ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ
ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ – ΛΕΠΤΟΚΑΡΥΟΝ

"ΠΥΡΣΟΣ" ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΕΚΔΟΣΕΩΝ & ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ
ΙΕΡΑ ΟΔΟΣ 61 ΑΘΗΝΑΙ

Digitized by Google

COPYRIGHT 1931 BY "PYRSOS„ C° Ltd ATHENS
PRINTED IN GREECE

Digitized by Google

ΕΙΣ ΤΟΝ ΙΕ΄ ΤΟΜΟΝ ΕΠΡΑΓΜΑΤΕΥΘΗΣΑΝ ΘΕΜΑΤΑ ΟΙ Κ. Κ.:

Ἀδαμαντίου Ἀδ. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.	Αδ. Αδ.
Αἰμιλιανίδης Ἀχ. Κ. Δικηγόρος.	Αχ. Κ. Α.
Ακρίδας Λ. Χ. Φιλόλογος.	Λ. Α.
Ἀλεξανδρῆς Κ. Ἀντιπλοίαρχος Π. Ν.	Κ. Α.
Αναγνωστόπουλος Γ.Π. Καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.	Γ. Π. Α.
Ἀνδρεάδης Θ. Ἰ. Πρωτοδίκης.	Θ. Ι. Α.
Ἀνδριώτης Ν. Π. Συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης.	Ν. Α.
Ἀντωνᾶτος Χ. Φιλόλογος.	Χ. Α.
Ἀντωνιάδης Εὐγ. Μ. Ἀστρονόμος. Διευθυντὴς τοῦ Ἀρεογραφικοῦ τμήματος τῆς Βρεταννικῆς Ἀστρονομικῆς Ἑταιρείας.	Ε. Μ. Α.
Ἀποστολίδης Η. Ν. Δημοσιογράφος.	Η. Ν. Α.
Ἀποστολίδης Χ. Μουσικοδιδάσκαλος	Χρ. Α.
Ἀρβανιτάκης Γ. Λ. Δρ τῶν Μαθηματικῶν.	Γ. Λ. Α.
Ἀσημᾶκος Δ. Κ. Μηχανολόγος.	Δ. Κ. Α.
Αὐγουστῖνος Ἰ. Πολιτικὸς Μηχανικός.	Ι. Α.
Βαλάκης Π. Α. Δρ. Φιλολογ. Γυμνασιάρχης.	Π. Α. Β.
Βαρούχα - Χ. Εἰρ. Ἀρχαιολόγος. Ἐπιμελήτρια Νομισματικοῦ Μουσείου.	Ε. Β-Χ.
Βατάλας Μάνος Δ. Δημοσιογράφος.	Μ. Δ. Β.
Βαφειάδης Τ. Φιλόλογος.	Τ. Β.
Βεϊνόγλου Α. Σ. Λογοτέχνης.	Α. Σ. Β.
Βέλλας Β. Μ. Θεολόγος.	Β. Μ. Β.
Βελλιανίτης Θ. Λογογράφος. Πρώην Ὑπουργός.	Θ. Β.
Βέρας Σόλ. Παιδίατρος.	Σ. Β.
Βλαχοπούλου Μ. Χ. Λογογράφος.	Μ. Χ. Β.
Βλησίδης Θρασ. Βιολόγος. τ. Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης	Θ. Βλ
Βονιαντζῆς Γ. Ι. Δημοσιογράφος.	Γ. Ι. Β.
Βορεάδης Γ. Γεωλόγος.	Γ. Β.
Γαβριηλίδης Α. Ὀφθαλμολόγος - Διευθυντὴς τοῦ Ὀφθαλμολογικοῦ Τμήματος τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ».	Α. Γ.
Γαλανὸς Σ. Καθηγητὴς τῆς Χημείας τῶν Ἐδωδίμων ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Σ. Γ.
Γεδεὼν Μ. Ἰ. Μέγας Χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἀκαδημαϊκός.	Μ. Ι. Γ.
Γενεράλις Ἐμμ. Γυμνασιάρχης.	Ε. Γ.
Γεωργαλᾶς Γ. Κ. Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτ. Γεωπονικῆς Σχολῆς. Διευθυντὴς τῆς «Γεωλογικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος».	Γ. Κ. Γ.
Γεωργαντᾶς Φ. Δ. Ἐκπαιδευτικός.	Φ. Δ. Γ.
Γεωργούλης Ἠρ. Π. Δρ Ἐμπορικῶν Σπουδῶν.	Η. Π. Γ.
Γκιταρᾶκος Κ. Ὑποστράτηγος. Τεχνικὸς Σύμβουλος τῆς Ἀνωνύμου Ἑταιρείας Πυριτιδοποιείου καὶ Καλυκοποιείου Ἀθηνῶν.	Κ. Γκ.
Δαλέζιος Α. Γ. Δρ. Φιλοσοφίας.	Α. Δ.
Δαραλέξης Χρ. Θεατρικὸς Συγγραφεύς.	Τ. Δ.
Δάσιος Σ. Ἀνώτερος Διοικητικός.	Σ. Δ.
Δασκαλάκης Χ. Ε. Νομικός.	Χ. Δ.
Δεβάρης Δ. Σ. Δημοσιογράφος.	Δ. Σ. Δ.
Δενδρινοῦ Ν. Γ. Φιλόλογος.	Ν. Γ. Δ.
Δέρβης Δ. Ἰατρός.	Δ. Δ.
Δεστούνης Γ. Κ. Ἰατρός.	Γ. Κ. Δ.
Δημαρᾶς Κ. Θ. Συγγραφεύς.	Κ. Θ. Δ.
Δημάρατος Ἰ. Φ. Δημοσιογράφος.	Ι. Φ. Δ.
Δημητριάδης Δ. Α. Γραμματεὺς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.	Δ. Α. Δ.
Δημόπουλος Μ. Ν. Δημοσιογράφος.	Μ. Ν. Δ.
Διγενὴς Κίμων Ὑποστράτηγος.	Κ. Δ.
Δοανίδης Ι. Π. Καθηγητὴς τῆς Ὀρυκτολογίας, Πετρογραφίας καὶ Γεωλογίας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.	Ι. Π. Δ.
Δομαζάκης Μ. Γ. Νομικός.	Μ. Γ. Δ.
Δούσμανης Βίκτωρ Ἀντιστράτηγος.	Β. Δ.
Δραβίλλας Γ. Θ. Πλωτάρχης - Οἰκονομικός.	Γ. Θ. Δ.
Δρανδάκη Μ. Χ. Διδασκάλισσα.	Μ. Δρ.
Δρόσος Δ. Διευθυντὴς Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν.	Δ. Δρ.
Δυοβουνιώτης Κ. Ἰ. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῶν Δογμάτων καὶ τῆς Συμβολικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἀκαδημαϊκός.	Κ. Ι. Δ.
Ἐλιγιὰ Γιωσὲφ Λογογράφος - Ἑβραϊστής.	Γ. Ἐλ.
«Ἑλλ. Φιλοτελ. Ἑταιρία»	«ΕΦΕ»
Εὐαγγελᾶτος Χ. Γ. Δήμαρχος Μεσολογγίου. Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς «Ἑνώσεως τῶν Δήμων τῆς Ἑλλάδος».	Χ. Γ. Ε.
Εὐαγγελίδης Ε. Τ. Φυτοπαθολόγος.	Ε. Τ. Ε.
Ζάρρας Ι. Λ. Τμηματάρχης Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.	Ι. Λ. Ζ.
Ζαφειρίου Ν. Ἰ. Καθηγητής.	Ν. Ι. Ζ.
Ζέγγελης Κ. Δ. Καθηγητὴς τῆς Ἀνοργάνου καὶ Φυσικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. Ἀκαδημαϊκός.	Κ. Δ. Ζ.
Ζέπος Π. Ι. Δικηγόρος.	Π. Ι. Ζ.
Ζευγώλης Γ. Π. Δημοσιογράφος.	Γ. Ζ.
Ζῆς Τάκης Α. Βοηθὸς Νευρολογικῆς Κλινικῆς Ἐθν. Πανεπιστημίου.	Τ. Α. Ζ.
Ζωηροῦ-Πασᾶ Νοεμὴ Λογία	Ν. Ζ-Π.
Ζώης Λ. Χ. Ἱστοριοδίφης.	Λ. Χ. Ζ.
Ζωϊόπουλος Θ. Λόγιος - Τμηματάρχης Ἐθν. Βιβλιοθήκης.	Θ. Ζ.
Θεοδωρόπουλος Μ. Ἰ. Δικηγόρος.	Μ. Ι. Θ.
Θεοδωροπούλου Α. Καθηγήτρια τῆς Μουσικῆς.	Α Θ.
Θεοτόκης Σ. Διευθυντὴς Ἀρχείου Γερουσίας Ἰονίου Κράτους.	Σπ. Θ.
Θεοφανείδης Β. Δ. Ἐπιμελητὴς Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου.	Β. Δ Θ
Θηβαιόπουλος Ἀρ. Ε. Καθηγητής.	Α. Ε. Θ.
Θωμόπουλος Θωμᾶς Γλύπτης - Καθηγητὴς τῆς Πλαστικῆς ἐν τῇ Σχολῇ Καλῶν Τεχνῶν.	Θ. Θ.
Ἰωάννου Ε. Λογοτέχνης.	Τ. Α.
Καΐρης Μ. Ν. Ἰατρός.	Μ. Ν. Κ.
Κακριδῆς Γ. Θ. Μηχανολόγος - Ἠλεκτρολόγος.	Γ. Θ. Κ.
Κακριδῆς Ι. Θ. Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.	Ι. Θ. Κ.
Καλαΐτζῆς Ἰ. Κ. Χειρουργός.	Ι. Κ. Κ.
Καλιτσουνάκις Δ. Ε. Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν. Ὑφηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.	Δ. Καλ.
Καλλιάφας Σπ. Μ. Παιδαγωγός.	Σ. Μ. Κ.
Καλογερῖκος Π. Ἀ. Καθηγητὴς τῆς «Δραματικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθν. Θεάτρου».	Π. Α. Κ.
Καλομενόπουλος Νικ. Ὑποστράτηγος.	Ν. Κλς
Καμινόπετρος Ι. Π. Ἰατρὸς παρὰ τῷ Ἰνστιτούτῳ Παστέρ.	Ι. Π. Κ.
Καμπάνης Ἄρ. Δημοσιογράφος.	Ἄρ. Κ.
Κανατσούλης Α. Κ. Ἰατρὸς Καρδιολόγος - Διευθυντὴς Καρδιολογικοῦ τμήματος ΣΤ΄ Στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου Ἀθηνῶν.	Α. Κ. Κ.
Καπνουκάγιας Χ. Κ. Ὑφηγητὴς τῆς Λατινικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.	Χ. Κ. Κ.
Καράκαλος Τηλ. Ἰ. Συνταγματάρχης Πυροβολικοῦ. Πρώην καθηγητὴς τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων. Συγγραφεύς.	Τ. Ι. Κ.
Καραμᾶνος Κυρ. Μ. Φιλόλογος.	Κ. Μ. Κ.
Καραμπάτης Δημ. Ἀθλητής.	Δ. Καρ.
Καράντζας Γ. Ἀ. Δημοσιογράφος.	Γ. Α. Κ.
Καρβελᾶς Γ. Ἰ. Γυμνασιάρχης.	Γ. Ι. Κ.
Κατσάρης Δ. Ο. Ἀρχιτέκτων.	Δ. Ο. Κ.
Καψάλης Γερ. Δ. Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος.	Καψ.
Κεραμιδᾶς Τ. Καθηγητὴς ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.	Τ. Κ.
Κεφάλας Κ. Γ. Μηχανολόγος - Καθηγητὴς κατασκευῆς μηχανῶν τῶν Προσηρτημένων Σχολείων Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείου.	Κ. Γ. Κ.
Κεφαλογιάννης Μ. Δικηγόρος.	Μ. Κ.
Κλαδᾶς Λυκ. Ν. Ἠλεκτρολόγος - Μηχανικός	Λ. Ν. Κ.
Κλαδᾶς Ν. Θ. Ὑποστράτηγος.	Ν. Θ. Κ.
† Κλεόπας Ἡγούμενος Μονῆς Κύκκου.	Κλ.
Κοκίδης Ν. Ἰφ. Ὑποστράτηγος.	Ν. Ι. Κ.
Κόκκορης Δ. Χ. Χειρουργός.	Δ. Χ. Κ.
Κολτσιδόπουλος Α. Γ. Δικηγόρος.	Α. Γ. Κ.
Κουάσος Ἰ. Χ. Μουσικοδιδάσκαλος.	Ι. Χ. Κ.
Κονταργύρης Α. Ὑφηγητὴς τῆς Ὀρθοπεδικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.	Α. Κ.
Κοντογιάννης Κ. Χ. Πλωτάρχης Π. Ν.	Κ. Χ. Κ.
Κοντολέων Γ. Α. Ταγματάρχης Πυροβολικοῦ.	Γ. Κν.
Κορομηλᾶς Γ. Δ. Δημοσιογράφος.	Γ Κ .Δ
Κορδᾶτος Γ. Κ. Κοινωνιολόγος - Ἱστοριοδίφης. Συγγραφεύς.	Γ.Κ Κορ.
Κοσμετᾶτος Γ. Φ. Καθηγητὴς τῆς Ἱστολογίας καὶ Ἐμβρυολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ. - Ἀκαδημαϊκός.	Γ. Φ. Κ.
Κοτζιᾶς Ν. Χ. Ἐπιμελητὴς Βυζαντινοῦ Μουσείου.	Ν. Χ. Κ.
Κούζης Ἀριστ. Π. Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.	Αρ.Π.Κ.
Κουϊμουτσόπουλος Δ. Ἰ. Δρ Θεολογίας - Καθηγητής.	Δ. Ι. Κ.
Κουκουλὲς Φ. Διευθυντὴς τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης.	Φ. Κ.
Κούμαρης Ἰ. Γ. Καθηγητὴς τῆς Ἀνθρωπολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.	Ι. Γ. Κ.
Κουρέτας Δ. Ἰατρός.	Δ. Κ.
Κοφινᾶς Γ. Ν. Οἰκονομολόγος. Πρώην Ὑπουργός.	Γ. Ν. Κ.
Κοφινιώτης Α. Ε. Δασολόγος. Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς Μετεκπαιδεύσεως Δασικῶν Ὑπαλλήλων.	Α. Ε. Κ.
Κυριάκης Γ. Ε. Δικηγόρος.	Γ. Ε. Κ.
Κυριακόπουλος Ἠλ. Γ. Καθηγητὴς τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης.	Γ. Η. Κ.
Κύρου Κ. Α. Δημοσιογράφος.	Κ. Α. Κ.
Κωνσταντινίδης Θ. Ἀ. Δικηγόρος.	Θ. Κ.
Κωνσταντόπουλος Κ.Μ. Διευθυντὴς τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου.	Κ. Κς
Κωστίδης Σ. Ἀρχιτεχνίτης.	Σ. Κς
Κωστογιάννης Στ. Δικηγόρος. Νομικὸς Σύμβουλος Ἐθνικῆς Τραπέζης.	Στ. Κ.
Κωστόπουλος Χ. Ν. Δικηγόρος.	Χ. Ν. Κ.
Λαμέρας Κ. Ἰατρός.	Κ. Λς
Λαμπίκης Δ. Α. Δημοσιογράφος.	Δ. Α. Λ.

Digitized by Google

Λαμπρίδη Ἕλλη Δρ τῆς Φιλοσοφίας.	Ε. Λ.
Λανίτης Ν. Κλ. Δικηγόρος.	Ν Κλ. Λ.
Λάσκαρης Ν. Ἰ. Θεατρικὸς Συγγραφεύς. Ἱστορικὸς τοῦ Θεάτρου.	Ν. Ι. Λ.
Λοβέρδος Ἀλ. Νομικὸς - Τραπεζιτικός.	Αλ. Λ.
Λοράνδος Ν. Ἰατρός.	Ν. Λορ.
Λούβαρις Ν. Ἰ. Καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.	Ν. Λ.
Λοῦρος Κ. Ν. Καθηγητὴς τῆς Μαιευτικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.	Κ. Ν. Λ.
Λυδάκης Γ. Ι. Καλλιτέχνης.	Γ. Ι. Λ.
Λυκούδης Στ. Ἐμμ. Πλοίαρχος Π. Ν. Διευθυντὴς τῶν Φάρων. Καθηγητὴς παρὰ τῇ Σ. Ν. Δοκίμων Ἀκαδημαϊκός.	Σ. Ε. Λ.
Μαγκάκης Μ. Ἰατρὸς-λαρυγγοωτολόγος.	Μ. Μ.
Μακρῆς Κ. Γ. τ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Κ. Γ. Μ.
Μάλαινος Ἐπ. Ἰ. Δημοσιογράφος.	Ε. Ι. Μ.
Μαργέτης Δ. Γεωπόνος. π. βουλευτής.	Δ. Μ.
Μαρινᾶτος Σπ. Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.	Σπ. Μ.
Μαρκίδης Γ. Α. Ἔφορος Κυπριακοῦ Μουσείου.	Γ. Α. Μ.
Μάρκου Α. Ἰ. Μελισσοκόμος.	Α. Ι. Μ.
Μέλλος Α. Π. Χημικός.	Α. Μελ.
Μενεγάκις Ἰ. Ν. Ἐπιμελητὴς τοῦ Φυσιολογείου τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου.	Ι. Ν. Μ.
Μεσολογγίτης Κλεόβ. Δημοσιογράφος.	Κλ. Μ.
Μηλιάδης Γ. Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.	Γ. Μ.
Μητρόπουλος Π. Παιδίατρος.	Π. Μ.
Μίνδλερ Μ. Ι. Δικηγόρος.	Μ. Ι. Μ.
Μισυρλῆς Δ. Μ. Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος.	Δ. Μ. Μ.
Μιχαηλίδης Μ. Γ. Φιλόλογος.	Μ. Γ. Μ.
Μιχαλόπουλος Ἀλ. Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς Μηχανολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ.	Α. Μ.
Μοάτσος Ε. Θ. Δρ. Δικαίου.	Ε. Θ. Μ.
Μοσχόπουλος Νικηφ. Διευθυντὴς Γραφείου Τύπου.	Ν. Μ.
Μουρέλλος Ἰ. Δ. Διευθυντὴς Ἐφημ. «Ἐλευθέρα Σκέψις» Ἡρακλείου.	Ι. Δ. Μ.
Μουρέλλου Ρ. Ι. Λογία.	Ρ. Ι. Μ.
Μουστάκας Δ. Ε. Δρ. Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.	Δ. Ε. Μ.
Μπαρδάνης Ἰ. Γ. Χημικός.	Ι. Γ. Μ.
Μπεναρόγιας Α. Ε. Κοινωνιολόγος.	Α. Μπεν.
Μπέτσης Σ. Χημικός.	Σ. Μπ.
Μπιρης Κ. Ἐπιμελητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.	Κ. Μπ.
Μπίστη Μ. Φιλόλογος.	Μ. Μπ.
Μπίστης Ἰ. Ὑφηγητὴς τῆς Ὀφθαλμολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Ι. Μ.

Μπρατσιώτης Παν. Ἰ. Καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Π. Διαθήκης τῶν Ο΄ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.	Π. Ι. Μ.
Μωραΐτης Δ. Ν. Δρ τῆς Θεολογίας.	Δ. Ν. Μ.
Νίκογλου Σ. Φ. Διεθνολόγος. Νομάρχης.	Σ. Φ. Ν.
† Νικόδημος Μητροπολίτης Κιτίου.	† Ν.
Νικολαΐδης Ν. Ι. Δικηγόρος, Δήμαρχος Κτήματος.	Ν. Ι. Ν.
Νικοτσάρας Γ. Ν. Πλοίαρχος Π. Ναυτικοῦ.	Γ. Ν. Ν.
Νόμπελης Ζ. Λοχαγὸς Μηχανικοῦ.	Ζ. Ν.
Ξενόπουλος Γρ. Λόγιος.	Γρ. Ξ.
Ξενόπουλος Σ. Καλλιτέχνης. Καθηγητὴς Σιβιτανιδείου Σχολῆς.	Σ. Ξ.
Ξένος Γρ. Προϊστάμενος τῆς Τοπογραφικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας.	Γ. Ξ.
Ξυγγόπουλος Α. Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.	Α. Ξ.
Οἰκονομίδης Ἰ. Γραμματεὺς Ἐπαγγελματικῆς Σχολῆς Θεάτρου.	Ι. Ο.
Οἰκονόμος Σ. Καθηγητὴς τῆς Οὐρολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.	Σ. Ο.
Οἰκονόμου Α. Ἰ. Γυμνασιάρχης.	Α. Ι. Ο.
Οἰκονόμου Α. Χ. Καθηγητὴς τῆς Ἕδρας τῶν Ἀνωτέρων Μαθηματικῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.	—Ο
Οἰκονόμου - Μύλλερ Σ. Δρ Μαθηματικῶν.	Σ. Μ.-Ο
Ὀλυμπίτης Ν. Θ. Δερματολόγος - Ἀφροδισιολόγος.	Ν. Θ. Ο.
Πάγκαλος Γ. Ἠ. Ἰατρὸς - Μικροβιολόγος.	Γ. Η. Π.
Παλαιολόγος Κ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου Φυσικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.	Κ. Π.
Παλαμᾶς Κ. Ἀκαδημαϊκό	Κ. Πς
Παναγιωτίδης Σ. Κ. Χημικός.	Σ. Κ. Π.
Παναγιωτόπουλος Ἰ. Μ. Καθηγητής.	Ι. Μ. Π.
Παναγιωτόπουλος Κ. Διευθυντὴς Ἐμπορ. Σχολῆς.	Κ. Πνγ.
Παντατζῆς Παν. Γ. Στοματολόγος-Ὀδοντίατρος	Π. Γ. Π.
Παντελάκης Ἐμμ. Γ. Γυμνασιάρχης.	Ε. Γ. Π.
Παπαγιαννόπουλος Δ. Ν. Καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν.	Δ. Ν. Π.
Παπαδάκης Ἰ. Σ. Διευθυντὴς Εἰδικοῦ Σταθμοῦ Καλλιτερεύσεως Φυτῶν Θεσσαλονίκης.	Ι. Σ. Π.
Παπαδάκης Ε. Τμηματάρχης Ἐθνικῆς Τραπέζης.	Ε. Π.
Παπαδημητρίου Ἰ. Δ. Ἐπιμελητὴς τοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν.	Ι. Δ. Π.
Παπαδόπουλος Ἄνθ. Α. Συντάκτης τοῦ «Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης.	Α. Α. Π.
Παπαθεοδώρου Ἰ. Ἀν. Γεν. Ἀρχίατρος.	Ι. Π.
Παπαθεοφίλου Κ. Μηχανικὸς - Γεωπόνος.	Κ Παπ.
Παπακωνσταντίνου Θ. Φ Φιλόλογος.	Θ. Π.
Παπαλεονάρδος Ν. Πολιτικὸς Μηχανικὸς - Ἀντισυνταγματάρχης, καθηγητὴς ἐν τῇ Στρατιωτικῇ Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων.	Ν. Παπ.

Παπαμῆτρος Δ. Φ. Δικηγόρος.	Δ. Φ. Π.
Παπανδρέου Σ. Λ. Διευθυντὴς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς.	Σ. Λ. Π.
Παπαντωνάκης Γ. Σ. Δρ τοῦ Δικαίου.	Γ. Σ. Π.
Παπαντωνίου Ζ. Λόγιος. Διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης.	Ζ. Π.
Παπαπασχάλης Ν. Μηχανικὸς - τοπογράφος.	Ν. Π.
Παπᾶς Π. Ν. Φιλόλογος.	Π. Ν. Π.
Πασχάλης Δ. Π. Ἱστοριοδίφης. τ. Νομάρχης. Ἀκαδημαϊκός.	Δ. Π. Π.
Παυλίδης Κ. Κ. Δημοσιογράφος.	Κ. Κ. Π.
Παχυνάκης Π. Κ. Τραπεζιτικός.	Π Κ Π.
Πελαγίας Χ. Γ. Γεωπόνος	Χ. Γ. Π.
Περιστιάνης Ἰ. Κ. Ἀρχαιολόγος.	Ι. Κ. Π.
Πέτρου Π. Τ. Καθηγητής.	Π. Τ. Π.
Πηλαβάκης Α. Κ. Ἐκπαιδευτικός.	Α. Κ. Π.
Πλακίδης Σ. Μ. Ἔκτακτος Ἀστρονόμος ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀστεροσκοπείῳ.	Σ. Π.
Πλάτων Ν. Ε. Φιλόλογος.	Ν Ε. Π.
Πολίτης Λίνος Ν. Ἐπιμελητὴς τοῦ τμήματος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης.	Λ. Ν. Π.
Ράλλης Κ. Μ. Καθηγητὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ Ἀκαδημαϊκός.	Κ. Μ. Ρ.
Ραλλίδης Ὀδ. Χειρουργὸς - Γυναικολόγος.	Ο. Ρ.
Ροζᾶκος Ν. Ἐκπαιδευτικός.	Ν. Ρ.
Σαμοθράκης Α. Θ. Ἰατρός.	Α. Θ. Σ.
Σαραντῆ Ἐ. Σ. Συγγραφεύς.	Ε. Σ. Σ.
Σαρρῆς Ἰ. Σ. Καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας.	Ι. Σ. Σ.
Σγουρίτσας Χ. Γ. Δικηγόρος.	Χ. Γ. Σ.
Σηφάκη Β. Ν. Φιλόλογος.	Β. Ν. Σ.
Σιαμπάνης Δ. Κτηνίατρος.	Δ. Σς
Σκαλισιᾶνος Χ. Δρ Φιλοσοφίας.	Χ. Σς
Σκλάβος Γ. Μουσικοσυνθέτης.	Γ. Σ.
Σκλιβανιώτης Π. Πλοίαρχος Πολ. Ναυτικοῦ.	Π. Σκλ.
Σούλης Χ. Ἰ. Καθηγητής.	Χ. Ι. Σ.
Σουλίδης Α. Κ. Φυσικομαθηματικός.	Α. Κ. Σ.
Σπεράντσας Ν. Ἰ. Διευθυντὴς τοῦ Ὑδροβιολογικοῦ Σταθμοῦ καὶ Ἐπιμελητὴς τοῦ Ζῳολογικοῦ Μουσείου τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.	Ν. Ι. Σ.
Σπεράντσας Σ. Γ. Ἰατρὸς - Ἀκτινολόγος. Λόγιος.	Σ. Γ. Σ.
Σπυριδάκης Κ. Σ. Φιλόλογος.	Κ. Σ. Σ.
Σπυρόπουλος Ν. Κ. Ὑποστράτηγος. Καθηγητὴς ἐν τῇ Στρ. Σχολῇ Εὐελπίδων.	Ν. Σς
Στάθης Σ. Γυμνασιάρχης Κυθήρων.	Σπ. Σ.
Στεριώτης Π. Θ. Διευθυντὴς τοῦ Καποδιστρείου Ἐκπαιδευτηρίου Κερκύρας.	Π. Θ. Σ.
Στουδίτου Ἁγνὴ Δρ Δικαίου.	Α. Στ.
Στριφτοῦ Αἰκ. Φιλόλογος.	Τ. Στρ.
Συκουτρῆς Ι. Ὑφηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας.	Ι. Σκ.
Συρῖγος Ἀδ. Μ. Ἐμπορευματολόγος.	Α. Μ. Σ.

Συρμόπουλος Σ. Καθηγητὴς τῆς Λογιστικῆς ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Οἰκονομικῶν καὶ Ἐμπορικῶν Ἐπιστημῶν.	Σ. Σ.
Σφακιανὸς Χ. Α. Χαρτογράφος.	Χ. Α Σ.
Σωτηρόπουλος Ν. Κ. Ἰατρός.	Ν. Κ. Σ.
Τέλλος Ἄγρας Λόγιος.	Τ. Α.
Τζώνης Κ. Α. Ἰατρὸς - Μικροβιολόγος.	Κ. Α. Τ.
Τζωρτζόπουλος Χ. Ν. Δικηγόρος. Ὑφηγητὴς τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.	Χ. Ν. Τ.
† Τιμόθεος Βενέρης Ἐπίσκοπος Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου.	† Τ.
Τιπάλδος Γ. Ε. Πρόεδρος τοῦ Ἑραλδικοῦ Τμήματος (Γενεαλογίας καὶ Ἐμβλημάτων) τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος».	Γ. Ε. Τ.
Τορναρίτης Χ. Γ. Ὀφθαλμίατρος.	Χ. Γ. Τ.
Τραχίλης Σ. Καθηγητής.	Σ. Τ.
Τρεμπέλας Π. Ν. Θεολόγος - Διευθυντὴς τοῦ Περιοδικοῦ «Ζωή».	Π. Ν. Τ.
Τρυπάνης Α. Α. Μηχανολόγος-Ἠλεκτρολόγος.	Α. Τρ.
Τσαβέας Θ. Ν. Δημοσιογράφος.	Θ. Ν. Τ.
Τσαγγρῆς Ἰ. Γ. Χημικὸς - Μηχανικός.	Ι. Γ. Τ.
Τσακαλῶτος Α. Ε. Ἰατρὸς - Χημικός.	Α. Ε. Τ.
Τσαφάρας Β. Ι. Καθηγητὴς Πρακτικοῦ Λυκείου	Β. Ι. Τ.
Τσιμικάλης Α. Α. Δρ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν.	Α. Α. Τ.
Τωμαδάκις Ν. Β. Φιλόλογος. Ταξινόμος Ἱστορικῶν Ἀρχείων Κρήτης.	Ν. Β. Τ.
Φάβης Β. Συντάκτης τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλλ. Γλώσσης.	Β. Φ.
Φαλτάϊτς Κώστας Δημοσιογράφος.	Κ. Φ.
† Φιλάρετος Βαφείδης Μητροπολίτης Ἡρακλείας. Ἱστορικός.	†Η. Φ. Β.
Φίλιππας Ἀγγ. Ν. Δρ τοῦ Δικαίου.	Α. Ν Φ.
Φίλιππας Σπ. Ν. Δημοσιογράφος.	Σ. Ν. Φ.
Φιλίππου Λ. Δικηγόρος-Συγγραφεύς.	Λ. Φ.
Φιντικλῆς Θεόκλ. Θ. Μετεωρολόγος ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν.	Θ. Θ. Φ.
Φρυγανᾶς Σ. Α. Ἠλεκτρολόγος-Μηχανολόγος.	Σ. Α. Φ.
Φρυδᾶς Κ. Β. Βιομηχανολόγος.	Κ. Β. Φ.
Φωτεινὸς Ν. Γ. Δημοσιογράφος.	Ν. Φ.
Φωτιᾶς Ν. Γ. Δρ. Νομικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν.	Ν. Γ. Φ.
Χαραλαμπίδης Ε. Ι. Λόγιος.	Ε. Ι. Χ.
Χαριτάκης Θ. Μηχανικός.	Θ. Χ.
Χατζιδάκις Γ. Ν. Ὁμότιμος Καθηγητὴς τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης. Ἀκαδημαϊκός.	Γ. Ν. Χ.
Χατζηόλος Β. Κτηνίατρος.	Β. Χ.
Χατζηπέτρος Π. Π. Ἀντιπρόεδρος τῆς Θεοσοφικῆς Στοᾶς «Φῶ».	Π. Π. Χ.
Χιοτέλις Α. Σ. Καθηγητής.	Α. Σ Χ.
Χὸρς Σ. Καθηγητὴς τῆς Ἀναλυτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβείῳ Πολυτεχνείῳ.	Σ. Χ
† Χρυσόστομος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν.	Χ.
Χρυσοχοΐδης Ν. Α. Μουσικοδιδάσκαλος.	Ν. Λ Χ

Digitized by Google

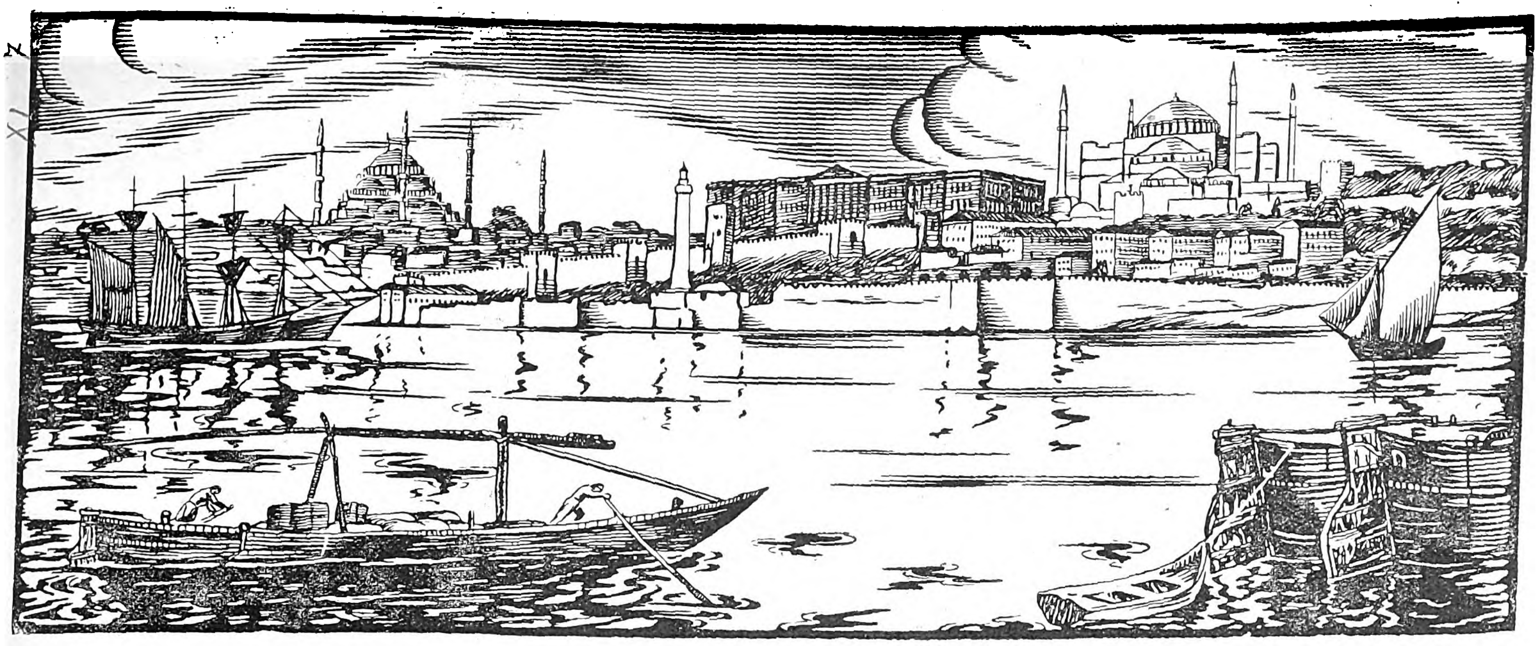

Κωνσταντινούπολις — Σχεδίασμα Γ. Δ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

κοσμολογία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ περὶ κόσμου διδασκαλία, κυρίως ἐφ' ὅσον ἀναφέρεται εἰς τὴν μορφὴν καὶ τὴν γένεσιν αὐτοῦ, ὅτε συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν *κοσμογονίαν*. Ἡ κοσμολογία ἦτο στενῶς συνδεδεμένη πρὸς τὴν θρησκείαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὡς συνυφασμένη μετ' αὐτῆς ἦτο καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία. Τῆς τοιαύτης συνδέσεως μεταξὺ θρησκείας καὶ κοσμολογίας προϊὸν εἶναι ὁ μῦθος· μετὰ τὴν βαθμιαίαν διάκρισιν τῶν διαφόρων στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τῆς θρησκείας ἐπῆλθον πολλαχῶς συγκρούσεις μεταξὺ τῆς τελευταίας ταύτης καὶ τῆς κοσμολογίας, αἵτινες αἴρονται κατὰ διαφόρους τρόπους ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν καὶ περιορίζονται ὁλονέν, ἐφ' ὅσον διαγινώσκεται βαθύτερον καὶ πληρέστερον ὁ σκοπὸς καὶ τὸ νόημα τῆς θρησκείας. Ἡ ἀρχαία κοσμολογία ἔφερε χαρακτῆρα γεωκεντρικόν, αἱ δὲ γενικαὶ αὐτῆς γραμμαὶ ἦσαν κοιναὶ εἰς πάντας τοὺς πεπολιτισμένους λαοὺς τοῦ τότε κόσμου, ὡς εἶναι οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Ἕλληνες. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτὴν εἶναι ἡ κοσμολογία τῶν νεωτέρων χρόνων ἡλιοκεντρικὴ ἀπὸ τοῦ Κοπερνίκου, τοῦ Γαλιλαίου καὶ τοῦ Κεπλέρου. Κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους αἱ κοσμολογικαὶ ἡμῶν γνώσεις ἐπλουτίσθησαν μεγάλως διὰ τῶν προόδων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἰδίᾳ δὲ διὰ τῆς περὶ ἐξελίξεως θεωρίας, τῶν περὶ ζωῆς ἀντιλήψεων τῶν νέων βιταλιστῶν καὶ τῶν προόδων τῆς βιολογίας. Ἡ σχέσις τῆς κοσμολογίας πρὸς τὴν μεταφυσικὴν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν εἶναι προφανής. Ν. Λ.

κοσμολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κοσμολογίαν, εἰς τὴν ἐπιστήμην τῶν γενικῶν νόμων τοῦ σύμπαντος.

— **κοσμολογικὴ** ***ἀπόδειξις*** */Φιλοσ./*. Καλεῖται *κοσμολογικὴ ἀπόδειξις* τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ συλλογισμός, τὸν ὁποῖον διετύπωσε πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης, ἀποδεχθεὶς πρῶτον ἀκίνητον, ὅπερ κινεῖ τὸν κόσμον καὶ ὅπερ εἶναι καθαρὰ ἐνέργεια. Ἡ ἀπόδειξις αὕτη, συμπληρωθεῖσα κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους, συνίσταται εἰς τὴν ἐκ τοῦ πεπερασμένου καὶ σχετικοῦ τοῦ κόσμου ἀναγωγὴν εἰς τὸ ἀπεριόριστον καὶ τὸ ἀπόλυτον τῆς θείας οὐσίας, ἀκριβέστερον δὲ ἡ ἐκ τοῦ αἰτιατοῦ ἐπὶ τὸ αἴτιον ἔφοδος, τὸ ὕστατον αἴτιον, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ εἶναι καὶ αὐτὸ ἀποτέλεσμα ἄλλου αἰτίου, ἀλλ' εἶναι διὰ τοῦτο αἰτία ἑαυτοῦ, τουτέστιν οὐσία, ὁ θεός. Ὁ Αὐγουστῖνος, ὁ Θωμᾶς κ. ἄ. διεμόρφωσαν τὴν ἀπόδειξιν ταύτην τῆς ὑπάρξεως τοῦ θεοῦ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ χριστιανικοῦ θεϊσμοῦ, ὡς τοιαύτη δὲ διετέλεσεν αὕτη ἰσχυρὰ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Λεϊβνιτίου καὶ τοῦ Βόλφ. Διὰ τοῦ Καντίου ἐκλονίσθη καὶ τῆς ἀποδείξεως ταύτης ἡ δύναμις, ἐπειδὴ ὁ φιλόσοφος οὗτος ἐδίδαξεν ὅτι ἡ ἐν αὐτῇ τελουμένη ἀναγωγὴ εἰς πρῶτον αἴτιον στηρίζεται ἐπὶ τοῦ νόμου τῆς αἰτίας, ὅστις εἶναι καὶ αὐτὸς ὑποκειμενικὴ μορφὴ τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως. Πρώτη αἰτία δὲν ὑφίσταται κατ' αὐτόν, ὅπως δὲν ὑπάρχει καὶ ἀντικειμενικὴ αἰτιότης. Ν. Λ.

κοσμονομία (ἡ)· οἱ νόμοι τοῦ κόσμου, τὸ σύνολον τῶν νόμων τῶν διεπόντων τὸ σύμπαν.

κοσμοπλαστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κοσμοπλασίαν, εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου.

κοσμοπλήμμυρα (ἡ)· πλήμμυρα κόσμου, μέγα πλῆθος ἀνθρώπων, ἄλλως *κοσμοσυρροή*: «κοσμοπλήμμυρα εἰς τοὺς ἀγῶνας».

κοσμόπολις (ὁ) */Ἀρχ./*. Ἄρχων ἐν Λοκροῖς τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, οὗτινος καθῆκον ἦτο ἡ ἑρμηνεία τοῦ ἀστικοῦ νόμου τοῦ Ζαλεύκου· ἀναφέρεται ἅπαξ μόνον παρὰ Πολυβίῳ (ΙΒ' 16,1). Αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ ἠδύναντο νὰ ἐφεσιβληθοῦν ἐνώπιον τοῦ συμβουλίου τῶν Χιλίων, τινὲς δὲ τῶν νεωτέρων ὑποθέτουν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ κυριωτάτου ἄρχοντος τῆς πόλεως. Κοσμόπολις ἀναφέρεται καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς Θάσου, Λύκτου τῆς Κρήτης καὶ Κιβύρας. Π. Ν. Π.

κοσμόπολις, *—εως* (ἡ)· πόλις τοῦ ὅλου κόσμου, ὅπου πάσης ἐθνικότητος ἄνθρωποι εὑρίσκονται: «οἱ Παρίσιοι εἶναι κοσμόπολις».

κοσμοπολιτεία (ἡ)· ἡ τοῦ κόσμου πολιτεία, ἡ ἔννοια τοῦ ὅλου κόσμου ὡς μιᾶς πολιτείας ἄνευ διακρίσεως κρατῶν. Τῆς ἐννοίας τῆς τοῦ κόσμου πολιτείας πρόδρομοι ἦσαν οἱ κυνικοὶ φιλόσοφοι, τῶν ὁποίων ἰδεῶδες ἦτο ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς πολιτείας καὶ τῆς πατρίδος. Τὴν ἔννοιαν ταύτην θετικώτερον διετύπωσεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς στωϊκῆς φιλοσοφίας Ζήνων ὁ Κιτιεὺς ἐν τῷ «Περὶ πολιτείας» συγγράμματι αὐτοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου διδάσκει ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἶναι πάντες ἴσοι καὶ ἑπομένως μίαν πολιτείαν ὀφείλουν νὰ ἔχουν πάντες.

κοσμοπολίτης (ὁ), θηλ. *—τις, —τιδος*· ὁ τοῦ κόσμου πολίτης, ὁ νοῶν ἑαυτὸν πολίτην τοῦ ὅλου κόσμου καὶ οὐχὶ ὡρισμένου τινὸς τόπου || ὁ ζῶν κοσμοπολιτικὴν ζωήν || ὁ ταξιδεύσας εἰς πολλὰς ξένας χώρας.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *κοσμοπολιτισμός*.

κοσμοπολιτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κοσμοπολιτείαν ἢ τὸν κοσμοπολίτην: «κοσμοπολιτικαὶ ἰδέαι, — ἀπόψεις» || «ἄνθρωπος κοσμοπολιτικός» ὁ μὴ προσκείμενος εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς πατρίδος || «κοσμοπολιτικὴ ζωὴ» ἡ ζωὴ τῶν ἐγκαθισταμένων ὁτὲ μὲν εἰς ἕνα τόπον, ὁτὲ δὲ εἰς ἄλλον καὶ μεταβαλλόντων ἤθη καὶ ἔθιμα μεθ' ἧς εὐκολίας καὶ τὸν τόπον τῆς διαμονῆς· ἡ ζωὴ τῶν προσαρμοζομένων εἰς πᾶσαν ξενικὴν συνήθειαν —Ἐπίρρ. ***κοσμοπολιτικῶς***.

κοσμοπολιτισμὸς (ὁ)· τὸ δόγμα τοῦ κοσμοπολίτου, ἡ ἔννοια τοῦ κόσμου ὡς κοινῆς πατρίδος || χαρακτηριστικὸν ἐνεργείας, δράσεως τοῦ κοσμοπολίτου.

— *[Ἐγκυκλ.] Κοσμοπολιτισμὸς* ἐκλήθη ἡ θεωρία, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἰδιαίτερα καθήκοντα καὶ δικαιώματα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν πατρίδα εἶναι μάταιον καὶ ἄσκοπον νὰ διακρίνωνται τῶν γενικῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων καὶ καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ αἰσθάνεται ὡς πατρίδα του τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρον. Κατὰ τὸν κοσμοπολιτισμὸν πάντες εἶναι συμπολῖται μιᾶς καθολικῆς κοινότητος, τοῦ κόσμου. Ὁ πατριωτισμὸς δὲν ἀποκλείεται διὰ τὸν κοσμοπολίτην, ἐφόσον ἀναγνωρίζει τὸ ἔθνος του ὡς μέλος τῆς ἀνθρωπίνης πολιτιστικῆς κοινότητος καὶ παραδέχεται τὴν ἰδέαν τῆς γενικῆς ὀργανώσεως. Οἱ κυνικοὶ ὅμως φιλόσοφοι ὑποστηρίζουν ἀπόψεις ἐναντίον τῶν ἰδιαιτέρων πατρίδων: «Ἀνδρὶ σοφῷ πᾶσα γῆ βατή· ψυχῆς γὰρ ἀγαθῆς πατρὶς ὁ ξύμπας κόσμος» (*Δημόκρ.*, Diels, 55 b). «Ἐρωτηθεὶς (Ἀντισθένης) πόθεν εἴη, κοσμοπολίτης ἔφη» (*Διογ. Λαέρτ.* VI, 63). Οἱ στωϊκοὶ ἀναγνωρίζουν τὴν ἀνάγκην ν' ἀνήκουν πάντες εἰς μίαν κοινὴν πατρίδα, πρότυπον δὲ τοιαύτης ἐφαντάζοντο τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Τὸ αὐτὸ παραδέχονται καί τινες ἐπικούρειοι καὶ γενικῶς ἡ ἑλληνιστικὴ περίοδος καὶ ὁ πρῶτος Χριστιανισμός, καθὼς καὶ οἱ διεσπαρμένοι πλέον Ἰουδαῖοι. Ἡ ἰδέα τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ ἀναζωογονεῖται ἐπὶ τοῦ γερμανικοῦ ἰδεαλισμοῦ καὶ ἀνθρωπισμοῦ (Λέσσιγκ, Ἕρδερ κλπ.). Ὁ Κὰντ τὴν θέλει μόνον ὡς κατευθυντήριον ἀρχήν, κανονίζουσαν τὴν πρόοδον τῆς ὀργανώσεως τῶν πολιτῶν τῆς γῆς. Συνδυασμὸν τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ μὲ τὸν πατριωτισμὸν παραδέχονται ὁ Γκαῖτε, ὁ Φίχτε, ὁ Οὔμπολτ κ. ἄ., ἐνῷ ὁ Ἕγελος, ὁ Dilthey, ὁ Γερούζαλεμ καὶ ἄλλοι διατείνονται ὅτι ὁ κοσμοπολιτισμὸς συμβαδίζει μὲ τὴν ἀπόρριψιν πάσης εὐθύνης καὶ μὲ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἄκρου ἀτομισμοῦ (βλ. καὶ λ. *ἀντιπατριωτισμός*). Ε. Λ.

κόσμος (ὁ)· κόσμημα, στολισμός, πᾶν ὅ,τι χρησιμεύει πρὸς στολισμόν: «τὰ ἐνώτια, τὰ περιδέραια καὶ τὰ ψέλια εἶναι κόσμος τῶν γυναικῶν», «ὁ περιαιρετὸς κόσμος τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδίου» || μεταφ. τιμή, ἔπαινος: «γυναιξὶν κόσμον ἡ σιγὴ φέρει» *(Σοφ.)* || σύνεσις, σωφροσύνη, σεμνότης: «ὁμιλεῖ —, γράφει μετὰ κόσμου» || τάξις, εὐταξία, εὐκοσμία, εὐπρέπεια: «ἡ ἑορτὴ ἐτελέσθη μετὰ κόσμου» || πάντα τὰ οὐράνια σώματα ὡς ἓν ὅλον ἁρμονικόν, τὸ σύμπαν: «προσαγορεύεται ὁ κόσμος ἀπὸ τῆς τῶν πάντων διακοσμήσεως» (παρὰ *Στοβ.*) || ἡ γῆ, ἡ οἰκουμένη: «ἔκαμε τὸν γῦρον τοῦ κόσμου», ᾆσμ. «ὅλον τὸν κόσμο γύρισα Ἀνατολὴ καὶ Δύσι», «ὄντες ἐχτίστη ὁ οὐρανὸς καὶ θεμελιώθη ὁ κόσμος», «'ς τὴν ἄκρη τοῦ κόσμου» || «Νέος Κόσμος» ἡ Ἀμερικὴ ἰδίᾳ, ὡς νεωστὶ ἀνακαλυφθεῖσα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἄλλον κόσμον ὀνομασθέντα *Παλαιόν* || οἱ ἄνθρωποι ἐν γένει ὡς σύνολον: «θὰ γίνῃ ὅ,τι θέλει ὁ κόσμος», ᾆσμ. «τοῦ κόσμου λόγια μὴν ἀκοῦς μὰ τὴν καρδιά σου ρώτα», «μὴν ἀκοῦς τί λέει ὁ κόσμος» || αἱ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σχέσεις, αἱ συνθῆκαι τῆς ζωῆς: «εἶναι παιδὶ καὶ δὲν ξεύρει τὸν κόσμο», «σὰν μεγαλώσῃς θὰ μάθῃς τὸν κόσμο» || φρ. «βγαίνω 's τὸν κόσμο» ἀναστρέφομαι τοὺς ἀνθρώπους, ἀποκτῶ κοινωνικὰς σχέσεις: «ὅταν βγῇς 's τὸν κόσμο, θὰ μάθῃς πολλὰ πράγματα» || καθόλου, ἡ ζωή: «αὐτὰ ἔχει ὁ κόσμος, βάσανα καὶ πίκρες», «ἔφερε 's τὸν κόσμο τρία παιδιά», «ἤρθαμε 's τὸν κόσμο γιὰ νὰ σκοτωνώμαστε» || «αὐτὸς ὁ κόσμος» ἡ παροῦσα ζωή, «ὁ ἄλλος κόσμος» ἡ μετὰ θάνατον ζωή || ἡ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον: «στερήθηκε τὸν κόσμο, ἀπηρνήθη τὸν κόσμο γιὰ νὰ σώσῃ τὴν ψυχή του» || καθόλου, σύνολον ἀνθρώπων ἀποτελούντων ἑνότητά τινα: «ὁ ἐμπορικὸς —, ὁ βιομηχανικὸς —, ὁ ἐργατικὸς —, ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος» || «ὁ καλὸς κόσμος» ἡ ἀνωτέρα τάξις τῆς κοινωνίας: «ὁ καλὸς κόσμος ἀποφεύγει τὰς ἐπιδείξεις» || πλῆθος ἀνθρώπων, πολλοὶ ἄνθρωποι ὁμοῦ: «δὲν ἦτο κόσμος εἰς τὸ Στάδιον, — εἰς τοὺς ἀγῶνας» || φρ. «χάλασε τὸν κόσμο νὰ πάῃ 's τὴν Ἀμερική» πᾶσαν φροντίδα κατέβαλε, πᾶν μέσον μετεχειρίσθη || ἀλλὰ «χάλασε ὁ κόσμος» ἀνετράπη ἡ τάξις τῶν πραγμάτων, δει-

Digitized by Google

φθάρησαν τὰ πράγματα' || «σήκωσε τὸν κόσμο 'ς τὸ ποδάρι» συνετάραξε τοὺς πάντας' || «τοῦ κόσμου τὰ πράγματα, —τὰ ροῦχα,—τὴν περιουσία» πολλά: «αὐτὴ ἡ κυρία φορεῖ τοῦ κόσμου τὰ διαμαντικά»' || «ἄνθρωπος τοῦ κόσμου» τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, κοσμικός. Β. Φ.

—/'Εγκυκλ./ Κόσμος εἶναι ἡ τῶν ὅλων περιοχή, ἣν πρῶτος ὠνόμασεν οὕτως ὁ Πυθαγόρας ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως. Αἱ προϋποθέσεις, ἀπὸ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐρευνηθῇ ἡ περιοχὴ αὕτη τῶν ὅλων, εἶναι ποικίλαι, οἷαι ἡ μεταφυσική, ἡ δογματική, ἡ μυθολογική, ἡ ἐπιστημονική' ὡσαύτως ποικίλαι εἶναι καὶ αἱ ἀπόψεις, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐθεωρήθη. Οὕτως ἔχομεν κόσμον αἰσθητὸν καὶ κόσμον νοητόν, ὑλικὸν καὶ πνευματικόν, ὑποκειμενικὸν καὶ ἀντικειμενικὸν ἢ ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικὸν κόσμον, ἐνιστικὸν καὶ διαρχικόν, ἀνόργανον καὶ ἐνόργανον, ἕνα ἢ πολλοὺς κόσμους κ.τ.λ. Πρὸς τὴν ποικιλίαν ταύτην τῶν προϋποθέσεων καὶ τῶν ἀπόψεων ἀνάλογον εἶναι καὶ τὸ πλῆθος τῶν προσπαθειῶν, ὅσαι κατεβλήθησαν πρὸς καθορισμὸν τῆς φύσεως αὐτοῦ καὶ πρὸς ὁρισμὸν αὐτοῦ καθόλου καὶ αἵτινες ἐμφανίζουσι κατὰ τὸ πλεῖστον πολύπλοκον ἀνάμειξιν πλειόνων ἐκ τῶν προϋποθέσεων ἐκείνων. Ἐν τῇ πρὸ τοῦ Σωκράτους φιλοσοφίᾳ ὁ κόσμος ὁρίζεται κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ὡς ἀείζωον πῦρ (Ἡράκλειτος)' κατὰ Πλάτωνα εἶναι θεὸς αἰσθητός, ζῷον ἔμψυχον, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς Στωϊκούς' ὁ Φίλων θεωρεῖ τὸν κόσμον νεώτερον υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ὁ Πλωτῖνος διδάσκει αὐτὸν ἀπόρροιαν τοῦ θεοῦ, ζῷον ψυχὴν μίαν ἔχον εἰς πάντα αὐτοῦ τὰ μέρη. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους διακρίνονται σαφέστερον ἀπ' ἀλλήλων ὁ μεταφυσικὸς καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς καὶ ἐμπειρικὸς ὁρισμὸς τοῦ κόσμου. Κατὰ τὴν ἐμπειρικὴν τοῦ κόσμου ἔννοιαν, οὗτος εἶναι τὸ σύνολον τῶν καθ' ἕκαστον πραγμάτων καὶ φαινομένων, συνδεδεμένων κατὰ νόμους πρὸς ἄλληλα καὶ ἀποτελούντων τὸ ὑποκείμενον τῆς ἐμπειρίας. Κατὰ τὴν μεταφυσικὴν ἔννοιαν αὐτοῦ ὁ κόσμος εἶναι τὸ σύνολον ὑπερβατικῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι ἐμφανίζουσιν ἑαυτοὺς διὰ τῶν ἀντικειμένων. Οἱ παράγοντες οὗτοι θεωροῦνται ἢ καθαρῶς πνευματικοί, ὅτε καταντῶμεν εἰς τὴν νοησιαρχίαν, ἢ μονομερῶς βουλητικοί, ὅτε ἡ περὶ κόσμου παράστασις προσλαμβάνει βουλησιαρχικὸν χαρακτῆρα. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς πάσας ταύτας τὰς συλλήψεις τοῦ κόσμου ὑπολανθάνουσι τὸ μὲν μυθολογικὰ στοιχεῖα, τὸ δὲ ἰδέαι τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας. Οἱ βουλόμενοι νὰ ἀποφύγωσι τὴν ἐν ταῖς προσπαθείαις ταύταις ἐνυπάρχουσαν ποίησιν περιορίζονται εἰς ἀνεπαρκεῖς καὶ οὐδὲν συνήθως λέγοντας ὁρισμούς. Τὰς ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς ἐννοίας καὶ τῆς φύσεως τοῦ κόσμου παρουσιαζομένας δυσχερείας αὐξάνουσιν αἱ νεώταται ἔρευναι τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, εἰ καὶ δέον νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι διευκολύνουσι τὴν βουλησιαρχικὴν περὶ κόσμου ἀντίληψιν, κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτος ἀποτελεῖ ἀνιοῦσαν κλίμακα βουλητικῶν ἑνοτήτων (Βούντ). Ν. Λ.

—/Δογμ./ Ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ ὁ κόσμος καλεῖται «τὰ πάντα» (Ἱερ. 10,16 Ἰωάν. 1,3 κλπ.), ὡς δημιουργηθεὶς δὲ «κτίσις» (Μᾶρκ. 13, 19) καὶ ὡς ἀποτελούμενος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς «οὐρανὸς καὶ γῆ» (Γεν. 1,1. 2.1. Ματθ. 5,18 κλπ.) ἢ «οὐρανός, γῆ καὶ θάλασσα»(Ψαλμ. 68,35. Πράξ. 4,24 κλπ.). Ἀπὸ τοῦ κόσμου, δημιουργηθέντος ἐν χρόνῳ, ἀρχίζει ὁ χρόνος (Ματθ. 13, 35. Λουκ. 11, 50 κλπ.), πρὸ αὐτοῦ ὑπαρχούσης τῆς αἰωνιότητος (Ἰωάν. 17,24, Ἐφ. 1,4 κλπ.). Ὁ ὅρος αἰὼν δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ, ἀλλ' ἐν τῷ μετὰ ταῦτα ἰουδαϊσμῷ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ. Διαιρεῖται δὲ εἰς τὸν παρόντα καὶ τὸν μέλλοντα ἢ ἐρχόμενον, ὅστις ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου κατὰ τοὺς Ἑβραίους, ἀπὸ τῆς δευτέρας δὲ παρουσίας καὶ κρίσεως αὐτοῦ κατὰ τὴν Καινὴν Διαθήκην. Οὕτω διακρίνεται ὁ παρὼν κόσμος τοῦ μέλλοντος καὶ λέγονται οἱ υἱοὶ τοῦ παρόντος κόσμου ὡς φροντίζοντες περὶ τῶν γηΐνων, ἅτινα εἶναι πρόσκαιρα καὶ ψευδῆ καὶ ἀπάγουσιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ (Ρωμ. 12, 2. Ἐφ. 2,2. Ματθ. 16,26). Ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι ἐκ τούτου τοῦ κόσμου (Ἰωάν. 18,36), διὰ τοῦτο δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ θὰ μισῶνται ὑπὸ τοῦ κόσμου καὶ θὰ διώκωνται. Κυρίαρχος τοῦ κόσμου τούτου εἶναι ὁ διάβολος, ὅστις διευθύνει αὐτὸν μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ. τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ὡς πνεῦμα καὶ σοφία αὐτοῦ καὶ ἐχθρὸς τοῦ Χριστοῦ. Κ. Ι. Δ.

—/Ἀρχ./ Κόσμοι ἢ κόρμοι ἐκαλοῦντο ἄρχοντες τῶν δωρικῶν πολιτευμάτων ἐν Κρήτῃ, κατασταθέντες μετὰ τοὺς βασιλεῖς. Ἦσαν δέκα, ἐνιαυσίαν ἔχοντες τὴν ἀρχήν, ἀπετέλουν δὲ συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἴσως εἶχε καὶ γραμματέα, διότι ἀναφέρεται μνάμων τῶν κόσμων. Ἐξελέγοντο οὐχὶ ἐξ ὅλων τῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἐξ ὡρισμένων γενῶν' οὕτω λ.χ. ἀναφέρεται εἰς ἐπιγραφάς: «ἐπὶ τῶν Αἰθαλέων κορμιόντων» (δηλαδὴ ὄντων κόσμων τῶν ἐκ τοῦ γένους τῶν Αἰθαλέων). Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Εἶχον τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν, ἀνωτέραν τῆς ἐξουσίας τῆς βουλῆς, μετὰ τοῦ δήμου, τὸν ὁποῖον συνεκάλουν καὶ ὁ ὁποῖος περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ δώσῃ ἢ οὒ τὴν συγκατάθεσίν του ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῶν κόσμων. Πολλοὶ παραβάλλουν τοὺς κόσμους μὲ τοὺς ἐφόρους, ἀλλὰ ἡ μεταξὺ αὐτῶν διαφορὰ εἶναι μεγάλη: οἱ ἔφοροι ἐξελέγοντο ἐξ ὅλων, δὲν εἶχον τὴν ἀρχηγίαν ἐν πολέμῳ καὶ ἐν γένει ἡ ἀρχὴ αὐτῶν περιωρίζετο πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας ἀρχάς. Οἱ κόσμοι εἶχον τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν καὶ ἐν πολέμῳ (ἀναφέρεται κόσμος στρατηγός) καὶ ἐν εἰρήνῃ. Ἐπίσης αὐτοὶ δέχονται τοὺς πρέσβεις καὶ διεξάγουν τὰς ὑποθέσεις τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τούτων προΐσταται ὁ πρωτόκοσμος, ὅστις θὰ ἦτο καὶ ὁ ἐπώνυμος (ἡ κεφαλή του ἀπαντᾷ ἐπὶ νομισμάτων). Ἀποχωροῦντες τῆς ἀρχῆς «ἠξιωμένοι καὶ τἆλλα δόκιμοι κρινόμενοι», λαμβάνουν μέρος εἰς τὸ συμβούλιον τῶν γερόντων, ἀρχὴν «αὐτογνώμονα, ἀνυπεύθυνον καὶ μὴ κατὰ γράμματα ἄρχουσαν». Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ γερουσία ἠδύνατο νὰ τιμωρήσῃ καὶ τοὺς κόσμους, διότι εἰς ἐπιγραφὴν τῆς Δρήρου ἐπιβάλλει αὕτη ποινὴν εἰς αὐτούς, διότι δὲν ἔλαβον παρὰ τῶν νέων τὸν ὀφειλόμενον ὅρκον. Πάντως οἱ κόσμοι ἐξασκοῦντες τὴν ἀρχήν των ἦσαν δικαστικῶς ἀδίωκτοι (εἰς συνθήκην μόνον Ἱεραπυτνίων καὶ Πριανσίων ἀναγράφεται ὅτι δύνανται νὰ κατηγορηθοῦν ὑφ' οἵου δήποτε ἐν κοινῷ δικαστηρίῳ, ἐὰν ἐγίνοντο αἴτιοι διαλύσεως τῶν συγκειμένων). Πολλάκις ὅμως συνάρχοντες ἢ ἰσχυρὰ γένη ἠδύναντο νὰ ἀφαιρέσουν τὴν ἀρχήν τινος τῶν κόρμων, ἐνίοτε μάλιστα ἰσχυρὰ γένη ἐπετύγχανον τὴν διάλυσιν ὁλοκλήρου τοῦ συνεδρίου, ἡ ἐπακολουθοῦσα δὲ τότε κατάστασις ἐκαλεῖτο ἀκοσμία. Εἰς παραίτησιν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς προέβαινον πολλάκις οἰκειοθελῶς οἱ κόσμοι πρὸς πρόληψιν στάσεως κατ' αὐτῶν. Οὕτως, ἐνῷ ἡ ἀρχὴ τῶν κόσμων ἦτο δυναστική, ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀριστοτέλους βαθμηδὸν ἔλαβε δημοκρατικὴν χροιάν. Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Πολύβιος λέγων «δημοκρατικὴν ἔχειν τὴν διάθεσιν τὴν τῶν Κρητῶν πολιτείαν». Ἀναφέρεται καὶ ξένιος κόσμος, ὁ ὁποῖος εἶχε καὶ δικαστικὰ καθήκοντα ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ πολεμάρχου ἐν Ἀθήναις, δηλαδὴ ἐδίκαζε τὰς διαφορὰς μεταξὺ ξένων ἢ ξένων καὶ ἐντοπίων. Ν. Ε. ΠΛΑΤΩΝ

— **κόσμος, κάτω** — /Λαογρ./' βλ. λ. *κάτω κόσμος*.

—«**Κόσμος**». Τίτλος διαφόρων ἑλληνικῶν περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων.—1) Περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τὴν 1ην Φεβρουαρίου 1861 εἰς σχῆμα 8ον ὑπὸ Κ. Σταθοπούλου καὶ Δ. Κοπίδου.—2) Ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 6ην Ἰουνίου 1870. —3) Περιοδικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἱδρυθὲν τὴν 11ην Σεπτεμβρίου 1882 εἰς σχῆμα 4ον ὑπὸ Ἰ. Δ. Ταντα λίδου καὶ ἐκδοθὲν μέχρι τοῦ 1884.— 4) Ἑβδομαδιαῖον ἐγκυκλοπαιδικὸν περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν τῷ 1889 εἰς σχῆμα 4ον καὶ ἐκδοθὲν μέχρι τοῦ 1895.—5) Ἡμερησία πολιτικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐφημερὶς ἐν Ὀδησσῷ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1906 ὑπὸ Λ. Κωνσταντινίδου καὶ ἐκδοθεῖσα ἐπὶ πενταετίαν περίπου.—6) Εἰκονογραφημένον περιοδικὸν ἐν Σμύρνῃ καὶ ἀπὸ τοῦ 1917 ἡμερησία ἐφημερίς, ἐκδιδομένη ὑπὸ Ν. Χ. Λάσκαρη καὶ Ν. Νικολαΐδου' διέκοψε τὴν ἔκδοσίν της τῷ 1922. —Π.

—«**Κόσμος**» (Monde). Μεγάλη διεθνὴς ἑβδομαδιαία ἐπιθεώρησις ἐν Παρισίοις, ἐκδιδομένη γαλλιστὶ ἀπὸ Ἰουνίου τοῦ 1928 εἰς σχῆμα 4ον. Διευθύνεται ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου Μπαρμπύς, ὑπὸ ἐπίτιμον ἐπιτροπὴν ἀποτελουμένην ἐκ τῶν Ἀλφρέδου Ἀϊνστάϊν, Μαξίμου Γκόρκι, Μ. Καρόλυϊ, Λέοντος Βέρθ, Μ. Μόρχαρντ, Ἄπτον Σίνκλαιρ Μ. Οὐγκάρτε καὶ Μιχαὴλ Οὐναμοῦνο. Κυρίως ἀσχολεῖται μὲ τὰ διεθνῆ λογοτεχνικά, καλλιτεχνικά, οἰκονομικά, τεχνικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα, δημοσιεύουσα μόνιμα ἑβδομαδιαῖα σχετικὰ δελτία, μελέτας κτλ. Συγκεντρώνει τὴν παγκοσμίαν διανοητικὴν κίνησιν τῆς ἀριστερᾶς, ἄκρους δημοκράτας, σοσιαλιστὰς καὶ κομμουνιστάς. Π. Ν. Π.

—«**Κόσμος**» (Mondo). Περιοδικὸν πρὸς διάδοσιν τῶν διεθνῶν γλωσσῶν, ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1911 ἐν Φραγκφούρτῃ εἰς σχῆμα 8ον. —Π.

—«**Κόσμος**» (Le Monde). —1) Γαλλικὴ πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐν Παρισίοις, ὄργανον τῶν κληρικοφρόνων. Ἐξεδόθη τῷ 1860 ὑπὸ τοῦ Λ. Βεγιὸ (Veuillot) ἐν συνεχείᾳ τοῦ ἀπαγορευθέντος «Σύμπαντος» (L'Univers), μετὰ τὴν ἐπανέκδοσιν δὲ τούτου ἐπὶ μακρὸν ἐξακολουθήσασα νὰ ἐκδίδεται. Συνεχωνεύθη μετ' αὐτοῦ τῷ 1896.

Κόσμος, Κάτω — /Παραλ. Γεωγρ./. Τὸ ἀνατολικώτερον ἀκρωτήριον τῆς νήσου Ἄνδρου (πλάτ. 37° 46'05'' Β., μῆκ. 25° 00' 35'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1820: Andros island and Doro channel), ΝΑ. κέρας τοῦ ὅρμου Κορθίου. Ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν χαρτῶν ὀνομάζεται Hagios Kosmas καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς πολλοὺς τῶν ναυτικῶν. Σ. Ε. Λ.

κόσμος (ὁ) (Cosmus) /Βοτ./. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένας, ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἰνδιῶν, ὧν αἱ πλεῖσται καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κόσμος ὁ δίπτερος* (Cosmus bipennatus), ἰθαγενὲς φυτὸν τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

κοσμοσάνδαλον (τὸ) /Βοτ./. Εἶδος φυτῶν ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου καὶ τοῦ Παυσανίου καὶ θεωρούμενον ὡς συνώνυμον τοῦ *ὑακίνθου*.

κοσμοσοφία (ἡ)' σοφία ἀναφερομένη εἰς τὰ τοῦ κόσμου, αἱ γνώσεις αἱ σχετικαὶ μὲ τοὺς νόμους τοῦ σύμπαντος.

κοσμόσοφος (ὁ,ἡ)' ὁ σοφὸς εἰς τὰ τοῦ κόσμου, ὁ μελετῶν τοὺς νόμους τοῦ σύμπαντος.

κοσμοσυρροή (ἡ)' συρροὴ κόσμου, συνάθροισις πολλοῦ κόσμου εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, ἄλλως *κοσμοπλήμμυρα*: «κοσμοσυρροὴ εἰς τὸ Στάδιον, — εἰς τοὺς ἀγῶνας».

κοσμοσύχναστος,—η,—ο' χαρακτηριστικὸν τόπου, πλατείας, θεάτρου, κέντρου κττ., ὅπου συχνάζει πολὺς κόσμος: «τὸ Ζάππειον εἶναι κοσμοσύχναστον».

κοσμοσωτήριος (ὁ, ἡ),—ον' (τό)' ὁ τοῦ κόσμου σωτήριος, ὁ τὸν κόσμον σῴζων: «κοσμοσωτήριον κήρυγμα».

κοσμοχαλασιὰ (ἡ)' δημοτ., χαλασιά, καταστροφὴ τοῦ κόσμου, ἄλλως *χαλασμὸς κόσμου*, οἷον ἐπὶ ἀσυνήθους θυέλλης, πλημμύρας κτλ.: «τί κοσμοχαλασιὰ ἤτανε χθές!»' || χαρακτηριστικὸν μεγάλου θορύβου: «'ς τὸ γάμο κοσμοχαλασιὰ ἔγινε», «ὅταν βγαίνουν τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸ σχολειό, θαρρεῖς πῶς εἶναι κοσμοχαλασιά».

κοσμοψυχὴ (ἡ). Ἡ ζωτικὴ ἢ πνευματικὴ ἀρχή, ὡς ψυχὴ τοῦ κόσμου ὑπὸ διαφόρων φιλοσόφων νοουμένη, ἡ ὁποία ἀπεργάζεται τὴν ἑνότητα τοῦ κόσμου, διακοσμεῖ καὶ διατάσσει αὐτὸν καὶ τὰς ἐν αὐτῷ λειτουργίας. Αἱ καθ' ἕκαστον ψυχαὶ θεωροῦνται ὑπὸ πολλῶν ὡς στιγμαὶ τῆς κοσμοψυχῆς ταύτης, ὡς μόρια αὐτῆς, ὡς τρόποι αὐτῆς ἢ ὡς ἀπόρροια αὐτῆς. Κατὰ τοὺς μὲν ἡ κοσμοψυχὴ ἐκλαμβάνεται γενικῶς ὡς πηγὴ τῆς ζωῆς κατά τε τὴν ὑλικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν αὐτῆς ἐκδήλωσιν, κατ' ἄλλους εἶναι ὁ λόγος τοῦ παντός, ἄλλοι θεωροῦσιν αὐτὴν ὡς βούλησιν, ταυτίζεται δὲ αὕτη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πρὸς τὸν θεόν. Τὴν περὶ κοσμοψυχῆς παράστασιν εὑρίσκομεν ἤδη εἰς τὰς Οὐπανισάδας, ἐν Ἑλλάδι δὲ παρὰ Πλάτωνι. κατ' αὐτὸν ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ, ὅστις περιεκάλυψεν αὐτῇ ἔξωθεν τὸν κόσμον ὡς σῶμα αὐτῆς. Τοιαύτην ψυχὴν δέχονται καὶ οἱ στωϊκοί, πιστεύοντες τὸν κόσμον ὡς ζῷον ἐπέχον μίαν οὐσίαν καὶ μίαν ψυχήν, καλοῦσι δὲ αὐτὴν καὶ *πνεῦμα*. Τέλος οἱ νεοπλατωνικοὶ πιστεύουσι τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου ὡς διακοσμητὴν τοῦ παντὸς καὶ ὡς δημιουργὸν τῆς ζωῆς, κινοῦσαν καὶ ζωοποιοῦσαν τὸ πᾶν. Βραδύτερον ταυτίζει τὴν κοσμοψυχὴν πρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα ὁ Ἀβαιλάρδος, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ὁ Καμπανέλλα θεωρεῖ αὐτὴν ὡς ὄργανον τοῦ θεοῦ, ἐνεργοῦν κατὰ τὰς θείας ἰδέας. Ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου Βρούνου κυρίως ταυτίζεται ἡ κοσμοψυχὴ πολλαχῶς πρὸς τὸν θεόν, ἐξαιρομένης ἄλλοτε μὲν τῆς νοήσεως, ἄλλοτε δὲ τῆς βουλήσεως. Ἐκ τῶν πολλῶν θιασωτῶν τῆς περὶ κοσμοψυχῆς θεωρίας κατὰ τοὺς νεωτέρους καὶ νεωτάτους χρόνους ἀναφέρομεν τὸν Γκαῖτε, τὸν Βάγνερ, τὸν Σοπεγχάουερ καὶ τὸν Βούντ, οἵτινες εἶναι καὶ ἐνταῦθα βουλησιαρχικοί, καὶ τοὺς νεοβιταλιστάς, οἱ ὁποῖοι, ὁμοίως τῷ Σέλιγγ, τὴν κοσμοψυχὴν θεωροῦσιν ὡς τὴν ἀρχὴν τὴν διασῴζουσαν τὴν συνοχὴν τοῦ ὀργανικοῦ καὶ τοῦ ἀνοργάνου κόσμου καὶ συναρμολογοῦσαν τὸν σύνολον εἰς καθολικόν τινα ὀργανισμόν. Μ. Λ.

Κοσμποὺκ (Cosbuc), **Γεώργιος**. Ρουμᾶνος λυρικὸς ποιητὴς (1866—1918). Τῷ 1893 ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον, «Μπαλλάντες καὶ εἰδύλλια», τῷ δὲ 1904 τὰ «Ἡρωϊκὰ τραγούδια». Ὁ Κοσμποὺκ ἀφῆκε καὶ μεταφράσεις ἐκ τῆς Αἰνειάδος τοῦ Βιργιλίου, τῆς Κολάσεως τοῦ Δάντε καὶ ἄλλων. Μ. Ν. Δ.

Κοσμὼ (ἡ) /Ἀρχ./. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἄνευ ἄλλων ἐξηγήσεων ἀναφέρεται «ἡ ἱέρεια τῆς Παλλάδος» παρ' Ἁρποκρατίωνι.

κοσμῶ (—έω)' στολίζω, καλλωπίζω, εὐτρεπίζω, ἐξωραΐζω: «κοσμῶ τὴν οἰκίαν, — τὴν αἴθουσαν», «—τὴν πόλιν διὰ πλατειῶν, δενδροστοιχιῶν, ἀνδριάντων κττ.»' || μεταφρ., στολίζω, προσδίδω τιμήν, ἀξίαν: «γεγονότα αὐτοθυσίας καὶ γενναιότητος κοσμοῦσι τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν».

Κόσοβο(ν), ἢ **Κόσσοβο(ν)** /Γεωγρ./' βλ. λ. *Κοσσυφοπέδιον*.

Κοσοίκια /Γεωγρ./. Χωρίον τῆς κοινότητος Δάφνης τῆς ἐπαρχίας Ἰκαρίας τοῦ νομοῦ Σάμου. Κάτ. (1928) 118.

Κοσόκτων (Coshocton) /Γεωγρ./. Πόλις τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ Ὀχάϊο, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κομιτείας. Ἱδρυθεῖσα τῷ 1801. Παράγει ἄνθρακα, ἔρια εἰς μεγάλας ποσότητας καὶ ἔχει βιομηχανίαν χάλυβος, ἀλεύρων, χειροκτίων, σιδήρου καὶ ἀγγειοπλαστικῆς. Κάτ. 12.000 (1924). Χ. Κ.

Digitized by Google

Κοσόλιανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Κουρέντων τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 402. Ἀπὸ τῶν Ἰωαννίνων ἀπέχει περὶ τὰς 8 ὥρας, δίωρον δὲ ἀπὸ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Ἰωαννίνων-Ἡγουμενίτσης. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Μετωνομάσθη εἰς *Αἰτόπετραν*. Χ. Ι. Σ.

Κοσονᾶκος (ἢ ***Φωκᾶς***), ***Γεώργιος Κ.*** Ἐκ τῆς Μάνης τῆς Πελοποννήσου καταγόμενος, ὑπηρέτει εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν κατὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, ὅτε ὡς ἀρχηγὸς μικροῦ σώματος ἐθελοντῶν, Λακώνων κατὰ τὸ πλεῖστον, κατῆλθεν εἰς Κρήτην καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δημητρίου Πετροπουλάκη. Ἠγωνίσθη γενναίως μετὰ τοῦ σώματός του, μετασχὼν τῶν κατὰ τὸ 1867 μαχῶν ἐν Πεδιάδι (Καρὰ-Πηγάδι, Μάϊον) καὶ Μαλεβιζίῳ (Φαράγγι Βαθυπέτρου παρὰ τὸν Ἅγιον Μύρωνα, Αὔγουστον) κατὰ τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ. Ἀναχωρῶν δὲ ἐκ Κρήτης περὶ τὸ τέλος τοῦ 1867 διὰ τοῦ καταδρομικοῦ «Ἀρκαδίου» ἐπνίγη κατὰ τὴν καταστροφὴν τούτου. Ε. Γ.

— **Κοσονᾶκος** ***Ἠλίας***. Ἐθελοντὴς κατὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, ἐκ Μάνης, κατετάχθη εἰς τὸ ὑπὸ τὸν ἀδελφόν του *Γεώργιον* ἐθελοντικὸν σῶμα καὶ συνεπολέμησε μετ' αὐτοῦ. Ε. Γ.

—**Κοσονᾶκος**, ***Κωνσταντῖνος***. Ἕλλην πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Σπάρτῃ τῷ 1843 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1910. Καταγόμενος ἐκ τῆς ἐν Κρήτῃ οἰκογενείας τῶν Φωκάδων, καταφυγούσης εἰς Μάνην, ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐπεδόθη νεώτατος εἰς τὴν πολιτικήν, ἐκλεγεὶς πολλάκις βουλευτὴς Λακεδαίμονος, ἠκολούθει δὲ τὸ πολιτικὸν κόμμα τοῦ Χαριλάου Τρικούπη. Τῷ 1882 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς διοικητικῆς ἀστυνομίας Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τοῦ 1885 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐκλεγόμενος διαρκῶς βουλευτής, τὴν δὲ 10 Ἰουνίου 1892 μετέσχε τῆς κυβερνήσεως Τρικούπη ὡς ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Θ. Β.

Κοσὸρ (Cosor) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Δαλματικὴ νῆσος (πλάτ. 42°54′ Β., μῆκ. 16°49′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2712: Zironna channel to Curzola) ἐν τῷ διέκπλῳ *Λαγκόστα* (La Gosta channel). Σ. Ε. Λ.

κοσοτοξίνη *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *κοσίνη*.

Κόσουαι (Cosway), ***Μαρία-Καικιλία-Λουΐζα***. Ἀγγλὶς ζωγράφος (1745—1721) ἐξ Ἰρλανδίας, σύζυγος τοῦ *Ριχάρδου Κόσουαι*. Τὰ ἔργα της ἔτυχον πολλῆς ἐκτιμήσεως καὶ φήμης, ἔγιναν δὲ ἰδιαιτέρως δημοφιλῆ τὰ σχεδιάσματά της τὰ ἔχοντα ὡς θέμα τὴν «Πρόοδον τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας παρὰ τῇ γυναικί». Ἡ Κόσουαι ἐπελήφθη τῆς σχεδιαγραφήσεως τῶν ἔργων τοῦ Λούβρου, ἀλλὰ διεκόπη τὸ ἔργον της ἐκ τῶν Ναπολεοντείων πολέμων. Ἐπρόλαβε πάντως νὰ ἐκδώσῃ πέντε τεύχη εἰς μέγα σχῆμα, ἐξ ὧν σῴζονται ἐλάχιστα ἀντίτυπα πολυτελοῦς ἐκτυπώσεως. Μετὰ τὸν θάνατον ἑνὸς τέκνου της, ἡ καλλιτέχνις εἰσῆλθεν εἰς μοναστήριον τῆς Λυών, τοῦ ὁποίου ἐγένετο βραδύτερον ἡγουμένη. Μεταξὺ τῶν ἔργων της ἀναφέρονται ἰδιαιτέρως: «Ἡ Κρέουσα πρὸ τοῦ Αἰνείου», μία προσωπογραφία τῆς κυρίας Ρεκαμιὲ καὶ μία σειρὰ ἐκ δώδεκα μικρῶν πινάκων ὑπὸ τὸν τίτλον «Χειμερινὴ ἡμέρα». Τὰ ἔργα ταῦτα καὶ πολλὰ ἐκ τῶν ἄλλων ἐχαλκογραφήθησαν ἀπὸ διασήμους χαράκτας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

— **Κόσουαι** (Cosway), ***Ριχάρδος***. Ἄγγλος ζωγράφος (1740—1821), διακριθεὶς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μικρογραφιῶν (miniatures), αἱ ὁποῖαι θεωροῦνται ἀριστουργήματα. Ἐζωγράφησεν ἐπίσης ὡραίας κεφαλὰς ἀγγέλων. — Ω.

Κόσουρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Κόσσυρα*.

κόσα (ἡ), ἡ ***κοσσία***· δημοτ., γεωργικὸν ἐργαλεῖον, εἶδος δρεπάνου (βλ. λ.).

Κόσσα (Cossa), ***Λουδοβῖκος***. Ἰταλὸς οἰκονομολόγος (1831—1896). Ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Παβίας, τῆς Βιέννης καὶ τῆς Λειψίας καὶ τῷ 1858 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παβίας. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, ἅτινα μετεφράσθησαν εἰς πλείστας γλώσσας, ἐξ ὧν κυριώτερα εἶναι: «Ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν» (1875), «Ὁδηγὸς τῆς σπουδῆς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας» (1876), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας» (1876) καὶ «Στοιχεῖα πολιτικῆς οἰκονομίας» (1878), μεταφρασθὲν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν. Μ. Δ. Β.

—**Κόσσα** (Cossa), ***Πέτρος***. Ἰταλὸς δραματικὸς συγγραφεὺς (1830—1880). Τῷ 1849 ἀνεμείχθη εἰς τὴν κίνησιν πρὸς ἐγκατάστασιν τῆς δημοκρατίας ἐν Ρώμῃ καὶ κατόπιν μετηνάστευσεν εἰς τὴν νότιον Ἀμερικήν. Τῷ 1870 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἡ πρώτη παιχθεῖσα τραγῳδία αὐτοῦ «Νέρων» (1871) ἐσημείωσε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν. Ἐκ τῶν ἱστορικῶν δραμάτων του τά: «Μεσσαλῖνα» (1876), «Βοργίαι», «Ριέντσι» (1878), «Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης», «Κλεοπάτρα» (1879) ἐπαίχθησαν λίαν ἐπιτυχῶς. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ μίαν ἠθογραφικὴν κωμῳδίαν «Ὁ Πλοῦτος». Τὰ ἅπαντα αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιητικὸν θέατρον» ἐξεδόθησαν εἰς ὀκτὼ τόμους τῷ 1887. Μ. Δ. Β.

—**Κόσσα** (Cossa), ***Φραγκῖσκος***. Ἰταλὸς ζωγράφος ἐκ Φερράρας (1435—1477). Ἡ διακόσμησις τοῦ παλάτσο Σκιφανόγια τῆς Φερράρας, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτὸς ἐξετέλεσε, γέμει φαντασίας καὶ χάριτος, μολονότι ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ πρότερον ἐργασθέντος ἐπ' αὐτῆς Πιέρο ντέλλε Φραντσέσκα. Ἰδιαζόντως χαριτωμένη εἶναι ἡ σκηνὴ τῶν «Γυναικείων ἀσχολιῶν», ἔργον τοῦ Κόσσα. Ἡ ἐν Βολωνίᾳ τοιχογραφία του τῆς «Παναγίας τοῦ Μπαρακκάνο» ἔχει ὑποστῆ μεγάλην φθοράν, ἔχουν δ' ἐξ ὁλοκλήρου ἐξαφανισθῆ τὰ ἔργα του τοῦ παλάτσο Μπεντιβόλιο, καθὼς καὶ τοῦ παρεκκλησίου Γκαργκανέλι τοῦ Dôme, τὰ ὁποῖα εἶχον συμπληρωθῆ ὑπὸ τοῦ Ἔρκολε ντὲ Ρομπέρτι. Ὁ Κόσσα συνέβαλε μετὰ τοῦ Κόζιμο Τούρα εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς σχολῆς τῆς Φερράρας. — Ω.

Κόσσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Μεσόγειος πόλις τῶν Οἰνωτρῶν, ἀναφερομένη παρὰ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ, διακρινομένη, κατὰ τὸν Hülsen, ἑτέρας ὁμωνύμου κειμένης παρὰ τὸ Θούριον τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. —2) Πόλις τῆς Ἰνδικῆς παρὰ Πτολεμαίῳ, ἄλλως *Κῶσα*. Ἔκειτο ἐν τῷ ἐδάφει τῶν Ραμνῶν καὶ Πραπιωτῶν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ναμάδου, ταυτίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ Λάσσεν πρὸς τὸ νῦν *Μπαϊτάλ*, Β. τῶν πηγῶν Ταπτὶ καὶ Βαραντά. —3) Πόλις τῆς Ἐτρουρίας, ἄλλως *Κόσα* (βλ. λ.). —Π.

Κόσσαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἐτρουρίας, ἄλλως *Κόσα* (βλ. λ.).

Κοσσάϊ (ὁ ἐπιλεγόμενος *Κορεΐς*). Ἀρχηγὸς τῆς ἐν Μέκκᾳ ἀραβικῆς οἰκογενείας, ἀναγούσης τὴν καταγωγήν της εἰς τὸν Ἀβραὰμ τῆς Γραφῆς καὶ ἐκ τῆς ὁποίας κατάγεται ὁ Μωάμεθ. Ἐγεννήθη τῷ 398 μ. Χ., νυμφευθεὶς δὲ τὴν θυγατέρα τοῦ Χαλίλ, φύλακος τοῦ προσκυνήματος τῆς Καάβας, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ὀργανώσεως, σκοπὸς τῆς ὁποίας ἦτο ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν κατ' ἔτος ἐξ ἁπάσης τῆς Ἀραβίας εἰς Μέκκαν συρρεόντων προσκυνητῶν. Τὸ ὑλικὸν κέρδος τῆς ἐπιχειρήσεως ὑπῆρξε μέγα, διότι ἡ Κοσσάϊ ἔκτισε ταχέως παλάτια καὶ χάνια, συγκεντρώσας εἰς χεῖράς του καὶ τὴν πραγματικὴν ἐξουσίαν τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας ἐθεμελίωσε τὴν ἰσχύν. Ἀπέθανε τῷ 480. Ν. Μ.

Κοσσαία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Ἀσίας, κειμένη ΝΑ. τῆς Σουσιανῆς, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Μηδίας καὶ Περσίας «ὀλίγη τε καὶ λυπρὰ» κατὰ Στράβωνα (XVI, 744), ἐκτεινομένη μέχρι τῶν Κασπίων Πυλῶν (νῦν Κλεισώρεια τῆς Sirdava), ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸ σημερινὸν *Κουρδιστάν*. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν λαὸς πολεμικώτατος καὶ ληστρικώτατος (βλ. *Κοσσαῖοι*). Α. Θ. Σ.

—**Κοσσαῖα** *ὄρη* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρη τῆς Ἀσίας ἐν τῇ *Κοσσαίᾳ*, ἀπέχοντα περὶ τὰ 1.000 στάδια ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ «πῇ μὲν ἐξηρμένα μᾶλλον τὰ βόρεια, πῇ δὲ πλατυνόμενα τὰ μεσημβρινά. Ἡ δὲ χιὼν οὐ τοῖς ὕψεσι κρίνεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς κλίμασι» (*Στράβ.* XVI 742). Α. Θ. Σ.

Κοσσαῖοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Πολεμικώτατος καὶ ληστρικώτατος λαὸς τῆς Ἀσίας, κατοικῶν τὴν Κοσσαίαν χώραν, κειμένην ΝΑ. τῆς Σουσιανῆς (νῦν Κουσιστὰν) παρὰ τὰ σύνορα τῆς Μηδείας καὶ Περσίας. Κατὰ τὸν Στράβωνα (ΙΣΤ' 744) ἐξετείνετο πρὸς Β. μέχρι τῶν Κασπίων Πυλῶν καὶ ἐπεῖχε τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ Κουρδιστάν. Θεωροῦνται ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων λαῶν τῆς Ἀσίας, καὶ συγγενεῖς τῶν Κισσίων. Εἰς παναρχαίους χρόνους ἐβοήθησαν τοὺς Ἐλυμαίους (Ἐλαμίτας) μετὰ δυνάμεως 13.000 τοξοτῶν κατὰ τῶν Σουσίων καὶ Βαβυλωνίων. Οἱ Πέρσαι, μετὰ τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο εἰς διαρκεῖς πολέμους, οὐδέποτε κατώρθωσαν νὰ καταβάλωσιν αὐτούς. Μετὰ μεγάλης δυσκολίας καθυπέταξεν αὐτοὺς ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ἀλλ' ἐπὶ τῶν διαδόχων του ἐπανέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Εἰς τὰς ἀσσυροβαβυλωνιακὰς ἐπιγραφὰς φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κασσοῦ*, νικηθέντες περὶ τὰ τέλη τῆς τρίτης π. Χ. χιλιετηρίδος ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων. Α. Θ. Σ.

κοσσαΐτης (ὁ) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν μαρμαρυγιῶν. Εἶναι νατριοῦχος μαρμαρυγίας, ἀποτελεῖ δὲ παραλλαγὴν τοῦ παραγωνίτου εἰς σερικιτοειδῆ συσσωματώματα. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα. Γ. Β.

Κοσσάται *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φυλὴ τῶν Ἀκουϊτανῶν ἐν Γαλατίᾳ (βλ. λ. *Κόσα [Ἀρχ. Γεωγρ.]*).

Κοσσὲ (Cossé). Μεγάλη γαλλικὴ οἰκογένεια, τῆς ὁποίας κυριώτερα μέλη ὑπῆρξαν:

— 1) ***Ρενὲ-ντὲ-Κοσσὲ*** (1463—1540). Εἶναι γνωστὸς κυρίως, διότι ἐχρησίμευσεν ὡς ὅμηρος ἐν Ἰσπανίᾳ διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν Φραγκίσκου τοῦ Α'.

— 2) ***Κάρολος ὁ Α'***, *κόμις τοῦ Μπρισσάκ*. Στρατιωτικὸς καὶ διπλωμάτης, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *στρατάρχης Μπρισσάκ*. Μετέσχε πλείστων μαχῶν, διακριθεὶς ἰδίως εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἄγγλων. Μετὰ τὸν θάνατον Ἑρρίκου τοῦ Β' μετέσχε τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων, κηρυχθεὶς κατὰ τῶν μεταρρυθμιστῶν, διετέλεσεν εἶτα διοικητὴς τῶν Παρισίων καὶ τῆς Πικαρδίας, τῷ δὲ 1563 ἐνίκησε τοὺς Ἄγγλους καὶ κατέλαβε τὴν Χάβρην.

— 3) ***Κάρολος ὁ Β'***, *κόμις τοῦ Μπρισσάκ*. Στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς (1550—1621), ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐπαναστατήσας κατὰ τοῦ Ἑρρίκου Γ', κατενίκησε τὰ βασιλικὰ στρατεύματα τῷ 1593. Ἐλθὼν εἰς Παρισίους, ἐγένετο στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς πόλεως καὶ ὡς τοιοῦτος παρέδωκεν αὐτὴν εἰς Ἑρρῖκον τὸν Δ'. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ' ἐγένετο πατρίκιος τῆς Γαλλίας, ἀπέθανε δὲ τραυματισθεὶς εἰς τὴν μάχην Saint-Jean-d'Angely. Ἕτερα μέλη τῆς οἰκογενείας Κοσσὲ ὑπῆρξαν ὁ ***Φραγκῖσκος***, ὁ ***Ἑρρῖκος-Ἀλβέρτος*** καὶ ὁ ***Λουδοβῖκος-Ἡρακλῆς-Τιμολέων***. Ὁ τελευταῖος, διατελέσας καὶ διοικητὴς τῶν Παρισίων, ἐφονεύθη κατὰ τὰς σφαγὰς τοῦ Σεπτεμβρίου (1792). Μ. Ν. Δ.

Κοσσεῖρ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης φαραωνικῶν λιμένων, δι' ὧν συνηλλάσσετο ἡ Αἴγυπτος πρός τε τὴν Ἀραβίαν καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ἀφρικανικὰς χώρας, Ἀβησσυνίαν καὶ Σομαλῆ. Εἶναι ὁ *Λευκὸς Λιμὴν* τῶν πτολεμαϊκῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων κατέναντι τῆς Λευκῆς Κώμης ἐπὶ τῆς ἀραβικῆς παραλίας. Εἰς Κοσσεῖρ ἀπέληγεν ἡ ἀπὸ τοῦ Νείλου διὰ Κοπτοῦ καὶ τῆς ἐρήμου Χαμαμὰτ ὁδός, ἥτις καὶ ἐπὶ τῶν ἀραβικῶν χρόνων ἐχρησιμοποιήθη πολὺ ὑπὸ τῶν Ἀφρικανῶν προσκυνητῶν τῆς Μέκκας. Σήμερον εἶναι κωμόπολις 1.600 κατοίκων μετὰ μικρᾶς προκυμαίας. Παρὰ τὴν ἀκτήν του κεῖνται οἱ ὀνομαστοὶ σκόπελοι τῶν κοραλλίων. Γ. Λ. Α.

Κόσσελ (Kossel), ***Ἀλβέρτος***. Γερμανὸς φυσιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1853. Τῷ 1887 ἐγένετο ἔκτακτος καὶ τῷ 1895 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας ἐν Μαρβούργῃ. Ἔγραψε μεταξὺ πολλῶν ἄλλων διατριβῶν: «Ἔρευναι ἐπὶ τῆς νουκλεΐνης καὶ τῶν προϊόντων τῆς ἀποσχίσεως ταύτης» (1881), «Τὰ κύτταρα καὶ οἱ ἱστοὶ τῶν ζῴων» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Behrens καὶ Schiefferdecker κ. ἄ. Ο. Ρ.

Ἀλβέρτος Κόσσελ.

—**Κόσσελ** (Kossel), ***Ἀλέξανδρος-Ριχάρδος-Αὔγουστος-Ἕρμαν***. Γερμανὸς ἰατρός, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1864. Διετέλεσε κυβερνητικὸς σύμβουλος καὶ μέλος τοῦ ὑγειονομικοῦ συμβουλίου, ἀπὸ τοῦ 1898 δὲ προσέλαβε καὶ τὸν τίτλον τοῦ καθηγητοῦ. Ἐδημοσίευσε πλείστας ἐργασίας περὶ τῆς χρήσεως καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς διφθεριτικῆς ὀροθεραπείας, περὶ χολέρας, φυματιάσεως τῆς παιδικῆς ἡλικίας, παρασίτων τοῦ αἵματος τῶν πιθήκων, χημικῆς ἐπενεργείας τῶν βακτηριδίων ἐπὶ τῶν κυττάρων κλπ. Ο. Ρ.

κοσσιὰ (ἡ)· ἄλλως *κόσσα* (βλ. καὶ λ. *δρέπανον*).

κοσσιγνία (Cossignia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Νέαν Καληδονίαν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κοσσιγνία ἡ βουρβωνικὴ* (Cossignia burbonica), ἧς ὁ κορμὸς χρησιμοποιεῖται διὰ τὸ εὐέργαστον ξύλον του. Δ.Ν.Π.

κοσσίζω· δημοτ., δρέπω, θερίζω, κόπτω μὲ τὴν κόσσαν.

κοσσίνι (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ δένδρου *ἐλαία εὐρωπαϊκὴ ἡ ἀγρία*.

Κοσσινίτης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς μεσημβρινῆς Θρᾴκης, ὅστις διαρρέων τὴν χώραν τῶν Ἀβδηριτῶν ἐκβάλλει εἰς τὴν Βιστονίδα λίμνην (νῦν Μπουρού). Σχετίζεται πρὸς τὸν ἆθλον τοῦ Ἡρακλέους, ἁρπάσαντος τοὺς ἀνθρωποφάγους ἵππους τοῦ Διομήδους, καὶ πρὸς τὴν πόλιν *Κόσιντον*, κειμένην πρὸς Β. τῶν Ἀβδήρων, παρὰ τὴν Ξάνθην. Ταυτίζεται πρὸς τὸν σημερινὸν *Κουγιοὺκ-Ντερέ*. Α. Θ. Σ.

Κοσσίννα (Kossinna), ***Γουσταῦος***. Γερμανὸς ἱστοριοδίφης, γεννηθεὶς τῷ 1858. Σπουδάσας φιλολογίαν διωρίσθη τῷ 1881 βιβλιοθηκάριος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βερολίνου καὶ τῷ 1902 καθηγητὴς τῆς τευτονικῆς ἀρχαιολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς αὐτῆς πόλεως. Κατέγινεν ἰδίως εἰς τὴν μελέτην τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς, ἀπὸ δὲ τοῦ

Digitized by Google

1909 διευθύνει τὸ περιοδικὸν «Mannus» καὶ τὴν σειρὰν τῶν ἐκδόσεων «Mannusbibliothek», ἥτις περιλαμβάνει ἔργα σχετιζόμενα πρὸς τὸ ἔργον του. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἡ προέλευσις τοῦ ὀνόματος τῶν Τευτόνων» (1895), «Ἡ καταγωγὴ τῶν Τευτόνων» (1911) καὶ (1920), «Οἱ Ἰνδογερμανοί» (1921, τόμ. Α'). κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

Κόσσιος (Cossius), ***Ἐρνέστος - Ἀδόλφος.*** Γερμανὸς ὀφθαλμολόγος (1825—1890). Τῷ 1868 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ὀφθαλμολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας. Ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν φυσιολογίαν τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ἔγραψε: «Ἔρευναι ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς» (1853), «Περὶ διαγνώσεως τῆς πορφύρας κατὰ τὴν ζωήν» (1878), «Περὶ τοῦ τείνοντος μυὸς τοῦ χοριοειδοῦς» (1888). Α.Γ.

κόσσισμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κοσσίζω, δρέψις, θέρισμα, δρεπάνισμα.

Κόσσματ (Cossmat), ***Φραγκῖσκος.*** Γερμανὸς γεωλόγος, γεννηθεὶς τῷ 1871. Ἀπὸ τοῦ 1913 εἶναι καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐστάλη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτικῶν γεωλόγων εἰς τὸ βαλκανικὸν μέτωπον, ὅπου ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ μελετήσῃ τὴν κεντρικὴν Μακεδονίαν. Τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν τούτων ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ ἔργον του «Γεωλογία τῆς κεντρικῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου» (Βερολῖνον 1924), ἐν ᾧ ἔθεσε γενικὰς βάσεις διὰ τὴν στρωματογραφίαν καὶ τεκτονικὴν τῆς χώρας ταύτης. Γ. Κ. Γ.

κοσσματίκερας (τὸ) (Kossmaticeras Grossouire em. Nowak) / *Παλαιοζῳολ.* /. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *δεσμοκερατιδῶν ἀμμανοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανα αὐτῶν ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Κοσσόανος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Ἰνδικῆς ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ (Ἰνδ Δ' 3). Ταυτίζεται ὑπό τινων μὲ τὸν παρὰ Πλινίῳ ποταμὸν τῶν Ἰνδιῶν Cosoagus, ὃν ὁ Σβάρμπεκ ταυτίζει μὲ τὸν σημερινὸν *Κοσαβάχα*. Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην ὁ Κοσσόανος εἶναι ὁ νῦν *Κοσὶ* (Kosi), πηγάζων διὰ δύο βραχιόνων ἐκ τοῦ ὑψηλοτάτου ὀροπεδίου τῶν μέσων Ἱμαλαΐων. —Π.

Κόσσοβιτς, ***Καγιέταν.*** Ρῶσος ἀνατολιστὴς (1751—1834). Ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης τῆς Πετρουπόλεως, εἶτα δὲ καθηγητὴς τῆς σανσκριτικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς αὐτῆς πόλεως. Μετέφρασε πλεῖστα σανσκριτικὰ κείμενα καὶ ἐξέδωκε «Ρωσοσανσκριτικὸν λεξικόν». Θ. Β.

Κόσσο-γκὸλ (Kosso-gol ἢ Kosio ἢ Khoubsou) [*Γεωγρ.*]. Ἡ ὑψηλοτέρα καὶ μεγαλυτέρα λίμνη τῆς Μογγολίας εἰς τὰ παρὰ τὴν Σιβηρίαν σύνορα. Εὑρίσκεται εἰς ὕψος 1 670 μέτρων καὶ ἔχει 3.309 τ. χλμ. ἐμβαδόν, 133 χλμ. μῆκος, 40 πλάτος και 270 μ. βάθος. Ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου μέχρι τοῦ Ἰουνίου τὰ ὕδατα τῆς λίμνης πήγνυνται. Εἰς τὸ μέσον τῆς λίμνης κεῖται ἡ νῆσος *Νταλάϊ-Κουΐ*, ἔνθα ὑπάρχει ἱερὸν τοῦ Βούδα.

κόσσονος (ὁ) (Cossonus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἔντομα, μὲ κεφαλὴν μικράν, εἰς διωγκωμένον ῥύγχος τελευτῶσαν, κεραίας λεπτάς, βραχείας, σχηματιζούσας γωνίαν περὶ τὸ μέσον των καὶ εἰς σφαιρίδια ἀποληγούσας, προθώρακα τριγωνοειδῆ, κοιλίαν ᾠοειδῆ, ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὸ ἄκρον της, πόδας ἰσχυροὺς καὶ μετρίου μήκους καὶ σκοτεινοὺς χρωματισμούς. Ἐκ τῶν 100 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *κόσσονος ὁ γραμμωτὸς* (Cossonus lineatus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα μελανόν, μετὰ λεπτοτάτων, λευκῶν ἐπιμήκων ῥαβδώσεων ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Ἀπαντᾷ ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

Κόσσος, ***Ἰωάννης.*** Γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Τριπόλει διαρκοῦντος τοῦ Ἀγῶνος τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἀποθανὼν τῷ 1872. Εἶναι ὁ πρῶτος Ἕλλην γλύπτης, ὅστις ἀναφαίνεται μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ζωγραφικὴν εἰς τὴν πρώτην συσταθεῖσαν σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν, κατόπιν δὲ ἐτράπη εἰς τὴν γλυπτικήν, μεταβὰς πρὸς τελειοποίησίν του εἰς Ῥώμην. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας ἐδίδαξεν ἐπί τινα ἔτη εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις σχολεῖον τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ ἀνεδείχθη ὁ ἱκανώτερος κατὰ τὴν ἐποχήν του χειριστὴς τοῦ γλυφάνου. Κατεσκεύασε τὸν ἀνδριάντα τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ, ὅστις ἐστήθη εἰς τὰ προπύλαια τοῦ πανεπιστημίου, τὰς προτομὰς τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ πανεπιστημίου, τὸν ἀνδριάντα τοῦ Εὐαγγέλου Ζάππα ἐν τῷ Ζαππείῳ, τὰς προτομὰς τοῦ Καποδιστρίου καὶ τοῦ Εὐνάρδου ἐν τῷ Ἐθνικῷ κήπῳ Ἀθηνῶν κτλ. Ἐπίσης εἶχε καταρτίσει καὶ τὰ σχέδια διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ μνημείου τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ εἰς τὸ Α' Νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν, καθὼς καὶ τὸ πρόπλασμα τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Κοραῆ, τοῦ εὑρισκομένου πρὸ τοῦ πανεπιστημίου, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐν τῷ μεταξύ. Τὰ ἔργα ταῦτα ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Γ. Βρούτου. Ὁ Κόσσος ἐπεχείρησεν ὡσαύτως τὴν συμπλήρωσιν τῶν χειρῶν τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου, παραστήσας αὐτὴν κρατοῦσαν τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἄρεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας κατοπτρίζεται. Θ. Θ.

κόσσος (ὁ) (Cossus) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοσσιδῶν*, περιλαμβάνον νυκτίας ψυχὰς μετρίου μεγέθους καὶ μὲ σῶμα εὐστραφὲς ὑπὸ χνοῦ κεκαλυμμένον. Οἱ κόσσοι ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων δένδρων, ὧν καταστρέφουσι τοὺς κορμούς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *κόσσος ὁ ὑλοφθόρος* (Cossus ligniperda), ὅστις εἶναι εὔρωστος ψυχή, ἔχουσα ἀνάπτυγμα πτερύγων 70—90 χιλιοστομέτρων μὲ σῶμα φαιοτεφρόν. Ἡ κοιλία εἶναι εὐρεῖα καὶ κοσμεῖται ὑπὸ ὑπολεύκων καὶ ἀνοικτῶς φαιῶν λωρίδων. Ἡ κάμπη ἔχει χρῶμα φαιοερυθρὸν ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ ὑποκίτρινον ἐπὶ τῆς κοιλίας, μῆκος 8—10 ἑκατοστομέτρων καὶ διάμετρον ἑνὸς ἑκτστ. Ἐκβάλλει δυσάρεστον ὀσμήν. Ἡ ψυχὴ ἐξέρχεται τοῦ βομβυκίου της ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Αὐγούστου, ἀναλόγως τῶν κλιματολογικῶν ὅρων τῆς χώρας ὅπου εὑρίσκεται. Ἵπταται ἐν τῷ ἡμίφωτι. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἄπειρα ᾠὰ ἐπὶ διαφόρων ῥωγμῶν δένδρων δασικῶν καὶ ἰδίως τῶν καστανεῶν. Αἱ κάμπαι, αἵτινες ἀναφαίνονται κατ' Αὔγουστον, κατατρώγουσι τὸ ξύλον τοῦ κορμοῦ τῶν δένδρων, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατασκευάζουσι βαθείας στοάς, καὶ χρειάζονται τρία ἔτη μέχρις ὅτου μεταμορφωθῶσιν εἰς χρυσαλίδας ἐντὸς τῶν στοῶν τούτων. Πρὸς καταστροφὴν τῶν καρπῶν ῥαντίζουσι τὰς ῥωγμὰς τῶν κορμῶν διὰ βενζίνης ἢ φαινικοῦ ὀξέος, εἶτα δὲ κλείουσι καλῶς αὐτὰς διὰ κιτρίνου ἢ ἱσπανικοῦ κηροῦ. Δ. Ν. Π.

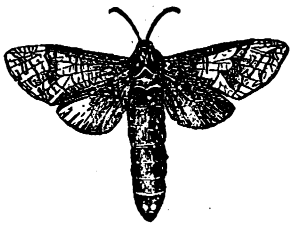
Κόσσος.

Κοσσὸς /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Δ. Θράκης, ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα Γκιζέλας τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης, τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 230.

Κοσσοῦθος (Kossuth), ***Λουδοβῖκος.*** Οὔγγρος πολιτικός, ἀρχηγὸς τῆς οὐγγρικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848, γεννηθεὶς ἐν Μονὸκ τῷ 1802 καὶ ἀποθανὼν ἐν Τουρίνῳ τῷ 1894. Κατήγετο ἐξ εὐγενοῦς κροατικῆς οἰκογενείας, ἥτις πολυτρόπως καταδιωχθεῖσα ἐπὶ δύο αἰῶνας ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῆς Αὐστρίας, κατέφυγεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη εἰς τὴν προτεσταντικὴν σχολὴν τοῦ Σαροσπάτακ. Τῷ 1825 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τοῦ δικαίου, κατῆρξατο δὲ τοῦ δικηγορικοῦ του σταδίου ἐν τῇ γενεθλίῳ πόλει καὶ κατέστη δημοφιλέστατος διὰ τῶν φιλελευθέρων αὐτοῦ ἀγορεύσεων εἰς τὰς συνελεύσεις τῆς κομιτείας, κατὰ τὰς γενομένας ἐξεγέρσεις ἐκ τῆς χολέρας. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Πέστῃ τῷ 1831, κατῆλθεν εἰς τὸ πολιτικὸν στάδιον, παραστὰς ἐν τῇ διαίτῃ τοῦ Πρεσβούργου, καὶ ἐξέθετε τὰς δημοκρατικάς του ἰδέας εἰς δύο ἱδρυθείσας παρ' αὐτοῦ ἐφημερίδας, οὕτω δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Οὔγγρων. Ἡ κυβέρνησις ἀπηγόρευσε τὴν ἔκδοσιν τῶν φύλλων καὶ ὁ Κοσσοῦθος ἀπὸ τοῦ 1844 μέχρι τοῦ 1847 ἠσχολήθη εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἀλλ' ἐνεφανίζετο εἰς τοὺς συλλόγους τῆς Πέστης ἀγορεύων καὶ κατακτῶν εἰς τὰς ἰδέας του τοὺς πολίτας. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1847, αἵτινες ἔδωκαν τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως, ὁ Κοσσοῦθος ἀντεπροσώπευσε τὴν Πέστην. Μετ' ἀκατασχέτου εὐγλωττίας ἐξέθεσε τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ ἰδέας καὶ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν χωρικῶν, τῆς καταργήσεως τῶν ἀγγαρειῶν καὶ τῆς ἐλευθεροτυπίας. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1848 ἐξῆψε τὸ φρόνημα τῆς δημοκρατικῆς μερίδος, ἥτις ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἀρχηγόν. Τὴν 3 Μαρτίου ἐξεφώνησε χειμαρρώδη λόγον, ὅστις ἐξήγειρε τὸν λαόν, οὐ μόνον εἰς Πρεσβοῦργον, ὅπου συνεδρίαζεν ἡ δίαιτα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Πέστην καὶ εἰς τὴν Βιέννην, ἔνθα οἱ λόγοι του συνετέλεσαν μεγάλως εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς 13 Μαρτίου 1848. Τὴν ἐπαύριον τῆς νίκης τῶν ἐπαναστατῶν, ὁ Κοσσοῦθος μετέβη εἰς Βιέννην, ὅπως συγχαρῇ αὐτούς. Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις ἀνέθηκε τότε τὴν ἀντιβασιλείαν τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὸν ἀρχιδοῦκα Στέφανον καὶ ἀπεφάσισεν ὅπως αὕτη τύχῃ ἰδιαιτέρας διοικήσεως, ὑπὸ τὴν προεδρίαν δὲ τοῦ κόμιτος Batthyany ἐσχηματίσθη κυβέρνησις, εἰς ἣν ὁ Κοσσοῦθος ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Δυσπιστῶν εἰς τὰς αὐστριακὰς παραχωρήσεις, ἐζήτησε τὴν ἐντελῆ κήρυξιν τῆς αὐτονομίας καὶ προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν τραπεζικῶν γραμματίων ἀσφαλισθέντων ὑπὸ τοῦ κόμιτος Ἐστερχάζυ, ἵνα παρασκευάσῃ τὴν Οὐγγαρίαν εἰς πόλεμον, ὃν προέβλεπεν ἄφευκτον. Τὴν 11 Ἰουλίου ὁ Κοσσοῦθος ἐξεφώνησε τὴν ὡραιοτέραν αὐτοῦ ἀγόρευσιν, ζητήσας παρὰ τῆς συνελεύσεως, ἐξ ὀνόματος τῆς κυβερνήσεως, τὴν ἐπιστράτευσιν 200.000 ἀνδρῶν. Ἡ κυβέρνησις Batthyany παρῃτήθη καὶ ὁ Κοσσοῦθος ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ προέδρου τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ἐθνικῆς ἀμύνης ἐγένετο αὐτόχρημα δικτάτωρ τῆς Οὐγγαρίας, ἀναπτύξας καταπληκτικὴν ἐνεργητικότητα πρὸς στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας, καὶ ἐσχημάτισε τέσσαρας στρατιὰς πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν Αὐστριακῶν, μετέφερε δὲ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πέστης τὴν ἕδραν τοῦ κράτους εἰς Δοβρουτσῖνον, ὅπου, διὰ τῆς προκηρύξεως τῆς 14 Ἀπριλίου 1849, ἐγκαθίδρυσε τὴν δημοκρατίαν καὶ ἐκήρυξεν ἐκπτώτους τοὺς Ἀψβούργους. Εἰσήλασε μετ' ὀλίγον θριαμβευτικῶς εἰς τὴν ἀνακαταληφθεῖσαν Πέστην, φέρων τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς νέας πολιτείας. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐξετελέσθησαν αἱ νικηφόροι ἐκστρατεῖαι εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν καὶ τὰ Καρπάθια. Ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς τῆς τελευταίας ταύτης ἐκστρατείας Γκαιόργκεϋ, ἱκανὸς μὲν στρατηγός, ἀλλ' ἀπειθαρχικοῦ χαρακτῆρος, παρενέβαλλε δυσχερείας πρὸς πᾶσαν ἐνέργειαν αὐτοῦ, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ ἐπέμβασις τῆς Ρωσίας εἰς τὴν οὐγγρικὴν ὑπόθεσιν κατέστησεν ἄνισον τὸν ἀγῶνα. Διὰ μεταβιβάσεως εἰς τὸν Γκαιόργκεϋ πάσης τῆς ἐξουσίας, κατέστησεν αὐτὸν ὑπεύθυνον καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὰ τουρκικὰ σύνορα, ὅπως μεταβῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Συλληφθεὶς ἐκεῖ ἐκρατήθη ἐν Βιδδινίῳ καὶ ἀπεστάλη τῷ 1849 εἰς Κιουτάχιαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὡς ἐξόριστος. Τῇ ἐπεμβάσει τῶν κυβερνήσεων τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἀμερικῆς ἀφέθη ἐλεύθερος καὶ ἀπῆλθεν εἰς Λονδῖνον, μετὰ μικρὸν δὲ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Τῷ 1859 ἀπῆλθε μετὰ τοῦ Λιατσίνι καὶ τοῦ Λαντρὺ - Ρολλὲν εἰς Ἰταλίαν, ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς διεθνοῦς ἐπαναστάσεως. Τῷ 1867 καὶ τῷ 1868 ἐξελέγη μέλος τῆς οὐγγρικῆς διαίτης, ἀλλὰ δὲν ἀπεδέχθη τὴν ἐντολὴν ταύτην καὶ ἀπέφυγε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Πέστην καὶ ὅτε ἀκόμη ἀπεστάλη τῷ 1877 ἐπιτροπή, ὅπως καλέσῃ αὐτόν. Ἀφῆκεν «Ἀπομνημονεύματα», δημοσιευθέντα μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς 6 τόμους. Θ. Β.

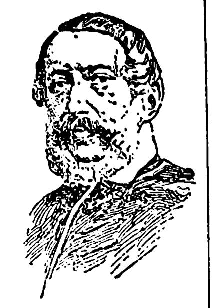
Λουδοβ. Κοσσοῦθος

Κόσσουρα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Κόσσυρα.*

Κόσσουτ (Kossuth), ***Λουδοβῖκος***· βλ. *Κοσσοῦθος.*

Κοσσούτιος (Cossutius). Ρωμαῖος ἀρχιτέκτων, ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ ὁποίου ᾠκοδομήθη ἐπὶ Ἀντιόχου Δ' τοῦ Ἐπιφανοῦς (176—146 π. Χ.) ὁ ἐν Ἀθήναις μέγας ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ὁ ναὸς οὗτος ἤρχισεν οἰκοδομούμενος ἐπὶ Πεισιστρατιδῶν, ἀλλ' αἱ ἐργασίαι ἐσταμάτησαν μετὰ τὴν ἐξορίαν ἐκείνων. Τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ναοῦ μετὰ τῶν ἀναγκαίων μεταβολῶν τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου ἀνέλαβεν ὁ Ἀντίοχος διὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος Κοσσουτίου. Ἐκ τῶν ἀποκαλυφθέντων θεμελίων τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου καὶ μερικῶν σπονδύλων κιόνων, φαίνεται ὅτι ὁ Κοσσούτιος μετέτρεψε τὸ ἀρχικὸν σχέδιον, δώσας εἰς τὸ οἰκοδόμημα διεύθυνσιν νοτιοανατολικὴν καὶ ῥυθμὸν κορινθιακόν. Ἡ οἰκοδομὴ ἔφθασε μέχρι τοῦ θριγκοῦ, ἀλλ' ἐσταμάτησε καὶ δευτέραν φορὰν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Ἀντιόχου, διὰ νὰ ἐπαναληφθῇ καὶ ἀποπερατωθῇ τὸ ἔργον ἐπὶ Ἀδριανοῦ. Ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Κοσσουτίου σῴζονται σήμερον μόνον 15 κίονες ὕψους 17.25. Β. Δ. Θ.

κο(σ)σύμβη (ἡ)· κροσσὸς ἱματίου, κράσπεδον ὑφάσματος· ‖ ποιμενικὸν δασύμαλλον ἐπανωφόριον, πιθανώτατα κεκοσμημένον διὰ κροσσῶν· ‖ ὁ γυναικεῖος κότσος, ἄλλως κρωβύλος, κόρυμβος (ἀρχ.).

Κόσσυρα / *Ἀρχ. Γεωγρ.* /. Νῆσος πελαγία τῆς Ἀφρικῆς, ἔχουσα καὶ πόλιν φερώνυμον (*Πτολεμ.* Δ, γ, 37). Ὁ Στράβων ὀνομάζων αὐτὴν *Κόσσουραν* τὴν τοποθετεῖ (Β, 123) εἰς τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεως τῆς μεταξὺ σικελικοῦ ἀκρωτηρίου Λιλυβαίου καὶ τῆς καρχηδονιακῆς πόλεως Ἀσπίδος, τῆς καὶ Κλυπέας, οὔσης 176 ῥωμαϊκῶν μιλλίων· ἀλλοῦ πάλιν τὴν ὀνομάζει *Κόρσουρα* (ΙΖ, 833) καὶ ἀλλοῦ *Κόσσουρος* (ΙΖ, 834). Πάντως ἀπαντῶσι καὶ αἱ γραφαὶ *Κώσυρα* καὶ *Κοσσύρα*. Κατοικουμένη, ὡς καὶ αἱ μεταξὺ Λιβύης καὶ Σικελίας γείτονές της νῆσοι Μελίτη (νῦν Μάλτα), Γαῦλος (Γκότζο) καὶ Λαμπὰς (Λαμπεδοῦσα), ὑπὸ Καρχηδονίων (*Σκύλ. Καρυανδ.* Περίπλ. Καρχηδ. 111), κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ῥωμαϊκοῦ στόλου τοῦ Γναΐου Σερουιλλίου (255 π. Χ.), ἀνακαταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων καὶ ἐπανελθοῦσα καὶ πάλιν (217 π.Χ.) ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων

Digitized by Google

τὴν κυριαρχίαν (*Πολυβ.* Γ, 96. *Plin.* III, 92. *Pomp. Mela* II, 120). Μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς ἀφρικανικῆς ἀκτῆς ἐγένετο ἡ μεταξὺ Πομπηΐου καὶ Κάρβωνος ναυμαχία, ὀλεθρία διὰ τὸν δεύτερον, ὃν φυγόντα εἰς Κόσσυραν συνέλαβον οἱ ἀποσταλέντες πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου, θανατώσαντος αὐτὸν μαρτυρικῶς καὶ ἀποστείλαντος τὴν κεφαλήν του εἰς τὸν Σύλλαν (*Ἀππιαν.*, Ἐμφύλ Α, 96). Ἀπεβίβασε δὲ καὶ ἰσχυρὰν φρουρὰν ὁ Πομπήϊος εἰς τὴν Κόσσυραν, ὡς εἶχεν ἤδη ἀποβιβάσει τοιαύτην καὶ εἰς τὴν βορείως τῆς Σικελίας Λιπάραν, «ἵνα μήτε Κοσσύρα Λεπίδῳ μήτε Λιπάρα Καίσαρι ἐνορμίσματα ἢ ναύσταθμα γένοιτο, εὔκαιρα ἐπὶ τῇ Σικελίᾳ» (Ε, 97). Σῴζεται ἔτι καὶ νῦν ἡ ἀκρόπολις τῆς νήσου, ἐν ᾗ εὑρέθησαν καὶ νομίσματα κοπέντα (*Head* Hist. numor. 882) κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ φέροντα λατινικὰς καὶ φοινικικὰς ἐπιγραφάς. Ἡ νῆσος εἶναι ἡ σύγχρονος *Παντελλαρία*. Σ. Ε. Λ.

κοσσυρίτης (ὁ) (Cossyrit) / *Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτὸν ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἀμφιβόλων τοῦ τρικλινοῦς συστήματος. Εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν αἰνιγματίτην, ἀπὸ τοῦ ὁποίου διαφέρει μόνον ὡς πρὸς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ τριοξειδίου τοῦ σιδήρου ἀντὶ τοῦ τριοξειδίου τοῦ ἀργιλλίου, προσέτι δὲ καὶ ὡς πρὸς τὴν σχετικῶς μεγαλυτέραν περιεκτικότητα εἰς ἀλκάλια. Παρουσιάζει σκληρότητα 5 ½, εἰδικὸν βάρος 3,8 καὶ χρῶμα μαῦρον. Ἀπαντᾷ εἰς μικροὺς πρισματικοὺς κρυστάλλους ἐντὸς τῶν παντελλεριτῶν τῆς νήσου Pantelleria νοτίως τῆς Σικελίας. Γ. Β.

κοσσυφίδαι (οἱ), ἢ **κοττυφίδαι** (Turdidae /*Ζῳολ.*/. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν*, περιλαμβάνουσα μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους πτηνά, μὲ κεφαλὴν καὶ λαιμὸν βραχύν, ράμφος εὐθὺ καὶ ἐλαφρῶς πεπιεσμένον ἑκατέρωθεν. Τὸ σῶμα εἶναι εὔρωστον. Οἱ πόδες μᾶλλον βραχεῖς καὶ ὑπὸ λεπίων καλυπτόμενοι. Αἱ πτέρυγες μέτριαι ἢ ἀρκετὰ ἐπιμήκεις. Κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ράμφους φέρει σκληράς, βραχείας καὶ μελανὰς τρίχας. Τὸ χρῶμα τοῦ πτερώματος εἶναι σκοτεινὸν καὶ ὁμοιογενές. Ἐνδιαιτῶνται εἰς βαθύσκια καὶ δροσερὰ μέρη. Ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων ἐντόμων, σκωλήκων καὶ κόκκων. Κελαδοῦσι μελῳδικώτατα καὶ ἐξημεροῦνται εὐκόλως. Μοναδικὸν γένος τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὁ *κόσσυφος* ἢ *κόττυφος*. Δ. Ν. Π.

κοσσύφιον (τὸ) (Merulus) / *Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κρυφομυκητιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν κυριώτερον τὸ *κοσσύφιον τὸ δακρῦον* (Merulus lacrymans), ὅπερ εἶναι μικρομύκης, ὅστις ἀναπτύσσεται εἰς τὴν ξυλείαν τῶν οἰκοδομῶν καὶ καταστρέφει ταύτην. Δ. Ν. Π.

Κοσσυφοπέδιον [*Γεωγρ.*]. Ὑψηλὴ πεδιὰς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, μεταξὺ Μακεδονίας καὶ τοῦ τέως βασιλείου τῆς Σερβίας, εἰς ὕψος 550 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἀποτελοῦσα σήμερον μέρος τοῦ γιουγκοσλαυϊκοῦ βασιλείου. Ἔχει μῆκος 52 καὶ πλάτος 22 χλμ. Διασχίζεται ὑπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης—Σκοπίων—Μητροβίτσης. Νοτίως τῆς πεδιάδος ὑψοῦται ὁ Σκάρδος διὰ τοῦ στενοῦ Κατσίνικ, τοῦ ὁποίου ἡ πεδιὰς συνδέεται μετὰ τῆς Μακεδονίας. Τὰ ὕδατα αὐτῆς φέρονται διὰ τοῦ ποταμοῦ Σιτνίτσα εἰς τὸν Μοράβαν, παραπόταμον τοῦ Δουνάβεως. Ἐκ τῆς πεδιάδος ὠνομάσθη ἐπὶ τουρκοκρατίας ὁλόκληρος ὁ νομὸς (βιλαέτιον) *Κοσσόβου* ἢ *Κοσσυφοπεδίου*, περιλαμβάνων τὰ σαντζάκια Σκοπίων, Πριστίνης, Πρεσρένης, Ἰπεκίου. Νοβιπαζὰρ καὶ Τάσλιτζα, δηλαδὴ μέρος τῆς Β Μακεδονίας, τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ἀλβανίας, τὴν παλαιὰν λεγομένην Σερβίαν καὶ μέρος τῆς Βοσνίας, ἤτοι τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν Ἀξιοῦ, Δρίνου, Ἴμπαρ, ἐστραμμένας πρὸς τὰ λεκανοπέδια τοῦ Δουνάβεως, τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Ἀδριατικῆς. Ν. Μ.

—/*Στρατ. Γεωγρ.*/ Ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Κοσσυφοπεδίου τὴν 15 Ἰουνίου 1389 ἔλαβε χώραν μάχη μεταξὺ τῶν Τούρκων, ὑπὸ τὸν σουλτᾶνον Μουράτ, καὶ τῶν Νοτιοσλαύων συμμάχων. Αὕτη, ἀτυχὴς διὰ τοὺς τελευταίους, ἐξησφάλισεν ἐπὶ αἰῶνας τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων ἐπὶ τῶν χωρῶν τούτων. Κατὰ τὴν 17—19 Ὀκτωβρίου 1448 τὸ Κοσσυφοπέδιον ἐγένετο πεδίον μάχης μεταξὺ Οὔγγρων καὶ Τούρκων. Τὴν 24 Νοεμβρίου 1915, κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, οἱ Σέρβοι ὑποχωρήσαντες ἐκ τῆς Σερβίας προσεβλήθησαν παρὰ τῶν στρατιῶν Κόβες (Kövess) καὶ Γκάλβιτς (Gallwitz) καὶ παρὰ τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὸν Μπογιατσίεφ (Bojadjieff) παρὰ τὴν Πριστίναν, καὶ ἐξηναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Σιτνίκα. Οἱ νικηταὶ ἐξακολουθήσαντες τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τὴν 25 Νοεμβρίου κατώρθωσαν, τὴν 26 καὶ 27, νὰ ἀπωθήσωσι τὰς σερβικὰς ὀπισθοφυλακὰς πρὸς τὴν Πρεσρένην. Κατὰ τὴν 29 οἱ Σέρβοι εἶχον ἀποκλεισθῆ πάσης πρὸς νότον ὑποχωρήσεως, ἐξαναγκασθέντες νὰ καταφύγωσιν εἰς Ἀλβανίαν. Ν. Ι. Κ.

κόσσυφος, (ὁ), ἢ **κόττυφος** (Turdus) /*Ζῳολ.*/. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κοσσυφιδῶν* ἢ *κοττυφιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ ᾠδικὰ μετρίου μεγέθους. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ εἶδος, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Κόσσυφος ὁ ἐρυθρὸς (Turdus iliacus, κοιν. *διπλῆ τσίχλα*). Τὸ μῆκός του εἶναι 0,20 μ. περίπου, ἐξ ὧν τὰ 0,09 μ. κατέχει ἡ οὐρά. Τὸ ράμφος ἔχει μῆκος 0,024 μ. καὶ εἶναι ὑπομελανὸν καὶ κίτρινον κατὰ τὴν βάσιν, τὰς γωνίας τὰς σχηματιζομένας ὑπὸ τοῦ ἀνοίγματός του καὶ τὴν κάτω σιαγόνα. Ἡ ἴρις τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι φαιοκαρυόχρους. Οἱ πόδες, ὕψους 0,027 μ., εἶναι φαιῶς ὠχροὶ μὲ τοὺς δακτύλους κιτρίνους. Ἡ κεφαλή, τὸ ἄνω μέρος τοῦ λαιμοῦ, ἡ ράχις, ὁ αὐχὴν καὶ τὰ μικρὰ πτερὰ τῶν πτερύγων εἶναι φαιοελαιώδη. Ὑπόλευκος ταινία διήκει ἀπὸ τῶν ρωθώνων μέχρι καὶ πέραν τῶν ὀφθαλμῶν. Αἱ παρειαὶ εἶναι σκοτεινῶς φαιαὶ καὶ κεκοσμημέναι ὑπὸ κιτρινολεύκων ραβδώσεων. Ὁ λαιμὸς καὶ τὰ κατώτερα μέρη τοῦ στήθους εἶναι λευκὰ καὶ ὑποκίτρινα καὶ κοσμοῦνται ὑπὸ τριγωνικῶν μελανοφαίων κηλίδων. Τὰ ὑπόλοιπα μέρη εἶναι λευκὰ καὶ ἀραιῶς διαπεποικιλμένα κατὰ τὰ πλάγια διὰ ἐλαιοφαίων κηλίδων.

Κόσσυφος.

Ἡ οὐρὰ εἶναι φαιομελανὴ μὲ κυανᾶς ἀποχρώσεις. Ἡ θήλεια ἔχει ἀνοικτότερον χρωματισμόν· ἡ ταινία ἡ διήκουσα ἀπὸ τῶν ρωθώνων μέχρι τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι σχεδὸν λευκή, τὰ ὑποκάτω μέρη τοῦ σώματος εἶναι λευκά, ὁ λαιμὸς ὑποκίτρινος, αἱ δὲ κηλῖδες τῆς κοιλίας τεφρόφαιαι. Ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει κατοικεῖ τὰς βορείας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν. Εἰς τὰ μεσημβρινὰ κλίματα ἔρχεται ἀπὸ τοῦ τέλους Ὀκτωβρίου καὶ παραμένει μέχρι τοῦ τέλους Μαρτίου. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ διατηρεῖται ἀρκετὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, ἀρκεῖ νὰ ἐνδιαιτᾶται εἰς μέγα κλωβίον καὶ νὰ τρέφηται καλῶς. Ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει τρώγει ἔντομα καὶ γαιοσκώληκας. Ἐν αἰχμαλωσίᾳ τρώγει διαφόρων εἰδῶν σπόρους, ψίχαν λευκοῦ ἄρτου βεβρεγμένην ὑπὸ γάλακτος, μικρὰ τεμάχια κρέατος καὶ διάφορα φαγητὰ ἀπὸ τῆς τραπέζης. Προσβάλλεται συνήθως ὑπὸ εἴδους ὀφθαλμίας, ὡς καὶ ὑπὸ δυσκοιλιότητος καὶ ἀτροφίας. Ἡ πρώτη πάθησις θεραπεύεται ἅμα τῇ ἐμφανίσει της διὰ χλιαρῶν τοπικῶν λουτρῶν καὶ αἱ ἕτεραι δύο διὰ καλῆς διαίτης. Τὸ ᾆσμά του εἶναι μονότονον καὶ ὁμοιάζει πρὸς μουρμουρισμόν.

Κόσσυφος ὁ ἰξοφάγος (Turdus viscivorus). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 0,30 μ., ἐξ ὧν τὰ 0,10 μ. κατέχει ἡ οὐρά. Τὸ ράμφος του ἔχει μῆκος 0,027 μ. καὶ εἶναι κοπτερόν, ἐλαφρῶς κυρτὸν κατὰ τὸ ἄκρον του καὶ ἔχει χρῶμα σκοτεινῶς φαιὸν πρὸς τὸ μελανὸν μὲ τὴν βάσιν κιτρίνην. Ἡ ἴρις τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι φαιά. Οἱ πόδες ἔχουσι μῆκος 0,027 μ. καὶ χρῶμα φαιοκίτρινον. Ὁλόκληρος ἡ ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ σώματος ἔχει χρῶμα φαιοϋποτεφρῶδες καὶ ὑπέρυθρον κατὰ τὸ κατώτερον τμῆμα τῆς ράχεως. Τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς, ὁ λαιμὸς καὶ τὰ μέρη τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ σώματος εἶναι κιτρινοϋπόλευκα μὲ μελανὰς τριγωνικὰς κηλῖδας ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ ᾠοειδεῖς εἰς τὰ ἐπίλοιπα μέρη. Ἡ οὐρὰ εἶναι φαιοϋπέρυθρος. Ἡ θήλεια ἔχει συνήθως ἀνοικτότερα χρώματα ἢ ὁ ἄρρην. Ἐνδιαιτᾶται εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ἀφθονεῖ εἰς τὰ βόρεια κλίματα. Παραμένει εἰς τὰ ὀρεινὰ κατὰ προτίμησιν δάση καὶ ἰδίως εἰς τὰ ἐκ δρυῶν. Εἶναι ἀποδημητικὸν πτηνόν. Ἐξημεροῦται ἀρκετὰ εὐκόλως καὶ διατηρεῖται εἰς κλωβία, ἅτινα δέον νὰ μὴ ἔχωσιν ὀλιγώτερον τῶν 1,15 μ. μῆκος καὶ 0,90 μ. πλάτος καὶ ἴσον περίπου πρὸς τὸ πλάτος ὕψος. Τὸ ᾆσμά του εἶναι ἀρκετὰ ποικίλον, ἀλλὰ μελαγχολικόν. Κελαηδεῖ ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μέχρι τοῦ Ἰουλίου. Καλῶς διαιτώμενον ζῇ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ 10—12 ἔτη.

Κόσσυφος ὁ ἀριστοτέλειος (Turdus merula, κοιν. *κότσυφας* ἢ *κόσυφας*, ἢ *κοσύφι* ἢ *κοτσυφός*). Εἶναι κοινότατον εἶδος πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν, τὸ ἡμερώτερον πτηνὸν τοῦ γένους. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 0,26 μ., ἐξ ὧν τὰ 0,10 μ. κατέχει ἡ οὐρά. Τὸ ράμφος του ἔχει μῆκος 0,027 μ. καὶ εἶναι κιτρινοπορτοκαλλιῶδες. Ἡ ἴρις τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι σκοτεινῶς φαιά. Οἱ πόδες ἔχουσι μῆκος 0,027 μ. καὶ εἶναι μελανοί. Ὁλόκληρον τὸ πτέρωμα τοῦ σώματός του εἶναι στιλπνῶς μελανὸν πλὴν τῶν βλεφάρων, ἅτινα εἶναι πορτοκαλλιόχροα. Ἡ θήλεια ἔχει χρῶμα φαιομελανὸν κατὰ τὸ σῶμα, καὶ μόνον τὸ στῆθος καὶ ἡ κοιλία εἶναι τεφρά. Ὁ λαιμὸς φέρει φαιὰς κηλῖδας. Τὸ ράμφος καὶ οἱ πόδες εἶναι φαιομελανοί. Γενικῶς εἶναι κατά τι εὐρωστοτέρα τοῦ ἄρρενος. Εἶναι τὸ μόνον μὴ ἀποδημητικὸν πτηνὸν τοῦ γένους τούτου. Ἐξημεροῦται καὶ διατηρεῖται ἀρκετὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, ἀρκεῖ ὁ κλωβὸς νὰ εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρος. Ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει τρώγει ἔντομα, γαιοσκώληκας καὶ διαφόρους κόκκους. Ἐν αἰχμαλωσίᾳ τρώγει διαφόρους κόκκους, κρέας, ψίχαν ἄρτου καὶ πᾶν ὅ,τι ἀπομένει ἐκ τῆς τραπέζης. Κατασκευάζει τὴν φωλεάν του ἐπὶ πυκνῶν θάμνων, καὶ ἐσωτερικῶς ἐπιστρώνει ταύτην διὰ βρύων, λειχήνων, ζωϊκῶν τριχῶν, κτλ. Ἡ θήλεια γεννᾷ δὶς ἢ τρὶς τοῦ ἔτους καὶ ὁ πρῶτος τοκετὸς λαμβάνει χώραν κατὰ τὸ τέλος Μαρτίου. Ἑκάστοτε γεννᾷ 4—6 ᾠὰ χρώματος πρασινοϋποφαίου, μὲ στίγματα καὶ λεπτὰς ἀνοικτὰς φαιὰς γραμμώσεις. Ἐκ τῶν νεαρῶν τὰ ἄρρενα διακρίνονται, διότι ἔχουσι πάντοτε σκοτεινότερον χρῶμα τῶν θηλέων. Τὰ μικρὰ ἀνατρέφονται εὐκόλως καὶ ἐν τῷ κλωβῷ, τρεφόμενα διὰ ψιχίων λευκοῦ ἄρτου διαβεβρεγμένων ἐντὸς γάλακτος. Προσβάλλεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἀσθενειῶν ὡς καὶ τὰ προηγούμενα εἴδη καὶ θεραπεύεται καθ' ὅμοιον τρόπον. Διατηρεῖται εἰς τὰ κλωβία διὰ τὸ μελῳδικὸν ᾆσμά του, ὅπερ ἐνίοτε ἐνέχει καὶ μελαγχολίαν.

Κόσσυφος ὁ ὀρεινὸς (Turdus torquatus, κοιν. *τσίχλα*). Ἔχει μῆκος 0,27 μ. περίπου, ἐξ ὧν τὰ 0,11 μ. κατέχει ἡ οὐρά. Τὸ ράμφος ἔχει μῆκος 0,027 μ. καὶ εἶναι μελανὸν καὶ λευκοκίτρινον κατὰ τὴν βάσιν τῆς κάτω σιαγόνος. Ἡ ἴρις τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι καστανόχρους. Οἱ πόδες του ἔχουσι μῆκος 0,034 μ. περίπου καὶ εἶναι σκοτεινῶς φαιοί. Τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος εἶναι μελανὰ καὶ τὰ ὑποκάτω μέρη μελανόφαια. Κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ στήθους ὁ ἄρρην φέρει εὐρεῖαν λευκὴν ταινίαν. Ἡ θήλεια ἔχει χρῶμα μελανόφαιον ὁμοιογενὲς καὶ ἡ ταινία τοῦ στήθους εἶναι στενοτέρα καὶ τεφρόχρους. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ προτιμᾷ τὰ βόρεια κλίματα. Ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰ δάση πάντοτε κατὰ μικρὰς ὁμάδας. Τρέφεται ἐκ διαφόρων κόκκων καὶ σκωλήκων. Ἐξημεροῦται εὐκόλως, διατηρεῖται γενικῶς ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα εἴδη καὶ ζῇ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ 6—10 ἔτη.

Κόσσυφος ὁ μουσικὸς (Turdus musicus, κοιν. *κότσυφας*). Τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 0,23 μ., ἐξ ὧν τὰ 0,09 μ. κατέχει ἡ οὐρά. Τὸ ράμφος του ἔχει μῆκος 0,02 μ. καὶ εἶναι ὑποκίτρινον ἄνωθεν τῆς βάσεώς του καὶ κίτρινον κάτωθεν ταύτης. Ἡ ἴρις τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι φαιοκαφεόχρους. Οἱ πόδες ἔχουσιν ὕψος 0,027 μ. περίπου καὶ χρῶμα χαλκοπράσινον. Πάντα τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος ἔχουσι χρῶμα φαιοελαιῶδες, ὁ λαιμὸς εἶναι κιτρινοϋπόλευκος μετὰ μελανῆς ταινίας ἑκατέρωθεν, τὰ πλάγια τμήματα τοῦ λαιμοῦ καὶ τὸ στῆθος εἶναι ἀνοικτῶς ἐρυθρόλευκα μετὰ φαιοϋπομελανῶν κηλίδων. Ἡ κοιλία εἶναι λευκοϋποκίτρινος καὶ φέρει μελανοφαίους ᾠοειδεῖς κηλῖδας. Ἡ θήλεια ἔχει τὰς δύο ραβδώσεις τοῦ λαιμοῦ στενοτέρας τῶν τοῦ ἄρρενος καὶ ἡ κοιλία εἶναι ἀνοικτοτέρου ὑποκιτρίνου χρώματος. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰ γειτνιάζοντα μετὰ ρυάκων καὶ πεδιάδων δάση. Κατὰ τὸ φθινόπωρον ἀποδημεῖ εἰς θερμότερα κλίματα. Ἡ μετανάστευσις λαμβάνει χώραν μεταξὺ 15 Σεπτεμβρίου καὶ 15 Ὀκτωβρίου καὶ ἐπανέρχεται κατὰ τὰ μέσα ἢ τὸ τέλος Μαρτίου. Τρέφεται ἐκ διαφόρων κόκκων καὶ διατηρεῖται ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν τῷ κλωβίῳ καλῶς διατρεφόμενος. Τὸ ᾆσμά του εἶναι μελῳδικώτατον.

Κόσσυφος ὁ μονήρης (Turdus solitarius). Ἔχει μῆκος 0,23 μ., ἐξ ὧν τὰ 0,08 μ. κατέχει ἡ οὐρά. Τὸ ράμφος του ἔχει μῆκος 0,033 μ., εἶναι ἀγκιστροειδὲς καὶ αἰχμηρὸν καὶ ἔχει χρῶμα σκοτεινῶς φαιὸν κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ κίτρινον κατὰ τὴν ὑποκάτω. Οἱ πόδες του ἔχουσιν ὕψος 0,029 μ. καὶ εἶναι φαιοί. Ὁλόκληρον τὸ πτέρωμα εἶναι φαιὸν μὲ μικρὰς ὑπολεύκους κηλῖδας καὶ κυανᾶς ἀποχρώσεις κατὰ τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς, τὸν λαιμὸν καὶ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ στήθους. Ἡ θήλεια διαφέρει τοῦ ἄρρενος κατὰ τὸ ὅτι ἀντὶ ὑπολεύκων κηλίδων φέρει ὑποκιτρίνους τοιαύτας καὶ πολυπληθεστέρας κατὰ τὴν κοιλίαν ἢ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ σώματος. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς βαθυσκίων δασῶν. Τρέφεται ἐκ διαφόρων ἐντόμων καὶ κόκκων. Ἐξημεροῦται ἀρκετὰ εὐκόλως καὶ τρέφεται γενικῶς καὶ ἐνδιαιτᾶται ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα εἴδη. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει ἐπὶ τῶν καπνοδόχων, ἐγκαταλελειμμένων οἰκημάτων ἐκ διαφόρων χόρτων καὶ κλαδίσκων. Ἡ θήλεια γεννᾷ 5—6 ᾠά· τὸ εἶδος τοῦτο διατηρεῖται διὰ τὴν μελῳδικωτάτην φωνήν του. Ἐπιμελῶς διατηρούμενον ζῇ ἐν τῷ κλωβίῳ 6—10 ἔτη.

Κόσσυφος ὁ κυανοῦς (Turdus cyaneus). Ἔχει μῆκος 0.22 μ. περίπου, ἐξ ὧν τὰ 0,08 μ. κατέχει ἡ οὐρά. Τὸ ράμφος μακρόν, 0.034 μ. περίπου, εἶναι ὑπομελανόν. Ἡ ἴρις εἶναι καρυόχρους. Τὰ βλέφαρα κίτρινα. Οἱ πόδες ὕψους 0,029 μ. περίπου εἶναι ὑπομέλανες. Τὸ πτέρωμα εἶναι κυανοτεφρῶδες, ἀλλ' ἕκαστον πτερὸν κατὰ τὰ ἄκρα του φέρει διαγώνιον φαιὰν καὶ ὑπόλευκον, ἐναλλάξ, γράμμωσιν. Ἡ οὐρὰ εἶναι κυανῆ καὶ τὰ ἄκρα της φέρουσιν ὑπολεύκους ραβδώσεις. Ὁ κυανοῦς χρωμα-

Digitized by Google

τισμὸς δυνατὸν νὰ εἶναι ἀνοικτότερος ἢ σκοτεινότερος. Ἡ θήλεια ἔχει γενικῶς μονοτονώτερον χρῶμα. Ἀπαντᾷ παρ' ἡμῖν εἴς τινας νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, εἰς τὴν Δαλματίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἐνδιαιτᾶται εἰς ὀρεινὰ καὶ δύσβατα μέρη. Τρέφεται ἐκ παντοειδῶν ἐντόμων. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει ἐντὸς ἀποκρήμνων βράχων. Ἐξημεροῦται δυσκολώτερον τῶν προηγουμένων εἰδῶν καὶ τρέφεται ὅπως ἡ ἀηδών.

Κόσσυφος ὁ ὑπέρυθρος (Turdus roseus). Ἔχει μῆκος 0,20 μ. περίπου, ἐξ ὧν τὰ 0,08 μ. κατέχει ἡ οὐρά. Τὸ ῥάμφος του εἶναι μακρὸν 0,027 μ. περίπου καὶ μελανὸν καὶ ἐνίοτε χαλκόχρουν κατὰ τὴν βάσιν του. Ἡ ἶρις εἶναι ὑπόλευκος. Οἱ πόδες ἔχουσι μῆκος 0,031 μ. περίπου καὶ εἶναι σαρκόχροες μὲ μελανοὺς δακτύλους. Ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ λαιμὸς εἶναι μελανά. Ἡ ῥάχις, τὸ στῆθος, ἡ κοιλία καὶ αἱ πλευραὶ ἔχουσι χρῶμα ὑπέρυθρον μετὰ φαιῶν, κυανῶν καὶ πυρρῶν ἀποχρώσεων κατὰ τὰ ἄκρα τῶν πτερύγων. Ἡ θήλεια διαφέρει τοῦ ἄρρενος, διότι ἔχει ὀλιγώτερον στιλπνοὺς καὶ ζωηροὺς χρωματισμοὺς τούτου. Ἀπαντᾷ εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Εἶναι πτηνὸν μεταναστευτικόν. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ τρέφεται ὅπως ἡ ἀηδών. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— *[Κυνηγ.]* Τὸ κρέας τοῦ *κοσσύφου* εἶναι τρυφερὸν καὶ νόστιμον, κατώτερον ὅμως τοῦ τῆς ὁμοιογενοῦς κίχλης. Τὸ κυνήγιον αὐτοῦ ἀσκεῖται ὡς τὸ τῆς κίχλης διὰ διώξεως καὶ ἐνέδρας ἄνευ κυνός. Ἀπαιτεῖται μεγάλη ἑτοιμότης καὶ ταχύτης περὶ τὴν βολὴν κατὰ κοσσύφων κατὰ τὴν δίωξιν, διότι ἐξερχόμενος ἐκ τῶν θαμνωδῶν ἰδίως μερῶν εἰσδύει παραυτα ὀλίγον περαιτέρω, οὕτως ὥστε δὲν προφθάνει ὁ κυνηγὸς νὰ σκοπεύσῃ. Ἐπειδὴ δὲ συνήθως ἡ διεύθυνσίς των κατὰ τὴν ἔξοδον καὶ διείσδυσιν εἶναι ὁριζοντία ἢ εὐθεῖα πρὸς τὰ ἄνω, βάλλονται κατ' αὐτὴν τὴν διεύθυνσιν χωρὶς σκόπευσιν μὲ τὰς λεγομένας ὑπὸ τῶν κυνηγῶν «μπηχτὲς τουφεκιές». Ὅταν ἐξέρχηται τοῦ τοιούτου κρησφυγέτου του, ἐκβάλλει ἕνα τρομώδη συριγμὸν μὲ ἀλλεπαλλήλους νευρικοὺς τόνους ἐκ τοῦ φόβου του. Ἄλλος ἔχει τὸ δι' ἐνέδρας κυνήγιον τῶν κοσσύφων εἶναι ὁμαλώτερον καὶ ἀκριβῶς ὡς τὸ τῶν κιχλῶν. Ἀσκεῖται συνήθως περὶ τὴν δείλην εἰς καταλλήλους θέσεις, ὅθεν διέρχονται διὰ νὰ εἰσδύσωσιν εἰς δάση ἢ μεταβῶσιν εἰς ὑψώματα διὰ νὰ κοιμηθῶσι («νὰ κουρνιάσουν»). Καὶ «καθιστὰ» πολλάκις βάλλεται ὁ κόσσυφος. Προσεγγίζεται καὶ ἕνεκα τοῦ χρώματός του εἶναι λίαν εὐδιάκριτος εἰς τὸν κυνηγὸν καθήμενος. Γίνεται χρῆσις συνήθων γομώσεων μὲ ἀριθμὸν σκαγίων 9—10. Μαγειρεύεται ὡς ἡ κίχλη. Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

Κόσσωφ, Σύλβεστρος. Ῥῶσος θεολόγος (1588—1657). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν θεολογικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Κιέβου καὶ ἐγένετο τῷ 1647 ὀρθόδοξος μητροπολίτης τῆς πόλεως ταύτης. Μετέφρασεν εἰς τὴν πολωνικὴν τοὺς βίους τῶν Πατέρων, τοῦ Νέστορος. Θ. Β.

Κόστα, ἢ **Κώστα** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πορτοχελίου τῆς ἐπαρχίας Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 38. Χ. Δ.

κόστα *[Ἀκτογρ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν ἐσχατιὰν τῆς ξηρᾶς καὶ ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν γενικὸν ὅρον *ἀκτὴ* τῆς ἐπισήμου γλώσσης. Τρεῖς συγγενέστατοι ὅροι: *περιγιάλι, ἀκρογιάλι* ἢ *ἀκρογιαλιὰ* καὶ *κοστιέρα*, εἰς πάσας τὰς ναυτικὰς διαλέκτους, ὡς καὶ ἐν τῇ κοινῇ χρήσει πασῶν τῶν γλωσσῶν, κατήντησαν νὰ θεωρῶνται ταυτόσημοι πρὸς ἀλλήλους, ἐνῷ ὑφίσταται οὐσιώδης διαφορά, οἵα μεταξὺ τῶν ἐπισήμων ὅρων *ἀκτή, αἰγιαλὸς* καὶ *παραλία*. Ἀντιθέτως ἐναρμονίζεται πως πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου *παραλία*. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

—**Κόστα** (Costa) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀγκυροβόλιον καὶ ψαμμαθῶν τῆς βορειοτάτης τῆς Κορσικῆς ἐσχατιᾶς (πλάτ. 43° 00'1/2 Β., μήκ. 9° 23'3/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1126: Cape Corso road), ἐπίνειον τοῦ χωρίου Μπαρκάτζιο τῆς «πιάβας» *Κάπο Κόρσο*. Σ. Ε. Λ.

Κόστα (Costa), *Ἰσαὰκ ντὲ* —. Ὁλλανδὸς ποιητὴς καὶ θεολόγος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμστερνταμ (1798—1860). Ἐσπούδασεν ἐν Λαϋνη, ἔλαβε δὲ μαθήματα φιλολογίας παρὰ τοῦ Γουλιέλμου Μπιλντερντγίκ, ὁ ὁποῖος ἤσκησεν ἰσχυρὰν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ πνεύματός του. Τῷ 1816 ἐδημοσίευσεν ἔμμετρον μετάφρασιν τῶν «Περσῶν» τοῦ Αἰσχύλου, ἀκολούθως δὲ ἐγκαταλείψας τὴν ἰουδαϊκὴν θρησκείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετράφη, ἠσπάσθη τὸν προτεσταντισμόν, διδάξας ἐν τῷ ἱεροδιδασκαλείῳ τῆς Ἐλευθέρας Σκωτικῆς Ἐκκλησίας. Τῷ 1840 ἐγένετο μέλος τοῦ ἰνστιτούτου τοῦ Ἀμστερνταμ, προεκτήσατο δὲ μεγάλην φήμην τόσον διὰ τὰ ποιητικὰ ὅσον καὶ διὰ θεολογικά του συγγράμματα, καταστὰς ὁ ἱδρυτὴς τοῦ πολιτικοθρησκευτικοῦ ἀντεπαναστατικοῦ κόμματος ἐν Ὁλλανδίᾳ. Πεπροικισμένος ὑπὸ ζωηρᾶς καὶ ἰσχυρᾶς φαντασίας, καταλέγεται μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων Ὁλλανδῶν λογοτεχνῶν. Ἐκ τῶν ποιητικῶν του ἔργων, τὰ ὁποῖα διακρίνει δύναμις ὕφους, κάλλος εἰκόνων, εὐρύτης συλλήψεως καὶ εὐγενὴς ἔμπνευσις, τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ποιήσεις» (1821, 2 τόμ.), «Ἑορτινὰ τραγούδια» (1828), «Διάφορα τραγούδια» (1847), «Πολιτικὰ ποιήματα» (1854) κλπ. Ἐκ τῶν θρησκευτικῶν συγγραμμάτων του τὰ σπουδαιότερα εἶναι: «Σκέψεις ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ αἰῶνος» (1823), «Ἀνασκευὴ τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Στράους» (1840) «Ἱστορία τῶν πεπρωμένων τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ» (1840), ἔργον μεταφρασθὲν εἰς τὰς περισσοτέρας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ ντὲ Κόστα γενομένη πλήρης ἔκδοσις τῶν «Ποιήσεων» τοῦ Μπιλντερντγὶκ (Ἄαρλεμ, 16 τόμ.). Δ. Σ. Δ.

—**Κόστα ντὲ Μπωρεγκὰρ** (Costa de Beauregard), *Κάρολος-Ἀλβέρτος, μαρκήσιος ντὲ* —. Γάλλος πολιτικὸς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1835. Ἀνῆκεν εἰς περίβλεπτον οἶκον τῆς Σαβοΐας καὶ ἤρξατο τοῦ σταδίου του δημοσιεύων ἱστορικὰς πραγματείας εἰς διάφορα γαλλικὰ περιοδικά, ἃς ἐξέδωκε βραδύτερον ὑπὸ τὸν τίτλον «Mémoires historiques sur la maison royale de Savoie», ἐπίσης ἐξέδωκε «La jennesse du roi Charles-Albert» κτλ. Κατὰ τὴν μετὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον συνελθοῦσαν ἐθνικὴν συνέλευσιν ἐν Βερσαλλίαις ὁ Κόστα παρέστη ὡς πληρεξούσιος. Θ. Β.

—**Κόστα** (Costa), *Λαυρέντιος*. Ἰταλὸς ζωγράφος ἐκ Φερράρας (1460—1535). Μαθητὴς ἐν ἀρχῇ τοῦ Κόζιμο Τοῦρα καὶ τοῦ Φραγκίσκου Κόσσα, μετέβη εἰς Βολωνίαν, ὅπου συνεδέθη στενότατα μὲ τὸν Φράντσια. Κοινὸν ἔργον των ὑπῆρξεν ἡ ἐκτέλεσις σημαντικοῦ μέρους τῆς διακοσμήσεως τοῦ παλάτσο Μπεντιβόλιο. Πρῶτον γνωστὸν ἔργον τοῦ Κόστα φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἡ «Παναγία ἐπὶ θρόνου» εἰς τὸ παρεκκλήσιον Μπεντιβόλιο τοῦ Σὰν-Τζιάκομο Ματζόρε τῆς Βολωνίας. Ὁ «Θρίαμβος τῆς ζωῆς» καὶ «Ὁ θρίαμβος τοῦ θανάτου», τοιχογραφίαι εἰς τὸ ἴδιον παρεκκλήσιον, εἶναι ὡραῖα ἔργα, παρέχοντα δείγματα τῶν ἐκφραστικῶν τοπίων, τὰ ὁποῖα μὲ τόσην τέχνην ἐδημιούργει βραδύτερον ὁ καλλιτέχνης. Ἡ «Παναγία» τοῦ παρεκκλησίου Μπατσιόκι εἰς τὸν Ἅγιον Πετρώνιον θεωρεῖται τὸ ἀριστούργημά του. Εἰς τὸ Σὰν Τζιοβάννι ἐν Μόντε σῴζεται μία «Παρθένος» του καὶ μία «Στέψις». Εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ ἐν Βολωνίᾳ ναοῦ τῆς Ἁγίας Καικιλίας, ἣν ἔφερεν εἰς πέρας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Φράντσια, εἶναι ἰδιοχείρου του ἐκτελέσεως ἡ σκηνὴ τοῦ «Ἁγίου Οὐρβανοῦ προσηλυτίζοντος τὸν σύζυγον τῆς Καικιλίας». Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Μπεντιβόλιο, ὁ Κόστα ἐγκατέλειψε τὴν Βολωνίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Γκονζαγκὲς εἰς Μάντουαν (1507), διαδεχθεὶς τὸν Μαντένια. Κατὰ τὴν δῄωσιν τῆς πόλεως φαίνεται ὅτι ἐξηφανίσθησαν πάντα τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα του, ἐξ ὧν σῴζεται μόνον μία «Παρθένος» ἡμικατεστραμμένη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Εἰς τὸν Κόστα ἀποδίδεται ὁ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου εὑρισκόμενος ὡραῖος πίναξ, ὁ παριστάνων τὴν «Αὐλὴν τῆς Ἰσαβέλλας τῆς Ἔστης». Γ. Ζ.

—**Κόστα** (Costa), *Μιχαὴλ σὲρ* —. Ἰταλὸς μουσουργός, ἱσπανικῆς καταγωγῆς, μαθητὴς τοῦ πατρός του καὶ τοῦ Τσιγγαρέλλι (1808—1884). Νεώτατος ἀνεβίβασε δύο μελοδράματα ἐν Ἰταλίᾳ, μεθ' ὃ ἀνεχώρησεν εἰς Ἀγγλίαν τῷ 1829, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Τσιγγαρέλλι ἵνα διευθύνῃ ἕνα ψαλμόν του: «Super flumina Babylonis». Ἔκτοτε ἀρχίζει ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ δρᾶσις του ὡς συνθέτου καὶ διευθυντοῦ ὀρχήστρας τῆς Φιλαρμονικῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς «Sacred Harmonic Society». Ἐν Παρισίοις ἀνεβίβασε τὸ μελόδραμα «Malek Adhel» (νέαν ἔκδοσιν τῆς «Μαλβίνας» του) καὶ ἐν Λονδίνῳ τὸν «Δὸν Κάρλον». Ὁ Κόστα διηύθυνεν ἐπίσης ἀπὸ τοῦ 1849 τὰς συναυλίας τῆς Βιρμιγχάμης καὶ ἀπὸ τοῦ 1858 τὰς τοῦ Χαΐνδελ. Συνέθεσεν ἐπίσης δύο μπαλέττα, τὴν καντάταν «The Dream», τὰ ὀρατόρια: «Ἠλίας» καὶ «Νααμὰν» κλπ. Εἶχεν ἀποκτήσει τὴν ἀγγλικὴν ἰθαγένειαν, τῷ δὲ 1869 εἶχε τύχει τοῦ τίτλου τοῦ σέρ. Γ. Σ.

—**κόστα-κόστα** *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων τὸ παραπλέειν τὰς ἀκτάς. Ἀντίστοιχος πρὸς τὸν *παράπλουν*. Σ. Ε. Λ.

Κόστα-Ρίκα (Costa - Rica). Μικρὰ δημοκρατία τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς ἐν τῷ Ν. τμήματι αὐτῆς, ἐκτεινομένη μεταξὺ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ πρὸς Δ. καὶ τῆς θαλάσσης τῶν Ἀντιλλῶν (κόλπος τοῦ Μοκουΐτο) πρὸς Α., καὶ ὁριζομένη πρὸς Β. μὲν ὑπὸ τῆς δημοκρατίας τῆς Νικαράγουας, πρὸς ΝΑ. δὲ ὑπὸ τοῦ Παναμᾶ. Ἡ Κόστα-Ρίκα, ἐκτεινομένη μεταξὺ τῶν παραλλήλων 8°—11° 16' Β. πλάτ. καὶ 82°40' — 84°50' Δ. μήκ. Γκρήνουϊτς, ἔχει σχῆμα ὅμοιον πρὸς ὀρθογώνιον παραλληλόγραμμον, τοῦ ὁποίου αἱ μεγάλαι πλευραὶ βρέχονται ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Τὰ μετὰ τῶν ὁμόρων κρατῶν σύνορα αὐτῆς καθωρίσθησαν ὁριστικῶς διὰ διαιτησιῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, κατόπιν ἐπανειλημμένων ἐρίδων (βλ. κατωτ. *[Ἱστορία]*). Εἶναι δὲ ταῦτα πρὸς Β. μὲν ὁ ποταμὸς Σὰν Χοσέ, ἡ λίμνη τῆς Νικαράγουας καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ κόλπος Σαλίνας, πρὸς Ν. δὲ ἡ γραμμὴ ἡ μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπουρίκα, ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ, καὶ τοῦ κόλπου τοῦ Τσιρίκι ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῶν Ἀντιλλῶν.

—*[ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.]* Τὸ ἔδαφος τῆς Κόστα-Ρίκας εἶναι ὀρεινόν, διασχιζόμενον ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. ὑπὸ μακρᾶς ὀροσειρᾶς, προσεγγιζούσης μᾶλλον πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Εἰρηνικοῦ, ἡ ὁποία διαιρεῖται ἀπὸ Β. πρὸς Ν. εἰς τρεῖς δευτερευούσας ὀροσειράς: τὴν τῆς *Γκουανακάστης*, τὴν *Κεντρικὴν* καὶ τὴν τῆς *Ταλαμάνκα*. Τὸ μέσον ὕψος τῶν ὀρέων τούτων φθάνει τὰ 2000 μ., σχηματίζονται δὲ ἐπ' αὐτῶν μεγάλα ὀροπέδια καὶ πολλαὶ ἡφαιστειογενεῖς κορυφαί, ὧν πολλαὶ εὑρίσκονται εἰσέτι ἐν ἐνεργείᾳ. Αἱ ὑψηλότεραι τῶν κορυφῶν τούτων εἶναι τὸ *Πίκο Μπλάνκο (Λευκὸν ὄρος*, 2942 μ.), τὸ *Οὐχοὺμ* (2650 μ.), τὸ *Μοντάνια Ντότα* (2400 μ.), τὸ *Τουριάλμπα* (3459 μ.), τὸ *Ἰραζοὺ* (3505 μ.), τὸ *Μπάρμπα* (2652 μ.) καὶ τὸ *Πόας* (2711 μ.). Τὰ ὕδατα τῆς Κόστα-Ρίκας, ἂν καὶ ἄφθονα, σχηματίζουσι μικροὺς μόνον ποταμούς, ἰδίως πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ Εἰ-

Digitized by Google

ρηνικοῦ. Οἱ πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν ποταμοὶ εἶναι οἱ ἑξῆς ἀπὸ Ν. πρὸς Β.: ὁ *Τιλόριο* καὶ ὁ ἐπ' ἀρκετὸν διάστημα πλωτὸς *Τίλρι*, ἀρδεύοντες τὴν πεδιάδα τῆς Ταλαμάνκα, ὁ *Ματίνα* καὶ οἱ *Σὰν Χουάν*, *Σὰν Κάρλος* καὶ *Σαραπίκουι*, ἐκβάλλοντες παρὰ τὰ σύνορα τῆς Νικαράγουας. Ἀξιομνημόνευτος ἐπίσης ἐκ τῶν πρὸς τὸν Εἰρηνικὸν εἶναι ὁ *Ρίο Γκράντε*, πηγάζων ἐκ τοῦ Λευκοῦ ὄρους.

Τὸ κλῖμα τῆς Κόστα-Ρίκας εἶναι ποικίλον. Εἰς τὰς πεδιάδας ἡ μέση θερμοκρασία φθάνει τοὺς +25°—30°, ἡ δὲ παραμονὴ εἰς αὐτὰς εἶναι ἀνθυγιεινὴ διὰ τοὺς Εὐρωπαίους. Ἐπὶ τῶν ὀροπεδίων ἡ μέση θερμοκρασία κυμαίνεται ἀπὸ 11°—20°. Αἱ βροχαὶ εἶναι ἄφθονοι, πίπτουσαι περίπου περὶ τὰς 180 ἡμέρας κατ' ἔτος, τὸ ὕψος δ' αὐτῶν φθάνει τὰ 3,70 μ. Αἱ καταιγίδες ἐπίσης καὶ οἱ σεισμοὶ εἶναι συχνοί. Τὰ παράλια τῆς Κόστα-Ρίκας εἶναι ἐπὶ μὲν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὁμαλὰ καὶ χθαμαλά, χωρὶς μεγάλας κολπώσεις, πρὸς δὲ τὸν Εἰρηνικὸν μᾶλλον ἀπόκρημνα καὶ σχηματίζουσιν ἀπὸ Ν. πρὸς Β. τὸ ἀκρωτήριον *Μπούρτσα*, τὸν κόλπον *Ντοῦλτσε*, τὸ ἀκρωτήριον *Ματαπάλο*, τοὺς κόλπους *Κιρίκι* καὶ *Νικόγια*, τὸ ἀκρωτήριον *Νικόγια* καὶ τὸν κόλπον *Κουλέμπρα*. Μ. Ι. Θ.

—[ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Τὸ ἔδαφος τῆς Κόστα-Ρίκας εἶναι εὐφορώτατον, ὁ δὲ κυριώτερος πλουτοπαραγωγικὸς παράγων τῆς χώρας εἶναι ἡ γεωργία. Αἱ καλλιεργήσιμοι γαῖαί της καλύπτουσιν 70.000 ἑκταρίων, τὰ λιβάδια καὶ αἱ βοσκαὶ 198.000, αἱ δενδροφυτεῖαι (καφέαι, βανανέαι κλπ.) 98.000, τὰ δὲ δάση 440.000. Εἰς τὰ χθαμαλὰ ἐδάφη, τὰ ἐγγὺς τῆς παραλίας τοῦ Ἀτλαντικοῦ, τὰ ὁποῖα ἀρδεύονται ἀφθόνως ὑπὸ τῶν ὑδάτων, ἐκτείνονται ἀπέραντα παρθένα δάση μὲ πλουσίαν τροπικὴν βλάστησιν, περικλείοντα ἄφθονον πολυτελῆ ξυλείαν (ἔβενον κλπ.) καὶ βαφικὰ ξύλα. Αἱ καφεφυτεῖαι καλύπτουσιν ἔκτασιν 30.000 ἑκταρίων, ἐξάγονται δὲ ἐτησίως 13—16 000 τόννων καφέ, μὲ χώρας προορισμοῦ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν. Ἡ ἀξία τῶν ἐξαγομένων βανανῶν φθάνει τὰ 30 ἑκατομ. φράγκων χρυσῶν, μὲ ἀποκλειστικὸν σχεδὸν καταναλωτὴν τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Εἰς τρίτην μοῖραν καλλιεργεῖται ὁ ἀραβόσιτος, τὸ σακχαροκάλαμον, τὸ κακαόδενδρον, ὁ καπνὸς κλπ. Ἡ κτηνοτροφία ἀκμάζει ἐπίσης, τὰ δὲ ἐν τῇ χώρᾳ τρεφόμενα ζῷα ὑπολογίζονται εἰς 400.000 κερασφόρα, 100.000 ἵππους καὶ 80.000 χοίρους. Κύρια προϊόντα τῆς ἁλιείας εἶναι τὰ μαργαριτοφόρα ὄστρεα, ἅτινα ἀφθονοῦν εἰς τὰ παράλια τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ μάλιστα παρὰ τὴν πόλιν Πούντα-Ἀρένιας, καὶ αἱ χελῶναι, ζῶσαι εἰς μεγάλας ὁμάδας παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ρίο Σὰν-Χουάν, ἐπὶ τῆς Καραϊβικῆς θαλάσσης.

Τὸ ὑπέδαφος τῆς Κόστα-Ρίκας περικλείει μεταλλεύματα πολυτίμων μετάλλων (χρυσοῦ καὶ ἀργύρου), τὰ ὁποῖα ἀνορύσσονται παρὰ τὰ παράλια τοῦ Εἰρηνικοῦ ἐν τῇ περιοχῇ τῶν μεγάλων ἡφαιστείων. Ἡ ἀξία τῶν ἐξαγομένων ἐτησίως μετάλλων τούτων φθάνει τὰ 3.000.000 φράγκα χρυσᾶ. Ἐξάγεται ἐπίσης μετάλλευμα μαγγανίου.

Ἡ βιομηχανία εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένη, κύριαι δὲ ὑπάρχουσαι ἐγκαταστάσεις εἶναι ἀποξηραντήρια καφέ, ἐργοστάσια ἀμύλου καὶ ξυλουργεῖα.

Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον ἔφθανε τῷ 1875 τὰ 45 ἑκατομμύρια φράγκα χρυσᾶ, τῷ 1900 τὰ 70, τῷ 1913 τὰ 122, τέλος δὲ τῷ 1925 ἀνῆλθε μέχρι τῶν 162.000.000. Ἡ ἐξαγωγὴ εἶναι μεγαλυτέρα τῆς εἰσαγωγῆς, τὰ $^9/_{10}$ δ' αὐτῆς περίπου ἀντιπροσωπεύουσιν ὁ καφὲς καὶ αἱ βανάναι. Τὰ κυριώτερα εἴδη τοῦ εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου εἶναι τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα καὶ ἰδίως αἱ μηχαναί, τὰ ὑφάσματα κλπ., τὰ χημικὰ καὶ φαρμακευτικὰ προϊόντα καὶ τὰ ἐδώδιμα (ἄλευρα, λίπη κλπ.). Κυριώτεροι προμηθευταὶ καὶ πελάται τῆς Κόστα-Ρίκας εἶναι αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, καλύπτουσαι τὰ 50% τῆς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς, καὶ ἡ Ἀγγλία (15% εἰσαγωγῆς καὶ 40% ἐξαγωγῆς), εἰς δευτέραν δὲ μοῖραν ἔρχονται ἡ Γερμανία, ἡ Ἱσπανία, ἡ Ὀλλανδία καὶ ἡ Ἰταλία, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν εἰσαγωγήν. Αἱ συγκοινωνίαι τῆς Κόστα-Ρίκας εἶναι ὀλίγον προηγμέναι. Τὸ δίκτυον τῶν σιδηροδρόμων μήκους 815 χλμ. τῷ 1928, περιλαμβάνει δύο γραμμάς, τὴν ἀπὸ Λιμὸν (Καραϊβικὴ θάλασσα) εἰς Πούντα-Ἀρένιας (Εἰρηνικὸς) μέσῳ τῆς πρωτευούσης Σὰν-Χοσὲ καὶ τὴν ἀπὸ Σὰν-Χοσὲ μέχρι τῆς λίμνης Νικαράγουας. Αἱ ἁμαξιτοὶ ὁδοὶ εἶναι ἐπίσης ὀλίγαι καὶ ἐλάχιστα ἐξυπηρετικαί. Ἡ τηλεγραφία, ἡ μὲν ἐνσύρματος διαθέτει 2.986 χλμ. γραμμῶν καὶ 150 γραφεῖα, ἡ δὲ ἀσύρματος δύο ραδιοτηλεγραφικοὺς σταθμούς. Ταχυδρομικὰ γραφεῖα ὑπάρχουν (1926) 276. Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον διεξάγεται διὰ θαλάσσης μέσῳ τῶν δύο λιμένων, τοῦ Λιμόν, τοῦ καὶ σπουδαιοτέρου, συγκεντροῦντος τὰ $^9/_{10}$ τῆς κινήσεως, καὶ τῆς Πούντα Ἀρένιας. Τῷ 1928 ἐσημειώθησαν 641 κατάπλοι ἀτμοπλοίων, ὁλικῆς χωρητικότητος 1.266.872 τόννων. Μ. Ι. Θ.

—[ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Κόστα-Ρίκα ἔχει ἔκτασιν 58.000 τ. χιλμ. καὶ πληθυσμὸν (1929) 492.542 κατοίκων, διαιρεῖται δὲ εἰς 7 ἐπαρχίας: 1) *Σὰν Χοσὲ* (San José, ἔκτασις 6.000 τετρ. χλμ., πληθυσμὸς 159.966, πρωτεύουσα *Σὰν Χοσέ*), 2) *Ἀλαχουέλας* (Alajuéla, ἔκτασις 11.000 τ. χ., πληθ. 101 999 κατ., πρωτ. *Ἀλαχουέλα*), 3) *Καρχηδόνος* (Cartago, ἔκτασις 4.000 τ χ., πληθ. 73 681 κατ., πρωτ. *Καρχηδών*), 4) *Γκουανακάστης* (Guanacaste, ἔκτασις 11.000 τ. χ., πληθ 53.772 κατ., πρωτ. *Λιμπερία*), 5) *Χερέντια* (Herédia, ἔκτασις 5 000 τ. χ., πληθ. 40.106 κατ., πρωτ *Χερέντια*), 6) *Λιμὸν* (Limon, ἔκτ. 10.000 τ.χ., πληθ. 33.101 κατ., πρωτ. *Λιμόν*), 7) *Πούντα-Ἀρένιας* (Punta-Arenias, ἔκτασις 11.000 τ. χ., πληθ. 29,917 κατ., πρωτ. *Πούντα-Ἀρένιας*). Ἐπίσης τμῆμα τῆς δημοκρατίας ἀποτελεῖ ἡ ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ἀπομεμονωμένη (5° Β. πλάτ. καὶ 87° Δ. μῆκ.) μικρὰ νῆσος *Κόκος* (Isla de Cocos), ἐκτάσεως 30,2 τετρ. χλμ. Οἱ κάτοικοι κατανέμονται ὡς ἑξῆς: 75% λευκοί, 5% Ἰνδοί, 10% μιγάδες καὶ 10% Νέγροι, οἱ ὁποῖοι μετῴκησαν ἐκεῖ, ὅτε κατηργήθη ἡ δουλεία. Οἱ λευκοὶ εἶναι ἀπόγονοι Ἱσπανῶν ἀποίκων μετοικησάντων ἐκ Γαλικίας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ πρεσβεύουν τὸν καθολικισμόν, ὁμιλοῦν δὲ τὴν ἱσπανικήν, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους, ἀναμεμειγμένην μετὰ πολλῶν ἰνδικῶν λέξεων. Τὸ σύνταγμα καθιερώνει τὴν ἀνεξιθρησκείαν, ἀναγνωρίζει δὲ ἐπικρατοῦσαν θρησκείαν τὴν τοῦ καθολικοῦ δόγματος. Οἱ Ἰνδοί, ἄλλοι μὲν ζῶσιν εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς προηγμένας περιοχὰς καὶ ἔχουσιν ἐκπολιτισθῆ, ἄλλοι δέ, οἱ καὶ περισσότεροι, ἔχουσιν ἀποσυρθῆ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ταλαμάνκας, ἡ ὁποία ἔχει κλῖμα ἀνθυγιεινὸν διὰ τοὺς λευκούς, ὅπου ζῶσιν ἐν ἡμιαγρίᾳ καταστάσει, διατηροῦντες τὰ παλαιὰ ἤθη, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θρησκείαν των. Ἀνήκουσιν οὗτοι εἰς τὰς φυλὰς Πράζος καὶ Γκουαντοῦζος. Ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ μὲν στοιχειώδης εἶναι ὑποχρεωτικὴ καὶ παρέχεται δωρεὰν ὑπὸ τοῦ κράτους, ἡ δὲ μέση καὶ ἀνωτέρα, ἐλάχιστα προηγμέναι, ἔχουσιν ὡς μοναδικὸν σχεδὸν κέντρον τὴν πρωτεύουσαν *Σὰν Χοσὲ* καί τινας πρωτευούσας τῶν ἐπαρχιῶν (Χερέντια, Καρχηδόνα, Λιμὸν κλπ). Αἱ πόλεις εἶναι μικραί, οὐδεμιᾶς δὲ ὁ πληθυσμὸς ὑπερβαίνει τὰς 10.000 κατοίκων, ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης, ἀριθμούσης 50 000 κατοίκων.

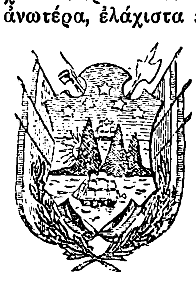

Θυρεὸς τῆς Κόστα-Ρίκας.

Τὰ δημόσια οἰκονομικὰ τῆς Κόστα-Ρίκας εὑρίσκονται εἰς ἀνθηροτάτην κατάστασιν. Τὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα παρουσιάζουν ἰσοζύγιον, κυμαίνονται δὲ περὶ τὰ 30 000 000 χρυσᾶ φράγκα. Οἱ τελωνειακοὶ δασμοὶ καλύπτουσι πλέον τοῦ ἡμίσεος τῶν δημοσίων ἐσόδων, ἐκ δὲ τῶν ἐξόδων τὸ μεγαλύτερον ποσὸν (τὸ τέταρτον) διατίθεται διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν.

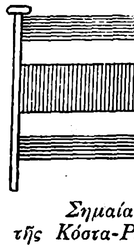

Σημαία τῆς Κόστα-Ρίκας.

Ἐπισήμως ἰσχύουσαι ἐν Κόστα-Ρίκᾳ μονάδες βάρους, χωρητικότητος καὶ μήκους, εἶναι τὰ γαλλικὰ (μέτρον, χιλιόγραμμον κλπ.), εἰς πολλὰ ὅμως μέρη μεταχειρίζονται ἀκόμη τὰς παλαιὰς ἱσπανικὰς μονάδας. Μ. Ι. Θ.

Στρατός. Ὁ μόνιμος στρατός, ἐκ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ μόνον, δυνάμεως 500 ἀνδρῶν ἐν συνόλῳ περίπου, δύναται ἐν περιπτώσει ἐπιβολῆς τῆς τάξεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ν' ἀνέλθῃ εἰς 5.000 ἀνδρῶν περίπου, διὰ τῆς ἐφεδρείας καὶ τῆς ἐθνοφρουρᾶς, συνυπολογιζομένης καὶ τῆς ἐκ 500 ἀνδρῶν περίπου χωροφυλακῆς. Ἐν καιρῷ πολέμου, μετὰ τῆς πολιτοφυλακῆς δύναται ν' ἀνέλθῃ εἰς 50.000 ἀνδρῶν περίπου. Ἡ στρατιωτικὴ ὑποχρέωσις ἐπεκτείνεται ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 50οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας, διὰ τὸν στρατὸν ἐκστρατείας καὶ τὴν ἐφεδρείαν αὐτοῦ, μέχρι δὲ τοῦ 60οῦ διὰ τὴν πολιτοφυλακήν. Κ. Δ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Τὴν Α. παραλίαν τοῦ κράτους τῆς Κόστα-Ρίκας ἀνεκάλυψε τὴν 5 Ὀκτωβρίου τοῦ 1500 ὁ Χριστόφορος Κολόμβος, ὁ ὁποῖος ὠνόμασεν αὐτὴν Kosta Rica y Castilla d'Oro=«Πλουσία ἀκτὴ τῆς χρυσῆς Καστιλλίας». Μετὰ δώδεκα ἔτη ὁ ἐξερευνητὴς Ἐσπινόζα ἔφθασε μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ, ἔκτοτε δὲ πολλοὶ ἄλλοι ἐξερευνηταὶ καὶ ἄποικοι (Ἰ. Σοαλάνο, Ἀ. ντὲ Ἀκούνια) ἤρχισαν νὰ εἰσδύουν εἰς τὰ μεσόγεια τῆς χώρας. Τέλος ὁ Ἰωάννης Βάσκεθ ντὲ Κορονάντο κατέκτησεν ὁλόκληρον τὴν χώραν (1561—1565), ἐγένετο πρῶτος διοικητὴς αὐτῆς καὶ ἵδρυσε τὴν πόλιν Καρχηδόνα (Cartago), οἱ δὲ ἰθαγενεῖς Ἰνδοὶ ἀπωθήθησαν πρὸς τὰ ὑψηλότερα ἢ τὰ ἀνθυγιεινὰ ἐδάφη, ὅπου ἔζησαν ἀνεξάρτητοι, ἰδίως ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Ταλαμάνκα, χωρὶς νὰ ἔρχωνται εἰς σοβαρὰν ἐπαφὴν μὲ τοὺς λευκούς. Ἀπὸ τοῦ 1540 ἡ χώρα τῆς Κόστα-Ρικας ἀνεγνωρίσθη ὡς χωριστὴ ἐπαρχία, τὰ δὲ ὅρια αὐτῆς ἐρρυθμίσθησαν διὰ διαταγῆς τοῦ Φιλίππου Β' μεταξὺ τοῦ 1560—1573. Οἱ Ἰνδοὶ ὑπεδουλώθησαν, ἐργαζόμενοι διὰ λογαριασμὸν τῶν λευκῶν, οἱ πειραταὶ ὅμως ἐλυμαίνοντο τὴν χώραν, μεγάλη δὲ ἀκαταστασία ἐπεκράτει ἐν τῇ χώρᾳ κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Κορονάντα. Τῷ 1821 ἡ Κόστα-Ρίκα ἐπανεστάτησε καὶ ἡνώθη μετὰ τῆς Μεξικανικῆς αὐτοκρατορίας. Μετὰ τρία ὅμως ἔτη νέαι ἔριδες ἐσωτερικαί, μεταξὺ τῶν συντηρητικῶν τεταγμένων ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως καὶ τῶν φιλελευθέρων ἐπιδιωκόντων τὴν αὐτονομίαν, συνετάραξαν ἐπὶ μακρὸν τὴν Κόστα-Ρίκαν, καταλήξασαι εἰς ἔνοπλον σύγκρουσιν τῶν δύο μερίδων παρὰ τὰ στενὰ τοῦ Ὀκομόγκο, καθ' ἣν οἱ φιλελεύθεροι ἐνίκησαν, τότε δὲ ἱδρύθη ἡ αὐτόνομος δημοκρατία τῆς Κόστα-Ρίκας, ἡ ὁποία καὶ προσεχώρησεν εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν κρατῶν τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Ἡ πρωτεύουσα μετεφέρθη ἀπὸ τῆς Καρχηδόνος εἰς τὴν πόλιν Σὰν-Χοσέ, ἡ δὲ πρώτη συνελθοῦσα ἐν αὐτῇ ἐθνικὴ συνέλευσις κατήργησε τὴν δουλείαν. Τῷ 1839 ἡ Κόστα-Ρίκα ἀπεσπάσθη τῆς ὁμοσπονδίας καὶ ἔμεινεν ἐντελῶς ἀνεξάρτητος δημοκρατία. Ἀπὸ τοῦ 1856 μέχρι τοῦ 1860 περιεπλάκη εἰς τὸν ἐναντίον τοῦ Βορειομερικανοῦ τυχοδιώκτου Γουλ. Γουῶλκερ πόλεμον τῆς Νικαράγουας. Ὡς ἀντάλλαγμα τῆς κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον συνδρομῆς της πρὸς τὴν Νικαράγουαν ἡ Κόστα-Ρίκα ἔλαβε τὴν ἐπαρχίαν τῆς Γκουανακάστης καὶ ἐπέτυχε νέαν εὐνοϊκὴν διευθέτησιν τῶν συνόρων της, πρὸς τὸ μέρος τῆς λίμνης. Τὸ ζήτημα τῶν πρὸς τὴν Νικαράγουαν καὶ τὸν Παναμᾶν συνόρων τῆς χώρας ἔμενεν ἐπὶ μακρὸν ἐκκρεμὲς καὶ ἀκαθόριστον, διηυθετήθη δὲ ὁριστικῶς διὰ διαιτησιῶν. Ὡς διαιτηταὶ ἐχρησίμευσαν διὰ μὲν τὰ πρὸς τὴν Νικαράγουαν ὅρια ὁ πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (1888), διὰ δὲ τὰ πρὸς τὸν Παναμᾶν, ἀποτελοῦντα τότε ἐπαρχίαν τῆς Κολομβίας, ὁ πρόεδρος τῆς Γαλλίας (1900). Μετὰ τοῦ Παναμᾶ ὅμως ἡ διαφορὰ δὲν ἐλύθη ὁριστικῶς, ἐπηκολούθησαν δὲ νέαι ἔριδες, καταλήξασαι εἰς νέαν διαιτησίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (1914), αἱ ὁποῖαι ἐπεδίκασαν τὴν προσάρτησιν ἐδαφῶν τινων ὑπὲρ τῆς Κόστα-Ρίκας. Τὸ ἐπιδικασθὲν ἔδαφος κατελήφθη τῷ 1921. Ἡ Κόστα-Ρίκα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰσῆλθεν εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ (25 Μαΐου 1918). Μ. Ι. Θ.

Νόμισμα. Εἰς Κόστα-Ρίκαν ἀπὸ τοῦ 1896 ἐπικρατεῖ ὡς νομισματικὸν σύστημα ὁ μονομεταλλισμὸς χρυσοῦ. Νομισματικὴ μονὰς εἶναι τὸ χρυσοῦν colon, βάρους 0,778 γραμμ. καὶ τίτλου 0,900. Τραπεζογραμμάτια, τῶν ἄλλοτε κοπέντων χρυσῶν νομισμάτων διασπαρέντων εἰς τὴν διεθνῆ κυκλοφορίαν, κυκλοφοροῦσι τῶν 10,4575 colon=1 £, 2,1488 colon=1 $, 1 colon=35,859 νέαι χρ. δρ. Τ. Κ.

—[ΦΙΛΟΤ.] Τέσσαρα γραμματόσημα ἀπετέλουν τὴν πρώτην σειράν, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1862 ἡ Κόστα-Ρίκα. Ταῦτα παρίστων τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν καὶ ἔφερον ἱσπανικὴν ἐπιγραφήν, ἡ δὲ ἀξία των ἐσημειοῦτο εἰς Reales καὶ Pesos. Ἡ σειρὰ αὕτη ἐπεσημάνθη κατὰ τὸ 1881, κατὰ δὲ τὸ 1883 ἐξεδόθη νέα σειρά, ἐκ 5 ἀξιῶν, μὲ διαφόρους ἀπεικονίσεις ἱστορικῶν προσώπων τῆς δημοκρατίας. Αἱ αὐταὶ ἀπεικονίσεις παρουσιάζονται καὶ ἐπὶ τῆς νέας σειρᾶς ἐκ 10 ἀξιῶν, ἥτις ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1889. Μετὰ 3 ἔτη ἐτέθη εἰς κυκλοφορίαν νέα σειρά, παριστῶσα τὸ ἐθνικὸν ἔμβλημα τῆς Κόστα-Ρίκας, ἥτις παρέμεινε μέχρι τοῦ 1901. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐξεδόθη νεωτέρα σειρά, παριστῶσα διάφορα τοπία καὶ προσωπογραφίας ἱστορικῶν ἀνδρῶν. Αἱ αὐταὶ ἀπεικονίσεις παρουσιάζονται καὶ εἰς τὰς ἐπακολουθησάσας σειρὰς τοῦ 1907 καὶ 1910, αἵτινες κατὰ τὸ 1911 ἐπεσημάνθησαν καὶ ἐκυκλοφόρησαν οὕτως ἐπισεσημασμέναι ἐπὶ μίαν εἰσέτι δεκαετίαν. Κατὰ τὸ 1921 ἐξεδόθη ἀναμνηστικὴ σειρὰ ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 100ετηρίδος ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν δημοκρατιῶν τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς, ὡς καὶ ἑτέρα σειρὰ προπαγανδιστικὴ τῆς διαδόσεως τοῦ καφὲ τῆς Κόστα-Ρίκας, τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος τοῦ τόπου. Ἡ τελευταία αὕτη σειρὰ ἀπαρτίζεται ἐκ 5 ἀξιῶν προγενεστέρων ἐκδόσεων, ἐφ' ὧν ἐναπετέθη ἐπισήμασμα παριστῶν ἕνα σάκκον καφὲ πλήρη μὲ τὴν ἐπιγραφήν: CAFE DE COSTARICA. Κατὰ τὸ 1923 ἐξεδόθησαν δύο νέαι σειραὶ ἀπεικονίζουσαι διάφορα τοπία, προσωπογραφίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Κολόμβου, καὶ διαφόρους φυτείας καφέ. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ἐν Παρισίοις (1924) ἐξεδόθησαν τρία ἀναμνηστικὰ γραμματόσημα, κατὰ δὲ τὸ 1926 ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἀεροπορικὸν γραμματόσημον. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Λίντμπεργκ, κατ' Ἰανουάριον 1928, ἐπεσημάνθη μὲ νέαν ἀξίαν 10 σὲντ καὶ μὲ τὴν ἐπιγραφὴν LINDBERGH-ENERO 1928, ὡς καὶ τὴν εἰκόνα ἀεροπλάνου, ἓν γραμματόσημον 12 σέντιμος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο γραμματόσημον ἔχει μεγάλην ἀξίαν, ἐνῷ τοὐναντίον ἅπαντα τὰ λοιπά, τῶν προγενεστέρων ἐκδόσεων, δὲν ἔχουσι σοβαρὰν ἐμπορικὴν τιμήν. Ἡ κυβέρνησις μάλιστα τῆς Κόστα-Ρικας, ἐπώλησε μεγάλας ποσότητας ἐξ αὐτῶν, ἀφοῦ τὰς ἠχρήστευσε διὰ σφραγῖδος ἐκ πέντε ὁριζοντίων γραμμῶν. Τὰ γραμματόσημα τὰ φέροντα τὴν τοι-

Digitized by Google

αύτην σφραγίδα θεωροῦνται ὡς ἄνευ ἀξίας. Ἡ Κόστα-Ρίκα ἐξέδωσε καὶ εἰδικὰ γραμματόσημα: 1) Διὰ τὰ τηλεγραφήματα. 2) Διὰ τὴν ἀλληλογραφίαν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἐπισημάνασα πρὸς τοῦτο γραμματόσημα τῆς τρεχούσης χρήσεως μὲ τὴν λέξιν OFICIAL εἰς πολλαπλοῦς τύπους. 3) Γραμματόσημα ἐπιστροφῆς τῶν ἐπιστολῶν, τῶν ὁποίων δὲν εὑρίσκετο ὁ ἀποδέκτης, καὶ 4) Γραμματόσημα εἰδικὰ διὰ τὴν ἐπαρχίαν GUANACASTE. Διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἐπεσήμανε τὰ γραμματόσημα τῶν ἐκδόσεων 1883—1889 μὲ τὴν ἀνωτέρω λέξιν εἰς πολλαπλοῦς τύπους. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα ἐκυκλοφόρησαν μέχρι τοῦ 1889, ὁπότε καὶ κατηργήθησαν, αἱ διάφοροι δὲ ποικιλίαι των ἔχουν σημαντικὴν ἐμπορικὴν ἀξίαν. (Ε.Φ.Ε).

κοστάριον(τὸ) /*Βοτ.*/. Ἐκαλεῖτο οὕτω παρ' ἀρχαίοις ἡ ἀρωματικὴ ῥίζα τοῦ *κόστου* (βλ. λ.).

Κοστελὲ (Costeley), ***Γουλιέλμος***. Γάλλος μουσικὸς (1531—1606). Διεκρίθη ὡς συνθέτης τετραφώνων τραγουδιῶν, ὧν πλεῖστα χαρακτηρίζει ἐξαιρετικὴ ἔκφρασις καὶ χάρις, ὡς π. χ. ἡ Mignonne. Μέγας ἀριθμὸς ἐξ αὐτῶν περιελήφθη, ἐν νεωτέρᾳ παρασημαντικῇ, εἰς τὴν συλλογὴν τῶν «Διδασκάλων τῆς Ἀναγεννήσεως» τοῦ Ἐξπέρ. Γ. Σ.

Κοστέλλο (Costello), ***Λουΐζα Στιούαρτ***. Ἀγγλὶς συγγραφεὺς (1799—1870). Τῷ 1814 ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις, εἰς ἡλικίαν δὲ 17 ἐτῶν ἐδημοσίευσε συλλογὴν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ παρθένος τῆς νήσου Κύπρου καὶ ἄλλα ποιήματα», μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ὁποίας ἀφιερώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐποίησε ποιήματα καὶ συνέγραψεν ἱστορικὰ μυθιστορήματα, ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις καὶ διηγήματα· ὡσαύτως ἐφιλοτέχνησε καὶ μεταφράσεις τινὰς περσικῶν ποιημάτων. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων της εἶναι: «Δείγματα τῆς παλαιᾶς γαλλικῆς ποιήσεως» (1825), «Ἀναμνήσεις παλαιᾶς Ἀγγλίδος» (1844, 4 τόμ.), «Τὸ ῥόδον τοῦ περσικοῦ κήπου» (1845), «Ἀπομνημονεύματα τῆς Μαρίας τῆς Βουργουνδίας» (1853) κ. ἄ. Ἡ Καστέλλο ἦτο συνάμα καὶ ζωγράφος μικρογραφιῶν.

— **Κοστέλλο** (Costello), ***Ντώντλεϋ***. Ἄγγλος λογοτέχνης (1803—1865). Συνέγραψε μυθιστορήματα, διηγήματα καὶ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἕνας γῦρος στὴν κοιλάδα τοῦ Μόζα» (1845), «Ἡ Ἰταλία ἀπὸ τῶν Ἄλπεων μέχρι τοῦ Τιβέρεως» (1861), «Ὁ ἑκατομμυριοῦχος» (1858), «Ἑορταὶ μὲ φαντάσματα» (1860) κ. ἄ. Χ. Κ.

Κόστεν (Kosten) /*Γεωγρ.*/. Γερμανικὴ ὀνομασία τῆς πόλεως τῆς Πολωνίας *Κόσγιτσιαν* (βλ. λ.).

Κόστερ (Coster), ***Κάρολος-Θεόδωρος-Ἐρρῖκος ντὲ—***. Βέλγος λογοτέχνης (1827—1879). Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἔγραψεν εἰς τὴν παλαιὰν φλαμανδικήν. Σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Ὁ θρῦλος τοῦ Τὺλ Ἐλενσπῆγκελ καὶ τοῦ Πὰμ Γκότζακ» (1867), μυθιστορία τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, «Φλαμανδικοὶ θρῦλοι» (1867) καὶ «Βραβαντιανὰ διηγήματα» (1867) εἰς νέαν γαλλικὴν γλῶσσαν. Χ. Κ.

— **Κόστερ** (Coster), ***Λαυρέντιος-Ἰάσων***. Ὁλλανδὸς τυπογράφος (1370—1440), φερόμενος ἐν τῇ πατρίδι του ὡς ἀνακαλύψας τὴν τυπογραφίαν πρὸ τοῦ Γουτεμβεργίου. Ἡ γνώμη αὕτη βασίζεται ἐπὶ τοπικῆς τινος παραδόσεως, τὴν ὁποίαν ὁ ἱστοριογράφος Ἀνδρέας Ζούνιους ἐξέθεσεν εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ «Batavia» (1565). Ὁ Κόστερ πρὸς τέρψιν τῶν τέκνων του ἤρξατο κόπτων ἐκ ξύλου τυπογραφικοὺς χαρακτῆρας, τοὺς ὁποίους ἐξετύπου ἐπὶ χάρτου. Εἶτα ἀνακαλύψας τυπογραφικὴν μελάνην ἐχάραξεν ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν γράμματα καὶ εἰκόνας, δι' ὧν ἐξετύπωσε «Τὸ κάτοπτρον τῆς σωτηρίας» εἰς τὴν ὁλλανδικήν. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἰδέαν νὰ κατασκευάσῃ στοιχεῖα ἐκ μολύβδου, ὅτε δὲ ἡ ἐφεύρεσίς του ἀπέβη καρποφόρος, προσέλαβε βοηθούς, οἵτινες ὡρκίσθησαν ὅτι εἰς οὐδένα θ' ἀνεκοίνουν τὸ μυστικόν. Ἀλλ' ἄπιστός τις ἐξ αὐτῶν κατέκλεψε τὸ τυπογραφεῖον νύκτα τινὰ τῶν Χριστουγέννων καὶ μετέφερεν αὐτὸ εἰς Μαγεντίαν, τῷ δὲ 1441 ἐξέδωκε μικρά τινα βιβλία. Ὁ Σκρίβερ καὶ ὁ Μίρμανν, ἐπὶ τῆς μαρτυρίας ταύτης στηριχθέντες, ἠμφεσβήτησαν τὴν τιμὴν τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας εἰς τὸν Γουτεμβέργιον. Τὴν γνώμην ὅμως ταύτην ἀνήρεσεν ὁ Λαμβινὲ εἰς τὸ σύγγραμμά του «Origine de l'imprimerie» (1810) καὶ ὁ Ρενουὰρ εἰς τὴν «Bibliothèque d'un amateur» (1819). Ἐν τούτοις οἱ Ὁλλανδοὶ ἵδρυσαν εἰς τὸν Κόστερ ἀνδριάντα ἐν Ἄρλεμ τῷ 1722 καὶ ἀνήγειραν ἐθνικὸν μνημεῖον τῷ 1856 πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως (1822) εἶχον ἑορτάσει καὶ τὸ ἰωβηλαῖον τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας. Θ. Β.

— **Κόστερ** (Coster), ***Σαμουήλ***. Ὁλλανδὸς θεατρικὸς συγγραφεὺς (1579—1665). Ἐσπούδασεν ἰατρικήν, ἀλλὰ ταχέως ἐτράπη πρὸς τὸ θέατρον. Ἔγραψε τὰς τραγῳδίας: «Ὁ πλούσιος» (1621), «Ἰφιγένεια» (1626), «Ἰσαβέλλα» (1634) καὶ «Πολυξένη» (1644), τὴν κωμῳδίαν: «Ἡ ἀγροτικὴ διασκέδασις» (1615) κ. ἄ.

— **Κόστερ** (Coster), ***Φραγκῖσκος***. Βέλγος θεολόγος (1532—1616). Ἐνεργῶς μετασχὼν τῶν μεταξὺ καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων ἐρίδων τῶν χρόνων του, ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἔργα, ὧν σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Enchiridion controversiarum praecipuarum nostri temporis de religione in gratiam sodalitatis B. Virginis Mariae» (1585), «Ad Analyticam assertionem Andreae Calliae calvinistae Grationopolitani brevis responsio» (1596), «Apologie catholique» (1598), «Apologia pro prima parte Enchiridii sui, pro secunda parte, pro tertia parte» (1604, εἰς 3 τόμ.), «Apologia adversus Lucae Osiandei haeretici lutherani refutationem octo propositionum catholicarum» (1606), «Response à la sentence donnée en Hollande contre Pierre Panne (1598). Ὡσαύτως ἔγραψε καὶ πλεῖστα ἀσκητικά: «De cantico Salve Regina septem meditationes», «De quatuor novissimis vitae humanae» (1587), «De universa historia Dominicae passionis meditationes quinquaginta» (1587), «In hymnum Ave maris stella meditationes» (1589), «Exercitium christianae pietatis» (1607) κλπ. Ε.Γ.Π.

Κόστι (Kosti) /*Γεωγρ.*/. Κώμη ἐν Κορντοφὰν τοῦ ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδὰν ἐπὶ τοῦ Λευκοῦ Νείλου, σπουδαιότατος ἐμπορικὸς καὶ ἀτμοπλοϊκὸς σταθμός. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς πρωτευούσης τοῦ Κορντοφάν, Ἐλ Ὀμπεΐντ, ἔχει δὲ μεγάλην σιδηροδρομικὴν γέφυραν. Δ. Σ. Δ.

κοστίζω, καὶ ***κωστίζω***· ἔχω συνολικὴν ἀξίαν· κοιν. *στοιχίζω*: «τί κόστισε τὸ σπίτι;»· || τιμῶμαι, πωλοῦμαι εἰς τιμήν: «τὸ κρέας κοστίζει τριάντα δραχμὲς ἡ ὀκᾶ, ἀλλοῦ κοστίζει φθηνότερα»· || ἔχω μεγάλην ἀξίαν, ἀπαιτῶ πολλὰ χρήματα: «κοστίζει νὰ κάμῃς ἕνα ταξίδι»· || «μοῦ κοστίζει» πληρώνω, ὑποβάλλομαι εἰς δαπάνην τινά: «ὅ,τι κι' ἂν μοῦ κοστίσῃ, πρέπει νὰ τὸ κάμω»· || (λογιστ.) ἀντιπροσωπεύω συνολικὴν δαπάνην, ἐπὶ ἀγορασθέντος ἢ κατασκευασθέντος πράγματος, πρὸς πώλησιν προοριζομένου: «μοῦ κοστίζει 50 δραχμές»· || μεταφ. «τί σοῦ κοστίζει νὰ πῇς ἕναν καλὸ λόγο γιὰ μένα;» (ἀπὸ τοῦ ἰταλ. costo, λατ. consto). Β. Φ.

κόστινος (ὁ) /*Βοτ.*/. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἐλαία εὐρωπαϊκὴ ἡ ἀγρία*.

Κόστιτς (Kostic), ***Λάζα***. Σέρβος λογοτέχνης (1841—1910). Ἔγραψε ποιήματα ἐκδοθέντα εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἄσματα» (1873—1874), τὰς τραγῳδίας: «Μαξὶμ Ἐρνόγιεβιτς» (1887) καὶ «Πέρα Σεγκεντινάτς» (1887), τὴν κωμῳδίαν «Γκορντάτα» κ. ἄ., καὶ μετέφρασεν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν σερβικὴν τὰς τραγῳδίας τοῦ Σαίξπηρ «Ὁ βασιλεὺς Λήρ», «Ρωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα» κ. ἄ. Θ. Τ.

Κοστόβαρος, Εὐγενὴς Ἰδουμαῖος, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ δεύτερος σύζυγος τῆς Σαλώμης, ἀδελφῆς Ἡρῴδου τοῦ μεγάλου, ὑφ' οὗ καὶ διωρίσθη διοικητὴς τῆς Ἰδουμαίας. Εἶχε συνωμόσει ἄλλοτε κατὰ τοῦ Ἡρῴδου, ἀλλὰ συνεχωρήθη τῇ μεσιτείᾳ τῆς Σαλώμης, ἥτις ὅμως βραδύτερον, δυσαρεστηθεῖσα ἐναντίον τοῦ συζύγου της, διεζεύχθη ἀπ' αὐτοῦ διὰ γράμματος, παρὰ τὸν ἰουδαϊκὸν νόμον, διότι οὗτος εἶχεν ἀποκρύψει μέλη τινὰ τῆς ἀσμοναϊκῆς δυναστείας, καταζητούμενα παρὰ τοῦ Ἡρῴδου. Διὰ τοῦτο καὶ ἐθανατώθη ὁ Κοστόβαρος μετὰ τῶν εὐνοουμένων του ἐντολῇ τοῦ Ἡρῴδου τῷ 25 π. Χ. Π. Ι. Μ.

Κοστοβῶκοι· βλ. λ. *Κοιστοβόκοι*.

κοστολόγιον (τὸ) / *Ἐμπορ.*/. Καλεῖται οὕτως ὁ πίναξ, εἰς ὃν συγκεντροῦνται κατ' εἶδος καὶ ποιότητα ἐμπορεύματος ὅλα τὰ διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ κόστους αὐτοῦ ἀπαιτούμενα στοιχεῖα. Διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ κοστολογίου χρησιμοποιεῖται τόσον ὁ λογαριασμὸς ἀγορᾶς τοῦ ἐμπορεύματος, τῆς πληρωμῆς τῶν ναύλων καὶ ἐξόδων, ὅσον καὶ ἡ ἐκκαθάρισις πωλήσεως, τὴν ὁποίαν παραδίδει ὁ ἐνεργήσας τὴν πώλησιν πράκτωρ. Τὸ κοστολόγιον δύναται νὰ εἶναι ἀληθὲς ἢ εἰκονικόν, ἐὰν δηλαδὴ ἀναφέρεται εἰς πρᾶξιν πράγματι λαβοῦσαν χώραν ἢ τοὐναντίον οὐδέποτε γενομένην. Η. Π. Γ.

Κοστομάρωφ, ***Νικόλαος***. Ρῶσος ἱστορικὸς (1817—1885). Τῷ 1845 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Κιέβου, ὅπου συνέστησε τὴν μυστικὴν ἑταιρείαν «Ἀδελφότης τῶν ἁγίων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου», ἥτις ἐπεδίωκε τὴν κατάργησιν τῆς δουλοπαροικίας, τὴν ἐλευθεροτυπίαν καὶ τὴν γενίκευσιν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, πρὸς δὲ τὴν ὁμοσπονδιακὴν ἕνωσιν πάντων τῶν σλαβικῶν λαῶν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Κοστομάρωφ καὶ οἱ ὀπαδοί του συνελήφθησαν καὶ μετὰ ἑνὸς ἔτους φυλάκισιν ἀπεστάλησαν εἰς Σαρατώφ, ὅπου παρέμειναν ἐπὶ ὀκταετίαν ὑπὸ κράτησιν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Α' ἠμνηστεύθη καὶ τῷ 1859 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ρωσικῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πετρουπόλεως. Ἔκτοτε ἀφωσιώθη εἰς ἱστορικὰς μελέτας, αἵτινες ἀνέδειξαν αὐτὸν ἕνα τῶν ἐπιφανεστέρων Ρώσων ἱστορικῶν. Κυριώτερα τῶν ἔργων του: «Ὁ Μπογδὰν Χμελνίτσκι», «Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Στένκο Ραζίν», «Αἱ δημοκρατίαι τῆς βορείου Ρωσίας», «Ὁ Μαζέππας», «Ἡ ρωσικὴ ἱστορία εἰς βιογραφίας», «Ἡ ζωὴ καὶ τὰ ἤθη τῶν Ρώσων μεγιστάνων τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος» κτλ. Ὡσαύτως συνέγραψε πλεῖστα ἱστορικὰ μυθιστορήματα καὶ ποιήματα, δημοσιευθέντα μετὰ τὸν θάνατόν του. Θ. Β.

κόστον (τὸ) /*Βοτ.*/. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *καλαμίνθη ἡ μεγανθής*.

Κοστορτὸς /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ροδοπόλεως, ἄλλοτε ἑλληνικόν, ἔχον περὶ τοὺς 150 κατοίκους μεταναστεύσαντας τῷ 1923 εἰς τὴν Ἑλλάδα.

κόστος, *—ους* (τό), καὶ ***κόστος***, *—ου* (ὁ), ἢ ***κῶστος***· ἡ συνολικὴ ἀξία πράγματός τινος: «τὸ κόστος τοῦ σπιτιοῦ,—τῆς ἐνδυμασίας κττ.»· || ἡ τιμὴ τοῦ πράγματος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τιμὴν πωλήσεως αὐτοῦ: «τὸ κόστος του εἶναι ἑκατὸ δραχμὰς καὶ τὸ πωλοῦμε ἑκατονδέκα» (ἀναδρομικῶς ἀπὸ τοῦ *κοστίζω*).

— [ΕΜΠΟΡ.] Καλεῖται *κόστος* ἢ *στήσιμον* (cost, prix de revient) τὸ συνολικὸν ποσόν, ὅπερ ἐδαπανήθη διὰ τὴν ἀπόκτησιν, ἐν δεδομένῳ χρόνῳ καὶ τόπῳ, ἀντικειμένου τινός, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ πωληθῇ. Τὸ κόστος ἔχει ὡς βάσιν τὴν τιμὴν ἀγορᾶς τοῦ ἐμπορεύματος, ἡ ὁποία διὰ νὰ μετατραπῇ εἰς τιμὴν πωλήσεως ὑπόκειται εἰς διάφορα στάδια ἐκτιμήσεως. Διακρίνομεν δύο εἰδῶν κόστους, τὸ *βιομηχανικὸν* καὶ τὸ *ἐμπορικόν*. Τὸ πρῶτον περιλαμβάνει τὴν τιμὴν ἀγορᾶς τῶν πρώτων ὑλῶν, ηὐξημένην κατὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀγορὰν ἔξοδα (μεταφορικά, δασμούς, προμηθείας ἢ μεσιτείας κλπ.), τὰ ἡμερομίσθια ἐργατῶν καὶ ἀντιμισθίας τοῦ ἀσχολουμένου εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τεχνικοῦ προσωπικοῦ, τὰ ἔξοδα κατασκευῆς, τὰ ἀπορρίμματα, τὴν κινητήριον δύναμιν, τὰ ἔξοδα συντηρήσεως μηχανημάτων, τὰ ἀσφάλιστρα ἐργοστασίου καὶ ἐργατῶν, τὰς ἀποσβέσεις ὑλικοῦ καὶ μηχανημάτων κλπ. Τὸ ἐμπορικὸν κόστος εἶναι ἡ τιμὴ ἀγορᾶς πάσης φύσεως βιομηχανικῶν εἰδῶν, προστιθεμένων ἐπὶ πλέον τῶν ἐξόδων ἀγορᾶς των, ἤτοι μεταφορικῶν, δασμῶν, προμηθειῶν, ἐξόδων τραπέζης, ἐπικαταλλαγῆς κλπ. Εἰς ἀμφοτέρας ὅμως τὰς περιπτώσεις διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ πραγματικοῦ κόστους συνυπολογίζονται καὶ τὰ γενικὰ ἔξοδα τῆς βιομηχανικῆς ἢ ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως (φωτισμός, θέρμανσις, μισθοὶ προσωπικοῦ, φόροι, διαφημίσεις, ἔξοδα ταξιδίων κλπ.), τὰ ἔξοδα πωλήσεως (μεταφοραί, συσκευασία, ἀσφάλιστρα) καὶ αἱ παντὸς εἴδους ἀποσβέσεις (ἀκινήτων, ἐπίπλων, ἐπισφαλῶν ἀπαιτήσεων κλπ.). Ἡ δυσχέρεια περὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ κόστους ἔγκειται ἀκριβῶς εἰς τὸν συνυπολογισμὸν τῶν τελευταίων τούτων ἐξόδων εἰς τὴν τιμὴν ἀγορᾶς ἢ τὸ κόστος κατασκευῆς τῶν βιομηχανικῶν εἰδῶν, λαμβανομένης ὡς βάσεως ὡρισμένης μετρικῆς ἢ ἀριθμητικῆς μονάδος, καὶ τοῦτο, διότι, ἐνῷ ἄλλα ἔξοδα αὐξομειοῦνται ἀναλόγως μὲ τὴν ποσότητα τῶν ἀγοραζομένων ἢ κατασκευαζομένων εἰδῶν, ὑπάρχει κατηγορία τις δαπανῶν, ὅπως τὰ γενικὰ ἔξοδα, τὰ ὁποῖα, ἀνεξαρτήτως αὐξομειώσεως τοῦ κύκλου ἐργασίας ἢ ὄγκου παραγωγῆς, παραμένουν αἰσθητῶς ἀμετάβλητα. Ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, πρὸς ἐκτίμησιν τοῦ πραγματικοῦ κόστους, ἀρκοῦνται συνήθως εἰς τὸν καθορισμὸν ἑνὸς κατὰ προσέγγισιν ποσοστοῦ ἢ συντελεστοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἐπιβαρύνεται εἴτε ὁ λογαριασμὸς πρώτων ὑλῶν, εἴτε τὸ στήσιμον τῶν παραχθέντων εἰδῶν, εἴτε καὶ ἡ τιμὴ πωλήσεως.

Ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τοῦ συνολικοῦ κόστους εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας, καθότι χρησιμεύει ὡς βάσις διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ περιθωρίου κέρδους συμφώνως μὲ τὴν καθορισθεῖσαν τιμὴν πωλήσεως. Δεικνύει ἐπίσης μέχρι τίνος ὁρίου ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἔμπορον ἢ τὸν βιομήχανον νὰ ἐλαττώσῃ τὴν τιμὴν πωλήσεως, προκειμένου νὰ παρακολουθήσῃ τὸν συναγωνισμόν. Ἐὰν οὗτος διαπιστώσῃ ὅτι οἱ συναγωνισταί του ἐπιτυγχάνουν μικρότερον κόστος τοῦ ἰδικοῦ του, ὀφείλει νὰ μελετήσῃ τὸ δυνατὸν τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἐξόδων του ἢ τῆς τροποποιήσεως ἐπὶ τὸ συστηματικώτερον τῶν μεθόδων του ἐκμεταλλεύσεως.

Η. Π. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

κόστος (ὁ) (Costus) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιταμινοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ῥιζωματικάς, μὲ φύλλα παχέα, σαρκώδη καὶ ῥίζας φαρμακευτικὰς καὶ εὐόσμους. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 30 εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν. Κυριώτερα εἴδη εἶναι ὁ *κόστος ὁ ἀραβικὸς* (Costus arabicus), καὶ *κόστος ὁ εὐειδὴς* (Costus speciosus), ἀμφότερα ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

—***κόστος, κόστας***, ἢ ***κῶστος*** (ὁ) /*Βοτ.*/ Δημώδεις ὀνομασίαι τῶν φυτῶν *ἀθανασία ἡ βαλσαμώδης* καὶ *ἀθανασία ἡ κοινή*.

Κόστος /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς τῶν Ἀντικυθήρων ἀκτῆς, 1 μίλ. νοτίως τοῦ ὅρμου Καμαρίλλα (πλάτ. $87^{\circ}50'40''$ Β., μῆκ. $23^{\circ}16'$

Digitized by Google

40″ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2836 a: Venetico to Spezzia). 'Ανώνυμον εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην. Σ. Ε. Λ.

κοστούμι (τό), καὶ *κουστούμι*· σύνολον ἐνδυμάτων, ἐνδυμασία, φορεσιά: «ἕνα κοστούμι καλοκαιρινό», «ἔχει πολλὰ κοστούμια», γαλ. costume.

Κοστούρης, *'Αχμὲτ βέης*. Εἷς τῶν γενναιοτέρων στρατηγῶν τοῦ 'Αλῆ πασᾶ τῶν 'Ιωαννίνων. Συνήγορος παρ' αὐτῷ τῶν 'Ελλήνων, ἐπολέμησε κατόπιν ἐναντίον των. 'Εφονεύθη μετ' ἄλλων 'Αλβανῶν βέηδων εἰς τὰ Βιτώλια (Μοναστήριον) τῷ 1832 ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου Μεχμὲτ Ρεσὴτ τοῦ Κιουταχῆ.

— **Κοστούρης, *Δεμὴρ βέης*.** 'Οθωμανὸς στρατηγός, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. 'Αρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς 'Ανατολικῆς 'Ελλάδος, ἐνεκλείσθη κατὰ τὴν 'Επανάστασιν εἰς τὴν 'Ωραν τῆς Λεβαδείας. 'Ηττηθεὶς ὑπὸ τοῦ 'Αθανασίου Διάκου, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ, ἀλλ' ἐσφάγη μετὰ τῶν τελευταίων στρατιωτῶν του. Γ. Δ. Κ.

κοστρέφα (ἡ) */Βοτ./*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κέγχρος ὁ πρασινανθής*.

Κοστρομὰ */Γεωγρ./*. Κυβερνεῖον τῆς κεντρικῆς Ρωσίας, συνορεῦον πρὸς Δ. μὲ τὸ κυβερνεῖον τοῦ Γιαροσλάβ, πρὸς Ν. μὲ τὸ τοῦ Βλαντιμίρσκ καὶ Νιζεγκορόντσκ, πρὸς Α. μὲ τὸ τῆς Βιάτκας, πρὸς Β. δὲ καὶ ΒΔ. μὲ τὸ τῆς Βολογντά. Κατέχει ἔκτασιν 79.341 τ. χλμ. Εἶναι πεδινὸν πλὴν τοῦ ΒΔ. ἄκρου αὐτοῦ, ὅπερ εἶναι λοφῶδες καὶ καλύπτεται ὑπὸ δασῶν ἐκ δρυός, πεύκης, ἐλάτης καὶ λεύκης. Οἱ διαρρέοντες αὐτὸ ποταμοὶ ἀνέρχονται εἰς 300, τούτων δὲ μόνον οἱ ἀκόλουθοι 6 εἶναι πλωτοί: Βόλγας, Κοστρομά, Βετλούγκα, Νέϊ, Οὔνζα καὶ Βέξα-Γκαλίτσκαγια. Τὸ κλῖμα εἶναι ἀνθυγιεινόν, λόγῳ πληθώρας λιμναζόντων ὑδάτων καὶ λιμνῶν, ὧν μεγαλύτεραι εἶναι ἡ Γκαλίτσκογιε, κατέχουσα ἔκτασιν 72 τ. χλμ., καὶ Τσουλόμσκογιε, κατέχουσα ἔκτασιν 45 τ. χλμ. 'Ο ὀρυκτὸς πλοῦτος ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ φωσφοριτῶν καὶ σιδηροπυριτῶν εἰς μεγάλας ποσότητας, παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, καὶ ὑπὸ διαφόρων μεταλλικῶν ὑδάτων. Πλὴν τῶν διὰ τῶν ποταμῶν διερχομένων συγκοινωνιακῶν ἀρτηριῶν, τὸ κυβερνεῖον συνδέεται μετὰ τῆς λοιπῆς Ρωσίας διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη καταλήγει εἰς τὴν πόλιν Κοστρομά, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὴν Κινεσμά. Τὸ κυβερνεῖον ἔχει ἀνεπτυγμένην κτηνοτροφίαν καὶ καλλιέργειαν δημητριακῶν καὶ γεωμήλων 'Ο πληθυσμός, ἀνερχόμενος εἰς 811.600 κατοίκων, ἀσχολεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν γεωργίαν, μέγα δὲ μέρος αὐτοῦ εἰς τὴν βιομηχανίαν. Σ. Κ. Π.

—**Κοστρομὰ** */Γεωγρ./*. Πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου κυβερνείου τῆς Ρωσίας, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Βόλγα καὶ ἀκριβῶς παρὰ τὴν συμβολήν του μετὰ τοῦ ποταμοῦ Κοστρομά, εἰς ὕψος 349 ποδῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Τὸ κλῖμά της, μετρίως ψυχρόν, προδιαθέτει εἰς ἀσθενείας τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Ἔχει ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν δερμάτων, κονιαμάτων, χαλκίνων καὶ ὀρειχαλκίνων ἀντικειμένων, ζύθου, οἰνοπνευματωδῶν καὶ ὑφασμάτων. 'Αποτελεῖ τὸν κυριώτερον ἐμπορικὸν σταθμὸν τῆς ἐκ τοῦ ὁμωνύμου κυβερνείου ἐξαγομένης ξυλείας. Κάτ. 73.732. Σ. Κ. Π.

—**Κοστρομὰ** */Γεωγρ./*. Ποταμὸς τῆς κεντρικῆς Ρωσίας, πηγάζων παρὰ τὴν πόλιν Σαλιγκάτς, εἷς τῶν παραποτάμων τοῦ Βόλγα. Ρέει ἀρχικῶς μὲν πρὸς Ν., εἶτα πρὸς ΝΔ. καὶ ΝΑ., τέλος δὲ πρὸς Ν. μέχρι τῆς συμβολῆς του μετὰ τοῦ Βόλγα, ὀλίγον πρὸ τῆς ὁποίας παρεκκλίνει πρὸς ΝΑ. Ἔχων μῆκος 361 χλμ. καὶ πλάτος κυμαινόμενον ἀπὸ 30—300 μέτρων, εἶναι πλωτὸς ἐπὶ 310 χλμ. ἀπὸ τοῦ Σαλιγκάτς πρὸς τὰς ἐκβολάς. Κυριώτεροι λιμένες εἶναι οἱ 'Ισάντα, Μπουΐ, Σαλιγκάτς Παραπόταμοι Σβέλιτσα, Σέλλια, Γούτκα, Μόνζα, Βένα, Τέμπζα, 'Ομπρόνα καὶ ἄλλοι. Σ. Κ. Π.

Κοστρώφ, *Αἰμίλιος 'Ιβάνοβιτς*. Ρῶσος ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Τὸμσκ τῷ 1750 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μόσχᾳ τῷ 1796. Δουλοπάροικος τοῦ κόμιτος Σίσκωφ, ἐξεπαιδεύθη καὶ ἀπηλευθερώθη παρ' αὐτοῦ τῷ 1774. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται εἰς ὡραίους στίχους ἡ πρώτη ἐν τῇ ρωσικῇ γλώσσῃ μετάφρασις τῆς «'Ιλιάδος». Θ. Β.

—**Κοστρώφ, *Νικόλαος 'Αλεξέγιεβιτς*.** Ρῶσος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Τὸμσκ τῷ 1828 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1881. Συνέγραψε πραγματείας περὶ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Σιβηρίας καὶ ἰδίως περὶ τῶν 'Ιακούτων καὶ Σαμογέδων. Θ. Β.

Κοστσιοῦσκο (Kosciuszko). *Θαδδαῖος*. Πολωνὸς στρατηγὸς (βλ. λ. *Κοσιοῦσκο Θαδδαῖος*).

κοσύμβη (ἡ) (ἀρχ.) εἶδος κροσσοῦ· ἄλλως *κοσύμβη* ἢ *κόσυμβος*.

κόσυμβος (ὁ), καὶ *κοσ(σ)ύμβη* (ἡ)· σφαιροειδὲς τι πλέγμα, ἀπάρτημα πολυτελῶν χιτώνων πρὸς κόσμον ἢ πρὸς ἀνάδεσιν, ἄλλως *κροσσός*.

—/*'Αρχ.*/ Καθ' 'Ησύχιον *κόσυμβος* εἶναι τὸ ἀνάδεσμα τῆς κόμης, ἀντιστοιχοῦν, φαίνεται, πρὸς τὸν *τέττιγα* τοῦ ἀττικοῦ *κρωβύλου*. Τὸν κόσυμβον, ἐν σχήματι ἀσπιδίου, ἐφόρουν αἱ Κρῆσσαι. Κατὰ Πολυδεύκην ὅμως, κόσυμβος εἶναι ἡ ἰδιαιτέρα ἐκείνη κόμμωσις, καθ' ἣν ἔτρεφόν τινες τὴν κόμην ἐκ πλαγίου ἢ ὄπισθεν ἢ ὑπὲρ τὸ μέτωπον. Φαίνεται ὅτι κόσυμβος ἦτο ὁ ἐν εἴδει θυσάνου πλοχμὸς τῆς κόμης, ἰδίως ἐπὶ τὸ μέτωπον, ὅπως παρουσιάζουσι τὴν κόμμωσιν ταύτην τὰ πλεῖστα τῶν ἀρχαϊκῶν ἀγαλμάτων. Παραδείγματα τοιούτου κοσύμβου παρουσιάζουσιν αἱ κόραι τῆς 'Ακροπόλεως καὶ ὁ 'Απόλλων-'Ομφαλὸς καὶ ὁ Εὐβουλεὺς τοῦ 'Εθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου. 'Αλλὰ καὶ πλεῖστα ὅσα ἀγάλματα τῶν ὑστερωτέρων χρόνων, μέχρι καὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, φέρουσι τὴν σειρὰν ταύτην τῶν τριχῶν ἐπὶ τοῦ μετώπου. *Κόσυμβος*, ἀφ' ἑτέρου, εἶναι καὶ ὁ θύσανος ἢ κροσσὸς τῶν ἱματίων. 'Η συνήθεια τῶν θυσανωτῶν ἱματίων εἶναι ἀνατολικῆς καταγωγῆς, μεταδοθεῖσα εἰς τὴν 'Ελλάδα διὰ τῶν Μυκηνῶν. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὁ κοσυμβωτὸς χιτὼν εἶναι λίαν διαδεδομένος, ὡς ἀποδεικνύουσι τοῦτο πολλαὶ παραστάσεις ἐπὶ ἀγγείων. Κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους ἡ συνήθεια αὕτη παρήκμασε, φαίνεται δὲ μόνον ἐπὶ ἀγγειογραφιῶν, ὅπου τὸ θέμα εἶναι ἀνατολικῆς ἐμπνεύσεως ἢ σκηνῆς. 'Ο κοσυμβωτὸς χιτὼν ἀποκτᾷ συμβολικὴν σημασίαν εἰς ὡρισμένας λατρείας, ἰδίως ἀνατολικῆς ἐμπνεύσεως, ὡς εἶναι ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου. Συμβολικῆς σημασίας κοσυμβωτὸν χιτῶνα φοροῦσιν ἡ Δήμητηρ καὶ ἡ Κόρη τῆς 'Ελευσινιακῆς λατρείας, ὡς καὶ ὁ ἱεροφάντης, ὁ δᾳδοῦχος καὶ ὁ ἴακχος αὐτῆς. Κοσυμβωτὸν χιτῶνα συμβολικῆς σημασίας ἀναφέρει καὶ ἡ Βίβλος τῶν 'Εβραίων. 'Ο Μέγας Βασίλειος, καίπερ ἀναγνωρίζων τὸ ἀπροσδιόριστον τῆς σημασίας τῆς λέξεως, συμπεραίνει ὅτι ἦτο τὸ ἀνάδεσμα τῶν κροσσῶν μετὰ τῶν χρυσῶν κωδωνίσκων καὶ ροΐσκων, οἵτινες ἀπετέλουν τὸν κόσμον τῆς ἱερᾶς ἐσθῆτος τῶν 'Εβραίων. Καθ' 'Ησύχιον ὅμως, κόσυμβος εἶναι ἀκόμη καὶ ἐγκόμβωμα καὶ περίζωμα αἰγύπτιον. 'Ο συγγραφεὺς ὑπονοεῖ ἴσως τὴν θυσανωτὴν ταινίαν, μὲ τὴν ὁποίαν εἶναι ἐξωσμένοι θεοί, νικηταί, ἀθληταί, ἐπιτύμβιοι στῆλαι, βωμοὶ καὶ ζῷα πρὸς θυσίαν ἐπὶ πολλῶν ἐρυθρομόρφων ἀγγείων. Τέλος, κατὰ τὸν Δίωνα Χρυσόστομον, κόσυμβος ἦτο ὁ ἐκ δέρματος ζῴου ἐπενδύτης τῶν ποιμένων, ἀποτελῶν καὶ οὗτος μίαν τῶν πολλῶν κατηγοριῶν τῶν δερματίνων ἢ σκυτίνων ἐσθήτων τῶν ἀρχαίων. Β. Δ. Θ.

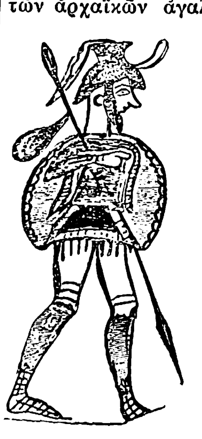

Κοσυμβωτὸς χιτὼν Μυκηναίου ὁπλίτου.
[Μυκηναϊκὸν ἀγγεῖον].

Κοσυμβωτὴ ζώνη τοῦ Διονύσου τοῦ Βασσαρέως.
[Μουσεῖον Λούβρου.]

κοσυμβωτός, *—ή, —όν*· ὁ φέρων κοσύμβους, ὁ κεκοσμημένος διὰ κοσύμβων: «κοσυμβωτὸς χιτών» (βλ. λ. *κόσυμβος*).

Κοσύρα, ἡ *Κόσυρος* /*'Αρχ. Γεωγρ.*/. Νῆσος τῆς Μεσογείου· ἄλλως *Κόσσουρα* (βλ. λ.).

Κόσων. Βασιλεὺς τῆς ἀρχαίας Θρᾴκης, περὶ τὸ 42 π. Χ., σύγχρονος τοῦ ὑπάτου Βρούτου. Τοῦ Κόσωνος σῴζονται χρυσοῖ στατῆρες, φέροντες τὴν ἐπιγραφὴν ΚΟΣΩΝ καὶ τὸν ὕπατον Βροῦτον μεταξὺ δύο ραβδούχων μετὰ τοῦ μονογράμματός του BR. Α. Θ. Σ.

Κοσῶνα */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς κοινότητος 'Αγίων Θεοδώρων τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας τοῦ νομοῦ 'Αττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κεῖται παρὰ τὴν Α. παραλίαν τῆς χερσονήσου τῶν Μεθάνων καὶ ἔχει κατ. (1928) 199. Χ. Δ.

Κὸτ (γαλλ. Côte) */Γεωγρ./*. Λέξις γαλλικὴ σημαίνουσα τὴν ἀκτὴν καὶ χρησιμοποιουμένη ὡς πρῶτον συνθετικὸν γεωγραφικῶν τοπωνυμίων (βλ. λ. *Κὸτ ντ' 'Αζύρ, Κὸτ ντ' 'Ιβουάρ, Κὸτ ντ' Ὂρ, Κὸτ ντὺ Νὸρ κττ.*).

κὸτ (cotte). 'Επενδύτης μετὰ χειρίδων ἐν χρήσει ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν μεσαίωνα, φερόμενος καὶ ὑπὸ τῶν δύο φύλων. Κατεσκευάζετο ἀπὸ βαρύτιμα ὑφάσματα, ἀπετέλει δὲ τὸ διακριτικὸν γνώρισμα τῶν ἡγεμόνων, τῶν ἱπποτῶν καὶ ἐν γένει τῶν ἀριστοκρατῶν, οἵτινες καὶ ἐπεκάλυπτον διὰ τῆς κὸτ (στερουμένης ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ χειρίδων) τὸν θώρακα (cotte d'armes). Κατὰ τὴν μάχην αἱ κὸτ ἀπεβάλλοντο, ἠριθμοῦντο δὲ μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς αἱ ἀποκείμεναι, πρὸς πίστωσιν τῶν νεκρῶν πριγκίπων καὶ λοιπῶν τιτλούχων. Κὸτ ὠνομάζετο ἐπίσης καὶ εἶδος τι χιτῶνος ἁλυσιδωτοῦ ἐκ λεπτοτάτων μεταλλίνων κρίκων. 'Η χρῆσις τοῦ τοιούτου ἐπενδύτου ἐγκατελείφθη ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΑ'. Σήμερον διὰ τῆς λέξεως σημαίνεται ἡ περισκελὶς τεχνιτῶν τινων. Τ. Δ.

Κότ.
[1=ΙΔ' αἰῶνος· 2=πολεμιστοῦ ΙΔ' αἰῶνος· 3=ΙΕ' αἰῶνος.]

Κότα (Kotas). Φυλὴ αὐτόχθων τῶν λόφων Νιλγίρι, εἰς τὰ Ν. τῶν 'Ινδιῶν. Εἶναι ὑψηλοί, ἔχουν πυκνὴν καὶ μακρὰν κόμην καὶ χαλκόχρουν δέρμα. Δὲν ἀναγνωρίζουν κάστας μεταξύ των, ἀλλὰ διαιροῦνται εἰς κέρι (ὁδούς), ἀπαγορεύεται δὲ ὁ γάμος μεταξὺ κατοίκων τῆς αὐτῆς ὁδοῦ. Κατοικοῦν εἰς ἑπτὰ χωρία ἐκ τριάκοντα μέχρις ἑξήκοντα καλυβῶν. Εἶναι γεωργοὶ καὶ ποιμένες, ὁμιλοῦν δραβιδικὴν διάλεκτον καὶ λατρεύουν ἰδανικοὺς θεοὺς μὴ παρισταμένους ὑπὸ εἰκόνων ἢ εἰδώλων. 'Ανέρχονται εἰς 1.200. Δ. Σ. Δ.

Κότα (Kotah) */Γεωγρ./*. —1) 'Υποτελὲς κράτος τῶν 'Ινδιῶν ἐν τῇ προεδρίᾳ τῆς Ρατζπουτάνα. 'Εμβαδὸν 9.850 τ. χλμ. Κάτ. 640.000. 'Η χώρα κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς βορρᾶν ἐκ τοῦ ὑψιπέδου τοῦ Μάλβα, ποτίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ Τσάμπαλ καὶ τῶν παραποτάμων του, πάντων ἀκολουθούντων διεύθυνσιν πρὸς Β. Διασχίζεται ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς Μοκεντάρρα, ὕψους ἀπὸ 400—500 μ. 'Εκτὸς τῶν συνήθων ἰνδικῶν δημητριακῶν καρπῶν, καλλιεργεῖται ὁ σῖτος, ὁ βάμβαξ καὶ μικρὰ ποσότης καπνοῦ καλῆς ποιότητος. 'Υπάρχουν ἐργαστήρια βαμβακερῶν ὑφασμάτων καὶ ἐπιπλοποιεῖα. Τὰ κυριώτερα εἴδη ἐξαγωγῆς εἶναι σιτηρά, ὄπιον, δέρματα, ὄρυζα, σάκχαρις κλπ. Τὰ ὀρυκτὰ περιλαμβάνουν σίδηρον καὶ πολυτίμους λίθους. —2) Πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου κράτους ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Τσάμπαλ, ἀποτελοῦσα σπουδαῖον σιδηροδρομικὸν κόμβον τῆς γραμμῆς ἀπὸ Ράτλαμ εἰς Μούττρα. Κάτ. 52.600. Περιβάλλεται ὑπὸ ὀγκωδεστάτων τειχῶν, τὰ ὁποῖα διαιροῦν ταύτην εἰς τρία τμήματα, περιέχει δὲ ἀρχαῖον ἀνάκτορον καὶ τινας ὡραίους ναούς. Τὸ κυριώτερον βιομηχανικὸν προϊὸν εἶναι ἡ μουσσελίνη. Δ. Σ. Δ.

— **Κότα *Ράτζα*** (Kota Raja) */Γεωγρ./*. Πρωτεύουσα τοῦ 'Ολλανδικοῦ κυβερνείου 'Ατσὶν τῆς Σουμάτρας, κειμένη εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς νήσου ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ 'Ατσίν. Ἄλλοτε ἦτο ὀχυρὰ καὶ πλουσία πόλις. Κατ. 9.882. Χ. Κ.

Κότα (Cota), *Ροδρῖγος*. 'Ισπανὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Τολέδῳ καὶ ζήσας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ 'Ιωάννου Β', 'Ερρίκου Δ' καὶ Φερδινάνδου καὶ 'Ισαβέλλας, ἀποθανὼν δὲ περὶ τὸ 1472. Ἦτο ἰουδαϊκῆς καταγωγῆς, ἐν τούτοις ἔλαβε πολλάκις μέρος μετὰ φανατισμοῦ εἰς διώξεις κατὰ τῶν πρώην ὁμοθρήσκων του, ἔγραψε δὲ καὶ σατιρικὸν ποίημα κατ' αὐτῶν. 'Υπὸ πολλῶν θεωρεῖται συγγραφεὺς τοῦ περιωνύμου ἱσπανικοῦ δράματος «'Η Θελεστίνα» («La Celestina»), τινὲς δὲ ἀποδίδουν εἰς αὐτὸν τὴν σύνθεσιν καὶ τῶν 21 πράξεων τοῦ ἔργου, ἐνῷ ἄλλοι τῷ ἀμφισβητοῦν πᾶν δικαίωμα πατρότητος. Τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον κυρίως οὐδέποτε ἠμφεσβητήθη ὡς ἰδικόν του, εἶναι τὸ πνευματῶδες καὶ πλῆρες χάριτος ποίημα «Διάλογος μεταξὺ τοῦ Ἔρωτος καὶ ἑνὸς γέροντος» (Dialogo entre el Amor y un viejo). 'Επίσης γενικῶς πιστεύεται ὅτι εἶναι ὁ ποιητὴς τῆς περιφήμου ποιμενικῆς ἀλληγορίας «La Coplas de Mingo Revulgo», δηκτικωτάτης σατίρας κατὰ τοῦ βασιλέως 'Ερρίκου Δ' τῆς Καστίλλης. Τὰ ἔργα τοῦ Κότα ἢ τὰ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα ἀριθμοῦν πλείστας ἐκδόσεις, ἔχουν δὲ μεταφρασθῆ εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Δ. Σ. Δ.

Κόταινα /*'Αρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Μικρᾶς 'Ασίας ἐν Καππαδοκίᾳ, ἀναφερομένη παρὰ Πτολεμαίῳ (Ε' 6, 23). 'Η ἀκριβὴς θέσις αὐτῆς ἀγνοεῖται. Π.

Κοτακάτσι (Cotacachi) */Γεωγρ./*.—1) Σειρὰ τῶν Ἄνδεων ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τοῦ 'Ισημερινοῦ, ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς ὁποίας φθάνει τὰ 4.965 μ. —2) Πόλις εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἄνω σειρᾶς, εἰς

Digitized by Google

ὕψος 2.453 μ., πλησίον τοῦ Λευκοῦ ποταμοῦ (Rio Blanco). Κάτ. 9,500. Ἡ πόλις ἔχει πλείστας θερμὰς πηγάς. Κυριωτέρα βιομηχανία ἡ ὑφαντουργία. Δ. Σ. Δ.

Κοτάκη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*] Πόλις τῆς Ἀσίας ἐν τῇ Ἀρείᾳ (τῇ σημερινῇ ΒΑ. γωνίᾳ τοῦ Ἀφγανιστάν). Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (ΣΤ' 17, 8), ἀγνοεῖται δὲ ἡ ἀκριβὴς αὐτῆς θέσις. —Π.

Κότανα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Παμφυλίᾳ· ἄλλως *Κότενα*.

Κοταντὲν (Cotentin) [*Γεωγρ.*] Παλαιὰ χώρα τῆς Γαλλίας ἐν τῇ κάτω Νορμανδίᾳ. Ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορας ἐκαλεῖτο Constantinus ager καὶ εἶχεν ὡς πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντίαν, ἐκ παραφθορᾶς τῆς ὁποίας προῆλθεν ἡ ὀνομασία αὐτῆς *Κουταντὲν* ἢ *Κοταντέν*. Ἡ Κοταντὲν περιελαμβάνετο πρὸς Β. καὶ πρὸς Δ. μεταξὺ τῆς Μάγχης, πρὸς Ν. δὲ καὶ πρὸς Α. μεταξὺ τοῦ Ἀβρανσὲν καὶ Μπεσσέν. Τὸ μέγιστον αὐτῆς μῆκος ὑπερέβαινε τὰ 90 χλμ. καὶ τὸ μέγιστόν της πλάτος τὰ 40 χλμ. Περιοχὴ παράλιος προεκτείνεται ὡς χερσόνησος εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Μάγχης, εἰς τὸ ἀκρότατον δ' αὐτῆς σημεῖον εὑρίσκεται σήμερον τὸ *Χερβοῦργον*. Σήμερον ἡ Κοταντὲν ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ νομοῦ τῆς Μάγχης καὶ ἔχει ὡς κυριωτέρας πόλεις ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης Κουτάνς (ἡ παρὰ Ρωμαίοις Cosedia), τὸ *Χερβοῦργον*, τὸ *Σαὶν-Λό*, τὴν *Γκρανβὶλλ* καὶ τὴν *Καρεντάν*.

Κατὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῶν Γαλατῶν ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἡ Κοταντὲν κατείχετο ὑπὸ τῶν Οὐνέλλων (Unelli). Εἰς τὴν περιοχὴν αὐτῆς σῴζονται μέχρι σήμερον ἴχνη τῆς κατακτήσεως. Οἱ Ρωμαῖοι λόγῳ τῆς ναυτικῆς σπουδαιότητος τῆς περιοχῆς ταύτης, ἐγκατέστησαν μέγαν ἀριθμὸν σταθμῶν, εὑρίσκονται δὲ μέχρι σήμερον λιθόστρωτα τῆς μεγάλης ρωμαϊκῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Χερβούργου (Coriallum) μέχρι Ρεννῶν.

Ὑπὸ τοὺς Φράγκους βασιλεῖς ἡ Κοταντὲν ἀπετέλει μέρος τῆς Νευστρίας καὶ ὑπέστη τὰς εἰσβολὰς τῶν Νορμανδῶν πλειστάκις. Ὅταν οὗτοι ἐγκατεστάθησαν ὁριστικῶς ἐν αὐτῇ, ἡ Κοταντὲν ἐκαλύφθη ὑπὸ πλουσιωτάτων μοναστηρίων καὶ ὀχυρωτάτων πύργων, τῶν ὁποίων οἱ κάτοχοι εὑρίσκοντο εἰς διηνεκῆ πόλεμον. Ἐν τούτοις, ὅταν ὁ Γουλιέλμος ὁ Κατακτητὴς ἀπεφάσισε τὴν κατάληψιν τῆς Ἀγγλίας, οἱ περισσότεροι τῶν βαρώνων τῆς Κοταντὲν τὸν συνώδευσαν, ἀνταμειφθέντες διὰ τὴν βοήθειαν ταύτην δι' ἀπεράντων κτήσεων. Ἔκτοτε χρονολογεῖται ἡ μεγάλη ἀκμὴ τῆς χώρας.

Ἡ περιοχὴ τῆς Κοταντὲν εἶναι εὐφορωτάτη καὶ παράγει μεγάλην ποσότητα δημητριακῶν, ἔχει δὲ ἀκμάζουσαν κτηνοτροφίαν. Τὸ εὐφορώτερον αὐτῆς τμῆμα κεῖται πρὸς τὴν Καρεντάν. Μ.Ν.Δ.

κοταργίτη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *κοταρνίνη*.

Κοτάρδας, ἢ **Κοτάρδης**. Βασιλεὺς τῶν Πάρθων· ἄλλως *Γωτάρζης* (βλ. λ.).

κοταρνίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{12}H_{14}NO_4$, λαμβανομένη δι' ὀξειδώσεως τῆς ναρκωτίνης διὰ νιτρικοῦ ὀξέος ἢ συνθετικῶς ἐκ τῆς μυριστικίνης. Ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα, ὀλίγον διαλυτὸν ἐν ὕδατι μετὰ κιτρίνης χροιᾶς καὶ πικρᾶς γεύσεως. Σχηματίζει μετ' ὀξέων ἅλατα, ἐξ ὧν χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ θεραπευτικῇ ὡς ἀνθαιμορραγικὰ τὸ φθαλικὸν (*στυπτόλη*), τὸ ὑδροχλωρικὸν (*στυπτικίνη*) καὶ τὸ διπλοῦν ἅλας μετὰ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος καὶ χλωριοσιδήρου (*κοταργίτη*). Σ. Γ.

Κοτὲ (Cotbet), **Κάρολος**. Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1863 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1925. Ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν, Αἴγυπτον καὶ Ἱσπανίαν, πολλοὶ δὲ πίνακές του ἀποδίδουσι, μὲ συγκινοῦσαν ἀφέλειαν καὶ εἰλικρίνειαν, τὰς ἐκ τῶν χωρῶν τούτων ἐντυπώσεις του. Ἀλλὰ τὸ κύριον μέρος τοῦ ἔργου τοῦ Κοτὲ περιστρέφεται ἰδίως εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν τοπίων, τῶν ἐθίμων καὶ τῶν ναυτικῶν τύπων τῆς Βρετάνης, εἰς ἀξιολόγους πίνακας, τῶν ὁποίων τινὲς εὑρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λουξεμβούργου. —Ω.

Κότελ [*Γεωγρ.*]. Πολίχνη τῆς Βουλγαρίας. Κάτ. 3.790. Ἡ πολίχνη ἦτο ἀνθηρά, ἀριθμοῦσα ἄνω τῶν 6 χιλ. κατοίκων, κατεστράφη ὅμως καεῖσα τῷ 1894. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι καὶ ἐργοστάσια ταπήτων καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων. Τὸ Κότελ εἶναι ἡ πατρὶς τῶν ἐπισκόπου Σωφρονίου τῆς Βράτσης, τοῦ Ρακόφσκη, τοῦ Ν. Μποσβέλη, τοῦ Κρίστεβιτς κ. ἄ. Τ. Β.

Κότελ μααραβῆ· βλ. Τεῖχος δακρύων.

Κοτελιὲ (Cotelier), **Ἰωάννης-Βαπτιστής**. Γάλλος θεολόγος καὶ ἑλληνιστὴς (1629—1686). Κατέστη εἷς ἐκ τῶν διασημοτέρων σοφῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, αἱ δὲ ἐργασίαι αὐτοῦ θεωροῦνται καὶ σήμερον ἔτι ἄξιαι μελέτης. Τῷ 1667, ἐπιφορτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Κολμπὲρ συνέλεξε τὰ ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ ἑλληνικὰ χειρόγραφα, συντάξας καὶ κατάλογον αὐτῶν. Τῷ 1676 τῷ ἀνετέθη ἡ ἕδρα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῷ βασιλικῷ κολλεγίῳ. Ὁ Κοτελιὲ μεταξὺ ἄλλων συνέγραψε: «Sanctorum patrum qui temporibus apostolicis floruerunt» (τόμ. 2) καὶ τινα ἄλλα, τῶν ὁποίων τὰ χειρόγραφα εὑρίσκονται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων. Μ. Ν. Δ.

Κοτέλνιτς [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Βιάτκα. Ἱδρύθη τὸν ΙΒ' μ. Χ. αἰῶνα. Κάτ. 5.000. Πλησίον αὐτῆς κατετροπώθησαν τῷ 1542 ὑπὸ τῶν Ρώσων οἱ Τάταροι. Ἔχει ἐργοστάσια βυρσοδεψίας, σαπωνοποιίας καὶ οἰνοπνευματοποιίας. Σ. Κ. Π.

Κοτελνόϊ [*Γεωγρ.*]. Ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἐν τῷ Β. Παγωμένῳ ὠκεανῷ κειμένων νήσων Νόβο-Σιμπίρσκ (74° 37'—76° 10' πλάτ. Β. καὶ 153°—158° 20' μῆκ. Α. ἀπὸ τοῦ Γκρήνουϊτς). Καταλαμβάνει ἔκτασιν 377 τ. μιλλίων καὶ εἶναι ἀκατοίκητος. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Τσάρεβα ἢ Ρίμπναγια, μήκους 130 χλμ.. Εἰς τὴν νῆσον συχνάζουν ἔλαφοι, πολικαὶ ἄρκτοι, νῆσσαι καὶ τινα ἄλλα πολικὰ πτηνά. Γενομένων ἀνασκαφῶν ἀνεκαλύφθησαν ἐν αὐτῇ λείψανα μαμοὺθ καὶ ἱπποποτάμων. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1773 καὶ ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὸ κυβερνεῖον Γιακούτσκ τῆς Σιβηρίας. Σ. Κ. Π.

Κοτέλτσι(ον) [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φλωρίνης χωρίου *Κοτύλη* (βλ.λ.).

Κοτὲν (Cotin), **Κάρολος**. Γάλλος ἀββᾶς, ποιητὴς καὶ ἱεροκήρυξ (1604—1682). Τῷ 1655 ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Ὡς ποιητὴς διεκωμῳδήθη ὑπὸ τοῦ Μολιέρου ὑπὸ τὸ ὄνομα *Τρικοτὲν* εἰς τὰς «Femmes savantes». Ἔγραψεν: «Ἡ ὀλοφυρομένη Ἱερουσαλήμ», «Συλλογὴ αἰνιγμάτων», «Χριστιανικαὶ ποιήσεις», «Κριτικὴ περὶ τῆς συγχρόνου σατίρας» κ.ἄ. Ὡς ἱεροκήρυξ διέπρεψε. Μ. Ν. Δ.

Κότενα, ἡ **Κότεννα** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Παμφυλίᾳ, τοποθετουμένη ὑπὸ τοῦ Χίρσφελντ παρὰ τὸ νῦν *Γκοντενά*, ΒΔ. τῆς ἀρχαίας Σίδης, ἔνθα εὑρέθη ἐπιγραφὴ ἀναφέρουσα τὴν φράσιν ΚΟΤΕΝΝΕΩΝ ΤΩ ΔΗΜΩ. Ἡ πόλις ὑφίστατο μέχρις ἔτι τοῦ ΣΤ' μ.Χ. αἰῶνος, ἀναφερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κότανα* ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους. Ἦτο ἕδρα ἐπισκοπῆς, μετασχοῦσα τῷ 431 εἰς τὴν σύνοδον τῆς Ἐφέσου διὰ τοῦ ἐπισκόπου της Ἀκακίου καὶ τῷ 451 μ. Χ. εἰς τὴν σύνοδον τῆς Χαλκηδόνος διὰ τοῦ Εὐγενίου ἢ Εὐσεβίου. Εἶναι γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κάτεννα* καὶ *Κόττινα*. —Π.

Κοτέρτζης, **Κωνσταντῖνος**. Πλούσιος Βυζαντινὸς ἄρχων τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, βοηθήσας χρηματικῶς τὸν σύγχρονόν του γραμματικὸν Ἰωάννην Τζέτζην, ὅστις ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν τὰς «Χιλιάδας» καὶ τὰς «Ἀλληγορίας εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν». Ν. ΚΛΣ

—Κοτέρτζης, **Νικόλαος**. Βυζαντινὸς στρατηγὸς τοῦ ἐν Νικαίᾳ βασιλείου. Συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐκστρατείας, τὰς ὁποίας ἐπεχείρησε κατὰ τῶν Λατίνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Γ' Βατάτζης (1222—1254). Μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Λατίνων ἐκ τῆς Δυτικῆς Θρᾴκης (1235), ὁ Κοτέρζης ἐτάχθη μετὰ ἰσχυροῦ σώματος εἰς Γάνον, ἵνα ἐπιτηρῇ τὰς κινήσεις αὐτῶν. Ν. ΚΛΣ

κοτέτσι (τό)· ἀντὶ κοττέτσι (βλ. λ.).

κοτζὰ καὶ **κοτζάμ**, καὶ ἰδιωματ. *κοτζάμου*· λέξις τουρκικὴ ἄκλιτος (=μέγας, μεγαλόσωμος, γέρων)· τοσοῦτος, τοσοῦτον μέγας, —σπουδαῖος: «κοτζὰμ ἄνδρας, —γυναῖκα, —παλληκάρι, —σπίτι», «κοτζὰμ ἄντρας ἔγινες καὶ γνώση δὲν ἔβαλες», «κοτζὰ σπίτι κρατεῖς καὶ λὲς πῶς δὲ σὲ φτάνει», «κοτζὰμ βουλευτὴς εἶσαι καὶ δὲ μπορεῖς νὰ μὲ διορίσῃς».

Κοτζᾶ Ἔμπου-Μπέκρ. Ἀρχιναύαρχος τῆς Τουρκίας καὶ βαλῆς τοῦ Μορέως (βλ. λ. *Ἔμπου-Μπέκρ*).

—**Κοτζᾶ Μουσταφᾶ-πασᾶ**. Βεζύρης τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνων Βαγιαζὶτ Β' καὶ Σελὶμ Α'. Ἀρνησίθρησκος Ἕλλην ἐκ Σερρῶν, υἱὸς ἱερέως, κατὰ τὸν Χάμμερ, ὃν ἀντιγράφει ὁ Σκαρλάτος Βυζάντιος, ἐνῷ αἱ τουρκικαὶ πηγαί, ὡς ὁ Σεϊτ-Ἀλῆ, ἀναφέρουν αὐτὸν ἀρνησίθρησκον μέν, ἀλλ' Εὐρωπαῖον (Ἐφρέντζ, δηλαδὴ Φράγκον) τὸ γένος. Ἤρχισε τὸ στάδιον του ὡς ὑπηρέτης καὶ κουρεὺς τῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων, ἀνελθὼν μέχρι τοῦ βαθμοῦ καπουτζῆ-μπασῆ. Ὡς τοιοῦτος ἀπεστάλη εἰς Ρώμην μὲ τὴν ἀποστολὴν νὰ δηλητηριάσῃ τὸν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου Βοργία καταφυγόντα πρίγκιπα Δζέμ. Πρὸς τοῦτο ἐξύρισε τὸ πρόσωπόν του καὶ μεταμφιεσθεὶς εἰς Εὐρωπαῖον, κατώρθωσε νὰ προσληφθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Δζὲμ ὡς κουρεὺς καὶ ξυρίσας αὐτὸν μὲ δηλητηριασμένον ξυράφιον ἐπροξένησε, κατὰ τὴν τουρκικὴν ταύτην ἐκδοχήν, τὸν θάνατόν του. Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του προεβιβάσθη εἰς τὸν βαθμὸν βεζύρου καὶ διωρίσθη βαλῆς τῆς Ρούμελης, τῷ δὲ 1511 μέγας βεζύρης. Μετὰ ἓν ἔτος ἐθανατώθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Σελὶμ ἐν Προύσῃ, διότι συνενοεῖτο μυστικῶς μετὰ τοῦ πρίγκιπος Ἀχμέτ, ἀδελφοῦ τοῦ σουλτάνου. Λέγεται μοχθηρότατος. Φιλάργυρος εἰς τὸ ἔπακρον, ἐχρησιμοποίησε τὰς οἰκονομίας του εἰς τὴν ἀνέγερσιν εὐαγῶν καθιδρυμάτων, μεταξὺ δὲ ἄλλων τοῦ ἐν τῇ Πόλει φερωνύμου τζαμίου (βλ. *Κοτζᾶ Μουσταφᾶ πασᾶ τζαμισί*). Ν. Μ.

—**Κοτζᾶ Μουσταφᾶ-πασᾶ** [*Γεωγρ.*]. Τουρκικὴ συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τὰ Ὑψωμαθεῖα (τῆς Ψαμάθου), οὕτως ὀνομασθεῖσα ἐκ τοῦ Ἕλληνος τὸ γένος ὁμωνύμου μεγάλου βεζύρου.

—**Κοτζᾶ Μουσταφᾶ-πασᾶ-τζαμισί**. Τζαμίον ἐν τῇ συνοικίᾳ *Κοτζᾶ-Μουσταφᾶ-πασᾶ*, κτίσμα τοῦ ὁμωνύμου μεγάλου βεζύρου. Ἦτο παλαιὸς ναὸς μονῆς γυναικείας, τιμώμενος εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἐν τῇ Κρίσει (ἢ ἐν Ἀρκαδιαναῖς). Ἡ ἐκδοχή, καθ' ἣν τὸν ναὸν τοῦτον ἔκτισεν ἡ Ἀρκαδία, ἀδελφὴ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ, δὲν θεωρεῖται ὀρθὴ ὑπὸ τοῦ Α. Γ. Πασπάτη. Ν. Μ.

Κοτζᾶ-Ἀλῆ [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Ἐλπίς*.

—**Κοτζᾶ-ἐλί**, ἢ **Κοτζᾶ-ἰλί** [*Γεωγρ.*]. Νέα τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ τέως σαντζακίου (διοικήσεως) καὶ νῦν νομοῦ *Νικομηδείας* (βλ. λ.).

—**Κοτζᾶ-Ἰαϊλᾶ-ντάγ** [*Γεωγρ.*]. Ὄρος (ὕψ. 1289 μ.), ἐκτεινόμενον μεταξὺ τῆς Δ. Θρᾴκης καὶ τῆς Βουλγαρίας, πρὸς Δ. τοῦ νομοῦ Διδυμοτείχου. Ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ Τοκατζὶκ-ντάγ. Α. Θ. Σ.

—**Κοτζᾶ-Ματλῆ** [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Βατερὸν* (βλ. λ.).

—**Κοτζᾶ Μπουρνοῦ** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἐπίσημον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Προποντίδος ἀκρωτήριον (πλάτ. 40° 50' 1/4 Β., μῆκ. 27° 27' 3/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1004: Erekli to Horâ Burnù), 8 μίλ. παράπλου ΝΔ. τῆς Ραιδεστοῦ. Σ. Ε. Λ.

—**Κοτζᾶ-Ὀμερλῆ** [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης χωρίου *Χερσοτόπι* (βλ. λ.).

—**Κοτζᾶ-τσάϊ** [*Γεωγρ.*]. Τουρκικὸν ὄνομα τοῦ *Γρανικοῦ* (βλ. λ.) ποταμοῦ.

—**Κοτζᾶ-Χαντὴρ** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν τῇ Ἀ. Θρᾴκῃ, περὶ τὰ 19 χλμ. Δ. τῆς Κεσσάνης. Κατῳκεῖτο ἄλλοτε ὑπὸ Ἑλλήνων ὑπαχθέντων εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν καὶ ἐκαλεῖτο ἑλληνιστὶ *Χυτήριον*. Σήμερον κατοικεῖται ὑπὸ Τούρκων προσφύγων ἐξ Ἑλλάδος. Μ. Δ. Β.

Κοτζακαραῖοι. Οἰκογένεια ναυτικῶν ἐκ Μεσολογγίου, ἥτις μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ναυτικοῦ τῆς πόλεως κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλὼφ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἁλιείαν. Κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Μεσολογγίου ἔδρασε, μετονομασθεῖσα εἰς *Μπαγεωργαίους*, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους. Χ. Γ. Ε.

Κοτζάκ(ι) [*Γεωγρ.*]. Ἑλληνικὸν ἄλλοτε χωρίον τῆς ἐν Πόντῳ ἐπαρχίας Ἀμασείας, ἔχον 250 κατοίκους, κατεχόμενον νῦν ὑπὸ Τούρκων.

κοτζάμ, καὶ ἐνίοτε κοινῶς *γκοτζάμ*· βλ. *κοτζά*.

κοτζαμάνης (ὁ), καὶ *γκοτζαμάνης* (τουρκ. *κοτζαμάν*), παμμέγιστος, γιγαντιαῖος.

κοτζάμπασης (ὁ)· πρόεδρος κοινότητος, ἄρχων, προεστώς· || συνεκδ., ἄνθρωπος θέλων νὰ ἐπιβάλλεται, αὐθαίρετος, αὐταρχικός.

—[*Ἐγκυκλ.*] Ἡ λέξις *κοτζάμπασης* εἶναι τουρκικὴ καὶ ἐσήμαινε τὸν πρωτόγερον προεστὸν ἢ δημογέροντα τόπου τινὸς ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ὁ κοτζάμπασης ἐξελέγετο ἐνιαυσίως μεταξὺ τῶν διακρινομένων ἐπὶ ἀξίᾳ καὶ ἱκανότητι προκρίτων, ἄνευ ψηφοφορίας, ἀλλὰ δι' ἐπιφωνήσεως καὶ κοινῆς βοῆς εἰς πάνδημον συνέλευσιν τῶν Χριστιανῶν κατοίκων, λαμβάνουσαν χώραν ἐν ὑπαίθρῳ. Ἡ διάρκεια τοῦ ἀξιώματός του περιωρίζετο εἰς ἓν ἔτος, ἀλλὰ συχνὰ παρετείνετο καὶ ἐπὶ πλέον, ὅταν οὗτος γενικῶς εὐηρέστει καὶ δὲν παρουσιάζετο ἀντίδρασίς τις ἐναντίον του. Διὰ τὴν ἐκλογὴν κοτζάμπαση πολλαὶ κατεβάλλοντο παρὰ τῷ λαῷ ἐνέργειαι ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ οὐχὶ σπανίως καὶ αὐτὴ ἡ δημοσία τάξις διεσαλεύετο. Ἀντεπροσώπευε δ' ὁ κοτζάμπασης τὴν κοινότητα καθ' ὅλας τὰς πρὸς τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν σχέσεις της, ἐνήργει μετ' ἄλλων ἁρμοδίων προσώπων τὴν ἐκτίμησιν τῆς φορολογικῆς δυνάμεως ἑκάστου μέλους τῆς κοινότητος καὶ τὴν κατανομὴν τῶν φορολογικῶν βαρῶν, καθὼς καὶ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων, τοὺς ὁποίους ὤφειλεν αὐτὸς νὰ προκαταβάλῃ ἅμα τῇ ἀναλήψει τοῦ ἀξιώματός του καὶ κατόπιν εἰσέπραττε παρὰ τῶν κατοίκων. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων καθηκόντων του εἶχε καὶ δικαστικὴν δικαιοδοσίαν, δικάζων ὑποθέσεις πταισματικῆς φύσεως, ἐξομαλύνων διαφορὰς τῶν συμπολιτῶν του καὶ ἐπιβάλλων καὶ μικρὰς τινὰς τιμωρίας. Ἐνήργει δὲ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ συμβουλίου προκρίτων πολιτῶν, ἐνίοτε δὲ συνεκάλει καὶ γενικὰς συνελεύσεις τῶν κατοίκων διὰ ζητήματα σπουδαίου ἐνδιαφέροντος. Μεταξὺ τῶν κοτζαμπάσηδων ὑπῆρξαν πολλοὶ ὑποδεέστεροι τῆς ἀποστολῆς των,

Digitized by Google

ὑπερβαίνοντες καὶ αὐτοὺς τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ αὐθαιρεσίαν. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

κοτζαμπασισμὸς (ὁ)· ἡ συμπεριφορὰ ἡ κατ' ἀπομίμησιν τῶν τρόπων τῶν κοτζαμπάσηδων, οἵτινες κατὰ μέγα μέρος διεκρίνοντο διὰ τὴν αὐθάδειαν, τὴν ἀγερωχίαν καὶ τὴν αὐθαιρεσίαν των, ὄντες ἀληθεῖς τύραννοι· διὸ καὶ ὁ μὲν Γεώργιος Κουντουριώτης λέγει περὶ αὐτῶν, ὅτι οὗτοι μήτε κατὰ θεωρίαν, μήτε κατὰ πρᾶξιν ἐγνώρισάν ποτε τὴν δικαιοσύνην, ὁ δὲ Καποδίστριας ὀνομάζει αὐτοὺς «Τούρκους φέροντας ὄνομα Χριστιανῶν». Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κοραῆς, τὸν χαρακτῆρα τῶν κοτζαμπάσηδων πλειστάκις ἐστιγμάτισε καὶ ἀπεικόνισε διὰ τῶν μελανωτέρων χρωμάτων. Δ. Π. Π.

Κοτζὲρ - *Οὐσαγῆ* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀμισοῦ, μέχρι τοῦ 1923 ἑλληνικόν, ἔχον περὶ τοὺς 480 κατοίκους γεωργούς.

Κοτζιᾶς, *Ἀνδρέας*. Υἱὸς τοῦ Χατζη-Γεωργίου Κοτζιᾶ, ἐκ Ψαρῶν καταγόμενος, ἐκ τῶν πρώτων σπουδασάντων τὴν ναυτικὴν πολεμικὴν τέχνην, ὑπηρέτησεν ἐν τῷ ἑλληνικῷ ναυτικῷ ἀπὸ τοῦ 1845 μέχρι τοῦ 1856, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ πλωτάρχου. Ἀποστρατευθεὶς ἐξυπηρέτησεν ὡς πλοίαρχος τῆς ἑλληνικῆς ἀτμοπλοΐας Σύρου τὸν κρητικὸν ἀγῶνα τοῦ 1866, κυβερνήσας μετὰ ῥιψοκινδύνου γενναιότητος τὰ καταδρομικὰ «Ὕδραν», «Ἀρκάδι» καὶ «Πανελλήνιον», μεταφέρων πολεμεφόδια καὶ τροφὰς εἰς τοὺς ἐπαναστάτας τῆς Ἑλλάδος καὶ γυναικόπαιδα ἐκ Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ εὐρωπαϊκὸς τύπος ἐξῆρε τὴν γενναιότητα καὶ τὴν αὐτοθυσίαν, μεθ' ἧς προσεπάθησε νὰ σώσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα γυναικόπαιδα. Ἐπιτυχῶς ἐκτελέσας τὰ πολλὰ καὶ ἐπικίνδυνα ταξίδιά του εἰς Κρήτην, διαφεύγων πάντοτε τὰ περιπολοῦντα τὴν νῆσον τουρκικὰ ἀτμόπλοια, ἀπεμακρύνθη τῆς ὑπηρεσίας τῆς ἑταιρείας τὸν Ἰούλιον τοῦ 1867. Ε. Γ.

Ἀνδρέας Κοτζιᾶς.

—**Κοτζιᾶς, *Γεώργιος Ἰω.*** Ἕλλην χαρτοβιομήχανος, γεννηθεὶς ἐν Ἀμαρουσίῳ τῆς Ἀττικῆς τῷ 1854 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1920. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων του σπουδῶν ἐν Ἀθήναις, διωρίσθη ὑπάλληλος τῆς δημαρχίας καὶ βραδύτερον προσελήφθη ὡς ἐμποροϋπάλληλος εἰς τὸ χαρτοπωλεῖον Λίτσα καὶ Πάλλη, μετὰ τὴν διάλυσιν δὲ αὐτοῦ προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀθ. Πάλλη ὡς συνεταῖρος. Ἐκμαθὼν τὴν γαλλικήν, ἰταλικὴν καὶ γερμανικὴν γλῶσσαν, ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς βιομηχανίας τοῦ χάρτου διὰ τῆς ἱδρύσεως τῶν πρώτων μεγάλων φακελοποιητικῶν καὶ καταστιχοποιητικῶν ἐγκαταστάσεων ἐν Ἑλλάδι, εἰσήγαγε μονοπωλιακῶς τὸν δημοσιογραφικὸν χάρτην, ἐπεδόθη εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν «κομφετί» καὶ «σερπαντέν», ἐκ τῶν ὁποίων ἀπέκτησε τὴν πρώτην περιουσίαν, συνεκέντρωσεν εἰς χεῖράς του τὴν χονδρικὴν πώλησιν τῶν εἰδῶν χαρτοπωλείου καὶ ἐδημιούργησεν οὕτω τὸν οἶκον «Α. Πάλλης καὶ Γ. Κοτζιᾶς». Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ ἐμπορικοῦ συλλόγου Ἀθηνῶν τῷ 1902, οὗτινος ἐχρημάτισε πρόεδρος κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1903—1904.

—**Κοτζιᾶς, *Δημήτριος***. Ναυτικὸς ἐκ Ψαρῶν, παρασχὼν μεγάλην συνδρομὴν εἰς τὸν κρητικὸν ἀγῶνα κατὰ τὸ 1821 καὶ μάλιστα κατὰ τὴν τελευταίαν τούτου περίοδον, ἀπὸ τοῦ 1826 καὶ ἑξῆς, κατὰ τὸν λεγόμενον κλεφτοπόλεμον. Διὰ τῆς γολέττας αὐτοῦ ἐκράτει ἐν διαρκεῖ ἀποκλεισμῷ τὴν Σητείαν καὶ Σπιναλόγγαν ἐν τῇ ἀνατολικῇ Κρήτῃ.

—**Κοτζιᾶς, *Ἰωάννης***. Γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, εἶδε τοὺς ἑαυτοῦ γονεῖς καὶ συγγενεῖς ἀπαγχονιζομένους ὑπὸ τοῦ Χασεκῆ. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως, καταταχθεὶς ὡς τακτικὸς ὑπὸ τὸν Φαβιέρον, μετέσχε πασῶν τῶν μαχῶν τοῦ σώματος καὶ τῆς περιφήμου εἰς Ἀκρόπολιν ἀναβάσεως. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀριστείου τοῦ Ἀγῶνος. Ἀπέθανε καὶ ἐτάφη δημοσίᾳ δαπάνῃ τῷ 1885.

—**Κοτζιᾶς, *Νικόλαος***. Ἐπολέμησε νέος κατὰ τὸν Ἀγῶνα, διεκρίθη εἰς τὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν μικρασιατικῶν παραλίων καὶ παρέμεινεν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν ὡς ἀξιωματικὸς ἐπὶ Ὄθωνος. Γ. Δ. Κ.

—**Κοτζιᾶς, *Νικόλαος***. Καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου, γεννηθεὶς εἰς τὰ Ψαρὰ τῷ 1814. Καταφυγὼν μετὰ τὴν ὁλοκαύτωσιν τῆς γενετείρας του εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα καὶ συμπληρώσας τὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ παίδευσιν, ἀνεχώρησεν εἰς Γερμανίαν, ἔνθα παραμείνας ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἐσπούδασεν ἰδίᾳ τὴν φιλοσοφίαν. Τῷ 1846 κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, διδάξας ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1856, ὅτε προήχθη εἰς τακτικὸν καθηγητὴν τοῦ αὐτοῦ μαθήματος. Ὁ Κοτζιᾶς διετέλεσεν ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρι τοῦ 1885, ἐχρημάτισε δὲ καὶ ἅπαξ κοσμήτωρ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς (1857—1858). Διὰ τῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ διδασκαλίας καὶ διὰ τῶν συγγραμμάτων του κατεπολέμησε τὰς ὑλιστικὰς θεωρίας, ὡς καὶ τὰ μονομερῆ συστήματα τοῦ ἰδανισμοῦ, μονισμοῦ καὶ πανθεϊσμοῦ. Ἀπεβίωσε τῷ 1885 ἐν Ἀθήναις. Ἔγραψε: «Σχελίγγιος, ἤτοι ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ» (Ἀθῆναι 1855), «Ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς» (Ἀθῆναι 1876—1878, τ. 1—5), «Κρίσεις τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας Κ. Παπαρρηγοπούλου» (1875). Δ. Α. Δ.

—**Κοτζιᾶς, *Νικόλαος***. Ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων, γεννηθεὶς ἐν Κορωπὶ τῆς Ἀττικῆς τῷ 1885, ἔγγονος τοῦ Ἰωάννου Κοτζιᾶ. Ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Πειραιεῖ καὶ Ἀθήναις καὶ ἐγγραφεὶς τῷ 1899 εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολήν, ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ αὐτῆς ἐν ἔτει 1910. Χρηματίσας σχολάρχης ἐπὶ δεκαετίαν, εἰσῆλθε διὰ διαγωνισμοῦ εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν ἀπὸ τοῦ 1921. Ἔγραψε διάφορα ἄρθρα, δημοσιευθέντα ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς περιοδικοῖς. Νῦν διατελεῖ ἔφορος ἀρχαιοτήτων Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω.

Κοτζίκι (ἰαπων., =ἱστορία τῆς ἀρχαιότητος). Τὸ ἕτερον τῶν δύο ἀρχαίων ἰαπωνικῶν χρονικῶν (βλ. *Κοζίκι-ντέν*).

Κότζινον (=Κόκκινον) *[Γεωγρ.]*. Ὀχυρὸν ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ μεσαιωνικὸν κάστρον. Εἰς τὸ κάστρον τοῦτο κατέφυγεν ὁ τελευταῖος Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, ὅτε, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1442, ἐπιστρέφων ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἰς Κωνσταντινούπολιν συνήντησε παρακωλύοντα τὸν ἀνάπλουν αὐτοῦ ἰσχυρὸν τουρκικὸν στόλον. Ὁλόκληρος ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν καπουδὰν πασᾶν Ἀχμὲτ ἐπολιόρκησε τότε ἐπὶ μῆνα περίπου τὸ φρούριον τοῦ Κότζινου, μέγα μέρος τῶν τειχῶν τοῦ ὁποίου κατέρριψε τὸ τουρκικὸν πυροβολικόν. Ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον ἀντέστησαν ἐρρωμένως, ἀποκρούσαντες πάσας τὰς πρὸς ἅλωσιν τοῦ φρουρίου ἐφόδους τῶν Τούρκων, οἵτινες ἠναγκάσθησαν ἐν τέλει νὰ ἀπέλθωσιν ἄπρακτοι. Δ. Π. Π.

Κοτζιράκα (Cozziracka) *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Κροατικῆς νήσου Ἴστο (πλάτ. 44° 18' Β., μῆκ. 14° 48' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Cape Promontore to Grossa island) ἐν τῷ Κουαρνερόλλῳ. Σ. Ε. Λ.

Κότζο (Cozzo) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Δυτικῆς (Ἰταλίας) Καλαβρίας εἰς τὴν νοτίαν ἀκτὴν τοῦ κόλπου Σάντα Εὐφέμια (πλάτ. 38°42' Β., μῆκ. 16°03' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1976: Cape Bonifati to strait of Messina). Σ. Ε. Λ.

—**Κότζο *Σπαντάρο*** (Cozzo Spadaro) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Σικελίας, ἡ ΒΑ. ἄκρα τῆς ΝΑ. ἐσχατιᾶς τῆς μεγαλονήσου (πλάτ. 36°41' Β., μῆκ. 15° 09' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 187: Palma to Catania), τῆς ἀποτελουμένης ὑπὸ τῆς χερσονήσου τοῦ *Κάπο-Πάσσαρο*. Ἔχει φάρον καὶ σημαφόρον μετὰ τηλεγραφείου. Ἐντατικὴ ἁλιεία τόννων. Εἶναι ἡ *Πάχυνος ἄκρα* (*Πτολεμ.* Γ, δ, 8) τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Κότζος, *καπετὰν*—. Ἀγωνιστής, καταγόμενος ἐκ Μακεδονίας, δράσας δ' ἐν Εὐβοίᾳ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἦτο συναρχηγὸς μετὰ τοῦ Ἀγγελῆ Γωβγίνα, καὶ ἔπεσε μετ' αὐτοῦ ἡρωϊκῶς πολεμήσας εἰς τὰ Βρυσάκια τὸ θέρος τοῦ 1822. Γ. Δ. Κ.

Κοτήνσιοι (οἱ) (Cotenses). Λαὸς Δακικός, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Γ' 8, 3), πρὸς Ν. τῶν Κοστοβώκων. Ἄγνωστος ἄλλοθεν, ὡς καὶ ἡ χώρα αὐτῶν. Α. Θ. Σ.

Κοτήρας, *Παναγιώτης*. Κεφαλλὴν ἀγωνιστής, ἐκ τῶν ἡρωϊκῶν θυμάτων τῆς μάχης τοῦ Γαλατσίου. Διοικῶν ἓν ὀχύρωμα, ἠρνήθη νὰ τὸ ἐγκαταλείψῃ μετὰ τὴν τουρκικὴν ἐπιδρομήν. Τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς εἴκοσι πέντε Κεφαλλήνων καὶ Ἰθακησίων ναυτικῶν, ὥρμησε κατὰ τῶν Τούρκων, κατέσφαξε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, περισφιχθεὶς ὅμως ἔν τινι οἰκίᾳ, ἐκάη ζῶν ἐν αὐτῇ, πυρποληθείσῃ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Γ. Δ. Κ.

Κοτιάειον *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Κιουτάχεια*.

κοτίγγα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεκρακτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυοθηριδῶν*. Ἡ ὀνομασία των αὕτη εἶναι συνώνυμος τῇ *ἀραπούνγκα* (βλ. λ.)

κοτιγιὸν (τὸ) (cotillon). Χορός, γνωστὸς παρ' ἡμῖν ὡς *ἔγκυκλος*, διότι οἱ χορευταὶ κάθηνται κατὰ ζεύγη ἀποτελοῦντες κύκλον. Τὸ κοτιγιὸν ἐχορεύετο μὲ βαλλισμὸν (βάλς) καὶ ἐν μέρει μὲ πόλκαν. Ἐὰν χορευθῇ σήμερον, ἡ πόλκα θ' ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ φὸξ-τρὸτ ἢ ἄλλου νεωτέρου χοροῦ. Εἰς τὴν ἐποχήν του ἀπετέλει τὴν ὡραιοτέραν ἐπίστεψιν τῶν μεγάλων χορευτικῶν ἑσπερίδων. Ὁ διευθύνων τὴν ὅλην ἑσπερίδα ἦτο καὶ διευθυντὴς τοῦ ἐγκύκλου. Οὗτος, τῶν λοιπῶν χορευτικῶν ζευγῶν καθημένων, ἤρχιζε τὸν ἔγκυκλον χορεύων μὲ τὴν οἰκοδέσποιναν, καὶ ὅταν ἀκόμη αὕτη εἶχεν ἄλλον χορευτὴν διὰ τὴν συνέχειαν τοῦ ἐγκύκλου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κοτιγιὸν ἐτελοῦντο διάφοροι «φιγοῦρες», ὧν μία ἦτο καὶ ἡ ἑξῆς: Ὁ διευθύνων ἐξέλεγε πέντε χορευτρίας καὶ ἰσαρίθμους χορευτὰς καὶ τοὺς παρέτασσεν εἰς δύο στίχους μὲ τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς ἀλλήλους. Εἰς ἓν πρόσταγμα τοῦ διευθυντοῦ ἐστρέφοντο κατὰ πρόσωπον καὶ οἱ χορευταὶ ἐφορμῶντες ἥρπαζον ἀνὰ μίαν χορεύτριαν ἕκαστος. Εἰς τὸ τέλος τοῦ κοτιγιὸν διενέμοντο ποικίλα μικρὰ δῶρα, ἰδίως μικραὶ δεσμίδες ἀνθέων, προσφερόμεναι ἀπὸ τοὺς κυρίους, καὶ ταινιόσημα, προσφερόμενα ἀπὸ τὰς κυρίας. Ὁ λαμβάνων δῶρόν τι ὤφειλεν ἕνα γῦρον χοροῦ εἰς τὸν δίδοντα. Τοιαῦτα δῶρα, ὀνομαζόμενα *κοτιγιόν*, δίδονται καὶ εἰς τοὺς σημερινοὺς χορούς. Τ. Δ.

Κοτίκι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμνοθάλασσα βρίθουσα ἰχθύων, τῆς δυτικῆς τῆς Ἤλιδος ἀκτῆς, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Λεχαινῶν, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κουνουπέλλι καὶ Γλαρέντζα (χάρτ. ἀγγλ. 207: Kastro Tornese to Venetico). Τὸ προσχωματικόν της βέλος ἔχει ἀνάπτυγμα 5 χιλιομέτρων. Σ. Ε. Λ.

κοτινὰς (ἡ) *[Βοτ.]*. Ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις οὕτως ἡ ἐπὶ κοτίνου ἐμβολιασμένη *ἐλαία*, ὡς καὶ ὁ καρπὸς αὐτῆς. Κ. ΠΑΠ.

Κότινοι (οἱ) *['Αρχ.]*. Γαλατικὸς λαός, κατοικῶν τὰ ΝΑ. τῆς Ἀνεξαρτήτου Γερμανίας εἰς τὰ μεθόρια τῆς Ἄνω Παννονίας, γνωστὸς ἐκ τοῦ Τακίτου, ὡς ἐκμεταλλευόμενος τὰ σιδηρωρυχεῖα τῆς χώρας. Ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β' 11, 10) καλοῦνται *Κῶγνοι*. Συγγενεῖς αὐτῶν ἦσαν οἱ ἐν τῇ Ἄνω Παννονίᾳ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀναφερόμενοι *Κύτνοι*. Α. Θ. Σ.

Κότινον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Δ. Θρᾴκης, ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα Μύκης τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ῥοδόπης. Κάτ. (1928) 115.

κότινος (ὁ). Ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οὕτως ἡ ἀγριελαία (βλ. λ. *ἐλαία*). Κ. ΠΑΠ.

—*['Αρχ.]* Μὲ κλάδους *κοτίνου* ἐπλέκοντο οἱ στέφανοι διὰ τοὺς νικητὰς τῶν παναθηναϊκῶν καὶ τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Οἱ κλάδοι οὗτοι ἐκόπτοντο ἐν Ἀθήναις μὲν ἀπὸ τῆς ἐν Ἀκροπόλει ἱερᾶς ἐλαίας τῆς Ἀθηνᾶς, ἐν Ὀλυμπίᾳ δὲ ἀπὸ τῆς ἀγριελαίας ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ἀλφειοῦ. Τὸ ἱερὸν δένδρον τῆς Ἀθηνᾶς εὑρίσκετο πλησίον τοῦ Ἐρεχθείου καὶ εἶχε σχέσιν μὲ τὴν νίκην αὐτῆς κατὰ τὴν μετὰ τοῦ Ποσειδῶνος γνωστὴν φιλονικίαν περὶ τῆς κυριαρχίας τῆς Ἀττικῆς. Παράστασιν τοιούτων στεφάνων φέρει ὁ θρόνος τοῦ ἀγωνοθέτου ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου ἐν Ἀθήναις. Ἐπὶ τραπέζης εἶναι ἐκτεθειμένοι οἱ στέφανοι μὲ τὸν παναθηναϊκὸν ἀμφορέα —ἔπαθλα διὰ τοὺς νικητὰς τῶν παναθηναϊκῶν ἀγώνων —, πλησίον δὲ τῆς τραπέζης ἐγείρεται ὁ κότινος, τὸ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς δένδρον. Ὁ κότινος τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ ἐφύετο ἐν τῇ Ἄλτει, κατὰ τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν ὁ Παυσανίας ὀνομάζει *Πάνθειον*, ὄπισθεν τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς καὶ πλησίον τοῦ βωμοῦ τῶν Νυμφῶν. Ὁ κότινος οὗτος συνδέεται μὲ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις ἔφερεν αὐτὸν ἐκ τῶν ὁμιχλωδῶν πηγῶν τῆς ὑπερβορείου Ἰστρίας καὶ ἔπλεξεν ἐκ τῶν κλάδων αὐτοῦ τὸν στέφανον τοῦ νικητοῦ. Τὸν κότινον τοῦτον ὠνόμαζον *καλλιστέφανον ἐλαίαν*, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Παυσανίου. χάριν δὲ συντομίας καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ κατασκευαζόμενος στέφανος ἐκαλεῖτο ἁπλῶς *κότινος*. Καθ' ἑκάστην ὀλυμπιάδα ἐκόπτοντο ἐκ τῆς καλλιστεφάνου ἐλαίας ἰσάριθμοι

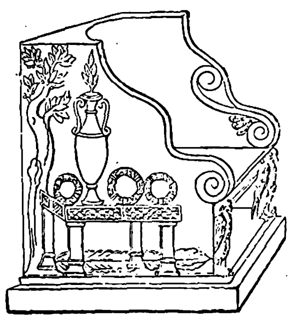

Στέφανοι κοτίνου κατὰ τοὺς Παναθηναϊκοὺς ἀγῶνας.

[Ἀνάγλυπτος παράστασις ἐπὶ μαρμαρίνου θρόνου ἀγωνοθέτου ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου ἐν Ἀθήναις.]

Κεφαλὴ τοῦ χρυσελεφαντίνου ἀγάλματος τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐστεφανωμένη μὲ τὸν κότινον.

[Νόμισμα τῆς Ἤλιδος ἐπὶ Ἀδριανοῦ.]

Digitized by Google

πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγωνισμάτων κλάδοι διὰ χρυσοῦ δρεπάνου ὑπὸ παιδός, τοῦ ὁποίου οἱ γονεῖς ἔπρεπε νὰ ἦσαν ἐν ζωῇ. Τὸν κότινον τοῦτον ἔφερε περὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ, τὸ ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ Φειδίου, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὰ νομίσματα τῆς Ἤλιδος τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ. Β. Δ. Θ.

Κοτινοῦσα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/ βλ. λ. *Ἐρύθεια*.

Κοτιόναρα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἰνδικῆς, ἄλλως *Κοττίαρα* (βλ. λ.).

Κὸ-Τιοῦ /*Γεωγρ.*/. Πολίχνη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γιουνὰν τῆς ΝΔ. Κίνας. Τὸ ὑπέδαφος τῆς περιοχῆς της εἶναι πλουσιώτατον εἰς κοιτάσματα κασσιτέρου, συνιστῶντος τὸ ἓν εἰκοστὸν τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς. Ἡ πόλις, ἀποτελοῦσα τὸ κέντρον τῆς ὅλης περιοχῆς, ἔχει ζωηροτάτην ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν. Κάτ. 5.000. Χ. Κ.

Κότκα /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Φινλανδίας ἐν τῷ νομῷ Βίμποργκ, ἐκτισμένη ἐπὶ μικρᾶς νησῖδος τῆς Φιννικῆς θαλάσσης. Κάτ. (1925) 14 241. Εἶναι τὸ τέρμα διακλαδώσεως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἑλσινγκφορς-Βίμποργκ καὶ ἔχει σπουδαῖον ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον ξυλείας. Χ. Δ.

Κοτλιαρέβσκι, *Ἰβὰν-Πέτροβιτς*. Ρῶσος συγγραφεὺς (1789—1838). Εἶναι ὁ πρῶτος γράψας εἰς τὴν οὐκρανικὴν γλῶσσαν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς οὐκρανικῆς ἀνεξαρτησίας. Συνέγραψε πλεῖστα θεατρικὰ ἔργα καὶ παρῳδίαν τῆς «Αἰνειάδος» τοῦ Βιργιλίου. Θ. Β.

Κότλιν /*Γεωγρ.*/. Νῆσος τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης ἐν τῷ Φινλανδικῷ κόλπῳ. Ἔχει μῆκος 11 χλμ. καὶ πλάτος 2 χλμ. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς της κεῖται ἡ πόλις Κρονστάντ. Σ. Κ. Π.

Κότμαν (Cotman), *Τζὼν-Σέλλ*. Ἄγγλος ζωγράφος (1782—1842), ἐκ τῶν μελῶν τῆς σχολῆς τῶν τοπιογράφων τοῦ Norwich, τῆς ἱδρυθείσης ὑπὸ τοῦ *Κρόμ*. Ἐκτὸς τῶν τοπίων του διεκρίθη καὶ ὡς κουαρελίστας, ὡς χαράκτης καὶ ἰδίως ὡς σχεδιαστὴς ἀρχιτεκτονημάτων. Γ. Ζ.

Κὸτ ντ' Ἀζοὺρ (Côte d' Azur) /*Γεωγρ.*/ βλ. *Κυανῆ* Ἀκτή.

Κὸτ ντ Ἰβουὰρ (Côte d' Ivoire) /*Γεωγρ.*/ βλ. λ. *Ἐλεφαντόδοντος ἀκτή*.

Κὸτ-ντ' Ὂρ (Côte-d'Or) / *Γεωγρ.*/. Νομὸς τῆς Γαλλίας, ὀνομασθεὶς οὕτως ἐκ τῆς ὁμωνύμου λοφοσειρᾶς (*Κὸτ ντ' Ὂρ*=κλιτὺς τοῦ χρυσοῦ, ἡ χρυσῆ κλιτὺς) τῆς διασχιζούσης αὐτὸν ἐκ ΝΔ. πρὸς ΒΑ. Ἡ ὀνομασία τῆς λοφοσειρᾶς ταύτης ὀφείλεται εἰς τὰς πλουσιωτάτας ἀμπελοφυτείας, ἐξ ὧν παρήγοντο ἄλλοτε οἱ περίφημοι οἶνοι τῆς Βουργουνδίας. Ἔχει ἐπιφάνειαν 8.786 τ. χλμ. καὶ εἶναι εἷς τῶν μεγαλυτέρων νομῶν τῆς Γαλλίας. Κάτ. 400 χιλ. περίπου. Διαιρεῖται εἰς 4 διαμερίσματα καὶ 36 καντόνια. Κυριώτεραι πόλεις αὐτοῦ εἶναι ἡ πρωτεύουσα *Ντιζόν*, ἡ *Μπῶν*, ἡ *Σατιγιὸν-σὺρ-Σὲν* καὶ ἡ *Σεμούρ*. Ἔχει ἀκμάζουσαν κτηνοτροφίαν καὶ ἀξιόλογον βιομηχανίαν χημικῶν εἰδῶν, βυρσοδεψεῖα, χαρτοποιεῖα, ὑφαντήρια, κλωστήρια κτλ. Μ. Ν. Δ.

Κὸτ-ντὺ-Νὸρ (Côtes-du-Nord) /*Γεωγρ.*/. Νομὸς τῆς Γαλλίας ἐν τῇ βορειοδυτικῇ αὐτῆς περιοχῇ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 6.888 τ. χλμ. περίπου καὶ πληθυσμὸν 620.000 κατοίκων. Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ἁλιείαν τῆς μορούνας εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰσλανδίας καὶ τῆς Νέας γῆς. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ *Σαὶν-Μπριέ*. Μ. Ν. Δ.

κότο. Ἔγχορδον ὄργανον τῶν Ἰαπώνων. Ἐκ τῶν πολλῶν παραλλαγῶν αὐτοῦ μεγαλύτερον καὶ σπουδαιότερον εἶναι τὸ *σο-νὸ-κότο*. Ἔχει μῆκος δύο μέτρων καὶ φέρει 13 χορδὰς ἐκ μετάξης, τοῦ αὐτοῦ μήκους καὶ πάχους, τανυομένας διὰ κινητῶν μαγάδων. Τὸ χόρδισμα γίνεται κατὰ ποικίλους τρόπους, ὧν μίαν ἰδέαν δίδει τὸ ἑπόμενον παράδειγμα:

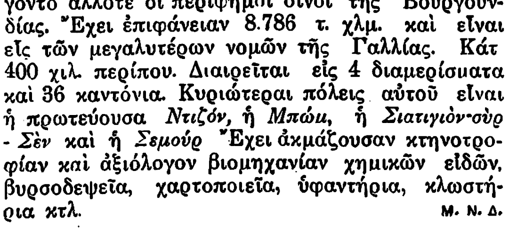

Ἐκ τῶν λοιπῶν ὀργάνων τῆς οἰκογενείας κυριώτερα εἶναι: *κιν-νο-κότο* μὲ 7 χορδάς· *γιαματόγκότο* ἢ *βα-γκόν*, μὲ ἓξ χορδάς:

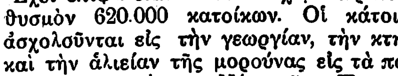

Τὸ *ἰκουτὰ-γκότο* καὶ *γιαμαντὰ-κότο*, τὰ κατ' ἐξοχὴν ὄργανα τῆς συγχρόνου Ἰαπωνίας, φέρουσιν ἐπίσης 13 χορδὰς τανυομένας διὰ κινητῶν μαγάδων, ἀλλ' ὀλίγον τι ὑψηλοτέρων τῶν τοῦ σο-νο-κότο, ἐξ οὗ καὶ ὁ παραγόμενος ἦχος εἶναι ἰσχυρότερος. Γ. Σ.

κοτοΐνη (ἡ) / *Ὀργ. Χημ.* /. Καλεῖται ὁ 4-μεθυλαιθὴρ τῆς 2, 4, 6-τριοξυβενζοφαινόνης ὡς ἀπαντῶν εἰς τοὺς φλοιοὺς τοῦ *κότο* καὶ *παρακότο* τῶν ἐκ Βολιβίας προερχομένων. Σ. Γ.

Κότολα (Kotola) /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἐλάσσων ἀδριατικὴ νῆσος ἐγγὺς τοῦ φάρου Κοσάρα (πλάτ. 15° 24' Β., μηκ. 27° 74' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2774: Curzola to Zirona channel). Σ. Ε. Λ.

κοτολέττα (ἡ)· τεμάχιον ἀμνοῦ, μόσχου ἢ ἄλλου μικροῦ σφαγίου, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ ὀστοῦ μιᾶς πλευρᾶς καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ κρέατος· ἄλλως *παϊδάκι* (τὸ) ἢ *μπριζολάκι*.

— /*Μαγειρ.*/ Αἱ πλευραὶ τῶν σφαγίων λέγονται γενικῶς *μπριζόλες*, ὅταν ἰδίως πρόκειται περὶ χονδρῶν κρεάτων, εἰδικώτερον δὲ *παϊδάκια* (ἢ *μπριζολάκια*), ὅταν πρόκειται περὶ ἀμνοῦ, μόσχου ἢ ἐριφίου. Ὀνομάζονται δὲ πάλιν τὰ παϊδάκια *κοτολέττες* (ἐκ τοῦ γαλλ. côtelette), ὅταν δὲν προορίζωνται νὰ ψηθοῦν γυμνά, ἀλλὰ «παναρισμένα», ἀλειμμένα δηλαδὴ μὲ αὐγὸ καὶ τριμμένην γαλέτταν. Διὰ νὰ ἑτοιμάσωμεν κοτολέττες, χωρίζομεν τὰς πλευρὰς ἀνὰ μίαν καὶ κατόπιν, ἀφοῦ ἀποκολλήσωμεν τὸ κρέας ἀπὸ τὸ κάτω ἄκρον τοῦ ὀστοῦ, τὸ ἀνασύρομεν πρὸς τὰ ἄνω καί, μὲ ἐλαφρὸν κοπάνισμα, τὸ ἑνώνομεν μὲ τὸ ὑπόλοιπον κρέας τοῦ ἐπάνω μέρους. Τὴν προπαρασκευὴν αὐτὴν ἐκτελεῖ συνήθως ὁ ἴδιος ὁ κρεοπώλης. Εἶναι δὲ καταλληλότεραι διὰ κοτολέττες αἱ χαμηλότεραι πλευραὶ (αἱ ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς ράχεως μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς νεφραμιᾶς), τῶν ὁποίων τὸ κρέας εἶναι τρυφερώτερον καὶ ἀπηλλαγμένον ἀπὸ νεῦρα. Αἱ πλησιάζουσαι πρὸς τὸν τράχηλον πλευραὶ μειονεκτοῦν, δι' ὃ καὶ ὀνομάζονται «δεύτερες κοτολέττες». Τὸ μαγείρευμά των εἶναι ἀπὸ τὰ ἁπλούστερα καὶ συντομώτερα. Κοπανίζομεν ἐν πρώτοις γαλέτταν (ἢ ξηρὸ παξιμάδι) καὶ τὰ ἁπλώνομεν εἰς ἕνα μεγάλο ρηχὸ πιάτο. Μέσα εἰς ἄλλο πιάτο βαθὺ σπάζομεν τὰ αὐγὰ (1 αὐγὸ διὰ 5 — 6 κοτολέττες), μὲ προσθήκην ἀναλόγου νεροῦ, καὶ τὰ κτυποῦμε καλὰ μὲ πειρούνι. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔχομεν ἁλατίσει τὶς κοτολέττες, προσθέτοντες καὶ ὀλίγον πιπέρι, καὶ ἀφίνομεν νὰ διαποτισθοῦν ἀπὸ τὸ ἁλάτι ἐπὶ μερικὰ λεπτὰ τῆς ὥρας. Κρατοῦντες κατόπιν ἀνὰ μίαν κοτολέτταν ἀπὸ τὸ γυμνὸν τῆς κόκκαλο, τὴν βυθίζομεν εἰς τὸ αὐγὸ καὶ ἔπειτα τὴν πιέζομεν μὲ τὴν παλάμην μας ἐπάνω εἰς τὴν γαλέτταν καὶ ἀπὸ τὴν μίαν της πλευρὰν καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλην, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σκεπασθῇ καλὰ ἀπὸ ὅλα της τὰ μέρη. Κατόπιν τὰς τηγανίζομεν μὲ βούτυρον ἢ μὲ φριτούραν (μεῖγμα βουτύρου καὶ λίπους). Τὸ σερβίρισμά των γίνεται συνήθως μαζὶ μὲ πουρὲ (πατάτα ἢ σπανάκι), ἢ καὶ μὲ σαλάταν ἀκόμη. Γίνονται ἐπίσης αἱ κοτολέτται καὶ ψηταὶ εἰς τὴν σχάραν. Ἀλλὰ τότε διὰ τὴν ἐπάλειψίν των μεταχειριζόμεθα, ἀντὶ αὐγοῦ, ζεστὸ λειωμένο βούτυρο. Ἀφοῦ κατόπιν τὰς σκεπάσωμεν μὲ γαλέτταν, τὰς ψήνομεν εἰς φωτιὰν ὄχι πολὺ δυνατήν, διὰ νὰ μὴ μαυρίσουν. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψησίματος τὰς ἀλείφομεν ἐλαφρά, δι' ἑνὸς πτεροῦ, μὲ τὸ ἴδιον λειωμένο βούτυρο. Αἱ τηγανηταὶ κοτολέτται γίνονται καὶ μὲ τυρί, ὡς ἑξῆς: Τρίβομεν παρμεζάναν ἢ κασκαβάλι (ἢ καὶ ἄλλο εἶδος τυριοῦ, ἀρκεῖ νὰ μὴν εἶναι οὔτε πολὺ ξηρό, οὔτε πολὺ ἁλμυρὸ) καὶ τὸ ἁπλώνομεν μέσα εἰς ἕνα πιάτο. Πιέζομεν δυνατὰ μὲ τὴν παλάμην μας μίαν πρὸς μίαν τὶς κοτολέττες ἐπάνω εἰς τὸ τυρὶ καὶ ἀπὸ τὰς δύο των πλευράς. Κατόπιν τὰς ἀλείφομεν μὲ αὐγὸ καὶ γαλέτταν, ὅπως ἀνωτέρω, καὶ τὰς τηγανίζομεν.

Ἐν γένει, ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ προσέχωμεν ἰδιαιτέρως διὰ τὰς κοτολέττας εἶναι: ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἔχῃ ἐπικολλήσει καλὰ ἡ γαλέττα εἰς ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κρέατος, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ψήσιμον ἢ τὸ τηγάνισμά των νὰ γίνεται μὲ προσοχήν, ὥστε νὰ πάρουν χρυσόξανθον χρῶμα. —Ω

Κοτονοὺ (Kotonou) /*Γεωγρ.*/. Λιμὴν τῆς Δαχομέης (γαλλικὴ δυτικὴ Ἀφρική), ἐπίνειον τῆς πόλεως Πόρτο-Νόβο. Εἶναι τέρμα τῶν δύο μεγάλων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν τῆς Δαχομέης καὶ ἐξάγει καφέν, βάμβακα, ξυλείαν, κτηνοτροφικὰ προϊόντα κλπ. Κάτ. (1928) 3.297. Χ. Δ.

Κοτοπάξι (Cotopaxi) /*Γεωγραφ.*—*Ἡφαιστειολ.*/. Ἡφαίστειον ἐνεργὸν ὄρος, κείμενον 80 χλμ. νοτίως τοῦ Ἰσημερινοῦ, εἰς τὴν δημοκρατίαν τοῦ Ἰσημερινοῦ, καὶ 70 χλμ. ΝΑ. τοῦ Κίτο. Ἔχει ὕψος 5.943 μ. καὶ εἶναι τὸ δεύτερον κατὰ σειρὰν τῶν ὑψηλοτέρων ἐνεργῶν ἡφαιστείων τῆς γῆς, ὡς καὶ τὸ δεύτερον κατὰ τὸ ὕψος ὄρος τῆς σειρᾶς τῶν Κορδιλιερῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ ἀνωτάτη κορυφή του ἔχει σχῆμα τελείου κώνου, φέρει δὲ κρατῆρα διαμέτρου 800 περίπου μέτρων καὶ εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ χιόνος, ἐκτὸς τῆς περὶ τὸν κρατῆρα λωρίδος. Πρῶτος ἐκ τῶν Εὐρωπαίων ἀνῆλθεν εἰς τὴν κορυφὴν ὁ Ράϊς, μετ' αὐτὸν δ' ὁ Στύβελ καὶ τῷ 1903 ὁ Χὰν Μάγερ. Κατωτέρω τῆς χιονοσκεποῦς ζώνης τῆς κορυφῆς ἐκτείνεται ζώνη ἄδενδρος καὶ κεκαλυμμένη ὑπὸ λειχήνων καὶ θάμνων, κάτω τῆς ὁποίας ἀκολουθεῖ ἡ δασώδης ζώνη. Τὸ Κοτοπάξι ἐνήργησε συχνὰ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐποχήν. Κατὰ τὰς ἐκρήξεις του, αἵτινες δὲν συνοδεύονται συνήθως ὑπὸ σεισμῶν, ἀνεκβάλλονται μεγάλαι ποσότητες τέφρας καὶ ἄμμου, προκαλοῦσαι βροχὰς σποδοῦ καὶ ἄμμων, κατόπιν δὲ παράγονται ρεύματα ἰλύος, γεννώμενα ἐκ τῶν ὑδάτων τῶν πάγων καὶ χιόνων, τηκομένων ὑπὸ τῆς ἀνεκχυνομένης λάβας. Τέλος ἀνεκβάλλονται ἀτμοὶ καὶ ἀέρια ὡς καὶ σποδός. Αἱ σπουδαιότεραι

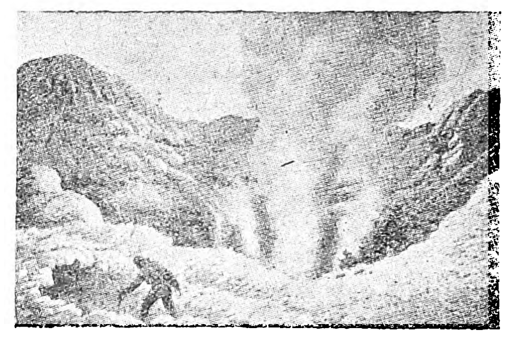

Ὁ κρατὴρ τοῦ ἡφαιστείου Κοτοπάξι.

τῶν ἐκρήξεών του ἐγένοντο τῷ 1534, 1742, 1743, 1744, 1766 (καταστροφὴ μεγάλων ἐκτάσεων ὑπὸ τῶν καταπεσουσῶν μαζῶν ἄμμων καὶ κισήρεως), 1768 (ἡ μεγίστη καὶ τρομερωτάτη ὅλων τῶν ἐκρήξεων, καθ' ἣν οἱ κρότοι ἠκούοντο μέχρι τοῦ Guayaquil καὶ τοῦ Popayan. Ἡ καταπεσοῦσα σποδὸς ἔσχηματίσεν εἰς τὰ πέριξ τοῦ ἡφαιστείου στρῶμα πάχους 3 ποδῶν, καὶ πολλὰ κτήνη ἀπέθανον συνεπείᾳ ἐλλείψεως νομῆς) καὶ τῷ 1843. Ἀπὸ τοῦ 1843—1851 δὲν ὑπάρχουν πληροφορίαι περὶ τῆς ἐνεργείας του. Μετὰ ταῦτα ἐκρήξεις ἐγένοντο τῷ 1853 (ἐσχηματίσθη μέγα ρεῦμα λάβας), τῷ 1854, 1855, 1856—1857, 1858, 1877, 1880, 1883, 1885, καὶ τέλος τῷ 1903—1906. Γ. Κ. Γ.

κοτόπιττα (ἡ)· πίττα παρεσκευασμένη μὲ κρέας ὄρνιθος.

— /*Μαγειρ.*/ Βάζομεν μιὰ κόττα νὰ βράσῃ καὶ ἀφοῦ τὴν ξαφρίσωμεν προσθέτομεν ἁλάτι καὶ μισὴ ὀκᾶ κρεμμύδια καθαρισμένα καὶ κομμένα εἰς μικρὰ τεμάχια. Ἅμα ἡ κόττα βράσῃ καλά, ὥστε τὸ κρέας της ν' ἀποχωρίζεται εὔκολα ἀπὸ τὰ κόκκαλα, τὴν ἀποσύρομεν. Τὸν ζωμὸν ὅμως τὸν ἀφίνομεν νὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ βράζῃ ἐπὶ πολλὴν ἀκόμη ὥραν, ἀναδεύοντές τον συχνὰ μὲ ξύλινο κουτάλι, ἕως ὅτου δέσῃ καὶ γίνῃ πυκνὸς χυλός. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀποσπῶμεν τὰς σάρκας τῆς κόττας ἀπὸ τὰ κόκκαλα καὶ τὰ ξαίνομεν, ὅπως τὸ μαλλί, εἰς τρόπον ὥστε νὰ χωρισθοῦν (χωρὶς νὰ κόπτωνται) εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν λεπτοτέρας λωρίδας. Τὸ δέρμα των δὲ πάλιν τὸ κόπτομεν μὲ τὸ μαχαίρι εἰς λεπτὰ ἐπίσης τεμάχια, τὰ ὁποῖα ἀναμειγνύομεν μαζὶ μὲ τὰ νήματα τῶν σαρκῶν. Ὅταν ὁ ζωμὸς μὲ τὰ κρεμμύδια πήξουν, ρίπτομεν εἰς τὴν κατσαρόλαν τὰ ψαχνὰ καὶ ἀφίνομεν νὰ πάρουν ἀρκετὰς βράσεις, ἀναδεύοντες διαρκῶς μὲ τὸ ξύλινο κουτάλι, ἕως ὅτου τὸ ὅλον γίνῃ μία ζύμη ὁμοιόμορφος. Τὴν ἀφίνομεν τότε νὰ κρυώσῃ κάπως καὶ κατόπιν προσθέτομεν 2—3 αὐγά, ὀλίγο τυρὶ τριμμένο (παρμεζάνα ἢ κασκαβάλι), ἁλάτι, πιπέρι, καὶ μοσχοκάρυδο ἂν θέλωμεν. Ἀφοῦ ἀναμείξωμεν καλὰ τὸ ὅλον, ἁπλώνομεν τὴν ζύμην εἰς ἕνα ταψί, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἐπιστρώσει μὲ 4—5 φύλλα τοῦ μπακλαβᾶ. Τὸ πάχος τῆς ζύμης εἰς τὸ ταψὶ πρέπει νὰ εἶναι 3 ἑκατοστὰ περίπου. Τὴν σκεπάζομεν κατόπιν μὲ ἄλλα 4—5 φύλλα, ἀλειμμένα ἕνα-ἕνα, ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα, μὲ βούτυρον, καὶ τὴν στέλλομεν εἰς τὸν φοῦρνον. Τὰ κάτω φύλλα πρέπει νὰ ἐξέχουν, ὥστε νὰ καλύψουν καὶ τὸν γῦρον τοῦ ταψιοῦ, τῶν δὲ ἐπάνω φύλλων τὰ ἄκρα νὰ γυρίζομεν πρὸς τὰ μέσα, διὰ νὰ εἶναι ἡ ζύμη τῆς πήττας ἀπὸ παντοῦ σκεπασμένη. Διὰ νὰ διευκολύνωμεν τὴν ἔξοδον τοῦ ἀτμοῦ ποῦ θὰ σχηματισθῇ κατὰ τὸ ψήσιμο, κάμνομεν εἰς διαφόρους θέσεις τῶν ἐπάνω φύλλων ἀρκετὰς σχισμὰς μὲ μυτερὸ μαχαίρι. Διὰ τὸ ψήσιμο τῆς πήττας εἰς τὸν φοῦρνον ἀρκεῖ μισὴ ὥρα. Ἀφοῦ κατόπιν τὴν ἀφήσωμεν νὰ κρυώσῃ κάπως, τὴν κόπτομεν εἰς τεμάχια καὶ σερβίρομεν. —Ω.

Κοτοπούλης, *Δημήτριος*. Ἕλλην ἠθοποιὸς καὶ θιασάρχης, Ἠπειρώτης τὴν καταγωγήν, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1848 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1919. Ἀνελθὼν κατ' ἀρχὰς ὡς ἐρασιτέχνης τὴν σκηνήν, ἀφωσιώθη κατόπιν εἰς αὐτὴν ὡς ἐπαγγελματίας πλέον ἠθοποιός, διαπρέψας κυρίως εἰς τοὺς μεγάλους τραγικοὺς ρόλους. Μεταξὺ ἄλλων, ὑπεδύθη μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιτυχίας τὸν Ὀθέλλον, τὸν Ἄμλετ, τὸν Παπα-

Digitized by Google

Λεμπονάρ, τὸν Μεγάλον Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Δὸν Κιχώτην. Συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ Μιχ. Λάμπρου, ἐγένετο ὁ εἰσηγητὴς τῆς «Ἐπιθεωρήσεως» ἐν Ἑλλάδι. Ἔγραψε καὶ δύο δράματα, ἐξ ὧν τὸ ἕν, «Οἱ γενίτσαροι», ἐπαίχθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου του θιάσου κατ' ἐπανάληψιν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ παριλισσίου θεάτρου «Παράδεισος». Ν. Ι. Λ.

Δημήτριος Κοτοπούλης.

—**Κοτοπούλη, *Ἑλένη*.** Ἑλληνὶς ἠθοποιὸς (τὸ γένος Συλιβάκου), γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1851 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1926. Ἀποφοιτήσασα τοῦ Ἀρσακείου, διωρίσθη, εἰκοσαέτις τὴν ἡλικίαν, διδασκάλισσα ἐν Σύρῳ καὶ κατόπιν ἐν Νάξῳ. Κατά τινα γνωριμίαν της μὲ τὸν Δ. Ταβουλάρην, ἐπείσθη παρ' αὐτοῦ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα καὶ ν' ἀνέλθῃ τὴν σκηνήν, ὅπερ καὶ ἔπραξε κατὰ τὸ 1874, ἐπιδοθεῖσα κυρίως εἰς τοὺς κωμικοὺς τῶν ὑπηρετριῶν ῥόλους. Μεταβᾶσα μετά τινα χρόνον εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ τὸν θίασον Ταβουλάρη, ἐγνώρισεν ἐκεῖ τὸν ἠθοποιὸν Δημ. Κοτοπούλην, μεθ' οὗ συζευχθεῖσα ἀπέκτησε τέσσαρας θυγατέρας, ἐξ ὧν αἱ τρεῖς, ἡ *Φωτεινὴ Λούη*, ἡ *Χρυσούλα Μυρὰτ* καὶ ἡ *Μαρίκα Κοτοπούλη - Χέλμη*, ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠκολούθησαν τῶν γονέων των τὸ ἐπάγγελμα. Ἡ Ἑλένη Κοτοπούλη, κατὰ τὸ μακρόν της θεατρικὸν στάδιον, διεκρίθη ἐξόχως εἰς δύο μεγάλους ῥόλους: τὸν τῆς Κυρὰ-Φροσὰρ εἰς τὰς «Δύο Ὀρφανὰς» τοῦ Δ' Ἐννερὺ καὶ τὸν τῆς πενθερᾶς εἰς τὰ «Μαλλιὰ-κουβάρια» τοῦ Ν. Λάσκαρη. Ν. Ι. Λ.

Ἑλένη Κοτοπούλη.

—**Κοτοπούλη, *Μαρίκα*.** Μεγάλη Ἑλληνὶς ἠθοποιός, γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1886 ἐκ γονέων ἀμφοτέρων ἠθοποιῶν, τῶν *Δημητρίου* καὶ *Ἑλένης Κοτοπούλη*. Ἓξ ἐτῶν μόλις ἀνῆλθε τὴν σκηνὴν

Μαρίκα Κοτοπούλη.

ἐν Ἀθήναις καὶ ἔλαβε μέρος ὡς μικρὰ μαθήτρια εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν «Λίγο ἀπ' ὅλα». Κατόπιν, μέχρι τοῦ 1894, ὑπεδύθη μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας ἕνα ἀπὸ τὰ τέκνα τοῦ Γουλιέλμου εἰς τοὺς «Δύο λοχίας», τὸ φάντασμα εἰς τὸν «Μάκβεθ», τὴν Ἀδιαφορίδου εἰς τὸ «Παρθεναγωγεῖον» τοῦ Δεληκατερίνη καὶ τὸν ἔρωτα εἰς τὸν «Προμηθέα ἐν Ὀλύμπῳ», τοῦ Καλοστύπη. Ἀπὸ τοῦ 1897 μέχρι τοῦ 1901, ἐκτὸς ἄλλων πολλῶν μικρῶν ῥόλων, ἔπαιξεν ἐν Ἀθήναις, Θεσσαλονίκῃ, Σμύρνῃ, Κωνσταντινουπόλει, Σύρῳ, Πύργῳ, Ναυπλίῳ καὶ Πάτραις τὴν Κυρὰ-Γιάννενα εἰς τὸν «Ἀγαπητικὸν τῆς βοσκοπούλας» τοῦ Κορομηλᾶ, τὴν Μάγδαν εἰς τὸ ὁμώνυμον ἔργον τοῦ Σούδερμαν, τὴν κυρίαν Κουντουπῆ εἰς τὰ «Μαλλιὰ-κουβάρια» τοῦ Λάσκαρη. Καὶ ἡ καλλιτέχνις, ἥτις ἀπὸ τοῦ λίκνου της, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ἀφύπνισε τὴν προσοχὴν τῶν δυναμένων νὰ μαντεύσουν τὸ μέλλον ἑνὸς καλλιτέχνου, αὐτοδίδακτος, ἄνευ διδασκάλων, ἀπὸ τὴν ζωὴν μόνον καὶ τὸ περιβάλλον διδασκομένη, ἔχουσα δὲ καὶ τὴν ψυχολογικὴν διαίσθησιν τῶν ῥόλων οὓς ἀνελάμβανεν, ἐπέβαλεν ἐφεξῆς παντοῦ ὅπου ἐνεφανίσθη τὴν θρησκείαν τῆς τέχνης, σαγηνεύσασα καὶ κατακτήσασα τοὺς πάντας. Πάντες ἐν γένει οἱ δυνάμενοι νὰ ἔχωσι γνώμην περὶ τῶν θεατρικῶν μας πραγμάτων (Κ. Χρηστομᾶνος, Π. Νιρβάνας, Ἀ. Καμπάνης, Ἀδ. Κύρου, Ζ. Παπαντωνίου, Ἀ. Μαυρουδῆς, Γρηγ. Ξενόπουλος, Π. Δημητρακόπουλος καὶ ἄλλοι) τὴν ἀνεκήρυξαν: «θαῦμα σκηνικῆς σαγήνης», «λάμψιν ἐξ ἐκείνων ποῦ δὲν τὰς παράγομεν, οὔτε τὰς ὁδηγοῦμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ μᾶς σύρουν αὐταὶ πρὸς τὰ ἐμπρός», «καλλιτέχνιδα, τῆς ὁποίας τὸ παίξιμο εἶναι μιὰ σκοτεινὴ émanation ποὺ γεμίζει τὴν σκηνήν», «δόξαν τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς», «ἀληθινὴν ἐνσάρκωσιν τῆς μεγάλης τέχνης καὶ ἰδανικὸν τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς», «μοναδικὴν τῆς Ἑλλάδος τραγῳδόν», «πρώτην, μὲ τὰς πρώτας πρὸ τῆς τραγικῆς Θυμέλης», «ἀληθινὸν ἀδάμαντα τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς», «δαιμόνιον σκηνικόν», «κυρίαρχον τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς».... Ἅμα τῇ συστάσει τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου, προσελήφθη ἐν αὐτῷ ἐκ τῶν πρώτων, ἀφοῦ ὀλίγας ἡμέρας πρὶν (Μάϊος τοῦ 1902), προσληφθεῖσα ἐν τῇ Νέᾳ Σκηνῇ τοῦ Χρηστομάνου, ἀπεχώρησεν ἐξ αὐτῆς, διαφωνήσασα. Ὁ πρῶτος ῥόλος, τὸν ὁποῖον ἔπαιξεν ἐν τῷ Βασιλικῷ θεάτρῳ, ἦτο ὁ τοῦ Μώμου εἰς τὸ «Ὄνειρον θερινῆς νυκτὸς» τοῦ Σαίξπηρ. Τοσαύτη δ' ἦτο ἡ ἐπιτυχία της εἰς αὐτόν, ὥστε ἀπέσπασε τὰ συγχαρητήρια τοῦ βασιλέως Γεωργίου. Τὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν ἔσχε μεταγενεστέρως καὶ ὡς Ἰφιγένεια ἐν τῇ ὁμωνύμῳ τραγῳδίᾳ τοῦ Γκαῖτε καὶ ὡς Μαργαρίτα ἐν τῷ «Φάουστ» τοῦ αὐτοῦ. Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου, ἐσχημάτισεν ἴδιον θίασον καὶ ἐγκατεστάθη ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Νέας Σκηνῆς, ὅπερ μετά τινα χρόνον μετεσκεύασε καὶ μετωνόμασε «Θέατρον Μαρίκας Κοτοπούλη». Ἐν αὐτῷ, ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν, ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων ῥόλων, ἔπαιξε καὶ τοὺς ἑξῆς: Τὴν Ἠλέκτραν καὶ τὴν Ὀρέστειαν τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἐν τῇ ὁμωνύμῳ τραγῳδίᾳ τοῦ Χόφμανσταλ, τὴν Ἡρὼ τοῦ Γκριλπάτσερ, τὴν Δεισδαιμόναν ἐν τῷ «Ὀθέλλῳ», τὴν Στρίγκλαν εἰς τὸ «Ἡμέρωμα τῆς Στρίγκλας» τοῦ Σαίξπηρ, τὴν Φραγκίσκαν Βέρμελσκιρχ εἰς τὸν «Ἁμαξᾶ Ἕνσελ» τοῦ Χάουπτμαν, τὴν Εὔαν εἰς τὴν «Σπασμένην στάμναν» τοῦ Κλέϊστ, τὴν Πορκίαν εἰς τὸν «Ἔμπορον τῆς Βενετίας», τὴν Βέρθαν εἰς τὸ «Στοιχειὸ τοῦ πύργου» τοῦ Γκριλπάτσερ, τὴν μητέρα εἰς τὸν «Ἰσραὴλ» τοῦ Μπερνστάϊν, τὴν Ματθίλδην εἰς τοὺς «Νεονύμφους» τοῦ Μπγιέρσον, τὴν Φαύσταν εἰς τὴν ὁμώνυμον τραγῳδίαν τοῦ Βερναρδάκη, τὴν Ἀγαθὴν εἰς τὸν «Νικηφόρον Φωκᾶν» τοῦ ἰδίου, τὴν Θεοδότην εἰς τοὺς «Ἰσαύρους» τοῦ Ραγκαβῆ, τὴν Ἀγγέλαν εἰς τὸ «Στὸν δρόμο» τοῦ Δημητρακοπούλου καὶ τὰ πρωτεύοντα πρόσωπα εἰς διάφορα ἔργα τοῦ Χρηστομάνου, Νιρβάνα, Χόρν, Συναδινοῦ, Τσοκοπούλου, Μωραϊτίνη, Λάσκαρη καὶ ἄλλων. Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1929, συνεταιρισθεῖσα μετὰ τοῦ Σπ. Μελᾶ, ἵδρυσε τὴν «Ἐλευθέραν Σκηνήν», εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεβιβάσθησαν ἔργα τῆς μεταπολεμικῆς «πρωτοπορίας». Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1930 ἀνεχώρησεν εἰς μεγάλην καλλιτεχνικὴν περιοδείαν ἀνὰ τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι καὶ τετιμημένη διὰ τοῦ ἀριστείου τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν. Ν. Ι. Λ

Κότορ (Kotor) */Γεωγρ./*. Σλαυϊκὴ ὀνομασία τῆς ἐν Δαλματίᾳ τῆς Νοτιοσλαυΐας πόλεως τοῦ *Καττάρου* (βλ. λ.).

Κοτόρτσι */Γεωγρ./*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ χωρίου τῶν Ἰωαννίνων μετονομασθέντος εἰς *Ἀετορράχην* τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα καὶ κεῖται παρὰ τὴν ἱστορικὴν βουνοσειρὰν τῆς *Ἀετορράχης* (βλ. λ.), παρὰ τὴν ὁποίαν ἔλαβον χώραν μεγάλαι μάχαι κατὰ τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον (Νοέμβριος 1912—Ἰανουάριος 1913). Ἐγγὺς τοῦ χωρίου ἀνηγέρθη τῷ 1921 μνῆμα ἐν τῷ ὁποίῳ ἐναπετέθησαν τὰ ὀστᾶ τῶν κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν μάχην φονευθέντων στρατιωτῶν. Κάτ. (1928) 273. Χ. Δ.

Κοτόσχιν, *Βλαδίμιρος Ἰαροσλάβιτς*. Ρῶσος ἱστορικὸς (βλ. λ. *Κατόσχιν*).

Κοτούλας. Ἀγωνιστὴς ἐκ Δαυλείας (βλ. λ. *Ἀντωνίου* Παναγιώτης).

Κότουλος */Παραλ. Γεωγρ./*. Ἀκρωτήριον τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Κρήτης (πλάτ. 35° 25′ 10″ Β, μῆκ. 25°01′00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 b: Candia eastern portion) δυτικῶς τῆς *Ροδγιᾶς*. Ἀνώνυμον ἐν τῷ ἀγγλ. χάρτῃ. Σ. Ε. Λ.

κοτουννίτης (ὁ) (Cotunnit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτόν. Ἀποτελεῖ χλωριοῦχον ἕνωσιν τοῦ μολύβδου· ὁ δὲ χημικὸς μοριακὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Pb Cl_2$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ῥομβικὸν σύστημα εἰς κρυστάλλους μικροὺς βελονοειδεῖς, χρώματος λευκοῦ, παρουσιάζει σκληρότητα 2, εἰδικὸν βάρος 5,238 καὶ λάμψιν ἀδαμαντοειδῆ. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἡφαίστειον τοῦ Βεζουβίου ὡς προϊὸν τῶν ἀτμίδων αὐτοῦ. Γ. Β.

Κοτόχι */Γεωγρ./*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Αἰτωλικοῦ τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 38. Χ. Δ.

Κοτοχίκιν, *Γρηγόριος Ἰβάνοβιτς*. Ρῶσος ἱστορικὸς (1630—1667). Εἶχε χρηματίσει γραμματεὺς εἰς τὸ τμῆμα τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τοῦ τσάρου Ἀλεξίου Μιχαήλοβιτς. Τεθεὶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πρίγκιπος Δολγορούκι κατὰ τὸν ἐναντίον τῆς Πολωνίας πόλεμον καὶ μὴ ὑπακούσας εἰς αὐτόν, ἐδραπέτευσεν εἰς Πολωνίαν, εἶτα μετέβη εἰς Πρωσσίαν, ὅπου ἐδέχθη τὸ λουθηρανικὸν δόγμα, ἐγκατεστάθη δ' ἐν τέλει εἰς Στοκχόλμην, ὅπου διαπράξας φόνον κατὰ Σουηδοῦ τινος, ὃν ὑπωπτεύετο ὡς ἐραστὴν τῆς συζύγου του, κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Οὐδὲν ἦτο γνωστὸν περὶ αὐτοῦ, ὅτε, ὅλως ἀπροσδοκήτως, ὁ διάσημος ἱστορικὸς Σολοβιώφ, ἐρευνῶν τὰ χειρόγραφα τῆς βιβλιοθήκης τῆς Οὐψάλης, ἀνεκάλυψε χειρόγραφον σύγγραμμα τοῦ Κοτοχίκιν ἐπιγραφόμενον «Περὶ τῆς Ρωσίας ὑπὸ τὸν τσάρον Ἀλέξιον Μιχαήλοβιτς». Τὸ σύγγραμμα τοῦτο προεκάλεσε βαθεῖαν ἐντύπωσιν ἐν Ρωσίᾳ. Εἰς τὸ ἔργον του ὁ Κοτοχίκιν ἀπεικονίζει μετὰ σπανίας ἀκριβείας τὰ ἤθη τῆς ἐποχῆς, τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας, τὰ συμβαίνοντα ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Μόσχας, δὲν διστάζει δὲ νὰ κατηγορήσῃ τὴν ἡγεμονικὴν οἰκογένειαν, ἀποκαλύπτων τὴν ἠθικὴν ἔκλυσιν αὐτῆς, τὰ σκαιά της ἤθη καὶ τὴν ἔλλειψιν πάσης παιδεύσεως. Καταγγέλλει πρὸς τούτοις τὴν κρατοῦσαν ἀμάθειαν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ἀναφέρει πλῆθος γεγονότων χαρακτηριζόντων τὴν κατάστασιν εἰς ἣν εὑρίσκετο τότε ἡ Ρωσία. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο εὑρίσκεται εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ῥωμαντικὴν ἀπεικόνισιν τῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τοῦ Καραμζίν, ἐδημοσιεύθη δὲ πολλάκις καὶ κατέταξε τὸν Κοτοχίκιν μεταξὺ τῶν κορυφαίων ἱστορικῶν τῆς Ρωσίας. Ὁ Σολοβιὼφ κρίνων αὐτὸν ἐκφράζει τὴν βαθεῖάν του θλῖψιν, διότι ὁ τόσον πρόωρος θάνατος αὐτοῦ ἐστέρησε τὴν Ρωσίαν ἑνὸς συγγραφέως ἐκτάκτου ἰδιοφυΐας καὶ εὐρυτάτου φιλοσοφικοῦ πνεύματος. Θ. Β.

Κότραφα */Γεωγρ./*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μίνας τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 35.

Κοτροτσένι (Cotroceni). Ἀνάκτορον τῶν βασιλέων τῆς Ρουμανίας ἐν Βουκουρεστίῳ, πρὸς τὴν δυτικὴν ἐσχατιὰν τῆς πόλεως. Ἦτο ἄλλοτε μοναστήριον, μετόχιον τοῦ Παναγίου Τάφου (1680), μετατραπὲν εἰς ἀνάκτορον τῷ 1793 ὑπὸ τοῦ Φαναριώτου ἡγεμόνος Μουρούζη. Σήμερον χρησιμεύει ὡς θερινὴ διαμονὴ τῆς ῥουμανικῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Μ. Δ. Β.

κοτρώνα (ἡ)· λίθος εὐμέγεθης ὁλότροχος: «θὰ πάρω καμμιὰ κοτρώνα νὰ σοῦ σπάσω τὸ κεφάλι» (μεγεθυν. τοῦ *κοτρώνι*).

Κότρωνας */Γεωγρ./*. Χωρίον καὶ ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς τέως ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Ἀπέχει περὶ τὰς 5 ὥρας ΝΔ. τοῦ Γυθείου. Κάτ. (1928) 450. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία Ἀλεποῦ (κάτ. 89), Βάτος (κάτ. 130), Γωνέα (κάτ. 74), Καυκὶ (κάτ. 192), Λουκάδικα (κάτ. 154), Λοῦτσα (κάτ. 46), Ρηγανόχωρα (κάτ. 74), Σκαλτσοτιάνικα (κάτ. 98) καὶ Φλομοχώρι (κάτ. 245). Ὁ Κότρωνας εἶναι ἕδρα ἡμιγυμνασίου καὶ δημοτικοῦ σχολείου, ταχυδρομείου καὶ τηλεγραφείου καὶ ἀστυνομίας. ΚΑΨ.

Κοτρῶνε (Cotrone) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Καλαβρίᾳ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κάτ. 11.700. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τάραντος - Ρέτζιο καὶ ἔχει ἀσφαλῆ, μετὰ δύο φάρων, λιμένα, ὁπόθεν διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον οἴνου, ἐλαίου, ὀπωρῶν, μέλιτος, κηροῦ καὶ μετάξης. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν μεταλλικαὶ σιδηροῦχοι καὶ θειοῦχοι πηγαὶ καὶ ἅλυκαί. Εἶναι πόλις παλαιά, ἔχουσα ὡραῖον καθεδρικὸν ναόν, ἱερατικὴν σχολὴν καὶ ἀκρόπολιν τῆς ἐποχῆς Καρόλου τοῦ Ε'. Ἡ Κοτρῶνε εἶναι ἡ ἀρχαία *Κρότων*. Μ. Δ. Β.

—**Κοτρῶνε, *Πόρτο*** — (Porto Cotrone) */Παραλ. Γεωγρ./*. Ὁ ἐσωτερικὸς λιμὴν τῆς πόλεως *Κοτρῶνε* Cotrone) ἐκ τῷ κόλπῳ τοῦ Τάραντος (Porto Vecchio, πλάτ. 39°05′ Β., μῆκ. 17°8′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 198: Cotrone and cape Colonne anchorages), σχηματιζόμενος ὑπὸ τῶν λιμενικῶν ἔργων τοῦ ἀρχαίου Κρότωνος.

κοτρώνι (τό)· λίθος χειροπληθὴς ὁλότροχος: «τοῦ ἔσπασε τὸ κεφάλι μ' ἕνα κοτρώνι».

Digitized by Google

Κοτρώνι *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σελινίτσης τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτοικοι (1928) 81.

—**Κοτρώνι** */Παραλ. Γεωγρ./*. Βουνὸς τῆς Κεφαλληνίας δεξιᾷ τῷ ἀναπλέοντι τὸν κόλπον τοῦ Ἀργοστολίου, σχηματίζων τὴν χερσονησώδη προβολήν, εἰς ἧς τὴν ἀνατολικὴν κλιτὺν *Λάσση* ἡ πόλις τοῦ Ἀργοστολίου, καὶ τερματιζόμενος εἰς τὴν ἄκραν *Ἅγιοι Θεόδωροι*, ὅπου οἱ παράδοξοι θαλασσόμυλοι (βλ. λ. *Ἀργοστόλιον*). Ἡ κορυφή του (ὑψόμ. 791 ποδ., πλάτ. 38°08′ 15″ Β., μῆκ. 20°31′ 20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephallonia, καὶ 1577: Argostoli bay) ἀντικρύζει, ἀκριβῶς πρὸς Δ., τὸν φάρον τῆς νησῖδος Βαρδιᾶνοι. Σ. Ε. Δ.

Κοτρωνιὰ */Γεωγρ./*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Δαδιᾶς τῆς ἐπαρχίας Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτοικοι (1928) 70.

κοτσάκι (τό)· ἰδιωματ., δίστιχον ᾀσμάτιον, ἄλλως *λειανοτράγουδο*.

Κοτσάκι(ον) */Γεωγρ./*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Σερρῶν χωρίου *Μυρίνη* (βλ. λ.).

Κὸτς-Ἀλὰν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀμισοῦ μέχρι τοῦ 1923 ἑλληνικόν, ἔχον 200 περίπου κατοίκους.

κότσαλο (τό)· μέρος τοῦ στάχυος τῶν σιτηρῶν μὴ τριβὲν κατὰ τὸ ἁλώνισμα, τὸ μετὰ τοῦ καρποῦ πῖπτον κατὰ τὸ λίχνισμα: «δριμονίζομε τὸ στάρι, γιὰ νὰ βγάλωμε τὰ κότσαλα».

Κοτσαμπάμπα (Cochabamba) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Βολιβίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1924) 34.281. Ἱδρύθη τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα καὶ ἔχει πανεπιστήμιον, ἀνώτατον κολλέγιον, κλπ. Χ. Κ.

—**Κοτσαμπάμπα** (Cochabamba) */Γεωγρ./*. Νομὸς τῆς κεντρικῆς Βολιβίας. Ἔχει ἔκτασιν 40.688 τ.χ. καὶ πληθυσμὸν 535.000 κατ. κατὰ τὸ πλεῖστον Ἰνδῶν. Εἶναι εἷς τῶν εὐφορωτέρων νομῶν τῆς Βολιβίας, τὸ δὲ κλῖμά του εἶναι εὐχάριστον, εὐνοοῦν τὴν ἀνάπτυξιν δημητριακῶν, καπνοῦ καὶ κακάο. Ἔχει πετρελαιοπηγάς, πλούσια μεταλλεῖα χρυσοῦ, ἀργύρου, σιδήρου, ἐκ δὲ τῶν δασῶν του ἐξάγεται ἐλαστικὸν κόμμι. Ἡ βιομηχανία δὲν εἶναι ἀνεπτυγμένη λόγῳ ἐλλείψεως μέσων συγκοινωνίας. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ ὁμώνυμος πόλις. Χ. Κ.

—**Κοτσαμπάμπα** (Cochabamba) */Γεωγρ./*. Μικρὸς ποταμὸς ἐν τῷ ὁμωνύμῳ νομῷ τῆς κεντρικῆς Βολιβίας, ἀποτελῶν τὴν ἀρχὴν τοῦ ποταμοῦ Ρίο-Γκράντε. Χ. Κ.

κοτσάμπασης (ὁ). Κοινοτικὸς ἄρχων ἐν Τουρκίᾳ (βλ. λ. *κοτζάμπασης*).

Κοτσὰν */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Περσίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χορασάν, εἰς ἀπόστασιν 140 χλμ. ΒΔ. τῆς Μεσχέδ, μεταξὺ τῶν ὀρέων Γκιουλιστὰν καὶ Ἀλᾶδάγ, εἰς ὕψος 1255 μ. Κάτοικοι 12.000 περίπου, Κοῦρδοι κατὰ τὸ πλεῖστον. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ταύτης ἐφονεύθη ὁ Ναδὶρ-σάχ. Ν. Μ.

— **Κοτσὰν-*μπουρνοῦ*** */Παραλ. Γεωγρ./*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς Εὐξείνου (πλάτ. 42°46′ Β., μῆκ. 27°56′ Ἀν.), χάρτ. ἀγγλ. 2230: Bosporus to cape Kaliakra), 3 ½ μίλ. Β. τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἐμινὲ* (βλ. λ. *Αἱμόνιον ἄκρον*). Σ. Ε. Λ.

Κότσανα *[Γεωγρ.]*. —1) Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Περαία* (βλ. λ.).

— 2) Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Σερρῶν χωρίου *Ριζανὰ* (βλ. λ.).

— **Κότσανα** */Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γιουγκοσλαυΐας (ἐν τῇ Γιουγκοσλαυϊκῇ Μακεδονίᾳ), εἰς ἀπόστασιν 80 χλμ. Α. τῶν Σκοπίων, ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου (Κότσανσκα) παραποτάμου τῆς Μπρεγαλνίτσας, χυνομένης εἰς τὸν Ἀξιόν, παρὰ τοὺς πρόποδας ὄρους, εἰς τὰ κράσπεδα πεδιάδος. Κάτοικοι 5.000. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συνέβη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1912 σφαγὴ Βουλγάρων ὑπὸ τῶν Τούρκων, συνεπείᾳ δυναμιτιστικῆς ἀποπείρας τοῦ βουλγαρομακεδονικοῦ κομιτάτου ἐν τῷ διοικητηρίῳ. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἐξερέθισαν τὴν εὐρωπαϊκὴν καὶ τὴν βαλκανικὴν κοινὴν γνώμην ἐπετάχυνε τὴν σύναψιν τῆς πρώτης βαλκανικῆς συμμαχίας. Ν. Μ.

κοτσανᾶτος, —*η*, —*ο*· ἀντὶ *κοτσονᾶτος* (βλ. λ.).

Κότσανη */Γεωγρ./*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ εἰς *Ἀκροβούνι* μετονομασθέντος χωρίου τῆς κοινότητος Κηπιῶν (Μποσταντζιλῆ) τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου (Πραβίου) τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 353. Χ. Δ.

κοτσάνι (τό). (τουρκ. *κοτσάν*), ὁ ξυλώδης μίσχος καρπῶν ἢ ἀνθέων: «τὸ κοτσάνι ἀπὸ τὸ ἀχλάδι, —ἀπὸ τὸ μῆλο»· || «τὸ κοτσάνι τοῦ καπνοῦ» ὁ μίσχος τοῦ φύλλου.

κοτσανιάζω· ἐπὶ τῶν φύλλων τοῦ καπνοῦ, δένω ἀπὸ τὸ κοτσάνι.

κοτσάρω, *ἀόρ. ἐ)κότσαρα καὶ ἐ)κοτσάρησα*· κρεμῶ, ἀναρτῶ, περιάπτω: «κότσαρε τὸ κρέας ἀπάνω 'ς τὸ καρφί», «κότσαρα τὸ καπέλο μου ἀπάνω 'ς τὸ δέντρο»· || μεταφ., προσάπτω κατηγορίαν, διαβάλλω: «τοῦ κοτσάρανε πῶς ἔκλεψε τὸν πατέρα του».

Κότσελουχ (Kozeluch), ***Ἰωάννης-Ἀντώνιος***. Βοημὸς μουσουργὸς (1738—1814), χρηματίσας ἐπί τινα χρόνον καὶ μαθητὴς τοῦ Γκλούκ, ἐν Βιέννῃ, μουσικὸς διευθυντὴς εἰς διαφόρους ἐκκλησίας τῆς Βιέννης καὶ Πράγας. Διεκρίθη ὡς συνθέτης μελοδραμάτων, ὁρατορίων, λειτουργιῶν κτλ.

—**Κότσελουχ** (Kozeluch), ***Λεοπόλδος-Ἀντώνιος***. Βοημὸς μουσουργὸς (1752—1818), ἀνεψιὸς τοῦ προηγουμένου. Προωρίζετο ἀρχικῶς διὰ τὸ νομικὸν στάδιον, ἀλλ' ἡ ἐπιτυχία, ἣν εἶχεν ἐν Πράγᾳ ἓν μπαλέττο συντεθὲν παρ' αὐτοῦ, τὸν ὤθησε ν' ἀφοσιωθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μουσικήν. Γονιμώτατος, ἐντὸς ἓξ ἐτῶν παρήγαγεν 24 μπαλλέττα καί τινα μικρότερα σκηνικὰ ἔργα. Ἀπὸ τοῦ 1778 ἐν Βιέννῃ, διεδέχθη τὸν Μόζαρτ ὡς συνθέτης τῆς αὐλῆς. Συνέθεσε σειρὰν μελοδραμάτων: «Ἰουδήθ», «Δεβώρα», «Ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα Διδώ», τὸ ὁρατόριον «Μωϋσῆς ἐν Αἰγύπτῳ», χορῳδίας, καντάτας, 30 συμφωνίας, 13 κοντσέρτα διὰ κλειδοκύμβαλον, 6 διὰ βιολοντσέλλον, 2 δι' εὐθύαυλον, 2 δι' εὐθύαυλον μέσον, σονάττας κτλ. Γ. Σ.

Κότσεμπου (Kotzebue), ***Ἀλέξανδρος φὸν —***. Γερμανὸς ζωγράφος, υἱὸς τοῦ θεατρικοῦ συγγραφέως Αὐγούστου Φρειδερίκου Φερδινάνδου φὸν Κότσεμπου (1815—1889). Κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, τῷ 1837 ὅμως κατέλιπε τοῦτο καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ζωγραφικήν. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ πολεμικοῦ ζωγράφου Ὁρατίου Βερνέ, ἐμαθήτευσε δὲ καὶ ἐν τῇ ἐν Πετρουπόλει Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἧς ἐγένετο μετὰ ταῦτα καθηγητής. Διέπρεψεν ἰδίᾳ ὡς ζωγράφος πολεμικῶν σκηνῶν. Διεκόσμησε τὰ χειμερινὰ ἀνάκτορα τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ μάχη τῆς Νάρβας», Ἡ μάχη τῆς Πουλτάβας», αἱ ἀπεικονίσεις τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου καὶ αἱ τῆς εἰς Ρωσίαν ἐκστρατείας τοῦ Ναπολέοντος. Ι. Μ. Π.

—**Κότσεμπου** (Kotzebue), ***Αὔγουστος-Φρειδερῖκος-Φερδινάνδος φὸν —***. Γερμανὸς θεατρικὸς συγγραφεὺς (1761 — 1819), γεννηθεὶς ἐν Βαϊμάρῃ. Ἀφοῦ ἐσπούδασε νομικὰ καὶ εἰργάσθη ὡς δικηγόρος, μετέβη εἰς Ρωσίαν, ὅπου κατέλαβε διαφόρους διοικητικὰς θέσεις καὶ ἐτιμήθη διὰ τίτλου εὐγενείας. Γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς ἐγένετο διὰ σειρᾶς διηγημάτων καὶ αἰσθηματικῶν δραμάτων, κυριώτερον ἐκ τῶν ὁποίων ὑπῆρξε «Μισανθρωπία καὶ μετάνοια» (1789), ὅπερ καὶ τὸν κατέστησε δημοφιλέστατον. Ἀποσυρθεὶς ἐκ τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἔζησεν ὡς ἰδιώτης ἐν Παρισίοις καὶ κατόπιν εἰς ἐξοχικὸν κτῆμα, ὅπου ἠσχολήθη μόνον μὲ συγγραφικὰς ἐργασίας (ἐκ τῶν 20 ἔργων του ἀναφέρομεν: «Πενία καὶ γενναιοφροσύνη» (1795), «Οἱ Ἱσπανοὶ ἐν Περοὺ» (1796) καὶ «Οἱ συκοφάνται» (1796). Μετὰ μικρὰν διαμονήν του ἐν Βιέννῃ (1798), ἔνθα εἰργάσθη ὡς θεατρικὸς συγγραφεύς, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του, τὴν ὁποίαν ὅμως ἠναγκάσθη μετ' ὀλίγον νὰ ἐγκαταλείψῃ, ἕνεκα τῆς δυσμενοῦς στάσεως τοῦ Γκαῖτε καὶ τῶν ρωμαντικῶν, ἐναντίον τῶν ὁποίων εἶχε γράψει τὸ ἔργον: «Ὁ ὑπερβόρειος ὄνος» (1799). Μεταβαίνων εἰς Ρωσίαν συνελήφθη μόλις διέβη τὰ σύνορα καὶ ὡδηγήθη εἰς Σιβηρίαν (τὰς ἐντυπώσεις ἐκ τῆς περιπετείας ταύτης περιέγραψεν εἰς τὸ ρομαντικὸν ἔργον: «Τὸ περιεργότατον ἔτος τῆς ζωῆς μου» 1801, 2 τ.). Διὰ δράματός του, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο παρὰ ἔμμεσος πανηγυρικὸς τοῦ τσάρου Παύλου Α′, κατώρθωσεν ὄχι μόνον νὰ κερδίσῃ τὴν εὔνοιάν του καὶ ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, ἀλλὰ καὶ νὰ διορισθῇ διευθυντὴς τοῦ ἐν Πετρουπόλει γερμανικοῦ θεάτρου.

Αὔγουστος-Φρειδερῖκος Κότσεμπου.

Ἐπιστρέψας μετὰ ταῦτα εἰς τὴν πατρίδα του, ἠθέλησε νὰ μειώσῃ τὴν δόξαν τοῦ Γκαῖτε, δι' ἐξυμνήσεως τοῦ Σίλλερ. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς προσπαθείας του ταύτης μετέβη εἰς Βερολῖνον, ὅπου ἀπὸ τοῦ περιοδικοῦ «Der Freimütige», ἤρχισε δριμεῖαν πολεμικὴν ἐναντίον τοῦ Γκαῖτε καὶ τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς.

Τῷ 1806 μετέβη εἰς Καίνιξμπεργ, ὅπου ἠσχολήθη μὲ ἱστορικὰς μελέτας («Ἀρχαιοτέρα ἱστορία τῆς Πρωσσίας» 1809, 4 τόμ.). Κατόπιν ἐξέδωκε τὰ περιοδικά: «Ἡ μέλισσα» (1808—1809) καὶ «Ὁ τέττιξ» (1811—1812), διὰ τῶν ὁποίων, παρουσιαζόμενος ὡς πρόμαχος τῶν ρωσικῶν συμφερόντων, ἤσκει σάτιραν ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος. Ἕνεκα τούτου ἔτυχεν ἐξαιρετικῶν τιμῶν ἐκ μέρους τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου Α′ καὶ διωρίσθη γενικὸς πρόξενος τῆς Ρωσίας ἐν Καίνιξμπεργ, ὅπου καὶ συνέγραψε τὴν «Ἱστορίαν τοῦ γερμανικοῦ κράτους» (τόμ. 1ος καὶ 2ος, 1814—1815, συμπληρωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ρύντερ, τόμ. 3ος καὶ 4ος 1833). Τῷ 1816 μετέβη πάλιν εἰς Ρωσίαν, καὶ ἐν τέλει, κατόπιν ἀδείας, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἐθεωρεῖτο ὡς κατάσκοπος τῶν Ρώσων. Διὰ τῆς «Ἑβδομαδιαίας φιλολογικῆς ἐφημερίδος», τὴν ὁποίαν ἐξέδωκε, κατέστη μισητὸς εἰς ὅλα τὰ φιλελεύθερα πνεύματα καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὴν γερμανικὴν νεολαίαν. Ἀποτέλεσμα τούτου ὑπῆρξεν ὁ φόνος του, ἐν Μανχάϊμ, ὑπὸ τοῦ φοιτητοῦ Λουδοβίκου Σὰντ (1819). Ὁ Κότσεμπου, ὅστις ἐκυριάρχησε τῆς γερμανικῆς σκηνῆς μέχρι τέλους περίπου τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος, διεκρίθη ὡς κωμῳδιογράφος, διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐφευρετικότητα κωμικῶν θέσεων, τὴν εὐστροφίαν τοῦ διαλόγου καὶ τὴν γνῶσιν τῆς σκηνικῆς τέχνης. Ἀπευθύνεται πάντοτε πρὸς τὰ κατώτερα ἔνστικτα τῆς μάζης, τὰ ὁποῖα ἐπιζητεῖ ὁπωσδήποτε νὰ κολακεύσῃ καὶ ἐπιτυγχάνει εὔκολον συγκίνησιν διὰ παθητικῶν σκηνῶν καὶ προχείρου αἰσθηματικότητος. Τὰ ἔργα του στεροῦνται γενικῶς ἐσωτερικῆς καλλιτεχνικῆς ἀληθείας καὶ παρουσιάζουν συγγραφέα ἐπιπόλαιον καὶ ἀνίκανον διὰ τὴν κατανόησιν τῶν βαθυτέρων προβλημάτων τῆς ζωῆς.

Πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Κότσεμπου ἐπαίχθησαν ἐν Βαϊμάρῃ, εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Γκαῖτε διευθυνόμενον θέατρον. Ἔγραψε: 15 τραγῳδίας, 73 κωμῳδίας, 30 φάρσας, 11 παρῳδίας, 13 προλόγους καὶ ἐπιλόγους, 17 μελοδράματα καὶ 60 διάφορα ἄλλα θεατρικὰ ἔργα. Ἐκ τῶν κωμῳδιῶν του κυριώτεραι εἶναι: «Οἱ συγγενεῖς», «Οἱ Γερμανοὶ ἐπαρχιῶται», «Κάρολος Μάγνος», «Ὁ ἐξόριστος ἔρως», «Ἡ εὐθεῖα ὁδὸς εἶναι ἡ ἀρίστη», «Τὸ ἰντερμέτζο», «Οἱ ἀφηρημένοι».

Ἅπαντα τὰ δραματικὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν, τὸ πρῶτον, εἰς 28 τόμους (1797—1823) καὶ κατόπιν εἰς 44 τόμους (1827—1829). Ἠκολούθησε νέα ἔκδοσις ὑπὸ τὸν τίτλον: «Θέατρον τοῦ Κότσεμπου» (1840 — 1841), βραδύτερον: «Ἐκλογὴ δραματικῶν ἔργων» εἰς 10 τόμους (1868), καὶ συλλογή: «Ἐκλογὴ κωμῳδιῶν» (2α ἔκδοσις 1873). Τὰ μυθιστορήματά του, καθὼς καὶ τὰ ρητορικὰ καὶ παθητικὰ «Ποιήματά» του (1818, 2 τόμοι) δὲν παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *W. v. Kotzebue*, August von Kotzebue. Urteile der Zeitgenossen u. der Gegenwart (1881).—*Bahlsen*, Kotzebue u. Sheridan (1889).—*Rabany*, Kotzebue, sa vie et son temps (1893).—*Jaeckh*, Studien zu Kotzebues Lustspielen (1900).—*Sellier*, Kotzebue in England (1902). Γ. Ε. Κ.

— **Κότσεμπου** (Kotzebue), ***Ὄθων***. Γερμανὸς ναυσιπόρος, υἱὸς τοῦ Αὐγούστου-Φρειδερίκου Κότσεμπου, γεννηθεὶς τῷ 1787 ἐν Ρεβὰλ καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1846. Ὑπηρετῶν εἰς τὸ ρωσικὸν ναυτικόν, δεκαεπταετὴς ἀκόμη ἐξετέλεσε τὸν πλοῦν τοῦ γύρου τοῦ κόσμου μετὰ τοῦ Κρούζενστερν, ἐπέστρεψε δὲ εἰς Πετρούπολιν τῷ 1806. Ἐννέα ἔτη μετὰ τὸν πλοῦν τοῦτον, τοῦ ἐνεπιστεύθησαν τὴν κυβέρνησιν τοῦ πλοίου «Ροῦρικ» πρὸς ἔρευναν τοῦ Βεριγγείου κόλπου. Ἀπέπλευσε τὴν 30 Ἰουλίου 1815 ἐκ Κροστάνδης καὶ ἀνεκάλυψεν ἐν τῇ Μεσημβρινῇ θαλάσσῃ τῷ 1816 ἕτερον κόλπον, ΝΑ. τοῦ Βεριγγείου, σχηματιζόμενον ὑπὸ τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ΒΔ. παραλίας τῆς ρωσικῆς Ἀμερικῆς, ὅστις ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ Κότσεμπου. Προσβληθεὶς ἐκ στηθικῆς νόσου ἐπέστρεψε τῷ 1818 εἰς Πετρούπολιν καὶ ἐξέδωκε τρίτομον σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Πλοῦς εἰς τὸν Βερίγγειον κόλπον». Προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ πλοιάρχου, ἐπεχείρησε τῷ 1823 τρίτον περίπλουν τοῦ κόσμου καὶ ἐπιστρέψας, τὴν 16 Ἰουλίου 1826, ἐδημοσίευσε τὸ σύγγραμμά του «Νέος περίπλους τοῦ κόσμου» εἰς δύο τόμους. Τὰ ἔργα τοῦ Κότσεμπου συνέβαλον μεγάλως εἰς τὴν ὑδρογραφίαν τῶν ἐρευνηθέντων μερῶν. Θ. Β.

Κοτσερὴ */Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐπὶ μικροῦ παραποτάμου τοῦ Πηνειοῦ πρὸς Δ. τῆς Καρδίτσης καὶ ΒΔ. τῶν Φαρσάλων, καὶ κατοικεῖται ὑπὸ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κατ. (1928) 1.183. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τοὺς συνοικισμοὺς *Γιαννήκι* καὶ *Μολόσι* καὶ ἔχει κατοίκους (1928) 1.243. Χ. Δ.

κότσι (τό), (τουρκ. *κὸτς*=κριός)· πληθ. *κότσια* καὶ *κότσα*· δημοτ., τὰ μεταξὺ τῶν σφυρῶν ὀστάρια, εἰς τὰ ὁποῖα καταλήγουσιν αἱ περόναι, οἱ ἀστράγαλοι· || παιδιὰ διὰ τοῦ ὀσταρίου τούτου, λαμβανομένου ἐκ τῶν σφαγίων: «παίζομε τὰ κότσια», ἀλλαχοῦ *βεζύρης*, καὶ παρ' ἀρχαίοις *ἀστράγαλος*· || τὰ προέχοντα τῶν σφυρῶν: «χτυπάει μὲ τὰ παπούτσα του τὰ κότσα», «τὰ κότσα του εἶναι ματωμένα»· || ρόζος, τύλος, πβλ. καὶ *κότσος* (βλ. *ἀκροχορδόνες*)· || φρ. «βαστοῦν τὰ κότσα του» ἔχει δυνάμεις, εἶναι ἰσχυρός, ἀκμαῖος: «δὲ βαστοῦν τὰ κότσα μου νὰ ἀνεβῶ 'ς τὸ βουνό». Β. Φ.

Κότσι (Kotsi) *[Γεωγρ.]*. Ἀγροτικὴ διοικητικὴ περιφέρεια ἐν τῇ νήσῳ Σικὸκ τῆς Ἰαπωνίας. Κάτ. 671.000. Ἡ ὁμώνυμος πρωτεύουσα εἶναι τὸ κέν-

Digitized by Google

τρον κατασκευῆς τοῦ ἰαπωνικοῦ χάρτου. Κάτ. 38.300. χ. κ.

Κότσια (Coccia), ***Κάρολος.*** Ἰταλὸς συνθέτης (1782—1873). Ἡ γονιμότης του ὑπῆρξε μεγίστη. Συνέθεσε 40 μελοδράματα μέχρι τοῦ 1841, ὁπότε ἀπεσύρθη ὁριστικῶς ἀπὸ τοῦ θεάτρου. Ἐκ τούτων τὰ καλύτερα εἶναι: «Maria Stuarda», «Eduardo Stuart in Iscozia», «L' orfano di selve», «Caterina di Guisa», «La Clotilde» κ. ἄ. Γ. Σ.

Κότσιαν (Kocian), ***Γιάροσλαβ.*** Βοηθὸς δεξιοτέχνης τοῦ βιολίου, γεννηθεὶς τῷ 1884. Ἔκαμε πλεῖστα ἐπιτυχῆ καλλιτεχνικὰ ταξίδια ἀνὰ τὴν Εὐρώπην. Γ. Σ.

Κοτσιανὰ *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Φαλελιανῶν τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης. Κάτ. (1928) 89. Ε. Γ.

Κοτσιάτιν *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας. Κάτ. 85, ἅπαντες Μωαμεθανοί. Κ. Μ. Κ.

κοτσίδα (ἡ)· δημοτ., πλόκαμος τῆς κόμης, ἄλλως *πλεξίδα*· || εἶδος γαϊτανίου μὲ τρεῖς κλωστάς, κατασκευαζόμενον ὑπὸ τῶν γυναικῶν τῶν χωρίων.

Κοτσίδες *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κατακοίλου τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 39. Χ. Δ.

Κότσικα, ἢ ***Κώτσικα*** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 612. Χ. Ι. Σ.

Κοτσικὰρ *[Γεωγρ.].* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης χωρίου *Γαλήνη* (βλ. λ.).

κότσικας (ὁ) *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κερκὶς ἡ κερωνιοειδής.*

Κότσικας *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Σάμου, ΒΔ. κέρας τοῦ κολπίζοντος λιμένος Βαθέος. Ἐπ' αὐτοῦ διοπτρικὸς φανὸς (πλάτ. 37°47'17'' Β., μῆκ. 26°58'38'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1530: The strait of Samos), λευκοῦ σταθεροῦ 9 μιλλίων. Σ. Ε. Λ.

Κότσικας, ἢ ***Ραζῆς Ἀθανάσιος.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Μεσολογγίου (βλ. *Ραζηκότσικας*).

— **Κότσικα, *ἀδελφοί*** —. Δύο ἐθνικοὶ εὐεργέται ἐκ Καρύστου, *Θεοχάρης* γεννηθεὶς τῷ 1857 καὶ *Πολυχρόνης* (1859—1922). Κατελθόντες ὁμοῦ εἰς Αἴγυπτον τῷ 1874, ἐμπορεύοντο εὐδοκίμως, ὅτε, τῷ 1889, ἐπωφεληθέντες τῶν δυσχερειῶν τῆς ἑταιρείας τῶν σακχαρουργείων, ἔκλεισαν μετ' αὐτῆς συμφωνίαν πρὸς παραγωγὴν οἰνοπνεύματος καὶ ἵδρυσαν τὰ τεράστια ἐργοστάσια τῆς Τούρας, παρὰ τὰ ἀρχαιότατα λατομεῖα τῶν Πυραμίδων, ΝΑ. τοῦ Καΐρου, ἐξ ὧν κατεπλούτησαν. Μετριόφρονες καὶ ἀπέριττοι, εὐηργέτησαν ἀθορύβως καὶ πολλαχῶς τὴν Κάρυστον, τὴν ἐν Αἰγύπτῳ ἑλληνικὴν παροικίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰς δυσχερεῖς της περιστάσεις, χωρὶς νὰ παραλείψουν καὶ τοὺς ἰθαγενεῖς Αἰγυπτίους. Περὶ τὰς 20 χιλ. λιρῶν ἐδαπάνησαν διὰ σχολὴν καὶ τζαμίον τῶν ἰθαγενῶν ἐν Τούρᾳ, ἐχορήγησαν γενναῖα ποσὰ εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1912—1913, ἐδαπάνησαν διὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ «Ἀβέρωφ», ἵδρυσαν τὸν ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς ἀνδριάντα τοῦ Χαρ. Τρικούπη, κατεσκεύασαν δύο πολεμικὰ ἀεροπλάνα, ἀνήγειραν πολλὰ δημόσια καὶ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα ἐν Καρύστῳ καὶ διέθεσαν 50 χιλ. λιρῶν πρὸς κατασκευὴν λιμένος ἐν αὐτῇ καὶ ἐτησίαν προικοδότησιν τριῶν ἀπόρων κορασίων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του ὁ Θεοχάρης προσέφερεν ἄνω τῶν 60 χιλ. λιρῶν διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ἑλληνικοῦ νοσοκομείου Ἀλεξανδρείας. Γ. Λ. Α.

Κοτσίκια *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Τσεργῶν τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 61. Χ. Δ.

Κοτσικιὰ *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 276. Χ. Δ.

κοτσιλιά, *κοτσιλίζω*· βλ. *κουτσουλιά, κουτσουλίζω.*

κοτσιλίνα *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία ποικιλίας ἀμπέλου.

Κοτσιμαρέϊκα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Τσερίων τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 138. Χ. Δ.

Κότσινη *[Παραλ. Γεωγρ.].* —1) Νησὶς μικρασιατική, προσκειμένη τῇ νοτίᾳ ἀκτῇ τῆς χερσονήσου τῆς Δωρίδος (πλάτ. 36°45'00'' Β., μῆκ. 27°57'10'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: The gulfs of Kos, Doris and Symi). —2) Ὅρμος ἐν τῇ αὐτῇ τοποθεσίᾳ, ὀνομαζόμενος καὶ *Κάτω Ἁρμαθιά.* Σ. Ε. Λ.

κοτσινοκολοτσὰ (ἡ) *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κολοκύνθη ἡ μείζων.*

κοτσινομανίταρο (τὸ) *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν *γαλάκτιος ὁ ἥδιστος* καὶ *γαλάκτιος ὁ ἀμφίβολος.*

κοτσινομοσφιλιὰ (ἡ) *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κράταιγος ἡ μονόγυρος.* Κ. ΠΑΠ.

Κοτσιοῦσκο (Kosciuszko), ***Θαδδαῖος*·** βλ. ***Κοσιοῦσκο.***

Κοτσιρίδι *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Λεονταρίου τῆς ἐπαρχίας Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 178. Χ. Δ.

Κοτσιφᾶ *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μίνας τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 20. Χ. Δ.

κοτσιφάλι (τὸ) *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία ἐν Κρήτῃ ποικιλίας ἀμπέλου.

Κοτσιφιάνικα *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λιβαδίου τῆς ἐπαρχίας Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 57. Χ. Δ.

Κοτσκάρι *[Γεωγρ.].* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Καβάλλας χωρίου *Ἐλαιοχώρι* (βλ. λ.).

Κοτσκλῆ *[Γεωγρ.].* Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀμισοῦ μέχρι τοῦ 1923 ἑλληνικόν, ἔχον 380 περίπου κατοίκους.

Κοτσκούρωφ, *Νικόλαος.* Σύγχρονος Ρῶσος συγγραφεύς, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἀρτιὸμ Βεσιόλι*, γεννηθεὶς τῷ 1898. Τὰ θέματά του ἀντλεῖ ἐκ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, εἰς δὲ τὴν θέσιν τοῦ ἥρωος-ἀτόμου τοποθετεῖ τὸ σύνολον, τὴν μᾶζαν. Ἐξέδωκε: «Πύρινοι ποταμοί» (Μόσχα 1925), «Ἡ γενέθλιος χώρα», μυθιστόρημα (Μόσχα 1926), «Ἡ αἱματοκυλισμένη Ρωσία», μυθιστόρημα (Μόσχα 1927) καὶ ἄλλα. Ε. Ι. Χ.

Κοτσοβίλλης, *Γεώργιος Ἰωάν.* Πρακτικὸς ναυπηγὸς (1833—1893), εἰς οὗ τὰ σχέδια ὠφείλοντο τὰ περίκομψα καὶ πλήρη ναυτικῶν ἀρετῶν τριίστια, ἅτινα καθειλκύοντο ἀπὸ τὸ ἐν Ἑρμουπόλει μέγιστον τῆς Ἑλλάδος ναυπηγεῖον. Συνέγραψε πολύτιμον ἔργον «Περὶ ἐξαρτισμοῦ τῶν πλοίων», ὅπερ ἐξεδόθη μετὰ τὸν θάνατόν του ἐν Ἑρμουπόλει (1894). Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ὁ Κοτσοβίλλης ἐτήρησε τὴν μεικτήν, ἀλλ' ἐκφραστικὴν τῶν ναυτικῶν μας διάλεκτον.

— **Κοτσοβίλλης, *Νικόλαος Γεωργ.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1863—1921). Μετὰ τὰς ἐν Ἑρμουπόλει ἐγκυκλίους σπουδάς του, συνεπλήρωσε τὰς ναυτικάς του γνώσεις ἐν Ἰταλίᾳ δι' εὐρυτάτων θεωρητικῶν σπουδῶν. Μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων του ἀναφέρομεν τὸν «Λιμενογράφον Κύπρου, Καραμανίας, Συρίας, Αἰγύπτου, Τριπολίτιδος, Βαρβαρίας, Τύνιδος καὶ Μελίτης μετὰ 100 ὁλοσελίδων ναυτικῶν λιμενικῶν χαρτῶν» καὶ τὸν «Νέον λιμενοδείκτην Ἑλλάδος, Θράκης, Μικρασίας, θαλάσσης Μαρμαρᾶ, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Αἰγαίου»· ἀμφότερα ταῦτα, ὧν τὸ δεύτερον ἐβραβεύθη τεθὲν ἐκτὸς διαγωνισμοῦ (hors concours) ἐν τῇ διεθνεῖ ναυτικῇ ἐκθέσει τοῦ Μπορντὼ (1907), συνεγράφησαν ἐπὶ τῇ βάσει μὲν τῶν ἐνετικῶν «Portulani», ἡ συναγωγὴ ὅμως τῶν ὑδρογραφικῶν χαρτῶν του ἀπετελέσθη ἐξ ἀγγλικῶν χαρτῶν. Ἐπίσης τὸ «Περὶ παρεκτροπῆς τῶν ναυτικῶν πυξίδων», βραβευθὲν ὡσαύτως ἐν τῇ προμνησθείσῃ παγκοσμίῳ ἐκθέσει, τοὺς «Ἀζιμουθικοὺς πίνακας», «Τὸ χρονόμετρον», περιέχον πίνακας ὡρικῆς γωνίας κατὰ Μαρτέλι, «Φαροδείκτην» πλήρη τῆς Μεσογείου ἀπὸ κόλπου Ταϊγανίου μέχρι Γιβραλτάρ, «Νέαν ναυτικήν», συνέκδημον παντὸς πλοιάρχου, περιλαμβάνοντα ἀπὸ ναυτικῶν προβλημάτων μέχρις ἑρμηνείας τοῦ διεθνοῦς κανονισμοῦ πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων, «Ναυτικὸν γωνιόμετρον», «Παρεκτροπόμετρον», «Διάγραμμα κατὰ Ναπιέρ», «Περὶ βαρομέτρου». Ἐκτὸς ὅμως τῶν συγγραμμάτων ἐδημοσίευσεν ἀντιγραφὰς τῶν χαρτῶν τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου μετ' ἐξελληνισμένων τοπωνυμιῶν, διὰ τὸν Ἀδρίαν, τὴν ὅλην Μεσόγειον, τὸν Εὔξεινον, τὰς ἀπὸ Θεσσαλονίκης ἕως τοῦ βορείου στομίου τοῦ Βοσπόρου ἠπειρωτικὰς (εὐρωπαϊκὰς) ἀκτάς, τὴν ὅλην Ἑλλάδα μετὰ τῆς Κρήτης καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου Μικρασίας. Πολύτιμον ἔργον ἀποτελεῖ ὁ κατὰ τὸ 1892 ἐκδοθεὶς χάρτης τῆς νήσου Σύρου, καταρτισθεὶς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπὸ τοῦ Stanley Owen ὑποτυπωθέντος χάρτου (ἀρ. 1542: Syra island τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου). Ἐπίσης εἶχε κατασκευάσει εὐωνότατα *ἀνεμολόγια* μὲ τοὺς κυρίους ἀνεμορρόμβους ἑλληνιστί, καὶ *τετρᾶντας* καὶ ἀστρονομικὰς *ἐφημερίδας* διὰ τὰς κλίσεις τοῦ ἡλίου, μὴ διστάσας νὰ ἱδρύσῃ ἐν τῷ λιμένι Ἑρμουπόλεως ἰδιωτικὸν σταθμὸν ρυθμίσεως τῶν πλοίων, ὃν αὐτοπροσώπως ἕως τοῦ θανάτου του διηύθυνε. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Κοτσόγλου *[Γεωγρ.].* Ἑλληνικὸν ἄλλοτε χωρίον τῆς ἐν Πόντῳ ἐπαρχίας Ἀμασείας, ἔχον περὶ τοὺς 850 κατοίκους.

κοτσονᾶτος, *—η, —ο*· αὐτὸς ποὺ ἔχει δυνατὰ κότσα, δυνατός, ἀκμαῖος, γερός, συνήθως ἐπὶ ἡλικιωμένων: «κοτσονᾶτος γέρος», «ἡ μάννα του εἶναι ἀκόμη κοτσονάτη».

κοτσονία (ἡ), ἢ ***κοτσονιά,*** ἢ ***κοτσονίδα*** *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *μήκων ἡ ροιάς.*

Κότσο-Ὀγλαρῆ *[Γεωγρ.].* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης χωρίου *Κυδωνιὰ* (βλ. λ.).

κότσος (ὁ)· ὁ συνεστραμμένος πλόκαμος τῆς κόμης, ὁ κόρυμβος· || τῆς ἀξίνης τὸ ἀντίθετον μέρος, δι' οὗ βωλοκοποῦσι.

κοτσουβεΰτης (ὁ) (Kotschubeyit) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτὸν τῆς ὁμάδος τῶν χλωριτῶν. Τοποθετεῖται χημικῶς καὶ κρυσταλλογραφικῶς μεταξὺ τοῦ κλινοχλώρου καὶ τοῦ πεννίνου, τῶν δύο σπουδαιοτέρων μελῶν τῆς ὁμάδος, διακρίνεται δὲ ἐκ τῆς περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς ὀξείδιον τοῦ χρωμίου. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν περιοχὴν τῶν χρυσοφόρων προσχωμάτων τοῦ Karkadinsk εἰς τὰ νότια Οὐράλια, προέρχεται δὲ ἐκ μετουσιώσεως τῶν χρωμιούχων ὀλιβινικῶν πετρωμάτων εἰς σερπεντίνην. Γ. Β.

Κοτσούλι *[Παραλ. Γεωγρ.].* Νησίον προσκείμενον τῇ ΒΔ. ἀκτῇ τῆς Σκύρου (πλάτ. 38°55'15'' Β., μῆκ. 24°27'30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island) ὑπηνεμοῦν ἀπὸ Β. τὸν ὅρμον τῆς Καλογριᾶς. Σ. Ε. Λ.

Κοτσουλοῦ *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Γέρακα τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 88.

Κοτσουμπέϋ, *Βασίλειος-Λεόντιεβιτς.* Ρῶσος πρίγκιψ, γεννηθεὶς ἐν Κιέβῳ τῷ 1669 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1734. Ἐχρημάτισεν αὐλικὸς τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Καρόλου ΙΒ' πολέμους. Τὸ ὄνομά του ἀνεμείχθη μεγάλως εἰς τὴν περίφημον ὑπόθεσιν τοῦ Μαζέππα, τὸν ὁποῖον κατηγόρησεν εἰς τὸν τσάρον ὡς συνεννοούμενον μυστικῶς μετὰ τοῦ Καρόλου ΙΒ', συνεπείᾳ δὲ τῆς κατηγορίας ταύτης κατεδικάσθη οὗτος εἰς θάνατον τῷ 1708. Τὸ ὄνομα τοῦ Κοτσουμπέϋ φέρεται εἰς τὰ ρωσικὰ δημοτικὰ ἔπη καὶ εἰς τὸ ποίημα τοῦ Πούσκιν «Πολτάβα». Θ. Β.

— **Κοτσουμπέϋ, *Βικτωρ-Παύλοβιτς*** *πρίγκιψ* —. Ρῶσος πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Πετρουπόλει τῷ 1768 καὶ ἀποθανὼν ἐν Πέτερχωφ τῷ 1834. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Παύλου Α' διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, μετεκλήθη δὲ ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ὑποκαγκελλαρίαν τῷ 1798. Ἐπιστήθιος φίλος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Α', ἀπετέλεσε μέλος τῆς πενταμελοῦς μυστικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις ἀνέλαβε νὰ παρασκευάσῃ φιλελευθέρους θεσμοὺς εἰς τὴν χώραν, εἰς αὐτὸν δὲ ὀφείλονται τὰ πλεῖστα τῶν μεταρρυθμιστικῶν οὐκαζίων τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξάνδρου Α'. Ἀνέλαβεν ἐπίσης καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν εἰς στιγμὰς κρισίμους. Ἐπὶ βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Α' ἀνῆλθεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ προέδρου τοῦ συμβουλίου τῆς αὐτοκρατορίας, ὅπερ διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἀνὴρ φιλελευθέρων ἰδεῶν, ἐπεδίωξε νὰ καταργήσῃ τὴν δουλοπαροικίαν, πείσας εἰς τοῦτο τὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλ' ἡ ἀντίδρασις τῆς ἀριστοκρατίας ἀνέκοψε τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἐξ οὗ προεκλήθη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1825. Θ. Β.

Κοτσουμπίνσκι, *Ἀλέξανδρος Ἀλεξάνδροβιτς.* Ρῶσσος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Σεβαστουπόλει τῷ 1839 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ὀδησσῷ τῷ 1909. Σπουδάσας φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πετρουπόλεως, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀδησσοῦ τῷ 1877. Ἔγραψε πλείστας γλωσσολογικὰς μελέτας, πολλαὶ τῶν ὁποίων ἐβραβεύθησαν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως. Θ. Β.

Κοτσπολογγὰ *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Παλιοχωρακίου τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 30.

Κοτσχισὰρ (=κάστρο τῶν κριαριῶν) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Ἀκ-σαράϊ (ὑπαγομένου τέως εἰς τὸ βιλαέτιον Ἰκονίου), εἰς ἀπόστασιν 140 χλμ. ΒΑ. τῆς πόλεως τοῦ Ἰκονίου καὶ 180 χλμ. Δ. τῆς Καισαρείας, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τῆς ὁμωνύμου Ἁλμυρᾶς λίμνης, ἥτις ἄλλοτε ἐκαλεῖτο Τάττα. Κάτοικοι 2.515 (1927). Ἡ ὁμώνυμος ὑποδιοίκησις ἔχει ἐπιφάνειαν 3.538 τ. χλμ. καὶ 38.970 κατοίκους (1927).

— **Κοτσχισὰρ** *[Γεωγρ.].* Λίμνη τῆς Τουρκίας ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ὑποδιοικήσει. Ἔχει περίμετρον 35 ὡρῶν πορείας καὶ εἶναι μεγάλη ἁλυκή, μὲ βάθος κατὰ τὸν χειμῶνα 0,60—0,70 μ. Εἰς τὸν πυθμένα της εὑρίσκεται στρῶμα ἅλατος σκληροῦ πάχους 0,06—

Digitized by Google

0,08 μ. κεκαλυμμένον διὰ παχέος στρώματος ἰλύος. Τὸ ὕδωρ ἀναβρύει ἐκ πολλῶν ὀπῶν τοῦ πυθμένος τούτου. Ἡ λίμνη εἰσδέχεται ὕδωρ καὶ ἐκ μικροῦ ρυακίου ρέοντος ἐξ Ἄκ - σαράϊ. Τὸ θέρος τὸ ὕδωρ ἐξατμίζεται ἀνεπαισθήτως, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου ἡ λίμνη ξηραίνεται καθ' ὁλοκληρίαν, ἐκτὸς τοῦ πρὸς τὸ Τιρετζὶκ μέρους. Ὁλόκληρος ἡ ξηρὰ ἐπιφάνεια καλύπτεται τότε ὑπὸ στρώματος ἅλατος πάχους 0.04—0,06 μ., τὸ ὁποῖον συλλέγεται. Ἡ ἐτησία ἐξαγωγὴ ἀνήρχετο μέχρι πρό τινος εἰς 20 ἑκατομμύρια χιλιογράμμων τὸ ἔτος. Ἐντὸς τῆς λίμνης ὑπάρχουσιν 6 νησῖδες, ἐπὶ τῆς μεγαλυτέρας τῶν ὁποίων ὑπάρχουσιν ἴχνη χωρίου καὶ μικροῦ ὀρθοδόξου ναοῦ. Παραδόξως εἰς τὸ ἄκρον τῆς νησῖδος ταύτης ὑπάρχει φρέαρ γλυκέος ὕδατος. Ν. Μ.

— **Κοτσχισάρ** */Γεωγρ./.* Πολίχνη τῆς Τουρκίας, ἕδρα ὁμωνύμου δήμου ἐν τῷ σημερινῷ νομῷ Μαρδὶν (ὑπαγομένῳ τέως εἰς τὸ βιλαέτιον Διαρβεκίρ), εἰς ἀπόστασιν 16 χλμ. ΝΔ. τῆς πόλεως τοῦ Μαρδίν. Ἦτο ἄλλοτε πόλις σπουδαία. Ν. Μ.

Κὸττ (Cotte), ***Ροβέρτος ντὲ—.*** Γάλλος ἀρχιτέκτων (1656—1735). Εἰργάζετο ἐν Παρισίοις ὡς βοηθὸς τοῦ Ἰουλίου Ἀρντουὲν Μανσὰρ μέχρι τοῦ 1681, ὁπότε ᾠκοδόμησεν ἐπὶ ἰδικῶν του ἐξ ὁλοκλήρου σχεδίων τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ. Τῷ 1685 διωρίσθη βασιλικὸς ἀρχιτέκτων, τὸν τίτλον δὲ τοῦτον ἐτήρησεν ἐπὶ 25ετίαν. Τῷ 1700 ἐπεφορτίσθη μὲ τὰ καθήκοντα ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοσίων κτιρίων καὶ ἀρχιτέκτονος τῆς πόλεως τῶν Παρισίων. Τῷ 1702 ἔλαβε τὸν τίτλον εὐγενοῦς, τῷ δὲ 1708, ἀποθανόντος τοῦ Μανσάρ, προήχθη εἰς τὴν θέσιν τοῦ πρώτου ἀρχιτέκτονος τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης. Ἀπὸ τοῦ 1687 ἦτο διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῷ δὲ 1699 ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς ζωγραφικῆς ὡς ἐρασιτέχνης σύμβουλος καὶ τῷ 1704 ἐξελέγη ἀντεπίτροπος. Εἰς τὸν Κὸττ ὀφείλεται πλῆθος ἰδιωτικῶν μεγάρων εἰς τὰς ἐπαρχίας ἰδίως καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἔργα του ἐν Γαλλίᾳ εἶναι αἱ ἐπισκοπαὶ τοῦ Σαλόν, τοῦ Βερντὲν καὶ τοῦ Στρασβούργου, τὸ μέγαρον Γκραμμὸν τῆς Μπεζανσόν, ἡ διακόσμησις τῆς πλατείας τῆς Λυὼν καὶ ἄλλα. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δέ, ἡ ἀνέγερσις τοῦ βασιλικοῦ ἀνακτόρου τοῦ Μπουὲν Ρετίρο τῆς Μαδρίτης, ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν πύργων τῆς Venerie καὶ τοῦ Rivoli ἐν Ἰταλίᾳ κλπ. Γ. Ζ.

κόττα (ἡ)· δημοτ., ὄρνις ἡ κατοικίδιος· || θωπευτικὸν πρὸς κοράσιον καὶ καθόλου πρὸς γυναῖκα· || ὑποκορ. *κοττούλα, κοττίτσα, κοττάκι* (τό).

—**Κόττα** (Cotta), ***Ἰωάννης.*** Ἰταλὸς ποιητὴς καὶ στρατιωτικὸς (1470—1510). Ἔλαβε μέρος ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀνιαντάλ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπώλεσε τὰ πλεῖστα τῶν χειρογράφων του. Τὰ διασωθέντα ποιήματά του ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1527, ὁμοῦ μὲ τὰ ἔργα τοῦ Σαννατσάρο ἐν Βενετίᾳ. Τῷ 1548 ἐδημοσιεύθησαν ἐπίσης ἄλλα ποιήματά του ἐν τῇ συλλογῇ «Carmina quinque poetarum». Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων του ἔργων καταλέγεται ἡ ἐλεγεία «Ad Lycorim». Κατὰ τὸν Τοζίνον ἦτο λίαν ἐγκρατὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ συνειργάσθη εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ γενομένην τῷ 1508 ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Πτολεμαίου. Μ. Δ. Β.

Κόττα (Cotta). Ὄνομα οἰκογενείας Γερμανῶν ἐκδοτῶν, συνδεόμενον στενότατα μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς γερμανικῆς φιλολογίας. Οἱ Κόττα ἦσαν ἀπόγονοι εὐγενοῦς ἰταλικῆς οἰκογενείας, ἐγκατασταθέντες κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεταρρυθμίσεως εἰς Ἄϊζεναχ τῆς Θυριγγίας.

Ἰωάννης-Γεώργιος Κόττα (1631—1692). Ἱδρυτὴς τοῦ φερωνύμου ἐκδοτικοῦ οἴκου. Ἐνυμφεύθη τῷ 1659 τὴν χήραν τοῦ βιβλιοθηκαρίου τοῦ πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης Φιλίππου Μπράουν. Μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος περιῆλθε (1692) εἰς τὸν μόνον υἱόν του *Ἰωάννην-Γεώργιον,* μετὰ τὸν θάνατον δὲ τούτου (1712) εἰς τὸν πρωτότοκον υἱόν του Ἰωάννην - Γεώργιον, ἐνῷ ὁ δεύτερος υἱός του *Ἰωάννης-Φρειδερῖκος* (βλ. κατ.) ἐγένετο θεολόγος.

Ὅτε ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου-Γεωργίου *Χριστόφορος-Φρειδερῖκος Κόττα* (1730—1807) ἐγκατέστησε τυπογραφεῖον εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Στουτγάρτης, ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος Κόττα ἐκλονίσθη, ἀλλ' ἀργότερον χάρις εἰς τὸν νεώτερον υἱὸν τούτου *Ἰωάννην-Φρειδερῖκον, βαρῶνον Κόττα φὸν Κόττεντορφ* (1764—1832) εἰσῆλθεν εἰς νέαν περίοδον ἀκμῆς. Οὗτος ἐσπούδασεν ἐν ἀρχῇ θεολογίαν, κατόπιν ὅμως ἐνεγράφη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Τυβίγγης, ὅπου ἐσπούδασε μαθηματικὰ καὶ νομικά, κατόπιν δὲ διέμεινεν ἐπ' ἀρκετὸν εἰς Παρισίους σπουδάζων γαλλικὴν φιλολογίαν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ συναναστρεφόμενος διακεκριμένους φιλολόγους. Ἀφοῦ ἐδικηγόρησεν ἐπ' ὀλίγον, ἀκολουθῶν τὴν τελευταίαν θέλησιν τοῦ πατρός του, ἀνέλαβε τὸν Δεκέμβριον 1787 τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου τῆς Τυβίγγης καὶ ταχέως ἐπεξέτεινε τὰς ἐργασίας αὐτοῦ. Τῷ 1794 ἐσχεδίασε μετὰ τοῦ Σίλλερ τὴν «Allgemeine Zeitung» τῆς ὁποίας τὴν διεύθυνσιν θ' ἀνελάμβανεν ὁ Σίλλερ, ὅστις ὅμως δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναλάβῃ ταύτην διὰ λόγους ὑγείας. Τῷ 1795 ὁ Σίλλερ καὶ ὁ Κόττα ἵδρυσαν τὸ «Horen», περιοδικὸν σπουδαιότατον διὰ τὴν μελέτην τῆς γερμανικῆς φιλολογίας καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ποιητὴς ἐπεδίωκε νὰ ἐμφυσήσῃ ἀνώτερα ἰδανικὰ εἰς τὴν κοινὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ «ἑνώσῃ τὸν διῃρημένον πολιτικὸν κόσμον ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τοῦ ὡραίου». Τὸ «Horen» συνέδεσε τὸν Γκαῖτε πρὸς τὸν Σίλλερ καὶ τὸν Κόττα, συνειργάσθησαν δ' εἰς αὐτὸ ὁ Φίχτε καὶ ἄλλοι διάσημοι συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς. Τῷ 1798 ἐξεδόθη εἰς Τυβίγγην ἡ «Allgemeine Zeitung», ἧς ἡ ἕδρα μετεφέρθη μετ' ὀλίγον εἰς Στουτγάρτην, τῷ 1803 εἰς Οὖλμ, τῷ 1810 εἰς Αὐγούσταν καὶ τέλος εἰς Μόναχον, ὅπου καὶ ἐξακολουθεῖ ἐκδιδομένη. Ὁ Κόττα τῷ 1799 ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἀπεστάλη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Βυρτεμβέργης εἰς Παρισίους. Τῷ 1801 ἐπεσκέφθη πάλιν τοὺς Παρισίους καὶ ἐμελέτησε τὴν πολιτικὴν τοῦ Ναπολέοντος, χωρὶς νὰ παύσῃ ἐνδιαφερόμενος καὶ διὰ τὰς ἐκδοτικάς του ἐπιχειρήσεις. Εὑρίσκετο εἰς συνεχῆ καὶ στενὴν ἐπαφὴν μὲ τοὺς σοφοὺς καὶ λογίους τῆς ἐποχῆς του καὶ ἐξέδωκε διάφορα εἰδικὰ ἐπιστημονικά, πολιτικὰ καὶ τεχνικὰ περιοδικά. Τῷ 1815 ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὴν δίαιταν τῆς Βυρτεμβέργης, τῷ 1819 ἀντιπρόσωπος τῶν εὐγενῶν καὶ τῷ 1824 ἐγένετο ἀντιπρόεδρος τῆς δευτέρας βουλῆς τῆς Βυρτεμβέργης. Ὑπεστήριξε πάντοτε τοὺς νεαροὺς συγγραφεῖς, παρὰ τὰς πολλάς του δὲ ἀσχολίας εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὰς ἐκδοτικὰς ἐπιχειρήσεις κατεγίνετο καὶ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἐπέφερε πολλὰς βελτιώσεις εἰς τὰς μεθόδους καλλιεργείας, πρῶτος δ' αὐτὸς ἐν Βυρτεμβέργῃ κατήργησε τὴν δουλοπαροικίαν εἰς τὰ κτήματά του. Ὡς πολιτικός, ἦτο συντηρητικὸς φιλελεύθερος. Τῷ 1824 ἐγκατέστησεν εἰς Αὐγούσταν ἀτμοκίνητον τυπογραφεῖον καὶ φιλολογικὸν ἰνστιτοῦτον ἐν Μονάχῳ. Τῷ 1828 τῷ ἀνετέθη σπουδαία πολιτικὴ ἀποστολὴ ἐν Βερολίνῳ ὑπὸ τῆς Βυρτεμβέργης καὶ τῆς Βαυαρίας.

Ὁ υἱός του *Ἰωάννης - Γεώργιος, βαρῶνος Κόττα φὸν Κόττεντορφ* (1796—1863) ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ οἴκου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του καὶ ἐνισχύθη οἰκονομικῶς παρὰ τοῦ συζύγου τῆς ἀδελφῆς του βαρώνου Ἑρμάννου φὸν Ράϊσαχ. Ἐπεξέτεινε τὰς ἐργασίας του διὰ τῆς προσκτήσεως τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου G. J. Göschen τῆς Λειψίας καὶ τῷ 1845 τοῦ Φόγκελ ἐν Λάντσουτ, ἱδρύσας συγχρόνως ὑποκαταστήματα ἐν Στουτγάρτῃ καὶ Μονάχῳ. Τοῦτον διεδέχθη ὁ νεώτερος υἱός του *Κάρολος* καὶ ὁ ἀνεψιός του (υἱὸς τῆς ἀδελφῆς του) *Ἑρμᾶννος - Ἀλβέρτος φὸν Ράϊσαχ.* Ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν των ἐπωλήθησαν τὰ παραρτήματα τῆς Λειψίας καὶ τοῦ Λάντσουτ καὶ τὸ τμῆμα καλλιτεχνικῶν ἐργασιῶν τοῦ Μονάχου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑρμάννου - Ἀλβέρτου φὸν Ράϊσαχ, τῷ 1876, ὁ ἐκδοτικὸς οἶκος περιῆλθεν εἰς τὸν *Κάρολον φὸν Κόττα* μέχρι τοῦ θανάτου του, τῷ 1888. Τῷ 1889 ὁ οἶκος ἐπωλήθη εἰς τοὺς *Ἀδόλφον* καὶ *Παῦλον Κραϊνερ,* ἀπὸ δὲ τοῦ 1899 μετεβλήθη εἰς μετοχικὴν ἑταιρείαν.

— **Κόττα** (Cotta), ***Βερνάρδος φὸν —.*** Γερμανὸς γεωλόγος (1808—1879). Ἐσπούδασεν εἰς Φραϊβέργην καὶ Χαϊδελβέργην, ἀπὸ δὲ τοῦ 1842 μέχρι τοῦ 1874 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γεωλογίας εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Φραϊβέργης. Ἀργότερον ἀφωσιώθη εἰς τὴν πρακτικὴν γεωλογίαν. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι «Γεωγνωσία καὶ Γεωλογία» (1846) «Γεωλογικὴ ἐπισκόπησις τῶν Ἄλπεων» (1850), «Πρακτικὴ Γεωλογία» (1852), «Γεωλογικὸς χάρτης» (1852). Θ. Τ.

— **Κόττα** (Cotta), ***Ἰωάννης - Φρειδερῖκος.*** Γερμανὸς θεολόγος, υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου - Γεωργίου Κόττα* (1701—1779). Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐν Τυβίγγῃ ἐδίδαξεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἰέννας. Ἀργότερον ἐταξίδευσεν εἰς Γερμανίαν, Γαλλίαν καὶ Ὁλλανδίαν, μετὰ μακρὰν δὲ διαμονὴν ἐν Λονδίνῳ ἐγένετο καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Τυβίγγης (1733), διαδοχικῶς δὲ ἐδίδαξεν εἰς Γοτίγγην καὶ πάλιν εἰς Τυβίγγην ἱστορίαν, ποίησιν, ρητορικὴν καὶ θεολογίαν. Προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν «Loci Theologici» τοῦ Ἰωάννου Γκέρχαρντ (1762—1777).

κότταβος (ὁ) */Ἀρχ./.* Εἶδος παιγνιδίου παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, εἰσαχθὲν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ Δωριέων. Ὑπῆρξε προσφιλέστατον εἰς τὰ συμπόσια τῶν νέων ἐν Ἀθήναις, ὁ ἁπλούστερος δὲ τρόπος τῆς παιδιᾶς ἦτο νὰ ρίπτῃ ἕκαστος τῶν συμποτῶν τὰς ὑπολειπομένας ἐντὸς τοῦ ποτηρίου του σταγόνας τοῦ οἴνου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ κτυπᾷ λεκάνην μεταλλίνην, λέγων συγχρόνως τὸ ὄνομα τῆς ἐρωμένης του. Ἂν ὁ παραγόμενος ἦχος ἦτο καθαρὸς καὶ ἠχηρός, ἐσήμαινεν ὅτι ὁ παίζων εἶχε τὴν εὔνοιαν τοῦ ἀγαπητοῦ του προσώπου. Ἡ λεκάνη, *κότταβος* ἐπίσης λεγομένη, ἠδύνατο νὰ εὑρίσκηται ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἢ ἐπὶ τραπέζης. Ὁ κότταβος ἐπαίζετο καὶ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: Ἐπλήρουν τὴν λεκάνην ὕδατος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐπέπλεον μικρὰ ποτήρια (ὀξύβαφα)· ἡ ἐπιτυχία ἔκειτο εἰς τὴν ἀνατροπὴν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων ἐξ αὐτῶν. Ὠνομάζετο δὲ οὕτω παιζόμενος «κότταβος δι' ὀξυβάφων». Ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλους τρόπους ἐπαίζετο ἡ παιδιὰ αὕτη, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐγίνετο χρῆσις ράβδου, κοτταβικῆς λεγομένης, ἢ πλάστιγγος κρεμαμένης ὑπεράνω ἀγαλματίου («μάνης»), τοῦ ὁποίου ὁ παίζων ὤφειλε νὰ πλήξῃ τὴν κεφαλὴν διὰ τῆς πλάστιγγος («κότταβος κατακτός»).

Ὡραιοτάτην παράστασιν τοῦ παιγνίου ἔχομεν ἐπὶ τοῦ περιφήμου ψυκτῆρος τῆς Πετρουπόλεως τοῦ ἀγγειογράφου Εὐφρονίου. Εἰς τὴν παράστασιν ἡ ἑταίρα Σμικρὰ διευθύνει τὸ ποτήριόν της πρὸς τὴν λεκάνην, ἐνῷ ἀναφωνεῖ τὸ ὄνομα τοῦ ἐρωμένου της «Τὶν τάνδε λατάσσω Λέαγρε» (=αὐτὴν (ἐνν. τὴν σταγόνα) στέλλω εἰς σέ, Λέαγρε). Ἐπιβίωσιν τῆς παιδιᾶς ἔχομεν πιθανῶς εἰς τὴν γνωστὴν εἰς ἡμᾶς συνήθειαν, καθ' ἥν, πίνων τις τὸν ὑπολειπόμενον οἶνον τοῦ ποτηρίου ἑνὸς ἄλλου, μανθάνει τὰ μυστικὰ αὐτοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Furtwaengler und Reichhold:* Griechische Vasenmalerei (τόμ. II, 63).—*Θ. Καραχάλιου:* Λείψανα τοῦ κοττάβου ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλάδι («Ἀρχ. Ἐφημ. 1924 σ. 198 κ.ἑ.).

Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΟΥ

Κόττανυαμ (Kottayam) */Γεωγρ./.* Διαμέρισμα τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν Μαδράς. Κάτοικοι 1.139.100. Ἡ ὁμώνυμος πόλις περιέχει παλαιοὺς καὶ ὡραίους συριακοὺς ναούς, καὶ εἶναι κόμβος σπουδαίων ἐμπορικῶν ὁδῶν. Κάτ. 15.100. Δ. Σ. Δ.

Κόττανη */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Θερμῶν, τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 189. Χ. Δ.

Κόττας (Cotta), ***Αὐρήλιος.*** Ὄνομα διακεκριμένης ρωμαϊκῆς γενεᾶς, ἀποτελούσης διακλάδωσιν τῶν Αὐρηλίων. Ταύτης πλεῖστα μέλη διεκρίθησαν ὡς ρήτορες καὶ πολιτικοί, εὑρέθη δὲ καὶ μνημεῖον αὐτῆς ἐπὶ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ ἐν Ρώμῃ, ἱδρυθὲν κατά τινας ὑπὸ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου Μεσσαλίνου Κόττα.

— **Κόττας, *Αὐρήλιος-Γάϊος.*** —1) Ρωμαῖος ὕπατος τῷ 252 καὶ 248 π. Χ. Ἐπολέμησε κατὰ τῶν Καρχηδονίων ἐν Σικελίᾳ, ἐκυρίευσε τὰς Θέρμας καὶ τέλος τὴν Λιπάραν. Τῷ 241 π. Χ. ἐγένετο τιμητὴς καὶ τῷ 231 π. Χ. ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ (magister equitum). Ἐπέδειξε μεγίστην αὐστηρότητα διὰ τὴν διατήρησιν τῆς κλονιζομένης πειθαρχίας τοῦ στρατεύματος, ἐτιμήθη δὲ διὰ θριάμβου κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ὑπατείαν. —2) Ρωμαῖος στρατιωτικός, ἀστικὸς πραίτωρ (202 π. Χ.) καὶ ὕπατος (200 π. Χ.). Ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν Ἰνσουβρίων, Κενομάνων καὶ Βοιῶν, οἵτινες συμμαχήσαντες μετὰ τοῦ Ἀμίλκα ἐλεηλάτουν τὴν χερσόνησον τῆς Ἰταλίας. —3) Ὕπατος τῷ 75 π. Χ. Ἦτο σπουδαιότατος ρήτωρ, ἐπαινεθεὶς ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος, ἀναφέρεται δὲ λόγος αὐτοῦ «πρὸς τὸν Ρωμαϊκὸν λαόν». Π. Ν. Π.

— **Κόττας, *Αὐρήλιος - Λούκιος.*** —1) Ρωμαῖος ὕπατος (144 π. Χ.), ἐκστρατεύσας εἰς Ἱσπανίαν κατὰ τοῦ Βιριάθου. Κατηγορηθεὶς διὰ ποικίλας ἀδικίας καὶ καταχρήσεις, διεσώθη χάρις εἰς τὸν συνήγορόν του Μέτελλον τὸν Μακεδονικόν. Ἦτο περίφημος ρήτωρ, χαρακτηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ὡς ἔμπειρος (veterator). —2) Ὕπατος (119 π. Χ.), ὅστις προτείνας ἐν τῇ συγκλήτῳ νόμον κατὰ τοῦ Μαρίου, ἠναγκάσθη νὰ ἀποσύρῃ αὐτὸν πρὸ τῶν ἀπειλῶν τοῦ τελευταίου. —3) Πραίτωρ (70 π. Χ.), ὑποβαλὼν τὸν περίφημον Αὐρήλιον νόμον lex Aurelia judiciaria) διὰ τοῦ ὁποίου ἀφῃρεῖτο ἀπὸ τῆς συγκλήτου τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τοῦ δικάζειν καὶ ὡρίζοντο μεικτὰ δικαστήρια ἐκ συγκλητικῶν, θησαυροφυλάκων (tribuni aerarii) καὶ ἄλλων ἀξιωματούχων. Τῷ 66 π. Χ. μετὰ τοῦ Λ. Μανλίου Τορκουάτου κατηγόρησεν ἐπὶ διαφθορᾷ τοὺς ὑπάτους Κορνήλιον Σίλωνα καὶ Παῖτον, ἐξ ὧν ὁ δεύτερος συνήργησεν εἰς τὴν συνωμοσίαν τοῦ Κατιλίνα· ταύτην ἀποτελεσματικῶς κατέπνιξεν ὁ Κόττας τῷ 63 π. Χ., ἓν ἔτος μετὰ τὴν ἄνοδόν του εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ τιμητοῦ. Ἦτο στενότατος φίλος τοῦ Κικέρωνος, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπάνοδον ἐκ τῆς ἐξορίας ἐπανειλημμένως ἐζήτησε. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Καίσαρος, μετὰ τὸν φόνον τοῦ ὁποίου ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς ζωῆς. Π. Ν. Π.

— **Κόττας, *Αὐρήλιος-Μᾶρκος.*** Ρωμαῖος ὕπατος μετὰ τοῦ Λ. Λικινίου Λουκούλλου. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 74 π. Χ. ἀπεστάλη κατὰ τοῦ Μιθριδάτου, ἡττήθη δὲ ταυτοχρόνως κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν παρὰ τὴν Χαλκηδόνα, ἔνθα πολιορκηθεὶς ἐσώθη ὑπὸ τοῦ συνυπάτου του. Τῷ 73 π. Χ., ὡς ἀνθύπατος ἐξηκολούθησε τὴν ἐν Βιθυνίᾳ ἐκστρατείαν, ἔνθα κατώρθωσε, διὰ προδοσίας καὶ κατόπιν πολιορκίας μέχρι τοῦ 70 π. Χ., νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν Ποντοηράκλειαν. Ἐπιστρέψας εἰς Ρώμην, κατηγορήθη διὰ ποικίλα ἀδικήματα κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀφῃρέθη ἀπ' αὐτοῦ τὸ συγκλητικὸν ἀξίωμα. Π. Ν. Π.

—**Κόττας, *Αὐρήλιος-Μᾶρκος-Μεσσαλῖνος.*** Ρωμαῖος συγκλητικὸς καὶ ὕπατος (19 μ. Χ.). Ἦτο στενὸς φίλος τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου καὶ διακεκριμένος ποιητὴς καὶ ρήτωρ, καταστραφεὶς ὑπὸ τῆς χλιδῆς καὶ τῆς διαφθορᾶς τοῦ περιβάλλοντός

Digitized by Google

του. Διαρκῶς προτρέπων τὸν αὐτοκράτορα εἰς πράξεις ὠμότητος καὶ διαβάλλων τοὺς ἐπιφανεστέρους τῶν πολιτῶν ὡς κακούργους, κατηγορήθη τῷ 32 μ. Χ. ὑπὸ ὁμάδος πολιτῶν ἐπὶ ἐγκλήματι καθοσιώσεως, ἀλλ' ἀπηλλάγη χάρις εἰς τὰς ἐπιρροάς του. π. Ν. π.

—**Κόττας** (Cotta), ***Αὐρουνκουλήϊος***. Ρωμαῖος στρατηγός, εἷς τῶν συνεργατῶν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἐν Γαλλίᾳ. Μετὰ τοῦ Τιτουρίου Σαβίνου ἡγεῖτο μιᾶς λεγεῶνος καὶ πέντε κοόρτεων, αἵτινες παρεχείμαζον ἐν τῷ ἐδάφει τῶν Ἐβουρόνων. Ὅτε τῷ 54 π. Χ. οἱ Ἐβούρονες ἐξηγέρθησαν ὑπὸ τὸν Ἀμβιόριγα, ὁ Σαβῖνος, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Κόττα, ἐπέτυχεν ὅπως τὸ στράτευμα μετακινηθῇ πρὸς τὰς πλησιεστέρας ρωμαϊκὰς κατασκηνώσεις. Καθ' ὁδὸν ὅμως περικυκλωθέντες οἱ Ρωμαῖοι, ἡττήθησαν ὑπὸ τῶν Γαλατῶν, τότε δὲ ἐφονεύθη καὶ ὁ Κόττας. π. Ν. π.

Κοττὲ (Cottet), ***Κάρολος***. Σύγχρονος Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1863. Ἐμαθήτευσε πλησίον τῶν Μαγιάρ, Ρὸλλ καὶ Πυβὶς ντὲ Σαβάνν, διεμόρφωσεν ὅμως μικρὸν κατὰ μικρὸν ἰδικήν του σχεδὸν τεχνοτροπίαν, αὐστηράν, βαρεῖαν, ἀδιαφανῆ, ἐχθρὰν τῆς πνευματώδους χάριτος καὶ τοῦ γαργαλισμοῦ τῶν χρωμάτων, ἀλλ' ἱκανὴν εἰς ἐκφράσεις θερμὰς καὶ βαθείας. Ἐταξίδευσε πολύ, ἐπισκεφθεὶς ἐν ἄλλοις τὸ Ἀλγέριον, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἱσπανίαν, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁπόθεν ἀπεκόμισε σπουδὰς πολὺ ἐκφραστικάς, ἀρχαῖα ἱσπανικὰ τείχη, βενετικὰ κανάλια, ἀραβικὰ παζάρια, βουνὰ τῆς Σαβοΐας. Τὸν ἑλκύουν ἰδιαιτέρως θέματα ἀπὸ τὴν Βρετάνην μὲ τὰ ἀγριωπά της τοπία καὶ τοὺς τόσον χαρακτηριστικοὺς τύπους τῶν κατοίκων της. Ἡ ἐκτέλεσίς του εἶναι ζωηρά, οἱ δὲ χρωματισμοί του θερμοί, πάντοτε βαθεῖς, σχεδὸν μαῦροι· τὸ σύνολον δίδει ζωηρὰν ἐντύπωσιν τοῦ σκληροῦ, τοῦ συμπαγοῦς. Ἡ τεχνοτροπία του καταφαίνεται ὁλόκληρος εἰς τὸ πλέον ἐπιτυχημένον ἔργον του «Κοντὰ σ' τὴ θάλασσα» (μουσεῖον τοῦ Λουξεμβούργου), τρίπτυχον, ἀποτελούμενον ἀπὸ «Ἐκείνους ποῦ φεύγουν», «Ἐκείνους ποῦ μένουν» καὶ «Τὸ ἀποχαιρετιστήριον γλέντι». Ὡραῖαι ἐπίσης εἶναι αἱ σκηναί του ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ναυτικῶν. Ἐκ τῶν μεγάλων του συνθέσεων, ἐξ ὧν πολλαὶ ἀπόκεινται εἰς διάφορα μουσεῖα, προέχει ὁ πίναξ «Φωτιὲς τοῦ Ἅϊ-Γιάννη» (μουσεῖον Γώμης). Ὁ Κοττὲ ἐπεδόθη ἐπίσης μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας καὶ εἰς τὴν χαρακτικήν. —ρ.

Κόττειαι ἢ ***Κόττιαι Ἄλπεις*** (Alpes Cottiennes) *[Γεωγρ.]*. Τμῆμα τῶν Δ. Ἄλπεων (βλ. *Ἄλπεις*).

Κοττὲν (Cottin), ***Μαρία***. Γαλλὶς λογία, ἐπονομαζομένη καὶ *Σοφία Ριστὼ* (1770—1807). Ἀπορφανισθεῖσα εἰς μικρὰν ἡλικίαν, ἀνετράφη ὑπὸ τῆς μητρός της καὶ ἔτυχε λαμπρᾶς φιλολογικῆς μορφώσεως. Τῷ 1790 συνεζεύχθη μετά τινος τραπεζίτου τοῦ Βορδώ, κατὰ πολὺ πρεσβυτέρου τὴν ἡλικίαν, καὶ τῷ 1793, ἀποθανόντος τοῦ συζύγου της, ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἰδιαιτέραν της πατρίδα καὶ ἤρχισε συγγράφουσα. Ἀφῆκε πέντε μυθιστορήματα, τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν πλειστάκις καὶ μετεφράσθησαν εἰς πολλὰς ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Τὸ πρῶτόν της μυθιστόρημα «Claire d' Albe» ἐδημοσιεύθη τῷ 1799 καὶ ἐπηκολούθησαν ἡ «Μαλβίνα», μεταφρασθεῖσα καὶ ἑλληνιστί, «Ἀμαλία Μάνσφιλδ», «Ματθίλδη ἢ ἀπομνημονεύματα ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν σταυροφοριῶν» καὶ τελευταῖον ἡ «Ἐλισάβετ ἢ οἱ ἐξόριστοι τῆς Σιβηρίας». Μ. Ν. Δ.

κόττερο (τό)· βλ. λ. *κέρκουρος*.

κοττέτσι (τό)· δημοτ., ὅπου κοιμῶνται οἱ κόττες, ὁ οἰκίσκος τῶν ὀρνίθων.

κοττήσιος, —α, —ο· ὁ προερχόμενος ἀπὸ τὴν κότταν: «κοττίσια ἀβγά».

Κοττίαρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰνδικῆς, παρὰ Πτολεμαίῳ (Ζ' 1, 9), πρωτεύουσα τῶν Ἀΐων, τοποθετουμένη κατὰ τὰ ΝΔ. παράλια τῆς χώρας, παρὰ τὸ Κότσιν (Cochin), ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Μαλαμπάρ, ἐν τῇ προεδρείᾳ τοῦ Μαδράς. Εἶναι γνωστὴ καὶ ὡς *Κοζίαρα, Κοττόναρα, Κοτιόναρα*, ἡ περὶ αὐτὴν δὲ χώρα ἐκαλεῖτο *Κοττοναρική*. π. Ν. π.

Κοττίαρις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Σινῶν, γνωστὴ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Ἀγαθημέρου καὶ Μαρκιανοῦ. Ταυτίζεται πρὸς τὴν σημερινὴν *Μέκλονγκ* (Meklong), ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Μέκλονγκ, ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου τοῦ Σιάμ. π. Ν. π.

κοττιγίτης (ὁ) (Köttigit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀρσενικικὸν ἅλας τοῦ κοβαλτίου, ἔνυδρον, μετὰ ψευδαργύρου καὶ ἐν μέρει νικελίου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι (Zn, Ni) $Co_3 [AsO_4]_2 \cdot 8 H_2O$, ἤτοι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν χημικὸν τύπον τοῦ ἐρυθρίνου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου διαφέρει μόνον ὡς πρὸς τὴν περιεκτικότητα εἰς ψευδάργυρον καὶ νικέλιον, τῶν ὁποίων στερεῖται ὁ ἐρυθρίνης. Ἀπαντᾷ εἰς Schneeberg. Γ. Β.

Κόττινα (Cottina) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Παμφυλίᾳ· ἄλλως *Κότενα*.

Κόττιος (Cottius), ***Ἰούλιος***. Ἡγεμὼν τῶν Γαλατῶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου. Ἐβασίλευεν ἐπὶ τμήματος τῶν Γαλλοϊταλικῶν Ἄλπεων, αἱ ὁποῖαι ἐκ τοῦ ὀνόματός του ὠνομάσθησαν *Κόττιαι* Ἄλπεις. Τὸ βασίλειον τοῦτο ἵδρυσεν ὁ πατήρ του Δόννος καὶ εἶχε πρωτεύουσα τὸ Segusium (νῦν Σοῦζε) ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν Ἰταλίαν κλιτύων. Ἡ στρατιωτικὴ σημασία διόδων τινῶν, τῶν ὁποίων ἦτο κύριος, εἶχε δώσει πραγματικὴν σπουδαιότητα εἰς τὸ κράτος τοῦ ὀρεινοῦ τούτου βασιλέως. Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Γαλατίας εἰς τοὺς Ρωμαίους προβλέπων ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία του ἦτο προσωρινή, ἐζήτησε τὴν προστασίαν τοῦ Αὐγούστου. Προσφέρων δὲ ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Ρώμην διήνοιξεν ὁδὸν ὑπεράνω τῶν Ἄλπεων καὶ ἵδρυσε θριαμβευτικὴν ἁψῖδα εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου, σῳζομένην μέχρι σήμερον. Εἰς τὴν ἐπ' αὐτῆς ἐπιγραφὴν ὀνομάζει ἑαυτὸν ἔπαρχον (praefectus), ἀντὶ βασιλέως. Ὁ διάδοχός του *Κόττιος Β'* διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου τὸν παλαιὸν τίτλον τοῦ βασιλέως καί τινας γειτονικὰς ἐπαρχίας. Ὁ Νέρων προσήρτησεν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος τὴν χώραν του, ὡς Κοττίαν ἐπαρχίαν. Ν. ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ

Κόττμπους (Cottbus ἢ Kottbus) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βρανδεμβούργου, παρὰ τὸν ποταμὸν Σπρέαν, πρὸς τὰ ΝΑ. τοῦ Βερολίνου. Κάτ. 50.420. Ἔχει σημαντικὴν βιομηχανίαν ὑφασμάτων, ταπήτων, πίλων, μηχανημάτων, ἐπίπλων, καπνοῦ κτλ. Ἡ πόλις ἐδημιουργήθη πέριξ τοῦ ὁμωνύμου φρουρίου, ὅπερ ἔκτισε τῷ 930 ὁ αὐτοκράτωρ Ἑρρῖκος Α'. Μ. Δ. Β.

Κόττον (Cotton), ***Κάρολος***. Ἄγγλος ποιητὴς (1630—1687). Εἰς νεαρὰν ἡλικίαν ἐταξίδευσεν εἰς Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν. Συνέγραψε παρῳδίας τῆς «Αἰνειάδος» τοῦ Βιργιλίου καὶ τῶν διαλόγων τοῦ Λουκιανοῦ, σατιρικὰ ποιήματα, καὶ κατέλιπε πλείστας μεταφράσεις, ἰδίᾳ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ «Δοκίμια τοῦ Μονταὶν» θεωροῦνται πολύτιμον μνημεῖον τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἡ φήμη τοῦ Κόττον ὡς παρῳδοῦ καὶ οὐχὶ σοβαροῦ ποιητοῦ στηρίζεται κυρίως εἰς τὴν ἀμέλειαν, δι' ἧς ἐπραγματεύθη ὡρισμένα ποιητικὰ θέματα. Παρ' ὅλα ταῦτα ἔχει πραγματικὴν ἀξίαν ὡς λογοτέχνης καὶ ποιητής. Ὁ Κόλριτζ ἐγκωμιάζει τὴν ἁγνότητα καὶ τὸ ἀπροσποίητον τοῦ ὕφους του. Δ. Σ. Δ.

Κοττόναρα (Cottonara) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰνδικῆς, ἄλλως *Κοττίαρα* (βλ. λ.).

Κοττοναρικὴ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῶν Ἰνδιῶν, περὶ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Κοττίαρα, ἀναφερομένη ἐν τῷ «Περίπλῳ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης» (56). Εἶναι ἡ σημερινὴ *Καντουτίναντα*. π. Ν. π.

κοττοπούλι (τό), καὶ ***κοττόπουλο***· τὸ πουλὶ τῆς κόττας, ὁ νεοσσὸς τῆς ὄρνιθος, ὀρνίθιον.

Κόττορι *[Γεωγρ.]*. —1) Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Τρικκάλων χωρίου *Κατάφυτον* (βλ. λ.). —2) ***Κόττορι Ἄνω***. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φλωρίνης χωρίου *Ὑδροῦσα* Ἄνω (βλ. λ.). —3) ***Κόττορι Κάτω***. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φλωρίνης χωρίου *Ὑδροῦσα* Κάτω (βλ. λ.).

Κόττος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τῆς Γῆς καὶ τοῦ Οὐρανοῦ, εἷς τῶν Ἑκατογχείρων.

Κοττούβαλης. Ὄνομα οἰκογενείας ἐκ Μεθώνης τῆς Πελοποννήσου, καταφυγούσης μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἅλωσιν τῆς πόλεως ἐκείνης (1499) εἰς Κεφαλληνίαν καὶ ἐκεῖθεν, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, εἰς Ζάκυνθον. Τῆς οἰκογενείας ταύτης διεκρίθησαν πολλοί, ὡς στρατιωτικοί, κληρικοὶ καὶ νομικοί, ἐν οἷς οἱ: ***Ἰωάννης***. Γεννηθεὶς ἐν Μεθώνῃ περὶ τὸ 1480 καὶ ἐγκατασταθείς, τῷ 1499, ἐν Κεφαλληνίᾳ, κατετάχθη εἰς τὸν βενετικὸν στρατόν, μετασχὼν εἰς διαφόρους ἐκστρατείας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Δαλματίᾳ. —***Δημήτριος***. Ταγματάρχης, ὅστις μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ ὑπ' αὐτοὺς λόχου στρατιωτῶν, διαταγῇ τοῦ στολάρχου Μοτσενίγου, ἀπεστάλη ἐκ Κεφαλληνίας εἰς Ζάκυνθον πρὸς περιφρούρησιν τῆς νήσου ἐκ τῶν πειρατῶν (1540). —***Κωνσταντῖνος***. Ἱερεύς, ὅστις, διαταγῇ τοῦ προβλεπτοῦ Ζακύνθου Κονταρίνη, ἐξοπλίσας ἐλαφρὸν στολίσκον ὑπερήσπισε τὰ παράλια τῆς Ζακύνθου, τῷ 1571. —***Νικόλαος***. Ἱερεύς, ὅστις, πολιορκουμένου ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ φρουρίου Ζακύνθου (1570), ἐξελθὼν ξιφήρης μετ' ἄλλων ἑπτὰ Ζακυνθίων ἐπετέθη καθ' ὁμάδος πολιορκητῶν, ἐφόνευσεν αὐτοὺς καὶ ἀποκόψας ἑνὸς τὴν κεφαλὴν ἐκόμισεν εἰς τὸν προβλεπτήν, ὅστις καὶ ἤμειψεν αὐτόν. —***Ἀντώνιος***, ὅστις, ὡς κατεργοκύρης, διώκει τὴν ὑπὸ τῆς ζακυνθίας κοινότητος ἐξοπλισθεῖσαν γαλέραν καὶ μετ' ἄλλων πλοίων συμμετέσχε τῆς ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου (1571). —***Σταμάτιος***, ὅστις, μετὰ ζακυνθίου πλοίου συνεξέπλεε μετὰ τοῦ Δὸν Ζουὰν τοῦ Αὐστριακοῦ (1574). —***Ἰωάννης***, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1640, ἐπολέμησεν ἀνδρείως ἐν Λευκάδι καὶ Ἠπείρῳ ὡς λοχαγὸς ἐφίππου σώματος Ζακυνθίων ἐθελοντῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Φραγκ. Μοροζίνη. Διὸ καὶ ἡ Βενετικὴ κυβέρνησις ἀπένειμεν αὐτῷ τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος μετὰ φεούδου ἐν Ἐλεῷ, τῷ 1683, ἐπικυρωθείσης τῆς ἀπονομῆς διὰ δουκικοῦ διατάγματος ἀπὸ 26 Ἀπριλίου 1703 καὶ ἡ οἰκογένεια Κοττούβαλη ἐνεγράφη ἐν τῇ «Χρυσοβίβλῳ» μεταξὺ τῶν εὐγενῶν Ζακύνθου, τῷ 1686. —***Σωφρόνιος*** (κατὰ κόσμον *Σπυρίδων*). Γεννηθεὶς τῷ 1745, ἐξελέγη πρωτοπαπᾶς Ζακύνθου (1755) καὶ κατόπιν ἀρχιεπίσκοπος Κεφαληνίας - Ζακύνθου (1751—1781), ὅτε παραιτηθεὶς μετέβη εἰς Βενετίαν καὶ διωρίσθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως μητροπολίτης Φιλαδελφείας. Ἀπέθανε τῷ 1790. —***Ἀντώνιος***. Διεκρίθη εἰς πολιτικὰς θέσεις, ἰδίᾳ ὡς δικαστής, νομοθέτης καὶ ἀρχειοφύλαξ Ζακύνθου. Ἀπέθανε τῷ 1874. —***Σπυρίδων***. Νομομαθὴς (1799—1883), διεκρίθη ἐν τῷ νομικῷ κόσμῳ καὶ ἀπέθανεν ἐν Σμύρνῃ. —***Μαρῖνος***. Υἱὸς τοῦ Ἀνδρέου. Γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ ἔλαβε τὸ δίπλωμα νομικῆς ἐν Ἀθήναις καὶ ἐξήσκησε τὴν ἐπιστήμην του ἐν Σμύρνῃ καὶ Θεσσαλονίκῃ. Περιηγήθη τὴν Ἑσπερίαν καὶ ἐδημοσίευσε διαφόρους ἰατρικὰς διατριβάς, ἐν αἷς καὶ τὴν «Περὶ ὑπνωτισμοῦ», αὐτὸς δὲ πρῶτος ἐφήρμοσε τὴν μέθοδον τοῦ ὑπνωτισμοῦ εἰς τοὺς τοκετούς. Λ. Χ. Ζ.

Κοττυταρὶς *[Μυθολ.]*. Γραῖα ἅπαξ μνημονευομένη παρὰ Θεοκρίτῳ (Εἰδ. ΣΤ' 40)· ἀπ' αὐτῆς ἐδιδάχθη ὁ Δαμοίτας νὰ πτύῃ τρὶς εἰς τοὺς κόλπους του πρὸς ἀποφυγὴν τῆς βασκανίας. Τὸ ὄνομά της παράγεται ἀπὸ τοῦ κότος (ὀργή), σχετίζεται δὲ μετὰ τῆς θεᾶς Κότυος. —π.

Κόττων (Cotton) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πολίχνη τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Αἰολίδι ἐπὶ τῆς περαίας τῶν Μυτιληναίων. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Λιβίου (ΛΖ' 21), ὡς κυριευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀντιόχου τῆς Συρίας (190 π. Χ.) ὁμοῦ μετὰ τῆς Κορυλένου. π. Ν. π.

Κοτὺ (Coty), ***Φραγκῖσκος***. Γάλλος βιομήχανος, πολιτικὸς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Αἰακείῳ τῆς Κορσικῆς, τῷ 1874. Ἐγένετο κατ' ἀρχὰς γνωστὸς ὡς κατασκευαστὴς τῶν παγκοσμίου φήμης φερωνύμων ἀρωμάτων. Ἀναμιχθεὶς κατόπιν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξελέγη γερουσιαστὴς καὶ ἠγόρασε τὴν γνωστὴν παρισινὴν ἐφημερίδα «Φιγαρώ», τῆς ὁποίας ἐγένετο ὁ πολιτικὸς διευθυντής. Μ. Δ. Β.

Κοτύαιον, ἢ ***Κοτυάειον*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, ἡ σημερινὴ *Κιουτάχεια* (βλ. λ.).

Κοτύλαιον *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς κεντρικῆς Εὐβοίας, νοτία παραφυὰς τῆς Δίρφυος, ὑψουμένη μεταξὺ τῶν χωρίων Βάθειας καὶ Ἀλιβερίου καὶ καταπίπτουσα πρὸς τὸν Εὐβοϊκὸν κατὰ τὴν καλουμένην νῦν Κακὴν Σκάλαν. Ἡ ὑψίστη αὐτοῦ κορυφὴ (νῦν *Γουρνὸ* καλουμένη) δὲν ὑπερβαίνει τὰ 774 μέτρα· τὸ ὄρος ἦτο πάλαι ἀφιερωμένον εἰς τὴν Ἀρτέμιδα. Ι. Σ. Σ.

Κοτυλαίων, *τέως δῆμος* — *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸς δῆμος τῆς νήσου Εὐβοίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καρυστίας, παρὰ τὴν Κύμην, περιλαμβάνων 15 χωρία, ὧν σπουδαιότερα τά: *Καλημεριάνοι* (πρωτεύουσα), *Ἀνδρονιάνοι, Βίταλον, Κάδδι, Κακολύρι, Μελετιάνοι, Πύργος* κλπ. Ἠρίθμει περὶ τὰς 5.000 κατοίκων. Χ. Δ.

κοτύλη (ἡ)· πᾶν κοῖλον, κοιλότης· || εἶδος ἀγγείου, ποτήριον (ἀρχ.)· || μέτρον χωρητικότητος (ἀρχ.)· || ἡ ἀρθρικὴ κοιλότητος ὀστοῦ τινος, εἰς ἣν ἐφαρμόζεται τὸ σφαιροειδὲς ἄκρον ἄλλου ὀστοῦ· || ἰδίᾳ ἡ κατ' ἰσχίον κοιλότης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζεται ἡ κεφαλὴ τοῦ ὀστοῦ τοῦ μηροῦ· || πᾶσα κοιλότης μηχανῆς, ἐντὸς τῆς ὁποίας στρέφεται τὸ ἄκρον ἄξονος ἢ στρόφιγγος· || τὸ κοῖλον τῆς χειρὸς (ἡ χούφτα) καὶ τοῦ ποδὸς (ἡ καμάρα).

— *[Ζωολ.]* *Κοτύλη* καλεῖται τὸ φυμάτιον, ὅπερ ἔχει μορφὴν σικύας (βεντούζας) καὶ ἀναφαίνεται παρὰ τὰ ἄκρα τῶν πλοκάμων διαφόρων ζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν μαλακίων. Δ. Ν. Π.

— *[Βοτ.]* Καλεῖται *κοτύλη* τὸ φύλλον τοῦ πρώτου ζεύγους τῶν ἐκ τοῦ σποροφύτου ἢ τῶν σπερματογενῶν φυτῶν ἀναφαινομένων φύλλων. Ἡ κοτύλη παίζει σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὰ φυτά, διότι ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κοτυλῶν γίνεται καὶ ἡ ταξινόμησις τῶν φυτῶν εἰς δύο μεγάλα ἀθροίσματα, τὰ *μονοκοτυλήδονα*, ἤτοι τὰ φέροντα μίαν κοτύλην καὶ τὰ *δικοτυλήδονα*, δηλαδὴ τὰ φέροντα δύο κοτύλας. Ἡ κοτύλη καλεῖται ἄλλως καὶ *κοτυληδών*. Δ. Ν. Π.

— *[Ναυτ. Τορπιλ.]* Χαλύβδινον ἐπίμηκες ἀνθεκτικὸν τεῖχος, ἀποτελοῦν προσάρτημα τῶν πλευρικῶν ὑποβρυχίων τορπιλλοβλητικῶν σωλήνων. Ἔχον διάμετρον κατά τι ἀνωτέραν τῆς τῆς τορπίλλης, προβάλλει, ὠθούμενον ἔξω τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου συγχρόνως ἢ ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκσφενδονήσεως, ἐπὶ μῆκος ἴσου ἢ τι πλέον τοῦ τῆς τορπίλλης, ἵνα κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐξόδου τῆς προστα-

Digitized by Google

τεύση αὐτὴν ἀπὸ τήν, ἀπότοκον τῆς ταχύτητος τοῦ βάλλοντος πλοίου, πίεσιν τοῦ θαλασσίου ὕδατος, ἥτις, ἐξασκουμένη εἰς τὸ πρόσθιον καὶ ἐξελθὸν τῆς τορπίλλης μέρος, θὰ συνέθλιβε τὴν οὐράν της ἐπὶ τῆς πρωραίας παρειᾶς τοῦ τορπιλλοβλητικοῦ σωλῆνος. Ὡς εἰκὸς δὲ ἡ τοιαύτη τῆς τορπίλλης προστασία εἶναι εἰς αὐτὴν ἀναγκαία, ἕως τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἡ οὐρά της θὰ ὑπερβῇ, ἐξελθοῦσα ἤδη, τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου. Σ. Ε. Λ.

— *(Φάροι)* Εἰδικὰ ξύλινα τείχη φέροντα κοιλότητα δι' ἐκσκαφῆς των καὶ χρησιμεύοντα, δίκην πεδίλων, εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἀεριοταμιευτήρων τῶν αὐτομάτων φάρων, ὅταν οὗτοι ὀρθοὶ προσερείδωνται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ πυργίου παρειάν. Σ. Ε. Λ.

— *('Ανατομ.)* Βαθεῖα ἀρθρικὴ κοιλότης, ἐπὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας τοῦ ἀνωνύμου ὀστοῦ, διαιροῦσα αὐτὴν εἰς δύο μοίρας, τὴν ἄνω, ἥτις ἀνήκει εἰς τὸ λαγόνιον ὀστοῦν, καὶ τὴν κάτω καὶ πρόσω, ἥτις ἀνήκει εἰς τὸ ἡβικὸν καὶ τὸ ἰσχιακὸν ὀστοῦν· κεῖται ὀλίγον κάτωθεν τοῦ στενοτέρου μέρους τοῦ ἀνωνύμου ὀστοῦ (=τοῦ αὐχένος), βλέπουσα πρὸς τὰ κάτω, ἔξω καὶ πρόσω, ὑποδεχομένη δὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ μηριαίου ὀστοῦ. Ἡ κοτύλη περιβάλλεται ὑπὸ χείλους, τῆς *ὀφρύος*, ἥτις φέρει ἐπὶ τὰ κάτω βαθεῖαν καὶ πλατεῖαν ἐντομήν, τὴν *κοτυλιαίαν*, ὑπερπηδωμένην ὑπὸ τοῦ κοτυλιαίου δακτυλίου καὶ οὕτω μεταβαλλομένην εἰς τρῆμα εὔρους ὅσον τὸ πάχος τοῦ μικροῦ δακτύλου. Ἡ δ' ἔσω ἐπιφάνεια τῆς κοτύλης ἐμφανίζει δύο μοίρας, ὧν ἡ μὲν κεντρική, ὁ *κοτυλιαῖος βόθρος*, ἄχονδρος καὶ ἀνώμαλος, ἐκβάλλει πρὸς τὰ κάτω εὐρέως εἰς τὴν κοτυλιαίαν ἐντομήν, ἡ δὲ περιφερική, ταινιώδης, περικεχονδρωμένη οὖσα, καλεῖται *μηνοειδὴς* καὶ ἀπολήγει ἑκατέρωθεν τῆς κοτυλιαίας ἐντομῆς διὰ δύο ἄκρων, τῶν *κεράτων*. Καὶ εἰς μὲν τὸν κοτυλιαῖον βόθρον προφύεται ὁ στρογγύλος τῆς κεφαλῆς τοῦ μηριαίου ὀστοῦ σύνδεσμος, ἡ δὲ μηνοειδὴς ἐπιφάνεια συντάσσεται μετὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ μηριαίου ὀστοῦ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— *('Αρχ.)* Ἡ *κοτύλη* παρ' ἀρχαίοις ἦτο εἶδος μέτρου καὶ εἶδος ποτηρίου. Ὡς μέτρον χωρητικότητος ἦτο ἡ ἐλαχίστη ὑποδιαίρεσις τοῦ μεδίμνου καὶ τοῦ μετρητοῦ, ἐποίκιλλε δὲ τὸ ποσὸν αὐτῆς κατὰ τόπους, διότι ὑπῆρχεν ἡ ἀττικὴ κοτύλη, ἡ ἀλεξανδρεωτική, ἡ ἐφεσία, ἡ περγαμηνή. Ὁ Γαληνός, ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν διαφορὰν ταύτην, λέγει, ὅτι εἶναι καλύτερον νὰ ζῇ τις ἐν Ῥώμῃ καὶ νὰ ἐνθυμῆται τὰς λίτρας καὶ τοὺς ξεστοὺς καὶ τὰς οὐγγίας τῶν Ῥωμαίων, παρὰ νὰ ἀκούῃ τὸ ὄνομα τῆς κοτύλης μὲ τὴν «παμπόλλην διαφοράν». Ἡ ἀττικὴ κοτύλη ἦτο τὸ 192ον τοῦ ἀττικοῦ μεδίμνου, τοῦ θεσπισθέντος ἐπὶ Σόλωνος, καὶ τὸ 288ον τοῦ ἀττικοῦ μεδίμνου, τοῦ εἰσαχθέντος κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα. Τοῦ μετρητοῦ, ἤτοι τοῦ κυρίου μέτρου χωρητικότητος τῶν ὑγρῶν, ἡ κοτύλη ἦτο τὸ 144ον, τὸ δὲ ἡμικοτύλιον τὸ 288ον αὐτοῦ. Γενικῶς, παρ' Ἕλλησιν ἡ κοτύλη εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ ξέστου. Παρὰ Ῥωμαίοις ἡ κοτύλη, ἥτις ἄλλως λέγεται καὶ Hemina, εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ Sextarius. Ὡς μικρὸν μέτρον ἦτο ἰδίως ἐν χρήσει παρ' Ἕλλησι πρὸς ζύγισιν φαρμακευτικῶν εἰδῶν, ξηρῶν ἢ ὑγρῶν, παρὰ Ῥωμαίοις δὲ πρὸς ζύγισιν ἐλαίου καὶ οἴνου. Ἐν Γάνῳ τῆς Καλλιπόλεως εὑρέθη σήκωμα, ἤτοι λίθος, φέρων διαφόρου περιφερείας κοιλότητας μὲ ἐπιγραφὰς (κοτύλη, τρικοτύλη καὶ ἡμικοτύλη), ὁρίζουσας τὴν χωρητικότητα ἑκάστου κοιλώματος. Ὡς ποτήριον, ἡ κοτύλη (ἢ ὁ *κότυλος*), ἀπαντᾷ ἐνωρὶς παρ' Ὁμήρῳ, ὅστις περιγράφει αὐτὴν ὡς μικρᾶς χωρητικότητος. Τὸ ποτήριον τοῦτο ἐχρησιμοποιεῖτο, ἰδίως ὑπὸ τῶν πτωχῶν, κατὰ τὰ γεύματα καὶ τὰ συμπόσια πρὸς πόσιν καθαροῦ, ἀκράτου οἴνου, ὡς λέγει ὁ Διόδωρος παρ' Ἀθηναίῳ, προσθέτων ὅτι τὸ εἶδος τοῦτο ἦτο πανελληνίου χρήσεως, ἀπὸ τῆς Αἰτωλίας μέχρις Ἰωνίας, καὶ ἀπὸ τῆς Σικυῶνος μέχρι Τάραντος. Ὁ Ἐρατοσθένης ἀναφέρει ὅτι οἱ κότυλοι ἢ αἱ κοτύλαι ἦσαν τὰ ὡραιότερα καὶ εὐχρηστότερα τῶν ποτηρίων· ὅθεν καὶ τὸ πασίγνωστον ῥητὸν τῶν ἀρχαίων: «πολλὰ μεταξὺ πέλλει κοτύλης καὶ χείλεος ἄκρης».

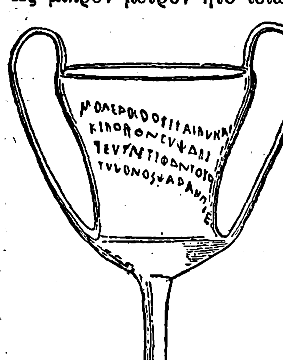

Κοτύλη μετ' ἐπιγραφῆς καθοριζούσης τὸ σχῆμα αὐτῆς.
(Μουσεῖον Λούβρου.)

Ἡ κοτύλη ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ κατὰ τὰς λατρευτικὰς ἑορτάς, ὡς ἀγγεῖον θυσίας, δι' οὗ ὁ ἱερεὺς ἔκαμνε τὰς σπονδὰς τοῦ οἴνου. Ὁ Πάμφιλος καὶ ὁ Πολυδεύκης παραδίδουσιν ὅτι ἡ κοτύλη ἦτο ἰδίως τὸ ποτήριον τοῦ Βάκχου, τοῦ ὁποίου τὸ γνωστὸν δοχεῖον εἶναι κατ' ἐξοχὴν ὁ κάνθαρος. Πράγματι ἡ κοτύλη ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸν κάνθαρον· παράδειγμα βέβαιον καὶ τοῦ σχήματος αὐτῆς καὶ τῆς ὁμοιότητος πρὸς τὸν κάνθαρον παρέχει ἡ ἐνεπίγραφος κοτύλη τοῦ μουσείου τοῦ Λούβρου, ἡ εὑρεθεῖσα ἐν Θεσπιαῖς. Ἡ κοτύλη αὕτη ἔχει τῷ ὄντι τὸ σχῆμα μέλανος κανθάρου μὲ δύο λαβὰς καὶ ὑψηλὸν πόδα. Ἐπὶ τῆς κοιλίας εἶναι ἐγκεχαραγμένη μὲ ἀρχαϊκὰ γράμματα καὶ εἰς βοιωτικὴν διάλεκτον ἡ ἑξῆς ἐπιγραφή: «Μογέα δίδοτι ταῖ γυναῖκι δόρον Εὐχάρι τεὐτρετιφάντο κότυλον ὃς χάδαν πιέ», ἤτοι ἡ Μογέα δωρεῖται εἰς τὴν Εὐχαριν, τὴν κόρην τοῦ Εὐτρετιφάντου, τὸν κότυλον τοῦτον, ἵνα πίνῃ διὰ μιᾶς. Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ δοχείου τούτου καθορίζει ἀναμφισβητήτως τὸ σχῆμα τῆς κοτύλης καὶ ἐπιβεβαιοῖ τὴν μαρτυρίαν ὅτι εἶναι εἶδος κανθάρου. Ἡ κοτύλη ὅμως δὲν ἦτο μόνον ποτήριον, ἀλλὰ καὶ ἀρύταινα, ἤτοι ἀγγεῖον πρὸς ἄντλησιν τοῦ οἴνου ἐκ τοῦ πίθου, ὡς ἀναφέρει ὁ Πολυδεύκης καὶ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους, ἀντιστοιχοῦσα, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, πρὸς τὸν κύαθον, ὅστις ἦτο τὸ εἰδικὸν ἀγγεῖον διὰ τὴν ἄντλησιν. Τοιαύτη κοτύλη εὑρέθη ἐπίσης, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν «ἡμικοτύλιον» καὶ ἔχουσα πράγματι τὸ σχῆμα τοῦ κυάθου. Εἰς τὴν κοτύλην μὲ τὰ διάφορα σχήματα, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς, προσθετέος καὶ ὁ *κοτυλίσκος*, μικρὸς δηλαδὴ κότυλος, ἐν χρήσει κατὰ τὰς λατρείας. Ὁ Ἀθήναιος λέγει ὅτι εἶχε τὸ σχῆμα κρατηρίσκου, μετεχειρίζοντο δ' αὐτὸν οἱ μύσται ὡς ἱερὸν ἀγγεῖον πρὸς ἔνθεσιν μέλιτος, λίαν συνήθους ἱερᾶς προσφορᾶς. Τὸ σχῆμα τοῦ τοιούτου κοτυλίσκου εἶναι ἀνεξακρίβωτον. Ἴσως νὰ εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τῶν κοτυλίσκων, οἱ ὁποῖοι εἶναι προσκεκολλημένοι, ὡς μικρὰ ληκυθοειδῆ ἀγγεῖα, ἐπὶ τοῦ *κέρνου* (βλ. λ.). Β. Δ. Θ.

—κοτύλη φορείου *(Πυροβολ.)*. Τὸ σχηματίζον τὴν ὑποδοχὴν τοῦ βλήματος, ἐν ᾗ διατίθεται τοῦτο, ἐν τῷ *φορείῳ*, ὅπερ χρησιμεύει εἴτε πρὸς μεταφορὰν τοῦ βλήματος παρὰ τὸ πυροβόλον, εἴτε διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς γεμίσεως (βλ. *φορεῖον βλημάτων*). Κατασκευάζεται ἐκ πεταλείου, εἰς σχῆμα ἡμικυλίνδρου. Κ. Δ.

Ἐν τῷ *ναυτικῷ* καλοῦνται οὕτως εἰδικὰ κοῖλα ἐνθέμια εἰς τὰ φορεῖα τῶν ἀνελκυστήρων τῶν πυρομαχικῶν τῶν πύργων, συνήθως δύο, ὀρειχάλκινα, καὶ κάτωθι τοῦ ἐνθεμίου τοῦ βλήματος, εἰς ἃ τοποθετοῦνται αἱ φυσίγγαι τῶν γομώσεων τῶν πυροβόλων. Τὰ ἐνθέμια ταῦτα, δι' ἐπὶ τούτῳ μοχλοῦ παρανεύοντα πρὸς τὰ κάτω, ἀπογεμίζουσι τὸ φορεῖον εἴτε ὅταν τοῦτο εἶναι εἰς τὸν θάλαμον τῶν πυροβόλων, εἴτε εἰς τὸ βάθρον τοῦ πύργου. Εἰς τοὺς νεωτέρους πύργους τὸ φορεῖον ἔρχεται εἰς προέκτασιν τοῦ ἄξονος τοῦ πυροβόλου, αἱ δὲ κοτύλαι δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν κίνησιν σχετικῶς πρὸς τὸ φορεῖον. Ἡ ἀπογέμισις τοῦ φορείου γίνεται διὰ τοῦ ἐμβολέως, ὥστε ταυτοχρόνως γεμίζει τὸ πυροβόλον, τοῦ φορείου λαμβάνοντος ἑκάστοτε διὰ ὑψώσεως τὴν ἀπαιτουμένην θέσιν, ὥστε τὸ ἐνθέμιον τοῦ βλήματος καὶ εἶτα τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον ἐνθέμιον τῶν φυσιγγῶν νὰ ἔλθωσι διαδοχικῶς εἰς προέκτασιν τοῦ ἄξονος τοῦ πυροβόλου διὰ τὴν γέμισιν αὐτοῦ. Γ. Σ.

Κοτύλη *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς Δ. Θρᾴκης, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ῥοδόπης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἀνατολικῶς τοῦ Κουσλὰρ-Δάγ, παρὰ τὴν ἀπὸ Ξάνθης πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἁμαξιτὸν ὁδόν, καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 412. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Αἱμόνιον, Δημάριον* καὶ *Πάχνη* καὶ ἔχει κατ. (1928) 1.496. Χ. Δ.

—Κοτύλη *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς Δ. Μακεδονίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται εἰς τὴν μεταξὺ τῶν ὀρέων Γράμμου καὶ Βοίου κοιλάδα καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 364. Παλαιότερον ὀνομάζετο *Κοτέλτσι*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Γλυκονέρι* (Δράνοβον) καὶ *Μυροβλήτης* (Μυροσλάβιστα) καὶ ἔχει κατ. (1928) 586. Χ. Δ.

—Κοτύλη *(Γεωγρ.)*. Νέα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Καζάνοβον* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Κιλκίς.

κοτυληδονώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κοτυληδόνα· || ὁ ἔχων κοτυληδόνας.

κοτυληδών, *—όνος* (ἡ)· κοίλωμα, κοιλότης, ἄλλως *κοτύλη* || *κοτυληδόνες* τὰ πρῶτα φύλλα κατὰ τὴν βλάστησιν σπέρματος, προϋπάρχοντα ἐν τῷ ἐμβρύῳ.

—κοτυληδὼν τοῦ πλακοῦντος *('Εμβρ.)*. Κοτυληδόνες καλοῦνται μικρὰ ὑποστρόγγυλα ἢ πολύγωνα μέρη (=λοβοί) τῆς ἔξω ἐπιφανείας τοῦ πλακοῦντος, τῆς πρὸς τὴν μήτραν ἐστραμμένης, χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων δι' αὐλάκων, ἀποτελούμενα δ' ἐξ ἀθροίσματος λαχνῶν. Ι. Π.

κοτυληδὼν (ἡ) (Cotyledon) *(Βοτ.)*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαρκοφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀνεπτυγμένας, πολυετεῖς, σαρκοφύλλους, ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 60 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν πλεῖστα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον, κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *κοτυληδὼν ἡ ὁριζόντιος* (Cotyledon horizontalis) καὶ *κοτυληδὼν ἡ κονδυλόρριζος* (Cotyledon tuberosa). Ἀμφότερα εἶναι πόαι φαρμακευτικαὶ καὶ γνωσταὶ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ὡς κοτυλίδες ἐν Λακωνίᾳ, τσαμπούνες ἐν Ἁγίῳ Ὄρει καὶ ἀλλαχοῦ χελωνοβότανα, τῆς παπαδιᾶς τ' αὐτὶ ἢ τοῦ παπᾶ τ' αὐτὶ κτλ., ἰθαγενεῖς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑτέρων παραμεσογειακῶν χωρῶν. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερα εἶναι ἡ *κοτυληδὼν ἡ δευτέρα* (Cotyledon secunda), *κοτυληδὼν ἡ ἀγανοειδὴς* (Cotyledon agavoides) καὶ *κοτυληδὼν ἡ χρύσανθος* (Cotyledon chrysanthus). Τὰ δύο πρῶτα εἶναι ἰθαγενῆ τοῦ Μεξικοῦ καὶ τὸ τρίτον τῆς Ἀσίας. Δ. Ν. Π.

Κοτύλια *(Γεωγρ.)*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερον ἄλλοτε τέσσαρες ἑλληνικαὶ κοινότητες τοῦ Πόντου, ἐκ τῶν ὁποίων δύο ἦσαν εἰς τὴν περιφέρειαν Ἀργυρουπόλεως μὲ 250 κατοίκους ἑκάστη, ἄλλη εἰς τὴν περιφέρειαν Τραπεζοῦντος μὲ 300 κατοίκους καὶ τετάρτη εἰς τὴν περιφέρειαν Κερασοῦντος μὲ 150 κατοίκου. Οἱ κάτοικοι ὑποστάντες διωγμοὺς ὑπὸ τῶν Τούρκων διεσπάρησαν.

κοτυλιαῖος δακτύλιος *('Ανατομ.)*. Δακτύλιος ἰνοχονδρώδης, ὅστις προσφυόμενος εἰς τὴν ὀφρὺν (χεῖλος) τῆς κοτύλης τοῦ ἀνωνύμου ὀστοῦ, ἐξισοῖ τὰς ἀνωμαλίας καὶ ἐντομὰς αὐτῆς καὶ αὐξάνει τὸ βάθος τῆς κοτύλης. Ι. Π.

κοτυλίδα (ἡ) *(Βοτ.)*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κοτυληδών*.

Κοτύλιον *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, κείμενον εἰς ὕψος 900—950 μ. κατὰ τὰς κλιτῦς τοῦ Λυκαίου ὄρους καὶ ἄνωθεν τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Καρυταίνης-Ἀνδριτσαίνης. Κάτοικοι 640 (1928). Πρότερον ἐκαλεῖτο *Δραγουμάνον*. Ἀπέχει 3 1/2 ὥρας ἐκ τῆς Ἀνδριτσαίνης, μετὰ δὲ τοῦ μίαν ὥραν ἀπέχοντος χωρίου Παλάτου ἀποτελεῖ κοινότητα ἔχουσαν 751 (1928) κατ. Τὸ ἐκ τοῦ χωρίου κατερχόμενον ποτάμιον *Βροντερὸ* ταυτίζεται πιθανῶς πρὸς τὸν *Κελάδοντα* τῶν ἀρχαίων. Παρὰ τὸ Κοτύλιον συνήφθη μάχη κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1825 μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν Ἑλλήνων καὶ αἰγυπτιακοῦ σώματος ὁρμωμένου ἐκ Καρυταίνης, ὅπερ ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν. Ι.Σ.Σ.

κοτυλοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κοτύλην.

κοτυλοσαύρια (τὰ) (Cotylosauria Cope) *(Παλαιοζωολ.)*. Τάξις ἐκλιπόντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὑποομοταξίαν τῶν *θηριομόρφων* ἑρπετῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα ἀποτελοῦν ὁμάδα ἑρπετῶν, τῶν ὁποίων λείψανα ἀπολιθωμένα παρουσιάζονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου καὶ τῆς περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ὡς καὶ τῆς τριασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὴν Β. Ἀμερικήν, Εὐρώπην καὶ Νότιον Ἀφρικήν. Εἶναι παναρχαιότατα ἑρπετά, τὰ ὁποῖα μετὰ τῶν πολὺ συγγενῶν των τεμνοσπονδύλων στεγοκεφάλων παρουσιάζουσι σειρὰν ὁλόκληρον κοινῶν γνωρισμάτων τόσον κατὰ τὴν κατασκευὴν τῆς τελείως κεκλεισμένης ὀροφῆς τοῦ κρανίου καὶ τῆς ζώνης τῶν ἐμπροσθίων καὶ ὀπισθίων ἄκρων, ὅσον καὶ τοῦ κλείθρου, ἑνὸς σπονδύλου τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ καὶ τῶν κοιλιακῶν πλευρῶν. Ἡ ὀδοντοστοιχία των εἶναι τοῦ τύπου τῶν πρωτοθηκοδόντων ὡς εἰς πολλοὺς στεγοκεφάλους, δεικνύει δὲ κυρίως χορτοφάγα ζῷα. Οὐχ ἧττον τινὰ ἐξ αὐτῶν ἦσαν σαρκοφάγα.

Τὰ κοτυλοσαύρια ἑρπετὰ εἶχον συνήθως μικρὸν μέχρι μεσαίου μέγεθος, ἔνια δ' ἦσαν πολὺ μεγάλαι μορφαί. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀγκώδη ζῷα, ἐκινοῦντο ἀργὰ καὶ βαρέως. Φαίνεται ὅτι ἦσαν κυρίως κάτοικοι ἑλῶν. Γ. Κ. Γ.

κοτυλοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων κοτύλην ἢ κοτύλας.

Κοτύρτα *('Αρχ. Γεωγρ.)*. Φρούριον παράλιον καὶ πολίχνη τῆς ἀρχαίας Λακωνικῆς, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς χερσονήσου αὐτῆς κείμενον. Κατὰ τὸ 424 π. Χ., ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐδῄουν τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς, ἡ φρουρὰ τῆς Κοτύρτης, ὡς καὶ ἡ τῆς πόλεως Ἀφροδιτίας, ὄχι μόνον ἀντέστη, ἀλλὰ καὶ ἐπέδραμε κατὰ τῶν διεσκορπισμένων πρὸς λεηλασίαν Ἀθηναίων καὶ ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγήν, ἡττήθη ὅμως ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἐπῆλθον ὠργανωμένοι κατ' αὐτῆς. Κατὰ τὸ 195 π. Χ. ἡ Κοτύρτα ἀνεκηρύχθη μετ' ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων αὐτόνομος ὑπὸ τοῦ Φλαμινίνου, βραδύτερον ὅμως περιῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν Σπάρτην. Ἐκ τοῦ περιεχομένου τῶν ἀνευρεθεισῶν εἰς τὸ παρὰ τὴν πόλιν Ἀσωπὸν τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς ἀσκληπιείου (τὸ καλούμενον Ὑπερτελέατον) ἐπιγραφῶν,

Digitized by Google

εἰς τὰς ὁποίας γίνεται μνεία τῶν *Κοτυρταίων* ἢ *Κοτυρτατῶν*, φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἡ Κοτύρτα ἔκειτο ἐπί τινος ὑψώματος παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Δαιμονιά. ΚΑΨ.

Κότυς,—*νος*, ἢ ***Κοτυττώ,*** — *οῦς [Μυθ.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐλατρεύετο θρακικὴ θεότης, τῆς ὁποίας ἡ ὀργιαστικὴ λατρεία εἰσήχθη ἐκ τῆς Θρᾴκης εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἰδίως δὲ τὴν Κόρινθον, Ἀθήνας καὶ Χίον, ὅπου πρὸς τιμήν της ἐπανηγυρίζοντο τὰ λεγόμενα *Κοτύττια*, οἱ δὲ τελοῦντες αὐτὰ ἱερεῖς ἐκαλοῦντο *Βάπται* (βλ.λ.), ἕνεκα τῶν καθαρμῶν τοὺς ὁποίους μετήρχοντο. Κατὰ τὰ Κοτύττια οἱ ἄνδρες ἐχόρευον ἐνδεδυμένοι γυναικεῖα ἐνδύματα, ὑπὸ τοὺς ἤχους ὀργιαστικῆς μουσικῆς. Ἀπ' αὐτῶν δέ, ὡς ἀναφέρει ὁ Στράβων (X, 470), φαίνεται ὅτι εἶχον τὴν καταγωγὴν καὶ τὰ ὀρφικά. Μνείαν τοῦ Κότυος ἢ Κοτυττοῦς ποιεῖται ὁ Αἰσχύλος εἰς ἀπολεσθὲν ἔργον του «οἱ Ἠδωνοί», ὅπου ὀνομάζεται «σεμνὰ Κότυς» καὶ ὁ Εὔπολις εἰς τὴν κωμῳδίαν του «Βάπται». Α. Θ. Σ.

— **Κοτυττοῦς** *μυστήρια [Ἀποκρυφ.]*. Τὰ μυστήρια ταῦτα, καλούμενα *Κοττύτια*, ἱδρύθησαν τὸ πρῶτον ἐν Θρᾴκῃ, ἐξ ἧς μετεδόθησαν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἰδίᾳ εἰς Κόρινθον καὶ τὴν Ρώμην· εἰς τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην ἦσαν γνωστὰ ὡς λατρεία τῆς Ἀγαθῆς Θεᾶς (Bona Dea). Ἐτελοῦντο μόνον ὑπὸ γυναικῶν καὶ μετὰ τόσης μυστικότητος, ὥστε αἱ τελετουργίαι των μᾶς εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἄγνωστοι. Η. Π. Γ.

Κότυς. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσι συνήθως δυνάσται τινὲς καὶ βασιλεῖς τῆς Θρᾴκης καὶ βασιλεῖς τινες τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου. Καὶ τῆς μὲν *Θρᾴκης* ἦσαν:

—1) ***Κότυς Α'.*** Ἦτο υἱὸς τοῦ Σεύθου καὶ βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν, ἐκυριάρχησεν ὅμως συμπάσης τῆς Θρᾴκης ἐπὶ 24 ὅλα ἔτη (383—360 π. Χ.). Κατ' ἀρχὰς ἦτο φίλος τῶν Ἀθηναίων, τῶν ὁποίων μάλιστα ὁ στρατηγὸς Ἰφικράτης, γαμβρὸς γενόμενος τοῦ Κότυος, ὑπεστήριξε πολλάκις τὰ συμφέροντα τοῦ πενθεροῦ του ἐπὶ βλάβῃ τῶν συμφερόντων τῶν Ἀθηναίων. Βραδύτερον ὅμως περιῆλθεν εἰς πόλεμον κατ' αὐτῶν καὶ κατὰ τὸ 361 π. Χ. ἔγινε καὶ κύριος τῆς Θρακικῆς χερσονήσου, ἥτις ἦτο τὸ ἔρεισμα τοῦ ναυτικοῦ κράτους τῶν Ἀθηναίων περὶ τὸν Ἑλλήσποντον. Ἀπέθανε κατὰ τὸ 360, δολοφονηθεὶς ὑπὸ τῶν Πλατωνικῶν Πύθωνος καὶ Ἡρακλείδου ὡς ἐχθρὸς τῆς ἐλευθερίας

—2) ***Κότυς Β'.*** Ἦτο καὶ οὗτος βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν, σύγχρονος τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως, τοῦ ὁποίου καὶ ὑπῆρξεν ὁ μόνος σύμμαχος ὅτε ἤρχισε τὸν κατὰ τῶν Ρωμαίων κατὰ τὸ 171 π. Χ. πόλεμόν του. Οἱ Ρωμαῖοι, ἂν καὶ ἐνίκησαν τὸν Περσέα κατὰ κράτος καὶ ὑπέταξαν τὴν Μακεδονίαν, συνῆψαν εἰρήνην ἄνευ βαρέων ὅρων μετὰ τοῦ Κότυος.

—3) ***Κότυς Γ'.*** Ἦτο ἔγγονος τοῦ προηγουμένου καὶ βασιλεὺς τῶν Θρακῶν ἀπὸ τοῦ 57—48 π. Χ. Φίλος ὢν τοῦ Πομπηΐου, παρέσχε βοήθειαν εἰς τοῦτον κατὰ τοῦ Καίσαρος ἐκ 5 000 ἀνδρῶν.

—4) ***Κότυς Δ'.*** Ἐβασίλευσε κατὰ τὸ 12—19 μ. Χ. Ἦτο σύμμαχος καὶ φίλος τοῦ Αὐγούστου καὶ ἠγάπα τὰ γράμματα. Πρὸς τοῦτον ἀπευθύνει μίαν τῶν Ποντικῶν ἐπιστολῶν του ὁ Ὀβίδιος.

Νομίσματα. Τῶν εἰρημένων Θρακῶν βασιλέων διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν καὶ νομίσματα. Τούτων τὰ μὲν τοῦ Κότυος Α' ἐκόπησαν ἐν Κυψέλοις τῆς Θρᾴκης, ἅτινα ἦσαν καὶ ἡ ἕδρα αὐτοῦ, καὶ εἶναι ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ. Τὰ πρῶτα φέρουσιν ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν πωγωνοφόρον, ὄπισθεν δὲ τὴν λέξιν ΚΟΤΥΟΣ ἢ ΚΟΤΥ ἢ ΚΟΤΟ καὶ ἀγγενοίδιωτον (κυψέλην). Τὰ δεύτερα ἔμπροσθεν μὲν εἰ-

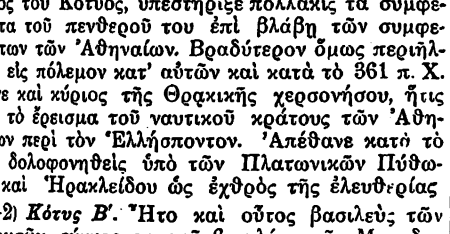

Γ', βασιλεὺς τῶν Θρακῶν.

[Ἐπὶ βρονζίνου νομίσματος.]

κόνα ἱππέως, ὄπισθεν δὲ τὴν αὐτὴν μὲ τὰ ἀργυρᾶ παράστασιν. Τὰ τοῦ Κότυος Β', ἅτινα ὅμως ἀμφισβητοῦνται ἂν ἀνήκωσιν εἰς αὐτὸν ἢ ἄλλον τινὰ Κότυν, ζήσαντα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Α' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, εἶναι ἀργυρᾶ τετράδραχμα καὶ φέρουν ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Διονύσου (κατ' ἀντιγραφὴν ἐκ τῶν νομισμάτων Θάσου), ὄπισθεν δὲ τὰς λέξεις ΚΟΤΥΟC ΧΑΡΑΚΤΗ[Ρ] καὶ τὴν εἰκόνα Ἡρακλέους ἱσταμένου. Τὰ τοῦ Κότυος Γ' φέρουσιν ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν αὐτοῦ μετὰ διαδήματος, ὄπισθεν δὲ τὰς λέξεις ΚΟΤΥΟC ἢ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΟΤΥΟΣ καὶ ἀετὸν ἐπὶ κεραυνοῦ. Καὶ τὰ τοῦ Κότυος Δ' ἔμπροσθεν μὲν τὸ μονογράφημα ΚΟ καὶ κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, ὄπισθεν δὲ κεφαλὴν τοῦ Αὐγούστου (τὰ ἀργυρᾶ) ἢ τὰς λέξεις ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΟΤΥΣ καὶ κεφαλὴν βασιλέως ἔμπροσθεν καὶ τὰς λέξεις ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΡΑΙΣΚΟΥΠΟΡΕΩΣ (=Ραισκοκόριδος) καὶ Νίκην μετὰ στεφάνου καὶ φοίνικος ὄπισθεν (τὰ χαλκᾶ).

Ἐν δὲ τῷ *Κιμμερίῳ Βοσπόρῳ* ἐβασίλευσαν μὲ τὸ ὄνομα Κότυς τρεῖς. ***Κότυς ὁ Α'***, υἱὸς τοῦ Ἀσπούργου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Μιθραδάτου, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 49—69 μ. Χ. ***Κότυς ὁ Β'***, ὅστις ἔφερε καὶ τὰ ρωμαϊκὰ ὀνόματα *Τιβέριος Ἰούλιος*, ἀπὸ τοῦ 124—132 μ. Χ., καὶ ***Κότυς ὁ Γ'***, 229—235 μ. Χ. Καὶ οἱ τρεῖς ὑπῆρξαν ἄσημοι καὶ εἶναι μᾶλλον γνωστοὶ ἐκ τῶν διασωθέντων μέχρις ἡμῶν νομισμάτων των, ἅτινα, ὡς καὶ πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου μέχρι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου κοπέντα ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς χώρας ταύτης νομίσματα, φέρουσιν ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν τοῦ κόψαντος τὸ νόμισμα βασιλέως τῆς χώρας, ὄπισθεν δὲ κεφαλὴν τοῦ συγχρόνου του Ρωμαίου αὐτοκράτορος, μετὰ χρονολογιῶν τοῦ ἀπὸ τοῦ 297 π. Χ. ἀρχομένου ποντικοῦ συστήματος. Τὰ τοῦ Α' καὶ Β' Κότυος εἶναι χρυσᾶ καὶ χαλκᾶ, τὰ δὲ τοῦ Γ' ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ.

Πλὴν τῶν εἰρημένων μνημονεύονται μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὡς: —1) Ὁ μυθικὸς *Κότυς*, ὁ υἱὸς τοῦ Μάνητος (Μάνεω) καὶ πατὴρ τοῦ Ἀσίου (Ἀσίεω), ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἡ ἤπειρος Ἀσία (*Ἡροδ.* IV, 43). —2) Ὁ βασιλεὺς τῆς Παφλαγονίας, ὅστις φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ βασιλέως Ἀγησιλάου γενόμενος, ὅτε οὗτος εἶχεν ἐκστρατεύσει εἰς Μ. Ἀσίαν, ἔδωκεν ὡς βοήθειαν εἰς αὐτὸν χιλίους ἱππεῖς καὶ δύο χιλιάδας πελταστάς. Οὗτος, *Ὄτυς* παρὰ Ξενοφῶντι καλούμενος (*Ξεν.* Ἑλλ. IV. 1. 3 κ ἑξ.), τῇ φιλικῇ ἀξιώσει τοῦ Ἀγησιλάου, ἔγινε γαμβρὸς τοῦ Πέρσου Σπιθριδάτου, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ ὁποίου, ἐκδικουμένου τὸν ἐχθρόν του Φαρνάβαζον, εἶχε γίνει σύμμαχος ὁ Ὄτυς τοῦ Ἀγησιλάου. —3) Ὁ βασιλεὺς τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας καὶ ἄλλοι τινὲς Θρᾷκες (ἐκ τῆς χώρας τῶν Ἀσιαίων καὶ Σαπαίων), Κᾶρες καί τις ἐκ Δελφῶν. ΚΑΨ.

Κοτύττια (τὰ) *['Αρχ.]*· βλ. λ. *Κότυς [Μυθολ.]* καὶ *Κοττυτοῦς* μυστήρια.

Κοτύχι(ον), ἡ ***Νεβυθὸς*** *[Γεωγρ.]*. Λιμνοθάλασσα τῆς Ἠλείας κατὰ τὸν Κυλλήνιον κόλπον καὶ μεταξὺ τῶν κωμῶν Λεχαινῶν καὶ Μανωλάδας, χωριζομένη τῆς θαλάσσης διὰ στενῆς ἀμμώδους ὄχθης. Ἔχει μέσον βάθος 3 μ. καὶ ἐπιφάνειαν 20 τετρ. χιλιομ. Εἰς ταύτην ἐκβάλλει ὁ ἐκ τῆς Σκόλλιος πηγάζων χείμαρρος Βέργας. Χρησιμοποιεῖται ὡς ἰχθυοτροφεῖον παράγον ἀφθόνους ἰχθῦς. Ἀνατολικῶς διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Πατρῶν - Πύργου, πρὸς Β. δ' ἐκτείνεται ἑλώδης περιοχὴ κατάφυτος ἐκ θάμνων, *Δρουσκλῆ* κοινῶς λεγομένη. Ι. Σ. Σ.

Κοτύωρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τοῦ Πόντου, ἱδρυθεῖσα ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὑπὸ τῶν Σινωπέων κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ξενοφῶντος. Τὰ Κοτύωρα δὲν ἦσαν ἁπλῶς ἀποικία τῆς Σινώπης, ἀλλὰ καὶ φόρου ὑποτελὴς εἰς αὐτήν, ἡ δὲ κυρίαρχος μητρόπολις εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διατηρῇ εἰς αὐτὰ ἰδίαν ἁρμοστείαν. Ὁ Ξενοφῶν ἐγνώρισεν ὁ ἴδιος τὴν πόλιν κατὰ τὴν κάθοδον τῶν μυρίων. Οἱ Κοτυωρῖται ὄχι μόνον δὲν ἐδέχθησαν ἐντὸς τῆς πόλεως οὐδὲ τοὺς ἀσθενεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς δὲν παρεῖχον ἀγορὰν τροφίμων. Ἕνεκα τούτου ὁ Ξενοφῶν ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν βιαίαν εἴσοδον εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν κατάληψιν οἰκιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκατεστάθησαν οἱ ἀσθενεῖς, φρουρούμενοι ἀγρύπνως ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του, ἵνα μὴ περιέλθουν ὡς αἰχμάλωτοι πολέμου εἰς τοὺς Κοτυωρίτας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ προμηθεύωνται τὰ ἀναγκαῖα τρόφιμα διὰ τῆς βίας ἀπὸ τὰ πέριξ χωρία τῶν Κοτυωριτῶν. Ἡ ἐχθρικὴ διάθεσις τῶν Κοτυωριτῶν ἦτο ὄχι τόσον αὐθόρμητος ἐκδήλωσις, ὅσον ἀποτέλεσμα τῶν εἰσηγήσεων τοῦ ἁρμοστοῦ τῆς Σινώπης.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἀνέβαλον εἰς ἀνησυχίαν τοὺς Σινωπεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔσπευσαν νὰ στείλουν πρεσβείαν εἰς τὸν Ξενοφῶντα καὶ νὰ διαμαρτυρηθοῦν. Ἐδήλωσαν ρητῶς ὅτι κάθε ἐνόχλησις προξενουμένη εἰς τὴν ἀποικίαν εἶναι ὡσὰν νὰ προξενῆται εἰς τὴν μητρόπολιν καὶ ἀπῄτησαν νὰ ἐκκενωθοῦν αἱ καταληφθεῖσαι οἰκίαι καὶ νὰ μὴ λεηλατῆται ἡ πέριξ χώρα. Ἐπελθούσης συμφιλιώσεως οἱ Κοτυωρῖται παρεῖχον ὅλας τὰς εὐκολίας εἰς τοὺς μυρίους μέχρι τοῦ ἀπόπλου των.

Τὰ Κοτύωρα, καθὼς καὶ αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ πόλεις τοῦ Πόντου, ἦσαν αὐτόνομος πολιτεία κατὰ τοὺς χρόνους τῆς περσικῆς κυριαρχίας. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ βασιλείου τοῦ Πόντου ὑπὸ τῆς δυναστείας τῶν Μιθραδατῶν, ὑπετάχθησαν καὶ τὰ Κοτύωρα εἰς αὐτό. Τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὅτι ἐκ τῶν Κοτυώρων συνῳκίσθη ἡ Φαρνακία, δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἀσφαλῆ ἀπόδειξιν ὅτι ἡ πόλις ἦτο πολυάνθρωπος. Βέβαιον εἶναι ὅτι κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα τὰ Κοτύωρα ἦσαν μικρὰ κώμη, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀρριανοῦ. Κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον τὰ Κοτύωρα δὲν ἀναφέρονται οὐδαμοῦ, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἦσαν ἄσημος πολίχνη.

Τὰ σημερινὰ Κοτύωρα κεῖνται πλησίον τῆς θέσεως τῶν ἀρχαίων, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα ἐρείπια καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα, οἷον ἀγγεῖα, ἀγαλμάτια καὶ χρυσᾶ κοσμήματα. Ἡ πόλις ἤρχισε νὰ πληθύνεται καὶ ν' ἀκμάζῃ ἐμπορικῶς ἀφότου ἤρχισαν νὰ κατέρχωνται ἄποικοι ἐκ τῆς μεσογειοτέρας ἐπαρχίας Χαλδίας, ἐγκαθιστάμενοι καὶ ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ εἰς τὰ πέριξ χωρία. Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς πόλεως καὶ ἡ ἀτμήρης ναυτιλία τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ηὐνόησαν τὴν ἀνάπτυξίν της. Ἐξῆγεν ἀραβόσιτον, φασόλια, λεπτοκάρυα, καρύδια, κάνναβιν, δέρματα, ἔρια, ᾠά, ἔλαιον δελφίνων, βούτυρον, τυρὸν καὶ ξυλείαν. Τὰ Κοτύωρα σήμερον διοικητικῶς ἀποτελοῦν ἕδραν ὑποδιοικήσεως τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, λέγονται δὲ τουρκιστὶ *Ὀρτοῦ*.

Ἐκκλησιαστικῶς ἦσαν ἡ ἕδρα τῆς ἐπαρχίας Νεοκαισαρείας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος ἡ πόλις εἶχε 12.000 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων 6.000 Ἕλληνες, οἱ δὲ ἄλλοι Τοῦρκοι καὶ Ἀρμένιοι. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης συνετήρει δημοτικὸν σχολεῖον μὲ 150 μαθητάς, παρθεναγωγεῖον μὲ 150 μαθητρίας καὶ ἡμιγυμνάσιον μὲ 350 μαθητάς. Κατὰ τὸν τελευταῖον διωγμὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑπέστη καὶ ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Κοτυώρων ὅ,τι καὶ αἱ ἄλλαι. Τὴν 19 Αὐγούστου 1917 ὁ ρωσικὸς στόλος ἐβομβάρδισε τὰ Κοτύωρα, ἀποχωρῶν δὲ ἐδέχθη νὰ μεταφέρῃ εἰς Ρωσίαν καὶ μερικοὺς Ἕλληνας. Ἡ ἔξωσις τῶν κατοίκων ἔγινε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1917. Οἱ κάτοικοι ὡδηγήθησαν καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τοὺς νομοὺς Σεβαστείας καὶ Κασταμονῆς, πλὴν 2,500, οἱ ὁποῖοι προλαβόντες διεπεραιώθησαν διὰ θαλάσσης εἰς Τραπεζοῦντα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ρωσίαν. Ὅσοι κατώρθωσαν νὰ ἐπιζήσουν μέχρι τοῦ 1923, ὅτε συνωμολογήθη μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἡ ἀμοιβαία ἀνταλλαγὴ τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν, μετηνάστευσαν εἰς Ἑλλάδα. Σήμερον τὰ Κοτύωρα εἶναι καθαρῶς τουρκικὴ πόλις. Α. Α. Π.

κοτῶ (—*έω*)· ἀρχ., ἔχω κότον, μῖσος, εἶμαι ὠργισμένος, μισῶ: παροιμ. «κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει καὶ τέκτων τέκτονι» (*Ἡσίοδ.*).

— ***κοτῶ,*** καὶ ***κοτάω***· δημοτ., τολμῶ, ἀποτολμῶ, λαμβάνω τὸ θάρρος: «δὲν κοτᾷ νὰ μιλήσῃ,—νὰ πλησιάσῃ», «σὰν κοτᾷς, ἔλα».

κοῦ *[Γραμματ.]*. Τὸ *q*, *Q* (κοῦ ἢ κιοῦ κατὰ τὰς διαφόρους γλώσσας) εἶναι τὸ δέκατον ἕβδομον γράμμα τοῦ λατινικοῦ καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ προελθόντων συγχρόνων εὐρωπαϊκῶν ἀλφαβήτων (πλὴν τοῦ ρουμανικοῦ, τὸ ὁποῖον στερεῖται τοῦ γράμματος τούτου), προῆλθε δὲ ἐκ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόππα, τὸ ὁποῖον ἦτο κατ' ἀρχὰς ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι πρὸ τῶν φωνηέντων *O*, *Ω* καὶ τῶν συμφώνων *Λ*, *Ρ*, σπανίως δὲ καὶ πρὸ τοῦ φωνήεντος *Υ*. Ὅτε παρὰ τοῖς Λατίνοις τὸ ἄηχον οὐρανικὸν *Κ* παρεστάθη διὰ τοῦ *C*, ἡ χρῆσις καὶ τοῦ στοιχείου *Κ* καὶ τοῦ *Q* περιωρίσθη κατὰ πολύ, τοῦ μὲν πρώτου καταστάντος ἁπλοῦ βραχυγραφικοῦ σημείου (K=Kaeso κλπ.), τοῦ δὲ δευτέρου γραφομένου μόνον πρὸ τοῦ ἡμιφώνου *u*, *Υ*: aqua, equus, quattuor, qui-quae-quod, aliquis, quoque, quinque, coquo, quatio κλπ. ἢ ὡς βραχυγραφικοῦ σημείου (Q.=Quintus, Κόϊντος, S. P. Q. R.=senatus populusque Romanus κλπ.). Κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἐγράφετο καὶ πρὸ τοῦ *u* τὸ *c* (οὐχὶ τὸ *q*): cuam, cui, cue ἀντὶ τῶν quam, qui, que κλπ. Περιωρισμένη εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ *q*, *Q* καὶ εἰς τὰς συγχρόνους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας ὡς λ. χ. τὴν γαλλικήν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος γράμμα χρησιμοποιεῖται μόνον πρὸ τοῦ *u*: qui, que, disque, masque indiquer, pratiquer, critique, σπανιώτερον δὲ καὶ ἐν τέλει λέξεως: le coq κ. οὕ. κ. Γ. Π. Α.

Κουὰ (Couat), ***Αὔγουστος-Ἐρρῖκος.*** Γάλλος φιλόλογος καὶ ἑλληνιστής, γεννηθεὶς τῷ 1846. Ἀπόφοιτος τῆς École Normale Supérieure, διωρίσθη τῷ 1878 καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βορδὼ καὶ τῷ 1887 κοσμήτωρ τῆς εἰς Λίλλην μεταφερθείσης Ἀκαδημίας τοῦ Δουαί. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του, πλὴν τῶν δύο ἐναισίμων ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβῶν του «De Horatio veterum latinorum poetarum judice» καὶ τῆς μελέτης του περὶ τοῦ Κατούλλου, συνέγραψεν: «Ἡ ἀλεξανδρινὴ ποίησις ὑπὸ τοὺς Πτολεμαίους» καὶ «Σημειώσεις περὶ τῆς στιχουργίας τῶν ὕμνων τοῦ Καλλιμάχου». Μ. Ν. Δ.

κουάγγα (ὁ) (Equus quagga) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱππιδῶν*. Ὁ κουάγγα θεωρεῖται ὡς παραλλαγὴ τοῦ *ζέβρα* (βλ. λ.) καὶ ἔχει σῶμα πλέον κομψὸν τούτου, παραπλήσιον κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν πρὸς τὸ τοῦ ἵππου. Ὁ χρωματισμός του εἶναι σκοτεινός, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς, τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς προσθίας ὄψεως τῶν ποδῶν φέρει χρῶμα ἀνοικτῶς φαιόν. Ἡ κοιλία, ἡ

Digitized by Google

οὐρὰ καὶ ἡ ὀπισθία ὄψις τῶν ποδῶν ἔχει χρῶμα ὑπόλευκον. Οἱ κουάγγα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς περὶ τὸ

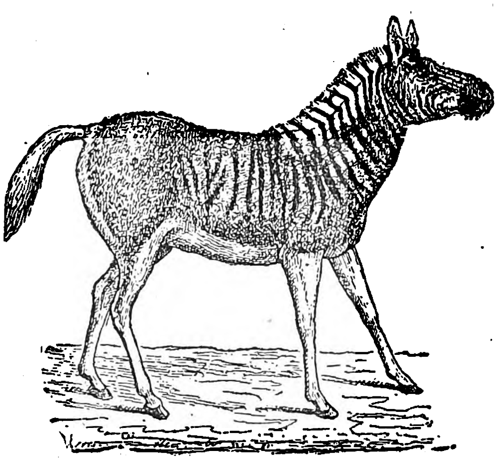

Κουάγγα.

ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας, ἀλλὰ ὁσημέραι καθίστανται σπανιώτεροι. Δ. Ν. Π.

Κουάδοι (οἱ). Ἀρχαία τῆς Γερμανίας φυλή, νοτίως τοῦ Ὀρκυνίου Δρυμοῦ. Νοτίως αὐτῶν «*τὰ σιδηρωρυχεῖα καὶ ἡ Λούνα Ὕλη*» (*Πτολεμ.* Β, 11,26). Κατὰ τοὺς χάρτας τοῦ Müller (Tabul. in Claud Ptolem. geographiam, ἀρ. 9, ἐν συνδυασμῷ πρὸς χάρτην Schrader, *πίν.* 26), αὕτη ᾤκει ἐν τῇ Ἄνω Βαυαρίᾳ, ἀνατολικῶς τοῦ Μονάχου (βλ. καὶ λ. *Σουηβοί*). Σ. Ε. Λ.

κουαδράντης (ὁ) [*Ἀρχ.*]. Μονὰς βάρους καὶ νομισματικὴ μονὰς τῶν Ρωμαίων, Ἑλλήνων καὶ Βυζαντινῶν (βλ. λ. *κοδράντης*)· || κοινὴ ὀνομασία τοῦ πλωτικοῦ διαγράμματος *τετρᾶς*.

Κουάδρατος. Ρωμαῖος ἱστορικός· βλ. λ. *Ἀσίνιος Κουάδρατος*.

Κουάδρο (Porto Quadro) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Λιμὴν τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Σαρδηνίας (*πλάτ.* 41°15′ Β., μῆκ. 9°14′ Ἀν., χάρτ. 1189: Bonifaccio strait) μεταξὺ Λογγοπάρδο καὶ ἀκρωτηρίου Φαλκῶνε, ἐφ᾽ οὗ ὁ σημαφόρος του. Σ. Ε. Λ.

Κουαζεβὸξ (Coysevox), *Ἀντώνιος*. Διάσημος Γάλλος γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Λυῶν τῷ 1640 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1720. Ἐμαθήτευσεν ἐν ἀρχῇ εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Παρισινοῦ καλλι-

Ἀ. Κουαζεβόξ: Ἡ Ἀδελαῒς τῆς Σαβοΐας.

τέχνου L. Lerambert, εἰργάσθη δὲ ἐκ περιτροπῆς εἰς Ἀλσατίαν, Λυῶν καὶ Παρισίους, ὅπου ἐγκατεστάθη ἀπὸ τοῦ 1677. Ἔκτοτε μετέσχεν ὅλων τῶν μεγάλων διακοσμητικῶν ἔργων τῶν Βερσαλλιῶν. Ἐν ἀρχῇ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς δευτερευούσας ἐκτελέσεις ἀγαλμάτων τῆς προσόψεως τοῦ πύργου, τροπαίων ἐν τῇ μεγάλῃ κλίμακι, διακοσμήσεων ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν Κατόπτρων κλπ. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐξετέλεσε τὰς προτομὰς τοῦ Λεμπρὲν καὶ τοῦ βασιλέως (1681), μετὰ δύο δὲ ἔτη ἀναγλύφους παραστάσεις ἐφίππων τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ′ (αἴθουσα τοῦ Πολέμου). Τὸ μέγα ἰδίως ᾠοειδὲς ἀνάγλυφον, ὅπου παρέστησε τὸν Λουδοβῖκον διερχόμενον ἐν καλπασμῷ ἐπάνω ἀπὸ τοὺς ἡττημένους ἐχθρούς του, εἶναι ἔργον σημαντικόν, ἀποπνέον ζωὴν καὶ δύναμιν. Τὸ αὐτὸ ἔτος συνειργάσθη μὲ τὸν Tuby εἰς τὸ σύμπλεγμα τῆς «Θριαμβευούσης Γαλλίας», ἔπλασε τὴν θαυμασίαν «Νύμφην μὲ τὸ ὄστρακον» (τῆς ὁποίας τὸ πρωτότυπον εὑρίσκεται εἰς τὸ Λοῦβρον), ἐξετέλεσεν ἀναγλύφους προσωπογραφίας τῶν Μιχαὴλ καὶ Μαυρικίου Τελλιὲ καὶ τῆς βασιλίσσης Μαρίας-Θηρεσίας. Τῷ 1686 ἐδημιούργησε τὰς μεγάλας ἀλληγορικὰς παραστάσεις τῶν ποταμῶν Δορδόννης καὶ Γαρούνα. Τὸ ἴδιον ἔτος ἔδωσε τὴν «Ὀκλάζουσαν Ἀφροδίτην», τῷ 1692 ἐξετέλεσε τὸν τάφον τοῦ Μαζαρίνου, βραδύτερον δύο πτερωτοὺς ἵππους, ἐξ ὧν ὁ εἷς φέρει τὴν Φήμην, ὁ δὲ ἄλλος τὸν Ἑρμῆν, τοποθετηθέντας εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κήπου τοῦ Κεραμεικοῦ. Κατόπιν ἐξετέλεσε τὴν σύνθεσιν τῆς «Ἀρτέμιδος» (Λοῦβρον), ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναπαρίσταται ἡ Ἀδελαῒς τῆς Σαβοΐας, δούκισσα τῆς Βουργουνδίας, διασχίζουσα τὸ δάσος μὲ τὸν σκύλον της, ἔργον πλῆρες ζωῆς καὶ αἰσθήματος. Ἡ μεγάλη ἐπιτυχία τῶν δημιουργημάτων τοῦ Κουαζεβὸξ ἀποδίδεται ἰδίως εἰς τὸ ὅτι δὲν ἔπλασσε μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐλάξευεν ὁ ἴδιος ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τὰ ἔργα του. Ἀναρίθμητοι εἶναι αἱ ἐκτελεσθεῖσαι ὑπ᾽ αὐτοῦ προτομαί, ὅλαι μὲ ζωὴν καὶ νεῦρα. Τὸ θαῦμα μεταξὺ τοῦ πλήθους τούτου τῶν προτομῶν ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως ἡ τοῦ πρίγκιπος Κοντέ, ἡ ἀποκειμένη ἤδη εἰς τὸ Λοῦβρον. Γ. Ζ.

Κουακερνοὶ (οἱ). Φυλὴ ἰβηρικὴ (*Πτολεμ.* Β, στ′, 47, Querquerni κατὰ Πλίνιον 3,28). Ἡ πρωτεύουσά των *Ὕδατα Κουακερνῶν* (Aquis Querquernis) κατὰ τὸ «Ὁδοιπορικὸν» τοῦ Ἀντωνίνου (428,2) ἢ Aquis Cercenis, κατὰ τὸν γεωγράφον Ραβέννης (320,2). Κατὰ τοὺς χάρτας τοῦ Müller (Tab. in Claud. Ptolem. Geogr. ἀριθ. 5) καὶ τοῦ Schrader (πίν. 25), ἡ φυλὴ ᾤκει μεταξὺ τῶν συγχρόνων Ἀστούρια καὶ Γκαλίθια, κατὰ τὰ ΒΔ. τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Πρὸς τὴν πρωτεύουσάν των ταυτίζεται ἡ σύγχρονος πόλις S. Juan de los Baños. Σ. Ε. Λ.

Κουάκεροι (οἱ) (Quakers). Κοινὴ καὶ συνήθης ὀνομασία τῶν μελῶν τῆς θρησκευτικῆς αἱρέσεως τῶν διαμαρτυρομένων «Ἑταιρεία τῶν φίλων» (Society of friends). Κατ᾽ ἀρχὰς ἡ ὀνομασία αὕτη (ἥτις προέρχεται ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ῥήματος quake =τρέμω) ἐδίδετο χλευαστικῶς εἰς τὰ μέλη τῆς αἱρέσεως ταύτης, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐπεκράτησεν ὡς τὸ κύριον αὐτῶν ὄνομα. Περὶ τῆς αἰτίας, ἥτις ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ὑπάρχουν διάφοροι ἐκδοχαί. Κατ᾽ ἄλλους μὲν προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι τὰ μέλη τῆς «Ἑταιρείας τῶν φίλων» «τρέμουν διαρκῶς τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ», κατ᾽ ἄλλους ἐκ τοῦ ὅτι προέβαινον, πρὸ τῆς προσευχῆς των, εἰς τοιούτας κακώσεις τοῦ σώματός των, ὥστε ἐνεφανίζοντο πρὸ τοῦ Θεοῦ ἵνα προσευχηθοῦν τρέμοντες· κατ᾽ ἄλλους ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ ἱδρυτὴς τῆς αἱρέσεως εἰσαχθεὶς εἰς δίκην τῷ 1650, ἠπείλησε τὸν δικαστὴν διὰ τῆς φράσεως «τρέμε (quake) τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ». Ἡ αἵρεσις αὕτη ἱδρύθη ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1649 ὑπὸ τοῦ σανδαλοποιοῦ Γεωργίου Φὸξ καὶ ἐξηπλώθη κατόπιν καὶ εἰς ἄλλας χώρας, ἰδίως εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς.

Ἡ ἵδρυσις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὴν ταραχώδη θρησκευτικὴν περίοδον, τὴν ὁποίαν διήρχετο ἡ Ἀγγλία κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἀπὸ τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Η′ μέχρι τοῦ Καρόλου τοῦ Α′ εἶχον λάβει χώραν ἐν Ἀγγλίᾳ ὀκτὼ θρησκευτικαὶ ἐπαναστάσεις, μὲ ἰσαρίθμους μεταρρυθμίσεις καὶ ἀλλαγάς. Ἡ κατάστασις αὕτη, κρατοῦσα διαρκῶς τεταμένην τὴν προσοχὴν τῶν πολιτῶν εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ εἰς τὰς σχετικὰς συζητήσεις, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν δημιουργίαν διαφόρων νέων θρησκευτικῶν συστημάτων καὶ αἱρέσεων, ἡ σημαντικωτέρα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ τῶν Κουακέρων, ἥτις καὶ ἐπεσκίασε σχεδὸν πάσας τὰς ἄλλας, ὅσαι εἶχον δημιουργηθῆ κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον. Ἡ ἐπικράτησίς της καὶ ἡ ταχεῖα διάδοσίς της ὀφείλεται εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν ἁπλότητα τῶν θεωριῶν τοῦ ἱδρυτοῦ της καὶ τῶν πρώτων Κουακέρων. Αἱ θεωρίαι αὗται δύνανται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὰ ἑξῆς: Κατάργησις τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας καὶ τῶν τύπων τῶν τελετῶν ὡς εἰδωλολατρικῶν· ὡς βάσις τῆς θρησκείας τοῦ ἀληθοῦς Χριστιανοῦ δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωνται τὰ διάφορα θρησκευτικὰ συστήματα τῶν ἑκάστοτε μεταρρυθμιστῶν καὶ θεολόγων, οὐδ᾽ αὐτὸ τὸ κείμενον τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἀλλ᾽ ἡ ἐσωτερικὴ ἔμπνευσις, τὸ «ἐσωτερικὸν φῶς». Οἱ πρῶτοι Κουάκεροι ἐπίστευον, ὅτι ἦσαν προικισμένοι μὲ τὸ δῶρον τῆς προφητείας. Ἡ ἐπέλευσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀνηγγέλλετο εἰς αὐτοὺς διὰ ῥίγους ἰσχυροῦ, ὅπερ συνέβαλεν ἐπίσης εἰς τὴν ὀνομασίαν αὐτῶν ὡς τρεμόντων (quaker). Μεταξὺ ἄλλων ἁπλοποιήσεων, οἱ Κουάκεροι προέβησαν καὶ εἰς τὴν κατάργησιν τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ τοῦ Βαπτίσματος. Ἐπίσης ἀπαγορεύεται εἰς αὐτοὺς ὁ ὅρκος, ἡ ἀφαίρεσις τοῦ πίλου ἐνώπιον οἱουδήποτε, ὁ χαιρετισμὸς κατὰ τὴν ἄφιξιν καὶ ὁ ἀποχαιρετισμὸς κατὰ τὴν ἀναχώρησιν, ἡ χρησιμοποίησις τοῦ δευτέρου πληθυντικοῦ προσώπου, ὅταν ἀπευθύνωνται εἰς ἓν πρόσωπον, ἡ χρῆσις τῶν προσαγορεύσεων «κύριε» καὶ «κυρία», ἡ μετάβασις εἰς τοὺς χορούς, τὰ θέατρα, τὰς συναυλίας, τὰ τυχηρὰ παίγνια, ἡ ἀνάγνωσις μυθιστορημάτων, ἡ πενθηφορία, αἱ ἐνδυμασίαι ἐξ ὑφασμάτων ζωηρῶν χρωμάτων, ἡ πληρωμὴ ἐκκλησιαστικῶν φόρων, ἡ ἀνάληψις στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἐν γένει πᾶν ὅ,τι θεωρεῖται, κατ᾽ αὐτούς, ἀνωφελές, μηδαμινὸν καὶ κοσμικὸν καὶ ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Παρ᾽ αὐτοῖς δὲν ὑπάρχουν ἱερεῖς, ἕκαστον δὲ μέλος, ἀνὴρ ἢ γυνή, πιστεῦον ὅτι ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸ «ἐσωτερικὸν φῶς», δύναται νὰ κηρύξῃ πρὸς τοὺς ἀδελφούς του. Οἱ Κουάκεροι κατήργησαν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μηνῶν καὶ τῶν ἡμερῶν, ὡς εἰδωλολατρικῆς καταγωγῆς, ἀντ᾽ αὐτῶν δὲ χρησιμοποιοῦν τοὺς τακτικοὺς ἀριθμούς, «πρῶτος μήν», «πρώτη ἡμέρα» κ. τ. λ.

Ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Κουακέρων δὲν ἦτο ἡ ἵδρυσις νέας αἱρέσεως, ἀλλ᾽ ἡ ἐπαναφορὰ τῆς θρησκείας ἀπὸ τῆς παρεκκλίσεως αὐτῆς ἐκ τῆς εὐθείας ὁδοῦ καὶ τῆς προσκολλήσεως εἰς τὸ γράμμα τῆς Γραφῆς, εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἀληθείας. Κατόπιν, ὅτε ὁ Φὸξ ἤρχισε νὰ ἀποκτᾷ ὀπαδούς, οἵτινες ὁλονὲν ηὔξανον ταχέως, παρέστη ἀνάγκη συστηματοποιήσεως τῆς νέας διδασκαλίας καὶ ὀργανώσεως τῶν ὁμοϊδεατῶν εἰς εἶδός τι συλλόγου, ὅστις ἀπεκλήθη «Ἑταιρεία τῶν Φίλων». Οἱ πρῶτοι Κουάκεροι ἦσαν λίαν ἐνθουσιώδεις, ἀπεκαλοῦντο μεταξύ των «φίλοι» (ὄνομα ὅπερ ἐξακολουθοῦν νὰ φέρουν καὶ σήμερον πάντα τὰ μέλη) καὶ περιέτρεχον τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν διδάσκοντες καὶ προσελκύοντες ὀπαδούς. Ἦσαν αὐστηροὶ τιμηταὶ τῶν ὑπερβασιῶν καὶ προσεπάθουν νὰ προστατεύσουν τὸν λαὸν ἀπὸ τοὺς διαφόρους ἐκμεταλλευτάς. Μετέβαινον εἰς τὰς ἀγορὰς καὶ κατήγγελλον τὰ ἐλλιπῆ μέτρα καὶ σταθμά, τὰ κακῆς ποιότητος ἐμπορεύματα, τὰς ἀπάτας καὶ τὴν αἰσχροκέρδειαν· εἰς τὰ καπηλεῖα ἐκήρυττον κατὰ τῆς μέθης, τῶν ῥήξεων καὶ τῶν βλασφημιῶν καὶ ἐξώρκιζον τοὺς καταστηματάρχας νὰ μὴ προσφέρουν εἰς τοὺς πελάτας των ὑπερβολικὴν ποσότητα ποτῶν δυναμένην νὰ τοὺς βλάψῃ· μετέβαινον εἰς τὰ τελωνεῖα καὶ εἰς τοὺς εἰσπράκτορας τῶν φόρων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκήρυττον ὅτι ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει νὰ καταπιέζωνται οἱ πτωχοί· μετέβαινον ἐπίσης εἰς τὰ σχολεῖα, τὰ καταστήματα καὶ τὰς ἰδιωτικὰς οἰκίας, ὅπου συνίστων εἰς τοὺς διδασκάλους, τοὺς καταστηματάρχας καὶ τοὺς γονεῖς νὰ δίδουν αὐτοὶ πρῶτοι τὸ καλὸν παράδειγμα τῆς ἀγωγῆς, συμφώνως πρὸς τὰς θελήσεις τοῦ Θεοῦ. Πολλάκις εἰσήρχοντο καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἐκκλησίας, ὅπου κατεφέροντο σκληρῶς κατὰ τῶν ἱεροκηρύκων καὶ τῶν ἱερέων διὰ τὴν ὑποκρισίαν των καὶ τὴν διδασκαλίαν των.

Αἱ ἐπεμβάσεις αὗται προεκάλουν πολλάκις τὴν προσοχὴν τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς ἀστυνομίας, λόγῳ τοῦ προκαλουμένου θορύβου, ἕνεκα δὲ τούτου καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἠρνοῦντο νὰ ὁρκισθοῦν ἐπὶ δικαστηρίου καὶ νὰ ἀφαιρέσουν τὸν πῖλόν των ἐνώπιον τῶν δικαστῶν, πλεῖστοι τούτων κατεδιώκοντο καὶ ἐφυλακίζοντο. Ἐπίσης αἱ ὑπερβολαὶ καὶ πολλάκις αἱ ἐκκεντρικότητες πολλῶν Κουακέρων ἐδημιούργησαν φανατικοὺς ἀντιπάλους καὶ ἐγέννησαν σφοδρὰ μίση, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προεκάλεσε τὴν ψήφισιν νόμου ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου καταδιώκοντος τὰς θρησκευτικὰς αἱρέσεις. Ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως, τὴν ὁποίαν καθιέρωσε κατόπιν ὁ Κρόμβελ, εἰς οὐδὲν ἴσχυσε, διότι, ἀντὶ νὰ καταδιώκωνται οἱ Κουάκεροι ὡς αἱρετικοί, κατεδιώκοντο ὡς ταραχοποιοί.

Τῷ 1660 ἐψηφίσθη νέος περιοριστικὸς νόμος κατὰ τῶν Κουακέρων καὶ τῶν Ἀναβαπτιστῶν, τῷ δὲ 1662 ἐφυλακίσθησαν ὡς παραβάται αὐτοῦ 4.200 μέλη τῆς «Ἑταιρείας τῶν Φίλων», τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἐξωρίσθησαν. Κατόπιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1688 καὶ τῆς καταργήσεως τοῦ περιορισμῶν κατὰ τῶν Κουακέρων ὑπὸ τῶν ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου, ἐψηφίσθη τῷ 1689 ὁ περὶ ἀνεξιθρησκείας νόμος, συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου οἱ Κουάκεροι ἠδυνήθησαν νὰ δράσουν ἐλευθέρως καὶ νὰ προοδεύσουν μεγάλως, ἐπιτυχόντες μάλιστα καὶ τὸ προνόμιον, ὅπερ δὲν ἀναγνωρίζεται εἰς τοὺς λοιποὺς Ἄγγλους πολίτας, νὰ μὴ ὑποχρεοῦνται εἰς ὅρκον ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ Κουάκεροι, ἐπωφελούμενοι τῆς παραχωρηθείσης εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίας, ἀπεφάσισαν νὰ ὀργανωθοῦν συστηματικῶς, ὁ δὲ ἐκ τῶν κυριωτέρων παραγόντων αὐτῶν Ροβέρτος Μπάρκλεϋ συνέταξε τοὺς πρώτους ὀργανισμούς, οἵτινες κατόπιν συνεπληρώθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν τοῦ

Digitized by Google

Κατὰ τοὺς ὀργανισμοὺς τούτους, ἡ κατωτάτη διοίκησις ἀσκεῖται ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν ἐνοριτῶν. Πολλαὶ ἐνορίαι ὁμοῦ συνέρχονται εἰς κοινὴν συνέλευσιν ἅπαξ τοῦ μηνός. Ὑπεράνω τῶν μηνιαίων τούτων συνελεύσεων εἶναι αἱ τριμηνιαῖαι σύνοδοι καὶ ὑπὲρ αὐτὰς τὸ ἐτήσιον συνέδριον, ὅπερ ἀποφασίζει κατ' ἀπόλυτον δικαίωμα. Εἰς τοὺς πρεσβυτέρους, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, ἀνατίθεται ἡ ἀποστολὴ τοῦ κατευνασμοῦ καὶ τῆς συμφιλιώσεως τῶν διαμαχομένων, τῆς ἐπισκέψεως τῶν ἀσθενῶν, τῆς παρηγορίας τῶν ἀδυνάτων κτλ. Ἐὰν αἱ ὑποδείξεις αὐτῶν δὲν εἰσακουσθῶσι, τὰ ἐτήσια συνέδρια δύνανται νὰ διαγράψουν τοὺς ἀπειθεῖς ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν μελῶν. Αἱ γυναῖκες ἔχουν ἴσα δικαιώματα πρὸς τοὺς ἄνδρας καὶ ἀναλαμβάνουν ειδικῶς πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ φῦλόν των. Πάντα τὰ μέλη τῆς ἑταιρείας ὀφείλουν νὰ ὑπακούουν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐτησίων συνεδρίων ἢ τῶν ἐπιτροπῶν τὰς ὁποίας ταῦτα καταρτίζουν. Οὕτω δὲ ἡ «Ἑταιρεία τῶν Φίλων» ἀποτελεῖ εἶδός τι μικρᾶς δημοκρατίας θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς, ἐντὸς τοῦ κράτους εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται.

Τῷ 1800 προεκλήθη σχίσμα εἰς τὰς τάξεις τῶν Κουακέρων, ὑφιστάμενον μέχρι σήμερον. Τὸ σχίσμα ὀφείλεται εἰς τὴν διάσημον ἱεροκήρυκα Ἄνναν Μπέρναρντ, ἡ ὁποία ἀναχωροῦσα ἐκ τῆς ἀρχῆς ὅτι ὁ Θεὸς δὲν δύναται ποτὲ νὰ διατάξῃ τὸ κακὸν ἢ τὸ αἱματοκύλισμα, διεκήρυξεν ὅτι τὰ σημεῖα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὅπου φέρεται ὁ Θεὸς διατάσσων τὴν σφαγὴν τῶν Χαναναίων, καὶ ὅσα περιέχουν παρομοίας διηγήσεις εἶναι πλαστὰ καὶ ἀναληθῆ. Διὰ τοῦ συλλογισμοῦ τούτου ἡ Ἄννα Μπέρναρντ καὶ οἱ πολυάριθμοι ὀπαδοί της ἠμφεσβήτησαν τὸ θεόπνευστον τῆς Γραφῆς, ἐνῷ πολλοὶ ἄλλοι Κουάκεροι ἐμμένουν εἰς τὰ ἀρχικῶς παραδεδεγμένα.

Ἤδη, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἱκανὸς ἀριθμὸς Κουακέρων, φευγόντων τὰς καταδιώξεις ἐν Εὐρώπῃ, κατέφυγε καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ἀμερικήν. Καὶ ἐνταῦθα ὅμως οἱ πρῶτοι μετανάσται δὲν εὗρον καλὴν ὑποδοχήν, ὑποστάντες πολλὰς καταδιώξεις καὶ φυλακίσεις. Ἐν Βοστώνῃ, μάλιστα, πολλοὶ τούτων ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν καλβινιστῶν. Τῷ 1680 οἱ Κουάκεροι τῆς Ἀμερικῆς συνασπισθέντες ἠγόρασαν τὸ ἥμισυ τῆς Νέας Ἰερσέης, ὅπου ἐγκατέστησαν κυβέρνησιν πρεσβεύουσαν τὰς ἰδέας των. Τῷ 1681 ὁ Γουλιέλμος Πὲνν ἀνέλαβε τὸν ἀποικισμὸν τῶν εὑρειῶν ἐκτάσεων, αἵτινες ἀποτελοῦν σήμερον τὴν πολιτείαν τῆς Πενσυλβανίας. Ὁ ἀποικισμὸς οὗτος ἐπέτυχε πληρέστατα, ἡ δὲ Πενσυλβανία ἀπέβη, ἐνωρίτερον πάσης ἄλλης ἀποικίας εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας, χώρα εὐφορωτάτη καὶ εὐημεροῦσα, ἐξασκήσασα μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς κατόπιν ὁμοσπονδίας. Πράγματι οἱ Κουάκεροι τῆς Πενσυλβανίας εἰσήγαγον πρῶτοι ἐν τῇ Β. Ἀμερικῇ τὸ πνεῦμα τῆς ἰσότητος, τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς εἰρήνης καὶ ὑπῆρξαν οἱ πρόδρομοι πάσης φιλελευθέρας καὶ νεωτεριζούσης ἰδέας εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας. Ἐκ τῆς Πενσυλβανίας διεσπάρησαν κατόπιν εἰς ὅλας τὰς ἄλλας πολιτείας. Ἐν Ἀμερικῇ οἱ Κουάκεροι εἰργάσθησαν ἐπίσης καὶ ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς δουλείας, ὑπὲρ τῆς λήψεως μέτρων πρὸς καλυτέρευσιν τῶν φυλακῶν, ὑπὲρ τῆς προστασίας τῶν φυλακισμένων, ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς θανατικῆς ποινῆς καὶ ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς νέων φιλανθρώπων μεθόδων διὰ τὴν νοσηλείαν τῶν φρενοπαθῶν. Ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἔδωσαν εἰς τὸ ζήτημα τῆς εἰρήνης καὶ ὑπῆρξαν παντοῦ καὶ πάντοτε οἱ ἀπόστολοι τῶν συνεδρίων τῆς εἰρήνης καὶ ὅλων τῶν συλλόγων καὶ ὀργανώσεων πρὸς κατάργησιν τοῦ πολέμου, διασπάσαντες οὕτω τὰ στενὰ ὅρια τῆς θρησκευτικῆς αἱρέσεως καὶ περιβληθέντες εὐρυτάτην ἀνθρωπιστικὴν ἰδεολογίαν, τόσον ἐν Ἀμερικῇ, ὅσον καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον οἱ Κουάκεροι δὲν ἐστρατεύθησαν δι' ὑπηρεσίαν ἐν τῷ μετώπῳ. Προσέφερον ὅμως μεγίστας ὑπηρεσίας, ἀναλαβόντες τὴν περίθαλψιν τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν τραυματιῶν καὶ μετὰ τὴν σύναψιν τῆς ἀνακωχῆς τὴν διατροφὴν τῶν ἐκ τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἐξηντλημένων κατοίκων τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης.

Πλὴν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ὑπάρχουν Κουάκεροι, εἰς πολὺ μικρότερον ὅμως ἀριθμόν, καὶ εἰς ἄλλα τινὰ κράτη, ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ, Ὁλλανδίᾳ, Νορβηγίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Εἰς τοὺς Κουακέρους καταλέγονται πολλοὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀκμάσαντες κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Μεταξὺ τούτων εἶναι ὁ γνωστὸς ἕλληνιστὴς Ροβέρτος Μπάρκλεϋ, ὅστις θεωρεῖται ὁ ἀπολογητὴς τῆς αἱρέσεως, γράψας ὑπὲρ αὐτῆς τὸ ἔργον «Ἀπολογία», ὁ Ἄγγλος πολιτικὸς Ἰωάννης Μπράϊτ, ὁ Ἐδουάρδος Πὴζ καὶ οἱ δύο υἱοί του Ἰωσὴφ καὶ Ἐδουάρδος, ὁ γνωστὸς φυσικὸς Δάλτων, ἡ φιλάνθρωπος Ἐλισάβετ Φράϋ ἡ συγγραφεὺς Ἀμαλία Ὄπι, ὁ διπλωμάτης Ἰωάννης Γούλμαν κτλ. Ἐκ τῶν νεωτέρων, γνωστότατος εἶναι ὁ Ἐρ. Χοῦβερ, πρόεδρος τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς. Μεταξὺ τῶν πρωτοπόρων τῆς ὀργανώσεως ταύτης, πλὴν τοῦ ἀρχηγοῦ Γεωργίου Φὸξ καὶ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς ἀποικίας τῆς Πενσυλβανίας Γουλιέλμου Πένν, εἶναι καὶ ἡ Μαίρῃ Φίσερ (1652—1697), ἡ ὁποία, καθὼς βεβαιοῖ ὁ Ἀλφρέδος Neave Brayshaw ἐν τῇ «Βρεττανικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ», ἐπεσκέφθη τὴν Σμύρνην, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν αὐλὴν τοῦ Μωάμεθ τοῦ Δ' ἐν Ἀδριανουπόλει, ὅπου ἐκήρυξε τὰ νέα διδάγματα, ἄγνωστον ὅμως ἐὰν κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ καὶ ὀπαδούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Μεταξὺ τῶν παλαιοτέρων καὶ τῶν σημαντικωτέρων ἔργων, ἅτινα πραγματεύονται περὶ τῶν Κουακέρων, εἶναι τὸ Journal τοῦ *George Fox* (νεωτέρα ἔκδοσις 1911), ἡ Apology τοῦ *Robert Barclay* καὶ τὰ ἔργα τοῦ *W. Penn* καὶ τοῦ *Penington*. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν νεωτέρων τὰ κυριώτερα εἶναι: *J. Woolman*, The Journal (1883), *Turner*, The Quakers (1890), *E. B. Emmott*, The Story of Quakerism (1908), *R. M. Jones*, The Quakers in the American Colonies (1911), *W. C. Braithwaite*, The beginnings of Quakerism (1912) καὶ The second period of Quakerism (1919), *J. S. Rowntree*, The Society of Friends (1919), *R. M. Jones*, The later periods of Quakerism (1921), *D. O. Stephens*, With Quakers in France (1921). *J. Schlosser*, Von innern Licht (1924).

Μ. ΒΑΤΑΛΑΣ

Κούαλα ***Λουμπούρ*** *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα πόλις τοῦ ὁμοσπόνδου μαλαϊκοῦ κράτους Σελανγκὸρ καὶ ὁμοσπονδιακὴ πρωτεύουσα τῶν μαλαϊκῶν κρατῶν, τῶν διατελούντων ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν. Κεῖται ΒΔ. τῆς Μαλάκας ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ κοιλάδι τοῦ Κλάγκ. Εἶναι κέντρον σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν. Κάτ. 80.424 (1921). Ἐπίνειόν της εἶναι ἡ *Πὸρτ-Σουέττεγχαμ*. θ. τ.

Κουάλια (Quaglia) *[Παράλ. Γεωγρ.]*. Ἰταλικὸν ἀκρωτήριον τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους (πλάτ. 40°01' Β., μήκ. 15°17' Ἀν., χάρτ. Ἀγγλ. 1842: Naples to cape Bonifati), πρὸς τὸ Β. κέρας τοῦ κόλπου Πολικάστρο, παρὰ τὸν φάρον τοῦ Παλινοῦρο. Σ. Ε. Λ.

Κουαλιάτι (Quagliati), ***Παῦλος***. Ἰταλὸς ὀργανοκρούστης, ζήσας ἐν Ρώμῃ, ἔνθα καὶ ἀπέθανε, περὶ τὸ 1623. Εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων συνθετῶν, οἵτινες μετεχειρίσθησαν εἰς τὸ θέατρον φωνητικὰ σύνολα μέχρι πέντε φωνῶν. Ἐκτὸς τοῦ μουσικοῦ δράματος «Carro di fedeltà», ὁ Κουαλιάτι ἔγραψε: τετράφωνα μαδριγάλια, μοτέττα καὶ διαλόγους διὰ 2—8 φωνάς, 2 βιβλία μὲ τραγούδια, μίαν συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «La sfera armoniosa», περιέχουσαν μονῳδίας μετὰ βιολίου κλ. Γ. Σ.

Κουάλιο (Quaglio), ***Δομίνικος***. Βαναρὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης (1786—1837). Διέπρεψεν ἰδίᾳ ὡς τοπιογράφος, ἀπεικόνισε δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον γοτθικὰ οἰκοδομήματα, τῶν ὁποίων ἀπέδωκε μετ' ἀληθοῦς δεξιοτεχνίας τὴν μελαγχολικὴν καὶ σιωπηλὴν μεγαλοπρέπειαν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Τὰ ἐρείπια τῆς Ἀϊδελβέργης», «Ἐσωτερικὸν παλαιῶν πύργων παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ρήνου», «Ὁ καθεδρικὸς ναὸς τῆς Κολωνίας», «Ὁ καθεδρικὸς ναὸς τῆς Ρατισβόννης» κλπ. Ι. Μ. Π.

Κουάνγκ *[Γεωγρ.]*. Κινεζικὴ λέξις, ἀπαντῶσα κυρίως ὡς πρῶτον συνθετικὸν γεωγραφικῶν ὀνομάτων καὶ σημαίνουσα *νότος, νότιος*. Δ. Σ. Δ.

Κουάνγκο (Quango, Couango) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀφρικῆς (βλ. λ. *Κοάνγκο*).

Κουάνγκ-Νὰμ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς γαλλικῆς Ἰνδοκίνας ἐν τῷ κράτει τοῦ Ἀννάμ, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 110 χλμ. ΝΑ. τοῦ Χουὲ ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, εἰς ἀπόστασιν 15 χλμ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Ἡ ἐπαρχία Κουάνγκ-Νὰμ ἢ Τουράν, κειμένη μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Χουὲ πρὸς Β. καὶ Κουάνγκ-Νγκάϊ πρὸς Ν., περιλαμβάνει τὸν κόλπον τῆς Τουρὰν καὶ ἔχει ἀνθρακωρυχεῖα. θ. τ.

Κουάνγκ-Νὰν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας ἐν τῇ γενικῇ διοικήσει Γιουνάν. Κεῖται παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Γιοὺ-τσάνγκ, παραποτάμου τοῦ Σι-Κιάνγκ. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως εἶναι Κινέζοι, οἱ δὲ περίοικοι Χούα-Λὸ-λό, ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς χώρας, θεωρούμενοι παρὰ τῶν Κινέζων ὡς βάρβαροι.

—Κουάνγκ - Νάν, ἢ ***Διάνγκ - Κουάνγκ*** *[Γεωγρ.]*. Κοινὸν ὄνομα τῶν κινεζικῶν ἐπαρχιῶν Κουάνγκ-Τοὺγκ καὶ Κουάνγκ-Σί, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσι τὴν γενικὴν διοίκησιν τῆς Καντῶνος. θ. τ.

Κουάνγκ-Νγκάϊ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς γαλλικῆς Ἰνδοκίνας ἐν τῷ κράτει τοῦ Ἀννάμ. Κεῖται 200 χλμ. ΝΑ. τοῦ Χουὲ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νταΐ, 15 χλμ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Ἡ ὁμώνυμος ἐπαρχία, κειμένη μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Κουάνγκ-Νὰμ πρὸς Β. καὶ Μπὶν-Ντὶν πρὸς Ν. ἔχει ἀκτὰς μήκους 115 χλμ. καὶ μέγιστον πλάτος 40 χλμ. θ. τ.

Κουάνγκ-Σὶ *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν νοτίων ἐπαρχιῶν τῆς Κίνας, ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Κουάϊ-Τσόου καὶ τῆς Χοὺ-νάν, πρὸς Α. καὶ Ν. ὑπὸ τῆς Κουάνγκ-Τούνγκ, ΝΔ. καὶ Δ. ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Ἰνδοκίνας καὶ τοῦ Γιοὺ-νάν. Κατέχει ἔκτασιν 222.500 τ. χλμ., εἶναι δὲ ἡ ὀλιγώτερον κατῳκημένη ἐπαρχία τῆς Κίνας, ἔχουσα 12.258.335 κατοίκους (1922). Οἱ Σκίαι, ἰθαγενὴς λαός, ἀποτελοῦν τὸ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ *Κουάϊ-Λὶν-Φοῦ*. Τὸ ἔδαφος τῆς ἐπαρχίας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινόν, κυριώτεροι δὲ ποταμοὶ εἶναι ὁ *Σὶ-κιάνγκ* καὶ ὁ *Κουάϊ-κιάνγκ*, ὅστις πηγάζει ἀπὸ τὴν περιφέρειαν Χίνγκ-γκάν, εἰς τὰ βόρεια τῆς ἐπαρχίας καὶ πλησίον τῶν πηγῶν τοῦ Σιάνγκ καὶ ῥέει νοτίως διὰ τῶν πόλεων Κουάϊ-λίν, Γιάνγκ-σό, Χιέν, Πίνγκ-λὲ Φοῦ, Τσάο-πίνγκ Χιὲν καὶ τῆς Βοῦ-τσόου Φοῦ, ὅπου συναντᾷ τὰ ὕδατα τοῦ Σι-κιάνγκ. Ἕτερος σπουδαῖος ποταμὸς εἶναι ὁ *Λιοὺ-κιάνγκ*, ὅστις πηγάζει ἀπὸ τῶν ὀρέων τοῦ Κουάϊ-τσόου, ὅπου κατοικοῦν οἱ Μιάο-τσέ. Οὗτος ῥέει νοτιοανατολικῶς καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κουάνγκ-σὶ διὰ τῆς περιφερείας Χουάϊ-γιουέν. Οἱ κυριώτεροι λιμένες τῆς ἐπαρχίας εἶναι οἱ *Βοῦ-τσόου-Φοῦ, Λούνγκ-τσόου* καὶ *Νάννινγκ-Φοῦ*. θ. τ.

Κουάνγκ - Σού. Αὐτοκράτωρ τῆς Κίνας, τοῦ ὁποίου τὸ πρῶτον ὄνομα ἦτο *Τσάϊ - τιέν*, γεννηθεὶς τὴν 2 Αὐγούστου 1872. Ἦτο πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Γὶ-Χουάν, πρίγκιπος Τσούν, ἑβδόμου υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Τάο - Κουάνγκ καὶ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Χιὲν - Φένγκ. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1875, εἰς ἡλικίαν 3 ἐτῶν, δι' ἐνεργειῶν τῆς μητρός του, ἀδελφῆς τῆς χήρας αὐτοκρατείρας Τσοῦ - Χσί, βοηθουμένης ὑπὸ τοῦ Λὶ Χοὺνγκ - Τσάνγκ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κουάνγκ - Σοῦ (=Διάδοχος τῆς Δόξης).

Κουάνγκ-Σύ.

Μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του (1889), τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ἦσκει ἡ χήρα βασίλισσα Τσοῦ-Χσί, γυνὴ φιλόδοξος καὶ εὐφυεστάτη, ἥτις ἐπεδίωξε τὴν ἄνοδόν του εἰς τὸν θρόνον, διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὴν ἐπιρροὴν τῆς αὐτοκρατείρας Τσοῦ-Ἂν, πρώτης συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Χιὲν-Φένγκ. Ἡ μισόξενος πολιτικὴ τῆς αὐτοκρατείρας προὐκάλεσε συρράξεις μετὰ τῶν Ἄγγλων τῷ 1875, αἵτινες ἔληξαν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Τσιφοῦ τῆς 13 Σεπτεμβρίου 1876. Τῷ 1882—1884 προεκλήθη νέα σύγκρουσις μὲ τὴν Γαλλίαν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑπὸ τῶν Γάλλων καταλήψεως τοῦ Τονκὶν διὰ τὴν καταστολὴν τῆς πειρατείας. Ὑπὸ τὴν ἀντιβασιλείαν τῆς Τσοῦ-Χσὶ ἡ σημασία τῆς Κίνας ὡς παράγοντος τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς ηὔξησε σημαντικῶς. Πέντε ἔτη μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τοῦ Κουάνγκ - Σοῦ, προεκλήθη πόλεμος πρὸς τὴν Ἰαπωνίαν (1894), ὅστις ἔληξε διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Σιμονοσέκι (17 Ἀπριλίου 1895), διὰ τῆς ὁποίας παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Ἰαπωνίαν ἡ Κορέα, ἡ χερσόνησος Λιάο - Τσούνγκ, ἀνεγνωρίζετο ἡ προσωρινὴ κατοχὴ τῆς Φορμόζας καὶ ἐπεδικάζετο ἀποζημίωσις 750.000.000 χρυσῶν δραχμῶν περίπου. Ἀποτέλεσμα τῆς ἥττης αὐτῆς τῆς Κίνας ἦτο ἡ ἐπέμβασις τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ἐπιδιωκουσῶν οἰκονομικὰς καὶ ἐδαφικὰς παραχωρήσεις. Αἱ πρὸς τοὺς ξένους ὑποχωρήσεις τοῦ νεαροῦ αὐτοκράτορος ἠνώησαν πραξικόπημα τῆς χήρας αὐτοκρατείρας, ἀναλαβούσης καὶ πάλιν, τῷ 1897, τὴν ἐξουσίαν πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συνεχίσεως τῆς μισοξενικῆς πολιτικῆς. Ἡ πολιτικὴ ὅμως αὕτη προσέκρουσεν εἰς τὰ συμφέροντα τῶν ἐνδιαφερομένων ξένων δυνάμεων, αἱ δὲ σφαγαὶ ξένων καὶ ἡ ἐξέγερσις τῶν Μπόξερς ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Πεκίνου τῷ 1900. Μετ' ὀλίγον ὁ αὐτοκράτωρ Κουάνγκ - Σοῦ, πιεζόμενος ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας, ἀνεγνώρισε διάδοχόν του τὸν Ποὺ - Τσίν. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας του χαρακτηρίζει προσπάθεια μεταρρυθμίσεως καὶ ἐγκαθιδρύσεως κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος. Ὁ Κουάνγκ - Σοῦ ἀπέθανε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1908, ὀλίγας δὲ ἡμέρας μετ' αὐτὸν ἀπέθανε καὶ ἡ αὐτοκράτειρα. θ. τ.

Κουάνγκ-Τούνγκ *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν νοτίων ἐπαρχιῶν τῆς Κίνας, ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τῶν Χοὺ-νάν, Κιάνγκ-Σὶ καὶ Φοῦ-κιέν, πρὸς Ν. καὶ Α. ὑπὸ τῆς θαλάσσης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Κουάνγκ-Σί. Κατέχει ἔκτασιν, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς νήσου Χαϊνάν, 259.000 τ. χλμ. καὶ διαιρεῖται εἰς ἐννέα νομούς, ὁ δὲ πληθυσμός της ὑπολογίζεται εἰς 37.167.701 κατοίκους (1922). Ἡ ἐπαρχία ἔχει μῆκος ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς πλέον τῶν 960 χλμ. καὶ ἐκ βορρᾶ πρὸς νότον πλέον τῶν 700 χλμ. Τὸ ἔδαφός της εἶναι λοφῶδες, τὰ δὲ ὄρη της κατευθύνονται ἀπὸ ΒΑ. πρὸς ΝΔ. καὶ διακόπτονται ὑπὸ εὐφορωτάτων κοιλάδων. Κυριώτεροι ποταμοὶ τῆς ἐπαρχίας εἶναι οἱ *Σὶ - κιάνγκ, Πέϊ-κιάνγκ*, ἢ *Βόρειος ποταμός*, ὅστις πηγάζει ἐκ τῶν πρὸς Β τῆς ἐπαρχίας ὀρέων καὶ ῥέων πρὸς νότον ἑνοῦται μετὰ τοῦ Σὶ-κιάνγκ εἰς Σὰν-σοὺϊ Χιέν. Ἄλλος μεγάλος ποταμὸς εἶναι ὁ *Τούνγκ-Κιάνγκ* ἢ *Ἀνατολικὸς Ποταμός*, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸ τέναγος, τὸ ὁποῖον χωρίζει τὴν πόλιν τῆς Καντῶνος ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ ὁ *Χάν*, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὴν Σινικὴν θάλασσαν παρὰ τὸ Σουάτσου. Ἡ ἐπαρχία Κουάνγκ - Τούνγκ εἶναι μία ἐκ τῶν μᾶλλον παραγωγικῶν ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας· ὁ ὀρυκτὸς

Digitized by Google

της πλοῦτος εἶναι σημαντικώτατος, τὸ δὲ ἔδαφος τῶν κοιλάδων εἶναι εὐφορώτατον. Κυριώτερον προϊὸν τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ μέταξα, παραγομένη εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ποταμίου δέλτα, ἐκτεινομένην ἀπὸ τῆς Καντῶνος εἰς Μακάο καὶ ἐχούσης τὸ κέντρον της εἰς Σὰν-σουΐ Χιέν. Ἡ ἐπαρχία ἔχει τρία μεγάλα ἀνθρακωρυχεῖα, τά: Σάο-τσόου Φοῦ πρὸς Β., Χουὰ Χιέν, ἀπέχον 50 χλμ. ἀπὸ τῆς Καντῶνος, καὶ τὸ δυτικὸν ἀνθρακωρυχεῖον, κείμενον εἰς τὰ ΝΔ. τῆς ἐπαρχίας. Τὸ τελευταῖον εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ παράγει τὸν ἐκλεκτότερον ἄνθρακα. Ἐπίσης εἰς διαφόρους περιφερείας ὑπάρχουν κοιτάσματα σιδήρου, ὅλος δὲ ὁ ἐξαγόμενος σίδηρος κατεργάζεται ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας καὶ κυρίως ἐν Φὰτ-σάν. Εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κουάνγκ-Τοὺνγκ ἀφθονοῦν αἱ νῆσοι. μεγαλυτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Χαϊνάν*, ἀποτελοῦσα τμῆμα τῆς διοικήσεως Κιοὺνγκ-τσόου Φοῦ. Ἡ νῆσος αὕτη ἔχει ἔκτασιν 160 χλμ. περίπου ἀπὸ Β. πρὸς Ν. καὶ ἴσον μῆκος ἀπὸ Α. πρὸς Δ. Τὸ Ν. καὶ τὸ Α τμῆμα τῆς νήσου εἶναι ὀρεινόν, εἰς τὸ βόρειον ὅμως εὑρίσκεται ἐκτεταμένη πεδιάς. Εἰς τὸ κεντρικὸν μέρος της ἀνεκαλύφθη χρυσός. Παράγει σάκχαριν, κακάο καὶ πολλὰ ἄλλα κηπουρικὰ προϊόντα. Κυριώτεροι λιμένες τῆς ἐπαρχίας εἶναι: *Καντών*, *Σουάτσου*, *Κουάνγκ-τσόου* (ἐπὶ τῆς Χαϊνάν), *Παχόϊ*, *Σὰν-σουΐ*. Τρεῖς τῶν λιμένων τῆς ἐπαρχίας παρεχωρήθησαν εἰς ξένας δυνάμεις: τὸ Μακάο εἰς τὴν Πορτογαλίαν, τὸ Χὸγκ-Κὸγκ εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν καὶ τὸ Κουάνγκ-τσόου εἰς τὴν Γαλλίαν. θ. τ.

—**Κουάγκ Τοὺνγκ** */Γεωγρ./*. Τμῆμα τῆς Μαντζουρίας κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Ρώσων (βλ. *Κβάντο*).

Κουάνγκ-Τσέου-Φοῦ */Γεωγρ./*· βλ. λ. *Καντών*

Κουάνγκ-Τσόου, ἢ ***Κουάνγκ-Τσέου*** */Γεωγρ./*. Σταθμὸς ἀνθρακεύσεως ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς νοτίου Κίνας, κατεχόμενος ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1898. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου Λιεντσόου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κουάνγκ-Τοὺνγκ καὶ ἀκριβῶς βορείως τῆς νήσου Χαϊνάν. Παρεχωρήθη ἀρχικῶς δι' 99 ἔτη, ὑφ' οὓς ὅρους τὸ Κιάο-Τσόου εἰς τοὺς Γερμανοὺς καὶ τὸ Βέϊχάϊ-βέϊ εἰς τοὺς Ἄγγλους. Ἡ παραχώρησις περιλαμβάνει τὴν ἐν τῷ κόλπῳ νῆσον καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἔκτασιν 29 χλμ. πλάτους καὶ 9,5 βάθους. Ἔχει λαμπρὰν φυσικὴν ὀχύρωσιν. Ὁ κόλπος ἀποτελεῖ τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ Μὰ-Τσέ, πλωτοῦ εἰς μῆκος 19 χλμ. διὰ μεγάλα πολεμικά Τὸ Κουάνγκ-Τσόου ἔχει 158 881 κατ. (1911) καὶ ὑπάγεται ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς γαλλικῆς Ἰνδοκίνας. Βαθμηδὸν ἡ Γαλλία ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα τῆς συνδέσεως τοῦ λιμένος διὰ σιδηροδρόμου μὲ τὴν πόλιν Ὄμπον καὶ ἀργότερον τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀνθρακωρυχείων τῶν τριῶν πέριξ ὑποδιοικήσεων. Ἀπὸ τοῦ 1902 τὸ Κουάνγκ-Τσόου ἐγένετο ἐλεύθερος λιμήν. θ. τ.

— */Φιλοτ./* Ἡ Γαλλία ἐξέδωκεν εἰδικὴν σειρὰν γραμματοσήμων διὰ τὸ Κουάνγκ-Τσόου κατὰ τὸ 1906. ἐπισημάνασα πρὸς τοῦτο 17 ἀξίας τῆς σειρᾶς τῆς Ἰνδοκίνας τοῦ 1892—1904 μὲ τὴν ἐπιγραφὴν KOUANG TCHEOU-WANG καὶ ἀντίστοιχον κινεζικὴν τοιαύτην. Ἡ σειρὰ αὕτη ἔχει σημαντικὴν ἐμπορικὴν ἀξίαν, ἰδίᾳ αἱ μεγάλαι κλάσεις αὐτῆς. Κατὰ τὸ 1908 ἐξεδόθη νεωτέρα σειρὰ μὲ τὴν ἀξίαν εἰς κινεζικὸν νόμισμα, τῷ δὲ 1919 ἑτέρα μὲ τὴν ἀξίαν εἰς CENTS. Τέλος, κατὰ τὰ ἔτη 1923 καὶ 1927 ἐξεδόθησαν δύο νέαι σειραί, φέρουσαι μόνον γαλλικὸν ἐπισήμασμα KOUANG-TCHEOU, ἐπὶ τῶν ἀντιστοίχων ἐκδόσεων τῆς Ἰνδοκίνας. (Ε. Φ. Ε.)

κουανίνη (ἡ). Ὄνομα τῆς *γουανίνης* (βλ. λ.) οὐχὶ εὔχρηστον.

Κουάντζα (Kuanza, Quanza καὶ Couanza) */Γεωγρ./*· βλ. λ. *Κοάντζα*.

κουάντον (τὸ) (ἐκ τοῦ λατ. quantum). Ὅρος τῆς νεωτέρας φυσικῆς (βλ. λ. *κβάντουμ*).

κουάντρα (ἡ) (cuandra). Ἱσπανικὴ λέξις, σημαίνουσα τὸ μέτρον γωρομετρίας, ὅπερ εἶναι σήμερον ἐν χρήσει ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ εἴς τινας δημοκρατίας τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Μία ἱσπανικὴ κουάντρα ἰσοδυναμεῖ πρὸς 150 βάρας ἐν Ἀργεντινῇ καὶ πρὸς 100 ἐν Παραγουάῃ καὶ Οὐρουγουάῃ Χρησιμεύει ἐπίσης καὶ ὡς μέτρον μήκους, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς 129 9 μ. ἐν Χιλῇ καὶ Ἀργεντινῇ καὶ 85,9 μ. ἐν Παραγουάῃ καὶ Οὐρουγουάῃ. Μ.Δ.Β.

Κουάντρα-***Βανκοῦβερ*** (Quadra - Vancouver) */Γεωγρ./*. Ἀρχικὴ ὀνομασία τῆς ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ καναδικῆς νήσου *Βανκοῦβερ* (βλ. λ.).

Κουάντσα, ἢ ***Κοάντσα***, καὶ ***Κβάντσα*** */Γεωγρ./*. Ποταμὸς τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς ἐν τῇ πορτογαλικῇ κτήσει τῆς Ἀγγόλας, μήκους περίπου 1120 χλμ. Πηγάζει ἀπὸ τοῦ ὀροπεδίου Μπιχὲ εἰς ὕψος 1600 μέτρων. Ρέων πρὸς ΒΑ. καὶ κατόπιν πρὸς ΒΔ., δέχεται πολλοὺς παραποτάμους, ὧν κυριώτερος εἶναι ὁ *Λουάντο* ἐξ ἀνατολῶν. **Εἰς μῆκος** 260 χλμ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἶναι πλωτὸς διὰ μικρὰ πλοῖα. Ἐκβάλλει εἰς ἀπόστασιν 65 χλμ. νοτίως τῆς Λοάνδας. θ. τ.

Κουανὺ (Coigny), ***Ἄννα-Φραγκίσκη-Αἰμέ***, *κόμισσα ντὲ* —. Γαλλὶς συγγραφεὺς (1769—1820). Ὑπανδρευθεῖσα παρὰ τὴν θέλησίν της τὸν δοῦκα ντὲ Φλερύ, διέλυσε τὸν γάμον της κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς τρομοκρατίας (1794) ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Σαὶν-Λαζάρ, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἀνδρέα Σενιέ, ὅστις τὴν ἠγάπησε περιπαθῶς, οὐχὶ μόνον διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν χάριν της, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν λατινομάθειάν της. Εἰς τὸν Σενιὲ ἐνέπνευσε τὸ τελευταῖον αὐτοῦ ποίημα «La jeune captive». Οὗτος ἐκαρατομήθη τὴν 7ην Θερμιδώρ, ἡ δὲ Κουανὺ ἐσώθη τὴν 9ην τοῦ αὐτοῦ μηνός, καθ' ἣν ἔπεσεν ὁ Ροβεσπιέρρος. Ἐδημοσίευσε τὸ πρὸς αὐτὴν ποίημα τοῦ Σενιὲ τῷ 1796 εἰς τὸ «Almanach des Muses». Ἔγραψε δίτομον μυθιστόρημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Alvar», «Ἀναμνήσεις» καὶ «Προσωπογραφίας» τῶν συγχρόνων της. θ. β.

— **Κουανὺ** (Coigny), ***Μαρία-Φραγκῖσκος-Ἐρρῖκος-Φρανκετό***, *δοὺξ ντὲ* —. Γάλλος στρατάρχης (1737—1821). Διεκρίθη κατὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ Ἀννοβέρου ὑπὸ τὸν στρατάρχην Ρισελιέ, διωρίσθη κατόπιν διοικητὴς τοῦ Καὶν καὶ τοῦ Καμπραί, εἶτα δὲ ἐγένετο εἷς τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων αὐλικῶν τῆς Μαρίας Ἀντωανέττας καὶ τῷ 1787 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ δουκός. Ἐκλεγεὶς ἀντιπρόσωπος τῶν τάξεων τῷ 1789, δὲν συνεμερίσθη τὰς ἰδέας τῆς ἐπαναστάσεως καὶ φυγὼν ἐκ Γαλλίας κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν τοῦ πρίγκηπος Κοντέ. Ἀνέλαβε τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ τῶν βασιλικῶν ἐν Πορτογαλίᾳ καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος Α'. Ὠνομάσθη στρατάρχης ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' τῷ 1816, εἶτα δὲ ἐτοποθετήθη ὡς διοικητὴς τοῦ «Μεγάρου τῶν Ἀπομάχων». θ. β.

— **Κουανὺ** (Coigny), ***Φραγκῖσκος ντὲ*** —. Γάλλος στρατηγὸς (1670—1759). Διαδεχθεὶς τὸν στρατάρχην Βιλλὰρ ἐν Ἰταλίᾳ, ἐνίκησε τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ἐν Πάρμᾳ καὶ Γκουαστέλλᾳ, κατέλαβε τὴν Μοδέναν καὶ ἀπώθησεν αὐτοὺς πέραν τοῦ Πάδου τῷ 1734. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπολέμησε πρὸς τὸν πρίγκιπα Εὐγένιον ἐν Γερμανίᾳ καὶ βραδύτερον (1743) ἠμύνθη τῶν συνόρων τοῦ Ρήνου. θ. β.

Κουαπὲλ (Coypel), ***Ἀντώνιος***. Γάλλος ζωγράφος (1661—1722) Υἱὸς καὶ μαθητὴς τοῦ *Νοὲλ Κουαπὲλ* (βλ. κατωτ.), ἠκολούθησε τὸν πατέρα του εἰς Ρώμην. Ἐκεῖ ὑπέστη βαθεῖαν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μαράττε, τὴν ὁποίαν ἀνευρίσκει τις εὐκόλως εἰς τὰς μορφὰς τῶν προσώπων του, αἱ ὁποῖαι, κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ Βολταίρου, «μορφάζουν ἰταλιστί». Ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους ἐξελέγη ἀκαδημαϊκὸς εἰς ἡλικίαν εἴκοσι μόλις ἐτῶν, τῷ 1681. Ἐζωγράφησεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν, διὰ τὸν θόλον τοῦ παρεκκλησίου, τὸν «Αἰώνιον πατέρα ἐν τῇ δόξῃ Αὐτοῦ», ἐπιδεξίαν σύνθεσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὅμως λείπει ἡ θρησκευτικὴ ἔμπνευσις. Σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τοῦ Κουαπὲλ ἐπὶ τῆς τέχνης τῆς ἐποχῆς του. Ὑπῆρξεν ἐξ ἄλλου ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, συνέγραψε δὲ ἀξιόλογον συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Δέκα λόγοι περὶ ζωγραφικῆς» (1726). Ἐργαζόμενος διὰ μίαν σειρὰν εἰκόνων ἐκ τῆς Ἰλιάδος, ἀπέθανεν ἀπὸ ἐξάντλησιν εἰς ἡλικίαν 61 ἐτῶν.

— **Κουαπὲλ** (Coypel), ***Κάρολος-Ἀντώνιος***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1694—1752), βασιλικὸς ζωγράφος καὶ αὐτός, διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας. Ἠρέσκετο εἰς τοὺς τόνους τῆς σχολῆς τοῦ Ρούμπενς, ἀκολουθῶν οὕτω τὸν πατέρα του, ὅστις εἶχεν ὑποκαταστήσει τὸν φλαμανδικὸν ρεαλισμὸν εἰς τὸν ἰταλικὸν ἰδεαλισμόν. Τὸ τάλαντόν του ἐπέτυχεν ἰδιαιτέρως εἰς τὰς παιδικὰς σκηνὰς καὶ εἰς τὰς κωμικὰς συνθέσεις, τὰς ἀντληθείσας ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Θερβαντὲς καὶ τοῦ Μολιέρου. Εἴκοσι πέντε μικροὶ πίνακές του ἐπὶ τῶν περιπετειῶν τοῦ δὸν Κιχώτου κοσμοῦσι τὸν πύργον τῆς Κομπιένης, εἰς δὲ τὰ ἀπὸ τοῦ Μολιέρου ἐμπνευσθέντα ἔργα του φαίνεται διεισδύσας θαυμασίως εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ μεγάλου Γάλλου κωμῳδιογράφου. Καὶ ὁ ἴδιος ἄλλως τε εἶχε ποιάν τινα ἰδιοφυΐαν κωμῳδιογράφου, ἔγραψε δὲ διὰ τὸ ἰταλικὸν θέατρον ἀρκετὰ μονόπρακτα, τὰ ὁποῖα ἔμειναν ἀνέκδοτα.

— **Κουαπὲλ** (Coypel), ***Νοέλ***. Πατὴρ τοῦ Ἀντωνίου (1629—1707), ἀρχηγὸς τῆς γαλλικῆς καλλιτεχνικῆς οἰκογενείας τῶν Κουαπέλ Εἰργάσθη ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ Λούβρου καὶ τοῦ Κεραμεικοῦ, ὑπὸ τὸν Errard, βραδύτερον δὲ ὁ Le Brun τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἐκτέλεσιν μιᾶς ἐκ τῶν ἐπιβλητικωτέρων ὀροφῶν τοῦ ἀνακτόρου, εἰς τὴν λεγομένην «Μαρμαρίνην αἴθουσαν». Ἐκ τῶν περισσότερον προσωπικῶν ἔργων του προέχει «Ὁ Τραϊανὸς συνδιαλεγόμενος μετὰ τοῦ λαοῦ» (Λοῦβρον). Ἡ τοιχογραφία του «Ἀνάληψις τῆς Παρθένου», τὴν ὁποίαν ἐξετέλεσεν εἰς γεροντικὴν πλέον ἡλικίαν, εἶναι ἔργον λίαν ἀξιόλογον εἰς ἔκφρασιν καὶ ῥώμην. Γ. Ζ.

Κουάρ, ἢ ***Χοὺρ*** (γαλλ. Coire, γερμ. Chur) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἑλβετίας, πρωτεύουσα τοῦ καντονίου τῆς Γρισωνίας, κειμένη ἐντὸς ὡραίας κοιλάδος παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Πλεσσὺρ μετὰ τοῦ Ρήνου, κάτωθεν τοῦ ὄρους Χόχβανγκ (2.835 μ.). Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Ζυρίχης, ἀφ' ἧς ἀπέχει 133 χιλμ., ἔχει ἀκμαῖον ἐμπόριον τυροῦ, οἴνου καὶ ὀπωρῶν καὶ εἶναι ἀξιόλογον τουριστικὸν κέντρον. Κάτ. (1929) 15.100. Ἡ Κουὰρ εἶναι ἀρχαία πόλις, ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Curia Raetorun, ἀπὸ δὲ τοῦ 452 μ. Χ. ἦτο ἕδρα ὁμωνύμου ἐπισκοπῆς. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ πόλις κατώρθωσε βαθμηδὸν νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς κηδεμονίας τῶν ἐπισκόπων καὶ τῷ 1419 προσεχώρησεν εἰς τὸν συνασπισμὸν τῶν ἑλβετικῶν καντονίων. Κοσμεῖται ὑπὸ ὡραίου μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Η' αἰῶνος, περικλείοντος πίνακας τῶν Χολμπάϊν καὶ Ἀ. Ντύρερ. Ἐπίσης ἔχει ἱστορικὸν ἀρχεῖον χειρογράφων τοῦ Καρλομάγνου καὶ τοῦ Λοθαρίου. Χ. Δ.

Κουαράντα (Quaranta) */Παραλ. Γεωγρ./*. Ἡ κατὰ τοὺς ξένους ὑδρογραφικοὺς χάρτας ὀνομασία τοῦ κολπίζοντος ὅρμου καὶ τῆς πόλεως τῶν *Ἁγίων Σαράντα* τῆς Ἠπείρου. Σ. Ε. Λ.

Κουαράντα (Quaranta). —1) ***Κωνσταντῖνος***. Ἰταλὸς θρησκευτικὸς συνθέτης (1813—1887), ἀναβιβάσας τῷ 1839 ἐν Βενετίᾳ τὸ μελόδραμα «Ettore Fieramosca». —2) ***Φραγκῖσκος***. Ἰταλὸς συνθέτης καὶ καθηγητὴς τοῦ ᾠδείου τοῦ Μιλάνου, γεννηθεὶς τῷ 1848. Γ. Σ.

Κουαραντίνα (Quarantina) */Παραλ. Γεωγρ./*. —1) Νῆσος ἐν τῷ λιμένι Μαὸν τῆς Μινόρκας (πλάτ. 39°53' Β. μῆκ. 4° 17' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 148: Port Mahon). —2) Ἐλάσσων λιμήν, ἐν τῷ κολπίζοντι λιμένι τῆς Βαλέττας τῆς Μάλτας (πλάτ. 35° 54' Β, μῆκ. 14° 31' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 974: Valetta harbour) καὶ κατὰ τὸν ΒΑ. αὐτοῦ μυχόν. Ὑπὸ τῶν Μελιταίων ὀνομάζεται *Μάρσα Μουσέϊτ*. Σ. Ε. Λ.

Κουαρέγκι (Quarenghi), ***Ἰωακείμ***. Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων (1744—1817). Ἐμαθήτευσε παρὰ τοῖς Mengs καὶ Pozzi καὶ εἰργάσθη τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του ἐν Ρωσίᾳ. Ἀπέθανεν ἐν Πετρουπόλει, τὴν ὁποίαν ἐκόσμησε διὰ μεγαλοπρεπῶν ἱδρυμάτων. Ὡσαύτως εἰργάσθη καὶ ἐν Μόσχᾳ εἰς τὴν κατασκευὴν λαμπρῶν δημοσίων κτιρίων. Τὰ πλεῖστα τῶν ἱδρυμάτων τούτων ἀνεκαινίσθησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, δύναταί τις ὅμως νὰ ἴδῃ τὴν ἀρχικήν των μορφὴν εἰς τὰ «Διαγράμματα καὶ σχέδια τῶν κυριωτέρων ὑπὸ τοῦ Κουαρέγκι οἰκοδομηθέντων κτηρίων» (1821). Ι. Μ. Π.

Κουάριος */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Μέγας παραπόταμος τοῦ Πηνειοῦ ἐν τῇ δυτικῇ θεσσαλικῇ πεδιάδι, ὅστις ἔρρεε παρὰ τὸ ἀρχαῖον Κιέριον. Νῦν καλεῖται κοινῶς *Σοφαδίτικος* (τουρκ. *Μπουγιοὺκ Τσαναρλῆς*). Εἰς τοῦτον συμβάλλουν τὰ σπουδαιότερα ποτάμια τῶν Δολοπικῶν ὀρέων, τὸ τοῦ *ἁγίου Ἰωάννου*, τῆς *Ρεντίνας*, τοῦ *Παλιασβέστη* καὶ τοῦ *Πενταμύλη*, τοῦ ὁποίου τὸ πρασινωπὸν ὕδωρ ἐξέρχεται ἐκ τῆς λίμνης Ξυνιάδος. Ὁ Κουάριος κατέχει τὴν μέσην θέσιν τῶν ριπιδοειδῶς ρεόντων ποταμῶν τῆς δυτικῆς Θεσσαλίας, οἵτινες ἑνοῦνται πρὸς Β. εἰς ἕνα ποταμόν, συμβάλλοντα μετὰ τοῦ Πηνειοῦ πρὸ τῶν στενῶν τοῦ Καλαμακίου. Ι. Σ. Σ.

Κουαρὶς */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Βακτριανῆς παρὰ τὸν Ὦξον ποταμὸν (*Πτολ.* ΣΤ, ια, 8). Σ. Ε. Λ.

Κουαρνέρο (Quarnero) *κόλπος* */Παραλ. Γεωγρ./*. Ὁ μέγιστος τῶν κόλπων τοῦ Ἀδρία, ἀποτελῶν τὸν Β. ΒΑ. αὐτοῦ μυχὸν καὶ γεωγραφῶν τὰς δυτικὰς τῆς χερσονήσου Ἰστρίας ἀκτάς, ὁλόκληρον τὴν κροατικὴν παράλιον καὶ μέρος τῆς βορείου Δαλματίας, περίπου μέχρι τῆς πόλεως Νόννα. Ἔχων δυτικὸν κέρας τὸ ἀκρωτήριον Προμοντόρε (σλαβον. *Πορρέρ*, πλάτ. 44°46' Β., μῆκ. 13°55' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero), ἐκτείνεται πρὸς Ν. μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Μπιάνκε τῆς νήσου Γκρόσσα, πρὸς Α. δὲ μέχρι τοῦ διάπλου Λιουμπάζ, τοῦ χωρίζοντος τὴν νῆσον Πάγκο ἀπὸ τὴν δαλματικὴν ἀκτήν. Ἐν αὐτῷ πολλαὶ νῆσοι, ὧν κυριώτεραι: Τὸ ζεῦγος τῶν ἀρχαίων *Ἀψυρτίδων*, ἡ *Χέρσο* (Cherso, ἀρχ. *Ἄψορρος*), ἡ *Βέλια* (Veglia, ἀρχ. *Κουρίκτα*), ἡ *Οὔνιε* (Unie), ἡ *Λουσσὶν* (Lussin), ἡ *Πλαουνὶκ* (Plaunic), ἡ *Περβίκιο* (Pervichio), ἡ *Ἄρμπε*, (Arbe, ἀρχ. *Ἄρβα*) καὶ ἡ *Πάγκο* (ἀρχ. *Σκαδρῶνα*). Αἱ ἀκταί του παρουσιάζουν ἐν μὲν τῇ Ἰστρίᾳ ὑποτυπώδη *φιόρδς*, τά *Κούγιε*, *Πόρτο Μπάντο*, *Ἄρσα*, *Πόρτο Λοῦγγο*, *Φιανῶνα*, ἐν δὲ τῇ Κροατίᾳ εἶναι ἀντιθέτως ὁμαλαί, παρουσιαζομένου ἑνὸς μόνον, ἀλλ' ἀρίστου λιμένος, τοῦ *Μπουκάρι* (Buccari). Τὸν δὲ μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Κουαρνέρο ἀποτελεῖ ὁ ἐλάσσων ἐν αὐτῷ κόλπος τοῦ *Φιοῦμε*, ἐπικοινωνῶν πρὸς τὸν λοιπὸν Ἀδρίαν διὰ τριῶν διέκπλων: τοῦ *Κουαρνέρο Γκράντε-Φαραζίνα* πρὸς Δ. καὶ μεταξὺ Ἰστρίας καὶ Χέρσο, τοῦ *Βελια* πρὸς Ν. καὶ μεταξὺ τῆς φερωνύμου νήσου καὶ τῆς Χέρσο, καὶ τοῦ *Μορλάκκα* πρὸς Δ., μεταξὺ τῆς κροατικῆς **ἀκτῆς καὶ τῆς νήσου** Βέλια. Τῶν δὲ διαύλων οἱ

Digitized by Google

ἐπισημότεροι εἶναι οἱ: *Ὄσσερο* μεταξὺ Λουσσὶν καὶ Χέρσο, *Οὔνιε* μεταξὺ φερωνύμου νήσου καὶ Λουσσίν, *Πάγκο* μεταξὺ φερωνύμου νήσου καὶ νήσου Ἄρμπε, *Λουσσὶν* ἀμφίπτυγος πρὸς τὸν Ὄσσερο, *Ζὲγγ* μεταξὺ Βέλια καὶ Περβίκιο. Ἐλάσσονες δίαυλοι εἶναι οἱ: *Οὔλμπο, Μαόν, Σέλβε* καὶ *Λιουμπάς*, ἀνατολικὴ τοῦ κόλπου ἀπόληξις. Σ. Ε. Λ.

Κουαρνερόλο (Quarnerolo) */Παραλ. Γεωγρ./*. Ἡ ἔκτασις τοῦ Ἀδρία ἡ ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τῶν νήσων Βέλια καὶ Πλαουνίκ, πρὸς Δ. ὑπὸ τῶν Χέρσο, Λουσσὶν καὶ Ἀζινέλλο, πρὸς Α. ὑπὸ τῶν Περβίκιο, Γκρεγκόριο καὶ Ἄρμπε καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῶν Πρέμουντα, Σέλβε, Οὔλμπο καὶ Μαόν. Τὰ μᾶλλον χρησιμοποιούμενα στόμιά του εἶναι τὰ πρὸς νότον, μεταξὺ τῶν τεσσάρων ἀμέσως προμνησθεισῶν νήσων. Σ. Ε. Λ.

Κουαρὸν (Coiron. λατιν. Coiratus) */Γεωγρ./*. Ἡφαιστειογενὴς ὀροσειρὰ ἐν Γαλλίᾳ. Διασχίζει ἐκ Δ. πρὸς Α. τὴν Ἀρντές, μεταξὺ τῆς λεκάνης τοῦ Πριβὰ καὶ τῆς περιοχῆς τοῦ Ὠμπενά. Τὸ ὕψος τῶν κορυφῶν της ποικίλλει ἀπὸ 500 μ. μέχρι 1.345. Κατά τινας ἡ ἔκρηξις τοῦ Κουαρὸν ἀνάγεται εἰς τὴν μειόκαινον περίοδον. Μ. Ν. Δ.

Κουαρτᾶνος. Ὄνομα ἀρχαίας κερκυραϊκῆς οἰκογενείας, ἀναγεγραμμένης ἐν τῇ «Χρυσῇ Βίβλῳ» τῆς Κερκύρας. Ταύτης πλεῖστα μέλη διεκρίθησαν κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐνετοκρατίας καὶ προσέφερον σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν νῆσον. Σημαντικώτερος ἐκ τούτων εἶναι ὁ *Ἰωάννης Κουαρτᾶνος*, γεννηθεὶς τῷ 1470 ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1536. Τῇ προτάσει αὐτοῦ ἡ Ἐνετικὴ δημοκρατία ὠχύρωσεν ἐκ νέου τὴν πόλιν Κέρκυραν, ἄνευ τῆς κατεδαφίσεως τῶν ἐπαύλεων, τὰς ὁποίας εἶχον οἱ Κερκυραῖοι εἰς τὰ προάστεια, ἐχορήγησε προνόμια εἰς τὸ συμβούλιον τῆς ἐκλογῆς ἰατροῦ καὶ ἀπεφάσισε τὴν τήρησιν τῆς Κερκύρας ἐν τοῖς ὅπλοις, ὅπως ἀντιμετωπίζῃ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων.

— ***Νικόλαος Κουαρτᾶνος***. Γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1526 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1601. Ἀπεστάλη ὡς πρέσβυς τῶν Κερκυραίων εἰς Βενετίαν τῷ 1577, ὅπως ἐπιδιώξῃ τὴν ἐπισφράγισιν τῶν προνομίων τῆς νήσου, τὴν ἀναγνώρισιν εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας νὰ πωλῶσι τὰ προϊόντα των κατὰ ἐλευθέραν βούλησιν καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν εἰς τοὺς καταπλέοντας εἰς Κέρκυραν ἐνετικοὺς στόλους ν' ἀφαιρῶσι διὰ τῆς βίας τὰ ζῷα τῶν χωρικῶν. Αἱ αἰτήσεις αὗται ἐγένοντο δεκταὶ ὑπὸ τῆς δημοκρατίας. Ἐπίσης ἐπέτυχε τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Φωτίου Παλατιανοῦ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ πρωτοπαπᾶ, μεταβὰς δὲ εἰς Ρώμην κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ παρὰ τοῦ πάπα τὴν διαταγήν, ὅπως μὴ τηρῶσιν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς νήσοις οἱ Λατῖνοι κληρικοὶ τὰ ὁριζόμενα ἐν τῷ ἡμερολογίῳ τοῦ ποντίφικος Γρηγορίου ΙΓ'. Θ. Β.

κουαρτερὸν (cuarterón). Λέξις ἱσπανική, σημαίνουσα τέταρτον καὶ χρησιμεύουσα ἐπίσης πρὸς ὑποδήλωσιν τῶν γεννηθέντων ἐκ πατρὸς λευκοῦ καὶ μητρὸς μιγάδος, ἢ ἀντιστρόφως, καὶ συνεπῶς ὄντων κατὰ τὸ τέταρτον μόνον μαύρων.

κουαρτέττο (τὸ) (ἰταλ. quartetto, γαλλ. quatuor) */Μουσ./*. Καλεῖται οὕτως ἡ μουσικὴ σύνθεσις ἡ γεγραμμένη διὰ τέσσαρα ὄργανα ἢ τέσσαρας φωνὰς καὶ ἡ ὁμὰς τῶν τεσσάρων καλλιτεχνῶν τῶν ἐκτελούντων τὴν μουσικὴν ταύτην σύνθεσιν, ἐσφαλμένως δὲ καὶ τὸ σύνολον τῶν ἐγχόρδων μιᾶς ὀρχήστρας. Τὸ *φωνητικὸν κουαρτέττο*, ἀρχαιότερον πάντων, ἐμφανισθὲν πρὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀπετελεῖτο ἐκ τεσσάρων φωνῶν, ἄνευ συνοδείας (à cappella), δηλαδὴ ἐξ ὑψιφώνου, μεσοφώνου, ὀξυφώνου καὶ βαθυφώνου. Ὁ συνδυασμὸς οὗτος μέχρις σήμερον παρέμεινεν ἰδεώδης, ἀπὸ ἀπόψεως ἁρμονικῆς ἰσορροπίας καὶ πλούτου ἠχητικότητος, καὶ δι' αὐτοῦ ἐγράφησαν πλεῖστα ἀριστουργήματα τῆς μεγάλης πολυφωνικῆς περιόδου ἀπὸ τοῦ Ὄκεγμεμ καὶ τοῦ Ζοσκὲν Ντεπρὲ μέχρι τοῦ Λάσσον καὶ τοῦ Παλεστρίνα. Θαυμάσια ὑποδείγματα φωνητικῶν κουαρτέττων ἀποτελοῦν ἐπίσης τὰ τετράφωνα τραγούδια, ἰδίως τῆς γαλλικῆς σχολῆς τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως, τοῦ Ζαννεκέν, Κλὼντ τοῦ Νέου, Κοστελαὶ κλπ. Τὸ ἀνδρικὸν κουαρτέττο, ἀποτελούμενον ἐκ πρώτων καὶ δευτέρων ὀξυφώνων, πρώτων καὶ δευτέρων βαθυφώνων, εἶναι συνήθως πάντοτε «ἀ καππέλλα» καὶ ἤρχισεν ἐπικρατοῦν ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος κυρίως ἐν Γερμανίᾳ καὶ Κάτω Χώραις. Τέλος ὑπάρχει καὶ τὸ φωνητικὸν κουαρτέττο τοῦ μελοδράματος, μετὰ συνοδείας. Ἡ σύνθεσίς του εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἡ τυπικὴ ἐκ τεσσάρων φωνῶν, μὴ ὑπολογιζομένης εἰς τὴν ἀρίθμησιν τῆς συνοδείας τῆς ὀρχήστρας ἢ τοῦ κλειδοκυμβάλου. Θαυμάσια ὑποδείγματα κουαρτέττων μελοδραμάτων εὑρίσκομεν ἐκ τῶν παλαιοτέρων εἰς τὰ σκηνικὰ ἀριστουργήματα τοῦ Μόζαρτ κλπ., ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων εἰς διάφορα λυρικὰ ἔργα, ἰδίως τῆς ἰταλικῆς σχολῆς (κουαρτέττο «Ριγολέττου», κουαρτέττο «Μποέμ» κλ.).

Τὸ *κουαρτέττο ἐγχόρδων*, τὸ καὶ σπουδαιότερον, ἀποτελεῖται, ἐφ' ὅσον ἄλλη τις ὑπόδειξις δὲν σημειοῦται, ἐκ πρώτου καὶ δευτέρου βιολίου, βιόλας καὶ βιολοντσέλλου. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις και κουαρτέττα μετὰ τριῶν ἐγχόρδων καὶ κλειδοκυμβάλου, ἀπαρτιζόμενα συνήθως ἐκ βιολίου, βιόλας, βιολοντσέλλου καὶ κλειδοκυμβάλου, κουαρτέττα ἐξ ἑνὸς πλαγιαύλου καὶ τριῶν ἐγχόρδων κλπ. Ὁ τύπος τοῦ κλασσικοῦ κουαρτέττου ἐγχόρδων ἐμφανίζεται μόλις περὶ τὸ 1750· ὑπῆρχον βεβαίως καὶ προηγουμένως ἔργα γεγραμμένα διὰ τέσσαρα ὄργανα, ὡς τά: «Quartetti» ἢ «Sinfonie a quattro», συνήθη παρὰ τοῖς Ἰταλοῖς, μέχρις αὐτοῦ τοῦ Μποκκερίνι ἢ καὶ παρὰ τῷ Μπάχ, ἀλλὰ τὰ ἔργα αὐτὰ ὑπενθυμίζουν περισσότερον γράψιμον ὀρχήστρας, παρὰ ἀνεξάρτητον πορείαν τεσσάρων ταυτοχρόνως ὀργάνων. Κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεύνας εἰς τὸν Στάμιτς καὶ τὴν σχολὴν τῆς Μάγχαϊμ, πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τὰ πρῶτα πρότυπα ἐγχόρδων κουαρτέττων, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτὰ τὰ πρῶτα κουαρτέττα τοῦ Χάϋδν ὡς μορφὴ εἶναι ἀκαθόριστα καὶ εἰς μελῳδικὴν πορείαν τῶν ὀργάνων πλησιάζουν πρὸς τὴν ὀρχήστραν. Ἐκ τοῦ πρωτογόνου τούτου κουαρτέττου, ἢ μᾶλλον τοῦ «divertimento διὰ τέσσαρα ὄργανα», ὡς τὸ ἀποκαλεῖ, ἤχθη ὁ Χάϋδν, κατὰ τὴν ὡριμότητα, εἰς τὰ ἀληθινὰ κλασσικὰ κουαρτέττα, τῆς μορφῆς, ἥτις ἔκτοτε ἐπεκράτησε.

Τὰ κλασσικὰ κουαρτέττα ἀποτελοῦνται συνήθως ἐκ τεσσάρων μερῶν. Τοῦ πρώτου ἀλλέγκρο, τοῦ δευτέρου βραδέος μέρους (andante, largo κλ.), τοῦ μινουέττου καὶ τοῦ φινάλε (ροντὸ κτλ.). Ὡς μορφὴ ἀκολουθοῦν τὴν τῆς σονάτας μὲ τὰς παραδεδεγμένας ἀναπτύξεις. Πλουτισθὲν εἰς αἴσθημα καὶ μελῳδικὴν χάριν διὰ τοῦ Μόζαρτ, τὸ κουαρτέττο φθάνει εἰς τὴν ἀνωτάτην βαθμῖδα τῆς τέχνης διὰ τοῦ Μπετόβεν. Τὰ τελευταῖα κουαρτέττα τοῦ μεγάλου τούτου μουσουργοῦ θεωροῦνται τὰ ὑψηλότερα μουσικὰ δημιουργήματα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ὁ Μπετόβεν εἰς τὰ κουαρτέττα του, ὅπως καὶ εἰς τὰς σονάτας, μεταχειρίζεται τὸν ἑνιαῖον ἢ κυκλικὸν τύπον, τὴν κεντρικὴν ἰδέαν ὅλου τοῦ ἔργου, ὃν ἐκ τῶν συγχρόνων θέλει ἐπαναλάβει ὁ Φρὰνκ καὶ ὁ Ντεμπουσσύ, τὰ μοναδικὰ κουαρτέττα τῶν ὁποίων εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ὑποδειγμάτων τοῦ εἴδους. Ἡ μουσικὴ φιλολογία περιλαμβάνει, ἐκτὸς τούτων, κουαρτέττα τῶν Σοῦμπερτ, Σοῦμανν, Λαλό, Σαὶν-Σάνς, Ντβόρζακ, Γκρήγκ, Μποροντίν, Βέρδι, Στράους κ. ἄ. Συνηθεστάτης χρήσεως, ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ ἰδίως, εἶναι τὸ κουαρτέττο ἐκ τεσσάρων κεράτων (quartetto di corni), ὧν ἡ διαπασῶν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν τῆς ἀνδρικῆς χορῳδίας. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

κουαρτίνι (τὸ) */Ναυτ./*· τὸ τεταρτορρόμβιον (βλ. λ. *καρτίνι*).

κουάρτο· ἀντὶ *ἴν κβάρτο* (λατ. in quarto), εἰς τέταρτον, εἰς τετραπλοῦν (ἡ λέξις εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον τοῦ βιβλίου, ὅταν ἕκαστον τυπογραφικὸν φύλλον εἶναι διπλωμένον εἰς τὰ τέσσαρα).

Κουάρτο *ντέϊ Μίλλε* (Quarto dei Mille) */Γεωγραφ./*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Λιγουρίᾳ καὶ τῷ νομῷ τῆς Γενούης, εἰς ἀπόστασιν 8 χλμ. πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς πόλεως Γενούης, ἐπὶ τῆς ἰταλικῆς Ριβιέρα ντὶ Λεβάντε καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Γενούης—Ρώμης. Κάτ. 7.000. Ὠνομάζετο ἄλλοτε *Κουάρτο-ἀλ-Μάρε*, τὸ δὲ σημερινόν της ὄνομα ὀφείλει εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Γαριβάλδης ἐπεβιβάσθη ἐκ τοῦ λιμενίσκου αὐτῆς μετὰ τῶν χιλίων πολεμιστῶν του τῷ 1860, ἐπὶ τῶν πλοίων, δι' ὧν ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Σικελίας. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἐστήθη τῷ 1915 ἐπὶ βράχου, παρὰ τὸν λιμένα, μεγαλοπρεπὲς ὀρειχάλκινον μνημεῖον, ἐπὶ δὲ τῆς σῳζομένης ἔτι ἐν τῇ πόλει οἰκίας, ἐν ᾗ ὁ Γαριβάλδης προπαρασκεύασε τὰ τῆς κατακτήσεως τῆς Σικελίας, ἐστήθη ἀναμνηστικὴ πλάξ. Μ. Δ. Β.

— **Κουάρτο *Σάντ' Ἔλενα*** (Quarto Sant' Elena) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Σαρδηνίᾳ και τῷ νομῷ τοῦ Κάλιαρι, εἰς ἀπόστασιν 6 χλμ. πρὸς τὰ ΒΑ. τοῦ Κάλιαρι, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ προάστειον, παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Κουάρτο, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται δι' ἐπιμήκους λιμνοθαλάσσης. Κάτ. 9 632. Ἔχει μητρόπολιν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ διεξάγει ἐμπόριον οἴνου, σιτηρῶν καὶ ἅλατος. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται λατομεῖα. Μ. Δ. Β.

Κουάρτος (Quartus). Χριστιανὸς κάτοικος τῆς Κορίνθου καὶ φίλος τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅστις γράφων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολήν του, ἀποστέλλει (ιδ', 23) ἀσπασμοὺς τοῦ Κουάρτου τούτου πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἐν Ρώμῃ, ἐξ ἧς πιθανῶς εἰς Κόρινθον μετῴκησεν, ὡς δεικνύει καὶ τὸ λατινικὸν ὄνομά του. Κατὰ παλαιὰν παράδοσιν ὁ Κουάρτος ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἑβδομήκοντα ἀποστόλων καὶ ἐπίσκοπος Βηρυτοῦ, ἡ μνήμη του δ' ὡς ἁγίου ἑορτάζεται τὴν 10 Νοεμβρίου (3 δὲ παρὰ τοῖς δυτικοῖς), μετὰ πέντε ἄλλων ὡσαύτως ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα (Ὀλυμπᾶ, Ροδίωνος, Σωσιπάτρου, Τερτίου καὶ Ἐράστου) δι' ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας, ἧς τὸν Κανόνα ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος. Ε. Γ. Π.

Κουαρτοὺ (Baia de Quartù) */Παραλ. Γεωγρ./*. Κολπίζων ὅρμος τῆς Ν. ἀκτῆς τῆς Σαρδηνίας (πλάτ. 39° 13' Β., μῆκ. 9° 13' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 161a: Sardinia Southern portion). Εἰς 2 ½ χιλιόμ. ἀπὸ τοῦ Β. μυχοῦ φερώνυμος κωμόπολις (9.500 κάτ.). Σ. Ε. Λ.

κουάρτσιον (τὸ) (Guarz) */Ὀρυκτολ./*· βλ. λ. *χαλαζίας*. Γ. Β.

κουασία (ἡ) (Quassia) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σιμαρουβοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *κουασία ἡ πικρὰ* (Quassia amara), ἰθαγενὲς δένδρον τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Κουασία ἡ πικρά.

— **κουασίας *ξύλον*** (Lignum Quassiae) */Φαρμακογ./*. Παραγωγὸν φυτὸν εἶναι ἡ *κουασία ἡ πικρὰ* (Quassia amara). Οἱ κλάδοι καὶ ὁ κορμὸς αὐτῆς κόπτονται, ἀφαιρεῖται ὁ φελλὸς καὶ τέμνονται εἰς τεμάχια ἐστρογγυλωμένα ἢ κυλινδρικά, ἅτινα ἐξάγονται εἰς Εὐρώπην. Φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ ξύλον τῆς κουασίας εἰς δισκία ἢ ἀκανόνιστα τεμάχια, κεκαλυμμένα ἐνίοτε ὑπὸ φελλοῦ τεφροφαίου ἢ ὑπὸ κηλίδων τεφροειδῶν ἢ τεφρῶν. Τὸ ξύλον τῆς κουασίας περιέχει 0,2—0,3 % κουασίνης, ἴχνη αἰθερίου ἐλαίου, ρητινώδεις οὐσίας, σάκχαρον καὶ σαπωνίνην τινά. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν τὸ ξύλον τῆς κουασίας ἀναγράφεται εἰς δόσεις 1—2 γρ. ἡμερησίως εἰς κόνεις ἢ καταπότια ἢ ὡς ἀφέψημα (10—15 : 200 ὕδατος), ὡς διεγερτικὸν τοῦ στομάχου καὶ ἐνίοτε ὡς εἰδικὸν κατὰ τῆς ἐπιμόνου δυσκοιλιότητος φάρμακον. Εἰς κανονικὰς δόσεις προκαλεῖ ὑπερέκκρισιν τῶν νεφρῶν, τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ σιέλου, διευκολύνει δὲ τὴν ἀποβολὴν τῶν χολολίθων. Εἰς μεγαλυτέρας δόσεις τὸ ξύλον τῆς κουασίας προκαλεῖ ναυτίας, ἐμέτους, γαστρεντερικὸν ἐρεθισμὸν μετ' ἐγκαύματος τοῦ οἰσοφάγου, μετωπικὴν κεφαλαλγίαν, βάρος καὶ ἄλγος τοῦ στομάχου, πυρετικὴν ἀπάθειαν, διαρροϊκὰς κενώσεις, σπασμοὺς τῶν μυῶν τῶν κνημῶν, κατὰ τῶν ὁποίων δύναται νὰ παραγγελθῇ ἐπιτυχῶς ἡ χλωράλη. Εἰς μικρὰς δόσεις ἡ κουασία διεγείρει τὴν ὄρεξιν, διευκολύνει τὴν πέψιν, ρυθμίζει τὰς κενώσεις, αἵτινες καθίστανται κιτρινωπαὶ καὶ χολώδεις, δρᾷ καὶ ὡς διουρητικόν. Ἡ κουασία δὲν πρέπει νὰ παραγγέλληται εἰς ἐπιτόκους γυναῖκας, οὔτε ἐν συνδυασμῷ μὲ κόνιν κολόμβου ἢ γεντιανῆς, ἁλάτων τοῦ σιδήρου, ὀξέων ἢ ὀξίνων ἁλάτων.

Εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἐκχυλίσματος τῆς κουασίας (Extractum Quassiae), ἐγχύματος κουασίας (Infusum Quassiae), ὅπερ ἀναγράφεται ὡς σκωληκοκτόνον, ἐπίσης χρησιμεύει ὡς ἐντομοκτόνον. Τὸ ξύλον τῆς κουασίας ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ὡς στομαχικὸν καὶ ὡς καθαρτικὸν τοῦ αἵματος. Κ. Γ. Μ.

κουασίνη (ἡ) */Χημ./*. Πικρὰ ὕλη ἐκ τοῦ ξύλου *κουασίας τῆς πικρᾶς*. Ἔχει τὸν τύπον $C_{10}H_{12}O_{3}$ ἢ $C_{31}H_{42}O_{4}$ ἢ $C_{32}H_{42}O_{10}$. Τὸ ξύλον τῆς κουασίας περιέχει πιθανῶς τέσσαρας πικρὰς ὕλας, διακρινομένας ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς τήξεως, αἵτινες εἶναι 210°, 216°, 221—226° καὶ 239—242°. Στερεὸν κρυσταλλικὸν σῶμα, ἄοσμον καὶ πικρότατον. Εὐδιάλυτον εἰς τὸ βράζον ὕδωρ, δυσδιάλυτον εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ καὶ τὸν αἰθέρα καὶ εὐδιάλυτον εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸ χλωροφόρμιον. Χορηγεῖται εἰς μικρὰς δόσεις ὡς τονωτικὸν τοῦ στομάχου, εἰς μεγαλυτέρας ὅμως δόσεις δρᾷ ἐπιβλαβῶς. Σ. Γ.

Κοῦβα */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις τῆς ἐντὸς Γάγγου Ἰνδικῆς, ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Λιμυρικῆς καὶ δυτικῶς τοῦ Ψευδοστόμου, μεσόγειος (*Πτολεμ.* Ζ, α, 85). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

Κοῦβα (Cuba, προφ. Κιούμπα). Ἡ μεγαλυτέρα τῶν Ἀντιλλῶν νήσων, περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν παραλλήλων 74°7' καὶ 84°57' Δ. μήκους καὶ 19°48' καὶ 23°13' Β. πλάτους. Εἶναι ἡ δυτικωτέρα τῶν Ἀντιλλῶν νήσων, κειμένη κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Μεξικανικοῦ κόλπου, χωρίζεται δὲ ἀπὸ μὲν τῆς Φλωρίδος πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ στενοῦ τῆς Φλωρίδος, ἀπὸ δὲ τοῦ Μεξικοῦ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ στενοῦ τοῦ Γιουκατάν, ἔχει δὲ πρὸς τὰ ΒΑ. τὰς νήσους Μπαχάμας, πρὸς τὰ Α. τὴν Ἀϊτὴν καὶ πρὸς ΝΑ. τὴν Ἰαμαϊκήν. Ἀποτελεῖ μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν νησίων, 1300 τὸν ἀριθμόν, ὧν ἡ *Πίνος* μόνον σημαντική, τὴν δημοκρατίαν τῆς Κούβας, διατελοῦσαν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, ἐλλειψοειδές, μέγιστον μῆ-

Digitized by Google

κος 730 μιλίων, μέσον πλάτος 50 μιλίων, ἔκτασιν 114.524 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 3.593.615. Πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ τῆς δημοκρατίας εἶναι ἡ *Ἀβάνα* (βλ. λ.).

—[ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] ***Ἀκτογραφία.*** Τὸ ἀκτογραφικὸν ἀνάπτυγμα τῆς νήσου εἶναι 2.500 μιλλίων, οἱ δὲ λιμένες αὐτῆς θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς καλυτέρους τοῦ κόσμου. Μεγαλύτεροι τούτων πρὸς Β. μὲν εἶναι οἱ: *Μαρίελ Καμπάνας, Μπάνες, Σάγκουα λὰ Γκράντε* καὶ *Μπαράκοα*· πρὸς Ν δὲ οἱ: *Μαντζανίλλο, Σάντα Κρούζ, Μπαταμπάνο* καὶ *Τρινιντάδ*.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους. Ἡ ἐπαρχία *Σαντιάγου* (ἤδη *Ὀριέντε*) εἶναι ὀρεινή· ἡ *Καμαγουέϋ* ἔχει ἐκτεταμένας πεδιάδας, ἐλαφρῶς διακοπτομένας ὑπὸ χαμηλῶν ὀρέων πρὸς τὰ δυτικά· ἡ *Σάντα Κλάρα*, ἔχει τὸ ἀνατολικὸν μέρος πολὺ ἀνώμαλον· αἱ *Ματάντζας* καὶ *Ἀβάνα* εἶναι ἐπίπεδοι μὲ μικροὺς καὶ χαμηλοὺς λόφους· καὶ ἡ *Πινὰρ ντὲλ Ρίο* διασχίζεται ἀπὸ ὑψηλὴν ὀροσειράν.

Ὀρεογραφία καὶ ὑδρογραφία. Ἐν Κούβᾳ ὑπάρχουν τρεῖς ὀροσειραί, ἡ δυτική, ἡ ἀνατολικὴ καὶ ἡ κεντρική, πλὴν ἄλλων μικροτέρων. Ὑψηλότερον ὄρος εἶναι τὸ Τουρκουῖνο, φθάνον εἰς ὕψος 8.320 ποδ. Χαρακτηριστικὸν τῆς νήσου εἶναι ἡ ὕπαρξις πλείστων σπηλαίων ἐντὸς τοῦ ἀσβεστώδους ἐδάφους, τὸ ὁποῖον καταλαμβάνει τὴν μεγαλυτέραν ἐπιφάνειαν τῆς νήσου. Σπουδαιότερα τούτων εἶναι τὰ τῆς *Κοτίλλα, Μπέλλαμαρ, Μόντε Λίμπανο* καὶ *Σὰντ Χουὰν ντὲ λὸς Ρεμέντιος*. Πολλὰ ρυάκια ἐξαφανίζονται εἰς ὑπογείους φυσικὰς σήραγγας. Ὁ ποταμὸς *Ρίο Σὰν Ἀντώνιο* ἐξαφανίζεται πλησίον τοῦ Σὰν Ἀντώνιο Ντὲ Λὸς Μπάνος· τὰ πίπτοντα ὕδατα τοῦ *Τζατιμπόνικο ντὲλ Νόρτε* ἐξαφανίζονται καὶ πάλιν ἀναφαίνονται· τὰ ὕδατα τοῦ *Μόα* πλησίον τῆς Γκουαντανάμο, πίπτουν ἐντὸς ἀβύσσου καὶ ἀναβρύουν περαιτέρω ἀπὸ βάθους 300 ποδῶν· ὁ *Ζόζο*, ἐξαφανίζεται ἐντὸς μεγάλης καταβόθρας καὶ ἀναφαίνεται ὁρμητικὸς πλησίον τῆς θαλάσσης. Αἱ πηγαὶ γλυκοῦ ὕδατος εἰς τὰ νότια παράλια τῆς νήσου ὑποτίθεται ἐπίσης ὅτι εἶναι ἔξοδοι ὑπογείων ρυάκων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ποταμῶν τῆς νήσου εἶναι μεγάλος, ἀλλὰ σχεδὸν ὅλων τὸ μῆκος εἶναι βραχὺ καὶ ὁ ροῦς ὁμαλός. Μόνον ὁ ποταμὸς *Κῶτο*, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ὀριέντε, ἔχει μῆκος 250 μιλίων καὶ εἶναι πλωτὸς ἀπὸ μικρὰ πλοῖα. Ἄλλοι ποταμοὶ εἶναι ὁ *Ζατιμπόνικο ντὲλ Σούρ*, ὁ *Σαλάντο*, ὁ *Σάγκουα λὰ Γκράντε*, πλωτὸς ἐπὶ 20 περίπου μίλια, ὁ *Νταμούτζι*, ὁ *Κανιμὰρ* καὶ ὁ *Κουγιαγκατέτζε*. Κοιλάδες ὀλίγαι ὑπάρχουν ἄξιαι λόγου, αἱ *Γιουμούρι, Τρινιντὰδ* καὶ *Γκουίνις* καὶ μεταξὺ Μαριὲλ καὶ Ἀβάνας ἡ ὡραία κοιλὰς *Ἀριγκουανάμπο*. Ἐκ τῶν λιμνῶν ἡ ὡραιοτέρα εἶναι ἡ *Ἀριγκουανάμπο*, ἔχουσα ἐμβ. 6 τετρ. μιλ. Σπουδαιότεροι καταρράκται εἶναι οἱ τοῦ *Γκουαμά*, τοῦ *Χαναμπανίλλα* (πίπτοντες ἀπὸ ὕψους 300 ποδ. περίπου), τοῦ *Ροζάριο* καὶ οἱ καταρράκται *Ἀλμεντάρες*, πλησίον τῆς Ἀβάνας.

Κλῖμα. Τὸ κλῖμα τῆς Κούβας εἶναι τροπικὸν καὶ ὑγρόν. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου μέχρι τοῦ Ἀπριλίου ἐπικρατεῖ ξηρασία, κατὰ τοὺς ἄλλους δὲ μῆνας πίπτουν συχναὶ βροχαί, κατὰ διαστήματα δὲ ἐκρήγνυνται λαίλαπες, ἐπιφέρουσαι καταστροφάς. Ἡ τροπικὴ θερμότης καὶ ἡ ὑγρασία τῆς Κούβας εὐνοοῦν τὴν βλάστησιν, ἡ ὁποία εἶναι πλουσία. Δένδρα, δάση, ὀπῶραι, εὑρίσκονται ἐν Κούβᾳ εἰς μεγάλην ποικιλίαν καὶ ἀφθονίαν, ζῷα δὲ ποικίλα καὶ πτηνὰ καὶ ἰχθύες διαιτῶνται ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ λιμνῶν.

—[ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] ***Γεωργία, βιομηχανία καὶ ἐμπόριον.*** Ἐν τῇ νήσῳ καλλιεργεῖται εἰς μεγάλην κλίμακα ὁ καπνός, τὸ σακχαροκάλαμον, ὁ καφὲς καὶ ἄλλα εἴδη. Ἡ βιομηχανία τῆς χώρας εἶναι ἐπίσης ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη. Ἐν Κούβᾳ λειτουργοῦν βυρσοδεψεῖα, ἐργοστάσια πούρων καὶ πίλων, ὡς καὶ διατετηρημένων φρούτων καὶ κρεάτων. Τὸ ἐμπόριον διεξάγεται κυρίως ἐπὶ γεωργικῶν καὶ δασικῶν προϊόντων. Ἡ χώρα ἐξάγει σάκχαριν, καπνόν, ὀπώρας, μαόνιον κλπ. Ἐξ Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰσάγονται εἰς τὴν νῆσον τρόφιμα, μέταλλα, εἴδη βιομηχανίας, ξυλεία, ἔπιπλα, καὶ λίπος. Τῷ 1928 εἰσήχθησαν ἐμπορεύματα ἀξίας 85.450.000 δολ. καὶ ἐξήχθησαν 85.392.151 δολλαρίων.

Συγκοινωνία. Ἡ συγκοινωνία εἶναι κακή. Ὁ πρῶτος σιδηρόδρομος ἐλειτούργησε τῷ 1837, συνδέσας τὴν Ἀβάναν μὲ τὴν Γκουῖνις. Τῷ 1927 αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ ἐξετείνοντο εἰς μῆκος 3.025 μιλλίων. Οἱ τηλέγραφοι καὶ τὰ τηλέφωνα ἀνήκουν εἰς τὸ κράτος. Ὁδοὶ ἄξιαι λόγου ὑπῆρχον μόνον δύο, ἀπὸ τῆς δευτέρας ὅμως καταλήψεως ὑπὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τὸ ὁδικὸν δίκτυον ἤρχισε νὰ ἐπεκτείνεται.

Ὀρυκτὸς πλοῦτος. Πολλὰ μεταλλεῖα ὑπάρχουν εἰς τὴν νῆσον, ἀλλὰ ὀλίγα εἶνάι βιομηχανικῶς ἐκμεταλλεύσιμα. Μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ὑπῆρχον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἱσπανικῆς κατακτήσεως, ἀλλὰ τὰ μεταλλεύματα ταῦτα εἶναι ἤδη πολὺ σπάνια. Μεγάλα καὶ πλούσια στρώματα ὀρειχάλκου ὑπάρχουν εἰς τὴν Σιέρα ντὲ Κόμπρε, τῆς ἐπαρχίας Ὀριέντε, πλησίον τῆς πόλεως Σαντιάγου, ἐπίσης δὲ σίδηρος καὶ μαγνήσιον, ἐν ἀφθονίᾳ, νίᾳ εἰς τὰς ἐπαρχίας Καμακουέϋ καὶ Πινὰρ ντὲλ Ρίο. Ἐπίσης σίδηρος ἐξάγεται εἰς Νταικουίρι, πλησίον τοῦ Σαντιάγου. Μαγνήσιον ἐξάγεται κυρίως κατὰ μῆκος τῆς παραλίας μεταξὺ Σαντιάγου καὶ Μανζανίλο· ἀλλὰ καὶ χρώμιον καὶ ἄλλα σπανιώτερα μεταλλεύματα ὑπάρχουν ἐν τῇ χώρᾳ, καθὼς καὶ ἀσφαλτοειδῆ παντὸς εἴδους, πετρελαιώδη, νάφθα, λιγνίτης καὶ ἄνθραξ. Παρασκευάζεται ἐπίσης μεγάλη ποσότης ἀσβεστολίθου καταλλήλου πρὸς οἰκοδόμησιν. Εἰς Ἀβάναν τὰ καλύτερα οἰκοδομήματα κτίζονται μὲ μαλακὸν λευκὸν ἀσβεστόλιθον, ὁ ὁποῖος σκληρύνεται καὶ ἀμαυροῦται, μὲ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου. Μεταλλικὰ ὕδατα ὑπάρχουν ἄφθονα, δὲν ἔχουν ὅμως μεγάλην διάδοσιν εἰς τὸ ἐμπόριον.

— [ΠΟΛ. ΓΕΩΓΡ.] Τὸ Σύνταγμα τῆς Κούβας συνετάχθη κατὰ τὴν περίοδον τῆς στρατιωτικῆς κατοχῆς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ ἐψηφίσθη τὴν 21ην Φεβρουαρίου 1901, ὑπέστη δὲ τροποποιήσεις τινάς, κατ' ἀπαίτησιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, αἵτινες ἐψηφίσθησαν τὴν 12 Ἰουνίου 1901. Τὸ Σύνταγμα εἶναι συντεταγμένον κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, μέ τινας διαφοράς. Εἰς τὰς ἐπαρχίας παρεχωρήθη αὐτονομία, ἀλλ' οὐχὶ τόσον εὐρεῖα, ὅπως εἰς τὰς πολιτείας τῆς ἀμερικανικῆς συμπολιτείας.

Ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας ἐκλέγεται ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ περίοδον ἓξ ἐτῶν, μὴ ὢν ἐπανεκλέξιμος. Ἀσκεῖ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, διορίζει καὶ παύει τοὺς ὑπουργούς, δὲν δύναται ὅμως νὰ προβῇ εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ κογκρέσου. Τὸ κογκρέσον ἀπαρτίζεται ἐκ δύο βουλῶν, ἀσκεῖ δὲ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν. Ἐκλογεῖς εἶναι οἱ συμπληρώσαντες τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας των. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς γερουσίας ἀνέρχεται εἰς 36, ἐκλεγομένων δι' ἐννέα ἔτη, δι' ἐμμέσου ψηφοφορίας, καὶ ἀνανεουμένων κατὰ τὸ τρίτον ἀνὰ τριετίαν. Ἡ βουλὴ ἀπαρτίζεται ἐξ 128 βουλευτῶν, οἵτινες ἐκλέγονται δι' ἓξ ἔτη, δι' ἀμέσου ψηφοφορίας, καὶ ἀνανεοῦνται κατὰ τὸ ἥμισυ ἀνὰ τριετίαν. Ἑκάστη τῶν ἓξ ἐπαρχιῶν διοικεῖται ἀπὸ κυβερνήτην καὶ ἀπὸ βουλήν.

Ἡ δημοτικὴ ἐκπαίδευσις εἶναι ὑποχρεωτικὴ καὶ παρέχεται δωρεάν. Τὰ σχολεῖα μέσης καὶ ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως εἶναι κρατικά. Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἀβάνας λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1728, ἔχει βιβλιοθήκην, σταθμὸν πειραματικὸν γεωργίας, βοτανικὸν κῆπον καὶ ἄλλα παραρτήματα. Τὰ 56 % τῶν κατοίκων εἶναι ἐγγράμματοι. Οἱ μαῦροι ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς των ἀπολαύουν πλήρων δικαιωμάτων. Οἱ κάτοικοι κατὰ πλειοψηφίαν εἶναι καθολικοί.

Νόμισμα. Ἐν Κούβᾳ ἰσχύει ἀπὸ τοῦ 1914 ὡς νομισματικὸν σύστημα ὁ μονομεταλλισμὸς χρυσοῦ. Νομισματικὴ μονὰς εἶναι τὸ χρυσοῦν peso, βάρους 1,6718, καὶ τίτλου 0,900 (τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ δολλάριον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν), ἴσον πρὸς 100 centavos. Τ. Κ.

Στρατός. Ὁ τακτικὸς στρατὸς περιλαμβάνει: 1 γενικὸν ἐπιτελεῖον, 8 ἐπιτελεῖα τῶν ἰσαρίθμων στρατιωτικῶν περιφερειῶν, εἰς ἃς διαιρεῖται ἡ χώρα, 6 συντάγματα ἱππικοῦ, ἐκ 3 ἰλῶν καὶ 1 οὐλαμοῦ πολυβόλων, 4 τάγματα πεζικοῦ, ἐκ 4 λόχων καὶ 1 οὐλαμοῦ πολυβόλων, 3 τάγματα ἐπακτίου πυροβολικοῦ, ἐκ 4 λόχων καὶ 1 οὐλαμοῦ πολυβόλων, 1 πεδινὴν καὶ 2 ὀρειβατικὰς πυρβολαρχίας, 1 σῶμα μηχανικοῦ, ἐξ 1 λόχου σιδηροδρομικῶν καὶ 1 λόχου σκαπανέων, σῶμα σηματοδοτῶν, ἐξ 1 λόχου ἀσυρματιστῶν καὶ 1 λόχου τηλεγραφητῶν καὶ τηλεφωνητῶν, 1 μοίρας ἀεροπορίας, συνολικῆς δυνάμεως περὶ τὰς 12.500 ἀνδρῶν. Πρὸς τούτοις χωροφυλακὴν ἐκ 38 ἰλῶν, συνολικῆς δυνάμεως περὶ τὰς 5.000 ὁπλιτῶν. Ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ πάντας τοὺς πολίτας ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 45ου ἔτους τῆς ἡλικίας· ἡ εἰς τὸν ἐνεργὸν ὅμως στρατὸν θητεία εἶναι προαιρετικὴ ἐν καιρῷ εἰρήνης, διαρκείας κατ' ἐλάχιστον δύο ἐτῶν. Κ. Δ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Κοῦβα ἀνεκαλύφθη τὴν 27 Ὀκτωβρίου 1492 ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου, ὁ ὁποῖος ὠνόμασεν αὐτὴν Χουάνα. Βραδύτερον ὁ Βελάσκεθ ἔδωσεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα Φερδινάντα, ἀλλά, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ὑπερίσχυσε καὶ ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα Κοῦβα, ὅπερ ἔδιδον εἰς αὐτὴν οἱ ἰθαγενεῖς. Ὁ Κολόμβος ἐξηρεύνησεν αὐτὴν καλύτερον κατὰ τὸ δεύτερον αὐτοῦ ταξίδιον, διετήρησεν ὅμως καὶ μετὰ τοῦτο τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τμήματος τῆς ἠπείρου, εἰς ἀναζήτησιν τῆς ὁποίας εἶχεν ἀρχικῶς ἀποπλεύσει ἐξ Ἱσπανίας. Μόνον κατὰ τὸ 1508, ὅτε ὁ Ἱσπανὸς ἐξερευνητὴς Σεβαστιανὸς Ὀκάμπο ἀνέλαβε τὴν τελείαν ἐξερεύνησίν της καὶ περιέπλευσεν αὐτήν, διεπιστώθη ὅτι πρόκειται περὶ νήσου. Μετὰ τὴν διαπίστωσιν ταύτην ἡ ἱσπανικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε τὸν ἀποικισμόν της καὶ ἀπέστειλεν ἐκ τῆς Ἀϊτῆς τῷ 1511 τὸν Ντιέγκο Βελάσκεθ ἐπὶ κεφαλῆς 300 ἀνδρῶν, οἵτινες ἀπεβιβάσθησαν διὰ τεσσάρων πλοίων εἰς τὸ Σαντιάγον καὶ μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν κατέλαβεν τὴν νῆσον. Ὁ Βελάσκεθ, διορισθεὶς ἀντιβασιλεύς, ἵδρυσεν ἐν αὐτῇ τῷ 1512 τὰς ἀρχαιοτέρας ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν πόλεων: τὴν Νουέστρα Σενιόρα, ἥτις μετωνομάσθη εἰς Μπαρακόα, τὴν Μπαϋάμο, τὴν Τρινιντάδ, τὴν Σάντο Ἐσπίριτου, τὴν Πουέρτο Πρίντσιπε, τὴν Σαντιάγο ντὲ Κούβα καὶ τὴν Σὰν Κριστομπάλ. Ὑπὸ τὴν διακυβέρνησιν τοῦ Βελάσκεθ ἡ ἱσπανικὴ ἀποικία τῆς Κούβας προώδευσε μεγάλως καὶ ἐχρησίμευσε κατόπιν ὡς ἀφετηρία πρὸς κατάκτησιν τοῦ Μεξικοῦ. Μετὰ τὴν κατάκτησιν ταύτην καὶ τὴν ἐξερεύνησιν τῆς Φλωρίδος, ὁ ΒΔ. λιμὴν τῆς Κούβας Σὰν Κριστομπάλ, ὁ ὁποῖος μετωνομάσθη εἰς Ἀβάνα, ἀνεπτύχθη ταχέως καὶ ἀπέβη ὁ κυριώτερος λιμὴν τῆς νήσου. Τῷ 1538 ἡ Ἀβάνα κατεστράφη ὑπὸ πειρατῶν, ἀλλ' ἀνῳκοδομήθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ Ντὲ Σότο, ὁ ὁποῖος εἶχε προβῆ εἰς τοσαύτας καταπιέσεις τῶν ἰθαγενῶν Ἰνδῶν, ὥστε οὗτοι, τῷ 1560, εἶχον ἐξολοθρευθῆ τελείως. Ἡ εὐνοϊκὴ θέσις τῆς Ἀβάνας, ἰδίως πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τὰς ἐπιθέσεις τῶν πειρατῶν, ὡδήγησε τοὺς Ἱσπανοὺς εἰς τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτευούσης ἐκ τοῦ Σαντιάγου εἰς ταύτην. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἡ Ἀβάνα, συγκεντρώσασα πᾶσαν σχεδὸν τὴν κίνησιν τῆς νήσου, ἀπέβη ὁ στόχος τῶν πειρατῶν, οἵτινες πολλάκις ἐδῄωσαν αὐτήν. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἱσπανοὶ προέβαινον εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς νήσου διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς καλλιεργείας τοῦ βάμβακος. Ἡ μονοπωλιακὴ ὅμως διαχείρισις τῆς καλλιεργείας ταύτης ὑπὸ τοῦ κράτους προεκάλεσε, τῷ 1717, πολλὰς ἐπαναστάσεις, αἵτινες πᾶσαι κατεπνίγησαν εἰς τὸ αἷμα. Κατόπιν ὅμως ἀνεπτύχθη εὐρύτατον λαθρεμπόριον καπνοῦ μετὰ τῆς Ἰαμαϊκῆς, ἕνεκα δὲ τούτου ἡ ἱσπανικὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ βάμβακος εἰς τοὺς ἐμπο-

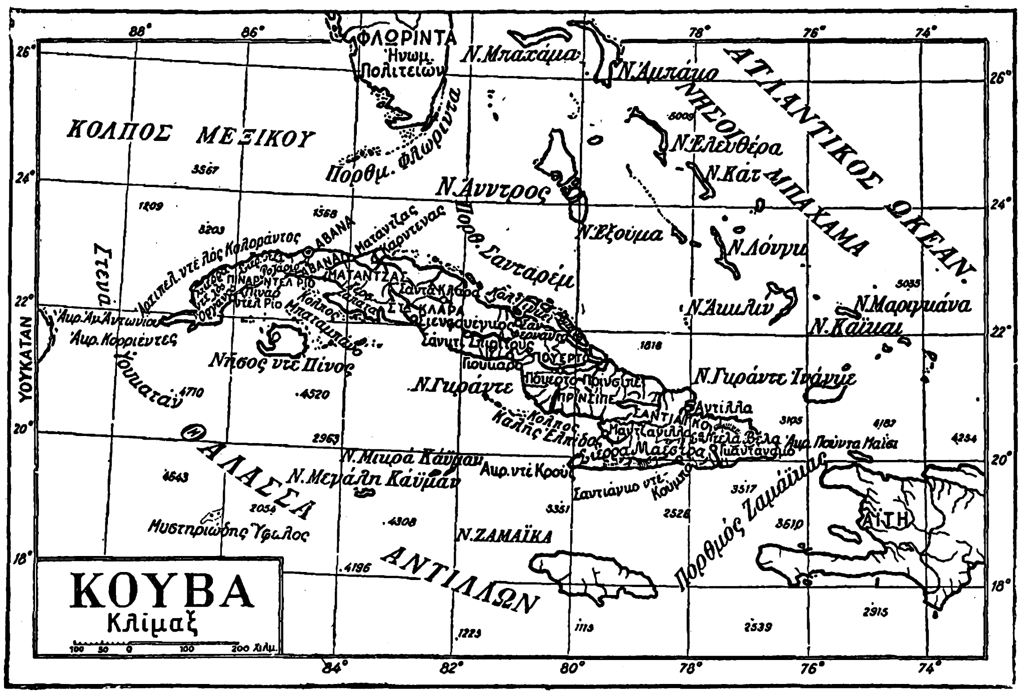

Digitized by Google

ρους τοῦ Κάδιξ. Περὶ τὸ τέλος τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου οἱ Ἄγγλοι, οἵτινες εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ κατακτήσει τὴν Μαρτινίκαν, διωργάνωσαν μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Κούβας, ἀποβιβάσαντες τῷ 1762 διὰ 44 πλοίων 15 000 ἄνδρας εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἁβάνας, καταλαβόντες τὸ δυτικὸν ἥμισυ τῆς νήσου. Οἱ Ἄγγλοι ἐξεκένωσαν τὴν Κοῦβαν τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἐπιτυχόντες εἰς ἀντάλλαγμα τὴν Φλωρίντα. Τῷ 1765 οἱ Ἱσπανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσουν εἰς τὴν νῆσον ἐλευθερίαν ἐμπορίου μετὰ τῆς Ἱσπανίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν τῆς καλλιεργείας τοῦ καπνοῦ καὶ εἰς τὴν πλήρη εὐημερίαν τῶν κατοίκων τῆς νήσου. Ἀπὸ τοῦ 1773 ἤρχισεν ἀναπτυσσόμενον ἐν Κούβᾳ καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων, ὅπερ συνέτεινεν εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ ἐκ μαύρων πληθυσμοῦ αὐτῆς. Τῷ 1777 ἡ Κοῦβα κατέστη σχεδὸν ἀνεξάρτητος γενικὴ διοίκησις μετὰ δὲ τὸν πόλεμον τῆς ἀμερικανικῆς ἀνεξαρτησίας παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἁβάναν καὶ τὸ Σαντιάγον πλήρης ἐλευθερία ἐμπορίου μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἐν Κούβᾳ ἐπέδρασεν ἐπίσης ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας, κατόπιν τῆς ἱδρύσεως τῶν δημοκρατιῶν τῶν Μαύρων εἰς τὸν Ἅγιον Δομίνικον, μέγα μέρος τοῦ λευκοῦ πληθυσμοῦ μετηνάστευσεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Κοῦβαν, ὅπου εἰσήγαγε καὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ καφὲ καὶ τῆς σακχάρεως. Οἱ νέοι ἄποικοι, διαθέτοντες μεγάλα κεφάλαια, ἀνέπτυξαν τὴν γεωργίαν καὶ ηὔξησαν τὸν πλοῦτον τῆς χώρας. Τῷ 1812, 1844 καὶ 1848 ἐξερράγησαν ἐπαναστάσεις τῶν μαύρων, αἵτινες ὅμως κατεστάλησαν εὐχερῶς. Τῷ 1816 ἐγκατελείφθη τὸ μονοπώλιον τοῦ καπνοῦ, τῷ δὲ 1818 παρεχωρήθη πλήρης ἐλευθερία ἐμπορίου καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1812 μέχρι τοῦ 1820 εἶχεν ἐπιτύχει νὰ ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῇ ἱσπανικῇ βουλῇ δι' ἀναλόγου τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς ἀριθμοῦ βουλευτῶν. Τῷ 1836 ἐξερράγη ἐπανάστασις τῶν φιλελευθέρων, συνεπείᾳ ἀρνήσεως τοῦ διοικητοῦ αὐτῆς, στρατηγοῦ Τάκον, νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν μετάβασιν τῶν βουλευτῶν τῆς Κούβας εἰς τὴν ἱσπανικὴν βουλήν. Καὶ ἡ ἐπανάστασις αὕτη κατεστάλη, ἀπολήξασα εἰς περιορισμὸν τῶν ἐλευθεριῶν τῶν κατοίκων τῆς Κούβας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἀγγλία ἐζήτησε τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας ἐν Κούβᾳ, αἱ δὲ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς ἤρχισαν νὰ ἐποφθαλμιοῦν τὴν νῆσον, φοβούμεναι μήπως αὕτη καταληφθῇ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Τῷ 1845 ἐπροτάθη εἰς τὴν γερουσίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἡ ἀγορὰ τῆς Κούβα., τῷ δὲ 1846 ἐσχηματίσθη ἀμερικανικὴ ἑταιρεία πρὸς συγκέντρωσιν κεφαλαίου 200 ἑκατομμυρίων δολλαρίων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἡ ἀμερικανικὴ ὅμως κυβέρνησις ἀντετάχθη εἰς τὴν ἀγορὰν ταύτην. Ἀπὸ τοῦ 1847 μέχρι τοῦ 1852 ἡ νῆσος ὑπέφερεν ἀπὸ νέας ἐπαναστάσεις καὶ ἀποπείρας διαφόρων αὐτονομιστῶν καὶ Ἀμερικανῶν τυχοδιωκτῶν, οἵτινες προσεπάθησαν νὰ ἐξεγείρουν τὸν λαὸν τῆς Κούβας ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Τῷ 1852 ἡ ἱσπανικὴ κυβέρνησις ἐζήτησεν ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς Γαλλίας νὰ ἐγγυηθοῦν εἰς αὐτὴν τὴν κατοχὴν τῆς νήσου, ἀλλ' οὗται ἠρνήθησαν νὰ δεχθοῦν τὴν πρότασιν. Οἱ Ἱσπανοί, ὅπως καταπνίξουν τὰς χωριστικὰς προσπαθείας τῶν ἐντοπίων, παρεχώρησαν τῷ 1854 πλεῖστα δικαιώματα εἰς τοὺς νέγρους, τοὺς ὁποίους κατώρθωσαν οὕτω νὰ παρασύρουν πρὸς τὸ μέρος των. Τοῦτο ὅμως προεκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας τῶν λευκῶν, οἵτινες κατηγόρουν τὴν ἱσπανικὴν κυβέρνησιν ἐπὶ «ἐξαφρικανισμῷ» τῆς νήσου, καὶ ἠνάγκασε τὰς εὐπόρους τάξεις νὰ ταχθοῦν μὲ τὸ μέρος τῶν ἐπιθυμούντων τὴν ἕνωσιν μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Τῷ 1868, συνεπείᾳ κακῆς διοικήσεως καὶ ἀρνήσεως τῆς ἱσπανικῆς κυβερνήσεως νὰ εἰσακούσῃ τὰ παράπονα εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ἐπὶ τούτῳ ἀποσταλείσης ἐκ Κούβας, ἐξερράγη ἐπανάστασις, ἥτις διήρκεσε μέχρι τοῦ 1878, τερματισθεῖσα διὰ τῆς ὑπογραφῆς ἐν Καμαγκέϋ συνθήκης εἰρήνης μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τοῦ στρατηγοῦ Μαρτινὲθ Κάμπος ἐξ ὀνόματος τῆς ἱσπανικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ὑπέσχετο τὴν παροχὴν ἐλευθεριῶν, ἐλάφρυνσιν τῶν φόρων, κατάργησιν τῶν μονοπωλίων, κατάργησιν τῆς δουλείας καὶ γενικὴν ἀμνηστείαν. Τῷ 1895 ὅμως ἐξερράγη νέα ἐπανάστασις, ὀφειλομένη εἰς τὴν δεινὴν οἰκονομικὴν κρίσιν, ἥτις προεκλήθη ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς τοῦ προστατευτικοῦ συστήματος τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἡ εἰσαγωγὴ σακχάρεως καὶ καπνοῦ ἐκ Κούβας κατέστη ἀδύνατος. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἐτροφοδοτήθη καὶ μὲ ἄφθονα ἀμερικανικὰ κεφάλαια, ὀφειλόμενα εἰς τὴν προπαγάνδαν τῶν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Κούβας ὁμάδων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἐπειδὴ δέ, μετὰ τὰς πρώτας ἐπιτυχίας τῶν ἐπαναστατῶν, ἡ ἱσπανικὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ δεκτὰ τὰ αἰτήματα αὐτῶν, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν διατεθέντων κεφαλαίων των, ἀπέστειλαν πολεμικὰ πλοῖα εἰς διαφόρους λιμένας τῆς Κούβας. Τῷ 1898 τὸ ἀμερικανικὸν πολεμικὸν «Μαίιν», εὑρισκόμενον εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἁβάνας, ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα ὑπὸ ἀγνώστων. Τοῦτο ἠνάγκασε τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ν' ἀπαιτήσουν τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἱσπανικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τῆς νήσου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προεκάλεσε τὴν κήρυξιν τοῦ Ἱσπανοαμερικανικοῦ πολέμου τὴν 23 Ἀπριλίου 1898. Ὁ ἱσπανικὸς στόλος, εὑρισκόμενος εἰς τὸν λιμένα τοῦ Σαντιάγου, κατεστράφη τὴν 3 Ἰουλίου τοῦ 1898, τὴν δὲ 15 τοῦ ἰδίου μηνὸς τὸ Σαντιάγον παρεδόθη εἰς τοὺς Ἀμερικανούς. Κατόπιν τῆς τελείας ἥττης τῶν Ἱσπανῶν ὑπεγράφη, τὴν 10 Δεκεμβρίου, ἡ συνθήκη τῶν Παρισίων, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἱσπανία μετεβίβασε τὴν Κοῦβαν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ὑπ' αὐτῶν προσωρινῆς κατοχῆς, συμφώνως τῇ πρὸ τοῦ πολέμου δημοσιευθείσῃ προκηρύξει, καθ' ἣν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τῆς νήσου, θὰ ἀπέσυρον τὰ στρατεύματά των εἰς αὐτῶν. Ἡ στρατιωτικὴ κατοχὴ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν Κούβᾳ διετηρήθη ἀπὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1899 μέχρι τῆς 20 Μαΐου τοῦ 1902. Διαρκούσης τῆς κατοχῆς διωργανώθη εἰς τὴν νῆσον τελεία ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία, ἡ ὁποία ἰδίως ἐπέτυχε τὴν κατάπαυσιν τοῦ κιτρίνου πυρετοῦ, ὅστις ἐμάστιζε τοὺς κατοίκους. Ἐν τῷ μεταξύ, τῷ 1901, εἶχεν ἤδη ψηφισθῆ τὸ Σύνταγμα τῆς δημοκρατίας τῆς Κούβας, ὅπερ ἐνέκρινε καὶ τὸ κογκρέσσον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν μέ τινας τροποποιήσεις (γνωσταὶ ὡς «τροποποιήσεις Πλάτ»), ἐξασφαλιζούσας εἰς αὐτὰς εἰδικά τινα δικαιώματα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων ἦσαν ἡ παραχώρησις ναυτικῶν τινων σταθμῶν καὶ τὸ δικαίωμα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὅπως ἐπεμβαίνουν πρὸς προστασίαν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς νήσου. Τῷ 1906 οἱ ἐν Κούβᾳ ἐθνικόφρονες, συνεπείᾳ ἀναμείξεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὰς ἐκλογάς, ἐπανεστάτησαν, ἀλλ' ἀμερικανικὸς στρατὸς ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν νῆσον ἐπανέφερε τὴν τάξιν, αἱ δὲ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι προέβησαν εἰς τὴν ἐκ νέου προσωρινὴν κατοχὴν τῆς νήσου, διαρκέσασαν μέχρι τοῦ 1909. Τῷ 1917, λόγῳ νοθείας καὶ ἐνασκήσεως βίας κατὰ τὰς προεδρικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1916, ἐξερράγη ἐμφύλιος πόλεμος, ἀλλ' ὁ πρόεδρος Μενοκὰλ κατώρθωσε νὰ καταπνίξῃ αὐτὴν ταχέως. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ Κοῦβα, ἀκολουθοῦσα τὸ παράδειγμα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Αὐστρουγγαρίας, εἰσελθοῦσα εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων. Τέλος, τῷ 1928, ἔλαβε χώραν ἐν Ἁβάνᾳ τὸ «Παναμερικανικὸν συνέδριον» τῶν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων ἀμερικανικῶν κρατῶν, κατὰ τὸ ὁποῖον διεπιστώθη ἐκ νέου ἡ ἀπόφασις τῶν κρατῶν τούτων ὅπως μείνουν πιστὰ εἰς τὸ δόγμα τοῦ Μονρόε, καθ' ὃ δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὰ ξένα κράτη ἡ ἀνάμειξις εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πολιτικὰ πράγματα τῆς Ἀμερικῆς. Μ. Δ. Β.

—[ΔΙΕΘ. ΔΙΚ.] Μέχρι τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων, τῆς 10 Δεκεμβρίου 1898, ἡ Κοῦβα ἀπετέλει ἱσπανικὴν ἀποικίαν, ὁπότε διὰ τοῦ 1 ἄρθρου τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Ἱσπανία παρητήθη παντὸς δικαιώματός της ἀπὸ τῆς νήσου ταύτης, ἐνῷ ἤδη προηγουμένως αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι δι' ἐπισήμου ἀποφάσεως τῶν δύο σωμάτων τοῦ κογκρέσσου τῆς 19 Ἀπριλίου 1898 εἶχον ἀναγνωρίσει τὴν ἐλευθέραν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Ἐν τούτοις αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης διετήρησαν τὸ δικαίωμα τῆς προσωρινῆς κατοχῆς τῆς νήσου, ἀναλαβοῦσαι τὴν προστασίαν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν κατοίκων αὐτῆς. Διαρκούσης τῆς κατοχῆς, συνεκλήθη συντακτικὴ συνέλευσις, ἡ ὁποία ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τῆς 21 Φεβρουαρίου 1901, εἰς τὸ ὁποῖον βραδύτερον προσετέθησαν τὴν 12 Ἰουνίου 1901 ὀκτὼ ἄρθρα περὶ τῆς μεταξὺ Κούβας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν σχέσεως. Τὸ περιεχόμενον τῶν ἄρθρων τούτων εἶχεν ἤδη ἀποτελέσει κείμενον νόμου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς 2 Μαρτίου 1901, συμφώνως δὲ πρὸς τὸ 8ον ἄρθρον διετυπώθη καὶ εἰς εἰδικὴν σύμβασιν, συνομολογηθεῖσαν ἐν Ἁβάνᾳ τὴν 22 Μαΐου 1903 μεταξὺ τῶν δύο πολιτειῶν. Συμφώνως πρὸς τὴν σύμβασιν ταύτην δὲν ἐπιτρέπεται ὅπως ἡ Κοῦβα συνομολογῇ συνθήκας μετὰ ξένων κρατῶν, αἵτινες θὰ ἔθετον ἐν κινδύνῳ τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἢ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἵδρυσιν ἀποικιῶν ἢ τὴν στρατιωτικὴν κατοχὴν ἐκ μέρους ξένων κρατῶν καὶ νὰ συνομολογήσῃ δάνεια, διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἐπήρκουν τὰ δημόσια ἔσοδα. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι δικαιοῦνται νὰ ἐπεμβαίνωσιν ἐπὶ τῷ σκοπῷ εἰρηνοποιήσεως καὶ διατηρήσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κούβας. Βάσει δὲ τῆς διατάξεως ταύτης ἐπηκολούθησεν ἡ μέχρι τοῦ 1909 διαρκέσασα στρατιωτικὴ κατοχὴ τῆς νήσου, διαρκούσης τῆς ὁποίας δὲν ἐνηργήθησαν ἐκλογαὶ πρὸς ἀνάδειξιν προέδρου τῆς δημοκρατίας. Ἐπὶ τούτοις, συμφώνως τῇ αὐτῇ συνθήκῃ ὑποχρεώθη ἡ Κοῦβα νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τὰς ἀποθήκας ἀνθράκων καὶ τὰ ναυπηγεῖα μετὰ σχετικῆς χωρικῆς ἐκτάσεως, ἵνα καταστῇ δυνατὴ ἡ διατήρησις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Κούβας καὶ ἡ προστασία τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς. Δυνάμει δὲ τῆς διατάξεως ταύτης συνωμολογήθησαν μεταξὺ Κούβας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν δύο συνθῆκαι, τῆς 23 Μαρτίου καὶ 2 Ἰουλίου 1903, δι' ὧν παρεχωρήθησαν αὐταῖς οἱ κόλποι Γκουαντανάμο καὶ Bahia Honda. Συμφώνως πρὸς τὴν ἐν λόγῳ σύμβασιν τῆς Ἁβάνας, ἡ Κοῦβα ἀπετέλεσεν «ἰδιόρρυθμον» προτεκτοράτον, τεθὲν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, αἵτινες ὑποχρεοῦνται εἰς τὴν προστασίαν αὐτῆς κατὰ πάσης ξένης δυνάμεως, ἀπὸ διπλωματικῆς ὅμως ἀπόψεως ἡ Κοῦβα οὐδόλως ὑποχρεοῦται νὰ ἐνεργῇ συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἢ τῇ μεσολαβήσει αὐτῶν, τοὐλάχιστον εἰς τὰς παρ' αὐτῆς συνομολογουμένας διεθνεῖς συνθήκας, ἐφόσον, ἐννοεῖται, δι' αὐτῶν δὲν θίγεται ἡ ἀνεξαρτησία της, ἐπίσης ἐφόσον δὲν ἀναδέχεται μεγαλυτέρας τῶν δυνάμεών της οἰκονομικὰς ὑποχρεώσεις. Η. Γ. Κ.

—[ΦΙΛΟΤ.] Μέχρι τοῦ 1873 ἐκυκλοφόρουν εἰς τὴν Κοῦβαν τὰ γραμματόσημα τῶν ἱσπανικῶν Ἀντιλλῶν. Ἴδια γραμματόσημα ἐκυκλοφόρησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἔτους 1873, ἡ δὲ σειρὰ ἀπετελεῖτο ἐκ τεσσάρων ἀξιῶν, 12 ½, 25, 50 σαντὶμ καὶ 1 πεσέτας. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα ἦσαν ὅμοια μὲ τὰ κυκλοφοροῦντα τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ ἀπεικόνιζον τὸν τότε βασιλέα τῆς Ἱσπανίας Ἀμεδαῖον. Μόνον τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ γραμματοσήμου τῆς μητροπόλεως Comunicaciones ἀντικαθίστα ἡ φράσις ULTRAMAR. ANO 1873. Μετὰ ἓν ἔτος ἐξεδόθη ἑτέρα σειρὰ τῶν αὐτῶν ἀξιῶν, καὶ τὰ γραμματόσημα παρίστων ὅ,τι καὶ τὰ τῆς μητροπόλεως, δηλαδὴ μίαν γυναῖκα καθημένην καὶ κρατοῦσαν κλάδον ἐλαίας, μὲ τροποποιημένην, ἐννοεῖται, τὴν ἐπιγραφήν, ὅπως καὶ ἡ προγενεστέρα ἔκδοσις. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη. Τῷ 1875 ἐξεδόθη νέα σειρὰ παριστῶσα τὸ ἱσπανικὸν ἔμβλημα καὶ κατὰ τὸ 1876 ἑτέρα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἱσπανοῦ βασιλέως Ἀλφόνσου ΙΒ', ἥτις παρέμεινεν εἰς τὰ γραμματόσημα μέχρι τοῦ 1890. Προσετέθη ἀκόμη εἰς τὴν σειρὰν τῷ 1877 ἓν τῶν 10 σαντὶμ καὶ τῷ 1878 καὶ ἕτερον τῶν 5 σαντίμ, εἰς τρόπον ὥστε ἑκάστη πλέον σειρὰ περιελάμβανεν 6 ἀξίας. Ἡ δὲ ἐπιγραφὴ ULTRAMAR ἀντικατεστάθη διὰ τῆς λέξεως CUBA καὶ τῆς χρονολογίας 1877, ἥτις κατόπιν ἤλλασσε κατ' ἔτος, διότι καὶ κατ' ἔτος ἐξεδίδετο καὶ ἀνὰ μία νέα σειρὰ μέχρι τοῦ 1882. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐξεδόθη νέα σειρὰ ἀπὸ 6 ἀξίας, χωρὶς χρονολογίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγένετο κλοπὴ μεγάλων ποσοτήτων ἐκ τῶν γραμματοσήμων αὐτῶν, διετάχθη ἡ ἐπισήμανσις τῆς σειρᾶς διὰ νέων ἀξιῶν ἐντὸς διαφόρων τυπογραφικῶν κοσμημάτων. Ἀπὸ τοῦ 1890 εἰς τὰ γραμματόσημα ἀπεικονίσθη ἡ εἰκὼν τοῦ βασιλέως Ἀλφόνσου ΙΓ'. Ἡ σειρὰ αὕτη, μικρὰ ἀπὸ 6 ἀξίας (1—20 σαντίμ), ἀντικαθίστατο κατ' ἔτος ἀπὸ ἄλλην, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον τοῦ χρωματισμοῦ. Ἡ τελευταία ἱσπανικὴ σειρὰ εἶναι ἡ τοῦ 1898, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν CUBA 1898 καὶ 1899 καὶ ἀποτελουμένη ἀπὸ 20 ἀξίας (1 milesima ἕως 2 πεσέτας). Ἡ Κοῦβα ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1888 καὶ γραμματόσημα εἰδικὰ διὰ τὰ ἔντυπα, ὁμοιόχρωμα, ἀπὸ 6 πάντοτε ἀξίας (½—8 milesimas) μὲ τὴν ἀπεικόνισιν τῶν τακτικῶν γραμματοσήμων καὶ εἰς χρωματισμὸν μελανὸν (1888), βαθυκίτρινον (1890), ἰόχρουν (1892), ἐρυθρὸν (1894) καὶ πρασινοκυανοῦν (1896).

Κατὰ τὴν ἀμερικανικὴν κατοχὴν τῆς νήσου ἐκυκλοφόρησαν (1899) τὰ παλαιὰ γραμματόσημα διὰ τὰ ἔντυπα, ἐπισημανθέντα διὰ τῆς λέξεως HABILITADO, τῆς ἀξίας 1,2,3 καὶ 5 cents εἰς διαφόρους τύπους καὶ εἰς μαῦρον καὶ ἐρυθρὸν χρωματισμόν. Ταῦτα εἶναι δυσεύρετα καὶ ἡ ἐμπορική των ἀξία σημαντική, κυρίως ὅταν δὲν εἶναι σφραγισμένα. Κατόπιν ἐκυκλοφόρησαν τὰ γραμματόσημα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τοῦ ἔτους 1895 καὶ 1898, ἐπισημασμένα διὰ τῆς λέξεως CUBA καὶ τῆς ἀξίας εἰς δύο γραμμάς 1c. de peso. Ἡ σειρὰ ἀπετελεῖτο ἀπὸ 6 ἀξίας 1, 2, 2½, 3, 5 καὶ 10 c. ἐπὶ τῶν ἴσης ἀξίας γραμματοσήμων τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ἐκτὸς τῶν 2½ c., ὅπερ ἔχει ἐπισημανθῆ ἐπὶ γραμματοσήμου 2 cent. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐκυκλοφόρησαν καὶ τὰ γραμματόσημα τῆς δημοκρατίας τῆς Κούβας. Ἡ πρώτη σειρὰ (1899—1902) ἀπετελεῖτο ἀπὸ 5 ἀξίας καὶ παρίστα διάφορα τοπία καὶ εἰκόνας, ἐπανελήφθη δὲ μὲ μικρὰν παραλλαγὴν καὶ εἰς τὰ γραμματόσημα τοῦ 1905. Τῷ 1910 καὶ 1911 ἐξεδόθησαν δύο νέαι σειραὶ μὲ τὰς εἰκόνας τῶν προέδρων τῆς δημοκρατίας εἰς διαφόρους χρωματισμούς. Τῷ 1914 τὰς προσωπογραφίας αὐτῶν ἀντικατέστησεν ὁ γεωγραφικὸς χάρτης τῆς νήσου, διὰ νὰ τὸν διαδεχθοῦν τῷ 1917 πάλιν αἱ προσωπογραφίαι εἰς νέα χρώματα. Ἐν τῷ μεταξύ, τῷ 1914, ἐξεδόθη ἀναμνηστικὸν γραμματόσημον ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς γεννήσεως τῆς ἐθνικῆς ποιητρίας Avellaneda. Ἕτερον τοιοῦτον ἐξεδόθη τῷ 1927 διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς πρώτης εἰκοσιπενταετηρίδος τῆς δημοκρατίας. Μετὰ ἓν ἔτος ἐξεδόθη ὁλόκληρος σειρὰ ἀναμνηστικὴ ἀπὸ 10 ἀξίας διὰ τὸ 6ον διεθνὲς ἀμερικανικὸν συνέδριον. Ταυτοχρόνως δέ, τὸν Φεβρουάριον 1928, ὁπότε προσεγειώθη εἰς τὴν νῆ-

Digitized by Google

σον ὁ ἀεροπόρος LINDBERGH, ἐπεσήμαναν διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ τὰς χρονολογίας FEBRERO 1928 εἰς δύο σειράς, ἓν γραμματόσημον. Ἄλλη σειρὰ ἀναμνηστικὴ ἀπὸ 5 ἀξίας, παριστῶσα τὸ κοινοβούλιον τῆς Ἁβάνας, ἐξεδόθη τῷ 1929 ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐγκαινίων αὐτοῦ καὶ ἑτέρα μετὰ ἓν ἔτος ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν δευτέρων ὀλυμπιακῶν ἀγώνων τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς, ἀπὸ 5 ἀξίας, παριστῶσα δρομέα. Ἡ Κοῦβα ἐξέδωκε προσέτι ἀεροπορικὰ γραμματόσημα, ἄλλα διὰ τὴν κατεπείγουσαν ἀλληλογραφίαν, ἐνάριθμα, τηλεγραφικά, καὶ ἐπιστροφῆς τῶν μὴ εὑρισκομένων ἐπιστολῶν. Τὰ γραμματόσημα τῆς Κούβας, ἐκτὸς τῶν προσωρινῶν τῆς ἀμερικανικῆς κατοχῆς, δὲν εἶναι δυσεύρετα καὶ δὲν ἔχουσι μεγάλην ἐμπορικὴν ἀξίαν. Ἰδιαιτέρως ζητοῦνται ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν καὶ Ἱσπανῶν συλλεκτῶν. (Ε. Φ. Ε.)

—**Κούβας, *ξύλον τῆς*** — /*Ἐμπορευμ.*/. Ξύλον χρήσιμον εἰς τὴν βαφικήν, τὸ ἄλλως *κιτρινόξυλον* (βλ. λ.).

κουβακίνη (ἡ) /*Ὀργ. Χημ.*/. Ἀλκαλοειδὲς τῆς *ἀρέκας*, ἀγνώστου συντάξεως, τοῦ ἐμπειρικοῦ τύπου $C_8H_9NO_2$. Σ. Γ.

Κουβαλᾶτα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πάλης, τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 317. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Ἅγιος Δημήτριος, Λιχνιᾶς, Πολυφερᾶτα, Ταταλιά*. Ὁ κάτοικος καλεῖται *Κουβαλιᾶς*. Γ. Κ. Δ.

κουβάλημα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κουβαλῶ*, μετακόμισις, μεταφορά· || προσφορά, προσκόμισις.

κουβαλητὴς (ὁ)· δημοτ., αὐτὸς ποῦ κουβαλεῖ, ὁ μεταφέρων, ὁ μετακομίζων· || ὁ προσκομίζων τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὸν οἶκόν του, ὁ ἀφειδῶς δαπανῶν χάριν τῆς οἰκογενείας: «ὁ γαμπρός του εἶναι κουβαλητής».

κουβαλητικὰ (τά)· δημοτ., ἡ ἀμοιβή, ἡ ἀντιμισθία διὰ τὸ κουβάλημα, τὰ κόμιστρα.

κουβαλῶ, καὶ —*άω*· δημοτ., μεταφέρω, μετακομίζω: «κουβαλῶ σῦκα,—σταφύλια,—λάδι —κρασί» · || «κουβαλῶ 'ς τὸ σπίτι» καὶ ἁπλῶς «κουβαλῶ» προσκομίζω τὰ ἀναγκαῖα ἀφθόνως· || παθ. *κουβαλιέμαι*· μεταφέρω τὰ πράγματά μου, μετακομίζομαι: «κουβαληθήκαμε 'ς τὸ νέο σπίτι» · || μεταβαίνω κάπου ἀπρόσκλητος, ἀνεπιθύμητος: «τί μοῦ κουβαλήθηκες ἐδῶ;».

Κουβανᾶδες /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτοικοι (1928) 506. Χ. Δ.

Κουβανᾶς /*Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τοῦ μέσου τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τῆς Ἀλοννήσου τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων (πλάτ. 39°12' $^2/_8$ Β., μῆκ 23°53' $^1/_8$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Scopelos Group). Ἀνώνυμον εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην. Σ. Ε. Λ.

κουβάνης(ὁ), ἢ ***κουβανίτης*** (Cuban) /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτὸν θειοῦχον ἅλας τοῦ χαλκοῦ καὶ σιδήρου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι πιθανῶς $Cu\,Fe_2\,S_3$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ κυβικὸν σύστημα εἰς κρυστάλλους μὲ ἑξαεδρικὸν σχισμόν, παρουσιάζει δὲ σκληρότητα 4, εἰδικὸν βάρος 4—4,18 καὶ χρῶμα ὀρειχαλκόχρουν. Ἀπαντᾷ ἐν Barracanao ἐπὶ τῆς Κούβας, προσέτι δὲ ἐν Tunaberg καὶ Kafveltorp τῆς Σουηδίας καὶ ἀφθόνως ἐν Montana. Γ. Β.

Κουβάρα /*Γεωγρ.*/. Ὀροσειρὰ διατέμνουσα τὴν Ἄνδρον εἰς δύο περίπου ἴσα μέρη, βόρειον καὶ νότιον, ἅτε διήκουσα ἀπὸ ΝΝΔ. πρὸς ΒΒΔ. καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Διάκι εἰς τὸ ἀκρωτήριον Γριά. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς της *Κουβάρι* (ὑψόμ. 3 204 ποδ. πλάτ. 37°50' 00'' Β., μῆκ. 24°50' 30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1820: Andros island and Doro channel) ἀναχωροῦσιν ἀκτινοειδῶς τοῦ ὄρους πλόκαμοι. Σ. Ε. Λ.

Κουβαρᾶς (ὁ). Περιώνυμος δέσμη ἱστορικῶν χειρογράφων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐν τῇ νησῖδι τῶν Ἰωαννίνων μονῇ τῶν Φιλανθρωπηνῶν. Ὠνομάσθη δὲ οὕτω, διότι τὰ ἀπὸ τοῦ Γ' μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀπαρτίσαντα αὐτὸν χρονικὰ προσεκολλῶντο τὸ ἓν κάτωθι τοῦ ἄλλου καὶ τυλισσόμενα ἐσχημάτισαν πελώριον κουβάρι. Κατ' ἄλλην δ' ἐκδοχὴν ὠνομάσθη ἐκ τοῦ «κουμπαρᾶ», ὡς ἀποτελοῦσα οἱονεὶ θησαύρισιν πληροφοριῶν. Ὁ Κουβαρᾶς, τοῦ ὁποίου ἐν ἀντιγράφῳ πολλὰ περιεσώθησαν μέρη, ἀπαρτίσαντα καὶ τὸν λεγόμενον «Μικρὸν Κουβαρᾶν», ἀπωλέσθη κατὰ τὴν πυρπόλησιν τῶν Ἰωαννίνων τὸν Αὔγουστον τοῦ 1820, ἐν τῇ σχολῇ Καπλάνη' ὅπου ἐφυλάσσετο. Γ. Δ. Κ.

Κουβαρᾶς /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται παρὰ τὸ 40ὸν χλμ. τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Λαυρίου, ὅπου καὶ ὁμώνυμος στάσις, μεταξὺ Καλυβίων, Θορικοῦ καὶ Κερατέας, καὶ συνδέεται διὰ διακλαδώσεως μετὰ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Λαυρίου—Ἀθηνῶν. Πρὸς Β τοῦ χωρίου ὑψοῦται τὸ βουνὸν Μερέντα (612 μ.). Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 726. Χ. Δ.

— **Κουβαρᾶ *Καλύβια*** /*Γεωγρ.*/· βλ. *Καλύβια*.

κουβαρασκέλλα (ἡ) /*Βοτ.*/. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σκίλλα ἡ παράλιος*.

κουβάρι (τό)· δημοτ., τυλιγμένον νῆμα, ἀγαθὶς καὶ καθόλου τυλιγμένον τι εἰς σχῆμα σφαιρικόν: «ἕνα κουβάρι νῆμα, — σπάγκο», «τά 'καμα τὰ ροῦχά του ἕνα κουβάρι καὶ τοῦ τά δωσα» · || φρ. «κάμνω κουβάρι» σουφρώνω, ζαρώνω: «μοῦ 'καμες τὰ ροῦχά μου κουβάρι καὶ θέλουν σιδέρωμα» · || «μαλλιὰ κουβάρι» ἢ «μαλλιὰ κουβάρια» ἀνακατωμένα, περιπεπλεγμένα· || «σωρὸ κουβάρι» ἐπὶ τοῦ καταπίπτοντος καὶ μεταβαλλομένου εἰς ἄμορφον μᾶζαν: «τὰ πράγματα ἔγιναν σωρὸ κουβάρι» · || μεταφ. «ἐγίναμε μαλλιὰ κουβάρι» ἐμαλώσαμε 'ς τὰ καλά· || «γίνομαι κουβάρι» κάμπτομαι, γίνομαι κυφὸς ὑπὸ γήρατος ἢ νόσου.

Κουβάρι /*Γεωγρ.*/. Ἡ κορυφὴ τοῦ ὄρους *Κουβάρα* (βλ. λ.) τῆς Ἄνδρου.

κουβαριάζω· δημοτ. κάμνω τι κουβάρι, τυλίσσω εἰς κουβάρι, ἀναπηνίζω: «κουβαριάζω τὸ νῆμα,— τὸ σπάγκο, — τὰ κουρέλλια» · || κάμνω τι νὰ σχηματίσῃ σοῦρες, νὰ ζαρώσῃ: «μοῦ κουβάριασες τὸ φουστάνι».

κουβάριασμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κουβαριάζω*, μάζεμα σὲ κουβάρι: «τὸ κουβάριασμα τῆς κλωστῆς,—τοῦ σπάγκου» · || σούρωμα, ζάρωμα: «κουβάριασμα τοῦ φουστανιοῦ».

κουβαριαστός, —*ή*, —*ό*· κουβαριασμένος.

Κουβαρίτης. —1) ***Ἐμμανουήλ.*** Ἀγωνιστὴς ἐκ Κυδωνίας τῆς Κρήτης τοῦ 1821. Τῷ 1827 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ καταστροφὴν 280 Τούρκων ἐντὸς τοῦ τζαμίου τοῦ Καινούργιου-Χωριοῦ (Νεαπόλεως) τοῦ Μεραμβέλλου. —2) ***Ἰωάννης.*** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ἠγωνίσθη γενναίως κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ε. Γ.

κουβαρντᾶς, *κουβαρνταλίκι* · βλ. *χουβαρντᾶς*, *χουβαρνταλίκι* κτλ.

κουβαρομαζεύομαι · δημοτ., μαζεύομαι καὶ γίνομαι κουβάρι: «τί κουβαρομαζεύτηκες αὐτοῦ 'ς τὴ γωνιά», «κάθεται κουβαρομαζεμένος».

Κούβαρος /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὅρμος τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τῆς Κύθνου (πλάτ. 37°28' Β., μῆκ 24°23 $^1/_2$ Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 1817: Thermia island) μεταξὺ τῶν ὅρμων Μερσινιὰ καὶ Ἄξαχας διανοιγόμενος, εἰς 1 $^1/_2$ μιλ. παράπλου ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κολῶνα. Σ. Ε. Λ.

κουβᾶς (ὁ)· τὸ δι' οὗ ἀντλοῦμεν ὕδωρ ἀπὸ τοῦ φρέατος, ἀντλητήριον, κάδος, ἴβανος: «δῶσ' μου τὸν κουβᾶ νὰ τραβήξω νερό» · || τὸ δι' οὗ μεταφέρομεν ὕδωρ ἐν τῷ οἴκῳ || τὸ δοχεῖον τοῦ νιπτῆρος, εἰς τὸ ὁποῖον χύνουν τὰ ἀπόνερα (λ. τουρκ.).

Κουβάτικα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Γαϊανῶν τῆς ἐπαρχίας Παξῶν τοῦ νομοῦ Κερκύρας. Κάτ. (1928) 697. Κέκτηται ὡραῖον ναόν, τὴν *Παναγίαν Λαμποβίτισσαν*. Θ. Β.

κουβαύγουλο (τό)· (ἰδιωμ. Κρήτ.) τὸ ᾠὸν τοῦ ἰνδιάνου. Ι. Δ. Μ.

κουβέβα (ἡ) (Cubeba) /*Φαρμακ.*/. Ὁ καρπὸς *πεπέρεως τοῦ φαρμακευτικοῦ* (Piper officinalis, Cubeba officinalis), φυτοῦ ἰθαγενοῦς τῆς Ἰάβας, τῆς Σουμάτρας, τῆς Βόρνεο, τῶν Ἰνδιῶν, τοῦ Σιὰμ κτλ. Συλλέγεται διὰ τῆς χειρὸς πρὸ τῆς τελείας ὡριμάνσεως, εἶτα ξηραίνεται καὶ ἀφοῦ γίνῃ ἐπιλογὴ ἐξάγεται εἰς Ἀμβοῦργον, Λονδῖνον, Μασσαλίαν, Χάβρην, Βενετίαν. Ὁ ἀπεξηραμμένος καρπὸς ἀποτελεῖ μικρὰ σφαιρικὰ σώματα 3—5 χστμ διαμέτρου, χρώματος φαιομέλανος ἢ τεφροφαίου, ὀσμῆς ἰσχυρῶς ἀρωματικῆς καὶ γεύσεως δριμείας. Συστατικὰ τῆς δρόγης εἶναι 10—18 % αἰθερίου ἐλαίου, 1,7 % κουβεβικοῦ ὀξέος, 2,5 % κουβεβίνης, ρητινώδεις καὶ γλισχρασματώδεις οὐσίαι, ἄμυλον καὶ πρωτεϊνικαὶ οὐσίαι. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἀναγράφεται ἡ δρόγη εἰς δόσεις πλειστάκις τῆς ἡμέρας εἰς κόνιν ἢ καταπότια ἢ εἰς ἀφεψήματα ὡς διεγερτικὰ τοῦ στομάχου, ὡς σιελαγωγὸν καὶ ὡς ἀντισηπτικὸν τῶν οὐραγωγῶν. Ἐπίσης τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῆς δρόγης εἰς δόσεις πλειστάκις τῆς ἡμέρας ὡς ἀντιβλεννορροϊκόν. Εἰς μεγάλας δόσεις προκαλεῖ γαστροεντερικὰς διαταραχάς, ῥήξεις τοῦ δέρματος, διάρροιαν, ἐρεθισμὸν τῶν οὐραγωγῶν, γαστροεντερίτιδα καὶ αἱματουρίαν. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν ἐκχυλίσματος (Extractum Cubebae) βάμματος (Tinctura Cubebae), ἀρωματικῶν εἰδῶν (Species aromaticae) κλπ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη οἱ καρποὶ τῆς κουβέβης κατέστησαν εἶδος πολυτελείας, διότι οἱ ἰθαγενεῖς ἐξερρίζωσαν ὅλας τὰς φυτείας, διὰ νὰ τὰς ἀντικαταστήσωσι μὲ φυτείας καφέας. Κ. Γ. Μ.

—***κουβέβας ἔλαιον*** (Oleum Cubebarum) /*Φαρμακολ.*/. Αἰθέριον ἔλαιον λαμβανόμενον δι' ἀποστάξεως μεθ' ὑδρατμῶν τῶν καρπῶν τῆς *κουβέβας*. Κατὰ τὴν ἀπόσταξιν αὐτῶν ἀναπτύσσεται ἀμμωνία καὶ ἀναδίδεται ἡ χαρακτηριστικὴ καφουροειδὴς ὀσμὴ τῆς κουβέβας. Τὸ λαμβανόμενον ἔλαιον εἶναι πυκνόρρευστον, ἀνοικτῶς πράσινον ἕως κυανοπράσινον, ζέει εἰς 250—280° καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος 0,915—0,930. Τὸ ἔλαιον ἀποτελεῖται ἐκ μείγματος καφουρᾶς καὶ κουβέβας, διπεντενίου, σεσκουϊτερπενίου καὶ μὴ καλῶς ἔτι καθορισθεισῶν ἀλκοολῶν. Ἡ καφουρὰ ἀνευρίσκεται εἰς τὰ παλαιὰ ἔλαια. Κ. Γ. Μ.

κουβεβίνη (ἡ) /*Ὀργαν. Χημ.*/. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$CH_2 \langle \begin{smallmatrix} O \\ O \end{smallmatrix} \rangle C_6H_3 . CH : CH . CH_2OH$$

ἀπαντῶσα εἰς τοὺς καρποὺς πεπέρεως τοῦ φαρμακευτικοῦ ἢ κουβέβας. Τήκεται εἰς 125°. Σ. Γ.

Κουβέλα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Νέων Σιύρων τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 310.

— **Κουβέλα** /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 475. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Μαυρομμάτι* καὶ *Μπιζιόν*.

— **Κουβέλα** /*Γεωγρ.*/. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀχινοῦ τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 47. Χ. Δ.

— **Κουβέλα** /*Γεωγρ.*/. Βορειοδυτικὸς κόλπος τοῦ Γέροντα (Μ. Ἀσίας) εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ ναοῦ τῶν Διδύμων, ὀλίγον κατωτέρω τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μαιάνδρου. Ἀπέχει ἓν περίπου χιλιόμετρον τῆς κωμοπόλεως Γέροντα. Α. Ε. Θ.

Κουβέλι /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Νησίον τοῦ βορείου μυχοῦ τῆς Ἀλκυωνίδος θαλάσσης, ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Δομβραίνης (πλάτ. 38°12'15'' Β., μῆκ. 22°59' 20'' Ἀν., χάρτ. ἑλλην. ὑδρ. ὑπηρεσίας 19: «Ἀλκυωνὶς θάλασσα») πρὸ τοῦ ἀκρωτηριάζοντος βουνοῦ Κοκκιθάρι. Σ. Ε. Λ.

Κουβέλια /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Καλτεζῶν τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 121. Χ. Δ.

κουβελ(λ)ι (τό)· δημοτ., ἡ κυψέλη τῶν μελισσῶν· || μέτρον χωρητικότητος γεννημάτων: «πόσα κουβέλλια σιτάρι, — κριθάρι ἔκαμες;»

Κούβελος /*Γεωγρ.*/. Κοιλάς, κειμένη ΒΑ. τοῦ χωρίου Κούτελη τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κατά τινα παράδοσιν, ἄλλοτε εἰς την θέσιν ταύτην ὑπῆρχε συνοικισμός, ὅστις ἀπῳκίσθη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐκ τοῦ παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν Κουβέλου. Ἐρείπια ὅμως του συνοικισμοῦ τούτου δὲν εὑρέθησαν. Α. Ι. Ο.

Κουβέλτσι /*Γεωγρ.*/. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Τρικκάλων χωρίου *Θεόπετρα* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Κουβένοβα /*Γεωγρ.*/. Ὄρος τῆς Μάνης (Πελοποννήσου), νοτία συνέχεια τοῦ Ταϋγέτου, ὑψούμενον μέχρι 1468 μ. πρὸς Β. τῆς Οἰτύλου. Νοτίως τοῦ ὄρους τούτου διέρχεται ἡ ἀπὸ Γυθείου εἰς Ἀρεόπολιν ὁδός. Ι. Σ. Σ.

κουβέντα (ἡ)· δημοτ., ὁμιλία, συνομιλία, συνδιάλεξις: «ἀκούω κουβέντα», «τί κουβέντες εἶναι αὐτὲς ποὺ λές», «κουβέντες τοῦ ἀέρα, — τοῦ δρόμου» · || φρ. «πιάνω —, ἀνοίγω κουβέντα» ἀρχίζω νὰ ὁμιλῶ, κάμνω λόγον: «αὐτὸς πρῶτος ἄνοιξε κουβέντα» · || «πιάνω τὴν κουβέντα» ὁμιλῶ πολύ: «ἔπιασε τὴν κουβέντα καὶ λησμόνησε νὰ φύγῃ», «ἀφίνει τὴ δουλειὰ καὶ πιάνει τὴν κουβέντα» (ἀπὸ τοῦ λατ. conventus τὸ μεσαιων. *κουβέντος* = συνέλευσις· ἀπὸ τούτου δὲ πιθανῶς τὸ *κουβεντιάζω*=ὁμιλῶ ἐν τῇ συνελεύσει, καὶ καθόλου, ὁμιλῶ· καὶ ἀπὸ τούτου ἀναδρομικῶς *κουβέντα*). Β. Φ.

κουβεντιάζω, ἀόρ. *ἐ)κουβέντιασα*, παρακ. παθ. μετχ. *κουβεντιασμένος*· δημοτ., κάμνω κουβέντα, ὁμιλῶ, συνομιλῶ, λέγω, διαλέγομαι: «ἐκουβεντιάζαμε γιὰ μιὰ ὑπόθεση,—γιὰ μιὰ δουλειά», «κάτι μοῦ κουβέντιασε 'ς τ' αὐτί» · || μεταφ., «τὸν κουβεντιάζουν» λέγουν κακόν τι περὶ αὐτοῦ, «κουβεντιασμένη» κακολογημένη, διαβεβλημένη, ἰδίᾳ ἐπὶ ἐρωτικῇ παρεκτροπῇ· || συζητῶ, διαπραγματεύομαι: «κουβεντιάσαμε καὶ μείναμε σύμφωνοι».

κουβεντολόγι (τό)· γραφικώτερον τοῦ κουβέντα, συνομιλία: «τὴν στέλλω σὲ δουλειά, κι' αὐτὴ ἀρχίζει τὸ κουβεντολόγι».

κουβεντούλ(λ)α (ἡ)· μικρὴ κουβέντα, βραχεῖα συνομιλία· || εἰρωνικῶς, κουβέντα: «ὅπου κι' ἂν πᾶς, κουβεντοῦλλα ἀνοίγεις».

Digitized by Google

κουβερνάντα (ἡ)· δημοτ., γυνή, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμπιστεύεταί τις τὴν διαπαιδαγώγησιν μικρῶν παιδίων, παιδαγωγός, νηπιαγωγὸς (γαλλ. gouvernante).

κουβέρτα (ἡ)· κλινοσκέπασμα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον παχύ: «κουβέρτα μάλλινη,—βαμβακερή»· || (ναυτ.) τὸ κατάστρωμα τοῦ πλοίου: «κοιμήθηκα 'ς τὴν κουβέρτα» (ἐνετ. couverta)· || «τ' ἅρματα 'ς τὴν κουβέρτα», κέλευμα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀγῶνος, κατὰ μετάφρασιν τοῦ ἰσπανικοῦ κελεύματος τῆς ἐποχῆς τῶν γαλερῶν, πρὸς ἑτοιμασίαν τοῦ ἀγήματος τῆς ἐμβολῆς ἢ πρὸς ἀπόκρουσιν τοιαύτης.

Κουβερτζενὶκ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος ἀποτελῶν τὸν Α ΝΑ. μυχὸν τοῦ Βαργυλιακοῦ κόλπου (πλάτ. 37° 05′ 20″ Β., μῆκ. 27° 36′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos to Mandelyah gulf). Εἶναι τὰ ἀρχ. *Καρύανδα*. Σ. Ε. Λ.

κουβὲτ-ματζοῦνι (ἐκ τοῦ τουρκ. *κουββὲτ*=δύναμις, *μααtζοὺν*=πηκτὴ ἀλοιφή)· φάρμακον ἐνισχυτικὸν τῆς ἀνδρότητος. Ν. Μ.

Κούβηνα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Ἀρμενίας τῆς Μεγάλης (*Πτολεμ.* Ε, ιγ 15). *Ἀντάμπια* ἀσσυριαστὶ καλουμένη, εἶναι τὸ σύγχρονον *Ντουΐν*. Ὑπάρχει καὶ ἡ γραφὴ *Κούβινα*. Σ. Ε. Λ.

Κουβίδιος, ἢ ***Γουβίδιος***· βλ. *Κωβίδας*.

κουβικουλάριος (ὁ) (cubicularius). Ἐλέγοντο οὕτω παρὰ Ρωμαίοις οἱ δοῦλοι ἢ ἀπελεύθεροι (εὐνοῦχοι συνήθως) οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τοὺς κοιτῶνας τῶν βασιλέων καὶ τῶν μεγάλων ἐν γένει ἀρχόντων. Οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τοὺς γυναικωνίτας ἦσαν πάντοτε εὐνοῦχοι Οἱ θεράποντες οὗτοι ἦσαν τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τῶν κυρίων των καὶ ἔχαιρον τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῶν εὐνοίας. Παρὰ τοῖς βασιλεῦσιν ἰδίως τῆς Ρώμης ἦσαν πολυάριθμοι καὶ κατεῖχον σημαντικὴν ἐν τοῖς παλατίοις θέσιν καὶ μάλιστα ὁ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ὅστις ἐλέγετο «supra cubicularius» ἢ «praepositus cubiculi» και ὁ ὁποῖος, πλὴν τῆς ἀνωτέρας ἐπιτηρήσεως τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος, ἦτο ἐπιφορτισμένος καὶ μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν παρουσιαζομένων πρὸ τοῦ βασιλέως προσώπων.

Οἱ κουβικουλάριοι εἰσήχθησαν ἐν Ρώμῃ καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου. Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἐλέγετο *πραιπόσιτος* ἢ *πρόκοιτος* ἢ *ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος* καὶ κατεῖχεν ἐπιφανῆ θέσιν μεταξὺ τῶν αὐλικῶν ἀρχόντων, τιτλοφορούμενος «θεῖος» καὶ «φιλόχριστος» καὶ «μεγαλοπρεπέστατος».

Πλεῖστοι κουβικουλάριοι ἀπέβαινον πανίσχυροι παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς τε Ρώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου, ἐπιδρῶντες εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν ἐπὶ τῶν σπουδαιοτάτων ὑποθέσεων τοῦ κράτους. Πλὴν τούτου διεδραμάτισαν πλειστάκις τὸ πρωτεῦον μέρος εἰς τὴν ἐκθρόνισιν καὶ τὴν δολοφονίαν πολλῶν βασιλέων καὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν διαδόχων αὐτῶν. Εἰς τὸν γυναικωνίτην τῶν βασιλισσῶν ὑπηρέτουν καὶ γυναῖκες, αἵτινες ἐλέγοντο *κουβικουλάριαι* καὶ αἵτινες, ὄχι ὀλιγώτερον τῶν εὐνούχων συναδέλφων των, συμμετεῖχον εἰς τὰς αὐλικὰς μηχανορραφίας καὶ εἰς τὰς δυναστικὰς μεταβολάς. Ν. ΚΛΣ

κουβίκουλον (λατ. cubiculum). Ἐλέγετο οὕτως ὑπὸ τῶν Ρωμαίων πᾶν θολωτὸν ἐν γένει δωμάτιον, εἰδικῶς δὲ τὸ ἐν τοῖς θεάτροις δωμάτιον τοῦ αὐτοκράτορος, καθὼς καὶ ὁ ἐν ταῖς κατακόμβαις νεκρικὸς θάλαμος τῶν Χριστιανῶν. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐκάλουν *θεῖον κουβούκλιον* ἢ *κουβουκλεῖον* ἢ *κουβίκλειον* ἢ *κουβικουλον* τὸ ἐν τοῖς βασιλικοῖς παλατίοις διαμέρισμα τὸ περιλαμβάνον τοὺς κοιτῶνας τῶν βασιλέων, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα δωμάτια τὰ χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τῶν *κουβικουλαρίων*, *πραιποσίτου*, *χαρτουλαρίου* τοῦ θείου κουβουκλείου (γραμματέως) καὶ λοιποῦ προσωπικοῦ τῆς βασιλικῆς θεραπείας.

Τοιαῦτα διαμερίσματα ἢ αὐτοτελῆ κτήρια ὑπῆρχον πολλὰ ἐν τῷ περιβόλῳ τῶν βασιλικῶν παλατείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς π. χ. τὸ ὀκτάγωνον κουβουκλεῖον, κείμενον παρὰ τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Στεφάνου, τὸ πενταcουβουκλεῖον τοῦ ἁγίου Παύλου, τὸ ὁποῖον ἔκειτο παρὰ τὸ ναΐδριον τοῦ ἁγίου Παύλου και τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο οὕτω, διότι ἀπετελεῖτο ἐκ πέντε θολωτῶν δωματίων καὶ ἄλλων. Ἐκ τῶν τοιούτων θολωτῶν δωματίων ὠνομάσθη κατὰ συνεκδοχὴν κουβούκλιον καὶ τὸ θολωτὸν ἱερὸν κενοτάφιον, τὸ στηνόμενον ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐκκλησίαις τὴν Μεγάλην Παρασκευήν

Κουβίκουλα (cubicula) ἐκαλοῦντο ἐπίσης ἰδιαίτεραι αἴθουσαι τῶν παλαιοχριστιανικῶν κατακομβῶν, προοριζόμεναι διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν νεκρῶν. Ἀπετελοῦντο συνήθως ἀπὸ ἓν ἢ περισσότερα συνεχόμενα δωμάτια (cubiculum duplex, triplex, κλπ.), καταλήγοντα ἐνίοτε εἰς ἀρκοσόλιον καὶ φέροντα φεγγίτην (luminare). Ν. ΚΛΣ—Π. Ν. Π.

Κούβικος *[Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Δαρδανίας, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ κτισμ. IV, 4). Α. Θ. Σ.

Κούβερντεν (Koevorden ἢ Coevorden *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὁλλανδίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ντρέντε, παρὰ τὰ πρωσσικὰ σύνορα, ἔχουσα 7.015 κατοίκους (1926), ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν. Ἀποτελεῖ κόμβον σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν. Ὀχυρωθεῖσα τῷ 1579, κατελήφθη τῷ 1672 ὑπὸ τοῦ Βερνάρδου, ἐπισκόπου τοῦ Μύνστερ, μετ' ὀλίγον ὅμως ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Ὁλλανδῶν διὰ τεχνάσματος. Θ. Τ.

κοῦβος (ὁ)· (ἰδιωμ. Κρήτ.) ὁ διάνος (ἰνδικὴ ὄρνις)

Κοῦβος, ***Γεώργιος Δημητρ.*** Ἀγωνιστὴς τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 ἐκ τοῦ χωρίου Χελεανῶν τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου Κρήτης. Τὸ πραγματικὸν ἐπίθετον τούτου ἦτο *Σωπασῆς*, τὸ δὲ Κοῦβος εἶναι παρεπίθετον. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως συλληφθεὶς ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἐξουσίας ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Ρόδου Δραπετεύσας, κατῆλθεν εἰς Κρήτην καὶ συνεκλείσθη μετὰ τῶν πολιορκηθέντων ἐν Ἀρκαδίῳ. Ἐξελθὼν τοῦ Ἀρκαδίου διὰ νὰ γνωρίσῃ εἰς Μυλοπόταμον τὴν κατάστασιν τοῦ πολιορκουμένου Ἀρκαδίου, διέλαθε τὴν προσοχὴν τῶν Τούρκων καὶ ἐπανῆλθεν. Αἰχμαλωτισθεὶς μετὰ τὴν ἅλωσιν ἐθανατώθη μαρτυρικῶς. Ε. Γ.

Κουβούκλεια *[Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Βιθυνίᾳ, ἄλλως *Ντουβλουτζέ*.

κουβούκλης (ὁ) *[Κανον. Δίκ.]*. Ὁ βαστάζων τὴν ράβδον (δεκανίκιον) τοῦ ἀρχιερέως, βαδίζοντος ἢ ἱππεύοντος. Τὸ ὀφφίκιον τοῦ κουβούκλη καταλέγεται ἐν τῷ εὐωνύμῳ χορῷ τῇ τάξει ιθ' ὑπό τε τοῦ «Μ. Εὐχολογίου» καὶ τοῦ καταλόγου ὀφφικίων, τοῦ ἐν «Συντάγματι ἱερῶν κανόνων» (*Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* τ. Ε' σ. 534 σημ.). Τοὐναντίον κατὰ τὸν ἐν τῷ «Εὐχολογίῳ» (ἔκδ. *Γοάρου*) πρῶτον κατάλογον ὀφφικίων τὸ βαστάζειν τὴν ράβδον τοῦ ἀρχιερέως ἦτο καθῆκον τοῦ ὀστιαρίου Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

Κουβουκλήσιος. Δύο ἀντιρρητικοὶ θεολόγοι ἔφερον τοῦτο τὸ ἐπώνυμον. Ὁ πρῶτος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἀκμάσας, *Ἰωάννης* καλούμενος, ἔγραψε περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ Λατίνων. Ὁ δεύτερος, *Δανιὴλ* ὀνομαζόμενος, συνέγραψε πλὴν ἄλλων καὶ τέσσαρας λόγους περὶ τῆς αὐτῆς καὶ οὗτος ὑποθέσεως. Ε. Γ. Π.

Κουβούκλια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ροδίτου (Χατζῆ-Ὀμουρλοῦ) τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 128. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Μπιτζελῆ*.

κουβούκλιον (τό). Θολωτὸς οὐρανίσκος, στηριζόμενος ἐπὶ λεπτῶν κιόνων. Συνήθως καλεῖται *κουβούκλιον* τὸ ἱερὸν κενοτάφιον, τὸ ὁποῖον στήνεται τὴν Μ. Παρασκευὴν εἰς τοὺς ναοὺς καὶ περιλαμβάνει τὴν ὀθόνην τοῦ Ἐπιταφίου. Ὀνομαστὸν εἶναι εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὸ κουβούκλιον τοῦ Παναγίου Τάφου, ὀλίγα βήματα ἀριστερὰ τοῦ Γολγοθᾶ. Στενὴ καὶ χθαμαλὴ θύρα ὁδηγεῖ εἰς τὸν προθάλαμον αὐτοῦ, ὅστις φωτίζεται διὰ κανδηλῶν μόνον. Ἀλλ' ἡ αἴγλη, ἡ ὁποία σκορπίζεται πέριξ ὑπὸ τῆς ἀνταυγείας τῶν πολυτελῶν κανδηλῶν καὶ εἰκόνων, ὡς καὶ ἄλλων κοσμημάτων, προκαλεῖ τὴν περιέργειαν, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλει τὸν σεβασμὸν μὲ τοὺς ὡραίους τρεῖς ὑπὲρ τὴν πρόσοψιν αὐτοῦ μικροὺς τρούλλους, μὲ τὸν ὄπισθεν αὐτῶν ὑψηλότερον αἰρόμενον τοιοῦτον. Ἐπιγραφαί, κηροπήγια, κανδῆλαι καὶ ἀναθήματα κοσμοῦσι τὸν ἅγιον ἐκεῖνον τόπον, μαρτυροῦντα τὸν σεβασμὸν τῶν Χριστιανῶν. Ἓξ παμμέγιστα μανουάλια ἑκατέρωθεν καὶ ἔμπροσθεν τῆς εἰσόδου τοῦ κουβουκλίου στολίζουσι τὴν πρόσοψιν αὐτοῦ, ἀνήκοντα εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους, τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς Ἀρμενίους. Ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆ θύρας ὑπάρχουν λίθινα πολυτελῆ καθίσματα. Ἡ πρόσοψις τοῦ ἁγίου κουβουκλίου εἶναι ἐπίσης κομψότατα διακεκοσμημένη, ἀπειρία δὲ κανδηλῶν καὶ φώτων καταυγάζει αὐτήν. Ὑπεράνω τῆς θύρας τῆς προσόψεως εἶναι ἐν μαρμάρῳ λελαξευμένη ἡ εἰκὼν τῆς Ἀναστάσεως. Δ. Ν. Μ

Κουβούκλιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κάτω Καμήλας τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 250. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Τσιμὶ-Μαχαλέ*.

κουβούσι (τό)· δημ. ναυτ.) ἡ κάθοδος· ὁ μόνιμος ἐν εἴδει κανθηλίου ἐπικαθόδιος ξύλινος καθέκτης.

Κούβρατ, ἢ ***Κουρτ*** (ὁ *Κουβρᾶτος* ἢ *Κροβάτης* τῶν Βυζαντινῶν). Εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῶν Οὐτηγούρων - Βουλγάρων. Οὗτος καταγόμενος ἐκ τῆς παλαιᾶς οἰκογενείας τοῦ Ντοῦλο (τῶν Δουλοϊδῶν), ἀρχηγοῦ τῶν Οὐννογουνδούρων, ἐπαναστάτησε μετὰ τοῦ Ὀργὰν ἐναντίον τῶν Τούρκων τῆς Βουλγάρας καὶ ἐλευθερώσας τοὺς Οὐτηγούρους ἵδρυσε τὸ πρῶτον βουλγαρικὸν κράτος περὶ τὸ 580 μ. Χ Εἶχε διέλθει τὴν νεότητά του εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου, ὅπου ἐβαπτίσθη Χριστιανός. Τὴν ἐπανάστασιν ταύτην διηυκόλυνεν ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Τιβέριος. Τὸ νέον κράτος ἐκυβέρνησεν ὁ Κούβρατ κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὀργάν, ἀπὸ δὲ τοῦ 585 μόνος, διατηρήσας τὰς παλαιὰς σχέσεις του μετὰ τοῦ Βυζαντίου. Χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Τιβερίου συνήνωσεν ὅλας τὰς βουλγαρικὰς ὀρδάς, σχηματίσας οὕτω τὴν κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρονογράφους Παλαιὰν Βουλγαρίαν, ἥτις ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ Δνειστέρου μέχρι τοῦ Καυκάσου. Τῷ 619 ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος ἐτίμησε τὸν Κούβρατ διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ πατρικίου καὶ συνῆψε μετ' αὐτοῦ συμμαχίαν κατὰ τῶν Ἀβάρων καὶ Περσῶν. Ν. Μ.

Κουβρὲρ (Couvreur), ***Αὔγουστος-Πέτρος-Λουδοβῖκος***. Βέλγος λόγιος, πολιτικὸς καὶ οἰκονομολόγος, γεννηθεὶς ἐν Γάνδῃ τῷ 1827 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἰξὲλ τῷ 1894. Περατώσας τὰς σπουδάς του ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀσχοληθεὶς κυρίως εἰς τὰ οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητήματα, ἀνεμείχθη ἐνεργῶς εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν συνεδρίων τῶν Βρυξελλῶν, τοῦ Ἄμστερνταμ καὶ τῆς Βέρνης. Ἦτο θερμὸς ὑποστηρικτὴς τῆς ἐλευθέρας ἐπικαταλαγῆς καὶ εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἑνώσεως διὰ τὴν τελωνειακὴν μεταρρύθμισιν καὶ τῆς διεθνοῦς ἑνώσεως διὰ τὴν πρόοδον τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν δημοσιογραφίαν διηύθυνε τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς «Βελγικῆς Ἀνεξαρτησίας» (1864—1884) καὶ κατόπιν ἵδρυσε καὶ διηύθυνε τὸν «Οἰκονομολόγον». Ἐκλεγεὶς τῷ 1868 βουλευτὴς Βρυξελλῶν, ἀνῆκεν εἰς τὴν ἄκραν ἀριστερὰν καὶ ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος τῆς βουλῆς, ἔκτοτε δ' ἐπανεξελέγη πολλάκις μέχρι τοῦ 1884 Ἔγραψε: «Διεθνὲς συνέδριον τελωνειακῶν μεταρρυθμίσεων συνελθὸν ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1856» (Βρυξέλλαι 1857), «Πρακτικὰ τῆς διεθνοῦς ἑνώσεως διὰ τὴν πρόοδον τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν» (1869) καὶ «Διεθνὲς συνέδριον ὑγιεινῆς καὶ κοινωνικῆς οἰκονομίας τῶν Βρυξελλῶν» (Παρίσιοι 1877).

— **Κουβρὲρ** (Couvreur), ***Τζέσση - Χούυλμπερς ντὲ—***. Ἀγγλὶς μυθιστοριογράφος, γεννηθεῖσα ἐν Λονδίνῳ τῷ 1848 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Βρυξέλλαις τῷ 1897. Νεωτάτη συνέγραψεν ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ Τασμανίᾳ διηγήματα, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Τάρμα*. Βραδύτερον διετέλεσεν ἐν Βρυξέλλαις ἀνταποκρίτρια τῶν «Τάϊμς» τοῦ Λονδίνου, ἐκεῖ δέ, τῷ 1885, ἐνυμφεύθη τὸν Βέλγον πολιτικὸν καὶ οἰκονομολόγον Αὔγουστον Κουβρέρ. Μεταξὺ τῶν ἔργων της εἶναι: «Ὁ θεῖος Πάϊπερ τοῦ Πάϊπερ's Χὶλ» (1887), «Ἡ μετάνοια τοῦ Φόρτια Τζαίημς ἱππότου τοῦ Λευκοῦ Πτεροῦ» καὶ «Χωρὶς λογαριασμόν» (1895), μυθιστόρημα, ἔνθα περιγράφεται λεπτομερέστατα ἡ ζωὴ τῶν ἐν Αὐστραλίᾳ μεταναστῶν. Θ. Τ.

Κουγὰ-ἀρὰλ *[Γεωγρ.]*. Ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἐν τῇ λίμνῃ Ἀράλῃ κειμένων νήσων. Κατέχει ἔκτασιν 349 τετρ. χλμ. καὶ εἶναι τελείως ἔρημος. Σ. Κ. Π.

Κούγγι *[Γεωγρ.]*. Λόφος κωνοειδής, ἀπότομος πανταχόθεν, ἀπέναντι ἀκριβῶς τῆς Κιάφας, μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τοῦ Σουλίου καὶ τοῦ χωρίου Σαμονίβα. Ἐπὶ τοῦ μεμονωμένου τούτου λόφου ἦτο ἐκτισμένον φρούριον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκετο μικρὸς ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, οὗτινος τὰ ἐρείπια σῴζονται εἰσέτι καὶ σήμερον. Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Σουλίου, τῆς Κιάφας, τοῦ Ἀβαρίκου καὶ τῆς Σαμονίβας ὑπὸ τοῦ Βελῆ πασᾶ, 600 Σουλιῶται (400 ἄνδρες καὶ 200 γυναῖκες), μὴ θέλοντες νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ Σούλι, ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Κούγγι ὑπὸ τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν μὲ σκοπὸν νὰ ἀντισταθοῦν μέχρις ἐσχάτων. Τὴν 4 Δεκεμβρίου 1803 ὁ Τζαβέλλας ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων, εὑρισκόμενον τότε εἰς τὸ Σούλι, καὶ ἐδήλου εἰς αὐτὸν τὸ ἀμετάπειστον τῶν Σουλιωτῶν σχετικῶς μὲ τὴν προταθεῖσαν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Βελῆ παράδοσιν. Ὁ Ἀλῆς διέταξεν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ φρουρίου Κούγγι. Κατ' ἀρχὰς οἱ Σουλιῶται, ἐξελθόντες τοῦ φρουρίου καὶ ὀχυρωθέντες εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου, ἀντέστησαν καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Τουρκαλβανοὺς τοῦ Βελῆ πασᾶ. Στερούμενοι ὅμως ζωοτροφιῶν καὶ πολεμεφοδίων ἠναγκάσθησαν τὴν 14 Δεκεμβρίου ν' ἀποστείλουν εἰς τὸν Βελῆν τὸν ὁπλαρχηγὸν Πάσχον Λάλαν καὶ νὰ προτείνουν τὴν ἔξοδόν των εἰς Πάργαν ὑπὸ ὅρους. Ἂν καὶ οἱ ὅροι ἦσαν ταπεινωτικοὶ διὰ τὸν Ἀλῆν, ἐγένοντο ὑπ' αὐτοῦ δεκτοὶ καὶ τὴν 16 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς οἱ Σουλιῶται ἐξῆλθον ἔνοπλοι ἀπὸ τὸ Κούγγι καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Φώτου Τζαβέλλα, Δήμου Δράκου, Γιώργου Δαγκλῆ, Τζήμα Ζέρβα, Πάσχου Λάλα καὶ Βεΐκου Ζάρμπα ἔφυγαν πρὸς τὴν Πάργαν. Ἔμεινεν ὅμως ἐντὸς τοῦ φρουρίου ὁ καλόγηρος Σαμουὴλ μὲ πέντε Σουλιώτας μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ φονευθοῦν. Τὴν 18 Δεκεμβρίου τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ εἰσῆλθον εἰς τὸ Κούγγι, ὁ δὲ Σαμουήλ, βλέπων τὸ ἀδύνατον τῆς ἀντιστάσεως, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν ἐν τῷ ναῷ εὑρισκομένην πυρίτιδα καὶ ἀνετινάχθη μετὰ τῶν Σουλιωτῶν εἰς τὸν ἀέρα ἐκτὸς ἑνός, ὁ ὁποῖος ἐσώθη. Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ἡ πτῶσις τοῦ Κουγγίου ὀφείλεται εἰς προδοσίαν τοῦ Πήλιου Γούση. Τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται ἀληθές, καθόσον ὁ Γούσης ἐπολέμησεν ἡρωϊκῶς καὶ ἐφονεύθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Χ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Digitized by Google

Κουγέας, *Σωκράτης*. Καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐγεννήθη τῷ 1877 ἐν Δολοῖς τῆς Λακωνικῆς, ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν Ἀθήναις καὶ τῷ 1904 ἀπεστάλη εἰς Εὐρώπην ὡς ὑπότροφος τοῦ κράτους. Ἐφοίτησεν εἰς τὰ πανεπιστήμια Βερολίνου, Μονάχου, Χάλλης καὶ Παρισίων. Τῷ 1910 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ Προτύπου γυμνασίου τοῦ Διδασκαλείου μέσης ἐκπαιδεύσεως, τῷ 1916 γραμματεὺς τῶν Ἱστορικῶν ἀρχείων τοῦ κράτους καὶ καθηγητὴς τῶν ἑλληνικῶν ἐν τῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ καὶ τῷ 1918 καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Τῷ 1929 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου τοῦ Βερολίνου. Ἀπὸ τοῦ 1926 διευθύνει τὸ τμῆμα χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἐχρημάτισε μέλος τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ συμβουλίου, τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου, τοῦ ἐφορευτικοῦ συμβουλίου τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, τῆς ἐπιτροπῆς τῶν τοπωνυμίων τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἱστορικῆς καὶ λαογραφικῆς ἐπιτροπῆς, τοῦ Συλλόγου Ὠφελίμων Βιβλίων κλπ. Ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ ἱστορικὸν συνέδριον τῶν Βρυξελλῶν (1923) καὶ τοῦ Ὄσλο (1924), εἰς τὸ Βυζαντινολογικὸν συνέδριον τοῦ Βουκουρεστίου (1924), εἰς τὴν Διεθνῆ ἐπιτροπὴν τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν. Ἔγραψε: «Κριτικαὶ παρατηρήσεις εἰς παπυρολογικὰ κείμενα» (1915), «Ὁ Καισαρείας Ἀρέθας καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ» (1917), «Ἡ ἰδέα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησι» (1927) καὶ διαφόρους μελέτας δημοσιευθείσας εἰς διάφορα περιοδικὰ («Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς», «Ἀθηνᾶ», «Λαογραφία», «Ἐπετηρὶς τοῦ Παρνασσοῦ», «Νέος Ἑλληνομνήμων», «Glotta», «Philologus», «Hermes», «Byzantinische Zeitschrift) κλ. Ἀπὸ τοῦ 1928 συνδιευθύνει μετὰ τοῦ καθηγητοῦ *Κ. Ἀμάντου* τὸ ἱστορικὸν περιοδικὸν «Ἑλληνικά». π. ν. π.

Κουγιαβία (Kujawy) */Γεωγρ./*. Ἐπαρχία τῆς παλαιᾶς Πολωνίας, ἐκτεινομένη πέραν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Βιστούλα. Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἔκ τινος ἀρχαίου λαοῦ τῆς φυλῆς τῶν Λέχων, τῶν *Κουγιαβανῶν*. Κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἀπετέλει ἀνεξάρτητον πριγκιπᾶτον. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἀπετέλεσε τὰ βοϊβοδᾶτα ἢ παλατινᾶτα τοῦ *Μπρζέσκ-Κουγιάβσκι* ἢ *Ἰνοβλοκλάβεκ*. Ἡ σημερινὴ ἐπαρχία τῆς Πολωνίας *Μπρόμπεργκ* περιλαμβάνει τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἀρχαίας Κουγιαβίας. λ. α.

Κουγιαμπὰ (Cuyabá ἢ Cuiabá) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Βραζιλίας, πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Μάττο Γκρόσσο. Ἱδρύθη τῷ 1719 ὑπὸ χρυσοθηρῶν, τὰ δὲ παρ' αὐτὴν χρυσοφόρα κοιτάσματα ἀπέδιδον σημαντικὰς ποσότητας χρυσοῦ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Εἶναι ἕδρα στρατιωτικοῦ σώματος καὶ ἔχει πολεμικὸν ναύσταθμον. Κάτ. 33.678. λ. α.

Κουγιάπο (Cuyapo) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς νήσου Λουζὸν τῶν Φιλιππίνων. Τμῆμα αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 1907 ἀπετέλεσε τὴν πόλιν *Ναμπικουάν*. Κάτ. 16.292.

Κουγιάτικα */Γεωγρ./*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Μελισσατίκων τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 96. χ. δ.

Κουγιαχόγκα *Φώλλς* (Cuyahoga Falls) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς πολιτείας Ὀχάϊο τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Κάτ. 10.200. Ἔχει βιομηχανίαν πίλων καὶ χάρτου. μ. ι. θ.

Κούγιε (Cuje) */Παραλ. Γεωγρ./*. Λιμὴν τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰστρίας (πλάτ. 44° 49' Β., μῆκ. 13° 56' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Cape Promontore to Grossa island) ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ *Κουαρνέρο*. σ. ε. λ.

Κουγιὲ (Couillet) */Γεωγρ./*. Βιομηχανικὴ πόλις τοῦ Βελγίου ἐν Ἀνωνίᾳ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σάμπρ. Εἶναι κέντρον βιομηχανίας τοῦ σιδήρου. Κάτ. 11.950. χ. δ.

Κουγιοὺ-Ντερὲ */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς Ἀ. Θράκης, ὀνομασθὲν ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς *Βραχώριον* (βλ. λ.).

Κουγιούγγερη, ἢ *Κονιάρη* */Γεωγρ./*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Λαρίσης χωρίου *Χλόη* (βλ. λ.).

Κουγιοὺκ-Ντερὲ */Παραλ. Γεωγρ./*. Μικρασιατικὸν ποτάμιον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν καὶ ὁ εἰς ὃν ἐκβάλλει ΝΑ. μυχὸς τοῦ κόλπου Σανταμὰ (πλάτ. 37° 06' 10'' Β., μῆκ. 27° 19' 10'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos to Mandelyah Gulf) βορείως τῆς Μύνδου. σ. ε. λ.

κουγιοῦκα (ἡ)· ἰδιωματικὴ ὀνομασία τῆς *καζάκας* (βλ. λ.).

Κουγιουμουτζάκις, *Χαράλαμπος*. Ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Μαλεβιζίου Κρήτης κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866. ε. γ.

κουγιουμτζῆς (ὁ) (ἐκ τοῦ τουρκ. *κουγιουμτζῆ*, ὅπερ ἐκ τοῦ *κουγιοὺμ*=ἀντικείμενα ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου)· χρυσοχόος.

Κουγιουμτζόγλου. —1) *Θεοχάρης*. Φιλικὸς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, δράσας ὡς ἔφορος τῆς Ἑταιρείας.

—2 *Θεοχάρης*, ὁ ἐπιλεγόμενος καὶ *Ἀγαθάκης*. Ἔμπορος ἐκ Κρήτης, ὅστις ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἀγῶνος κατήρτισε σῶμα καὶ ἔσπευσε νὰ πολεμήσῃ εἰς Σάμον. Κατόπιν ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀφεντούλιεφ Κομνηνοῦ εἰς τὴν πατρίδα του, ἐστάλη δὲ μεταγενεστέρως πληρεξούσιος αὐτῆς εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους. Ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ σώματός του καὶ μὴ ἀμειβόμενος ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἀπεσύρθη εἰς Νάξον μετ' ἄλλων συμπατριωτῶν του, ἐκεῖ δὲ ἀπέθανε πένης ὀλίγον μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κράτους. γ. δ. κ.

Κουγιοὺν *ἀντασὴ* (=νῆσος προβάτου) */Γεωγρ./*. Μικρὸν νησίον κείμενον πρὸ τῆς μεγάλης νήσου Αὐλωνίας (Πασᾶ-Λιμὰν τουρκιστί), κατὰ τὰς τελευταίας ἑκατονταετηρίδας ἀκατοίκητον. Εἶχε ναὸν μικρόν, οὗ μία εἰκὼν ἐγράφη τῷ 1728. Πρὸ πεντηκονταετίας ἡ θάλασσα, ἐξακολουθοῦσα ν' ἀφαιρῇ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν τὸ χῶμα τῆς παραλίας, ἀπεκάλυψε τάφους ἀρχαίους, ὧν εἰς ἕνα εὑρέθησαν ὑέλινα μικρὰ δοχεῖα ἐπιμήκη. μ. ι. γ.

—**Κουγιοὺν-Τεπὲ** */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς Τουρκίας ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θράκῃ, περὶ τὰ 26 χλμ. Δ. τῆς Κεσάνης καὶ 2 χλμ. Α. τῆς Στεντορίδος λίμνης (τουρκ. *Γκαλὰ-Γκιολοῦ*), ἐφ' ὑψηλῆς τοποθεσίας. Κατῳκεῖτο ἄλλοτε ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ὠνομάζετο ἑλληνιστὶ *Πτυχή*. Σήμερον κατοικεῖται ὑπὸ Ὀθωμανῶν προσφύγων. μ. δ. β.

Κουγιοὺνι (Cuyuni) */Γεωγρ./*. Παραπόταμος τοῦ ποταμοῦ Ἐσσεκουίμπο ἐν τῇ ἀγγλικῇ Γουιάνῃ, πηγάζων ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Γουασάρι. Ἡ περιοχή, ἣν διαρρέει, κατοικεῖται ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν τῆς φυλῆς Ταρούμα. μ. ι. θ.

Κουγιουντζὶκ */Γεωγρ./*. Λόφος πλησίον τῆς Μοσούλης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξετείνετο ἡ Νινευή. Ὁ λόφος οὗτος καθωρίσθη ὡς τοποθεσία τῆς Νινευὴ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ C. Rich, ὅστις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐνήργησε τὴν πρώτην ἐνταῦθα δοκιμαστικὴν ἀνασκαφήν. Ὀλίγον βραδύτερον, τῷ 1842, ἐσυνέχισεν ὁ P. Botta τὰς ἀνασκαφάς, ἄνευ μεγάλης ἐπιτυχίας. Ὀλίγα ὅμως ἔτη βραδύτερον ὁ A. Layard ἐπεχείρησεν ἐνταῦθα συστηματικὰς ἀνασκαφὰς κατὰ τὰ ἔτη 1849—1851, εἰς τὴν εὐτυχῆ σκαπάνην τοῦ ὁποίου ὀφείλεται ἡ ἐκσκαφὴ τῆς Νινευή. Ἐκ πάντων τῶν πολυαρίθμων εὑρημάτων τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἀσσουρμπανιπάλ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνευρέθη ἡ περίφημος καταστᾶσα βιβλιοθήκη τοῦ βασιλέως τούτου, ἀποτελουμένη ἐκ χιλιάδων πλίνθων. Τὰς ἐργασίας τοῦ A. Layard ἐσυνέχισεν ὁ βοηθὸς αὐτοῦ P. Rassam, ἐκσκάψας τὸ βόρειον ἀνάκτορον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνεῦρε πλῆθος πλίνθων. [Πρβλ. *A. Layard* «Discoveries in the ruins of Nineveh and Babylon» (1853), καὶ «The monuments of Nineveh» (1849—1853). β. μ. β.

Κουγιουτζοῦ, *Μουρὰτ πασᾶς*. Μέγας βεζύρης τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνου Ἀχμὲτ Α'. Ἦτο Κροάτης, ἢ μᾶλλον Μαυροβούνιος (Χαρβάτης), την καταγωγὴν καὶ ἀνετράφη παιδιόθεν εἰς τὰ σουλτανικὰ ἀνάκτορα, εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, συνώδευσε τὸν διάσημον Σινὰν πασᾶν κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ὑεμένης (1571), ὅπου καὶ ἔμεινεν ὡς διοικητής. Διατελέσας κατόπιν διοικητὴς διαφόρων ἐπαρχιῶν, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ τῆς Κύπρου, καὶ λαβὼν μέρος εἰς τοὺς ἐναντίον τῆς Περσίας καὶ Αὐστρίας πολέμους καὶ ὑπογράψας τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας συνθήκην εἰρήνης τοῦ Σίτβα-Τόροκ, διωρίσθη ἀρχιστράτηγος (σερδάρης) καὶ κατόπιν μέγας βεζύρης (1606). Ὡς τοιοῦτος ἠσχολήθη κυρίως εἰς τὴν καταστολὴν τῶν διαφόρων ἐπαναστάσεων τῶν Κούρδων, τῶν Κυζιλμπάσηδων καὶ ἄλλων, ὡς καὶ εἰς πολέμους κατὰ τῆς Περσίας. Ἀπέθανε τῷ 1611 ἐν Περσίᾳ. Τὸ παρωνύμιον *κουγιουτζοῦ* (πηγαδᾶς) ἐδόθη εἰς αὐτόν, διότι ἔθαπτε ζῶντας εἰς βαθύτατα φρέατα τοὺς συλλαμβανομένους ἀντάρτας. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ φέρει τζαμίον ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρὰ τὸ Λαλελῆ, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ ἐτάφη. ν. μ.

Κούγκαν (Coogan), **Τζάικι**. Ἀμερικανὸς ἠθοποιὸς τοῦ κινηματογράφου, γεννηθεὶς εἰς Λὸς Ἄντζελες τῆς Καλιφορνίας τῷ 1914. Ὁ πατήρ του ἦτο ἠθοποιὸς τοῦ ἐλαφροῦ μουσικοῦ θεάτρου καὶ ἡ μήτηρ του χορεύτρια. Πρώτην φορὰν ἐνεφανίσθη εἰς τὴν σκηνὴν εἰς ἡλικίαν τεσσάρων ἐτῶν, ἐχόρευσε δὲ μερικοὺς χορούς. Τὸ ἑπόμενον ἔτος προσελήφθη εἰς τὸν κινηματογράφον ὑπὸ τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου τῆς ὀθόνης καὶ σκηνοθέτου Τσάρλυ Τσάπλιν (Σαρλώ), μετ' ὀλίγον δὲ ἐνεφανίζετο μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν κωμῳδίαν «Μορτάκος» (Kid), ἡ ὁποία ἀπετέλεσε καὶ τὸν θρίαμβόν του. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Κούγκαν ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἀμέσως ἐπεβλήθη εἰς τὸ κινηματογραφικὸν στερέωμα, αἱ δὲ ταινίαι του ἐπαίζοντο μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον. Ἐξ αὐτῶν αἱ σπουδαιότεραι: ἦσαν «Ζήτω ὁ Βασιλεύς», «Τὸ ἀγοράκι μου», «Τὸ παιδὶ τῆς Φλάνδρας», «Τὸ ναυτόπουλο» κ. ἄ. Ὁ Τζάικι Κούγκαν ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας τὴν 5 Ὀκτωβρίου 1924, κομίζων δῶρα τῶν ἀμερικανοπαίδων πρὸς τοὺς προσφυγόπαιδας καὶ ἔτυχε θερμῆς ὑποδοχῆς παρὰ τῶν ἐπισήμων καὶ τοῦ λαοῦ, κινηματογραφηθεὶς καὶ μετὰ τοῦ τότε προέδρου τῆς δημοκρατίας Π. Κουντουριώτη εἰς τὸν κῆπον τοῦ Κυβερνείου. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀπεσύρθη τῆς ὀθόνης, εἰσελθὼν εἰς κολλέγιον διὰ νὰ σπουδάσῃ. θ. τ.

κουγκέ. Ἀνωτάτη κοινωνικὴ τάξις ἐν Ἰαπωνίᾳ, ἀποτελοῦσα τὴν αὐλικὴν εὐγένειαν. Ἡ τάξις αὕτη ἀπετελεῖτο ἐξ 155 οἰκογενειῶν, ὅλων ἀναγουσῶν τὴν ἀρχήν των εἰς παλαιοὺς μικάδους. Τὰ μέλη τῆς τάξεως ταύτης ἀνελάμβανον κληρονομικῶς τὰ διάφορα ἀξιώματα τῆς αὐλῆς, ἀλλ' αἱ ἀπολαυαὶ των ἦσαν, κατὰ τὸ πλεῖστον, ὀνομαστικαί. Ἐστερημένοι τῶν μεγάλων κτημάτων, τὰ ὁποῖα κατεῖχον κατὰ τοὺς προφεουδαρχικοὺς χρόνους καὶ ζῶντες ἐν μεγάλῃ πτωχείᾳ, ἀφωσιώθησαν εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλολογίας καὶ τὴν ἄσκησιν τῆς μουσικῆς καὶ τῆς τέχνης. θ. τ.

«Κουγκέστας, *βιβλίον τῆς*—» (Le livre de la conqueste). Παραλλαγὴ τοῦ *Χρονικοῦ* τοῦ Μορέως.

Κούγκι */Γεωγρ./* βλ. *Κούγγι*.

Κούγκουλης, *Ἰωάννης*. Ἕλλην ἠθοποιὸς καὶ θιασάρχης, γεννηθεὶς ἐν Σύρῳ τῷ 1819 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1874. Ἐμφανισθεὶς τὸ πρῶτον ἀπὸ σκηνῆς ἐν Σύρῳ ὡς ἐρασιτέχνης, ἀνῆλθε κατόπιν αὐτῆν ὡς ἐπαγγελματίας πλέον ἠθοποιὸς ἐν Ἀθήναις τῷ 1848, συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ θιασάρχου Λεωνίδα Καπέλλα καὶ ὑποδυόμενος συνήθως κωμικοὺς ῥόλους. Ἀφ' ἧς ἀνέλαβε ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν διάσημον τότε (1850) διὰ τὰς φάρσας του ἠθοποιὸν Μπίλλερ, ἐν τῷ ῥόλῳ τοῦ Πουρσονιακοῦ (τοῦ μετέπειτα βαπτισθέντος τελειωτικῶς εἰς Ἀγαθόπουλον), ὄχι μόνον μετεβάπτισε τὸν ἥρωα τοῦ Μολιέρου εἰς Σκαμπαρδόνιον, ἀλλὰ καὶ πολλὰς σκηνὰς τῆς κωμῳδίας ἤλλαξεν ἐπὶ τὸ ἀστειότερον. Οὕτω τροποποιημένον τὸ ἔργον τοῦ Μολιέρου, τὸ ἐξέδωκεν ἐν Σύρῳ τῷ 1865, ὁμοῦ μὲ ἑτέραν κωμῳδίαν τοῦ Γάλλου κωμῳδιογράφου. ν. ι. λ.

κουγουάρος (ὁ) */Ζῳολ./*. Αἰλουροειδὲς τῆς Ἀμερικῆς, γνωστὸς καὶ ὡς *λέων τῆς Ἀμερικῆς* ἢ *πούμα* (βλ. λ.).

κουδαρίτικα (τά). Συνθηματικὴ γλῶσσα τῶν κτιστῶν (κουδαραίων) τῆς Ἠπείρου καὶ τινων ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος. Αἱ λέξεις τῆς γλώσσης εἶναι κυρίως νεολογισμοί, πλασθέντες ὑπὸ τῶν κτιστῶν, ἵνα μὴ γίνωνται ἀντιληπτοὶ κατὰ τὴν ἐργασίαν των ἀπὸ τοὺς οἰκοδεσπότας, εἰς τοὺς ὁποίους ἐργάζονται. Ὑπάρχουν ὅμως καί τινες ξέναι, ἰδίως βλαχικαί. Τὰ κουδαρίτικα ὁμιλοῦνται ἀπὸ ὅλους τοὺς κτίστας τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ κυρίως καὶ μὲ μεγαλύτερον λεξικολογικὸν πλοῦτον εἰς τὰ χωριὰ τῶν ἐπαρχιῶν Κονίτσης, Μαλακασίου καὶ Τζουμέρκων. Ἐκτὸς τῆς Ἠπείρου τὰ κουδαρίτικα ὁμιλοῦνται καὶ ἀπὸ τοὺς κτίστας τῆς ἐπαρχίας Σισανίου καὶ Σιατίστης τῆς Μακεδονίας, ὡς καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας Δομβραίνης καὶ Βιζύης τῆς Θράκης. Ἐνιαχοῦ καλοῦνται *κουδαρίστικα* ἢ *κουδαριστικη γλῶσσα* ἢ *μαστορικά*. [Πρβλ. *Χρ. Ἰ. Σούλη*, Τὰ κουδαρίτικα ἐν «Ἠπειρ. Χρον.» τ. Ε' τοῦ 1930.] χ. ι. σουλης

κούδαρος (ὁ), ἢ *κούδαρης*, πληθ. *κουδαραῖοι*(οἱ)· ὁ κτίστης, κατὰ τὴν συνθηματικὴν γλῶσσαν τῶν κτιστῶν τῆς Ἠπείρου, Μακεδονίας καὶ Θράκης. Οἱ οἰκοδόμοι οὗτοι, βιοῦντες ὁμαδικῶς κατὰ «μπουλούκια» ἢ «νταϊφάδες» καὶ ἀναλαμβάνοντες ἐργολαβικῶς συνήθως τὴν κατασκευὴν οἰκιῶν, ἐδημιούργησαν ἰδίαν συνθηματικὴν γλῶσσαν, τὰ *κουδαρίτικα* ἢ *κουδαρίτικα* (βλ. λ.). κ. φ.

Κούδαρος */Γεωγρ./*. Ποταμὸς τῆς Χαλκιδικῆς πηγάζων ἀπὸ τῶν ὀρέων Χολομῶν καὶ Κισσός. Διέρχεται Δ. τοῦ Πολυγύρου καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τῆς Κασσάνδρας μεταξὺ ἀρχαίας Μηκυβέρνας καὶ Ὀλύνθου. Εἶναι ὁ παρ' ἀρχαίοις γνωστὸς *Ἀμνίας* ἢ *Ἀμνίτης*. —π.

Κούδεσι */Γεωγρ./*. Ὀρεινὴ περιοχὴ τῆς Ἀλβανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Αὐλῶνος, περιλαμβάνουσα περὶ τὰ 10 χωρία, κείμενα περὶ τὸ ὄρος *Κούδεσι* (ὑψ. 1910 μ.). Τῆς περιοχῆς ταύτης μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος προΐστατο ἰδιαίτερος διοικητής, ἑδρεύων εἰς τὸ ὁμώνυμον χωρίον, ὅπερ κεῖται εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἄφου εἰς τὰς βορείας κλιτῦς τοῦ ὁμωνύμου ὄρους. Οἱ κάτοικοι Ἀλβανοὶ Λιάπηδες, καταγόμενοι ἐκ Χριστιανῶν ἐξισλαμισθέντων, ἀνέρχονται περίπου εἰς 1.000. Ἡ περὶ τὸ Κούδεσι ἐπαρχία καλεῖται καὶ *Λιαπουριὰ* ἀπὸ τῶν κατοικούντων αὐτὴν Λιάπηδων. χ. ι. σ.

Digitized by Google

Κούδητος */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Ποταμὸς τῆς μεσημβρινῆς Θράκης, ἀναφερόμενος ὑπὸ Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως (Περίπλ. 67), μεταξὺ Ἀβδήρων καὶ Δικαίας. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι τὸ ποτάμιον Ξάνθης *Ἐσκέτζε-Ντερέ*, τὸ ὁποῖον διαρρέον τὴν πεδιάδα αὐτῆς ἐκβάλλει ΒΑ. τῶν Ἀβδήρων εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Α. Θ. Σ.

κουδουμαλιὰ (ἡ) (Ἰδιωμ. Κρητ.). Ὀνομάζεται οὕτω τὸ δένδρον *κράταιγος*. Ι. Δ. Μ.

Κουδουμαλιὰ */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Γεωργίου τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης. Κάτ. (1928) 148. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Ε. Γ.

κουδούμαλο (τὸ) (Ἰδιωματ. Κρητ.). Ὁ καρπὸς τῆς κουδουμαλιᾶς (τοῦ κραταίγου), κατάλληλος διὰ γλυκὰ ἐξαιρετικῆς γευστικότητος. Ι. Δ. Μ.

Κουδουμᾶς */Γεωγρ./.* Μονὴ ἐν Κρήτῃ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μονοφατσίου, ἐπὶ τῆς νοτίας κλιτύος τοῦ ὄρους Κόφινα, ἀπέχουσα τῆς θαλάσσης περὶ τὰ 40 μέτρα. Ὑπάγεται εἰς τὴν κοινότητα Σταβγιῶν. Ὁ ναὸς αὐτῆς εἶναι ἀφιερωμένος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου, μικρὸν δὲ σπήλαιον ἀποτελεῖ τὸ Ἅγιον αὐτοῦ Βῆμα. Οἱ μοναχοὶ ἀκολουθοῦσι τὸ κοινοβιακὸν σύστημα καὶ διαμένουσιν οἱ περισσότεροι ἐν σπηλαίοις. Αἱ ἱεραὶ ἀκολουθίαι τελοῦνται κατὰ τὰς τυπικὰς διατάξεις τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῶν. Ἡ μονὴ τοῦ Κουδουμᾶ, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν σῳζομένων τοιχογραφιῶν, ὑπῆρξε μία ἐκ τῶν παλαιῶν μονῶν τῆς νήσου. Παραδοθεῖσα καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ἐρήμωσιν ὑπὸ τῶν βαρβάρων κατακτητῶν, ἔμεινεν ἐγκαταλελειμμένη μέχρι τοῦ 1870, ὁπότε οἱ ἐκ Πιτσιδίων Πυργιωτίσσης ἀδελφοὶ Παρθένιος μοναχὸς καὶ Εὐμένιος ἱερομόναχος, τὸ ἐπώνυμον Χαριτάκη, ἀνεκαίνισαν αὐτήν. Τῷ 1905 ἠρίθμει αὕτη περὶ τοὺς 40 μοναχούς, σήμερον δὲ μόνον δέκα πέντε ὑπὸ τὸν ἡγούμενον Ἀθανάσιον Μαλλιαράκην, ἀρχιμανδρίτην. Ἔχει αὕτη μικρὸν κτῆμα παρὰ τὸ χωρίον Ἅγιον Νικόλαον καὶ διατηρεῖ ἐν αὐτῷ μικρὸν ποίμνιον καὶ μελίσσας. † Ρ. Α. Τ.

κουδουναραῖοι (οἱ) */Λαογρ./.* Οἱ φέροντες κώδωνας μετημφιεσμένοι, ὡς καλοῦνται οὗτοι εἰς Θεσσαλίαν, Ἤπειρον, Μακεδονίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ ὅρος οὗτος εἶναι εἰδικώτερος τοῦ ὅρου *κουδουνάτος*, ὅστις σημαίνει πάντα μετημφιεσμένον ἢ μασκαρᾶν, ἀδιαφόρως, ἂν οὗτος φέρῃ ἢ ὄχι καὶ κώδωνας. Οἱ κουδουναραῖοι τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας φέρουν συνήθως ποιμενικὴν περιβολήν, πολλοὺς καὶ μεγάλους ποιμενικοὺς κώδωνας «κουδούνια» ἢ «κυπριὰ» εἰς τὸ στῆθος καὶ τὴν μέσην καὶ προσωπίδας ἀπὸ δέρματα ζῴων. Πλὴν τοῦ ὅρου *κουδουναραῖοι* ἀπαντῶσι καὶ ἄλλοι κατὰ τόπους, ὡς *λογκατσάρια, μπαμπαγιοῦροι, μπαμπόγεροι* ἢ *μπαμπούγεροι, τζαμάλια* κλπ. Κ. Φ.

κουδουνάτος, —η, —ο· αὐτὸς ποὺ φορεῖ κουδούνι ἢ κουδούνια· || μετημφιεσμένος, μασκαρεμένος (διὰ τὴν συνήθειαν ἐνίαυτοῦ νὰ φοροῦν κουδούνια οἱ μασκαρᾶδες, βλ. καὶ *κουδουναραῖοι*).

—**«Κουδουνάτος».** Ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ εὐθυμογραφικὴ ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 28ην Νοεμβρίου 1873.

κουδούνι (τό)· κώδων μικρὸς κρουόμενος διὰ τῆς χειρός: «χτύπησε —, βάρεσε —, ἔπαιξε τὸ κουδούνι» (ἐν σχολείοις, δικαστηρίοις κττ)· || τὸ περιαπτόμενον εἰς τὸν λαιμὸν τῶν ὑποζυγίων καὶ τῶν βοσκημάτων: «τοῦ κρέμασα κουδούνι τοῦ ἀλόγου γιὰ νὰ τὸ βρίσκω εὔκολα»· || μεταφ. «τοῦ κρέμασαν κουδούνια» τοῦ ἀπέδωκαν μομφήν, κατηγορίαν ἰδίᾳ ἐπὶ ἐρωτικῇ παρεκτροπῇ: «πρόσεξε μὴ σοῦ κρεμάσουν κουδούνια αὐτοῦ ποῦ πᾷς»· || ἡ βραδύτερον ἀναπτυσσομένη καὶ ὡριμάζουσα μικρὰ σταφυλή, διὰ τὸν μακρὸν μίσχον καὶ τὸ στρογγύλον σχῆμα.

—*[Λαογρ.]* Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὴ κατηγορία *κουδουνιῶν* εἶναι ἡ τῶν ποιμενικῶν, τῶν ὁποίων ἡ κατασκευὴ ἤκμαζεν ἄλλοτε ἐν Ἑλλάδι. Μεγάλα ἐργαστήρια κουδουνιῶν ὑπῆρχον ἐν Ἰωαννίνοις, ὅπόθεν ἀπεστέλλοντο κουδούνια εἰς πολλὰς χώρας τῆς Βαλκανικῆς. Σήμερον, περιοριζομένης τῆς νομαδικῆς κτηνοτροφίας καὶ τῶν μεγάλων ποιμνίων, ἡ κατασκευὴ κουδουνιῶν ἔχει σημαντικῶς περιορισθῆ. Ἐν τούτοις ὑφίστανται ἔτι ἐργαστήρια κουδουνιῶν ἐν Ἰωαννίνοις, Ζαγορίσῃ Ἠπείρου, Κοζάνῃ, Χανίοις καὶ Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης, Ἀθήναις, Ἀμφίσσῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Σημαντικωτέρα παραγωγὴ κουδουνιῶν εἶναι ἡ τῆς Ἀμφίσσης, τὰ δὲ ἀμφισσιώτικα κουδούνια θεωροῦνται τὰ καλύτερα ὅλων. Τὰ ποιμενικὰ κουδούνια εἶναι διαφόρων σχημάτων, κατασκευάζονται δὲ ἀπὸ φύλλα σιδήρου, τὰ ὁποῖα κατόπιν ὑφίστανται εἰδικὴν γαλβάνισιν διὰ χαλκοῦ, τὴν λεγομένην «χαλκοπότισμα» ἢ «μπρουτζοκόλλησιν». Τὰ κουδούνια φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον κατὰ ἀριθμοὺς ἀναλόγως τοῦ μεγέθους των ἢ κατὰ ἰδίας ὀνομασίας, ἀναλόγως τοῦ σχήματός των καὶ τοῦ μεγέθους των. Οὕτως ἔχομεν: κουδοῦνες, τροκάνια, μισοκούδουνα, γαλαροκούδουνα, τσοκάνια, χαρχάλια, κουδούνια μυτερά, πλακαρά, μὲ τσέπια κ.ο.κ. Τὰ ἐξ ὀρειχάλκου κουδούνια, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰ μεγάλα ζῷα, ἵππους, ἡμιόνους, ἀγελάδας, εἰς λίαν περιωρισμένον δὲ ἀριθμὸν διὰ τὰ ποίμνια, ὀνομάζονται εἰδικώτερον κυπριά. Γενικῶς κατὰ τόπους μεγάλη ποικιλία παρατηρεῖται εἰς τὰς ὀνομασίας τῶν κουδουνιῶν. Κ. Φ.

Κουδούνι, *Ἄνω καὶ Κάτω — /Γεωγρ./.* Συνοικισμοὶ τοῦ δήμου Μεσολογγίου ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀρακύνθου. Κάτ. (1928) 80. Ἔχουν δημοτικὸν σχολεῖον. Εἰς τὸ παρ' αὐτοὺς δάσος ὁ Καλυδώνιος κάπρος εἶχε τὸ ὁρμητήριόν του. Χ. Γ. Ε.

κουδουνιὰ (ἡ) (Ἰδιωμ. Κρητ.)· δερμάτινον περιλαίμιον, ὁ κλοιός, ἐξ οὗ κρέμαται τὸ κουδούνι τοῦ προβάτου. Ι. Δ. Μ.

Κουδούνια */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ΝΔ. καὶ ἐγγὺς τῆς Δράμας, παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Θεσσαλονίκης - Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 631. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Μούσγα*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Μαυρόβατος* (Καρὰ - Τσαλή), καὶ *Μαυρολεύκη* (Καρὰ - Καβὰκ) καὶ ἔχει κατοίκ. (1928) 1.536. Χ. Δ.

κουδουνίζω· κτυπῶ τὸ κουδούνι· || ποιῶ ἦχον οἱονεὶ κώδωνος, μεταλλικόν: «κουδουνίζει τὸ κανάτι, — ἡ στάμνα», «κουδουνίζει ἡ φωνή του»· || διαδίδω, κοινοποιῶ τι μυστικόν, διασαλπίζω.

κουδούνισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κουδουνίζω, τὸ κτύπημα, ὁ ἦχος τοῦ κώδωνος: «ἀκούω τὰ κουδουνίσματα τοῦ κοπαδιοῦ»· || ἦχος οἱονεὶ κώδωνος: «τὸ κουδούνισμα τῆς φωνῆς, —τοῦ κανατιοῦ,—τῆς στάμνας» κττ.

Κουδοὺρ - Μαβούκ. Ἐλαμίτης βασιλεὺς (περὶ τὸ 2150 π. Χ.), διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Σιμτισιλχάκ. Ἔν τινι ἐπιγραφῇ καυχᾶται ὅτι κατέστρεψε τὸν ναὸν Ἐβάρρα τῆς Λάρσα καὶ ὅτι ἐνίκησε τὸν Μιτιαβάλ, τὸν καταργήσαντα τὴν δυναστείαν τῆς Λάρσα. Β. Μ. Β.

Κούδουρρου. Λέξις βαβυλωνιακή, δηλοῦσα τὰ ὅρια, ἔπειτα δὲ αὐτὰς τὰς στήλας, αἵτινες ἐτίθεντο ὡς σύνορα χωρῶν ἢ τμήματος γῆς, ὅπερ ὁ βασιλεὺς παρεχώρει εἴς τινα τῶν ἀξιωματούχων. Ἐπ' αὐτῶν ἀνεγράφοντο αἱ σχετικαὶ διατάξεις καὶ τὰ ἀπονεμόμενα προνόμια, ἐν τέλει δὲ ἐγίνετο ἐπίκλησις διαφόρων θεῶν πρὸς τιμωρίαν ἐκείνου, ὅστις ἢ θὰ κατέστρεφε τὰς στήλας ἢ θὰ παρέβαινε τὰς ἐν αὐταῖς διατυπουμένας διατάξεις. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς στήλης συνήθως ἐνεχάρασσον τὰς μορφὰς τῶν θεῶν. Πολλὰ ὀνόματα θεῶν μόνον ἐκ τῶν στηλῶν τούτων γνωρίζομεν. Β. Μ. Β.

κουδρανία (ἡ) (Cudrania) */Ζωολ./.* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μορεϊδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους πολυακανθωτούς, ἀπαντῶντας εἰς τὴν Αὐστραλίαν, τὴν Νέαν Καληδονίαν καὶ τὴν Κίναν. Δ. Ν. Π

Κουδρᾶτος, *Ἀσίνιος·* βλ. λ. *Ἀσίνιος* Κουάδρατος.

Κουδρομοῦρτο */Παραλ. Γεωγρ./.* Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ κολπίσκου φυσικοῦ λιμένος τῆς Ἡγουμενίτσης (πλάτ. 39° 29' 25" Β., μῆκ. 20°14'40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu). Εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην φέρεται ὡς Hondromutro, εἰς δὲ τὸν τῆς ἑλληνικῆς ὑδρογραφικῆς ὑπηρεσίας (ἀριθ. 12: Ὅρμος Ἡγουμενίτσης) ὡς *Κόντρα Μοῦρτος*. Σ. Ε. Λ.

Κουδρονήσι */Παραλ. Γεωγρ./.* Νησίον ἐγγύτατα τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ Πελαγονησίου τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων, οἱονεὶ ἀποφράσσον τὸν ἄριστον φυσικὸν λιμένα *Πλανήτην* (πλάτ. 39°20'50" Β., μῆκ. 24°01'50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Scopelos group) καὶ καθιστῶν αὐτὸν ἀσφαλέστερον. Λέγεται καὶ *Σφῆκα*. Σ. Ε. Λ.

Κουὲ (Coué), *Αἰμίλιος*. Γάλλος ψυχοθεραπευτὴς (1857—1926). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ φαρμακευτικήν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1901 ἠσχολεῖτο καὶ μὲ τὸν ὑπνωτισμὸν καὶ τὴν ὑποβολὴν ὑπὸ τοὺς Μπέρνχαιμ καὶ Λιμπώ, καθὼς καὶ εἰς γενικὰς ψυχολογικὰς μελέτας, αἵτινες τὸν ὡδήγησαν εἰς τὴν καθιέρωσιν νέας ψυχοθεραπευτικῆς μεθόδου. Τῷ 1910 ἤνοιξεν ἴδιαν κλινικὴν ἐν Νανσύ, ὅπου ἤρχισε νὰ ἐφαρμόζῃ πρακτικῶς τὰς θεωρίας του, αἵτινες ἐγένοντο ἔκτοτε λίαν γνωσταὶ καὶ προεκάλεσαν εὐρείας συζητήσεις μεταξὺ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Ἡ θεραπευτικὴ μέθοδος τοῦ Κουὲ συνίσταται κυρίως εἰς τὴν αὐθυποβολὴν καὶ τὴν ἐξάσκησιν ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς φαντασίας τοῦ ἀσθενοῦς. Ἡ διδασκαλία του καὶ αἱ θεραπευτικαὶ του μέθοδοι διεδόθησαν ταχύτατα καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον, χάρις εἰς πολλὰς ἐπιτυχίας, τὰς ὁποίας κατώρθωσε νὰ ἐμφανίσῃ ἐν ἀρχῇ καὶ εἰς τὰς διαλέξεις καὶ τὰ μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν εἰς διαφόρους πόλεις καὶ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Ὁ Κουὲ συνέγραψε καὶ τὴν πραγματείαν: «Ἡ κυριαρχία ἐπὶ τοῦ ἀτόμου διὰ τῆς συνειδητῆς αὐθυποβολῆς». —Ω.

Κουέβα ντὲ Γκαρόθο (Cueva de Garozo), *Ἰωάννης ντὲ λὰ—*. Ἱσπανὸς ποιητὴς (1550—1608). Περὶ τῆς ζωῆς του ἐλάχιστα εἶναι γνωστά. Κατήγετο ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας καὶ ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων ποιητῶν τῆς ἐποχῆς του. Κατὰ τὰ ἔτη 1579—1581 ἐπαίχθησαν 14 κωμῳδίαι του, τῷ δὲ 1582 ἐδημοσίευσε συλλογὴν λυρικῶν ποιημάτων (μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἀξιολογώτατον «Θρῆνον τῆς Ἀφροδίτης ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἀδώνιδος») ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἔργα». Ἠκολούθησαν κατόπιν τὰ «Ἱστορικὰ διηγήματα», ἡ ἔκδοσις εἰς ἕνα τόμον 14 κωμῳδιῶν καὶ 4 τραγῳδιῶν καὶ τὸ ἡρωϊκὸν ἔπος «Ἡ κατάκτησις τῆς Βαλτικῆς» εἰς 24 ᾄσματα, ἐν τοῖς ὁποίοις περιγράφεται ἡ κατάκτησις τῆς Ἀνδαλουσίας ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου. Τῷ 1605 ἔγραψε τρεῖς ἐπιστολὰς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιητικὴ τέχνη». Μετὰ θάνατον ἀφῆκε πλῆθος χειρογράφων, ποιημάτων, σονέττων, ἐλεγείων, ἐπιγραμμάτων, διαλόγων καὶ μετάφρασιν τῆς «Βατραχομυομαχίας». Μ. Δ. Β.

Κουέβας (Cuevas) */Γεωγρ./.* Ὀνομασία πλείστων χωρίων καὶ πόλεων τῆς Ἱσπανίας, τῆς Ἀργεντινῆς, τοῦ Περού, τῆς Κούβας καὶ ἄλλων ἱσπανογλώσσων κρατῶν τῆς Ν. Ἀμερικῆς. Μ. Ν. Δ.

—**Κουέβας** (Cuevas) */Παραλ. Γεωγρ./.* Ὅρμος κολπίζων τῆς ΝΑ. Ἱσπανίας (πλάτ. 37°14' Β., μῆκ. 1°46' Δ., χάρτ. ἀγγλ. 774 Adra to Cartagena) καὶ ἐκβολὴ ποταμοῦ φερωνύμου. Σ. Ε. Λ.

—**Κουέβας** (Cuevas) *ντὲ Βέρα /Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀλμερίας καὶ εἰς ἀπόστασιν 6 χλμ. ἀπὸ τῆς Μεσογείου Θαλάσσης. Κάτοικοι 27.650. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται τὰ μεταλλεῖα ἀργύρου τῆς Ἀλμαγκρέρας.

—**Κουέβας** (Cuevas) *ντὲ Βινρομὰ /Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἱσπανίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καστιλιὸν ντὲ-λὰ-Πλάνα. Ἡ πόλις καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἀπηλευθερώθη τῷ 1259. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται λατομεῖα μαρμάρου διαφόρων χρωμάτων. Κάτοικοι 4.400. Μ. Ν. Δ.

Κουεΐ-Γιάνγκ */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Κίνας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας *Κουεΐ-Τσέου* ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πεκίνου - Γιουνὰν - Μπούρμαν. Ἔχει μικρὸν ποτάμιον λιμένα καὶ ἐρείπια ἀνακτόρων καὶ ναῶν. Κάτοικοι 10.000. Χ. Κ.

Κουεΐ-Λίνγκ */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Κίνας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Κουὰνγκ-Σί, εἰς ἀπόστασιν 400 χλμ. ΒΔ. τῆς Καντῶνος. Κάτ. 80.000. Εἶναι σημαντικὸν κέντρον διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τῆς κεντρῴας Κίνας καὶ τῆς νοτίας. Μ. Ν. Δ.

κουεΐ-μὲν */Θεατρ./.* Κινεζικὴ φράσις, σημαίνουσα κατὰ λέξιν «ἡ θύρα τῶν σκιῶν». Εἶναι σκηνογράφημα παριστάνον θύραν, δι' ἧς ἐν τῷ κινεζικῷ θεάτρῳ εἰσέρχονται εἰς τὴν σκηνὴν αἱ σκιαὶ τῶν ἐπισήμων προσώπων τῆς ἀρχαιότητος. Ν.Ι.Λ.

Κουεΐρος, ἢ *Κουΐρος* (Queiros, Quiros), ***Νῆσοι τοῦ — /Γεωγρ./.*** Ἑτέρα ὀνομασία τῶν *Νέων Ἑβρίδων* τῆς Μελανησίας ἀπὸ τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὰς Πέτρου Φερδινάνδου ντὲ Κουεΐρος ἢ Κουΐρος.

Κουεΐτ, ἢ *Κουβεΐτ,* ἢ *Κουΐτ* (Cuweit ἢ Koweit) */Γεωγρ./.* Μικρὸν ἡμιανεξάρτητον κράτος τῆς Ἀραβίας εἰς τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ Περσικοῦ κόλπου (29°20' Β. πλάτ. καὶ 45°48' Ἀν. μῆκ.), 80 μίλλια νοτίως τῆς Βασόρας. Κάτ. 20.000. Ἡ ὁμώνυμος πρωτεύουσα ἔχει 15.000 περίπου κατοίκους. Τὸ Κουεΐτ ἐγίνε γνωστὸν κυρίως ἀπὸ τοῦ 1850, ὅτε ὑπεδείχθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὡς ἀκραῖος σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐφράτου. Ἀφότου δὲ ἤρχισε νὰ κατασκευάζεται ὁ σιδηρόδρομος Κωνσταντινουπόλεως—Βαγδάτης, ἔστρεψαν καὶ οἱ Γερμανοὶ τὴν προσοχὴν αὐτῶν πρὸς τὸ Κουεΐτ, ὡς τὸ καταλληλότερον σημεῖον τοῦ Περσικοῦ κόλπου διὰ τὸν ἀκραῖον σταθμὸν τῆς μεγάλης ταύτης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Τῷ 1898 ἡ Τουρκία ἀπεπειράθη νὰ καταλάβῃ στρατιωτικῶς τὸ Κουεΐτ, ἀλλ' ἡ Ἀγγλία ἀντέστη, καὶ ἀπὸ τοῦ 1899 ὁ σεΐχης τοῦ Κουεΐτ, ὅστις ἕως τότε διωρίζετο ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἐτέθη οὐσιαστικῶς ὑπὸ ἀγγλικὴν προστασίαν. Ν. Μ.

Κουεΐ-Τσέου */Γεωγρ./.* Ὀρεινὴ ἐπαρχία τῆς Κίνας, διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ *Κιὰν-Κιὰνγκ* ἐκ Δ. πρὸς Α. Κάτ. 7.700.000. Παράγει σῖτον, ἀραβόσιτον, τεΐον, καπνόν, φαρμακευτικὰ φυτά, ἔχει ἀκμάζουσαν κτηνοτροφίαν καὶ ἐκτρέφει τοὺς καλυτέρους ἵππους τῆς Κίνας. Ἔχει κοιτάσματα χαλκοῦ, ὑδραργύρου, σιδήρου, γαιανθράκων, κασσιτέρου καὶ μολύβδου. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ταΐ-Πίνγκ πλεῖστα τμήματα τῆς ἐπαρχίας ὑπέστησαν σημαντικὰς καταστροφάς. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Κουεΐ-Γιάνγκ* (βλ. λ.), ἐν ᾗ διέμενον ἄλλοτε οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κίνας. Μ. Ν. Δ.

Digitized by Google

κουεκκενμαίντιγκ (k[j]ökkenmödding). Ὅρος τῆς προϊστορικῆς ἀρχαιολογίας (βλ. *κέκεν-μαιδδιγκερ*).

Κουέλπαρτ, ἡ *Τσεντσοῦ* (Quelpart ἢ Sschedschu) [*Γεωγρ.*]. Νῆσος ἰαπωνικὴ πρὸ τῆς δυτικῆς ἐξόδου τοῦ μεγάλου διέκπλου τῆς Κορέας, σχηματίζουσα μετὰ τῆς ἠπειρωτικῆς παραλίας καὶ τῆς νήσου Κιουσιοῦ τὰ δευτερεύοντα στενὰ *Μπρούγκτον* καὶ *Κρούζενστερν*, τὰ ὁποῖα συνδέουσι τὴν ἀνατολικὴν Σινικὴν θάλασσαν μετὰ τῆς Ἰαπωνικῆς. Ἔχει σχῆμα ᾠοειδὲς καὶ ἔκτασιν 180 τετρ. χλμ. Πρωτεύουσαν ἔχει τὴν ἐπὶ τῆς βορείας παραλίας τῆς νήσου πόλιν *Τσεντσοῦ*. Κάτ. 12.000 περίπου. Χ. Δ.

Κουεμάδο Quemado) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος καὶ ἀγκυροβόλιον τοῦ Μαρόκκου (πλάτ. 35°13′ Β, μήκ. 3°53′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1692: Alhucemas bay) καὶ τριὰς φερωνύμων νησίδων. Σ. Ε. Λ.

Κουέμπεκ (Quebec) [*Γεωγρ.*]· βλ. *Κουίμπεκ*.

Κουένκα (Cuenca) [*Γεωγρ.*]. Νομὸς τῆς Ἱσπανίας, εἷς ἐκ τῶν πέντε νομῶν τοῦ ἀρχαίου βασιλείου τῆς Νέας Καστίλλης. Κάτ. 249 696. Διασχίζεται ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς *Μίρα*, ἐκ τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τῆς ὁποίας καθίσταται ὁρατὸν μέγιστον μέρος τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου, τῆς *Βαλδεμέκας* καὶ τῆς *Ἀλτομίρα*, καὶ διαρρέεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν *Μόϋας*, *Γκαμπριὲλ* καὶ *Γκουαντιέτα*. Ἔχει ἐκτεταμένας περιοχὰς βοσκησίμων γαιῶν, οἱ δὲ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν μελισσοκομίαν καὶ ἐξάγουν οἰκοδομήσιμον ξυλείαν. Ὀνομαστὴ εἶναι ἡ φυομένη ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ζαφορά. Ὁ μεταλλευτικὸς αὐτῆς πλοῦτος, ἂν καὶ σημαντικός, παραμένει σχεδὸν ἀνεκμετάλλευτος. Μ. Ν. Δ.

— **Κουένκα** (Cuenca) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, κειμένη εἰς ὕψος 983 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἐπὶ τῆς ἀραβικῆς καταχτήσεως τῆς Ἱσπανίας ἦτο διάσημος διὰ τὸ ἰσχυρότατον φρούριόν της, βραδύτερον δέ, λόγῳ τῶν ἐκπαιδευτηρίων της, τῶν τυπογραφείων καὶ τῆς βιομηχανίας. Ἡ Κουένκα ἀπηλλάγη τῆς ἀραβικῆς κυριαρχίας τῷ 1177, τῷ 1706 ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ τῷ 1874 ἐλεηλατήθη καὶ κατεστράφη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Δὸν-Κάρλου. Κάτ. 12.000. Μ. Ν. Δ.

— **Κουένκα** (Cuenca) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἰσημερινοῦ ἐν Ν. Ἀμερικῇ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1557. Κεῖται εἰς ὕψος 2.581 μέτρων, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ματαντέρο, παραποτάμου τοῦ Ἀμαζονίου. Κάτ. 50 000. Εἶναι σπουδαιοτάτη ἀγορὰ δημητριακῶν, σακχάρεως, ξηρῶν καρπῶν, κτλ. καὶ ἔχει ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν πίλων, ἀγγείων καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων. Μ. Ν. Δ.

Κούεν-Λούν, ἢ *Κουν-Λουν* (Kouen-Lun, Kuen-Lun, ἢ Kun-Lun) [*Γεωγρ.*]. Μεγάλη ὀροσειρὰ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, ἀποτελοῦσα τμῆμα τῶν Ἰμαλαΐων. Ἔχει διεύθυνσιν ἐκ Δ. πρὸς Α., ἐκφεύγει ἐκ τοῦ ὀροπεδίου Παμὶρ (ὄρος Ταγκαρμά, 7.860 μ.) καὶ φθάνει πρὸς Α. μέχρι τοῦ 113ου παραλλήλου Α. μήκους, ὁπόθεν κατέρχεται εἰς τὰς μεγάλας σινικὰς πεδιάδας, τὰς ὁποίας διασχίζουσιν οἱ ποταμοὶ Κίτρινος καὶ Κυανοῦς. Τὸ Κούεν-Λοὺν ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖον πρὸς Β. ἔρεισμα τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Θιβέτ, τὸ ὁποῖον χωρίζει ἀπὸ τῶν ὑψιπέδων τοῦ Τουρκεστὰν καὶ τῆς ἐρήμου Γόβης (Τσάμο). Ἀποτελεῖται ἀπὸ πλείστας δευτερευούσας ὀροσειράς, ὧν σπουδαιότεραι εἶναι τὸ *Ἀλτὶν-Τὰγκ* καὶ τὸ *Κούκου-Νόρ*. Τὸ ὕψος τῶν κυριωτέρων ἐκ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων τούτων φθάνει τὰ 6.000 μ., πολλῶν δὲ καὶ τὰ 7.000. Ὀλίγοι ἐξερευνηταὶ μέχρι σήμερον ἐμελέτησαν τὰ ὄρη ταῦτα, ἀξιολογώτεροι δὲ αὐτῶν εἶναι ὁ Σβὲν Χετὶν καὶ ὁ Κ. Ρίττερ. Χ. Δ.

Κουενὸν (Couesnon) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, χρησιμεύσας ἐπὶ μακρὸν ὡς ὅριον τῆς Νορμανδίας καὶ τῆς Βρεττάνης. Πηγάζει ἐκ τοῦ ὑψώματος Λὰ-Σαπὲλ-Ζαυὸν ἐν τῷ νομῷ τῆς Μαϋὲν καὶ μετὰ ροῦν 80 χλμ. χύνεται εἰς τὸν κόλπον τοῦ Μὸν-Σαὶν-Μισὲλ ἐν τῇ θαλάσσῃ τῆς Μάγχης. Μ. Δ. Β.

Κουέντζα Quenza) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὑψίπεδον τῆς Κορσικῆς ἔνδον τοῦ Πόρτο Βέκκιο (πλάτ. 41°36′ Β., μήκ. 9°17′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1171: Porto Vecchio), εἰς ὃ τὸ πλεῖστον τῶν ἐκεῖ παραλίων πληθυσμῶν διέρχεται τὸ θέρος πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἑλονοσίας. Σ. Ε. Λ.

Κουέντλινμπουργ (Quedlinburg) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ πρωσσικῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Σαξωνίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπόντα. Κάτ. 27.014 (1925). Ἡ πόλις ἐκτίσθη ὡς φρούριον τῷ 922 ὑπὸ Ἑρρίκου τοῦ Ὀρνιθοθήρα, ὅστις καὶ ἐτάφη αὐτόθι, τὸ δὲ πρῶτόν της ὄνομα ἦτο *Κουιτλίνγκεν*. Ταχέως κατέστη προσφιλὴς διαμονὴ τῶν Σαξώνων αὐτοκρατόρων καὶ ἕδρα πολλῶν διαιτῶν. Ἀργότερον μετέσχεν εἰς τὴν Ἀνσεατικὴν ἕνωσιν. Ἡ πόλις ἔχει δημαρχεῖον γοτθικοῦ ρυθμοῦ, κτισθὲν τὸν ΙΔ′ αἰῶνα καὶ ἀνακαινισθὲν τῷ 1900, βιβλιοθήκην καὶ μουσεῖον. Ἔχει σιδηροβιομηχανίαν, μηχανουργεῖα καὶ ὑφαντουργεῖα. Παρὰ τὴν πόλιν εὑρίσκεται ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Βιπέρτου, ἡ ὁποία χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ΙΒ′ αἰῶνος. Θ. Τ.

Κουέρι, *Μεχμέτ*. Ἰταλὸς φραγκισκανὸς καλόγηρος ἐκ Μάλτας, γενόμενος ἐξωμότης καὶ ἐκ τῶν πιστῶν ὑπαλλήλων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἀκολουθήσας τῷ 1797 τὸν γαλλικὸν στρατὸν εἰς τὴν Αἴγυπτον, συνελήφθη κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ὑπὸ Βερβερίνων, ἀπὸ πωλήσεως δὲ εἰς πώλησιν κατεστάλαξεν εἰς Ἰωάννινα, ἔνθα ἐξωμόσας ἀπέκτησε τὴν ἐξαιρετικὴν εὔνοιαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Σταλεὶς ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν Ναπολέοντα, ὅπως προσφέρῃ τὴν ὑποταγὴν τοῦ τυράννου τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Γαλλικὴν αὐτοκρατορίαν, ἀπέτυχεν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις του. Ἐπανελθὼν εἰς Ἰωάννινα ἐνυμφεύθη ὡραίαν Ὀθωμανίδα, ἐρωμένην τοῦ κυρίου του. Ἀπεβίωσε τῷ 1820. Γ. Δ. Κ.

Κουερική (ἡ) [*Γλωσσολογ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ γλῶσσα, ἡ ὁποία ὁμιλεῖται ἐν τῇ Σιβηρίᾳ παρὰ τὸν ποταμὸν Τσουλὼμ καὶ ἥτις ἀνήκει εἰς τὸν ἀνατολικὸν κλάδον τῶν τουρανικῶν ἢ τουρκικῶν λεγομένων γλωσσῶν. Ἐκτὸς τῆς γνωστῆς «ἁρμονίας τῶν φωνηέντων», ἥτις χαρακτηρίζει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὅλας τὰς τουρκικὰς γλώσσας, γνώρισμα ἴδιον τῆς ρηθείσης ὁμάδος εἶναι ὅτι τὰ μὲν ἠχηρὰ σύμφωνα b, d, g, z κλ. μόνον ἐν μέσῳ λέξεως καὶ δὴ μεταξὺ φωνηέντων, ἀπαντοῦν, τὰ δὲ ἀντίστοιχα ἄηχα p, t, k, s κ. λ. κανονικῶς ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει λέξεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Radloff*, Phonetik der nördlichen Türksprachen Leipzig 1883. —*I. Deny* Grammaire turque Paris (Ernest Leroux) 1920, ἐν ἀρχῇ τῆς ὁποίας δύναταί τις νὰ εὕρῃ κατάλογον τῶν κυριωτέρων ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὰς τουρκικὰς γλώσσας. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Κουερναβάκα (Cuernabaca) [*Γεωγρ.*] Πόλις τοῦ Μεξικοῦ ἐν τῇ Ν. Ἀμερικῇ, πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Μορέλος. Κεῖται παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ποποκατεπὲτλ ἐπὶ προεξοχῆς ἐχούσης σχῆμα κέρατος, συνδέεται δὲ σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς πόλεως Μεξικοῦ, ἀφ' ἧς ἀπέχει περὶ τὰ 75 χλμ. Κάτ. 12 300. Λόγῳ τοῦ ἐξαιρετικῶς ὑγιεινοῦ κλίματος αὐτῆς, τὴν ἐπισκέπτονται κατ' ἔτος πλεῖστοι Μεξικανοὶ καὶ ξένοι ταξιδιῶται. Ἐπί τινα χρόνον διετέλεσε πρωτεύουσα τοῦ Μεξικοῦ καὶ ἕδρα τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ καὶ τοῦ Ἑρμὰν Κορτές. Ἔχει ὡραιότατον δημόσιον κῆπον, γεωργικὴν σχολήν, Ἀκαδημίαν, διυλιστήρια οἰνοπνεύματος, σακχαροποιεῖα καὶ ἀκμάζουσαν κτηνοτροφίαν. Μ. Ν. Δ.

Κουέρτσια (Quercia), *Ἰάκωβος ντέλλα* —. Ἰταλὸς γλύπτης, γεννηθεὶς παρὰ τὴν Σιένναν (ἐν Quercia-Grossa) καὶ ἀποθανὼν ἐν αὐτῇ (1378—1438). Τὸ τάλαντόν του ἐξεδηλώθη λίαν ἐνωρίς. Εἰς ἡλικίαν 19 ἐτῶν ἐξειργάσθη τὸν ἱππικὸν ἀνδριάντα τοῦ Σιεννέζου ἀρχηγοῦ Τζιοβάννι ντὶ Ἄτζο Οὐμπαλντίνι· διὰ τὸ ἔργον τοῦτο ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος ἐξεφράσθη βραδύτερον μὲ ζωηρὸν ἐνθουσιασμόν. Μετὰ ταῦτα ἐξετέλεσε μερικὰ ἀνάγλυφα ἐπὶ ξύλου, εἶτα δὲ δύο μαρμάρινα συμπλέγματα, τὰ ὁποῖα τὸν καθιέρωσαν μεταξὺ τῶν ἐξοχωτέρων διδασκάλων τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Ἰάκωβος ντέλλα Κουέρτσια εἰργάσθη ἀλληλοδιαδόχως εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας, μάλιστα δ' ἐν Σιέννῃ καὶ Φλωρεντίᾳ, ἔνθα ἐξετέλεσέ τινα ἄκρως ἐνδιαφέροντα ἔργα. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἔλαβε τῷ 1401 μέρος εἰς καλλιτεχνικὸν διαγωνισμόν, προκηρυχθέντα διὰ πρώτην φορὰν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς διακοσμήσεως τῶν ὀρειχαλκίνων θυρῶν τοῦ Βαπτιστηρίου, αἵτινες εἶχον μείνει ἡμιτελεῖς ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀνδρέα Πιζάνο, ὅστις μόνον τὴν πρώτην ἐξ αὐτῶν εἶχε προφθάσει νὰ διακοσμήσῃ. Ἐν τῷ διαγωνισμῷ τούτῳ ἐπέτυχεν ὁ Λαυρέντιος Γκιμπέρτι, οὐχ ἧττον ὅμως καὶ τοῦ ντέλλα Κουέρτσια ἡ τεχνικὴ εὐχέρεια καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς ἐμπνεύσεως ἐξετιμήθησαν δεόντως. Ὑπῆρξε δ' ὁ καλλιτέχνης οὗτος ὅλως ἰδιότυπος φυσιογνωμία ἐν τῇ τέχνῃ τῆς Ἀναγεννήσεως. Τὸ τάλαντόν του ἔχει ἀνδρικὴν ρώμην, ἡ δὲ πρωτοτυπία τῶν συλλήψεών του προσδίδει εἰς ὁλόκληρον τὸ ἔργον του μέγα θέλγητρον. Βαθὺς καὶ ὑγιὴς εἶναι ὁ ρεαλισμός του, τοῦ ὁποίου ὁ ἰδιάζων χαρακτὴρ φαίνεται νὰ ἔχῃ φλαμανδικὴν καὶ βουργουνδικὴν τὴν προέλευσιν. Μερικαὶ συνθέσεις του, ὅπως «Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα» τοῦ ἐν Βολωνίᾳ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πετρωνίου, φαίνονται ὡς ν' ἀνήκουν εἰς συγχρόνους καλλιτέχνας. Ἔργα του εὑρίσκονται εἰς τὰς πλείστας τῶν ἰταλικῶν πόλεων. Μεταξὺ τούτων μνημονεύομεν τὴν «Παναγίαν μὲ τὸ ρόδι», ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Φερράρας (1408), ἕνα τάφον οὐχὶ μετ' ἀπόλυτου βεβαιότητος ἀποδιδόμενον εἰς τὸν καλλιτέχνην τοῦτον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν Κάρπι, τὰς ἐν τῷ Ἁγίῳ Πετρωνίῳ τῆς Βολωνίας συνθέσεις του, ἀναγομένας εἰς τοὺς μεταξὺ τοῦ 1425 καὶ τοῦ 1438 χρόνους, τὸ ἐπιτάφιον μνημεῖον τοῦ Ἀντωνίου Μπεντιβόλιο ἐν τῷ San Giacomo Maggiore τῆς αὐτῆς πόλεως (1435), τὴν «Γέννησιν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ» καὶ τὴν «Παρθένον μετὰ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου» ἐν τῷ «Museo Civico» τῆς αὐτῆς πόλεως, τὸ ἐπιτάφιον μνημεῖον τῆς Ἰλαρίας ντὲλ Καρέττο, ὅπερ θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημά του, ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου τῆς Λούκκας (1406), τὴν «Παρθένον μεταξὺ τῶν ἁγίων Σεβαστιανοῦ, Λουκᾶ, Ἱερωνύμου καὶ Σιγισμόνδου» ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Φρεντιάνου τῆς αὐτῆς πόλεως (1413—1422), τὴν ὀνομαστὴν Fonte Gaia ἐν τῇ παλαιᾷ γοτθικῇ Σινιορίᾳ τῆς Σιέννης, κατασκευασθεῖσαν ἀπὸ τοῦ 1408 μέχρι τοῦ 1419 καὶ ἀνακαινισθεῖσαν τῷ 1904, καὶ τὸ βαπτιστήριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐν τῇ αὐτῇ πόλει (1428—1430). Ἐν Φλωρεντίᾳ ὁ ντέλλα Κουέρτσια διεκόσμησε μίαν τῶν θυρῶν τοῦ περιφήμου καθεδρικοῦ ναοῦ, ἐν ᾗ ἐξετέλεσε τὸ περίφημον ἐκεῖνο ᾠοειδὲς ἀνάγλυφον, ὅπερ κατέστη, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ σχήματός του γνωστὸν ὡς «Mandorla» (ἀμύγδαλον). Ἕτερον ἔργον τοῦ καλλιτέχνου τούτου εἶναι ἡ ὡραία ἐν τῇ piazza del Campo τῆς Σιέννης εὑρισκομένη μαρμαρίνη κρήνη. Καὶ μαθητὰς δ' ἔσχεν ἀρκετοὺς ὁ Ἰάκωβος ντέλλα Κουέρτσια, ἡ δ' ἐπίδρασίς του ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἰταλικῆς γλυπτικῆς δὲν ὑπῆρξε μικρά. Αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος ᾐσθάνθη ἀπεριόριστον ἐνδιαφέρον διὰ τὸ ἔργον του καὶ ἐγένετο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ καλλιτεχνικοῦ του σταδίου εἷς τῶν ἐνθερμοτέρων ζηλωτῶν τῆς τέχνης του. Ι. Μ. Π.

Κουέρφουρτ (Querfurt) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ πρωσσικῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Σαξωνίας, κειμένη ἐν εὐφόρῳ πεδιάδι ἐπὶ τοῦ Κουέρντ. Κάτοικοι 6 090 (1925). Κυριωτέρα βιομηχανία τῆς πόλεως εἶναι τὰ διυλιστήρια σακχάρεως. Ἡ Κουέρφουρτ ἦτο ἐπὶ μικρὸν πρωτεύουσα πριγκιπάτου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἔκτασιν 500 τ χλμ. καὶ πληθυσμὸν 20 000 κατοίκων. Ἐκλειψάσης τῷ 1496 τῆς βασιλευούσης οἰκογενείας, τὸ πριγκιπᾶτον περιῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Μάνσφελτ. Τῷ 1635 διὰ τῆς εἰρήνης τῆς Πράγας παρεχωρήθη εἰς τὸν ἐκλέκτορα τῆς Σαξωνίας Ἰωάννην Γεώργιον Α′, ὅστις τὸ ἔδωσεν εἰς τὸν υἱόν του Αὔγουστον τοῦ Σὰξ-Βάϊσσενφελς, ἀλλὰ τῷ 1746 ἡνώθη καὶ πάλιν μὲ τὸ ἐκλεκτοράτον τῆς Σαξωνίας, τῷ δὲ 1815 περιῆλθεν εἰς τὴν Πρωσσίαν. Θ. Τ.

Κουέσνα [*Γεωγρ.*]. Κωμόπολις τοῦ νειλωτικοῦ Δέλτα πρὸς Β. τῆς Βέγχας καὶ μεταξὺ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ τοῦ βραχίονος τῆς Δαμιέττης. Ἔχει μέγα ἀνάκτορον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπέθανεν ὁ κεδίβης Ἀμπὰς Α′ τῷ 1854 διὰ βιαίου θανάτου. Γ. Λ. Α.

κουέστα (cuesta). Λέξις ἱσπανική, χρησιμοποιουμένη ὡς γεωγραφικὸς ὅρος κυρίως ἐν τῇ πολιτείᾳ Νέον Μεξικὸν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, πρὸς ὑποδήλωσιν τῶν λοφοσειρῶν, αἵτινες ἔχουν τὴν μίαν τῶν πλευρῶν ὁμαλῶς ἐπικλινῆ καὶ τὴν ἑτέραν ἀπόκρημνον. Μ. Δ. Β.

Κουέστνερ (Kuestner), *Ὄθων-Ἐρνέστος*. Γερμανὸς μαιευτὴρ γυναικολόγος ἐκ Βρεσλάου, γεννηθεὶς τῷ 1850. Ἐσπούδασεν ἐν Λειψίᾳ καὶ Βερολίνῳ. Τῷ 1888 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Dorpat, τῷ δὲ 1893 κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς μαιευτικῆς ἐν Βρεσλάου. Ἔγραψε πλείστας πραγματείας καὶ ἄρθρα εἰς περιοδικά, ἐκ δὲ τῶν μονογραφιῶν αὐτοῦ ἀναφέρομεν τὰς ἑξῆς: «Θεραπεία ὀπισθίας κάμψεως καὶ προπτώσεως μήτρας» (1890), «Ἐνδείξεις μυοτομίας» (1895), «Ἐγχείρησις τοῦ Freund ἐπὶ καρκίνου τῆς μήτρας» (1897), «Ἐξωμήτριος κύησις» (1899). Εἰς τὴν «Μαιευτικὴν» τοῦ Müller ἐπραγματεύθη τὰς νόσους τῶν φοθηκῶν καὶ τοῦ ἐμβρύου, ὡς καὶ τοὺς τραυματισμοὺς τοῦ ἐμβρύου κατὰ τὸν τοκετόν. Εἰς τὸ γυναικολογικὸν σύγγραμμα τοῦ Veit ἔγραψε περὶ παρεκκλίσεων τῆς μήτρας. Ο. Ρ.

Κοὺζ (Coues), *Ἔλλιοτ*. Ἀμερικανὸς φυσιοδίφης, γεννηθεὶς ἐν Πορτσμούθῃ καὶ ἀποθανὼν ἐν Βαλτιμόρῃ (1842—1899). Τῷ 1872 ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «Key to North American Birds», ὅπερ συνετέλεσεν εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν συστηματικῶν σπουδῶν τῆς ὀρνιθολογίας ἐν Ἀμερικῇ. Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1877—1882 ὑφηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ Κολομβίας καὶ ἀπὸ τοῦ 1882—1887 τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ αὐτοῦ κλάδου. Ἵδρυσε τὴν «Ἀμερικανικὴν Ὀρνιθολογικὴν Ἕνωσιν» καὶ ἐξέδιδε τὸ ὄργανον αὐτῆς «The Auk» ὡς καὶ πλεῖστα ἄλλα ὀρνιθολογικὰ περιοδικά. Τὸ «Περὶ μηλωτοφόρων ζῴων» («Fur Bearing Animals» 1877) ἔργον αὐτοῦ διακρίνεται διὰ τὴν τελειότητα τῆς περιγραφῆς τῶν εἰδῶν. Τῷ 1877 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Θεοσοφικῆς ἑταιρείας τῆς Ἀμερικῆς. Ὑπῆρξε συνεργάτης πλείστων ἐγκυκλοπαιδειῶν, ἔγραψε δὲ καὶ τὰς πραγματείας: «The Daemon of Darwin» (1884), «Neuro-Myologie» (1887) κτλ. Ο. Ρ.

Κούζα (Coosa) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς ἐν ταῖς Ἡνωμέναις πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς. Πηγάζει ἀπὸ τῆς ΒΔ. Γεωργίας καὶ μετὰ ροῦν 528 χλμ., ἀκολουθοῦντα κατεύθυνσιν ΝΔ., ἑνοῦται μετὰ τοῦ Ταλλαπούτα, μεθ' οὗ σχηματίζει τὸν ποταμὸν Ἀλαμπάμα. Χ. Κ.

Digitized by Google

Κοὺζ-'Αλὰν /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ 'Αμισοῦ μέχρι τοῦ 1923 ἑλληνικόν, ἔχον περὶ τοὺς 540 κατοίκους ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν.

Κουζανίνο (Cusanino). 'Ιταλὸς ἀοιδὸς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (βλ. λ. *Καρεστίνι*).

Κουζᾶνος (Cusanus), ***Νικόλαος***. Διαπρεπὴς Γερμανὸς θεολόγος, φιλόσοφος καὶ μαθηματικὸς (1401 — 1464). 'Εκαλεῖτο Chrypffs ἢ Krebs, προσέλαβε δὲ τὸ ἐπώνυμον *Κουζᾶνος*, ὡς γεννηθεὶς ἐν Kues τῆς περιφερείας Trierschen. Χειροτονηθεὶς κληρικὸς ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας συνόδους, τῷ δὲ 1448 ἔγινε καρδινάλιος καὶ τῷ 1450 ἀρχιεπίσκοπος ἐν Brixen. Ἡ πολιτεία του ἦτο κατ' ἀρχὰς φιλελευθέρα. Ὑπερήσπιζε τὰ δικαιώματα τῶν συνόδων καὶ τῆς ἱεραρχίας ἀπέναντι τοῦ πάπα, μετὰ τὴν σύνοδον ὅμως ἐν Βασιλείᾳ ἀνεγνώρισε τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς παπικῆς ἐξουσίας καὶ ἠμείφθη μὲ πολλὰ ἀνώτατα ἀξιώματα. Ἦτο ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς, ἥτις συνώδευσε τοὺς Βυζαντινοὺς πρέσβεις περὶ τῆς ἑνώσεως τῶν 'Εκκλησιῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκ τοῦ εἰς Ἑλλάδα ταξιδίου του συναπεκόμισε χειρόγραφα θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικά. Ἡ ἀρχιεπισκοπή του ὅμως ἦλθεν εἰς προστριβὰς πρὸς αὐτὸν καὶ ἐπὶ ἔτη ἔζησεν ἀπομεμονωμένος ἐν 'Ομβρίᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανε, μακρὰν τοῦ ποιμνίου του.

Φιλοσοφικῶς ὁ Κουζᾶνος συνεχίζει τὸν Ἔκκαρτ καὶ προετοιμάζει τὰ μεγάλα συστήματα τοῦ Λάϊβνιτίου καὶ τοῦ Καρτεσίου. Γνωρίζει τὴν μεσαιωνικὴν φιλοσοφίαν καὶ παραλαμβάνει ἀπ' αὐτὴν τὰ προβλήματα, ἀλλὰ μὲ ἄλλον περιεχόμενον. Ἡ θεμελιώδης ἀντίθεσις, ἥτις τὸν ἀπασχολεῖ κατ' ἀρχάς, εἶναι ἡ μεταξὺ τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πεπερασμένου· ἀρνεῖται τὴν διὰ τοῦ λογικοῦ ὑπερνίκησίν της καὶ καταφεύγει εἰς τὴν μυστικοπαθῆ ἔκστασιν ὡς εἰς τὸ μέσον, δι' οὗ γνωρίζει τις ἀμέσως τὴν θεότητα. 'Αλλ' ἡ μαθηματική του προπαιδεία τῷ δεικνύει ἀναλογίας μεταξὺ τῆς σχέσεως, τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ ἀπόλυτον ὂν πρὸς τὰ χρονικῶς καὶ ὑλικῶς πεπερασμένα, καὶ τῆς σχέσεως τῶν τελείων σχημάτων καὶ τῶν νοητῶν γραμμῶν τῆς γεωμετρίας πρὸς τὰς πραγματικὰς ὑλικάς των παραστάσεις. Τὸ ὑλικὸν καὶ τὸ σχετικὸν δὲν εἶναι πλέον ἐμπόδιον, ἀλλὰ μέσον τῆς γνώσεως καὶ ἀφορμὴ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν τελείων μορφῶν. Τὸ πρόβλημα, χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ εἶναι μεταφυσικὸν καὶ θεολογικόν, γίνεται συγχρόνως γνωσιολογικόν. 'Ανατρέχων εἰς τὰς πρώτας ἀρχὰς εὑρίσκει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπείρως μικροῦ καὶ τῆς δημιουργίας τῶν γεωμετρικῶν μορφῶν διὰ τῆς κινήσεως τοῦ ἁπλουστέρου στοιχείου (στιγμῆς διὰ τὴν γραμμήν, ἄξονος διὰ τὴν γωνίαν κλπ.), προετοιμάζων οὕτω τὴν ἀναλυτικὴν γεωμετρίαν καὶ τὸ κοπερνίκειον σύστημα τῶν ἀπείρων κόσμων. Ἡ διαφορὰ μεγέθους δὲν ἔχει πλέον σημασίαν διὰ τὴν σχέσιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον· διὰ τοῦ ὑπερνικηθέντος χάσματος μεταξὺ ἀπείρου καὶ πεπερασμένου διήκει ἡ ἑνότης τῆς ποιότητος, ἡ ἑνιαία καὶ τὰ πάντα περιλαμβάνουσα, ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τῶν πάντων οὖσα θεία οὐσία. Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ τίτλος ἑνὸς τῶν τελευταίων ἔργων τοῦ Κουζάνου «De non aliud», τὸ ὁποῖον δεικνύει τὴν γονιμότητα τοῦ ἀρνητικοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ἀπείρου. Τὸ «Περὶ τῆς σοφῆς ἀμαθείας» (De docta ignorantia), ἐκδοθὲν τῷ 1440, εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν περίοδον τῆς μυστικοπαθείας, καθ' ἣν ἅπασα ἡ ἀνθρωπίνη καὶ δι' ἀνθρωπίνων μέσων ἀποκτωμένη γνῶσις εἶναι ἐλλιπὴς καὶ κυριολεκτικῶς ἄλλης ποιότητος ἀπὸ τὴν περὶ τοῦ Θεοῦ ἐναίσθησιν. 'Επομένως, περιοριζομένη μόνον εἰς φαινόμενα, δὲν διατυπώνει εἰμὴ ὑποθέσεις. Σχεδὸν συγχρόνως ἔγραψε καὶ τὸ «Περὶ ὑποθέσεων» (De conjecturis) ἔργον του, ὅπου αἱ ὑποθέσεις λαμβάνουν ὑπόστασιν καὶ μορφὴν ἀπὸ τὴν ἑνότητα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Ἡ σχετικότης τοῦ χώρου δὲν ἦτο ἄγνωστος εἰς τὸν Κουζᾶνον καὶ τὴν ἐγενίκευσεν εἰς γνωσιολογίαν, ἥτις προετοιμάζει ἐν πολλοῖς τὸν φαινομενολογικὸν κριτικισμόν. Ἡ αὐτὴ σχέσις, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ πεπερασμένου, ἰσχύει καὶ μεταξὺ τῆς νοήσεως καὶ τῆς ἐμπειρικῆς διὰ τῶν αἰσθήσεων γνώσεως· αὕτη εἶναι ἀφορμὴ δι' ἐκείνην. Τὸν ρεαλισμὸν ὅμως τοῦ σχολαστικισμοῦ, καθὼς καὶ τὰς ἐμφύτους ἰδέας ἀπορρίπτει ὁ Κουζᾶνος ἀπολύτως. Μόνον ἡ ἑνότης, ἡ δημιουργικὴ δύναμις τοῦ νοῦ ἐνυπάρχει ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἐν αὐτῷ καὶ ὄχι ὡρισμένον τι ὑλικόν. Παρὰ τῷ Κουζάνῳ εὑρίσκομεν ἐν σπέρματι τὰς πλείστας τῶν ἀληθῶς νεωτέρων ἀντιλήψεων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας, παρὰ τὴν σύγχυσιν μεταφυσικῶν, θεολογικῶν καὶ μαθηματικῶν προβλημάτων, τὴν ἰδιάζουσαν καὶ εἰς τοὺς νεοπλατωνικούς· ἀλλ' ἡ θεωρητικὴ ἔρευνα τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῶν πεπαλαιωμένων ὀντολογικῶν ζητημάτων ἀπεδείχθη παρ' αὐτῷ σφοδρὰ παρακίνησις πρὸς πληρεστέραν καὶ νεωτέραν διατύπωσιν καὶ μαθηματικῶν ἀκόμη τοιούτων. Ἔργα: «De docta ignorantia» (1440), «De conjecturis» (1441), «De filiatione Dei» (1445). «De non aliud» (1462), «De apice theoriae» (1464), «De idiota-Complementum theologicum» (1453), «De visione Dei» (1453—1454), «De pace, seu concordantia fidei» (1453), «De genesi» (1447), «De ludo globi» (1464). Ἔκδοσις ἁπάντων ἐν Παρισίοις 1514 ὑπὸ Faber Stafulevsis.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Aberweg*, Geschichte d. Philosophie III. —*Cassirer*, D Erkenntnisproblem in d. neueren Philosophie II, 21—61.—*Uebinger*, D. Gotteslehre d Nikolaus Cusanus (1888). —*Τοῦ αὐτοῦ*, D. Begriff «docta ignorantia» in seiner geschichtlichen Entwchlung («Archiv. f. Geschichte d. Philosophie» VIII 1895) — *Τοῦ αὐτοῦ*. D. mathematischen Schriften d. Nicolaus Cusanus («Philos. Jahrbücher» VIII—X) —*Falckenberg*, Grundzüge d Philosophie d. Nicolaus Cusanus mit besonderer Berücksichtigung d. Lehre vom Erkennen (1880).—*Fiorentino*, El risorgimento filosofico nel Quattrocento (1885).

Ε. Λ.

Κούζας, *'Αλέξανδρος*. Ὁ πρῶτος ἡγεμὼν τῆς Ρουμανίας, εἰς ἥν, διὰ τῶν ἐνεργειῶν του, ἡνώθησαν αἱ παραδουνάβιοι ἐπαρχίαι Βλαχία καὶ Μολδαυΐα. Καταγόμενος ἀπὸ Μολδαυοὺς Βογιάρους, ἐγεννήθη τῷ 1820 παρὰ τὸ Γαλάζιον, ἐσπούδασε δ' ἐν 'Ιασίῳ, 'Αθήναις, Βολωνίᾳ καὶ Παρισίοις. Καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν κίνησιν τῆς πατρίδος του, ἀφοῦ ἐνυμφεύθη τὴν ὡραιοτάτην ἀδελφὴν τοῦ πολιτικοῦ Θεοδώρου Ρωσσέτη, ἥτις μεγάλως ἐνίσχυσεν αὐτὸν εἰς τὴν σταδιοδρομίαν του, χάρις εἰς τὴν μεγάλην προσωπικήν της ἀξίαν, ἀνεδείχθη κυρίως κατὰ

'Αλέξανδρος-'Ιωάννης Α' Κούζας.

τὰς ἀντιρρωσικὰς ταραχὰς τοῦ 1848. 'Εξορισθεὶς ὑπὸ τῶν Ρώσων περιεβλήθη τὸν μαρτυρικὸν φωτοστέφανον, ἔκτοτε δ' ἐπεκράτησεν εἰς τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν ὡς ὁ πραγματικὸς ἀρχηγὸς τῶν Μολδαυῶν. 'Επανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του τῷ 1850, διωρίσθη νομάρχης Γαλαζίου, ἀφοῦ δὲ ἐπὶ ἑπταετίαν εἰργάσθη διὰ νὰ ἑδραιωθῇ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν λαϊκὴν συνείδησιν, παρῃτήθη τῆς θέσεώς του καὶ ζητήσας νὰ ἐπαναχθῇ εἰς τὸν στρατόν, ἀνεδείχθη ἀμέσως ἀξιωματικὸς καὶ ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, πληρεξούσιος ἤδη τῆς συνελεύσεως τῶν Μολδαυῶν, τῆς ἀπορρεούσης ἀπὸ τὴν σχετικὴν περὶ τῶν ἡγεμονιῶν παρισινὴν σύμβασιν, διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα δὲ ταύτην ὑπεστήριξε τὴν ἕνωσιν τῶν δύο χωριστῶν ἐπαρχιῶν, ἥτις ἀπετέλεσε τὸ πατριωτικὸν ἰδανικὸν τῶν ἀποκτώντων ἤδη ἐθνικὴν συνείδησιν Ρουμάνων. Ὑπῆρξε δὲ τόση ἡ δεξιοτεχνία του εἰς τὸν χειρισμὸν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, εἰς ἣν ἀντετίθεντο ὅ τε σουλτᾶνος καὶ αἱ δυνάμεις, ὥστε ἔπεισε τόσον τὴν συνέλευσιν τοῦ 'Ιασίου, ὅσον καὶ τὴν ἀντίστοιχον συνέλευσιν τῶν Βλάχων ἐν Βουκουρεστίῳ, ὅτι, διὰ νὰ παρακάμψουν τὸν σκόπελον τῆς ἀρνήσεως καὶ νὰ φθάσουν βαθμηδὸν εἰς τὸ ποθούμενον τέρμα, ἔδει νὰ ἐκλέξουν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον ὡς ἡγεμόνα τῆς Μολδαυΐας καὶ τῆς Βλαχίας. 'Ενθουσιώδης ἡ συνέλευσις τοῦ 'Ιασίου, ἐπρόλαβε καὶ ἐξέλεξεν αὐτὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *'Αλέξανδρος-'Ιωάννης ὁ Α'*. Ἑκοῦσα ἄκουσα καὶ ἡ συνέλευσις τοῦ Βουκουρεστίου ἔπραξε τὸ αὐτό, καὶ τοιουτοτρόπως, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1859, ὁ 'Αλέξανδρος-'Ιωάννης ἀνεκηρύσσετο ἡγεμὼν τῆς Μολδοβλαχίας. Δύο ἔτη διαπραγματεύσεων ἐχρειάσθη ὁ Κούζας διὰ ν' ἀναγνωρισθῇ, τὸ ἐπέτυχε δὲ τῷ 1861. Τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος, καταργηθείσης τῆς βουλῆς τοῦ 'Ιασίου καὶ ἀνακηρυχθέντος τοῦ Βουκουρεστίου πρωτευούσης τοῦ ἑνιαίου κράτους, προέκυψεν ἡ Ρουμανία, τῆς ὁποίας ἡ ἐθνικὴ καὶ πολιτειακὴ ἑνότης ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως τότε. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὅμως εἰς ὅλα αὐτὰ ὁ Κούζας, εἶχεν ἀναγκασθῆ ν' ἀφήσῃ τὰ ἡνία τῆς ἐξουσίας εἰς ἀνθρώπους ἰσχυρούς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἑδραζόμενος προώδευεν εἰς τοὺς σκοπούς του. Τὸ σύστημα ὅμως ἔσχε τὸν ὀλέθριον ἀντίκτυπόν του. Καὶ τότε, εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δόξης του, αἱ προκύπτουσαι ἀπὸ τὴν ἀφάνειαν καθημερινῶς ἀντιζηλίαι τῶν ὑποστηρικτῶν του διεφώτισαν τὰ τελούμενα αἴσχη, ὁ δὲ λαός, τότε μόνον ἀντιληφθεὶς τὰ συμβαίνοντα, ἤρχισε νὰ ὑποστηρίζῃ τοὺς ἀντιπάλους τοῦ ἡγεμόνος. Διὰ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν κατάστασιν ὁ Κούζας, παρεσύρθη εἰς τὴν παραχώρησιν καθολικῆς ψηφοφορίας, αὕτη δέ, ὡς εἰκός, ἔσχεν ἀντίθετα τῶν προσδοκωμένων ἀποτελέσματα. Τότε, ἀλλεπαλλήλους ἐσχημάτισε κυβερνήσεις, ἀπολύων τὴν μὲν διὰ ν' ἀναδείξῃ μίαν ἄλλην, τὴν ὁποίαν πάλιν ἔμελλε νὰ παύσῃ μετά τινα χρόνον ἀναιτίως. Αἱ πλεῖσται τῶν κυβερνήσεων τούτων δὲν ἀπέλαυον τῆς λαϊκῆς ἐμπιστοσύνης. Διὰ νὰ ἐπιβάλῃ δὲ αὐτάς, ἠναγκάζετο νὰ καταδιώκῃ τὸν τύπον καὶ τὰ πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ πρόσωπα. Τέλος, τῷ 1866, κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς εἰκοστῆς ἑβδόμης κυβερνήσεώς του, ἑνδεκάτης δὲ ὑπηρεσιακῆς, ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε καὶ ὁ ἡγεμών, ἐκθρονισθείς, μόλις ἐσώθη χάρις εἰς τὰς προσπαθείας τῆς ἐκλεγείσης κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς. 'Αποσυρθεὶς ἔκτοτε, ἔζησεν ἐν Παρισίοις ὡς ἰδιώτης, τῷ δὲ 1873 ἀπεβίωσεν ἐν Ἁϊδελβέργῃ.

Γ. Δ. Κ.

Κουζγουντζοῦκι, ἢ ***Κουσκουντζοῦκι*** /*Γεωγρ.*/. Προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, τὸ πρῶτον μετὰ τὸ Σκούταρι δεξιόθεν διὰ τὸν ἐκ τῆς Προποντίδος ἀναπλέοντα. 'Επὶ Βυζαντινῶν τὸ προάστειον τοῦτο ἐκαλεῖτο *Χρυσοκέραμος*, ἀπὸ τῆς δι' ἐπιχρύσων ἢ ὑαλιστερῶν κεράμων ἐστεγασμένης ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου ἢ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος. Εἰς ὄνομα τοῦ τελευταίου τούτου ἁγίου τιμᾶται καὶ ὁ σημερινὸς ναὸς τοῦ προαστείου, κτίσμα τοῦ αὐτοκράτορος 'Ιουστίνου καὶ τῆς συζύγου του Σοφίας ἢ τοῦ εὐνοουμένου αὐτοῦ Ναρσῆ τοῦ κουβικουλαρίου καὶ πρωτοσπαθαρίου. Ὁ ναὸς οὗτος, ἔχων καὶ ἁγίασμα, εἶναι καὶ σήμερον ἀκόμη προσκύνημα τῶν Ὀρθοδόξων, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος.

Εἰς τὸ Κουζγουντζοῦκι ὑπάρχει πολυάριθμος ἑλληνικὴ ὀρθόδοξος κοινότης, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τοῦ μητροπολίτου Χαλκηδόνος καὶ διατηροῦσα ἀστικὴν καὶ δημοτικὴν σχολὴν μετὰ παρθεναγωγείου. Πολυπληθὴς εἶναι καὶ ἡ κοινότης τῶν Ἑβραίων, τῶν ὁποίων μάλιστα καὶ ὁ ἀρχιρραβῖνος διέμενεν ἄλλοτε ἐκεῖ. Τὸ δὲ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ πρὸς Α. τοῦ χωρίου ὑψώματος ἑβραϊκὸν νεκροταφεῖον εἶναι τὸ μεγαλύτερον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διοικητικῶς τὸ Κουζγουντζοῦκι ὑπάγεται εἰς τὸ Σκούταρι (9ον δημαρχιακὸν τμῆμα). Εἶχε δὲ ἄλλοτε 8.000 κατοίκους περίπου, ὧν 1.500 Ἕλληνες, 2.700 'Αρμένιοι καὶ 3.600 Ἑβραῖοι.

Ν. Μ.

κουζελίτης (ὁ) (Cuselit) /*Πετρογρ.*/. Πέτρωμα ἡφαιστειογενὲς τῆς σειρᾶς τῶν *μινεττῶν* καὶ *κερσαντιτῶν*. Παρουσιάζει ἱστὸν πορφυριτικόν, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ φαινοκρυστάλλους λαβραδορίτου καὶ διοψιδίου, τοῦ τελευταίου ἐμφανιζομένου κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς κατάστασιν τελείας χλωριτιώσεως ἢ οὐραλιτιώσεως καὶ ἀπὸ θεμελιώδη μᾶζαν κοκκώδη πανιδιόμορφον ἐκ πλαγιοκλάστων μετὰ πολλοῦ ἰσομετρικοῦ ὀρθοκλάστου, ὀλίγου βιοτίτου, φαιᾶς κεροστίλβης καὶ ἐπίσης μετουσιωμένου διοψιδίου. 'Απαντᾷ ὑπὸ μορφὴν κοιτῶν ἢ φλεβῶν ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς ἐγγὺς περιοχῆς τοῦ Saar.

Γ. Θ.

Κουζὲν (Cousin), ***Βίκτωρ***. Γάλλος φιλόσοφος, ἀρχηγὸς τῆς ἐκλεκτικῆς σχολῆς, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1792 καὶ ἀποθανὼν ἐν Κάνναις τῷ 1867. 'Εκπαιδευθεὶς εἰς τὸ λύκειον τοῦ Καρολομάγνου καὶ κατόπιν ἐν τῇ École Normale, ἀνεδείχθη ταχύτατα διὰ τῆς ὀξείας του ἀντιλήψεως, τοῦ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα πρῶτος σχεδὸν ἀντεμετώπισεν ὑπὸ τὴν ἰδεαλιστικήν των ἄποψιν μετὰ τὸν ἀβαθῆ ἐμπειρισμὸν καὶ ὑλισμὸν τῆς ἐποχῆς τῆς 'Επαναστάσεως καὶ διὰ τῆς ρητορικῆς του δεινότητος. Εἴκοσι μόλις ἐτῶν διωρίσθη ἐπιμελητὴς καὶ ἀνεπλήρωσε τὸν Βιλλεμαὶν εἰς τὴν ἕδραν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν École Normale, τῷ δὲ 1815 ἀναλαμβάνει τὰς παραδόσεις τοῦ Ρουαγιὲ-Κολλὰρ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου. Παυθεὶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῶν Βουρβώνων τῷ 1820, ἐστερήθη καὶ τοῦ τίτλου τοῦ ἐκτάκτου καθηγητοῦ (maître de conférences) τῷ 1822, συνεπείᾳ τῆς ἀναστολῆς τῆς λειτουργίας τῆς École Normale. Κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ὀκτὼ ἔτη ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας, ἐξέδωκε τὸν Πλάτωνα καὶ τὰ ἅπαντα τοῦ Καρτεσίου καὶ ἦλθεν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς πάντας τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς κριτικῆς, ἰδεαλιστικῆς καὶ ρωμαντικῆς φιλοσοφίας τῆς συγχρόνου του Γερμανίας. Ἤδη, ἀπὸ τοῦ πρώτου του ταξιδίου, τῷ 1817, εἶχε γνωρίσει τὸν Σλέγκελ, τὸν Ἕγελον, τὸν Τένεμαν, τὸν Σλαϊερμάχερ, τὸν Κρούγκ καὶ τὸν Φρής, τῷ δὲ 1824 συνεδέθη προσωπικῶς μὲ τὸν Ἕγελον, ὅστις τὸν ἐβοήθησε, δι' ἐπανειλημμένων διαβημάτων, ὅταν ἐφυλακίσθη ἐν Βερολίνῳ ὡς ἰακωβῖνος κατάσκοπος. Ἡ ἄκρως ἰδεαλιστικὴ καὶ ὑπερβατικὴ (transcendante) ἀπόλυτος γερμανικὴ φιλοσοφία τὸν ἐπηρέασε βαθύτατα, μολονότι δὲν εἰσέδυσεν ἴσως ποτὲ εἰς τὸ νόημα τῶν λεπτολογικῶν διακρίσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων σχολῶν. 'Αλλ' ὁ κάπως ἀσαφὴς νεανικός του ἐνθουσιασμὸς διὰ τὸν Πλάτωνα ἀφ' ἑνὸς καὶ διὰ τὴν εὐαι-

Βίκτωρ Κουζέν.

Digitized by Google

σθητικὴν ἠθικὴν τῆς σκωτικῆς σχολῆς ἀφ' ἑτέρου, τὸν ὁποῖον τοῦ ἐκληροδότησαν οἱ πρῶτοί του διδάσκαλοι Λαρομιγκιὲρ καὶ Ρουαγιὲ-Κολλάρ, καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ Μαὶν ντὲ Μπιρὰν ἐξηκολούθουν ν' ἀποτελοῦν κίνητρα τῆς σκέψεώς του, καὶ ἀπὸ τὸ δεύτερον καὶ τρίτον εἰς Γερμανίαν ταξίδιον (1825), ἐπανῆλθε μὲ τὴν συνειδητὴν πρόθεσιν νὰ ἑδραιώσῃ τὴν γαλλικὴν ἰδεαλιστικὴν φιλοσοφίαν ἐπὶ τῶν ἀγράφων ἀρχῶν τῶν παραδόσεών των. Τῷ 1828 ἀνέλαβε τὴν ἕδραν του. Κατόπιν ἔγινεν ἀλληλοδιαδόχως σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας, μέλος τοῦ βασιλικοῦ συμβουλίου τῶν ἐκπαιδευτικῶν, ἐπίτιμος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς, διευθυντὴς τῆς École Normale, ἀκαδημαϊκός, καὶ ὡς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας τῷ 1840 ὠργάνωσε τὴν κρατικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἐρρύθμισε τὴν διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφίας ἐν πλήρει ἀνεξαρτησίᾳ ἀπὸ τῆς θεολογίας. Τὰ κινήματα τοῦ 1848 καὶ τοῦ 1851, καθ' ἃ ἐξεφράσθη ἐνεργῶς ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς τυραννίας, τὸν ἠνάγκασαν ν' ἀποσυρθῇ τῆς καθηγεσίας καὶ ν' ἀφιερωθῇ εἰς τὴν μελέτην, ἀναθεώρησιν καὶ ὁριστικὴν ἀνατύπωσιν τῶν ἔργων του, τὰ ὁποῖα ἕως τότε εἶχον ἐκδοθῆ κυρίως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σημειώσεων τῶν μαθητῶν του.

Αἱ πρωτότυποι ἔννοιαι, τὰς ὁποίας συνέφερεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας, εἶναι ὀλίγαι καὶ σχετικῶς ἀσύνδετοι μεταξύ των. Τὴν βάσιν τῆς συμφιλιώσεως τῶν ἀντιθέτων φιλοσοφικῶν ρευμάτων εὑρίσκει εἰς τὸν ἀπόλυτον ψυχολογισμόν· ἡ συνείδησις ἔρχεται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὸ ἀπόλυτον εἰς τὴν αὐθόρμητον κατάστασίν της· μόνον εἰς τὴν ἐσκεμμένην φάσιν γεννῶνται τὰ προβλήματα τοῦ κριτικισμοῦ. Τρεῖς ἰδέαι εἶναι θεμελιώδεις: ἡ τοῦ ἀπείρου, τοῦ πεπερασμένου καὶ τῆς συμβιβάσεως μεταξύ των. Ὁ νοῦς ἢ ὁ λόγος δὲν εἶναί τι ἀτομικόν, ἀλλ' ὑπερπροσωπικὸν ἢ μᾶλλον ἀπρόσωπον· διὰ τῆς θεωρίας ταύτης νομίζει ὅτι ἀντικρούονται καὶ αἴρονται τὰ καντιανὰ προβλήματα. Κατηγορίας ἀναγνωρίζει κυρίως δύο: τῆς αἰτιότητος καὶ τῆς οὐσίας. Θὰ ἦτο δύσκολον ν' ἀπαρτισθῇ φιλοσοφικὸν σύστημα ἐκ τῶν θεωριῶν αὐτῶν. Ἀλλὰ τὸ σύστημα τοῦ Κουζὲν εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἐκλεκτισμός του, ἡ φιλοσοφία τῶν ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων καὶ τῆς ὀρθῆς μέσης ὁδοῦ· ὁ Κουζὲν καὶ οἱ ὀπαδοί του διαμαρτύρονται ἐπανειλημμένως ὅτι ἐκλεκτισμὸς δὲν σημαίνει συγκρητισμόν, ἀλλ' εἶναι ἡ συναίσθησις τῆς θεμελιώδους δικαιώσεως ὅλων τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων τῆς ἱστορίας. Κατ' ἀρχὰς ὁ ἐκλεκτισμὸς παραλαμβάνει τὰ κατὰ τὴν γνώμην του ὀρθὰ στοιχεῖα, διεσκορπισμένα εἰς διάφορα συστήματα· κατόπιν ἀποκρυσταλλώνει τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκλογῆς διὰ τοῦ ἀξιώματος ὅτι ὅλα τὰ συστήματα εἶναι ἀληθῆ, ἂν καὶ ἀτελῆ, ὡς πρὸς ὅσα διαβεβαιώνουν, ἐσφαλμένα δὲ ὡς πρὸς ὅσα διαψεύδουν. Ὁ ἐκλεκτισμὸς μὲ τὴν κάπως ἀσαφῆ, δειλὴν καὶ ἐξημμένην ἰδεολογίαν, δίδει τὰ μέτρα καὶ σταθμὰ διὰ τὴν ἀξιολογικὴν τοποθέτησιν τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων. Τὰ συστήματα ὅλα δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν κατὰ τὸν Κουζὲν εἰς τέσσαρας θεμελειώδεις τύπους, οἱ ὁποῖοι διαδέχονται ἀλλήλους ἀναγκαστικῶς καὶ ἐπ' ἄπειρον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας· ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ ἑνὸς φέρει ἀπαραιτήτως τὸν ἀκόλουθον: πρῶτον ἔρχεται ὁ αἰσθησιακὸς ἐμπειρισμός, ἀκολουθεῖ ὁ ἰδεαλισμός, ἔπειτα ὁ σκεπτικισμὸς καὶ τοῦτον ὁ μυστικισμός, διὰ νὰ ἔχῃ νέον ἐμπειρισμὸν ὡς ἀντίδρασιν, ὑπὸ νέαν καὶ πλουσιωτέραν μορφήν. Οὐδὲν σύστημα εἶναι περιττόν· ὅλα προσέφερον κάτι εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὅλα τὰ προβλήματα εἶναι καλὸν ὅτι ἐτέθησαν. Ἡ μεταφυσικὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐπιστημῶν καὶ τὸ ἀντικείμενόν της εἶναι τὸ ἀπόλυτον, ἀλλ' ἡ δυσχέρεια ἔγκειται εἰς τὸ ν' ἀνεύρωμεν αὐτὸ μέσα εἰς τὴν σχετικότητα. Ἡ φιλοσοφία περιλαμβάνει τρεῖς διαφόρους ἀπ' ἀλλήλων ἐρεύνας: α') τὴν σχέσιν τοῦ ἀπολύτου πρὸς τὸ λογικόν, ἤτοι τὴν ψυχολογίαν, β') τὸ ἀπόλυτον ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὕπαρξιν (μεταφυσικήν), καὶ γ') τὴν δικαίωσιν τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τῆς ἰδέας εἰς τὸ ὂν (λογικήν). Εἰς τὴν ἠθικὴν παραδέχεται τὴν ἀπόλυτον καὶ δημιουργικὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως ἐκ τοῦ μηδενός, ἀλλὰ συγχρόνως ὑποστηρίζει τὸ ἀναγκαῖον καὶ τὸ ὀρθὸν παντὸς ὅ,τι γίνεται· διὰ τοῦτο δὲ φθάνει, ὅπως ὁ Ἔγελος, νὰ δικαιώσῃ καὶ νὰ ἐξυμνήσῃ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς τυραννίας. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ Κουζὲν στηρίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς τόλμης, μετὰ τῆς ὁποίας εἰσήγαγε νέας καὶ ξενιζούσας τότε θεωρίας, τῆς ρητορικῆς του ἱκανότητος, τοῦ ὁρμητικοῦ διανοητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, τὸν ὁποῖον προεκάλεσε, καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιστοιχίας τῶν ἰδανικῶν, τὰ ὁποῖα ὑπερήσπιζε, πρὸς τὰς πνευματικὰς καὶ ψυχικὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς του. Ἐπολέμησε κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του ἐναντίον τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τῆς φιλοσοφίας τῶν αἰσθήσεων καὶ ἀνύψωσε τὸ γόητρον τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς θέσεως τοῦ πανεπιστημίου καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ κλάδου. Ἦτο τύπος πολυασχόλου σοφοῦ καὶ πολυμεροῦς δράσεως ἀνθρώπου. Ἡ ἀναγνώρισις τῆς νεανικῆς του συγκεχυμένης, ἀλλὰ βαθείας μεταφυσικῆς τὸν ἤγαγεν εἰς τὸ ν' ἀποδίδῃ ἴσως μεγαλυτέραν τοῦ δέοντος σημασίαν εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀναγνώρισιν ἐν γένει.

Ἔργα: «Περὶ τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ὡραίου» (1854), σύνοψις τροποποιημένη τῶν παραδόσεων τοῦ 1828, «Μαθήματα ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας» (1827, 2 τ.), «Μαθήματα ἱστορίας τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας» (1841), «Μαθήματα ἱστορίας ἠθικῆς φιλοσοφίας τοῦ ΙΗ' αἰῶνος» (5 τόμ. 1840), «Φιλοσοφικὰ ἀποσπάσματα» (1826, 1838[3]), «Φιλοσοφικὰ μαθήματα περὶ τοῦ Κάντ» (1842), «Γενικὴ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας» (1864)—Ἔκδοσις τοῦ Πρόκλου (6 τόμ.)-Μετάφρασις τῶν ἁπάντων τοῦ Πλάτωνος (1825—1840)—Ἔκδοσις τοῦ Καρτεσίου (1826, τόμ. 11)—Διάφορα φιλολογικὰ ἔργα ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν ἐποχῶν τῆς Γαλλίας, κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Damiron*, Histoire de la philosophie au XIXe s. — *Τοῦ αὐτοῦ*, Souvenirs de vingts ans d'enseignement.—*Th. Jouffroi*, Nouveaux mélanges philosophiques.—*Ravaisson*, Rapport sur la philosophie du XIXe s.—*Barthélémy-St. Hilaire*, V. Cousin, sa vie et sa correspondance (1895).— *Höffding*, Histoire de la philosophie moderne II. —*J. Alaux*, La philosophie de Meur V. Cousin (1864). — *H. Taine*, Les philosophies (1868). — *P. F. Dubois*, Cousin, Jouffroy, Damiron (1902).— *St. Beuve*, Causeries du lundi VIII, Nouveaux Lundis X. —*Sécrétan*, La philosophie de V. Cousin (1868). — *V. Brochard*, La morale éclectique («Rev. philos.» 1902). — *Erdmann*, Geschichte d. neueren Philosophie II.—*Jules Simon*, V. Cousiu et son œuvre (1887). —*P. Janet*, V. Cousin et son œuvre (1885).—*Franck*, Moralistes et philosophies (1873). —*Τοῦ αὐτοῦ*, Nouveaux essais de critique philosophique (1890).

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΟΥ

—**Κουζὲν** (Cousin), ***Ἰωάννης***. Γάλλος καλλιτέχνης, ζήσας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ὑπῆρξε ζωγράφος καὶ γλύπτης, ἀλλ' εἰργάσθη ἐπίσης ὡς γεωμέτρης καὶ σχεδιαστής, ἦτο δὲ προικισμένος καὶ μὲ λογοτεχνικὴν ἰδιοφυΐαν. Ἐκ τῶν ἀποδιδομένων εἰς αὐτὸν πινάκων αὐθεντικὸς εἶναι μόνον ὁ τῆς «Δευτέρας Παρουσίας» τοῦ Λούβρου. Ἐν αὐτῷ φαίνεται ἱκανῶς ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν φλωρεντινὴν τεχνοτροπίαν, ἀλλ' ἀποδίδει τὰ πρόσωπά του ὑπὸ μορφὴν σχεδὸν μικρογραφιῶν, εἰς σύνθεσιν ἐξαιρετικῶς περίπλοκον. Εἰς τὴν ἐποχήν του τὰ ἔργα τοῦ Κουζὲν φαίνεται ὅτι δὲν ἔτυχον πολλῆς ἐκτιμήσεως· ἀλλ' ἡ σημερινὴ κριτικὴ τὸν ἀναβιβάζει εἰς θέσιν ἐξαιρετικοῦ καλλιτέχνου καὶ τὸν χαρακτηρίζει ὡς τὸν πρῶτον μεγάλον ζωγράφον τῆς γαλλικῆς ἀναγεννήσεως. Ὡς γλύπτης εἰργάσθη ὁ Κουζὲν εἰς τὸν τάφον τοῦ ναυάρχου Σαμπὼ (Λοῦβρον), δὲν ἀνήκει ὅμως εἰς τὴν ἰδικήν του σμίλην ἡ ὡραία μορφὴ τοῦ ναυάρχου. Ὡς συγγραφεὺς τέλος ὑπῆρξε πλέον ἢ ἀξιόλογος, ὁ πρῶτος ἀναμφιβόλως τῶν τεχνοκριτῶν τῶν νεωτέρων χρόνων. Δύο ἔργα του: «Livre de perspective» καὶ «Livre de pourtraicture», κυκλοφορήσαντα εὐρύτατα καὶ ἀνατυπωθέντα κατὰ τοὺς ἑπομένους αἰῶνας, καταδεικνύουσιν ὅτι ὁ Κουζὲν εἶχε μελετήσει πολὺ τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον καὶ τοὺς Φλωρεντίνους.

Γ. Ζ.

— **Κουζὲν** (Cousin). ***Λουδοβῖκος*** Γάλλος λόγιος καὶ ἀρχαιολόγος (1802—1872). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐγένετο δικηγόρος ἐν Βουλώνῃ, ὅπου συγχρόνως ἠσχολεῖτο καὶ εἰς ἀρχαιολογικὰς μελέτας, γράψας πολυαρίθμους πραγματείας εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, τινὲς τῶν ὁποίων ἐξεδόθησαν καὶ εἰς βιβλία. Κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Τρεῖς ρωμαϊκαὶ ὁδοὶ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Βουλώνης», «Περὶ τῆς τοποθεσίας τῆς Κεντοβίας», «Ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ ἐν Κασσὲλ καὶ Βισσὰν» καὶ «Σημειώματα ἐπὶ τῶν κελτικῶν ἢ γαλλορρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Β. Γαλλίας».

Μ. Δ. Β.

— **Κουζὲν**-***Μοντωμπὰν*** (Cousin-Montauban), ***Κάρολος-Γουλιέλμος-Μαρία-Ἀπολλινάριος, κόμις ντὲ Παλικάο***. Γάλλος στρατηγός, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1796 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βερσαλλίαις τῷ 1878. Εἰσελθὼν νεανίας εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, διῆλθε τριάκοντα ἔτη ἐν Ἀφρικῇ, ὅπου ἀπέκτησε πάντας τοὺς βαθμοὺς τῆς στρατιωτικῆς ἱεραρχίας. Τῷ 1860, στρατηγὸς ἤδη, ἀπεστάλη εἰς Κίναν ὡς διοικητὴς τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος, ὅπως μετὰ τῶν Ἄγγλων ἐπιβάλῃ τὴν παραβιασθεῖσαν ὑπὸ τῶν Κινέζων συνθήκην τοῦ Τιὲν-τσίν. Καταλαβὼν τὰ φρούρια τοῦ Τακοῦ, ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὰ πολυάριθμα στρατεύματα τοῦ ἐχθροῦ ἐν Παλικάο καὶ τὴν 21 Σεπτεμβρίου εἰσῆλθε νικητὴς εἰς Πεκῖνον, ἐξηνάγκασε δὲ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Οὐρανίου κράτους νὰ ὑπογράψῃ τὴν παρ' αὐτοῦ ὑπαγορευθεῖσαν συνθήκην. Τὰς κεραυνοβόλους ἐνεργείας του ἠμαύρωσεν ἡ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἀρξαμένη σκανδαλώδης λεηλασία τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνακτόρων. Ὁ Ναπολέων Γ' ἠμείψεν ἀφειδῶς τὰς ὑπηρεσίας του ταύτας, διορίσας αὐτὸν γερουσιαστὴν καὶ ἀπονείμας αὐτῷ τὸν τίτλον τοῦ κόμιτος Παλικάο. Διετέλει διοικητὴς τοῦ στρατιωτικοῦ σώματος τῆς Λυών, ὅτε ἤρξαντο αἱ μετὰ τῶν Πρώσσων ἐχθροπραξίαι (1870). Ἐζήτησεν ὅπως ἀποσταλῇ εἰς τὸ μέτωπον, ἀλλ' ἡ ἀντιβασιλεύουσα αὐτοκράτειρα Εὐγενία, δυσμενῶς διατεθειμένη πρὸς αὐτόν, ἀπέκρουσε τὴν πρότασίν του. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Ραϊχσχόφφεν καὶ τοῦ Φομπάχ, ἡ αὐτοκράτειρα ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὸν σχηματισμὸν νέας κυβερνήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν. Ἐπέδειξεν ἔκτακτον ἐνεργητικότητα, σχηματίσας τὸ ἐξ 140.000 σῶμα τοῦ στρατάρχου Μὰκ-Μαών, καὶ προέβη εἰς τὴν κατασκευὴν μεγάλων ὀχυρωματικῶν ἔργων πρὸς περιφρούρησιν τῶν Παρισίων. Ὁ Κουζὲν ὑπῆρξεν ἐπίσης ὁ κύριος ἐργάτης τοῦ στρατηγικοῦ σχεδίου τῆς ἑνώσεως τοῦ στρατοῦ τοῦ Μὰκ-Μαὼν μετὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Μπαζαίν, ἀλλὰ τοῦτο ἐκ τῆς νωθρότητος τῶν στρατηγῶν ἀπέτυχε, καὶ ἐπηκολούθησε τὴν 2 Σεπτεμβρίου ἡ καταστροφὴ τοῦ Σεδάν. Τὴν ἑπομένην ἐγένετο γνωστὸν τὸ γεγονὸς εἰς Παρισίους, ἡ δὲ πλειονοψηφία τῶν αὐτοκρατορικῶν ἀνέθεσεν εἰς τὸν Κουζὲν τὴν δικτατορίαν, τῆς ὁποίας οὗτος δὲν ἠθέλησε ν' ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην. Τὴν 4 Σεπτεμβρίου ἐξερράγη ἐπανάστασις, ὁ λαὸς κατέλαβε τὴν βουλὴν καὶ ὁ Κουζὲν ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς τὸ Βέλγιον, ἐπέστρεψε δ' ἐκεῖθεν μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς (1871) καὶ ἐγένετο μέλος τῆς ἐκτελεστικῆς ἀρχῆς. Βραδύτερον, πρὸ τῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐθνοσυνελεύσεως προέβη εἰς σοβαρωτάτην κατάθεσιν περὶ τῶν πολεμικῶν συμβάντων. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐδημοσίευσε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς παρ' αὐτοῦ διαχειρίσεως τῆς ἐξουσίας βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Un ministère de la guerre de vingt-quatre jours».

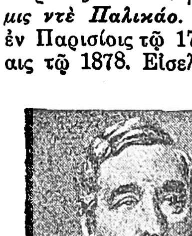

Κάρολος Κουζὲν-Μοντωμπάν.

Θ. Β.

Κούζης, ***Ἀριστοτέλης Π.*** Ἕλλην ἰατρὸς καὶ τακτικὸς καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, γεννηθεὶς τῷ 1875 ἐν Ἀθήναις, ἔνθα καὶ διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα. Μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ ἰατρικοῦ αὐτοῦ διπλώματος (1894), μετέβη εἰς Γερμανίαν καὶ Γαλλίαν, ἔνθα ἠσχολήθη περὶ τὴν παθολογίαν καὶ ἰδίᾳ περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας ἐγένετο ὑφηγητὴς (1902), εἶτα ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ τῷ 1921 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς. Τῷ 1922 ἐγένετο κοσμήτωρ τῆς ἰατρικῆς σχολῆς. Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1906 ἐπὶ δεκαεπταετίαν διευθυντὴς καὶ ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ «Ἀρχεῖα Ἰατρικῆς», ἐν ᾧ ἐδημοσίευσε πλείστας ἐργασίας καὶ μεταφράσεις. Ἔδρασεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη ὡς γενικὸς γραμματεὺς τοῦ «Πανελληνίου συνδέσμου κατὰ τῆς φυματιώσεως», χρηματίσας τοιοῦτος εἰς τὸ κατὰ τῆς νόσου ταύτης πρῶτον πανελλήνιον συνέδριον, οὕτινος ἐξέδοτο καὶ τὰ πρακτικὰ (Ἀθῆναι 1909). Ἐξελέγη ἐπανειλημμένως εἰσηγητὴς τῶν κριτικῶν ἐπιτροπῶν τοῦ Συμβουλιδείου ἀγῶνος (1906 καὶ 1909), ἵδρυσε τὴν «Ἑλληνικὴν ἑταιρείαν τῆς ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς» (1927), ἧς διατελεῖ πρόεδρος, εἰσηγήθη τὴν ἵδρυσιν τῆς «Ἑλληνικῆς καρκινολογικῆς ἑταιρείας» καὶ ἀντεπροσώπευσε τῷ 1903 τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἐν Ἀθήναις «Ἰατρικὴν ἑταιρείαν» εἰς τὸ πρῶτον αἰγυπτιακὸν συνέδριον, περὶ οὗ ἐδημοσίευσεν ἰδίαν ἔκθεσιν (Ἀθῆναι 1905). Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ὑπηρέτησεν εἰς χειρουργεῖον ἐν Ἠπείρῳ, κατὰ δὲ τὸν πόλεμον τοῦ 1912 διηύθυνεν ὡς ἔφεδρος ἐπίατρος τὸ παθολογικὸν τμῆμα τοῦ νοσοκομείου τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ (Μαράσλειον). Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν του ἀναφέρομεν τὰς ἑξῆς: «Ὁ καρκίνος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἰατροῖς» (Ἀθῆναι 1902), «Οἱ ἐχινόκοκκοι κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἰατροὺς» (Πρακτικὰ Α' Πανελ. Ἰατρ. Συνεδρ. Β', σελ. 129), «Sur les fièvres paludéennes d'après les anciens médecins grecs» («Atti della Società per gli studi della Malaria» 1908), «Περὶ ξενώνων κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα» («Ἀρχεῖα Ἰατρικῆς» 1920), «Contribution à l'étude de la médecine des xénons pendant le XVe siècle» (Ἀνακοίνωσις εἰς τὸ Β' συνέδριον βυζαντινῶν σπουδῶν ἐν Βελιγραδίῳ, 1922), «Das fragment «quo modo debes visitare infirmum» und seine Abhängigkeit von Werke des Paulus Nicaeus» (ἐν «Byzant. neugriechische Jahrbücher» 1927), «L'oeuvre médical de Paul de Nicée» (ἐν «Janus» 1911), «Le texte de Paul de Nicée» (Partie 1ère, Athènes 1911), «Τὸ ἔργον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἰατρικῆς Ἑταιρείας (1835—1885)» (Ἀθῆναι 1927), «Ἡ ἑλληνικὴ ἰατρικὴ βιβλιογραφία ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ 1913» (α' μέρος, Ἀθῆναι 1912). Αἱ πλειότεραι τῶν μελετῶν αὐτοῦ ἀναφέρονται εἰς τὴν βυζαντινὴν ἰατρικήν, ἰδίᾳ δὲ τὴν μελέτην ἀνεκδότων συγγραφῶν τῶν βυζαντινῶν χρόνων, περὶ ὧν προέβη εἰς ἀνακοινώσεις ἐπανειλημμένως εἰς τὴν «Ἑλληνικὴν ἑταιρείαν τῆς ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς», στηριζόμενος ἐπὶ μελετῶν αὐτοῦ ἐπὶ χειρογράφων διαφόρων βιβλιοθηκῶν, Ἀθηνῶν, Ἁγίου Ὄρους, Βιέννης, Μονάχου, Βερολίνου, Μαρκιανῆς, Ἀμβροσιανῆς, Παρισίων κλ. («Παρατηρήσεις ἐπί τινων ἀνεκδότων ἰατρικῶν κωδίκων τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Εὐρώπης καὶ καθορισμὸς ἐνίων τούτων» ἐν «Ἐπετ. ἑταιρ. βυζαντ. σπουδῶν» τόμ. ΣΤ', σελ. 37. «Τὸ ἀνέκδοτον ἰατρικὸν ἔργον τοῦ Ἀνδρειωμένου», αὐτόθ. σελ. 383 κλπ.). Ἰδίας μνείας

Digitized by Google

χρήζουσιν ἡ ἀπὸ τοῦ ἀραβικοῦ κειμένου μετάφρασις τοῦ περὶ «Ἀνατομικῶν ἐγχειρήσεων» τμήματος τοῦ ἔργου τοῦ Γαληνοῦ, τοῦ εὑρισκομένου μόνον ἐν ἀραβικῇ μεταφράσει, τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου ἀπολεσθέντος (Γαληνοῦ, «Περὶ ἀνατομικῶν ἐγχειρήσεων», μετάφρασις ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ μετὰ τοῦ ἀραβικοῦ κειμένου, τεῦχ. α' Ἀθῆναι 1910), ὡς καὶ ἡ μετάφρασις ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ κειμένου τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἔργου τοῦ Ραζῆ «Περὶ εὐλογίας καὶ ἱλαρᾶς», ὅπερ ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου Βυζαντινοῦ μεταφραστοῦ εἶχεν ἀποδοθῆ ἐκ συριακῆς μεταφράσεως (Ραζῆ, «Εἰσαγωγὴ περὶ εὐλογίας καὶ ἱλαρᾶς», μετάφρασις ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ μετὰ τοῦ ἀραβικοῦ κειμένου, Ἀθῆναι 1914). Περαιτέρω ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσῃ συλλογῇ «Βυζαντινῶν ἰατρῶν τὰ εὑρισκόμενα», ἐξέδοτο ἀρχαῖά τινα κείμενα (Ὀρειβασίου, Ραζῆ, Μελετίου κλπ.), ἐδημοσίευσε δὲ καὶ διαφόρους μελέτας ἀφορώσας εἰς τὰς ἐν Ἑλλάδι ἐπιδημίας («Αἱ ἐν Ἑλλάδι ἐπιδημίαι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν βυζαντινῶν χρόνων» ἐν «Ἰατρ. Μηνύτ.» Δ', σελ. 193 κ. ἑφ. «Αἱ ἐν Ἑλλάδι ἐπιδημίαι κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν (1885—1894)», ἐν «Ἀρχ Ἰατρ.» 1905, σελ. 195 καὶ ἐφεξῆς. «Αἱ ἐν Ἑλλάδι ἐπιδημίαι τοῦ δαγγείου», ἐν «Πρακτ. Ἰατρῶ» 1929 κτλ.) καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους (οἷον «Ἡ σπουδὴ τῆς ἰατρικῆς ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου» ἐν «Ἀρχ. Ἰατρ.» 1905, σελ. 102. «Περὶ ἐμπειρικῶν ἰατρῶν ἐν Ἑλλάδι» ἐν «Ἀρχ. Ἰατρ.» 1906, σελ. 972. «Περὶ ἰατροσοφίων» ἐν «Ἀρχ. Ἰατρ.» 1907, σελ. 76. «Ἡ ἰατρικὴ κατὰ τὸν περὶ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα», αὐτόθι, 1907, σελ. 93 κτλ.) καὶ ἐξέδοτο τὸ πρῶτον μέρος τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ «Ἱστορία τῆς ἰατρικῆς» (Ἀθῆναι 1929). Πρῶτος ἐβεβαίωσε τῷ 1911 («Ἀρχ. Ἰατρ.» σελ. 111, 102 καὶ 167) τὴν ὕπαρξιν τοῦ τριημέρου πυρετοῦ ἐν Ἑλλάδι, μετὰ δὲ τοῦ καθηγητοῦ Ἀλεξ. Βουρνάζου ἀπέδωσαν εἰς τὴν κυάμωσιν τὴν ἐκ χλωρῶν κυάμων προερχομένην αἱμοσφαιρινουρίαν («Πρακτ. Ε' Πανελ. Συνεδρίου», σελ. 179). Ἡ πραγματεία αὐτοῦ «Ὁ ἀγὼν κατὰ τῆς φθίσεως» (Ἀθῆναι 1910) ἐβραβεύθη διὰ χρυσοῦ μεταλλίου κατὰ τὸ διαγώνισμα τοῦ Α' Πανελληνίου συνεδρίου κατὰ τῆς φυματιάσεως. Ἐν τῷ συγκληθέντι ἐπίσης ἐν Ἀθήναις κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1930 Γ' Βυζαντινολογικῷ συνεδρίῳ προέβη εἰς ἀνακοίνωσιν «Περὶ τῆς θεραπευτικῆς καὶ τῆς φαρμακολογίας τῶν Βυζαντινῶν». Μέλος τῆς ἐπιτροπῆς συντάξεως, διευθυντὴς τοῦ κλάδου τῆς ἰατρικῆς καὶ συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Ο. Ρ.

Κουζὶκ /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὅρμος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Μάκρης, ἡ ἀρχαία *Καλλιμάχη* (βλ. λ.).

κουζίνα (ἡ)· τὸ μαγειρεῖον, τὸ δωμάτιον ἔνθα τὸ μαγειρεῖον· || τὸ σκεῦος ὅπου ἀνάπτεται ἡ πυρὰ πρὸς παρασκευὴν φαγητοῦ: «κουζίνα εὐρωπαϊκή,— φωταερίου,—ἠλεκτρική»· || ὁ τρόπος τοῦ μαγειρεύματος, ἡ μαγειρική: «κουζίνα εὐρωπαϊκή, — τουρκική» (ἐνετ. cusina).

—[*Ἐγκυκλ.*] Βλ. *μαγειρεῖον*.

Κουζινερὺ (Cousinery), ***Ἐσπρὶ-Μαρία***. Γάλλος νομισματολόγος, γεννηθεὶς ἐν Μασσαλίᾳ (1747—1833). Διατελέσας ἐπὶ πολλὰ ἔτη πρόξενος τῆς Γαλλίας εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Τουρκίας, ἰδίως δὲ ἐν Σμύρνῃ καὶ Θεσσαλονίκῃ, ἐπεδόθη μετὰ μεγάλου ζήλου εἰς τὴν κατάρτισιν ἀξιολόγου συλλογῆς ἀρχαίων ἑλληνικῶν νομισμάτων καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας νομισματολογίας, περὶ τῆς ὁποίας συνέγραψεν ἀρκετὰς πραγματείας, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ πλέον ἀξιοσημείωτοι εἶναι: «Lettre à l'abbé Saint-Clemente au sujet d'une médaille de Magnésie du Sipyle» (Paris 1808), «Mémoire sur un petit monument de bronze trouvé à Pergame», «Éssai sur les monnaies d'argent de la ligue achéenne» (Paris 1825), «Catalogue raisonné des monnaies des princes croisés». Β. Δ. Θ.

κουζινέττο (τό)· ὑποκορ. τοῦ *κουζίνα* (βλ.λ.), μικρὰ μηχανὴ μαγειρεύματος (ἡ λ. πιθανώτατα ἐνετ.)· || κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἑδράνου τῶν μηχανῶν.

Κουζλοῦ-Κεμπὶρ /*Γεωγρ.*/. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ροδόπης χωρίου *Ἀρριανὰ* (βλ.λ.).

Κουζλοὺκ-Κιοΐ /*Γεωγρ.*/. —1) Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Δράμας χωρίου *Πλατανιὰ* (βλ. λ.). —2) Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Καρυοχώρι* (βλ. λ.).

—**Κουζλοὺκ-Κιοΐ** /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀμισοῦ, ἑλληνικὸν μέχρι τοῦ 1923, ἔχον 210 κατοίκους.

Κοὺζ-Μαχαλᾶ /*Γεωγρ.*/. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης συνοικισμοῦ *Ριζοβούνι* (βλ. λ.).

Κουζμίν, ***Μιχαὴλ Ἀλεξέγιεβιτς***. Σύγχρονος Ρῶσος ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Πετρουπόλει τῷ 1877. Ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης, ἀφιερώθη δὲ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ἐδημοσίευσε τῷ 1908 τὴν πρώτην συλλογὴν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «*Δίστιχα*». Τῷ 1912 ἐξεδόθησαν «Αἱ ἐξ ἀργίλλου περιστεραὶ» καὶ τῷ 1923 «Αἱ παραβολαί». Τὰ ἄριστα τῶν ποιημάτων του, ἅτινα ἔταξαν αὐτὸν εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν νεωτέρων ποιητῶν τῆς Ρωσίας, εἶναι τὰ «Ἀλεξανδρινὰ ᾄσματά» του, εἰς τὰ ὁποῖα μεταχειρίζεται ποικιλίαν ρυθμῶν. Τὰ ποιήματα ταῦτα διακρίνει μέγας γλωσσικὸς πλοῦτος καὶ ἄκρα κομψότης καὶ χάρις. Ὁ Κουζμὶν ἔγραψεν ὡσαύτως πλεῖστα μυθιστορήματα καὶ διηγήματα, ἐμπνεόμενα κυρίως ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἱστορικῶν. Μουσικὸς ἐπίσης, συνθέτει ᾄσματα, τὰ ὁποῖα γίνονται δημοτικώτατα καθ' ὅλην τὴν Ρωσίαν. Θ. Β.

Κουζνὲτσκ /*Γεωγρ.*/. Πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Τὸμσκ τῆς Ρωσίας. Κάτ. 21.000, ἀσχολούμενοι κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ μελισσοτροφίαν. Διεξάγει ἐμπόριον σιτηρῶν, δερμάτων, ζωϊκοῦ λίπους, ξυλείας, κηροῦ.

—**Κουζνὲτσκ** /*Γεωγρ.*/. Ἐπαρχία τοῦ κυβερνείου Τὸμσκ τῆς Ρωσίας, κατέχουσα ἔκτασιν 91.837 τ. χλμ. ΝΑ. συνορεύει μὲ τὴν Μογγολίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται ὑπὸ τῶν ὀρέων Σαγιάν, πρὸς Α. δὲ μὲ τὸ κυβερνεῖον Γιενισεΐσκ. Ἐκτεταμένα δάση καλύπτουν τὰ 60% τῆς ὅλης ἐπιφανείας της.

—**Κουζνὲτσκ** /*Γεωγρ.*/. Πρωτεύουσα ὁμωνύμου διοικητικῆς περιφερείας ἐν Ρωσίᾳ, κειμένη παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Συζρὰν-Βιάζμ. Διεξάγει ἐμπόριον σίτου, ἅλατος, ζῴων, ξυλείας καὶ ἄλλων γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων, ἔχει δὲ ἐργοστάσια μεταλλουργίας, βυρσοδεψίας, ἐλαιουργίας καὶ κεραμοποιίας. Κάτ. 23.843.

—**Κουζνὲτσκ** /*Γεωγρ.*/. Διοικητικὴ περιφέρεια τοῦ κυβερνείου Σαράτοβ τῆς Ρωσίας. Κατέχει ἔκτασιν 4.937 τ. χλμ., ἡ δὲ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ της εἶναι 35,4 κατὰ τ. χλμ. Γενομένων ἀνασκαφῶν εὑρέθησαν ἀνθρώπινα ἴχνη νεολιθικῆς ἐποχῆς. Σ.Κ.Π.

Κουζνέτσκι *Ἀλατάου* /*Γεωγρ.*/· βλ. *Ἀλατάου*.

Κοῦζον (λατ. Cusum) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ὀχυρὰ θέσις τῆς Κάτω Παννονίας, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ὀλίγον πρὸ τῆς συμβολῆς τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Τισία (νῦν Theiss) πρὸς Β. τοῦ Σιρμίου (νῦν Μητροβίτσας), ἐκεῖ ὅπου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, κεῖται ἡ πόλις Peterwardein ἐν Γιουγκοσλαυΐᾳ. Α. Θ. Σ.

Κουζοῦ /*Γεωγρ.*/. Ὅρμος τῆς Ἴμβρου (πλάτ. 40°13' 1/4 Β., μῆκ. 25°56' 3/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1087: Thasso to Dardanelles) κατὰ τὴν ΒΑ. τῆς νήσου ἐσχατιάν. Εἰς τὸν μυχόν του, ἔχοντα ψαμμαθῶνα, ἐκβάλλει φερώνυμος χείμαρρος. Σ. Ε. Λ.

κουζοῦκα (ἡ)· βλ. *καζάκα*.

κουζουλάδα (ἡ), ἢ ***κουζουλάγρα***, καὶ ***κουζουλαμὸς*** (ὁ)· (ἰδιωμ. Κρήτ.) ἡ ἐλαφρότης, ἡ τρέλλα, ἡ παραφροσύνη, ἡ ἀπερισκεψία: «ἄσε τσὶ κουζουλᾶδες».

κουζούλαμα· (ἐπιρ. ἰδιωμ. Κρήτ.) θαῦμα, μαγεία, ἔκτακτα, ὑπέροχα. Ι. Δ. Μ.

Κουζούλι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Ρώμεσι, τῆς ἐπαρχίας, Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 122.

κουζουλός, *—ή, —ό*· ἰδιωματ., μωρός, ἀνόητος, ἄφρων, ἄλλως *ζουρλός*: «κουζουλὸς εἶσαι καὶ δὲν ξέρεις τί λές».

Κουζούντελη /*Γεωγρ.*/. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λευκάδος τῆς ἐπαρχίας Λευκάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης. Κάτ. (1928) 30.

Κουζουντζιοῦ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης (βλ. *Ἄρνη*).

Κουζούσιανη /*Γεωγρ.*/. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Πέλλης χωρίου *Φιλωτία* (βλ. λ.).

κουήνα (ἡ). Λέξις ἐν χρήσει εἰς τοὺς λαϊκοὺς πληθυσμοὺς τῶν ἑλληνικῶν λιμένων, σημαίνουσα τὸν ἐν κραιπάλῃ: «εἶναι κουήνα 'στὸ μεθύσι». Προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ὕμνου «ὁ Θεὸς σώζοι τὴν βασίλισσαν» (*Queen*, δηλ. *κουὴν*=βασίλισσα), ὃν ἔψαλλον εἰς τὰς ὁδοὺς οἱ ἐν ἐξόδῳ ναῦται τοῦ ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ὅταν ἐμεθύσκοντο. Σ. Ε. Λ.

Κουὴν'ς Μπὰθς (Queen's Baths «Λουτρὰ τῆς βασιλίσσης») /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Περιώνυμοι θερμοπηγαὶ ἐν Ἀλγερίῳ, ἥμισυ μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ φρουρίου Σαὶντ Κλοτίλδ, τοῦ λιμένος τῆς Ὀρὰν (πλάτ. 35°44' Β., μῆκ. 0°42' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 812: Oran harbour and Mars-el-Kebir bay). Σ. Ε. Λ.

Κουηνσλανδία, ἡ ***Κουησλάνδη*** (ἀγγλ. Queensland=χώρα τῆς βασιλίσσης) /*Γεωγρ.*/. Μία ἐκ τῶν 6 ἐλευθέρων πολιτειῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὴν Αὐστραλιανὴν ὁμοσπονδίαν (Commonwealth of Australia). Καταλαμβάνει τὸ βορειοανατολικὸν τμῆμα τῆς Αὐστραλιανῆς ἠπείρου καὶ ἔχει ἔκτασιν 1.736.524 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν (1928) 911.737 κατοίκων. Πρωτεύουσα: *Μπρίσμπαν*. Κεῖται μεταξὺ 10°47' καὶ 29° Ν. πλάτ. καὶ 138° καὶ 153°12' Α. μήκους ἀπὸ Γκρήνουιτς. Περιβρέχεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῶν Κοραλλίων πρὸς ΒΑ., τοῦ Εἰρηνικοῦ πρὸς Α. καὶ τοῦ κόλπου τῆς Καρπενταρίας πρὸς ΒΔ. καὶ γειτνιάζει ἀπὸ ξηρᾶς πρὸς Ν. μὲν μετὰ τῆς Νοτίου Νέας Οὐαλλίας, πρὸς ΝΔ. μετὰ τῆς Νοτίου Αὐστραλίας καὶ πρὸς Δ. μετὰ τῆς Κεντρικῆς Αὐστραλίας καὶ τοῦ Βορείου διαμερίσματος (Northern Territory). Τὸ ἔδαφος τῆς χώρας εἶναι κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ ὀρεινὸν καὶ κατὰ τὸ δυτικὸν πεδινόν, σχηματίζει δὲ πρὸς Β. τὴν μακρὰν τριγωνικὴν χερσόνησον τῆς Ὑόρκης, βορειοτάτην προεξοχὴν τῆς Αὐστραλίας, ἡ ὁποία πλησιάζουσα τὴν νῆσον νέαν Γουϊνέαν, σχηματίζει μετ' αὐτῆς τὸ στενὸν τοῦ Τόρρες, μίαν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων συγκοινωνιακῶν διαβάσεων μεταξὺ Εἰρηνικοῦ καὶ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ. Τὰ κατὰ μῆκος τῆς Α. παραλίας ὄρη ἀποτελοῦσι συνέχειαν τῶν μεγάλων ὀροσειρῶν τῶν αὐστραλιανῶν Ἄλπεων καὶ τῶν ἐν συνεχείᾳ αὐτῶν ὀρέων τῆς Νέας Ἀγγλίας. Κυριώτεραι κορυφαὶ ἐπὶ τοῦ κουηνσλανδικοῦ ἐδάφους σχηματίζονται (ἀπὸ Ν. πρὸς Β.) τὸ ὄρος *Λίντσεϋ* (1741 μ.), ἐπὶ τῶν μετὰ τῆς Νοτίου Νέας Οὐαλλίας συνόρων, τὸ *Μόργκαν*, τὸ *Νταρλάϋμπλ* (1298 μ.) καὶ τὸ *Μπάρτλε* (1656 μ.). Ποταμοὶ μεγάλοι δὲν ὑπάρχουν, ἰδίως πρὸς τὰ Α. παράλια, καὶ τοῦτο, διότι τὰ ὄρη εἶναι πλησίον τῆς θαλάσσης. Ἀξιολογώτεροι εἶναι οἱ πρὸς τὴν ΒΔ. παραλίαν (Κόλπος τῆς Καρπενταρίας) ἐκβάλλοντες, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγονται ὁ *Φλίντερς*, ὁ *Βὰν Ντῆμεν*, ὁ *Μίτσελλ* κλπ. Τὰ παράλια τῆς Κουηνσλανδίας δύνανται νὰ διακριθῶσιν, ἀπὸ ἀπόψεως μορφολογίας, εἰς τὰ πρὸς τὸν κόλπον τῆς Καρπενταρίας, τὰ ὁποῖα εἶναι χθαμαλὰ καὶ ἀλίμενα, καὶ τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν τῶν Κοραλλίων καὶ τὸν Εἰρηνικόν, ἅτινα εἶναι ἀπόκρημνα καὶ βραχώδη, ἀλλὰ πλήρη ἀσφαλῶν λιμένων καὶ κόλπων. Τὸ τμῆμα τῶν παραλίων τὸ ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῶν Κοραλλίων φράσσεται καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ μῆκός του ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ὑὸρκ μέχρι τοῦ τροπικοῦ τοῦ Αἰγόκερω πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν κοραλλιογενῶν νησίδων τοῦ Μεγάλου Φραγμοῦ. Ἡ διάβασις διὰ μέσου τοῦ φραγμοῦ τούτου εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν, μόνον δὲ διὰ σειρᾶς φυσικῶν διεξόδων καθίσταται αὕτη δυνατή.

Ἡ Κουηνσλανδία εἶναι χώρα ἀρκετὰ εὔφορος, λόγῳ δὲ τῆς διανομῆς αὐτῆς ἐπὶ τῆς θερμῆς καὶ τῆς εὐκράτου ζώνης τὸ ἔδαφός της εἶναι κατάλληλον διὰ ποικίλας καλλιεργείας. Ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ὑόρκης καὶ πρὸς τὰ παράλια τῆς Καρπενταρίας εὐδοκιμεῖ ἡ τροπικὴ βλάστησις· καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν ἀνατολικῶν παραλίων καλλιεργεῖται τὸ σακχαροκάλαμον καὶ ὁ βάμβαξ, εἰς δὲ τὰ μεσόγεια, ὑπάρχουν ἀπέραντοι βοσκαί, ὅπου τρέφονται μεγάλαι ἀγέλαι βοῶν ἰδίως καὶ προβάτων. Τὸ ὑπέδαφος ἐπίσης εἶναι πλούσιον εἰς μεταλλεύματα, ἐξάγεται δὲ κυρίως χρυσός, εἰς σοβαρὰς ποσότητας, χαλκός, κασσίτερος, μόλυβδος, γαιάνθρακες κλπ. Ἐκτὸς τοῦ *Μπρίσμπαν*, ἄλλαι σπουδαῖαι πόλεις εἶναι τὸ *Ρόκχαμπτον* καὶ τὸ *Μπάουεν*, ἅπασαι ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων, ἀποτελοῦσι δὲ μετὰ τῆς πρωτευούσης τὰς ἀφετηρίας τῶν τριῶν μεγάλων, σχεδὸν παραλλήλων, σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι, διευθυνόμεναι πρὸς Δ., ἐξυπηρετοῦσι τὴν συγκοινωνίαν τῆς μεσογειακῆς χώρας. Ἐπίσης ἀξιόλογον βιομηχανικὸν κέντρον κλωστοϋφαντουργίας, ἔχον καὶ σπουδαῖα ἀνθρακωρυχεῖα, εἶναι τὸ *Ἄϊπσουϊτς*, πρὸς Δ. τοῦ *Μπρίσμπαν*.

Πρῶτον σημεῖον τῆς χώρας ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων εἶναι ὁ κόλπος τοῦ Μόρετον ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ, ὅπου ἡ πρωτεύουσα Μπρίσμπαν. Ἐκεῖ ἀπεβιβάσθη τῷ 1770 ὁ Κούκ, ὁ ὁποῖος καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν πρὸς τιμὴν τοῦ προέδρου τῆς Βασιλικῆς ἑταιρείας Μόρετον. Τῷ 1824 ἐγκατεστάθη περὶ αὐτὸν ἡ πρώτη ἀποικία, ἡ ὁποία τῷ 1843 ἀπετέλεσε, μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας, ἐπαρχίαν ἐξαρτωμένην ἀπὸ τῆς Νοτίου Νέας Οὐαλλίας. Μετὰ 15 ἔτη, τὴν 5 Ἰουνίου 1859, χάρις εἰς τὰς ἐνεργείας ἑνὸς ἐκ τῶν πρώτων ἀποίκων, τοῦ δόκτορος Λάγγ, ἡ χώρα ἀνεγνωρίσθη εἰς διακεκριμένην ἀποικίαν, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κουηνσλανδία*, πρὸς τιμὴν τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας. Τὸν Μάϊον τοῦ ἐπομένου ἔτους συνῆλθεν ἡ πρώτη βουλή, ἀπὸ δὲ τοῦ 1900 ἡ πολιτεία ἀνήκει εἰς τὴν τότε ἱδρυθεῖσαν ὁμοσπονδίαν, εἰς τὸ κοινοβούλιον τῆς ὁποίας ἀποστέλλει 6 γερουσιαστὰς καὶ βουλευτὰς (8 περίπου), ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων κανονίζεται κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸν πληθυσμόν της, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς λοιπὰς ἀποικίας. Ἡ διαχείρισις τῶν ἐσωτερικῶν ὑποθέσεων εἶναι ἀνατεθειμένη εἰς διοικητήν, βοηθούμενον ἀπὸ βουλὴν καὶ γερουσίαν. Καὶ ἡ μὲν βουλὴ ἀποτελεῖται ἐξ 72 μελῶν ἐκλεγομένων κατὰ τριετίαν, ἡ δὲ γερουσία ἐκ 45, διοριζομένων ἰσοβίως ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στέμματος. Μέχρι τοῦ 1883 ἡ ἀποικία Παπούα τῆς Νέας Γουϊνέας ἀπετέλει τμῆμα τῆς ἀποικίας τῆς Κουηνσλανδίας, ἔκτοτε ὅμως, ἀποχωρισθεῖσα,

Digitized by Google

ὑπήχθη ἀπὸ τοῦ 1906 εἰς τὴν συνομοσπονδίαν καὶ ἀποτελεῖ σήμερον ἓν ἐκ τῶν ὁμοσπονδιακῶν ἐδαφῶν (βλ. καὶ λ. *Αὐστραλία* καὶ *Παπούα*). Χ. Δ.

—[ΦΙΛΟΤ.] Μέχρι τοῦ 1860 ἐκυκλοφόρουν εἰς *Κουηνσλανδίαν* γραμματόσημα τῆς Ν. Νέας Οὐαλλίας. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ἐπροικίσθη δι' εἰδικῆς σειρᾶς γραμματοσήμων ἐκ 3 ἀξιῶν, φερουσῶν τὴν εἰκόνα τῆς Βικτωρίας καὶ ὑδατόσημον ἑξάκτινον ἀστέρα. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα τυγχάνουσι σπανιώτατα, τιμώμενα ἀπὸ 5.000 μέχρις 20.000 γαλλικῶν φρ. ἕκαστον. Τῶν γραμματοσήμων τούτων ἐπηκολούθησαν διάφοροι ἐκδόσεις, τοῦ αὐτοῦ πάντοτε τύπου, ἀλλὰ διαφέρουσαι μόνον κατὰ τὸ ὑδατόσημον, κατὰ τὰ ἔτη 1861, 1862, 1865, 1866, 1868, 1869 καὶ 1880. Ἡ τελευταία ἔκδοσις ἐξετυπώθη λιθογραφικῶς, ἅπασαι δὲ τυγχάνουσι λίαν σπάνιαι. Ἀπὸ τοῦ 1882 ἤρχισε νέα σειρὰ ἐκδόσεων μὲ τὴν προτομὴν πάντοτε τῆς Βικτωρίας, ἀλλὰ διαφόρου τύπου τοῦ προηγουμένου καὶ μὲ ὑδατόσημον στέμμα ὑπερκείμενον ἑνὸς Q. Τοιαῦται σειραὶ ἐξεδόθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1882, 1883, 1891, 1894, 1895, 1896 καὶ 1897. Κατὰ τὸ 1900 ἐξεδόθησαν δύο γραμματόσημα εἰς μέγα σχῆμα μὲ τὴν εἰκόνα τῆς Βικτωρίας, ἐν τῷ μέσῳ πολεμικῶν παραστάσεων, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν PATRIOTIC FUND. Ταῦτα, ἀξίας 1 καὶ 2 πεννῶν, ἐπωλοῦντο εἰς τὰ ταχυδρομεῖα ἀντὶ 1 καὶ 2 σελλινίων ὑπὲρ τοῦ ἀνοιγέντος τότε εἰς δημοσίαν ἐγγραφὴν πατριωτικοῦ δανείου. Τὴν τελευταίαν σειρὰν γραμματοσήμων της ἐξέδωκεν ἡ Κουηνσλανδία κατὰ τὸ 1907, παρέμειναν δὲ ταῦτα ἐν ἰσχύϊ μέχρι τοῦ 1910, ὁπότε κατηργήθησαν. Ἔκτοτε ἡ Κουηνσλανδία δὲν ἐκδίδει ἰδιαίτερα γραμματόσημα, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ τὰ τῆς Αὐστραλιανῆς ὁμοσπονδίας. Ἐξεδόθησαν ὁμοίως καὶ γραμματόσημα διὰ συστημένας ἐπιστολὰς καὶ ὑπηρεσιακὰ τοιαῦτα, φέροντα μὲ διάτρητα στοιχεῖα τὴν ἐπιγραφὴν O. S. Τὰ γραμματόσημα τῆς Κουηνσλανδίας εἶναι περιζήτητα μεταξὺ τῶν Ἄγγλων συλλεκτῶν, λόγῳ δὲ τῆς μεγάλης ζητήσεώς των εἶναι δυσεύρετα καὶ συνεπῶς αἱ τιμαί των λίαν ὑψωμέναι. (Ε. Φ. Ε.)

Κουηνστάουν (Queenstawn, ἄλλοτε Cobh) /*Γεωγρ.*/. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Ἰρλανδίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Κόρκ. Ἔχει ναύσταθμον, σταθμὸν ἀνεφοδιασμοῦ, καθεδρικὸν ναὸν γοτθικοῦ ῥυθμοῦ καὶ θαλάσσια λουτρά. Κάτ. 7.070 (1926).

— **Κουηνστάουν** (Queenstown) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου διαμερίσματος. Εἶναι ἐμπορικὸν κέντρον ἐρίων καὶ σιτηρῶν. Κάτ. 12.868 (1921), ἐξ ὧν 5.231 λευκοί. Χ. Κ.

Κουήνς-Τσάννελ (Queen's-Channel=πορθμὸς τῆς βασιλίσσης) /*Γεωγρ.*/. Στενὸς καὶ βαθὺς κόλπος εἰς τὰς βορειοδυτικὰς ἀκτὰς τῆς Αὐστραλίας.

Κουηνσφέρρυ (Queensferry) /*Γεωγρ.*/. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Σκωτίας, ἀπέχουσα περὶ τὰ 25 χλμ. ἀπὸ τοῦ Ἐδιμβούργου, μεθ' οὗ καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὡς ναυτικὴ βάσις. Κάτ. 2.500. Μ. Ν. Δ.

Κούηστρις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Φρούριον τῆς Κάτω Μοισίας, οὐ μακρὰν τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, παρὰ τὸ Δορύστολον (νῦν Σιλίστρια), ἐπισκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565) (*Προκ.*, Περὶ Κτισμ. IV, 7). Α. Θ. Σ.

Κουθαῖοι (οἱ) (ἑβρ. ***Κουθείμ*** καὶ ***Κουθιγείμ***, κατὰ δὲ τοὺς Ο' *ἄνδρες Χουθ*). Οὕτω καλοῦνται συνήθως οἱ ἄποικοι, δι' ὧν ἀπῴκησε τὴν Σαμάρειαν ὁ Σαργὼν εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ βιαίως ἐκπατρισθέντος ἰσραηλιτικοῦ πληθυσμοῦ. Οἱ Κουθαῖοι κατήγοντο ἐκ τῶν βαβυλωνειακῶν πόλεων Κούθα (ἢ Χουθὰ κατὰ τοὺς Ο'), Αἰμὰθ καὶ Σεπφρουαΐμ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ τῆς Κούθα ἀπετέλουν τὴν ἀπόλυτον, ὡς φαίνεται, πλειοψηφίαν, ἐπεκράτησεν ἔκτοτε παρὰ τῇ ταλμουδικῇ φιλολογίᾳ καὶ παρ' αὐτῷ ἔτι τῷ Ἰωσήπῳ νὰ καλοῦνται οἱ καθ' ὅλου Σαμαρεῖται *Κουθεῖμ*. Ὁ τύπος οὗτος, ὡς καὶ οἱ ἀραμαϊκοὶ *Κουθάϊ* καὶ *Καθαγιά*, εἶναι ἐπικρατέστατοι ἐν ταῖς ἑβραϊκαῖς πηγαῖς. Κατά τινα μιδρασικὴν παράδοσιν, οἱ ἐκ Σαμαρείας Κουθαῖοι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς πραγματικοὺς Ἰσραηλίτας, τούτους δ' ἀπεκάλουν Μπενὲ-Ἰσραὴλ καὶ Μπενὲ-Ἰωσήφ. Γ. ΕΛ.

Κοῦθκο (Cuzco) /*Γεωγρ.*/· βλ. Κοῦσκο.

Κουΐ (Cui), ***Καῖσαρ-Ἀντώνοβιτς***. Ῥῶσος συνθέτης ἐκ πατρὸς Γάλλου καὶ μητρὸς Λιθουανῆς (1835—1918). Προοριζόμενος διὰ τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ἠκολούθησε μαθήματα μηχανικῆς εἰς τὴν ἀκαδημίαν τῆς Πετρουπόλεως, ἐν ᾗ καὶ ὠνομάσθη ἀργότερον καθηγητὴς τῆς ὀχυρωτικῆς. Ἔγραψεν «*Ἐγχειρίδιον ὀχυρωτικῆς*» καὶ ἱστορίαν τῆς ὀχυρωτικῆς. Τὴν μουσικὴν ἐσπούδασεν ἐρασιτεχνικῶς ὑπὸ τὸν Μονιοῦσκο καὶ τὸν Μπαλακίρεφ. Μέλος τῆς περιφήμου ὁμάδος: Μποροντίν, Μπαλακίρεφ, Ρίμσκυ-Κορσακώφ, Μουσόργσκυ, Κουΐ, ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐνθερμοτέρων ὀπαδῶν τῆς ἐθνικιστικῆς μουσικῆς σχολῆς τῆς πατρίδος του, χωρὶς ἐν τούτοις τὰ ἔργα του νὰ φέρωσι τὸν ἔντονον ἐθνικὸν χαρακτῆρα, ὃν διακρίνει τις εἰς τὰς συνθέσεις τῶν συναδέλφων του. Τὸ πρῶτον μελόδραμα τοῦ Κουΐ «*Ὁ αἰχμάλωτος τοῦ Καυκάσου*», γραφὲν εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν, ἐπαίχθη 26 ἔτη ἀργότερον, τῷ 1883. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀναβιβάσει τῷ 1859 τὸν «*Υἱὸν τοῦ μανδαρίνου*», τῷ 1868 τὸν «*Γουλιέλμον Ράτκλιφφ*», τῷ 1876 τὸν «*Ἄντζελο*», τῷ δὲ 1889 τὸν «*Σαρακηνόν*», τῷ 1900 τὴν «*Δεσποινίδα Φιφί*», τῷ 1908 τὸν «*Ματτέο Φαλκόνι*». Ἐκ τῶν λοιπῶν συνθέσεων ἄξιαι μνείας εἶναι 2 *σκέρτσα* καὶ 4 *σουῖται* δι' ὀρχήστραν, 1 κουαρτέττο ἐγχόρδων, χορῳδίαι τινὲς κλπ. Ὑπερμαχόμενος τῆς ἐθνικῆς μουσικῆς, ἔγραψεν εἰς τὴν «*Μουσικὴν Ἐπιθεώρησιν*» σειρὰν ἄρθρων, περὶ τῆς «*Μουσικῆς ἐν Ρωσίᾳ*», ἐκδοθέντων εἰς ἴδιον τόμον τῷ 1880. Γ. Σ.

Κουϊάκιος (Cujacius). Λατινικὴ ὀνομασία τοῦ Γάλλου νομοδιδασκάλου *Κυζὰς* Ἰακώβου (βλ. λ.).

Κουϊβιάνα (Quiviana) [*Γεωγρ.*]. Ὀροσειρὰ τοῦ Μαρόκκου, εἰς ἣν ἡ Μελίλλια (Melilla) ὀφείλει μέγα μέρος τοῦ ἀπὸ ξηρᾶς φυσικῶς ὀχυροῦ της. Ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Ἄγκουα* (Cabo del Agua: πλάτ. 35°09' Β., μήκ. 2°25' Δ., χάρτ. ἀγγλ. 2437: Cape Tres Forcas to cape Ivi). Σ. Ε. Λ.

Κουϊέτο (Cuieto) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀδριατικὸς λιμὴν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰστρίας, εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ φερωνύμου ποταμοῦ, μεταξὺ Πόλας καὶ Τεργέστης, καὶ εἰς 26 μίλ. παράπλου (πλάτ. 45°18' Β., μήκ. 13°34' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 201: Gulfs of Venice and Trieste) ἀπὸ τοῦ δευτέρου λιμένος. Εἰς τὸν λιμένα τοῦ Κουϊέτο τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῆς ἑνετικῆς δημοκρατίας ἀπεβίβαζον τὰ βαρέα των ἀντικείμενα, ὅταν καταπλέοντα προέβλεπον ὅτι, λόγῳ τῶν ἐπικρατούντων καιρῶν, δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ εἰσπλεύσωσιν εἰς τὸν ἐν Βενετίᾳ ναύσταθμον τοῦ Πελορόζο, καὶ τὰ ἐπανεφόρτωνον, ὅταν ἀποπλέοντα ἐκ τοῦ ναυστάθμου ἐπρόκειτο νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τὸν Ἀδρίαν. Σ. Ε. Λ.

Κουΐετος (Quietus), ***Γάϊος-Φούλβιος***. Ῥωμαῖος στρατιωτικός, υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Μακρίνου. Ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ ἐγένετο στρατοπεδάρχης (tribunus militum). Κατὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ πατρός του ἐπὶ τοῦ ῥωμαϊκοῦ θρόνου (261), ἐγένετο ἀρχηγὸς ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως, ἀποσταλεὶς κατὰ τῶν Περσῶν. Τῷ 262 φονευθέντος τοῦ πατρός του ὑπὸ τοῦ Ὀδενάθου, ἐτέθη ὑπὸ δίωξιν· ἀφῃρέθη ἀπ' αὐτοῦ μέγα τμῆμα τῆς ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς, μετὰ τῆς ὑπολοίπου δὲ στρατιᾶς πολιορκηθεὶς ἐν Ἐμέσῃ ἡττήθη καὶ ἐφονεύθη τὸ αὐτὸ ἔτος. —Π.

Κουΐζα (Quiza) καὶ κατὰ παραφθορὰν *Βουΐζα* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Ἀφρικῆς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Καισαρικῆς Μαυριτανίας. Ὁ Πλίνιος προσονομάζει αὐτὴν *Ξενιτανὴν* (Xenitana) καὶ τὴν τοποθετεῖ 40 ῥωμαϊκὰ μίλλια Δ. τῆς Ἀρσεναρίας. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Κίζα* (Kiza), πλησίον τοῦ Ὀρὰν ἐν Ἀλγερίᾳ. —Π.

Κουϊλάτες (Cabo Quilates) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τοῦ Μαρόκκου (πλάτ. 35°16' Β., μήκ. 3°46' Δ., χάρτ. ἀγγλ. 2717: (Cape Spartel to cape Ferrat), ὕψους 1.453 ποδῶν. Σ. Ε. Λ.

κουϊλλαΐα (ἡ) (Quillaja) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥοδοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἀειθαλῆ, ἰθαγενῆ τῆς Χιλῆς καὶ τοῦ Περού. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *κουιλλαΐα ἡ σαπωνοφόρος* (Quillaja saponaria), ἥτις φθάνει εἰς ὕψος 20 μέτρων περίπου καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὸ Περού. Δ. Ν. Π.

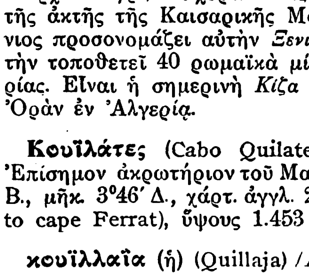

Κουϊλλαΐα ἡ σαπωνοφόρος.
[α=ἄνθος.]

κουϊλλαϊακὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]. Σαπωνίνη τοῦ τύπου $(C_{19}H_{30}O_{10})_2$ ἢ $(C_{18}H_{28}O_{10})_2$, ἀπαντῶσα εἰς τὸν ἐσωτερικὸν φλοιὸν κουϊλλαΐας τῆς σαπωνοφόρου, ὅστις φέρεται ὡς δρόγη ὑπὸ τὸ ὄνομα ξύλον τοῦ Παναμᾶ. Εἶναι κόνις ὑγροσκοπική, σχηματίζει ἅλατα, περιέχει γαλακτόζην, μίαν πεντόζην καὶ 33 % σαπωγενίνην. Τὸ ἀλκοολικὸν αὐτῆς διάλυμα δὲν ἀφρίζει. Σ. Γ.

κουϊλλαϊασαπωτοξίνη (ἡ) / *Ὀργ. Χημ.*]. Σαπωνίνη τοῦ τύπου $C_{88}H_{104}O_{40}$, ἀπαντῶσα εἰς τὸν ἐσωτερικὸν φλοιὸν *κουϊλλαΐας τῆς σαπωνοφόρου*, ὅστις εἶναι δρόγη, φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα ξύλον τοῦ Παναμᾶ. Εἶναι λευκὴ οὐδετέρας ἀντιδράσεως κόνις, περιέχουσα γαλακτόζην, μίαν πεντόζην καὶ ἔλαττον τοῦ 30% σαπωγενίνην. Σ. Γ.

Κουΐλλερ-Κοὺτς (Quiller-Couch), ***σὲρ Ἀρθοῦρος-Θωμᾶς***. Ἄγγλος συγγραφεύς, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «*Q*», γεννηθεὶς τῷ 1863. Ἐσπούδασεν εἰς Ὀξφόρδην καὶ μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του διετέλεσεν ἐπὶ μικρὸν διάστημα λέκτωρ τῶν κλασσικῶν σπουδῶν εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Τριάδος ἐν Ὀξφόρδῃ. Τῷ 1887 ἐδημοσίευσε τὸ μυθιστόρημά του «*Ὁ βράχος τοῦ νεκροῦ*» (κατὰ τὸ πρότυπον τῆς «*Νήσου τοῦ θησαυροῦ*» τοῦ Στήβενσον), μεθ' ὃ τὴν «*Πόλιν τῆς Τροίας*» (1888). Ἐπί τι διάστημα ἤσκησε καὶ τὸ δημοσιογραφικὸν ἐπάγγελμα, εἶχεν δὲ φήμην καὶ καλοῦ ποιητοῦ. Τὰ ποιητικὰ του ἔργα ἐξεδόθησαν τῷ 1896 εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ποιήματα καὶ μπαλλάντες*». Τῷ 1895 ἐξέδωκεν ἀνθολογίαν τῶν Ἄγγλων λυρικῶν τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος καὶ τῷ 1900 τὸ «*Ὀξφορδιανὸν βιβλίον ἀγγλικῶν στίχων*», καὶ «*Ὀξφορδιανὸν βιβλίον βικτωριανῶν στίχων*» (1912). Πεζὰ ἔργα του εἶναι: «Hetty Wesley» (1903), «*Αἱ περιπέτειαι τοῦ Χάρρυ Ρεβέλ*» (1903), «Sir John Constantine» (1906) καὶ πολλὰς συλλογὰς διηγημάτων. Ἔγραψεν ἐπίσης: «*Περὶ τῆς τέχνης τοῦ γράφειν*» (1916), «*Περὶ τῆς τέχνης τοῦ ἀναγινώσκειν*» (1920). Τῷ 1896 ἐξέδωκεν εἰς τόμον κριτικὰς του μελέτας καὶ τῷ 1918 μελέτας περὶ τοῦ Σαίξπηρ. Θ. Τ.

Κουΐλον (Quilon) /*Γεωγρ.*/. Παράλιος πόλις τῶν Ἰνδιῶν, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Μαλαμπὰρ καὶ ἐν τῷ κράτει τοῦ Τραβανκόρ. Ἐξυπηρετεῖται διὰ πυκνῆς ἀκτοπλοϊκῆς συγκοινωνίας, διεξάγει δὲ ἐμπόριον ξυλείας, ἰνδικῶν καρύων, καφὲ καὶ ἀρωμάτων. Ἡ ἀκτὴ τῆς πόλεως δὲν εἶναι εὐλίμενος, διὸ τὰ πλοῖα ἀγκυροβολοῦν εἰς ἀπόστασιν τριῶν μιλλίων ἀπὸ τῆς παραλίας. Ἡ πόλις Κουΐλον εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτέρων πόλεων ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Μαλαμπὰρ καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος διετήρει τὴν ἐμπορικὴν αὐτῆς σπουδαιότητα. Εἶναι τέρμα σιδηροδρόμου, ἀρχομένου ἀπὸ τὴν πόλιν Τίννβελλυ καὶ διασχίζοντος τὰ ὄρη τῆς ἐπαρχίας. Ἔχει βιομηχανίαν βαμβακερῶν ὑφασμάτων καὶ ἐργοστάσια κεραμουργίας. Κάτ. 15.700. Ὡς συνέχεια τῆς πόλεως ταύτης εἶναι τὸ ἀγγλικὸν χωρίον *Ταγγκάσσερι*, ὅπερ ἀπῳκίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Πορτογάλων καὶ περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ὁλλανδῶν τῷ 1653. Ἔχει πληθυσμὸν περὶ τὰς 2.000. Λ. Α.

Κουΐλου-Τζόυμα (Cuilu-Djuma) /*Γεωγρ.*/. Ποταμὸς τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς, παραπόταμος τοῦ Κουάνγκο, παραποτάμου καὶ τούτου τοῦ Κασάϊ, ἐκβάλλοντος εἰς τὸν Κόγκο. Πηγάζει ἐκ τῶν ὀρέων Μοσάμπα τῆς Πορτογαλικῆς Ἀγγόλας καὶ δέχεται πλῆθος παραποτάμων, ὧν σπουδαιότερος ὁ ἀριστερὸς Κουένγκο, μετὰ ῥοῦν δὲ 1200 χλμ. καὶ κατεύθυνσιν πρὸς Β. ἐκβάλλει εἰς τὸν Κουάνγκο, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου καθίσταται πλωτός. Χ. Δ.

Κουϊμέδαβα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Δαρδανίας (Ἄνω Μοισία), κειμένη παρὰ τὴν Πανταλίαν (νῦν Κιοστενδὴλ ἐν Βουλγαρίᾳ). Περιεβάλλετο, ὡς ἀναφέρει ὁ Προκόπιος (Περὶ Κτισμ. IV, I) διὰ τείχους μετὰ τῶν γειτονικῶν πόλεων Κρατίσκαρα καὶ Ρουμισιάνα. Α. Θ. Σ.

Κουΐμπεκ (Quebec) [*Γεωγρ.*]. Πολιτεία τοῦ Καναδᾶ, ἐνίοτε καλουμένη διὰ τοῦ ἀρχαιοτέρου ὀνόματος της *Κάτω Καναδᾶς*, ὁριζομένη πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Ὀντάριο τῆς Νέας Ἀγγλίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῆς Νέας Βρουνσβίκης καὶ τοῦ κόλπου τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, πρὸς Β. ὑπὸ τῶν στενῶν τοῦ Χούδσωνος, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ὀντάριο καὶ τοῦ μεγάλου κόλπου τοῦ Χούδσωνος, πρὸς Α. δὲ ὑπὸ τῆς παρακτίου λωρίδος τοῦ Λαμπραντόρ. Ἐμβαδὸν 1.539.522 τ. χλμ. Κάτ. 2.600.000 (1930). Ἡ Κουΐμπεκ συνίσταται ἐκ δύο τμημάτων· τὸ μικρότερον καὶ περισσότερον ἐποικισμένον εἶναι ὁ ἀρχικὸς Καναδᾶς, στενὴ λωρὶς ἑκατέρωθεν τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, κάτωθεν τῆς ὁμωνύμου πρωτευούσης καὶ ἀκριβῶς ὑπεράνω τοῦ Μοντρεάλ, τὸ δὲ μεγαλύτερον εἶναι ἀπέραντος ἔκτασις, καλύπτουσα σχεδὸν ὅλην τὴν χερσόνησον τὴν κειμένην μεταξὺ τοῦ κόλπου Χούδσωνος καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἐξ οὗ χωρίζεται διὰ τοῦ Λαμπραντόρ. Τὸ βόρειον μέρος, ἡ πρώην περιφέρεια τῆς Οὐνγκάβα, προσετέθη τῷ 1912. Ἡ ἐπαρχία εἶναι ἐπίπεδος, ἀποτελοῦσα τεράστιον ὑψίπεδον, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν μὴ ὑπερβαίνουσαν τὰ 700 μ., καίτοι Ν. τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου ὑπάρχουν ὄρη φθάνοντα τὰ 1350 μ. Οἱ ποταμοὶ αὐτῆς, περιλαμβανομένου καὶ τοῦ *Ἁγίου Λαυρεντίου*, δὲν ἔχουν σπουδαῖον μῆκος. Πηγάζοντες πάντες σχεδὸν ἐκ τοῦ κέντρου τῆς ἐπαρχίας, ῥέουν πρὸς διαφόρους διευθύνσεις. Οἱ ἔχοντες ῥοῦν πρὸς Ν. χύνονται εἰς τὸν Ἅγιον Λαυρέντιον, οἱ πρὸς Δ. εἰς τὸν κόλπον Χούδσωνα, οἱ πρὸς Β. εἰς τὸν κόλπον τῆς Οὐνγκάβα καὶ οἱ πρὸς Α. διὰ τοῦ Λαμπραντὸρ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Ἕτεροι πηγάζοντες ἐκ τοῦ ἐδάφους τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐκβάλλουν εἰς τὸν Ἅγιον Λαυρέντιον. Λίμναι ἄφθονοῦν, αἱ δὲ μεγαλύτεραι εἰ-

Digitized by Google

ναι ἡ *Μισταοσίνι* καὶ ἡ τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου*. Ἡ μεγαλυτέρα νῆσος εἶναι ἡ *Ἀντικόστι* ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου.

Ἡ Κουΐμπεκ παράγει ἐν ἀφθονίᾳ σῖτον, κριθήν, σίκαλιν, βρόμην καὶ ἄλλα δημητριακά, ἀλλ' εἶναι περισσότερον περιώνυμος διὰ τοὺς ἵππους, τοὺς βοῦς καὶ τὰ πρόβατά της. Ἡ τυροκομία διεξάγεται ἐν εὐρείᾳ κλίμακι, ἐπίσης ἡ ἁλιεία, ὑπάρχουν δὲ καὶ διάφορα μεταλλεύματα, ὡς χρυσός, σίδηρος, χαλκός, πετρέλαιον κλπ. Σημαντικωτάτη εἶναι ἡ παραγωγὴ ἀμιάντων, τῆς ἐπαρχίας ἐξαγούσης πλέον τῶν 85% τῆς παγκοσμίου καταναλώσεως. Μέγα μέρος τῆς χώρας καλύπτεται ὑπὸ δασῶν, ἡ δὲ ξυλεία καὶ ὁ χαρτοποιητικὸς πολτὸς ἀποτελοῦν σημαντικώτατον ἐμπόριον αὐτῆς. Ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν ὁδὸν συγκοινωνίας ἐκτὸς κατὰ τὸν χειμῶνα. Τὰ περισσότερον κατῳκημένα μέρη ἐξυπηρετοῦνται ἐπαρκῶς ὑπὸ σιδηροδρόμων, ἀτμοπλοίων, ποταμοπλοίων καὶ ἠλεκτρικῶν τροχιοδρόμων. Εἰς τὴν καναδικὴν βουλὴν ἡ Κουΐμεκ ἀντιπροσωπεύεται δι' 65 βουλευτῶν, διοικεῖται δὲ ὑπὸ κυβερνήτου, πρωθυπουργοῦ καὶ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Ἡ βουλὴ περιλαμβάνει 24 μέλη διοριζόμενα καὶ 81 μέλη ἐκλεγόμενα ὑπὸ τῆς πολιτείας. Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι κεχωρισμένη διὰ τοὺς προτεστάντας καὶ τοὺς καθολικούς. Ἡ ἱστορία τῆς Κουΐμπεκ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Καναδᾶ. Τῷ 1535 κατελήφθη ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Καρτιέ, κατὰ τοὺς ἐπακολουθήσαντας δὲ δύο αἰῶνας παρέμεινε γαλλική. Τῷ 1763 περιῆλθε διὰ κατακτήσεως εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἄγγλων καὶ τῷ 1771 ἀνεκηρύχθη χωριστὴ ἐπαρχία. Ἡ ἐπανάστασις τῆς Κουΐμπεκ τῷ 1837—1838 κατέληξεν εἰς τὴν ἕνωσιν τοῦ Ἄνω καὶ Κάτω Καναδᾶ (1841), ἕνωσιν, ἡ ὁποία ἐξειλίχθη εἰς ὁμοσπονδίαν (1867). Τὸ κλῖμα εἶναι ψυχρότατον κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ θερμότατον τὸ θέρος. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Β. τμήματος τῆς χώρας εἶναι σχεδὸν ἀκατοίκητον. Δ. Σ. Δ.

— **Κουΐμπεκ** (Quebec) */Γεωγρ./*. Πόλις τοῦ Καναδᾶ, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου πολιτείας, ἐπὶ τῆς Β. ὄχθης τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς συμβολῆς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἁγίου Καρόλου. Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ὑψωμάτων, κάτωθεν τῶν ὁποίων διέρχεται ὁ ποταμὸς πλάτους ἄνω τῶν 2 χλμ., θεωρεῖται δὲ μία τῶν γραφικωτέρων πόλεων τῆς Β. Ἀμερικῆς. Κάτ. 130.000 (1930), ἐξ ὧν τὰ 90% Γάλλοι καθολικοί. Ἡ Κουΐμπεκ διαιρεῖται εἰς τὴν παλαιὰν καὶ νέαν πόλιν, ἢ τὴν ἄνω καὶ κάτω, συνδέονται δὲ τὰ δύο τμήματα διὰ λιθίνων βαθμίδων. Ἡ ἄνω πόλις εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα καὶ τὸ ἐμπορικὸν κέντρον, ἐκτισμένη ἐπὶ ὑψωμάτων, τὸ ὑψηλότερον τῶν ὁποίων φέρει παλαιὸν φρούριον δεσπόζον τῆς πόλεως, ἡ δὲ νέα πόλις ἁπλοῦται ἐπὶ τῶν ἐπιπέδων ὀχθῶν τοῦ Ἁγίου Καρόλου. Ἐκ τῶν κτηρίων τῆς πόλεως τὰ σημαντικώτερα εἶναι: ὁ καθολικὸς καθεδρικὸς ναὸς τῆς Παναγίας τῶν Νικῶν, κτισθεὶς εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἀποκρούσεων τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου κατὰ τὰ ἔτη 1690 καὶ 1711, ὁ ἀγγλικανικὸς καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Ματθαίου, τὸ πανεπιστήμιον Λαβάλ, περιέχον μεγάλην βιβλιοθήκην καὶ πινακοθήκην, τὸ νοσοκομεῖον, ἱδρυθὲν τῷ 1639 ὑπὸ τῶν Γάλλων, τὸ βουλευτήριον κλπ. Τῷ 1905 ἤρξατο ἐν τῇ πόλει ἡ κατασκευὴ τῆς μεγάλης γεφύρας, ζευγνυούσης τὸν Ἅγιον Λαυρέντιον, μιᾶς τῶν μεγίστων τοξοειδῶν γεφυρῶν τοῦ κόσμου (μήκους 975 μ.), ἡ ὁποία φέρει δύο σιδηροδρομικὰς γραμμὰς καὶ λεωφόρον διὰ τοὺς πεζούς, εὑρίσκεται δὲ εἰς ὕψος 50 μ. ὑπὲρ τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ. Πρὶν ἢ τελειώσῃ τὸ ἔργον, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1907, κατέπεσε τὸ ἥμισυ αὐτῆς, φονευθέντων 80 προσώπων. Τῷ 1910 συνεχίσθη ἡ κατασκευή της, ἀλλὰ τῷ 1916, ἐνῷ εἶχε τελείως ἀποπερατωθῆ, κατέπεσε τὸ κεντρικὸν τόξον αὐτῆς, μέχρις ὅτου ἡ γέφυρα ἐπιδιορθωθεῖσα ἐτέθη εἰς χρῆσιν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1917. Ἡ πόλις ἔχει θαυμάσιον λιμένα, λειτουργοῦντα μόνον κατὰ τὸ θέρος, διότι τὸν χειμῶνα (ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου μέχρι τοῦ Ἀπριλίου) τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ πήγνυνται. Ὑπάρχουν μεγάλα ἐργοστάσια μηχανημάτων, ὑποδημάτων, χαρτοποιίας, μεταλλουργεῖα, βυρσοδεψίας κλπ. Ἐξάγει δὲ ἡ πόλις σιτηρά, κτήνη, κτηνοτροφικὰ καὶ τυροκομικὰ προϊόντα καὶ μεγάλας ποσότητας ξυλείας. Εἶναι κόμβος πολλῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ἡ πόλις ἱδρύθη τῷ 1608 ὑπὸ τοῦ Γάλλου Σαμπλαίν. Προηγουμένως ἦτο ἰνδικὸς συνοικισμός. Ἀπὸ τοῦ 1629 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἀλλ' ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1632, καὶ τῷ 1663 ἐγένετο πρωτεύουσα τῆς Νέας Γαλλίας, ἐπὶ πολὺ παραμείνασα ἡ μεγαλυτέρα πόλις τοῦ Καναδᾶ, κέντρον στρατιωτικὸν καὶ κοινωνικὸν καὶ ἐκκλησιαστικὴ μητρόπολις. Ἡ κατοχή της ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως διὰ τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων (1763). Τῷ 1775 οἱ Ἀμερικανοὶ στρατηγοὶ Μοντγκόμερρυ καὶ Ἄρνολντ ἐπετέθησαν κατὰ τῆς πόλεως, ἀλλ' ὁ πρῶτος ἐφονεύθη καὶ ὁ δεύτερος ἡττήθη, ὑποχωρήσας. Ἡ Κουΐμπεκ μέχρι τοῦ 1841 διετέλεσε πρωτεύουσα τοῦ Καναδᾶ. Δ. Σ. Δ.

Κουΐμτζῆς, ἢ ***Κουΐντζῆς*, *Ἀνδρέας Ἰβάνοβιτς***. Ρῶσσος ζωγράφος ἑλληνικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Βερδιάνσκα τῆς Μεσημβρινῆς Ρωσίας τῷ 1842 καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει τῷ 1910. Ἡ οἰκογένειά του προήρχετο ἐκ τοῦ Πόντου. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν Ταγανρόγ, εἶτα δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν ζωγραφικήν, καὶ χωρὶς παρ' οὐδενὸς νὰ διδαχθῇ σχέδιον, ἤρξατο ἀπεικονίζων πρόσωπα Ρώσων χωρικῶν καὶ τοπία. Μεταβὰς εἰς Ὀδησσόν, ὅπως σπουδάσῃ εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν σχολὴν τῆς πόλεως ταύτης, διεκρίθη καθ' ὅλην τὴν φοίτησίν του εἰς τὴν σχολὴν καὶ γενόμενος κατόπιν διαγωνισμοῦ ὑπότροφος ἀπεστάλη εἰς Πετρούπολιν, ὅπως περατώσῃ τὰς σπουδάς του εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Κατεγίνεν ἰδίως εἰς τὴν τοπιογραφίαν καὶ ἠκολούθησε τὴν ρεαλιστικὴν σχολήν, δώσας εἰς τοὺς πίνακας αὐτοῦ τὴν σφραγῖδα ἰδίας ὅλως πρωτοτυπίας. Εἰς πλείστας ἐκθέσεις τῆς Ἀκαδημίας ἐβραβεύθησαν ἔργα αὐτοῦ καὶ ἡ κριτικὴ τοῦ ἔπλεξε τὸ ἐγκώμιον. Τῷ 1886 ἐξέθεσε τριάκοντα ἓξ πίνακας, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων ἦσαν τοπία τῆς Λαδόγας καὶ τῶν πέριξ αὐτῆς δασῶν. Ἡ ἔκθεσίς του αὕτη προεκάλεσε μεγάλην ἐντύπωσιν, πάντες δὲ οἱ πίνακες ἐπωλήθησαν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. Ἔκτοτε ἡ φήμη τοῦ Κουΐμτζῆ ἐμεγαλύνθη. Ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος ὁ καλλιτέχνης ἐσχημάτισε μεγάλην περιουσίαν, τῷ δὲ 1899 ἵδρυσε τὸ «Ἄσυλον τῆς τέχνης» εἰς μίαν τῶν νήσων τῆς Πετρουπόλεως, ὅπου οἱ ἔχοντες ἰδιοφυΐαν ἄποροι καλλιτέχναι εὕρισκον ἐργαστήριον, στέγην καὶ τροφήν. Διὰ τὸ ἄσυλον τοῦτο ἐδαπάνησε 250.000 ρουβλίων, ἀποθανὼν δὲ ἐκληροδότησε πᾶσαν σχεδὸν τὴν περιουσίαν του εἰς τὸ ἵδρυμα τοῦτο, ὅπερ αὐτὸς διηύθυνε καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθον πλεῖστοι διάσημοι καλλιτέχναι. Ἔργα τοῦ Κουΐμτζῆ εὑρίσκονται εἰς τὰς πινακοθήκας τῆς Πετρουπόλεως καὶ τῆς Μόσχας. Θ. Β.

Κουΐνα */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἀν. παραλίου τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀφρικῆς, οὐ μακρὰν τῆς ἀκτῆς, μεταξὺ Βαγράδα καὶ Τρίτωνος ποταμῶν, νοτίως δὲ τῆς Καρχηδόνος (*Πτολεμ.* Δ, γ, 33). Ἡ θέσις της δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη, πάντως ὅμως εὑρίσκετο μεταξὺ Σούσσων, Ἔρκλας καὶ λίμνης Κελμπιὰ τῆς Δ. ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Ἀμμαμὲτ τῆς Τυνησίας. Τινὲς δέχονται ὅτι ταυτίζεται πρὸς τὴν σύγχρονον κωμόπολιν Kelaa Kebira, εὑρισκομένην εἰς 5 χιλιόμετρα ἔνδον τῆς ἀκτῆς. Σ. Ε. Λ.

Κουΐνσλάνδη (Queensland) */Γεωγρ./*· βλ. λ. *Κουηνσλάνδη*.

Κουΐνσυ (Quincy) */Γεωγρ./*. —1) Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἰλλινόϊς, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Ἄνταμς. Κάτοικοι 37.000. Ἔχει πλουσίαν βιβλιοθήκην, βιομηχανικὰς σχολὰς καὶ Ἀκαδημίαν μουσικῆς, ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν μηχανημάτων, γεωργικῶν εἰδῶν, συσκευασμένων τροφῶν κλπ. —2) Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ Μασσαχουσέττης, ἀπέχουσα τῆς Νέας Ὑόρκης 13 χλμ. Κάτοικοι 48.000. Ἱδρύθη τῷ 1625 ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μάουντ Γούλλαστον*, τῷ δὲ 1792 ἔλαβε τὸ σημερινὸν ὄνομά της πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀμερικανοῦ πατριώτου *Ἰωσία Κουΐνσυ*. Ἔχει ἀξιόλογον βιομηχανίαν ὑποδημάτων, σάπωνος καὶ χημικῶν προϊόντων καὶ ἐξάγει μεγάλας ποσότητας γρανίτου. Δ. Σ. Δ.

Κουΐνσυ (Quincy), ***Ἰωσίας***. Ἀμερικανὸς πατριώτης (1744—1775). Ἀποφοιτήσας τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρντ, ἀπεδύθη εἰς πολιτικοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τῆς ἀγγλικῆς καταπιέσεως. Ἀπηύθυνε πρὸς τοῦτο καὶ ἔκκλησιν πρὸς τοὺς συμπατριώτας του, ὅπως διακόψωσιν οἱονδήποτε πρὸς τὴν Ἀγγλίαν δεσμόν. Λ. Α.

— **Κουΐνσυ** (Quincy), ***Ἰωσίας***. Ἀμερικανὸς πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1772—1864). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Μετὰ τὴν ἐκ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρντ ἀποφοίτησίν του, ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ κόμματος τῆς Μασσαχουσέττης. Ἐχρημάτισε γερουσιαστὴς καὶ δήμαρχος τῆς Βοστώνης. Συνέγραψεν: «Ἀπομνημονεύματα», ἀναφερόμενα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ πατρός του, «Ἱστορία τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Χάρβαρντ» (2 τόμ., 1840), «Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ συνταγματάρχου Σαμουὴλ Σῶ» (1847), «Ἀπομνημονεύματα περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἰωάννου Ἄνταμς» (1858) κ. ἄ. Λ. Α.

— **Κουΐνσυ** (De Quincey), ***Θωμᾶς ντὲ —***· βλ. *Ντὲ Κουΐνσυ*.

Κουΐντε (Quidde), ***Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1858. Ἐσπούδασεν ἐν Στρασβούργῳ καὶ Γοτίγγῃ, κατόπιν ἵδρυσε (1888) τὴν «Deutsche Zeitschrift für Geschichtswissenschaft», ἀπὸ δὲ τοῦ 1889 διηύθυνε τὴν ἔκδοσιν τῆς παλαιᾶς σειρᾶς τῶν «Deutsche Reichstagsakten». Τῷ 1893 ἐξελέγη μέλος τοῦ ἱστορικοῦ τμήματος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου. Τὸ αὐτὸ ἔτος, ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν πολιτικήν, διεκρίθη ὡς ρήτωρ καὶ συγγραφεύς. Ὡς μέλος τοῦ λαϊκοῦ γερμανικοῦ κόμματος ἵδρυσε καὶ διηύθυνε (1895—1900) τὸ περιοδικὸν «Münchener Freie Presse». Διετέλεσε βουλευτὴς (1907—1918) εἰς τὴν βαυαρικὴν βουλὴν καὶ τῷ 1919—1920 πληρεξούσιος εἰς τὴν γερμανικὴν ἐθνοσυνέλευσιν. Μεταξὺ ἄλλων συνέγραψε: «Μελέτην ἐπὶ τῆς ἱστορίας τοῦ παραρρηνίου συνδέσμου εἰρήνης τοῦ 1254», κατέστη δὲ γνωστὸς ὡς πρόεδρος τῆς «Γερμανικῆς ἑταιρείας τῆς εἰρήνης», δημοσιεύσας τὰ ἔργα: «Διεθνὴς συνεννόησις πρὸς περιορισμὸν τῶν ἐξοπλισμῶν» (1904), «Πραγματικαὶ ἐγγυήσεις διὰ τὴν διαρκῆ εἰρήνην» (1915), «Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν καὶ δημοκρατία» (γ' ἔκδ. 1922), «Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν καὶ φιλειρηνικὴ κίνησις» (δ' ἔκδ. 1924), «Τὸ ζήτημα τῆς εὐθύνης διὰ τὸν πόλεμον» (1921). Ὁ Κουΐντε τῷ 1927 ἔλαβε τὸ βραβεῖον Νόμπελ διὰ τὴν εἰρήνην. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1929 ἔλαβε μέρος ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πατρίδος του εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις συνελθὸν διεθνὲς συνέδριον διὰ τὴν εἰρήνην, τὸν δὲ Ὀκτώβριον τοῦ ἑπομένου ἔτους παρηκολούθησε τὰς ἐργασίας τῆς ἐν τῇ αὐτῇ πόλει συγκληθείσης Α' Βαλκανικῆς Διασκέψεως. Θ. Τ.

κουΐντες (αἱ) */Θεατρ./*. Λέξις ἰταλική, παραμείνασα εἰς τὴν ἑλληνικὴν θεατρικὴν φρασιολογίαν ἀφ' ἧς ἐποχῆς (1840) ἤρχισαν ἐπισκεπτόμενοι τὴν Ἑλλάδα διάφοροι ἰταλικοὶ μελοδραματικοὶ θίασοι. Δι' αὐτῆς δηλοῦνται τὰ ἑκατέρωθεν τοῦ ἀνοίγματος τῆς σκηνῆς τοποθετημένα κάθετα ἐπὶ τελάρων σκηνογραφήματα, τὰ παριστῶντα συνήθως παραπετάσματα διπλωμένα (τὰ «παρασκήνια»). Σημειωτέον, ὅτι διὰ τῆς λέξεως «κουΐντες» ὀνομάζονται μόνον τὰ ἀνωτέρω ρηθέντα σκηνογραφήματα, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν καμαρινίων τῶν ἠθοποιῶν διάστημα (τὰ παρασκήνια), ἐφ' οὗ παραμένουν οἱ ἠθοποιοί, ἀναμένοντες τὴν ἐν τῇ σκηνῇ εἴσοδόν των. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

κουΐντέττο (τὸ) (Quintetto). Μουσικὸν τεμάχιον γεγραμμένον διὰ πέντε ὄργανα ἢ πέντε φωνάς. Ἡ συνήθης σύνθεσις κουΐντέττου, ἐφ' ὅσον δὲν γίνεται εἰδικὴ μνεία, εἶναι 1ον καὶ 2ον βιολίον, βιόλα, βιολοντσέλλον καὶ κλειδοκύμβαλον· ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις κουΐντέττα ἐκ πέντε ἐγχόρδων, ἄνευ κλειδοκυμβάλου, ἢ ἄλλα, μεθ' ἑνὸς ἢ πλειοτέρων πνευστῶν κλπ. Ἀπὸ ἀπόψεως μορφῆς τὸ κλασσικὸν κουΐντέττο ἀκολουθεῖ τὸν τύπον τοῦ κουαρτέττου. Ὡς πρὸς τὰ φωνητικὰ κουΐντέττα, ἡ ἀρίθμησις τῶν φωνῶν γίνεται μὴ ὑπολογιζομένης τῆς συνοδείας τῆς ὀρχήστρας ἢ τοῦ κλειδοκυμβάλου. Γ. Σ.

Κουΐντζῆς, ***Ἀνδρέας***. Ἑλληνορῶσος ζωγράφος (βλ. *Κουΐμτζῆς*).

Κουΐντιλιανὸς (Quintilianus), ***Μᾶρκος - Φάβιος***. Ρωμαῖος συγγραφεύς, γεννηθεὶς εἰς τὴν Καλάγουρριν τῆς Ἱσπανίας περὶ τὸ 35—40 μ. Χ. Ἐμορφώθη εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου εὑρίσκετο καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐξασκῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ρήτορος, πλησίον ἐπιφανῶν διδασκάλων τοῦ γραμματικοῦ Remmius Palaemon καὶ τοῦ ρητοροδιδασκάλου Domitius Afer. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του ὡς διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς. Ὁ τότε διοικητὴς τῆς Ἱσπανίας Ταρρακωνησίας Γάλβας ἐξετίμησε τὴν μεγάλην ἀξίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὅτε ἔγινεν αὐτοκράτωρ τὸν περιέλαβεν εἰς τὴν ἀκολουθίαν του. Ὁ Κουΐντιλιανὸς εἶναι ὁ πρῶτος ἔμμισθος καθηγητὴς δημοσίας σχολῆς ἐν Ρώμῃ, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐνεκαινίασε τῷ 68 μ. Χ. ὡς διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς. Διεκρίθη καὶ ὡς συνήγορος εἰς τὰ δικαστήρια, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐκφωνηθέντων λόγων του μόνον ἕνα ἐδημοσίευσε («Pro Naevio Arpiniano»), ὅλοι δὲ οἱ ἄλλοι, οἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ κυκλοφορήσαντες, ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τῶν στενογράφων (notarii). Ἡ φήμη τοῦ Κουΐντιλιανοῦ ὡς διδασκάλου τῆς ρητορικῆς ἦτο μεγίστη· ἐξετιμήθη ὑπὸ πάντων ὅσον ὀλίγοι καὶ τέλος ἔλαβε καὶ τὸν τίτλον τοῦ ὑπάτου. Ὁ Κουΐντιλιανὸς ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσεν, ἐκτὸς τοῦ προμνησθέντος λόγου, τὰ ἑξῆς ἔργα: «De causis corruptae eloquentiae», ἔργον ἀπολεσθέν, ἐν ᾧ ἐξήταζε τὰ αἴτια τῆς καταπτώσεως τῆς ρητορείας (τοῦ κακοζήλου ὕφους), «Institutio oratoria» ἐκ 12 βιβλίων. Ἐν αὐτῷ κατέγραψε τὰ πορίσματα τῆς μακρᾶς αὐτοῦ διδασκαλικῆς πείρας καὶ τὸ κατέστησε χρήσιμον καὶ διὰ σπουδαστὰς καὶ διὰ διδάσκοντας. Εἶναι ὁ πρῶτος καὶ μόνος συνθέσας ἔργον ρητορικὸν πρὸς διδακτικὴν χρῆσιν προωρισμένον. Εἰς τὸ α' βιβλίον ὁμιλεῖ περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ παιδαγωγοῦ καὶ τοῦ γραμματικοῦ· εἰς τὸ β' περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ρήτορος, ἀπὸ τοῦ γ'—ια' περὶ τῶν πέντε μερῶν τῆς ρητορικῆς, εἰς δὲ τὸ ιβ' περιγράφει τὸν τέλειον ρήτορα. Τὸ σημαντικώτερον ὅλων εἶναι τὸ ι', ἐν ᾧ κρίνει ἐπιγραμματικώτατα καὶ μὲ θαυμασίαν δεξιότητα τὰ λογοτεχνικὰ προϊόντα τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς γραμματείας, ἅτινα εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τοὺς σπουδάζοντας τὴν ρητορικήν. Αἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κουΐντιλιανοῦ φερόμεναι 19 μεγαλύτεραι καὶ 145 ἄλλαι «Declamationes» ἀνήκουν εἰς μεταγενεστέραν ἐποχήν.

Τὸ κατ' ἐξοχὴν πρότυπον τοῦ **Κουΐντιλιανοῦ**

Digitized by Google

εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ ὡς ἄνω ἔργου ὑπῆρξεν ὁ Κικέρων, καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ὁ Ἀριστοτέλης, Ἀναξιμένης, Χρύσιππος καὶ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς. Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ εἶναι ἀρχαΐζουσα λατινική, ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὰς γλωσσικὰς τάσεις τῆς ἐποχῆς του. Ὁ Κουϊντιλιανὸς ἦτο φύσις ἐξαιρετικῶς δεξιὰ εἰς τὴν κατανόησιν καὶ ἐκτίμησιν τοῦ καλοῦ. Ἐκ πεποιθήσεως καὶ οὐχὶ πρὸς κολακείαν τῶν αὐτοκρατόρων ἦτο φανατικὸς βασιλικὸς καὶ σθεναρὸς μαχητὴς κατὰ τῶν ἀνατρεπτικῶν τάσεων τῆς ἐποχῆς του. Ἀπέθανεν ἀφανὴς τῷ 96 μ. Χ. Ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους ὑπῆρξε μεγίστη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Joh. Börner*, «De Quintiliani institutionis oratoriae dispositione» (Diss. Lips 1911) ἀρίστη πραγματεία. Ἐκδόσεις κριτικαὶ καὶ ἐσχολιοσμέναι: *Spalding* (1798), *Halm* (1868), *Radermacher* (1907). — *F. Bonnel*, Lexicon Quintilianum.— *C. Ritter*, «Declamationes quae supersunt» (1884). — *G. Lehnert*, «Declamationes XIX majores» (1905).

Χ. Κ. ΚΑΠΝΟΥΚΑΓΙΑΣ

Κουΐντος (Quintus), ***Ἔννιος***. Λατῖνος ποιητὴς (βλ. λ. *Ἔννιος* Κουΐντος).

—**Κουΐντος** (Quintus = πέμπτος), ***Κάρολος***. Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην εἶναι γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὁ *Κάρολος Ε'*, αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας.

Κουϊνὼ /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Δαρδανίας, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

κουϊρικὸς (ὁ)· βλ. *κουϊριτικός*.

Κουϊρίνι (Quirini ἢ Querini), καὶ ***Κουερίνης***, ἢ ***Κυϊρίνης***. Ἐπιφανὴς βενετικὴ οἰκογένεια, ἀνάγουσα τὴν ἀρχήν της εἰς τὸ αὐτὸ γένος, εἰς ὃ ἀνῆκεν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης Γάλβας. Κλάδος τῆς οἰκογενείας τῶν Κουϊρίνι μεταναστεύσας εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἦρξεν ἐπὶ μακρὸν τῆς Ἀστυπαλαίας· ἀργότερον εὑρίσκομεν μέλη της ἐν Κρήτῃ καὶ Ζακύνθῳ. Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης διεκρίθησαν οἱ ἑξῆς:

—1) ***Ἰωάννης***. Δυνάστης τῆς Ἀστυπαλαίας, ἣν ἔλαβεν ὡς τιμάριον ἀπὸ τὸν Μᾶρκον Σανοῦδον περὶ τὸ 1207 διὰ τὰς πρὸς αὐτὸν παρασχεθείσας ὑπηρεσίας πρὸς ἵδρυσιν τοῦ δουκάτου τῆς Νάξου καὶ τὴν κατάληψιν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Ἡ ἐν Ἀστυπαλαίᾳ ἀρχή του διήρκεσε μέχρι τοῦ 1231.

—2) ***Ἰάκωβος***. Δυνάστης τῆς Ἀστυπαλαίας (1240—1264). Υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω. Ἐκ γάμου του ὃν συνῆψε μετὰ τῆς χήρας τοῦ Μαρίνου Δανδόλου κυρίου τῆς Ἄνδρου (1207—1233), ἐγένετο κάτοχος καὶ τοῦ ἡμίσεος τῆς νήσου, ὅπερ ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ, καθ' ὅσον ὁ νόμιμος κύριος τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος αὐτῆς Ἱερεμίας Γκίζης τὴν κατέλαβεν ἐξ ὁλοκλήρου.

—3) ***Νικόλαος Α'***. Ἄρχων τῆς Ἀστυπαλαίας. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἀποθανὼν περὶ τὸ 1315. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός του ἀπῄτησε τὰ ἐπὶ τῆς νήσου Ἄνδρου κληρονομικά του δικαιώματα ἀπὸ τὸν δοῦκα τοῦ Αἰγαίου Μᾶρκον Β' Σανοῦδον, πρὸς ὃν ἐν τέλει ἠναγκάσθη νὰ συνδιαλλαγῇ. Περὶ τὸ 1278, ἀπολέσας τὴν Ἀστυπάλαιαν, ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ εἰς Βενετίαν, ἔνθα ἔζησεν ἐπὶ μακρόν. Ἐνταῦθα ἔκτισε καὶ τὸ μέχρι σήμερον σῳζόμενον μέγαρον Quirini - Stampalia.

—4) ***Ἰωάννης Β'***. Ἄρχων τῆς Ἀστυπαλαίας, ἣν ἀπέσπασεν ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν τῷ 1333. Τὴν ἐπὶ τῆς νήσου ἐξουσίαν του διεμοίρασε μετὰ τοῦ Μάρκου Κριμάνι (Crimani).

—5) ***Ἰωάννης Δ'***. Διοικητὴς τῆς Τήνου καὶ Μυκόνου (1411—1418) καὶ κύριος τῆς Ἀμοργοῦ (1446). Τῷ 1413 ἀπεπειράθη νὰ κατοικίσῃ ἐκ νέου τὴν ἐρημωμένην τότε Ἀστυπάλαιαν, ἥτις ἀπετέλει τιμάριον τούτου. Ἀπέθανε περὶ τὸ 1451.

—6) ***Πέτρος***. Δοὺξ τῆς Κρήτης, διαδεχθεὶς τὸν Ἰάκωβον Τιεπόλον. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἐξερράγη ἡ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Σκορδιλλῶν καὶ Μελισσηνῶν ἐπανάστασις τῶν Κρητῶν (1217).

—7) ***Πέτρος***. Ναυσιπόρος, ζήσας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Ταξιδεύων εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν παρεσύρθη ὑπὸ τρικυμίας μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Νορβηγίας. Ἀφήγησις τοῦ ταξιδίου τούτου ἐδημοσιεύθη τῷ 1550.

—8) ***Νικόλαος***. Εὐγενής, γεννηθεὶς ἐν Κρήτῃ καὶ δολοφονηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1559. Λόγῳ τῆς μεγάλης ζηλοτυπίας, ἣν ἔτρεφε πρὸς τὴν σύζυγόν του Πάλμαν, ἠνάγκασε ταύτην νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν πατρικόν της οἶκον. Πιστεύεται ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ Νικολάου Κουϊρίνι καὶ τῆς συζύγου του ἔδωκαν εἰς τὸν Σαίξπηρ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ «Ὀθέλλου». Κ. Μ. Κ.

—**Κουϊρίνι** (Quiriui). Ἰταλὸς ἰατροχειρουργός, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀκολουθήσας τὸν Ἰμπραὴμ πασᾶν εἰς Πελοπόννησον, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐκ λοιμοῦ τῷ 1827. Γ. Δ. Κ.

—**Κουϊρίνι** (Querini), ***Ἄγγελος-Μαρίας***. Λατῖνος κληρικὸς (1680—1759), διατελέσας ἀρχιεπίσκοπος Κερκύρας ἀπὸ τοῦ 1723 μέχρι τοῦ 1727. Ἦτο λίαν πεπαιδευμένος καὶ φίλος τοῦ Βολταίρου, ὅστις ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν τετράστιχον. Ἐν Κερκύρᾳ συνέγραψε τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Primordia Corcyrae» ἔργον, οὗτινος ἡ δευτέρα ἔκδοσις (1735) κοσμεῖται ὑπὸ δύο ἀξιολόγων χαλκογραφιῶν, ἐξ ὧν ἡ μὲν παριστᾷ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου ἐν τῇ λατινικῇ ἀρχιεπισκοπῇ τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων, ἡ δὲ τὴν τελετὴν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου. Τὸ ἔργον μετεφράσθη ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρεως ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Αἱ καθ' Ὅμηρον ἀρχαιότητες». Ἐκ Κερκύρας ὁ Κουϊρίνι μετετέθη εἰς Βρεσκίαν, προχειρισθεὶς εἰς καρδινάλιον. Σ. Μ. Θ.

—**Κουϊρίνι, *Φραγκῖσκος*** Ἑπτανήσιος πολιτικὸς (1809—1879), γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ. Διεκρίθη μεγάλως διὰ τὰς ῥιζοσπαστικὰς ἀρχάς του, ἃς ὑπεστήριξεν ἐκθύμως, ἐκλεγεὶς βουλευτὴς Ζακύνθου καὶ ὑπογράψας μετ' ἄλλων (1863) τὸ ψήφισμα τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου. Διετέλεσε καὶ διαχειριστὴς τοῦ ἐνεχυροδανειστηρίου Ζακύνθου μέχρι θανάτου. Ἡ οἰκογένειά του ἔφερε καὶ τὸ παρεπώνυμον *Μανιᾶς*. Λ. Χ. Ζ.

—**Κουϊρίνι** (Quirini), ***Φραγκῖσκος-Λουδοβῖκος***. Ἰταλὸς ἀξιωματικὸς καὶ ἐξερευνητὴς (1868—1900). Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν ναυτικὴν σχολὴν τοῦ Λιβόρνο καὶ κατετάγη εἰς τὸ ἰταλικὸν πολεμικὸν ναυτικόν, κατέγινε δὲ ἐπίσης καὶ εἰς εἰδικὰς μεταλλειολογικὰς μελέτας. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης τοῦ 1897 ὑπηρέτει ἐπὶ τοῦ ἰταλικοῦ θωρηκτοῦ «Βασιλεὺς Οὔμβέρτος», ὅπερ εἶχεν ἀποσταλῇ εἰς Σοῦδαν μετὰ τῶν ἄλλων πολεμικῶν πλοίων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ τουρκικὴ χωροφυλακὴ στασιάσασα ἐφόνευσε τὸν συνταγματάρχην διοικητὴν αὐτῆς, ὁ δὲ Κουϊρίνι ἀποσταλεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ἀγήματος Ἰταλῶν καὶ Ρώσων ναυτῶν κατώρθωσε νὰ ἀφοπλίσῃ τοὺς στασιαστάς. Ἔλαβε μέρος κατόπιν εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ δουκὸς τῶν Ἀβρουζίων τῷ 1829 ὡς τρίτος πλοίαρχος τοῦ «Πολικοῦ Ἀστέρος» καὶ ὡς εἰδικὸς μεταλλειολόγος, ἀπωλέσθη δὲ μετὰ τριῶν συντρόφων του κατά τινα ἀποστολὴν πρὸς μεταφορὰν τροφίμων εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ταῖπλιτς. Μ. Δ. Β.

Κουϊρῖνος (Quirinus) /*Μυθολ.*/. Παλαιοτάτη ρωμαϊκὴ θεότης, ἥτις ἐπροστάτευε τὰς ἀρχικὰς τρεῖς φυλὰς (curiae) τῆς Ρώμης. Ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος τούτου συνδέεται στενότατα μὲ τὴν τοῦ τίτλου *Κουιρῖται*, ὃν ἔφερον οἱ Ρωμαῖοι πολῖται. Εἰς μεταγενεστέρους χρόνους τὸ ὄνομα ἐχρησίμευεν ὡς ἐπίκλησις τοῦ Ἄρεως, τοῦ Ἰανοῦ καὶ ἄλλων θεοτήτων, ἐκ τῶν καλουμένων intigetes (=ἐθνικῶν), τέλος δὲ ἀπεδόθη εἰς τὸν Ρωμύλον, μυθολογούμενον υἱὸν τοῦ Ἄρεως. Τοῦ Κουϊρίνου παραστάσεις σῴζονται ἐπὶ νομισμάτων τῶν Μεμμίων (gens Memmia), τὸ ὄνομα δὲ αὐτοῦ φέρουν τὰ νομίσματα τῶν Φαβίων (Fabii). Π. Ν. Π.

Κουιρῖνος *λόφος*. Εἷς τῶν ἑπτὰ λόφων τῆς Ρώμης, ἄλλως *Κυρινάλιος* (βλ. λ.).

Κουϊρῖται (οἱ) (Quirites) /*Ἀρχ.*/. Ἐπωνυμία τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ ἀμφισβητουμένης ἐτυμολογίας. Κατά τινας ὁ ὅρος προέρχεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Κύρας (Cures), οἵτινες, μετὰ τὴν μυθολογουμένην συμφωνίαν Τατίου καὶ Ρωμύλου, μεταναστεύσαντες εἰς Ρώμην καὶ ἀποτελέσαντες ἰδίαν φυλήν, προσέδωσαν τὸ ὄνομα αὐτῶν καὶ εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως· κατ' ἄλλους ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ σαβινικοῦ queir (=ἀκόντιον), σημαίνουσα τὸν πολεμιστήν, κατὰ τὸν Γκίλμπερτ ἀπὸ τῆς λατινικῆς curia (= φυλή), προσδοθεῖσα εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ρώμης ὡς μέλη τῆς ὁμοσπονδίας τῶν τριῶν ἀρχικῶν curiae, ὧν προστάτης ἦτο ὁ Ἄρης *Κουιρῖνος*. Ὁ Ἄϊχοφ παράγει τὴν λέξιν ἀπὸ τοῦ σανσκριτικοῦ *κούρα* (=ἰσχυρός, πολεμιστής).

κουϊριτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς *κουϊρίτας*, δηλαδὴ τοὺς Ρωμαίους πολίτας· || *κουϊριτικὸν δίκαιον*· τὸ δίκαιον, οὗτινος ἀπέλαυον προνομιακῶς οἱ κουϊρῖται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ δίκαιον τὸ διέπον τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς ἀλλοδαπούς· || *κουϊριτικὴ κυριότης* (dominium ex jure quiritum)· ἡ κυριότης ἡ κτωμένη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κουϊριτικοῦ δικαίου, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν *βονιτάριον κυριότητα* (βλ. λ. *κυριότης*).

Κουΐρος (Quiros). Πορτογάλος θαλασσοπόρος (βλ. λ. *Κέϊρος*).

κουϊροῦκα (ἐκ τοῦ τουρκ. *κουϊρούκ*=οὐρά)· τεχνητὸν βούτυρον παρασκευαζόμενον ὑπὸ τῶν βουτυροπωλῶν ἢ καὶ κατ' οἶκον ἐκ λίπους τῆς οὐρᾶς προβάτων (κυρίως τῶν λεγομένων καραμανίων). Ν. Μ.

Κουϊτλαξκοπὰν /*Γεωγρ.*/. Ὑψηλὸν ὀροπέδιον τοῦ Μεξικοῦ, τὸ ἄλλως *Ἀκαχέτε* (βλ. λ.).

Κοὺκ (Cooke), ***Βενιαμίν***. Ἄγγλος συνθέτης (1734—1793). Τῷ 1752 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς «Ἀκαδημίας τῆς ἀρχαίας μουσικῆς», τῷ δὲ 1757 διευθυντὴς τοῦ χοροῦ καὶ ὀργανοκρούστης τοῦ Οὐεστμίνστερ. Τῷ 1775 ὠνομάσθη διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Κανταβριγίας καὶ βραδύτερον τῆς Ὀξφόρδης. Ἔγραψε κυρίως ἐκκλησιαστικὰ ἔργα, ἀντίφωνα, «γκλὴς» (glees), «κὼτς» (catches), κανόνας κλ. καὶ συνειργάσθη μετὰ τοῦ *Χάβκινς* εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς μουσικῆς». Γ. Σ.

—**Κοὺκ** (Cook), ***Γεώργιος Κράμ***. Ἀμερικανὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1873. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον Χάρβαρντ ἐν Βοστώνῃ καὶ κατόπιν ἐν Ἁϊδελβέργῃ τῆς Γερμανίας. Ἐπανελθὼν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἐδίδαξε φιλολογίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ὀχάϊο, ἀλλὰ ταχέως παραιτηθεὶς ἐπεδόθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὸ θέατρον. Τῷ 1914 ἵδρυσεν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ νεωτεριστικὸν θέατρον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Provincetown Players», σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ ἀναβίβασις ἔργων νέων συγγραφέων μὲ πραγματικὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν. Ἡ προσπάθειά του, ἀποτελοῦσα ἀντίδρασιν κατὰ τῆς βιομηχανοποιήσεως τοῦ θεάτρου, ἔτυχεν εὐμενοῦς ὑποδοχῆς ἐν Ἀμερικῇ. Εἰς τὸ θέατρον ἐκεῖνο ἀνεβιβάσθησαν διάφορα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἱστορία Ἐρυθροδέρμων, διασκευασθεῖσα διὰ τὴν σκηνήν, καὶ τὰ ἔργα τοῦ ἰδίου «Πηγὴ» καὶ «Ἀθηναῖαι». Τῷ 1920, κατορθώσας νὰ πραγματοποιήσῃ παλαιόν του πόθον, ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Δελφούς. Ἀποφασίσας δὲ νὰ ζήσῃ μονίμως ἐκεῖ, συνανεστρέφετο τοὺς ποιμένας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ περιεβλήθη ἀκόμη καὶ τὴν ἐνδυμασίαν των. Εἰλικρινὴς φιλέλλην, ἐξετιμᾶτο καὶ ἠγαπᾶτο ὑπὸ τῶν χωρικῶν, τὸ αὐτὸ δ' ἔτος ἀποθανὼν ἐτάφη ἐν Δελφοῖς. Κατέλιπε διάφορα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ μυθιστόρημα «Χάσμα», τὴν «Ἱστορίαν τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Μαξιμιλιανοῦ» καὶ τὰς «Ἀθηναίας», ἐκδοθείσας ἐν Ἑλλάδι τῷ 1926 ἐν πρωτοτύπῳ καὶ ἐν μεταφράσει. Βιογραφίαν τοῦ Κοὺκ ἔγραψεν ἡ τρίτη σύζυγος αὐτοῦ Σωσάνα Γκλάσπελ. Δ. Σ. Δ.

—**Κοὺκ** (Cooke), ***Γεώργιος-Φρειδερῖκος***. Ἄγγλος ἠθοποιὸς (1756—1811). Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ θέατρον Χαϊμάρκετ τοῦ Λονδίνου τῷ 1778. Διεκρίθη ὡς Ὀθέλλος, Ριχάρδος Γ', Ἰάγος καὶ Σάϋλοκ. Δ. Σ. Δ.

—**Κοὺκ** (Cooke), *σὲρ* ***Γουλιέλμος Φόδεργκιλλ***. Ἄγγλος ἠλεκτρολόγος (1806—1879). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ ἔπειτα ἐπεδόθη εἰς τὴν ἠλεκτρικὴν τηλεγραφίαν. Τῷ 1837, κατόπιν ἐπανειλημμένων πειραμάτων, συνεταιρίσθη μετὰ τοῦ *Χουῆτστον* καὶ τῷ 1845 κατεσκεύασε μηχάνημα, υἱοθετηθὲν ὑπὸ τῶν σιδηροδρομικῶν ἑταιρειῶν. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Ἠλεκτροτηλεγραφικῆς ἑταιρείας», ἡ ὁποία ἐχρησιμοποίησε πλείστας ἐφευρέσεις του. Δ. Σ. Δ.

—**Κοὺκ** (Cook), *σὲρ* ***Ἐδουάρδος Τάϋας***. Ἄγγλος συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος (1857—1919). Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ Νέῳ Κολλεγίῳ τῆς Ὀξφόρδης, ἐχρημάτισε δὲ διευθυντὴς τῆς «Πὼλλ Μὼλλ Γκαζὲτ» (1890—1892), τῆς «Οὐεστμίνστερ Γκαζὲτ» (1893—1896), τῶν «Ἡμερησίων Νέων» (1896—1901) καὶ ὁ κυριώτερος ἀρθρογράφος τῶν «Ἡμερησίων Χρονικῶν» (1901—1912). Διετέλεσεν ὑποδιευθυντὴς τοῦ γραφείου τοῦ τύπου ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν (1916—1919). Ἔγραψε: «Φιλολογικοὶ περίπατοι» (1918) καὶ κατέλιπεν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Ράσκιν (1911). Τῷ 1917 ἐγένετο εὐπατρίδης. Δ. Σ. Δ.

—**Κοὺκ** (Cook), ***Ἐλίζα***. Ἀγγλὶς ποιήτρια καὶ συγγραφεὺς (1818—1889). Κόρη μικρεμπόρου, ὑπῆρξεν αὐτοδίδακτος, ἐκ μικρᾶς δὲ ἡλικίας ἤρξατο γράφουσα στίχους. Συνειργάσθη εἰς πλεῖστα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας καὶ ἐξέδωκε διαφόρους ποιητικὰς συλλογάς. Τὸ ποίημά της «Ἡ παλαιὰ πολυθρόνα», ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπῆρξε δημοφιλέστατον ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ. Δ. Σ. Δ.

—**Κοὺκ** (Cook), ***Ἐρρῖκος***. Ἄγγλος ζωγράφος (1642—1700), διακριθεὶς ἰδίως διὰ τοὺς ἱστορικούς του πίνακας, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι ἐχαράχθησαν ὑπὸ τοῦ Faithorne. Γ. Ζ.

—**Κοὺκ** (Cooke), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος ἐπίσκοπος καὶ συγγραφεὺς (1747—1813). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μᾶλλον ἀφωσιωμένων ὀπαδῶν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς κοινότητος τῶν μεθοδιστῶν Wesley καὶ διάσημος ἱεροκήρυξ. Τῷ 1784 ἵδρυσε τὴν πρώτην ἑταιρείαν μεθοδιστῶν πρὸς ἀποστολὴν ἱεραποστόλων εἰς χώρας εἰδωλολατρῶν καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος μετέβη εἰς Βαλτιμόρην τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὅπου τῷ 1787 ἔλαβε τὸν τίτλον ἐπισκόπου. Ἐκήρυξεν ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τῆς δουλείας καὶ τῷ 1791, ἀποθανόντος τοῦ Wesley, ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ ἀνέλαβε τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῶν ἱεραποστολῶν τῆς κοινότητός του. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ὑπομνήματα εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἐκδοθέντα ἐν Λονδίνῳ (1803—1808) εἰς 6 τόμους καὶ ἡ ἱστορία τῆς Βίβλου (ἀτελής), ἐκδοθεῖσα τῷ 1812. Ε. Γ. Π.

—**Κοὺκ** (Cook), ***Θωμᾶς*** Ἄγγλος πράκτωρ ταξιδίων (1808—1892). Διετέλεσε διαδοχικῶς βοηθὸς κηπουροῦ, τορνευτὴς καὶ τυπογράφος. Τῷ 1836 προσεχώρησεν εἰς τὸ κίνημα ὑπὲρ τῆς ἐγκρατείας,

Digitized by Google

ἐδημοσίευσεν ἰδίαις δαπάναις διάφορα φυλλάδια ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ ἵδρυσε (1840) περιοδικὸν ὑπὲρ τῆς ἐγκρατείας. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1841, προκειμένου νὰ γίνῃ μεγάλη συγκέντρωσις ἐν Λωμπόρω, σχετικῶς πρὸς τὸ ἀνωτέρω κίνημα, ὁ Κοὺκ ἐσκέφθη νὰ ἐνοικιάσῃ εἰδικὸν τραῖνον ἐν Λάϊστερ πρὸς μεταφορὰν τῶν ἐκδρομέων. Τὸ πείραμα ἐπέτυχε, βαθμηδὸν δὲ ὁ Κοὺκ ἐπεξέτεινε τὰς ἐκδρομὰς ταύτας, συμφωνήσας μετὰ τῆς Μεσογειακῆς Σιδηροδρομικῆς Ἑταιρείας, ἡ ὁποία ἔθεσεν εἰδικὰς ἁμαξοστοιχίας εἰς τὴν διάθεσίν του. Ἠκολούθησε μεγάλη ἐκδρομὴ εἰς Σκωτίαν· ἡ δὲ Μεγάλη ἔκθεσις τοῦ Λονδίνου τοῦ 1851 ἐβοήθησε τὰς λαϊκὰς ταύτας ἐκδρομάς· διὰ τοῦ πρακτορείου τοῦ Κοὺκ ἐταξίδευσαν τότε 165.000 ἐπισκέπται. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκθέσεως τῶν Παρισίων τοῦ 1855 ὠργανώθη εἰδικὴ ἐκδρομὴ ὑπὸ τοῦ γραφείου τοῦ Κούκ, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἐπεχειρήθη ὁ πρῶτος γῦρος τῆς Εὐρώπης. Τὰ ταξίδια ταῦτα ἐπεξετάθησαν ἔτι πλέον ἀπὸ τοῦ 1863, ὁπότε οἱ σκωτικοὶ σιδηρόδρομοι ἔλυσαν τὸ συμβόλαιον μετὰ τοῦ Κούκ, ὅστις οὕτως ἔμεινεν ἐλεύθερος νὰ ἐπιχειρῇ μακρὰς ἐκδρομάς. Τῷ 1863 ἦλθεν εἰς σχετικὰς συμφωνίας μὲ τὴν Ἑλβετίαν, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος μετὰ τῆς Ἰταλίας. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἱ «περιηγηταὶ τοῦ Κούκ» ὡδηγοῦντο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἔπειτα ὅμως, ἀφ' ὅτου ὁ Κοὺκ ἔγινε πράκτωρ πωλήσεως ἀγγλικῶν καὶ ξένων εἰσιτηρίων, οἱ κάτοχοι τούτων ἐταξίδευον μόνοι. Τῷ 1866 αἱ ἐκδρομαὶ ἐπεξετάθησαν καὶ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Διὰ τὴν εὐκολίαν τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς ἐκθέσεως τῶν Παρισίων ὁ Κοὺκ ἐνοικίασε ξενοδοχεῖον ἐν τῇ γαλλικῇ πρωτευούσῃ, τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος καθιέρωσε τὸ σύστημα τῶν «δελτίων ξενοδοχείων» (hotel - coupons), δι' ὧν ἐχορηγεῖτο δωμάτιον καὶ τροφὴ εἰς τὸν ταξιδιώτην ἀντὶ ὡρισμένης ἀμοιβῆς. Τῷ 1869 εἰς τὰς ἐκδρομὰς περιελήφθη καὶ ἡ Παλαιστίνη, ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς. Κατὰ τὸ 1872 ὁ υἱός του *Ἰωάννης Μαῖσον Κοὺκ* (1834—1899), συνεταιρίσθη μετὰ τοῦ πατρός του ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Θωμᾶς Κοὺκ καὶ υἱός». Τῷ 1882, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ἀραμπῆ πασᾶ, ὁ Κοὺκ ἐπεφορτίσθη νὰ μεταφέρῃ τὸν σὲρ Γκάρνετ Γούλσλυ καὶ τὴν ἀκολουθίαν του εἰς Αἴγυπτον, τῷ δὲ 1884 μετέφερε τὸν στρατηγὸν Γόρδωνα καὶ τὸν στρατόν του (18.000) μετὰ τῶν προμηθειῶν του εἰς Σουδάν. Τῷ 1889 ἡ ἑταιρεία ἐξησφάλισε τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα μεταφορᾶς ταχυδρομείων, ἐμπορευμάτων, στρατιωτῶν καὶ ἐπισήμων τῆς αἰγυπτιακῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ Νείλου. Τὸν Θωμᾶν Κοὺκ ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ υἱός του Ἰωάννης, ἀποθανὼν τῷ 1899. Οὗτος κατέλιπε τρεῖς υἱούς, ἀσχολουμένους εἰς τὴν ἐπιχείρησιν. Δ. Σ. Δ.

— **Κούκ**, ***Θωμᾶς-Σίμπσον.*** Ἄγγλος ἀοιδὸς (1782—1848), διευθυντὴς ὀρχήστρας κλπ., διακριθεὶς διὰ τὴν εὐκολίαν, μεθ' ἧς ἐμάνθανεν οἱονδήποτε ὄργανον. Ἐνεφανίζετο ὁτὲ μὲν ὡς διευθυντὴς ὀρχήστρας ἐν Δουβλίνῳ καὶ εἰς Κόβεντ-Γκάρντεν τοῦ Λονδίνου, ὁτὲ δὲ ὡς ὀξύφωνος εἰς «Drury Lane» τῆς ἀγγλικῆς πρωτευούσης. Ἔγραψε τὰ μελοδράματα: «Frederick the Great» καὶ «The King's proxy», διάφορα μελοδραμάτια, μουσικὴν σκηνῆς διὰ πλεῖστα δράματα, γκλής, μελῳδίας, δύο στοιχειώδεις μεθόδους ᾄσματος καὶ κλειδοκυμβάλου κ.λ. Γ. Σ.

— **Κοὺκ** (Cook), ***Ἰάκωβος.*** Ἄγγλος θαλασσοπόρος καὶ ἐξερευνητὴς (1728 — 1779). Ἐγεννήθη ἐν τῇ κώμῃ Μάρτον, τῆς κομιτείας Ὑόρκης, ἔνθα ὁ πατήρ του ἦτο γεωργός. Δωδεκαετὴς προσελήφθη ὡς ναυτόπαις εἰς πλοῖον ἐκτελοῦν πλόας ἐν τῇ Βορείῳ θαλάσσῃ καὶ τῇ Βαλτικῇ. Τῷ 1755 εἰσῆλθεν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, κατόπιν δὲ τετραετοῦς ὑπηρεσίας, τῇ συστάσει τοῦ διοικητοῦ του, διωρίσθη διαδοχικῶς κυβερνήτης διαφόρων μικρῶν πολεμικῶν πλοίων. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Σάουντερς ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Κουΐμπεκ, ἐκτελέσας λαμπρὰς χαρτογραφικὰς ἐργασίας. Συγχρόνως διεκρίθη ὡς μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος ἐκ τῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου τῆς 5 Αὐγούστου 1766. Τῷ 1768 διωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς, ἥτις ὡρίσθη ὅπως ἐκτελέσῃ παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐπικειμένης διελεύσεως τῆς Ἀφροδίτης διὰ τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου καὶ ἐνεργήσῃ γεωγραφικὰς ἐρεύνας ἐν τῷ νοτίῳ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ. Ἀπέπλευσεν ἐπιβὰς τοῦ «Ἐντέβωρ», 370 τόννων, συνοδευόμενος ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημόνων, ἐν οἷς περιελαμβάνετο καὶ ὁ σὲρ Ἰωσὴφ Μπάνκς, καὶ τὴν 13 Ἀπριλίου 1769 ἔφθασεν εἰς Ταϊτήν, ἔνθα καὶ παρετηρήθη ἡ διέλευσις τὴν 3 Ἰουνίου. Ἐκεῖθεν ἀπέπλευσεν εἰς ἀναζήτησιν τῆς μεγάλης ἠπείρου, ἥτις ὑπετίθετο τότε ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῷ νοτίῳ Εἰρηνικῷ, ἐξηρεύνησε τὰς νήσους Σοσάϊετυ καὶ περιέπλευσε τὴν Νέαν Ζηλανδίαν, ἐπισταμένως ἐξερευνήσας τὰς ἀκτὰς αὐτῆς ἐπὶ ἓξ μῆνας καὶ χαρτογραφήσας αὐτὰς διὰ πρώτην φορὰν ἐπακριβῶς. Αἱ ἀπόπειραί του διεισδύσεως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐματαιώθησαν ἐκ τῆς ἐχθρότητος τῶν ἰθαγενῶν. Ἐκ Νέας Ζηλανδίας προὐχώρησεν εἰς τὴν Νέαν Ὁλλανδίαν ἢ Αὐστραλίαν καὶ ἐξηρεύνησε μὲ τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν τὰς ἀκτάς της. Καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐχθρότης τῶν ἰθαγενῶν περιώρισε τὰς παρατηρήσεις καὶ μελέτας του εἰς τὰς ἀκτάς. Ἐκ τῆς Αὐστραλίας ἔπλευσεν εἰς Βαταβίαν, πεισθεὶς καθ' ὁδὸν ὅτι (ὡς ὁ Τόρρες εἶχε πρῶτος ἀποδείξει τῷ 1607) ἡ Νέα Γουϊνέα οὐδόλως ἀπετέλει προέκτασιν μεγαλυτέρου ὄγκου γῆς πρὸς νότον. Φθάσας εἰς Ἀγγλίαν διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος τὴν 12 Ἰουνίου, προήχθη εἰς ὑποπλοίαρχον καὶ διωρίσθη ἀρχηγὸς νέας ἀποστολῆς, ἀποσκοπούσης ὅπως ἐξετάσῃ καὶ λύσῃ, κατὰ τρόπον ὁριστικὸν καὶ ἀναμφισβήτητον, τὸ ζήτημα τῆς ὑπάρξεως ἢ μὴ τῆς ὑποτιθεμένης μεγάλης νοτίας ἠπείρου. Μετὰ τοῦ «Ρεζολιοῦσον», 426 τόννων, καὶ τοῦ «Ἀντβέντσιουρ», 350 τόννων, καὶ 193 ἀνδρῶν, ἀπέπλευσεν ἐκ Πλύμουθ τὴν 13 Ἰουλίου 1772, ἔφθασεν εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ προχωρήσας ΝΑ. (Νοέμβριον), διῆλθε διὰ τοῦ Ἀνταρκτικοῦ Κύκλου (16 Ἰανουαρίου 1773) καὶ προὐχώρησεν εἰς Νέαν Ζηλανδίαν (26 Μαρτίου) χωρὶς ν' ἀνακαλύψῃ γῆν. Ἐκεῖθεν συνέχισε τὰς ἐρεύνας του, ἀνερχόμενος καὶ κατερχόμενος τὸν νότιον Εἰρηνικὸν καὶ εἰσδύσας εἰς τὴν 67°31′ καὶ πάλιν εἰς τὴν 71°10′ Ν μὲ ἄμεσον τὸν κίνδυνον καταστροφῆς ἐκ τῶν πλωτῶν πάγων, ἀλλ' ἱκανοποιηθεὶς διότι ἀπέδειξεν ἀδύνατον τὴν ὕπαρξιν ἠπείρου πρὸς τὸ πέλαγος ΝΑ. τῆς Νέας Ζηλανδίας. Ἔπειτα προὐχώρησεν εἰς τὴν νῆσον Ἤστερ, τῆς ὁποίας τὴν θέσιν διὰ πρώτην φορὰν καθώρισεν ἐπακριβῶς, παρατηρήσας καὶ συγγράψας τὰ γιγαντιαῖα ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα ὁ πρῶτος ἀνακαλύψας τὴν νῆσον Ρογκεβάϊν κατέστησε γνωστά. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐξήτασε καὶ καθώρισεν ἀκριβέστερον τὰς νήσους Μαρκησίαν καὶ Νόνγκα ἢ Φιλικάς. Κατόπιν παραμονῆς ἐν Ταϊτῇ πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ ἀνεφοδιασμόν, διέσχισε τὸν κεντρικὸν Εἰρηνικὸν πρὸς τὰς Νέας Ἑβρίδας, ὡς ἐπωνόμασε τοῦ Κίρο τὴν Νοτίαν Γῆν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (ὄνομα διατηρηθὲν καὶ εἰς τὴν σημερινὴν νῆσον Espiritu Santo), τὰς ὁποίας ὁ Μπουγκαινβὶλ εἶχεν ὀνομάσει Μεγάλας Κυκλάδας (Grandes Cyclades). Ἡ θέσις, ἡ ἔκτασις, ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν διὰ πρώτην φορὰν ὡρίσθησαν μετὰ τοσαύτης ἀκριβείας. Ἠκολούθησαν αἱ ἐντελῶς νέαι ἀνακαλύψεις τῆς Νέας Καληδονίας, τῆς νήσου Νόρφολκ καὶ τῆς νήσου τῶν Πεύκων. Ἐπεσκέφθη καὶ πάλιν τὴν Νέαν Ζηλανδίαν, διέσχισε τὸν Εἰρηνικὸν ἀπὸ Δ. πρὸς Α. καθ' ὅλην τὴν ἔκτασίν του ἀπὸ τῆς Ν. Αὐστραλίας πρὸς τὴν Γῆν τοῦ Πυρός. Περιέπλευσε τὸ ἀκρωτήριον Χόρν, ἀνεκάλυψε τὴν νῆσον τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομα Νοτία Γεωργία, τὴν Γῆν Σάντουϊτς, διέσχισε τὸν νότιον Ἀτλαντικόν, ἐπεσκέφθη καὶ πάλιν τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, προχωρήσας μέχρι τῶν Ἀζορῶν. Οὕτως ἐκάλυψεν ἀπόστασιν ὑπερβαίνουσαν τὰς 20.000, λεύγας ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὸ τριπλάσιον σχεδὸν τῆς σημερινῆς περιφερείας τῆς γῆς. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀπέδειξε τὴν δυνατότητα τῆς διατηρήσεως ἀνδρῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ ἐπὶ ἔτη μὲ ἀσημάντους ἀπωλείας. Ἐκ τῶν 118 ἀνδρῶν ὁ Κοὺκ ἀπώλεσε μόνον ἕνα ἐντὸς 1.000 ἡμερῶν. Ὁ Κοὺκ ἔφθασεν εἰς Πλύμουθ τὴν 25 Ἰουλίου 1775. Τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον ταξίδιον τοῦ Κοὺκ ἀπέβλεπε κυρίως εἰς τὸ νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα τῆς βορειοδυτικῆς διόδου, ἐντελῶς ἐγκαταλειφθὲν πρὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΖ′ αἰῶνος. Ἔλαβεν ὁδηγίας νὰ πλεύσῃ πρῶτον εἰς τὸν Εἰρηνικὸν διὰ τῆς ἀλύσεως τῶν προσφάτως ἀνακαλυφθεισῶν νήσων καὶ φθάνων εἰς τὴν Νέαν Ἀλβιῶνα νὰ προχωρήσῃ πρὸς Β. μέχρι τοῦ πλάτους 65°, προσπαθῶν νὰ ἐξεύρῃ δίοδον εἰς τὸν Ἀτλαντικόν. Πλεῖστα ἄλλα πλοῖα εἶχον συγχρόνως ἐξοπλισθῇ ὅπως ἐπιχειρήσουν δίοδον ἀντιθέτως, ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ πρὸς τὸν Εἰρηνικόν. Ἀποπλεύσας ἐκ Πλύμουθ τὴν 12 Ἰουλίου 1776 μὲ τὸ «Ρεζολιοῦσον», καὶ τὸ «Ντισκόβερυ» καὶ φθάσας εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, προὐχώρησε πρὸς τὴν Τασμανίαν, Νέαν Ζηλανδίαν καὶ νήσους Τόνγκα, ἀνακαλύψας καθ' ὁδὸν πλείστας νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους Κούκ. Ἐκ τῆς Ταϊτῆς προχωρήσας πρὸς Β. ἀνεκάλυψε καὶ πάλιν τὰς νήσους Χαβάης καὶ Σάντουϊτς, τὰς μεγαλυτέρας καὶ σπουδαιοτέρας τοῦ Πολυνησιακοῦ ἀρχιπελάγους (Φεβρουάριος 1778). Αὗται ἐθεάθησαν τὸ πρῶτον ἴσως ὑπὸ τοῦ Ἱσπανοῦ θαλασσοπόρου Γκαετάνο τῷ 1555, ἀλλ' ἡ ὕπαρξίς των ἐτηρήθη μυστικὴ ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, πρὸ πολλοῦ δὲ εἶχον λησμονηθῆ. Προσεγγίσας εἰς τὴν δυτικὴν ἀμερικανικὴν ἀκτὴν ἐπὶ 44°55′ Β. ἐξηρεύνησε ταύτην ἐπισταμένως καὶ λεπτομερῶς μέχρι τοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ καὶ ἔτι περαιτέρω, φθάσας εἰς τὴν 70°41′, ἔνθα εὗρε τὴν δίοδον φρασσομένην ὑπὸ ἠπείρου ἐκ πάγων, ὑψουμένης 4 μ. ὑπὲρ τὸ ὕδωρ καὶ ἐκτεινομένης εἰς ὅσην ἀπόστασιν ἠδύνατο νὰ φθάσῃ ἡ ἀνθρωπίνη ὅρασις. Τὸ ἀκρότατον σημεῖον τὸ ὁρατὸν ἐπὶ τῆς ἀμερικανικῆς ἀκτῆς (εἰς τὴν ΒΔ. ἐσχατιὰν τῆς Ἀλάσκας) ὠνόμασε Παγωμένον Ἀκρωτήριον. Προχωρῶν πρὸς τὸν Βερίγγειον πορθμὸν ἀνεκάλυψε καὶ ὠνόμασε τὸν πορθμὸν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου καὶ τοῦ πρίγκιπος Γουλιέλμου καθὼς καὶ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας, τὴν δυτικωτέραν ἄκραν τῆς βορείου Ἀμερικῆς, τὴν ὁποίαν οὐδέποτε εἶχεν ἴδει προηγουμένως Ἄγγλος θαλασσοπόρος. Ἀκολούθως ἐπεσκέφθη τὰς ἀσιατικὰς ἀκτὰς τοῦ Βεριγγείου πορθμοῦ (τὸ ΒΑ. ἄκρον τῆς Σιβηρίας), προὐχώρησε πρὸς τὴν ὁμάδα Χαβάης, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωσε τὸ ὄνομα τοῦ φίλου καὶ προστάτου του λόρδου Σάντουϊτς. Ἐπεσκέφθη τὴν Μαοῦϊ καὶ αὐτὴν τὴν Χαβάην, ἐν τῇ τελευταίᾳ δὲ ἐφονεύθη τὴν 14 Φεβρουαρίου 1779, συμπλακεὶς μὲ ἰθαγενεῖς καὶ ἀπομείνας μόνος. Ἡ μνήμη του ἐτιμήθη ἰδιαιτέρως καὶ ἐν τῇ πατρίδι του καὶ εἰς τὰς ξένας αὐλάς, ἀλλ' ἐν τῇ ζωῇ του ἡ ἀμοιβὴ ἦτο ἀσυγκρίτως κατωτέρα τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας προσέφερεν. Ἡ ἀξία του ὡς διοικητοῦ, ὡς παρατηρητοῦ καὶ ὡς πρακτικοῦ ἰατροῦ ὑπῆρξε μεγίστη. Κατεπολέμησεν ἐπιτυχῶς καὶ κατενίκησε τὸ σκορβοῦτον, ἡ δὲ γεωγραφικὴ καὶ τοπογραφικὴ ἐργασία του ὑπῆρξε πολύτιμος. Ἴσως ὅμως περισσότερον πάντων ἡ διοικητικὴ του ἱκανότης ὑπερέχει πάσης ἄλλης ἀρετῆς του, καθ' ὅσον κατώρθωσεν, ὑπὸ δυσμενεστάτας συνθήκας, ὄχι μόνον νὰ συγκρατῇ τοὺς ἄνδρας του, ἀλλὰ καὶ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτοὺς ἀφοσίωσιν καὶ ἀγάπην πρὸς ἔργον, τὸ ὁποῖον διαρκῶς συνήντα δυσχερείας καὶ κινδύνους. Δ. Σ. Δ.

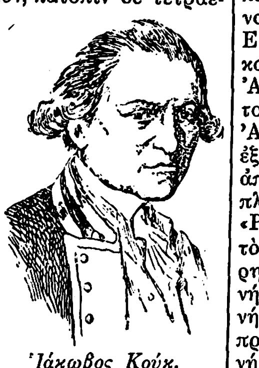

Ἰάκωβος Κούκ.

— **Κοὺκ** (Kook), *σὲρ* ***Ἰωσήφ.*** Αὐστραλὸς πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1860. Ἤρξατο τοῦ σταδίου του ὡς ἐργάτης ἀνθρακωρυχείου, τῷ δὲ 1885, μεταλλωρύχος εἰσέτι, μετηνάστευσεν εἰς Αὐστραλίαν καὶ ταχέως κατέστη ἐπιφανὲς μέλος τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος ἐν Νέᾳ Νοτίῳ Οὐαλλίᾳ, ἔνθα ἐγκατεστάθη. Τῷ 1895 ἐξελέγη βουλευτής, τῷ δὲ 1898 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Μεταλλείων καὶ τῆς Γεωργίας, παραιτηθεὶς τῷ 1899. Τῷ 1901 ἐπανεξελέγη βουλευτής, διαδεχθεὶς τὸν σὲρ Γεώργιον Ρέϊντ, ὡς ἀρχηγὸς τῶν φιλελευθέρων. Τῷ 1913 ἐγένετο πρωθυπουργός, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τὸ ἑπόμενον ἔτος προκηρυχθεισῶν νέων ἐκλογῶν, καθ' ἃς οἱ ἀντίπαλοί του ἐργατικοὶ ἐπεκράτησαν. Τῷ 1917 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν συνασπισμοῦ, ὡς ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, καὶ τῷ 1918 ἐγένετο εὐπατρίδης. Τῷ 1919 περιελήφθη μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Αὐστραλίας εἰς τὸ συνέδριον τῆς Εἰρήνης καὶ τῷ 1920 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Δ. Σ. Δ.

— **Κοὺκ** (Cook), ***Φρειδερῖκος-Ἀλβέρτος.*** Ἀμερικανὸς ἐξερευνητής, γεννηθεὶς τὸν Ἰούνιον τοῦ 1865 ἐν Καλλικοὺν τῆς πολιτείας Καλιφορνίας. Ἐσπούδασεν ἰατρικήν, συνώδευσε δὲ τὸν Πῆρυ, ὡς ἰατρός, εἰς τὴν ἀποστολήν του πρὸς τὸν Βόρειον Πόλον (1891—1892). Ὑπηρέτησεν εἰς τὴν βελγικὴν ἀποστολὴν πρὸς τὸν Νότιον Πόλον (1897—1899) καὶ τῷ 1903—1906 ἡγήθη ἀποστολῆς πρὸς τὸν Βόρειον Πόλον, ἰσχυρισθεὶς ὅτι ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ ὄρους Μακίνλεϋ, τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς (6.125 μ.). Τῷ 1907 ἐξεκίνησε διὰ τὸν βόρειον Πόλον καὶ τὸν Σεπτέμβριον 1909 ἀνήγγειλεν ὅτι ἔφθασεν εἰς αὐτόν. Ἡ ἀναγγελία αὕτη προὐκάλεσε ζωηροτάτην αἴσθησιν, ὠργανώθησαν ἑορταὶ πρὸς τιμήν του ὑπὸ διαφόρων ἐπιστημονικῶν ὀργανώσεων, ὁπότε ὁ συμπατριώτης του καὶ πρώην ἀρχηγός του Πῆρυ ἐβεβαίωσεν ὅτι οὐδέποτε ὁ Κοὺκ ἔφθασεν εἰς τὸν Βόρειον Πόλον. Ἠκολούθησε πολεμική, τοῦ τύπου διαιρεθέντος εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα, μέχρις ὅτου ὁ Κοὺκ ἀνέθεσε τὴν ὑπόθεσίν του εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κοπεγχάγης, τὸ ὁποῖον ὥρισεν ἐπιτροπὴν ἐξ εἰδικῶν ἐπιστημόνων πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας. Ἡ ἐπιτροπὴ ἀπεφάνθη, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1909, ὅτι ὁ Κοὺκ δὲν παρέσχεν ἐπαρκεῖς ἀποδείξεις ὅτι ἔφθασε πράγματι εἰς τὸν Βόρειον Πόλον. Κατόπιν τούτου αἱ ἀφηγήσεις καὶ βεβαιώσεις του αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὰ ἔργα του «Εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Ἠπείρου» (1908), «Ἡ ἄφιξίς μου εἰς τὸν Βόρειον Πόλον» (1909) καὶ ἄλλα ἐκρίθησαν ψευδεῖς. Τῷ 1923 ὁ Κοὺκ κατεδικάσθη εἰς δεκατετραετῆ φυλάκισιν ἐπὶ ἀπάτῃ, ὡς ἐκχωρήσας ἀνυπάρκτους τεραστίας πετρελαιοφόρους ἐκτάσεις ἐν τῷ Νοτίῳ Πόλῳ, τὰς ὁποίας δῆθεν ἀνεκάλυψεν ὁ ἴδιος. Τῷ 1927 ἐπέτυχε πενταετῆ διακοπὴν τῆς φυλακίσεώς του, δώσας τὸν λόγον τῆς τιμῆς του ὅτι θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν φυλακὴν εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν δὲν ἀπονεμηθῇ εἰς αὐτὸν ἐν τῷ μεταξὺ χάρις. Δ. Σ. Δ.

Κοὺκ ***νῆσοι*** (Kook Islands), ἢ ***Χέρβεϋ ἀρχιπέλαγος***, ἢ ***Κοὺκ ἀρχιπέλαγος***, καὶ ***Κοὺκ Πολύνησον*** *[Γεωγρ.]*. Ἀρχιπέλαγος τῆς Ὠκεανίας ἐν τῇ Πολυνησίᾳ. Ἀνήκει εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ κεῖται μεταξὺ τῶν 18° 30′ καὶ 22° Ν. πλ. καὶ τῶν 157° 10′ καὶ 163° 10′ Δ. μήκ. Ἔχει ἔκτασιν 368 τ. χλμ. καὶ 13 877 κατοίκους, ὧν οἱ 13.520 ἰθαγενεῖς, ἀνήκοντες εἰς τὴν μαλαϊκὴν φυλήν. Ἡ κυριωτέρα τῶν νήσων τοῦ ἀρχιπελάγους τούτου εἶναι ἡ

Digitized by Google

Ραροτόνγκα, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 81 τ. χλμ. καὶ 4.000 κατ., μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἀβαρούα. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι ὀρεινόν, φθάνον μέχρι 400 μ. ὕψους. Ταύτην ἀκολουθοῦν κατὰ σειρὰν σημασίας ἡ νῆσος *Μαγκάϊα*, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 67 τ. χλμ. καὶ 2.406 κατ., ἥτις ἀνεκαλύφθη τῷ 1777, ἡ *Ἀϊουτουτάκι*, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 50 τ. χλμ., 1600 κατ. καὶ ὕψος 137 μ., ἡ *Μάνκι* ἢ *Πάρρυ*, μὲ 450 κατ., ἡ *Μετίκρο* μὲ 200 κατ., ἡ *Ἀτιοὺ* ἢ *Βατιοὺ* μὲ 1000 κατ., τῆς ὁποίας τὸ ἔδαφος εἶναι εὐφορώτατον, παράγον κυρίως ἰνδοκάρυα, ἡ *Τακουτέα* ἢ *Φενουαΐτι*, τὸ σύμπλεγμα τῶν *Χέρβεϋ*, ἀνακαλυφθὲν τῷ 1777 καὶ ὀνομασθὲν ὑπὸ τοῦ Κοὺκ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν τῆς Ἀγγλίας, τὸ σύμπλεγμα τοῦ *Πάλμερστον*, κείμενον πρὸς τὰ ΝΔ. τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν νήσων καὶ ἀποτελούμενον ἀπὸ μικρὰς χθαμαλὰς καὶ ἀκατοικήτους νησῖδας. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ ἄλλαι τινὲς μικρότεραι νῆσοι, κατοικούμεναι ὑπὸ ὀλίγων ἁλιέων. Τὸ ἀρχιπέλαγος τοῦτο ἀνεκαλύφθη τῷ 1773 ὑπὸ τοῦ Κούκ, ὁ ὁποῖος ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἐπεσκέφθη πάσας τὰς νήσους, αἵτινες ἐξηρευνήθησαν βραδύτερον. Εἶναι πᾶσαι κοραλλιογενεῖς, πλὴν τῆς Ραροτόνγκα, ἥτις εἶναι ἡφαιστειογενής. Ἡ ἐν αὐταῖς χλωρὶς καὶ πανὶς εἶναι συγγενὴς πρὸς τὴν τῆς νήσου Ταϊτῆς. Τὸ κλῖμα εἶναι τροπικὸν καὶ ὑγιεινόν. Οἱ κάτοικοι προῆλθον ἐκ τῆς πρὸς τὰ ΒΔ. κειμένης νήσου Σαμόας, ἦσαν δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνακαλύψεως αὐτῶν ἀνθρωποφάγοι. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐξεπολιτίσθησαν καὶ προσηλυτίσθησαν ὑπὸ τῶν ἱεραποστόλων εἰς τὸν προτεσταντισμόν. Τῷ 1890 ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν νῆσον εἶδος αὐτοδιοικήσεως ἀσκουμένης ὑπὸ συμβουλίου, τοῦ ὁποίου μετέχουν ἰθαγενεῖς ἀρχηγοὶ καὶ τοῦ ὁποίου αἱ ἀποφάσεις, διὰ νὰ γίνουν ἐκτελεσταί, πρέπει νὰ κυρωθοῦν ὑπὸ τῶν δύο διοικητῶν. Τοὺς διοικητὰς τούτους διορίζει ἡ κυβέρνησις τῆς Νέας Ζηλανδίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάγονται αἱ νῆσοι ἀπὸ τοῦ 1901. Μ. Δ. Β.

—*[Φιλοτελ.]* Αἱ νῆσοι τοῦ Κοὺκ ἀπέκτησαν τὰ πρῶτα γραμματόσημα κατὰ τὸ 1892. Ταῦτα ἀπηρτίζοντο ἐξ ἑνὸς ὀρθογωνίου πλαισίου ἐκ μαιάνδρου φέροντος ἔσωθεν τὰς ἐπιγραφὰς COOK ISLAND FEDERATION-POSTAGE TENPENCE καὶ ἐν τῷ κέντρῳ 7 ἀστέρας ὅσαι καὶ αἱ κυριώτεραι τῶν νήσων. Κατὰ τὸ 1893 ἐξεδόθη νέα σειρὰ ἐξ 6 ἀξιῶν παριστῶσα τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνακαλύψαντος τὰς νήσους θαλασσοπόρου Κούκ. Τῷ 1898 ἐξεδόθη νέα σειρὰ παριστῶσα ἱπτάμενον πτηνόν. Ἐπηκολούθησαν ἕτεραι δύο ἐκδόσεις κατὰ τὰ ἔτη 1902 καὶ 1913 μὲ ἀμφοτέρας τὰς ἄνω παραστάσεις ἐναλλὰξ ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀξιῶν των. Ἡ τελευταία σειρὰ παρέμεινε ἐν κυκλοφορίᾳ μέχρι τοῦ 1919 ὁπότε ἐξεδόθησαν εἰδικὰ γραμματόσημα διὰ τὴν μεγαλυτέραν ἐκ τῶν νήσων RAROTONGA ἅτινα καὶ κυκλοφοροῦσιν ἔκτοτε εἰς ἅπαν τὸ Πολύνησον Κούκ.

— Κοὺκ ὄρος (Mount Cook) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Νέας Ζηλανδίας ἐν τῇ Νοτίᾳ νήσῳ καὶ τῇ κομιτείᾳ τοῦ Μακένζη. Ἔχει ὕψος 3763 μ. καὶ θεωρεῖται τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Αὐστραλασίας. Οἱ ἰθαγενεῖς ὀνομάζουν αὐτὸ *Ἀοραγκί*, ἤτοι νεφελορρήκτης. Διὰ πρώτην φορὰν ἀνῆλθεν ἐπ' αὐτοῦ ὁ Ἄγγλος κληρικὸς καὶ ἐξερευνητὴς Σ. Γκρὴν μετὰ τῶν Ἑλβετῶν Κάουφμαν καὶ Φὼς τῷ 1882, ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς του ἔφθασε τῷ 1923 ὁ Βίγκλεϋ. Ἔχει πέντε μεγάλους παγετῶνας, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μεγαλύτερος ἔχει μῆκος 28 χλμ. καὶ καλεῖται Τασμάν. Τὸ ὄρος τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀξιοθεάτων τῆς χώρας καὶ συχνάζεται ὑπὸ πολλῶν ὀρειβατῶν καὶ περιηγητῶν, χάρις εἰς τὰς πολυαρίθμους ὁδοὺς καὶ γεφύρας, αἵτινες κατεσκευάσθησαν ἐν αὐτῷ καὶ τῶν καταλλήλων καταφυγίων καὶ ξενοδοχείων εἰς τοὺς πρόποδας καὶ τὰς κλιτῦς αὐτοῦ. Ἡ καλυτέρα ἐποχὴ τῆς ἀναβάσεώς του περιλαμβάνεται μεταξὺ τοῦ Δεκεμβρίου καὶ τοῦ Φεβρουαρίου. Μ. Δ. Β.

— Κοὺκ *πορθμὸς* (Cook Strait) *[Γεωγρ.]*. Πορθμὸς διασχίζων τὰς δύο μεγάλας νήσους, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν Νέαν Ζηλανδίαν. Τὸ μέγιστον πλάτος αὐτοῦ εἶναι 80 χλμ., τὸ δὲ ἐλάχιστον 25 χλμ. καὶ τὸ μῆκος 240 χλμ. Εἶναι βαθύτατος καὶ ἔχει κατεύθυνσιν ἀπὸ τὰ ΒΔ. πρὸς τὰ ΝΑ. Ἡ εἴσοδος αὐτοῦ πρὸς τὰ ΒΔ. περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Φάργουελ καὶ Ἤγκμοντ, ἡ δὲ ἔξοδος πρὸς τὰ ΝΑ. μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κάμπελ καὶ Πέλλισερ. Ἡ δι' αὐτοῦ ναυσιπλοΐα εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος, ἕνεκα τῶν ἰσχυρῶν ρευμάτων καὶ τῶν ἐπικρατούντων συνεχῶς σχεδὸν σφοδρῶν ἀνέμων. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1770 ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ θαλασσοπόρου Κούκ, τοῦ ὁποίου ἔλαβε βραδύτερον τὸ ὄνομα. Μ. Δ. Β.

Κούκα, ἢ ***Κουκάουα*** (Kuka) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ὑπὸ ἀγγλικὴν ἐντολὴν πρώην γερμανικῆς ἀποικίας Βορείου Νιγερίας, πρωτεύουσα τοῦ ἄλλοτε βασιλείου τῶν Νέγρων, ἀπέχουσα 7 περίπου χλμ. τῆς λίμνης Τσάντ. Μέχρι τοῦ 1893, ὅτε κατεστράφη ὑπὸ τῆς ἐπιδραμούσης φυλῆς τῶν Ραμπέχ, ἦτο ἀκμάζον ἐμπορικὸν κέντρον κτηνῶν, βάμβακος, δερμάτων καὶ δούλων καὶ εἶχεν 100.000 περίπου κατοίκους. Σήμερον ἔχει μόνον 20.000. Χ. Κ.

Κουκᾶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Κοιλανίου τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ. Κάτοικοι 55. Κ. Μ. Κ.

Κουκάκη *[Γεωγρ.]*. Λαϊκὴ ὀνομασία συνοικίας τῶν Ἀθηνῶν, ὑπαγομένης ἐπισήμως εἰς τὴν εὐρυτέρας ἐκτάσεως συνοικίαν Φιλοπάππου. Ὁρίζεται πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς λεωφόρου Συγγροῦ, δυτικῶς ὑπὸ τῆς συνοικίας τῶν παλαιῶν Σφαγείων, ἀπὸ δὲ τῆς Γαργαρέττας διὰ τῶν ὁδῶν Ἀ. Ζίνη καὶ Λαζαίων. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς οἰκίας Κουκάκη, ὅτε περὶ τὸ ἔτος 1910 ἡ ἑταιρεία τῶν τροχιοδρόμων καθώρισε πρὸ τῆς οἰκίας ταύτης ἰδίαν στάσιν τῶν εἰς τὸ Φάληρον κατερχομένων ὀχημάτων, χάριν τῶν ὀλίγων τότε ὑπαρχόντων οἰκημάτων (κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Καλλιθέας καὶ Γεωργίου Ὀλυμπίου). Σήμερον κατέστη τὸ κέντρον τῆς συνοικίας Φιλοπάππου, ἔχουσα κανονικωτάτην ρυμοτομίαν καὶ ἐμπορικὰ καταστήματα, ἔτι δὲ δύο μεγάλα ξυλουργεῖα. Φωτίζεται δι' ἠλεκτρικοῦ φωτὸς παραγομένου ἐξ ἰδίου ἐργοστασίου, παραρτήματος τοῦ κεντρικοῦ τοιούτου ἐν τῇ συνοικίᾳ Χαροκόπου. Ι. Σ. Σ.

Κουκάκι *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἄνω Βάθειας τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτοικοι (1928) 22.

κουκάλογο (τὸ) *[Ζωολ.]*. Εἶδος ἁρπακτικοῦ ἀποδημητικοῦ πτηνοῦ (βλ. λ. *νεόφρων*).

Κουκὰν *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Σιβηρίας, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Οὔρμιν. Ἔχει μῆκος 106 χλμ., πλάτος δὲ 20—60 μ. Σ. Κ. Π.

— Κουκὰν-Σικὰν *[Γεωγρ.]*. Διακλάδωσις τῶν νοτίων Οὐραλίων ὀρέων τῆς Σιβηρίας, ἐκτεινομένη κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Ἰρεντὶκ (ὑψ. 1346 ποδ.). Σ. Κ. Π.

κουκαρᾶς (ὁ) *[Λαογρ.]*. Πρακτικὸν ἡμερολόγιον, χρησιμοποιούμενον ἐν Πόντῳ διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ χρονικοῦ διαστήματος τῆς νηστείας τοῦ Πάσχα. Λαμβάνουν ἓν κρόμμυον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐμπηγνύουν ἑπτὰ πτερὰ ὄρνιθος, συμβολίζοντα τὰς ἰσαρίθμους ἑβδομάδας τὰς μεσολαβούσας ἀπὸ τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας μέχρι τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, καὶ εἶτα τὸ ἀναρτοῦν εἰς τὸ μέσον τῆς τραπεζαρίας συνήθως. Καθ' ἑκάστην παρερχομένην Κυριακὴν ἢ Δευτέραν ἀποσποῦν ἐκ τοῦ κουκαρᾶ καὶ ἀπὸ ἓν πτερὸν λέγοντες: «ἐπέθανεν τῆς Παναγίας ἡ καλόγρια», ὑπονοοῦντες μὲ τὴν λέξιν καλόγρια τὴν ἑβδομάδα, τὴν δὲ Κυριακὴν τοῦ Πάσχα, ὅτε μένει τὸ τελευταῖον πτερόν, πετοῦν ὁλόκληρον τὸν κουκαρᾶν. Ε. Ι. Χ.

Κουκέας. Κατήγετο ἐκ Μάνης καὶ ἀναφέρεται ὅτι ἐδολοφόνησε τὸν περιβόητον κλέφτην τοῦ ΙΗ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος Ζαχαριᾶν Μπαρμπιτσιώτην. Μολονότι ἡ πληροφορία ἔκτοτε ἠμφεσβητήθη, φαίνεται ὅτι, περὶ τὸ 1806, ὁ Ἰργιάλα βέης (Τοῦρκος ὑποναύαρχος) Σερεμὲτ βέης, διαταχθεὶς νὰ ἀποπερατώσῃ τὸν διωγμὸν τῶν κλεφτῶν τῆς Πελοποννήσου, ὑπεσχέθη τὴν ἡγεμονίαν τῆς Μάνης εἰς ἐκεῖνον, ὅστις θὰ τοῦ παρέδιδε ζῶντα τὸν Ζαχαριᾶν. Ὁ Κουκέας, κουμπάρος τοῦ περιφήμου ἀρχηγοῦ τῶν κλεφτῶν, τὸν παρέσυρεν εἰς τὸν πύργον του, ἐκεῖ δὲ τὸν ἐφόνευσεν. Ὅταν ὅμως ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Σερεμὲτ βέην τὴν ἀμοιβήν του, ἀπηγχονίσθη παρ' αὐτοῦ, ὡς φονεύσας καὶ οὐχὶ παραδώσας τὸν ἥρωα, πράγματι ὅμως διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ δοθῇ εἰς τὸν Κουκέαν τὸ μπὰς-μπεϊλίκι. Κατ' ἄλλας πληροφορίας ὁ Κουκέας ἐξεδίκησε παλαιὰν προσβολὴν τοῦ Ζαχαριᾶ ἐναντίον νεαρᾶς συγγενοῦς του. Γ. Δ. Κ.

Κούκεσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ζακύνθου, ἐν τῇ ὁμωνύμῳ τῇ νήσῳ ἐπαρχίᾳ καὶ νομῷ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ τέως δήμου Μεσογαίων, συνδέεται μετὰ τῆς Ζακύνθου δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 363. Χ. Δ.

κουκὶ (τό)· ὀρθότερον *κουκκὶ* (βλ. λ.).

κουκία (ἡ) (Cookia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυτοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὴν *κουκίαν τὴν στικτὴν* (Cookia punctata), δένδρον ἰθαγενὲς τῆς Κίνας καὶ τῶν Μολούκων νήσων καὶ καλλιεργεῖται διὰ τὸν ἐδώδιμον καρπόν του, ὅστις ἔχει γεῦσιν εὐχάριστον, εἶναι ἀρωματικὸν καὶ φθάνει τὸ μέγεθος καρύου. Δ. Ν. Π.

κουκκάνια (cuccagna, γαλλ. cocagne). Λαϊκὴ ἑορτή, ἐν τῇ δυτικῇ ἰδίως Εὐρώπῃ, κατὰ τὴν ὁποίαν διανέμονται διάφορα δῶρα, κυρίως τρόφιμα καὶ ποτά. Ἕλκει τὴν ἀρχήν της πιθανῶς ἐκ Νεαπόλεως, ὅπου ἐμφανίζεται κατὰ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην κατεσκευάζετο εἰς μίαν τῶν πλατειῶν τῆς Νεαπόλεως τεχνητὸν ἡφαίστειον ἐν ἐκρήξει, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Βεζουβίου, τὸ ὁποῖον ἐξεσφενδόνιζεν ἀλλάντας, ἐψημένα κρέατα, μακαρόνια κλπ., τὰ ὁποῖα ἐκυλίοντο ἐπὶ τοῦ τετριμμένου τυροῦ, μὲ τὸν ὁποῖον ἦτο κεκαλυμμένον τὸ ἡφαίστειον. Ὁ λαὸς διηγκωνίζετο καὶ διεπληκτίζετο πρὸς ἀπόκτησιν τῶν δώρων. Κατόπιν τὸ τεχνητὸν ἡφαίστειον ἀντικατεστάθη δι' ὑψηλοῦ ἱστοῦ, ὀνομασθέντος «ἱστοῦ τῆς κουκκάνιας», ἐμπεπηγμένου εἰς τὸ μέσον τῆς πλατείας καὶ ἠλειμμένου διὰ λίπους ἢ σάπωνος, ὥστε ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἀναρρίχησις νὰ καθίσταται δύσκολος. Ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ἱστοῦ τούτου ἀνηρτῶντο τὰ διὰ τὸν λαὸν προοριζόμενα δῶρα, ἅτινα ἐλάμβανον ὅσοι κατώρθωνον νὰ ἀναρριχηθοῦν μέχρις αὐτῶν. Ὁ «ἱστὸς τῆς κουκκάνιας» χρησιμοποιεῖται, ἀκόμη καὶ σήμερον, ὡς μία ἐκ τῶν θεαματικωτέρων παιδιῶν, εἰς διαφόρους λαϊκὰς καὶ φιλανθρωπικὰς ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις. Ἡ λέξις cuccagna, ἐξ ἧς προέκυψαν καὶ αἱ ἀνάλογοι ὀνομασίαι ἄλλων γλωσσῶν, ἀνήκει εἰς τὴν διάλεκτον τῆς Νεαπόλεως καὶ θεωρεῖται πιθανὸν ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ cuocere (ψήνω). Ἐκ τῆς λέξεως ταύτης προέκυψε καὶ ἡ φράσις «χώρα τῆς κουκκάνιας», σημαίνουσα φανταστικὴν χώραν ἀπολύτου εὐδαιμονίας. Ὁ Βοκκάκιος περιγράφει μίαν τοιαύτην χώραν εἰς τὸ τρίτον διήγημα τῆς ὀγδόης ἡμέρας τοῦ «Δεκαημέρου» του. Μ. Δ. Β.

κουκ(κ)ὶ (τό)· κύαμος τὸ ὄσπριον: «κουκιὰ ξεφλουδισμένα, — ἀξεφλούδιστα», παροιμ. «κουκκιὰ τρώς, κουκκιὰ μαρτυρᾷς» ἢ «— μολογᾷς» ἐπὶ ἀνθρώπου ἀφελοῦς, μὴ δυναμένου νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰς αἰτίας τῶν πραγμάτων· || κόκκος, ἄλλως *σπυρί*, *κουκούτσι*: «δὲν ἔχει κουκκὶ γνώση» (ὑποκοριστικὸν τοῦ *κόκκος*, ἀντὶ *κοκκίον*).

—*[Μαγειρ.]* Τὰ *κουκκιὰ* εἶναι εἶδος λαχανικῶν πολὺ γνωστὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κουζίναν. Προσφέρεται εἰς τὴν ἀγορὰν ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρις Ἀπριλίου ἢ Μαΐου. Τὰ κουκκιὰ χρησιμεύουν κυρίως διὰ τὴν κατασκευὴν νηστησίμων φαγητῶν κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν. Τὸ συνηθέστερον ἐξ αὐτῶν εἶναι αἱ «ἀγκινάρες μὲ κουκκιά». Πρὸς τοῦτο λαμβάνομεν μίαν ὀκᾶν κουκκιὰ καὶ 8—10 ἀγκινάρες. Καθαρίζομεν τὰ κουκκιὰ ἀπὸ τὸν ἐξωτερικόν τους φλοιόν, ἐκτὸς ἐὰν εἶναι πολὺ μικρὰ καὶ τρυφερά, ὁπότε ἀφαιροῦμεν μόνον τὰς ἄκρας καὶ τὴν κλωστὴν τοῦ ἐξωτερικοῦ φλοιοῦ. Ἐπίσης καθαρίζομεν τὶς ἀγκινάρες ὡς ἑξῆς: ἀφαιροῦμεν τὰ ἔξω σκληρὰ φύλλα καὶ τὰ μένοντα τὰ κόπτομεν εἰς τὸ μέσον· ἐπίσης ἀφαιροῦμεν καὶ τὸ χνούδι ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἀγκινάρας, ἀφίνομεν ὀλίγον κοτσάνι ἐπ' αὐτῆς, τὰ δὲ ὑπόλοιπα τὰ καθαρίζομεν καὶ τὰ θέτομεν μαζί. Ἑκάστην ἀγκινάραν ποῦ καθαρίζομεν τρίβομεν καλὰ μὲ λεμόνι καὶ τὴν ρίπτομεν, καθὼς καὶ τὰ κουκκιά, εἰς λεκάνην μὲ νερό, ὅπου ἔχομεν στύψει 1—2 λεμόνια καὶ προσθέσει ὀλίγον ἅλας. Θέτομεν κατόπιν ἐντὸς κατσαρόλας ἐπὶ τῆς φωτιᾶς 1—2 ποτήρια τοῦ κρασιοῦ λάδι καὶ ἕνα κρεμμύδι κομμένο ψιλό. Ἀφοῦ ξανθίσῃ τὸ κρεμμύδι, προσθέτομεν μίαν κουταλιὰν ἀλεύρου, τὰ ἀνακατεύομεν καλῶς καὶ κατόπιν ρίπτομεν τὰ κουκκιὰ καὶ τὶς ἀγκινάρες καὶ τόσον νερό, ὅσον ἀρκεῖ διὰ νὰ σκεπασθοῦν τὰ λαχανικά. Κατόπιν προσθέτομεν ὀλίγον ἄνιθον κομμένον ψιλά, ἅλας, πιπέρι καὶ τὸν ζωμὸν ἑνὸς λεμονίου καὶ ἀφίνομεν ὅλα μαζὶ νὰ βράσουν. Ἀφοῦ βράσουν καλά, τὰ ἀφίνομεν νὰ κρυώσουν ὀλίγον καὶ τὰ σερβίρομεν. Ἐὰν ἔχουν ἀκόμη πολὺ νερό, τότε κρατοῦμεν τὸν ζωμόν, τὸν θέτομεν πάλιν εἰς τὴν φωτιὰν ὥστε νὰ πήξῃ καὶ κατόπιν περιχύνομεν μὲ αὐτὸν τὸ φαγητόν. Τὰ κουκκιὰ ξηραινόμενα καὶ κοπτόμενα καταλλήλως σχηματίζουν ὄσπριον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον γίνεται ἡ *φάβα* (βλ. λ.). Α. ΣΤ.

Κουκκὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κόγχη*.

κουκκίδα (ἡ), καὶ *κοκκίδα*· σημεῖον στίξεως, ἰδίᾳ ἡ τελεία στιγμή.

κουκκίζω· σπείρω, διασπείρω, διασκορπίζω· || ἐπιπάσσω, πασπαλίζω.

κοῦκκος (ὁ)· κόκκυξ τὸ πτηνόν: «λάλησε ὁ κοῦκκος», παροιμ. «ἕνας κοῦκκος δὲ φέρνει τὴν ἄνοιξη» ἐπὶ περιστάσεων καθ' ἃς χρειάζονται πολλοί, ἀρχ. «χελιδὼν μία ἔαρ οὐ ποιεῖ»· || «ἔμεινε—, ἀπόμεινε κοῦκκος» ἔμεινε μόνος, ἄνευ συντρόφου, διὰ τὸ λεγόμενον ὅτι οἱ κοῦκκοι μόνοι ἐκ τῶν πτηνῶν δὲν συνοικοῦσι κατὰ ζεύγη, ἀλλ' ἕκαστος μόνος· || μωρός, ἀνόητος, ἠλίθιος: «αὐτὸς εἶναι κοῦκκος, δὲν καταλαβαίνει τίποτε»· || πῖλος, ἰδίως τῶν ταξιδιωτῶν, κοιν. *σκοῦφος*.

κουκκοσάλι (τό)· (ἰδιωμ.) ἡ μὲ μικροὺς κόκκους χάλαζα, ἡ χονδρὴ χιὼν (ἐκ τοῦ *κόκκος*). Ι. Δ. Μ.

κουκκουβάγια (ἡ)· κοινὴ ὀνομασία τῆς γλαυκός, ἥτις παρ' ἀρχαίοις ἐκαλεῖτο καὶ *κικκάβη* ἐκ τῆς φωνῆς της *κικκαβαῦ* *(Ἀριστοφ.)*· || παροιμ. «ἄλλα τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ κι' ἄλλα τῆς κουκουβάγιας» ἐπὶ πραγμάτων μὴ ἐπιδεχομένων σύγκρισιν· || δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *χρυσάνθεμον τὸ σιτόχρουν*.

Digitized by Google

—*[Λαογρ.]* Παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ἡ *κουκκουβάγια* θεωρεῖται ὡς δυσοίωνον πτηνὸν τῆς ἐρημώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς, προελθὸν ἐκ τῆς μεταμορφώσεως δυστυχοῦς γυναικός, τῆς μητρὸς τοῦ κύκλου τῶν παραδόσεων καὶ ᾀσμάτων περὶ τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ. Κατ' ἄλλην αἰτιολογικὴν παράδοσιν, ἡ κουκκουβάγια «όταν σταυρῶσαν τὸ Χριστό, σήκωσε τὸ φουστάνι καὶ τόβαλε στὸ κεφάλι της καὶ πῆγε νὰ παρηγορήσῃ τὴν Παναγιά. Κι' ἡ Παναγιὰ τόσο εὐχαριστήθηκε γι' αὐτό, ποῦ τῆς ἔταξε πῶς θὰ τῆς στέλνῃ καθεμέρα μικρὰ πουλιὰ νάχῃ νὰ τρώῃ». Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον «τὴν κουκκουβάγια τὴν ἀκολουθοῦν πάντα μικρὰ πουλιά». [Πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις, σ. 187, 202, 937.] θ. π.

κουκκοῦδι (τό)· μικρὸν ἐξάνθημα ὡς κοκκίον, ἄλλως *σπυρί*.

κουκκούνινα (τὰ) */Βοτ./*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κερκὶς ἡ κερατώδης*.

κουκκούλλα (ἡ)· ἀντὶ *κουκούλλα* (βλ. λ.).

κουκκούλλι (τό)· ἀντὶ *κουκούλλι* (βλ. λ.).

κουκκουροβιθιὰ (ἡ) */Βοτ./*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κερκὶς ἡ κερωνιοειδής*.

κουκκοῦτσι (τό), καὶ ***κουκοῦτσι*** δημοτ., ὁ κόκκος, ὁ πυρὴν τῶν καρπῶν: «κουκκοῦτσα ἀπὸ ἐλιές, —ἀπὸ χουρμάδες,—ἀπὸ κεράσια,—ἀπὸ ροδάκινα κττ.»· || καθόλου ὁ σπόρος οἱουδήποτε καρποῦ: «κουκκοῦτσα ἀπὸ πορτοκάλλια,—ἀπὸ λεμόνια»· || τὸ γίγαρτον τῆς σταφυλῆς: «σταφίδα χωρὶς κουκκούτσια»· || μεταφ. ἐλάχιστον μέρος, μόριον, ἴχνος: «δὲν ἔχει κουκκοῦτσι μυαλό,—γνώση».

κούκλα (ἡ)· μικρὸν ὁμοίωμα ἀνθρώπου, πλαγγών, ὡς ἄθυρμα τῶν κορασίων ἰδίᾳ, ἄλλως *κόρη*: «κούκλα ἀπὸ γύψο, —ἀπὸ λάστιχο»· || τὸ ἀνδρείκελον τοῦ θεάτρου εἴτε νευρόσπαστον, ἄλλως *μαριονέττα*, εἴτε τοῦ Φασουλῆ· || τὸ ἀνδρείκελον τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων, τῶν ραφείων κττ. (βλ. *μαννεκέν*· || χαρακτηριστικὸν ὡραίας γυναικός: «μιὰ κούκλα ἔγινες»· || ὅταν τὸ ὁμοίωμα παριστᾷ παιδίον ἄρρεν ἢ ἄνδρα λέγεται *κοῦκλος*· || δεσμὶς νήματος: «μιὰ κούκλα καλτσόνημα».

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *κοῦκλα* ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς ἀρχαίους Αἰγυπτίους, ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὡς καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι καὶ Ρώμῃ (βλ. καὶ λ. *πλαγγών*). Κοῦκλαι ἦσαν ἐν χρήσει μεταξὺ τῶν Ἀράβων κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μωάμεθ, ὅστις λέγεται ὅτι καὶ ἐπείσθη ὑπὸ τῆς ἐννεαετοῦς συζύγου του Ἀϊσὲ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰ παίγνιά της μὲ τὰς κούκλας της. Καίτοι ἡ μωαμεθανικὴ θρησκεία ἀπαγορεύει τὴν κατασκευὴν ἀνθρωπομόρφων εἰδώλων, ἐν τούτοις αἱ κοῦκλαι δὲν ἐξέλιπον εἰς τὰς μωαμεθανικὰς χώρας. Αἱ κοῦκλαι εἶναι ἐπίσης κοινόταται ἐν Ἀφρικῇ. Μεταξὺ τῶν Βασαράμο αἱ κόραι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων κρατοῦν ἀπὸ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ πρώτου τέκνου των εἶδος κούκλας, ἥτις ὅμως οὐδόλως ὁμοιάζει πρὸς τὴν συνήθη. Ὀνομάζεται «μουάνα γιά» (=καρεκλόπαιδο), διότι τοποθετεῖται ἐπὶ καρέκλας ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἔχει δὲ μαγικὴν σημασίαν. Ὅμοιαι περίπου εἶναι καὶ αἱ αὐστραλιαναὶ κοῦκλαι.

Πολλὰ ἐγράφησαν διὰ τὴν σημασίαν τῆς κούκλας ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως. Ὁ Βίκτωρ Οὐγγὼ λέγει εἰς τοὺς «Ἀθλίους»: «Ἡ κοῦκλα εἶναι τὸ ἐπιτακτικώτερον καὶ συγχρόνως τὸ θελκτικώτερον ἔνστικτον τῆς παιδικῆς ἡλικίας τῆς γυναικός.... Τὸ πρῶτον τέκνον ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς τελευταίας κούκλας». Τὸ ἔνστικτον τοῦτο ἐκδηλοῦται περισσότερον εἰς ἡλικίαν ὀκτὼ καὶ ἐννέα ἐτῶν, ἀλλ' ἡ κοῦκλα δὲν ἐγκαταλείπεται εἰμὴ πολὺ βραδύτερον, ὑπάρχουν δὲ γυναῖκες ἀνύπανδροι ἢ ἄνευ τέκνων, αἱ ὁποῖαι συνεχίζουν τὴν συνήθειαν. Αἱ ὡραιότεραι μηχανικαὶ κοῦκλαι κατασκευάζονται ἐν Νυρεμβέργῃ τῆς Γερμανίας (βλ. λ. *παίγνια*). Ἡ χώρα, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ κοῦκλα κατέχει ἰδιαιτέραν θέσιν ἐν τῇ οἰκίᾳ, εἶναι αἱ Ἰνδίαι. Οἱ Ἰνδοὶ ἀφιερώνουν διὰ τὰς κούκλας ἰδιαίτερον δωμάτιον, τὰς περιποιοῦνται δὲ ὡς καὶ τὰ παιδία. Δίδονται ἑορταὶ χάριν αὐτῶν, ὁ δὲ γάμος τῆς κούκλας Ἰνδικῆς ἀριστοκράτιδος ἀποτελεῖ κοσμικὸν γεγονός, ἑορταζόμενος ὡς ὁ γάμος πραγματικῆς κόρης. Σήμερον αἱ κοῦκλαι, διαφόρων σχημάτων καὶ μεγεθῶν, εἶναι ἴσως κοινότεραι ἢ εἰς οἱανδήποτε ἄλλην ἐποχήν. Ὑπάρχουν δὲ σήμερον κοῦκλαι πραγματικὰ καλλιτεχνήματα, διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων ἀπασχολοῦνται διαπρεπεῖς καλλιτέχναι. Δ. Σ. Δ.

κούκλα (ἡ) */Βοτ./*. Δημώδης ὀνομασία ἰδίᾳ ἐν Γυθείῳ τοῦ φυτοῦ *ἀραβόσιτος ὁ κοινός*.

Κούκλαινα, *Νέα*— *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Μακεδονίας, ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα Φυτιᾶς (Τσορνόβου) τῆς ἐπαρχίας Ἠμαθίας (Βεροίας) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κεῖται μεταξὺ Βεροίας καὶ Ναούσης, ἐπὶ τῆς ἑνούσης τὰς δύο ταύτας πόλεις ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ, καὶ ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 665. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Διαβόρνιτσα*. Χ. Δ.

Κουκλαῖοι */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καρποχωρίου (Μποροβίκου) τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 277. Χ. Λ.

Κουκλέσι(ον) */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 395. Χ. Ι. Σ.

Κούκλια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Πάφου τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κάτ. 600, ἐξ ὧν οἱ 270 Ὀθωμανοί, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Τὰ Κούκλια εἶναι ἐκτισμένα ἐν μέρει ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς *Παλαιπάφου* (βλ. λ.). Ὑπὸ πολλῶν χρονογράφων τοῦ μεσαίωνος καὶ ἄλλων μεταγενεστέρων περιηγητῶν ἀναφέρονται ὑπὸ τὰ ὀνόματα Covocle, Couvoucles, *Κουβούκλια*, Cubuculum, Covocola, Covucla καὶ Conuclia. Κατὰ τὴν Λουζινιανικὴν περίοδον ἐν Κύπρῳ, τὰ Κούκλια ἀπετέλεσαν ἓν τῶν σημαντικωτέρων φεούδων, εἰς ὃ ὑπήγετο καὶ τὸ γοτθικοῦ ρυθμοῦ λουζινιανικὸν ἀνάκτορον, τὸ νῦν καλούμενον «Κάστρον» ἢ «Παλάτι».

Ἐκ τῶν δύο ἐκκλησιῶν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος ἡ μία, οὖσα ἀρχαιοβυζαντινή, εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν Παναγίαν Χρυσοπολίτισσαν, ἢ Καθολικήν, φέρει δὲ κεντρικὸν θόλον καὶ διατηρεῖ τμήματα ἀρχαίων τοιχογραφιῶν. Εἶναι ἐκτισμένη ἐξ ὑλικοῦ τοῦ παρακειμένου ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης Παφίας. Εἰς τὸν νότιον τοῖχον τῆς ἐκκλησίας, ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς θύρας ἐξωτερικῶς, εἶναι ἐκτισμέναι πλάκες, φέρουσαι ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς ἀφιερωμένας τῇ Ἀφροδίτῃ Παφίᾳ. Ἡ δέ, νεωτέρα οὖσα, εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸν ἀπόστολον Λουκᾶν. Κ. Μ. Κ.—Ο. Κ. Π

— **Κούκλια** */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Ἀμμοχώστου τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κεῖται παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἰδαλίου καὶ Δ. τῆς πόλεως Ἀμμοχώστου, μεθ' ἧς συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ. Κάτ. 175. Κ. Μ. Κ.

κουκλόπαννο (τό), καὶ πληθ. *κουκλόπαννα*· πανιὰ καὶ ἐνδύματα τῆς κούκλας τῶν κορασίων.

«Κοὺ-Κλοὺξ-Κλὰν» (Ku-Klux-Klan). Ὄνομα μυστικῆς ἑταιρείας, συμπηχθείσης ἐν Ἡν. Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς, μὲ σκοπὸν τὴν προστασίαν τῶν δικαιωμάτων τῶν Ἀμερικανῶν πολιτῶν λευκῆς φυλῆς ἔναντι τῶν μαύρων.

—*/Ἐγκυκλ./* Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῶν Κ.Κ.Κ. ἐν Ἀμερικῇ ὑπῆρξεν ἄμεσος συνέπεια τοῦ ἀνθενωτικοῦ πολέμου, ὁ ὁποῖος ἔγινε μεταξὺ τῶν κρατῶν τοῦ Νότου, μὴ δεχομένων τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων καὶ τὴν εἴσοδόν των εἰς τὴν

Τελετὴ μυήσεως καὶ ὁρκωμοσίας νέων μελῶν τῆς Κ. Κ. Κ.

ἀμερικανικὴν ἕνωσιν, ἀπὸ τῆς ὁποίας εἶχον ἀποχωρισθῇ, καὶ τῶν κρατῶν τοῦ Βορρᾶ. Τὴν νίκην τῶν Βορείων ἐναντίον τῶν Νοτίων ἐπηκολούθησε σχεδὸν ἀμέσως ἡ δολοφονία τοῦ προέδρου Ἀβραὰμ Λίνκολν, ὁ ὁποῖος, ἐπιθυμῶν ν' ἀποφύγῃ τὰς ἀποτόμους μεταβολὰς καὶ νὰ καταπαύσῃ ἄνευ βιαιοτήτων τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ δώσῃ τὸ δικαίωμα ψήφου εἰς ἐκείνους μόνον τοὺς μαύρους, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὑπηρετήσει εἰς τὸν στρατὸν τῆς Ἑνώσεως καὶ ἐγνώριζον ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς προσωρινὰς κυβερνήσεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον σχηματισθῇ μετὰ τὴν ἧτταν εἰς τὰ κράτη τοῦ Νότου καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὰ κράτη ταῦτα, τῶν ὁποίων οἱ ἀντιπρόσωποι ἔπρεπε νὰ γίνουν ἀμέσως δεκτοὶ εἰς τὸ Κογκρέσσον, τὸ καθεστὼς τῶν χρόνων τῆς εἰρήνης. Ὁ διάδοχός του A. Johnson δὲν εἶχε τὴν μετριοπάθειαν καὶ τὴν εὐρύτητα πνεύματος τοῦ Λίνκολν. Τοιουτοτρόπως τὸ Κογκρέσσον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐπεκράτουν τὰ ριζοσπαστικὰ στοιχεῖα, ἀπέφυγε νὰ ἀκολουθήσῃ ἀπέναντι τῶν κρατῶν τοῦ Νότου πολιτικὴν συμφιλιώσεως καὶ νὰ προετοιμάσῃ τὴν εἴσοδον τῶν μαύρων εἰς τὴν πολιτικὴν ζωήν. Ἀντὶ τούτου ἐπεβλήθη εἰς τὰ κράτη τοῦ Νότου στρατιωτικὸν καθεστώς, τὸ ὁποῖον ἐκράτησε ταῦτα ἐπὶ ἔτη εἰς κατάστασιν πολιορκίας, καὶ ὅλοι, ἀνεξαιρέτως, οἱ ἀπελευθερωθέντες δοῦλοι ἐνεγράφησαν εἰς τοὺς ἐκλογικοὺς καταλόγους. Ἡ τακτικὴ αὕτη, διὰ τοὺς λευκοὺς τοῦ Νότου οἱ ὁποῖοι μόνον τὸ πέμπτον τοῦ πληθυσμοῦ ἀντεπροσώπευον, εἶχε πολὺ κακὰς συνεπείας, διότι οὗτοι ἦσαν ἐκτεθειμένοι ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν καταπίεσιν τῶν βορείων κυβερνητῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ μῖσος τῶν πρῴην δούλων των, τῶν μαύρων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πλέον ὡπλισμένοι. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας τελοῦντες ἐτράπησαν εἰς τὴν αὐτοάμυναν καὶ ἵδρυσιν τῆν Κ. Κ. Κ.

Ἡ μυστικὴ αὕτη ἑταιρεία ἱδρύθη κατὰ Μάρτιον τοῦ 1866 ὑπό τινων λευκῶν τῆς μικρᾶς πόλεως Pulaski τοῦ Tennessee, οἱ ὁποῖοι φαίνεται ὅτι ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τοῦ καρβοναριστικοῦ κινήματος. Τὰ πρῶτα μέλη εἶχον ἀποφασίσει νὰ ὀνομάσουν τὴν ἑταιρείαν των «Κύκλος» (Kuklos), διὰ νὰ ὑποδηλώσουν οὕτω ὅτι αὕτη δὲν εἶχεν οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος. Ἡ λέξις Kuklos μετετράπη ἐπὶ τὸ παραδοξότερον εἰς Ku-klux, εἰς τοῦτο δὲ προσετέθη ἡ λέξις klan (clan=πατριά, φάρα) καὶ ἀπετελέσθη τὸ *Ku-Klux-Klan*. Ὅπως εἰς τὰς καρβοναρικὰς ὀργανώσεις, οὕτω καὶ εἰς τὴν Κ.Κ.Κ., εἰς τὴν ὁποίαν ταχύτατα προσεχώρησε μέγας ἀριθμὸς λευκῶν τοῦ Tennessee, τὰ μέλη ἐγίνοντο δεκτὰ κατόπιν αὐστηρᾶς δοκιμασίας καὶ συνεδρίαζον εἰς σπήλαια ἢ ἐγκαταλελειμμένας οἰκίας. Ἡ ἱεραρχικὴ ὀργάνωσις τῆς Κ.Κ.Κ. ἔχει ἐπίσης πλείστας ὁμοιότητας πρὸς τὴν καρβοναρικὴν ὀργάνωσιν. Οἱ τίτλοι τῶν ἀρχηγῶν τῆς «Ἀοράτου αὐτοκρατορίας» εἶχον ἐκλεγῆ ἐπιμελῶς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ γεννοῦν σεβασμὸν καὶ ἱερὸν δέος εἰς τὴν ψυχὴν τῶν νέων μελῶν. Μετὰ τὸν πρόεδρον τῆς ἑταιρείας, τὸν «Μέγαν Κύκλωπα» καὶ τὸν ἀντιπρόεδρον, τὸν «Μέγαν Μάγον», ἤρχοντο ὁ «Μέγας Τοῦρκος», ὁ «Μέγας Φύλαξ τοῦ Θησαυροῦ» καὶ οἱ «Ραβδοῦχοι». Κατὰ τὴν συνέλευσιν τοῦ 1867 ἡ ἱεραρχία ἐτροποποιήθη καὶ ἔγινε μᾶλλον περίπλοκος. Ἀνώτατος ἀρχηγὸς ἐγένετο ὁ «Μέγας Γόης» καὶ ὑπασπισταί του ὁ «Μέγας Δράκων», ὁ «Μέγας Τιτάν», ὁ «Μέγας Κύκλωψ τοῦ σπηλαίου» ὁ «Μέγας Μοναχός», ὁ «Μέγας Φύλαξ», ὁ «Μέγας Γραφεύς», ὁ «Μέγας Τοῦρκος». Ἡ ἀναδιοργάνωσις αὕτη ὠφείλετο εἰς τὴν νέαν ἀνάπτυξιν τῆς Κ.Κ.Κ. Περιωρισμένη κατ' ἀρχὰς ἡ ἑταιρεία ἐν Tennessee, ἐξηπλώθη κατόπιν ραγδαίως εἰς τὰ γειτονικὰ κράτη. Ὁ «Μέγας Δράκων» ἐκυβέρνα βασίλειον ἀντιστοιχοῦν εἰς ἓν κράτος τῆς ἑνώσεως. Ὁ «Μέγας Τιτὰν» ἓν διαμέρισμα, ὁ «Μέγας Γίγας» μίαν ἐπαρχίαν καὶ ὁ «Μέγας Κύκλωψ» ἓν σπήλαιον. Τὸ σπήλαιον (den), ὅπως ἡ στοὰ εἰς τὸν ἐλευθεροτεκτονισμόν, ἦτο ὁ βασικὸς πυρὴν τῆς Κ.Κ.Κ. Ἕκαστος ἐκ τῶν μεγάλων ἀξιωματούχων περιεβάλλετο καὶ ὑπὸ ἐπιτελείου ἐκ «Δαιμόνων», «Ὕδρων» καὶ «Ἐρινύων».

Κάθε μέλος ὑπεχρεοῦτο νὰ τηρῇ μυστικὰ τὰ ὀνόματα τῶν συντρόφων του ἢ τῶν ἀρχηγῶν του, ἂν τυχὸν τὰ ἐγνώριζεν. Ὤφειλε νὰ ἔχῃ μίαν ἐσθῆτα ὁμοίαν μὲ τὸ ράσον τῶν μοναχῶν, λευκήν, ἐρυθράν, κυανῆν ἢ κιτρίνην, μίαν κουκούλαν ὁμοίου χρώματος, ἡ ὁποία κατὰ τὰς ἐτησίας συνελεύσεις ἢ τὰς τελετὰς μυήσεως ἀπέκρυπτε τελείως τὸ πρόσωπόν του, καὶ μίαν σφυρίκτραν διὰ νὰ εἰδοποιῇ τοὺς συντρόφους του. Ἡ θεωρία τῆς Κ.Κ.Κ. διεμορφώθη καὶ ἀπεκρυσταλλώθη κατὰ τὸ συνέδριον τοῦ 1867. Τὰ μέλη ὡρκίζοντο ὅτι θὰ σεβασθοῦν τὸν νόμον καὶ τὸ ὁμοσπονδιακὸν σύνταγμα, ὅτι θὰ ἀφοσιωθοῦν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἀμερικανικὴν πατρίδα, ὅτι θὰ τὴν ὑπερασπίσουν διὰ τῶν ὅπλων ἐν περιπτώσει ξένης ἐπιδρομῆς, ὅτι θὰ προστατεύσουν τοὺς ἀδυνάτους ἀπὸ πάσης βίας, ὅτι θὰ δώσουν τὴν ὑλικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν βοήθειάν των εἰς τοὺς γονεῖς τῶν στρατιωτῶν τῆς ὁμοσπονδίας. Ἐν τῇ πράξει ἡ Κ.Κ.Κ. ἐπεδίωξε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὰς βιαιότητας τῶν μαύρων, εἴτε τρομοκρατοῦσα αὐτοὺς καὶ φροντίζουσα νὰ τοῖς ἐμβάλλῃ τὴν πρόληψιν ὅτι αἱ καταχθόνιοι δυνάμεις ἐτέλουν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν λευκῶν, εἴτε τιμωροῦσα τοὺς δράστας.

Τοιουτοτρόπως ἡ Κ.Κ.Κ. ἐξειλίχθη εἰς μίαν τρομακτικὴν ὀργάνωσιν, ἡ ὁποία ἐνεκαινίασε ἰδικήν της δικαιοσύνην. Κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε κάπως συντηρητικὴν πολιτικήν, διὰ νὰ μειώσῃ τὸ ἠθικὸν τῶν μαύρων. Τὰ μέλη της, ἐκμεταλλευόμενα τὴν δεισιδαιμονίαν τῶν μαύρων, εἰσήρχοντο νύκτωρ εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν, τοὺς ἀφύπνιζον βιαίως καὶ ἐνεφανίζοντο πρὸ αὐτῶν ὡς φαντάσματα, ὡς αἱ ψυχαί, δῆθεν, τῶν ἀποθανόντων λευκῶν. Τῷ 1868 ἤδη ἡ Κ.Κ.Κ. εἶχεν ἀποβῇ ἰσχυρὰ δύναμις· περιελάμβανεν εἰς τοὺς κόλπους της 550.000 μέλη καὶ ἐνέβαλλεν εἰς ἀνησυχίαν τὴν ἐπίσημον ἐξουσίαν, ἡ ὁποία ἀπεδύθη εἰς φανερὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς μυστικῆς ταύτης

Digitized by Google

ἑταιρείας. Ὅσα μέλη συνελήφθησαν, κατεδικάσθησαν εἰς πενταετῆ φυλάκισιν καὶ βαρύτατον πρόστιμον. Ἕνεκα τούτου ὁ ἀνώτατος ἀρχηγὸς ἠναγκάσθη νὰ κηρύξῃ τὴν διάλυσιν τῆς Κ.Κ.Κ. Ἀλλ' ἡ ἀπόφασις αὕτη δὲν εἰσηκούσθη εἰμὴ εἰς τὸ Tennessee, ἡ δὲ κυβέρνησις τῆς Οὐασιγκτῶνος, ἀποφασισμένη νὰ ἀπαλλαγῇ ὁριστικῶς τῶν ἐνοχλήσεων τῆς Κ.Κ.Κ., ἐπεδόθη εἰς συστηματικὴν καταδίωξιν τῶν μελῶν της ἀπὸ τοῦ 1869 μέχρι τοῦ 1871. Οὕτω κατὰ τὸ 1872 ἡ Κ.Κ.Κ. δὲν ὑπῆρχε πλέον.

Κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔτη ἡ ἀνάμνησις τῆς Κ.Κ.Κ. δὲν ἔσβησε. Διετηρήθη στοργικῶς ὑπὸ τῶν παλαιῶν μελῶν της, τὰ ὁποῖα μετέδωσαν εἰς τὰ τέκνα των, ἐξωραϊσμένας πλέον καὶ ἐξιδανικευμένας, τὰς διηγήσεις περὶ τῶν κατορθωμάτων των. Ὅταν τὴν ἐπομένην τοῦ πολέμου ἀνεφύη ἐπιτακτικὸν καὶ σκληρὸν τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα, καὶ ἐνετάθη ἡ πάλη τῆς ἐργατικῆς τάξεως διὰ τὴν βιαίαν μετατροπὴν τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος, ἡ Κ.Κ.Κ. ἀνεβίωσε. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1919 ὁ William Simmons ἐξ Ἀτλάντα τῆς Γεωργίας, συγκεντρώσας περὶ ἑαυτὸν ὡρισμένον ἀριθμὸν συμπολιτῶν του, φανατικῶν ἐθνικιστῶν καὶ διαμαρτυρομένων, ἐπανίδρυσε τὴν Κ.Κ.Κ. καὶ ἀνεκηρύχθη ἀνώτατος ἀρχηγὸς αὐτῆς. Ὁ σκοπὸς τῆς νέας ταύτης Κ.Κ.Κ. κατὰ τὸ προγραμματικὸν μανιφέστον της ἦτο ἡ ἐγκαθίδρυσις ἑνὸς βαθέος πατριωτισμοῦ, ἑτοίμου νὰ προστατεύσῃ τὰς ἑστίας καὶ τὴν ὑπεροχὴν τῆς λευκῆς φυλῆς καὶ νὰ διατηρήσῃ τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς ἀφοσιώσεως εἰς τὸν καθαρὸν ἀμερικανισμόν. Ἡ ἱεραρχία τῆς νέας ταύτης ὀργανώσεως ἦτο ἡ αὐτὴ περίπου μὲ τὴν τῆς παλαιᾶς. Ὁ «Αὐτοκράτωρ», βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ «Μεγάλου Γόητος» ἢ «Μεγάλου Μάγου», εἶναι ὁ ἀνώτατος ἄρχων τῆς «Ἀοράτου Αὐτοκρατορίας». Μετ' αὐτοὺς ἔρχονται οἱ «Μεγάλοι Δράκοντες», οἱ ὁποῖοι κυβερνοῦν κάθε κράτος, τὰ «Μεγάλα Φαντάσματα», τὰ «Μικρὰ Φαντάσματα» καὶ τὰ «Μορμολύκεια». Ἡ ἀνακήρυξίς τινος ὡς μέλους (ἱππότου) τῆς Κ.Κ.Κ. γίνεται κατόπιν τελετῆς μυήσεως, ἡ ὁποία, καλουμένη «ἐθνικοποίησις», δίδει εἰς τὸν νεοφώτιστον τὴν ἰδιότητα τοῦ καλοῦ Ἀμερικανοῦ. Ἡ περιβολὴ τῶν μελῶν κατὰ τὰς συνελεύσεις καὶ τὰς τελετὰς παρέμεινεν ἡ αὐτή. Ὁ «Αὐτοκράτωρ» φέρει τήβεννον καὶ μεταξωτὸν περιλαίμιον κεντημένον μὲ τὰ σύμβολα τῆς ἑταιρείας: διπλοῦν σταυρόν, ἑπτάκτινον ἀστέρα καὶ τὰ γράμματα Κ.Κ.Κ. Κάθε μέλος ὀφείλει νὰ καταβάλλῃ ὡς συνδρομὴν 10 δολλάρια.

Δημιουργηθεῖσα ἡ Κ. Κ. Κ. διὰ ν' ἀντιπαλαίσῃ κατὰ τῆς ἐπιρροῆς τῶν μαύρων, τῆς μπολσεβικικῆς προπαγάνδας, τῆς εἰρηνικῆς εἰσδύσεως τῶν Εὐρωπαίων μεταναστῶν, καὶ ἱκανοποιοῦσα τὸν πόθον τοῦ μυστηρίου καὶ τῆς περιπετείας τῆς ἀμερικανικῆς νεολαίας, ἐπετέλεσε καταπληκτικὰς προόδους. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1921 ἠρίθμει περὶ τὰς 500.000 μελῶν. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐπανιδρύσεως τῆς ὀργανώσεως τὰ μέλη παρέμενον μυστικά, ὅπως καὶ πρότερον. Ἡ ὕπαρξίς των ἐπροδίδετο μόνον ἐκ τῶν νυκτερινῶν ἐμφανίσεων λευκῶν φαντασμάτων καὶ ἐκ τῶν αὐστηρῶν μὲν ἀλλ' ὄχι θανατηφόρων τιμωριῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπεβάλοντο εἰς καταχραστὰς ὑπαλλήλους καὶ εἰς πολίτας, τῶν ὁποίων ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ ἦτο σκανδαλώδης. Ἀπὸ τοῦ 1922 ἤρχισαν ὁμαδικαὶ παρελάσεις τῶν μελῶν, ἐνδεδυμένων μὲ τὴν ὡρισμένην στολήν, ἐκ τῶν κεντρικῶν ὁδῶν. Ἡ ἀνωνυμία καὶ ὁ τρόμος, τὸν ὁποῖον ἐνέπνεον τὰ φαντάσματα, ἡ πεποίθησις, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει κάθε μέλος, ὅτι ἡ «Ἀόρατος Αὐτοκρατορία» ἦτο ἰσχυροτέρα πάσης ἐξουσίας, καὶ ἡ ἀτιμωρησία, ἧς ἀπέλαυον, τοὺς ὡδήγησε μέχρι τοῦ ἐγκλήματος ὑπὸ τὴν ἀπεχθεστέραν του μορφήν. Τῷ 1922 εὑρέθησαν εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ Τεξάς, τῆς Λουϊζιάνας, τοῦ Ὀκλαχόμα, πτώματα ἠκρωτηριασμένα καὶ ἐστιγματισμένα διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου μὲ τὰ γράμματα Κ. Κ. Κ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τὰ ἐγκλήματα τῆς ἑταιρείας ἐπληθύνθησαν εἰς ἀνησυχαστικὸν βαθμόν, αὐτὴ δὲ μετεβλήθη εἰς πανίσχυρον πολιτικὸν κόμμα, μὲ θεωρίαν στηριζομένην ἐπὶ τοῦ φυλετικοῦ μίσους, ἐπὶ τοῦ ἀντισημιτισμοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀντικαθολικισμοῦ. Ἡ Κ.Κ.Κ. ἔχει σήμερον εἰς τὸ πρόγραμμά της καὶ τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἠθικοποιήσεως τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς ζωγραφικῆς, τῆς διατηρήσεως τῶν καλῶν ἠθῶν, τοῦ περιορισμοῦ τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν νέων καὶ τῶν νεανίδων, τῆς προστασίας τῆς οἰκογενείας, τῆς ἐνισχύσεως τοῦ νόμου καὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ ἀπαγορευτικοῦ τῶν ποτῶν καθεστῶτος.

Ἀπὸ τοῦ 1922 ἡ Κ.Κ.Κ. ἠγωνίσθη εἰς τὰ κράτη τοῦ Βορρᾶ καὶ τοῦ Κέντρου ἐναντίον τῆς γερμανικῆς προπαγάνδας, ἡ ὁποία ἠσκεῖτο εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς τὰ κράτη τοῦ Εἰρηνικοῦ ἐναντίον τῆς ἰαπωνικῆς καὶ κινεζικῆς μεταναστεύσεως καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἕνωσιν ἐναντίον τῶν ποτολαθρεμπόρων, τῶν παραβαινόντων τὴν συζυγικὴν πίστιν συζύγων κλπ. Εἴς τινα κράτη ἡ ἑταιρεία ἐπέτυχε τὴν ἐκλογὴν ἰδικῶν της ἀντιπροσώπων καὶ τὴν κατάληψιν σπουδαίων κυβερνητικῶν θέσεων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀσκῇ δικτατορικὴν ἐξουσίαν ἐν αὐτοῖς (Λουϊζιάνα, Τεξάς, Ὀρεγκόν). Ἀλλὰ τὰ ἀλλεπάλληλα ἐγκλήματά της ἐδημιούργησαν δυσμενῆ ἀτμοσφαῖραν ἐναντίον της καὶ ἐξήγειραν τὸν λαὸν καὶ διαφόρους σημαντικὰς ὀργανώσεις. Ἡ «American Unity League», ἡ «Ἐργατικὴ Ἕνωσις τῶν Παλαιμάχων», ἡ γυναικεία ὀργάνωσις τῆς «Ἀντιλυντσικῆς Σταυροφορίας», διεδήλωσαν τὴν ἀπόφασίν των νὰ ἐκριζώσουν ἐκ τῆς Ἀμερικῆς «τὸν φασισμὸν μὲ νυκτικόν». Ἐξ ἄλλου ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Κ.Κ.Κ ἀνεφύησαν διχόνοιαι, διότι ὁ «Μέγας Μάγος Evans»

Ὁ «Αὐτοκράτωρ» τῆς Κ. Κ. Κ. W. Simmons φέρων τὴν στολὴν καὶ τὰ διάσημα τῆς ἑταιρίας.

δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῇ εἰς τὴν «Ἀόρατον Αὐτοκρατορίαν» μίαν γυναικείαν Κ.Κ.Κ., τὴν ὁποίαν εἶχεν ἱδρύσει ὁ «Αὐτοκράτωρ» Simmons ὑπὸ τὸ ὄνομα «Καμελία». Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ Κ.Κ.Κ. δὲν ἐξησθένησε. Τῷ 1924 ἐπέτυχε νὰ ἐκλέξῃ πολλοὺς γερουσιαστὰς καὶ νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Τεξὰς καὶ τῆς Ἰνδιάνας ἰδικούς της ἀνθρώπους. —Ω.

Κουκλουτζᾶς *[Γεωγρ.]*. Ἀμιγὲς ἑλληνικὸν χωρίον τῆς Μ. Ἀσίας, κείμενον 5 χλμ. ἀνατολικῶς τῆς Σμύρνης, ἧς ἀπετέλει προάστειον. Ἐκτισμένον εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ βουνοῦ Κούκουλου (ἢ Κοκουλοῦ), ἀμφιθεατρικῶς, ἀπετέλει θερινὸν διαμονητήριον ἀρκετῶν Σμυρναίων. Τουρκικὸν προηγουμένως, καὶ ἐγκαταλειφθέν, λόγῳ ἐνσκηψάσης ἐπιδημίας πανώλους, κατῳκήθη κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὑπὸ Ἑλλήνων, προερχομένων ἐκ Πελοποννήσου καὶ Κυθήρων, ὀνομασθὲν *Κορυφάσιον*, διατηρηθείσης ὅμως καὶ τῆς τουρκικῆς του ὀνομασίας (*κοκουλοῦτζε*=εὔοσμος). Ὁ πληθυσμός του κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνήρχετο εἰς 4.000 κατοίκους, ὧν μόνον οἱ ἡμίσεις, οἱ Κυθήριοι, εἶχον διατηρήσει τὴν ἑλληνικὴν ὑπηκοότητα. Οἱ κάτοικοι ἦσαν γεωργοί, ἔχοντες τὰ κτήματα αὐτῶν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Βουρνόβα, παρῆγον δὲ 1.300.000 ὀκάδας σταφυλῶν, ὧν μέγα ποσοστὸν κατεῖχεν ἡ σουλτανίνη, 600.000 ὀκάδας οἴνου, 100 000 ὀκ. σύκων, 100.000 ὀκ. ἐλαίου καὶ περὶ τὰς 20.000 ὀκ. καπνοῦ. Εἶχον 10 μεγάλους ἄμβυκας ἀποστάξεως οἰνοπνεύματος καὶ 5 ἐλαιοτριβεῖα. Ἡ κοινότης συνετήρει ἐκκλησίαν μετὰ λαμπροῦ κωδωνοστασίου, τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ 2 ἑξατάξια δημοτικὰ σχολεῖα, ἐγκατασταθέντα τῷ 1921 εἰς νέον ἀξιόλογον κτήριον, ὀφειλόμενον εἰς τὴν δρᾶσιν τῆς φιλεκπαιδευτικῆς ἀδελφότητος «Ἡ Φιλομουσία». Οἱ κάτοικοι διεκρίνοντο διὰ τὴν ἀγάπην των πρὸς τὴν παιδείαν καὶ διὰ τὸν πατριωτισμόν των. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 προσῆλθον 50 ἐθελονταὶ εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, κατὰ δὲ τὸν Μικρασιατικὸν ἀγῶνα περὶ τοὺς ἑκατόν. Κατὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν τὸ χωρίον ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, οἱ δὲ κάτοικοι κατέφυγον εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος πλὴν μικρᾶς μερίδος, ἥτις ἐγκατεστάθη παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην, ὅπου ἔκτισε τὸν *Νέον Κουκλουτζᾶν* (βλ. κατ.).

Ν. ΦΩΤΕΙΝΟΣ - Δ. ΓΛΥΤΣΟΣ

— **Κουκλουτζᾶς, *Νέος*** — *[Γεωγρ.]*. Προσφυγικὸς συνοικισμός, ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα *Σταθμοῦ* (Χαρμάνκιοϊ) τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτοικοι (1928) 1.171, ἐξ ὧν οἱ 250 περίπου, ἀποτελοῦντες 70 οἰκογενείας, προέρχονται ἐκ τοῦ Κουκλουτζᾶ τῆς Σμύρνης. Ἐκτίσθη τῷ 1923 ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων καὶ ἀπέχει περὶ τὰ 4 χλμ. ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης, μεθ' ἧς συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ. Παράγει καπνόν, δημητριακὰ καὶ σταφυλάς. Ἔχει ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Ν. Φ.

Κουκνικᾶδες *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Αὐλιωτῶν τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 39. Χ. Δ.

Κοῦκοι *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Τρικκάλων χωρίου *Σπηλιὰ* (βλ. λ.).

Κούκολνικ, *Νέστωρ Βασίλειεβιτς*. Ρῶσος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Πετρουπόλει τῷ 1812 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ταγανρὸγ τῷ 1868. Υἱὸς δημοσίου ὑπαλλήλου, εἰσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ κατέγινε πλειότερον εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ συνέγραψε πολυάριθμα δράματα καὶ μυθιστορήματα, πολλὰ τῶν ὁποίων ἐσημείωσαν μεγάλην ἐπιτυχίαν. Τὰ ἄριστα τούτων εἶναι: «Ἡ χεὶρ τοῦ ὑψίστου», «Ἡ πολιορκία τοῦ Ἀζόφ», «Πακτούλ», «Ὁ πρίγκιψ Σουίσκι» δράματα, «Ἡ φαμφαρόνα βαρώνη», «Αἱ δύο ἀδελφαί», «Ἰβὰν ὁ τρομερὸς» μυθιστορήματα. Ἐκτὸς τῶν ἐκτενῶν τούτων ἔργων, τῶν ὁποίων τὰ θέματα ἐλήφθησαν ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς Ρωσίας, ἔγραψε καὶ πλεῖστα διηγήματα εἰκονίζοντα τὰ ἤθη τῶν ἀστῶν τῶν μικρῶν πόλεων τῆς Ρωσίας, τὰ ὁποῖα ἴσως εἶναι καὶ τὰ σημαντικώτερα τῶν ἔργων του. Τὰ ἅπαντα αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν κατ' ἐπανάληψιν ἐν Πετρουπόλει καὶ Μόσχᾳ εἰς 12 τόμους. Θ. Β.

κοῦκος (ὁ)· κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἐξ ὑφάσματος ἢ δέρματος, φερόμενον ἰδίως κατὰ τὰ ταξίδια· || τὸ διὰ τοὺς ναύτας καθιερωμένον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς· || τὸ πτηνὸν *κόκκυξ* (βλ. καὶ *κοῦκκος*).

Κοῦκος *[Γεωγρ.]*. Μεσαιωνικὸν φρούριον τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Πόντου, κείμενον ἐν τῇ περιφερείᾳ Χαλδίας. Α. Α. Π.

κουκοστάφυλο (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν: *ἀείζωτον τὸ ὡραιοανθὲς* καὶ *ἀείζωτον τὸ ἀθῷον*.

Κουκουβάγια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους (πλάτ. 36°46' Β., μῆκ. 23°06' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia), 3 μίλ. ΒΒΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Κρεμμύδι. Λέγεται καὶ *Κάβο Γεράκι* καὶ σημειοῦται ἐπὶ τοῦ χάρτου Cape Jeraka. Σ. Ε. Λ.

Κουκουβάγιες *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Μάνης, καταμεσῆς (πλάτ. 36°40'20''Β., μῆκ. 22°31'40''Αν., χάρτ. ἀγγλ. 3372: Gulf of Lakonikos) τῆς μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Παγανιὰ καὶ Μαυροβούνι κολπώσεως τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου. Σχηματίζει ἑκατέρωθεν αὐτοῦ δύο ἄριστα ἀμφίδυμα ἀγκυροβόλια, τὸ *Ἄνω* καὶ τὸ *Κάτω Βαθὺ* καὶ ἐπιστέφεται (ὑψόμ. 320 ποδ.) ὑπὸ λακωνικοῦ πύργου. Σ. Ε. Λ.

Κουκουβάουνες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀττικῆς, κείμενον 11 χλμ. πρὸς Β. τῶν Ἀθηνῶν, δεξιὰ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ πρὸς τὴν Δεκέλειαν καὶ οὐ μακρὰν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Κηφισοῦ ποταμοῦ. Ἀνήκει εἰς τὸν δῆμον Ἀθηναίων, ἀποτελεῖ δὲ ἐνορίαν μὲ ναὸν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ἀριθμοῦσαν 1.204 κατ. (1928). Ἔχει τριτάξιον δημοτικὸν σχολεῖον μὲ δύο διδασκάλους καὶ μίαν διδασκάλισσαν. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κηπουρικήν, τὴν ἀγελαδοτροφίαν καὶ ἐργάζονται ἐν Ἀθήναις ὡς πλανόδιοι ὀπωροπῶλαι. Πλὴν τοῦ γάλακτος, ὀλίγου σίτου καὶ οἴνου, παράγεται ὀλίγον μέν, ἀλλ' ἐκλεκτὸν καὶ περιζήτητον ἔλαιον. Τὸ χωρίον φωτίζεται δι' ἠλεκτρικοῦ φωτὸς τοῦ ἐν Νέᾳ Ἰωνίᾳ ἐργοστασίου Κυρκίνη, ὑδρεύεται δ' ἐκ παλαιοῦ ἰδίου ὑδραγωγείου, τοῦ ὕδατος κατερχομένου ἐκ τοῦ Πεντελικοῦ. Παρὰ τὴν θέσιν Κτυπητὸ ἔχει δύο ἐργοστάσια δυναμιτοποιίας, εἰς τὸν κατώτερον δὲ ροῦν τοῦ Κηφισοῦ καὶ δύο μαρμαροκοπεῖα. Ἐνταῦθα ἔκειτο πάλαι ὁ ἀρχαῖος δῆμος *Συπαληττός*. Τὸ χωρίον συνδέεται διὰ τακτικῆς αὐτοκινητικῆς συγκοινωνίας μετὰ τοῦ Ποδονίφτη καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ι. Σ. Σ.

κουκουβίζω· (ἰδιωματ. Κρήτ.) κάθημαι μὲ κεκαμμένα τὰ κάτω ἄκρα, ὀκλάζω, χαμηλώνω: «κουκούβισε νὰ μὴ σὲ βρῇ ἡ μπάλλα».

Κουκουβίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ΝΑ. τῆς Ἀμαλιάδος ἐπὶ πευκοφύτων λόφων καὶ ἔχει ἐκτεταμένους ἀμπελῶνας. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 209. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Ἀσφαλακτὸν* καὶ ἔχει κατ. (1928) 293. Χ. Δ.

—**Κουκουβίτσα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος, ἤδη καλούμενον *Καλοσκοπὴ* (βλ. λ.).

Κουκουζέλης, *Γρηγόριος*. Μοναχὸς ἀκμάσας τὸν ΙΒ' μ. Χ. αἰῶνα, μαθητὴς τοῦ Ἰωάννου Μαΐστορος τοῦ Κουκουζέλη. Ἐχρημάτισε δομέστικος τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τῆς μεγίστης Λαύρας. Εὕρηνται

Digitized by Google

αὐτοῦ ἀρκετὰ μαθήματα ἐν χειρογράφοις παλαιαῖς παπαδικαῖς, γεγραμμένα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ παρασημαντικῇ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ

— **Κουκουζέλης,** ***Ἰωάννης.*** Διαπρεπὴς ἐκκλησιαστικὸς μουσικὸς τῆς ΙΒ΄ ἑκατονταετηρίδος. Τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ μεγάλου τούτου μουσικοῦ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας εἶναι εἰσέτι ἀνεξακρίβωτα. Λέγεται ὅτι ἐγεννήθη ἐν Δυρραχίῳ τῆς Ἀλβανίας ἐπὶ Ἀλεξίου Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ (1081—1118), ὅτι μείνας ὀρφανὸς πατρὸς ἐστάλη ὑπὸ τῆς μητρὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἱκανῶς προοδεύσας εἰς τὰ γράμματα, ἐφοίτησεν ἔπειτα εἰς μουσικὴν σχολήν, ἐν ᾗ ἀριστεύσας διωρίσθη μαγίστωρ, ἤτοι ἀρχιμουσικὸς τοῦ μουσικοῦ χοροῦ τῶν ἀνακτόρων. Ἀπολαύων τῆς προστασίας τοῦ βασιλέως, δυσηρέστησεν αὐτόν, ἀρνηθεὶς νὰ συζευχθῇ κόρην ἑνὸς τῶν μεγιστάνων του, ὅθεν καὶ ἀπῆλθεν εἰς Λαύραν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅπου καὶ ἐμόνασε. Ὁ Κουκουζέλης ἐσημείωσε σπουδαῖον σταθμὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, εἰσαγαγὼν νέα ἀγκιστροειδῆ σημαδόφωνα χάριν μελῳδικοῦ πλουτισμοῦ, ἐμελοποίησε πλεῖστα ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα καὶ συνέγραψε πολλὰ μουσικὰ ἔργα. Συστηματικὴ ὅμως μελέτη τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἀποκειμένων χειρογράφων ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἄθω, δὲν ἔγινεν ἀκόμη. Ὁ Ἰωάννης Κουκουζέλης κατετάχθη ὡς ὅσιος ἐν τῷ Μηναίῳ τῆς 1 Ὀκτωβρίου. [Πρβλ. *Γ. Παπαδοπούλου* «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς» (Ἀθῆναι 1890) 261 κ.ἑξ.]
Ε. Γ. Π.

— **Κουκουζέλης** ***Ἰωάσαφ,*** ὁ νεώτερος. Ἱερομόναχος τῆς εν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. Ἤκμασε κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος, διακριθεὶς ὡς μουσικὸς καὶ καλλιγράφος τῆς μουσικῆς. Κατὰ τὸν Ἀλλάτιον, ἔγραψε καὶ εἱρμολόγιον ἐπιγραφόμενον: «Εἱρμολόγιον καθ' ὅλον τὸν ἐνιαυτόν, ὡς ψάλλεται ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, διορθωθὲν ὀλίγον ὑπὸ τοῦ ταπεινοῦ ἱερομονάχου Ἰωάσαφ Κουκουζέλη τοῦ νεωτέρου». Μαθήματα αὐτοῦ μετηνέχθησαν καὶ εἰς τὸ νῦν ἐν χρήσει γραφικὸν σύστημα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ὑπὸ Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος. Ἐν τῷ ὑπὸ Ἀγαθαγγέλου Κυριαζίδου ἐκδοθέντι ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1896 μουσικῷ βιβλίῳ: «Ἓν ἄνθος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς», ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἀνοιξαντάρια τοῦ Ἰωάσαφ. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

κουκούκινα (τὰ) *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κερκὶς ἡ κερωνιοειδής.*

κουκούλα (ἡ)· βλ. *κουκούλλα.*

Κουκουλᾶ ***Χάλαρα*** *[Γεωγρ.]*· βλ. *Χάλαρα* Κουκουλᾶ.

Κουκουλάκης. —1) ***Ἰωάννης.*** Ἐκ Λάκκων τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας (Κρήτης) καταγόμενος, συμμετέσχεν ὡς ὁπλαρχηγὸς εἰς τὴν ἐπανάστασιν 1821—1830, διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν του. —2) ***Σταμάτης.*** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, διακριθεὶς ὡσαύτως διὰ τὴν ἀνδρείαν του ὡς ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1821—1830. —3) ***Μιχαήλ.*** Υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω *Ἰωάννου*, συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐπαναστάσεις 1821—1830, 1833, 1841, 1858 καὶ ἰδίως εἰς τὴν τοῦ 1866—1869, καθ' ἣν διεκρίθη ὡς ὁπλαρχηγός. Αἰχμαλωτισθεὶς τὴν 4 Φεβρουαρίου 1868 κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. —4) ***Ἰωάννης.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, καταταχθεὶς νεώτατος εἰς τὸ ἱππικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, προήχθη εἰς ὑπαξιωματικὸν καὶ τῷ 1866 κατελθὼν ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ σώματος ἐθελοντῶν εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Κρήτην διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του, προαχθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως εἰς χιλίαρχον. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1889 φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπιλάρχου. —5) ***Δημήτριος.*** Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ὑπαξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ ὤν, συμμετέσχεν ὡς ὁπλαρχηγὸς εἰς τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν 1877—1878, ὁμοίως ὡς ἀνθυπολοχαγὸς εἰς τὰς ἀνὰ τὰ σύνορα ἑλληνοτουρκικὰς συμπλοκὰς 1886 καὶ εἶτα εἰς τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν 1897 ὡς διοικητὴς τῆς φοιτητικῆς φάλαγγος, τραυματισθεὶς εἰς τὴν κατὰ τῆς Καντάνου ἐπίθεσιν. Παρῃτήθη τοῦ στρατοῦ τῷ 1910 φέρων τὸν βαθμὸν λοχαγοῦ. —6) **Θεόδωρος.** Υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω *Ἰωάννου*. Συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Κρήτης ὑπὸ τὸν Βάσσον τῷ 1897 καὶ εἶτα ὡς ὁπλαρχηγὸς εἰς τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα 1905—1908, διακριθεὶς πανταχοῦ διὰ τὴν ἀνδρείαν του. Ἀσθενήσας σοβαρῶς ἐκ τῶν κακουχιῶν τοῦ ἀγῶνος ἀπεβίωσε τῷ 1909.
Ν. ΚΛΣ

Κουκούλας, ***Λέων.*** Ἕλλην λόγιος, γεννηθεὶς ἐν Σύρῳ τῷ 1896, ὅπου καὶ διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα· ἀκολούθως μετέβη εἰς Εὐρώπην χάριν σπουδῶν, ἐπανελθὼν δ' ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις ὡς ὑπάλληλος τῶν σιδηροδρόμων τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Αὐτοτελῆ βιβλία ἐξέδωκε τά: «Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου», ποιήματα (1915) καὶ «Ἕνας-ἕνας», διηγήματα (1923). Συνειργάσθη ἀπὸ τοῦ 1912 εἰς τὰ πλεῖστα τῶν συγχρόνων φιλολογικῶν περιοδικῶν διὰ ποιημάτων, πρωτοτύπων καὶ μεταφρασμένων, διηγημάτων, κριτικῶν, ἄρθρων αἰσθητικῶν κλπ. Μεταξὺ τῶν πεζῶν μεταφράσεών του σημειοῦμεν τὰς ἐκδοθείσας εἰς βιβλία: Νίτσε: «Τάδε ἔφη Ζαρατούστρας», Ἴψεν: «Βρυκόλακες», «Ἔδδα Γκάμπλερ». Γκέγιερσταμ: «Τὸ βιβλίο τοῦ μικροῦ ἀδελφοῦ», μεταξὺ δὲ τῶν ποιητικῶν τὸ «Λυρικὸν Ἰντερμέτζο» τοῦ Χάϊνε. Εἰς περιοδικὰ ἐδημοσίευσε μεταφράσεις ποιημάτων τοῦ Γκαῖτε, Ἀϊχενδορφ, Οὖλαντ, Πλάτεν, Μαίρικε, Χαῖμπελ, Χόφμανσταλ καὶ πλείστων νεωτέρων Γερμανῶν ποιητῶν. Συνεργάζεται ἐπίσης καὶ εἰς τὸ θέατρον, ὅπου μετέφρασε τοὺς «Μοναχοὺς ἀνθρώπους» τοῦ Χάουπτμαν, τὸν «Σιμοὺν» τοῦ Λενορμὰν καὶ ἄλλα.
Τ. Α.

κουκουλᾶς (ὁ)· ὁ ἐμπορευόμενος τὰ κουκούλια τῆς μετάξης.

κουκουλαφάνα, καὶ ***κουκουλαψάνια*** (ἡ, τὰ) *[Βοτ.].* Δημώδεις ὀνομασίαι τοῦ φυτοῦ *εὐφόρβιον τὸ ἀκανθόθαμνον.*

Κουκούλεβιτς- ***Σακτσίνσκι,*** ***Ἰβάν.*** Χιρβάτης πατριώτης, διανοούμενος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Ζάγκρεμπ τῷ 1816 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1889 Διεδραμάτισε σημαντικὸν ῥόλον κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας τῶν Γιουγκοσλάβων. Στρατιωτικὸς κατ' ἀρχάς, ἐγκατέλειψε τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, διὰ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὸ δρᾶμα, ἅτινα ἔθεσεν εἰς τὴν ἐξυπηρέσιν τοῦ σκοποῦ του ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀφυπνίσεως τῶν σλοβενικῶν λαῶν. Ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς λατινικῆς γλώσσης διὰ τῆς χιρβατικῆς. Ἵδρυσε τὴν «Γκιουγκοσλαβικὴν Ἱστορικὴν Ἑταιρείαν» (1850) καὶ ἐξέδωκε τὸ περιοδικὸν «Arciv za poviestnicu jogoslavensku» (1850—1875). Ἔγραψε λογοτεχνικὰ καὶ ἱστορικὰ συγγράμματα. Ὡς καλύτερον ἱστορικὸν ἔργον του θεωρεῖται τό: «Borba Hrvatah s Mongoli i Tatari» (1863). Ἐκ τῶν λοιπῶν ἀναφέρομεν: «Jura Croatiae et Slavoniae» (1861—1862), «Monumenta historica slavorum meridionalium» κ. ἄ.
Τ. Ε.

Κουκουλές, ***Φαίδων.*** Βυζαντινολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1881 ἐν Ἑρμουπόλει τῆς Σύρου, ἔνθα καὶ διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα. Ἐγγραφεὶς εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τῷ 1904. Ἀφοῦ ἐδίδαξεν ἐπὶ τετραετίαν εἰς σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἐστάλη ὡς ὑπότροφος τοῦ πανεπιστημίου εἰς Γερμανίαν, ὅπου ἠσχολήθη ἐπὶ τριετίαν περὶ τὰ βυζαντινά. Διορισθείς, μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του, συντάκτης τοῦ «Ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης» (1911), ὠνομάσθη τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Θεσσαλονίκης (1926)· ὁ διορισμὸς ὅμως οὗτος, ὡς καὶ πάντων τῶν μετ' αὐτοῦ ὀνομασθέντων καθηγητῶν, ἐματαιώθη ὑστέρως. Ἀπὸ τοῦ 1926 διευθύνει τὸ «Ἱστορικὸν λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης», ἀπὸ δὲ τοῦ 1927 ἀποτελεῖ μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς μελλούσης νὰ συντάξῃ τὸν κανονισμὸν τῆς συντάξεως πλήρους βυζαντινοῦ λεξικοῦ, ὅπερ ἀνέλαβε νὰ ἐκδώσῃ ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τῆς ὁποίας εἶναι γενικὸς γραμματεὺς ἀπὸ τοῦ 1918, ἐκδίδει μετὰ τοῦ Κ. Δυοβουνιώτου τὴν «Ἐπετηρίδα» αὐτῆς ἀπὸ τοῦ 1924. Ἔγραψε πολλὰς μελέτας καὶ ἔργα αὐτοτελῆ ἀναφερόμενα εἰς τὴν μεσαιωνικὴν καὶ τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, γλῶσσαν καὶ λαογραφίαν. Μνημονευτέα ἰδιαιτέρως τά: «Οἰνουντιακά», «Ἱστορία τῆς Βαμβακοῦς», «Βασιλείου τοῦ Μεγάλου δόξαι παιδαγωγικαί», «Διὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου», «Ἐκ τοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν», «Παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς παπύρους», «Συμβολὴ εἰς τὸ περὶ τοῦ γάμου παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς κεφάλαιον», «Μεσαιωνικοὶ καὶ Νεοελληνικοὶ κατάδεσμοι», «Περὶ βυζαντινῶν τινων φορεμάτων», «Βυζαντινὸν παραμύθι», «Ἡ Μοναχὴ Θεοδούλη», «Ὁ ἐν Μεγάλῳ Ῥεύματι ναὸς τῶν Ταξιαρχῶν», «Τὰ σχολεῖα τῆς Κυνουρίας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος» κ.λ.π.
—Ω

Κουκουλζίνα (Kukuljina) *[Παρ. Γεωγρ.].* Λιμὴν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Καττάρου (πλάτ. 42°24΄ Β., μῆκ. 18°42΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 419: Anchorages in the gulf of Kattaro), Ἀν. ἀκτὴ τοῦ ἐλάσσονος κόλπου Τεόντο (Teodo).
Σ. Ε. Λ.

κουκουλήθρα (ἡ)· (ἰδιωμ. Κρήτ.) τὸ ἐναπομένον εἰς τὸ κουκούλι τοῦ μεταξοσκώληκος μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς μετάξης· || τὸ ἐναπομένον χνούδι μετάξης μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ νήματός της. Ι. Δ. Μ.

κουκούλι (τό), ἢ ***κουκούλλι·*** τὸ βομβύκιον τοῦ μεταξοσκώληκος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀναπηνίζεται ἡ μέταξα: φρ. «βγάζω κουκούλλια» ἢ «—μετάξι» ἀναπηνίζω τὰ κουκούλια: «ἐφέτος δὲ θὰ πουλήσω τὰ κουκούλλια μου, θὰ τὰ βγάλω μετάξι»· || ἰδιωματ., εἶδος σκούφου ἐξ ὑφάσματος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν πλεκτόν· || σκοῦφος τῶν μοναχῶν· || δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν *φαλαρὶς ἡ βολβώδης* καὶ *φαλαρὶς ἡ βραχύσταχυς.*

Κουκούλι *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης καὶ Τζουμέρκων τοῦ νομοῦ Ἄρτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀράχθου ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἀγνάντων εἰς Ἄρταν ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 507. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κουκουλίστας.* Χ. Δ.

— **Κουκούλι** *[Γεωγρ.].* —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ζαγορίου τῆς Ἠπείρου ἐν τῷ νομῷ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 90. Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως συνετήρει δύο σχολεῖα. Εἶναι πατρὶς τοῦ Στρούμπου κ. ἄ. —2) Χωρίον τῆς Ἠπείρου, τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 212. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Λοῦτσα.*
Χ. Ι. Σ.

κουκουλιὰ (ἡ) *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *νεσλία ἡ συχνανθής.*

Κουκούλια *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Τζουμέρκων τοῦ νομοῦ Ἄρτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 507. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου σῴζονται ἐρείπια κάστρου ἀγνώστου ἐποχῆς. Περὶ τοῦ κάστρου τούτου ὑπάρχει παράδοσις ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ «Ἑλλήνων στοιχειωμένων», τοὺς ὁποίους ἐξώντωσεν ὁ Θεός, ἐξαποστείλας κατ' αὐτῶν κώνωπας μεγάλους, ἐκ τῶν δηγμάτων τῶν ὁποίων οἱ «Ἕλληνες» ἀπέθνῃσκον. Πλησίον τοῦ κάστρου τούτου σῴζονται τὰ ἐρείπια ἄλλου κάστρου, τοῦ Γερονοβουνίου. Κατά τινα παράδοσιν ὁ πρωτομάστορας ὁ κτίσας τὸ Γερονοβούνιον εἶχεν ὑποσχεθῇ εἰς τὸν πρωτομάστοραν τοῦ κάστρου τῶν Κουκουλιῶν νὰ τοῦ δώσῃ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του. Μετανοήσας ὅμως καὶ θυμώσας ἐναντίον τοῦ πρωτομάστορα τῶν Κουκουλίων, ἐξεσφενδόνισε τὸ σφυρί του καὶ κατέστρεψε τὸ κάστρον τῶν Κουκουλίων.
Χ. Ι. Σ.

—**Κουκούλια** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς νήσου Παξῶν τῆς κοινότητος Γαϊανῶν τοῦ νομοῦ Κερκύρας. Κάτ. 80. Θ. Β.

κουκουλιάζω· ἐπὶ τοῦ μεταξοσκώληκος, ἀρχίζω νὰ πλέκω τὸ κουκούλι: «τὸ σκουλήκι κουκουλιάζει»· || ἀντὶ τοῦ *κουκουλλώνω* (βλ. λ.).

Κουκ(ου)λιοί, ἢ ***Κουκ(ου)λιοὺς*** *[Γεωγρ.].* —1) Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν Κουρέντων τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Μετὰ τῶν Ἰωαννίνων συγκοινωνεῖ διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Ἰωαννίνων - Ἀργυροκάστρου. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 742.

— 2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τῆς Ἠπείρου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 225. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Μετὰ τῶν παρακειμένων χωρίων Αὐλότοπος, Φροσύνη καὶ Τσαγγάρι ἀποτελεῖ τὴν ὀρεινὴν καὶ δύσβατον περιοχὴν τῶν Σκαπετοχωρίων τοῦ Σουλίου, τὸ ὁποῖον κεῖται δίωρον νοτίως αὐτῶν. Οἱ *Κουκλιοὶ* ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν τοῦ Σουλίου, οἱ δὲ κάτοικοί του ἔλαβον ἐνεργότατον μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Σουλίου.
Χ. Ι. Σ.

κουκούλιον (τό). Οὕτως ἐκαλεῖτο ἀρχαιότερον ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει ἡ προτασσομένη τῶν ὕμνων (κοντακίων) στροφὴ (ἤτοι τὸ προοίμιον), ἥτις ἐν ὀλίγοις περιέχει τὴν πλατύτερον ἐν ταῖς λοιπαῖς τοῦ ὕμνου στροφαῖς ἀναπτυσσομένην ὑπόθεσιν τοῦ ποιήματος.
Ε. Γ. Π.

Κουκουλίστα *[Γεωγρ.].* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας χωρίου *Κρυονέρια* (βλ.λ.).

Κουκουλίστας *[Γεωγρ.].* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἄρτης χωρίου *Κουκούλι* (βλ. λ.).

κουκούλλα (ἡ), ἢ ***κουκούλα·*** δημοτ., κάλυμμα τῆς κεφαλῆς προσερραμμένον εἰς μανδύαν, ἀδιάβροχον κττ., ἄλλως *κατσούλα·* || ἡ κωνοειδὴς στέγη τοῦ ἀνεμομύλου· || μανδύας περιβάλλων τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν κορμὸν τοῦ πολύποδος (λατ. cuculla).

Κουκούλλα *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἡ δυτικὴ ἄκρα τῆς χερσονησώδους προβολῆς *Ἀθέρας* (πλάτ. 38°20΄30΄΄ Β., μῆκ. 20°19΄50΄΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaka, Kephalonia), Β ΒΔ. τῆς Κεφαλληνίας ἐσχατιᾶς. Παρὰ τὴν ἄκραν μύρμηκες φερώνυμοι.
Σ. Ε. Λ.

κουκουλλάρικος, —*η,* —*ο·* ἰδιωματ., ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ κουκούλλι διὰ ξάνσεως αὐτοῦ, ἰδίᾳ οὕτω καλεῖται ὕφασμα μεταξωτὸν παρεμφερὲς πρὸς τὴν σετακρούταν: «μιὰ φορεσιὰ κουκουλάρικη», πρβλ. *κουκουλλήσιος.*

κουκουλλήσιος, —*α,* —*ο·* ἰδιωματ., ὁ κατεσκευασμένος ἐκ νήματος μεταξωτοῦ διὰ ξάνσεως καὶ νήσεως τῶν κουκουλλίων, ὅπως τὸ βαμβάκι, καὶ οὐχὶ δι' ἀναπηνίσεως αὐτῶν· τοῦτο ἐγίνετο εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν, πρβλ. *κουκουλλάρικος.* «σεντόνι —, πουκάμισο —, μαντήλι κουκουλλήσιο».

Digitized by Google

κουκούλλι (τό)· βλ. *κουκούλι.*

κουκούλλωμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κουκουλλώνω, κάλυψίς τινος καθ' ὁλοκληρίαν: «κουκούλλωμα μὲ χῶμα, — μὲ ἄμμο», «ἵδρωσε ἀπὸ τὸ κουκούλλωμα».

κουκουλλώνω· καλύπτω, σκεπάζω ἐντελῶς: «κουκούλλωσε τὸ καρπούζι μὲ τὴν ἄμμο,—μὲ τὸ χῶμα», «κοιμᾶται κουκουλλωμένος», «κουκουλλώθηκα κι' ἵδρωσα»· || μεταφ., κάμνω τινὰ νὰ νυμφευθῇ διὰ τῆς βίας ἢ τῆς ἀπάτης: «τὸν κουκουλώσανε ἤθελε καὶ δὲν ἤθελε».

κουκουλοαφάνα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *εὐφόρβιον τὸ ἀκανθόθαμνον.*

κουκουλόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*· βλ. λ. *ἐρείκη.*

κουκουμαγουριὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κήρινθος ἡ μείζων.*

Κουκουμὰρ *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Πασᾶ-λιμὰν τῆς Προποντίδος, ΒΑ. κέρας (πλάτ. 40° 31′ Β, μῆκ. 27° 36′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2242: Sea of Marmara, Pasha Liman group)· τοῦ στομίου τοῦ φυσικοῦ λιμένος *Πασᾶ-λιμάν.* Σ. Ε. Λ.

κουκουμαρία (ἡ) (Cucumaria) *[Ζωολ.]* Γένος ὁλοθουρίων τῆς οἰκογενείας τῶν *δενδοχηρωτιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικὰ θαλάσσια ζῷα πρασίνου ἢ φαιοῦ χρώματος, μὲ σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ πολυπληθῶν φυματίων. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς ψυχρὰς καὶ εὐκράτους θαλάσσας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κουκουμαρία ἡ δενδρώδης* (Cucumaria arborens). Δ. Ν. Π.

Κουκουμαρία ἡ δενδρώδης.

κουκουμαριὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *χαμαικέρασος ὁ ἐδώδιμος.*

Κουκουμᾶς· βλ. *Πλουσιαδηνὸς* Ἰωάννης.

κουκουμάτσε (ὁ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κόμαρος ἡ ἀνδράχλη.*

κουκουμαυλόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *γεράνιον τὸ στρογγυλόφυλλον.*

κουκουνάρα (ἡ)· ὁ καρπός, ὁ κῶνος πεύκης τῆς πίτυος (Pinus pinea).

Κουκουνάρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Πυλίων καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 299. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Στενοσιὰ* (*Λέζαγα*) καὶ ἔχει κατ. (1928) 546. Χ. Δ.

Κουκουναρὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἀστυνομικὸν σταθμὸν παρὰ τὸ χωρίον Χαλέπα. Κάτ. (1928) 120. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία καὶ συνοικισμοὺς *Καρχαλιανά, Παντελιανά, Σκουλουδιανά, Τσικαλαριά, Χαλέπα* καὶ *Χωρεθιανὰ* καὶ ἔχει κατ. (1928) 375. Χ. Δ.

Κουκουνάρας, *Διονύσιος*. Ζακύνθιος ἀγωνιστής, πολεμήσας ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὴν Ἐπανάστασιν ὑπὸ τὸν Σισίνην. Ζωγρηθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἔξωθι τῆς Μανωλάδος ἀνεσκολοπίσθη ὑπ' αὐτῶν πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν πολιορκητῶν. Γ. Δ. Κ.

κουκουνάρι (τό)· τὸ σπέρμα τοῦ καρποῦ τῆς πεύκης (Pinus pinea), ὁ *κόκκων.*

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *κόκκων.*

— *[Μαγειρ.—Ζαχαρ.]* Τὰ *κουκουνάρια* χρησιμοποιοῦνται μεγάλως εἰς τὴν μαγειρικὴν καὶ ζαχαροπλαστικήν. Εἰς τὴν μαγειρικὴν χρησιμεύουν ὡς καρίκευμα διὰ τὴν γέμισιν ὡρισμένων φαγητῶν, καλουμένων διὰ τοῦτο γεμιστῶν, ὡς εἶναι π. χ. ὁ γάλος, τὸ στῆθος τοῦ ἀμνοῦ, αἱ ντομάτες, οἱ γιαλαντζῆ-ντολμᾶδες κτλ. Εἰς τὴν ζαχαροπλαστικὴν χρησιμοποιοῦνται ἰδίως διὰ τὴν παρασκευὴν χαλβᾶ μὲ σιμιγδάλι. Α. ΣΤ.

Κουκουναριὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βανάτου τῆς ἐπαρχίας Ζακύνθου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 106. Χ. Δ.

Κουκούνδα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Σαρματίας τῆς ἐν Ἀσίᾳ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βούρκα (*Πτολεμ.* Ε, θ, 29, ἐκδ. Nobbe). Τὴν θέσιν του ἐπέχει τὸ φρούριον τοῦ *Ἁγίου Δούκα*, τὸ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μεζυούμτα (πλάτ. 43°25′ Β., μῆκ. 39°55′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2235: Fort Anakria to Kertch τῆς ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Καυκασίας. Σ. Ε. Λ.

Κούκου-Νὸρ (Kuku-Nor) *[Γεωγρ.]*. Ἡ μεγαλυτέρα λίμνη τῆς ΒΑ. περιοχῆς τῆς Θιβέτ, κειμένη ὑπὸ 37° Β. πλάτ. καὶ 100° Α. μήκους τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ Γκρήνουϊτς, παρὰ τὰ σύνορα τῆς κινεζικῆς ἐπαρχίας Κὰν-σοὺ καὶ εἰς ὕψος 3 040 μ. ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου ὀροσειρᾶς. Ἔχει μῆκος 107 χλμ., πλάτος 63 καὶ περιφέρειαν 370 χλμ. Τὰ ὕδατά της εἶναι ἁλμυρὰ καὶ ἰχθυοβριθῆ. Κατὰ τὸν χειμῶνα πήγνυται ἐπὶ τρίμηνον. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται καὶ τρεῖς νῆσοι, ἐπὶ μιᾶς τῶν ὁποίων εἶναι ἐκτισμένον βουδικὸν μοναστήριον. Τὰ ὕδατά της τροφοδοτοῦνται καὶ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Μπουχάϊν-Γκιόλ. Πρὸς νότον αὐτῆς ὑψοῦνται τὰ ὁμώνυμα ὄρη, τῶν ὁποίων ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ ἔχει ὕψος 5.000 μ. Μ. Ν. Δ

Κουκούπετρος. Ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὀνομασία τοῦ μοναχοῦ *Πέτρου* τοῦ Ἐρημίτου (βλ. λ.).

Κούκουρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Βοιωτίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λεβαδείας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται πρὸς Α. τοῦ βουνοῦ τῆς Μεγάλης Λούτσας, εἰς ὕψος 620 μ. καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 387. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὴν μονὴν *Δομβροῦς* καὶ ἔχει κατ. (1928) 413. Χ. Δ.

— **Κούκουρα** *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα δύο χωρίων τῆς Στερεᾶς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἓν ἀνήκει εἰς τὴν κοινότητα Κάμπων καὶ ἔχει κατ. (1928) 124, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὴν κοινότητα Κλήματος Εὐπαλίου καὶ ἔχει κατ. (1928) 101. Χ. Δ.

— **Κούκουρα** *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἠλείας χωρίου *Σαλμώνη* (βλ.λ.).

Κουκουράβα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἁγιᾶς (Ἀγυιᾶς) τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται πρὸς Ν. τῆς Ἁγιᾶς παρὰ τὴν Βοιβηΐδα λίμνην καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 598. Χ. Δ.

κούκουρον (τὸ) *[Βυζαντ.]*· ὁ θύλαξ, ἡ φαρέτρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔθετον τὰ βέλη (30—40), οἱ διὰ τόξων ὡπλισμένοι στρατιῶται.

Κουκουρουκοῦ (El Cusurucù) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Συστὰς νήσων μικρῶν παρὰ τὸν λιμένα Καδακὲς (Port Cadaqués.: πλάτ. 42° 16′ Β., μῆκ. 3° 17′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1804: Cabo Sebastian to Cette). Σ. Ε. Λ.

Κουκουρράχι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βρωμόβρυσης τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 160.

Κουκούσι *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κιλκίς.*

Κουκουσός, ἢ ***Κοκονσὸς*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ νῦν ὑπὸ τῶν Τούρκων *Κιοξοὺν* καλουμένη, ἀρχαία πόλις τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ Καταονίας, κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ΝΑ. δειράδων τοῦ Ἀντιταύρου καὶ 170 περίπου χλμ. πρὸς ΒΑ. τῶν Ἀδάνων. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους περιεβάλλετο ὑπὸ ὀχυρῶν τειχῶν καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸ θέμα τῆς Λυκανδοῦ. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου Ἀρκαδίου τῷ 404 ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 407, ὅτε, ἀποσταλεὶς ἔτι περαιτέρω, ἀπεβίωσε καθ' ὁδὸν ἐκ τῶν κακουχιῶν. Σήμερον εἶναι μικρὰ κώμη, ἀνήκουσα εἰς τὸν καζὰν Χατζὶν τοῦ σαντζακίου Κοζὰν τοῦ βιλαετίου Ἀδάνων. Ν. ΚΛΣ

Κούκουτα (Cucuta) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Κολομβίας ἐν τῇ πολιτείᾳ ἢ τῷ νομῷ τοῦ Σαντάνδερ, 115 χιλμ. ΒΑ. τῆς Βουκουραμάγγας, εἰς τὸ κέντρον εὐφορωτάτης κοιλάδος, εἰς ὕψος 378 μ. παρὰ τὸν ποταμὸν Ταχίρα. Εἶναι σημαντικὸν κέντρον ἐμπορίου. Κυριώτερα αὐτῆς προϊόντα εἶναι ὁ καφές, τὸ σακχαροκάλαμον, ὁ καπνὸς καὶ τὸ κακάον. Τῷ 1821 συνῆλθεν ἐν αὐτῇ τὸ συνέδριον, ὅπερ ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν τῆς Μεγάλης Κολομβίας. Μ. Ν. Δ.

κουκούτσα (ἡ, τὰ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κινάρα ἡ ὡραιοανθής.*

κουκουτσάγκαθο (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κίρσιον ἡ ἄκορνα.*

κουκούτσι (τό)· βλ. *κουκκούτσι.*

Κουκούτσιν, *Μαρτῖνος*. Τσέχος μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1860 ἐν Πρεσβούργῳ. Ἐσπούδασεν ἰατρικήν, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν, ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας τῆς πατρίδος του καὶ καταβαλὼν πάσας τὰς προσπαθείας του, ὅπως παρασύρῃ τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον. Συνέγραψε πλεῖστα ἠθογραφικὰ μυθιστορήματα καὶ διηγήματα. Μὲ γραφικὸν ὕφος ἐνεφάνισε τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ, πολλάκις δὲ τὰ μυθιστορήματά του ἔχουν δραματικώτατον χαρακτῆρα. Τὸ ἄριστον τούτων εἶναι «Τὸ ἐπὶ τοῦ λοφίσκου σπίτι». Θ. Β

Κουκουφᾶς *[Γεωγρ.]*. Βουνὸς τῆς νοτίου Σύρου, παρεμβαλλόμενος μετὰ τοῦ βουνοῦ Νῆτες μεταξὺ Χρούσσων καὶ Δελλαγράτσιας καὶ ἀπολήγων εἰς τὸ ἀκρωτήριον Κουφά. Σ. Ε. Λ.

Κούκου-Χότο (Koukou-Khoto) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Σὰν-Σί, 320 χλμ. Β. τῆς Ταϊ-Γιουὰν καὶ 85 χλμ. Β. τῶν μεγάλων τειχῶν, κειμένη ἐντὸς εὐφόρου κοιλάδος 160 μίλια Δ. τοῦ Κάλγκαν. Ἡ Κούκου-Χότο, ἥτις καλεῖται καὶ *Κουέϊ-Χουά*, διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, ἀπέχοντα ἀλλήλων περὶ τὰ 2 χλμ. Καὶ τὸ μὲν εἶναι ἕδρα τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, τὸ δ' ἕτερον τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ. Ἡ ἐμπορικὴ πόλις κατέχει ἔκτασιν 10 χλμ. μήκους καὶ 8 πλάτους. Εἶναι μέγα κέντρον τῶν βουδικῶν πανεπιστημίων τῆς Μογγολίας, ἔχουσα ὑπὲρ τοὺς 20.000 μοναχούς. Κάτ. 200.000 ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι Μωαμεθανοί. Ἡ Κούκου - Χότο, κειμένη ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Πεκίνου - Τάο Τούνγκ, εἶναι σπουδαιότατος κόμβος πολυαρίθμων ἐμπορικῶν ὁδῶν καὶ κέντρον ἀγορᾶς τῶν προϊόντων τῆς Μογγολίας, ἰδίως βοῶν, ἵππων, προβάτων, καμήλων κ. ἄ. Ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν χρωμάτων, βαμβακερῶν ὑφασμάτων καὶ ἀποθήκας ἐρίων, τεΐου καὶ βάμβακος. Ἀπὸ τοῦ 1914 ἡ πόλις ἠνοίχθη εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον. Μ. Ν. Δ.

Κουκτάουν (Kooktown) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Αὐστραλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κουκουλάνδης καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἐντέβουρ (Endeavour). Κάτ. 3.000. Παλαιότερον, ὅτε ἐγίνετο ἐκμετάλλευσις τῶν εἰς τὴν περιοχὴν αὐτῆς εὑρισκομένων μεταλλείων χρυσοῦ, οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀνήρχοντο εἰς 10.000. Ἔχει ὡραίας οἰκοδομάς, δημόσιον κῆπον, ἀνδριάντα τοῦ πλοιάρχου Κούκ, ἀνεγερθέντα τῷ 1887. Παράγει ὄρυζαν, καφέν, σάκχαριν καὶ ἔχει ἀκμάζουσαν ἁλιείαν. Μ. Ν. Δ.

κούλα, (ἡ), καὶ *κουλὲς* (ὁ)· κορυφὴ ὄρους καὶ οἱαδήποτε κορυφή· || σκοπιά· || πύργος, οἴκημα ἐξοχικὸν (λ. τουρκ.).

Κοῦλα (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἕδρα ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τοῦ σημερινοῦ τουρκικοῦ νομοῦ Μάγνησα (Μαγνησίας), 35 χλμ. ΒΑ. τῆς Φιλαδελφείας, οὐχὶ μακρὰν τῆς ἀρχαίας Μαιονίας, εἰς ὕψος 700 μέτρων. Κεῖται παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ἐσβεσμένου κρατῆρος Καρὰ-Δεβλίτ, πλησίον τῶν θερμοπηγῶν Ἐμὶρ-Χαμάμ, εἰς χώραν ἡφαιστειογενῆ, τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον *Κατακεκαυμένην*. Κάτοικοι 8.633. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν εἶχε καὶ 2.800 Ἕλληνας, προσφυγόντας εἰς Ἑλλάδα. Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης διετήρει τρεῖς σχολὰς ἀρρένων καὶ δύο θηλέων. Ἡ πόλις φημίζεται διὰ τοὺς τάπητάς της, τὰ ἀργυρᾶ κομψοτεχνήματα καὶ τὰ ἰδιόρρυθμα ὑφάσματα. Ἡ ἀκμὴ τῆς πόλεως, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος, ὀφείλεται εἰς τοὺς Ἕλληνας· οὗτοι ἔκτισαν καὶ κομψὰς ξυλίνας οἰκίας, αἵτινες ὑπενθυμίζουν παλαιὰς γερμανικὰς τοῦ μεσαίωνος.

Ἡ ὁμώνυμος ὑποδιοίκησις ἔχει ἐπιφάνειαν 1415 τετρ. χλμ. καὶ 29.637 κατοίκους. Εἶναι χώρα ἐν μέρει ὀρεινὴ καὶ δασώδης, παράγουσα δημητριακά, βαλανίδιον, βάμβακα. Τὰς συγκοινωνίας διευκολύνει ἡ πρὸς Σμύρνην σιδηροδρομικὴ γραμμή. Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερομένου κρατῆρος ὁ Στράβων ὁμιλεῖ καὶ περὶ δύο ἄλλων, ὧν ὁ μὲν κεῖται εἰς ἀπόστασιν 10 χλμ. δυτικῶς τῶν Κούλων, ὁ δὲ ὀνομαζόμενος *Καπλὰν - Ἀλάν*. 7 χλμ. δυτικῶς τοῦ χωρίου Μεννέ. Ἀρχαῖαι πόλεις τῆς περιοχῆς ταύτης εἶναι: ἡ *Δαλδία* εἰς θέσιν καλουμένην σήμερον *Γιλδίζ*, ὅπου τὰ μάρμαρα τῶν ἀρχαίων μνημείων ἐξορύττονται ὑπὸ τῶν χωρικῶν· ἡ *Σίλανδος* (νῦν *Σελεντί*), ἄλλοτε ἕδρα ἐπισκόπου, καὶ τὰ *Τάβαλα* (νῦν *Νταβαλᾶ*), ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἕρμου, εἰς ἀπόστασιν 18 χλμ. ἀνατολικῶς τῶν Κούλων. Ν. Μ.

— **Κοῦλα** *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Σερρῶν χωρίου *Παλαιόκαστρον* (βλ. λ.).

— **Κοῦλα** *[Γεωγρ.]*. Κορυφὴ τοῦ ὀρεινοῦ συγκροτήματος τῆς Ροδόπης ἐν τῇ Δυτικῇ Θράκῃ καὶ οὐ μακρὰν τῶν ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων (ὑψ. 1592 μ.). Ἐκ τούτου πηγάζει βραχίων τοῦ ποταμοῦ Κοσίνθου. Αἱ πρὸς Ν. προεκτάσεις τοῦ ὄρους τούτου φθάνουν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Νέστου καὶ τῆς πεδιάδος τῆς Ξάνθης. Ι. Σ. Σ.

— **Κοῦλα** *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Βουλγαρίας ἐν τῇ περιφερείᾳ Βιδδινίου, εἰς ἀπόστασιν 12 χλμ. ἀπὸ τῶν σερβικῶν συνόρων. Ἀνατολικῶς ταύτης ὑπάρχουν ἐρείπια ρωμαϊκῶν ὀχυρωμάτων. Πιθανῶς πρόκειται περὶ τῆς ρωμαϊκῆς πόλεως Castra Martis. Κάτ. 5.029. Τ. Β.

Digitized by Google

κουλαΐτης (ὁ) (Kulait) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἠφαιστειογενὲς τῆς οἰκογενείας τῶν *τεφριτῶν* καὶ *βασανιτῶν*. Συνίσταται κατὰ τὸν Washington ἀπὸ νεφελινικὸν καὶ λευκιτικὸν βασανίτην, πλούσιον εἰς κεροστίλβην καὶ πτωχὸν εἰς ὀλιβίνην, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὴν μικρὰν ἐκρηξιγενῆ περιοχὴν τῶν Κούλων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Γ. Β.

Κουλακλῆ-Τσιφλὶκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ρυζίων τῆς ἐπαρχίας Νέας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 412. Ἤδη καλεῖται *Ἄρζος*. Α. Θ. Σ.

κουλάκοι (οἱ). Καλοῦνται οὕτως ἐν Ρωσίᾳ οἱ ἀποτελοῦντες τὸ οἰκονομικῶς ἀνώτερον στρῶμα τῶν χωρικῶν, τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη ἐξελικτικῶς ἐκ τῶν κόλπων τῆς ἀγροτικῆς τάξεως διὰ τῆς οἰκονομικῆς διαφοροποιήσεως μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς «Νέας οἰκονομικῆς πολιτικῆς» (ΝΕΠ) καὶ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας ἐν τῇ ἀγροτικῇ οἰκονομίᾳ. Οἱ κουλάκοι, ἐξεταζόμενοι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ σοσιαλισμοῦ ἐν Ρωσίᾳ, ἀποτελοῦν τὸ ἀντιδραστικώτερον καὶ τὸ μᾶλλον ἐπικίνδυνον διὰ τοὺς σκοποὺς τῆς ἐπαναστάσεως κοινωνικὸν στρῶμα, διότι διὰ τῆς ὑπάρξεώς των ἐνισχύουν τὸν κεφαλαιοκρατικὸν τομέα τῆς παραγωγῆς, εἰς τὴν βαθμιαίαν ἐξαφάνισιν τοῦ ὁποίου ἀποβλέπει ἡ σοβιετικὴ κυβέρνησις, καὶ διότι δημιουργοῦν ἀντεπαναστατικὸν ἰδεολογικὸν ρεῦμα μεταξὺ τῶν ἀγροτῶν, ὀφειλόμενον εἰς τὴν οἰκονομικήν των ὑπεροχήν. Διὰ τὴν ἐκμηδένισιν τῆς ἰδεολογικῆς των ἐπιρροῆς καὶ τὴν βαθμιαίαν ἐξαφάνισίν των ἀπὸ τοῦ μετώπου τῆς σοβιετικῆς οἰκονομίας, ἡ κυβέρνησις ἐχρησιμοποίησεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐμφανίσεώς των διάφορα μέτρα, κυριώτερον τῶν ὁποίων εἶναι καταθλιπτικὴ φορολογία τοῦ στρώματος τούτου τῶν ἀγροτῶν. Ἀπὸ τοῦ 1928, ὁπότε ἐψηφίσθη τὸ πενταετὲς σχέδιον ἐκβιομηχανίσεως τῆς Ρωσίας, παραλλήλως πρὸς τὴν δραστηρίαν προσπάθειαν κολλεκτιβιστικοποιήσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἐνετάθη καὶ ὁ ἐναντίον τῶν κουλάκων οἰκονομικὸς πόλεμος τοῦ σοβιετικοῦ κράτους, μὲ σκοπὸν τὴν ὁλοσχερῆ ἐξαφάνισιν αὐτῶν ἀπὸ τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Θ. Π.

Κουλαλῆ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Καβάλλας χωρίου *Πυργοχώρι* (βλ. λ.). Δ. Χ.

Κουλαλὶ *[Γεωγρ.]*. Νῆσος ἐν τῇ ἀνατολικῇ περιοχῇ τῆς Κασπίας θαλάσσης. Κατέχει ἔκτασιν 98 τετρ. χλμ. καὶ εἶναι τελείως ἄγονος. Ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς ὑπάρχει ἁλιευτικὸς σταθμός. Σ.Κ.Π.

Κουλαμάκ(ι) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου μέχρι τοῦ 1923 ἑλληνικόν, ἔχον περὶ τοὺς 70 κατοίκους, μεταναστεύσαντας εἰς Ἑλλάδα.

Κουλὰνζ (Coulanges), *Φίλιππος-Μανουήλ, μαρκήσιος ντὲ—*. Γάλλος εὐπατρίδης καὶ ποιητὴς (1633—1716). Ἦτο συγγενὴς καὶ φίλος τῆς Μαντὰμ ντὲ Σεβινιέ, μετὰ τῆς ὁποίας εὑρίσκετο εἰς λίαν ἐνδιαφέρουσαν ἀλληλογραφίαν. Περιηγήθη τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν γενόμενος πανταχοῦ εὐπρόσδεκτος, λόγῳ τῆς μεγάλης εὐφυΐας του καὶ τῆς λεπτότητος τῶν τρόπων του. Ἐσύχναζεν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς κοσμικὰς συγκεντρώσεις τῆς αὐλῆς καὶ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ ἐθεωρεῖτο φίλος τῆς Μαντὰμ ντὲ Μαιντενόν, τῆς δουκίσσης Ρισελιέ, τῶν Λουβουά, τῆς Γκρινιὰν καὶ πολλῶν ἄλλων κυριῶν, πρὸς τὰς ὁποίας ὑπεκρίνετο ἔρωτα. Ἔγραψε πολλὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τόμους ἀπὸ τοῦ 1692 μέχρι τοῦ 1698. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ «Ἀπομνημονεύματα», δημοσιευθέντα τῷ 1820. Μ. Δ. Β.

—**Κουλάνζ, Φυστὲλ ντὲ—** βλ. *Φυστὲλ ντὲ Κουλάνζ*.

Κουλὰν-Οὺτμὲς *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Ἀκμόλινσκ, παραπόταμος τοῦ Νουρέ. Ἔχει μῆκος 352 χλμ. Σ. Κ. Π.

Κουλαντὰν (Culadan) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν Ἰνδιῶν ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τῆς Βεγγάλης, 25 χλμ. ΒΑ. τῆς πόλεως Ἀκυάβ. Ἔχει μῆκος 320 χλμ. καὶ εἶναι πλωτὸς μόνον ἐπὶ 150 χλμ. Μ. Ν. Δ.

κουλαντρίζω· βλ. λ. *κολαντρίζω*.

Κούλαου (Kuhlau), *Φρειδερῖκος*. Γερμανὸς μουσουργὸς (1786—1832). Ἔγραψε τρία κουαρτέττα διὰ πλαγιαύλους, 2 κοντσέρτα διὰ κλειδοκύμβαλον, 8 σονάτας διὰ βιολίον, ροντὸ κ. τ. λ. Ἐν Κοπεγχάγῃ, ὅπου μετὰ τὴν ναπολεόντειον ἐποχὴν ἐγκατεστάθη μονίμως, ἀνεβίβασε τὰ μελοδράματα: «Ἡ ἔπαυλις τῶν λῃστῶν», «Ἐλίζα Λουλοῦ», «Ἡ μαγευμένη ἅρπα», «Οὖγος καὶ Ἀδελαΐς», ἅτινα ἐπέτυχον σημαντικῶς. Γ. Σ.

κουλᾶς (ὁ), ἡ κουλὲς (ἐκ τοῦ τουρκ. κουλὲ= πύργος). Καλεῖται οὕτως ἐν Θεσσαλίᾳ, Μακεδονίᾳ, Θρᾴκῃ καὶ Μ. Ἀσίᾳ ὁ ὠχυρωμένος οἶκος τῶν ἰδιοκτήτου, κυρίως εἰς τὰ ἀγροκτήματα. *Κουλάδες* ἐπίσης ἢ κουλέδες λέγονται εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ οἱ ἀγροτικοὶ οἰκίσκοι. Εἰς τὰ ἀγροκτήματα τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας ὑπάρχουν ὀχύλογοι κουλᾶδες μὲ σιδηρᾶς θύρας καὶ πολεμίστρας. Πολλοὶ ὅμως τῶν πύργων τούτων, μετὰ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν τῶν τσιφλικίων, ἐγκατελείφθησαν εἰς τὴν τύχην των. Κ. Φ.

Κουλᾶς, Καπετὰν Θανάσης. Ὁπλαρχηγὸς τῆς Πελοποννήσου περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Συμπολεμήσας μετὰ τῶν Ἑνετῶν ἀπέκτησε τὴν καπιτανίαν τῆς Καρυταίνης εἰς ἀντάλλαγμα τῶν ὑπηρεσιῶν του. Μετὰ τὴν ἀποχώρησίν των ὅμως, τῷ 1715, ἠναγκάσθη νὰ προσκυνήσῃ τὸν προελαύνοντα μέγαν βεζύρην Ἀλῆ πασᾶν Κουγιουρτζῆν, καὶ διατηρήσας τὸ ἀξίωμά του ὡς ἁρματολὸς Καρυταίνης, ἀπεβίωσε περὶ τὸ 1730. Γ. Δ. Κ.

Κουλατζὶκ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Καβάλλας χωρίου *Πυργίσκος* (βλ. λ.).

κουλάτσι (ἐκ τοῦ τουρκ. *κουλάτς*)· ἡ ὀργυιά.

Κουλγκάρντι (Coolgardie) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Δυτικῆς Αὐστραλίας, ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς ὄχθης ἁλμυρᾶς τινος λίμνης. Κάτ. 16.000. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως ὑπάρχουν μεταλλεῖα χρυσοῦ, ἐξ ὧν ὀρύσσονται κατ' ἔτος μεταλλεύματα ἀξίας 150.000.000 περίπου λιρῶν. Χ. Κ.

κουλὲ (τὸ) (γαλλ. coulé, γερμ. Schleifer) *[Μουσ.]*. Σημεῖον καλλωπισμοῦ, γραφόμενον διὰ μικρῶν φθόγγων καὶ προηγούμενον συνήθως τοῦ κυρίως φθόγγου. Τὸ κουλὲ προϋποθέτει γοργὴν ἐκτέλεσιν, καὶ κατὰ διατονικὴν τάξιν, δύο ἢ περισσοτέρων μικρῶν φθόγγων ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω:

Γράφεται: Ἐκτελεῖται:

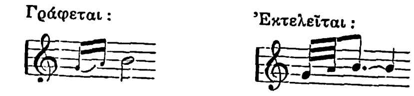

Παλαιότερον ἡ *τρίτη κουλέ*, συνηθεστάτη ἀκόμη καὶ παρὰ Μπάχ, ἐσημειοῦτο ὡς ἑξῆς:

Γραφή: Ἐκτέλεσις:

Κουλὲ ὀνομάζεται ἐπίσης μικρὰ μουσικὴ φράσις ἐκτελουμένη διὰ μιᾶς ἀναπνοῆς ἢ μιᾶς κινήσεως τοῦ τόξου:

Γ. Σ.

Κουλελῆ-Μπουργὰς *[Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο πρότερον τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Διδυμοτείχου χωρίον *Πύθιον* (βλ. λ.).

Κουλέμπρα (Culebra) *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία διαφόρων πόλεων, ὀροσειρῶν, νήσων καὶ ποταμῶν τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἰσπανίας, ἐξ ὧν ἄξιαι λόγου εἶναι: —1) Μικρὰ λοφοσειρὰ τῆς κεντρικῆς Ἀμερικῆς, ἐν τῷ ἰσθμῷ τοῦ Παναμᾶ, ἥτις ἐχώριζε τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν ἀπὸ τῆς θαλάσσης τῶν Ἀντιλλῶν. —2) Μικρὰ νῆσος τῶν Ἀντιλλῶν, περὶ τὰ 17 ναυτικὰ μίλλια Α. τοῦ Πορτορίκου, ἀνήκουσα εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Ἔχει μῆκος 12 χλμ. καὶ πλάτος 7. Κάτοικοι 2.000. Κατὰ τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς τμῆμα σχηματίζεται ὁ κόλπος τῆς Ἐνσενάδας, ὅστις τῷ 1902 ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ὡς ὁρμητήριον τοῦ στόλου. Κατὰ μῆκος αὐτοῦ ἱδρύθησαν τότε καὶ διάφοροι ναυτικαὶ ἐγκαταστάσεις. Ἀπὸ τοῦ 1879 ἤρχισεν ἀποικιζομένη. —3) Μικρὰ νῆσος εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Φιλιππινῶν, παρὰ τὴν νῆσον Λουθόν, καὶ ἑτέρα εἰς τὸ δέλτα τοῦ Σὰν-Χουὰν τῆς Νικαράγουας. —4) Ὀροσειρὰ ἐν Ἰσπανίᾳ, ἀνατολικὴ διακλάδωσις τῆς ὀροσειρᾶς *Σεγκουντέρα* ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Θαμόρας. Μ.Ν.Δ.

Κούλενμποργ (Culenborg, ἢ Kuilenburg, προφ *Κιούλενμποργ*) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὁλλανδίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Γκουέλντρες, σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς γραμμῆς Λιέγης-Οὐτρέχτης. Ὑπῆρξεν ἄλλοτε ἕδρα τῶν κομίτων Κούλενμποργ, οἵτινες ἦσαν οἱ κυριώτεροι πρωτουργοὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Κάτω Χωρῶν κατὰ τῆς Ἰσπανίας. Μ.Δ.Β.

Κουλέντι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους ἀπὸ τῆς Ἀν. ἀκτῆς τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου (πλάτ. 36°31'10'' Β, μῆκ. 22° 56'00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3372: Gulf of Lakoniko) εἰς 9 μίλ. ΝΝΑ. τοῦ ἀγκυροβολίου *Πλύτρα* τοῦ ὅρμου τῆς *Ξυλῆς*. Σ. Ε. Λ.

Κουλέντια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ΝΔ. τῆς Μονεμβασίας, εἰς τῆς ὁποίας τὸν τέως δῆμον ὑπήγετο, καὶ ἔχει σπουδαῖον ἐλαιοπαραγωγήν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 331. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Βουβουτσέλια* καὶ *Φούτια* καὶ ἔχει κατ. (1928) 604. Χ. Δ.

Κουλέρα (Culera) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀγκυροβόλιον καὶ πόλις τῆς Ἀν. ἀκτῆς τῆς Ἰσπανίας, ΒΔ. τῆς Δένια (ἀρχ. Ἀρτεμίσιον ἢ Διάνιον: πλάτ. 39° 00' Β, μῆκ. 0°09' Δ, χάρτ. ἀγγλ. 1320: Cabo San Antonio to cabo Tortosa) εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ρίο-Ζιουκάρ. Σ. Ε. Λ.

Κοῦλεφ, Θεόδωρος. Βούλγαρος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1877 ἐν Γαβρόβῳ. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὰ πανεπιστήμια Πετρουπόλεως, Βέρνης καὶ Στρασβούργου, ὅπου καὶ ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τοῦ δικαίου τῷ 1903. Τῷ 1911 ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ δικαίου τοῦ πανεπιστημίου τῆς Σόφιας. Ἤδη εἶναι καὶ ὑποδιευθυντὴς τοῦ λαϊκοῦ πανεπιστημίου. Ὁ Κοῦλεφ εἶναι εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς ὀργανώσεως «Naroden Sgovor». Τ. Β.

Κουλέων. Ἀρχηγὸς τῶν ἐν Φιλιππουπόλει ἐγκατεστημένων Μανιχαίων. Συμμετέσχε μετὰ τοῦ ἑτέρου ἀρχηγοῦ αὐτῶν Ξαντοῦ ἐπὶ κεφαλῆς 2.800 ἀνδρῶν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ κατὰ τῶν εἰς Ἀλβανίαν ἀποβιβασθέντων (τῷ 1081) Νορμανδῶν τῆς Κάτω Ἰταλίας ὑπὸ τὸν Ροβέρτον Γυσκάρδον. Μετὰ τὴν ἀτυχῆ πρὸ τοῦ Δυρραχίου μάχην τῆς 18 Ὀκτωβρίου καὶ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Ἀλεξίου εἰς Μακεδονίαν, ὁ Κουλέων μετὰ πάντων τῶν Μανιχαίων ἀπῆλθον ἐν πλήρει ἀποσυνθέσει εἰς Φιλιππούπολιν καὶ ἔκτοτε δὲν συμμετέσχον εἰς τὰς ἄλλας ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξίου. Ν. ΚΛΣ

Κουλζὰρ (Kuljar) *[Γεωγρ.]*. Τετρὰς ἐλασσόνων Ἀδριατικῶν νήσων εἰς τὰ πρόσγεια τοῦ Σεμπενίκο (πλάτ. 43°45' Β, μῆκ. 15°42' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2274: Grossa island to Zirona channel). Ὑπὸ τῶν Σλαύνων ὀνομάζεται Kukujlar. Σ. Ε. Λ.

Κούλη, τοῦ— *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης, κειμένη ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Χαριουπόλεως, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Αἴμου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀγούσης ὁδοῦ, ὀνομαζομένη ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων πολίχνιον τοῦ Κούλη. Παρ' αὐτὴν προσβληθέντες ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, Νικολάου Μαυροκαταχαλῶν καὶ Βερμπετζιώτη οἱ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1087 ἐπιδραμόντες τὴν Θρᾴκην ὑπερογδοηκονταχισχίλιοι Πατζινάκαι καὶ Κομάνοι, συμμαχοῦντος καὶ τοῦ ἐκπτώτου βασιλέως τῶν Οὔγγρων Σολομῶντος, ὑπέστησαν φοβερὰν καταστροφήν, καθ' ἣν ἐφονεύθη ὁ Τζελγού, πολλοὶ δὲ τῶν βαρβάρων κατὰ τὴν ὑποχώρησίν των ἐπνίγησαν εἰς τὸν παρ' αὐτὴν ῥέοντα ποταμίσκον, ὅστις καλεῖται σήμερον *Κοῦλα-Δερεσῆ* (*Ἄνν. Κομν.* VII 1). Α. Θ. Σ.

Κουλῆ Χάν. Ὄνομα τοῦ διασήμου σάχη τῆς Περσίας *Ναδὶρ* Σάχ (βλ. λ.).

κούλι (οἱ) (ἀγγλ coolies, ἰνδ. *κούλι*=ἐργάτης). Οὕτω καλοῦνται σήμερον οἱ ἀχθοφόροι ἐν Ἰνδίαις καὶ Κίνᾳ. Οἱ Ἰνδοὶ κούλι ἐπληθύνθησαν ἐν ταῖς Δ. Ἰνδίαις τῷ 1834 ἅμα τῇ καταργήσει τῆς δουλείας. Οἱ κούλι δὲν διέφερον τῶν δούλων, ἐνίοτε δὲ ἡ κατάστασίς των ἦτο ἔτι χειροτέρα. Τῷ 1866 συνήφθη συμφωνία μεταξὺ τῆς Κίνας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεώς των. Τῷ 1883 ἡ ἰνδικὴ κυβέρνησις ἀπηγόρευσε τὴν εἰς ἄλλας χώρας μετανάστευσιν τῶν κούλι, ἥτις εἶχε προσλάβει χαρακτῆρα δουλεμπορίου. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον πολλαὶ χιλιάδες Κινέζων κούλι ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν τῷ δυτικῷ μετώπῳ καὶ ἀλλαχοῦ ὡς ἀχθοφόροι διὰ τὰς βαρυτέρας ἀγγαρείας. Δ. Σ. Δ.

Κούλι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Προυσσοῦ τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 136. Χ. Δ.

Κούλια *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Σερρῶν χωρίου *Πύργος* (βλ. λ.).

Κουλιακὰν (Culiacan) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας, ἱδρυθεῖσα τῷ 1599 καὶ ὀνομασθεῖσα τότε Σὰν Μιγκουέλ. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης, συνδέεται δὲ μετὰ τοῦ ἐπινείου αὐτῆς Ἀλτάτα σιδηροδρομικῶς ἀπὸ τοῦ 1908. Κάτ. 11.000, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν. Κλῖμα θερμὸν καὶ ὑγρόν, ἀλλ' ὑγιεινόν. Μ. Ν. Δ.

κουλίανδρος (ὁ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κορίαννον τὸ ἥμερον*.

κουλιάρι (τὸ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *ἐρωδιὸς ὁ λευκός*.

Κουλιάρμπα *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Ἐρημοκκλησιά*.

Κουλιέρα (Cullera) *[Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις τῆς Ἀνατολικῆς Ἰσπανίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Βαλεντίας. Κεῖται ἐπὶ τῆς Μεσογείου παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Χούκαρ, εἶναι ἀκραῖος σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς γραμμῆς Βαλεντίας-Σίλλας-Κουλιέρα καὶ ἀπέχει περὶ τὰ 6 χλμ. τῆς πόλεως Σουέκα. Κάτ. 13.556.

Ἡ Κουλιέρα, πόλις ἀρχαιοτάτη, εἶναι περιτετειχισμένη, ἔχει μεγάλους στρατῶνας, παλαιὰν ἀραβικὴν ἀκρόπολιν καὶ πολλοὺς ναοὺς καὶ μο-

Digitized by Google

ιαστήρια. Πρὸς Ν. καὶ Α. αὐτῆς ἐκτείνεται εὐφορωτάτη περιοχή, γνωστὴ διὰ τὴν ἄφθονον παραγωγὴν ὀρύζης. Πλὴν τῆς γεωργίας καὶ τῆς ἁλιείας οἱ κάτοικοι τῆς Κουλιέρας διεξάγουν καὶ σημαντικὸν παράκτιον ἐμπόριον. Ἐξάγει ὀρύζαν, ἀφθονίαν ἑσπεριδοειδῶν, οἶνον, ἔλαιον καὶ κάρυα. Μ. Ν. Δ.

Κουλίκοβο *[Γεωγρ.]*. Πεδιὰς τῆς Ν. Ρωσίας, περικλειομένη μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ντόν, Νεπράτσα καὶ Κρασίβαγια-Μετσά. Κεῖται εἰς τὸ ΝΔ. ἄκρον τῆς σημερινῆς διοικητικῆς περιφερείας Ἐπιφάνσκ τοῦ κυβερνείου Γόμσκ καὶ ἔχει ἔκτασιν 11 χλμ. περίπου. Κατέστη περίφημος διὰ τὴν ἐπ' αὐτῆς λαβοῦσαν χώραν, τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1380 μάχην, καθ' ἣν κατετροπώθη ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ταττάρων Μαμάϊ ὑπὸ τῶν Ρώσων πριγκίπων Δημητρίου καὶ Βλαδιμίρου Μονσκόϊ. Σ. Κ. Π.

Κουλισίνης, *Γεώργιος*. Πάργιος πολεμιστής, ὅστις ἔσωσε τὴν πατρίδα του Πάργαν τῷ 1655 ἀπὸ μίαν σφοδρὰν ἐπίθεσιν Τουρκαλβανῶν ὑπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς στρατηγοὺς Ἰμὰμ πασᾶν καὶ Βεΐκοζου. Αὐτὸς κυρίως ἀνήγειρε τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως, ἀναγκάσας εἰς ἐργασίαν τοὺς κατοίκους ἀνεξαρτήτως φύλου καὶ ἡλικίας. Γ. Δ. Κ.

Κούλιτζ (Coolidge), ***Ἀρχιβάλδος***. Ἀμερικανὸς πολιτικὸς καὶ ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1866 ἐν Βοστώνῃ. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Χάρβαρντ καὶ τοῦ Βερολίνου, ἐν τῇ σχολῇ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ ἤρχισε τὸ διπλωματικόν του στάδιον ὡς γραμματεὺς ἐν τῇ πρεσβείᾳ τῆς Πετρουπόλεως τῷ 1890—1891. Τὸ ἀκόλουθον ἔτος μετετέθη εἰς τὴν ἐν Παρισίοις καὶ βραδύτερον εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ πρεσβείαν. Τῷ 1893 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Χάρβαρντ καὶ τῷ 1899 βοηθὸς καθηγητής. Τῷ 1906—1907 ἔκαμεν ἱστορικὰς διαλέξεις εἰς τὴν Σορβώνην καὶ εἰς ἄλλα γαλλικὰ πανεπιστήμια. Τῷ 1917—1918 ἀπετέλεσε μέλος τῆς ἐπιτροπείας, τῆς ἐντεταλμένης ὑπὸ τοῦ προέδρου Οὐΐλσων τὴν μελέτην τῶν ὅρων, ὑφ' οὓς θὰ συνήπτετο ἡ εἰρήνη, καὶ τὸ ἀκόλουθον ἔτος ἀπεστάλη ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἀμερικανικῆς ἀποστολῆς εἰς Βιέννην καὶ εἰδικὸς ἀντιπρόσωπος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν Παρισίοις κατὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης. Τῷ 1921—1922 ἦτο μέλος τῆς ἐπιτροπείας πρὸς παροχὴν βοηθείας εἰς τὸν λιμώττοντα πληθυσμὸν τῆς Ρωσίας.

Συνέγραψε διάφορα ἔργα, ἐξ ὧν σημαντικώτερα: «Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ὡς παγκόσμιος δύναμις» (1908), «Αἱ ἀρχαὶ τῆς τριπλῆς συμμαχίας» (1917, β' ἔκδοσις 1926), «Δέκα ἔτη πολέμου καὶ εἰρήνης» (1927) κ. ἄ. Λ. Α.

—**Κούλιτζ** (Coolidge), ***Καλβῖνος***. Ἀμερικανὸς πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1872 ἐν Πλύμουθ τῆς πολιτείας Βέρμοντ. Ἀποφοιτήσας τῷ 1895 ἐκ τοῦ σχολείου Ἄμχερστ, παρηκολούθησε νομικά. Τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἤρχισεν ἀσκῶν ἀπὸ τοῦ 1897 καὶ διεκρίθη ταχέως. Ἀφοῦ ὑπηρέτησε διαδοχικῶς ὡς γραμματεύς, σύμβουλος καὶ δικηγόρος τοῦ δήμου, ἐξελέγη τῷ 1907 μέλος τῆς βουλῆς τῆς πολιτείας Μασσαχουσέττης. Τῷ 1910 ἐξελέγη δήμαρχος τοῦ Νορθάμπτον καὶ τῷ 1912 γερουσιαστὴς τῆς πολιτείας, προεδρεύσας ταύτης κατὰ τὸ 1915.

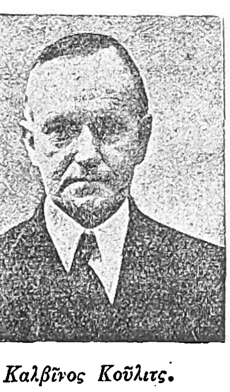

Καλβῖνος Κούλιτς.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξελέγη ὑποδιοικητὴς τῆς Μασσαχουσέττης καὶ βραδύτερον κυβερνήτης αὐτῆς, καὶ ὡς τοιοῦτος κατέστειλε τὴν ἀπεργίαν τῶν ἀστυνομικῶν τῆς Βοστώνης. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1919 κατεψήφισε τὸ νομοσχέδιον περὶ αὐξήσεως τῆς μισθοδοσίας τῶν βουλευτῶν Μασσαχουσέττης, ἰσχυριζόμενος ὅτι τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα, ἐπειδὴ εἶναι προαιρετικόν, δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται ὡς βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα. Ὡς κυβερνήτης Μασσαχουσέττης συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς κυρώσεως τοῦ τροποποιητικοῦ περὶ γυναικείας ψήφου νομοσχεδίου τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συντάγματος. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Χάρδιγκ ὡς προέδρου τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ὁ Κούλιτς ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος, καὶ μετὰ τὸν αἰφνίδιον θάνατον τούτου ἀνέλαβε τὴν προεδρίαν, τῷ 1923. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς 1924 ἐξελέγη πρόεδρος διὰ τὴν περίοδον 1925—1929. Ὡς πρόεδρος τῶν Ἡν. Πολιτειῶν ἀπεδείχθη πολιτικὸς ἱκανώτατος. Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτική του διεπνέετο ὑπὸ φιλειρηνικοῦ πνεύματος καὶ συνεργασίας μετὰ τῶν ἄλλων κρατῶν. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς προεδρικῆς του θητείας δὲν ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν περὶ ἐπανεκλογῆς του. Λ. Α.

— **Κούλιτζ** (Coolidge) ***σωλῆνες*** *[Φυσ.]* βλ. λ. *σωλῆνες* Κούλιτζ.

Κουλιτζῆ - *Ἀλάν* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀμισοῦ, μέχρι τοῦ 1923 ἑλληνικόν, ἔχον περὶ τοὺς 220 κατοίκους γεωργούς. Α. Α. Π.

Κούλιτς, *Πανταλέων Βλαδιμίροβιτς*. Ρῶσος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Κιέβῳ τῷ 1819 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1890. Ἐπεράτωσε τὰς φιλολογικάς του σπουδὰς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Κιέβου καὶ τῷ 1843 ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον μυθιστόρημά του «Μιχάϊλο Τσαρνισένκο». Συλληφθεὶς ὡς μετασχὼν τῆς μυστικῆς ἑταιρείας «Ἅγιοι Κύριλλος καὶ Μεθόδιος» ἐφυλακίσθη καὶ ἀφέθη ἐλεύθερος ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ παύσῃ γράφων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικολάου Α' ἠμνηστεύθη καὶ ἐδημοσίευσε τὰς «Ἀναμνήσεις» του, τὸ μυθιστόρημα «Ἡ συνέλευσις τῆς Μεσημβρινῆς Ρωσίας» καὶ τέσσαρας τόμους διηγημάτων. Εἶτα συνειργάσθη εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν «Ὀσνάβα», μετέφρασεν εἰς τὴν οὐκρανικὴν διάλεκτον τὴν «Πεντάτευχον» καὶ τοὺς «Ψαλμούς», πρὸς δὲ τὰς κυριωτέρας τραγῳδίας τοῦ Σαίξπηρ, καὶ συνέγραψε μακρὰν μελέτην περὶ τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς ἐποχῆς του. Θ. Β.

Κουλκάνχατ. Σύζυγος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ μετονομασθεῖσα *Εὐδοκία* (βλ. λ.).

κουλκίτα (ἡ) (Culcita) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐχινοδέρμων τῆς οἰκογενείας τῶν *κουλκιτιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα μὲ σῶμα ἀστεροειδές, πενταγωνικόν. Γνωστὰ εἴδη τινά, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

κουλκιτίδαι (οἱ) (Culcitidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐχινοδέρμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀστερωδῶν*, περιλαμβάνουσα ζῷα μὲ σῶμα πενταγωνικόν, ἀστεροειδὲς καὶ ἀπαντῶντα εἰς πάσας καὶ κυρίως εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κουλκίτα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Κούλκουλ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νέας Νουμιδίας ἐν τῇ ρωμαϊκῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀφρικῆς *(Πτολεμ.* Δ, γ, 29). Culchul κατὰ τὸν «Πευτιγγεριανὸν χάρτην», Chulchul κατὰ τὸν γεωγράφον Ραβέννης (146, 10) καὶ Cuiculi κατὰ τὸ «Ἀντωνινιακὸν ὁδοιπορικὸν» (29, 1) καὶ τὰς «Ἐπισκοπικὰς Πράξεις», ὑπῆρξε δημοκρατουμένη ἀποικία (Res publica et colonia Cuiculitanorum). Ταυτίζεται πρὸς τὴν σύγχρονον πόλιν Djemila τῆς Ἀλγερίας, 60 χλμ. Ν. ΝΑ. τῆς Κωνσταντίνης. Σ. Ε. Λ.

κουλλαίνω, ἀόρ. ἐ)κούλλανα—ἐ)κουλλάθηκα· κάμνω τινὰ κουλλόν, ἀνάπηρον τὰς χεῖρας: «μὲ χτύπησες καὶ μὲ κούλλανες», «κουλλάθηκε 's τὸν πόλεμο», ἀρά: «ποῦ νὰ κουλλαθῇς!».

Κούλλακ (Kullak), ***Θεόδωρος***. Γερμανὸς δεξιοτέχνης καὶ παιδαγωγὸς τοῦ κλειδοκυμβάλου (1818—1882). Ἐσπούδασεν ἐν Πόζεν καὶ ἐν Βιέννῃ καὶ κατόπιν μετεκλήθη εἰς Βερολῖνον ὡς παιδαγωγὸς τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Τῷ 1850, συνεταιρισθεὶς μετὰ τοῦ Στὲρν καὶ τοῦ Μάρξ, ἵδρυσε τὸ «Ὠδεῖον τοῦ Βερολίνου», μετονομασθὲν μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του εἰς «Ὠδεῖον Στέρν», καὶ μετὰ ταῦτα τὴν «Νέαν Μουσικὴν Ἀκαδημίαν», ἐξ ἧς ἐξῆλθον πλεῖστοι διάσημοι δεξιοτέχναι τοῦ κλειδοκυμβάλου. Ἡ μουσικὴ παραγωγὴ τοῦ Κούλλακ περιορίζεται κυρίως εἰς ἔργα καὶ μεθόδους διὰ κλειδοκύμβαλον, γεγραμμένα μετὰ πλείστης δεξιότητος καὶ πλούσια εἰς τεχνικὰ μέσα. Ἐὰν ἡ πρωτοτυπία των εἶναι μετρία, ἡ παιδαγωγική των σημασία εἶναι μεγίστη. Μεταξὺ αὐτῶν ἐξέχουν ἡ «Μέθοδος παιξίματος ὀγδόων» καὶ τὰ «Γλυκὰ διὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν». Αἱ λοιπαὶ συνθέσεις του ἀποτελοῦνται ἀπὸ μίαν συμφωνίαν διὰ κλειδοκύμβαλον, ἓν κοντσέρτο, διαφόρους παραφράσεις κλπ. Γ. Σ.

κουλλαμάρα (ἡ)· δημοτ., ἡ κατάστασις τοῦ κουλλοῦ, τοῦ ἔχοντος τὰς χεῖρας πεπηρωμένας· || μεταφ., τὸ νὰ μὴ χρησιμοποιῇ τις τὰς χεῖράς του καταλλήλως: «κουλλαμάρα σὲ 'πιασε, καημένη, κι' ἔσπασες τὸ πιάτο;», «κουλλαμάρα νὰ σὲ πιάσῃ».

κούλλιναν (Cullinan) *[Ὀρυκτ.]*. Ὁ μεγαλύτερος τῶν γνωστῶν ἀδαμάντων. Εὑρέθη τὴν 25 Ἰανουαρίου 1905 εἰς τὸ μεταλλεῖον Premier τῆς ἐπαρχίας Pretoria τοῦ Τράνσβαλ, ἠγοράσθη δὲ ἀντὶ 150.000 λιρῶν καὶ ἐδωρήθη εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδον τὸν Ζ'. Ἔχει τὸ μέγεθος πυγμῆς ἀνδρός, ζυγίζει 3.024$^3/_4$ καράτια καὶ παριστᾷ θραῦσμα ἑνὸς ἀρχικοῦ ὀκταεδρικοῦ κρυστάλλου ἀκόμη μεγαλυτέρου. Ὁ κούλλιναν εἶναι ἀδάμας πολὺ καθαρός, παρουσιάζει δὲ χρῶμα λευκὸν μὲ ἀπόχρωσιν ὑποκυάνου. Γ. Β.

κουλλός, —ή, —ό· δημοτ., ὁ πεπηρωμένος τὰς χεῖρας, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰς χεῖρας ἢ ὁ ἔχων τὴν ἑτέραν ἢ καὶ ἀμφοτέρας ἀποκεκομμένην: «κουλλὸς ἀπὸ τὸ δεξὶ χέρι» (ἀπὸ τοῦ ἀρχ. *κυλλός*).

κουλλούρα (ἡ)· δημοτ., ἄρτος μικρὸς εἰς σχῆμά τι ἐπιτετηδευμένον, συνήθως εἰς σχῆμα κρίκου· || τὸ σωσίβιον διὰ τὸ ἐμφερὲς σχῆμα || τὸ ξύλινον ἐπίστρωμα τῆς λεκάνης τοῦ ἀποχωρητηρίου· || πεπαισμένως ἐν τῇ σχολικῇ γλώσσῃ, ὁ βαθμὸς τοῦ μηδενικοῦ: «ἐπῆρε κουλλούρα 's τὴν ἀριθμητική».

— *[Ἁλιευτ.]* Κρίκος σιδηροῦς 6—7 ὀκάδων, χρησιμοποιούμενος ὑπὸ τῶν ἁλιέων, ὅπως «ξεκολλᾷ τὸ παραγάδι ὅταν πιάσουν τ' ἀγκίστριά του σὲ βράχο». Πρὸς τοῦτο δενόμενος δι' «ἀγκωνέζας» διαπερᾶται ὑπὸ τῆς «μάνας τοῦ παραγαδιοῦ» καὶ ἀφίνεται νὰ φθάσῃ ὀρθὸς εἰς τὸν πυθμένα. Ἀνέλκεται τότε καὶ ἀφίεται κατ' ἐπανάληψιν, ὅπως προσκρούων ἐπὶ τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ βράχου εἰς ἃς ἐνεπλάκη τὸ «παράμαλλον» ἢ τὸ «ἀγκίστριον» θραύσῃ αὐτὰς καὶ ἐλευθερώσῃ οὕτω τὸ παραγάδιον. Ἡ κουλούρα κατὰ τὴν κάθοδόν της καταστρέφει τοὺς ἰχθῦς, οἵτινες ἔχουν συλληφθῆ εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ βυθοῦ μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης παράμαλλα. Σ.Ε.Λ.

κουλλουράκι (τό)· ὑποκορ. τοῦ *κουλλούρα*, μικρὴ κουλλούρα· || πληθ. *κουλλουράκια*· ἰδίᾳ τὰ κατασκευαζόμενα κατὰ τὸ Πάσχα.

— *[Ἐγκυκλ.]* Εἶδος ζαχαροπλαστικῆς κατεσκευασμένον ἀπὸ ζύμην καὶ πλασμένον εἰς μορφὴν μικροῦ κρίκου. Τὰ κουλουράκια σερβίρονται μὲ τὸ πρωϊνὸν ἢ ἀπογευματινὸν ρόφημα (καφές, γάλα ἢ τέϊον). Πρὸς κατασκευὴν κουλουρακίων θέτομεν ἐντὸς λεκάνης μίαν ὀκᾶν σιμιγδάλι καὶ ρίπτομεν ἐντὸς αὐτοῦ 50 δράμια βούτυρον λειωμένον ἢ ἔλαιον ἐκλεκτόν. Κάμνομεν ἕνα λάκκον καὶ προσθέτομεν $^1/_2$ ὀκᾶν προζύμι τοῦ ψωμιοῦ, 50 δράμια ζάχαριν ψιλὴν καὶ δύο ποτηράκια τοῦ κρασιοῦ μαστίχαν Χίου (ποτόν). Ζυμώνομεν ὅλα μαζὶ καλὰ καὶ ἂν εἶναι ἡ ζύμη σφικτὴ προσθέτομεν ὀλίγην μαστίχαν ἀκόμη. Κατόπιν θέτομεν τὴν ζύμην ἐπὶ τοῦ πλαστηρίου καὶ τὴν τρίβομεν ἐπὶ $^1/_4$ τῆς ὥρας τοὐλάχιστον. Κόπτομεν τὴν ζύμην εἰς μικρὰ τεμάχια καὶ τρίβομεν πάλιν ἕκαστον τεμάχιον ὀλίγον καὶ τὸ πλάθομεν εἰς σχῆμα κουλουριοῦ. Ὅταν πλάσωμεν ὅλην τὴν ζύμην, θέτομεν τὰ κουλουράκια ἐντὸς ταψίου ἢ λαμαρίνας, τὰ ἀφίνομεν νὰ ἀναβοῦν ἐπὶ 1$^1/_2$—2 ὥρας καὶ τὰ ψήνομεν κατόπιν εἰς τὸν φοῦρνον. Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω συνταγῆς, ὑπάρχουν καὶ πλεῖσται ἄλλαι διὰ τὴν κατασκευὴν κουλουρακίων μὲ ἀλεύρι, βούτυρον καὶ αὐγά, μὲ σουσάμι, μὲ γλυκάνισον κτλ. Α. ΣΤ.

κουλλουρᾶς (ὁ)· ὁ κατασκευαστὴς ἢ πωλητὴς κουλλουρίων, ἄλλως *κουλλουρτζῆς* καὶ *κουλλουροπώλης*.

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ *κουλλουρᾶ* μετέρχονται ἰδίως οἱ Ἠπειρῶται, ἐκ τῶν περιφερειῶν Κουρέντων, Πωγωνίου, Ζαγορίου, Συράκου προερχόμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων περιφερειῶν τῆς Ἠπείρου, καί, σποραδικῶς, ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, συνήθως ἀνήλικοι νέοι, γέροντες ἢ ἀνάπηροι, πωλοῦντες τὰ κουλλούρια, ὑπαιθρίως εἰς τὰς ὁδούς, τὰς πλατείας, πρὸ τῶν ναῶν, εἰς τοὺς λιμένας κλπ. Πολλοὶ τῶν πλανοδίων τούτων κουλλουροπωλῶν ἐξασκοῦν τὴν ἐργασίαν των ταύτην μόνον κατὰ τὸν χειμῶνα, ἀφίνοντες τὰ χωριά των καὶ κατερχόμενοι πρὸς τοῦτο εἰς τὰ ἀστικὰ κέντρα. Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας οἱ κουλλουροπῶλαι ἐπιστρέφουν εἰς τὰ χωριά των, ἵνα ἀφοσιωθοῦν εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἐργασίας των (βλ. καὶ λ. *σιμιτζῆς*). Κ. Φ.

κουλλοῦρι (τό), ὑποκορ. τοῦ *κουλλούρα*, ἄλλως *κουλλουράκι* || ἁλιευτ. βλ. *κουλλούρα*.

κουλλουριάζω· ἀόρ. ἐ)κουλλούριασα—ἐ)κουλλουριάστηκα, παθ. μετ. *κουλλουριασμένος*· δημοτ., κάμνω τι νὰ λάβῃ σχῆμα σπείρας, συσπειρῶ: «κουλλουριάζω τὸ παλαμάρι» ἑλίσσω σπειροειδῶς· || παθ. *κουλλουριάζομαι* λαμβάνω σχῆμα σπείρας, συσπειρῶμαι: «κουλλουριάστηκε τὸ φίδι»· || κάμπτομαι πολύ: «κουλλουριάζεται ἀπὸ τὸν πόνο»· || φρ. «τὸν ἐκουλλούριασε κάτω» τὸν ἔκαμε νὰ πέσῃ κάτω κουλλουριασμένος.

κουλλούριασμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κουλλουριάζω, συσπείρωσις: «τὸ κουλλούριασμα τοῦ φιδιοῦ».

Κοὺλμ (Kulm καὶ Culm, τσεχ. Chlum, προφέρ. *Χλουμ*) *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν τῇ Βοημίᾳ, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἔρτσγκεμπίργκε. Κάτ. 1.091. Μ. Δ. Β.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὴν πρὸς Βοημίαν ὑποχώρησιν τοῦ συμμαχικοῦ αὐστροπρωσσορωσικοῦ στρατοῦ τῷ 1813, εὐθὺς μετὰ τὴν μάχην τῆς Δρέσδης, μία τῶν φαλάγγων του (ρωσικὸν στράτευμα) ἠκολούθησε τὴν διὰ Petersvald ὁδευσιν, ὁπότε ὁ διαταχθεὶς ν' ἀναλάβῃ τὴν καταδίωξιν τῆς φάλαγγος ταύτης Γάλλος στρατηγὸς Βαντὰμ (Vandamme) ἔφθασε τάχιστα μέχρι τοῦ ὀροπεδίου, βορείως Toëplitz καὶ *Κούλμ*, ἀφοῦ δέ, μετὰ σοβαρὸν ἀγῶνα, ἀπώθησε τοὺς Ρώσους ἐκ τῆς στενωποῦ Κούλμ, κατέλαβε τὴν 29ην Αὐγούστου 1813 θέσιν παρὰ τὸ ὁμώνυμον χωρίον, ἐξ ἧς ἐπεκράτει τῶν πρὸς Πράγαν ὁδῶν ὑποχωρήσεως τῶν συμμάχων. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ἄλλαι γαλλικαὶ φάλαγγες καταδιώξεως ἔδρασαν χλιαρῶς, τὴν ἑπομένην τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Kleist πρωσσικὸν στράτευμα κατώρθωσε νὰ

Digitized by Google

εὑρεθῇ εἰς τὰ νῶτα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ τοῦ Βαντάμ, ὅστις κινδυνεύων νὰ κυκλωθῇ ἀπεπειράθη νὰ διανοίξῃ δίοδον. Διεξήγαγε τότε σφοδροὺς ἀγῶνας, καθ' οὓς ἀπώλεσε περὶ τοὺς 5.000 ἄνδρας καὶ 60 πυροβόλα, μὴ κατορθώσας δὲ νὰ διεκφύγῃ ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ αἰχμάλωτος μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν στρατεύματος ἐξ 7.000 ἀνδρῶν. Ν.Θ.ΚΛΑΔΑΣ

— **Κοὺλμ** (Culm) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας (βλ. λ. *Χέλμνο*).

Κοὺλμανν (Kulmann), ***Ἐλισάβετ - Βορίσοβνα*** (1808—1825). Διάσημος Ρωσογερμανὶς συγγραφεύς, γεννηθεῖσα ἐν Πετρουπόλει ἐκ πτωχῶν Γερμανῶν γονέων. Πεπροικισμένη δι' ἐξαιρέτου εὐφυΐας ἐξέμαθε ταχέως πολλὰς ξένας γλώσσας καὶ ἠδυνήθη νὰ μορφωθῇ εὐχερῶς διὰ τῆς μελέτης τῶν κλασσικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Εἰς ἡλικίαν 12 ἐτῶν μετέφρασε τὸν Ἀνακρέοντα εἰς πέντε γλώσσας. Ὁ Γκαῖτε, ἀναγνώσας στίχους της, ἔμεινε κατενθουσιασμένος, δηλώσας ὅτι θὰ ἠδύνατο αὕτη νὰ καταλάβῃ ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ οἱασδήποτε χώρας. Ἔγραφε συνήθως εἰς τὴν γερμανικήν, μεταφράζουσα εἶτα τὰ ἔργα της εἰς τὴν ρωσικὴν γλῶσσαν. Προσβληθεῖσα ὑπὸ ἀνιάτου νοσήματος ἀπεβίωσε νεαρωτάτη. Κυριώτερα ἔργα της εἶναι: «Τὸ στεφάνι», «Ρωσικοὶ μῦθοι», «Μῦθοι», «Στίχοι εἰς Βερενίκην», «Ποιητικαὶ ἀπόπειραι» κ. ἄ., ἐκδοθέντα ὑπὸ τῆς ρωσικῆς Ἀκαδημίας (1833). Ἡ αὐτοκράτειρα Ἀλεξάνδρα Θεοδωρόβνα ἤγειρεν εἰς αὐτὴν μνημεῖον. Σ. Κ. Π.

— **Κοὺλμανν** (Culmann), ***Κάρολος***. Γερμανὸς μαθηματικὸς καὶ μηχανικὸς (1821—1881). Ἐσπούδασεν ἐν Μὲτς καὶ Καρλσρούῃ, ἠσχολήθη εἶτα εἰδικῶς εἰς τὴν γεφυροποιίαν καὶ διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τῷ πολυτεχνείῳ τῆς Ζυρίχης. Σπουδαῖαι ὑπῆρξαν αἱ μελέται του διὰ τὰ σιδηροδρομικὰ καὶ ὑδραυλικὰ ἔργα καὶ αἱ ὑπηρεσίαι τὰς ὁποίας προσέφερε διὰ τῆς θεμελιώσεως τῆς γραφοστατικῆς. Τὸ κυριώτερον ἔργον του, τὸ ὁποῖον ὅμως ἔμεινεν ἡμιτελές, εἶναι «Ἡ γραφικὴ στατική» (1865, 2α ἔκδ. 1875). Γ. Ε. Κ.

— **Κοὺλμανν** (Kühlmann), ***Ριχάρδος φὸν—***. Γερμανὸς διπλωμάτης (βλ. λ. *Κύλμαν* Ριχάρδος).

Κουλμὰσκ κάβος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ νοτίου μυχοῦ τοῦ κόλπου τῶν Ἐρυθρῶν (πλάτ. 38° 20′ 20″ Β., μῆκ. 26° 21′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and Gulf of Smyrna), χωρίζον τὴν κόλπωσιν τοῦ μυχοῦ εἰς δύο ὅρμους ἀμφιδύμους. Σ. Ε. Λ.

Κοῦλμζε (Kulmsee) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας (βλ. λ. *Χέλμζα*).

Κουλμιὲ (Coulmiers) *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Ὀρλεάνης. Κάτ. 372. Εἶναι γνωστὴ ἐκ τῆς κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον δοθείσης ἐκεῖ μάχης (βλ. κατωτ.), ἧς ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ ἧττα τῶν Γερμανῶν καὶ ἡ ἐκκένωσις ὑπὸ τούτων τῆς Ὀρλεάνης. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης ἀνηγέρθη, τὴν 30 Ἰουλίου 1876, ἀναμνηστικὴ στήλη εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης. Χ. Κ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου (1870—1871), ἐπιζητουμένης ὑπὸ τῶν Γάλλων τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου 1870 τῆς ἀνακαταλήψεως τῆς Ὀρλεάνης, ὁ στρατηγὸς Ὠρὲλ ντὲ Παλλαντὶν (Aurelle de Palladines) διέταξε, τὴν 8ην Νοεμβρίου, ὅπως ἡ ὑπ' αὐτὸν γαλλικὴ στρατιὰ τοῦ Λείγηρος (15ον καὶ 16ον ἀρτισύστατα σώματα στρατοῦ, ἐν συνόλῳ 70.000 ἄνδρες), προχωροῦσα τὴν ἐπομένην ἐκ τῆς μεταξὺ τοῦ δάσους Μαρσνουὰρ (Marchnoir) καὶ τοῦ χωρίου Μπωζανσὺ (Beaugency) συγκεντρώσεώς της, ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Ὀρλεάνης διὰ τριῶν φαλάγγων. Ἐκ τούτων ἡ μὲν δεξιὰ (νοτία), ἀποτελουμένη ἐξ ἑνὸς σώματος στρατοῦ καὶ ἀκολουθοῦσα τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Λείγηρος, εἶχεν ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸ Baccon· ἡ κεντρική, ἀποτελουμένη ἐξ ἑνὸς σώματος στρατοῦ καὶ ἀκολουθοῦσα τὴν πρὸς Κουλμιὲ (Coulmiers) ἄγουσαν, εἶχεν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸ χωρίον τοῦτο· ἡ δὲ ἀριστερὰ (βορεία), ἀποτελουμένη ἐκ δύο μεραρχιῶν ἱππικοῦ, εἶχεν ὡς ἀποστολὴν τὴν ὑπερκέρασιν τοῦ δεξιοῦ τῶν Γερμανῶν. Ἡ ὅλη στρατιὰ ἐπλαγιοφυλάσσετο διὰ μονάδων ἐλευθέρων σκοπευτῶν (francs-tireurs), αἱ δὲ ἐπιθέσεις αὗται θὰ συνεχρονίζοντο μετ' ἐπιθέσεως προερχομένης ἐξ ἀνατολῶν, ἤτοι κατὰ νῶτα τῶν Γερμανῶν, ὑπὸ γαλλικῆς μεραρχίας σταθμευούσης εἰς Gien καὶ προχωρούσης πρὸς δυσμὰς κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λείγηρος. Ἅμα ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς φὸν Τὰν (Tann) ἐπληροφορήθη τὰ περὶ τῆς γαλλικῆς συγκεντρώσεως, διέταξεν ἀμέσως ὅπως τὴν χαραυγὴν τῆς ἐπομένης, 9ης Νοεμβρίου, προχωρήσῃ τὸ ὑπ' αὐτὸν βαυαρικὸν σῶμα στρατοῦ καὶ ταχθῇ ἐπὶ ἀμυντικῆς τοποθεσίας Σαὶν Περαβὺ - Κουλμιὲ - Μπακὸν - Σατὼ Πρεφὸρ μὲ μέτωπον πρὸς δυσμάς, ὡς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαίνεται. Μολονότι ὁ Παλλαντὶν εὑρέθη τὴν πρωΐαν τῆς 9ης Νοεμβρίου ὑπὸ νέαν τακτικὴν κατάστασιν, ἐν τούτοις ἐνέμεινεν εἰς τὸ ἀρχικόν του σχέδιον καὶ ἐπετέθη κατὰ μέτωπον, ἐπαφεθεὶς διὰ τὴν ὑπερκέρασιν εἰς τὸ ἱππικὸν μόνον. Κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῆς 9ης Νοεμβρίου οἱ Γάλλοι ἀπώθησαν μὲν τοὺς Γερμανοὺς πρὸς ἀνατολάς, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ τοῖς ἀποκόψωσι τὴν ὑποχώρησιν, καθ' ὅσον τὸ γαλλικὸν ἱππικὸν ἠδράνησεν, εἰς τρόπον ὥστε ἐδόθη εἰς τοὺς Γερμανοὺς ὁ χρόνος νὰ ὑποχωρήσωσι δι' Ἀρτεναὶ (Artenay) πρὸς Ἐτάμπ (Étampes). Οἱ Γάλλοι ἠρκέσθησαν νὰ καταλάβωσι τὴν Ὀρλεάνην καὶ νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν αὐτῇ, ὀργανοῦντες περικεχαρακωμένον στρατόπεδον (camp retranché). Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

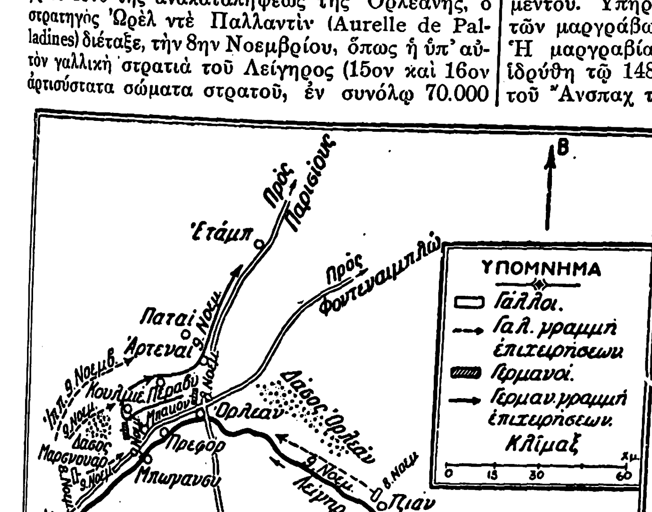

Μάχη Κουλμιὲ τῆς 9ης Νοεμβρίου 1870.

κούλμιος σειρὰ στρωμάτων (Kulm) *[Γεωλογ.]*. Ἡ εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ἐν Γερμανίᾳ περὶ τὸν Ρῆνον ρηνικῶν σχιστολιθικῶν ὀρέων ἀναπτυσσομένη σειρὰ στρωμάτων, ἡ ὁποία ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν *δινάντιον* σειρὰν τῶν Γάλλων γεωλόγων ἢ πρὸς τὴν κατωτέραν λιθανθρακοφόρον ὑποδιάπλασιν τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων. Τὰ στρώματα τῆς κουλμίου σειρᾶς εἶναι κυρίως σχιστόλιθοι, ψαμμῖται καὶ κροκαλοπαγῆ καὶ πτωχὰ εἰς ἀσβεστολίθους. Εἶναι ὅλα θαλασσογενῆ. Κατ' ἐπέκτασιν σήμερον ὁ ὅρος *κούλμιος σειρὰ* ἐπεξετάθη γενικώτερον καὶ παριστᾷ τὴν σειρὰν στρωμάτων θαλασσίας ὄψεως καὶ ἐξελίξεως τῆς κατωτέρας λιθανθρακοφόρου ὑποδιαπλάσεως.

Κούλμια στρώματα συναντῶνται πολλαχοῦ, κυρίως ὅμως εἰς τὰ βόρεια καὶ ἀνατολικὰ κράσπεδα, ὡς καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ρηνικῶν ὀρέων (πλείονα βλ. *λιθανθρακοφόρος* διάπλασις). Γ. Κ. Γ.

Κούλμπαρκα (Gulbarga) *[Γεωγρ.]*. Διαμέρισμα τοῦ βασιλείου Χιντεραμπὰντ τῶν Ἰνδιῶν, ὡς καὶ ἡ πρωτεύουσα αὐτοῦ (βλ. λ. *Γκούλμπαργκα*).

Κούλμπαχ (Kulmbach ἢ Culmbach) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βαυαρίᾳ, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τῆς Ἄνω Φραγκονίας. Κάτ. 11.874. Ἔχει ἀνωτέρας σχολὰς καὶ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα μεγάλα ἐργοστάσια ὀνομαστοῦ ζύθου, ὑφαντουργεῖα, χυτήρια σιδήρου, μηχανουργεῖα καὶ ἐργοστάσια τσιμέντου. Ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ 1398—1603 ἡ ἕδρα τῶν μαργράβων τοῦ Βρανδεμβούργου-Κούλμπαχ. Ἡ μαργραβία τοῦ Βρανδεμβούργου - Κούλμπαχ ἱδρύθη τῷ 1486 καὶ προσηρτήθη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἄνσπαχ τῷ 1557. Μ. Δ. Β.

κούλμπερι (τὸ) *[Βοτ.]* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κληματὶς ἡ κιρρώδης*.

Κούλοβον *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τῆς κοινότητος *Κοκκινιὰ* (βλ. λ) τῆς ἐπαρχίας Κιλκίς.

κούλογλου (ὁ). Οὕτως ἐκαλοῦντο ἄλλοτε εἰς τὴν Τριπολίτιδα καὶ εἰς τὰς χώρας ἐν γένει τῆς Βαρβαρίας οἱ περὶ τὰς πόλεις οἰκοῦντες κάτοικοι, οἱ καταγόμενοι ἀρχικῶς ἐκ γάμων καὶ ἑνώσεων τῶν Τούρκων Γενιτσάρων μετ' ἐντοπίων γυναικῶν. Οὗτοι, ἀπαλλασσόμενοι παντὸς φόρου, ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ ἐκτελῶσι χρέη δημοσίου εἰσπράκτορος ἢ χωροφύλακος, τρέφοντες πρὸς τοῦτο ἐξ ἰδίων ἕνα ἵππον. Ὁ ἀρχηγός των ὠνομάζετο «μπᾶς-ἀγᾶς». Ν. Μ.

Κουλὸμ (Coulomb), ***Κάρολος-Αὔγουστος***. Γάλλος φυσικὸς (1736—1806). Ἐν ἀρχῇ ἐσπούδασε μηχανικός, ἀποτέλεσμα δὲ σχετικῆς ἐργασίας αὐτοῦ εἶναι ἡ θεωρία τῶν ἁπλῶν μηχανῶν, ἥτις ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Λίαν ὀνομαστὸν εἶναι τὸ ὑποβληθὲν (1776) εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν ὑπόμνημα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς εὐσταθείας τῶν θόλων, καὶ τὸ ἐπὶ πειραματικῶν ἐρευνῶν ἐπὶ τῆς ἐλαστικότητος τῶν μετάλλων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἤχθη οὐ μόνον εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν νόμων τῆς στρέψεως τῶν μεταλλικῶν συρμάτων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν συσκευῆς, τοῦ ζυγοῦ στρέψεως, ἐπιτρεπούσης τὴν μέτρησιν λίαν μικρῶν δυνάμεων. Χάρις εἰς τοῦτον ὁ Κουλὸμ κατώρθωσε ν' ἀνακαλύψῃ τὸν νόμον τῶν ἠλεκτρικῶν ἕλξεων καὶ ὤσεων, ὡς καὶ τὸν τῆς διανομῆς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐπὶ τῶν ἀγωγῶν. Τὰ πειράματα ταῦτα ἔχουσι μεγίστην σπουδαιότητα, καθ' ὅσον ἐπιτελοῦσι τὰς πρώτας ἀκριβεῖς μετρήσεις ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω φαινομένων. Οἱ ἀριθμοί, οὓς προσδιώρισεν ὁ Κουλόμ, παρελήφθησαν ἀκολούθως ὑπὸ τοῦ Poisson, ὅστις οὕτω κατώρθωσε νὰ διαμορφώσῃ τὴν μαθηματικὴν θεωρίαν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Ὁ Κουλὸμ ὠνομάσθη μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του καὶ τέλος διωρίσθη γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

—**Κουλὸμ** ***μονάς***. Καλεῖται οὕτως ἐν τῷ πρακτικῷ συστήματι τῶν ἠλεκτρικῶν μονάδων ἡ μονὰς τῆς ποσότητος τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἢ τοῦ ἠλεκτρικοῦ φορτίου. Δεικνύεται δ' εὐκόλως ὅτι 1 μονὰς Κουλὸμ ἰσοδυναμεῖ πρὸς 3.10^9 ἠλεκτροστατικὰς μονάδας. Ἀπὸ ἀπόψεως στατικοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἡ μονὰς Κουλὸμ εἶναι λίαν μεγάλη. Οὕτω δεικνύεται ὅτι δύο φορτία μεγέθους ἕκαστον 1 Κουλόμ, εὑρισκόμενα εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου ἀπ' ἀλλήλων, ἐπενεργοῦσιν ἐπ' ἀλλήλων μετὰ δυνάμεως ἴσης πρὸς 10^9 δύνας ἢ προσεγγιζόντως μὲ δύναμιν ἴσην πρὸς 1.000 χιλιόγραμμα. Ἡ μονὰς Κουλὸμ ὁρίζεται πρακτικῶς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ φαινομένου τῆς ἠλεκτρολύσεως. Οὕτως ἡ μονὰς Κουλὸμ διαβιβαζομένη διὰ βολταμέτρου νιτρικοῦ ἀργύρου ἀποθέτει ἐπὶ τῆς καθόδου 1,118 χιλιοστόγραμμα ἀργύρου. Ἐκτὸς τῆς μονάδος Κουλὸμ χρησιμοποιεῖται πολλάκις καὶ τὸ *μικρο-Κουλόμ*, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς 10^{-6} Κουλόμ. Κ. Π.

—**Κουλὸμ** ***νόμος***. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ φυσικῇ ὁ νόμος, ὅστις διέπει τὴν ἕλξιν ἢ ἄπωσιν, τὴν ἀσκουμένην μεταξὺ ἠλεκτρικῶν φορτίων. Ἀνευρέθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ *Κουλόμ*. Ὁ νόμος οὗτος διατυποῦται ὡς ἀκολούθως: Ἠλεκτρικὰ φορτία e καὶ e′ ἕλκονται ἢ ἀπωθοῦνται μετὰ δυνάμεως k, ἥτις εἶναι ἀνάλογος μὲν τῶν γινομένων τῶν ἠλεκτρικῶν φορτίων καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῶν τετραγώνων τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν r. Ἀναλυτικῶς ὁ νόμος τοῦ Κουλὸμ διατυποῦται διὰ τῆς σχέσεως

$$k = \text{σταθ.}\ \frac{e \cdot e'}{r^2}$$

Ἡ ἐν τῷ τύπῳ σταθερὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ συστήματος τῶν χρησιμοποιουμένων μονάδων. Ἐν τῷ ἠλεκτροστατικῷ συστήματι τῶν μονάδων ἡ τιμὴ τῆς σταθερᾶς ἰσοῦται τῇ μονάδι, τοῦτο δ' ἐπιτυγχάνεται διὰ καταλλήλου ἐκλογῆς τῆς μονάδος τοῦ ἠλεκτρικοῦ φορτίου. Οὕτως ἐὰν μετρῶμεν τὴν δύναμιν k εἰς δύνας τὴν ἀπόστασιν r εἰς cm, τότε ἡ σταθερὰ τοῦ τύπου τοῦ Κουλὸμ εἶναι ἴση τῇ μονάδι, ἐὰν δεχθῶμεν τὸν ἀκόλουθον ὁρισμὸν τῆς μονάδος τοῦ ἠλεκτρικοῦ φορτίου. Ἡ μονὰς τοῦ ἠλεκτρικοῦ φορτίου ἢ τῆς ἠλεκτρικῆς μάζης ἰσοῦται πρὸς τὸ φορτίον, ὅπερ, εὑρισκόμενον εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς ἑκατοστομέτρου ἀπὸ ἴσου φορτίου, ἕλκει ἢ ἀπωθεῖ τοῦτο μετὰ δυνάμεως, ἧς ἡ ἔντασις ἰσοῦται πρὸς μίαν δύνην. Ἐφ' ὅσον τὰ φορτία εἶναι ὁμόσημα, ἡ δύναμις k εἶναι ἀπωστική, ἐφ' ὅσον δὲ ταῦτα εἶναι ἑτερόσημα, ἡ δύναμις k εἶναι ἑλκτική. Ἀνάλογος νόμος ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ἕλξιν ἢ ἄπωσιν τὴν ἀσκουμένην μεταξὺ μαγνητικῶν μαζῶν, ὅστις ἐν τῷ μαγνητισμῷ καλεῖται ἐπίσης *νόμος τοῦ Κουλὸμ* καὶ ἐκφράζεται ἀναλυτικῶς διὰ τοῦ αὐτοῦ τύπου, ἤτοι:

$$k = \text{σταθ.}\ \frac{m \cdot m'}{r^2}$$

ἔνθα m καὶ m′ παριστῶσι μαγνητικὰς μάζας, k τὴν ἀσκουμένην μεταξὺ αὐτῶν δύναμιν καὶ r τὴν ἀπόστασιν αὐτῶν. Τὸ μέγεθος πάλιν τῆς σταθερᾶς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκλογῆς τῶν μονάδων, εἶναι δὲ δυνατὸν διὰ καταλλήλου ἐκλογῆς τῆς μονάδος τῆς μαγνητικῆς μάζης νὰ κατασταθῇ ἡ σταθερὰ τοῦ τύπου ἴση τῇ μονάδι (βλ. καὶ λ. *ἠλεκτρισμός*, τ. ΙΒ′ σ. 219 α′). Κ. Π.

Κουλομιὲ (Coulommiers) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σὲν-ἐ-Μάρν, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κάτοικοι 6.510. Ἔχει ἐκκλησίαν τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος καὶ ἐρείπια παλαιοῦ μοναστηρίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν γαλλορρωμαϊκοὶ τάφοι. Διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον τυροῦ, σιτηρῶν, ἐρίου καὶ ἔχει ἀκμάζουσαν κτηνοτροφίαν, κεραμοποιεῖα καὶ βυρσοδεψεῖα. Ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Γαλλορρωμαίων ὑπὸ τὸ ὄνομα Columbarium. Μ. Δ. Β.

Κουλὸν (Coulon), ***Γεώργιος***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ νομομαθής, γεννηθεὶς τῷ 1838. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐγένετο κατ' ἀρχὰς δικηγόρος καὶ σύμβουλος τῆς ἑταιρείας τοῦ Σουέζ. Τῷ 1870 διωρί-

Digitized by Google

σθη νομάρχης Βανδέας καὶ τῷ 1881 μέλος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας καὶ διευθυντὴς τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀνεμειγνύετο εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κατέστη γνωστὸς ἐκ τῆς πολεμικῆς αὐτοῦ κατὰ τοῦ Θιέρσου, εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὁποίου «ἡ δημοκρατία πρέπει νὰ εἶναι συντηρητικὴ ἢ νὰ μὴ ὑπάρχῃ διόλου», ἀντέτασσε τὸ ἀξίωμα «ἡ δημοκρατία πρέπει νὰ εἶναι προοδευτικὴ ἢ νὰ μὴ ὑπάρχῃ διόλου». Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Πρακτικὸς ὁδηγὸς τοῦ ἐκλογέως» καὶ «Δημοκρατικαὶ ἐπιστολαὶ» (1873), αἵτινες ἔσχον μεγάλην διάδοσιν. Μ. Δ. Β.

Κουλονέσκι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς ἐν τῷ κολπίζοντι φυσικῷ λιμένι τοῦ Ναυαρίνου (Πύλου) καὶ βορείως τοῦ κέντρου αὐτοῦ (πλάτ. 36°56′10″ Β., μῆκ. 21°41′35″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: Castro Tornese to Venetico, καὶ 211: Navarin bay). Βορειοανατολικῶς αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν βυθὸν τοῦ τομέως, ὃν ἀφορίζουν ἡ ἐκβολὴ τοῦ Ξεριᾶ, ἡ νησὶς καὶ ἡ ἐκβολὴ τῆς Γιάλοβας, διακρίνονται οἱ σκελετοὶ τῶν κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου (καθ' ἣν δυτικῶς τῆς νησῖδος ὥρμει ἐν ἐφεδρείᾳ ἡ τυνησιακὴ μοῖρα) βυθισθέντων τουρκοαιγυπτιακῶν πλοίων. Ὀνομάζεται δὲ παρά τινων ἡ νησὶς καὶ *Μαραθονήσι*. Σ. Ε. Λ.

Κοὺ-λοοὺν-Νώρ, ἢ ***Νταλάϊ-Νὸρ*** (=ἁγία λίμνη) *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη ἁλμυρὰ λίμνη τῆς Μογγολίας παρὰ τὴν μεθόριον τῆς ὑπερβαϊκαλικῆς Ρωσίας, ἔχουσα μῆκος 60 χλμ. καὶ περιφέρειαν 360. Εἰς αὐτὴν χύνονται πλεῖστοι ποταμοί, ἐν οἷς ὁ Κεροῦλεν καὶ ὁ Οὖρσον. Μ. Ν. Δ.

κουλός· ἀντὶ *κουλλὸς* (βλ. λ.).

Κουλουβᾶτος, *Ἠλίας*. Ἕλλην ποιητὴς καὶ δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1884. Νεώτατος ἐδημοσίευσε συλλογὴν ποιημάτων, ἥτις προεκάλεσε τὴν προσοχὴν τῆς τότε κριτικῆς, τῷ δὲ 1906 τὸ τρίπρακτον δρᾶμά του «Τὸ ξεφάντωμα» καὶ δύο ἔτη κατόπιν τὸ ἐπίσης τρίπρακτον δρᾶμα «Ἡ δικαιοσύνη». Ἐκ τῶν ἔργων του οὐδὲν ἐδιδάχθη ἀπὸ σκηνῆς. Ν. Ι. Λ.

κουλουβάχατα· ἐπιρρ. μετὰ τοῦ ῥήματος *κάμνω*: «τά 'καμε κουλουβάχατα» ἄνω κάτω, ἐν μεγάλῃ ἀταξίᾳ (ἴσως ἡ λέξις εἶναι ἀραβική).

Κούλουγλη *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἠλείας χωρίου *Οἰνόη* (βλ. λ.).

Κουλουδέ, ἢ ***Κολουδὲ*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ψηλόκαστρον*.

Κουλούδια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐσφαλμένη ὀνομασία τοῦ ἐπινείου τοῦ Κρανιδίου *Κοιλαδία* (βλ. λ.).

Κούλουθρου *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Σύρου (πλάτ. 37°30′15″ Β., μῆκ. 24°54′30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island, καὶ *Ν. Κοτσοβίλλη*: «Νῆσος Σῦρος») ἀπολήγουσα εἰς φερώνυμον ἀπορρῶγα ἀκτήν, ἀνώνυμον ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ. Σ. Ε. Λ.

Κουλούκα, ἢ ***Κλοῦκα*** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μαραθέα τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 66. Χ. Δ.

Κουλούκης, *Λέων*. Νόθος υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Μιχαὴλ Λαχανοδράκοντος, διοικητοῦ τοῦ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ θέματος Θρακησίων ἐπὶ Κωνσταντίνου Ε′ (741-775). Ἀποσταλεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ ἀποσπάσματος ἐνήργησε δεινοὺς διωγμοὺς κατὰ τῶν εἰκονολατρῶν μοναχῶν τοῦ θέματος. Ν. ΚΛΣ

κουλούκι (τό)· (ἰδιωμ. Κρήτ.) ὁ μικρὸς κύων, τὸ σκυλάκι· || (ἰδιωμ. Λακων.) ὁ νόθος, τὸ ἔκθετον.

Κουλούκι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βραχονησὶς ἐγγύτατα τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Νάξου (πλάτ. 37° 05′00″ Β., μῆκ. 25° 37′ 20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos islands), ἀπόθραυσμα τοῦ ἀκρωτηρίου Μούτζωμα. Σ. Ε. Λ.

κουλούκια (τὰ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ ῥιζώματος τοῦ φυτοῦ *ἀσφόδελος ὁ μικρόκαρπος*.

κουλουκιὰ (ἡ)· (ἰδιωμ. Κρήτ.) ἡ πτωχικὴ κλίνη, τὸ περιφρονημένον μέρος ἑνὸς πτωχοῦ καὶ ἀθλίου. Ι. Δ. Μ.

Κουλουκιὰ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης χωρίου *Χαλάστρα* (βλ. λ.).

κουλουκιάζω· (ἰδιωμ. Κρήτ.) συσπειροῦμαι εἰς μίαν θέσιν, εἰς μίαν γωνίαν ὡς κύων συμμαζευμένος, ὡς *κουλούκι*: «κουλούκιασε κειὰ καὶ μὴ μιλῇς» κάθισε στὴ γωνιὰ καὶ μὴν ὁμιλῇς· || ἐφησυχάζω. Ι. Δ. Μ.

Κουλεύκιοϊ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀγκυροβόλιον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἰασσικοῦ κόλπου, κατὰ τὸν ἀνατολικὸν μυχὸν τοῦ Βαργυλιακοῦ (πλάτ. 37° 14′ Β., μῆκ. 27° 38′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos to Mandelyah), 2 μίλλ. ΒΑ. τοῦ αὐλῶνος Μπαργκύλια. Σ. Ε. Λ.

Κουλουκλόμπαση *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κιοπεκλὶ τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 174. Χ. Δ.

Κουλουκουθιανὰ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βουκολιῶν τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 66. Χ. Δ.

Κουλούκουνας *[Γεωγρ.]*. Βουνοσειρὰ τῆς Κρήτης ἐν τῷ νομῷ Ρεθύμνης, ὕψους 1100 περίπου μέτρων, ἐκτεινομένη κατὰ μῆκος τῆς βορείας παραλίας ζώνης καὶ κλείουσα πρὸς Β. τὸ μέγα λεκανοπέδιον τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου. Παραθέουσα δὲ τὴν μεταξὺ τῶν ὅρμων Μπαλλῆ καὶ Φόδελε παραλίαν καὶ συνενουμένη πρὸς Α. εἰς κοινὴν ἀκρώρειαν μετὰ τῆς βουνοσειρᾶς Στρούμπουλο καὶ Βασιλικό, ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σταυρὸς (πλάτ. 35°25′ $^{2}/_{8}$ Β., μῆκ. 24°59′ $^{1}/_{4}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 b: Candia west portion). Ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς ὑπάρχει ἐκκλησίδιον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Ν. ΚΛΣ—Σ. Ε. Λ.

Κούλουλις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Βυζακηνῇ (Τύνιδι), παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Νουμιδίας (*Προκοπ.*, Περὶ κτισμ. Ε′ 6) Ταύτην, μετὰ τῶν γειτονικῶν πόλεων *Μάμμης* καὶ *Τηλεπτῆς*, περιέβαλλε δι' ἰσχυρῶν τειχῶν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς πρὸς ἀσφάλειαν τῆς χώρας ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Μαυρουσίων. Α. Θ. Σ.

κούλουμα (τά). Ἐξοχικὴ ἑορτή, ἀγομένη τὴν Καθαρὰν Δευτέραν, ἀγνώστου ἀρχῆς, ἐξ Ἀθηνῶν πιθανώτατα προελθοῦσα, ὡς ἐπιβίωσις εἰδωλολατρική, καὶ καταστᾶσα πανελλήνιος σχεδόν. Κατ' αὐτὴν γίνεται γενικὴ ἔξοδος τῶν κατοίκων κατ' οἰκογενείας εἰς διάφορα ἐξοχικὰ μέρη, ὅπου στρώνυνται κατὰ γῆς τράπεζα ἐξ ἀζύμου ἄρτου (λαγάνες), διαβρόχων κυάμων (βρεχτοκούκια), χαλβᾶ, ὠμῶν χόρτων (κρομμύων καὶ σκόρδων), ὀπωρῶν καὶ ἄλλων νηστησίμων φαγητῶν, μετὰ γενναῖον δὲ πότον, συνοδείᾳ λαϊκῶν μουσικῶν, ἀκολουθοῦν χοροὶ ἑλληνικοὶ καὶ ἄλλαι διασκεδάσεις.

Ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος τῆς ἑορτῆς εἶναι ἐξ ἴσου ἄγνωστος ὅσον καὶ ἡ ἀρχή της. Κατά τινας ὁ ὅρος προῆλθεν ἐξ ἀναγραμματισμοῦ τῆς λατινικῆς λέξεως cumulus, σημαινούσης σωρόν, ἀφθονίαν, περίσσευμα ἢ ἐπίλογον, πέρας, καὶ ὑποδηλούσης τὸ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην λαμβάνον χώραν ὑπερβολικὸν «φαγοπότι», ἢ τὸ πέρας τῆς ὅλης ἑορταστικῆς περιόδου τῶν Ἀπόκρεων, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Πέμπτην τῆς Κρεοφάγου, τὴν κοινῶς καλουμένην Τσικνοπέμπτην, ἢ ἐκ τοῦ ῥήματος cumulo, ἤτοι συναθροίζω. Κατὰ τὸν Δ. Καμπούρογλουν ὁ ὅρος εἶναι καθαρῶς ἀθηναϊκός, γενικευθεὶς εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, καὶ συνδέεται πρὸς τοὺς κίονας (τὰς κολώνας, λατ. columna) τοῦ ἐν Ἀθήναις ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἔνθα κυρίως ἐτελεῖτο κατ' ἀρχὰς ἡ ἑορτὴ αὕτη, χωρὶς ἡ χρῆσις τῆς λέξεως κολώνα (columna) νὰ ἀποτελῇ ἀπόδειξιν ὅτι ἡ ἑορτὴ ἤρχισεν ἀγομένη εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν εἶχεν ἤδη ἐρειπωθῇ ὁ ναός, διότι καὶ αὐτὸ τὸ ἄρτιον Θησεῖον καλεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ «τριανταδυὸ κολῶνες». —Ω

Κουλουμβάκης, *Εὐστράτιος*. Πολιτευτὴς ἐκ Λακωνίας, γεννηθεὶς τῷ 1872 εἰς Τσέρια τῆς Οἰτύλου. Διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Καλάμαις καὶ ἐσπούδασε τὰ νομικὰ ἐν τῷ Ἀθήνησι πανεπιστημίῳ. Ἐδικηγόρησεν ἐν Καλάμαις καὶ Ἀθήναις, ἐδημοσιογράφησε κατὰ καιροὺς εἰς πολλὰς ἐφημερίδας τῆς πρωτευούσης, τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῆς Ἀμερικῆς, συνεχῶς δὲ εἰς τὴν «Δικαιοσύνην» ἀπὸ τοῦ 1906 μέχρι τοῦ 1910. Ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν Α′ καὶ τὴν Β′ διπλῆν βουλὴν τοῦ 1910, ἐν ἐπαναληπτικῇ δὲ ἐκλογῇ βουλευτὴς τῷ 1930. Διετέλεσεν ὡσαύτως ἐπὶ τριετίαν (1917—1920) νομάρχης Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. —Ω

Κουλουμδάδος *[Γεωγρ.]*· βλ. *Κλωμηδάδος*.

Κουλουμῆς, *Φραγκῖσκος* · βλ. λ. *Κουλουμπῆς* Φραγκῖσκος.

κουλούμι (τό)· ἰδιωματ., ἀντὶ *κουμούλι*, σωρός.

Κουλούμι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βασιλικάδων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 108. Χ. Δ.

— **Κουλούμι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον μικρασιατικὸν (πλάτ. 38°54′20″ Β., μῆκ. 26°50′50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni island with the gulfs of Adramytti and Sandarli), προσομοιάζον πρὸς σωρὸν γῆς, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία του, καὶ κείμενον εἰς ἓν μίλ. ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Τσιναρλῆ μπουρνοῦ, ΒΔ. κέρατος τοῦ κόλπου τοῦ Τσανδαρλῆ. Ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομάζεται *Καρμὲν Ἀντασσί*. Σ. Ε. Λ.

κουλουμιάζω· ἰδιωματ., ἀντὶ *κουμουλιάζω*· κάμνω κουμούλια, σωρούς, συσσωρεύω.

Κουλουμούντρα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τῆς κρημνώδους, ἐκ διαβρώσεων ἀπὸ τῶν ἀπὸ νότου ἐπιφορῶν, νοτίας ἀκτῆς τῆς νήσου Ἡρακλειᾶς (πλάτ. 36°49′ Β., μῆκ. 25°27″ $^{1}/_{2}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos islands) τῶν Κυκλάδων. Σ. Ε. Λ.

κουλουμουντρίζω· (ἰδιωμ. Κρήτ.) κάμνω τοῦμπες, πίπτω, κατρακυλῶ (ἐκ τοῦ *κουλουμούντρα* καὶ *κουλουμούντρισμα*, ὡς λέγεται ἐν Κρήτῃ ἡ τούμπα, τὸ ἀναποδογύρισμα, τὸ ἀκανόνιστο κατρακύλισμα). Ι. Δ. Μ.

κουλεύμπακας (ὁ), ἢ ***κουλούμπρακας*** (ὁ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἡλιοτρόπιον τὸ εὐρωπαϊκόν*. Κ. ΠΑΠ.

Κουλουμπαριτσᾶτα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Τουλιάτων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 25. Χ. Δ.

Κουλουμπῆς, *Φραγκῖσκος*. Ἕλλην κληρικὸς τοῦ δυτικοῦ δόγματος καὶ ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ τῷ 1688. Κατήγετο ἐξ οἰκογενείας, ἥτις μετηνάστευσεν ἐκ Κρήτης. Τυχὼν προστασίας ἐκ μέρους συμπολίτου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φιλαδελφείας Μελετίου Τυπάλδου, φανατικοῦ παπιστοῦ, ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῷ Φλαγγιανῷ φροντιστηρίῳ καὶ ἀποστὰς τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος ἐχειροτονήθη διάκονος τῷ 1708 Ἦτο ἀνὴρ λόγιος καὶ πεπροικισμένος διὰ ποιητικῆς ἰδιοφυΐας. Ἔγραψεν ἱκανὰ θρησκευτικὰ ποιήματα, ἐξ ὧν σῴζεται ἓν σονέττον ὑπὸ τὸν τίτλον «Εἰς τὴν μετάστασιν τῆς Παναγίας», περιληφθὲν εἰς βιβλιάριον δημοσιευθὲν ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἄνθη εὐλαβείας ἐκχυθέντα εἰς τὴν μετάστασιν τῆς Θεομήτορος Μαρίας». Τὸ ποίημα φέρει τὴν μορφὴν τῶν σονέττων τοῦ Πετράρχου, εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι ὁ ποιητὴς μεταχειρίζεται τὴν δημώδη μᾶλλον γλῶσσαν, εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες κληρικοὶ ἔγραφον εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Ο Κουλουμπῆς ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἀλβανῶν τῆς Βενετίας, ὡς γνώστης δὲ τῆς ἀλβανικῆς ἀπεστάλη εἰς Ἤπειρον, ὅπως προπαγανδίσῃ ὑπὲρ τοῦ καθολικισμοῦ. Εὑρισκόμενος ἐν Χιμάρᾳ ἀπεβίωσεν ἄγνωστον πότε. Θ. Β.

Κουλούμπου *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Παλαιοτέρα προφορὰ τῆς θηραϊκῆς τοπωνυμίας *Κολοῦμπος*. Σ.Ε.Λ.

κουλούμπρα (ἡ) *Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κράμβη ἡ λαχανώδης*.

κουλουμώνω· ἰδιωματ. ἀντὶ *κουμουλώνω* (βλ.λ).

Κουλουπηνὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τοῦ μέσου Πόντου, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος. Α.Α.Π.

Κουλουπουκὲ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Παλαιοτάτη ὀνομασία τῆς τοπωνυμίας *Κολοῦμπος* τῆς Θήρας. Σ. Ε. Λ.

κουλούρα (ἡ)· βλ. *κουλλούρα*.

Κουλούρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ξεχασμένης τῆς ἐπαρχίας Ἠμαθίας (Βεροίας) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης - Μοναστηρίου. Κάτοικοι (1928) 410. Χ. Δ.

—**Κουλούρα** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κρανιᾶς τῆς ἐπαρχίας Τυρνάβου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτοικοι (1928) 58. Χ. Δ.

—**Κουλούρα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος τοῦ βορείου στομίου τῆς Κερκυραϊκῆς θαλάσσης. Σ. Ε. Λ.

—**Κουλούρας-*μπάγκος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὑφαλόνησος ἀκίνδυνος (βολίσματα 10—15 ὀργ.) μεταξὺ Ψαθούρας καὶ Γυούρων τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων (πλάτ. 39°25′ $^{1}/_{4}$ Β., μῆκ. 24°11′ $^{3}/_{4}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Scopelos group). Βρίθει ἀστακῶν καὶ ἐκλεκτοῦ σπόγγου. Σ. Ε. Λ.

Κουλούρας *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον ἐν τῷ διαύλῳ τῆς Μεθώνης (ὑψόμ. 43 ποδ., πλάτ. 36° 48′ 50″ Β., μῆκ. 21° 43′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: Kastro Tornese to Venetico: Methoni anchorage). Εὑρισκόμενον εἰς $^{3}/_{4}$ μιλ. ΝΑ. τοῦ μεγάλου κυλινδρικοῦ πύργου τῶν φρουρίων τῆς Μεθώνης, ἦτο ἐξωπλισμένον διὰ χθαμαλοῦ πυροβολείου ἐνετικοῦ, ἀφ' οὗ ὠνομάζετο ἡ νησὶς ἐπὶ Ἑνετῶν καὶ κατόπιν San Benardi. Σ. Ε. Λ.

κούλουρη (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *δακτυλὶς ἡ συνεσπειρωμένη*.

Κούλουρη *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ κοινὴ ὀνομασία τῆς νήσου *Σαλαμῖνος*, τοῦ πρὸς δυσμὰς κολπίζοντος ὅρμου της καὶ τῆς πρωτευούσης της κωμοπόλεως (βλ. καὶ λ. *Κούλουρι*). Σ. Ε. Λ.

Κουλούρης, *Ἀλεξανδρῆς*. Πυροβολητὴς ἀξιωματικὸς κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀλιπέδου (24 Ἀπριλίου 1827). Πληγωθεὶς βαρέως, δὲν ἐδέχθη νὰ ἀποκομισθῇ εἰς τὸ θεραπευτήριον, ἀλλ' ἐπιδέσας τὸ τραῦμα διὰ τῆς ζώνης του ἐξηκολούθει σκοπεύων καὶ βάλλων, ἕως οὗ ὑπέκυψε. Δι' ὃ καὶ ὁ Ζαλοκώστας ἀφιεροῖ εἰς μνήμην του τὸ ποίημά του «Αἱ σκιαὶ τοῦ Φαλήρου». Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

Κούλουρι *[Γεωγρ.]*. Οὕτω σημειοῦται ὑπὸ τοῦ μεσαιωνικοῦ τοῦ Πτολεμαίου σχολιαστοῦ ἡ *Σαλαμίς*. Ἡ προσθήκη (Σαλαμὶς ἢ Κούλουρι) ἐγένετο ἐν τῷ περιθωρίῳ (Παρίσιοι 1401) τοῦ Παρισινοῦ χειρογράφου (*Πτολεμ.* ἐκδ. Nobbe, Γ, ιστ 23 ὑποσ.). Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα παλαιὰ χειρόγραφα (Ρώμης καὶ Γερμανίας) ἀπαντᾷ ἡ προσθήκη *Κολοῦρι* (*Πτολεμ.*, ἐκδ. Didot, Γ, ιδ, 44) παρὰ τὴν μνείαν τῆς Σαλαμῖνος. Σ. Ε. Λ.

κουλούρι (τό)· βλ. *κουλλούρι*.

Κουλούρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ δήμου Λαρίσης, κείμενον πρὸς ΒΑ. αὐτῆς παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πηνειοῦ. Κάτ. (1928) 224. Χ. Δ.

Κουλούρι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον νοτίως καὶ ἐγγύτατα τῆς χερσονησώδους προβολῆς *Ὄρος*, δυτικῆς ἐσχατιᾶς τοῦ βορείου κορμοῦ τῆς νήσου Σκύρου (πλάτ. 38° 52′ 05″ Β., μήκ. 27°26′30″, χάρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island). Σ. Ε. Λ.

Κουλούρια *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Θέρμου (Κεφαλοβρύσου) τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 66. Χ. Δ.

Κουλουρινάτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γρυζάτων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 102. Χ. Δ.

Κούλουρις *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀγερσανῶν τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 53. Χ. Δ.

Κούλουρος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ροβιῶν τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 127. Χ. Δ.

Κουλοχέρης. Ἀγωνιστὴς τοῦ 1821 (βλ. λ. *Ἴσκος Χρόνης*).

Κοὺλπ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὑπερκαυκασίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Ἐριβάν, κειμένη ἐπὶ παραποτάμου τοῦ Ἀράξου. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν ὄρη ἐκ στρωμάτων ἀργίλλου, ἀναμεμειγμένων μετὰ παχέων κοιτασμάτων ὀρυκτοῦ ἅλατος. Τὰ κοιτάσματα ταῦτα ἐχρησιμοποιοῦντο ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων, ὡς δεικνύουν τὰ εὑρεθέντα ἐν αὐτοῖς ἐργαλεῖα, ἅτινα ἀνήκουν εἰς τὴν λιθίνην ἐποχήν. Σήμερον ἐξάγονται περὶ τοὺς 27,500 τόννους ἐτησίως ἅλατος. Λ. Α.

Κούλπα (Kulpa) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐν Κροατίᾳ, παραπόταμος τοῦ Σαύου, χωρίζων τὴν Κροατίαν ἐκ τῆς Σλοβενίας καὶ πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Κάρστ, Α. τοῦ Φιουμε. Ἔχει μῆκος 379 χλμ., ἐξ ὧν 139 χλμ. εἶναι πλωτά. Ἄλλοτε ἐκαλεῖτο *Κολάπις*. Μ. Ν. Δ.

Κούλπιγγες (οἱ), ἢ *Κουλπίγγιοι*. Ξένοι μισθοφόροι ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατεύματι, τῶν ὁποίων ἡ ἐθνότης δὲν ἔχει καθορισθῆ εἰσέτι σαφῶς. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρονται τὸ πρῶτον ἐν διατάγματι τοῦ Μιχαὴλ Ζ' Δούκα (1071). Παρὰ Κωνσταντίνῳ Πορφυρογεννήτῳ ἀναφέρονται ὡς *Κουλπέοι*, κατοικοῦντες κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα Α. τοῦ Δνειπέρου ἐν Κάτω Ρωσίᾳ, ἄλλοθεν δὲ εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Συρου - Κουλπέοι*. Τινὲς θεωροῦν αὐτοὺς ρωσικὴν φυλήν, ἄλλοι τοὺς ταυτίζουν πρὸς τοὺς Πετσενέγους ἢ πρὸς τὴν παλαιοτάτην σκανδιναυϊκὴν φυλὴν τῶν Kylfingar, ἕτεροι δὲ θεωροῦν αὐτοὺς συναβικὴν φυλήν, ἀπὸ τοῦ Κούλπα ποταμοῦ ὀνομασθέντες. Π. Ν. Π.

Κοῦλρος (Culross, προφ. *Κοῦ - ρος*) *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Σκωτίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Πέρθ, κειμένη ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Φὸρθ καὶ ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ πρανοῦς τοῦ ὑπὲρ τὸν ποταμὸν λόφου. Ἀπέχει 6 ½ μίλλια Δ. τοῦ Ντάνφερμλιν, μεθ' οὗ συνδέεται σιδηροδρομικῶς, καὶ 2 ⅓ μίλλια ἀπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ντάνφερμλιν - Στίρλινγκ. Σῴζονται ἐρείπια τῆς μονῆς τῶν Κιστερκιανῶν, ἱδρυθείσης τῷ 1217. Παρὰ τὴν κώμην εὑρίσκεται ὁ πύργος Ντώνιμαρλ, ὅπου, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Μάκβεθ ἐφόνευσε τὴν Λαίδην Μακντὼφ καὶ τὰ τέκνα της. Κάτ. 508 (1921). Χ. Κ.

Κούλτσα *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Σινκιάνγκ (ἐν τῷ κινεζικῷ Τουρκεστάν). Καλεῖται ἐπίσης *Κούφα* καὶ *Βεϊ-Γουὲν* καὶ εὑρίσκεται 1 χλμ. βορείως τοῦ ποταμοῦ Ἰλὶ καὶ εἰς ὕψος 660 μ. Κάτ. 30.000, Μωαμεθανοί, Κοζάκοι, Ρῶσοι, Καλμοῦκοι καὶ Μογγόλοι. Ἡ πόλις ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ἀκροπόλεως, περιβαλλομένης ὑπὸ τείχους μήκους 2 500 μ., καὶ ἐξ ἑνὸς προαστείου, κειμένου ἐντὸς κήπων καὶ φυτειῶν. Ἔχει πολλὰ τεμένη, δύο βουδικοὺς ναοὺς καὶ δύο χριστιανικούς, ὀρθόδοξον καὶ καθολικόν. Εἶναι ἕδρα τῶν κινεζικῶν ἀρχῶν, σπουδαιότατον κέντρον ἐμπορίου μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Μογγολίας καὶ ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀγορῶν μεταξὺ τοῦ Α. καὶ Δ. Τουρκεστὰν καὶ τῆς Τζουγγαρίας. Ἡ βιομηχανία αὐτῆς περιορίζεται εἰς κατασκευὴν χάρτου καὶ ζυμαρικῶν. Εἰς ἀπόστασιν 40 χλμ. κεῖται ἡ *Νέα Κούλτσα*, σχεδὸν ἠρειπωμένη. Μ. Ν. Δ.

Κουλυκάδα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Χαλβάτσου τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 88. Χ. Δ.

κοὺμ (τὸ) (coom ἢ coomb καὶ comb). Λέξις ἀγγλική, ὑποδηλοῦσα μέτρον χωρητικότητος, ἐν χρήσει ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἀποικίαις αὐτῆς, ἰσοδυναμοῦν πρὸς 145,39065 λίτρα. Ἄλλοτε, μέχρι τοῦ 1826, ἦτο ἴσον πρὸς 140,9525 λίτρα. Μ.Δ Β

Κοὺμ *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Γιουγκοσλαυΐας ἐν Μαυροβουνίῳ, ὑπερκείμενον τῆς λίμνης Πλάβα. Ὕψος 2.850 μ. Ν Μ

—Κούμ, ἢ *Κὸμ* *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς περσικῆς ἐπαρχίας Ἰρὰκ-Ἀτζεμί, εἰς ἀπόστασιν 125 χλμ. ΝΝΔ. τῆς Τεχεράνης, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βαδιὰν-Ρούδ. Ὑπῆρξεν ἄλλοτε σπουδαῖον θρησκευτικὸν κέντρον. Σήμερον εἶναι ἠρειπωμένη. Ν. Μ.

—Κοὺμ - Μπουρνοῦ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τοῦ ἀκρωτηρίου *Ζωνάρι* (βλ. λ.) τῆς νήσου Ρόδου.

Κοῦμα *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Νοτίου Ρωσίας, ὁ *Οὔδων* τοῦ Πτολεμαίου. Πηγάζων ἐκ τῶν βορείων κλιτύων τῆς κυρίας ὀροσειρᾶς τοῦ Καυκάσου, ρέει ΒΑ. διὰ τῆς ἐπαρχίας Τερὲκ καὶ τοῦ κυβερνείου Σταυροπόλεως καὶ μετὰ ταῦτα ἐξαφανίζεται εἰς ἀμμώδη ἕλη, 50 μίλλ. ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάσσης. Λ. Α.

Κουμᾶδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 750. Χ. Δ.

Κουμαζᾶδες *[Γεωγρ.]*· βλ. *Κουμουζᾶδες*.

Κοῦμαι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Καμπανῶν ἐπὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους, ἡ ἄλλως *Κύμη* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Κουμαΐϊκα, καὶ *Κουμέϊκα* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σάμου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 974. Παράγει ἔλαιον, χαρούπια, καπνὸν καὶ ἑσπεριδοειδῆ. Ν. Ζ.

Κουμὰκ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ρωσίας, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Οὐράλη, πηγάζων ἐκ τοῦ κυβερνείου Τουργκάν. Ἔχει μῆκος 170 χλμ. καὶ βρίθει ἰχθύων. Σ. Κ. Π.

Κουμάκης, *Ἐμμανουήλ*. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἀγωνισθεὶς κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τῶν ἐτῶν 1866—1869, 1878 καὶ 1896—1897. Ν. ΚΛΕ.

κουμαλίνη, (ἡ) ἢ *α-πυρόνη* *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι δ-*λακτόνη* δὶς ἀκορέστου ἀκύκλου ὀξυοξέος. Ἔχει τὸν τύπον

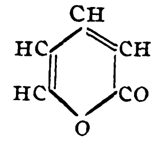

καὶ εἶναι ἄχρουν ἐλαιῶδες ὑγρὸν βράζον εἰς 206—209°. Ἔχει ὀσμὴν προσομοίαν πρὸς τὴν τῆς *κουμαρίνης*. Διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ μετ' οὐδετέρας ἀντιδράσεως. Ι. Γ.

κουμαλινικὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου CH. C(COOH) : CH
‖ |
CH. CO_______O

ἀποτελοῦσα τὸ δ-*λακτονοξὺ* τοῦ *γ-ὀξυμεθυλενογλουτακονικοῦ ὀξέος* HO.CH:C COOH). CH:CH COOH. Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ μηλικοῦ ὀξέος διὰ θερμάνσεως μετὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος, ὁπότε τὸ παραγόμενον τὸ πρῶτον ἀλδεϋδοξὺ HOOC. CH_2. COH, ἀποσπωμένων δύο μορίων ὕδατος, συμπυκνοῦται πρὸς τὸ κουμαλινικὸν ὀξύ. Ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα, δυσδιάλυτον ἐν ὕδατι. Ἀνάγει τὸ φελίγγειον ὑγρὸν καὶ τήκεται ὑπὸ μερικὴν ἀποσύνθεσιν εἰς 205°. Τὸ μετ' ὀξειδίου τοῦ ὑδραργύρου ἅλας αὐτοῦ διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως παρέχει *κουμαλίνην*. Ὁ μεθυλεστὴρ αὐτοῦ εἶναι σῶμα κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 73—74° καὶ βράζον εἰς 250—260°. Ι. Γ.

Κουμαμότο *[Γεωγρ.]*. Διοικητικὸν διαμέρισμα τῆς Ἰαπωνίας. Κάτ. 1.250.000. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ ὁμώνυμος πόλις ἐν τῇ νήσῳ Κίου - Σίου, ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σιρακάβα. Ἡ πόλις, ἱδρυθεῖσα κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ἦτο ὀχυρωτάτη. Τῷ 1876 συνεπείᾳ στάσεως τῶν Σαμουράϊ τμῆμα αὐτῆς κατεκάη. Κάτ. 147.174. Μ. Ν. Δ.

Κούμανα *[Παράλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τοῦ μέσου τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Πάτμου (πλάτ. 37° 19′ 35″ Β, μήκ. 26° 34 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1574: Patmos, Arki and Lipso islands), δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον Σκάλα. Σ. Ε. Λ.

Κουμανὰ (Cumana) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βενεζουέλας ἐν τῇ πολιτείᾳ Βερμουδέζ, εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ κόλπου Καριάκο ἐν τῇ Καραϊβικῇ θαλάσσῃ. Θεωρεῖται ὡς ἡ ἀρχαιοτέρα εὐρωπαϊκὴ πόλις τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, κτισθεῖσα τῷ 1520 ὑπὸ τοῦ Γκονθαλὲθ Ὀκάμπο καὶ ὀνομασθεῖσα κατ' ἀρχὰς *Νέον - Τολέδον*. Εἶναι σπουδαῖον κέντρον ἐμπορίου κτηνῶν, ἀλιπάστων ἰχθύων, καφέ, σακχάρεως, καπνοῦ, βάμβακος, πετρελαίου κτλ. Κάτ. 13.000. Μ. Ν. Δ.

Κούμανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 139. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Μπούμπα*. Χ. Δ.

Κούμανι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Φημίζεται διὰ τὸν ἔκλεκτὸν οἰνόν του. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτοικοι (1928) 852. Χ. Δ.

κούμανι (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σφένδαμνος ἡ πλατανοειδής*.

Κουμανία *[Γεωγρ.]*. Ἡ χώρα τῶν Κομάνων (βλ. λ.).

Κουμανίτσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γεωργιανῶν (Τόπλιανης) τῆς ἐπαρχίας Ἠμαθίας (Βεροίας) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτοικοι (1928) 98. Χ. Δ.

—Κουμανίτσι *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Δράμας χωρίου *Δασωτὸν* (βλ. λ.).

Κουμανιώτης. Πολεμικὴ οἰκογένεια τῶν Πατρῶν, ἔχουσα τὸ πραγματικὸν ὄνομα *Χρυσανθακόπουλοι*. Ἀπεκλήθη οὕτω, διότι κατήγετο ἐκ τοῦ χωρίου Κούμανη, ἀπὸ τὸ ὁποῖον τὰ μέλη αὐτῆς ἐστρατολόγουν καὶ τοὺς ἄνδρας των. Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ ἀδελφοὶ *Θάνος*, *Κωνσταντῖνος*, *Δημήτριος*, *Σταμάτιος* καὶ *Ἀγγελῆς*. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, διεπεραιωθέντες εἰς τὴν Ἑπτάνησον, κατετάχθησαν εἰς τὰ ἀγγλικὰ τάγματα τῆς Ἑπτανήσου, εἰς αὐτὰ δὲ ἐξέμαθον τὴν πολεμικὴν τέχνην. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ Ἀγῶνος κατήρτισαν σώματα Κουμανιωτῶν καὶ ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὰ ἀρχικὰ ἐπεισόδια τῶν Πατρῶν καὶ κατόπιν εἰς τὰς ἐπανειλημμένας ἀποπείρας πρὸς ἅλωσιν τῆς πόλεως. Ἔλαβον μέρος εἰς πλείστας μάχας καὶ διεκρίθησαν εἰς τὴν ἄμυναν ἐναντίον τοῦ Ἰμπραήμ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ προσκυνήματος, καίτοι ἐκλονίσθησαν πρὸς στιγμήν, ἐν τούτοις δὲν παρεσύρθησαν, ἀλλ' ἀπέβησαν ἀπηνεῖς διῶκται τῶν προσκυνημένων. Ἔπεσαν δὲ ἡρωϊκῶς μαχόμενοι ὁ μὲν Σταμάτιος εἰς τὰς Πάτρας, ὁ Ἀγγελῆς εἰς τὸ Νεόκαστρον καὶ ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὰ Καλάβρυτα. Γ.Δ.Κ.

Κουμάνοβο *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Σερβικῆς Μακεδονίας ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σκοπίων—Κιουστεντὴλ καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βελιγραδίου. Κάτ. 7.000. Ἄλλοτε ἦτο πρωτεύουσα ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Σκοπίων. Τ. Β.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ Σερβοτουρκικοῦ πολέμου, τὸν Ὀκτώβριον 1912, οἱ ἀντίμετωποι στρατοὶ εὑρίσκοντο συγκεντρωμένοι ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸ σχ. 1 τῶν *Βαλκανικῶν πολέμων* (τ. ΣΤ', σ. 550). Οἱ Τοῦρκοι εἶχον σχέδιον νὰ ὀργανώσωσιν ἀμυντικῶς ἐπὶ τοῦ πεδίου Ὄβιτς, τασσόμενοι ἐπὶ τῆς πρὸ τοῦ Κουμάνοβο (βορείως) τοποθεσίας, ἵνα τοιουτοτρόπως παρακωλύσωσι τοὺς Σέρβους ἀπὸ τοῦ νὰ προελάσωσι νοτίως τῆς στενωποῦ Κουμάνοβο. Πρὸς τοῦτο ὠργάνωσαν ἀμυντικὴν τοποθεσίαν ἐπὶ δύο γραμμῶν, ἐξ ὧν ἡ μὲν κυρία διήκεν ἀπὸ 1305 (παρὰ Μπελανόφτσε) διὰ 320 (Κουμάνοβο) μέχρις 650 (Στάρο Ναγορίτσενο), ἡ δὲ προκεχωρημένη, ἀπὸ Στράτζα μέχρις 875 (Καραμπιχάν). Τὰς τοποθεσίας ταύτας κατέλαβον οἱ Τοῦρκοι δι' ἀσθενεστάτων μόνον δυνάμεων, ἅτε τοῦ ὄγκου τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ τηρηθέντος πολὺ νοτιώτερον, μεταξὺ Σκοπίων καὶ Βελεσῶν. Οἱ δὲ Σέρβοι σχέδιον εἶχον νὰ προελάσωσι διὰ τῆς ἐν λόγῳ διαβάσεως καὶ νὰ ἐξέλθωσι νοτίως ταύτης, ἵνα ἐπιτεθῶσι κατὰ μέτωπον διὰ τῆς 1ης στρατιᾶς καὶ τῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐκ Κιουστενδὴλ προερχομένη 2α στρατιὰ θὰ ἐπετίθετο κατὰ τοῦ δεξιοῦ τουρκικοῦ πλευροῦ καὶ ἡ 3η θὰ προήλαυνε πρὸς τὸ Κοσσυφοπέδιον (Κόσοβο). Τὴν ἑσπέραν ὅμως τῆς 8ης Ὀκτωβρίου διετάχθη ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ν' ἀναλάβῃ τάχιστα ἐπίθεσιν κατὰ τῶν Σέρβων, καὶ δὴ κατὰ τῆς ὑπὸ τὸν διάδοχον Ἀλέξανδρον 1ης στρατιᾶς (τῆς κεντρικῆς, τῆς ἀκολουθούσης τὴν κοιλάδα τοῦ ἄνω Μοράβα). Ἐν τοιουτοτρόπως προσβληθῇ αὕτη κατὰ τὰς ἐξόδους τῶν ἐκ Σερβίας διαβάσεων (τῶν νοτίων) μεμονωμένως καὶ πρὸ τῆς συνενώσεως της μετὰ τῶν ἑκατέρωθεν αὐτῆς προελαυνουσῶν 2ας καὶ 3ης στρατιῶν. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς ταύτης, διέταξεν ὁ Ζεκῆ πασᾶς ὅπως ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς ἐπομένης, 9ης Ὀκτωβρίου, ἄρξηται ἡ ἐπίθεσις κατὰ τρόπον, ὥστε τὸ μὲν 7ον σῶμα στρατοῦ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἐκ Σκοπίων διὰ Κουμάνοβο πρὸς Λαβάσοβο

Digitized by Google

κοιλάδα τοῦ Μοράβα, τὸ 6ον ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ἐκ Βελεσῶν (Κιοπρουλοῦ) διὰ τοῦ Ὄβιτς καὶ ἀνατολικῶς τοῦ Κουμάνοβο πρὸς τὴν ὀροσειρὰν Ρούγιαν, μὲ τὴν μεραρχίαν ἱππικοῦ ἐν τῷ μέσῳ, χρησιμεύουσαν ὡς συνδετικὸν τμῆμα μεταξὺ τῶν δύο τούτων σωμάτων στρατοῦ, τὸ δὲ 5ον σῶμα στρατοῦ, τὸ ἀποτελοῦν τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, νὰ παραμείνῃ ἐν ἀμυντικῇ θέσει παρὰ τὴν Ραδοβίστα, ἵνα προκαλύπτῃ τὸ δεξιὸν πλευρὸν ἀπὸ πάσης τυχὸν ἐπιθετικῆς ἐνεργείας, ὄχι μόνον σερβικῆς ἀλλὰ καὶ βουλγαρικῆς. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀριστερὸν τουρκικὸν πλευρόν, οὐδεὶς ὑπῆρχε κίνδυνος, διότι δυτικῶς τῆς κοιλάδος τοῦ Μοράβα δὲν ἠδύναντο νὰ προέλθωσι σοβαραὶ προσβολαί. Τοιουτοτρόπως, κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς 9ης Ὀκτωβρίου, ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι προχώρουν πρὸς συνάντησιν ἀλλήλων, ὡς ἐν τῷ σχήματι ἐμφαίνεται.

Ἡ 9η Ὀκτωβρίου ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν ἑκατέρωθεν πορείαν προσπελάσεως καὶ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐπαφῆς, τῶν Σέρβων ἀπωθησάντων, μετ' ἀσθενεῖς τινας ἀγῶνας, τὰ μικρὰ τουρκικὰ τμήματα τὰ κατέχοντα τὰς πρὸ τοῦ Κουμάνοβο τοποθεσίας. Τὴν ἑσπέραν ὅμως τῆς 9ης Ὀκτωβρίου δὲν ἠδυνήθη ἡ 1η σερβικὴ στρατιὰ νὰ διατάξῃ Ναγορίτσενο πρὸ τῆς σερβικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, ἥτις, πεζομαχήσασα, ἀνέκοψε τὴν τουρκικὴν προχώρησιν. Οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθησαν τὰς σθεναρὰς ἐπιθέσεις καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 10ης Ὀκτωβρίου, ἀλλ' ἄνευ οὐδενὸς ἀποτελέσματος, διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐκτοπίσωσι τοὺς Σέρβους ἐκ τῶν ἀμυντικῶν των θέσεων. Ἀπὸ τῆς χαραυγῆς τῆς 11ης Ὀκτωβρίου ὁ ἀγὼν ἐπανελήφθη, ἀλλὰ δι' ἀναλήψεως ἐπιθέσεως ἐκ μέρους ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων. Ἡ 1η σερβικὴ στρατιὰ διέταξεν ἐπίθεσιν καθ' ὅλου τοῦ τουρκικοῦ μετώπου, διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς φάλαγγός της διὰ Κουμάνοβο πρὸς ὑψώματα Νοβόσελο (Πομάκιοι)· διὰ τῆς κεντρικῆς φάλαγγος διὰ τοῦ πεδίου Γσέρνο πρὸς ὑψώματα Ἀγιάκιοϊ· διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς πρὸς τὰ ὑψώματα Ζούμποφτσε. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς διέταξε τότε τὸ μὲν 7ον σῶμα νὰ συγκρατήσῃ καὶ ἀπασχολήσῃ τὸ μέτωπον τῶν Σέρβων, κρατήσῃ δὲ πάσῃ θυσίᾳ τὰς περὶ τὸ Κουμάνοβο θέσεις, τὸ δ' 6ον νὰ δράσῃ δι' ὑπερκερωτικοῦ ἑλιγμοῦ κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ πλευροῦ τῶν Σέρβων, καὶ τὸ 5ον σῶμα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐπιτηρήσεως τοῦ ἄκρου δεξιοῦ πλευροῦ τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ λίαν ταχέως ἀπώλεσεν ὁ τουρκικὸς στρατὸς πᾶσαν πρωτοβουλίαν,

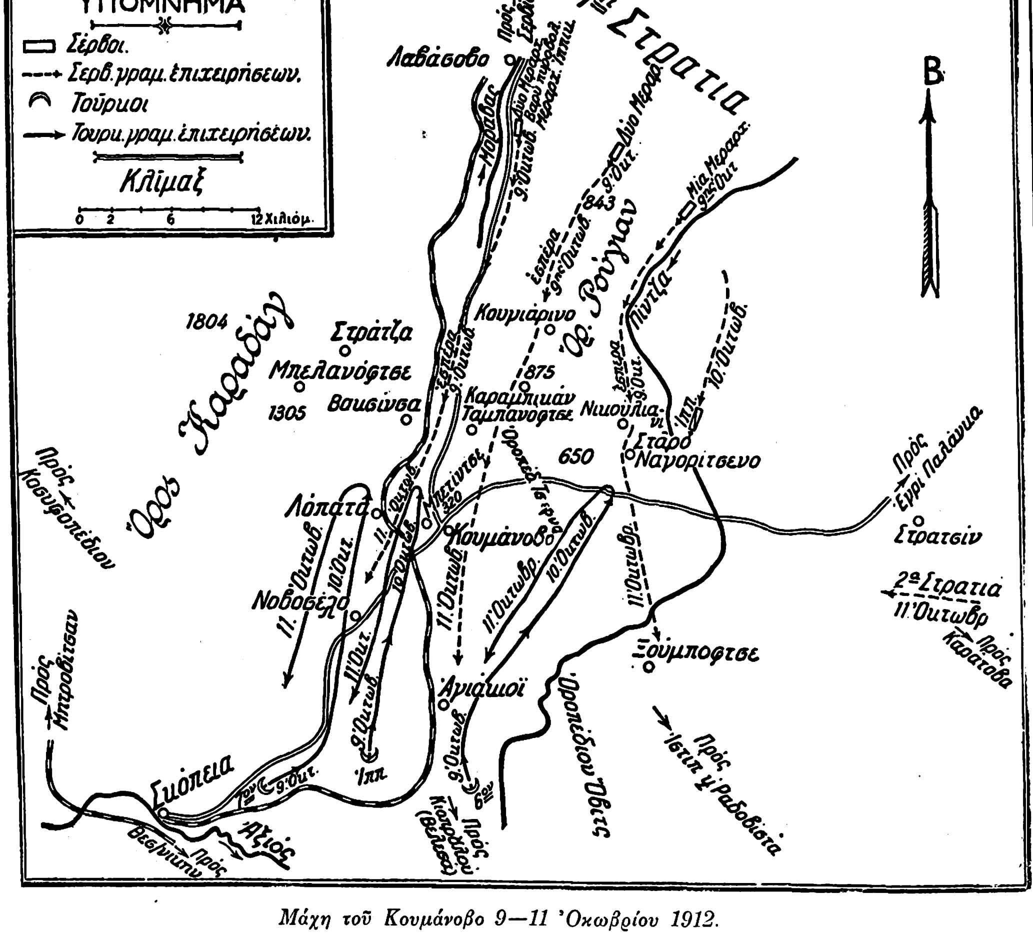

Μάχη τοῦ Κουμάνοβο 9—11 'Οκωβρίου 1912.

προχώρησιν διὰ τὴν ἐπομένην, 10ην. διότι κατὰ τὴν 9ην δὲν ἐγένετο ἡ προχώρησις της ὁμοιομόρφως ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου της, καθ' ὅσον ἡ μὲν δεξιὰ φάλαγξ τῆς στρατιᾶς ταύτης προὐχώρησε διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Μοράβα μέχρι τοῦ Βαχσίνσα-Ταμπανόφτσε, ἡ δ' ἀριστερὰ προὐχώρησε διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Πίντζα μέχρι Νικούλιανι-Στάρο Ναγορίτσενο, ἐνῷ ἡ κεντρικὴ φάλαγξ τῆς στρατιᾶς ταύτης, ἡ προχωροῦσα διὰ τῆς ὀροσειρᾶς Ρούγιαν, εὑρίσκετο πολὺ βορειότερον. Εὑρεθεὶς ὁ διοικητὴς τῆς 1ης στρατιᾶς ὑπὸ τοιαύτην δυσμενῆ κατάστασιν, ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν ἀνακοπὴν τῆς προχωρήσεως τῶν δύο ἀκραίων φαλάγγων του διὰ τὴν 10ην Ὀκτωβρίου καὶ τὴν ἐν ἀμυντικαῖς θέσεσι παραμονήν των, ἵνα τοιουτοτρόπως, ἐπιτυγχανομένης τῆς προχωρήσεως καὶ τῆς κεντρικῆς φάλαγγος, εὐθυγραμμισθῇ τὸ μέτωπόν του. Συνεπῶς, κατὰ τὴν 10 Ὀκτωβρίου, ὁ σερβικὸς στρατὸς εὑρίσκετο ἐν κρισιμωτάτῃ καταστάσει. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ σερβικὴ αὕτη στρατιὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ κατὰ τὴν 10ην Ὀκτωβρίου, ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐξηκολούθησε τὴν προχώρησίν του καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην Κατὰ τὴν 10ην Ὀκτωβρίου ἡ μεραρχία τοῦ σερβικοῦ ἱππικοῦ προσεπέρασε πρὸς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τῆς 1ης στρατιᾶς, ἵνα χρησιμεύσῃ διὰ τὸν σύνδεσμον τῶν 1ης καὶ 2ας στρατιῶν. Ὁπωσδήποτε, τὴν αὐτὴν ἡμέραν μία μεραρχία τοῦ 7ου σώματος ἐπετέθη κατὰ τῶν σερβικῶν θέσεων Βαχσίνσα-Ταμπανόφτσε, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς, διότι δὲν κατώρθωσε τὴν ἐξ αὐτῶν ἐκτόπισιν τῶν Σέρβων· δύο μεραρχίαι τοῦ 6ου σώματος, ὑποβοηθούμεναι ὑπὸ πυκνοτάτης ὁμίχλης, προὐχώρησαν ἀθέατοι, ἀλλὰ προσέκρουσαν νοτίως τοῦ Στάρο διὸ τὸ 7ον σῶμα ἠναγκάσθη νὰ ταχθῇ ἐπὶ τῶν δυτικῶς τοῦ Κουμάνοβο ὑψωμάτων Μπετίντσε-Λόπατα, ἐξ ὧν μετ' ὀλίγον ὑπεχώρησεν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων Νοβόσελο (Πομάκιοι), ἀπὸ τῶν τελευταίων ὅμως τούτων δὲν ἀπωθήθη, μεθ' ὅλας τὰς ἐρρωμένας ἐπιθέσεις τῶν Σέρβων. Ἐνῷ ὅμως ἡ ὅλη περὶ τὸ Κουμάνοβο κατάστασις παρέμενεν ἑκατέρωθεν ἀμφίβολος, περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 11ης Ὀκτωβρίου ἤρξατο ἡ μάχη ἀποκλίνουσα ὑπὲρ τῶν Σέρβων, καθ' ὅσον, ἅμα ὡς οἱ Τοῦρκοι ἀντελήφθησαν ὅτι πρὸς τὸ δεξιὸν των ἔφθασεν ἡ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Στεφάνοβιτς 2α σερβικὴ στρατιά, ἡ προερχομένη ἐκ Κιουστενδὴλ καὶ εὑρεθεῖσα τυχαίως, ἄνευ ὑπολογισμοῦ τινος πρὸς συγχρονισμὸν τῆς δράσεώς της μετὰ τῆς 1ης στρατιᾶς, μέχρι τοῦ ὕψους Στρατσὶν-Καράτοβα, καὶ ἀπώθησεν ἐκ τοῦ Πίντζα τὴν τουρκικὴν μεραρχίαν ἱππικοῦ, εὐθὺς κατελήφθησαν ὑπὸ πανικοῦ, ἅτε φοβηθέντες ὑπερκέρασιν ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ των. Τὸ 7ον σῶμα ἔφυγε προτροπάδην, τὸ δ' 6ον, προσπαθῆσαν νὰ συγκρατήσῃ τὴν κατάστασιν, δὲν τὸ κατώρθωσεν, ἅτε ἀπειληθὲν σοβαρῶς πρὸς τὸ δεξιὸν πλευρόν του. Τότε, οἱ μὲν Σέρβοι κατέλαβον ἀμαχητὶ τὸ Κουμάνοβο, τὸ ἀπόγευμα τῆς 11ης Ὀκτωβρίου, χωρὶς ὅμως νὰ ἐκτελέσωσι κατόπιν στρατηγικὴν καταδίωξιν, καθ' ὅσον τὸ στρατηγεῖον τῆς 1ης σερβικῆς στρατιᾶς εἶχε σχηματίσει ἐρριζωμένην πεποίθησιν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τουρκικῆς ὀπισθοφυλακῆς, ὁ δὲ κύριος τουρκικὸς ὄγκος εὑρίσκετο νοτιώτερον, ἐπὶ τοῦ Ὄβιτς, μόνον δὲ τὴν ἐπομένην, 12ην, ἀντελήφθη ὅτι κατὰ τὰς ἡμέρας 9—11 Ὀκτωβρίου ἠγωνίζετο καθ' ὁλοκλήρου τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ· διὸ ἠρκέσθησαν εἰς τὴν τακτικὴν καταδίωξιν μέχρι τοῦ ὕψους Νοβόσελο-Ἀγιάκιοϊ-Ζούμποφτσε. Οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν διεσκορπισμένοι καθ' ὁμάδας πρὸς Σκόπια καὶ Βελεσά, ἐγκαταλείψαντες καθ' ὁδὸν περὶ τὰ 20 πυροβόλα.

Παρατηρήσεις: 1ον) Διέφυγε τὴν ἀντίληψιν τῆς 1ης σερβικῆς στρατιᾶς ὅτι ἡ μάχη αὐτὴ ἦτο μάχη ἐκ συναντήσεως καὶ δι' αὐτὸ καθ' ὅλην τὴν τριήμερον διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος ἐδεικνύετο ἡ στρατιὰ αὐτὴ ἀρκετὰ ἐπιφυλακτική, ἅτε ἀποβλέπουσα εἰς τὸ ὅτι θᾶττον ἢ βράδιον θὰ ἐπηκολούθει ὁ κύριος ἀγὼν κατὰ τοῦ ὄγκου τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. 2ον) Ἐντελῶς ἀλλοία θὰ ἦτο ἡ ἔκβασις τῆς μάχης ταύτης, ἐὰν κατὰ τὴν 10 Ὀκτωβρίου ὁ σερβικὸς στρατὸς εὑρίσκετο ἀπέναντι ἄλλου ἢ τοῦ τουρκικοῦ. Ξένοι τινὲς συγγραφεῖς (ὡς π. χ. ὁ Ripert d'Alauzier) θέλουσι νὰ δικαιολογήσωσι τοῦτο, γράφοντες, σχετικῶς πρὸς τὸ ἀνισοϋψὲς τῶν σερβικῶν φαλάγγων κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 9ης Ὀκτωβρίου, ὅτι τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν τῆς 1ης σερβικῆς στρατιᾶς, ἤτοι ἡ μεραρχία Δουνάβεως, ἀπετέλει κατὰ τὰς 9ην καὶ 10ην Ὀκτωβρίου γενικὴν ἐμπροσθοφυλακήν. Τοῦτο εἶναι ἀνακριβές, γνωστοῦ ἄλλως τε ὄντος ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς χρησιμοποιήσεως γενικῆς στρατηγικῆς ἐμπροσθοφυλακῆς δὲν ἦτο τοῦ σερβικοῦ δόγματος (doctrine).

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Κουμᾶνοι (οἱ) (*Ἐθνολ.*). Νομάδες Τοῦρκοι εἰδωλολάτραι (βλ. λ. *Κομᾶνοι*).

Κουμανούδης, *Στέφανος*. Ἐπιφανὴς φιλόλογος καὶ ἀρχαιολόγος (1818—1899). Ἐξ Ἀδριανουπόλεως τῆς Θράκης τὸ γένος ἕλκων, διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Βελιγραδίῳ τῆς Σερβίας, ὅπου οἱ γονεῖς του ἦσαν ἐγκατεστημένοι. Εἶτα μετέβη χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν εἰς Γερμανίαν καὶ Γαλλίαν. Ἐγκατασταθεὶς κατόπιν ἐν Ἀθήναις διωρίσθη τῷ 1845 ὑφηγητὴς τῆς λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, τῷ 1846 ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ τῷ 1854 τακτικὸς τοιοῦτος τοῦ αὐτοῦ μαθήματος. Ἔξοχος ἀνὴρ καὶ ἐξαίρετος ἐπιστήμων, δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν ξηρὰν ἀπὸ καθέδρας διδασκαλίαν, ἀλλ' ἐπεξέτεινεν εὐρύτερον τὴν ἐπιστημονικήν του δρᾶσιν. Ἡ εὐρεῖα διάνοια αὐτοῦ, συνδεομένη μετὰ σπανίας πολυμαθείας καὶ θερμῆς φιλοπατρίας, περιέβαλλε μετὰ στοργῆς τήν τε κλασσικὴν ἀρχαιότητα καὶ πάσας τὰς μετέπειτα περιόδους τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ ἐνῷ ἀπὸ τῆς ἕδρας τοῦ πανεπιστημίου ἐδίδασκεν ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν λατινικὴν φιλολογίαν καὶ ρωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν, κατελέγετο, δικαιότατα, μεταξὺ τῶν κρατίστων περὶ τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Ἡ ἑλληνομάθειά του ἦτο παροιμιώδης· ἔγραφε μετὰ μεγάλης εὐχερείας καὶ ἱκανότητος τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ πρόλογος τοῦ Λατινοελληνικοῦ λεξικοῦ του· δὲν παρημέλει δὲ οὐδὲ τὴν βυζαντινὴν λογοτεχνίαν καὶ παρηκολούθει μετ' ἀγάπης καὶ αὐτὴν τὴν σύγχρονον πνευματικὴν κίνησιν τοῦ ἔθνους, αἱ δὲ κρίσεις του περὶ ἔργων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας ἐπεζητοῦντο καὶ ἠκούοντο μετὰ πολλῆς εὐλαβείας. Ἐγένετο εἰσηγητὴς ποιητικῶν διαγωνισμῶν, ὁ ἴδιος δὲ νεώτερος ὢν συνέθεσε ποιήματα, ἐν οἷς καὶ τὸ εὐτράπελον ἔπος «Στράτης Καλοπίχειρος», τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ λόγῳ τῶν πολλῶν κενῶν, ἅτινα ὁ ποιητὴς ζῶν δὲν ἠθέλησε νὰ συμπληρώσῃ, εἶναι πολλαχοῦ δυσνόητον, ὅμως διακρίνεται διὰ τὴν ἠθογραφικὴν δύναμιν καὶ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ὅλης ἐπινοίας (βλ. «Πανδώρας» τ. Β', σ. 1058). Μετὰ τοῦ Εὐθυμίου Καστόρχη ὑπῆρξεν ὁ εἰσηγητὴς τῶν λατινικῶν σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι, πρὸς ὑποβοήθησιν τῶν ὁποίων διεσκεύασε καὶ ἐξέδωκε τὸ Λεξικὸν τῆς λατινικῆς γλώσσης τοῦ Ἐρρίκου Οὐλερίχου, οὗτινος ἡ δ' ἔκδοσις εἶναι τοσοῦτον ἐπηυξημένη καὶ τροποποιημένη, ὥστε παραβαλλομένη πρὸς τὴν πρώτην δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς νέον βιβλίον.

Γνώστης βαθὺς τῶν ἑλληνικῶν κειμένων καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐν γένει ἀρχαιότητος δὲν ἤργησε νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν κιβδηλείαν τοῦ κατασκευαστοῦ ἀρχαίων δῆθεν κειμένων Σιμωνίδου τοῦ Συμαίου (βλ. «Πανδώρας» τ. Β', φυλλάδ. 31), διὰ δριμυτάτου δὲ ἄρθρου δημοσιευθέντος ἐν τῷ «Ἀθηναίῳ» (τ. Ζ', σ. 279, 377 καὶ 487) ὡς καπνὸν διέλυσε τὰς πληροφορίας γερμανικῶν τινων δημοσιευμάτων, καθ' ἃς ἐκ τῶν γενομένων ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνασκαφῶν ἦλθον εἰς φῶς σλαυϊκὰ κτήρια. Ἀλλὰ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως ἠγάπησεν ὁ Κουμανούδης καὶ εἰς ὃ τὸν πλεῖστον χρόνον του ἀφιέρωσεν, εἶναι ἡ περισυλλογὴ καὶ σωτηρία τῶν ἀρχαίων μνημείων. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἐπεδόθη μετ' ἐνθέου ζήλου ἅμα ἐγκατασταθεὶς εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἔκτοτε ἐγένετο γνωστότατος τοῖς κατοίκοις τῆς πρωτευούσης, διότι πάντες ἔβλεπον αὐτὸν περιτρέχοντα τὴν πόλιν καὶ τὰ προάστεια μετ' ἀόκνου ζήλου, εἰσερχόμενον εἰς αὐλὰς καὶ ὑπόγεια, παρακολουθοῦντα τὴν ἐκσκαφὴν θεμελίων, ἀντιγράφοντα ἐπιγραφάς, συλλέγοντα τεμάχια ἀγγείων, φροντίζοντα περὶ διασώσεως καὶ τῶν ἐλαχίστων λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος καὶ προφυλάξεως τῶν διασωθέντων ἀπὸ περαιτέρω φθορᾶς. Ἀδιάψευστοι μάρτυρες τῶν προσπαθειῶν τούτων τοῦ Κουμανούδη εἶναι τὸ Διονυσιακὸν θέατρον, ἡ Στοὰ τῶν Γιγάντων, ἡ Στοὰ τοῦ Ἀττάλου, ὁ Κεραμει-

Digitized by Google

κός, τὸ Δίπυλον, ἡ Ρωμαϊκὴ Ἀγορά, ἡ Ἀδριάνειος Βιβλιοθήκη κτλ. Πρὸς τὰς Ἀθήνας ἔτρεφε κυριολεκτικῶς λατρείαν (βλ. «Συναγ. ν. λέξ κτλ»,. σ. ια'), γενικῶς δὲ ἡ συμβολή του εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρξε μεγίστη. Ναοί, θέατρα, στάδια, γυμνάσια, τάφοι ἀπεκαλύφθησαν, πολλῶν δὲ ἄλλων ἡ θέσις ἐξηκριβώθη, οὐκ ὀλίγα δὲ τοπογραφικὰ ζητήματα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ἀναφερόμενα διηυκρινήθησαν. Ἐξόχως λαμπρὰ ὑπῆρξαν τ' ἀποτελέσματα τῆς δραστηριότητός του ἀπὸ τοῦ 1859, ὅτε, ἀνασυσταθείσης τῆς ἐπί τινα χρόνον εἰς ἀφάνειαν περιελθούσης Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἐγένετο ὁ Κουμανούδης γραμματεὺς αὐτῆς. Ἐπὶ 36 ὅλα ἔτη (1859—1894), ὁ ἀνὴρ οὗτος ὑπῆρξεν ἡ ψυχή, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἑταιρείας, καὶ τούτου τὸ πνεῦμα ἀκολουθοῦσα αὕτη ἐξετέλεσε τόσα μεγάλα καὶ ὠφέλιμα ἔργα· ὡς προϊστάμενος δὲ τῶν συλλογῶν τῆς ἑταιρείας κατήρτισεν ὁ Κουμανούδης τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις εὐπρόσωπον καὶ ἐπιστημονικῶς διερρυθμισμένον μουσεῖον, τὸ ἐν τῷ Μετσοβίῳ πολυτεχνείῳ. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἐν ἔτει 1883 ἐπανάληψις τῆς ἐκδόσεως τῆς «Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος» (γ' περίοδος), ἧς ὑπῆρξεν ὁ ἄριστος τῶν συνεργατῶν. Ὀξυδερκὴς παρατηρητὴς καὶ μελετητὴς ἄοκνος, εἶχε μεγάλην πεῖραν πάντων τῶν ἀρχαιολογικῶν ζητημάτων, ἠρέσκετο ὅμως ἰδίως εἰς τὰς ἐπιγραφικὰς ἐρεύνας. Πᾶσαν ἑκάστοτε ἀποκαλυπτομένην ἀξίαν λόγου ἐπιγραφὴν δὲν ἐνέκλειεν εἰς τὸ γραφεῖόν του, ἵνα δημοσιεύσῃ αὐτήν, κατόπιν μακρᾶς διερευνήσεως, μετὰ σοφῶν παρατηρήσεων, μολονότι καὶ ἐκ φύσεως καὶ ἐκ παιδείας κάλλιστα πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν ἦτο κατηρτισμένος· φρονῶν ὅμως ὅτι ἀναβαλλομένης ἑκάστοτε τῆς δημοσιεύσεως σπουδαιοτάτων ἐπιγραφῶν τὸ περιεχόμενον αὐτῶν θὰ διετέλει ἐπὶ πολὺν χρόνον ἄγνωστον τοῖς πολλοῖς τῶν ἀρχαιολογούντων καὶ συνεπῶς θὰ ἐβλάπτετο ἡ ἐπιστήμη, ἐσπούδαζεν, ὀλιγωρῶν τῆς ἰδίας αὐτοῦ δόξης, νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ταχύτερον αὐτάς, εἰς τοῦτο μόνον ἀρκούμενος, νὰ παριστᾷ ἀκριβῶς τὰ σῳζόμενα ἑκάστης, νὰ συμπληροῖ ὅσα ἀσφαλῶς καὶ ἑτοίμως ἠδύνατο αὐτὸς νὰ συμπληρώσῃ καὶ νὰ διευκρινῇ ὅσα ἐκ τῶν ἰδίων γνώσεων ἠδύνατο διὰ προχείρων καὶ βραχειῶν, ἀλλ' εὐστόχων, παρατηρήσεων νὰ διευκρινήσῃ. Ὁ Κουμανούδης διεκήρυττεν ὅτι πᾶν νεωστὶ ἀνακαλυπτόμενον μνημεῖον, κτῆμα κοινὸν τῆς ἐπιστήμης ὄν, ἔπρεπε νὰ καθίσταται ὡς οἷόν τε τάχιστα γνωστὸν καὶ νὰ μὴ ἀποκρύπτηται ἐπὶ μακρὸν χρόνον ζηλοτύπως χάριν τῆς φήμης ἑνὸς ἀνδρός. Πάντοτε δ' ἐκαυχᾶτο ὅτι τῇ εἰσηγήσει καὶ ἐπιμονῇ αὐτοῦ ἐτέθη ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ 1862 ἡ διάταξις, ὅτι «πάντα τὰ ἀνευρισκόμενα ἢ ἀγοραζόμενα ἢ ὁπωσδήποτε ἀποκτώμενα ὑπὸ τῆς ἑταιρείας ἀρχαῖα εἶναι προσιτὰ εἰς πάντας τοὺς φιλαρχαίους, οὐδὲν δὲ δικαίωμα προτεραιότητος διατηρεῖ ἑαυτῇ ἡ ἑταιρεία». Ἡ διάταξις αὕτη ἦτο συμφωνοτάτη πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Κουμανούδη, ὅστις, ἀπηλλαγμένος πάσης ἀκαίρου φιλοδοξίας, ἀπέβλεπε πάντοτε καὶ διὰ τῶν δημοσιευμάτων καὶ διὰ τῶν πράξεων αὐτοῦ εἰς τὸν πλουτισμὸν τῆς ἐπιστήμης ἢ εἰς ἠθικὴν ὠφέλειαν τῆς κοινωνίας.

Ἡ ἀπέριττος αὕτη ἐργασία τοῦ Κουμανούδη ὑπὸ τῶν ἀλλογενῶν σοφῶν οὕτως ἐτιμήθη, ὥστε ὁ ἀνὴρ οὗτος προσηγορεύθη γερμανιστὶ der Altmeister τῆς ἑλληνικῆς ἐπιγραφικῆς, προσηγορία ἐξομοιοῦσα αὐτὸν πρὸς τὸν Böckh, ἡ δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθεῖσα συλλογὴ ἐπιτυμβίων ἀττικῶν ἐπιγραφῶν καταλέγεται εἰς τὰ κράτιστα τῶν ἐπιγραφικῶν δημοσιευμάτων. Τὴν μεγάλην δὲ σημασίαν τῶν ἐνεπιγράφων μνημείων ὁ Κουμανούδης ὑπεδήλωσε παραστατικώτατα διὰ τῶν ἑξῆς: «Τίς οἶδεν ἂν τριῶν μικρῶν στήλης τεμαχίων, σῳζόντων νῦν ἀνὰ ἓν μόνον Ω χωριστά, δὲν εὑρεθῶσι τῷ χρόνῳ καὶ τὰ ἄλλα οἰκεῖα τεμάχια, εὐαρμοστοῦντα οὕτω κατὰ τὰς γραμμὰς τῶν θραύσεων, ὥστε νὰ ἔλθῃ εἰς ὄψιν ἡμῶν πλῆρες τὸ γεράσμιον ὄνομα Σωκράτης Σωφρονίσκου Ἀλωπεκῆθεν; Τότε ποῖον θὰ ἔχῃ κρατημὸν ἡ χαρὰ σύμπαντος τοῦ πολιτισμένου κόσμου καὶ πόσαι αἱ εὐλογίαι εἰς τὸν διατηρήσαντα εὐλαβῶς τὰ τρία πρῶτα ἄσημα δῆθεν τεμάχια;» («Ἀττικῆς ἐπιγραφαὶ ἐπιτύμβιοι» σ. η').

Τὸ κῦρος τοῦ Κουμανούδη ὡς ἐπιγραφικοῦ παραμένει καὶ σήμερον ἀμείωτον, δικαίως δὲ καυχωμένη ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη ἀναγράφει τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τῶν τοῦ Böckh, Ross, Kirchhoff, Köhler, Le Bas, Dumont κ. ἄ. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἰδίως τῶν μεταγενεστέρων, συνήγαγε πλῆθος λέξεων ἀθησαυρίστων ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς λεξικοῖς.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ Κουμανούδης ἠσχολεῖτο περὶ τὴν συναγωγὴν τῶν λέξεων, ὅσας ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔπλασεν ἀφ' ὅτου ἤρχισε γοργοτέρα ἡ πνευματικὴ τοῦ Ἔθνους ἀναγέννησις, ἵνα ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα οὐδέποτε ἀπέβαλε τὴν ζωὴν καὶ γονιμότητα αὐτῆς, ἀλλὰ διατελεῖ πάντοτε ζῶσα καὶ ἱκανὴ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἑκάστοτε ἐμφανιζομένων πνευματικῶν ἀναγκῶν διὰ νέων δημιουργημάτων. Ὑπελόγιζε δὲ τὰς ὑπὸ τῶν λογίων Ἑλλήνων πλασθείσας νέας λέξεις εἰς 60.000 περίπου. Φιλόπατρις εἰς ἄκρον, ἀγαστὸς τὸ ἦθος, φιλάνθρωπος, μειλίχιος τοὺς τρόπους, χρηστός, εἰλικρινὴς καὶ μετριόφρων, ἐτιμᾶτο παρὰ πάντων. Ἐκλεγεὶς πρύτανις κατὰ τὸ πανεπιστημιακὸν ἔτος 1870—1871 ἀπεποιήθη τὴν ἐκλογήν. Μετὰ τεσσαρακονταετῆ καθηγεσίαν, ἀποσυρθεὶς τοῦ πανεπιστημίου, ἐτιμήθη ὑπὸ τῶν μαθητῶν του διὰ μαρμαρίνης προτομῆς. Ὑπῆρξεν ἀντεπιστέλλον μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Γαλλίας, τῆς πρωσσικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν, ἑταῖρος τοῦ γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου, τῆς ἐν Γοτίγγῃ Ἑταιρείας τῶν ἐπιστημῶν κτλ.

Πλὴν τῶν μνημονευθέντων ἔργων ἔγραψε: «Ποῦ σπεύδει ἡ τέχνη τῶν Ἑλλήνων τὴν σήμερον» (Βελιγράδιον 1845), «Specimen emendationum in Longinum, Apsinem, Menandrum, Aristidem aliosque artium scriptores» (1854), διατριβήν, ἣν προσεφώνησε τοῖς διδασκάλοις αὐτοῦ, ἀποτελοῦσα λαμπρὸν δεῖγμα οὐ μόνον μεγάλης ὀξυνοίας καὶ ἀγχινοίας, ἀλλὰ καὶ τελείας φιλολογικῆς παιδείας, «Ἐπιγραφαὶ ἑλληνικαὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι» (1860), «Ἀττικῆς ἐπιγραφαὶ ἐπιτύμβιοι» (1871), «Συναγωγὴ λέξεων ἀθησαυρίστων ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς λεξικοῖς» (1883), «Συναγωγὴ νέων λέξεων ὑπὸ τῶν λογίων πλασθεισῶν» (1899 εἰς 2 τόμ.), «Ρωμαϊκὴ γραμματολογία» (λιθογραφημένη κατὰ τὰς παραδόσεις αὐτοῦ). Εἰς τοὺς τέσσαρας τόμους τοῦ περιοδικοῦ «Φιλίστορος» (1861—1863), ὅπερ ὁ Κουμανούδης ἐξέδιδε μετ' ἄλλων λογίων, ἐδημοσίευσε τὰς περιφήμους ἐφηβικὰς ἐπιγραφὰς τῶν Ἀθηνῶν, πλῆθος δὲ διατριβῶν του εἶναι κατεσπαρμέναι ἐν τῷ «Φιλολογικῷ Συνεκδήμῳ», τῷ «Ἀθηναίῳ» (1872—1883), ἐν τῇ «Ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδι» (1883 κ. ἑ.) καὶ ἄλλοις περιοδικοῖς. Μνημονευτέαι ὡσαύτως αἱ ἐκθέσεις, ἅς, ὡς γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀνεγίνωσκε κατ' ἔτος ἐν τῇ ἐτησίᾳ τῶν ἑταίρων συνελεύσει. Πλὴν ἄλλων, ἀνέκδοτος παραμένει ὁ ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεὶς κατάλογος τῶν ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1875 ὑπὸ Ἑλλήνων δημοσιευθέντων βιβλίων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Δύο γενικαὶ συνελεύσεις τῶν ἑταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας» (ἐν Ἀθήναις 1862).—«Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τῶν ἐτῶν 1873. 1878, 1885, 1886, 1888, 1889 1890».—*Εὐθυμ. Καστόρχη*, «Ἱστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας» (σ. 47 ἑπ.).—*Σ. Βάσης*, ἐν «Ἀθηνᾷ» (ια', 409—424).

Ι. Φ. Δ

Κουμανούντι, ἢ ***Κομανούντι***, καὶ ***Κουμανούδης, Κωνσταντῖνος***. Πολιτικός, νομικὸς καὶ οἰκονομολόγος τῆς Νοτιοσλαυΐας, γεννηθεὶς τῷ 1874. Εἶναι ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Βελιγραδίῳ καὶ οἰκονομολογικὰ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ. Εἰσελθὼν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ἐγένετο κατ' ἀρχὰς ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς τελωνειακῆς ὑπηρεσίας καὶ τῷ 1904 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητής, τῷ δὲ 1920 τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ διοικητικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βελιγραδίου. Ἀναμειχθεὶς μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον εἰς τὴν πολιτικήν, ἐξελέγη τῷ 1920 βουλευτὴς εἰς τὴν συντακτικὴν συνέλευσιν, ἐπανεκλεγεὶς κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1923 καὶ 1925. Ἀπὸ τοῦ 1921 μέχρι τοῦ 1922 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, συντάξας καὶ ὑποβαλὼν εἰς τὴν Σκουψίναν τὸν πρῶτον προϋπολογισμὸν τοῦ ἡνωμένου βασιλείου τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων, συνάψας συγχρόνως τῷ 1921 ἐσωτερικὸν δάνειον ἐκ 500 ἑκατομμυρίων δηναρίων καὶ τῷ 1922 ἕτερον δάνειον ἐν Ἀμερικῇ ἐξ 100 ἑκατομμυρίων δολλαρίων καὶ ὑποβαλὼν νομοσχέδιον περὶ ἑνοποιήσεως τῶν ἐμμέσων φόρων. Τῷ 1929, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δικτατωρίας τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου, προσελήφθη ὡς ὑπουργὸς τῶν Ταχυδρομείων καὶ προσωρινῶς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ στρατηγοῦ Ζίφκοβιτς. Ἐχρημάτισεν ἐπίσης ἐπανειλημμένως δήμαρχος Βελιγραδίου, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν ἐξωραϊσμὸν συνέβαλε τὰ μέγιστα. Μ. Δ. Β.

κουμαντανταὰς (ὁ) *[Βοτ.]* Δημώδης ὀνομασία, ἰδίᾳ ἐν Κύπρῳ, τοῦ φυτοῦ *λουμία ἡ ἀπιοειδής*.

κουμανταρία (ἡ). Γλυκὺς ἐπιδόρπιος οἶνος, παρασκευαζόμενος ἐκ μαύρων συνήθως σταφυλῶν ἐκλεκτῆς ποιότητος, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὑπερωριμάσει ἐπὶ τῶν κλημάτων. Ἐπειδὴ τὸ ἐκ τοιούτων σταφυλῶν παραγόμενον γλεῦκος εἶναι πλουσιώτατον εἰς σάκχαρον, παραμένει ὁ προκύπτων διὰ τῆς ζυμώσεως οἶνος γλυκύς. Ἡ εἰς οἰνόπνευμα περιεκτικότης τῆς κουμανταρίας εἶναι συνήθως ἀνωτέρα τῶν 15°. Ὁ οἶνος οὗτος παρασκευάζεται εἰς τὴν Κύπρον καὶ αἱ καλύτεραι ποιότητες εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Λευκωσίας. Ἡ ποιότης τῆς κουμανταρίας βελτιοῦται πολὺ διὰ τῆς παλαιώσεως, δι' ὃ καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς παλαιώσεως ἐξαρτᾶται ἡ ἀξία της. Σ. Γ.

κουμαντάρω, *ἀόρ. ἐ)κουμαντάρισα*· κυβερνῶ, διοικῶ, διευθύνω: «κουμαντάρω τὸ σπίτι μου, — τὶς δουλειές μου» || διευθετῶ, τακτοποιῶ, τοποθετῶ τὰ πράγματά μου ἕκαστον εἰς τὴν θέσιν του: «κουμαντάρω τὰ πράγματά μου, —τὸ νοικοκυριό μου», «ἦρθαν τὰ πράγματα ἀπὸ τὸ χωριὸ κι' ἀκόμη δὲν τὰ κουμαντάρισα» (ἰταλ. comandare).

κουμάντο (τό)· δημοτ., κυβέρνησις, διοίκησις, διεύθυνσις: «δὲν ἔχει καλὸ κουμάντο 'ς τὸ σπίτι του», «ποιὸς κάνει κουμάντο» || διευθέτησις, τακτοποίησις: «τὸ κάθε πρᾶγμα θέλει τὸ κουμάντο του» || ἰδιωμ., *κουμάντα* (τά)· τὰ οἰκιακὰ σκεύη || φρ. «κάμνω τὸ κουμάντο μου» λαμβάνω, καταρτίζω τὰ ἐφόδιά μου, ἐφοδιάζομαι (ἰταλ. comando).

Κουμαὸν (Kumaon ἢ Kumaun) *[Γεωγρ.]*· Διοικητικὴ περιφέρεια ἐν ταῖς Ἡνωμέναις ἐπαρχίαις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν μὲ ἕδραν τὴν Ναϊνὶ Τάλ. Ἔχει ἔκτασιν 46.540 τ. χλμ. καὶ 1.610.813 κατοίκους, ἐξ ὧν 1.536.776 Ἰνδοὶ καὶ οἱ λοιποὶ Μωαμεθανοί. Ἡ χώρα περιλαμβάνει μεγάλα καὶ ἀδιαπέραστα δάση, ἐν οἷς ἐνδιαιτῶνται ἄγρια ζῷα. Τὰ ὄρη τῆς περιοχῆς ἔχουν 30 περίπου κορυφάς, ὧν τὸ ὕψος φθάνει μέχρι τῶν 5 400 μ. Ἀπὸ τῶν κλιτύων τῶν ὀρέων πηγάζουν πλεῖστοι ποταμοί, ὡς οἱ *Σάρντα, Πίνταρ* καὶ *Καϊλγκάνγκα*, οἵτινες, ῥέοντες διὰ τῶν κοιλάδων, χύνονται εἰς τὸν Ἀλακνάντα. Παράγει ὄρυζαν, ὀπώρας καὶ σιτηρά. Ἡ Κουμαὸν ἄλλοτε ἀπετέλει πριγκιπᾶτον, προσηρτήθη δὲ τῷ 1815 εἰς τὰς κτήσεις τῆς Ἀγγλίας. Χ. Κ.

Κούμαρα (Cumara) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς χώρας τῶν Πικηνῶν, ἐν Ἰταλίᾳ, σημειούμενος εἰς τὸν «Πεουτιγγεριανὸν χάρτην». Εἶναι ὁ σύγχρονος Fiumara Fine (πλάτ. 43° 21' Β., μῆκ. 10° 25' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 157: San Remo to cape Cavallo) τῶν ἐκ νότου προσγείων τοῦ Λιβόρνου. Σ. Ε. Λ.

Κουμαραδαῖοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Σάμου μὲ 330 (1928) κατοίκους, μεσόγειον, μεταξὺ Πύργου καὶ Μαυρατζαίων, πρότερον *Πέντε σπίτια* ὀνομαζόμενον, ἐξ οὗ καὶ ἡ παρακειμένη μονὴ τῆς Παναγίας ἐλέγετο *Μονὴ τῶν Πέντε σπιτίων*. Οἱ κάτοικοι εἶναι γεωργοί. Ν. Ζ.

κουμαράνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Προϊὸν ὑδρογονώσεως τῆς *κουμαρόνης*, τοῦ τύπου

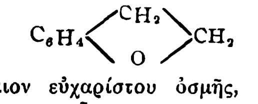

Ἄχρουν ἔλαιον εὐχαρίστου ὀσμῆς, βράζον εἰς 189°. Δὲν ῥητινοποιεῖται. Σ. Γ.

κουμαρανόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Κετόνη τοῦ τύπου

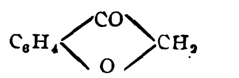

παράγωγον τῆς *κουμαρόνης*. Σῶμα στερεὸν κρυσταλλικὸν εὐαρέστου ὀσμῆς ὑακίνθου, βράζον εἰς 102°. Σ. Γ.

Κουμάργιανη *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Σερρῶν χωρίου *Κουμαριά* (βλ. λ.).

Κουμαρὲς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γλώσσης τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων (Κρήτης). Κάτοικοι 52. Ν. ΚΛΣ

Κούμαρης, ***Ἰωάννης***. Ἀγωνιστὴς τοῦ 1821. Ἐγεννήθη ἐν Λογκάστρᾳ τῆς Σπάρτης, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Μετέσχεν εἰς πλείστας μάχας ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἰδίᾳ περὶ τὴν Τριπολιτσάν.

— **Κούμαρης**, ***Ἰωάννης Γ.*** Καθηγητὴς τῆς ἀνθρωπολογίας. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1879. Σπουδάσας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, ἐγένετο τῷ 1901 διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς, εἰδικευθεὶς εἰς τὴν χειρουργικὴν ἐν Βερολίνῳ καὶ Παρισίοις. Διετέλεσε βοηθὸς τοῦ ἀνατομείου, ἐπιμελητὴς τῆς τοπογραφικῆς ἀνατομικῆς καὶ ἐγχειρητικῆς, ἐπιμελητὴς τοῦ ἀνατομείου κ. ἄ. Τῷ 1915 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ μουσείου. Τῷ 1925 ἐψηφίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἀνθρωπολογίας. Μέλος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ «Institut internationnale d'anthropologie» (1920), ἑταῖρος τῆς «Deuts. Gesel. fur Blutgruppenforschung» (1926), ἱδρυτὴς τῆς «Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἑταιρείας» (1924) καὶ ἰσόβιος γενικὸς γραμματεὺς αὐτῆς. Κατὰ τοὺς πολέμους ὑπηρέτησεν, ἐν τῷ Ἐρυθρῷ Σταυρῷ καὶ τῷ στρατῷ, ὡς ἐπίατρος, διευθύνας τὸ Α' χειρουργικὸν νοσοκομεῖον Ἀθηνῶν (1921) καὶ τὸ νοσοκομεῖον Χαλκίδος (1922).

Ἐδημοσίευσε περὶ τὰς πεντήκοντα ἐπιστημονικὰς ἐργασίας: α') Περὶ τὴν χειρουργικήν, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Περὶ βλαισοῦ ἰσχίου» (ἀνακοίνωσις εἰς τὴν «Γερμανικὴν χειρουργικὴν ἑταιρείαν»), «Περὶ λεμφαγγειώματος τοῦ διαφράγματος», «Περὶ δερμοειδοῦς τοῦ σπληνὸς» (Arch. f. Kl. Chir.), ἐπενόησεν ἰδίαν μέθοδον ἐγχειρήσεως τοῦ ἀσκίτου (Centr. f. Chir.), ἐκτρώσεως τοῦ ἐρυσιπέλατος (Centr. f. Chir.), ἔγραψε «Χειρουργικὸν ἐγκόλπιον» κλπ. β') Περὶ τὴν ἀνατομικὴν καὶ ἀνθρωπολογίαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Περὶ ἀνωμαλιῶν», «Περὶ προϊστορικῶν κρανίων τῆς Ἑλλάδος», περὶ τοῦ πτερίου μετωπισμοῦ, μετωπορρινικῆς χώρας, ὁρολογικῆς διακρίσεως τῶν φυλῶν, χωρητικότητος τῶν κρανίων, κρανιακοῦ δείκτου, ὀνοματολογίας ἐν τῇ ἀνθρω-

Digitized by Google

πολογίᾳ (Συνέδριον Πορτογαλίας 1930) κλπ. Τούτων αἱ πλεῖσται ἀνεκοινώθησαν καὶ ἐν τῇ «Ἀνθρωπολογικῇ Ἑταιρείᾳ» καὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῇ ξένῃ. Ἐπιστημονικὸς διευθυντὴς τοῦ εἰς 4 τόμους ἐκδοθέντος περιοδικοῦ «Ἰατρική». Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω.

Κούμαρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Χατζῆ τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 287. Χ. Δ.

κουμάρι (τὸ) (τουρκ. *κουμάρ*)· ρουλέττα, κυβεία: «παίζει κουμάρι».

κουμαριά (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ καρποφόρου θάμνου *κόμαρος ἡ κοινή*.

Κουμαριά *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐπὶ τῶν δυτικῶν ἀντερεισμάτων τοῦ ὄρους Ὀλύτσικα (Τόμαρος), κείμενον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Παραμυθίας-Ἰωαννίνων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀπέχει περὶ τὰς 7 ὥρας. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπουρέλισα*. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα κατοικουμένην ἀπὸ (1928) 197 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ μικροκτηνοτροφίαν. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κ. Ι. Σ.

— **Κουμαριά** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται πρὸς ΒΑ. τῶν Τρικκάλων καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 211. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Νέα Σμόλια*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τοὺς μικροὺς συνοικισμοὺς *Συκιὰ* καὶ *Τσέχοβον* καὶ ἔχει κατ. (1928) 244. Μέχρις ἐσχάτων εἰς τὴν κοινότητα ὑπήγετο ἐπίσης τὸ χωρίον *Ἀγριλιὰ* (Παλαιὰ Σμόλια), ἔχον κατοίκους 607, τὸ ὁποῖον ἀποσπασθὲν ἀπετέλεσεν ἰδίαν κοινότητα. Χ. Δ.

—**Κουμαριά** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἡμαθίας (Βεροίας) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται πρὸς Δ. τῆς Βεροίας ἐπὶ τῶν Α. κλιτύων τοῦ Βερμίου καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὰ σχολεῖα (3 ἑλληνικὰ καὶ 3 ρουμανικὰ εἰς ὁλόκληρον τὴν κοινότητα). Κάτ. (1928) 280. Πρότερον ὠνομάζετο *Δόλιανη*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει τὸ πρὸς Δ. μέγα χωρίον *Κάτω Βέρμιον* (Κάτω Σέλι) καὶ τοὺς μικροὺς συνοικισμοὺς *Βρωμοπήγαδο* καὶ *Ξηρολίβαδο* καὶ ἔχει κατ. (1928) 1.117. Χ. Δ.

— **Κουμαριά** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Στρυμόνα, ΝΔ. τῶν Σερρῶν, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 563. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κουμάργιανη*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Ἀδελφικὸν* (Ἄγκω - Μαχαλᾶ) καὶ ἔχει κατ. (1928) 1.127. Χ. Δ.

Κουμαριανός, *Ἰωάννης*, ὁ *Γαζάος*. Ἐκ τοῦ χωρίου Πίσω Λάμυρα τῆς Ἄνδρου. Διεκρίθη ὡς πυρπολητὴς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Δ. Π. Π.

κουμαρικὸν ὀξὺ (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξύ, θεωρούμενον ὡς ἡ trans-μορφὴ τοῦ ὑδροξυλιωμένου κινναμωμικοῦ ὀξέος. Ἔχει τὸν τύπον

$$\begin{array}{c} H - C - COOH \\ \| \\ HO.C_6H_4 - C - H \end{array}$$

καὶ ἀπαντᾷ εἴς τινας ρητίνας καὶ φυτά τινα. Τήκεται εἰς 208°. Σ. Γ.

κουμαρῖναι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις συντάξεως ἀναλόγου πρὸς τὴν *κουμαρίνην*, ἀπαντῶσαι μεταξὺ τῶν προϊόντων διασπάσεως γλυκοζιτῶν τινων. Σ. Γ.

κουμαρίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

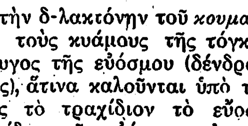

ἀποτελοῦσα τὴν δ-λακτόνην τοῦ *κουμαρινικοῦ ὀξέος*. Ἀπαντᾷ εἰς τοὺς κυάμους τῆς τόγκας, τὰ σπέρματα διπτέρυγος τῆς εὐόσμου (δένδρου ἰθαγενοῦς τῆς Γουϊάνας), ἅτινα καλοῦνται ὑπὸ τῶν ἐντοπίων *κουμαροῦ*, εἰς τὸ τραχίδιον τὸ εὔοσμον, εἰς τὰ φύλλα λιατρίδος τῆς εὐόσμου, εἰς μελίλωτον τὸ φαρμακευτικὸν κλπ. Παρασκευάζεται συνθετικῶς εἴτε διὰ συμπυκνώσεως μηλονικοῦ ὀξέος καὶ σαλικυλικῆς ἀλδεΰδης εἴτε δι' ἐπιδράσεως ὀξικοῦ ἀνυδρίτου ἐπὶ σαλικυλικῆς ἀλδεΰδης παρουσίᾳ ὀξικοῦ νατρίου κλπ. Σῶμα κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 70° καὶ βράζον εἰς 290°. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν, ἄλλοτε δὲ καὶ ἐν τῇ θεραπευτικῇ. Σ. Γ.

κουμαρινικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις θεωρουμένη ὡς ἡ cis-μορφὴ ὑδροξυλιωμένου κινναμωμικοῦ ὀξέος. Ἔχει τὸν τύπον

$$\begin{array}{c} H-C-CO.OH \\ \| \\ H-C-C_6H_4(OH) \end{array}$$

ἀλλὰ δὲν εἶναι σταθερόν, μετατρεπόμενον δι' ἀποσπάσεως ὕδατος εἰς τὴν δ-λακτόνην αὐτοῦ, ἥτις εἶναι ἡ *κουμαρίνη*. Σ. Γ.

Κουμαρίτσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Παύλιανης τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτοικοι (1928) 200 Χ. Δ.

Κουμαρκίανα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Μακεδονίας, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ κτισμ. IV, 4). Α. Θ. Σ.

κούμαρο (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ καρποῦ τῆς *κομάρου* (βλ. λ.).

Κούμαρο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Λόφος τῆς παραλίας τοῦ ΒΒΔ. μυχοῦ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου. Ἐπὶ τῆς Β. καὶ ΒΑ. κλιτύος του εἶναι ἐκτισμένον τὸ Γύθειον· ἀπόσπασμα αὐτοῦ ἀπὸ ἀμνημονεύτου εἶναι ἡ *Κρανάη*. Δικόρυφος (ὑψόμ. 529 καὶ 549 ποδ.), ἔχει ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας του κορυφῆς ἐκκλησίδιον τῶν Ἁγίων Πάντων (πλάτ. 36° 44' 40" Β, μῆκ. 22° 33' 45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3342: Kolpos Lakonikos: Githion), οὗτινος ἡ μετὰ τοῦ φάρου τῆς Κρανάης εὐθυγράμμισις χρησιμεύει ἐν ἡμέρᾳ διὰ τὴν προσγείωσιν εἰς τὸ πρὸς Β. αὐτῆς ἀγκυροβόλιον. Ὀνομάζεται καὶ *Κόμαρος*. Ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Παυσανίου (Γ, κβ, 2) ἐξάγεται ὅτι εἶναι τὸ ἀπὸ τῆς ἐκτάσεως Μιγώνιον ὀρθούμενον *Λαρύσιον* ἱερόν, εἰς τὸ ὁποῖον «ἦρος ἀρχομένου Διονύσῳ τὴν ἑορτὴν ἄγουσιν». —2) Ὅρμος τῆς Λοκρίδος ἀτενίζων τὴν νησῖδα Στρογγύλην τῶν Λιχάδων, ἔχων γραφικωτάτας, καταπρασίνους ἐκ κομάρων ἀκτὰς (πλάτ. 38° 46' Β., μῆκ. 22° 46' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1554: Gulf of Volo, with the Oreos and Talanta channels). Λέγεται καὶ *Ἅγιος Κωνσταντῖνος* καὶ εἶναι ἀγκυροβόλιον. Σ. Ε. Λ.

κουμαρόνη (ἡ), ἡ α,β-*βενζοφουράνιον* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἑτεροκυκλικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

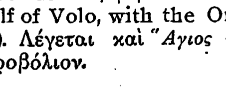

ἀπαντῶσα μεθ' ὁμολόγων αὐτῆς εἰς τὴν πίσσαν τῶν λιθανθράκων, ὅπου καὶ ἀνεκαλύφθη τὸ πρῶτον τῷ 1890 ὑπὸ τῶν G. Kraemer καὶ A. Spilker. Παραλαμβάνεται ἐκ τοῦ βαρέος βενζολίου, ἤτοι τοῦ κλάσματος τῆς πίσσης τοῦ βράζοντος μεταξὺ 165° καὶ 175°. Εἶναι ἄχρουν ἐλαιῶδες ὑγρόν, πτητικὸν δι' ὑδρατμῶν, ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι, βράζον εἰς 173°—175°. Σ. Γ.

κουμαρονορητῖναι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Λευκαὶ ἄμορφοι μᾶζαι, λαμβανόμεναι διὰ πολυμερισμοῦ τῆς *κουμαρόνης* δι' ἐπιδράσεως πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος. Χρησιμοποιοῦνται ὡς τεχνηταὶ ρητῖναι καὶ ὡς ἀναπληρώματα τοῦ κολοφωνίου. Σ. Γ.

Κουμάρος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Φαλατάδου τῆς ἐπαρχίας Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 103. Χ. Δ.

Κουμαρόσπηλο *[Γεωγρ.]*. Σπήλαιον ἐν τῇ Δυτικῇ Κρήτῃ παρὰ τὴν μονὴν Γουβερνέτου εἰς τὴν χερσόνησον Ἀκρωτήρι. Ἡ εἴσοδος του φέρει ἐν εἴδει σήραγγος ὑπὸ τὸ ἔδαφος, ὅπου ἐντὸς τοῦ βράχου σχηματίζονται ὁριζοντίως αἴθουσαι μὲ ὡραίους σταλακτίτας καὶ σταλαγμίτας. Ἄφθονα θραύσματα ὑστερομινωϊκὰ ἀποδεικνύουν ὅτι κατὰ τὴν τελευταίαν μυκηναϊκὴν περίοδον εἰς ὅλην τὴν Κρήτην ἐδέσποσε κοινὸς πολιτισμός. Ν. Ε. Π.

κουμαρτζῆς (ὁ)· χαρτοπαίκτης, παίκτης τυχηρῶν παιγνιδίων (ἐκ τοῦ *κουμάρ* καὶ *μπάζ* τοῦ περσικοῦ ρήματος *μπαχτὲν*=παίζειν). Ν. Μ.

κουμαρχανᾶς (ὁ) (ἐκ τοῦ τουρκ. *κουμαρχανέ*)· χαρτοπαικτεῖον.

Κούμας, *Κωνσταντῖνος Μιχ.* Διδάσκαλος τοῦ Γένους, γεννηθεὶς ἐν Λαρίσῃ τῇ 26 Σεπτεμβρίου 1777 καὶ ἀποθανὼν ἐν Τεργέστῃ τῷ 1836. Τὰ μαθήματα παρηκολούθησεν ἐν τῇ ἐν Τυρνάβῳ λειτουργούσῃ σχολῇ Ἰω. Πεζάρου, διακριθεὶς δὲ εἰς τὰς σπουδὰς του προσελήφθη, ἐν ἡλικίᾳ 21 ἐτῶν, διδάσκαλος τοῦ ἐν Λαρίσῃ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ βραδύτερον τοῦ ἐν Τσαριτσαίνῃ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδασκεν ἑλληνικὰ καὶ μαθηματικά, συγχρόνως δὲ ἐκήρυττεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς ἐκκλησίας. Κατιδὼν δὲ ὅτι, λόγῳ ἐλλείψεως βιβλίων, καθυστερεῖ ἡ εἰς τὰ μαθηματικὰ ἐπίδοσις τῶν μαθητῶν του, προέβη μετὰ τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας ἰατροῦ *Σ. Ἰσάνη* εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν «Κωνικῶν τομῶν» τοῦ Καϊλλίου, τὰς ὁποίας καὶ ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ τῷ 1803. Ἀφοῦ ἐδίδαξε κατόπιν ἐπὶ ἔτος ἐν τῷ σχολείῳ τῶν Ἀμπελακίων, μετέβη εἰς Βιέννην, ἔνθα διήκουσε μαθήματα ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Τῷ 1809 κληθεὶς μετέβη εἰς Σμύρνην, ὅπου ἵδρυσε τὸ «Φιλολογικὸν γυμνάσιον». Τῷ 1814, κληθεὶς ἐπιμόνως ὑπὸ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς Ἱερᾶς συνόδου, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐδίδαξεν εἰς τὴν ἐν Ξηροκρήνῃ (Κουροῦ Τσεσμὲ) Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν ἑλληνικά, μαθηματικὰ καὶ φιλοσοφίαν. Μετὰ 18 μῆνας ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐν Σμύρνῃ θέσιν του καὶ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1821, ὅτε, ἐκραγείσης τῆς Ἐπαναστάσεως, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν· ἡ περιουσία του καὶ ἡ πλουσία βιβλιοθήκη του ἐδημεύθησαν ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε προβῆ εἰς τὴν σύνταξιν καὶ μετάφρασιν διαφόρων ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα καὶ ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ. Οὕτω τῷ 1807 καὶ 1808 ἐδημοσίευσεν ἐν μεταφράσει τὴν «Χημείαν» τοῦ Ἀδήτου, τῷ 1812 «Πειραματικὴν Φυσικήν», τῷ 1818 καὶ 1819 «Σύνταγμα Φιλοσοφίας» εἰς τέσσαρας τόμους, καὶ κατόπιν «Σύνοψιν χρονολογίας», «Σύνοψιν παλαιᾶς γεωγραφίας», «Σύνοψιν ἐπιστημῶν» διὰ τοὺς πρωτοπείρους καὶ μετάφρασιν τῆς «Ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας» τοῦ Τέννεμαν. Τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ διδακτικὴν δρᾶσιν τοῦ ἀνδρὸς παρακολουθῶν ὁ Κοραῆς ἔγραψεν εὐφήμως περὶ αὐτοῦ εἰς τὸν πρόλογον τῆς ἐκδόσεως τῶν «Παραλλήλων βίων» τοῦ Πλουτάρχου. Γενόμενος δ' ἐκ τῆς ἀκαταπονήτου ταύτης ἐργασίας του ὁ Κ. Κούμας γνωστὸς μεταξὺ τῶν τότε σοφῶν ἐπιστημόνων τῆς Γερμανίας καὶ ἐπαξίως ἐκτιμηθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ἀνηγορεύθη τῷ 1819 ὑπὸ τοῦ ἐν Λειψίᾳ πανεπιστημίου διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ὡραίων τεχνῶν, αἱ δὲ Βασιλικαὶ Ἀκαδημίαι τοῦ Μονάχου καὶ τοῦ Βερολίνου κατέλεξαν αὐτὸν τῷ 1820 μεταξὺ τῶν μελῶν των.

Μετὰ τὴν ἐκ Σμύρνης ἀναχώρησίν του ἐγκατασταθεὶς ἐν Τεργέστῃ ἠσχολήθη εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς δωδεκατόμου «Ἱστορίας τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων» ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1831, ἣν καὶ ἐξέδωκεν τῷ 1832. Ὀλίγα ἔτη πρότερον (1826) ἐξέδωκεν εἰς δύο τόμους μεγάλου σχήματος «Ἑλληνικὸν λεξικὸν» κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ «Ἑλληνογερμανικοῦ λεξικοῦ» τοῦ Ρεΐμερ μετὰ

Κωνσταντῖνος Κούμας.

προσθήκης πραγματείας περὶ προσῳδίας καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος τὴν «Ἱστορίαν τῶν Ἀβδηριτῶν» τοῦ Βήλανδ. Τῷ 1833 ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ «Ἑλληνικὴν γραμματικὴν» πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων.

Ὁ βασιλεὺς Ὄθων δι' ἐπιστολῆς του ἐκ Ναυπλίου (1833) ἐκφράζει πρὸς αὐτὸν τὴν εὐαρέσκειάν του διὰ τὰς πρὸς τὴν σπουδάζουσαν ἑλληνικὴν νεολαίαν πολυτίμους ὑπηρεσίας του. Τῷ 1834 προσεκλήθη διὰ τιμητικοῦ ἐγγράφου ὑπὸ τῆς γραμματείας ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ συνεργασθῇ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς παιδείας. Δὲν ἐδέχθη ὅμως τὴν πρόσκλησιν, προτιμήσας τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Τεργέστῃ ἑλληνικοῦ σχολείου. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων του ἡ μετάφρασις τῆς «Γεωγραφίας» τοῦ Βάλβη ἐδημοσιεύθη μετὰ θάνατον ἐν Βιέννῃ εἰς πέντε τόμους (1838—1840) ὑπὸ τῆς θυγατρός του Ἑλένης Κανταρκουζηνοῦ. Ἐκ τῶν κατ' εὐθεῖαν πλησιεστέρων ἀπογόνων τοῦ Κ. Κούμα εὑρίσκονται ἐν τῇ ζωῇ αἱ θυγατέρες τῆς ἐγγόνης του Σοφίας Θ. δὲ Χελδράϊχ, Καρολίνα δὲ Κιζιρέτσκυ καὶ Ἰωάννα Μ. Μίνδλερ. Ἐν τῷ Ἐθνολογικῷ Μουσείῳ εὑρίσκεται κατατεθειμένον τὸ χρυσοῦν ὡρολόγιον τοῦ Κούμα, ἔργον τέχνης τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος· εἰς τὸ αὐτὸ μουσεῖον εἶναι ἀνηρτημένη καὶ ἡ εἰκών του. Ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς δὲ τῆς ἑκατονταετηρίδος ὁ δῆμος τῆς γενετείρας του ἀνήγειρε τὴν προτομήν του εἰς ὑπερφυσικὸν μέγεθος.

Ὁ Κούμας δὲν ἦτο ἁπλῶς λόγιος αὐτοδίδακτος. Εἶχε βαθεῖαν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν καὶ εὐρεῖαν ἀντίληψιν τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐκπαιδεύσεως, τὴν ὁποίαν δὲν περιώριζε μόνον εἰς τὴν γραμματικὴν διδασκαλίαν τῶν ἑλληνικῶν, ἀλλ' ἠγωνίζετο νὰ καταστήσῃ ἱκανήν, ὅπως παρέχῃ καὶ πραγματικὰς γνώσεις εἰς τοὺς μαθητάς. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων διδασκάλων τοῦ Γένους, οἵτινες εἰσήγαγον τὴν διδασκαλίαν τῆς χημείας, τῆς φυσικῆς πειρα-

Digitized by Google

ματικῆς καὶ ἄλλων κλάδων τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα. Ἐπὶ πλέον εἶχε μοναδικὴν ἱκανότητα πρὸς ὀργάνωσιν νέων σχολείων, τὰ ὁποῖα ἐτροφοδότει πλουσίως διὰ διδακτικῶν βιβλίων, ἅτινα εἴτε ὁ ἴδιος συνέτασσεν εἴτε μετέφραζεν. Αἱ ἀσχολίαι του δὲ αὗται καὶ οἱ διαρκεῖς ἀγῶνές του πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείας εἰς τὸν ὑπόδουλον ἰδίᾳ Ἑλληνισμόν, τὸν ἠνάγκασαν νὰ μὴ ἀσχοληθῇ εὐρέως εἰς τὴν συγγραφὴν πρωτοτύπων ἐπιστημονικῶν ἔργων, μολονότι ἐκέκτητο πᾶσαν ἱκανότητα πρὸς τοῦτο. Μ. ΜΙΝΔΛΕΡ

Κουμάσα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Βαγιωνιᾶς τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 95.

— *['Αρχ.]* Παρὰ τὰ *Κουμάσα* ἀνεσκάφησαν τρεῖς στρογγύλοι καὶ εἷς τετράγωνος θολωτοὶ τάφοι, ἀνήκοντες εἰς συνοικισμὸν μεσομινωϊκῶν καὶ ὑστερομινωϊκῶν χρόνων, κείμενον ἐπὶ τοῦ δικορύφου λόφου Κορακιὲς καὶ τοῦ ὁποίου λείψανα εὑρέθησαν, καθὼς καί τινος μεσομινωϊκοῦ ἱεροῦ, ὅπου ἀνευρέθησαν κυλινδρικὰ εἴδωλα ὅμοια πρὸς τὰ τῶν Γουρνιῶν καὶ σκεύη ἱερᾶς χρήσεως. Τοὺς τάφους ἀνέσκαψεν ὁ Στ. Ξανθουδίδης (1904—1906). Ἀνήκουν εἰς τοὺς πρωτομινωϊκοὺς χρόνους καὶ εἶναι σπουδαιότατοι διὰ τὰ ἐν αὐτοῖς εὑρήματα (σφραγῖδας ἐλεφαντίνας μὲ γεωμετρικὰ σχέδια, τριγωνικὰ ἐγχειρίδια καὶ μαχαιρίδια, κυκλαδικὰ ἀγγεῖα καὶ εἰδώλια ἐκ μαρμάρου, ζῳόμορφα πήλινα ἀγγεῖα, λίθιναι πινακίδες, λεπίδες ὀψιδιανοῦ, χρυσᾶ κοσμήματα κ ἄ.). Ἐντὸς τῶν τάφων εὑρέθησαν καὶ πολλὰ ὀστᾶ. Ν. Ε. Π.

κουμάσι (τό)˙ δημοτ., τὸ οἴκημα τῶν ὀρνίθων, ὀρνιθών, ἄλλως κοττέτσι˙ || ἐνιαχοῦ, καὶ τῶν ἄλλων κατοικιδίων ζῴων ὁ τόπος, οἷον τοῦ χοίρου (ἡ λέξις εὑρίσκεται παρ' Ἡσυχίῳ, φαίνεται δὲ ὅτι εἶναι ἑλληνικῆς ἀρχῆς).

κουμάσι (τό)˙ ὕφασμα μεταξωτόν˙ || κατ' ἀντίφρασιν, χαρακτηριστικὸν φαύλου, εὐτελοῦς ἀνθρώπου: «καλὸ κουμάσι εἶναι αὐτὸς» (ἡ.λ. τουρκική).

Κουμασὶ (Kumasi ἢ Coomassie) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ἀγγλικῆς κτήσεως τῆς Χρυσῆς Ἀκτῆς, ἐν τῇ Δυτικῇ Ἀφρικῇ, ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Ἀσαντί. Κάτ. 20.000. Εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 168 μιλ. Β. τοῦ Σεκόντι, μεθ' οὗ συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Ἡ πόλις κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων δὶς τῷ 1874 καὶ τῷ 1896. Λ. Α.

Κουμὰχ *[Γεωγρ.]*. Φρούριον ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου, εἰς ἀπόστασιν 38 χλμ. ἀπὸ τοῦ Ἐρζιντζάν, ἐπὶ ὑψηλοῦ βράχου. Τὰ περίχωρα τούτου ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος ὀνομάζει *Γουμαθηνήν*. Ἦτο ἓν τῶν διασημοτέρων φρουρίων τοῦ τουρκικοῦ κράτους, κυριευθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Τιμοὺρ - Τὰς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Τῷ 1515 (19 Μαΐου) τὸ φρούριον ἐκυριεύθη ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Κουρδιστὰν ἐκστρατείαν τοῦ σουλτάνου Σελὶμ Α'. Ἔκτοτε, μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς σουλτανικῆς Τουρκίας, τὸ φρούριον τοῦ Κουμὰχ ὑπήγετο εἰς τὴν διοίκησιν τῶν φρουρίων τῶν Δαρδανελλίων.

Ἡ παρὰ τὸ φρούριον πόλις καλεῖται σήμερον *Κεμὰχ* (βλ. λ.). Ν. Μ.

κουμβάριον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ἀκτοπλοϊκὸς τύπος πλοίου τῶν Ἀράβων, ἐλαυνομένου διὰ κωπῶν ἀλλὰ καὶ δυναμένου νὰ ἱστιοπλοῇ. Σ. Ε. Λ.

Κουμβερλάνδη (Cumberland) *[Γεωγρ.]*. Κομιτεία τῆς Ἀγγλίας (βλ. *Κώμπερλαντ*).

κούμβωμα˙ ἄλλως *κούμπωμα* (βλ. λ.).

κουμβώνω˙ ἄλλως *κουμπώνω* (βλ. λ.).

Κουμελᾶς, *Ἀλέξανδρος*. Ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, γεννηθεὶς ἐν Χίῳ τὴν 30ὴν Ὀκτωβρίου 1818. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του ἀπεστάλη δαπάναις τοῦ Ὄθωνος εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Μονάχου, ὅπου εἰδικεύθη εἰς τὰ τοῦ πυροβολικοῦ, μεθ' ὃ ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατετάγη (1837) εἰς τὸ ναυτικὸν ὡς δόκιμος β' τάξεως, ἀποσταλεὶς ἀμέσως εἰς Ἀγγλίαν διὰ τὴν καθαρῶς ναυτικὴν ἐκπαίδευσίν του. Ταύτης περατωθείσης (1840) ἐπέβη διαφόρων πολεμικῶν πλοίων μετασχόντων τῆς κατὰ τῆς Κίνας στρατείας, ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁποίας λαμπρὰ διαγωγή του ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς παρασημοφορίας του διὰ τοῦ ἀγγλικοῦ παρασήμου ἀνδρείας, τοῦ λογισμοῦ αὐτοῦ ὡς Βρεττανοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ τοῦ ἀμέσου προβιβασμοῦ του εἰς ἀνθυποπλοίαρχον (1843). Ὁ Κουμελᾶς ὅμως ἐπιθυμῶν νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸ ναυτικὸν τῆς πατρίδος του, ἐγκατέλιπε τὸ εὐρὺ ἐν τῷ ἀγγλικῷ ναυτικῷ μέλλον του καὶ νυμφευθεὶς Ἀγγλίδα ἐπανῆλθεν εἰς Ἑλλάδα (8 Δεκ. 1844), ὅπου ἐβαθμολογήθη ὡς ὑποπλοίαρχος. Πλωτάρχης ὢν τῷ 1855 εἰσηγήθη τὰ συμπεράσματα τῆς ἐπιτροπῆς, ἧς ἦτο μέλος, πρὸς διακανονισμὸν τῶν συντάξεων τῶν ναυτικῶν τοῦ Ἀγῶνος. Ἡ ἀρίστη ὅμως τῶν ἐργασιῶν του εἶναι ἡ μετὰ τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου καὶ τοῦ Λεωνίδα Παλάσκα συγγραφὴ τοῦ μνημειώδους Ναυτικοῦ Ὀνοματολογίου, ἣν ἐκύρωσε (10 Ὀκτωβρίου 1858) ἡ βασίλισσα Ἀμαλία. Ἀποφυγὼν πᾶσαν διαπίστωσιν τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ κράτους, ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιπλοιάρχου μετὰ 32ετῆ ναυτικὴν ὑπηρεσίαν, ἀφήσας ἐποχὴν καὶ ὡς κυβερνήτης καὶ ὡς μέλος τοῦ γνωμοδοτικοῦ συμβουλίου τοῦ Ναυτικοῦ καὶ ὡς γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν. Ἀπέθανε μετὰ τὸ 1874. Σ. Ε. Λ.

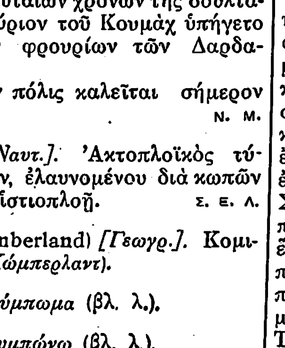

Ἀλέξανδρος Κουμελᾶς.

Κουμέλης, *Ἐμμανουήλ* Ζωγράφος ἐξ Ἄνδρου, ἀριστοῦχος τρόφιμος τῆς ἐν Ρώμῃ Καλλιτεχνικῆς Ἀκαδημίας. Ἐκ τῶν ἔργων του διακρίνονται τὰ «Εὐτυχισμένα γεράματα», μέγας πίναξ ἐκτεθεὶς εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις κατὰ Μάρτιον τοῦ 1899 διοργανωθεῖσαν καλλιτεχνικὴν ἔκθεσιν, καὶ ὁ «Ζεϊμπέκης», δι' ὃν ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς ἐν Ρώμῃ Καλλιτεχνικῆς Ἀκαδημίας (1898). Τὰ ἔργα τοῦ Κουμέλη διακρίνει λεπτοτάτη ἐπεξεργασία, δύναμις ἐκφράσεως καὶ θαυμασία διαύγεια γραμμῶν (*Δ. Π. Πασχάλη*, Ἄνδριοι καλλιτέχναι). Δ. Π. Π.

—**Κουμέλης, *Παγκράτιος***. Μοναχὸς τοῦ ἐν Κορθίῳ τῆς Ἄνδρου μοναστηρίου τῶν Τρομαρχίων. Ἐγεννήθη ἐν Κάτω Μοσχιῶνας τοῦ Κορθίου τῷ 1775, ἐξεπαιδεύθη δ' ἐν Κυδωνίαις. Ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐδίδαξεν ἐν Βουλγαρίᾳ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, διατελῶν ἅμα καὶ ἱεροκῆρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, εἶτα δὲ διετέλεσεν ἐπὶ τριακονταπενταετίαν διευθυντὴς τῆς ἐν Κορθίῳ σχολῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, διαρκούσης δὲ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως προσέφερε σημαντικὰς ἐθνικὰς ὑπηρεσίας. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1885. Δ. Π. Π.

Κουμέρκης *[Γεωγρ.]*. Βραχύρρους παραπόταμος τοῦ θεσσαλικοῦ Πηνειοῦ, πηγάζων ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Τρικκάλων καὶ δυτικῶς τῆς πόλεως. Διευθυνόμενος ΝΑ. συμβάλλει μετὰ τοῦ ποταμίου τῆς Μονῆς. Ι. Σ. Σ.

κουμέρκι (τό)˙ βλ. *κομμέρκιον*.

κουμέρκιον (τό). Τὸ τελωνεῖον παρὰ Βυζαντινοῖς (βλ. λ. *κομμερκιάριος*).

κουμηλιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *προύμνη ἡ ἥμερος*.

Κουμῆς, *Ἰάκωβος*. Ἀρχηγὸς Σελίνου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, γεννηθεὶς εἰς Σπίναν Σελίνου. Πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, μετ' αὐτὴν δ' ἀνεδείχθη ὁπλαρχηγὸς τῶν Σελινιωτῶν. Τῷ 1822 μετέσχεν ἐνεργῶς εἰς τὴν ἐπιχειρηθεῖσαν πολιορκίαν τοῦ Σταυροῦ τῆς Καντάνου. Ὑπὸ τοῦ ἁρμοστοῦ τῆς νήσου Μαν. Τομπάζη ὠνομάσθη πεντακοσίαρχος (1823). Μετὰ δὲ τὴν κακὴν τροπήν, ἣν ἔλαβον τὰ ἐν Κρήτῃ πράγματα, ἐλθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐπολέμησεν εἰς τὰς μάχας τοῦ Ναυαρίνου, τῶν Σαλώνων καὶ τῆς Ἀττικῆς. Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο ἐκ τῶν πρώτων ἕνδεκα, τῶν καταλαβόντων τὸ φρούριον Γραμποῦσα (2 Αὐγ. 1825), μετέσχε δὲ τῶν εἰς Μιραμπέλλο ἐπιχειρήσεων (1827). Εἰς Γραμποῦσαν ἀνεμείχθη εἰς πειρατείας καὶ κατεδικάσθη διὰ τοῦτο. Τῷ 1831 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἔλαβε μέρος εἰς τὸ ἐν Κρήτῃ κίνημα τοῦ 1841, ἀφῆκε δὲ χειρόγραφα ἀπομνημονεύματα, σχετικὰ μὲ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἔτους τούτου. Ἐδολοφονήθη τῷ 1860 εἰς Μολάους τῆς Πελοποννήσου, ὅπου ἔμενεν ὡς ταγματάρχης τῆς βασιλικῆς φάλαγγος. Ν. Β. Τ.

Κουμητὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς προσκειμένη εἰς τὴν ΝΑ. τῆς Κρήτης ἐσχατιὰν (πλάτ. 35°00'45'' Β., μῆκ. 26°12'40'' Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 2536 b: Candia eastern portion) εἰς 7 ¼ μιλλ. ἀπὸ τοῦ φάρου Κουφονήσι (ἀρχ. Ὀνησία), ΝΔ. κέρας τοῦ ὄρμου Λιβαρί. Εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς χάρτας ἀναγράφεται ὡς Kumelle islet. Σ. Ε. Λ.

Κούμια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἁγ. Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης (βλ. λ. *Ἀκούμια*).

κουμιάζω˙ (ἰδιωμ. Κρήτ.) εἰσάγω τὰς ὄρνιθας εἰς τὸν κοῦμον, τὸν ὀρνιθῶνα˙ || εἰσέρχομαι εἰς τὸν κοῦμον: «οἱ ὄρνιθες ἐκουμιάσανε». Ι. Δ. Μ.

Κουμιανὸς *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς ποταμὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης, ἐκβάλλων εἰς τὸ Λιβυκὸν πέλαγος, πρὸς Β. τοῦ ἀκρωτηρίου Μέλισσα. Διαρρέει τὴν ὁμώνυμον κοιλάδα, σχηματιζομένην μεταξὺ τῶν ὀρέων Κέδρου (1800 μ.), Βουβάλας (967) καὶ Σιδέροντα (1070 μ.) καὶ περιλαμβάνουσαν τὰ χωρία Κούμια, Βρύσες, Κισσός, Ἄρδακτος, Πλατανές, Δουμαεργειὸ καὶ Σακτούρια, πρὸς δὲ τὴν μονὴν Ἁγίου Πνεύματος. Περὶ τὰ τέλη τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως τοῦ 1866—1869, ἤτοι τὴν 9 Δεκεμβρίου 1868, οἱ Ἕλληνες, ὑπὸ τοὺς Πετροπουλάκην, Πορτάλιον, Τσουδερόν, Μήτσαν, Βαρδάκην κλπ., ἐστρατοπεδευμένοι εἰς Κισσούς, προσεβλήθησαν αἰφνιδιαστικῶς ὑπὸ τοῦ ἐν Ἁγίῳ Βασιλείῳ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐνῷ συγχρόνως ἕτερον τουρκικὸν σῶμα, προερχόμενον ἐξ Ἀμαρίου διὰ τοῦ αὐχένος *Τῆς Γιοῦς ὁ κάμπος* (τοῦ ὄρους Κέδρου), ἀπέκλειεν αὐτοῖς τὴν πρὸς τὸ Ἀμάριον ὑποχώρησιν. Οἱ Ἕλληνες τότε ἐτράπησαν πρὸς τὴν Κρύαν Βρύσιν (πρὸς Α.), ἀλλ' εὑρεθέντες ἀντιμέτωποι πρὸς ἕτερον τουρκικὸν σῶμα, σπεῦσαν ἐκ Τυμπεκίου τῆς Μεσαρᾶς, ἠκολούθησαν τὴν μόνην ἀπομείνασαν αὐτοῖς ὁδὸν ὑποχωρήσεως πρὸς τὰ Κούμια (πρὸς Δ) καί, πιεζόμενοι πανταχόθεν, διέβησαν μαχόμενοι τὸν Κουμιανὸν καί, διασπάσαντες τὸν ἐχθρικὸν ἀποκλεισμόν, κατηυθύνθησαν πρὸς τὰ ὄρη τῶν Σφακίων, ἀφοῦ ὅμως ὑπέστησαν σοβαρωτάτας ἀπωλείας. Ν. ΚΛΣ

κουμιδίνη *(ψευδο-)* (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὁμόλογον τῆς ἀνιλίνης τοῦ τύπου

$$(CH_3)_2 . C_6H_2 . NH_2 \quad (1:2:4:5)$$

λαμβανόμενον ἐκ τῆς ἀγοραίας ξυλιδίνης διὰ θερμάνσεως μετὰ μεθυλικῆς ἀλκοόλης καὶ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος εἰς 200°. Σῶμα στερεὸν κρυσταλλικόν, τηκόμενον εἰς 68° καὶ ζέον εἰς 234°, χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν ἀζωχρωμάτων. Σ. Γ.

κουμιναλδεΰδη (ἡ), ἢ ***κουμινόλη***, ἢ ***π-ἰσοπροπυλοβενζαλδεΰδη*** *['Οργ. Χημ.]*. Ἀρωματικὴ ἀλδεΰδη τοῦ τύπου $(CH_3)_2 CH . C_6H_4 . CHO$. Ἀποτελεῖ τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ αἰθερίου ἐλαίου τοῦ κυμίνου (40—50 %). Περαιτέρω ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἔλαιον ψευδοκωνείου τοῦ δηλητηριώδους. Ἔχει ὀσμὴν κυμινελαίου καὶ εἶναι ἄχρουν ἔλαιον βράζον εἰς 232°. Σ. Γ.

κουμινᾶτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Ποικιλία σταφυλῶν ἐν Κρήτῃ.

κουμινικὸν *ὀξύ*, ἢ ***π-ἰσοπροπυλοβενζοϊκὸν ὀξὺ*** *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν πυρηνοκαρβονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $(CH_3)_2 CH . C_6H_4 . COOH$, λαμβανόμενον δι' ὀξειδώσεως τῆς *κουμιναλδεΰδης*, δι' ὃ καὶ ἀπαντᾷ μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς δι' ὑπερμαγγανικοῦ καλίου ὀξειδώσεως τοῦ αἰθερίου ἐλαίου τοῦ κυμίνου. Παράγεται ἐπίσης ἐν τῷ ζωϊκῷ ὀργανισμῷ μετὰ τὴν λῆψιν κυμολίου. Σῶμα στερεὸν κρυσταλλικὸν τηκόμενον εἰς 117°. Σ. Γ.

κουμινοειδὲς (τὸ) (Cuminoides) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος: *κουμινοειδὲς τὸ ἐπιμηκόφυλλον* (Cuminoides obliqua ἢ cuminum), ἰθαγενὲς τῶν θερμῶν παραμεσογείων χωρῶν, τῆς Ἱσπανίας, βορείου Ἰταλίας καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Θρᾴκῃ, Μακεδονίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Εἶναι ἐτήσιον, ποῶδες, ἰσχυρῶς εὐωδιάζον καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε ὡς στομαχικόν. Κ. ΠΑΠ.

κουμινόλη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*˙ βλ. *κουμιναλδεΰδη*. Σ. Γ.

κουμὶς (τὸ) (Kumys) *[Χημ. Τροφ.]*. Ἀλκοολοῦχον ποτόν, παρασκευαζόμενον ἐκ γάλακτος καὶ χρησιμοποιούμενον κυρίως εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Κεντρικὴν καὶ Ἀνατολικὴν Ἀσίαν. Ὡς πρώτη ὕλη χρησιμεύει τὸ γάλα τῶν φορβάδων καὶ τῆς καμήλου, σπανιώτερον δὲ τῆς ἀγελάδος καὶ τῆς ὄνου. Ὡς πρὸς τὸ εἰδικὸν φύραμα τῆς ζυμώσεως τοῦ κουμὶς ἐλάχιστα μόνον εἶναι γνωστά. Εἰς τὸ κουμὶς ἀποδίδεται θεραπευτικὴ ἐπὶ τῆς φυματιάσεως ἱκανότης καὶ διὰ τοῦτο παρασκευάζεται εἰς τὴν Εὐρώπην εἰς διάφορα θεραπευτήρια. Ἐκ τοῦ ἐν τῷ γάλακτι γαλακτοσακχάρου ἓν μέρος μόνον ἀναστρέφεται καὶ ζυμοῦται, ἑτέρου μέρους μετατρεπομένου βιολογικῶς εἰς γαλακτικὸν ὀξύ. Τὸ παραγόμενον γαλακτικὸν ὀξὺ μετατρέπει μέρος τοῦ λευκώματος τοῦ γάλακτος, τὴν δυσδιάλυτον καὶ δύσπεπτον σχετικῶς καφεΐνην, εἰς εὐκόλως διαλυτὰς μορφὰς (ἡμιαλβουμόζας, ὀξυαλβουμίνην καὶ πεπτόνην). Εἰς τὸ κουμὶς ἐκ γάλακτος φορβάδος ἡ περιεκτικότης εἰς ἀλκοόλην φθάνει καὶ μέχρι 3,23 %, ἤτοι πλησιάζει πρὸς τὴν τοῦ ἐλαφροῦ ζύθου. Ἐκ τοῦ κουμὶς παρασκευάζεται ἐπίσης καὶ ἀπόσταγμα πλουσιώτερον εἰς ἀλκοόλην (καὶ μέχρις 9 % ἀκόμη, ἀποκρουστικῆς διὰ τοὺς Εὐρωπαίους γεύσεως, ἐπιφέρον βραδέως μέθην μακρᾶς διαρκείας. Τὸ κουμὶς εἶναι γνωστὸν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Σ. Γ.

Κοὺμ-Καλὲ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀμμῶδες ἀκρωτήριον τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀποτελοῦν τὸ ΝΑ. καὶ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι αὐτὸν κέρας, ἅμα δὲ καὶ τὸ ΝΔ. τοιοῦτον τῆς Ἀσιατικῆς κολπώσεως τοῦ Ἀρὲν Κιοΐ. Διαρκῶς προσεπιχούμενον ὑπὸ τῶν ἰλύων, ἃς κυλινδοῖ ὁ Μέν-

Digitized by Google

δερε-Σοὺ (ἀρχ. Σιμόεις), ἀπέχει 1 μίλ. Β. ΒΑ. τοῦ ἀσιατικοῦ ἀκρωτηρίου Γενῆ-Σὲρ (ἀρχ. Σίγειον), ὅπερ οὐχὶ ὀρθῶς λογίζεται παρά τινων ὡς τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἑλλησπόντου ἡ ἀρχή. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο γειτόνων τούτων ἀκρωτηρίων ἀκτὴ ἤλλαξε, λόγῳ τῶν διαρκῶν προσεπιχώσεων, οὐσιωδῶς ὄψιν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πολιορκίας τῆς Τρῳάδος, καὶ ὁ αἰγιαλός, εἰς ὃν ἐνεώλκησαν τὰ πλοῖά των οἱ ἐπὶ Τροίαν στρατεύσαντες, εὑρίσκεται πολὺ ἔνδον τῆς συγχρόνου ἀκτογραμμῆς. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου ἀνηγέρθη ὁ πρῶτος φάρος ἐν τῇ δεκάδι τῶν φάρων, οὓς τὸ πρῶτον (1856) ἵδρυσεν ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία, ἀντικατασταθεὶς (1919) δι' αὐτομάτου «Ἄγκα» ἐρυθρῶν ἐκλάμψεων (πλάτ. 40° 00′ 20″ Β, μῆκ. 26° 12′ 30″ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 2429: The Dardanelles). Κατὰ τὰς ἐναντίον τῶν Στενῶν ἐπιχειρήσεις κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἠδυνήθη μὲν νὰ κατασιγάσῃ τὸ φρούριον τοῦ Κοὺμ-Καλὲ ὁ εὐρωπαϊκὸς στόλος (Φεβρουάριος 1915), ἀλλά, τῆς διακοπῆς τῆς ἐπιθέσεως παρασχούσης τὸν χρόνον πρὸς ἐπισκευὴν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ φρουρίου, ἀπόπειρα καταλήψεως αὐτοῦ διὰ γαλλικῶν ἀποβατικῶν στρατευμάτων (Ἀπρίλιος 1915) ἀπέτυχεν. Ἤδη εἶναι ἀφωπλισμένον, κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης. Σ. Ε. Λ.

κουμκὰν (τό). Εἶδος παιγνίου, συγγενοῦς πρὸς τὸ *ραμὶ* (βλ. λ.), παιζόμενον μὲ δύο δεσμίδας (τράπουλες) παιγνιοχάρτων ὑπὸ δύο μέχρις ὀκτὼ παικτῶν ὡς ἑξῆς: Τὰ παιγνιόχαρτα μοιράζονται εἰς τοὺς παίκτας ἀνὰ δέκα εἰς ἕκαστον παιγνίδι. Μετὰ τὸ μοίρασμα ρίπτεται ἐπὶ τῆς τραπέζης ἓν χαρτὶ ἀνοικτόν, τὰ δὲ λοιπὰ τοποθετοῦνται παρ' αὐτὸ κλειστά. Ὁ πρῶτος παίκτης ὀφείλει νὰ λάβῃ ἕνα χαρτὶ ἐκ τῶν κατατεθέντων κλειστῶν, ἤ, ἐὰν νομίζῃ τοῦτο συμφέρον, τὸ ριφθὲν ἀνοικτόν· κατόπιν ρίπτει ἐπὶ τοῦ ἀνοικτοῦ, ἀνοικτὸν ἐπίσης, ἓν ἐκ τῶν ἀνὰ χεῖρας αὐτοῦ δέκα χαρτίων, ἐκεῖνο ὅπερ θεωρεῖ ἄχρηστον. Τὸ αὐτὸ πράττει καὶ ὁ δεύτερος παίκτης καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, μέχρις ὅτου ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν κατορθώσῃ νὰ ρίψῃ πρῶτος καὶ τὸ τελευταῖον ἐκ τῶν ἀνὰ χεῖρας αὐτοῦ δέκα χαρτιῶν καὶ νὰ κάμῃ οὕτω *κουμκάν*, ἀναδεικνυόμενος νικητὴς καὶ πληρωνόμενος ἀπὸ τοὺς ἄλλους παίκτας ἀναλόγως τοῦ ἀθροίσματος τῶν πόντων τῶν χαρτιῶν, μὲ τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν οὗτοι ἀνὰ χεῖρας. Ἡ ἀξία τοῦ ἑνὸς πόντου εἰς χρῆμα καθορίζεται ἐκ τῶν προτέρων, ἡ δὲ ἀξία τῶν χαρτιῶν ἐν τῇ καταμετρήσει λογίζεται διὰ μὲν τὶς φιγοῦρες ἀνὰ δέκα, διὰ τὸν ἄσσον καρρὼ καὶ ἄσσον κοῦπα δεκαπέντε, διὰ δὲ τὰ ἄλλα χαρτιά, ἀπὸ τοῦ ἄσσου μέχρι τοῦ δέκα, ὡς ἕνα, δύο, τρεῖς κτλ. πόντους. Διὰ νὰ φθάσῃ τις εἰς τὸ σημεῖον νὰ ρίψῃ καὶ τὸ τελευταῖόν του χαρτὶ καὶ νὰ κάμῃ κουμκάν, πρέπει νὰ ἐπιτύχῃ ὡρισμένους συνδυασμούς, ὅπερ κατορθοῦται ὡς ἑξῆς: Ὅταν ὁ παίκτης συγκεντρώσῃ τρία ὅμοια χαρτιὰ (π. χ. τρία 4, τρεῖς ντάμες κτλ.), τότε ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ρίψῃ ταῦτα ἐπὶ τῆς τραπέζης ἀνοικτὰ καὶ νὰ ἐλαφρωθῇ οὕτω κατὰ ἰσάριθμα χαρτιὰ μὲ τὰς ἐπιτευχθείσας τριάδας. Δύναται ἐπίσης νὰ ρίψῃ τρία ἢ καὶ περισσότερα χαρτιὰ οὐχὶ ὅμοια, ἀποτελοῦντα ὅμως σειρὰν (σερὶ) καὶ ἀνήκοντα εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν (π. χ. ἐννέα, δέκα, φάντης ὅλα κοῦπες ἢ ὅλα σπαθὶ κτλ.). Ὁ παίκτης δύναται νὰ προσθέσῃ, ὅταν ἔλθῃ ἡ σειρά του, εἰς τὰς κατακειμένας τριάδας ἢ σερί, τὸ ἐλλεῖπον ἐκ τῶν τεσσάρων ἴσων πόντων χαρτιῶν, τὰ ὁποῖα ἔχει ἑκάστη τράπουλα (π. χ. εἰς τὴν τριάδα: δέκα καρρώ, δέκα σπαθὶ καὶ δέκα κοῦπα, δύναται νὰ προστεθῇ τὸ δέκα μπαστούνι), ὁπότε τὰ οὕτω συμπληρούμενα τέσσαρα χαρτιὰ ἀποσύρονται καὶ τοποθετοῦνται μαζὶ μὲ τὰ κατατεθειμένα ἄχρηστα ἀνοικτά. Ὁ ἄσσος καρρὼ καὶ ὁ ἄσσος κοῦπα, καλούμενοι ἐν τῷ παιγνιδίῳ τούτῳ ἄσσοι *ραμὶ* ἢ *κουμκάν*, ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ ἀντικαθιστοῦν, ἐν τῷ καταρτισμῷ τῶν τριάδων ἢ τῶν σερί, οἱονδήποτε ἐλλεῖπον χαρτί· ὁ παίκτης δηλαδή, ὁ ἔχων δύο ἑπτὰ καὶ ἕνα ἄσσον κουμκάν, δύναται νὰ καταθέσῃ ἐπὶ τῆς τραπέζης τὰ δύο ἑπτὰ καὶ τὸν ἄσσον ὡς τριάδα, ἀφοῦ δηλώσῃ ποῖον ἐκ τῶν δύο ἄλλων ἐλλειπόντων ἑπτὰ ἀντιπροσωπεύει ὁ ἄσσος. Οἱ ἄλλοι παῖκται, ὅταν ἔλθῃ ἡ σειρά τους, δύνανται νὰ ἀναλάβουν τὸν κατατεθειμένον ἄσσον κουμκάν, ἐὰν ἔχουν νὰ ἀντικαταστήσουν τοῦτον μὲ τὸ χαρτὶ ὅπερ ἐδηλώθη ὅτι ἀντιπροσωπεύει ἐν τῇ ἐλλιπεῖ τριάδι ἢ σερί. Ἐὰν εἷς τῶν παικτῶν εὑρεθῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μὲ τὸ μοίρασμα τῶν χαρτιῶν ἔχων καὶ τὰ δέκα χαρτιά του εἰς συνδυασμοὺς δυναμένους νὰ κατατεθοῦν, τότε ἔχει *κουμκὰν σερβὶ* καὶ μόλις ἔλθῃ ἡ σειρά του καταθέτει τοῦτο καὶ ἀνακηρυσσόμενος νικητὴς πληρώνεται εἰς διπλοῦν. Εἰς διπλοῦν ἐπίσης πληρώνεται καὶ ὁ παίκτης, ὅστις θὰ κατορθώσῃ νὰ κάμῃ κουμκὰν ἐκ 10 φύλλων συνεχῶς τοῦ αὐτοῦ χρώματος (*φλὸς-ρουαγιάλ*), π. χ. ἀπὸ τοῦ 2 μέχρι τοῦ βαλὲ μπαστούνι. Ἐπειδὴ τὸ παιγνίδι παίζεται μὲ δύο τράπουλες καὶ συνεπῶς ὑπάρχουν ἀνὰ δύο ὅμοια χαρτιὰ ἐξ ἑκάστου τῶν τεσσάρων εἰδῶν αὐτῶν, δὲν ἐπιτρέπεται ὁ σχηματισμὸς τριάδων ἢ τετράδων διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως δύο ὁμοειδῶν χαρτιῶν ἢ ὁ σχηματισμὸς σερὶ διὰ τῆς προσθήκης δύο ὁμοειδῶν χαρτιῶν (π. χ. δὲν ἐπιτρέπεται τριὰς μὲ μία ντάμα κοῦπα καὶ δύο ντάμες σπαθί, κτλ.). Καὶ εἰς τὸ παιγνίδι τοῦτο, ὅπως καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα, λεπτομέρειαί τινες παραλλάσσουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, πρὸ τῆς ἐνάρξεως δὲ αὐτοῦ δύνανται νὰ συμφωνηθοῦν μεταξὺ τῶν παικτῶν καὶ ἐπουσιώδεις τροποποιήσεις. —Ω.

Κοὺμ-καποῦ [*Γεωγρ.*]. Συνοικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ κυρίως πόλει (βλ. *Κοντοσκάλιον*).

Κουμκὸ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς νήσου Λέσβου ἐν τῷ δήμῳ Μυτιλήνης τῆς ἐπαρχίας Μυτιλήνης, παρὰ τὸ χωρίον Ἀκλειδιοῦ, δεξιὰ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ ἀπὸ Μυτιλήνης εἰς Ἀκλειδιοῦ-Καγιάνι. Κάτ. 112 (1928). Π. Ν. Π.

Κουμλῆ [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ εἰς *Ἀμμουδιὰν* μετονομασθέντος χωρίου τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς (Σιδηροκάστρου) τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κεῖται Ν. ΝΔ. τοῦ Σιδηροκάστρου, πλησίον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης - Ἀλεξανδρουπόλεως, ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ εἶναι ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 820. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Γεφυρούδι* (Κιουπρῆ) καὶ ἔχει κατοίκους 1.413. Χ. Δ.

Κοὺμ - λιμὰν [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὡραῖον ἀγκυροβόλιον τῆς Προποντίδος, ἐπὶ τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῆς Ἀρτάκης (τουρκ. Καποῦ Ντάγ) μεταξὺ τῶν χωρίων Πέραμα καὶ Ἀρμὲν Κιοΐ, διανοιγόμενον μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Βελὰρ Μπουρνοῦ (ΒΑ. κέρας) καὶ Καλὶν Μπουρνοῦ (ΝΑ). Ἔχει ἄριστον βυθὸν πρὸς ἀγκυροβολίαν καὶ δὲν προσβάλλεται παρὰ μόνον ὑπὸ τῶν ἀπὸ Μέση ἕως Εὔρου κακοκαιριῶν. Σ. Ε. Λ.

Κοὺμ - λουμπὲκ [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος ἐν τῷ κολπίζοντι λιμένι Μαρμαρίσι (πλάτ. 36° 53′ Β., μῆκος 28° 18′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1545: Marmarice and Karagath harbours) τῆς Δυτικῆς Καραμανίας. Εἶναι ἡ τῶν ἀρχαίων «Φύσκος πολίχνη λιμένα ἔχουσα καὶ ἄλσος Λητῷον» (*Στράβ.* ΙΔ′ 652). Εἰς τὸ ἀπόκρημνον δυτικὸν κέρας τοῦ ὅρμου ἐρείπια ὀνομαζόμενα *Ἰσσαρζίκ* (Medit. Pilot, ἔκδ. 1925 V, 88), ἀνήκοντα εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς *Σάμου πόλιν* (Σταδ Μεγ. Θαλ., § 267). Σ. Ε. Λ.

κουμμάντο (τό)· βλ. *κουμάντο*.

Κοῦμμελ-*Βερνέϊγ* (Kummel - Verneil) *νόσος*. Αὕτη συνίσταται εἰς βραδεῖαν καὶ ἐπιγενῆ παραμόρφωσιν τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἐμφανιζομένην κατ' ἀκολουθίαν τραυματισμοῦ τινος, κατόπιν περιόδου φαινομενικῆς ἰάσεως, καὶ ἀποδιδομένην συνήθως εἰς ἀραιοποιὸν ὀστεΐτιδα τοῦ σώματος τοῦ σπονδύλου μετὰ κατάγματος τούτου ἢ καὶ ἄνευ κατάγματος. Ἡ κατάστασις αὕτη παρακολουθεῖται ὑπὸ νευρικῶν φαινομένων, ἤτοι πόνων καὶ συσπάσεων μυϊκῶν, ὀφειλομένων εἰς τὴν πίεσιν τῶν ριζῶν τοῦ νεύρου. Ἡ νόσος αὕτη, καθορισθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1891—1892, καλεῖται καὶ *τραυματικὴ σπονδυλῖτις*. Μ. Ν. Κ.

κουμμενταρία (ἡ)· βλ. *κομμέντα*.

Κοῦμμερ (Kummer), ***Ἐρνέστος - Ἐδουάρδος***. Γερμανὸς μαθηματικὸς (1810—1893). Διετέλεσε καθηγητὴς τῶν πανεπιστημίων Μπρεσλάου (1842—1855) καὶ Βερολίνου (1855—1884), ἐδίδαξεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ πολέμου (1855—1874) καὶ ἀπὸ τοῦ 1863 διωρίσθη ἰσόβιος γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Διὰ τὰς σπουδαίας μελέτας του ἐτιμήθη μὲ τὸ μέγα βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων (1857). Ὁ Κοῦμμερ ἠσχολήθη μὲ τὴν θεωρίαν τῶν ἀριθμῶν καὶ ἰδιαιτέρως μὲ τοὺς γενικευμένους μιγάδας ἀριθμοὺς τῆς μορφῆς $\alpha_1 A_1 + \alpha_2 A_2 + \alpha_3 A_3 + \ldots$ ἔνθα α_1 εἶναι ἀριθμοὶ πραγματικοὶ καὶ A_1 αἱ ρίζαι τῆς ἐξισώσεως $X^n - 1 = 0$. Διὰ τοὺς ἀριθμοὺς τούτους δὲν ἰσχύει ἡ θεωρία τοῦ μεγίστου κοινοῦ διαιρέτου, οἱ δὲ πρῶτοι αὐτῶν παράγοντες πρέπει νὰ ὁρισθοῦν δι' εἰδικῆς τινος μεθόδου, ἥτις ὡδήγησε τὸν Κοῦμμερ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν *ἰδεωδῶν ἀριθμῶν*. Ἐκτὸς τῆς σπουδαιοτάτης αὐτῆς ἐργασίας του εἰς τὴν καθαρὰν ἀριθμητικήν, εἰργάσθη καὶ εἰς τὴν ἄλγεβραν, γεωμετρίαν, τὰ ὡρισμένα ὁλοκληρώματα, τὴν θεωρίαν τῶν βραδέως συγκλινουσῶν σειρῶν, τὴν φυσικὴν κλπ. Σ. Μ. - Ο.

— **Κοῦμμερ, *Φρειδερῖκος - Αὔγουστος***. Δεξιοτέχνης τοῦ βιολοντσέλλου (1797—1879) καὶ καθηγητὴς τοῦ ὀργάνου τούτου ἐν τῷ Ὠδείῳ τῆς Δρέσδης. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα διὰ βιολοντσέλλον, (κοντσέρτα, παραλλαγάς, μέθοδον κλπ.), ὡς καὶ τὴν μουσικὴν διαφόρων δραμάτων. Γ. Σ.

κο(υ)μ(μ)έρκιον (τὸ) (λατ. commercium). Τὸ τελωνεῖον παρὰ Βυζαντινοῖς (βλ. λ. *κομμερκιάριος*).

Κοῦμμινγκ (Cumming). Ἄγγλος ἀθλητὴς (βλ. *Κῶμμινγκ*).

κουμμινγκτονίτης (ὁ) (Cummingtonit) [*Ορυκτ.*]. Ὀρυκτὸν μεταπυριτικὸν ἅλας, ἀνῆκον εἰς τὴν σειρὰν τῶν μονοκλινῶν ἀμφιβόλων. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι ($Fe\,Mg\,S_1O_3$. Ἀπαντᾷ εἰς ἰνώδη συσσωματώματα μὲ λάμψιν μεταξώδη καὶ χρῶμα τεφρὸν ἕως φαιὸν ἐντὸς μεταμορφωσιγενῶν σχιστολίθων. Γ. Β.

Κοῦμο (Kumo) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Φινλανδίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μπιένεμποργκ. Καλούμενος φινλανδιστὶ Ko-Kenmaenjoki, εἶναι ἐν μέρει πλωτός, τρέφει ἀφθονίαν ἰχθύων καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Βοθνικὸν κόλπον, οὐχὶ μακρὰν τῆς Μπιένεμποργκ. Ἔχει μῆκος 400 χλμ. καὶ κατὰ τὸν ροῦν αὐτοῦ σχηματίζει τὰς λίμνας Ναΐζι καὶ Πύχε. Μ. Ν. Δ.

Κοῦμοι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρμένων τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 214. Χ. Δ.

κουμόλιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀρωματικὸς ὑδρογονάνθραξ, ὁμόλογον τοῦ βενζολίου, τοῦ τύπου $C_6H_5.CH(CH_3)_2$, ἤτοι ἰσοπροπυλοβενζόλιον. Βράζει εἰς 153° καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος εἰς 0° 0,8798. Σ. Γ.

— **κουμόλιον** (*ψευδο*—) (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὁμόλογον τοῦ βενζολίου τοῦ τύπου $C_6H_3.(CH_3)_3$, ἤτοι τριμεθυλοβενζόλιον. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν πίσσαν τῶν λιθανθράκων καὶ βράζει εἰς 170°. Σ. Γ.

κοῦμος (ὁ)· (Ἰδιωμ. Κρήτ.) ὁ ὀρνιθών.

κουμουδὶ (τό). Ὅρος χαρτοπαικτικός, συνώνυμος τοῦ *ἀτοὺ* ἢ δηλωτικὸς φύλλου ἔχοντος περισσοτέραν ἀξίαν τῶν ἄλλων, εἴς τινα χαρτοπαικτικὰ παίγνια (*σκαμπίλι, τριόμφο, μπάτσικα κλπ.*).

Κουμουδὶ [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τοῦ Αἰγαίου Μικρασιατικόν, Β ΒΔ. ἄκρα τῆς ἐλάσσονος χερσονήσου, καθ' ἣν τερματίζεται πρὸς Β. ἡ χερσόνησος τοῦ Τσεσμὲ (πλάτ. 38°22′50″ Β., μῆκ. 26°17′40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and gulf of Smyrna). Ἴσως εἶναι ἡ Mesate τοῦ Πλινίου. Συνεχίζεται πρὸς Β. ὑπὸ κυκλικῆς ὑφαλονήσου, διαμέτρου μιλλίου, ἀφ' ἧς ἀναδύουσι συστὰς βραχονησίδων *Κουμουδιά*, ἐχουσῶν περὶ αὐτὰς χοιράδας καὶ μύρμηκας φερωνύμους. Σ. Ε. Λ.

Κουμουζᾶδες [*Γεωγρ.*]· βλ. *Κουμτζᾶδες*.

Κουμουθέκρα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Βάλακας τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι 1928) 141. Χ. Δ.

Κουμούλα [*Γεωγρ.*]. Ὄνομα λόφου κατὰ τὰς μεσημβρινὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ, ἐφ' οὗ ἐν μέρει εἶναι ἐκτισμένη ἡ κωμόπολις *Ἀράχωβα* (βλ. λ.).

κουμούλι (τό)· ἰδιωματ., σωρὸς κωνοειδής· τοιούτους σωροὺς κάμνουν ἰδίᾳ κατὰ τὴν σκαφὴν τῶν ἀμπέλων μεταξὺ τῶν κλημάτων διαγωνίως.

κουμουλιάζω· ἰδιωματ., κάμνω κουμούλια, σωρούς, σωρεύω τὸ χῶμα, ἰδίᾳ κατὰ τὴν σκαφὴν τῶν ἀμπέλων μεταξὺ τῶν κλημάτων διαγωνίως.

κούμουλος, —*η*, —*ο*· ἰδιωματ., ἐπὶ δοχείου ξηρῶν πραγμάτων, πλήρης, οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελῆται ὑπὲρ τὰ χείλη σωρός: «ἕνα κοφίνι κούμουλο σῦκα, —σταφύλια κττ.», «ἕνα πιάτο κούμουλο ἀλεύρι».

κούμουλους (cumulus). Ὅρος διεθνής, δι' οὗ σημαίνονται ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ οἱ *σωρεῖται* (βλ. λ.).

κουμουλώνω· ἰδιωματ., κάμνω τι ὥστε νὰ εἶναι *κούμουλο* (βλ. λ.), πληρῶ δοχεῖον στερεοῦ τινος πράγματος, ὥστε νὰ σχηματισθῇ κῶνος ὑπεράνω τῶν χειλέων τοῦ δοχείου: «μοῦ κουμούλωσε τὸ κοφίνι σῦκα», «μὴν τὸ κουμουλώνῃς, γιατὶ θὰ μοῦ χυθοῦν».

Κουμουνδοῦρος, *Ἀλέξανδρος*. Ἕλλην πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Γαρμπιλᾷ τῷ 1814 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1883. Καταγόμενος ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς Μάνης, τῆς ὁποίας ἓν μέλος ἡγεμόνευσεν, ἕτερον δὲ ἀπηγχονίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος, ἠκολούθησε τὰς παραδόσεις αὐτῆς. Σπουδάσας ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ τὰ νομικά, μετῆλθεν ἐπί τινα χρόνον τὸν δικηγόρον ἐν Καλάμαις. Ὅταν ὅμως, τὴν 3 Ἰουλίου 1840, ἡ Κρήτη ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Μωχάμμετ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου περιέπεσε καὶ πάλιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, καὶ ἐκήρυξεν ἐπανάστασιν, ἡ σχηματισθεῖσα ἐν Ἀθήναις «Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τῶν Κρητῶν» κατήρτιζε καὶ ἀπέστελλεν ἐπαναστατικὰ σώματα, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦτο καὶ τὸ τῶν Λακώνων, τεθὲν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Κουμουνδούρου. Μετέσχεν οὗτος τῆς μάχης τοῦ Ἀποκορώνου, καθ' ἣν μικροῦ δεῖν συνελαμβάνετο αἰχμάλωτος. Ἐπιστρέψας εἰς Ἀθήνας μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως, διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ Θεοδώρου Γρίβα καὶ ἐπὶ μικρὸν ἀντεισαγγελεὺς ἐν Καλάμαις. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος (3 Σεπτεμβρίου 1843), ἤρξατο πολιτευόμενος, καὶ κατὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1853 ἐξελέγη βουλευτὴς Μεσσήνης, διεκρίθη δ' ἀμέσως ὡς ρήτωρ καὶ ὡς κατ' ἐ-

Digitized by Google

ξοχὴν μετριοπαθὴς πολιτικός. Αἱ ἀγορεύσεις του, ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας, προεκάλεσαν βαθεῖαν ἐντύπωσιν, ὁ δὲ περὶ τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους λόγος του ἡδραίωσε τὴν φήμην αὐτοῦ. Ὅταν τὸ λεγόμενον ὑπουργεῖον τῆς Κατοχῆς τοῦ Μαυροκορδάτου ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, ἕνεκα τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Δημητρίου Καλλέργη πρὸς τὴν βασίλισσαν Ἀμαλίαν, ὁ Κουμουνδοῦρος ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, ἐν τῇ κυβερνήσει Βούλγαρη (2 Ἰουλίου 1856). Εἰς τὴν σχηματισθεῖσαν κατόπιν κυβέρνησιν τοῦ Μιαούλη (13 Νοεμβρίου 1857) ὁ Κουμουνδοῦρος ἐγένετο πάλιν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, τὸ κυρίως ἀπασχολοῦν ζήτημα τοῦ κράτους ἦτο τὸ οἰκονομικόν, καθ' ὅσον ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκετο εἰς ἀδυναμίαν καταβολῆς τοῦ χρεολυσίου τοῦ ὑπὸ τῶν δυνάμεων ἠγγυημένου δανείου τῶν ἑξήκοντα ἑκατομμυρίων. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1859 συνῆλθον ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας οἱ πρεσβευταὶ τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας καὶ οἱ ξένοι οἰκονομικοὶ ἐλεγκταὶ Λόου καὶ Ρου, πρὸς οὓς ὁ Κουμουνδοῦρος παρουσιάσας τὴν οἰκονομικὴν τῆς Ἑλλάδος κατάστασιν, ἔπεισεν αὐτούς, ὅτι ἡ Ἑλλὰς μόνον 900.000 δρ. ἠδύνατο νὰ καταβάλλῃ ἐτησίως. Οὕτως ἐκανονίσθη τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπερ ἐπὶ τριάκοντα ἔτη τοσαύτας προεκάλεσε δυσχερείας εἰς τὴν χώραν. Κατὰ τὸν ἀνασχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως Μιαούλη, τὴν 29 Μαΐου 1859, ὁ Κουμουνδοῦρος διετήρησε τὸ χαρτοφυλάκιόν του, ἀλλὰ τὴν 21 Ἰουνίου 1860 παρῃτήθη, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ μετέχῃ κυβερνήσεως ἀνεχομένης τὴν ἀσύστολον παραβίασιν τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τοῦ αὐταρχικοῦ βασιλέως, ἔκτοτε δ' ἐτάχθη μετὰ τῶν πολιτικῶν ἐκείνων, οἵτινες ἀπεφάσισαν τὴν ὑποταγὴν τοῦ βασιλέως εἰς τὸ πολίτευμα, ἢ τὴν ἀνατροπὴν αὐτοῦ. Εἰς τὴν βουλὴν καὶ τὴν γερουσίαν ἀνεπτύχθη σφοδρὰ ἀντιπολίτευσις, ἐξελέγη δὲ πρόεδρος τῆς βουλῆς ὁ ἀντιβασιλικὸς Θρασύβουλος Ζαΐμης. Ὁ Κουμουνδοῦρος ἀπῆλθεν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐπέστρεψε περὶ τὰ μέσα τοῦ 1861. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, ἡ κατὰ τοῦ Ὄθωνος ἀντίδρασις εἶχε λάβει μεγάλας διαστάσεις. Τὴν 1 Φεβρουαρίου 1862 ἐξερράγη ἐν Ναυπλίῳ ἐπανάστασις, ἥτις κατεστάλη μὲν καὶ παρῃτήθη ἡ κυβέρνησις Μιαούλη, ἀλλὰ τὰ πνεύματα ἐξήφθησαν ἔτι μᾶλλον, καὶ τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1862 κατελύετο ἡ δυναστεία. Ἐν τῇ σχηματισθείσῃ προσωρινῇ κυβερνήσει, ὁ Κουμουνδοῦρος ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης. Ἐκλήθη ἡ ἐθνοσυνέλευσις, ἀλλὰ προτοῦ ἐπιτελέσῃ τὸν διπλοῦν σκοπὸν αὐτῆς, τῆς ἐκλογῆς βασιλέως καὶ τῆς συντάξεως τοῦ νέου Συντάγματος, διῃρέθη εἰς φατρίας, αἵτινες διετάραξαν τὴν χώραν. Οἱ πληρεξούσιοι ἀπετέλεσαν δύο κόμματα, τὸ τῶν πεδινῶν, οὗτινος ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Βούλγαρης, καὶ τὸ τῶν ὀρεινῶν, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κωνσταντῖνον Κανάρην. Ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις ἀνετράπη καὶ ἡ ἐθνοσυνέλευσις ἀνέλαβε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν τὴν 13 Φεβρουαρίου 1863, προεκλήθησαν δὲ ἔριδες, καὶ τότε πρὸς κατάπαυσιν αὐτῶν συνεστήθη ἐπιτροπὴ πολιτικῶν ἀνδρῶν, εἰς ἣν μετεῖχεν ὁ Κουμουνδοῦρος, οὗτος δὲ διὰ τῆς μετριοπαθείας αὐτοῦ ἠδυνήθη νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα. Τὴν 18 Μαρτίου 1863 ἡ ἐθνοσυνέλευσις προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α'. Τὴν 27 Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὴν σχηματισθεῖσαν κυβέρνησιν τοῦ Διομήδους Κυριακοῦ ὁ Κουμουνδοῦρος ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, τὸ ὁποῖον διετήρησε καὶ εἰς τὴν διαδεχθεῖσαν αὐτὴν τοῦ Βενιζέλου Ρούφου.

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Γεωργίου Α' καὶ τὴν ὁρκωμοσίαν αὐτοῦ (19 Ὀκτωβρίου 1863) ἐσχηματίσθη ἡ κυβέρνησις Βούλγαρη, ἀνατραπεῖσα τὴν 6 Μαρτίου 1864. Ἡ νέα κυβέρνησις τοῦ Κωνσταντίνου Κανάρη περιέλαβεν ὡς ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τὸν Κουμουνδοῦρον. Εἰς τὸ ὑπουργεῖον Κανάρη, τῆς 26 Ἰουλίου 1864, ὁ Κουμουνδοῦρος διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος τῆς ἐκλογῆς τῶν Ἑπτανησίων πληρεξουσίων, οἵτινες ἐγένοντο δεκτοὶ εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν. Ἀλλ' εἰς τοὺς κόλπους τῆς κυβερνήσεως ὑφίστατο διαφωνία μεταξὺ τοῦ προέδρου αὐτῆς καὶ τοῦ Κουμουνδούρου, τοῦ μὲν ζητοῦντος ν' ἀπαιτηθῇ παρὰ τοῦ βασιλέως ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ συμβούλου αὐτοῦ, Δανοῦ κόμιτος Σπόνεκ, τοῦ δὲ ἀντιφρονοῦντος. Τὸ ὑπουργεῖον παρῃτήθη, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐκάλεσεν εἰς τὴν πρωθυπουργίαν τὸν Ἀλέξανδρον Κουμουνδοῦρον, ὅστις ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν τὴν 2 Μαρτίου 1865 καὶ προέβη εἰς τὰς πρώτας βουλευτικὰς ἐκλογὰς τῆς βασιλείας Γεωργίου Α', καθ' ἃς δὲν ἐξῆλθε μὲν πλειοψηφοῦσα ἡ κυβέρνησις, ἀλλ' ἐσχηματίσθη τότε τὸ κουμουνδουρικὸν κόμμα, καταστὰν βραδύτερον ἓν τῶν ἰσχυροτάτων τῆς Ἑλλάδος. Ἡ κυβέρνησις ἀνετράπη τὴν 30 Ὀκτωβρίου 1865, ἐκλήθη δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκ νέου τὴν 6 Νοεμβρίου καὶ ἀνετράπη μετ' ὀλίγας ἡμέρας.

Τὸν Μάϊον τοῦ 1866 οἱ Κρῆτες, ἕνεκα τῆς βαρβάρου διοικήσεως τῶν Τούρκων, συνελθόντες προέβησαν εἰς διαμαρτυρίας, ἐπηκολούθησε δὲ τὸ αἱματηρὸν δρᾶμα τῆς τριετοῦς κρητικῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις εἵλκυσε σύμπασαν τὴν προσοχὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὴν 9 Ἰουνίου 1866 ἐσχηματίσθη ἡ κυβέρνησις Βούλγαρη - Δεληγεώργη, ἥτις ὑπεστήριζε τὰς ἀξιώσεις τῶν Κρητῶν καὶ ἐνίσχυε τὸν ἀγῶνά των. Ὁ ἐν Ἀθήναις πρέσβυς τῆς Τουρκίας Φωτιάδης ἐπέδιδε διακοινώσεις, ἀπειλῶν διακοπὴν σχέσεων ἐν ᾗ περιπτώσει ἡ Ἑλλὰς ἤθελεν ἐξακολουθήσει ἐνισχύουσα τὸν κρητικὸν ἀγῶνα, ἀλλ' ὁ Δεληγεώργης ἀπήντα ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ παρακωλύσῃ τὴν μετάβασιν εἰς Κρήτην ἀξιωματικῶν παραιτηθέντων, ἐπρότεινε δὲ εἰς τὸν βασιλέα τὴν πρόκλησιν ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν, ὅπως προκαλέσῃ ἀνιπερισπασμὸν εἰς τὸν ἐχθρόν. Ἀλλ' ὁ Γεώργιος Α' ἀντέστη εἰς τὰς προτάσεις ταύτας, ἡ δὲ κυβέρνησις μετὰ μικρὸν παρῃτήθη καὶ ἐσχηματίσθη τὴν 18 Δεκεμβρίου 1866 κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Κουμουνδοῦρον, ἧς μετέσχεν ὁ Χαρίλαος Τρικούπης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Λομβάρδος, ἔχουσα ὡς σκοπὸν τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ Κουμουνδοῦρος καὶ προτοῦ ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἀρχὴν εὑρίσκετο εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς Σερβίας πρὸς σύναψιν συμμαχίας, ἀλλ' εὗρεν ἀντίδρασιν ἀπὸ μέρους τοῦ βασιλέως καὶ τῆς τότε κυβερνήσεως, ἡ δὲ πρότασις τοῦ Ρίστιτς ἀπερρίφθη. Τότε ἡ Σερβία διὰ διακοινώσεώς της πρὸς τὴν Πύλην ἐζήτησε τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ Βελιγραδίου, αὕτη δὲ ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν καὶ τὴν 3ην Μαρτίου 1867 ἡ τουρκικὴ φρουρὰ ἀνεχώρησεν ἐκ Βελιγραδίου. Ὅτε ὁ Κουμουνδοῦρος ἐπεζήτησεν ἐκ νέου τὴν συμμαχίαν τῆς Σερβίας, αὕτη, ἐπιλύσασα τὰ ζητήματά της, προέβαλε μεγάλας ἀξιώσεις.

Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος.

Τὸ ὑπουργεῖον Κουμουνδούρου ἐφαίνετο ἀναλαμβάνον τὴν ἀρχὴν ὑπὸ εὐμενεστέρας περιστάσεις, διότι ὁ ἡρωϊκὸς ἀγὼν τῶν Κρητῶν καὶ ἰδίως ἡ πτῶσις τοῦ Ἀρκαδίου εἶχον ἀναφλέξει τὰ φιλελληνικὰ αἰσθήματα εἰς τὴν Δύσιν, ἡ δὲ κοινὴ γνώμη τῆς Ρωσίας εἶχε στραφῇ ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων. Ὁ Ρῶσος ἀρχικαγκελλάριος πρίγκιψ Γκορτσακὼφ ἐπρότεινεν, ὅπως ἀνακηρυχθῇ ἡ Κρήτη ἡγεμονία, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι ἡ λύσις αὕτη θὰ ἦτο προσωρινὴ καὶ ὅτι θὰ ἐθεωρεῖτο τρόπος μεταβιβάσεως τῆς Κρήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' αἱ προτάσεις αὗται εἰς οὐδὲν κατέληξαν ἀποτέλεσμα. Ὁ Κουμουνδοῦρος ἐνεπνέετο ὑπὸ φιλοπολέμων ἰδεῶν καὶ ἐφρόνει ὅτι ἡ Ἑλλὰς ὤφειλεν ἀντὶ πάσης θυσίας ν' ἀποκτήσῃ τὴν Κρήτην. Προέβη εἰς πολεμικὰς παρασκευάς, παρήγγειλεν ὅπλα καὶ πυροβόλα καὶ ἐνίσχυσε τὸν στόλον διὰ τῆς ἀγορᾶς καταδρομικῶν καὶ τῶν θωρηκτῶν. Ἐνίσχυε τὴν ἐπανάστασιν διὰ τῆς ἀποστολῆς ἐθελοντῶν, πολεμεφοδίων καὶ χρημάτων καὶ μετὰ δραστηριότητος εἰργάζετο διπλωματικῶς διὰ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν Χαριλάου Τρικούπη. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ τοῦ Κουμουνδούρου ἀπέβλεπε κυρίως εἰς τὴν ἀναζήτησιν συμμάχων καὶ κυρίως τὴν μετὰ τῆς Σερβίας σύναψιν συμμαχίας πρὸς γενίκευσιν τοῦ πολέμου. Οὕτως ἀπέστειλεν εἰς Βελιγράδιον τὸν Πέτρον Ζάνον, ὅπως διαπραγματευθῇ τοὺς ὅρους τῆς συνεννοήσεως. Ἡ Σερβία ἀπῄτησε τὴν διανομὴν τῆς Μακεδονίας καὶ τὴν ἀπόκτησιν λιμένος ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος ἀντεῖπεν εἰς ταῦτα, καὶ δὲν συνωμολογήθη μὲν συνθήκη συμμαχίας (traité formelle), ἀλλ' ἐγένετο ἔγγραφος συνεννόησις, καθ' ἣν τὰ συμβαλλόμενα κράτη θὰ συνειργάζοντο ἀμοιβαίως ἐν ᾗ περιπτώσει τὸ ἓν ἐκ τούτων ἤθελε προβῇ εἰς κήρυξιν πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ἀπῆλθεν εἰς Εὐρώπην, ἀφήσας ἀντιβασιλέα τὸν θεῖόν του πρίγκιπα Ἰωάννην, ἐτελέσθη δὲ ἐν πλήρει ἀγνοίᾳ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τὸ συνοικέσιον αὐτοῦ μετὰ τῆς μεγάλης δουκίσσης τῆς Ρωσίας Ὄλγας. Ὁ Χαρίλαος Τρικούπης ἐπρότεινε τὴν παραίτησιν τοῦ ὑπουργείου, ἀλλ' ὁ Κουμουνδοῦρος ἐθεώρησε ταύτην ὡς ἐπισφαλῆ κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν, καίτοι ὁ γάμος οὗτος προεκάλεσε δυσαρεσκείας ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ βασιλέως ἐπῆλθε διαφωνία μετὰ τοῦ στέμματος. Καίτοι ὁ Κουμουνδοῦρος ἠρίθμει ἐν τῇ βουλῇ μεγάλην πλειονοψηφίαν ἀπέναντι πάντων τῶν κομμάτων, παρῃτήθη. ἀνέλαβε δὲ τὴν ἀρχήν, τὴν 20 Δεκεμβρίου 1867, ὁ Μωραϊτίνης καὶ μετὰ ἕνα μῆνα ὁ Βούλγαρης. Οὕτω διεκόπησαν αἱ μετὰ τῆς Σερβίας διαπραγματεύσεις. Ἡ κυβέρνησις αὕτη προεκήρυξε βουλευτικὰς ἐκλογάς, καθ' ἃς ὁ Κουμουνδοῦρος καὶ ὁ Τρικούπης ἀπεκλείσθησαν τῆς βουλῆς. Τὴν 25 Ἀπριλίου ὅμως, ἀκυρωθείσης τῆς βουλευτικῆς ἐκλογῆς Οἰτύλου, ἐξετέθη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ ὁ Κουμουνδοῦρος, ἀλλὰ τὸ ὑπουργεῖον ἀπηγόρευσε τὴν ὑποψηφιότητά του, ἀπέστειλε στρατὸν εἰς τὸ Οἴτυλον καὶ ἐκήρυξεν αὐτὸν στασιαστήν. Ὁ Κουμουνδοῦρος ἐκλείσθη μεθ' ὁπλοφόρων εἰς τὸ πατρικόν του κτῆμα, τὴν Ζαρνάταν, μέχρι τῆς ἀθωώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐφετείου. Τὸ Οἴτυλον ἐξέλεξεν αὐτὸν βουλευτήν, παρὰ πᾶσαν τὴν ἀντίδρασιν τῆς κυβερνήσεως. Ἡ κρητικὴ ἐν τοσούτῳ ἐπανάστασις ἐψυχορράγει καὶ ἡ συνελθοῦσα ἐν Παρισίοις τὴν 8 Ἰανουαρίου 1869 συνδιάσκεψις ἔθεσε τέρμα εἰς αὐτήν. Οὕτω καὶ μετὰ τὸν ἡρωϊκὸν ἐκεῖνον ἀγῶνα ἡ Κρήτη ἐπανέπιπτεν εἰς τὸν ζυγόν. Προεκλήθη ὑπουργικὴ κρίσις καὶ τὸν Βούλγαρην διεδέχθη ὁ Θρασύβουλος Ζαΐμης, ὅστις, καίτοι διαμαρτυρόμενος, ἀπεδέχθη τὰς ἀποφάσεις τῆς διασκέψεως.

Μόλις εἶχε λήξει ἡ ἐπανάστασις καὶ οἱ πρόσφυγες Κρῆτες ἐπέστρεφον εἰς τὴν πατρίδα των, ἐπηκολούθησε, λήγοντος τοῦ Μαρτίου 1870, τὸ θλιβερὸν γεγονὸς τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς σφαγῆς ὁμάδος ξένων περιηγητῶν εἰς τὸ Δήλεσι. Τὸ κράτος δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ εἰς συνθηκολογίαν μετὰ τῶν λῃστῶν καὶ ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη παρῃτήθη, ἐκλήθη δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Δεληγεώργης, ὃν διεδέχθη τὴν 3 Δεκεμβρίου 1870 ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδοῦρος, ὅστις, ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ὑπέβαλε τὸ ψηφισθὲν κατὰ τῆς λῃστείας νομοσχέδιον, ἔλυσε δ' ἐν μέρει καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἐκβολάδων τοῦ Λαυρίου, ὅπερ ἐπίσης εἶχε συνταράξει τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1871 ἡ κυβέρνησις Κουμουνδούρου παρῃτήθη. Ἐπηκολούθησαν αἱ πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι, αἱ ὑπερβασίαι καὶ αὐθαιρεσίαι τοῦ Δημητρίου Βούλγαρη, πρὸς δὲ ἡ ἀπόπειρα τῆς ἀνατροπῆς τοῦ πολιτεύματος. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάστημα μέχρι τῆς ἀναλήψεως τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Χαριλάου Τρικούπη, ὁ Κουμουνδοῦρος ἀπέφυγε νὰ δεχθῇ τὴν κυβέρνησιν, ἀλλ' ἀγορεύων εἰς τὴν βουλὴν κατειρωνεύετο τοὺς κηρυχθέντας ἐναντίον τῆς Ρωσίας, τὴν δὲ 17 Ἀπριλίου 1873 ἀπηύθυνεν ὑπόμνημα πρὸς τὸν βασιλέα, διὰ τοῦ ὁποίου ἔκρινεν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς χώρας τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, ἣν ἠκολούθει ἡ Ἑλλάς. Ὁ βασιλεὺς δὲν ἐνέκρινε τὴν πολιτικήν του. Ἀλλ' ὁ Κουμουνδοῦρος διέβλεπε ποῦ ἤθελον καταλήξει τὰ ἐν Βαλκανικῇ πράγματα μετ' ὀλίγον καὶ ἐπεδίωκε νὰ ἐξασφαλίσῃ ἐκ τῶν προτέρων θέσιν παρὰ τῇ Ρωσίᾳ, ἥτις θὰ πρωτηγωνίστει εἰς τὸ μέγα τῆς Ἀνατολῆς δρᾶμα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπηκολούθησεν ἡ γενικὴ τοῦ λαοῦ ἐξέγερσις κατὰ τῆς κυβερνήσεως Βούλγαρη, ἡ συντρίψασα διὰ παντὸς τὸν πολιτικὸν τοῦτον. Αἱ ἐκλογαὶ τοῦ 1875 ἔφερον πλειοψηφοῦντα εἰς τὴν βουλὴν τὸν Κουμουνδοῦρον, ὅστις τὴν 15 Ὀκτωβρίου ἐσχημάτιζε κυβέρνησιν. Ὡς προέβλεπεν ὁ Κουμουνδοῦρος, δὲν ἐβράδυνον αἱ ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ ἀνωμαλίαι, τὸν δὲ Αὔγουστον 1875 ἐν Ἑρζεγοβίνῃ καὶ Βοσνίᾳ ἐξερράγη ἐπανάστασις, ἐπηκολούθησαν αἱ ταραχαὶ τῆς Θεσσαλονίκης, καθ' ἃς ἐφονεύθησαν οἱ πρόξενοι τῆς Γαλλίας καὶ Γερμανίας, καὶ τὴν 16 Ἀπριλίου συνέβησαν αἱ ἐν Τατὰρ-Παζαρτζὶκ ταραχαί, ἡ δὲ Σερβία ἐζήτει παρὰ τῆς Πύλης, ὅπως ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὴν τὴν κατάληψιν τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης. Τὴν 2 Ἰουλίου 1876 ἐκηρύσσετο ὁ Σερβοτουρκικὸς πόλεμος. Τὰ γεγονότα ταῦτα συνετάραξαν τὴν κοινὴν τῆς Ἑλλάδος γνώμην. Συλλαλητήρια ἐν Ἀθήναις ἐπεζήτουν τὴν πολεμικὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἑλλάδος, ὅπως εἰσέλθῃ, ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ, αὕτη εἰς πόλεμον. Ἡ κυβέρνησις Κουμουνδούρου προέβη εἰς τοιαύτας παρασκευάς, ἀλλ' ἡ βουλή, θεωρήσασα ἀπρόσφορα τὰ μέτρα αὐτῆς, τὴν ἀνέτρεψε τὴν 23 Νοεμβρίου 1876. Ἡ διαδεχθεῖσα αὐτὴν κυβέρνησις Δεληγεώργη ἀνετράπη τὴν 26 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ τὴν 1 Δεκεμβρίου ἐσχημάτιζε κυβέρνησιν ὁ Κουμουνδοῦρος, ὅστις παρῃτήθη τὴν 25 Φεβρουαρίου 1877, ἀνελθόντος εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἐπαμ. Δεληγεώργη. Τὴν 11 Ἀπριλίου ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας. Ἡ κυβέρνησις Δεληγεώργη παρῃτήθη τὴν 19 Μαΐου 1877, ἐκλήθη δὲ ὅπως σχηματίσῃ κυβέρνησιν ὁ Κουμουνδοῦρος, ὅστις ἐζήτησεν, ἐν τοιαύταις κρισίμοις στιγμαῖς, τὴν σύμπραξιν τῶν κομμάτων τοῦ Ζαΐμη καὶ Τρικούπη. Οὗτοι ἠρνήθησαν, θεωροῦντες ὅτι ἡ σύμπραξις κομμάτων διαφερόντων κατὰ θεμελιώδεις ἀρχὰς ἠδύνατο νὰ βλάψῃ τὴν ὑπόθεσιν. Οὕτω ἐσχηματίσθη κυβέρνησις Κουμουνδούρου· ἀλλ' ἡ πίεσις τῆς κοινῆς γνώμης ἐπέφερε μετὰ μικρὸν τὴν σύμπραξιν τῶν πολιτικῶν τῆς χώρας, καὶ τὴν 26 Μαΐου 1877 ἐσχηματίσθη ἡ ὑπὸ τὸν Κωνσταντῖνον Κανάρην οἰκουμενικὴ κυβέρνησις, εἰς ἣν ὁ Κουμουνδοῦρος ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν. Ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος ἐξηκολούθει. Τὴν 2 Σεπτεμβρίου ἐπηκολούθησεν ὁ θάνατος τοῦ πρωθυπουργοῦ Κανάρη, μέχρι δὲ τῆς 11 Ἰανουαρίου 1878 ὑφίστατο ἡ κυβέρνησις ἄνευ προέδρου. Ἡ Ρωσία, ἕνεκα τῶν δυσχερειῶν, ἃς συνήντησεν εἰς Πλέβναν, ἐπεδίωξε τὴν σύμπραξιν τῆς

Digitized by Google

Ἑλλάδος, ἣν αὕτη, πιεζομένη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἀπέρριψε. Βραδύτερον ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας κόμις Σαβούρωφ ἐπρότεινε συμμαχίαν. Τὸ ζήτημα ἐτέθη ἐνώπιον τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ὁ δὲ Κουμουνδουρος μετὰ τοῦ Θεοδώρου Δηλιγιάννη ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ρωσικῶν προτάσεων, ἀλλ' ἡ πλειοψηφία τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἀπέκρουσεν αὐτάς. Ὀλίγον ὅμως μετὰ ταῦτα ἐπῆλθον ραγδαῖα τὰ ἀγγέλματα ἐκ τοῦ θεάτρου τοῦ πολέμου καὶ τὰ ἀποτελοῦντα τὴν οἰκουμενικὴν κυβέρνησιν μέλη αὐτῆς παρητήθησαν. Τὴν 11 Ἰανουαρίου 1878 ἐσχηματίσθη κυβέρνησις Κουμουνδούρου, μεθ' οὗ συνέπραττεν ἔκτοτε ὁ Θεόδωρος Δηλιγιάννης. Τὴν ἑπομένην ὁ Κουμουνδοῦρος ὑπέβαλε πρόγραμμα φιλοπόλεμον, τοῦτο ὅμως δὲν παρημπόδισε τὰς λαϊκὰς ἐξεγέρσεις καὶ τὸν λιθοβολισμὸν (14 καὶ 15 Ἰανουαρίου 1878) τῶν οἰκιῶν τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων. Τὴν 21 Ἰανουαρίου ὁ ἐν Λαμίᾳ στρατὸς διετάχθη νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος, ἀλλὰ τὴν ἐπαύριον ὑπεγράφη ἡ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας ἀνακωχή, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἠναγκάσθη, πειθομένη εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς Ἀγγλίας, νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν ἐν Δομοκῷ εὑρισκόμενον στρατόν της. Ἡ κυβέρνησις μηδὲν ἄλλο δυναμένη νὰ πράξῃ ἐνίσχυσε τὰς ἐπαναστάσεις τῆς Θεσσαλίας, Ἠπείρου καὶ Κρήτης.

Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ρωσοτουρκικῆς ἀνακωχῆς, ἡ κυβέρνησις Κουμουνδούρου περιῆλθεν εἰς δεινοτάτην θέσιν καὶ ὑπομιμνήσκουσα εἰς τὰς δυνάμεις τὰς ἀορίστους ὑποσχέσεις αὐτῶν, ἐζήτει τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἐθνικῶν πόθων τῶν Ἑλλήνων. Ἐν τῷ μεταξὺ συνωμολογήθη ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, δι' ἧς ἐδημιουργεῖτο μεγίστη βουλγαρικὴ ἡγεμονία, οὐδεμία δὲ πρόνοια ἐλαμβάνετο οὔτε περὶ τῶν ἀξιώσεων τῆς Ἑλλάδος, οὔτε περὶ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Ἀλλὰ τὴν συνθήκην ταύτην ἐπρόκειτο νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ ἐν Βερολίνῳ συνελθὸν συνέδριον τὴν 1 Ἰουνίου 1878. Εἶχεν ἀποσταλῆ εἰς Βερολῖνον ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Θεόδωρος Δηλιγιάννης. Καὶ ὁ μὲν ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας μαρκήσιος Σόλσβαρυ προέτεινεν, ὅπως ἀντιπροσωπευθῇ ἡ Ἑλλὰς ἐν τῷ συνεδρίῳ, ἀλλ' ὁ Σουβάρωφ ἀντέτεινεν, ἀπεφασίσθη δὲ ὅπως ἐμφανισθῇ ἐνώπιον αὐτοῦ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος καὶ ὑποβάλῃ τὰ αἰτήματα αὐτῆς. Τὴν 17 Ἰουνίου παρέστη οὗτος, ὁ δὲ ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας Βάδδιγκτων, κατ' ἐντολὴν τοῦ Γαμβέττα, ἐπρότεινε τὴν ἕνωσιν τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὅταν ὁ Κουμουνδοῦρος ἐζήτησε τὴν πρόσκλησιν ἐφεδρείας παρὰ τῆς βουλῆς, ἡ πρότασίς του κατεψηφίσθη. Ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του, ἐσχηματίσθη δέ, τὴν 21 Ὀκτωβρίου 1878, κυβέρνησις Τρικούπη-Ζαΐμη, ἥτις κατεψηφίσθη ἅμα τῇ ἐμφανίσει της ἐν τῇ βουλῇ καὶ τὴν 26 Ὀκτωβρίου κατήρτισεν ὁ Κουμουνδοῦρος ὑπουργεῖον. Αἱ ἐκλογαὶ τῆς 23 Ὀκτωβρίου 1879 ἔφερον εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Τρικούπην τὴν 10 Μαρτίου 1880, ἀλλὰ τὴν 13 Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους διεδέχετο αὐτὸν ὁ Κουμουνδοῦρος. Τὴν 10 Φεβρουαρίου 1881 συνῆλθεν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνδιάσκεψις, ἡ λύσασα τὸ ἑλληνοτουρκικὸν ζήτημα, οὕτω δὲ προσηρτήθη ἡ Θεσσαλία καὶ τμῆμα τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Γενομένων ἐκλογῶν, ἅπαντες οἱ βουλευταὶ Θεσσαλίας ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ Τρικούπη καὶ τὴν 3 Μαρτίου 1882 παρῃτεῖτο ἡ ἑνώσασα τὴν Θεσσαλίαν μετὰ τῆς Ἑλλάδος κυβέρνησις. Ἡ πρωθυπουργία αὕτη ἦτο ἡ τελευταία τοῦ Κουμουνδούρου. Τὴν 26 Φεβρουαρίου 1883 κατήρχετο εἰς τὸν τάφον ὁ ἔνδοξος πολιτικός. Εἰς τὸν Κουμουνδοῦρον ὀφείλονται τὰ πλεῖστα νομοθετήματα, αἱ πρῶται ναυτικαὶ παρασκευαὶ τῆς Ἑλλάδος, οἱ πρῶτοι σιδηρόδρομοι καὶ τὸ πρῶτον περὶ δασμολογίου σύστημα. Εὔστροφος εἰς ἄκρον πολιτικὸς καὶ ρήτωρ κατ' ἐξοχὴν θετικὸς καὶ εἴρων, ὑπῆρξεν ἐπίσης ἀγαθώτατος, εὐσεβὴς καὶ ἐλεήμων, οὐδέποτε αἰσθανθεὶς φθόνον καὶ οὐδέποτε φανεὶς ἐκδικητικός. Ἀρξάμενος τοῦ σταδίου του ὡς ἐπαναστάτης ἐν Κρήτῃ, ἐπεράτωσεν αὐτὸ ἐπαυξήσας τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀποδώσας τὴν ἐλευθερίαν εἰς 300 000 Ἑλλήνων. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Κουμουνδοῦρος, *Κωνσταντῖνος*.** Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ (1846—1924), υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Κουμουνδούρου, γεννηθεὶς ἐν Καλάμαις. Προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων, προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1897, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, συμμετέσχε μετὰ τοῦ στρατοῦ Ἠπείρου, δράσας ὅλως ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν μάχην Πέντε Πηγαδίων. Τῷ 1910 προήχθη εἰς ὑποστράτηγον καὶ διωρίσθη διοικητὴς τῆς ἐν Λαρίσῃ 1ης μεραρχίας, παραμείνας ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1911, ὁπότε ἀπεστρατεύθη. Νεώτατος ἤρξατο πολιτευόμενος καὶ ἐξελέγη βουλευτὴς τῷ 1882, ἔκτοτε δὲ ἐπὶ μακρὸν ἀντεπροσώπευε τὸν νομὸν Λακωνίας εἰς τὴν βουλήν. Τῷ 1891 μετέσχε τῆς κυβερνήσεως Δηλιγιάννη ὡς ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, τῷ δὲ 1899 ἀνέλαβε τὸ αὐτὸ ὑπουργεῖον ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ Γεωργίου Θεοτόκη. Τῷ 1908 διετέλεσε πρόεδρος τῆς βουλῆς. Ν. Θ. Κ.—Θ. Β.

—**Κουμουνδοῦρος, *Σπυρίδων*.** Ἕλλην πολιτικός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις (1858—1924). Σπουδάσας εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πανεπιστήμιον νομικά, συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς Γερμανίαν καὶ ἐπιστρέψας ἤρξατο πολιτευόμενος, πολλάκις ἐκλεγεὶς βουλευτής. Τῷ 1903 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Γεωργ. Θεοτόκη καὶ παρῃτήθη τὴν 16 Δεκεμβρίου 1904. Θ. Β.

Κουμουνδούρου *λίμνη* [*Γεωγρ.*]. Οὕτω καλεῖται μικρὰ θαλασσολίμνη κατὰ τὰ ΒΑ. τοῦ κόλπου τῆς Ἐλευσῖνος, ἐκ τοῦ παρ' αὐτὴν κτήματος τοῦ πολιτευτοῦ Ἀλεξ. Κουμουνδούρου. Χωρίζεται ἀπὸ τῆς θαλάσσης διὰ λωρίδος γῆς 10 μ. περίπου. Λίαν πλησίον καὶ πρὸς ἀνατολὰς αὐτῆς κεῖται ἡ ἀρχαία πηγὴ Ρειτά, ἐκ τῆς ὁποίας προέρχεται καὶ τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης. Κατὰ τὰς δοξασίας τῶν ἀρχαίων τὰ ὕδατα τῆς λιμνοθαλάσσης προήρχοντο ὑποχθονίως ἐκ τοῦ Εὐβοϊκοῦ, τὴν ἐθεώρουν δὲ ἱερὰν καὶ τὴν εἶχον ἀφιερώσει εἰς τὴν Δήμητρα καὶ τὴν Κόρην. Ἡ εἰς αὐτὰς ἁλιεία ἐπετρέπετο μόνον εἰς τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἐλευσῖνος. Πρὸς Β τῆς λίμνης διακρίνονται ἐρείπια, πιθανῶς ἱεροῦ τινος.

— **Κουμουνδούρου *λιμήν*.** Τὸ ἐν Πειραιεῖ *Τουρκολίμανο*, παρ' ἀρχαίοις δὲ *Μουνιχία* (βλ.λ.) καλούμενον. Α. Σ. Χ.

—**Κουμουνδούρου *νησὶς*** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκατοίκητος νησὶς τοῦ Σαρωνικοῦ μεταξὺ τῶν λιμένων Πασαλιμανίου καὶ Τουρκολίμανου, ὀνομασθεῖσα ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς ἔναντι ἀκτῆς μεγάρου τοῦ Κουμουνδούρου. Λέγεται καὶ *Σταλίδα*. Ν. Φ

—**Κουμουνδούρου *Χάνια*** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀσπροχώματος τῆς ἐπαρχίας Καλαμῶν τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτοικοι (1928) 236.

κουμουσάρα (ἡ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κίστος ὁ λαχναῖος*. Κ. ΠΑΠ.

Κουμουστὰ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ξηροκαμπίου τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 156.

Κουμουστιώτης, *Ἀντώνιος*. Ὁπλαρχηγὸς ἀπὸ τὸν Μυστρᾶν τῆς Λακεδαίμονος. Ἡγήθη μεγάλου σώματος ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἐπολέμησεν ὑπὸ τοὺς Γιατρακαίους. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη διετάχθη νὰ καταλάβῃ τὴν Λάρισαν τοῦ Ἄργους, ὅπερ ἔπραξε μετὰ τοῦ Μπαρμπιτσιώτου, ἐκεῖθεν δὲ παρηνώχλει τὰ στρατεύματα τοῦ Δράμαλη, μέχρις ὅτου, πιεσθεὶς ἐκ τῶν πραγμάτων, ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ Παλαιοκάστρου τούτου. Ἐξηκολούθησε τὸν ἀγῶνά του ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ πολλαχοῦ διεκρίθη, ἐπανειλημμένως τραυματισθείς. Γ. Δ Κ.

Κομμπάγκουα (Cubagua) [*Γεωγρ.*]. Νῆσος τῆς Βενεζουέλας Δ. τῆς νήσου Κοχέ. Σχηματίζει δύο στενά, ἓν μετὰ τῆς νήσου Μαργαρίτας πρὸς Β. καὶ ἄλλο μετὰ τῆς Βενεζουέλας πρὸς Δ. Ἡ νῆσος κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Κολὸν τὴν 14 Αὐγούστου 1498. Τῷ 1515 οἱ Ἱσπανοὶ ἐγκατέστησαν ἐνταῦθα τὴν πρώτην ἀποικίαν ἐν Βενεζουέλᾳ, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Νέον Κάδιξ*. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἁλιείαν μαργαριτῶν. Θ. Τ.

Κοὺμ-μπαγοῦ [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀγκυροβόλιον καὶ κώμη τῆς Δ. ἀκτῆς τῆς Προποντίδος (πλάτ. 40° 50' 3/4 Β., μῆκ. 27° 27' 3/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1004: Erekli to Hora burnù), 7 μίλ. ΝΝΑ. τῆς Ραιδεστοῦ. Σ. Ε. Λ

Κοὺμ-παζὰρ (=Ἀμμώδης πανήγυρις). Ὀνομασία ἐμπορικῆς πανηγύρεως, ἥτις ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐλάμβανε χώραν ἐτησίως ἐγγὺς τοῦ Τυρνάβου καὶ ἐν τῇ ἀμμώδει κοίτῃ τοῦ Τιταρησίου, ἀρχομένη τὴν 23 Ἀπριλίου καὶ διαρκοῦσα ὀκταήμερον (*Ν. Γεωργιάδου*, Θεσσαλία 253). Σ. Ε. Λ.

Κουμπακόναμ (Kumbakonam ἢ Combaconum) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μαδράς, ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ ἰνδικοῦ σιδηροδρόμου. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ δέλτα τοῦ ποταμοῦ Κώβερη. Ἔχει πυραμίδα καλουμένην Γκοπούραμ (Gopuram), ὕψους 100 ποδ. καὶ κεκοσμημένην διὰ γλυπτῶν μορφῶν ἀνθρώπων καὶ ζῴων. Ἔχει βιομηχανίαν ὀρειχαλκίνων συρμάτων, μεταξίνων καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων, ἐργοστάσια σακχάρεως κτλ. Κάτ. 60.700 Λ. Α.

Κουμπὰλ (Cumbal) [*Γεωγρ.—Ἡφαιστειολ.*]. Ἡφαίστειον ὄρος τῆς Ἀμερικῆς, εὑρισκόμενον ἐν Κολουμβίᾳ εἰς τὰς Δυτ. Κορδιλλιέρας. Ἔχει ὕψος 4.790 μ., εἶναι χιονοσκεπὲς καὶ διαρκῶς καπνίζει, ἀνεκβάλλον ἠρέμα ἀτμούς. Κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐποχὴν δὲν εἶχε καμμίαν ἔκρηξιν. Μόνον τὸ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ κρατῆρος ἀποτεθειμένον θεῖον ἀναφλέγεται συχνὰ ἀφ' ἑαυτοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας. Γ. Κ. Γ.

Κουμπαλίστα [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Δράμας χωρίου *Κοκκινόγεια* (βλ. λ.).

Κουμπάν, ἢ ***Κουμάν,*** ἢ ***Πσὶζ*** [*Γεωγρ.*]. Εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ποταμῶν τοῦ Καυκάσου. Ἔχει μῆκος 746 χιλμ., ἀρδεύει δὲ ἔκτασιν 53,350 τ. χιλμ. Σχηματίζεται ἐκ τοῦ κοινοῦ ροῦ τῶν ποταμῶν Οὐτσκουλάν, Οὐλουκὰμ καὶ Χουντές, οἵτινες, πηγάζοντες ἀπὸ τῆς Δ. ὀροσειρᾶς τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ ὄρους Ἐλμπρούς, συμβάλλουν εἰς μικρὰν ἀπὸ τῶν πηγῶν των ἀπόστασιν. Εἰς ἀπόστασιν 75 χιλμ. περίπου ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του, ὁ Κουμπὰν διχάζεται εἰς τὸν κυρίως *Κουμπάν*, ρέοντα πρὸς τὴν χερσόνησον τοῦ Ταμὰν καὶ ἐκβάλλοντα εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον, καὶ εἰς τὸν *Προτόκα*, ὅστις ρέει πρὸς Δ. καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν Ἀζοφικὴν θάλασσαν. Εἶναι πλωτὸς μέχρι τοῦ Κρασνοδάρ, τὰ δὲ ὕδατά του ἐξογκούμενα κατὰ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων ἐπιφέρουν πολλάκις μεγάλας καταστροφάς. Κυριώτεροι παραπόταμοι αὐτοῦ θεωροῦνται οἱ *Λαμπὰ* καὶ *Μπέλαγια*.

— **Κουμπὰν** [*Γεωγρ.*]. Ἓν τῶν εὐφορωτέρων κυβερνείων τῆς Ν. Ρωσίας, κείμενον μεταξὺ 46°50'—31°10' Β. πλάτ. καὶ 37°—43° Ἀν. μῆκ. Κατέχει ἔκτασιν 88.447 τ. χιλμ., ἐξ ὧν 20 % καλύπτονται ὑπὸ δασῶν, συνορεύει δὲ πρὸς Δ. μὲ τὴν Ἀζοφικὴν θάλασσαν, τὸν πορθμὸν τοῦ Κέρτς καὶ ἐν μέρει μὲ τὸν Εὔξεινον πόντον, πρὸς Β. μὲ τὸν ποταμὸν Ἐΐ, πρὸς Ν. μὲ τὸν Εὔξεινον πόντον καὶ τὴν κυρίως ὀροσειρὰν τοῦ Καυκάσου καὶ πρὸς Α. μὲ τὸ ὄρος Ἐλμπρούς. Σπουδαιότεραι πόλεις εἶναι ἡ Κρασνοδὰρ (πρωτεύουσα), ἡ Ἀρμαβίρ, ἡ Μαϊκόπ, ἡ Τεμριούκ, ἡ Ἀνάπα καὶ ἡ Νοβοροσίσκ. Τὸ εὐφορώτατον ἔδαφος τοῦ Κουμπὰν περικλείει γαιάνθρακας, σίδηρον, ἀλάβαστρον, ἄργυρον καὶ πετρέλαιον. Ὑπολογίζεται ὅτι τὰ πετρελαιοφόρα στρώματα παρὰ τὴν χερσόνησον τοῦ Ταμὰν ἔχουν ἔκτασιν 1.500 τ. χιλμ. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι προηγμένη εἰς ἀρκετὸν βαθμόν. Σ. Κ. Π.

κουμπάνια (ἡ). Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης, σημαίνων τὰ *ἐνθέμια* τῶν ἐμπορικῶν πλοίων καί, κατ' ἐπέκτασιν, τὰ ἐν αὐτοῖς, δι' ἐφοδιασμὸν πρὸς πλοῦν ἰδίως, ἀποθηκευόμενα τρόφιμα, ἐπὶ τῶν πολεμικῶν δὲ πλοίων ἰδιαίτερον τοῦ *κύτους* χώρισμα. Σ. Ε. Λ.

κουμπαρᾶς (ὁ). Δοχεῖον κλειστόν, συνήθως ἐξ ὀπτῆς γῆς, σχήματος σφαιρικοῦ, φέρον γραμμικὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἄνοιγμα ὅπερ ἐπιτρέπει μὲν τὴν εἰσαγωγήν, οὐχὶ ὅμως καὶ τὴν εὐχερῆ ἐξαγωγὴν νομισμάτων. Ὁ κουμπαρᾶς εἶναι ἐφεύρημα ἀποταμιευτικόν. Σήμερον κατασκευάζονται κουμπαρᾶδες ἐκ μετάλλου, ξύλου κλπ. εἰς διάφορα σχήματα, τινὲς δὲ φέρουν καὶ κλεῖθρον, ὥστε νὰ ἀνοίγουν, χωρὶς νὰ παρίσταται ἀνάγκη νὰ θραυσθοῦν πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν νομισμάτων. Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἐν Παρισίοις ὑπάρχει περιεργότατος κουμπαρᾶς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἔχει ἑξάγωνον σχῆμα. Ἐπίσης ὑπάρχουν παλαιοὶ κουμπαρᾶδες ἐκ πορσελλάνης, φέροντες καλλιτεχνικωτάτας διακοσμήσεις. Δ. Σ. Δ.

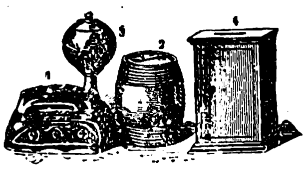

Κουμπαρᾶς.

1, 2, 3=ἐξ ὀπτῆς γῆς· 4=ἐκ μετάλλ.]

Κουμπαρᾶς [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Νησίον τῆς Β. πλευρᾶς τοῦ Μικρασιατικοῦ κόλπου τῆς Μαντελιᾶς (Βαργυλιακοῦ), μεταξὺ τῶν ἐλασσόνων κόλπων Βασιλικοῦ καὶ Καζικλῆ (πλάτ. 37°17'00" Β., μῆκ. 27°23'40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos Strait to Mandelyah gulf). Ἀπὸ Λιβὸς ἐμφανίζει μορφὴν σφαίρας μετὰ κομβίου εἰς τὸν πόλον της. Ὀνομάζεται καὶ *Καπότ' ἀντασσί*. Σ. Ε. Λ.

κουμπαρατζῆς (ὁ) (ὀρθότερον *χουμπαρατζῆς*, ἐκ τῆς λ. *κουμπαρᾶ*=ἐκρηκτικὴ ὀβίς). Πυροβολητὴς τοῦ παλαιοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, κυρίως ὁ ὑπηρετῶν εἰς τὰ τότε ὀβιδοβόλα καὶ ὀχυρωματικὰ πυροβόλα. Τὸ σῶμα αὐτῶν ἀνωργάνωσεν ὁ Γάλλος ἐξωμότης κόμις Μπονβὰλ (Bonneval), εἰσελθὼν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ὡς Ἀχμὲτ πασᾶς τῷ 1730. Ἐκ τούτων ἡ πρώτη τουρκικὴ σχολὴ πυροβολικοῦ, ἐπὶ τοῦ Κερατίου κόλπου ὠνομάσθη Κουμπαραχανέ. Τὸ ὄνομα τῶν κουμπαρατζήδων σῴζεται εἰς ἀνωφερῆ ὁδὸν τοῦ Πέραν - Κωνσταντινουπόλεως, ἐν συνοικίᾳ ἑλληνικῇ. Ν. Μ.

Κουμπάρης, *Κυριᾶκος*. Ἐκ τῶν σπουδαίων Φιλικῶν καὶ ἔφορος τῆς ἑταιρείας ἐν Ὀδησσῷ. Γεννηθεὶς τῷ 1760 εἰς τὴν ἐν Εὐξείνῳ Πόντῳ Μεσημβρίαν, ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἐπεδόθη μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Ἀλεξάνδρου καὶ Σταματίου εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν, δὲν ἐβράδυνε δὲ ν' ἀποκτήσῃ μεγάλην περιουσίαν, πλοῖα πολλὰ καὶ μεγάλα καταστήματα ἔν τε τῇ Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ὀδησσῷ. Ὑπηρετῶν τὴν ἰδέαν τοῦ Ἀγῶ-

Digitized by Google

νος ἀπὸ τοῦ 1818, εἰργάσθη ὅσον ὀλίγοι. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως, εὑρισκόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔσωσε διὰ τῶν πλοίων του πλήθη διωκομένων Ἑλλήνων καὶ μάλιστα τοὺς Φαναριώτας. Καὶ αὐτὸς μὲν ὡς Αὐστριακὸς ὑπήκοος δὲν διέτρεχε κινδύνους, τὰ καταστήματά του ὅμως ἐλεηλατήθησαν καὶ αὐτὸς κατόπιν ἠναγκάσθη, μὴ τυχὼν τῆς δεούσης ὑποστηρίξεως, ν' ἀναχωρήσῃ εἰς Ὀδησσὸν διὰ νὰ σωθῇ. Ἐκεῖ πάλιν ἐνεπλάκη εἰς δίκην πρὸς τὸ ῥωσικὸν κράτος καὶ ἐζημιώθη πολλά. Ἀφοῦ παρῆλθεν ὁ σάλος τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖ, ἀφοῦ ἀνέκτησε τὴν περιουσίαν του, ἀπέθανε σχεδὸν ἑκατοντούτης τῷ 1860. Ἐκ τῶν ἀδελφῶν του, ὁ *Ἀλέξανδρος*, γεννηθεὶς τῷ 1768, ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1862, ὁ δὲ νεώτερος Σταμάτιος, γεννηθεὶς τῷ 1778, ἀπεβίωσεν ἐν Ὀδησσῷ τῷ 1857. Ἐξ ἄλλης ἀσχέτου οἰκογενείας τῆς Ἠπείρου κατήγετο ὁ *Καπετὰν-Κουμπάρης*, ἐκ τῶν συντρόφων τοῦ Λεπενιώτου καὶ τοῦ Κατσαντώνη, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, θανὼν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Γ. Δ. Κ.

κουμπαριὰ (ἡ)· δημοτ., ἡ συγγενικὴ σχέσις μεταξὺ συντέκνων, μεταξὺ τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀναδόχου καὶ τῆς τοῦ ἀναδεκτοῦ: «ἔχει —, κάμνει κουμπαριές» (ἀπὸ τοῦ *κουμπάρος*).

κουμπάρος (ὁ)· δημοτ., ὁ ἀνάδοχος ἐν σχέσει πρὸς τοὺς γονεῖς τοῦ βαπτισθέντος· || ὁ ἀνταλλάξας τοὺς γαμηλίους στεφάνους, ὁ παράνυμφος· || φιλικὴ προσηγορία συνήθως πρὸς ἀγνώστους: «καλὴ μέρα, κουμπάρε», «δὲ μοῦ λές, κουμπάρε, ποῦθε πάει ὁ δρόμος γιὰ τὸ χωριό;» (ἐνετ. καὶ ἰταλ. compare).

κουμπασιέρα (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων τὸ κυτίον τῶν μαθηματικῶν ἐργαλείων, δι' ὧν λύονται γραφικῶς καὶ ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ χάρτου τὰ προβλήματα τῆς ἀκτοπλοΐας (*Κοτσοβίλλη Γ.*, «Περὶ ἐξαρτισμῶν τῶν πλοίων» σελ. 124, Σῦρος 1894). Σ. Ε. Λ.

κουμπάσο (τὸ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν γλώσσης, σημαίνων γενικῶς τὴν κλίμακα τοῦ χάρτου. Οὕτω «μεγάλου κουμπάσου» χάρτης εἶναι ὁ ἐν ᾧ τὸ μίλλιον ἀντιστοιχεῖ πρὸς μέγα εὐθύγραμμον μῆκος, δηλαδὴ ὁ παρέχων περισσοτέρας λεπτομερείας ὑποτυπώσεως· «μικροῦ κουμπάσου» δὲ ἐκεῖνος ἐφ' οὗ τὸ μίλλιον παρίσταται διὰ μικροῦ μήκους, ὡς λ. χ. εἰς τοὺς γενικοὺς χάρτας. Σ. Ε. Λ.

Κοῦμπε *[Γεωγρ.]*. Προάστειον τοῦ Καΐρου. Εἰς τὴν μεταξὺ τούτου καὶ τῆς πρὸς Β. Ματαρίας (Ἡλιουπόλεως) πεδιάδα ὁ Κλέμπερ, ἐπὶ κεφαλῆς 10 χιλ. Γάλλων, ἐνίκησεν τῷ 1800 60 χιλιάδας Αἰγυπτίων καὶ Τούρκων. Γ. Λ. Α.

Κουμπὲ-ἀλτὶ (= τὸ κάτω τοῦ θόλου). Θολωτὸν περίπτερον τῶν παλαιῶν σουλτανικῶν ἀνακτόρων, εἰς τὸ Σαράϊ-μπουρνοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου συνήρχοντο τὰ συμβούλια τοῦ στέμματος. Ν. Μ.

Κούμπελικ (Kubelik), *Γιάν*. Τσέχος βιολιστής, γεννηθεὶς τῷ 1880. Νεώτατος ἤρχισε τὰ καλλιτεχνικὰ του ταξίδια ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικήν. Ἔγραψε τρία κοντσέρτα διὰ βιολίον καὶ διεκρίθη ὡς ἐξαίρετος δεξιοτέχνης. Γ. Σ.

Κούμπενσκογκ ***Ὄζερο*** *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Βολογκντά. Ἔχει ἔκτασιν 370 τ. χλμ. Ἐξ αὐτῆς πηγάζουν οἱ ποταμοὶ Προζόβιτσα, Οὐφτιούγκα, Ἔλμα καὶ Σουλόνα. Εἶναι ἰχθυοβριθής. Σ. Κ. Π.

Κούμπερι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Προστοβίτσης τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 246. Χ. Δ.

Κούμπερλαντ (Cumberland)· βλ. λ. *Κώμπερλαντ*.

Κουμπερτὲν (Couberten), *βαρῶνος Πέτρος ντὲ* —. Γόνος ἀρχαιοτάτης γαλλικῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας τὸ γενεαλογικὸν δένδρον ἀνατρέχει μέχρι τοῦ 1477, ἐγεννήθη τῷ 1862. Ἀφοῦ διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, κατιδὼν ὅμως τὴν ἀνάγκην τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς γαλλικῆς ἐκπαιδευτικῆς ὀργανώσεως, προετίμησε νὰ στραφῇ πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ ἐνέκυψε δι' ἐπιτοπίου μελέτης εἰς τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ κρατοῦντα παιδαγωγικὰ συστήματα, πρὸς πληρεστέραν δὲ μόρφωσιν γνώμης ἐπεσκέφθη καὶ πανεπιστήμια τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν του ἐξέθεσεν εἰς διάφορα συγγράμματά του («Ἡ ἀγωγὴ ἐν Ἀγγλίᾳ» (1888), «Ἡ ἀγγλικὴ ἀγωγὴ ἐν Γαλλίᾳ (1889), «Τὰ πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ πανεπιστήμια» (1890), «Ἔρευνα 21 ἐτῶν», «Ἡ ἀγωγὴ τῶν ἐφήβων κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα»), εἰς τὰ ὁποῖα ὑποστήριζε τὴν ἀνάγκην τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς σχολικῆς ἐκπαιδεύσεως διὰ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς αὐτὰ ἐπαρκοῦς σωματικῆς ἀσκήσεως καὶ παιδιῶν, ἀποσκοπῶν δι' αὐτῆς ὄχι μόνον εἰς τὴν σωματικὴν ὑγείαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἠθικὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀγωγῆς ταύτης. Συγχρόνως ἐνέκυψε καὶ εἰς τὴν μελέτην τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ ἐξ αὐτῆς συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς ἀναβιώσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Τὴν ἰδέαν του ταύτην ἀνέπτυξε τὸ πρῶτον εἰς ὁμιλίαν του γενομένην ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ τῆς παλαιᾶς Σορβόνης τῷ 1892, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς πέμπτης ἐπετείου τῆς ἱδρύσεως τῆς «Ἑνώσεως τῶν Γαλλικῶν Ἀθλητικῶν Σωματείων». Κατὰ δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπέτυχεν ἀπόφασιν τῆς ἑνώσεως περὶ συγκλήσεως διεθνοῦς συνεδρίου διὰ τὴν μελέτην καὶ τὴν διάδοσιν τῶν ἀρχῶν τοῦ φιλαθλητισμοῦ, τὸ ὁποῖον καὶ διωργανώθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1894 καὶ εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ ὁποίου περιελαμβάνετο καὶ θέμα εἰδικὸν περὶ τῆς δυνατότητος τῆς ἀνασυστάσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Τὸ συνέδριον ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντεπροσωπεύθη καὶ ἡ Ἑλλὰς διὰ τοῦ Δ. Βικέλα, ἀπεδέχθη τὴν ἀνασύστασιν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ὡς διεθνῶν καὶ ἀπεφάσισε νὰ τελεσθῶσιν οἱ πρῶτοι τῷ 1896 ἐν Ἀθήναις. Προέβη δὲ καὶ εἰς ἐκλογὴν διεθνοῦς ἐπιτροπῆς, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ ὀργάνωσις αὐτῶν, καὶ τῆς ὁποίας πρόεδρος ὡρίσθη ὁ Δ Βικέλας καὶ γεν. γραμματεὺς ὁ ντὲ Κουμπερτέν, ὅστις τῷ 1894 κατῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἵνα κατατοπισθῇ εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς τελέσεως τῶν ἀγώνων. Ἐπικουρούμενος ἀπὸ τὸν τότε διάδοχον Κωνσταντῖνον, ὁ ὁποῖος, πολὺ πρὸ τῆς συγκλήσεως τοῦ συνεδρίου τῶν Παρισίων, εἶχε προσχωρήσει εἰς τὴν ἰδέαν τῆς τελέσεως τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, κατώρθωσε νὰ ὑπερπηδήσῃ τὰς δυσχερείας, αἵτινες παρουσιάζοντο, καὶ νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τὸ μέγα ἔργον διὰ τῆς συστάσεως ἐπιτροπῆς τῶν ἀγώνων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ διαδόχου. Τῷ 1900 ἐτελέσθησαν ἐν Παρισίοις ἀγῶνες τῆς Β' Ὀλυμπιάδος. Συνεχίζων ὁ ντὲ Κουμπερτὲν τὰς μελέτας του, ἐδημοσίευσε καὶ τὰ ἑξῆς συγγράμματά του: «Ἡ ἐξέλιξις ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν τρίτην δημοκρατίαν» (1896), «Ἀναμνήσεις τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος» (1897), «Σημειώσεις περὶ τῆς δημοσίας ἀγωγῆς», «Διεθνὴς ἱστορία». Καὶ βραδύτερον: «Ἡ ὠφέλιμος γυμναστική» (1912), «Δοκίμιον ἀθλητικῆς ψυχολογίας» (1913), «Ἐπιτομὴ τῆς διεθνοῦς ἱστορίας», «Σελίδες τῆς συγχρόνου ἱστορίας» καὶ «Μαθήματα παιδαγωγικῆς ἀθλητικῆς» (1923).

Πέτρος ντὲ Κουμπερτέν.

Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς Β' Ὀλυμπιάδος τὸ συνελθὸν Διεθνὲς Συνέδριον μετὰ τῶν ἄλλων ληφθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀποφάσεων ὥρισε τὸν Ἅγιον Λουδοβῖκον τῆς Ἀμερικῆς ὡς πόλιν τελέσεως τῆς Γ' Διεθνοῦς Ὀλυμπιάδος καί, τροποποιήσαν τὴν ἀρχικήν του ἀπόφασιν περὶ ἀναθέσεως τῆς προεδρίας αὐτῆς εἰς τὸν ἀντιπρόσωπον τῆς χώρας, ὅπου θὰ ἐτελεῖτο αὕτη, ἀνέθηκεν αὐτὴν εἰς τὸν ντὲ Κουμπερτέν, ἀποδίδον τὴν πρὸς αὐτὸν ὀφειλομένην τιμήν. Ἡ δὲ «Ἐπιτροπὴ τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων τῆς Ἑλλάδος» εἰς ἔνδειξιν τῆς ὀφειλομένης πρὸς αὐτὸν τιμῆς, ἀπεφάσισε κατὰ τὴν συνεδρίασιν αὐτῆς τῆς 10ης Ὀκτωβρίου 1919 νὰ ἀνεγερθῇ ἐν Ὀλυμπίᾳ στήλη ἀναμνηστικὴ τοῦ ὀλυμπιακοῦ ἔργου του, τῆς ὁποίας τὰ ἀποκαλυπτήρια ἐτελέσθησαν ἐν μεγάλῃ ἐπισημότητι, παρόντος καὶ τοῦ τιμωμένου, τὴν 17ην Ἀπριλίου 1927. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ εἷς τῶν ἐπισήμων θώκων τοῦ Σταδίου τῆς 9ης κερκίδος διετέθη πρὸς τιμὴν τοῦ ντὲ Κουμπερτέν, ἀναγραφέντος ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματός του, τὸ ὁποῖον καὶ ὁ δῆμος Ἀθηναίων ἔδωκεν εἰς μίαν τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως Ἀθηνῶν. Μ. ΜΙΝΔΛΕΡ

κουμπὲς (ὁ)· ὁ θόλος, ὁ τροῦλλος.

Κουμπὲς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βραχονησὶς τῆς βορείας ἐσχατιᾶς τῆς Ἀντιπάρου (πλάτ. 37° 03' 45" Β., μῆκ. 25° 06' 10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos islands), χρησιμώτατον γνώρισμα διὰ τὸν διάπλουν τοῦ πόρου τῶν «Δεκατεσσάρων ποδῶν». Ὀνομάζεται καὶ *Τοῦρλος*. Σ. Ε. Λ.

Κουμπεσίνσκι *[Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Κασπίας θαλάσσης. Σ. Κ. Π.

κουμπὶ (τό)· δημοτ., ἀντὶ *κομβίον* (βλ. λ.)· παροιμ. «αὐτὰ εἶναι τὰ κουμπιὰ τῆς Ἀλέξαινας» ὡς χαρακτηριστικὸν πάσης δυσχερείας κατὰ τὴν πρόοδον ἐργασίας τινός, ἀγνώστου ἀρχῆς καὶ ἑρμηνείας· ἀντὶ τοῦ *κουμπὶ* λέγεται καὶ *κουπί*.

Κουμπὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Νησὶς τῶν Θεσσαλικῶν Σποράδων, μεσαία ἐν τῇ συστάδι τῶν Πρασονησίων (πλάτ. 39° 20' 00" Β., μῆκ. 24° 07' 50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Scopelos Group) μεταξὺ Πελαγονησίου καὶ Γιούρων. —2) Ἀκρωτήριον χερσονησίζον τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Λήμνου (cape Coumbi, πλάτ. 39° 47' 20" Β., μῆκ. 25° 14' 10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1659: Lemnos island), ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κολπίζοντα λιμένα τοῦ Μούδρου. Ἔχει φάρον ἰσχυρὸν (βλ. λ. *Κόμπι*). Σ. Ε. Λ.

Κουμπιλυγκάν. Μογγολικὴ ὀνομασία τῶν «ἀναγεννωμένων λάμα», οἱ ὁποῖοι καὶ «ζῶντες Βοῦδαι» καλοῦνται. Εἶναι περίπου 150—200 καὶ ἐπανέρχονται εἰς τὴν ζωὴν τρία ἢ τέσσαρα ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου των. Τοιοῦτοι εἶναι περίπου ὅλοι οἱ ἡγούμενοι τῶν μεγάλων βουδικῶν μοναστηρίων, μέγιστος δὲ πάντων θεωρεῖται ὁ *Δαλάϊ-Λάμας*. Θ. Τ.

κουμπιλὼ (τὸ) *[Μεταλλευτ.]*. Φρεατοειδὴς κάμινος ἀνατήξεως χυτοσιδήρου, χρησιμεύουσα εἰς τὰ χυτήρια πρὸς τῆξιν καὶ ἀπόχυσιν αὐτοῦ εἰς τύπους. Θ. Χ.

Κούμπινσκάγια *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς Ὑπερκαυκασίας. Ἔχει ἔκτασιν 7.470 τετρ. χλμ. Σ. Κ. Π.

Κουμπλάϊ ***Χάν***. Αὐτοκράτωρ τῆς Κίνας καὶ ἱδρυτὴς τῆς μογγολικῆς δυναστείας αὐτῆς (1216—1294), ὁ διασημότερος τῶν διαδόχων τοῦ Δζίγκις-Χάν. Νέος ἔτι, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν τελευταίαν ἐκστρατείαν αὐτοῦ (1226—1227), καθ' ἣν κατέκτησε τὴν βόρειον Κίναν. Ἡ νότιος ὅμως, παραμείνασα ὑπὸ τὴν ἰθαγενῆ δυναστείαν τῶν Σούγκ, κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Κουμπλάϊ τῷ 1235, ὄντος ὑπασπιστοῦ τοῦ ἀδελφοῦ του Μαγκοῦ. Ἀποθανόντος τούτου (1259), ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Κουμπλάϊ, ὅστις ἐγκατέστησε τῷ 1264 τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν πόλιν Γιενκίγκ, τὸ σημερινὸν Πεκῖνον, τὴν ὁποίαν καὶ ἐτείχισεν. Ἡ σήμερον λεγομένη «Ταταρικὴ πόλις» τοῦ Πεκίνου εἶναι ἡ πόλις τοῦ Κουμπλάϊ. Ἐπροστάτευσε τὴν κινεζικὴν λογοτεχνίαν καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ ὑπεστήριξε τὴν κατασκευὴν μεγάλων ἀστρονομικῶν ἐργαλείων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται σήμερον ἐν Βερολίνῳ. Ἀνήγαγε πολλοὺς Κινέζους εἰς τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα καὶ μετεκάλεσεν Εὐρωπαίους ἱερεῖς πρὸς ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ, διὰ τῶν ὁποίων, ὅπως ἀναφέρει ὁ Μᾶρκος Πόλο, ὅστις παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του, ὁ καθολικισμὸς ἐξέτεινεν ἀρκετὰ τὴν ἐπιρροήν του ἐν Κίνᾳ. Ἐλθὼν ὅμως εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς καθολικοὺς ἱεραποστολικούς, ἐδέχθη καὶ ἐπέβαλε τὸν βουδισμὸν ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους του. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας του ἐπεράτωσε τὴν κατάκτησιν τῆς Κίνας καὶ διεξήγαγεν ἐπανειλημμένας ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ἰαπωνίας, τῆς Ἰάβας, τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Μαδαγασκάρης. Θ. Τ.

Κουμπλέσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 140. Χ. Δ.

Κουμποθέκρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μαχίστου (Μπαράκου) τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 221. Χ. Δ.

κουμπότρυπα (ἡ)· δημ., ἡ τρύπα εἰς τὴν ὁποίαν ἐμπλέκεται τὸ κουμπί, κομβιοδόχη: «ἀνοίγω —, πλέκω κουμπότρυπες» || μεταφ. ἐπὶ τὸ χυδαιότερον. τραῦμα διὰ μαχαίρας: «τοῦ ἄνοιξε μιὰ κουμπότρυπα 'ς τὸ στῆθος».

Κούμπου *[Γεωγρ.]*. Πρωτομαλαϊκὴ φυλὴ τῆς Ἀνατολικῆς Σουμάτρας. Οἱ Κούμπου ζῶσιν ἐντὸς δασῶν, εἰς καλύβας ἐκ κλάδων καὶ φύλλων, ἢ εἰς ὑπογείους στοάς. Ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ τὸ ἐμπόριον αἵματος δρακόντων καὶ ἐλαστικοῦ κόμμεως. Ὡς μοναδικὸν ὅπλον ἔχουσι τὸ ἀκόντιον, εἶναι δὲ εἰς ἄκρον δεισιδαίμονες, πιστεύοντες εἰς μαγείας καὶ πνεύματα. Θ. Τ.

κουμπουλιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *προύμνη ἡ ἐμβολιαζομένη*. Ὁ καρπὸς *κούμπουλο*.

κουμποῦρι (τό), ἢ **κουμποῦρα** (ἡ). Βραχύκαννον πολεμικὸν ὅπλον, λεγόμενον καὶ *πιστόλι*. Μέχρι πρὸ ἑβδομήκοντα ἐτῶν, ὅτε ἀπεδίδετο μεγάλη σημασία εἰς τὴν διακοσμητικὴν τῶν ὅπλων, κουμπούρια κατεσκευάζοντο εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Βαλκανικῆς, ἰδίᾳ εἰς Ἰωάννινα, Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἀλβανίας, ἔχοντα «κοντάκια» θαυμασίως ἐπεξειργασμένα καὶ φέροντα ἀργυροποίκιλτον ἢ χρυσοποίκιλτον διακόσμησιν. Ἐπίσης περίτεχνος ἦτο καὶ ἡ κατασκευὴ τῆς κάννης αὐτῶν. Κ. Φ.

κουμπουριὰ (ἡ)· δημοτ., ἐκπυρσοκρότησις κουμπουρίου, πυροβολισμὸς διὰ μικροῦ πυροβόλου ὅπλου· || τραυματισμὸς διὰ κουμπουρίου: «ἔφαγε μιὰ κουμπουριὰ 'ς τὸ στῆθος».

Κουμπουριανὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 415. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Μέζιλον* καὶ *Σπιρέλλον*. Χ. Δ.

Digitized by Google

Κουμπουριανίτικος *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἀχελῴου κατὰ τὰ Θεσσαλικὰ Ἄγραφα, καλούμενος οὕτως ἐκ τοῦ χωρίου Κουμπουριανά, παρ' ὃ διέρχεται. Πηγάζει ἀπὸ τῆς θέσεως Λιβάδια (ἄνωθεν τοῦ χωρίου Κρανιά), καλούμενος κατ' ἀρχὰς *Πετριλιώτικος*. Ῥέει κατὰ ἑλικοειδῆ γραμμήν, μὲ ἐπικρατοῦσαν ΒΔ. διεύθυνσιν καὶ δέχεται ἐκ δεξιῶν τὸν ἐκ τοῦ χωρίου Κνισόβου κατερχόμενον Πλατανιᾶν. Διερχόμενος κατωτέρω διὰ βαθείας χαράδρας παρὰ τὸ χωρίον Λιάσκοβον, συμβάλλει εἰς τὸν Ἀχελῷον βορειότερον τῆς γεφύρας τοῦ Κόρακα. Ι. Σ. Σ.

Κούμπουρν *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Συνεπτυγμένη ὀνομασία τῆς ἄκρας *Κοὺμ μπουρνοῦ* τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου, παραφθαρεῖσα εἰς τὴν ἐπικρατήσασαν *Κίνμπουρν*. Σ. Ε. Λ.

Κούμπουρνα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Λιμνοθάλασσα (πλάτ. 37°24′ Β., μῆκ. 23°22′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra, Spezzia, Dhokos) τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Ἀργολίδος (Ἑρμιονίδος), ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Θερμήσι καὶ μεταξὺ τοῦ μετοχίου τῆς μονῆς τῆς Ὕδρας, τῆς Σαμπάριζας καὶ τοῦ **Πέπλι**. Σ. Ε. Λ.

Κοὺμ-μπουρνοῦ(=ἀμμώδης ἄκρα)*[Παρ. Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία ἀκρωτηρίων: —1) Ἀκρωτήριον τῆς Κριμαίας (βλ. λ. *Κίνμπουρν*). —2) Ἀκρωτήριον τῆς Κῶ (πλάτ. 36°55′00″ Β, μῆκ. 27°18′2/8 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1898: Kos, Niseros and Piskopi islands), ἡ βορεία τῆς νήσου ἐσχατιά, ἀφορίζουσα, μετὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Χουσσεΐν (ἀρχ. *Τερμέριον Μυνδίων*), τῆς χερσονήσου τῆς Ἁλικαρνασσοῦ τὸν διέκπλουν τῆς Κῶ, ἧς εἶναι τὸ νότιον κέρας, ἔχον φάρον. Εἶναι ἡ τῶν ἀρχαίων «τῆς Κῴας ἄκρα *Σκανδαρία*, διέχουσα τῆς ἠπείρου σταδίους τετταράκοντα» (*Στραβ.* ΙΔ, 657). —3) Ἡ βορεία τῆς Ῥόδου ἐσχατιά, ἡ ἄλλως λεγομένη *Πούντα Μολίνο* καὶ *Ζωνάρι* (βλ. λ.). —4) Ἀκρωτήριον τῆς Προποντίδος, νοτία ἐσχατιὰ (πλάτ. 40°31′ Β, μῆκ. 27°36′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2242: Sea of Marmara, Pasha liman group) τῆς νήσου Ἀφησιὰ (Ἀραπλάρ). Σ. Ε. Λ.

κουμπραΐτης(ὁ)(Cumbrait)*[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἠφαιστειογενές. Ἀποτελεῖται ἀπὸ φαινοκρυστάλλους ἐξ ἀνορθίτου καὶ ἀπὸ θεμελιώδη μᾶζαν ἐκ λαβραδορίτου, ἐνστατίτου, αὐγίτου καὶ πλουσίας ὑαλώδους ὕλης. Ἀπαντᾷ ὑπὸ μορφὴν φλεβῶν εἰς τὴν νῆσον Clyde (Great Cumbran). Γ. Β.

Κοῦμπρε (Cumbre) *[Γεωγρ.]*. Αὐχὴν τῶν Χιλιανῶν Ἄνδεων καὶ ὁμώνυμος διάβασις, κειμένη μεταξὺ τῶν νοτιοαμερικανικῶν δημοκρατιῶν τῆς Χιλῆς καὶ τῆς Ἀργεντινῆς. Κεῖται μεταξὺ τῆς κοιλάδος τῆς Μενδόχας καὶ τῆς τοῦ Ἀκονθάχουα, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ τὸ Βαλπαραΐζον εἰς Μενδόχαν (ὕψος 3.220 μ). καὶ ἑνούσης τὴν πρωτεύουσαν τῆς Χιλῆς Σαντιάγον μετὰ τοῦ Μπουένος-Ἄϊρες. Ἡ Κοῦμπρε ἀπὸ τοῦ 1910 διασχίζεται ὑπὸ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς διὰ διπλῆς σήραγγος, ἐχούσης τῆς μὲν μιᾶς μῆκος 5.000 μ., τῆς δὲ ἑτέρας 3.730. Διὰ τῆς γραμμῆς ταύτης συντομεύεται κατὰ 8 ὁλοκλήρους ἡμέρας ἡ συγκοινωνία τοῦ τμήματος τούτου τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ἡ διάβασις διὰ τοὺς πεζοὺς εἶναι κατορθωτὴ ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου μέχρι τέλους Ἀπριλίου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1904 ὑπάρχει καὶ καταφύγιον διὰ τοὺς ταξιδιώτας. Τὰ στενὰ τῆς Κοῦμπρε εἶναι γνωστὰ ἐπίσης καὶ διὰ τὴν μέσῳ αὐτῶν διάβασιν τῶν Ἄνδεων ὑπὸ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ στρατοῦ, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σὰν-Μαρτὲν τῷ 1817. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτῆς καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς μεταξὺ τῆς Χιλῆς καὶ Ἀργεντινῆς μεθορίου ἔχει ἀνεγερθῆ τὸ ἄγαλμα τοῦ Χριστοῦ, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐπιτευχθείσης μεταξὺ τῶν δύο ὁμόρων κρατῶν εἰρήνης. Μ. Ν. Δ.

κούμπωμα (τό)· *κόμβωμα* (βλ. λ.)· ἡ διὰ κομβίου ἢ κομβίων σύναψις.

κουμπώνω· δημοτ., συνδέω, συνάπτω διὰ κομβίου, κομβώνω: «*κουμπώνω τὸ παλτό μου, — τὰ παπούτσιά μου*» || παθ. *κουμπώνομαι* ὡς μέσ., κουμπώνω τὸ ἔνδυμά μου: «*κουμπώσου, γιατὶ κάμνει κρύο*».

κουμπωτήρι (τό). Ἐργαλεῖον, ἀποτελούμενον ἐκ λαβῆς καὶ φέρον ἄγκιστρον, ἐκ σιδήρου συνήθως, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου κουμβώνονται τὰ κομβία ὑποδημάτων καὶ χειροκτίων. Κουμπωτήρια, ἐκτὸς τῶν κοινῶν, ἐκ σιδήρου, ὑπάρχουν καὶ πολυτελῆ, μὲ λαβὰς ἐκ μαρμάρου, ἐλεφαντοστοῦ κλπ. καὶ μὲ ἄγκιστρον ἐξ ἀργύρου. Τὰ κουμπωτήρια διὰ τὰ ὑποδήματα ἐσχάτως περιέπεσαν σχεδὸν εἰς ἀχρηστίαν λόγῳ τῆς ἐπικρατήσεως ὑποδημάτων μὲ κορδόνια. Τινά, ὑπὸ τῶν κυριῶν διὰ τὰ χειρόκτια χρησιμοποιούμενα, εἶναι μικρὰ καὶ πολυτελέστατα, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀναδιπλοῦνται ἢ ἀποτελοῦν μέρος κονδυλομαχαίρου. Δ. Σ. Δ.

Κουμράλ, *Ἀμπντάλ*. Τοῦρκος δερβίσης τῆς ἐποχῆς τοῦ πρώτου σουλτάνου Ὀσμάν, προφητεύσας, κατόπιν ὀνείρου, τὴν ἐπέκτασιν τῆς Τουρκίας εἰς Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν. Εἰς ἀμοιβὴν ὁ Ὀσμὰν ἐδώρησεν εἰς αὐτὸν σπάθην, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπολέμησεν ἐπὶ μακρὸν παρὰ τὸ πλευρόν του. Ἀπεσύρθη κατόπιν εἰς μονήν, κτισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ὀσμὰν χάριν αὐτοῦ παρὰ τὸ στενὸν τοῦ Ἐρμενὶ ἐν τῇ Φρυγίᾳ. Εἰς τὴν μονὴν (τεκκὲ) ταύτην ἐφυλάσσετο τὸ ξίφος καὶ τὸ κύπελλον τοῦ Ὀσμάν. Ν. Μ.

Κούμτα (Coumpta ἢ Koumpta) *[Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις τῶν βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καρνατίκ, τῆς προεδρείας τῆς Βομβάης. Κάτ. 10.300. Εἰς τὰς περὶ τὴν πόλιν ἐκτάσεις καλλιεργεῖται εὐδοκίμως ἡ ὄρυζα, βάμβαξ, σιτηρά, πέπερι κλπ. Χ. Κ.

Κουμτζᾶδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῷ νομῷ Ἄρτης, δίωρον ἀπέχον αὐτῆς, μετονομασθὲν νῦν *Ἀμμότοπος*. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 919. Δυτικῶς τοῦ χωρίου σῴζονται ἀρχαῖα ἐρείπια ἀγνώστου πόλεως καὶ λείψανα φρουρίου. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Χ. Ι. Σ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἡ στενωπὸς τῶν *Κουμτζάδων*, διήκουσα ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ ἔχουσα μῆκος περὶ τὰ 8 χιλιόμετρα, εἶναι ὑψίστης σημασίας διὰ πάσας τὰς ἐκ πεδιάδος Ἄρτης πρὸς Ἰωάννινα ἐπιχειρήσεις ἢ καὶ ἀντιστρόφως, ἅτε ἀποτελοῦσα ὑποχρεωτικὴν διάβασιν παντὸς ἐπιχειροῦντος διὰ τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Ἄρτης.

Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1897, τουρκικὸν στράτευμα τῆς 2ας τουρκικῆς μεραρχίας προὐχώρησε τὴν 17ην Ἀπριλίου ἐκ χάνι Καρβασαρᾶ (κειμένου ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἰωαννίνων πρὸς Ἄρταν ὁδοῦ καὶ περὶ τὰ 10 χιλιόμετρα βορείως τῶν Κουμτζάδων), ἵνα ἀπωθήσῃ πρὸς Ἄρταν τὸ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῶν Κουμτζάδων στράτευμα τῆς 1ης ἑλληνικῆς ταξιαρχίας. Τὸ τουρκικὸν τοῦτο στράτευμα ἔφθασε πρὸ τῶν Κουμτζάδων τὴν 21ην ὥραν τῆς 17ης Ἀπριλίου, ὁπότε, μετὰ μικρόν τινα ἀγῶνα, τὸ αὐτόθι ἑλληνικὸν στράτευμα ἔφυγε πρὸς Ἄρταν, ἀπολέσαν μάλιστα κατὰ τὴν φυγήν του ἓν πυροβόλον, μολονότι τουρκικὴ καταδίωξις δὲν ἐξετελέσθη.

Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1912, τμῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ Ἠπείρου προὐχώρησε πρὸς τὴν ὁδὸν Ἄρτης—Ἰωαννίνων, ἵνα ἀπωθήσῃ τοὺς κατέχοντας τὴν νοτίαν ἔξοδον τῆς στενωποῦ Κουμτζάδων Τούρκους καὶ ἐκτελοῦντας ἐν αὐτῇ ἄμυναν τῆς στενωποῦ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν. Τὴν 7ην Ὀκτωβρίου ἐπετεύχθη ἡ ἀπώθησις αὐτη, ἀλλά, κατόπιν τουρκικῆς ἀντεπιθέσεως κατὰ τὴν νύκτα τῆς 7 πρὸς τὴν 8 Ὀκτωβρίου, ἀπωθήθη τὸ ἑλληνικὸν στράτευμα πρὸς νότον. Τὸ ἑλληνικὸν ὅμως τοῦτο στράτευμα ἀνέλαβεν ἐκ νέου τὴν ἐπίθεσιν καί, μετὰ πείσμονας ἀγῶνας, διεξαχθέντας τὰς 9ην καὶ 10ην Ὀκτωβρίου, κατώρθωσε τὴν πρωΐαν τῆς 11ης Ὀκτωβρίου νὰ γίνῃ κύριον ἁπάσης τῆς διαβάσεως τῶν Κουμτζάδων. Ν. Θ. Κ.

Κουμτζένσκι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ἐπισημοτέρα τῶν διωρύγων τῶν μεταγουσῶν, διὰ τοῦ δέλτα τοῦ Δόν, ἀπὸ Ταϊγανίου εἰς Ροστόβ. Σ. Ε. Λ.

Κουμτζουγκὰς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀγκυροβόλιον τῆς Ν. ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, ἐν τῇ κολπώσει τῆς Σαμψοῦντος (ἀρχ. Ἀμισοῦ), εἰς πλάτ. 41°28′ 3/4 Β, μῆκ. 36°09′ 1/8 Ἀν., *χάρτ. ἀγγλ.* 2237: Kerempeh to cape Yasùn) μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Κιζὶλ Ἰρμὰκ (ἀρχ. Ἅλυς) καὶ Γιεσὶλ-Ἰρμὰκ (ἀρχ. Ἶρις), εὐαναγνώριστον ἀπὸ τῶν περὶ αὐτὸ ὑψηκαρήνων λευκῶν. Κατ' αὐτά, διῶρυξ ἐπικοινωνοῦσα τὴν ἐκεῖ λίμνην Ἀκ-Γκιὸλ πρὸς τὴν θάλασσαν. Εἶναι τὸ *Κωνώπειον* (βλ. λ.) τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ

Κουμύκοι (οἱ). Λαὸς τουρκοταταρικὸς ἐν Καυκασίᾳ, ζῶν ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου Κουμὺκ ἐν τῷ βορείῳ Δαγεστάν, τῷ νοτίῳ Τερὲκ καὶ ταῖς περὶ τὴν Κασπίαν κειμέναις χώραις. Ὑποτίθεται ὅτι εἶναι οἱ *Καμοὶ* καὶ *Καμάκοι* τοῦ Πτολεμαίου. Διάφοροι ἐρευνηταὶ ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ Κουμύκοι εἶναι ἀπόγονοι τῶν Χαζάρων, ἀποικίσαντες τὰ μέρη ταῦτα κατὰ τὸν Η′ αἰῶνα. Οἱ Ρῶσοι ἔκτισαν φρούρια ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ τῷ 1559. Οἱ κάτοικοι, ὑψηλοὶ καὶ ὡραῖοι, ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν καὶ ἁλιείαν. Λ. Α.

Κοὺν (Kuhn), ***Ἀδαλβέρτος***. Ἔγκριτος Γερμανὸς γλωσσολόγος καὶ μυθολόγος (1812—1881). Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ καὶ κατόπιν ἐδίδαξεν ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς Κολωνίας. Ἡ ἐπιστημονικὴ δρᾶσίς του ὑπῆρξε γόνιμος καὶ εὐρεῖα. Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ γνωστοῦ ἔργου του «Zur ältesten Geschichte der indogermanischen Völker» (1845), ἐκδοθέντος ἐπηυξημένου τῷ 1850 εἰς τὰ «Indog. Studien» τοῦ Weber, ἵδρυσε (1851) μετὰ τοῦ Aufrecht τὸ γλωσσολογικὸν περιοδικὸν «Zeitschrif für vergleichende Sprachforschung», τὸ ὁποῖον κατόπιν ἐξέδιδε μόνος, τῷ δὲ 1856, μετὰ τοῦ ἐπιφανοῦς Schleicher, τὸ περιοδικὸν «Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung». Ἀμφότερα τὰ περιοδικὰ ταῦτα ἡνώθησαν τῷ 1875 εἰς τὸ ἐγκριτότατον ἐπιστημονικὸν ὄργανον τῆς ἰαπετικῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας «Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen», τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸν συντομώτερον τίτλον «Περιοδικὸν τοῦ Κοὺν» («Kuhn's Zeitschrift» καὶ βραχυγραφικῶς ΚΖ). Μετὰ τοῦ περιοδικοῦ τούτου συνεκδίδεται ἀπὸ τοῦ 1907 καὶ τὸ ὡσαύτως ἔγκριτον περιοδικὸν «Bezzenberger's Beiträge», κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν A. Bezzenberger, E. Kuhn καὶ W. Schulze, νῦν δὲ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ W. Schulze. Ὁ Ἀ. Κοὺν δὲν περιώρισε τὴν ἐπιστημονικὴν δρᾶσίν του μόνον εἰς τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν, ἀλλ' ἐπεξέτεινεν αὐτὴν καὶ εἰς τὴν μυθολογίαν. Τὴν δημιουργικὴν ἐν ταύτῃ ἐργασίαν του μαρτυρεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀνεδείχθη ἱδρυτὴς τῆς *συγκριτικῆς* μυθολογίας (Vergleichende Mythologie), τὸ δὲ ἔργον του «Die Herabkunft des Feuers und des Göttertranks» (1859) θεωρεῖται ὑπόδειγμα συγκριτικῆς μυθολογικῆς ἐρεύνης. Εἰδικῶς εἰς τὴν γερμανικὴν μυθολογίαν ἀναφέρονται αἱ ἔρευναί του: «Märkische Sagen und Märchen» (1843), «Norddeutsche Sagen, Märchen und Gebräuche» (1848, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Schwarz*), καὶ «Sagen, Gebräuche und Märchen aus Westfalien» (I—II, 1859).

—**Κοὺν** (Cuhn), ***Ἐρνέστος***. Γερμανὸς γλωσσοδίφης καὶ ἰνδολόγος (1846—1920), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Μετὰ τὰς ἐν Βερολίνῳ καὶ Τυβίγγῃ ἐπιστημονικὰς σπουδάς του, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς σανσκριτικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Halle, τῆς Λειψίας καὶ τῆς Ἀϊδελβέργης, τῷ δὲ 1877 ἐν τῷ τοῦ Μονάχου. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Beiträge zur Paligrammatik» (1871) καὶ «Über Herkunft und Sprache der transgangetischen Völker» (1883). Γ. Π. Α.

—**Κοὺν** (Kühn), ***Φραγκῖσκος***· βλ. *Κὺν* Φραγκῖσκος.

—**Κοὺν** (Kun), ***Μπέλα***. Οὖγγρος κομμουνιστὴς πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1886 παρὰ τὸ Γκυαίρ, ἐκ μικροαστικῆς ἰουδαϊκῆς οἰκογενείας. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Κολοσβάρ, ἀλλὰ συντόμως ἐγκατέλειψε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου, ἐστράφη πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἀνεμείχθη ἐνεργῶς εἰς τὸ σοσιαλιστικὸν κόμμα. Κατηγορηθεὶς ἐξ ἀφορμῆς καταχρήσεως σημειωθείσης εἰς ἐργατικὴν συνεργατικήν, περιέπεσεν εἰς δυσμένειαν καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ ἐπί τινα καιρὸν τῆς δημοσίας ζωῆς. Τότε μετέβη εἰς Βουδαπέστην καὶ μετ' ὀλίγον ἐπέτυχε κατωτέραν θέσιν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς σοσιαλιστικῆς καθημερινῆς ἐφημερίδος «Nepszava». Κηρυχθέντος μετ' ὀλίγον τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐπεστρατεύθη καὶ ἐτοποθετήθη ὑποδιοικητὴς τμήματος ἐπιμελητείας εἰς τὸ μέτωπον τῆς Γαλικίας. Συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Ρώσων, εὑρέθη ἐν Ρωσίᾳ κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως, συνετάχθη ἀμέσως μὲ τοὺς μπολσεβίκους καὶ ἐγένετο κῆρυξ τῶν ἰδεῶν των μεταξὺ τῶν Οὔγγρων αἰχμαλώτων. Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν ἐσχεδίασε τὴν εἰς Οὐγγαρίαν ἐπάνοδόν του μὲ σκοπὸν νὰ κηρύξῃ τὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν. Ἦτο ἀπὸ μακροῦ γνώριμος τοῦ Λένιν, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν συνεπάθει. Ἐνεργείαις τούτου ἔλαβε πλαστὸν διαβατήριον καὶ μετημφιεσμένος εἰς ἰατρὸν τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ κατώρθωσε νὰ διέλθῃ τὰ σύνορα, συνοδευόμενος ὑπό τινων συντρόφων του ἐν τῇ ἐξορίᾳ. Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κινήματός του συνετέλεσεν ἡ τότε κρίσιμος κατάστασις τῆς Οὐγγαρίας, ἡ ἀπειρία αὐτοκυβερνήσεως, ἡ δυσαρέσκεια τῶν ἀποστρατευομένων στρατιωτῶν μὴ εὑρισκόντων ἐργασίαν κλπ. Ἡ παράνομος καὶ ἐπαναστατικὴ ἐφημερὶς τοῦ Κοὺν «Vörös Ujsag» (Ἐρυθρὰ Νέα), τὴν ὁποίαν ἐξέδωκεν ἀμέσως μετὰ τὴν εἰς Βουδαπέστην ἐπιστροφήν του, εὗρε προθύμους καὶ ἀφθόνους ἀναγνώστας μεταξὺ ὅλων τῶν ὁπωσδήποτε δυσηρεστημένων ἐκ τῆς κυβερνήσεως Καρολΰϊ. Ὁ Κοὺν ἦλθεν ἐπανηλειμμένως εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν ἀστυνομίαν καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς καταλήψεως τῆς ἐξουσίας συνελήφθη, ἐφυλακίσθη καὶ ὑπέστη σοβαρὰς κακώσεις. Ἦτο ἀκόμη κλινήρης εἰς τὰς φυλακάς, ὅτε ἡ κυβέρνησις Καρολΰϊ, εἰς ἔνδειξιν διαμαρτυρίας κατὰ τῶν δυσβαστάκτων ὅρων τῶν νικητριῶν δυνάμεων, ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐξουσίαν εἰς χεῖρας τῶν μπολσεβίκων.

Μπέλα Κούν.

Τὸ πρόγραμμα τοῦ Κοὺν ἦτο ἄμεσος ἐξοπλισμὸς τῶν ἐργατῶν καὶ ἀναγκαστικὴ μεταβίβασις πάσης βιομηχανικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ ἐγγείου ἰδιοκτησίας εἰς χεῖρας τοῦ προλεταριάτου. Κατ' ἀρχὰς συνειργάσθη μετὰ τῶν σοσιαλδημοκρατῶν, ὅτε ὅμως ἐκήρυξε τὴν ἐθνικοποίησιν ὅλων τῶν

Digitized by Google

τραπεζῶν, ὅλων τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων τῶν ἀπασχολουσῶν ὑπὲρ τοὺς 20 ἐργάτας, ὅλων τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων τῶν ὑπερβαινόντων τὰ 1.000 ἄκρ καὶ ὅλων τῶν κατοικιῶν ὅπου διέμενον ἐργάται, ἐπῆλθεν ἡ ῥῆξις. Ἐν συνεχείᾳ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματός του κατεσχέθησαν ὅλα τὰ εἴδη ἐνδύσεως πλὴν τῶν ἀπαραιτήτων (π.χ. 2 ἐνδυμασιῶν, 2 ζευγῶν ὑποδημάτων, κλπ.), κατηργήθησαν οἱ ὑπηρέται καὶ τὰ λουτρὰ ὅλων τῶν οἰκιῶν, καὶ οἱ ἱερεῖς, οἱ ἐργοδόται, οἱ φρενοπαθεῖς καὶ οἱ ἐγκληματίαι ἐστερήθησαν τοῦ δικαιώματος τῆς ψήφου. Ἀπηγορεύθη ἡ σύναψις ἐξωτερικοῦ δανείου πέραν τῶν 10.000 κορωνῶν. Ἀλλ' αἱ περισσότεραι τῶν μεταρρυθμίσεων αὐτῶν ἀπέτυχον. Εἰς τὴν πρακτικὴν οἱ πρώην ἰδιοκτῆται τῶν κτημάτων καὶ τῶν ἐργοστασίων παρέμειναν ὡς διευθυνταί των καὶ ἐκ τῆς θέσεώς των ταύτης παρενέβαλλον πολλὰ προσκόμματα εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἐργασίαν. Αἱ μεταρρυθμίσεις προσέκρουσαν ἐπίσης εἰς τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, δυσηρεστημένου διότι τὰ μεγάλα ἀγροκτήματα δὲν διενεμήθησαν ἀλλ' ἐθνικοποιήθησαν. Τούτου ἕνεκα οἱ ἀγρόται, ὑποκινούμενοι ὑπὸ τῶν κληρικῶν, ἀπέκλεισαν τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ὑπέφεραν ἐκ σιτοδείας.

Διὰ τῆς ὀργανώσεως ἰσχυροῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ ὁ Κοὺν μετὰ τοῦ Μπαὶμ κατώρθωσε νὰ κατατροπώσῃ τὰ καταλαβόντα τὴν Σλοβακίαν τσεχικὰ στρατεύματα. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐπενέβησαν τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα, καὶ ὁ ρουμανικὸς στρατός, εἰσελθὼν εἰς Βουδαπέστην, κατέστειλε τὸ κίνημα. Ὁ Κοὺν ἠναγκάσθη τὴν 1 Αὐγούστου νὰ φύγῃ εἰς Βιέννην, ὅπου συνελήφθη καὶ ἐνεκλείσθη εἰς ἄσυλον φρενοβλαβῶν. Μετ' ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν δολοφονίας του, διὰ δηλητηριασμένων πασχαλινῶν ᾠῶν, ἔλαβε τὴν ἄδειαν μεταβάσεως εἰς Ρωσίαν, ἀνταλλαγεὶς μὲ Αὐστριακοὺς αἰχμαλώτους. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Κοὺν ἦτο μία τῶν περισσότερον ἀναιμάκτων ἐπαναστάσεων. Μόνον κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας ἐθεώρησεν ὁ Κοὺν ἀναγκαίαν τὴν ἄσκησιν ἐρυθρᾶς τρομοκρατίας. Τὴν καταστολὴν ὅμως τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὴν ἄνοδον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ναυάρχου Χόρτυ ἐπηκολούθησεν ὁμαδικὴ ἐκτέλεσις τῶν ὁπωσδήποτε ἀναμειχθέντων εἰς τὸ κίνημα.

Κατὰ τὴν ἔκφρασιν Ἄγγλου δημοσιογράφου, εὑρεθέντος εἰς Βουδαπέστην κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ὁ Κοὺν ἦτο ὁ μᾶλλον ἐνδεδειγμένος ἐκ τῶν Οὔγγρων κομμουνιστῶν ν' ἀναλάβῃ τὴν ἡγεσίαν, ὡς κατέχων συγχρόνως τὴν ἱκανότητα τοῦ διοικεῖν καὶ τὴν ἔξαλλον πίστιν ἀποστόλου. Ὁ ἰδεαλισμός του αὐτὸς καὶ ἡ ἀκλόνητος πίστις του πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ μπολσεβικισμοῦ τοῦ ἔδιδον τὴν ὑπεροχήν. Ἦτο σκληρὸς καὶ βίαιος μόνον ὅταν τὸ ἐθεώρει χρήσιμον διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἰδεῶν του. Μολοντοῦτο ἦτο αὐθόρμητος καὶ ἀπιστεύτως ἀφελής, μὲ ἐξαιρετικῶς περιωρισμένην γνῶσιν τῶν ἀνθρώπων. Ἀντιθέτως, ὑπὸ τῶν κομμουνιστῶν κατεκρίθη διὰ τὸν ἰδεαλισμόν του, τὴν διστακτικότητά του καὶ τὴν ἄκαιρον ἐπιείκειαν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε πρὸς τοὺς ταξικοὺς ἀντιπάλους κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας. Ἐγκατασταθεὶς εἰς Ρωσίαν ἀνέλαβε τὸ Γραφεῖον Προπαγάνδας τῆς Γ' Διεθνοῦς, τὸ ὁποῖον καὶ διευθύνει ἔκτοτε. Μεταβὰς τῷ 1929 κρυφίως εἰς Βιέννην, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη, μολονότι δ' ἐζητεῖτο παρὰ τῆς οὐγγρικῆς κυβερνήσεως ἡ ἔκδοσίς του, ἀπεστάλη πάλιν εἰς Ρωσίαν. Θ. Τ

κοῦνα (ἡ) *[Βυζαντ.]*. Ἐν τῷ βυζαντινῷ στρατῷ ἐλέγετο «κατὰ κοῦναν τάξις» ἡ κατὰ μικρὰ καὶ διεσπαρμένα τμήματα προέλασις πεζῶν ἢ ἱππέων πρὸς ἐκτέλεσιν ἐνεδρῶν ἢ πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ ἐδάφους. Ν. ΚΛΣ

Κουναβᾶδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βελονάδων τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 207. Χ. Δ.

κουνάβι (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς *ἰκτίδος* (βλ. λ.).

Κουνάβοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ ἔχει σπουδαίαν σταφιδοπαραγωγήν, σιτηρὰ καὶ ἐλαιῶνας, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 780. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Ζαγοριάνοι*, *Καταλαγάρι* καὶ *Κῶμες* καὶ ἔχει κατ. (1928) 1.270. Χ. Δ.

κουναβόσκυλο (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται οὕτω κοινῶς ὁ κύων, ὅστις εἶναι ἐξησκημένος εἰδικῶς διὰ τὸ κυνήγιον τῶν ἰκτίδων (κοιν. *κουναβιῶν*).

Κουνάδης, ***Ἀνδρόνικος***. Ἕλλην λόγιος ἐκ Πατρῶν, ἀκμάσας τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐν Βενετίᾳ, ὅπου διετήρει τυπογραφεῖον, τύποις τοῦ ὁποίου ἐξεδόθησαν τὰ ἔργα: «Παρακλητικὴ» (1522), «Θησέως καὶ Αἰμιλίας γάμοι» (1529), «Διδακτικοὶ λόγοι» (1543), «Ἄνθος χαρίτων» (1546), «Τριῴδιον» (1565), «Ἄνθος τοῦ Καρτάνου» (1566) κ. ἄ. —Π.

Κουνάδου *μονὴ [Γεωγρ.]* βλ. *Πάρος*.

Κουνανὶ (Counani) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς καὶ διαμέρισμα τῆς βραζιλιανῆς Γουϊάνας. Ὁ ποταμὸς πηγάζει ἐκ τῶν ὀρέων Τουμοὺκ-Οὐμὰκ καὶ διερχόμενος διὰ τῆς μικρᾶς πόλεως Κουνανὶ χύνεται εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Τὸ διαμέρισμα, ὀνομασθὲν οὕτως ἐκ τοῦ ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος διαρρέει τὸν νότιον αὐτοῦ τμῆμα, ἐκτείνεται πρὸς Ν. τοῦ ποταμοῦ Ὀϋαπὸκ μεταξὺ τῶν ὀρέων Τουμοὺκ-Οὐμὰκ καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Εἶναι ἀραιότατα κατῳκημένον, μὲ κυριωτέρους συνοικισμοὺς τὸ Κουνανὶ καὶ τὸ Κασιποὺρ. Ἔχει πλούσια κοιτάσματα χρυσοῦ, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐπὶ μακρὸν ὑπῆρξε τὸ μῆλον τῆς ἔριδος μεταξὺ Γαλλίας καὶ Πορτογαλίας καὶ κατόπιν τῆς Βραζιλίας καὶ παρεχωρήθη τῷ 1900 εἰς τὴν Βραζιλίαν, κατόπιν διαιτητικῆς ἀποφάσεως τῆς Ἑλβετίας. Μ. Δ. Β.

Κούναξα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία τῆς ἀρχαίας Βαβυλωνίας, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Εὐφράτου καὶ Τίγρητος, πρὸς Β καὶ εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου ὡρῶν (500 ἀρχ. σταδίων) τῆς Βαβυλῶνος, περιώνυμος καταστᾶσα διὰ τὴν παρ' αὐτὴν συναφθεῖσαν μάχην κατὰ τὸ 401 π. Χ. μεταξὺ τῶν δύο υἱῶν τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Δαρείου τοῦ Β', Ἀρταξέρξου τοῦ Μνήμονος καὶ Κύρου τοῦ νεωτέρου (*Ξεν.* Κύρου Ἀνάβ. Ι, 8—10).

—**Κουνάξων** *μάχη [Ἱστορ.]*. Ἡ μάχη αὕτη συνήφθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 401 π.Χ. Ἡ ὑπὸ τὸν Κῦρον στρατιά, συγκεντρωθεῖσα, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ βασιλέως ἀδελφοῦ του, ἐν Ἰωνίᾳ, ὅπου οὗτος ἦτο κάρανος, ἀπετελεῖτο ἐξ 100 000 Περσῶν καὶ 12 900 Ἑλλήνων μισθοφόρων ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην Κλέαρχον καὶ ἄλλους ἀρχηγοὺς (Ἀρίστιππον τὸν Θετταλόν, Πρόξενον τὸν Βοιώτιον, Σοφαίνετον τὸν Στυμφάλιον, Σκειράτην τὸν Ἀχαιόν, Ξενίαν τὸν Ἀρκάδα κ.λ.), ἡ δὲ τοῦ Ἀρταξέρξου ἐξ 900.000 μὲν κατὰ τὸν Ξενοφῶντα (Κύρου Ἀνάβ. Ι. 7, 12), ἐκ 400 000 δὲ κατὰ τὸν Ἔφορον (*Πλουτ.* β. Ἀρτ. 13), ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Τισσαφέρνη, Γωβρύαν, Ἀρβάκην καὶ Ἀβροκόμαν, ὅστις ὅμως δὲν μετέσχε τῆς μάχης μετὰ τῆς στρατιᾶς του. Ἡ στρατιὰ τοῦ Κύρου, ἐκκινήσασα ἐκ Σάρδεων τῆς Λυδίας κατὰ τὴν ἄνοιξιν, ἐν ἀγνοίᾳ κατ' ἀρχὰς τῶν στρατιωτῶν ὅτι ἐπήρχοντο κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως, δὲν εὗρον ἀξίαν λόγου ἀντίστασιν οὔτε εἰς τὰς στενοπορίας τοῦ Ταύρου, οὔτε κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ, οὔτε κατὰ τὸ καλούμενον Μηδίας τεῖχος· διὰ τοῦτο κατὰ τὰς πρὸ τῆς μάχης ἡμέρας καὶ ἄφροντις ἦτο καὶ ἐν χαλαρᾷ πειθαρχίᾳ διετέλει, φρονοῦσα ὅτι ὁ Ἀρταξέρξης δὲν εἶχε τὸ θάρρος ν' ἀντιταχθῇ κατ' αὐτῆς. Ἕνεκα τούτου καὶ ἐθορυβήθη, ὅτε ἐπληροφορήθη ὅτι ἐπήρχετο κατ' αὐτῆς ἡ στρατιὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἐν συγχύσει ἔλαβε τὴν παράταξίν της μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Κῦρον τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος καὶ τὸν Κλέαρχον τοῦ δεξιοῦ. Ἕνεκα τοῦ μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἀρταξέρξου, τὸ δεξιὸν κέρας τῆς τοῦ Κύρου ἦτο ἀντιμέτωπον τοῦ κέντρου τῆς ἀντιπάλου στρατιᾶς καὶ κατ' ἀκολουθίαν διέτρεχε τὸν κίνδυνον τῆς ὑπερφαλαγγίσεως. Ὁ φόβος δὲ οὗτος ὑπῆρξε καὶ ἡ αἰτία νὰ λάβῃ ἡ μάχη τὴν φάσιν ἐκείνην, ἥτις ἔδωκε τὴν νίκην εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ Ἀρταξέρξου. Ἀφοῦ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης ἐδόθη εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ Κύρου τὸ σύνθημα «Ζεὺς Σωτὴρ καὶ Νίκη», μετὰ ταῦτα, προβλέπων ὁ Κῦρος ὅτι μόνον ἐκ τῆς διασπάσεως τοῦ κέντρου τῆς ἀντιπάλου στρατιᾶς, εἰς τὸ ὁποῖον παρετάσσετο πάντοτε ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ περὶ αὐτὸν φρουρά, ἔμελλε νὰ κριθῇ ἡ μάχη, παρήγγειλεν εἰς τὸν Κλέαρχον νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ κέντρου τῆς ἐχθρικῆς στρατιᾶς· οὗτος ὅμως, μὴ σταθμήσας καλῶς τὴν διαταγὴν καὶ φοβηθεὶς μὴ κυκλωθῇ ὑπὸ τῶν πολεμίων τὸ κέρας τοῦ ὁποίου ἡγεῖτο, ἐξώρμησε κατὰ τοῦ ἀντιπαρατεταγμένου κέρατος τῶν πολεμίων, τὸ ὁποῖον καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγήν. Ἀλλ' ἡ νίκη αὕτη, μετὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μάλιστα ἀλόγιστον δίωξιν τῶν Περσῶν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἀπεμακρύνθη πολὺ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὁ Κλέαρχος μετὰ τῆς στρατιᾶς του, οὐδεμίαν ἔσχε σημασίαν διὰ τὴν τελικὴν νίκην, ὡς ὀρθῶς εἶχε προΐδει ὁ Κῦρος. Τοὐναντίον μάλιστα ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ ἀρχίσῃ ἡ κύκλωσις τῆς στρατιᾶς τοῦ Κύρου, ὅστις τότε, μὴ φειδόμενος τῆς ζωῆς του, παρὰ τὰς παρακλήσεις τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν, ὥρμησε μετὰ τῶν 600 ἱππέων του ἐναντίον τοῦ κέντρου τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως, τὴν ὁποίαν καὶ διέσπασεν. Ἐνῷ ὅμως οἱ ἱππεῖς του κατεδίωκον τοὺς τραπέντας εἰς φυγὴν ἀντιπάλους ἱππεῖς, ὁ Κῦρος εὑρέθη ἀντιμέτωπος τοῦ ἀδελφοῦ του, κατὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἔρριψε τὸ ἀκόντιόν του τραυματίσας αὐτὸν ἐλαφρῶς εἰς τὸ στῆθος. Ἀλλ' ἐνῷ ἠκόντιζεν οὗτος τὸν Ἀρταξέρξην, ἐτραυματίσθη θανασίμως ὑπὸ τὸν ὀφθαλμὸν καὶ πεσὼν ἀπὸ τοῦ ἵππου του ἀπέθανε. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου, ἡ μὲν ἀσιατικὴ στρατιὰ αὐτοῦ διεσπάρη, οἱ δὲ Ἕλληνες, νικηταὶ καθ' ἑαυτούς, ἀφοῦ ἀπερρίφθη ὑπὸ τοῦ φίλου τοῦ Κύρου Ἀριαίου ἡ πρότασίς των ν' ἀνακηρύξωσιν αὐτὸν ἀρχηγὸν τῆς στρατιᾶς καὶ νὰ ἀναβιβάσωσιν αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον τῶν Ἀχαιμενιδῶν μετὰ τὴν συντριβὴν τῆς στρατιᾶς τοῦ Ἀρταξέρξου, ἐσυνθηκολόγησαν πρὸς τοὺς Πέρσας· ἀλλ' ἐκεῖνοι δι' ἀπάτης ἐφόνευσαν τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἑλλήνων. Μὴ ἀπελπισθέντες καὶ τότε ἀκόμη οὗτοι, ἐξέλεξαν νέους ἀρχηγούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο Χειρίσοφος ὁ Λακεδαιμόνιος καὶ ὁ πολὺς Ξενοφῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων ὁδηγούμενοι ἔφθασαν εἰς τὸν Πόντον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καταδείξαντες τὴν ἀδυναμίαν τοῦ περσικοῦ κράτους καὶ γενόμενοι πρόδρομοι τοῦ Ἀγησιλάου καὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὅστις καὶ διέλυσε τὸ περσικὸν κράτος. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Κούναου (Kuhnau), ***Ἰωάννης***. Γερμανὸς ὀργανοκρούστης καὶ συνθέτης (1660—1722), κάντωρ τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ τῆς Λειψίας, ἄμεσος προκάτοχος τοῦ Ἰω. Σεβ Μπὰχ ἐν τῇ θέσει ταύτῃ. Ἀρχικῶς ὑψίφωνος εἴς τι παρεκκλήσιον τῆς Δρέσδης, ἔνθα καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα τῆς μουσικῆς μαθήματα, ἀργότερον κάντωρ ἐν Ζίτταου, καὶ ἀπὸ τοῦ 1701 ἐν Λειψίᾳ, ὑπῆρξεν ἐξαίρετος μουσικὸς καὶ φιλόλογος, παρακολουθήσας ἐπ' ἀρκετὸν τὰς παραδόσεις τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λειψίας. Ἡ τέχνη τοῦ Κούναου διαφαίνεται εἰς τὰς καντάτας. Εἰς τὴν ἔκφρασίν του εἶναι λιτὸς καὶ ἁπλοῦς, ἀποφεύγει τὰς ἐκπλήξεις καὶ τὰς τραχύτητας καὶ ἐννοεῖ νὰ παραμένῃ πάντοτε φυσικὸς καὶ προσιτὸς εἰς τὸ πολὺ κοινόν. Αἱ περισωθεῖσαι συνθέσεις του καὶ ἀσκήσεις εἶναι αἱ ἑξῆς: «Neue Klavierübung», «Frische Klavierfrüchte oder sieben Sonaten von guter Invention», «Musikalische Vorstellungen einiger biblischen Historien in Sechs Sonaten» καντάται («Erschrickt mein Herz», «Denn du wirst meine Seele», «Gott ist mein König» κτλ.). Ἔργα θεωρητικὰ καὶ συγγράμματα: «Jura circa musicos ecclesiasticos» (1688), «Der Musikalische Quacksalber» (1700), «Tractatus de tetrachordo» (ἐν χειρογράφῳ) κτλ. Γ. Σ.

Κούναρ (Kunar) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς καὶ κοιλὰς τοῦ Ἀφγανιστὰν ἐπὶ τῶν βορειοδυτικῶν συνόρων τῶν βρεττανικῶν Ἰνδιῶν. Ἡ κοιλὰς Κούναρ ἀποτελεῖ τὸ νότιον τμῆμα τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ ποταμοῦ, ἐξικνούμενον ἀπὸ τῶν Ἰνδοκούχων ὀρέων μέχρι τοῦ ποταμοῦ Καβούλ, παρὰ τὴν Ζαλαλαμπάδ. Πρὸς Δ. αὐτῆς ὑψοῦνται τὰ ὄρη Καφιριστὰν, καλούμενα Καομοὺντ, ὕψους 4.256 μ., ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζει καὶ ὁ κυριώτερος παραπόταμος τοῦ Κούναρ ὁ *Πετσντάρα*. Μ. Ν. Δ.

Κούνας, ***Γεώργιος***, ὁ καὶ ***Μπούμπουλας***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Βαλτεσινίκου. Τῷ 1825 καταδιώξας τὸν Χασὰν βέην, τὸν ἐπιλεγόμενον Μπεόπουλον, ἀνεψιὸν τοῦ Ἰμπραὴμ πασᾶ, τὸν ᾐχμαλώτισε παρὰ τὸ Λάστα. Ἐνῷ ὅμως διεπραγματεύετο τὴν ἀνταλλαγήν του πρὸς διαφόρους Ἕλληνας αἰχμαλώτους, δὲν ἠδυνήθη νὰ προλάβῃ τὸν ἀγωνιστὴν Γιαννακόπουλον, ὅστις ἐξ ὑπερβολῆς ζήλου ἐφόνευσε τὸν Μπεόπουλον. Ὁ Κούνας διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας διὰ τὴν γενναιότητά του, ἦτο δὲ ἐξαιρετικῶς ταχύπους. Γ. Δ. Κ.

Κοὺνγκ (Kong). Κινέζος πρίγκιψ καὶ πολιτικὸς (βλ. λ. *Κόνγκ*).

Κοὺνγκουρ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀ. Ρωσίας, ἐν τῷ κυβερνείῳ τοῦ Πὲρμ καὶ 50 μίλ. ΝΑ. τῆς πόλεως, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Πὲρμ - Αἰκατερινουποὺργ καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σύλβα. Κάτ. 20.528. Αἱ κύριαι βιομηχανίαι τῆς πόλεως εἶναι ἡ βυρσοδεψία, ἡ ὑποδηματοποιία καὶ ἡ κατασκευὴ μηχανημάτων καὶ ἀτμομηχανῶν. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται αἱ τεράστιαι φυσικαὶ κοιλότητες γύψου τῆς Λεδινάγια Γκόρα. Λ. Α.

κουνδμαννία (ἡ) (Kundmannia) *[Βοτ.]*, Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον ἀνεπτυγμένας πόας, ἐνιαυσίους, ἀπαντώσας εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

κουνδουράγον (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ ἀναρριχωμένου θάμνου *μαρσδενία*.

Κούνδουρος. Ὄνομα οἰκογενείας ἐκ Σφακίων Κρήτης. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἠρίθμει τριάκοντα δύο ὁπλοφόρους, οἵτινες ἐπολέμησαν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν. Ἐκ τούτων ἀναφέρεται ὁ *Σήφης Κούνδουρος Ἀφορέζης*, κανονιοβολῶν τὸν τουρκικὸν στρατὸν μαχόμενον εἰς τὸ Φραγκοκάστελλον (1828), καὶ ὁ *Μανοῦσος Κούνδουρος*, πληρεξούσιος καὶ κατόπιν ἔπαρχος Σφακίων.

Κλάδος τῆς οἰκογενείας Κουνδούρων μετεφυτεύθη εἰς τὰς ἀνατολικὰς τῆς Κρήτης ἐπαρχίας· ἐκ τούτων παλαιότερον μὲν διεκρίθη ὁ *Κανάκις Κούνδουρος*, πεσὼν ἐν Σητείᾳ, κατόπιν ὁ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878 ὁπλαρχηγὸς ἐν Ἱεραπέτρᾳ *Κωνσταντῖνος Κούνδουρος* καὶ οἱ νεώτεροι *Ἰωσὴφ Κούνδουρος*, βασιλικὸς ἐπίτροπος στρατοδικείου, βουλευτὴς καὶ ὑπουργὸς (βλ. κατωτ.), καὶ ὁ ἐξάδελφός του *Ροῦσος Κούνδουρος*, βουλευτὴς Λασιθίου (1926—1928).

Digitized by Google

Ἐκ τῶν ἐκ Σφακίων νεωτέρων Κουνδούρων οἱ σπουδαιότεροι: *Ροῦσος*. Ἐγεννήθη εἰς Χώραν Σφακίων τῷ 1823. Μικρὸς ἔμεινεν ὀρφανὸς πατρὸς καὶ μητρός· ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ὡς ὁπλαρχηγὸς καὶ πληρεξούσιος, μετ' αὐτὴν δ' ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ ὡς τοιοῦτος γενικὸς διοικητικὸς σύμβουλος μέχρι τοῦ 1878, ὅτε παραιτηθεὶς μετέσχε τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἔτους ἐκείνου. Μετ' αὐτὴν δὲ ἀνεμείχθη πάλιν εἰς τὴν πολιτικήν, ἐκλεγεὶς γενικὸς διοικητικὸς σύμβουλος. Κατὰ τὸ κίνημα τῆς μεταπολιτεύσεως ἐβοήθησε τὰ σχέδια τοῦ υἱοῦ του, μετασχὼν καὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀπέθανεν ἐν Χανίοις τῷ 1907.

Μανοῦσος. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐγεννήθη εἰς Χώραν Σφακίων τῷ 1860 Μετὰ τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου. Ὡς φοιτητὴς διωρίσθη πρωτοδίκης ἐν Βάμῳ καὶ ὡς τοιοῦτος ἔλαβε δίπλωμα τῷ 1891. Διωργάνωσε τὸ κίνημα τῆς μεταπολιτεύσεως, ἐπαναστατήσας μὲ πρόγραμμα τὴν πλήρη τῆς νήσου αὐτονομίαν, ἔχων ἀντιθέτους καὶ τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ πολλοὺς τῶν κατοίκων (1895—1898). Μετά τινας καταστροφὰς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπεφασίσθη ἡ αὐτονομία καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἐπαναστάσεως ἐπετεύχθη. Μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρώτων πέντε του ὑπουργῶν, σύμβουλος τῶν Ἐσωτερικῶν (1899—1902) καὶ κατόπιν τῶν Οἰκονομικῶν (1904—1907). Διετέλεσε διοικητικὸς ἐπίτροπος (1910—1911) καὶ μέλος τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως (1912), ἥτις παρέδωκε τὴν Κρήτην εἰς τὸν πρῶτον Ἕλληνα γενικὸν διοικητήν. Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς νήσου μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἐξελέγη ὡς ἀντιβενιζελικὸς εἰς τὴν βουλὴν τῆς 6 Δεκεμβρίου 1915 καὶ ὡς βουλευτὴς ἠθέλησε ν' ἀντιταχθῇ εἰς τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης (1916). Ἡ κυβέρνησις Τριανταφυλλάκου τοῦ ἀνέθεσε τὴν γενικὴν διοίκησιν Κρήτης (Σεπτέμβριος 1922), ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἐπακολουθησάσης ἐπαναστάσεως τοῦ 1922 δὲν παρέμεινεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην εἰμὴ μόνον ἡμέρας. Ἐπὶ κυβερνήσεως Παγκάλου - Εὐταξία ἐγένετο πάλιν ἐπί τι γενικὸς διοικητὴς Κρήτης (θέρος 1926). Ἐξέδωκεν «Ἡμερολόγιον» τῆς ἐπαναστατικῆς του κυρίως δράσεως (Ἀθῆναι 1921). Ν. Β Τ.

— **Κούνδουρος, *Ἰωσήφ***. Δικηγόρος καὶ πολιτευτής, γεννηθεὶς ἐν Ἁγίῳ Νικολάῳ Κρήτης τῷ 1886 Μετὰ τὸ πέρας τῶν πανεπιστημιακῶν του σπουδῶν ἐδικηγόρησεν ἐν Κρήτῃ μέχρι τοῦ 1916, ὅτε τῷ ἀνετέθη ἡ ὀργάνωσις τῆς στρατιωτικῆς δικαιοσύνης ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἀπὸ τοῦ 1917—1920 διετέλεσε βασιλικὸς ἐπίτροπος. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1920 παραιτηθεὶς ἐπολιτεύθη, ἀντιπροσωπεύσας ἐπανειλημμένως ἔκτοτε τὴν ἐπαρχίαν του ἐν τῷ κοινοβουλίῳ. Διετέλεσεν ὑπουργὸς τῆς Ἐννόμου τάξεως ἐπὶ τῆς πρώτης δημοκρατικῆς κυβερνήσεως (1924) καὶ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐπὶ δικτατωρίας Παγκάλου (1925). —Ω.

Κούνδουρος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Δ. ἀκτῆς τῆς νήσου Κέω (πλάτ. 37°34'00'' Β., μῆκ. 24°17'20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1857: Gulf of Athens and Zea island). Σ. Ε. Λ.

Κοῦνε (Kuchne), ***Βιλλύ***. Γερμανὸς φυσιολόγος ἐξ Ἁϊδελβέργης, γεννηθεὶς τῷ 1837. Ἐσπούδασεν ἐν Γοτίγγῃ, Ἰένῃ, Βερολίνῳ, Παρισίοις, Βιέννῃ. Τῷ 1856 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῷ 1862 τῆς ἰατρικῆς. Διετέλεσε βοηθὸς τοῦ παθολογικοῦ ἰνστιτούτου τοῦ Βερολίνου (1861). Τῷ 1868 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας ἐν Ἄμστερνταμ, τῷ δὲ 1871 καθηγητὴς τοῦ αὐτοῦ μαθήματος ἐν Ἁϊδελβέργῃ καὶ διευθυντὴς τοῦ φυσιολογικοῦ ἰνστιτούτου. Ἐργασίαι: «Μυολογικαὶ ἔρευναι» (Λειψία 1860), «Ἔρευνα ἐπὶ τοῦ πρωτοπλάσματος καὶ τῆς συσταλτικότητος αὐτοῦ» (1864), «Σύγγραμμα φυσιολογικῆς χημείας» (1866—1868). Συνειργάσθη μετὰ τοῦ A. Fick καὶ E. Hering εἰς τὸ σύγγραμμα τῆς «Φυσιολογίας» Hermann ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τῆς φυσιολογίας τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὁράσεως (1879). Ἐδημοσίευσε πλείστας ἐργασίας εἰς ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ ἐξέδωκε τετράτομον ἔργον «Ἐρευνῶν τοῦ φυσιολογικοῦ ἰνστιτούτου Ἁϊδελβέργης» (1877—1882). Ο. Ρ.

Κουνελάκης, *Νικόλαος*. Ἕλλην ζωγράφος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐγεννήθη τῷ 1829 ἐν Κρήτῃ καὶ ἀπέθανε τῷ 1869 ἐν Αἰγύπτῳ. Νεώτατος μετέβη εἰς Ρωσίαν καὶ ἐσπούδασε ζωγραφικὴν εἰς τὴν ἐν Πετρουπόλει Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν τεχνῶν, τιμηθεὶς διὰ πρώτου βραβείου. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν, διαμείνας εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις αὐτῆς καὶ ἐκτιμηθεὶς μεγάλως διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν εὐρύτητα τοῦ ταλάντου του. Διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς προσωπογράφος. Ἡ Ἐθνικὴ πινακοθήκη Ἀθηνῶν κατέχει ἕνα πίνακά του. Ἕτερα ἀξιομνημόνευτα ἔργα του εἶναι: «Ἡ ἀνθοπῶλις» καὶ «Ἡ γριὰ μὲ τὸ κουβάρι». Ἡ τέχνη τοῦ Κουνελάκη εἶναι σταθερά, χωρὶς τὰς ἀνησυχίας ἐπικινδύνων ἀναζητήσεων, ἤρεμος, ἁρμονικὴ κατὰ τὸν χρωματισμὸν καὶ ἄκρως προσεκτικὴ εἰς τὰς λεπτομερείας. Ι. Μ. Π.

κουνέλι (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ζῴου *κόνικλος* (βλ. λ.).

Κουνέλλα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀκαρνανίας, ΒΔ. κέρας τοῦ κόλπου τοῦ Ἀστακοῦ. Σ. Ε. Λ.

Κουνέλλι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία νησίων: —1) Δωδεκανησιακοῦ, ἐπιμήκους ἀπὸ Ἀν. πρὸς Δ. καὶ στενομάκρου (πλάτ. 37°25'50'' Β, μῆκ. 27°00'00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1574: Patmos, Lipso and Arki islands), 1 μίλλ. Ν. τοῦ Γαϊδάρου (ἀρχ. Ὑετούσσης). —2) Μία τῶν Ἐχινάδων (πλάτ. 38°21' Β., μῆκ. 21°04' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3496: Scropha to Kamilafka), ἐφ' ἧς (ὑψόμ. 90 ποδ.) ἱδρύθη (1914) φάρος «Ἄγκα» ἐρυθρῶν ἐκλάμψεων 14 μιλλ. Σ. Ε. Λ.

Κούνελλος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Μεσσηνίας (Τριφυλίας), ἀκρώρεια τοῦ βουνοῦ Μορένου (1.250 ποδ.) καὶ νότιον κέρας (πλάτ. 37°09'50'' Β., μῆκ. 21°34'20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: Kastro Tornese to Venetico) τοῦ Κυπαρισσιακοῦ κόλπου. Παλαιότερον ἐλέγετο *Ἀρκαδιά*, φερωνύμως τῇ κωμοπόλει (νῦν Κυπαρισσίᾳ), ἐξ ἧς καὶ ὁ Κυπαρισσιακὸς κόλπος τῆς Ἀρκαδιᾶς ἐκαλεῖτο, κατὰ δὲ τὴν ἀρχαιότητα *Κυπαρίσσιον ἄκρον* καὶ *Πλαταμώδης ἄκρα*. Σ. Ε. Λ.

Κουνένε (Kunene) *[Γεωγρ.]*. Μέγας ποταμὸς τῆς νοτιοδυτικῆς Ἀφρικῆς, καλούμενος ἄλλοτε *Νούρς*. Πηγάζει ἐκ τῆς Β. ὀροσειρᾶς τῆς Βεγγουέλας ἐν τῇ πορτογαλικῇ κτήσει τῆς Ἀνγκόλας καὶ ἀποτελεῖ τὸ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς ἄλλοτε Γερμανικῆς κτήσεως τῆς νοτιοδυτικῆς Ἀφρικῆς ὅριον. Ὁ Κουνένε, ἀφοῦ δεχθῇ τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν Κακουλοβὰρ καὶ Κουλόνγκα, διέρχεται μέσῳ ἀγόνου περιοχῆς καὶ ἀκολούθως δι' ἑτέρας ἑλώδους, διὰ νὰ σχηματίσῃ διαφόρους βραχίονας μὲ κατεύθυνσιν ΝΑ. Ἐκεῖθεν στρέφει ἀποτόμως πρὸς Δ. καὶ κατέρχεται πρὸς τὴν παραλιακὴν πεδιάδα δι' ἀριθμοῦ τινὸς καταρρακτῶν, τῶν ὁποίων ὁ κυριώτερος πίπτει ἐξ ὕψους 33 μέτρων. Παρὰ τὴν θάλασσαν ὁ Κουνένε διέρχεται ἀμμώδη περιοχὴν καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν παρὰ τὸ Φερνάνδο-Ρεάλ. Τὸ συνολικὸν μῆκος τοῦ ροῦ αὐτοῦ ὑπολογίζεται εἰς 1.200 χλμ., μολονότι δὲ ἔχει ἀφθονώτατα ὕδατα, ἐν τούτοις εἴς τινα μόνον μέρη εἶναι πλωτός. Εἰς τὸ στόμιον αὐτοῦ τὰ ὕδατα εἶναι ἐξαιρετικῶς ἀβαθῆ. Μ. Ν. Δ.

κουνενὲς (ὁ)· δημοτ., προσηγορία τοῦ βρέφους ἐπὶ τὸ ἀστειότερον: «κρατεῖ τὸν κουνενὲ 'ς τὰ χέρια»· || μωρός, ἀνόητος ὡς βρέφος, νηπιώδης.

κουνενὸς (ὁ)· (ἰδιωμ. Κρήτ.) ἀγγεῖον πήλινον τῶν βοσκῶν μετὰ μιᾶς λαβῆς ἐπὶ τοῦ ἀνοίγματος· || τὸ εἰδικὸν προζύμι διὰ τὸ ἑπτάζυμον, γινόμενον μὲ ἀλεσμένα ρεβίθια. Ι. Δ. Μ.

Κούνεο, ἢ ***Κόνι*** (Cuneo, γαλλ. Coni) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς καὶ πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Πεδεμοντίῳ. Ὁ *νομὸς* περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν νομῶν Τουρίνου πρὸς Β., Ἀλεξανδρείας καὶ Γενούης πρὸς Α., Πόρτο - Μαουρίτσιο (Ἰμπέρια) πρὸς Ν. καὶ τῶν συνόρων τῆς Γαλλίας πρὸς Δ. Ἔχει ἔκτασιν 7.434 τ. χλμ. καὶ 623.598 κατ. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ εἶναι ποικίλον, περιλαμβάνον τὰς προεκτάσεις τῶν Παραθαλασσίων Ἄλπεων τῆς Γαλλίας καὶ τῶν Ἄλπεων τῆς Λιγυρίας, μὲ ὑψηλοτέρας κορυφὰς τὰ ὄρη Βίζο (3841 μ.), Τιμίμπρα (3032 μ.) καὶ Ἀρτζεντιέρα (3397 μ.). Διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Πάδος, ὁ Στούρα καὶ ὁ Μπορμίντα, οἵτινες σχηματίζουν ὡραίας καὶ εὐφόρους κοιλάδας, ἀποληγούσας εἰς τὴν μεγάλην πεδιάδα τοῦ Πάδου. Τὸ ὑπέδαφος εἶναι πλούσιον εἰς ὀρυκτά, χαλκόν, μόλυβδον, σίδηρον, μάρμαρα κτλ. Εἶναι ἐκ τῶν εὐφορωτέρων νομῶν τῆς Ἰταλίας παράγων σιτηρά, οἴνους, ὀνομαστὰς ὀπώρας, ἔχει ἀκμάζουσαν κτηνοτροφίαν καὶ σημαντικὴν βιομηχανίαν, ἰδίως μετάξης καὶ μελισσοκομίας. Διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας καὶ 263 κοινότητας.

Ἡ *πόλις* εἶναι πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ καὶ ἐπαρχίας καὶ κεῖται ἐπὶ λόφου παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Στούρα καὶ Τζέσσο. Κάτ. 36.500. Συνδέεται διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μὲ τὸ Τουρῖνον, τὴν Γένουαν καὶ τὴν Νίκαιαν. Εἶναι πόλις ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανική, ἔχουσα ἐργοστάσια ὑφασμάτων, ἰδίως μεταξωτῶν καὶ μαλλίνων, κρυστάλλων, ἐπίπλων κτλ. Μεταξὺ τῶν ὡραιοτέρων παλαιῶν κτηρίων της εἶναι ἡ μητρόπολις, ὁ γοτθικὸς ναὸς τῶν φραγκισκανῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ τὸ δημαρχεῖον. Περιεβάλλετο ἄλλοτε ὑπὸ τειχῶν, ὧν σῴζονται ἐρείπια. Ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου τοῦ Δ' καὶ ἀπετέλει ἓν τῶν σημαντικωτέρων φρουρίων, ἕνεκα τῆς στρατηγικῆς θέσεως πρὸς τὴν εἴσοδον τῆς διόδου τῆς Τέντα τῶν Παραθαλασσίων Ἄλπεων. Ἐπολιορκήθη ματαίως ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1691. Τῷ 1741 ἐπολιορκήθη ἐκ νέου ὑπ' αὐτῶν καὶ κατελήφθη τῷ 1744. Ἐκκενωθεῖσα κατόπιν ὑπ' αὐτῶν, ἀνακατελήφθη τῷ 1796. Τῷ 1799 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῷ 1800 ἀνακατελήφθη, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαρέγκο, ὑπὸ τῶν Γάλλων, οἵτινες κατηδάφισαν τὰ φρούριά της. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ναπολεοντείων πολέμων ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἰταλικοῦ βασιλείου τῆς Σαρδηνίας. Μ. Δ. Β.

Κούνεον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ νοτίως τοῦ Ἱεροῦ ἄκρου (νῦν Cabo Sâo Vincent τῆς Πορτογαλίας) τῆς Λουσιτανίας παράλιος, ἀπολήγουσα εἰς ἄκραν (*Στράβ* Γ, 137 κ. ἑξ.). Τὴν παράλιον ταύτην ᾤκουν οἱ ὅμοροι τῶν Κελτῶν *Κύνητες* ἢ *Κυνήσιοι* (*Ἡροδ.* Β, 33. Δ 49). Ταυτότης ἀμφισβητουμένη, πάντως ὅμως πρόκειται περὶ ἀκρωτηρίου ἐγγύτατα τοῦ τοῦ Ἁγίου Βικεντίου, ἴσως δὲ (*Coray*, εἰς «Géographie de Strabon» ἔκδ. 1805, τόμ. I, σελ. 384, 2) περὶ τοῦ Cabo Santa Maria. Γ. Ε. Λ.

Κούνερσντορφ (Kunersdorf) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γερμανίας ἐν Πρωσσίᾳ παρὰ τὸν Ὄδερον ποταμὸν καὶ 6 χιλμ. Α. τῆς Φραγκφούρτης τῆς ἐπὶ τοῦ Ὀδέρου. Παρ' αὐτό, τὴν 12 Αὐγούστου τοῦ 1750, ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας Φρειδερῖκος ὁ Μέγας ἡττήθη παρὰ τῶν ἡνωμένων στρατιῶν τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Αὐστρίας, διοικουμένων ὑπὸ τῶν στρατηγῶν Σολτύκωφ καὶ Λῶντον. Μ. Ν. Δ.

Κοῦνεφ, *Τρύφων*. Βούλγαρος ποιητής, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1886. Τὰ θέματα τῶν πρώτων του ποιημάτων ἤντλει ὁ Κοῦνεφ ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ χωρίου καὶ τοῦ ἀγροῦ καὶ ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Διεκρίνετο διὰ τὸ πηγαῖον τῆς ἐμπνεύσεώς του, τὴν καθαρότητα τῆς γλώσσης καὶ τὴν ἁρμονίαν καὶ μουσικότητα τοῦ στίχου του. Πολλὰ ποιήματά του τῆς ἐποχῆς ταύτης, τῆς συλλογῆς «Pesni», ὡς τὸ «Devoika» «Lge Kalinovo», κατέστησαν λαϊκὰ ἐν Βουλγαρίᾳ. Βραδύτερον ἐστράφη πρὸς τὸν συμβολισμὸν καὶ ἐδημοσίευσε τὴν συλλογὴν «Χρυσάνθεμα», τὰ ποιήματα τῆς ὁποίας ὑστεροῦν κατὰ πολὺ ἐκείνων τῆς πρώτης περιόδου. Τ. Β.

κουνζίτης (ὁ)(Kunzit) *[Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν μεταπυριτικὸν ἅλας, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν μονοκλινῶν πυροξένων. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $LiAlSi_2O_6$. Ὁ κουνζίτης ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ *σποδόχρου* ἢ *τριφανοῦς*, διαφανὴ καὶ ὡραίου ἰώδους ἢ ἐρυθροῦ χρώματος, εἶναι δὲ περιζήτητος πολύτιμος λίθος. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ San Diego τῆς Καλιφορνίας καὶ εἰς τὴν Μαδαγασκάρην. Γ. Β.

κούνημα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κουνῶ* ἢ *κινῶ*: «οἱ ἐλιὲς πέφτουν μὲ τὸ κούνημα», «τὸ κούνημα τοῦ βαποριοῦ, — τοῦ αὐτοκινήτου, — τῆς κούνιας;», «τὸ παιδὶ θέλει κούνημα γιὰ νὰ κοιμηθῇ»· || οἱ ἀκκισμοὶ ἰδίᾳ τῶν γυναικῶν.

κουνήστρα (ἡ)· ἰδιωμ., ἡ κούνια· || μεταφ. ἐπὶ γυναικῶν, ἡ ἀκκιζομένη.

κούνι. Διὰ τῆς λέξεως ταύτης ὠνόμαζον οἱ ἀρχαῖοι σλαυικοὶ λαοὶ τὰ δέρματα τῶν ζῴων, εἶτα δὲ τὰ ἐξ αὐτῶν νομίσματα. Παρὰ τοῖς σλαυορρωσικοῖς λαοῖς ἡ ἀνταλλακτικὴ ἀξία τῶν προϊόντων καθωρίζετο διὰ τῶν δερμάτων· λόγῳ ὅμως τῶν τεχνικῶν δυσχερειῶν, τὰς ὁποίας ἐγέννα τὸ μέγεθος αὐτῶν, ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ μικροτέρων τεμαχίων δέρματος ἰκτίδος ἢ σκιούρου, φερόντων τὴν σφραγῖδα τοῦ κράτους. Τὰ τεμάχια ταῦτα ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπὶ πολύ, διότι ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος δὲν ἐξήρκουν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀνταλλαγῆς. Βραδύτερον ὡρισμένον ἄθροισμα *κούνι* ἀπετέλεσεν ἓν *γκρίβνα*, τὸ ὁποῖον ἰσοῦτο πρὸς ἡμίσειαν λίτραν ἀργύρου. Ἐπειδὴ ὅμως ἔφθασεν ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ κούνι ταῦτα οὐδεμίαν πραγματικὴν ἀξίαν ἀντεπροσώπευον, ἀπεσύρθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τῆς κυκλοφορίας, ἀντικατασταθέντα ὑπὸ μεταλλικῶν νομισμάτων καὶ ἀφήσαντα μόνον τὸ ὄνομά των πρὸς δήλωσιν τοῦ νομίσματος παρὰ ταῖς σλαυικαῖς χώραις. —Π.

Κοῦνι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γεδρωσίας (*Πτολεμ.* ΣΤ, κα, 5) ἀγνώστου ταυτότητος. Σ. Ε. Λ.

κούνια (ἡ)· δημοτ., τὸ λίκνον, ἡ κοιτὶς τοῦ βρέφους: ᾆσμ. «κούνια μου, κούνιε τὸ παιδί, κι' ἂν κλάψῃ δῶσ' του γάλα»· || ἡ κρεμαστὴ κούνια, ἀνεμόκουνια, αἰώρα: ᾆσμ. «κούνια κουνιαρίζομαι, πέφτω καὶ τσακίζομαι»· || ἡ ἄλλως καλουμένη *τραμπάλα* ἢ *παλούκα*.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *αἰώρα*.

— *[Λαογρ.]* Τὸ ἔθιμον τοῦ ἀναρτᾶν *αἰώρας*, καθ' ὡρισμένας ἐποχὰς τοῦ ἔτους, εἶναι πανάρχαιον. Παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἤγετο καὶ ἰδιαιτέρα ἑορτὴ (*αἰώρα* καλουμένη), ὅταν ἤρχιζε νὰ ὡριμάζῃ ἡ σταφυλή, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ νεάνιδες ἐλικνίζοντο ἐπὶ σχοινίνων αἰωρῶν ἢ ἐλίκνιζον πλαγγόνας, ᾄδουσαι καὶ ἰδιαίτερον ᾆσμα, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο *ἀλῆτις* (*Ὑγίν.* Ἀστρ. II, 4). Σκηνὴ τοιαύτη παρίσταται ἐπὶ ὡραιοτάτου ἀττικοῦ σκύφου, εὑρεθέντος τῷ 1846 καὶ ἀποκειμένου νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου. Ὁ ἐστεμμένος Σάτυρος, ὁ ὁποῖος ἱστάμενος ὄπισθεν τῆς κόρης ὠθεῖ τὴν αἰώραν, ὑποδηλοῖ προφανῶς τὴν σχέσιν τῆς ἑορτῆς ταύτης πρὸς τὴν διονυσιακὴν λατρείαν. Κατά τινα ἀρχαίαν παράδοσιν, ὁ Ἴκαρος, ἐπώνυμος ἥρως

Digitized by Google

τοῦ ἀττικοῦ δήμου Ἰκαρία, ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ Διονύσου, τὸν ὁποῖον εἶχε φιλοξενήσει, χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζῃ, τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου καὶ ὅταν ὡρίμασεν ἡ σταφυλὴ ἔδωσεν εἰς τοὺς γείτονάς του νὰ δοκιμάσουν τὸ νέον ποτόν. Αὐτοὶ ὅμως νομίσαντες ἐκ τῶν συμπτωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπαρουσίαζον, ὅτι ἐδηλητηριάσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰκάρου, ἐξωργίσθησαν καὶ ἐν τῇ μανίᾳ των ἐφόνευσαν τὸν Ἴκαρον. Ἡ θυγάτηρ του Ἠριγόνη, ἀφοῦ μετὰ μακρὰν ἀναζήτησιν ἀνεῦρε τὸ πτῶμα τοῦ πατρός της, ἀπηγχονίσθη ἀπό τινος δένδρου ἐκ τῆς ἀπελπισίας. Πρὸς ἐξαγνισμὸν τοῦ ἄγους τούτου, τὸ μαντεῖον διέταξε τὴν τέλεσιν τῆς ἑορτῆς ταύτης. Ἡ Ἠριγόνη, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα (ἀναφερόμενον σταθερῶς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους συναφεῖς καὶ αἰτιολογικοὺς μύθους) ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ *ἔαρ* καὶ *γεννῶ* (=ἡ κατὰ τὸ ἔαρ γεννωμένη, ἡ θυγάτηρ τοῦ ἔαρος), ἐκπροσωπεῖ, κατά τινα ἑρμηνείαν τοῦ μύθου, τὴν ἄμπελον, ἡ δὲ πρὸς τιμήν της ἀγομένη ἑορτὴ ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν διονυσιακῶν καὶ ἀγροτικῶν ἑορτῶν.

Παράστασις αἰώρας ἐπὶ ἀγγείου.

Ἐπίσης παρὰ Λατίνοις τὸ ἔθιμον τῆς αἰωρήσεως (oscillatio) ἦτο σύνηθες καὶ παρουσίαζεν ἀρκετὴν ὁμοιότητα μὲ τὸ παρ' Ἕλλησιν, ἀλλ' εἶναι ἄγνωστον ἂν μετεδόθη ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἰταλίαν. Πλὴν τῆς αἰωρήσεως ἀνθρώπων, τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποίουν οἱ Λατῖνοι καθόλου, κατὰ τὰς διαφόρους ἑορτὰς συνήθιζον ν' ἀναρτοῦν ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ διάφορα ὁμοιώματα, πλαγγόνας, ἀνδρείκελα, κλπ. τὰ ὁποῖα ἐκάλουν oscilla, καὶ τὰ ἄφινον νὰ αἰωρῶνται καὶ νὰ λικνίζωνται ὑπὸ τὴν ριπὴν τοῦ ἀνέμου. Ἡ ἀνάρτησις τῶν ἀνδρεικέλων τούτων ἀπετέλει ἐπεισόδιον τῆς διακοσμήσεως τῶν δένδρων, ἡ ὁποία ἐλάμβανε χώραν κατὰ τὰς διαφόρους βακχικὰς ἑορτάς. Ὅπως παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Λατίνοις αἱ αἰῶραι αὗται εἶχον ἐξαγνιστικὸν χαρακτῆρα. Ἀλλ' ἡ αἰώρησις δὲν εἶχε μόνον θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς οἱανδήποτε στιγμὴν καὶ χάριν παιδιᾶς, ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερον. Τότε, ἐκτὸς τῆς συνήθους αἰώρας (τῆς ἀποτελουμένης ἐξ ἑνὸς σχοινίου, τὰ δύο ἄκρα τοῦ ὁποίου δένονται στερεῶς ἐπὶ ὁριζοντίου κλάδου δένδρου εἴς τινα ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν (0,50—0,80 μ.), ἢ ἐκ δύο σχοινίων προσδενομένων εἰς κλάδον καὶ εἰς βάσιν, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται ὡς ἕδρα) κατεσκεύαζον καὶ ἄλλο εἶδος, ὁμοιάζον μὲ τὴν σήμερον καλουμένην *τραμπάλαν* (ἢ *ξυλογαϊδάραν*), ἐτοποθέτουν δηλαδὴ ἐπὶ στηρίγματος παραμένοντος ἀκινήτου μίαν δοκόν, εἰς τὰ ἄκρα τῆς ὁποίας ἵσταντο ἢ ἐκάθηντο δύο ἄτομα ἀνυψούμενα καὶ καταβιβαζόμενα ἀλληλοδιαδόχως.

Τὴν συνήθειαν τῆς αἰωρήσεως εὑρίσκομεν καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἰνδοῖς. Οἱ Ἰνδοὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν Ντολαγιάτρα, τὴν ὁποίαν ἦγον κατὰ τὰ μέσα Μαρτίου πρὸς τιμὴν τοῦ Κρίσνα-Βισνοῦ, ἐκι-

Παράστασις αἰώρας (τραμπάλας) ἐπὶ ἀγγείου.

νοῦντο καὶ αὐτοὶ εἰς αἰώρας καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ ἐκίνουν τρὶς τῆς ἡμέρας (πρωΐαν, μεσημβρίαν καὶ ἑσπέραν). Ἐπίσης κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Μαχαβράτας, ἡ ὁποία ἤγετο κατὰ τὰς θερινὰς τροπάς, ἀνήρχετο ἐπὶ αἰώρας ὁ ἱερεὺς καὶ ἀπὸ ταύτης ἀπήγγελλε σχετικὸν θρησκευτικὸν ᾆσμα.

Σήμερον τὸ ἔθιμον τῆς αἰώρας εὑρίσκεται ἐν χρήσει παρὰ πλείστοις λαοῖς καὶ διὰ λόγους θρησκευτικοὺς καὶ διὰ λόγους παιδιᾶς. Παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ εἴθισται κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα ἢ τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ κατὰ τὰς Ἀπόκρεω, νὰ ἀναρτῶσιν ἀπὸ τῶν δένδρων ἢ ἀπὸ τῶν δοκῶν τῶν οἰκιῶν σχοινίνας αἰώρας, ἀπὸ τῶν ὁποίων αἰωροῦνται παιδία καὶ κοράσια, ᾄδοντα συγχρόνως διάφορα ᾄσματα. Παρὰ Βουλγάροις κατὰ τὰς αὐτὰς ἑορτὰς νέοι, γέροντες καὶ παιδία λικνίζονται εἰς τὰς αἰώρας καὶ ᾄδουν ἰδιαίτερον ᾆσμα, ἀφηγούμενον τὴν ἁρπαγὴν τῆς Γκροσντάνκας ὑπὸ τοῦ Ἡλίου. Ἐπίσης κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα οἱ Λιθουανοὶ στήνουν αἰώρας, πιστεύοντες ὅτι οὕτω προάγεται ἡ βλάστησις, κατὰ δὲ τὰς θερινὰς τροπὰς ᾄδουν ᾆσμα σχετιζόμενον πρὸς τὴν αἰώραν. Παρὰ τοῖς Εσθονοῖς τὸ ἔθιμον τελεῖται κατὰ τὰς θερινὰς τροπάς, παρὰ δὲ τοῖς Ρώσοις κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Οἱ σημερινοὶ Ἰνδοὶ πιστεύουν ὅτι στήνοντες αἰώρας προάγουν τὴν εὐδοκίμησιν τῆς ὀρύζης ἢ ἐμποδίζουν τὴν σῆψιν τῶν συγκομισθέντων καρπῶν ἢ ἐξασφαλίζουν πλουσίαν ἁλιείαν. Ἐν Βόρνεο οἱ μάγοι ἀναρτῶσιν αἰώρας πρὸ τοῦ οἴκου τοῦ ἀσθενοῦς καὶ κινοῦντες αὐτὰς πιστεύουσιν ὅτι ἐκδιώκουσιν οὕτω τὴν νόσον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐθίμου τούτου, τὸ ὁποῖον ἔχει τόσον εὑρεῖαν διάδοσιν, ἐπικρατεῖ ἀσυμφωνία μεταξὺ τῶν ἑρμηνευτῶν. Τινὲς παραδέχονται ὅτι παρ' ἀρχαίοις τὸ ἔθιμον τῆς αἰώρας ἀπετέλει ἐξαγνιστικὴν τελετήν, ἡ ὁποία ἀντικατέστησεν αἱματηρὰς θυσίας, ἴσως δὲ καὶ ἀνθρωποθυσίας. Εἰς τὴν αἰώρησιν διαβλέπουν πρᾶξιν ἐξαγνισμοῦ διὰ τοῦ ἀέρος. Κατ' ἄλλους, ἡ τελετὴ αὕτη, ἀγροτικοῦ χαρακτῆρος οὖσα, συνδέεται πρὸς τὰς ἐλπίδας καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ καλλιεργητοῦ, ὅπως ᾖ γόνιμον τὸ ἔτος καὶ ἄφθονος ἡ συγκομιδή. Τὸ δένδρον, κατὰ τὴν πίστιν τῶν ἀρχαίων, εἶνοι τὸ κυριώτερον σύμβολον πάσης γονιμότητος καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καθόλου. Κατὰ τρίτην τέλος ἐκδοχὴν τὸ ἔθιμον εἶναι ἡλιακῆς προελεύσεως (ὁ ἥλιος ἐν τῇ «Ριγβέδᾳ» καλεῖται μεταφορικῶς: αἰώρα) καὶ ἀποτελεῖ μαγικὴν ἀπομίμησιν τῆς αἰωρήσεως τοῦ ἡλίου, σκοποῦσα τὴν ὑποβοήθησιν αὐτοῦ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀνόδου του, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται καὶ ἡ προαγωγὴ τῆς βλαστήσεως. Πᾶσαι αἱ γνῶμαι αὗται εἶναι ἐξ ἴσου πιθαναὶ καὶ ἰσοσθενεῖς. Ὡς βέβαιον δύναται νὰ θεωρηθῇ μόνον ὅτι τὸ ἔθιμον ἐγεννήθη ἐν μέσῳ τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν λαῶν καὶ σχετίζεται πρὸς τὴν ἐνιαύσιον λατρείαν. —Ω.

Κούνια (Cunha). Οἶκος εὐγενῶν, ἐμφανισθεὶς τὸ πρῶτον ἐν Πορτογαλίᾳ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Κλάδος αὐτοῦ ἐγκατεστάθη τῷ 1397 εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ βραδύτερον κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα εἰς τὴν Βραζιλίαν. Ἐκ τῶν οὕτω σχηματισθέντων τριῶν κλάδων πολλὰ μέλη διέπρεψαν εἰς τὰ γράμματα, τὸν στρατὸν καὶ τὴν πολιτικήν. Κυριώτερα τούτων εἶναι τὰ ἑξῆς:

Α') ***Πορτογαλικὸς κλάδος***: —1) *Ἀλφρέδος Καρνέϊρο ντὰ*—. Πορτογάλος ποιητὴς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1863. Ἐσπούδασε νομικά, ὑπηρέτησεν ὡς ἀνώτερος διοικητικὸς ὑπάλληλος καὶ συνειργάσθη εἰς διαφόρους ἐφημερίδας. Εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων ἰδιοκτητῶν καὶ διευθυντὴς ἅμα τῆς ἐφημερίδος «Diario de Noticias» τῆς Λισσαβῶνος. Ἔγραψε πολυάριθμα ἔργα μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Περὶ ἐγκαθιδρύσεως τοῦ μοναρχικοῦ θεσμοῦ ἐν Πορτογαλίᾳ» (1881), «Ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου» (1894), «Τὸ βιβλίον τοῦ Μέσμερ» (1897), «Ὁ τύπος ἐν Πορτογαλίᾳ» (1898), «Στίχοι» (1899) κ.τ.λ.

—2) *Ἀντώνιος Ἀλβαρὲς ντὰ*—. Πορτογάλος στρατιωτικὸς καὶ ἱστορικὸς (1626—1690). Συνεπλήρωσε τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Λισσαβῶνος», ἣν ἀφῆκεν ἡμιτελῆ ὁ θεῖος αὐτοῦ ἐπίσκοπος Ροδρῖγος ντὰ Κούνια. Ἔγραψεν ἐπίσης διάφορα βιογραφικὰ ἔργα καὶ ποιήματα καὶ ἵδρυσε τὴν «Academia de los Generosos».

—3) *Ἀντώνιος Ἀλβαρὲς ντὰ*—. Πορτογάλος πολιτικός, πρῶτος κόμις τοῦ Κούνια, ἀποθανὼν τῷ 1791. Διετέλεσε διοικητὴς τῆς ἀποικίας τῆς Ἀγκόλας, πρεσβευτὴς ἐν Γαλλίᾳ, ἀντιβασιλεὺς τῆς Βραζιλίας καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν.

—4) *Ἀντώνιος Μανουήλ, Μπέλεμ*—. Πορτογάλος ἰατρὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1834. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰ ἰατρικὰ συνέδρια τῶν Παρισίων (1878), τοῦ Ἄμστερνταμ (1879), τοῦ Λονδίνου (1881), τῆς Γενεύης (1882) καὶ τῆς Βιέννης (1887). Ἔγραψε διηγήματα, κωμῳδίας, ἱστορικὰ ἔργα καὶ ποιήματα, ἅπερ ἐδημοσίευσεν εἰς τρεῖς τόμους, ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Ποιήματα», «Νέα ποιήματα» καὶ «Ὁ μελετητής». Μεταξὺ τῶν ἰατρικῶν ἔργων του τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος» (1874), «Ἡ ἠθικὴ προφύλαξις ἐκ τῆς φθίσεως ἐν τῷ στρατῷ» (1880), «Αἱ ὑγειονομικαὶ ὑπηρεσίαι» (1889) κτλ.

—5) *Ἀντώνιος Περέϊρα ντὰ*—. Πορτογάλος ποιητὴς (1819—1890). Ἀνεμείχθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ διετέλεσεν ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων τὰ δράματα: «Δύο θυγατέρες» (1843), «Μπραζία Πάρντα» (1845) καὶ τὰ ποιήματα: «Ἅγιος Πέτρος» (1865), «Ὁ βασιλεύς» κτλ.

—6) *Ἀντώνιος Ριχάρδος ντὰ*—. Πορτογάλος βοτανολόγος (1830—1893). Περιηγήθη πολλάκις τὴν Πορτογαλίαν, τῆς ὁποίας ἐμελέτησε τὴν χλωρίδα, καὶ διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ βοτανικοῦ κήπου καὶ διευθυντὴς τῆς Πολυτεχνικῆς σχολῆς τῆς Λισσαβῶνος. Ἔγραψε διάφορα ἔργα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν χλωρίδα τῆς Πορτογαλίας.

—7) ***Βικέντιος** Πέτρος Βελάσκο ντὰ*—. Πορτογάλος ἰατρὸς καὶ ποιητὴς (1773—1844). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν, ἀλλὰ κατόπιν ἀφιερώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Καταδιωχθεὶς ὡς τέκτων κατέφυγεν εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου ἵδρυσε, μετὰ τοῦ Ἀμπραντὲς καὶ Κάστρο, τῷ 1811 τὴν ἐφημερίδα «Investigator portuguez». Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων τὰ ποιήματα: «Ἡ πυρπόλησις τῆς Μόσχας» καὶ «Ἱερεμιάδες» καὶ τὰς τραγῳδίας: «Ὁ Θωμᾶς τῆς Λισσαβῶνος» καὶ «Ὁ θρίαμβος τῆς φύσεως». Τὸ ποίημά του «Ὁ βοτανικὸς κῆπος» μετεφράσθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τοῦ Δαρβίνου. Μετέφρασε καὶ πολλὰ ἔργα τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ Βολταίρου, τοῦ Ρακίνα καὶ τοῦ Δαρβίνου.

—8) *Ἰωάννης Ἀθανάσιος ντὰ*—. Πορτογάλος μαθηματικὸς καὶ ποιητὴς (1744—1787). Διετέλεσε καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λισσαβῶνος, ἀλλὰ καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως διὰ τὰς φιλελευθέρας του ἀρχὰς ἐνεκλείσθη καὶ ἀπέθανεν εἰς μοναστήριον. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἀρχαὶ μαθηματικῶν» (1769), «Δοκίμιον ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῆς μηχανικῆς» (1807), καὶ πολυάριθμα ποιήματα, διακρινόμενα διὰ τὸ βαθὺ αἴσθημα, τὰ ὁποῖα οἱ θαυμασταί του ἐξέδωσαν τῷ 1839 εἰς τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιητικαὶ συνθέσεις».

—9) *Ἰωσὴφ Ζερσὲν ντὰ*—. Ἰνδοπορτογάλος ἰατρὸς καὶ ἀνατολιστής, γεννηθεὶς ἐν Γκόᾳ τῷ 1844. Ἀνήκει εἰς παλαιὰν βραχμανικὴν οἰκογένειαν, προσηλυτισθεῖσαν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς πορτογαλικῆς κυριαρχίας. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ γενετείρᾳ του καὶ ἐν Βομβάῃ καὶ κατόπιν ἐν Ἀγγλίᾳ Ἐξέμαθε σχεδὸν πάσας τὰς ἐν Ἰνδίαις ὁμιλουμένας γλώσσας, καθὼς καὶ τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινικήν, καὶ ἐμελέτησε τὴν φιλολογίαν, ἱστορίαν καὶ ἀρχαιολογίαν τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς πατρίδος του, γενόμενος μέλος πολλῶν ἐπιστημονικῶν καὶ φιλολογικῶν ἑταιρειῶν τῶν Ἰνδιῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τῷ 1878, ἐν τῷ συνεδρίῳ τῶν ἀνατολιστῶν τῆς Φλωρεντίας, ἐβραβεύθη ἡ μελέτη αὐτοῦ ἐπὶ τῆς πορτογαλικῆς φιλολογίας ἐν Γκόᾳ. Ἔγραψε πολυάριθμα ἔργα ἀγγλιστὶ καὶ πορτογαλιστί, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐπιστημῶν» (1867), «Στοιχεῖα τῆς ἱστορίας τῶν ἀνατολικῶν σπουδῶν ἐν Πορτογαλίᾳ», «Ὁ δάγκειος, ἱστορία αὐτοῦ, συμπτώματα καὶ θεραπεία» (1872), «Σαχουαντρικάντα τῆς Σκανταπουράνα» (1877) κτλ.

—10) *Ἰωσὴφ ντὰ—Ταμπόρντα*. Πορτογάλος ζωγράφος καὶ ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς τῷ 1766 καὶ ἀποθανὼν μετὰ τὸ 1803. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἰωακεὶμ Μανουὴλ ντὰ Ρότσα, εἰργάσθη ἐν Ρώμῃ τῷ 1788 καὶ ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Καβαλλούτσι, ὅπου ἐζωγράφησε τὸν πίνακα ὁ «Κιγκινᾶτος ὀνομαζόμενος δικτάτωρ». Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του διωρίσθη τῷ 1799 καθηγητὴς τῆς Ἀκαδημίας τῆς Λισσαβῶνος καὶ ζωγράφος τῆς Αὐλῆς τῷ 1803. Ἐζωγράφησε πολλοὺς πίνακας τῶν ἀνακτόρων τῆς Ἀζούντα καὶ τῶν αἰθουσῶν τῆς βουλῆς. Εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Ὁπόρτο ὑπάρχουν ἀξιόλογα αὐτοῦ ἔργα.

—11) *Λουδοβῖκος ντὰ*—. Πορτογάλος διπλωμάτης (1662—1749). Διετέλεσε πρεσβευτὴς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1696 καὶ κατόπιν ἐν Οὐτρέχτῃ, ὅπου τῷ 1713 ὑπέγραψε τὴν φερώνυμον τῆς πόλεως ταύτης συνθήκην τοῦ ἔτους ἐκείνου. Ἐχρημάτισε κατόπιν πρεσβευτὴς ἐν Μαδρίτῃ, Παρισίοις, Βρυξέλλαις καὶ Χάγῃ καὶ ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν σημαντικωτέρων διπλωματῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἔγραψεν «Ἀπομνημονεύματα», τὰ ὁποῖα παρέμειναν ἐν χειρογράφῳ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Λισσαβῶνος.

12) *Νούνιο ντὰ*—. Πορταγάλος στρατιωτικός, υἱὸς τοῦ περιφήμου Τριστάνου, ἀποθανὼν τῷ 1539. Συνώδευσε τὸν πατέρα του εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅπου διεκρίθη καὶ ὠνομάσθη ἱππότης. Τῷ 1528 διωρίσθη διοικητὴς τῶν Ἰνδιῶν καὶ κατώρθωσε νὰ κατανικήσῃ τὸν σουλτᾶνον τοῦ Γκουτζερὰτ Μπαχντούρ, ἑδραιώσας οὕτω τὴν κατοχὴν τῶν πορτογαλικῶν κτήσεων εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἕνεκα ὅμως τῆς θανατώσεως τοῦ σουλτάνου Μπαχντοὺρ ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλίας Ἰωάννου τοῦ Γ'. Ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ πλοίου, ὅπερ μετέφερεν αὐτὸν ἁλυσίδετον εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅπως λογοδοτήσῃ.

— 13) *Ροδρῖγος ντὲ*—. Πορτογάλος κληρικὸς καὶ πολιτικὸς (1577—1643). Ἐχρημάτισεν ἀρχιεπίσκοπος τῆς Λισσαβῶνος καὶ καρδινάλιος. Τῷ 1620 ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως, δι' ἧς ἡ Πορτογαλία ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος, μέχρι δὲ τῆς ἐκλογῆς τοῦ βασιλέως διετέλεσεν ἐπιτετραμμένος τὰ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Περὶ ἐξομολογήσεως» (1611), «Κατάλογον τῶν εὐγενῶν οἴκων τοῦ βασιλείου» (1629), καὶ «Ἱστορίαν τῆς Λισσαβῶνος» (1632) κτλ.

— 14) *Τριστᾶνος ντὲ*—. Πορτογάλος ναυτικὸς καὶ ἐξερευνητὴς (1460—1539). Τῷ 1504 διωρίσθη ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν, ἀλλὰ τυφλωθεὶς κατὰ τὴν ἐπιβίβασιν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος νὰ μεταφέρῃ αὐτὸν πλοίου, παρῃτήθη. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀναβλέψας ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς 16 πλοίων, διὰ τῶν ὁποίων ἐξηρεύνησε τὴν Μαδαγασκάρην καὶ ἀνεκάλυψε τὰς νήσους, αἵτινες ἐξ αὐτοῦ ὠνομάσθησαν νῆσοι τοῦ «Τριστὰν ντὰ Κούνια». Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐχρημάτισεν ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς, ἥτις ἀπεστάλη εἰς τὸν πάπαν Λέοντα τὸν Ι', ὅπως ζητήσῃ τὴν ἄδειαν τῆς συμπήξεως χριστιανικοῦ συνδέσμου κατὰ τῶν Τούρκων.

Β') ***Ἱσπανικὸς κλάδος***: — 1) *Ἀντώνιος Ὀπώ-*

Digitized by Google

ριος. Ἱσπανὸς κληρικὸς καὶ πολιτικὸς τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος. Ὑπῆρξεν ἐπίσκοπος τῆς Θαμόρα καὶ ἀντίπαλος τοῦ Καρόλου Ε΄, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐπολέμησε μετὰ φανατισμοῦ, σχηματίσας τάγμα ἐξ ἱερέων. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βιλιαλὰρ συνελήφθη τῷ 1521 καὶ ἐκαρατομήθη, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπεχείρησε νὰ δραπετεύσῃ, φονεύσας τὸν δεσμοφύλακα αὐτοῦ.

— 2) *Καρίλιο.* Ἱσπανὸς κληρικὸς καὶ πολιτικός, ἀποθανὼν τῷ 1482. Ἐχρημάτισεν ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Τολέδου καὶ ὑπουργὸς τοῦ Ἐρρίκου Δ΄ τῆς Καστίλλης. Διαφωνήσας πρὸς τοῦτον καὶ ὑποπεσὼν εἰς δυσμένειαν, προσεπάθησε νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν βασιλέα, συμπράξας μετὰ τῶν Ἀραγωνίων καὶ ἀντιτάξας τῷ 1463 κατὰ τοῦ βασιλέως τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀλφόνσον καὶ κατόπιν τὴν ἀδελφήν του Ἰσαβέλλαν. Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Ἰσαβέλλας ὡς βασιλίσσης, ὑπεστήριξε τὴν ἡγεμονίδα Ἰωάνναν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας τοῦ Τόρο καὶ τῆς Μεντίνα ντὲλ Κάμπο. Μετὰ διετεῖς ἀγῶνας, προῆλθεν εἰς συμφωνίαν καὶ παρέδωκε τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ κατεχόμενα ὀχυρὰ φρούρια, λαβὼν ὡς ἀντάλαγμα τὴν ἀμνηστείαν (1468).

Γ΄) ***Βραζιλιανὸς κλάδος*** :—1) *Δελφίνα Μπενίνια ντὲ—.* Βραζιλιανὴ ποιήτρια (1791—1857). Τὰ ποιήματα αὐτῆς, δημοσιευθέντα ἐν τῇ συλλογῇ «Βραζιλιανὸς Παρνασσός», τὴν κατέταξαν μεταξὺ τῶν καλυτέρων ποιητῶν τῆς Βραζιλίας.

—2) *Ἐουντίντες.* Βραζιλιανὸς συγγραφεὺς καὶ πολιτικός, ἀποθανὼν τῷ 1909. Ἐσπούδασε τὴν μηχανικήν. Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τῇ Ἐθνικῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ τῷ 1893 ἐξελέγη μέλος τῆς βραζιλιανῆς Ἀκαδημίας τῶν Γραμμάτων. Τῷ 1904 ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἐξετέλεσε πολλὰ ἐπιστημονικὰ ταξίδια ἐν Ν. Ἀμερικῇ καὶ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων «Ἀπὸ τὸ Περοὺ εἰς τὴν Βολιβίαν».

—3) *Ἰανουάριος, Μπαρμπόσα—.* Βραζιλιανὸς κληρικός, πολιτικὸς καὶ δημοσιογράφος (1780—1846). Διετέλεσεν ἐκ τῶν κυριωτέρων συντακτῶν τοῦ «Συνταγματικοῦ Φανοῦ». Ἀπέκτησε μεγάλην πολιτικὴν ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησε πρὸς μεταστροφὴν τῆς κοινῆς γνώμης ὑπὲρ τοῦ βασιλέως Πέτρου. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ὅμως τῆς πολιτικῆς του, ἡ νέα κυβέρνησις, φοβουμένη τὴν δύναμίν του, τὸν ἀπήλασε τῷ 1822. Ἐπιστρέψας μετὰ ἓν ἔτος διωρίσθη πρωθιερεὺς τοῦ βασιλικοῦ παρεκκλησίου καὶ ἀπὸ τοῦ 1826 ἐξελέγη ἐπανειλημμένως βουλευτής. Ἐχρημάτισε κατόπιν διευθυντὴς τῆς «Ἐπισήμου Ἐφημερίδος» καὶ τῷ 1839 ἵδρυσε μετὰ τοῦ Μάττος Κούνια τὸ «Ἱστορικὸν καὶ Γεωγραφικὸν Ἰνστιτοῦτον τῆς Βραζιλίας» καὶ τὰ περιοδικὰ «Ὁ βοηθὸς τῆς Ἐθνικῆς βιομηχανίας» καὶ «Τριμηνιαία Ἐπιθεώρησις». Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων τὸ ποίημα «Νιτσεροῦ», σατίρας καὶ κωμῳδίας.

—4) *Ραϋμόνδος, Μάττος—.* Βραζιλιανὸς στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς (1776—1837). Ὑπηρέτησε κατ᾽ ἀρχὰς εἰς τὸν πορτογαλικὸν στρατόν, ὅπου εἰσῆλθεν ἀπὸ ἡλικίας 14 ἐτῶν, καὶ βραδύτερον ἐπὶ εἰκοσαετίαν εἰς τὰς ἀφρικανικὰς κτήσεις τῆς Πορτογαλίας. Τῷ 1817 εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Βραζιλίας καὶ τῷ 1826 ἐξελέγη βουλευτής. Τῷ 1831 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πορτογαλίαν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ Ὀπόρτο κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ δὸν Μιχαήλ. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Βραζιλίαν διωρίσθη διευθυντὴς τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς καὶ ἵδρυσε μετὰ τοῦ Ἰανουαρίου Κούνια τὸ «Ἱστορικὸν καὶ Γεωγραφικὸν Ἰνστιτοῦτον τῆς Βραζιλίας». Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Χρονικὰ τοῦ συνταγματικοῦ πολέμου τῆς Πορτογαλίας» καὶ πλείστας γεωγραφικὰς μελέτας.

—5) *Στέφανος Ξαβέριος ντὲ—.* Βραζιλιανὸς πολιτικὸς καὶ δημοσιογράφος (1805—1870). Ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Λισσαβῶνος καὶ τῆς Κοΐμπρας καὶ διετέλεσε συντάκτης καὶ διευθυντὴς πολλῶν ἐφημερίδων. Μ. Δ. Β.

κουνιάδος (ὁ), θηλ. *—άδα,* καὶ ***κονιάδος***· δημοτ., ὁ ἀδελφὸς τοῦ συζύγου ἢ τῆς συζύγου, ὁ γυναικάδελφος ἢ ὁ ἀνδράδελφος (ἀπὸ τοῦ ἐνετ. cugnado καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ λατ. cognatus).

Κουνιάδων *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ραχῶν τῆς ἐπαρχίας Ἰκαρίας τοῦ νομοῦ Σάμου. Κάτ. (1928) 85.

Κουνιάκοι *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς Στερεᾶς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 413. Χ. Δ.

Κουνιάνικα *[Γεωγρ.].* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας χωρίου *Εὐρωστίνη* (βλ. λ.). Χ. Λ.

Κουνιγούνδη (Kunigunde, ἢ Cunegunda). Γερμανὶς αὐτοκράτειρα. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Σίγκφριντ, πρώτου κόμιτος τοῦ Λουξεμβούργου, καὶ συνεζεύχθη τὸν Ἐρρῖκον Β΄ τὸν ἅγιον. Τῷ 1014 μετέβη μετὰ τοῦ συζύγου της εἰς Ρώμην, ἵνα τσεφθῇ ὑπὸ τοῦ πάπα Βενεδίκτου τοῦ Η΄, ἐπειδὴ δὲ ἠγέρθησαν ὑποψίαι περὶ τῆς συζυγικῆς της πίστεως, ὑπεβλήθη, συμφώνως πρὸς τὰ ἤθη τῆς ἐποχῆς, εἰς τὴν δοκιμασίαν τοῦ ὕδατος, δι᾽ ἧς ἀπεδείχθη ἡ ἀθῳότης της. Ὑπῆρξε λίαν φιλόπτωχος, ἔκτισε πολλοὺς ναοὺς καὶ τῷ 1024, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της, εἰσῆλθεν εἰς μοναστήριον, ἐργαζομένη ἐν αὐτῷ ἵνα κερδίζῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν, καθότι πᾶσαν αὐτῆς τὴν περιουσίαν εἶχε διανείμει εἰς τοὺς πτωχούς. Ἀπέθανε τὴν 3 Μαρτίου τοῦ 1040 καὶ ἐκηρύχθη ἁγία τῷ 1200 ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ΄, ἑορταζομένη κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου της. Μ.Δ.Β.

Κουνίθια *[Παραλ. Γεωγρ.].* Μικρὰ συστὰς νησίδων τῆς Β ἀκτῆς τῆς Κρήτης (πλάτ. $35^{0}\ 07'{}^{1}/_{2}$ Β., μῆκ. $25^{0}\ 49'{}^{1}/_{8}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 b: Candia eastern portion) ἐν τῷ νοτίῳ μυχῷ τοῦ κόλπου τοῦ Μιραμπέλλου. Σ. Ε. Λ.

κουνιέμαι· βλ. *κουνῶ.*

Κοῦνιχ, ***Ἐρνέστος Ἀλεξάνδροβιτς.*** Ρῶσος ἱστοριογράφος (1816—1891). Ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του εἰς Βερολῖνον, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Ρωσίαν διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ μουσείου Ἐρμιτὰζ καὶ συνέγραψε πολυαρίθμους ἱστορικὰς μελέτας εἰς τὴν ρωσικήν, γερμανικὴν καὶ γαλλικήν. Θ. Β.

κουνίλη (ἡ) (Cunila) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, ***κουνίλην τὴν ὀριγανοειδῆ*** (Cunila origanoides), ἰθαγενὲς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι θάμνος πολυετής, παρέχων ἔλαιον ἰσχυρᾶς ὀσμῆς καὶ γεύσεως, ὅπερ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικὴν ὡς ἀνθελμιντικὸν καὶ ἀφροδισιακόν. Κ. ΠΑΠ.

Κουνιλιέρα (Cunillera) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κονεχέρα.*

Κουνινά, ἡ ***Κοινενὰ*** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται κάτωθεν τοῦ Κερυνείου ὄρους καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, τηλεφωνεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Παράγει μεγάλην ποσότητα σταφίδος, ἔχει δὲ καὶ ἴδιον συνεταιρισμὸν διὰ τὴν πώλησιν αὐτῆς, μὲ ἀποθήκας ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Αἰγίου. Κάτ. (1928) 974. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὴν γυναικείαν μονὴν *Πεπελενίτσης.* Χ. Δ.

κούνιο (τὸ) *[Ναυτ.].* Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης, σημαίνων τὸν *εὐθέτην* οἱασδήποτε κατηγορίας.

Κουνιουχάριον ***ἄκρον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον (*Πτολεμ.* Γ, γ, 3) τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τῆς Σαρδοῦς, δυτικὸν κέρας τοῦ Καραλιτανοῦ κόλπου. Εἶναι τὸ σύγχρονον *Κάπο Πούλα* (Capo Pula, πλάτ. $38^{0}54'$ Β., μῆκ. $8^{0}53'$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 161a: Sardinia south portion). Εἰς τὸν ὑπ᾽ αὐτὸ προσεπιχωθέντα λιμένα διακρίνονται λιμενοβραχίονες, εἰς δὲ τὸ τότε παράλιόν του, θέατρον, ὑδραγωγεῖον (Medit. Pilot 1913: I, 679) κλπ. τῆς ρωμαϊκῆς πόλεως Νώρα. Σ. Ε. Λ.

Κουνισάντα. Ἰάπων ζωγράφος καὶ χαράκτης (1786—1865), ἀσχοληθεὶς ἰδίως εἰς εἰκονογραφήσεις βιβλίων. Τὸ σχέδιόν του εἶναι λεπτὸν καὶ ἁρμονικόν, ἀλλ᾽ οἱ χρωματισμοί του ὑπερβολικὰ ζωηροί, ζημιοῦντες τὴν ὅλην ἐκ τῶν εἰκόνων του ἐντύπωσιν. Γ. Ζ.

Κουνιστὴ ***Πέτρα*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κουνόπετρα.*

κουνιστός, *—ή, —ό*· ὁ κινούμενος, ὁ εἰθισμένος εἰς ἰδιάζουσαν χαρακτηριστικὴν κίνησιν τοῦ σώματος: «μᾶς ἦλθε λυγιστὴ καὶ κουνιστή».

Κοῦνκελ (Kunckel Lövenstjern). ***Ἰωάννης.*** Γερμανὸς ἀλχημιστὴς (1638—1703). Εἶναι ὁ πρῶτος ἐξαγαγὼν φωσφόρον ἐκ τῶν ὀστῶν καὶ ὁ ἐφευρέτης τῆς κατασκευῆς τοῦ τεχνικοῦ ρουβινίου. Ἐξετέλεσεν ἐπίσης ἀξιολόγους ἐργασίας ἐπὶ τῆς ἐπενεργείας τοῦ φωτὸς ἐπὶ τῶν φυτῶν, τῆς φύσεως τῶν ἁλάτων κ.λ.π. Τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν ἔργων του, «Τὸ ἐργαστήριον τῆς χημείας», ἐδημοσιεύθη 13 ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του. Σ. Γ.

Κοῦνλον (Kunlong) *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς Βιρμανίας παρὰ τὸν ποταμὸν Σάλουεν καὶ ἐγγὺς τῶν κινεζικῶν συνόρων. Ἦτο ἄλλοτε κέντρον σπουδαιοτάτου ἐμπορίου καὶ σταθμὸς καραβανίων. Ἀπό τινων ἐτῶν, καὶ ἰδίως ἀφ᾽ ὅτου κατεσκευάσθη τῷ 1921 ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἡ ἐκ Μανδαλάης πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Μίτνγκε σιδηροδρομικὴ γραμμή, καθίσταται καὶ πάλιν σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον, ἐξυπηρετοῦν μεγάλως τὰς γειτνιαζούσας περιφερείας. Μ. Ν. Δ.

Κούνμπις (Kunbis). Πολυάριθμος γεωργικὴ τάξις τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν. Ἐθνικῶς δὲν διακρίνονται ἀπὸ τοὺς Μαχράττας. Ὁ συνολικὸς αὐτῶν ἀριθμὸς ἀνέρχεται εἰς ἐννέα περίπου ἑκατομμύρια. Μ. Ν. Δ.

Κοῦνο (Cuno), ***Γουλιέλμος.*** Σύγχρονος Γερμανὸς οἰκονομολόγος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1876. Διεκρίθη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου διὰ τὴν συμβολήν του εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν μεγάλων οἰκονομικῶν ὑποθέσεων τῆς Γερμανίας, διωργάνωσε δὲ καὶ διηύθυνε μέχρι τοῦ 1916 τὴν ἐπὶ τῶν σιτηρῶν ἐπιτροπὴν καὶ ἄλλας ὑπηρεσίας, συναφεῖς μὲ τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς χώρας του. Τῷ 1917 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Ἀμβουργο-Ἀμερικανικῆς ἀτμοπλοΐας καὶ βραδύτερον διευθυντὴς αὐτῆς. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ πρωθυπουργοῦ Βιρτ, ἀνετέθη εἰς τὸν Κοῦνο ὁ σχηματισμὸς τῆς νέας γερμανικῆς κυβερνήσεως, ἥτις παρέμεινεν εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1922 μέχρις Αὐγούστου 1923. Ἔκτοτε ὁ Κοῦνο ἐπανῆλθεν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀμβουργο-Ἀμερικανικῆς ἀτμοπλοΐας. —ἱ.

κουνονιοειδῆ (τὰ) (Cunoniaceae) *[Βοτ.].* Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, πάντα θάμνους ἢ δένδρα μὲ φύλλα ἀντίθετα καὶ ἄνθη ἑρμαφρόδιτα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κουνονία.* Δ. Ν. Π.

Κουνόπετρα *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ὀγκόλιθος, καλούμενος καὶ *Κουνιστὴ Πέτρα* ἢ *Κινουμένη Πέτρα*, οὗ ἡ ἄνω ἐπιφάνεια ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ ἐδάφους τῆς παραλίας τῆς ΝΑ. Παληκῆς, ἀριστερᾷ τῷ καταπλέοντι εἰς τὸν κόλπον *Ἀργοστολίου* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Κουνοπίτσα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 371. Χ. Δ.

Κοῦνος *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει Τ.Τ.Τ. γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτοικοι (1928) 202. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται τὰ χωρία καὶ οἱ συνοικισμοί: *Ἁγία Κυριακή, Ἅγιος Ἀθανάσιος, Δρύ, Ἔλια, Καλόπυργος, Καραβᾶς, Κέρια, Κηπούλα, Λαγουδιά, Λάχος, Παγγιά, Σταυρί, Τροχάλακας, Φλῶρος* καὶ *Χαραμπός.* Χ.Δ.

κουνούκλα, καὶ ***κουνουκλιὰ*** (ἡ) *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν: *κίστος ὁ κρητικός, κίστος ὁ λαχναῖος, κίστος ὁ ὡραιοανθής, κιστος ὁ ἐλελισφακόφυλλος* καὶ *κίστος ὁ τριχωτός.*

Κουνουπέλλι *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς Ἤλιδος, σχηματίζον βραχώδη κεφαλὴν (ὕψόμ. 2.000 ποδ., πλάτ. $38^{0}06'\ 10''$ Β., μῆκ. $21^{0}20'\ 50''$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: Kastro Tornese to Venetico), ἐπιστεφομένην ὑπὸ ἠρειπωμένου φραγκικοῦ πύργου. Πιθανῶς εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Η, 341) ἀναφερόμενον ὀρεινὸν ἀκρωτήριον *Ὅρμινα* ἢ *Ὕρμινα.* Σ. Ε. Λ.

κουνούπι (τὸ) *[Ζῳολ.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἐντόμου *κώνωψ* (βλ. λ.).

Κουνούπια *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ζεῦγος νησίων Δωδεκανησιακῶν (πλάτ. $35^{0}32'$ Β., μῆκ. $26^{0}\ 29'{}^{1}/_{2}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island) εἰς $3^{1}/_{2}$ μίλλ. νοτίως τοῦ ὅρμου Κόκκινος Γκρεμὸς τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ ἀνατολικοῦ κορμοῦ τῆς Ἀστυπαλαίας. Σ. Ε. Λ.

Κουνουπιὰ *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 188. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Μαρὶ* καὶ *Χούνι.* Χ. Δ.

— **Κουνουπιὰ** *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Χαλκεροῦ (Κιοσὲ-Ἐλιάζ), τῆς ἐπαρχίας Καβάλλας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 27. Χ. Δ.

κουνουπίδι (τὸ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *βράσκη ἡ λαχανώδης.*

Κουνουπιδιανὰ *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 148. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει προσέτι τὰ χωρία καὶ τοὺς συνοικισμοὺς *Καμπάνι, Κορακιές, Λοῦτρες, Πλακοῦρες, Προφήτης Ἠλίας* καὶ *Χωραφάκια.* Χ. Δ.

κουνουπιέρα (ἡ). Ὕφασμα λεπτόν, διαφανὲς καὶ μὲ μικροὺς πόρους, τοποθετούμενον ἄνωθεν τῆς κλίνης, ὥστε νὰ τὴν σκεπάζῃ ἐξ ὁλοκλήρου καὶ νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς κώνωπας καὶ τὰς μυίας νὰ ἐνοχλοῦν τὸν ἐπὶ τῆς κλίνης κοιμώμενον. Ἡ κουνουπιέρα ἔχει συνήθως ὡς βάσιν ξύλινον στεφάνι, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου ράπτεται γῦρος ἀπὸ τούλλι, τουλπάνι ἢ ἄλλο παρόμοιον ὕφασμα μήκους $2^{1}/_{3}$—3 μέτρων καὶ πλάτους 6—7. Τὸ στεφάνι καλύπτεται καὶ ἄνωθεν μὲ τούλλι καὶ στερεώνεται μὲ λεπτὸν σχοινίον εἰς τὸ ταβάνι τοῦ δωματίου, ἀκριβῶς ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τῆς κλίνης. Τὸ ὕφασμα, τὸ ὁποῖον κρέμεται ἀπὸ τὸ στεφάνι, τοποθετεῖται κατόπιν γύρω τῆς κλίνης, ὥστε νὰ λαμβάνῃ σχῆμα πυραμίδος. Α. ΣΤ.

Digitized by Google

κουνουπίτσα (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἄγνος ἡ κοινή*.

Κουνουπίτσα *[Γεωγρ.]*. Λόφος ἐν Κρήτῃ, ἔξωθι τοῦ Καστελλίου τῆς Κισάμου. Ἐπ' αὐτοῦ οἱ Τοῦρκοι εἶχον οἰκοδομήσει πύργον ὑπερασπίζοντα τὴν πόλιν, ὃν οἱ Κρῆτες ἀνετίναξαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1896—1897. Χ. Δ.

—**Κουνουπίτσα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ φυσικοῦ λιμένος Χαϊδάρι, τῆς ΒΒΑ. ἀκτῆς τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου (πλάτ. 37°32′ Β., μῆκ. 22°54′ $^{8}/_{4}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1518 : Gulf of Nauplia), λιμνοθάλασσα βάθους $^{1}/_{2}$ ὀργυιᾶς, ἐπικαιωνοῦσα πρὸς τὸν λιμένα διὰ πόρου. Σ. Ε. Λ.

Κούνουρ (Coonoor) *[Γεωγρ.]*. Διαμέρισμα τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ προεδρίᾳ Μαδράς. Ἔχει ἐμβαδὸν 288 τετρ. μιλλίων καὶ 52.000 κατοίκους. Ἡ ὁμώνυμος πόλις ἔχει μεγάλα σανατόρια καὶ ἰνστιτοῦτον Παστέρ. Κάτ. 9 933. Μ.Ν.Δ.

Κοὺν-Σὲντ-Μάρτον (Kun-Szent-Marton) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὑγγαρίας πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς Βουδαπέστης. Κατ. 12.500. Μ. Δ. Β.

Κοὺν-Σὲντ-Μίκλος (Kun-Szent-Miklos) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Οὑγγαρίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ τῆς Πέστης. Κάτ. 8.500. Παράγει σιτηρὰ καὶ τρέφει ὀνομαστοὺς ἵππους. Μ. Δ. Β.

Κοὺντ (Kundt), ***Αὔγουστος-Ἀδόλφος***. Γερμανὸς φυσικὸς (1839—1894). Ἀρχικῶς ἠσχολήθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀστρονομίας, εἶτα δὲ τῆς φυσικῆς. Τῷ 1867 διωρίσθη ὑφηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου καὶ βραδύτερον ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς φυσικῆς ἐν τῷ πολυτεχνείῳ τῆς Ζυρίχης καὶ ἀκολούθως εἰς Würzburg, τῷ δὲ 1872 ἐκλήθη εἰς Στρασβοῦργον, ὅπου συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ αὐτόθι πανεπιστημίου, ἰδίᾳ δ' εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐργαστηρίου τῆς φυσικῆς. Τῷ 1888 διεδέχθη ἐν Βερολίνῳ τὸν Helmholt ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ φυσικῆς. Ὁ Κοὺντ ἠσχολήθη κυρίως εἰς τὴν ἔρευναν φαινομένων τῆς ἀκουστικῆς καὶ ὀπτικῆς, ἐπενόησε δ' ἰδίαν μέθοδον καὶ συσκευὴν πρὸς προσδιορισμὸν τῆς ταχύτητος διαδόσεως τοῦ ἤχου (βλ. *Κοὺντ σωλήν*). Ἐν τῇ ὀπτικῇ ὁ Κοὺντ εἶναι εὐρύτατα γνωστὸς ἐκ τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀνωμάλου διασκεδασμοῦ, ὄχι μόνον ἐπὶ ὑγρῶν καὶ ἀτμῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ μετάλλων, ἅτινα ἐλάμβανεν ὑπὸ μορφὴν λίαν λεπτῶν ἐλασμάτων δι' ἠλεκτρολυτικῆς ἀποθέσεως αὐτῶν ἐπὶ λευκοχρυσωμένης ὑάλου. Ἠσχολήθη πρὸς τούτοις καὶ ἐν τῇ μαγνητο-οπτικῇ, ἐξετέλεσε δὲ ἐνδιαφέροντα πειράματα ἐπὶ τῆς περιστροφῆς τοῦ ἐπιπέδου πολώσεως τῇ ἐπιδράσει μαγνητικοῦ πεδίου. Κ. Π.

—**Κοὺντ** (Kunth), ***Κάρολος-Σιγισμοῦνδος***. Γερμανὸς βοτανικός, γεννηθεὶς ἐν Λειψίᾳ τῷ 1788 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βερολίνῳ τῷ 1850. Ἠσχολήθη κυρίως εἰς τὴν συστηματικὴν βοτανικήν. Τῷ 1813 ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις, ὅπου καὶ ἐξέδωκε πλεῖστα ἔργα, ὧν σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Synopsis der von Hunboldt und Bonnpland gesammelten Pflanzen» (Paris, 1822—1825) εἰς τέσσαρας τόμους, «Mimosées et autres plantes légumineuses du nouveau continent» (Paris, 1825) εἰς δύο τόμους, «Nova genera et species plantarum» (Paris, 1815—1828) εἰς 7 τόμους, ὅπου καὶ περιλαμβάνονται περὶ τὰ 30.000 εἴδη φυτῶν. Κατὰ τὸ 1819 ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Βερολῖνον καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καὶ διευθυντὴς τοῦ βοτανικοῦ κήπου. Δ. Ν. Π.

—**Κοὺντ *ἀντιστάσεις***. Οὕτω καλοῦνται εἰδικαὶ ἠλεκτρικαὶ ἀντιστάσεις πολλῶν ὤμ, αἵτινες κατασκευάζονται κατὰ μέθοδον ὑπὸ τοῦ *Κοὺντ* ὑποδειχθεῖσαν. Αἱ ἀντιστάσεις αὗται χαρακτηρίζονται ἐκ τοῦ ὅτι εἶναι ἄνευ χωρητικότητος καὶ αὐτεπαγωγῆς καὶ δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὡς ἐκ τούτου εἰς μετρήσεις ἐναλλασσομένου ρεύματος. Παρουσιάζουσιν ὅμως τὸ μειονέκτημα ὅτι ἡ τιμὴ αὐτῶν μεταβάλλεται μετὰ τῆς θερμοκρασίας καὶ δὲν δύνανται νὰ ὑποφέρωσι μεγάλα φορτία. Ἐνίοτε, ὅπως δύνανται νὰ ψύχωνται εὐκολώτερον, ἐμβαπτίζονται εἰς πετρέλαιον. Κ. Π.

—**Κοὺντ *σωλήν***. Συσκευή, ἥτις χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ φυσικῇ διὰ τὴν μέτρησιν τοῦ μήκους κύματος καὶ τῆς ταχύτητος διαδόσεως τοῦ ἤχου. Ἀποτελεῖται δ' ἐκ σωλῆνος ὑαλίνου μήκους 1—1 $^{1}/_{2}$ m καὶ διαμέτρου 4—5 cm, διατασσομένου ὁριζοντίως καὶ οὗτινος τὸ ἓν ἄκρον εἶναι κλειστόν. Κατὰ τὸ ἄλλο ἄκρον φέρει πῶμα μετὰ ὀπῆς, δι' ἧς εἰσχωρεῖ τὸ ἄκρον ὑαλίνης ἢ μεταλλικῆς ράβδου, ἡ ὁποία στερεοῦται (π. χ. κατὰ τὸ μέσον) καὶ ἐν ᾗ δύνανται νὰ διεγερθῶσι διὰ τριβῆς, τῇ βοηθείᾳ ὑγροῦ ὑφάσματος, κατὰ μῆκος κραδασμοί. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου, ὅπερ εἰσχωρεῖ ἐντὸς τοῦ σωλῆνος, προσκολλᾶται τῇ βοηθείᾳ ἰσπανικοῦ κηροῦ καθέτως πρὸς τὸν ἄξονα τῆς ράβδου λεπτὴ πλὰξ ἐκ φελλοῦ, ἥτις πληροῖ τὴν τομὴν τοῦ σωλῆνος καὶ μεταβιβάζει τοὺς κραδασμοὺς τῆς ράβδου ἐν τῇ ἀερίῳ στήλῃ τῇ εὑρισκομένῃ ἐντὸς τοῦ σωλῆνος. Ἐν τῷ σωλῆνι διασπείρεται ὁμοιομόρφως κατὰ μῆκος αὐτοῦ λεπτὴ κόνις ἐκ λυκοποδίου ἢ φελλοῦ. Ἐὰν ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῆς ἐκ φελλοῦ πλακὸς καὶ τοῦ κλειστοῦ ἄκρου τοῦ σωλῆνος ἰσοῦται προσεγγιζόντως πρὸς πολλαπλάσιον τοῦ ἡμίσεος μήκους κύματος τοῦ διὰ τῆς τριβῆς τῆς ράβδου διεγειρομένου ἤχου ἐν τῷ ἀέρι, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ κόνις ἐν τῷ σωλῆνι διαταράσσεται ἰσχυρῶς καὶ διατάσσεται κατὰ κανονικοὺς σωροὺς κατὰ μῆκος τοῦ σωλῆνος, οἵτινες καλοῦνται συνήθως κόνεως σχήματα Κοὺντ. Τῇ βοηθείᾳ τούτων δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὸ μῆκος τοῦ κύματος τοῦ ἤχου ἐν τῷ ἀέρι, τοῦ παραγομένου ὑπὸ τῆς ράβδου. Ἡ ὡς ἄνω διάταξεως τῆς κόνεως κατὰ σωροὺς ἐξηγεῖται διὰ τῆς παραδοχῆς ὅτι ἐν τῷ σωλῆνι παράγονται στάσιμα κύματα, τὰ δὲ σημεῖα καθ' ἃ παρατηρεῖται συσσώρευσις κόνεως εἶναι τὰ σημεῖα, εἰς ἃ παράγονται δεσμοί, ἔνθα τὰ μόρια τοῦ ἀέρος ἠρεμοῦσι. Διὰ μετρήσεως τῆς ἀποστάσεως τῶν διαδοχικῶν δεσμῶν εὑρίσκομεν εὐκόλως τὸ μῆκος τοῦ κύματος, δεδομένου ὅτι ἡ ἀπόστασις δύο διαδοχικῶν δεσμῶν ἰσοῦται πρὸς τὸ ἥμισυ τοῦ μήκους τοῦ κύματος. Ἐὰν ἐν τῷ σωλῆνι ἀντὶ ἀέρος εἰσαγάγωμεν διαδοχικῶς διάφορα ἀέρια, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν ταχύτητα διαδόσεως τοῦ ἤχου ἐν τοῖς διαφόροις ἀερίοις, γνωστῆς οὔσης τῆς ταχύτητος διαδόσεως τοῦ ἤχου ἐν τῷ ἀέρι. Ὄντως ἐὰν διὰ λ καὶ λ' καλέσωμεν τὸ μῆκος τοῦ κύματος ἐν τῷ ἀέρι καὶ ἔν τινι ἀερίῳ, π.χ. εἰς τὸ ὑδρογόνον, καὶ διὰ v καὶ v' τὰς ταχύτητας διαδόσεως αὐτῶν, προκύπτει $\lambda/\lambda' = v/v'$ καὶ ἑπομένως $v' = v.\ \lambda'/\lambda$. Κ. Π.

κουνταλίνι *[Ἀποκρυφ.]*. Λέξις σανσκριτικὴ σημαίνουσα δύναμις διάπυρος. Εἶναι ἡ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ μαγνητικὴ δύναμις, ἀνυπολογίστου ἐντάσεως, ἡ ὁποία ἐνυπάρχει λανθάνουσα καὶ εἰς πᾶν ἄλλο ἀντικείμενον τοῦ ὑλικοῦ κόσμου. Εἶναι ἡ ζωή, ἥτις διέρχεται διὰ τῶν ζωϊκῶν κέντρων, καλουμένη ἄλλως Πύρινος Ὄφις, καὶ τὴν ὁποίαν ἡ σύγχρονος μεταψυχικὴ ἀπεκάλεσε ζωϊκὸν ρευστὸν ἢ ραδιενέργειαν. Ἡ ἀφύπνισις τῆς δυνάμεως ταύτης εἰς ἑκουσίαν ἐνέργειαν τείνει νὰ συναρμόσῃ τὰς διαφόρους ζωϊκὰς ἐκδηλώσεις εἰς ἓν ἁρμονικὸν σύνολον, τὸ ὁποῖον συνεπιφέρει τὰς διαφόρους μεταψυχικὰς ἰδιότητας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. Αὗται δύνανται νὰ ἀποβοῦν ἐξ ἴσου δημιουργικαὶ ὅσον καὶ καταστρεπτικαὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀναλόγως τῆς καλῆς ἢ κακῆς ἐφαρμογῆς των παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ ὑλικῷ κόσμῳ. Η. Π. Γ.

Κούνταπα (Cuddapah) *[Γεωγρ.]*. —1) Νομὸς τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ προεδρίᾳ Μαδράς. Ἐμβ. 23.552 τ. χλμ. Κάτ. 1.291.267. Ὁ νομὸς διασχίζεται ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν Γκάτ, ἀρδεύεται δὲ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Πένναρ, οἱ κυριώτεροι παραπόταμοι τοῦ ὁποίου εἶναι οἱ Κούντωρ, Τσεϊαίρ, Παπάνι κλπ. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τοῦ νομοῦ εἶναι ὄρυζα καὶ ἄλλα δημητριακά, ἐλαιόσπορος, βάμβαξ καὶ ἰνδικόν. —2) Πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, 275 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως Μαδρὰς σιδηροδρομικῶς. Κάτ. 17.000. Δ. Σ. Δ.

Κουντὲ (Couder), ***Λουδοβῖκος-Κάρολος-Αὔγουστος***. Γάλλος ζωγράφος (1790—1873), μαθητὴς τοῦ Ρενιὼ καὶ τοῦ Νταβίντ. Τῷ 1817 κατήγαγε μεγάλην ἐπιτυχίαν μὲ τὸν πίνακά του «Ὁ Λευΐτης τοῦ Εὐφραΐμ», εὑρισκόμενος σήμερον εἰς τὸ Λοῦβρον. Ἠκολούθησε πλῆθος ἄλλων ἔργων του, μεταξὺ τῶν ὁποίων περισσότερον ἀξιοσημείωτα τά: «Στρατιώτης τοῦ Μαραθῶνος» (1819), «Ἀδὰμ καὶ Εὔα» (1822), «Λεωνίδας» (1824). Παρέμεινεν ἐπὶ τριετίαν εἰς Γερμανίαν, ὅθεν ἐπανελθὼν ἔλαβε μεταξὺ τῶν ἄλλων μέρος εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλιῶν, ἐκτελέσας (1836—1838) σειρὰν ἀξιολόγων συνθέσεων, ἐξ ἀφορμῆς τῶν ὁποίων ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Τὸ τάλαντόν του ἐν τούτοις ἐμφανίζεται ἐν πλήρει ἀνθήσει εἰς ἔτι μεταγενέστερα ἔργα του, χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 1840 μέχρι τοῦ 1848. Μεταξὺ τούτων «L'ouverture des États-Généraux» (1840), «La fête de la Fédération» (1844) καὶ «Le serment du Jeu de Paume» (1848). Κατὰ τὰ τέλη τοῦ βίου του ὁ Κουντὲ ἀφωσιώθη εἰς αἰσθητικὰς μελέτας, ἐδημοσίευσε δ' ἐν τοῖς ἄλλοις τῷ 1867 «Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ σκοποῦ τῶν Καλῶν Τεχνῶν». —Ω.

Κουντενχόβε-*Καλέργης* (Coudenhove-Kalergi), ***Ριχάρδος-Νικόλαος***. Οὑγγροαυστριακὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Τόκιῳ τῷ 1894, ἐκ μητρὸς Ἰαπωνίδος, καὶ καταγόμενος ἐκ τῆς παλαιᾶς κρητικῆς οἰκογενείας τῶν Καλέργηδων. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ἐγένετο γνωστὸς ἐκ τῆς κινήσεως, τὴν ὁποίαν προεκάλεσε περὶ συμπήξεως πάντων τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης εἰς συμπολιτείαν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πανευρώπη*. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἵδρυσε τὸ σωματεῖον «Ἕνωσις Πανευρώπης», τοῦ ὁποίου ἐγένετο πρόεδρος, καὶ ἐξέδωκε τὸ ἔργον «Πανευρώπη» (ἑλλην. μετ. *Γ. Λ. Νικολαΐδη*, μετ' εἰσαγωγῆς ὑπὸ *Γ. Στρεΐτ*, 1927) καὶ τὸ περιοδικὸν «Πανευρώπη». Ἐξέδωκεν ἐπίσης τὰ ἔργα: «Ἠθικὴ καὶ ὑπερηθική», «Ἀπολογία τῆς τεχνικῆς», «Ἄντελ», καὶ «Κρίσις καὶ κοσμοθεωρία». Μ. Δ. Β.

Κουντέσσας *κόλπος* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία (χάρτ. Baptisma Campane) τοῦ *Στρυμονικοῦ κόλπου*.

Κουντιμάρκα (Cundimarca) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς νοτιοαμερικανικῆς δημοκρατίας Κολομβίας, περιλαμβάνων κατὰ τὸ πλεῖστον τὴν ὀρεινὴν περιοχὴν τῶν Ἄνδεων. Ἔχει εὐφόρους κοιλάδας καὶ ὀροπέδια, πλούσια ὀρυχεῖα χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ χαλκοῦ καὶ ἀπέραντα δάση. Ἔχει ἔκτασιν 22.300 τετρ. χλμ. καὶ 812 036 κατοίκους, τὸ πλεῖστον τῶν ὁποίων εἶναι Ἰνδοὶ καὶ μιγάδες. Παράγει καφφέν, σακχαροκάλαμον, δημητριακά, κακάον, ὀπώρας, καπνὸν κλπ. Ἔχει πυκνὸν σιδηροδρομικὸν δίκτυον. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ καὶ τῆς δημοκρατίας, εἶναι ἡ *Μπογκοτά*. Χ. Κ.

Κούντις (Cuntis) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ποντεβέδρα. Κάτ. 7.000. Εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη καὶ φημίζεται διὰ τὰς θειούχους αὐτῆς πηγὰς (εἴκοσι τὸν ἀριθμόν), πολλαὶ τῶν ὁποίων ἦσαν γνωσταὶ καὶ παρὰ Ρωμαίοις. Κυριώτεραι τούτων εἶναι αἱ πηγαὶ Virgen καὶ el Kastro, θερμοκρασίας ἀπὸ 27° - 41°. Συνιστῶνται ἰδιαιτέρως διὰ τοὺς πάσχοντας ἐκ ρευματισμῶν, ἀρθριτισμοῦ καὶ δερματικῶν νοσημάτων. Μ. Ν. Δ.

Κουντόβα (Kudowa) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον καὶ λουτρόπολις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Ἄνω Σιλεσίᾳ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κλὰτς-Σλάνεῦ. Κάτοικοι 1.458 (1925). Θ. Τ.

κούντουλα (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης σημαίνων λέμβον πλοίου, ἀνακρεμωμένην ἀπὸ ἐπωτίδων καὶ οὖσαν ὀξύπρυμνον, οἱονεὶ δίπρωρον (*Κοτσοβίλλη Γ.* «Περὶ ἐξαρτισμοῦ τῶν πλοίων», σελ. 124, Σῦρος 1894), ἐν χρήσει ἰδίως εἰς ναυαγοσωστικὰ καὶ εἰς ἁλιευτικά. Σ. Ε. Λ.

Κουντουμᾶς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Κηρύκου τῆς ἐπαρχίας Ἰκαρίας τοῦ νομοῦ Σάμου. Κάτοικοι (1928) 164.

Κούντουρα (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Ἄλλοτε ἀκμάζον χωρίον τῆς Μεγαρίδος ἐν τῷ τέως δήμῳ Ἐλευσῖνος, ἀπέχον 2 $^{1}/_{2}$ ὥρας τῆς Μάνδρας, ἐξ οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ οἰκογένεια τῶν *Κουντουριωτῶν* (βλ. λ.). Χ. Δ

κουντούρα (ἡ)· εἶδος γυναικείων ὑποδημάτων· || δημώδης ὀνομασία ποικιλίας σταφυλῆς· || ποικιλία ἀπιδέας.

κουντουράδικο (τό)· ἰδιωματ., τὸ ἐργαστήριον τοῦ κουντουρᾶ, τὸ κατάστημα ὅπου κατασκευάζονται κουντοῦρες, παντόφλες, ἄλλως *παντοφλάδικο*.

κουντουρᾶς, —ᾶ (ὁ)· ἰδιωματ., ὁ κατασκευάζων κουντοῦρες, ἄλλως *παντοφλᾶς*.

Κουντουρᾶς *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τῆς Ρόδου (πλάτ. 36°05′ $^{3}/_{4}$ Β, μῆκ. 27°44′ $^{8}/_{4}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667 : Rhodos island) εἰς 2 $^{1}/_{3}$ μιλ. Ν.ΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Μονόλιθος (ἀρχ. Πανὸς ἄκρον). Ἔχει πρὸ αὐτοῦ νησίον φερώνυμον. Σ. Ε. Λ.

Κουντουρᾶς, *Μιλτιάδης Γ.* Ἐγεννήθη ἐν Σκοπέλῳ τῆς Λέσβου τῷ 1889. Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ μετὰ ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἐμπορικὴν σχολὴν Χίου καὶ εἰς τὸ γυμνάσιον Μυτιλήνης ἀπεστάλη εἰς Γερμανίαν (1923), ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τριετίαν καὶ εἰδικεύθη εἰς τὰ παιδαγωγικά. Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὴν Ἑλλάδα διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ διδασκαλείου Σερρῶν καὶ τῷ 1927 τοῦ διδασκαλείου θηλέων Θεσσαλονίκης. Τῷ 1930 διωρίσθη μέλος τοῦ πενταμελοῦς ἐκπαιδευτικοῦ γνωμοδοτικοῦ συμβουλίου τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Φοιτητικῆς συντροφιᾶς καὶ ἐδημοσίευσε τὰ ἔργα: «Ὁ ἄρρωστος» (1910), «Τὸ μπαλσαμωμένο ἀγώρι» (1911), «Ὁ ποιητὴς Γρυπάρης» (1920), «Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς καὶ τὰ ἑλληνικὰ νειᾶτα» (1930). Ἐπίσης ἔγραψε παιδαγωγικὰς μελέτας εἰς διάφορα περιοδικά. Μ. Δ. Β.

Κουντουρᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πεσσάδων τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 115 Χ. Δ.

κουντουρατζίδικο (τό)· ἰδιωμ., τὸ ἐργοστάσιον τοῦ κουντουρατζῆ, τοῦ κουντουρᾶ, ἄλλως *παντοφλάδικο*.

κουντούρης (ὁ), —α, —ικο· ἄλλως *κούντουρος* (βλ. λ.): «κουντούρικο πρόβατο».

κουντουριδιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κερατέα ἡ ἔλλοβος*.

Κουντουριώτης. Ἐπώνυμον μεγάλης καὶ ἐπιφανοῦς ὑδραϊκῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας πλεῖστα μέλη διεκρίθησαν κατὰ τὸν Ἀγῶνα καὶ τοὺς μετέπειτα ἀπὸ τῆς ἐλευθερώσεως χρόνους μέχρι σήμερον. Τὸ πραγματικὸν ὄνομα αὐτῆς ἦτο *Ζέρβας*, τὸ δὲ ἐπώνυμον *Κουντουριώτης*, τὸ ὁποῖον καὶ ἐπε-

Digitized by Google

κράτησεν, ἐδόθη εἰς ἓν ἐκ τῶν μελῶν της, τὸν *Χατζῆ-Γεώργιον Ζέρβαν*, ὅστις εἶχε μεταβῆ καὶ παραμείνει ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς Κούντουρα τῆς Μεγαρίδος, καὶ ἐφόρει μετὰ τὴν εἰς Ὕδραν ἐπάνοδόν του τὴν κουντουριωτικὴν ἐνδυμασίαν. Ὁ υἱὸς τοῦ Χατζῆ-Γεωργίου *Ἀνδρέας*, πατὴρ τῶν δύο διαπρεπῶν τῆς ἐπαναστάσεως ἀνδρῶν *Λαζάρου* καὶ *Γεωργίου*, εἶχε νυμφευθῆ μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ πλουσίου ἐμπόρου Λαζάρου Κοκκίνη καὶ ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, κατορθώσας ἐντὸς ὀλίγου χρόνου νὰ καταστῆ ἐκ τῶν πλουσιωτέρων τῆς νήσου ἐμπόρων. Ὁ Ἀνδρέας Κουντουριώτης ἐφονεύθη κατὰ τὸν γάμον τοῦ υἱοῦ του Λαζάρου (1799) ὑπὸ τοῦ Ὑδραίου Κολοδήμου, τὸν ὁποῖον ἐπέπληξε, διότι εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν ἑορτὴν διὰ νὰ κτυπήσῃ ἕνα ἐκ τῶν παρευρισκομένων μουσικῶν, διεδέχθησαν δ' αὐτὸν οἱ υἱοί του, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἄρχεται ἡ σειρὰ τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς οἰκογενείας.

—***Λάζαρος*** (1769—1852). Ἐγεννήθη ἐν Ὕδρᾳ, ὅτε δὲ ἐφονεύθη ὁ πατήρ του, ἦτο τριάκοντα ἐτῶν καὶ ἀνέλαβεν, ὡς πρωτότοκος τῆς οἰκογενείας του, τὴν ἀπόλυτον διαχείρισιν τῆς περιουσίας καὶ τῶν μεγάλων τοῦ πατρός του ἐμπορικῶν ὑποθέσεων. Ὁ Λάζαρος ἀπὸ ἡλικίας ἤδη 14 ἐτῶν εἶχεν ἀναμειχθῆ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἀντεπροσώπευε τὸν ἐν Γενούῃ διαμένοντα πατέρα του εἰς Ὕδραν, μετὰ δὲ τὴν ἀνάληψιν τῆς διαχειρίσεως κατώρθωσε, χάρις εἰς τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἰδιοφυΐαν καὶ ὀξυδέρκειαν, νὰ πολλαπλασιάσῃ ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν τὴν καταλειφθεῖσαν αὐτῷ περιουσίαν καὶ νὰ ἀποκτήσῃ ἀγαθὴν φήμην. Τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ὁ Κουντουριώτης ἐθεώρει πρὸ τῆς ἐνάρξεώς της ὡς πρόωρον καὶ ἐφοβεῖτο μὴ ἀποτύχῃ, ἅπαξ ὅμως ἐκραγεῖσαν ὑπεστήριξεν ἐκθύμως καὶ διέθεσε χάριν αὐτῆς πλέον τῶν τριῶν τετάρτων τῆς κολοσσιαίας οἰκογενειακῆς περιουσίας του, τὴν ὁποίαν διεχειρίσθη μὲ ἀπόλυτον ἐλευθερίαν. Τὸ ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως διατεθὲν ὑπὸ τοῦ Κουντουριώτη ποσὸν ἀνήρχετο, κατὰ τοὺς ἐπισήμους πίνακας, εἰς 1.941.158 παλαιὰς δραχμάς, αἱ ὁποῖαι ἀντιπροσωπεύουσι τὸ δέκατον τοῦ ὅλου καταβληθέντος ὑπὸ τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων ποσοῦ. Διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετ' αὐτήν, ἀπέλαυε μεγάλης ἐκτιμήσεως ἐκ μέρους τῶν συμπατριωτῶν του. Πολλάκις ἐπροτάθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀνάμειξις εἰς τὴν πολιτικήν, οὐδέποτε ὅμως ἐδέχθη. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ὑπόδειξις ὡς ναυάρχου τῆς Ὕδρας τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη καὶ ἡ ἐπὶ ἑξαετίαν διατήρησις αὐτοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ. Ὁ Κουντουριώτης οὐδέποτε ἐκινήθη ἐκ τῆς νήσου του, ἐκεῖ δὲ ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν τῶν σπουδαιοτέρων προσωπικοτήτων τῆς Ἑλλάδος, ἐν αἷς καὶ τῶν βασιλέων Ὄθωνος καὶ Ἀμαλίας καὶ τοῦ κυβερνήτου Καποδιστρίου, χωρὶς ποτὲ νὰ ἀνταποδώσῃ αὐτάς. Φέρων τὸν τίτλον τοῦ γερουσιαστοῦ, ἀπέθανε τὴν 6 Ἰουνίου τοῦ 1852, κατὰ διαταγὴν δὲ τῆς κυβερνήσεως ὁλόκληρος ἡ Ἑλλὰς ἐπένθησεν ἐπὶ 5 ἡμέρας τὸν θάνατόν του. Ὁ Λ. Κουντουριώτης ἦτο ἑτερόφθαλμος, ἐκάλυπτε δὲ πάντοτε τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν δι' ἐπιδέσμου.

Ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης ἐπὶ γραμματοσήμου τῆς ἑλληνικῆς ἑκατονταετηρίδος.

—***Γεώργιος*** (1782—1858). Ἀδελφὸς τοῦ Λαζάρου, κατὰ 13 ἔτη νεώτερος αὐτοῦ, διακριθεὶς ὡς πολιτικὸς τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος. Μετέβη εἰς τὴν Στερεάν, ὅπου κατέλαβε πολλὰ πολιτικὰ ἀξιώματα, ἀναδειχθεὶς πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως, μέλος τοῦ Πανελληνίου ἐπὶ Ἰ. Καποδιστρίου, ἐπὶ Ὄθωνος δὲ γερουσιαστής, σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας καὶ πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, κρατῶν καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, ἀπὸ τῆς 7 Μαρτίου μέχρι 15 Ὀκτωβρίου τοῦ 1844. Ἐν τῇ ὑπουργείᾳ διεδέχθη αὐτὸν ὁ Κ. Κανάρης. Ἀπέθανε τῷ 1858 ὡς πρόεδρος τῆς γερουσίας.

Γεώργιος Κουντουριώτης.

—***Ἀνδρέας*** (1820—1895). Πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης, υἱὸς τοῦ Γεωργίου, σπουδάσας τὴν νομικὴν ἐν Παρισίοις καὶ εἰσελθὼν ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, τοῦ ὁποίου ἐγένετο γενικὸς γραμματεὺς ἐπὶ Ὄθωνος. Τῷ 1855 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ὑπέγραψε τὴν μετὰ τῆς Τουρκίας περὶ ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας συνθήκην τοῦ Κάνλιτζα, μετὰ ταῦτα δ' ἐξελέγη βουλευτὴς Ὕδρας καὶ ἐγένετο τῷ 1859 ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ κυβερνήσεως Ἀ. Μιαούλη καὶ κατόπιν (1860) τῶν Ἐσωτερικῶν. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ὄθωνος ἔμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἄνευ ὑπουργήματος, λόγῳ τοῦ ὅτι διέκειτο φίλα πρὸς τὴν δυναστείαν, μόνον δὲ τῷ 1865, ἐπὶ κυβερνήσεως Ἀ. Κουμουνδούρου, ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν. Μετὰ ταῦτα διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ Παρισίοις, ἀπὸ τοῦ 1875 ἐκ νέου ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρέμεινε δὲ εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ 1888, ὁπότε προσκληθεὶς διωρίσθη πρῶτος μέγας αὐλάρχης εἰς τὴν χάριν αὐτοῦ τότε ἱδρυθεῖσαν θέσιν καὶ παρέμεινε τοιοῦτος μέχρι τοῦ θανάτου του. Χ. Δ.

Ἀνδρέας Κουντουριώτης.

—***Ἰωάννης***, Ἕλλην πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1866. Ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Ἀθήναις καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς νομικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, εἶτα δὲ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Παρισίοις. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς Ὕδρας τῷ 1899, ἐξηκολούθησεν ἀντιπροσωπεύων τὴν νῆσον μέχρι τοῦ 1920. Τῷ 1917 διωρίσθη πρεσβευτὴς παρὰ τῇ διαμενούσῃ ἐν Θεσσαλονίκῃ αὐλῇ τῆς Σερβίας, καὶ ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἀνακωχῆς καὶ τὴν ἀποκατάστασιν ἐν Βελιγραδίῳ τῆς σερβικῆς κυβερνήσεως. Παραιτηθεὶς ἔκτοτε τῆς πολιτικῆς καὶ ἰδιωτεύων, διατελεῖ ἀπὸ πολλοῦ πρόεδρος τοῦ συμβουλίου τῆς «Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας». Θ. Β.

—***Παῦλος***. Ἕλλην ναύαρχος καὶ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, γεννηθεὶς ἐν Ὕδρᾳ τῇ 9 Ἀπριλίου 1855, υἱὸς τοῦ Θεοδώρου καὶ ἔγγονος τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτου. Κατετάγη, μετὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἐγκύκλιόν του ἐκπαίδευσιν, εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν ὡς δόκιμος β' τάξεως (1874) καὶ προήχθη διαδοχικῶς εἰς δόκιμον α' τάξεως (1877), ἀνθυποπλοίαρχον (1881) καὶ ὑποπλοίαρχον (1884). Ὑπὸ τὸν τελευταῖον τοῦτον βαθμὸν εὗρεν αὐτὸν ἡ ἐπιστράτευσις τοῦ 1886 ἀρχικυβερνήτην τῶν γαλλικῶν κανονιοφόρων «Α» καὶ «Β», δι' ὧν εἰσέπλευσε βιαίως, ἀλλ' ἀνενοχλήτως, τὸ στόμιον τῆς Πρεβέζης διὰ τὴν προστασίαν τῆς πρὸς Ἄρταν ὁδοῦ καὶ πρὸς παρακώλυσιν ἐνδεχομένων ἐνοχλήσεων τῶν ἀκαρνανιακῶν ἀκτῶν ἀπὸ τῶν δύο, ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ εὑρεθέντων, τουρκικῶν πολεμικῶν. Προαχθεὶς εἰς πλωτάρχην (1895), μετὰ ἑνδεκαετῆ ἐν τῷ βαθμῷ τοῦ ὑποπλοιάρχου ὑπηρεσίαν, εὑρέθη κατὰ τὴν προπολεμικὴν τοῦ 1897 περίοδον κυβερνήτης τοῦ ἀτμομυοδρόμωνος «Ἀλφειοῦ», ἀποσταλέντος μετὰ τοῦ ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ἰ. Μιαούλη «Πηνειοῦ» εἰς τὰ κρητικὰ ὕδατα, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐκεῖ ἀποστολῆς τοῦ θωρηκτοῦ «Ὕδρα» καὶ τῶν σὺν αὐτῷ συναποσταλέντων πολεμικῶν, ἔργου προσκρούοντος εἰς τὰς δυσμενεστάτας διαθέσεις τῶν μεγάλων δυνάμεων καὶ τῶν εἰς τὰ κρητικὰ ὕδατα ναυάρχων των· ὅταν δέ, ὑπὸ τὸ κράτος μεγίστης πιέσεως, ἀνεκάλεσεν ἡ κυβέρνησις πάντα τὰ πλοῖα πλὴν τοῦ «Πηνειοῦ» καὶ τοῦ «Ἀλφειοῦ», ὧν τοὺς κυβερνήτας διέταξε «νὰ ἀντιτάξουν δικαίαν βίαν κατ' ἀδίκου βίας, ἔστω καὶ μὲ κίνδυνον καταβυθίσεως τῶν σκαφῶν των», ἐθαυμάσθη ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων ναυάρχων ἡ εὐστάθεια τοῦ Κουντουριώτη ἐν τῇ ἐκτελέσει τῆς ἣν εἶχε διαταγῆς. Ἐκραγέντος δὲ τοῦ πολέμου, εἰς τὸν Κουντουριώτην καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν κυβερνήτας τῶν τορπιλλοβόλων «14» καὶ «16» παρουσιάσθη ἡ μόνη κατὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον διὰ τὸ ναυτικόν μας φονικὴ περιπέτεια (βλ. λ. *Αἰγαῖον* τ. Β' σ. 387 α' καὶ β') τῆς 11/23 Ἀπριλίου ἐν Λεπτοκαρυᾷ.

Προαχθεὶς εἰς ἀντιπλοίαρχον (1899), ἐξετέλεσε τὸν πρῶτον δι' ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ ἐπιχειρηθέντα διάπλουν τοῦ Ἀτλαντικοῦ πρὸς Ἀμερικὴν (1901), ὡς κυβερνήτης τοῦ εὐδρόμου «Ναύαρχος Μιαούλης», τέσσαρα δ' ἔτη κατόπιν προσελάμβανεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ὡς ὑπασπιστήν του (1905). Προαχθεὶς εἰς πλοίαρχον (1909), ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς μοίρας τῶν γυμνασίων, ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ ναυτικοῦ, κατὰ δὲ τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου τοῦ 1912 ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τοῦ Αἰγαίου, καταρτισθέντος διὰ τοῦ συνόλου σχεδὸν τῶν ναυτικῶν μας δυνάμεων, ἔχων τὸ διακριτικόν του σῆμα ἐπὶ τοῦ «Ἀβέρωφ», προήχθη δὲ εἰς ὑποναύαρχον τὴν ἡμέραν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου (5/18 Ὀκτωβρίου) κατὰ τὴν τελετήν της, ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῆς κυβερνήσεως, κατευοδώσεως τοῦ στόλου. Ἡ ἄμεσος κατάληψις τῆς Λήμνου, ἧς ὁ κολπίζων λιμὴν τοῦ Μούδρου καὶ τὸ προκεχωρημένον τῆς θέσεώς της ὑπῆρξαν τοσοῦτον πολύτιμα διὰ τὸν στόλον μας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, ἡ κατάληψις καὶ τῶν λοιπῶν νήσων, ἡ ἐξασφάλισις τῆς κυριαρχίας μας ἐν τῷ Αἰγαίῳ καὶ αἱ ἀπὸ ταύτης ὑπηρεσίαι τῆς Ἑλλάδος πρὸς τοὺς στρατοὺς τῶν συμμάχων της, ἡ παραίτησις τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ πάσης ἀποπείρας πρὸς θαλασσίαν μεταφορὰν τοῦ στρατοῦ του, αἱ σφιγκταὶ διὰ τῶν ἐλαφρῶν μονάδων τοῦ στόλου μας περιπολίαι, ἡ ναυμαχία τῆς Ἕλλης (βλ. *Ἕλλης ναυμαχία*) καὶ ἡ κατ' αὐτὴν ριψοκίνδυνος τοῦ «Ἀβέρωφ» ἀπόσπασις, ἡ ἐπενεγκοῦσα τὴν πλήρη διάσπασιν τοῦ φεύγοντος ἐχθροῦ, ἡ ἀποφυγὴ τῆς παγίδος ἣν ἐστήσαντο οἱ Τοῦρκοι διὰ τῆς διαφυγῆς τοῦ «Χαμηδιὲ» καὶ ἡ κατόπιν τῆς ἀποφυγῆς ταύτης προσβολὴ τοῦ τουρκικοῦ στόλου κατὰ τὴν νικηφόρον ναυμαχίαν τῆς Λήμνου (βλ. *Λήμνου ναυμαχία*), τέλος δὲ αἱ κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον ὑπηρεσίαι του καὶ ἡ κατ' αὐτὸν ἐκδηλωθεῖσα διπλωματική του περίνοια, πάντα ταῦτα ἀνέδειξαν τὸν Κουντουριώτην καὶ ἐπήνεγκον τὴν προαγωγὴν αὐτοῦ εἰς ἀντινάυαρχον «δι' ἐξαιρετικὰς ἐν πολέμῳ ὑπηρεσίας, παρασχεθείσας ὑπ' αὐτοῦ τῇ Πατρίδι, ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν καθηκόντων του ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου τοῦ Αἰγαίου». Ἐπίσης, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στόλου, μετέσχε τῶν κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον ἐπιχειρήσεων ἐν τῇ Θρακικῇ παραλίᾳ.

Τὴν 25 Ὀκτωβρίου 1915 μετέσχε τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη ὡς ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Διαφωνήσας πρὸς τὴν κυβέρνησιν ἐν τῷ ζητήματι τῆς ἐξόδου ἐκ τῆς οὐδετερότητος τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς εἰσόδου αὐτῆς ὡς συμμάχου τῆς Ἀντάντ, δὲν παρῃτήθη μὲν ἀμέσως, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη ἐξεδήλωσεν ἐλευθέρως τὰς γνώμας αὐτοῦ καὶ ἠκολούθησε τὴν πολιτικὴν τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, μετέσχε δὲ τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀπετέλεσε μέλος τῆς τριανδρίας Βενιζέλου, Κουντουριώτου καὶ Δαγκλῆ. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς Ἀθήνας τῆς κυβερνήσεως Βενιζέλου (14 Ἰουνίου 1917), ὁ Κουντουριώτης ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, παρέμεινε δὲ ὑπουργὸς μέχρι τῆς 2ας Δεκεμβρίου 1919. Προαχθείς, ἅμα τῇ ἀποχωρήσει του ἀπὸ τῆς ὑπουργίας καὶ τῇ ἐπακολουθησάσῃ ἀποστρατείᾳ του εἰς ναύαρχον, τιμῆς ἕνεκεν, ἰδιώτευσε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου, ὁπότε τῷ ἀνετέθησαν τὰ καθήκοντα τοῦ ἀντιβασιλέως, ἅτινα ἐξήσκησε μέχρι τῶν ἐκλογῶν τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920, καθ' ἃς ἡττήθη τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων. Παραδώσας τότε τὴν ἀντιβασιλείαν εἰς τὴν βασίλισσαν μητέρα Ὄλγαν, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Τότε ἐγένετο κατ' αὐτοῦ ἀπόπειρα δολοφονίας, καθ' ἣν ἐτραυματίσθη. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1923, ὅτε ἀπεμακρύνθη ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Β', ἀνέλαβεν ἐκ νέου τὰ καθήκοντα τοῦ ἀντιβασιλέως, κηρυχθείσης δὲ τῆς δημοκρατίας, ἀνετέθη, κατὰ

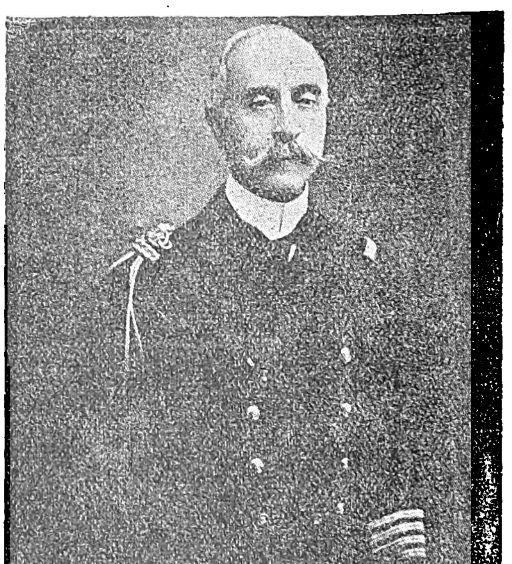
Παῦλος Κουντουριώτης.

Digitized by Google

Μάρτιον τοῦ 1924, εἰς τὸν Κουντουριώτην προσωρινῶς ἡ προεδρία αὐτῆς ὑπὸ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, διετήρησε δὲ τὸ ἀξίωμα τοῦτο μέχρι τοῦ Μαρτίου 1926. Ὅτε κατέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ στρατηγὸς Θεόδωρος Πάγκαλος καὶ ἐκήρυξεν ἑαυτὸν δικτάτωρα, ὁ Κουντουριώτης διαμαρτυρηθεὶς παρῃτήθη καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Ὕδραν. Ἀλλὰ τὴν 26 Αὐγούστου 1926, ἀνατραπείσης βιαίως τῆς δικτατωρίας, ὁ Κουντουριώτης ἀνέλαβεν αὖθις προσωρινῶς τὴν προεδρίαν τῆς δημοκρατίας. Τότε ἐγένετο κατ' αὐτοῦ ἡ δευτέρα ἀπόπειρα δολοφονίας ἔξωθεν τοῦ δημαρχείου Ἀθηνῶν. Τὸν Μάϊον τοῦ 1929 ἐξελέγη τακτικὸς πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, διὰ λόγους δὲ ὑγείας παρῃτήθη τὴν 10 Δεκεμβρίου 1929. Σ. Ε. Λ.—Θ. Β.

Κουντουριώτισσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πιερίας (Κατερίνης), τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ΝΔ. τῆς Κατερίνης καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κατ. (1928) 888. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Καλύβια Δριμήτσα, Καλύβια Κουντουριωτίσσης* καὶ *Μονὴ Πέτρας* καὶ ἔχει κατ. (1928) 1.514. Χ. Δ.

— **Κουντουριωτίσσης *Καλύβια*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κουντουριωτίσσης τῆς ἐπαρχίας Πιερίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 332. Χ. Δ.

Κούντουρο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΝΔ. Σερίφου (πλάτ. 37°08' Β, μῆκ. 24°26' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1817: Serpho island) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Βουνὶ καὶ Κύκλωψ. Σ. Ε. Λ.

κούντουρος, —η, —ο· καὶ ***κουντουρός, —ή, —ό,*** δημοτ., ὁ ἔχων κοντὴν ἢ ἀποκεκομμένην τὴν οὐράν, ἄλλως *κολοβός*: «κουντουρὸ σκυλλί, — φίδι»· || ἰδιωμ. ὁ κοντός.

Κούντουρος *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τοῦ δήμου Μεσολογγίου, ἔχων κατ. (1928) 83.

Κούντουρου *ἐλαιὼν* *[Γεωγρ.]*. Θέσις ἐν Μεσσηνίᾳ, ἔνθα οἱ Φράγκοι ὑπὸ τὸν κόμιτα τῆς Καμπανίας Γουλιέλμον Σαμπλίττην (Guillaume de Champlitte) καὶ τὸν ἱππότην Γουλιέλμον Βιλλαρδουΐνον (messire Guillaume de Villehardouin), ἄγοντες ὀλιγάριθμον ἀλλὰ καλῶς συντεταγμένον καὶ ἄριστα ὡπλισμένον στρατόν, ἐνίκησαν τῷ 1205 τοὺς πολυαριθμοτέρους μὲν ἀλλ' ἀσυντάκτους Ἕλληνας τῆς Λακεδαιμονίας, τῆς Τεγέας καὶ τῆς Ἀργολίδος, ὁδηγουμένους ὑπὸ τοῦ Λέοντος Χαμαρέτου καὶ ἐνισχυθέντας ὑπὸ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ἡ νίκη ἐκείνη τῶν Φράγκων ἐπιδρομέων ἐξησφάλισεν αὐτοῖς τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου. Ν. ΚΛΣ

κουντουρουδιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κερωνία* (βλ. λ.).

κούντρα *[Ναυτ.]*. Ὁ πρόπους μόνον τῶν παριστίων.

Κουντριάβτσεφ, *Πέτρος - Νικολάγιεβιτς*. Ρῶσος ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1817 ἐν Μόσχᾳ καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1858. Καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Μόσχας, συνέγραψε πλείστας μονογραφίας περὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἱστορίας, ἐπίσης τὴν ἱστορίαν τῆς Ἰταλίας, καὶ ἀφῆκεν ἡμιτελὲς τὸ ἔργον αὐτοῦ περὶ τῆς πρώτης σταυροφορίας. Θ. Β.

κουντρινέλια (τὰ) *[Ναυτ.]*. Κοινὴ ναυτικὴ ὀνομασία τῶν *ἐπισιπαρίων* ἱστίων. Σ. Ε. Λ.

κοῦντρος (ὁ) *[Ναυτ.]*. Ἡ κατὰ τὴν κοινὴν ναυτικὴν γλῶσσαν ὀνομασία τοῦ ὑψηλοτέρου τετραγώνου ἱστίου τῶν συνήθων δρομώνων, ὅπερ ἐπισήμως ὀνομάζεται *σίπαρος*. Σ. Ε. Λ.

Κουντρῶ (Coudreau), ***Ἐρρῖκος***. Γάλλος ἐξερευνητὴς (1859—1899). Τὸ πρῶτον ἐξερευνητικὸν ταξίδιόν του ἐπεχείρησε τῷ 1881 εἰς τὴν χώραν τῶν Γκαλίμπυ καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπεσκέφθη τὴν περιοχὴν Κουρού. Κατόπιν ἐξηρεύνησε τὴν ὁδὸν ἀπὸ τοῦ Ἀραγουάη εἰς τὸν Ἀμαζόνιον καὶ τῷ 1884 διέσχισεν ὁλόκληρον τὴν κεντρικὴν Γουϊάνην καὶ μεγάλην περιοχὴν τῆς ὀροσειρᾶς Λούα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν συνοδευόντων αὐτὸν Ἰνδῶν, περιεπλανήθη ἐπὶ τρίμηνον εἰς τὰ παρθένα δάση. Ἐκ τοῦ ταξιδίου τούτου συναπεκόμισε δύο χάρτας καθ' ὁλοκληρίαν νέους, ὧν ὁ εἷς ἀφεώρα τὴν χώραν τὴν περιλαμβανομένην μεταξὺ τοῦ Ἀμαζονίου καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ὁ δ' ἕτερος τὴν μεσημβρινὴν Γουϊάνην μεταξὺ τοῦ τοῦ ποταμοῦ Μπράνκο καὶ τῆς Περουβίας. Ὡσαύτως ἐμελέτησε τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν ἰθαγενῶν καὶ ἔλαβε πλῆθος φωτογραφιῶν. Τῷ 1887—1888 ὁ Κουντρῶ μετὰ τοῦ πιστοῦ του φίλου ἰατροῦ Κρεβώ, ἐξηρεύνησε τὴν βορείαν κλιτὺν τῶν ὀρέων Τυμοὺκ-Χυμὰκ καὶ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Μαρόνι. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἐπιχειρήσας νέον ταξίδιον, συνεπλήρωσε τὸ ὑπὸ τοῦ Κρεβὼ διαχαραχθὲν σχέδιον τοῦ ροῦ τοῦ ποταμοῦ Ὀουαπὸκ καὶ ἐξεπόνησε χάρτην τῆς μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ὀουαπὸκ καὶ Μαρόνι περιοχῆς. Ὁ Κουντρῶ συνέγραψε πλεῖστα ὑπομνήματα καὶ τὰ ἔργα: «Μελέται περὶ τῆς Γουϊάνης καὶ τῆς Ἀμαζονίας», «Ἡ πολιτεία Παρά» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Κοὺντς *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἀραβίας ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Νέτζιτ.

—**Κοὺντς,** ἢ ***Κούντους*** *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὸν ὄνομα τῆς *Ἱερουσαλήμ*, ἐκφερόμενον συνήθως μετὰ τοῦ ἐπιθέτου *σερὶφ* (=ἱερός). Ν. Μ.

Κοὺντς (Kunz), ***Κορράδος-Μάξ***. Γερμανὸς μουσικὸς (1812—1875). Ἔγραψε πλείστας ἀνδρικὰς χορῳδίας καὶ 200 μικροὺς κανόνας διὰ κλειδοκύμβαλον πρὸς χρῆσιν τῶν ἀρχαρίων. Γ. Σ.

Κουνὺ (Cougny), ***Ἐδμόνδος***. Γάλλος ἑλληνιστὴς καὶ ἱστοριοδίφης (1818—1889). Ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς φιλολογίας τῷ 1857 διὰ τῶν διατριβῶν «De Prodico Ceio, Socratis magistro et antecessore» καὶ «Guillaume du Vair, étude d'histoire littéraire avec des documents nouveaux». Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς ρητορικῆς εἰς διάφορα λύκεια καὶ τῷ 1878 ὠνομάσθη ἐπόπτης τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων. Εἶχε συλλέξει ἄφθονον ὑλικὸν διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἐδημοσίευσεν ἐξ αὐτοῦ ἀρκετὰ ἐνδιαφέροντα ἀποσπάσματα: «Un procès en matière de droits régaliens (1864), «De la philosophie chez les jurisconsultes du XVI siècle» (1865), «Le parti républicain sous Henri III» (1867), «De la comédie politique dans les collèges» (1868), «Pibrac» (1869), «Les audiences d'apparat au parlement de Paris» (1869), «Le capitaine Fr. de la None» (1872), «Fr. Hotoman» (1874), «Béroalde de Verville» (1880). Ἐπίσης ἐξεπόνησε διαφόρους φιλολογικὰς μελέτας: «La jeunesse de Virgile» (1865), «Jeanne d'Arc, épopée latine du XVI siècle» (1874), «Montesquieu et madame de Lambert» (1877), «Le roman de Trubert, fabliau du XIII siècle» (1883), «Celtes et Germains depuis la conquête de César» (1887). Ὡς ἑλληνιστὴς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων. Εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ὑπὸ τῆς Ἱστορικῆς Ἑταιρείας τῆς Γαλλίας ἡ δημοσίευσις μετὰ μεταφράσεως καὶ σχολίων ὅλων τῶν ἀποσπασμάτων τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὴν γεωγραφίαν καὶ ἱστορίαν τῶν Γαλατῶν. Οἱ πέντε πρῶτοι τόμοι τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸν τίτλον: «Extraits des auteurs grecs concernant la géographie et l'histoire des gaules», ἐξεδόθησαν ζῶντος ἔτι τοῦ συγγραφέως, ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι τοῦ 1886 ὁ ἕκτος καὶ τελευταῖος καταλειφθεὶς ἐν χειρογράφῳ, ἐδημοσιεύθη τῷ 1891 φροντίδι τῶν M. Lebègue και M. Croiset. Ὁ Κουνὺ ἐξέδωκεν ἐπίσης: «Premiers exercices oratoires» (1883) κατ' ἀνέκδοτον ἑλληνικὸν χειρόγραφον, εὑρεθὲν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Bourges, καὶ ἀπετελείωσε τὴν «Anthologia greca» τοῦ Dübner, εἰς τὴν συλλογὴν Firmin-Didot, διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ τρίτου τόμου αὐτῆς, ὅστις εἶδε τὸ φῶς μετὰ τὸν θάνατόν του (1890). Θ. Π

Κουνφίντα (Kunfida, ἢ Kanfuda) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις καὶ λιμὴν τῆς Ἀραβίας ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου οἱ Τοῦρκοι, δυνάμει συμφωνίας μετὰ τοῦ ἐμίρου τοῦ Ἀσίρ, εἶχον ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἀραβίας, στρατιωτικὰς φρουράς. Τὴν 10 Ἰουλίου τοῦ 1916 οἱ ἰθαγενεῖς, βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῆς Χετζάζης, ἐξεδίωξαν τὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ ἐγένοντο κύριοι τῆς πόλεως. Μ. Ν. Δ.

κουνῶ, καὶ ***—άω***, παθ. *κουνιέμαι*, καὶ *κουνιοῦμαι*· κινῶ, σείω, σαλεύω, κλονῶ: «μὴν τὸ κουνᾷς ἀπὸ τὴ θέση του»· || «κουνῶ τὸ δέντρο» σείω, διασείω· || «κουνῶ τὸ παιδὶ» λικνίζω: «κούνα τὸ παιδὶ νὰ κοιμηθῇ»· || παθ. *κουνιέμαι*· κινοῦμαι, σείομαι, μετατοπίζομαι: «μὴν κουνιέσαι ἀπὸ τὴ θέση σου», «περπατεῖ καὶ κουνιέται» ἀκκίζεται.

Κουξχάφεν (Kuxhaven) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Βορείου θαλάσσης, παρὰ τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τοῦ στομίου τοῦ ποταμοῦ Ἔλβα. Ἀνήκει εἰς τὴν ἐλευθέραν πόλιν τοῦ Ἀμβούργου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέχει 115 χλμ. πρὸς τὰ ΒΔ. καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα, ὁπότε πήγνυται ὁ Ἔλβας, χρησιμεύει ὡς ἐπίνειον αὐτοῦ. Κάτοικοι 18.000. Εἶναι ἓν τῶν μεγαλυτέρων ἁλιευτικῶν κέντρων τῆς Γερμανίας καὶ ἔχει θαλάσσια λουτρά, ἅτινα συγκεντρώνουν κατὰ τὸ θέρος μέγαν ἀριθμὸν ἐπισκεπτῶν. Ἡ σημερινὴ πόλις ἐσχηματίσθη διὰ τῆς ἑνώσεως τῷ 1873 τῶν χωρίων *Κουξχάφεν* καὶ *Ριτσεμπιοῦττελ*, καὶ ἀπετέλεσεν ἕνα τῶν ὀχυρωτέρων πολεμικῶν λιμένων τῆς Γερμανίας, ὅστις κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐβομβαρδίσθη, τὴν 25 Δεκεμβρίου 1914, ὑπὸ ἀγγλικῶν ἀεροπλάνων καὶ πολεμικῶν πλοίων. Μ. Δ. Β.

Κουομιντάγκ. Πολιτικὸν κόμμα ἐν Κίνᾳ, ἱδρυθὲν τῷ 1912 ὑπὸ τοῦ Σοὺν-Γιὰτ-Σὲν (βλ. λ. *Κίνα* τ. ΙΔ', *σ.* 405 *α'*, 406 *α'* καὶ 408 *α'*).

Κόϋπ (Cuyp), ***Ἀλβέρτος***. Ὁλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ζήσας εἰς Ντόρντρεχτ (1620—1691). Χαρακτὴρ ἁπλοῦς καὶ ἤρεμος, ἐζωγράφησε μεγάλους πίνακας καλῶς ἰσορροπημένους, μὲ πρόσωπα σταθερά, εἰς ζωηρὰς στάσεις, ἀκτινοβολοῦντα φῶς. Ὁ χρωματισμός του εἶναι θερμὸς καὶ ἔντονος. Ἀπέδωκε μετ' ἴσης ἐπιτυχίας ἐξοχικὰ τοπία, σκηνὰς τῆς ἠρέμου ἀγροτικῆς ζωῆς, ἀστοὺς τῶν μεγάλων πόλεων, καλπάζοντας ἱππεῖς κλπ. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του λογίζονται οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὸ Λοῦβρον τρεῖς πίνακες: «Περίπατος πλουσίων ἀστῶν τῆς Ντόρντρεχτ» ἐπὶ φωτεινοῦ φόντου, «Τοπίον», ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναπαρίσταται ἡ πεδιὰς τῆς γενετείρας του, μὲ τὰς ὡραίας εὐτραφεῖς ἀγελάδας της μέσα εἰς χρυσίζον φῶς, καὶ ἡ «Θύελλα»· ἐπίσης ἡ «Θάλασσα ὑπὸ σεληνόφως», «Ἕνας πετεινὸς καὶ μιὰ κόττα», καὶ «Ἄποψις τῆς Ντόρντρεχτ» (πάντες εἰς Ρόττερνταμ). Γ. Ζ.

—**Κόϋπ** (Cuyp. ἢ Kuyp). ***Ἰάκωβος***. Πατὴρ τοῦ προηγουμένου, διακεκριμένος ἐπίσης ζωγράφος (1575—1650). Ἐφημίσθη ἰδίως διὰ τὰς ὡραίας προσωπογραφίας του. Γ. Ζ.

κούπα (ἡ) δημοτ., ποτήριον· || κύαθος, φλυτζάνι τοῦ γάλακτος: «ἔπια δυὸ κοῦπες γάλα»· || ἓν τῶν τεσσάρων εἰδῶν παιγνιοχάρτων, ἔχον ὡς σύμβολον ἐρυθρὸν καρδιόσχημον καὶ κληθὲν οὕτω, διότι παλαιότερον ἀντὶ τούτου εἶχεν ὡς διακριτικὸν σύμβολον ποτήριον (κοιν. *κούπαν*)· || *κοῦπες* (βλ. λ.)· εἶδος χαρτοπαιγνίου.

κούπα (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λάγηνος ἡ κοινή*.

Κούπα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Φανοῦ (Μαγιαδὰτ) τῆς ἐπαρχίας Παιονίας (Γουμενίτσης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἐγγὺς τῶν νοτιοσλαυϊκῶν συνόρων. Κάτ. 1928) 445. Χ. Δ.

κουπάκι (τό)· ἡ μικρὴ *κούπα*· || εἶδος μαντείας γενομένης ἐκ τῶν σχημάτων. ἅτινα λαμβάνει τὸ κατακάθι τοῦ καφὲ εἰς φλυντζάνι.

Κουπάκι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 355. Χ. Δ.

Κουπάκια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον δωδεκανησιακὸν (πλάτ. 37°21'10'' Β., μῆκ. 26°46'50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1574: Patmos, Lipso, Arki) βορείως τῆς Λειψοῦς καὶ νοτιώτατον ἐν τῇ συστάδι Ἀρκοί. Σ. Ε. Λ.

Κουπάλα, *Ἰάνκα*. Ρῶσος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1882. Διὰ τῶν πρώτων ἔργων του ἐκηρύχθη κατὰ τοῦ κρατοῦντος ἐν Ρωσίᾳ ἀπολυταρχικοῦ συστήματος, συγχρόνως δὲ συνεκέντρωσε περὶ αὐτὸν ὁμοϊδεάτας του συγγραφεῖς καὶ ποιητάς, μεθ' ὧν ἀπετέλεσε τὸν φιλολογικὸν κύκλον «Ἡ γῆ μας». Ὁ Κουπάλα εἰς τὰ ἔργα του, τὰ ἐπιγραφόμενα «Ἄνευ τίτλου», ἠρεύνησε τὴν κατάστασιν τοῦ χωρικοῦ στοιχείου ἐν Ρωσίᾳ καὶ ἐγένετο ὁ λαϊκὸς κῆρυξ τῆς κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν δὲ τοῦ κομμουνισμοῦ (1917), ἐπεχείρησε νὰ δώσῃ εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν εἰς τὴν λογοτεχνίαν τῆς Λευκῆς Ρωσίας ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδεῶν τῆς ἐθνικῆς δημοκρατίας. Θ. Β.

Κουπάμπια (Cupabia) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς δυτικῆς Κορσικῆς (πλάτ. 41° 43' Β., μῆκ. 8° 42' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 429: Corsica, from Capo Feno to Lava bay). Σ. Ε. Λ.

Κούπανγκ (Kupang) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς νήσου Τιμόρης εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος τῆς Μαλαισίας. Κάτ. 7.000. Ἀνήκει εἰς τοὺς Ὁλλανδοὺς καὶ εἶναι καλῶς ὠχυρωμένη. Μ. Ν. Δ.

κουπανία (ἡ) (Cupania) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σαπινδοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἢ θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν τῆς γῆς χωρῶν. Ἐκ τῶν 30 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι ἡ *κουπανία ἡ ἀνακαρδιοειδὴς* (Cupania anacardioides) καὶ *κουπανία ἡ εὔχυμος* (Cupania sapida). Τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ εἰς τὴν νότιον Ἀμερικὴν καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς παραλίους καὶ ὑφαλμύρους γαίας, τὸ δὲ δεύτερον εἶναι ἰθαγενὲς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς μὲ εὔοσμα ἄνθη καὶ καρπὸν ἐδώδιμον. Δ.Ν.Π.

Κουπανία.
[α—καρπός.]

κουπάρι (τό)· ἰδιωματ., εἰς τὴν φρ. «σηκώνω τὸ κουπάρι» σηκώνω τὸ ποτήρι, διὰ νὰ προπίω ὑπέρ τινος: «εἶπε τὴν εὐχὴ ὅταν σηκώσανε κουπάρι».

Κούπας, *Γεράσιμος*· βλ. λ. *Κώπας* Γεράσιμος.

Digitized by Google

κουπαστὴ (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης, σημαίνων τὸ ἀνώτατον χεῖλος τοῦ τοίχου τοῦ πλοίου καὶ ἀντιστοιχῶν συνεπῶς πρὸς τὸν *περιτόναιον*, προκειμένου περὶ μεγάλων πλοίων, καὶ πρὸς τὸν *ἐπισκαλμίς*, προκειμένου περὶ κωπηλάτων τοιούτων. Σ. Ε. Λ.

κουπὲ (τὸ) (γαλλ. coupé)· μικρά, κλειστὴ τετράτροχος ἅμαξα, μὲ δύο ἢ τέσσαρας θέσεις· ‖ τὸ ἐμπρόσθιον διαμέρισμα τῆς ταχυδρομικῆς ἁμάξης (diligence)· ‖ διαμέρισμα σιδηροδρομικῆς ἁμάξης μὲ καθίσματα ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον πλευρᾶς· ‖ αὐτοκίνητον σχήματος ὁμοίου πρὸς τὸ τῆς ἀνωτέρω ἁμάξης. Δ. Σ. Δ.

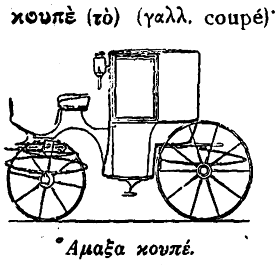
Ἅμαξα κουπέ.

Κοῦπερ (Cooper), σὲρ ***Γουλιέλμος-Οὐάϊτ***. Ἄγγλος ὀφθαλμολόγος (1816—1886). Ἐδημοσίευσε: «Practical remarks on near sight κλ.» (1847), «Observations on conical cornea» (1850) κ. ἄ. Ο. Ρ.

Κοῦπερ (Cooper, ἢ Couper), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος ἱστορικός, λεξικογράφος καὶ θεολόγος (1517—1594). Τέκνον πτωχοτάτων γονέων, ἐσπούδασε διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν φιλανθρώπων καὶ ἐγένετο ἐν ἀρχῇ ἰατρὸς ἐν Ὀξφόρδη. Βραδύτερον, περιβληθεὶς τὸ ἱερατικὸν σχῆμα, ἐγένετο ἐπίσκοπος τοῦ Γουΐντσεστερ. Συνέγραψε πολλὰ ἱστορικὰ καὶ θεολογικὰ βιβλία, ἀλλὰ τὸ σημαντικώτερον ἔργον του ὑπῆρξεν ὁ «Θησαυρὸς τῆς ρωμαϊκῆς καὶ βρεττανικῆς γλώσσης», συνοδευόμενον ὑπὸ ἱστορικοῦ καὶ ποιητικοῦ λεξικοῦ (1565). Τὸ ἔργον τοῦτο προὐκάλεσεν εὐμενὲς ὑπὲρ τοῦ συγγραφέως ἐνδιαφέρον τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ, παρέμεινε δὲ ἐπὶ μακρὸν ἐν εὐρυτάτῃ κυκλοφορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Λεξικὸν τοῦ Κοῦπερ» (Cooper's Dictionary).

—**Κοῦπερ** (Cooper), ***Θωμᾶς***. Ἀμερικανὸς παιδαγωγός, πολιτικὸς καὶ φιλόσοφος (1759—1840), γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ὀξφόρδῃ, εἶτα δὲ μετηνάστευσεν εἰς τὴν Ἀμερικήν, ἕνεκα τῶν ζωηρῶν συμπαθειῶν του πρὸς τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φυσικῆς καὶ τῶν νομικῶν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βιργινίας, ἠναγκάσθη ὅμως ταχέως νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν, ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως τοῦ κλήρου πρὸς τὰς φιλελευθέρας ἀρχάς του. Ὑπηρέτησε κατόπιν εἰς διαφόρους πολιτείας καὶ τέλος διωρίσθη εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Νοτίου Καρολίνας ὡς καθηγητὴς τῆς χημείας καὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. Θερμὸς ὑπέρμαχος τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς θρησκείας, καὶ κῆρυξ τῆς ἀντιστάσεως ἑκάστης πολιτείας εἰς τὴν τυραννικὴν κυβέρνησιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, προητοίμασεν ἐν μέρει τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Νότου. Ἕνεκα τῶν ἰδεῶν του ἠναγκάσθη τῷ 1833 νὰ παραιτηθῇ τῆς διευθύνσεως τοῦ κολλεγίου. Ὡς φιλόσοφος ἠκολούθει τὸν φυσιολογικὸν ὑλισμὸν καὶ ἀντετίθετο ἰσχυρῶς εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν μεταφυσικὴν τῆς σκωτικῆς σχολῆς. Ἔγραψε: «Some informations resperting America» (1794), «Political Essays» (1800), «Lectures on the elements of political economy» (1826) κ. ἄ. Ε. Λ.

—**Κοῦπερ** (Cooper), ***Θωμᾶς-Σίδνεϋ***. Ἄγγλος ζωγράφος καὶ λιθογράφος (1803—1902). Εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς ὡς σκηνογράφος. Μετὰ ταῦτα ἐπεχείρησε διάφορα ταξίδια, τῷ 1847 ἐγένετο ἑταῖρος τῆς βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου καὶ τῷ 1867 μέλος αὐτῆς. Ἐξετέλεσεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπεικονίσεις ζῴων κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Κούϋπ, συνέγραψε δὲ καὶ τὰ ἀπομνημονεύματά του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ζωή μου». Ἔργα του ἀπόκεινται εἰς τὴν Ἐθνικὴν Πινακοθήκην τοῦ Λονδίνου καὶ εἰς τὰ μουσεῖα Βικτωρίας καὶ Ἀλβέρτου. Ι. Μ. Π.

—**Κοῦπερ** (Cooper) ***Ἰάκωβος Φένιμορ***. Ἀμερικανὸς μυθιστοριογράφος (1789—1851). Τῷ 1819 ἐδημοσίευσεν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἀνωνύμως τὸ πρῶτόν του μυθιστόρημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Προφύλαξις», ὅπερ οὐδεμίαν ἐντύπωσιν ἐνεποίησε. Μετὰ δύο ἔτη ἐξέδωκε τὸν «Κατάσκοπον» καὶ τῷ 1823 τοὺς «Σκαπανεῖς»· ἀμφότερα τὰ ἔργα ταῦτα ἔσχον ἱκανὴν ἐπιτυχίαν. Ἡ ναυτικὴ θητεία του τῷ ἐνέπνευσε γοητευτικὰς θαλασσινὰς ἱστορίας, ὡς «Ὁ πειρατής» (1823), «Ὁ πιλότος» (1823), «Οἱ δύο ναύαρχοι» (1824), «Ὁ τελευταῖος τῶν Μοϊκανῶν», τὸ μεγαλύτερον καὶ δημοφιλέστερον τῶν ἔργων του, «Ὁ ἐρυθρὸς κουρσάρος» (1831), τὸ «Wing-and-Wing» (1842) καὶ οἱ «Λέοντες τῆς θαλάσσης» (1849). Ἐπεσκέφθη ἐπανειλημμένως τὸ Λονδῖνον, τοὺς Παρισίους καὶ τὴν Φλωρεντίαν, ὅπου ἐγένετο δεκτὸ μετὰ μεγάλων τιμῶν, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἀνεμείχθη ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κατεδίωξε δικαστικῶς διαφόρους λιβελλογράφους, οἱ ὁποῖοι διεξῆγον ἀμείλικτον ὅσον καὶ ἄδικον πολεμικὴν ἐναντίον του. Ὁ Κοῦπερ κατατάσσεται εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν Ἀμερικανῶν πεζογράφων. Α. Σ. Β.

Ἰάκωβος Κοῦπερ.

—**Κοῦπερ** (Cooper), ***Πέτρος***. Ἀμερικανὸς βιομήχανος, ἐφευρέτης καὶ φιλάνθρωπος (1791—1883). Ἀσχολούμενος εἰς χειρωνακτικὰς ἐργασίας, προσελήφθη εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν ὡς μαθητευόμενος ὑπό τινος ἁμαξοποιοῦ. Μετά τινα χρόνον εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν μηχανουργείων τοῦ Χέμπστεντ, ὁπόθεν ἀπεχώρησε τῷ 1812, ἵνα ἱδρύσῃ ἐπιπλοποιεῖον. Τῷ 1828 ἵδρυσεν ἐν Βαλτιμόρῃ σιδηροχαλυβουργεῖον, ἔκτοτε δέ, σχηματίσας μεγάλην περιουσίαν, ἵδρυσε πλεῖστα ἐργοστάσια. Κατεσκεύασεν εἰς Φίλιπσμπουργκ τὴν μεγαλυτέραν τότε ὑψικάμινον, ἀνήγειρε μεγάλους κυλινδρομύλους εἰς Ν. Ὑόρκην καὶ ἐγκατέστησε χυτήρια σιδήρου καὶ χάλυβος, εἰς τὰ ὁποῖα τὰ μέταλλα μετεφέροντο ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν ὀρυχείων, ἅτινα ἠγόρασε. Τῷ 1830 κατεσκεύασε τὴν πρώτην σιδηροδρομικὴν ἀτμομηχανήν, ἀποκληθεῖσαν «Tom Thumb» καὶ ἔχουσαν τὸ σχῆμα σημερινοῦ χειραμαξίου. Ἐγένετο πρόεδρος τῆς «Τηλεγραφικῆς Ἑταιρείας Νέας Ὑόρκης καὶ Λονδίνου», διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν ὑποβρυχίων καλῳδίων τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἥτις ἐπέτυχε χάρις εἰς τὴν οἰκονομικὴν εὐεξίαν τοῦ Κοῦπερ. Ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, διηύθυνε τὴν ὑπὲρ τοῦ «ἐλευθέρου σχολείου» ἐκστρατείαν καὶ ἵδρυσε τῷ 1842 τὴν «Κοῦπερ Γιούνιον», σχολὴν πλουσίαν εἰς ἐργαστήρια καὶ οἰκήματα, σκοπὸν ἔχουσαν τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης. Ἡ περιουσία τῆς σχολῆς τῷ 1927 ἀνήρχετο εἰς 5.250.733 δολλάρια. Ἡ ἐν αὐτῇ διδασκαλία παρέχεται δωρεάν. Συνέγραψεν: «Αἱ πολιτικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ γνῶμαι τοῦ Πέτρου Κοῦπερ μετὰ μιᾶς αὐτοβιογραφίας», «Ἰδέαι περὶ μιᾶς καλῆς κυβερνήσεως» καὶ διάφορα ἄρθρα καὶ ἐπιστολάς. Χ. Κ.

—**Κοῦπερ** (Cooper), ***Ριχάρδος***. Ἄγγλος χαράκτης (1740—1815). Διέπρεψεν ἰδίᾳ εἰς τὴν τοπιογραφίαν, δι' ὃ καὶ ἐπωνομάσθη «Βρεττανὸς Πουσσέν». Εἰργάσθη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ πινάκων τοῦ Κορρεγίου, τοῦ Βὰν Ντάϊκ καὶ τοῦ Ρέμπραντ. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἄποψις τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης», «Τὸ Κολοσσαῖον», «Ἡ ρωμαϊκὴ ἐξοχή» κλπ. Ι. Μ. Π.

—**Κοῦπερ** (Cooper), ***Σαμουήλ***. Ἄγγλος ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Λονδίνῳ (1609—1702). Ἐπεδίωξε νὰ ἀναβιώσῃ τὴν φλαμανδικὴν τεχνοτροπίαν καὶ ἐπέτυχε τόσον, ὥστε οἱ σύγχρονοί του τὸν ἐπωνόμαζον *Μικρὸν Βὰν-Ντάϊκ*. Διεκρίθη ἰδίως εἰς τὴν προσωπογραφίαν, μεταξὺ δὲ τῶν πινάκων τοῦ εἴδους τούτου ἀξιολογώτεροι ὑπῆρξαν οἱ τοῦ Ὀλιβιέρου Κρόμβελ καὶ τῶν κυριωτέρων ὀπαδῶν του, ὁ τοῦ Καρόλου Β΄, τῆς βασιλίσσης καὶ ἄλλων προσωπικοτήτων τῆς αὐλῆς. Τὰ ἔργα του, ἀναπαραχθέντα ἀπὸ διαφόρους χαράκτας, ἐγένοντο πολὺ γνωστὰ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Γ. Ζ.

—**Κοῦπερ-*Ἀστλεϋ*** (Cooper Astley). Ἄγγλος χειρουργὸς καὶ ἀνατόμος (βλ. λ. *Ἀστλεϋ-Κοῦπερ*). Ο. Ρ.

Κοῦπερ (Cowper)· βλ. *Κάουπερ*.

—**Κοῦπερ** (Cowper), ***Γουλιέλμος***. Ἄγγλος ποιητὴς (1731—1800). Κατήγετο ἐξ ἀρχαίας οἰκογενείας εὐγενῶν, ἐκ παιδικῆς δὲ ἡλικίας ἐξεδήλωσε τὴν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν ἀγάπην του, οὐδέποτε ἀνεχθεὶς τὸ σχολεῖον, τὴν τυραννίαν τοῦ ὁποίου ἀφηγεῖται εἰς τὸ ἔργον του «Tirocinium». Εἰκοσαετὴς μετέβη εἰς Λονδῖνον, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης χρονολογεῖται ἡ διανοητικὴ διατάραξις, ἥτις περιοδικῶς τὸν κατελάμβανε κατὰ τὴν μετέπειτα ἡλικίαν του. Ἡ κρίσις ἐπῆλθεν, ὅτε ὁ ἐξάδελφός του τῷ ἐξησφάλισε θέσιν εἰς τὴν βουλὴν τῶν Λόρδων, διὰ τὴν ὁποίαν ὅμως ἀπῃτεῖτο νὰ ἐξετασθῇ. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐπήνεγκεν εἰς αὐτὸν πλήρη διασάλευσιν φρενῶν. Δὶς ἀποπειραθεὶς ν' αὐτοκτονήσῃ ἐσώθη ὑπὸ προσδραμόντων φίλων του, οἱ ὁποῖοι ἐν τέλει τὸν ἐνέκλεισαν εἰς τὸ φρενοκομεῖον Σαὶν Ὤλυπανς, ἔνθα παρέμεινε 18 μῆνας. Τῷ 1767 μετῴκησεν εἰς Ὄλνυ ἀσχολούμενος εἰς τὴν ποίησιν, μέχρις ὅτου, τῷ 1773, ὑπέστη νέαν διανοητικὴν παράκρουσιν, διαρκέσασαν ἐπὶ τρία ἔτη. Τῷ 1779 ἐδημοσίευσε τὰ πρῶτά του ποιήματα, τῷ δὲ 1782 εἶδε τὸ φῶς ὁ πρῶτος τόμος αὐτῶν. Ὁ δεύτερος τόμος, ὑπὸ τίτλον «Τὸ ἔργον-ποίημα εἰς ἓξ βιβλία» ἐδημοσιεύθη τῷ 1785. Ἓν ἔτος πρὶν ὁ Κοῦπερ ἤρξατο τῆς μεταφράσεως τοῦ Ὁμήρου, ἥτις ἐδημοσιεύθη τῷ 1790. Ὁ Κοῦπερ ἀνήκει εἰς τοὺς ποιητάς, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν δημιουργοὶ ἐποχῆς. Ἐνεφύσησε νέαν πνοὴν ζωῆς εἰς τὴν ἀγγλικὴν ποίησιν, ἀπελευθερώσας ταύτην ἀπὸ τοὺς ρητορισμοὺς τῶν προκατόχων του. Εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Κοῦπερ ἀνευρίσκεται τὸ πρῶτον ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ἥτις ἀπετέλεσε βραδύτερον κυριαρχοῦν στοιχεῖον τῆς ποιήσεως τῶν Μπέρνς, Σέλλεϋ, Οὐώρντουωρθ καὶ Βύρωνος. Διεκρίθη ὡσαύτως καὶ ὡς ἐπιστολογράφος, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δὲ ταύτης κατέχει πρωτεύουσαν θέσιν ἐν τῇ ἀγγλικῇ λογοτεχνίᾳ.

[*J. C. Bailey*, «The Poems of William Cowper», 1905.]

Δ. Σ. Δ.

Γουλιέλμος Κοῦπερ

—**Κοῦπερ** (Cowper) ***συσκευή, προθερμαστήρ***, ἢ ***κάμινος***. Συσκευὴ ἐφευρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Κοῦπερ τῷ 1860, τελειοποιηθεῖσα καὶ διὰ διατάξεων εἰσαχθεισῶν εἰς ἄλλου τύπου προθερμαντῆρας ὑπὸ τοῦ Thomas Whithwell τῷ 1870 καὶ ἤδη γενικῶς χρησιμοποιουμένη πρὸς προθέρμανσιν διὰ καύσεως καμιναερίων τοῦ ἀέρος τοῦ προσφυσωμένου εἰς τὰς ὑψικαμίνους. Οἱ προθερμαντῆρες Κοῦπερ ἀποτελοῦνται ἐκ πύργου ὕψους 25 ἕως 40 μ. καὶ διαμέτρου 6, κατεσκευασμένου ἐκ σιδηροῦ ἐλάσματος. Ἐντὸς τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβλήματος τούτου ὑπάρχουσιν ἐστοιβασμένοι σωροὶ πυριμάχων πλίνθων καταλλήλου σχήματος. Οἱ σωροὶ πλίνθων ὑποδιαιροῦσι τὴν κάμινον εἰς δύο κατακόρυφα τμήματα ἄνισα, ὧν τὸ πρῶτον κεῖται πρὸς τὸ πλευρὸν ἐν σχήματι στρογγύλου ἢ συνηθέστερον ἐλλειψοειδοῦς φρέατος, τὸ ὁποῖον συγκοινωνεῖ κατὰ τὸ ἄνω μέρος τῆς καμίνου πρὸς τὸ δεύτερον, ἀποτελούμενον ἐκ πολυαρίθμων μικροτέρων κατακορύφων διόδων ἐν εἴδει κηρήθρας μελισσῶν, ἐχουσῶν διατομὴν τετράγωνον, ἑξάγωνον ἢ στρογγύλην. Ἡ κάμινος λειτουργεῖ ἐναλλὰξ ὡς ἑξῆς: κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀναθερμάνσεως προσάγεται διὰ καταλλήλου βαλβῖδος τὸ καμιναέριον ἐκ τῆς ὑψικαμίνου ἀρκούντως κεκαθαρμένον, εἰς τὴν βάσιν τοῦ φρέατος, ὅπου ἀναφλέγεται ἐρχόμενον εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰς εἰσέτι θερμὰς παρειὰς καὶ καίεται ἀναμειγνυόμενον μετὰ τοῦ ἀπαιτουμένου ἀέρος, εἰσερχομένου δι' ἀντιστοίχων ἀνοιγμάτων (καὶ προθερμαινομένου καὶ αὐτοῦ εἰς τὰ τελευταῖα συστήματα διὰ κυκλοφορίας καταλλήλων ἀγωγῶν ἐντὸς τῆς καμίνου). Τὰ θερμὰ ἀέρια τῆς καύσεως, φθάνοντα εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς καμίνου, ἀλλάσσουσι κατεύθυνσιν καὶ διέρχονται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω διὰ τῶν κηρηθρῶν, ὧν ἡ θερμοκρασία εἰς τὸ ψυχρότερον μέρος, πρὸς τὰ κάτω, φθάνει τοὺς 800°, καὶ ἀπάγονται εἰς τὴν θερμοκρασίαν ταύτην πρὸς τὴν καπνοδόχον, ἥτις ἔχει μέγα ὕψος, διὰ νὰ ἐξασφαλίζηται ὁ ἀπαιτούμενος ἑλκυσμός. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς παροχῆς θερμοῦ ἀέρος κλείονται αἱ βαλβῖδες καμιναερίου, ἀέρος καὶ καπνοδόχου, καὶ ἀνοίγονται αἱ βαλβῖδες, δι' ὧν προσκομίζεται ὁ ἐκ τῶν μηχανῶν ἐμφυσήσεως προερχόμενος ἀήρ, ὅστις διοχετεύεται εἰς τὴν βάσιν τῶν κηρηθρῶν καὶ ἐξέρχεται διὰ τῆς βάσεως τοῦ φρέατος, ὅπου δι' ἑτέρας βαλβῖδος, θερμαινόμενος εἰς θερμοκρασίαν 800° περίπου, ἀπάγεται εἰς τὰς φύσας τῆς ὑψικαμίνου. Ἡ πορεία τοῦ πρὸς θέρμανσιν ἀέρος εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν τῶν ἀερίων καύσεως, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς μεθοδικῆς θερμάνσεως. Ὁ ὄγκος τῶν πλίνθων τῶν προθερμαντήρων Κοῦπερ ὑπολογίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θερμοπεριεκτικότητος τοῦ ἀέρος καὶ τῶν πλίνθων, οὕτως ὥστε μετὰ λειτουργίαν μιᾶς ὥρας πρὸς θέρμανσιν ἀέρος ἡ θερμοκρασία να κατέλθῃ μόνον κατὰ 50°. Ἡ περίοδος ἀναθερμάνσεως εἶναι

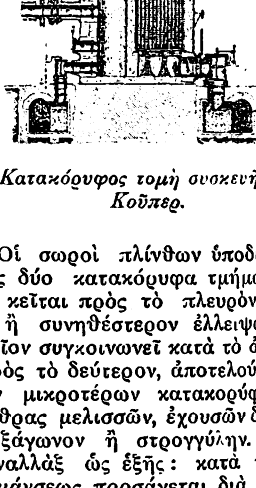
Κατακόρυφος τομὴ συσκευῆς Κοῦπερ.

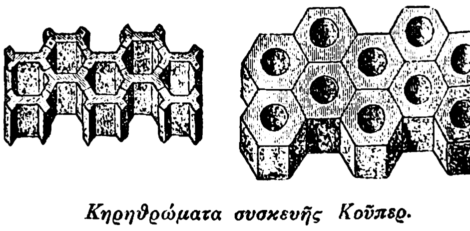
Κηρηθρώματα συσκευῆς Κοῦπερ.

Digitized by Google

μακροτέρα, ἀπαιτοῦσα 2 ἢ 3 ὥρας ἀναλόγως τῶν ἐγκαταστάσεων. Πρὸς ἔτι μεγαλυτέραν ἐλάττωσιν τῆς διακυμάνσεως θερμοκρασίας τοῦ θερμοῦ ἀέρος χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς νεωτέρας ἐγκαταστάσεις καὶ *ἐξισωτὴς θερμοκρασίας* (συστήματος Gjers καὶ Harrison κτλ.), ἀποτελούμενος ἐκ πύργου ἐξ ἐλάσματος σιδηροῦ, περιέχοντος ἐπίσης στοιβάδας πλίνθων, διῃρημένας κατακορύφως εἰς δύο τμήματα συγκοινωνοῦντα ἄνωθεν. Ὁ θερμὸς ἀὴρ διατρέχων αὐτὰ κατὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἀντίθετον φοράν, παρέχει ἢ προσλαμβάνει θερμότητα ἐκ τῆς συσκευῆς ταύτης, λειτουργούσης ἐν εἴδει σφονδύλου θερμότητος. Καὶ ἡ διακύμανσις τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 25°, ἐξασφαλίζουσα μεγίστην κανονικότητα τῆς λειτουργίας τῆς ὑψικαμίνου. Ἡ θερμικὴ ἀπόδοσις τῶν προθερμαντήρων Κοῦπερ εἶναι 72 %, καθόσον αἱ ἀπώλειαι ἐκτιμῶνται εἰς 8 % ἐξ ἀκτινοβολίας καὶ 20 % διὰ τῆς καπνοδόχου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀγκωδῶν τούτων συσκευῶν, ὧν τὸ ὕψος ὑπερβαίνει τὸ τῶν ὑψικαμίνων, ποικίλλει ἀπὸ 3 ἕως 5 κατὰ κάμινον. Ἤδη θεωρεῖται ὅτι ἀπαιτεῖται 1 συσκευὴ εἰς περίοδον παροχῆς θερμοῦ ἀέρος, 2 ἕως 3 εἰς περίοδον ἀναθερμάνσεως, 1 ἐν ἐφεδρείᾳ ἢ ὑπὸ ἐπισκευήν. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

Κουπερὲν (Couperin). Οἰκογένεια Γάλλων δεξιοτεχνῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου καὶ τοῦ κλαβεσίνου, καταγομένων ἐκ τοῦ Σὼμ (Chaume), οἵτινες ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἐλάμπρυναν τὴν γαλλικὴν τέχνην. Κυριώτερα μέλη τῆς οἰκογενείας ἦσαν:

— 1) ***Λουδοβῖκος***. Θεωρεῖται ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας (1630 — 1665). Ἦτο μαθητὴς καὶ ἐφάμιλλος τοῦ Σαμποννιέρ, ἐχρημάτισε δὲ ὀργανοκρούστης εἰς Ἅγιον Γερβάσιον καὶ μουσικὸς τῆς αὐλῆς Λουδοβίκου ΙΓ'. Ἀφῆκεν ἐν χειρογράφῳ τρεῖς σουΐτας τεμαχίων διὰ κλαβεσῖνον, γεγραμμένας συμφώνως μὲ τὸν παραδεδεγμένον τύπον, ἀλλὰ μὲ πλεῖστα μεγαλοφυᾶ εὑρήματα, μὲ ἐξαιρετικὴν χάριν καὶ λεπτότητα.

—2) ***Φραγκῖσκος***. Ἄρχων τοῦ Κρουγὺ (1631—1698), ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἦτο μαθητὴς ἐπίσης τοῦ Σαμποννιέρ, ἐχρημάτισε δὲ ὀργανοκρούστης εἰς Ἅγ. Γερβάσιον ἀπὸ τοῦ 1679 μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὑπῆρξεν ἐξαίρετος παιδαγωγὸς καὶ συνθέτης, εἰς ὃν ὀφείλεται σειρὰ τεμαχίων ὑπὸ τὸν τίτλον: «Pièces d'orgue consistantes en deux messes» κ.τ.λ. Τὰ δύο τέκνα του: *Λουΐζα* (1674—1728) καὶ *Νικόλαος* (1680—1748), διεκρίθησαν ἐπίσης ὡς λαμπροὶ μουσικοί.

—3) ***Κάρολος***. Ἀδελφὸς τῶν προηγουμένων (1638—1669), διεδέχθη τὸν Λουδοβῖκον εἰς τὴν θέσιν τοῦ ὀργανοκρούστου τοῦ Ἁγ. Γερβασίου.

—4) ***Φραγκῖσκος***. Ἦτο υἱὸς τοῦ Καρόλου (1664—1733), ἐπωνομάζετο δὲ *ὁ Μέγας*. Ὑπῆρξεν ὁ μεγαλύτερος ὀργανοκρούστης καὶ κλαβεσινιστὴς τῆς Γαλλίας. Τῷ 1693 ἦτο μουσικὸς τῆς αὐλῆς καὶ διδάσκαλος τῶν πριγκίπων, τῷ 1698 ὀργανοκρούστης εἰς Ἅγ. Γερβάσιον καὶ τῷ 1701 κλαβεσινιστὴς τοῦ βασιλέως. Τὰ ἔργα τοῦ Κουπερὲν εἶναι σταθμὸς εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς γαλλικῆς μουσικῆς καὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου. Αἱ μουσικαὶ αὐτοῦ εἰκόνες μᾶς δίδουν ἰδέαν τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πνεύματος μεστοῦ χάριτος καὶ λεπτότητος. Ἀξιοσημείωτα διὰ τὸ πλῆθος τῶν καλλωπιστικῶν φθόγγων εἶναι: «Οἱ πεταλοῦδες», «Οἱ μικροὶ ἀνεμόμυλοι», «Τὸ ξύπνημα», «Ὁ κοῦκκος», «Τὶκ-τὸκ-σόκ». «Ντοντὸ» κ.τ.λ. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «4 βιβλία τεμαχίων διὰ κλαβεσῖνον» (1713, 1716, 1722, 1730), «Ἡ τέχνη τοῦ παίζειν κλαβεσῖνον» (1717), «Les goûts réunis» (1724), «Apothéose de l' incomparable Mr de Lulli» (1725), «Les Nations. Suites et sonades en trio» (1726), «Leçons des ténèbres». Ἐξαίρετοι μουσικοὶ ὑπῆρξαν αἱ θυγατέρες τοῦ Κουπερὲν *Μαριάννα* καὶ *Μαργαρίτα Ἀντωανέττα*, κλαβεσινίστρια τοῦ βασιλέως.

Φραγκῖσκος Κουπερέν.

—5) ***Νικόλαος***. (1680—1748). Υἱὸς τοῦ Φραγκίσκου τοῦ πρεσβυτέρου, ἐχρημάτισεν ὀργανοκρούστης εἰς Ἅγιον Γερβάσιον.

—6) ***Ἀρμάνδος-Λουδοβῖκος***. Υἱὸς τοῦ Νικολάου (1725—1789). Διάσημος ὀργανοκρούστης, διατελέσας μουσικὸς διευθυντὴς εἰς πολλὰς ἐκκλησίας. Ὡς συνθέτης ἦτο ψυχρός, ἀλλὰ ἐκέκτητο λαμπρὰν τεχνικήν. Ἡ σύζυγός του *Ἐλισάβετ-Ἀντωανέττα (Μπλανσὲ)* ὑπῆρξεν ἐπίσης διακεκριμένη δεξιοτέχνις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου καὶ τοῦ κλαβεσίνου.

—7) ***Πέτρος - Λουδοβῖκος***. Υἱὸς τοῦ Ἀρμάνδου, ἀποθανὼν νεώτατος τῷ 1789. Ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας διεκρίθη καὶ ἐσπούδασε κλαβεσῖνον, ὄργανον καὶ ἅρπαν. Ἀντικαθίστα συχνάκις τὸν πατέρα του μετὰ μεγίστης δεξιότητος.

—8) ***Φραγκῖσκος-Γερβάσιος***. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀρμάνδου-Λουδοβίκου. Διεδέχθη τὸν πατέρα του ὡς ὀργανοκρούστης. Ὡς συνθέτης ὑπῆρξε μετριώτατος. Γ. Σ.

Κούπερους (Cuperus), ***Λουδοβῖκος***. Ὀλλανδὸς ποιητὴς καὶ μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς ἐν Χάγῃ τῷ 1863 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1923. Τὸ ποιητικόν του στάδιον ἤρχισε μὲ δύο ποιητικὰς συλλογάς, αἵτινες ἐσημείωσαν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν, τὴν «Ἄνοιξιν στίχων» (1884) καὶ τὰ «Ὀρχιοειδῆ» (1886), διακρινόμεναι διὰ τὴν ζωηρότητα τῆς φαντασίας καὶ τὴν κομψότητα τοῦ ὕφους. Ἀφομοιώσας τόσον τὰς ἰδέας, ὅσον καὶ τὰς τάσεις τῆς γαλλικῆς φιλολογίας μετὰ τῶν τῆς σκανδιναυϊκῆς, συνέγραψεν ἔργα, ἅτινα τὸν κατέταξαν μεταξὺ τῶν κορυφαίων τῆς ἐποχῆς του Ὀλλανδῶν συγγραφέων. Βραδύτερον ἠσχολήθη μὲ τὸν πεζὸν λόγον, συγγράψας τὰ μυθιστορήματα: «Μοῖρα», «Ἔκστασις», «Μεγαλειότης», «Ἡ εἰρήνη ἐν τῷ κόσμῳ», «Μεταμόρφωσις», «Ψυχή», «Οἱ παλαιοὶ ἄνθρωποι», «Πράγματα τοῦ παρελθόντος», «Ὀνειροπολία» καὶ «Ἐντυπώσεις τοῦ ταξιδίου». Β. Ν. ΣΗΦΑΚΙ

Κοῦπερς-*Κρήκ*, ἢ ***Μπάρκου*** (Coopers-Creek, ἢ Barcoo) / *Γεωγρ.*/. Ποταμὸς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τῆς Αὐστραλίας, πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Κουηνσλανδίας καὶ ρέων κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μπάρκου* μέχρι τῆς συμβολῆς μετὰ τοῦ παραποτάμου του Θόμσον. Ἐκβάλλει εἰς τὴν λίμνην Βόρειον Ἔϋρ (Eyre) μετὰ ροῦν 1.300 χλμ. Σπουδαιότερος ἐκ τῶν βραχιόνων τοῦ κάτω ροῦ του εἶναι ὁ Strzélecki ἐκβάλλων εἰς τὴν λίμνην Γκρέγκορν. Χ. Δ.

κοῦπες (οἱ). Εἶδος χαρτοπαιγνίου παιζόμενον ὑπὸ τριῶν μέχρι δέκα παικτῶν διὰ μεγάλης τράπουλας (52 παιγνιοχάρτων). Βάσις τοῦ παιγνιδίου αὐτοῦ εἶναι ὅπως ὁ παίκτης συγκεντρώσῃ εἰς χεῖράς του ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρας *κούπας*, αἱ ὁποῖαι καὶ μόναι ὑπολογίζονται ὡς πόντοι (ἐν συνόλῳ ἑκατὸν) εἰς τὸ παιγνίδιον. Τὰ παιγνιόχαρτα ἔχουν τὰς ἀκολούθους ἀξίας: ὁ ἄσσος δεκατρεῖς πόντους, ὁ ρήγας δώδεκα, ἡ ντάμα ἕνδεκα, ὁ βαλὲς (ἢ φάντες) δέκα, τὰ δὲ λοιπὰ τόσους ὅσος εἶναι καὶ ὁ ἀριθμός των. Τὰ παιγνιόχαρτα διανέμονται ἐφ' ἅπαξ εἰς τοὺς παίκτας, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ των, τὰ δὲ τυχὸν περισσεύοντα φυλάσσονται κλειστά. Οὕτω π. χ. ἐπὶ ἓξ παικτῶν λαμβάνει ἕκαστος ὀκτὼ χαρτιά, φυλάσσονται δὲ τέσσαρα. Τὸ παιγνίδιον ἀρχίζει ἀπὸ τὸν πρῶτον ἐκ δεξιῶν τοῦ «κάνοντος χαρτιά», ὅστις ρίπτει ἕνα φύλλον τῆς ἀρεσκείας του· οἱ λοιποὶ ὑποχρεοῦνται νὰ ρίψουν φύλλον τῆς αὐτῆς φυλῆς, ὀλιγωτέρων ἢ περισσοτέρων πόντων, ὅτε καὶ πιάνουν. Ἐὰν δὲν ἔχουν ὅμοιον φύλλον, τότε φροντίζουν νὰ ρίψουν τὰς μεγάλας κούπας καὶ ἐν ἐλλείψει τούτων φύλλα ἄλλης φυλῆς. Ὁ λαμβάνων τὴν τελευταίαν χαρτωσιὰν λαμβάνει καὶ τὰ τυχὸν περισσεύσαντα κατὰ τὴν διανομήν, ἂν δὲ μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν κοῦπες, ὑπολογίζονται εἰς βάρος του. Συνήθως εἰς ἑκάστην παρτίδα παίζονται δέκα παιγνίδια, εἰς τὸ τέλος δὲ γίνεται ἡ ἄθροισις τῶν πόντων. Ἐκ τῶν παικτῶν χάνουν οἱ ἡμίσεις. Ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν παικτῶν εἶναι περιττός, γίνεται ἄρτιος διὰ τῆς ἀφαιρέσεως ἑνός. Συνήθως οἱ κοῦπες παίζονται πρὸς ἁπλῆν διασκέδασιν. Παίζονται ὅμως καὶ ἐπὶ χρήμασιν, ὁπότε οἱ ὑπερβαίνοντες τὸν μέσον ὅρον τῶν πόντων (ἤτοι ἐπὶ πέντε παικτῶν καὶ δέκα παιγνιδίων τοὺς διακοσίους), χάνουν τόσους, ὅσους πόντους ἐπὶ πλέον ἔκαμαν, κερδίζουν δὲ οἱ λοιποὶ τόσους, ὅσους ἔκαμαν ἐπὶ ἔλαττον τοῦ μέσου ὅρου. Ὁρίζεται ἐκ τῶν προτέρων ἡ τιμὴ ἑκάστου πόντου.

Εἰς ἄλλην παραλλαγὴν τοῦ παιγνιδίου, μᾶλλον ἐν χρήσει σήμερον, ὑπολογίζεται ὁ ἄσσος ἀντὶ 16 πόντων, ὅλαι αἱ ἄλλαι φιγοῦρες ἀντὶ 10 πόντων ἑκάστη, ἡ δὲ *ντάμα μπαστούνι* ἀντὶ πεντήκοντα. Κατὰ τὸ παιγνίδιον καταβάλλεται προσπάθεια νὰ μὴ πιάσῃ κανεὶς καμμίαν κούπαν ἢ νὰ πιάσῃ ὅλας καὶ τὴν ντάμαν μπαστούνι. Ἐάν τις τῶν παικτῶν ἐπιτύχῃ τὸ δεύτερον, λαμβάνει παρ' ἑκάστου τῶν ἄλλων παικτῶν τὸ ἀντίτιμον ἑκατὸν πεντήκοντα πόντων· ἐὰν ἐπιτύχῃ τὸ πρῶτον, λαμβάνει παρ' ἑκάστου παίκτου τὸ ἀντίτιμον τῶν εἰς χεῖράς του εὑρισκομένων πόντων. Ἐὰν ὅλοι οἱ παῖκται λάβουν κοῦπες (εἰς ἃς ὑπολογίζεται πάντοτε καὶ ἡ ντάμα μπαστούνι), καταθέτει ἕκαστος τὸ ἀντίτιμον τῶν εἰς χεῖράς του πόντων καὶ τὸ σύνολον διανέμεται ἐξ ἴσου εἰς τοὺς παίκτας. Συνήθως εἰς τὸ παιγνίδιον αὐτὸ μετέχουν τέσσαρες. Θ. Ν. Τ.

Κουπέτσκυ (Kupetzky, ἢ Kupeczky). Οὗγγρος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1667 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1740. Ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ καὶ Ρώμῃ καὶ διεκρίθη ἰδίως εἰς τὴν προσωπογραφίαν. Ὡς τελειότερα ἔργα του θεωροῦνται τὰ πορτραῖτα τοῦ Καρόλου Ζ' καὶ τοῦ Ἰωσὴφ Α', ἐπίσης δὲ μία αὐτοπροσωπογραφία του ἐν τῇ πινακοθήκῃ Δρέσδης.

κουπὶ (τό)· δημοτ., ἡ κώπη τῆς λέμβου, τοῦ πλοίου: «πῆραν τὴ βάρκα καὶ πάνε μὲ τὰ κουπιά».

Κουπιὰ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 264. Χ. Δ

Κουπιτώρης, ***Παναγιώτης***. Ἕλλην φιλόλογος (1821—1881). Ἐγεννήθη ἐν Ὕδρᾳ, μετὰ δὲ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν του ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐξ ἧς ἀποφοιτήσας ἐγένετο λειτουργὸς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, χρηματίσας καθηγητὴς καὶ γυμνασιάρχης. Εἰδικῶς ἐγκύψας εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας ἦτο τελείως κάτοχος, ἐδημοσίευσεν ἀξίας λόγου μελέτας, ὧν κυριώτεραι εἶναι: «Ἀλβανικαὶ μελέται, πραγματεία ἱστορικὴ καὶ φιλολογικὴ περὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἔθνους τῶν Ἀλβανῶν» («Βύρων» τ. Δ', 1879), «Περὶ τῆς παρ' Ἀλβανοῖς ἀντωνυμίας τοῦ τρίτου προσώπου κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀλβανῶν καὶ μάλιστα τῶν Ὑδραίων», «Περὶ τοῦ ρυθμοῦ ἐν τῇ ὑμνογραφίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας», «Λόγος πανηγυρικὸς περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς», «Λατινοελληνικὸν λεξικὸν» (1873 καὶ 1875), «Ὕδρας Ἀρχαιολογικὰ» (ἐν «Ἐφημερ. τῶν Φιλομαθῶν», τ. Ζ', σ. 1071 καὶ 1138, καὶ τ. Δ' περίοδ. β', σ. 305 κ. ἑ). Ἐκ τῶν δημοσιευμάτων τούτων τοῦ Κουπιτώρη συνήφθη ἀγὼν δημοσιογραφικός, εἰς ὃν ἔλαβον μέρος ὁ Διομήδης Κυριακός, ὁ Ἀθανάσιος Πετρίδης καὶ ἄλλοι, διαφωτίσαντες ἀρκούντως τήν τε προέλευσιν τῶν κατοίκων Ὕδρας καὶ Σπετσῶν καὶ ἄλλα συναφῆ ζητήματα. Ἔγραψεν ὡσαύτως διάφορα σχολικὰ βιβλία καὶ κατέλιπεν ἀνέκδοτον λεξικὸν τῆς ἀλβανικῆς γλώσσης. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

Κούπκα (Kupka), ***Φραγκῖσκος***. Σύγχρονος Τσέχος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1871. Σπουδάσας ἀρχικῶς ἐν Βιέννῃ, ἐγκατεστάθη εἶτα εἰς Παρισίους, ἠσχολήθη δὲ ἰδίως εἰς εἰκονογράφησιν βιβλίων καὶ εἰς γελοιογραφικὰς συνθέσεις, θεωρούμενος ὡς εἷς ἐκ τῶν πρώτων σημερινῶν καλλιτεχνῶν τοῦ εἴδους τούτου. Γ. Ζ.

Κουπλαῖοι [*Γεωγρ.*]. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κλήματος Εὐπαλίου τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 51. Χ. Δ.

Κουπλιά, ἢ ***Κιουπλιὰ*** (τουρκ. *Κιουπλοῦ*) [*Γεωγρ.*]. Κωμόπολις τῆς Τουρκίας, ἕδρα ὁμωνύμου δήμου ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μπιλετζὶκ τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, εἰς ἀπόστασιν 8 χλμ. ΝΑ. τῆς πόλεως τοῦ Μπιλετζίκ, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Κιουταχείας. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Καρασοῦ καὶ τοῦ χειμάρρου Σοργούν, ἔχει δὲ καὶ πολλὰς πηγάς. Ὑπάρχουν ἐν αὐτῇ δέκα ἐργοστάσια μετάξης μὲ 800 ἐργάτας, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐλαιοτριβεῖα, ὑδρόμυλοι κλπ. Παρὰ τὰ Κιουπλιὰ ὑπάρχει μεταλλεῖον σιδήρου ἀνεκμετάλλευτον. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι, ἀποτελοῦντες τὰ 4/5 τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Κιουπλιῶν, ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. Ν. Μ.

κουπόνι (τό)· τὸ ἀπὸ τοῦ στελέχους ἀποκοπτόμενον, οἷον τὸ τοκομερίδιον τῶν μετοχῶν ἢ ὁμολογιῶν ἢ χρεογράφων ἐν γένει (γαλλ. coupon).

—[*Ἐγκυκλ.*] Βλ. λ. *τοκομερίδιον*.

Κούπους, ἢ ***Κοῦππαι*** /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἄνω Μοισίας, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, πρὸς Ἀν. τοῦ Βιμινακίου (νῦν Κοστολάτς), ἔνθα ἥδρευεν ἰσχυρὰ ρωμαϊκὴ φρουρά. Ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν χρόνων (*Προκόπ.* Περὶ Κτισμ. IV, 6) ἦτο χωρίον μεθ' ἁπλοῦ τινος πύργου, τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565) ὄχι μόνον μετέβαλεν εἰς ὀχυρώτατον φρούριον, ἀλλὰ καὶ εἰς πόλιν ἀνέδειξε, κτίσας διάφορα οἰκοδομήματα καὶ ἄλλα δημόσια κτήρια. Ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς κεῖται σήμερον τὸ χωρίον *Γκομπουλὰτς* (Gobulatz) τῆς ΒΑ. Γιουγκοσλαυΐας, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Κούπρα *Μαριτίμα* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις παράλιος τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πικηνῶν (*Πτολεμ.* Γ, α, 21). Εἶναι ἡ σύγχρονος πόλις *Σὰν Μπενεδέττο* (San Benedetto, πλάτ. 42°57' Β., μῆκ. 13°53' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 200: Ortona to river Pô) ἐπὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ νοτίως τῆς Ἀγκόνας. Σ. Ε. Λ.

— **Κούπρα *Μοντάνα*** /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῶν Πικηνῶν μεσόγειος (*Πτολεμ.* Γ, α, 52, ἔκδ. Nobbe). Εἶναι ἡ σύγχρονος Riprantasone (*Müller* εἰς Πτολεμαῖον, Διδοτείου ἐκδόσ. τόμ. I, σελ. 351 ὑποσημ. 3). Σ. Ε. Λ.

κουπρεΐνη (ἡ), ἢ ***ὀξυκιγχονίνη*** /*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{19}H_{22}N_2O_2$, ἀνευρεθεῖσα εἰς τὴν κίναν Cuprea τὴν λαμβανομένην ἐκ τῆς ρεμιγγίας τῆς μισχωτῆς. Σῶμα στερεόν, κρυσταλλούμενον εἰς βελονοειδεῖς κρυστάλλους, τηκουμένους εἰς 198°. Παρέχει τὴν χαρακτηριστικὴν πρασίνην ἀντίδρασιν τῆς κινίνης. Μεθυλαιθὴρ αὐτῆς εἶναι ἡ *κινίνη*. Σ. Γ.

Digitized by Google

Κοῦπριν, *'Αλέξανδρος 'Ιβάνοβιτς*. Ρῶσος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1870 ἐν Πετρουπόλει. Ὁ βίος αὐτοῦ ὑπῆρξε περιπετειώδης. Σπουδάσας εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν καὶ γενόμενος ἀξιωματικός, αἴφνης κατέλιπε τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ (1894) καὶ ἐρρίφθη εἰς τὸν πλάνητα βίον, εἰσδύσας εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις. 'Εγένετο ἐκφορτωτὴς εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βόλγα, ἁλιεύς, κυνηγός, ἔπειτα ἀοιδὸς εἴς τινα ὑπαίθριον θίασον, ἠθοποιός, δημοσιογράφος καὶ τῷ 1896 προεκάλεσε τὴν γενικὴν προσοχὴν ἐν Ρωσίᾳ διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ μυθιστορήματός του «Ὁ Μολώχ». Τῷ 1905 νέον κατήγαγε θρίαμβον διὰ τῶν ἔργων του «Ἡ μονομαχία» καὶ «Τὸ ἄσπρο σκυλάκι», τὰ ὁποῖα μετεφράσθησαν εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. 'Εκτὸς τῶν μεγάλων τούτων ἔργων συνέγραψε πλεῖστα διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις, εἰς ἃς ἀναφέρει περιεργότατα ἀνέκδοτα. Τὸ σπουδαιότερον τῶν μυθιστορημάτων του, ἢ τουλάχιστον τὸ δημοφιλέστερον, εἶναι «Τὸ βάραθρον τῶν παρθένων», μεταφρασθὲν γαλλιστί. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο αἱ περιγραφαὶ σκηνῶν τῆς ρωσικῆς ζωῆς ἔχουσι ζωήν, κίνησιν καὶ δύναμιν σπανίαν. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως ὁ Κοῦπριν ἀπέδρασεν ἐκ Ρωσίας, ἐπί τινα δὲ χρόνον παρέμεινεν εἰς Πράγαν καὶ κατετάχθη εἰς τὸν λευκὸν στρατὸν τοῦ Γιούντενιτς, μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ ὁποίου ἤρξατο καὶ πάλιν τὸν πλάνητα βίον του, περιερχόμενος τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας. Πλὴν τῶν ἀνωτέρων μνημονευθέντων ἔργων ἔγραψεν ἐπίσης: τὴν «Ὀλεσίαν», τὸν «Τηλεγραφητήν», τὰς «Ἄρκτους», τὴν «Σουλαμίτιδα», τὸ «Γιάμα» (μεταφρασθὲν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν), τοὺς «Γενναίους φυγάδας», τοὺς «Λαιστρυγόνας», καὶ πολλὰ διηγήματα διὰ παιδιά. Θ. Β.

κουπφερρίτης (ὁ) (Kupfferit) [*'Ορυκτολ.*]. 'Ορυκτὸν μεταπυριτικὸν ἅλας, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ρομβικῶν ἀμφιβόλων. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι (Mg Fe) Si O_8, ἤτοι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τύπον τοῦ ἀνθοφυλλίτου, μὲ μικροτέραν ὅμως περιεκτικότητα εἰς ὀξείδιον σιδήρου (FeO μόνον 5%). Παρουσιάζει χρῶμα πράσινον, σκληρότητα 5 ½, εἰδικὸν βάρος 3,2, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὴν περιοχὴν Ilmengebirge. Γ. Β.

κούπφερρον (τὸ) [*'Οργ. Χημ.*]. Ἅλας τῆς νιτρωδοφαινυλυδροξυλαμίνης μετ' ἀμμωνίας. Ὑποκίτρινον στερεὸν σῶμα, διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἀναλυτικὴν χημείαν, διότι τὰ μετὰ σιδήρου, χαλκοῦ καὶ τιτανίου σύμπλοκα ἅλατα αὐτοῦ εἶναι ἀδιάλυτα εἰς τὰ ἀραιὰ ὀξέα. Σ. Γ.

Κουπώνια [*Γεωγρ.*]. Θέσις Α.ΒΑ. τῶν 'Αθηνῶν ἐκτὸς τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως, κειμένη πρὸς Α. τῶν συνοικιῶν 'Αμπελοκήπων καὶ 'Ιλισοῦ, μεταξὺ τῶν νοσοκομείων Συγγροῦ καὶ Παίδων, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ 'Ιλισοῦ. Περιλαμβάνει μεγάλην ἔκτασιν, κατοικουμένην σποραδικῶς ὑπὸ προσφυγικῶν οἰκογενειῶν. Χ. Δ.

Κοὺρ [*Γεωγρ.*]. Τουρκικὸν καὶ περσικὸν ὄνομα τοῦ ἐν τῷ Καυκάσῳ ποταμοῦ *Κύρου* (βλ. λ.).

Κοὺρ (Cours) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ροδανοῦ, 40 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως Βιλλαφράγκα καὶ 22 χλμ. Α. τῆς πόλεως Ροάν. Κάτ. 6 500. Ἔχει ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν λινῶν καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων, κλινοσκεπασμάτων καὶ ταπήτων. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ παλαιοῦ φρουρίου 'Εστιέγκ. Μ. Ν. Δ.

Κοὺρ (Court), ***'Αντώνιος***. Γάλλος διαμαρτυρόμενος πάστωρ (1695–1760), θεωρούμενος ὡς ὁ ὀργανωτὴς τοῦ προτεσταντισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ. 'Ανατραφεὶς ὑπὸ τῆς μητρός του εἰς τὸν προτεσταντισμόν, συνέλαβε τὴν ἰδέαν, δεκαεπταετὴς μόλις, νὰ παλινορθώσῃ τὰς ἐκκλησίας τῶν μεταρρυθμιστῶν, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν Λουδοβῖκος ὁ ΙΔ' ἀπηγόρευσε τὴν λατρείαν τῶν προτεσταντικῶν δογμάτων. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σχεδίου του ὠργάνωνε συνόδους, συνίστα τὴν πρεσβυτεριανὴν πειθαρχίαν καὶ τὴν θεολογικὴν μόρφωσιν τῶν ἱερέων, ὡς μόνον δὲ κανόνα τῆς πίστεως ἔθεσε τὴν Βίβλον. Πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του ἐφοίτησεν εἰς τὴν 'Ακαδημίαν τῆς Γενεύης ἀπὸ τοῦ 1718 μέχρι τοῦ 1722, ἐπανελθὼν δ' εἰς Γαλλίαν ἐπεδόθη, ἐν μέσῳ σοβαρῶν κινδύνων, εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς προτεσταντικῆς λατρείας. 'Επικηρυχθεὶς ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ, ἐπιδιώκων δὲ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ προγράμματός του ἵδρυσεν ἐν Λωζάννῃ σεμινάριον πρὸς μόρφωσιν διαμαρτυρομένων παστώρων, συχνάκις δὲ μετέβαινε κρυφίως εἰς Γαλλίαν καὶ συνεννοεῖτο μετὰ τῶν ὁμοθρήσκων του. 'Εν Λωζάννῃ παρέμεινεν ὁλόκληρον τριακονταετίαν, ὑπεραμυνόμενος διά τε τῆς γραφίδος καὶ τοῦ λόγου τῶν δικαιωμάτων τῶν Γάλλων προτεσταντῶν. Ὁ Κοὺρ ἀποθανὼν ἀφῆκεν ὀγκώδη ἀλληλογραφίαν, τῆς ὁποίας τὰ χειρόγραφα φυλάσσονται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Γενεύης. Μ. Ν. Δ.

κούρα (ἡ)· δημοτ., ἡ ἰατρικὴ περὶ τοῦ ἀρρώστου φροντίς: «δὲν τοῦ 'καμαν κούρα καλή», «εἰς τὸ νοσοκομεῖον ἡ κούρα εἶναι τακτική»· || ἑκάστη ἰατρικὴ ἐπίσκεψις εἰς τὸν ἄρρωστον: «πόσες κοῦρες ἔκαμε ὁ γιατρός», «ἑκατὸ δραχμὲς τὴν κούρα»· || φλυαρία, ψευδολογία: «μᾶς ἔκοψε κάμποσες κοῦρες κι' ἔφυγε».

κουρὰ (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κείρειν τὴν κόμην, τὸ κόψιμο τῶν μαλλιῶν τῆς κεφαλῆς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ δὲ τῶν ζῴων ἐν γένει τὸ κόψιμο τῶν τριχῶν ἢ μαλλῶν, κοιν. *κούρευμα*: «ἡ κουρὰ τῶν αἰγῶν, — τῶν προβάτων», «εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς κουρᾶς»· || εἰδικῶς, ἐπὶ τῶν εἰσερχομένων εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, μόριον τῆς τελετῆς, ἄλλως *ἀπόκαρσις*.

— [*'Εκκλησ.*] *Κουρὰ* καλεῖται ἡ κοπὴ τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς, σταυροειδῶς μὲν καὶ ἐπιπολαίως γινομένη κατὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὸν κλῆρον (κουρὰ ἀναγνώστου), πλήρως δὲ καὶ ὁλοσχερῶς κατὰ τὴν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον εἴσοδον ἢ ὁριστικὴν κατάταξιν (κουρὰ μοναχοῦ). Ἡ τοιαύτη κουρά, ὡς δεῖγμα πλήρους ὑποταγῆς πρὸς τὸν Θεόν, κατὰ τὴν καὶ παρ' ἐθνικοῖς κρατοῦσαν συνήθειαν τῆς παρὰ τῶν κυρίων κουρᾶς τῶν νεωστὶ ἀγορασθέντων δούλων εἰσαχθεῖσα, ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων σημείων ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, καθ' ὅσον διὰ τῆς πράξεως ταύτης διαδηλοῖ ἐμπράκτως ὁ κειρόμενος, ὅτι ἀνήκει ὡς δοῦλος ἐν τῇ ἐν ᾗ κείρεται μονῇ, ἀποτασσόμενος παντὸς ἰδίου θελήματος καὶ παντὸς κοσμικοῦ δεσμοῦ. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ τε μικροῦ καὶ τοῦ μεγάλου σχήματος ἡ κουρὰ λαμβάνει χώραν μετὰ τὴν ἀπόταξιν καὶ σύνταξιν τοῦ ὑποψηφίου, ὁπότε οὗτος λαμβάνων τὸ ψαλίδιον ἐκ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ὅπου κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπέθεσεν αὐτὸ ὁ ἱερεύς, ἐπιδίδωσι τῷ ἱερεῖ, τρὶς ἐπαναλαμβανομένης τῆς ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἐπιθέσεως τοῦ ψαλιδίου ὑπὸ τοῦ ἱερέως καὶ τῆς ἐκεῖθεν λήψεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ὑποψηφίου. Μεθ' ὃ ἐπακολουθεῖ σταυροειδῶς ἡ κουρὰ ὑπὸ τοῦ ἱερέως λέγοντος: «ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν (ὁ δεῖνα) κείρεται τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ...».

Παρ' ἡμῖν, κατὰ τὴν εἰς τὰ πλεῖστα τῶν μοναστηρίων κρατήσασαν συνήθειαν, πρὸς ὁριστικὴν κατάταξιν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον τελεῖται «ἡ ἀκολουθία εἰς ἀρχάριον ρασοφοροῦντα». 'Ολίγα μοναστήρια, πρὸ παντὸς δὲ τὰ ἐν Ἄθῳ, ἀκολουθοῦσι πιστῶς τὸ παλαιὸν τυπικόν, καθ' ὃ ἡ ὁριστικὴ κατάταξις εἰς τὸν μοναχικὸν βίον ἐγίνετο διὰ τῆς «ἀκολουθίας τοῦ μικροῦ σχήματος». Π. Μ. Τ.

— [*Ζωοτεχν.*] Ὁ τρόπος, ὁ χρόνος καὶ ὁ βαθμὸς τῆς *κουρᾶς* εἶναι διάφορος κατὰ τὰ διάφορα εἴδη τῶν ζῴων, τῶν κλιματολογικῶν ὅρων, τοῦ εἴδους τῆς τροφῆς των, κτλ. Ἡ κουρὰ δέον νὰ διενεργῆται μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ συνήθως λαμβάνει χώραν ἅπαξ τοῦ ἔτους καὶ εἴς τινας χώρας, ὅπως ἐν 'Ιταλίᾳ καὶ 'Ισπανίᾳ, δὶς τοῦ ἔτους. Γενικῶς τὰ ἰθαγενῆ εἴδη τῶν ζῴων κουρεύονται ἐνωρίτερον ἀπὸ τὰ ἐξωτικὰ τοιαῦτα. Ἡ κουρὰ τῶν ζῴων γίνεται εἴτε διὰ ν' ἀπαλλαγῶσι τὰ ζῷα κατὰ τὸ θέρος ἐκ τοῦ καταθλιπτικοῦ τριχώματός των, ὡς οἱ ἵπποι, οἱ ὄνοι, οἱ βόες κτλ., ἢ διὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν τριχῶν των, αἵτινες ποικίλως χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ ὑφαντουργικῇ ἢ ἑτέρᾳ βιομηχανίᾳ, ὡς τὰ ἔρια τῶν προβάτων, τῶν καμήλων κτλ., ἢ τέλος διὰ ν' ἀπαλλαγῶσιν ὡρισμένων παρασίτων τοῦ σώματος, ὡς φθειρῶν κτλ., ἢ καὶ διὰ τὴν θεραπείαν ἐκ διαφόρων δερματικῶν ἀσθενειῶν κτλ. Ἡ κουρὰ σπουδαίως συντελεῖ καὶ διὰ τὴν γενικὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν τοῦ ζῴου, τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἀναπνοῆς, τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς θρέψεως κτλ. Δ. Ν. Π.

Κουραβίς, ἢ ***Κουρουβὶς*** [*'Αρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις παράλιος τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς 'Αφρικῆς (Ζευγιτανίας) μεταξὺ 'Ασπίδος καὶ Νεαπόλεως (*Πτολεμ.* Δ, γ, 8). 'Οχυρωθεῖσα ὑπὸ τῶν Πομπηϊανῶν τῷ 46 π. Χ., ἐγένετο ἐλευθέρα ἀποικία ἐπὶ Καίσαρος (*Πλίν.* 5,24). Εἶναι ἡ σύγχρονος *Κουρπὰ* (πλάτ. 36°35' Β., μῆκ. 10°56' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 250: Fratelli rocks to Mahedia). Σ. Ε. Λ.

κουραδάρης (ὁ)· (ἰδιωμ. Κρήτ.) ὁ ἰδιοκτήτης ποιμνίου (κουραδιοῦ) ἐξ ἀρνίων καὶ αἰγῶν, κοπαδιοῦ ἀπὸ ἀρνία καὶ αἶγας· || ὁ κριὸς ὁ ἡγούμενος τοῦ ποιμνίου. Ι. Δ. Μ.

κουράδι (τό), καὶ μεγεθ. *κουράδα* (ἡ)· τὸ ἀποπάτημα τοῦ ἀνθρώπου.

κουράδι (τό)· (ἰδιωματ. Κρήτ.) ποίμνιον, κοπάδι: «κουράδι-κουράδι πάει ὁ κόσμος 's τὸ πανηγύρι».

κουραδιάζω· (ἰδιωμ. Κρήτ.) δημιουργῶ ποίμνιον, κάμνω κουράδι.

Κουραζὸ (Courajod), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος ἀρχαιολόγος καὶ τεχνοκρίτης (1851–1896). Συνέγραψε πλεῖστα ἔργα περὶ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης καὶ ἰδιαιτέρως περὶ τῆς ἱστορίας τῆς γαλλικῆς, ἰταλικῆς καὶ φλαμανδικῆς γλυπτικῆς κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ κατὰ τὴν 'Αναγέννησιν. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν του εἰς τρεῖς τόμους, ὧν ὁ μὲν πρῶτος πραγματεύεται περὶ τῆς ρωμανικῆς καὶ γοτθικῆς τέχνης, ὁ δεύτερος περὶ τῶν ἔργων τέχνης τῆς 'Αναγεννήσεως καὶ ὁ τρίτος περὶ τῆς γενέσεως τῆς νεωτέρας τέχνης. 'Επὶ πλέον ὁ Κουραζὸ διετέλεσε τακτικὸς συνεργάτης τῆς «'Εφημερίδος τῶν Καλῶν τεχνῶν» καὶ τῆς «'Αρχαιολογικῆς ἐφημερίδος». Μ. Ν. Δ.

κουράζω, *ἀόρ. ἐκούρασα —ἐ)κουράσθηκα* καὶ *ἐκουράσθην, παθ.* μετχ. ***κουρασμένος***· δημοτ., κάμνω τινὰ νὰ κοπιάσῃ, καταπονῶ, ἐξαντλῶ: «δὲ μὲ κουράζει ἡ δουλειά, οἱ στενοχώριες μὲ κουράζουν», «αὐτὸ τὸ παιδὶ πολὺ μὲ κούρασε»· || παθ. ***κουράζομαι***· κοπιάζω, καταπονοῦμαι, ἐξαντλοῦμαι, ἀπαυδῶ: «κουράζομαι 's τὸν ἀνήφορο».

Κουράκιν, *'Αλέξανδρος Πέτροβιτς*, *πρίγκιψ*—. Ρῶσος διπλωμάτης, γεννηθεὶς ἐν Πετρουπόλει τῷ 1752 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βαϊμάρῃ τῷ 1818. 'Εκ νεανικῆς ἡλικίας ὑπηρέτησεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου Α' καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τοῦ κράτους. Ὁ 'Αλέξανδρος Α' διετήρησεν αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν. Συνῆψε μετὰ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος τὴν ἐν Τιλσὶτ συνθήκην καὶ ἐγένετο πρεσβευτὴς ἐν Βιέννῃ τῷ 1807. 'Απὸ τοῦ 1808 μέχρι τοῦ 1812 διετέλεσε πρεσβευτὴς ἐν Παρισίοις. Τῷ 1812, διακοπεισῶν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ρωσίας, ἀπῆλθεν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἐγένετο ἀμέσως γερουσιαστὴς καὶ μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς αὐτοκρατορίας. Θ. Β.

—**Κουράκιν, *Βόρις 'Ιβάνοβιτς*,** *πρίγκιψ*—. Ρῶσος στρατηγὸς καὶ διπλωμάτης, γεννηθεὶς ἐν Μόσχᾳ τῷ 1677 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1727. 'Εχρημάτισε κατ' ἀρχὰς κλειδοῦχος τοῦ Μεγάλου Πέτρου, ἐνυμφεύθη δὲ τὴν ἀδελφὴν τῆς αὐτοκρατείρας Εὐδοξίας, πρώτης συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Πέτρου Α'. Μετέσχε τῶν δύο πολιορκιῶν τῆς Νάρβας (1700 καὶ 1704) καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Πέτρου ὡς πρεσβευτὴς εἰς Ρώμην, ὅπως ἐμποδίσῃ τὸν πάπαν Κλήμεντα ΙΑ' ν' ἀναγνωρίσῃ ὡς βασιλέα τῆς Πολωνίας τὸν Στανίσλαον Λετζίνσκι. 'Επολέμησεν εἰς τὴν μάχην τῆς Πολτάβας τῷ 1709. Τῷ 1711 ἀπεστάλη πρεσβευτὴς εἰς Λονδῖνον παρὰ τῇ βασιλίσσῃ Ἄννῃ, κατόπιν εἰς Βιέννην καὶ τῷ 1716 εἰς Παρισίους, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ 1727. Κατὰ τὸν Ρωσοπερσικὸν πόλεμον διῴκησε κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ τσάρου ὡς ἀντιβασιλεὺς τὴν αὐτοκρατορίαν. Θ. Β.

Κουράλιος [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τοῦ Κροκίου πεδίου τῆς Θεσσαλίας ('Αλμυροῦ), κατερχόμενος ἐκ τῶν βορείων προβούνων τῆς Ὄθρυος διὰ βαθειῶν ἐντομῶν τῶν περιστεφόντων τὴν πεδιάδα ἀσβεστωδῶν ὀρέων (κοιν. *Ξεριᾶς*). Ρέει εἰς ἀπόστασιν 15' βορείως τῆς ἀρχαίας Ἴτωνος. Παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ ἔκειτο πάλαι ναὸς τῆς προστάτιδος τῶν Θεσσαλῶν 'Ιτωνίας 'Αθηνᾶς. Ι. Σ. Σ.

Κουραμᾶδες [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Κερκύρας ἐν τῇ ὁμωνύμῳ τῇ νήσῳ ἐπαρχίᾳ καὶ νομῷ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται πρὸς Ν. τῆς Κερκύρας, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Μεσοχωριτῶν, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 434. Χ. Δ.

κουραμάνα (ἡ)· ἄρτος πιτυροῦχος, ἐν γένει κατωτέρας ποιότητος, παρασκευαζόμενος διὰ τοὺς ὑπηρέτας· || ὁ στρατιωτικὸς ἄρτος, διότι εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἦτο πιτυροῦχος: φρ. «τὴν σκότωσα τὴν κουραμάνα» τὴν ἐπώλησα.

Κουραμένος [*Γεωγρ.*]. Τοποθεσία ἐν τῇ 'Α. Κρήτῃ παρὰ τὸ Παλαίκαστρον καὶ ½ ὥραν Β. τῶν 'Αγκαθιῶν, ὅπου ἀνασκάψαντες οἱ Ἄγγλοι Dawkins καὶ Tod εἰς χῶρον ἀνήκοντα εἰς τὴν μονὴν Τοπλοῦ, ἀνεῦρον συστάδα οἰκοδομῶν ἀνήκουσαν εἰς τὴν ὑστερομινωϊκὴν ἐποχήν. 'Επὶ τοῦ παρακειμένου λόφου ἀνεγνωρίσθησαν ἴχνη τείχους ἀνερχομένου ἀπὸ τῆς παραλίας. Ἡ συστὰς τῶν οἰκοδομῶν χωρίζεται εἰς δύο ὁμάδας διαμερισμάτων· τούτων δὲ ἡ μὲν νοτία χωρίζεται εἰς δύο μὴ πρὸς ἀλλήλας ἐπικοινωνούσας σειρὰς δωματίων, τῶν ὁποίων τὸ κυριώτερον, τὸ μέγαρον, φαίνεται ὅτι εἶχε διακόσμησιν τοιχογραφιῶν, τῆς δὲ βορείας τὸ κύριον δωμάτιον εἶναι ἀνοικτὸν ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν καὶ χωρίζεται ἀπὸ βορειότερον δωμάτιον μὲ διάδρομον ἀδιέξοδον. Τὰ θραύσματα ἀγγείων δεικνύουν ὅτι ἡ ἔπαυλις ἀνῆκεν εἰς ὑστερομινωϊκὴν περίοδον καὶ ὅτι ἡ θέσις ἦτο πτωχή. Τὰ εὑρήματα εἶναι πτωχά. Ν. Ε. Π.

κουραμπιὲς (ὁ)· γλύκισμα παρασκευαζόμενον ἐξ ἀλεύρου, βουτύρου καὶ σακχάρεως (καὶ ἡ λέξις καὶ τὸ πρᾶγμα τουρκικῆς καταγωγῆς)· || μεταφ., ὁ ἀπόλεμος στρατιώτης, ὁ μὴ μετέχων τῆς ἐκστρατείας, ἀλλὰ παραμένων εἰς τὰς ἐν ταῖς πόλεσιν ὑπηρεσίαις.

—[*Ζαχαροπλ.*] Οἱ *κουραμπιέδες* εἶναι ἀπὸ τὰ περισσότερον συνηθιζόμενα ἐν Ἑλλάδι τραγήματα. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους παρεσκευάζοντο ἀποκλειστικῶς σχεδὸν κατ' οἶκον, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς Πρωτοχρονιᾶς, ἐπ' ἐσχάτων ὅμως περιελήφθησαν βαθμηδὸν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν κύκλον τῆς ζαχαροπλαστικῆς βιομηχανίας·

Digitized by Google

Ἡ παρασκευὴ τῶν κουραμπιέδων γίνεται ὡς ἑξῆς: Λειώνομεν μίαν ὀκᾶν βούτυρο ἐπὶ τῆς φωτιᾶς καὶ τὸ κενώνομεν μέσα εἰς εὐρύχωρον λεκάνην. Ὅταν κρυώσῃ, ἀρχίζομεν νὰ τὸ δουλεύωμεν μὲ τὸ χέρι, ἕως ὅτου ἀσπρίσῃ, καὶ τότε, χωρὶς νὰ σταματήσωμεν νὰ τὸ δουλεύωμεν, προσθέτομεν 4 κρόκους αὐγῶν, 2 κουταλιὲς τῆς σούπας κονιὰκ ἢ μαστίχαν, 2 κουταλιὲς ἀνθόνερο καὶ εἰς τὸ τέλος 100 δράμια ζάχαριν ἄχνην. Κατόπιν προσθέτομεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὸ μεῖγμα 2 ὀκάδας ἀλεύρι καὶ τὸ ζυμώνομεν καλά, τὸ ὀλιγώτερον ἐπὶ ἕνα τέταρτον τῆς ὥρας. Ὕστερα πλάθομεν ἕνα-ἕνα τοὺς κουραμπιέδες εἰς τὸ σχῆμα ἢ τὰ σχήματα τῆς ἀρεσκείας μας (σφαιροειδεῖς ἢ ἐπιμήκεις, σχήματος κουλούρας ἢ ἡμισελήνου κλπ.) καὶ τοὺς τακτοποιοῦμεν εἴτε ἐντὸς ταψίου εἴτε ἐπάνω εἰς λαμαρίναν, χωρὶς νὰ τὴν ἀλείψωμεν βούτυρο. Τὸ ψήσιμόν των γίνεται ἐπὶ 20 λεπτὰ τῆς ὥρας εἰς μέτριον φοῦρνον. Κατόπιν τοὺς ραντίζομεν θερμοὺς μὲ ἀνθόνερο, τοὺς σκεπάζομεν καλὰ μὲ ἄχνην ζαχάρεως καὶ τοὺς τοποθετοῦμεν εἰς πιατέλες, ρίπτοντες καὶ πάλιν ἐπ' αὐτῶν ἄφθονον ζάχαριν. Ἂν θέλωμεν νὰ κάμωμεν «κουραμπιέδες ἀμυγδάλου», προσθέτομεν κατὰ τὸ ζύμωμά των, μετὰ τὴν ζάχαριν, 250 δράμια ἀμύγδαλα καθαρισμένα, χονδροκομμένα καὶ καβουρδισμένα. Διὰ νὰ γίνωνται οἱ κουραμπιέδες ἀφρᾶτοι, καλὸν εἶναι νὰ μεταχειριζώμεθα καὶ ἀλισίβα (4 φλυτζανάκια τοῦ καφὲ διὰ τὰς ἀνωτέρω ἀναλογίας), τὴν ὁποίαν προσθέτομεν μαζὶ μὲ τὸ κονιὰκ καὶ τὴν ζάχαριν. Ἑτοιμάζομεν δὲ τὴν ἀλισίβαν αὐτὴν ὡς ἑξῆς: Βράζομεν μίαν χούφταν στάκτην καθαρὰν καὶ κοσκινισμένην μαζὶ μὲ ἕνα ποτήρι νερὸ καὶ ὅταν κρυώσῃ καὶ κατασταλάξῃ τὴν περνοῦμεν ἀπὸ τουλουπάνι. —Ω

Κουρὰν (Courant), ***Μαυρίκιος***. Γάλλος ἀνατολιστής, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1865. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη διερμηνεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν Κίνᾳ, Ἰαπωνίᾳ καὶ Κορέᾳ, καθηγητὴς τῆς κινεζικῆς γλώσσης εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Γαλλίας ἀπὸ τοῦ 1897 — 1899 καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λυῶνος (1900). Μεταξὺ ἄλλων ἐδημοσίευσε: «Κορεατικὴν βιβλιογραφίαν» μετὰ συμπληρώματος, τὴν «Αὐλὴν τοῦ Πεκίνου», «Γραμματικὴν τῆς ὁμιλουμένης ἰαπωνικῆς γλώσσης», «Ἤθη καὶ θεσμοί, ἄνθρωποι καὶ γεγονότα, ὑπουργοὶ καὶ πολιτικοί», «Αἱ ἰαπωνικαὶ φυλαὶ ὑπὸ τοὺς Τοκουγιάβα», «Ἡ Κορέα καὶ αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις», «Ἡ πολιτικὴ ζωὴ ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ, «Κατάλογος τῶν ἐν τῇ ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Γαλλίας εὑρισκομένων κινεζικῶν, κορεατικῶν καὶ ἰαπωνικῶν βιβλίων» κ. ἄ. Ὁ Κουρὰν διετέλεσεν ἐπίσης συνεργάτης τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν δύο κόσμων», τῆς «Ἀσιατικῆς ἐφημερίδος», τῆς «Κριτικῆς ἐπιθεωρήσεως» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Κουρανκὸ (Kuranko ἢ Koranko) *[Γεωγρ.]*. Εὔφορος ἐπαρχία τῆς γαλλικῆς Γουϊνέας, κειμένη παρὰ τὰ πρὸς τὴν Λιβερίαν καὶ τὴν Σιέρραν Λεώνην σύνορα, ἀποτελοῦσα ἄλλοτε ἐπαρχίαν τῆς ἀρχαίας αὐτοκρατορίας τοῦ Σαμορύ. Ἡ ἐπαρχία διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, ἐκβαλλόντων εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Ὁλόκληρος ἡ ἐπαρχία ἀποτελεῖται ἐκ δασώδους ὀρεινοῦ ὄγκου, τοῦ ὁποίου ὑψηλοτέρα κορυφὴ εἶναι ἡ Τέμπη-Κούντα, ἐκ τῆς ὁποίας πηγάζει ὁ ποταμὸς Νίγηρ. Τῷ 1892—1893 ὑπήχθη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Γαλλίας, ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Κόμπ, ἐξηρευνήθη δὲ τῷ 1895—1896. Θ. Ν. Τ.

κουράντ (ἡ) (γαλ. courante, ἰταλ. corrente ἢ coranta). Παλαιὸς γαλλικὸς χορός, ἰταλικῆς καταγωγῆς, γνωρίσας ἡμέρας δόξης εἰς τὴν γαλλικὴν αὐλήν, ἰδίως ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ', ὅστις τὸν προετίμα παντὸς ἄλλου χοροῦ. Ἡ παλαιοτέρα κουράντ, γνωστὴ ἤδη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἐχορεύετο ὑπὸ δύο προσώπων, ἐβασίζετο ἐπὶ διμεροῦς μέτρου καὶ εἶχε ζωηρὸν χαρακτῆρα. Ἡ νεωτέρα κουράντ, ἐμφανισθεῖσα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἐχορεύετο ἐπὶ τριμεροῦς μέτρου, μετὰ πλείστης ἐλευθερίας καὶ νωχελείας· σὺν τῷ χρόνῳ δὲ εἶχε γίνει εἶδος κλασσικοῦ χοροῦ, ὅπως καὶ ἡ *ἀλλεμάντ*. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος

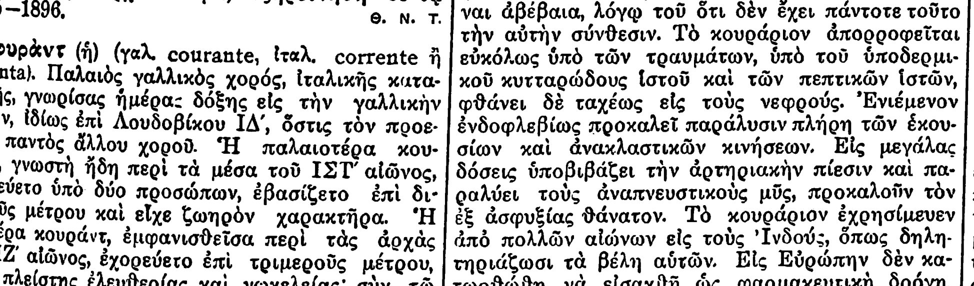

«Κουράντ» τοῦ Μπάχ.

ἔχομεν τέλος τὴν *γοργὴν κουράντ*, ἐν ᾗ διακρίνομεν τὴν ἀρχικὴν καταγωγὴν τοῦ χοροῦ τούτου, δηλαδὴ τὸν *πηδηκτὸν* (saltarello), ἢ τὴν *γκαγιάρντ*, ἐξ ἧς προῆλθεν. Ὡραιότατα ὑποδείγματα κουράντ μᾶς ἔδωκαν καὶ οἱ μεγαλύτεροι μουσουργοὶ τῆς περιόδου ἐκείνης, ὁ Κορέλλι, ὁ Ραμώ, ὁ Κουπερέν, ὁ Μπὰχ κλ., οἵτινες ἔγραψαν διὰ τὸ κλαβεσῖνον, ἢ περιέλαβον εἰς τὰς σουΐτας των, χαριτωμένους χορούς, βασιζομένους ἐπὶ τοῦ ρυθμοῦ τούτου. Γ. Σ.

κουράντης (ὁ), καὶ *κουράντες*· ὁ ἰατρός, ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἀντίληψιν τοῦ ὁποίου διατελεῖ ἀσθενής τις, ὁ θεράπων ἰατρὸς (ἰταλ. curante).

κουραρίζω· ἐπιδρῶ διὰ τοῦ *κουραρίου* (βλ. λ.), δηλητηριάζω, φονεύω διὰ κουραρίου.

κουραρίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Τὸ σπουδαιότερον τῶν ἀλκαλοειδῶν τοῦ *κουραρίου* ἢ *κουράρε*. Ἔχει τὸν τύπον $C_{19}\ H_{26}\ N_2\ O$ καὶ ἀποτελεῖ ἄμορφον κόνιν, εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, ἀποσυντιθεμένην ἄνω τῶν 150°. Διαλύεται εἰς τὸ οἰνόπνευμα, εἶναι δυσδιάλυτος εἰς τὸ χλωροφόρμιον καὶ ἀδιάλυτος εἰς τὸν αἰθέρα, βενζόλιον κλπ. Εἶναι ἰσχυρότατον δηλητήριον, εἰσαγομένη διὰ τοῦ αἵματος καὶ ὀλιγώτερον δηλητηριώδης εἰσαγομένη διὰ τοῦ στομάχου. Σ. Γ.

κουράριον (τό), ἢ ***κουράρε***. Καλεῖται οὕτω τὸ συμπυκνωθὲν ὑδατικὸν ἐκχύλισμα διαφόρων εἰδῶν ψευδοστρύχνου, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὡς δηλητήριον ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Ν. Ἀμερικῆς. Σ. Γ.

—*[Φαρμ.]* Τὸ ἐν χρήσει εἰς τὴν φαρμακευτικὴν *κουράριον* παρασκευάζεται ἐκ τῶν φυτῶν: strychnus Gutleri, strychnus toxifera, strychnus Crevauxii, ἅτινα ἀνθοῦν καθ' ὅλον τὸ ἔτος καὶ ἀπαντῶσιν εἰς ὁλόκληρον τὴν κεντρικὴν Ἀμερικήν. Ἡ παρασκευὴ τοῦ κουραρίου γίνεται ὑπὸ τῶν μάγων ἱερέων τῶν διαφόρων φυλῶν, ἐκ τῶν ὡς ἄνω φυτῶν, τὰ ὁποῖα βράζονται μεθ' ὕδατος καὶ κεφαλῶν ὄφεων καὶ δηλητηριωδῶν φρύνων ἀποσυντεθειμένων. Ἀφοῦ ἐξαφρισθῇ τὸ ἀφέψημα, μεταγγίζεται καὶ διηθεῖται καὶ ἀκολούθως ἐλέγχεται. Ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ συνίσταται εἰς τὴν ἐπίθεσιν κάτωθεν προσφάτου τραύματος ὀλίγου ἐκχυλίσματος καὶ εἰς τὴν παρατήρησιν τῆς διευθύνσεως, καθ' ἣν γίνεται ἡ πῆξις τοῦ αἵματος. Ἂν αὕτη γίνεται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, τότε ἐξατμίζεται τοῦτο ἔτι, μέχρις οὗ καταστῇ σιροπιῶδες, ἂν ὅμως ἡ πῆξις γίνεται ἀντιθέτως, τότε θεωρεῖται ἕτοιμον. Τὸ ἑτοιμασθὲν κουράριον φέρεται ἀναλόγως τῆς συνηθείας τῶν φυλῶν, αἵτινες τὸ παρασκευάζουν, εἰς σωλῆνας ἐκ ξύλου μπαμποῦ, πήλινα δοχεῖα, φλασκία κλπ. Ἐκτιθέμενον τὸ κουτάριον ἐπὶ τρίωρον εἰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας πήγνυται πρὸς στερεὰν μᾶζαν μελανωπὴν ἢ μελανόφαιον, λαμπροῦ θραύσματος καὶ ρητινώδους ὄψεως, ἥτις κονιοποιουμένη δίδει κόνιν κιτρίνην. Ἡ ὀσμὴ τοῦ κουραρίου εἶναι ἐμπυρευματική, ἡ γεῦσίς του λίαν πικρά. διαλύεται δὲ ἀρκετὰ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην. Ἡ νοθεία τοῦ κουραρίου εἶναι συνήθης δι' ἄλλων φυτικῶν ἐκχυλισμάτων, καθότι καὶ ὁ ἔλεγχος αὐτοῦ εἶναι δυσκολώτατος, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν εἶναι εἰσέτι ἀκριβῶς γνωστὰ τὰ προϊόντα τὰ χρησιμοποιούμενα πρὸς παρασκευὴν τοῦ κουραρίου.

Τὸ κουράριον περιέχει πάντοτε κουερσίτην καὶ κατὰ συγγραφεῖς τινας πρωτοκουραρίνην, πτωμαΐνας, στρυχνίνην, κουραρίνην, κουρίνην, γλυκοζίτας μὴ καθορισθέντας ἔτι καλῶς, δὲν περιέχει ὅμως βρυκίνην. Τὸ κουράριον δὲν εἶναι δρόγη φαρμακευτική, ἀναγράφεται ὅμως ἐνίοτε εἰς κόνεις ἢ κατατόπια ὡς διεγερτικὸν τοῦ στομάχου, ὡς τονωτικὸν καὶ ὡς εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῆς χορείας κλπ. Τὰ θεραπευτικά του ἀποτελέσματα εἶναι ἀβέβαια, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ἔχει πάντοτε τοῦτο τὴν αὐτὴν σύνθεσιν. Τὸ κουράριον ἀπορροφεῖται εὐκόλως ὑπὸ τῶν τραυμάτων, ὑπὸ τοῦ ὑποδερμικοῦ κυτταρώδους ἱστοῦ καὶ τῶν πεπτικῶν ἱστῶν, φθάνει δὲ ταχέως εἰς τοὺς νεφρούς. Ἐνιέμενον ἐνδοφλεβίως προκαλεῖ παράλυσιν πλήρη τῶν ἑκουσίων καὶ ἀναισθητικῶν κινήσεων. Εἰς μεγάλας δόσεις ὑποβιβάζει τὴν ἀρτηριακὴν πίεσιν καὶ παραλύει τοὺς ἀναπνευστικοὺς μῦς, προκαλοῦν τὸν ἐξ ἀσφυξίας θάνατον. Τὸ κουράριον ἐχρησίμευεν ἀπὸ πολλῶν αἰώνων εἰς τοὺς Ἰνδούς, ὅπως δηλητηριάζωσι τὰ βέλη αὐτῶν. Εἰς Εὐρώπην δὲν κατωρθώθη νὰ εἰσαχθῇ ὡς φαρμακευτικὴ δρόγη, διότι οἱ Ἰνδοὶ οὐδέποτε ἠθέλησαν νὰ δώσωσι τὸ μυστικὸν τῆς παρασκευῆς του. Κ. Γ. Μ.

κουράρισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κουράρω*, ἡ ἰατρικὴ ἢ νοσοκομιακὴ ἐπιτήρησις τοῦ ἀσθενοῦς.

κουραρισμὸς (ὁ)· ἡ διὰ κουραρίου δηλητηρίασις

κουράρω, *ἀόρ. κουράρισα*· δημοτ., κάμνω κούρα. εἰς τὸν ἀσθενῆ, παρακολουθῶ, ἐπιτηρῶ τὸν ἀσθενῆ, ἐπὶ ἰατροῦ ἢ νοσοκόμου: «ποιός γιατρὸς τὸν κουράρει;» (ἰταλ. curare).

κουρασάνι. Καλεῖται οὕτω κοινῶς τεχνητὴ πουζολάνα, παραγομένη διὰ λειοτριβήσεως θραυσμάτων κεράμων ἢ ὀπτοπλίνθων. Ἡ ἄργιλλος διὰ τῆς ἑψήσεως, εἰς ἣν ὑπόκειται κατὰ τὴν κεραμοποίησιν, κονιοποιουμένη δύναται νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς ἀσβέστου καὶ νὰ παραγάγῃ ὑδραυλικὸν κονίαμα. Θ.Χ.

Κουρασάο (Curaçao) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῶν μικρῶν Ἀντιλλῶν (βλ. λ. *Κιουρασάο*).

κούραση (ἡ)· δημοτ., κόπωσις, κάματος, καταπόνησις: «δὲ μπορῶ νὰ σταθῶ 'ς τὰ πόδια μου ἀπὸ τὴν κούραση».

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *κάματος*.

κουρασμένος, *—η, —ο*· δημοτ. παθ. μτχ. τοῦ *κουράζω*· καταπεπονημένος, ἐξηντλημένος ἀπὸ τὸν κόπον: «εἶμαι κουρασμένος καὶ θὰ πλαγιάσω».

κουραστάρι (τό). Πρίων μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς συνήθεις. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο παραλλήλων ξυλίνων βραχιόνων (μπρατσόλια), οἵτινες καταλήγουν εἰς ὀπάς, εἰς ἃς περιστρέφονται τορνευτὰ ξύλα (καβίλια) μὲ ἐντομάς. Εἰς αὐτὰς στερεοῦται δι' ἄξονος σιδηροῦ ἡ λάμα τοῦ πρίονος (κουρασταριοῦ), εἰς δὲ τὰ δύο ἄκρα προσδένεται διπλοῦν ἢ πολλαπλοῦν σχοινίον ἢ σύρμα, ἔχον εἰς τὸ μέσον ἐπίμηκες ξύλον πρὸς περίσφιγξιν καὶ τάνυσιν τῆς λάμας. Τὸ ξύλον στερεώνεται εἰς τὸν ζυγὸν (κολώναν), ὅστις εὑρίσκεται μεταξὺ σχοινίου καὶ λάμας. Τὸ κουραστάρι χρησιμεύει διὰ τὴν κοπὴν καὶ τὸ σχίσιμον τῶν ξύλων, ἤτοι διὰ τὴν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν ἰνῶν κοπὴν αὐτῶν. Σ. Κ.

κουραστικός, *—ή, —όν*· δημοτ., ὁ προξενῶν κούρασιν, κόπον, κοπιαστικός, κοπιώδης: «κουραστικὴ δουλειά», «ἐπάγγελμα κουραστικόν».

Κουράτωρ (ὁ) (curator). Ἐλέγετο οὕτω παρὰ Ρωμαίοις ὁ δημόσιος ὑπάλληλος, ὁ ἐπιφορτισμένος μὲ τὴν ἐπιστασίαν ἢ ἐπιμελητείαν πάσης δημοσίας ὑπηρεσίας πολιτικῆς ἢ στρατιωτικῆς. Τοιουτοτρόπως ὑπῆρχεν ὁ «κουράτωρ τῶν δημοσίων ἔργων (curator operum publicorum) ὁ «κουράτωρ τῶν ὑδραγωγείων» (curator aquae, acquedotus) ὁ «κουράτωρ τῆς Φλαμινίας ὁδοῦ» (curator viae Flaminiae), ὁ «κουράτωρ ἐπὶ τῆς ἐπισκευῆς τῶν τειχῶν» (curator muris reficiendis), ὁ «κουράτωρ τῆς λεγεῶνος» (curator legionis), κλπ. Κουράτωρες ὑπῆρχον καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς. Ἐν τῷ βασιλικῷ παλατίῳ ὁ κουράτωρ εἶχε τὴν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου καὶ τῶν κτημάτων. Ἐν τῷ στρατῷ ἐλέγετο «κουράτωρ τῶν μαγγάνων» ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν ἐποπτείαν τῶν πολεμικῶν μηχανῶν. Ἡ ἀρχὴ τοῦ κουράτωρος ἐκαλεῖτο *κουρατωρεία*. Ν. ΚΛΕ

Κουρὰχ-Καγιᾶ *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τοῦ Δαγεστὰν ἐκβάλλων εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Ἔχει μῆκος 100 χλμ. Σ. Κ. Π.

Κουρβασίλη *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Αὐλὼν τοῦ ΝΑ. μυχοῦ τοῦ ἐλάσσονος κόλπου Ἀρινὲ (πλάτ. 36° 45'15" Β', μῆκ. 28°10'25" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulf of Kos, Doris and Symi) ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Δωρίδος. Ἔχει εἴσδυσιν 1 ½ μιλ. καὶ ἀποτελεῖ ἰδίως κατὰ τὸν μυχόν του, ἄριστον ἀγκυροβόλιον. Σ. Ε. Λ.

Κούρβατ, ἢ ***Κούβρατ***. Βούλγαρος ἡγεμών, γόνος τῆς παλαιᾶς οἰκογενείας τῶν Δοῦλο, ἥτις ἦρχε τῶν εἰς τὰ βόρεια παράλια τοῦ Εὐξείνου ἐγκατεστημένων ἀπὸ τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος Βουλγάρων. Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τούτων ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Βουχάρας καὶ τοῦ Τουρκεστὰν (περὶ τὸ 567), ὁ Κούρβατ κατέφυγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐγένετο εὐμενῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀσπασθεὶς τὸν χριστιανισμόν, παρέμεινεν αὐτόθι μέχρι τοῦ 580 περίπου, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Τιβέριος Β' (578—582), θέλων νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἀπειλοῦσαν τὸ κράτος του περαιτέρω ἐπέκτασιν τῶν Τούρκων, ὑπεκίνησεν ἐναντίον των εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Βουλγάρους, ἀποστείλας εἰς αὐτοὺς τὸν Κούρβατ μετὰ πολλῶν βοηθημάτων. Ἡ ἐπανάστασις ἐπέτυχε, χάρις εἰς τὰς ἐμφυλίους τῶν Τούρκων ἔριδας, καὶ οἱ Βούλγαροι, ἀποτινάξαντες τὸν τουρκικὸν ζυγόν, περὶ τὸ 588, ἀνηγόρευσαν ἡγεμόνα αὐτῶν τὸν Κούρβατ καὶ ἔκτοτε παρέμειναν φίλοι καὶ σύμμαχοι τοῦ Βυζαντίου πιστοί. Χάρις εἰς τὴν συμμαχίαν ταύτην ὁ Κούρβατ ἀντεπεξῆλθε καὶ κατὰ τῶν Ἀβάρων, κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του πάσας τὰς βουλγαρικὰς φυλὰς καὶ ἐθεμελίωσε τὴν πρώτην ἰσχυρὰν Βουλγαρίαν, ἥτις ἐξετείνετο τότε ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Δνειστέρου. Τὰς μετὰ τῶν Βυζαντινῶν σχέσεις ὁ Κούρβατ ἐξηκολούθησε καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ἡρακλείου, μεθ' οὗ καὶ συμμαχίαν συνῆψεν ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀβάρων, τιμηθεὶς διὰ τοῦτο καὶ διὰ τοῦ βυζαντινοῦ τίτλου τοῦ πατρικίου. Ν. ΚΛΕ

Κουρβελέσι(ον) *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ ἐπαρχία τῆς Ἀλβανίας μεταξὺ τῆς Χιμάρας καὶ τοῦ Τεπε-

Digitized by Google

λενίου, περιλαμβάνουσα 23 χωρία, ὧν κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Ζωϊλᾶτες, Τσόραϊ, Φτέρα, Γκολέμι, Κολώνια, Γκοσμάρι, Λιγκιτοῦσι, Σώσανη, Καλαρᾶτες, Κοῦτσι, Νίβιτσα, Λιόπεσι, Ρετσίνι, Προγονάτι* καὶ *Γαρδίκι*. Τῶν χωρίων τούτων μερικὰ ἀνήκουν εἰς τὴν βόρειον Ἤπειρον. Σπουδαιότερα ὄρη τῆς περιοχῆς ταύτης εἶναι τὸ *Γκαλίστι* καὶ τὸ *Μαλίγκρι*. Διοικητικῶς τὰ ὡς ἄνω χωρία ὑπάγονται εἰς τὰς ὑποδιοικήσεις Τεπελενίου καὶ Δελβίνου. Οἱ κάτοικοι, ἀνήκοντες εἰς τὴν φυλὴν τῶν Λιάπηδων, ἀνέρχονται εἰς 20 χιλιάδας περίπου, ἀσχολοῦνται δὲ εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἔζων ἐκ τῆς ληστείας. Ἐκτὸς ὀλίγων Ἑλληνορθοδόξων, πάντες οἱ ἄλλοι εἶναι Μουσουλμάνοι, ὧν οἱ προπάτορες ἐξισλαμίσθησαν κατὰ τὸ 1730 βιαίως. Τὸ γεγονὸς τοῦτο πιστοποιεῖται ἐκ πλείστων ἐπιτοπίων παραδόσεων, ἐκ διπτύχων ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν, ἐν οἷς ἀναγράφονται ὀνόματα χωρίων μουσουλμανικῶν σήμερον καὶ ἐκ τῶν εἰς ἀλβανικὰς οἰκογενείας σῳζομένων εἰσέτι χριστιανικῶν ὀνομάτων, ὡς *Πέτσος* (=Πέτρος), *Λάμπσης* (= Χαράλαμπος), *Ντῖνος* (Κωνσταντῖνος), *Λέκας* (=Ἀλέξανδρος), *Ντέμος* (Δημήτριος). Κατὰ τὸ 1913 ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ αὕτη κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὸν βορειοηπειρωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1914, ἀποχωρήσαντος τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὰ στρατεύματα τῆς Αὐτονόμου Ἠπείρου, κατόπιν ἀντιστάσεως κρατερᾶς, κατέλαβον τὸ Κουρβελέσι, ἀλλὰ κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τὰς γενομένας τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν Κερκύρᾳ ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Αὐτονόμου Ἠπείρου Γεωργ. Χρ. Ζωγράφος ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ συμπεριληφθῇ τὸ Κουρβελέσιον εἰς τὴν Βόρειον Ἤπειρον, ὡς κατοικούμενον κατὰ πλειοψηφίαν ἀπὸ Ἀλβανοὺς Μουσουλμάνους. Τὴν αὐτὴν πολιτικὴν ἐτήρησε καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις κατὰ τὸ συνέδριον τῆς εἰρήνης ἐν Παρισίοις (1919). Ἔκτοτε τὸ Κουρβελέσι παραμένει εἰς τὴν Ἀλβανίαν. χ. ι. σ.

Κουρβὶλλ (Courville-sur-Eure) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἐρ-ὲ-Λουὰρ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Ἒρ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Παρισίων-Μάνς. Κάτ. 1.500. Ἐν αὐτῷ σῴζονται ἐρείπια φρουρίου, ἐν ᾧ διέμενον μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ΄ αἰῶνος οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῆς Ρέϊμς. Εἰς τὸ Κουρβὶλλ εἶχεν ἐξορισθῇ τῷ 1651 ὁ καρδινάλιος Μαζαρῖνος. Ἔχει ἐκκλησίαν τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος μετὰ θαυμασίου κωδωνοστασίου. μ. ν. δ.

Κούρβιλο *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν ὑψίστων κορυφῶν τοῦ ὄρους Κανδήλι τῆς νήσου Εὐβοίας (ὑψ. 1.209 μ.), ἐσφαλμένως γραφομένη εἰς τοὺς χάρτας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κουρούμπλια*. ι. σ. σ.

Κουρβῖνον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Αὐλωναρίου τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 142. χ. δ.

Κουρβουαζιὲ (Courvoisier), ***Βάλτερ***. Ἑλβετὸς μουσικός, γεννηθεὶς τῷ 1875. Ἔγραψε σειρὰν τραγουδιῶν δι' ᾆσμα καὶ ὀρχήστραν, «Gruppe aus dem Tartarus» διὰ μεικτὴν χορῳδίαν, ἕνα συμφωνικὸν πρόλογον κ. ἄ. γ. σ.

κουρβουλιάζομαι· συρρικνοῦμαι ὡς κούρβουλο· || ξηραίνομαι, γίνομαι παράλυτος.

κούρβουλο (τό)· ὁ κορμὸς τῆς ἀμπέλου, ἄλλως *σκῶλος*: «ἔβγαλα λίγα κούρβουλα»· || τὸ ὅλον φυτὸν ὡς φυσικῶς ἔχει, τὸ κλῆμα, ἡ ἄμπελος: «μοῦ ἔμειναν μερικὰ κούρβουλα ἀκλάδευτα».

Κούρβουλο *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον κρημνῶδες τοῦ νοτίου τμήματος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἄνδρου (πλάτ. 37°49'20'' Β., μῆκ. 24°58'45'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1820: Doro channel and Andros island). σ. ε. λ.

Κούργιαννη *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ χωρίον *Γιαζὴρ* (βλ. λ.).

Κοὺργκ (Coorg, ἢ Curg) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν. Διοικεῖται ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως ἐν Μυσόρῃ, ἐκτελοῦντος ἐν Κοὺργκ χρέη ὑπάτου ἁρμοστοῦ. Ἐμβ. 4.097 τ. χλμ. Κάτ. 165.000. Εἶναι ὀρεινὴ περιφέρεια, κειμένη ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τῶν δυτικῶν Γκάτ. Παράγει ὄρυζαν, καφὲν καὶ πορτοκάλλια ἐξαιρέτου ποιότητος. Ἡ Κοὺργκ προσηρτήθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν τῷ 1834. δ. σ. δ.

κουργκὰν (ρωσ.=*τύμβος*). Καλοῦνται οὕτω προϊστορικοὶ τάφοι ἐν Ρωσίᾳ ἐπὶ γηλόφων. Οἱ παλαιότεροι ἀνάγονται εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχήν. Εἰς τοὺς παρὰ τὸ Κὲρτς τῆς Κριμαίας ὑπὸ Σκυθῶν ἀνεγερθέντας εἶναι καταφανὴς ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κουρπάν, τοῦ Καυκάσου, εὑρέθη τάφος περιέχων σκελετοὺς 400 ἵππων. Ἐπίσης ἀνεσκάφησαν δύο προϊστορικοὶ τάφοι ἐν Ἀνάου, ἐν οἷς εὑρέθησαν χειροποίητα καὶ τορνευτὰ ἀγγεῖα. λ. α.

Κουργκὰν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σιβηρίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Τοβόλσκ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1553. Κάτ 27.748. Ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἐκ τῶν παρ' αὐτὴν κειμένων ὁμωνύμων προϊστορικῶν τάφων. Ἡ πόλις ἔχει δημοσίαν βιβλιοθήκην καὶ βοτανικὸν κῆπον. Ἐξάγει εἰς μεγάλην ποσότητα, σιτηρά, κρέας, δέρματα, βούτυρον καὶ ἁλιευτικὰ προϊόντα. λ. α.

Κουργκάνωφ, ***Φέοντορ Ἀφανάσιεβιτς***. Ρῶσος ἱστορικός. Ἀποφοιτήσας τῆς θεολογικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Καζάν, κατέλαβε βραδύτερον ἐν αὐτῇ τὴν ἕδραν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, κατόπιν δὲ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς αὐτῆς πόλεως. Ἔγραψεν: «Ὀργάνωσις τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῷ ἑλληνικῷ βασιλείῳ» (1872), «Αἱ σχέσεις μεταξὺ ἐκκλησιαστικῆς καὶ πολιτικῆς ἀρχῆς ἐν τῇ Βυζαντινῇ αὐτοκρατορίᾳ» (1880), «Ἱστορικαὶ σημειώσεις ἐπὶ τῆς ἑλληνοβουλγαρικῆς διαφορᾶς» (1873), «Ὁ γερμανικὸς καθολικισμὸς» (1874), «Τὸ βυζαντινὸν ἰδεῶδες τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς αὐτοκρατορίας» (1881), «Ὁ ἀγὼν τοῦ πάπα Βονιφατίου κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου Δ' τοῦ Ὡραίου» (1882), «Σημειώσεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀντιμουσουλμανικῆς φιλολογίας τῶν Βυζαντινῶν» (1878) κ. ἄ. σ. κ. π.

Κούργελης, ***Γεώργιος***. Ἀρματολὸς ἐκ τοῦ χωρίου Μουρὶ τῆς Κρήτης. Καταφυγὼν εἰς Ρουμανίαν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως διέτριβεν ἐν Γαλαζίῳ, ὅτε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1821 εἰσέβαλεν ἐκ Ρωσίας ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης. Ὁ Κούργιαλης ἑνωθεὶς μετὰ τῶν ἐν Γαλαζίῳ εὑρεθέντων 600 περίπου Κρητῶν, συμμετέσχεν εἰς τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως κατὰ τῶν ἐπελθόντων πολυαρίθμων τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ μετὰ μακρὸν καὶ πεισματώδη ἀγῶνα ἔπεσε μετὰ πάντων σχεδὸν τῶν συμπατριωτῶν του. ν. κλσ

Κούργια *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Κελτῶν ἐν τῇ Βαιτικῇ τῆς Ἱσπανίας, ἀναφερομένη παρὰ Πτολεμαίῳ (Β' 4, 15). —π.

Κούρδακας *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πάφου. Κάτ. 35. κ. μ. κ.

κουρδίζω, καὶ ***κουρντίζω***, καὶ ***κορδίζω***· ἐντείνω τὴν χορδὴν ἢ τὰς χορδὰς μουσικοῦ ὀργάνου, ἐναρμονίζω τὰς χορδάς, χορδίζω· || «κουρδίζω τὸ ὡρολόγι» συστέλλω, κάμνω νὰ συσπειρωθῇ τὸ ἐλατήριον· || μεταφ., κάμνω τινὰ νὰ ὀργισθῇ, παροξύνω, βάλλω σκάνδαλα: «τὸν ἐκούρδισαν καὶ πῆγε νὰ πιαστῇ μαζί τους».

κουρδικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Κούρδους.

κούρδισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κουρδίζω*, ἡ ἔντασις τῶν χορδῶν μουσικοῦ ὀργάνου: «τὸ βιολὶ —, τὸ πιάνο θέλει κούρδισμα»· || ἡ ἔντασις τοῦ ἐλατηρίου ὡρολογίου ἢ μηχανῆς· || μεταφ. παρόξυνσι;, παρόργισις.

Κουρδιστὰν *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑπὸ τῶν *Κούρδων* οἰκουμένη χώρα, τῆς ὁποίας τὸ μὲν μεγαλύτερον μέρος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τῆς σημερινῆς Τουρκίας, τὸ δὲ μικρότερον ἐκ τμημάτων τινῶν τῶν βορειοδυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Περσίας καὶ τῶν βορείων τοῦ κράτους τοῦ Ἰράκ.

Τὸ Κουρδιστὰν δὲν ἔχει σύνορα καθωρισμένα γεωγραφικῶς. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, ὅτε οἱ Τοῦρκοι διετήρουν ἀκόμη τὰ ἐθνικὰ ὀνόματα τῶν ὑπ' αὐτοὺς χωρῶν (ὡς Μπουλγαριστάν, Λαζιστάν, Ἀραμπιστὰν κτλ.), ὑπῆρχε βιλαέτιον *Κουρδιστάν*, ἀφ' ἑτέρου δὲ μία ἐπαρχία τῆς Περσίας, συνορεύουσα πρὸς τὸ τουρκικὸν Κουρδιστάν, ἐκαλεῖτο καὶ αὐτὴ *Κουρδιστάν*, ἀλλὰ τὰ σύνορα ἀμφοτέρων ἐξετείνοντο καὶ πέραν τῶν ἐδαφῶν τῶν κατοικουμένων κατὰ πλειονότητα ὑπὸ Κούρδων, οἵτινες ἄλλως τε ἦσαν καὶ εἶναι διεσκορπισμένοι, ἀπαντῶντες καὶ ἔξω τῶν περιοχῶν τούτων. Πάντως ἡ ὀνομασία Κουρδιστὰν δύναται νὰ δοθῇ εἰς τὴν χώραν τὴν περιλαμβάνουσαν μέρος τοῦ ὀροπεδίου τοῦ μικρασιατικοῦ Ταύρου, κυρίως περὶ τὴν λίμνην τοῦ Βὰν ἐν Τουρκίᾳ καὶ συνεχιζομένην περὶ τὴν λίμνην Οὐρμίαν (Ρουμιὲ) ἐν Περσίᾳ, ὡς καὶ ἀπὸ τοῦ Μουρὰτ-σοῦ (Εὐφράτου) δυτικῶς μέχρι τῶν περσικῶν διαμερισμάτων τῶν ἀρδευομένων ὑπὸ τῶν ποταμῶν μεγάλου καὶ μικροῦ Ζὰπ πρὸς τὰ ΝΔ., ἅτινα ἀποτελοῦσι τὰς ἀκρωρείας τοῦ Ἰρανικοῦ ὀροπεδίου, βορείως δὲ μέχρι τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Ἀράξου ἐν τῷ Καυκάσῳ. Οὕτω τὸ Κουρδιστὰν περιλαμβάνει τὰ βιλαέτια *Βὰν* καὶ *Βιτλίς*, μέρος τῶν βιλαετίων *Διαρμπεκὶρ* καὶ *Μαα μουρὲτ-οὺλ 'Αζὶζ* καὶ τὸ σαντζάκιον *Δερσὶμ* (κατὰ τὴν μέχρι τοῦ 1923 διοικητικὴν διαίρεσιν) τῆς Τουρκίας, πρὸς δὲ τὴν περσικὴν ἐπαρχίαν *Κουρδιστὰν* καὶ τὸ ΝΔ ἥμισυ τῆς περσικῆς ἐπαρχίας *Ἀζερμπαϊτζάν*, ὁριζόμενον πρὸς ΒΑ. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς περσικῆς ἐπαρχίας Ἰρὰκ-Ἀτζεμῆ, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς περσικῆς ἐπαρχίας Λουριστὰν καὶ τοῦ Ἰρὰκ-Ἀραμπὶ (τοῦ σημερινοῦ Ἰράκ), πρὸς τὰ ΝΔ. ὑπὸ τοῦ Ἰρὰκ καὶ πρὸς τὰ ΒΔ. ὑπὸ τῆς χώρας τῆς καλουμένης εἰδικώτερον Ἀνατολία. Κατὰ ταῦτα τὸ Κουρδιστὰν ἐκτείνεται ἀπὸ 34° μέχρι 39° Β. πλάτ. καὶ 38° μέχρι 48° Ἀν. μήκ. εἰς σχῆμα τριγώνου ἢ μᾶλλον ὀξέος πρὸς τὰ ἄνω ἀπιδίου, ἔχον μέγιστον μὲν μῆκος 900 χιλιομέτρων, πλάτος δὲ 100—200 χμ. καὶ ἐπιφάνειαν 150.000 τετρ. χμ. περίπου.

Τὸ Κουρδιστὰν εἶναι χώρα ὀρεινή, ἔχουσα μικρὰς μόνον πεδιάδας εἰς τὰ ὑπὸ τῶν ποταμῶν διαρρεόμενα τμήματα. Τὸ χαμηλότερον μέρος εἶναι τὸ νοτιοανατολικόν, ἤτοι τὸ περιλαμβάνον τὰ τέως τουρκικὰ σαντζάκια Σουλεϋμανιὲ καὶ Σὲχρ-ὶ-Ζόρ, καὶ τὸ ἐν Περσίᾳ εὑρισκόμενον τμῆμα τοῦ Κουρδιστάν, ὅπου καὶ τὰ ὄρη δὲν εἶναι τόσον ὑψηλὰ καὶ αἱ πεδιάδες εἶναι μεγαλύτεραι καὶ περισσότεραι. Τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς χώρας εὑρίσκεται εἰς τὸ βορειότερον ἄκρον, ὅπου τὸ σημεῖον τοῦ χωρισμοῦ τῶν ὑδάτων τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου ὡς καὶ τὸ ὄρος Ἀραράτ. Ὁλόκληρος ἡ χώρα διασχίζεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, ὧν κυριώτεροι εἶναι ὁ *Μουρὰτ-τσάϊ*, ὁ κυριώτερος βραχίων τοῦ Εὐφράτου, πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Κουρδιστάν, ὁ *Μπατμὰν-σοῦ*, παραπόταμος τοῦ Τίγρητος, ὁ *Βιτλὶς-τσάϊ*, ὁ *Σιὶτ-τσάϊ*, ὁ *Χαμπούρ*, ὁ ἄνω καὶ ὁ κάτω *Ζάμπ*, τέλος δὲ ὁ *Διαλέ*, ἅπαντες οἱ τελευταῖοι παραπόταμοι τοῦ Τίγρητος. Οἱ ποταμοὶ οὗτοι φέρονται πρὸς τὸν Περσικὸν κόλπον. Μόνος ὁ ἐν Περσίᾳ Κοτοὺρ ἐκβάλλει εἰς τὸν Κῦρον.

Γεωλογικῶς ὁ πυρὴν τῶν μεγάλων ὀροσειρῶν ἀποτελεῖται ἐξ ἀρχαϊκοῦ σχιστολίθου, ἐνῷ τὸ πρὸς τὸν Τίγρητα μέρος ἀποτελεῖται ἐκ τριτογενοῦς, μεταξὺ δὲ τοῦ Τίγρητος καὶ τοῦ Εὐφράτου ἐκ παλαιοζωϊκῶν κοιτασμάτων. Τὸ κλῖμα τῆς χώρας εἶναι ψυχρόν. Ὁ χειμὼν εἶναι μακρὸς καὶ δριμύς. Ἡ χιὼν καλύπτει ἐπὶ μῆνας τὰ ὄρη. Μόνον τὰ παρὰ τὸν Τίγρητα τμήματα ἔχουσι χειμῶνα ἠπιώτερον καὶ θέρος ἱκανῶς θερμόν. Εἰς τὰ δάση φύονται ἡ δρῦς, ἡ καστανέα καὶ ἡ πλάτανος, εἴς τινα δὲ μέρη καὶ ἡ πίτυς. Τὰ χαμηλὰ μέρη παράγουσι δημητριακά, λίνον, καπνά, ὀπωρικά, σταφυλὰς καὶ τὰ ἀκόμη χαμηλότερα βάμβακα καὶ ὄρυζαν. Ἐκ τῶν φύλλων ἑνὸς εἴδους δρυὸς παράγεται μεῖγμα χρησιμοποιούμενον ὡς σάκχαρις. Ἡ κτηνοτροφία προκόπτει. Οἱ Κοῦρδοι ἐκτρέφουσι πρόβατα, αἶγας, ἵππους καὶ καμήλους. Ἐπὶ τῶν ὀρέων ἀπαντῶσιν ἄρκτοι, ἀγριόχοιροι, ἔλαφοι, δορκάδες, αἴγαγροι, θῶες, ἀλώπε-

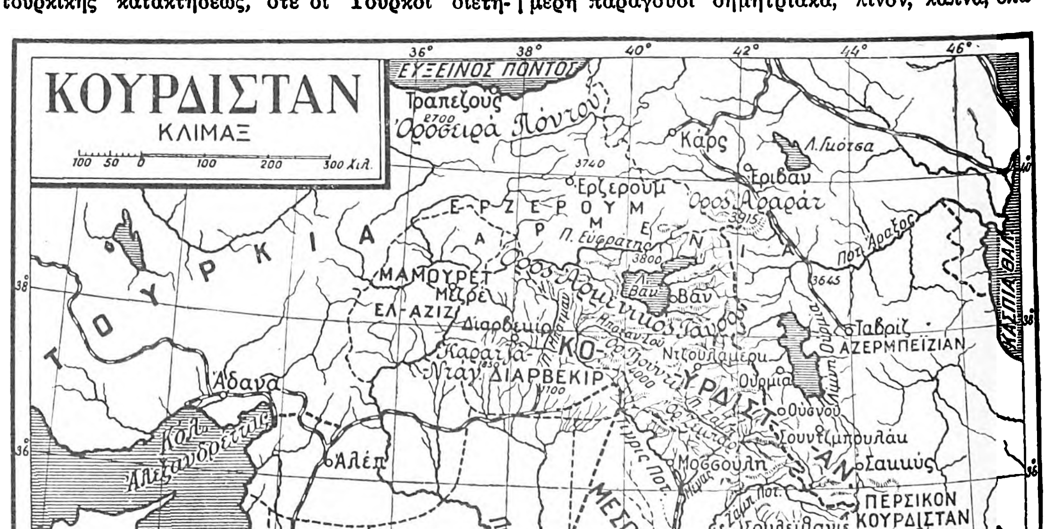

κες κλ. Εἰς τὰ Β. ὀρεινὰ τμήματα ὑπάρχουσιν ἀνεκμετάλλευτα μεταλλεῖα σιδήρου, χαλκοῦ, μολύβδου κ.ἄ. Εἰς τὰ νότια ὑπάρχουσι πετρελαιοφόρα κοιτάσματα.

Κυριώτεραι πόλεις εἶναι ἐν μὲν τῷ τουρκικῷ Κουρδιστὰν τὸ *Διαρβεκὶρ* καὶ τὸ *Βιτλίς*, ἐν δὲ τῷ Περσικῷ ἡ *Κερμανσάχ*.

Ὁ πληθυσμὸς ὁλοκλήρου τοῦ Κουρδιστὰν φαίνεται νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 2.5 ἑκατομμύρια, ἐξ ὧν ὑπὲρ τὸ 1.5 ἑκατομμύριον ἐν τῷ τουρκικῷ Κουρδιστάν. Εἰς τὸ Κουρδιστὰν ἀπαντῶσι πολλὰ ἴχνη τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλ' ἐλάχιστα ἐξ αὐτῶν ἐμελετήθησαν. Εἰς τὴν ἀπὸ Μαλάτια (Μελιτηνῆς) μέχρι Μιαντοὰπ (ἐν Περσίᾳ) καὶ ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀράξου μέχρι τοῦ Ρεβαντοὺζ ἐκτεινομένην περιοχὴν ἀπαντῶσι σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαὶ ἐπὶ βράχων, ἀναγόμεναι εἰς τουρανικὴν δυναστείαν, ἥτις ἐκυβέρνησε τὰ μέρη ταῦτα κατὰ τὸν Η' καὶ Ζ' π.Χ. αἰῶνα συγχρόνως μὲ τὸ βασίλειον τῆς Κάτω Ἀσσυρίας. Εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν εὑρίσκονται καί τινες ἀσσυριακαὶ ἐπιγραφαὶ τῆς παλαιοτέρας περιόδου. Παρὰ δὲ τὸ Βὰν ὑπάρχει πίναξ τοῦ Ξέρξου, ἐκθέτων τὰ μέχρι τῆς ἑλληνικῆς περιόδου γεγονότα. Εἰς τὰ βόρεια τμήματα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν *Ἀρζανηνήν*, τὴν *Ἰντιληνήν*, τὴν *Ἀνζιτηνήν*, τὴν *Ζαβδικηνὴν* καὶ τὴν *Μοξουηνὴν* τῶν ἀρχαίων, ἀπαντῶσιν ἐρείπια τῶν πόλεων Ἀρξηνῆς, Μαρτυρουπόλεως (Μιαφαρικίν), τῶν Σισαυρόνων τῆς ρωμαϊκῆς καὶ βυζαντινῆς περιόδου. Τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως Δουνισὶρ θεωροῦνται ὡς ἡ θέσις τῶν Τιγρανοκέρτων, μιᾶς τῶν ἀρχαίων πρωτευουσῶν τῆς Ἀρμενίας. Εἰς πολλὰ μέρη τοῦ Κουρδιστὰν ἀπαντῶσι γραπτὰ καὶ γλυπτὰ μνημεῖα τῆς μακεδονικῆς καὶ τῆς παρθικῆς περιόδου. Εἰς τὰ Ν. τοῦ Σουλεϋμανιὲ σῴζονται τὰ ἐρείπια τοῦ πυρολατρικοῦ ναοῦ τοῦ Πὰτ-Κουλί, ὅπου ἀνευρίσκονται πινακίδες μὲ παρθικὰς καὶ πεχλεβικὰς ἐπιγραφάς. Καὶ τῆς περιόδου τῶν Περσῶν βασιλέων τῆς δυναστείας τῶν Σασανιδῶν ἀπαντῶσιν ἴχνη ἐν τῷ Κουρδιστάν. (Περὶ τῆς ἐθνογραφίας καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Κουρδιστὰν βλ. λ. *Κοῦρδοι*). Ν. Μ.

—/*Στρατ. Γεωγρ.*/ Ὀρειναὶ ἐπιχειρήσεις καὶ δὴ εἰς μικρὰν κλίμακα δύνανται νὰ διεξαχθῶσιν εἰς τὸ *Κουρδιστάν*. Πρὸς Δ. ὁ ὀρεινὸς ὄγκος τῆς χώρας λεπτύνεται καὶ γενικῶς εἶναι εὐκόλου διαβάσεως, οἱ δὲ αὐχένες μεταξὺ Τίγρητος καὶ Εὐφράτου, εἰς τὸν μεταξὺ Ἀργάνων (Arghana) καὶ Χαρποὺτ (Kharpout) χῶρον ἔχουσιν ὕψος 1500 μ. Ἀνατολικώτερον ἀνευρίσκομεν αὐχένας ὕψους 1280 μ Πρὸς ἀνατολὰς ὁ ὀρεινὸς ὄγκος πλατύνεται, ἔχων τριπλασίαν καὶ τετραπλασίαν ἔκτασιν, φθάνων εἰς ὕψος 4000 μ. καὶ καθιστάμενος σοβαρώτατον στρατηγικὸν ἐμπόδιον. Εἰς τοὺς ἐν τῇ ἀριστερᾷ ὄχθῃ τοῦ Τίγρητος παραποτάμους Μποτὰν (Botan), Χαμποὺρ (Khabour) καὶ Μέγαν Ζάβατον (Grand Zad) τὸ ἔδαφος ἔχει κλίσεις ἀποτόμους καὶ βραχώδεις, καταπίπτει δὲ πολλάκις κατακορύφως. Ἐν γένει τὸ Κουρδιστὰν εἶναι χώρα ἀπροσπέλαστος, εἰς τὰς ἐκ διαβρώσεως δὲ προερχομένας κοιλάδας δὲν ὑπάρχει θέσεις δι' ὁδούς, αἱ δ' ὀλίγαι τοιαῦται διακόπτονται ὑπὸ χιονοστιβάδων. Αἱ συγκοινωνίαι διὰ τῶν αὐχένων, οἵτινες εἰσὶν ἐπὶ ἓξ μῆνας κεκαλυμμένοι ὑπὸ χιόνων, ἐκτελοῦνται δυσχερέστατα, ὑπάρχουσι δὲ ὀροπέδια, ὡ. π. χ. τὸ τοῦ Ὀραμὸρ (Oramar), ὅπερ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μόνον εἶναι ἔξωθεν προσπελάσιμον. Ν. Ι. Κ.

κουρδιστὴς (ὁ)· ὁ εἰδικὸς τεχνίτης διὰ τὸ χόρδισμα μουσικῶν ὀργάνων καὶ ἰδίᾳ τοῦ κλειδοκυμβάλου: «κουρδιστὴς πιάνου».

Κοῦρδοι (οἱ). Λαὸς κατοικῶν τὰς χώρας τοῦ *Κουρδιστὰν* (βλ. λ.), χωρὶς ν' ἀποτελῇ καὶ τὴν πλειονότητα εἰς ὁλόκληρον τὴν ἐν λόγῳ περιοχήν. Οἱ Κοῦρδοι εἶναι διεσπαρμένοι κατὰ μικροτέρας ἢ μεγαλυτέρας ὁμάδας καὶ ἔξω ταύτης, ἐν Τουρκίᾳ καὶ Περσίᾳ μέχρις Ἀγκύρας, εἰς τὴν Καππαδοκίαν καὶ εἰς τὰ βόρεια τῆς Συρίας, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὸν Καύκασον, εἰς Ἀφγανιστὰν καὶ Βελουχιστὰν ὡς καὶ εἴς τινας πόλεις τῆς Τουρκίας, κυρίως δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ἐργάζονται ὡς ἀχθοφόροι καὶ ἐργάται διὰ βαρέα ἔργα, ἔχοντες τὸν κυριώτερον αὐτῶν συνοικισμὸν ἐν Βεσικτὰς (Διπλοκιονίῳ). Ἡ ἐν χρήσει λέξις *Κοῦρδος* (καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας *Kurde* ἢ *Kurd*, συμπίπτει μὲν πρὸς τὴν νεοπερσικὴν λέξιν *κιοὺρτ* (ἐξ ἧς καὶ ἡ ἑτέρα ὀνομασία τοῦ Κούρδου *Κιούρτης*), ἥτις σημαίνει περσιστὶ ἥρως, ἀρειμάνιος, ἀλλ' ἀνευρίσκεται εἰς ἀρχαιοτάτας σφηνοειδεῖς ἐπιγραφὰς τῆς Ἀσσυρίας ὡς *Κούρτι, Χούρτι* ἢ *Κάρτι*. Οἱ Κοῦρδοι ἐπὶ Ξενοφῶντος ἐκαλοῦντο *Κάρδοι* ἢ *Καρδοῦχοι*. Ἄλλωστε καὶ ἡ λέξις *Γκουτοῦ* ἢ *Κουτοῦ*, διὰ τῆς ὁποίας ὀνομάζονται κατὰ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν ἱστορικῶν χρόνων οἱ κάτοικοι τῶν δεσποζόντων τῆς Ἀσσυρίας ὀρέων, σημαίνει ἐπίσης πολεμιστής, μετεπήδησε δὲ εἰς τὴν ἀσσυριακὴν ὡς *Γκαρδοῦ* ἢ *Καρδοῦ*. Τοῦτο ἐπεβεβαιοῖ καὶ ὁ Στράβων (C 647), ὅστις ζητῶν νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς ἑλληνικῆς ὀνομασίας *Καρδοῦχοι* λέγει: «καλοῦνται δὲ οὗτοι Κάρδακες, ἀπὸ κλοπείας τρεφόμενοι· κάρδα γὰρ τὸ ἀνδρῶδες καὶ πολεμικὸν λέγεται». Καὶ ἡ νεωτέρα σχετικῶς ὀνομασία *Γορδυηνή*, ὡς ἀπεκαλεῖτο κατὰ τὸν Στράβωνα ἡ χώρα τῶν Γορδυαίων, «οὓς οἱ πάλαι Καρδούχους ἔλεγον», δὲν φαίνεται ξένη πρὸς τὰς παλαιὰς ταύτας λέξεις τῆς ἀσσυριακῆς γλώσσης, ἂν καὶ ὁ Στράβων ζητεῖ κατὰ τὸ σύνηθες, μυθολογικὰς μᾶλλον ἐξηγήσεις, σχετιζομένας καὶ πρὸς τὰ παρ' Ἕλλησι μυθολογούμενα, λέγων, ὅτι «Γόρδυς ὁ Τριπτολέμου λέγεται τὴν Γορδυηνὴν οἰκῆσαι, ὕστερον δὲ Ἐρετριεῖς ἀναρπασθέντες ὑπὸ Περσῶν». Κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην τοῦ Στράβωνος, δέον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ Κουρδιστὰν κατῳκήθη καὶ ὑπὸ πληθυσμῶν ἑλληνικῶν, καταγομένων ἐκ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἀπαχθέντων ἐξ Εὐβοίας ἐπὶ Δαρείου κατὰ τὴν πρώτην ἀπόπειραν ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπομονωθέντων εἰς τὰ ὀρεινὰ ἐκεῖνα μέρη. Οἱ Καρδοῦχοι παρὰ Χαλδαίοις ἐκαλοῦντο *Καρδαναϊὲ* ἢ *Καρδαϊέ*.

— [ΕΘΝΟΛ.] Τὰ περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Κούρδων δὲν εἶναι ἐπακριβῶς καθωρισμένα. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι οἱ σημερινοὶ Κοῦρδοι κατάγονται ἐξ ἑτερογενῶν στοιχείων, προσελκυσθέντων εἰς τὴν ἀπρόσιτον ἐκείνην χώραν ἐκ τῆς ἀσφαλείας, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζον ὅτι θὰ εὕρισκον ἐπὶ τῶν ὀρέων. Ὁ Pittard («Les races et l'histoire» 1924), φρονεῖ, ὅτι τόσον οἱ Κοῦρδοι ὅσον καὶ οἱ Ἀρμένιοι κατάγονται ἐκ τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς Ἀσσυρίας καὶ Χαλδαίας, ἀνήκοντες εἰς τὸν αὐτὸν ἐθνικὸν ὅμιλον. Ἀμφότεροι εἶναι ὑψηλοὶ τὸ ἀνάστημα, ἔχουσι μαύρους ὀφθαλμοὺς καὶ μέλαιναν κόμην, τὴν δὲ ῥῖνα μακρὰν καὶ ἀέτειον.

Ὁμὰς Κούρδων.

Κατὰ ταῦτα, δέον οἱ Κοῦρδοι νὰ θεωρηθῶσιν ὡς λαὸς ἰρανικῆς, δηλαδὴ ἀρίας φυλῆς. Γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι οἱ ἀνωτέρω ἀναφερόμενοι Γκουτοῦ ἦσαν λαοὶ τουρανικῆς, ἄρα μογγολικῆς καταγωγῆς, τοῦτο δὲ φαίνονται δεχόμενοι καὶ ὅσοι θεωροῦσι τοὺς Κούρδους καταγομένους ἐκ τῶν Μήδων καὶ οὐχὶ ἐκ τῶν Περσῶν, ἂν καὶ ἡ κουρδικὴ γλῶσσα δεικνύει μᾶλλον τὸ ἐναντίον. Ἀλλ' ὡς γνωστὸν πλεῖστοι ὅσοι λαοὶ ἐδέχθησαν σὺν τῷ χρόνῳ γλῶσσαν μηδὲν τὸ κοινὸν ἔχουσαν πρὸς τὴν καταγωγήν των.

Θρησκεία. Οἱ Κοῦρδοι πρεσβεύουσι γενικῶς τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν, ἀνήκοντες, ὡς καὶ οἱ Τοῦρκοι, εἰς τὸ σουννιτικὸν δόγμα. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ συμπαγεῖς κουρδικαὶ ὁμάδες, ἰδίᾳ εἰς τὴν τουρκικὴν ὀρεινὴν περιοχὴν τοῦ Δερσίμ, αἵτινες διατηροῦσιν ἤθη καὶ ἔθιμα εἰδωλολατρικά, ὡς οἱ λεγόμενοι *Κυζυλμπάσηδες* καὶ οἱ *Ἀλῆ-Ἰλλαχῆ*. Οὗτοι εἰς τὸ φανερὸν μὲν διακηρύττουσιν ὅτι εἶναι Σιῖται, ἐν τῷ κρυπτῷ ὅμως λατρεύουσιν ἄλλην τινὰ θεότητα, μὲ ἔθιμα δεικνύοντα ὅτι εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἐπρέσβευον ἄλλην θρησκείαν. Σέβονται τὸν Μωϋσῆν, τὸν Δαυΐδ, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Ἀλῆ καὶ τὸν κηδεμόνα τούτου Σαλμὰν-οὐλ-Φαρισῆ, τοὺς ὁποίους θεωροῦσιν ὡς ἐνσαρκώσεις τοῦ Θεοῦ, ἐπίσης δὲ καὶ τοὺς κυριωτέρους ἰμάμας καὶ ἁγίους τῶν Σιιτῶν. Ἀλλ' εἰς τὰς ἰδιαιτέρας θρησκευτικάς των τελετὰς προσεύχονται εἰς ἀγνώστους θεότητας καὶ ἐκδηλοῦσι σχεδὸν εἰδωλολατρικὸν σεβασμὸν εἰς ὡρισμένον ἐν ἑκάστῃ κοινότητι ζῶν πρόσωπον, τὸ ὁποῖον θεωροῦσιν ἀντιπρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.

Χαρακτήρ, κοινωνικὴ ὀργάνωσις. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν Κούρδων εἶναι ἡ διὰ τὴν προγονικὴν εὔκλειαν ὑπερηφάνεια. Ἐν τούτοις πλὴν τοῦ Σαλαδδίνου (Σαλαχεδδὶν Ἐγιουμπῆ), ὅστις ἦτο Κοῦρδος τὴν καταγωγήν, οὐδένα ἄλλον διάσημον Κοῦρδον ἀναφέρει ἡ ἱστορία, ἐκ δὲ τῶν σημερινῶν ὀνομάτων τῶν κουρδικῶν φυλῶν ὀλίγιστα μόνον ἀπαντῶσιν εἰς τὸν κατάλογον τοιούτων φυλῶν, τὸν ὁποῖον παραθέτει ὁ κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα γράψας Ἄραψ ἱστορικὸς Μασουδί. Ἡ σημερινὴ εἰς φυλὰς κατανομὴ εἶναι νεωτέρα, ἀλλὰ τὰ ὀνόματα τούτων ἀπαντῶσιν εἰς κατάλογον ἀντιγραφέντα τὸν ΙΔ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Quatremère (Notices et Extraits). Ἐν τούτῳ ἀναφέρονται οἱ Γκουράν, οἱ Ζεγγενέ, οἱ Χασμανί, οἱ Σοχριέ, οἱ Τσουλαμερὲκ (σήμερον τοπωνύμιον), οἱ Χακκιαριὲ (ἐξ ὧν ὁ σημερινὸς ὁμώνυμος νομὸς) καὶ ἄλλοι. Σήμερον ἀρχαίαν καταγωγὴν ἀναγομένην μέχρι τῶν Ὀμεϊαδῶν χαλιφῶν διεκδικεῖ ἡ οἰκογένεια Μπαμπὰν (κατὰ τοὺς Τούρκους Μπαμπὰν-ζαδέ), εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ὁ ἀποθανὼν Νεότουρκος δημοσιογράφος καὶ κατόπιν βουλευτής, ὑπουργὸς καὶ καθηγητὴς τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου Ἰσμαὴλ Χακκῆ, ἀνήκουσι δὲ σήμερον πολιτευόμενοί τινες τοῦ κράτους τοῦ Ἰράκ.

Οἱ Κοῦρδοι ἦσαν ἄλλοτε ὠργανωμένοι εἰς ἡγεμονίας ὑποτελεῖς, ἄλλοτε μὲν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἄλλοτε δὲ εἰς τὴν Περσίαν. Σήμερον αἱ ἡγεμονίαι δὲν ὑπάρχουσι πλέον. Ὁ τελευταῖος ἡγεμὼν (ἐμίρης ἢ βέης) ἦτο ὁ διάσημος Βεδὲρ Χὰν πασᾶς (Μπεντερχάν), ὅστις ἔχων τὸν βαθμὸν συνταγματάρχου συνελήφθη τῷ 1840 κατόπιν μακρᾶς ἐπαναστάσεως καὶ ὁδηγηθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν μὲ τοὺς τεσσαράκοντα υἱοὺς καὶ ἀνεψιούς του καὶ τὰς γυναῖκάς του, ἐξωρίσθη μετὰ πολλῶν τιμῶν εἰς μίαν νῆσον τοῦ Αἰγαίου, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Σήμερον ἔμεινε μόνον ἡ ὀργάνωσις κατὰ φυλὰς (ἀσιρέτ), ὧν ἑκάστη, τελοῦσα ὑπὸ ἕνα ἐμίρην, βέην ἢ σεΐχην, ἀριθμεῖ 3.000—5.000 ἄτομα. Αἱ φυλαὶ (πατριαὶ) αὗται διαιροῦνται εἰς δύο, τὰς μονίμως ἐγκατεστημένας, αἵτινες καλοῦνται γερλὶ (γερλῆδες, ἐντόπιοι) καὶ τὰς νομαδικὰς (κοτσέρ). Οἱ πρῶτοι κατοικοῦσιν εἰς χωρία καὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ἐνῷ οἱ δεύτεροι ζῶσιν ὑπὸ σκηνὰς εἰς καταυλισμούς, τοὺς ὁποίους μετατοπίζουσιν ἀναλόγως τῆς ὥρας τοῦ ἔτους. Ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου διάγουσιν ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ ὀροπεδίων, τὸν δὲ χειμῶνα κατασκηνοῦσι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Τίγρητος καὶ εἰς τὴν μεγάλην πεδιάδα Β. τοῦ Δζεμπὲλ-ἰ-Σιντζάρ, ὅπου ἀγοράζουσι δικαίωμα βοσκήσεως ἀπὸ τῶν Ἀράβων τῆς φυλῆς τῶν Chammar. Κατὰ τὰς περιοδικὰς τῶν νομάδων τούτων Κούρδων μετοικεσίας, οἱ μόνιμοι πληθυσμοὶ τῆς χώρας, τόσον οἱ Μουσουλμᾶνοι ὅσον καὶ οἱ Χριστιανοί, ὑποφέρουσιν ἐκ τῶν βιαιοπραγιῶν καὶ λεηλασιῶν αὐτῶν. Οἱ Κοῦρδοι εἶναι ἐξ ἐνστίκτου λαὸς ληστρικὸς καὶ ἐπιθετικός, ὡς τοιούτους δὲ περιγράφει καὶ ὁ Ξενοφῶν τοὺς Καρδούχους, τοὺς ὁποίους συνήντησαν οἱ Μύριοι κατὰ τὴν κάθοδον αὐτῶν ἀπὸ τῆς Μεσοποταμίας διὰ τῶν ὀρέων πρὸς τὸν Εὔξεινον. Ἐκ φύσεως ὁ Κοῦρδος ἀγαπᾷ τὸν ἐλεύθερον ἀέρα τῶν βουνῶν, ὢν δὲ ξένος τὴν γλῶσσαν, σχεδὸν δὲ καὶ τὴν θρησκείαν, πρὸς τὰ ἔθνη, εἰς τὴν χώραν τῶν ὁποίων ζῇ, εἶναι ἀντικείμενον τῆς διηνεκοῦς δυσπιστίας τούτων, ζῶν οὕτως εἰπεῖν ἐν λανθανούσῃ ἢ φανερᾷ ἀνταρσίᾳ πρὸς τὰς δύο κυριάρχους κυβερνήσεις. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὸ ὅτι ὁ λαὸς οὗτος ἔμεινεν εἰς ἀγρίαν οὕτως εἰπεῖν κατάστασιν. Ἐκ τούτου καὶ αἱ συχναὶ αὐτοῦ βιαιοπραγίαι κατὰ τῶν Ἀρμενίων εἰς τὰ βόρεια, ἀπολήξασαι, καθ' ὑποκίνησιν καὶ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, εἰς τὰς γνωστὰς ὁμαδικὰς σφαγάς, ἐπίσης δὲ καὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν τῶν νοτιωτέρων περιοχῶν, ἤτοι τῶν Νεστοριανῶν, τῶν Ἰακωβιτῶν καὶ τῶν Συροχαλδαίων. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ ἀμαθεῖς καὶ ἀπαίδευτοι οἱ Κοῦρδοι, δὲν στεροῦνται εὐφυΐας. Ὅσοι ἔτυχον ποιᾶς τινος μορφώσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, διεκρίθησαν, ἀνελθόντες εἰς ἀνωτέρας πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς θέσεις, τινὲς δὲ καὶ μέχρι τοῦ ἀξιώματος τοῦ μεγάλου βεζύρου. Κοῦρδος ἦτο ὁ Τοῦρκος ἱστορικὸς Μολλᾶ-Ἰδρὶς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, Κοῦρδος καὶ ὁ σύγχρονος ἐθνικιστὴς Τοῦρκος ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς Σουλεϋμὰν Ναζίφ. Ὁ Κοῦρδος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς καλὸς στρατιώτης, τούτου δὲ ἐπωφελούμενος ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Χαμὶτ Β' ὠργάνωσε τὰ κουρδικὰ ἱππικὰ συντάγματα χαμιδιέ, ὅπως ἔχει τι νὰ ἀντιτάξῃ κατὰ τῶν Κοζάκων ἐν περιπτώσει πολέμου κατὰ τῆς Ρωσίας. Ἀλλ' ἡ δρᾶσις τῶν ἀτάκτων ἢ τακτικῶν τούτων ἱππέων ἀφιερώθη κατόπιν εἰς τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν Ἀρμενίων (1894—1896). Ἐν τούτοις, παρὰ τὴν φημολογουμένην αὐτῶν ἀνδρείαν οἱ Κοῦρδοι πολεμοῦσι μὲ πολλὴν περίσκεψιν εἰς τὰ ὄρη των, φέρονται δὲ ἀνηλεῶς πρὸς τοὺς εἰς χεῖρας αὐτῶν πίπτοντας αἰχμαλώτους.

Οἱ Κοῦρδοι ἀγαπῶσι τὴν μουσικὴν καὶ κυρίως τὸ ᾆσμα. Τὰ κουρδικὰ ᾄσματα δὲν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ἄλλα ἀνατολικά. Εἶναι παράδοξα καὶ κάπως ἄγρια, εἶδος recitativo ζωηροῦ, εἰς τὸ ὁποῖον τὰ αἰσθήματα ἐκφράζονται μὲ διαρκεῖς κραυγὰς καὶ ἀποτόμους ἐναλλαγὰς χαμηλῶν φθόγγων μὲ ὀξεῖς. Θέμα αὐτῶν εἶναι πολεμικαὶ περιπέτειαι καὶ μεγάλαι ληστοπραξίαι, ἀπαγωγαὶ ὡραίων παρθένων, ἔρωτες γυναικῶν κττ. Πολλὰ μεταβιβάζονται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ἀλλὰ συχνὰ οἱ τραγουδισταὶ στιχουργοῦσιν ἐκ τοῦ προχείρου ἐπὶ γνωστῶν θεμάτων.

Ὁ Κοῦρδος φέρεται ἐκ φύσεως πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἀνοχήν, ἐν τούτοις, ὡς ἐκ τῆς ἀμαθείας του, παρασύρεται εὐκόλως εἰς τὸν φανατισμόν. Ἔχει ἄλλως τε τυφλὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἀρχηγούς του, τοὺς ὁποίους νομίζει εὑρισκομένους εἰς ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τὰς ψυχὰς τῶν ἁγίων τοῦ ἰσλαμισμοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Θεόν. Ὁρκίζεται εἰς τὴν κεφαλὴν τῶν ἀρχηγῶν τούτων καὶ οὐδέποτε τολμᾷ νὰ ἀθετήσῃ τὸν ὅρκον αὐτόν. Νομίζει ὅτι οἱ σεΐχαι οὗτοι κάμνουν θαύματα, τοὺς θεωρεῖ ἀτρώτους καὶ πιστεύει εἰς τὴν προσευχήν των ὡς εἰς ἀλάθητον φάρμακον ἐναντίον πάσης νόσου.

Digitized by Google

Ἐντὸς τῆς οἰκογενείας του ὁ Κοῦρδος ζῇ βίον πατριαρχικόν. Οἱ υἱοί του, τοὺς ὁποίους ὑπεραγαπᾷ, τὸν ὑπηρετοῦσι μὲ σεβασμόν. Ἡ σύζυγός του εἶναι ἡ πρώτη τῶν ὑπηρετριῶν του, ἀλλὰ τὴν δέχεται ἐνώπιόν του δημοσίᾳ, αὐτὴ δὲ ὑποδέχεται καὶ ὑπηρετεῖ τοὺς ξένους του, χωρὶς νὰ καλύπτεται ὅταν ἐμφανισθῇ ἀνήρ.

Ἡ ἐνδυμασία τοῦ Κούρδου κατασκευάζεται ἀπὸ μάλλινα ὑφάσματα, τὰ ὁποῖα ὑφαίνουσιν οἱ Χριστιανοί. διότι ὁ ἴδιος θεωρεῖ κατώτερον ἑαυτοῦ νὰ ἐξασκῇ ἓν οἱονδήποτε ἐπάγγελμα. Τὰ ὑφάσματα ταῦτα εἶναι πολύχρωμα, ἀλλὰ τὰ χρώματά των συνδυάζονται μὲ πολλὴν τέχνην. Εἶναι στερεώτατα, παρασκευαζόμενα ἀπὸ ἐντόπια ὑλικά. ὀρυκτὰ ἢ φυτικά. Τὸ ὑπένδυμα εἶναι ὑποκάμισον ἐκ λευκοῦ λινοῦ φθάνον μέχρι τῆς ζώνης καὶ ἀνοικτὸν εἰς τὸ στῆθος, μὲ χειρίδας πλατείας εἰς τὸν βραχίονα, φθανούσας μέχρι τοῦ ἐδάφους καὶ χρησιμευούσας εἰς τὸ νὰ ἀπομάττωσι τὸν ἱδρῶτα Τὸ ἐξωτερικὸν ἔνδυμα ἀποτελεῖται ἀπὸ γιλέκον ἐξ ἐλαφροῦ ὑφάσματος, ἐπενδύτην ἀπὸ ὕφασμα χονδρὸν (ἀμπᾶ) τριχωτόν, μὲ μακρὰς τρίχας καὶ δέρμα αἰγὸς μὲ κοσμήματα ζωηρῶν χρωμάτων, ἐξ ἀναξυρίδος (σαλβαρίου), τῆς ὁποίας τὰ σκέλη ἔχουν πλάτος 40 ἑκατοστομέτρων, καὶ ἐκ χλαίνης βραχείας μὲ πλατείας χειρίδας ἀπὸ ἀμπᾶ γαιώδους χρώματος μὲ ραβδώσεις λευκὰς ἔμπροσθεν διὰ τοὺς κοινοὺς καὶ λευκοῦ ἢ ἐρυθροῦ μὲ χρυσᾶ κεντήματα διὰ τοὺς πλουσίους. Τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς εἶναι φέσιον εἰς ὀξὺ καταλῆγον ἀπὸ πίλημα λευκόν, περὶ τὸ ὁποῖον τυλίσσεται κολοσσαῖον σαρίκιον ἀπὸ πολλὰ τεμάχια μουσελίνης κλαδωτῆς, τοῦ ὁποίου ὁ ὄγκος αὐξάνει ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος τοῦ προσώπου Αἱ γυναῖκες ἐνδύονται μὲ πολὺ ὀλιγωτέραν πολυτέλειαν: μίαν ἐσθῆτα χρώματος κυανοῦ καὶ μανδήλιον τοῦ αὐτοῦ χρώματος εἰς τὴν κεφαλήν. Αἱ πλούσιαι φέρουσιν ἄνωθεν ὑποκάμισον καὶ ἀντερὶ ἢ ἐπανωφόριον ἀπὸ χονδρὴν μέταξαν, ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν γυναικῶν τῆς Αραβίας.

Πάντοτε ἔνοπλοι οἱ Κοῦρδοι, φέρουσι κυρτὴν μάχαιραν (χαντζάραν), μέχρις ἐσχάτων δὲ ἦσαν ὡπλισμένοι μὲ ἓν εἶδος παλαιοῦ καριοφιλίου. Οἱ ἱππεῖς εἶχον καὶ μακρὰς λόγχας μήκους 3—4 μέτρων. Σήμερον ὅμως εἶναι διαδεδομένα τὰ νεώτερα ὅπλα. Ὁ Κοῦρδος εἶναι λιτόβιος. Τρώγει μὲ τὰ δάκτυλα ἀπὸ τρυβλία χάλκινα ἢ σιδηρᾶ (σαχάνια) ἢ πήλινα. Κατοικεῖ εἰς καλύβας χαμηλάς βρωμερὰς καὶ σκοτεινάς, ἀπὸ χῶμα ἢ ἀκατεργάστους λίθους. Οἱ ἵπποι καὶ τὰ ἄλλα κατοικίδια κτήνη κατοικοῦσιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην. Τὸ ἔδαφος καλύπτεται μὲ μίαν ψάθαν καὶ ἕνα κετσέν. Κοιμᾶται μὲ τὰ ἐνδύματά του. Τὸν χειμῶνα θερμαίνεται μὲ τὴν ἀπεξηραμένην κόπρον τῶν ζῴων του. Ὅλας τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας ὡς καὶ τὸ ξύλευμα καὶ ἄλλα βαρέα ἔργα ἐκτελοῦσιν αἱ γυναῖκες.

Ὡς πρὸς τὴν συμπεριφορὰν οἱ Κοῦρδοι εἶναι κάπως εὐπροσήγοροι καὶ φιλόξενοι. Οἱ ἀρχηγοὶ τιμῶσι τοὺς ξένους μὲ πολλὴν φιλοξενίαν. Ὁ κατώτερος ὁμιλῶν πρὸς τὸν ἀνώτερον λέγει «ἂζ μπανὶ» (=ὁ δοῦλός σου), ἀλλὰ δὲν εἶναι κόλαξ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Πρὸ τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν οἱ *Καρδοῦχοι* τοῦ Ξενοφῶντος ἐθεωροῦντο ὡς ἡ ἀρχαιοτέρα μνεία τῶν *Κούρδων* ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἀφ᾽ ὅτου ὅμως ἀνεγνώσθησαν αἱ ἀσσυριακαὶ ἐπιγραφαί, τὰ περὶ Κούρδων γνωστὰ ἀνάγονται μέχρι τῶν προϊστορικῶν χρόνων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ *Γκουτοῦ* ἢ *Καρντοῦ* ἢ κατ᾽ ἄλλην ἀσσυριακὴν ἐπιγραφήν. παρατιθεμένην ὑπὸ τοῦ G. Maspero (Histoire ancienne des peuples de l'Orient), *Κάρτι* ἢ *Χούρτι* ἢ *Κούρτι* εἶναι λαὸς ἀναφερόμενος εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῆς Βαβυλωνίας. Κατὰ τὴν παναρχαίαν ἐκείνην ἱστορικὴν περίοδον οἱ Κούρτι οὗτοι ἠγωνίζοντο ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν των ὀρέων πρὸς διατήρησιν τῆς αὐτονομίας των.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Νινευῒ οἱ Κούρτι συνεχωνεύθησαν σχεδὸν μετὰ τῶν Μήδων καὶ κυρίως μετὰ τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἱστορίας καὶ εἰς τὸ μικρασιατικὸν ὑψίπεδον μεταναστευσάντων διαφόρων φύλων, ἅτινα, ἀδιάφορον πόθεν προήρχοντο, ἀνῆκον εἰς τὴν ἀρίαν φυλήν. Οὕτως οἱ Κοῦρδοι ἐξαριανίσθησαν, ἰδίᾳ ἀφ᾽ ἧς ὑπετάγησαν εἰς τὸν Κῦρον πρὸ τῆς ἐναντίον τῆς Βαβυλῶνος ἐκστρατείας του, συμμετασχόντες ὡς πολεμισταὶ εἰς τὰς ἐκστρατείας τῶν διαδόχων τοῦ βασιλέως τούτου τῆς Περσίας ὑπὸ τὴν γενικὴν ὀνομασίαν *Ἀλαρόδιοι* καὶ *Σασπιριοι*, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος. Συμμερισθέντες οὕτω τὴν τύχην τῶν Περσῶν, ἐτέλεσαν διαδοχικῶς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ κατόπιν τῶν Πάρθων καὶ τῶν Σασανιδῶν τῆς Περσίας, διατηρήσαντες ἰδιαιτέρως φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς δυναστείας τῶν Ἀρσακιδῶν, οἵτινες φαίνεται νὰ ἦσαν καὶ συγγενεῖς αὐτῶν φυλετικῶς. Εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνήκει καὶ ὁ Γκοταρζῆς, γενάρχης τῶν Γκουράν, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα (σημαῖνον ἴσως «ἀρχηγὸς τῶν Γκουτοῦ») ἀνευρέθη εἰς ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν ἐν Μπεχιστούν, παρὰ τὸ Κερμανσάχ. Ἀνεξάρτητον ὅμως πολιτικὸν βίον δὲν εἶχον πλέον **οἱ Κοῦρδοι**, ἡ δὲ χώρα αὐτῶν, κυβερνωμένη ὑπὸ ξένων ἡγεμόνων, ἐχρησίμευεν ὡς τόπος ἀπομονώσεως αἰχμαλώτων. Ἐκεῖ μετέφερεν ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας Τιγράνης τοὺς ἐκ Παλαιστίνης δορυαλώτους, ἐκεῖ ἐζήτησαν καταφύγιον οἱ ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν διωκόμενοι Μανιχαῖοι, ἐξ ὧν κατάγονται ἴσως οἱ σήμερον ἐν Κουρδιστὰν ζῶντες Γεζῖται Ἐκεῖ ἐπίσης κατέφευγον πολλοὶ Χριστιανοὶ τῆς Περσίας καὶ Ἀσσυρίας, ὅταν ἐδιώκοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Σαπὼρ (Σάχ-Πούρ). Ἴσω. μάλιστα ἐκ τοιούτων Χριστιανῶν νὰ κατάγωνται καὶ οἱ χριστιανικὰ ἔθιμα ἔχοντες Κυζυλμπάσηδες, τοὺς ὁποίους οἱ Τοῦρκοι θεωροῦσιν ὡς Κούρδους. Βραδύτερον, ὅταν τὴν χώραν κατέκτησαν οἱ Ἄραβες χαλίφαι τῆς Βαγδάτης, οἱ Κοῦρδοι πάλιν παρεῖχον πράγματα εἰς τὴν κυρίαρχον κυβέρνησιν. Τῷ 838 καὶ τῷ 905 ἡ ἱστορία ἀναγράφει φοβερὰς ἐπαναστάσεις τῶν Κούρδων. Ὁ Ἄραψ ἐμίρης Ἀδὸτ-οὺτ-Δαουλὲ ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Νοτίου Κουρδιστάν. Ἐκυρίευσε τὸ φρούριον Σερμάτς, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια σῴζονται παρὰ τὸ Μπεχιστούν, καὶ ὑπέταξε τὴν σήμερον εἰς τὸ κράτος τοῦ Ἰρὰκ εὑρισκομένην ἐπαρχίαν Σέχρι Ζόρ.

Περιπεσόντες κατόπιν σχεδὸν εἰς ἀφάνειαν, οἱ Κοῦρδοι ἐφημίσθησαν πάλιν κατὰ τὸν ΙΒ' μ. Χ. αἰῶνα. ὅτε ὁ Σαλαδδῖνος, ἀνήκων εἰς τὸν κλάδον Ρυβεντὶ τῆς κουρδικῆς φυλῆς Χαδαμπανί, ἵδρυσε τὴν δυναστείαν τῶν Ἐγιουπιδῶν ἐν Συρίᾳ καὶ Κοῦρδοι ἀρχηγοὶ ἐγκατέστησαν δυτικῶς καὶ ἀνατολικῶς τῶν ὀρέων τοῦ Κουρδιστάν, μέχρι τῆς Αἰγύπτου καὶ Ὑεμένης καὶ μέχρι τῆς Ἀνατολικῆς Περσίας (Χορασάν). Κατὰ τὴν μογγολικὴν καὶ ταταρικὴν εἰσβολὴν οἱ Κοῦρδοι ἐτήρησαν στάσιν παθητικήν, ὑποκείμενοι εἰς τοὺς κυριάρχους τῶν πεδιάδων.

Ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσε μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὅτε ὁ Οσμανίδης Τοῦρκος σουλτᾶνος Σελὶμ Α', νικήσας τὸν σάχην τῆς Περσίας Ἰσμαὴλ (1514) καὶ προσαρτήσας τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὸ Κουρδιστάν, ἀνέθεσε τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων εἰς τὸν διοικητὴν τοῦ Ἐρζιντζὰν Μπιγικλὶ Μωχαμμὲτ πασᾶν ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν Κοῦρδον τὴν καταγωγὴν ἱστορικὸν Ἰδρίς. Οὗτος εὑρὼν τὴν χώραν εἰς κατάστασιν φεουδαρχικῆς ἀναρχίας, καθ' ἣν διάφοροι Κοῦρδοι, Ἄραβες καὶ Ἀρμένιοι κληρονομικοὶ χωροδεσπόται (δερὲ-βέηδες), κατέχοντες ἕκαστος ἕνα πύργον ἢ φρούριον, διεπληκτίζοντο, ἐκμεταλλευόμενοι τὸν γεωργικὸν πληθυσμόν, διῄρεσεν αὐτὴν εἰς διοικήσεις (σαντζάκια) καὶ ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῆς ἑκάστης ἕνα ἰθαγενῆ Μουσουλμᾶνον δυνάστην ὡς ἀρχηγόν. Ἔδωκεν οὕτω προνομιοῦχον θέσιν εἰς τοὺς Κούρδους φυλάρχους, κυριαρχήσαντας τῶν ὀρεινῶν διαμερισμάτων, ἐνῷ εἰς τὰ πεδινὰ διωρίζοντο Τοῦρκοι διοικηταὶ καὶ ὑποδιοικηταί. Περὶ τὸ 1534 ἡ ἐπιρροὴ τῶν Κούρδων εἶχεν ἐκταθῆ σχεδὸν μέχρις Ἀγκύρας. Τὸ διοικητικὸν τοῦτο σύστημα διήρκεσε μέχρι τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1828—1829, διαταρασσόμενον σπανίως ὑπὸ τοπικῶν κουρδικῶν ἀνταρσιῶν.

Αἱ ἐπαναστάσεις τῶν Κούρδων. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον οἱ Κοῦρδοι διενοήθησαν νὰ λυτρωθῶσι τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ὅπως ἀπαλλαγῶσιν ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς φορολογίας καὶ στρατολογίας. Εναντίον τῆς κουρδικῆς ἐπαναστάσεως, ἐκραγείσης τῷ 1834, ἐστάλη τότε ὡς ἀρχιστράτηγος ὁ ἐκ τῶν ἐναντίον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως πολεμικῶν ἐπιχειρήσεών του γνωστὸς Μεχμὲτ Ρεσὶτ πασᾶς. Οὗτος κατώρθωσε νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν καὶ νὰ εἰσαγάγῃ ἢ μᾶλλον ἐπιβάλῃ μεταρρυθμίσεις, μεταξὺ δὲ ἄλλων Τούρκους διοικητάς, ἰσχυρὰς τουρκικὰς φρουρὰς εἰς τὰς πόλεις, ὡς καὶ τὴν ἀναγκαστικὴν στρατολογίαν, καθ' ἣν οἱ Κοῦρδοι ἠναγκάσθησαν νὰ δώσωσι διὰ τὸν τουρκικὸν στρατὸν $6 \frac{1}{2}$ % τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ των.

Τῷ 1838, ἡ Τουρκία, εὑρεθεῖσα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ στρατολογήσῃ πάλιν διὰ τὰς ἐναντίον τοῦ Μωχάμμετ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου πολεμικὰς ἐνεργείας, ἐπέβαλε νέαν στρατολογίαν 10% διὰ 15ετῆ θητείαν. Ἐξερράγη τότε νέα ἐπανάστασις τῶν Κούρδων, ἐναντίον τῆς ὁποίας ἐδέησε νὰ ὀργανωθῇ ὁλόκληρος τουρκικὴ ἐκστρατεία, ἥτις διαρκέσασα δύο μῆνας ἐπέτυχε, χάρις εἰς τὴν σύμπραξιν τοῦ Μόλτκε, τοῦ κατόπιν γενικοῦ ἐπιτελάρχου τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, καὶ τοῦ Mühlbach, εὑρισκομένων τότε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Τουρκίας. Τῷ 1843 ἐξερράγη νέα ἐπανάστασις τῶν Κούρδων ὑπὸ τὸν ἐξ ἡγεμονικῆς κουρδικῆς οἰκογενείας καταγόμενον Βεδερχὰν βέην. Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον οἱ Τοῦρκοι ἐνίσχυσαν τὴν θέσιν των εἰς τὸ Κουρδιστάν. Ἀλλὰ μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν τοῦ 1877—1878 οἱ Κοῦρδοι ἐξηγέρθησαν πάλιν ὑπὸ τὸν Οὐμπεϊδουλλάχ, ἐπιδιώκοντες τὴν ἵδρυσιν αὐτονόμου κουρδικοῦ κράτους (ἡγεμονίας) ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Τουρκίας. Τὴν κίνησιν ταύτην ὑπέθαλψε κατ' ἀρχὰς ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις, ὅπως δημιουργήσῃ ἀντίρροπον ἐναντίον τῆς ὑπὸ τῆς Ρωσίας ὑποστηριζομένης ἱδρύσεως ἀρμενικοῦ κράτους ὑπὸ ρωσικὴν ἐπικυριαρχίαν.

Μέχρι τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1828—1829 οἱ Κοῦρδοι διῆγον φιλικῶς μετὰ τῶν Ἀρμενίων, οἵτινες, καταβάλλοντες ἐτήσιον δόσιμον εἰς τοὺς Κούρδους φυλάρχους, εὕρισκον καὶ προστασίαν ἐκ μέρους τούτων κατὰ τῶν ἀδικιῶν τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων, ἐνῷ συγχρόνως τόσον οἱ μὲν ὅσον καὶ οἱ δὲ ἀπέβλεπον πρὸς τὴν Ρωσίαν ὡς σώτειραν. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐντάσεως τῆς ἐθνικῆς ἀρμενικῆς κινήσεως, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις δὲν ἔπαυσεν ὑποκινοῦσα τοὺς Κούρδους κατὰ τῶν Ἀρμενίων καὶ ἐνισχύουσα τὴν θέσιν τῶν πρώτων. Ἐξάπτουσα τὸν φανατισμὸν τῶν Κούρδων καὶ κολακεύουσα αὐτοὺς διὰ τῆς παροχῆς τιμῶν εἰς τοὺς φυλάρχους των, τοὺς ὁποίους διώριζεν ἀξιωματικοὺς τοῦ κουρδικοῦ ἱππικοῦ Χαμιδιε, μετεγειρίσθη αὐτοὺς ὡς ὄργανα διὰ τὰς σφαγὰς τῶν Ἀρμενίων.

Ἡ νεοτουρκικὴ μεταπολίτευσις τοῦ 1908 εὗρε τοὺς Κούρδους πιστοὺς εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, ἴσως διότι κατ' ἀρχὰς διετηρεῖτο ἡ ἰσχὺ τοῦ προστατεύοντος αὐτοὺς σουλτάνου. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐξερράγη πάλιν κουρδικὸν κίνημα ἐν Βιτλὶς καθ' ὑποκίνησιν τῆς Ρωσίας. Καὶ τὸ κίνημα τοῦτο κατεστάλη διά τινων παραχωρήσεων. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον οἱ Κοῦρδοι ἐτήρησαν στάσιν μᾶλλον οὐδετέραν. Ἄλλως τε μέγα μέρος τοῦ Κουρδιστὰν κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ μέχρι τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως. Κατόπιν τὰ κουρδικὰ ἐδάφη κατέλαβον οἱ Ἄγγλοι δι' ὀλίγου στρατοῦ.

Κατὰ τὰς ἐν Παρισίοις διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης (1919) ἐνεφανίσθησαν καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν Κούρδων, μεταξὺ δὲ ἄλλων ὁ εἰς τὴν τουρκικὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν εὑρισκόμενος στρατηγὸς Σερὶφ πασᾶς, ζητοῦντες τὴν αὐτονομίαν τοῦ Κουρδιστάν. Πράγματι δὲ εἰς τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν τῆς 10ης Αὐγούστου 1920 ἀφιερώθησαν διὰ τὸ Κουρδιστὰν τὰ ἄρθρα 62—64, κατὰ τὰ ὁποῖα θὰ συνιστᾶτο ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιτροπὴ ἐκ τριῶν μελῶν, διοριζομένων ἀνὰ ἓν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, ὅπως προπαρασκευάσῃ ἐντὸς ἓξ μηνῶν τὴν τοπικὴν αὐτονομίαν τῶν περιοχῶν, εἰς ἃς ἐπικρατεῖ τὸ κουρδικὸν στοιχεῖον, Α. τοῦ Εὐφράτου, Ν. τῆς διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης ἱδρυομένης Ἀρμενίας καὶ Β. τῆς Συρίας καὶ Μεσοποταμίας, ἀλλὰ μὲ πλήρεις ἐγγυήσεις διὰ τὰς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν περιοχῶν τούτων εὑρισκομένας ἐθνικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἀσσυροχαλδαϊκὰς μειονότητας. Χάριν τοῦ τελευταίου τούτου σκοποῦ θὰ ἀπεστέλλετο ἐπὶ τόπου ἐπιτροπὴ περιλαμβάνουσα ἀνὰ ἕνα ἀντιπρόσωπον τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Περσίας, ἐπίσης δὲ καὶ ἕνα Κοῦρδον, πρὸς ἐξέτασιν τῶν ἀναγκαίων τροποποιήσεων τῶν συνόρων τῆς Περσίας. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δεχθῇ καὶ ἐκτελέσῃ τὰς ἀποφάσεις τῶν δύο ἐπιτροπῶν. Ἂν δὲ ἐντὸς ἑνὸς ἔτους οἱ κουρδικοὶ πληθυσμοὶ ἀπηυθύνοντο εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν ζητοῦντες τὴν τελείαν ἀνεξαρτησίαν των, καὶ ἂν τὸ συμβούλιον ἔκρινεν ὅτι οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι εἶναι ἱκανοὶ διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἀπεφάσιζε νὰ συστήσῃ τοῦτο, ἡ Τουρκία ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συμμορφωθῇ, παραιτουμένη παντὸς δικαιώματος ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ περιοχῶν.

Ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ Κουρδιστὰν ἄρθρα τῆς συνθήκης ἔμειναν γράμμα νεκρόν, ἀνατραπέντα ὑπὸ τοῦ κεμαλικοῦ κινήματος. Κατὰ τὴν διάρκειαν τούτου οἱ Κοῦρδοι ἐκινήθησαν καὶ πάλιν ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τόσον τὰ γεγονότα ταῦτα ὅσον καὶ αἱ περὶ αὐτῶν εἰδήσεις κατεπνίγησαν. Οὐδεὶς ἐπληροφορήθη τότε τὸ ἐλάχιστον, μόνον δὲ εἰς τὰ μετὰ δεκαετίαν δημοσιευθέντα ἀπομνημονεύματα τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ γίνεται ἀόριστος περὶ αὐτῶν νύξις. Οὐχ ἧττον, εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων πολεμήσαντα κεμαλικὸν στρατὸν ὑπηρέτουν πολλοὶ Κοῦρδοι ὁπλῖται καί τινες ἀξιωματικοί, εἰς δὲ τὴν πρώτην τουρκικὴν ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Ἀγκύρας τὸ τρίτον τῶν πληρεξουσίων ἦσαν Κοῦρδοι τὸ γένος, ἐκπαιδευθέντες μὲ τὰς τουρκικὰς ἰδέας· εἷς ἐξ αὐτῶν μάλιστα, ὁ Φεϊζῆ βέης, ἔγινε καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ἡ ἀντικεμαλικὴ ἐπανάστασις. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1924 αἱ μεταξὺ Τούρκων καὶ Κούρδων σχέσεις διεταράχθησαν. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1924 κουρδικαί τινες φυλαί, αἵτινες εἶχον καταφύγει κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον μετὰ πολλῶν Νεστοριανῶν εἰς τὸ Ἰράκ, ἠθέλησαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ἑστίας των, κειμένας ἐντὸς τῆς ἀμφισβητουμένης ζώνης τοῦ Χακκιαρῆ, βοηθούμενοι δὲ καὶ ὑπό τινων ἐντοπίων ἀντιδραστικῶν ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας κατὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἀγκύρας. Οἱ ἀντάρται συνέλαβον μάλιστα καὶ ἕνα Τοῦρκον γενικὸν διοικητὴν μεθ' ὁλοκλήρου τῆς ἀκολουθίας του. Ἡ Ἄγκυρα ἀπέστειλε στρατὸν πρὸς καταστολὴν τοῦ κινήματος, ἀλλὰ πολλοὶ τῶν ἀξιωματικῶν, ὄντες Κοῦρδοι, ηὐτομόλησαν πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας μετὰ μεγάλου μέρους τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀνδρῶν. Οἱ κυριώτεροι τῶν ἀξιωματικῶν τούτων, καταδιωκόμενοι κατόπιν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, κατέφυγον παρὰ τῷ ἰσχυρῷ Κούρδῳ φυλάρχῳ Σεῒχ-Σαΐτ, ὅστις διέ-

Digitized by Google

κειτο ἀνέκαθεν ἐχθρικῶς κατὰ τῆς Ἀγκύρας ἕνεκα τῶν νεωτεριστικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Κεμάλ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τουρκικὴ χωροφυλακὴ ἀπεπειράθη νὰ ἐνεργήσῃ συλλήψεις, τὸ κίνημα ἐγενικεύθη εἰς ὅλην τὴν κοιλάδα τοῦ ἀνατολικοῦ βραχίονος τοῦ Εὐφράτου, Β. τοῦ Χαρπούτ, ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου τοῦ ἀρμενικοῦ λεγομένου Ταύρου. Ὁ Σεΐχ-Σαΐτ συνελάμβανε καὶ ἐθανάτωνε τοὺς Τούρκους ὑπαλλήλους καὶ κατέστρεφε τὰς τηλεγραφικὰς γραμμάς. Ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας, μὴ ἔχουσα ἀκριβεῖς πληροφορίας, ἐνόμισε κατ' ἀρχὰς ὅτι πρόκειται περὶ ἀσημάντου ἀνταρσίας, διὸ καὶ ἀπέστειλε μικρὰ ἀποσπάσματα χωροφυλακῆς ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν. Οὕτως ἡ ἐπανάστασις ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις. Τὸ ἔαρ τοῦ 1925 οἱ Κοῦρδοι εἶχον καταλάβει τὸ Χαρπούτ, ἕδραν γενικῆς διοικήσεως, τὰ Ἄργανα, κέντρον τῶν χαλκωρυχείων, καὶ ἄλλας πόλεις, ἠπείλουν δὲ πλέον καὶ τὸ Διαρβεκίρ, σπουδαῖον κέντρον συγκοινωνιῶν. Ἔγινε πλέον φανερὸν ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἔλαβε χαρακτῆρα ἀντικεμαλικόν, στρεφομένη κατὰ τῶν κεμαλικῶν νεωτερισμῶν. Κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Χαρποὺτ ἔφοδον οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται ἠρνήθησαν νὰ πυροβολήσωσι, διότι οἱ ἐπαναστάται ἔφερον εἰς τὴν αἰχμὴν τῶν ξιφολογχῶν τὸ κοράνιον. Ὁ Σεΐχ-Σαΐτ, γενόμενος ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως, διεκήρυττε πλέον ὅτι εἶναι ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ πρὸς παλινόρθωσιν τοῦ ἱεροῦ νόμου (σερί) καὶ τῆς ἰσλαμικῆς θρησκείας, τὴν ὁποίαν οἱ Κοῦρδοι ἐθεώρουν διωκομένην ὑπὸ τοῦ κεμαλικοῦ καθεστῶτος. Συγχρόνως ὅμως οἱ ἀρχηγοὶ τῆς κουρδικῆς ἐπαναστάσεως ἤλπιζον νὰ ἱδρύσουν ἀνεξάρτητον κουρδικὸν κράτος.

Τὴν πρώτην ἀποτυχίαν ὑπέστησαν οἱ ἐπαναστάται τὴν 7 Μαρτίου 1925, ἐπιχειρήσαντες νυκτερινὴν ἔφοδον κατὰ τοῦ Διαρβεκίρ. Ὁ Τοῦρκος φρούραρχος Μουρσὲλ πασᾶς ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν ἔξω τῶν τειχῶν καὶ μετὰ πείσμονα μάχην, καθ' ἣν μέρος τῶν Κούρδων κατώρθωσαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν, κατετρόπωσε τοὺς ἐπαναστάτας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας ἀπέστειλεν ἰσχυρὰς δυνάμεις κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν μετὰ πολλῶν ἀεροπλάνων. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς διῃρέθη εἰς τρεῖς κυρίας φάλαγγας. Ἡ πρώτη κατηυθύνθη, τῇ ἀδείᾳ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Βαγδάτης, ἤτοι διὰ τοῦ ἐδάφους τῆς Συρίας, εἰς Νισιμπὸν καὶ ἐκεῖθεν διὰ Μαρδὶν εἰς Διαρβεκίρ. Ἡ δευτέρα ἠκολούθησε τὴν ὁδὸν τοῦ Σιβὰς (Σεβαστείας) καὶ ἡ τρίτη ὥδευσεν ἐκ Τραπεζοῦντος δι' Ἐρζερούμ πρὸς τὴν καρδίαν τοῦ Κουρδιστάν. Τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Μαρτίου ὁ τουρκικὸς στρατός, ἀνερχόμενος εἰς 40.000, περιεκύκλωσεν ἐκ τριῶν μερῶν τοὺς ἐπαναστάτας. Ἓν σῶμα στρατοῦ ἐκ Βιτλὶς κατέλαβε θέσεις πρὸς παρεμπόδισιν τῆς διαφυγῆς αὐτῶν πρὸς τὴν Μοσούλην. Οἱ Κοῦρδοι ἀπέφευγον νὰ συνάψωσι τακτικὴν μάχην μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον παρηνώχλουν διηνεκῶς μὲ μικροεπιθέσεις. Ἐν τούτοις, τὸν Ἰούνιον συνελήφθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ὁ Σεΐχ-Σαΐτ καὶ οἱ περισσότεροι τῶν Κούρδων ἀρχηγῶν. Τὴν δὲ 28ην Ἰουνίου 48 ἐξ αὐτῶν ἀπηγχονίσθησαν ἔμπροσθεν τοῦ τζαμίου τοῦ Διαρβεκίρ. Ὅλοι ἔδειξαν ἀξιοθαύμαστον θάρρος. Αἱ τελευταῖαι λέξεις τοῦ Σεΐχ-Σαΐτ ἦσαν: «Θὰ κανονίσωμεν τοὺς λογαριασμούς μας τὴν ἡμέραν τῆς ἐσχάτης κρίσεως!» Οὕτω κατεπνίγη εἰς τὸ αἷμα ἡ κουρδικὴ αὕτη ἐπανάστασις, ἥτις ἐκλόνησε σοβαρῶς τὴν Τουρκίαν καὶ εἰδικῶς τὸ κεμαλικὸν καθεστώς. Ἐφαίνετο δὲ ὅτι τὸ κουρδικὸν ζήτημα ἐξέλιπεν ὁριστικῶς, ὅτε τὸν Μάϊον τοῦ 1930 ἐξερράγη πάλιν νέον κίνημα, ὅπερ ἐπεξετάθη ταχέως, ὑπερβὰν κατὰ σπουδαιότητα τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1925. Τὴν φορὰν ταύτην ἡ κυριωτέρα ἐνέργεια τῶν ἐπαναστατῶν ἐξεδηλώθη ἐκ τῶν ὑπὸ Κούρδων οἰκουμένων παραμεθορίων περσικῶν διαμερισμάτων δι' εἰσβολῶν εἰς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος, βραδύτερον δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐδάφους τοῦ Ἰρὰκ καὶ ἐκ τῶν Β τῆς Συρίας. Οἱ Τοῦρκοι ἀπέδωκαν τὴν κίνησιν ταύτην εἰς ἐνεργείας τοῦ εἰς Βαγδάτην, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως Ἰράκ, καταφυγόντος υἱοῦ τοῦ Σεΐχ-Σαΐτ, ζητοῦντος νὰ ἐκδικήσῃ τὸν πατέρα του, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τοὺς Τούρκους πολιτικοὺς ἐξορίστους, οἵτινες ἐργάζονται πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ κεμαλικοῦ καὶ παλινόρθωσιν τοῦ σουλτανικοῦ καθεστῶτος. Εἰδικῶς δὲ παρεσκευάσθη τὸ κίνημα ὑπὸ τοῦ μυστικοῦ κουρδικοῦ κομιτάτου «Χοϊμπούν», ἔχοντος ἓν τῶν κυριωτέρων κέντρων του ἐν Χαλεπίῳ τῆς Συρίας, διακλαδώσεις δὲ πολλὰς εἰς τὸ περσικὸν Κουρδιστάν. Ἐκτὸς ὅμως τούτου, οἱ Τοῦρκοι ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ κίνημα ὀφείλεται εἰς ἀγγλικὰς ὑποκινήσεις καὶ ὅτι συμπράττει καὶ ἡ Περσία. Εὑρεθεῖσα ἀπέναντι καλῶς ὠργανωμένων ἀνταρτικῶν σωμάτων, διοικουμένων ὑπὸ ἀποτάκτων ἀξιωματικῶν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ διαθετόντων πολλὰ μυδραλλιοβόλα, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας ἀπέστειλεν ἐναντίον αὐτῶν ἰσχυρὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις, ἀναβιβασθείσας βαθμιαίως εἰς 60.000—70.000 ἄνδρας μὲ 100 περίπου ἀεροπλάνα. Αἱ πολεμικαὶ ἐνέργειαι διεξάγονται περὶ τὰς πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ Περσίαν διακλαδώσεις τοῦ Ἀραράτ, τὸ ὁποῖον ἀνέκαθεν οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουσιν Ἀγρὶ-δάγ. Κατὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν πρώτων ἡμερῶν οἱ Κοῦρδοι κατέρριψαν 3—4 τουρκικὰ ἀεροπλάνα καὶ συνέλαβον Τούρκους αἰχμαλώτους. Ἡ ἐπανάστασις ἐξηκολούθει καὶ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1930, ἐπρόκειτο δὲ νὰ ἀρχίσῃ νέα φάσις πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι παρασκευάζονται συντόνως. Ἐν τῷ μεταξὺ διεξάγεται ἀνταλλαγὴ διακοινώσεων μεταξὺ Τουρκίας καὶ Περσίας, τῆς ὁποίας ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας ζητεῖ τὴν αὐστηρὰν οὐδετερότητα ἢ καὶ τὴν σύμπραξιν πρὸς καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως.

Καὶ εἰς τὸ κράτος τοῦ Ἰρὰκ παρατηρεῖται κίνησις πρὸς ἵδρυσιν αὐτονόμου Κουρδιστάν, σχετιζομένη πρὸς τὰ δικαιώματα, ἅτινα παρεχωρήθησαν εἰς τὴν κουρδικὴν μειονότητα τῶν βορείων ἐπαρχιῶν τῆς χώρας ταύτης.

Ἤδη, ἀπὸ τοῦ 1926, ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὸ Ἰρὰκ ἐπιτροπήν, ὅπως ἐξετάσῃ τὴν ἐν τῇ χώρᾳ κατάστασιν. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συνέστησε νὰ δοθῶσι δικαιώματά τινα εἰς τοὺς Κούρδους. Συνεπείᾳ τούτου ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἰρὰκ ἀνεγνώρισε τὴν κουρδικὴν ὡς γλῶσσαν ἐπίσημον καὶ διώριζεν ἔκτοτε μόνον Κούρδους ὑπαλλήλους εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Κούρδων οἰκουμένας περιοχάς. Οὕτως οἱ Κοῦρδοι τοῦ Ἰρὰκ ἐπέτυχον προνομιοῦχον κατάστασιν καὶ εἰργάσθησαν πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς χώρας των. Ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῶν γενομένων παραχωρήσεων οἱ Κοῦρδοι ἤρχισαν νὰ ζητῶσι τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν των, ἐπωφεληθέντες δὲ μιᾶς ἐπισκέψεως τοῦ διαδόχου τοῦ Ἰρὰκ ἐπέδωκαν εἰς αὐτὸν ἀναφοράν, ὑπενθυμίζοντες ὅτι ἡ ἐπιτροπή, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Κ. Τ. Ε. εἶχεν ἀναθέσει τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς Μοσούλης, εἶχε συστήσει νὰ παραχωρηθῇ εἰς τὰς κουρδικὰς ἐπαρχίας τοῦ Ἰρὰκ πλήρης ἀνεξαρτησία, ὡς ἀναφέρεται καὶ εἰς τὰ ἄρθρα 3 καὶ 4 τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων τῆς Κ. Τ. Ε., ὡς καὶ εἰς τὰ ἄρθρα 109 καὶ 110 τοῦ συντάγματος τοῦ Ἰράκ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἰρὰκ συνθήκη περὶ καταργήσεως τῆς ἀγγλικῆς ἐντολῆς ἐπὶ τοῦ Ἰρὰκ δὲν ἀναφέρει τὴν ὑποχρέωσιν τῆς παραχωρήσεως τῆς ἀνεξαρτησίας εἰς τοὺς Κούρδους, οἱ Κοῦρδοι, θεωροῦντες τοῦτο παραβίασιν τῶν δικαιωμάτων των, ζητοῦσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Ἰρακικοῦ Κουρδιστάν, ἤτοι τῶν νομῶν Κερκούκ, Σουλεϊμανιέ, Ἐρμπὶλ καὶ ὑποδιοικήσεών τινων κειμένων βορείως τῆς Μοσούλης. Τὴν 17ην Σεπτεμβρίου ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀνήγγειλεν ὅτι τὸ κουρδικὸν κίνημα κατεστάλη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *V. Cuinet*, La Turquie d'Asie (Paris 1892). — *Wagner*, Reise nach Persien und dem Lande der Kurden (Leipzig 1852). — *Rich*, Narrative of a residence in Kurdistan (1836). — *Reinhold Wagner*, Moltke und Mühlbach unter dem Halbmonde (Berlin 1893). — *Millingen*, Wild Life among the Kurds (1870). — *Clayton*, The Mountains of Kurdistan (ἐν Alpine Journal, 1887). — *Binder*, Au Kurdistan (Paris 1887). — *Lerch*, Forschungen über die Kurden (Πετρούπολις 1857—1858). — *Lynch*, Armenia (1901) κ.τ.λ.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΓΛΩΣ.] Ἡ γλῶσσα τῶν Κούρδων ὁμιλεῖται κυρίως εἰς τὸ σημερινὸν Κουρδιστάν, ἐπειδὴ ὅμως οἱ λαλοῦντες αὐτὴν ζῶσιν ἐν μέρει βίον νομαδικόν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ γλῶσσά των ἐξηπλώθη μέχρι τοῦ Κὰρς καὶ τοῦ ἐν τῇ Καυκασίῳ Ρωσίᾳ Ἐριβάν, πρὸς Δ. δὲ καὶ ΝΔ. μέχρι τῆς Κιλικίας καὶ τῆς Συρίας καὶ πρὸς Α. μέχρι τοῦ Χορασὰν καὶ τοῦ Ἀφγανιστάν. Ἡ Κουρδικὴ ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν νεοϊρανικῶν γλωσσῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει καὶ ἡ Περσική, ἡ Ἀφγανική, ἡ Βελουτχικὴ καί τινες ἄλλαι ὀλιγώτερον σημαντικαί. Αἱ κυριώτεραι ἐκ τῶν διαλέκτων της εἶναι ἡ δυτικὴ Κουρδικὴ (ὁμιλουμένη κυρίως εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Διαρβεκίρ), ἡ ἀνατολικὴ Κουρδικὴ (ὁμιλουμένη ἰδίως περὶ τὸ Σουλεϊμανιὲ κ. ἀ.) καὶ ἡ νοτία Κουρδικὴ (ἥτις λαλεῖται εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κερμανσὰχ καὶ ἔτι νοτιώτερον). Ἡ Κουρδικὴ περιορίζεται μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν προφορικὴν χρῆσιν, δι' ὃ καὶ τὰ ἀξιόλογα λαογραφικὰ προϊόντα τοῦ κουρδικοῦ λαοῦ (ἰδίως διηγήματα, παραδόσεις, παραμύθια, δημώδη ᾄσματα καὶ δὴ ἡρωϊκὰ καὶ ἐπικὰ) φέρονται μόνον εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *W. Geiger-E. Kuhn*, Grundriss der iranischen Philologie (I-II. Strassburg 1896—1904). — *O. Mann*, Die Mundart d. Mukri-Kurden (I-II, 1906). — *A. Socin*, Die Sprache der Kurden (1898).

Γ. Π. Α.

Λογοτεχνία. Γραπτὰ μνημεῖα τῆς κουρδικῆς γλώσσης δὲν ὑπάρχουσιν. Οἱ Κοῦρδοι λόγιοι ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἀραβικὴν καὶ περσικήν. Ποίησις ὅμως κουρδικὴ ὑπάρχει, μεταγραφεῖσα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους διὰ τῆς ἀραβικῆς γραφῆς, ἥτις προσαρμόζεται καλύτερον πάσης ἄλλης εἰς τὴν προφορὰν τῆς κουρδικῆς. Πολλὰ προϊόντα τῆς λαϊκῆς κουρδικῆς ποιήσεως μετεγλωττίσθησαν εἰς τὴν περσικήν. Τὰ στοιχεῖα τῆς κουρδικῆς γλώσσης περισυνέλεξαν πρῶτοι οἱ καθολικοὶ Δομινικανοὶ μοναχοί, οἱ ἐγκατασταθέντες εἰς τὸ Κουρδιστὰν ἀπὸ τοῦ 1760. Εἷς Δομινικανὸς ἐξέδωκε τῷ 1787 γραμματικὴν καὶ λεξικὸν τῆς κουρδικῆς γλώσσης μὲ λατινικοὺς χαρακτῆρας, τῷ δὲ 1857 ἐτυπώθη δι' ἀραβικῶν χαρακτήρων ἐν Κωνσταντινουπόλει κουρδικὴ μετάφρασις τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ὁ Ἄγγλος ἱεραπόστολος Samuel Rhea ἐξέδωκε τῷ 1872 γραμματικὴν καὶ λεξικὸν τῆς εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Χακκιαρῆ (ἐν τῷ ὁμωνύμῳ σημερινῷ νομῷ τῆς Τουρκίας) ὁμιλουμένης κουρδικῆς διαλέκτου. Τῷ 1879 ἐξεδόθη ἐν Πετρουπόλει, μερίμνῃ τῆς αὐτοκρατορικῆς ρωσικῆς Ἀκαδημίας, γαλλοκουρδικὸν λεξικὸν ὑπὸ τοῦ Jaba, χρηματίσαντος προξένου τῆς Ρωσίας ἐν Ἐρζερούμ. Τὸ ἔργον τοῦτο συνεπλήρωσεν ὁ Ferdinand Justi τῇ βοηθείᾳ πλουσίας συλλογῆς κουρδικῶν παραμυθίων καὶ ᾀσμάτων, συλλεγέντων ἐν Ἀσσυρίᾳ. Τέλος οἱ διαμαρτυρόμενοι ἱεραπόστολοι μετέφρασαν καὶ ἐξέδωκαν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς κουρδικὴν γλῶσσαν μὲ ἀρμενικοὺς χαρακτῆρας.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Κούρδονος (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν περὶ τὴν Νίγδην τουρκοφώνων ἑλληνικῶν χωρίων. Διοικητικῶς ὑπάγεται εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Νίγδης τοῦ νομοῦ Ἰκονίου καὶ ἀπέχει αὐτῆς περίπου μίαν ὥραν. Εἶναι ἡνωμένον μὲ τὸ χωρίον *Ἀραβάνι* ὡς δύο συνοικίαι μιᾶς κωμοπόλεως. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς εἶχε 1.500 κατοίκους Ἕλληνας γεωργούς. Ν.Ζ.

Κοῦρε *[Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις τῆς Ἰαπωνίας ἐπὶ τῆς νοτίου ἀκτῆς τῆς νήσου Χόντο, ἀνήκουσα εἰς τὸ διαμέρισμα (κὲν) τῆς Χιροσίμα, τῆς ὁποίας ἀπέχει 26 χλμ. ΝΔ. διὰ τοῦ σιδηροδρόμου. Ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ τῆς πόλεως θεωρεῖται σπουδαία στρατιωτικὴ ζώνη. Κεῖται ἔναντι τῆς νήσου Σικόκ. Ἔχει μεγάλον πολεμικὸν ναύσταθμον, ναυπηγεῖα, δεξαμενάς, ἐργοστάσια χάλυβος καὶ μεταξουργεῖα. Ἐπὶ τῆς νήσου Ἐταγίμα, ἡ ὁποία δεσπόζει τοῦ λιμένος τοῦ Κοῦρε, λειτουργεῖ περίφημος ναυτικὴ Ἀκαδημία. Κάτ. 139.380 (1926). Θ.Ν.Τ.

Κουρέϊκα *[Γεωγρ.]*. Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Κάτω Γενισέη πηγάζων ἀπὸ τῶν ὀρέων Τουγκούς, τὰ ὁποῖα χωρίζουν τὰς κοιλάδας τοῦ Γενισέη καὶ τοῦ Γιατάγκα τῆς Κεντρικῆς Σιβηρίας. Μετὰ ροῦν 650 χλμ. πρὸς Δ. χύνεται εἰς τὸν Γενισέη εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Τβρουγιάνσκ. Εἶναι λίαν ἰχθυοτρόφος. Παρὰ τὴν συμβολήν του μετὰ τοῦ Γενισέη ὑπάρχουν πλούσια ὀρυχεῖα γραφίτου. Θ. Ν. Τ.

κούρειον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Ὁ ἀμνὸς ὁ κατὰ τὴν ἀπ' αὐτοῦ κληθεῖσαν «κουρεώτιδα» ἡμέραν τῶν Ἀπατουρίων θυσιαζόμενος ὑπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ ὁδηγοῦντος τὸ ἐνηλικιωθὲν ἤδη τέκνον του πρὸς ἐγγραφὴν εἰς τοὺς φράτερας. —Π.

κουρεῖον (τό)· τὸ ἐργαστήριον τοῦ κουρέως, τὸ κατάστημα ὅπου κείρονται τὴν κόμην ἢ τὸ γένειον καὶ ἐν γένει καλλωπίζονται: «κουρεῖον ἀνδρῶν, —κυριῶν».

— *[Ὑγιειν.]* Διὰ τῶν *κουρείων* μεταδίδονται πλεῖστα νοσήματα τῆς κόμης καὶ τοῦ προσώπου, ὡς ὁ ἄχωρ, ὁ λύκος, ἡ ψωρίασις, οἱ δοθιῆνες κτλ. Πλὴν τούτων καὶ γενικὰ νοσήματα μεταδίδονται, ὡς ἡ φυματίασις τῶν πνευμάτων ἐκ τῶν σταγονιδίων τοῦ φυματικοῦ κουρέως, ἡ λέπρα κτλ. Μέσα μεταδόσεως εἶναι αἱ κτέναι, αἱ ψῆκτραι, τὰ ψαλίδια, τὰ ξυράφια, οἱ χρωστῆρες, διάφοροι καλλωπιστικαὶ οὐσίαι, κρέμαι προσώπου, ἀμυλοῦχοι κόνεις, καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ ἄσηπτοι ὀνομαζόμεναι αἱμοστατικαὶ οὐσίαι, εἰς ἃς ἀνευρέθησαν σωρεῖαι μικροβίων. Ἐπίσης αἱ χεῖρες τοῦ κουρέως καὶ τὰ προσόψια εἶναι συνήθως μέσα μεταδόσεως τῶν νοσημάτων. Ὁ καλύτερος τρόπος τῆς ἀποφυγῆς πάντων τῶν κινδύνων τούτων εἶναι ἡ συντήρησις ἐν τοῖς κουρείοις ἰδίων ἐργαλείων ἐν ἰδίοις ἑρμαρίοις καὶ ἡ ὑπόδειξις τῆς καλῆς πλύσεως τῶν χειρῶν τοῦ κουρέως πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ κουρεύματος ἢ τοῦ ξυρίσματος. Κ. Α. Τ.

— *[Ἐγκυκλ.]* Κατ' ἀρχάς, τὰ *κουρεῖα* ἦσαν κινητά, ἐγκαθιστάμενα ἐν ὑπαίθρῳ, ὅπως καὶ σήμερον ἀκόμη εἴθισται εἰς τὰ μικρὰ χωρία, καὶ τοῦτο, διότι τὰ ἐργαλεῖα τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ κουρέως ἦσαν τότε δύο καὶ μόνον· τὸ ξυράφιον καὶ ἡ ψαλίς. Τὸ ξυράφιον μάλιστα εἶναι πανάρχαιον ἐργαλεῖον, διότι εὑρέθησαν πάμπολλα τοιαῦτα εἴδη ἐκ πυρίτου λίθου τῶν προϊστορικῶν χρόνων καὶ διότι καὶ ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει τὴν λέξιν Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως καὶ διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ πολιτισμοῦ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κουρέως γίνεται πολυπλοκώτερον καὶ συνεπῶς τὰ κουρεῖα ἐγκαθίστανται πλέον ἐντὸς κτισμάτων. Τώρα, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ὁ κουρεὺς δὲν ξυρίζει πλέον τὸν πώγωνα ἢ κείρει ἁπλῶς τὴν κόμην, ἀλλ' ἐπιμελεῖται αὐτῆς περισσότερον, δίδων εἰς τὴν κόμην, διὰ πολλῶν εἰδικῶν ἐργαλείων, τὸ σχῆμα τοῦ συρμοῦ, βάφων αὐτὴν διὰ καταλλήλων βαφῶν, συμπληρώνων αὐτὴν διὰ φενάκης. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο. Κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους καὶ μάλιστα κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὁ κουρεὺς δὲν ξυρίζει μόνον καὶ κείρει τὸν πώγωνα καὶ τὴν κόμην, ἀλλὰ καὶ ὀνυχίζει καὶ ἀπονυχίζει τοὺς ὄνυχας χειρῶν καὶ ποδῶν, ὡς μᾶς πληροφοροῦσι περὶ τούτου ὁ Ἀρτεμίδωρος καὶ ὁ Πολυδεύκης. Ὁ Θεόφραστος, μάλιστα, λέγει ὅτι καλοανατεθραμμένος εἶναι ἀκριβῶς ὁ ἀπωνυχισμένος. Εἰς τὴν πολυποίκιλον ταύτην ἐργασίαν τοῦ κουρέως προσθετέα καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τῶν τύλων (κάλων), ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Νίκανδρος. Συνεπείᾳ

Digitized by Google

λοιπὸν τῆς πολυσχιδοῦς ταύτης ἐργασίας τῶν κουρέων, ἥτις ἀπῄτει μέγαν ἀριθμὸν ἐργαλείων καὶ σκευασιῶν, τὰ κουρεῖα εἶναι πλέον εὐρύχωροι καὶ κομψαὶ αἴθουσαι, μὲ κάτοπτρα ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ μὲ τὴν ἀπειρίαν τῶν ψαλίδων, τῶν ξυραφίων, τῶν μαχαιρίων, τῶν σιδηρῶν δετῶν παντὸς εἴδους, ἐκτεθειμένων ἐπὶ τῶν τραπεζῶν τοῦ καταστήματος. Ἐπιτύμβιος πλὰξ τῶν τελευταίων ρωμαϊκῶν χρόνων παριστᾷ τὰ ἐπαγγελματικὰ ἐργαλεῖα τοῦ κουρέως. Ταῦτα εἶναι κτένιον, κάτοπτρον, ψαλίδες καὶ ξυράφια. Ἀλλ' οἱ συγγραφεῖς ἀναφέρουσι καὶ τὴν λαβίδα πρὸς ἐκρίζωσιν τῶν τριχῶν, τὴν καλαμίδα πρὸς βοστρύχισιν τῆς κόμης, τὸ ὀνυχιστήριον πρὸς καθαρισμὸν καὶ κόψιμον τῶν ὀνύχων. Εἰς τὰ ἀπαραίτητα ταῦτα ἀντικείμενα προσθετέα καὶ ὁ θρόνος, ὁ ὑψηλὸς θρόνος, ὡς λέγει ὁ Ἀλκίφρων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκαθέζετο ὁ πελάτης, καὶ ἡ σινδὼν ἢ τὸ ὠμόλινον, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ κουρεὺς ἐκάλυπτε τὸν λαιμὸν καὶ τὸ στῆθος τοῦ πελάτου. Ἀλλὰ καὶ τὰ διάφορα εἴδη τῶν βαφῶν καὶ τῶν ἀλοιφῶν, τῶν μυρωδικῶν ἐλαίων, ὡς καὶ τῶν φενακῶν, ἀπῄτουν εὐρύχωρα καὶ κομψὰ κουρεῖα διὰ τὴν εὐπαρουσίαστον ἔκθεσιν αὐτῶν. Ζωντανὴν εἰκόνα κουρείου ρωμαϊκῶν χρόνων μᾶς δίδει κουρεῖον ἀποκαλυφθὲν ἐν Πομπηΐᾳ.

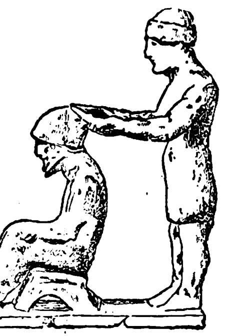

Κουρεύς. Πήλινον εἰδώλιον ἀρχαϊκῶν χρόνων.

Τὰ κουρεῖα, ὡς εὐτρεπῆ καὶ καθαρὰ μέρη, ἀπέβησαν τὰ προσφιλῆ κέντρα συγκεντρώσεως τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπεῖχον τρόπον τινὰ θέσιν τῶν σημερινῶν καφενείων. Ἐν τοῖς κουρείοις, ὅπου, κατὰ Θεόφραστον, ἐγίνοντο τὰ «ἄοινα συμπόσια», διεξήγοντο αἱ συζητήσεις καὶ ἀνεκοινοῦντο τὰ νέα τῆς ἡμέρας. Φυσικῷ τῷ λόγῳ, τὸν πρωτεύοντα ρόλον εἶχε πάντοτε ὁ φλύαρος κουρεὺς καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ὁ κουρεὺς ἠρώτησε τὸν Ἀρχέλαον «Πῶς σὲ κείρω;» οὗτος ἀπήντησε: «Σιωπῶν», μὴ ἀνεχόμενος τὴν ἀκατάσχετον φλυαρίαν τοῦ ἀεὶ λάλου κουρέως. Τὰ κουρεῖα ἦσαν τὸ προσφιλὲς ἐνδιαίτημα ἰδίως τῶν κομψευομένων, ὅπως περιγράφει ὁ Λουκιανός, λέγων ὅτι οἱ τοιοῦτοι νέοι παρέμενον ἐκεῖ ἐπὶ μακρὰς ὥρας, καθρεπτιζόμενοι ὡς ὁ Νάρκισσος. Εἰς τὰ κουρεῖα προσήρχοντο ἐνίοτε καὶ αἱ γυναῖκες, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Τερτυλλιανός, ἀλλὰ μόνον διὰ τὰς πολυπλόκους κομμώσεις, ὁπότε ἀντὶ τοῦ κουρέως ἦτο ἡ κουρεύτρια. Ἴσως μάλιστα νὰ ὑπῆρχον καὶ εἰδικὰ κουρεῖα διὰ τὰς γυναῖκας, ὡς ἀφίνουσι νὰ ὑπονοηθῇ τοῦτο διάφοροι ἀνάλογοι παραστάσεις ἐπὶ ἐτρουσκικῶν κατόπτρων. Διὰ τοὺς ἄνδρας, ὅμως, τὰ κουρεῖα ἦσαν ἀπαραίτητα, διότι τὸ νὰ ξυρίζεταί τις μόνος ἢ νὰ κείρῃ τὴν κόμην οἴκοι ἐθεωρεῖτο σημεῖον πένθους ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀναξιοπρέπεια ἀφ' ἑτέρου. Διὸ καὶ ὁ Ὁράτιος διακωμῳδεῖ τοὺς ἀποφεύγοντας τὰ κουρεῖα. Τὸ ἐπάγγελμα, ἄρα, τῶν κουρέων ἦτο λίαν προσοδοφόρον. Ὁ Γιουβενάλιος μᾶς πληροφορεῖ περὶ κουρέων, οἵτινες ἀπέβησαν πλουσιώτατοι. Εἰς τοῦτο, ἀναμφιβόλως, συνετέλεσεν ὄχι μόνον ἡ ἀθρόα προσέλευσις πελατῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ τιμητικοὶ τίτλοι, τοὺς ὁποίους ἀπέκτων ἔνιοι τῶν κουρέων, διοριζόμενοι κουρεῖς ἀρχόντων καὶ μεγάλων προσωπικοτήτων ἢ σωματείων. Οὕτως ὑπῆρχεν εἰδικὸς κουρεύς, ὅστις εἶχε μόνος τὸν τιμητικὸν τίτλον νὰ ξυρίζῃ καὶ κείρῃ τοὺς ὑπαλλήλους ὡρισμένου ὀρυχείου. Κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ὑπῆρχεν ὁ κουρεὺς τῆς βασιλικῆς αὐλῆς. Δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον πότε ἤρχισαν νὰ ὑπάρχωσιν ἐν Ἑλλάδι συστηματοποιημένα κουρεῖα ἐντὸς εὐρυχώρων καὶ κομψῶν αἰθουσῶν. Ἐν Ῥώμῃ ὅμως, κατὰ Βάρρωνα, κουρεῖα δὲν ὑπῆρχον πρὸ τοῦ ἔτους 454 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης, ἤτοι τῷ 300 π. Χ., ὁπότε πρώτην φορὰν ὁ P. Ticinus Menas ἔφερε κουρέα ἐκ Σικελίας, ἱδρυθέντων οὕτω καὶ ἐν Ῥώμῃ κουρείων. Β. Δ. Θ.

Καλλωπισμὸς γυναικὸς ὑπὸ κουρευτριῶν.

Ἐργαλεῖα τοῦ κουρέως.
[Ἐξ ἐπιτυμβίου πλακός.]

Ὅπως κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, οὕτω καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα τὰ κουρεῖα ἦσαν κέντρα τῶν ἀργοσχόλων, ἐν αὐτοῖς δὲ συνεζητοῦντο τὰ νέα τῆς ἡμέρας. Τὰ κουρεῖα ἔφερον ἄνωθεν τῆς θύρας κοντὸν παριστῶντα ἑλισσομένην ταινίαν, ἐπὶ τῆς κορυφῆς δὲ αὐτοῦ ἦτο ἀνηρτημένη λεκάνη. Τὰ σύμβολα ταῦτα διατηροῦνται εἰς τὰ κουρεῖα διαφόρων πόλεων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ ταινία ἐσυμβόλιζε τὸν ἐπίδεσμον τὸν χρησιμοποιούμενον πέριξ τοῦ βραχίονος κατὰ τὴν ἀφαίμαξιν, ἡ δὲ λεκάνη, τὸ σκεῦος τὸ ὁποῖον ἐδέχετο τὸ αἷμα. Ὅπως μὴ πλήττουν οἱ ἀναμένοντες ἐν τοῖς κουρείοις, ἐχρησιμοποιοῦντο κατὰ τὸν μεσαίωνα διάφορα μουσικὰ ὄργανα πρὸς διασκέδασιν αὐτῶν. Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κουρέως προσέλαβε σπουδαιότητα, καθ' ὅσον οὗτοι πλὴν τοῦ ξυραφίου ἠσκήθησαν καὶ εἰς τὸν χειρισμὸν τῆς χειρουργικῆς σμίλης καὶ τοῦ νυστερίου. Οἱ ἰατροί, κατὰ κανόνα, ὁσάκις διώριζον ἀφαίμαξιν, ἄφινον πάντοτε εἰς τοὺς κουρεῖς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς παραγγελίας. Ἐκ τούτων ὠνομάσθησαν οἱ κουρεῖς frater, δηλαδὴ βοηθοί. Κουρεῖς τινες μάλιστα, ἐνῷ ἐξηκολούθουν τὸ ἐπάγγελμά των, προσέθεσαν εἰς τὸ τοῦ χειρουργοῦ καὶ τὸ τοῦ παθολόγου. Πρὶν ὀνομασθοῦν frater ἔλαβον τὸ ὄνομα mire, ὅπερ σημαίνει χειρουργὸν καὶ παθολόγον ἰατρόν. Ὁ mire τοῦ βασιλέως ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σωματείου τῶν κουρέων. Τὸ ἀξίωμα ἦτο περιζήτητον, καθ' ὅσον ὁ κουρεὺς οὗτος, καθημερινῶς συναναστρεφόμενος τὸν βασιλέα, ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ καὶ ἐπιτύχῃ τὴν πραγματοποίησιν πλήθους αἰτήσεων καὶ παρακλήσεων, οὕτω δὲ ὁ mire εἶχε τοὺς εὐνοουμένους του, ὡς καὶ ὁ ἡγεμών. Ἡ ἱστορία ἀναφέρει διαφόρους κουρεῖς, οἱ ὁποῖοι, εἰσελθόντες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως ἐν Γαλλίᾳ ὡς mires καὶ κερδίσαντες τὴν εὔνοιαν τοῦ ἡγεμόνος, κατέλαβον τὰ ἀνώτατα δημόσια ἀξιώματα. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα τὰ σωματεῖα τῶν κουρέων, καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, ἔφθασαν μέχρι σημείου νὰ καθιερώσουν καὶ τὸν τίτλον τῶν χειρουργῶν-κουρέων διὰ τὰ μέλη των, ἀλλ' ἐν Παρισίοις αἱ ἀρχαί, ὅπως θέσουν τέρμα εἰς τὴν κατάχρησιν ταύτην, διέταξαν τοὺς κουρεῖς νὰ μεταβάλουν τὸν τίτλον εἰς κουρεῖς-χειρουργοὺς καὶ νὰ κρεμοῦν ἐπὶ τοῦ κοντοῦ ἔξωθεν τοῦ καταστήματος, ὡς ἔμβλημα τοῦ ἐπαγγέλματός των, ἀντὶ τῆς κιτρίνης λεκάνης, ἥτις ἦτο σύμβολον τῶν χειρουργῶν, λευκὴν τοιαύτην. Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ', ὁπότε ἐπεκράτει ὁ συρμὸς τῶν φενακῶν καὶ κομμώσεως αὐτῶν, οἱ κουρεῖς ἔλαβον τὸν τίτλον τῶν «περρουκιέ» (perruquier). Ἀλλ' ὁ συρμὸς ἐκεῖνος διήρκεσεν ὀλίγον χρόνον. Ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ κουρεῖς ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἐπαγγελματίαι ὑπὸ τοῦ Ἐδουάρδου Δ' τῷ 1461, ἀποτελοῦντες βοηθητικοὺς ὑπαλλήλους τῶν χειρουργῶν, περιοριζομένης τῆς δικαιοδοσίας των εἰς τὴν ἐνέργειαν ἀφαιμάξεων καὶ τὴν ἐξαγωγὴν ὀδόντων. Ὁ αὐτὸς νόμος ὥριζεν ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς χειρουργοὺς «νὰ κείρουν τὴν κόμην καὶ ξυρίζουν». Τῷ 1745 οἱ κουρεῖς ἐχωρίσθησαν τῶν χειρουργῶν.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐπικρατήσεως παρὰ ταῖς γυναιξὶ τῆς βραχείας κόμης καὶ τῆς γενικεύσεως τοῦ μανικιοὺρ καὶ πεντικιοὺρ (ἀπονυχίσεως τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν τῶν ἀρχαίων), τὰ κουρεῖα ἐτελειοποιήθησαν. Σήμερον, εἰς τὰς μεγαλοπόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς ὑπάρχουν κουρεῖα πολυτελέστατα, μὲ ἐγκατάστασιν λουτρῶν, αἰθούσας ἰδιαιτέρας διὰ κυρίας, διὰ μανικιούρ, βαφὴν τῆς κόμης κλπ. Τινὰ τῶν κουρείων τούτων ἐξειλίχθησαν εἰς αὐτόχρημα κοσμικὰ κέντρα, ἔνθα ὑπάρχουν ἀναγνωστήρια μὲ ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, μουσικήν, καὶ δίδονται τέϊον, ἀναψυκτικὰ κλπ. Δ. Σ. Δ.

κουρέλα (ἡ) /*Βοτ.*/. Καλεῖται οὕτως ἐν Εὐβοίᾳ ἰδίως τὸ ὑπερώριμον σῦκον, ἡ *ἰσχάς*.

κουρελῆς (ὁ), θηλ. —*λοῦ*· ὁ φορῶν ἐνδύματα κατερρακωμένα, οἱονεὶ κουρέλια, ὁ κακῶς ἐνδεδυμένος, πτωχός, ἄθλιος: «κι' αὐτὸς ὁ κουρελῆς ἔγινε νοικοκύρης» || *κουρελοῦ*· εἶδος εὐτελοῦς τάπητος ἀπὸ ὑφασμένα κουρέλια: «στρώνει μιὰ κουρελοῦ καὶ κοιμᾶται».

κουρέλι (τό)· τεμάχιον παλαιοῦ ὑφάσματος, ράκος: «μαζεύει κουρέλια» || μικρὸν τεμάχιον ὑφάσματος οἱουδήποτε: «κουρέλια γιὰ κοῦκλες» || συνεκδ. παλαιὸν καὶ τετριμμένον ἔνδυμα: «τί τὰ φορεῖς αὐτὰ τὰ κουρέλια» || τεμάχιον χάρτου: «τὰ βιβλία του τά 'καμε κουρέλια» || μεταφ. «τὸν ἔκαμε κουρέλι» τὸν ἐξηυτέλισε, «ἔγινε κουρέλι» ἐξηυτελίσθη.

Κουρέλι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Μεσσαριᾶς τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 94.

Κουρέλια /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Δύο νησία καὶ πλῆθος μυρμήκων ἀναμέσον αὐτῶν, ἐγγύτατα τῆς ΝΔ. ἐσχατιᾶς τῆς *Κάσου* (πλάτ. 35°21'½ Β., μῆκ. 27°52'½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Kasso and Scarpanto islands) κείμενα. Σ. Ε. Λ.

κουρελιάζω· μεταβάλλω τι εἰς κουρέλια, σχίζω, ξεσχίζω: «κουρέλιασε τὸ φόρεμα του» || παθ. *κουρελιάζομαι*· σχίζω, κουρελιάζω τὸ ἔνδυμά μου: «πιάστηκα 'ς ἕνα καρφὶ καὶ κουρελιάστηκα», «ἦρθε κουρελιασμένος» φορῶν ἐνδύματα ἐσχισμένα ἢ πεπαλαιωμένα || μεταφ., καθυβρίζω, ἐξευτελίζω τινά: «τοῦ εἶπαν τόσα ποῦ τὸν ἐκουρέλιασαν».

κουρελιάρης (ὁ), θηλ. —*ιαρα*, οὐδ. —*ιάρικο*· δημοτ., ὁ φορῶν κουρελιασμένα ἐνδύματα, ρακενδύτης, ἄλλως *κουρελῆς*.

κουρελιάρικος, —*η*, —*ο*· δημοτ., κουρελιασμένος, ξεσχισμένος: «κουρελιάρικο φόρεμα».

κουρέλιασμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κουρελιάζω*, ἡ μεταβολὴ εἰς ράκη, καταρράκωσις || μεταφ., ἐξευτελισμός, κατεξευτελισμός: «ἔπαθε κουρέλιασμα» ἐξηυτελίσθη.

κουρέλλι (τό), *κουρελλιάζω* κττ.· βλ. λ. *κουρέλι*, *κουρελιάζω* κττ.

Κουρεμάδι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πωγωνίου, κείμενον παρὰ τὰ ἑλληνοαλβανικὰ σύνορα εἰς τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Μουργκάνα (ὑψ. 2.124 μ.) ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τῆς Λαγγαβίτσας, παραποτάμου τοῦ Θυάμιδος. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα ἀριθμοῦσαν (1928) 190 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ μικροκτηνοτροφίαν καὶ ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Βορείως αὐτῆς κεῖται ἡ ἐρειπωθεῖσα ἤδη παλαιὰ μονὴ *Μακρυαλέξη* Χ. Ι. Σ.

Κουρεμένος /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὅρμος τῆς Ἀν. ἀκτῆς τῆς Κρήτης (πλάτ. 35°12' Β, μῆκ. 26°17' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 b: Candia, Eastern portion) εἰς τὸν ΝΔ. μυχὸν τοῦ ὅρμου Γκράντες, καὶ ὑπὸ τὸν λόφον (292 ποδ.), ἐφ' οὗ τὸ Παλαιόκαστρον. Ὅπως καὶ ἡ *Ερημόπολις*, ἄριστον ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς ὑπὸ Β καὶ ΒΑ. ἀνέμους. Σ. Ε. Λ.

Κουρεμένος, ***Βασίλειος***. Σύγχρονος Ἕλλην ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς ἐν Ἠπείρῳ τῷ 1875. Διήκουσεν ἐν Ἰωαννίνοις τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἀπελθὼν δ' εἰς Παρισίους ἐσπούδασεν εἰς τὴν αὐτόθι σχολὴν τῶν Καλῶν τεχνῶν. Ἐν Γαλλίᾳ παρέμεινεν ἐπὶ μακρόν, ἀναλαβὼν τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων μνημείων καὶ ἔργων, δι' ἃ ἐπανειλημμένως ἐβραβεύθη. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰργάσθη εἰς τὴν κατασκευὴν ποικίλων οἰκοδομημάτων, μνημείων κλπ. Μεταξὺ ἄλλων ἐσχεδίασε τὸ ἐν Δημητσάνῃ ἀνεγερθὲν μνημεῖον τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ, ἐκτελεσθὲν ὑπὸ τοῦ Γάλλου γλύπτου Καπελλάρο. Πρόπλασμα τοῦ μνημείου τούτου, ἐκτεθὲν εἰς τὸ ἐν Παρισίοις «Σαλὸν τῶν Γάλλων καλλιτεχνῶν», ἐβραβεύθη δι' ἀργυροῦ μεταλλίου. Τῷ 1926 ὁ Κουρεμένος ἐξελέγη μεταξὺ τῶν πρώτων μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐπίσης διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου πολυτεχνείου. Ι. Μ. Π.

Κούρεντα, ἢ ***Κουρεντοχώρια*** /*Γεωγρ.*/. Περιοχὴ τῆς Ἠπείρου, βορειοδυτικῶς τῶν Ἰωαννίνων κειμένη καὶ ἀποτελουμένη ἐξ 84 χωρίων. Διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Θυάμιδος καὶ περικλείεται ὑπὸ τῶν ὀρέων τῆς Παραμυθιᾶς (Χιονίστρα), τῆς Ὀλύτσικας καὶ τῶν δυτικῶν αὐτῆς ἀντερεισμάτων, τοῦ Μιτσικελίου, τοῦ Κασιδιάρη καὶ τοῦ Τσαμαντᾶ. Ἐκ τῶν χωρίων τούτων τὰ κείμενα ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Ἰωαννίνων καλοῦνται *Κομποχώρια*, τὰ δὲ πέριξ τοῦ Γραμμένου *Γραμμενοχώρια*.

Τινὰ τῶν χωρίων τῶν Κουρέντων εἶναι παλαιότατα, μνημονευόμενα εἰς τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Πρεσβυτέρου (1321), ὡς ἡ Σαδοβίτσα, Ἀραχοβίτσα, Φλύζιανη, Γαρδίκι, Ραδοτόβι, Δραγοψά, Κοβίλιανη, Λαψίστα, Βελτσίστα κ. ἄ. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τῶν Τούρκων (1430), χωρία τινὰ τῶν Κουρέντων ἀπετέλεσαν μέρος τοῦ ἀνεξαρτήτου *Βοϊνίκου* (βλ. λ.), ἡ δὲ Καρίτσα ἀναφέρεται ὡς ἕδρα τοῦ σουλτανικοῦ εἰσπράκτορος τῶν φόρων τῶν χωρίων τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸ Βοϊνῖκον. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Σέρβους, ἐκ τῆς κυριαρχίας τῶν ὁποίων ἀπέμειναν μόνον σλαυϊκαί τινες ὀνομασίαι. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα Ἀλβανοὶ ἐξωμόται ἐπεχείρησαν νὰ ἐξισλαμίσουν τὰ χωρία τῶν Κουρέντων, ἀλλ' ἀνέκοψε τὰς προσπαθείας ταύτας ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός. Τῷ 1821 οἱ κάτοικοι τῶν Κουρέντων ἔλαβον μετὰ τῶν Σουλιωτῶν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν, τῷ δὲ 1854, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θ. Γρίβα, ἐξηγέρθησαν πολλὰ χωρία. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται πρὸ παντὸς εἰς τὴν γεωργίαν, ἀμπελουργίαν καὶ τὴν μικροκτηνοτροφίαν. Τινὲς δὲ ἀποδημοῦν ἐπαγγελλόμενοι τὸν ἀρτοποιόν. Ἡ ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν διαφέρει τῆς τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς Ἠπείρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ι. Λαμπρίδου*, «Ἠπειρωτικὰ Μελετήματα» (τεῦχ. Β' «Κουρεντιακὰ καὶ Τσαρκοβιστιακά», Ἀθῆναι 1904[2]). — *Χ. Χριστοβασίλη*, «Ἡ πανήγυρις τοῦ πηλοῦ ἐν Ἠπείρῳ» (Ἀττικὸν Ἡμερολ. Ἀσωπίου, 1888 σ. 180—184).
Κ. Ι. ΚΟΥΛΗΣ

Digitized by Google

— **Κούρεντα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ὁμωνύμου περιοχῆς τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον, τηλεφωνεῖον καὶ ἀστυνομικὸν σταθμόν. Κάτ. (1928) 413. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον Πετσάλη. Χ. Ι. Σ.

Κουρεντῆς, *Ἀναστάσιος*. Πλοίαρχος τοῦ κατὰ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 δράσαντος καταδρομικοῦ «*Ἀρκάδι*» (βλ. λ.). Ε. Γ.

Κουρεπίπε *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς νήσου τοῦ Μαυρικίου ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ. Κάτ. 17.173. Θ. Ν. Τ.

Κουρέτας, *Δημήτριος Θ.* Ἰατρὸς νευρολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1901 ἐν Τριπόλει. Ἐγγραφεὶς τῷ 1918 εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐφοίτησεν ἐν αὐτῇ ἐπὶ διετίαν καὶ κατόπιν ἀπεστάλη ἐπὶ τετραετίαν ὡς ὑπότροφος εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Λυῶνος καὶ τὸ πανεπιστήμιον αὐτῆς, ἔνθα ἀνηγορεύθη διδάκτωρ διὰ τῆς διατριβῆς «Ἡ στηθάγχη εἰς τὰς ἐνδοκαρδίτιδας». Εἰδικευθεὶς εἰς τὴν νευρολογίαν καὶ τὴν ψυχιατρικὴν παρὰ τοῖς νευρολόγοις Φρομάν, Ρουμιέ, Μπαμπίνσκι κ. ἄ., παρηκολούθησεν εἰδικὰ μαθήματα ἐπὶ διετίαν εἰσέτι ἐν Παρισίοις. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα (1926) ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ἐν τῷ στρατῷ. Ἐκ τῶν μελετῶν του μνημονευτέαι ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Αἱ ψυχώσεις εἰς τὴν λογοτεχνίαν—Ἀρχαῖα ἑλληνικὰ δράματα», ἡ «Ψυχανάλυσις», τὸ «Ὀργανοφυτικὸν σύστημα ἐν τῇ παθολογίᾳ» κ. ἄ. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω

κούρευμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κουρεύειν, ἡ κουρὰ τῆς κόμης: «καλὸ—, ἄσχημο κούρευμα».

κουρευμένος, *—η*, *—ον*, κοιν. ***κουρεμένος***· ὁ κεκαρμένος τὴν κόμην: «κουρεμένος κατάσαρκα»· || καθόλου ὁ κεκαρμένος τοὺς μαλλοὺς ἢ τὰς τρίχας: «κουρεμένο γίδι, — πρόβατο».

κουρεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ τεχνίτης τοῦ κείρειν τὴν κόμην, ὁ κομμωτής, κοιν. *κουρέας* ἢ *μπαρμπέρης*.

— **«Κουρεὺς τῆς *Βαγδάτης*»**. Κωμικὸν μελόδραμα εἰς τρεῖς πράξεις τοῦ Πέτερ Κορνέλιους, ἀναβιβασθὲν τὸ πρῶτον ἐν Βαϊμάρῃ (1858) τῇ φροντίδι καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Λίστ. Τὸ ἔργον ἀπέτυχε παταγωδῶς λόγῳ ἀντιδράσεως πρὸς τὸν μέγαν καλλιτέχνην, ὅστις κατόπιν τούτου ἀπεσύρθη τῆς διευθύνσεως τοῦ θεάτρου καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ Βαϊμάρης. Ὁ «Κουρεὺς τῆς Βαγδάτης» ἐνορχηστρωθεὶς ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Λεβὶ καὶ Μόττλ ἐπανελήφθη ἐν Μονάχῳ τῷ 1885 καὶ παραμένει ἔκτοτε ὡς ἓν ἐκ τῶν πνευματωδεστέρων ἀριστουργημάτων τοῦ γερμανικοῦ κωμικοῦ μελοδράματος. Ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὸ ἀνατολικὸν χρῶμα, ὅπερ συναντᾷ τις εἰς πλεῖστα μέρη τοῦ ἔργου. Γ. Σ.

— **«Κουρεὺς τῆς *Σεβίλλης*»**. Κωμικὸν μελόδραμα, γραφὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁμωνύμου κωμῳδίας τοῦ Μπωμαρσαί, μὲ μουσικὴν τοῦ Παϊζιέλλο. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ ἐπαίχθη διὰ πρώτην φορὰν ἐν Πετρουπόλει τῷ 1780, ἐθεωρήθη ὡς ἓν τῶν αὐθεντικωτέρων ἀριστουργημάτων τοῦ ἰταλικοῦ κωμικοῦ μελοδράματος, ἀλλ' ἐπεσκιάσθη ἀφ' ἧς ἐνεφανίσθη ἀπὸ σκηνῆς τὸ ὁμώνυμον μελόδραμα τοῦ Ροσσίνι. Γ. Σ.

— **«Κουρεὺς τῆς *Σεβίλλης*»**. Κωμικὸν μελόδραμα ἐπὶ στίχων τοῦ Στερμπίνι, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁμωνύμου κωμῳδίας τοῦ Μπωμαρσαί, καὶ μὲ μουσικὴν τοῦ Ροσσίνι, παιχθὲν διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου «Argentina» τῆς Ρώμης (1816). Τὸ ἔργον τοῦτο, οὗτινος ὁ ἀρχικὸς τίτλος ἦτο «Alma Viva, o sia l'inutile precauzione», ἐσφυρίχθη κατὰ τὴν πρώτην ἑσπέραν, λόγῳ σκηνοθετηθείσης ἀντιδράσεως τῶν φίλων τοῦ Παϊζιέλλο, ὅστις εἶχε μελοποιήσει ὁμοίως ἕνα «Κουρέα». Τὴν ἐπομένην ὅμως τὸ μελόδραμα τοῦ Ροσσίνι ἐπροκάλεσε φρενήτιδα καὶ ὁ συνθέτης ἀνεκηρύχθη ὁ μεγαλύτερος μουσικοδιδάσκαλος τῆς Ἰταλίας· ἔκτοτε ὁ «Κουρεὺς τῆς Σεβίλλης» ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ τὸ ἀνυπέρβλητον ἀριστούργημα τοῦ κωμικοῦ ἰταλικοῦ μελοδράματος. Χάρις, δροσερότης, εὐθυμία, τελειότης μορφῆς, αὐθόρμητος μελῳδία, πλουσία ἐνορχήστρωσις εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ μελοδράματος. Ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας ἐν τῷ ἔργῳ εἶναι τὰ ἑξῆς ἰδίως μέρη: ἡ εἰσαγωγή, ἡ πνευματώδης καβατίνα τοῦ Φίγκαρο, ἡ ἄρια τοῦ κόμιτος «Io son Lindoro», ἡ ἄρια τῆς συκοφαντίας τοῦ Δὸν Μπαζίλιο, ἡ καβατίνα τῆς Ροζίνας κ.λ. Γ. Σ.

Κουρεὺς *[Μυθολ.]*. —1 Υἱὸς τοῦ Κινύρα, μυθολογούμενος ἐπώνυμος ἥρως τῆς ἐν Κύπρῳ πόλεως *Κούριον* (βλ. λ.). —2) Υἱὸς τοῦ Πλευρῶνος, ἄλλως καλούμενος *Κούρης*, ἀρχηγὸς τῶν ἐν Αἰτωλίᾳ *Κουρήτων*. —Π.

κούρευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κουρεύειν, κουρά.

κουρευτὴς (ὁ)· ὁ κουρεύων, ὁ τεχνίτης τοῦ κουρεύειν, ἰδίᾳ ὁ διὰ μηχανῆς κείρων τὰς τρίχας ἵππων, κυνῶν κλπ.

κουρευτικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς κούρευσιν: «κουρευτικὴ μηχανή».

— **κουρευτικὴ** ***μηχανή***. Μηχάνημα χρησιμεῦον διὰ τὴν κοπὴν τῆς κόμης τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ ἐρίου τῶν ζῴων. Αἱ μηχαναὶ κόμης ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο μοχλούς, οἱ ὁποῖοι κινοῦνται δι' ἐπιστρεπτικοῦ μηχανισμοῦ, καὶ δύο μαχαιρίδια σχήματος κτενίου, τὰ ὁποῖα ἀποκόπτουν τὴν κόμην διὰ τῆς μεταξύ των ἐπαφῆς. Αἱ κουρευτικαὶ μηχαναὶ τῶν ζῴων εἶναι δύο εἰδῶν, ἡ χειροκίνητος καὶ ἡ διὰ τροχοῦ κινουμένη. Αἱ κουρευτικαὶ μηχαναὶ χλόης ἀποτελοῦν μικρογραφίαν θεριστικῆς μηχανῆς, χρησιμοποιοῦνται δὲ εὐκόλως ὑπὸ ἑνὸς ἐργάτου. Δύο μικροὶ τροχοὶ μεταδίδουν ταχεῖαν περιστροφικὴν κίνησιν εἰς αἰχμηρὰς μαχαίρας περιεστραμμένας ἑλικοειδῶς, αἱ ὁποῖαι ἀποκόπτουν τὴν χλόην εἰς τὸ ἐπιδιωκόμενον ὕψος. Θ. Ν. Τ

κουρεύω· κόπτω τὰ μαλλιὰ τῆς κεφαλῆς, κείρω τὴν κόμην: «πῆγα νὰ κουρευτῶ», «δὲν μ' ἐκούρεψε καλά»· || καθόλου, κείρω τοὺς μαλλοὺς ἢ τὰς τρίχας: «κουρεύω τὰ πρόβατα, — τὰ γίδια»· || παροιμ. «κουρεύει τ' ἀβγὸ καὶ παίρνει τὸ μαλλί του» ἐπὶ ματαιοπονοῦντος· || παροιμ. φρ. «πήγαινε νὰ κουρεύεσαι», «ἄσ' τον νὰ κουρεύεται» ἢ «ἂς πάῃ νὰ κουρεύεται» ἐλαφροτέρα ἔκφρασις τοῦ «πήγαινε νὰ χαθῇς» κτλ.

— **κουρεύω**· εἶμαι κούρης, γυρίζω ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ, περιφέρομαι ἄεργος: «ἄφησε τὸ παιδί του καὶ κούρεψε», «κουρεύει 'ς τοὺς δρόμους».

κουρεῶτις *ἡμέρα* *['Αρχ.]*. Ἡ τρίτη ἡμέρα τῶν *Ἀπατουρίων* (βλ. λ.) παρ' ἀρχαίοις, καθ' ἣν ἐγίνετο ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ἐνηλικιωθέντων παίδων εἰς τοὺς φράτορας. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἀπὸ τοῦ *κουρείου ἀμνοῦ*, ὃν ἔφερον οἱ πατέρες τῶν παίδων, ἢ ἀπὸ τῆς κουρᾶς τῶν τέκνων, τῶν ὁποίων ἡ κόμη προσεφέρετο εἰς τὴν Ἀρτέμιδα. —Π.

κουρζέτο (τό), ***κρουζέτο***, καὶ ***κουρζέτα*** (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης σημαίνων: —1) Τὰς δύο *ζώστρας* τῆς ἐντερονείας τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου, ὧν ἡ μὲν εὑρίσκεται ἄνωθεν τοῦ καταστρώματος (*ἀπάνω κουρζέτο*=ὑδρορρόη), ἡ δὲ κάτωθέν του (*κάτω κουρζέτο*=ζυγοδόκη) καὶ διὰ τῶν ὁποίων στερεοῦνται προσθέτως τὰ ζυγά. —2) Τὰ *δίζυγα* τῶν ἐπιστηλίων τῶν δολώνων. Σ. Ε. Λ.

Κουρζὸν (Curzon), ***Ἐρρῖκος*** *ντὲ* —. Γάλλος μουσικολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1861. Διδάκτωρ τῆς φιλολογίας, ἀρχειοφύλαξ τῶν ἐθνικῶν ἀρχείων τῶν Παρισίων, διεκρίθη ὡς μουσικοκριτικός, ἱστορικὸς καὶ συνεργάτης εἰς πλεῖστα μουσικὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Μετέφρασεν εἰς τὴν γαλλικὴν διάφορα ἔργα τοῦ Μόζαρτ, Σοῦμανν, Χόφμανν κ. ἄ. καὶ ἐδημοσίευσε περὶ πολλῶν μεγάλων μουσουργῶν ἀξιολόγους μελέτας, ἐν αἷς: «A. E. M. Gretry» (1907), «Meyerbeer» (1910), «Mozart» (1914), «Rossini» (1920). Γ. Σ.

κούρης (ὁ)· δημοτ., ὁ περιφερόμενος ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἀσκόπως, ἄεργος, φυγόπονος: «τί τὸν θέλεις αὐτὸν τὸν κούρη, δὲν εἶναι ἄξιος γιὰ δουλειά»· || οὐδ. *κούρικο*: «κούρικο παιδί, — σκυλί».

Κούρης *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Πλευρῶνος, μυθικὸς ἀρχηγὸς τῆς *Κουρήτων* (βλ. λ.) τῆς Αἰτωλίας. —Π.

Κουρῆτες *['Αρχ.]*. —1) Ἀρχαιότατος λαὸς τῆς Δ. Ἑλλάδος ἐν Αἰτωλίᾳ ἢ Ἀκαρνανίᾳ. Παρ' Ὁμήρῳ (*Ἰλ.* Ι, 529 ἐπ.) ἀναφέρονται ἀγωνιζόμενοι κατὰ τῶν Αἰτωλῶν πρὸς κατάληψιν τῆς πόλεως Καλυδῶνος. Κατὰ τὴν παρὰ Στράβωνι παράδοσιν εἶναι οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Αἰτωλίας, ἐλθόντες ἐξ Εὐβοίας ἢ Κρήτης. Κατὰ τὸν Ἀρχέμαχον ἦσαν πρότερον κάτοικοι τοῦ Ληλαντίου πεδίου παρὰ τὴν Χαλκίδα τῆς Εὐβοίας, ἐκαλοῦντο δὲ Κουρῆτες ὡς τρέφοντες τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς κόμης καὶ κουρεύοντες τὸ πρόσθιον, ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς αὐτοὺς ὠνομάσθησαν Ἀκαρνᾶνες οἱ ἐν τῇ Δ. Ἑλλάδι γείτονες ὡς μὴ κουρευόμενοι. Κατ' ἄλλους ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ *Κουρίου* ὄρους, εἶχον δὲ ἀρχηγὸν τὸν πατέρα τῆς Ἀλθαίας καὶ πενθερὸν τοῦ Οἰνέως *Κούρητα* ἢ *Κουρέα*.

—2) Δαίμονες ἢ πρόπολοι τῶν θεῶν, ἀπησχολημένοι περὶ τὴν ἐν Κρήτῃ παιδοτροφίαν τοῦ Διὸς καὶ τοὺς ἐν Φρυγίᾳ καὶ Ἴδῃ ὀργιασμοὺς τῆς μητρὸς τῶν θεῶν. Καὶ ὑπό τινων μὲν ταυτίζονται πρὸς τοὺς Κορύβαντας, Ἰδαίους Δακτύλους, Καβείρους καὶ Τελχῖνας, ὑπ' ἄλλων δὲ διαστέλλονται. Συμφωνοῦσι δὲ πάντες ἐν τούτῳ, ὅτι εἶναι ἐνθουσιαστικοί, συγγενεῖς ἀλλήλων, διακονοῦντες κατὰ τὰς ἱερουργίας μετὰ θορύβου καὶ ψόφου κυμβάλων, τυμπάνων καὶ ὅπλων. Καὶ ὁ Στράβων ἀποκλίνει εἰς τὴν ἐκδοχὴν ὅτι τὸ Κουρῆτες εἶναι ἐπίθετον τρόπον τινὰ τῶν ὀργιαστικῶν Σατύρων καὶ δηλοῖ διακόνους ἐκ νέων (κούρων). Συμπίπτει δὲ ἡ ἐκδοχὴ αὕτη καὶ πρὸς τὸ ὁμηρικὸν *κούρητες* δηλωτικὸν παλληκαριῶν (κούρητες ἀριστῆες Παναχαιῶν, κούρητες Ἀχαιοί). Κατ' ἄλλους Κουρῆτες ὠνομάσθησαν οἱ ἐκ τῶν ἐν Ρόδῳ ἐννέα Κορυβάντων συνακολουθήσαντες τῇ Ρέᾳ εἰς Κρήτην καὶ τὸν Δία κουροτροφήσαντες. Τούτους ὁ Ἡσίοδος (ἀπόσπ. 164) ὀνομάζει «θεοὺς φιλοπαίγμονας, ὀρχηστῆρας». Ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως (2, 71) παραβάλλονται πρὸς τοὺς Ρωμαίους ἱερεῖς τοῦ Ἄρεως *Σαλίους* (Salii). Ὁ Παυσανίας (Ε', 7, 6), ταυτίζων αὐτοὺς πρὸς τοὺς *Ἰδαίους Δακτύλους*, ὀνομάζει ἐξ αὐτῶν πέντε, *Ἡρακλέα*, *Παιωναῖον*, *Ἐπιμήδην*, *Ἰάσιον*, *Ἴδαν*. Ἐνῷ δὲ ταυτίζει τοὺς Ἰδαίους Δακτύλους, διαστέλλει τοὺς Κορύβαντας (Η', 37, 6). Ἀλλαχοῦ δὲ ὀνομάζει αὐτοὺς «ἄνακτας παίδων» (Ι', 38, 7). Ὡσαύτως παρέχει τὴν πληροφορίαν, ὅτι πρῶτοι ἠγωνίσθησαν οἱ Κουρῆτες εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, εἶχον δὲ καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ ἱερόν. Ὁ δὲ Πλάτων (Νόμ. Ζ', 796 Β) συνιστᾷ τὴν μίμησιν τῶν ἐνόπλων παιγνίων τῶν Κουρήτων. Καὶ ἐν τοῖς ὕστερον δὲ χρόνοις ἐθεοποιοῦντο καὶ ἐν τοῖς ὅρκοις τῶν Κρητῶν ἀναφέρονται. Παρὰ τὰς ἀντιμαχομένας ταύτας πληροφορίας, φαίνεται ὅτι οἱ Κουρῆτες εἶναι ἐκ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Κρήτης, σύγχρονοι τῶν Ἰδαίων Δακτύλων. Ἐκτὸς δὲ τῆς κουροτροφήσεως τοῦ Διός, ἥτις εἶναι πανελλήνιος πίστις, ἐχρησίμευσαν καὶ ὡς ἐκπολιτιστικοὶ παράγοντες τῶν ἀρχαίων Κρητῶν, οὓς ἐδίδαξαν τὴν χρῆσιν τοῦ πυρὸς καὶ τὴν χώνευσιν τῶν μετάλλων, τὸν χορὸν (πυρίχην ἢ πρύλιν), τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων, τοῦ τόξου, τὸ κυνηγέσιον, τὴν τιθάσευσιν τῶν ζῴων καὶ τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν. Ε. Γ.

Οἱ Κουρῆτες ὀρχούμενοι πρὸ τοῦ θηλάζοντος Διὸς καὶ τῆς Ρέας.
[Ἀνάγλυφον ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Καπιτωλίου.]

Κουρητζῆ *[Γεωγρ.]*. Ἑλληνικὸν χωρίον τοῦ Πόντου, ἐν τῇ περιφερείᾳ Ὄφ, τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 50 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες διετήρουν ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον. Ἐκ τῶν κατοίκων οἱ μὲν κατέφυγον εἰς Ρωσίαν, οἱ δὲ ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν τοῦ 1923. Ε. Ι. Χ.

Κουρῆτις, ἡ ***Κουρῖτις*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἐπωνυμία τῆς Κρήτης καὶ τῆς Αἰτωλίας ἀπὸ τῶν ἐν αὐταῖς μυθολογουμένων *Κουρήτων*. —Π.

Κουρθιανὰ *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καλουδιανῶν τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 49. Ε. Γ.

Κουρὶ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ χωρίου *Ἁγίασμα* τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Εἶναι ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 411. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Πηγαὶ (Κουτουντζάλη)*. Χ. Δ.

—**Κουρὶ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ΒΑ. Θρᾴκης ἐν τῷ Εὐξείνῳ, μετρίου ὕψους χερσονησώδης προβολὴ (πλάτ. 41° 52' ½ Β., μῆκ. 28° 04' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2230: Bosporus to Cape Kaliakra). Ἔχει σωτήριον φάρον ζεύγους λευκῶν ἀναλαμπῶν 18 μιλ. καὶ ἀπέχει τοῦ στομίου τοῦ Βοσπόρου 65 περίπου μίλ. παράπλου. Εἰς τὴν νοτίαν μασχάλην του σχηματίζεται τὸ ἀγκυροβόλιον *Ἰνιάδα*, ἢ *Θυνιὰς* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

κουρία (ἡ) (curia) *['Αρχ.]*. Διαίρεσις τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ κατὰ τὸ ἀρχαιότατον πολίτευμα τῆς Ρώμης. Κατὰ τοῦτο, αἱ τρεῖς ἀρχαιόταται φυλαὶ (Ραμνῖται, Λούκερες καὶ Τίτιες) ὑποδιῃροῦντο ἑκάστη εἰς 10 κουρίας ἢ φράτρας (curias), ἑκάστη δὲ φράτρα εἰς 10 γένη· οὕτως ὥστε οἱ Ρωμαῖοι ἀρχαιότατα διῃροῦντο εἰς τρεῖς φυλάς, τριάκοντα κουρίας καὶ τριακόσια γένη. Αἱ κουρίαι ἦσαν ἑνώσεις ἔχουσαι τριπλοῦν χαρακτῆρα, θρησκευτικόν, πολιτικὸν καὶ στρατιωτικόν. Οἱ μετέχοντες αὐτῶν ἦσαν τέλειοι πολῖται, ἦσαν πατρίκιοι καὶ ἀπέλαυον πάντων τῶν δικαιωμάτων. Ἀπετέλουν τὴν ἀνωτάτην τάξιν τῶν ἀστῶν καὶ συνερχόμενοι εἰς ὡρισμένους τόπους, *κουρίας* καὶ αὐτοὺς καλουμένους, ἐψήφιζον περὶ τῶν δημοσίων

Digitized by Google

πραγμάτων. Αἱ κουρίαι τῶν πατρικίων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς βασιλείας εἶναι ὡς αἱ παρ' ἡμῖν ἐνορίαι μὲ ἰδιαίτερον ναὸν καὶ ἰδίους ἱερεῖς. Ἑκάστη κουρία συνήρχετο εἰς τὸν ναόν της (curiam), διὰ νὰ προσευχηθῇ καὶ διὰ νὰ ψηφίσῃ. Τὸ ἀρχαιότατον τοῦτο πολίτευμα μετερρυθμίσθη ἐπὶ τὸ δημοκρατικώτερον· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν μεταρρύθμισιν, ἐπὶ πολὺν χρόνον, μόνον οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς κουρίας κατεῖχον τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα, καθόσον ὁ μεταρρυθμιστὴς Σέρβιος Τύλλιος εἰσήγαγε τὸ τιμοκρατικὸν πολίτευμα, οἱ δὲ ἀκτήμονες μόνον μετὰ τὴν ἀπόκτησιν ὡρισμένου τιμήματος ἠδύναντο νὰ καταλάβουν ἀνώτατα ἀξιώματα. Ν. Ζ.

Ἐν Γερμανίᾳ, κατὰ τὴν σύγκρότησιν τῆς Γερμανικῆς ὁμοσπονδίας, τινὲς τῶν μικρῶν αὐτῆς πολιτειῶν διηρέθησαν εἰς κουρίας, τὰ μέλη τῶν ὁποίων, ὅταν μετεῖχον κοινῆς συνεδριάσεως, εἶχον μίαν μόνον ψῆφον.

Ἐν Γαλλίᾳ ὁ ὅρος curia regis (κατὰ τοὺς νεωτέρους cour du roi) ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὸν ΙΑ' καὶ ΙΒ' αἰῶνα καὶ ἐσήμαινε: α') Τὰς περὶ τὸν βασιλέα συνελεύσεις τῶν ἀρχόντων τοῦ βασιλείου. Ὑπὸ τοὺς πρώτους Καπετίδας τῆς Γαλλίας δὲν παρήρχετο ἔτος χωρὶς νὰ κληθοῦν εἰς συνέλευσιν (curia) οἱ λαϊκοὶ καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες, διὰ νὰ δώσουν τὴν συμβουλήν των καὶ νὰ ἐγκρίνουν τὰ ὑπὸ τοῦ στέμματος ληφθέντα μέτρα. Αἱ πανηγυρικαὶ αὐταὶ curiae δὲν εἶχον οὔτε ὡρισμένην σύνθεσιν, οὔτε καθιερωμένην ἕδραν, οὔτε κανονικὴν περιοδικότητα. Συνήρχοντο ὅπου ἦτο ὁ βασιλεὺς καὶ γενικῶς κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτάς, ἡ δὲ ἁρμοδιότης των ἦτο τόση, ὅσον ἤθελεν ὁ βασιλεύς. Εἶναι μολοντοῦτο καταφανὲς ὅτι αἱ συνελεύσεις αὐταὶ τῆς ἀριστοκρατίας, ὅσον πλατωνικαὶ καὶ ἂν ὑποτεθοῦν, ἦσαν ἡ πρώτη μορφὴ τῶν γενικῶν συμβουλίων (états généraux) τῆς Γαλλίας, τὰ ὁποῖα μόλις ἱδρύθησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Ὡραίου ὠνομάσθησαν καὶ αὐτὰ curia regis. β') Τὰ στενὰ συμβούλια τοῦ στέμματος, ἀποτελούμενα ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἀξιωματούχους τοῦ στέμματος. Ἐξ αὐτῶν παρήχθη τὸν ΙΔ' αἰῶνα τὸ conseil d'état ἐν Γαλλίᾳ καὶ τὸ privy council ἐν Ἀγγλίᾳ. γ') Τὰ περὶ τὸν βασιλέα συμβούλια, τὰ ἔχοντα δικαστικὴν ἐξουσίαν. Ἔχουν ταῦτα τὴν καταγωγήν των ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτέρας παραδόσεις τῶν γερμανικῶν φύλων, τὰ ὁποῖα συνεκεντροῦντο περὶ τοὺς ἀρχηγούς των διὰ νὰ δικάσουν, νὰ συμβουλεύσουν καὶ νὰ ὑπηρετήσουν.

Ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ ὅρος curia regis ἢ aula regis ἐχρησιμοποιεῖτο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς νορμανδικῆς κατακτήσεως, κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, πρὸς καθορισμὸν συμβουλίου καὶ δικαστηρίου, ἡ σύστασις καὶ τὰ καθήκοντα τῶν ὁποίων ἦσαν κατὰ καιροὺς διάφορα. Κατ' ἀρχὰς ἦτο τὸ γενικὸν συμβούλιον τοῦ βασιλέως ἢ τὸ commune concilium, ἡ φεουδαλικὴ συνέλευσις τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἑρρίκου Α' ἔλαβε μᾶλλον καθωρισμένον χαρακτῆρα, ἀποτελεσθὲν ἀπὸ ἀξιωματούχους τοῦ βασιλικοῦ οἴκου καὶ ἄλλους φίλους καὶ οἰκείους τοῦ βασιλέως. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἡ curia ἀνέλαβε δημοσιονομικὰ καθήκοντα καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ θεσμοῦ τοῦ θησαυροφυλακίου. Ἄλλη πρόοδος ἐσημειώθη ἐπὶ Ἑρρίκου Β'. Τῷ 1178 ἐξέλεξεν οὗτος πέντε μέλη τῆς curia διὰ τὸν σχηματισμὸν εἰδικοῦ δικαστηρίου μὲ μόνιμον ἕδραν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐδουάρδου Α' τὰ ἐκτελεστικὰ καὶ τὰ συμβουλευτικὰ καθήκοντα τῆς curia regis ἀφῃρέθησαν ἀπὸ τοῦ μυστικοῦ συμβουλίου τοῦ βασιλέως καὶ ἐδόθησαν εἰς τὸ ἰδιαίτερον συμβούλιον καὶ ἐκ τούτου μετεβιβάσθησαν εἰς τὴν κυβέρνησιν. Ἐν Οὐγγαρίᾳ *κουρία* καλεῖται τὸ ἀνώτατον δικαστήριον, τὸ ἑδρεῦον ἐν Βουδαπέστῃ.

Ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ *κουρία* (curia romana) εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἐν Ρώμῃ ἐγκατεστημένων ἐκκλησιαστικῶν ἱδρυμάτων. Ὁ Βενέδικτος ΙΔ' διῄρεσε τὰς κουρίας εἰς δύο τάξεις: κουρίαν χάριτος καὶ κουρίαν δικαιοσύνης. Ἡ πρώτη ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀποστολικὴν καγκελλαρίαν, τὴν δωρεάν, τὸν ἀποστολικὸν σύλλογον, τὴν ἀποστολικὴν δικαιοσύνην καὶ τὰς ἑπτὰ ἀποστολικὰς γραμματείας, δηλαδή: τὴν γραμματείαν τοῦ κράτους, τὴν γραμματείαν τῶν ἐπιστολῶν, τὴν γραμματείαν τῶν ὑπομνημάτων, τὸ ἀκροαματικὸν τῆς ἁγιότητός του, τὴν γραμματείαν τῶν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας ἐπιστολῶν, τὸ βαλάντιον τῆς ἁγιότητός του καὶ τὴν γραμματείαν τῶν λατινικῶν γραμμάτων. Ἡ κουρία τῆς δικαιοσύνης περιλαμβάνει τὸν κύκλον καὶ τὰς δύο ὑπογραφάς: τὴν ὑπογραφὴν τῆς χάριτος καὶ τὴν ὑπογραφὴν τῆς δικαιοσύνης. Τὰ καρδιναλικὰ τάγματα ἀποτελοῦν ἐπίσης τμῆμα τῆς κουρίας ἀνῆκον εἰς ἰδιαιτέραν κατηγορίαν. Εἰς εὐρυτέραν ἔννοιαν ἡ λέξις κουρία περιλαμβάνει καὶ τὴν ποντιφικὴν οἰκογένειαν ἢ οἶκον τοῦ πάπα. Θ. Ν. Τ.

Κούρια-Μούρια *[Γεωγρ.]*. Συστὰς πέντε νήσων τῆς Ἀραβικῆς θαλάσσης (βλ. λ. *Ζηνοβίου* νῆσοι).

κουριάνδολα (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κορίαννον τὸ ἥμερον*.

Κουριὰς *ἄκρα* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τῆς Κύπρου, ἀπέχον τῶν Θρόνων σταδίους ἑβδομήκοντα (*Στράβ.* ΙΔ, 683. *Πτολεμ.* Ε, ιδ 2), τοῦ «Σταδιασμοῦ Μεγάλης θαλάσσης» (§ 301) φέροντος αὐτὸ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Κουριακὸν* μεταξὺ Ἀμαθοῦντος καὶ Τρήτων εὑρισκομένου. Φαίνεται ἐν τούτοις ἐκ περικοπῆς τοῦ Στράβωνος ὅτι ἡ *Κουριὰς* εἶναι ἄλλη ἢ τὸ *Κούριον* τοῦ Ἡροδότου, πρὸς ὃ πολλοὶ τὸ ταυτίζουσιν. Εἶναι δὲ ἡ *Κουριὰς* τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον Κάβο *Γάτα* (πλάτ. 34° 34' Β., μῆκ. 33° 01' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1074: Cyprus), ΝΑ. ἄκρα τῆς χερσονήσου Ἀκρωτῆρι, νοτίας τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιᾶς, καὶ ΝΔ κέρας τοῦ κόλπου Ἀκρωτῆρι. Σ. Ε. Λ

Κουριάτιοι (οἱ). Τρίδυμοι ἀδελφοὶ ἐξ Ἄλβας Λόγγας, ἐξάδελφοι τῶν Ὁρατίων ἐκ διδύμων μητέρων, δράσαντες ὅτε ὁ Τύλλος Οστίλιος ἠθέλησε νὰ ὑποτάξῃ τὴν μητρόπολιν τῆς Ρώμης Ἄλβαν Λόγγαν καὶ μετὰ τοῦ στρατοῦ του εὑρίσκετο ἀντιμέτωπος πρὸς τοὺς Λατίνους ὑπὸ τὸν Μέττιον Φουφέττιον. Ἀπεφασίσθη δηλαδή, κατὰ πανάρχαιον ἔθιμον, νὰ κριθῇ ὁ ἀγὼν διὰ μονομαχίας καὶ ἐξέλεξαν οἱ μὲν Ρωμαῖοι τοὺς Ὁρατίους, οἱ δὲ Ἀλβανοὶ τοὺς Κουριατίους. Ἡ ἔκβασις τοῦ ἀγῶνος ἀνεμένετο μετ' ἀγωνίας, διότι θὰ ἀπεφάσιζε ποῖος ἐκ τῶν δύο λαῶν θὰ ἦρχε τοῦ ἄλλου. Μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος οἱ δύο Ὁράτιοι φονεύονται καὶ πληγώνονται οἱ τρεῖς Κουριάτιοι. Τότε ὁ τρίτος Ὁράτιος ὑποκρίνεται ὅτι φεύγει καὶ ὁρμοῦν πρὸς καταδίωξιν οἱ πληγωμένοι Κουριάτιοι. Ὁ δρόμος αὐτῶν, ἕνεκα τῶν πληγῶν, ἦτο ἄνισος καὶ ἀπεχωρίσθησαν. Ὁ Ὁράτιος τότε ἐπαναστρέψας φονεύει διαδοχικῶς τοὺς τρεῖς Κουριατίους καὶ οὕτω παρέχει τὴν νίκην εἰς τὴν πατρίδα του Ρώμην. Ἡ περὶ τῆς μονομαχίας ταύτης παράδοσις συμβολίζει τὰς δύο πόλεις, Ρώμην καὶ Ἄλβαν, τὰς ὑπὸ τῆς αὐτῆς δυναστείας οἰκισθείσας, καὶ τὰς τρεῖς φυλάς, εἰς τὰς ὁποίας ἐφαντάσθη διαιρούμενον ἑκάτερον τῶν λαῶν τούτων. Σχετικὸς μὲ τὴν μονομαχίαν ταύτην εἶναι ὁ πίναξ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κλασσικῆς σχολῆς Γάλλου ζωγράφου Δαυῒδ «Ὁ ὅρκος τῶν Ὁρατίων» (ἀρχαὶ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος). Ν. Ζ.

Κουριὲ *ντὲ* *Μερὲ* (Courier de Méré), ***Παῦλος-Λουδοβῖκος***. Γάλλος λογογράφος καὶ φιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1773 καὶ ἀποθανὼν ἐκ βιαίου θανάτου τῷ 1825. Υἱὸς πλουσίου καὶ εὐπαιδεύτου ἀστοῦ, ἀποσυρθέντος εἰς τὰ κτήματά του ἐν Τουραίνῃ, ἐνωρὶς ἤρχισεν ἐκμανθάνων τὰς κλασσικὰς γλώσσας καὶ ἰδίᾳ τὴν ἑλληνικήν. Ἀντιθέτως, μικρὰν κλίσιν ᾐσθάνετο πρὸς τὰ μαθηματικά. Ἔδιδεν, ὡς ἔλεγεν, ὅλας τὰς ἀληθείας τοῦ Εὐκλείδου διὰ μίαν σελίδα τοῦ Ἱπποκράτους. Οὐχ ἧττον ἠναγκάσθη, τῇ ἐπιμονῇ τοῦ πατρός του, ν' ἀποκτήσῃ τὰς ἀναγκαίας μαθηματικὰς γνώσεις προκειμένου ν' ἀκολουθήσῃ στρατιωτικὸν στάδιον, διὰ τὸ ὁποῖον οὗτος τὸν προώριζε. Κατὰ τὴν πρωσσικὴν εἰσβολὴν τοῦ 1792 ἐμαθήτευεν εἰς τὸ σχολεῖον πυροβολικοῦ ἐν Châlons, κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξήρχετο τοῦ σχολείου μὲ βαθμὸν ἀξιωματικοῦ καὶ ἐλάμβανε τὴν ἄγουσαν εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Ρήνου. Εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ Ρήνου καὶ Ρήνου - Μοζέλλα ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ 1795, χωρὶς νὰ δείξῃ σοβαρὰ στρατιωτικὰ προσόντα καὶ χωρὶς νὰ διακριθῇ. Διήρχετο, λέγει ὁ βιογράφος του, τὰς περισσοτέρας ὥρας ἐν τῇ ἐρεύνῃ μοναστηριακῶν βιβλιοθηκῶν καὶ παλαιῶν πύργων ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ Ρήνου. Εἰς Μαγεντίαν, μὴ ἀνεχόμενος τὰς ταλαιπωρίας καὶ τὸ ψῦχος, ἐγκαταλείπει τὸ στράτευμα. Ἀσχολεῖται μὲ τὴν μετάφρασιν τοῦ λόγου τοῦ Κικέρωνος «Pro Ligario», ἐνῷ οἱ φίλοι του προσπαθοῦν νὰ τὸν σώσουν ἀπὸ τὰς συνεπείας τῆς λιποταξίας, ἡ ὁποία εἶχεν ἤδη καταστρέψει τὸ στρατιωτικόν του στάδιον. Τῷ 1798 μεταβαίνει εἰς Ἰταλίαν ἐπὶ κεφαλῆς τμήματος πυροβολικοῦ. Διασχίζει τὴν χερσόνησον ἀπὸ Μιλάνου μέχρι Τάραντος. Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἐγράφησαν μερικαὶ ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας ἐπιστολάς του.

Παῦλος - Λουδοβῖκος Κουριέ.

Ἐν Ἰταλίᾳ διαμένων μελετᾷ διάφορα ἑλληνικὰ χειρόγραφα. Κατὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Ρώμης ὑπὸ τῆς μεραρχίας του λησμονεῖται εἰς τὴν μελέτην τῶν χειρογράφων τοῦ Βατικανοῦ. Ὅταν ἐξέρχεται τῆς βιβλιοθήκης, πυροβολεῖται ὑπό τινος Ἰταλοῦ ὡς «Ἰακωβῖνος». Ἀλλ' ἡ σφαῖρα φονεύει ἀντ' αὐτοῦ μίαν γυναῖκα. Ἐπωφελούμενος τῆς συγχύσεως καταφεύγει εἰς τὸ πυλάτιον ἑνὸς φίλου του εὐπατρίδου, ὅστις τὸν φυγαδεύει. Μέσῳ Μασσαλίας, θῦμα λῃστείας καὶ θῦμα νόσου, ἥτις τὸν ἐβασάνισε καθ' ὅλον τὸν ἔπειτα βίον, ἐπιστρέφει εἰς Παρισίους, ὅπου εὑρίσκει παρηγορίαν εἰς τὴν συναναστροφὴν τῶν μεγάλων ἑλληνιστῶν τῆς ἐποχῆς. Ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι τοῦ 1802 γράφει τὸ «Ἐγκώμιον τῆς Ἑλένης», τὸ ὁποῖον ἐμφανίζει ὡς μετάφρασιν ἐκ τοῦ Ἰσοκράτους, καὶ τὸ «Ταξίδιον τοῦ Μενελάου εἰς Τροίαν», εἰς τὸ ὁποῖον ἐγύμνασεν ἑαυτὸν ἐν τῇ ἀπομιμήσει τῶν ἀρχαίων μεθόδων ἀφηγήσεως.

Ἐν τῷ μεταξὺ λαμβάνει διαταγὴν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰταλίαν, ὅπου μένει ἐπὶ μακρόν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1808 ὑποβάλλει τὴν παραίτησίν του ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Παρισίους. Τῷ 1809 ἐν τούτοις, κηρυχθέντος τοῦ πολέμου, παρακολουθεῖ τὸν στρατὸν χωρὶς νὰ ἔχῃ τυπικῶς ἀνακληθῇ ἡ παραίτησίς του. Εἰς Λομπάου διατρέχει τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Ἀναίσθητος μεταφέρεται εἰς Βιέννην. Ἐκεῖθεν ἐπανέρχεται εἰς Ἰταλίαν. Εἰς Φλωρεντίαν ζητεῖ τὸ χειρόγραφον τοῦ Λόγγου, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε περικοπὴ μὴ ὑπάρχουσα εἰς ἄλλας ἐκδόσεις. Ἀλλ' ἐν τῇ παραφορᾷ ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως μελανώνει τὸ μέρος τοῦ χειρογράφου, τὸ περιέχον τὴν ἀνέκδοτον περικοπήν. Οἱ βιβλιοθηκάριοι τὸν καταγγέλλουν ἐπὶ φιλολογικῇ ἰδιοτελείᾳ. Ὁ ἐπακολουθήσας θόρυβος ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ Κουριὲ εἶναι ὁ γνωστὸς λιποτάκτης, ὁ καταζητούμενος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς μάχης τοῦ Βάγκραμ. Δυσχερῶς σώζεται ἀπὸ σχεδιαζομένας διώξεις.

Κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων, ἔγγαμος ἤδη—εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ συζευχθῆ μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἑλληνιστοῦ Κλαβιὲ—ἐτέθη διὰ τῶν λιβέλλων του, σχόντων εὐρυτάτην ἀπήχησιν, ἀντιμέτωπος τοῦ νέου καθεστῶτος. Καλλιεργητὴς τῶν ἀμπέλων του ἐν Τουραίνῃ, ἀπηύθυνε πρὸς τὰς δύο βουλὰς τὴν περίφημον ἀναφορὰν ἐκ Luyne, ἀναφορὰν εἰς τὴν ὁποίαν συνωψίζοντο τὰ παράπονα τῆς ἀγροτικῆς Γαλλίας ὅλης ἐναντίον τῆς διοικήσεως. Ὁ Δεκάζ, ὑπουργὸς τῆς Ἀστυνομίας, ἐχρησιμοποίησε τὴν ἀναφορὰν ὡς ἐπιχείρημα κατὰ τοῦ κόμματος, ὅπερ ἤθελε νὰ τὸν ἀνατρέψῃ, καὶ συναφῶς ἐπεριποιήθη τὸν Κουριέ, πρὸς ὃν αἱ τοπικαὶ ἀρχαὶ τῆς Τουραίνης ἤρχισαν νὰ συμπεριφέρωνται καλύτερον. Ζητήσας νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιγραφῶν, ὡς διάδοχος τοῦ πενθεροῦ του, ἀπέτυχεν, ἀλλ' ἐξεδικήθη τοὺς μὴ ψηφίσαντας ὑπὲρ αὐτοῦ σοφοὺς διὰ τῆς σατιρικῆς ἐπιστολῆς του πρὸς τοὺς «κυρίους τῆς Ἀκαδημίας κτλ.». Αἱ «Ἐπιστολαί του πρὸς τὸν λογοκριτὴν» καὶ ὁ «Ἁπλοῦς λόγος», δι' ὃν καὶ κατεδικάσθη εἰς δίμηνον φυλάκισιν, ηὔξησαν τὴν φήμην του ὡς λιβελλογράφου. Ὁ «Λίβελλος λιβέλλων» εἶναι χρονολογικῶς τὸ τελευταῖον ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων του. Τὴν 10 Ἀπριλίου τοῦ 1825 ἐδολοφονήθη ἔξω τῆς οἰκίας του παρὰ τοῦ φύλακος τῶν κτημάτων του.

Ὁ Παῦλος-Λουδοβῖκος Κουριὲ θεωρεῖται δικαίως λογογράφος σπουδάσας τὴν τέχνην τοῦ γράφειν ἐν τῇ μελέτῃ τῶν Ἑλλήνων κλασσικῶν, τῶν ὁποίων ἐζήλωσε τὴν λιτότητα, τὴν ἀκρίβειαν, τὴν ἀπόλυτον ἁρμονίαν ὕλης καὶ μορφῆς. Καίτοι ἡ ἀφέλειά του εἶναι ἐνίοτε φαινομενική, ὁ λόγος του «ὄζει ἐλλυχνίων», τὴν δὲ γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται, δανείζεται ἀπὸ πολὺ παλαιοτέρους του συγγραφεῖς· εἶναι, ὡς παρατηρεῖ Γάλλος κριτικός, «ὁ τελευταῖος καὶ αὐθεντικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς κλασσικῆς τέχνης, ὁ τελευταῖος τῶν συγγραφέων, οἱ ὁποῖοι συνάπτονται πρὸς τὴν κίνησιν, τὴν ὁποίαν προεκάλεσαν αἱ ἐργασίαι τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν. Δύναται νὰ ταχθῇ παρὰ τὸν ποιητὴν Ἀνδρέαν Σενιέ. Διότι εἰς τὰς μεμψιμοιρίας του, μεμψιμοιρίας ἀστοῦ φιλελευθέρου, ὑπάρχουν εἰδυλλιακαὶ περικοπαί, τόνοι ἀγροτικῆς ποιήσεως ἐνθυμίζοντες ὡρισμένας σκηνὰς τοῦ Ἀριστοφάνους.... Οἱ χωρικοί του, οἱ ἀμπελουργοί του ἐνθυμίζουν τοὺς Ἀττικοὺς γεωργοὺς τῆς «Εἰρήνης». Τὸ ἐλάττωμα τοῦ Κουριὲ συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἡ καλλιτεχνική του προσπάθεια εἶναι καταφανής...». Ἀλλ' ἀναμφιβόλως εἰς τὸ εἶδος τῆς ἐπιστολῆς καὶ τοῦ λιβέλλου ἡ γαλλικὴ λογοτεχνία τοῦ ΙΘ' αἰῶνος δὲν ἔχει ἀντιπρόσωπον ἀνώτερον—οὐδ' ἴσον.

Ὁ Ἱππόλυτος Ταὶν εἰς τὴν πρὸς τὸν Ἕλληνα μεταφραστὴν τῆς «Φιλοσοφίας τῆς Τέχνης» ἐπιστολήν του ἐξέφραζε τὴν ἀπορίαν του ὅτι οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς ἡμῶν δὲν ἐμπνέονται ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Κουριὲ καὶ τοῦ Λεοπάρδι, δὲν ἀναζητοῦν δηλαδὴ τὰ πρότυπα τοῦ ὕφους των εἰς τοὺς Ἀττικοὺς λογογράφους.

Ἔργα: «Pastorales de Longus, ou Daphnis et Chloe» (Φλωρεντία 1810), «Pétition aux des Chambres» (1816), «Procès de Pierre Clavier-Blondeau» (1819), «Simple discours de Paul Louis, vigneron de la Chavonnière aux membres de la commune de Veretz» (1821), «Pétition pour les villageois qu' on empêche de danser» (1822), «Gazette du village» (1823), «Pamphlet des Pamphlets» (1824), «Oeuvres», ἔκδοσις Armand Carrel 1834, 4 τόμοι. Ἐπηκολούθησαν καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις (βλέπε μετάφρασιν τοῦ «Λιβέλλου τῶν Λιβέλλων» ὑπὸ Ἀ. Καμπάνη εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἠλύσια» (τόμ. Β' 1906).

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

κουριέρης (ὁ), καὶ ***κουριέρος***· ταχυδρόμος, ὑπάλληλος πρεσβείας μεταφέρων ἐμπιστευτικὰ ἔγγραφα.

Digitized by Google

|| καθόλου, ὁ ἀποστελλόμενος πρὸς ὑπηρεσίαν τινά (γαλλ. courier).

Κουρικὸ (Curicó) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Χιλῆς, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου διαμερίσματος. Τὸ διαμέρισμα ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Τάλκα, ἔχει δὲ ὀρυχεῖα χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ χαλκοῦ. Ἔχει ἔκτασιν 7.885 τετρ. χλμ. καὶ 115.000 κατοίκων. Χ. Κ.

Κούρικον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν δύο πόλεων τῆς Ἀδριατικῆς νήσου, τῆς τανῦν ὀνομαζομένης *Βέλια* (βλ. λ. καὶ λ. *Κουρίκτα*). Σ. Ε. Λ.

— **Κούρικον**, ἢ **Κούρκιον** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις παραλία τῆς Συρίας, ἀπέχουσα 6 σταδίους τῆς Σελευκείας. Περιετειχίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565). Ἐπὶ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ ὁ ἡγεμὼν τῶν ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ ἐγκατασταθέντων Νορμανδῶν Βοημοῦνδος, καταλαβὼν τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας καὶ φοβούμενος μὴ οἱ κηρύξαντες τὸν πόλεμον ἐναντίον του Βυζαντινοὶ καταλάβωσι τὸ Κούρικον, διέταξε τὴν πλήρη κατεδάφισιν τῶν τειχῶν του, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπελθόντες οἱ Βυζαντινοὶ ὑπὸ τὸν Εὐστάθιον καὶ τὸν Στρατήγιον Στραβὸν ἀνῳκοδόμησαν τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ κατέστησαν αὐτὴν βάσιν τῶν περαιτέρω κατὰ τοῦ Βοημούνδου ἐπιχειρήσεων, μέχρις οὗ ἠναγκάσθη οὗτος νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἰταλίαν. Ν. Λ.

Κουρικὸν Χάφ (Kurisches Haff) *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη λιμνοθάλασσα τῆς ἀνατολικῆς Πρωσσίας ἐπὶ τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ Λαμπιάου πρὸς Ν. μέχρι τοῦ Μέμελ πρὸς Β., μήκους 150 χλμ., ἔχουσα ἐμβαδὸν 1620 τ. χλμ. Ἀβαθὴς κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς καὶ μόνον παρὰ τὸ Μέμελ φθάνουσα εἰς βάθος 7 μ., εἶναι πλωτὴ μόνον εἰς ἁλιευτικὰ πλοιάρια καὶ μικρὰ ἀτμόπλοια ἀκτοπλοΐας. Μετὰ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης συγκοινωνεῖ διὰ τοῦ ἀνοίγματος Μέμελ (Memeler Tief), τοῦ συνδέοντος τὴν Βαλτικὴν μετὰ τοῦ Μέμελ καὶ ἔχοντος βάθος 6 μ. καὶ μέσον πλάτος 450 μ. Τὸ Κουρικὸν Χάφ χωρίζεται τῆς Βαλτικῆς διὰ μακρᾶς γλώσσης γῆς, τοῦ *Κουρικοῦ Νέρουνγκ* (Kurische Nehrung), μήκους 175 χλμ. καὶ μέσου πλάτους, 4 χλμ., τὸ ὁποῖον πλαισιοῦται καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ ὑπὸ ἀμμωδῶν λόφων, οἵτινες εἴς τινα μέρη φθάνουν μέχρις 65 μ. ὕψους. Τὸ βόρειον μέρος τῆς ἀκτῆς τῆς λιμνοθαλάσσης, ὡς καὶ τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ Κουρικοῦ Νέρουνγκ μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ μικρῶν λουτροπόλεων Σβάρτζορτ καὶ Νίντεν, ὑπαχθέντα διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν (1919 εἰς τὴν αὐτόνομον περιφέρειαν τοῦ Μέμελ, ἀνήκουν σήμερον εἰς τὴν προσαρτήσασαν τὴν περιφέρειαν ταύτην Λιθουανίαν. Δ. Σ. Δ.

Κουρίκτα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεγάλη δαλματικὴ νῆσος, ἡ παρὰ Ρωμαίοις Curictae, Curricus ἢ Curritana, κειμένη ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κουαρνέρο (ἀρχ. Sinus Flanaticus). Ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἐτοποθετεῖτο μεταξὺ Ἀψυρτίδων καὶ Λιβυρνίδων νήσων, ἔναντι τῆς Ἰλλυρίδος, καλουμένη *Κυρικτική*, ὑπὸ δὲ τοῦ Πτολεμαίου μετὰ τοὺς Ἰαποδας. Ἐπ' αὐτῆς ὑπῆρχον δύο πόλεις. Ἡ *Κουρίκτα* ἢ *Κούρικον* ἔκειτο κατὰ τὸ Δ. μέρος τῆς νήσου, εἰς ἣν θέσιν ἡ σημερινὴ πρωτεύουσα, ἔναντι τῆς νησῖδος Κασσιόνη, εἶχε δὲ ἤδη ἐκρωμαϊσθῆ ἀπὸ τῶν δημοκρατικῶν χρόνων καὶ ἐτειχίσθη τῷ 49 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου. Ἡ ἑτέρα πόλις, *Φουλφίνιον* παρὰ Πτολεμαίῳ (Felfinates παρὰ Πλινίῳ), τοποθετεῖται κατὰ τὸ Β. μέρος τῆς νήσου πλησίον τοῦ Καστελμούσκιο (Castelmuschio, κροατ. Omisalij) ἢ κατὰ τὸ Ν. μέρος παρὰ τὸ Βάλλε ντὶ Μπέσκα (Valle di Besca, κροατ. Baska). Ἀρχαῖα ἐρείπια εὕρηνται καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Κουρίκτας, ὡς παρὰ τὰ νῦν Πόντε, Βὰλ ντὶ Σούς, Γκόριτσα κλπ. (βλ. καὶ λ. *Βέλια*). Π. Ν. Π.

Κουρίλαι νῆσοι (ιαπων. *Τσισίμα*=χίλιαι νῆσοι) *[Γεωγρ.]*. Συστὰς 32 νησίδων, ἀνηκουσῶν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν καὶ ἐκτεινομένων ἀπὸ τοῦ κόλπου Νέμουρο μέχρι τῆς νήσου Ὑέζο. Μεγαλύτεραι τούτων εἶναι αἱ *Κουνασίρι, Σικοτάν, Ἐτορόπ, Οὐρούπ, Σιμουσίρ* κτλ. Ἔχουσιν ἐμβαδὸν 15500 τετ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 4800. Αἱ νῆσοι ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1634, ἀνῆκον δὲ ἀπὸ τοῦ 1875 εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, παραχωρηθεῖσαι εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῆς Ρωσίας εἰς ἀντάλλαγμα τοῦ Ν. τμήματος τῆς νήσου Σαχαλίνης. Πολλαὶ τῶν νήσων καλύπτονται ὑπὸ πυκνῶν δασῶν, ἐκ δὲ τῶν πολλῶν αὐτῆς ἡφαιστείων ἐνεργὰ εἶναι σήμερον περὶ τὰ 17. Λ. Α.

κουρίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{18}H_{19}NO_{3}$, ἀπαντῶν παρὰ τὴν *κουραρίνην* εἰς τὸ *κουράρε* ἢ *κουράριον*. Σ. Γ.

Κούριον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἀρχαιοτάτων πόλεων τῆς νήσου Κύπρου, ἀποτελέσασα καὶ τὸ ἓν τῶν δέκα βασιλείων τῆς νήσου. Ἐξετείνετο κατὰ τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς νήσου μέχρι τῶν σημερινῶν χωρίων Ἐπισκοπὴ καὶ Ἐρήμη. Ἡ κυρίως πόλις, ἡ καταλαμβάνουσα τὸ βραχῶδες ὕψωμα (ὕψ. 300 ποδ.), εἶχεν ἀκρόπολιν, ἥτο δὲ ἀπρόσβλητος ἀπὸ τὰς ἐχθρικὰς ἐπιδρομάς. Ὁ Πτολεμαῖος (Γεωγρ. 5, 14, 2) τοποθετεῖ αὐτὴν μετὰ τὸ Δρέπανον ἄκρον καὶ τὸ Φρούριον ἄκρον παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λύκου. Ὁ δὲ Πλίνιος (Hist. N. 5, 31) κάμνει σύγχυσιν τῆς Κουριάδος χώρας καὶ ἄκρας μὲ τὴν πόλιν Κούριον. Πάντες οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι καὶ ἱστορικοὶ συμφωνοῦν εἰς τὸ ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Κουρίου ἦσαν Ἀργεῖοι. Βασιλεῖς τοῦ Κουρίου ἀναφέρονται: ὁ Στασάνωρ ἢ Στησήνωρ (500 π. Χ.), ὅστις κατὰ τὴν ἰωνικὴν ἐπανάστασιν ὑπεστήριξε κατ' ἀρχὰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας κατὰ τῶν Περσῶν, ηὐτομόλησεν ὅμως πρὸς τούτους κατὰ τὴν μάχην τῆς Σαλαμῖνος (Κύπρου)· ὁ Ἀριστοκόων ἢ Ἀρίστοχος (περὶ τὸ 388 π. Χ.), ὁ Στασίοικος (περὶ τὸ 420 π. Χ.), ὁ Ὀνασίοικος (περὶ τὸ 400 π. Χ.) καὶ ὁ Πασικράτης ὁ Κουριεύς, ὁ ἀναφερόμενος ὡς λαβὼν μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου πολιορκίαν τῆς Τύρου (332 π. Χ.). Ἐκ Κουρίου κατήγετο ὁ συγγραφεὺς Κλέων καὶ ὁ λυρικὸς ποιητὴς Ἑρμείας.

Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Φλωρίου Βουστρωνίου (*Flav. Bustron* Cron. p. 16) ἐσῴζοντο ἔτι ἐπ' αὐτοῦ ἐν Κουρίῳ, ἐν ὑψηλῇ τινι θέσει, τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, πλησίον τοῦ ὁποίου ἔκειτο τὸ θέατρον τῆς πόλεως, οὗ τὸ μῆκος 100 καὶ τὸ πλάτος 10 περίπου μέτρων. Ἐπίσης συντρίμματα ἀγαλμάτων. Πρὸς Β. τοῦ Κουρίου, ἐκτὸς τῶν τειχῶν αὐτοῦ καὶ παρὰ τὴν σημερινὴν ἁμαξιτὸν ὁδόν, τὴν ἄγουσαν ἀπὸ Λεμεσὸν εἰς Πάφον, ἔκειτο τὸ περίφημον στάδιον τῆς πόλεως, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ μόνον ἑλληνικὸν μνημεῖον τὸ καθ' ὅλην τὴν νῆσον ἀκέραιον σχεδὸν ὑπάρχον. Ἔχει μῆκος 222 μ. καὶ πλάτος 50 μ., τὸ δὲ ὕψος αὐτοῦ ποικίλλει ἀπὸ 7 μέχρι $2^1/_2$ περίπου μέτρων. Παρὰ τὴν πόλιν καὶ ἐπὶ τοῦ βράχου ἔκειτο τὸ νεκροταφεῖον τῆς πόλεως.

Αἱ ἀνασκαφαὶ ἔφερον εἰς φῶς πλῆθος τάφων ἑλληνοφοινικικῆς, ἑλληνιστικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἐν οἷς ἀνευρέθησαν πολύτιμα ἀντικείμενα ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, φυσικοῦ κρυστάλλου, ἀλαβάστρου, ὀρειχάλκου, οἷον περιδέραια, ἐνώτια, δακτυλίδια, ψέλια, καρφίδες, λυχνίαι, κάτοπτρα, σκαραβαῖοι ἐξ ἀχάτου, ὄνυχος καὶ ἄλλων πολυτίμων λίθων, καὶ διάφορα ἀγγεῖα, ὡς καὶ πλεῖστα ἀντικείμενα ἐξ ὀρειχάλκου. Τὰ περισσότερα τῶν εὑρημάτων εὑρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου, ὀλίγα δὲ εἰς τὸ κυπριακὸν μουσεῖον. Σῴζεται ἔτι μέρος τοῦ τείχους, λείψανά τινα ὑδραγωγείου καὶ δεξαμεναί. Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

—**Κούριον** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Κύπρου, ἀφετηρία τοῦ πρὸς Ρόδον πλοῦ, κατὰ παράπλουν τῶν νοτίων ἀκτῶν τῆς νήσου. Ἐγγὺς τῆς πόλεως, τῇ ὁποίᾳ ἦτο ἐπώνυμον, κείμενον, ἦτο ἄκρα προτενὴς καὶ κρημνώδης: «ἀφ' ἧς ρίπτουσι τοὺς ἀψαμένους τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος» (*Στράβ.* Teubner, ΙΔ, 683). Κατὰ τὸν Γκοσλὲν (σχόλια εἰς Géographie de Strabon, τόμ. 4, σελ. 401,4 ἔκδ. 1814), τοῦτο ὃν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ *Φρούριον* (*Πτολεμ.* Ε, ιδ, 2 ἔκδ. Nobbe), εἶναι τὸ σύγχρονον Capo Bianco τῶν Εὐρωπαίων καὶ *Ἄσπρος Κάβος* (πλάτ. 34°38' Β., μήκ. 32°43' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2074: Cyprus). Ἦτο δὲ ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον ὅρμος. Σ. Ε. Λ.

—**Κούριον ὄρος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Αἰτωλίας, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἔκειτο ἡ παλαιὰ Πλευρών· ἀπ' αὐτοῦ κατά τινας ὠνομάσθησαν οἱ κάτοικοι αὐτῆς *Κουρῆτες* καὶ ἡ περιοχὴ τῶν *Κουρῆτις χώρα*. Ὑπό τινων ταυτίζεται πρὸς τὸ ὄρος *Ἀράκυνθος*· ἄλλοι θεωροῦν αὐτὸ τὸ Ν. τμῆμα τοῦ Ἀρακύνθου. —Π.

Κούριος Δεντᾶτος (Curius Dentatus), **Μάνιος** Ρωμαῖος στρατηγός, ἐκ γένους πληβείου. Ὡς δήμαρχος ἐπροστάτευσε τοὺς πληβείους κατὰ τοῦ Ἀππίου τοῦ Τυφλοῦ, ὅστις ἐπεζήτει νὰ ματαιώσῃ τὴν ἐκλογὴν ὑπάτου πληβείου. Ὡς ὕπατος, 290 π. Χ., ἐπεράτωσε τὸν δεύτερον σαμνιτικὸν πόλεμον. Οἱ πρέσβεις τῶν Σαμνιτῶν εὗρον αὐτὸν ἐν πενιχρᾷ κατοικίᾳ ἐπὶ ξυλίνου καθίσματος καθήμενον καὶ ἀσχολούμενον εἰς τὴν παρασκευὴν εὐτελοῦς φαγητοῦ ἐν πηλίνῃ χύτρᾳ· ἐπωφελούμενοι τῆς πενίας του ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν διαφθείρουν διὰ χρημάτων, ἀλλ' ἀπέπεμψεν αὐτοὺς κακῶς. Μετὰ τὴν συνθήκην, μέρος τῆς κυριευθείσης χώρας διενεμήθη εἰς Ρωμαίους πολίτας· ἔλαβε δὲ καὶ αὐτὸς ἴσον μερίδιον πρὸς τοὺς λοιπούς, τὸ ὁποῖον ἐκαλλιέργει μόνος του. Τῷ 284 ἔγινε πραίτωρ καὶ τῷ 275 πάλιν ὕπατος, νικήσας τὸν Πύρρον εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν μάχην τοῦ Βενεβέντου, μεταχειρισθέντα κατ' αὐτῆς πυρφόρα ἀκόντια. Ὡς κήνσωρ (272) ἔθηκε τὰς βάσεις τῆς κατασκευῆς μεγάλου ὑδραγωγείου, ἀπέθανε δὲ τῷ 270 π. Χ. Ν. Ζ.

Κούρις ἢ **Λύκος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κύπρου πηγάζων ἐκ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Ὄλυμπος (Τρόοδος) καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν ΒΑ. μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Ἐπισκοπῆς (πλάτ. 34°38' 10" Β., μήκ. 32°54' 20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2074: Cyprus). Ὁ Κοῦρις εἶναι ὁ ὑπὸ C. Müller σημειούμενος ὡς *Ποτάμι τῆς Πισκοπῆς*, ὡς καὶ σήμερον κοινῶς ἀρδεύει πολλὰ ἐκ τῶν χωρικῶν τῶν παραλίων τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ. Σ. Ε. Λ.—Κ. Μ. Κ.

κουρίτα (ἡ). Ἰδιότυπον μικρασιατικὸν πλοιάριον ἐν σχήματι πιρόγας.

Κουρίτα *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Καβάλλας χωρίου *Κορυφὲς* (βλ. λ.).

Κουριτέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἐν τῇ νήσῳ Παξῶν τοῦ νομοῦ Κερκύρας, ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα Μαγαζείων. Κάτ. 79. Θ. Β.

Κουριτύμπα (Curityba) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βραζιλίας, πρωτεύουσα τῆς πολιτείας τοῦ Παράνια. Ἔχει διδασκαλεῖον, σχολὴν καλῶν τεχνῶν, ᾠδεῖον, περίφημον βιβλιοθήκην, μουσεῖον, θέατρα, λέσχας καὶ βοτανικὸν κῆπον. Εἶναι σιδηροδρομικὸς κόμβος, διεξάγει δὲ μέγιστον ἐμπόριον διαφόρων γεωργικῶν προϊόντων. Ἔχει ἐργοστάσια βαμβακερῶν ὑφασμάτων, πυρείων κ.ἄ. Μ. Ν. Δ.

κουρίωνες (οἱ) (curiones ἢ curioni). Παρὰ Ρωμαίοις οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κουριῶν. Οἱ κουρίωνες ἐκτελοῦντες διοικητικὰ καὶ θρησκευτικὰ καθήκοντα ἐν ταῖς κουρίαις, ἀπετέλουν ἴδιον ὀργάνωσιν, ἧς προΐστατο ὁ *ὑπέρτατος κουρίων* (curio maximus), ὑπὸ τῶν κουριώνων ἐκλεγόμενος ἀρχικῶς, ἀπὸ δὲ τοῦ 209 π. Χ. ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν ἀπ' εὐθείας. —Π.

Κουρκελῆ-Γιατάκ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου μέχρι τοῦ 1923 ἑλληνικόν, ἔχον 210 κατοίκους.

κοῦρκος (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῆς *ἰνδόρνιθος* (βλ. λ.).

Κουρκούας. Ὄνομα μεγάλης στρατιωτικῆς οἰκογενείας τοῦ βυζαντινοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀκμασάσης ἐπὶ 4 αἰῶνας (Θ'—ΙΒ'), καθ' οὓς ἀνέδειξε πλείστους διακεκριμένους ἄνδρας, στρατηγούς, πατριάρχας καὶ ἕνα βασιλέα, τὸν *Ἰωάννην Α' Τζιμισκῆν*. Ἀρχικὴ καταγωγὴ τῆς οἰκογενείας λέγεται ἡ Ἰβηρία (Γεωργία) τοῦ Καυκάσου, κατ' ἄλλους δὲ ἡ Ἀρμενία. Διαπρεπέστερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀναφέρονται κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν οἱ ἑξῆς:

— 1) *Ἰωάννης Κουρκούας* (ὁ κατ' ἄλλους *Ρωμανὸς* καλούμενος). Πατρίκιος καὶ στρατηγός. Γενάρχης τῆς ἐξελληνισθείσης οἰκογενείας τῶν Κουρκούα. Συμμετέσχεν εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Βασιλείου Α' τοῦ Μακεδόνος (867—886) καὶ διακριθεὶς ἐτιμήθη διὰ τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ καὶ διὰ τοῦ τίτλου τοῦ πατρικίου, κατὰ τὸ τελευταῖον δὲ ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Α' (886) διωρίσθη δομέστικος τῶν ἱκανάτων, ἤτοι ἀρχηγὸς ἑνὸς σώματος τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Ἐξυφάνας ὅμως συνωμοσίαν τινὰ κατὰ τοῦ βασιλέως, συνελήφθη καὶ αὐτὸς μὲν ἐτυφλώθη καὶ ἐξωρίσθη, ὡς ἀρχισυνωμότης, οἱ δὲ λοιποὶ συνωμόται, 66 ἐν ὅλῳ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καί τινες συγκλητικοί, ἐτιμωρήθησαν «διὰ τῶν εἰς τὸ σῶμα πληγῶν καὶ διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν τριχῶν», ὡς γράφει ὁ ἀνώνυμος βιογράφος τοῦ Βασιλείου Α'.

— 2) *Ἰωάννης Κουρκούας*. Μάγιστρος καὶ στρατηγός. Ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς εἰς Δόκιαν τοῦ Πόντου (θέμα Ἀρμενιακῶν). Ἀναφαίνεται τὸ πρῶτον ὡς δρουγγάριος τῆς βίγλης, δηλαδὴ φρούραρχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας Ρωμανοῦ Α' τοῦ Λεκαπηνοῦ (920—944), παρὰ τοῦ ὁποίου μετ' ὀλίγον διωρίσθη δομέστικος τῶν σχολῶν Ἀνατολῆς, ἤτοι ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ στρατευμάτων, καταστείλας, ὀλίγον μετὰ τὸν διορισμόν του, τὴν στάσιν τοῦ στρατηγοῦ Βάρδα Βοήλα, διοικητοῦ τοῦ θέματος Χαλδίας (εἰς τὸν ἀνατολικὸν Πόντον), ἐκπορθήσας τὸ ὑπ' αὐτοῦ καταληφθὲν φρούριον Παῖπερτε καὶ συλλαβὼν τοὺς στασιαστὰς ἅπαντας.

Ἐκστρατεύσας εἶτα κατὰ τῶν Ἀράβων τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας, ἠγωνίσθη ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν κατ' αὐτῶν, πρὸς δέ, πολιορκήσας τὸ ἰσχυρὸν φρούριον τῆς Μελιτηνῆς, ἐξηνάγκασε τὸν ἐμίρην αὐτῆς Ἀβοῦ-Χάφς νὰ συνάψῃ εἰρήνην καὶ συμμαχίαν μετὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ νὰ συνεκστρατεύσῃ μετ' αὐτῶν ἐναντίον τῶν ἄλλων Ἀράβων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀβοῦ-Χάφς, ὁ διάδοχός του, ἀθετήσας τὰς συνθήκας, ἐπετέθη κατὰ τῶν Βυζαντινῶν, ἀλλ' ὁ Κουρκούας, ἐκστρατεύσας ἐναντίον του, ἐξεπόρθησε τὴν Μελιτηνὴν καὶ πάσας τὰς περὶ αὐτὴν κώμας καὶ προσήρτησεν αὐτὰς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Τῷ 941, ὅτε ἐπῆλθε κατὰ τοῦ Βοσπόρου ὁ ὑπὸ τὸν Ἴγκωρ ρωσικὸς στόλος ἐκ δεκακισχιλίων πλοιαρίων, ὁ Ι. Κουρκούας, σπεύσας εἰς τὰ παράλια, ἐξώντωσε τοὺς ἀποβιβασθέντας καὶ περιώρισε τοὺς λοιποὺς ἐντὸς τῶν πλοίων των, μέχρις οὗ κατεστράφησαν ταῦτα ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ στόλου. Αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐκεῖναι νῖκαι τοῦ Κουρκούα ἐξύψωσαν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν φήμην αὐτοῦ, ὥστε ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἀπεκαλεῖτο ἄλλος Τραϊανὸς καὶ ἄλλος Βελισάριος, ὁ δὲ βασιλεὺς Ρωμανὸς Α' ἐξετίμα τοσοῦτον αὐτόν, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ νυμφεύσῃ ἕνα τῶν ἐγγόνων του (υἱὸν τοῦ υἱοῦ του καὶ συμβασιλέως Κωνσταντίνου) μετὰ τῆς Εὐφροσύνης, θυγατρὸς τοῦ Κουρκούα. Οἱ υἱοὶ τοῦ Ρωμανοῦ, οἵτινες ἐφθόνουν τὸν δαφνοστεφῆ στρατηγόν, διέβαλον τότε αὐτὸν παρὰ τῷ πατρί των, ὅστις ὢν τότε ὑπέργη-

Digitized by Google

ρως καὶ παλίμπαις, οὐ μόνον τὸ συνοικέσιον ἐματαίωσεν, ἀλλὰ καὶ καθήρεσε τὸν Κουρκούαν. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ρωμανοῦ Α΄ ὑπὸ τῶν συμβασιλέων υἱῶν του (τὴν 19 Δεκεμβρίου 944) καὶ τὴν μετ' ὀλίγον ἐκθρόνισιν καὶ τούτων ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ζ΄ τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὁ ὄχλος, θέλων νὰ δείξῃ τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὸν νόμιμον τοῦτον βασιλέα, ἐλεηλάτησε τὰς περιουσίας τῶν φίλων τῆς ἐκπεσούσης δυναστείας, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τὴν τοῦ Κουρκούα, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος οὐ μόνον τὸν ἀπεζημίωσεν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρέσβυν ἀπέστειλε μετ' ὀλίγον αὐτὸν πρὸς τοὺς Ἄραβας τῆς Ταρσοῦ, ἵνα διαπραγματευθῇ μετ' αὐτῶν τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία δρᾶσις τοῦ Κουρκούα.

—3) *Θεόφιλος Κουρκούας* Στρατηγός. Ἦτο ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, καὶ ὡς στρατηγὸς διοικητὴς τοῦ θέματος Χαλδίας, συμμετέσχεν εἰς μακροὺς πολέμους τούτου κατὰ τῶν Ἀράβων. Εἰσβαλών, κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀδελφοῦ του, εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατεχομένην Φασιανήν, ἐνίκησε κατὰ κράτος αὐτούς, ἐκπορθήσας τὸ ὀχυρώτατον φρούριον τῆς Θεοδοσιουπόλεως καὶ τὰ πέριξ κάστρα καὶ ἀποστείλας πλείστους αἰχμαλώτους εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Συμμετέσχεν ὡσαύτως εἰς τὰς εἰς Μεσοποταμίαν ἐκστρατείας, διακριθεὶς πανταχοῦ διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ δραστηριότητά του, ὥστε ὑπὸ τῶν συγχρόνων του παρεβάλλετο πρὸς τὸν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α΄ (527—565) διακριθέντα στρατηγὸν Σολόμωνα. Ὁ υἱὸς τοῦ Θεοφίλου τούτου, νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ διασήμου στρατηγοῦ Βάρδα Φωκᾶ καὶ ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως Νικηφόρου Β΄ Φωκᾶ, ἐγέννησε τὸν Ἰωάνννην Α΄ Τζιμισκῆν.

— 4) *Ρωμανὸς Κουρκούας*. Πατρίκιος καὶ στρατηγός. Ἦτο υἱὸς τοῦ μαγίστρου Ἰωάννου, διακριθεὶς εἰς τὰς ἐκστρατείας του, καθὼς καὶ εἰς τὰς τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ. Συνετέλεσεν εἰς τὴν εἰς βασιλέα ἀνακήρυξιν τούτου ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας (Ἰούλιος 963) καὶ τέλος διωρίσθη ὑπὸ τούτου ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ στρατευμάτων.

—5) *Ἰωάννης Κουρκούας*. Στρατηγός. Ἦτο υἱὸς τοῦ προηγουμένου, συμμετέσχεν εἰς τὴν κατὰ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Ρώσων ἐκστρατείαν ὑπὸ τὸν ἀρχιστράτηγον Βάρδαν Σκληρὸν καὶ μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀπομάκρυνσιν τούτου (ἀποσταλέντος πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ στασιάσαντος Βάρδα Φωκᾶ) ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐν Θράκῃ στρατευμάτων· ἀλλὰ μέθυσος ὢν καὶ παραμελῶν τὰ καθήκοντά του, ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ὑποστῶσιν ἥττας τινὰς τὰ βυζαντινὰ στρατεύματα καὶ νὰ δῃωθῇ ἡ Θρᾴκη ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων Ρώσων (969—970). Μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Α΄ Τζιμισκῆ εἰς τὸ θέατρον τῶν ἐπιχειρήσεων, ὁ Κουρκούας ἠκολούθησεν αὐτόν, διακριθεὶς πανταχοῦ διὰ τὴν ἀνδρείαν του, ἀλλ' ἐν τέλει, κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Δορυστόλου, καθ' ἣν οἱ Ρῶσοι ἐπεχείρησαν (τὴν 21 Ἰουλίου 971) νὰ καύσωσι τὰς πολεμικὰς μηχανὰς τῶν Βυζαντινῶν, ὁ Κουρκούας ἐπῆλθεν ὁρμητικὸς καὶ διατελῶν ἐν μέθῃ ἔπεσεν ἀπὸ τὸν ἵππον του καὶ ἐφονεύθη. Οἱ Ρῶσοι, ἐκλαβόντες τοῦτον ὡς βασιλέα, ἕνεκα τῶν χρυσῶν ὅπλων του καὶ τῆς πολυτελοῦς στολῆς καὶ ἱπποσκευῆς του, ἀπέκοψαν τὴν κεφαλήν του καὶ μετ' ἀλλαλαγμῶν καὶ ὕβρεων ἐπεδείκνυον αὐτὴν εἰς τοὺς Βυζαντινούς.

—6) *Ἰωάννης Κουρκούας*· βλ. λ. *Ἰωάννης Α΄* Τζιμισκῆς.

—7) *Ρωμανὸς Κουρκούας*. Πατρίκιος καὶ στρατηγός. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Κουρκούα καὶ διεκρίθη εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Βασιλείου Β΄ Βουλγαροκτόνου (976—1025), μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου ὅμως ἀπεμακρύνθη τῆς ὑπηρεσίας καὶ κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Η΄ (1025—1028).

—8) *Μιχαὴλ Κουρκούας*· βλ. λ. *Μιχαὴλ Β΄*, οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ν. ΚΛΕ

Κούρκουλα /*Γεωγρ.*/. Ὄρος τῆς Λακωνίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, ὕψους 914 μ. Διευθύνεται ὡς παραφυὰς τοῦ Πάρνωνος πρὸς Ν., καταπίπτουσα εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον καὶ διαχωρίζουσα τὰς παραλίους πεδιάδας τῆς Λεύκης (Μολάων) ἀπὸ τῆς δυτικωτέρας τοῦ Ἕλους. Ι. Σ. Σ.

Κουρκουλοί /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Εὐβοίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαλκίδος τοῦ ὁμωνύμου τῇ νήσῳ νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ΒΑ. τῆς λίμνης καὶ κάτωθεν τοῦ Ξεροβουνίου ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Αἰγέων καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 581. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει ἐπίσης τὸν μικροσυνοικισμὸν *Ἅγιος Βασίλειος* καὶ τὴν ἀνδρικὴν μονὴν τοῦ *Γέροντος* καὶ ἔχει κατ. (1928) 609. Χ. Δ.

Κούρκουμ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Λιβουρνίας μεσόγειος, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Β, ιστ, 9). Ἡ τοποθεσία της, ἥτις πάντως ἔκειτο κατὰ τὸν Muller κατὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ *Κέρκα*, δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Φέρεται καὶ ὡς *Κούρουμ*. Σ. Ε. Λ.

κουρκουμᾶς. Κοινὴ ὀνομασία τῆς φυτικῆς χρωστικῆς *κουρκουμίνη* (βλ. λ.).

κουρκουμέλα (ἡ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ *κόμμεως* τοῦ ἑσπεριδοειδοῦς.

Κουρκουμελᾶτα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Μεταξάτων τῆς κάτω Λειβαθοῦς τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 117.

Κουρκουμέλ(λ)ης. Ὄνομα εὐγενοῦς ἑπτανησιακῆς οἰκογενείας, ἡ ὁποία φέρεται ἐγκατεστημένη ἀπὸ τοῦ 1490 ἐν Κεφαλληνίᾳ, παρὰ τὸ χωρίον Κουρκουμελᾶτα. Ἀπὸ τοῦ 1593 περιελήφθη εἰς τὴν χρυσόβιβλον τῶν εὐγενῶν τῆς νήσου. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος, ἡ οἰκογένεια διῃρέθη εἰς δύο κλάδους. ἐξ ὧν ὁ εἷς παρέμεινε μονίμως ἐν Κεφαλληνίᾳ, ὁ δ' ἕτερος ἔφυγεν εἰς Κέρκυραν, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, ἐκεῖ δὲ συνεδέθη μὲ τὰς μεγαλυτέρας εὐγενεῖς οἰκογενείας τῆς νήσου, τὰ δὲ μέλη αὐτῆς εἰσῆλθον εἰς τὸ μέγα συμβούλιον τῆς Κερκύρας. Κυριώτερα ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι: 1) *Παρασκευᾶς* (1800—1880), ἐκ τοῦ κεφαλληνιακοῦ κλάδου. Ἀγωνιστὴς πολεμήσας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὸ σῶμα τῶν ἀδελφῶν Μεταξᾶ, μετὰ τῶν ὁποίων μετέσχε, πληγωθεὶς μάλιστα, τῆς μάχης τοῦ Λάλα, βραδύτερον δὲ ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην ἐν Φαλήρῳ καὶ ἄλλους ἀρχηγούς. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, κατετάγη εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν καὶ διετέλεσε φρούραρχος πολλῶν πόλεων, συμμετέσχε δὲ καὶ τῆς πολιορκίας τοῦ Ναυπλίου κατὰ τὸ ἀντιδυναστικὸν κίνημα τοῦ 1860.

— 2) *Δημήτριος* (1810—1885), ἐκ τοῦ κερκυραϊκοῦ κλάδου. Πολιτευτής. Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις τὴν νομικήν, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Κέρκυραν (1834) ἐδικηγόρησε μέχρι τοῦ 1847, ὁπότε ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς Ἰονίου βουλῆς καὶ ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς μεταρρυθμιστικῆς μερίδος, βραδύτερον δὲ κατέλαβε διαφόρους ἀνωτέρας θέσεις ἐν τῇ διοικήσει (γενικὸς εἰσαγγελεύς, ὕπαρχος τῆς Κερκύρας κλπ.). Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῶν Ἰονίων νήσων μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἐξελέγη βουλευτὴς ἐν τῇ ἑλληνικῇ βουλῇ (1868), ὅπου διεκρίθη κατὰ τὰς περὶ τοῦ ἀγροτικοῦ ἰδίᾳ ζητήματος τῆς Κερκύρας συζητήσεις. —Ω

Κουρκούμη.
[α—στάχυς τοῦ ἄνθους.]

κουρκούμη (ἡ) (Curcuma) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιταμινοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 30 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερα εἶναι: *κουρκούμη ἡ στενόφυλλος* (Curcuma angustifolia) καὶ *κουρκούμη ἡ μακρὰ* (Curcuma longa). Ἡ ρίζα τοῦ δευτέρου εἴδους εἶναι βαφική, ἀρωματικὴ καὶ φαρμακευτικὴ καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς βαφὴν ἐρίων καὶ μετάξης. Δ. Ν. Π.

κουρκουμίνη (ἡ) /*Ὀργ. Χημ.*/. Φυτικὴ χρωστική, περιεχομένη εἰς τὰς ρίζας *κουρκούμης τῆς βαφικῆς*. Χημικῶς χαρακτηρίζεται ὡς *διφερουλοϋλομεθάνιον*

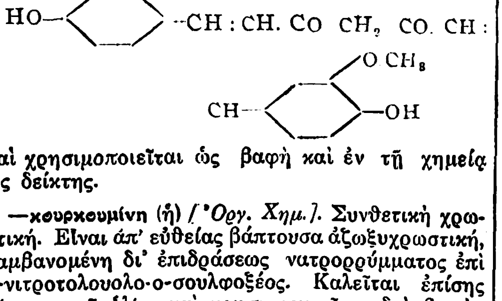

καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς βαφὴ καὶ ἐν τῇ χημείᾳ ὡς δείκτης.

—**κουρκουμίνη** (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Συνθετικὴ χρωστική. Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωξυχρωστική, λαμβανομένη δι' ἐπιδράσεως νατρορρύμματος ἐπὶ π-νιτροτολουολο-ο-σουλφοξέος. Καλεῖται ἐπίσης *κίτρινον τοῦ ἡλίου* καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ βαφὴν μεικτῶν ὑφασμάτων. Σ. Γ.

κουρκουσούρης, ***κουρκουσουρεύω***, ***κουρκουσουριά***· βλ. *κουσκουσούρης* κτλ.

κουρκούτα (ἡ) /*Βοτ.*/. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *νάρθηξ ἡ γλαυκή*.

Κουρκουτάκη /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἀπορρὼξ ἀκτὴ τῆς Σύρου πρὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Βαπόρια καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἁγίου Νικολάου (πλάτ. 36°27'28" Β., μῆκ. 24°57'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island). Σ. Ε. Λ.

Κουρκουτᾶς, ἢ ***Ντουρέκας Γιαννάκης***. Ἀγωνιστὴς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐκ Λεονταρίου τῆς Μεγαλοπόλεως. Τῷ 1821 μετέσχε τῶν παρὰ τὰς Καλάμας καὶ Κυπαρισσίαν μαχῶν ὑπὸ τοὺς Γρηγ. Δικαῖον καὶ Παναγ. Κεφάλαν, κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐπολέμησεν εἰς Βαλτέτσι καὶ Δολιανὰ ὑπὸ τὸν Σταματελόπουλον, γενόμενος μετὰ ταῦτα πεντηκόνταρχος. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως. Τῷ 1822 ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Νικήταν Φλάσιαν κατὰ τοῦ Δράμαλη παρὰ τὸ Ἄργος καὶ τὰ Δερβενάκια, τῷ 1823 ἐγένετο πολιτάρχης Λεονταρίου καὶ τῷ 1824 ἑκατόνταρχος. Ἐφονεύθη τῷ 1825 κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μανιακίου ἐναντίον τοῦ Ἰμπραήμ. Ὑπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος ἐπιτροπῆς ἐγένετο ὑπαξιωματικὸς α΄ τάξεως.

— **Κουρκουτᾶς**, ἢ ***Ντουρέκας, Τζαννέτος***. Ἀγωνιστὴς τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, πολεμήσας ἐπὶ μακρὸν ὑπὸ τὸν Ἠλίαν Μαυρομιχάλην. Τῷ 1825 ἐγένετο χιλίαρχος, τῷ 1826 ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Σέλιτσας ὡρίσθη «ἀνώτερος τῶν ἁρμάτων», ὑπὸ δὲ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος ἐπιτροπῆς ἐγένετο ἀξιωματικὸς στ΄ τάξεως.

—**Κουρκουτᾶς**, ***Στασινός***. Βλ. *Ντουρέκας*, Στασινός. —Π.

κουρκουτερὰ (τά)· (ἰδιωμ. Κρήτ.) τὰ διάφορα χρειώδη τῆς κουζίνας, ἰδίως τὰ ἀπαραίτητα μικροαγγεῖα.

κουρκουτεύω· (ἰδιωμ. Κρήτ.) ψάχνω, ἀνασκαλεύω, τακτοποιῶ τὰ διάφορα σκεύη τοῦ οἴκου.

κουρκούτι (τό)· πολτὸς ἀλεύρου βεβρασμένος, τρωγόμενος μετὰ μέλιτος ἢ ἑψήματος: «ἀραποσιτένιο κουρκούτι»· || φρ. «μοῦ 'καμες τὸ μυαλό μου κουρκούτι» μὲ ζάλισες.

Κουρλανδία, ἢ ***Κουρλάνδη*** (Courland, ἢ Kurland, λεττον. Kurseme) [*Γεωγρ.*]. Χώρα τῆς ΒΑ. Εὐρώπης, ὀνομαζομένη οὕτως ἐκ τῶν *Κούρ*, λεττονικῆς φυλῆς. Κεῖται μεταξὺ 55°45΄ καὶ 57°45΄ Β. πλάτους καὶ 21° καὶ 27° Α. μήκους. Ὁρίζεται ΒΑ. ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ντβίνα, Β. ὑπὸ τοῦ κόλπου τῆς Ρίγας, Δ. ὑπὸ τῆς Βαλτικῆς καὶ Ν. ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσίας καὶ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Κόβνο. Ἔχει ἔκτασιν 13.210 τ. χλμ., μέγα μέρος τῆς ὁποίας καλύπτεται ὑπὸ λιμνῶν καὶ δασῶν. Κάτ. (1929) 292.430, ἐξ ὧν 79 % εἶναι Λεττονοί, οἱ δὲ ὑπόλοιποι Γερμανοί, Ρῶσοι, Πολωνοί, Ἰουδαῖοι καὶ Λιθουανοί. Τὰ 76 % τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι λουθηρανοί, οἱ δὲ ὑπόλοιποι ὀρθόδοξοι καὶ καθολικοί.

Ἡ Κουρλανδία ἀρδεύεται ὑπὸ ἑκατὸν περίπου ποταμῶν ἐκβαλλόντων εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τρεῖς, ὁ *Ντβίνα*, ὁ *Ἄα* καὶ ὁ *Βιντάου* εἶναι πλωτοί. Κυριωτέρα ἀπασχόλησις τῶν κατοίκων εἶναι ἡ γεωργία. Ἡ γῆ ἀνήκει κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς εὐγενεῖς γερμανικῆς καταγωγῆς. Τῷ 1863 ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῆς Ρωσίας νόμοι διευκολύνοντες τοὺς Λεττονούς, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ μέγιστον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ, νὰ ἐξαγοράσουν τὰ κτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο, πρὸς τοῦτο δὲ ἱδρύθησαν εἰδικαὶ τράπεζαι πρὸς διευκόλυνσίν των. Κατωρθώθη οὕτω νὰ διανεμηθῶσι 12.000 ἀγροκτήματα εἰς τοὺς καλλιεργητάς των, ἐν τούτοις ἡ μεγάλη μᾶζα τοῦ πληθυσμοῦ παρέμεινε μέχρι καὶ σήμερον ἀκτήμων. Εἰς τὰ μεγάλα ἀγροκτήματα ἔχει ἐφαρμοσθῆ ἡ μηχανικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ καλλιέργεια. Εἰς τὰς πόλεις *Λιεπάγια (Λιμπάου)* καὶ *Γιελγκάβα (Μιτάου)* λειτουργοῦν ἐργοστάσια σιδηροβιομηχανίας, γεωργικῶν ἐργαλείων, βυρσοδεψίας, ὑαλουργίας καὶ σαπωνοποιίας. Λιμενες εἶναι ἡ *Λιεπάγια*, *Βεντσπὶλς (Βιντάου)* καὶ *Πολάγκεν*.

Ἡ Κουρλανδία ὑπήχθη τῷ 1237 ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τευτόνων ἱπποτῶν, ὅτε τὸ τάγμα τοῦτο ἀνεμείχθη μετὰ τῶν Μπρέτρεν τῆς Σβόρντ. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς Ρωσίας οἱ Τεύτονες ἱππόται ἠναγκάσθησαν τῷ 1561 νὰ δεχθοῦν τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Πολωνίας, τοῦ μεγάλου μαγίστρου Γοτθάρδου Κέτλερ πρώτου ὀνομασθέντος δουκὸς τῆς Κουρλανδίας. Τὸ δουκᾶτον ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς κατὰ τὸν Ρωσοσουηδικὸν πόλεμον τοῦ 1700—1709, ἀλλὰ διὰ τοῦ γάμου τοῦ ἀπογόνου τοῦ Κέτλερ, δουκὸς Φρειδερίκου-Γουλιέλμου (1710) μετὰ τῆς πριγκιπίσσης Ἄννης, ἀνεψιᾶς Πέτρου τοῦ Μεγάλου καὶ κατόπιν αὐτοκρατείρας τῆς Ρωσίας, ἡ Κουρλανδία συνεδέθη στενῶς μετὰ τῆς Ρωσίας. Ὁ τελευταῖος Κέτλερ ἀπέθανε τῷ 1737 καὶ ὁ τίτλος τοῦ δουκὸς ἐδόθη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Ἄννης εἰς τὸν εὐνοούμενόν της Μπίρεν, ὅστις διῴκησε τὴν χώραν ἀπὸ τοῦ 1737 μέχρι τοῦ 1740 καὶ ἀπὸ τοῦ 1763 μέχρι τοῦ θανάτου του (1772). Τῷ 1795 ἡ συνέλευσις τῶν εὐγενῶν ἔθεσε τὴν χώραν ὑπὸ τὸ ρωσικὸν σκῆπτρον, ἀλλὰ μέχρι τοῦ 1917 κατ' οὐσίαν κύριοι τῆς χώρας παρέμειναν οἱ ἀπόγονοι τῶν Τευτόνων ἱπποτῶν, τῶν ἐγχωρίων ὄντων δουλοπαροίκων. Τῷ 1919 ἡ Κουρλανδία, δι' ἀποφάσεως τῆς ἐν Παρισίοις συνδια-

Digitized by Google

σκέψεως, ὑπήχθη εἰς τὸ ἀνεξάρτητον κράτος τῆς Λεττονίας. Θ. Ν. Τ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐν τῇ ἀνατολικῇ Πρωσσίᾳ ὁμάδος γερμανικῶν στρατιῶν (10ης, 8ης, 12ης) στρατηγὸς Χίνδεμπουργ ἐξετέλεσεν ἐπιχειρήσεις ἐν Κουρλανδίᾳ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι Σεπτεμβρίου 1915, ἀποσκοπούσας τὴν διὰ καταλλήλων ἑλιγμῶν κύκλωσιν τοῦ δεξιοῦ τῶν Ρώσων (10ης στρατιᾶς τοῦ στρατηγοῦ Rantkewitz, ἀποτελούσης μέρος τῆς ὁμάδος στρατιῶν τοῦ στρατηγοῦ Ἀλέξιεφ) καὶ ἀποκοπὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας. Αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται φέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα «περισπασμὸς (diversion) ἐν Κουρλανδίᾳ». Ἀπαρχὴ τῶν ἐν λόγῳ ἐπιχειρήσεων ἐγένετο τὴν 27ην Ἀπριλίου 1915 διὰ τῆς ἐκπομπῆς σώματος ἱππικοῦ ἐκ τριῶν μεραρχιῶν, ὑποστηριζομένου ὑπὸ τριῶν μεραρχιῶν πεζικοῦ, ἔχοντος ἀποστολὴν νὰ ἐκτελέσῃ «διαδρομὴν» καθ' ὅλον τὸ βάθος τῆς Κουρλανδίας. Ἐπηκολούθησεν εὐθὺς ἀμέσως γενικὴ προέλασις τῆς ὁμάδος στρατιῶν τοῦ Χίνδεμπουργ ἐκ τῆς γραμμῆς Κοίνιξσμπεργ—Ἴνστερμπουργκ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βίλνα—Λιμπάου, καταληφθέντος τοῦ βορείου αὐτῆς ἄκρου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἐντὸς τοῦ δευτέρου δεκαημέρου τοῦ Μαΐου, μετὰ σοβαροὺς

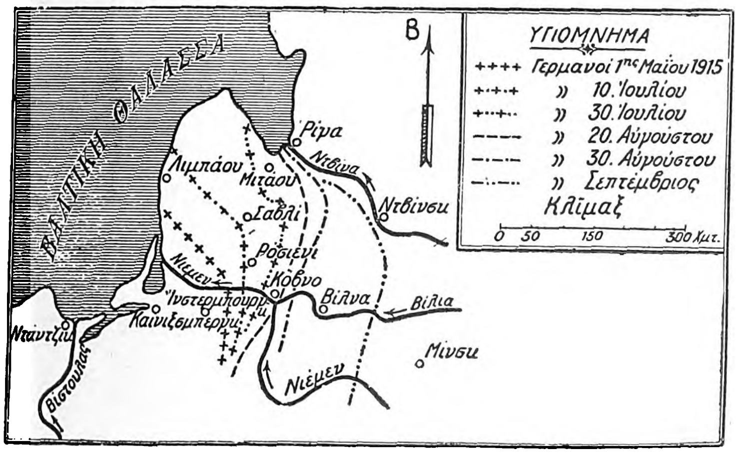

Ἐπιχειρήσεις Κουρλάνδης (Ἀπρίλιος—Σεπτέμβριος 1915).

ἀγῶνας περὶ τὸ Chavli καὶ τὸ Rossieny. Τότε μόνον ἀντελήφθησαν οἱ Ρῶσοι καὶ οἱ σύμμαχοι αὐτῶν τὴν σοβαρὰν σημασίαν τῆς τοιαύτης γερμανικῆς ἐπιθέσεως, καθόσον, ἂν αὕτη ἐπετύγχανε, θὰ κατωρθοῦτο ἡ ἀποκοπὴ ὁλοκλήρου τοῦ ἐν Πολωνίᾳ δρῶντος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ρωσικοῦ στρατοῦ. Διό, ἡ μὲν 10η ρωσικὴ στρατιὰ συνεπτύχθη νοτίως τοῦ Κόβνο, ὠργανώθη δὲ νέα ρωσικὴ στρατιά, ἡ 5η, ἐκ τριῶν σωμάτων στρατοῦ καὶ ἑπτὰ μεραρχιῶν ἱππικοῦ, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Plehwe, ἥτις ἐνετάλη νὰ καλύψῃ τὸ δεξιὸν ρωσικὸν πλευρὸν ἀπὸ τοῦ Νιέμεν μέχρι τῆς Ρίγας. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν μέτρων τούτων δὲν κατωρθώθη ἡ ἀνακοπὴ τῆς γερμανικῆς προελάσεως. Μετὰ τὴν κατάληψιν μάλιστα, περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου, ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τοῦ φρουρίου τοῦ Κόβνο, αἱ ἀνησυχίαι τῶν Ρώσων ἐπηύξησαν ἔτι μᾶλλον· ὡς ἐκ τούτου προέβησαν εἰς νέαν ὀργάνωσιν τῶν δυνάμεων τοῦ δεξιοῦ των, σχηματίσαντες ὁμάδα ἐκ τριῶν στρατιῶν, ἀποκληθεῖσαν βορείαν, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Κουροπάτκιν ἀρχικῶς, καὶ κατόπιν τοῦ στρατηγοῦ Rousky. Ἀλλὰ καὶ αὕτη δὲν ἐπέτυχε νὰ συγκρατήσῃ τοὺς Γερμανούς, ἐντείναντας ἤδη τὰς προσπαθείας των πρὸς διάσπασιν τοῦ ρωσικοῦ μετώπου εἰς τὸν κατώτατον ροῦν τοῦ Dwina. Ἡ διαδοχικὴ προέλασις τῶν Γερμανῶν ἐν Κουρλανδίᾳ ἐμφαίνεται εἰς τὸ παρατιθέμενον σχῆμα. Ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1915, αἱ περαιτέρω ἐπιχειρήσεις διεκόπησαν, καθόσον, μεθ' ὅλους τοὺς ζωηροὺς ἀγῶνας, τοὺς διεξαχθέντας περὶ τὴν Dwinsk, δὲν ἠδυνήθησαν οἱ Γερμανοὶ νὰ προχωρήσωσι πέραν τοῦ Ντβίνα· ὡς ἐκ τούτου ἐπηκολούθησεν ἔκτοτε στασιμότης καὶ σχετικὴ ἠρεμία. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

κουρλός, —*ή*, —*ό*· ἰδιωματ., ἀντὶ *μουρλός*.

Κουρμαγιέρ, ἢ ***Κορματζόρε*** (Courmayeur, ἢ Cormaggiore) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Τουρίνου. Κεῖται εἰς τοὺς μεσημβρινοὺς πρόποδας τοῦ Λευκοῦ ὄρους, εἰς ὕψος 1.224 μ. Κάτ. 1.160. Ἔχει ὀνομαστὰς σιδηρούχους καὶ ἀνθρακούχους πηγὰς καὶ ὑδροθεραπευτήρια. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ὁμιλοῦν τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Ἕνεκα τῆς ὡραίας τοποθεσίας, ἥτις ἀποτελεῖ ἀφετηρίαν ἐκδρομῶν πρὸς τὰς Ἄλπεις, συγκεντρώνει, ἰδίως κατὰ τὸ θέρος, πολυαρίθμους ξένους. Αἱ θερμοπηγαὶ αὐτῆς εὑρίσκοντο ἐν ἐκμεταλλεύσει ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν ἤδη χρόνων, καλούμεναι Auri Fidinae. Παρὰ τὴν κωμόπολιν ταύτην ἔλαβε χώραν μάχη μεταξὺ τῶν Σαλασίων, πρώτων κατοίκων τῆς κοιλάδος τοῦ **Ἀόστα,** καὶ τῶν Ρωμαίων, οἵτινες εἶχον ἐπιχειρήσει νὰ τὴν καταλάβουν. Μ. Δ. Θ.

κουρμαδιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *φοίνιξ ὁ δακτυλοφόρος*.

Κουρμάζι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀκτῆς τῆς Κυνουρίας (πλάτ. 36°56'20'' Β., μῆκ. 23°01'00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia), 2 ¹/₈ μίλ. Ν.ΝΑ. τοῦ ὅρμου Κυπαρίσσι. Σ.Ε.Λ.

Κούρμας. Περίφημος ἁρματολὸς τῆς Παρνασσίδος, δράσας κατὰ τὰ ἔτη 1680—1710. Ἐπιβληθεὶς διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ δραστηριότητός του εἰς τοὺς Τούρκους καὶ συμπράττων ἐνίοτε μετὰ τῶν Ἑνετῶν, διετήρησεν ἄθικτον τὴν ἐπαρχίαν του. Μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν, κατόπιν τῆς πτώσεως τῶν Ἀθηνῶν (1687), ὁ Κούρμας ἐπεξέτεινε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἐπὶ μέρους τῆς Δωρίδος καὶ τῆς Βοιωτίας καὶ συγχρόνως προῆλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τῶν ἁρματολῶν τῶν ἄλλων περιφερειῶν, ὅπως προβῶσιν εἰς συστηματικὴν πολεμικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Πρὸς τοῦτο συνέστησαν καὶ δύο μεγάλα στρατόπεδα, ἐν Λιδωρικίῳ καὶ Καρπενησίῳ. Εἰς τὸ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του στρατόπεδον τοῦ Λιδωρικίου προσέλαβε καὶ Δαλματούς τινας στρατιωτικούς, προϋπηρετήσαντας εἰς τὸν ἑνετικὸν στρατόν, διὰ τὴν πληρεστέραν τῶν ἀνδρῶν του ἐκπαίδευσιν. Ν. ΚΛΕ

Κουρμάση *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον χιακὸν (πλάτ. 38° 31' 45'' Β., μῆκ. 26° 12' 10'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and Gulf of Smyrna) δεξιᾷ τῷ ἀναπλέοντι τὸν δίαυλον Σπαλματόρι. Προσκείμενον μᾶλλον πρὸς τὴν Ἀγνοῦσαν, ὀνομάζεται καὶ *Κίο* καὶ εἶναι τὸ βορειότερον τοῦ ζεύγους τῶν *Πρασονησίων*. Σ. Ε. Λ.

Κουρμεβὲν (Courmesvin), ***Λουδοβῖκος de Hayes.*** Γάλλος διπλωμάτης καὶ περιηγητής, γεννηθεὶς τῷ 1592. Ἔγραψε «Voyage du Levant fait par le commandement du roi en l' année 1621» καὶ «Voyage en Danemark». Ἀκόλουθος κατ' ἀρχὰς ὢν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ', εἶτα δὲ σύμβουλος, περιηγήθη τὴν Ἀνατολὴν κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως. Ἀναλαβὼν δὲ διαφόρους διπλωματικὰς ἀποστολὰς ἔφερε ταύτας εἰς πέρας εὐδοκίμως. Μὴ εἰσακουσθείσης ὅμως τῆς αἰτήσεώς του, ὅπως ἀποσταλῇ ὡς πρέσβυς εἰς Σουηδίαν, ἀνεμείχθη εἰς διαφόρους αὐλικὰς μηχανορραφίας, δι' ἃς καὶ μετέβη ἐν ἀγνοίᾳ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως παρὰ τῷ αὐτοκράτορι τῆς Γερμανίας. Συλληφθεὶς ὅμως κατὰ διαταγὴν τοῦ Ρισελιέ, ὡδηγήθη εἰς Γαλλίαν καὶ δικασθεὶς ἀπεκεφαλίσθη ἐν Bezières τῷ 1632. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

Κουρμέτι, ἢ ***Προφήτης Ἠλίας*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σαμοθράκης τῆς ἐπαρχίας Ἕβρου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 184. Χ. Δ.

Κούρμη, *Μαρία*. Ἑλληνὶς ἠθοποιὸς τοῦ ἐλαφροῦ θεάτρου, γεννηθεῖσα ἐν Σύρῳ τῷ 1903. Δεκαεξαέτις τὴν ἡλικίαν, ἀφοῦ ἐσπούδασεν ἐν τῷ παρθεναγωγείῳ Χουρμούζη, ἐνεφανίσθη ἐπὶ σκηνῆς ἐν Ἀθήναις εἰς τὰ «Παναθήναια». Διδαχθεῖσα ἐν τῷ μεταξὺ μουσικήν, προσελήφθη ὡς πρωταγωνίστρια τοῦ ὀπερεττικοῦ θιάσου Σαμαρτζῆ καὶ ἔπαιξε μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας εἰς τὴν ὀπερέτταν τοῦ Χατζηαποστόλου «Τὸ κορίτσι τῆς γειτονιᾶς» καὶ τὸ θέρος τοῦ 1930 εἰς τὴν «Ριρίκα». Ν. Ι. Λ.

Κουρμούλης. Μεγάλη, ἀρχοντικὴ καὶ πλουσία οἰκογένεια ἐκ Μεσσαρᾶς τῆς Κρήτης. Αὕτη προσῆλθε τῷ 1680 ἐν τῷ φανερῷ εἰς τὸν ἰσλαμισμόν, ἀλλ' ἐν τῷ κρυπτῷ ἦτο χριστιανή, ἐβάπτιζε τὰ τέκνα της, ἐτέλει τοὺς γάμους κατὰ τὰ χριστιανικὰ θέσμια καὶ εἶχε μυστικοὺς εὐκτηρίους οἴκους εἰς τὰ ὑπόγεια τῶν μεγάλων της πύργων. Διὰ τὸν μέγαν δὲ πλοῦτον οἱ Κουρμούληδες ἦσκουν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν κατὰ τὸ φαινόμενον ὁμοθρήσκων, τῶν ὁποίων καὶ περιώριζον τὴν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἀγριότητα. Πολλάκις δὲ παρεξηγεῖτο ἡ προστασία τῶν Χριστιανῶν καὶ κατηγγέλλοντο ἐπὶ ἑτεροδοξίᾳ. Τῷ 1814, μάλιστα, κατηγγέλθη εἰς τὸν Ὀσμὰν πασᾶν ὁ Μιχαὴλ Κουρμούλης ὅτι ἐφόνευσε Τούρκους τινάς.

Δύο ἦσαν οἱ προέχοντες τοῦ οἴκου: —1) ***Μιχαὴλ*** (*Χουσεῒν* εἰς τὸ φανερόν). —2) ***Γεώργιος*** (*Γιουσοὺφ*) ἀδελφοί. Ὁ πρῶτος δὲ ἦτο νοημονέστερος καὶ γενναιότερος, δι' ὃ καὶ ἀνεγνωρίζετο ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας. Μέχρι τοῦ 1821 οἱ Κουρμούληδες ἦσαν κρυπτοχριστιανοί. Τότε δὲ ἀπέπτυσαν φανερὰ τὸν ἰσλαμισμὸν καὶ ἀφωσιώθησαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Εἰς μάτην ἀπέβησαν πᾶσαι αἱ δελεαστικαὶ ἐνέργειαι τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ δὴ τοῦ Σερὶφ πασᾶ, διὰ νὰ μείνωσι Τοῦρκοι. Ὁ Μιχαὴλ δὲ ἦτο καὶ μεμυημένος εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν ὑπὸ τοῦ ἱεροδιακόνου Γρηγορίου Καλλωνᾶ καὶ παρεῖχε τὴν συνδρομήν του εἰς τοὺς ἁρματολοὺς τῆς Μεσσαρᾶς, Λόγιον καὶ λοιπούς, εἶχε δὲ συντελέσει εἰς τὴν ἐξαφάνισιν πολλῶν Τούρκων ἐκ τῶν ὠμοτέρων. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπαναστάσεως μετέσχε τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐράνων διὰ τὴν προμήθειαν ὅπλων ἐκ τῶν νήσων, συνεκρότησε σῶμα ἐκ λογάδων Μεσσαριτῶν, εἰς τὸ ὁποῖον στενοὶ συγγενεῖς ἦσαν περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα. Συνεκρότησε καὶ μικρὸν ἱππικόν. Τοὺς ἐν Τυμπακίῳ καὶ Πόμπιᾳ Τούρκους ἠπίως τὸ πρῶτον μεταχειρισθείς, ἔσωσε 1.200 Χριστιανούς, οὓς καὶ ἀπέστειλεν εἰς Σφακιά. Ὕστερον ὅμως προσέβαλε τὸν στρατόν, τὸν ὁποῖον καὶ ἐξηνάγκασε νὰ φύγῃ καὶ νὰ μεταστρατοπεδεύσῃ εἰς Ἁγίαν Βαρβάραν. Ἐξηκολούθησε γενναίως νὰ μάχηται, κατενίκησε δὲ τοὺς πασάδες Σερὶφ καὶ Χασὰν καὶ ἀπώλεσεν ἐν ταῖς μάχαις τοὺς πλείστους τῶν συγγενῶν, μέχρις ὅτου ἡ ἐπανάστασις μεταβληθῇ εἰς κλεφτοπόλεμον διὰ τῶν Αἰγυπτίων. Τότε ἠκολούθησε τὸν ἐπανελθόντα εἰς Ἑλλάδα ἁρμοστὴν Τομπάζην, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν οἶκον καὶ ἀπέθανεν ἐν Ὕδρᾳ. Ὁ Γεώργιος μετέσχε μετ' ἀφοσιώσεως τοῦ ἀγῶνος, συναγωνιζόμενος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἕτερα μέλη τῆς οἰκογενείας ἦσαν: —3) ***Δημήτριος***. Υἱὸς τοῦ Μιχαήλ, *Κουρμουλάκις* συνήθως ἀναγραφόμενος ὑπὸ τοῦ Κριτοβουλίδου. Ἠγωνίσθη πολλαχοῦ τῆς Κρήτης· ἐν Κισάμῳ πρὸ τῆς Γραμβούσης, εἰς Κακὴν Σκάλαν καὶ εἰς Δραπανιᾶν καὶ εἰς Γόρτυνα. Μεταβὰς δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπολέμησεν ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Κολοκοτρώνην, Καραϊσκάκην, Γκούραν, Παπαφλέσαν καὶ Κριεζώτην. Ἔπεσε δὲ ἐνδόξως εἰς τὸ Φάληρον τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1827, ὑπηρετῶν εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Δ. Καλλέργην σῶμα Κρητῶν. Θριαμβευτικῶς δὲ προσέφερον οἱ Τοῦρκοι τὴν κεφαλὴν τοῦ Κουρμούλη ἐπὶ κοντοῦ καρφωμένην εἰς τὸν πασᾶν. —4) ***Μανώλης***. Υἱὸς τοῦ Γεωργίου. Κατὰ τὸν κλεφτοπόλεμον ἀπεβιβάσθη καὶ οὗτος μετὰ πολλῶν ἄλλων εἰς Ἅγιον Νικόλαον Μεραμβέλλου, πρὸς ἀναζωπύρησιν τῆς ἐπαναστάσεως. Μετασχὼν δὲ τῆς ἀτυχοῦς παρὰ τὸν Μοχὸν Πεδιάδος μάχης τοῦ 1827 ἐφονεύθη μετὰ 200 περίπου ἐκ τῶν Κρητῶν. Τὰ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Κουρμούληδων θύματα ὑπολογίζονται ἄνω τῶν 100 (*Ψιλάκι* Ἱστορία Κρήτης). Ε. Γ.

—**Κουρμούλης, *Τηλέμαχος*.** Ἐγεννήθη τῷ 1883 ἐκ Καρπενησίῳ. Κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1912—1913 μετέσχεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῆς Μυτιλήνης, τῆς Χίου, τῆς πολιορκίας τοῦ Μπιζανίου καὶ τῆς μάχης τῆς Γευγελῆς. Ἀπὸ τοῦ 1921—1922 διετέλεσε ναυτικὸς καὶ στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Σάμου. Τῷ 1920 ἐδημοσίευσε τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τῆς θεωρίας τῆς γνώσεως» πραγματείαν αὐτοῦ. Τὸ κύριον νόημα τοῦ ἔργου τούτου, καθὼς καὶ μεταγενεστέρων ἄρθρων τοῦ συγγραφέως, δημοσιευθέντων εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, εἶναι τὸ ἀναμφισβήτητον τῆς μεταμορφωτικῆς προελεύσεως τοῦ συνειδητοῦ περιεχομένου ἐκ τῶν ὑποσυνειδήτων αὐτοῦ πηγῶν. Τὸ μεταμορφωτικὸν γεγονὸς δημιουργεῖ τὴν δύναμιν τοῦ συνειδέναι παντὸς ψυχικοῦ περιεχομένου. Ὁ ρυθμὸς τῆς μεταμορφωτικῆς καὶ αὐτενεργοῦ λειτουργίας καὶ παραγωγῆς εἶναι πάντοτε ἡ συσχέτισις τῶν ἑκάστοτε δεδομένων, οἱαδήποτε καὶ ἂν ὦσι ταῦτα: αἰσθήματα, νοήματα, συναισθήματα, ἢ καὶ ἐνέργειαι βουλητικαί. Κατὰ τὸν μοναδικὸν τοῦτον τρόπον τῆς λειτουργίας τῆς νοήσεως αἱ βασικαὶ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν κατάδηλοι ἀπόψεις τῶν τῇ νοήσει δεδομένων θεμάτων τῆς ἐμπειρίας, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὸν ὅρον τῆς ἀμέσου ἢ διαισθητικῆς γνώσεως, καταφαίνονται ὡς τὰ ἀπαραίτητα θεμέλια τῆς λελογισμένης τοιαύτης. Ἡ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως γενομένη διάκρισις μεταξὺ τῶν νοουμένων ὑπὸ τοὺς τεχνικοὺς ὅρους «γνῶσις» καὶ «κατανόησις» τῶν κοσμικῶν δεδομένων, ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Ρ. Ὄϋκεν ὡς σοβαρᾶς γνωσιολογικῆς σημασίας. Α. ΔΑΛΕΖΙΟΣ

Κουρμπαλὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 468. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Νομὴ* καὶ *Πετρόπορον*. Χ. Δ.

Κουρμπαμπέλλα (Curbavella) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος ἐλάσσων ἀδριατική, νοτίως τῆς Ἰνκορονάτα ἐγγὺς τοῦ φάρου Λουτσιέττα (Lucietta, πλάτ. 43° 37' Β., μῆκ. 15° 34' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2774: Grossa to Zirona channel). Σ. Ε. Λ.

Κουρμπὰν-*μπαϊράμ*. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς μεγάλης μουσουλμανικῆς ἑορτῆς τῆς θυσίας τῶν προβάτων, ὀνομαζομένης ἀραβιστὶ *ἴντ-ἰ-ἀντχά*. Ἑορτάζεται ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ μουσουλμανι-

Digitized by Google

κοῦ κόσμου τὴν 10ην τοῦ μηνὸς Ζιλχιτζέ, καθ' ἣν τελεῖται τὸ μέγα προσκύνημα (χατζηλίκι) τῆς Μέκκας, θυομένων καὶ μυριάδων προβάτων. Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην εἰς ὅλον τὸν μουσουλμανικὸν κόσμον ἑκάστη οἰκογένεια σφάζει ἓν τουλάχιστον σφάγιον ἐν θρησκευτικῇ κατανύξει. Εἰς τὰ σουλτανικὰ ἀνάκτορα τὸ Κουρμπὰν - μπαϊρὰμ ἐτελεῖτο μετὰ μεγάλης πομπῆς. Ὁ σουλτᾶνος περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν μεγιστάνων ἔσφαζε κριόν, μεθ' ὃ ἐγίνετο ἡ λεγομένη τελετὴ τοῦ χειροφιλήματος, καθ' ἣν οἱ μεγιστᾶνες, μέχρις ὡρισμένου βαθμοῦ, προσεκύνουν τοὺς κροσσοὺς χρυσοϋφάντου ταινίας τοῦ σουλτανικοῦ θρόνου. Τὸ Κουρμπὰν - μπαϊρὰμ εἶναι ἡ μεγάλη θρησκευτικὴ ἑορτὴ τῶν Μωαμεθανῶν, ὑπόλοιπον τῶν παλαιῶν εἰδωλολατρικῶν θυσιῶν ἢ τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ Πάσχα. Ν. Μ

κουρμπάνι (τὸ) (λεξ. τουρκ.). Ὁ ἀμνὸς ὁ σιτευτὸς ὁ σφαζόμενος τὴν ἑορτὴν *Κουρμπὰν μπαϊράμ*. Ι. Δ. Μ.

κουρμπᾶς (ὁ) (ἐκ τοῦ τουρκ. *κουρμπᾶ*)· δερμάτινος σακκος, ἀσκὸς (ὕδατος) ἐκ σκληροῦ, χονδροῦ δέρματος.

κουρμπάτσι (τό), καὶ ***κριμπάτσι***· ἰδιωμ., μαστίγιον, βούρδουλας (λ τουρκική).

Κουρμπάτσι *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Εὐβοίας χωρίου *Ἀρτεμίσιον* (βλ. λ.).

κουρμπατσιὰ (ἡ), καὶ ***κριμπατσιά***· ἰδιωμ., κτύπημα διὰ μαστιγίου, μαστίγωσις.

Κουρμπβουὰ (Courbevoie, λατιν. Curva via) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σηκουάνα. Κάτ. 38.000. Μ. Ν. Δ.

Κουρμπὲ (Courbet), ***Ἀμεδαῖος-Ἀνατόλιος-Πρόσπερος***. Γάλλος ναύαρχος, γεννηθεὶς ἐν Ἀμπεβιλ τῷ 1827 καὶ ἀποθανὼν ἐν πλῷ ἐν Κίνᾳ τῷ 1885. Σπουδάσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Ἀμιένῃ, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολὴν καὶ ἐξελθὼν αὐτῆς κατετάχθη εἰς τὸ ναυτικόν, ἐξετέλεσε δὲ διὰ τῆς κορβέττας «La Capricieuse» τῷ 1850 τὸν ἀπὸ Τουλὼν εἰς Μακάο πλοῦν διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Χόρν. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Γαλλίαν μετέσχε τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποπλοιάρχου μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου. Τῷ 1882 ἐγένετο κυβερνήτης, καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος προήχθη εἰς ἀντιναύαρχον. Ἐπιβὰς τοῦ θωρηκτοῦ «Bayard» διετάχθη ν' ἀπέλθῃ εἰς Τονκῖνον καὶ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκεῖ εὑρισκομένης ναυτικῆς μοίρας. Τὴν 20 Αὐγούστου 1883 κατέλαβε τὰ φρούρια τοῦ Τουάν - Ἂν καὶ ἐκβιάσας τὸν ποταμὸν Χουὲ ἐξηνάγκασε τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀννὰμ νὰ συνθηκολογήσῃ μετ' αὐτοῦ. Βραδύτερον ὁ Κουρμπὲ ἀνέλαβε τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τῶν ἐν Τονκίνῳ στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν δυνάμεων καὶ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Σοντάϋ, ἐκυρίευσε δ' ἐξ ἐφόδου τὰ φρούρια καὶ τὴν πόλιν Φὺ-σά. Ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Μιλλό, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου, ἐβομβάρδισε τὸν ναύσταθμον τῆς Φοῦ-Τσέου καὶ ἔκαυσε τὸν σινικὸν στόλον. Τὴν 28 Μαρτίου 1885 προσέβαλε τὰ φρούρια τῶν νήσων Πεσκατόρες καὶ ἐξεδίωξε τὰς φρουρὰς αὐτῶν. Ἡ νίκη του αὕτη ἦτο ἡ τελευταία. Ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου ἀσθενήσας ἐξέπνευσεν ἐπὶ τοῦ θωρηκτοῦ «Bayard», ὅπερ μετέφερεν εἰς Γαλλίαν τὸν νεκρόν του. Θ. Β.

Ἀμεδαῖος Κουρμπέ.

— **Κουρμπὲ** (Courbet), ***Γουσταῦος***. Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Ὀρὰνς τῷ 1819 καὶ ἀποθανὼν ἐν Tour-de-Pleilz τῆς Ἑλβετίας τῷ 1877. Καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν προεκάλεσε μέγαν θόρυβον ἕνεκα τῶν κοινωνιστικῶν του ἰδεῶν καὶ τῶν αἰσθητικῶν θεωριῶν του, τὰς ὁποίας ἐφήρμοζεν εἰς τὴν τέχνην. Ἐσπούδασε τὴν ζωγραφικὴν μόνος του εἰς τοὺς ὀλλανδικούς, φλαμανδικούς, ἱσπανικοὺς καὶ βενετικοὺς πίνακας τοῦ μουσείου τοῦ Λούβρου. Ἐνεφανίσθη κατὰ πρῶτον εἰς τὸ κοινὸν τῷ 1844, ἐκθέσας τὴν προσωπογααφίαν του μετὰ τοῦ σκύλου του. Ἀλλ' οὔτε ἡ εἰκὼν αὕτη, οὔτε ὁ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐκτεθεὶς πίναξ του προεκάλεσαν τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ. Μόλις κατὰ τῷ 1849 ἡ ἑλλανόδικος ἐπιτροπὴ τῆς ἐκθέσεως τῶν Παρισίων ἐδέχθη αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἐκθετῶν. Ἐκ τῶν ἔργων, ἅτινα ἐπαρουσίασεν, εἰς ἓν μόνον ἐπιγραφόμενον «L'après-dinée à Orans», παρετηρήθη χαρακτηριστικὴ πρωτοτυπία. Ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν τὸ χρυσοῦν βραβεῖον καὶ ὁ πίναξ ἀγορασθεὶς ὑπὸ τοῦ κράτους ἀπεστάλη εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Λίλλης. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπαρουσίασεν ἐννέα πίνακας. Οἱ ἄριστοι τῶν πινάκων τούτων ἦσαν: «L'enterrement à Orens» «Les casseurs de pierres» καὶ «Les paysans de Flagey». Ὁ Κορμπὲ ἐνεφανίσθη δι' *αὐτῶν ῥεαλιστὴς* καὶ ἐπαναστάτης ἐν τῇ γραφικῇ, ἀπομακρυνόμενος τῶν ἀκαδημαϊκῶν παραδόσεων. Προεκλήθη ἐκ τούτου μέγας πάταγος, πανταχοῦ δ' ἐφέρετο τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνου. Τῷ 1855 ὠργάνωσεν ἰδίαν ἔκθεσιν, εἰς ἣν περιελαμβάνοντο 50 πίνακες αὐτοῦ. Τῷ δὲ 1861 ὁ πίναξ του «Le combat de cerfs» προεκάλεσε τὴν γενικὴν ἐπιδοκιμασίαν, κατὰ δὲ τὰ ἑπόμενα ἔτη οἱ νέοι πίνακες αὐτοῦ ἔδωκαν τὸ μέτρον τῆς δυνάμεώς του εἰς τὴν τοπιογραφίαν καὶ τῷ 1866 ὁ ἐκτεθεὶς πίναξ αὐτοῦ «La remise des chevreuils» ἐθεωρήθη παρὰ πάντων ὡς ἀληθὲς ἀριστούργημα. Τὸ τελευταῖον ἐκτεθὲν ἔργον του ἐν Παρισίοις «Mer orageuse» ἐξύψωσεν ἔτι μᾶλλον τὸν μέγαν καλλιτέχνην. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τοῦ Κουρμπὲ εὑρίσκονται εἰς τὰ διάφορα μουσεῖα τῆς Γαλλίας καὶ εἰς ἰδιωτικὰς πινακοθήκας, μόνον δὲ τὸ μουσεῖον τοῦ Μονπελλιὲ κατέχει περὶ τὰ εἴκοσι.

Αἱ ἐπαναστατικαὶ ῥοπαὶ τοῦ καλλιτέχνου ἐξεδηλώθησαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1871. Ἐτάχθη μετὰ τῆς κομμούνας καὶ ἐνέπνευσε τὴν ἰδέαν τῆς καταρρίψεως τῆς στήλης τῆς πλατείας τῆς Βανδόμ. Καταδικασθεὶς εἰς 6 μηνῶν φυλάκισιν

Γουσταύου Κουρμπέ : Ἡ ταφὴ ἐν Ὀράνς.

καὶ εἰς τὰ ἔξοδα τῆς ἀναστηλώσεως αὐτῆς, ἀπέδρασεν εἰς Ἑλβετίαν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Τῷ 1882 ἡ σχολὴ τῶν Καλῶν τεχνῶν ὠργάνωσεν ἔκθεσιν τῶν ἔργων του, περιλαβοῦσα ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἓξ ἐκ τῶν πινάκων του, τότε δὲ ἐξεδηλώθη πάγκοινος ὁ θαυμασμὸς πρὸς τὸν ἔνδοξον καλλιτέχνην. Θ. Β.

κουρμπένια (ἡ), καὶ ***κούρμπενο*** (τὸ) *[Βοτ.]* Δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν *κληματὶς ἢ λευκάμπελος* καὶ *κληματὶς ἡ φλογερά*.

κουρμπλιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *προύμνη ἢ ψευδοαρμενική*.

Κούρνα *[Γεωγρ.]*. Τμῆμα τῆς μεγάλης θηβαϊκῆς νεκροπόλεως, ἥτις ἐκτείνεται εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Λιβυκῆς ὀροσειρᾶς. Ἐκτὸς τῶν νεκρικῶν συρίγγων περιλαμβάνει καὶ πολλοὺς ναοὺς ἐπιταφίους, χρονολογουμένους πάντας ἀπὸ τῆς νέας αὐτοκρατορίας καὶ ἀφιερωμένους εἰς τὸν Ἄμμωνα, ταυτοχρόνως δὲ χρησιμοποιουμένους διὰ τὴν λατρείαν τῶν θανόντων φαραώ. Περὶ τοὺς ναοὺς τούτους ὑπῆρχον αἱ κατοικίαι τῶν ἱερέων, βιβλιοθῆκαι καὶ σχολεῖα, ἀποθῆκαι, ἄλση καὶ λίμναι, στάβλοι διὰ τὰ ποίμνια, στρατῶνες τῶν φρουρῶν, φυλακαὶ κλπ. Παρὰ ταῦτα συνωστίζοντο συνοικισμοί, ὅπου κατῴκουν οἱ ἐργάται, οἱ ἀποζῶντες ἀπὸ τὴν περὶ τοὺς νεκροὺς φροντίδα, λιθοξόοι, ζωγράφοι, τέκτονες, ἀλλὰ κυρίως ταριχευταὶ τῶν νεκρῶν. Κατὰ μικρὸν ἐσχηματίσθη πόλις, ἀνάλογος πρὸς τὴν κατόπιν δημιουργηθεῖσαν εἰς τοὺς ἐν Καΐρῳ τάφους τῶν Μαμελούκων. Ἐπὶ τῆς νέας αὐτοκρατορίας ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ εἰδικοῦ «πρίγκιπος τῆς Δύσεως καὶ ἀρχηγοῦ τῶν μισθοφόρων τῆς νεκροπόλεως». Γ. Λ. Α.

κουρνάζος (ὁ)· (τουρκ.) ἀνοικτομάτης, ἐπιδέξιος (καὶ ἐπὶ κακοῦ).

Κουρναρίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ὑπάτης τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, μὴ ἀναγραφὲν ἐν τῇ στατιστικῇ τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1928. Κάτ. (1920) 197.

Κουρνᾶς *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης μὲ 677 κατοίκους (1928), δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τηλεφωνεῖον. Τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Κουρνᾶ, λοφῶδες καὶ κυματοειδές, περικλείεται ἐκ Ν. καὶ Δ. ὑπὸ τῆς τραχείας Δαφνομαδάρας (1680 μ.), εἶναι δὲ εὔφορον εἰς δημητριακά, ἔλαιον, σησάμιον καὶ λαχανικά. Ἕνεκα τῶν λιμναζόντων ὑδάτων τῆς παρακειμένης λίμνης καὶ τῶν ῥυάκων Καβροῦ καὶ Δέλφινα, οἵτινες διασχίζουν αὐτό, ἀναπτύσσεται ἑλονοσία, ἡ ὁποία μαστίζει τὸ διαμέρισμα. Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ λεκανοπεδίου σχηματίζονται τὰ λεγόμενα Στενὰ τοῦ Ἁλμυροῦ, σπουδαῖον στρατηγικὸν σημεῖον κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1821, προερχόμενος ἐκ Ρεθύμνης μετὰ 15 χιλιάδων ἀνδρῶν ὁ Σερὶφ πασᾶς, κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἦσαν ἐστρατοπεδευμένοι πέριξ τοῦ Κουρνᾶ καὶ εἰσήλασε διὰ τῶν ἀφυλάκτων στενῶν εἰς Ἀποκόρωνα. Καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 πολλάκις συνεκρούσθησαν ἐνταῦθα οἱ Ἕλληνες πρὸς τοὺς Τούρκους, ἄλλοτε νικῶντες καὶ ἄλλοτε ἡττώμενοι. Ὁ Κουρνᾶς ἐχρησίμευσε καὶ ὡς ἕδρα τῆς γενικῆς συνελεύσεως καὶ τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως τῷ 1867.

Εἰς ἀπόστασιν 2 χλμ. ἀπὸ τοῦ Κουρνᾶ ἁπλοῦται ἡ ὁμώνυμος λίμνη (ἀρχ. *Κορησία*), τῆς ὁποίας ἡ περιφέρεια εἶναι $3^1/_2$ χλμ., τὸ δὲ βάθος αὐτῆς εἶναι μεχρι 30 ὀργυιῶν. Ἡ λίμνη τροφοδοτεῖται ἐκ δύο πηγῶν, τῶν ὁποίων ἡ μία εἶναι ἰσοϋψὴς πρὸς τὸ χεῖλος τῆς λίμνης, ἡ δὲ ἄλλη εὑρίσκεται εἰς τὸν πυθμένα, σχηματίζουσα τὸν ἀναβολον (ἀναβάλλουσαν πηγήν), τὸν ὁποῖον οἱ χωρικοὶ τῶν μερῶν ἐκείνων λέγουσι *μάτι* τῆς λίμνης. Εἰς τὸν πυθμένα θὰ ὑπάρχῃ χῶνος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκρέει ὑπογείως τὸ ὕδωρ τῶν δύο πηγῶν καὶ οὕτω δὲν ἐκχειλίζει ἡ λίμνη. Ἐν ταύτῃ ἁλιεύονται νοστιμώτατοι ἐγχέλεις. Ε. Γ.

Κουρνέλα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Λέσβου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πλωμαρίου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Παλαιοχωρίου. Κάτ. 94 (1928). Κεῖται ἐν ὡραιοτάτῃ θέσει εἰς τὰς ΒΔ. κλιτῦς τοῦ ὑψώματος Ἀγκαθερά, ὕπερθεν τῆς Σεδούντας. Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος παλαιότατα ὑπῆρχε βίγλα διὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν ἐρχομένων πειρατῶν. Παράγει κυρίως ἔλαιον. Π. Ν. Π.

κούρνια (ἡ)· τὰ καλάμια ἢ τὰ ἐπιμήκη ξύλα τοῦ ὀρνιθῶνος, ὅταν κοιμῶνται αἱ ὄρνιθες, ἄλλως *κοίτα*.

κουρνιάζω· δημοτ., ἐπὶ τῶν ὀρνίθων καὶ τῶν πτηνῶν καθόλου, μεταβαίνω εἰς τὴν κούρνιαν· «τὴν ὥρα ποὺ κουρνιάζουνε οἱ κόττες πάει κι' αὐτὸς νὰ κοιμηθῇ» || εὑρίσκομαι, κοιμῶμαι ἐπὶ τῆς κούρνιας.

κούρνιασμα (τὸ)· ἡ μετάβασις τῶν ὀρνίθων εἰς τὴν *κούρνιαν*, ἡ νυκτερινὴ ἀνάπαυσις τῶν ὀρνίθων ἐπάνω εἰς τὰ καλάμια ἢ τὰ ξύλα τοῦ ὀρνιθῶνος.

κουρνιαχτός· ἀντὶ *κορνιαχτὸς* (βλ. λ.).

Κουρνὸ (Cournot), ***Ἀντώνιος-Αὐγουστῖνος***. Γάλλος ἱστορικός, οἰκονομολόγος καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Gray (1801—1877). Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Βουρβώνων (1830), κατέλαβεν ἀνωτέρας ἐκπαιδευτικὰς θέσεις, διετέλεσε δὲ ἐπὶ βραχὺ καὶ καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λυῶνος (1834). Ἐκ τοῦ πολυσχιδοῦς ἐπιστημονικοῦ ἔργου τοῦ Κουρνὸ σπουδαιοτάτη εἶναι ἡ συμβολή του εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐγένετο ἱδρυτὴς τῆς *μαθηματικῆς σχολῆς*, πρῶτος αὐτὸς ἐφαρμόσας τὴν μαθηματικὴν μέθοδον ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων. Ὁ Κουρνὸ ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς ἀναγωγῆς τῶν φαινομένων τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν ἀντιστοίχων χρησιμοτήτων καὶ κατέδειξε τὸ ἐσφαλμένον πολλῶν θεμελιωδῶν θεωριῶν τῆς κλασσικῆς σχολῆς. Εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν σύστημα τοῦ Κουρνὸ ἀντικατεστάθη κατὰ πρῶτον ἡ πρὸς ἑρμηνείαν τῶν σχέσεων ἀλληλεξαρτήσεως μεταξὺ οἰκονομικῶν φαινομένων δημιουργουμένη σχέσις αἰτιώδους ἀλληλουχίας διὰ τῆς μαθηματικῶς ἐκπεφρασμένης ἀρχῆς ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν φαινομένων, ποσο-

Digitized by Google

τικῶς ἐκλαμβανομένων, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς θεωρίας τῶν συναρτήσεων. Ἐνδιαφέρουσαν ἐφαρμογὴν τῆς κατευθύνσεως ταύτης ἐπιχειρεῖ ὁ Κουρνὸ ἐπὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως. Ἡ ζήτησις θεωρεῖται ὡς συνάρτησις τῆς τιμῆς, ἐκλαμβάνεται δηλαδὴ ὡς συνδεομένη μὲ τὸ ἑκάστοτε ὕψος τῆς τελευταίας ταύτης δι᾽ ἀλληλεπιδράσεως ἀναλόγου πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῶν δύο τρυτανῶν τοῦ ζυγοῦ, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ζήτησις μειοῦται ὅταν ἡ τιμὴ αὐξάνῃ καὶ ὑψοῦται ὅταν ἡ τιμὴ ἐλαττοῦται. Τὸ θεωρητικὸν σύστημα τοῦ Κουρνὸ ὑπάρχει ἤδη διαμεμορφωμένον ἐν τῷ ἔργῳ του «Recherches sur les principes mathématiques de la théorie des richesses», (1838), τὸ ὁποῖον παρέμεινεν ἀπαρατήρητον μέχρι τοῦ 1877.

Ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν ἔργων τοῦ Κουρνὸ σπουδαιότερα εἶναι: «Exposition de la théorie des chances et des probabilités» (1843), «Essai sur le fondement de nos connaissances et sur les charactères de la critique philosophique» (2 τόμ. 1851). Ἐκ τῶν ἱστορικῶν του ἔργων ἄξιον μνείας εἶναι: «Traité de l'enchaînement des idées fondamentales dans la science et l'histoire» (2 τόμ. 1861).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Louis Liard.* Un géomètre philosophe, Antoine - Augustin Cournot, ἐν Revue des deux mondes» (1 Ἰουλίου 1877). Α. Α. Τ.

Κούρνοβον */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς Στερεᾶς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Παραχελωϊτῶν, ἐγγὺς τοῦ Λιανοκλαδίου, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 315. Χ. Δ.

κουρνομάζωμα (τό), (ἰδιωμ. Κρήτ.) συνάθροισις ἀνθρώπων διαφόρου ποιότητος, ἀνομοιογενῶν στοιχείων.

Κουρνοπάτημα */Γεωγρ./.* Διαμέρισμα τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, συγκροτοῦν τὴν κοιλάδα, τὴν ὁποίαν διασχίζουν οἱ ρύακες Καβρὸς καὶ Δέλφινας. Περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς χωρία: *Κουρνᾶν, Κάστελλον, Πάτημα, Δημητρουλλιανά, Μουρί, Μπαλαρῖναν, Δράμια, Καβάλλον, Φλακήν.* Ε. Γ.

Κουρνορράχη *[Γεωγρ./.* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Φωτεινοῦ (Ζελίστης) τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης (Ἰωαννίνων) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Κάτ. (1928) 52. Χ. Δ.

Κουρνοῦς *μονή,* ἢ **Κουρνὸς** */Γεωγρ./.* Μεσαιωνικὴ μονή, ἐν τῇ Λακωνίᾳ καὶ πρὸς τὸ Ταίναρον, ἐπὶ μέρους ἐρημικοῦ (κατὰ τὴν κοινότητα Ἔξω Νύμφης), σήμερον διαλελυμένη. Παρὰ ταύτην, ἐπὶ ὑψιπέδου ὁριζομένου ὑπὸ ἀποτόμων βράχων, κεῖνται τὰ θεμέλια καὶ τὰ ἐρείπια δύο πλησίον ἀλλήλων ναῶν δωρικοῦ ρυθμοῦ ἐκ φαιολεύκου μαρμάρου. Πρὸς τούτοις ὑπάρχουν ἐκτεταμένα λείψανα πολυγωνικῶν τειχῶν, τινὲς ὠχυρωμέναι φρουριακαὶ θέσεις ὡς καί τινες τάφοι. Ι. Σ. Σ.

Κουρνοῦτος, *ἅγιος.* Ἐν Ἰκονίῳ γεννηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ´ αἰῶνος καὶ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης γενόμενος, κατά τινα εὐαγγελικὴν περιοδείαν του, συνελήφθη ὑπὸ Ρωμαίων στρατιωτῶν, προσήχθη πρὸς τὸν ἡγεμόνα Περίνιον καὶ τῇ διαταγῇ τούτου ἀπεκεφαλίσθη τὴν κεφαλὴν τῷ 258. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 12 Σεπτεμβρίου. Ε. Γ. Π.

κουροβουρλιὰ (ἡ) *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *βροῦλον τὸ ἀμβλυανθές.*

κοῦροι (οἱ) *['Αρχ.].* Διὰ τοῦ ὁμηρικοῦ τούτου ὀνόματος ὀνομάζονται σήμερον συμβατικῶς, καὶ κατ᾽ ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰς *κόρας* (βλ. λ.), τὰ ἀρχαϊκὰ ἑλληνικὰ ἀγάλματα τὰ παριστάνοντα νέον ἄνδρα ὄρθιον καὶ ἐν ἰδανικῇ γυμνότητι κατὰ τὸ πλεῖστον. Τὰ ἀγάλματα ταῦτα παρουσιάζουν τὸν ἄνδρα μὲ προβεβλημένον τὸν ἀριστερὸν πόδα, κατὰ κανόνα, ἴσως κατ᾽ ἀπομίμησιν αἰγυπτιακῶν προτύπων, καὶ μὲ τὸ βάρος τοῦ σώματος πῖπτον ἐπ᾽ ἀμφοτέρων τῶν σκελῶν, ἅτινα οὐδόλως κάμπτονται. Εἶναι αὐστηρῶς μετωπικὰ καὶ δὲν κλίνουν τὸν κορμὸν ἢ τὴν κεφαλήν, οὕτως ὥστε νοητὸν ἐπίπεδον ἀγόμενον καθέτως κατὰ τὸ μέσον τῆς κεφαλῆς, διχοτομεῖ αὐτὴν καὶ τὸν λαιμὸν καὶ τὸν κορμὸν καὶ πίπτει μεταξὺ τῶν σκελῶν. Ὁ τύπος αὐτὸς τῶν ἀγαλμάτων παρουσιάζει μίαν ἐξέλιξιν παλαιοτέρου τύπου, τὸν ὁποῖον συναντῶμεν εἰς μικρὰ ἐξ ἐλεφαντοστοῦ ἀγαλμάτια τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀκόμη σύμποδα, δηλαδὴ ἔχουν ἡνωμένα τὰ σκέλη. Τὸ ἄνοιγμα αὐτὸ τῶν σκελῶν παλαιόθεν εἶχε θεωρηθῆ τολμηρὸς καὶ σπουδαῖος νεωτερισμὸς καὶ ἀπεδίδετο εἰς τὸν μυθικὸν τεχνίτην Δαίδαλον. Κατὰ τὴν παράδοσιν μάλιστα, τὰ ἀγάλματα ἐθεωρήθησαν, μετὰ τὸν νεωτερισμὸν τοῦ Δαιδάλου, ἐπὶ τοσοῦτον ζωντανά, ὥστε ἐχρειάζοντο νὰ δεσμεύωνται διὰ νὰ μὴ μετακινῶνται. Ὅπως τὰ σκέλη οὕτω καὶ αἱ χεῖρες ὀργὰ ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ ἐκάμφθησαν προτεινόμεναι καὶ κρατοῦσαι διάφορα σύμβολα, οὕτω δὲ παρίστατο, κατὰ τὴν παράδοσιν, καὶ ὁ ἐν Δήλῳ Ἀπόλλων τῶν τεχνιτῶν Τεκταίου καὶ Ἀγγελίωνος.

Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν πόθεν προέρχεται καὶ πότε εἰσήχθη ὁ τύπος οὗτος εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, πάντως ὅμως κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ζ´ αἰῶνος π. Χ. εἶχε γενικευθῆ, διότι τοιαῦτα ἀγάλματα ἀνεκαλύφθησαν εἰς ὅλας τὰ χώρας τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου καὶ ὑπάρχουν εἰς πλεῖστα ἑλληνικὰ μουσεῖα. Ἔξοχον ὅμως συλλογὴν τοιούτων ἔργων κατέχει τὸ Ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον Ἀθηνῶν. Κατ᾽ ἀρχὰς ἐπίστευον ὅτι εἰς τὰ ἔργα αὐτὰ εἰκονίζεται μόνον ὁ Ἀπόλλων, κατόπιν ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι δι᾽ αὐτῶν δύνανται νὰ εἰκονίζωνται καὶ ἄλλοι θεοὶ ἢ ἥρωες, καθὼς καὶ κοινοὶ θνητοί, ἀθληταὶ κττ. καὶ ὅτι ἦσαν ὄχι μόνον ἀναθηματικά, ἀλλὰ καὶ ἐπιτύμβια ἀκόμη μνημεῖα. Ὡς ἐκ τούτου ἐπροτιμήθη ὁ γενικὸς ὅρος *κοῦροι,* ὅστις ἐπεκράτησε σήμερον.

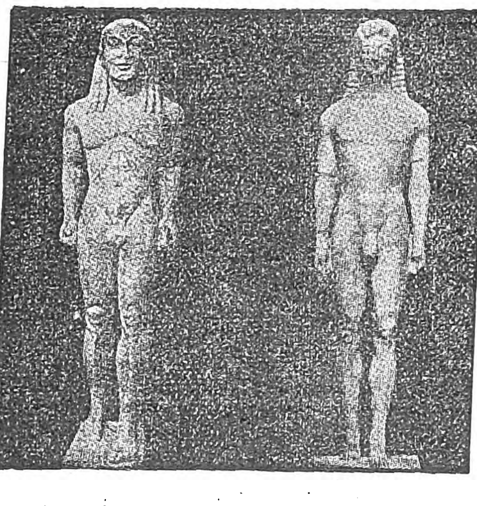

Ἀρχαϊκὸς κοῦρος. [Ἄγαλμα Πολυμήδους τοῦ Ἀργείου εὑρεθὲν ἐν Δελφοῖς.]

Ἐξειλιγμένος κοῦρος. [Ὁ Ἀόπλλων τῆς Τεγέας.]

Ἀρχικῶς αἱ μορφαὶ τοῦ σώματος, καθὼς καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, οἱ ὀφθαλμοί, τὸ στόμα, τὰ ὦτα, ἡ κόμη, ἦσαν εἰς ἄκρον σχηματικά, βαθμηδὸν ὅμως, ἐνῷ ὁ γενικὸς τύπος ἔμενεν ὁ αὐτὸς μέχρις τέλους τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς, δηλαδὴ μέχρι τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ Ε´ π. Χ. αἰῶνος, αἱ λεπτομέρειαι ἐπλησίαζον ὁλονὲν περισσότερον πρὸς τὴν φυσικωτέραν διάπλασιν. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῶν κούρων, ὅπως καὶ τῶν κορῶν εἶναι τὸ περίφημον *ἀρχαϊκὸν μειδίαμα.*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *W. Déonna,* Les Apollons archaïques (1909). *Fr. Poulsen,* Der Orient u. d. frühgriech. Kunst (1912). Γ. ΜΗΛΙΑΔΗΣ

Κουρόκι *Ἰτεῖ Ταμεμίτο.* Ἀξιωματικὸς τοῦ ἰαπωνικοῦ στρατοῦ (1844—1923), προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ. Διεκρίθη κατὰ τοὺς πολέμους, Σινοϊαπωνικὸν (1894—1895) καὶ Ρωσοϊαπωνικὸν (1904—1905), καθ᾽ ὃν διετέλεσε διοικητὴς τῆς 1ης στρατιᾶς. Ν. Θ. Κ.

κουρομόγι *ἔλαιον* */'Οργ. Χημ./.* Αἰθέριον ἔλαιον *λινδερίας τῆς ἀγρίας.* Ἀνευρέθησαν ὡς συστατικὰ αὐτοῦ διπεντένιον, λιμονένιον, κινεόλη, λιναλόλη, καρβόνη, τερπινεόλη καὶ γερανιόλη. Κέκτηται ἔντονον ἀρωματικὴν ὀσμὴν καὶ βαλσαμικὰς ἰδιότητας. Σ. Γ.

κουρόμπο (ἰαπων.=μαῦρος ἄνθρωπος) */Θεατρ./.* Πρόσωπον τοῦ ἰαπωνικοῦ θεάτρου ἐνδεδυμένον ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν μελανὰ ἐνδύματα καὶ φέρον εἰς τὴν ἄκραν μακροῦ ραβδίου μικρὸν φανόν, δι᾽ οὗ φωτίζει τὸ πρόσωπον τοῦ ἐπὶ σκηνῆς ἠθοποιοῦ, ὅπως διακρίνωνται εὐκρινέστερον τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ. Ἕκαστος Ἰάπων ἠθοποιὸς ἀκολουθεῖται πάντοτε ἐπὶ σκηνῆς καὶ ὑφ᾽ ἑνὸς κουρόμπο. Ν. Ι. Λ.

κουροπαλάτης (ὁ). Ἀνώτατος βαθμοῦχος ἐν τοῖς βασιλικοῖς παλατίοις τοῦ Βυζαντίου, «ὁ τὴν μετὰ βασιλέα πρώτην ἀρχὴν κεκτημένος». Ἦτο ἐμπεπιστευμένος «τὴν φυλακὴν τῆς αὐλῆς», εἶχε δηλαδὴ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τοῦ παλατίου. Τὸ ὑψηλὸν καὶ ἐμπιστευτικὸν τοῦτο ἀξίωμα ἀπενέμετο εἰς πρόσωπα τῆς ἀνωτάτης ἀριστοκρατίας, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Ὅτε ὁ Ἡράκλειος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον (610) διώρισε κουροπαλάτην τὸν ἀδελφόν του Θεόδωρον, ὁμοίως ὁ Νικηφόρος Β´ ὁ Φωκᾶς (863) τὸν ἀδελφόν του Λέοντα. Βραδύτερον τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀπώλεσε πᾶσαν πραγματικὴν δύναμιν, ἀποβὰν ἁπλοῦς τίτλος, ἐν τούτοις ὁ φέρων αὐτὸν μέχρι καὶ τῶν τελευταίων αἰώνων τῆς αὐτοκρατορίας ἐτάσσετο ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τοῦ κράτους πρὸ τῶν *λογοθετῶν,* δηλαδὴ τῶν ὑπουργῶν, ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἀνωτάτων τιτλούχων. Ὁ τίτλος οὗτος ἀπενέμετο ἐνίοτε, τιμῆς ἕνεκεν, ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ εἰς ξένους ἡγεμόνας, οἵτινες ὑπερηφάνως ἔφερον αὐτόν. Ν. ΚΛΕ

Κουροπαλάτης, *Θεόδωρος.* Σμυρναῖος τὴν καταγωγην, «ὕπατος τῶν φιλοσόφων», ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΑ´ αἰῶνα. Συνέγραψεν «Ἐπιτομὴν τῶν ὅσα περὶ φύσεως καὶ τῶν φυσικῶν ἀρχῶν τοῖς παλαιοῖς διείληπται» καὶ «Λόγον περὶ τῶν ἀζύμων καὶ περὶ τῆς λεγομένης παρὰ Ρωμαίοις τοῦ Πνεύματος ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως», ἐξ εἴκοσι κεφαλαίων. Ἀμφότερα τὰ ἔργα εἶναι ἀνέκδοτα. Ε.Γ.Π.

Κουροπάτκιν, *Ἀλέξιος-Νικολάϊεβιτς.* Ρῶσος στρατηγὸς (1848—1925), ἀρχιστράτηγος τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον. Διπλωματοῦχος τῆς ρωσικῆς στρατιωτικῆς ἀκαδημίας τοῦ Νικολάου, ἐτελειοποίησε κατόπιν τὰς σπουδάς του εἰς Γαλλίαν. Ὡς νέος ἀξιωματικὸς συμμετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Βουχάρας καὶ Τουρκεστὰν τῷ 1866. Φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου ἔλαβε κατόπιν μέρος εἰς τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1878, ὡς ἐπιτελάρχης τοῦ στρατηγοῦ Σκόβελεφ, μεθ᾽ οὗ κατόπιν συμμετέσχε τῆς ἐν ἔτει 1881 ἐκστρατείας τῆς Τουρκομανίας. Ἔκτοτε ὁ Κουροπάτκιν, ἀσχοληθεὶς διαρκῶς εἰς ἐπιτελικὰς ὑπηρεσίας, ἐπέσυρε τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ τσάρου καὶ τῶν Ρώσων στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, διὸ ταχύτατα προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1898 μέχρι τοῦ 1903 ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Κατὰ τὸν Ρωσοϊαπωνικὸν πόλεμον (1904—1905), διετέλεσεν ἀρχιστράτηγος τοῦ ἐν Μαντζουρίᾳ ρωσικοῦ στρατοῦ μέχρι τῆς μάχης τοῦ Μοῦκδεν, καθ᾽ ἣν ἡττηθεὶς ἀντικατεστάθη τὴν 15ην Μαρτίου 1905 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Λίνιεβιτς (Liniewitch). Τῇ αἰτήσει του ὅμως παρέμεινε μέχρι πέρατος τοῦ ἐν λόγῳ πολέμου διοικητὴς τῆς 1ης ρωσικῆς στρατιᾶς, τῆς διοικουμένης ἕως τότε ὑπὸ τοῦ Λίνιεβιτς, δηλαδὴ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ τέως ὑφισταμένου του. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, διετέλεσεν ἀρχικῶς μὲν διοικητὴς σώματος στρατοῦ, εἶτα δ᾽ ὁμάδος στρατιῶν ἐν Κουρλανδίᾳ, ἔνθα ἡττήθη κατὰ κράτος τὸ θέρος 1915, ὁπότε τῷ ἀφῃρέθη ἡ διοίκησις. Μετὰ τὴν μπολσεβικικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1917 ἀπεσύρθη τῆς ὑπηρεσίας καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του ἰδιωτεύων ἔν τινι ρωσικῷ χωρίῳ. Συνέγραψε: «Λόβτσεν καὶ Πλεῦνα» (1885). «Ἡ κατάκτησις τῆς Τουρκομανίας» (1899), «Τὸ ρωσοσινικὸν ζήτημα» (1913), «Ἡμερολόγιον» (1923). Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ἀλέξιος Κουροπάτκιν.

Κουρόπολις */'Αρχ. Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Καρίας, ἧς ἡ ταυτότης εἶναι ἄγνωστος. Τὸ ἐθνικὸν *Κουροπολίτης.* Σ. Ε. Λ.

κοῦρος (ὁ)· ἀρχ. ἰδιωματ. τύπος τοῦ *κόρος,* νεανίας, κοιν. *παλληκάρι,* μεσαιων. *ἄγουρος.*

—*['Αρχ.]* Βλ. *κοῦροι.*

κουρόσκυλλο (τό)· δημοτ., τὸ σκυλλὶ ποῦ γυρίζει 's τοὺς δρόμους, ἄλλως *κούρικο σκυλλί.*

Κουροτρόπος *['Αρχ.].* Μὴν ἐν τῷ μηνολογίῳ τῆς ἀκαρνανικῆς ὁμοσπονδίας. Π. Ν. Π.

Κουροτρόφος */Μυθολ./.* —1) Παλαιοτάτη θεότης, προστάτρια τῶν παίδων, λατρευομένη ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ὑπῆρχεν ἱερὸν αὐτῆς καλούμενον *Κουροτρόφιον.* Ἡ θεότης αὕτη ἴσως ἐλατρεύετο καὶ ἐν Ἀκαρνανίᾳ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ αὐτόθι ἀπαντῶντος μηνὸς *Κουροτρόπου* (βλ. λ.). —2) Ἐπίκλησις πλείστων θεῶν, ὡς προστατῶν τῆς νεότητος, ὡς ἡ Ἄρτεμις, ἡ Ἀφροδίτη, ἡ Δημήτηρ, ἡ Εἰρήνη, ἡ Ἑστία, ἡ Λητώ, ὁ Ἀπόλλων κ. ἄ. Π.Ν.Π.

Κουρότσκιν, *Βασίλειος - Σιπάνοβιτς.* Ρῶσος ποιητὴς καὶ δημοσιογράφος (1831—1875). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν καὶ ἐξελθὼν ἀξιωματικὸς κατετάχθη εἰς τὸν στρατόν. Συγγράψας σάτιραν ἐπιγραφομένην «Τὸ ταξίδι τοῦ κουτσοῦ διαβόλου», κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν. Ἐκτίσας τὴν ποινήν του παρῃτήθη τοῦ στρατοῦ καὶ ἤρξατο μεταφράζων τὸν Βερανζέρον, ἀπέκτησε δὲ τοιαύτην φήμην, ὥστε ὅλα τὰ περιοδικὰ ἐζήτησαν τὴν συνεργασίαν του. Τῷ 1857 ἐξέδωκε τὴν σατιρικὴν ἐφημερίδα «Σπινθήρ», τῆς ὁποίας ἡ κυκλοφορία ἀνῆλθεν ἀμέσως εἰς δεκάδας χιλιάδων φύλλων. Ἐκτὸς τῶν λαμπρῶν μεταφράσεων τοῦ Βερανζέρου, τοῦ Μυσσέ, τοῦ Σίλλερ κ. ἄ., ἔγραψε πλεῖστα ποιήματα καί τινας κωμῳδίας. Θ. Β.

Κουροῦ-'Αντᾶ *[Παραλ. Γεωγρ./.* Νησίον μικρασιατικόν, 2 ½ μίλ. ΔΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Σπράττ, ΒΔ. ἄκρας τοῦ κόλπου Καζικλῆ (πλάτ. 37°17´ Β., μῆκ. 27°24´ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos strait to gulf of Mandelyah). Ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὠνομάζετο *Καπότα.* Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

Κουρούβελι *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βαλτεσινίκου τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 32. Χ. Δ.

Κουρουβὶς (Curubis) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀφρικῆς ἐν Ζευγιτανίᾳ, μεταξὺ Ἀσπίδος καὶ Νεαπόλεως. Ἀναγνωρίζεται παρὰ τὴν νῦν *Κούρμπα* τῆς Τύνιδος εἰς τὰς βορείας ἀκτὰς τοῦ κόλπου Χαμμαμέτ. Τῷ 46 π. Χ. ὠχυρώθη ὑπὸ τοῦ Π. Ἀττικοῦ Οὐάρου καὶ Κ. Κονσιδίου Λόγγου, ἐπὶ Καίσαρος ἀπεστάλη αὐτόθι ρωμαϊκὴ ἀποικία καὶ ἡ πόλις ὠνομάσθη *Κολωνία Ἰουλία Κουρουβίς*, κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς δὲ χρόνους ἀναφέρεται εἰς πλεῖστα ἐκκλησιαστικὰ κείμενα. Αὐτόθι ἐξωρίσθη ὁ Κυπριανὸς (257 μ. Χ.). Π. Ν. Π.

Κουρούκιοϊ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ροδόπης χωρίου *Ἄκαρπον* (βλ. λ.).

Κουρουκλᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κεφαλληνίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κραναίας τοῦ ὁμωνύμου τῇ νήσῳ νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται πρὸς Β. τῶν Δειλινάτων, ἐπὶ τῆς πρὸς τὸ Φισκάρδον ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 342. Χ. Δ.

Κουρουκλεῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Τουρκίας, ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ, περὶ τὰ 30 χιλμ. ΝΔ. τῆς Κεσσάνης. Κατῳκεῖτο ἄλλοτε ὑπὸ Ἑλλήνων, ὑπαχθέντων εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. Ἐκαλεῖτο ἑλληνιστὶ *Ἀργύρια*. Μ. Δ. Β.

Κουρούκοντζε *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου, ἑλληνικὸν μέχρι τοῦ 1923, ἔχον 450 κατοίκους.

Κούρουμ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λιβουρνίας, φερομένη καὶ ὡς *Κούρκουμ* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Κουρούμ, Ρὰς-ἐλ — *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀκτῆς τῆς Παλαιστίνης (πλάτ. 32°50′ Β, μῆκ. 34′59′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2634: Ras en Nakura to el Arish, καὶ 1242: Bay of Haifa), βόρειον τέρμα χθαμαλῆς πεδιάδος, ἀρχομένης ἀπὸ τῶν προπόδων τοῦ Καρμήλου. Ἐγγὺς τῆς ἄκρας, ἀριστερᾷ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Νὰχρ-ἐλ-Μουκάτα (Κιζῶν) ἔκειτο τῶν ἀρχαίων Συκαμίνων ἡ πόλις. Ὀνομάζεται καὶ *Ρὰς-ἐλ-Κρούμ*. Σ. Ε. Λ.

Κουρ(ου)μπλιὰ *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα δύο κορυφῶν ὀρέων ἐν τῇ νήσῳ Εὐβοίᾳ: 1) κατὰ τὴν προέκτασιν τοῦ Γερακοβουνίου (Πυξαριᾶ) πρὸς τὸ ἀκρωτήριον Σαρακίνικο καὶ 2) κατὰ τὴν ΝΑ. προέκτασιν τῆς Δίρφυος καὶ παρὰ τὸ χωρίον Σέτα. Ἀμφότεραι αἱ κορυφαὶ εἶναι τὸ πλεῖστον ἐλατόφυτοι. Ι. Σ. Σ.

κουρούνα (ἡ)· δημοτ., τὸ πτηνὸν ἡ κορώνη· ‖ φρ. «ἔγινε κουρούνα 'ς τὸ μεθύσι»· ‖ ὀνειδιστικὸν γυναικός, ἀθλία, δυστυχής, ταλαίπωρος: «τί εἶν' αὐτὸ ποῦ ἔκαμες, μωρὴ κουρούνα!», «κακὸ ποῦ τῆς ἦρθε τῆς κουρούνας»· ‖ τμῆμα τοῦ ἀρότρου, ἡ ἀρχαία *κορώνη*.

Κουρούνα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀπορρὼξ ἄκρα τῶν Κοίλων Εὐβοίας (πλάτ. 38° 08′ 40″ Β., μῆκ. 24° 31′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1820: Andros island and Doro channel) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κυδώνια καὶ Καφηρεύς. Σ. Ε. Λ.

—**Κουρούνα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ΒΔ. ἐσχατιὰ τῆς Μακρονήσου (πλάτ 37°44′00″ Β., μῆκ. 24°10′30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Culf of Athens) τῆς Λαυρεωτικῆς. Σ. Ε. Λ.

Κουρουνέγκαλα (Kurunegala) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κεϋλάνης, ΒΑ. τῆς πρωτευούσης Κολόμπο. παλαιὰ πρωτεύουσα τῶν αὐτοκρατόρων τῆς νήσου (1319—1437). Εἶναι κέντρον ἐμπορίου ὀρύζης, καφὲ καὶ κακάου. Κάτ. 7.000 περίπου. Χ. Δ.

Κουροῦνες *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Νεαπόλεως τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ (1928) 103 Ε. Γ.

κουρούνης (ὁ)· ἄθλιος, δυστυχής, ταλαίπωρος: «τί εἶν' αὐτὸ ποῦ ἔκαμες, βρὲ κουρούνη» (ἡ λ. ἀπὸ τοῦ θηλυκοῦ *κουρούνα* ἀναδρομικῶς).

Κουρούνι *[Γεωγρ.]*. —1) *Ἄνω*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 218.

— 2) *Κάτω*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐγγὺς τοῦ Ἄνω Κουρουνίου, μέχρις ἐσχάτων δὲ ἀπετέλει μετ' αὐτοῦ τὴν κοινότητα *Κουρουνίου*. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 339. Χ. Δ.

Κουρούνια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χίου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 367. Παρ' αὐτὸ εὑρίσκονται ἐρείπια πελασγικῶν τειχῶν ἐκτισμένων δι' ὀγκολίθων, μεγέθους δύο μέχρι τριῶν κυβικῶν μέτρων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἐγρηγύρος* καὶ *Φτενάδος*. Παράγει ἀμύγδαλα, σῦκα, ἔλαιον καὶ οἶνον ἐκλεκτόν. Παρὰ τὴν παραλίαν Ἁγιάσματα, πέντε περίπου χλμ. ἀπὸ τῶν Κουρουνιῶν, ὑπάρχουν ἰαματικαὶ θειοῦχοι πηγαί. Ι. Σ. Σ.

Κουρουνιοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 385. Χ. Δ.

Κουρουνιώτης, *Κωνσταντῖνος*. Ἕλλην ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Χίῳ τῷ 1872. Ἐσπούδασεν ἀρχαιολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου. Εἰσελθὼν εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους, ἐχρημάτισε κατ' ἀρχὰς ἔφορος ἀρχαιοτήτων Ὀλυμπίας καὶ εἶτα, ἀλληλοδιαδόχως. ἔφορος τοῦ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, διευθυντὴς αὐτοῦ καὶ τέλος διευθυντὴς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἔνθα καὶ ἐξακολουθεῖ διευθύνων τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν. Κατὰ τὸ μακρὸν ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ὑπηρεσίᾳ διάστημα, ὁ Κουρουνιώτης διενήργησεν ἀνασκαφὰς ἐν Λυκοσούρᾳ, περατώσας τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ναοῦ τῆς Δεσποίνης· ἐν Φιγαλείᾳ τῆς Ἀρκαδίας, ἀνασκάψας πλήρως τὸν ναὸν τοῦ Ἐπικουρίου Ἀπόλλωνος· ἐν Λυκαίῳ τῆς Φιγαλείας, εὑρὼν βωμὸν καὶ τέμενος τοῦ Διός· ἐν Ἐρετρίᾳ, ἀποκαλύψας τὸ ἱερὸν τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος καὶ εὑρὼν τὰ γλυπτὰ τοῦ ναοῦ τοῦ Δαφνηφόρου Ἀπόλλωνος· ἐν Κρητέᾳ τῆς Ἀρκαδίας, ἀνακαλύψας τὸν ναὸν τοῦ Παρρησίου Ἀπόλλωνος· ἐν Βάσσαις, ἀνευρὼν τὸ ἀρχαιότερον ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅπως καὶ ἄλλας ἀνασκαφὰς ἐν Ἐλευσῖνι, ἐν Πύλῳ, ἐν Βόλῳ, ἐν Χίῳ, ἐν τῷ Κεραμεικῷ, ἐν Παλαιῷ Φαλήρῳ, ἐν Βουλιαγμένῃ, ὡς καὶ ἐν Νύσῃ τῇ ἐπὶ Μαιάνδρῳ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν κατοχὴν τῆς Μικρασίας, ὅτε ἀπεσπάσθη ἐκεῖ ὡς ἔφορος ἀρχαιοτήτων παρὰ τῷ Ὑπάτῳ Ἁρμοστῇ.

Τὰ πορίσματα τῶν πολλαπλῶν αὐτοῦ ἀνασκαφῶν ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ περιοδικά: «Ἀρχαιολογικὴ ἐφημερίς», «Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον», ἔνια δὲ καὶ εἰς τὸ «Athen Mitteilungen», αἱ σπουδαιότεραι δὲ πραγματεῖαί του εἶναι αἱ ἑξῆς: «Ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀμαρυσίας Ἀρτέμιδος» (1900), «Βοιωτικὰ Σύμμικτα», «Τρία νέα ψηφίσματα ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ Ὑπερτελεάτου Ἀπόλλωνος», «Κατάλογος Λυκαιονικῶν» (1905), «Λήκυθος μετ' Ἀμαζόνων τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου» (1907), «Ὁ ἐν Κρητέᾳ τῆς Ἀρκαδίας ναὸς τοῦ Παρρησίου Ἀπόλλωνος», «Τὸ ἐν Βάσσαις ἀρχαιότερον ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος» (1910), «Τὸ ἐν Λυκοσούρᾳ Μέγαρον τῆς Δεσποίνης» (1912), «Κίναιδοι μυλωθροί» (1917), «Ἄγαλμα Ἀσκληπιοῦ ἐξ Ἐλευσῖνος» (1924), «Εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Ἐλευσῖνος», «Ἱερὸν τοῦ Φαναίου Ἀπόλλωνος ἐν Χίῳ», «Ἀνασκαφαὶ ἐν Νύσῃ τῇ ἐπὶ Μαιάνδρῳ», «Der Goldfund von Eretria». Πλὴν τῶν ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν ὁ Κουρουνιώτης ἐξέδωκε καὶ καταλόγους τῶν ἀρχαιοτήτων Ἐλευσῖνος, Ὀλυμπίας καὶ Λυκοσούρας.

Ὁ Κουρουνιώτης ἀπεστάλη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν ἐν Βρυξέλλαις ἕνωσιν τῶν Ἀκαδημιῶν, εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς ἑκατονταετηρίδος τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου ἐν Βερολίνῳ καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας ἐπιστημονικὰς διασκέψεις. Τυγχάνει τακτικὸν μέλος τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου ἀπὸ δὲ τοῦ 1929 μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Β. Δ. Θ.

κουρουνοπούλι (τὸ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *κορακίας* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κουρουνόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἑρμοδάκτυλος ὁ κονδυλόρριζος*.

Κουρουνοχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μελάνων τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 113. Χ. Δ.

Κουροὺ-Ντὰγ *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς ΝΑ. Θρᾴκης, ἐκτεινόμενον παρὰ τὴν Προποντίδα μέχρι τοῦ Μέλανος κόλπου καὶ τῆς Αἴνου. Συνίσταται ἐκ παλαιοζωικῶν στρωμάτων, ἰδίως δὲ φυλλιτῶν τῆς ἠωκαινικῆς περιόδου, καὶ συνέχεται, κατὰ τοὺς γεωλόγους, ὑποθαλασσίως μὲ τὴν νῆσον Σαμοθρᾴκην. Τὸ ὕψος του ἀνέρχεται εἰς 671 μέτρα. Συνέχεια αὐτοῦ εἶναι οἱ παρὰ τὴν Αἶνον δύο λόφοι (ὕψ. 386 μ.), *Τσατὰλ-Τεπὲ* καλούμενοι, χρησιμεύοντες ὡς σημεῖον εἰς τοὺς πρὸς τὸν λιμένα αὐτῆς πλέοντας. Α. Θ. Σ.

Κουροῦ-Ντερὲ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Καβάλλας χωρίου *Ξεριᾶς* (βλ. λ.).

Κουρούπα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ΝΔ. ἄκρα τῆς Νάξου (πλάτ. 36° 58′ 20″ Β., μῆκ. 25° 24′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Παρθένα καὶ Μονή. Σ. Ε. Λ.

Κουρουπᾶς, ἢ *Κουρούπης*. Ἐμίρης τῶν Ἀράβων ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης κατὰ τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ (9 Μαρτίου 961). Συνήθως φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀμπντοὺλ-Ἀγὶζ-Κοτορμπῆ*, ἀλλὰ τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ ὄνομα, κατὰ τὰς ἀραβικὰς πηγάς, εἶναι: ***Ἀβδ ἐλ Ἀζὶζ βὲν Ὀμὰρ βὲν Σιοαΐβ***. Ἂν καὶ γέρων, ἐτίμησε τὴν ἧτταν αὐτοῦ διὰ μεγάλης γενναιότητος καὶ ἀνδρείας. Ἐφ' ὃ καὶ διήνυσε τὸ λοιπὸν τοῦ βίου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ὁ αὐτοκράτωρ ἐχορήγησεν εἰς αὐτὸν κτῆμα προσοδοφόρον καὶ πλούσια δῶρα, τὸν δὲ υἱόν του *Ἀνεμᾶν*, Χριστιανὸν γενόμενον, προήγαγεν εἰς ἀξιώματα. Ἐκ τούτου οἱ ἀπόγονοι τοῦ ἐμίρου ὀνομάζονται *Ἀνεμᾶδες*, οὐχὶ Κουροῦπαι. Ὁ ἐμίρης, ὅτε μετηνέχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐκόσμησε τὸν θρίαμβον τοῦ Νικηφόρου. Θεοδόσιος ὁ Διάκονος ἀναφέρει περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο «γέρων, μικρὸς τὸ ἀνάστημα, πόνων ἔμπλεως, φαλακρός, ὠχρός, ἀλλὰ δεινόφρων καὶ πυρίνης ἅμα καὶ μελιρρύτου εὐγλωττίας». Ε. Γ.

Κουρουπᾶτα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τοῦ δήμου Ἀργοστολίου τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 33. Χ. Δ.

Κουρούπης *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ ἐν Λέσβῳ Ἁλμυροποτάμου. Π. Ν. Π.

— **Κουρούπης** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Βραχονησὶς προσκειμένη τῇ δυτικῇ ἀκτῇ τοῦ κόλπου τῆς Καρύστου (πλάτ. 37° 59′ 30″ Β., μῆκ. 24° 24′ 15″ Αν, χάρτ. ἀγγλ. 1820: Andros island and Doro channel), 2 $^1/_8$ μίλ. τεθλασμένου εὐθύπλου πρὸς ΒΑ. καὶ Β. ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Παξιμάδι. Σ.Ε.Λ.

κουρούπι (τό)· ἰδιωματ., πήλινον δοχεῖον, εἶδος βυτίνας· ‖ ἀγγεῖον ἐξ ὑδρίας θραυσθείσης, ἡ βάσις τῆς ὑδρίας μετὰ μέρους τῶν τοιχωμάτων: «οἱ κόττες πίνουν νερὸ ἀπὸ τὸ κουρούπι»· ‖ μεγεθυντ. *κουρούπα* καὶ ὑποκορ. *κουρουπάκι*.

Κουρούπι *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμός, ὑπαγόμενος εἰς τὸν δῆμον Λεβαδείας τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 36.

— **Κουρούπι** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ρωμαίικου τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 27.

— **Κουρούπι** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Μάννα (Ροζιᾶς) τῆς ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 78. Χ. Δ.

— **Κουρούπι** *[Γεωγρ.]*. Βουνὸς τῆς Σύρου (312 μ.) μεταξὺ Λιβαδίων καὶ ὅρμου Καργιώτη. Σ.Ε.Λ.

κουρουπίτα (ἡ) (Curupita) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Γουϊάνας. Ἐκ τῶν 6 εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι ἡ *κουρουπίτα ἡ γουϊάνειος* (Curupita guianensis), ἥτις διακρίνεται διὰ τὰ φύλλα της, ἅτινα εἶναι ὀξέα καὶ φθάνουσιν εἰς μῆκος 33 περίπου ἑκατοστομέτρων, καὶ διὰ τὰ μεγάλα ὑπέρυθρα ἄνθη, ἅτινα εἶναι κατὰ στάχυς διατεταγμένα καὶ ἀναδίδουσιν ἐλαφρὸν εὐάρεστον ἄρωμα. Δ. Ν. Π.

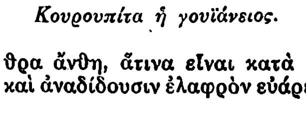

Κουρουπίτα ἡ γουϊάνειος.

Κουρουσόπουλος, *Βασίλειος*. Ἕλλην στρατηγός, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1878, υἱὸς τοῦ ὑποστρατήγου *Θεμιστ. Κουρουσοπούλου* καὶ ἔγγονος τοῦ *Βασ. Κουρουσοπούλου*, ἀγωνισθέντος κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ χρηματίσαντος γραμματέως τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ πληρεξουσίου Κορινθίας εἰς διαφόρους ἐθνοσυνελεύσεις. Ἀποφοιτήσας τῆς σχολῆς τῶν Εὐελπίδων τῷ 1899, ὑπηρέτησεν ἀπὸ τοῦ 1902—1907 εἰς τὴν χαρτογραφικὴν ὑπηρεσίαν, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῷ 1908 εἰς τὸ στρατιωτικὸν γεωγραφικὸν ἰνστιτοῦτον τῆς Βιέννης πρὸς ἐκτύπωσιν τοῦ ἐπιτελικοῦ χάρτου τῆς Ἑλλάδος. Ἐπιστρέψας τῷ 1910 διηύθυνε τὰς ἐργασίας τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ φύλλου Φαρσάλων-Δομοκοῦ. Εἰς τὸν πόλεμον 1912 ἔλαβε μέρος ὡς διοικητὴς λόχου εἰς τὰς μάχας Λαζαράδων, Σόροβιτς καὶ Κόμανο, καθ' ἣν ἐτραυματίσθη, καὶ κατέλαβε τὴν Σάμον, διορισθεὶς στρατιωτικὸς διοικητὴς αὐτῆς. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1913 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν Βουλγάρων ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ εἰς τὴν μάχην Γευγελῆς τραυματισθείς. Τὸ αὐτὸ ἔτος διωρίσθη ὑπασπιστὴς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ καθηγητὴς τῆς τοπογραφίας εἰς τὴν σχολὴν τῶν Εὐελπίδων. Τῷ 1915—1916 ἔγινεν ἐπιτελάρχης τῆς Ι μεραρχίας, τῷ 1917 στρατιωτικὸς διοικητὴς Ἠπείρου καὶ Κερκύρας καὶ τῷ 1918 διοικητὴς τοῦ 8 πεζικοῦ συντάγματος, λαβὼν μέρος εἰς τὰς μάχας τῆς Ἐνωτίας καὶ Τζένας. Τῷ 1920 ἐτοποθετήθη διοικητὴς πεζικοῦ ΙΙ μεραρχίας εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, λαβὼν μέρος εἰς τὰς μάχας Μπανὰς καὶ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς περιοχῆς Τσιβρίλ. Τῷ 1921 ὡς διοικητὴς πεζικοῦ XII μεραρχίας, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας

Digitized by Google

'Εσλὶ Φακλῆ, 'Αρντίζ, Γλιτζὰ καὶ Σαγγαρίου. Τῷ 1922 ἐτοποθετήθη διοικητὴς τῆς VII μεραρχίας (πρῴην 'Αρχιπελάγους). Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν 1922, διορισθεὶς μέλος τῆς ἑνδεκαμελοῦς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς. Ἔγινε προσωπάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν καὶ εἶτα διοικητὴς τῆς II μεραρχίας, εἰς ἣν παρέμεινε μέχρι τοῦ 1923, μεθ' ὃ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς XIII μεραρχίας καὶ τῷ 1924 τῆς IV μεραρχίας, ἀργότερον δὲ τὴν διοίκησιν τοῦ Β' σώματος στρατοῦ. Τὸν Αὔγουστον 1925 προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον. Τῷ 1926 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ σώματος στρατοῦ εἰς Λάρισαν καὶ τῷ 1927 τὴν τοῦ Γ' σώματος στρατοῦ εἰς Θεσσαλονίκην, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν. Ἔγραψε διάφορα ἔργα ἐν οἷς: «Δοκίμιον συνθηματικῶν παραστάσεων καὶ γραφῶν διὰ χάρτην (1 : 20.000)», «'Επεξηγηματικὸς ὁδηγὸς τοῦ πίνακος τῶν συνθηματικῶν παραστάσεων 1904 καὶ τοῦ νέου δοκιμίου τῶν γραφῶν 1905», «'Επίβλεψις ἐκτυπώσεως ἐν Βιέννῃ τῶν φύλλων ἐκδόσεως ὑπὸ σμίκρυνσιν 1 : 75.000 Ραψάνης - Τέμπη, Λαρίσης, Αἰδηψοῦ», «Συνθηματικαὶ παραστάσεις καὶ γραφαὶ διὰ τὸν ἐπιτελικὸν χάρτην τῆς 'Ελλάδος ὑπὸ σμίκρυνσιν 1.75.000», «Περὶ προβολῶν», «Θεωρία τοῦ μετρητικοῦ κοχλίου καὶ διδασκαλία πρὸς προσδιορισμὸν τῆς σταθερᾶς αὐτοῦ». — Ω.

Κουρουσοῦ-*Κουατιὰ* (Curuzù-Cuatiá) */Γεωγρ./*. Διαμέρισμα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κορριέντας τῆς 'Αργεντινῆς δημοκρατίας. Ἔχει ἔκτασιν 8.741 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 22.000 κατοίκων. 'Αρδεύεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν καὶ ἔχει ἀνεπτυγμένην γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἡ ὁμώνυμος πόλις, κειμένη ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ἱδρύθη τῷ 1816. Ἔχει βιομηχανίαν ζυμαρικῶν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον ἐρίων. Κάτ. 18 900. Θ. Ν. Τ.

κουρού-ταχτὰ (τὰ) */Βοτ./*. Ποικιλία σταφυλῶν ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ.

Κουροῦτες */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας 'Αμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 260. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Ε. Γ.

Κουρουτζοῦ */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς 'Α. Μακεδονίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καβάλλας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται πρὸς Β. τῆς Καβάλλας, ἀφ' ἧς ἀπέχει 2 περίπου ὥρας, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 685. Χ. Δ.

Κουρού-τσάϊ */Γεωγρ./*. Ποταμὸς τῆς μεσημβρινῆς Θρᾴκης, ὁ *Κόμψατος* τῶν ἀρχαίων (*'Ηροδ* VII, 109), ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῶν χαμηλοτέρων ὑπωρειῶν τῆς Ροδόπης καὶ διευθυνόμενος ΝΑ. ἐκβάλλει μετὰ ροῦν 50 περίπου χλμ. εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τῆς Βιστονίδος λίμνης, διὰ δύο βραχιόνων. Παρὰ τὸν σταθμὸν Ἴασμον (πρῴην Ναρλῆ-κιοΐ), ὑπάρχει ἐπ' αὐτοῦ γέφυρα σιδηρᾶ μήκους 47 μέτρων, δι' ἧς διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης—'Αλεξανδρουπόλεως. Α. Θ. Σ.

Κουροῦ-Τσεσμὲ (=ξηρὰ βρύση) ἢ ***Ξηροκρήνη*** */Γεωγρ./*. Προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, ἡ τετάρτη ἀποβάθρα (διὰ τὸν ἀναπλέοντα) τῶν ἀτμοπλοίων, ἐντὸς τῆς τετάρτης ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ στενοῦ κοιλάδος. Κατοικεῖται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ὑπὸ 'Ελλήνων καί τινων 'Εβραίων καὶ 'Αρμενίων, ἦτο δὲ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' καὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐνδιαίτημα ἀριστοκρατικῶν φαναριωτικῶν οἰκογενειῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐλαμβάνοντο οἱ ἡγεμόνες Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας. Ἡ κοιλὰς παρωνυμεῖται καὶ ἀπὸ τοῦ ἁγίου Δημητρίου, εἰς ὄνομα τοῦ ὁποίου τιμᾶται καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ χωρίου, ἔχουσα καὶ ἁγίασμα, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσέρχονται οἱ προσκυνηταὶ δι' ὑπογείου σήραγγος, ὅπως νιφθῶσιν εἰς τὴν πηγήν, ἀναβλύζουσαν ὑποχθονίως ἐντὸς φυσικοῦ σπηλαίου. Ἔναντι τοῦ χωρίου ὑπάρχουσι δύο νησῖδες, ἐπὶ τῆς μικροτέρας τῶν ὁποίων ὑπάρχει φανός, ἐνῷ ἐπὶ τῆς ἄλλης εἶναι ἐκτισμένον μέγαρον μετὰ παραρτημάτων, καλύπτον μετὰ τοῦ κήπου του ὁλόκληρον νησῖδα. Τοῦτο μετετράπη εἰς γαιανθρακαποθήκην. 'Επὶ τοῦ λόφου τοῦ Κουροῦ-Τσεσμέ, ὑψουμένου ἀποτόμως μέχρις 165 μ. (ὑπὲρ τὸ 'Αρναούτκιοϊ ἢ Μέγα Ρεῦμα) ἀναβλύζει ἄλλη πηγή, τὸ λεγόμενον ἁγίασμα τῆς 'Αναλήψεως. Εἰς γωνίαν τοῦ κήπου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὸ ἁγίασμα, ἐσῴζοντο ἴχνη λιθίνου τοίχου ἀρχαίου ναοῦ καὶ μάρμαρα μὲ ἴχνη ἐπιγραφῶν. 'Ολίγον ὑψηλότερον, ἐντὸς δασυλλίου, ὑπάρχει ἄλλο ἁγίασμα, ὁ Ἅγιος Νικόλαος, κάτωθεν τοῦ ὁποίου, ἐπὶ τῆς παραλίας, ἦτο ἄλλοτε τὸ μέγαρον τῶν Καλλιμαχῶν. Κατὰ παλαιοτέρους ἐρευνητὰς τῶν μνημείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ 'Αγίου Δημητρίου ὑπῆρχε ναὸς τῆς Δήμητρος καὶ κατ' ἄλλους ἀρχαιότερος τῆς Ἴσιδος. 'Εκεῖ τοποθετοῦσί τινες καὶ τὸ ἄλσος ἐκ δάφνης, φυτευθείσης ὑπὸ τῆς Μηδείας.

Εἰς τὴν Ξηροκρήνην ἐλειτούργησε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ πατριαρχικὴ μεγάλη τοῦ γένους σχολή, μεταφερθεῖσα ἐκεῖ τῷ 1803 καὶ χρησιμεύσασα τότε ὡς ἀληθὲς πανεπιστήμιον τοῦ γένους. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου παρημελήθη, ἐπανελθοῦσα κατόπιν εἰς Φανάριον. Εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ 'Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ἐγγόνου τοῦ ἐξ 'Απορρήτων καὶ τὸ κενοτάφιον τῆς οἰκογενείας Καλλιμάχη. 'Επὶ τῆς παραλίας, παρὰ τὸ ἁγίασμα τοῦ τιμίου Προδρόμου, ὑπῆρχε καὶ ἡ οἰκία τῆς οἰκογενείας Σούτσου. Ν. Μ

—**Κουροῦ-Τσεσμὲ** */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἀνατολικῆς Θρᾴκης περὶ τὰ 21 χλμ. Ν. τῆς Κεσσάνης. Κατῳκεῖτο ἄλλοτε ὑπὸ 'Ελλήνων καὶ κατεστράφη διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Μ. Δ. Β

κουροφέξαλα (τά)· μωρολογίαι, φλυαρίαι. ἀνόητα λόγια: «αὐτὰ ποῦ λὲς εἶναι κουροφέξαλα».

Κουρπιὲρ (Courpière) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Πουΰ-ντὲ Ντόμ. 15 χλμ. νοτίως τῆς πόλεως Θιέρς, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ντόρ. Κάτοικοι 5 600. Ἔχει κηροποιεῖα, ἀγγειοπλαστικὴν καὶ ἐργαστήρια κορδελλῶν καὶ παιχνιδιῶν. Παρὰ τὴν πόλιν εὑρίσκονται πηγαὶ ψυχρῶν μεταλλικῶν σιδηρούχων ὑδάτων, σῴζονται δ' ἔτι ἐν αὐτῇ ἐρείπια μεσαιωνικῶν τειχῶν. Μ.Ν.Δ.

Κουρπίνσκυ (Kurpinski), ***Κάρολος-Καζιμίρ*** Πολωνὸς μουσουργὸς (1785—1857) καὶ διευθυντὴς ὀρχήστρας τῆς ρωσικῆς αὐλῆς καὶ τοῦ μελοδράματος τῆς Βαρσοβίας, γενόμενος γνωστὸς διὰ σειρᾶς λυρικῶν ἔργων, γραφέντων εἰς πολωνικήν. Τὰ καλύτερα ἐκ τῶν εἴκοσιν ἓξ μελοδραμάτων του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Γιαντβίγκα» (1814), «Ἡ ἔπαυλις τοῦ Τσόρστυν (1819), «Καλμόρα» (1820), «Τὸ παλάτι τοῦ 'Εωσφόρου» (1811), «Μαρτσίνοβα» (1812), «Ὁ Τσαρλατᾶνος» (1814). 'Εκτὸς τούτων ἔγραψε μίαν συμφωνίαν, καντάτας, 4 εἰσαγωγάς, μίαν λειτουργίαν κλπ. Γ. Σ.

Κοῦρραι (Curre) */'Αρχ. Γεωγρ./*. Σύμπλεγμα νησίδων ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει, αἱ ἄλλως *Κοράσσιαι* (βλ. λ. *Αἰγαῖον* τόμ. Β' σελ. 414 β). Π. Ν. Π.

Κουρριὲρ (Courrières) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Πὰ-ντὲ-Καλαί, ἐπὶ τῆς διώρυγος τοῦ Ντέλ, 30 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως Μπετύν (Bethune). Κάτ. 5 000. Ἔχει ζαχαροποιεῖα, εἰς δὲ τὴν περιοχὴν αὐτῆς εὑρίσκονται πλουσιώτατα κοιτάσματα γαιανθράκων, πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν ὁποίων χρησιμοποιεῖται μέγας ἀριθμὸς ἐργατῶν. Ἔχει ἐκκλησίαν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1906 εἰς τὰ ἀνθρακωρυχεῖα τῆς Κουρριὲρ ἐγένετο μία ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καταστροφῶν ἐξ ἀφορμῆς πυρκαϊᾶς ἐκραγείσης εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ὑπογείους στοάς. 'Εκ τῶν 1400 ἐργατῶν, οἵτινες εὑρίσκοντο ἐντὸς αὐτῶν, οἱ 1200 ἀπωλέσθησαν. Τὴν καταστροφὴν ἐπηκολούθησε μεγάλη ἀπεργία τῶν ἀνθρακωρύχων διὰ τὸ ἀνοργάνωτον τῶν μέσων προφυλάξεως τῶν εἰς τὰ ἀνθρακωρυχεῖα ἐργαζομένων. Μ. Ν. Δ.

Κουρρική, ***Κουρρίκτα(ι)***, ***Κουρριτανὴ*** (Curricus) */'Αρχ. Γεωγρ./*. Νῆσος τοῦ Δαλματικοῦ ἀρχιπελάγους· ἄλλως *Κουρίκτα* (βλ. λ.).

κουρριμία (ἡ) (Kurrimia) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κηλαστροειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν τῆς γῆς. 'Εκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κουρριμία ἡ ρωμαλέα* (Kurrimia robusta), δένδρον ὕψους μέχρι 35 μ., καλλιεργούμενον διὰ τὸ ξύλον του, ὅπερ ἔχει χρῶμα ὀρφνοκίτρινον, συμπαγὲς καὶ εἶναι ποικίλως χρήσιμον εἰς τὴν ξυλουργίαν καὶ οἰκοδομικήν. Δ. Ν. Π.

κούρσα (ἡ)· δρόμος, ἱπποδρομία: «ἐπήγαμε 'ς τὶς κοῦρσες»· || ἁπλοῦς δρόμος, μετάβασις δι' ἁμάξης ἢ αὐτοκινήτου: «κούρσα ἁμάξης, — αὐτοκινήτου» (ἐκ τοῦ λατ. cursus)· || *ναυτ.* τὸ *δίαρμα* (βλ. λ.).

Κουρσᾶ, ἢ ***Κούρσοβα*** */Γεωγρ./*. Ὄρος τῆς Α. Μακεδονίας ὑψούμενον ΒΔ τῶν Σερρῶν καὶ Α. τοῦ Σιδηροκάστρου. Εἶναι δυτικὴ παραφυὰς τῶν ὀρέων τῆς Βροντῆς, ἔχουσα ὕψος 512 μ. Ι. Σ. Σ.

Κουρσὰν (Coursan) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ καντονίου τῆς Ὤδ, 7 χλμ ἀπὸ τῆς Ναρμπὸν καὶ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Ὤμπ. Εἶναι σταθμὸς σιδηροδρομικὸς καὶ περιβάλλεται ὑπὸ ἀμπελώνων. Κυριώτερον προϊὸν αὐτῆς εἶναι ὁ οἶνος. Ἔχει διϋλιστήρια οἰνοπνεύματος καὶ βαρελοποιεῖα. 'Εν αὐτῇ σῴζεται ἐκκλησία τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ γέφυρα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Κάτ. 4 780. Μ. Ν. Δ.

κουρσάρικος, —*η*, —*ο*· δημοτ., ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς κουρσάρους, ὁ τῶν κουρσάρων: «κουρσάρικο πλοῖο».

κουρσάρος (ὁ)· ληστὴς ἐπιδρομεύς, πειρατής: «πάει —, εἶναι μὲ τοὺς κουρσάρους» (βυζαντ. *κουρσάριος* καὶ *κουρσάρης*, λατ. cursarius=πειρατής).
— */'Εγκύκλ./*· βλ. λ. *καταδρομὴ* καὶ *πειρατής*.

κουρσάτωρες (οἱ), καὶ ***κουρσᾶτοι*** (οἱ) */Βυζ./*. 'Ελέγοντο οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν τὰ ἔφιππα στρατιωτικὰ ἀποστάσματα, τὰ ἐκτελοῦντα τὰ *κοῦρσα*, δηλαδὴ τὰς ἐντὸς τῆς ἐχθρικῆς χώρας αἰφνιδιαστικὰς ἐπιδρομὰς πρὸς λαφυραγωγίαν (βλ. λ. *κοῦρσον*). Ν. ΚΛΣ

Κουρσὲλ (Courcelles) */Γεωγρ./*. Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰνώ, τοῦ διαμερίσματος Σαρλσρουᾶ, κειμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Πιετόν, παραπόταμον τοῦ Σάμπρ. Εἶναι σιδηροδρομικὸς κόμβος καὶ ἔχει ἀνθρακωρυχεῖα, βιομηχανίαν λινῶν ὑφασμάτων καὶ σιδήρου. Κάτοικοι 17.721. Χ. Κ.

Κουρσὲλ (Courcel), ***'Αλφόνσος-Γόρδων***, *βαρῶνος —*. Γάλλος πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης (1835—1919) Προλύτης τῆς φιλολογίας τῆς Σορβόννης καὶ διδάκτωρ τοῦ δικαίου τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βόννης, εἰσῆλθε νεώτατος εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον καὶ τῷ 1662 ἐγένετο διευθυντὴς τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων. 'Εξήσκησε μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ 'Ιουλίου Φερρὺ καὶ τοῦ Γαμβέττα, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀποικιακὴν πολιτικὴν τῆς Γαλλίας. Θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν ὡς πρωτουργὸς τῆς κατακτήσεως τῆς Τύνιδος, τῆς 'Ινδοκίνας κτλ. Διετέλεσε πλειστάκις διαιτητὴς μεταξὺ διαφόρων κρατῶν καὶ προήδρευσε τοῦ διαιτητικοῦ δικαστηρίου πρὸς διακανονισμὸν τῆς μεταξὺ 'Αγγλίας καὶ 'Ηνωμένων Πολιτειῶν διαφορᾶς, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἁλιείας εἰς τὰ ὕδατα τῆς Βεριγγείου θαλάσσης. Τῷ 1894 διωρίσθη πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας ἐν Λονδίνῳ, ὅπου ἐπέτυχε ν' ἀποκτήσῃ τὴν προσωπικὴν φιλίαν τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας καὶ νὰ συντελέσῃ μεγάλως εἰς τὴν ἐξομάλυνσιν πλείστων ὑφισταμένων μεταξὺ Γαλλίας καὶ 'Αγγλίας ζητημάτων. 'Εκλεγεὶς μετά τινα χρόνον γερουσιαστής, μετέσχε πλείστων ἐπιτροπῶν, ὡς εἰσηγητής, ἔχαιρε δὲ τοῦ σεβασμοῦ πάντων διὰ τὸν εὐθὺν αὐτοῦ χαρακτῆρα καὶ τὰς παντοειδεῖς γνώσεις του. Μ.Ν.Δ.

—**Κουρσὲλ-ντὲ-*Σενέϊγ*** (Courcelle Seneuil), ***'Ιωάννης-Γουσταῦος***. Γάλλος οἰκονομολόγος (1813-1892). 'Αφοῦ ἐπί τινα χρόνον μετῆλθε τὸν ἔμπορον, ἀφιερώθη κατόπιν εἰς τὴν μελέτην τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων. Τῷ 1848 διετέλεσε τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1853 μέχρι τοῦ 1863 καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἰς τὸ ἐθνικὸν ἰνστιτοῦτον τοῦ Σαντιάγου τῆς Χιλῆς. Τῷ 1879 ἐγένετο σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας καὶ μετὰ τριετίαν μέλος τῆς 'Ακαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Συνειργάσθη εἰς πλείστας ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ τῶν Παρισίων καὶ συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ἡ πίστωσις καὶ ἡ Τράπεζα», «Πραγματεία θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ περὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας», «Ἡ ἐλευθέρα τράπεζα», «Προστατευτικὸν καὶ ἐλεύθερον ἐμπόριον», «Μελέται κοινωνιολογίας», «'Ελευθερία καὶ σοσιαλισμός». 'Επὶ πλέον μετέφρασεν εἰς τὴν γαλλικὴν τὰ ἔργα τοῦ Στούαρτ Μίλλ. Μ. Ν. Δ.

κούρσεμα (τό)· ἡ πρᾶξις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κουρσεύω*, ληστεία, πειρατεία.

κουρσεύω· βγαίνω εἰς τὸ κοῦρσον, ληστεύω, λεηλατῶ, λαφυραγωγῶ.

Κοῦρσκ (Koursk) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ρωσίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κυβερνείου, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Τοῦσκορ καὶ Κούρα. Εἶναι κόμβος σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν πρὸς τὴν Β. καὶ Α. Ρωσίαν καὶ τὴν Οὐκρανίαν καὶ ἀξιόλογον βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν κέντρον μὲ ἐξαγωγὴν σιτηρῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων. Ἔχει προσέτι ἐργοστάσια καπνοῦ, ὑφασμάτων, πηλίνων εἰδῶν, σάπωνος, δερμάτων, μουσικῶν ὀργάνων, ἁμαξῶν, ζυθοποιίας κλπ. 'Εν τῇ πόλει ὑπάρχει καὶ ὡραῖον ἀρχαιολογικὸν καὶ ἱστορικὸν μουσεῖον. Κάτ. (1926) 98 780. Χ. Δ.

— **Κοῦρσκ** (Koursk) */Γεωγρ./*. Κυβερνεῖον τῆς Ρωσίας, ΒΑ. τῆς Οὐκρανίας, ἀποτελοῦν τμῆμα τῆς εὐφόρου πεδινῆς *Μελαίνης Χώρας* (*Τσερνοζιόμ*). Διασχίζεται ὑπὸ 400 καὶ πλέον ποταμῶν, παραποτάμων τοῦ Δνειπέρου καὶ τοῦ Δόν. Σπουδαιότεροι τῶν παραποτάμων τούτων εἶναι ὁ *Σάϊμ*, ὁ *Ψιόλ*, ὁ *Βόρσκλα* κ. ἄ. Ἔκτασις 43.652 τετρ. χλμ., ὧν τὰ 72 % καλλιεργοῦνται. Παράγει σίκαλιν, κριθήν, γεώμηλα, ὀπώρας καὶ λαχανικά, καὶ ἐκτρέφει ἵππους, βοῦς, πρόβατα, χοίρους κλπ. 'Ανευρέθησαν ἐπίσης κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεγάλα κοιτάσματα σιδηρούχων μεταλλευμάτων, εἰς βάθος 150 μ. ὑπὸ τὸ ἔδαφος. Κάτ. (1926) 2.906.400. Χ. Δ.

Κοῦρσμαν (Curschmann), ***'Ερρῖκος***. Γερμανὸς ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Giessen τῷ 1846. Τῷ 1875 ἐγένετο ἀρχίατρος τοῦ ἐν Βερολίνῳ νοσοκομείου Moabit. 'Απὸ τοῦ 1879—1888 διηύθυνε τὸ πολιτικὸν νοσοκομεῖον 'Αμβούργου, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἵδρυσε καὶ διωργάνωσε τὸ νέον νοσοκομεῖον 'Αμβούργου-Ἔσσενδορφ. Τῷ 1888 ἐκλήθη εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς παθολογικῆς κλινικῆς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς Λειψίας. Ἔγραψε πληθὺν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, ὧν σπουδαιότεραι: «Ὑδροχλωρικὴ πιλοκαρπίνη» (1877), «Σηπτικαὶ νόσοι βρόγχων καὶ πνεύμονος» (1879), «Βρογχικὸν ἆσθμα» (1885), «Ψυχικὴ ἡμιανωψία» (1879), «Ἕρπης ζωστὴρ καὶ πολλαπλαῖ

Digitized by Google

νευρίτιδες» (1884), «Μεταβολαὶ δέρματος ἐπὶ τῆς ἐγκεφαλονωτιαίας μηνιγγίτιδος» (1883), «Ἐπίδρασις μολυσματικῶν νόσων ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος» (1886), «Τραυματικὰ ἀποστήματα ἥπατος» (1874). Ο. Ρ.

Κούρσοβα */Γεωγρ./.* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καρβελᾶ, τῆς ἐπαρχίας Γυθείου, τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 18. Χ. Δ.

Κούρσοβον */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς Θεσσαλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ΒΔ. τῶν Τρικκάλων καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 516. Χ. Δ.

κοῦρσον (τό), καὶ *κοῦρσος* (τό)· ἐπιδρομή, λεηλασία, λεία (ἐκ τοῦ λατ. cursus).

—*[Ἐγκυκλ.]* *Κοῦρσον*, ἢ *πραίδα*, ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἡ αἰφνιδιαστικὴ ἐπιδρομὴ εἰς τὴν ἐχθρικὴν χώραν πρὸς λαφυραγωγίαν. Αἱ τοιούτου εἴδους ἐπιχειρήσεις ἦσαν συνηθέσταται κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ἐξετελοῦντο δὲ ὑπό τε τῶν Βυζαντινῶν καὶ ὑπὸ τῶν γειτονικῶν βαρβάρων, ἄνευ κηρύξεως πολέμου, αἰφνιδιαστικῶς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου, ὑπὸ τοῦ εἰσβαλόντος στρατοῦ εἰς τὰς περιφερείας τὰς γειτονικὰς πρὸς τὴν ζώνην τῶν ἐπιχειρήσεων. Οἱ ἐκτελοῦντες τὰ κοῦρσα ἐλέγοντο *κουρσάτωρες*.

Τὸ κοῦρσον οἱ Βυζαντινοὶ ἐξετέλουν πάντοτε δι' ἰσχυροῦ σώματος ἱππικοῦ, οὗτινος τὸ ἓν τμῆμα, ἀφοῦ ἐγκατέλειπε τὰ μεταγωγικά του, εἰσέδυεν εἰς τὴν ἐχθρικὴν χώραν, ἀκολουθοῦν τὰς μὴ κεντρικὰς ἀτραπούς, καὶ ἤρχιζε τὴν λαφυραγωγίαν, ἐνῷ τὸ ἕτερον τμῆμα, τὸ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ, εἰσέδυε συγχρόνως εἰς τὴν αὐτὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἐξ ἀντιθέτου διευθύνσεως, οὕτως ὥστε τὸ ἓν τμῆμα ὤθει πρὸς τὸ ἕτερον τοὺς φεύγοντας πληθυσμοὺς καὶ οὕτως ἀσφαλέστερον ᾐχμαλώτιζον αὐτούς. Ὁ ἀρχηγὸς ἑκάστου τμήματος τοῦ κούρσου ὤφειλε νὰ διατηρῇ πάντοτε πλησίον του μίαν συγκεντρωμένην δύναμιν ἐκ 3 — 4 ταγμάτων, ἵνα ἀντιμετωπίζῃ ἐνδεχομένην ἀντίστασιν.

Τὰ οὕτω πορευόμενα τμήματα δὲν ἀπεμακρύνοντο ἀλλήλων πλέον τῶν 15—20 μιλλίων (δηλαδὴ 20—25 χιλιομέτρων), τὴν δ' ἑσπέραν συνηντῶντο καὶ διενυκτέρευον ἐν τῷ αὐτῷ στρατοπέδῳ, ἵνα ἐπαναλάβωσι τὴν ἑπομένην τὴν *πραίδαν* των. Ὁσάκις δὲν διετίθετο διὰ τὴν ἐπιδρομὴν ἢ μία μόνη ὁδός, ὁ στρατὸς διῃρεῖτο καὶ πάλιν εἰς 2 τμήματα, ὧν τὸ μὲν προεπορεύετο, τὸ δ' ἠκολούθει εἰς ἀπόστασιν 15 — 20 μιλλίων. Τὰ οὕτω προελαύνοντα τμήματα διετέλουν εἰς ἐπαφὴν καὶ τὴν ἑσπέραν συνηντῶντο ὡς καὶ ἀνωτέρω εἰς κοινὸν στρατόπεδον. Οἱ συλλαμβανόμενοι πληθυσμοὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κούρσου ἐφονεύοντο πάντοτε ἐπὶ τόπου, πρὸς ἀποφυγὴν χρονοτριβῶν.

Οἱ Ἄραβες, τὰ κοῦρσά των ἐξετέλουν διὰ μεικτῶν σωμάτων, ἱππικοῦ καὶ πεζικοῦ. Τὸ ἱππικὸν προπορευόμενον ἐνήργει τὴν λαφυραγωγίαν καὶ ᾐχμαλώτιζε τοὺς πληθυσμούς, τὸ δὲ πεζικόν, βραδέως προελαῦνον, ἐστρατοπέδευεν ἐπὶ καταλλήλων (κεντρικῶν καὶ ὀχυρῶν) σημείων καὶ ἀνέμενε τὴν ἐπάνοδον τῶν ἱππικῶν τμημάτων.

Παρὰ τῶν Βυζαντινῶν στρατιωτῶν, τῶν καταφυγόντων εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου (1453), ἐδιδάχθησαν καὶ οἱ εὐρωπαϊκοὶ στρατοὶ (Γάλλοι, Ἰταλοί, Γερμανοὶ κλπ.) τὴν τακτικὴν ταύτην. Ἡ τακτικὴ τῶν σημερινῶν «raids», ὡς ὀνομάζονται σήμερον τὰ κοῦρσα τῶν Βυζαντινῶν, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, ἡ πιστὴ καὶ ἀκριβὴς ἀπομίμησις τῆς βυζαντινῆς τακτικῆς. Ν. ΚΛΣ

Κουρσὸν (Courson), ***Αὐρηλιανός***. Γάλλος λόγιος καὶ ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1811. Προωρίζετο διὰ τὸ στρατιωτικὸν ἐπάγγελμα, ἀλλά, λόγῳ ἀτυχήματος, ἠναγκάσθη ν' ἀκολουθήσῃ τὰ νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ρεννῶν. Διετέλεσε διευθυντὴς τῶν ἀρχείων ἐν τῷ νομῷ τοῦ Φινιστέρου, ὑπάλληλος εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης, ἐπιμελητὴς τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Λούβρου καὶ μετὰ τὴν ἐκ πυρκαϊᾶς καταστροφὴν ταύτης διωρίσθη ἐπίτιμος ἐπιμελητὴς τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης. Ἐκ τῶν ἔργων του τὰ ἀξιολογώτερα εἶναι: «Ἱστορία τῆς καταγωγῆς καὶ τῶν θεσμῶν τῆς ἀρμορικανῆς Γαλατίας καὶ τῆς νησιωτικῆς Βρετάνης μέχρι τοῦ Ε' αἰῶνος», «Ἱστορία τῶν Βρετόνων ἐν τῇ Γαλατίᾳ καὶ ταῖς βρεττανικαῖς νήσοις» «Ὑπόμνημα περὶ τῆς γενέσεως τῶν φεουδαρχικῶν θεσμῶν εἰς τοὺς Βρετόνους καὶ τοὺς Γερμανοὺς» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Κούρσουλας, ***Νικόλαος***. Λόγιος ἱερεύς. Γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ περὶ τὰ τέλει τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ σπουδάσας ἐν τῷ ἑλληνικῷ κολλεγίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἐν Ρώμῃ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας τῷ 1625. Ἐπανελθὼν ἐξ Ἰταλίας εἰς Ζάκυνθον ἀπῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριον τῶν Στροφάδων, ὅπου ἔγινε μοναχός. Ἐκεῖθεν προσκληθεὶς εἰς Κεφαλληνίαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς Νικοδήμου Μεταξᾶ, ἐχειροτονήθη ὑπ' αὐτοῦ ἱερεὺς καὶ ἀπεστάλη εἰς Ζάκυνθον τῷ 1630 ὡς ἀρχιερατικὸς αὐτοῦ ἐπίτροπος. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος καταργηθέντος τοῦ ἀξιώματος τούτου ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν συνδίκων τῆς Ζακύνθου, ὁ Κούρσουλας ἀπῆλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀφοῦ παρέμεινεν ἐν αὐτῇ ἐπ' ἀόριστον, ἐπανῆλθεν εἰς Ζάκυνθον. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἀπελθὼν εἰς Ἅγιον Ὄρος ἀπέθανεν ἐκεῖ τῷ 1652. Ὁ Κούρσουλας κατέλιπε πολλὰ συγγράμματα, ἐξ ὧν γνωστὰ μέχρι τοῦδε εἶναι τὰ ἑξῆς: «Σύνοψις τῆς ἱερᾶς θεολογίας, φιλοπονηθεῖσα εἰς ὠφέλειαν τῶν ὀρθοδόξων φιλομαθῶν», «Ὑπομνήματα καὶ ζητήματα εἰς τὸ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς τοῦ Ἀριστοτέλους», «Ὑπομνήματα καὶ ζητήματα εἰς τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους Α' καὶ Β'» καὶ «Ρητορικὴ μετὰ τὴν τοῦ Ἀριστοτέλους». Ἐκ τούτων μόνον τὸ πρῶτον ἐξεδόθη τῷ 1864 ἐν Ζακύνθῳ. Ε. Γ. Π.

Κουρσουμλιὲ (τουρκ. *Κουρσουνλοῦ*) */Γεωγρ./.* Πολίχνη τῆς Γιουγκοσλαυΐας παρὰ τὰ παλαιὰ σύνορα τῆς Τουρκίας, Δ. τῆς Νύσσης καὶ ΒΔ. τῆς Λεσκοβάτς, ἐπὶ τοῦ ποταμίου Τοπόλιτσα, παραποτάμου τοῦ Μοράβα. Πρὸ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου (1878) οἱ κάτοικοι τοῦ Κουρσουμλιὲ ἦσαν κυρίως Ἀλβανοί, οἵτινες μετηνάστευσαν εἰς Τουρκίαν, διότι ἡ πολίχνη περιελήφθη ἐντὸς τῶν συνόρων τοῦ τότε βασιλείου τῆς Σερβίας. Ν. Μ.

κούρσωρες (οἱ), καὶ ***προκλάσται***, καὶ ***πρόμαχοι***. Ἐλέγοντο οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν «οἱ προτρέχοντες τῆς παρατάξεως ἐν τῇ συμβολῇ καὶ τοῖς φεύγουσιν ἐχθροῖς ὀξέως ἐπιτιθέμενοι». Ἦσαν οὗτοι ἱππεῖς τοξόται καὶ ἐτάσσοντο εἰς τὰ δύο κέρατα τῆς πρώτης γραμμῆς τῆς μάχης, τῆς λεγομένης *προμάχου*, ἧς ἀπετέλουν τὸ $^1/_3$ τῆς δυνάμεως. Ὅταν ὁ ἐχθρὸς ὑπεχώρει, τὰ τμήματα ταῦτα τῶν κεράτων ἐξώρμων πρὸς καταδίωξιν αὐτοῦ, χωρὶς νὰ ὦσιν ὑποχρεωμένοι νὰ τηρῶσι τὴν συνοχὴν καὶ τὴν τάξιν των, ἠκολουθοῦντο δὲ ὄπισθεν ὑπὸ τῶν τμημάτων τοῦ μέσου τῆς παρατάξεως, ἅτινα ἐβάδιζον συντεταγμένα, ἕτοιμα νὰ δράμωσιν ἐν ἀνάγκῃ εἰς βοήθειαν τῶν προτρεχόντων κουρσώρων. Τὰ οὕτω βαδίζοντα συντεταγμένα τμήματα ἐλέγοντο *δεφένσωρες* καὶ *ἐκδικηταί*. Ν. ΚΛΣ

Κοὺρτ ***Ἀχμὲτ πασᾶς***. Ἀλβανὸς πασᾶς, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια κατήγετο ἐκ Κουρδιστάν, ζήσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐχρημάτισε πασᾶς τοῦ Βερατίου τῆς Ἀλβανίας καὶ ἀπέκτησε μεγάλην ἰσχὺν ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1760, ὅτε διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου γενικὸς ἐπόπτης τῶν ὁδῶν καὶ τῶν διαβάσεων τῆς Ἠπείρου, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Στερεᾶς διεξήγαγε δραστηρίως ἀγῶνα ἐναντίον τῶν ἁρματολῶν καὶ κλεφτῶν. Περιῆλθεν ἐπανειλημμένως εἰς ἔνοπλον ρῆξιν πρὸς τὸν Ἀλῆ Τεπελενλῆν, ἰδίως δὲ διότι ἐπροτίμησεν ὡς γαμβρὸν τῆς κόρης του τὸν Ἰμβραὴμ βέην τῆς Αὐλῶνος· ὁ Ἀλῆς μάλιστα ἐκδικούμενος ἐξεστράτευσεν ἐνατίον τοῦ Ἰμβραΐμ. Ὁ Κοὺρτ πασᾶς ἀπέθανεν, ὡς λέγεται, ἀπὸ τὴν λύπην του, ὅτε ὁ Ἀλῆς διωρίσθη ὑπὸ τῆς Πύλης ἐπόπτης τῶν διαβάσεων καὶ τῶν ὁδῶν. Χ. Δ.

Κοὺρτ (Kurth), ***Γοδοφρεῖδος***. Βέλγος ἱστορικὸς (1847—1916). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λιέγης, ὅπου συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς διδασκαλίας τῆς ἱστορίας. Τῷ 1906 ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ ἐν Ρώμῃ βελγικοῦ ἱστορικοῦ ἰνστιτούτου. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Κάτων ὁ πρεσβύτερος» (1872), «Ἡ γένεσις τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ», «Ἱστορία τῆς ποιήσεως τῶν Μεροβιγγιδῶν», «Τὰ γλωσσικὰ ὅρια ἐν Βελγίῳ καὶ Βορείῳ Γαλλίᾳ», «Τί εἶναι μεσαίων», «Ἱστορία τῆς ἱδρύσεως τῆς πόλεως τῆς Λιέγης» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

—Κοὺρτ (Kurth), *Ὄττο*. Γερμανὸς μουσουργός, γεννηθεὶς τῷ 1846. Ἔγραψε τὰ μελοδράματα: «Königin Bertha» (1892), «Das Glück von Hohenstein», τὸ ὀρατόριον «Ἡ θυσία τοῦ Ἰσαάκ», 3 συμφωνίας, μίαν καντάταν, μουσικὴν δωματίου κτλ. Γ. Σ.

Κοὺρτ, ἢ ***Κούβρατ***. Εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῶν Οὐτιγόρων-Βουλγάρων, ἀπόγονος τῆς παλαιᾶς οἰκογενείας τῶν Δουλο, ἐξ ἧς κατάγεται καὶ ἡ πρώτη βουλγαρικὴ ἡγεμονικὴ δυναστεία τῶν Δουλοϊδῶν. Ν. Μ

Κούρταγα *[Γεωγρ.]*. —1) Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Μεσσηνίας χωρίου *Κεντρικὸν* (βλ. λ.). — 2) Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Λαρίσης χωρίου *Παράδεισια* (βλ. λ.). Χ. Δ.

— **Κούρταγα** */Γεωγρ./.* Θέσις μεταξὺ Μεσολογγίου καὶ Εὐηνοχωρίου, ἐκ τοῦ ὀνόματος βοεβόδα Τούρκου, ὅστις ἐπὶ τοῦ παρ' αὐτὴν λόφου εἶχεν ἀνεγείρει πύργον. Ἐπὶ τοῦ λόφου αὐτοῦ ἀνευρέθησαν τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Λαφρίας Ἀρτέμιδος. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ὑπῆρχεν ἡ παλαιὰ αἰτωλικὴ πόλις *Καλυδών*. Χ. Γ. Ε.

Κουρταγάδες */Γεωγρ./.* Οὕτως ἐκαλοῦντο εἰς τὸ χωρίον *Πεμόνια* καὶ τὰ πέριξ τοῦ Μελιδονίου τοῦ ΝΔ. διαμερίσματος τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων οἱ τιμαριοῦχοι Τοῦρκοι. Ε. Γ.

Κουρτάκι *[Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Πυργέλας, τῆς ἐπαρχίας Ἄργους, τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον Κάτ. (1928) 347. Χ. Δ.

— **Κουρτάκι** */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυλίας, τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 264. Χ. Δ.

κούρτάλα (τά)· (ἰδιωματ. Κρήτ.) τὰ χειροκροτήματα (ἐκ τοῦ *κρόταλα*). Ι. Δ. Μ.

Κούρταλαν */Γεωγρ./.* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ροδόπης χωρίου *Λυκοδρόμιον* (βλ.λ.). Χ. Δ.

Κοὺρτ-'Αλὰν */Γεωγρ./.* Χωρίον τοῦ Πόντου, ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀμισοῦ, ἄλλοτε ἑλληνικόν, ἔχον περίπου 350 κατοίκους, μεταναστεύσαντας τῷ 1923 εἰς Ἑλλάδα. Α. Α. Π.

Κουρταλὰρ */Γεωγρ./.* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Δράμας χωρίου *Λυκοδιάσελον* (βλ. λ.).

κουρτάλημα (τό)· ἰδιωματ., ἡ ἐνέργεια τοῦ *κουρταλῶ*, ἀνακίνησις, ἄλλως *ἄγκλισμα*: «τὸ κουρτάλημα τοῦ μπουκαλιοῦ».

Κούρταλης, ἢ ***Κουρταλῆς Χασάν***, ἢ ***Ἀσάνης***. Τοῦρκος ἐμπειρικὸς χειρουργὸς ἐξ Ἀταλάντης, ἐξ οὗ καὶ *Ταλαντινὸς* ἐκαλεῖτο. Παρηκολούθησε τοὺς Ἕλληνας ὁπλαρχηγοὺς τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς καὶ μάλιστα τὸν Ὀδ. Ἀνδροῦτσον, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ προσήνεγκε πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τοὺς τραυματίας καὶ τοὺς ἀσθενεῖς. Χ. Δ.

Κουρταλιώτικο Φαράγγι */Γεωγρ./.* Φάραγξ εἰς τὰς Α. κλιτῦς τῆς ὀροσειρᾶς Κρυονερίου (1.027 μ.), τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ἔμπροσθεν τῆς μονῆς Πρέβελι. Εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς φάραγγος ἀναβλύζει ἐκ πέντε ὀπῶν πελωρίου βράχου μεγάλη πηγὴ ὑδάτων, ἥτις σχηματίζει τὸν *Μέγαν ποταμὸν* (*Μασσαλίαν*). Κατά τινα παράδοσιν, ὁ ἅγιος Νικόλαος ἀσκητεύων ἐκεῖ ἥπλωσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ βράχου καὶ ἀνεπήδησαν ἰσάριθμοι πρὸς τοὺς δακτύλους τῆς χειρὸς του πηγαί. Ἡ ἐκροὴ σχηματίζει θορυβώδη καταρράκτην, 40 μέτρων ὕψους, τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς ὀνομάζει *εὐλογίαν τοῦ ἁγίου*. Τὸ ὄνομα ὀφείλεται εἰς τὸν βροντώδη κρότον, τὸν ὁποῖον κάμνουν τὰ σφοδρὰ ρεύματα τοῦ ἀέρος, τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουν πρὸς ἠχηρὰ χειροκροτήματα (κούρταλα). Πολλάκις κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις ἡ εἴσοδος (*Ποροφάραγγο*) καὶ ἡ ἔξοδος τῆς φάλαγγος ἔγιναν θέατρον μαχῶν. Ἀξιομνημόνευτος εἶναι ἡ ἐνταῦθα ἧττα τοῦ Γιανιτσαράπη τῷ 1878 ὑπὸ τῶν Ἁγιοβασιλειωτῶν. Ε. Γ.

κουρταλῶ· μεταβ. καὶ ἀμεταβ. ἀνακινῶ, ἀνακατεύω καὶ ἀνακινοῦμαι, ἀνακατεύομαι: «κουρταλεῖ τὸ μπουκάλι κοῦ δὲν εἶναι καλὰ γεμᾶτο», «κουρτάλησέ το νὰ ἀνακατωθῇ» || ἰδιωμ. Κρήτ., κάμνω κρότους, θόρυβον, κρούω ὡς κρόταλον, χειροκροτῶ.

Κοὺρτ-'Ασανλῆ */ Γεωγρ./.* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ροδόπης χωρίου *Κρεμαστὴ* (βλ λ.).

Κουρτατόνε (Curtatone) */ Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς Ἰταλίας, ἐν τῷ νομῷ τῆς Μαντούης. Κάτ. 1.500. Ἔχει ὡραίαν παλαιὰν ἐκκλησίαν τῆς Σάντα Μαρία ντὲ Γκράτσια καὶ εἶναι ὀνομαστὸν διὰ τὴν παρ' αὐτῷ συναφθεῖσαν μάχην μεταξὺ Νεαπολιτανῶν καὶ Τοσκανῶν ἐθελοντῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν αὐστριακῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λαντέσκου ἀφ' ἑτέρου, τὴν 29 Ἀπριλίου 1848. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην οἱ Αὐστριακοὶ διαθέτοντες 19.000 ἄνδρας κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν ἐξ ἐφόδου τὸ Κουρτατόνε, ὅπερ ὑπερήσπιζον 6.000 Ἰταλοί, ἐξ ὧν ἀπωλέσθησαν περὶ τὰς 4.000. Μ.Δ.Β.

κουρταχτᾶς (ὁ) */ Βοτ./.* Δημώδης ὀνομασία ποικιλίας τοῦ φυτοῦ *ἄμπελος ἡ οἰνοφόρος*. Κ. ΠΑΠ.

Κουρτέα ***ντὲ Αρτζὲς*** (Courtea de Arges) */ Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ρουμανίας (βλ. *Ἀρτζές*). Χ.Δ.

κουρτελάτσα (τὸ) */Ναυτ./.* Ὄρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας διαλέκτου, σημαίνων εἰς τὸν πληθυντικὸν μὲν (*κουρτελάτσες*) τὰ *παρίστια* γενικῶς, εἰς τὸν ἑνικὸν δέ, ἑκάτερον τῶν *παραδολωνίων*. Σ. Ε. Λ.

κουρτελατσίνι (τὸ) */Ναυτ./.* Ὄρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης, σημαίνων τὰ *παραφωσώνια*. Σ. Ε. Λ.

Κούρτελης, ***Ἰωάννης Χ.*** Ἕλλην λόγιος καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Ληξουρίῳ τῷ 1843 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1897. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου «Παρνασσός», εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωσε καὶ τὸ ὄνομα. Ἐξέδωσεν ἐν Ἀθήναις τὰς ἐφημερίδας: «Ἀγορά», «Εἰρηνική», τὸ φιλολογικὸν περιοδικὸν «Ἰλισσὸς» (1869—1872) καὶ τὸν σατιρικὸν «Μῶμον». Ζήσας ἐπὶ ἔτη καὶ ἐν Μασσαλίᾳ, ἦτο ἐκ τῶν τακτικῶν συντακτῶν τοῦ «Sémaphore», ἐκδίδων συγχρόνως τὴν «Bibliothèque Contemporaine Hellénique», ὅπου ἐδημοσίευσε μεταφράσεις του πολλῶν ἐκλεκτῶν

Digitized by Google

ἑλληνικῶν ἔργων. Ἀκολούθως, ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐξέδωσε, κατὰ προτροπὴν τοῦ αὐτόθι ἐφημερίου Γερμανοῦ Καλλιγᾶ, τοῦ μετέπειτα μητροπολίτου Ἀθηνῶν, τὴν καθημερινὴν ἐφημερίδα «Ἀλεξάνδρεια». Ἔγραψε τὴν κωμῳδίαν «Τρεῖς γάμοι εἰς μίαν ἡμέραν ἢ αἱ γυναῖκες δὲν περιορίζονται», μεταφρασθεῖσαν καὶ εἰς τὴν ἰταλικήν, διεσκεύασε τὴν γαλλικὴν κωμῳδίαν «Οἱ ὑπηρέται», παιχθεῖσαν εἰς σειρὰν παραστάσεων ὑπὸ τοῦ θιάσου Εὐαγ. Παντοπούλου, μετέφρασε τὴν «Καρλότταν καὶ Βέρτερον», τὸ «Ἀργυροῦν κιβώτιον» κ. ἄ. Ἐδημοσίευσε προσέτι εἰς διάφορα περιοδικὰ ποιήματα, ἐθνογραφικὰς μελέτας κτλ. **ι. τ. ζ**

Κουρτελὶν (Courteline), ***Γεώργιος***, ὁ ἐπιλεγόμενος ***Μουανώ*** Γάλλος εὐθυμογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφεὺς (1860—1929). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Παρισίοις καὶ συνειργάσθη ἐπί τινα χρόνον μετὰ τοῦ πατρός του εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν δικαστηρίων». Θεωρεῖται ἐκ τῶν πνευματωδεστέρων Γάλλων εὐθυμογράφων, διακριθεὶς κυρίως εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς στρατιωτικῆς ζωῆς. Τὰ διηγήματά του «Les gaietés de l'Escadron», ἀνεγνώσθησαν ἀπλήστως. Ἐκ τῶν θεατρικῶν του ἔργων ἀξιολογώτερα εἶναι: «Γυναῖκες τῶν φίλων», «Ξύλινα κεφάλια», «Τὸ τραῖνο τῶν 8 καὶ 47'», «Ἄχ! νεότης», «Μπουμπουρός», «Οἱ μορφασμοὶ τοῦ Παρισιοῦ», «Σοβαρὸς πελάτης», «Ὁ κύριος Μωαδέν», «Ὁ χωροφύλαξ εἶναι ἄσπλαχνος», «Ὁ ἀστυνόμος εἶναι καλὸ παιδί», «Τὰ ἀνδρείκελα τῆς ζωῆς» κ. ἄ. **Μ. Ν. Δ.**

Γεώργιος Κουρτελίν.

κουρτέλο (τό)· θωράκιον, στηθαῖον γεφύρας, ἐξώστου, παραθύρου κττ.

Κουρτεναὶ (Courtenay). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὴ ἐπιφανὴς μεσαιωνικὴ οἰκογένεια, καταγομένη ἐκ τῆς ὁμωνύμου γαλλικῆς κωμοπόλεως. Γενάρχης τῆς οἰκογενείας φέρεται ὁ ***Ἄθως***, ὅστις, κατά τινας, ὠχύρωσε τὸ Κουρτεναὶ κατὰ τὸ 1010. Οἱ ἐν τῇ ἱστορίᾳ γνωστοὶ κλάδοι τῆς οἰκογενείας τῶν Κουρτεναὶ ἐδημιουργήθησαν ὁ μὲν εἷς ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ ***Ἰοσελίνου***, υἱοῦ τοῦ Ἄθω, ὁ δὲ ἕτερος ἐκ τοῦ γάμου τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰοσελίνου Ἐλισάβετ μετὰ τοῦ Πέτρου, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου τοῦ Παχέος. Εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτὴν τῶν Κουρτεναὶ ἀνήκουν καὶ ὁμώνυμοι αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου. Μέλη τῆς οἰκογενείας εἶναι:

—1) ***Ἰοσελῖνος Α'***, ὁ ἐπικληθεὶς μέγας κόμις τῆς Ἐδέσσης. Γάλλος πολεμιστὴς ἀποθανὼν τῷ 1131. Μετέσχε τῆς πρώτης σταυροφορίας μετὰ τοῦ Στεφάνου ντὲ Μπλουᾶ (1091), ἐκυριάρχησε δὲ πλείστων πόλεων τῶν ὀχθῶν τοῦ Εὐφράτου, τὰς ὁποίας ἀπώλεσε κατὰ τὸν μετὰ τῶν Σαρακηνῶν πόλεμον, ὅτε αἰχμαλωτισθεὶς παρέμεινεν ἐπὶ ἑπταετίαν εἰς χεῖρας αὐτῶν. Ἀπελευθερωθεὶς ἐγένετο κόμις τῆς Ἐδέσσης καὶ ἀπέθανεν ἐκ τῶν πληγῶν, ἃς εἶχε λάβει κατά τινα ἔφοδον ἐναντίον φρουρίου τινὸς πλησίον τοῦ Χαλεπίου.

—2) ***Ἰοσελῖνος Β'***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἀποθανὼν τῷ 1159. Διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του παρημέλησε καθ' ὁλοκληρίαν τὸ κράτος του. Ὁ σουλτᾶνος τῆς Μοσούλης Ζένκι ἐπολιόρκησε τὴν Ἔδεσσαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκυρίευσε (1143), παρ' ὅλην τὴν ἡρωϊκὴν ἄμυναν ἣν ἀντέταξαν οἱ κάτοικοι, μέρος τῶν ὁποίων κατεσφάγη. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ζένκι ὁ Κουρτεναὶ ἀπεπειράθη ν' ἀνακτήσῃ τὴν Ἔδεσσαν, ἀλλ' ἀπέτυχε καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ Νουρηδὶν (1150)· μεταφερθεὶς εἰς Χάλεπιον ἀπέθανεν ἐκ τῆς θλίψεως καὶ τῆς ἀθλιότητος.

—3) ***Ἀγνή***. Θυγάτηρ τοῦ προηγουμένου, ἥτις παρέμεινεν ὡς αἰχμάλωτος τῶν Σαρακηνῶν ἐπὶ ἐννέα ἔτη. Ἀπελευθερωθεῖσα ὑπανδρεύθη εἰς δεύτερον γάμον τὸν Ἀμωρύ, τὸν κατόπιν γενόμενον βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ.

—4) ***Ἰοσελῖνος Γ'***. Ἀδελφὸς τῆς Ἀγνῆς. Αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν κατὰ τὴν μάχην τοῦ Χαρὲμ (1164), ἀπηλευθερώθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τῆς ἀδελφῆς του, Βαλδουΐνου Δ', βασιλέως τῶν Ἱεροσολύμων, διὰ καταβολῆς ἁδρῶν λύτρων. Ἐγένετο θησαυροφύλαξ τοῦ Βαλδουΐνου, τῷ δὲ 1186 ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου Βαλδουΐνου Ε'.

—5) ***Πέτρος***. Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1216—1217)· βλ. *Πέτρος* Κουρτεναί.

—6) ***Ροβέρτος***. Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· βλ. *Ροβέρτος* Κουρτεναί.

—7) ***Βαλδουῖνος***. Ὁ τελευταῖος Λατῖνος αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1217—1273)· βλ. *Βαλδουῖνος Β'*.

—8) ***Φίλιππος***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ψιλῷ ὀνόματι αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου· βλ. *Φίλιππος* Κουρτεναί.

—9) ***Αἰκατερίνη*** Ψιλῷ ὀνόματι αὐτοκράτειρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως· βλ. *Αἰκατερίνη* Κουρτεναί.

Ἄλλος κλάδος τῆς οἰκογενείας τῶν Κουρτεναί, ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ Ἐρρίκου Β' καὶ ἀποκτήσας γαίας εἰς πολλὰς κομιτείας, ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν, ἐπὶ βραχὺ δὲ χρονικὸν διάστημα ἔσχε καὶ δικαιώματα διαδοχῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἀγγλίας, καθ' ὅσον εἷς αὐτῶν, ὁ *σὲρ Οὐΐλλιαμ*, ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Ἐδουάρδου τοῦ Δ'. **Κ. Μ. Κ.**

Κουρτεναὶ (Courtenay) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Λουαρὲ καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Παρισίων — Λυῶνος — Μασσαλίας. Ἐν αὐτῷ εὑρίσκεται παλαιὸς πύργος τῆς μεγάλης γαλλικῆς οἰκογενείας τῶν Κουρτεναί, τῶν ὁποίων γενάρχης ὑπῆρξεν ὁ Πέτρος τῆς Γαλλίας, υἱὸς Λουδοβίκου τοῦ Χονδροῦ. Κάτ. 2.740. **Μ. Ν. Δ.**

Κοῦρτες *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κοινότητος Ζαροῦ τῆς ἐπαρχίας Καινουρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Παλαιότερον, ὑπῆρχεν αὐτόθι πολυάνθρωπον τουρκικὸν χωρίον μὲ 60 οἰκογενείας. Τὰ ἐρείπια δὲ 4 ἐκκλησιῶν μαρτυροῦσιν ὅτι ἦτο πρὸ τῆς ἁλώσεως χριστιανικὴ καὶ πολυπληθὴς κώμη. Ἐνταῦθα παρὰ τὸν λόφον *Πλακούρα* ἢ *Κουρτοκεφάλα* ἀνεσκάφησαν λείψανα ἀρχαίου συνοικισμοῦ καὶ νεκροπόλεως ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν Ἄλμπερ καὶ Ταραμέλλι. Οἱ τάφοι εἶναι θολωτοί, σχήματος πεταλοειδοῦς ἄνευ δρόμου. Ὁ Ταραμέλλι φρονεῖ ὅτι ἀνήκουν εἰς τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐνῷ ἄλλοι τοὺς τοποθετοῦν εἰς τὴν γεωμετρικὴν ἐποχήν. Ἐπὶ τῶν ἀγγείων φαίνονται σαφῶς αἱ μυκηναϊκαὶ ἐπιβιώσεις. Ἐν τοῖς τάφοις εὑρέθησαν ἡμικεκαυμένα ὀστᾶ, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὸν Μαριάνι, σημαίνουν ταφὴν μετὰ ἀτελῆ καῦσιν. **Ε. Γ.—Ν. Ε. Π.**

Κουρτέσης, *Γεώργιος ὁ Σχολάριος*. Λαϊκὴ ὀνομασία τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως *Γενναδίου Β'* τοῦ Σχολαρίου (βλ. λ.).

—**Κουρτέσης, *Σωτήριος***, καὶ μεταγενεστέρως ***Καρτέσιος***. Ἕλλην ἠθοποιὸς καὶ κωμῳδιογράφος (1820—1886). Εἶναι ἐκ τῶν πρώτων ἀνελθόντων τὴν ἑλληνικὴν σκηνὴν ἐξ ἔρωτος πρὸς αὐτὴν τῷ 1843 ἐν Ἀθήναις. Διεκρίθη ὡς κωμικὸς ἠθοποιός, ἰδίως ὅμως διὰ τὴν πρὸς τὴν σκηνὴν αὐταπάρνησίν του. Ἔγραψε καὶ τρεῖς κωμῳδίας, ἐξ ὧν ἡ τιτλοφορουμένη «Ὁ Καρπάθιος» εἶναι ἀξία πολλῆς προσοχῆς, καθόσον περιέχει τὸν θαυμάσιον τύπον γραίας Ἀθηναίας, τῆς «θειᾶς Κασσοῦς», εἰς τὸ στόμα τῆς ὁποίας διετηρήθη ἐπιμελῶς τὸ μέχρι τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ὁμιλούμενον ἐν Ἀθήναις γλωσσικὸν ἰδίωμα (βλ. τὸ περιοδ. «Δίπυλον» ἀριθ. 1 σελ. 16). **Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ**

Κουρτέσι(ον) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 202. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Μάζι*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Ἐλαιότοπος (Σούβαρδον)* καὶ *Νερόμυλος (Ξουλάτικα)*. **Χ. Δ.**

— **Κουρτέσι(ον)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 730. **Χ. Δ.**

— **Κουρτέσι(ον)** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαργαριτίου τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 482. **Χ. Δ.**

Κουρτέσσας (*Τὸ Χάνι τῆς —*) *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία, ἔνθα διεδραματίσθη μία ἀπὸ τὰς φάσεις τῆς μάχης τῶν Δερβενακίων, Ἁγίου Σώστη καὶ Ἁϊνορίου. **Γ. Δ. Κ.**

Κούρτζα (Curza) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Κορσικῆς, δυτικὸν κέρας (πλάτ. 42°44'10" Β., μῆκ. 9°13'15" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1131 island of Corsica) τοῦ κόλπου Σὰν Φιορέντζο. Ὀνομαζόμενον καὶ *Κάπο Περάλο*, εἶναι τὸ *Κέρσουνον ἄκρον* τὸ καὶ *Τίλοξ ἄκρον* τῶν ἀρχαίων (*Πτολεμ.* Γ, β, 2 καὶ 7). **Σ. Ε. Λ.**

Κουρτζῆ *Θέρμαι*. Θερμομεταλλικαὶ πηγαὶ ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἀκτῇ τῆς νήσου Λέσβου. Ἀπέχουσι περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς πρωτευούσης καὶ ἀναβλύζουσιν εἰς 600 μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς παραλίας. Τὰ μεταλλικὰ ταῦτα ὕδατα προέρχονται ἐκ τριῶν κυρίως πηγῶν, διοχετεύονται δὲ εἰς κοινὰς δεξαμενὰς καὶ εἰς τὸ πλησίον τῆς θαλάσσης κείμενον ἠλεκτροθεραπευτήριον. Ἄλλοτε ὑπῆρχον αὐτόθι ἀρτιώταται ἐγκαταστάσεις δι' ἠλεκτροθεραπείαν καὶ μηχανοθεραπείαν, ἐφαρμόζουσαι ἀτμόλουτρα, καταιονήσεις, κινησιθεραπείαν κλπ. Αἱ ἐγκαταστάσεις ὅμως αὗται τῆς ἠλεκτροθεραπείας κατεστράφησαν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Ἡ θερμοκρασία τοῦ ὕδατος τῶν πηγῶν ἀνέρχεται εἰς 35°, τὸ ἐν διαλύσει ποσὸν τῶν ἀλάτων εἰς 0,7 γρ. κατὰ χιλιόγραμμον ὕδατος, ὡς ἐκ τούτου δὲ αἱ πηγαὶ αὗται ἀνήκουν εἰς τὰς ἀκροθέρμας. Τὰ θερμὰ ὕδατα Κουρτζῆ ὠφελοῦσιν ἐπὶ ἀρθρίτιδος, ψαμμιάσεων, ρευματισμῶν, παραλύσεων, νευρασθενείας κλπ. Αἱ σημεριναὶ θέρμαι Κουρτζῆ φαίνεται ὅτι ἦσαν γνωσταὶ ἀπὸ τῶν ἑλληνορρωμαϊκῶν χρόνων, ὡς μαρτυροῦσι τὰ εὑρεθέντα ἐρείπια ρωμαϊκοῦ τινος λουτῆρος καὶ ἀμφιθεάτρου. Εἰς τὰς πηγὰς ταύτας μετέβαινον ὁ Πομπήϊος καὶ ἡ Ἀγριππῖνα πρὸς λουτροθεραπείαν. **Κ. Γ. Μ.**

Κουρτζῆ-Κιοΐ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης, εἰς ἀπόστασιν 12 χλμ. πρὸς Δ. τῆς Κεσάνης καὶ ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν ὁμωνύμου λοφοσειρᾶς. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν κατῳκεῖτο ὑπὸ Ἑλλήνων, ἐκαλεῖτο *Κρόταλον* καὶ εἶχε κατ. 405 **Μ. Δ. Β.**

κουρτζῆς (ὁ) (τουρκ. *κουρτζῆ*)· θωρακοφόρος στρατιώτης τοῦ παλαιοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, φέρων σιδηρᾶν ζώνην. **Ν. Μ.**

Κουρτζῆς, *Μιχαὴλ (Μίτσας)*. Ἕλλην δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ διηγηματογράφος (ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον ***Ἀστίμ***), γεννηθεὶς ἐν Μυτιλήνῃ τῷ 1884. Πολύγλωσσος καὶ ἐγκυκλοπαιδικός, εἰσῆλθε νεώτατος εἰς τὸν ἐμπορικὸν καὶ ἐφοπλιστικὸν οἶκον τοῦ πατρός του. Παρὰ τὰς πολλαπλᾶς δὲ ἀσχολίας του εἰς τὰ μεγάλα βιομηχανικὰ ἐργοστάσια, ἅτινα διευθύνει μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, δὲν ἔπαυσε ν' ἀγαπᾷ καὶ νὰ ἐργάζεται διὰ τὸ θέατρον καὶ τὴν τέχνην. Πρὸς τοῖς ἄλλοις, εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ σύστασις καὶ ὀργάνωσις τοῦ ταμείου συντάξεως τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων. Ἐκ τῶν θεατρικῶν του ἔργων, ἡ «Ἀνατολή», χαρακτηριστικὴ σάτιρα τῶν Λεβαντίνων, ἐπαίχθη διὰ πρώτην φορὰν ἐν Μυτιλήνῃ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1914 ὑπὸ τοῦ θιάσου Κυβέλης, κατόπιν δὲ ἐν Ἀθήναις καὶ Θεσσαλονίκῃ. Ἕτερον ἔργον του, ἡ «Ἀμερική», ἐπαίχθη τῷ 1917 ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ θιάσου Κοτοπούλη. Νῦν διατελεῖ ὑποπρόξενος τῆς Γερμανίας ἐν Μυτιλήνῃ. **Ν. Ι. Λ.**

— **Κουρτζῆ *ἀτμοπλοΐα***. Ἑλληνικὴ ἀτμοπλοϊκὴ ἑταιρεία, μὲ ἕδραν τὴν Μυτιλήνην, διαλυθεῖσα, ἀλλ' ἀκμάσασα ἐπὶ τουρκικῆς κατοχῆς. Διετήρει τὴν συγκοινωνίαν μέχρις Ἀλεξανδρέττας καὶ Βηρυττοῦ. **Σ. Ε. Λ.**

Κούρτζολα (Curzola) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κούρτσολα*.

Κουρτζολάρι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Παλαιὰ ὑπὸ τῶν ναυτικῶν ὀνομασία τῶν περὶ τὴν Ὀξειὰν νοτίων *Ἐχινάδων*, «αἱ ὁποῖαι εἶναι μάλιστα ἐκεῖνα τὰ νησία, τὰ ἀντικείμενα εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου, τὰ κοινῶς λεγόμενα Κουρτζολάρι. Περὶ αὐτὰ ἔγεινε ἐκείνη ἡ ἀκουστὴ ναυμαχία (ἡ τῆς Ναυπάκτου) τῶν Χριστιανῶν κατὰ τῶν Τούρκων» (*Μελετίου* «Γεωγρ. Παλ. καὶ Νέα» Γ' 304). —2) Βουνός, καλούμενος καὶ *Κουτζολάρι*, ἀπόκρημνος καὶ μονήρης (ὑψόμ. 1424 ποδ., πλάτ. 38° 19 Β., μῆκ. 21° 09' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1676: Gulf of Patras and approaches), εἰς 1 ½ μίλ. Β. τοῦ κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου ἀκρωτηρίου Σκρόφα. Ἡ κορυφή του μετὰ τῆς κορυφῆς τῆς νήσου Ὀξειᾶς ἀποτελοῦν ἄριστα σημεῖα εὐθυγραμμίσεως (Medit. Pilot, τόμ. III σελ. 340, ἔκδ. 1908). Πρόκειται περὶ νήσου ἐξηπειρωθείσης διὰ τῶν ἀπὸ τοῦ Ἀχελώου προσεπιχώσεων. Δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι ἡ ἄλλοτε *Ἀρτεμίτα*, ἥτις οὖσα «μία τῶν Ἐχινάδων νῆσος, ἤπειρος γέγονε» (*Στράβ.* Α, 59, σελ. 78). **Σ. Ε. Λ.**

Κούρτζουλας, *Γεράσιμος*. Κεφαλλὴν τὴν καταγωγήν, πρόξενος τῆς Τουρκίας ἐν Μεσσήνῃ τῆς Σικελίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Προσέφερε πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἠπειρωτικοῦ ἀποκλεισμοῦ, τοῦ στρεφομένου ἐναντίον τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος. Ἐπανελθὼν τῷ 1823 εἰς Κεφαλληνίαν, εἰργάσθη ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων ἐν Ἑλλάδι συμπατριωτῶν του καὶ κατόπιν μετέσχε τῶν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος πολιτικῶν ἀγώνων. **Γ. Δ. Κ.**

κούρτη (ἡ)· παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς τὸ σύνολον τῶν σκηνῶν τοῦ βασιλέως ἢ τοῦ ἀρχιστρατήγου (βλ. *κόρτη*).

κούρτη (ἡ) (ἐκ τοῦ ἰταλ. corte)· ἡ αὐλή, ὁ αὐλόγυρος· ‖ αὐλή, βουλή, δικαστήριον, πολιτικὸν συμβούλιον κατὰ τὴν Φραγκοκρατίαν.

— *['Εγκυκλ.] Κούρτη* ἐκαλεῖτο συμβούλιον παρὰ τῷ ἡγεμόνι τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας, ἱδρυθὲν δυνάμει τοῦ ριτζίστρου, ἤτοι τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῆς ἡγεμονίας, τοῦ ψηφισθέντος ὑπὸ τοῦ πρώτου συνελθόντος παρλαμᾶ (συνελεύσεως) τῶν Φράγκων κατακτητῶν τῆς χερσονήσου (1204). Ἡ κούρτη ἐκείνη ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν 12 βαρώνων τῆς ἡγεμονίας, τῶν ὑποτελῶν ἀρχόντων (λιζίων) καὶ τῶν ἀνωτέρων κληρικῶν, ἐπελαμβάνετο δὲ ὅλων τῶν μεγάλων ὑποθέσεων, ἤτοι: διαφορῶν μεταξὺ τῶν βαρώνων ἢ μεταξὺ τούτων καὶ τοῦ κυριάρχου ἡγεμόνος, ζητημάτων διαδοχῆς καὶ προσέτι ἐγκλημάτων. Προκειμένου περὶ ἐγκλημάτων φόνου δὲν συμ-

Digitized by Google

μετεῖχον εἰς τὰς συνεδριάσεις τὰ ἐκ κληρικῶν μέλη. Πλὴν τῆς κούρτης ταύτης ὑπῆρχε καὶ ἡ «κούρτη τῶν βουργισίων» (δηλαδὴ τῶν ἀστῶν, borghesi, bourgeois), εἶδος ἀνωτέρου δικαστηρίου, ἐφετείου, τὸ ὁποῖον συνερχόμενον ἐν Γλαρέντζᾳ (καὶ εἶτα ἀλλαχοῦ) ἐδίκαζε τὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων ὑποτελῶν διαφοράς, καθὼς καὶ τὰς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Φράγκων τοιαύτας, καὶ τέλος, κατ' ἔφεσιν, τὰς ἀποφάσεις τῶν κατωτέρας τάξεως δικαστηρίων τῶν διαφόρων βαρωνιῶν, διότι παρ' ἑκάστῃ τούτων ἐλειτούργει ἕτερον δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο «κούρτη τῆς αὐθεντίας», ἀπετελεῖτο δ' ἐκ τῶν γερόντων καὶ ἐδίκαζε τὰ πάσης φύσεως ἀναφυόμενα ζητήματα. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ δικαστηρίου τούτου ἐφεσιβάλλοντο ἐνώπιον τῆς ἀνωτέρω «κούρτης τῶν βουργισίων». Ν. ΚΛΣ

Κουρτίδης, ***Ἀριστοτέλης Π.*** Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μυριόφυτον τῆς Θρᾴκης τῷ 1858. Νεώτατος ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας, ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον, νυμφευθεὶς δὲ τῷ 1880 τὴν Σταματίναν Π. Παπαδοπούλου, ἀδελφὴν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς «Διαπλάσεως τῶν Παίδων», εἰς τὴν ὁποίαν ἔκτοτε συνειργάζετο, ἀπῆλθε βραδύτερον εἰς Γερμανίαν καὶ συνεπλήρωσεν εἰς τὴν Γοττίγγην καὶ τὴν Ἰέναν τὰς σπουδάς του, εἰδικευθεὶς εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν παιδαγωγικήν. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας, ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς τῶν παιδαγωγικῶν εἰς τὸ διδασκαλεῖον ἀρρένων, κατόπιν εἰς τὸ διδασκαλεῖον θηλέων τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἑταιρείας (Ἀρσάκειον), εἰς τὸ διδασκαλεῖον νηπιαγωγῶν τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἑλληνίδων, εἰς τὴν δραματικὴν σχολὴν τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν (ὡς καθηγητὴς τῆς δραματολογίας) καὶ τέλος διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ διδασκαλείου θηλέων Πειραιῶς. Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν τὸν εὗρεν ὁ θάνατος τὸν Αὔγουστον τοῦ 1928, ἐξαφνικὸς καὶ πρόωρος θάνατος, ἐφ' ὅσον ὁ Κουρτίδης εἶχεν ἤδη ἐξέλθει ὑγιὴς ἀπὸ ὀλιγοήμερον ἀσθένειαν, διετήρει δέ, παρὰ τὰ ἑβδομήκοντα ἔτη του, τὰς πνευματικάς του δυνάμεις ἀκμαιοτάτας καὶ τὴν δραστηριότητά του αὐτόχρημα νεανικήν.

Ἀριστοτέλης Κουρτίδης.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς μακρᾶς καὶ μεστῆς αὐτῆς ζωῆς, ὁ Ἀριστοτέλης Κουρτίδης ἐδίδασκε καὶ συνέγραφε. Παρήγαγε δὲ πληθὺν ὄχι μόνον ἐπιστημονικῶν ἔργων (κυρίως ψυχολογικο-παιδαγωγικῶν), ἀλλὰ καὶ λογοτεχνημάτων, προπάντων παιδικῶν. Ἐκ τῶν πρώτων ἀναφέρομεν ὡς τὰ κυριώτερα: «Gewöhnung und Gewonheit» (ψυχολογικο-παιδαγωγικὴ μονογραφία 1894), «Εἰκόνες βίου τῶν ζῴων» (1912), «Ὑποδείγματα διδασκαλίας τῆς ζῳολογίας» (1912) καὶ «— Φυτολογίας» (1913), «Ἡ ἀγωγὴ κατὰ τὴν Μοντεσσόρη» κτλ. Ἐκ δὲ τῶν δευτέρων «Παιδικαὶ σελίδες», «Παιδικὰ διηγήματα», «Παιδικοὶ διάλογοι» κτλ. Ἐκτὸς τούτων συνέγραψε καὶ πολλὰ ἀναγνωστικὰ διὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα («Ἱστορίες», «Σκόρπια λουλούδια», «Παλιὰ χρόνια» κ. ἄ.), συνειργάζετο δὲ εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ περιοδικά, ἡμερολόγια καὶ καθημερινὰ ἀκόμη φύλλα τῆς ἐποχῆς του, «Ἄστυ», «Νέον Ἄστυ», «Ἐφημερίδα», «Ἑστίαν» (περιοδικὸν καὶ ἐφημερίδα), «Ἐθνικὸν ἡμερολόγιον» Σκόκου, «Παναθήναια» (ὅπου ἔχει δημοσιεύσει καὶ πολλὰς ὡραίας κριτικὰς θεατρικῶν καὶ ἄλλων ἔργων, ἀναδειχθεὶς εἷς τῶν καλυτέρων παρ' ἡμῖν κριτικῶν), τελευταίως εἰς τὴν «Νέαν Ἑστίαν», κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τὴν «Διάπλασιν τῶν παίδων», τῆς ὁποίας διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης ἀπὸ τὸ 1880 μέχρι τοῦ 1894, θέσας τὰς ἀκλονήτους ἐκείνας βάσεις, αἱ ὁποῖαι κατέστησαν τὸ περιοδικὸν τοῦτο τῆς παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας τὸ μακροβιότερον τῶν ἑλληνικῶν. Ὁ Κουρτίδης ὑπῆρξε λοιπὸν παιδαγωγὸς καὶ λογοτέχνης. Ἀλλὰ δὲν χωρίζονται τόσον εὐκόλως αἱ δύο αὗται κύριαί του ἰδιότητες. Διότι καὶ παιδαγωγῶν ἐλογοτέχνει, καὶ λογοτεχνῶν ἐπαιδαγώγει. Πολλὰς τωόντι ἐπιστημονικάς του μονογραφίας, π. χ.: «Ὁ Τολστόϊ ὡς παιδαγωγός», «Ἡ γυναίκα ἐνώπιον τοῦ κινδύνου», «Ὁ φόβος παρὰ τοῖς παιδίοις», θὰ ἠδύνατό τις νὰ κατατάξῃ εἰς τὰ λογοτεχνήματα. Τὸ ξηρότερον, τὸ βαρύτερον θέμα καθίστα ἐπαγωγὸν τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέως, τὸ πάντοτε ἀνθηρὸν καὶ γέμον ποιητικῶν καὶ εὐφυῶν παρομοιώσεων (ἡ παρομοίωσις ἦτο τὸ γνώρισμα καὶ ἡ δύναμίς του), καθὼς καὶ ἡ σαφήνεια τῆς γλώσσης του, ἡ κλασσικὴ οὕτως εἰπεῖν στρογγυλότης καὶ ἀκριβολογία τῶν περιόδων του, εἴτε εἰς τὴν καθαρεύουσαν ἔγραφε (μεικτὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον), εἴτε εἰς τὴν ἐπ' ἐσχάτων ἀγαπητήν του δημώδη.

Δύο χαρίσματα τὸν διέκρινον κυρίως καὶ ὡς διδάσκαλον ἢ ὁμιλητὴν (καὶ ἦτο ὁμιλητὴς θαυμάσιος) καὶ ὡς συγγραφέα. Ἡ τρυφερότης καὶ ὁ ἐνθουσιασμός. Συνεκίνει, μέχρι δακρύων πολλάκις, τὸν ἀκροατὴν ἢ τὸν ἀναγνώστην του, καὶ τὸν ἐνεθουσίαζεν εἰς βαθμὸν προκαλοῦντα τὴν ἐνέργειαν. Πολλὰ ἔργα κοινωνικῆς ὠφελείας συνετελέσθησαν διὰ τοῦ λόγου του καὶ μόνου (φιλανθρωπικοὶ ἔρανοι, συσσίτια δι' ἀπόρους, ἀγοραί, λαχεῖα κλπ.) ὑπὸ μαθητριῶν του κυρίως εἰς τὰ διδασκαλεῖα, αἱ ὁποῖαι κυριολεκτικῶς τὸν ἐλάτρευον. Καὶ τὸν μεταδοτικὸν αὐτὸν ἐνθουσιασμὸν ὁ Κουρτίδης διετήρει εἰς τὴν ψυχήν του ἀμείωτον μεθ' ὅλας τὰς ἐκ τῆς πραγματικότητος ἀπογοητεύσεις. Ἡ ἀμφιβολία, ἡ ἀνησυχία, ὁ σκεπτικισμὸς ἄλλων διανοουμένων τῷ ἦσαν ἄγνωστα. Ἐπίστευεν ἀκραδάντως εἰς τὰ μεγάλα καὶ καθιερωμένα ἰδανικὰ (πατρίδα, θρησκείαν, οἰκογένειαν, φιλαλληλίαν) καὶ τόσον ἡ σοφία του, ὅσον καὶ ἡ τέχνη του τὰ ἰδανικὰ αὐτὰ ἐξυπηρέτουν ἀπαρεγκλίτως. Συντηρητικὸς πάντοτε, ἠγάπα μὲν τὴν πρόοδον καὶ ἐπεδίωκε τὴν βελτίωσιν τῆς κοινωνίας διὰ τῆς ψυχικῆς ἐξυψώσεως τῶν ἀτόμων, ἀλλ' οὐδέποτε ἐθεώρησεν ἀναγκαίαν μίαν ἄρδην ἀνατροπήν. Ἐνεωτέριζεν ἐν μέτρῳ, γνωρίζων ἀνέκαθεν νὰ χαλιναγωγῇ τὰς ἐπαναστατικάς του ὁρμάς. Διὰ τοῦτο, μεταξὺ τῶν πρώτων τοῦ κλάδου του, προσεχώρησεν εἰς τὸ γλωσσικὸν κίνημα, ἀλλ' οὐδέποτε ἔγινε σοσιαλιστὴς ἢ κομμουνιστής, ὅπως ἄλλοι ἐκπαιδευτικοὶ δημοτικισταί.

Ἔχομεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιστήμονας, ψυχολόγους-παιδαγωγούς, ἀνωτέρους ἴσως ἀπὸ τὸν Κουρτίδην. Ἔχομεν ἀναμφιβόλως λογοτέχνας δημιουργικωτέρους. Ἀλλ' ὡς παιδαγωγὸς-λογοτέχνης ὁ Ἀριστοτέλης Κουρτίδης μένει μοναδικὸς καὶ ἀπαράμιλλος. Καὶ ἀκριβῶς διότι συνεδύαζεν ἰσοδυνάμους τὰς ἰδιότητας αὐτὰς (φυσικὰς ἀμφοτέρας, ἠμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν, ἀλλὰ διὰ μακρῶν ἐπίσης κόπων καλλιεργημένας), τὰ καθαυτὸ παιδαγωγικά του λογοτεχνήματα, ὅσα, πρωτότυπα ἢ δημιουργικῶς διεσκευασμένα, ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Διάπλασιν τῶν Παίδων» καὶ ὅσα ἔγραψε διὰ τὸ σχολεῖον, εἶναι τὰ ἄριστα ἐξ ὅσων ἔχομεν εἰς τὴν γλῶσσάν μας. Ἡ νεοελληνικὴ παιδικὴ λογοτεχνία, ἡ τόσον δυστυχῶς πτωχή, ἕνα μόνον ἔχει ἀληθινὸν συγγραφέα, ὁλοψύχως καὶ ἰσοβίως ἀφιερωθέντα εἰς αὐτήν, τὸν Ἀριστοτέλην Κουρτίδην. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν καθ' ἥν, εἰκοσαετὴς μόλις, ἔγραψε τὸ πρῶτον διήγημα διὰ τὴν «Διάπλασιν», μέχρι τῆς παραμονῆς τοῦ θανάτου του, καθ' ἣν εἰργάσθη ὀλίγας ὥρας προετοιμάζων τὸ τελευταῖόν του Ἀναγνωστικόν, οὐδέποτε εἰς τὴν ζωήν του ἔπαυσε νὰ συλλογίζεται τὸ παιδὶ καὶ νὰ χρησιμοποιῇ, διὰ τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ καὶ τὴν ψυχαγωγίαν, τοὺς θησαυροὺς τοῦ νοῦ του καὶ τῆς καρδίας του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Λόγοι περὶ Ἀριστοτέλους Κουρτίδου, ὡς φιλοσόφου, παιδαγωγοῦ, λογοτέχνου καὶ κριτικοῦ, ὑπὸ *Δημ. Γρ. Καμπούρογλου*, *Δημ. Ἰ. Λάμψα* καὶ *Γρ. Ξενοπούλου*, κατὰ τὸ πολιτικὸν μνημόσυνον τὸ διοργανωθὲν ὑπὸ τοῦ Θρᾳκικοῦ κέντρου («Θρᾳκικὰ» 1930 καὶ εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος) — *Γρ. Ξενοπούλου*. «Ὁ λογοτέχνης - παιδαγωγὸς» («Νέα Ἑστία» 1928). — *Τοῦ αὐτοῦ*. «Ἀριστοτέλης Κουρτίδης» («Διάπλασις τῶν Παίδων» 1928). — Λόγοι εἰς τὴν Τριακονταετηρίδα τῆς Διαπλάσεως ὑπὸ *Δημ. Κακλαμάνου* («Διάπλασις τῶν Παίδων», πανηγυρικὸν τεῦχος 1909). ΓΡ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Κουρτίκης. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ Λέοντος ΣΤ' (886—910). Ἔπεσε μαχόμενος κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων εἰς Θρᾴκην Βουλγάρων τῷ 893.

— **Κουρτίκης.** Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ (1118—1143), συμμετασχὼν εἰς τὴν νικηφόρον ἐκστρατείαν τούτου κατὰ τῶν Οὔγγρων. Μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τούτων ὁ αὐτοκράτωρ διώρισε τὸν Κουρτίκην φρούραρχον Βρανίτζοβας. Ἀναθαρρήσαντες ὅμως οἱ Οὖγγροι ἐπολιόρκησαν τὴν Βρανίτζοβαν καὶ μετά τινα χρόνον κατώρθωσαν νὰ εἰσπηδήσωσιν ἐντὸς τῶν τειχῶν καὶ νὰ θέσωσι πῦρ εἰς τὴν πόλιν, ἡ φρουρὰ τῆς ὁποίας τότε, ἀνοίξασα τὰς πύλας, ἐτράπη εἰς φυγήν. Τελευταῖος πάντων ἀπῆλθεν ὁ Κουρτίκης, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ βαρέως φέρων τὴν ἀπώλειαν τῆς πόλεως καὶ τὴν ἧτταν τῶν στρατευμάτων του, ἐτιμώρησεν αὐτὸν διὰ τῆς ποινῆς τοῦ ῥαβδισμοῦ.

—**Κουρτίκης** ***Βασίλειος.*** Μακεδὼν ἀξιωματικὸς τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ (βλ. λ. *Βασίλειος* Κουρτίκη).

—**Κουρτίκης,** ***Μανουήλ.*** Στρατηγὸς καὶ πατρίκιος Βυζαντινὸς ἐπὶ Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου (945 - 959), διωρίσθη τῷ 945 ὑπὸ τούτου «δρουγγάριος τῆς βίγλης» (φρούραρχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως).

—**Κουρτίκης,** ***Μιχαήλ.*** Ναύαρχος Βυζαντινὸς ἐπὶ Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου (976—1025). Συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ στρατηγοῦ Βάρδα Σκληροῦ καὶ ὀργανώσας τὸν στόλον τῶν στασιαστῶν ἐθαλασσοκράτησε τοῦ Αἰγαίου καὶ κατέλαβε τὰς πλείστας νήσους, μεθ' ὃ παρεσκευάζετο νὰ ἐπέλθῃ καὶ κατὰ τῶν στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀλλὰ προσβληθεὶς παρὰ τὴν Φώκαιαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου, ὁδηγουμένου ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Θεοδώρου Καραντηνοῦ, ἡττήθη κατὰ κράτος, ἄλλων μὲν πλοίων αὐτοῦ βυθισθέντων καὶ ἄλλων αἰχμαλωτισθέντων, τῶν δὲ λοιπῶν τραπέντων εἰς φυγήν. Ν. ΚΛΣ

Κουρτίκι */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Τιτανίου, ἐγγὺς τῆς κωμοπόλεως Παλαμᾶ καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 366. Χ. Δ.

Κουρτίκιον */Βυζαντ./.* Φρούριον εἰς τὴν περιφέρειαν Κολωνίας (Μ. Ἀσίας), παρὰ τὸν Εὐφράτην, τὸ ὁποῖον κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐξεπόρθησεν ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Βασίλειος Α' ὁ Μακεδὼν κατὰ τὴν περὶ τὸ 880 ἐκστρατείαν του. Ν. ΚΛΣ

Κουρτίκιος. Ἀρμένιος ἄρχων ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Βασιλείου Α' τοῦ Μακεδόνος (867—886). Κατέχων τὸ παραμεθόριον κάστρον «Λόκανον», ἐξετέλει λῃστρικὰς ἐπιδρομὰς δῃῶν τὰς γειτονικὰς βυζαντινὰς χώρας, ἀλλὰ μετὰ τὴν νικηφόρον ἐκστρατείαν τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τῶν Παυλιανιτῶν τῆς Τεφρικῆς (871—873), πτοηθεὶς «προσέφερε καὶ τὴν πόλιν αὐτοῦ καὶ τὰ ὅπλα, καὶ τὸν λαὸν τῷ αὐτοκράτορι καθυπέταξεν». Ν. ΚΛΣ

Κουρτὶλ ***ντὲ Σαντρὰς*** (Curtilz de Sandras), ***Γκατιανός.*** Γάλλος συγγραφεύς, δημοσιεύσας τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Μονφὸρ* (1644—1712). Οἱ πολιτικοὶ αὐτοῦ λίβελλοι καὶ τὰ σκανδαλώδη μυθιστορήματά του συνετέλεσαν, ὥστε νὰ εἶναι ἀνεπιθύμητος ἐν Ὁλλανδίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Τῷ 1702 συνελήφθη καὶ καθείρχθη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Βαστίλλης, ἀποφυλακισθεὶς μετὰ ἐννεαετίαν. Ἐκ τῶν τεσσαράκοντα τόμων του ἀξιομνημόνευτα εἶναι τὰ: «Ἀπομνημονεύματα τοῦ κόμητος Ροσεφὸρ» καὶ τὰ «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἀρτανιάν», ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ μεταγενέστεροι μυθιστοριογράφοι τῆς Γαλλίας, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Δουμᾶς, ἠρύσθησαν διαφόρους ἱστορίας καὶ ἀνέκδοτα. Μ. Ν. Δ.

κουρτίνα (ἡ)· παραπέτασμα οἱονδήποτε, οἷον θύρας ἢ παραθύρων: «κουρτίνες λινές, — τούλινες κλπ.» (λατ. cortina)· ‖ μεσαιων., ὁ μεταξὺ δύο πύργων θώραξ τοῦ τείχους.

—*['Εγκυκλ.]* Βλ. *παραπέτασμα.*

Κούρτιος (Curtius), ***Μέττιος.*** Εὐγενὴς Ρωμαῖος, ὅστις προσέφερεν ἑαυτὸν εἰς τοὺς καταχθονίους θεοὺς κατὰ τὸ 362 π. Χ., ῥιφθεὶς ἑκουσίως, κατὰ τὴν παράδοσιν, πάνοπλος καὶ ἔφιππος, εἰς τὸ αὐτομάτως ἀνοιγὲν εἰς τὸ Φόρουμ (Forum, ἀγορὰ) τῆς Ρώμης βάραθρον, διότι οἱ μάντεις εἶχον εἴπει ὅτι τὸ ἀνοιγὲν βάραθρον ὑπεδήλου ὅτι μέγας κίνδυνος ἠπείλει τὴν πόλιν, ἐὰν δὲν ἐρρίπτετο ἐντὸς αὐτοῦ, ὅτε καὶ θὰ ἔκλειεν, ὅ,τι ἡ πόλις εἶχε πολυτιμότερον. Ὁ Μέττιος Κούρτιος προέβη εἰς τὴν αὐτοθυσίαν του, εἰπὼν πρὸς τοὺς πεφοβισμένους συμπολίτας του ὅτι οὐδὲν εἶναι πολυτιμότερον διὰ τὴν Ρώμην ἀπὸ ἕνα ἀνδρεῖον πάνοπλον νέον. Τὸ βάραθρον ἔκλεισε, κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν, εὐθὺς ὡς ἐρρίφθη εἰς αὐτὸ ὁ Κούρτιος. Ἡ παράδοσις ἐνέπνευσε καὶ ἀρχαίους καλλιτέχνας, διεσώθη δὲ καὶ δακτυλιόλιθος (ἀποκείμενος εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Φλωρεντίας) μὲ παράστασιν τὴν παράδοσιν ταύτην. ΚΑΨ.

— **Κούρτιος** (Curtius), ***Ροῦφος Κόϊντος.*** Ρωμαῖος ἱστορικός, συγγράψας λατινιστὶ ἱστορίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου («Historia Alexandri magni Macedonis») ἐκ 10 βιβλίων. Ἐκ τούτων περιῆλθον μέχρις ἡμῶν 8 (III—X)· τὰ δύο πρῶτα, ἡ ἀρχὴ τοῦ τρίτου, τὸ τέλος τοῦ Ε', ἡ ἀρχὴ τοῦ ΣΤ' καὶ σπουδαῖα μέρη τοῦ δεκάτου βιβλίου ἀπωλέσθησαν. Ὁ Κούρτιος ἔγραψε κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Βεσπασιανοῦ (69—70 μ. Χ.). Ἱστορικὴν ἀξίαν μεγάλην δὲν ἔχει τὸ ἔργον τοῦτο· σπουδαῖον ὅμως εἶναι, διότι μᾶς παρέχει διεξοδικώτατον τεκμήριον τῆς ἐπικρατούσης γνώμης περὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα. Ὁ Κούρτιος δὲν κατώρθωσε νὰ δώσῃ ἑνιαίαν καὶ συμμετρικὴν μορφὴν εἰς τὴν ἱστορίαν του, κρίνων ὡς ἱστορικὸς τὸ ἐπεξεργαστέον διὰ τὴν ἱστορίαν του παραδεδομένον ὑλικόν. Τὸν ἐνδιαφέρει πολὺ τὸ στρατιωτικὸν μέρος καὶ ἡ ῥητορικὴ διάρθρωσις τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους ὑποβάλλει εἰς τὰ πρόσωπα τῆς ἱστορίας του. Τὸ ὕφος τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ τῆς ἐποχῆς του. Προτάσεις ἄτλαι καὶ μικραὶ καὶ πλήρεις ῥητορικοῦ πάθους, τὸ ὁποῖον ὑπενθυμίζει τὸν νεώτερον Σενέκαν. Πᾶν ἴχνος ἀρχαϊσμοῦ ἐλλείπει. Ἡ ἔλλειψις γεωγραφικῶν γνώσεων εἶναι λίαν αἰσθητή. Καὶ ὡς πρὸς τὴν κρίσιν του διὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου δὲν ὑπῆρξε πρωτότυπος ὁ Κούρτιος. Φρονεῖ, ὅπως καὶ ὁ Τ. Λίβιος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Πλούταρχον καὶ Ἀρριανόν, ὅτι τὸ μεγαλεῖον τοῦ μεγάλου Μακεδόνος ὠφείλετο εἰς τὴν τύχην καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἀρετήν του. Ὁ Κούρτιος δὲν εἶναι κριτικὸς ἱστορικός, ἀλλὰ παραδίδει ἁπλῶς δι' ἐλαχίστων, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀτέχνων προσθηκῶν, τὰ ὑπ' ἄλλων παραδεδομένα. Δέον ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἀναγινώσκεται λίαν εὐχαρίστως. Ἐκδόσεις.

Digitized by Google

Νεώτεραι κριτικαί. 1) Theodor Vogel (Lipsiae 1889), ἐλλιπής, 2) Edm. Hedicke (1919 Lipsiae). Ἑρμηνευτικαί: J. Mützell (Berlin 1841), διὰ τὰς ἀρίστας γλωσσικὰς παρατηρήσεις εὔχρηστος ἀκόμη καὶ σήμερον, καὶ Vogel-Weinhold (Leipzig 1903). Χ. Κ. Κ.

Κούρτιος (Curtius), ***Γεώργιος***. Διαπρεπὴς Γερμανὸς γλωσσολόγος καὶ φιλόλογος, ἀδελφὸς τοῦ ἱστορικοῦ *Ἐρνέστου Κουρτίου*. Ἐγεννήθη ἐν Λυβέκη τῷ 1820 καὶ ἀπέθανε τῷ 1885. Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ καὶ Βόννῃ φιλολογίαν καὶ γλωσσολογίαν, ὀλίγον δὲ μετὰ τὸ πέρας τῶν πανεπιστημιακῶν σπουδῶν του (1849) διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἐν Πράγᾳ, μετὰ διετίαν δὲ τακτικὸς καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς αὐτῆς πόλεως. Τῷ 1854 ἐδέχθη τὸν διορισμόν του ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Κιέλου, τῷ δὲ 1862 ἐν τῷ τῆς Λειψίας, πρὸς τὸ ὁποῖον κυρίως συνεδέθη ἡ γόνιμος διδακτικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ δρᾶσις τοῦ ἀνδρός. Ὁ Γ. Κούρτιος συνεδύαζεν ἔκτακτον φιλολογικὴν πολυμάθειαν πρὸς ἄρτιον γλωσσολογικὸν καταρτισμόν, πεπροικισμένος δὲ καὶ διὰ σπανίας διδακτικῆς ἱκανότητος, συνετέλεσε τὰ μάλιστα εἰς τὸ νὰ γίνουν γνωστὰ εἰς τοὺς φιλολόγους τὰ διδάγματα καὶ τὰ πορίσματα τῆς γλωσσολογικῆς ἐπιστήμης καὶ οὕτω κατώρθωσε νὰ γεφυρώσῃ τὸ χάσμα, τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε πρότερον μεταξὺ γλωσσοδιφῶν καὶ φιλολόγων. Ἀλλ' ἀτυχῶς, μὴ δυνηθεὶς νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς γλωσσολογίας καὶ λαβὼν στάσιν ἐχθρικὴν πρὸς τὰς μεγάλας ἐπιστημονικὰς προόδους, τὰς ὁποίας ἐπέτυχον (ἰδίως ἐν τῇ φωνητικῇ) οἱ λεγόμενοι *νεογραμμάτικοι* (Junggrammatiken), δὲν ἐστήριξεν ἐπὶ βάσεων ἀσφαλῶν καὶ ἑδραίων τὴν συμφιλιωτικὴν μεταξὺ φιλολόγων καὶ γλωσσολόγων προσπάθειάν του. Τὸν ἀγῶνά του κατὰ τῶν νεογραμματίκων συνεκέντρωσεν εἰς τὸ γνωστὸν ἔργον του: «Κριτικὴ τῆς νεωτάτης γλωσσολογικῆς ἐρεύνης» (Zur Kritik der neuesten Sprachforschung, Leipzig 1885). Ἐκτὸς τούτου ἐδημοσίευσε καὶ διάφορα ἄλλα γλωσσολογικὰ ἔργα: 2) Die Bildung der griechischen Nomina (ἐναίσιμος ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβή) (Berlin 1842). 3) Die Sprachvergleichung in ihrem Verhältnis zur klassischen Philologie² (Berlin 1848). 4) Grundzüge der griechischen Etymologie⁵ (Leipzig 1879), ἔργον θεμελιῶδες, τὸ ὁποῖον—καίτοι ἀπηρχαιωμένον ἤδη—διατηρεῖ πάντοτε τὴν ἀξίαν του. 5) Das Verbum der griechischen Sprache², I—II (Leiprig 1877—1880). 6) Ἡ διδακτικὴ γραμματική του «Griechische Schulgrammatik», (Prag 1852), τῆς ὁποίας τὴν μεγάλην ἐπιτυχίαν μαρτυρεῖ ἡ ἐπανειλημμένη ἔκδοσίς της (ἡ 15η τῷ 1882) καὶ διὰ τῆς ὁποίας ὁ Κούρτιος ἠθέλησε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ πορίσματα τῆς συγκριτικῆς γλωσσικῆς εἰς τὴν σχολικὴν διδασκαλίαν. Τὰς ἐργασίας τῶν μαθητῶν καὶ φίλων του ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ γνωστά: «Studien zur griechischen und lateinischen Grammatik», I—X (Leipzig 1868—1878). Γ. Π. Α.

—**Κούρτιος** (Curtius), ***Ἐρνέστος***. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς ἱστορικὸς καὶ ἀρχαιολόγος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Λυβέκῃ τῷ 1814 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βερολίνῳ τῷ 1896. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων σπουδῶν ἐνεγράφη ἐν τῇ φιλοσοφικῇ σχολῇ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βόννης (1833), ἔνθα ἠκροάσατο σὺν τοῖς ἄλλοις τοῦ ἀρχαιλόγου Βέλκερ· τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐφοίτησεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Γοτίγγης, ὅπου ἡ διδασκαλία τοῦ Κ. Ο. Μυλλέρου ἐμέστωσε τὴν ποιητικήν του φύσιν καὶ ἐπέρρωσε τὴν ἀγάπην του καὶ τὴν κλίσιν του πρὸς μελέτην τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὴν ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιώδους φοιτητοῦ κατανόησιν τῶν κλασσικῶν χρόνων συνεπλήρωσαν καὶ ἐπεξέτειναν ἐν Βερολίνῳ, ἔνθα μετέβη τῷ 1835, ἡ ἀκρόασις τοῦ Αὐγούστου Μπὲκ καὶ εὑρεῖαι μελέται τῶν θησαυρῶν τοῦ αὐτόθι μουσείου. Μεμυημένος ἤδη ἄριστα τὰ κατὰ τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, ἔτυχεν ἐξαιρέτου εὐκαιρίας ὅπως κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ παραμείνῃ ἐν αὐτῇ τέσσαρα ὅλα ἔτη (1837—1840). Ἐγνώρισεν οὕτω ἐξ αὐτοψίας τὴν χώραν τῶν μελετῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ὀνείρων, ἐπλούτησε τὰς γεωγραφικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς γνώσεις του καὶ ἀντελήφθη τοῦ θεάτρου, ἐν ᾧ διεδραματίσθη ἡ ἀρχαία ἱστορία. Ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὴν χώραν ἔγραφε πρὸς τοὺς ἐν Γερμανίᾳ φίλους του· «Διέρχομαι ἐνταῦθα φωτεινάς, εὐηλίους ἡμέρας. Ἡ αἴσθησίς μου εἶναι γλαυκὴ καὶ εὐρεῖα ὡς ὁ οὐρανὸς καὶ εὐλογῶ τὴν τύχην ὅτι μοι ἐπιδαψιλεύει ὀλίγα ἔτη νεότητος ἐν Ἑλλάδι, τῇ χώρᾳ τῆς νεότητος τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ Ἑλλὰς εἶναι ἀκόμη τώρα ἡ χώρα τοῦ κάλλους». Περιελθὼν τὰς Κυκλάδας, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Ἀττικήν, τὴν Βοιωτίαν καὶ ἄλλα μέρη, ἠδυνήθη νὰ συσχετίσῃ καλύτερον τοὺς ἀρχαίους κατοίκους πρὸς τὴν χώραν καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος μετὰ πασῶν τῶν κατὰ τόπους ἀντιθέσεων αὐτοῦ. Τὰς περιοδείας του ταύτας ὁ Κούρτιος δὲν ἐπετέλεσε μόνος, ἀλλὰ μετὰ διακεκριμένων ἀνδρῶν, οἷοι ἦσαν ὁ διδάσκαλός του Μύλλερ, ὁ πολὺς γεωγράφος Ρίττερ, ὑφ' οὗ, ὡς ἔλεγεν, «ἐδιδάχθη τὸ περιοδεύειν καὶ ἠσκήθη περὶ τὴν κατανόησιν τῶν σχηματισμῶν τοῦ ἐδάφους», ὁ στενός του φίλος καὶ ποιητὴς Geibel κ. ἄ. Μετὰ τοῦ τελευταίου ἐξέδωκε τὰς «Klassische Studien», συλλογὴν ἐλευθέρων ἐμμέτρων μεταφράσεων σκηνῶν ἀρχαίων δραμάτων καὶ λυρικῶν ποιημάτων (1840). Τῆς ἐν Ἑλλάδι διαμονῆς του ἐπωφελήθη συνάμα ὁ Κούρτιος, ἵνα ἐκμάθῃ καὶ τὴν νέαν ἑλληνικὴν καὶ μελετήσῃ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, πρὸς ὃν ἐπεδείξατο ἀδιάπτωτον καὶ εἰλικρινῆ ἀγάπην. Ἡ ἐκ τῆς μελέτης δὲ ταύτης διαπιστωθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ ὁμοιότης τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, τοῦ βίου κτλ. τῶν νεωτέρων πρὸς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, ἐπέρρωσεν ἐν τῷ Κουρτίῳ τὴν γνώμην περὶ τῆς ἑνότητος τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Τοιουτοτρόπως ἡ συγκριτικὴ μελέτη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ φιλολογικὴ ἔρευνα, ἡ ἱστορικὴ ἐξέτασις, ἡ τοπογραφικὴ ἐποπτεία καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ ἀνδρός, ὃν ἐθέρμαινεν ἡ ποιητικὴ αὐτοῦ φύσις, τῷ ἐπέτρεψαν νὰ ἐρευνήσῃ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ μετὰ πλήρους γνώσεως τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὴν παντοίαν δρᾶσιν τῶν Ἑλλήνων ἐν ἀδιασπάστῳ συσχετισμῷ πρὸς τὴν ὑπ' αὐτῶν οἰκουμένην χώραν. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ μετ' ἰδιαζούσης στοργῆς ἀσχολία τοῦ Κουρτίου περὶ συγγραφὰς γεωγραφικάς, ἐν αἷς ἡ τοπογραφία συνδυάζεται πρὸς τὴν ἱστορίαν. Ἡ σπουδαιοτέρα τῶν συγγραφῶν του, αἵτινες ἀπέρρευσαν ἐκ τῶν τοιούτων ἐνασχολήσεων τοῦ Κουρτίου, εἶναι ἡ δίτομος περὶ Πελοποννήσου.

Ἐρνέστος Κούρτιος.

Τῷ 1843 διωρίσθη ὑφηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἔκτακτος καθηγητής. Τῷ 1855 προήχθη εἰς τακτικὸν καθηγητὴν τῆς φιλολογίας καὶ ἀρχαιολογίας ἐν Γοτίγγῃ, τῷ δὲ 1868 ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Βερολῖνον, ὅπου ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1853 διετέλει μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Ἡ ἔξαρσις τοῦ πνεύματός του, ἡ γλαφυρότης περὶ τὸ γράφειν, ἡ εὐχέρεια νὰ ζωντανεύῃ πρὸ τῶν ὀμμάτων τῶν ἀκροατῶν τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἀνέδειξαν τὸν Κούρτιον ἐπὶ μακρὰ ἔτη τὸν ἐπίσημον ῥήτορα τοῦ πανεπιστημίου καὶ τῆς Ἀκαδημίας. Τῷ 1868 τῷ ἀνετέθη ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν βασιλικῶν μουσείων, τῷ δὲ 1872 καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ Antiquarium, δηλαδὴ τῆς συλλογῆς τῶν ἀρχαίων μικροτεχνημάτων, ἣν κατέγραψε, διερρύθμισε καὶ ἐπλούτισε τὰ μέγιστα. Ἀλλὰ τὸ μέγα ἀρχαιολογικὸν ἔργον τοῦ Κουρτίου εἶναι ἀναμφισβητήτως ἡ ἀνασκαφὴ τῆς *Ὀλυμπίας* (βλ. λ.), ἀρξαμένη τῷ 1875 καὶ περατωθεῖσα τῷ 1881. Καὶ ὡς ἱστορικὸς δὲ ὁ Κούρτιος ἐσταδιοδρόμησεν ἐπίσης ἐπιτυχῶς. Τὸ μέγα ἔργον του, ἡ «Ἑλληνικὴ Ἱστορία», εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα πασῶν συλλήβδην τῶν μακροχρονίων μελετῶν αὐτοῦ καὶ τῆς διαυγοῦς γνώσεως τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Πάθησις τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἄλλα ἀτυχήματα ἠνάγκασαν τὸν Κούρτιον νὰ διακόψῃ τὰ μαθήματα ἐν τῷ πανεπιστημίῳ· ἐν τούτοις ἠγωνίζετο ἀκόμη ἐργαζόμενος, ὅπως ἀγάγῃ εἰς πέρας τὴν ἱστορικὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸ μέγα περὶ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ὀλυμπίας σύγγραμμα τῶν διευθυνάντων αὐτάς. Βραχὺν δὲ χρόνον μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐκτυπώσεως αὐτῆς καὶ τὴν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ὁμιλίαν του «Περὶ τῶν θησαυρῶν τῆς Ὀλυμπίας» παρέδωκε τὸ πνεῦμα (29 Ἰουλίου). Μαρμαρίνη προτομὴ αὐτοῦ κοσμεῖ τὸ μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας, ἀνιδρυθεῖσα τῇ 7 Ἀπριλίου 1895 ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἐκτιμητῶν καὶ φίλων τοῦ ἀνδρός.

Αἱ μελέται καὶ τὰ ἔργα τοῦ Κουρτίου εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα, ἀναγόμενα εἰς τὴν τέχνην, τὸν δημόσιον βίον, τὰ γράμματα, τὴν τοπογραφίαν, τὴν ἐν γένει ἱστορικὴν δρᾶσιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων· ἀξιομνημόνευτα εἶναι: «Περὶ τῶν λιμένων τῶν Ἀθηνῶν» (1841), «Ἀνέκδοτα δελφικά», «Ἐπιγραφαὶ ἀττικαί», «Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν» (1844), «Νάξος» (1846), «Peloponnesos, eine historisch-geographische Beschreibung der Halbinsel» (1851—1852 εἰς τ. 2), «Ὀλυμπία» (1852), «Οἱ Ἴωνες πρὸ τῆς ἰωνικῆς μεταναστεύσεως» (1855), «Ἀττικαὶ μελέται» (1863 — 1864), «Erläuternder Text der sieben Karten zur Topographie von Athen (1868), «Beiträge zur Geschichte und Topographie Klei nasiens» (1872, μετὰ τοῦ ἐπιμέτρου Philadelpheia), «Ἔφεσος» (1874), «Boden und Klima von Athen» (1877), «Die Stadtgeschichte non Athen» (1891), «Karten von Attika» (τεύχη I—IX, 1881/1897) ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *J. A. Kaupert*, «Ἑλληνικὴ ἱστορία» (ε' ἔκδ. 1878—1881 εἰς 3 τόμ.), μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ *Σπ. Λάμπρου* (ἔκδοσις τῆς «Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ» εἰς 5 τόμ.), προτάξαντος μακρὸν βιογραφικὸν σημείωμα περὶ τοῦ συγγραφέως (τ. α', σ. ζ' —λα'), ἐν ᾧ περιέχεται καὶ κρίσις τοῦ ἔργου. Μέγα πλῆθος ἱστορικῶν, τοπογραφικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν διατριβῶν αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ περιοδικὰ «Göttinger Anzeigen», «Göttingen Nachrichten» «Berichte», «Abhandlungen der Berliner Akademie», «Rheinisches Museum», «Archäologische Zeitung», «Winckelmannsprogramme» κ. ἄ. Οἱ λόγοι, οὓς κατὰ καιροὺς ἐξεφώνησεν, εὕρηνται ἐν τῇ συλλογῇ «Alterthum und Gegenwart» τ. Α' ἔκδ. 7η 1892, Β' ἔκδ. 2α 1886, Γ' ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Unter drei Kaisern» 1889). Ι. Φ. Δ.

—**Κούρτιος** (Curtius), ***Ἰούλιος***. Σύγχρονος Γερμανὸς πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1877. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς τῷ 1920, ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τῷ 1926, καὶ βραδύτερον, τῷ 1929, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, διαδεχθεὶς τὸν ἀποθανόντα Στρέζεμαν. Ἀνήκει εἰς τὰς τάξεις τοῦ λαϊκοῦ κόμματος. —Ω.

—**Κούρτιος** (Curtius), ***Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1874. Διδάκτωρ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιολογίας καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ἔχει ἐκδώσει μέχρι τοῦδε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Der Astragel des Sotades» (1924), «Der griechische Grabrelief» (1926), «Zu Bildern in der Casa del Poeta tragico» (1926), «Die Antike Kunst», «Pentheus», «Die Wandmalerei Pompejis. Eine Einführung in ihr Verständnis», «Die Mimiamben des Herondas» (1926). Ὁ Κούρτιος ἐκδίδει τὸ σπουδαῖον ἀρχαιολογικὸν περιοδικὸν «Gnomon», Θ. Δ. Θ.

Κούρτις *ἀτμοστρόβιλος*. Ἀτμοστρόβιλος δράσεως (γερμ. Aktionsturbine) ἢ ἄλλως ἀτμοστρόβιλος ἰσοβαροῦς λειτουργίας (γερμ. Gleichdruckturbine), εἰς τὸν ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται ὁ ὑποβιβασμὸς τῆς περιστροφικῆς ταχύτητος διὰ καταμερισμοῦ τῆς ἐπιβραδύνσεως τοῦ ἀτμοῦ εἰς πλείονας τοῦ ἑνός, συνήθως δύο, δρομεῖς, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος, χωριζομένους ὑπὸ στεφάνης ἐχούσης σκοπὸν νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ῥοὴν τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὴν κατάλληλον διεύθυνσιν, πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ εἰς τὸν δεύτερον δρομέα Μεγαλύτερος καταμερισμὸς εἰς τρεῖς ἢ περισσοτέρους δρομεῖς δὲν γίνεται, διότι συνεπάγεται ἐλάττωσιν τοῦ βαθμοῦ ἀποδόσεως τοῦ στροβίλου. Ἀτμοστρόβιλοι Κούρτις δὲν κατασκευάζονται πλέον ἢ μόνον ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄλλα εἴδη ἀτμοστροβίλων, καὶ δὴ τοιούτων μετὰ καταμεμερισμένης ἀποτονώσεως, π. χ. Zoelly ἢ Parsons. Τοιοῦτοι συνδεδυασμένοι ἀτμοστρόβιλοι παρουσιάζουν μεγάλα πλεονεκτήματα, εὐνοϊκωτέρας συνθήκας θερμοκρασίας, μετρίας περιστροφικὰς ταχύτητας, μικρότερον μῆκος κ. ο. κ. Γ.Θ.Κ.

κουρτισία (ἡ) (Curtisia) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κρανειοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν κυριώτερον εἶναι ἡ *κουρτισία ἡ ὀξυοειδὴς* (Curtisia faginea), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, γνωστὸν διὰ τὸ βαρύ, σκληρὸν καὶ χρήσιμον εἰς τὴν ἁμαξοπηγίαν καὶ ἐπιπλοποιίαν ξύλον της. Δ. Ν. Π.

Κούρτισσα */Παραλ. Γεωγρ./*. Ἀκρωτήριον τῆς Λακωνίας κατὰ τὸν Β ΒΑ. μυχὸν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου (πλάτ. 37° 53' 00" Β., μῆκ. 22° 11' 30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia), 3 ½ μίλ. ΝΑ. τοῦ φάρου Κιτριῶν. Σ. Ε. Λ.

Κουρτλοῦ */Γεωγρ./*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Καβάλλας χωρίου *Λυκόστομον* (βλ.λ.). Χ. Δ.

—**Κουρτλοῦ** */Παραλ. Γεωγρ./*. Χθαμαλὴ νῆσος τῆς Β. ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης (πλάτ. 38° 28' ½ Β., μῆκ. 27° 04' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Gulf of Smyrna and island of Khios) δυτικῶς καὶ ἐγγύτατα τοῦ σιδηροδρομικοῦ ἐπινείου Μενεμὲν Ἰσκαλεσσὶ καὶ νοτίως τοῦ Ἀν. στομίου τοῦ Ἕρμου, ὅπερ ἐμφανισθὲν τῷ 1885 ἐξηράνθη τῷ 1890 μεταβληθὲν εἰς χείμαρρον. Σ. Ε. Λ.

Κοὺρτ-Μπέη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀν. Θράκης ὀνομασθὲν ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς *Γάζα* (βλ.λ.).

Κούρτογλους, *Γεώργιος*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀδριανουπόλεως (βλ. λ. *Καραγεώργης*).

Κουρτοπάσσι (Curtopassi), ***Φραγκῖσκος, μαρκήσιος***—. Ἰταλὸς διπλωμάτης, γεννηθεὶς ἐν Τουρίνῳ τῷ 1834 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῷ 1902. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον γραμματεὺς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰταλικῆς πρεσβείας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1879 ἐτοποθετήθη ὡς πρεσβευτὴς ἐν Ἀθήναις καὶ μετέσχε τοῦ κηρυχθέντος τῷ 1887 ἀποκλεισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν λιμένων ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, μεθ' ὃ μετετέθη καὶ ὑπηρέτησεν εἰς Ἰσπανίαν. Θ. Β.

Κουρτουὰ (Courtois), ***Βερνάρδος***. Γάλλος χημικὸς (1777—1838). Συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του παρὰ τοῖς χημικοῖς Φουρκρουά, Τενὰρ καὶ Σεγκέν. Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ τελευταίου ἐμελέτησε τὸ ὄπιον, ἀνακαλύψας ἐν αὐτῷ τὴν μορφίνην. Ὁ Κουρτουὰ ἵδρυσε καὶ τεχνητὸν νιτρωρυχεῖον, κατὰ τὴν περίοδον δὲ ταύτην ἀνεκάλυψε τὸ ἰώδιον, τυχὼν παρὰ τοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Γαλλίας καὶ χρηματικοῦ βραβείου 6.000 φρ. Περὶ τὰ τέλη

Digitized by Google

τοῦ βίου του ὁ Κουρτουὰ ἐπανέλαβε τὰς ἐρεύνας του ἐπὶ τοῦ ὀπίου καὶ εὗρε πρῶτος ὅτι ἐν αὐτῷ, πλὴν τῆς μορφίνης, περιλαμβάνονται καὶ ἄλλα ἀλκαλοειδῆ. —Ω.

—**Κουρτουὰ** (Courtois), ***Γουλιέλμος***, *ἐπονομαζόμενος **Μπουργκινιόν***. Γάλλος ζωγράφος καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς εἰς Doubs τῷ 1628 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῷ 1679. Τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς τέχνης ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἐρασιτέχνην ζωγράφον, μεταβὰς δὲ παιδιόθεν εἰς Ρώμην ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἐργοστάσιον τοῦ *Πέτρου Κορτόνε* (βλ. λ.). Διεκρίθη ἀρκούντως, παρὰ τὴν ἀδυναμίαν τῶν χρωματισμῶν του, καὶ ἐπεφορτίσθη μὲ πολλὰς παραγγελίας εἰκόνων διὰ διαφόρους ναοὺς τῆς Ρώμης. Ἠσχολήθη ἐξ ἄλλου καὶ εἰς τὴν χαρακτικήν, ἀποδώσας καλῶς ἀρκετὰ ἔργα τοῦ Καράκε, τοῦ Τιντορέτο καὶ τοῦ Βερονέζε.

— **Κουρτουὰ** (Courtois), ***Γουσταῦος***. Γάλλος ζωγράφος τῶν τελευταίων χρόνων (1852—1903). Ἠσχολήθη ἰδίως μὲ θέματα θρησκευτικὰ καὶ κλασσικοῦ τύπου. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀναφέρονται ἰδιαιτέρως, ὁ «Νάρκισσος» (1876), εὑρισκόμενος εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Μασσαλίας, ὁ «Δάντης καὶ ὁ Βιργίλιος ἐν τῷ Ἅδῃ» (1880) εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Μπεζανσόν, ὁ «Ἅγιος Σεβαστιανός», ὁ «Ἀπολεσθεὶς Παράδεισος», κοσμῶν τὸ δημαρχεῖον τοῦ Νεϊγὺ-σὺρ-Σαίν, κ. ἄ.

— **Κουρτουὰ** (Courtois), ***Ἰάκωβος***—, *ἐπονομαζόμενος **Μπουργκινιόν***. Γάλλος ζωγράφος καὶ χαράκτης, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ *Γουλιέλμου Κουρτουὰ* (βλ. ἀνωτ.) (1621—1676). Δεκαπενταετὴς μετέβη εἰς Μιλᾶνον, ὅπου, ἀκολουθῶν ἕνα συγγενῆ του Γάλλον ἀξιωματικόν, παρέμεινεν ἐπὶ τριετίαν εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐκτελῶν σχεδιάσματα ἀπὸ τὰς πορείας, τοὺς καταυλισμοὺς καὶ τὰς μάχας, εἰς τὰς ὁποίας παρευρέθη. Ἐν Βολωνίᾳ κατόπιν ἐγνώρισε τὸν Γκουΐντο Ρέννι, ὅστις τὸν ἐνεθάρρυνε καὶ τὸν ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Μετέβη βραδύτερον εἰς Φλωρεντίαν, εἰς Σιένναν καὶ τέλος εἰς Ρώμην, ὅπου οἱ κιστερκιανοὶ μοναχοὶ τοῦ ἀνέθεσαν τὴν ἐκτέλεσιν πολλῶν εἰκόνων διὰ τὸν ναὸν τοῦ Santa-Croce. Ἀλλ' οὔτε τὰ θρησκευτικὰ θέματα, οὔτε αἱ ἱστορικαὶ σκηναί, οὔτε τὰ τοπία, τὰ ὁποῖα ἐζωγράφισε κατὰ τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἐποχήν, ἀπετέλουν, παρὰ τὴν ἐπιτυχίαν των, τὸν δρόμον τοῦ ταλάντου τοῦ Κουρτουά· τὸν δρόμον αὐτὸν τοῦ τὸν ἀπεκάλυψεν ἡ θέα τῆς «Μάχης τοῦ Κωνσταντίνου κατὰ τοῦ Μαξεντίου», τοῦ περιφήμου ἐν τῷ Βατικανῷ ἔργου τοῦ Ραφαὴλ καὶ τοῦ Τζούλιο Ρομᾶνο. Ἔκτοτε ἤρχισε νὰ ζωγραφίζῃ πολεμικοὺς πίνακας, συνθέσεις ρεαλιστικάς, πλήρεις κινήσεως καὶ ζωῆς, ἀλλὰ ὑστερούσας καὶ τρόπον τινὰ στερεοτύπους εἰς τὴν ἐκτέλεσιν. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του περιεβλήθη τὸ ἔνδυμα τοῦ λαϊκοῦ ἀδελφοῦ τῶν ἰησουϊτῶν τῆς Ρώμης καὶ ἐζωγράφισε πολλὰς θρησκευτικὰς εἰκόνας διὰ τὰ μοναστήρια τοῦ τάγματος.
Ὅλαι σχεδὸν αἱ πινακοθῆκαι τῆς Εὐρώπης κατέχουν ἔργα τοῦ καλλιτέχνου τούτου, ὅστις διεκρίθη περισσότερον διὰ τὴν γονιμότητα παρὰ διὰ τὴν ἀξίαν του. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἔχει ὑπογράψει μὲ τὸ ἐξιταλισθὲν ὄνομά του Giacomo Cortese. Ἀφῆκεν ἐπίσης καὶ ἀξιόλογα ἔργα χαρακτικῆς. Γ. Ζ.

κουρτουνιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κέδιων ὁ κοινός*.

Κουρτουξοῦρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Θρᾴκης, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ κτισμ. IV, 11). Α. Θ. Σ.

Κοὺρτ-πασᾶς. Ἡγεμὼν τοῦ Μπερατίου καὶ ντερβὲν ναζίρης ἀπὸ τοῦ 1760 μέχρι τοῦ 1780. Διεκρίθη διὰ τὸν ἀπηνῆ διωγμὸν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου τέλος κατεβλήθη, καὶ διὰ τὴν δρᾶσίν του ἐν Πελοποννήσῳ, ὅπου ἐστάλη μετὰ σημαντικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῷ 1778, διὰ νὰ τὴν ἐκκαθαρίσῃ ἀπὸ τοὺς λυμαινομένους αὐτὴν συμπατριώτας του. Γ. Δ. Κ.

Κουρτραὶ (Courtrai, φλαμανδ. Kortryk, λατιν. Cortracuum) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐν τῷ νομῷ τῆς Δυτικῆς Φλάνδρας, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λύς, 45 χλμ. ΝΔ. τῆς Γάνδης. Εἶναι περίφημος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐκ τῆς μάχης, ἥτις ἐδόθη ὑπὸ τὰ τείχη της τῷ 1302. Καταστραφεῖσα ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν, ἤρχισεν ἀναπτυσσομένη ἐπὶ Βαλδουΐνου Γ', ὅστις μετεκάλεσε καὶ ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ ὑφαντὰς καὶ προήγαγεν οὕτω τὴν ὑφαντικὴν βιομηχανίαν τῆς πόλεως. Κατελήφθη τετράκις ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' (τῷ 1643, 1646, 1670 καὶ 1683), προσηρτήθη τῷ 1697 εἰς τὴν Ἱσπανίαν διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ρυσβίκης καὶ κατελήφθη πάλιν ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ', τῷ 1744, καταστραφέντων τῶν τειχῶν της. Ἐπὶ τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας προσηρτήθη εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἀπετέλεσε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ διαμερίσματος τοῦ Λύς. Ὁ πληθυσμός της κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀνήρχετο εἰς 200 χιλιάδας κατοίκους. Ἐν τῇ Κουρτραὶ εὑρίσκονται σπουδαῖα μεσαιωνικὰ καὶ μεταγενέστερα μνημεῖα. Τὸ μουσεῖον τῆς πόλεως κατέχει πλεῖστα περίφημα ἔργα, ἡ δὲ βιβλιοθήκη 500 περίπου χειρόγραφα.

—**Κουρτραὶ** (Courtrai *μάχη*. Μάχη, περιώνυμος, συναφθεῖσα τὴν 11 Ἰουλίου 1302 μεταξὺ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ὧν ἡγεῖτο ὁ κόμις Ροβέρτος ντ' Ἀρτουᾶ, ἐξάδελφος τοῦ Φιλίππου τοῦ Ὡραίου, καὶ τῶν χωρικῶν τῆς Φλάνδρας, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦτο ὁ Γουλιέλμος ντὲ Ζυλιὲ ὁ νεώτερος, καὶ καταλήξασα εἰς ὁλοσχερῆ ἧτταν τῶν Γάλλων, ὀφειλομένην εἰς τέχνασμα τοῦ ντὲ Ζυλιέ. Οὗτος ἤνοιξε βαθείας τάφρους, τὰς ὁποίας ἐκάλυψε διὰ κλάδων δένδρων καὶ θάμνων καὶ παρέσυρε πρὸς αὐτὰς τὸ γαλλικὸν ἱππικόν, τὸ ὁποῖον καθηλώθη ἐκεῖ καὶ κατεσφάγη. Ὁ κόμις ντ' Ἀρτουᾶ, 63 εὐγενεῖς καὶ 700 ἱππόται εὗρον οἰκτρὸν θάνατον. Χ. Κ.

Κοὺρτς (Kurtz), ***Ἐδουάρδος***. Γερμανὸς φιλόλογος καὶ βυζαντινολόγος, ζήσας ἐν Ρίγᾳ. Ἐγεννήθη ἐν Mitau τῆς ἀνατολικῆς Πρωσσίας τῷ 1846, ἐσπούδασε δὲ κλασσικὴν φιλολογίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Dorpat, ἐξακολουθήσας τὰς σπουδάς του εἰς Λιψίαν καὶ Βερολῖνον. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐγκατασταθεὶς ἐν Ρίγᾳ διετέλεσε μέχρι τοῦ 1890 καθηγητὴς γυμνασίου, ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ ἐκείνου διωρίσθη λογοκριτής, προβιβασθεὶς εἰς διευθυντὴν τῆς λογοκρισίας τῷ 1910, θέσιν, ἣν ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Τῷ 1920 ἐδέχθη μικράν τινα θέσιν ἐν τῇ Ἐθνικῇ λεττονικῇ βιβλιοθήκῃ, ἣν καὶ διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του (Ἰούλιος 1925).
Ὁ Κοὺρτς ἠσχολήθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν μελέτην τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, εἰς τὴν περίοδον δὲ ταύτην ἀναφέρονται τὰ πρῶτά του ἔργα, μία σχολικὴ «Ἑλληνικὴ γραμματική» (1879), ἐκδοθεῖσα πολλάκις καὶ μεταφρασθεῖσα καὶ εἰς τὴν ρωσικήν, καὶ «Ἀγάπη τῶν ζῴων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις» (1886) κ. ἄ. Τῷ 1886 ἐκδώσας τὴν συλλογὴν παροιμιῶν τοῦ Μαξίμου Πλανούδη, ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Κάρολον Κρουμβάχερ, ἔκτοτε δὲ ἀφιερώθη εἰς τὰς βυζαντινὰς σπουδάς. Αἱ σπουδαιότεραι ἐκ τῶν βυζαντινῶν μελετῶν τοῦ Κοὺρτς εἶναι ἡ ἔκδοσις δύο κειμένων σχετικῶν πρὸς τὴν ἁγίαν Θεοφανώ, τὴν σύζυγον τοῦ Λέοντος ΣΤ' (1898), τὸ ὑπόμνημα τοῦ Γρηγορίου περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῶν θαυμάτων τῆς ἁγίας Θεοδώρας τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ (1902) καὶ ἡ ἔκδοσις τῶν ποιημάτων τοῦ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀκμάσαντος Χριστοφόρου τοῦ Μυτιληναίου (1903). Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐξέδωσεν εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὑπὸ τῶν «Βυζαντινῶν χρονικῶν» τῆς Πετρουπόλεως ἐκδιδομένων ἐγγράφων τοῦ Ἄθω (Actes de l'Athos), τὰ ἔγγραφα τοῦ Ζωγράφου (1907) καὶ τοῦ Φιλοθέου (1913).
Συνδεόμενος διὰ στενῆς φιλίας μὲ τὸν Κρουμβάχερ, ἦτο τακτικὸς συνεργάτης τῆς «Byzantinische Zeitschrift», πλεῖσται δ' εἶναι αἱ ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ μελέται του. Περισσότεραι εἶναι αἱ βιβλιοκρισίαι αὐτοῦ, αἵτινες ἔκαμαν γνωστὴν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ἀναγνώστας τὴν κίνησιν τῆς ρωσικῆς βυζαντινολογικῆς ἐπιστήμης. Αἱ ἐργασίαι τοῦ Κοὺρτς διακρίνονται διὰ τὴν μεθοδικήν των ἀκρίβειαν καὶ τὴν αὐστηρὰν κριτικὴν τῶν κειμένων (Textkritik), ἥτις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς εἰς τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν ἐνασχολήσεώς του. [Πρβλ. *A. Heisenberg* ἐν «Byzantinische Zeitschrift» 25 (1925) σελ. 510—11 καὶ *N. Busch* ἐν «Byzantinische-neugr. Jahrbücher» 6 (1927—1928) σελ. 363—8.] Λ. Ν. Π.

— **Κοὺρτς** (Kurz), ***Ἑρμᾶνος***. Γερμανὸς λόγιος καὶ ποιητὴς (1813—1873). Ἐδημοσίευσεν ἐν ἀρχῇ ποιήματα, ἀπὸ δὲ τοῦ 1839 πολλοὺς τόμους διηγημάτων καὶ μυθιστορημάτων, ἐπανεκδοθέντας πλειστάκις καὶ διαδεδομένους καὶ σήμερον εὐρύτατα ἐν Γερμανίᾳ. Ἔγραψεν ἐπίσης ἱστορικὰς μελέτας καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν γερμανικὴν τὸν «Δὸν Κιχώτην» τοῦ Θερβάντες, τραγῳδίας τοῦ Σαίξπηρ καὶ ἄλλα ἔργα μεγάλων ξένων συγγραφέων.

— **Κοὺρτς** (Kurz), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς φιλόλογος καὶ συγγραφεὺς (1805—1873). Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους του σπουδὰς ἐφοίτησεν ἐπὶ τριετίαν εἰς σχολὰς τῶν Παρισίων, ἐκεῖθεν δὲ μεταβὰς εἰς Ἄουγκσμπουργ ἵδρυσεν ἐφημερίδα («Die Zeit»), τῆς ὁποίας τὰ φιλελεύθερα ἄρθρα τοῦ ἐστοίχισαν διετῆ φυλάκισιν. Ἐγκατασταθεὶς μετέπειτα εἰς Ἑλβετίαν ἐγένετο καθηγητὴς καὶ βιβλιοθηκάριος τοῦ Aarau (1846). Ἔκτοτε ἠσχολήθη εἰς ἱστορικὰς μελέτας ἐπὶ τῆς γερμανικῆς φιλολογίας καὶ ποιήσεως, ἐξέδωκε δὲ τρεῖς κεχωρισμένας σειρὰς ἀπὸ τοῦ 1840—1843 (3 τόμοι), ἀπὸ τοῦ 1845—1852 (3 τόμοι) καὶ ἀπὸ τοῦ 1851—1872 (4 τόμοι), ἀνατυπωθείσας καὶ εἰς μεταγενεστέρας ἐκδόσεις. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης συλλογὴν ἀρχαίων Γερμανῶν συγγραφέων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Γερμανικὴ Βιβλιοθήκη», καὶ κριτικὰς ἐκδόσεις τοῦ Σίλλερ εἰς 9 τόμους, τοῦ Γκαῖτε εἰς 12 τόμους (1867—1868) κ.ἄ.

—**Κοὺρτς** (Kurz), ***Ἰζόλδη***. Θυγάτηρ τοῦ *Ἐρρίκου Κοὺρτς* (βλ. ἀνωτ.), λογία καὶ ποιήτρια, γεννηθεῖσα τῷ 1853. Τὰ ποιήματά της εἶναι λυρικοῦ τύπου, τὰ δὲ πεζά της, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται τά: «Φλωρεντινὰ διηγήματα», «Ἕνα ταξίδι στὴν Ἑλλάδα», «Κοντὰ στὴ θάλασσα» κ.ἄ., θεωροῦνται ὡς ἔργα ἐξαιρετικὰ εἰς ὕφος καὶ δύναμιν. Γ. Ζ.

Κουρτσαλὰρ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Καβάλλας χωρίου *Λυκιὰ* (βλ. λ.).

Κοῦρτσι (Curci), ***Κάρολος-Μαρία***. Ἰταλὸς θεολόγος καὶ συγγραφεὺς (1810—1891). Ἐσπούδασε θεολογίαν ἐν Νεαπόλει καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν ἰησουϊτῶν εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν. Κατόπιν ἐγένετο καθηγητὴς τῆς θεολογίας καὶ τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης, ἀφοσιωθεὶς συγχρόνως εἰς τὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ τὴν περίθαλψιν τῶν φυλακισμένων καὶ τῶν πτωχῶν καὶ εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου, ἀποκτήσας φήμην ἐπιφανοῦς ἱεροκήρυκος. Ἵδρυσε τὸ περιοδικὸν «Civiltà Cattolica», ὅπερ ἀπὸ τοῦ 1850 ἀπέβη τὸ ὄργανον τῶν ἰησουϊτῶν, καὶ ἐδημοσίευσε μέγαν ἀριθμὸν ἔργων, τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν ζωηρὰν πολεμικήν. Τῷ 1877 ἤρχισε νὰ ὑποστηρίζῃ φανερὰ ὅτι πρέπει νὰ παύσῃ ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ Βατικανοῦ καὶ τῆς νέας Ἰταλίας, διὰ τῆς εἰλικρινοῦς καὶ νομιμόφρονος παραδοχῆς ἐκ μέρους τοῦ πάπα τοῦ νέου καθεστῶτος, ὅπερ ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς ἰταλικῆς ἑνώσεως. Ἀποδοκιμασθεὶς ἕνεκα τῶν ἰδεῶν του τούτων ὑπὸ τοῦ Βατικανοῦ καὶ κληθεὶς νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῆς ἀποβολῆς του ἐκ τοῦ τάγματος τῶν ἰησουϊτῶν καὶ τῆς ἀπαρνήσεως τῶν πεποιθήσεών του, ἐπροτίμησε τὸ πρῶτον. Μετὰ τὴν ἀποβολήν του ἐνέτεινε τὴν πολεμικήν του κατὰ τοῦ Βατικανοῦ, δημοσιεύσας τὰ ἔργα: «Ἡ νέα διαφωνία μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Κράτους», «Ἡ νέα Ἰταλία καὶ οἱ παλαιοὶ ζηλωταὶ» καὶ «Ἡ κατάρριψις τοῦ προσωπείου τοῦ βασιλείου τοῦ Βατικανοῦ». Τῷ 1884 ὅμως ἀπηρνήθη τὰς ἰδέας του καὶ ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐγένετο καὶ πάλιν δεκτὸς εἰς τὸ τάγμα του. Πλὴν τῶν μνημονευθέντων ἔργων ἔγραψε καὶ πλεῖστα ἄλλα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἑρμηνευτικὰ καὶ ἠθικὰ μαθήματα ἐπὶ τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων» (1874—1876, τόμ. 5), «Μελέτη ἐπὶ τῆς αὐτοκτονίας καὶ τῶν αἰτίων αὐτῆς» (1876) καὶ «Ἀπομνημονεύματα ὠφέλιμα μιᾶς ζωῆς ἀνωφελοῦς». Μ. Δ. Β.

Κούρτσολα (Curzola, σλαυον. Korcula) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἐπισημοτέρων δαλματικῶν νήσων, ἀποτελοῦσα τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ φερωνύμου διέκπλου καὶ ἀνήκουσα εἰς τὴν Νοτιοσλαυΐαν. Ἐπιμήκης 27 μίλλ., εὐρεῖα δὲ 3 ½—4 μίλλ., ἔχει ἐμβαδὸν 275 περίπου, διαθέεται δὲ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὑπὸ βουνοσειρῶν (ὑψηλὴ κορυφὴ Ντομπροβάσκα: ὑψόμ. 1.863 π., πλάτ. 42°37' Β., μῆκ. 17°00' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2712: Zirona channel to Curzola) δασωμένων ἀπὸ δρῦς καὶ πίτυς, παρεχούσας ἀρίστην ξυλείαν ναυπηγήσιμον. Ὁ πληθυσμός της, 23.000 κάτοικοι, Σερβοκροᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀποτελεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ ναυτικούς, ἁλιεῖς, ναυπηγοὺς ἱστιοφόρων, ἐλαιουργοὺς καὶ ἀμπελουργούς. Πρωτεύουσά της εἶναι ἡ φερώνυμος πολίχνη (2.300 κάτ.) μετὰ λιμένος ἔχοντος ναυπηγεῖον, καὶ ἐν ᾗ ὡραῖος καθεδρικὸς ναὸς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος γοτθικοῦ ρυθμοῦ· ἡ μείζων ὅμως καὶ χρησιμωτέρα διὰ τὴν ναυτιλίαν κόλπωσίς της, παρέχουσα ἄριστον ἀγκυροβόλιον παντοῦ αὐτῆς διὰ πλοῖα ἰδίως προερχόμενα ἐκ τῆς Α. τοῦ Ἀδριατικοῦ ἀκτῆς, εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς της *Βαλλεγκράνδε* (πλάτ. 42°58' Β., μῆκ. 16°40' Ἀν.), ἔχουσα φερώνυμον κώμην (2.000 κάτ.). Εἶναι δὲ ἡ νῆσος ἡ *Μέλαινα Κόρκυρα* τῶν Ἑλλήνων γεωγράφων καὶ ἡ Corcyra Nigra τῶν Λατίνων. Παρὰ τὴν Κούρτσολα ὁ στόλος τῶν Γενουηνσίων κατεναυμάχησε τῷ 1298 τοὺς Βενετούς. Σ. Ε. Λ.

— **Κούρτσολας διέκπλους** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ μεταξὺ τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς νήσου Κούρτσολα, τῆς νοτίας τῆς νήσου Λεσσίνα καὶ τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς τῆς χερσονήσου τοῦ Σαμπιοντσέλλο διέκπλους. Ἂν καὶ ἱκανῶς εὐρύς, δὲν ἐσυχνάζετο πολὺ εἰς τὸ παρελθόν, διότι δὲν ὡδήγει εἴς τι σημεῖον τῆς δαλματικῆς ἀκτῆς ἔχον σημαντικὴν ἐμπορικὴν κίνησιν. Ἀφ' ἧς ὅμως ἐχρησιμοποιήθη τῆς Ναρρέντα ὁ ροῦς πρὸς ἐπικοινωνίαν ἐμπορικὴν μετὰ τῆς ἐνδοχώρας, ὁ διέκπλους (Curzola channel: πλάτ. 43°02' Β., μῆκ. 16°40' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2712: Zirona channel to Curzola) ἀπέβη ἐπίσημος διὰ τὴν ναυτιλίαν. Σ. Ε. Λ.

Κουρτσοῦνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος, τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 169. Χ. Δ.

Κουρτὼ-*Ντιβερνερὲς* (Courtaud-Diverneresse), ***Ἰωάννης-Ἰάκωβος***. Γάλλος φιλόλογος (1794—1879). Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας εἰς πλεῖστα γυμνάσια τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῶν Παρισίων. Συνέγραψε μέγαν ἀριθμὸν ἔργων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Μαθήματα ἐφηρμοσμένης ρητορικῆς εἰς τὴν γαλλικήν, ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν», «Ἑλληνικὴ γραμματική», «Γαλλοελληνικὸν λεξικόν»,

Digitized by Google

«Ἐπιτομὴ τοῦ γαλλοελληνικοῦ λεξικοῦ», «Μελέτη περὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς μετρικῆς» καὶ πλεῖσται μεταφράσεις Λατίνων κλασσικῶν συγγραφέων κ.ἄ. Μ. Ν. Δ

Κουρφάλιον *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Λαρίσης χωρίου *Κρόκιον* (βλ. λ.).

Κουρφαλῶνας *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν τεσσάρων συνοικισμῶν, οἱ ὁποῖοι συγκροτοῦν τὴν κοινότητα *Καλουδιανὰ* τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης μὲ 121 κατοίκους (1928) καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Ε. Γ.

κουρφέτσος (ὁ), καὶ *κουρφέστος [Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *γεροπώγων ὁ πολιός*.

κουρχάους (τὸ) (γερμ. Kurhaus). Ἐν ἀρχῇ ἐσήμαινεν ἐν Γερμανίᾳ ἵδρυμα εὑρισκόμενον εἰς τὰς λουτροπόλεις, εἰς τὸ ὁποῖον μετέβαινον οἱ λουόμενοι ὅπως πίωσιν ἰαματικὰ ὕδατα. Βαθμηδὸν ὅμως, γενικευθείσης τῆς σημασίας τῆς λέξεως, σημαίνει δημόσιον κέντρον ἐν λουτροπόλει. Θ.Ν.Τ.

Κοὺς *[Βιβλ.]*. Ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ *Χάμ*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὀνομάζεται οὕτως ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ ἡ *Αἰθιοπία* (βλ. *Χούς*).

Κοὺς *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αἰγύπτου, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου, ὀλίγον βορειότερον τοῦ Λοὺξορ. Κάτ. 15.000. Κατέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Ἀπολλωνοπόλεως τῆς Μικρᾶς*. Εἰς τὸ τζαμίον της σῴζεται δεξαμενὴ πετρίνη, φέρουσα τὸ ὄνομα Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου. Γ. Λ. Α.

Κουσάμπαλη *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀβδήρων τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 89. Χ. Δ.

Κουσάντασι, ἢ **Κοὺς-Ἀντασὶ** *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς *Νέας Ἐφέσου*. Σ. Ε. Λ.

Κούσας *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Μαυριτανίας τῆς Τιγγιτανῆς, ἀναφερόμενος ὑπὸ Πτολεμαίου (Δ, α, 2) καὶ ἐκβάλλων βορείως τοῦ ποταμοῦ Ἀσάνα καὶ τοῦ λιμένος Ρυσσίβιδος (νῦν Μαζαγὰν τοῦ Μαρόκκου) ἐν τῷ ὠκεανῷ. Κατὰ τὸν Tissot «δὲν συναντᾷ τις μεταξὺ τοῦ Οὐὲδ ἐλ Καντάρα (Δύου) καὶ τοῦ Οὺμ-ἐρ Ρία (Ἀσάνα) παρὰ ἕνα μόνον ποταμόν, δυνάμενον νὰ ἀνταποκριθῇ πρὸς τὸν Κούσαν, τὸν *Οὐὲδ Μερζέκ*, μὴ σημειούμενον ἐπὶ τῶν χαρτῶν, ἐκβάλλοντα δὲ εἰς τὸν ὠκεανὸν εἰς τρίωρον ἀπὸ τοῦ Δὰρ-ἐλ-Μπεϊδὰ ἀπόστασιν». Σ.Ε.Λ.

Κουσάτικα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λογγᾶς, τῆς ἐπαρχίας Παξῶν, τοῦ νομοῦ Κερκύρας. Κάτ. (1928) 33. Χ. Δ.

κουσβαρᾶς (ὁ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κορίαννον τὸ ἥμερον*.

κοῦσβος (ὁ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ ὑπολείμματος τοῦ ἐλαίου τοῦ λαμβανομένου ἐκ συνθλίψεως τῶν σπερμάτων τοῦ φυτοῦ *σήσαμον τὸ ἰνδικόν*. Κ. ΠΑΠ.

κουσελλεύω ἰδίωματ, λέγω κουσέλλια, διαβάλλω, κακολογῶ, ἄλλως *κουσκουσουρεύω*.

κουσέλλι (τό)· ἰδίωματ., διαβολή, ψευδὴς λόγος, συκοφαντία: «αὐτὰ ποὺ λὲς εἶναι κουσέλλια».

κουσελλιάρης, θηλ. *—ιάρα*· αὐτὸς ποὺ λέει κουσέλλια, ἄλλως *κουτσομπόλης*.

κουσερανίτης (ὁ) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ σκαπολίθου. Εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὸ δίπυρον, τοῦ ὁποίου ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀποσεσαθρωμένην μορφήν, καὶ ἔχει χρῶμα λευκόν, πολλάκις δὲ τεφρὸν ἢ μαῦρον, συνεπείᾳ ἀνθρακούχων προσμείξεων. Ἀπαντᾷ ὡς ὀρυκτὸν ἐπαφῆς ἐντὸς ἀσβεστολίθου τῶνΠυρηναίων καὶ παρὰ τὸ Nufenen τῆς Ἑλβετίας. Γ. Β

Κουσὲς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καινουρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 320. Παράγει ἔλαιον, οἶνον, δημητριακὰ καὶ κηπευτὰ προϊόντα. Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἦτο ἐγκατεστημένη ἡ κρυπτοχριστιανικὴ οἰκογένεια τῶν *Κουρμούληδων*, τῆς ὁποίας σῴζονται μέχρι σήμερον δύο πύργοι· εἰς τὸν ἕνα τούτων κατοικοῦσιν οἱ ἀπόγονοι τῆς οἰκογενείας. Ε. Γ.

Κούσιγκ (Cushing), **Καΐλεμπ**. Ἀμερικανὸς πολιτικὸς καὶ νομομαθὴς (1800—1879). Διετέλεσεν ἐπανειλημμένως βουλευτὴς καὶ γερουσιαστής, ἔλαβε δὲ μέρος ἐπὶ κεφαλῆς ταξιαρχίας ἐθελοντῶν κατὰ τὸν μεξικανικὸν πόλεμον. Ἐχρημάτισε κατόπιν γενικὸς εἰσαγγελεὺς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν (1853—1857), πρεσβευτὴς ἐν Ἱσπανίᾳ κτλ. Κατέλιπε πλεῖστα ἔργα ἐν οἷς: «Ἀνασκόπησις τῆς τελευταίας ἐπαναστάσεως ἐν Γαλλίᾳ» (1833), «Ἀναμνήσεις ἐξ Ἱσπανίας» (1833), «Ἡ συνθήκη τῆς Βασιγκτῶνος» (1873) κ. ἄ. Δ. Σ. Δ

— **Κούσιγκ** (Cushing), **Φραγκῖσκος-Χάμιλτων** Ἀμερικανὸς ἐθνολόγος (1857—1900). Ἐμελέτησε κατὰ βάθος τὰ ἤθη, τοὺς θρύλους, τὴν ἱστορίαν, τὴν γλῶσσαν, τὴν δημώδη ποίησιν καὶ μουσικὴν τῶν ἰνδικῶν πόλεων τοῦ Νέου Μεξικοῦ καὶ τῆς Ἀριζόνας. Κατέλιπε πλεῖστα ἔργα, ἐξ ὧν σπουδαιότερα: «Zuñi Fetiches» (1881), «The Nation of the Willows» (1882), «Adventures in Zuñi» (1883), «Students of Ancient Pueblo Keramic art, as Illustrative of Zuñi Culture Growth» (1884), «Zuñi Folk Tales» (1902). Δ. Σ. Δ.

— **Κούσιγκ** (Cushing), **Χάρβεϋ-Οὐΐλλιαμ**. Ἀμερικανὸς ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1869. Ἀπὸ τοῦ 1912 διατελεῖ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Harvard, εἶναι δὲ προσέτι μέλος τῆς ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας τῶν ὡραίων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων κτλ. Ἐδημοσίευσε: «The Pituitary Body and its Disorders» (1912), «Tumours of the Nervus Acusticus» (1917), «The Life of Sir William Osler» (1925), «Classification of the Gliomas» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ P. Bailey κ. ἄ. Ο. Ρ.

Κούσινες *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Δαρδανίας, τὸ ὁποῖον ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

Κουσίρο *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς νήσου Ὑέζο τῆς Ἰαπωνίας. Ἐξάγει ἄνθρακα καὶ θεῖον. Θ.Ν.Τ.

Κουσῖται (οἱ) *[Βιβλ.]*. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Κοὺς ἢ Χούς, υἱοῦ τοῦ Χάμ (βλ. λ. *Χούς*).

Κοὺσκ *[Γεωγρ.]*. —1) Ποταμὸς τοῦ Ἀφγανιστάν, ὅστις κατὰ μέγα μέρος τοῦ ροῦ του ἀποτελεῖ τὸ ὅριον μεταξὺ Ἀφγανιστὰν καὶ Ρωσίας.

—2) Πόλις τοῦ Ἀφγανιστάν, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Μπαντγκὶς παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμόν, βορείως τοῦ Χεράτ.

—3) Σπουδαιότατος ρωσικὸς στρατιωτικὸς σταθμὸς εἰς τὰ σύνορα τοῦ ρωσικοῦ Τουρκεστάν, καλούμενος καὶ *Κουνσκίνσκι*. Ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ δύο σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ἐν περιπτώσει δὲ πολέμου δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σπουδαία βάσις ρωσικῆς προελάσεως. Λ Α

Κουσκάβιρι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Θρᾴκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ροδόπης, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Α. Θ. Σ.

Κούσκαυρι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Κάτω Μοισίας, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, τὸ ὁποῖον ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός. Α. Θ. Σ

κουσκίτης (Kuskit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενές, ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν γρανιτοπορφυρικῶν φλεβογενῶν πετρωμάτων. Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν αὐτῶν ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν, τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουν ἐν γένει τοὺς γρανιτοπορφύρας. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Holikauk ἐν Kuskokwim. Γ. Β

Κοῦσκο (Cuzco) *[Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τοῦ νοτίου Περοῦ, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, εἰς ὕψος 3500 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Κάτ. 28.000, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι εἶναι Ἰνδοὶ καὶ μιγάδες. Πρὸς Β. τῆς πόλεως ὑψοῦται ὁ περίφημος λόφος *Σαξαϊχουαμάν*, στεφόμενος ὑπὸ ἐρειπίων κυκλωπείων φρουρίων τῶν Ἴνκα. Ἔχει θαυμασίαν ρυμοτομίαν, μητρόπολιν θεωρουμένην ὡς τὴν ὡραιοτέραν ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀμερικῇ, τὸ κυβερνεῖον, πανεπιστήμιον ἱδρυθὲν τῷ 1598, κολλέγιον ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, δημοσίαν βιβλιοθήκην, νοσοκομεῖον, μουσεῖον μὲ ἀρχαιότητας τῶν Ἴνκα κλπ. Ἡ πόλις ὑπῆρξε πρωτεύουσα σπουδαίου κράτους κυβερνωμένου ὑπὸ τῶν Ἴνκα πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Περοῦ καὶ μία τῶν μεγαλυτέρων καὶ περισσότερον πεπολιτισμένων πόλεων τοῦ Νέου Κόσμου. Κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Πιζάρρο τῷ 1533, λέγεται δὲ ὅτι τὸ μέγεθος αὐτῆς καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν κτιρίων της ἐθάμβωσαν τοὺς Ἱσπανούς. Ἔχει βιομηχανίαν βαμβακερῶν καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων, δερμάτων, ζύθου, σακχάρεως, σάπωνος, κεντημάτων καὶ σκευῶν ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου.

— 2) Νομὸς τοῦ Περοῦ, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βολιβίας, ἔχον ἐμβαδὸν 134.444 τ. χλμ. καὶ 450.000 κατοίκων. Ἔχει ἀκμαίαν κτηνοτροφίαν καὶ μεταλλουργικὴν βιομηχανίαν καὶ παράγει μεγάλας ποσότητας δημητριακῶν, καφέ, σακχάρεως καὶ κακάου. Δ. Σ. Δ

Κουσκὸ (Cusco), **Ἐδουάρδος-Γαβριήλ**. Γάλλος χειρουργὸς (1819—1894). Τῷ 1881 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ἐπιτίμου χειρουργοῦ τῶν νοσοκομείων. Ἡ συμβολὴ αὐτοῦ εἰς τὴν γαλλικὴν χειρουργικὴν ὑπῆρξε μεγίστη. Συνέγραψε πλείστας ἐπιστημονικὰς πραγματείας καὶ ἐφεῦρε πολλὰ νέα χειρουργικὰ ἐργαλεῖα, ἐν οἷς τὸ *μητροσκόπιον* καὶ τὸν *πυελοστάτην*. Ο. Ρ.

Κουσκόκβιμ (Kuskokwim) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Β. Ἀμερικῆς, πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Ἀλάσκας, διευθυνόμενος πρὸς ΝΔ καὶ ἐκβάλλων μετὰ ροῦν 1300 χλμ. εἰς τὸν ὁμώνυμον κόλπον. Ἀρδεύει ἔκτασιν 132.000 τετρ. χλμ. καὶ εἶναι πλωτὸς εἰς μῆκος 1000 χλμ. Χ. Δ.

Κούσκουλι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Κάτω Μοισίας, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, τὸ ὁποῖον ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

Κούσκουλις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Θρᾴκης, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ροδόπης, κτισθὲν ἐκ θεμελίων ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ. Α. Θ. Σ.

Κουσκουμπές, **Ἀναγνώστης**. Κρὴς ἀγωνιστής, δράσας εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας μετὰ τὴν ἀπόβασιν τῶν Αἰγυπτίων εἰς Κρήτην τῷ 1822. Ἐφονεύθη τῷ 1824. Ε. Γ.

Κουσκούνι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρεοπόλεως τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 134. Χ. Δ.

Κουσκουντζούκι *[Γεωγρ.]*. Προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (βλ. *Κουζγουντζούκι*).

κοὺς-κούς. Καλοῦνται οὕτως ἐν τῇ ἀρωματοποιίᾳ αἱ ρίζαι τῆς *βετιβερίας*.

κουσκοῦσι (τό)· ψιλοκομμένον ζυμαρικόν, ἐξ οὗ παρασκευάζεται τὸ *κουσκοὺς-πιλάφι*.

κουσκουσουρεύω, καὶ *κουρκουσουρεύω*· δημοτ., διαβάλλω, συκοφαντῶ, κακολογῶ, ἐπικρίνω τοὺς ἀλλοτρίους βίους, ἄλλως *κουσελλιάζω*, *κουτσομπολεύω*.

κουσκουσούρης, καὶ *κουρκουσούρης*, θηλ.— *ούρα*· δημοτ., ὁ παρατηρητὴς τῶν ἀλλοτρίων βίων, ὁ ἐπικρίνων τὰς πράξεις τῶν ἄλλων, διαβολεύς, κακολόγος, συκοφάντης, ἄλλως *κουσελλιάρης*, *κουτσομπόλης*.

κουσκουσουριά (ἡ), καὶ *κουρκουσουριά*· δημοτ., παρατήρησις καὶ ἐπίκρισις τῶν ἀλλοτρίων βίων, κακολογία, διαβολή, ἄλλως *κουσέλλι*, *κουτσομπολιά*.

κουσκούτα (ἡ) (Cuscuta) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυλήδονων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουβολβουλοειδῶν*. Φέρουσιν ὑποτυπώδη φύλλα ἄνευ χλωροφύλλης. Ἡ κουσκούτα εἶναι φυτὸν ἐτήσιον ὅσον ἀφορᾷ τὰ σπέρματά της καὶ πολυετὲς ὅσον ἀφορᾷ τοὺς βλαστούς της, ἐφ' ὅσον οὗτοι δύνανται νὰ ἐπαναφανῶσι καὶ κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐπὶ διαφόρων τμημάτων τοῦ φυτοῦ. Σπειρόμενος ὁ σπόρος τῆς κουσκούτης παράγει, χάρις εἰς τὸ περίσσευμα θρεπτικῶν οὐσιῶν, ἃς περιέχει ἐν τῷ λευκώματι, ρίζαν, ἥτις ριζοῦται ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, καὶ ἕτεραν ἐναέριον, ἥτις ὀρθοῦται καὶ διευθύνεται πρὸς τὸ πλησιέστερον φυτόν, ὅπως φιλοξενηθῇ ὑπ' αὐτοῦ ἀναλώμασι τῶν θρεπτικῶν τούτου οὐσιῶν. Ἐὰν δὲν εὑρεθῇ ἐγκαίρως φυτόν, ἐφ' οὗ ἡ ἐναέριος ρίζα θὰ εὕρῃ ἄσυλον, τὸ νεαρὸν φυτὸν ταχέως ἀποθνήσκει. Ὁ καυλὸς τῆς κουσκούτας εἶναι ἀρκετὰ ὀγκώδης καὶ ἀποτελεῖται ἐκ δέσμης νηματίων λεπτοτάτων, ἅτινα περιβάλλουσι τὸ φυτόν, ἐφ' οὗ ζητοῦσι φιλοξενίαν. Ταχέως τὰ νημάτια τῆς δέσμης παράγουσι συμπληρωματικά, οὕτως εἰπεῖν, ριζίδια, ἰδίας ὅλως ὑφῆς, ἅτινα καλοῦνται *μυζητῆρες*· οὗτοι εἶναι μικρότατα ἐπιμήκη ὄργανα, ἅτινα διεισδύουσιν ἐνίοτε μέχρι τοῦ κέντρου τοῦ τροφέως κλάδου, ἐξ οὗ ἀπορροφοῦσι τὰς θρεπτικὰς οὐσίας. Τὰ ἄνθη εἶναι μικρότατα, κανονικά, ἑρμαφρόδιτα καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ κάλυκος μονοσεπάλου, στεφάνης γαμοπετάλου καὶ κανονικοῦ σχήματος κώδωνος, πέντε ἀνθήρων ἐναλλὰξ διατεταγμένων καὶ ἀπὸ τῆς βάσεως τῆς στεφάνης ἐκφυομένων, ὠοθήκης ἐλευθέρας, ἥτις καὶ ἐκ δύο λοβῶν ἀποτελουμένης, ἑκάστος τῶν ὁποίων περιλαμβάνει δύο σπέρματα, ἅτινα εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ ἑνὸς ἢ δύο στυλίσκων. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα, ἥτις, κατὰ τὴν ὡρίμανσίν της, διανοίγεται εἰς κυκλικὴν σχισμὴν ὁριζόντιον. Τὸ σπέρμα εἶναι μικρότατον καὶ περιβάλλεται ὑπὸ λεπτοῦ ὑπομέλανος μανδύου ἢ χιτῶνος, εἶναι δὲ ἐξαιρετικῶς σκληρόν, δυνάμενον οὕτω ν' ἀντέχῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὰς ποικίλας μεταβολὰς τῶν ἀτμοσφαιρικῶν συνθηκῶν, χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν σπερματικὴν δύναμίν του. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 80 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν καὶ εὐκράτων χωρῶν τῆς γῆς. Ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Κουσκούτα τὸ ἐπίθυμον (Cuscuta epithymum). Κοινότατον παρασιτικὸν φυτόν, γνωστὸν καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα: *ἀμπελέτηο*, *ἀμπελοκλάδι*, *τὰ μαλλιὰ τοῦ διαβόλου*, *τὰ μαλλιὰ τῆς Ἀφροδίτης κλπ.* Ἔχει χρῶμα ὑπέρυθρον ἢ πορφυρέρυθρον καὶ φέρει μικρὰ ἄνθη. Εἶναι παράσιτον τῆς μηδικῆς, τοῦ βούρλου, τοῦ θύμου, τοῦ τριφυλλίου κλπ. καὶ περιελίσσεται πέριξ τοῦ βλαστοῦ αὐτῶν, παρακωλύον τὴν κανονικὴν των ἀνάπτυξιν, λόγῳ τῆς ἀπομυζήσεως μεγάλης ποσότητος θρεπτικῶν οὐσιῶν.

Κουσκούτα τοῦ τριφυλλίου (Cuscuta trifolii). Θεωρεῖται ὡς παραλλαγὴ τοῦ πρώτου εἴδους, οὗτινος εἶναι περισσότερον διαδεδομένη. Τὰ νημάτια τὰ ἀποτελοῦντα τὸν καυλὸν ταύτης ἔχουσι χρῶμα

Digitized by Google

ὑποκίτρινον. Ἀπαντᾷ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰς τριφυλλοφυτείας.

Κουσκούτα ἡ μεγάλη (Cuscuta major). Ἔχει νηματοειδῆ καυλὸν κιτρινοϋποπρασίνου χρώματος καὶ ἐνίοτε ὑπέρυθρον. Ἐνδιαιτᾶται παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων εὐτελῶν φυτῶν, ἅτινα ἀναπτύσσονται ἐπὶ ἀκαλλιεργήτων ἐδαφῶν.

Κουσκούτα ἡ εὐωδεστάτη.
[Α=ἄνθος· Β=σπέρμα.]

Κουσκούτα ἡ λίνιος (Cuscuta epilinum). Χαρακτηρίζεται ὑπὸ πυκνῶν ἀνθέων εἰς σφαιροειδεῖς μάζας διατεταγμένων. Ἐνδιαιτᾶται παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ φυτοῦ *λίνου*.

Κουσκούτα ἡ εὐωδεστάτη (Cuscuta suaveolens). Διακρίνεται ἐκ τῶν ἀνθέων της, ἅτινα εἶναι κατὰ κορύμβους διατεταγμένα καὶ ἀναδίδουσι θαυμάσιον ἄρωμα. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων καλλωπιστικῶν φυτῶν.

Κουσκούτα ἡ κλαδώδης (Cuscuta racemosa). Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικὴν καὶ διακρίνεται πάντων τῶν προηγουμένων εἰδῶν ἐκ τῶν μεγάλων σπερμάτων της. Ἐνδιαιτᾶται παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων νομευτικῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

κουσκυγρίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀλκαλοειδὲς *ἐρυθροξύλου τῆς κόκκας*. Εἶναι παράγωγον τοῦ *διπυρρυλομεθανίου* $HN<C_6H_4.CH_2.C_6H_4>NH$, ἔχει τὸν τύπον $H_3C.N<C_6H_3.CH(CO.CH_3).C_6H_3>N.CH_3$ καὶ λαμβάνεται μεταξὺ τῶν παραλκαλοειδῶν τῆς παρασκευῆς τῆς *κοκαΐνης*. Δι' ὀξειδώσεως παρέχει τὸ ὑγρινικὸν ὀξὺ καὶ δι' ἐπιδράσεως ἀλκαλίων παρέχει τὴν ὑγρίνην. Σ. Γ.

Κουσλὰρ [*Γεωγρ.*]. Μία τῶν κορυφῶν τοῦ ὄρους Ροδόπης, ἄλλως *Κούλα* (βλ. λ.).

Κοὺς-λὲ-Μὶν (Couches-les-Mines) [*Γεωγρ.*]. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Σὼν-έ-Λουάρ. Κάτ. 3.100. Ἔχει μεταλλεῖα σιδήρου καὶ λατομεῖα γύψου. Τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἡ κωμόπολις αὕτη ἀπετέλεσε σπουδαῖον κέντρον τῶν Καλβινιστῶν. Μ. Ν. Δ.

Κουσοβίστα [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἄρτης χωρίου *Κτιστᾶδες* (βλ. λ.).

Κουσοβίτσα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 382. Ἤδη (1930) καλεῖται *Ἁγία Μαρίνα*. Χ. Δ.

Κούσοβον [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης χωρίου *Κοκκινιὰ* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Κουσουλάκος, *Εὐάγγελος*. Ἕλλην δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Καλάμαις τῷ 1861 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1903 Σπουδάσας ἐν Ἀθήναις τὰ ἐγκύκλια μαθήματα καὶ τὰ νομικὰ ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ ἐπεδόθη νεώτατος εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, εἰς ἣν ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον τὴν ζωήν του. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὰς στήλας τῶν ἐφημερίδων «Ἀσμοδαῖος» καὶ «Ἄστυ». Προικισμένος διὰ πνεύματος ἐκτάκτως εὐθύμου καὶ σατιρικοῦ, ἐδημοσίευσε χαριέστατα ποιήματα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Πελαργός*. Ὅταν τὸ «Ἄστυ» μετεβλήθη εἰς καθημερινὴν πολιτικὴν ἐφημερίδα, ἐξηκολούθησε γράφων χρονογραφήματα καὶ πολιτικὰ σημειώματα. Ταυτοχρόνως ἦτο ἀνταποκριτὴς τοῦ «Νεολόγου» τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διωρίσθη διευθυντὴς τῶν γραφείων τῆς βουλῆς καὶ εἶτα τοῦ Ἐθνικοῦ τυπογραφείου. Τῷ 1895 ἐξέδωκε τὸ σατιρικὸν φύλλον «Σκρίπ». Ἡ λεπτὴ εὐφυΐα καὶ ἡ καυστικὴ σάτιρα τοῦ Κουσουλάκου ηὔρυνον μεγάλως τὴν διάδοσιν τοῦ φύλλου, ὅπερ μετέτρεψεν εἰς πολιτικὴν καθημερινὴν ἐφημερίδα τὸν Αὔγουστον 1895, εἰσαγαγὼν εἰς αὐτὴν εὐθυμογραφικὴν στήλην ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ Ψιλὰ» καὶ εἶτα «Τῆς Ἡμέρας», ἥτις εἶχεν ὅλην τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν δροσερότητα τοῦ πνεύματος τοῦ Κουσουλάκου. Καταδιωχθεὶς ἐπὶ ἐξυβρίσει τοῦ βασιλέως δι' ἀθῴαν τινὰ εἴδησιν περὶ διαλύσεως τῶν ἀρραβώνων τῆς βασιλόπαιδος Μαρίας, ἐδικάσθη ἐν τῷ κακουργιοδικείῳ Λαμίας καὶ ἠθῳώθη. Ὁ Κοσουλάκος οὐδὲν βιβλίον ἐδημοσίευσεν. Ὁλόκληρον τὸ ἔργον αὐτοῦ μετὰ τῶν σατιρικῶν ποιημάτων καὶ ἐπιγραμμάτων, εὑρίσκεται ἐγκατεσπαρμένον εἰς τοὺς τόμους τῶν ἐφημερίδων καὶ εἰς διάφορα ἡμερολόγια. Θ. Β.

Εὐάγγελος Κουσουλάκος.

Κουσουλῖνος, *Σπυρίδων*. Ἕλλην ἐκδότης ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἐν Ἀθήναις (1828—1912), κυρίως ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν ἔκδοσιν βιβλίων τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς μετὰ τῆς σημειογραφίας αὐτῶν, διαφόρων ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν συγγραμμάτων (ἀκολουθιῶν, λειτουργιῶν κλπ.), ὡς καὶ σχολικῶν μουσικῶν βιβλίων. Αἱ ἐκδόσεις του αὗται, ἀποτελοῦσαι μακροτάτην σειράν, ἐγένοντο κυρίως καὶ τῇ συνεργασίᾳ τοῦ ἐπὶ μακρὸν συνεταίρου καὶ συγγενοῦς του Τεφαρίκη. Τὰ καταστήματα αὐτοῦ διετήρει εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν Ἁγίων Θεοδώρων. Μεταξὺ τῶν ἐκδοθέντων ὑπ' αὐτοῦ ἔργων καταλέγονται τὰ περισσότερα τῶν συγγραμμάτων τοῦ Σακελλαρίδου, Πολυκράτους, Βυζαντίου, Καυταντζῆ κ. ἄ. Ἐκ τῶν ἐν τοῖς καταστήμασί του ἐκδιδομένων περιοδικῶν ἀξιόλογα ἦσαν ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ ἐπιθεώρησις «Φόρμιγξ» καὶ τὸ «Δελτίον» τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Π. Ν. Π.

Κουσουνάρι [*Γεωγρ.*]. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λογοθετιανίκων τῆς ἐπαρχίας Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 71. Χ. Δ.

κουσούρι (τό)· δημοτ., μειονέκτημα, ἐλάττωμα, ἄλλως *σουσούμι*: «καλὴ κόρη, κουσούρι δὲν ἔχει»· || μικρὸν μέρος ὑπολειφθὲν ἀνεξέργαστον, ἀσυμπλήρωτον, οἷον ἐπὶ ἐνδυμάτων, ἐπὶ σκευῶν κττ.: «τὰ ροῦχά μου ἔχουν κάποιο κουσούρι», «μὴν ἀφίνης κουσούρια 'ς τὶς δουλειές σου».

Κουσπᾶδες [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Βασιλατίκων τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 291.

κουσπαρία (ἡ) (Cusparia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυτοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη λευκὰ ἢ ὑπέρυθρα, πενταμερῆ, κατὰ μασχαλιακὸν κῦμα διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς ἀποτελεῖται ἐκ πέντε λοβῶν. Αἱ κουσπαρίαι ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *κουσπαρία ἡ ἀντιπυρετικὴ* (Cusparia febrifuga), ἧς ὁ φλοιὸς ἐνδείκνυται ὡς ἀντιπυρετικὸν φάρμακον. Δ. Ν. Π.

Κουσπαρία ἡ ἀντιπυρετικὴ

κουσπαριδίνη (ἡ) [*Χημ.*]· βλ. *γαλιπέας* ἀλκαλοειδῆ.

κουσπαρίνη (ἡ) [*Χημ.*]· βλ. *γαλιπέας* ἀλκαλοειδῆ.

κουσπιδόκαρπον (τὸ) (Cuspidocarpus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *κουσπιδόκαρπον τὸ θυμιανθὲς* (Cuspidocarpus thymifolia), ἰθαγενὲς τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὸ ὡς ἄνω γένος τινὲς ἐκ τῶν νεωτέρων βοτανικῶν κατατάσσουν καὶ τὸ ὅμοιον πρὸς αὐτὸ φυτὸν *ψευδομέλισσα* (Pseudomelissa), ἀνῆκον κατὰ τὸν Hegi εἰς τὸ γένος *καλαμίνθη*. Κ. ΠΑΠ.

Κούσπιος, *Φάδος*. Ρωμαῖος διοικητὴς τῆς Ἰουδαίας (44 μ. Χ.), ὃν ἀπέστειλεν ὁ αὐτοκράτωρ Κλαύδιος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρώδου Ἀγρίππα. Ἐλθὼν εἰς Παλαιστίνην κατέστειλεν εὐθὺς τὸν πόλεμον μεταξὺ τῶν κατοίκων τῆς Περαίας καὶ τῶν Φιλαδελφηνῶν. Σκληρὸς ἐδείχθη πρὸς τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τὸ κίνημα τοῦ ψευδοπροφήτου Θευδᾶ, θανατώσας πλείστους ὀπαδοὺς τούτου καὶ αὐτὸν τὸν Θευδᾶν. Β. Μ. Β.

Κουσσεβίτσκυ (Kussewitski), *Σέργιος*. Ρῶσος δεξιοτέχνης τοῦ βαθυχόρδου (1874) καὶ διευθυντὴς ὀρχήστρας, μαθητὴς τοῦ Ὠδείου τῆς Μόσχας, ἔνθα καὶ ἐχρημάτισε καθηγητὴς ἀπὸ τοῦ 1900 Τῷ 1909 ἵδρυσεν ἐν Βερολίνῳ τὸν «Ρωσικὸν μουσικὸν ἐκδοτικὸν οἶκον» καὶ κατήρτισεν ὀρχήστραν πρὸς διάδοσιν τῆς ρωσικῆς μουσικῆς. Διηύθυνεν ἐπίσης ὀρχήστραν ἐπιτυχῶς ἐν Παρισίοις, ἀπὸ τοῦ 1921, καὶ ἀλλαχοῦ. Τελευταίως ἐκλήθη ἐν Ἀμερικῇ, ἔνθα διαπρέπει ὡς διευθυντὴς ὀρχήστρας. Ἔγραψεν ἓν κοντσέρτο διὰ βαθύχορδον. Γ. Σ.

Κοῦσσερ (Kusser ἢ Cousser), ***Ἰωάννης-Σιγισμόνδος***. Οὖγγρος συνθέτης μελοδραμάτων (1660—1727). Διήγαγε πλάνητα βίον, ὁτὲ μὲν ὡς μουσικὸς εἰς τὰς αὐλὰς πλουσίων ἀρχόντων τῆς πατρίδος του, ὁτὲ δὲ ταξιδεύων ἀνὰ τὴν Εὐρώπην. Παρέμεινεν ἐν Παρισίοις ἐπὶ ἑξαετίαν καὶ συνεδέθη στενῶς μετὰ τοῦ Λούλλυ, ἀργότερον μετέβη εἰς Μπροῦνσβιγκ καὶ τέλος ἐγκατεστάθη ἐπί τινα χρόνον ἐν Ἀμβούργῳ, ἔνθα, συνεταιρισθεὶς μετὰ τοῦ Κρέμπεργκ, διηύθυνε τὸ ἐκεῖ μελόδραμα, ὅπερ ἐγνώρισεν ἀληθῆ δόξαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του. Ὑπῆρξε κατὰ τὸν Μάτεζον ἀπαράμιλλος διευθυντὴς ὀρχήστρας. Ἀναχωρήσας ἐξ Ἀμβούργου ὁ Κοῦσσερ διετέλεσε, μεταξὺ 1698—1704, μουσικὸς διευθυντὴς τοῦ μελοδράματος τῆς Στουτγάρτης καὶ τέλος μετέβη ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν ὡς κάντωρ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Δουβλίνου. Τὰ περισωθέντα ἔργα τοῦ Κοῦσσερ εἶναι τὰ μελοδράματα: «Erindo» (1693), «Porus» (1694), «Pyramus und Thisbe», «Scipio Africanus» (1694), «Jason», «Ariadne». (1699), «Der verliebte Wald» (1699), «Junio» (1699), ὡς καὶ 12 εἰσαγωγαί, μία σερενάτα, μία πένθιμος ᾠδὴ κτλ. Γ. Σ.

κουσσίνη (ἡ) [*Χημ.*]. Ρητίνη ἀποτελοῦσα τὸ δραστικὸν συστατικὸν τῆς δρόγης *κοῦσσον*. Χρησιμοποιεῖται, ὡς καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ κοῦσσον ὡς φάρμακον ταινιοκτόνον. Σ. Γ.

Κουσσίολοι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς ἰταλικῆς πόλεως *Καρσεόλον* (βλ. λ.).

Κουσσμακὲρ (Coussemaker), ***Κάρολος-Ἐδμόνδος-Ἐρρῖκος***. Γάλλος μουσικολόγος (1805—1876), σπουδάσας ἁρμονίαν καὶ ᾆσμα ἐν Παρισίοις, ἐνῷ ταυτοχρόνως παρηκολούθει τὰ μαθήματα τῆς νομικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Γενόμενος δικηγόρος καὶ κατόπιν δικαστικός, οὐδέποτε ἐγκατέλειψε τὰς μουσικοϊστορικάς του ἀσχολίας, κατώρθωσε δὲ νὰ ἀποκτήσῃ μέγα κῦρος ὡς μουσικολόγος καὶ νὰ ἀφήσῃ ἔργα μεγίστης σημασίας. Μετέγραψεν εἰς τὴν σύγχρονον σημειογραφίαν μεσαιωνικὰς συνθέσεις καὶ κατήρτισε πολυτίμους συλλογάς, χρησιμωτάτας διὰ τὴν μελέτην τῆς μουσικῆς τῶν παρελθόντων αἰώνων. Τὰ κυριώτερα μουσικοϊστορικὰ συγγράμματα τοῦ Κουσσμακὲρ εἶναι: «Ὑπόμνημα ἐπὶ τοῦ Χούμπαλντ» (1841), «Ἱστορία τῆς ἁρμονίας κατὰ τὸν μεσαίωνα» (1852), «Λειτουργικὰ δράματα τοῦ μεσαίωνος» (1860), «Οἱ ἁρμονισταὶ τοῦ ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνος» (1865), «Ἡ ἁρμονικὴ τέχνη κατὰ τὸν ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνα» (1865), «Οἱ ἁρμονισταὶ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος» (1869), «Πλήρη ἔργα τοῦ τρουβαδούρου Ἀδὰμ τῆς Χάλλης» (1872), ἡ τετράτομος ἀνθολογία «Scriptores de musica medii aevi» (1864—1876). Αἱ συλλογαί του περιλαμβάνουν: «Δημώδη ᾄσματα τῶν Φλαμανδῶν καὶ τῆς Γαλλίας» (1856). Ὁ Κουσσμακὲρ εἶχε συνθέσει ἐπίσης λειτουργίας, μοτέτα, ἀποσπάσματα ἑνὸς μελοδράματος κλ. Ἦτο ἀντεπιστέλλον μέλος τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου. Γ. Σ.

Κούσσμαουλ (Küssmaul), ***Ἀδόλφος***. Γερμανὸς ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1822. Τῷ 1857 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἐσωτερικῆς παθολογίας ἐν Ἁϊδελβέργῃ Τῷ 1859 ἐκλήθη εἰς τὴν ἕδραν τῆς Ἐρλάγγης, τῷ 1863 εἰς Φρειβοῦργον καὶ τέλος τῷ 1876 εἰς Στρασβοῦργον. Ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ἐπιτίμου καθηγητοῦ τοῦ Στρασβούργου, τοῦ μυστικοσυμβούλου ἰατροῦ καὶ τοῦ ἐπιτίμου πολίτου τῆς πόλεως Ἁϊδελβέργης. Ἐδημοσίευσε τῷ 1845 τὴν πραγματείαν «Die Farbenerscheinungen im Grunde des menschlicher Auges». Μετὰ τοῦ φίλου αὐτοῦ Tenner ἐδημοσίευσε τὰς περὶ ἐπιληψίας ἐρεύνας αὐτοῦ: «Untersuchunger über Ursprung und Wesen der fallsuchtartigen κλπ.» (Φραγκφούρτη 1857). Ἐκτὸς διαφόρων πραγματειῶν του καταχωρισθεισῶν εἰς περιοδικά, ἐδημοσίευσε καὶ σειρὰν μονογραφιῶν: «Νέα θεραπευτικὴ μέθοδος τοῦ ἀνευρυσμοῦ τοῦ στομάχου» (Φρειβοοῦργον 1869), «Εὐλογία» (Φρειβοῦργον 1870), «Προϊοῦσα παράλυσις τοῦ προμήκους καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ μετὰ τῆς προϊούσης μυϊκῆς ἀτροφίας» (Λειψία 1873), «Διαταραχαὶ τοῦ λόγου, παθολογία Ziemssen» κτλ. Ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φερόμενος καρκίνος εἶναι ὁ καρκίνος τῶν διαβητικῶν. Ἐπίσης ὡς «παράδοξος σφυγμὸς τοῦ Κούσσμαουλ» χαρακτηρίζεται ὁ ἐπὶ τῆς καρδιακῆς συμφύσεως κατὰ τὴν εἰσπνοὴν ἐξησθενημένος σφυγμός, ἀντιθέτως τοῦ παρατηρουμένου φυσιολογικῶς. Ο. Ρ.

— **Κούσσμαουλ** (Kussmaul), *νόσος* —. Ποικιλία σπανιωτάτη ὀξείας ἢ ὑποξείας ἀρτηρίτιδος, χαρακτηριζομένη ἀνατομικῶς ὑπὸ τοῦ σχηματισμοῦ, ἐπὶ τῶν μικρῶν καὶ μέσου μεγέθους ἀρτηριῶν, ὀζωδῶν παχύνσεων, ἀτρακτοειδῶν τὴν μορφὴν ἐν γένει, ἢ ἐνίοτε ὑπὸ μικρῶν πολλαπλῶν ἀνευρυσματικῶν διαστολῶν κατὰ μῆκος τοῦ αὐλοῦ τῶν ἀγγείων. Κλινικῶς δὲ χαρακτηρίζεται ἡ νόσος ὑπὸ ἐκτικοῦ πυρετοῦ, ὑπὸ ταχυκαρδίας ἀξιοσημειώτου, ὑπὸ πόνων αὐτομάτων ἢ προκαλουμένων εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ σώματος, ὑπὸ πεπτικῶν διαταραχῶν, ὑπὸ ἀναιμίας μεγίστης μετ' ἀπισχνάνσεως λίαν ἐντόνου καὶ καταφανοῦς. Ἡ συνήθης ἔκβασις τῆς παθήσεως ταύτης εἶναι ὁ θάνατος· τὸ δὲ αἴτιον αὐτῆς δὲν εἶναι γνωστόν. Συνώνυμα ταύ-

Digitized by Google

της εἶναι: ἡ *ὀζώδης ἀρτηρῖτις*, ἡ *ὀζώδης περιαρτηρῖτις* καὶ ἡ *ὀζώδης πολυαρτηρῖτις*. Μ. Ν. Κ.

—**Κούσσμαουλ** καὶ ***Κὶν*** (Kussmaul καὶ Kien) ***σημεῖον***—, ἡ ***ἀναπνοὴ***—. Οὕτω καθορίζεται ἀναπνευστικὸς τύπος, ὅστις παρατηρεῖται εἰς τὸ διαβητικὸν κῶμα. Συνίσταται εἰς μίαν βαθεῖαν εἰσπνοὴν παρακολουθουμένην ὑπὸ βραχείας παύσεως, καὶ εἰς βραχεῖαν καὶ στενάζουσαν ἢ οἰμώζουσαν ἐκπνοήν, τὴν ὁποίαν διαδέχεται νέα παῦσις. Τὰ φαινόμενα ταῦτα τῆς παραδόξου ἀναπνοῆς ἀναπαράγονται ἀκολούθως κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν. Μ. Ν. Κ.

κοῦσσον, καὶ ***κόσσον*** (τὸ) /*Βοτ.*/. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἄνθη τοῦ φυτοῦ *ἀγενία ἡ ἀβησσυνιακή*. Κ. ΠΑΠ.

—/*Φαρμακογ.*/ Τὰ θήλεα *ἄνθη κούσσου* (Flos kosso) συλλέγονται ὀλίγον μετὰ τὴν γονιμοποίησιν, ξηραίνονται ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἀπαλλάσσονται τῶν μεγάλων βλαστῶν, συνδέονται διὰ ταινιῶν φλοιοῦ καὶ φέρονται εἰς μικρὰς δέσμας 100—150 γρ., αἵτινες ἐξάγονται εἰς Βομβάην. Τὰ ἄνθη κονιοποιούμενα παρέχουν κιτρίνην κονιν, χαρακτηριζομένην ἐκ τῆς παρουσίας ἀδενωδῶν τριχῶν, πολυκυτταρικῶν ἢ μονοκυτταρικῶν, ὡς καὶ ἐπιστεγαστικῶν τριχῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ κόκκων τινῶν γύρεως. Ἡ δρόγη νοθεύεται συχνάκις μετὰ τῶν ἀρρένων ἀνθέων τοῦ φυτοῦ, ἅτινα ὅμως διαφέρουν τῶν θηλέων. Συστατικὰ τῆς δρόγης εἶναι ἡ κουσσίνη ἢ κοσσίνη ἢ κουσσεΐνη, ἡ κοσσιδίνη, ἴχνη αἰθερίου ἐλαίου, ὀξαλικὸν ὀξύ, γλυκόζη, ρητινώδεις καὶ πεκτινικαὶ οὐσίαι, ἀγενικὸν ὀξύ, πρωτοκοσσίνη, κοσσεϊξίνη καὶ κατ' ἄλλους συγγραφεῖς 24 % ταννίνη, σάκχαρον, κόμμι, ὀξαλικὸν ὀξύ, ὀξικὸν ὀξύ, βαλεριανικὸν ὀξύ, βορικὸν ὀξύ, 4,1 % αἰθέριον ἔλαιον καὶ 3% κουσσίνη. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἀναγράφεται ἡ δρόγη ὡς φάρμακον ἀνθελμιντικόν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τῆς ταινίας τῆς βοθριοκεφάλου. Εἰς μεγάλας δόσεις ἡ δρόγη δρᾷ ὡς μυϊκὸν δηλητήριον, ἡ ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος ὅμως δρᾶσίς του εἶναι ἀσθενής. Ἡ δρόγη λαμβανομένη πρὶν ἢ ξηρανθῇ προκαλεῖ θανατηφόρους ἐνίοτε ἐμέτους. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν τὰ ἄνθη τοῦ κούσσου χρησιμεύουν πρὸς παρασκευὴν ρεώδους ἐκχυλίσματος (Extractun fluidum Cosso). Τὰ ἄνθη τοῦ κούσσου ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἀβησσυνοῖς πρὸ αἰώνων ὡς ταινιοκτόνα. Ὑπὸ τῆς νεωτέρας θεραπευτικῆς τὰ ἄνθη τοῦ κούσσου ἐγκατελείφθησαν. Κ. Γ. Μ.

κουσσονία (ἡ) (Cussonia) /*Παλαιοφυτολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἀραλιδῶν σκιαδανθῶν χωριστοπετάλων δικοτύλων* φυτῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιγνιτοφόρου λεκάνης τῆς Κύμης τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωικοῦ (τὸ εἶδος *κουσσονία πολυδρύς*, Cussonia polydrys). Γ.Κ.Γ.

Κουσταναΐσκ /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς κεντρικῆς Ἀσίας, πρωτεύουσα σοβιετικῆς δημοκρατίας. Εἶναι ἀκραῖος σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Τρόϊτσκ — Κουσταναΐσκ, διακλαδώσεως τοῦ ὑπερσιβηρικοῦ σιδηροδρόμου. Κάτ. 26.000. Ἔχει βυρσοδεψεῖα καὶ ἐργοστάσια ἀγγειοπλαστικῆς. Θ. Ν. Τ.

Κούστας, *Κῖτσος*. Σουλιώτης ἀγωνιστής, διακριθεὶς καθ' ὅλας τὰς μάχας εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Χέρσον Ἑλλάδα. Κατὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Βύρωνος εἰς Μεσολόγγιον, ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικοὺς τῶν σουλιωτικῶν του σωμάτων. Κατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν ἐπολέμησε γενναιότατα καὶ ἔπεσε μαχόμενος ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τοῦ Μεσολογγίου τὴν 2αν Αὐγούστου 1825. Γ. Δ. Κ.

Κουστένης, *Παναγιώτης*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ζατούνης. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Πλαπούταν. Ν. Κ. Σ.

Κοὺς-Τεπὲβ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Δ. Θράκης, μετονομασθὲν *Αετόλοφος*. Ὑπάγεται εἰς τὴν κοινότητα Σαπῶν τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. 255 (1928). Α. Θ. Σ

Κοῦστερ (Küster), ***Ἐρνέστος-Γεώργιος-Φερδινάνδος***. Γερμανὸς χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1839. Τῷ 1879 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ τῷ 1890 ἐκλήθη ὡς τακτικὸς καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς τῆς πόλεως Μαρβούργου. Ἔγραψεν: «Ὄγκοι τῆς οὐροδόχου κύστεως καὶ θεραπεία αὐτῶν» (1884), «Κυστονέφρωσις» (1888), «Χειρουργία νεφρῶν» (1896) κλπ. Ἐπίσης φέρεται καὶ εἰδικὴ μέθοδος ἀνατρήσεως τῆς μαστοειδοῦς ἀποφύσεως ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἐγχείρησις τοῦ Κοῦστερ». Ο. Ρ

Κοῦστι /*Ἀποκρυφ.*/. Οὕτως ἐκαλεῖτο εἰς τὴν ζενδικὴν ἡ ἱερὰ ταινία, ἀποτελουμένη ἐξ 72 νημάτων, τὴν ὁποίαν οἱ ὀπαδοὶ τῆς θρησκείας τοῦ Ζωροάστρου, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐφόρουν ἀπὸ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας εἰς ἔνδειξιν τοῦ ὅτι κατέστησαν πλέον ἱκανοὶ νὰ συμμετέχουν τοῦ ὁμαδικοῦ βίου τῆς φυλῆς των καὶ τῆς μασδεϊστικῆς λατρείας. Η. Π. Γ.

Κουστίσα /*Γεωγρ.*/. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Βραγκιανῶν τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 92. Χ. Δ.

Κουστογέρακο /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Μονῆς τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης. Κάτ. (1928) 166. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Εἶναι πατρὶς τοῦ Γεωργίου Καντανολέου. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1570 τὸ χωρίον κατεστράφη μέχρι θεμελίων. Ἐν Κουστογεράκῳ σῴζεται σπήλαιον ὀνομαζόμενον τοῦ Καντανολέου. Ε. Γ.

Κουστότσα, ἡ ***Κουστότζα*** (Custoza, ἡ Custozza) /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Βερώνας. Κάτ. 7.000. Εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὰς παρ' αὐτὴν συναφθείσας μάχας μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Ἰταλῶν (βλ. κατ.).

—/*Στρατ. Ἱστορ.*/ Κατὰ τὸν Αὐστριακὸν πόλεμον τοῦ 1866, οἱ ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Βενετίας ἀντιμέτωποι στρατοὶ εὑρίσκοντο τὴν 23ην Ἰουνίου 1866 ὡς ἑξῆς (βλ. σχ.): Οἱ μὲν Αὐστριακοὶ (τρία σώματα στρατοῦ καὶ μία ταξιαρχία ἱππικοῦ) ἐξ 75.000 πεζῶν, 3 500 σπαθῶν, 168 πυροβόλων, ὑπὸ τὸν ἀρχιδοῦκα Ἀλβέρτον, ἐγκατεστημένοι ἐπὶ καταλλήλου θέσεως κατὰ μῆκος τῶν ὑψωμάτων Κρικὸλ-Σὰν-Ρόκο-Μποσκόνε, μὲ τὴν πρόθεσιν ὅπως, ἅμα οἱ Ἰταλοὶ ἐξακολουθήσωσι τὴν προέλασίν των κατὰ τὴν ἐπομένην, ἀπασχολήσωσιν αὐτοὺς κατὰ μέτωπον καὶ συγχρόνως τοῖς ἐπιτεθῶσι

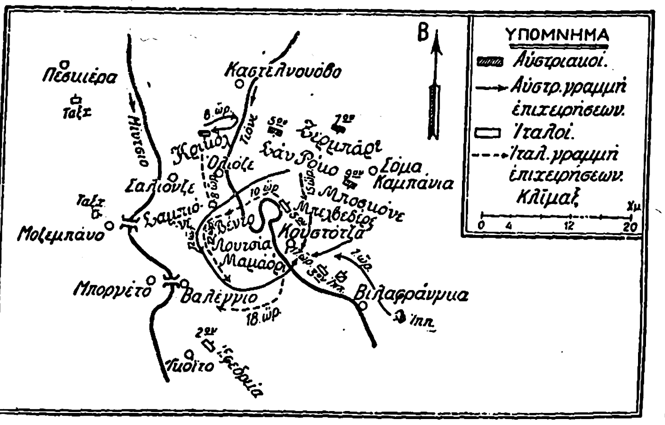

Μάχη τῆς Κουστότζα τὴν 24ην Ἰουνίου 1866.

κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ των πλευροῦ, ἐκτελοῦντες περιστροφὴν τῆς δεξιᾶς των πτέρυγος. Οἱ δ' Ἰταλοὶ (ἡ στρατιὰ τοῦ βασιλέως ἐκ τριῶν σωμάτων στρατοῦ καὶ μιᾶς μεραρχίας ἱππικοῦ) ἐξ 100.000 πεζῶν, 7 000 σπαθῶν, 192 πυροβόλων, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τιόνε κατὰ μῆκος τῶν ὑψωμάτων τῆς Κουστότζα καὶ μέχρι βορειοδυτικῶς τῆς Βιλλαφράνκα, ἄνευ οὐδεμιᾶς ὅμως συνοχῆς καὶ ἀσυναρτήτως τῆς μιᾶς μεραρχίας πρὸς τὴν ἑτέραν, μὲ τὴν πρόθεσιν δὲ τῆς κατὰ τὴν ἑπομένην, 24ην Ἰουνίου, προελάσεως πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ ὕψους Καστελνουόβο-Σόμα Καμπάνια ἔνθα νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἀναμένοντες τὴν προέλασιν καὶ τῆς ἑτέρας στρατιᾶς, τῆς τοῦ Τσιαλδίνι, ἵνα κατόπιν συγχρονίσωσι τὴν κατὰ τῶν Αὐστριακῶν ἐπίθεσιν, χωρὶς ὅμως νὰ γνωρίζωσι τὴν τόσον ἐγγὺς ὕπαρξιν αὐτῶν, καθ' ὅσον αἱ μέχρι Κουστότζα καὶ Βιλλαφράγκα ἐκπεμφθεῖσαι ἀναγνωρίσεις τοῦ ἰταλικοῦ ἱππικοῦ οὐδὲν ἀντελήφθησαν. Τὴν πρωΐαν τῆς 24 Ἰουνίου, οἱ ἀντίπαλοι ἤρξαντο κινούμενοι ἑκατέρωθεν· ἀπὸ δὲ τῆς 6,30' ὥρας ἐπῆλθεν ἡ ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν ἑκατέρωθεν ἐμπροσθοφυλακῶν καὶ συγχρόνως ἡ περιστροφὴ τῆς δεξιᾶς αὐστριακῆς πτέρυγος βορείως τοῦ Κρικόλ, ὁπότε εἰς τὸ βόρειον τοῦτο τμῆμα ἤρχισεν ἀμέσως ἀγὼν πυροβολικοῦ, μεταξὺ τοῦ αὐστριακοῦ, ταχθέντος ἐπὶ τοῦ ὄρους Κρικόλ, καὶ τοῦ ἰταλικοῦ, ταχθέντος πρὸ τοῦ Ὀλιόζε, τῶν Αὐστριακῶν ἐπιζητούντων διὰ τοῦ ἀγῶνος τούτου νὰ προκαλύψωσι τὴν περιστροφὴν τῆς δεξιᾶς των πτέρυγος (ἡ βολὴ παρῆγε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πυκνότατον μέλανα καπνόν). Εἰς τὸ κέντρον διεξήγοντο συμπλοκαί τινες ἐπὶ τοῦ Σὰν Ρόκο καὶ τῶν ὑψωμάτων Κουστότζας, καθ' ὃν χρόνον, πρὸς τὸ νότιον, παρὰ τὴν Βιλλαφράγκα, διεξήγοντο σφοδροὶ ἀγῶνες μεταξὺ τοῦ αὐστριακοῦ ἱππικοῦ καὶ τῆς δεξιᾶς ἰταλικῆς πτέρυγος (3 σώματος στρατοῦ). Οἱ Ἰταλοὶ εἶχον αἰφνιδιασθῆ πρὸς τὴν δεξιάν των πτέρυγα, ἅτε καταληφθέντες ἐξαπίνης ὑπὸ τοῦ αὐστριακοῦ ἱππικοῦ (16 ἰλῶν) πρὶν ἢ προφθάσωσι νὰ σχηματίσωσι τὰ τετράγωνα.

Τὸ αὐστριακὸν ἱππικόν, ἂν καὶ δὲν ἠδυνήθη, λόγῳ τοῦ ἀπροσφόρου ἐδάφους, νὰ ἐκτελέσῃ σοβαρὰς ἐπελάσεις, πάντως ὅμως περιέφερεν εἰς πλήρη ἀδράνειαν ἅπασαν τὴν δεξιὰν ἰταλικὴν πτέρυγα (περὶ τὰς 20.000 ἄνδρας). Περὶ τὴν 8ην ὥραν μία ἰταλικὴ μεραρχία ἐπιτεθεῖσα κατὰ τοῦ Κρικὸλ κατέλαβε τοῦτο, ἀλλ' ἐπηκολούθησε γεγονὸς ἐκ τῶν σπανίων ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἱστορίᾳ. Μία ἴλη λογχοφόρων τοῦ αὐστριακοῦ ἱππικοῦ, ἐπιτεθεῖσα κατὰ τῆς ἐν λόγῳ ἰταλικῆς μεραρχίας, διέλυσε σχεδὸν ταύτην, ἐτραυμάτισε τὸν μέραρχον στρατηγὸν Τσεράλε, καὶ συνέλαβε δύο πυροβόλα, καταστραφεῖσα μὲν καὶ αὕτη κατόπιν, ἀλλὰ προσενεγκοῦσα ὑπερτάτην ὑπηρεσίαν εἰς τὸ φίλιον στράτευμα, καθ' ὅσον ἠδυνήθη τοῦτο ν' ἀνακαταλάβῃ ἀμέσως τὸ Κρικόλ. Εἰς τὸ κέντρον οἱ Ἰταλοὶ ἀπωθήθησαν μέχρι τῆς 10ης ὥρας πανταχόθεν πρὸς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Τιόνε, συνεκρατήθησαν δὲ μόνον ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς Κουστότζα. Οἱ Αὐστριακοὶ ὅμως δὲν κατώρθωσαν νὰ προσπεράσουν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὸ νότιον μέρος, τ' αὐτόθι ἰταλικὰ στρατεύματα ἐξηκολούθουν ἀδρανοῦντα, ἅτε συγκρατούμενα ὑπὸ τοῦ αὐστριακοῦ ἱππικοῦ. Ἀπὸ τῆς 11ης ὥρας οἱ Αὐστριακοὶ ἤρχισαν πιέζοντες ἰσχυρότατα τοὺς Ἰταλοὺς εἰς τὸ κέντρον, εἰς τρόπον ὥστε κατέλαβον ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ Σάντα Λουτσία καὶ τὸ Μαμαόρ, ἐξ ὧν ἤρχισαν ἀπειλοῦντες τοὺς ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς Κουστότζα Ἰταλοὺς δι' ἰσχυροτάτου πυρὸς 40 πυροβόλων, ταχθέντων ἐπὶ τοῦ Μπελβεντέρε, συγχρόνως δ' ἀπέστειλαν ἓν τάγμα, ἵνα καταλάβῃ αἰφνιδιαστικῶς τὴν γέφυραν τοῦ Μοζεμπάνο, τοῦθ' ὅπερ δὲν κατωρθώθη. Περὶ τὴν 16ην περίπου ὥραν, ἡ μάχη ἤρχισεν ἀποκλίνουσα ὑπὲρ τῶν Αὐστριακῶν, ἀλλ' ἐξαντλησάντων ἤδη τελείως ἁπάσας τὰς ἐφεδρείας των. Κατὰ τὴν ὥραν ταύτην, ναὶ μὲν οἱ Ἰταλοὶ διέθετον ἀκόμη ἐπαρκεῖς δυνάμεις ἀθίκτους, καὶ συνεπῶς θὰ ἠδύναντο νὰ μετατρέψωσιν ὑπὲρ αὐτῶν τὴν τύχην τῶν ὅπλων, οὐχ ἧττον δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὸ πράξωσι, καθ' ὅσον, ἐκ τῶν ἐν λόγῳ δυνάμεων, τὸ μὲν ἐν ἐφεδρείᾳ 2ον σῶμα καθίστατο ἀδύνατον νὰ προχωρήσῃ, ἅτε ἐμπλακὲν μεταξὺ τῶν μεταγωγικῶν, τὸ δὲ 3ον παρέμενε καθηλωμένον (μία ταξιαρχία αὐστριακοῦ ἱππικοῦ συνεκράτει δύο ὁλοκλήρους μεραρχίας). Ὁ ἀρχιδοὺξ Ἀλβέρτος, καίτοι στερούμενος ἐφεδρειῶν καὶ ἀγνοῶν τὴν κατάστασιν τῶν Ἰταλῶν (ἀδυναμίαν ἀφίξεως ἐφεδρειῶν), μ' ὅλα ταῦτα δὲν ἐδίστασε νὰ διατάξῃ περὶ τὴν 17ην ὥραν τὴν γενικὴν κατὰ τῶν ὑψωμάτων τῆς Κουστότζα ἔφοδον ἐκ τριῶν κατευθύνσεων, δυτικῶς (Μαμαόρ), βορείως (Μπελβεντέρε) καὶ ἀνατολικῶς, ὁπότε οἱ Ἰταλοί, μὴ δυνηθέντες ν' ἀνθέξωσιν, ὑπεχώρησαν πρὸς Βαλέγγιο. Τὸ αὐστριακὸν ἱππικὸν κατεδίωξε, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ ν' ἀποκόψῃ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Ἰταλῶν.

Ἡ μάχη τοῦ Κουστότζα ἔχει πολλὰ τὰ διδακτικά, διότι ἡ κατὰ κράτος αὕτη ἧττα τῶν Ἰταλῶν ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν πλημμελῆ ἐκτέλεσιν ἐρεύνης, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς τὸ ἀσύνδετον τῶν ἰταλικῶν μονάδων. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Κουστοῦ (Coustou), ***Γουλιέλμος***. Γάλλος γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Λυὼν τῷ 1677 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1746. Νέος ἀκόμη ἔλαβε τὸ βραβεῖον τῆς Ρώμης καὶ ἐξετέλεσεν ἀνάγλυφον τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου, τοποθετηθὲν εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου. Κατόπιν ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός, παρουσιάσας τὸν «Ἡρακλέα θνήσκοντα», εὑρισκόμενον σήμερον ἐν τῷ μουσείῳ

Γουλ. Κουστοῦ: *Ὁ ἵππος τοῦ Μαρλύ.*

τοῦ Λούβρου, βραδύτερον δὲ ἐγένετο διευθυντὴς τῆς σχολῆς τῶν Καλῶν τεχνῶν. Τῷ 1712 ἐξετέλεσε τὰ ἀγάλματα τοῦ Ἱππομένους καὶ τῆς Δάφνης, βραδύτερον δὲ τὸ ἄγαλμα τῆς Μαρίας Λουστζίνσκα, τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὸ Λοῦβρον. Τῷ 1738 ἐξετέλεσε «Τὸν ὠκεανὸν καὶ τὴν Μεσόγειον». Τὸ μέγα τοῦτο σύμπλεγμα ἐτοποθετήθη εἰς τὸν κῆπον τοῦ Μαρλύ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην

Digitized by Google

ἔπλασε διὰ τὸν ναὸν τῶν ἀνακτόρων τῶν Βερσαλλιῶν τὸ ἄγαλμα τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου καὶ ἓν χαριέστατον σύμπλεγμα ἀγγέλων, ἕτερον παριστάνον τὴν «Πίστιν καὶ τὴν Θρησκείαν» καὶ τὸ ἀνάγλυφον τοῦ «Χριστοῦ θνήσκοντος εἰς τὰ γόνατα τῆς Παρθένου». Ἐπίσης ἐξετέλεσε διὰ τὸν ἐν Παρισίοις ναὸν τῶν ἰησουϊτῶν τὰ ἀγάλματα τῶν ἁγίων Ἰγνατίου καὶ Ξαβερίου, εἰς δὲ τὸ ἀνάκτορον τῶν Βουρβώνων τὸ «Ἅρμα τοῦ Ἡλίου» καὶ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Μεγάρου τῶν Ἀπομάχων τὸν Ἄρην καὶ τὴν Ἀθηνᾶν. Ἀλλ' ἐκεῖνα, ἅτινα ἀνυψώνουν τὸν Γουλιέλμον Κουστοῦ εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς γαλλικῆς τέχνης, εἶναι οἱ περίφημοι «Ἵπποι τοῦ Μαρλύ». Τὰ δύο ταῦτα συμπλέγματα τῶν ὀρθουμένων ἵππων παρέμειναν εἰς τοὺς κήπους τοῦ Μαρλὺ μέχρι τοῦ 1795, ὅτε ἡ γαλλικὴ συνέλευσις διέταξε τὴν μεταφοράν των εἰς Παρισίους καὶ τὴν τοποθέτησίν των εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Ἠλυσίων Πεδίων. Οἱ δύο ἀφηνιασμένοι ἵπποι, συγκρατούμενοι ὑπὸ δύο ἱππέων, εἶναι πλήρεις ζωῆς κινήσεως καὶ χάριτος. θ. β.

— **Κουστοῦ** (Coustou), ***Γουλιέλμος***. Υἱὸς τοῦ Γουλιέλμου, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1716 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1777. Νεανίας ἔλαβε τὸ πρῶτον βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας καὶ μετέβη εἰς Ρώμην, ἐπιστρέψας δὲ μετὰ μικρὸν εἰς Παρισίους ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Ἐξετέλεσε τὸν «Ἄρην» καὶ τὴν «Ἀφροδίτην» διὰ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Sans-Souci τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου καὶ τὴν «Ἀρτέμιδα», χάριν τῆς Μαρκησίας Πομπαδούρ. Τῷ 1764 διωρίσθη διευθυντὴς τῶν γλυπτικῶν ἔργων τοῦ Λούβρου, ἐξετέλεσε δ' ἐν τῷ μεταξὺ πλεῖστα ἔργα, ἐν οἷς τὴν «Ἀποθέωσιν τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου» διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἰησουϊτῶν τοῦ Βορδώ, τὸν «Πᾶνα διδασκόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος αὐλόν», τὸ ἄγαλμα τοῦ ἁγίου Ρόκκου, διὰ τὴν ὁμώνυμον ἐκκλησίαν τῶν Παρισίων κ. ἄ. θ β

— **Κουστοῦ** (Coustou), ***Νικόλαος***. Γάλλος γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Λυὼν τῷ 1658 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1733. Μεταβὰς εἰς Ρώμην ἐμελέτησε τὰ ἀρχαῖα ἔργα, ἰδίως τὰ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐξετέλεσε τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἡρακλέους τὸ εὑρισκόμενον ἐν τῷ μουσείῳ τῶν Βερσαλλιῶν. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν εἰργάσθη πρὸς διακόσμησιν τῶν βασιλικῶν κήπων. Τῷ 1693 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, παρουσιάσας ἀνάγλυφον παριστάνον ἀλληγορικῶς τὴν χαρὰν τῶν Γάλλων ἐπὶ τῇ ἀνακτήσει τῆς ὑγείας τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΔ'. Ὁ Κουστοῦ διετέλει καθηγητὴς τῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τοῦ 1688 Ἔκτοτε ἐξετέλεσε πλῆθος ἔργων κοσμούντων τὰ μουσεῖα, τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς κήπους τῆς Γαλλίας. Ἐκ τῶν ἀρίστων αὐτοῦ εἶναι: «Ὁ Σηκουάνας» καὶ «Ὁ Μάρνης», εὑρισκόμενοι εἰς τοὺς κήπους τοῦ Κεραμεικοῦ, ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, δύο Ἀφροδῖται, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία κρατεῖ εἰς τὴν χεῖρά της περιστερὰν καὶ ἡ ἄλλη σύρει ἐκ τῆς φαρέτρας τοῦ υἱοῦ της βέλος, κ. ἄ. Τὰ ἔργα ταῦτα φέρουσι τὴν κομψὴν μαλθακότητα, τὴν διακρίνουσαν τὴν τέχνην τοῦ αἰῶνος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Τὸ σύμπλεγμα τῶν Τριτώνων τῶν Βερσαλλιῶν δεικνύει ἔτι μᾶλλον τὴν δεξιότητα τῆς γλυφίδος τοῦ Κουστοῦ, ἀλλ' εἰς τὴν «Ἀποκαθήλωσιν», τὴν εὑρισκομένην εἰς τὴν Παναγίαν τῶν Παρισίων, φαίνεται κυρίως ἡ ἀκτινοβολοῦσα τέχνη τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου. Ἐκτὸς τούτων πλεῖστα ἄλλα ἔργα τοῦ Κουστοῦ ὑπάρχουσιν ἐν Λυὼν καὶ Παρισίοις, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἡ Ἄρτεμις καὶ ὁ Ἐνδυμίων», «Ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Δάφνη» εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων γλυπτικῶν ἔργων τῆς γαλλικῆς τέχνης. θ β.

Κουστουμάλον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Ἰωάννου τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 181. χ. δ.

Κουστρὶν (Kustrin, ἢ Custrin) [*Γεωγρ.*]. Πόλις καὶ φρούριον τῆς Γερμανίας ἐν Πρωσσίᾳ, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Βάρτα καὶ Ὄντερ, πρὸς Α. τοῦ Βερολίνου Κάτ. 19.383. Εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα ἐργοστάσια πυροσβεστικῶν μηχανημάτων, ἐπίπλων καὶ χάρτου. Κατ' ἀρχὰς ἦτο συνοικισμὸς ἁλιέων, ἀναφερόμενος ἀπὸ τοῦ 1232. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μαργράβου Ἰωάννου (1535—1571) ὑπῆρξεν ἡ ἕδρα κλάδου τῶν Χοεντζόλλερν τοῦ Βρανδεμβούργου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1535 μετεβλήθη εἰς φρούριον. μ. δ. β.

κουστωδία (ἡ). Ἐξηλληνισμένη λέξις, δάνειον ἐκ τῆς λατινικῆς οὖσα καὶ χρησιμοποιουμένη, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, σημαίνουσα δὲ ὅ,τι λέγομεν σήμερον *φρουρὰν* (*Ματθ.* κζ' 66, κη' 11 «ἔχετε κουστωδίαν» κλπ). π. ι. μ.

Κουσὺ (Coucy). Μεγάλη φεουδαρχικὴ οἰκογένεια τῆς Γαλλίας. Ἀρχηγὸς αὐτῆς θεωρεῖται ὁ *Ἀλδέριχος*, ζήσας τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς γνωστότεροι εἶναι: ὁ *Θωμᾶς-ντὲ-Μάρλ*, ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τῶν κοινοτήτων τῆς Λὰν καὶ τῆς Ἀμιένης καὶ κατόπιν διώκτης αὐτῶν. Ἐπολέμησε κατὰ Λουδοβίκου τοῦ Παχέος, ἐφόνευσεν ἰδιοχείρως ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τριάκοντα ἀστοὺς καὶ κατεπάτησε πλεῖστα ἐκκλησιαστικὰ κτήματα. Ἕνεκα ὅλων αὐτῶν τῶν ἐγκλημάτων ἀφωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπέθανε τῷ 1115. *Θωμᾶς ὁ Β'*, ἀποθανὼν τῷ 1130, περιβόητος διὰ τὰς ληστείας του *Ἐγκερράνδος ὁ Β'*, πολεμήσας κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ μετασχὼν τῆς σταυροφορίας τοῦ 1146. *Ραοὺλ ὁ Α'*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. *Ἐγκερράνδος ὁ Γ' ὁ Μέγας*, υἱὸς τοῦ Ραούλ. Διεκρίθη εἰς πλείστας μάχας, ἀνήγειρε τὸ περίφημον φρούριον τοῦ Κουσὺ-λὲ-Σατώ, καὶ ἀπέθανε τῷ 1242, πεσὼν ἐκ τοῦ ἵππου του καὶ διαπερασθεὶς ὑπὸ τοῦ ξίφους του. Μία τῶν θυγατέρων του συνεζεύχθη τὸν βασιλέα τῆς Σκωτίας Ἀλέξανδρον. Ἦτο γυναικάδελφος τοῦ αὐτοκράτορος Ὄθωνος τοῦ Δ'. Αἱ ἐκτάσεις, ἃς κατεῖχεν, ἦσαν ἀπέραντοι. *Ραοὺλ ὁ Β'*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, μετέσχε τῆς Α' σταυροφορίας τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου καὶ ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τῆς Μαντούρας (1250). Τελευταῖος τῆς οἰκογενείας φέρεται *Ἐγκερράνδος ὁ Δ'*, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ἐπικληθεὶς *Καλλιγούλας*, ἕνεκα τῆς θηριωδίας, μεθ' ἧς ἐφέρετο πρὸς τοὺς ὑποτελεῖς του. μ. ν. δ.

— **Κουσὺ** (Coucy), ***Ρενιὼ ντὲ*** — (Regniault, Renaud). Γάλλος τροβαδοῦρος, περὶ τοῦ ὁποίου ἐλαχίστας ἔχομεν θετικὰς πληροφορίας. Φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Gui (Γκὶ) *καστελλάνου*, δηλαδὴ φύλακος καὶ ὄχι ἄρχοντος τοῦ πύργου τοῦ Κουσύ. Οὗτος εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν Γ' σταυροφορίαν ὑπὸ Ριχάρδον τὸν Λεοντόθυμον, ὡς πληροφορεῖ ὁ Βιλλεαρδουῖνος· καὶ κατ' ἄλλους μὲν ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἐν Παλαιστίνῃ τῷ 1192, κατ' ἄλλους δὲ ἀπέθανε κατά τινα διάπλουν, τὸ δὲ σῶμά του ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν. Εἰς τὴν πρώτην περὶ τοῦ θανάτου του ἐκδοχὴν προστίθεται ὅτι θνήσκων διέταξε τὸν ὑπηρέτην του, ὅπως ἀφαιρέσῃ τὴν καρδίαν του καὶ τὴν παραδώσῃ εἰς τὴν ἀγαπημένην του Γαβριέλλαν ντὲ Βερζύ, σύζυγον τοῦ ντὲ Φαγκέλ. Ὁ ντὲ Φαγκὲλ κατορθώσας νὰ γίνῃ κάτοχος αὐτῆς, τὴν προσέφερεν ὡς ἔδεσμα πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἥτις πληροφορηθεῖσα βραδύτερον τὸ γεγονὸς ηὐτοκτόνησε δι' ἀσιτίας. Εἰς τὸν καστελλᾶνον τοῦ Κουσὺ ἀποδίδονται 20 ᾄσματα, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι γνήσια. Τὰ ᾄσματα ταῦτα, καίτοι κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀπομιμήσεις ᾀσμάτων τῶν μεσημβρινῶν τροβαδούρων, δὲν στεροῦνται πρωτοτυπίας καὶ λεπτότητος· μερικὰς δὲ στροφάς, ἰδίως τὰς ἀπευθυνομένας πρὸς τὴν ἀγαπημένην του, ὅταν τὴν ἀφίνῃ διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Παλαιστίνην, τὰς χαρακτηρίζει ἀληθὴς εἰλικρίνεια καὶ μελαγχολία. Τὰ ᾄσματά του εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ὑποδειγμάτων τῆς τέχνης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εὑρίσκονται εἰς τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων καὶ ἐξεδόθησαν ἐπανειλημμένως τῷ 1830 ὑπὸ τοῦ Φρ. Μισσὲλ μὲ τὴν παλαιὰν παρασημαντικήν. ι. οι.—γ. ς.

Κουσὺ-λὲ-Σατὼ (Coucy-le-Château, λατ. Codiciacum ἢ Cociatum) [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λὰν τοῦ νομοῦ Αἴν, 24 χιλμ. ΝΔ τῆς πόλεως Λάν. Κεῖται ἐπὶ γραφικωτάτου λόφου, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ὑψοῦται τὸ περίφημον φρούριον τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτερα μνημεῖα τῆς στρατιωτικῆς τέχνης τοῦ μεσαίωνος, μεθ' οὗ συνδέεται στενῶς καὶ ἡ ἱστορία τοῦ χωρίου. Τὸ φρούριον ἀνηγέρθη ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν Ἐγκερράνδου τοῦ Μεγάλου ἀπὸ τοῦ 1225 μέχρι τοῦ 1230. Ἀρχικῶς ἀπετελεῖτο ἀπὸ περιφερικὸν τεῖχος μετὰ τεσσάρων θαυμασίων κυλινδρικῶν πύργων, ὕψους 35 μ., καὶ εἰς τὸ κέντρον αὐτοῦ ὑπῆρχε κυκλικὴ ἀκρόπολις, πλάτους 31 μ. καὶ ὕψους 55, διῃρημένη εἰς τρεῖς ἐπαλλήλους αἰθούσας, προστατευομένας ὑπὸ στοῶν καὶ θόλων. Εἰς τὴν βάσιν τὰ τείχη τοῦ κολοσσιαίου αὐτοῦ οἰκοδομήματος ἔχουν πάχος 7 μ., ἡ δὲ κατεχομένη ὑπ' αὐτοῦ συνολικὴ ἐπιφάνεια ὑπερβαίνει τὰ 10.000 τετραγ. μέτρα. Μεταξὺ τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου ὑπῆρχεν αὐλὴ καλῶς ὠχυρωμένη, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὑρίσκοντο στάβλοι, ἀποθῆκαι καὶ παρεκκλήσιον ρωμανικοῦ ρυθμοῦ, τοῦ ὁποίου τὰ θεμέλια σῴζονται μέχρι σήμερον. Τὸ θαυμάσιον τοῦτο οἰκοδόμημα κατεστράφη κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ταραχῶν τῆς «Σφενδόνης». Διαταγῇ τοῦ Μαζαρίνου τὰ τείχη κατηδαφίσθησαν, οἱ δὲ κάτοικοι μετεχειρίζοντο τοὺς λίθους αὐτῶν ὡς οἰκοδομήσιμον ὑλικόν. Ἀπὸ τοῦ 1856 ὅμως ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις προέβη εἰς ἀναστήλωσιν τῆς ἀκροπόλεως, αἱ δὲ γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ἔφερον εἰς φῶς πλεῖστα περίεργα ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα συλλεγέντα ἀπετέλεσαν τὸ μουσεῖον τοῦ Κουσὺ-λὲ-Σατώ. Τὸ θέαμα ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς ἀκροπόλεως εἶναι μεγαλοπρεπέστατον. Διαρκοῦντος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου τὸ χωρίον τοῦτο ὑπῆρξε τὸ κέντρον πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων μεταξὺ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Γερμανῶν. μ. ν. δ.

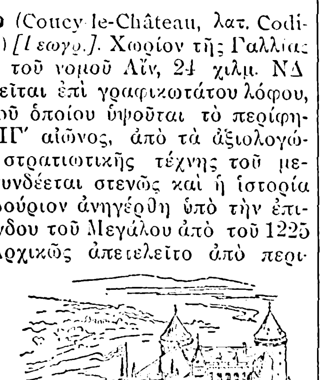

Τὸ φρούριον τοῦ Κουσὺ-λὲ-Σατώ.

Κοὺτ (Coote), *σὲρ* ***Ἠαρ.*** Ἄγγλος στρατηγὸς (1726—1783). Καταταχθεὶς νεώτατος εἰς τὸ στράτευμα, ἀνεχώρησε τῷ 1754 διὰ τὰς Ἰνδίας, ὅπου ἐπανειλημμένως διακριθεὶς εἰς πλείστας μάχας προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων (1777). Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1781, εἰς Πόρτο Νόβο, ἐπὶ κεφαλῆς 8000 ἀνδρῶν, κατετρόπωσε στρατιὰν ἐκ 40.000 τοῦ Χαϊντὰρ Ἀλῆ, ὃν κατόπιν ἐνίκησεν εἰς πέντε ἄλλας μάχας. θ. ν. τ.

Κούτα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μεσοποταμίας ἀρχαιοτάτη, περιώνυμος διὰ τὸν ἐν αὐτῇ μέγαν ναὸν τοῦ Ἐνλίλ. Ἔκειτο καταμεσῆς τῆς μεταξὺ τοῦ Εὐφράτου καὶ Τίγρητος χώρας, ΒΑ. τῆς Βαβυλῶνος. σ. ε. λ.

— **Κούτα** (Cuta) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Στενὴ Ἀδριατικὴ κόλπωσις, εἰς ἣν τερματίζεται τὸ στενὸν Στάνιο Πίκκολο (Stagno Piccolo), πλάτ. 42° 51' Β., μῆκ. 17° 42' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2713: Curzola to Cattaro). σ. ε. λ.

κουτάβι (τό)· δημοτ., τὸ νεογνὸν τοῦ κυνός, σκύλαξ· || συνεκδ., τὸ νεογνὸν τοῦ λύκου, τῆς ἀλώπεκος.

Κούτχβος [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Λιμνοθάλασσα ἰχθυοβριθὴς τῆς Κεφαλληνίας, ἀποτελοῦσα τὸν ΝΑ. μυχὸν τοῦ κόλπου Ἀργοστολίου, σχήματος ἐλλείψεως, ἧς ὁ μέγας ἄξων κατευθυνόμενος ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. ἔχει μῆκος 1500 μέτρων, ὁ δὲ μικρὸς 1100. Τὰ βολίσματά της κυμαίνονται μεταξὺ $^1/_4$ καὶ $^3/_4$ ὀργυιᾶς. Ἀποτελεῖ τὸν πρὸς ΒΔ. τερματισμὸν τῆς πεδιάδος τῆς Κραναίας, περιοριζομένη ἐκ ΝΔ. ὑπὸ τῶν λοφοσειρῶν τοῦ βουνοῦ Κοτρώνι. Τὸ στόμιόν της ἀποφράσσεται, ὡς διὰ χορδῆς τόξου, ὑπὸ γεφύρας, τὴν ὁποίαν διαθέει ἡ ἀπὸ Ἀργοστολίου πρὸς Ληξούριον ἁμαξιτὸς ὁδός. Πρὸς τὸν ΝΑ. μυχόν της νησὶς καὶ ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν της πηγαί τινες. σ. ε. λ.

Κουταΐς [*Γεωγρ.*]. Πρωτεύουσα ὁμωνύμου κυβερνείου τῆς Ὑπερκαυκασίας, κειμένη ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Ριόν. Διεξάγει σπουδαῖον ἐμπόριον ἐλαίου, οἴνου, ἀμνῶν καὶ ἔχει ἐργοστάσια μεταλλουργίας καὶ πιλοποιίας. Κάτ. 47.000. Ἡ αὐτόθι ἑλληνικὴ κοινότης διατηρεῖ δημοτικὸν σχολεῖον. Ταυτίζεται πρὸς τὸ ἀρχαῖον *Κοταιήσιον*. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βασιλέων τῆς Γεωργίας ἡ πόλις ἤκμασε τὰ μέγιστα. Μπαγράτι ὁ Γ' ἀνήγειρεν ἐν αὐτῇ μεγαλοπρεπῆ ναόν, τοῦ ὁποίου τὰ σῳζόμενα ἐρείπια ἀποτελοῦν σπάνιον δεῖγμα γεωργιανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα κατελήφθη καὶ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῷ δὲ 1396 ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου. Τῷ 1512, καταληφθὲν ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐδῃώθη ὑπ' αὐτῶν, τῷ 1810 περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Ρώσων καὶ τῷ 1917 εἰς τὴν Γεωργιανὴν δημοκρατίαν. σ. κ. π.

—**Κουταΐς** [*Γεωγρ.*]. Κυβερνεῖον τῆς Ὑπερκαυκασίας. Ἔχει κλῖμα εὔφορον, εἰς τὸ ὁποῖον εὐδοκιμοῦν ὁ καπνός, ἡ ἄμπελος, ὁ ἀραβόσιτος, ὁ βάμβαξ κ. ἄ. Κατέχει ἔκτασιν 36 478 τετρ. χλμ. καὶ ἔχει 1.300.000 κατοίκων. σ. κ. π.

κουτάλα (ἡ)· δημοτ., μεγεθυντικὸν τοῦ *κουτάλι*, μεγάλο κουτάλι, ἄλλως *χουλιάρα*: «κουτάλα τῆς σούπας»· || ἡ ὠμοπλάτη ἡ συνδέουσα τὴν χεῖρα μετὰ τοῦ κορμοῦ.

Κουταλᾶ [*Γεωγρ.*]. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Σολωμοῦ τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 145.

—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Μεγάλου Λιβαδίου τῆς ἐπαρχίας Κέας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 218. Ἔχει προβλῆτα φορτώσεως μαγγανιούχου σιδηρολίθου, δύο μεγάλα ναύδετα κτλ.

—3) Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λεΐκων τῆς ἐπαρχίας Καλαμῶν τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 78. χ. δ.

κουταλάκι (τό)· δημοτ., ὑποκορ. τοῦ *κουτάλι*, μικρὸ κουτάλι, κοχλιάριον, ἄλλως *χουλιαράκι*: «κουταλάκια τοῦ γλυκοῦ, — τοῦ καφέ, — τοῦ γάλακτος».

Κουταλᾶς [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς Σερίφου, 2 μίλ. ἀνατολικῶς τοῦ φάρου τοῦ Κύκλωπος (πλάτ. 37°07' Β., μῆκ. 24°25' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1817: Serpho island). σ. ε. λ.

Κούταλη, ἢ *Κούταλις* [*Γεωγρ.*]. Νῆσος τῆς Προποντίδος πλησίον τῆς Κυζικηνῆς χερσονήσου, ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν Τούρκων *Ἐκινὶκ* καὶ κειμένη μεταξὺ Ἀφησιᾶς (Ἀραμπλάρ), πρὸς ἣν συνδέεται ὑφάλως δι' ὑφαλισθμοῦ 24 ποδῶν, καὶ Προκοννήσου (Μαρμαρᾶ). Ἔχει μῆκος δύο μιλίων καὶ εὖρος ἥμισυ. Αἱ ἀκταί της εἶναι ἀπόκρημνοι μὲ μέγιστον ὑψόμετρον τὴν κορυφὴν

Digitized by Google

Ἅγιος Ἠλίας (500 ποδ.). Ἡ ὁμώνυμος πολίχνη εἶχεν ἄλλοτε τριακοσίας ἑλληνικὰς οἰκογενείας, διατηρούσας τρεῖς ναούς, δημοτικὸν καὶ ἑλληνικὸν σχολεῖον. Κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν μετηνάστευσαν εἰς Ἑλλάδα (1923) καὶ συνέπηξαν ἐν Λήμνῳ τὴν Νέαν *Κούταλην* (βλ. λ.). Οἱ κάτοικοι διεκρίνοντο ὡς ἄριστοι ναυτικοὶ (*καγκάληδες*) τῆς ἱστιοφόρου ἐν τῇ Προποντίδι ἀκτοπλοΐας. Εἰς τὴν Κούταλην ἐγεννήθησαν ὁ πατριάρχης Ἄνθιμος ΣΤ', ὁ πλούσιος ἔμπορος Ζαχαρίας, ἀρχηγέτης τῆς οἰκογενείας Ζαχάρωφ, καὶ ὁ ἀθλητὴς Π. Κουταλιανός. Εἰς τὴν νῆσον ἀνευρέθησαν λείψανα κιόνων καὶ κιονοκράνων καὶ νομισμάτων τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Σ. Ε. Λ.—Μ. Ι. Γ.

— ***Κούταλης δίαυλος***. Ὁ μεταξὺ Κούταλης καὶ Ἀφησιᾶς δίαυλος, πλόϊμος εἰς πλοῖα βυθίσματος ἐλάσσονος τῶν 23 ποδῶν. Ἐπισημαίνεται ἐν νυκτὶ διὰ τοῦ ἐπὶ τῆς βραχονησίδος Ροοῦ (πλάτ. 40° 31′ Β., μῆκ. 27° 29′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2242: Pasha liman Group) ἱδρυθέντος τῷ 1861 καὶ ἀνακαινισθέντος τῷ 1924 φάρου (ἐκλάμψεις λευκαὶ 12 μιλλ.). Σ. Ε. Λ.

—**Κούταλη, *Νέα*** — [*Γεωγρ.*]. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πεσπεράγου τῆς ἐπαρχίας Λήμνου τοῦ νομοῦ Λέσβου. Κάτ. (1928) 351. Χ. Δ.

Κουτάλης. — 1) ***Γρηγόριος***. Χαρτοφύλαξ τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ μετέπειτα μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, ἀποβιώσας τῷ 1335. — 2) ***Θεόδωρος***. Λόγιος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, φίλος τοῦ ἱστοριογράφου Νικηφόρου Γρηγορᾶ (βλ. *Μ. Ἰ. Γεδεών*, «Προικόννησος» σ. 84). Μ. Ι. Γ.

κουτάλι (τό)· δημοτ., κοχλιάριον, ἄλλως *χουλιάρι*: «κουτάλια τῆς σούπας», «ξύλινο κουτάλι»· ‖ φρ. «μὲ τὸ κουτάλι» μετὰ φειδοῦς, λίγο λίγο: παροιμ. «ὁ ἄνδρας νὰ κουβαλῇ μὲ τὸ τσουβάλι, κι' ἡ γυναῖκα ν' ἀγκλῇ μὲ τὸ κουτάλι» ὅτι ὁ μὲν ἀνὴρ ἀφθόνως πρέπει νὰ εἰσάγῃ εἰς τὸν οἶκον τὰ ἀναγκαῖα, ἡ δὲ γυνὴ μετὰ φειδοῦς καὶ περισκέψεως νὰ δαπανᾷ (ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τοῦ *κώταλις*).

κουταλιὰ (ἡ)· δημοτ., ὅσον περιλαμβάνει ἕνα κουτάλι: «μιὰ κουταλιὰ νερό,—γάλα,—βούτυρο κττ.»· ‖ παροιμ. «πνίγεται σὲ μιὰ κουταλιὰ νερὸ» ἐπὶ μικρολόγου ἐπιμένοντος ἐν οὐ δέοντι.

Κουταλιανός, *Ἄνθιμος*. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (βλ. *Ἄνθιμος ΣΤ'*).

— **Κουταλιανός, *Παναγῆς***. Περίφημος Ἕλλην ἐξ ἐπαγγέλματος ἀθλητής, διακριθεὶς ἰδίως εἰς τὴν πάλην καὶ τὴν ἄρσιν βαρῶν. Τὸ ὄνομά του, ὅπερ παρὰ τῷ λαῷ ἀπέβη παροιμιῶδες, εἶναι τοπωνυμικόν, καθόσον ὁ Παναγῆς κατήγετο ἐκ τῆς νησῖδος *Κούταλης* τῆς Προποντίδος. Τῆς ἐκτάκτου φυσικῆς αὐτοῦ ῥώμης ἔλαβε γνῶσιν, καθ' ὃν χρόνον ἔτι διετέλει ναυτικὸς καὶ ὑπεβάλλετο εἰς βαρείας ἐργασίας. Τοῦ ἀθλητικοῦ του σταδίου ἤρξατο ἐν Ἀμερικῇ, ἔνθα κατενίκησε πολλοὺς διασήμους ἐξ ἐπαγγέλματος παλαιστάς. Λέγεται δ' ὅτι ἐστραγγάλισέ ποτε καὶ τίγριν, ἧς τὴν δορὰν ἔφερεν ἔκτοτε ὡς ἄλλος Ἡρακλῆς. Ὁ Κουταλιανὸς ἤκμασε κυρίως κατὰ τὴν δεκαετίαν 1882—1892. Σ. Γ. Σ.

κουταλομετρῶ· (ἰδιωματ. Κρήτ.) ἀνακατεύω μὲ τὴν κουτάλαν, καὶ μεταφορ. κάνω ἄνω κάτω διάφορα μικροαντικείμενα. Ι. Δ. Μ

κουταμάρα (ἡ)· δημοτ., ἡ ἰδιότης τοῦ κουτοῦ, τοῦ ἀνοήτου, ἐλαφρότης, κουφότης, εὐήθεια: «δὲν τὸν ἀφίνει ἡ κουταμάρα νὰ κάμῃ μιὰ δουλειὰ σωστή»· ‖ λόγος ἢ πρᾶξις ἀνόητος: «ἄφησε τὶς κουταμάρες», «μὴ λὲς κουταμάρες».

Κουτὰν (Coutan), ***Ἀμὰμπλ-Παῦλος***. Γάλλος ζωγράφος (1792—1837). Τῷ 1820 ἔλαβε τὸ βραβεῖον τῆς Ῥώμης μὲ τὸν πίνακά του «Ὁ Ἀχιλλεύς». Ἐκ τῶν μετέπειτα ἔργων του ἀναφέρονται ἰδιαιτέρως: «Ὁ Χριστὸς φέρων τὸν σταυρόν», «Τὸ πνεῦμα τῶν τεχνῶν», «Ἡ Παρθένος» κλπ., ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα εὑρίσκονται εἰς διαφόρους ναοὺς καὶ ἄλλα εἰς τὴν πινακοθήκην τῶν Βερσαλλιῶν καὶ διαφόρους αἰθούσας γαλλικῶν κρατικῶν ἱδρυμάτων.

—**Κουτὰν** (Coutan), ***Γεώργιος***. Γάλλος σκιτσογράφος καὶ λόγιος (1853—1890). Εἰργάσθη εἰς εἰκονογραφήσεις καθημερινῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν, ἐξέδωκε δὲ μετὰ τοῦ Κλόβις Οὔγκ τὸ «Tambourin», ἑβδομαδιαῖον σατυρικὸν φύλλον, καὶ μετὰ τοῦ Λ. Μουτὲν (τῷ 1890) τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν ψυχολογικῶν ἐπιστημῶν», τῆς ὁποίας ἦτο ἀρχισυντάκτης ἅμα καὶ εἰκονογράφος.

—**Κουτὰν** (Coutan), ***Ἰούλιος-Φῆλιξ***. Γάλλος γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1848. Ἔλαβε τῷ 1872 τὸ βραβεῖον τῆς Ῥώμης μὲ τὴν σύνθεσίν του «Ὁ Αἴας ἀπειλῶν τὸν οὐρανὸν καὶ κεραυνοβολούμενος». Βραδύτερον ἐβραβεύθη εἰς τὸ Σαλὸν τῷ 1876 διὰ τὸ ἔργον του «Ἔρως», τοῦ ὁποίου μαρμάρινον ὁμοίωμα ἐτοποθετήθη τῷ 1881 εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λουξεμβούργου. Ὁ Κουτὰν ἐξετέλεσεν ὁλόκληρον τὸ γλυπτὸν τμῆμα τῆς μεγαλοπρεποῦς «Κρήνης τῆς Προόδου», τῆς ἐγκατασταθείσης ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ κήπου τῆς Διεθνοῦς ἐκθέσεως τοῦ 1889. Πολλὰ ἄλλα χάλκινα ἔργα του κοσμοῦσι διαφόρους πλατείας τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης.

— **Κουτὰν** (Coutan), ***Λαύρα Μαρτέν***, *κυρία*—. Γαλλὶς γλύπτρια, γεννηθεῖσα τῷ 1855. Ἦτο θυγάτηρ ξυλουργοῦ, ἐπεδόθη δ' ἐν ἀρχῇ εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικὴν καὶ ἵδρυσεν ἐν Παρισίοις ἐργοστάσιον κατασκευῆς ἀγαλμάτων καὶ διακοσμήσεων ἐξ ὀπτῆς γῆς. Πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων της τοῦ τύπου τούτου ἤρεσαν πολὺ καὶ διεδόθησαν εὐρύτατα, ὅπως «Ὁ μικρὸς τραγουδιστής», «Ὁ ἐφημεριδοπώλης», «Τὸ παιδάκι μὲ τὴ σβοῦρα», «Τὸ καπέλλο τῆς γιαγιᾶς» κ. ἄ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐνυμφεύθη τὸν *Γεώργιον Κουτὰν* (βλ. ἀνωτ.), ἔκτοτε δέ, ἀπαλλαγεῖσα τῶν ἀσχολιῶν τῆς διευθύνσεως τοῦ ἐργοστασίου της, ἠδυνήθη νὰ δώσῃ εἰς τὸ τάλαντόν της εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν καὶ σταδιοδρομίαν. Ἐξετιμήθη πολὺ ὡς ἀγαλματοποιός, χάρις εἰς ἓν κολοσσαῖον σύμπλεγμα, τὴν «Δημοκρατίαν τῆς ἐργασίας», ἐφημίσθη δ' ἔτι πλέον διὰ τῶν μετέπειτα ἔργων της, ἐν οἷς ἀξιολογώτερα: «Ἡ ἔκπληξις» (χάλκινον, 1886), ὁ στρατηγὸς Μπουλανζὲ (1888) καὶ ἄλλοι ἀνδριάντες. Γ. Ζ

Κουτὰνς (Coutances) [*Γεωγρ.*]. Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Μάγχης, ἀξιόλογον κέντρον ἐμπορίου κτηνοτροφικῶν προϊόντων. Εἶναι κυρίως γνωστὴ διὰ τὸ πλῆθος τῶν κοσμούντων αὐτὴν μεσαιωνικῶν κτισμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ὁ καθεδρικὸς ναός, κτι-

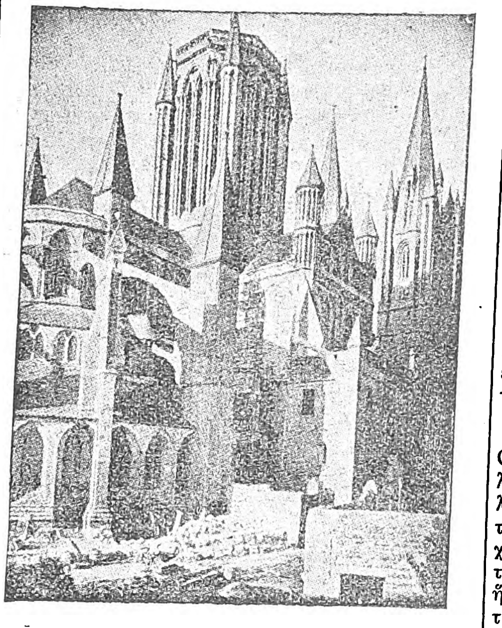

Ὁ καθεδρικὸς ναὸς τῆς Κουτάνς.

σθεὶς κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ κοσμούμενος ὑπὸ ὡραίων ὀξυκορύφων κωδωνοστασίων. Ἡ Κουτὰνς ὠνομάζετο παλαιότερον *Κωνσταντία*, ὑφίστατο δὲ ἀπὸ τῆς κελτικῆς ἐποχῆς. Κάτ. 6.600. Χ. Δ.

κουταρέα (ἡ) (Cutarea) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κιγχονιοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς καὶ καλλιεργούμενα ὡς κοσμητικὰ διὰ τὰ ὡραιότατα, βαθέως ἐρυθροῦ χρωματισμοῦ ἄνθη των. Δ. Ν. Π.

Κουτατίσιον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Φρούριον ἐν Κολχίδι (*Προκοπ.* Δ' 12, 16), ἐπὶ τοῦ Ῥέωνος ποταμοῦ, μεταξὺ Ἀρχαιοπόλεως καὶ Μουχειρήσεως. Εἶναι τὸ παρ' Ἀγαθίᾳ (σελ. 105, 150) ἀναφερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κοτάϊσις*. Κατὰ τοὺς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ περσικοὺς πολέμους ἦτο ἠρειπωμένον, ἀνεστηλώθη δὲ προχείρως διὰ ξυλίνου τὸ πλεῖστον ὑλικοῦ ὑπὸ τοῦ Πέρσου στρατηγοῦ Μερμερόη, ὅστις καταστήσας ἐν αὐτῷ φρουρὰν 3.000 ἀνδρῶν τὸ ἐχρησιμοποίει ὡς ὁρμητήριον. Ὑπό τινων ταυτίζεται πρὸς τὴν ἀρχαιοτάτην *Κυταΐαν*. Οἱ νεώτεροι ἀνευρίσκουν ἴχνη αὐτοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ σημερινοῦ *Χοτατίσσι* ἢ *Χουταΐσσι* (Khotaissi, Khutaissi) καὶ τῆς πόλεως *Κουταΐς* (Kutais) ἐν τῇ δυτικῇ Γεωργίᾳ. Π. Ν. Π.

Κευτάφι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Δελερίων τῆς ἐπαρχίας Τυρνάβου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 317. Χ. Δ.

Κοὺτ-ἐλ-Ἀμάρα [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μεσοποταμίας, εἰς τὸ σημερινὸν κράτος τοῦ Ἰράκ, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Τίγρητος (32° 29′ 19″ Β. πλάτ. καὶ 44° 45′ 37″ Α. μῆκ. Γκρήνουϊτς), εἰς ἀπόστασιν 157 χιλιομέτρων ΝΑ. τῆς Βαγδάτης. Ἔχει 7.000 περίπου κατοίκους καὶ ἦτο ἐπὶ τουρκοκρατίας ἕδρα διοικήσεως καὶ ἀποθήκη γαιανθράκων διὰ τὰ ἀτμόπλοια τοῦ ποταμοῦ. Κατέστη διάσημος κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διὰ τὰς περὶ αὐτὴν πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις μεταξὺ ἀγγλικοῦ καὶ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ν. Μ.

—[*Στρατ. Ἱστορ.*] Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, τὸ διὰ τῆς κοιλάδος τῆς Τίγρητος ἐν Μεσοποταμίᾳ προχωροῦν (Ἀπρίλιος 1915) πρὸς βορρᾶν ἀγγλοϊνδικὸν στράτευμα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Τάουνσενδ (Townshend), τῇ ὑποστηρίξει μικροῦ ἀγγλικοῦ στολίσκου πλέοντος ἐπὶ τοῦ Τίγρητος, κατέλαβε τὴν 28ην Σεπτεμβρίου 1915 τὴν *Κοὺτ-ἐλ-Ἀμάρα*. Θελήσας ὅμως ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς νὰ προχωρήσῃ ἔτι περισσότερον, ὑπέστη μεγάλην ἧτταν παρὰ τὴν Κτησιφῶντα, ἐκ μέρους δύο ὁλοκλήρων τουρκικῶν σωμάτων στρατοῦ, διατελούντων ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Γερμανοῦ στρατηγοῦ φὸν ντὲρ Γκόλτς· ἀναγκασθεὶς ὅθεν νὰ ὑποχωρήσῃ ἐκ νέου εἰς Κοὺτ-ἐλ-Ἀμάρα, ἐπολιορκήθη αὐτόθι στενῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς 7ης Δεκεμβρίου 1915. Ἡ τοποθεσία αὕτη ἦτο εἶδος χερσονήσου, σχηματιζομένης ὑπό τινος ἀγκῶνος τοῦ Τίγρητος. Τὴν 9ην Δεκεμβρίου ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς Νουρεδὶν πασᾶς ἐζήτησε δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ τὸν Τάουνσενδ, ἵνα παραδοθῇ, ἀλλ' οὗτος, ὄχι μόνον ἠρνήθη διαρρήδην, ἀλλ' ἀπήντησε διὰ σφοδροτάτου βομβαρδισμοῦ. Τὰ τρόφιμα ὅμως ἤρχισαν νὰ ἐξαντλῶνται, μέχρις οὗ ἐξέλιπον παντελῶς περὶ τὸ τέλος Μαρτίου 1916, καίτοι ἐγένετο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀναχορηγία δι' ἀεροπλάνων. Ἅπασαι αἱ προσπάθειαι τῶν λοιπῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ ἀγγλικῶν στρατευμάτων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν πολιορκουμένων ἀπέβησαν μάταιαι, ἅτε προσκρούουσαι πάντοτε κατ' ἰσχυρῶν τουρκικῶν ἀμυντικῶν ὀργανώσεων πλαγιοφυλασσομένων ὑπὸ μεγάλων τεχνητῶν πλημμυρῶν. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας εὑρεθεὶς ὁ Τάουνσενδ, ἠναγκάσθη μετὰ πεντάμηνον πολιορκίαν νὰ παραδοθῇ, τὴν 28ην Ἀπριλίου 1916, εἰς τοὺς Τούρκους μετὰ τῶν ὑπολειφθέντων 9.000 Ἀγγλοϊνδῶν. Ἔκτοτε ἤρχισαν αἱ προπαρασκευαὶ τῶν Ἄγγλων πρὸς ἀνακατάληψιν τῆς Κοὺτ-ἐλ-Ἀμάρα, ἐπιτευχθεῖσαν τὴν 24 Φεβρουαρίου 1917 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Stanley Maude. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Κούτελη [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 501. Ἔχει τηλεφωνεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἐνοριακὸν ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ἡ Κούτελη, κειμένη εἰς ὕψος 800 μέτρων, ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἐξ ἐγγράφου σῳζομένου ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ ἐξάγεται ὅτι τὸ χωρίον ἐκτίσθη πρὸ τοῦ 1675. Α. Ι. Ο.

Κουτέλια, *Κουτίλια*, ἢ ***Κωτίλια ὕδατα*** (Aquae Cutiliae) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Περίφημος πηγὴ μεταλλικῶν ὑδάτων ἐν Σαβίνῃ τῆς Ἰταλίας, ἐπὶ τῆς Σαλαρίας ὁδοῦ μεταξὺ Ῥεατίου (νῦν Ριέτι) καὶ Ἰντεροκρίνου (νῦν Ἀντροντόκο), παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Πατέρνα. Τὸ ὄνομα αὐτῆς προέρχεται ἐκ τῆς πόλεως τῶν Ἀβοριγίνων *Κουτιλίας* (Cutilia), ἥτις κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἦτο προάστειον τοῦ Ῥεατίου, κείμενον ἐπὶ λίμνης (νῦν Λάκο ντὶ Κοντιλιάνο), θεωρουμένης ὡς ὀμφαλοῦ τῆς Ἰταλίας. —Π.

κουτελίτης (ὁ)· ὀνομάζεται οὕτως ὁ οἶνος, ὅταν δὲν εἶναι ἁγνὸς ἀλλὰ σπιρτωμένος καὶ φέρῃ πόνον εἰς τὴν κεφαλήν. Ι. Δ. Μ.

κούτελλο (τὸ) δημοτ., τὸ μέτωπον: «ἔχει μιὰ ἐλιὰ 'ς τὸ κούτελλο».

Κούτελο [*Παραλ. Γεωγρ.*]. —1) Ὕφορμος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σύρου (πλάτ. 37° 23′ 00″ Β., μῆκ. 24° 53′ 20″ Ἀν., χάρτ. *Κοτσοβίλλη*, νῆσος Σῦρος), ΝΑ. μυχὸς τοῦ λιμένος Φοίνικος τῆς Δελλαγράτσιας. Ἀνώνυμος εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην τοῦ Owen Stanley (1542: Syra island). — 2) Βουνὸς τῆς Σύρου μεταξὺ τῆς παραλίας Κίνι καὶ τῆς Ἄνω Σύρου. Σ. Ε. Λ.

κουτελώνω· (ἰδιωμ. Κρήτ.) ἐμποδίζω, ἀντικρύζω, ἀντικρούω, συναντῶμαι ἀπροσδοκήτως. Ι. Δ. Μ.

Κούτενυ, ἢ ***Κουτεναίυ*** (Kootenay) [*Γεωγρ.*]. Λίμνη ἐν Καναδᾷ μεταξὺ τῶν ὀροσειρῶν Πούρσελλ (Purcell) καὶ Σελκίρκ (Selkirk). Εἰς αὐτὴν χύνονται οἱ ποταμοὶ Λάρντεαν καὶ Κουτεναίυ, καὶ καταλήγουν διάφοροι σιδηροδρομικαὶ γραμμαί, ὧν τὰ τέρματα ἀποτελοῦν τὴν ἀφετηρίαν τῶν ἀτμοπλοϊκῶν συγκοινωνιῶν τῆς λίμνης. Μ. Ι. Θ.

— **Κούτενυ** (Kootenay) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τοῦ Καναδᾶ πηγάζων ἀπὸ τῶν ὀρέων Ρόκυ (Rocky) τῆς Βρεττανικῆς Κολομβίας. Διαρρέει τὰ πλησίον τμήματα τῶν πολιτειῶν Ἀϊντάχο καὶ Μοντάνα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, διεξέρχεται τὴν ὁμώνυμον λίμνην καὶ ῥέων κατόπιν ΝΔ. ἐκβάλλει εἰς τὸν ποταμὸν Κολόμμια. Μ. Ι. Θ.

— **Κούτενυ** (Kootenay) [*Γεωγρ.*]. Δίοδος εἰς τὰ βραχώδη ὄρη Ρόκυ Μάουνταινς (Rocky Mountains) μεταξὺ τῆς Βρεττανικῆς Κολομβίας καὶ Ἀλμπέρτα ἐν τῷ Καναδᾷ. Μ. Ι. Θ.

κουτερέβρα (ἡ) (Cuterebra) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐννόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέ-*

Digitized by Google

ρων τῆς οἰκογενείας τῶν *οἰστριδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις μυίας μὲ σῶμα εὔρωστον, ρύγχος ἀμβλὺ κατὰ τὴν βάσιν του, κεραίας ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων ἀποτελουμένας, κοιλίαν θολωτήν, πόδας εὐρεῖς πεπλατυσμένους καὶ πολυτριχώδεις. Ὁ χρωματισμός των εἶναι φαιὸς ἢ μελανός. Αἱ θήλειαι ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των καὶ ἐπὶ διαφόρων ζῴων, ὡς εἰς τὴν καγκουρώ, τὸν σκίουρον, τὸν λαγωὸν κτλ. Αἱ κάμπαι αἱ ἐκ τῶν ᾠῶν ἐκκολαπτόμεναι περιβάλλονται ὑπὸ δερμ τίνου μανδύου. Γνωστότερα εἴδη τοῦ γένους εἶναι ἡ *κουτερέβρα*

Κουτερέβρα ἡ ὀξυκόρυμβος.

ἡ τοῦ λαγωοῦ (Cuterebra lepus), ἥτις ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τοῦ λαγωοῦ, τοῦ κονίκλου κ. ἄ. ζῴων, καὶ *κουτερέβρα ἡ ὀξυκόρυμβος* (Cuterebra apicata), ἥτις ἐν τῇ νυμφικῇ αὐτῆς καταστάσει ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ὑποδορίους ἱστοὺς τοῦ σκιούρου. Δ. Ν. Π.

Κουτζέβσκυ (Kutzewsky). Φιλέλλην Πολωνός, ὅστις φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ ἐτραυματίσθη βαρέως τὴν 4/16 Ἰουλίου 1822 ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Πέτα. Σ. Ε. Λ.

Κούτζης. Βυζαντινὸς στρατηγός. Διοικῶν τὰ ἐν Λιβάνῳ στρατεύματα, ἀπεστάλη τῷ 526 κατὰ τῶν ἐν Μεσοποταμίᾳ Περσῶν, ἀλλ' ἄπειρος ὢν ἡττήθη ὑπ' αὐτῶν. Ν. ΚΛ.

Κούτζικος, ***Κωνσταντῖνος Γεωργίου***. Μ κεδὼν λόγιος, διαμένων ἐν Οὐγγαρίᾳ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Μετέφρασεν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τὰς βιογραφίας τοῦ σατράπου τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν Πασβάντογλου καὶ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος. Μ. Ι. Γ.

Κουτζομύτης, ***Γεώργιος***. Βυζαντινὸς στρατηγός, συμμετασχὼν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ ἐναντίον τῶν εἰς Βουλγαρίαν ἐπιδραμόντων Σκυθῶν (1088). Ν. ΚΛ.

Κουτζουλὰρ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀμισοῦ ἄλλοτε ἑλληνικόν, ἔχον περὶ τοὺς 235 κατοίκους, μεταναστεύσαντας τῷ 1923 εἰς Ἑλλάδα.

Κουτζουμπού *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν *Κασίων* νήσων, κειμένη (πλάτ. 35°26'50" Β., μῆκ. 26°54'35" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Kasso and Scarpanto islands) μεταξὺ τῶν νησίδων Ἀρμαθιὰ καὶ Μακρονῆσι. Σ. Ε. Λ.

Κουτζοῦ-τσάϊ *[Γεωγρ.]*. Ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Ἕρμου ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ὁ *Κόγαμος* (βλ. λ.) τῶν ἀρχαίων.

Κουτήφαρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 233. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Γουράτον, Σήῆνα* καὶ *Σωματιανά*. Χ. Δ.

— **Κουτήφαρι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 262. Χ. Δ.

κουτὶ (τό)· δημοτ., κιβωτίδιον, πυξίς, κυτίον: «κουτὶ ξύλινο,—χάρτινο,—σιδερένιο κτλ.», «ἕνα κουτὶ σπίρτα» ‖ φρασ. «τοῦ κουτιοῦ» εὐπρεπισμένος, μετὰ περισσῆς χάριτος ἐνδεδυμένος: «ἔγινε τοῦ κουτιοῦ» ἢ «βγαλμένος ἀπὸ τὸ κουτί» ‖ φράσ. «τοῦ ἦρθε κουτί» ἐπὶ ἐνδυμάτων, μετὰ τελείας προσαρμογῆς: «κουτὶ τοῦ ἦρθαν τὰ ροῦχα» ‖ τὸ ἐν τοῖς ναοῖς κυτίον, εἰς τὸ ὁποῖον ρίπτονται εἰσφοραὶ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν: «αὐτὲς ποὺ ἔχουν τὸ κουτί», «τοῦ δῶσαν ἀπὸ τὸ κουτὶ ἑκατὸ δραχμές» ‖ τὸ φέρετρον ‖ μεταφ., τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον.

Κουτὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κυβοειδὴς βραχονησὶς τοῦ Ν. Αἰγαίου (πλάτ. 36°46' Β., μῆκ. 23°36' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) εἰς 28 μίλλ. πρὸς 44° Α. ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέα. Ἄλλως *Καράβι*. Σ. Ε. Λ.

κουτία (ἡ) (Cutia) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεκραχτῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κρατεροποδιδῶν*, περιλαμβάνον πτηνὰ μετρίου μεγέθους, μὲ ράμφος ἀρκετὰ μακρὸν καὶ ἰσχυρόν, παχὺ κατὰ τὴν βάσιν του, ὑψηλόν, πεπιεσμένον κατὰ τὰ πλάγια, πτέρυγας μετρίου μεγέθους, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ κεκολοβωμένην καὶ πόδας ἀρκετὰ ὑψηλούς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κουτία ἡ νεπάλειος* (Cutia Nepalensis), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ ἔχει τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς τεφροκυανῆν, τὴν ράχιν ζωηρῶς φαιοπυρρὰν μὲ τὰ ἄκρα τῶν πτερύγων μελανὰ καὶ τὰ περίμετρον τῶν πτερύγων στίγματα καὶ κηλῖδας φαιοκυανᾶς. Ἡ οὐρὰ εἶναι μελανὴ καὶ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος ὑπόλευκα μὲ φαιὰ καὶ κυανᾶ στίγματα καὶ κηλῖδας. Ἡ θήλεια ἔχει ὀλιγότερον ζωηρὰ χρώματα τοῦ ἄρρενος. Ἡ κεφαλή της, ἀντὶ νὰ φέρῃ μελανὴν εὐρεῖαν ταινίαν ἐν εἴδει σκούφου, ὅπως εἰς τὸν ἄρρενα ἔχει φαιὸν χρῶμα, ἡ ράχις καὶ αἱ πλευραὶ εἶναι ὑπόφαιαι καὶ κοσμοῦνται ὑπὸ κηλίδων καὶ εὐρέων μελανῶν στιγμάτων. Εἰς ἀμφότερα τὰ γένη τὸ ράμφος εἶναι μελανοχαλκοῦν καὶ οἱ πόδες ὑποκίτρινοι. Τὸ γενικὸν μῆκος εἶναι 0.17 μ., ἐξ ὧν τὰ 0.05 μ. κατέχει ἡ οὐρά. Τὸ εἶδος

Κουτία ἡ νεπάλειος.
[Ἄνω=ἄρρεν. Κάτω=θῆλυ.]

τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὰ Ἰμαλάϊα χώρας καὶ εὑρίσκεται συνήθως εἰς ὕψος 2.000 περίπου μέτρων. Ἐνδιαιτᾶται κατὰ μικρὰς ὁμάδας ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων κλάδων τῶν δένδρων καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων καρπῶν καὶ ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

κούτικας (ὁ)· δημοτ., τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς κεφαλῆς, ἄλλως *ἀντικούτικας* ‖ ὁ αὐχήν.

Κουτίλια ***ὕδατα*** (Aquae Cutiliae) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεταλλικὴ πηγὴ ἐν Ἰταλίᾳ (βλ. *Κουτέλια ὕδατα*).

Κούτιχας *[Γεωγρ.]*. Ποτάμιον τῆς Μακεδονίας παρὰ τὴν Νάουσαν Πηγάζον ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Βερμίου ὄρους διέρχεται διὰ τῶν χωρίων Χορολάν, Μονόσπιτα καὶ Γιάνισσα καὶ τροφοδοτεῖ ἐν μέρει τὴν λίμνην τῶν Γιαννιτσῶν. Ι. Σ. Ε.

Κοῦτλος *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης χωρίου *Βεργίνα* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Κούτλιζης. Ἀρχηγὸς γσώματος μισθοφόρων Σαβείρων (Οὔννων) εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν εἰς Καύκασον ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α' 527—565). Ν. ΚΛΕ

Κουτλουμούς, ἢ ***Κουτλουμούση***. Ἐπιφανὴς οἰκογένεια Ἀράβων, ἀσπασθεῖσα τὴν χριστιανικὴν πίστιν περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος, ὑπηρετήσασα τῷ αὐτοκράτορι Ἀλεξίῳ Κομνηνῷ. Ὑπό τινος μέλους τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀνηγέρθη ἡ μονὴ Κουτλουμουσίου.

Κουτλουμουσίου ***μονή***. Μονὴ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει κτισθεῖσα ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Ὑποστᾶσα τὰς ἐκ τοῦ χρόνου καὶ λῃστρικῶν ἐπιδρομῶν ζημίας, εὐηργετήθη ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων Βλαχίας Ράδουλα καὶ Βιντίλα, συνενώσασα μεθ' ἑαυτῆς πρότερον τὰς παλαιὰς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονὰς Φιλαδέλφου (1334), Ἀλυπίου (1428) καὶ κατόπιν ἴσως τὰς μονὰς Καλλιάγρας. Τῷ 1562 ἀνηγέρθη τὸ ἐν τῇ μονῇ νοσοκομεῖον καὶ ἄλλαι τινὲς οἰκοδομαί. Τὸ κελλίον τοῦ ἁγίου Ἀλυπίου ἀνεκαινίσθη τῷ 1714. Πολλὰς ἀνακαινίσεις ἤγαγεν εἰς πέρας, ἰδίαις δαπάναις. μετὰ τὸ 1766, ὁ πατριάρχης πρώην Ἀλεξανδρείας Ματθαῖος. Ἀλέξανδρος ἡγεμὼν Βλαχίας ἐδωρήσατο εἰς τὸ Κουτλουμούσιον τὴν πλουσίαν μονὴν Κλοκοτζόβου. Τῷ 1870, κατὰ Δεκέμβριον, ἔπαθεν ὑπὸ πυρκαϊᾶς, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀνεκτίσθη. Μ. Ι. Γ.

Κουτλουμουσιανός, ***Βαρθολομαῖος***. Μοναχὸς γεννηθεὶς ἐν Ἴμβρῳ τῷ 1772. Τὰ γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ, κατόπιν δὲ εἰς τὴν Ἀθωνιάδα Ἀκαδημίαν. Μοναχὸς τῆς τοῦ Κουτλουμουσίου μονῆς ἐγένετο τῷ 1793. Ἐσπούδασεν ὕστερον ἐν τῇ σχολῇ τῶν Κυδωνιῶν, καὶ πρὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐδίδαξεν ἐν Ἴμβρῳ, ἐντὸς τοῦ κουτλουμουσιανοῦ μετοχίου τῶν Ταξιαρχῶν, τοῦ ὁποίου ἦτο ἐπιστάτης καὶ ἡγούμενος· ἐδίδαξεν ἐν Θεσσαλονίκῃ, καί, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, μετέβη εἰς Βενετίαν. Ἐδίδαξεν ἐν τῷ Φλαγγινιανῷ φροντιστηρίῳ Βενετίας (1827—1834), διέμεινε δὲ προηγουμένως, ὡς φαίνεται, εἰς Κέρκυραν, ὅπου ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Μουστοξύδου. Μετά τινα ἔτη μετέβη εἰς Ἴμβρον, ἐκεῖθεν δὲ προσεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου ΣΤ' (1839) διευθυντὴς τῆς ὑπ' αὐτοῦ συσταθείσης ἐν Φαναρίῳ κατηχητικῆς (ἐκκλησιαστικῆς) σχολῆς, εἰς ἣν ἠναγκάζοντο ν' ἀκούωσι μαθήματα ὅσοι τῶν μαθητῶν τοῦ Θεοφίλου Καΐρη ἀποστατοῦντες ἀπ' αὐτοῦ ἐζήτουν ν' ἀναλάβωσι διδασκαλίαν δημοσίᾳ. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1840, ὁ Γρηγόριος ΣΤ' διώρισε τὸν Βαρθολομαῖον διευθυντὴν τῆς ἐμπορικῆς ἐν Χάλκῃ σχολῆς, ὅπου διέμεινεν ἓξ ἀκριβῶς ἔτη. Ἀποσυρθεὶς εἰς τὴν μονὴν αὐτοῦ, ἀπεβίωσεν ἐν αὐτῇ τῷ 1851, καταλιπὼν εἰς αὐτὴν τὴν πλουσίαν αὐτοῦ βιβλιοθήκην, ἀποτεφρωθεῖσαν κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1870 Συνέγραψεν ὑπόμνημα ἱστορικὸν περὶ τῆς ἐν Χάλκῃ μονῆς τῆς Θεοτόκου (ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς ἐμπορικῆς σχολῆς), ὑπόμνημα περὶ τῆς νήσου Ἴμβρου (ἐκδοθέντα ἐν Κωνσταντινουπόλει), «Μικρὸν Προσευχητήριον» (Βενετία 1828), «Σύνοψιν ἱερῶν ἀκολουθιῶν». Ἐπίσης ἀνεκάθηρε τὸ Μ. Ὡρολόγιον (1832), ἀδείᾳ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντίνου Α', διώρθωσε τὸ Πεντηκοστάριον (1836), καὶ ἀνεκάθηρε καὶ διώρθωσε τὰ Μηναῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, ἀδείᾳ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου ΣΤ', ὧν ἡ ἔκδοσις ἤρξατο ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1843. Μ. Ι. Γ.

Κούτνα-Χόρα, ἢ ***Κούττενμπεργ*** (Kutna Hora, γερμ. Kuttenberg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν Βοημίᾳ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ Βιέννης εἰς Τέτσεν. Κάτ. 15.000. Ἔχει πολλὰς ἐνδιαφερούσας ἐκκλησίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων τῆς Ἁγίας Βαρβάρας τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἡμιτελῆ, παλαιὸν βασιλικὸν ἀνάκτορον, δημαρχεῖον μετὰ πλουσίου ἀρχείου καὶ ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν καὶ ὡραίαν γοτθικὴν κρήνην. Εἶναι πόλις βιομηχανική, μὲ ἐργοστάσια οἰνοπνευμάτων, μηχανημάτων, μουσικῶν ὀργάνων, ὑποδημάτων, γεωργικῶν ἐργαλείων, ζαχάρεως, χυτήρια σιδήρου κτλ. Ἡ ἵδρυσις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνακάλυψιν κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα πλουσίων μεταλλείων ἀργύρου, ὧν ἡ ἐκμετάλλευσις κατέστησεν αὐτὴν πλουσιωτάτην εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα. Κατὰ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους τῆς Βοημίας ὑπέστη μεγάλας ζημίας. Τῷ 1485 ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπεγράφη ἡ συνδιαλλαγὴ τῶν θρησκευτικῶν κομμάτων τῆς Βοημίας. Ὑπῆρξεν ἡ ἕδρα πολλῶν βασιλέων τῆς Βοημίας καὶ τῆς τοπικῆς βουλῆς. Μ. Δ. Β.

Κοῦτνο (Kutno) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας ἐν τῷ βοϊβοδάτῳ τῆς Βαρσοβίας ἐπὶ τοῦ Ὄχνια, παραποτάμου τοῦ Μπζούρου, πρὸς Δ. τῆς Βαρσοβίας, μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς, ὡς καὶ μετὰ τοῦ Λότζ. Εἶναι κέντρον βιομηχανίας, σακχάρεως ἐκ τεύτλων καὶ ἔχει κατ. (1921) 15 976, ἐξ ὧν 6.784 Ἰουδαῖοι. Διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου συνήφθη παρ' αὐτὴν μάχη (14—15 Νοεμβρίου 1914), καθ' ἣν οἱ Γερμανοὶ ἐνίκησαν τοὺς Ρώσους καὶ ἤνοιξαν τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ Λότζ. Χ. Δ.

Κούτοβερ ***Γκερσών***. Ἰουδαῖος μυστικιστής, ὀπαδὸς τῆς σχολῆς τοῦ χασσιδισμοῦ. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1700 ἐν Γαλικίᾳ καὶ ἀπέθανε τῷ 1762 ἐν Ἱερουσαλήμ. Κατ' ἀρχὰς ἐμυήθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ μύστου Ἰσαὰκ Λουριὰ εἰς τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς *καββάλας*. Συνδεθεὶς εἶτα μετὰ τοῦ Μπάαλ-Σέμ, ἱδρυτοῦ τοῦ χασσιδισμοῦ, προσεχώρησεν εἰς τὴν αἵρεσίν του. Χάρις εἰς τὴν μεγάλην φήμην του ὡς θαυματουργοῦ καὶ ἐναρέτου διδασκάλου, ἐξελέγη ἡγήτωρ τῆς κοινότητος τῶν Ἰουδαίων Ἀσκεναζεὶμ τῶν Ἱεροσολύμων. Ἀπέβη ὁ ἐμψυχωτὴς τῆς μετέπειτα ἀναπτυχθείσης καββαλιστικῆς κινήσεως ἐν Ἱερουσαλήμ. Γ. ΕΛ

Κουτόν, (Couthon), ***Γεώργιος***. Γάλλος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1755 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1794. Ἀρχομένης τῆς ἐπαναστάσεως ἐξελέγη μέλος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου τοῦ Κλερμὸν καὶ ἐξεδήλωσε συντηρητικὰς ἀρχάς, ἐδημοσίευσε δὲ καὶ διάλογον ὑπὸ τὸν τίτλον «L' aristocrate converti», ὅστις εἶναι ἀπολογία τῆς ἀριστοκρατίας. Ἀλλ' ἡ φυγὴ καὶ ἡ σύλληψις τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' εἰς Βαρὲν μετέστρεψε τὰς ἰδέας αὐτοῦ καὶ ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς βασιλείας. Ἐκλεγεὶς ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν συνέλευσιν, ἐτάχθη μεταξὺ τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν τῆς βασιλείας. Εἰς τὰς συγκεντρώσεις τῆς λέσχης τῶν Ἰακωβίνων ἐκήρυττε τὴν κατάλυσιν τῆς

Γεώργιος Κουτόν.

βασιλείας καὶ τὴν ἐγκατάστασιν δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, διὰ τῶν ἀγορεύσεων δὲ τούτων συνετέλεσε πλειότερον παντὸς ἄλλου εἰς τὴν ἐξέγερσιν τῆς 10 Αὐγούστου, εἰς ἣν ὅμως, ἀπουσιάζων ἐκ Παρισίων, δὲν παρευρέθη, οὐδὲ μετέσχεν εἰς τὰς σφαγὰς τοῦ Σεπτεμβρίου 1792 Τὴν 16 Ἰανουαρίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους ἐψήφισε θάνατον κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Κατεχόμενος εἰσέτι ὑπὸ συντηρητικῶν ἀρχῶν, ἐφαίνετο προσεγγίζων τοὺς Γιρονδίνους, ἀλλὰ προβλέπων τὴν πτῶσιν αὐτῶν καὶ τὴν κατίσχυσιν τοῦ Ροβεσπιέρρου, ἀφωσιώθη εἰς αὐτόν, ἀποκτήσας μεγάλην ἰσχὺν καὶ γενόμενος μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοινῆς σωτηρίας. Διὰ τῶν εὐγλώττων αὐτοῦ ἀγορεύσεων καὶ ἰδίως διὰ τῆς ἐνεργητικότητός του ἐγένετο τὸ ἀντικείμενος τῆς λατρείας τῶν Ὀρεινῶν καὶ τῶν Ἰακωβίνων, χωρὶς νὰ ἀσπάζεται ἀπολύτως τὰ βίαια μέσα τῆς τρομοκρατίας. Ἀποσταλεὶς εἰς τὴν ἐπαναστατήσασαν Λυὼν ἐπέδειξε μετριοπάθειαν, ὑπῆρξε φειδωλὸς τοῦ αἵματος τῶν πολιτῶν καὶ περιωρίσθη εἰς τὴν καταδίκην μόνον τῶν ἀρχηγῶν τῶν στασιαστῶν. Τὴν 21 Δεκεμβρίου 1793 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως, βραδύτερον δὲ ἐγέ-

Digitized by Google

νετο εἰσηγητὴς τοῦ νόμου τῆς καταδίκης τῶν ὑπόπτων ἄνευ σχεδὸν δίκης. Ὅταν ἐστράφη ἡ συνέλευσις κατὰ τοῦ Ροβεσπιέρρου, ἐκηρύχθη ἐκτὸς νόμου καὶ τὴν ἐπομένην ἤχθη ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος μετὰ τοῦ Ροβεσπιέρρου. Θ. Β.

κουτοπονηρία (ἡ)· δημοτ., προσποιητὴ ἀνοησία, ὑποκριτικὴ ἀφέλεια: «μὲ τὴν κουτοπονηριά του ἔκαμε τὴ δουλίτσα του».

κουτοπόνηρος, —η, —ον· δημοτ., ὁ κουτὸς καὶ πονηρός, ὁ προσποιούμενος τὸν ἀνόητον ἐπὶ σκοπῷ ὠφελείας, ὁ ὑποκρινόμενος τὸν ἀγαθόν, τὸν ἀφελῆ, δόλιος.

Κοῦτος *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας χωρίου *Χελιδόριον* (βλ. λ.). Χ. Δ.

κουτός, —ή, —ό· δημοτ., ἀνόητος, εὐήθης, μωρός: «μὴν εἶσαι κουτός», «βρῆκε ἕνα κουτὸ παιδὶ καὶ τὸ γέλασε».

Κουτοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα Ἄνω Ἄκρια τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης, μὲ 32 κατοίκους (1928). Ἐπὶ τουρκοκρατίας κατῳκεῖτο μόνον ὑπὸ Τούρκων. Ε. Γ.

Κουτούζης, *Νικόλαος*. Ἁγιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὸ ἔτος 1741 καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι τῷ 1813. Ἐν ἔτει 1757 νέος ὤν, φέρεται ὡς βοηθὸς τοῦ Δοξαρᾶ, παρ' οὗ πιθανῶς ἐδιδάχθη καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς τέχνης. Κατόπιν μετέβη εἰς Βενετίαν, ὅπου εὐρύτερον ἐσπούδασεν ἐπὶ μακρὸν τὴν ζωγραφικήν. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐγένετο ἱερεὺς καὶ διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος καὶ κατόπιν τοῦ ναοῦ τῆς Ὁδηγητρίας. Ἔργα ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Κουτούζην πολυπληθῆ σῴζονται εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ τὴν Κέρκυραν. Εἶναι ὅμως πολὺ ἀμφίβολον ἂν πάντα ἐξῆλθον τῶν χειρῶν του. Ἐκ τῶν ὁπωσδήποτε ἐξηκριβωμένων ἔργων αὐτοῦ γνωστότερα εἶναι ἡ λιτανεία εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ἓξ συνθέσεις ἐκ τοῦ βίου τῆς Θεοτόκου εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος κ. ἄ. Ὁ Κουτούζης ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἰταλιζόντων ζωγράφων, οἵτινες, ἀποκηρύξαντες τὴν παλαιὰν βυζαντινὴν παράδοσιν, ἠκολούθησαν τὴν ἰταλικὴν ζωγραφικήν, δημιουργήσαντες οὕτως ἔργα νόθα, εὑρισκόμενα ἀφ' ἑνὸς μακρὰν τῆς παλαιᾶς ὀρθοδόξου παραδόσεως καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀντιγράφοντα ἰταλικὰς συνθέσεις, χωρὶς καὶ νὰ δύνανται νὰ φθάσωσιν ὁπωσδήποτε τὰ ξένα ταῦτα πρότυπα. Εἶναι δὲ διὰ τὸν Κουτούζην χαρακτηριστικὴ ἡ λεπτομέρεια, ὅτι ἀπηχθάνετο εἰς μέγαν βαθμὸν τὰς παλαιὰς κατὰ βυζαντινὸν τρόπον εἰργασμένας εἰκόνας, τὰς ὁποίας καὶ κατέστρεφεν ἀντικαθιστῶν αὐτὰς δι' ἰδίων ἔργων. Ὁ Κουτούζης ἦτο ὄχι μόνον ζωγράφος, ἀλλὰ καὶ σατιρικὸς ποιητὴς καυστικώτατος, καυτηριάσας πολλὰ μελανὰ σημεῖα τῆς συγχρόνου του ζακυνθινῆς κοινωνίας διὰ χειρογράφων ποιημάτων κυκλοφορούντων ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα. Α. Ξ.

Κουτούζωβ, *Μιχαὴλ Ἰλλαριόνοβιτς*, *πρίγκιψ Σμολένσκι*. Ρῶσος στρατηγὸς (1743—1813), ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὴν ἐν Πετρουπόλει σχολὴν πυροβολικοῦ καὶ μηχανικοῦ. Διακριθεὶς εἰς τὰς μάχας τοῦ Λάργκα καὶ Καγκοὺλ (1770), ἐπληγώθη βαρέως τὸ ἔαρ τοῦ 1774 κατὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν εἰς Ἀλούστα ἀποβιβασθέντων Τούρκων. Λαβὼν ἀργότερον ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν κατάπνιξιν τοῦ κινήματος τῶν Τατάρων τῆς Κριμαίας (1782), ἐτραυματίσθη ἐκ νέου διαρκοῦντος τοῦ δευτέρου Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ὀτσακώβ. Κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἐν Ἰασίῳ συνθήκης, ὁ Κουτούζωφ ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ρωσικῆς ἀντιπροσωπείας· μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του δὲ διωρίσθη ὑπ' αὐτῆς ἐπιθεωρητὴς σώματος στρατοῦ. Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ τσάρου Παύλου Α' κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ στρατιωτικοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς Φινλανδίας, τῷ δὲ 1798 διεξήγεν ἐν Βερολίνῳ συνεννοήσεις διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Γερμανῶν καὶ Αὐστριακῶν κατὰ τῶν Γάλλων ἀντίστασιν. Ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' διωρίσθη στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Πετρουπόλεως. Ἀποσυρθεὶς ἀργότερον τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας, παρέμεινε μακρὰν τῆς διοικήσεως μέχρι τοῦ 1805, ὅτε ἀνακληθεὶς ὑπὸ τοῦ τσάρου ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πρὸς βοήθειαν τῶν Αὐστριακῶν ἀποσταλέντος ρωσικοῦ στρατοῦ.

Μιχαὴλ Κουτούζωφ.

Μετὰ τὴν ἧτταν τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων παρὰ τὸ Ἀούστερλιτς, ὁ Κουτούζωφ περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ τσάρου, ἀνακληθεὶς δὲ κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ ἐπάρχου τοῦ Κιέβου. Τῷ 1808 ἀπεστάλη εἰς Βλαχίαν πρὸς βοήθειαν τοῦ πρίγκιπος Προζορόβσκι, δρῶντος τότε κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ λόγῳ προστριβῶν εἰς τὰς ὁποίας ἦλθε μετ' αὐτοῦ ἀνεκλήθη ἐκ νέου καὶ διωρίσθη στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Βίλνας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κρίσιμος στιγμὴ τῆς ἀποφασιστικῆς πρὸς τὸν Ναπολέοντα συρράξεως ἐπλησίαζε καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος ἔπρεπε πάσῃ θυσίᾳ νὰ τερματισθῇ, ἵνα ἐλευθερωθοῦν αἱ παρὰ τὸν Δούναβιν ἀπησχολημέναι ρωσικαὶ δυνάμεις. Ἡ κοινὴ τότε γνώμη ἀνέθεσεν ὁμοφώνως εἰς τὸν Κουτούζωφ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ μετώπου τούτου, ὅστις καὶ ἐτερμάτισε τὸν πόλεμον διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου, δι' ὃ καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κόμητος. Παρ' ὅλα ταῦτα δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν τσάρον, ὁ ὁποῖος ἔμενε πάντοτε δυσηρεστημένος μὲ τὸν τρόπον τῶν ἐνεργειῶν του, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην, ἡ ὁποία τὸν ἀπεθέωνε καὶ τὸν ἐθεώρει ὡς τὸν μόνον ἐνδεδειγμένον καὶ ἱκανὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἐπερχόμενον γαλλικὸν στρατόν. Τοῦ τσάρου ὑποχωρήσαντος πρὸ τῆς κοινῆς ἀπαιτήσεως, ὁ Κουτούζωφ ἀνέλαβεν ἐκ νέου τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Τὰ γεγονότα τοῦ 1812 ἐδικαίωσαν τὴν ἐκλογὴν ταύτην. Σ. Κ. Π.

—**Κουτούζωφ, Γκολενίστσεφ.** Ὄνομα δύο Ρώσων συγγραφέων (βλ. λ. *Γκολενίτσεφ-Κουτούζωφ*).

κουτούκι (τό)· ἰδιωματ., κορμός, ξύλον χονδρὸν ἀπελέκητον, κούτσουρο· ‖ μεταφ. ἀναίσθητος, ἀπειρόκαλος: «ἔγινε κουτούκι 'ς τὸ μεθύσι».

Κούτουλα *[Γεωγρ.]*. Ἑλληνικὸν χωρίον τοῦ Πόντου, ἐν τῇ περιφερείᾳ Γαλίανα τῆς ἐπαρχίας Ροδοπόλεως, ἀναφερόμενον καὶ ὡς *Κούτελα* εἰς σιγγίλια (1365) τῆς μονῆς Σουμελᾶ. Σῴζονται ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου. Κατῳκεῖτο ἄλλοτε ὑπὸ 80 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, ἐξ ὧν ἄλλαι μὲν κατέφυγον εἰς Ρωσίαν, ἄλλαι δὲ μετηνάστευσαν εἰς Ἑλλάδα (1923). Ε. Ι. Χ.

κουτουλάω, καὶ **κουτουλίζω**· δημοτ., κτυπῶ μὲ τὸ μέτωπον ταυρηδόν, ἀρχ. *κυρίσσω*: «κουτουλάει ὁ τράγος μας», «μὲ κουτούλησε τὸ βόϊδι».

κουτουλιάρικος, —η, —ο· αὐτὸς ποῦ κουτουλάει, κερατίζει: «βόϊδι κουτουλιάρικο».

κουτουλόρραχος (ὁ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν *ράμνος ἡ ἑλληνικὴ* καὶ *ράμνος ἡ ἐλαιοειδής*.

Κουτουλουφάρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Χερσονήσου τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης. Κάτ. (1928) 364. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Ε. Γ.

—**Κουτουλουφαριοῦ ὅρμος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*, Ὅρμος τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Κρήτης (πλάτ. 35°19'¼ Β., μῆκ. 25°24' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536b: Candia eastern portion) ἐν τῇ Δ. ἀκτῇ τοῦ ὅρμου Μαλιῶν, ἓν μίλλ. ΝΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Χερσόνησος. Ἀνώνυμος εἰς τὸν ἀγγλ. χάρτην. Σ. Ε. Λ.

κουτουμηλιά (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κελτὶς ἡ νοτία*.

Κουτουμοῦ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Λακωνίας χωρίου *Σύνορα* (βλ. λ.).

—**Κουτουμοῦς Χάνια** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Γυθείου καὶ ἔχει Τ.Τ.Τ. γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 220. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Μαλλιαρή*, *Συκιὰ* καὶ *Σύνορα* καὶ ἔχει κατ. (1928) 394. Χ. Δ.

Κουτουμουλᾶς *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Ζερμπισίων τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 158.

—2) Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας χωρίου *Κορώνεια* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Κουτούντζαλη *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Καβάλλας χωρίου *Πηγαὶ* (βλ. λ.).

Κουτούπα *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Αἰτωλίας, βορεία προέκτασις τοῦ Παναιτωλίου μέχρι τοῦ ποταμοῦ Μέγδοβα. Τὸ μέγιστον ὕψος αὐτοῦ εἶναι 1778 μ., ἀλλὰ ὡς κυρία αὐτοῦ κορυφὴ θεωρεῖται ἡ ὑπερκειμένη τοῦ χωρίου Ἅγιος Βλάσιος, ὕψ 1685 μ. Ι. Σ. Σ.

Κουτούπης, *Θαλῆς Σ.* Ἕλλην οἰκονομολόγος, δημοσιογράφος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Πετρίνᾳ τῆς Λακεδαίμονος τῷ 1870. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Ἀθήναις καὶ τῷ 1887 κατετάχθη εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν ὡς οἰκονομικὸς ἀξιωματικός, ὅπου ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ 1910, τελειοποιήσας ἐν τῷ μεταξὺ τὰς οἰκονομολογικὰς σπουδάς του ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, ὅπου παρέμεινεν ἀπὸ τοῦ 1902 μέχρι τοῦ 1907 μὲ ἐκπαιδευτικὴν ἄδειαν, μετὰ τὴν ὁποίαν, ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διωρίσθη γενικὸς διευθυντὴς τοῦ συνεταιρισμοῦ καταναλώσεως τῆς «Στρατιωτικῆς Ἑνώσεως». Κατόπιν διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἰς τὸ Ἐθνικὸν πανεπιστήμιον καὶ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Ἑταιρείας τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν». Ἐξελέγη μέλος τῆς διευθυνούσης τὸν «Στρατιωτικὸν Σύνδεσμον» ἐπιτροπῆς καὶ τῷ 1911 βουλευτής, λαβὼν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ἐν τῇ βουλῇ συζητήσεις ὡς μέλος τῆς «Ὁμάδος τῶν Κοινωνιολόγων». Τῷ 1913 ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα «Νέα Ἑλλάς». Τῷ 1916 ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ Γεωργίας ἐν τῇ προσωρινῇ κυβερνήσει Θεσσαλονίκης. Μετὰ τὸ 1920 μετέβη εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅπου ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος τοῦ παγκοσμίου συνεδρίου τοῦ τύπου ἐν Χονολουλοῦ, καὶ μετὰ ταξίδιον γύρου τοῦ κόσμου ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα (1922) ἔλαβε μέρος εἰς τὴν «Δημοκρατικὴν Ἕνωσιν», βραδύτερον δὲ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς σχολῆς τῶν Πολιτικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν καὶ διευθυντὴς ἑταιρείας ἀναλαβούσης τὴν ἐξυγίανσιν τοῦ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρώτα ἕλους. Ἐδημοσίευσεν: «Οἰκονομικὴ τῶν Ἑλλήνων» (1908), πλῆθος οἰκονομολογικῶν μελετῶν, μελέτην ἐπὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς καὶ πολιτικὰ ἄρθρα εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Μ. Δ. Β.

κουτουπώνω· ἰδιωματ., ἐπιτίθεμαι κατά τινος, ἰδίᾳ ἀφροδισιακῶς, ἐπιχειρῶ βιασμόν: «τὴν ἐκουτούπωσε κι' ἔφαγε ξύλο».

Κουτοὺρ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Περσίας παρὰ τὰ τουρκικὰ σύνορα, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν. Οὖσα προηγουμένως τουρκική, παρεχωρήθη εἰς τὴν Περσίαν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878 εἰς ἀμοιβὴν τῆς κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον οὐδετερότητός της. Κάτ. 8.000 περίπου. Ν. Μ.

κουτουράδα (ἡ)· πρᾶξις παράτολμος, ἀμελέτητος, ἀπερίσκεπτος ἐνέργεια: «μὲ τὶς κουτουράδες του ἔχασε τὴν περιουσία του» ‖ ἐπιρρηματικῶς, κατ' ἀποκοπήν, ἄλλως *κουτουροῦ*: «πῆρε τὴ δουλειὰ κουτουράδα».

Κούτουρλο *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μετοχίου τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 187. Χ. Δ.

κουτουροῦ· ἐπίρρ. δημοτ., ἄνευ περισκέψεως, ἄνευ μελέτης, ἀσυνέτως: «κουτουροῦ δουλειές» ‖ φρ. «πάει 'ς τὰ κουτουροῦ» ἢ «κουτουροῦ κι' ὅπου τὸ βγάλῃ ἡ ἄκρη» ‖ κατ' ἀποκοπήν: «ἐπῆρε τὴ δουλειὰ κουτουροῦ».

Κουτούφαρη. Ὄνομα οἰκογενείας, ἥτις μετηνάστευσεν ἐκ Σπάρτης εἰς Ζάκυνθον περὶ τὸ 1833.

Κουτούφαρη *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ἐν Ζακύνθῳ μεταξὺ τῶν κωμῶν Φαγιᾶ καὶ Κούκιεση, ἔνθα ἄλλοτε (1552) ὡμώνυμον χωρίον ἢ συνοικισμός.

Κουτουφαρίνα *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ, ὁ τῶν ἀρχαίων *Θειοῦς* (βλ. λ.).

κουτοφέρνω· δημοτ., εἶμαι ὀλίγον κουτός: «αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος κουτοφέρνει».

κουτόχορτο (τό)· χόρτο, βοτάνη τὴν ὁποίαν ἐάν τις φάγῃ ἀποβαίνει μωρὸς (λέξις πεπαιγμένη), πβλ. ἀρχ. *ἐλλέβορος*: «ἔφαγε τὸ κουτόχορτο ἀτελώνιστο,—μὲ τὸ καντάρι» ἐπὶ ἀνθρώπου μωροτάτου.

Κουτπεντίν. Ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἐν τῷ κράτει τοῦ Δελχὶ (Ἰνδοστὰν) ἡγεμονευσάσης μογγολικῆς δυναστείας τῶν Γουρίδων (Γουρί). Ἦτο Τοῦρκος δοῦλος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ διασήμου Σαχαμπεδδὶν Γουρί. Διακριθεὶς εἰς τοὺς πολέμους ἔγινε διοικητὴς τοῦ Δελχὶ καὶ κατόπιν μέχρι Βεγγάλης. Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαχαμπεδδὶν (1206) ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητος. Ἀπέθανε τῷ 1611. Ἡ δυναστεία αὐτοῦ ἀριθμεῖ 11 ἡγεμόνας. Ν. Μ.

κούτρα (ἡ)· τὸ μέτωπον καὶ συνεκδοχικῶς ἡ κεφαλή: «ὅ,τι κατεβάσ' ἡ κούτρα του» ὅ,τι διανοηθῇ ‖ παροιμ. «ἄλλ' ποῦ τὸ 'χει ἡ κούτρα του καὶ κατεβάζει ψεῖρες» ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει τοιοῦτος ἢ τοιοῦτος, δὲν μεταβάλλεται.

Κούτρα *[Γεωγρ.]*. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ (700 μέτρα) τῶν Ζαρκινῶν ὀρέων (ἢ Μπάμπου), δηλαδὴ τῶν συνεχομένων ἀνατολικῶς μὲν μετὰ τοῦ Σιδηροπαλούκου, δυτικῶς δὲ μετὰ τοῦ Τσεβρόχου. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1882—1897, τὰ δύο ὀρεινὰ ταῦτα, τὰ μὲ τὸ κουτρὸν αὐτῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν ἀποτελοῦντα τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁροθετικὴν γραμμήν, συνηντῶντο ἐπὶ τῆς κορυφῆς Κούτρα, ἀποτελούσης τοιουτοτρόπως τὸ νοτιώτερον ἄκρον τοῦ τουρκικοῦ τομέως τοῦ εἰσδύοντος ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους (βλ. σχ.). Ἡ κορυφὴ Κούτρα ἀπετέλει σημαντικὸν σημεῖον τῆς τότε ὁροθετικῆς γραμμῆς, καθ' ὃ ἐπικρατοῦν εἰς τῶν ἑκατέρωθεν κλιτύων, μὲ μείζονα δὲ σημασίαν διὰ τοὺς Ἕλληνας, καθ' ὅσον αἱ πρὸς τὴν Τουρκίαν κλιτύες εἶναι πολὺ ὁμαλώτεραι τῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τοῦ 1897, μετὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον, διερρυθμίσθη ἡ ὁροθετικὴ γραμμή.

Digitized by Google

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἡ *Κούτρα* κατέστη πασίγνωστος ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον, λόγῳ τοῦ ἐν αὐτῇ ἐπελθόντος ἀτυχήματος τοῦ 5ου ἑλληνικοῦ τάγματος εὐζώνων κατὰ τὰς ἑλληνοτουρκικὰς συμπλοκὰς τοῦ Μαΐου 1886. Κατὰ ταύτας ἐπετέθησαν οἱ Τοῦρκοι, τὴν 10ην Μαΐου, μεταξὺ ἄλλων σημείων τῆς τότε ὁροθετικῆς γραμμῆς, καὶ κατὰ τῆς Κούτρας, τῆς κατεχομένης ὑπὸ τοῦ 5ου ἑλληνικοῦ τάγματος εὐζώνων, ἀλλὰ καὶ αἱ δύο τουρκικα ἔφοδοι κατὰ τὴν νύκτα 10—11 Μαΐου ἀπέτυχον. Οἱ ἀναλαβόντες ὅμως τὴν διοίκησιν τοῦ τάγματος τούτου λοχαγοί, μετὰ τὸν θανάσιμον τραυματισμὸν τοῦ διοικητοῦ τοῦ τάγματος, ἤρξαντο διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν Τούρκων περὶ ἀνακωχῆς. Ἀλλ' ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθει κατὰ τὸν χρόνον τῶν δια-

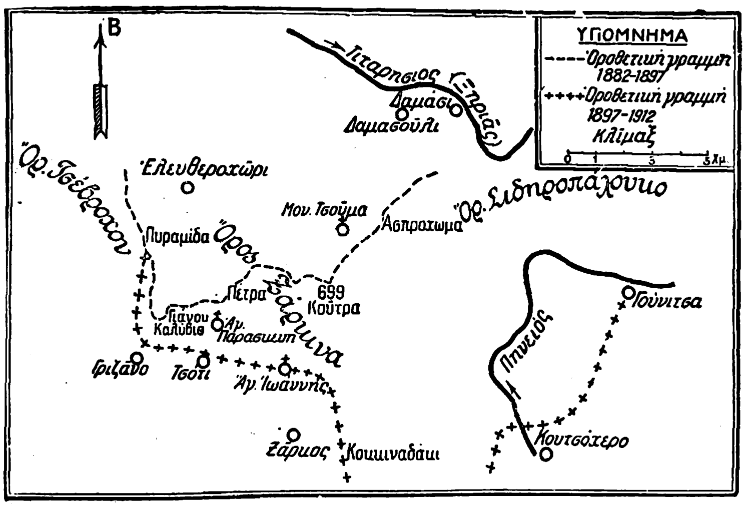

Ἡ *Κούτρα.*

πραγματεύσεων, παρελκυσθεισῶν ἐκ προθέσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, μέχρις οὗ κατώρθωσαν οὗτοι νὰ καταλάβωσι τὴν κορυφὴν Κούτρα καὶ νὰ αἰχμαλωτίσωσι διὰ δόλου τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου τάγματος εὐζώνων, τοῦ διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς τοῦτον διαλυθέντος εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὰς συμπλοκάς.

Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1897 δὲν ἐγένετο εἰδικὸς ἀγὼν περὶ τὴν Κούτραν, ἀλλ' οἱ περὶ αὐτὴν ἀπετέλεσαν μέρος τῶν φερομένων ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀγῶνες τοῦ Ζάρκου 6—12 Ἀπριλίου, περὶ ὧν βλ. λ. *Ζάρκος.* Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Κουτρὰ (Coutras) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Γιρόνδης. Εἶναι σπουδαῖος σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων τῆς Ὀρλεάνης ἐπὶ τῆς γραμμῆς Παρισίων—Βορδώ. Κάτ. 5.500 Παρὰ τὴν πόλιν ταύτην ἡττήθη τῷ 1587, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Καθολικῶν, ὁ δοὺξ ντὲ Ζουαγιὲξ ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ναβάρρας Ἑρρίκου, τοῦ μετέπειτα βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἑρρίκου τοῦ Δ'. Μ. Ν. Δ.

Κούτρας *Στέφανος*· βλ. *Μωϋσιάδης* Στέφανος.

Κουτραφᾶς, *Πάνω*— καὶ ***Κάτω*—***[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Μόρφου τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας. Κάτ. 185, ἐξ ὧν οἱ 85 Μωαμεθανοί. Κ. Μ. Κ.

Κούτρελα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Μίνας τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 83.

Κουτρηγούρ. Εἷς τῶν πρώτων ὀνομαστὶ ἀναφερομένων ἡγεμόνων τῶν Βουλγάρων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἱστορικῆς αὐτῶν ὑπάρξεως, ἀποσπασθέντων κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν Οὔννων. Διενεμήθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Οὐτηγοὺρ τὸ κράτος τοῦ πατρός των, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῆς ἱστορίας. Τὸ ὄνομα φαίνεται τουρκικῆς προελεύσεως (βλ. *Βουλγαρία [Ἱστορ.]*). Ν. Μ.

Κουτρηγοῦροι. Λαὸς τουρκικῆς καταγωγῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου κατάγονται οἱ ἀρχικῶς εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον εἰσβαλόντες πρῶτοι Βούλγαροι ἢ Προβούλγαροι. Ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ *Κουτρηγούρ.* Ὁ λαὸς οὗτος ἀπεσπάσθη ἐκ τῶν ἀνατολικῶν Οὔννων, ἀποτελέσας ἴδιον κράτος, ἐνῷ τὸ ἕτερον ἥμισυ τοῦ παλαιοῦ κράτους περιῆλθεν εἰς τὸν Οὐτηγούρ. Ὁ Θεοφάνης ὀνομάζει αὐτοὺς καὶ *Κοτραγίους*. Ἀπὸ τοῦ 474 μέχρι τοῦ 491 ἐμφανίζονται ὡς σύμμαχοι τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος ἐναντίον τῶν Γότθων. Νικηθέντες ὅμως ὑπὸ τοῦ Θεοδωρίχου παρὰ τὸν Δούναβιν ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ Α' (491—518), ἐστράφησαν κατὰ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους καὶ εἰσέβαλον εἰς τὰς πέραν τοῦ Δουνάβεως χώρας λεηλατοῦντες καὶ καταστρέφοντες. Ἐπιστρέφοντες κατόπιν διὰ Θρᾴκης προσεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἀρίστου. Οὗτος ὅμως ἡττήθη, ἀπολέσας 4 000 νεκρούς, τὴν δὲ ἧτταν ταύτην ἀποδίδει ὁ Ζωναρᾶς εἰς «ἐπῳδὰς καὶ γοητείας» τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ ἡγεμόνες τῶν Κουτρηγούρων ἐκαλοῦντο χάναι, μαρτύριον καὶ τοῦτο τῆς καθαρᾶς τουρκικῆς αὐτῶν καταγωγῆς. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὁ Σαπεργὰν ἢ Ζαβεργάν, χάνης τῶν Κουτρηγούρων, διαβὰς μὲ πολὺ ἱππικὸν τὸν Δούναβιν παγώσαντα, προήλασε μέχρι Θρᾴκης καὶ ἐκεῖθεν μέχρις Ἑλλάδος. Τὴν εἰσβολὴν ἀπέκρουσεν ὁ Βελισσάριος. Οἱ Κουτρηγοῦροι ὑπετάγησαν ἐν τέλει εἰς τοὺς Ἄβαρας, μεθ' ὧν συνεχωνεύθησαν. Ν. Μ.

κούτρημα (τό), καὶ ***κούτρισμα*·** δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κουτρῶ, κτύπημα μὲ τὸ μέτωπον, μὲ τὰ κέρατα, κεράτισμα.

Κουτρὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Δ. ἀκτῆς τῆς Κρήτης (πλάτ. 35°30' 10'' Β., μῆκ. 23° 33' 20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536a: Candia Western portion), 9 μίλλ. νοτίως τῆς Ἄγριας Γραβούσας, ΒΔ. τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιᾶς, προεκτεινόμενον δὲ ὑπὸ τῶν νησίδων *Πεταλίδες*, ἀποθραυσμάτων του. Ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον ἀγκυροβόλιον, εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ ὁποίου λείψανα ἀρχαίων λιμενικῶν ἔργων καὶ ἄλλων κτηρίων, καταδηλοῦν τὴν θέσιν τῆς πόλεως τῶν Φαλασάρνων, δυτικοῦ ἐπινείου τῆς Πολυρρηνείας. *Κουτρὶ* ὡσαύτως καλεῖται καὶ ἡ μέχρις ἄκρας *Κοῦτσι* κόλπωσις. Σ. Ε. Λ.

κουτρίζω· ἄλλος τύπος τοῦ *κουτρῶ* (βλ. λ.).

Κουτρικᾶς, *Δημήτριος*. Κρὴς ὁπλαρχηγὸς τοῦ 1821 ἐκ Μεσσαρᾶς. Διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ σύνεσιν αὐτοῦ τὸν ἐξετίμα ὁ Μιχ. Κουρμούλης καὶ ἀνέθετεν εἰς αὐτὸν σοβαρὰς ὑπηρεσίας. Κατὰ τὴν ἐν Τυμπακίῳ σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Τούρκους, ἠρίστευσεν οὗτος. Τότε ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν φρούρησιν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ χωρίου Κουσέ. Βραδύτερον κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τοῦ φρουρίου Καστελλίου Κισάμου (1825), μετέσχεν ἐνεργῶς τῆς πολιορκίας καὶ ἐτραυματίσθη βαρέως. Ε. Γ.

Κουτριτζάκης. Εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως διαμενόντων «θεληματαρίων», εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλεται, κατὰ μέγα μέρος, ἡ ὑπὸ δρακὸς Ἑλλήνων, ὁδηγουμένων ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας Ἀλεξίου Στρατηγοπούλου, ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν νύκτα τῆς 25—26 Ἰουλίου 1261 (βλ. λ. *θεληματάριοι* καὶ *Στρατηγόπουλος* Ἀλέξιος). Ν. ΚΛ.

Κοῦτρο (Cutro) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Καλαβρίᾳ καὶ τῷ νομῷ τοῦ Καταντζάρο. Κάτ. 5 500. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κρότωνος - Καταντζάρο καὶ εἶναι γνωστὴ ἐκ τῆς μεγάλης καταστροφῆς, ἣν ὑπέστη ἐκ τοῦ σεισμοῦ τῆς 8 Μαρτίου 1832. Μ. Δ. Β.

κουτρουβάλα (ἡ)· δημοτ., ἀνατροπή, πέσιμο μὲ τὸ κεφάλι || φρ. «πέφτω κουτρουβάλα» ἀνατρέπομαι: «γλίστρησα κι' ἔπεσα κουτρουβάλα».

κουτρουβαλάω· δημοτ., πέφτω κουτρουβάλα, ἀνατρέπομαι, ἄλλως *κουτρουβαλιάζομαι.*

κουτρουβαλιάζω· δημοτ., κάμνω τινὰ νὰ πέσῃ κουτρουβάλα, μὲ τὸ κεφάλι, προύμυτα: «τοῦ δωσα μιὰ κλωτσὰ καὶ τὸν κουτρουβάλιασα» || παθ. *κουτρουβαλιάζομαι*· πέφτω μὲ τὸ κεφάλι, ἄλλως *προυμυτάω:* «γλίστρησα καὶ κουτρουβαλιάστηκα».

κουτρουβάλιασμα (τό)· δημοτ., τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κουτρουβαλιάζω*, πέσιμο μὲ τὸ κεφάλι, ἄλλως *προυμύτισμα:* «μὲ τὸ κουτρουβάλιασμα ἔσπασα τὰ μοῦτρά μου».

Κουτρουκόϊ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Σκάλας τοῦ τέως δήμου Πρόννων τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. 52 (1928). Γ. Κ. Δ.

Κουτρουλᾶδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μπορταρίου τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν Κουρέντων. Κάτ. (1928) 122. Χ. Ι. Σ.

κουτρουλάθρι (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λάθυρος ὁ ἐτήσιος.*

Κουτρούλη *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν λόφων τοῦ Παρνασσοῦ, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἐκτισμένη ἡ κωμόπολις Ἀράχωβα.

—**Κουτρούλη** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ μυχοῦ τοῦ Μικρασιατικοῦ κόλπου Μανδελιά, $1^{1}/_{2}$ μίλ. ΝΔ τοῦ στομίου τοῦ αὐλῶνος τῆς Βαργυλίας (πλάτ. 37° 12' 10'' Β, μῆκ. 27° 34' 50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos strait to Mandelyah gulf). Ονομάζεται καὶ *Θεοφίλη.* Σ. Ε. Λ.

κουτρούλης (ὁ)· δημοτ., ὁ φαλακρός, ὁ σύρριζα κουρεμένος || παροιμ. «τοῦ κουτρούλη ὁ γάμος» ἢ «—τὸ πανηγύρι» ἐπὶ ἀναστατώσεως, φωνῶν, ἀπειροκαλίας, θορύβου κττ.: «μαζεύονται ὅλοι κάθε βράδυ 'ς τὸ σπίτι καὶ γίνεται τοῦ κουτρούλη ὁ γάμος»· ἡ παροιμία αὕτη ἀναφέρεται εἰς πρόσωπον ἱστορικόν, τὸν *Ἰωάννην Κουτρούλην*, ἱππότην, ζήσαντα περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐν Μεθώνῃ· ὁ Κουτρούλης οὗτος ἐτέλεσε τὸν γάμον του μετὰ προσπαθείας δεκαεπτὰ ὅλων ἐτῶν, καθ' ἃ συνέζη παρανόμως μετὰ γυναικὸς ἐγκαταλιπούσης τὸν νόμιμον σύζυγόν της· αἱ προσπάθειαί του προσέκοπτον εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς πρὸς παροχὴν τῆς αἰτουμένης ἀδείας γάμου· ὅτε δὲ αὕτη παρεχωρήθη, ἐχαιρετίσθη ὑπὸ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων τοῦ Κουτρούλη διὰ μεγαλοπρεπῶν διασκεδάσεων καὶ συμποσίων (βλ. Λαογραφ. 2,554)· || παροιμ. «ὅπου γάμος καὶ χαρὰ κι' ὁ Κουτρούλης μάγερας» ἐπὶ προσερχομένων ἀκλήτων εἰς πάντα γάμον ἢ συμπόσιον, καθόλου ἐπὶ ἀγαπώντων τὰ συμπόσια καὶ τὰς διασκεδάσεις.

κουτρούλια (ἡ, τὰ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀνθεμὶς ἡ χία.*

κουτρουλός, *—ή, —ό,* καὶ *κουτουρλός*· ἰδιωμ. ἐπὶ πηλίνων ἀγγείων, ὁ μὴ ἔχων χείλη, ἢ λαβάς: «κουτρουλὸ κανάτι» ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου τὰ χείλη ἔχουν θραυσθῆ, «στάμνα κουτρουλή».

Κούτρουφα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βερβαίνων τῆς ἐπαρχίας Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 180. Χ. Δ.

Κουτροχώρι *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἐρυμανθίας (Τουρκοχωρίου) τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 18.

κουτρῶ, ***—άω,*** καὶ ***—ίζω*** δημοτ., *κτυπῶ* μὲ τὸ μέτωπον, διὰ τῶν κεράτων, ἀρχ. *κυρίσσω*· || προσκρούω, προσπταίω, σκοντάφτω μὲ τὸ κεφάλι: «κούτρησα 'ς τὸν τοῖχο».

κούτσα, καὶ συνήθ. ***κούτσα-κούτσα*·** ἐπίρρ., κατὰ βάδισμα χωλοῦ, ἀσκωλιαστί: «ἔρχεται —, πηγαίνει κούτσα - κούτσα», «κούτσα μιά, κούτσα δυὸ» ὅταν τὰ παιδιὰ μετροῦν τοὺς ἀσκωλιασμούς.

κούτσα (ἡ) (ἰδιωμ.)· ἡ κούκλα.

— **κούτσα** *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης σημαίνων:—1) Τὴν *γνάθον* (βλ. λ.) κέρατος ἐπιδρόμου ἢ ἡμιολίου, ἢ τῆς κέρκου.—2) Τὴν μεταξὺ τῶν σκελῶν τοῦ νομέως καὶ κατὰ τὴν ἕδραν αὐτοῦ σχηματιζομένην ὀξύτητα (βλ. λ. *ἕδρα νομέως* καὶ σχ.).—3) Μικρὸν χῶρον ἄνωθεν τοῦ ἐσωτροπίου τῶν μικρῶν ἱστιοφόρων, ὁπόθεν ἀντλοῦνται τὰ νερὰ τῆς *κούτσας* (βλ. κατ.).

— **κούτσας *νερά*,** ἄλλως ἡ *σεντίνα.* Τὸ ἀπὸ τῶν ἁρμῶν τῶν μὴ καλῶς διαναχθεισῶν ἐπηγκενίδων εἰσρέοντα καὶ εἰς τὰς ὀξύτητας τῶν ἑδρῶν τῶν νομέων ἢ ἐν τῷ κύτει συρρέοντα ὕδατα, τὰ ὁποῖα συχνότατα δέον νὰ ἀντλῶνται καὶ πρὸς ἀποφυγὴν νόσου εἰδικῆς, εἰς τὰ θερμὰ ἰδίως κλίματα, προσομοιαζούσης τὸν Μελιταῖον πυρετόν, καὶ διὰ τὴν καλὴν τοῦ σκάφους διατήρησιν. Ἡ ὁμηρικὴ φράσις «ἀφυσσάμενοι μέλαν ὕδωρ» (Ὀδυσ. δ, 358) σημαίνει τὴν ἐργασίαν τῆς ἀντλήσεως τῶν νερῶν τῆς κούτσας. Σ. Ε. Λ.

Κούτσα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἐγλυκάδος τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 24. Χ. Δ.

κουτσαβάκης (ὁ), καὶ ***κουτσαβάκι*** (τό)· ὁ ὡς παλληκαρᾶς ἐπιδεικνυόμενος, ψευδοήρως. Διὰ τῆς χαρακτηριστικῆς ταύτης προσωνυμίας ἐχαρακτηρίζοντο οἱ ψευδοπαλληκαρᾶδες τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος καὶ τὴν πρώτην περίοδον τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α'. Ἡ λέξις, κατὰ τὴν μᾶλλον παραδεδεγμένην γνώμην, παράγεται ἐκ τοῦ *κουτσὰ* καὶ *βαίνω*, ἐπειδὴ οἱ τύποι οὗτοι τῶν παλληκαράδων ἐβάδιζον, χάριν ἐπιδείξεως καὶ διακρίσεως, κατὰ βάδισμα χωλοῦ. (Περὶ τῶν συνηθειῶν καὶ τῶν ἄθλων τῶν κουτσοβάκηδων βλ. λ. *Ἀθῆναι*, τ. Β', σελ. 205 κ. ἑξ.). Δ. Α. Λ.

κούτσαβλος (ὁ), θηλ. *κουτσάβλα*· δημοτ., ὁ ἀνάπηρος τοὺς πόδας, χωλός, λέγεται ἀντὶ τοῦ *κουτσὸς* ἐπὶ τὸ ὀνειδιστικώτερον.

κουτσαγρελιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀσπάραγος ὁ ὀξύφυλλος.*

Κούτσαινα *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Τρικκάλων χωρίου *Στουρναρέικα* (βλ. λ.). Χ. Δ.

κουτσαίνω, ἀόρ. *ἐ)κούτσανα — ἐ)κουτσάθηκα*· δημ., κάμνω τινὰ κουτσόν, χωλόν: «μ' ἐχτύπησε 'ς τὸ πόδι καὶ μὲ κούτσανε» || ἀμεταβ., εἶμαι κουτσός, βαδίζω χωλαίνων: «τί ἔπαθες καὶ κουτσαίνεις;» || παθ.

Digitized by Google

κουτσαίνομαι· συνήθως μεταφ., πάσχω κακόν τι, ἐλαττοῦμαι: «δὲν κουτσαίνομαι μὲ τόσο λίγα ἔξοδα».

κουτσάκι (τό). Παιδιὰ παιζομένη ἐν Αἰτωλίᾳ. Ὑπὸ δύο παικτῶν χαράσσεται κατὰ γῆς ὀρθογώνιον τετράπλευρον, μήκους 3 μέτρων, ὅπερ διὰ σταυρωτῶν γραμμῶν ὑποδιαιρεῖται εἰς 6 μικρότερα ἴσα τετράπλευρα. Ἕκαστος τῶν παικτῶν ρίπτει εἰς ἕκαστον τῶν τετραπλεύρων τούτων διαδοχικῶς λιθάριον πλακῶδες, τὸ ὁποῖον «μὲ τὸ κουτσό» προσπαθεῖ νὰ ἐκκρούσῃ πρὸς τὰ ἔξω, πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς εἰσόδου. Προσέχει ὅμως νὰ μὴ πατήσῃ ἐπί τινος γραμμῆς, νὰ μὴ ρίψῃ τὸ λιθάριον ἐπὶ γραμμῆς, μηδὲ κατὰ πλαγίαν διεύθυνσιν καὶ νὰ μὴ βαδίσῃ δι' ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν πρὸ τοῦ τέλους τῆς διαδρομῆς του. Παραλλαγὴ τῆς παιδιᾶς ταύτης εἶναι ὁ λεγόμενος *καλόγερος*, διαφέρων κατὰ τὴν ὑποδιαίρεσιν τοῦ ἐφ' οὗ παίζεται τετραπλεύρου, ὡς καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς διεξαγωγῆς αὐτοῦ. Σ. Γ. Σ.

κουτσαλωνάκι (τό)· τὸ ἁλωνάκι τοῦ κουτσοῦ, εἶδος παιδιᾶς, καθ' ἣν χαράσσεται κύκλος ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁρμᾶται ὁ κουτσός.

κούτσαμα (τό)· δημοτ., τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κουτσαίνω*, τὸ νὰ γίνῃ τις κουτσός: «ὅταν ἔπαθε τὸ κούτσαμα».

κουτσαμάρα (ἡ)· ἐντονώτερον τοῦ *κούτσαμα*: «τί κουτσαμάρα εἶναι αὐτὴ ποὺ ἔπαθε;»

κουτσαντάρης (ὁ). Παιδιὰ ἐν Κεφαλληνίᾳ, γνωστὴ καὶ ἀλλαχοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα *κουτσό*. Δέκα ἕως εἴκοσι παιδία χαράσσουν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μέγαν κύκλον, ὥστε ἐντὸς αὐτοῦ νὰ κινῆται ἀνέτως ἐκεῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ τύχῃ ὁ κλῆρος νὰ παίξῃ τὸν ρόλον τοῦ κυνηγοῦ. Οὗτος μὲ τὸν ἕνα πόδα κεκαμμένον καὶ τὸν ἄλλον στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ κυνηγᾷ «κούτσι-κούτσι» τὰ ἄλλα παιδία, χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ τοῦ χαραχθέντος κύκλου, ἐνῷ αὐτὰ διὰ τῶν κόμβων τῶν μανδηλίων των τὸν κτυποῦν εἰς τὴν ράχιν. Ἐν μέσῳ γελώτων καὶ κραυγῶν προσπαθεῖ ὁ κυνηγὸς νὰ ἐγγίσῃ, ἔστω καὶ ἀκροθιγῶς, ἕνα ἐκ τῶν παικτῶν, ὁπότε οὗτος ὑποχρεοῦται νὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν του. Ἐὰν ἐξέλθῃ τοῦ κύκλου ἢ ἐὰν καταβιβάσῃ τὸν κεκαμμένον πόδα του ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ὑποχρεοῦται νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν θέσιν τοῦ κυνηγοῦ ἕως ὅτου ἐπιτύχῃ εἰς τὰς προσπαθείας του νὰ ἐγγίσῃ τινὰ τῶν παικτῶν, ὁπότε τὸ κυνήγιον ἀρχίζει ἐκ νέου μὲ τὸν νέον κυνηγόν. Γ. Κ. Δ.

κούτσαυλος· ὀρθότερον *κούτσαβλος* (βλ. λ.).

κουτσάφτης (ὁ)· δημοτ., ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ ἀφτὶ ἢ τὰ ἀφτιὰ εἶναι κολοβὰ ἢ κεκομμένα.

Κουτσελιὸ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τηλεφωνεῖον. Κάτ. (1928) 539. Εἰς τὴν κοινότητα Κουτσελιοῦ ὑπάγεται καὶ τὸ παρακείμενον χωρίον *Γορίτσα*. Εἰς τὴν ἄνωθεν τοῦ Κουτσελιοῦ κορυφὴν ἐγένετο ἡ γνωστὴ ὁμώνυμος μάχη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1854 μεταξὺ τῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀβντῆ πασᾶ καὶ τοῦ εἰς τὴν Ἤπειρον πρὸς ἐπαναστάτησιν αὐτῆς εἰσβαλόντος Θεοδώρου Γρίβα, ὅστις ἡττηθεὶς ἐτράπη πρὸς τὸ Μέτσοβον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Χ. Ι. Σ.

Κουτσελὶρ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ εἰς *Ἅγιον Ἀντώνιον* μετονομασθέντος χωρίου τῆς κοινότητος Σκοπιᾶς τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 144. Χ. Δ.

Κούτσης. Ἐπώνυμον ναυτικῆς οἰκογενείας τῶν Σπετσῶν, τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη διεκρίθησαν ὡς ἐμποροπλοίαρχοι πρὸ τοῦ Ἀγῶνος, ὡς ἀγωνισταὶ διαρκοῦντος αὐτοῦ καὶ ὡς ἐφοπλισταὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ *Γεώργιος Κούτσης*, διετήρει περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος στολίσκον μικρῶν ἐμπορικῶν πλοίων, τῷ δὲ 1808 ἐναυπήγησε τὰ μεγάλα ἱστιοφόρα «Θεμιστοκλῆς», «Ἡρακλῆς», «Ἀσπασία» καὶ «Σαρμών», τὰ ὁποῖα ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπαναστάσεως ὁπλισθέντα ἀπετέλεσαν μονάδας τοῦ σπετσιωτικοῦ στολίσκου. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον διῴκει ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ἰωάννης* μὲ ὑποπλοίαρχον τὸν ἐπίσης υἱὸν τοῦ Γεωργίου *Κοσμᾶν*, τὰ δὲ λοιπὰ ἄλλοι Σπετσιῶται ναυτικοί. Ἐκτὸς τῶν δύο ἀνωτέρω υἱῶν τοῦ Γεωργίου, τρίτος υἱὸς αὐτοῦ, ὁ *Νικόλαος*, ἐκυβέρνησεν ἐπὶ μακρὸν τὸν «Ἀγαμέμνονα» τῆς Μπουμπουλίνας, μετὰ δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν κατετάγη εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν μὲ βαθμὸν πλοιάρχου (γ' τάξεως). Χ. Δ.

— **Κούτσης** ***Παναγιώτης***. Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ (γεν. 1865), προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Ὡς νέος ἀξιωματικὸς ἐτελειοποίησε τὰς σπουδάς του ἐν Γαλλίᾳ. Φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ συμμετέσχε τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου 1897 ὡς ἀξιωματικὸς πυρβολαρχίας παρὰ τῷ στρατῷ Θεσσαλίας. Φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ, διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν ὑπασπιστὴς τοῦ πρίγκιπος Νικολάου, ὡς διοικητοῦ συντάγματος πυροβολικοῦ καὶ ἐπιθεωρητοῦ τοῦ πυροβολικοῦ. Κατ' ἀμφοτέρους τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου ἀρχικῶς, τοῦ ἀντισυνταγματάρχου κατόπιν, διετέλεσε συνεχῶς διοικητὴς μοίρας πυροβολικοῦ παρὰ τῇ 7ῃ μεραρχίᾳ. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1917—1920 παρέμεινεν ἐκτὸς τοῦ στρατεύματος. Ἀνακληθεὶς εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν μετὰ τὸν Νοέμβριον 1920, διωρίσθη ἀρχηγὸς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς, παραμείνας ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1922, ὁπότε ἀνεκλήθη εἰς Ἀθήνας. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1923.
Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Κούτσι ***(Ἡγουμενίτσης)*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θυάμιδος (τέως Φιλιατῶν) εἰς ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ὅρμου τῆς Πλαταριᾶς. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα ἀριθμοῦσαν (1928) 289 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἐλαιαπαραγωγήν, ἅπαντας Μουσουλμάνους Ἀλβανούς. Χ. Ι. Σ.

— **Κούτσι** ***(Κορινθίας)*** *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας (ἐπαρχία Κορινθίας) χωρίου *Κορφιώτισσα* (βλ. λ.).

— **Κούτσι** ***(Ναυπλίας)*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται πρὸς Β. τοῦ Ναυπλίου ὑπήγετο δὲ ἄλλοτε εἰς τὸν δῆμον Ναυπλιέων, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 567. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸν μικρὸν συνοικισμὸν *Μπολάτι* καὶ ἔχει κατ. (1928) 585.

—**Κούτσι** ***(Νεμέας)*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Νεμέας καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 260.

— **Κούτσι** ***(Ὀλυμπίας)*** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀλιφείρας (Ρογγοζίου) τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 59.

— **Κούτσι** ***(Παξῶν)*** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λογγᾶς τῆς ἐπαρχίας Παξῶν τοῦ νομοῦ Κερκύρας. Κάτ. (1928) 40. Χ. Δ.

— **Κούτσι** ***(Φιλιατῶν)*** *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θυάμιδος (τέως Φιλιατῶν) τῆς Ἠπείρου χωρίου *Βρυσοῦλα* (βλ. λ.). Χ. Ι. Σ.

—**Κούτσι**, ἢ ***Κούκη*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νοτίου Ἀλβανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Κουρβελεσίου τοῦ νομοῦ Ἀργυροκάστρου, τῇ κειμένῃ ἀνατολικῶς τῆς ἐπαρχίας τῆς Χιμάρας. Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, ὑπερβαίνοντες τοὺς 1.000, ἦσαν πρὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος Χριστιανοί, ἐξισλαμισθέντες ἔκτοτε. Τὸ Κούτσι εἰς παλαιοτέραν ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας ἐποχὴν ἦτο πρωτεύουσα ὁλοκλήρου τῆς ἐπαρχίας Κουρβελεσίου. Οἱ κάτοικοί του, ἀνήκοντες εἰς τὴν φυλὴν τῶν Λιάπηδων, ἀνέκαθεν, ἐπὶ τουρκοκρατίας ἰδίως, λόγῳ τοῦ ἀγόνου ἐδάφους, ἐξήσκησαν τὴν λῃστείαν ὡς πατροπαράδοτον ἐπάγγελμα. Χ. Ι. Σ.

— **Κούτσι** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Δ. ἀκτῆς τῆς Κρήτης (πλάτ. 35°27'$^3/_4$ Β., μῆκ. 23°33' Α., χάρτ. ἀγγλ. 2536 A: Candia western portion), μίλλιον καί τι βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκτῆς, ΝΔ. κέρας τῆς κολπώσεως Κουτρέ. Σ. Ε. Λ.

Κουτσὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὴ νησὶς (πλάτ. 36°44'30'' Β., μῆκ. 27°26'30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1898: Kos, Niseros and Piskopi islands), προσκειμένη εἰς τὴν Κνιδίαν ἀκτὴν τῆς χερσονήσου τῆς Δωρίδος. Σ. Ε. Λ.

Κουτσικάρι, ἢ ***Κορυδαλλὸς*** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς δυτικῶς τοῦ ἐλαιῶνος τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὑπὸ τὸ Αἰγάλεων ὄρος, συνεχόμενος ἀφ' ἑνὸς μετὰ τῆς Νέας Κοκκινιᾶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ (πρὸς Β.) μετὰ τῆς Ἁγίας Βαρβάρας. Ἀπέχει διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ 9 χλμ. ἐξ Ἀθηνῶν καὶ 3½ ἐκ Πειραιῶς. Κάτοικοι (1928) 2.429. Ὑπάγεται εἰς τὸν δῆμον Ἀθηναίων, καὶ ἠλεκτροφωτίζεται. Τὸ ὄνομα τοῦ συνοικισμοῦ προέρχεται ἐκ τοῦ Ἐμμ. Κουτσικάρη, δημάρχου τῷ 1862, ἔχοντος τότε κτῆμα ἐνταῦθα. Ἔχει ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἑξατάξιον δημοτικὸν σχολεῖον, ὑδρεύεται δ' ἐκ φρεάτων ἐχόντων ἐξαίρετον ὕδωρ. Συγκοινωνεῖ τακτικῶς δι' αὐτοκινήτων μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ δι' ἁμαξῶν μετὰ τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Κοκκινιᾶς. Ι. Σ. Σ.

Κουτσικάρης, ***Ἐμμανουήλ***. Δήμαρχος Ἀθηναίων, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1812 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὴν 27 Αὐγούστου 1865. Μεγαλοκτημίας καὶ φαρμακοποιός, διετέλει δημαρχικὸς πάρεδρος καὶ διεδέχθη εἰς τὸ δημαρχικὸν ἀξίωμα τὸν Γεώργιον Σκοῦφον, ἀπολυθέντα ὑπὸ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τὴν ἐπομένην τῆς ἐκθρονίσεως τοῦ Ὄθωνος. Ὁ Κουτσικάρης ἔστρεψε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν προσοχὴν εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς ἐθνοφυλακῆς, ἀρχηγὸς δὲ γενόμενος αὐτῆς ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς τῶν νυκτερινῶν περιπολιῶν καὶ συνεκράτησε τὴν τάξιν ἐν τῇ πρωτευούσῃ κατὰ τὰς ἐπαναστατικὰς ἐκείνας ἡμέρας. Τὰς ὑπηρεσίας του ταύτας ἀναγνωρίσασα ἡ δευτέρα ἐν Ἀθήναις ἐθνοσυνέλευσις ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν συγχαρητήρια. Ὁ Κουτσικάρης ὡς δήμαρχος Ἀθηναίων ἐδέχθη τὸν βασιλέα Γεώργιον, ἐξ ὀνόματος δὲ τῶν Ἀθηνῶν προσέφερεν αὐτῷ τὰς κλεῖδας τῆς Ἀκροπόλεως εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ καὶ πίστεως. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως κατέγινε πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς καταστάσεως τῆς περιελθούσης εἰς ἀθλιότητα πόλεως, ἐνήργησεν ἐκτενῆ ὑδραυλικὰ ἔργα, ἐβελτίωσε τὸν φωτισμόν της καὶ τὴν ἀπήλλαξε τοῦ κινδύνου τῆς ἀπειλούσης αὐτὴν ἐπιδημίας. Θ. Β.

Κουτσικιότι *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Ἐλεύθερον* (βλ. λ.).

Κούτσικος, ***Γεώργιος***. Ἀγωνιστὴς ἐκ τοῦ χωρίου Σκουτερὰ τῆς Δ. Στερεᾶς, πολεμήσας ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Γ. Καραϊσκάκην καὶ Ν. Κοντογιάννην. Διεκρίθη ὑπὸ τὸν τελευταῖον τοῦτον κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἐν Ἀθήναις, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ἀγῶνος. Χ. Δ.

—**Κούτσικος**, ***Κωνσταντῖνος Γεωργιάδης*** —. Ἕλλην λόγιος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Διέτριβεν ἐν Οὐγγαρίᾳ, ἔνθα ἐξέδωκε κατὰ μετάφρασιν βίον τοῦ Βοναπάρτου (Βούδα 1800) καὶ Πεσβάνογλου (Πέστη 1800). — Π.

Κουτσίμι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀστυπαλαίας (πλάτ. 36°35'25'' Β., μῆκ. 26°16'40'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stamphalia island), ἡ Β.ΒΔ. τῆς νήσου ἐσχατιά, παρεκτεινόμενον ὑπὸ φερωνύμων ὑφαλεμβόλου καὶ μυρμήκων. Σ. Ε. Λ.

Κούτσινγκ (Kuching) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βόρνεο. Πρωτεύουσα τῆς χώρας τοῦ Σαράβακ. Εἶναι σπουδαῖος κόμβος τηλεγραφικῶν καὶ τηλεφωνικῶν συγκοινωνιῶν. Κατοικεῖται ὑπὸ ἰθαγενῶν, Κινέζων οἱ ὁποῖοι ἔχουσιν εἰς χεῖράς των τὸ πλεῖστον τοῦ ἐμπορίου, καὶ Εὐρωπαίων, οἰκούντων ἐν ἰδίᾳ συνοικίᾳ. Κάτ. 30.000. Χ. Δ.

Κούτσιος *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Σερρῶν χωρίου *Εὐκαρπία* (βλ. λ.).

Κουτσκοβαίνη *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φλωρίνης χωρίου *Πέρασμα* (βλ. λ.).

κουτσο—· θέμα τοῦ ἐπιθ. *κουτσὸς* ὡς πρώτου συνθετικοῦ: α') ὀνομάτων πρὸς δήλωσιν τοῦ κολοβωμένου ἢ κεκομμένου: *κουτσόγλωσσος, κουτσοχέρης, κουτσοχείλης, κουτσοδάχτυλος, κουτσάφτης, κουτσοκέρα* (κατσίκα) κ. ἄ.—β') ρημάτων πρὸς ὑποκορισμὸν ἢ ἐλάττωσιν τῆς ἐννοίας, ἤτοι πρὸς δήλωσιν τοῦ ὀλίγον ἢ ἀνεπαρκῶς: *κουτσαλέθω, κουτσοβλέπω, κουτσογράφω, κουτσογυρίζω, κουτσοθέλω, κουτσομασῶ, κουτσοπερνῶ, κουτσοπίνω* κ. ἄ.

Κουτσόβλαχοι (οἱ) *[Ἐθνολ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ λατινόφωνοι κάτοικοι τῆς Θεσσαλίας, Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας, οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λεγομένην *βλαχικὴν* ἢ *κουτσοβλαχικήν*.

Τὸ ὄνομα *Κουτσόβλαχος* σημαίνει, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὸν μικροποιμένα, ὅπως αἱ ἀνάλογοι λέξεις κουτσογεωργός, κουτσοέμπορος, κουτσοκτηματίας, σημαίνουν τὸν μικρὸν γεωργόν, μικρὸν ἢ πτωχὸν ἔμπορον, μικροκτηματίαν. Ὁ ὅρος *Βλάχος*, ἀποδιδόμενος γενικῶς εἰς τὸν ποιμένα ἢ τὸν ἀγρότην ἢ τὸν ἀγροῖκον τῆς ὑπαίθρου, κατέστη βαθμηδὸν καὶ ἐθνολογικός, ἀποδοθεὶς εἰς τοὺς λατινογλώσσους κατοίκους τῆς Βαλκανικῆς, μερὶς τῶν ὁποίων εἶναι καὶ οἱ Κουτσόβλαχοι. Οἱ Κουτσόβλαχοι οὗτοι, κατοικοῦντες εἰς τὰς ὑπωρείας ἢ τὰ μέσα ὕψη τῆς Πίνδου, μετέρχονται πλεῖστα ἐπαγγέλματα καὶ τέχνας, μέρος δὲ τούτων εἶναι καὶ ποιμένες (βλάχοι). Παρ' αὐτοὺς εὑρίσκονται οἱ νομάδες ἑλληνόφωνοι ποιμένες, οἱ ἀσχολούμενοι ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ἔχοντες μεγάλα ποίμνια προβάτων καὶ λεγόμενοι *Σαρακατσᾶνοι* ἢ *Καρακατσᾶνοι* ἢ *Καράβλαχοι*. Οἱ μεγαλοποιμένες οὗτοι ἑλληνόφωνοι νομάδες, οἱ μόνον τὸ ποιμενικὸν ἐπάγγελμα μετερχόμενοι καὶ δι' αὐτὸ καὶ *Καράβλαχοι* (κατ' ἐξοχὴν βλάχοι ποιμένες) ὀνομαζόμενοι, ἀποτελοῦν ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς λατινοφώνους κατοίκους τῆς Πίνδου, τοὺς μετερχομένους παντοῖα ἐπαγγέλματα, ἐν οἷς καὶ τὴν ποιμενικήν, καὶ διὰ τοῦτο *Κουτσοβλάχους* (μικροποιμένας) ὀνομασθέντας (βλ. καὶ λ. *Βλάχοι*).

— *[Γλωσσολ.]* Βλ. λ. *Κουτσοβλαχική*.
Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

Κουτσοβλαχικὴ (ἡ) *[Γλωσσολογ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὁμιλοῦν οἱ Κουτσόβλαχοι (οἱ, ἄλλως, *Τσιντσάροι*, *Ἀρωμοῦνοι* ἢ καὶ ἁπλῶς *Βλάχοι* ὀνομαζόμενοι), οἵτινες κατοικοῦν εἰς διάφορα χωρία καὶ περιφερείας τῆς Ἠπείρου, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας (ἰδίως περὶ τὴν Πίνδον καὶ τὰς διακλαδώσεις αὐτῆς), ἔτι δὲ εἰς ὡρισμένας περιφερείας τῆς Ἀλβανίας, Σερβίας, Βουλγαρίας κλπ. Τὴν γεωγραφικὴν ἔκτασιν τῶν Κου-

Digitized by Google

τσοβλάχων καὶ τῆς γλώσσης των δύναταί τις νὰ ἴδη εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ G. Weigand ἐκδοθέντα τῷ 1900 γλωσσικὸν χάρτην τῶν δακορρουμανικῶν γλωσσῶν, τοῦ ὁποίου ὅμως πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις μετά τινος προσοχῆς καὶ βασάνου. Ἡ Κουτσοβλαχικὴ ἀνήκει εἰς τὰς ρωμανικὰς ἤ, ἄλλως, νεολατινικὰς λεγομένας γλώσσας, εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ὁποίων ἀνήκουν, ἐκτὸς τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος γλώσσης, ἡ Ρουμανική, ἡ Ραιτική, ἡ Ἰταλινή, ἡ Γαλλικὴ (μετὰ τῆς Προβιγκιανῆς τῆς Ν. Γαλλίας), ἡ Ἱσπανικὴ (μετὰ τῆς Καταλανικῆς) καὶ ἡ Πορτογαλική. Ἡ Κουτσοβλαχικὴ εἶναι, κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους, εἰς οὓς ὁμιλεῖται, ἀνάμεικτος μὲ περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα ξένα στοιχεῖα, ἤτοι ἑλληνικὰ μὲν καὶ ἄλλα παρὰ τοῖς Κουτσοβλάχοις, οἵτινες κατοικοῦν ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, βουλγαρικὰ δὲ παρὰ τοῖς Κουτσοβλάχοις τῆς Βουλγαρίας κ. οὕ. κ. Ἀλλὰ καὶ αἱ γλῶσσαι, ἐξ ὧν ἡ Κουτσοβλαχικὴ προσέλαβε διάφορα λεξιλογικὰ στοιχεῖα, ἐπολιτογράφησαν διαφόρους λέξεις (ἰδίως κτηνοτροφικοὺς ὅρους) εἰς τὸν λεξιλογικὸν θησαυρόν των. Περὶ τῶν ἐκ τῆς Κουτσοβλαχικῆς εἰλημμένων ὑπὸ τῆς Νεοελληνικῆς λέξεων καὶ ὅρων δύναταί τις νὰ ἴδη τὴν γνωστὴν ἐργασίαν τοῦ G Meyer «Neugriechische Studien». Περὶ τῆς θέσεως τῆς Κουτσοβλαχικῆς ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ρωμανικῶν ἢ νεολατινικῶν γλωσσῶν καὶ δὴ περὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν Ρουμανικήν, δὲν συμφωνοῦν αἱ γνῶμαι τῶν διαφόρων ἐρευνητῶν. Ἄλλοι μὲν θεωροῦν τὴν Κουτσοβλαχικὴν ἢ Ἀρωμουνικὴν ἁπλῶς ὡς διάλεκτον τῆς Ρουμανικῆς καθόλου γλώσσης, ἣν διακρίνουν εἰς Δακορρουμανικὴν καὶ εἰς Μακεδονορρουμανικὴν (ὅπως καὶ τοὺς Κουτσοβλάχους θεωροῦν ὡς φυλὴν ρουμανικήν), ἄλλοι ὅμως ἐξήνεγκον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διάφορον γνώμην. Ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν μελέτην τὴν ἐθνολογικὴν καὶ γλωσσικὴν τῶν Κουτσοβλάχων ὑπὸ διαφόρων λογίων καὶ ἐπιστημόνων ἐπρυτάνευσαν καὶ λόγοι πολιτικοὶ καὶ σκοποὶ προπαγανδικοί, τὰ σχετικὰ πορίσματα τῶν ρηθέντων μελετητῶν στεροῦνται ἐν πολλοῖς τοῦ αὐστηρῶς ἐπιστημονικοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς δεούσης ἀμεροληψίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Γενικῶς περὶ τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν ἴδε *Meyer-Lübke*, Die romanischen Sprachen (ἐν «Kultur des Gegenwart», Berlin-Leipzig 1909) καὶ Grammatik der romanischen Sprachen I-IV Leipzig 1890—1902).—*Τοῦ αὐτοῦ* καὶ Romanisches etymologisches Wörterbuch (Heidelberg, ἀπὸ τοῦ 1911 κ.ἑξ.), εἰδικῶς δὲ περὶ τῆς Κουτσοβλαχικῆς ἴδε *Α. Ἐμμανουήλ*, Καταγωγή, γλῶσσα καὶ ὄνομα τῶν Βλάχων (ἐν «Ἑστίᾳ» τοῦ 1878 ἀριθ. 114) —*G. Weigand*, Die Sprache der Olympo-walachen (1888) καὶ Die rumänischen Dialekte der kleinen Walachei, Serbiens und Bulgariens (1896).—*Sandfeld Jensen*, Rumänske Studier. I. Infinitiv og udtrykkene derfor i rumänsk og balkansprogene (Copenhagen 1900) —*G. Murnu*, Rumänische Lehnwörter im Neugriechischen, (München 1902). Λεξικὰ ἄξια συστάσεως εἶναι τὸ τοῦ *Κ. Νικολαΐδου*, Ἐτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης (Ἀθῆναι 1909) καὶ *I. Dalametra*, Dictionar Macedo-roman (Bucuresti 1906).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Κουτσογιαννόπουλος, *Δημήτριος*. Ἀγωνιστής, ἀνήκων εἰς τὴν δύναμιν τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ ὑπὸ τὸν Φαβιέρον τακτικοῦ. Ἠγωνίσθη τὸ πρῶτον τῷ 1825 κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυαρίνου ὑπὸ τοῦ Ἰμπραήμ. Τὰ πυροβόλα τοῦ φρουρίου διεχειρίζετο ὁ ὑπὸ τὸν Ἐμμανουὴλ Καλλέργην λόχος. Ἀφοῦ δὲ ἐφονεύθησαν τὰ τρία τέταρτα τῶν ἀνδρῶν, ὁ Κουτσογιαννόπουλος διεσώθη κατὰ τὴν παράδοσιν μετὰ τοῦ ὑπολοίπου τρίτου. Ἔλαβε κατόπιν μέρος εἰς τὰς μάχας τοῦ Χαϊδαρίου καὶ τοῦ Φαλήρου. Παρέμεινεν εἰς τὸν τακτικὸν στρατόν, ἀπεστρατεύθη συνταγματάρχης καὶ ἀπέθανε τῷ 1880. Γ. Δ. Κ.

Κουτσόγιαννος, *Σταῦρος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Τριπόλεως (βλ. λ. *Γιαννόπουλος*).

κουτσοδαιμόνιο (τὸ) [*Λαογρ.*]. Εἶδος ἐνοχλητικῶν καὶ φιλοπαιγμόνων δαιμονίων. Μία ἐκ τῶν ὀνομασιῶν τοῦ *διαβόλου* (βλ. λ. τ. Θ', σ. 176γ). Θ.Π.

κουτσοδόντης (ὁ), θηλ. —*δόντα*· ὁ ἔχων τοὺς ὀδόντας ἐλλιπεῖς ἢ ἐφθαρμένους.

Κουτσοκέρα [*Γεωγρ.*]. Τοποθεσία ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Μεσσαρᾶς ἐν Κρήτῃ, παρὰ τὰ χωρία Κουμάσα καὶ Βασιλικήν. Αὐτόθι ὁ Στ. Ξανθουδίδης ἀνεῦρε πτωχὸν καὶ ἐντελῶς σεσυλημένον ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων τάφον θολωτὸν καὶ ἀνήκοντα εἰς τὴν πρωτομινωϊκὴν ἐποχήν. Ν. Ε. Π.

κουτσοκεφαλιάζω· ἰδιωμ., κόπτω τὴν κεφαλήν, τὴν κορυφήν τινος, ἄλλως *κουτσουρεύω*.

Κουτσομάδι [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Μεσσηνίας χωρίου *Νεραϊδόβρυση* (βλ.λ.). Χ. Δ.

Κουτσομῆλι [*Γεωγρ.*]. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βουναρίων τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 33. Χ. Δ.

κουτσομηλιὰ (ἡ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κελτὶς ἡ νότιος*.

Κουτσομητόπουλος, *Παναγιώτης*. Γεωπόνος γεννηθεὶς τῷ 1887 ἐν Καλάμαις. Ἐσπούδασεν ἀρχικῶς φυσικὰς ἐπιστήμας, μεθ' ὃ ἐφοίτησεν εἰς τὴν γεωπονικὴν σχολὴν τοῦ Montpellier. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα διηύθυνεν ἐπὶ διετίαν τὰ κτήματα Ζωγράφου ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ κατόπιν τὸ ἐν Heilbronn (Γερμανία) ἐργοστάσιον τῆς ἑταιρείας «Οἴνων καὶ οἰνοπνευμάτων». Τῷ 1912 προσληφθεὶς εἰς τὴν δημοσίαν γεωργικὴν ὑπηρεσίαν διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Ἀβερωφείου γεωργικῆς σχολῆς Λαρίσης καὶ εἶτα εἰσηγητὴς καὶ ἐπιθεωρητὴς τῆς ἀμπελουργίας. Τῷ 1918 ὠνομάσθη τμηματάρχης γεωργίας, τῷ δὲ 1920 ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας τῶν φυτῶν παρὰ τῇ Ἀνωτάτῃ Γεωπονικῇ Σχολῇ. Τῷ 1928 διωρίσθη καὶ διευθυντὴς παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Γεωργίας καὶ κατόπιν διευθυντὴς τοῦ Αὐτονόμου Σταφιδικοῦ Ὀργανισμοῦ καὶ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Συνέγραψε πλείστας μελέτας, ὡς: «Περὶ φυλλοξήρας καὶ ἀμερικανικῶν ἀμπέλων», «Πρακτικὸν ὁδηγὸν τοῦ γεωργοῦ» (1926) κ. ἄ. Μετὰ τοῦ *Σ. Χασιώτη* ἤρχισεν ἐκδίδων τῷ 1914 τὰ «Νέα γεωπονικά». Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω.

Κουτσομόδι(ον) [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἡρακλείου τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 172. Χ. Δ.

κουτσομπολεύω· παρατηρῶ καὶ ἐπικρίνω τὰ τῶν ἀλλοτρίων βίων, διαβάλλω, κακολογῶ: «κάθεται 'ς τὴ γειτονιὰ καὶ κουτσομπολεύει», «ὅποιον κι' ἂν ἰδῇ, θὰ τὸν κουτσομπολέψῃ», πρβλ. *κορκοσουρεύω*.

κουτσομπόλης (ὁ), θηλ. —α· ὁ παρατηρῶν καὶ ἐπικρίνων τοὺς ἀλλοτρίους βίους, ὁ ἐμμέσως καὶ ὑπὸ τύπον ἁπλῆς παρατηρήσεως διαβάλλων τινά, κακολόγος, συκοφάντης: «ἀδιάντροπος κουτσομπόλης», «εἶναι μιὰ κουτσομπόλα ποὺ δὲν ἔχει ταίρι», πρβλ. *κορκοσούρης*.

κουτσομπολιὰ (ἡ), καὶ ***κουτσομπολιὸ*** (τό), καὶ ***κουτσομπόλι***, καὶ ***κουτσόμπολο***· ἐπίκρισις τοῦ ἀλλοτρίου βίου, ἔμμεσος κατηγορία, κακολογία, διαβολή: «ἄρχισε τὸ κουτσομπολιό», «πιάσανε τὸ κουτσομπολιό».

Κουτσομπούχι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτοικοι (1928) 283 Χ. Δ.

κουτσομύτης (ὁ), καὶ ***κοτσομύτης***, θηλ. —*μύτα*· δημοτ., ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ μύτη εἶναι κουτσουμπή, ὁ ἔχων τὴν ρῖνα ἐλλιπῆ ἢ ἐφθαρμένην, κοψομύτης.

Κουτσομύτης [*Παραλ. Γεωγρ.*]. —1) Ἐλάσσων δωδεκανησιακὴ νῆσος (πλάτ. 36°33' Β., μῆκ. 26°28' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island), ἀπέχουσα τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ ἀνατολικοῦ κορμοῦ τῆς Ἀστυπαλαίας (ὅρμου Κόκκινος Γκρεμὸς) 2 μίλλ. νοτίως. —2 Φερώνυμος βραχονησίς, ὀνομαζομένη καὶ *Κουτσούμι*, 1 μίλλ. πρὸς Α. αὐτῆς. Σ. Ε. Λ.

—**Κουτσομύτης** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἡ δυτικὴ τῆς Τενέδου ἄκρα (πλάτ. 39°50' Β., μῆκ. 25°58' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1599: Cape Eski, Stamboul to Kum Kalé), γνωστοτέρα εἰς τοὺς ναυτικοὺς ὡς *Κάβο Πουνέντες*. Σ. Ε. Λ.

Κουτσὸν [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Γενησαίας τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 301. Χ. Δ.

Κουτσόνι (Cuzzoni), ***Φραγκίσκη***. Ἰταλὶς ἀοιδὸς (1700—1770), ἐμφανισθεῖσα τὸ πρῶτον ἀπὸ σκηνῆς τῷ 1716 εἰς τὸν «Ἀλάριχον» τοῦ Μπασσάνι. Τῷ 1722 προσελήφθη εἰς τὸ μελόδραμα τοῦ Λονδίνου τὸ διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Χαῖνδελ, ὅστις ἐπὶ τετραετίαν ἐνεπιστεύετο εἰς αὐτὴν τοὺς ὡραιοτέρους ρόλους τῶν ἔργων του. Νυμφευθεῖσα τῷ 1727 τὸν συνθέτην Σαντόνι, ἀνεχώρησεν εἰς Βιέννην, ἐκεῖθεν εἰς Ἰταλίαν καὶ τέλος εἰς Ὀλλανδίαν, ἔνθα καὶ ἐφυλακίσθη λόγῳ χρεῶν. Τῷ 1748 μετέβη ἐκ νέου εἰς Λονδῖνον, ἀλλὰ τὸ ἄστρον της εἶχεν ἤδη δύσει. Ἀπέθανε δυστυχὴς καὶ πενομένη ἐν Ἰταλίᾳ. Γ. Σ.

Κουτσονίκας. —1) Ἀγωνιστής, ἀρχηγὸς σουλιωτικῆς φάρας. Ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὑπῆρξε δὲ ἐκ τῶν ἀδιαλλάκτων. Κατὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Σουλίου ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες δὲν ἔστεργον νὰ καταλείπουν τὴν Λάμαρην καὶ νὰ προσφύγουν εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Πάργας. —2) ***Ἀθανάσιος***. Ἀγωνιστής, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ *Λάμπρου*. Ἠγωνίσθη ἡρωϊκώτατα καθ' ὅλην τὴν Ἐπανάστασιν, διεκρίθη δὲ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, εἰς τὰς μάχας τῆς Ἀττικῆς καὶ τέλος εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐτάχθη εἰς τοὺς ἀντισυνταγματάρχας τῆς βασιλικῆς φάλαγγος, ἀπέθανε δὲ βαθύγηρως. —3) ***Λάμπρος***. Ἀγωνιστὴς καὶ ἱστοριογράφος τοῦ Σουλίου, τῆς Ἀλβανίας ἐν γένει καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Υἱὸς πολεμιστοῦ ἐκ τῶν γενναιοτάτων, κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν ἐπὶ Ὄθωνος καὶ ἀπεστρατεύθη ἐπὶ Γεωργίου.

Εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν ἀνήκουν καὶ οἱ ἀγωνισταί: *Καραΐσκος Κουτσονίκας*, *Ἰωάννης*, *Γεώργιος* καὶ *Χρῆστος*, ἅπαντες ταχθέντες μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φάλαγγος εἰς τὰ σουλιωτικὰ αὐτῆς τάγματα. Γ. Δ. Κ.

κουτσονούρης (ὁ), θηλ. —*νούρα*, οὐδ. —*νούρικο*, καὶ ***κουτσονόρης***· ὁ ἔχων τὴν οὐρὰν κεκομμένην, ἄλλως *κολοβός*: «κουτσονούρα γάτα», «κοτσονούρικο σκυλλί».

κουτσοπετεινὸς (ὁ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *μήκων ἡ ροιάς*.

κουτσοπίνω· δημοτ., πίνω, ἀγαπῶ νὰ πίνω ὀλίγον οἶνον: «ἡ γυναῖκά του τὸ κουτσοπίνει τὸ κρασί» ‖ πίνω ὀλίγον κατ' ὀλίγον, οὐχὶ ἀθρόως: «κάθε βράδυ μαζεύονται 'ς τὴν ταβέρνα καὶ κουτσοπίνουν».

Κουτσοπόδι [*Γεωγρ.*]. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 1.444 Παρὰ ταύτην καὶ στάσις τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, δι' ἧς ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῆς Κορίνθου, Ἄργους καὶ Ναυπλίου. Ὑπάγεται δικαστικῶς εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον Ἄργους. Ἔχει ταχυδρομεῖον καὶ τηλεγραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κύρια προϊόντα εἶναι δημητριακά, οἶνος, ὀπῶραι, καπνός, ὄσπρια, κηπαῖα, ὀλίγαι σταφίδες, ἔλαιον, βούτυρον καὶ τυρός. Ι. Σ. Σ.

Κουτσόπουλος, *Βασίλειος*. Ἀγωνιστὴς τῆς Ἐπαναστάσεως ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *Γαρδελίνων* (βλ. λ.) τῆς Τριπόλεως.

Κουτσοραῒπ ἀγᾶς. Ἐκ τῶν τρομερωτέρων Λαλιωτῶν, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀγῶνος. Ἦτο χωλός, ἐξ οὗ καὶ τὸ παρωνύμιόν του, ἀλλὰ μεγίστης τόλμης, ἀποφασιστικότητος καὶ ἰδίως ἀγρίας διαθέσεως ἄνθρωπος. Διασχίσας τοὺς πολιορκοῦντας τὸ Λάλα μετὰ τεσσάρων ἱππέων, κατώρθωσε καὶ μετέβη εἰς Πάτρας καὶ παραλαβὼν ἀπὸ τὸν Γιουσοὺφ πασᾶν ἐνίσχυσιν Τουρκαλβανῶν ἱππέων, ἐπέστρεψε καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συμπατριωτῶν του κατὰ τὴν περιβόητον μάχην τοῦ Λάλα. Γ. Δ. Κ.

κουτσός, —*ή*, —*ό*· ὁ ἀνάπηρος τοὺς πόδας ἢ τὸν πόδα, χωλός: «κουτσὸς ἀπὸ τὸ 'να πόδι», «κουτσὸ τραπέζι», «κουτσὴ καρέκλα» ὅταν δὲν πατῇ καλῶς ‖ ***κουτσὸς*** (ὁ) καὶ ***κουτσὸ*** (τό)· ὡς οὐσ. παιδιὰ καθ' ἣν οἱ παῖδες βαίνουσιν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ποδός, ἀσκωλιασμός: «παίζομε τὸν κουτσό», «ποιὸν κουτσὸ θὰ παίξωμε; —τὸν κουτσὸ τὸν πηδητό» (ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τοῦ *κουτσοπόδαρος*—*κοψοπόδαρος* κττ. οἱονεὶ *κοψός*· πιθανώτερον ἀπὸ τοῦ *κουτσουμπὸς*—*κουτσός*). —Ἐπίρρ. ***κουτσά***· συνήθως εἰς τὴν φρ. «κουτσὰ στραβὰ» ὁπωσδήποτε, καλῶς-κακῶς: «κουτσὰ στραβὰ τὰ καταφέραμε».

Κουτσός. Παρεπώνυμον τῆς Σπετσιωτικῆς οἰκογενείας ἀγωνιστῶν *Γιάκου*, ὀφειλόμενον εἰς τὸ ὅτι δύο Γιάκων, πατρὸς καὶ υἱοῦ, οἱ δεξιοὶ πόδες εἶχον ἀποκοπῆ εἰς σύρραξιν πρὸς πειρατάς. Σ. Ε. Λ.

Κουτσουβέντης [*Γεωγρ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἐν Κύπρῳ ὄρους *Βουφαβέντου* (βλ. λ.).

—**Κουτσουβέντης** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας Κερυνείας. Κάτ. 90. Κ. Μ. Κ.

Κουτσούδης (ἢ ***Τσουτσούδης***), ***Γεώργιος*** καὶ ***Ἀνδρέας***. Ἀδελφοὶ ἐξ Ἀνωπόλεως τῆς Κρήτης, οἵτινες, μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770, ὁρμώμενοι ἐκ τῶν Σφακιανῶν ὀρέων περιέτρεχον τὰς πέριξ ἐπαρχίας καὶ ἐφόνευον τοὺς ἀγριωτέρους τῶν Γενιτσάρων εἰς ἐκδίκησιν τῶν ὑπ' ἐκείνων διαπραττομένων ὀργίων κατὰ τῶν ἀόπλων Χριστιανῶν. Πολλάκις προειδοποίουν τοὺς ἀντιπάλους των ὀνομαστί, ὁρίζοντες αὐτοῖς ἡμέραν καὶ τόπον συναντήσεως. Εἴς τινα παρὰ τὸ Κουφὸν τοῦ Ἀλικιανοῦ (Κυδωνίας) συνάντησιν ἐφόνευσαν τοὺς δύο ἀντιπάλους των Γενιτσάρους, ἀλλ' ἐτραυματίσθη καὶ ὁ Ἀνδρέας, ὃν παραλαβὼν ὁ Γεώργιος ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὄρη. Καταδιωχθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν πανταχόθεν σπευσάντων, ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν πυροβολισμῶν, πολυπληθῶν Τούρκων, ἠναγκάσθη νὰ κρύψῃ αὐτὸν ἐντὸς δάσους καὶ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰς ὑψηλοτέρας χαράδρας, ὅπου καὶ ἐσώθη, ἀλλ' ὁ Ἀνδρέας ἀνακαλυφθεὶς κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ Γεώργιος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του ἀπῆλθεν εἰς Μ. Ἀσίαν. Ν. ΚΛΣ

Κουτσούδι [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Βουνὸς τῆς νήσου Ρόδου (ὑψόμ. 1863 ποδ., πλάτ. 36°14'50" Β., μῆκ. 28°05'45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1664: Rhodos island) ἀπολήγων ΝΑ. εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Ἀρχάγγελος*. Σ.Ε.Λ.

Κουτσοὺκ [*Γεωγρ.*]· βλ. *Κιουτσούκ*.

Κουτσουκάρι [*Γεωγρ.*]· βλ. *Κουτσικάρι*.

Digitized by Google

κούτσουκας (ὁ) */Βοτ./.* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ῥάμνος ἡ ἑλληνική.*

κουτσουκιὰ (ἡ) */Βοτ./.* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κερκὶς ἡ κερανιοειδής.*

Κουτσοὺκ-κιοῖ */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς Φρυγίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, κείμενον Α. τοῦ Τουμλοῦ Μπουνάρ, ὡς καὶ ὁμώνυμος παρὰ τῷ χωρίῳ τούτῳ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς γραμμῆς Σμύρνης—Κασαμπᾶ καὶ προεκτάσεως. Τῇ 27ῃ Μαρτίου 1921 ἐκ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τούτου ὁρμηθεῖσα ἡ ΙΙ ἑλληνικὴ μεραρχία ἤχθη πρὸς Τουμλοῦ Μπουνὰρ καὶ ἀπήλλαξε τὸ 34ον σύνταγμα πεζικοῦ τῆς ἰσχυρᾶς πιέσεως τῶν Τούρκων, οἵτινες, ἀφοῦ ἀντέταξαν σθεναρὰν καὶ ἀποτελεσματικὴν ἀντίστασιν ἐπὶ τοῦ μετώπου: Κοβαλίτσα—Τσεπνὶ—Ἀβγκὶν κατὰ τοῦ ἐκ Προύσης ὁρμηθέντος Γ′ σώματος στρατοῦ κινηθέντες ταχέως, κατ᾽ἐσωτερικὴν γραμμήν, ἀπὸ Ἴν Ἐϋνοῦ διὰ Κιουταχείας πρὸς Τουμλοῦ Μπουνάρ, εἶχον ἐπιχειρήσει ν᾽ἀποκόψωσι τῆς πρὸς Σμύρνην ὁδοῦ τὸ Α′ σῶμα στρατοῦ, ὃ εἶχε προελάσει πρὸς Ἀφιὸν Καρᾶ Χισσάρ Τῇ 13 Αὐγούστου 1922 τὸ ὑπὸ τὸν Φαχρεδὶν πασᾶν τουρκικὸν ἱππικόν, τὴν ἄκραν ἀριστερὰν πτέρυγα τῆς τουρκικῆς παρατάξεως ἀποτελοῦν, εἰσδῦσαν ἀπὸ τῆς περιοχῆς τοῦ Σαντουκλῆ διὰ τῆς δασώδους ὀρεινῆς χώρας τοῦ Κιζὶλ καὶ Ἀκὰρ Ντὰγ καὶ διελθὸν διὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Κουτσοὺκ-κιοΐ, διέκοψε πᾶσαν σιδηροδρομικὴν καὶ τηλεφωνικὴν συγκοινωνίαν (ἀνατίναξις σιδηροδρομικῆς γεφύρας) τοῦ ἐν Ἀφιὸν Καρᾶ Χισσὰρ Α′ σώματος στρατοῦ μετὰ τοῦ ἐν Σμύρνῃ στρατηγείου Στρατιᾶς καὶ προὐχώρησε τολμηρῶς πρὸς βορρᾶν τοῦ Ρεσὶλ Μπαμποῦ, εἰς τὰ νῶτα τῶν Α′ καὶ Β′ ἑλληνικῶν σωμάτων στρατοῦ, ἐπηρεάσαν ἐπιβλαβῶς τὸ ἠθικὸν αὐτῶν. Ἡ ἀνωτέρα διοίκησις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τότε ἀπεφάσισε, κατόπιν καὶ τῆς διασπάσεως τοῦ ἀρχικοῦ μετώπου τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων περὶ τὸ Τιλκὶ Κιλίτζ Ἀρσλὰν Μπέλ, νὰ ὑποχωρήσωσι τὰ εἰρημένα σώματα στρατοῦ πρὸς δυσμὰς τῇ 14 Αὐγούστου 1922. Ν. ΣΣ

κουτσουλιὰ (ἡ)· δημοτ., τὸ ἀποπάτημα, τὸ περίττωμα τῶν ὀρνίθων καὶ τῶν πτηνῶν ἐν γένει: «οἱ κόττες γέμισαν τὸν τόπο κουτσουλιές».

Κουτσουλόπετρες */Γεωγρ./.* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ρούσας Ἐκκλησιᾶς τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης. Κάτ. (1928) 33. Ε. Γ.

κουτσουλόχορτο (τὸ) */Βοτ./.* Δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν *δράβη ἡ ἐαρινὴ* καὶ *μελάνθιον τὸ δαμασκηνόν.*

Κουτσοῦμι */Παραλ. Γεωγρ./.* Βραχονησὶς τοῦ Δωδεκανησιακοῦ ἀρχιπελάγους (πλάτ. 36°32′55″ Β., μῆκ. 26° 29′ 05″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island), 2 μίλλ. Δ.ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Πουδέρης, Δ. τῆς Ἀστυπαλαίας ἐσχατιᾶς. Σ. Ε. Λ.

Κούτσουμπας, *Μανοῦσος.* Ἐξ Ἐμπρούγιαλου τῶν Σφακίων, γόνος τῆς παλαιᾶς καὶ ἰσχυρᾶς οἰκογενείας τῶν Στρατίκων, συμμετέσχεν ὡς ὁπλαρχηγὸς τῶν ὁμοχωρίων του κατὰ τὴν ἀτυχῆ ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασιν τοῦ 1770, διακριθεὶς διὰ τὸν ἡρωϊσμόν του. Ν. ΚΛΣ

κουτσουμπλός, *—ή, —ό·* ἰδιωματ., ἄλλος τύπος τοῦ *κουτσουμπὸς* (βλ. λ.).

Κουτσοῦμπο */Παραλ. Γεωγρ./.* Μία τῶν Κασίων νήσων (πλάτ. 35° 21′ 50″ Β, μῆκ. 26° 54′ 35″, χάρτ. ἀγγλ. 2824: Kasso and Scarpanto) μεταξὺ Μακρονησίου καὶ Ἀρμαθιᾶς. Λέγεται καὶ *Κουτσουμποῦ.* Σ. Ε. Λ.

κουτσουμπός, *—ή, —ό·* δημοτ., ὁ ἄνευ κορυφῆς: «κουτσουμπο κυπαρίσσι»· || καθόλου, ἀκέφαλος ἢ κολοβός, ὁ πεπηρωμένος τὴν ἀρχὴν ἢ τὸ τέλος: «κουτσουμπὴ μύτη» ἢ σιμή, «κουτσουμπὴ πέννα», «κουτσουμπὸ σκυλλὶ» (ἡ λ. ἀπὸ τοῦ ἀρχ. *κόσυμβος*).

κουτσούνα (ἡ)· ἰδιωματ., πλαγγών, κούκλα, ἄλλος τύπος τοῦ *κοσῶνα* (βλ. λ.).

κουτσούνα (ἡ) */Βοτ./.* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ: *σκίλλα ἡ παράλιος* (Urginea maritima).

κουτσουνᾶδες (οἱ) */Βοτ./.* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *μήκων ἡ ροιάς.*

κουτσουνάρα (ἡ)· (ἰδιωμ. Κρήτ.) ἡ ὑδρορρόη, τὸ λούκι (μόνον ἐπὶ τῶν στεγῶν). Ι. Δ. Μ.

Κουτσουνάρια */Γεωγρ./·* βλ. *Μπουτσουνάρια.*

κουτσουνοκαύλι (τὸ) */Βοτ./.* Δημώδης ὀνομασία τοῦ ἄνθους τοῦ φυτοῦ *ἀγαύη ἡ ἀμερικανική.*

κουτσουνούρης (ὁ), καὶ ***κοτσονούρης,*** θηλ. *—νούρα·* δημοτ., ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ οὐρὰ εἶναι κουτσουμπή, ὁ ἔχων τὴν οὐρὰν κολοβωμένην, κεκομμένην, κοψονούρης.

κουτσουπιὰ (ἡ) */Βοτ./.* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κερωνία ἡ ἔλλοβος.*

κούτσουπο (τό)· ἰδιωμ., ὁ καρπὸς τῆς κουτσουπιᾶς, ἄλλως *ξυλοκέρατο, χαρούπι.*

Κουτσουρέϊκα */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Κλεισορρεύματος (Μπρεσάκου) τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 266. Χ. Δ.

Κουτσουρέλης, *Ἰωάννης.* Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀρμενοχωρίου τῆς Κρήτης. Ἔλαβεν ἐκ τῶν πρώτων τὰ ὅπλα κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασιν τοῦ 1821—1830 καὶ διακριθεὶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς διὰ τὴν ἀνδρείαν του, ἐξελέγη ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ του πολεμιστῶν.

— **Κουτσουρέλης, *Στυλιανός.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869, καθ᾽ ἣν ἐξελέγη εἷς τῶν ὑπαρχηγῶν τῆς ἐπαρχίας Κισάμου. Ν. ΚΛΣ

κουτσούρευμα (τό)· περικοπή, ἀποκοπή, ἀκρωτηρίασις.

κουτσουρεύω· περικόπτω, ἐλαττώνω τι κατά τι.

Κουτσούρης, *Γεώργιος.* Κρὴς ὁπλαρχηγός, γεννηθεὶς τῷ 1780 ἐν Ἀτσιποπούλῳ. Λαβὼν τὰ ὅπλα ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως, μετέσχεν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος (1830). Συμμετέσχεν ὡσαύτως εἰς τὰς ἐπαναστάσεις 1833 καὶ 1841. Ἀπέθανε τῷ 1872. Ν. ΚΛΣ

κούτσουρο (τό)· κορμὸς δένδρου ἀποκοπέντων τῶν κλάδων: «ἔκοψε τὶς ἐλιὲς τὸ χιόνι κι᾽ ἀπόμειναν κούτσουρα»· || τὸ στέλεχος τῆς ἀμπέλου ὡς κατ᾽ ἐξοχὴν κούτσσυρο διὰ τὴν καθ᾽ἕκαστον ἔτος κλάδευσιν, ἄλλως *κούρβουλο*: «κάθε κούτσουρο κόβει εἴκοσι ὀκάδες σταφύλια»· || πᾶν ξύλον ἱκανοῦ πάχους ἀπελέκητον, χονδρὸν καυσόξυλον: «ἔβαλα ἕνα κούτσουρο ᾽ς τὴ γωνιὰ ποῦ θὰ βαστήξῃ ὅλο τὸ δωδεκάημερο»· || μεταφ. ἐπὶ ἀνθρώπου, νωθρὸς τὸν νοῦν, βραδύνους. δυσμαθής: «αὐτὸς εἶναι κούτσουρο, τίποτε δὲν καταλαβαίνει»· || φρ. «στέκει σὰν κούτσουρο» ὡς ἄψυχον, ἄνευ ζωῆς, ἄνευ λαλιᾶς.

κουτσουροκαύλι (τὸ) */Βοτ./.* Δημώδης ὀνομασία τοῦ ἄνθους τοῦ φυτοῦ *ἀγαύη ἡ ἀμερικανική.*

Κούτσουρος */Γεωγρ./.* Ποταμὸς ἐν Κρήτῃ (βλ. *Τζούτζουρος*).

Κουτσουφιανὰ */Γεωγρ./.* Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λαρδᾶ τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 38. Ε. Γ.

Κουτσούφλιανη */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 113 Χ. Ι. Σ.

— **Κουτσούφλιανη** */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Μεγάλου Ρεύματος (Γκολέμα Ρέκα) τῆς ἐπαρχίας Ἠμαθίας (Βεροίας) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 44. Ἤδη (1930) μετωνομάσθη εἰς *Ἅγιον Παῦλον.* Χ. Δ.

— **Κουτσούφλιανη, *Νέα —*** */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται παρὰ τὴν μεταξὺ Χασίων καὶ Πίνδου μεγάλην διάβασιν ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας πρὸς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Δ. Μακεδονίαν, ἐντὸς μικροῦ λεκανοπεδίου. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 749. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Παλαιὰ Κουτσούφλιανη.* Ἡ Νέα Κουτσούφλιανη ἐκτίσθη μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, ὅτε παρεχωρήθη εἰς τὴν Τουρκίαν ἡ Παλαιὰ Κουτσούφλιανη, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι μετῴκησαν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Χ. Δ.

— **Κουτσούφλιανη, *Παλαιὰ —*** */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Νέας Κουτσούφλιανης τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 109. Χ. Δ.

κουτσοφλέβαρος (ὁ)· δημοτ., ὀνειδιστικὴ προσηγορία τοῦ μηνὸς Φεβρουαρίου ὡς κεκολοβωμένου διὰ τὴν κατὰ δύο ἡμέρας βραχύτητά του, οἱονεὶ ἀνάπηρος.

Κουτσόφσκη, *Βλαδίσλαος.* Πολωνὸς ἰατρός, ἀκολουθήσας τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην εἰς Ἑλλάδα. Παρέσχε πολυτίμους ὑπηρεσίας κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ τύφου μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς Τριπόλεως καὶ κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις χολέραν. Ἀπέθανε τῷ 1860. Γ. Δ. Κ.

Κουτσοχέρα */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 503. Χ. Δ.

Κουτσοχεράδος */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Χαλκίου τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 166. Χ. Δ.

κουτσοχέρης (ὁ), θηλ. *—χέρα·* δημοτ., ὁ ἔχων τὴν χεῖρα κολοβήν, ἐλαττωματικήν.

Κουτσόχερον */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Θωμαΐ (Τουρσουλὰρ) τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 343. Χ. Δ.

κουττὰρ */Ἐγκυκλ./.* Εἶδος ἰνδικοῦ ἐγχειριδίου (βλ. τ. Θ′, σ. 691 α′).

Κούττενμπεργ (Kuttenberg) */Γεωγρ./·* βλ. *Κούτνα Χόρα.*

Κουττούνιος, *Ἰωάννης.* Φιλόσοφος καὶ θεολόγος. Ἐγεννήθη ἐν Βεροίᾳ τῆς Μακεδονίας τῷ 1577, ὅπου ἔλαβε καὶ τὴν πρώτην αὐτοῦ μόρφωσιν, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Ρώμην, ἔνθα ἐφοίτησεν εἰς τὸ αὐτόθι ἑλληνικὸν γυμνάσιον. Ἐσπούδασε κατόπιν ἰατρικὴν καὶ θεολογίαν, ἐπιδοθεὶς δὲ καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν ἐδίδαξεν ἐπὶ δεκατρία ἔτη τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν τῷ αὐτῷ γυμνασίῳ. Κατὰ τὸ ἔτος 1617 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βονωνίας, ἐν ᾧ ἐδίδαξε φιλοσοφίαν. Τῷ 1627 τῇ προσκλήσει τῆς ἑνετικῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Τοσκάνης, ἐδίδαξεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, συμβάντος τὴν 17 Δεκεμβρίου 1658. Τὴν περιουσίαν του κατέλιπεν πρὸς ἵδρυσιν τοῦ «Κουττουνείου Ἑλληνομουσείου». Ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα ἑλληνιστί, γαλλιστὶ καὶ λατινιστί, ὧν σπουδαιότερον τό: «Ἑλληνικῶν ἐπιγραμμάτων βιβλία δύο» (ἐν Παταβίῳ 1635). Σῴζονται ὡσαύτως καὶ πέντε ἐπιστολαὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Λέοντα Ἀλλάτιον καί τινες λόγοι. Δ. Δ. Π.

Κούτυ (Kuty) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Πολωνίας παρὰ τὴν ρουμανικὴν μεθόριον. Ἔχει ὑφαντήρια καὶ διεξάγει ἐμπόριον κτηνῶν. Κάτ. 6.000. Μ. Ν. Δ.

Κούτυ (Kuthy), ***Λουδοβῖκος.*** Οὔγγρος συγγραφεὺς (1813—1864). Ἔγραψε: «Διηγήματα», «Τὰ μαρτύρια τῆς πατρίδος» καὶ τὰ θεατρικὰ ἔργα: «Ἡ Ἀριάδνη», «Κάρολος Α′» καὶ «Τὸ μαῦρο καὶ τὸ ἄσπρο», παιχθέντα ἐπιτυχῶς. Μ. Ν. Δ.

Κουτὺρ (Couture), ***Θωμᾶς.*** Γάλλος ζωγράφος (1815—1879). Ἐμαθήτευσε πλησίον τῶν Γκρὸς καὶ Ντελαρός, ἐπιτυχὼν δὲ εἶτα ἐν διαγωνισμῷ, ἠδυνήθη νὰ συνεχίσῃ τὰς σπουδάς του ἐν Ρώμῃ, ὁπόθεν ἀπέστειλεν εἰς τὸ παρισινὸν Σαλὸν ἕνα πίνακά του: «Νεαρὰ Βενετσιάνα κατόπιν ὀργίων» (1840). Τῷ 1841 προὐκάλεσε τὴν προσοχὴν μὲ τὸ ἔργον του «Τὸ ὑπερφυσικὸ παιδί», μεγάλην δὲ διὰ τὸ πολὺ κοινὸν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσεν ἕτερος πίναξ του, «Ἡ δίψα τοῦ χρυσοῦ», μολονότι ὑστερῶν εἰς δύναμιν σχεδίου καὶ χρωματισμοῦ. Πλειότερον ἔτι ἐδόξασε τὸν Κουτὺρ τῷ 1847 τὸ ἔργον του «Ρωμαῖοι τῆς παρακμῆς» (μουσεῖον Λούβρου), ὅπερ τοῦ προσεπόρισε διὰ μιᾶς φήμην μεγάλου καλλιτέχνου. Ἡ σύνθεσις αὕτη, ἐκτελεσμένη εἰς τεραστίων διαστάσεων πίνακα, παριστάνει εὐρυτάτην αἴθουσαν περιβαλλομένην ἀπὸ κίονας καὶ ἀγάλματα, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας Ρωμαῖοι ἄρχοντες καὶ Ρωμαῖαι δέσποιναι κατάκεινται οἰνόφλυγες ἐπὶ ἀνακλίντρων, κατόπιν ὀργιώδους γεύματος. Μία παράστασις γυναικός, κατεχούσης τὸ κέντρον τοῦ πίνακος, ἐνθυμίζει τὰ γλυπτὰ τοῦ Παρθενῶνος. Εἰς μίαν γωνίαν φαίνονται ἀποτραβηγμένοι δύο φιλόσοφοι, τῶν ὁποίων αἱ αὐστηραὶ καὶ περίλυποι φυσιογνωμίαι ἐπροκάλεσαν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ. Σήμερον ὁ πίναξ οὗτος κρίνεται ὡς θεατρικός, στερούμενος χαρακτῆρος καὶ κακότεχνος περὶ τὴν ἐκτέλεσιν· εἰς τὴν ἐποχήν του ὅμως ἐθαυμάσθη ὅσον ὀλίγοι, πολὺ δὲ μᾶλλον διότι ἐθεωρήθη ὡς ἀποτελῶν μάθημα διὰ τοὺς ἰσχυρούς. Τὰ μεταγενέστερα ἔργα τοῦ Κουτύρ, ἀντὶ νὰ προσθέτουν εἰς τὴν φήμην του, τὴν ἐμείωναν ἀπ᾽ ἐναντίας τόσον, ὥστε ἐν τέλει ὁ ζωγράφος ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν τέχνην. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσεν ἕνα τόμον κριτικῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Διάλογοι τοῦ ἀτελιέ». Γ. Ζ.

—**Κουτὺρ *ντὲ Τρουαμὸν*** (Couture de Troismont). Γάλλος ἀξιωματικὸς τῆς κατοχῆς τοῦ 1830. Διεκρίθη διὰ τὴν ἀγριότητά του ἐν Ναυπλίῳ κατὰ τὰ ἐπεισόδια τοῦ 1833 καὶ εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἄργους, ὅπου πολλοὶ Ἕλληνες ἔπεσαν ὑπὸ τὰ βλήματα τῶν τηλεβόλων του. Γ. Δ. Κ.

Κουτυρὰ (Couturat), ***Λουδοβῖκος-Ἀλέξανδρος.*** Γάλλος μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος (1868—1914). Ἔναρξιν τοῦ συγγραφικοῦ του σταδίου ἔκαμε τῷ 1890 μὲ τὴν διδακτορικὴν διατριβὴν «Περὶ τοῦ μαθηματικοῦ ἀπείρου», ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑποστηρίζει τὰς νεωτέρας περὶ ἀπείρου ἀντιλήψεις καὶ καταπολεμεῖ ἀπὸ ὀρθολογιστικῆς ἀπόψεως τὴν θεωρίαν τοῦ Ρενουβιὲ καὶ τῶν Γάλλων νεοκριτικῶν περὶ τοῦ πεπερασμένου. Χρηματίσας καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Τουλούζης (1895), τῆς Καέννης (1895—1899) καὶ ἀπὸ τοῦ 1905 ἐν τῷ «Collège de France», ἀπέθανε συνεπείᾳ δυστυχήματος τῷ 1914. Κατέλιπε πλεῖστα ἔργα, ἀναγόμενα

Digitized by Google

κυρίως εἰς τὴν ἱστορίαν ἢ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μαθηματικῆς λογικῆς, ἣν ὠνόμαζε καὶ λογιστικήν. Τὸ ὄνειρον τοῦ Λεϊβνιτίου περὶ μιᾶς αὐστηρᾶς, καθολικῆς καὶ μαθηματικῆς μεθόδου διὰ τὸν χειρισμὸν τῶν λογικῶν ἐννοιῶν καὶ πάσης γενικῆς ἐννοίας, ἤγαγε τὸν Κουτυρὰ εἰς διαφόρους ἀναδιφήσεις, ἐξ ὧν ἦλθον εἰς φῶς τὰ ἔργα του: «La logique de Leibniz d'après des mss inédits» (1901) καὶ «Opuscules et fragments inédits de Leibniz» (1903). Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Peano, Fregel καὶ Russel ἐξέθηκε τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλας συγγενείας τῆς μαθηματικῆς καὶ τῆς λογικῆς ἐν τῷ θεμελιώδει ἔργῳ του «Principes des Mathématiques» (1905). Εἰς τὸ πρῶτον διεθνὲς συνέδριον τῆς φιλοσοφίας συνειργάσθη μετὰ τῶν Ostwald, Jespersen, Pfaundler κ. ἄ. διὰ τὴν καθιέρωσιν διεθνοῦς βοηθητικῆς γλώσσης. Ἐν συνεχείᾳ δὲ τῶν προσπαθειῶν του τούτων ἐξέδωκε μετὰ τοῦ L. Léau τὴν «Histoire de la langue universelle» (1903). Σύντομον, ἀλλὰ σπουδαιότατον ἔργον του εἶναι ἐπίσης «L'algèbre de la logique» (1911). Ἐδημοσίευσεν ὡσαύτως πλῆθος διατριβῶν καὶ ἄρθρων φιλοσοφικῶν καὶ μαθηματικῶν, κατέλιπε δὲ καὶ πραγματείας τινὰς ἀδημοσιεύτους, αἵτινες εἶδον τὸ φῶς μετὰ θάνατον. Ε. Λ.

Κουτυριὲ (Couturier), ***Ἰλαρίων***. Γάλλος πρόξενος ἐν Ἀθήναις τῷ 1808, ὅστις διετήρει ἐμπορικὸν κατάστημα καὶ ἐνήσκει εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον. Συλληφθέντος ὑπὸ Ὑδραίων πλοίου κομίζοντος ἐμπορεύματά του, ἐδημιούργησε σφοδρότατον ἐπεισόδιον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σοβαρῶς ἐκινδύνευσεν ἡ πολιτικὴ ἀνεξαρτησία τῆς Ὕδρας. Γ. Δ. Κ.

— **Κουτυριὲ** (Couturier), ***Παῦλος-Βαγιώ***. Γάλλο πολιτικός, ποιητὴς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1892. Τῷ 1919 ἐξελέγη βουλευτὴς Σηκουάνα. Ἀποχωρήσας τὸ ἑπόμενον ἔτος τοῦ γαλλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος, εἰς ὃ ἀνῆκε, προσεχώρησεν εἰς τὸ ἱδρυθὲν κομμουνιστικὸν κόμμα. Τῷ 1923 διηύθυνε τὴν ἑσπερινὴν κομμουνιστικὴν ἐφημερίδα «Διεθνὴς» καὶ κατόπιν ἀνέλαβε τὴν ἀρχισυνταξίαν τῆς «Οὐμανιτέ». Ἔγραψεν: «Une permission de détente» (1919), «Treize danses macabres» (1920), «Jean-sans-pain» (1921), κ. ἄ. Θ. Ν. Τ.

Κουϋμπὰ (Couyba), ***Κάρολος-Μαυρίκιος***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ λογοτέχνης, γεννηθεὶς τῷ 1866. Διετέλεσεν ἔκτακτος καθηγητὴς πανεπιστημίου, ἐπανειλημμένως δ' ἐκλεγεὶς βουλευτὴς ὑπεστήριξε τὴν πολιτικὴν τοῦ Βαλδὲκ Ρουσσὼ καὶ τοῦ Κόμπ. Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Μαυρίκιος Boukay ἐδημοσίευσε ποιήματα καὶ ᾄσματα, ἐκ τῶν ὁποίων «*Αἱ στροφαὶ πρὸς τὴν Μανὸν*» κατέστησαν αὐτὸν περίφημον. Ἐπὶ πλέον ἔγραψε: «*Ἄσματα τῆς ἀγάπης*», «*Νέα ᾄσματα*», «*Ὄνειρα, θλίψεις καὶ χαραί*», «*Κόκκινα ᾄσματα*», «*Ἡ τέχνη καὶ ἡ δημοκρατία*», «*Κλασσικοὶ καὶ νεώτεροι*», «*Ἡ μεταρρύθμισις τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως*» κ.ἄ. Μ. Ν. Δ.

Κούϋπ (Cuyp)· βλ *Κόϋπ*.

Κοῦφα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μεσοποταμίας (Ἰράκ), μεγάλη καὶ διάσημος κατὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ κράτους τῶν Ἀββασιδῶν, ὅτε εἶχε 400.000 κατοίκους. Ἦτο σπουδαῖον κέντρον φιλολογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς κινήσεως τῶν Ἀράβων, διάσημον καὶ διὰ τοὺς καλλιγράφους του (βλ. λ. *κουφικὴ γραφή*). Ἔκειτο εἰς ἀπόστασιν 150 περίπου χλμ. νοτίως τῆς Βαγδάτης, ἐπὶ διώρυγος τοῦ Εὐφράτου. Ἡ πόλις ἐκτίσθη τῷ 639 μ. Χ. μετὰ τὰς πρώτας νίκας τῶν ἐξ Ἀραβίας ἐφορμησάντων Μωαμεθανῶν, ἐκοσμήθη δὲ ταχέως διὰ τεμενῶν καὶ ἄλλων κτηρίων. Σήμερον ἡ Κοῦφα εἶναι ἄθροισμα ὀλίγων οἰκιῶν, ἡ δὲ ἄλλοτε διάσημος θεολογικὴ σχολή της εἶναι μικρὸς μεδρεσές. Ν. Μ.

Κουφὰ [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σύρου (πλάτ. 37° 23′ 03″ Β., μῆκ. 24° 52′ 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island). Ἀποτελεῖ τερματισμὸν τῆς χερσονησῖδος Διακόφτης καὶ τῆς βουνοσειρᾶς Κουκουφᾶς, ἅμα δὲ καὶ ΝΔ. κέρας δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον Φοίνικος ἢ Δελλαγράτσιας. Σ. Ε. Λ.

κουφάγκαθο (τὸ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν *νωτόβασις ἡ συριακὴ* καὶ *σίλυβον τὸ μαριανόν*.

Κουφάδο [*Γεωγρ.*]. Νησὶς τοῦ Ἰονίου, ἀπόθραυσμα ποτὲ τῆς Σφακτηρίας, ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κολπίζοντα φυσικὸν λιμένα Ναβαρῖνον τῆς Πύλου. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ὠνομάζετο *Τσιχλῆ μπαμπᾶ* (πλάτ. 36° 54′ 20″ Β., μῆκ. 21° 40′ 45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 211: Navarin bay), ἐξακολουθεῖ δὲ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην φερόμενος εἰς τοὺς φαροδείκτας μας καὶ ὁ ἐπ' αὐτῆς (ὑψόμ. 35 μέτρ.) φάρος, ἱδρυθεὶς τῷ 1873 (ἐρυθρὸν σταθερόν, 5 μιλλ.) καὶ ἀντικατασταθεὶς τῷ 1914 (ζεῦγος μακρῶν λευκῶν φάσεων, ἐναλλάσσον πρὸς ζεῦγος βραχειῶν τοιούτων, 12 μιλλ.). Μεταξὺ τῆς νήσου Σφακτηρίας καὶ τῆς νησῖδος ταύτης διέφυγεν ὁ «Ἄρης» τὴν 25 (π. ἡ.) Ἀπριλίου 1825 (βλ. «Ὁ φίλος τοῦ Νόμου» ἀριθ. 113). Ὀφείλει δὲ τὴν ὀνομασίαν του εἰς τὴν ὡραιοτάτην τῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀκτὰς ἀψίδων, διαπερῶσαν τὴν νησῖδα ἀπὸ πλευρᾶς εἰς πλευράν της, καὶ σχηματισθεῖσαν ἐκ διαβρώσεων ὑπὸ τῶν τρικυμιῶν. Σ. Ε. Λ.

κουφαηδόνι (τό). Κοινὴ ὀνομασία ποικιλίας τινὸς τοῦ πτηνοῦ *ἀηδὼν ἡ ἐρυθρόνωτος*.

κουφαίνω, *ἀόρ. ἐ)κούφανα—ἐ)κουφάθηκα*· δημοτ., κάμνω τινὰ κωφόν, διαφθείρω τὴν ἀκοήν: «*μὲ κούφανες μὲ τὶς φωνές σου*»· ‖ ἀμεταβ., εἶμαι ὀλίγον κωφός, κωφίζω: «*κουφαίνει ἀπὸ τὸ ἕνα ἀφτί*»· ‖ παθ. *κουφαίνομαι*· ἀποβάλλω, χάνω τὴν ἀκοήν μου: «*γήρασα καὶ κουφάθηκα*», «*νὰ κουφαθῇ ποῦ μ' ἄκουσε καὶ δὲν ἀπηλογήθη*».

κουφάκι (τὸ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία εἰς τινὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους ποικιλίας τινὸς τοῦ φυτοῦ *ἄμπελος ἡ οἰνοφόρος*. Δ. Ν. Π.

Κουφάκις. Ὄνομα οἰκογενείας ἁρματολῶν ἐκ τοῦ Θρόνου τῆς Κρήτης, ἥτις ἔδρασε κατὰ τὸν ΙΗ′ καὶ ΙΘ′ αἰῶνα. Ἀρχαιότερος ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀναφέρεται ὁ ***Ἐμμανουήλ***, δράσας ὡς ἁρματολὸς κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ′ αἰῶνος. Οἱ Τοῦρκοι, ἐκδικούμενοι τοὺς ὑπὸ τούτου φονευθέντας ὁμοεθνεῖς των, ἠχμαλώτισαν ἅπαντα τὰ τέκνα τούτου καὶ ἐπώλησαν αὐτὰ ὡς δούλους ἐκτὸς τῆς Κρήτης. Ἐκ τούτων οἱ δύο, ὁ ***Γεώργιος*** καὶ ὁ ***Κωνσταντῖνος***, ἐξισλαμισθέντες βίᾳ, διετέλουν κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τῷ 1821 εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα ὡς ὑπηρέται ἰσχυρῶν Τούρκων, ἀλλά, γνωρίζοντες τὴν καταγωγήν των, ἐγκατέλιπον τοὺς κυρίους των καὶ ἑνωθέντες μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν συμμετέσχον εἰς διαφόρους μάχας ὑπὸ τὸ Καραϊσκάκην καὶ εἶτα κατῆλθον εἰς Κρήτην, λαβόντες μέρος εἰς τοὺς ἐκεῖ ἀγῶνας μέχρι τέλους τῆς Ἐπαναστάσεως (1821—1830), καθὼς καὶ εἰς τὰς μεταγενεστέρας 1841, 1858, 1866—1869. Τοῦ Κωνσταντίνου Κουφάκι υἱοὶ ἦσαν οἱ ***Ἐμμανουήλ***, ***Ζαχαρίας*** καὶ ***Γεώργιος***, διακριθέντες εἰς τὰς ἐπαναστάσεις 1858, 1866—1869 καὶ 1878.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφέρονται οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ χωρίου τρεῖς ἀδελφοὶ ***Μᾶρκος***, ***Κωνσταντῖνος*** καὶ ***Νικόλαος***, ἁρματολοὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος. Γιγάντειοι τὸ σῶμα καὶ ἄφοβοι, ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν πεποίθησιν ὅτι ἦσαν ἄτρωτοι καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐνεποίουν ἔτι μεγαλύτερον τρόμον εἰς αὐτούς, ἀλλ' ἐν τέλει πολιορκηθέντες εἴς τι ἐπὶ τῆς Ἴδης σπήλαιον, τὸ Ζώμυθον, ὑπὸ πολυαρίθμων Τούρκων, ἐπολέμησαν μὲν γενναίως, ἀλλὰ τέλος οἱ μὲν δύο ἔπεσαν, ὁ δὲ Μᾶρκος, ἐπιχειρήσας νὰ διασπάσῃ ξιφήρης τὰς γραμμὰς τῶν πολιορκητῶν του, ἐτραυματίσθη καὶ συλληφθεὶς ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον. Ν. ΚΛΣ

κουφάλα (ἡ)· δημοτ., κοίλωμα εἰς κορμὸν δένδρου, εἰς οἱονδήποτε ξύλον, εἰς βράχον, εἰς ὀδόντα κ. ἄ.: «*οἱ ἐλιὲς καὶ οἱ μουριές, ὅταν γηράσουν, κάμνουν κουφάλες*», «*μέσα 'ς τὴν κουφάλα τῆς μουριᾶς ἦταν φυτεμένη τριανταφυλλιά*», «*ἔκαμε τὸ δόντι μου κουφάλα*».

Κουφάλα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Δ. Στερεᾶς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ἀγραίων καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 529. Χ. Δ.

Κουφάλια [*Γεωγρ.*]. —1) ***Ἄνω*** —. Κωμόπολις τῆς Δ. Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γιαννιτσῶν (Γενιτσῶν) τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἕδρα τῆς κοινότητος Κουφαλίων. Παράγει μεγάλην ποσότητα δημητριακῶν, καπνῶν κλπ. γεωργικῶν προϊόντων. Ἐξ αὐτῆς διέρχεται ἡ πρὸς Ἀξιούπολιν διακλάδωσις τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Θεσσαλονίκης-Γιαννιτσῶν. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 3 423. Ἡ κοινότης Κουφαλίων περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Κάτω Κουφάλια*, *Ἐλεοῦσα* (Δαούτση), *Ἕλλη* (Μεντεσελῆ), *Μικρὸ Μοναστῆρι* (Ζορμπᾶς) καὶ *Νέα Χαλκηδὼν* (Γιαλιατζῆκ) καὶ ἔχει κατ. (1928) 6.118.

— 2) ***Κάτω*** —. Χωρίον τῆς ὡς ἄνω κοινότητος Κουφαλίων, κείμενον πρὸς Ν. καὶ ἐγγὺς τῶν Ἄνω Κουφαλίων. Κάτ. (1928) 374. Χ. Δ.

κούφαλος (ὁ), θηλ. **κουφάλα** (ἡ)· (ἰδιωμ. Κρήτ.) ὁ τελείως κουφός, ὁ μηδόλως ἀκούων. Ι. Δ. Μ.

κουφαμάρα (ἡ)· δημοτ., ἡ ἰδιότης τοῦ κουφοῦ, κωφότης, κώφωσις: «*τί κουφαμάρα εἶναι αὐτὴ ποῦ τὴν ἔχει*», «*κουφαμάρα νὰ σὲ πιάσῃ, δὲν ἀκοῦς!*»

κουφάρδακας (ὁ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *νάρθηξ ὁ κοινός*.

κουφάρι (τό)· δημοτ., ὁ κορμὸς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ τῶν ζῴων, τὸ ἄνευ τῶν ἄκρων σῶμα, τὸ κοίλωμα ὅπου τὰ ἐντόσθια: «*τὸ κουφάρι τῆς κόττας,—τῆς γαλλοπούλας*»· ‖ τὸ πτῶμα, κυρίως δὲ ὁ σκελετός· ‖ ναυτ., τὸ σκάφος τοῦ πλοίου.

κουφέα (ἡ) (Cuphea) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λυθρωδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἰδίᾳ τοῦ Μεξικοῦ.

Κουφέα.
[α=ἄνθος.]

Εἶναι φυτὰ θαμνώδη, πλὴν ἐτήσια, φέροντα μακρόμισχα λογχοειδῆ φύλλα καὶ ἄνθη συνήθως ἐρυθροπορφυρᾶ. Ἀξιολογώτερα εἴδη θεωροῦνται: *κουφέα ἡ λογχοειδὴς* (Cuphea lanceolata), *κουφέα ἡ σεληνοειδὴς* (Cuphea silenoides), *κουφέα ἡ ἀλωπεκόφυλλος* (Cuphea fuchsiifolia) ἐκ Βραζιλίας, μὲ μακρὰ πέταλα ἄνθους, *κουφέα ἡ ἀνοικτοανθὴς* (Cuphea petiolata), τὰ σπέρματα τῆς ὁποίας εὑρίσκονται πολλάκις ἀναμεμειγμένα μὲ ὅμοια τοῦ τριφυλλίου, ἐσπαρσέτης καὶ ἄλλων κτηνοτροφικῶν φυτῶν κ.λ.π. Κ. ΠΑΠ.

κουφέτον (τὸ) [*Χημ. Τροφ.*]. Σακχαρόπηκτον, ἀποτελούμενον ἐξ ἀμυγδάλων ἢ λεπτοκαρύων ἢ σακχαρωδῶν μαζῶν, περιβεβλημένων διὰ σκληροῦ στρώματος σακχάρεως ἢ καὶ κόμμεως ὁμοῦ. Ἐνίοτε τὸ ἐσωτερικὸν τῶν κουφέτων ἀποτελεῖται ἐκ μικρᾶς ποσότητος ἡδυπότου. Κουφέτα παρεσκευάζοντο ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεσαίωνος καὶ δὴ εἰς μεγίστην ποικιλίαν εἰδῶν καὶ σχημάτων. Σύνηθες σήμερον σχῆμα αὐτῶν εἶναι τὸ ᾠοειδὲς ἢ στρογγύλον καὶ τὸ μέγεθος συνήθως τὸ τοῦ ἀμυγδάλου. Παρ' ἡμῖν σήμερον ἡ βιομηχανία τῶν κουφέτων εἶναι λίαν προηγμένη. Τὰ κουφέτα παρασκευάζονται εἴτε διὰ χειροκινήτων, εἴτε διὰ μηχανοκινήτων μηχανημάτων. Τὰ καλυτέρας ποιότητος περιέχουσιν ὡς ἐσωτερικὸν πυρῆνα ἀμύγδαλα, παρασκευάζονται δὲ ὡς ἑξῆς: Τὰ ἀμύγδαλα κατ' ἀρχὰς ἀποφλοιοῦνται, εἶτα τίθενται ἐντὸς ταλαντευομένου δοχείου, κινουμένου ὑπεράνω πυρᾶς, ἐπ' αὐτῶν δὲ χύνεται κατὰ μικρὰς ποσότητας διάλυμα σακχάρεως καὶ κόμμεως ἐλαφρῶς ἀρωματισμένου. Ἡ κατεργασία αὕτη ἐξακολουθεῖ μέχρις ὅτου τὰ ἀμύγδαλα καλυφθῶσι δι' ἱκανῆς ποσότητος σακχάρεως προερχομένης ἐκ τοῦ σιροπίου κατόπιν τῆς διὰ τῆς θερμάνσεως ἐπερχομένης ἐξατμίσεως τοῦ ὕδατος. Εἶτα ἐξακολουθεῖ ἡ αὐτὴ κατεργασία, προστιθεμένης ὅμως εἰς τὸ διάλυμα τῆς σακχάρεως καὶ κόμμεως καὶ ποσότητός τινος ἀμύλου. Διὰ παρατάσεως τῆς κατεργασίας αὐτῆς καὶ δι' ἐπαλλήλου προσθήκης ψυχρῶν καὶ θερμῶν διαστρώσεων σακχάρεως ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐξωτερικὴ λείανσις τῶν κουφέτων ἐντὸς εἰδικῶν μηχανημάτων. Τέλος δὲ ξηραίνονται εἰς κλιβάνους. Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ παρασκευὴ τῶν κουφέτων, ἅτινα ἔχουσιν ἐσωτερικὸν πυρῆνα ἐκ σακχαρούχου μάζης. Ὁ χρωματισμὸς τῶν κουφέτων ἐπιτελεῖται δι' ἀκινδύνων χρωστικῶν, προστιθεμένων εἰς τὸ σιρόπιον ἢ τὴν σάκχαριν. Τὰ κουφέτα χρησιμοποιοῦνται παρ' ἡμῖν εὐρύτατα εἰς διαφόρους θρησκευτικὰς τελετὰς (γάμους, ἀρραβῶνας, βαπτίσεις κλπ.). Ἡ διὰ σακχάρεως ἐπικάλυψις χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ἐν τῇ φαρμακευτικῇ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς λήψεως πικρῶν ἢ δυσαρέστου γεύσεως φαρμάκων. Σ. Γ.

Κούφη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις Λιβύης τῆς ἐντός, ἀναφερομένη ὑπὸ Πτολεμαίου (Δ, στ, 27) ὡς κειμένη πρὸς τὴν βορείαν τοῦ Νίγηρος ὄχθην καὶ δὴ εἰς πλάτος 18° Β. καὶ μήκους ἀπὸ Μακάρων μεσημβρινοῦ 23° ¼. Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

— **Κούφη** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρχοντικῆς (πρῴην Ἀρκοδαίνης) τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης, μὲ 230 κατοίκους (1928) καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Ε. Γ.

Κουφὴ *Πέτρα* [*Γεωγρ.*]. Γυναικεία μονὴ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεραμβέλλου Κρήτης. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ βουνοῦ Καβαλαρὰ καὶ ὑπάγεται εἰς τὴν κοινότητα τοῦ χωρίου Βρυσῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέχει μόλις δεκαπέντε λεπτά. Ἡ ὀνομασία αὕτη τῆς μονῆς προῆλθεν ἐκ τοῦ κοίλου βράχου, κοινῶς Κουφόπλακας, ἐξ οὗ ἐκπηγάζει τὸ πεφημισμένον αὐτῆς ὕδωρ. Ἐν ᾗ θέσει κεῖται σήμερον τὸ μονύδριον τοῦτο, ὑπῆρχε παλαιὸς ναός. † Ρ. Α. Τ.

κουφίζω· δημοτ., εἶμαι ὀλίγον κωφός, δὲν ἀκούω καλῶς: «*κουφίζω ἀπὸ τὸ ἕνα μου ἀφτί*».

κουφίζω· ἀρχ., ποιῶ τι κοῦφον, ἐλαφρότερον, ἀνακουφίζω, ἐλαφρύνω.

κουφικὴ *γραφή*. Ἀρχαία ἀραβικὴ γραφή, οὕτως ὀνομασθεῖσα ἐκ τῆς πόλεως Κοῦφα, ὅπου ἐκαλλιγραφήθησαν τὰ πρῶτα ἀντίτυπα τοῦ Κορανίου. Εἶναι γραφὴ κομψοτάτη καὶ διακοσμητική. Κατὰ τὴν γραφὴν ταύτην εἰς τὰ γράμματα ἐπικρατεῖ ἡ εὐθεῖα γραμμὴ καὶ ἡ ὀξεῖα γωνία, προσδίδουσαι εἰς αὐτὴν ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἑβραϊκήν, ἐνῷ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἐπεκράτησεν ὁριστικῶς εἰς τὴν ἀραβικὴν γραφὴν ἡ καμπύλη. Ν. Μ.

κουφιοκεφαλάκης (ὁ)· δημοτ., ὑποκοριστ. τοῦ *κουφιοκέφαλος* ἐπὶ τὸ χλευαστικώτερον.

Digitized by Google

κουφιοκέφαλος, —η, —ο· δημοτ., ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ κεφαλὴ εἶναι κούφια, κενὴ διανοίας, ἀνόητος, ἐλαφρόνους, μωρός, ἀρχ. *κουφόνους*.

κούφιος, —α, —ο· δημοτ., ὁ κενὸς περιεχομένου, ὁ κοῖλος: «τὸ καλάμι εἶναι κούφιο» || ὁ διεφθαρμένου περιεχομένου, ὁ ἐσωτερικῶς χαλασμένος: «κούφιο καρύδι, —ἀμύγδαλο, —κάστανο κ.τ.τ.» || μεταφ «κούφιο κεφάλι» κενὴ κεφαλή, ἐπὶ ἀνθρώπου ἀνοήτου' || καθόλου, μωρός, ἀνόητος, ἐπιπόλαιος, ἄλλως *κουφιοκέφαλος*: «εἶσαι, καημένε, κούφιος», «κούφιο παιδί, τίποτε δὲν καταλαβαίνει» || «κούφιες βεντοῦζες» σικύαι ἀναίμακτοι, ἀντίθ. *κοφτές* || «κούφια κι' ἄπιαστα» φράσις πρὸς ἀποτροπὴν μαγείας (ἡ λ. ἀπὸ τοῦ *κοῦφος*=ἐλαφρός).

κούφισμα (τὸ) [*Βυζ. Μουσ.*]. Ἐκ τῶν ὀκτὼ ἀνιόντων ἐμφώνων χαρακτήρων τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Τὸ κούφισμα, γραφόμενον διὰ μαύρης μελάνης, ἀνῆκεν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν σωμάτων καὶ ἀνήρχετο ἕνα τόνον, ἔδει δὲ νὰ ἐκφέρηται ἐλαφρῶς καὶ κούφως καὶ οὐχὶ μετὰ τόνου. Ἐν τῇ σημερινῇ παρασημαντικῇ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς τὸ κούφισμα

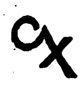
Κούφισμα.

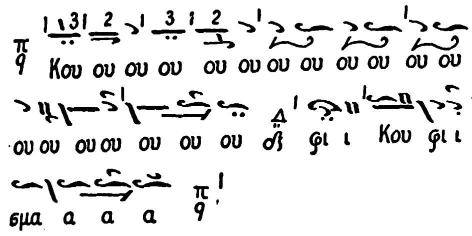
Μελῳδικὴ γραμμὴ κουφίσματος.

δὲν ὑπάρχει, ἅτε τῆς ποσότητος καὶ δυνάμεως αὐτοῦ ἀναπληρουμένης ὑπὸ τῆς πεταστῆς. Ι.Χ.Κ.—Ν.Α.Χ.

κουφίτης (ὁ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀναμασία τοῦ φυτοῦ *καπνίτης, ἡ καπνόχορτον ὁ πεττέρειος*.

Κουφόβουνον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Δ. Θράκης, ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα Κυανῆς τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 600. Χ. Δ.

κουφόβουρλο (τό), καὶ **κουφοβοῦρλος** (ὁ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ὁλόσχοινος ὁ κοινός*.

κουφοβράζω· βράζω σιγὰ-σιγά, χωρὶς χόχλο: «κουφόβρασε τὸ φαΐ καὶ δὲν ἔγινε νόστιμο».

κουφόβραση (ἡ)· δημοτ., ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις ἐν καιρῷ θέρους, ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναι συννεφιά, νηνεμία καὶ καύσων.

κουφοβρέλος (ὁ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία ποικιλίας τοῦ φυτοῦ *ὁλόσχοινος*.

Κουφόδενδρα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Σπερχειάδος τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 146.

κουφοθάλασσα (ἡ) [*Ναυτ.*]. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτῶν μας γλώσσης, σημαίνων τὸ φαινόμενον κυματισμοῦ, ὑπὸ μορφὴν κανονικῶν κυμάτων, ὀφειλόμενον εἰς ἀνέμου εἴτε πνέοντα μακρὰν καὶ πρὸς τὴν διεύθυνσιν ἀπὸ τῆς ὁποίας τὰ κύματα, ἀλλὰ μήπω ἐκδηλωθέντα, εἴτε πνεύσαντα προηγουμένως, διεγείραντα τὴν θάλασσαν καὶ εἶτα κοπάσαντα. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ *κουφοθάλασσα* θὰ ἐξελιχθῇ ἐκδηλουμένου τοῦ ἀνέμου εἰς *φουρτούναν* κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, ἐξακολουθοῦσα φθίνοντως μέχρις ὅτου τὰ ὑγρὰ μόρια ἐπανέλθουν εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ἰσορροπίας, ἀπολήγει τελικῶς εἰς *κάλμαν* καὶ *μπονάτσαν*. Ἀντιστοιχεῖ πως πρὸς τὸν ὅρον *ἀποθαλασσία* τῆς ἐπισήμου γλώσσης. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

κουφοκαίω· δημοτ., καίω σιγά, ὀλίγον κατ' ὀλίγον.

Κουφόκαστρον [*Γεωγρ.*]. Μεσόγειον ὄρος τῆς Θάσου, κατὰ τὰ ΝΑ. αὐτῆς, ἔν τινι καταφύτῳ χαράδρᾳ τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ κωμόπολις *Ἄνω Θεολόγος*, ἀθέατος ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Διὰ τῆς χαράδρας ταύτης ῥέει πρὸς Ν. εἰς τὸν ὅρμον Ποτὸν ὁ χείμαρρος τῆς Ἁγίας Βασιλικῆς. Ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἄνω Θεολόγου ὑπάρχουσι κοιτάσματα χαλκοῦ καὶ λατομεῖα μαρμάρου. Α. Θ. Σ.

κουφοκέρι (τό)· ἰδιωμ., κηρήθρα κενὴ μέλιτος.

κουφολαχανίδα (ἡ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ: *ἀστεροκέφαλος ὁ ἀκεραιόφυλλος*.

κουφολάχανο (τό)· ἰδιωματ., λέξις πεπαισμένη, οἱονεὶ λάχανον ἔχον τὴν ἰδιότητα νὰ καθιστᾷ κούφους τοὺς γευθέντας αὐτό.

κουφόλιθος (ὁ) (Koupholit), ἢ **πρενίτης** (Prehnit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας τῆς ὁμάδος τοῦ ζωϊσίτου καὶ ἐπιδότου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $H_2Ca_2Al_2Si_3O_{12}$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ἡμιμορφίαν τοῦ ῥομβικοῦ συστήματος εἰς κρυστάλλους πινακοειδικοὺς ἢ πρισματικούς, ἀπαντᾷ δὲ εἰς κελυφοειδῆ, νεφροειδῆ, ἢ σφαιροειδῆ συσσωματώματα καὶ εἰς ψευδομορφώσεις κατὰ ἀνάλκιμον, λωμοντίτην καὶ νατρόλιθον. Παρουσιάζει θραυσμὸν ἀνώμαλον, σκληρότητα 6—7, εἰδικὸν βάρος 2,8—3, λάμψιν ὑαλώδη καὶ ἐπὶ ἕδρας τρίτου πινακοειδοῦς μαργαριτώδη, εἶναι δὲ ἄχρους ἢ λευκὸς καὶ συνήθως ὑποπράσινος ἢ κιτρινοπράσινος. Ἀπαντᾷ ἐντὸς βασικῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων καὶ κρυσταλλοσχιστωδῶν, σπανίως δὲ ἐντὸς γρανιτῶν, εἰς τὴν Ἀμερικήν, τὸ Harzburg, Tirol, Πυρηναῖα, Περοῦ, Χιλὴν κ.ἀ. Γ. Β.

Κουφονήσι Κάτω [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Νῆσος μικρὰ τῶν Κυκλάδων, 3 μίλλ. ΝΑ. τῆς Νάξου καὶ μεταξὺ τῆς Κέρω, καὶ Σχοινούσης καὶ τοῦ Ἀπάνω Κουφονησιοῦ, τοῦ ὁποίου εἶναι ἀπόσπασμα. Σ. Ε. Λ.

Κουφονήσια [*Γεωγρ.*]. —1) Νησίον κατὰ τὴν ΝΑ. τῆς Κρήτης ἐσχατιάν, ἀπέχον 3 μίλ. τοῦ ἀκρωτηρίου *Γουδεροῦ* καὶ ἀποτελοῦν τὸ μέγιστον ἐν τῇ φερωνύμῳ συστάδι. Εἶναι λίαν καλλιεργημένον, ἔχει μῆκος μέγιστον 2 μιλ., ἐμβαδὸν 6 τ. χλμ., μικρὸν δὲ ὕψος, μόλις 212 κατὰ τὴν ὑψηλοτέραν του κορυφὴν (πλάτ. 34° 55' 55" Β, μῆκ 26° 09' 25", χάρτ. ἀγγλ. 2836b: Candia eastern portion), ἣν ἐπιστέφει φάρος (1922) ἐκπέμπων τριάδα λευκῶν ἐκλάμψεων 30 μιλ. —2) Ζεῦγος νησίων ΝΔ. τῶν Κυθήρων (πλάτ. 36° 07' Β., μῆκ. 23° 10' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia), 2 ¼ μίλ. ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Καπέλλα. Ὀνομάζονται καὶ *Κοφινίδια* καὶ εἶναι ἀκατοίκητα. —3) Ζεῦγος νησίδων: *Ἀπάνω Κουφὸ* (πλάτ. 36° 57' Β., μῆκ. 25° 38' Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos, ἔχον 234 κατοίκους, καὶ *Κάτω Κουφό*, χωριζόμενον διὰ πλωΐμου στενοῦ 200 μέτρων καὶ ἔχον 29 κατοίκους, βορειοτάτων ἐν τῇ συστάδι τῆς Ἀρακλειᾶς τῇ μεταξὺ Νάξου καὶ Ἀμοργοῦ. Τὸ προμνησθὲν στενὸν ἀποτελεῖ ἄριστον ἀγκυροβόλιον. Κατὰ τοὺς περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἀγῶνος χρόνους τῆς πειρατείας, τὰ Κουφονήσια ὑπῆρξαν φωλεαὶ πειρατῶν, συμπράττοντων καὶ τῶν κατοίκων· ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι ἀποτελοῦν ἑστίαν λαθρεμπορίου. Παρὰ τὰ ἱκανὰ τὸν ἀριθμὸν ἀρχαῖα καὶ ῥωμαϊκὰ λείψανα, ἅτινα ὑπάρχουν εἰς τὸ Ἀπάνω Κουφονήσι, ἡ ταυτότης του δὲν ἀνεγνωρίσθη. Σ. Ε. Λ.

—**Κουφονησιοῦ δίαυλος** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὁ μεταξὺ τῶν νησίων τῶν Σπόγγων καὶ τοῦ Κουφονησίου τῆς Κρήτης δίαυλος, ἔχων εὖρος 1 ½ μιλ. Σ. Ε. Λ.

κουφόνοια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναι τις κουφόνους, ἐπιπολαιότης, ἐλαφρότης, ἀκρισία.

— [*Ψυχιατρ.*] Βλ. λ. *ἐλαφρόνοια*.

κουφονότια (τὰ) [*Ναυτ.*]. Νότιοι ἄνεμοι λεπτοί, διαδεχόμενοι κατὰ τὸ τέλος Σεπτεμβρίου τὰς γαλήνας «μπουνάτσες τοῦ Ἅι Σώστη» (ἐκ τοῦ ἑορτάζοντος τὴν 7 Σεπτεμβρίου (π. ἡ.) ἁγίου), μετὰ ἀποθαλασσίας ἀπὸ νότου ἢ γαληνῶν, ἐκπνέοντες τὴν νύκτα, τοῦ χειμῶνος πρόδρομοι. Προγνωστικὸν αὐτῶν πτῶσις βραδεῖα τοῦ βαρομέτρου καὶ νέφη ὑψούμενα ἀπὸ τοῦ πρὸς νότον ὁρίζοντος, ἐν ἀρχῇ μὲν γναφαλώδη καὶ λευκά, διαλυόμενα τὴν νύκτα ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, κατόπιν δὲ χαρακτηριστικῶς βαρέα, ὀγκώδη καὶ τεφρόχροα· ὡσαύτως, ἐν νυκτί, ἀστραπαὶ μακριναὶ ἀπὸ βορρᾶ παρὰ τὴν αἰθρίαν, ἐπικαθημένη δρόσος (ἀγιάζι) καὶ γενικῶς ὑγρασία. Ἀναμένουν τὰ κουφονότια οἱ δύται μας, ὡς οἱ θαλασσοπόροι τῶν ἀπωτάτων χρόνων, διὰ τὸν ἐπανάπλουν των ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Βεγγάζης καὶ τῆς Τριπολίτιδος. Σ. Ε. Λ.

κουφόνους (ὁ, ἡ), —ουν (τό)· ὁ κοῦφος τὸν νοῦν, ἐλαφρόνους, ἄλλως *κουφιοκέφαλος, ἀλαφροκέφαλος*.

κουφοξυλιά (ἡ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀκτὴ ἡ μέλαινα*.

Κουφοξυλιά [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Νόστιμον* (βλ. λ.).

κουφόξυλο (τό) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *νάρθηξ ὁ κοινός*.

κουφόπετρα (ἡ)· ἐλαφρόπετρα, ἀρχ. *κίσηρις*.

Κουφὸ Πόρτο [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Εἷς τῶν ἀρίστων φυσικῶν λιμένων τῶν ἀκτῶν μας ἐν τῷ *Τορωναίῳ κόλπῳ* τῆς Χαλκιδικῆς, κατὰ τὴν ΝΔ. ἐσχατιὰν τῆς Σιθωνίας χερσονήσου. Διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Δρεστήναγα (ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι) καὶ Παγώνα (δεξιᾷ), ἔχει εὖρος στομίου 600 μέτρων καὶ εἴσδυσιν, μετὰ καμπῆς πρὸς Β., ἑνὸς μιλ. Σχηματίζονται δ' ἐν αὐτῷ οἱ ὅρμοι *Κόρακας* ἀριστερᾷ τῷ ἅμα εἰσπλέοντι, *Καδίκια*, εἰς τὸν Ν. μυχὸν του καὶ *Γκούρα* κατὰ τὸν Β., ὅπου τὸ ἄριστον τῶν ἀγκυροβολίων του. Ἔρημος σχεδόν, ἔχει ἐπὶ τῆς Ἀν. ἀκτῆς του ἐρείπια τουρκικῶν στρατώνων καὶ δύο φάρους, ἕνα δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι (ἀκρ. Παγώνα: πλάτ. 39°57'13" Β., μῆκ. 23°55'52" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1679: Porto Kupho) πρασίνων ἐκλάμψεων, καὶ ἕτερον ἐρυθρῶν, ἐπὶ τοῦ ἄκρου Σπηλιὰ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι. Ἡ τρίκρανος κορυφὴ τοῦ Ἄθωνος, εὐθυγραμμιζομένη πρὸς τὸ μέσον τοῦ ἀνοίγματος τοῦ στομίου, ἀποτελεῖ ἀρίστην εὐθυγραμμίαν πρὸς εἴσπλουν. Εἶναι ὁ *Κωφὸς λιμὴν* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

Κουφόπουλον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται πρὸς Δ. καὶ ἐγγὺς τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 327. Χ. Δ.

κοῦφος, —η, —ον· ὁ ἄνευ βάρους, ἐλαφρός, ἀντίθ. *βαρύς*: «κοῦφον χῶμα, —ξύλον» || μεταφ. ἐπὶ ἀνθρώπου, κουφόνους, ἄφρων, ἀνόητος, ἀσύνετος, κοιν. *κούφιος*: «κοῦφος νεανίας» || ἐπὶ πράγματος, μάταιος, ἀνωφελής: «κοῦφοι λόγοι», «ἐλπὶς κούφη». — Ἐπίρρ. *κούφως*.

κουφός, —ή, —ό· δημοτ., ὁ ἐστερημένος τῆς ἀκοῆς, κωφός: «κουφὸς ἀπὸ τὸ ἕνα ἀφτί», «μὴν κάμνης τὸν κουφό» || παροιμ. «'ς τοῦ κουφοῦ τὴν πόρτα θέλεις χτύπα, θέλεις βρόντα» δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ εἰσακουσθῇς ἀπὸ ἄνθρωπον ἀναίσθητον || *φράσ.* «κουφὸ τοῦ πονηροῦ τ' ἀφτί» πρὸς ἀποτροπὴν κακοῦ ἢ δαιμονικῆς ἐπηρείας, ὅταν λεχθῇ ἢ μελετηθῇ κακόν τι || φράσ. «στὰ κουφὰ» ἄνευ θορύβου, κρυφίως, ἀφανῶς.

Κουφὸς [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀλυκιανοῦ τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης μὲ 209 κατοίκους (1928) καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Παράγει τὰ ἄριστα τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Ἀλυκιανοῦ πορτοκάλλια. Κατὰ τὴν κατανομὴν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν εἰς τιμάρια μνημονεύεται ὁ Κουφὸς ὡς δοθεὶς εἰς τὸν Φαλίερον Παγκράτιον. Ε. Γ.

—**Κουφὸς** [*Γεωγρ.*]. Νησίον μικρασιατικὸν (πλάτ. 37°05' Β., μῆκ. 27°14' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos strait to Mandelyah Gulf) πρὸ τοῦ λιμένος Γκουμισλοῦ (ἀρχ. *Μύνδος*). Εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς χάρτας φέρεται ὡς *Ποντικοῦσα*. Σ. Ε. Λ.

κουφοσμίλι (τό). Κοινὴ ὀνομασία εἰδικῆς *κοπίδος* τοῦ ναύτου-ξυλουργοῦ. Σ. Ε. Λ.

κουφότης, —ητος (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ κούφου, ἀφροσύνη, ἐλαφρότης, ἀκρισία, ἐπιπολαιότης: «νεανικὴ κουφότης» || ἐλαφρότης, ἔλλειψις βάρους: «ἡ κουφότης τοῦ ξηροῦ χόρτου, — τῶν φρυγάνων».

Κουφουδᾶ [*Γεωγρ.*]. Παράλιος πόλις τῆς Ἀραβίας, ὁ κυριώτερος λιμὴν τῆς χώρας τοῦ Ἀσὺρ ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, εἰς ἀπόστασιν 350 χλμ. Ν. τῆς Δζέδδας καὶ 550 χλμ. Β. τῆς Χοδεϊδᾶς. Ν. Μ.

Κούφρα ἢ **Κουφάρα** (Cufra, Kufra ἢ Cufara, Kufara) [*Γεωγρ.*]. Ὁμὰς ὀάσεων τῆς ἰταλικῆς ἀποικίας τῆς Λιβύης, πρὸς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς ἀνατολικῆς Σαχάρας. Περιλαμβάνεται μεταξὺ 24° καὶ 26° Β. πλ. καὶ 18°40' καὶ 21°40' Α. μῆκ. ἀπὸ Γκρήνουϊτς, καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς ὀάσεις *Ταϊζέρμπο, Μπου-Σέϊμα, Κεμπάμπο, Σίρχεν* καὶ *Ἐρχέμπνα*. Αἱ ὀάσεις αὗται ἔχουν ἐλάχιστα μικρὰ ὑψώματα καὶ εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ φοίνικας, ὑπολογιζομένους εἰς ἓν ἑκατομμύριον, εἰς ἑκάστην δὲ ἐξ αὐτῶν εὑρίσκεται μία μικρὰ λίμνη ἢ ἓν τέναγος ἁλμυροῦ ὕδατος. Εἰς βάθος ἑνὸς μέχρι τριῶν μέτρων εὑρίσκεται ὑφάλμυρον ὕδωρ. Ἡ κυριωτέρα παραγωγὴ αὐτῶν εἶναι οἱ φοίνικες. Ὁ πληθυσμὸς ἀνήκει εἰς τὴν φυλὴν τῶν ζουάϊα καὶ ἀνέρχεται εἰς 5 000. Κυριώτεροι συνοικισμοὶ αὐτῶν εἶναι ἡ *Ταϊζέρμπο*, ἡ *Μπὶρ-Σίγκεν*, ἡ *Τάγκ*, ἡ *Τζὼφ* καὶ ἡ *Κεμπάπτο*. Ἡ συγκοινωνία διεξάγεται διὰ καραβανίων, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τῆς Κυρηναϊκῆς διὰ τῆς Κούφρα κατευθύνονται πρὸς τὸ Μπορκοὺ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς. Μ. Δ. Β.

Κούφσταϊν (Kufstein) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Αὐστρίας ἐν Τυρόλῳ, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βαυαρίας καὶ τὸν ποταμὸν Ἴνν. Κάτ. 7.000. Κεῖται παρὰ τοὺς πρόποδας τῆς ὀροσειρᾶς Κάϊζερ, εἰς ὕψος 484 μ. καὶ εἶναι συνοριακὸς σταθμὸς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μονάχου-Ἴνσμπρουκ. Πρὸς Β. τῆς πόλεως, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Τίρμπεργκ, ὑπάρχει ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ὄθωνος, ἱδρυθεῖσα εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναχωρήσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ Ὄθωνος, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου τοῦ Α' καὶ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Ἔχει ἐργοστάσια ὑδραυλικῆς ἀσβέστου καὶ τσιμέντων καὶ εἶναι πολυσύχναστος κλιματολογικὸς σταθμός, ἰδίως θερινός. Μ. Δ. Β.

κούφταλο (τό)· χαρακτηριστικὸν λίαν γεγηρακότος: «ἔγινε πιὰ κούφταλο» εἴτε ἀνὴρ εἴτε γυνή.

κούφωμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κουφώνω*, κοίλανσις: «τὸ ξύλο—, ἡ πέτρα θέλει κούφωμα» || τὸ κενὸν μέρος τοῦ τοίχου, ἄνοιγμα καταλειπόμενον ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς θύρα ἢ παράθυρον· || συνεκδ. τὸ ξύλινον φράγμα τῶν ἀνοιγμάτων τοῦ τοίχου: «κουφώματα εὐρωπαϊκά, —ἐγχώρια».

Digitized by Google

κουφώνω· καθιστῶ τι κοῖλον, κοιλαίνω, σκάπτω: «κούφωσε ὁ ποντικὸς τὸ ψωμί», «κουφώνω τὸ ξύλο, — τὸ βράχο» ‖ ἀμεταβ. γίνομαι κοῖλος: «κούφωσε τὸ δόντι μου», «κούφωσε ἡ ἐλιά, — ἡ μουριά».

Κοὺχ (Kuh), ***Ἐφραὶμ - Μωϋσῆς.*** Γερμανοεβραῖος ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Βρεσλάου τῷ 1731, θανὼν αὐτόθι τῷ 1790. Σπαταλήσας τὴν πατρικὴν περιουσίαν εἰς ἀγορὰν βιβλίων καὶ εἰς ταξίδια ἀνὰ τὰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν γενέτειράν του πενόμενος καὶ προσεβλήθη ὑπὸ ἐγκεφαλικῆς νόσου. Κατὰ τὰς παροδικὰς ἐκλάμψεις τῆς περιόδου ταύτης συνέγραψε τὰ καλύτερα ποιήματά του καὶ μετὰ τὴν πλήρη ἴασίν του ἀφιερώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ποίησιν μέχρι τοῦ 1786, ὅτε λόγῳ συμφορήσεως ἐγένετο παράλυτος. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Römler ὑπὸ τὸν τίτλον: «Hinterlasene Gesichte von Ephraim Moses Kuh» (Zürich 1792). Ὁ Κοὺχ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀξιόλογος Ἰουδαῖος ποιητὴς εἰς γερμανικὴν γλῶσσαν. Ὁ στίχος του εἶναι μεστὸς νοήματος καὶ ἐπιγραμματικός. [Πρβλ *Keiserling*: Der Dichter Ephraim Kuh (Berlin, 1864).] Γ. ΕΛ.

Κούχαρτς (Kuharcz), ***Ἰωάννης - Βαπτιστής*** (1751—1829. Βοηθὸς μουσουργὸς (1751—1829). Συνέθεσε σειρὰν μελοδραμάτων, μπαλλέτων, τεμαχίων δι' ἐκκλησιαστικὰ ὄργανα, τὰ ρετσιτατίβα τοῦ «Μαγευμένου αὐλοῦ» τοῦ Μόζαρτ κ. ἄ. Γ. Σ.

Κουχενμάϊστερ (Küchenmeister), ***Θεόφιλος-Φρειδερῖκος-Ἑρρῖκος.*** Γερμανὸς ἰατρὸς (1821—1890). Ἠσχολήθη εἰς διαφόρους ἐρεύνας ἐπὶ τῆς ἑλμινθιάσεως τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔγραψε: «Versuche über die Metamorphose der Finnen in Bandwürmer» (1852), «Über Cestoden im Allgemeinen und die des Menschen insbesodere» (1853), «Die in und an dem Körper des lebenden Menschen vor Kommenden Parasiten» κ. ἄ. Ἐπίσης ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φέρεται μακρὰ χειρουργικὴ ψαλίς. Ο. Ρ.

Κουχιστὰν (=χώρα τῶν ὀρέων) *[Γεωγρ.].* Ὄνομα διαφόρων περιοχῶν τῆς Κεντρῴας Ἀσίας. —1) Ἐν Περσίᾳ εἰς τὴν μεγάλην ἐπαρχίαν τοῦ Χορασάν. Εἶχεν ἄλλοτε πολλὰς πόλεις. Σήμερον κυριώτερος συνοικισμὸς αὐτοῦ εἶναι τὸ Καΐν. —2) Ἐν τῷ Ἀφγανιστὰν παρὰ τὴν πρωτεύουσαν Καβούλην. Κάτ. 200.000. Ν. Μ.

Κεύχλα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τοῦ Πόντου, ἄλλοτε ἑλληνικόν, ἐν τῇ περιφερείᾳ Τραπεζοῦντος. Οἱ κάτοικοί του, ἀνερχόμενοι εἰς 450, μετηνάστευσαν τῷ 1923 εἰς Ἑλλάδα. Α. Α. Π.

Κοχόβσκι (Kochowski), ***Ἱερώνυμος-Βεσπασιανός.*** Πολωνὸς ποιητὴς καὶ ἱστορικὸς (1630—1699). Ἔγραψε πολωνιστὶ καὶ λατινιστί, ἐκ τῶν ποιητικῶν δὲ ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Λυρικὰ ποιήματα καὶ ἐπιγράμματα» (1674), «Παρθενικὸς κῆπος» (1651), «Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Βιέννης» (1684). Εἶναι ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων ἀντιπροσώπων τῆς παλαιᾶς πολωνικῆς ποιήσεως. Ὡς ἱστορικὸς ἔγραψε: «Commentarius belli adversus Turcos» (1684) καὶ «Annalium Poloniae Climatecteres (1683—1698). Θ. Ν. Τ.

κουώρτ (ἀγγλ. quart). Ἀγγλικὸν μέτρον ὑγρῶν οὐσιῶν, ἴσον πρὸς τὸ $^1/_4$ γαλλονίου. Ἡ χωρητικότης του εἶναι 69,3185 κυβικαὶ ἴντσαι ἢ 2 $^1/_2$ λίτραι διυλισμένου ὕδατος. Τὸ παλαιὸν ἀγγλικὸν κουώρτ ὡς μέτρον οἴνου περιεῖχε 57,75 κυβικὰς ἴντσας, προκειμένου δὲ περὶ ζύθου 70,5. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τὸ κουώρτ περιέχει 67,2 κυβικὰς ἴντσας. Δ. Σ. Δ.

κουώρτερ (τὸ) (ἀγγλ. quarter) Ἀγγλικὸν μέτρον βάρους ἢ χωρητικότητος, ἀποτελοῦν τὸ τέταρτον τοῦ ἑκατολίτρου (hundredweight), ἴσον πρὸς 28 λίτρας ἢ 12,4 χλμ. Ὡς μέτρον χωρητικότητος χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὰ σιτηρά, ὁπότε εἶναι ἴσον πρὸς 8 μπούσελ. Δ. Σ. Δ.

«Κουώρτερλυ *Ρεβιοῦ*» (The Quarterly Review=«Τριμηνιαία ἐπιθεώρησις»). Ἀγγλικὴ ἐπιθεώρησις, ἀφιερωμένη κυρίως εἰς τὴν φιλολογικὴν κριτικήν. Ἱδρύθη ὑπὸ τῶν Ἰωάννου Μάρρεϋ καὶ τοῦ σὲρ Οὐώλτερ Σκὼτ ὡς ἀντίπαλος τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τοῦ Ἐδιμβούργου» (The Edimburg Review). Ἐξεδόθη τῷ 1809, μεταξὺ δὲ τῶν πρώτων συνεργατῶν ἦσαν οἱ σὲρ Οὐώλτερ Σκώτ, Ρ. Σάουδ, Γεώργιος Κάννιγκ, Τ. Γ. Κρόκερ κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ 1893 ἡ ἐπιθεώρησις διευθύνεται ὑπὸ τοῦ Γ. Προδέρο. Δ. Σ. Δ.

κόφα (ἡ)· δημοτ., μεγάλο κοφίνι, δοχεῖον πλεκτὸν ἐκ λυγαριᾶς ἢ ἄλλου ξύλου, χρησιμοποιούμενον πρὸς μεταφορὰν ὀπωρῶν κ.τ.τ.: «μιὰ κόφα σταφύλια, —σῦκα, —ντομάτες κ.τ.τ.» ‖ μεταφ., ἐπὶ γυναικῶν μὴ διακρινομένων δι' αὐστηρότητα ἠθῶν (χλευαστικῶς) ‖ (ναυτ.) ἡ κατὰ τὴν κοινὴν ναυτικὴν γλῶσσαν ὀνομασία τοῦ *θωρακίου* τῶν πλοίων.

κοφάδο *[Ναυτ.].* Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης (Ναυτ. ὀνομ. ἄρθρ. 1357), σημαίνων τὸ *θωρακωτὸν* (βλ. λ.), δηλαδὴ τὸ ἔχον θωράκιον πλοῖον. Τὸ ἀντίθετον *κορζετάδο.* Σ.Ε.Λ.

κοφέα (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. *κοφφέα.*

Κοφετούα (Cophetua). Θρυλικὸς σουλτᾶνος τῆς Ἀφρικῆς, ὁ ὁποῖος ἠράσθη τῆς κόρης ἐπαίτου, ἣν κατέστησε σύζυγόν του καὶ βασίλισσαν. Τὸν θρῦλον ἐπραγματεύθησαν ὁ Σαίξπηρ καὶ ὁ Τζόνσον, εἰς τὸ «Τραγούδι ἑνὸς ζητιάνου καὶ ἑνὸς βασιλιᾶ» καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ Τέννυσον ἐξελαΐκευσε τὸν θρῦλον εἰς τὸ γνωστότατον ποίημά του «Ἡ ζητιανοπούλα». Δ. Σ. Δ.

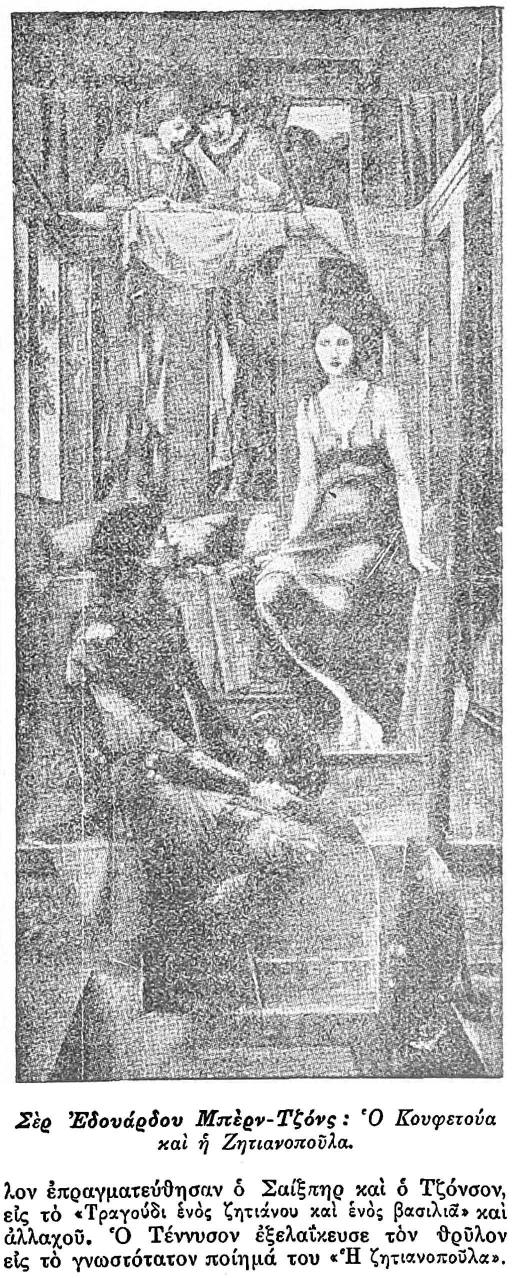

Σὲρ Ἐδουάρδου Μπὲρν-Τζὸνς: Ὁ Κουφετούα καὶ ἡ Ζητιανοπούλα.

Κόφινας *[Γεωγρ.].* Μία τῶν διακλαδώσεων τῶν ὀρέων τῆς Δίκτης, ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς κορυφῆς Χριστοῦ (2155 μ.) χωρεῖ πρὸς Δ. καὶ σχηματίζει τὴν ἀπότομον κορυφὴν *Ἀπλίκι* (750 μ.) καὶ ἐκ ταύτης παραλιακῶς πρὸς τὸ Μονοφάτσι, ὅπου ὑψοῦται ἡ κορυφὴ *Κόφινας* (1250 μ.), τὰ *Ἀστερούσια* ὄρη τῶν ἀρχαίων. Αἱ κλιτύες αὐτοῦ χωροῦσι ΝΔ. μέχρι τῶν ἀκρωτηρίων Λέντα καὶ Λιθίνου. Ἡ ἔκτασις τῆς παραλιακῆς ταύτης σειρᾶς εἶναι 50 περίπου χιλιομέτρων, εἰς τὰς κλιτῦς δ' αὐτοῦ κεῖνται αἱ ἱστορικαὶ μοναὶ *Ἀπεζανές*, *Ὁδηγήτρια* καὶ *Κουδουμᾶς* (*Αγιοφάραγγο*) καὶ πολλὰ χωρία. Εἰς τὰς ὑπωρείας του πρὸς Ν. ὑπάρχει σπήλαιον μὲ ὡραίους σταλακτίτας. Ε. Γ.

—**Κόφινα ἀγκυροβόλια** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Τὰ ἀγκυροβόλια, ἅτινα σχηματίζουν κατὰ τὴν νοτίαν τῆς Κρήτης ἀκτὴν καὶ ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Λίτινος (πλάτ. 34°55′ Β., μήκ. 24°45′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536b: Candia Eastern portion). Κυριώτερα τούτων εἶναι: οἱ *Καλολιμνιῶνες*, ὁ *Λιώντας*, τὸ *Σούδζουρο* καὶ τὸ *Κέρατον*. Σ. Ε. Λ.

—**Κόφινα κορυφὴ** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Πολύτιμον γνώρισμα διὰ τοὺς παραπλέοντας τὴν νοτίαν ἀκτὴν τῆς Κρήτης, ἐγειρομένη εἰς 3.750 πόδας, ὡς ὀδόφαγος σχήματος κέρατος, 1 $^1/_8$ μίλλ. ἔνδον τῆς ἀκτῆς καὶ εἰς 8 μίλλ. ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κεφάλα (πλάτ. 34°56′ Β, μήκ. 24°56′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536b: Candia Eastern portion) τῆς ἐπισημοτάτης τοῦ Κόφινα ἀκρωτηριαζούσης προβολῆς. Σ. Ε. Λ.

—**Κόφινας** *[Γεωγρ.].* Βουνὸς τῆς νοτίου Χίου (ὕψομ. 295 μ. περίπου εἰς 38°14′ $^3/_4$ Β., μήκ. 26°04′ $^2/_8$ Ἀν. κατὰ τὸν ἀγγλ. χάρτ. 1645: Island of Khios and Gulf of Smyrna). Ἀνώνυμος εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην. Σ. Ε. Λ.

κοφινᾶς (ὁ), θηλ. —*νοῦ*· ὁ κατασκευάζων κοφίνια.

Κοφινᾶς ***Γεώργιος.*** Ἐγεννήθη ἐν Τριπόλει τῷ 1869. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν τὰ νομικὰ καὶ, γενόμενος δικηγόρος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν τῷ 1893. Συνέταξε καὶ ἐφήρμοσεν ὡς τμηματάρχης τοὺς φορολογικοὺς νόμους τοῦ 1909—1910. Τῷ 1913 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως εἰς Θεσσαλονίκην πρὸς ὀργάνωσιν καὶ διεύθυνσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς Μακεδονίας, περὶ ὧν συνέγραψε (1914) «Τὰ Οἰκονομικὰ τῆς Μακεδονίας». Τῷ 1915, προαχθεὶς εἰς διευθυντὴν τῶν ἐμμέσων φόρων καὶ μονοπωλίων τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, συνέταξε τὴν καὶ σήμερον ἰσχύουσαν νέαν τελωνειακὴν νομοθεσίαν, δημοσιεύσας περὶ αὐτῆς διαφόρους μελέτας («Εἰσήγησις εἰς τὴν νέαν τελωνειακὴν νομοθεσίαν», 1917, «Περὶ τοῦ νέου τελωνειακοῦ ὀργανισμοῦ», 1918, «Περὶ τῆς ἐμμέσου φορολογίας ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν πόλεμον», 1919). Διαρκοῦντος τοῦ Μεγάλου πολέμου, διετέλεσε γενικὸς διευθυντὴς τοῦ ὑπουργείου Ἐπισιτισμοῦ. Τῷ 1919 ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τὴν παλινόστησιν τοῦ μετατοπισθέντος ἐκ Θρᾴκης ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, γράψας «Περὶ διωγμοῦ τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων κατὰ τὸν πόλεμον» (1919). Τῷ 1920 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως εἰς Βελιγράδιον, ἐδημοσίευσε δὲ καὶ τεῦχος ὑπὸ τὸν τίτλον «Γιουγκοσλαυΐα καὶ Ἑλλάς» (1920). Τῷ 1922 διωρίσθη γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ εἶτα (16 Δεκεμβρίου 1922) ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, παραμείνας τοιοῦτος μέχρι τῆς 11 Ἰανουαρίου 1924, ὁπότε ἡ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις παρῃτήθη. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1925 ἐγένετο ἐκ δευτέρου ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς κυβερνήσεως Παγκάλου, ἀλλά, περιελθὼν εἰς διαφωνίαν πρὸς τὸν πρωθυπουργόν, παρῃτήθη τὸν Νοέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους. Κατὰ Δεκέμβριον ἀπεστάλη εἰς Ἀμερικήν, ὡς ἐπίσημος ἀντιπρόσωπος τῆς κυβερνήσεως, ἵνα διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τὸ ζήτημα τῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα πολεμικῶν ἀμερικανικῶν πιστώσεων. Ἐπανελθὼν ἐδημοσίευσε τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα καὶ αἱ συμμαχικαὶ πιστώσεις» (1926) μελέτην, πρὸς δὲ πλείστας νομικὰς καὶ δημοσιονομικὰς τοιαύτας. Διατελέσας κατὰ τὸ 1929 καθηγητὴς τοῦ σχολείου Οἰκονομικῶν Ὑπαλλήλων, συνέγραψε καὶ ἐξέδωκεν «Ἐγχειρίδιον Φορολογικοῦ Δικαίου» (τεῦχος Α′ 1929). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω.

κοφίνι (τό)· μικρὴ κόφα, κόφινος, ἄλλως *καλάθι*: «ἕνα κοφίνι σῦκα, — σταφύλια» ‖ «τὸν ἔβαλαν νὰ κουβαλῇ νερὸ μὲ τὸ καλάθι» ἐπὶ ἀνοήτου.

Κοφίνι *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 944. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὴν περιοχὴν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τῆς Τίρυνθος, μετὰ τοῦ παρ' αὐτὸν μικροσυνοικισμοῦ, τῶν ἀγροτικῶν φυλακῶν καὶ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Σ.Π.Α.Π. Χ. Δ.

— **Κοφίνι** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ἀκρωτηρίου *Πούντα Εὔδηλον* τῆς βορειοδυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Ἰκαρίας.

κοφινιάζω· τοποθετῶ εἰς τὸ κοφίνι τῆς μπουγάδας τὰ πλυνόμενα, ἄλλως στρώνω.

Κοφινίδα *[Παραλ. Γεωγρ.].* Μικρὰ νῆσος μικρασιατική, προσκειμένη τῇ βορείᾳ ἀκτῇ τῆς Δωρίδος εἰς $1^1/_2$ μίλλ. Δ.ΒΔ. τοῦ Δωρίου ἰσθμοῦ καὶ ἀποτελοῦσα τὸ ΝΔ. κέρας (πλάτ. 36° 47′ 50″ Β., μήκ. 28° 03′ 05″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: The gulfs of Kos, Doris and Symi) τοῦ κόλπου τοῦ Μουντερέκ. Σ. Ε. Λ.

Κοφινιώτης, *Ἀναστάσιος.* Υἱὸς τοῦ Εὐαγγέλου Κοφινιώτου, γεννηθεὶς τῷ 1864. Ἐσπούδασε μηχανικὴν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας, μεθ' ὃ, ὡς ὑπότροφος τοῦ κράτους, δασολογίαν ἐν Αὐστρίᾳ. Ἀναλαβὼν τῷ 1916 δημοσίαν ὑπηρεσίαν, εἰργάσθη παρὰ τῇ αὐστριακῇ δασικῇ ἀποστολῇ, διηύθυνε πολλὰ δασαρχεῖα, διετέλεσε γενικὸς προϊστάμενος δασικῆς ὑπηρεσίας Μακεδονίας, διευθυντὴς δασῶν ἐν Κρήτῃ καὶ διευθυντὴς τῆς Δασοχομικῆς Σχολῆς Βυτίνης. Ἤδη εἶναι διευθυντὴς τῆς σχολῆς μετεκπαιδεύσεως δασικῶν ὑπαλλήλων καὶ προϊστάμενος τελειωτικῶν δασικῶν συνεργείων παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Γεωργίας. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» —Ω.

— **Κοφινιώτης,** ***Εὐάγγελος.*** Φιλόλογος-καθηγητὴς (1835—1916), διδάξας ἐπὶ μακρὰ ἔτη εἰς σχολὰς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ γράψας πολλά. Ἐκ τούτων τὰ κυριώτερα εἶναι: Σχόλια εἰς Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς, γραμματικαὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης, νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα (1886), ὁμηρικὴ γεωγραφία (1884), ὁμηρικὸν λεξικὸν (1887), μελέτη περὶ τῶν εἰκόνων τοῦ μυστικοῦ δείπνου κ. ἄ. Ἀφῆκε καὶ ἀνέκδοτον ἐργασίαν. —Ω.

Digitized by Google

κόφινος (ὁ)· δοχεῖον πλεκτὸν ἐκ ράβδων λυγαριᾶς, καλάμου κττ. πρὸς μεταφορὰν ἰδίᾳ ὀπωρῶν, ἄλλως *κάλαθος.*

— *['Οχυρωτ.]* Ὁ *κόφινος* εἶναι κάλαθος κυλινδρικὸς ἄνευ πυθμένος, κατασκευαζόμενος διὰ κλαδίσκων ἐμπλεκομένων καὶ ἑλισσομένων πέριξ πασσάλων. Ἡ παρὰ στρατιωτικῶν συνεργείων κατασκευὴ τῶν κοφίνων γίνεται δι' ἐμπήξεως ἐν τῷ ἐδάφει, εἰς βάθος 0,15 μ. ἑπτὰ μικρῶν πασσάλων. Αἱ ὀπαὶ τῆς ἐμπήξεως αὐτῶν εὑρίσκονται εἰς ἴσας ἀποστάσεις ἐπὶ περιφερείας χαρασσομένης μὲ ἀκτῖνα 0,25 μ. Περὶ ἕκαστον τῶν ἐμπηχθέντων πασσάλων ἐμπλέκονται καὶ περιελίσσονται δύο κλῶνοι ἢ κλαδίσκοι, ἀνανεούμενοι συνεχῶς δι' ἄλλων, συνδεομένων μετ' αὐτῶν περὶ τὰ ἄκρα των. Οὕτω μὲ σκελετὸν τοὺς πασσάλους ἀπαρτίζεται πλέγμα μέχρις ὕψους 0,80 μ, στερεούμενον ἐπὶ τῶν πασσάλων διὰ δεσμῶν κυρίως συρματίνων. Ἐξάγονται εἶτα οἱ πάσσαλοι ἐκ τοῦ ἐδάφους καὶ ὁ κόφινος καθαρίζεται ἀποκοπτομένων τῶν ἐξωτερικῶς ἐξεχόντων ἄκρων τῶν κλαδίσκων. Συνεργεῖον ἐκ δύο ἀνδρῶν κατασκευάζει οὕτω πως ἕνα κόφινον ἐντὸς μιᾶς περίπου ὥρας, διαθέτον τὰ ὑλικὰ ἐπὶ τόπου. Ὁ κόφινος χρησιμοποιεῖται δι' ἐπενδύνσεις τῶν γαιῶν κυρίως εἰς τὰ ἔργα τῆς ὀχυρωτικῆς. Οὕτω συγκρατοῦνται αἱ κλιτύες οὐ μόνον μαλακῶν ἐδαφῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν στερεῶν τοιούτων τῶν φθειρομένων ἐκ τῶν βομβαρδισμῶν καὶ τῶν καιρικῶν μεταβολῶν. Τὸ βάρος ἑκάστου κοφίνου εἶναι 18—22 χιλιόγραμμα. Ζ. Ν.

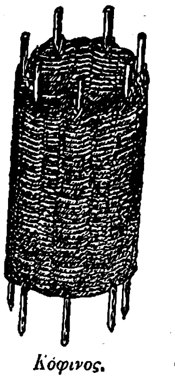

Κόφινος.

Κοφίνου, *Ἀπάνω* — καὶ *Κάτω* — *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λάρνακος. Κάτ. 550. Κ. Ν. Κ.

κοφινῶ (*—όω*)· ἐκτελῶ κοφίνωμα, προτειχίζω ἢ καλύπτω τι μὲ κοφίνους.

Κοφκία *[Γεωγρ.].* Μικρὸν ἑλληνικὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Τραπεζοῦντος, ἔχον ἄλλοτε περὶ τοὺς 75 κατοίκους. Σήμερον κατοικεῖται ὑπὸ Τούρκων.

Κόφος (Cophus) *['Αρχ. Γεωγρ.].* Ὄρος τῆς Βακτριανῆς, ἄλλως *Κῶφος* (βλ. λ.).

Κόφου *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἰαπωνίας ἐν τῷ ΝΑ. τμήματι τῆς νήσου Χόντο, ἀπέχουσα 112 χλμ. Δ. τοῦ Τόκιο σιδηροδρομικῶς. Κάτ. 70.000. Ἡ Κόφου, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Γιαμανάσι, εἶναι κέντρον ἀγορᾶς μετάξης καὶ παράγει ἀφθόνους ὀπώρας. Δ. Σ. Δ.

Κόφρε ντὲ Περότε (Cofre de Perote) *[Γεωγρ. —'Ηφαιστειολ.].* Ἡφαίστειον ὄρος ἐσβεσμένον, κείμενον εἰς τὴν πολιτείαν Βερακρούζ τῆς ἀμερικανικῆς δημοκρατίας τοῦ Μεξικοῦ, πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς πόλεως Χαλάπας καὶ εἰς ὕψος 4089. Ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ ὄρους Pik Orizaba διπλοῦν ἡφαίστειον. Εἰς τοὺς πρόποδάς του εὑρίσκονται λείψανα μεγάλης προϊστορικῆς πόλεως. Γ. Κ. Γ.

κοφτερός, *—ή, —ό·* δημοτ., ὁ ἁρμόδιος εἰς τὸ νὰ κόπτῃ, ὁ κόπτων, ὁ τέμνων, ὀξύς· ἀρχ. *τομός*: «κοφτερὸ μαχαίρι», «ἡ κοφτερὴ μεριὰ τοῦ μαχαιριοῦ»· || *κοφτερὸ* (τό)· ὡς οὐσ. πᾶν τὸ τέμνον: «ἔχεις κάνα κοφτερὸ μαζί σου;»

κοφτιὰ (ἡ) *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ὀποπόναξ ὁ ἀνατολικός.*

«Κόφ'το». Ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ σατιρικὴ ἐν Πάτραις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1880.

Κοφτὸ *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἡ Β. τῆς Σίφνου ἐσχατιὰ (πλάτ. 37° 02′ ½ Β., μῆκ. 24° 34′ ⅔ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1817: Siphano island). ἀπόληψις δὲ καὶ τῆς χερσονήσου *Χερσόνησος.* Ὁ ἀγγλικὸς χάρτης τὸ ὀνομάζει Cape Filippo ἀπὸ ἀναδύοντος ⅓ μιλ. Β.ΒΔ. κινδυνωδεστάτου σκοπέλου, τοῦ *Ἁγίου Φιλίππου* (ἀπὸ σωτηρίας ναυαγῶν συμβάσης τὴν 14 Νοεμβρίου 1849 ἑορτὴν τοῦ ἁγίου). Σ. Ε. Λ.

κοφτός, *—ή, —ό·* ὁ κεκομμένος, ὁ διὰ κοπῆς ἢ τομῆς παρεσκευασμένος: «κοφτὸ ἀμύγδαλο» κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «κοπανιστὸ ἀμύγδαλο»· || «κοφτὴ βεντούζα» ἡ αἱματηρά, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν «κούφια βεντούζα»· || «κέντημα κοφτὸ» εἶδος κεντήματος, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ ὕφασμα καθίσταται διάτρητον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «ἀνεβατὸ κέντημα». —Ἐπίρρ. *κοφτά*· || φρ. «ὀρθὰ κοφτὰ» κατ' εὐθεῖαν, ἄνευ ἑλιγμῶν, ἀπεριφράστως: «τὸ ὡμολόγησε ὀρθὰ κοφτά».

κόφτρα (ἡ)· κοινὸς χαρακτηρισμὸς τῶν γυναικῶν ἰδίᾳ, αἱ ὁποῖαι δι' ἐπιτηδείων τρόπων ἐκμεταλλεύονται ὑπερβαλλόντως τὰς γνωριμίας των, ὅπως προσπορισθῶσιν ὑλικὸν κέρδος.

κόφτω· δημοτ. τύπος τοῦ *κόπτω* (βλ. λ.).

κοφφέα (ἡ) (Coffea) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἀειθαλῆ, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 30 εἴδη, ὧν δύο: ἡ *κοφφέα ἡ ἀραβικὴ* (Coffea arabica) καὶ *κοφφέα ἡ λιβερικὴ* (Coffea liberica), καλλιεργοῦνται ἐκτενῶς εἰς τὴν Ἀραβίαν, τὴν Βραζιλίαν, τὴν Ἁϊτήν, τὴν Ἰάβαν, τὴν Κούβαν καὶ τὴν Σουμάτραν. Ἡ *κοφφέα*, γνωστοτέρα ὑπὸ τὸ ὄνομα *καφέα*, καλλιεργεῖται κυρίως διὰ τὰ σπέρματά της, τὸν γνωστὸν *καφέν.*

Σπέρματα καφὲ καὶ καρπός.

[Α=Μαρτινίκας. Β=Μόκας. Γ=Βραζιλίας. Δ=Τομη καρποῦ (1=σάρκωμα. 2=πυρήν. 3=σπέρμα).]

Κοφφέα ἡ ἀραβική. Ἔχει ὕψος 5—10 μέτρων, φύλλα πράσινα, στιλπνά, ἀντιθετα, λεῖα, ἀκέραια καὶ λογχοειδῆ. Τὰ ἄνθη της εἶναι στιλπνῶς λευκὰ καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων. Οἱ καρποὶ εἶναι ᾠοειδεῖς, πράσινοι κατ' ἀρχάς, γινόμενοι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὡριμάνσεώς των σκοτεινῶς ἐρυθρόφαιοι, περιλαμβάνοντες ἕκαστος δύο σπέρματα. Ἡ ραχιαία αὐτῶν ἐπιφάνεια εἶναι κυρτή, ἡ δὲ ἀντίθετος πεπλατυσμένη. Ἕκαστος καρπὸς κατὰ τὴν κάτω αὐτοῦ πεπλατυσμένην ἐπιφάνειαν χωρίζεται εἰς δύο διὰ βαθείας, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, διαυλακώσεως, διηκούσης καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ σπέρματος. Ἐπίσης ἕκαστον σπέρμα περιβάλλεται ὑπὸ λεπτῆς λευκοαργυρώδους μεμβράνης. Ἐκ τοῦ εἴδους τούτου παράγεται ὁ καφὲς τῆς Μόκας.

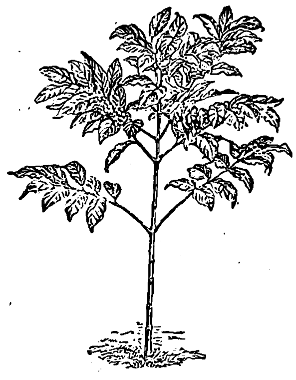

Κοφφέα ἡ ἀραβική.

Κοφφέα ἡ λιβερική. Αὕτη φθάνει εἰς ὕψος 6—8 μέτρων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Νέαν-Γουϊνέαν καὶ κυρίως εἰς τὴν Λιβερίαν. Τὰ σπέρματά της εἶναι κατά τι μεγαλύτερα τῶν σπερμάτων τοῦ προηγουμένου εἴδους καὶ ἀναδίδουσιν ἐξαισίαν ὀσμήν.

Αἱ κοφφέαι πολλαπλασιάζονται διὰ σπόρων καὶ εὐδοκιμοῦσιν εἰς ἡμισκιώδη μέρη, ὑψούμεναι ἀπὸ 2—10 μέτρων, ἀναλόγως τοῦ εἴδους, τοῦ τύπου, τῶν κλιματολογικῶν ὅρων, κτλ. Αἱ κοφφέαι καρποφοροῦσι μετὰ τὸ 3ον ἢ 4ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, οἱ δὲ καρποί των συλλέγονται διὰ τῆς χειρὸς ἅμα τῇ τελείᾳ ὡριμάνσει των.

Τὰ σπέρματα τοῦ καφὲ περιέχουσιν ἀλκαλοειδῆ τινα οὐσίαν, τὴν *καφφεΐνην*, ἀνάλογον τῆς *τεΐνης* καὶ τῆς *θεοβρωμίνης*, ἥτις ἐν μικρᾷ ἢ καὶ μετρίᾳ δόσει λαμβανομένη εἶναι τονωτική.

Ὁ ἀρωματικώτερος καὶ ἐκλεκτότερος καφὲς εἶναι ὁ τῆς Μόκας, ὅστις ἔχει χρῶμα σκοτεινὸν καὶ λόγῳ τῆς ὑψηλῆς ἐμπορικῆς του τιμῆς νοθεύεται, ἀναμειγνυόμενος μὲ σπέρματα κατωτέρων ποιοτήτων παρεμφεροῦς χρώματος, ἢ τὰ διαφόρων εἰδῶν σπέρματα χρώννυνται διὰ καταλλήλου χρωστικῆς οὐσίας. Τὰ σπέρματα χωρίζονται μηχανικῶς ἀπὸ τῆς σαρκὸς τοῦ καρποῦ, εἶτα ἀποξηραίνονται εἰς τὸν ἥλιον καὶ καθαρίζονται ἐκ τῶν φλοιῶν των, ὁπότε καὶ παραδίδονται εἰς τὸ ἐμπόριον. Ὁ πεφρυγμένος καὶ ἀλεσμένος καφὲς νοθεύεται διὰ τῆς ἀναμείξεως σίτου, κριθῆς, βρόμης, κυάμων, ἐρεβίνθου, ἀστραγάλων, κασσίας κτλ. Εἴς τινα μέρη ἀναμειγνύεται μετὰ σύκων, ὡς ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ μετὰ ρίζης κιχωρίου, ὡς ἐν Βελγίῳ, Γαλλίᾳ, Ὁλλανδίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Γνωστότεροι καφέδες εἶναι τῆς Βραζιλίας, τῆς Μαρτινίκας καὶ τῆς Μόκας.

Φυτεῖαι κοφφεῶν ἐν Βραζιλίᾳ.
[Συλλογὴ τῶν καρπῶν.]

Παραγωγή. Ὁ καφὲς πρὸ ἑκατονταετίας περίπου εἰσήγετο ἐκ τῆς Ἀραβίας εἰς τὴν Εὐρώπην, ἔπειτα ἐξ Ἰάβας καὶ τελευταίως ἐκ Βραζιλίας, ἥτις καὶ παράγει τὰ 3,75 τῆς ὁλικῆς παγκοσμίου καφεπαραγωγῆς, ἤτοι παράγει κατ' ἔτος περὶ τὸ 1.000.000 τόννων. Μετὰ τὴν Βραζιλίαν ἔρχεται κατὰ σειρὰν ἡ κεντρικὴ Ἀμερική, τὰ βόρεια τῆς νοτίου Ἀμερικῆς, αἱ Ἀντίλλαι, αἱ μεσημβριναὶ Ἰνδίαι, ἡ Ἀραβία καὶ τέλος ἡ Ἀφρική.

—*['Ιστορ.]* Τὸ προϊὸν τοῦτο ἀνεφάνη τὸ πρῶτον ἐν Ἀραβίᾳ, οἱ δὲ πρῶτοι χρησιμοποιήσαντες τὸν καφὲν εἶναι οἱ Ἀβησσυνοὶ ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἂν καὶ ὑπό τινων ὑποστηρίζεται ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα οἱ Ἄραβες μετέφερον τὴν κοφφέαν ἐκ τῆς Ἀβησσυνίας εἰς τὴν χώραν των καὶ ἐδιδάχθησαν παρὰ τῶν Ἀβησσυνῶν τὴν παρασκευὴν ἀφεψήματος ἐκ τῶν σπερμάτων της. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐγένετο γνωστὸς ὁ καφὲς καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ σπέρματά του ἐν Συρίᾳ καὶ ἐκεῖθεν διεδόθη εἰς ὁλόκληρον τὴν Τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐν Εὐρώπῃ τὸ πρῶτον εἰσήχθη ὁ καφὲς κατὰ τὸ 1615 ἐν Βενετίᾳ καὶ κατὰ τὸ 1616 ἐν Ὁλλανδίᾳ. Κατὰ τὸ 1641 εἰσήχθη ὁ καφὲς ὑπὸ τοῦ Κρητὸς Ναθαναὴλ Κανοπίου εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τῷ 1844 ἐν Μασσαλίᾳ ὑπὸ τοῦ Βενετοῦ Pietro de Valle, τῷ 1672 ἐν Παρισίοις ὑπό τινος Ἀμερικανοῦ Pascal ὀνόματι, ὅστις ἵδρυσε καὶ τὸ πρῶτον καφενεῖον παρὰ τὴν σημερινὴν λεω-

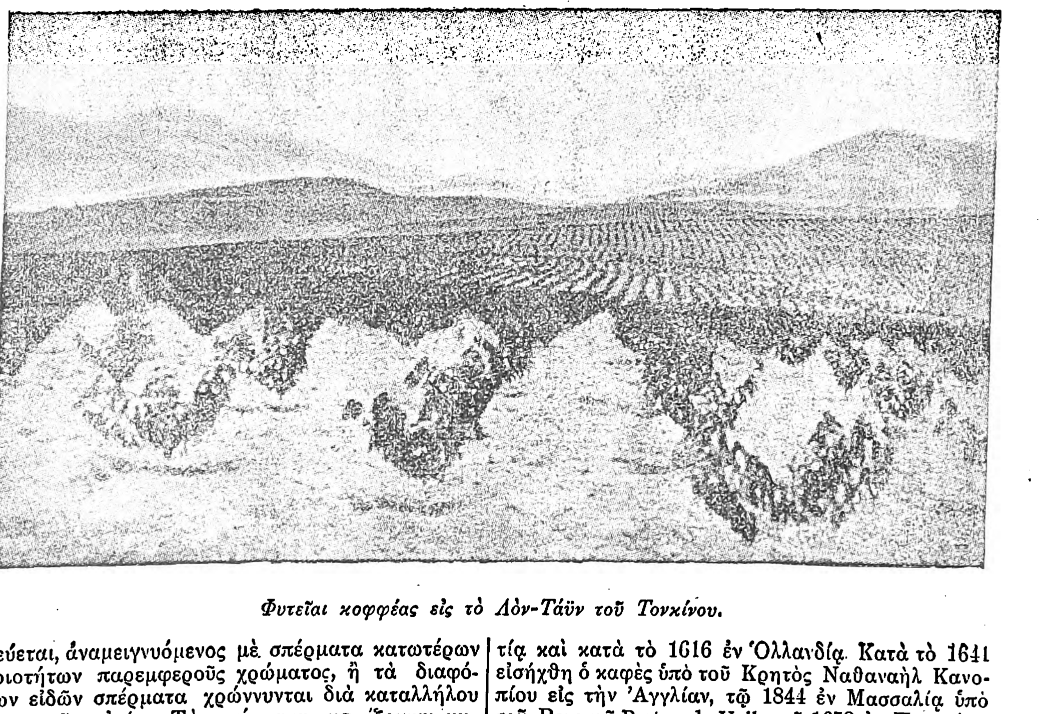

Φυτεῖαι κοφφέας εἰς τὸ Λὸν-Τάϋν τοῦ Τονκίνου.

Digitized by Google

φορον τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, καὶ τέλος τῷ 1687 εἰσήχθη πρῶτον ἐν Λειψίᾳ καὶ εἶτα εἰς τὰς μεγαλυτέρας πόλεις τῆς Γερμανίας Κατὰ τὸ 1870 κατεστράφη σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἡ συγκομιδὴ τοῦ καφέ, διότι αἱ κοφφέαι προσεβλήθησαν ὑπό τινος μικρομύκητος, ὅστις τοιαύτας καταστροφὰς ἐπέφερεν, ὥστε εἴς τινας χώρας, ὡς εἰς τὴν Κεϋλάνην καὶ τὴν Μαδαγασκάρην, αἱ πολυπληθεῖς φυτεῖαι κατεστράφησαν ἔκτοτε ἐξ ὁλοκλήρου καὶ σήμερον ἔτι ἐλαχιστόταται ποσότητες παράγονται ἐκ τῶν ἐναπομεινασῶν ὀλίγων κοφφεῶν. Δ. Ν. Π.

κοφφεΐνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ταυτόσημον τοῦ *καφεΐνη* (βλ. λ.).

Κόφφυ (Coffey), ***Κάρολος***. Ἄγγλος μουσικὸς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὅστις ἐκτήσατο παγκόσμιον φήμην διὰ μιᾶς ἐπιτυχοῦς διασκευῆς τῆς ἀγγλικῆς φάρσας «The devil of a wife» τοῦ Jevon, ἐφ' ἧς προσήρμοσε διαφόρους δημοφιλεῖς μελῳδίας τοῦ λόρδου Μπότσεστερ, τοῦ Σίμπερ *κλπ.* (1733). Τὸ ἔργον ἐπαίχθη τῷ 1743 καὶ ἐν Βερολίνῳ ὑπὸ τὸν τίτλον «Der Teufel ist los» καὶ ἐκεῖθεν ἔκαμε τὸν γῦρον ὁλοκλήρου τῆς Γερμανίας. Γ. Σ.

Κόφφυβιλλ (Coffeyville) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ κομιτείας Μοντγκομερὺ τῆς πολιτείας Κάνσας. Εἶναι κέντρον πλείστων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ἔχει χυτήρια σιδήρου, διυλιστήρια ἐλαίου, βιομηχανίαν κεράμων, τούβλων, ὑέλου καὶ διαφόρων χημικῶν προϊόντων. Κάτ. 15.300. Μ. Ν. Δ.

Κὸχ (Koch)· βλ. *Κώχ*.

κοχάκι (τό). Μικρασιατικὸν εἶδος μπιμπίλας (βλ. λ. *δαντέλλα*).

Κόχαλη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἑλληνικὸν τῆς ἐν Πόντῳ ἐπαρχίας Τραπεζοῦντος, ἔχον ἄλλοτε περὶ τοὺς 250 κατοίκους, γεωργοὺς καὶ κτηνοτρόφους. Α. Α. Π.

Κοχανόβσκι (Kochanowski), *Ἰωάννης*. Πολωνὸς ποιητής, θεωρούμενος ὡς ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς τῆς πατρίδος του (1530—1584). Περιώδευσεν ἐπὶ ἑπταετίαν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην. Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Πολωνίαν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως Σιγισμόνδου-Αὐγούστου ὡς γραμματεὺς αὐτοῦ καὶ συνεκάλεσε τὴν δίαιταν τοῦ Δουβλίνου (1569), ἡ ὁποία ἐπεσφράγισε τὴν ἕνωσιν μεταξὺ Πολωνίας καὶ Λιθουανίας. Βραδύτερον ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Τζαρνόλας καὶ ἠσχολήθη ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν ποίησιν. Τὸ κάλλιστον ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι μία συλλογὴ ἐλεγειῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Treny» (1580), τὰς ὁποίας συνέθεσεν εἰς μνήμην τῆς ἀποθανούσης θυγατρός του Οὐρσούλης. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του διακρίνονται ἡ μετάφρασις τῶν «Ψαλμῶν τοῦ Δαυΐδ», «Ὁ Σάτυρος», μία συλλογὴ ἐλαφρῶν χιουμοριστικῶν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Φλυαρίαι», τὸ λυρικὸν ποίημα «Sobotka» κλπ. Ἔγραψεν ἐπίσης τὸ δρᾶμα «Ἡ ἐπιστροφὴ τῶν Ἑλλήνων πρέσβεων». Πολλὰ ἐκ τῶν ποιημάτων του εἶναι συντεταγμένα εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Χ. Δ.

Ἰωάννης Κοχανόβσκι.

Κοχάνσκι (Kochanski). Πολωνὸς ἰησουΐτης τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, διακριθεὶς ὡς μαθηματικός. Διετέλεσεν ἐπίσημος βιβλιοθηκάριος καὶ μαθηματικὸς τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας Ἰωάννου Γ' Σοβιέσκη καὶ ἔγραψε πλῆθος μαθηματικῶν πραγματειῶν λατινιστί, ἐξ ὧν αἱ σπουδαιότεραι ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ «Χρονικὰ τῆς Λειψίας». Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρομεν τάς: «Analecta Mathematica» (1668), «Observationes cyclometricae ad facilitandam praxin accomodatae» κλπ. Χ. Δ.

Κόχατ (Kohat) *[Γεωγρ.]*. —1) Διαμέρισμα τῶν Ἰνδιῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Βορειοδυτικῶν συνόρων. Ἔχει ἔκτασιν 7.353 τ. χιλμ. καὶ 160 000 κατ. Τὸ ἔδαφος εἶναι ἐπαρκῶς καλλιεργημένον, παράγον σιτηρὰ καὶ κέγχρον. Ἔχει καὶ ὀρυχεῖα ἅλατος. —2) Πόλις τῶν Ἰνδιῶν, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος, κειμένη πρὸς τὰ ΝΔ τοῦ Πεσχαβάρ, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Κόχατ, παραποτάμου τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ. Κάτ. 27.853. Διεξάγει ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ ἅλατος. Μ. Δ. Β.

Κόχελ *λίμνη* (Kochelsee) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Γερμανίας ἐν Βαυαρίᾳ καὶ τῷ νομῷ τοῦ Ταίλτς, παρὰ τὰς βαυαρικὰς Ἄλπεις καὶ τὴν κώμην Κόχελ, ἐξ ἧς ἔλαβε τὸ ὄνομα. Ἔχει ἔκτασιν 6,48 τ. χιλμ., βάθος μέχρις 66 μ., μῆκος 4 χιλμ. καὶ πλάτ. 3 χιλμ. Διὰ στενῆς λωρίδος γῆς, σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ ὄρους Χέρτζογκστατ, χωρίζεται ἀπὸ τῆς λίμνης Βάλχεν, ἥτις κεῖται ὑψηλότερον αὐτῆς καὶ ἧς τὰ ὕδατα πίπτοντα εἰς αὐτὴν δι' ὑδραυλικῶν ἔργων, κατασκευασθέντων τῷ 1924, χρησιμοποιοῦνται πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικῆς κινητηρίου δυνάμεως τῶν βαυαρικῶν σιδηροδρόμων. Διὰ τῆς λίμνης ταύτης διέρχεται ὁ ποταμὸς Λόϊσαχ. Μ. Δ. Β.

«Κοχέλεθ-*ραμπᾶ*». Μιδρασικὴ συλλογὴ ἐπὶ τοῦ βιβλίου τοῦ «Ἐκκλησιαστοῦ» τῆς Π. Διαθήκης. Ἐνίοτε καλεῖται καὶ «Μιδρὰς Κοχέλεθ». Ἀποτελεῖ μέρος τῆς μεγάλης μιδρασικῆς σειρᾶς, τῆς καλουμένης «Ραμπᾶ», περιλαμβάνει ἀλληγορικὴν καὶ ἐποικοδομητικὴν ἑρμηνείαν τοῦ βιβλικοῦ κειμένου καὶ διαιρεῖται εἰς τέσσαρα τμήματα (σεδαρείμ). Χωρία τινὰ καὶ δὴ ὁ πρόλογος καὶ τὸ τέλος τοῦ πρώτου τμήματος ἀπωλέσθησαν. Ὁ συνθέτης τοῦ «Κοχέλεθ-Ραμπᾶ» ἐβασίσθη ἐπὶ προγενεστέρων συλλογῶν καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς «Μπερεσὶθ-ραμπᾶ», «Πεσιχτά», «Ἐχὰ» καὶ «Βαγικρὰ-ραμπᾶ», ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγαδικοῦ μέρους τῶν δύο Ταλμούδ. Ὑπάρχουν ἐν τούτοις καὶ πολλὰ πρωτότυπα χωρία, μὴ ἀπαντῶντα ἐν ἄλλαις πηγαῖς. Ἡ σύνθεσις τοῦ «Κοχέλεθ-ραμπᾶ» ἐγένετο, κατὰ τοὺς πλείστους τῶν κριτικῶν, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν πρώτων «Γκαὸν» (ΣΤ' αἰὼν καὶ ἑξῆς). Γ. ΕΛ.

κοχενίλλη (ἡ) *[Ζωολ.]*· βλ. *κέρμης*.

Κοχεντὲς (Cojedes) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Βενεζουέλας ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Θαμόρας, ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, παραποτάμου τοῦ Ὀρενόκου. Κάτ. 10.000. Διετέλεσε πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου πολιτείας πρὸ τῆς συγχωνεύσεως ταύτης μετὰ τῆς πολιτείας τῆς Θαμόρας. Παρ' αὐτὴν τῷ 1818 συνεκροτήθη πεισματώδης μάχη μεταξὺ τῶν Ἱσπανῶν καὶ τοῦ πατριώτου Παέζ, ἀγωνιζομένου ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βενεζουέλας. Μ. Ν. Δ.

Κόχερ (Kocher) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γερμανίας ἐν Βυττεμβέργῃ. Πηγάζει ἐκ τοῦ Σουαβικοῦ Ἰούρα, παρὰ τὸ ὀροπέδιον Χέρτφελντ, ῥέει πρὸς Β., ΒΔ., Β. καὶ Δ. καὶ ἀφοῦ παρατρέξῃ τὴν πόλιν Χὰλλ χύνεται εἰς τὸν ποταμὸν Νέκκαρ, εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ ὄχθην, παρὰ τὴν κώμην Κόχενντορφ, μετὰ ῥοῦν 180 χλμ. Μ. Δ. Β.

Κόχερ (Kocher), ***Θεόδωρος***. Ἑλβετὸς χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1841. Διετέλεσε μαθητὴς τοῦ von Lücke, τοῦ von Billroth καὶ τοῦ von Langenbek. Τῷ 1872 κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βέρνης. Πλείστας νέας μεθόδους ἐγχειρητικῆς εἰσήγαγεν ἐν τῇ χειρουργικῇ, ἀλλὰ τὴν μείζονα διὰ τὴν ἐπιστήμην σημασίαν κέκτηνται αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ ἐπὶ τῶν νόσων τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος καὶ τῆς φυσιολογίας αὐτοῦ. Ἔδωκεν ὤθησιν εἰς πολυπληθεῖς νέας ἐργασίας περὶ τῆς φυσιολογίας τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος διὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ παρατηρηθείσης καχεξίας, τῆς προερχομένης ἐκ τῆς ὁλικῆς ἐξαιρέσεως τῆς βρογχοκήλης καὶ τοῦ ἐκ ταύτης κινδύνου, ὃν κατέστησε γνωστὸν εἰς τὸ ἐν Βερολίνῳ συνέδριον τῶν Γερμανῶν χειρουργῶν κατὰ τὸ 1883. Σχετικαὶ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐργασίαι εἶναι: «Verhütung des Cretinismus und cretinoider Zustände» («Γερμαν. Χειρουργ. Ἐπιθεώρ.») κλπ. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐργασιῶν του ἀναφέρομεν τὰς περὶ «Ὀξείας ὀστεομυελίτιδος, χειρουργικῆς συμβολῆς εἰς τὴν φυσιολογίαν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, τραυματισμοῦ σπονδυλικῆς στήλης, τραυματισμῶν διὰ πυροβόλου ὅπλου» κλ., τὴν «Χειρουργικὴν» αὐτοῦ, σχοῦσαν τρεῖς ἐκδόσεις καὶ μεταφρασθεῖσαν εἰς τὴν γαλλικήν, ἀγγλικήν, ἰταλικὴν καὶ ῥωσικὴν γλῶσσαν. Ἐκ τῶν νέων εἰσαχθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐγχειρητικῶν μεθόδων εἰς τὴν χειρουργικὴν ἀναφέρομεν τὴν μέθοδον τῆς πυλωρεκτομῆς, τὴν μέθοδον τῆς ῥιζικῆς θεραπείας τῆς βουβωνοκήλης, τὴν μέθοδον τῆς ἀνατάξεως τῆς κατ' ὦμον ἐξαρθρώσεως, ἁπάσας γνωστὰς καὶ φερομένας ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ τέλος τὴν γνωστὴν καὶ εὐρείας χρήσεως ἐν τῇ χειρουργικῇ ὀδοντωτὴν αἱμοστατικὴν λαβίδα αὐτοῦ. Ο. Ρ.

κοχεύτρα (ἡ)· ὀρθότερον τοῦ *κωχεύτρα* (βλ. λ.).

κοχεύω· ὀρθότερον τοῦ *κωχεύω* (βλ. λ.).

κόχη (ἡ)· βλ. *κόγχη* καὶ *κώχη*.

Κόχη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λάρνακος. Κάτ. 120, Μωαμεθανοί. Κ. Μ. Κ.

κοχία (ἡ) (Kochia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χηνοποδιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, ἀπαντώσας εἰς πλεῖστα μέρη τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων καλλιεργουμένων εἰδῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν εἶναι ἡ *κοχία ἡ σαρωματικὴ* (Cochia scoparia), γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα νεροκυπάρισσο ἢ κυπαρίσσι τοῦ νεροῦ, ἥτις χρησιμοποιεῖται παρὰ τῶν χωρικῶν πληθυσμῶν ὡς σάρωθρον. Δ. Ν. Π.

κοχιάζω, κόχιασμα, κοχιαστής· ὀρθότερα τοῦ *κωχιάζω, κώχιασμα, κωχιαστής*.

Κοχιγκίνα (Cochinchine) *[Γεωγρ.]*. Γαλλικὴ ἀποικία, μία τῶν ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα «Γαλλικὴ Ἰνδοκίνα» ἀποικιῶν τῆς ΝΑ. Ἀσίας ἐν τῇ χερσονήσῳ Ἰνδοκίνᾳ. Ἀποτελεῖ τὸ ΝΑ. τμῆμα τῆς χερσονήσου καὶ ὁρίζεται πρὸς τὰ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ Ἀννάμ, πρὸς Β. καὶ ΒΔ. ὑπὸ τοῦ Καμπότζ, πρὸς τὰ ΝΑ. ὑπὸ τῆς νοτίου Σινικῆς θαλάσσης καὶ πρὸς τὰ ΝΔ. ὑπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Σιάμ. Ἐμβαδὸν 57.021 τετρ. χλμ. Κάτ. 4.118.000. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Σαϊγκόν*.

— *[Φυσ. Γεωγρ.]* Ἡ Κοχιγκίνα χωρίζεται εἰς δύο σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων διακρινόμενα τμήματα: τὸ μεσημβρινὸν καὶ τὸ βόρειον ἢ τὸ τμῆμα τῶν ὑψιπέδων. Τὸ μεσημβρινὸν τμῆμα ἀποτελεῖται ἀπὸ χθαμαλὰς πεδιάδας, γεννηθείσας ἐκ τῶν προσχώσεων τῶν ποταμῶν. Αἱ πεδιάδες αὗται πλαισιοῦνται ὑπὸ παραλίας πλήρους ἀμμωδῶν λόφων, ὄπισθεν τῶν ὁποίων σχηματίζονται εὐρεῖαι λιμνάζουσαι ἐκτάσεις, κεκαλυμμέναι ὑπὸ ἀπεράντων ὑδροχαρῶν φυτειῶν, ἰδίως ὀρύζης. Τὸ τμῆμα τῶν ὑψιπέδων περιλαμβάνει τὰς βορείους ἐπαρχίας Μπιὲν-Χόα καὶ Μπαρία καὶ εἶναι πλῆρες ὑψωμάτων, τῶν ὁποίων ὅμως τὸ ὕψος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 854 μ. (κορυφὴ *Μπὰ-Ντίνχ*). Ἀπὸ γεωγραφικῆς ἀπόψεως τὸ ἔδαφος τοῦ μεσημβρινοῦ τμήματος εἶναι νεωτέρας διαπλάσεως, τὸ δὲ βόρειον καὶ ΒΑ. τμῆμα περιλαμβάνει ὑψώματα ἐκ σκελετοῦ γρανιτώδους καὶ λεκανοπέδια πλήρη λίθων, καλουμένων ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν «λίθοι τῶν μελισσῶν» καὶ γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «*λίθοι τοῦ Μπιὲν-Χόα*». Περιλαμβάνει δύο ποτάμια συστήματα, τὸ τοῦ *Νιὸνγκ-Νάϊ* πρὸς Α. καὶ τοῦ *Μεκὸνγκ* δυτικώτερον. Παρὰ τὰς ἀκτὰς ὑπάρχουν νησῖδές τινες, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Κοντὸρ* ἐν τῇ νοτίῳ Σινικῇ θαλάσσῃ, ἡ *Φοὺ-Κοὺσκ*, ἡ *Χοὺ-Ρὰγκ-Κάν*, ἡ *Χοὺ-Τρὰν* καὶ ἡ *Ποῦλο-Ντάμα*, ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Σιάμ, ἀνήκουσαι εἰς τὴν Κοχιγκίναν. Ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία εἶναι 26°, ἡ δὲ ἀνωτάτη κατὰ τὸ θέρος δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 36°, ἐνῷ ἡ κατωτάτη κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι 16°. Ὁ ψυχρότερος μὴν εἶναι ὁ Ἰανουάριος καὶ ὁ θερμότερος ὁ Μάϊος. Οἱ τυφῶνες εἶναι συχνότατοι εἰς τὰ παράλια τῆς Σινικῆς θαλάσσης, ἰδίως κατὰ τὸν Νοέμβριον. Τὸ κλῖμα εἶναι τροπικὸν καὶ ἀνθυγιεινὸν διὰ τοὺς Εὐρωπαίους, οἵτινες προσβάλλονται εὐκόλως ὑπὸ ἀσθενείας καλουμένης «διάρροια τῆς Κοχιγκίνας». Ἡ χλωρὶς εἶναι πλουσιωτάτη, περιλαμβάνουσα σχεδὸν πάντα τὰ εἴδη τῶν Ἰνδιῶν. Ἡ πανὶς περιλαμβάνει τίγρεις, πάνθηρας, αἰλουροειδῆ, ῥινόκερους, λεοπαρδάλεις, ἐλέφαντας, κροκοδείλους, ἐλάφους, βουβάλους, ἀγριοχοίρους κλπ. Ὑπάρχει ἐπίσης μεγάλη ποικιλία πτηνῶν, ἀφθονία θαλασσίων καὶ ποταμίων ἰχθύων, ὄφεις, χελῶναι κλπ.

— *[Οἰκον. Γεωγρ.]* Ἡ Κοχιγκίνα εἶναι ἐκ τῶν εὐφορωτέρων χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ἕνεκα τοῦ ποταμοῦ Μεκόνγκ, μὲ τὸ εὐρὺ αὐτοῦ δέλτα, προσομοιάζοντος πρὸς τὸν Νεῖλον, ἀπεκλήθη ἡ Αἴγυπτος τῶν γαλλικῶν ἀποικιῶν. Ἡ μεγάλη πλειονότης τῶν κατοίκων ἀσχολεῖται εἰς τὴν γεωργίαν, ἥτις, χάρις εἰς τὰς φυσικὰς καὶ τὰς ὁλονὲν τελειοποιουμένας τεχνικὰς ἀρδεύσεις, προώδευσε μεγάλως. Αἱ καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις καταλαμβάνουν τρία καὶ ἥμισυ ἑκατομμύρια ἑκτάρια. Ὁ μεγαλύτερος πλοῦτος τῆς χώρας εἶναι ἡ ὄρυζα, τῆς ὁποίας αἱ φυτεῖαι καταλαμβάνουν 18.000 τ. χλμ., ἡ δὲ ἐτησία παραγωγὴ ὑπερβαίνει τὰ 2 000.000 τόννων. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου τὸ ἓν τρίτον καταναλίσκεται ὑπὸ τῶν κατοίκων, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἐξάγεται εἰς τὴν Εὐρώπην. Πλὴν τῆς ὀρύζης παράγει ἀραβόσιτον, ἀραχίδας, γεώμηλα, ζαχαροκάλαμον, καπνόν, καφέ, φοίνικας, πέπερι, βανίλιαν, ἀνανά, βανάνας, πορτοκάλλια κτλ. Ἡ κτηνοτροφία κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἀνεπτύχθη μεγάλως. Κατὰ τὸ 1926 ὑπῆρχον 11.200 ἵπποι, 441.700 βούβαλοι, 709.000 χοῖροι, 109.000 βόες καὶ 3.500.000 πρόβατα. Ἡ σημαντικωτέρα βιομηχανία εἶναι ἡ τῶν ἁλιπάστων καὶ κονσερβῶν, ἀξίας περὶ τὰ 30.000.000 φρ. ἐτησίως. Διὰ τὴν ἁλιείαν ἀπασχολοῦνται 73 500 ἁλιευτικὰ πλοιάρια εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ 3 000 εἰς τὰς ἀκτάς. Τὰ προϊόντα τῆς ἁλιείας, καὶ ἰδίως τὰ ὀστρακοειδῆ, ἀποτελοῦν, ὁμοῦ μετὰ τῆς ὀρύζης, τὴν βάσιν τῆς τροφῆς τοῦ πληθυσμοῦ. Ὑπάρχουν ἐπίσης πολλαὶ ἁλυκαὶ καὶ ἐργοστάσια καθαρισμοῦ ὀρύζης, ζαχαροποιίας, οἰνοπνευματοποιίας καὶ ξυλουργεῖα. Τὸ ἐμπόριον εἶναι ἀκμαιότατον, διενεργούμενον κατὰ μέγα μέρος ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Σαϊγκόν. Ἡ ἐξαγωγή, ἀνελθοῦσα τῷ 1926 εἰς 1.550 260 000 φρ., συνίσταται εἰς ὄρυζαν, ἰχθῦς, ψαρόκολλαν, μέταξαν, καουτσούκ, πέπερι καὶ δέρματα, ἡ δὲ εἰσαγωγή, ἀνελθοῦσα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς 849 700.000 φρ., εἰς ὑφάσματα, μέταλλα, ὄπιον, τέϊον, μηχανήματα κτλ. Νομισματικὴ μονάς, πλὴν τοῦ γαλλικοῦ φράγκου, χρησιμοποιεῖται κοινῶς τὸ γρόσιον τῆς Ἰνδοκίνας, τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία κυμαίνεται μεταξὺ 2,30 καὶ 2,70 χρ. γαλ. φρ. Ἡ συγκοινωνία εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη, ἐκτελουμένη κυρίως διὰ τῶν ποταμῶν, τῶν ἀφθόνων διωρύγων, διὰ δικτύου ὁδῶν 3.000 χλμ. καὶ διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ἡ μία τῶν ὁποίων, ἡ ἀρχαιοτέρα τῆς Ἰνδοκίνας, συνδέει τὰς πόλεις Σαϊγκὸν καὶ Μύτο, μετὰ προεκτάσεως μέχρι Κάντο, ἡ δὲ ἑτέρα τὰς πόλεις Σαϊγκὸν καὶ Κὰτ-Χόα. Ὑπάρχουν ἐπίσης καί τινες δευτερεύουσαι σιδηροδρομικαὶ γραμμαί.

Digitized by Google

—*[Πολιτ. Γεωγρ.]* Ὁ πληθυσμὸς ἀποτελεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ Ἀνναμίτας καὶ κατὰ δεύτερον λόγον ἀπὸ Καμποτζάνους, Κινέζους, Μαλαισίους, 10,000 ἀγρίους, Ἰνδοὺς καὶ 14.000 Εὐρωπαίους, πλὴν τῶν γαλλικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ἐπικρατοῦσα θρησκεία εἶναι ὁ Βουδισμός. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ 60.000 ἰθαγενεῖς Χριστιανοὶ μετὰ 180 ἐκκλησιῶν, προσηλυτισθέντες ἀπὸ τοὺς ἱεραποστόλους, ὧν ὑπάρχουν ἐν τῇ χώρᾳ 160 ἀποστολαὶ τοῦ τάγματος τῶν καρμηλιτῶν καὶ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἁγίου Παύλου τῆς Σάρτρης. Ἡ Κοχιγκίνα κυβερνᾶται ὑπὸ διοικητοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ὑπάγεται εἰς τὸν γενικὸν διοικητὴν τῆς γαλλικῆς Ἰνδοκίνας. Ὁ διοικητὴς βοηθεῖται ὑφ' ἑνὸς γενικοῦ γραμματέως καὶ δύο συμβουλίων: τοῦ εἰδικοῦ συμβουλίου καὶ τοῦ ἀποικιακοῦ συμβουλίου. Τὸ εἰδικὸν συμβούλιον ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν διοικητὴν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, τὸν διοικητὴν τῶν ναυτικῶν δυνάμεων, τὸν ἀνώτατον δικαστικὸν ὑπάλληλον, τὸν ἀνώτατον διοικητικὸν ὑπάλληλον καὶ ἀπὸ πέντε προὔχοντας, διοριζομένους ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ. Τὸ ἀποικιακὸν συμβούλιον, ἔχον συμβουλευτικὴν μόνον ψῆφον, ἀποτελεῖται ἀπὸ 24 μέλη αἱρετὰ διὰ 4 ἔτη, ὧν τὰ 6 εἶναι ἰθαγενεῖς. Διαιρεῖται εἰς 20 νομοὺς καὶ εἰς δύο ἰδιαίτερα διαμερίσματα, τῆς *Σαϊγκὸν* καὶ τῆς *Σολόν*. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὠργανωμένη κατὰ τὸ γαλλικὸν σύστημα. Τὸ ἐφετεῖον ὁλοκλήρου τῆς γαλλικῆς Ἰνδοκίνας ἑδρεύει ἐν Σαϊγκόν, ὅπου ἑδρεύουν ἐπίσης καὶ δύο κακουργιοδικεῖα. Ἐν Κοχιγκίνᾳ σταθμεύουν γαλλικαὶ στρατιωτικαὶ καὶ ναυτικαὶ δυνάμεις, ἐξαρτώμεναι ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς γενικῆς διοικήσεως τῆς γαλλικῆς Ἰνδοκίνας. Ἔχει ἰδιαιτέραν σημαίαν, κιτρίνην μετὰ πλαισίου ὀδοντωτοῦ χρώματος βαθέος πρασίνου. Ἡ παιδεία εὑρίσκεται κατὰ μέγα μέρος εἰς χεῖρας τῶν ἱεραποστόλων, οἵτινες διατηροῦν 160 σχολὰς μέσης καὶ πρακτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ὑπερχιλίας σχολὰς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, τρία πρακτικὰ ἰνστιτοῦτα καὶ ἰατρικὴν σχολὴν ἐν Σαϊγκόν. Ἡ Κοχιγκίνα ἀποστέλλει ἕνα βουλευτὴν εἰς τὴν γαλλικὴν βουλήν, ἐκλεγόμενον διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας.

—*[Ἱστορ.]* Αἱ πρῶται πληροφορίαι περὶ Κοχιγκίνας μετεδόθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τῶν Πορτογάλων ναυσιπόρων, οἵτινες ὠνόμασαν αὐτὴν οὕτως ἐκ τῆς ὁμοιότητος πρὸς τὸ κράτος Κόχιν, ὅπερ κατεῖχον ἐν Ἰνδίαις, καὶ ἐκ τῆς γειτονίας αὐτῆς πρὸς τὴν Κίναν. Κατ' ἄλλους ἡ λέξις Κοχιγκίνα σημαίνει «Μικρὰ Κίνα» καὶ προέρχεται ἐκ τῆς ἰθαγενοῦς λέξεως «κότσι», ἥτις σημαίνει μικρός. Κατ' ἀρχὰς ἡ χώρα ἀνῆκεν εἰς τὴν Κίναν καὶ κατόπιν ἀπετέλεσε τμῆμα τοῦ βασιλείου τοῦ Καμπότζ. Τῷ 1658 τὸ Ἀννὰμ προσήρτησε τὰς τρεῖς ἀνατολικὰς αὐτῆς ἐπαρχίας, τῷ δὲ 1720 τὰς ἄλλας τρεῖς. Οἱ Γάλλοι κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐλευθέραν εἴσοδον ἐν τῇ χώρᾳ διὰ πρώτην φοράν, χάρις εἰς τὴν συνθήκην ἣν ὑπέγραψαν τὴν 28 Μαΐου 1787 μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Ἀννὰμ Τζιὰ-Λόνγκ. Λόγῳ ἐπανειλημμένων ἐχθρικῶν ἐκδηλώσεων τῶν ἰθαγενῶν πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους, οἱ Γάλλοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπέμβουν πολλάκις ἀπὸ τοῦ 1820—1858, βομβαρδίσαντες πολλοὺς λιμένας, τῷ δὲ 1858 κατέλαβον τὴν Σαϊγκὸν καὶ τῷ 1859 ἐκήρυξαν τὴν Κοχιγκίναν γαλλικὴν ἀποικίαν, κατορθώσαντες νὰ κατακτήσουν τὰς Α. αὐτῆς ἐπαρχίας. Τῷ 1862 τὸ Ἀννὰμ ὑπεχρεώθη διὰ συνθήκης νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν γαλλικὴν κατοχὴν τῶν ἐπαρχιῶν Σαϊγκόν, Μύτο καὶ Μπιὲν-Χόα. Τῷ 1867 ὁ Γάλλος ναύαρχος Λὰ-Γκραντιὲρ καὶ ὁ συνταγματάρχης Ρεμποὺλ συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν διὰ τῆς προσαρτήσεως τῶν ἐπαρχιῶν Βινλονγκ, Τσάντολ καὶ Χατιέν, πρὸς Δ. τοῦ ποταμοῦ Μεκόνγκ. (Βλ. καὶ λ. *Ἀννὰμ* καὶ *Γαλλικὴ Ἰνδοκίνα.*)

Μ. Δ. Β.

—*[Φιλοτ.]* Ἡ Γαλλία ἐξέδωσεν ἰδιαίτερα γραμματόσημα διὰ τὴν *Κοχιγκίναν* κατὰ τὸ 1867, ἐπισημάνασα πρὸς τοῦτο μὲ νέαν ἀξίαν τέσσαρα γραμματόσημα τῶν τότε ἐν κυκλοφορίᾳ εἰς ἁπάσας τὰς ἀποικίας της γραμματοσήμων ἑνιαίου τύπου. Κατὰ τὸ 1888 ἐπεσήμανεν ἓν γραμματόσημον 30 σαντὶμ τῆς ἰδίας σειρᾶς μὲ μίαν διαγώνιον γραμμήν, ἕκαστον δὲ τμῆμα τοῦ γραμματοσήμου ἀπετέλει ἀποκοπτόμενον ἰδιαιτέραν ἀξίαν 15 σαντίμ, φέρον ἀντίστοιχον ἐπισήμανσιν. Ἔκτοτε δὲν ἐξεδόθησαν ἰδιαίτερα γραμματόσημα διὰ τὴν Κοχιγκίναν, κυκλοφοροῦν δ' ἐν αὐτῇ τὰ γραμματόσημα τῆς Ἰνδοκίνας. Κατὰ τὸ 1892 ἐξεδόθησαν καὶ ἐνάριθμα γραμματόσημα, φέροντα διαγωνίως τὴν ἐπισήμανσιν COCHINCHINE, ταῦτα ὅμως δὲν θεωροῦνται ὡς ἐπισήμως ἐκδοθέντα καὶ συνεπῶς δὲν ἀναφέρονται εἰς τοὺς καταλόγους.

(Ε. Φ. Ε.)

Κόχιλας *[Γεωγρ.]*. Βουνὸς τοῦ νοτίου κορμοῦ τῆς νήσου Σκύρου. Ἡ κορυφή του (ὑψόμ. 2.565 ποδ., πλάτ. 38° 49' $^1/_4$ Β., μῆκ. 24° 36' $^2/_3$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island) ἀποτελεῖ τὸ ὑψηλότερον τῆς νήσου σημεῖον. Σ. Ε. Λ.

κοχιλόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀείζωον τὸ ὡραιοανθές*.

Κόχιν (Kochin) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῷ διαμερίσματι Μαλαμπάρ. Πρῶτοι αὐτῆς κάτοχοι ὑπῆρξαν οἱ Πορτογάλοι. Τῷ 1502 ὁ Βάσκο ντὰ Γκάμα ἵδρυσε πρακτορεῖον καὶ τῷ 1503 ἱδρύθη τὸ πρῶτον εὐρωπαϊκὸν φρούριον ἐν Ἰνδίαις. Ἄγγλοι ἄποικοι ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῇ διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1634, ἀλλ' ἀπεσύρθησαν τῷ 1663, ὅτε ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ὀλλανδῶν. Ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν τελευταίων ἡ Κόχιν κατέστη μέγα ἐμπορικὸν κέντρον. Ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατελήφθη ὁριστικῶς τῷ 1795, οἵτινες κατέστρεψαν καὶ τὰ ὀχυρωματικὰ αὐτῆς ἔργα. Κάτ. 20.000, τῶν ὁποίων οἱ ἡμίσεις Χριστιανοὶ Σύριοι καὶ Καθολικοί, οἱ δὲ λοιποὶ Μουσουλμᾶνοι, Ἰνδουϊσταὶ καί τινες Ἑβραῖοι. Ὁ λιμὴν τῆς Κόχιν καὶ σήμερον ἔχει μεγάλην ἐμπορικὴν κίνησιν καὶ εἶναι, μετὰ τὸν λιμένα τῆς Βομβάης, ὁ μᾶλλον πολυσύχναστος ἐπὶ τῆς Ἀραβικῆς θαλάσσης. Μ. Ν. Δ.

—**Κόχιν** (Cochin) *[Γεωγρ.]*. Φεουδαρχικὴ ἡγεμονία τῶν νοτίων Ἰνδιῶν, ἐξαρτωμένη πολιτικῶς ἐκ τῆς προεδρίας τοῦ Μαντράς. Ἐμβ. 3.420 τ. χλμ. Κάτ. 988.000. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς βρεττανικῆς Μαλαμπάρ, πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Τραβανκόρης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἀραβικῆς θαλάσσης. Κυριώτερα αὐτῆς προϊόντα εἶναι βαφικὰ καὶ πολύτιμα ξύλα, κόμμι, καφές, ἀρώματα καὶ φαρμακευτικοὶ φλοιοὶ δένδρων. Πλέον τοῦ ἑνὸς πέμπτου τῶν κατοίκων της εἶναι Χριστιανοὶ Σύριοι καὶ Ρωμαιοκαθολικοί, οἱ δὲ λοιποὶ Μουσουλμᾶνοι καὶ Ἰνδουϊσταί. Πρωτεύουσα τῆς ἡγεμονίας εἶναι ἡ *Ἐρνάκουλαμ*. Ὁ ἰθαγενὴς ἡγεμὼν (ρατζᾶ) ἑδρεύει εἰς Τριπουντόρα. Ὡς τὸ σημαντικώτερον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς ἡγεμονίας θεωρεῖται ἡ Ματτάνχερι, ἥτις καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς πόλεως *Κόχιν*. Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ἡ ἡγεμονία τοῦ Κόχιν ἀπετέλει τμῆμα τοῦ βασιλείου Κεράλα, ὁ δὲ λιμὴν αὐτῆς Κοντουνγκαλούρ, ἡ ἀρχαία Μύσιρις, ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν ἓν τῶν κυριωτέρων ἐμπορικῶν κέντρων διὰ τὸ μεταξὺ τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν Ἰνδιῶν ἐμπόριον. Παρ' αὐτήν, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπεβιβάσθη καὶ ὁ ἀπόστολος Θωμᾶς. Ἐκ τῶν Εὐρωπαίων πρῶτοι οἱ Πορτογάλοι ἤνοιξαν ἐμπορικοὺς οἴκους εἰς τὴν πόλιν Κόχιν τῷ 1502, ἡ δ' ἐπιρροὴ αὐτῶν παρετάθη μέχρι τοῦ 1663, ὁπότε ἡ πόλις περιῆλθεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ὀλλανδῶν. Ἀπὸ τοῦ 1791 ἡ ἡγεμονία τελεῖ φόρου ὑποτελὴς εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Μ. Βρεττανίας. Μ. Ν. Δ.

κὸχ-ὶ-νοὺρ (ὁ) (Kohinoor). Ὀνομαστὸς ἀδάμας, ὁ ὁποῖος κοσμεῖ τὸ βασιλικὸν στέμμα τῆς Ἀγγλίας. Τὸ ὄνομα εἶναι λέξις περσικὴ καὶ σημαίνει «ὄρος φωτός». Ἡ ἀκριβὴς προέλευσις τοῦ ἀδάμαντος τούτου δὲν εἶναι γνωστή, φαίνεται ὅμως ὅτι ἐξήχθη ἐκ τῶν ὀρυχείων τῆς Γολκόνδης τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν. Θεωρεῖται ὡς τὸ ἀρχαιότερον γνωστὸν κόσμημα. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἀνῆκεν εἰς τὸν Καρνᾶ, βασιλέα τῆς Ἀγγᾶς, ἀκμάσαντα τρισχίλια ἔτη π. Χ. Περιελθὼν τῷ 1304 εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Δελχί, εὑρίσκετο τῷ 1739 εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Πέρσου κατακτητοῦ Ναδὶρ Σάχ, καὶ τῷ 1813 περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ρατζᾶ τῆς Λαχώρης. Μετὰ ταῦτα περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῆς ἑταιρείας τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ὑπὸ τῆς ὁποίας καὶ ἐδωρήθη τῷ 1849 κατὰ τὴν προσάρτησιν τοῦ Πεντζὰβ εἰς τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίαν. Τὸ ἀρχικὸν βάρος του ἐξ 186 $^{1}/_{16}$ καρατίων ἠλαττώθη κατόπιν δευτέρας κατεργασίας ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ ἐργατῶν ἐξ Ἄμστερδαμ εἰς 106 $^{1}/_{16}$ καράτια (βλ. *ἀδάμας* καὶ *Ἄγρα*). Γ. Κ. Γ.

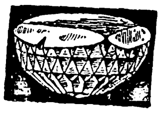

Κοχινούρ.

Κοχιστὰν (=χώρα ὀρεινή) *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία διδομένη εἰς διαφόρους περιοχὰς τῆς Κεντρῴας Ἀσίας, κυρίως δ' εἰς δύο διαμερίσματα αὐτῆς, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἓν κεῖται ἐν τῷ Ἀφγανιστάν, βορείως τῆς πόλεως Καβούλης, καὶ ἐκτείνεται μέχρι τῶν συνόρων τῶν Ἰνδιῶν. Θεωρεῖται ὡς ἡ εὐφορωτέρα περιοχὴ τοῦ Ἀφγανιστάν. Ἐν αὐτῷ εὑρέθησαν ἐρείπια μεγάλης πόλεως, κατά τινας κτισθείσης ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὸ ἕτερον εὑρίσκεται εἰς τὰς Βρεττανικὰς Ἰνδίας καὶ ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ Κουρδιστὰν καὶ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 2.900 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 20.000 κατ., ἁπάντων σχεδὸν Μωαμεθανῶν. Τὸ διαμέρισμα τοῦτο εἶναι εἰσέτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνεξερεύνητον. Μ. Ν. Δ.

Κοχιτσᾶνοι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀγκυροβόλιον πρὸς τὸν Α. μυχὸν τοῦ φυσικοῦ λιμένος *Πόρτο-Νιὸ* τῆς νήσου Ἴου (πλάτ. 36°43' Β., μῆκ. 25°16' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2753*: Polykandro, Sikinos and Nio) καὶ Δ. τοῦ ὅρμου Μυλοκοπός. Ὀνομάζεται καὶ *Κολιτζᾶνοι*. Σ. Ε. Λ.

κοχλάδι (τό), καὶ ***κοχλίδι***, ἢ ***χοχλίδι***· κοχλιοειδὲς ὄστρακον, ἀρχ. *κοχλίς, —ίδος*.

Κοχλάδι, ἢ ***Κοχλάκι*** *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ ἀνατολικοῦ κορμοῦ τῆς Ἀστυπαλαίας (πλάτ. 36°34'50" Β., μῆκ. 26°26'50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia) κατὰ τὴν Ἀν. μασχάλην τῆς χερσονησῖδος (ὑψόμ. 164 ποδ.) Μπαράκας. Σ. Ε. Λ.

κοχλάζω, καὶ δημοτ., ***χοχλάζω***· ἀόρ *ἐκόχλασα* κτλ.· ἐπὶ ὕδατος ἢ ἄλλων ὑγρῶν, βράζω ἀθρόως, ἀναταράσσομαι ὑπὸ τοῦ βρασμοῦ· || μεταφ. «κοχλάζει τὸ πάθος, — τὸ μῖσος, — ἡ ἀγανάκτησις».

Κοχλαίους (Cochlaeus), *Ἰωάννης*. Ψευδώνυμον τοῦ Γερμανοῦ οὑμανιστοῦ καὶ μουσικοῦ *Ντάμπνεκ*, ὁ ὁποῖος εἶναι γνωστὸς ἐπίσης καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βεντελστίνους*, ἐκ τῆς γενετείρας αὐτοῦ Βέντελστάϊν (1479—1552). Ἐσπούδασεν ἐν Νυρεμβέργῃ καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Κολωνίας. Τῷ 1507 ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον του ἔργον «In musicam exhortatorium», σπουδαιότατον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐκδοθὲν δὶς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Βεντελστίνους καὶ τέλος μὲ τὸ πραγματικὸν τοῦ συγγραφέως ὄνομα ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς προαγωγῆς του εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ μαγίστρου. Τῷ 1510 ἐγένετο διδάσκαλος τῆς μουσικῆς ἐν Νυρεμβέργῃ, ὅπου ἐδημοσίευσε πολλὰ σχολικὰ βιβλία. Μαθητὴς αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Γκλαρεάνους. Τῷ 1515 μετέβη εἰς Βολωνίαν, ὅπου συνεδέθη μὲ τοὺς οὑμανιστάς, καὶ τῷ 1517 ἐγένετο ἱερεὺς ἐν Ρώμῃ καὶ κατόπιν πρωθιερεὺς ἐν Φραγκφούρτῃ, ὅπου διεξήγαγε σφοδροὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν λουθηρανῶν. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς συνόδους τῆς Βόρμς, Ρέγκενσμπουργ καὶ Ἄουγκσμπουργ, τῷ δὲ 1529 ἐγένετο γραμματεὺς τοῦ δουκὸς Γεωργίου τῆς Σαξωνίας. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων «Commentaria de vita et scriptis Lutheri» (1549). Μ. Δ. Β.

Κόχλακας *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον τῆς Ἀν. ἀκτῆς τῆς Σύρου (πλάτ. 37° 24' 10" Β., μῆκ 24°58'40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island καὶ Ν. Κοτσοβίλλη: «Νῆσος Σῦρος»), ἀμέσως πρὸς Α.ΒΑ., τοῦ ἀκρωτηρίου Φωκότρυπες τῆς ΝΑ. τῆς νήσου ἐσχατιᾶς. —2) Ὅρμος τῆς ΒΑ. ἀκτῆς τῆς νήσου Ἀγνούσας τῶν Οἰνουσσῶν τῆς Χίου (χάρτ. Ἠλ. Οἰκονόμου 1: 80000 «Νῆσος Χίος»), νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Κατσίκια, ἀνώνυμον εἰς τὸν ἀγγλ. χάρτην, καθ' ὃν αἱ συντεταγμέναι του εἶναι: πλάτ. 38° 32' 10" Β., μῆκ. 26° 15' 15" Ἀν., (ἀριθ. χάρτου 1645: Khios island and Gulf of Smyrna). Σ. Ε. Λ.

Κοχλάκια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τῆς Κάσου (πλάτ. 35°20' 50" Β., μῆκ. 26°53' 10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Kasso and Scarpanto islands). Σ. Ε. Λ.

Κοχλακιὲς *[Γεωγρ.]*· βλ. *Χοχλακιές*.

κοχλασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κοχλάζειν, βρασμὸς ἀθρόος, ὁ κρότος ὁ παραγόμενος κατὰ τὴν ἀθρόαν ἔκλυσιν φυσαλλίδων ἀτμοῦ ἐπὶ ζέοντος ὕδατος.

Κοχλαστὴ (*Δάσος*) *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Παλαμᾶ τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 85. Χ. Δ.

Κοχλὶ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Δωδεκανησιακὴ βραχονησὶς (πλάτ. 37°13' 25" Β., μῆκ. 26°43' 20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1574: Patmos, Arki and Lipso), 7 μίλλ. Α.ΝΑ. τῆς νοτίας τῆς Πάτμου ἐσχατιᾶς. Ὀνομάζεται καὶ *Κουρέλλι*. Σ. Ε. Λ.

Κόχλια, ἢ ***Χόχλια*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτοικοι (1928) 314. Χ. Δ.

Κοχλιὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ὅρμος τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς πρὸ τοῦ λιμένος Ἑρμουπόλεως τῆς Σύρου νήσου Διδύμη, ἀμέσως πρὸς Α. τῆς βορείας ἄκρας Σκαλιὰ τῆς νήσου (πλάτ. 37° 25' 35" Β., μῆκ. 24° 58' 50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syros island). Ἀνώνυμος εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην. —2) Ἀγκάλη εἰς τὸν Β.ΒΔ. μυχὸν τοῦ κολπίζοντος ὅρμου τῆς Περιβόλας (πλάτ. 37°43' 20" Β., μῆκ. 23° 27' 05" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana), ὅπου τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, εὐδιάκριτον γνώρισμα. Σ. Ε. Λ.

κοχλιαῖον ***νεῦρον*** *[Ἀνατομ.]*. Τὸ νεῦρον τοῦτο εἰσδυόμενον διὰ τοῦ πυθμένος τοῦ ἔσω ἀκουστικοῦ πόρου εἰς τὴν κοιλότητα τῆς ἀτράκτου (τοῦ λαβυρίνθου τοῦ ἔσω ὠτός), φέρεται εἶτα εἰς τὸ ἑλικοειδὲς γάγγλιον, ἐξ οὗ αἱ ἐκφυόμεναι δεσμίδες ἀπολήγουσιν εἰς τὸ κορτιανὸν ὄργανον. Ι. Π.

κοχλιακὸν ***βοθρίον*** ἢ ***ἠθμοειδὲς*** *[Ἀνατομ.]*. Ὁ κάτω βόθρος τῆς ὀπισθίας ἄνω ἐπιφανείας τοῦ λιθοειδοῦς μέρους τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ, πολύτρητος ὤν, καλεῖται *κοχλιακὸν* ἢ *ἠθμοειδὲς βοθρίον*, χρησιμεῦον εἰς δίοδον τῶν νηματίων τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου, τῶν φερομένων εἰς τὸν κοχλίαν (τοῦ ἔσω ὠτός). Ι. Π.

κοχλιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κοχλίαν, ὁ τοῦ κοχλίου τοῦ ὠτός.

— **κοχλιακὸς πόρος** *[Ἀνατομ.]*· βλ. *κοχλίας*.

Digitized by Google

κοχλιάρα (ἡ). Κοινὴ ὀνομασία τῆς *βυθοκόρου* (βλ. λ.).

κοχλιάριον (τό)· σκεῦος ἐπιτραπέζιον, δι' οὗ ἀντλοῦμεν ἢ ἀποσπῶμεν ἔδεσμα, γλύκισμα κττ. καὶ φέρομεν αὐτὸ εἰς τὸ στόμα, κοιν. *κουτάλι, χουλιάρι*: «κοχλιάριον τῆς σούπας,—τῆς σαλάτας» ‖ καθόλου, σκεῦος ἀντλήσεως, οἷον ἐν τῇ φαρμακευτικῇ, ἰατρικῇ, χημείᾳ.

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὸ σχῆμα τοῦ ἐπιτραπεζίου ἢ μαγειρικοῦ *κοχλιαρίου* δὲν ὑπέστη σοβαρὰς μεταβολὰς διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ τῆς βορείου Εὐρώπης ἀντὶ κοχλιαρίου ἐχρησιμοποίουν τεμάχιον ξύλου εἰς σχῆμα σφηνὸς (ἐξ οὗ αἱ ἀγγλοσαξωνικαὶ λέξεις spon, spaan, spahn, spoon), εἰς ἔτι δὲ ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐχρησιμοποιοῦντο κογχύλια, ὡς καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν ἀγρίων φυλῶν. Εἰς διάφορα εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα ἀπόκεινται κοχλιάρια τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων διαφόρων τύπων καὶ σχημάτων, κατεσκευασμένα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, γρανίτου, πυρίτου λίθου ἢ ξύλου, ὧν τὰ πλεῖστα φέρουν θρησκευτικὰς συμβολικὰς παραστάσεις. Τὰ κοχλιάρια τῶν Κινέζων, χρησιμοποιούμενα ἔτι καὶ σήμερον, κατεσκευάζοντο ἀνέκαθεν ἐξ ὀπτῆς γῆς (συνηθέστερον ἐκ πορσελλάνης) καὶ ἔφερον πολυχρώμους, καλλιτεχνικωτάτας ἐνίοτε, παραστάσεις. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις τὸ κοχλιάριον ἐχρησιμοποιεῖτο κατ' ἀρχὰς πρὸς βρῶσιν ᾠῶν ἢ ἐξαγωγὴν τοῦ μαλακίου ἐκ τοῦ ὀστράκου. Τὰ κοχλιάρια ταῦτα (λατ. cochleare) κατέληγον εἰς αἰχμηρὰν λαβήν, δι' ἧς ἐθραύετο τὸ κέλυφος τοῦ ᾠοῦ ἢ ἐξήγετο τὸ μαλάκιον ἐκ τοῦ ὀστράκου του. Τὰ ἐπιτραπέζια κοχλιάρια, τὰ ὁποῖα πιθανῶς παρέλαβον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες παρὰ τῶν Ρωμαίων (ligula), ἔφερον λαβὴν εὐθεῖαν ἢ καμπύλην ἀπολήγουσαν εἰς κόσμημα. Ἀμφότερα τὰ εἴδη κατεσκευάζοντο κυρίως ἐξ ὀρειχάλκου ἢ ἀργύρου. Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὰ κοχλιάρια κοινῆς χρήσεως, μὴ διαφέροντα οὐσιωδῶς τῶν ἀρχαίων τοιούτων, κατεσκευάζοντο ἐκ κέρατος ἢ ξύλου. Πρὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος τὸ κοῖλον μέρος ἦτο στρογγύλον, κατόπιν ὅμως ἐγένετο ἐπίμηκες, βραχυνθείσης τῆς λαβῆς. Κοχλιάρια ἐκ πολυτελῶν μετάλλων κατεσκευάζοντο ἐν Παρισίοις, εἰς δὲ τὴν ἀπογραφὴν τῶν κινητῶν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδου Α' τοῦ ἔτους 1300, ἀναφέρονται πολυτελέστατα κοχλιάρια ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, κατασκευασθέντα ἐν τῇ γαλλικῇ πρωτευούσῃ. Τὰ ὀρειχάλκινα καὶ ἐξ ἄλλων μετάλλων κοχλιάρια ἦσαν κοινὰ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, τὰ ἀργυρᾶ ὅμως καὶ τὰ χρυσᾶ ἦσαν σπάνια. Ἐπίσης κατεσκευάζοντο ἐκ κρυστάλλου, κέρατος, κοραλλίων, ξύλου καὶ ἄλλων οὐσιῶν· τὰ ἐξ ἀρωματικοῦ ξύλου ἦσαν περιζήτητα. Ἐπὶ τοῦ ΙΔ' μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἡ πρὸς τὰ ἄνω ἄκρα τῆς λαβῆς ὡμοίαζε πρὸς ρύγχος λέοντος ἢ δράκοντος, ἁρπάζον τὸ κοῖλον μέρος. Συγχρόνως εἰσήχθησαν καὶ φορητὰ ἀναδιπλούμενα. Κοχλιάρια ἐξ ἀργύρου, καταλήγοντα εἰς τὴν κεφαλὴν ἢ τὴν προτομὴν ἑνὸς ἐκ τῶν ἀποστόλων, ἢ ἔτι πολυτελέστερα ἐκ χρυσοῦ, φέροντα εἰς τὸ ἄκρον τῆς λαβῆς ἀδάμαντα, ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς δῶρα εἰς βαπτίσεις. Τὸ κοῖλον μέρος τοῦ κοχλιαρίου προσέλαβε διάφορα σχήματα, ἀπὸ τοῦ στρογγύλου μέχρι τοῦ ᾠοειδοῦς, κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τοῦτο κατέστη στενὸν καὶ ἐλλειπτικόν, μὲ λαβὴν καμπυλουμένην πρὸς τὰ ἄκρα. Τὸ σημερινὸν σχῆμα μὲ τὸ ἄκρον τοῦ κοίλου στενότερον τῆς βάσεως καὶ τὴν καμπυλουμένην πρὸς τὰ κάτω ἄκραν τῆς λαβῆς, εἰσήχθη τῷ 1760. Ἤδη κατασκευάζονται κοχλιάρια ἐκ διαφόρων οὐσιῶν, ἀπὸ τοῦ ξύλου μέχρι τοῦ χρυσοῦ, τὰ δὲ σχήματα αὐτῶν ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς χρήσεως, διὰ τὴν ὁποίαν προορίζονται. Ὅπως καὶ σήμερον, τὸ κοχλιάριον ἦτο καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις ὄργανον μετρήσεως ὡρισμένης δόσεως, ἰδίᾳ ἐν τῇ ἰατρικῇ καὶ τῇ μαγειρικῇ. Δ.Σ.Δ.

Κοχλιαρὶς ἡ ἀρμορακία.

κοχλιαρὶς (ἡ) (Cochliaris) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων χωρῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, ὧν κυριώτερα: *Κοχλιαρὶς ἡ πετραία* (Cochliaris saxatilis), πολυετὴς πόα ἀπαντῶσα εἰς τὸν Ὄλυμπον καὶ τὴν Κεφαλληνίαν. *Κοχλιαρὶς ἡ ἀρμορακία* (Cochliaris armoracia), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς βορείου Εὐρώπης, καλλιεργούμενον καὶ παρ' ἡμῖν διὰ τὴν φαρμακευτικὴν ρίζαν του καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *κρένον, χράνον* καὶ *χρένον*. *Κοχλιαρὶς ἡ φαρμακευτικὴ* (Cochliaris officinalis). Φύεται ἐν τῇ βορείῳ καὶ μέσῃ Εὐρώπῃ καὶ καλλιεργεῖται διὰ τὴν πικρὰν ρίζαν της, ἥτις χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ φαρμακευτικῇ καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *κοχλιαρίδος πόα* (Herba cochliaria). Δ. Ν. Π.

— *[Φαρμ.]* Τοῦ εἴδους *κοχλιαρὶς ἡ φαρμακευτική*, ὅπερ ἀνθεῖ κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον, συλλέγονται τὰ ἐναέρια μέρη καὶ ἐκθλιβόμενα δίδουν ὀπόν, ὅστις χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τοῦ πνεύματος τῆς κοχλιαρίδος. Τὸ δι' ἀποστάξεως τῆς κοχλιαρίδος λαμβανόμενον αἰθέριον ἔλαιον ἀποτελεῖ ὑγρὸν ἐρεθίζον, εἰδικῆς ὀσμῆς, γεύσεως θερμῆς καὶ δηκτικῆς, εἰδικοῦ βάρους 0,9417 δεξιόστροφον. Κ. Γ. Μ.

κοχλίας, —ου (ὁ)· μαλάκιον ὀστρακόδερμον, χερσαῖον ἢ καὶ θαλάσσιον, τοῦ ὁποίου τὸ ὄστρακον ἔχει σχῆμα ἑλικοειδές, κοιν. *σαλίγγαρος, σαλιγγάρι, σάλιακας* καὶ ἄλλως ‖ μηχάνημα στερεωτάτης συνδέσεως, κοιν. *βίδα*: «κοχλίας σιδηροῦς,—ξύλινος».

— *[Ζωολ.]* Ὁ *κοχλίας* (Helix) εἶναι γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑλικιδῶν*. Ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *κοχλίας* νοοῦνται καὶ ἕτερα γένη μαλακίων, ἀνήκοντα εἰς τὰς οἰκογενείας *ἑλικίδαι, λειμακίδαι* καὶ *λιμναιίδαι*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν ζῴων τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἡ κόγχη εἶναι, συνήθως, κυκλική, κωνικὴ ἢ κυλινδρική, καὶ ἐνίοτε ἐπὶ τοσοῦτον πεπιεσμένη, ὥστε αἱ συσπειρώσεις τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν γίνονται καταφανεῖς καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας· ἄλλοτε ὁ ὀμφαλὸς εἶναι στενότατος, ὁπότε αἱ συσπειρώσεις γίνονται εὐρύτεραι. Εἰς ἄλλα εἴδη αἱ συσπειρώσεις ἀνυψοῦνται βαθμιαίως, ὁπότε γίνονται ἐλαφρῶς κωνικαὶ ἢ παρουσιάζουσι κοχκοειδῆ διόγκωσιν. Ἕτερα εἴδη, λόγῳ ποικίλων αἰτίων, παρουσιάζουσι διαφορωτάτην κατὰ τὴν μορφὴν κόγχην. Τέλος εἰς ἄλλα εἴδη, λόγῳ συμπτωματικῆς ἀνωμαλίας, αἱ συσπειρώσεις εἶναι ἀριστερόστροφοι, καὶ ὄχι, ὅπως συνήθως, δεξιόστροφοι. Τὸ ἄκρον τοῦ ἀνοίγματος τῆς κόγχης καλεῖται *περιστόμιον*, ὅπερ εἶναι πάντοτε ἁπλοῦν καὶ αἰχμηρὸν κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν τοῦ ζῴου, γινόμενον σὺν τῷ χρόνῳ πεπλατυσμένον ἢ παχύ. Ὅσῳ λεπτοτέρα εἶναι ἡ κόγχη, τόσῳ πυκνοτέρα εἶναι ἡ σύστασις αὐτῆς, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποκλείει νὰ εἶναι αὕτη συγχρόνως στερεὰ καὶ ἐλαφρά. Ὁ χρωματισμὸς της συνήθως εἶναι ὁμοιοειδὴς καὶ συνήθως κλίνει πρὸς τὸν σκοτεινῶς φαιόν, ποικιλόμενος ἐνίοτε ὑπὸ ἐπιμήκων λωρίδων ζωηροτέρου μελανοφαίου χρωματισμοῦ ἢ καστανοφαίου τοιούτου.

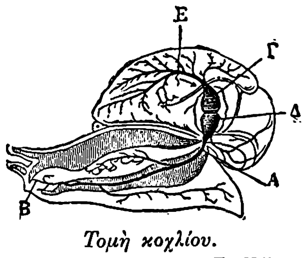

Τομὴ κοχλίου.

[Α=Ἀορτή· Β=Στόμα· Γ=Κόλπος τῆς καρδίας· Δ=Κοιλία τῆς καρδίας· Ε=Πνευμονικὴ φλέψ.]

Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ἐνδιαιτώμενον ζῷον ἔχει ὀργανισμὸν παραπλήσιον πρὸς τὸν τοῦ *λείμακος*. Ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἡ ὄσφρησις εἶναι λεπτοτάτη εἰς τοὺς κοχλίας καὶ χάρις εἰς ταύτην ὁδηγεῖται τὸ ζῷον, κατὰ τὰς σκοτεινὰς νύκτας, εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν πολλάκις πρὸς εὕρεσιν τῆς τροφῆς του. Ἡ ὅρασις δὲν φαίνεται καὶ τόσον ἀνεπτυγμένη. Ἡ ἀκοὴ εἶναι ὑποτυπώδης, ἡ δὲ συστολὴ τούτου, ἅμα τῷ παραμικρῷ κρότῳ, ὀφείλεται εἰς τὸν κραδασμὸν τῶν πέριξ ἀντικειμένων, ὅστις ἐπιδρᾷ ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ σώματος τοῦ κοχλίου. Ἀντιθέτως ἡ ἁφὴ εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη. Οἱ κοχλίαι τρέφονται ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν καὶ κυρίως ἐκ φύλλων καὶ καρπῶν καὶ σπανίως τρώγουσι ζωϊκὰς οὐσίας. Εἴδη τινὰ κοχλιῶν εἶναι ἀποκλειστικῶς σαρκοφάγα, ἀποκόπτοντα τὴν τροφήν των δι' ὀδόντος, τὸν ὁποῖον φέρουσι κατὰ τὸ μέσον τοῦ στόματος. Μετὰ τὴν χειμερίαν νάρκην των ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς τοὺς κήπους. Περὶ τὰ τέλη τοῦ θέρους ἡ βουλιμία των ἀτονεῖ καὶ παύουσι τελείως νὰ τρώγωσιν ὀλίγον πρὸ τῆς χειμερίας νάρκης.

Τὸ φαινόμενον τῆς ἀναπαραγωγῆς τῶν κοχλιῶν παρουσιάζει ἀρκετὴν ἰδιορρυθμίαν. Τὰ γεννητικὰ ὄργανα ἀποτελοῦνται ἐξ εἴδους ἀσκοῦ μικροῦ, ἐπιμήκους, οὗ τὰ τοιχώματα εἶναι παχύτατα καὶ μυώδη καὶ ἡ γενικὴ αὐτοῦ κοιλότης παρουσιάζει τέσσαρας διαυλακώσεις. Εἰς τὸ κέντρον τῆς γενικῆς κοιλότητος ὑπάρχει προέχουσα θηλή, ἥτις ἐκκρίνει ἀσβεστώδη τινὰ οὐσίαν, ἥτις ἐπιστρώνει τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ ἀσκοῦ. Ὁ ἑρμαφροδιτισμὸς τῶν κοχλιῶν ἦτο γνωστὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀλλὰ τελευταίως ἐπιστοποιήθη πλήρως ἐκ τῆς ἀνατομίας τῶν γεννητικῶν ὀργάνων. Ἂν καὶ ἀμφότερα τὰ γένη, ἄρρεν δηλαδὴ καὶ θῆλυ, ἔχουσιν ἀμφότερα τὰ ἀναπαραγωγικὰ ὄργανα, ἐν τούτοις διὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ὀχεία τῶν ὀρρένων ἐπὶ τῶν θηλέων. Ἡ ὀχεία τῶν κοχλιῶν λαμβάνει χώραν κατὰ τὸ φθινόπωρον. Πρὸ τῆς ὀχείας οἱ ἄρρενες ἀναζητοῦσι τὰς θηλείας καὶ προσπαθοῦσι διαφοροτρόπως νὰ φανῶσιν ἀρεστοὶ εἰς αὐτάς. Ἡ ὀχεία διαρκεῖ ἐπὶ 12 ὥρας περίπου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὰ γεννητικὰ ὄργανα διογκοῦνται ὑπερμέτρως. Τὰ ᾠὰ ἔχουσι χρῶμα λευκὸν καὶ γενικῶς εἶναι ὀλιγάριθμα καὶ διατεταγμένα κατ' ἀνομοιομεγέθεις μάζας. Ἡ θήλεια ἐναποθέτει ταῦτα εἰς ὑγρὰ μέρη καὶ συνήθως ἐντὸς ρωγμῶν δένδρων, τοίχων ἢ βράχων. Οἱ ἐκκολαπτόμενοι κοχλίαι ἔχουσι κόγχην λεπτοτάτην καὶ μεμβρανώδη καὶ ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα παραμένουσι κεκρυμμένοι ἐντὸς τῆς γῆς. Ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς των δὲν εἶναι γνωστή.

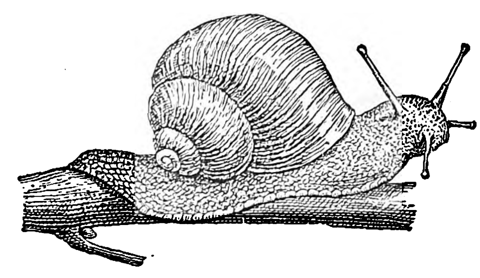

Κοχλίας ὁ πωματίας.

Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος κοχλίας, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Κοχλίας ὁ πωματίας* (Helix pomatias), ὅστις εἶναι ὁ μεγαλύτερος τοῦ γένους καὶ λόγῳ τοῦ ὄγκου του περιέχει ἀρκετὴν ποσότητα κρέατος, ὅπερ εἶναι νοστιμώτατον καὶ τρυφερώτατον. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ δάση καὶ εἰς τὰς ἀμπελοφυτείας καὶ εἶναι ἐδώδιμο; καὶ κοινότατος παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *σαλιγγάρι* ἢ *σάλιαγγας*.

Κοχλίας ὁ φαιός.

Κοχλίας ὁ φαιὸς (Helix cinereus). Οὗτος εἶναι μικρότερος τοῦ προηγουμένου εἴδους, ἔχει χρῶμα φαιόν, εἶναι ἐδώδιμος καὶ ἀναπτύσσεται εὐκολώτερον τοῦ κοχλίου τοῦ πωματίου. *Κοχλίας ὁ μελανόστομος* (Helix melanostomus). Διακρίνεται ἐκ τοῦ μελανοῦ στόματός του, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, καὶ εἶναι κοινότατος πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἐδώδιμος. *Κοχλίας ὁ ἰταλικὸς* (Helix italicus). Κυρίως ἀπαντᾷ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἰσπανίᾳ, ὅπου καὶ προτιμᾶται ὡς ἔδεσμα περισσότερον τῶν λοιπῶν εἰδῶν. *Κοχλίας ὁ κηπαῖος* (Helix hortensis). Διακρίνεται ἐκ τῆς κιτρινοφαίου κόγχης του καὶ τῶν μελανῶν ραβδώσεων, δι' ὧν αὕτη κοσμεῖται. Εἶναι ἐδώδιμος. Οἱ κοχλίαι καταναλίσκονται ὑπὸ πλείστων εὐρωπαϊκῶν λαῶν ὡς τροφὴ εὔωνος καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, Ἱσπανῶν καὶ εἰς μικροτέρας ποσότητας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς πλείστας χώρας γίνεται ἐντατικὴ ἡ καλλιέργεια τῶν κοχλιῶν. Πρὸς τοῦτο συναθροίζουσι τοὺς κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας ἐν τῷ κήπῳ περιπλανωμένους κοχλίας καὶ ἰδίως τοὺς μετὰ βροχὴν ἢ ἄρδευμα ἐξερχομένους τῆς κρύπτης των καὶ τοὺς τοποθετοῦσιν εἰς ἴδιον τοῦ κήπου χῶρον, ὅστις περιορίζεται ὑπὸ συρματοπλέγματος. Ἐντὸς αὐτοῦ φυτεύουσι διάφορα φυτὰ λαχανευόμενα καὶ μή, ὅπως σκιάζωσι τὸ μέρος καὶ χρησιμεύωσιν ὡς τροφὴ τῶν κοχλιῶν. Τὸ ἔδαφος ἐπιστρώννυται κατὰ τὴν μεγαλυτέραν αὐτοῦ ἔκτασιν ὑπὸ ἄμμου. Εἰς ἕκαστον τετραγωνικὸν μέτρον δέον νὰ μὴ τοποθετοῦνται πλείονες τῶν 100 κοχλιῶν. Ὡς τροφὴ δίδεται εἰς τοὺς κοχλίας φύλλα λαχάνων θριδακος, καρποὶ πίσου (μπιζέλια), κύαμοι (κουκιά), ἀποκόμματα γεωμήλων, κτλ. Συχνὰ δέον νὰ καθαρίζηται τὸ κοχλιοτροφεῖον καὶ νὰ ἀπορρίπτωνται οἱ νεκροὶ τυχὸν κοχλίαι. Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον, ὁπότε οἱ κοχλίαι εἰσχωροῦσιν ἐντὸς τῆς γῆς διὰ τὴν χειμερίαν νάρκην, μεταφέρουσι τούτους εἰς κιβώτια πλήρη χώματος στεγνοῦ, ὅπου διατηροῦνται ὁλόκληρον τὸν χειμῶνα ὑπὸ σταθερὰν θερμοκρασίαν 5—8 βαθμῶν· ἐνίοτε τοποθετοῦσι τούτους καὶ εἰς ἀποθήκην, ἧς τὸ ἔδαφος καλύπτεται διὰ παχέος στρώματος ἄμμου. Δ.Ν.Π.

— *[Μηχανολ.]* Ὁ *κοχλίας* εἶναι στοιχεῖον συνδέσεως σωμάτων, χρησιμεῦον ἐνίοτε καὶ πρὸς μετάδοσιν δυνάμεως καὶ κινήσεως, περιλαμβανόμενον δὲ εἰς τὰς λεγομένας *ἁπλᾶς μηχανάς*. Ἡ γεωμετρικὴ γραμμή ἡ ἀποτελοῦσα τὸ πρότυπον, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον κατασκευάζεται ὁ κοχλίας, εἶναι ἡ ἕλιξ, δηλαδὴ ἡ γραμμὴ ἡ διαγραφομένη ἐν ἀπολύτῳ κινήσει ὑπὸ σημείου τινὸς τῆς ἐπιφανείας κυλίνδρου, κινουμένου ἰσοταχῶς παραλλήλως πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κυλίνδρου, καθ' ὃν χρόνον ὁλόκληρος

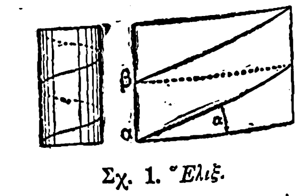

Σχ. 1. Ἕλιξ.

Digitized by Google

ὁ κύλινδρος περιστρέφεται ἐπίσης ἰσοταχῶς περὶ τὸν ἄξονά του. Τὸ διάστημα τὸ διανυόμενον ὑπὸ τοῦ σημείου κατὰ τὸν χρόνον μιᾶς πλήρους περιστροφῆς τοῦ κυλίνδρου, μετρούμενον ἐπὶ τῆς γεννητρίας, παραλλήλως πρὸς τὸν ἄξονα, καλεῖται *βῆμα* τοῦ κοχλίου. Ἐπίσης, ἐὰν ὀρθογώνιον τρίγωνον περιτυλιχθῇ περὶ κύλινδρον, οὕτως ὥστε ἡ μία τῶν καθέτων πλευρῶν αὐτοῦ νὰ συμπίπτῃ μετά τινος γεννητρίας τοῦ κυλίνδρου, ὁπότε ἡ ἄλλη παραμένει κάθετος ἐπὶ τὸν ἄξονα τοῦ τελευταίου, τότε ἡ ὑποτείνουσα τοῦ τριγώνου σχηματίζει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυλίνδρου ἕλικα κοχλίου (σχ. 1 αβ=βῆμα τοῦ κοχλίου).

Τὸ σχῆμα 2 δεικνύει πραγματικὸν κοχλίαν, παραγόμενον κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον, ἐὰν ἀντὶ τοῦ κινουμένου σημείου ληφθῇ ὁμοίως κινουμένη ἐπιφάνεια (εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ σχήματος 2 ὀρθογώνιον), τῆς ὁποίας τὸ ἐπίπεδον κατὰ τὴν κίνησιν διέρχεται διαρκῶς διὰ τοῦ ἄξονος τοῦ κυλίνδρου. Ἀντὶ τοῦ ὀρθογωνίου λαμβάνεται, εἰς τοὺς πρὸς σύνδεσιν σωμάτων χρησιμοποιουμένους κοχλίας, τρίγωνον ἐστρογγυλωμένον κατὰ τὰς γωνίας αὐτοῦ, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα καὶ τὰς διαστάσεις τοῦ σχήματος 3 (διεθνὲς σύστημα). Ἀνάλογα, μὲ μικρὰς διαφοράς, εἶναι καὶ τὰ δύο ἄλλα ἐν χρήσει συστήματα, τὸ ἀγγλικὸν σύστημα Whitworth καὶ τὸ ἀμερικανικὸν σύστημα Sellers. Εἰς κοχλίας σκοποῦντας τὴν μετάδοσιν κινήσεως ἢ δυνάμεως χρησιμοποιοῦνται, ἐκτὸς τῆς ὀρθογωνίου, καὶ ἡμικυκλικαὶ ἢ τραπεζοειδεῖς διατομαί. Συμπληρωματικὸν τοῦ κοχλίου σῶμα εἶναι τὸ *περικόχλιον*, κοῖλον σῶμα, τοῦ ὁποίου αἱ ἐσοχαὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰς ἐξοχὰς τοῦ κοχλίου, καὶ ἀντιστρόφως. Χρησιμεύει ὡς ὁδηγὸς τοῦ κοχλίου κατὰ τὴν περιστροφικὴν αὐτοῦ κίνησιν. Εἰς τὸ σχῆμα 2 τὸ περικόχλιον σημειοῦται διὰ τοῦ γράμματος Μ.

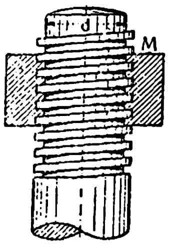

Σχ. 2. *Ὀρθογωνικὸς δεξιόστροφος κοχλίας.*

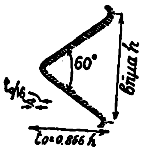

Σχ. 3. *Σύστημα διεθνές.*

Εἰς τοὺς πρὸς σύνδεσιν τεμαχίων κοχλίας, ὁ κύλινδρος αὐτῶν φέρει κατὰ τὸ ἓν ἄκρον ἐξοχήν, στρογγύλην ἢ πολυγωνικήν, τὴν *κεφαλήν*, μεγαλυτέρας διαμέτρου, γίνεται δὲ ἡ σύνδεσις καὶ ἡ σύσφιγξις ὡς δεικνύει τὸ σχῆμα 4 (Κ=κεφαλή, Μ=περικόχλιον).

Οἱ πρὸς μετάδοσιν κινήσεως χρησιμοποιούμενοι κοχλίαι λειτουργοῦν κατὰ ἕνα τῶν ἑξῆς τρόπων: α) Τὸ περικόχλιον παραμένει ἀκίνητον, ὁ δὲ κοχλίας περιστρεφόμενος προχωρεῖ παραλλήλως πρὸς τὸν ἄξονά του. β) Ὁ κοχλίας παραμένει ἀκίνητος, τὸ δὲ περικόχλιον περιστρεφόμενον προχωρεῖ παραλλήλως πρὸς τὸν ἄξονά του. γ) Τὸ περικόχλιον περιστρέφεται χωρὶς νὰ προχωρῇ, προχωρεῖ δὲ ὁ μὴ περιστρεφόμενος κοχλίας. δ) Ὁ κοχλίας περιστρέφεται χωρὶς νὰ προχωρῇ, προχωρεῖ δὲ τὸ μὴ περιστρεφόμενον περικόχλιον. Καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας περιπτώσεις, ἡ διεύθυνσις τῆς περιστροφῆς, ἐν σχέσει πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς μεταβατικῆς κινήσεως, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐὰν ὁ κοχλίας εἶναι *δεξιόστροφος* ἢ *ἀριστερόστροφος*. Ὁ κοχλίας τοῦ σχήματος 2 π. χ. εἶναι δεξιόστροφος, ἐνῷ τὸ σχῆμα 5 παριστᾷ ἀριστερόστροφον κοχλίαν. Εἰς ἑκάστην δὲ περιστροφὴν ἀντιστοιχεῖ μεταβατικὴ κίνησις κατὰ διάστημα ἴσον πρὸς τὸ βῆμα τοῦ κοχλίου. Ἀριστερόστροφοι κοχλίαι κατασκευάζονται μόνον ὅταν παρίσταται εἰδικὴ ἀνάγκη πρὸς τοῦτο. Δύναμις Δ, τείνουσα νὰ περιστρέψῃ τὸν κοχλίαν ἐντὸς τοῦ περικοχλίου, μετατρέπεται ὑπ' αὐτοῦ εἰς δύναμιν F, τείνουσαν νὰ κινήσῃ αὐτὸν κατὰ μῆκος τοῦ ἄξονός του. Εἶναι δὲ ἡ δύναμις F τοσοῦτον μεγαλυτέρα τῆς Δ, ὅσον μεγαλυτέρα ἀφ' ἑνὸς εἶναι ἡ διάμετρος τοῦ κοχλίου, καὶ ὅσον μικρότερον ἀφ' ἑτέρου εἶναι τὸ βῆμα αὐτοῦ. Κατασκευάζοντες τὸ βῆμα τοῦ κοχλίου ἀρκετὰ μικρόν, καὶ τὴν διάμετρον αὐτοῦ ἀρκετὰ μεγάλην — μεγεθύνοντες ἐν ἀνάγκῃ αὐτὴν διὰ χρησιμοποιήσεως μοχλοῦ —, δυνάμεθα νὰ προκαλέσωμεν πολὺ μεγάλας δυνάμεις κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τοῦ κοχλίου, ἐφαρμόζοντες σχετικῶς μικρὰς δυνάμεις πρὸς περιστροφὴν αὐτοῦ. Τῆς ἀρχῆς ταύτης γίνεται χρῆσις εἰς τὰ διὰ κοχλίου πιεστήρια (πρέσσας), εἰς τοὺς ἀνυψωτῆρας αὐτοκινήτων (γρύλλους) καὶ ἀλλαχοῦ.

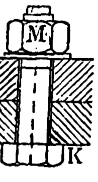

Σχ. 4. *Σύνδεσμος σωμάτων διὰ κοχλίου.*

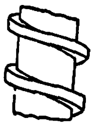
Σχ. 5. *Ἀριστερόστροφος κοχλίας.*

Ὁλόκληρος περιστροφὴ τοῦ κοχλίου περὶ τὸν ἄξονά του συνεπάγεται μετάθεσιν αὐτοῦ ἴσην πρὸς τὸ βῆμά του, κλάσμα περιστροφῆς συνεπάγεται μετάθεσιν κατὰ ἴσον κλάσμα τοῦ βήματος. Κατασκευάζοντες τὸ περικόχλιον ἀρκετὰ μέγα καὶ ἐφοδιάζοντες αὐτὸ μὲ κυκλικὸν δίσκον, φέροντα ἀκριβεῖς διαιρέσεις, δυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν μικρὰ σχετικῶς κλάσματα περιστροφῆς καὶ νὰ ἐκτιμήσωμεν ἀκριβῶς ὡς ἐκ τούτου ἐλαχίστας μεταθέσεις τοῦ κοχλίου κατὰ τὸν ἄξονά του. Ἐννοεῖται ὅτι πρὸς τοῦτο τόσον ὁ κοχλίας ὅσον καὶ τὸ περικόχλιον πρέπει νὰ εἶναι κατεσκευασμένα μετὰ τῆς μεγίστης δυνατῆς ἀκριβείας. Τοιουτοτρόπως διερρυθμισμένος κοχλίας λέγεται *μικρομετρικὸς κοχλίας* ἢ *μικρόμετρον*.

Εἰς τὸν λεγόμενον *ἀτέρμονα κοχλίαν* (σχ. 6) τὸ περικόχλιον ἔχει ἀντικατασταθῆ ὑπὸ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ, τοῦ ὁποίου οἱ ὀδόντες εἶναι κατεσκευασμένοι οὕτως, ὥστε νὰ πληροῦν τὰ μεταξὺ τῶν ἑλιγμάτων (ἢ σπειρωμάτων) τοῦ κοχλίου κενά. Περιστροφὴ τοῦ κοχλίου κατὰ μίαν ὁλόκληρον στροφὴν συνεπάγεται περιστροφὴν τοῦ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ κατὰ ἕνα ὀδόντα, δηλαδὴ μία πλήρης στροφὴ τοῦ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ ἐπιτυγχάνεται διὰ τόσων πλήρων στροφῶν τοῦ κοχλίου, ὅσος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ὀδόντων τοῦ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ. Ἡ ὀνομασία *ἀτέρμων* ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι συνεχής, ὁσονδήποτε μακρᾶς διαρκείας, περιστροφὴ τοῦ κοχλίου συνεπάγεται συνεχῆ στροφὴν τοῦ τροχοῦ. Χρῆσις τοῦ ἀτέρμονος κοχλίου γίνεται εἰς πλείστας περιπτώσεις, ὅπου παρίσταται ἀνάγκη ὑποβιβασμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ στροφῶν κατὰ λεπτόν, δεδομένου ὅτι ἐὰν N εἶναι ὁ ἀριθμὸς στροφῶν κατὰ λεπτὸν τοῦ κοχλίου, ὁ ἀριθμὸς στροφῶν κατὰ λεπτὸν τοῦ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ εἶναι $\frac{N}{Z}$, ὅπου Z ὁ ἀριθμὸς ὀδόντων τοῦ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ.

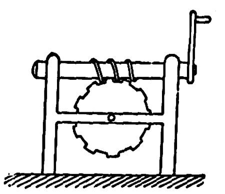
Σχ. 6. *Ἀτέρμων κοχλίας.*

Ἐνίοτε κατασκευάζονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κοχλίου δύο ἢ καὶ περισσότερα σπειρώματα τοῦ αὐτοῦ εἴδους.

Γ. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

— *[Στρατ.]* Κοχλιῶν ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη ἐν τῷ στρατῷ, ἔχοντα διαφόρους ἕκαστον προορισμούς. Οἱ κυριώτεροι κοχλίαι εἶναι: ὁ *κοχλίας τοῦ κλείστρου* τῶν παντὸς εἴδους πυροβόλων, ὁ *κοχλίας τῆς ὀπῆς* τῶν βραδυβόλων πυροβόλων Κρούπ, ὁ *κοχλίας τοῦ οὐραίου* τῶν τυφεκίων, ὁ *δακτυλιοφόρος κοχλίας*, ὁ χρησιμεύων διὰ τὴν φόρτωσιν τοῦ σωλῆνος τοῦ ὀρεινοῦ πυροβόλου, καὶ τέλος διάφοροι *ἀτέρμονες κοχλίαι*, χρησιμοποιούμενοι ἰδίως εἰς τὰ σκοπευτικὰ μηχανήματα πυροβόλου καὶ πολυβόλου.

Ν. Θ. Κ.

— *[Ἀνατομ.]*. — 1) *Κοχλίας ὀστέϊνος*· οὗτος, ἀνήκων εἰς τὸν ὀστέϊνον λαβύρινθον τοῦ ἔσω ὠτός, ἀποτελεῖται ἐκ 2 ½ ἑλίκων, ἑλισσομένων περὶ ἄξονα ὀβελιαῖον, κείμενον ὁριζοντίως κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἔσω ἀκουστικοῦ πόρου καὶ ἔχοντα μῆκος 4—5 χλμ. Διακρίνουσι δ' αὐτοῦ τὴν *ἄτρακτον* (στηλίδα), τὰς *ἕλικας* καὶ τὸ διὰ μέσου τοῦ αὐλοῦ τῶν ἑλίκων φερόμενον *ὀστέϊνον ἑλικοειδὲς πέταλον*. Καὶ ἡ μὲν ἄτρακτος ἀποτελεῖ τὸν ἄξονα, περὶ ὃν διατρέχουσιν αἱ ἕλικες· αἱ δ' ἕλικες διακρίνονται εἰς *βασικὴν* (1ην), *μέσην* (2αν) καὶ *κορυφαίαν ἡμιέλικα*· τὸ δὲ ὀστέϊνον ἑλικοειδὲς πέταλον, ἐκπορευόμενον ἐκ τῆς ἀτράκτου, διήκει μέχρι τοῦ μέσου τοῦ αὐλοῦ τοῦ κοχλίου, ὁπόθεν συμπληροῦται ὑπὸ τοῦ ὑμενώδους ἑλικοειδοῦς πετάλου. Διὰ τοῦ ὀστεοϋμενώδους τούτου διαφράγματος ὁ ἑλικοειδὴς αὐλὸς τοῦ κοχλίου διαιρεῖται εἰς δύο μοίρας, τὴν *αἰθουσαίαν κλίμακα* καὶ τὴν *τυμπανικὴν κλίμακα*, πληρουμένας ὑπὸ τοῦ ἔξω λέμφου. Τὸ κορυφαῖον δ' ἄκρον τοῦ τε ἑλικοειδοῦς καὶ τοῦ ὑμενώδους πετάλου δὲν ἐξικνοῦνται μέχρι τῆς κορυφῆς ἢ τοῦ θόλου τοῦ κοχλίου· διὸ καταλείπεται ἐνταῦθα ὀπή, τὸ *ἑλικότρημα*, δι' οὗ κοινωνοῦσι τὰ κορυφαῖα ἄκρα τῶν δύο κλιμάκων, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ ὁ λέμφος αὐτῶν. Τὸ ἐλεύθερον χεῖλος τοῦ ὀστεΐνου ἑλικοειδοῦς πετάλου φέρει στοῖχον τρημάτων, ἅτινα ἄγουσιν εἰς τὸ ὄργανον τοῦ Corti. Ἕτερα δὲ πολυάριθμα τρήματα σμικρότατα, ἄγοντα εἰς σωληνάρια, ἀπαρτίζουσι τὸ ἠθμοειδὲς ἑλικοειδὲς πέταλον, παρ' ὃ κεῖται τὸ κορτιανὸν ὄργανον, καὶ χρησιμεύουσι πρὸς δίοδον τοῦ κοχλιακοῦ νεύρου. — 2) *Κοχλίας ὑμενώδης* ἢ *κοχλιακὸς πόρος*· οὗτος ἀποτελεῖ τὴν προσθίαν μοῖραν τοῦ ὑμενώδους λαβυρίνθου, συμπεφυκὼς δὲ μετὰ τῆς ἔξω μοίρας τῆς αἰθουσαίας κλίμακος τοῦ κοχλίου, περιγράφει 2 ½ ἕλικας, στενουμένας κατὰ μικρὸν πρὸς τὴν κορυφήν. Τὸ δὲ κορυφαῖον ἄκρον αὐτοῦ συναφορίζει τὸ ἑλικότρημα. Ἐμφανίζει δὲ τρία τοιχώματα, τὸ *ἄνω* ἢ *αἰθουσαῖον*, τὸ *κάτω* ἢ *τυμπανικὸν* καὶ τὸ *ἔξω*. Παρὰ τὸ κάτω δὲ ἢ τυμπανικὸν τοίχωμα εὕρηται τὸ *κορτιανὸν ὄργανον*, εἰς ὃ ἀπολήγει τὸ κοχλιακὸν νεῦρον.

Ι. Π.

Ὀστέϊνος κοχλίας.

[α=ἑλικότρημα· β=ἑλικοειδὲς πέταλον· γ=αὐλὸς τοῦ ἕλικος· δ=ἑλικοειδὲς πέταλον· ε=τοίχωμα ἕλικος· ζ=νεῦρα· η=ἑλικοειδὲς γάγγλιον· θ=κοιλότης τῆς ἀτράκτου· ι=ἑλικοειδῆ τρήματα· κ=ἑλικοειδὴς πόρος· λ=τυμπανικὴ κλῖμαξ· μ=κοιλότης τοῦ ἑλικοειδοῦς πετάλου· ν=αἰθουσαία κλῖμαξ· ξ=ἀπόληξις τοῦ ἄξονος τῆς ἀτράκτου.]

— *[Παθολ.]* Βλ. *λαβυρινθῖτις*.

— **κοχλίας βραδύπους** *[Ἀστρον.]*. Κοχλίας, χρησιμεύων πρὸς μικρὰν ἢ βαθμιαίαν κίνησιν τοῦ τηλεσκοπίου κατά τινα ὡρισμένην διεύθυνσιν. Οἱ τοιοῦτοι κοχλίαι, οἵτινες καλοῦνται καὶ *μικροβατικοί*, διακρίνονται εἰς χειροκινήτους, ὁποῖοι εἶναι οἱ ἀπαντῶντες εἰς τὸν θεοδόλιχον, εἰς τὸ μεσημβρινὸν τηλεσκόπιον καὶ εἰς τὰ διάφορα ἐν γένει γωνιομετρικὰ ὄργανα καὶ εἰς μηχανοκινήτους, ὡς οἱ χρησιμεύοντες εἰς κίνησιν τῶν ἰσημερινῶν τηλεσκοπίων κατ' ὀρθὴν ἀναφορὰν κτλ.

Σ. Π.

— **κοχλίας μικρομετρικὸς** (Palmer). Συσκευή, ἥτις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν μέτρησιν τῆς διαμέτρου λεπτῶν συρμάτων, ὡς καὶ διὰ τὴν μέτρησιν τοῦ πάχους λεπτῶν πλακιδίων. Ἀποτελεῖται ἐκ κοχλίου, οὗτινος τὸ βῆμα ἰσοῦται πρὸς 1 ἢ ½ mm καὶ ὅστις δύναται νὰ κινῆται ἐντὸς περικοχλίου. Ἐπὶ τοῦ κοχλίου προσαρμόζεται τύμπανον, ὅπερ ὑποδιαιρεῖται εἰς πεντήκοντα διαιρέσεις, ἐπὶ δὲ τοῦ περικοχλίου προσαρμόζεται καταλλήλως μετρικὴ κλῖμαξ διήκουσα παραλλήλως πρὸς τὸν ἄξονα καὶ ἧς ἑκάστη διαίρεσις παρέχει τὸ βῆμα τοῦ κοχλίου. Ὅταν ἐν ἀρχῇ ἡ βάσις τοῦ κοχλίου συμπίπτῃ πρὸς τὴν βάσιν τοῦ περικοχλίου, τότε τὸ μηδὲν τοῦ τυμπάνου δέον νὰ συμπίπτῃ πρὸς τὸ μηδὲν τῆς κλίμακος. Τὸ ὑπὸ μέτρησιν σύρμα τίθεται μεταξὺ τῶν δύο βάσεων κοχλίου καὶ περικοχλίου, στρέφεται δ' ὁ κοχλίας ἐλαφρῶς μέχρις ὅτου τὸ σύρμα ἄνευ πιέσεως νὰ συγκρατῆται μεταξὺ τῶν δύο βάσεων, ὅτε ἀναγινώσκομεν τὰς διαιρέσεις τῆς κλίμακος, καθ' ἃς ὑπέρκειται τὸ τύμπανον τοῦ μηδενὸς αὐτῆς, καὶ τὴν ἀντίστοιχον διαίρεσιν τοῦ τυμπάνου, τὴν εὑρισκομένην ἔναντι τῆς διαιρέσεως τῆς κλίμακος. Οὕτως ἐὰν π. χ. ἐκ τῆς ἀναγνώσεως εὑρίσκωμεν 2 διαιρέσεις τῆς κλίμακος καὶ 30 τοῦ τυμπάνου καὶ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ βῆμα τοῦ κοχλίου εἶναι 1 mm, τότε ἡ διάμετρος τοῦ σύρματος εἶναι $2\frac{30}{50}$ ἢ 2,60 mm.

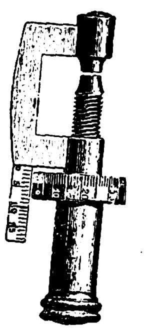
Κοχλίας μικρομετρικὸς Palmer.

Ἐν ταῖς συσκευαῖς τῆς φυσικῆς χρησιμοποιοῦνται κοχλίαι λίαν μικροῦ βήματος, τάξεως μεγέθους ἑνὸς mm ἢ καὶ ἔτι μικροτέρου διὰ τὴν μικρὰν μετατόπισιν κινητῶν συστημάτων αὐτῶν, καλοῦνται δὲ καὶ οὗτοι *μικρομετρικοὶ κοχλίαι*.

Κ. Π.

— **κοχλίας τοῦ Πασκάλ**. Καλεῖται οὕτως ἡ καμπύλη, ἥτις παράγεται ὡς ἑξῆς: ἀπὸ σημείου περιφερείας κύκλου ἄγονται ἐπιβατικαὶ ἀκτῖνες καὶ προεκτείνονται, ἀπὸ τῶν σημείων, καθ' ἃ αὗται συναντῶσι τὸν κύκλον κατὰ σταθερὸν μῆκος. Ὁ τόπος τῶν ἄκρων σημείων εἶναι ὁ κοχλίας τοῦ Pascal. Ἡ ἐξίσωσις αὐτοῦ εἶναι $\varrho=\alpha+\beta$ συν ω καὶ ἔχει διπλοῦν σημεῖον τὴν ἀρχὴν τῶν συντεταγμένων. Εἰς τὴν μερικὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν $\alpha=\beta$, τὸ σταθερὸν προστιθέμενον μῆκος εἶναι ἡ διάμετρος τοῦ κύκλου. Ὁ κοχλίας τοῦ Pascal γίνεται ἡ καρδιοειδής, ἧς ἡ ἐξίσωσις εἶναι $\varrho=\alpha(1+$συν $\omega)$.

Σ. Μ.-Ο.

Κοχλίδι *[Παρα. Γεωγρ.]*. Ἡ ΝΔ. ἐσχατιὰ τῆς Ἐρημομήλου (πλάτ. 36°46'45" Β., μῆκ. 23°13'45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2051: Milo, Antimilo, Kimolo and Polino islands).

Σ. Ε. Λ.

κοχλίδιον (τό)· μικρὸς κοχλίας, βιδίτσα· ‖ κοχλιοειδὲς θαλάσσιον ὄστρακον, κοιν. *κοχλίδι* ἢ *χοχλίδι* ἢ *κοχλάδι*.

κοχλιῖτις *[Παθολ.]*. Φλεγμονὴ τοῦ κοχλίου τοῦ ὠτὸς (βλ. *λαβυρινθῖτις*).

κοχλιοειδὲς (τὸ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς.

Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

κοχλιοειδὴς (ὁ, ἡ), —ὲς (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κοχλίαν, ὁ ἔχων σχῆμα κοχλίου, ἑλικοειδής, σπειροειδής. —Ἐπίρρ. *κοχλιοειδῶς*.

κοχλιόκρανον (τό)· ἡ κεφαλὴ τοῦ συνδετικοῦ κοχλίου, τῆς βίδας.

κοχλιὸς (ὁ)· ἰδιωματ., εἶδος κοχλίου ἄνευ κελύφους, λείμαξ, κοιν. *γυμνοσάλιαγγας*.

κοχλιοστροφεῖον (τὸ), ἢ *κοχλιοστρόφιον*· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου στρέφεται ὁ κοχλίας, ἐργαλεῖον χρησιμεῦον διὰ τὴν κοχλίωσιν ἢ ἀποκοχλίωσιν, κοιν. *βιδολόγος, κατσαβίδι*.

κοχλιοτομεὺς (ὁ) [*Μηχαν.*]. Μηχανικὸν ἐργαλεῖον, ἄλλως *ἑλικοτόμος* (βλ. λ.).

κοχλιότοπος (ὁ) (Escargoterie) [*Προϊστορ. Ἀνθρωπ.*]. Τόπος, ἐν ᾧ ὑπῆρχον παλαιολιθικοὶ καταυλισμοὶ ἀνθρώπων καὶ ὅπου συναντῶνται ἀποθέματα τεχνητά, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀφθονοῦσιν ὄστρακα κοχλιῶν ἀναμεμειγμένα μὲ τέφρας, ὀστᾶ ζῴων καὶ λίθινα ἐργαλεῖα. Οἱ κοχλιότοποι ἀνήκουν εἰς τὴν *καψίαν* βαθμῖδα τῆς ἀνωτέρας ἢ νεοπαλαιολιθικῆς ἐποχῆς καὶ ἀπαντῶσιν ἰδίᾳ ἐν Τύνιδι. Γ. Κ. Γ.

κοχλιοτρύπανον (τὸ) [*Μηχαν.*]. Μηχανικὸν ἐργαλεῖον. ἄλλως *ἑλικοτομὶς* (βλ. λ.).

Κοχλίουσα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Νῆσος «πρὸς τῇ Λυκίᾳ....διὰ τὸ κοχλοὺς ἐν αὐτῇ εὑρίσκεσθαι Τὸ ἐθνικὸν *Κοχλιούσιος*» (*Στ. Βυζάντ.*). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ

κοχλιοφόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φέρων κοχλίαν, ὁ μετὰ κοχλιου, κοιν. *βιδωτός*.

κοχλιῶ (—*όω*)· συνδέω διὰ κοχλίου, ἐμβάλλω τὸν κοχλίαν, κοιν. *βιδώνω*.

κοχλίωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κοχλιοῦν*, ἡ διὰ κοχλίου σύνδεσις, κοιν *βίδωμα*.

κοχλιωτός, —*ή*, —*όν*· ὁ διὰ κοχλίου συνδεδεμένος, κοιν. *βιδωτός*· || ὁ φέρων τὸ ἑλικοειδὲς σκάμμα ἧλος: «κοχλιωτὸς ἧλος».

—κοχλιωτοὶ (ἢ *ὑπερβολοειδεῖς*) *τροχοί*. Εἰδικὴ κατασκευὴ ὀδοντωτῶν τροχῶν πρὸς μετάδοσιν κινήσεως ἀπὸ μιᾶς ἀτράκτου εἰς ἑτέραν, κάθετον πρὸς τὴν πρώτην καὶ μὴ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου κειμένην. Χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ τῆς μεταδόσεως διὰ δύο ζευγῶν κωνικῶν τροχῶν, μολονότι παρουσιάζουν πολλὰ ἐλαττώματα, ὡς π.χ. ταχεῖαν φθοράν, μικρὰν ἐπιφάνειαν ἐπαφῆς τῶν ὀδόντων, ὀλίσθησιν τοῦ ἑνὸς τροχοῦ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου κτλ. Διακρίνονται δὲ οἱ κοχλιωτοὶ τροχοὶ ἀπὸ τοὺς ὑπερβολοειδεῖς ἐκ τοῦ ὅτι οἱ μὲν πρῶτοι φέρουν κοχλιωτὰ σπειρώματα ἐπὶ κυλινδρικῶν τροχῶν, οἱ δὲ δεύτεροι ἐπὶ ὑπερβολοειδῶν τροχῶν. Γ. Θ. Κ.

κόχλος (ὁ)· ὄστρακον μεγάλων θαλασσίων κογχῶν· || θαλάσσιον κοχλιοειδὲς ὄστρακον.

κοχλοσπερματώδη (Cochlospermaceae) [*Βοτ.*]. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλαχωδῶν*, περιλαμβάνουσα τὰ γένη: *σφαιροσέπαλον* (Sphaerosepalum), *ἀμορευξίαν* (Amoreuxia) καὶ *κοχλόσπερμον* (Cochlospermum). Εἶναι φυτὰ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Κ. ΠΑΠ.

κοχλόσπερμον (τὸ) (Cochlospermum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κοχλοσπερματωδῶν*, περιλαμβάνον 13 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν. Κ. ΠΑΠ.

κοχορόκανο (τό). Ἐργαλεῖον ξυλουργικὸν μετὰ ὀδοντωτῆς σμίλης (ροκάνι μὲ κόχες, μὲ κόψη) Χρησιμεύει πρὸς λείανσιν τῆς σανίδος, ἥτις παρουσιάζει πολλαχόθεν ἀντιθέτους ἶνας (νεῦρα). Λόγῳ τῆς ἰδιότητός του νὰ ἀφίνῃ μικρὰς αὔλακας (κόχες), γίνεται χρῆσις τούτου εἰς τὰς πρὸς ἕνωσιν δι' ἰχθυοκόλλας σανίδας. Σ. Κ.

Κόχος (Kohoes) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Β Ἀμερικῆς ἐν τῇ κομιτείᾳ Ἄλμπανι τῆς πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης. Κάτ. 30.000. Εἶναι κέντρον πολλῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ πόλις κατ' ἐξοχὴν βιομηχανική, ἔχουσα βιομηχανίαν μαλλίνων καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων, χάρτου καὶ κατασκευῆς κιβωτίων, καρφοβελονῶν καὶ διαφόρων μηχανῶν. Μ. Ν. Δ.

Κοχουτεπέκε (Cojutepeque) [*Γεωγρ.*] Πόλις τῆς δημοκρατίας τοῦ Σαλβαδόρ. Κάτ. 12 000. Παράγει γεώμηλα, ὄρυζαν, καφέν, ἀραβόσιτον καὶ καπνὰ ἐξαίρετα. Μ. Ν. Δ.

Κόχραν (Cochrane, προφ. *Κόκραν*). Μεγάλη ἀγγλικὴ οἰκογένεια, τῆς ὁποίας πλεῖστα μέλη διεκρίθησαν ὡς ναυτικοὶ κατὰ τὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνα. Σπουδαιότεροι τούτων ἦσαν:

—1) ***Ἀρχιβάλδος***, *κόμις Νταντόναλντ* (Dundonald) (1749—1831). Ἠσχολήθη μὲ τὴν βιομηχανικὴν χημείαν, ὅπου διεκρίθη ὡς ἐφευρέτης μείγματος προφυλάσσοντος τὰ πλοῖα ἀπὸ τῆς προσβολῆς τῶν σκωλήκων. Ἐπίσης εἰργάσθη ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ λίνου καὶ τοῦ ἐρίου καὶ ἐδημοσίευσε δύο μελέτας περὶ τῆς χρησιμότητος ἐν τῇ γεωργίᾳ τῆς ἐφηρμοσμένης φυσικῆς καὶ μάλιστα τῆς χημείας, ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Πραγματεία περὶ τῆς μεταξὺ γεωργίας καὶ χημείας ὑπαρχούσης στενῆς σχέσεως» (1795) καὶ «Ἐφαρμογὴ τῆς χημείας ἐν τῇ πρακτικῇ γεωργίᾳ» (1797).

—2) ***Ἀλέξανδρος***, *Φόρεστερ Ἴνγκλις* (Forester Inglis) (1758—1832). Ναύαρχος, ἀδελφὸς τοῦ Ἀρχιβάλδου, δράσας κατὰ τὴν ἀποβίβασιν τῶν Ἄγγλων ἐν Αἰγύπτῳ (1799), κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ γαλλικοῦ στόλου εἰς Σὰν Ντομίνγκο (1806), κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Γουαδελούπης, τῆς ὁποίας ἐχρημάτισε καὶ διοικητὴς (1810—1814) καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, καταλαβὼν τὴν Οὐάσιγκτων καὶ τὴν Νέαν Ὀρλεάνην. Τῷ 1829 ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ ναυάρχου.

—3) ***Ἀλέξανδρος - Θωμᾶς***, *λόρδος* (1775—1860). Υἱὸς τοῦ Ἀρχιβάλδου, διακεκριμένος ναυτικός, πολιτικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Ἄνσφηλντ τοῦ Λαγκασάϊρ καὶ ἀποθανὼν ἐν Κένσινγκτον. Εἰς νεαρὰν ἡλικίαν (1793) κατετάγη εἰς τὸ βρεττανικὸν ναυτικόν, ὅπου ἐνωρὶς διεκρίθη διὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν ἱκανότητά του. Τοποθετηθεὶς ὡς κυβερνήτης μικροῦ πλοίου, προωρισμένου διὰ τὴν δίωξιν τῆς πειρατείας, κατώρθωσε περιπλέων τὴν Μεσόγειον νὰ συλλάβῃ ἐντὸς δεκαπέντε μηνῶν περὶ τὰ 50 πλοῖα καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ 500 ναύτας. Τὸ μεγαλύτερον ἐκ τῶν κατορθωμάτων τῆς πρώτης ταύτης ναυτικῆς του δράσεως ἦτο ἡ κατάληψις ἱσπανικῆς φρεγάτας καὶ ἡ σύλληψις τοῦ ἐκ 320 ἀνδρῶν πληρώματός της. Ἀρξαμένου τότε τοῦ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας πολέμου, ὁ Κόχραν συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τριῶν γαλλικῶν φρεγατῶν. Ἀπολυθεὶς μετ' ὀλίγον διωρίσθη πλοίαρχος μεγάλου καταδρομικοῦ (κουρσάρικου), ἔσχε δὲ τόσας ἐπιτυχίας, ὥστε τὸ ἀναλογοῦν εἰς αὐτὸν ποσὸν ἐκ τῆς λείας ἀνῆλθεν ἐντὸς διμήνου εἰς 75.000 λίρας. Τῷ 1806 ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς περιφερείας τοῦ Honiton καὶ εἶτα τοῦ Οὐεστμίνστερ ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων καὶ παρέμεινεν ἐπί τι διάστημα ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου ὡς ριζοσπάστης ἐπολέμησε τὸν Καστελρῆγον καὶ κατέστη περίφημος διὰ τὰς ἀποκαλύψεις τῶν ἐν τῷ βρεττανικῷ ναυτικῷ γινομένων καταχρήσεων. Βραδύτερον ἐτοποθετήθη ἐκ νέου ὡς διοικητὴς φρεγάτας καὶ ἔφερεν εἰς πέρας δυσκολώτατον ἔργον, καταστρέψας διὰ πυρπολικῶν τέσσαρα ἐκ τῶν 15 γαλλικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἰσχυρὰ ἀγγλικὴ μοῖρα εἶχεν ἀποκλείσει ἐντὸς τοῦ λιμένος τοῦ Αἴξ, ἐν τῇ Βασκικῇ θαλάσσῃ (11 Ἀπριλίου 1809). Εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν τὸ παράσημον τοῦ τάγματος τοῦ λουτροῦ· προκληθείσης ὅμως δίκης, καθ' ἣν ὁ Κόχραν κατηγόρησε τὸν ἀρχηγὸν τῆς μνησθείσης ἀγγλικῆς μοίρας ναύαρχον Gambier ὡς μὴ βοηθήσαντα διὰ τὴν ὁλοσχερῆ καταστροφὴν τῶν γαλλικῶν πλοίων, ὁ Gambier ἠθωώθη, ἔκτοτε δὲ χρονολογεῖται ἡ πρώτη δυσαρέσκεια ἐναντίον τοῦ Κόχραν, ὁ ὁποῖος ἐθεωρήθη συκοφάντης. Παραμένων ἐν Ἀγγλίᾳ ὡς μέλος τοῦ κοινοβουλίου, εἰσήχθη τῷ 1814 εἰς δίκην, κατηγορούμενος ὅτι διέδωκε ψευδῶς τὴν εἴδησιν τῆς πτώσεως τοῦ Ναπολέοντος Α', διὰ νὰ κερδοσκοπήσῃ ἐπὶ τῶν χρεογράφων, καὶ κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν ἑνὸς ἔτους, πρόστιμον 1000 λιρῶν καὶ ἔκθεσιν εἰς κοινὴν θέαν. Καὶ ἐπέτυχε μὲν νὰ τῷ χαρισθῇ ὁ τελευταῖος ὅρος τῆς ποινῆς, ἀπώλεσεν ὅμως τὸν τίτλον τοῦ ἱππότου τοῦ τάγματος τοῦ λουτροῦ καὶ διεγράφη ἐκ τῶν στελεχῶν τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῶν καταλόγων τῆς βουλῆς. Γενομένης ἐπαναληπτικῆς ἐκλογῆς ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Οὐεστμίνστερ, ὁ Κόχραν ἐπανεξελέγη παμψηφεὶ βουλευτής. Ἂν καὶ κατώρθωσεν ὅμως, δραπετεύσας ἐκ τῶν φυλακῶν, νὰ ἐπανεμφανισθῇ ἐν τῇ βουλῇ, δὲν ἐγένετο δεκτός, ἀλλὰ συλληφθεὶς ἐκλείσθη ἐκ νέου εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ τέλους τῆς ποινῆς του. Ἀποφυλακισθεὶς παρεκάθησεν ἐκ νέου ἐπ' ὀλίγον ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, ἡ ἀσυμβίβαστος ὅμως πρὸς τὸν χαρακτῆρά του ἀδράνεια ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἔχθρα τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας ἀφ' ἑτέρου, ἡ ὁποία δὲν ἠδύνατο νὰ πεισθῇ περὶ τῆς ἀθῳότητός του, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἐκπατρισθῇ. Οἱ ἐπαναστατημένοι τότε ἐναντίον τῶν κυριάρχων Ἱσπανῶν Νοτιοαμερικανοὶ ἄποικοι τῶν παραλίων τοῦ Εἰρηνικοῦ, γνωρίζοντες τὴν πολεμικήν του ἱκανότητα, προσεκάλεσαν αὐτὸν καὶ τὸν διώρισαν ναύαρχον τοῦ μικροῦ στόλου τῆς Χιλῆς (1818). Ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος ὁ Κόχραν κατώρθωσε νὰ διοργανώσῃ ἀξιόμαχον στόλον, ἀπὸ δὲ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1819 ἀνέλαβε διαφόρους ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν λιμένων τοῦ Καλλάο καὶ τοῦ Γκουαγιανκουΐλ, ὅπου κατέστρεψε καὶ συνέλαβε πλῆθος ἱσπανικῶν πλοίων. Πλεύσας ἀκολούθως ἐναντίον τῆς Βαλντίβια, τὴν ὁποίαν οἱ Ἱσπανοὶ ὑπερήσπιζον διὰ 15 συστοιχιῶν τηλεβόλων, κατώρθωσε, χάρις εἰς εὐφυέστατον καὶ θαρραλέον στρατήγημα νὰ καταλάβῃ, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1820, τὰ φρούρια, τὴν πόλιν καὶ ὁλόκληρον τὴν ἐπαρχίαν. Ἀκολούθως ἐπέστρεψεν εἰς Βαλπαραΐζο, ὅπου παρεσκεύασε πυρετωδῶς ἰσχυρὸν στόλον καὶ στρατόν, τὸν ὁποῖον προετίθετο νὰ ὁδηγήσῃ, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Σὰν-Μαρτέν, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Περοῦ. Ἀντιμετωπίζων πολλὰς δυσκολίας, προερχομένας ἐκ τῆς ἐλλείψεως χρημάτων, τῶν μικροφιλοδοξιῶν τῶν πολεμιστῶν καὶ τῆς ἀνικανότητος τῆς κυβερνήσεως, κατώρθωσε νὰ ἀποπλεύσῃ τὴν 20 Αὐγούστου, μὲ κατεύθυνσιν πρὸς τὸν λιμένα τοῦ Καλλάο, τὸν ὁποῖον ὑπερήσπιζον ἰσχυρὰ πυροβολεῖα μετὰ 300 πυροβόλων, μία μεγάλη φρεγάτα 40 κανονίων, δύο πολεμικαὶ ἄκατοι, πλῆθος ὡπλισμένων φορτηγίδων καὶ ἰσχυρὰ ἅλυσις πρὸ τοῦ στομίου. Ὁ Κόχραν ἐπέτυχε τότε, ἀπομακρύνων τὴν φρεγάταν τῶν ὀχυρωμάτων, νὰ καταλάβῃ πρῶτον αὐτὴν καὶ χρησιμοποιήσῃ εἰς τὴν κατάληψιν καὶ τοῦ φρουρίου. Χάρις εἰς τὸ νέον τοῦτο κατόρθωμα ὁ λόρδος Κόχραν ἐγένετο τὸ φόβητρον τῶν Ἱσπανῶν. Δυσαρεστηθεὶς μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς ἀχαριστίας καὶ τῆς μικρότητος τῶν συναγωνιστῶν του, παρῃτήθη τῷ 1823 καὶ μετέβη, προσκληθείς, παρὰ τῷ δὸν Πέτρῳ, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε ἀκόμη ἀντιβασιλεὺς τῆς Βραζιλίας, κατώρθωσε δὲ ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος νὰ διοργανώσῃ τὸν στόλον καὶ νὰ ἀντιταχθῇ νικηφόρως ἐναντίον τῶν Πορτογάλων, οἱ ὁποῖοι ἀπέκλειον τὰ Β. παράλια τῆς χώρας. Μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τῆς Βραζιλίας μετὰ τῆς Πορτογαλίας ὁ λόρδος Κόχραν, τιμηθεὶς διὰ τοῦ τίτλου τοῦ μαρκησίου Μαρανχάο, ἐπέστρεψεν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τιμῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι πολεμοῦντες τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνα εὑρίσκοντο εἰς δυσχερῆ θέσιν, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν στρατιῶν τοῦ Ἰμπραὴμ καὶ τοῦ Κιουταχῆ, ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν θρυλικὸν ἥρωα τῆς νοτιοαμερικανικῆς ἀπελευθερώσεως ὡς πρὸς τὸν μόνον ἐνδεδειγμένον σωτῆρα, ἡ δὲ ἐθνοσυνέλευσις προσεκάλεσεν αὐτὸν διὰ νὰ τῷ ἀναθέσῃ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου. Ὁ Κόχραν ἐδέχθη, συμφωνήσας ὡς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του τὸ ποσὸν τῶν 57.000 λιρῶν, ἐξ ὧν προκατεβλήθησαν αἱ 37.000. Καθυστέρησις περὶ τὴν ἄφιξιν τοῦ νέου ναυάρχου ηὔξησεν ἔτι μᾶλλον τὴν περὶ αὐτοῦ φήμην καὶ τὴν ἀγωνίαν τῶν Ἑλλήνων, ὅτε δὲ κατέπλευσεν, ἀρχομένου τοῦ Μαρτίου 1827, εἰς Αἴγιναν, ὅπου συνεδρίαζεν ἡ ἐθνοσυνέλευσις, ἐγένετο εἰς αὐτὸν ἐνθουσιώδης ὑποδοχή. Ὁ Κόχραν εὗρε τοὺς Ἕλληνας ἐν μεγάλῃ διχονοίᾳ, ἐφρόντισε δὲ καὶ ἐπέτυχε μετὰ τῶν ἄλλων φιλελλήνων, προεξάρχοντος τοῦ Κάννιγκ, νὰ κατασteίλῃ τὰ πολιτικὰ πάθη καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συνένωσιν τῶν δύο ἐν Αἰγίνῃ καὶ Ἑρμιόνῃ συνελεύσεων εἰς μίαν ἐν Τροιζῆνι, ἡ ὁποία ἔσπευσε νὰ διορίσῃ ἀρχηγὸν τοῦ στόλου τὸν Κόχραν, τοῦ στρατοῦ τὸν ἐπίσης Ἄγγλον Τζῶρτζ, διακριθέντα κατὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους, καὶ κυβερνήτην τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν. Ὁ ναύαρχος Μιαούλης ἔσπευσεν εὐχαρίστως νὰ παραχωρήσῃ τὸ ἀξίωμά του εἰς τὸν νέον ναύαρχον καὶ περιωρίσθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ πλοιάρχου, ὁ δὲ Τζῶρτζ, ὁρκισθείς, ὕψωσε τὴν 9 Ἀπριλίου 1827 τὸ σῆμά του ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος «Ἑλλάς», ἣν ἐκυβέρνα ὁ Μιαούλης. Δυστυχῶς ὅμως ἡ φήμη τοῦ Κόχραν δὲν ἐδικαιώθη κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν Ἑλλάδι παραμονῆς του, ἀφοῦ ὄχι μόνον δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑπερβῇ τοὺς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θριαμβεύσαντας αὐτοσχεδίους Ἕλληνας ναυάρχους, ἀλλ' οὐδὲ κἂν νὰ τοὺς συναγωνισθῇ εἰς ἐπιτυχίας, ἂν καὶ διέθετεν ἤδη κατὰ πολὺ ἀνώτερον στόλον, ἐνισχυμένον διὰ τῶν νέων πολεμικῶν «Ἑλλὰς» 64 πυροβόλων καὶ τῆς ἀτμοκινήτου «Καρτερίας», τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνα ὁ Ἄστιγξ. Ἡ πολεμικὴ συμβολή του κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, καθ' ἣν ἐφονεύθη ὁ Καραϊσκάκη, ἦτο ἀναξία λόγου, ἐνῷ ἀπεναντίας αἱ μετὰ τοῦ Καραϊσκάκη διαφωνίαι περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἔπρεπε νὰ προσβληθῇ ὁ Κιουταχῆς εἶχον ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Μετὰ ταῦτα ὁ Κόχραν, ἄγων τὸν ἑλληνικὸν στόλον, ἐνεφανίσθη κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1827 πρὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, καταπτοήσας τοὺς Αἰγυπτίους, οὐδὲν ἄλλο ὅμως κατορθώσας ἐκτὸς τῆς πυρπολήσεως τῆς τουρκικῆς προφυλακίδος. Βραδύτερον ἐκανονιοβόλησε περὶ τὸν Σεπτέμβριον τὸ Βασιλάδι πρὸ τοῦ Μεσολογγίου, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτύχῃ καὶ πάλιν σοβαρὸν ἀποτέλεσμα. Ἡ μόνη ἀξία λόγου ναυμαχία, ἡ ὁποία ἐπετεύχθη ἐπὶ τῆς ναυαρχίας του, ἦτο ἡ ὑπὸ τῆς «Καρτερίας», τὴν ὁποίαν διώκει ὁ Ἄστιγξ, καταστροφὴ ἐν τῷ Κορινθιακῷ, πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Ἀμφίσσης (Σαλώνων), 6 τουρκικῶν παρώνων καὶ μιᾶς ἀλγερινῆς ἡμιολίας (14 Σεπτεμβρίου 1827). Ἀπογοητευθεὶς ὁ Κόχραν ἐκ τῆς ἀπραξίας καὶ τῶν ἀποτυχιῶν ἀνεχώρησεν εἰς Ἀγγλίαν, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1827, ἐπέστρεψε δὲ μόνον μετὰ ἑξάμηνον ὅπως ἐξοφλήσῃ τοὺς λογαριασμούς του. Μετὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἐπάνοδόν του ἔλαβε, τῷ 1831, ἀποθανόντος τοῦ πατρός του, τὸν τίτλον τοῦ κόμητος Dundonald, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ἐπαναδιωρίσθη εἰς τὸ βρεττανικὸν ναυτικὸν μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποναυάρχου. Μέχρι τοῦ 1841 ἠσχο-

Digitized by Google

λήθη μὲ τὴν ναυπηγικὴν καὶ μὲ διάφορα ἄλλα τεχνικὰ ζητήματα, ἐπενόησε δὲ σχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ τὰ ὀχυρώτερα φρούρια θὰ ἠδύναντο νὰ καταστραφῶσιν ἐν διαστήματι ὀλίγων μόνον ὡρῶν. Τὸ σχέδιον τοῦτο ὑποβληθὲν εἰς τὴν κρίσιν ἐπιτροπῆς ἀπερρίφθη ὡς ἀπάνθρωπον. Τῷ 1841 ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιναυάρχου καὶ διωρίσθη κυβερνήτης ἅπαντος τοῦ ἐν ταῖς Βρεττανικῆς Δ. Ἰνδίαις καὶ τῇ Β. Ἀμερικῇ ἀγγλικοῦ στόλου, ἐπιστρέψας δὲ ἐκεῖθεν προήχθη εἰς ναύαρχον, τῷ 1854, καὶ ἔμεινεν ἐν Ἀγγλίᾳ, μέχρι τέλους τοῦ βίου του συγγράφων. Ἔγραψεν: «Ἀφήγησις τῶν ὑπηρεσιῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ Περοῦ, τῆς Χιλῆς καὶ τῆς Βραζιλίας ἐκ τῆς Ἱσπανικῆς καὶ Πορτογαλλικῆς κυριαρχίας» (Λονδῖνον 1859) καὶ «Αὐτογραφίαν ἑνὸς ναυτικοῦ» (Λονδῖνον 1860—1861).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Thomas Cochrane*, Life of Thomas, tenth earl of Dundonald (Λονδῖνον 1869).—*J. von Krusenstern*, Rechfertigung des Lords Cochrane (Πετρ. ύπολις 1817). Χ. Δ.

—4) ***Ἰωάννης-Ντάντας*** (Dundas) (1780—1825). Ἀνεψιὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ναυτικὸς ἐπίσης καὶ περιηγητής, ὑπηρετήσας ἐν τῷ βρεττανικῷ στόλῳ τῶν Ἰνδιῶν μέχρι τοῦ 1814. Ἐπεδόθη ἀκολούθως εἰς μακρὰς περιηγήσεις πεζῇ καὶ διέτρεξε μέχρι τοῦ 1820 τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον. Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἀπεφάσισε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν γῦρον τοῦ κόσμου διὰ μέσου τῆς Σιβηρίας καὶ τῆς Β. Ἀμερικῆς, διαπεραιούμενος ἀπὸ Καμτσιάτκας εἰς Ἀλάσκαν. Φθάσας ὅμως εἰς Καμτσιάτκαν ἐνυμφεύθη ἐκεῖ καὶ ἐπέστρεψε μετὰ τῆς συζύγου του εἰς Ἀγγλίαν. Τὸ τελευταῖον του ταξίδιον ἦτο πρὸς τὴν Ν. Ἀμερικὴν (1824), ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἐδημοσίευσεν ἀφήγησιν περὶ τοῦ ταξιδίου του εἰς Ρωσίαν, πλήρη διασκεδαστικῶν ἀνεκδότων, ἀλλὰ χωρὶς ἐπιστημονικὴν ἀξίαν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Narrative of a pedestrian journey through Russia and Siberian Tartary from the frontiers of China to the Frozen sea and Kamtchatka» (Λονδῖνον 1824).

— 5) ***Θωμᾶς-Ἰωάννης*** (1789—1872). Ναύαρχος, ἐπολέμησε κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πατρός του ἐν Ἰνδίαις καὶ Β. Ἀμερικῇ, κατόπιν δὲ διωρίσθη διοικητὴς τῆς Νέας Γῆς (1825—1834). Τῷ 1837 ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς περιφερείας Ipswich ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων, ὅπου ὑπεστήριξε τὴν πολιτικὴν τοῦ Ροβέρτου Πήλ. Ἀπὸ τοῦ 1841 ὑπηρέτησεν ἐκ νέου μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποναυάρχου ἐν Κίνᾳ (1842—1845), ἐναντίον τῶν πειρατῶν τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους καὶ ὡς ἀρχηγὸς τῶν βρεττανικῶν σταθμῶν τῶν Ἰνδιῶν (1845—1847), ὁπότε κατέλαβε καὶ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ σουλτάνου τῆς Βόρνεο (1846). Τῷ 1850 προήχθη εἰς ἀντιναύαρχον καὶ τῷ 1856 εἰς ναύαρχον, διωρίσθη δὲ (1852—1855) διοικητὴς τοῦ ναυστάθμου τοῦ Πόρτσμουθ.

— 6) ***Ἀλέξανδρος.*** Ἔνθερμος φιλέλλην, συγγραφεὺς καὶ πολιτικός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1816. Ἀπὸ τοῦ 1841 ἀντεπροσώπευσε τὴν περιφέρειαν τοῦ Bridport ἐν τῇ βουλῇ τῶν Κοινοτήτων, ὅπου ἐπολέμησε τὴν ἐξωτερικὴν ἰδίως πολιτικὴν τοῦ Πάλμερστον. Περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα ἔγραψε βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Travels in Morea». Ἐπίσης ἔγραψε περὶ τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Young Italy» (1850) καὶ διάφορα μυθιστορήματα μετρίας ἀξίας. Χ. Δ.

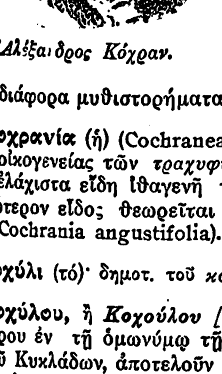

Ἀλέξανδρος Κόχραν.

κοχρανία (ἡ) (Cochranea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τραχυφυλλοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Ἀξιολογώτερον εἶδος θεωρεῖται *κοχρανία ἡ στενόφυλλος* (Cochrania angustifolia). Κ. ΠΑΠ.

κοχύλι (τό)· δημοτ. τοῦ *κογχύλιον*.

Κοχύλου, ἢ ***Κοχόυλου*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἄνδρου ἐν τῇ ὁμωνύμῳ τῇ νήσῳ ἐπαρχίᾳ τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται πρὸς Β. τοῦ Κορθίου, κάτωθεν τοῦ ὄρους Γερακῶνες, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Κορθίου, καὶ ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 452. Χ. Δ.

κόφη (ἡ)· δημοτ. τύπος τοῦ κόψις (βλ. λ.), κόψιμο: «τὸ φόρεμά σου ἔχει καλὴ κόφη»· || τὸ στόμα τοῦ τέμνοντος ὀργάνου, ἄλλως *ὁ ἀθέρας*: «ἡ κόφη τοῦ μαχαιριοῦ, —τοῦ σπαθιοῦ», «σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή» *(Σολωμ.)*.

κοφιά (ἡ)· δημοτ., τὸ διὰ τῆς κόψεως, διὰ τῆς τομῆς τραῦμα: «ἔχει μιὰ κοφιὰ 'ς τὸ χέρι, — 'ς τὸ πόδι, — 'ς τὸ μάγουλο».

κοφίδι (τό)· δημοτ., τὸ κεκομμένον, τὸ ἀποκοπὲν ἀπό τινος ὅλου: «μοῦ 'δωσε ἕνα κοφίδι κρέας ἀπὸ τὸ ἀρνὶ ποῦ ἔψησε».

κόφιμο (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κόπτειν, κόψις: «τί κόψιμο εἶν' αὐτὸ ποῦ ἔκαμες τοῦ ἀρνιοῦ», «δὲ μοῦ ἀρέσει τὸ κόψιμο τῶν μαλλιῶν σου», «τὸ κόψιμο τῶν ἐνδυμάτων»· || τὸ διὰ κοπῆς τραῦμα, ἄλλως *κοψιά*: «τοῦ 'καμε ἕνα κόψιμο 'ς τὸ χέρι»· || ἀποκοπή, ἀποχὴ ἀπό τινος: «τὸ κόψιμο τοῦ καπνοῦ, — τοῦ κρασιοῦ, — τοῦ καφὲ»· || «τὸ κόψιμο τοῦ κρασιοῦ, —τοῦ γάλακτος» ἡ χημικὴ ἀλλοίωσις, «τὸ κόψιμο τοῦ χρώματος»· || ὀξὺς πόνος κατὰ τὴν κοιλιακὴν χώραν: «ἔχει —, τὸν ἔπιασε κόψιμο».

κόψις, *—εως* (ἡ), καὶ δημοτ. *κόψη*· ἡ ἐνέργεια τοῦ κόπτειν, τμῆσις, τομή, κοιν. *κόψιμο*· || πᾶσα γωνία σχηματιζομένη ἐκ τῆς συμπτύσεως δύο ἐπιφανειῶν ἐπιπέδων ἢ καμπύλων, γωνία ἐξέχουσα· || τὸ στόμα τῆς μαχαίρας καὶ παντὸς τέμνοντος.

Κόψις *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πλατανιᾶς (Κουζλοῦ-κιοϊ) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι (1928) 18. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κλεμποτσάρ*. Χ. Δ.

κοψοκεφαλιάζω· κόπτω τὰς κεφαλάς.

Κοψολαιμέϊκα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Τσερίων τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτοικοι (1928) 69. Χ. Δ.

κοψομεσιάζω· κάμνω τινὰ νὰ κοπῇ ἡ μέση του, νὰ αἰσθανθῇ πόνον ἢ ἀδυναμίαν τῆς ὀσφύος, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ κρατῇ τὸν κορμόν: «τοῦ 'δωσε μιὰ καὶ τὸν κοψομέσιασε», «κοψομεσιασμένη ἀπὸ τὸ φόρτωμα».

κοψομέσιασμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κοψομεσιάζω*, ἡ ἀδυναμία τῆς ὀσφύος νὰ βαστάζῃ τὸν κορμόν.

κοψομύτης (ὁ)· ὁ ἔχων κεκομμένην, πεπηρωμένην τὴν ῥῖνα, κουτσομύτης.

κοψοπόδης (ὁ)· ὁ ἔχων κεκομμένον τὸν πόδα, κουτσοπόδης.

κοψοχείλης (ὁ), θηλ. *—χειλα*· ὁ ἔχων κεκομμένον, πεπηρωμένον τὸ χεῖλος, *κουτσοχείλης*.

κοψόχορτο (τό) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *καλαμίνθη ἡ κλινόπους*.

Κοώδρουλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς ἐν Παμφυλίᾳ πόλεως *Κόδρουλα* (βλ. λ.).

Κόων *[Μυθολ.]*. Τρώς, υἱὸς τοῦ Ἀντήνορος, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἰφιδάμαντος, ὑπὸ τοῦ Φερεκράτους ὀνομαζόμενος *Κύνων*. Κατὰ τὸν παρ' Ὁμήρῳ μῦθον (Ἰλ. Λ 248, Τ 52) μετὰ τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος, κατώρθωσεν, ἐκδικούμενος, νὰ τραυματίσῃ τοῦτον, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐφονεύθη καὶ αὐτός. Ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου ἐν Ὀλυμπίᾳ εἰκονίζετο μαχόμενος πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα ὑπὲρ τοῦ νεκροῦ τοῦ Ἰφιδάμαντος (*Παυσαν.* Ε' 19, 4). Π. Ν. Π.

Κρά, ἢ ***Κράου*** (Kra ἢ Krau) *[Γεωγρ.]*. Ἰσθμὸς ἐν Ἀσίᾳ ἑνώνων τὴν χερσόνησον τῆς Μαλάκας μετὰ τοῦ ΝΔ. τμήματος τῆς Ἰνδοκίνας. Ἔχει πλάτος 42 χλμ. καὶ ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ὁμωνύμου πόλεως. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κατηρτίσθη σχέδιον διατρήσεως αὐτοῦ διὰ διώρυγος ἑνούσης τὸν κόλπον τοῦ Σιὰμ μετὰ τοῦ κόλπου τῆς Βεγγάλης. Μ. Δ. Β.

κράαλ (Kra - âl). Λέξις σημαίνουσα παρὰ τοῖς Ὀττεντότοις τῆς Νοτίου καὶ Κεντρῴας Ἀφρικῆς χωρίον. Ἀποτελεῖται ἐξ εἴκοσι περίπου καλυβῶν, περιβαλλομένων διὰ φράγματος ἐκ πασσάλων ἢ πηλοῦ. Συνεκδοχικῶς ἡ κοινότης τῶν ἐντὸς τοῦ περιφραγμένου τούτου χώρου ζώντων Ὀττεντότων. Τὰ χωρία ταῦτα εἶναι κινητά. Μ. Ν. Δ.

Κράβαρα *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸν ὄνομα τμήματος τῆς σημερινῆς Ναυπακτίας. Περιελάμβανε τὰ χωρία *Ἀβώρανη, Ἀράχωβα, Κλειτά, Νεοχώριον* καὶ *Σίνιστα* ἐκ τοῦ τέως δήμου *Κλεπαΐδος*, *Ἀρτοτίβα* καὶ *Πλάτανος* ἐκ τοῦ τέως δήμου *Προσχίου* καὶ *Ζήλιστα, Σίτιστα* καὶ *Στρώμνιανη* ἐκ τοῦ τέως δήμου *Ὀφιονείας*. Τὰ χωρία ταῦτα κεῖνται νοτίως τοῦ ὄρους Ὀξυά. Τινὲς τῶν κατοίκων αὐτῶν (*Κραβαρῖται*), κατὰ παλαιὰν συνήθειαν, ἐστρέβλωνον ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας αὐτῶν ἢ ὑπεκρίνοντο τοὺς τυφλούς, διὰ νὰ ἐπαιτῶσι περιερχόμενοι τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, συχνὰ δὲ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Κατὰ τὴν ἐπὶ Καποδιστρίου γενομένην διοικητικὴν διαίρεσιν τῆς Ἑλλάδος, ἡ περιοχὴ τῶν Κραβάρων ἀπετέλεσεν ἰδίαν διοικητικὴν περιφέρειαν. Σήμερον διατηρεῖται μόνον τὸ ὄνομα. Χ. Δ.

Κραβαρέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κανδήλας τῆς ἐπαρχίας Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτοικοι (1928) 154. Χ. Δ.

Κράβαρι, ἢ ***Κραβάτα*** *[Γεωγρ.]*. Σημερινὸν ὄνομα τοῦ ἀρχαδικοῦ ὄρους *Βορείου* (βλ. λ.).

Κραβαρίτης (ὁ), καὶ ***Γκραβαρίτης***. θηλ. *—ρίτισσα*· ὁ κάτοικος τῶν Κραβάρων· || ὀνειδιστικὴ προσηγορία ἀνθρώπου ψευδολόγου, ὑποκριτοῦ, ἀγύρτου, ἀλήτου· || ἐπαίτης, ζητιάνος (διὰ τὴν συστηματικῶς ἄλλοτε ἀσκουμένην ἐπαιτείαν ὑπὸ τῶν Κραβαριτῶν).

Κραβαρίτης, ***Ἰωάννης***. Ἕλλην λόγιος καὶ διδάσκαλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, μαθητὴς τοῦ Παναγιώτου Παλαμᾶ. —Π.

— **Κραβαρίτης,** ***Κώστας***, γνωστὸς ἐπίσης ὡς *Κώστας ἀπ' τὰ Κράβαρα*. Ἁρματολὸς τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς, ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Εἰς δημοτικὰ τραγούδια ἀναφέρεται ὡς συμμαχήσας μετὰ τῶν ἁρματολῶν Γεωργίου Καραπλῆ, Θανάση Βερελῆ, Μήτρου Μήταλα καὶ Ἠλία Βιδαβιώτου, ἐναντίον τοῦ δερβέναγα Μανίκα, τὸν ὁποῖον ἐνίκησαν παρὰ τὸ Γαλαξίδιον. Ὁ Κραβαρίτης ἐφονεύθη δολίως ἐντὸς τοῦ σεραγίου τοῦ διοικητοῦ τῆς Ἀμφίσσης (Σαλώνων) Τσαχῆ-Ὀβάκη, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς αὐτὸν τιμὰς καὶ χρήματα ἐὰν προσήρχετο νὰ προσκυνήσῃ. —Ω.

κραβασαρᾶς· παραφθορὰ τοῦ *καραβανσεράϊ* (βλ. λ.).

Κραβασαρᾶς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μπεσχενίου τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 158.

— **Κραβασαρᾶς,** ἢ ***Καρβασαρᾶς*** *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τῆς ἐν τῷ νομῷ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας κωμοπόλεως *Ἀμφιλοχία* (βλ. λ.).

Κραβασία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη «πόλις Ἰβήρων» (*Στέφ. Βυζάντ.*, ἔκδ. Βερολίνου, σελ. 380). Τὸ ἐθνικὸν *Κραβάσιος* καὶ *Κραβασιεὺς* καὶ *Κραβασιάτης* καὶ *Κραβασιανός*. Σ. Ε. Λ.

κραβάτα (ἡ), καὶ συνηθέστερον *γραβάτα*· δημοτ., λωρὶς ὑφάσματος δενομένη περὶ τὸν λαιμὸν πρὸς κόσμον, ἄλλως *λαιμοδέτης*: «γραβάτα μεταξωτή, — βαμπακερή, —φλοτὰν κτλ.» (ἐκ τοῦ γαλλ. cravate).

Κραβάτι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς προσκειμένη τῇ ΝΔ. ἐσχατιᾷ τῆς δωδεκανησιακῆς Χάλκης (πλάτ. 36°12'40" Β., μῆκ. 27°39'10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rhodos island) ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον Ἐμποριό. Σ. Ε. Λ.

κράββατος (ὁ), καὶ **κράβατος**· κλίνη, κοιν. *κρεβάτι*: «ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει» (*Μάρκ.* 2. 4)· || ἐν δημοτ. ᾄσμασι, τὸ φέρετρον, τὸ ἐφ' οὗ ἐφέρετο ὁ νεκρός.

Κράβεν (Craven), ***Ἐλισάβετ-Μπέρκλεϋ***, *λαίδη* —. Ἀγγλὶς συγγραφεὺς (1750—1828). Ἦτο θυγάτηρ τοῦ κόμητος Μπέρκλεϋ, συνεζεύχθη δὲ τὸν κόμητα Κράβεν. Διαζευχθεῖσα, ἔζησεν εἰς πολλὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν Ἄνσμπαχ ἐγένετο ἐρωμένη καὶ κατόπιν σύζυγος τοῦ μαργράβου Καρόλου - Ἀλεξάνδρου. Ἔγραψε ποιήματα, θεατρικὰ ἔργα, ταξιδιωτικὰς ἀναμνήσεις («Ἀπὸ Κριμαίας εἰς Κωνσταντινούπολιν», 1789) καὶ «Ἀπομνημονεύματα» (1825). Μ. Δ. Β.

— **Κράβεν** (Craven), ***Παυλίνα ντὲ λὰ Φερρονάϊ***, *κυρία*—. Γαλλὶς συγγραφεὺς (1820—1891). Ἔγραψε μυθιστορήματα, τὰ ὁποῖα ἔσχον μεγάλην διάδοσιν. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: «Οἰκογενειακαὶ ἀναμνήσεις» (1866), «Ἄννα Σεβερὲν» (1868), «Ὁ κόμης Μονταλαμπὲρ» (1873), «Ἡ νεανικὴ ἡλικία τῆς Φανῆς Κέμπλ» (1880). Ὁ σύζυγος αὐτῆς *Αὔγουστος Κράβεν*, ἀνεψιὸς τῆς Ἐλισάβετ Κράβεν, ἀποθανὼν τῷ 1884, ἔγραψε διάφορα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Πάλμερστον» (1878), «Ὁ πρίγκιψ Ἀλβέρτος τοῦ Σὰξ - Κοβούργου, σύζυγος τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας» (1883), κτλ. Μ. Δ. Β.

Κραβιὰ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Συστὰς τεσσάρων βραχονησίδων εἰς 1 μίλλ. Δ. τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς τοῦ Β. κορμοῦ τῆς νήσου Κερκύρας, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κεφάλι (Ἀφιῶνα) καὶ Ἀρίλλα, διομαζομένη δὲ καὶ *Κορακονήσια*. Ἡ μείζων τούτων *Κράβι* (ὕψομ. 218 ποδ., πλάτ. 39°43'10" Β., μῆκ. 19°39'10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu) ὁμοιάζει πρὸς ἱστιοφόρον ρυμουλκοῦν λέμβον, δι' ὃ καὶ ἡ κατὰ παραφθορὰν ἐκ τοῦ καράβι ὀνομασία τῆς νήσου καὶ ἀπὸ ταύτης ἡ τῆς συστάδος. Διὰ τὴν περὶ τῆς νήσου παράδοσιν βλ. λ. *Καράβι*. Σ. Ε. Λ.

κραβλίτης (Krablit), ἢ **βωλίτης** (ὁ) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας, ἀνῆκον εἰς τοὺς μονοκλινεῖς ἀστρίους. Ἀποτελεῖ στυφρὰν παράμειξιν ὀρθοκλάστου μετὰ χαλαζίου, ἀπαντᾷ δὲ ἐν Ἰσλανδίᾳ. Γ. Β.

Κραβτσίνσκυ, ***Σέργιος - Μιχαΐλοβιτς***. Ρῶσος ἐπαναστάτης καὶ συγγραφεὺς (1852 — 1895), γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Στεπνιάκ*. Λ. Α.

Κραγαλεὺς *[Μυθ.]*. Ἥρως τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος ἐν Δρυοπίδι, υἱὸς τοῦ Δρύοπος, ἐπώνυμος τῶν Κραγαλιδῶν τῆς Φωκίδος. Παρὰ Νικάνδρῳ

Digitized by Google

φέρεται ὡς δικαιότατος ἀνήρ, τεθεὶς διαιτητὴς κατὰ τὴν μεταξὺ Ἀπόλλωνος, Ἀρτέμιδος καὶ Ἡρακλέους διαφορὰν περὶ τῆς Ἀμβρακίας, ἀπελήφθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος διότι ἐν τῇ γνωμοδοτήσει του ἐδικαίωσε τὸν Ἡρακλέα. —π.

Κραγαλίδαι, ἢ *Κραγαλλίδαι [Ἀρχ. Ἱστ.]*. Παλαιοτάτη φυλὴ τῆς Ν. Φωκίδος, κατοικοῦσα τὴν περὶ τὴν Κίρραν περιοχὴν Κραγάλιον, ὀνομασθεῖσα δὲ ἀπὸ τοῦ μυθικοῦ ἀρχηγοῦ της *Κραγαλέως*. Οἱ Κραγαλίδαι ἦσαν λαὸς ἐξόχου πολιτισμοῦ, ἀποκαλούμενοι παρὰ Ἡσυχίου «Κρισσαίων βασιλεῖς», μετὰ τῶν γειτόνων δὲ Δρυόπων καὶ Κρισσαίων ἵδρυσαν πρῶτοι τὴν ἐν Δελφοῖς ἀμφικτιονίαν. Ὅτε τῷ 590 π.Χ. κατὰ τὸν μετὰ Θεσσαλῶν ἱερὸν πόλεμον, ἡ ἀμφικτιονία διελύθη, οἱ Κραγαλίδαι μετὰ τῶν Κρισσαίων ἐγένοντο δοῦλοι τοῦ αὐτόθι ἱεροῦ. Ἔκτοτε, ἐπὶ βραχὺ μόνον διάστημα μνημονεύονται, σῴζονται δὲ ἴχνη παραμονῆς αὐτῶν ἐν Ἠπείρῳ. Εἶναι γνωστοὶ καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κραυαλλίδαι, Κραυγαλλίδαι* ἢ *Ἀκραγαλλίδαι*. —π.

Κραγάλιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ περὶ τὴν Κίρραν τῆς Φωκίδος περιοχὴ ἀπὸ τῶν κατοίκων της *Κραγαλιδῶν*. —π.

κράγ-γιόργκενσεν. Ὅπλον ἐπαναληπτικὸν διαμετρήματος 8 χιλ., δι' οὗ εἶναι ὡπλισμένος ὁ δανικὸς στρατός. Ν. Θ. Κ.

Κράγερ, ἢ **Κραϊγερ** (Crayer ἢ Craeyer), ***Γάσπαρ ντὲ***. Φλαμανδὸς ζωγράφος. Ἐγεννήθη τῷ 1584 ἐν Ἀμβέρσῃ, διήγαγε δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν Βρυξέλλαις καὶ Γάνδῃ, ἧς τοὺς ναοὺς ἐκόσμησε διὰ πολυπληθῶν ἔργων καὶ ἐν ᾗ τῷ 1669 ἀπέθανεν. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Raphaël Coxie, ὅστις ἐζωγράφει κατὰ τὸν ἰταλικὸν τρόπον, ἀνεδείχθη δ' εἷς τῶν περιφανεστέρων ἐκπροσώπων τῆς φλαμανδικῆς σχολῆς, συγκρινόμενος, ὑπό τινας ἐπόψεις, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Ρούμπενς καὶ τὸν Βὰν Ντάϊκ. Ὑπῆρξε παραγωγικώτατος, ἐκτελῶν παραγγελίας μεγιστάνων, πλουσίων ἰδιωτῶν, συντεχνιῶν καὶ συλλόγων καὶ διακοσμῶν μονάς, ναοὺς καὶ παρεκκλήσια. Διέπρεψε τόσον εἰς τὴν προσωπογραφίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν θρησκευτικῶν θεμάτων. Ἐξετέλεσε τὰς «Ἀλληγορίας», διακοσμήσεις διὰ τὴν εἰς Ἀμβέρσαν θριαμβευτικὴν εἴσοδον τοῦ ἰνφάντου Φερδινάνδου, κυβερνήτου τῶν Κάτω Χωρῶν, εὑρισκομένας νῦν εἰς τὸ δικαστικὸν μέγαρον τῆς Γάνδης, καὶ τὴν προσωπογραφίαν τοῦ πρίγκιπος τούτου. Μεταβὰς εἰς Μαδρίτην ἐξειργάσθη τὴν προσωπογραφίαν Φιλίππου τοῦ Δ'. Ἀπέθανε δ' ἐν Γάνδῃ, καθ' ὃν χρόνον ἀπεικόνιζε τὸ «Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Βλασίου», ἀποκείμενον νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τῆς πόλεως ταύτης. Ἕτερα ἔργα του εἶναι: «Ἡ προσωπογραφία τοῦ καρδιναλίου Φερδινάνδου τῆς Αὐστρίας» (Πράδο Μαδρίτης), «Ὁ Σωτὴρ τοῦ Κόσμου» (ἐν Λίλλῃ), «Ἡ θαυμαστὴ ἁλιεία» (ἐν Βρυξέλλαις), «Ἡ ὕψωσις τοῦ τιμίου σταυροῦ» (ἐν Ρέννῃ) καὶ «Ἡ παρθένος μετὰ τῶν Ἁγίων» (ἐν μουσείῳ Λούβρου). Ι. Μ. Π.

κραγερίτης (ὁ) *[Ὀρυκτ.]*. Πέτρωμα πυριγενὲς τῆς κατηγορίας τῶν ἀπλιτῶν. Τὰ ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ αὐτοῦ εἶναι ἀλβίτης καὶ ρουτίλιον μὲ ἐλάχιστον καλιοῦχον ἄστριον καὶ χαλαζίαν. Ἀπαντᾷ ὡς προϊὸν διασπάσεως μάγματος γαββρικοῦ τοῦ Krageroe εἰς τὴν νότιον Νορβηγίαν. Γ. Β.

Κραγιόβα *[Γεωγρ.]* βλ. *Κραϊόβα*.

κραγιὸν (τό), καὶ ***κραγιόνι***· οὐσία χωματώδης ἢ μεταλλική, κατάλληλος διὰ τὴν χάραξιν γραμμῶν, σχεδίων, ἰχνογραφημάτων κτπ. || συνεκδ., σχεδίασμα ἢ εἰκὼν ἐκτελεσθεῖσα διὰ κραγιόν: «θὰ σοῦ κάμω μιὰ εἰκόνα κραγιόν» (μεταγραφὴ τῆς γαλλ. λ. crayon).

Κραγιούγεβατς (Kraguyvats, ἢ Kragujevac) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας (Σερβία), πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, κειμένη περὶ τὰ 75 χλμ. ΝΑ. τοῦ Βελιγραδίου. Κάτ. 23.000. Ἔχει ἐργοστάσια ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Σερβίας διετέλεσεν ἕδρα τοῦ ἡγεμόνος Μιλὸς καὶ τῆς κυβερνήσεως (1818—1839). Ἀπὸ τοῦ 1868 μέχρι τοῦ 1880 συνῆλθεν ἐν αὐτῇ καὶ ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις (Σκουψίνα). Τῷ 1885, διὰ τῆς κατασκευῆς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κραγιούγεβατς - Λάποβο συνεδέθη μετὰ τῆς κυρίας τοιαύτης Βελιγραδίου - Νύσσης. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν τὴν 31 Δεκεμβρίου τοῦ 1915. Ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Σέρβων τὴν 26 Ὀκτωβρίου τοῦ 1918. Μ. Ν. Δ.

Κράγκ (Krag), ***Ἀνδρέας***. Δανὸς ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος (1558—1600). Συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκδηλοῖ βαθύτατον θαυμασμὸν πρὸς τὸν Πλάτωνα, τοῦ ὁποίου μετέφρασε λατινιστὶ τὸν «Παρμενίδην».

—**Κράγκ** (Krag), ***Γουλιέλμος***. Νορβηγὸς ποιητὴς καὶ θεατρικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1871. Νεαρώτατος ἤδη ἐδημοσίευσε σειρὰν ποιημάτων, τὰ ὁποῖα τῷ ἐξησφάλισαν ἐκλεκτὴν θέσιν εἰς τὴν νορβηγικὴν φιλολογίαν, καὶ κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὸ θέατρον, διαδεχθεὶς τὸν Μπγέρνσον ὡς διευθυντὴς τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου. Μεταξὺ τῶν θεατρικῶν του ἔργων σπουδαιότερα εἶναι: «Νοσταλγία», «Τὸ τραγοῦδι τῆς Φλωρεντίας», «Οἱ καλοὶ γέροντες» κλπ. Συνέγραψεν ἐπίσης καὶ διηγήματα, διακρινόμενα διὰ τὴν δύναμιν περιγραφῆς καὶ ψυχολογικῆς ἀναλύσεως.

—**Κράγκ** (Krag), ***Θωμᾶς - Πέτρος***. Νορβηγὸς ποιητής, ἐξάδελφος τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1868. Τὴν *ποίησίν* του χαρακτηρίζει τάσις μυστικοπαθείας, ἥτις προδίδεται καταφανῶς καὶ εἰς τὰ πεζὰ ἔργα του. Εἶναι μεταξὺ τῶν δημοφιλεστέρων συγγραφέων τῆς συγχρόνου Νορβηγίας. Ἐκ τῶν ἔργων του ἐξέχουσιν: «Ὁ ὀρειχάλκινος ὄφις», «Σκότος», «Ἄντα Βίλντα», «Οὔλφ Ράν» κ. ἄ.

—**Κράγκ** (Krag), ***Νίλς***. Δανὸς ἱστορικὸς καὶ διπλωμάτης (1568—1602), ἀδελφὸς τοῦ *Ἀνδρέου Κράγκ*. Ἐσπούδασεν ἐν Γαλλίᾳ καὶ διωρίσθη κατόπιν καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Κοπεγχάγης, συχνάκις δὲ ἐστέλλετο, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς καθηγεσίας του, εἰς διαφόρους διπλωματικὰς ἀποστολάς. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Annales Christiani III», ὅπερ κατέλιπεν ἡμιτελές, «De Republica Lacedaemoniorum» (1593). Δ. Σ. Δ.

Κράγος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ὄρος καὶ ἀκρωτήριον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Λυκίᾳ, μετὰ τοῦ Ἀντικράγου ἀποτελοῦν τμῆμα τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταύρου. Ὑπὸ τοῦ Στράβωνος τοποθετεῖται Δ. τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Ξάνθου, ταυτίζεται δὲ ὑπό τινων πρὸς τὸ νῦν *Γιὰν Ντάγ* (ὑψόμ. 1000), τοῦ ὁποίου τὸ Β. τμῆμα θεωρεῖται ὡς ὁ Ἀντίκραγος καὶ τὸ Ν. ὡς ὁ Κράγος, ὑπ' ἄλλων δὲ πρὸς τὸ νῦν *Ἀκ Ντάγ*, τοῦ ὁποίου ἡ κοιλὰς Ἀβλὰν θεωρεῖται ὡς ἡ χωρίζουσα Ἀντίκραγον καὶ Κράγον. Ἐν ἀρχαίοις νομίσμασιν ἀναφέρεται ὁμοσπονδία ὑπὸ τὸ ὄνομα ΛΥΚΙΩΝ ΚΡΑΓΟΥ, εἰς ἣν ὑπήγοντο αἱ πόλεις Διάς, Πάταρα, Τελμησσός, Τλῶς καὶ Ξάνθος. Ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν Οἰνοάνδων ἀναφέρεται ἀνάλογος σύνδεσμος («ἡ περὶ Κράγον συντέλεια»), πιθανῶς ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἐκ νομισμάτων γνωστόν· παρὰ Στράβωνι ἀναφέρονται ὡς ὑπὸ τὸν Κράγον κείμεναι ὁμώνυμος πόλις καὶ αἱ Ἀρτύμνησος καὶ Πίναρα, παρὰ Πτολεμαίῳ δὲ ὡς ἐπὶ Κράγῳ κείμεναι αἱ Ἄραξα, Κύδνα, Ξάνθος, Πίναρα, Σίδυμα καὶ Τλῶς. Τὸ ὄρος εἶναι γνωστὸν καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κραγεὺς* καὶ *Καγεύς*. —2) Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους. Ὑπό τινων θεωρεῖται προγενεστέρα ὀνομασία τῆς πόλεως *Σίδυμα* (βλ. λ.), ὑπ' ἄλλων ταυτίζεται πρὸς τὴν μετέπειτα γνωστὴν *Ἀντιόχειαν* ἐπὶ Κράγῳ (βλ. λ., τ. Δ' σ. 906α) καὶ ὑπὸ τρίτων σχετίζεται μὲ τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια τοῦ νῦν Γκιουρντέφ, ΒΑ τοῦ Ἄκ Ντάγ. Π.Ν.Π.

κραδαίνω· τινάσσω, κινῶ, σείω ἰσχυρῶς: «κραδαίνω τὴν λόγχην, — τὴν μάχαιραν» σείω ἀπειλητικῶς.

κραδαντὴρ ***ἠλεκτρικὸς*** *[Μηχαν.]*· βλ. λ. *ἠλεκτρικὸς* κραδαντήρ.

κραδασμικὴ ***κίνησις***· βλ. *παλμικὴ* κίνησις.

κραδασμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *κραδαίνειν*, παλμικὴ κίνησις, τιναγμός.

—*[Φυσ.]* Βλ. *παλμός*.

—*[Κτηνιατρ.]* Καλεῖται *κραδασμὸς* συμπτωματικὴ ἐκδήλωσις (λαβοῦσα τ' ὄνομα παθήσεως) χρονίων ἀπυρέτων παθήσεων τῶν ἱπποειδῶν, κατὰ μὲν τὸν Demoussy τῆς ἀνευρυσματικῆς διαστολῆς τῶν πνευμονικῶν ἀγγείων, κατὰ τὸν Delafond τοῦ ἄσθματος ἢ πνευμονικοῦ ἐμφυσήματος, κατὰ δὲ τὸν Perosino τῶν ἀλλοιώσεων τοῦ πνευμονογαστρικοῦ νεύρου, χαρακτηριζομένη ὑπὸ ἀρρυθμίας τῆς ἐκπνοῆς, ἡ ὁποία συντελεῖται εἰς δύο χρόνους: ἀρχὴ ἐκπνοῆς - παῦσις - τέλος ἐκπνοῆς. Ἡ ἀρρυθμία αὕτη διακρίνεται ἐπὶ τοῦ ὑπεκφεύγοντος μέρους τῆς λαγονίου χώρας τοῦ σώματος τοῦ ζῴου καὶ συνοδεύεται ὑπὸ βηχὸς ἀσθενοῦς καὶ βραχείας. Δ. ΣΣ

—*[Πυροβολ.]* Ἡ παραγομένη κροῦσις τῶν ταχέως κατὰ τὴν κατάκαυσιν τοῦ γεμίσματος παραγομένων ἀερίων, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς κινήσεως τοῦ βλήματος ἐν τῷ κοίλῳ τῶν πυροβόλων ὅπλων, προκαλοῦσι *κραδασμοὺς* ἢ *δονήσεις* τοῦ σωλῆνος, ὧν ἡ ἐκδήλωσις, προκειμένου ἰδίᾳ περὶ τυφεκίων καὶ ἀραβίδων, ἕνεκα τῆς λεπτοτέρας κατασκευῆς καὶ τοῦ μεγάλου σχετικῶς μήκους κάννης, καθίσταται αἰσθητὴ εἴτε ὡς παλμώδεις κινήσεις τῆς κάννης, ὡς εἰς τοὺς ἠχητικοὺς σωλῆνας, μετὰ κοιλιῶν καὶ κόμβων κατὰ τὴν γεννήτριαν τοῦ κοίλου, εἴτε ὡς ταλαντεύσεις, ἑκατέρωθεν τῆς θέσεως ἠρεμίας, τῆς τε κάννης καὶ τοῦ συνόλου τοῦ ὅπλου.

Αἱ ἐκ τῶν παλμωδῶν κινήσεων τῆς κάννης παραγόμεναι ἀλληλοδιάδοχοι καὶ ἐπαμειβόμεναι στενώσεις καὶ διευρύνσεις τοῦ κοίλου, ὧν ἡ συχνότης καὶ ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς σχέσεως, καθ' ἣν μεταβάλλονται τὰ πάχη τῶν τοιχωμάτων, ἐπιδρῶσιν οὐσιωδῶς, ὡς εἶναι ἑπόμενον, ἐπὶ τῆς κινήσεως τῆς βολίδος ἐν τῷ κοίλῳ, ἐξ οὗ δύνανται νὰ προκύψωσιν ἀξιοσημείωτοι ἐνίοτε διαφοραὶ εἰς τὴν ἀρχικὴν ταχύτητα.

Ἐξ ἄλλου, τὸ εὖρος καὶ ἡ ταχύτης τῶν ταλαντεύσεων τοῦ ὅπλου, ἐξαρτωμένων ἐκ τοῦ τρόπου προσαρμογῆς ἢ συνδέσεως μεταξύ των, τῆς κάννης, θήκης, οὐραίου καὶ κοντακίου, ὡς καὶ τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν κατασκευῆς ἑνὸς ἑκάστου τῶν μερῶν τούτων, ἔχουσιν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παραγωγὴν συστηματικῶν ἀποκλίσεων κατὰ τὴν βολήν, ὧν ἡ διόρθωσις ἐπιβάλλει ἐνίοτε τὴν κατάλληλον διαρρύθμισιν τοῦ κλισιοσκοπίου.

Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἦσαν λίαν ἔκδηλα εἰς τὰ παλαιότερα συστήματα τυφεκίων καὶ ἀραβίδων καὶ ἰδίᾳ τὰ ἐμπροσθογεμῆ, ἕνεκα τῆς ἀκανονίστου κινήσεως τῆς βολίδος ἐν τῷ κοίλῳ, ὀφειλομένης εἴτε εἰς τὴν ἀτελῆ μόνον σφήνωσιν, εἴτε εἰς τὴν ὕπαρξιν προσέτι διακένου μεταξύ των. Ὡς ἐκ πειραματικῶν δοκιμῶν εἶχε καταδειχθῆ, τὸ ἄκρον τῆς κάννης διέγραφεν ἐλλειπτικὴν σπεῖραν, ἧς ὁ μέγας ἄξων ἦτο κατακόρυφος καὶ αἱ ἐν γένει διαστάσεις μεγαλύτεραι μὲν δι' ὅπλον, οὗτινος ἡ ὀπισθοδρόμησις ἐξεμηδενίζετο διὰ σταθερᾶς στηρίξεως, ἐλάχισται δὲ κατὰ τὴν βολὴν ἀπὸ τοῦ ὤμου. Ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν παλμωδῶν κινήσεων τῆς κάννης ἐξηγεῖτο καὶ τὸ παλαιότερον γνωστὸν εἰς τοὺς πρακτικοὺς ὁπλοποιοὺς γεγονός, ὅτι ἐλαττωματικόν τι ὅπλον, ὑπὸ ἔποψιν βλητικῆς ἀποδόσεως, ἐβελτιοῦτο διὰ βραχύνσεως τῆς κάννης.

Ἐκ τῶν σχετικῶς τελειοτέρων συστημάτων ὅπλων, εἰς τὰ τυφέκια, ἀραβίδας καὶ βραχύκαννα, ὑποδείγμ. 1874, συστήματος Γκρᾶ, τὰ παρ' ἡμῖν ἐν ὑπηρεσίᾳ ἄλλοτε, ὑφίσταντο ἀποκλίσεις, ὀφειλομένας εἰς ταλαντεύσεις τοῦ ὅπλου, ἕνεκα τῆς ἀσυμμέτρου στηρίξεως τοῦ κλείστρου πρὸς τὸ ἓν *πλευρὸν* διὰ τοῦ *κρατύσματος* τοῦ μοχλοῦ (βλ. *ἀνύψωσις*). Εἰς τὰ νῦν τυφέκια καὶ ἀραβίδας, ἕνεκα τῆς τελείας σφηνώσεως καὶ τῆς συμμετρικῆς διὰ τόρμων στηρίξεως τοῦ κλείστρου, τὰ ἐκ τῶν κραδασμῶν ἀποτελέσματα μόνον θεωρητικὴν σημασίαν ἔχουσιν. Ἄλλως τε αἱ μεγάλαι ἐν χρήσει ταχύτητες τῶν βολίδων ἐξουδετεροῦσι τὰς τυχὸν συνεπείας αὐτῶν. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

κραδαστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κραδασμόν: «*κραδαστικὴ κίνησις*», «*κραδαστικὸν ἕδρανον*» || ὁ ποιῶν κραδασμούς: «κραδαστικὸν μηχάνημα».—Ἐπίρρ. ***κραδαστικῶς***.

Κράδεμνα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἀρχαίων ὀνομασιῶν τῆς *Ἀμφιπόλεως* (βλ. λ.).

κράδη (ἡ). Ἐκαλεῖτο οὕτω παρ' ἀρχαίοις τὸ ἀνώτατον ἄκρον τοῦ κλώνου, γενικώτερον ὁ ὅλος κλῶνος καὶ ἰδιαιτέρως ὁ κλῶνος τῆς συκῆς καὶ αὐτὴ ἡ συκῆ· || μεταφ. σκηνικὸν μηχάνημα αἰωρήσεως τῶν ὑποκριτῶν· || εἶδος ἐρυσίβης, μελανιζούσης τοὺς κλώνους τῶν δένδρων, ἄλλως καλουμένης *κράδος*. Ἐντεῦθεν τὰ οὐσιαστικὰ *κραδίας* (εἶδος τυροῦ), *κραδησίτης* καὶ *κραδηφορία*.

—*[Ἀρχ.]* Ἡ *κράδη* ἦτο μηχάνημα αἰωρήσεως τῶν ὑποκριτῶν, περὶ τῆς φύσεως τοῦ ὁποίου πλεῖσται γνῶμαι ἐξεφέρθησαν. Ἀρχικῶς ὁ Βέκλαϊν, στηριζόμενος εἰς χωρίον τοῦ Πολυδεύκους, ἐνόμισεν ὅτι ἦτο μηχάνημα ἀποκλειστικῶς ἐν τῇ κωμῳδίᾳ χρησιμοποιούμενον καὶ ἀποτελοῦν παρῳδίαν τῆς ἐν τῇ τραγῳδίᾳ χρησιμοποιουμένης «μηχανῆς». Τοῦτο ὅμως ἀντιτίθεται πρὸς σαφῆ μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου, λέγοντος περὶ τῆς κράδης: «ἀγκυρίς, ἀφ' ἧς οἱ ὑποκριταὶ ἐν ταῖς τραγικαῖς σκηναῖς ἐξαρτῶνται, θεοῦ μιμούμενοι ἐπιφάνειαν, ζωστῆρσι καὶ ταινίαις κατειλημένοι»· πρὸς ταύτην δὲ συμφωνεῖ καὶ ἑτέρα πληροφορία, καθ' ἣν κράδη εἶναι «ἡ ἀγκυρίς, ἐξ ἧς ἀνίπταντο οἱ ἐν ταῖς τραγικαῖς μηχαναῖς ἐπιφαινόμενοι». Π. Ν. Π.

Κράδη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Καρίας, ἀγνώστου ταυτότητος, ἧς ποιεῖται μνείαν ὁ Ἑκαταῖος. Τὸ ἐθνικὸν *Κραδήτης* Σ. Ε. Λ.

κραδησίτης (ὁ). Παρ' ἀρχαίοις ὁ διὰ *κράδης* τυπτόμενος φαρμακός. Κατά τι χωρίον τοῦ Ἱππώνακτος, ἐν Ἐφέσῳ οἱ φαρμακοὶ ἐφέροντο ἐν πομπῇ διὰ μέσου τοῦ πλήθους, τὸ ὁποῖον ἔτυπτεν αὐτοὺς διὰ κλάδων συκῆς (κράδης) καὶ κρομμύων εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος, ἰδίως δέ, κατά τινα ἑρμηνείαν τοῦ κειμένου, εἰς τὰ γεννητικὰ αὐτῶν μόρια. Τὴν πομπὴν ταύτην συνώδευον καὶ αὐλῳδοὶ μέλποντες ἴδιον μέλος, καλούμενον κραδίας ἢ κραδίης νόμος. Π. Ν. Π.

κραδηφορία (ἡ). Τελετή τις παρ' ἀρχαίοις, πιθανώτατα πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, περιλαμβάνουσα πομπήν, καθ' ἣν ἐκρατοῦντο κλῶνοι *κράδης* (συκῆς), ἥτις ἦτο ἱερὰ τῷ Διονύσῳ. —Π.

κραδίας (ὁ). Εἶδος τυροῦ παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, πηγνυμένου δι' ὀποῦ κράδης (συκῆς).

κραδίας ***νόμος*** *[Ἀρχ.]*. Αὐλῳδία παρ' ἀρχαίοις μελπομένη κατὰ τὴν μαστίγωσιν τῶν *κραδησιτῶν* (βλ. λ.). —Π.

Digitized by Google

κράδος (ὁ) [*Φυτοπαθολ.*]. Ἀσθένεια τῆς *ἐλαίας* (βλ. λ., τ. Θ', σ. 868 α').

Κράζε, ἢ *Κράσι* [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὀνομασία κατὰ τούς, μὴ Συριανούς, ναυτικοὺς τοῦ φυσικοῦ λιμένος τοῦ *Φοίνικος* κατὰ τὴν ΝΔ. τῆς Σύρου περιοχήν. Ἡ ἐσφαλμένη αὕτη ὀνομασία προῆλθεν ἐκ τῆς, ἐξ ἴσου ἐσφαλμένης, ὀνομασίας Crazi, ἀναφερομένης ἐπὶ τῶν ἀγγλικῶν χαρτῶν (πλάτ. 37°23′½ Β, μῆκ. 24°53′½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island ὑπὸ Owen Stanley) ἐκ κακῆς ἀντιλήψεως τῆς ὀνομασίας *Δελλαγράτσια*, ἣν λαμβάνει προσθέτως ὁ λιμὴν ἀπὸ φερωνύμου καθολικοῦ ἐκκλησιδίου (Madonna della Grazzia), ὀνοματίζοντος καὶ τὸ θαυμάσιον θέρετρον τὸ καὶ *Ποσειδωνία* ὀνομαζόμενον. Σ. Ε. Λ.

Κραζίστε [*Γεωγρ.*]. Ὀρεινὴ περιοχὴ τῆς Βουλγαρίας, συνέχεια τῆς κορυφογραμμῆς Ὀζογκόβσκα, ἔχουσα ὡς κυριωτέραν κορυφὴν τὴν *Μπίλε-Κάλο*, ἐκ τῆς ὁποίας ἄρχεται, διευθυνομένη πρὸς τὰ ΒΑ, κορυφογραμμὴ μετὰ πλείστων κορυφῶν, ὧν τὸ ὕψος ποικίλλει ἀπὸ 1.200 μέχρι 1.750 μέτρων. Μ. Ν. Δ.

κράζω, *ἀόρ ἔκραξα*· φωνάζω κρά, ἐκβάλλω φωνήν, ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ ἀλέκτορος: «τὰ πουλλιὰ εἶναι μικρά, ἀκόμη δὲν κράξανε»· ‖ ἐπὶ τῆς ὄρνιθος, ὅταν ἐκβάλλῃ τραχεῖαν φωνήν, ἥτις θεωρεῖται δυσοιώνιστος· ‖ φωνάζω, προσκαλῶ τινα: «τὸν ἔκραξα νά 'ρθῃ»· ‖ ἐπὶ τῶν ὀρνίθων: «κράξε τὶς κόττες νὰ τὶς ταγίσῃς»· ‖ διακηρύττω, διαφημίζω κηρύττων: «νὰ μοῦ κράξῃς τὸ κρασί μου, σὺ εἶσαι καλὸς κράχτης».

Κρᾶθις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὄρος τῆς ἀρχαίας Ἀρκαδίας παρὰ τὴν Νώνακριν καὶ τὴν Στύγα, ὕψους 1.875 μ., ἀποτελοῦν μίαν τῶν παραφυάδων τῶν σημερινῶν Ἀροανίων ὀρέων τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλαβρύτων. Ὠνομάσθη οὕτω τὸ ὄρος, πιθανῶς ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ὅστις πηγάζων ἐξ αὐτοῦ τὸ περιβάλλει διὰ τῶν δύο βραχιόνων του. Κατὰ Παυσανίαν, ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς Πυρωνείας Ἀρτέμιδος, ἐξ οὗ τὸ πάλαι οἱ Ἀργεῖοι ἐλάμβανον τὸ πῦρ διὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Λερναίων. Σήμερον τὸ ὄρος ὀνομάζεται *Προφήτης Ἠλίας* ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς του ὑπάρχοντος ὁμωνύμου ναϊδίου, ἢ *Σολιώτικο βουνὸ* ἐκ τοῦ χωρίου Σόλος, κειμένου ἐπὶ τῆς Β. πλευρᾶς του. Α. Ι. Ο

—**Κρᾶθις** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς ἀρχαίας Ἀρκαδίας, πηγάζων ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους καὶ ἐκβάλλων παρὰ τὰς ἀχαϊκὰς Αἰγὰς εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Οἱ ἀρχαῖοι ἐφρόνουν ὅτι τὸ ὕδωρ τούτου πινόμενον ὑπὸ τῶν ζῴων μετέβαλλε τὸ χρῶμά των εἰς λευκόν. Σήμερον φέρει τὸ αὐτὸ ὄνομα καὶ χύνεται παρὰ τὴν Ἀκράταν. Κατὰ Στράβωνα ἡ ὀνομασία του Κρᾶθις παρήχθη ἐκ τοῦ «κίρνασθαι τὰ ὕδατα» ἢ διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν ὑδάτων του μετὰ τῶν τῆς Στυγὸς ἢ διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν δύο μεγάλων βραχιόνων του. Ἐκ τοῦ ποταμοῦ τούτου ὠνομάσθη, ὑπὸ ἀποίκων πιθανῶς, καὶ ὁ ἐν Βρεττίᾳ τῆς Ἰταλίας ὁμώνυμος ποταμὸς (νῦν *Κράτι*), ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος καὶ Παυσανίας. Α. Ι. Ο

—**Κρᾶθις** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ ποταμοῦ τῆς Ἰταλίας *Κράτι* (Crati), ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Βρεττίᾳ, ὀνομασθέντος ἐκ τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ ποταμοῦ Κράθιδος. Παρὰ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις Σύβαρις. Πηγάζει ἐκ τῆς Δ. πλευρᾶς τοῦ ὄρους Σπινέττο, ἐν τῇ ὀροσειρᾷ τοῦ Σίλα καὶ τῷ νομῷ τῆς Κοζέντσας, διέρχεται διὰ τῆς πόλεως Κοζέντσας καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος μετὰ ροῦν 93 χλμ. Μ.Δ.Β.

—**Κράθιδος,** *τέως δῆμος* — [*Γεωγρ.*]. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων ἐν τῷ νομῷ Ἀχαΐας, περιλαμβάνων τὸ πρὸς τὸν Κορινθιακὸν τμῆμα τῆς ἐπαρχίας. Ὠνομάσθη ἐκ τοῦ ποταμοῦ Κράθιδος, ὅστις διαρρέει τὴν περιοχήν. Περιελάμβανε δὲ 11 χωρία, τὰ ἑξῆς: *Πλάτανον* (χειμερινὴν πρωτεύουσαν), *Βαλιμὴν* (θερινήν), *Βούτσιμον*, *Καλαμιάν*, *Κοκίσκιαν*, *Ἄνω καὶ Κάτω Ποταμιάν*, *Συγιίσκαν*, *Συλιβαίνην*, *Συλιβιώτικα* καὶ *Τσιβλὸν* καὶ ἠρίθμει 1.990 περίπου κατοίκους. Χ. Δ.

κραΐ (τό)· (ἰδιωμ. Κρήτ.) τὸ πρωϊνὸν ψῦχος, ἡ παγωνιά, ὑπερβολικὸν ψῦχος ξηρόν, δριμύ, κατόπιν χιόνος, καταστρεπτικὸν εἰς τὰς ἀμπέλους καὶ τὰ φυτὰ ἐν γένει. Ι. Δ. Μ

Κραΐγειαι *Ἄλπεις* [*Γεωγρ.*]. Τμῆμα τῶν Δυτικῶν Ἄλπεων, ἐκτεινόμενον πρὸς Ν. τῶν Ἀπεννίνων ἐπὶ τοῦ ἰταλικοῦ ἐδάφους (βλ.λ. *Ἄλπεις*).

Κραΐγερ (Crayer), *Γκάσπαρ*. Φλαμανδὸς ζωγράφος, σύγχρονος τοῦ Ρούμπενς, τοῦ ὁποίου φαίνεται ὑποστὰς τὴν ἐπίδρασιν, ἀπομιμηθεὶς τὰς ἐπιτυχεῖς του τολμηρότητας, τὰς στάσεις τῶν προσώπων καὶ τοὺς λαμπροὺς χρωματισμούς. Εἶχε μεγάλην εὐχέρειαν ἐκτελέσεως, ἀλλ' ὑστερεῖ εἰς δραματικὴν δύναμιν, μολονότι κάμνει κατάχρησιν βιαίων κινήσεων καὶ δραματικῶν φυσιογνωμιῶν. Πλεῖστα ἔργα του κοσμοῦν διαφόρους ναοὺς τῶν Βρυξελλῶν καὶ ἄλλων βελγικῶν πόλεων. Ὡς καλύτερα ἀναφέρονται: «Ἡ Παναγία μὲ τὸν Χριστὸν» ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ Alost, «Ἡ ἁγία Θηρεσία λαμβάνουσα ἓν περιδέραιον ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς Παρθένου» (ἐν Βιέννῃ), ἡ «Πανώλης εἰς τὸ Μιλᾶνον» (Νανσύ), ἡ «Ἀνάληψις» (Βρυξέλλαι) κλπ. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 86 ἐτῶν. Γ. Ζ

— **Κραΐγερ** (Krayer), *Πέτρος-Σερεβῖνος*. Νορβηγὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης (1855—1909). Καταλιπὼν νεώτατος τὴν πατρίδα του, μετέβη εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Μποννά. Μετὰ ταῦτα ἐπεσκέφθη τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν. Τέλος δ' ἐγκατεστάθη ἐν Κοπεγχάγῃ, ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν ἐλαιογραφίαν, τὴν ὑδατογραφίαν καὶ τὴν χαρακτικήν. Ἰδίᾳ διέπρεψεν ὡς προσωπογράφος καὶ ρωπογράφος. Ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλὸν τῷ 1876 διὰ τοῦ ἔργου του «Δάφνις καὶ Χλόη». Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξέθηκε τό: «Ἀνάμεσα εἰς τὰ ἔλατα τοῦ Κονκαρνώ», τῷ δὲ 1881 τὸν «Πιλοποιὸν τοῦ χωρίου». Ἔργα του ἀπέστειλε καὶ εἰς τὰς ἐν Παρισίοις παγκοσμίους ἐκθέσεις τοῦ 1889 καὶ τοῦ 1901. Εἷς ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων πινάκων του εἶναι «Οἱ ἁλιεῖς τοῦ Σκάγερ», ἕτεραι δὲ ἀξιομνημόνευτοι συνθέσεις του αἱ ἀκόλουθοι: «Κουαρτέτο ἐντὸς σπουδαστηρίου», «Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς γαλλικῆς ἐκθέσεως ἐν Κοπεγχάγῃ» καὶ ἡ προσωπογραφία τῆς συζύγου του. Κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν ὁ Κραΐγερ εἶναι ἰμπρεσσιονιστής. Ι. Μ. Π.

Κραϊγιέβσκι, *Ἀνδρέας Νικολάγιεβιτς*. Ρῶσος δημοσιογράφος (1810—1891). Ἤρξατο τοῦ δημοσιογραφικοῦ του σταδίου διὰ τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὴν ἐφημερίδα τοῦ ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ἄρθρων περὶ τῆς ρωσικῆς φιλοσοφίας, ἱστορίας καὶ φιλολογίας. Τῷ 1834 ἵδρυσε μετὰ τοῦ Σερμπινόβιτς τὴν «Ὑπουργικὴν Ἐφημερίδα» καὶ συνειργάσθη εἰς τὸ ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν τοῦ Πλύχαρντ. Τῷ 1839 ἐξέδωκε τὴν μηνιαίαν ἐπιθεώρησιν «Χρονικὰ τῆς πατρίδος», εἰς ἣν ἐδημοσίευσαν τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων των ὁ Λέρμοντωφ, ὁ Χέρτζεν, ὁ Κουντρατσέφ, ὁ Ὀιτογιέβσκι καὶ ὁ Μπελίνσκι. Τῷ 1844 διηύθυνε τὴν στρατιωτικὴν ἐφημερίδα «Ὁ Ρῶσος ἀπόμαχος», εἶτα τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Πετρουπόλεως», ἀπὸ δὲ τοῦ 1863 τὴν διάσημον ἐφημερίδα «Γκόλος» (Φωνήν), γενομένην τὸ κέντρον τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, τῆς ὁποίας, ἕνεκα τῶν ἰδεῶν τούτων, πολλάκις ἀπηγορεύθη ἡ ἔκδοσις. Τῷ 1881 ἀπηγορεύθη ἡ ἔκδοσίς της ὁριστικῶς. Ὁ Κραϊγιέβσκι διεπνέετο ὑπὸ φιλελληνικῶν αἰσθημάτων, ὑπεστήριξε δὲ μετὰ θέρμης τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866. Θ. Β

κραιγμοντίτης, ἢ *ραγλανίτης* (ὁ) [*Πετρογρ.*]. Πέτρωμα πυριγενὲς πλουτώνειον τῆς οἰκογενείας τῶν ἐλαιολιθικῶν καὶ λευκιτικῶν συηνιτῶν. Εἶναι πλούσιον εἰς κορούνδιον, περιέχει δὲ ἐκ τῶν ἀστρίων, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν νεφελινικὸν συηνίτην, ὀλιγόκλαστον καὶ ἀνδεσίνην καὶ ἐν μέρει σκαπόλιθον καὶ ἀσβεστίτην, ἐκ δὲ τῶν ἐγχρόων ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν μόνον βιοτίτην καὶ ἐν μέρει μοσχοβίτην. Αἱ πηγματιτικαὶ φλέβες, αἱ ὁποῖαι συνοδεύουν τὸ πέτρωμα τοῦτο, περιέχουν κορούνδιον μέχρι 35 %. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Craigmont. Γ. Β.

Κραίκ (Craik), *Γεωργῖνα*. Ἀγγλὶς συγγραφεὺς (1831—1895), θυγάτηρ τοῦ *Γεωργίου Κραίκ*. Ἔγραψε διηγήματα καὶ μυθιστορήματα, ἐν οἷς: «Ριβερστον», «Ξανακερδισμένος», «Τὸ σπίτι μὲ τὶς γλυκὲς ἀναμνήσεις» κ. ἄ.

—**Κραίκ** (Craik), *Γεώργιος-Λίλλι*. Ἄγγλος συγγραφεὺς (1798—1866). Ἀποπερατώσας τὰς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου σπουδάς του, ἐγένετο ἐκδότης ἐφημερίδος, τῷ δὲ 1824 ἐγκατεστάθη εἰς Λονδῖνον καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν φιλολογίαν. Τῷ 1831 ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «Ἐπιδίωξις τῆς γνώσεως μετὰ δυσχερειῶν», περιληφθὲν μεταξὺ τῶν ἔργων τῆς ἑταιρείας πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων γνώσεων. Ταυτοχρόνως συνειργάζετο καὶ εἰς τὴν «Penny Cyclopaedia» ὅπου κατεχώρησε μέγαν ἀριθμὸν βιογραφικῶν καὶ ἱστορικῶν ἄρθρων. Μετά τινα χρόνον ἐξέδωκε τὴν «Εἰκονογραφημένην ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας». Τῷ 1844 ἐδημοσίευσε τὴν «Ἱστορίαν τῆς φιλολογίας καὶ τῆς παιδείας ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῶν Νορμανδῶν μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων». Ὁ Κραὶκ κατέστη ἔτι γνωστότερος διὰ τῆς ἐπιτομῆς τοῦ ἔργου τούτου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἀγγλικὴ φιλολογία καὶ ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα». Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «Ὁ Σπένσερ καὶ ἡ ποίησίς του», τῷ δὲ 1847 «Ὁ Βάκων, τὰ συγγράμματά του καὶ ἡ φιλοσοφία του». Μετὰ διετίαν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας ἐν τῷ κολλεγίῳ τῆς βασιλίσσης τοῦ Μπέλφαστ. Ὁ Κραὶκ συνέγραψε καὶ «Ἱστορίαν τοῦ βρεττανικοῦ ἐμπορίου» καὶ τῷ 1856 «Ἀγγλικὴν τοῦ Σαίξπηρ». Μ. Ν. Δ.

— **Κραίκ** (Craik), *σὲρ Ἐρρῖκος*. Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ ἀνώτερος ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς (1846—1927). Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν πανεπιστημιακῶν του σπουδῶν διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν διάστημα γραμματεὺς τῆς ἐπὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπιτροπῆς ἐν Σκωτίᾳ καὶ ἐξελέγη κατ' ἐπανάληψιν βουλευτὴς ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν σκωτικῶν πανεπιστημίων. Ὁ Κραὶκ πλὴν ἄλλων συνέγραψε καί: «Κράτος καὶ ἐκπαίδευσις», «Σκωτικὴ ἱστορία ἑνὸς αἰῶνος» καὶ πολύτομον ἀνθολογίαν τῶν Ἄγγλων πεζογράφων. Μ. Ν. Δ.

— **Κραίκ** (Craik), *Ντάϊνα-Μαρία*. Ἀγγλὶς μυθιστοριογράφος (1826—1889). Τῷ 1846 ἐγκατεστάθη ἐν Λονδίνῳ καὶ ἤρχισε συγγράφουσα παιδικὰ ἰδίως μυθιστορήματα, ἐξ ὧν τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ κύριος Ἰωάννης Χάλιφαξ» (1867) ἀνύψωσεν αὐτὴν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν γυναικῶν μυθιστοριογράφων. Ἄλλα γνωστὰ ἔργα τῆς Κραὶκ εἶναι: «Βίος ἀντὶ βίου» (1859), «Ἔλαιον» (1850), «Ἡ κεφαλὴ τῆς οἰκογενείας» (1851), «Ὁ σύζυγος τῆς ἀγάπης» (1853). Ἐξέδωκε προσέτι σειρὰν διηγημάτων καὶ μερικὰ ποιήματα, διακρινόμενα διὰ τὸ λυρικὸν αὐτῶν αἴσθημα, περιγραφὰς ἐκ τῆς Ἰρλανδίας καὶ τοῦ Κόρνουαλλ καὶ τέλος «Σκέψεις μιᾶς γυναικὸς περὶ τῶν γυναικῶν». Λ. Α.

Κράϊλ (Crile), *Γεώργιος-Βάσιγκτων*. Ἀμερικανὸς χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1864. Ἐσπούδασεν ἐν ταῖς Ἡν. Πολιτείαις καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς διαφόρων ἀμερικανικῶν πανεπιστημίων. Ἔγραψεν ἀξιόλογα ἔργα, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: «Προβλήματά τινα τῶν χειρουργικῶν ἐπεμβάσεων», «Πίεσις τοῦ αἵματος ἐν τῇ χειρουργικῇ», «Χειρουργικὴ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος», «Ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ φύσις τῶν συγκινήσεων», «Περὶ αἱμορραγίας καὶ μεταγγίσεως» κτλ. —Ω.

Κραϊλσχάϊμ (Krailsheim) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βυρτεμβέργῃ καὶ τῷ νομῷ τοῦ Γιάξτ παρὰ τὸν ὁμώνυμον ποταμόν. Κάτ. 6.500. Ἔχει ἐργοστάσια μηχανῶν καὶ δερμάτων. Εἶναι πόλις παλαιά, ἀναφερομένη ἀπὸ τοῦ 1338, καὶ κοσμεῖται ὑπὸ ναῶν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ι. Φ. Δ.

Κραὶν (Krane), *Γουῶλτερ*. Ἄγγλος καλλιτέχνης καὶ συγγραφεὺς (1845—1915). Ὡς ζωγράφος ἠσχολήθη ἰδίως εἰς διακοσμητικὰ σχέδια ἐπὶ ὑάλου, κεντημάτων, ταπήτων κλπ. καὶ εἰς εἰκονογραφήσεις βιβλίων, τῶν ὁποίων πολλὰ ἔγραψεν ὁ ἴδιος. Τεραστία ὑπῆρξεν ἡ διάδοσις τῶν διακοσμήτων καὶ εἰκονογραφημένων βιβλιαρίων, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκεν ὁ Κραὶν πρὸς χρῆσιν τῶν παιδίων. Ταξιδεύσας εἰς Ἰταλίαν, παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν ἐκεῖ, μελετῶν τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ζωγράφων, ἐπανελθὼν δὲ ἐξετέλεσεν ἀρκετοὺς πίνακας, ἐν οἷς: ὁ «Ἄγγελος τῆς ἀνοίξεως» (1873), «Ὁ κῆπος τοῦ Πλάτωνος» (1875), «Ἡ ἀνάδυσις τῆς Ἀφροδίτης» (εἰς τὸ μουσεῖον Τὲκτ τοῦ Λονδίνου) κ. ἄ. Ἐκ τῶν βιβλίων του σημαντικώτερα ὑπῆρξαν: «Αἱ ἀπαιτήσεις τῆς διακοσμητικῆς τέχνης» (1892), «Αἱ βάσεις τῆς σχεδιάσεως» (1898) καὶ «Γραμμαὶ καὶ σχήματα» (1900). Γ. Ζ.

— **Κραὶν** (Crane), *Στέφανος*. Ἀμερικανὸς δημοσιογράφος καὶ συγγραφεὺς (1870—1900). Ἐχρημάτισεν ἀνταποκριτὴς τῆς ἀπογευματινῆς ἐφημερίδος τῆς Νέας Ὑόρκης «Ἐφημερὶς» κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Τὸ πρῶτόν του ἔργον ὑπῆρξε τὸ μυθιστόρημα «Μάτζη, τὸ κορίτσι τοῦ δρόμου» (1891). Ἠκολούθησε τόμος ποιημάτων ὑπὸ τίτλον: «Οἱ μαῦροι καβαλλάρηδες καὶ ἄλλοι στίχοι» (1895), «Ἡ Ἐρυθρὰ ταινία τῆς ἀνδρείας» (1896), περιγραφὴ τοῦ ἀμερικανικοῦ ἐμφυλίου πολέμου, «Ἡ μητέρα τοῦ Γεωργίου» (1896) καὶ «Τὸ μικρὸν σύνταγμα» (1897) κλπ. Δ. Σ. Δ.

Κράϊνα [*Γεωγρ.*]. —1) Ὑποδιοίκησις τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐν Σερβίᾳ καὶ τῷ νομῷ τοῦ Τιμόκ. Κεῖται πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς παλαιᾶς Σερβίας, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Τιμὸκ καὶ Δουνάβεως. Ἔχει ἐπιφάνειαν 2.909 τ. χλμ. καὶ 110.000 κατ. Πρωτ. *Νεγκοτίν*. —2) Διοικητικὴ περιφέρεια τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἐν Βοσνίᾳ, πρὸς τὸ ΒΔ τμῆμα ταύτης, μεταξὺ τῶν συνόρων τῆς Κροατίας καὶ τοῦ ποταμοῦ Βρμπάς. Ἔχει ἐπιφάνειαν 5.500 τ. χλ. καὶ 190.000 κατ. κατὰ πλειοψηφίαν Μωαμεθανούς. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι ὀρεινὸν καὶ διαρρέεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν Σάνα καὶ Οὔνα. Μ. Δ. Β.

Κραΐνερ (Kröner), *Χριστιανός*. Γερμανὸς ζωγράφος (1838—1911). Ἐξετέλεσε πολλὰ σχεδιάσματα, ὑδατογραφίας, χαλκογραφίας κλπ. Κυρίως ὅμως διεκρίθη ὡς τοπιογράφος καὶ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν ἐκ τοῦ βίου ἀγρίων ζῴων. Ἐκ τῶν ἔργων του, ἅτινα κατέχουσι σημαίνουσαν θέσιν ἐν τῇ γερμανικῇ ζωγραφικῇ, διακρίνονται: «Φθινοπωρινὸν τοπίον», «Ἀγριόχοιρος κατὰ τὸν χειμῶνα», «Μονομαχία ἐλάφων», «Ἀγριοπετεινὸς» κ. ἄ. —Ω.

Κραΐνιχ (Kroenig), *Γεώργιος*. Γερμανὸς ἰατρὸς καὶ μικροβιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1856. Τῷ 1895 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ πανεπιστημίου. Αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ στρέφονται περὶ τὰς νόσους τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος, ὡς καὶ εἰς ἐρεύνας κλινικο-μικροβιολογικάς, εἰς τὴν τεχνικὴν τῆς μικροβιολογίας καὶ τὰς διαφόρους συσκευὰς αὐτῆς. Ο. Ρ.

Digitized by Google

Κραινλάϊν (Krönlein), ***Ροδόλφος-Οὐλερῖχος.*** Γερμανὸς χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1847. Τῷ 1879 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ Βερολίνου καὶ τῷ 1881 τακτικὸς τοιοῦτος ἐν Ζυρίχῃ. Ἠσχολήθη ἰδίως εἰς τὴν χειρουργικὴν τραυμάτων πολέμου. Ἔγραψε: «Die offene Wundbehandlung» (1872), «Beiträge zur Geschichte u Statistik der offenen und antiseptischen Wundbehandlung» (1875), «Die Lehre von den Luxation» (Γερμανικὴ χειρουργική, Στουτγάρτη 1882), «Verletzungen des Gehirns») (Πρακτικὴ χειρουργική, Στουτγάρτη, 1899) κλπ. Σημειοῦμεν ἐπίσης τὴν προπεριτοναϊκὴν βουβωνοκήλην, φερομένην ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὡς «κήλην Κραινλάϊν» καὶ τὴν ὀστεοπλαστικὴν ἐγχειρητικὴν μέθοδον αὐτοῦ, διὰ τὴν ἐξαίρεσιν κογχικῶν ὄγκων τοῦ ὀφθαλμοῦ, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἐγχείρησις Κραινλάϊν». Ο. Ρ.

κραίνω· ὀρθότερον *κρένω*, ἀντὶ *κρίνω* (βλ. λ.).

Κραϊόβα (Kraiova ἢ Krajova) */Γεωγρ./.* Μία ἐκ τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς Δυτικῆς Ρουμανίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ντόλτζιου τῆς Μικρᾶς Βλαχίας (Ὀλτένια), ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τούρνου-Σεβερίνου-Βουκουρεστίου. Πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὑπῆρχεν ἐν Κραϊόβᾳ ἀκμαία ἑλληνικὴ παροικία. Ἔχει μουσεῖον, θέατρον, διδασκαλεῖον, στρατιωτικὴν σχολήν, πολυτεχνεῖον καὶ ὡραῖον κῆπον. Δι' αὐτῆς διεξάγεται ζωηρότατον ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ κτηνῶν. Εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν ὑπάρχουσιν ἄξια λόγου ἁλατωρυχεῖα. Παρ' αὐτήν, ὁ Βλάχος βοεβόδας Μίρτσια ὁ μέγας ἐνίκησε, τῷ 1400, μέρος τοῦ ὑπὸ τὸν Βαγιαζὶτ τουρκικοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ πόλις κατελήφθη τὴν 21 Μαΐου τοῦ 1916 ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Μ. Ν. Δ.

κραιπάλη (ἡ)· ἡ μετὰ τὴν μέθην ἐπερχομένη καρηβαρία· ‖ αὐτὴ ἡ μέθη, ἡ κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ὁ μεθυσμένος: «εὑρισκόμενος ἐν κραιπάλῃ ἐπετέθη κατὰ τοῦ πατρός του» (ἡ δευτέρα χρῆσις ἀποδοκιμάζεται).

κραιπαλῶ (—άω)· εἶμαι ἀδιάθετος, ἔχω ζάλην, καρηβαρῶ ἕνεκα τῆς χθεσινῆς μέθης· ‖ διατελῶν ἐν μέθῃ παρεκτρέπομαι (βλ. *κραιπάλη*).

κραιπαλώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ πάντοτε ἐν κραιπάλῃ διατελῶν, μέθυσος, ἀκόλαστος.

Κραίπελιν (Kraepelin), ***Αἰμίλιος.*** Γερμανὸς ψυχίατρος (1856—1926), διατελέσας καθηγητὴς τῶν πανεπιστημίων Ἀϊδελβέργης καὶ Μονάχου καὶ διευθύνας τὰ ψυχοπαθολογικὰ ἰνστιτοῦτα αὐτῶν. Θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος ψυχίατρος τῆς τελευταίας πεντηκονταετίας. Κατέδειξε τὴν χρησιμότητα τῆς ψυχολογίας διὰ τὴν ψυχιατρικήν, ἧς καὶ περίληψιν προτάσσει ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθείσῃ ψυχιατρικῇ, ἀλλὰ καὶ πλείστας ψυχοφαρμακοδυναμικὰς ἐργασίας ἐποιήσατο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἐν αἷς καθώρισε τὴν ἐπίδρασιν τῶν διαφόρων φαρμάκων ἐπὶ τὴν ψυχικὴν σφαῖραν. Πρῶτος αὐτὸς καθώρισε τὴν πρωτόγονον ἄνοιαν καὶ διῄρεσε τὰς ψυχονευρώσεις εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας, τὴν τῆς πρωτογόνου ἀνοίας καὶ τὴν τῆς μανιοκαταθλιπτικῆς ψυχώσεως, γενόμενος οὕτως ὁ εἰσηγητὴς τῆς λεγομένης συνθετικῆς ἀντιλήψεως, ἣν τελευταίως ὑπὸ νέαν μορφὴν ἐπανέφερεν ὁ Bleuler. Βραδύτερον ὁ Κραίπελιν μετέβαλε γνώμας καὶ ἀπεχώρισε τῆς πρωτογόνου ἀνοίας τὰς παρανοίας καὶ παραφρενίας, ὡς ὀνομάζει τὰ παραληρήματα μετὰ ψευδαισθησιῶν, καὶ τὰ τοιαῦτα μετὰ παρερμηνειῶν. Ἐξέδωκε πολύτομον ψυχιατρικὴν (ἧς νέαν ἔκδοσιν ἤρξατο τυπώνων ὁ Lange), ἐν ᾗ πλὴν τῶν ῥηθεισῶν καὶ ἄλλας πλείστας ἰδίας γνώμας ἐκθέτει ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον ζητημάτων. Τ. Α. Ζ.

Αἰμίλιος Κραίπελιν.

Κράϊσλερ (Kreisler), ***Φρίτς.*** Αὐστριακὸς δεξιοτέχνης βιολιστής, γεννηθεὶς τῷ 1875. Ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ καὶ εἶτα ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν Ντελίμπ. Ἐκ τῶν δημοφιλεστέρων συγχρόνων καλλιτεχνῶν, ἔδρεψε δάφνας ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀμερικήν, ἔνθα τὸ πλεῖστον διατρίβει. Ἔκαμε πλείστας ἐπεξεργασίας καὶ διασκευὰς διὰ βιολίον παλαιοτέρων συνθέσεων καὶ ἔγραψεν ἓν κουαρτέττον ἐγχόρδων, τὴν ὀπερέτταν «Apfelblüten» κλ. Γ. Σ.

Κράϊστ-Τσώρτς (Christ-Church) */Γεωγρ./.* —1) Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Χαμσάϊρ, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Ἀβὸν καὶ Στούρ, 3 χλμ. περίπου ἐκ τῆς παραλίας καὶ 165 χλμ ΝΔ. τοῦ Λονδίνου. Ἔχει θαυμάσιον νορμανδικὸν ναόν, ἀνδριάντα τοῦ ποιητοῦ Σέλλεϋ καὶ παλαιὸν νορμανδικὸν φρούριον. Κάτ. 6.053. —2) Πόλις τῆς Νοτίας Νήσου ἐν τῇ Νέᾳ Ζηλανδίᾳ, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Καντέρμπουρυ. Κεῖται ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Ἄβον, εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐκτεταμένης πεδιάδος τοῦ Καντέρμπουρυ καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς ἑνούσης αὐτὴν μετὰ τῆς παραλιακῆς πόλεως Λύττελτον, ἀφ' ἧς ἀπέχει περὶ τὰ 12 χλμ. Ἐκτίσθη τῷ 1850 καὶ ἔχει σήμερον 92.733 κατ., ὡραιοτάτας οἰκοδομάς, καθεδρικὸν ναὸν μετὰ πύργου ὕψους 240 ποδῶν, κυβερνητικὸν μέγαρον, μουσεῖον πλούσιον τῆς φυλῆς τῶν Μαορὶ καὶ πανεπιστήμιον. Εἶναι κέντρον πλουσίου γεωργικοῦ διαμερίσματος καὶ ἔχει μεγάλα ψυγεῖα διὰ τὰ πρὸς ἐξαγωγὴν προοριζόμενα σφάγια. Εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασιν εὑρίσκεται τὸ μέγιστον ἐριουργεῖον Καϊαπόϊ. Ἐπὶ πλέον ἔχει ἰσχυρότατον ἠλεκτρικὸν σταθμόν, χρησιμοποιοῦντα τὴν πτῶσιν τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης τοῦ Κόλριτζ (Coleridge). Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ σταθμοῦ τούτου ἡ Κράϊστ-Τσώρτς ἀπέβη καὶ σημαντικὸν βιομηχανικὸν κέντρον τῆς Νέας Ζηλανδίας. Μ. Ν. Δ.

Κράϊτον (Crichton), ***Ἰάκωβος.*** Σκῶτος φιλόλογος (1560—1585), γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κράϊτον ὁ Θαυμαστὸς* (Crichton the Admirable). Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τῷ δὲ 1577 ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὑπηρέτησε δύο ἔτη εἰς τὸν γαλλικὸν στρατόν, λέγεται δὲ ὅτι ἐπιτυχῶς συνηγωνίσθη ἐν τῷ κολλεγίῳ τῆς Ναβάρρας τῶν Παρισίων εἰς δώδεκα γλώσσας. Τῷ 1579 ἐπεσκέφθη τὴν Γενούην, ἐκφωνήσας λόγον πρὸ τῆς γερουσίας λατινιστί. Τῷ 1580 μετέβη εἰς Βενετίαν, διεξαγαγὼν δημοσίας συζητήσεις εἰς φιλοσοφικὰ καὶ μαθηματικὰ θέματα. Ἐν Παδούῃ (1581) συνεζήτησε μετὰ τῶν καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου ἐπὶ τῶν ἑρμηνειῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐν Μαντούῃ διεκρίθη ὡς ξιφομάχος καὶ διωρίσθη παιδαγωγὸς τοῦ υἱοῦ τοῦ δουκός. Ἡ χρονολογία τοῦ θανάτου του ἀμφισβητεῖται, πιθανώτερον ὅμως θεωρεῖται ὅτι ἀπέθανε τῷ 1585. Δ. Σ. Δ.

Κραῖφα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία ὀνομασία τῆς πρωτευούσης τῆς συγχρόνου μεγάλης Ἀδριατικῆς νήσου *Χέρσο* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

κρὰκ· λέξις πεποιημένη: «ἔκαμε κρὰκ κι' ἔσπασε».

κρὰκ (τὸ) (crack). Ἀγγλικὴ λέξις χρησιμεύουσα διεθνῶς ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἱπποδρομιῶν, πρὸς δήλωσιν τῶν ἰσχυροτέρων ἵππων μιᾶς κλάσεως, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται σχεδὸν ὡς ἀήττητοι ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων των. Κρὰκ ἐπίσης ὀνομάζουσι τὸν ἵππον ἑνὸς σταύλου, τὸν μᾶλλον προτιμώμενον καὶ συγκεντροῦντα τὰς μεγαλυτέρας ἐλπίδας διὰ τὴν νίκην. Κατ' ἐπέκτασιν ἐν τῷ ἀθλητισμῷ *κρὰκ* ὀνομάζονται οἱ πρωταθληταὶ ἑνὸς ἀγωνίσματος. Χ. Δ.

Κρακατάο, ἡ ***Κρακατόα*** (Krakatao ἢ Krakatoa) */Γεωγρ.—Ἡφαιστειολ./.* Τριὰς ἡφαιστειογενῶν νήσων τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, κειμένη εἰς τὸν πορθμὸν τῆς Σούνδας μεταξὺ τῶν νήσων Σουμάτρας καὶ Ἰάβας. Σύγκειται ἐκ τῆς νήσου *Κρακατάο* καὶ τῶν δύο μικροτέρων, *Φερλάτεν* καὶ *Λάγκ*. Τὸ μέχρις ἐσχάτων ἐνεργὸν ἡφαίστειον εὑρίσκετο ἐπὶ τῆς πρώτης νήσου. Ἡ πρώτη ἱστορικῶς γνωστὴ ἔκρηξις τοῦ Κρακατάο ἐγένετο κατὰ Μάϊον τοῦ 1660. Τῷ 1883 ἤρχισε κατόπιν ἐλαφροῦ σεισμοῦ μεγάλη ἔκρηξις τοῦ ἡφαιστείου, τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἀνεξέβαλλε τεραστίας ποσότητας κισήρεως μετὰ ἰσχυρῶν, πολὺ μακρὰν ἀκουομένων κρότων. Τὸ πάχος τοῦ στρώματος, τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθη ἀπὸ τὰ ἐπαναπίπτοντα ἡφαίστεια ἀναβλήματα πέριξ τοῦ τόπου τῆς ἐκρήξεως, ἦτο περίπου 50 ἑκατοστομέτρων. Τέλος, χωρὶς ἀξιοσημειώτους σεισμικὰς δονήσεις, ἡ σφοδρότης τῆς ἐκρήξεως ηὔξανε καὶ τὴν 27ην Αὐγούστου ἔλαβε χώραν ἡ ἱστορικὴ καταστάσα τρομερὰ ἔκρηξις, καθ' ἣν τὸ μέγιστον τμῆμα τῆς κυρίας νήσου μεθ' ἑνὸς τεμαχίου τοῦ κώνου τῆς Ρακάτας ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Συνεπείᾳ τῆς ἐκρήξεως ταύτης ἐχάθη ἔκτασις ξέρσου 10 τετρ. χλμ., ἐγενήθη δ' ἐκ τῆς ἀνατινάξεως μία βαθεῖα λεκάνη, ἐκτάσεως 75 περίπου τετρ. χλμ., ἡ ὁποία κατελήφθη ὑπὸ θαλάσσης βάθους πλέον τῶν 300 μ., ἐνῷ αἱ παρακείμεναι δύο μικραὶ νῆσοι ηὐξήθησαν σημαντικῶς κατ' ἐπιφάνειαν ὑπὸ τῶν καταπεσόντων ἐπ' αὐτῶν ἡφαιστείων ἀναβλημάτων. Ὁ κρότος τῆς ἐκρήξεως ταύτης ἠκούσθη μέχρι Σιγκαπόρης καὶ Αὐστραλίας, ἤτοι ἐπὶ περιφερειακῆς ἐκτάσεως 500 γεωγραφικῶν μιλλίων. Τὸ ἡφαιστειογενὲς ὑλικὸν ἐκ τέφρας, ἄμμων κλ., ὑπολογιζόμενον εἰς 18 κυβικὰ χιλιόμετρα, ἐκάλυψεν ἔκτασιν 20.000 περίπου τετραγωνικῶν μιλλίων. Λίθοι μεγέθους κεφαλῆς ἀνθρώπου ἐξετινάχθησαν εἰς ἀπόστασιν 20 χιλιομέτρων, μικρότεροι δέ, μεγέθους πυγμῆς, μέχρι 40 χιλιομέτρων. Τὰ λεπτότερα μόρια κόνεως ἀνῆλθον εἰς ὕψη 70—80 χιλιομέτρων καὶ προεκάλεσαν, συνεπείᾳ τῶν περὶ αὐτὰ συγκεντρωθέντων σταγονιδίων ὕδατος, κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ χειμῶνος τοῦ 1883, ἔντονα φαινόμενα χρωματισμῶν τῆς ἀτμοσφαίρας κατὰ τὸ λυκόφως, τὰ ὁποῖα ἐξηκολούθησαν ἀσθενέστερα καὶ ἐπί τινα ἔτη κατόπιν. Καὶ ἄλλα ὅμως φαινόμενα, ἐνδιαφέροντα, συνέβησαν κατὰ τὴν τρομερὰν ταύτην ἔκρηξιν. Ἰσχυρὸν κῦμα πλημμυρίδος (ἔχον ὕψος, κατὰ θέσεις, 36 μ.) ἐσχηματίσθη καὶ μεθ' ὁρμῆς κινηθὲν ἔφθασε μέχρις Ἰάβας καὶ τῆς νήσου Σεβεσίας, ὅπου ἐπήνεγκε τὸν θάνατον εἰς 36.417 ἀνθρώπους. Τὸ θαλάσσιον τοῦτο κῦμα διέδραμε μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος ὁλόκληρον τὸν Ἰνδικόν, Εἰρηνικὸν καὶ μέρος τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, ἐπεκταθὲν μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Ἀντίστοιχος κυματοειδὴς κίνησις τῆς ἀτμοσφαίρας περιέδραμε τὴν γῆν 4—5 φορὰς καὶ προὐκάλεσεν αἰφνιδίας πτώσεις τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1930 ἔλαβε χώραν νέα ἔκρηξις τοῦ ἡφαιστείου, καθ' ἣν ἡ νησὶς Κρακατάο κατεποντίσθη. Γ. Κ. Γ.

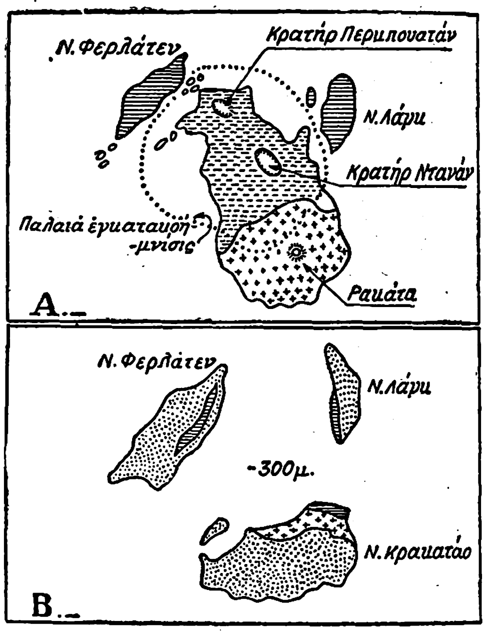

Τὸ σύμπλεγμα τῶν νήσων Κρακατάο πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ 1883 (Α) καὶ μετὰ τὴν ἔκρηξιν.

κράκκινγκ ***μέθοδος*** (Cracking process). Τὸ σύστημα διὰ τοῦ ὁποίου διυλίζεται τὸ πετρέλαιον εἰς θερμοκρασίαν ὑψηλοτέραν τοῦ κανονικοῦ βαθμοῦ ζέσεως πρὸς τὸν σκοπὸν ἀποσυνθέσεως τούτου εἰς τὰ ἐξ ὧν ἀποτελεῖται στοιχεῖα (βλ. λ. *πετρέλαιον).* —Ω.

Κρακοβία (πολων. Krakow, γερμ. Krakau, γαλλ. Cracovie) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Πολωνίας, ἐν τῇ δυτικῇ Γαλικίᾳ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου βοεβοδάτου (νομοῦ). Κάτ. 205.262. Κεῖται παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Βιστούλα καὶ Ρουντάβα, ἐν εὐφόρῳ πεδιάδι, περιβαλλομένη ἀμφιθεατρικῶς ὑπὸ λόφων. Εἶναι πόλις ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανική, ἔχουσα βυρσοδεψεῖα, ἐργοστάσια χάρτου, κεραμεικῆς, καπνοῦ, ὑφασμάτων, ζύθου, χημικῶν προϊόντων, μηχανημάτων καὶ οἰνοπνευμάτων καὶ διεξάγουσα ζωηρὸν ἐμπόριον κτηνῶν, σιτηρῶν καὶ γεωργικῶν προϊόντων. Ἡ κυρίως κεντρικὴ πόλις περιεβάλλετο ἄλλοτε ὑπὸ τειχῶν, ἅτινα κατεδαφισθέντα ἀπετέλεσαν εὐρεῖαν λεωφόρον. Περὶ ταύτην ἐκτείνονται ἑπτὰ προάστεια, τὰ ὁποῖα σήμερον ἡνώθησαν μετὰ τοῦ κέντρου, ἀποτελέσαντα τὰς περιφερικὰς συνοικίας τῆς πόλεως. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων μνημείων εἶναι τὸ φρούριον ἐπὶ τοῦ λόφου Βάβελ, ὅπερ ἄλλοτε περιελάμβανε πολλὰ κτήρια καὶ τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον. Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο ἐκτίσθη κατὰ πρῶτον τῷ 700 ὑπὸ τοῦ Κράκους, ὑποστὰν βραδύτερον πολλὰς μεταβολάς. Μέχρι τοῦ 1610 διέμενον ἐν τῷ ἀνακτόρῳ οἱ Πολωνοὶ βασιλεῖς. Τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον ἐκτίσθη τῷ 1025, μεταβληθὲν ἀπὸ τοῦ 1816 εἰς μουσεῖον. Ἡ «Ἀγορὰ τῶν ὑφασμάτων» εἶναι τεράστιον κτήριον, κτισθὲν τῷ 1257, ἐχρησιμοποιεῖτο δὲ κατ' ἀρχὰς ὡς ἐμπορικὸν κέντρον. Βραδύτερον ἡ μεγάλη αὐτοῦ αἴθουσα, δυναμένη νὰ περιλάβῃ 6.000 ἄτομα, ἤρχισε χρησιμοποιουμένη καὶ ὡς αἴθουσα ἑορτῶν καὶ χορῶν. Τὸ πανεπιστήμιον ἐκτίσθη τῷ 1361 ὑπὸ Καζιμίρου τοῦ Μεγάλου καὶ ηὐξήθη τῷ 1364 διὰ νέων πτερύγων. Τὸ πανεπιστήμιον τοῦτο ἀπέβη ταχέως ἐκ τῶν περιφη-

Digitized by Google

μοτέρων τῆς Εὐρώπης, συγκεντρῶνον ἐτησίως ὑπὲρ τοὺς 15.000 φοιτητὰς ἐκ τῆς Πολωνίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας. Καὶ σήμερον θεωρεῖται ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Εὐρώπης, ἔχον 6.300 φοιτητὰς καὶ βιβλιοθήκην ἐκ 511.000 τόμων καὶ 6.000 χειρογράφων. Ἡ Κρακοβία εἶχεν ἄλλοτε 70 ἐκκλησίας, ἐξ ὧν ὑφίστανται μέχρι σήμερον τεσσαράκοντα. Ἔχει ἐπίσης πολλὰ παρεκκλήσια, μονὰς καὶ ἑπτὰ συναγωγάς. Ἡ πρώτη

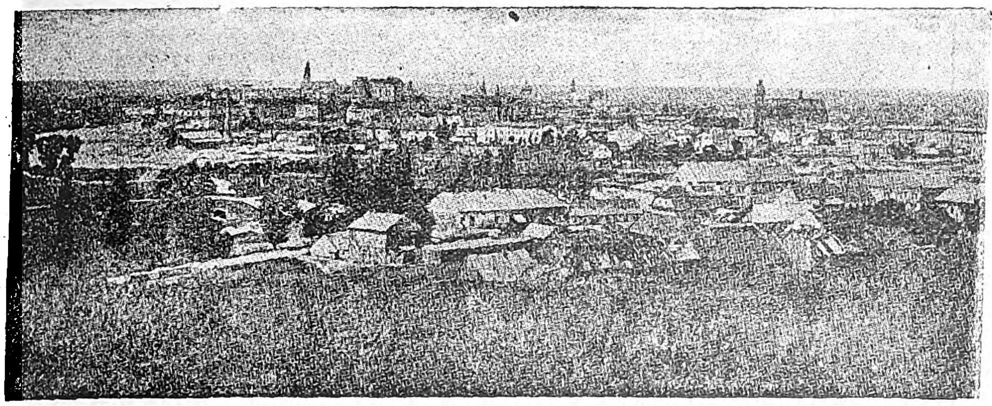

Γενικὴ ἄποψις τῆς Κρακοβίας.

ἐκκλησία ἐν Κρακοβίᾳ ἐκτίσθη τῷ 890 καὶ εἶναι ἡ τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, ἐπιδιορθωθεῖσα τῷ 1360 καὶ 1751. Ἡ μητρόπολις τοῦ Ἁγίου Βενσεσλάβου ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Βολεσλάβου τοῦ μεγάλου τῷ 1000 καὶ συνεπληρώθη βραδύτερον κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Ἐν αὐτῇ ἐτάφησαν πολλοὶ Πολωνοὶ βασιλεῖς. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Ἄννης ἐκτίσθη τῷ 1340 καὶ περιέχει μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον τοῦ Κοπερνίκου. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, αἱ ἀξιολογώτεραι εἶναι τοῦ Ἁγίου Πέτρου, τῆς Παναγίας, τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης καὶ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου.

Ἡ Κρακοβία ἦτο καὶ εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον προηγμένων πόλεων τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, πλὴν δὲ τοῦ μνημονευθέντος πανεπιστημίου της ἔχει πολλὰ ἐπιστημονικὰ ἰνστιτοῦτα, ἱερατικὴν σχολήν, ἀκαδημίαν ἐπιστημῶν, ἀκαδημίαν καλῶν τεχνῶν, ὀρυκτολογικὴν σχολήν, ἀστεροσκοπεῖον, βοτανικὸν κῆπον, μουσεῖα καὶ ἄλλας ἀνωτέρας σχολάς. Εἶναι ἕδρα ὀρθοδόξου ἀρχιεπισκόπου καὶ ἀρχιρραβίνου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1925 καὶ καθολικοῦ ἀρχιεπισκόπου. Πέριξ αὐτῆς ὑπάρχουν σπουδαῖα φρούρια καὶ ὀχυρωματικὰ ἔργα, ἅτινα ἔπαιξαν σημαντικὸν ρόλον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως.

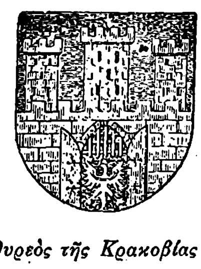

Θυρεὸς τῆς Κρακοβίας

—[Ἱστορ.] Ἡ Κρακοβία εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη. Κατὰ τὴν π. Χ. ἐποχὴν ἐκαλεῖτο *Βάβελ*, ὄνομα ὅπερ διετήρησεν ὁ λόφος, ἐφ' οὗ τὸ φρούριον μετὰ τοῦ ἀνακτόρου καὶ ἡ μητρόπολις. Ὁ Πτολεμαῖος ὀνομάζει αὐτὴν «Καρρόδουνον» («Carrodunum»). Μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν ὅμως ἐν αὐτῇ τοῦ ἡγεμόνος Κράκους ἢ Κρὼκ κατὰ τὸ 700, ἐπεκράτησεν ἡ ἐξ αὐτοῦ προελθοῦσα ὀνομασία Κρακοβία. Αἱ πρῶται ἱστορικῶς ἐξηκριβωμέναι πληροφορίαι περὶ τῆς πόλεως ταύτης ἄρχονται ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Ι' αἰῶνος, ὁπότε ἀνῆκεν εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βοημίας. Βραδύτερον ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Πολωνοῦ ἡγεμόνος Βολεσλάβου Χρόμπρυ, ὁ ὁποῖος κατέστησεν αὐτὴν ἕδραν ἐπισκοπῆς. Τῷ 1241 ὑπέστη μεγάλας ζημίας ἐκ τῆς εἰσβολῆς τῶν Τατάρων. Ἀναλαβοῦσα μετ' ὀλίγον, χάρις εἰς τοὺς ἀθρόως συρρεύσαντας Γερμανοὺς ἀποίκους, περιῆλθε καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Βοημίας ἀπὸ τοῦ 1290 μέχρι τοῦ 1305, ὁπότε κατέλαβεν αὐτὴν ὁ ἡγεμὼν τῆς Πολωνίας Βλαδίσλαβος Λοκιέτκ καὶ τὴν κατέστησε πρωτεύουσάν του, στεφθεὶς ἐν αὐτῇ τῷ 1320. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ 1610 ἐστέφοντο καὶ ἐτάφοντο ἐν αὐτῇ πάντες οἱ Πολωνοὶ βασιλεῖς. Τῷ 1610 ὁ Σιγισμοῦνδος ὁ Γ' μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ εἰς τὴν Βαρσοβίαν. Ἐν τῷ μεταξύ, ἀπὸ τοῦ 1591, εἶχον ἀρχίσει σοβαραὶ διενέξεις ἐν αὐτῇ μεταξὺ τῶν καθολικῶν καὶ διαμαρτυρομένων, αἵτινες ἀπέληξαν εἰς αἱματηρὰς ταραχὰς τῷ 1606. Τῷ 1655 καὶ τῷ 1702 ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σουηδῶν, τῷ δὲ 1768 ὑπὸ τῶν Ρώσων. Τὴν 17 Μαρτίου 1794 ἔλαβε χώραν ἐν Κρακοβίᾳ τὸ γνωστὸν «ψήφισμα τῶν Κρακοβιανῶν», διὰ τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι διεμαρτύροντο κατὰ τῆς διανομῆς τῆς Πολωνίας καὶ ὅπερ ἐγένετο τὸ σύνθημα τῆς γενικῆς ἐν Πολωνίᾳ ἐπαναστάσεως, ἥτις κατεπνίγη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κρακοβίας, τῷ 1795. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν τρίτην διανομὴν τῆς Πολωνίας, ἡ Κρακοβία περιῆλθεν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Τῷ 1809 ὁ Ναπολέων προσήρτησεν αὐτὴν εἰς τὸ δουκᾶτον τῆς Βαρσοβίας. Κατὰ τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης, τῷ 1815, ἐκηρύχθη ἐλευθέρα πόλις ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Αὐστρίας, τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Πρωσσίας. Ἡ ἐλευθέρα αὕτη πόλις εἶχεν ἔκτασιν 1.100 τ. χλμ. καὶ 140.000 κατ. καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας μετὰ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀποτελουμένης ἐξ ὀκτὼ γερουσιαστῶν. Κατὰ τὴν πολωνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830, καθ' ἣν ἔλαβε μέρος ἡ πλειοψηφία τῆς πόλεως, τὰ στρατεύματα τῶν προστατίδων δυνάμεων κατέλαβον τὴν πόλιν καὶ περιώρισαν τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Γαλικίας ἐγένετο ἡ ἕδρα τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν ὅμως τῆς ἐπαναστάσεως κατελήφθη ὑπὸ τῶν προστατίδων δυνάμεων καὶ προσηρτήθη εἰς τὴν Αὐστρίαν τῷ 1846. Τῷ 1848 ἔλαβον χώραν ἐν αὐτῇ σοβαραὶ ταραχαὶ καταπνιγεῖσαι εἰς τὸ αἷμα. Καὶ κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη ἡ πόλις ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι κέντρον πάσης πατριωτικῆς κινήσεως τῶν Πολωνῶν καὶ διαρκὴς ἑστία ταραχῶν καὶ φοιτητικῶν ἐκδηλώσεων ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Πολωνίας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐγένετο τὸ θέατρον σφοδρῶν μαχῶν μεταξὺ Ρώσων, Αὐστριακῶν καὶ Γερμανῶν, μετ' αὐτὸν δὲ περιῆλθεν εἰς τὴν νέαν δημοκρατίαν τῆς Πολωνίας (βλ. κατωτ. [Στρατ. Γεωγρ.] καὶ [Διεθν. Δίκ.]). Μ. Δ. Β.

—[Στρατ. Ἱστορ.] Μετὰ τὴν κατὰ τὸ φθινόπωρον 1914 προέλασιν τῶν Ρώσων ἐντὸς τῆς Γαλικίας, ἐπηκολούθησε, τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου 1914, προχώρησις αὐτῶν μέχρις ἐγγὺς τῆς *Κρακοβίας*, καθ' ἧς μάλιστα ἤρχισαν βάλλοντες ἐξ ἀρκετῆς ἀποστάσεως διὰ τοῦ πυροβολικοῦ των, καθόσον οἱ Αὐστριακοί, θελήσαντες νὰ ὑπερκεράσωσι τὸ ρωσικὸν ἀριστερὸν πλευρὸν ἐκ τῶν Καρπαθίων, ἀπεγύμνωσαν τὸ ἀριστερὸν ἰδικόν των πλευρὸν (τὸ περὶ τὴν Κρακοβίαν). Τοιουτοτρόπως ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἠπειλεῖτο, ἂν μὴ ἄμεσος κατάληψις τῆς ὀχυρᾶς ταύτης παραμεθορίου αὐστριακῆς πόλεως, πάντως πολιορκία αὐτῆς. Ἐπειδὴ ὅμως διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Κρακοβίας θὰ διηυκολύνετο μεγάλως ἡ πρὸς Σιλεσίαν προέλασις τῶν Ρώσων, δι' αὐτὸ ἐπενέβη τάχιστα ὁ στρατάρχης Χίνδεμπουργ, ἀποστείλας ἐσπευσμένως μίαν γερμανικὴν μεραρχίαν εἰς Κρακοβίαν, ὁπότε διὰ τῆς τοιαύτης ἐνισχύσεως κατώρθωσαν οἱ Αὐστριακοὶ ν' ἀπωθήσωσι τοὺς Ρώσους νοτίως τῆς Κρακοβίας, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ντουναζέκ. Διὰ τῆς διόδου (trouée) τῆς Κρακοβίας ἐγένετο καὶ ἡ ἐξόρμησις τῶν Αὐστρογερμανῶν κατὰ τὰς ἀναληφθείσας ὑπ' αὐτῶν, τὸν Μάϊον τοῦ 1915, ἐπιχειρήσεις ἐν Γαλικίᾳ (βλ. λ. *Πολωνία*). Ν. Θ. Κ.

—[Διεθν. Δίκ.] Ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως ἡ *Κρακοβία* ἄρχεται ἀποκτῶσα ἐνδιαφέρον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐγένετο ἀντικείμενον πολλῶν διαπραγματεύσεων καὶ διεκδικήσεων, ἰδίως μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ρωσίας, αἵτινες κατέληξαν μετὰ πολλοῦ κόπου εἰς τὴν ἀπὸ 3 Μαΐου 1815 συνομολογηθεῖσαν μεταξὺ τούτων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Πρωσσίας ἀφ' ἑτέρου συνθήκην, δυνάμει τῆς ὁποίας, καὶ βάσει τοῦ ἄρθρου 6 τῆς τελικῆς πράξεως τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης τῆς 9 Ἰουνίου 1815, ὡρίσθη ὅτι ἡ πόλις τῆς Κρακοβίας μετὰ τῶν περιχώρων αὐτῆς θέλει ἀποτελέσει ἀνεξάρτητον δημοκρατίαν, διατελοῦσαν ὑπὸ αὐστηρὰν οὐδετερότητα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν εἰς τὴν συνθήκην ταύτην συμμετασχουσῶν δυνάμεων. Συνεπείᾳ ὅμως τῆς τοιαύτης ἀνεξαρτησίας καὶ οὐδετερότητος, ἣν ἀπελάμβανεν ἡ Κρακοβία, κατέστη αὕτη βαθμηδὸν τὸ καταφύγιον πάντων τῶν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Πολωνίας ἐνεργούντων πατριωτῶν καὶ μετεβλήθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς κέντρον πάσης ἀντιδραστικῆς ἐνεργείας κατὰ τῶν πολιτειῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶχε διαμελισθῆ ἡ Πολωνία. Ἐκ τῶν γεγονότων τούτων λαβοῦσα ἀφορμὴν ἡ Ρωσία, προέβη τῷ 1831 εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Κρακοβίας. Τῷ 1836, κατόπιν προηγουμένης συμφωνίας, αἱ τρεῖς δυνάμεις, αἵτινες εἶχον ἐγγυηθῆ τὴν οὐδετερότητα αὐτῆς, προβαίνουσιν εἰς τὴν ἀπὸ κοινοῦ κατοχὴν τῆς Κρακοβίας διὰ στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ἡ κατοχὴ αὕτη διήρκεσε μέχρι τοῦ 1841, ὁπότε ἀφέθη ἐλευθέρα, ἵνα καὶ πάλιν καταληφθῇ παρὰ μόνης τῆς Αὐστρίας τῷ 1846, κατόπιν τῆς γενομένης ἐκ μέρους τῶν τριῶν δυνάμεων, Ρωσίας, Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας, δηλώσεως ὅτι δὲν θεωροῦσι πλέον αὐτὰς δεσμευομένας ὑπὸ τῆς ἀπὸ 3 Μαΐου 1815 συνθήκης καὶ τοῦ ἄρθρου 9 τῆς τελικῆς πράξεως τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης. Ἡ παρὰ τῆς Αὐστρίας κατοχὴ τῆς Κρακοβίας ὑπῆρξεν ὁ πρόλογος τῆς προσαρτήσεως αὐτῆς εἰς τὸν Ἀψβουργικὸν θρόνον, καθόσον διὰ τῆς μετ' οὐ πολὺ συνομολογηθείσης μεταξὺ τῶν αὐτῶν τριῶν δυνάμεων συνθήκης τῆς 6 Νοεμβρίου 1846 κατωχυροῦτο ἐπισήμως πλέον ἡ ὑπὸ τῆς Αὐστρίας προσάρτησις «τῆς Κρακοβίας μετὰ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς», παρὰ τὰς πλατωνικὰς διαμαρτυρίας ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας. Τὸ καθεστὼς τοῦτο διήρκεσε μέχρι τῆς συνομολογήσεως μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, δυνάμει τῆς ὁποίας ἡ Κρακοβία ἀπετέλεσεν ἀναπόσπαστον τμῆμα τοῦ νεοϊδρυθέντος κράτους τῆς Πολωνίας. Η. Γ. Κ.

κρακόβιακ (cracowiak, γαλλ. cracovienne). Πολωνικὸς χορός, εὐθύμου καὶ ζωηροῦ χαρακτῆρος, γραφόμενος εἰς διμερὲς μέτρον ($^2/_4$) καὶ μεταχειριζόμενος κατὰ τὴν συνοδείαν πλείστας συγκοπάς. Χορεύεται κατὰ ζεύγη. Πολλοὶ μουσουργοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Σοπέν, συνέθεσαν ἔργα βασιζόμενα ἐπὶ τοῦ ρυθμοῦ τῆς κρακόβιακ. Γ. Σ.

Κρακρᾶς. Εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων στρατηγῶν τῶν Βουλγάρων κατὰ τοὺς ἐναντίον αὐτῶν πολέμους τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Βασιλείου Β' τοῦ Βουλγαροκτόνου. Μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1003 κατατρόπωσιν τοῦ Σαμουὴλ καὶ τὴν ἅλωσιν τῶν Σκοπίων ὑπὸ τοῦ Βασιλείου, οὗτος ἐβάδισε πρὸς ἐκπόρθησιν τοῦ ἰσχυροῦ φρουρίου τοῦ Περνίκου, τὸ ὁποῖον ὑπερησπίζετο ὁ Κρακρᾶς. Ἡ ἀντίστασις τοῦ Κρακρᾶ ὑπῆρξε μακρὰ καὶ πεισματώδης, ὥστε ὁ Βασίλειος ἀπεπειράθη νὰ πείσῃ αὐτὸν διὰ μεγάλων ὑποσχέσεων νὰ παραδοθῇ· ἀποτυχὼν ὅμως καὶ εἰς τοῦτο, ἠναγκάσθη, κατόπιν βαρειῶν ἀπωλειῶν, νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν, ἕνεκα τῆς ἐπελεύσεως τοῦ χειμῶνος, καὶ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Φιλιππούπολιν. Ὁ Κρακρᾶς ἐξηκολούθησε μαχόμενος μέχρι τῆς τελικῆς συντριβῆς τῶν Βουλγάρων (1018), ὅτε ἀπεφάσισε νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα καὶ νὰ παραδώσῃ τὸ ὀχυρώτατον Πέρνικον καὶ 35 ἄλλα κάστρα. Ὁ Βασίλειος ἐτίμησε τὸν Κρακρᾶν διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ πατρικίου. Ν. ΚΛΣ

κράκται. Ἐκαλοῦντο οὕτως ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν οἱ αὐλικοὶ ὑπάλληλοι, οἵτινες κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς ἐξεφώνουν πρῶτοι τὰς κεκανονισμένας «εὐφημίας», τὰς ὁποίας εἶτα οἱ παριστάμενοι ἐπανελάμβανον ἢ ἐσυνέχιζον ἐν εἴδει ἀπαντήσεως (βλ. λ. *εὐφημίαι*). Κράκται ἐκαλοῦντο συνήθως καὶ οἱ ψάλται τῶν ἐκκλησιῶν. Ν. ΚΛΣ

κράκτης (ὁ)· ὁ κράζων, κοιν. *κράχτης* (βλ. λ.).

κράλ. Σλαβικὸς τίτλος, χρησιμοποιούμενος πρὸς ὑποδήλωσιν τοῦ βασιλέως ἢ ἡγεμόνος. Εἰς τὴν ρωσικὴν ἀπαντᾷ ὡς *κορόλ*, εἰς τὴν πολωνικὴν ὡς *κρόλ*, εἰς τὴν μαγυαρικὴν ὡς *κίραλυ* καὶ εἰς τὴν λιθουανικὴν ὡς *καράλιους*. Εἰς τὴν παλαιὰν βορειογερμανικήν, ἡ λέξις ἀπαντᾷ ὡς charal καὶ σημαίνει ἀνὴρ δυνατός, ἐξ ἧς παρήχθη κατόπιν ἡ λέξις *Κάρολος*. Ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων πρὸς ὑποδήλωσιν τῶν μὴ Μουσουλμάνων βασιλέων. Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἦτο ἐν χρήσει ὑπὸ τὸν τύπον *κοάλης* πρὸς ὑποδήλωσιν ἰδίως τῶν ἡγεμόνων τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Σερβίας. Μ. Δ. Β.

Κράλ, ἢ ***Κράλε***, ἢ ***Κράλιεβιτς, Μᾶρκος***· βλ. *Μᾶρκος* Κράλης.

Κράλη [Γεωγρ.]. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Δύμης καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 151. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Αὐγερέϊκα*, *Θωμέϊκα*, *Μουντζουρέϊκα*, *Παπανικολέϊκα* καὶ *Χαρμπελέϊκα* καὶ ἔχει κατ. (1928) 349. Χ. Δ.

Κράλης, *Ἀμβρόσιος*. Ἄνδριος μοναχός, λαβὼν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων, οἱ ὁποῖοι ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Ἄνδρῳ καὶ μετὰ τῶν συμμοναστῶν του Νικηφόρου Σκόρδου καὶ Καλλινίκου Μαθᾶ ἐθανάτωσε τὸν ἐν Κάτω Κάστρῳ τῆς Ἄνδρου Τοῦρκον ἀγᾶν, ἔπειτα δὲ περιελθὼν τὰ χωρία τῆς νήσου, ὅπου εὑρίσκοντο διάφοροι Καρύστιοι Τοῦρκοι, ἐθανάτωσε καὶ αὐτούς. Δ. Π. Π.

Κραλίδης *Βενέδικτος*. Ἕλλην κληρικὸς (1765—1860) ἐκ Μακεδονίας, χρηματίσας πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς Ἰστρίας, Δαλματίας καὶ Ἀλβανίας, ἔνθα εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀπέθανεν ἐν Βενετίᾳ καὶ ἐτάφη ἐν τῷ αὐτόθι ὀρθοδόξῳ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. —Ω.

Digitized by Google

Κράλιεβο (Kraljevo ἢ Kralievo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. 10.000. Ἔχει γεωργικὴν σχολήν. Ὁ ναὸς τῆς Στέψεως εἶναι βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, ὁ δὲ χυρώτερος αὐτοῦ τροῦλλος χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1210. Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Σάββα, προστάτου τῶν Σέρβων. Πεντήκοντα χλμ. ΝΔ τοῦ Κράλιεβο εὑρίσκεται τὸ περίφημον μοναστήριον τῆς Στουντενίτσας, τοῦ ὁποίου τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀναθήματα ἀποτελοῦν ὁλόκληρον θησαυρόν. Ἐν αὐτῷ εὑρίσκονται ἐπὶ πλέον παλαιὰ χειρόγραφα, ἄμφια καὶ ἄλλα ἱερὰ σκεύη τοῦ Ἁγίου Σάββα. Τὸ Κράλιεβο ὑπέστη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον μεγάλας καταστροφάς. Τῷ 1915 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῷ 1918 ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Σέρβων. Μ. Ν. Δ.

Κράλινγκεν (Kralingen) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὁλλανδίας, ἐγγύτατα τῆς Ρόττερνταμ, μεθ' ἧς ἔχει συγχωνευθῆ (βλ. *Ρόττερνταμ*). Μ. Ν. Δ.

Κράλοβε Ντβὸρ (Kralove Dvor) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ντβοὺρ* Κράλοβε.

— **Κράλοβε Χράντεκ** (Kralove Hradec) *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Χράντεκ* Κράλοβε.

Κράλοβο Πόλε (Kralovo Pole) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μπρύν. Κάτ. 15.000. Ἔχει βιομηχανίαν χάρτου καὶ μηχανημάτων. Μ. Δ. Β.

Κρὰμ (Cram), **Ράλφ Ἄνταμς**. Ἀμερικανὸς ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς τῷ 1863. Διωρίσθη ἀρχιτέκτων τῆς καθεδρικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Ν. Ὑόρκης καὶ σύμβουλος ἀρχιτέκτων διὰ τὰς καθεδρικὰς τῆς Βάσσιγκτον καὶ τοῦ Σὰν Φραγκίσκο. Ἀπὸ τοῦ 1914 μέχρι τοῦ 1921 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῷ τεχνολογικῷ ἰνστιτούτῳ τῆς Μασσαχουσέττης. Συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, ὧν τὰ σημαντικώτερα εἶναι: «Οἰκοδομικὴ ἐκκλησιῶν» (1901), «Ἐντυπώσεις ἐκ τῆς ἰαπωνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν» (1905), «Ἡ Γοτθικὴ ἔρευνα» (1907), «Ἡ οὐσία τοῦ Γοτθικοῦ ρυθμοῦ» (1916), «Ἡ Νέμεσις τῆς μετριότητος» (1916), «Τὰ μεγάλα χίλια ἔτη» (1918), «Τὰ ἁμαρτήματα τῶν πατέρων» (1919), «Περιτειχισμέναι πόλεις» (1919), «Πρὸς Μεγάλην Εἰρήνην» (1922). Λ. Α.

κρᾶμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τῶν κεραννύειν, μεῖγμα ἰδίᾳ ὑγρῶν ἢ μετάλλων: «κρᾶμα ὕδατος καὶ οἴνου, — ὄξους καὶ ἐλαίου», «κρᾶμα μεταλλικὸν» τὸ ἐκ διαφόρων μετάλλων μεῖγμα.

— *[Μεταλλοτεχν.]* Καλοῦνται *μεταλλικὰ κράματα* ἢ *μεταλλοκράματα* τὰ σώματα τὰ ἔχοντα μεταλλικὴν ὄψιν καὶ ἰδιότητας, ἀποτελούμενα δὲ ἐκ μετάλλων, ἄνευ ἢ μετὰ μεταλλοειδῶν. Τοιαῦτα εἶναι ὁ καθαρὸς ὀρείχαλκος (κρᾶμα χαλκοῦ καὶ ψευδαργύρου), τὸ καθαρὸν κρατέρωμα (κρᾶμα χαλκοῦ καὶ κασσιτέρου), τὸ σκληραργίλλιον (ἐξ ἀργιλλίου καὶ 3,5 % ἕως 4 χαλκοῦ, 0,5 % μαγνησίου, 0,5 ἕως 1 % μαγγανίου), μετὰ μεταλλοειδῶν δὲ τὰ φωσφοροῦχα κρατερώματα, οἱ συνήθεις καὶ εἰδικοὶ χάλυβες καὶ χυτοσίδηροι καὶ αὐτὸς ὁ συνήθης σίδηρος. Τὰ κράματα τοῦ ὑδραργύρου καλοῦνται *ἀμαλγάματα* (βλ. λ.).

Τὰ κράματα ἐμφανίζονται εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς χρήσεως τῶν μετάλλων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος (ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ), ἔνθα τὸ κρατέρωμα ἀποτελεῖ τὸ πρωτεῦον μέταλλον. Ἡ χρῆσις καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν κραμάτων διετηρήθη καὶ ἀνεπτύχθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων, ἀπὸ δὲ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ραγδαιότερον διὰ τῶν προόδων τῆς χημείας καὶ τῆς χημικῆς ἀναλύσεως. Περὶ τὰ τέλη αὐτοῦ ἐγένετο μεγίστη πρόοδος διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τῆς θερμοδυναμικῆς καὶ θεωρητικῆς χημείας καὶ δὴ τῶν χημικῶν ἰσορροπιῶν, ἰδίᾳ τοῦ νόμου τῶν φάσεων τοῦ Ἀμερικανοῦ μαθηματικοῦ καὶ φυσικοῦ Willard Gibbs (1878) καὶ τῶν νόμων τῆς μετατοπίσεως τῆς ἰσορροπίας τῶν Vant Hoff καὶ Le Chatelier, ὡς καὶ τῆς χρήσεως τῶν μεθόδων ἐρεύνης διὰ τοῦ μικροσκοπίου, ἀλλὰ καὶ τῶν μακροσκοπικῶν καὶ τῆς μετρήσεως τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων, σημείων τήξεως, μετατροπῆς καὶ ἠλεκτρικῆς ἀγωγιμότητος, μαγνητισμοῦ, μηχανικῶν ἰδιοτήτων ἀντοχῆς κτλ. Αἱ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπινοηθέντων ὑπὸ τοῦ Ὁλλανδοῦ Bakhuis Roozeboom διαγραμμάτων ἰσορροπίας, στηριζομένων εἰς τὸν νόμον τῶν φάσεων, τῇ βοηθείᾳ τοῦ πυρομέτρου Le Chatelier, συστηματικαὶ ἔρευναι ἔδωσαν τὴν ἐξήγησιν τῶν μέχρι τοῦδε ἀκαταλήπτων ἰδιοτήτων τῶν κραμάτων, τόσον διαφόρων τῶν συνιστώντων αὐτὰ μετάλλων καὶ μεταλλοειδῶν. Ὁ Ἄγγλος H. Cl. Sorby τῷ 1863 ἐφήρμοσε τὴν μικροσκοπικὴν ἔρευναν, ἣν ὁ Γερμανὸς A. Martens (1878) ἐσυστηματοποίησεν, ἐνῷ ὁ Γάλλος Floris Osmond διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἐρευνῶν του ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς ἀναλύσεως τῆς συνθέσεως τῶν χαλύβων (1895—1901). Εἰς τὸν Ἄγγλον Roberts-Austen, εἰς τοὺς Γερμανοὺς Ledebur, Heyn καὶ Tamman κτλ., εἰς τὴν γαλλικὴν σχολήν, ἥτις πλὴν τῶν μνημονευθέντων, περιλαμβάνει τοὺς Guillet, Charpy, Chevenard, Guilleaume, Fremont κτλ., τὸν Σουηδὸν Benedicks, τοὺς Ἄγγλους καὶ Ἀμερικανοὺς Howe, Hadfield, Stead, Fr. Taylor καὶ πλείστους ἄλλους ὀφείλονται αἱ μεγάλαι καὶ σπουδαιόταται πρόοδοι τῶν μεταλλοκραμάτων, αἵτινες κατέστησαν δυνατὴν τὴ σύγχρονον τεχνικὴν πρόοδον τῆς βιομηχανίας, τῶν κατασκευῶν καὶ τῶν παντοίων σκευῶν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Ὁ κλάδος οὗτος τῆς ἐπιστήμης ἀποτελεῖ τὴν *μεταλλογραφίαν* (βλ. λ.).

Σύστασις τῶν κραμάτων. Ἐπὶ μακρὸν τὰ κράματα, σχηματιζόμενα διὰ τήξεως συγχρόνως μετάλλων καταλλήλως ἐκλεγομένων καὶ εἰς καταλλήλους ἀναλογίας, ἐθεωροῦντο ὁμοιογενῆ, ἀλλ' ἡ μικροσκοπικὴ ἔρευνα ἐπὶ τεμαχίων καταλλήλως λειαινομένων καὶ προσβαλλομένων δι' ἀσθενῶν ἀντιδραστηρίων ἀπέδειξε, διὰ τῆς παρουσιαζομένης ἀνίσου προσβολῆς, ὅτι ταῦτα εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων εἶναι ἀνομοιογενῆ, ἀποτελούμενα ἐκ μικροτάτων κρυστάλλων, τῶν κρυσταλλιτῶν, διαφόρων σωμάτων. Τὰ σώματα ταῦτα εἶναι εἴτε τὰ συνιστῶντα *ἁπλᾶ σώματα* μέταλλα ἢ μεταλλοειδῆ, εἴτε ὡρισμέναι χημικαὶ *ἑνώσεις* αὐτῶν πρὸς ἄλληλα, εἴτε ἐκ *στερεῶν διαλυμάτων* τῶν ἁπλῶν σωμάτων ἢ καὶ χημικῆς ἑνώσεως αὐτῶν πρὸς ἄλληλα, εἴτε τέλος *εὐτηκτικὰ* ἢ *εὐτηκτοειδῆ* μίγματα ἐκ τῶν ἄνω συστατικῶν εἰς λεπτόκοκκα συμφύρματα. Ἐν τετηκυίᾳ καταστάσει συνήθως τὰ κράματα ἀποτελοῦσι ὁμοιογενὲς ὑγρόν.

Τὰ σώματα ταῦτα σχηματίζουσιν, ὅταν ἀφεθῇ χρόνος ἐπαρκὴς ἵνα ἐπέλθῃ κατὰ τὴν ψῦξιν ἡ ποθουμένη ἰσορροπία, ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς ἑκάστην θερμοκρασίαν, καὶ διατηροῦνται ἐν ἰσορροπίᾳ ἐντὸς ὡρισμένων περιθωρίων θερμοκρασίας καὶ ἀναλογιῶν, μεταβαλλόμενα ὅταν διέρχωνται διὰ σημείων *μετατροπῆς* ἢ *κρισίμων σημείων*. Εἰ δὲ μή, ἐὰν ἡ ψῦξις εἶναι ἀρκούντως ἀπότομος (βλ. λ. *βαφή*), δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν κατάστασιν *ἐκτὸς ἰσορροπίας*, ἀσταθῆ ἤ, ὅπερ σπουδαιότερον ἐν τῇ πράξει, *μετασταθῆ* (métastable), ἐξ ἧς πάλιν δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν αὐτὰ ἐν μέρει ἢ πλήρως δι' *ἀνοπτήσεως* ἢ *ἐπαναφορᾶς* (θερμικὴ κατεργασία). Ἐπίσης αἱ μηχανικαὶ κατεργασίαι δύνανται νὰ ἐπιφέρωσιν ἀλλοιώσεις τῶν ἰδιοτήτων (*σκλήρωσις*), ἐξαλειφομένας ἐπίσης διὰ θερμικῆς κατεργασίας, ἐὰν ἐπιθυμῶμεν. Τὰ φαινόμενα ταῦτα δεικνύουσιν ὁποίαν ποικιλίαν ἰδιοτήτων δύνανται νὰ παρουσιάσωσι τὰ κράματα διαφόρων ἀναλογιῶν καὶ συστάσεων. Τὰ φαινόμενα ταῦτα παρίστανται γραφικῶς διὰ διαγραμμάτων ἰσορροπίας, ἐξεταζόμενα εἰς κλάδον ἐπιστήμης νέας, τῆς *μεταλλογραφίας* (βλ. λ.).

Τὰ κράματα ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν συνιστώντων κυρίων μετάλλων ἢ καὶ μετάλλων καὶ μεταλλοειδῶν, καλοῦνται διμερῆ, τριμερῆ, τετραμερῆ καὶ πολυμερῆ.

Τὸ κυριώτερον διάγραμμα εἶναι τὸ διάγραμμα θερμοκρασίας τήξεως καὶ στερεοποιήσεως δύο σωμάτων A καὶ B.

Εἰς τὰ διαγράμματα ταῦτα φέρομεν εἰς τετμημένην τὴν ἑκατοστιαίαν ἀναλογίαν τοῦ B π. χ. εἰς τὸ κρᾶμα, ἥτις καλεῖται περιεκτικότης c (concentration), καὶ μεταβάλλεται ἀπὸ τοῦ 0 εἰς τὸ 100· τότε ἡ ἀναλογία τοῦ A εἶναι 100 —c. Εἰς τεταγμένην φέρομεν τὴν θερμοκρασίαν τῆς ἐνάρξεως τῆς πήξεως καὶ τοῦ τέλους αὐτῆς. Πράγματι τὰ κράματα συνήθως δὲν τήκονται οὔτε στερεοποιοῦνται ἐξ ὁλοκλήρου συγχρόνως εἰς τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν, ὡς τὰ καθαρὰ σώματα, ἀλλὰ λόγῳ τοῦ

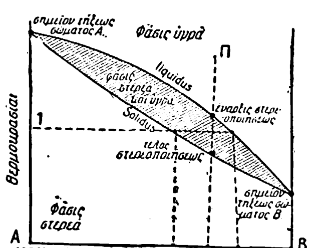

Διάγραμμα Bakhuis Roozeboom στερεοποιήσεως δύο μετάλλων τελείως ἀναμιξίμων εἰς στερεὰν καὶ ὑγρὰν κατάστασιν.

[C, ἀναλογία τοῦ B εἰς τὸ κρᾶμα, C_1, C_2 ἀνολογία περιεκτικότητος εἰς B τῆς στερεᾶς καὶ ὑγρᾶς φάσεως εἰς θερμοκρασίαν T· ἡ στερεὰ φάσις ἀπαρτίζεται ἐκ στερεᾶς διαλύσεως (μικτῶν κρυστάλλων).]

ἑτερογενοῦς τῆς συστάσεως αὐτῶν, μεταβαλλομένης τῆς θερμοκρασίας, παρουσιάζουσι στάδιον ἐνδιάμεσον μερικῆς τήξεως. Οὕτως, ἑνοῦντες διὰ συνεχοῦς γραμμῆς τὰ ἀντιστοιχοῦντα δι' ἑκάστην ἀναλογίαν συνθέσεως σημεῖα ἐνάρξεως τήξεως καὶ τέλους αὐτῆς, ἔχομεν δύο καμπύλας, ὧν ἡ μία, ἐμφαίνουσα τὴν ἔναρξιν τῆς στερεοποιήσεως, καλεῖται liquidus ἢ καμπύλη τήξεως, ἡ δὲ ἄλλη, ἐμφαίνουσα τὴν λῆξιν τῆς στερεοποιήσεως, καλεῖται solidus ἢ *καμπύλη στερεοποιήσεως*. Ἐπὶ τοῦ διαγράμματος τούτου σημειοῦμεν ἐπίσης τὰς ὑπαρχούσας τυχὸν καμπύλας μετατροπῆς τῆς στερεοποιηθείσης μάζης εἰς καταστάσεις εὐσταθεῖς ἢ μετασταθεῖς, ὡς καὶ τὰς γραμμὰς σχηματισμοῦ ἑνώσεων, τὰ σημεῖα εὐτηξίας. Πράγματι, ὡς ἐπόμεν, μέγας ἀριθμὸς κραμάτων παρουσιάζει εἰς στερεὰν κατάστασιν ἀπότομον μεταβολὰς τῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν, ὡς εἰδικῆς θερμοπεριεκτικότητος, διαστολῆς, ἠλεκτρικῆς ἀντιστάσεως, μαγνητισμοῦ κτλ., ἕνεκα μετατροπῆς, ἣν παρουσιάζει ἡ μεταλλικὴ μᾶζα, εἴτε κατόπιν ἀντιδράσεως τῶν διαφόρων συνιστώντων σωμάτων πρὸς ἄλληλα, εἴτε κατόπιν μετατροπῆς ἀλλοτροπικῆς τούτων. Αἱ γραμμαὶ αἱ ἑνοῦσαι τὰ σημεῖα μετατροπῆς εἶναι αἱ γραμμαὶ μετατροπῆς. Τὰ προκύπτοντα διαγράμματα δύνανται οὕτω νὰ καταστῶσι λίαν πολύπλοκα (βλ. σχῆμα εἰς λ. *κρατέρωμα*).

Εἰς ἕκαστον κλάδον τοῦ liquidus ἀντιστοιχεῖ ἡ ἐναπόθεσις ἑνὸς συνιστῶντος σώματος, εἰς ἕκαστον μέγιστον, ἤτοι ἀνώτερον σημεῖον τῆς καμπύλης, ἀντιστοιχεῖ ἡ χημικὴ ἕνωσις ἢ στερεὰ διάλυσις. Τὸ solidus ἐφάπτεται κατ' ἀνάγκην πάντοτε τῆς γραμμῆς τοῦ liquidus εἰς τὰ σημεῖα μέγιστον ἢ ἐλάχιστον τοῦ liquidns, καὶ συναντᾶται εἰς τὰ σημεῖα τήξεως τῶν καθαρῶν σωμάτων A καὶ B. Ἐὰν τὸ liquidus ἀποτελῆται ἐκ δύο καμπύλων συναντωμένων εἰς χαμηλὸν σημεῖον καὶ τὸ solidus τὸ ὁποῖον διέρχεται διὰ τοῦ σημείου τούτου εἶναι τμῆμα ὁριζοντίας εὐθείας, ἔχομεν τὸν σχηματισμὸν *εὐτηκτικοῦ μείγματος* ἐκ τῆς συγχρόνου ἐναποθέσεως τῶν δύο συνιστώντων σωμάτων, τῶν ἀντιστοιχούντων εἰς τοὺς γειτνιάζοντας κλάδους τῶν καμπύλων.

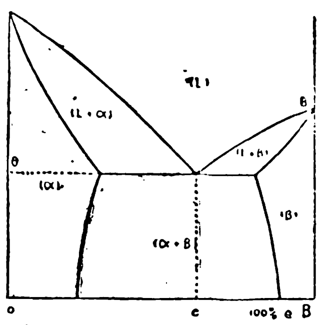

Διάγραμμα ἐναποθέσεως εὐτηκτικοῦ μίγματος κατὰ τὴν στερεοποίησιν κραμάτων μετάλλων μὴ τελείως ἀναμιξίμων εἰς στερεὰν κατάστασιν.

[L, ὑγρὰ φάσις, α. β στερεαὶ φάσεις, στερεὰ διαλύματα ἢ καθαρὰ μέταλλα, α+β, δύο στερεαὶ φάσεις, α καὶ εὐτηκτικὸν μῖγμα ἀριστερά, β καὶ εὐτηκτικὸν μῖγμα δεξιά, E σημεῖον εὐτηξίας δι' ἀναλογίαν c (εὐτηκτικὸν μῖγμα).]

Εἰς τὰς γραμμὰς μετατροπῆς ἐφαρμόζονται ἀπολύτως οἱ αὐτοὶ συλλογισμοὶ καὶ ἔχουσι τοὺς αὐτοὺς τύπους σχημάτων πρὸς τὰς γραμμὰς liquidus καὶ solidus. Τὰ ἐν περιπτώσει συμπτώσεως χαμηλῶν σημείων κρυσταλλοῦντα μείγματα καλοῦνται *εὐτηκτοειδῆ* πρὸς ἀντιδιαστολήν.

Αἱ γραμμαὶ αὗται διαιροῦσι τὸ ἐπίπεδον τῶν διαγραμμάτων εἰς περιοχάς, εἰς ἃς ὑφίστανται ἐν ἰσορροπίᾳ τὰ διάφορα συνιστῶντα σώματα ἢ ἀκριβέστερον αἱ ὁμοιογενεῖς *φάσεις* αὐτῶν, ἐν περιπτώσει πάντοτε, καθ' ἣν ἀφίεται ἐπαρκὴς χρόνος πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἰσορροπίας. Ἐν περιπτώσει βιαίας ψύξεως εὑρισκόμεθα εἰς τὰς *ἐκτὸς ἰσορροπίας* ἀσταθεῖς ἢ μετασταθεῖς καταστάσεις, αἵτινες καὶ αὐταὶ δύνανται νὰ παρασταθῶσι διὰ γραμμῶν. Τὰ τριμερῆ κράματα παρίστανται συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῶν φάσεων εἰς διαγράμματα ἐν τῷ διαστήματι τρισδιάστατα, αἱ δὲ γραμμαὶ liquidus καὶ solidus γίνονται ἐπιφάνειαι· ἡ μελέτη αὐτῶν δὲν ἐπροχώρησε πολύ.

Ἡ σπουδὴ τῶν κραμάτων καὶ τῶν σχηματιζομένων ἑνώσεων δεικνύει ὅτι δὲν ὑπάγονται πάντοτε εἰς τὸν χημικὸν νόμον τοῦ σθένους τῶν στοιχείων, ἰδίως διὰ τὰς σχηματιζομένας ὁμοπολικάς, ὑπὸ ἠλεκτροχημικὴν ἔποψιν ἑνώσεις. Φαίνεται ὅτι ὁ νόμος τοῦ σθένους, ἐξηγούμενος πλήρως διὰ τῆς θεωρίας τῆς κατασκευῆς τῶν ἀτόμων, προκειμένου περὶ ἀτόμων μικροῦ βάρους σχετικῶς, ὡς τὰ τῶν μεταλλοειδῶν, προκειμένου περὶ βαρέων μετάλλων μεγάλου ἀτομικοῦ βάρους, ἑνουμένων πρὸς ἄλληλα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς αὐτῆς θεωρίας, δέον νὰ γενικευθῇ, ἐπιτρέπων δι' αὐτὰ καὶ μεγαλύτερον ἀριθμὸν τρόπων ἑνώσεως δύο σωμάτων. Τέλος τὰ κράματα, χωρὶς πολλάκις νὰ εἶναι σώματα χημικῶς ὡρισμένης συνθέσεως, παρουσιάζουσιν ἰδιότητας πραγματικῶς νέων σωμάτων καὶ νέων μετάλλων, ἐπεκτείνοντα οὕτω τρόπον τινὰ τὰ ὅρια τοῦ κόσμου τῶν χημικῶν συνθέσεων.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν χρησίμων κραμάτων εἶναι ἤδη μέγιστος, καὶ ὑπάρχουσι κράματα ὑπερέχοντα κατὰ πολὺ ὡς πρὸς τὰς ἰδιότητας τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὰ μετάλλων ἢ ἄλλων μετάλλων. Οὕτω κατωρθώθη νὰ κατασκευασθῶσι κράματα ἀντοχῆς κατ' ἐφελκυσμὸν 200 χγρ. κατὰ χσμ.², ἐνῷ τὸ ἔχον τὴν μεγαλυτέραν ἀντοχὴν νικέλιον ἔχει 50 χγρ. κατὰ χσμ.² Ἐπίσης κατωρθώθη νὰ κατασκευασθῇ μεταλλόκραμα, μὴ παρουσιάζον σχεδὸν διαστολήν, τὸ invar, εἰδικοὶ χάλυβες μεγάλης ἀντοχῆς εἰς τὰ ὀξέα, εἰδικοὶ χάλυβες μεγάλης σκληρότητος ἐν θερμῷ (ταχυχάλυβες) κτλ.

Ἐλαττώματα κραμάτων. Μικραὶ ποσότητες ξένων προσμείξεων δύνανται, εἰς τινας περιπτώσεις, νὰ προκαλέσουν τὸν σχηματισμὸν ἄλλων συστατικῶν ξένων πρὸς τὸ σκοπούμενον καὶ ἐπιβλαβῶν εἰς τὰς ἐπιδιωκομένας ἰδιότητας· πρὸς ἀνίχνευσιν αὐτῶν χρησιμεύει ἡ μικρογραφικὴ ἐξέτασις. Ἄλλοτε πάλιν αἱ ἀκαθαρσίαι αὗται παραμένουσι κεχωρισμέναι, βλάπτουσαι τὴν ὁμοιομορφίαν τοῦ

Digitized by Google

κράματος (ὡς τὸ ὀξείδιον χαλκοῦ ἐντὸς τοῦ χαλκοῦ). Ἡ διανομὴ τῶν ἀκαθαρσιῶν τούτων, ὡς καὶ τὰ τυχὸν ὑπάρχοντα *κενὰ* (βλ. λ.) συμπτήξεως ἀνιχνεύονται διὰ τῆς μακρογραφικῆς ἐξετάσεως, ἥτις ἐπίσης δεικνύει τὴν ἀνομοιομορφίαν καὶ τῶν στερεῶν διαλυμάτων, ὡς καὶ τὴν σειρὰν τῶν γενομένων τυχὸν μηχανικῶν κατεργασιῶν.

Κυριώτερα εἴδη κραμάτων. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) *Κράματα σιδήρου.* Ἀποτελοῦνται ἰδίως ἐκ σιδήρου καὶ ἄνθρακος, οἵτινες σχηματίζουσι τὴν λίαν σπουδαίαν μετασταθῆ ἕνωσιν Fe_3 C, τὸν *σεμεντίτην* (cementite) μετὰ μαγγανίου, πυριτίου, καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρου θείου, ὡς καὶ φωσφόρου (πλὴν διά τινας χυτοσιδήρους). Πολλάκις προστίθενται ἄλλα μέταλλα, μεταβάλλοντα τὰς ἰδιότητας αὐτῶν. Οὕτως ἔχομεν τοὺς εἰδικοὺς τριμερεῖς χάλυβας νικελίου, χρωμίου, μαγγανίου, πυριτίου, ἢ καὶ τετραμερεῖς νικελιοχρωμιούχους κλπ. Ἐπὶ πλέον προστίθενται καὶ ἄλλα μέταλλα, ὡς βολφράμιον, μολυβδαίνιον, βανάδιον, ὡς εἰς τοὺς ταχυχάλυβας. Οἱ εἰδικοὶ χυτοσίδηροι περιέχουσι πυρίτιον, διευκολῦνον τὴν ἐπίτευξιν σταθερᾶς ἰσορροπίας τῶν συνιστώντων σωμάτων ἢ μαγγάνιον, ὅπερ διευκολύνει τὴν διατήρησιν καταστάσεως ἐκτὸς ἰσορροπίας (*ὑποσταθερᾶς*).

2) *Κράματα χαλκοῦ.* Χρησιμοποιοῦνται πολὺ εἰς κράματα οἰκονομικώτερα τοῦ χαλκοῦ, ὅστις εἶναι δαπανηρός, ἢ ἔχοντα ἐπίσης πολυτίμους πολλάκις ἰδιότητας. Τοιαῦτα εἶναι: α) οἱ ὀρείχαλκοι ἐκ χαλκοῦ καὶ ψευδαργύρου (0 ἕως 45 %), β) οἱ εἰδικοὶ ὀρείχαλκοι, τριμερεῖς ἢ πολυμερεῖς, περιέχοντες μόλυβδον, κασσίτερον, νικέλιον, ἀργίλλιον, μαγγάνιον ἢ σίδηρον. γ') Τὰ κρατερώματα ἐκ χαλκοῦ καὶ κασσιτέρου, δ') τὰ εἰδικὰ κρατερώματα μετ' ἄλλων μετάλλων, ἐπὶ πλέον ψευδαργύρου, μολύβδου, φωσφόρου, ε') ὀρείχαλκοι ἀργιλλίου, ἐκ χαλκοῦ καὶ ἀργιλλίου 10 ἕως 12%, ἢ 90 ἕως 100% ἀργιλλίου, στ') εἰδικοὶ ὀρείχαλκοι ἀργιλλίου, τῇ προσθήκῃ κασσιτέρου ἢ σιδήρου.

3) *Λευκὰ μέταλλα* ἐκ χαλκοῦ καὶ νικελίου, ἢ χαλκοῦ, νικελίου καὶ ψευδαργύρου (Maillechort, μαλλιεσόρτ, alpaca, ἀλπακά, χριστοφλ, Christofle, ἀρζαντὰν Argentan), *ἀντάργυροι* ἢ *νεάργυροι*.

4) *Κράματα ἀντιτριβῆς* ἐπὶ τῇ βάσει μολύβδου καὶ ἀντιμονίου καὶ κασσιτέρου, χαλκοῦ ἢ βισμουθίου.

5) *Κράματα μολύβδου*, ὡς τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων, μολύβδου καὶ ἀντιμονίου, ἀρσενικοῦ (διὰ σφαίρας ὅπλων, σφαιρίδια κυνηγετικὰ κλπ.).

6) *Κράματα ἀργιλλίου* καὶ ἐλαφρῶν μετάλλων, μαγνησίου. Τοιαῦτα εἶναι ὀρείχαλκος ἀργιλλίου, μεγάλης ἀναλογίας ἀργιλλίου, ἑνώσεις ἀργιλλίου μετὰ χαλκοῦ, ψευδαργύρου, μαγνησίου, πυριτίου, ὡς τὰ duralumin, μαγλάλιον, ἀλπάξ, ὧν αἱ ἐφαρμογαὶ εἶναι ἤδη πολλαί.

7) *Κράματα πολυτίμων μετάλλων*, χρυσοῦ, ἀργύρου, λευκοχρύσου, χρησιμοποιούμενα εἰς τὰ κοσμήματα, τὰ σκεύη καὶ τὰ νομίσματα, πρὸς ἐπίτευξιν σκληρότητος καὶ ἀντοχῆς μεγαλυτέρας ἢ καὶ ἐλαττώσεως τῆς τιμῆς αὐτῶν, χαρακτηριζόμενα διὰ τοῦ τίτλου αὐτῶν (ἀναλογίας πολυτίμου μετάλλου εἰς χιλιοστὰ ἢ καράτια).

Παρασκευὴ κραμάτων. Τὰ κράματα παρασκευάζονται εἴτε ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ μεταλλεύματος ὡς ὁ χυτοσίδηρος, τὸ κρατέρωμα, ὅταν κατεσκευάζετο ἐκ μεικτῶν ὀρυκτῶν χαλκοῦ καὶ κασσιτέρου, ἐνίοτε καὶ ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἔκ τινων μεταλλευμάτων.

Ἀλλὰ κατὰ κανόνα, πρὸς ἐπίτευξιν καθαροῦ καὶ γνωστῆς καὶ προσδιωρισμένης συνθέσεως μετάλλου γίνεται σύντηξις τῶν συνιστώντων στοιχείων εἰς καταλλήλους ἀναλογίας, εἰς κατάλληλον κάμινον (χάλυψ χωνευτηρίου, χάλυψ ἠλεκτρικῆς καμίνου, κρατερώματα ὀρειχάλκου, χαλκαργίλλια κτλ.).

Ἐν τούτοις, εἴς τινας περιπτώσεις, εἶναι δυνατὸν πρὸς ἐλάττωσιν τῆς δαπάνης, ἀντὶ τῆς συντήξεως νὰ γίνῃ *ἀνακάθαρσις* κράματος ἀπ' εὐθείας παρασκευασθέντος διὰ τῆς πρώτης μεθόδου· οὕτω παρασκευάζεται ὁ χάλυψ.

Τὰ κράματα ἀποχύνονται κατόπιν τῆς τήξεως εἴτε διὰ χυτὰ ἀντικείμενα εἴτε διὰ περαιτέρω κατεργασίαν πρὸς παρασκευὴν τεμαχίων ἐπιμήκων καταλλήλου διατομῆς, ἐλασμάτων, σωλήνων, συρμάτων. Τέλος γίνεται μετὰ τὴν ἀπόχυσιν καὶ τὴν μηχανικὴν κατεργασίαν θερμικὴ κατεργασία, βαφή, ἀνόπτησις, ἐπαναφορά, πρὸς ἐπίτευξιν τῶν τελικῶν ζητουμένων ἰδιοτήτων, ἥτις ἐπιτυγχάνεται ἐνίοτε καὶ διὰ μηχανικῆς κατεργασίας, τῆς *σκληρώσεως*.

Ἡ χημικὴ ἀνάλυσις καὶ ἡ μεταλλογραφικὴ παρακολούθησις διὰ καταλλήλων ἐργαστηρίων τῆς κατασκευῆς ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον στοιχεῖον πάσης ἐκσυγχρονισμένης καὶ οἰκονομικῆς βιομηχανίας μεταλλουργικῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *F. Osmond*, Méthode générale pour l'analyse micrographique des aciers au carbone. Contribution à l'étude des alliages (Παρίσιοι 1901). — *L. Guillet*, Étude théorique des alliages métalliques (Παρίσιοι 1904) καὶ πλεῖστα νεώτερα συγγράμματα τοῦ αὐτοῦ. — *M. Giua* καὶ *Cl. Giua*, Combinazioni chimiche fra metalli (Μιλᾶνον 1917). — *H. Le Chatelier*, Sur la technique de la métallographie microscopique. Revue de Métallurgie (1905 Ἰούλιος, Παρίσιοι). — *E. Heyn* καὶ *O. Bauer*, Metallographie, Sammlung Göschen (Βερολῖνον καὶ Λειψία 1920). — *Η. Γουνάρη*, Μεταλλογνωσία καὶ Μεταλλοτεχνία (Ἀθῆναι 1930).

Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

— *[Νομισματ.]* Τὸ *κρᾶμα* εἶναι μεῖγμα δύο ἢ περισσοτέρων μετάλλων κατὰ φυσικὴν ἀναλογίαν, καθοριζομένην ἀναλόγως τῶν ἰδιοτήτων τῶν προσαρμοζομένων πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ, δι' ὃ προώρισται, ἀντικειμένου. Τὰ νομίσματα κατασκευάζονται ἐκ κράματος χρυσοῦ ἢ ἀργύρου, ὡς κυρίων μετάλλων, καὶ χαλκοῦ, νικελίου, ψευδαργύρου ἢ ἄλλων εὐτελῶν μετάλλων, ὡς βοηθητικῶν. Τὰ κέρματα κατασκευάζονται ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, νικελίου, ἢ χαλκοῦ, ὡς κυρίων μετάλλων, καὶ ἄλλων εὐτελῶν, ὡς βοηθητικῶν. Ὁ λόγος τοῦ βάρους τοῦ κυρίου μετάλλου, τοῦ ἐμπεριεχομένου εἰς κρᾶμά τι, πρὸς τὸ ὅλον βάρος τοῦ κράματος καλεῖται *τίτλος* τοῦ κράματος. Προβλήματα ἐπὶ τῶν κραμάτων, λυόμενα εὐκόλως διὰ τῆς στοιχειώδους ἀλγέβρας καὶ τῆς ἀριθμητικῆς, γεννῶνται, ἐφόσον δίδονται τὰ στοιχεῖα δύο ἢ πλειοτέρων κραμάτων καὶ ζητοῦνται τὰ στοιχεῖα νέου κράματος παραγομένου ἐκ τῶν δοθέντων. Τ. Κ.

Κράμαρζ (Kramarz), *Κάρολος*. Τσέχος πολιτικὸς καὶ νομομαθής, γεννηθεὶς τῷ 1860. Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ, Στρασβούργῳ καὶ Πράγᾳ. Ἀνήκων κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ κόμμα τῶν ρεαλιστῶν, ἐγένετο κατόπιν ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν Νεοτσέχων. Τῷ 1889 ἐξέδωκε τὴν ἑβδομαδιαίαν ἐπιθεώρησιν «Τσάς» (=Χρόνος). Τῷ 1891 ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὴν βουλὴν τῆς Βιέννης καὶ τῷ 1894 εἰς τὴν δίαιταν τῆς Βοημίας. Κατεπολέμησε σφοδρῶς τὴν Τριπλῆν Συμμαχίαν. Λόγῳ τῆς σφοδρᾶς ἐθνικιστικῆς πολιτικῆς του καὶ τῆς ἀρθογραφίας του ὑπέστη πολλὰς καταδιώξεις ἐκ μέρους τῶν αὐστριακῶν ἀρχῶν. Τῷ 1916 κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν εἰς θάνατον, ἀλλ' ἔτυχε χάριτος. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1918, κατὰ τὴν κατάρρευσιν τῆς αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας, ἐξελέγη πρόεδρος τῆς τσεχοσλοβακικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς συνεννόησιν μετὰ τῶν συμμάχων τῆς Ἀντάντ, καὶ κατόπιν πρῶτος πρωθυπουργὸς τῆς Τσεχοσλοβακίας, παραμείνας εἰς τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1919. Μετὰ τὴν παραίτησίν του ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ ἐθνικοδημοκρατικοῦ κόμματος. Ἔγραψε πολλὰ νομικὰ καὶ πολιτικὰ ἔργα, τὸ κυριώτερον τῶν ὁποίων εἶναι τὸ «Βοημικὸν δημόσιον δίκαιον» (1896) καὶ διάφορα ἄρθρα καὶ μελέτας, ἰδίως εἰς τὸ ὄργανον τοῦ κόμματός του «Ναρόντ Λίστυ». Μ. Δ. Β.

κραμβέλαιον (τὸ) *[Χημ.]*, ἢ *βρασκέλαιον*, ἢ *γογγυλέλαιον*, ἢ *ἔλαιον Κολζᾶ*. Εἶναι τὸ ἐκ τῶν σπερμάτων τῆς *κράμβης* (Brassica campestris oleifera) ἐξαγόμενον ἔλαιον. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν σταθερῶν αὐτοῦ εἶναι:

Εἰδικὸν βάρος εἰς 15°	0,911—0,918
Βαθμὸς διαθλασιμέτρου εἰς 25°	68—71
Ἀριθμὸς ἰωδίου	94—108
» σαπωνοποιήσεως	167—179

Χρησιμοποιεῖται ὡς ἐδώδιμον, ὡς φωτιστικὸν καὶ ἐν τῇ σαπωνοποιίᾳ. Σ. Γ.

— *[Φαρμακ.]* Τὰ σπέρματα τοῦ *κραμβελαίου* ἐνέχουν 35—45 % ἔλαιον, ὅπερ ἀποτελεῖ χρυσοκίτρινον ἢ κιτρινόφαιον ὑγρόν, ἀρκετὰ πυκνόν, ὀσμῆς ἰδιαζούσης, γεύσεως ἐλαιώδους δυσαρέστου, στερεοποιούμενον εἰς +12°,2 πρὸς μᾶζαν βουτυρώδη ὠχροκιτρίνην. Δύναται να καθαρισθῇ διὰ θερμάνσεως μετ' ἴσου ποσοῦ θειικοῦ ὀξέος ἀραιωθέντος δι' ὕδατος· τὸ οὕτω καθαρισθὲν ἔλαιον μεταγγίζεται καὶ κατεργάζεται δι' ὑδατικῶν διαλυμάτων ἀνθρακικῶν ἀλκαλίων. Κατεργαζόμενον δι' ὀξίνου θειικῆς ροζανιλίνης χρώννυται ρόδινον, διὰ τῆς ἀντιδράσεως δὲ ταύτης διακρίνεται τῶν ἄλλων μὴ πτητικῶν ἐλαίων. Τὸ ἔλαιον διαλύεται εἰς αἰθέρα, χλωροφόρμιον, πετρελαϊκὸν αἰθέρα καὶ αἰθέρια ἔλαια, ἐλάχιστα δὲ εἰς ἀλκοόλην 90°. Τὸ ἔλαιον ἀποτελεῖται ἐκ μείγματος τριγλυκεριδίων τῶν ὀξέων ἐρουκικοῦ, $C_{22}H_{42}O_2$, ραπικοῦ $C_{18}H_{34}O_2$, ἀραχικοῦ $C_{20}H_{40}O_2$ καὶ ἐξ ἰχνῶν φυτοστερίνης. Τὸ ἔλαιον δὲν εἶναι φαρμακευτικόν, ἀναγράφεται ὅμως ὡς ὑποκατάστατης τοῦ ἀραχιδελαίου εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν χρισμάτων τῆς κτηνιατρικῆς ἢ εἰς τὴν σαπωνοποιίαν καὶ ὡς καύσιμον ἔλαιον. Κ. Γ. Μ.

κράμβη (ἡ) (Brassica) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας, διετεῖς ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων χωρῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Ἐκ τῶν 80 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν πλεῖστα λαχανεύονται καὶ τινα εἶναι ἐλαιοφόρα ἰθαγενῆ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι τὰ ἑξῆς: *Κράμβη ἡ κρητικὴ* (Brassica cretica) καὶ ἄγριο λάχανο καὶ κραμπουτσάνα καὶ *ἀγρία ράφανος* ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου κληθεῖσα καὶ *ἀγρία κράμβη* ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου. Εἶναι πόα πολυετὴς καὶ λαχανεύεται. *Κράμβη ἡ τουρνεφόρτιος* (Brassica tournefortii), κοιν. ἀλαψανίδα, ἐπίσης ἐτησία πόα. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Κράμβη ἡ λαχανώδης (Brassica oleracea). Εἶναι πόα διετής, ἰθαγενὴς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ὅπου ἀπαντᾷ καὶ αὐτοφυὴς ὡς καὶ καλλιεργουμένη ὡς λαχανικὸν ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων καὶ ὑπὸ πλείστας ποικιλίας. Ἀντίστοιχος εἶναι ἡ *ἥμερος* ἢ *κηπαία κράμβη* τοῦ Διοσκορίδου καὶ ἡ τοῦ Θεοφράστου *ράφανος* ἢ *λαχανώδης*, ὅστις διακρίνει καὶ δύο αὐτῆς ποικιλίας, τὴν *λειόφυλλον* καὶ τὴν *οὐλόφυλλον*. Κυριώτεραι ποικιλίαι τοῦ εἴδους τούτου εἶναι αἱ ἑξῆς: *Κράμβη ἡ λαχανώδης ἡ κεφαλωτὴ* (Brassica oleracea capitata), παρ' ἡμῖν γνωστὴ ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ὡς: κραμπούνι, κραμπί, κραμπολάχανο, λάχανο, μάππα, φυλλάδα καὶ φρύο. Ἡ ποικιλία αὕτη εἶναι ἡ γνωστοτέρα καὶ ἐκτενῶς καλλιεργουμένη πανταχοῦ καὶ χρησιμοποιουμένη ὠμὴ (σαλάτα) ἢ ἁλευτὴ (ἅλμιά, λαχαναρμιά, λαχανοτουρσί) ἢ καὶ μαγειρεύεται ποικιλοτρόπως. Ἡ ποικιλία αὕτη εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν *κράμβη* τῶν ἀρχαίων, ἥτις ἐκαλλιεργεῖτο σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ διὰ τὰς θεραπευτικὰς ἰδιότητας, ἃς εἰς αὐτὴν πολλοὶ ἀπέδιδον. Ὁ Μνησίθεος ὁ Κυζικηνὸς ἀναφέρει πλείστας, παραδόξους ἐν πολλοῖς, ἰδιότητας τῆς κράμβης. Περὶ κράμβης ἐκτενῶς ἔγραψαν οἱ Διεύχης καὶ Χρύσιππος, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πλίνιος. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι ὑπερηγάπων τὴν κράμβην, περὶ ἧς ἀναφέρουσιν ὁ Ξενοκράτης, ὁ Γαληνὸς καὶ ἄλλοι. *Κράμβη ἡ λαχανώδης ἡ ἀνθοκράμβη* (Brassica oleracea botrytis), γνωστοτάτη ἐπίσης πανταχοῦ καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα καρναμπίτ, καρναμπίτι, κουνουπίδι καὶ κωνουπίδι. Εἶναι τὸ *καυλίον* ἢ λευκοκράμβη καὶ τὸ *κραμβασπάραγον* τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Παραλλαγὴ τῆς ποικιλίας ταύτης εἶναι ἡ *κράμβη ἡ λαχανώδης ἡ ἀνθοκράμβη ἡ ἀσπαραγοειδὴς* (Brassica oleracea botrytis asparagoides), κοινῶς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα πρόκολο ἢ μπρόκολο. Τὰ γνωστὰ σήμερον παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα παραπούλια, θεωροῦνται ὡς προϊὸν τῆς ἐκφύλου ἀνθοκράμβης· πολλαχοῦ καλοῦνται καὶ μπαστάρδικο κουνουπίδι. *Κράμβη ἡ λαχανώδης ἡ σφαιρόμορφος* (Brassica oleracea bullata). Αὕτη καὶ αἱ δύο τῆς ποικιλίας ταύτης παραλλαγαί, ἡ *βρυξελλικὴ* καὶ ἡ *μιλανική*, καλλιεργοῦνται σπανιώτατα παρ' ἡμῖν, μετρίως ἐν τῇ λοιπῇ Εὐρώπῃ καὶ ἐκτενῶς ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ. *Κράμβη ἡ λαχανώδης ἡ ἀκέφαλος* (Brassica oleracea acephala). Αὕτη, ὡς καὶ αἱ δύο αὐτῆς παραλλαγαί, ἡ *οὐλόφυλλος* καὶ ἡ *κτηνοτροφική*, καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικὰ εἴς τινας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν Ἀμερικῇ. *Κράμβη ἡ λαχανώδης ἡ γογγυλοκράμβη* (Brassica oleracea caulo-rapa), κοινῶς παρ' ἡμῖν γνωστὴ ὑπὸ τὰ ὀνόματα γογγύλι, λαχανόγουλο καὶ κολούμπρα ἐν Κύπρῳ. Καλλιεργεῖται ὡς λαχανικὸν καὶ ὡς κτηνοτροφικὸν φυτόν. *Κράμβη ἡ ράπις* (Brassica rapa). Εἶναι πόα ἐτησία ἢ διετὴς καὶ ἔχει σαρκώδη γογγυλοειδῆ ρίζαν. Καλλιεργεῖται ὑπὸ πλείστας ποικιλίας καὶ εἶναι ἡ *γογγύλη, γογγύλιον, γογγυλίς, ράπις* καὶ *ράφις* τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἡ κοιν. ραΐβα παρ' ἡμῖν. Ὁ Ἀθήναιος ἔγραψε πλεῖστα περὶ τοῦ εἴδους τούτου τῆς κράμβης. Κυριωτέρα ποικιλία τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ἡ *κράμβη ἡ ράπις ἡ ἐλαιοφόρος* (Brassica rapa oleifera), ἥτις ἔχει σαρκώδη ρίζαν καὶ τὰ σπέρματα ταύτης εἶναι ἐλαιοῦχα.

Κράμβη ἡ σινικὴ (Brassica chinensis). Εἶναι ἐτησία πόα τῆς Κίνας, ὅπου καὶ καλλιεργεῖται ἐντατικῶς ὡς λαχανικόν. Αἱ δύο αὐτῆς ποικιλίαι, ἡ *κράμβη ἡ σινικὴ ἡ οὐλόφυλλος* (Brassica chinensis cripa) καὶ *κράμβη ἡ σινικὴ ἡ ποικιλόφυλλος* (Brassica chinensis hibrida) καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ ὡς κοσμητικὰ φυτά.

Κράμβη τὸ νάπυ (Brassica napus). Εἶναι ἐτησία πόα ἰθαγενὴς τῆς Εὐρώπης, ὑπὸ πλείστας ποικιλίας καλλιεργουμένη. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα γουλί. Καλλιεργεῖται εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης διὰ τὰ ἐλαιώδη σπέρματά του, ἅτινα δι' ἐκθλίψεως παρέχουσιν ἔλαιον χρησιμοποιούμενον πρὸς βρῶσιν, φωτισμὸν καὶ κατασκευὴν σάπωνος.

Αἱ κράμβαι πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς, σπειρόμεναι κατὰ Μάϊον καὶ μεταφυτευόμεναι κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον. Εὐδοκιμοῦσιν εἰς βαθείας καὶ ἀφθόνως λιπαινομένας καὶ ἀρδευομένας γαίας. Τὴν κράμβην προσβάλλουν συνήθως ἡ φθειρίασις, ἡ πρασοκουρὶς καὶ αἱ κάμπαι διαφόρων ἐντόμων. Συχνοὶ ψεκασμοὶ διὰ διαλύσεως λυζόλης φέρουν ἄριστα ἀποτελέσματα κατὰ τῆς φθειριάσεως καὶ τῶν καμπῶν. Συντελεστικαὶ εἶναι καὶ αἱ ἐνέσεις τῶν φυτῶν κατὰ τὸν χειμῶνα διὰ διθειούχου ἄνθρακος καὶ ἡ βαθεῖα ἄροσις καὶ ἀγρανάπαυσις τῆς κραμβοφυτείας κατὰ τὸ θέρος. Δ. Ν. Π.

Κράμβις *[Μυθολογ.]*. Υἱὸς τοῦ Φινέως, βασιλέως τῆς ἐν Θρᾴκῃ Σαλμυδησσοῦ, καὶ τῆς Κλεοπάτρας, θυγατρὸς τοῦ Βορέου, τυφλωθεὶς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ὑπὸ τοῦ πατρός των, πιστεύσαντος εἰς τὰς διαβολὰς τῆς δευτέρας συζύγου του Ἰδαίας, θυγατρὸς τοῦ Δαρδάνου. Α. Θ. Σ.

κραμβολάχανο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κράμβη ἡ λαχανώδης ἡ κεφαλωτή*.

Κράμβουσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. Γραμβοῦσα.

Κράμερ (Cramer). Διάσημος οἰκογένεια Γερμανῶν μουσικῶν, ἑλκόντων τὸ γένος ἀπὸ τὸ Ζαχάου τῆς Σιλεσίας.

—1) *Ἰάκωβος*. Ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας (1705 1770). Ἐχρημάτισε πλαγιαυλητὴς παρὰ τῷ πρίγκιπι ἐκλέκτορι.

Digitized by Google

—2) ***Γουλιέλμος.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1745 1799), διακεκριμένος βιολιστής, μαθητὴς τῆς σχολῆς τοῦ Μαγχάϊμ. Ἑπταετὴς εἶχεν ἤδη δρέψει δάφνας καὶ δεκαεξαετὴς ἤρχισε τὰ καλλιτεχνικά του ταξίδια εἰς Ὁλλανδίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀγγλίαν, ἔνθα ἔζησεν ὡς διευθυντὴς ὀρχήστρας καὶ κορυφαῖος βιολιστὴς τοῦ μελοδράματος. Ἔγραψεν ἔργα τινὰ μετρίας ἀξίας (κοντσέρτα καὶ σονάτας διὰ βιολίον, κουαρτέττα, τρίο κτλ.).

—3) ***Ἰωάννης-Βαπτιστής.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1771—1858). Ἐγεννήθη ἐν Μαγχάϊμ καὶ ἐσπούδασεν ὑπὸ τοὺς Σραῖτερ, Κλεμέντι καὶ Ἄμπελ. Εἰς ἡλικίαν δεκατριῶν ἐτῶν εἶχεν ἤδη διακριθῆ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1788 ἤρχισε τὸ καλλιτεχνικά του ταξίδια ἀνὰ τὴν Γερμανίαν, Αὐστρίαν, Ἰταλίαν, Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν. Ἐκτὸς τῆς ἀπὸ τοῦ 1832 ἕως 1845 ἐν Παρισίοις διαμονῆς του, τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του διῆλθε σχεδὸν ἐν Λονδίνῳ, ἔνθα ἵδρυσε μετὰ τοῦ Ἄδισον ἐκδοτικὸν οἶκον ὑφιστάμενον μέχρι σήμερον. Ὁ Κράμερ ὑπῆρξε μετὰ τοῦ Κλεμέντι εἷς τῶν μεγαλυτέρων παιδαγωγῶν τοῦ κλειδοκυμβάλου. Ἐκ τῶν ἔργων του τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὴν παιδαγωγικὴν τοῦ ὀργάνου τούτου εἶναι τὰ καλύτερα. Ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ αὐτῶν κατέχει ἡ «Μεγάλη μέθοδος κλειδοκυμβάλου» (Grosse Pianoforteschule) καὶ αἱ «84 σπουδαὶ» (84 Études). Αἱ λοιπαὶ συνθέσεις τοῦ Κράμερ ἀποτελοῦνται ἀπὸ 105 σονάτας καὶ 7 κοντσέρτα διὰ κλειδοκύμβαλον, 1 κουϊντέττο, 1 κουαρτέττο, παραλλαγὰς κλ.

Ἰωάννης Κράμερ.

—4) ***Φραγκῖσκος.*** Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Γουλιέλμου Κράμερ (1772—1848), διεκρίθη ὡς μουσικὸς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας.

—5) ***Φραγκῖσκος Β'.*** Ἐγεννήθη τῷ 1786 ἐν Μονάχῳ καὶ ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς ἀπέθανε. Λαμπρὸς δεξιοτέχνης τοῦ κλειδοκυμβάλου, εἶχε συνθέσει τὸ μελόδραμα: «Hidallan», ἓν μπαλλέτο καὶ ἄλλα τινὰ ἔργα.

—6) ***Ἐρρῖκος*** Υἱὸς τοῦ Φραγκίσκου Β' Κράμερ, ἀποθανὼν τῷ 1877· διεκρίθη ὡς συνθέτης καὶ κλειδοκυμβαλιστής. Ἔργα του τινὰ διὰ κλειδοκύμβαλον ἔσχον πραγματικὴν ἐπιτυχίαν. Γ. Σ.

— **Κράμερ** (Cramer), ***Αὔγουστος.*** Γερμανὸς ψυχίατρος, γεννηθεὶς τῷ 1860. Ἔγραψε: «Die Hallucinationen im Muskelsinn bei Geisteskranken» (1897), «Beiträge zur feinen Anatomie der Medulla oblongata und Brücke» (1894) κ. ἄ. Ο. Ρ.

— **Κράμερ** (Cramer), ***Ἐρρῖκος.*** Γερμανὸς ψυχίατρος (1831—1893), πατὴρ τοῦ προηγουμένου. Τῷ 1877 διωρίσθη καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μαρβούργου φρενιατρικῆς κλινικῆς. Ο. Ρ

—**Κράμερ** (Cramer), ***Ἰωάννης-Ἀντώνιος.*** Ἄγγλος φιλόλογος καὶ γεωγράφος (1793—1848), γεννηθεὶς ἐν Ἑλβετίᾳ. Ἐσπούδασεν εἰς Ὀξφόρδην, ὅπου κατόπιν ἐδίδαξε νεωτέραν ἱστορίαν. Τὰ ἔργα του, ἅπαντα μεγάλης σπουδαιότητος, εἶναι: «Μελέτη περὶ τῆς διὰ τῶν Ἄλπεων διαβάσεως τοῦ Ἀννίβα», δημοσιευθεῖσα ἀνωνύμως (β' ἔκδ. 1828), γεωγραφικαὶ καὶ ἱστορικαὶ περιγραφαὶ τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας (1826), ἀρχαίας Ἑλλάδος (1828), Μικρᾶς Ἀσίας (1832), «Ταξίδια Νικάνδρου Νουκίου τοῦ Κερκυραίου (Ἕλληνος περιηγητοῦ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος) εἰς Ἀγγλίαν» (1841), «Catenae Graecorum Patrum in Novum Testamentum» (1838—1844), «Anecdota Graeca» (ἀπὸ χειρογράφου τῆς Βασιλικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων, 1839—1841). Θ. Ν. Τ.

—**Κράμερ** (Cramer), ***Ἰωάννης-Ἀνδρέας.*** Γερμανὸς ἱεροκήρυξ καὶ ἐκκλησιαστικὸς ποιητὴς (1723—1788). Κατ' ἀρχὰς διέμεινεν ἐν Κοπεγχάγῃ, ὅπου ἐδίδαξε καὶ θεολογίαν. Κατόπιν κατέλαβε διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Λυβέκκῃ καὶ Κιέλῳ. Ἐξέδωκε κατήχησιν καὶ συλλογὴν ὡραίων θρησκευτικῶν ᾀσμάτων, πολλὰ ἐκ τῶν ὁποίων περιελήφθησαν εἰς τὰ βιβλία τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων («Ἅπαντα» τῶν ποιημάτων του 1782 3 τόμ. καὶ «Καταλειπόμενα ποιήματα» 1791). Γ. Ε. Κ.

—**Κράμερ** (Cramer) ***Κάρολος-Γκόττλομπ.*** Γερμανὸς συγγραφεὺς (1758—1817). Ἀφοῦ ἐσπούδασε δασονομίαν καὶ θεολογίαν, ἐπεδόθη εἰς τὴν συγγραφὴν μυθιστορημάτων, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζονται διὰ τὴν ζωηράν, ἀλλὰ πολλάκις ὠμὴν καὶ ἄσεμνον φαντασίαν των. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πολυγραφωτέρων καὶ τῶν πλέον ἀναγνωσθέντων ρωμαντικῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς του. Ἐκ τῶν μυθιστορημάτων του ἀναφέρομεν: «Κάρολος Σάλφεντ, ἢ ἡ ἱστορία ἑνὸς ἀποβληθέντος φοιτητοῦ», «Ὁ Γερμανὸς Ἀλκιβιάδης» (1790, 4 τ.), «Θλίψεις καὶ τέρψεις τοῦ ἐντίμου Ἰακώβου Λούλεϋ, ἑνὸς μάρτυρος τῆς ἀληθείας» (1797, 2 τ.). Γ. Ε. Κ.

—**Κράμερ** (Cramer), ***Κάρολος-Ἐδουάρδος.*** Ἑλβετὸς βοτανικός, γεννηθεὶς ἐν Ζυρίχῃ (1831—1901). Τῷ 1887 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ καὶ τῷ 1882 διευθυντὴς τοῦ βοτανικοῦ κήπου τῆς Ζυρίχης. Ἐκ τῶν πολλῶν ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων του ἀξιολογώτερα εἶναι: «Pflanzen physiologiche untersuchungen» (Zurich, 1855—1858), «Untersuchungen über die Ceramiaceen» (Zurich, 1863), «Bildung sabiveichungen bei einigen wichtigeren Pflanzenfamilien» (Zurich, 1864) καὶ «Fossile Hölzer der arktischen Zone» (Zurich 1870). Δ. Ν. Π.

— **Κράμερ** (Cramer), ***Κάρολος Φρειδερῖκος.*** Γερμανὸς συγγραφεύς, υἱὸς τοῦ Ἰωάννου-Ἀνδρέου Κράμερ (1752—1807). Ἀπολυθεὶς ἐκ τῆς θέσεώς του ὡς καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου Κιέλου, ἕνεκα τῆς συμπαθείας του πρὸς τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπιχειρήσεώς του ὡς βιβλιοπώλου, ἀπέζησεν ἐκ τῶν φιλολογικῶν του ἐργασιῶν. Ἔγραψεν: «Ὁ Κλόπστοκ εἰς ἀποσπάσματα ἐξ ἐπιστολῶν τοῦ Τέλλωφ πρὸς Ἐλίζαν» (1777, 2 τ.), καὶ «Κλόπστοκ. Αὐτὸς καὶ περὶ αὐτοῦ» (1779—1792, 5 τ.), ἔργα, τὰ ὁποῖα, ἐνῷ περιέχουν χρήσιμον ὑλικὸν διὰ τὴν καλυτέραν γνῶσιν τοῦ Κλόπστοκ, δὲν ἐγένοντο εὐμενῶς δεκτά, ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ καὶ ἀκαλαισθήτου ἐνθουσιασμοῦ των. Ἐπεδόθη ἐπίσης εἰς μεταφράσεις ἐκ τῆς γαλλικῆς εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ τἀνάπαλιν, π. χ. τῆς «Μάχης τοῦ Χέρμανν» τοῦ Κλόπστοκ καὶ τῆς «Παρθένου τῆς Ὀρλεάνης» τοῦ Σίλλερ κλπ. Εἰργάσθη ὡς συντάκτης τοῦ μουσικοῦ περιοδικοῦ ἡ «Πολύμνια» καὶ ἐξέδωκε «Μικρὰν ἐπισκόπησιν τῆς ἱστορίας τῆς γαλλικῆς μουσικῆς» (1786). Γ. Ε. Κ.

— **Κράμερ** (Cramer), ***Μαυρίκιος-Ἐδουάρδος.*** Γερμανὸς ὑγιεινολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1863. Εἰργάσθη ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ ὑγιεινολογικὸν ἰνστιτοῦτον τοῦ Βερολίνου ὑπὸ τὸν Koch καὶ Pfeiffer, καὶ τῷ 1896 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἀϊδελβέργης. Ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ «Ἀρχεῖα Ὑγιεινῆς» πλείστας πραγματείας μικροβιολογικῆς φύσεως καὶ φυσικοχημικῆς ἐρεύνης διὰ τὴν ὑγιεινήν. Ο. Ρ.

κραμερία (ἡ) (Krameria) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυγαλοειδῶν* ἢ *πολυγαλιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους καὶ δένδρα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 12 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ἡ *κραμερία ἡ τρίανδρος* (Krameria triandra), λίαν κοσμητικὸς καὶ φαρμακευτικῶς χρήσιμος θάμνος, ἀπαντῶν ἐν Περοὺ καὶ καλλιεργούμενος διὰ τὴν ρίζαν του, ἥτις εἶναι γνωστὴ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *ρατανίας ρίζα* (Radix ratanthae καὶ περιέχει 40% δεψίνην, χρησιμοποιουμένην ὡς στυπτικὸν φάρμακον πρὸς βαφὴν τῶν οἴνων καὶ πρὸς παρασκευὴν ὀδοντοτριμμάτων. Δ. Ν. Π.

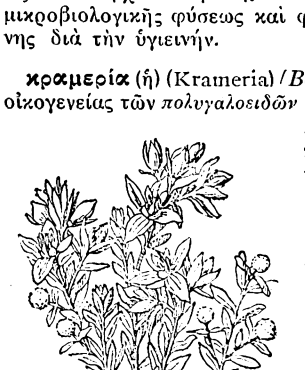
Κραμερία.

κράμο (τὸ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κρίθμον τὸ παραθαλάσσιον.*

Κραμουαζὺ (Cramoisy). Οἰκογένεια διασήμων Παρισινῶν τυπογράφων καὶ ἐκδοτῶν: *Σεβαστιανὸς Α'* ἐγένετο ἐκδότης τῷ 1589 καὶ ἀνεγνωρίσθη τῷ 1610. Ὁ πρωτότοκος υἱός του *Σεβαστιανὸς Β'*, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1585 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1669, εἶναι ὁ διασημότερος τῆς οἰκογενείας του. Ἐγένετο δεκτὸς ὡς ἐκδότης καὶ τυπογράφος τῷ 1602 καὶ ἐξελέγη σύνδικος τῆς κοινότητος τῷ 1628 καὶ ὕπατος τῷ 1636. Ὑπῆρξεν ὁ καλύτερος τυπογράφος καὶ ὁ μεγαλύτερος ἐκδότης ἑλληνικῶν, λατινικῶν καὶ γαλλικῶν βιβλίων τῆς ἐποχῆς του, καὶ ὠνομάσθη διευθυντὴς τοῦ Βασιλικοῦ τυπογραφείου τοῦ Λούβρου ἅμα τῇ ἱδρύσει του, τῷ 1640. Μεγάλως ἐκτιμώμενος διὰ τὰς ἱκανότητάς του καὶ τὴν τιμιότητά του, ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ σκαβίνου (échevin) τῆς πόλεως τῶν Παρισίων (1641), τοῦ διαχειριστοῦ τῶν νοσοκομείων καὶ τοῦ δικαστοῦ (1652). Ὁ ἔγγονός του, *Σεβαστιανὸς Μάυρο* (1642—1687), τὸν διεδέχθη ὡς πρῶτος τυπογράφος τοῦ βασιλέως. Ἐκ τῶν δύο υἱῶν τοῦ Σεβαστιανοῦ Β', γενομένων δεκτῶν ὡς ἐκδοτῶν τῷ 1618 καὶ τῷ 1629, ὁ *Κλαύδιος* (ἀποθανὼν τῷ 1680) ἐγένετο ἀρχιεργάτης τοῦ Βασιλικοῦ τυπογραφείου τῷ 1645 καὶ ὁ *Γαβριὴλ* (ἀποθανὼν τῷ 1663) ἐγένετο ὑποδιευθυντής. *Ἀνδρέας*, πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Κλαυδίου, ἐγένετο ἐκδότης τῷ 1665, τυπογράφος τῷ 1684, παρῃτήθη τῷ 1712 καὶ ἀπέθανε τῷ 1725. Ὁ ἀδελφός του *Σεβαστιανὸς Γ'*, ἐκδότης τῷ 1663, ἀπέθανε πρὸ τοῦ 1703, ἀφίνων ἕνα υἱόν, τὸν *Σεβαστιανὸν Δ'*, βιβλιοπώλην ἀπὸ τοῦ 1688, ἀποθανόντα τῷ 1709. Δ. Ν. Τ.

Κρὰμπ (Crabbe), ***Γεώργιος.*** Ἄγγλος ποιητὴς (1754—1832). Τὸ πρῶτόν του ἔργον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Inebriety» ἐδημοσίευσε τῷ 1775, τὸ δὲ δεύτερον «The candidate», τῷ 1780. Μετὰ ταῦτα ἐχειροτονήθη ἐφημέριος καὶ ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους δήμους. Τῷ 1783 ἐδημοσιεύθη τὸ ποίημά του «Village», τὸ ὁποῖον εἶναι μοναδικὴ ἐν τῇ ἀγγλικῇ λογοτεχνίᾳ ἀπεικόνισις τῆς ζωῆς τῶν ἐργατῶν. Μετὰ εἰκοσαετὲς συγγραφικὸν διάλειμμα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐνεργὸν συγγραφικὴν δρᾶσιν καὶ ἐξέδωκε τὰ ἔργα: «The parish Register» 1807), «The Borough» (1810). «Tales in verse» (1812), «Tales of the Hal» (1817). Ἡ ποίησις τοῦ Κρὰμπ ἀποτελεῖ ἐνδιαφέροντα συνδυασμὸν ρεαλισμοῦ καὶ ρωμαντισμοῦ. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Γκόλντσμιθ καὶ Μπέρνς, οἵτινες εἶχον ἐξιδανικεύσει τοὺς πτωχούς, ὁ Κρὰμπ προσεπάθησε νὰ καταδείξῃ ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τῆς βιοπάλης καὶ τῆς ἀθλιότητος ὑπάρχει πληθωρικὸς ρωμαντισμός. Λ. Α.

— **Κρὰμπ** (Cramp), ***Κάρολος Ἐρρῖκος.*** Ἀμερικανὸς ναυπηγὸς (1828—1913). Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀνωτέρᾳ Σχολῇ τῆς Φιλαδελφείας καὶ βραδύτερον ἐπεδόθη εἰς τὴν ναυπηγικήν, ἐπιδείξας ἰδιαιτέραν κλίσιν καὶ θαυμαστὴν ὀξύνοιαν. Ἡ ἐφευρετικὴ δὲ αὐτοῦ ἱκανότης καὶ πρωτοτυπία, συνδυαζομένη μὲ τὴν ἰδιοφυΐαν του εἰς κατασκευὴν πλοίων, κατέστησαν αὐτὸν γνωστότατον. Ἐνετάλη πλειστάκις ὑπὸ τῆς ἀμερικανικῆς κυβερνήσεως, ὅπως σχεδιάσῃ καὶ κατασκευάσῃ πολεμικὰ πλοῖα, ἅτινα καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν τῷ μεξικανικῷ καὶ ἐμφυλίῳ πολέμῳ. Κατεσκεύασε τὰς πλείστας τῶν ἰσχυρῶν ἀμερικανικῶν πολεμικῶν μονάδων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ θωρηκτά: «Κολούμπια», «Μιννεάπολις», «Μπρούκλυν» καὶ τὰ πολεμικά: «Ἰνδιάνα», «Μασσαχουσέττη», «Ἀλαμπάμα» καὶ «Μαίν». Ἐπίσης κατεσκεύασε τὰ ρωσικὰ πολεμικὰ πλοῖα: «Ρετβιζὰν» καὶ «Βαριάγκ». Πλὴν τῶν πολεμικῶν πλοίων κατεσκεύασε πληθὺν ἄλλων φορτηγῶν καὶ μεγάλων ἐπιβατικῶν ἀτμοπλοίων. Λ. Α.

Κράμπα [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος τῆς Α. ἀκτῆς τῆς Κάσου (πλάτ. 35°25'10" Β., μῆκ. 27°01'30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Kasso and Scarpanto island), 1 μίλ. ΝΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀκτίς*, ἀνατολικῆς τῆς νήσου ἐσχατιᾶς. Σ. Ε. Λ.

Κράμπεθ (Crabeth), ***Βοῦτερ.*** Ὁλλανδὸς ζωγράφος ὑελοπινάκων (1520—1590). Μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Ντρὶκ* ἐζωγράφησε τὰ δώδεκα ἐκ τῶν τεσσαράκοντα μεγάλων ὑελοπινάκων τῆς ἐκ πυρκαϊᾶς καταστραφείσης ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐν τῇ πατρίδι των Γκούντα. Ἐξ αὐτῶν ἀριστουργήματα θεωροῦνται: «Ὁ Σολομὼν καὶ ἡ βασίλισσα Σαβᾶ», «Ἡ Ἰουδεὶθ καὶ ὁ Ὀλοφέρνης», «Ἡ τιμωρία τοῦ Ἡλιοδώρου», «Ἡ βάπτισις τοῦ Ἰησοῦ» κ. ἄ. Θ. Β.

— **Κράμπεθ** (Crabeth), ***Βοῦτερ-Πέτρος.*** Ὁλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Γκούντα πρὸ τοῦ 1590 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1644. Ἐν τῷ δημοτικῷ μουσείῳ τῆς πατρίδος του ὑπάρχει ὁ κάλλιστος τῶν πινάκων του: «Ὁ λόχος τοῦ συνταγματάρχου Χερμάνους Χέρμπερτς», πρὸς δὲ «Ἡ ἀνάληψις τῆς Θεοτόκου» καὶ «Τὰ μέλη τῆς ἀδελφότητος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου». Θ. Β.

— **Κράμπεθ** (Crabeth), ***Ντρίκ.*** Ὁλλανδὸς ζωγράφος (βλ. *Κράμπεθ* Βοῦτερ).

Κραμπὲλ (Crampel), ***Παῦλος.*** Γάλλος ἐξερευνητὴς (1864—1891). Ἐξηρεύνησε κατ' ἀρχὰς τὸ Β. τμῆμα τοῦ Γαλλικοῦ Κόνγκο, καθορίσας τὰ ὅρια μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ τότε γερμανικοῦ Καμεροὺν (1888—1889). Τῷ 1890 ἀνέλαβεν ἐξερευνητικὴν ἀποστολὴν πρὸς τὰς λίμνας Τσαντ καὶ Οὐμπανγκί, σκοπεύων νὰ ἑνώσῃ διὰ κατακτήσεων τὰς γαλλικὰς ἀποικίας τῆς Ἀφρικῆς, ἐφονεύθη ὅμως ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν. Ἔγραψε σειρὰν ἄρθρων εἰς τὴν γαλλικὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων» καὶ δύο περιγραφὰς τῶν ταξιδίων του ὑπὸ τοὺς τίτλους «A la conquête du Tchad» (1891) καὶ «Nos Africains» (1894). Χ. Δ.

κραμπὶ (τὸ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία *κράμβης τῆς λαχανώδους.*

Κραμποβὸς [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἀρκαδίας χωρίου *Καστανοχώριον* (βλ. λ.). Χ. Δ.

κραμπολάχανο (τὸ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ λαχανευομένου φυτοῦ *κράμβη ἡ λαχανώδης.*

κραμπούνι (τὸ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ γνωστοῦ λαχανικοῦ *κράμβη ἡ λαχανώδης ἀνθοκράμβη.*

κραμπουτσάνα (ἡ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κράμβη ἡ κρητική.*

Digitized by Google

Κράμπτον (Crampton), ***Θωμᾶς-Ῥοῦσσελλ***. Διάσημος Ἄγγλος μηχανικὸς (1816—1888). Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν κατασκευὴν ἁτμαμαξῶν σιδηροδρομικῶν, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν αὔξησιν τῆς ταχύτητος τῶν σιδηροδρόμων. Κατόπιν μακρῶν μελετῶν ἐφεῦρε τὴν ἁτμάμαξαν, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἁτμάμαξα Κράμπτον», διαφέρουσαν τῶν συνήθων ἁτμαμαξῶν εἰς τὸ ὅτι οἱ κινητήριοι τροχοὶ τοποθετοῦνται ὄπισθεν καὶ οὐχὶ εἰς τὸ μέσον, ἐπιτυγχανομένης οὕτω μεγαλυτέρας ταχύτητος. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης ὀφείλεται ἡ τοποθέτησις τῷ 1851 ὑποβρυχίου τηλεγραφικοῦ καλῳδίου μεταξὺ Καλαὶ καὶ Δούβρης, ἥτις ἐθεωρεῖτο ἀνέφικτος. Μετὰ διετίαν, κληθεὶς εἰς Βερολῖνον, ἀνέλαβε τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν παλαιῶν αὐτοῦ ὑδραγωγείων. Ἐπίσης διεχάραξε τὴν μεταξὺ Λονδίνου καὶ Δούβρης ὁδὸν καὶ κατεσκεύασε τὰς σιδηροδρομικὰς γραμμὰς Σμύρνης καὶ Βάρνας. Μ. Ν. Δ.

Κράμσκοϊ, ***Δημήτριος Ἰβάνοβιτς***. Ρῶσος ζωγράφος (1837—1887). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Πετρουπόλεως, εἶτα δὲ εἰς Παρισίους καὶ Ρώμην. Ἠκολούθησε τὴν ὑπὸ τῶν Ρώσων καλλιτεχνῶν εἰσαχθεῖσαν ἐν Ρωσίᾳ ρεαλιστικὴν σχολήν, μετὰ τοῦ Ρέπιν δὲ καὶ τοῦ Βερεστάγιν ἀνεδείχθη εἰς τὴν σχολὴν ταύτην. Κυρίως ἐζωγράφησε πολεμικοὺς πίνακας, εἰς οὓς ἐκδηλοῦται ἡ φρίκη τῶν πολεμικῶν σκηνῶν. Τὰ θέματά του ἔλαβεν ἐκ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1877, ἀκολουθήσας τὸν στρατηγὸν Γούρκον κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Αἵμου. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἑταιρείας τῶν κινητῶν ἐκθέσεων ἐν Ρωσίᾳ. Ὁ ἄριστος τῶν πινάκων του εἶναι «Οἱ τραυματίαι τῆς Πλεύνας». Θ. Β.

κρὰν (τό). Ἡ νομισματικὴ μονὰς τῆς Περσίας. Αὕτη εἶναι ἀργυρᾶ βάρους 4,6 γραμμ. καὶ τίτλου 0,900. 20 κρὰν ἰσοδυναμοῦσι πρὸς 1 τομάν, νόμισμα περσικόν. Ἡ νόμιμος ἰσοτιμία εἶναι 1 £=43 κράν. Τ. Κ.

Κρὰν (Craon) *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς ΒΔ. Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Μαϋέννης. Ἦτο ἄλλοτε ἕδρα βαρωνίας, περιφήμου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀνδηγαυΐας. Διεξάγει ἐμπόριον ἐκλεκτῆς γενεᾶς χοίρων, ἐχούσης ἐξ αὐτῆς τὸ ὄνομα. Κάτ. 3 980. Χ. Δ.

— **Κρὰν** (Craonne) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Αἰν. Τὸ παρὰ τὸ χωρίον ὁμώνυμον ὑψίπεδον, παρὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ναπολέων εἶχε νικήσει τῷ 1814 (6—7 Μαρτίου) τὸν Μπλύχερ, ἐγένετο κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τὸ θέατρον μεγάλων μαχῶν. Καταληφθὲν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1915, ἀνακατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων τῷ 1917, περιῆλθε καὶ πάλιν εἰς τοὺς Γερμανοὺς τῷ 1918, ἀνακαταληφθὲν τέλος ὁριστικῶς ὑπὸ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Μανζὲν τῇ 12 Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους. Τὸ χωρίον Κρὰν κατεστράφη τότε ἐξ ὁλοκλήρου. Χ. Δ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὴν εἰς Γαλλίαν ἐκστρατείαν τῶν συμμάχων τῷ 1814 (βλ. λ. *Ναπολεόντειοι πόλεμοι*), ὁ Ναπολέων ἐπὶ κεφαλῆς 30.000 ἀνδρῶν, εὐθὺς ὡς προσεπέρασε τὴν 6ην Μαρτίου 1814 ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Aisne, καταδιώκων τοὺς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μπλύχερ συμμαχικοὺς στρατούς, ἐπληροφορήθη ὅτι τὰ στρατεύματα τοῦ πρίγκιπος Βορονζὼφ (τῆς στρατιᾶς τοῦ Μπλύχερ) ἐξ 25.000 Ρώσων εἶχον ταχθῆ ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τῆς Κρὰν καὶ ὀργανωθῆ ἀμυντικῶς ἐπ' αὐτῶν, μὲ τὸ πεζικὸν ἐπὶ δύο γραμμῶν, τὸ ἱππικὸν πρὸς τὴν δεξιὰν πτέρυγα καὶ τὸ πυροβολικὸν πρὸ τοῦ κέντρου. Ἀπεφάσισεν, ὡς ἐκ τούτου, νὰ ἐπιτεθῇ κατ' αὐτῶν καὶ τὴν πρωΐαν τῆς 7ης Μαρτίου προὐχώρησε κατὰ τῆς ἐν λόγῳ τοποθεσίας διὰ τριῶν φαλάγγων, ἐντεταλμένων νὰ συγχρονίσωσι τὴν ἐπίθεσίν των. Λόγῳ ὅμως ἐσπευσμένης ἐνεργείας τῆς δεξιᾶς φάλαγγος, τελούσης ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Νέϋ, ἡ ἐπίθεσις δὲν συνεχρονίσθη, καὶ τοιουτοτρόπως ἡ μὲν δεξιὰ γαλλικὴ πτέρυξ ἀπωθήθη, ἡ ἀριστερὰ ἀνεκόπη εὐθὺς ἅμα τῇ ἐκκινήσει της, τὸ δὲ κέντρον, ὅπερ μόνον προὐχώρησεν, ἐξηναγκάσθη μετ' ὀλίγον νὰ ὑποχωρήσῃ ἐντὸς χαράδρας (τὸ ὀροπέδιον τῆς Κρὰν εὑρίσκεται μεταξὺ δύο χαραδρῶν), παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ γενομένην μεγάλην ἐπέλασιν πρὸς ὑποστήριξίν του. Ὁ Ναπολέων ἐνίσχυσεν ἀμέσως τὸ κέντρον καὶ τοιουτοτρόπως συνεκράτησε τοὺς Ρώσους. Ἐνῷ ἡ κατάστασις ἦτο λίαν ἀμφίβολος καὶ μᾶλλον δυσμενὴς διὰ τοὺς Γάλλους, ὁ Μπλύχερ ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς τὸν Βορονζὼφ νὰ ὑποχωρήσῃ, τότε δὲ ὁ Ναπολέων διέταξε καταδίωξιν ἐρρωμένην διὰ τοῦ ἱππικοῦ ἐνισχυθέντος ὑπὸ ἐξ πυροβολαρχιῶν.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, διεξήχθησαν πολλοὶ ἀγῶνες περὶ τὴν Κράν, εὑρεθεῖσαν ἐγγύτατα τοῦ σταθεροποιηθέντος μετώπου, ἀποτελοῦντες δὲ μέρος τῶν μαχῶν τοῦ Αἰν. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

κράνα (τά) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τῶν καρπῶν τῆς *κρανείας* ἢ *κρανέας*.

Κράνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀμυγδαλιῶν (Ζελεχόβης) τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 160. Χ. Δ.

—**Κράνα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λιβαδίων τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 171. Χ. Δ.

Κραναὰ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὁ παλαιότερος πελασγικὸς συνοικισμὸς τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἄλλως γνωστὸς ὡς *Κραναὴ πόλις* ἢ *Κραναῶν πόλις*. Ὠνομάσθη οὕτω, κατὰ μὲν τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν ἀπὸ Κραναοῦ, τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς Ἀττικῆς, κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους ἀρχαιολόγους ἀπὸ τοῦ ἐπιθέτου *κραναὸς* (τραχύς, πετρώδης) (βλ. καὶ λ. *Ἀθῆναι* τ. Β', σ. 42α καὶ 45α). —Π

Κρανάη, ἢ καὶ ***Κραναὴ*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀττικὴ νῆσος, κειμένη ἐπὶ τῆς Ἀν. παραλίας τῆς Λαυρεωτικῆς μεταξὺ Θορίκου καὶ Σουνίου. Ὁ Στράβων ταυτίζει τὴν Κρανάην πρὸς τὴν νῆσον *Ἑλένην*, ὡς ὠνομάζετο αὕτη τότε, ἐξηγῶν τὴν ὀνομασίαν «ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ γενέσθαι τὴν μῖξιν Ἑλένης καὶ Πάριδος» (Θ, 399). —2) Νῆσος πρὸ τοῦ Γυθείου, δι' ἣν ὁ Παυσανίας ἔχει τὴν γνώμην (Γ, κβ', 2) ὅτι ἐνταῦθα συνεγένετο τὸ πρῶτον ὁ Πάρις τῇ Ἑλένῃ. Εἶναι τὸ σημερινὸν *Μαραθονήσι* (βλ. καὶ λ. *Γύθειον* τ. Η', σ. 755 ἑξ.). Σ. Ε. Λ

Κραναὴ *πόλις [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιοτάτη ὀνομασία τῶν Ἀθηνῶν (βλ. λ. *Κραναά*).

Κρανaία *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Ἐλατείᾳ τῆς Φωκίδος, ἔνθα, εἰς ἀπόστασιν 20 σταδίων ἀπὸ τῆς πόλεως, ἐπὶ λόφου, ὑπῆρχεν ἱερὸν αὐτῆς. Τὸ ἱερὸν ἐσῴζετο μέχρις ἔτι τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος ἔχον περὶ αὐτὸ στοάς, οἰκήματα τῶν ἱερέων, κλπ. Ὁ ἱερεύς, ἐκλεγόμενος διὰ συνεχῆ πενταετίαν μεταξὺ τῶν ἀνήβων παίδων τῆς πόλεως, διῆγε βίον ἀσκητικόν. Ἐν τῷ ἱερῷ ὑπῆρχεν ἄγαλμα τῆς θεᾶς ὡς ἐν μάχῃ, ἔργον τῶν παίδων τοῦ Πολυκλέους, ἐπὶ τῆς ἀσπίδος της δὲ παράστασις ἀνάλογος τῆς ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδίου (*Παυσαν.* Θ' 34, 7). Τὸ ἱερόν, ἀποκαλούμενον ἐν ἐπιγραφαῖς «τὸ ἱερὸν τᾶς Ἀθάνας ἐν Κράναις», ἀναγνωρίζεται ἐπὶ μεμονωμένου ὑψώματος (Κάστρο τοῦ Λασοῦ), 4 χλμ. ΒΑ. τῆς Ἐλατείας. Ἐπ' αὐτοῦ σῴζονται ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου ναοῦ καὶ λείψανα τοῦ ἐν αὐτῷ ἀγάλματος. [Πρβλ. *Paris*, Elatée, la ville, le temple d'Athéna Cranaia. Parisiοι 1892.] Π. Ν. Π.

Κρανaία *[Γεωγρ.]*. Τμῆμα τῆς νήσου Κεφαλληνίας κατὰ τὸ ΝΔ. αὐτῆς. Ἀποτελεῖ μεγάλην, εὔφορον καὶ ὁμαλὴν κοιλάδα, ἀναστομουμένην πρὸς τὸν Κούταβον. Πρὸς Β. ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ κόλπου τοῦ Ἀργοστολίου, πρὸς Α. ὑπὸ σειρᾶς βουνῶν, τὰ ὁποῖα τὴν χωρίζουν ἀπὸ τῆς περιοχῆς τῶν Ταλαμιῶν, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ βουνοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς λοφοσειρᾶς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἀργοστολίου. Ἡ κοιλὰς αὕτη εἶναι κατάφυτος ἐξ ἐλαιῶν καὶ σταφιδαμπέλων καὶ καλεῖται κοινῶς Κρανιά.

Μεγάλη ἔκτασις τοῦ λεκανοπεδίου αὐτῆς καλεῖται *Κοκκίλια*, καὶ τὸ ΝΔ. μέρος αὐτῆς *Ἀλαφόνα*. Ὠνομάσθη Κρανaία, διότι ἐκεῖ ἔκειτο ἡ πόλις *Κράνιοι*, μία τῶν γνωστῶν ἀρχαίων τεσσάρων πόλεων τῆς Κεφαλληνίας, τῆς ὁποίας ἐρείπια τειχῶν σῴζονται ἐκεῖ. Γ. Κ. Δ.

— **Κρανaίας** *ἐπαρχία [Γεωγρ.]*. Καταλαμβάνει τὸ Ν. μέρος τῆς Κεφαλληνίας, ὁρίζεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Πάλης καὶ Σάμης, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ κόλπου Λιβαδίου, κειμένου μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς χερσονήσου τῆς Πάλης, πρὸς Α. καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους. Περιλαμβάνει τὰς περιοχὰς Κρανιᾶς, Ἄνω καὶ Κάτω Λιβαθοῦς, κατοικουμένας πυκνῶς, τῆς Εἰκοσιμίας (κατὰ τὸ μέσον τῆς νοτίου παραλίας), τοῦ Ἐλειοῦ (νοτίως τοῦ Αἴνου), τῆς Σκάλας (ΝΑ.), ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἴδιον λεκανοπέδιον, τῶν Κορωνῶν (ὅπου τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων Πρόννων), τῆς Μπάλτας, πολυύδρου περιοχῆς, τοῦ Ἡρακλείου (κοιν. Ἀράκλι), μεγάλης κοιλάδος πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς νήσου, μεταξὺ τῶν ὁρίων τοῦ Αἴνου καὶ τῆς Ἄτρου, τοῦ Πυργιοῦ, ὀρεινῆς περιοχῆς, τῶν Ὁμαλῶν (ὑψηλῆς κοιλάδος, ἐν ᾗ ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Γερασίμου, ὅπου φυλάσσεται τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου) καὶ τῶν Ποταμιάνων (δυτικῶς τοῦ κόλπου τοῦ Λιβαδίου). Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὸ *Ἀργοστόλιον*, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ. Ἄλλοτε ἡ ἐπαρχία διῃρεῖτο εἰς τοὺς δήμους *Κρανίων, Ἄνω Λιβαθοῦς, Κάτω Λιβαθοῦς, Δειλινάτων, Ἐλειοῦ, Ὁμαλῶν, Πρόννων, Φαρακλάτων*. Σήμερον περιλαμβάνει 1 δῆμον καὶ 30 κοινότητας. Πληθυσμὸν ἔχει 28.645 (1928). Γ. Κ. Δ.

Κρανaῒς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιότατος ἀττικὸς δῆμος, ἅπαξ μόνον ἀναφερόμενος παρὰ Πολυδεύκει (Η' 109). Π. Ν. Π.

Κραναός. Μυθικὸς ἥρως τῆς Ἀττικῆς καὶ δεύτερος, κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον, βασιλεὺς αὐτῆς, διαδεχθεὶς τὸν ἄνευ ἄρρενος ἀπογόνου ἀποθανόντα Κέκροπα, ὡς ὑπερέχων πάντων τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν δύναμιν (κατὰ τὸν Παυσανίαν πρῶτος βασιλεὺς τῆς χώρας ἦτο ὁ Ἀκταῖος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου αὕτη εἶχεν ὀνομασθῆ Ἀκταία, δεύτερος ὁ Κέκροψ καὶ τρίτος ὁ Κραναός). Ὁ Κραναός, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ μὲν ἐν τῇ χώρᾳ του πόλις εἶχεν ὀνομασθῆ *Κραναὰ πόλις*, ἡ δὲ ἀκρόπολις ἁπλῶς *Κραναά*, ἐβασίλευσεν ἐν Ἀττικῇ, ὅτε συνέβη ὁ ἐπὶ τοῦ Δευκαλίωνος κατακλυσμός, συζευχθεὶς δὲ τὴν ἐκ Λακεδαίμονος θυγατέρα τοῦ Μύνητος Πεδιάδα ἀπέκτησε τρεῖς θυγατέρας, τὴν Κρανάην, τὴν Κραναίχμην καὶ τὴν Ἀτθίδα, ἥτις ἀπέθανε παρθένος καὶ εἰς μνήμην τῆς ὁποίας ὁ πατήρ της μετωνόμασε τὴν χώραν ἀπὸ Ἀκταίας Ἀτθίδα ἢ Ἀττικήν. Τὸν Κραναὸν ἐξεθρόνισεν ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς του Ἀμφικτίων, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἕλληνος καὶ υἱὸς τοῦ Δευκαλίωνος ἢ κατ' ἄλλον μῦθον αὐτόχθων Ἀθηναῖος. Ἐκθρονισθεὶς δ' οὗτος κατέφυγεν εἰς τὸν δῆμον Ἀττικῆς Λαμπτρέα, ἔνθα καὶ ἀποθανὼν ἐτάφη καὶ ἐδεικνύετο ὁ τάφος του μέχρι τῶν χρόνων τοῦ περιηγητοῦ Παυσανίου (Ι. 31. 3). Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν τὸν Κραναὸν μετὰ τὸν θάνατόν του ὡς ἥρωα καὶ ἐξέλεγον πρὸς τιμήν του ἱερέα ἐκ τοῦ γένους τῶν Χαριδῶν, ἐκαλοῦντο δ' ἀπ' αὐτοῦ *Κραναοί, Κραναοῦ παῖδες* καὶ *Κραναοῦ πολῖται*. ΚΑΨ.

Κράναχ (Cranach), ***Λουκᾶς*** *(ὁ πρεσβύτερος)*. Διάσημος Γερμανὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης (1472—1553). Ὠνομάζετο *Λουκᾶς Μύλλερ*, ἀλλ' εἶναι περισσότερον γνωστὸς ὑπὸ τὸ προσωνύμιον *Κράναχ*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του, μικρᾶς πολίχνης τῆς Ἄνω Φραγκονίας. Ἐκτὸς τοῦ ἀτομικοῦ του καλλιτεχνικοῦ ἔργου, τὸν Κράναχ ἐδόξασε κυρίως τὸ περίφημον ἐργαστήριον, τὸ ὁποῖον ἵδρυσεν ἐν Wittenberg, ἓν εἶδος καλλιτεχνικοῦ ἐργοστασίου μὲ ἄφθονον παραγωγὴν ζωγραφικῶν καὶ χαρακτικῶν ἔργων, εἰς τὸ ὁποῖον εἰργάζετο ὁ ἴδιος, οἱ δύο υἱοί του καὶ πλῆθος μαθητευομένων. Τὸ ἐργαστήριον τοῦτο ἐξηκολούθησε ν' ἀκμάζῃ ἐπὶ πολὺ καὶ μετὰ τὸν

Λ. Κράναχ: Ἡ Παναγία ὑπὸ τὴν μηλέαν.

θάνατόν του, τὸ δὲ σῆμά του (δράκων πτερωτὸς ἢ ἐστεμμένος) ἐγένετο πασίγνωστον ἀνὰ τὸν κόσμον ὅλον.

Ἀπὸ τοῦ 1504 ὁ Κράναχ διωρίσθη αὐλικὸς ζωγράφος τοῦ ἐκλέκτορος Φρειδερίκου τοῦ Σοφοῦ καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Wittenberg. Τῷ 1508 ὁ ἐκλέκτωρ τὸν ὠνόμασεν εὐγενῆ καὶ τῷ 1509 τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὰς Κάτω Χώρας ὡς πρέσβυν του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανόν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Φρειδερίκου ὁ Κράναχ διετήρησε τοὺς στενοὺς δεσμούς του μὲ τὴν αὐλήν, ὑπῆρξε δ' ἐξ ἄλλου εἷς ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἐνθερμοτέρων ὀπαδῶν τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Λουθήρου, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνέκαθεν συνεδέετο διὰ στενῆς φιλίας.

Τὰ νεανικά του ἔργα δὲν εἶναι γνωστά. Ὡς παλαιότερος ἐκ τῶν πινάκων του ἀναφέρεται ἡ «Θεία οἰκογένεια ἐν Αἰγύπτῳ», χρονολογούμενος ἀπὸ τοῦ 1504, ὅποτε ὁ Κράναχ ἦγε τὸ τριακοστὸν δεύτερον ἔτος του. Εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας του συνθέσεις, δροσερὸν εἰδύλλιον ἐντὸς ὀρεινοῦ τοπίου, ὑπὲρ τὸ ὁποῖον πτερυγίζουν αἰθέριοι ἄγγελοι· ὁ χρωματισμός του εἶναι ἁπαλός, ζωηρὸς καὶ εὔθυμος. Τὰ ἑπόμενα ἔτη ἐκτελεῖ ξυλογραφίας, εἰς τὰς ὁποίας ἐκδηλοῦται ἡ ἐξέλιξις τοῦ ταλάντου του, φέροντος τὴν σφραγῖδα βαθέος καὶ ἀφελοῦς νατουραλισμοῦ. Εἰς τὸν πίνακά του «Ἀφροδίτη καὶ Ἔρως» (μουσεῖον Ἐρμιτὰζ τῆς Πετρουπόλεως), ἐκτελεσθέντα τῷ 1509, ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν ὁ δράκων, ὅστις θ' ἀποτελέσῃ ἔκτοτε τὸ σῆμα τοῦ ἐργαστηρίου του, καὶ τὸν ὁποῖον

Digitized by Google

ἐδανείσθη ἀπὸ τὸ οἰκόσημον, ὅπερ τοῦ παρεχώρησεν ὁ Φρειδερῖκος. Μέχρι τοῦ 1520 ἡ τεχνοτροπία του παραμένει ἡ αὐτή, ἀρκούντως διάφορος ἀπὸ ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησε κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη. Ζωγραφίζει μέχρι τότε μεγάλους πίνακας ἀψόγου ἐκτελέσεως καὶ ὡραίου ζωηροῦ χρωματισμοῦ. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκει πλῆθος ἐκκλησιαστικῶν εἰκόνων σωζομένων εἰς διαφόρους ναούς, ἔτι δὲ «Ἡ ἁγία Ἄννα καὶ ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος» (μουσεῖον Βερολίνου), «Ὁ ἐνταφιασμός» (Ἀκαδημία τῆς Βιέννης), «Ἡ σταύρωσις» (μουσεῖον Φραγκφούρτης), μία προσωπογραφία τοῦ Κὰρλ Scheurl (μουσεῖον Νυρεμβέργης) κλπ. Τὸ ἔργον του τῆς δευτέρας περιόδου εἶναι οὐσιωδῶς κατώτερον. Πάντως ὅμως ὁ Κράναχ παραμένει εἷς ἐκ τῶν πλέον ἀντιπροσωπευτικῶν καὶ τῶν πλέον δημοφιλῶν καλλιτεχνῶν τῆς παλαιᾶς Γερμανίας. Μεταξὺ τῶν ἄλλων πινάκων του ἄξιοι μνείας εἶναι: ἡ «Παναγία μὲ τὰ σταφύλια» καὶ ἡ «Παρθένος μὲ τὸ βρέφος» τῆς πινακοθήκης τοῦ Μονάχου, ἡ «Παναγία ὑπὸ τὴν μηλέαν» τοῦ μουσείου Ἐρμιτὰζ τῆς Πετρουπόλεως κ. ἄ.

Αἱ ἁγιογραφικαὶ συνθέσεις τοῦ Κράναχ, ζήσαντος ἐν μέσῳ τῆς μεγάλης θρησκευτικῆς διαμάχης τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀπηχοῦν τὰς ἑκάστοτε δογματικὰς ἐπ' αὐτοῦ ἐπιδράσεις. Ἐν ἀρχῇ ἀκολουθοῦν πιστῶς τὸ πνεῦμα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, βραδύτερον ὅμως καὶ οἱ τίτλοι των ἀκόμη δίδουν ἰδέαν τῆς νέας τροπῆς τῶν θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων. Ὁ Κράναχ ὑπῆρξεν ἄλλως τε ὁ καλλιτεχνικὸς οὕτως εἰπεῖν συνεργάτης τῶν μεταρρυθμιστῶν, ἐκτελέσας πλουσίαν εἰκονογράφησιν τῆς Βίβλου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς νέας διδασκαλίας.

Δὲν ἀντιπαρῆλθεν ἐξ ἄλλου ὁ Κράναχ τὴν μυθολογίαν καὶ τὰ εἰδωλολατρικὰ θέματα. Πρέπει ὅμως νὰ λεχθῇ ὅτι τὰ ἔργα του τοῦ εἴδους τούτου δὲν ἔχουν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος παρὰ τὰ ὀνόματα μόνον. Ἀναφέρομεν ἐξ αὐτῶν τοὺς πίνακας: «Ἀπόλλων καὶ Ἄρτεμις» (Βαϊμάρη), «Κρίσις τοῦ Πάριδος» (Δαρμστάτη), «Ἡρακλῆς καὶ Ὀμφάλη» κλπ. Ἐζωγράφισεν ἐπίσης ἀλληγορικάς τινας συνθέσεις ὡς τὴν «Πηγὴν τῆς νεότητος» (μουσεῖον Βερολίνου) καὶ τὰς «Σκηνὰς τοῦ θανάτου» (μουσεῖον Λειψίας). Αἱ χαλκογραφίαι τοῦ Κράναχ εἶναι πολὺ σπάνιαι· παρεκτὸς πορτραίτων τινῶν τῶν ἐκλεκτόρων τῆς Βαϊμάρης καὶ τριῶν τοῦ Λουθήρου (1519, 1520 καὶ 1521), μόνη γνωστὴ εἶναι ἡ εἰκὼν τοῦ «Ἁγίου Χρυσοστόμου» (1509), ἔργον μεγάλης ἀξίας. Ἀντιθέτως, αἱ ξυλογραφίαι του εἶναι πολυάριθμοι: σκηναὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, παραδόσεις περὶ τῶν ἁγίων, συνθέσεις μυθολογικαί, ἐπεισόδια τῆς πραγματικῆς ζωῆς, θέματα ἀλληγορικά, προσωπογραφίαι, κυνηγετικαὶ σκηναὶ κλπ.

Ὁ Κράναχ ἀπέθανεν ἐν Βαϊμάρῃ εἰς ἡλικίαν 81 ἐτῶν, ἀφήσας διάδοχόν του εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιφήμου ἐργαστηρίου του τὸν ὁμώνυμον υἱόν του.

— **Κράναχ** (Cranach), ***Λουκᾶς*** (ὁ *νεώτερος*). Γερμανὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης (1515—1586), υἱὸς τοῦ προηγουμένου, συνεργάτης αὐτοῦ καὶ συνεχιστὴς τοῦ ἔργου του. Μέχρι τοῦ 1553, ἔτους τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς Κράναχ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ποῖα ἐκ τῶν προϊόντων τοῦ ἐργαστηρίου τῆς Wittenberg εἶναι ἔργα τοῦ υἱοῦ, δεδομένου ὅτι ἔφερον πάντα ἀντὶ ὑπογραφῆς τὸ σῆμα τοῦ ἐστεμμένου ἢ πτερωτοῦ δράκοντος. Ἡ μεταγενεστέρα παραγωγὴ τοῦ νεωτέρου Κράναχ ὑστερεῖ τῆς πατρικῆς τόσον εἰς δύναμιν σχεδίου, ὅσον καὶ εἰς ἐκτέλεσιν. Μεταξὺ τῶν ἔργων του ἀξιολογώτερα εἶναι: ἡ «Λατρεία τῶν ποιμένων», μία «Σταύρωσις», ἡ «Ἄμπελος τοῦ Κυρίου» (1569), ὅπου οἱ καθολικοὶ παρίστανται ἐξολοθρεύοντες τὰ φυτά, τὰ ὁποῖα οἱ προτεστάνται προστατεύουν καὶ ἀναφυτεύουν, καὶ πολλοὶ ἄλλοι πίνακες εὑρισκόμενοι εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς Δρέσδης. Ἐπίσης ἄφθονα πορτραῖτα, ἐξ ὧν τινα ἐξαίρετα, ἐν Δρέσδῃ, Βερολίνῳ καὶ Νυρεμβέργῃ.

Ὁ νεώτερος ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Κράναχ, ὁ *Χάνς*, φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἁπλοῦς ἐκτελεστὴς τῶν ἔργων τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πρεσβυτέρου του ἀδελφοῦ, στερούμενος συνθετικῆς ἰδιοφυΐας. Γ. Ζ

Κραναῶν ***πόλις*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιοτάτη ὀνομασία τῶν Ἀθηνῶν, ἄλλως *Κραναὰ* (βλ. λ.).

Κραγγκάνωρ (Cranganur) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν τῷ κράτει Κόχιν· ἢ ἄλλως *Κονταγγκαλοὺρ* (βλ. λ.).

κρανέα *[Βοτ.]*· βλ. λ. *κρανία*.

Κρανείας ***μονὴ*** *[Γεωγρ.]*. Κεῖται ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου τῆς Θεσσαλίας καὶ εἶναι γνωστὴ ἐξ ἁγιορειτικῶν πηγῶν, ἐν αἷς ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ἐμόνασαν αὐτόθι Ἰωάννης καὶ Εὐθύμιος οἱ Ἴβηρες. —Π.

κρανέινος, *—η, —ον*, δημ. *κρανένιος*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κράνειαν, ὁ τῆς κρανείας· || ὁ ἐκ ξύλου κρανείας κατεσκευασμένος: «*κρανέϊνα τόξα*».

κρανειοειδῆ (τὰ) (Cornaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα δένδρα, θάμνους ἢ καὶ πόας μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα ἢ ἀντίθετα. Τὰ ἄνθη των εἶναι διατεταγμένα κατὰ κορύμβους, ἑρμαφρόδιτα καὶ διγενῆ, τετραμερῆ ἢ καὶ πενταμερῆ. Οἱ καρποὶ τῶν περισσοτέρων γενῶν εἶναι ἐδώδιμοι καὶ εὔγευστοι. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας γνωστότερον εἶναι ἡ *κρανέα* (βλ. λ.). Δ.Ν.Π.

Κράνειον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πολυτελὲς προάστειον τῆς ἀρχαίας Κορίνθου, κείμενον ἐπὶ τῆς ἀπὸ Κορίνθου εἰς Κεγχρεὰς ὁδοῦ. Ἐν αὐτῷ ὑπῆρχε τέμενος τοῦ Βελλεροφόντου, ναὸς τῆς Μελαινίδος Ἀφροδίτης καὶ ὁ τάφος τῆς περιλαλήτου ἑταίρας Λαΐδος μετὰ ἐπιθήματος λεαίνης, ἐχούσης πρὸ τῶν ποδῶν της κριόν, διέτριβε δέ, καθήμενος ἐν τῷ πηλίνῳ πίθῳ του, ὁ κυνικὸς φιλόσοφος Διογένης. Ἐν Κρανείῳ διέτριψε, μετὰ τὴν ἔξωσίν του, τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Διονύσιος ὁ Β'. ΚΑΨ.

Κράνζεε *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Γκρανσόν*.

Κράνης, ***Ἀλέξανδρος***. Ἕλλην πρωταθλητής, γεννηθεὶς τῷ 1898 εἰς τὸ Μερλὲ τῆς Μεγαλοπόλεως. Διεκρίθη τὸ πρῶτον εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας τῆς Ἀμβέρσης τῷ 1920. Ἀνεδείχθη κατόπιν νικητὴς τοῦ Μαραθωνείου εἰς τοὺς πανιωνίους ἀγῶνας τοῦ 1923, εἰς τοὺς Ἀβερωφείους τοῦ 1925 καὶ τοῦ 1926 εἰς τὸν δρόμον ἀντοχῆς καὶ εἰς πληθὺν ἄλλων δευτερευόντων ἀγωνισμάτων. Μ ΔΡ.

κρανία, ἢ ***κρανέα*** (ἡ) (Cornus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κρανιοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ θάμνους ἢ δένδρα φυλλοβόλα, δασικά, καί τινα κοσμητικά, ἰθαγενῆ τῶν εὐκράτων χωρῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Ἐκ τῶν 50 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι: *Κρανία ἡ ἄρρην* (Cornus mascula), γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *κράνεια* ἢ *κρανεία* ἢ *κρανέα* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ *κρανειὰ* ἢ *κρανιὰ* παρ' ἡμῖν. Ὁ καρπός της (κοιν. *κράνο*) ἔχει γλυκύπικρον γεῦσιν, εἶναι ἐδώδιμος, ἀλλ' ἐλάχιστα ἐκτιμᾶται. *Κρανία ἡ θήλεια* (Cornus sanguinea), ἡ παρὰ τοῦ Θεοφράστου κληθεῖσα *θηλυκράνεια* καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον γνωστὴ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ἀγριοκρανειά*, *μαυροβεργιὰ* καὶ *μαυροβέρι*. Ὁ καρπός της δὲν εἶναι ἐδώδιμος. Εἴς τινας χώρας τῆς Εὐρώπης χρησιμοποιοῦσι τὸ ἔλαιον, ὅπερ ἐξάγεται ἐκ τοῦ καρποῦ της διὰ φωτισμόν. Ἐξωτικὰ εἴδη εἶναι ἡ *κρανία ἡ εὐανθὴς* (Cornus florida) καὶ *κρανία ἡ νυττάλειος* (Carnus Nuttalii). Ἀμφότερα τὰ εἴδη ταῦτα εἶναι δασικὰ συγχρόνως καὶ κοσμητικά, ἀπαντῶντα ἐν Ἀμερικῇ. Ὁ φλοιὸς τῆς κρανίας τῆς εὐανθοῦς ἀντικαθιστᾷ πολλάκις τὴν κίναν. Δ. Ν. Π.

Κρανιὰ *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τυρνάβου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐγγὺς τῆς Ραψάνης, παρὰ τοὺς Α. πρόποδας τοῦ Κάτω Ὀλύμπου καὶ ἔχει ἀνεπτυγμένην μεταξοσκωληκοτροφίαν, ὑφαντουργίαν καὶ κτηνοτροφίαν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 744. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸν συνοικισμὸν Κουλούρα καὶ ἔχει κατ. (1928) 802. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης, τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται μεταξὺ Τρικκάλων καὶ Καρδίτσης, πλησίον τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 647. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον Παλιοὺρ Γόριτσα καὶ ἔχει κατ. (1928) 823. —3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φιλιππιάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται Β.ΒΑ. τῆς Νέας Φιλιππιάδος, παρὰ τοὺς Δ. πρόποδας τοῦ ὄρους Ξεροβούνι, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 914. —4) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται κατὰ τὸ ΝΔ. ἄκρον τῆς ἐπαρχίας, παρὰ τὸν Βενέτικον, παραπόταμον τοῦ Ἁλιάκμονος, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 988. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸν μικρὸν συνοικισμὸν Βελώνη καὶ ἔχει κατ. (1928) 1.035. —5) Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἦτο παλαιὰ θερινὴ πρωτεύουσα τοῦ τέως δήμου Χαλκίδος καὶ κεῖται ἐπὶ ὀρεινῆς θέσεως τῆς Πίνδου. Κάτ. (1928) 9. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον Παλαιοχώριον καὶ ἔχει κατ. (1928) 275. Χ. Δ.

— **Κρανιὰ** ***Δεσκάτης*** *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Δ. Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γερβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται Α.ΒΑ. τῆς Δεσκάτης, ἀφ' ἧς ἀπέχει περὶ τὴν μίαν ὥραν πεζῇ καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 2.001. Χ. Δ.

κρανιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κρανία ἡ ἄρρην* (βλ. λ. *κρανία*).

κρανιακός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ κρανίον, ὁ τοῦ κρανίου: «κρανιακὰ ὀστᾶ», «κρανιακὴ κοιλότης, — θήκη».

Κρανίδια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Δ. Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται πρὸς Δ. καὶ ἐγγὺς τῶν Σερβίων παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἁλιάκμονος καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 430. Παλαιότερον ἐκαλεῖτο *Κρανὶκ-Τζίντζηρα*. Χ. Δ.

Κρανίδιον *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται μεσογείως εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τῆς Ἑρμιονίδος, εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ ἐπικλινοῦς ἐδάφους (ὑψόμετρον 191 μ.), βραχώδους κατὰ τὸ πλεῖστον, βορειοανατολικῶς δὲ αὐτῆς ὑψοῦται τὸ βουνὸν τοῦ *Προφήτου Ἠλιοῦ* (340 μ.) καὶ νοτίως ὁ λόφος τῆς *Ἁγίας Ἄννης* (209 μ.). Ἡ ρυμοτομία εἶναι παλαιὰ μὲ στενὰς καὶ σκολιὰς ὁδούς. Τὴν πλατεῖαν τῆς κωμοπόλεως κοσμεῖ προτομὴ τοῦ Ἐμμ. Ρέπουλη, τοῦ ὁποίου ἦτο πατρίς. Τὸ Κρανίδιον εἶναι ἕδρα τοῦ εἰρηνοδικείου Μάσσητος, μονομελοῦς πλημμελειοδικείου καὶ ὑποθηκοφυλακείου, τῆς οἰκονομικῆς ἐφορίας Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος, τοῦ ταμείου Ἑρμιονίδος, τοῦ δασαρχείου Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος, Τ.Τ.Τ. γραφείου, ἐπαρχιακοῦ μηχανικοῦ, ἀγρονόμου καὶ ἀστυνομικοῦ τμήματος. Ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα ἔχει ἡμιγυμνάσιον καὶ 2 δημοτικὰ σχολεῖα. Κάτ. 4.214 (1928) κατὰ τὸ πλεῖστον γεωργοκτηματίαι (ἐν τῇ περιφερείᾳ παράγεται ἔλαιον ἐκλεκτῆς ποιότητος, γνωστὸν ὡς «κρανιδιώτικο», κύαμοι, δημητριακά, ἑσπεριδοειδῆ, ξυλοκέρατα κλπ.), ναυτικοὶ καὶ ὀλίγοι κτηνοτρόφοι. Τὸ Κρανίδιον, κείμενον ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁμωνύμου χερσονήσου, ἀποτελούσης τὸ Ν. τμῆμα τῆς μεγάλης Ἀργολικῆς χερσονήσου, ἔχει τρία ἐπίνεια, κείμενα κατὰ τὰς τρεῖς πλευρὰς αὐτῆς, τὴν Ἑρμιόνην πρὸς Α., τὸ Χέλι πρὸς Ν. καὶ τὴν Κοιλάδα πρὸς Δ., μετὰ τῶν ὁποίων συγκοινωνεῖ διὰ ἁμαξιτῶν ὁδῶν. Τετάρτη ἁμαξιτὸς ὁδὸς διευθύνεται πρὸς Β., ὅπου τὸ χωρίον Δίδυμοι, προεκτεινομένη δὲ πρὸς ΒΔ. φθάνει μέχρι Ναυπλίου. Αἱ συγκοινωνίαι μετὰ τῆς κωμοπόλεως ἐξυπηρετοῦνται διὰ ξηρᾶς μὲν δι' αὐτοκινήτων, διὰ θαλάσσης δὲ μέσῳ τοῦ λιμένος τῆς Ἑρμιόνης διὰ τῶν ἀτμοπλοίων τῆς γραμμῆς Πειραιῶς-Ἀργολικοῦ. Τὸ Κρανίδιον ἀναφέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀπὸ τοῦ 1530, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτοῦ ὡμίλουν μέχρις ἐσχάτων τὴν ἀλβανικὴν γλῶσσαν. Ι. Η. ΜΣ

— **Κρανιδίου,** ***τέως δῆμος*** — *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, περιλαμβάνων τὰ χωρία τῶν σημερινῶν κοινοτήτων Κρανιδίου, Κοιλάδος, Πορτοχελίου καὶ Φούρνων. Περιελάμβανε τὸ Ν. τμῆμα τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου μὲ ἕδραν τὸ Κρανίδιον καὶ ἠρίθμει περίπου 6.450 κατοίκους. Χ. Δ.

— **Κρανιδίου** ***ὅρμος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τοῦ Ἀργολικοῦ, Β.ΒΔ. τῆς μεσογείου κωμοπόλεως, ἧς χρησιμεύει ὡς ἐπίνειον καὶ ὡς θερινὴ διαμονὴ τῶν εὐπόρων Κρανιδιωτῶν. Παρὰ τὸν ὅρμον κεῖται ἡ μονὴ τῆς Κοιλάδος (Κοίμησις τῆς Θεοτόκου), ἐξ ἧς λαμβάνει καὶ τὴν ὀνομασίαν *Κοιλάδια* ὁ ὅρμος. Νῆσος μικρά, *Κορωνὶς* ὀνομαζομένη καὶ παρεμβαλλομένη εἰς τὸ στόμιόν του (πλάτ. 37° 25′ 20″ Β., μῆκ. 23° 07′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1518: Gulf of Nauplia), καθιστᾷ τὸν ὅρμον καὶ λιμένα ἀσφαλῆ. Ἐπὶ τῆς νήσου σπήλαια, ἐξ ὧν ἐξωρύσσετο νίτρον. Σ. Ε. Λ.

Κρανιὲς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μολεντζικοῦ τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 142.

κρανιηλασία *[Ἱππευτ.]*. Στρατιωτικὸν ἱππευτικὸν ἀγώνισμα, συνιστάμενον εἰς τὴν ἀπὸ τρέχοντος ἵππου λῆψιν, διὰ τῆς σπάθης ἢ τῆς λόγχης, κρεμαμένου ἢ ἐπὶ πασσάλου ἠρτημένου ὁμοιώματος ἀνθρωπίνου κρανίου. Χ. Δ.

κρανικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ κράνος, ὁ τοῦ κράνους.

Κρανὶκ-Τζίντζηρα *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα παλαιότερον τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Κρανίδια* (βλ. λ.).

κρανιόγραμμα (τό). Τὸ διάγραμμα διαφόρων τομῶν τοῦ κρανίου, τὸ ὁποῖον κατασκευάζεται διὰ καταλλήλων ὀργάνων (βλ. *κρανιογραφία*).

κρανιογραφία (ἡ)· ἡ περιγραφὴ τοῦ κρανίου, ἡ μελέτη τοῦ κρανίου δι' εἰδικῆς μεθόδου κατασκευῆς περιμέτρων, διαγραμμάτων κττ.

— *[Ἀνθρωπολογ.]* Πρὸς ἀκριβεστέραν μελέτην τοῦ ἀνθρωπίνου κρανίου, μεταχειριζόμεθα καὶ τὴν δι' εἰδικῶν ἐργαλείων γραφικὴν μέθοδον περιγραφῆς αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο τὸ κρανίον τοποθετεῖται ἐπὶ καταλλήλου *κρανιοστάτου* καὶ διὰ τοῦ *κρανιογράφου* λαμβάνομεν ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰς διαφόρους γραμμὰς καὶ καμπύλας αὐτοῦ. Πρόκειται ἐνταῦθα, ἀντιθέτως πρὸς τὴν φωτογραφίαν

Digitized by Google

περὶ παραλλήλου προβολῆς ἑκάστου τῶν σημείων τοῦ κρανίου ἐπὶ τοῦ χάρτου, λαμβανομένων οὕτω πιστῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον *κρανιογραμμάτων*. Ὑπάρχουν πρὸς τοῦτο ἄπειρα μηχανήματα, ἀπὸ τοῦ ἁπλουστάτου καὶ εἰσέτι ἐν χρήσει *στερεογράφου* τοῦ Broca μέχρι τῶν ἀκριβεστέρων νεωτέρων, τοῦ *διοπτρογράφου*, τοῦ *διαγράφου* ἢ *περιγράφου* κλπ.

Ἡ τελειοτέρα μέθοδος πρὸς λῆψιν ὄχι ἁπλῶν κρανιογραμμάτων, ἀλλὰ συνδυασμοῦ ὅλου τοιούτων καὶ ἀναπαραστάσεως τυχὸν τοῦ κρανίου, εἶναι ἡ τῶν Sarasin, διὰ τοῦ κυβοκρανιοφόρου καὶ τοῦ διαγράφου. Λαμβάνεται ἡ μέση ὀβελιαία καμπύλη, ἡ ὀβελιαία τοῦ κογχικοῦ χείλους, ἡ ὀβελιαία τοῦ μέσου τοῦ κόγχου, εἶτα ἡ ὠτομετωπική, ἡ προσθιομετωπικὴ καὶ ἡ ὀπισθομετωπική. Καὶ τέλος αἱ ὁριζόντιαι, ἡ βασικὴ (ὠτοκογχικὸν ἐπίπεδον), ἡ μεσοφρυακή, ἡ μεσοκογχικὴ καὶ ἡ βρεγματικὴ ὁριζόντιος.

Ἐπίσης δυνάμεθα νὰ λάβωμεν καμπυλογράμματα παντὸς τμήματος τοῦ κρανίου, γνάθου κλπ

Ἡ σύγκρισις αὐτῶν τῶν κρανιογράμμων γίνεται δι' ἐπιθέσεως τοῦ μὲν ἐπὶ τοῦ δὲ (διάφορα χρώματα ἢ εἴδη γραμμῶν). Ἐν περιπτώσει δὲ διαφορᾶς τοῦ ἀπολύτου μεγέθους τῶν κρανίων (χιμπανιζῆς—ἄνθρωπος), εἶναι ἀναγκαία ἡ διὰ τοῦ διοπτρογράφου σμίκρυνσις ἢ μεγέθυνσις τοῦ ἑνὸς τῶν δύο συγκρινομένων. Διὰ τῶν κρανιογραμμάτων δύναται νὰ ἀναπαρασταθῇ καὶ τὸ ὅλον κρανίον περίπου.

Ἡ κρανιογραφία ἔχει ἀνάγκην μεγίστης ἀκριβείας καὶ ἀκριβοῦς τοποθετήσεως τῶν κρανίων, ὁμοίως προσανατολιζομένων, εἶναι δὲ διδακτικωτάτη. Ἐλλείψει κρανιογραφίας, δυνάμεθα χονδροειδῶς νὰ ἀναπαραστήσωμεν τὴν σπουδαιοτέραν καμπύλην τοῦ κρανίου, ἐὰν φέρωμεν τὰς διαφόρους διαμέτρους αὐτοῦ (ἀκτῖνας) καὶ συνδέσωμεν καταλλήλως τὰ ἄκρα των. Ι. Γ. Κ.

κρανιογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κρανιογραφίαν, ὁ τῆς κρανιογραφίας: «κρανιογραφικὸν διάγραμμα».

κρανιογράφος (ὁ). Ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου χαράσσονται καταλλήλως κατατομαὶ τοῦ κρανίου καὶ τοῦ προσώπου, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσδιορίζονται διάφοροι κρανιακαὶ γραμμαί, γωνίαι κλπ. Ἀναλόγως τῆς κατασκευῆς αὐτῶν διακρίνονται οἱ κρανιογράφοι εἰς *διαγράφους*, *διοπτρογράφους* κλπ. (βλ. *κρανιογραφία*). Θ. ΒΛ.

κρανιοεγκεφαλικὴ *τοπογραφία [Ἀνατομ.]*. Πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς θέσεως τῶν κυριωτέρων αὐλάκων, σχισμῶν καὶ ἑλίκων τοῦ ἐγκεφάλου, χρήσιμοι τῇ χειρουργικῇ ἀποβαίνουσι μαθηματικαὶ γραμμαὶ ἐπὶ τοῦ δέρματος τοῦ κρανίου. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων ἐπινοηθεισῶν μεθόδων ἀρίστη ἐδείχθη ἡ τοῦ Krönlein. Μία εὐθεῖα διερχομένη διὰ τοῦ κάτω χείλους τοῦ ὀφθαλμικοῦ κόγχου καὶ τοῦ ἄνω χείλους τοῦ συστοίχου ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου, παριστᾷ τὴν κάτω ὁριζόντιον ἢ ὠτοκογχικὴν ἢ βασικὴν γραμμήν. Δευτέρα παράλληλος ταύτῃ ἄγεται ἀπὸ τοῦ ἄνω χείλους τοῦ ὀφθαλμικοῦ κόγχου πρὸς τὰ ὀπίσω, ἡ ἄνω ὁριζόντιος ἢ ὑπερκογχική. Τρίτη εὐθεῖα, κάθετος αὐτῇ, φέρεται ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου ὁρίου τῆς μαστοειδοῦς ἀποφύσεως πρὸς τ' ἄνω ἕως ἂν συναντήσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ μεσοφρύου πρὸς τὸ ἰνιακὸν ὄγκωμα ἀγομένην μέσην ὀβελιαίαν γραμμήν, ὀπισθία ἢ μαστοειδὴς κάθετος. Τετάρτη γραμμή, κάθετος καὶ αὐτή, ἀναχωροῦσα ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ ζυγωματικοῦ τόξου, ἐξικνεῖται μέχρι τῆς ἄνω ὁριζοντίου, προσθία ἢ ζυγωματικὴ κάθετος. Καὶ τελευταία γραμμή, ὡσαύτως κάθετος, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ κονδύλου τῆς κάτω γνάθου τελευτᾷ εἰς τὴν ἄνω ὁριζόντιον γραμμήν, μέση ἢ ὠτιαία κάθετος. Οὕτως ἡ εὐθεῖα ἡ ἑνοῦσα τὸ ἄνω πέρας τῆς ὀπισθίας καθέτου μετὰ τοῦ ἄνω πέρατος τῆς προσθίας καθέτου παριστᾷ τὴν θέσιν τῆς ρολανδείου αὔλακος, ἧς τὸ πρὸς τὰ κάτω ὅριον ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ σημεῖον, καθ' ὃ ἡ γραμμὴ αὕτη τῆς ρολανδείου αὔλακος τέμνεται ὑπὸ τῆς μέσης καθέτου. Ἡ δ' εὐθεῖα ἡ διχοτομοῦσα τὴν γωνίαν, ἣν σχηματίζει ἡ γραμμὴ τῆς ρολανδείου αὔλακος μετὰ τῆς ἄνω ὁριζοντίου, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν συλουΐειον σχισμήν, ἧς ἡ ἔκτασις ἐξικνεῖται μέχρι τῆς ὀπισθίας καθέτου. Ἂν δ' ἤδη ἐν τῷ ὀρθογωνίῳ τετραπλεύρῳ, ὅπερ ἀποτελοῦσιν αἱ δύο ὁριζόντιοι καὶ αἱ δύο κάθετοι γραμμαί, ἐγγράψωμεν κανονικὸν τετράγωνον, ὡς βάσιν λαμβάνοντες τὴν ὀπισθίαν κάθετον (ἢ ἐάν, ὅπερ ταὐτό, λάβωμεν ὡς μίαν τῶν πλευρῶν τοῦ τετραγώνου τὴν μέσην ἢ ὠτιαίαν κάθετον), ἔχομεν τὴν ἔκτασιν, ὑφ' ἣν σχηματίζονται κατὰ κανόνα τὰ ἐξ ὠτικῆς μολύνσεως προερχόμενα ἀποστήματα τοῦ κροταφικοῦ λοβοῦ τοῦ ἐγκεφάλου. Τέλος δ' ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν μεσότητα τῆς κάτω πλευρᾶς τοῦ τετραγώνου τούτου, ἤτοι ἀμέσως ὄπισθεν καὶ κάτωθι τῆς ὑπὲρ τὸν ἀκουστικὸν πόρον ἀκάνθης, εὑρίσκεται ἡ θέσις ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸ μαστοειδὲς ἄντρον. Ι. Π.

κρανιοειδῆ (τὰ) (Cornaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα μεγάλου ἢ μετρίου μεγέθους δένδρα δασικὰ ἢ κοσμητικά. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *αὐκούβη* (Aucuba), *κρανία* (Cornus), *κουρτισία* (Curtisia) καὶ *νύσσα* (Nyssa). Δ. Ν. Π.

κρανιοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κρανίον, ὁ ἔχων σχῆμα κρανίου.

κρανιοθηρία (ἡ) (ἀγγλ. head-hunting, γερμ. Kopfjagdung). Τὸ κυνήγιον τῶν ἀνθρωπίνων κεφαλῶν, ἔθιμον πλείστων ἡμιβαρβάρων λαῶν τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ κρανιοθηρία ἔχει παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς καὶ διάφορον ὅλως ἀρχήν. Οὕτω παρά τισι στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἀνιμιστικῶν ἀντιλήψεων, καθ' ἃς αἱ ψυχαὶ τῶν φονευομένων ἀνθρώπων μεταβιβάζονται εἰς τὸν φονέα ἢ τὸν κάτοχον τοῦ κρανίου, προσδίδουσαι εἰς αὐτὸν μείζονα δύναμιν· παρ' ἄλλοις εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἀνδρείας, ἥτις ἀπεδίδετο εἰς τὸν κάτοχον πλειοτέρων ἐχθρικῶν κρανίων κ. ο. κ. Συνήθως τὰ κρανία ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ καθαρῶς λατρευτικοὺς σκοποὺς (βλ. λ. *κρανιολατρεία*) ἢ ὡς τρόπαια, ἔτι δὲ πρὸς διάκοσμον τῆς οἰκίας τοῦ νικητοῦ ἢ τὴν κατασκευὴν ἀντικειμένων καθημερινῆς αὐτοῦ χρήσεως. Περίφημοι ὡς κρανιοθῆραι ἦσαν ἰδίως αἱ ἄγριαι φυλαὶ τῆς Μαλαισίας, οἱ Δαϊκάκαι τῆς Βόρνεο, οἱ κάτοικοι τῆς Φορμόζας, οἱ Ἰγκορότοι, οἱ κάτοικοι τῶν νήσων τοῦ Σολομῶντος καὶ τῶν Φιλιππίνων, οἱ Μαορὶ τῆς Πολυνησίας, οἱ Ναγκὰ καὶ Κουκὶ τοῦ Ἀσσάμ, οἱ Βὰς τῶν ΒΑ. Ἰνδιῶν, ἐν Ἀφρικῇ φυλαί τινες τῆς Νιγηρίας καὶ τοῦ Κόνγκο, ἐν Ν. Ἀμερικῇ μέχρι νῦν ἔτι οἱ Χουαμπίσαι καὶ Ζιβάροι, κ. ἄ. Σήμερον ἔτι, παρ' ὅλα τὰ κατασταλτικὰ μέτρα τῶν διαφόρων ἀποικιακῶν κυβερνήσεων, ἡ κρανιοθηρία σῴζεται παρὰ πλείστοις λαοῖς. Σύνηθες ἀντικείμενον θήρας τῶν λαῶν τούτων εἶναι αἱ κεφαλαὶ τῶν ἐχθρῶν καὶ ξένων. Παρά τισι χρησιμοποιοῦνται τὰ κρανία, ἄλλοι δὲ λαοὶ προτιμοῦν τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς μετὰ τοῦ τριχώματος, τὸ ὁποῖον παρασκευαζόμενον τεχνικῶς παρέχει ἐν σμικρύνσει καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀλλοιώσεως τῶν χαρακτηριστικῶν τὴν κεφαλὴν τοῦ φονευθέντος ἐχθροῦ. Τινὲς διὰ τῶν κεφαλῶν τῶν ἐχθρῶν παρεσκεύαζον ἀθύρματα πρὸς τέρψιν τῶν παιδίων των, ἄλλοι δὲ γιγαντιαίας πυραμίδας πρὸ τῶν συνοικισμῶν των εἰς τὰ δάση ἢ περιτειχίσματα αὐτῶν. Π. Ν. Π.

κρανιοθραυσία, ἢ ***κρανιοθρυψία***, ἢ ***κρανιοτριψία***· βλ. *βασιοτριψία*.

κρανιοθραύστης, ἢ ***κρανιοθλάστης*** (ὁ)· βλ. *βασιοτρίπτης*.

Κράνιοι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἀρχαία ἐν Κεφαλληνίᾳ (*Στέφ. Βυζάντ.* σελ. 384). Ὑφίστατο κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος (I, 456). Τὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαϊκοῦ αὐτῆς τείχους σῴζονται εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ *Κουτάβου* ἀπόστασιν. Σ. Ε. Λ.

κρανιοκλασία *[Ἰατρ.]*· βλ. λ. *βασιοτριψία*.

κρανιοκλάστης *[Ἰατρ.]*. Χειρουργικὸν ἐργαλεῖον (βλ. λ. *βασιοτρίπτης*).

κρανιολατρεία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ λατρεία κρανίων φονευθέντων ἀνθρώπων, εὐρύτατα διαδεδομένη παρὰ τοῖς ἡμιαγρίοις λαοῖς τῆς Πολυνησίας ἰδίως καὶ στενότατα συνδεομένη μετὰ τοῦ ἐθίμου τῆς *κρανιοθηρίας* (βλ. λ.). Ἡ κρανιολατρεία ἀρχὴν ἔχει τὸν ἀνιμισμὸν καὶ σχετικὰς ἀντιλήψεις, καθ' ἃς ἡ δύναμις τοῦ φονευομένου μεταβιβάζεται εἰς τὸν κάτοχον τοῦ κρανίου. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἴχνη κρανιολατρείας εὕρηνται εἰς τοὺς Σκύθας καὶ Γαλάτας κτλ., κατὰ τοὺς νεωτέρους δὲ ἤκμαζεν ἡ λατρεία τῶν κρανίων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ἀντικειμένων μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὰς ἀποικιακὰς χώρας. Κυριώτατα ἐκ κρανίου κατασκευαζόμενα εἴδη λατρείας ἦσαν τὰ περίαπτα, ἀντικατασταθέντα μεταγενεστέρως ἐκ λιθίνων περιάπτων ἐχόντων μορφὴν ἀνθρωπίνου κρανίου· τοιαῦτα πλεῖστα εὑρέθησαν ἐν Εὐρώπῃ ἐν μνημείοις τῆς λιθίνης ἐποχῆς. Μετὰ τῆς κρανιολατρείας ἐπίσης στενῶς συνδέεται καὶ ἡ *κρανιομαντεία* (βλ. λ.). Π. Ν. Π.

κρανιολογία (ἡ) *[Ἀνθρωπολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ σπουδὴ τοῦ κρανίου ἀπὸ μορφολογικῆς ἀπόψεως, ἡ μελέτη τῶν διαφόρων αὐτοῦ ποικιλιῶν ἐντὸς τῆς ἀνθρωπίνης ὁμάδος καὶ ἡ συγκριτικὴ μελέτη αὐτοῦ πρὸς τὰ κρανία τῶν λοιπῶν πρωτευόντων κυρίως. Ἀποτελεῖ αὕτη μέρος τῆς ὅλης ὀστεολογίας, ἥτις μετὰ τῆς σωματολογίας καθόλου ἀποτελεῖ τὸ εἰδικὸν μέρος τῆς ἀνθρωπολογίας ἢ μᾶλλον τῆς μορφολογικῆς πλευρᾶς ταύτης. Εἰς τὸν ὅρον κρανιολογία περιλαμβάνεται κατὰ συνθήκην καὶ ἡ μελέτη τῆς ὅλης κεφαλῆς φερούσης τὰ μαλακὰ μόρια (κεφαλομετρία κλπ.). Ἡ σπουδὴ τῶν καθ' ἕκαστον μαλακῶν μορίων τῆς κεφαλῆς ἀφορᾷ οὐχ ἧττον τὴν σωματολογίαν. Ἡ κρανιολογία ἐπιτυγχάνεται διὰ διαφόρων μεθόδων. Διαιρεῖται δηλαδὴ εἰς τὴν *κρανιοσκοπίαν* (καὶ τὴν *κρανιογραφίαν* κλπ.), μέθοδον σπουδῆς τοῦ κρανίου διὰ τῆς ἐπισκοπήσεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν *κρανιομετρίαν*, ἤτοι τὴν μέθοδον, ἥτις χρησιμοποιεῖ διάφορα μέσα μετρήσεως καὶ ἀκριβείας, ἅτινα ἀπὸ ἀρκετοῦ χρόνου ἡ ἐπιστήμη εἰσήγαγεν εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ ἀνθρώπου καθόλου.

Κατὰ τὴν σπουδὴν τοῦ κρανίου ἐνδείκνυται πρῶτον ἡ διάκρισις αὐτοῦ εἰς τὰ δύο, ἀπὸ γενετικῆς, μορφολογικῆς, φυσιολογικῆς καὶ παθολογικῆς ἐν πολλοῖς ἀπόψεως, διακεκριμένα μεγάλα τμήματα αὐτοῦ, τὸ ἐγκεφαλικὸν κρανίον (νευροκράνιον) καὶ τὸ προσωπικὸν κρανίον (σπλαγχνοκράνιον), εἶτα δὲ καὶ τὴν ἰδίαν μελέτην τῶν μικροτέρων χωρῶν, ὅπως τῶν ὀφθαλμικῶν κόγχων, τῶν ρινικῶν κοιλοτήτων, τῶν κρανιακῶν βόθρων, τῆς γνάθου κλπ. καὶ τέλος τὴν μελέτην τοῦ ὅλου κρανίου ὡς συνόλου.

Κατὰ τὴν κρανιολογίαν ἐξετάζεται διαδοχικῶς ἡ κατάστασις εἰς ἣν εὕρηται τὸ κρανίον (σύγγναθον, ἑτερόγναθον, ἄγναθον, θόλος, τεμάχια), ἡ παλαιότης αὐτοῦ (νωπόν, ἢ ἀπεξηραμμένον, ἢ ἀρχαῖον), τὸ γένος (ἄρρεν, θῆλυ, ἢ ἀμφίβολον), τὸ πάχος τυχὸν τὸ ἐξαιρετικὸν καὶ τὸ βάρος, ἡ ἡλικία (πρώτης παιδικῆς, δευτέρας παιδικῆς, νεανικῆς, ἀνδρικῆς, ὡρίμου, γεροντικῆς). Συγχρόνως σημειοῦται καὶ ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ συνοστέωσις τῶν ραφῶν. Προβαίνομεν εἶτα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν κατόψεων αὐτοῦ (κάθετος, πλάγιαι, μετωπική, ἰνιακή, βασική, καὶ ἐπὶ τετμημένου ἐγκαρσίως κρανίου καὶ ἔσω βασική, καὶ τέλος ἐπὶ ὀβελιαίως τετμημένου κρανίου καὶ ὀβελιαία κάτοψις) καὶ τὴν κρανιοσκοπικὴν κατάταξιν, τὴν φωτογράφησιν, τὴν λῆψιν κρανιαγραμμάτων διὰ τῶν ὡρισμένων ἐργαλείων, τὴν λῆψιν τῶν κρανιομετρήσεων καὶ γωνιῶν διὰ τῶν εἰδικῶν ἐργαλείων καὶ ἐπὶ τῶν ὡρισμένων κρανιομετρικῶν σημείων, τὴν ἐξαγωγὴν τῶν δεικτῶν καὶ τέλος τὴν ὀγκομέτρησιν τῆς κρανιακῆς κόψης κυρίως. Ἰδιαιτέρως σημειοῦται πᾶσα παθολογικὴ ἢ ἐθνικὴ παραμόρφωσις τοῦ κρανίου τυχὸν παρατηρουμένη.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

κρανιολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κρανιολογίαν, εἰς τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σχήματος τοῦ κρανίου μελέτην τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν.—Ἐπίρρ. ***κρανιολογικῶς***.

κρανιολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν κρανιολογίαν, εἰς τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κρανίου μελέτην καὶ ἐξέτασιν τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν.

κρανιομαλακία (ἡ) (Craniomalacie) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καθορίζεται ἡ μαλάκυνσις τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου, ἀντιληπτὴ καθισταμένη διὰ τῆς ψηλαφήσεως παρὰ τοῖς παιδίοις τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας. Παρακολουθεῖται δὲ ἡ κατάστασις αὕτη ὑπὸ λεπτύνσεως τοῦ ὀστοῦ τοιαύτης, ἥτις ἐξικνεῖται καὶ μέχρι τῆς τελείας ἀπορροφήσεως τῆς ὀστεώδους οὐσίας. Ἡ βλάβη αὕτη παρατηρεῖται κυρίως πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἰνίου, τῶν βρεγματικῶν ὀστῶν καὶ τῆς πτέρυγος τῶν κροταφικῶν. Κατὰ τοὺς πλείστους τῶν συγγραφέων, ἡ πάθησις αὕτη εἶναι ραχιτικῆς φύσεως. Μ. Ν. Κ.

κρανιομαντεία (ἡ). Ἡ διὰ τῆς ἐπισκοπήσεως τοῦ κρανίου μαντεία. Αὕτη παρά τισι λαοῖς ἐγίνετο ἐπὶ τοῦ κρανίου ζῶντος ἀνθρώπου, διὰ ταύτης δὲ ἐξηρευνῶντο διάφορα λανθάνοντα χαρίσματα ἢ ἐλαττώματα αὐτοῦ, παρ' ἄλλοις δὲ συνίστατο εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ μέλλοντος ἑνὸς πολεμιστοῦ δι' ἐξετάσεως τοῦ κρανίου φονευθέντος ἐχθροῦ. Ἡ κρανιομαντεία οὐδέποτε ἦτο ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν. Ἤκμαζεν ἰδίως ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅτε κυρίως ἐγίνετο χρῆσις οὐχὶ κρανίου φονευθέντος ἀνθρώπου ἀλλ' ὁμοιωμάτων κεφαλῶν. Ἰδιαιτέρως μὲ τὴν κρανιομαντείαν ἠσχολοῦντο οἱ σαβαϊσταὶ (βλ. καὶ λ. *κρανιολατρεία*). —Π.

κρανιομαντικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κρανιομαντείαν, ὁ τῆς κρανιομαντείας: «κρανιομαντικαὶ προρρήσεις».—Ἐπίρρ. ***κρανιομαντικῶς***.

κρανιομάντις (ὁ)· ὁ διὰ τῆς ἐπισκοπήσεως τοῦ κρανίου μαντευόμενος (βλ. λ. *κρανιομαντεία*).

κρανιομετρία *[Ἀνθρωπολογ.]* Κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους, ὅταν ἡ μελέτη τῶν ποικιλιῶν τῆς μορφῆς τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἱλκύετο εἰσέτι ἀπὸ καθαρῶς ἐπιστημονικοῦ διαφέροντος, ἐγίνετο δὲ ὑπὸ ἀτόμων ποικίλης μορφώσεως καὶ ἐκ παρέργου, τὸ κυριώτερον μέσον τῶν ἀσχοληθέντων μὲ αὐτὴν ἦτο ἡ παρατήρησις, ἡ περιγραφή, ἡ ἐπισκόπησις τῆς μορφῆς (σωματοσκοπία, κρανιοσκοπία) διὰ διαφόρων μεθόδων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον στοιχειωδῶν. Ἡ τοιαύτη μελέτη ὅμως, ὡς ὑποκειμένη τὰ μέγιστα εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἑκάστοτε μελετητοῦ, ἦτο μόνη φυσικῶς λίαν ἀτελής, δεδομένου ὅτι καὶ αἱ διαστάσεις καὶ τὰ σχήματα κλπ. ἔχουν σχετικὴν μόνον σημασίαν, ἀναλόγως τῆς ἐντυπώσεως τοῦ παρατηρητοῦ. Εἶναι ἀκριβῶς οὗτος ὁ λόγος, δι' ὃν παλαιαὶ παρατηρήσεις, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ ὦσι πολύτιμοι, ἔχουσι μικρὰν ἢ οὐδεμίαν σή-

Digitized by Google

μερον διὰ τὴν ἀνθρωπολογίαν ἀξίαν. Ἡ ἔκφρασις δι' ἀριθμῶν τῶν διαφόρων ποικιλιῶν τῆς μορφῆς, δηλαδὴ δι' ἑνὸς συνόλου μετρήσεων τῶν δυναμένων νὰ μετρηθῶσι χαρακτηριστικῶν, λαμβανομένων ὁμοίως ὑπὸ πάντων τῶν μελετητῶν, εἰς ἀντικατάστασιν τῆς περιγραφῆς, κατέστησε δυνατὴν τὴν σύγκρισιν τῶν συμπερασμάτων καὶ τὴν πρόοδον τῆς μελέτης τοῦ ἀνθρώπου (σωματομετρία, κρανιομετρία κλπ.).

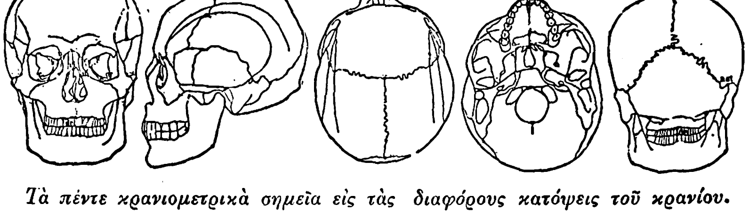
Τὰ πέντε κρανιομετρικὰ σημεῖα εἰς τὰς διαφόρους κατόψεις τοῦ κρανίου.

Ἡ χρῆσις τῶν μετρικῶν μεθόδων διὰ τὴν σπουδὴν τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῶν μαλακῶν μορίων (κεφαλομετρία) ἢ τοῦ κρανίου (κρανιομετρία), εἰσήχθη μάλιστα πολὺ πρὶν ἡ ἀνθρωπολογία ἐξελιχθῇ εἰς ἐπιστήμην καὶ δὴ ὑπὸ ἀνθρώπων ξένων τῆς ἐπιστήμης ταύτης, ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν καὶ πρὸς καλλιτεχνικοὺς μόνον σκοποὺς (Palissy, Camper). Εἶτα αἱ μετρικαὶ μέθοδοι κατέλαβον πρωτίστην θέσιν μετὰ τῶν ἀνθρωπολογικῶν μεθόδων. Καὶ ἀκριβῶς κατὰ τοῦτο διακρίνεται ἡ ἀνθρωπολογικὴ ἔρευνα τῶν λοιπῶν ζῳολογικῶν ἐπιστημῶν, καθ' ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ λεπτοτάτων διαφορῶν τῶν χαρακτηριστικῶν, ἃς οὐδεμία περιγραφὴ δύναται νὰ προσδιορίσῃ ἀκριβῶς, ὅπως ὁ ἀριθμός, ὅστις περιλαμβάνει ἀκρίβειαν καὶ συντομίαν.

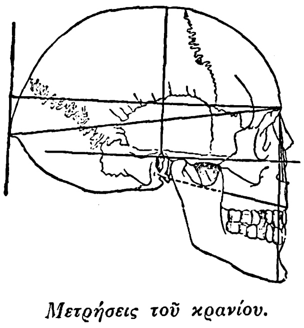
Μετρήσεις τοῦ κρανίου.

Ἀφ' ἑτέρου, εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ἡ χρῆσις τῶν μετρήσεων μετέπεσεν ἐσχάτως εἰς τὴν κατάχρησιν τῶν ἀριθμῶν καὶ ἀπὸ τῆς συσσωρεύσεως ταύτης ἀσκόπων μετρήσεων τείνει σήμερον ἡ ἐπιστήμη νὰ ἐλευθερωθῇ. Ὁπωσδήποτε ἔχομεν σήμερον σπουδαιοτάτας μετρήσεις τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ κρανίου, ἃς λαμβάνομεν καὶ ὡς φυλετικὰς χαρακτηριστικάς, ὅταν ἐντὸς μιᾶς ὁμάδος ἀνθρώπων ὑφίστανται αὗται περιωρισμένας σχετικῶς κυμάνσεις, ἐντὸς ὡρισμένου πλάτους ποικιλίας. Τὰς κυριωτέρας μετρήσεις τοῦ κρανίου λαμβάνομεν μεταξὺ σταθερῶν ἀνατομικῶν κρανιομετρικῶν σημείων, τινὰς ὅμως καὶ μεταξὺ συμβατικῶν τοιούτων, ὅπως καὶ καθόλου εἰς τὴν σωματομετρίαν. Ταῦτα ἔχουν ἴδια ὀνόματα.

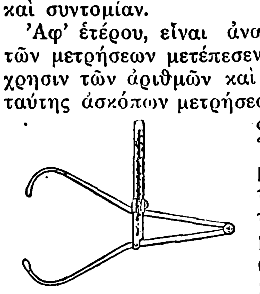
Ἰσοσκελὲς κρανιόμετρον.

Τὰς ἀπολύτους ταύτας μετρήσεις (γραμμικάς, τόξα, ὑποτεινούσας κλπ.), μετρήσεις βάρους κλπ., αἵτινες ἔχουν περιωρισμένην σημασίαν, συνδυάζει ἡ ἐπιστήμη, ἐξάγουσα τὰς σχετικὰς τοιαύτας, δηλαδὴ τὰς γωνίας καὶ κυρίως τοὺς δείκτας, δι' ὧν γίνεται ἀντιληπτὴ ἡ μορφολογία τῆς χώρας ἀκριβέστερον.

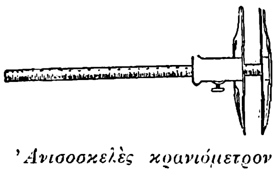
Ἀνισοσκελὲς κρανιόμετρον

Δι' αὐτῶν μελετᾶται τὸ σχῆμα τοῦ κρανίου τῶν ἀνθρωπιστῶν καὶ συγκρίνεται τοῦτο πρὸς τὸ τῶν λοιπῶν πρωτευόντων κυρίως (πιθήκων) καὶ τῶν κατωτέρων ζῴων, ἀναλόγως δὲ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐρεύνης θὰ μεταχειρισθῶμεν πλείονας ἢ ἐλάσσονας μετρήσεις.

Τὰ ἐργαλεῖα τῆς κρανιομετρικῆς, τὰ πλεῖστα εἶναι τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν μελέτην τοῦ σώματος καθόλου ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ. Τὸ *κρανιόμετρον*, ἰσοσκελὲς καὶ ἀνισοσκελὲς κλπ., ἡ μετρικὴ *ταινία* (ἐκ μετάλλου), τὰ διάφορα *γωνιόμετρα* (ὧν ἄριστον τὸ τοῦ Molisson προσθετὸν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπομέτρου ἢ κρανιομέτρου), ἀλλὰ καὶ πολυτελέστερα μετρικὰ ἐργαλεῖα (*οὐρανισκόμετρον, κογχόμετρον, ἀκτινόμετρον* κλπ.). Διὰ τὴν μέτρησιν τῆς χωρητικότητος κοιλοτήτων (κρανιακῆς κάψης, κόγχων κλπ.), μεταχειριζόμεθα διαφόρους κόκκους (κέγχρου κλπ.) ἢ καὶ σφαιρίδια μετάλλινα ἢ ὑάλινα κλπ., ἢ καὶ τὸ ὕδωρ ἢ τὸν ὑδράργυρον, μέσῳ λεπτῆς σφαίρας ἐλαστικῆς ἢ καὶ ἀπ' εὐθείας μετ' ἀπόφραξιν τῶν πόρων κλπ. Μετροῦμεν δὲ τὸ περιεχόμενον τοῦτο ἐντὸς ὑαλίνου μετρητοῦ. Ἡ μέτρησις τοῦ βάρους τοῦ κρανίου γίνεται διὰ τοῦ ζυγοῦ.

Αἱ σπουδαιότεραι μετρήσεις τοῦ ἐγκεφαλικοῦ κρανίου εἶναι ἡ τοῦ μήκους, τοῦ πλάτους, τοῦ μετωπικοῦ πλάτους, τοῦ ὕψους, ἡ περίμετρος, αἱ γωνίαι τοῦ μετώπου καὶ ἰνίου, καὶ οἱ δεῖκται τῶν διαμέτρων κλπ., ἐγκάρσιος κρανιακὸς δείκτης, δείκτης ὕψους, μετωπικοὶ δεῖκται κλπ. Αἱ τοῦ προσωπικοῦ κρανίου εἶναι τοῦ ὕψους τοῦ ὅλου προσώπου ἢ τοῦ ἄνω προσώπου, πλάτους, πλάτους κάτω γνάθου, ὕψους καὶ πλάτους κόγχων καὶ μεσοκογχικοῦ πλάτους, μετρήσεις τῆς κάτω γνάθου, γωνιῶν τοῦ προσώπου, ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς πρώτης γωνίας τοῦ Camper, μέχρι τῶν νεωτάτων πρὸς καθορισμὸν τοῦ προγναθισμοῦ κλπ., γωνιῶν τῆς ῥινός, τῶν γνάθων, τῶν ὀδόντων, δεικτῶν προσώπου καὶ τμημάτων αὐτοῦ.

Μεθ' ὅλην ὅμως τὴν τελειοποίησιν τῶν μεθόδων τῆς κρανιομετρίας, ἡ μελέτη τοῦ κρανίου τοῦ ἀνθρώπου βασίζεται καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν μεθόδων *κρανιογραφίας* καὶ *κρανιοσκοπίας* (βλ. λ.).

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

κρανιομετρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κρανιομετρίαν, εἰς τὴν μέτρησιν τοῦ κρανίου ἀπὸ ἀπόψεως ἀνθρωπολογικῆς. Ἐπίρρ. ***κρανιομετρικῶς***.

κρανιόμετρον (τό). Ὄργανον τὸ ὁποῖον χρησιμεύει πρὸς κατάλληλον στήριξιν τοῦ κρανίου διὰ κρανιολογικὰς μετρήσεις. Καλεῖται ἐπίσης καὶ *κρανιοφόρον*. Τὰ κρανιόμετρα διακρίνονται εἰς διαφόρους τύπους, ἀναλόγως τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν δίδουν εἰς τὸ κρανίον. Οὕτω λ. χ. εἰς τὸ κρανιόμετρον τοῦ Μολισσὸν τὸ κρανίον τίθεται κατὰ τὸ λεγόμενον ὀφθαλμοπτικὸν ἢ φραγκφούρτειον ἐπίπεδον, τὸ κρανιόμετρον τοῦ Μαρτὲν συνδέεται μετὰ διαγράφου, ἐπ' αὐτοῦ δὲ τὸ κρανίον δύναται νὰ λάβῃ διαφόρους θέσεις, καταλλήλους διὰ διαφόρους μετρήσεις.

Θ. ΒΛ.

κρανίον (τό)· τὸ τριχωτὸν μέρος τῆς κεφαλῆς τὸ περικλεῖον τὸν ἐγκέφαλον· ‖ ἡ κεφαλὴ γυμνὴ τῶν σαρκῶν, ὁ σκελετὸς τῆς κεφαλῆς, ἡ νεκροκεφαλή· ‖ «Κρανίου τόπος» ὁ Γολγοθᾶς· συνεκδ., ὁ τόπος ὅπου τις ἐδεινοπάθησεν, ἐταλαιπωρήθη.

—['Ανατομ.] Κρανίον καλεῖται τὸ σύνολον τῶν ὀστῶν τῆς κεφαλῆς τῶν περικλειόντων τὸν ἐγκέφαλον. Τὸ κρανίον καλεῖται καὶ *ἐγκεφαλικὴ κάψα* ἢ *ἐγκεφαλικὸν κρανίον*, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ σκελετοῦ τοῦ προσώπου, ὅστις καλεῖται καὶ *σπλαγχνικὸν κρανίον*.

Τὸ ἐγκεφαλικὸν κρανίον ἐμφανίζει ἓν ἄνω τοίχωμα, τὸν *θόλον* (βλ. λ.), ἓν κάτω, τὴν *βάσιν*, καὶ δύο πλάγια τοιχώματα, τὰς *κροταφικὰς χώρας*. Τὸ κρανίον ἀπαρτίζεται ἐν συνόλῳ ἐξ 8 ὀστῶν, ὧν 4 εἶναι διφυῆ. Τῆς βάσεως τοῦ κρανίου διακρίνουσι δύο ἐπιφανείας, τὴν *ἔσω* ἢ *ἐνδοκράνιον*, καὶ τὴν *ἔξω* ἢ *ἐξωκράνιον*, ἀμφοτέρας ἀνωμάλους καὶ διατρήτους. Καὶ ἡ μὲν *ἔσω ἐπιφάνεια* διὰ δύο ἐγκαρσίων ἐπαρμάτων διῄρηται εἰς τρεῖς βόθρους, ὧν ὁ πρόσθιος, ἀβαθὴς ὢν καὶ ὑψηλότερον τῶν ἄλλων κείμενος, ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν μετωπιαῖον λοβὸν τοῦ ἐγκεφάλου, ὁ δὲ μέσος εἰς τὸν κροταφικὸν καὶ ὁ ὀπίσθιος εἰς τὴν παρεγκεφαλίδα. Χωρίζονται δ' ἀπ' ἀλλήλων ὁ μὲν πρόσθιος ἀπὸ τοῦ μέσου διὰ τῶν ἐλασσόνων πτερύγων τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ, ὁ δὲ μέσος ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου διὰ τοῦ λιθοειδοῦς (τοῦ κροταφικοῦ) καὶ τῆς ῥάχεως τοῦ ἐφιππίου· ὁ δὲ ὀπίσθιος βόθρος ἀφορίζεται ὄπισθεν καὶ ἐν τοῖς πλαγίοις ὑπὸ τῆς ἐγκαρσίας αὔλακος τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ, διατιτραίνεται δ' ἐν τῷ μέσῳ ὑπὸ τοῦ ἰνιακοῦ τρήματος, δι' οὗ κοινωνεῖ τὸ κύτος τοῦ κρανίου μετὰ τοῦ σπονδυλικοῦ σωλῆνος. Ἡ *ἔξω* ἢ *κάτω ἐπιφάνεια* τῆς βάσεως διαιρεῖται εἰς τρεῖς μοίρας διὰ δύο ἐγκαρσίων γραμμῶν, ὧν ἡ μὲν προσθία φέρεται πρὸ τῶν ἀρθρικῶν φυμάτων τῶν κροταφικῶν γληνῶν, ἡ δ' ὀπισθία ἑνοῖ τὰς δύο μαστοειδεῖς ἀποφύσεις. Καὶ ἡ μὲν *προσθία μοῖρα* σχηματίζει κατὰ τὸ μέσον αὐτῆς τὸν θόλον τοῦ κύτους τῆς ῥινός, τὰ δὲ πλάγια τὰς ὀροφὰς τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν, τοὺς πτερυγοειδεῖς βόθρους καὶ τὰ ὑποκροτάφια πεδία. Ἡ δὲ *μέση μοῖρα*, κατὰ μὲν τὸ μέσον σχηματίζεται ὑπὸ τῆς βάσεως τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ, κατὰ τὰ πλάγια ὑπὸ τῆς ὀπισθίας μοίρας τῶν μειζόνων πτερύγων τοῦ σφηνοειδοῦς, ὑπὸ τοῦ λιθοειδοῦς κλπ. Ἐνταῦθα σημειωτέα ὁ ἔξω ἀκουστικὸς πόρος, ἡ κροταφικὴ γλήνη, τὸ πρόσθιον ῥηγματῶδες τρῆμα, τὸ ὀπίσθιον ῥηγματῶδες ἢ σφαγιτιδικὸν τρῆμα, τὸ ἔξω καρωτιδικὸν τρῆμα, τὸ λιθοειδὲς βοθρίον, τὸ βελονομαστοειδὲς τρῆμα, ἡ βελονοειδὴς ἀπόφυσις, τὸ ὑπογλώσσιον τρῆμα, ἡ μαστοειδὴς ἀπόφυσις. Ἡ *ὀπισθία μοῖρα* σχηματίζεται ὑπὸ τῶν κονδυλικῶν μερῶν καὶ τῆς κάτω μοίρας τῆς κόγχης τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ. Σημειωτέα δὲ τὸ ἰνιακὸν τρῆμα, οἱ κόνδυλοι, ὧν ὄπισθεν οἱ κονδυλικοὶ βόθροι κλπ.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

—[Παθολ.] Ἐνῷ φυσιολογικῶς μετὰ τὰς πηγὰς αἱ ῥαφαὶ τοῦ *κρανίου* ἀποστεοῦνται περὶ τὸ 35ον—40όν ἔτος τῆς ἡλικίας, ἵνα δύναται ἕως τότε ν' ἀναπτύσσηται ὁ ἐγκέφαλος, ὁσάκις εἰς παθολογικάς τινας καταστάσεις ἡ ἀποστέωσις αὕτη συντελεῖται προώρως, ἀναστέλλεται ἡ ἐγκεφαλικὴ ἀνάπτυξις, ἐπὶ ζημίᾳ τῶν διανοητικῶν δυνάμεων. Συγγενὴς πάθησις συνισταμένη εἰς ἐλαττωματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου, προκαλεῖ πρόπτωσιν τοῦ ἐγκεφάλου διὰ μέσου τῆς σχηματιζομένης ὀπῆς, ἤτοι *ἐγκεφαλοκήλην*. Ἡ κρανιακὴ κοιλότης διατείνεται ὑπερόγκως ἐπὶ *ὑδροκεφαλίας*, ἤτοι συσσωρεύσεως ἀφθόνου ὑγροῦ ὑπὸ τὴν ἀραχνοειδῆ μήνιγγα, ἐκ κληρονομικῶν λόγων. Σπάνιοι εἶναι οἱ ὄγκοι τοῦ κρανίου, λ. χ. τὰ *ὀστεοσαρκώματα* κτλ., ἐνῷ συχνότεραι εἶναι αἱ ἐκ συφιλιδικῆς αἰτίας *ἐξοστώσεις*.

Σ. Γ. Σ.

—[Συγκρ. 'Ανατομ.] Κρανίον ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὰ σπονδυλωτὰ ζῷα, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον κατώτατά τινα, τὰ λεγόμενα *ἀκράνια* (ὡς ὁ ἀμφίοξυς), στεροῦνται τοιούτου. Ἀπὸ τῶν κατωτάτων ὅμως ἰχθύων, τῶν *κυκλοστόμων*, ὅπου τὸ κρανίον εἶναι ἐντελῶς ἀρχέγονον, ἐξελίσσεται τοῦτο βαθμηδὸν καὶ τελειοποιεῖται πρὸς τὸ κρανίον τῶν πτηνῶν, λαμβάνον τὴν ἀνωτέραν του ἐξέλιξιν εἰς τὰ θηλαστικὰ καὶ τὸν ἄνθρωπον. Διακρίνουσι δὲ κατὰ τὴν τοιαύτην ἐξέλιξιν τοῦ κρανίου δύο βαθμῖδας: α) Τὸ *πρωτογενὲς* ἢ *χονδροκράνιον*. Τοῦτο παραμένει ὡς τοιοῦτον εἰς τοὺς κατωτέρους ἰχθῦς (κυκλοστόμους λ. χ.), εἰς δὲ τὰ ἀνώτερα σπονδυλωτὰ κατὰ τὴν ἐμβρυϊκὴν διάπλασιν αὐτῶν. β) Τὸ *ὀστεῶδες* κρανίον, τὸ ὁποῖον προέρχεται διὰ καταλλήλου μεταπλάσεως τοῦ προηγουμένου. Διακρίνουσι πρὸς τούτοις ἓν πρόσθιον καὶ ἓν ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ κρανίου. Ἐκ τούτων τὸ πρόσθιον ἀποτελεῖ τὴν ἀρχικὴν βάσιν τοῦ κρανίου καὶ λέγεται καὶ *παλαιοκράνιον*, τὸ δὲ ὀπίσθιον θεωρεῖται ὡς προερχόμενον ἐκ μεταβληθέντων καὶ συγχωνευθέντων σπονδύλων καὶ καλεῖται *νεοκράνιον*. Εἰς κατώτερα σπονδυλωτὰ παραμένει μόνον τὸ παλαιοκράνιον (κυκλόστομοι ἀμφίβια), ἐνῷ εἰς τὰ πλεῖστα τῶν σπονδυλωτῶν ὑπάρχει κυρίως τὸ νεοκράνιον. Ἀμφότερα ἐν τούτοις τὰ τμήματα ταῦτα εὑρίσκονται στενῶς συνδεδεμένα.

Θ. ΒΛ.

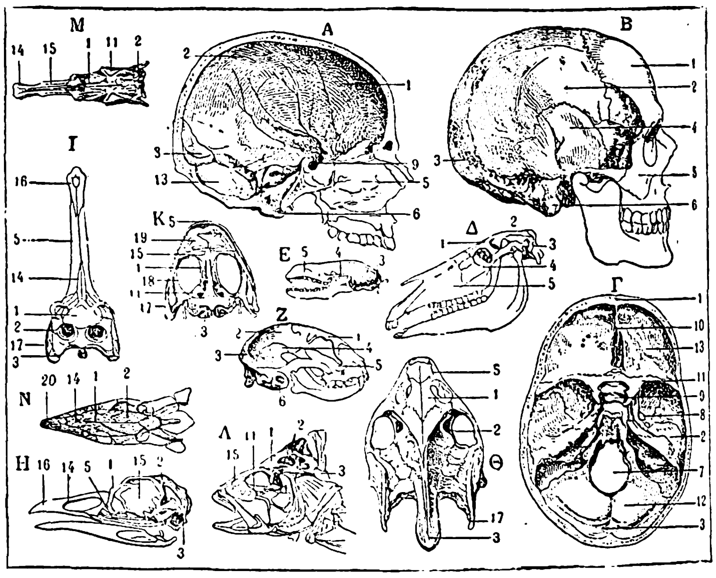
Συγκριτικὸς πίναξ κρανίων.

Α, Β, Γ=κρανίον ἀνθρώπινον [Α=μέση κάθετος τομή. Β=πλαγία ὄψις. Γ=ὁριζοντία τομὴ τῆς βάσεως.]· *Δ, Ε, Ζ=κρανία θηλαστικῶν* [Δ=ἵππου. Ε=ἀσπάλακος. Ζ=γαλῆς.]· *Η=κρανίον πτηνοῦ* [Μελεαγρίδος τῆς μεξικανικῆς.]· *Θ, Ι=κρανία ἑρπετῶν* [Θ=τρώνυχος· Ι=γαβιάλου]· *Κ=κάτω ὄψις κρανίου βατράχου*· *Λ, Μ, Ν=κρανία ἰχθύων* (Λ=πέρκης· Μ=ἴσοκος· Ν=ἀκιπησίου)· 1=μετωπιαῖον ὀστοῦν· 2=βρεγματικόν· 3=ἰνιακόν· 4=κροταφικόν· 5=ἄνω σιαγών· 6=μαστοειδὴς ἀπόφυσις· 7=ἰνιακὸν τρῆμα· 8=ᾠοειδὲς τρῆμα· 9=ἐφίππιον· 10=κάλλαιον· 11=σφηνοειδές· 12=βόθρος παρεγκεφαλίδος· 13=κογχικὸν ὄγκωμα· 14=ῥινικὸν ὀστοῦν· 15=ἠθμοειδές· 16=προγναθικόν· 17=ὀπισθογναθικόν· 18=πτερυγοειδές· 19=ὕνις. 20=ῥύγχος.]

—*['Ανθρωπολ.]* Τὸ *κρανίον* ἀποτελεῖ τὸ ἄνω καὶ ὀπίσθιον μέρος τῆς κεφαλῆς, τῆς ὁποίας τὸ πρόσθιον ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ πρόσωπον. Ἕκαστον τῶν τμημάτων τούτων τῆς κεφαλῆς ἔχει ἰδίαν διάπλασιν κατὰ τὴν ἐμβρυϊκὴν ἡλικίαν. Καὶ τὸ μὲν κρανίον διαπλάσσεται ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν διάπλασιν τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἐγκεφάλου. Διὰ τοῦτο καλεῖται τὸ κρανίον

Digitized by Google

καὶ *ἐγκεφαλικὸν κρανίον* ἢ καὶ *νευροκράνιον*. Τὸ δὲ πρόσωπον διαπλάσσεται ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν διάπλασιν τοῦ πεπτικοῦ καὶ ἀναπνευστικοῦ συστήματος καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται καὶ *σπλαγχνικὸν κρανίον* ἢ *σπλαγχνοκράνιον*, ἢ ἀκόμη καὶ *βραγχιακὸν κρανίον*. Τὸ ὅλως δὲ ἀρχικῶς ἀδιάπλαστον κρανίον καλεῖται καὶ *δερματῶδες*, ἢ *ὑμενῶδες πρωτογενὲς κρανίον*, τὸ ὁποῖον βαθμηδὸν ἀποχονδροῦται καὶ σχηματίζει τὸ *χονδροκράνιον* ἢ *πρωτογενὲς χονδρῶδες* κρανίον. Τοῦτο τέλος ὀστεούμενον βαθμηδὸν δίδει τὸ τέλειον κρανίον. Ἡ ἀναλογία μεταξὺ προσώπου καὶ κρανίου εἶναι διάφορος, τόσον κατὰ τὴν ἐμβρυϊκήν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, λαμβάνει δὲ αὕτη τὴν ὁριστικὴν σχέσιν μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ διάπλασιν καὶ συναρμογὴν τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου. Τὸ κρανίον λόγῳ τῆς σπουδαιότητός του κατέστη τὸ ἀντικείμενον τῶν περισσοτέρων καὶ σοβαρωτέρων ἀνθρωπολογικῶν ἐρευνῶν καὶ μετρήσεων ὡς πρὸς τὸ σχῆμα, τὴν χωρητικότητα, τὰς ἀναλογίας αὐτοῦ κλπ. καὶ ἀποτελεῖ τὴν σπουδαιοτέραν βάσιν διὰ τὴν ἔρευναν τῆς μορφολογίας τῶν φυλῶν κλπ. (βλ. *κρανιολογία*, *κρανιομετρία*, *κρανιογραφία*).

Θ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

—**κρανίον** *ἐφιππιοειδές*· βλ. λ. *ἐφιππιοειδὲς* κρανίον.

—**κρανίον** *νεογνοῦ* *[Ἀνατομ.]*. Τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ κρανίου τοῦ νεογνοῦ εἶναι: 1) ὅτι ἀντὶ τῶν ὀστεΐνων ραφῶν ἀπαντῶσι στεναὶ λωρίδες ἐκ συνδετικοῦ ἱστοῦ, αἱ *μαλθακαὶ ραφαί*· 2) ὅτι κατὰ τὰς ὑποστρογγύλους γωνίας τῶν συντασσομένων ὀστῶν τοῦ κρανιακοῦ θόλου ἀπαντῶσιν ὑπολείμματα τοῦ ὑμενώδους κρανίου, αἱ *πηγαί*. Τοιαῦται πηγαὶ εἶναι ἕξ, ἤτοι δύο ἐν τῇ μέσῃ γραμμῇ καὶ τέσσαρες ἐν τοῖς πλαγίοις, ὧν αἱ δύο ἐν τῇ μέσῃ γραμμῇ, ἡ *μετωπιαία* καὶ ἡ *ἰνιακή*, εἶναι αἱ ἀξιολογώτεραι ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως. Αἱ πηγαὶ δέ, ὡς καὶ αἱ ραφαί, ὀστεοῦνται μετὰ 2—3 ἔτη ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ.

Ἡ πρόωρος συνοστέωσις τῶν ραφῶν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὸ σχῆμα τοῦ κρανίου. Ἐκ τῆς προώρου συνοστεώσεως ἁπασῶν τῶν ραφῶν παράγεται κρανίον μικρὸν *(μικροκεφαλία)*· ἐκ τῆς προώρου συνοστεώσεως τῆς στεφανιαίας ραφῆς γεννᾶται κρανίον ἀποπεπλατυσμένον ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω *(πλατυκεφαλία)*· τῆς ὀβελιαίας δὲ προώρως ἐξαφανιζομένης, παρακωλύεται ἡ κατὰ τὴν ἐγκαρσίαν διάμετρον αὔξησις τοῦ κρανίου, οὗ ἕνεκα τοῦτο γίνεται ἐπίμηκες. Τοῦ *πτερυγίου* (κροταφικὴ χώρα) προώρως συνοστεουμένου, παρεμποδίζεται ἡ κατὰ κάθετον διεύθυνσιν αὔξησις τῆς μέσης χώρας τοῦ κρανίου, οὗ ἕνεκα τοῦτο αὐξάνει μόνον ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν, οὕτω δέ, κοιλαινομένου τοῦ θόλου, τὸ κρανίον ἀποβαίνει *ἐφιππιοειδὲς* (βλ. λ.) τὸ σχῆμα· προώρως δὲ συνοστεουμένων ἁπασῶν τῶν ραφῶν τοῦ ἑτέρου ἡμιμορίου τοῦ κρανίου, παράγεται τὸ *λοξὸν κρανίον*.

Ι. Π.

—**κρανίου** *θόλος* *[Ἀνατομ.]*· βλ. λ. *θόλος κρανίου*.

—**κρανίου** *κατάγματα* *(Χειρουργ. Πολέμ.]*. Τὸ κρανίον, καίπερ ἀποτελούμενον ἐξ ὀστῶν πλατέων, ἐφ' ὧν αἱ ἐκ τραυματισμῶν βλάβαι εἶναι συνήθως περιωρισμέναι (θλάσεις, αὐλακίσεις, διατρήσεις ἁπλαῖ ἢ μετὰ ρωγμῶν καὶ παρασχίδων), ἐμφανίζει συνήθως εἰδικὰς ἕνεκα τοῦ σχήματος τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὸ ὀστῶν καὶ κυρίως ἕνεκα τοῦ ἐν τῇ κάψῃ αὐτοῦ ἐμπεριεχομένου ἐγκεφάλου, οὗ ἡ σύστασις ἀποτελεῖται ἐν ἰσχυρᾷ ἀναλογίᾳ ἐκ στοιχείων ὑγρῶν. Εἰς ταύτην δὲ τὴν ἰδιάζουσαν ὑγροβριθῆ σύστασιν τοῦ ἐγκεφάλου ὀφείλονται ἡ ἄκρα εὐκολία καὶ ἡ ἔκτακτος ἔντασις τῶν ἐκρηκτικῶν φαινομένων, ἅτινα ἀναπτύσσονται ἐπὶ τῶν διὰ πυροβόλου ὅπλου τραυμάτων τοῦ κρανίου, ὅταν ἡ βολὶς κέκτηται μεγάλην ταχύτητα. Ἀπὸ ἀποστάσεως 50 μέτρων ἅπασα ἡ κρανιακὴ κάψα ἐκσφενδονίζεται εἰς θραύσματα, ἀναμὶξ μετὰ τοῦ πλείστου τοῦ εἰς πόλτον μεταβεβλημένου ἐγκεφάλου διὰ μέσου εὐρέων ρηγμάτων τοῦ περιβλήματος τῶν ἁπαλῶν καλυμμάτων. Ἐπέκεινα δὲ τῆς ἀποστάσεως ταύτης τὰ ἀποτελέσματα ἐλαττοῦνται μὲν βαθμιαίως, ἀναπτύσσονται δ' ὅμως ἱκανῶς ἔντονα. Οὕτως ἐπὶ ἀποστάσεως 100 μέτρων καὶ πλέον διὰ τῶν νῦν ἐν χρήσει μικρᾶς διαμέτρου βολίδων διατηρεῖται μὲν τὸ περίβλημα τῶν ἁπαλῶν μορίων, ἀλλὰ τὰ ὀστᾶ τοῦ κρανίου κατακερματίζονται· δηλαδὴ ἀπὸ ἑκατέρου τῶν στομίων εἰσόδου καὶ ἐξόδου ἐκπορεύονται ἐπιμήκεις ἀκτινωταὶ ρωγμαί, συναντώμεναι ἐπὶ τοῦ κρανιακοῦ θόλου μετὰ τῶν τοῦ ἀντιστοίχου στομίου, διατεμνόμεναι δ' ὑπὸ ἑτέρων κυκλοτερῶν, ὁμοκέντρων περὶ ἑκάτερον τῶν στομίων· διὰ τῶν ἀκτινωτῶν δὲ καὶ ὁμοκέντρων τούτων ρωγμῶν ἀφορίζεται εἰς πληθὺν παρασχίδων ἡ κρανιακὴ κάψα, ἐφ' ἧς ἡ ἐπίψαυσις ἔξωθεν διὰ τῶν ἁπαλῶν καλυμμάτων παράγει πανταχοῦ πολλαπλοῦς κριγμούς, ἐνῷ ἀπὸ τοῦ στομίου ἐξόδου καὶ ἐνίοτε ἀπὸ τοῦ τῆς εἰσόδου προβάλλει οὐσία μυελώδης. Αἱ ὑπὸ τῶν ἀκτινωτῶν δὲ καὶ τῶν συγκεντρικῶν ρωγμῶν ἀφοριζόμεναι παρασχίδες εἶναι αἱ μὲν (ἰδίως αἱ ἐγγὺς τοῖς στομίοις) τελείως ἐλεύθεραι, αἱ δ' ἐν μέρει ἢ ὅλως προσπεφυκυῖαι τῷ περιοστέῳ. Ἐπὶ μειζόνων δ' ἔτι ἀποστάσεων, αἱ ἀφ' ἑκατέρου στομίου ἐξορμώμεναι ἀκτινωταὶ ρωγμαὶ ἀποβαίνουσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον βραχύτεραι καὶ ἐπὶ τέλους παύονται νὰ ἐκτείνωνται μέχρι τῶν ἐκ τοῦ ἑτέρου στομίου ἐκπορευομένων· οὐχ ἧττον ὅμως, μέχρις 800 μέτρων, σχηματίζονται περὶ ἑκάτερον στόμιον ἀκτινωταὶ καὶ ὁμόκεντροι ρωγμαὶ διατεμνόμεναι. Πέρα δὲ

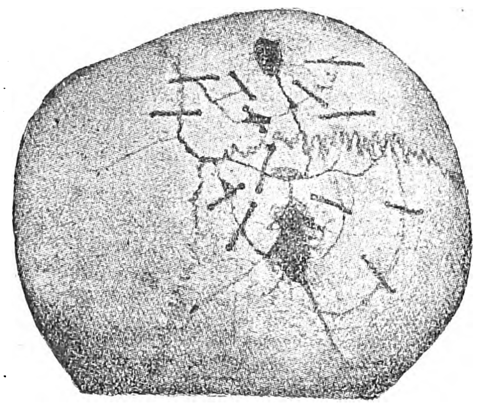

Κάταγμα διὰ βολίδος 6 χιλιοστομέτρων ἐκ μικρᾶς ἀποστάσεως.

τῶν 800 μέτρων ἐλαττοῦνται βαθμηδὸν αἱ ὁμόκεντροι ρωγμαὶ καὶ εἰς ἀπόστασιν 1000 μέτρων ἐκλείπουσι σχεδόν, παραμένουσι δὲ μόναι αἱ ἀκτινωταί, αἵτινες καὶ αὗται ἀπὸ τῶν 1000 μέτρων ἐλαττοῦνται μικρὸν κατὰ μικρὸν καὶ τέλος εἰς ἀπόστασιν 1600 μέτρων ἐκλείπουσι σχεδὸν τε-

Κάταγμα διὰ βολίδος 8 χιλιοστομέτρων ἐξ ἀποστάσεως 400 μέτρων.

λείως, πλὴν μιᾶς μακρᾶς ρωγμῆς, ἥτις παραμένει ἔτι, ἑνοῦσα τὰ στόμια εἰσόδου καὶ ἐξόδου. Ἀπὸ δ' ἀποστάσεως 2000 μέτρων καὶ ἐπέκεινα τὰ στόμια εἰσόδου καὶ ἐξόδου, ἂν διαμπερὴς ἡ διάτρησις, εἶναι κατὰ κανόνα ὁμαλά, ἄνευ ρωγμῆς τινος.

Ἐν γένει δ' αἱ ρωγμαὶ διευθύνονται κατὰ τὸν

Κατάθραυσις κρανίου διὰ βολίδος ἐξ ἀποστάσεως 20 μέτρων.

ἕτερον τῶν μεσημβρινῶν τῆς κρανιακῆς σφαίρας, τὸν παράλληλον τῇ τραυματικῇ βίᾳ, ἤτοι εἶναι προσθιοπίσθιοι μὲν ἢ ὀπισθοπρόσθιοι, ἂν ἡ βολὶς διήλασεν ἀπὸ τῆς μετωπικῆς πρὸς τὴν ἰνιακὴν χώραν ἢ ἀπὸ ταύτης πρὸς ἐκείνην, ἐγκάρσιοι δὲ ἂν ἀπὸ τοῦ ἑτέρου πρὸς τὸν ἕτερον κρόταφον (βλ. *ἐγκεφάλου τραύματα*).

Ι. Π.

κρανιοπαγής (ὁ, ἡ), —ἐς (τὸ) *[Τερατογ.]*. Τερατογονικὴ διάπλασις, ἀναφερομένη εἰς τὴν ὁμάδα τῶν διπλῶν τεράτων, ἅτινα εἶναι συνηνωμένα διὰ τοῦ κεφαλικοῦ αὐτῶν ἄκρου.

Μ. Ν. Κ.

κρανιοπαπύρωσις, —εως (ἡ). Μαλθακότης τῶν ὀστῶν τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου, παρατηρουμένη ἅμα τῷ τοκετῷ ἐπὶ ὑγιῶν νεογνῶν κατ' ἀναλογίαν 20%. Κατὰ τὸν ραχιτισμόν, ἡ κρανιοπαπύρωσις ἑδράζεται εἰς τὴν κάτω ὀπισθίαν ἐπιφάνειαν τοῦ κρανίου, ἐξ ἧς καὶ τὸ ἰνίον ἐπιπεδοῦται, ἐμφανίζεται δὲ αὕτη πέραν τοῦ δευτέρου μηνὸς ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ βρέφους. Ἐνῷ δὲ κατὰ τὴν κοινὴν κρανιοπαπύρωσιν ἡ μεγάλη πηγὴ τοῦ κρανίου ὀστεοῦται μεταξὺ τοῦ 12ου καὶ τοῦ 18ου μηνὸς ἀπὸ τῆς γεννήσεως, κατὰ τὴν ραχιτικῆς φύσεως κρανιοπαπύρωσιν βαίνει τοὐναντίον εὐρυνομένη.

Σ. Γ. Σ.

κρανιοπλαστία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἡ μεταφορὰ καὶ ἡ μεταμόσχευσις τμήματος τινος ὀστεοπεριοστικοῦ πρὸς τὸ μέρος ρήγματος γενομένου ἐπὶ τοῦ κρανίου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως διευκολυνθῇ οὕτως ὁ σχηματισμὸς νέου ὀστεώδους ἱστοῦ πρὸς συγκάλυψιν τῆς ὑφισταμένης κρανιακῆς βλάβης.

Μ. Ν. Κ.

κρανιόρροια (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Πάθησις χαρακτηριζομένη κλινικῶς ὑπὸ τῆς ἐκροῆς τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ ἀπὸ τῆς ρινός, καὶ διὰ σημείων ἐγκεφαλικῆς πιέσεως· ἀνατομικῶς δὲ χαρακτηρίζεται αὕτη δι' αὐτομάτου ἢ τραυματικῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τοῦ κρανίου καὶ τῆς ρινοφαρυγγαίας κοιλότητος, ὡς καὶ δι' ἐπεξεργασίας ἐρεθισμοῦ τῶν ἀραχνοειδῶν διαστημάτων τοῦ μέσου ἐγκεφαλικοῦ βόθρου.

Μ. Ν. Κ.

κρανιοσκοπία (ἡ) *[Ἀνθρωπολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ διὰ τῆς ἐπισκοπήσεως περιγραφὴ τοῦ σχήματος καὶ τῶν ποικιλιῶν τοῦ κρανίου (τῆς κεφαλῆς). Ἡ κρανιοσκοπία εἶναι ἡ παλαιοτέρα μέθοδος μελέτης τοῦ ἀνθρώπου, ἀντικατασταθεῖσα ἐν πολλοῖς σήμερον διὰ τῆς *κρανιομετρίας* (βλ. λ.), ἅτε οὖσα ἀτελής, ὡς ὑποκειμένη εἰς ὑποκειμενικὰς ἐντυπώσεις ἑκάστοτε. Οὐχ ἧττον ὑπάρχουσι περιπτώσεις, καθ' ἃς αὕτη ἀρκεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν κρανιομετρίαν, καὶ ἄλλαι, καθ' ἅς ἡ κρανιοσκοπία εἶναι ἀπαραίτητος διὰ χαρακτηριστικά, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς μέτρησιν, πολλάκις δὲ εἶναι ἀνάγκη συνδυασμοῦ καὶ τῶν δύο μεθόδων. Ἡ κρανιοσκοπία παρέχει πολλὰς πληροφορίας περὶ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ γένους, περὶ τοῦ χρώματος καὶ τῆς καταστάσεως (διατηρήσεως) τοῦ κρανίου, ἰδίᾳ δὲ περὶ τῆς μορφῆς καὶ τῶν ποικιλιῶν τῶν ραφῶν καὶ τῶν ἐμβολίμων ὀστῶν κλπ. Ὡσαύτως καὶ περὶ πολλῶν λεπτομερειῶν τῆς μορφῆς διαφόρων τμημάτων τοῦ ἐγκεφαλικοῦ καὶ προσωπικοῦ κρανίου (κατόψεων, κόγχων, γνάθων), ἰδίᾳ δὲ τῶν ποικιλιῶν τῶν ὀδοντοστοιχιῶν κλπ. Ἡ γενικὴ μορφὴ τοῦ κρανίου, ὅταν εἶναι λίαν χαρακτηριστική, δὲν ἔχει ἀνάγκην μετρήσεως ἢ *κρανιογραμμάτων*, ὅπως π. χ. συμβαίνει εἰς τοὺς στοιχειώδεις χαρακτηρισμοὺς (βραχυκεφαλίας ἢ δολιχοκεφαλίας κττ.). Τινὲς μάλιστα ἐτελειοποίησαν τὴν κρανιοσκοπικὴν μέθοδον, ἣν προκρίνουν τῆς μετρήσεως, ἥτις δὲν δίδει, ὡς γνωστόν, ἢ τὴν ἔκτασιν δύο καθέτων ἀλλήλαις διαμέτρων, ὧν λαμβάνομεν τὸν δείκτην, ὄχι δὲ τὴν ὅλην καμπύλην τῆς χώρας. Ἡ γνωστοτέρα μέθοδος εἶναι τοῦ Sergi, καθ' ὃν πᾶσα καμπύλη τοῦ κρανίου δύναται νὰ περιληφθῇ ἐντὸς ἑνὸς γεωμετρικοῦ σχήματος. Οὕτως ἡ κάθετος κάτοψις τοῦ κρανίου (ἡ ἐκ τῶν ἄνω) δύναται ἑκάστοτε νὰ περιληφθῇ εἰς διάφορον γεωμετρικὸν σχῆμα, ὁπότε τὸ κρανίον καλεῖται: *ἐλλειψοειδὲς* ὅταν ἡ ἄνω αὕτη κάτοψις αὐτοῦ δύναται νὰ περιληφθῇ εἰς ἓν παραλληλόγραμμον (διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἢ σχεδιαζομένη), *πενταγωνοειδὲς* εἰς ἓν πεντάγωνον, *ρομβοειδές*, εἰς ρόμβον, *ᾠοειδὲς* εἰς ἑξάγωνον, *σφηνοειδὲς* εἰς σφῆνα, *σφαιροειδὲς* εἰς τετράγωνον, *κλεψυδροειδὲς* μετὰ πλαγίων συμπιέσεων κλπ. Ὁμοίως, μορφὰς διαφόρους εὑρίσκομεν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κατόψεων, ἰδίως τῆς ἰνιακῆς (ἐκ τῶν ὀπίσω) καὶ τῆς μετωπικῆς (ἐκ τῶν πρόσω παρατηρουμένου τοῦ κρανίου), ἀναλόγως τῆς μορφῆς τῶν μετωπικῶν ὄγκων. Τοιουτοτρόπως, ἡ κρανιοσκοπία, δηλαδὴ ἡ μελέτη ποιοτικῶς τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ κρανίου (οὐχὶ δὲ τυχὸν ἡ μελέτη τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κρανίου ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ἐξετάσεως αὐτοῦ, κατὰ παλαιοτέραν ἐκδοχὴν τῆς λέξεως), κερδίζει καθ' ἑκάστην ἔδαφος, ἐπὶ νέων μεθόδων βασιζομένη.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

κρανιοσκοπικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κρανιοσκοπίαν, εἰς τὴν ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ κρανίου διάγνωσιν τῆς διανοητικότητος τοῦ ἀνθρώπου.—Ἐπίρρ. ***κρανιοσκοπικῶς***.

κρανιοσκόπος (ὁ, ἡ)· ὁ μελετῶν τὸ κρανίον καὶ ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τῆς διαμορφώσεως αὐτοῦ συνάγων περὶ τῆς διανοητικότητος τοῦ ἀνθρώπου.

κρανιοσπογγίωσις (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Πάθησις ὀδυνηρὰ τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου, πιθανώτατα φύσεως συφιλιδικῆς, χαρακτηριζομένη ἀνατομικῶς καὶ ἀκτινολογικῶς ὑπὸ τοῦ σχηματισμοῦ ἐν τῇ διπλόῃ τῶν ὀστῶν πολυαρίθμων κοιλοτήτων.

Μ. Ν. Κ.

κρανιοστάτης (ὁ). Ἐργαλεῖον πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ κρανίου καὶ συγκράτησιν αὐτοῦ κατὰ τὰς μετρήσεις καὶ τὴν σπουδὴν καθόλου αὐτοῦ ἢ ἔκθεσιν (βλ. *κρανιοφόρον*)

Ι. Γ. Κ.

Digitized by Google

κρανιοσχιστία /*'Ιατρ.*/. Παραμόρφωσις τοῦ κρανίου, συγγενοῦς φύσεως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἔλλειψιν ὀστεώσεως ἐπὶ τῆς μέσης γραμμῆς τοῦ κρανίου. Μ. Ν. Κ.

κρανιοτομία (ἡ)· βλ. *βασιοτριψία*.

κρανιοτόμος (ὁ) /*'Ιατρ.*/. Χειρουργικὸν ἐργαλεῖον (βλ. λ. *βασιοτρίπτης*).

Κρανίου ***τόπος*** [*Γεωγρ.*]. Ἡ ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν ἑλληνικὴ ἀπόδοσις τοῦ *Γολγοθᾶ* (βλ. λ.).

κρανιοφόρον (τό). Πρὸς ἀκριβῆ σπουδὴν τοῦ κρανίου, λῆψιν μετρήσεων, κρανιογραμμάτων, φωτογραφιῶν κλπ., καὶ τοποθέτησιν ὅλων τῶν πρὸς σύγκρισιν κρανίων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου, εἶναι ἀνάγκη καλῆς τοποθετήσεως τοῦ κρανίου, ἑκάστοτε τῆς αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ τὰ *κρανιοφόρα* ἢ *κρανιοστάται*. Τοιαῦτα ὑποστηρίγματα μεταχειριζόμεθα καὶ διὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν κρανίων ἐν τοῖς μουσείοις. Τὰ εὔθραυστα ὅμως ἢ τεθραυσμένα κρανία φυλάττονται ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις ἐντὸς στερεῶν κυτίων, σκοτεινοῦ χρώματος, πρὸς διάκρισιν τῶν ὀσταρίων, ὅπως μὴ ἀπολεσθῇ τεμάχιόν τι. Ἡ καλὴ στήριξις τῶν κρανίων κατὰ τὴν σπουδὴν αὐτῶν ἐπιτρέπει τὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου πάντοτε σχεδίασιν καὶ σύγκρισίν των. Τὰ ἁπλούστερα παλαιὰ κρανιοφόρα (Broca κ. ἄ.) ἀποτελοῦνται ἐκ ξυλίνου βάθρου καὶ ἐλάσματος ἢ ἐλασμάτων, εἰσαγομένων κυρίως εἰς τὸ ἰνιακὸν τρῆμα. Τὰ νεώτερα εἶναι καὶ ἀκριβέστερα, ὡς τὸ *κυβοκρανιοφόρον*, τὸ τοῦ Mollison, λίαν εὔχρηστον καὶ πρακτικόν, ὁ κρανιοστάτης τοῦ Ranke, τοῦ Ogushi καὶ πολλὰ ἄλλα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πολύπλοκα. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Κράνιστα /*Γεωγρ.*/. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Δράμας χωρίου *Δενδράκια* (βλ.λ.). Χ.Δ.

Κρανίων, ***πρώην δῆμος*** — /*Γεωγρ.*/. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ σημερινοῦ δήμου *'Αργοστολίου*, ὅστις περιελάμβανε καὶ τοὺς ἀνήκοντας μέχρι σήμερον εἰς αὐτὸν συνοικισμοὺς *Κοκολᾶτα*, *Κομποθεκρᾶτα*, *Κουρουπᾶτα*, *Μενεγᾶτα*, *Σπήλια* καὶ *Χελμᾶτα*. Χ. Δ.

Κρανιώνας /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 472. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Δρανοβαίνη*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Ἄνω Κρανιώνας*.

—**Κρανιώνας,** ***Ἄνω*** — [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Κρανιώνα τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1928) 278. Χ. Δ.

Κρανιωτάκης, ***'Εμμανουήλ***. Κρὴς ὁπλαρχηγός, ἀγωνισθεὶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866 καὶ φονευθεὶς τῷ 1868. Ν. ΚΛΣ

—**Κρανιωτάκης,** ***Νικόλαος Χαραλ.*** Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1891. Διακούσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῷ γυμνασίῳ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης, ἐγένετο δημοσιογράφος (1910). Διετέλεσεν ἐκ περιτροπῆς συντάκτης, ἀρχισυντάκτης καὶ ἀρθρογράφος πολλῶν ἐφημερίδων, τοῦ «Νέου Ἄστεως» (1911), τῆς «Ἀκροπόλεως» (1915), τῆς «Ἑνώσεως» (1919), ἀπὸ δὲ τοῦ 1919 μέχρι καὶ τοῦ 1926 διευθυντὴς καὶ ἀρθρογράφος τῆς «Καθημερινῆς». Τῷ 1926 ἐξελέγη βουλευτὴς Ἀθηνῶν καὶ τῷ 1929 ἐγένετο γενικὸς γραμματεὺς τοῦ δήμου Ἀθηναίων. —Ω

Κράνμερ (Cranmer), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας (1489 — 1556). Διαπρεπὴς θεολόγος, κηρυχθεὶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐδίδαξε τὴν θεολογίαν ἐν τῷ Cambridge, διεξήγαγε πλείστας ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις ἐν εὐρωπαϊκαῖς αὐλαῖς καὶ παρὰ τῷ πάπᾳ καὶ τέλος ὑπὸ Ἑρρίκου Η′ τῆς Ἀγγλίας ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τοῦ Canterbury. Καὶ τὴν μὲν ὠμότητα καὶ θηριωδίαν τοῦ Ἑρρίκου, καταδικάζοντος εἰς θάνατον πάντα ἀρνούμενον τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἢ τὰ κληθέντα «ἓξ αἱματηρὰ ἄρθρα» («Bloody Act», δηλαδὴ τὴν μετουσίωσιν, τὴν ὑφ' ἓν εἶδος κοινωνίαν, τὴν ἀγαμίαν τοῦ κλήρου, τὴν λειτουργίαν, τὰς εὐχὰς καὶ τὴν ἐξομολόγησιν), ἠναγκάσθη ν' ἀνεχθῇ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἐδουάρδου τοῦ ΣΤ′, ἐκδώσας τῷ 1548 τὸ εὐχολόγιον (Book of Common Prayer) καὶ τῷ 1553 ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Rochester Ridley νέον σύμβολον πίστεως ἐκ 42 ἄρθρων, ἔδωκε νέαν μορφὴν εἰς τὴν μεταρρύθμισιν, συνδυάσας τὴν λατινικὴν διδασκαλίαν μετὰ τῆς τοῦ Λουθήρου καὶ Καλβίνου. Ὅτε δ' ὅμως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐδουάρδου κατέλαβε τὸν ἀγγλικὸν θρόνον Μαρία ἡ Καθολική, θυγάτηρ τοῦ Ἑρρίκου, ἥτις κατεδίωξεν ὠμῶς τὸν προτεσταντισμὸν καὶ πάντας τοὺς ὑπερμάχους τῆς μεταρρυθμίσεως κατεδίκασεν εἰς θάνατον, ὁ Κράνμερ μετὰ τοῦ Ρίντλεϋ καὶ 227 ἄλλων ἐπισκόπων παρεδόθη εἰς τὸν διὰ τῆς πυρᾶς θάνατον τῷ 1556. Ε. Γ. Π.

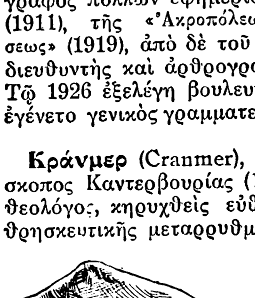

Θωμᾶς Κράνμερ.

Κράνμπουκ (Cranbook), ***Γκάθορν - Χάρντυ, κόμις τοῦ —***. Ἄγγλος πολιτικὸς (1814—1906). Τῷ 1867 ἀνέλαβεν ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ Δισραέλι τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, τῷ 1874 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τέσσαρα ἔτη βραδύτερον ὑπουργὸς τῶν Ἰνδιῶν. Ἐπὶ τῶν κυβερνήσεων τοῦ λόρδου Σαλίσμπουρυ, τῷ 1885 καὶ 1886, διωρίσθη πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου. Λ. Α.

Κρὰνν (Craonne) /*Γεωγρ.*/· βλ. *Κράν*.

κράννογκ (Crannog, ἐκ τοῦ γαελ. *crann*=δένδρον). Ἀρχαῖαι λιμναῖαι οἰκήσεις ἐν Σκωτίᾳ καὶ Ἰρλανδίᾳ. Κορμοὶ δένδρων, κλάδοι, θάμνοι, ἐνίοτε δὲ καὶ μικροὶ λίθοι ἐστρώνοντο ἐπὶ νησῖδος ἢ ἀβαθοῦς λίμνης συγκρατούμενοι διὰ δοκῶν καὶ ἀπετέλουν ἐπίπεδον ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, ἐφ' οὗ κατεσκευάζετο μία ἢ περισσότεραι καλύβαι μὲ ἑστίας λιθίνας. Ἡ συγκοινωνία μετὰ τῆς ἀκτῆς ἐγίνετο δι' ἀκατίων ἐκ ξύλου ἐσκαμμένου. Δ. Σ. Δ.

Κραννὼν [*'Αρχ. Γεωγρ.*]. —1) Πόλις τῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Θεσσαλίᾳ Πελασγιώτιδος, κειμένη πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ὀγχηστοῦ. Ἐκτίσθη, πιθανώτατα, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ὁμηρικῆς πόλεως *'Εφύρας* καὶ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πηνειοῦ, ἦτο δὲ ἕδρα τοῦ ἐπιφανοῦς θεσσαλικοῦ οἴκου τῶν *Σκοπαδῶν*, τοῦ ὁποίου πολλὰ μέλη ἐχρημάτισαν καὶ ταγοί. Ἡ Κραννὼν ἦτο ἡ σπουδαιοτέρα μετὰ τὴν Λάρισαν πόλις τῆς Θεσσαλίας, ἤρχισεν ὅμως νὰ παρακμάζῃ ἀπὸ τοῦ 375 π. Χ., ὅτε ταγὸς τῆς Θεσσαλίας ἔγινεν ὁ τύραννος τῶν Φερῶν Ἰάσων. Παρὰ τὴν Κραννῶνα συνήφθη κατὰ τὸ 322 π. Χ. καὶ ἡ μεταξὺ Ἀντιπάτρου καὶ Ἀντιφίλου μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκησεν ὁ πρῶτος λαβὼν ἰσχυρὰς ἐπικουρίας παρὰ τοῦ Κρατέρου. Διὰ τῆς μάχης ταύτης ἐτερματίσθη ὁ Λαμιακὸς πόλεμος. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἡ πόλις εὑρίσκετο εἰς μεγάλην παρακμήν. Ἐκ τῆς Κραννῶνος σῴζονται ὀλίγα ἴχνη τῶν τειχῶν τῆς ἀκροπόλεως αὐτῆς ἐπί τινος ὑψώματος. Τὰ ἐρείπια τῆς Κραννῶνος εἶναι γνωστὰ σήμερον εἰς τοὺς ἐγχωρίους μὲ τὸ ὄνομα *Παλιὰ Λάρισα*. Παρ' αὐτὰ ἐκτίσθη τὸ σημερινὸν χωρίον *Χατζηλάρ*. Τὰ νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης εἶναι ἀργυρᾶ (δραχμαὶ *κυρίως*), κοπέντα κατὰ τοὺς ἀπὸ 480—400 π. Χ. χρόνους, καὶ χαλκᾶ, κοπέντα μετὰ τὸ 400 π. Χ. Τὰ ἀργυρᾶ φέρουσιν ἔμπροσθεν μὲν Θεσσαλὸν γυμνὸν δαμάζοντα ταῦρον καὶ ἐν τῷ πεδίῳ πτηνὸν ἱπτάμενον, ὄπισθεν δὲ τὰ γράμματα KRA ἢ KRANO, ἔγκοιλον τετράγωνον καὶ ἵππον τοῦ Ποσειδῶνος πλήττοντα τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ ἐμπροσθίου ποδός, καὶ ὡς σύμβολον τρίαιναν. Τὰ χαλκᾶ φέρουσιν ὡς ἐπιγραφὴν τὴν λέξιν ΚΡΑΝΝΩΝΙΩΝ ἢ ΚΡΑΝΝΟΥΝΙΩΝ ὁλόκληρον ἢ συντετμημένην καὶ 1) ἔμπροσθεν κεφαλὴν Ποσειδῶνος δαφνοστεφῆ, ἢ κεφαλὴν Θεσσαλοῦ φέρουσαν καυσίαν, ὄπισθεν δὲ ἱππέα Θεσσαλόν, 2) ἔμπροσθεν ἱππέα Θεσσαλὸν καὶ ὄπισθεν ταῦρον κυρίσσοντα, μὲ σύμβολον τρίαιναν ἢ ὑδρίαν μετὰ δύο κοράκων ἐπὶ ἁμάξης καὶ 3) κεφαλὴν Διὸς ἔμπροσθεν, καὶ τὴν παράστασιν τῆς προρρηθείσης ὑδρίας ὄπισθεν.

—2) Πόλις τῆς ἐν Ἠπείρῳ ἀρχαίας Ἀθαμανίας, ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου μνημονευομένη. Κατὰ τὴν παράδοσιν, εἶχεν ὀνομασθῇ οὕτως ἀπὸ τοῦ μυθικοῦ ἥρωος *Κράνωνος*, υἱοῦ τοῦ Πελασγοῦ, ὡς ἡ θεσσαλικὴ Κραννὼν ἀπό τινος Θεσσαλοῦ ἥρωος *Κραννῶνος*. ΚΑΨ.

—**Κραννὼν** /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται Ν.ΝΔ. τῆς Λαρίσης καὶ εἶναι σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν - Λαρίσης. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 329. Ἐγγὺς τοῦ χωρίου κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου πόλεως. Χ. Δ.

—**Κραννῶνος,** ***τέως δῆμος*** — [*Γεωγρ.*]. Παλαιὸς δῆμος τῆς Θεσσαλίας, περιλαμβάνων 16 χωρία κείμενα ΝΔ. τῆς Λαρίσης. Ἠρίθμει περὶ τοὺς 4.200 κατοίκων καὶ εἶχε πρωτεύουσαν τὸ χωρίον *Ἰσομακλῆ*. Χ. Δ.

Κρανοβούνιον [*'Αρχ.*]. Βυζαντινὸν φρούριον τῆς Δυτικῆς Θρᾴκης, παρὰ τὰ Κομουτζηνὰ (νῦν Κομοτινή), ἀναφερόμενον ὡς προσχωρῆσαν κατὰ τὸ 1341 εἰς τὸν Ἰωάννην Καντακουζηνὸν μετὰ τριῶν ἄλλων γειτονικῶν φρουρίων: *Στυλαρίου*, *Παραδημοῦς* καὶ *'Ασωμάτου*.

— **Κρανοβούνι(ον)** /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τοῦ δήμου Κομοτινῆς τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 593. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σουγκουρλοῦ*. Α. Θ. Σ.

κρανοειδὴς (ὁ, ἡ)· ὁ ὅμοιος πρὸς κράνος, ὁ ἔχων σχῆμα κράνους.

κράνος, *—ους* (τό)· ἡ περικεφαλαία, τὸ πολεμικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς· || σκέπασμα τῆς κλίνης (ἀρχ.)· || δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κοχλιαρὶς* ἢ *ἀρμορακία*. Κ. ΠΑΠ.

— /*'Εγκυκλ.*/ Ἡ προστασία τῆς κεφαλῆς κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν πληγμάτων ὑπῆρξεν ἡ πρώτη φροντὶς ἀμύνης τοῦ ἀνθρώπου. Κατ' ἀρχὰς ὁ ἄνθρωπος ἐπροστάτευε τὴν κεφαλήν του καλύπτων ταύτην διὰ δερμάτων ζῴων, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον καὶ πρὸς ἄμυναν καὶ πρὸς καλλωπισμόν, ἐνῷ συγχρόνως ἐμαρτύρουν τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ θάρρος ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἠγωνίσθη πρὸς τὸ θηρίον καὶ τὸ ἐφόνευσε. Προυτιμᾶτο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τὸ δέρμα τοῦ λέοντος, λόγῳ τῆς φήμης τὴν ὁποίαν ἀπέκτα ὁ ἄνθρωπος ὁ κατορθῶν νὰ ὑπερνικήσῃ τὸ ἰσχυρότερον τῶν θηρίων, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἐκ τοῦ μεγαλοπρεποῦς θεάματος, ὅπερ παρουσιάζει ὁ φέρων λεοντῆν, ἥτις ἐπέτρεπεν εἰς αὐτὸν νὰ καλύπτῃ οὐ μόνον τὴν κεφαλήν, ἀλλ' ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Βραδύτερον, ὅταν ἀνεκαλύφθη τὸ μετάλλινον κράνος, διετηρήθησαν ἀκόμη τὰ ὦτα τοῦ θηρίου, τὰ ὁποῖα ἐτοποθετοῦντο ἐπὶ τῶν κροτάφων. Ἐκ τῆς συνηθείας τῆς λεοντῆς παρέμεινε καὶ εἰς τὰ νεώτερα κράνη ἡ κοσμοῦσα ταῦτα χαίτη. Οἱ Ἐτροῦσκοι ἔφερον τεραστίας χαίτας ἐπὶ τῶν κρανῶν των, ὅπως ἐμποιοῦν φόβον.

Τὸ κράνος παρ' Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις. Κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους τὸ κράνος ἐλέγετο *κυνῆ*, διότι κατεσκευάζετο κατ' ἀρχὰς ἐκ δέρματος κυνός, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἀπώλεσεν ἡ λέξις τὴν κυριολεκτικήν της σημασίαν, διότι κυνῆ ἐλέγετο τὸ κράνος καὶ ὅταν κατεσκευάζετο καὶ ἐκ δέρματος αἰγός, ἰκτίδος, βοός, ταύρου. Ἡ ὀνομασία ὅμως αὕτη εἶναι δηλωτικὴ τοῦ ὅτι τὸ κράνος, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, κατεσκευάζετο ἐκ δέρματος ζῴου. Τοῦτο φανερώνουσι καὶ αἱ παραστάσεις τοῦ Ἡρακλέους φέροντος ὡς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του τὴν δορὰν τοῦ λέοντος τῆς Νεμέας. Τοῦτο δηλοῦσι καὶ τὰ ἀπειράριθμα ἀγάλματα τοῦ ὑποχθονίου Διὸς τῶν Κελτῶν, φέροντος ὡς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του δορὰν λύκου. Τοιοῦτο κράνος ἦτο καὶ τὸ ἐθνικὸν τῶν Θρᾳκῶν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, τὸ ἐπονομαζόμενον *ἀλωπεκίς*, συνιστάμενον ἐκ δέρματος ἀλώπεκος μὲ τὴν οὐρὰν σχηματίζουσαν θύσανον ὄπισθεν τοῦ λαιμοῦ καὶ μὲ τοὺς πόδας διασταυρουμένους ὑπὸ τὴν σιαγόνα ἐν εἴδει ὑποσιαγόνου. Τὴν παναρχαίαν ταύτην χρῆσιν μιμουμένη καὶ ἡ πλαστικὴ τέχνη, παρέστησε πολλάκις τὸ μετάλλινον κράνος ἐν σχήματι δορᾶς ζῴου. Τοιοῦτον εἶναι τὸ ὡραῖον ἄγαλμα τοῦ Ἡρακλέους ἐπὶ τῶν ἀετωμάτων τῆς Αἰγίνης. Τὸ κράνος, τὸ ὁποῖον φορεῖ ὁ μυθικὸς ἥρως, καίπερ φέρον ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ σημεῖα τοῦ μεταλλικοῦ κράνους, παριστᾷ οὐχ ἧττον τὸ ῥύγχος τοῦ λέοντος. Τοιοῦτο κράνος φορεῖ καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς τῆς ἐπαύλεως Albani. Τὸ κράνος τῆς θεᾶς εἰκονίζει τὸ ῥύγχος τοῦ κυνός, ὑπενθυμίζον οὕτω, κατὰ Winckelman, τὸν πιλίσκον τοῦ Ἅδου (τὴν «Ἄϊδος κυνέη» τῆς Ἰλιάδος), ὅστις ἐσκόρπιζε πέριξ τὸ σκότος καὶ τὸν ὁποῖον ἐφόρεσεν ἡ Ἀθηνᾶ, ὅπως πολεμήσῃ κατὰ τοῦ Ἄρεως, ὡς διηγεῖται ὁ Ὅμηρος.

Ἀλλὰ τὰ δερμάτινα ταῦτα καλύμματα τῆς κεφαλῆς δὲν εἶναι, κυρίως εἰπεῖν, τὰ κράνη, ἂν καὶ ὁ Πλίνιος κάμνει λόγον περὶ κρανῶν ἐκ δέρματος ἱπποποτάμου. Κράνη, κυρίως, εἶναι τὰ ἐκ μετάλλου κατασκευαζόμενα ἀμυντικὰ καλύμματα τῆς κεφαλῆς, τὰ ὁποῖα ἐφόρουν οἱ στρατιῶται ἐν καιρῷ πολέμου. Τὰ κράνη ταῦτα κατεσκευάζοντο ἰδίως ἐκ χαλκοῦ. Ἀλλ' ἡ ἐκ μετάλλου ἀποκλειστικῶς κατασκευὴ τοῦ κράνους δὲν ἔγινεν ἀμέσως καὶ ἀποτόμως. Κατ' ἀρχὰς τὸ κράνος συνίστατο ἐκ δερματίνου καλύμματος ἐπενδεδυμένου διὰ χαλκίνης πλακὸς ἢ ἐλασμάτων. Ἡ τοιαύτη μάλιστα κατασκευὴ φαίνεται ὅτι διετηρεῖτο καὶ μέχρι τοῦ 320 π. Χ. («κράνη ὠμοβόϊνα κεχαλκωμένα» κατ' ἀττικὴν ἐπιγραφήν). Βέβαιον, ἐν τούτοις, εἶναι ὅτι τὰ κράνη, τελείως μετάλλινα, ἤρχισαν νὰ κατασκευάζωνται ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ὁμήρου, ὅστις ἀναφέρει τὰ κράνη μὲ τὰ ἐπίθετα, χάλκειος, εὔχαλκος, πάγχαλκος, παγχάλκεος. Ὁ πρῶτος, ὅστις κάμνει λόγον καὶ περὶ χαλυβδίνου κράνους εἶναι ὁ Ἡσίοδος. Σιδηροῦν κράνος καὶ μάλιστα ἐπηργυρωμένον ἀναφέρει κατάλογος ἀναθημάτων εὑρεθεὶς ἐν Δήλῳ: «περικεφαλαία σιδηρᾶ περιηργυρωμένη». Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν τὰ ρωμαϊκὰ κράνη εἶναι ἐκ χαλκοῦ ἢ σιδήρου. Κατεσκευάζοντο ὅμως κράνη καὶ ἐκ πολυτιμοτέρας ὕλης, ὡς εἶναι τὰ ἐπηργυρωμένα καὶ τὰ ἐπίχρυσα κράνη, τὰ ὁποῖα ἔφερον εἰς φῶς αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου καὶ ἰδίως τοῦ τύμβου Ἂκ-Μπουροὺν τῆς περιοχῆς ταύτης, ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρέθη ὁλόχρυσον κράνος ἐπιμελῶς κεκοσμημένον καὶ ὑπενθυμίζον τὸ χρυσοῦν κράνος μὲ τὸ λοφίον χρώματος ὑακίνθου, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἐν τῇ «Κύρου παιδείᾳ» τοῦ Ξενοφῶντος, ὡς δοθὲν παρὰ τοῦ συγγραφέως εἰς τὸν Ἀβρα-

Digitized by Google

δάτην διὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ Πανθείας. Ἀλλ' ἐνταῦθα πρόκειται μᾶλλον περὶ καλυμμάτων τῆς κεφαλῆς πρὸς ἐπίδειξιν ἢ διὰ πολεμικοὺς σκοπούς. Διὰ τὸν πραγματικὸν σκοπὸν τῆς ἀμύνης ἐν καιρῷ πολέμου, τὸ κάλυμμα τοῦτο κατεσκευάζετο, βεβαίως, ἐκ χαλκοῦ ἢ σιδήρου. Οἱ κατασκευασταὶ τοῦ πολεμικοῦ τούτου καλύμματος ὠνομάζοντο κρανοποιοὶ καὶ κρανουργοί, ὡς λέγουσιν ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ὁ Πολυδεύκης, οἱ δ' ἐκ τούτων κατασκευάζοντες εἰδικῶς τὰ λοφία τῶν κρανῶν, λοφοποιοὶ (*Ἀριστοφ.* «Εἰρήνη»). Εἶναι ἄπειροι αἱ παραστάσεις ἐπὶ ἀγγείων, ἐπὶ τοιχογραφιῶν, ἐπὶ ἀναγλύφων, αἱ ὁποῖαι δεικνύουσι τὴν ἐργασίαν τῶν ἐπαγγελματιῶν τούτων. Ἐπὶ τοιχογραφίας τῆς Πομπηΐας, τεχνίτης γλύφει τὰ ἐπίχρυσα κοσμήματα κράνους. Ἐπὶ ἀναγλύφου τοῦ Λούβρου, γέρων καθήμενος ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Ἡφαίστου στιλβώνει κράνος μεθ' ὑψηλοῦ λοφίου. Ἐπὶ πολλῶν ἀναγλύφων οἱ Ἔρωτες σφυρηλατοῦσι, μεταξὺ ἄλλων πολεμικῶν ὅπλων, καὶ κράνη.

Κατὰ τὸν Πολυδεύκη, τὰ ἀποτελοῦντα τὸ κράνος κύρια μέρη ἦσαν τὰ ἑξῆς: τὸ μέτωπον, τὸ ἄνωθεν τοῦ μετώπου μέρος· αἱ ὀφρύες, τὸ κάτωθεν τῶν ὀφρύων μέρος. Τὸ ὑπεράνω τῶν δύο τελευταίων μερῶν μέρος ὠνομάζετο γεῖσον, τὸ δὲ καλύπτον τὴν κεφαλὴν ἐπίκρανον. Ἡ ἐγειρομένη ἐπὶ τοῦ κράνους κορυφὴ ἐκαλεῖτο λόφος καὶ λοφία καὶ τριλοφία καὶ κῶνος. Οὗτος ἦτο, ἄλλως τε, ὁ ἁπλούστερος τύπος τοῦ κράνους, κατασκευαζόμενος συνήθως ἐκ μιᾶς μεταλλίνης πλακός, ἐνίοτε ὅμως καὶ ἐκ πολλῶν μικροτέρων, συντεθειμένων δι' ἥλων. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ τοιούτου κράνους ἦτο λεία. ἐνίοτε ὅμως ἐκοσμεῖτο καὶ δι' ἐγγλύπτων λεπιδωτῶν κοσμημάτων, ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς ἔφερε προεξέχον κομβίον, εἴτε πρὸς ἔνθεσιν τοῦ λοφίου εἴτε πρὸς ἐξάρτησιν τοῦ κράνους. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα παρέχει ὡραῖον ἐκ χαλκοῦ κράνος τοῦ Α΄ μ. Χ. αἰῶνος, τὸ εὑρεθὲν ἐν Βανδέᾳ. Ζυγίζει 1,5 χιλιόγρ. (τὸ πάχος τοῦ μετάλλου εἶναι δύο χιλιοστ.) καὶ φέρει ἐπὶ τοῦ ἐπικράνου τέσσαρα ἐλάσματα σταυροειδῶς διατεθειμένα πρὸς μεγαλυτέραν στερεότητα τοῦ καλύμματος. Τοιαῦτα ὅμως ἐλάσματα ἐπὶ ἄλλων εὑρεθέντων κρανῶν ἔχουσιν ἄλλα μὲν διακοσμητικὸν σκοπόν, ἄλλα δὲ διὰ νὰ συγκρατῶσι τὰς παραγναθίδας καὶ τὸ ὑποσιάγονον. Τὰ κράνη ἐν γένει ἔχουσι σχῆμα ἢ ἡμισφαιρικὸν ἢ κωνικόν, ἐνίοτε δὲ καὶ τριγωνικόν. Σὺν τῇ τελειοποιήσει ὅμως αὐτοῦ, τὸ κράνος ἀποκτᾷ καὶ ἄλλα μέρη. Τοιαῦτα εἶναι ἡ ῥίς, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ σημαντικώτερον μετωπικὸν μέρος τοῦ κράνους. Τὰ κράνη ταῦτα ὠνομάσθησαν κορινθιακά, διότι τὸν τύπον τοῦτον φέρουσι συχνότατα τὰ κορινθιακὰ νομίσματα. Τὰ κορινθιακὰ κράνη ἔχουσι καὶ τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι τὸ κάλυμμα κατέρχεται ὄπισθεν μέχρι τοῦ αὐχένος, καλύπτον αὐτὸν διὰ προεξοχῆς καὶ ἀποτελοῦν οὕτω τὸ καταυχένιον. Ἐπὶ ἄλλων ὅμως τύπων κρανῶν, ὡς ἐπὶ τοῦ ἀττικοῦ, τὸ καταυχένιον τοῦτο εἶναι πρόσθετον. Τὸ καταυχένιον τοῦ ἑλληνικοῦ κράνους εἶναι συνήθως μικρόν, τοῦ ῥωμαϊκοῦ ὅμως εἶναι τοὐναντίον λίαν εὐρύ. Ἄλλα μέρη τοῦ τελειοποιημένου κράνους εἶναι καὶ αἱ παραγναθίδες ἢ αἱ παρειαί, τὰ μέρη, δηλαδή, αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα προφυλάττουσι τὰς δύο παρειάς. Ἐπὶ τῶν ἀρχαίων τύπων αἱ παραγναθίδες ἀποτελοῦν ἓν σῶμα μετὰ τοῦ κράνους καὶ εἶναι γωνιακαί. Ἀργότερον ὅμως, κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ΄ αἰῶνος, γίνονται κινηταί. Πλεῖσται τοιαῦται παραγναθίδες εὑρέθησαν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Ὀλυμπίας καὶ τῆς Δωδώνης. Αἱ κινηταὶ παραγναθίδες προσηλοῦντο ἐπὶ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ κράνους διὰ σφηνῶν πέριξ τοῦ διατρήτου κάτω χείλους τοῦ κράνους. Πλὴν τῶν ἐπιπροσθέτων ὡς ἄνω μερῶν τοῦ κράνους, ἦτο καὶ ὁ ὀχεύς, ἢ ἱμάς, ἤτοι τὸ ὑποσιάγονον. Τὸ ἀπαραίτητον τοῦτο τμῆμα τοῦ κράνους ἦτο συνήθως ἐκ δέρματος, διὸ καὶ οὐδὲν πρότυπον διεσώθη. Ὑπάρχει ὅμως ἀπειρία παραστάσεων αὐτοῦ. Ἡ Παλλὰς Ἀθηνᾶ, ἐπὶ πολλῶν νομισμάτων, φέρει κορινθιακὸν κράνος, μὲ 3 ἱμάντας, τὸν ἕνα πρὸς στερέωσιν τοῦ λοφίου καὶ τοὺς δύο ἄλλους διὰ τὴν σιαγόνα. Τὸ κράνος, ὡς διεμορφώθη κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, εἶναι ἀναπαράστασις πλέον τῆς κάτωθεν αὐτοῦ κρυπτομένης κεφαλῆς, μὲ τὸ μετωπικὸν μέρος αὐτοῦ φέρον ἀνοίγματα διὰ τοὺς ὀφθαλμούς, τὴν ῥῖνα καὶ τὸ στόμα. Στόλισμα τοῦ κράνους ἦτο τὸ λοφίον, τὸ καὶ ἄλλως καλούμενον *χαίτη* καὶ *ἱππουρίς*, ὡς κατασκευαζόμενον συνήθως ἐκ τῆς χαίτης τῶν ἵππων. Τὸ λοφίον εἶναι παναρχαίας ἐμπνεύσεως κόσμημα τοῦ κράνους. Τὸ ἀπαρτίζον τὸ λοφίον τρίχωμα καλεῖται πτερά. Τὸ λοφίον ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὄχι μόνον ὡς κόσμημα, ἀλλὰ καὶ ὡς φόβητρον κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ ὡς ἐνθάρρυνσις τῶν μαχομένων, ἐβάπτετο δὲ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μὲ ζωηρὰ χρώματα, ἐρυθρὸν ἢ μελανέρυθρον. Τὰ κορινθιακὰ κράνη δὲν ἔφερον λοφίον. Τὸ λοφίον ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ κώνου τοῦ κράνους, ἐμπηγνύμενον ἐντὸς ὀπῆς ἢ κομβίου. Κατὰ τὴν κλασσικὴν περίοδον ὁ κῶνος τοῦ κράνους φέρει ἐνίοτε τρεῖς προεξοχὰς πρὸς ἔνθεσιν τριῶν λοφίων. Οὕτω παρέστησε καὶ ὁ Φειδίας τὴν Παρθένον Ἀθηνᾶν, ἀλλὰ τὰ τρία λοφία ἀντικατέστησεν εἰς τὸ ἄγαλμα ἐκεῖνο διὰ τριῶν εἰκόνων ζῴων. Ἡ τριλοφία, ὅπως ἐλέγετο τὸ σχῆμα τοῦτο τοῦ λοφίου, ἦτο πιθανῶς ἔμβλημα ἀρχηγίας, ὡς φρονεῖ ὁ Αἰσχίνης. Καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἀναφέρει ταξίαρχον φέροντα τρίλοφον κράνος. Ἡ τριλοφία ἀπὸ τοῦ Ε΄ π. Χ. αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν καθίσταται πλέον τὸ σύνηθες κόσμημα τοῦ κράνους τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ἐν τῇ γλυπτικῇ καὶ ἐν τῇ νομισματοκοπίᾳ. Τὸ λοφίον, πλὴν διὰ τῶν τριχῶν τοῦ ἵππου, ἐκοσμεῖτο πολλάκις καὶ διὰ πτεροῦ, ὡς ἦτο τὸ λοφίον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, κατὰ τὴν μάχην τοῦ Γρανικοῦ, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος, προσθέτων ὅτι τοῦτο ἦτο ἀξιοσημείωτον διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ χρῶμα. Ἀλλὰ τὸ λοφίον ἐκοσμεῖτο πλουσίως διὰ πτερῶν ἰδίως παρὰ Ρωμαίοις. Ὁ Βάρρων διηγεῖται ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους του ἡ προσθήκη πτερῶν ἐπὶ τοῦ κράνους ἐθεωρεῖτο στρατιωτικὴ ἀνταμοιβή. Καὶ ὁ Πλίνιος ἀναφέρει κράνη μὲ λοφία ἐκ πτερῶν στρουθοκαμήλου. Οὕτως ἐκόσμουν τὰ κράνη των καὶ οἱ Σαμνῖται. Τὰ κράνη τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων, ὡς δεικνύουσι πολλὰ μνημεῖα, ἦσαν κεκοσμημένα κατὰ τὸ λοφίον εἴτε διὰ θυσάνων, ἐν εἴδει χαίτης πιπτούσης ὄπισθεν εἰς δύο τολύπας ἢ δέσμας, εἴτε διὰ πτερυγίων προσηλωμένων ἐπὶ τοῦ κομβίου τοῦ κώνου. Οὕτω παρίστανται τὰ κράνη ἐπὶ τῶν ἀναγλύφων τῆς ἁψῖδος τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύφου τοῦ Λούβρου, τὸ ὁποῖον παριστάνει πραιτωριανοὺς στρατιώτας.

Ἡ ἀσσυροβαβυλωνιακὴ ὅμως τέχνη μᾶς δίδει καὶ ἄλλον τύπον λοφίου, ἐν εἴδει κέρατος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀρχαῖον σύμβολον τῆς φυσικῆς ῥώμης καὶ τῆς πολιτικῆς δυνάμεως. Τοιαῦτα λοφία φέρουσιν, ἄλλως τε, καὶ πολλὰ κράνη ἐπὶ διαφόρων παναρχαίων παραστάσεων ὡς ἐπὶ κλαζομενίας σαρκοφάγου καὶ ἐπὶ τοῦ ἀναγλύπτου διαζώματος τοῦ θησαυροῦ τῶν Σιφνίων ἢ Κνιδίων τοῦ 500 π. Χ., ὅπου οἱ Γίγαντες φοροῦσι κράνη μὲ κέρατα ταύρων. Κατὰ τὸν Πλούταρχον, κράνη μὲ λοφία-κέρατα ἔφερον καὶ ὁ Πύρρος βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου καὶ ὁ Φίλιππος ὁ Ε΄ τῆς Μακεδονίας.

Τὰ ἑλληνικὰ κράνη εἶναι δύο εὐδιακρίτων τύπων, τοῦ ἀττικοῦ καὶ τοῦ κορινθιακοῦ. Ὁ ἀττικὸς τύπος ἀφίνει συνήθως τὰ ὦτα ἀκάλυπτα. Αἱ παραγναθίδες συχνάκις ἐλλείπουσι καὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κινηταί, ὅπου ὅμως διατηροῦνται εἶναι συνήθως στρογγύλαι καὶ πολλάκις ἀνυψωμέναι πρὸς τὰ ἔξω ἐν εἴδει μεγάλου ὠτός. Τὸ μέρος τῆς ῥινὸς εἶναι μικρόν. Τύπους ἀττικοῦ κράνους μᾶς παρέχουσι τὰ ἀνάγλυπτα τῶν ἀετωμάτων τῆς Αἰγίνης τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε΄ αἰῶνος, ὁ ὁπλίτης τῆς στήλης τοῦ Ἀριστίωνος τοῦ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, οἱ ἱππεῖς τῆς ζωφόρου τῶν Παναθηναίων ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος καὶ τὰ νομίσματα τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὰς παραστάσεις ταύτας, τὸ ἀττικὸν κράνος τῆς καλῆς κλασσικῆς ἐποχῆς ἔχει τὸ μετωπικὸν μέρος ὑψωμένον, τὸ λοφίον στερεωμένον ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ τὸ καταυχένιον μικρόν. Πραγματικὰ ἀττικὰ κράνη εὑρέθησαν ἓν ἐν Κὲρτς τῆς Ρωσίας ἐκ χρυσωμένου χαλκοῦ, ζυγίζον περὶ τὸ χιλιόγραμμον, καὶ ἕτερον, ἁπλῶς χάλκινον, ἐν τῇ Βασιλικάτῃ.

Ὁ κορινθιακὸς τύπος ἢ τὸ κορινθιακὸν κράνος εἶναι ὁ τύπος τοῦ κράνους τοῦ εὑρεθέντος ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ φέροντος ἀναθηματικὴν ἐπιγραφὴν εἰς τὸν Δία ἐκ μέρους τῶν Ἀργείων μὲ τὸν χαρακτηρισμὸν «λάφυρον ἐκ Κορίνθου». Ὁ πραγματικὸς οὗτος τύπος τοῦ κορινθιακοῦ κράνους ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων τοῦ Ἄργους τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε΄ π. Χ. αἰῶνος, παρίσταται δὲ σταθερῶς καὶ ἀνελλιπῶς ἐπὶ τῶν κορινθιακῶν νομισμάτων, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς βορείου Ἑλλάδος ἤδη ἀπὸ τοῦ ΣΤ΄ π. Χ. αἰῶνος. Ἀλλά, πλὴν τῶν παραστάσεων, τὸ Ἐθνικὸν μουσεῖον κατέχει πλουσίαν σειρὰν τοιούτων κρανῶν προερχομένων ἐξ Ὀλυμπίας. Αἱ παραγναθίδες τοῦ κορινθιακοῦ κράνους ἀποτελοῦσιν ἓν σῶμα μετὰ τοῦ κράνους.

Πλὴν τῶν δύο τύπων τοῦ ἑλληνικοῦ κράνους, ὑπῆρχον καὶ παραλλαγαὶ αὐτῶν. Τοιαύτη παραλλαγὴ φέρεται ἡ λεγομένη βοιωτουργίς, τὴν ὁποίαν συνιστᾷ ὁ Ξενοφῶν, ὡς κατάλληλον διὰ τὸ ἱππικόν, ἀλλὰ περὶ τοῦ ἰδιαιτέρου σχήματος αὐτῆς δὲν ὑπάρχουσι σαφεῖς ἐνδείξεις. Ἀρχαιολόγοι τινὲς νομίζουσιν ὅτι τὸ βοιωτικὸν κράνος ἦτο ἴσως κωνικοῦ σχήματος, κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τύπον. Ἄλλη παραλλαγὴ εἶναι τὸ θεσσαλικὸν κράνος ἢ πῖλος τῶν Θεσσαλῶν ἱππέων, γνωστὸς διὰ τῆς παραστάσεως αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ διδράχμου τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φέρητος. Κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν περίοδον, τὸ κράνος λαμβάνει δύο παραλλαγάς. Ὑπάρχουν κράνη καθαρῶς κωνοειδῆ μετὰ ἢ ἄνευ γύρου, χωρὶς γεῖσον καὶ χωρὶς καταυχένιον, καὶ κράνη σχεδὸν κυκλικά, μετὰ καταυχενίου καὶ προμετωπίδος. Τοῦ τελευταίου τούτου τύπου αἱ παραγναθίδες στερεώνονται ἔσωθεν.

Ἐν Ἰταλίᾳ καὶ λοιπαῖς χώραις τῆς Εὐρώπης, τὸ ἀρχικὸν μετάλλινον κράνος ὑπενθυμίζει, ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι, τὸ δερμάτινον ἀμυντικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου λαμβάνει καὶ τοῦτο διαφόρους τύπους καὶ παραλλαγὰς αὐτῶν κατὰ τόπον καὶ χρόνον. Τὸ ἀφιερωθὲν ἐν Ὀλυμπίᾳ κράνος τοῦ Ἱέρωνος ἐκ τῶν λαφύρων τῶν Τυρρηνῶν, τῷ 474 π. Χ., εἶναι χαρακτηριστικὸν δεῖγμα τοῦ ἐτρουσκικοῦ κράνους τοῦ Ε΄ π. Χ. αἰῶνος. Τοῦτο ἔχει καθαρῶς ἡμισφαιρικὸν σχῆμα. Ἐν Ῥώμῃ κατ' ἀρχὰς μετεχειρίζοντο χάλκινα κράνη ἑλληνικῶν τύπων, πρῶτος δὲ ὅστις εἰσήγαγε τὰ σιδηρᾶ κράνη ἦτο ὁ Κάμιλλος, ὡς λέγει ὁ Πλούταρχος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πολυβίου, ὁ ῥωμαϊκὸς στρατὸς ἔφερε χάλκινα κράνη μετὰ λοφίου ὀνομαζομένου πτέρινος στέφανος, κεκοσμημένου μὲ τρεῖς ὀρθὰς πτέρυγας, ἐρυθρὰς ἢ μελαίνας, μήκους ἑνὸς ποδός, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ηὔξανε τὸ ἀνάστημα τοῦ στρατιώτου καὶ προσέδιδεν αὐτῷ φοβερὰν τὴν ὄψιν, ὡς λέγει ὁ Πολύβιος. Μία τῶν λεγεώνων τοῦ Καίσαρος ὠνομάζετο «Alauda», ἤτοι κορυδαλλός, διότι οἱ στρατιῶται αὐτῆς ἔφερον κράνη μὲ λοφία ἐκ πτερῶν κορυδαλλοῦ. Ἐν Ῥώμῃ, πλὴν τῶν στρατιωτῶν, καὶ οἱ μονομάχοι ἔφερον κράνη. Τὰ κράνη ταῦτα ἦσαν μικρῶν διαστάσεων καὶ ἄφινον τὸ πρόσωπον ἀκάλυπτον. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ κράνη μονομάχων μετὰ προσωπίδος. Παραστάσεις κρανῶν μονομάχων σῴζονται ἐπὶ τοιχογραφιῶν τῆς Πομπηΐας καὶ τοῦ Ἡρακλείου τῆς Ἰταλίας.

Τὰ κράνη ἐν γένει τῶν ἀρχαίων ἐκοσμοῦντο καὶ δι' ἐγγλύπτων κοσμημάτων. Τοιαῦτα κοσμήματα εἶναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μορφαὶ ζῴων, ἀντὶ τῶν ἁπλῶν κομβίων ἢ στηριγμάτων τοῦ λοφίου. Ἐπὶ τῆς ζωφόρου τοῦ θησαυροῦ τῶν Κνιδίων, π. χ., τὰ λοφία τῶν κρανῶν τῶν Γιγάντων στηρίζονται ἐπὶ ὄφεως ἢ κοχλίου. Ἐπὶ ἀγγειογραφιῶν τὰ στηρίγματα τοῦ κράνους παριστῶσι κεφαλὴν πτηνοῦ ἢ κυνός. Τὸ λοφίον τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ ἀετώματος τῆς Αἰγίνης ἔχει ὄφιν. Ἐπὶ ἀγγείου ἡ αὐτὴ παράστασις φέρει σφίγγα. Ἐπὶ χαλκίνου ἀγαλματίου τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῷ μουσείῳ Λούβρου τὸ λοφίον τοῦ κράνους εἶναι γλαῦξ. Ἐπὶ νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Λυσιμάχου, τοῦ Ἱέρωνος Β΄, ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Αἰτωλίας, τοῦ Τάραντος καὶ πολλῶν ἄλλων πόλεων, τὰ κράνη φέρουσιν ὡς στήριγμα τοῦ λοφίου κεφαλὴν ὄφεως ἢ ὄφιν. Ἐξαιρετικῶς ἐπὶ ὡρισμένων Βυζαντινῶν νομισμάτων τὸ λοφίον τοῦ κράνους στηρίζεται ἐπὶ λέοντος. Πλὴν τῶν ζῴων, τὰ κράνη ἐκοσμοῦντο καὶ μὲ μορφὰς φανταστικῶν καὶ μυθολογικῶν τεράτων, ὅπως τὸ κράνος τῆς Ἀθηνᾶς ἐπὶ νομισμάτων τῆς Ἡρακλείας, ὅπερ φέρει τὴν Σκύλλαν. Νόμισμα τοῦ Θουρείου μὲ τὸν τύπον τῆς Ἀθηνᾶς ἔχει κράνος μὲ δελφῖνα ἐπὶ τοῦ καταυχενίου. Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Ἀθηνῶν, τὸ κράνος τῆς Ἀθηνᾶς κοσμεῖται διὰ στεφάνου ἐξ ἐλαίας. Τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου κατέχει κωνικὸν κράνος, προερχόμενον ἐκ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καὶ κοσμούμενον διὰ χρυσῆς στεφάνης δάφνης. Ἀλλὰ τὸ πλουσιώτερον εἰς διακόσμησιν κράνος ἦτο τὸ κράνος τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς τοῦ Φειδίου, ὡς μᾶς γνωρίζουσι τοῦτο ἀντίγραφά τινα καὶ ἰδίως ὁ ἔγγλυπτος δακτυλιόλιθος τοῦ Ἀσπασίου καὶ τὸ χρυσοῦν μετάλλιον τοῦ Koul-Oba. Τὸ κράνος τῆς θεᾶς ἦτο χαμηλόν, ἀπέληγεν ὅμως εἰς καταυχένιον κεκοσμημένον διὰ λεπιδωτῶν κοσμημάτων. Τὸ λοφίον συνέκειτο ἐκ τριῶν θυσάνων, τοῦ μεσαίου στηριζομένου ἐπὶ σφιγγός, τῶν δὲ δύο ἑκατέρωθεν χαμηλοτέρων ἐπὶ πτερωτῶν πηγάσων. Αἱ παραγναθίδες, ἀνυψωμέναι, ἐκοσμοῦντο δι' ἀναγλύπτων γρυπῶν, ἄνωθεν δὲ τῶν ὀφθαλμῶν σειρὰ ὅλη καλπαζόντων ἵππων ἐκόσμει ἐν εἴδει ζωφόρου τὸν μετωπικὸν μέρος τοῦ κράνους. Πλούσια εἰς διακόσμησιν κράνη πρέπει νὰ ἦσαν τὰ κράνη τῶν Πτολεμαίων, ὡς ἀφίνουσι νὰ ὑποθέσωμεν τοῦτο δύο ἔγγλυπτοι λίθοι, εὑρισκόμενοι ὁ μὲν ἐν τῷ Ἐρμιτὰζ τῆς Πετρουπόλεως, ὁ δὲ ἐν τῷ Μουσείῳ Βιέννης. Τὰ κράνη, πλὴν τοῦ καθαρῶς στρατιωτικοῦ σκοποῦ, ἐχρησιμοποιοῦντο προσέτι καὶ κατὰ τοὺς ἀγῶνας, ἢ προσεφέροντο καὶ ὡς ἀναθήματα εἰς τοὺς θεούς. Τὰ εἰς τοὺς θεοὺς ἀφιερούμενα κράνη ἦσαν συνήθως λάφυρα πολέμου, ἀνατιθέμενα εἰς τοὺς θεοὺς ὡς τρόπαια νίκης, καί, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἦσαν πραγματικὰ κράνη. Τὰ κυρίως ὅμως ἀφιερωματικὰ κράνη ἦσαν μικρὰ καὶ λεπτὰ καὶ οἱονεὶ σμικρογραφίαι τῶν πραγματικῶν κρανῶν. Διὰ τοῦτο εὑρέθησαν τοιαῦτα ἀναθηματικὰ κράνη, οὐχὶ μόνον μετάλλινα, ἀλλὰ καὶ πήλινα, ὡς π. χ. ἐν τάφοις τοῦ Τάραντος. Τὰ κράνη ἐδίδοντο καὶ ὡς ἔπαθλα εἰς ἀγῶνας, ἐχρησιμοποιοῦντο δὲ πολλάκις μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν καὶ ὡς κληρωτίδες καὶ δοχεῖα πρὸς πόσιν καὶ σπονδάς.

Β. Δ. ΘΕΟΦΑΝΕΙΔΗΣ

Παρ' Αἰγυπτίοις, Ἑβραίοις κλπ Τὰ κράνη τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων ἦσαν σκύφοι ἐξ ὑφάσματος ἢ δέρματος, μετὰ καταυχενίου καὶ ἄνευ λοφίων. Κράνη ἐκ μετάλλου ἐχρησιμοποιήθησαν πολὺ βραδύτερον. Οἱ λαοὶ μετὰ τῶν ὁποίων ἐπολέμουν, ἢ οἱ μισθοφόροι αὐτῶν, ἔφερον κράνη διαφόρων σχημάτων. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τοῦ σχήματος τῶν κρανῶν τῶν Ἑβραίων, φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ἐμιμήθησαν κατὰ τοῦτο τοὺς γειτονικοὺς λαούς. Τὸ κράνος ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Σαοὺλ ἐναντίον τῶν

Digitized by Google

Φιλισταίων. Ὁ Γολιὰθ ἔφερε κράνος ἐκ χαλκοῦ, φαίνεται δὲ ὅτι εἶχε σχῆμα σκύφου. Ὅταν ὁ Δαυῒδ ἡτοιμάζετο ὅπως ἀγωνισθῇ κατὰ τοῦ Γολιάθ, ὁ Σαοὺλ ἠθέλησε νὰ τὸν ὁπλίσῃ διὰ χαλκίνου κράνους, ἀλλ' ὁ νεαρὸς ἥρως ἠρνήθη. Ὑπὸ τὸν βασιλέα Ὀζίαν τὸ κράνος ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν στρατιωτῶν. Οἱ στρατιῶται τοῦ Ἰωακείμ, βασιλέως τοῦ Ἰούδα, ἔφερον κράνη ἐν τῇ ἐκστρατείᾳ των κατὰ τῶν Αἰγυπτίων. Ὁ Ἰεζεκιὴλ περιγράφει τὰ κράνη τῶν Ἀσσυρίων. Ἦσαν ὀρειχάλκινα, σχήματος ἡμισφαιρίου, ἐκάλυπτον δὲ μόνον τὸ κρανίον. Ἐνίοτε τὸ κράνος εἶχε σχῆμα κώνου ἄνευ κοσμήματος, ἄλλοτε δὲ ἔφερε παραγναθίδας ἐξ ὀρειχάλκου πρὸς προστασίαν τῶν ὤτων. Τινὰ τούτων ἔφερον καὶ λοφίον. Ὁ αὐτὸς προφήτης ὁμιλεῖ καὶ περὶ τῶν κρανῶν τῶν Περσῶν, οἵτινες ἔφερον κράνη σχήματος εἴτε σκύφου εἴτε ἡμισφαιρίου. Οἱ Αἰθίοπες καὶ οἱ Λίβυες, ὡς παρίστανται εἰς τὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα, ἔφερον κράνος σχήματος σκύφου, κεκοσμημένον διὰ πτερῶν ἐν εἴδει λοφίων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Μακκαβαίων, οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος κατὰ τὴν δευτέραν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀντιόχου Δ' κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἦσαν κρανοφόροι Ἕλληνες. Τὸ κράνος ἀναφέρεται πολλάκις ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ ὡς σύμβολον ἢ εἰκὼν προστασίας.

Διάφοροι τύποι κρανῶν.

[1=Ἰταλοελληνικόν· 2 καὶ 3=Ἀσσυριακόν· 4=τῶν ἀρχαίων Δακῶν· 5=Βοιωτικόν· 6 καὶ 7=Δωρικά· 8= Ρωμαϊκόν· 9 καὶ 10= Ρωμαίων μονομάχων· 11 καὶ 12=Γαλατικά· 13=Νορμανδικόν· 14=Σκανδιναυϊκόν· 15=σιδηροῦν πεζοῦ στρατιώτου (1850)· 16=τορευτὴ κασσὶς (1470)· 17=κασσὶς τοῦ 1430 μετ' ὀπῆς διὰ τοὺς ὀφθαλμούς· 18=κασσὶς τοῦ 1300· 19=περικεφαλαία ἱπποτῶν τοῦ 1220· 20=τοῦ 1380· 21=τοῦ 1360· 22=ΙΕ αἰῶνος· 23=πεζοῦ στρατιώτου ΙΣΤ' αἰῶνος· 24=Βουργουνδικὸν (1840)· 25= Πολωνικὸν ἢ Οὐγγρικὸν (ΙΣΤ' αἰῶνος)· 26=Γερμανικὸν κράνος μονομαχίας ΙΕ' αἰῶνος· 27=κράνος κατασκευασθὲν ἐν Μιλάνῳ τῷ 1500· 28=στρογγύλον (1580)· 29=κατάκλειστον Ἑρρίκου Β Γαλλίας· 30=στρουθόμορφον τοῦ 1460· 31=κλειστὸν ἐκστρατείας (ΙΣΤ' αἰῶνος)· 32=ἀρχαϊκὸν τελετῶν (ΙΕ αἰῶνος)· 33=Σαβαυδικὸν ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΓ'· 34=σύγχρονον Γερμανικόν· 35=σύγχρονον Ἀμερικανικόν· 36=Γάλλου δραγόνου (1795)· 37=Γάλλου βασιλικοῦ φρουροῦ (1821)· 38=Γάλλου θωρακοφόρου (1914)· 39=σύγχρονον Γαλλικόν· 40=τοῦ Γαλλικοῦ ἀποικιακοῦ στρατοῦ· 41=πυροσβέστου· 42=Ἰαπωνικόν.]

Ἀπὸ τοῦ Μεσαίωνος μέχρι σήμερον. Οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Γαλάται, οἱ ὁποῖοι βαθμηδὸν εἶχον υἱοθετήσει τὸ ρωμαϊκὸν κράνος, τὸ ἐγκατέλειψαν μετ' ὀλίγον, προτιμήσαντες τὸ νορμανδικόν. Ἐπὶ τάπητος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, κεντηθέντος ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Ματθίλδης καὶ παριστῶντος τὴν ἀναχώρησιν Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ διὰ τὴν Ἀγγλίαν, βλέπει τις κράνη περιέργου τύπου καὶ ὀλίγον χρησιμοποιηθέντα ἔκτοτε. Οὐδόλως ὁμοιάζουν πρὸς τὰ παριστώμενα εἰς τὰς μικρογραφίας, δι' ὧν κοσμοῦνται αἱ ἅγιαι Γραφαὶ καὶ τὸ προσευχητήριον Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ. Ἦσαν στενά, καταλήγοντα εἰς αἰχμηρὰν κορυφὴν καὶ κατερχόμενα μέχρι τοῦ αὐχένος. Πρὸς τὰ ἔμπροσθεν τὸ κράνος ἐπεξετείνετο καὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἀλλὰ τὸ μέρος τοῦτο διέφερε τῆς προσωπίδος τῆς χρησιμοποιηθείσης βραδύτερον. Τὸ νορμανδικὸν κράνος ἄφινε γυμνὸν τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ προσώπου. Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἐτέθη ἐν χρήσει τὸ κλειστὸν κράνος, δι' οὗ ἐκαλύπτετο ὁλόκληρος ἡ κεφαλή. Πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, διὰ ν' ἀναπνέῃ ὁ φέρων τοῦτο ἢ νὰ δύναται νὰ βλέπῃ, ὑπῆρχε μικρὸν πλέγμα, καλούμενον γεῖσον (visière ἢ ventaille), ἦτο δὲ κινητόν, δυνάμενον νὰ ἀναβιβασθῇ. Διὰ νὰ προστατεύεται τὸ κράνος τοῦτο καὶ μὴ θραύεται ἐκ τῶν καταφερομένων κτυπημάτων ὑπὸ ὅπλων καὶ ροπάλων, ἐνισχύετο ἐσωτερικῶς ὑπὸ διαφόρων σιδηρῶν κύκλων. Ὁσάκις, κατὰ τὴν μάχην ἢ ἐν μονομαχίᾳ, ὁ ἱππότης ἔπιπτε κατὰ γῆς, δὲν ἐθεωρεῖτο εἰσέτι ἡττημένος. ἐὰν μὴ ὁ ἀντίπαλος ἀνήγειρε τὰ ἐλάσματα τῆς πανοπλίας καὶ δὲν ἐτρύπα τὴν κοιλίαν τοῦ πεσόντος ἢ ἐὰν δὲν ἀφῄρει τὸ κράνος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐχρησιμοποίουν μικρὸν ἐγχειρίδιον, τὸ ὁποῖον ἐφέρετο πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς ὀσφύος καὶ ἐκαλεῖτο miséricorde (=ἔλεος), καθ' ὅσον ἂν ὁ πεσὼν δὲν ἐζήτει ἔλεος ἐθανατοῦτο ἐπὶ τόπου. Τὸ σχῆμα τῶν κρανῶν τούτων ἐποίκιλλε συχνάκις. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου ἦσαν ἐπίπεδα πρὸς τὰ ἄνω. Ἐπειδὴ ὅμως παρετηρήθη ὅτι ὁ φέρων τοῦτο ἐξετίθετο εἰς βαρύτατα πλήγματα ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου ἐπιφανείας, κατέστησαν ταύτην κυκλικήν, ὅπως ὀλισθαίνουν τὰ πλήττοντα ξίφη καὶ λόγχαι.

Ἐπὶ τοῦ κράνους προσετέθησαν διαδοχικῶς διάφορα κοσμήματα, ὡς λοφίον, πτερὰ κλπ. Παρ' ὅλας τὰς ἐπενεχθείσας βελτιώσεις καὶ τελειοποιήσεις, οὐδέποτε τὸ ὅπλον τοῦτο ἦτο ἄνετον, περιορίζον καὶ παρεμποδίζον τὰς κινήσεις τῆς κεφαλῆς, διὰ τοῦτο δὲ πολλάκις, κατὰ τὰς μονομαχίας καὶ κατὰ τὰς μάχας ἀκόμη, οἱ πολεμισταὶ συνῆπτον μικρὰν ἀνακωχήν, ὅπως ἀνεγείρουν τὸ γεῖσον καὶ ἀναπνεύσουν. Ὁ ἱππότης, ὅστις οὐδέποτε ἀφῄρει τὸ κράνος αὐτοῦ κατὰ τὸν ἀγῶνα, οὔτε ἀνήγειρε τὸ γεῖσον ὅπως ἀναπνεύσῃ, ἐθεωρεῖτο ἰσχυρότερος καὶ θαρραλεώτερος, εἴς τινα δὲ ἱπποτικὰ μυθιστορήματα γίνεται λόγος περὶ ἱπποτῶν, οἱ ὁποῖοι οὔτε κατὰ τὴν ὥραν τῆς κατακλίσεως δὲν ἀφῄρουν τὸ κράνος των. Τὰ κράνη τῶν πολεμιστῶν ἐποίκιλλον, ἔφερον δὲ ἀναλόγως τοῦ σχήματος αὐτῶν καὶ διάφορα ὀνόματα. Ἡ σαλάτα (salade), κράνος ἄνευ λοφίου καὶ διακοσμήσεων, καταλῆγον εἰς σειρήτιον βραχύτατον, ἐφέρετο ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τὸ ἱππικὸν τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΑ' καὶ τῶν διαδόχων του. Προηγουμένως ἡ ὀνομασία αὕτη «σαλάτα» ἐδόθη εἰς τὰ κράνη τοῦ σώματος τῶν τοξοτῶν, τοῦ ἱδρυθέντος ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ζ', ἦσαν δὲ ταῦτα κυκλικὰ ἄνευ λοφίου. Ἐπὶ Φραγκίσκου Α' καὶ Ἑρρίκου Β' ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ armet. Ἐπὶ Ἑρρίκου Δ' τὸ κράνος τῶν πεζῶν ἦτο τὸ morion. Ἦτο τοῦτο σκύφος σιδηροῦς, αἰχμηρός, ἄνευ διακοσμήσεως ἄλλης πλὴν λοφίου μὲ τὸν γεῖσον ἀνεστραμμένον πρὸς τὰ ἄνω. Κυρίως ἐφέρετο κατὰ τὰς ἐξοντωτικὰς μονομαχίας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἡ χρῆσις τοῦ κράνους ἤρξατο περιστελλομένη. Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ πυροβολικοῦ ἐπέβαλε τὴν ἀνάγκην τροποποιήσεως τῆς στρατιωτικῆς ἐνδυμασίας. Οὕτω κατὰ τὸ ἔτος 1650 τὰ μετάλλινα κράνη, ἂν δὲν εἶχε τελείως ἐγκαταλειφθῇ, περιωρίσθησαν ὅμως εἰς ὅλως εἰδικὰ σώματα.

Μέχρι τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, τὸ κράνος ἐχρησιμοποιεῖτο ἀκόμη εἰς τοὺς διαφόρους εὐρωπαϊκοὺς στρατοὺς ὡς ἀμυντικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἀπὸ τῶν σπαθισμῶν τοῦ ἱππικοῦ, μόνον δ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου 1870 ἔπαυσε πλέον ἔχον ἀμυντικὴν ἀξίαν. Μολαταῦτα, ἐξηκολούθησε χρησιμοποιούμενον παρά τισι στρατοῖς ὡς κοσμητικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς κατὰ τὴν μεγάλην στολὴν τῶν ἀξιωματικῶν. Ἐν Ἑλλάδι, ἀπὸ τῆς συστάσεώς της ὡς κράτους μέχρι τοῦ 1893, κράνος δὲν ἐχρησιμοποιήθη ποτέ, ἐξαιρέσει μόνον ὑπὸ τῶν ὑπασπιστῶν τοῦ βασιλέως. Τὸ ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τοῦ πυροσβεστικοῦ σώματος χρησιμοποιούμενον μεταλλικὸν κράνος δὲν ἀποτελεῖ εἶδος στολῆς, ἀλλ' ἀμυντικὴν ἀποσκευήν, φερομένην κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς πυροσβεστικῆς ὑπηρεσίας. Κράνος διὰ πρώτην φορὰν ἐχρησιμοποιήθη παρ' ἡμῖν ὡς εἶδος στολῆς τῷ 1893 διὰ τοὺς ὁπλίτας τοῦ τότε σώματος τῆς ἀστυφυλακῆς, παρεμφερὲς δὲ τοιοῦτον χρησιμοποιεῖται καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν ὁπλιτῶν τῆς ἀστυνομίας πόλεως, ἀλλ' ἀμφότερα χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἀμυντικὴν ἀποστολήν, κατασκευαζόμενα ἄλλως τε ἐκ φελλοῦ ἢ ἐκ πεπιεσμένου χάρτου. Ζήτημα κράνους ὡς ἀμυντικοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς δὲν εἶχεν ἐγερθῇ ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, καθόσον οὐδεμία μεταλλικὴ οὐσία τόσον λεπτοῦ πάχους ἦτο ἀδιαπέραστος ὑπὸ τῶν σφαιρῶν καὶ τῶν ὀβουζίων τῶν παλαιοτέρων ἐποχῶν, ὑπὸ τῶν βολίδων καὶ τῶν θραυσμάτων τῶν ὀβίδων τῶν νεωτέρων ἐποχῶν. Τὸ κράνος παρέμεινεν ἔκτοτε ὡς ἀμυντικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς μόνον κατὰ τῶν σπαθισμῶν τοῦ ἱππικοῦ, παῦσαν χρησιμοποιούμενον καὶ μὲ τὴν ἀποστολὴν ταύτην ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, καθ' ὅσον ἡ δρᾶσις τοῦ ἐφίππου ἱππικοῦ (ἐπέλασις) εἶχεν ἤδη ἀρχίσει μειουμένη. Διαρκοῦντος ὅμως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἐνεφανίσθη καὶ πάλιν τὸ κράνος ἀπὸ τοῦ 1915, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀγῶνος χαρακωμάτων, ὡς ἀπαραίτητον ἀμυντικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, ἰδίως πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν βολίδων τῶν βολιδοφόρων, τῶν ἀφθόνως πιπτουσῶν ἐντὸς τῶν χαρακωμάτων, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον ἀποτελοῦν μέρος τῆς ἀποσκευῆς τοῦ στρατιώτου. Ἡ ἀμυντικὴ ἀξία τοῦ περὶ οὗ πρόκειται κράνους δὲν ἔγκειται εἰς τὴν ἀντοχήν του ἐν τῇ διατρήσει, ἀλλ' εἰς τον, λόγῳ τοῦ καμπύλου σχήματός του, ἐποστρακισμὸν τῶν βολίδων καὶ τῶν θραυσμάτων τῶν ὀβίδων ἢ τῶν χειροβομβίδων. Τὰ ἐν Ἑλλάδι χρησιμοποιούμενα κράνη εἶναι τύπου γαλλικοῦ, ὀλίγιστά τινα δ' ἀγγλικοῦ. Τὸ γερμανικὸν κράνος διαφέρει κατά τι τοῦ τῶν λοιπῶν κρατῶν, καθ' ὅσον εἶναι ὀλίγον τι παχύτερον, συνεπῶς παρέχον ἀσήμαντόν τινα αὔξησιν ἀντοχῆς κατὰ τὴν διάτρησιν.

Ν. Θ. Κ.—Δ. Σ. Δ.

— (ΕΡΑΛΔ.) Τὸ σπουδαιότερον καὶ εὐγενέστερον στοιχεῖον τοῦ οἰκοσήμου ἦτο τὸ *κράνος*, τὸ ὁποῖον, τοποθετούμενον ὑπεράνω αὐτοῦ, ἐδείκνυε τὸν βαθμὸν εὐγενείας καὶ ἀξιώματος τοῦ κατόχου τοῦ οἰκοσήμου, ἀντικαθιστῶν τὸ στέμμα. Πρὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος τὸ κράνος ἐτοποθετεῖτο κατὰ κρόταφον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ἄκρας τοῦ οἰκοσήμου, ἦτο δὲ πάντοτε κλειστόν, μετὰ τὸν ΙΕ' ὅμως αἰῶνα ἐτίθετο ἐν κατόψει ὑπεράνω τοῦ οἰκοσήμου. Ὑπῆρχον ἐννέα εἴδη τοιούτων κρανῶν: α') Τὸ κράνος τῶν βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων, χρυσοῦν, δαμα-

Digitized by Google

σκηνουργημένον, τοποθετημένον ἐν κατόψει, μὲ τὸ γεῖσον ἀνοικτὸν καὶ ἄνευ πλέγματος. Ἦτο σύμβολον τῆς παντοδυναμίας τοῦ ἡγεμόνος, ὀφείλοντος νὰ βλέπῃ τὰ πάντα. β') Τὸ κράνος τῶν πριγκίπων καὶ δουκῶν ἡγεμόνων, ἐπίσης χρυσοῦν, δαμασκηνουργημένον, ἀλλ' ὀλιγώτερον ἀνοικτόν. γ') Τὸ κράνος τῶν πριγκίπων, μαρκησίων, τῶν ἀρχιστρατήγων καὶ ἀρχιναυάρχων, ἀργυροῦν δαμασκηνουργημένον μετὰ πλέγματος. δ') Τὸ κράνος τῶν κομίτων καὶ ὑποκομίτων, ἀργυροῦν. ε') Τὸ κράνος τῶν βαρώνων, ἀργυροῦν. στ') Τὸ τῶν εὐγενῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἱππόται ἢ κάτοχοι ὑψηλοῦ ἀξιώματος ἐν τῷ στρατῷ ἢ τῇ αὐλῇ, ἐκ στιλπνοῦ χάλυβος, τοποθετημένον κατὰ κρόταφον. ζ') Τὸ κράνος τῶν εὐγενῶν ἐκ τριῶν πατρογονικῶν γενεῶν, ἐκ στιλπνοῦ χάλυβος μὲ ἀνοικτὸν γεῖσον. η') Τὸ κράνος τῶν προσφάτως γενομένων εὐπατριδῶν, ἐκ σιδήρου στιλπνοῦ ἢ χάλυβος, καὶ θ') τὸ κράνος τῶν νόθων, ἐκ χάλυβος στιλπνοῦ μὲ τὸ γεῖσον τελείως πρὸς τὰ κάτω. Αἱ ἀστικαὶ οἰκογένειαι δὲν ἐδικαιοῦντο νὰ φέρουν κράνος ἐπὶ τοῦ οἰκοσήμου των, ἀλλ' ἀπὸ ΙΗ' αἰῶνος πολλοὶ μεγαλέμποροι καὶ μεγαλοβιομήχανοι ἐχρησιμοποίουν τοῦτο. Ἔκτοτε ἡ χρῆσις ἐγενικεύθη, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν αὐτοκρατορίαν, ἐν Γαλλίᾳ, ἐπεκράτησεν ὁ συρμὸς τῆς χαράξεως κράνους ἐπὶ τῶν ἐπισκεπτηρίων. Οἱ Γερμανοὶ διεκρίνοντο διὰ τὴν μεγάλην ποικιλίαν τῶν κρανῶν ἐπὶ τῶν οἰκοσήμων των. Δ. Σ. Δ.

— **Κράνους, *τάγμα τοῦ σιδηροῦ*** —. Παράσημον ἱδρυθὲν ἐν Ἔσσῃ τὴν 18 Μαρτίου 1814 ὑπὸ Γουλιέλμου Α' ἐπὶ τοῦ προτύπου τοῦ πρωσσικοῦ παρασήμου τοῦ σιδηροῦ Σταυροῦ, πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας προσέφερον οἱ Ἑσσιανοὶ κατὰ τὸν πόλεμον. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἵδρυσίν του ἔπαυσε ν' ἀπονέμηται τὸ παράσημον τοῦτο, τὸ ὁποῖον διῃρεῖτο εἰς τρεῖς βαθμούς: μεγαλόσταυρον, ταξιάρχην καὶ ἱππότην. Δ. Σ. Δ.

κράνος / *Ναυτ.*]. Ὅρος σημαίνων: 1) Τὸ ὀρειχάλκινον ἐπικάλυμμα τῆς πυξιδοθήκης. 2) Τὸ ὀρειχάλκινον μέρος τῆς περικεφαλαίας τοῦ καταδυτικοῦ σκαφάνδρου, ἄνευ τῶν διασωληνώσεών της. 3) Εἰς τὰς λίαν παλαιοῦ τύπου αὐτοκινήτους τορπίλλας, αἵτινες ἐξεσφενδονίζοντο διὰ σωλῆνος σκελετοῦ, ἡμισφαιροειδὲς τεμάχιον χυτοσιδήρου μετ' ἐγκοπῶν, τόρμων καὶ κοχλιῶν, διὰ τὴν στερέωσίν του ἐπὶ τῆς γομοθυρίδος πρὸς ἑρμητικὴν αὐτῆς ἔμφραξιν. Ἀνάλογος διάταξις ὑπῆρχε καὶ εἰς τὰ «ἀμυντικὰ ναύκλαστρα» (ὡς ἐκαλοῦντο αἱ νάρκαι τότε), ἔχουσα ὅμως καὶ ὀπὴν διὰ τὴν διέλευσιν τοῦ καλῳδίου ἀναφλέξεως. Σ. Ε. Λ.

Κράνουωρθ (Cranworth), ***Ροβέρτος - Μόνσεϋ-Ρόλφ***, *βαρῶνος*—. Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ δικαστικὸς (1790—1868). Τῷ 1832 εἰσῆλθεν εἰς τὸ κοινοβούλιον. Τῷ 1850 διωρίσθη ὑποκαγκελλάριος καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βαρώνου τοῦ Κράνουωρθ. Δύο ἔτη βραδύτερον διωρίσθη λόρδος σφραγιδοφύλαξ ἐν τῇ κυβερνήσει τοῦ Ἄμπερντην, ὅπερ ὑπούργημα διετήρησε καὶ ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Πάλμερστον. Τῷ 1865 διωρίσθη ἐκ νέου σφραγιδοφύλαξ. Λ. Α.

κρανοφόρος (ὁ, ἡ), **—ον** (τό)· ὁ φέρων κράνος, ὁ φορῶν ὡς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς κράνος: «στρατιῶται κρανοφόροι».

Κρανεχώρι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Κορυφῶν (Κουρίτας) τῆς ἐπαρχίας Καβάλλας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 133. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κιζιλῆ*. Χ. Δ.

Κρανσὰκ (Cransac) [*Γεωγρ.*]. Λουτρόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Ἀβεϋρόν. Αἱ μεταλλικαὶ αὐτῆς πηγαὶ ἔχουν τονωτικὰς καὶ καθαρτικὰς ἰδιότητας, περιέχουν δὲ σίδηρον καὶ μαγγάνιον. Κάτοικοι 6 950. Μ. Ν. Δ.

Κράνστον (Cranston) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἐν τῇ πολιτείᾳ Ρὸντ Ἄϊλαντ, ἐξυπηρετουμένη ὑπὸ τριῶν μεγάλων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, τῆς Νέας Ὑόρκης, Νιοῦ Χαῖβεν καὶ Χάρτφορντ. Κατ. 25 800. Δ. Σ. Δ.

κραντζίτης (ὁ) (Krantzit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὴ ὀργανικὴ ἕνωσις τῆς κατηγορίας τῶν ρητινῶν· ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $C_{10}H_{16}O$. Ἔχει χρῶμα κίτρινον ἢ μέλαν, εἶναι μαλακὴ καὶ ἐλαστική, ἀπαντᾷ δὲ ἐν Lattorf καὶ Nienburg, παρὰ τὴν Bernburg. Γ. Β.

Κράντοκ (Cradock), *σὲρ* ***Χριστόφορος-Γεώργιος-Φραγκίσκος-Μαυρίκιος***. Ἄγγλος ὑποναύαρχος, γεννηθεὶς τῷ 1862. Τῷ 1875 κατετάχθη εἰς τὸ ναυτικόν, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ἐν Αἰγύπτῳ (1882), Σουδὰν (1891) καὶ Κίνᾳ (1900). Προαχθεὶς τῷ 1910 εἰς ὑποναύαρχον, ἐτέθη τῷ 1914 ἐπὶ κεφαλῆς μοίρας ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ. Μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἔλαβε διαταγὴν νὰ παρεμποδίσῃ τὴν διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Horn διάβασιν τῆς ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Von Spee μοίρας τῶν γερμανικῶν τεθωρακισμένων εὐδρόμων. Καίτοι αἱ γερμανικαὶ δυνάμεις ἦσαν ἀσυγκρίτως ἰσχυρότεραι, ὁ Κράντοκ προσεπάθει παντὶ τρόπῳ ν' ἀνεύρῃ τὴν γερμανικὴν μοῖραν, καὶ ἀνευρὼν ταύτην περὶ τὰ 30 μίλλια δυτικῶς τοῦ *Κορονὲλ* (βλ. λ.) δὲν ἐδίστασε νὰ συμπλακῇ πρὸς αὐτὴν τὴν 1 Νοεμβρίου 1914. Μετ' ἀπέλπιδα ναυμαχίαν, πάντα τὰ πλοῖα, πλὴν δύο, ἐβυθίσθησαν καὶ ὁ ἡρωϊκὸς ναύαρχος συναπωλέσθη. Γ. Ν. Ν.

—**Κράντοκ** Craddock), ***Κάρολος-Ἐγκβέρτος***. Ψευδώνυμον τῆς Ἀμερικανίδος συγγραφέως *Μαρίας Noailles Murfree*, γεννηθείσης τῷ 1850 ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Β. Ἀμερικῆς Τέννεσση (Tennessee) καὶ ἀποθανούσης τῷ 1922. Συνέγραψεν ὑπὲρ τὰ τριάκοντα πέντε ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα κυρίως περιγράφει τὰ ἤθη, ἔθιμα καὶ τὴν ζωὴν τῶν χωρικῶν τῆς πατρίδος της καὶ γενικῶς τῆς πολιτείας Τέννεσση. Ἐξ αὐτῶν τὰ κυριώτερα εἶναι: «Εἰς τὸ βάθος τῆς φάραγγος», «Ὁ προφήτης τῶν μεγάλων καπνιζόντων ὀρέων», «Ἡ ὡραία τοῦ Μισσισιπῆ», «Τὸ πεδίον τῆς μάχης», «Ὁ πρωταθλητής», «Τὸ φάσμα τῆς ἐξουσίας». Ἐπίσης συνέγραψε καὶ διαφόρους συλλογὰς παιδικῶν διηγημάτων. Μ. Ν. Δ.

Κράντς (Krantz), ***Ἀλβέρτος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς (1450—1517). Ἐσπούδασε νομικά, θεολογίαν καὶ ἱστορίαν ἐν Ροστὸκ καὶ Κολωνίᾳ, κατόπιν δ' ἐγένετο καθηγητὴς κατὰ πρῶτον τῆς φιλοσοφίας καὶ ἀκολούθως τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ροστόκ, τοῦ ὁποίου ἐγένετο πρύτανις τῷ 1482. Τῷ 1483 διωρίσθη πρωθιερεὺς τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Ἀμβούργου. Ὑπὸ τῆς γερουσίας τῆς πόλεως ἐχρησιμοποιήθη εἰς πλείστας διπλωματικὰς ἀποστολὰς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Συνέγραψε πλεῖστα ἱστορικὰ ἔργα, ἅτινα χαρακτηρίζονται ἐπὶ ἀμεροληψίᾳ καὶ κριτικῇ ἐρεύνῃ. Τὰ σημαντικώτερα τούτων εἶναι τὰ ἑξῆς: «Chronica regnorum aquilonarium Daniae, Sueciae, et Norvegiae» (Στρασβοῦργον, 1546), «Vandalia, sive historia de Vandalornm vera origine» (Κολωνία 1518), «Saxonia» (1520) καὶ «Metropolis, sive historia de Ecclesiis sub Carolo Magno in Saxonia» (Βασιλεία 1548). Λ. Α.

—**Κράντς** (Kranz), ***Ἰακὼβ μπὲν Βόλφ***. Ἑβραῖος λαοφιλὴς ρήτωρ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐκ Λιθουανίας (1741—1804). Διέπρεψεν ἐπὶ δεκαοκταετίαν εἰς Ντοῦμπνο, ἀκολούθως δὲ περιῆλθε τὴν Πολωνίαν καὶ Γερμανίαν, ἔνθα ἐγνώρισε τὸν Μωϋσέα Μέντελσον καὶ ἔσχε μαθητὴν τὸν Ἀ. Φλάμμ. Κατέλιπε πλείστους λόγους ἑβραϊστί, περιφήμους διὰ τὴν ἀπήχησιν, ἣν εὕρισκον κατὰ τὴν ἐποχήν του. —Π.

Κράντωρ. Ἕλλην φιλόσοφος τῆς ἀρχαίας Ἀκαδημίας, καταγόμενος ἐκ Σόλων τῆς Κιλικίας καὶ ἀκμάσας τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα. Ὁ χρόνος τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ δὲν εἶναι γνωστός. Ἐκ Σόλων ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Ξενοκράτους. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του, τὸν ὁποῖον διεδέχθη εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς ὁ Πολέμων, συμμαθητὴς αὐτοῦ, ὁ Κράντωρ ἵδρυσε σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμαθήτευσε καὶ ὁ Ἀρκεσίλαος. Περισσότερον πάντων ἐθαύμαζε τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Εὐριπίδην. Κατεπολέμησε τὴν ὑπερβολικὴν αὐστηρότητα τῶν στωϊκῶν, ζητούντων ἐκρίζωσιν τῶν παθῶν, καὶ συνιστᾷ μετριασμὸν αὐτῶν. Κατὰ τὸν Πρόκλον εἶναι ὁ πρῶτος σχολιαστὴς τοῦ Πλάτωνος. Ἔγραψεν ἠθικὰς πραγματείας καθὼς καὶ ποιήματα, τὰ ὁποῖα λέγεται ὅτι σφραγίσας ἐτοποθέτησεν εἰς τὸ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐκ τῶν ἔργων του θαυμάζεται μᾶλλον τὸ «Περὶ πένθους», τὸ ὁποῖον ὁ Παναίτιος ἀποκαλεῖ «Χρυσοῦν βιβλίον» καὶ ἐμιμήθη αὐτὸ ὁ Κικέρων εἰς τὰς πραγματείας αὐτοῦ «De consolatione» καὶ «Tusculanae disputationes». Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Κράντορος σῴζονται μόνον μερικὰ ἀποσπάσματα. Κατὰ τὸν Διογένη Λαέρτιον (IV, 27) ἀπέθανε πρὸ τοῦ Πολέμωνος καὶ Κράτητος, τὴν δὲ περιουσίαν αὐτοῦ ἐκ δώδεκα ταλάντων ἐκληροδότησεν εἰς τὸν Ἀρκεσίλαον. Τ. Στρ.

Κρανὼν [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Κραννών*.

κράξιμο (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κράζειν, κρωγμός: «τὸ κράξιμο τῆς κότας, —τῶν πουλιῶν»· ‖ ἡ πρόσκλησις τῶν ὀρνίθων, ἄλλως *μαύλισμα*· ‖ καθόλου ἡ ἐνέργεια τοῦ κράκτου.

—/*Κυνηγ.*] Τὸ *κράξιμον* εἶναι τρόπος κυνηγίου, καθ' ὃν δι' ἀπομιμήσεως τῆς φωνῆς τῶν διαφόρων θηραμάτων, διὰ τεχνητῶν μέσων ἢ ὀργάνων, προσελκύονται ταῦτα πρὸς τὸν ἐνεδρεύοντα κυνηγόν. Τὰ μέσα ταῦτα ὁ κυνηγὸς εἴτε εὑρίσκει ἐν τῷ ἐμπορίῳ, εἴτε κατασκευάζει ὁ ἴδιος, ὡς φέρ' εἰπεῖν διὰ τὸ κράξιμον τοῦ λαγωοῦ τὸ *καβουρόδοντον* ἢ *ἀστακόδοντον* λεγόμενον, τὸ ὁποῖον, ἀφοῦ ρινίσῃ τὸ ὀξὺ αὐτοῦ μέρος καὶ διανοίξῃ τριχοειδῆ ὀπήν, θέτει, κατὰ τὸ κράξιμον, μὲ τὸ ὀξὺ αὐτοῦ μέρος εἰς τὰ χείλη του, ἀναρροφῶν τὸν ἀέρα καὶ ἀνοιγοκλείων τὴν τριχοειδῆ ὀπὴν διὰ τοῦ ἐπιτιθεμένου δακτύλου εἰς τὸ εὐρὺ αὐτοῦ μέρος, ἀκριβῶς ὡς γίνεται μὲ τὴν κλεῖδα τοῦ μουσικοῦ ὀργάνου, εἴτε χρησιμοποιεῖ φύλλον δένδρου, ἰδίως τῆς ὀξυᾶς, ὡς γίνεται διὰ τὸ κράξιμον τῆς δορκάδος, εἴτε μεταχειρίζεται αὐτὴν ταύτην τὴν φωνήν του, χρησιμοποιῶν γλῶσσαν, ὀδόντας, χείλη ἢ καὶ τὸ ὅλον στόμα του, ὡς συμβαίνει διὰ τὸ κράξιμον τῶν ἐλάφων μὲ τὸ «ο—α», τῶν περδίκων, τῶν μελισσουργῶν, τῶν σιταρηθρῶν κττ. Καὶ τὰ μὲν πτηνὰ δύνανται νὰ κράζωνται καὶ νὰ προσέρχωνται εἰς πᾶσαν σχεδὸν ἐποχήν, τὰ ζῷα ὅμως κράζονται καὶ προσέρχονται μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὀργασμοῦ. Συνήθως κράζουσι τὰ θήλεα ζῷα καὶ σπεύδουσι νὰ προσέλθωσι τ' ἄρρενα, χωρὶς μάλιστα πολλάκις νὰ λαμβάνωσι μέτρα προφυλάξεως, ἐλαυνόμενα ὑπὸ τῆς γενετησίου ὁρμῆς. Ἐνίοτε προσέρχονται πλεῖστα τοῦ ἑνὸς ἄρρενα καὶ συνάπτουσιν ἀληθῆ ἀγῶνα πρὸς κατάκτησιν τοῦ θήλεος. Οὐ μόνον ταῦτα προστρέχουσιν, ἀλλὰ καὶ ποικίλα σαρκοβόρα πρὸς εὐχερῆ σύλληψιν τῶν κραζόντων, οἷα αἱ ἀλώπεκες, αἱ ἰκτίδες, οἱ ἀγριόγατοι καὶ ὄφεις ἀκόμη. Τὸ κράξιμον ἀπαιτεῖ μακρὰν καὶ ἐνδελεχῆ ἄσκησιν πρὸς ἀκριβῆ τῆς φωνῆς τοῦ θηράματος ἀπομίμησιν, διότι ἄλλως ἀλλοῖος τόνος ἐκτρέπει ἀντὶ νὰ προσελκύῃ τὰ θηράματα.

Ὁ χρησιμοποιῶν τὸν τρόπον τοῦτον τοῦ κυνηγίου κυνηγὸς ἢ κινεῖται προχωρῶν ἀπὸ θέσεως εἰς θέσιν κατάλληλον, ἢ παραμένει ἀκίνητός που καὶ κράζει ἢ καὶ κρύπτεται εἰς φυλάκτραν, ἐνεδρεύων κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ τὰ θηράματα, ἐκλέγων πρὸς τοῦτο θέσεις, ἔνθα ὑπάρχουσι καὶ κινοῦνται τὰ θηράματα, ἢ ἐκ τῶν προτέρων ἔχει ἐξακριβώσει τὴν ἐκεῖ που κίνησιν καὶ διατριβήν των. Φροντίζει νὰ μὴ θορυβῇ ἢ κινῆται ἢ καπνίζῃ, ἀποφεύγων τὸν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ζῴου ἄνεμον, δι' οὗ εἶναι δυνατὸν νὰ προδοθῇ ἡ παρουσία του, ἐπαναλαμβάνει δὲ τὸ κράξιμον τετράκις καὶ πεντάκις ἢ καὶ πλέον. Ὅταν οἱ κυνηγοὶ εἶναι πλείονες τοῦ ἑνὸς κατὰ τὴν ἐνέδραν διὰ τοῦ κραξίματος, δὲν ἀφίστανται ἀπ' ἀλλήλων εἰ μὴ ἐλάχιστα βήματα, μὲ τοιαύτας στάσεις, ὥστε νὰ ἐπισκοπῆται ἡ ὅλη περιοχή. Κατὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ κυνηγίου διὰ τοῦ τρόπου τούτου, ὁ κυνηγετικὸς κύων οὐ μόνον δὲν εἶναι ἀπαραίτητος ἀλλ' ἀποβαίνει καὶ ἐπιβλαβής. Φ. Δ. Γ.

Κράουζε (Krause), ***Αἰμίλιος***. Γερμανὸς κλειδοκυμβαλιστής, γεννηθεὶς τῷ 1840, μαθητὴς τοῦ ᾠδείου τῆς Λειψίας, διακριθεὶς κυρίως ὡς παιδαγωγὸς εἰς τὸ ᾠδεῖον τοῦ Ἀμβούργου, ἔνθα ἐχρημάτισε καθηγητής. Ἔγραψεν ἔργα τινὰ ἀφορῶντα τὸ κλειδοκύμβαλον: «Beiträge zur Technik des Klavierspiels», «Neuer Gradus ad Parnassum», καὶ συνέθεσε μουσικὴν δωματίου, ἓν «Ave Maria», καντάτας, τραγούδια κλπ. Γ. Σ.

— **Κράουζε** (Krause), ***Ἀντώνιος***. Γερμανὸς μουσικὸς (1834—1907), διακριθεὶς ὡς συνθέτης, δεξιοτέχνης καὶ παιδαγωγὸς τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ διευθυντὴς ὀρχήστρας. Μαθητὴς τοῦ ᾠδείου τῆς Λειψίας, ἠσχολήθη ἰδίως μὲ τὴν σύνθεσιν διδακτικῶν ἔργων διὰ κλειδοκύμβαλον (σονάτας, σονατίνας, σπουδὰς κλπ.). Ἐκτὸς αὐτῶν ἔγραψε: ἓν «Kyrie, Sanctus et Benedictus», διὰ σόλο χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν, μελῳδίας κλπ. Γ. Σ.

— **Κράουζε** (Crause), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς ἀνατόμος, γεννηθεὶς ἐν Ἀννοβέρῳ τῷ 1833. Τῷ 1860 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν Γοτίγγῃ καὶ τῷ 1892 ἐκλήθη διευθυντὴς τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ἀνατομικοῦ ἰνστιτούτου Βερολίνου. Ἔγραψε: «Die terminalen Körperchen der einlach sensiblen Nerven» (1860), «Die trichinenkrankheit und ihre Verhütung» (Γοτίγγη 1863), «Die membrana fenestrata der Retina» (Λειψία 1868), «Die Anatomie des Kaninchens» (1868, 2α ἔκδ. 1881), «Die nervenvarietäten beim Menschen» (1868), «Die motorischen Endplatten der quergestreiften Muskelfasern» (Ἀννόβερον 1869) κ. ἄ. Ο. Ρ.

— **Κράουζε** (Krause), ***Ἔρμαν***. Γερμανὸς ὠτορινολαρυγγολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1848. Ἠσχολήθη καὶ εἰς τὴν ἀνατομοπαθολογίαν καὶ φυσιολογίαν καὶ ἐγκατέστη ἐν Βερολίνῳ τῷ 1881 ὡς εἰδικὸς τῶν νόσων ὤτων, ρινὸς καὶ λάρυγγος, γενόμενος ὑφηγητὴς τοῦ κλάδου τούτου τῷ 1885 ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ Βερολίνου. Ἔγραψε: «Ueber die Beziehungen der Grosshirnrinde zu Kehlkopf und Rachen» (Ἀρχεῖα Φυσιολογίας καὶ Ἀνατομικῆς 1894), «Experimentelle Untersuchungen und Studien über Contracturen der Stimmbandmuskeln» (Ἀρχεῖα Virchow XCVIII), «Ueber die Abductoren-Contractur der Stimmbänder» (Ἀρχεῖα Virchow CII), «Die Erkrankungen der Singstimme ihre Ursachen und Behandlung» (Βερολῖνον 1898) κλπ. Ο. Ρ.

— **Κράουζε** (Krause), ***Κάρολος-Χριστιανὸς-Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1781 ἐν Ἀϊζενμπεργ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1832 ἐν Μονάχῳ. Ἦτο πεπροικισμένος μὲ ἐξαιρετικὴν διαύγειαν πνεύματος καὶ μὲ μουσικὰς ἱκανότητας, ἀλλ' εἶχε φιλάσθενον κρᾶσιν καὶ ὑπέκειτο συχνὰ εἰς κρίσεις ἐπιληψίας. Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἰένης, ὅπου ὁ Ραῖχολντ ἐδίδασκε τὴν «Κριτικὴν τοῦ καθαροῦ λόγου» τοῦ Κάντ

Digitized by Google

καὶ παρηκολούθησεν ἐπίσης τὰ μαθήματα τοῦ Φίχτε, τοῦ Σέλιγγ καὶ τοῦ Ἑγέλου. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του, ἐδίδαξεν ἐπὶ διετίαν (1802—1804) ἐν Ἰένῃ, ὅταν δὲ ἡ κυβέρνησις τὸν διώρισε τακτικὸν καθηγητήν, παρῃτήθη τῆς θέσεώς του καὶ ἐπεδόθη εἰς παντοειδεῖς σπουδάς, τὰς ὁποίας ἐθεώρει ἀπαραιτήτους διὰ τὴν τελείωσιν τοῦ προσωπικοῦ του ἐπιστημονικοῦ συστήματος, ὅπερ εἶχε συλλάβει κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πανεπιστημιακῆς του φοιτήσεως. Ταξιδεύσας εἰς Γερμανίαν, Γαλλίαν, Βέλγιον καὶ Ἰταλίαν καὶ μελετήσας παραλλήλως καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα τῶν χωρῶν τούτων, κατέληξε τέλος εἰς Γοτίγγην, ὅπου ἐγκατεστάθη τῷ 1824. Ἐνταῦθα, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν, τὴν ὁποίαν συνήντησεν ἐκ μέρους τῶν συναδέλφων του καὶ τῆς κυβερνήσεως, κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ περὶ ἑαυτὸν ἱκανὸν ἀριθμὸν ἀφωσιωμένων μαθητῶν καὶ ἔζησε μέχρι τοῦ 1831, ὁπότε κατηγορηθεὶς ὡς μίσθαρνον ὄργανον τῆς ἐπαναστατικῆς ἐπιτροπῆς τῶν Παρισίων, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Μόναχον καὶ νὰ ζητήσῃ θέσιν παρὰ τῷ πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἡ ἀστυνομία παρέσχε περὶ αὐτοῦ ἐπιβαρυντικὰς πληροφορίας καὶ οὕτως ἐματαίωσε τὸν διορισμόν του. Μετὰ ἓν ἔτος ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας, πτωχὸς καὶ δυστυχής. Εἶχεν ἀφιλοκερδῆ, εἰλικρινῆ καὶ παθητικὸν χαρακτῆρα καὶ ὅσοι ἐκ τῶν μαθητῶν του τὸν ἐγνώρισαν, ᾐσθάνθησαν πρὸς αὐτὸν ζωηρὸν θαυμασμόν.

Τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Κράουζε ἀποτελεῖ συμφιλίωσιν μεταξὺ τῆς «ὑποκειμενιστικῆς» διδασκαλίας τοῦ Φίχτε καὶ τῆς «ἀντικειμενιστικῆς» τοῦ Σέλιγγ, συμφιλίωσιν διεπομένην καὶ διαμορφωμένην ὑπὸ χριστιανικῆς ἀντιλήψεως. Ὁ Κράουζε εἰς τὸ σύστημά του ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς συνειδήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνακαλύπτει ἄμεσον διαίσθησιν τοῦ Θεοῦ. Καθ' ἑαυτὸν (an sich) ὁ Θεὸς εἶναι ἀπηλλαγμένος πάσης ἀντιθέσεως, εἶναι καθαρὰ ταυτότης. Ἐν ἑαυτῷ (in sich) περικλείει ὅλας τὰς ἀντιθέσεις καὶ κυρίως τὴν θεμελιώδη ἀντίθεσιν, τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῆς φύσεως καὶ τοῦ λόγου. Ὁ Θεὸς εἶναι ἐκτὸς τοῦ κόσμου, διότι εἶναι τὸ ἀδιόριστον, ἐνῷ ὁ κόσμος εἶναί τι τὸ ὡρισμένον. Εἶναι ἐπίσης ἐντὸς τοῦ κόσμου, διότι, ἂν δὲν εἶχε τὴν ἰδιότητα ταύτην, δὲν θὰ ἦτο τὸ Ὄν. Τοιουτοτρόπως τὸ σύστημα τοῦ Κράουζε δὲν εἶναι οὔτε καθαρὸς θεϊσμός, οὔτε καθαρὸς πανθεϊσμός. Εἶναι *πανενθεϊσμός*.

Ὁ ὀργανισμός, ἐν τῷ ὁποίῳ πραγματοποιεῖται ὁ Θεός, εἶναι ὁ κόσμος, ὅστις ταυτοχρόνως εἶναι Θεὸς ἀνεπτυγμένος εἰς τὸν χρόνον καὶ τὸ διάστημα. Ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τοῦ κόσμου προδίδει μηχανιστικὴν συγκρότησιν, ἀλλ' ἡ βαθυτέρα πραγματικότης αὐτοῦ εἶναι δυναμική. Κάθε τμῆμα τοῦ κόσμου συμβολίζει τὸ σύνολον. Τὸ πληρέστερον καὶ τελειότερον τμῆμα αὐτοῦ εἶναι τὸ ἀνθρώπινον ἄτομον, εἰς τὸ ὁποῖον ἑνοῦται ἡ φύσις καὶ ὁ λόγος. Σκοπὸς τοῦ ἀτόμου εἶναι νὰ μιμηθῇ τὴν θείαν ζωήν, νὰ ζήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἐν τῷ Θεῷ. Ἡ ζωὴ τοῦ σύμπαντος ὁλοκλήρου περιέχεται καὶ τελειοῦται ἐν αὐτῷ· κατόπιν τὴν μεταμορφώνει διὰ τῆς ἐλευθερίας του. Ἀλλὰ τὸ ἄτομον δὲν δύναται νὰ λογίζηται μεμονωμένον. Ἐὰν εἶναι καθ' ἑαυτὸ ἓν σύνολον, ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως εἶναι μέρος ὀργανισμῶν, μὲ αὔξουσαν σημασίαν: τῆς φιλίας, τῆς οἰκογενείας, τῆς ὀρδῆς, τοῦ λαοῦ, τῆς φυλῆς, τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ ἀνθρωπότης εἶναι «τὸ βασίλειον τῶν πνευμάτων», ὅπου ὁ λόγος διανέμεται κατὰ τρόπον ὀργανικόν. Αἱ ἀποτελοῦσαι ταύτην ψυχαὶ εἶναι αἰώνιαι, αἱ αὐταὶ κατ' ἀριθμούς, καὶ πραγματοποιοῦν τὸν Θεὸν δι' ἀλληλοδιαδόχων ὑπάρξεων. Ὁ Θεὸς εἶναι τὸ συνολικὸν ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ πραγματοποιήσῃ διὰ τὸν ἑαυτόν του. Ὁ καθορισμὸς τοῦ ἀνθρωπίνου τούτου ἀγαθοῦ εἶναι τὸ σπουδαιότερον μέρος τοῦ συστήματος τοῦ Κράουζε, εἶναι ἀντικείμενον τῆς *πρακτικῆς* φιλοσοφίας του.

Ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία τοῦ Κράουζε περιλαμβάνει τὴν θεωρίαν τῆς θρησκείας, τὴν θεωρίαν τῶν ἠθῶν καὶ τὴν θεωρίαν τοῦ δικαίου. Ἡ θεωρία τοῦ δικαίου εἶναι ἀρκετὰ πρωτότυπος. Τὸ δίκαιον δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς τὸ σύνολον τῶν ὅρων τῆς ἐξωτερικῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ τῆς συνολικῆς ἐλευθερίας. Τὸ δίκαιον περιλαμβάνει εἰς τοὺς κόλπους του ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην ὕπαρξιν ἐν τῇ προσπαθείᾳ της πρὸς πραγματοποίησιν τῆς θείας ζωῆς. Κάθε ὀργανισμὸς βαίνων κατὰ προϊοῦσαν κλίμακα ἀπὸ τοῦ ἀτόμου πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ἔχει τὸ ἰδικόν του δίκαιον. Τὰ συστήματα ταῦτα δικαίου ὑπάγονται εἰς τὸ γενικὸν ἀνθρώπινον δίκαιον, τὸ ὁποῖον τὰ περιλαμβάνει ὅλα. Τὸ δίκαιον σκοπεῖ τὴν πρόοδον· διὰ τοῦτο ὡρισμέναι μορφαὶ αὐτοῦ, αἱ ὁποῖαι φαίνονται παραννικαί, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι τὸ ποινικὸν δίκαιον, εἶναι δικαιολογημέναι καὶ νόμιμοι. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πρέπει νὰ καταργηθῇ ὡς ἄδικος ἡ θανατικὴ ποινή.

Ἡ θεωρία τῶν ἠθῶν καὶ ἡ θεωρία τῆς θρησκείας στηρίζεται καὶ διαπνέεται ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας. Κατὰ τὰς θεωρίας ταύτας, τὸ ζῶν ὂν ἀναπτύσσεται κατὰ δύο νόμους, ἕνα ἀνιόντα καὶ ἕνα κατιόντα. Ἕκαστος τῶν δύο τούτων νόμων πραγματοποιεῖται εἰς τρεῖς διαδοχικὰς περιόδους, τὴν περίοδον τοῦ σπέρματος, τὴν περίοδον τῆς αὐξήσεως καὶ τὴν περίοδον τῆς ὡριμότητος. Ἡ πρώτη περίοδος τῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητος περιλαμβάνει τὸ σπέρμα τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας· κατ' αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡνωμένος πρὸς τὸν Θεὸν διά τινος συγκεχυμένου ἐνστίκτου, διά τινος μαγνητικῆς ἕλξεως. Ἡ περίοδος τῆς αὐξήσεως περιλαμβάνει τρεῖς ὑποδιαιρέσεις: τὸν πολυθεϊσμὸν μὲ τὴν δουλείαν καὶ τὴν τυραννίαν, τὸν μονοθεϊστικὸν καὶ φανατικὸν μεσαίωνα, καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀπολυτρώσεως, τῆς ἀνεξιθρησκείας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἐποχὴ αὕτη προητοιμάσθη διὰ τῆς ἐπιστήμης τοῦ ὄντος, μύσται τῆς ὁποίας εἶναι, κατὰ τὸν Κράουζε, ὁ Κάντ, ὁ Σπινόζα καὶ ὁ Κράουζε. Ἡ ἰδεώδης κοινωνία θὰ περιλάβῃ ποτὲ ὄχι μόνον τὴν γηΐνην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀστρικὴν ἀνθρωπότητα. Παρὰ τὴν μέλλουσαν ὅμως ταύτην ἀκμήν, θὰ ἔλθῃ καιρός, καθ' ὃν ἡ ἀνθρωπότης θὰ γνωρίσῃ τὸ γῆρας καὶ τὸν θάνατον.

Τὸ σύστημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ περίεργον μεῖγμα ἐπιστήμης καὶ φαντασίας, ζωηρᾶς διαισθήσεως καὶ συστηματικῶν παρατηρήσεων, παρέσχεν εἰς τὸν Κράουζε ἱκανὸν ἀριθμὸν μαθητῶν, σπουδαιότεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Leonhardi, ὁ Ahrens, ὁ Tiberghien, ὁ Lindemann κ. ἄ. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Κράουζε εἶναι: «Dissertatio de philosophiae et matheseos notione et earum intima conjunctione» (Ἰένα 1802), «Grundlage des Naturrechts» (Ἰένα 1803), «Grundriss der historischer Logik» (1803), «Grundlage eines philosophischen Systems der mathematik» (1804), «Einleitung in der Naturphilosophie» (1804). Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξεδόθη καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Entwurf des Systems der Philosophie» (1804), «System des Sittenlehre» (Λιψία 1810). Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἡμιτελές. Μολονότι μόνον ὁ πρῶτος του τόμος ἔχει ἴδει τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, ἐν τούτοις, μετὰ τοῦ προηγουμένου, δίδει τὴν ἀκριβεστέραν ἰδέαν περὶ τοῦ συστήματος τοῦ Κράουζε. «Das Urbild der Menschheit vorzüglich Freimauern gewidmet» (Δρέσδη 1811), «Oratio de scientia humana» (Βερολῖνον 1814), «Abriss des Systems der Philosophie» (Γοτίγγη 1825), «Abriss des Systems der Logik» (1828), «Abriss des Systems der Rechtsphilosophie» (1828), «Vorlesungen über des Systems der Philosophie» (1828), «Vorlesungen über die Grundwahrheiten der Wissenschaft» (1829). Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν του καὶ τὰ κατάλοιπα εἰς ὀκτὼ νέους τόμους. θ. π.

— **Κράουζε** (Krause), ***Φέδωρ***. Γερμανὸς χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1857. Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ, Χάλλῃ καὶ Φραγκφούρτῃ. Τῷ 1887 ἐγένετο ὑφηγητής, τῷ 1889 ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν Χάλλῃ καὶ ἀπὸ τοῦ 1892 ἀρχίατρος τοῦ χειρουργικοῦ τμήματος τοῦ νοσοκομείου τῆς πόλεως Ἀλτῶνος, προσληφθεὶς ἀργότερον ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον εἰς τὸ χειρουργικὸν τμῆμα τοῦ νοσοκομείου τοῦ Βερολίνου «Augusta Victoria». Ἠσχολήθη ειδικῶς εἰς τὴν χειρουργικὴν τοῦ ἐγκεφάλου καὶ νωτιαίου μυελοῦ καὶ ἰδίως εἰς ἐκτομὰς τοῦ γασσερείου γαγγλίου διὰ τὰς νευραλγίας τοῦ τριδύμου. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ ἐργασιῶν ἀναφέρομεν τὰς ἀκολούθους: «Über maligne Neurome und das Vorkommen von Nervenfasern in denselben» (Λειψία 1887), «Tuberculose der Knochen und Gelenke» (Λειψία 1890), «Neuralgie des Trigeminus nebst der Anatomie und Physiologie der Nerven» (Λειψία 1896) κλπ. ο. ρ.

— **Κράουζε** (Krause), ***Χριστιανὸς-Γκόττφριδ***. Γερμανὸς δικηγόρος (1719—1770), καταρτίσας πλουσιωτάτην συλλογὴν παλαιῶν πρωσσικῶν τραγουδιῶν, ἅτινα ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Oden mit Melodien». Συνέθεσεν ἀνωνύμως τὴν σειράν: «Preussische Kriegslieder» (Πρωσσικὰ πολεμικὰ τραγούδια), συνέγραψε τὸ ἔργον: «Von der musikalischen Poesie» (Περὶ τῆς μουσικῆς ποιήσεως), διακρινόμενον διὰ τὰς βαθείας παρατηρήσεις, κ. λ. Γ. Σ.

κράου-κράου (craw-craw) *[Δερματολ.]*. Καλεῖται οὕτω δερματοπάθεια λίαν κνησμώδης, βλατιδώδης ἢ φυσαλλιδοφλυκταινώδης, ἐνδημοῦσα εἰς τὴν δυτικὴν καὶ κεντρῴαν Ἀφρικήν, ὀφειλομένην δὲ κατ' ἄλλους μὲν εἰς νηματοζωάρια, κατ' ἄλλους δὲ εἰς προνύμφας ἐντόμων. Τὸ ἐξάνθημα καταλαμβάνει τὸν κορμόν, τὰ ἄκρα καὶ ἰδίᾳ τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν, φειδόμενον τῶν δακτύλων καὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων· συνοδεύεται δὲ ὑπὸ ἐντόνου ἀδενοπαθείας. Εἰδικὴ θεραπεία δὲν ὑπάρχει, συνιστῶνται μόνον χλιαρὰ λουτρὰ καὶ ἐπίπασις ἀδρανῶν κόνεων. Ν. Θ. Ο.

Κράουντυ (Crowdy) ***Ραχὴλ-Ἐλεονώρα***. Ἀγγλὶς κοινωνιολόγος, γεννηθεῖσα τῷ 1884. Ἐσπούδασε φαρμακευτικήν, κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διηύθυνεν ἐν Βελγίῳ καὶ Γαλλίᾳ διάφορα ἀγγλικὰ νοσοκομεῖα, μετὰ τὴν λῆξιν δὲ αὐτοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν γραμματείαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὡς πρῶτον μέλος τοῦ τμήματος τῆς Ὑγιεινῆς. Τῷ 1921 διωρίσθη προϊσταμένη τοῦ τμήματος τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων. Θ. Ν. Τ.

κραουρίτης (ὁ) (Kraurit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, βασικὸν φωσφορικὸν ἅλας τοῦ σιδήρου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Fe_2 [OH]_3 PO_4$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα, ἀπαντᾷ δὲ συνήθως εἰς ἰνώδη, σφαιροειδῆ καὶ νεφροειδῆ συσσωματώματα. Παρουσιάζει σκληρότητα 3½—4, εἰδικὸν βάρος 3,3—3,5, λάμψιν ἐλαφρῶς στεατώδη καὶ χρῶμα πράσινον ἕως μαυροπράσινον καὶ σπανίως κιτρινοπράσινον. Ἀναπτύσσεται ἐπὶ λειμωνιτῶν ἐν Siegenschen, Hirschberg κ. ἄ. Γ. Β.

Κράους (Kraus), ***Ἀλέξανδρος, βαρῶνος—***. Ἰταλὸς κλειδοκυμβαλιστὴς (1820—1904), ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ φλωρεντινοῦ κουαρτέττου, κάτοχος πλουσιωτάτης καὶ περιφήμου συλλογῆς μουσικῶν ὀργάνων. Ἔγραψε: «Le quattro scale della moderna tonalità», «Ethnographie musicale», «Appunti sulla musica dei popoli nordici» κ. ἄ. Γ. Σ.

Κράους (Kraus), ***Ἐρνέστος***. Γερμανὸς ἀοιδὸς (ὀξύφωνος), μέλος τοῦ ἐν Βερολίνῳ μελοδράματος, γεννηθεὶς τῷ 1863. Γ. Σ.

—**Κράους** (Kraus), ***Ἰωσὴφ-Μαρτῖνος***. Γερμανὸς νομικὸς καὶ μουσικὸς (1756—1792), διατρίψας τὸ πλεῖστον ἐν Στοκχόλμῃ, ἔνθα διεκρίθη ὡς διευθυντὴς τοῦ μελοδράματος. Ἔγραψε τὰ σκηνικὰ ἔργα: «Alzira» (1777), «Proserpina» (1780), «Solyman II» (1788), «Dido und Aeneas» (1790), συμφωνίας, εἰσαγωγάς, μουσικὴν δωματίου κτλ. Γ. Σ.

—**Κράους** (Kraus), ***Κάρολος***. Αὐστριακὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1874. Γνωστὸς διὰ τὰς ὡραίας του διαλέξεις καὶ ἱδρυτὴς (1899) τοῦ ὑπὸ τοῦ ἰδίου γραφομένου περιοδικοῦ «Ὁ πυρσὸς» («Die Fackel»), ἐν τῷ ὁποίῳ ἀσκεῖ αὐστηρὰν κριτικὴν ἐφ' ὅλων τῶν φαινομένων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἐδημοσίευσε τὰ δοκίμια: «Τὸ κινεζικὸν τεῖχος» (1910), «Pro domo et mundo» (1912), συλλογὰς ποιημάτων, («Λόγια σὲ στίχους» 1916—1923 εἰς 7 τόμ.), τὸ φανταστικὸν δρᾶμα «Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς ἀνθρωπότητος» καὶ σατιρικὰς κωμῳδίας. Γ. Ε. Κ.

—**Κράους** (Kraus), ***Μαρτῖνος***. Γερμανὸς φιλόλογος (βλ. λ. *Κρούσιος* Μαρτῖνος).

— **Κράους** (Kraus), ***Φέλιξ, φὸν*** —. Διακεκριμένος Αὐστριακὸς βαθύφωνος, γεννηθεὶς τῷ 1870. Διέπρεψε κυρίως εἰς τὰ βαγνέρεια ἔργα. Ἀπὸ τοῦ 1908 ὁ Κράους ὠνομάσθη καθηγητὴς τῆς μουσικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου. Γ. Σ.

— **Κράους** (Kraus), ***Φρειδερῖκος φὸν*** —. Βοημὸς ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1858. Ἐσπούδασεν ἐν Πράγᾳ καὶ τῷ 1893 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς παθολογίας καὶ διευθυντὴς κλινικῆς ἐν τῷ Ροδολφείῳ νοσοκομείῳ τῆς Βιέννης. Τῷ δὲ 1824 ἐκλήθη ἐν Γκρὰτς ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς καὶ διευθυντὴς τῆς παθολογικῆς κλινικῆς τοῦ ἐκεῖ πανεπιστημίου. Κατέγινεν ἰδίως εἰς κλινικὰς καὶ πειραματικὰς ἐρεύνας ἐπὶ τῶν ἀλκαλίων καὶ ὀξέων τοῦ αἵματος, τῆς ποσοτικῆς ἀναλογίας τοῦ ἐν αὐτῷ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τῶν διαταραχῶν τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης κτλ. Ἀπὸ τοῦ 1902 μέχρι τοῦ 1927 διετέλεσε διευθυντὴς τῆς παθολογικῆς κλινικῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου. Θεωρεῖται ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων ἰατρῶν τῶν ἐσωτερικῶν νοσημάτων, ἡ φήμη δ' αὐτοῦ ἐξῆλθε ταχέως καὶ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Γερμανίας. Τῷ 1915 ἐκλήθη καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐνοσήλευσε τὸν ἐκ πλευρίτιδος πάσχοντα τότε βασιλέα Κωνσταντῖνον. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ἀναγόμενα εἰς κλινικὰς παρατηρήσεις καὶ εἰς τὴν θεραπευτικήν, μέρος δὲ τῶν κλινικῶν ἐργασιῶν του ἐξεδόθη ἀπὸ μαθητάς του. Αἱ σπουδαιότεραι μελέται του ἐδημοσιεύθησαν εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ εἰς τὸ ἔργον του «Ἡ παθολογία τοῦ ἀτόμου» (1919—1926, τόμ. 2). Ἐπίσης ἔγραψε: «Über Ermüdung als Mass der Constitution und über Säureautointoxication», «Krankheiten der Mundhöhle und Speiseröhre», «Krankheiten der sogenanten Blutdrüsen, σύγγραμμα Ebstein» κ. ἄ. Ο. Ρ.

Φρειδερῖκος Κράους.

Κράους (Krauss), ***Ἀλφρέδος***. Στρατηγὸς τοῦ αὐστροουγγρικοῦ στρατοῦ, γεννηθεὶς εἰς Ζάραν τὴν 26 Ἀπριλίου 1862. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου διῴκει τὴν 29ην μεραρχίαν πεζικοῦ καὶ τὴν 6 Σεπτεμβρίου 1914 ἐνίκησε τὴν σερβικὴν μεραρχίαν τοῦ Τιμὸκ παρὰ τὴν Μιτροβίτσαν. Κατόπιν ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ε' στρατιωτικοῦ σώματος ἐν Σερβίᾳ. Τῷ 1915 καὶ

Digitized by Google

1916 ἐπολέμησεν εἰς τὸ μέτωπον τοῦ Ἰζόντσο καὶ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1917 ἀπώθησεν τοὺς Ἰταλοὺς ἀπὸ τὸν 12 τομέα τοῦ Ἰζόντσο μέχρι τοῦ ποταμοῦ Μπρέντα. Ὁ Κράους ἔγραψεν: «Αἱ ἀφορμαὶ τῆς ἥττης μας», «Ἀναμνήσεις καὶ κρίσεις ἐκ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου» (1920, 3η ἔκδοσις 1923). Θ. Ν. Τ.

— **Κράους** (Krauss), *Σαμουήλ*. Ἑβραῖος ἀρχαιολόγος καὶ ἱστορικός, γεννηθεὶς ἐν Οὐγγαρίᾳ τῷ 1866. Τῷ 1994 ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ ἰσραηλιτικοῦ σεμιναρίου τῆς Βουδαπέστης καὶ τῷ 1906 καθηγητὴς τῆς ἑβραϊκῆς θεολογίας ἐν Βιέννῃ. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν βιβλικὴν ἀρχαιολογίαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν καὶ ρωμαϊκὴν ἱστορίαν ἐν σχέσει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Ἔγραψεν: «Ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ δόγματα εἰς τὸ Ταλμούδ, Μιδρὰς καὶ Τοργούμ» (7 τόμ. 1898—1899), «Ἀντωνῖνος καὶ Ραββὶ» (1910), «Ταλμουδικὴ ἀρχαιολογία» (3 τόμ. 1910—1912), «Μελέται ἐπὶ τῆς ἰουδαϊκῆς ἱστορίας» (1914), «Συναγωγικαὶ ἀρχαιότητες» (1922), «Τέσσαρες χιλιετηρίδες τῆς ἰουδαϊκῆς Παλαιστίνης» (1922), ἅπαντα γερμανιστί. Ἐπίσης ἔγραψεν ἀρκετὰ ἔργα εἰς τὴν οὐγγρικὴν καὶ ἑβραϊκήν, καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας μελέτας εἰς ἑβραιολογικὰ περιοδικά. —Π.

— **Κράους** (Krauss), *Φρειδερῖκος-Σολομών*. Γερμανὸς λαογράφος καὶ ἐθνολόγος (1859—1929). Ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ φιλολογίαν καὶ διετέλεσε διερμηνεὺς ἐν δικαστηρίοις διὰ τὴν νοτιοσλαυϊκὴν γλῶσσαν. Ἐταξίδευσεν εἰς τὰς βαλκανικὰς χώρας (1884—1885), διωρίσθη διευθυντὴς καὶ καθηγητὴς τῆς πολεμικῆς σχολῆς ἀπομάχων ἐν Βιέννῃ καὶ ἔγραψε μυθιστορήματα καὶ διηγήματα. Ἐδημοσίευσε κυρίως ἐθνολογικὰς περὶ Νοτιοσλαύων μελέτας, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι: «Θρῦλοι καὶ μῦθοι τῶν Νοτιοσλαύων» (1883—1884 εἰς 2 τόμ.), «Ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Νοτιοσλαύων» (1885), «Λαϊκὴ πίστις καὶ θρησκευτικὰ ἔθιμα τῶν Νοτιοσλαύων» (1890), «Ἡ γένεσις ἠθῶν, ἐθίμων καὶ δοξασιῶν τῶν Νοτιοσλαύων» (1899—1902), «Σλαυικαὶ λαϊκαὶ ἔρευναι» (1908). Ἠσχολήθη ἐπίσης μὲ τὴν ἔκδοσιν τῶν λαογραφικῶν περιοδικῶν: «Εἰς τὴν ἀρχικὴν πηγὴν» (1889—1898) καὶ «Ἀνθρωποφυτεία» (μέχρι τοῦ 1927 11 τόμ.). Γ. Ε. Κ.

Κράπαθος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ καθ' Ὅμηρον (Ἰλ. Γ, 676) ὀνομασία τῆς *Καρπάθου*. Σ. Ε. Λ.

Κράπανο (Krapano) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἡ ἐπισημοτέρα τῶν ἔσω τοῦ νοτίου στόματος τοῦ πρὸς Σεμπενίκο διέκπλου δαλματικῶν νήσων (πλάτ. 43°40' Β., μῆκ. 15°55' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2774: Grossa to Zironna channel). Σ. Ε. Λ.

Κραπασαία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Καρπασία*.

Κραπέστινα [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φλωρίνης χωρίου *Ἀτραπὸς* (βλ. λ.).

Κράπη [*Γεωγρ.*]. Μικρὰ ὀρεινὴ κοιλὰς ἐν Κρήτῃ, σχηματιζομένη ἐπὶ τῶν ἀρκτικῶν κλιτύων τῶν Λευκῶν ὀρέων, ἄνωθεν τοῦ χωρίου Προσνέρου τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου. Ἔχει φρεατά τινα καὶ οἰκίσκους ποιμένων καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ἐνδιαίτημα ποιμνίων. Ἀπ' αὐτῆς ἄρχεται ἡ ἱστορικὴ φάραγξ *Λαγγὸς τοῦ Κατρέ*, δι' ἧς ἐπικοινωνεῖ τὸ οροπέδιον τοῦ Ἀσκύφου μετὰ τοῦ Ἀποκορώνου. Εἰς τὴν κοιλάδα ταύτην συνεκεντρώθησαν οἱ Σφακιανοὶ τὴν 4 Ἀπριλίου 1770, ἡμέραν τοῦ Πάσχα, καὶ ἤρξαντο τῶν κατὰ τῶν Τούρκων ἐπιθέσεών των. Πρὸ αὐτοῦ ὀχυρωθέντες οἱ Κρῆτες κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1866—1869, ἀπέκρουσαν τοὺς ἐναντίον τῶν Σφακίων ἐκστρατεύσαντας Ὀμὲρ πασᾶν καὶ Μεχμὲτ πασᾶν. Αὐτόθι συνῆλθον τῷ 1877 καὶ τῷ 1895 αἱ ἐπαναστατικαὶ ἐπιτροπαὶ τῶν Κρητῶν. Ν. ΚΛΣ

— **Κράπη** [*Γεωγρ.*]. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἐμπροσνέρου τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 27. Χ. Δ

Κραπίνα, ἢ *Κραπίνσκε Τόπλιτσε* (Krapina ἢ Krapinske Toplice) [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἐν τῷ νομῷ Ζάγκρεμπ. Κάτ. 1.500. Κεῖται παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Τζαμπὸκ τῆς γραμμῆς Ζάγκρεμπ—Ξακατούρν καὶ εἶναι ὀνομαστὸν διὰ τὰς ἰαματικὰς πηγάς του. Αἱ πηγαὶ αὗται ἔχουν θερμοκρασίαν 43°,1 καὶ ἦσαν γνωσταὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ρωμαίων ὑπὸ τὸ ὄνομα Aquae Iazae. Ἐνδείκνυνται διὰ τὰς παθήσεις τῶν ἀρθριτισμῶν καὶ τῶν ρευματισμῶν καὶ συγκεντρώνουν κατ' ἔτος πλῆθος ἐπισκεπτῶν. Κατά τινα ἰθαγενῆ παράδοσιν, τὸ χωρίον τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς τῶν δύο θρυλικῶν ἀδελφῶν Τσὲχ καὶ Λέχ, οἵτινες θεωροῦνται οἱ πρόγονοι τοῦ βοημικοῦ καὶ τοῦ πολωνικοῦ ἔθνους. Μ. Δ. Β.

— [*Προϊστορ.-Ἀρχ.*] Ἡ *Κραπίνα* κατέστη περίφημος διὰ τὴν προϊστορικὴν ἀνθρωπολογίαν, ἀφ' ἧς ἐποχῆς (1899—1905) ὁ Κ. Corjanovic-Kramberger ἀνέσκαψε σπήλαιον παρ' αὐτὴν καὶ κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ *Κραπίνικα*, ἀποκαλύψας σωρὸν τεθρυμματισμένων σκελετικῶν λειψάνων, ἀνηκόντων τοὐλάχιστον εἰς 20 ἄτομα, κατὰ τὸ πλεῖστον γυναικῶν καὶ παίδων. Τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα ὀστᾶ ἀνευρέθησαν ὁμοῦ μετὰ τῶν ὀστῶν τοῦ Μερκείου ρινόκερω, τῆς σπηλαίας ἄρκτου καὶ ἄλλων ζῴων τῶν γεωλογικῶν χρόνων, κατὰ τὴν τρίτην μεσοπαγετώδη περίοδον περίπου, τὴν παλαιολιθικὴν διὰ τὸν ἄνθρωπον. Δυστυχῶς τὰ τεμάχια τῶν κρανίων, γνάθων, σκελῶν, τῶν διαφόρου ἡλικίας ἀτόμων, δὲν δύνανται νὰ ἀνασυνταχθῶσι τελείως καὶ αἱ καταμετρήσεις δὲν εἶναι ἀκριβεῖς. Ὁπωσδήποτε, κατὰ τὴν γνώμην τῶν πλείστων, οἱ σκελετοὶ τοῦ Κραπίνα ἀνήκουν εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ «παλαιοῦ» ἀνθρώπου (Homo Neandertalensis, primigenius). Τὰ ἐξέχοντα ὑπερκόγχια γεῖσα, μετὰ τῆς χαμαιμετωπίας, τὸ πεπλατυσμένον ἰνίον, τὰ παχέα τοιχώματα καὶ αἱ ὑποτυπώδεις μαστοειδεῖς ἀποφύσεις, ἡ δολιχοκεφαλία, τὰ ἰδιαίτερα νεανδερτάλια χαρακτηριστικὰ τῆς κάτω γνάθου καὶ καθόλου τοῦ κρανίου καὶ τοῦ σκελετοῦ, ἐνθυμίζουν τὰ ὑπολείμματα τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, ἅτινα ἔχομεν ἐκ πλείστων ἄλλων μερῶν καὶ ὧν τὸν τύπον ἀποτελεῖ, ὡς γνωστόν, τὸ εὕρημα τῆς Neandertal. Κατὰ τὸν Corjanovic-Kramberger, ὑπάρχουν ἐν τούτοις καὶ βραχυκεφαλά τινα κρανία, καὶ συνεπῶς, διακρίνονται δύο τύποι. Ὁπωσδήποτε, ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Krapina ἔσχε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς προόδου τῆς παλαιοντολογίας τοῦ ἀνθρώπου, καθότι ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ διαπιστωθῇ ἡ μεγάλη σημασία τῶν ὀστῶν τῆς Neandertal, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Virchow καταδίκην αὐτῶν ὡς παθολογικῶν. Ἐν τῷ σπηλαίῳ τούτῳ ἔχομεν σαφῆ τὰ ἴχνη ὡρισμένης βαθμίδος πολιτισμοῦ, ἀσφαλῆ δὲ σχεδὸν καὶ τὴν ἔνδειξιν κανιβαλισμοῦ, καθότι τὰ ἀνθρώπινα ὀστᾶ εὑρέθησαν, ὅπως καὶ τὰ τῶν ζῴων, κατατεμαχισμένα καὶ πυρίκαυστα παρὰ τὰς ἑστίας, ἦσαν δὲ ἀκριβῶς γυναικεῖα καὶ παιδικά. Ἐπειδὴ δὲ ὅμως δὲν ἀπεδείχθησαν βάσιμοι αἱ ἀνωτέρω σκέψεις τοῦ Kramberger περὶ ὑπάρξεως καὶ ἄλλου τύπου καὶ τοῦ Klaatsch περὶ ὑπάρξεως καὶ ἀνωτέρου τύπου ἀνθρώπων μεταξὺ αὐτῶν, φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ μεταπολεμικοῦ συμποσίου καὶ κατασκηνώσεως ὁμοίου τύπου ἀνθρώπων πρὸς τοὺς ἡττηθέντας καὶ καταφαγωθέντας. Πρόκειται περὶ ἀνθρώπων γενικῶς νεανδερταλίου τύπου (Weinert). Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Κραπὸν (Craponne), *Ἀδὰμ ντὲ—*. Γάλλος μηχανικὸς (1525—1576). Τῷ 1557 ἤρχισε τὴν κατασκευὴν τῆς ἐν Γαλλίᾳ διώρυγος, ἡ ὁποία φέρει τὸ ὄνομά του καὶ ἡ ὁποία μετὰ τὸν θάνατόν του ἐπεξετάθη μέχρι τῆς Ἄρλ. Τῷ 1589 ἀπεξήρανε τὰ ἕλη τοῦ Φρέγος, κατεσκεύασε τὰ ὀχυρώματα τῆς Νικαίας καὶ κατέστρωσε τὰ σχέδια τῆς ἑνώσεως διὰ διωρύγων τῆς Μεσογείου μετὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Κληθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου τοῦ Γ', ὅπως ἀναλάβῃ τὴν κατασκευὴν τῶν φρουρίων τῆς Νάντης, ἐδηλητηριάσθη κατὰ τὸ δεῖπνον ὑπὸ τῶν ἀντιζήλων συναδέλφων του. Μ. Δ. Β.

Κραπότκιν, *Πέτρος-Ἀλεξέϊβιτς, πρίγκιψ —*. Ρῶσος ἀναρχικὸς (βλ. λ. *Κροπότκιν*.).

Κράπφ (Krapf), *Ἰωάννης-Λουδοβῖκος*. Γερμανὸς ἱεραπόστολος καὶ ἐξερευνητὴς (1810—1881). Κατ' ἀρχὰς ἀπεστάλη ὑπὸ ἀγγλικῆς ἑταιρείας ὡς ἱεραπόστολος εἰς Ἀβησσυνίαν, ὅπου διέμεινεν ἀπὸ τοῦ 1837 μέχρι τοῦ 1842, εἰς τὰς πόλεις Ἀγκομπέρ, Μομπάζα. Κατόπιν ἐπεσκέφθη τὰ βασίλεια Οὐζαμπάρα καὶ Οὐκαμπάνι, ἀνακαλύψας συγχρόνως τὰ ὄρη Κένια καὶ Κιλιμάντζαρο καὶ τὴν ὕπαρξιν τῶν μεγάλων λιμνῶν τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν τῷ 1854 ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου. Τῷ 1867 προσελήφθη ὡς διερμηνεὺς τοῦ Ἄγγλου στρατηγοῦ Ναΐστερ καὶ συνώδευσε τὴν ἀγγλικὴν ὑπ' αὐτὸν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ταξίδια εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν κατὰ τὰ ἔτη 1837—1853» (1858), «Λεξικὸν ἐξ γλωσσῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς» (1882), «Στοιχεῖα τῆς γλώσσης τῶν Κιζοναχίλι», «Λεξικὸν τῆς γλώσσης τῶν Σουαχίλι» καὶ μετέφρασε τὴν Ἁγίαν Γραφὴν εἰς τὰς γλώσσας τῶν Γκάλλα, Κινίκα, Σουαχελὶ καὶ Οὐακουαζί. Μ. Δ. Β.

κράπφεν (Krapfen) [*Ἐγκυκλ.*]. Ἐθνικὸν γλύκισμα τῶν Αὐστριακῶν, βιεννέζικης προελεύσεως, παρασκευαζόμενον ὡς ἑξῆς: Κοσκινίζομεν εἰς μεγάλην λεκάνην 300 δράμια ἀλεύρου καὶ εἰς τὸ μέσον του σχηματίζομεν κοιλότητα, ὅπου θέτομεν 15 δράμια ζυθοζύμης, τὴν ὁποίαν ἀναλύομεν μὲ 30 δράμια γάλα· κατόπιν ζυμώνομεν μὲ αὐτὰ τὸ ἓν τέταρτον τοῦ ἀλεύρου σχηματίζοντες προζύμι ὀλίγον σφικτόν, τὸ ὁποῖον ἀφίνομεν εἰς ἐλαφρὰν θερμοκρασίαν νὰ ζυμωθῇ (ν' ἀνέβῃ) ἐπὶ 45 λεπτὰ σκεπασμένον μὲ τὸ ὑπόλοιπον ἄλευρον. Προσθέτομεν κατόπιν 3 κοχλιάρια τῆς σούπας γάλα χλιαρόν, 35 δράμια ζάχαρην λεπτήν, ὀλίγον ἅλας, ὀλίγην βανίλιαν καὶ αὐγὰ ὁλόκληρα, καὶ τὰ ζυμώνομεν, ὥστε ν' ἀποτελέσουν ὁμοειδῆ καὶ λείαν ζύμην ὀλίγον σφικτήν, τὴν ὁποίαν καλύπτομεν δι' ὑφάσματος καὶ τὴν ἀφίνομεν πάλιν εἰς ἐλαφρὰν θερμοκρασίαν, ὥστε νὰ ὑποστῇ νέαν ζύμωσιν. Τὴν ἀνοίγομεν ἔπειτα, τὴν ζυμώνομεν ἐκ νέου, προσθέτομεν 100 δράμια βουτύρου μόλις ἀναλελυμένου, τὴν ζυμώνομεν τέλος ὁριστικῶς ἐπὶ πολλὴν ὥραν, φροντίζοντες, ἐὰν εἶναι ἀραιά, νὰ προσθέσωμεν ὀλίγον ἄλευρον, καὶ τὴν ἀφίνομεν πάλιν εἰς ἐλαφρὰν θερμοκρασίαν νὰ ζυμωθῇ κεκαλυμμένην δι' ὑφάσματος. Μετὰ τὴν ζύμωσιν (ἀνέβασμα) τὴν ἀνοίγομεν ἐπὶ μαρμάρου, τὴν ζυμώνομεν ἐκ νέου καὶ κατόπιν τὴν ἡμίσειαν ζύμην ἀνοίγομεν μὲ τὸ «παστόξυλον» εἰς φύλλα πάχους ἡμίσεος ἑκατοστοῦ, κόπτομεν μὲ «κούπ-πάτ» (ξύλινον ἐργαλεῖον ἐν σχήματι πλατέος ψελλίου κυκλικῆς τομῆς καὶ διαμέτρου 0,06 μ.) 30 στρογγύλα τεμάχια, εἰς τὰ ἡμίση, τῶν ὁποίων θέτομεν ὀλίγην μαρμελάταν βερυκόκκου, βρέχομεν αὐτὰ ἐλαφρῶς μὲ ὕδωρ κατὰ τὴν περιφέρειαν καὶ τὰ καλύπτομεν μὲ τὰ ἄλλα ἡμίση πιέζοντες αὐτὰ κατὰ τὴν περιφέρειαν μὲ τὸν δάκτυλόν μας, ὥστε νὰ κολλήσουν· τὰ τοποθετοῦμεν ἐπὶ καθαροῦ καὶ ὀλίγον ἀλευρωμένου ὑφάσματος καὶ τὰ ἀφίνομεν νὰ ζυμωθοῦν ἐκ νέου (νὰ ἀνέβουν) ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν, καθ' ἣν ἐπαναλαμβάνομεν τὴν ἀνωτέρω ἐργασίαν μὲ τὸ ὑπόλοιπον ἥμισυ τῆς ζύμης. Ὅταν «ἀνέβουν» τὰ πρῶτα 15 τεμάχια, ἔχομεν ἕτοιμον ζέον βούτυρον μιαν ὀκᾶν (φριτούρα) εἰς ἕνα μεγάλο καὶ βαθὺ τηγάνι, ὅπου τὰ τηγανίζομεν ἕως νὰ γίνουν ροδόχροα καὶ ἀπὸ τὰς δύο ὄψεις, θερμὰ δὲ κοκκίζονται μὲ ζάχαρην καὶ σερβίρονται. Ἡ ἐργασία αὕτη ἐπαναλαμβάνεται καὶ διὰ τὰ ὑπόλοιπα, τὰ ὁποῖα ζυμώνονται ἐν τῷ μεταξύ. Εἰς τὴν Βιέννην μεταχειρίζονται λίπος ἀντὶ βουτύρου. Ἐπίσης δυνάμεθα ν' ἀντικαταστήσωμεν τὴν μαρμελάταν βερυκόκκου μὲ δύο βύσσινα (γλυκὸ) στραγγισμένα, ὁπότε σερβίρονται τὰ κράπφεν μὲ σιρόπι μαρμελάτας ἀντὶ ζάχαρης. Διὰ μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν ποσότητα αὐξομειοῦμεν σχετικῶς τὰς ἄνω ἀναλογίας. —Ω.

κρασᾶς, —ᾶ (ὁ)· ὁ πωλῶν κρασί, οἰνοπώλης ‖ ἰδίᾳ, ὁ ἔμπορος, ὁ μεταπράτης κρασιῶν, οἷον ἀπὸ χώρας εἰς χώραν: «ἦρθαν οἱ κρασάδες» ‖ ἐνιαχοῦ, ὁ ἀγαπῶν τὸν οἶνον, ὁ πίνων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κρασί: «ἐγὼ δὲν εἶμαι κρασᾶς, ποτὲ νὰ μὴ τὸ ἰδῶ τὸ κρασὶ δὲ μὲ μέλει».

Κρασάτικα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς νήσου Παξῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα Γαϊανῶν, καὶ ἀριθμοῦν 75 κατοίκους. Θ. Β.

κρασᾶτος, —η, —ο· ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ μέλανος οἴνου: «μάτια κρασᾶτα» ‖ ὁ μαγειρευμένος μὲ κρασί: «χταπόδι κρασᾶτο».

Κρασενίννικοβ, *Νικόλαος-Ἀλεξάντροβιτς*. Σύγχρονος Ρῶσος θεατρικὸς συγγραφεὺς καὶ μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1878. Ἔγραψε: «Τὸ ὄνειρο τοῦ δοχείου» δρᾶμα (Μόσχα, 1917), «Ἡ νύφη μὲ τὸ δωμάτιο» φάρσα (Μόσχα 1924), «Σοφία» μυθιστόρημα (Μόσχα, 1925) κ. ἄ. Ε. Ι. Χ.

Κρασέριον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀγνώστου ταυτότητος «χωρίον Σικελίας» (*Στέφ. Βυζάντ.* 382). Σ.Ε.Λ.

Κρασέτζα [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἀχαΐας χωρίου *Βαρβάρα* (βλ. λ.).

Κρασζέβσκι, *Ἰγνάτιος-Ἰωσήφ*. Πολωνὸς συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς (1812—1887). Περατώσας τὰς κλασσικὰς σπουδάς του εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βίλνας, ἠκολούθησεν εἶτα φιλολογικὰς καὶ ἰατρικὰς τοιαύτας, ἤρχισε δὲ ἀμέσως δημοσιεύων διάφορα ἔργα του ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Kleofas Fakund Pasterak*. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830, ἐξωρίσθη καὶ διαμένων ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἀφιερώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν λογοτεχνίαν, θεωρούμενος ὡς ὁ ἀναμορφωτὴς τῆς πολωνικῆς φιλολογίας. Τὸ πρῶτον δημοσιευθὲν ἔργον του, ὅπερ κρίνεται ὡς ἀριστούργημα, εἶναι «Ὁ κόσμος καὶ ὁ ποιητής» καί τινες σάτιραι. Εἶτα συνέγραψε τοὺς «Φιλολογικοὺς περιπάτους». Ἐπιστρέψας εἰς Βίλναν ἵδρυσε τὴν φιλολογικὴν ἐπιθεώρησιν «Ἀθήναιον», εἰς ἣν ἐπὶ δώδεκα ἔτη ἐδημοσίευσε κριτικάς, ἱστορικάς, φιλοσοφικάς, αἰσθητικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς μελέτας, ταυτοχρόνως δ' ἐξέδιδε τὰ μυθιστορήματά του: «Οὐλάνα», «Μαγικὸς φανός» κ. ἄ., ἱστορικὰ ἔργα, οἷα: «Ἡ Βίλνα ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν της μέχρι τοῦ 1750», «Ἡ ἐποχὴ τοῦ Σιγισμόνδου», «Ἡ ἀρχαία Λιθουανία», τὰς φιλοσοφικὰς μελέτας του περὶ τοῦ συστήματος τοῦ Ἕγελου καί τινα ἐπικὰ ποιήματα, ἐν οἷς τὴν «Ἀναφιέλαν». Βραδύτερον ἐδημοσίευσε τὰ μυθιστορήματα: «Οἱ δύο κόσμοι», «Αἱ νόσοι τοῦ αἰῶνος», «Μυθιστόρημα ἄνευ τίτλου» καὶ συλλογὴν ποιημάτων: «Οἱ ὕμνοι τῆς θλίψεως». Τὰ ἔργα ταῦτα ἐγένοντο δημοφιλέστατα καθ' ὅλην τὴν Πολωνίαν καὶ μετεφράσθησαν εἰς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Ἀναγκασθεὶς νὰ καταλίπῃ τὴν Πολωνίαν ἀπῆλθεν εἰς Δρέσδην, ὅπου ἐδημοσίευσε σειρὰν ὅλην μυθιστορημάτων, τὰ ὁποῖα διακρίνει ἡ θερμὴ φιλοπατρία καὶ τὸ μῖσος κατὰ τῆς ρωσικῆς μοναρχίας. Κατηγορηθεὶς ὑπὸ τοῦ Βίσμαρκ ὡς ἀναμιχθεὶς εἰς πολιτικὰ κατασκοπεῖας κατεδικάσθη εἰς φυλάκισιν. Ἀφεθεὶς ἐλεύθερος ἀπῆλθεν ἐκ Γερμανίας καὶ ἀπέθανεν εἰς Γενεύην. Θ. Β.

Κράσι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 415. Εἰς τὴν

Digitized by Google

κοινότητα περιλαμβάνεται τὸ χωρίον *Κερὰ* καὶ ἡ μονὴ *Καρδιώτισσα*. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1841 οἱ Ἕλληνες ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν Τούρκων τῆς περιφερείας ταύτης ἐκύκλωσαν αὐτοὺς ἐν τῷ χωρίῳ μέχρι τέρματος τοῦ βραχέος ἐκείνου ἀγῶνος. Ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ συνῆλθον, κατὰ Μάϊον 1866, οἱ πρῶτοι ἀντιπρόσωποι τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν, ἵνα συσκεφθῶσι περὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς ἀρχομένης τότε ἐπαναστατικῆς κινήσεως (1866—1869), κατὰ Σεπτέμβριον δὲ τοῦ 1868 συνελθόντες ἐν αὐτῷ οἱ ἐπαναστάται ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν Ἀντ. Ζωγράφον ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ εἰς Μάλλια ἐστρατοπεδευμένου τουρκικοῦ στρατοῦ. Τὴν 26 Νοεμβρίου ἰδίου ἔτους οἱ Τοῦρκοι ἐκκινήσαντες ἐκ Μοχοῦ προσέβαλον τοὺς ἐν Κράσι ἐπαναστάτας, ἀλλ' ἀποκρουσθέντες μετὰ πολλῶν ζημιῶν ἐπανῆλθον εἰς τὰ ἴδια. Ν. ΚΛΣ

— **Κράσι** /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἐσφαλμένη ὀνομασία τοῦ λιμένος *Φοίνικος* ἢ *Δελλαγράτσιας* τῆς Σύρου (βλ. *Κράζι*). Σ. Ε. Λ.

κρασὶ (τὸ)· οἶνος: «κρασὶ ἄσπρο, —μαῦρο, —κοκκινέλλι», «κρασὶ ροδίτης, —μοσχᾶτο, —λιαστό, —νερωμενο, — ἁγνό», «κρασὶ σῶσμα, — γιοματάρι» ὅταν τὸ οἰνοφόρον βυτίον εἶναι εἰς τὸ τέλος ἢ εἰς τὴν ἀρχήν· || «ἕνα κρασὶ» ἓν ποτήριον οἴνου, ἕνα κέρασμα, «πόσα κρασιὰ ἤπιαμε»· || παροιμ. «ἔρριξε νερὸ 'ς τὸ *κρασί* του» ἐμετρίασε τὰς ἀξιώσεις του, τὴν ὁρμήν του, τὸν θυμόν του κλπ. (ἀπὸ τοῦ ἀφηρ. *κρᾶσις*).

Κρασίνσκι, ***Σιγισμόνδος***. Πολωνὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις (1813—1859). Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βαρσοβίας, ἤρξατο δὲ συγγράφων εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν. Τῷ 1834 ἐδημοσίευσε τὸ μυθιστόρημα «Ἀγκάϋ Χάν», εἶτα τὴν «Μὴ θείαν κωμῳδίαν», «Τὰς τρεῖς σκέψεις τοῦ Ἑρρίκου Λιζέντζα», τοὺς «Ψαλμοὺς τοῦ μέλλοντος», τὸ «Ὄνειρον τοῦ Καίσαρος», τὴν «Νύκτα τῶν Χριστουγέννων» κτλ. Ὁ Κρασίνσκι θεωρεῖται εἷς τῶν μεγίστων ποιητῶν τῆς Πολωνίας. Πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων τούτου παρέμειναν ἀνέκδοτα, ἡ πληρεστέρα δ' ἐκδοθεῖσα συλλογὴ αὐτοῦ ἐγένετο μετὰ τὸν θάνατόν του ἐν Λειψίᾳ τῷ 1863 εἰς πέντε τόμους. Θ. Β.

Σιγισμ Κρασίνσκι.

κρᾶσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *κεραννύειν* ἀνάμειξις ὑγρῶν, μετάλλων κττ., σύγκρασις, συγχώνευσις: «κρᾶσις οἴνου καὶ ὕδατος, — μολύβδου καὶ χαλκοῦ, — χαλκοῦ καὶ χρυσοῦ κττ.»· || ἡ ἰδιαιτέρα ἑκάστου ἀνθρώπου φυσικὴ διάθεσις ἢ ὁρμή, ἄλλως *ἰδιοσυγκρασία*: «ἰσχυρὰ —, ἀσθενικὴ κρᾶσις»· || ὁ ἰδιαίτερος τρόπος καθ' ὃν συναισθάνεται καὶ ἐκδηλοῖ τὰ συναισθήματά του ἕκαστος ἄνθρωπος: «αἱματώδης —, φλεγματικὴ —, χολερικὴ —, μελαγχολικὴ κρᾶσις» (βλ. κατωτ.)· || γραμμ. (βλ. κατωτ.)

—/*Ψυχολ.*/ *Κρᾶσις* ψυχολογικῶς εἶναι ἡ συνήθης κατάστασις τοῦ θυμικοῦ τῆς ψυχῆς, ἥτις εἶναι σχετικὴ μὲ μίαν τῶν τεσσάρων κράσεων τοῦ σωματικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἑκάστη δηλαδὴ ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων κράσεων ἔχει καὶ ἰδιάζοντα ψυχικὰ χαρακτηριστικά. Οὕτω τὴν *αἱματώδη* κρᾶσιν χαρακτηρίζει ἀφ' ἑνὸς μὲν ἰσχυρὰ τάσις πρὸς κίνησιν καὶ ἰσχυρὰ ἐρεθιστότης τῶν νεύρων, ἀφ' ἑτέρου δὲ μικρὰ καὶ βραχείας διαρκείας αὐτενέργεια πολλὴ φαντασία καὶ μικροῦ βάθους συναισθήματα, ταχέως ἐναλλασσόμενα, ἀλλ' ὄχι βαθέως ἐρριζωμένα πάθη, ταχέως παρερχόμεναι ἀψιθυμίαι, ῥοπὴ πρὸς ἀπολαύσεις, ἐλαφρόνοια καὶ γενικῶς τάσις εἰς τὸ βλέπειν τὰ πράγματα καὶ τὰ γεγονότα ἀπὸ τῆς φαιδρᾶς των ὄψεως. Τὴν *χολώδη* ἢ *χολερικὴν* κρᾶσιν διακρίνει ἰσχυρὰ ἐρεθιστότης τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ ἰσχυρὰ ἐνεργητικότης, ἰσχυρὰ καὶ ταχέως ἐναλλασσόμενα συναισθήματα καὶ ἀψιθυμίαι, ταχεῖαι ἀποφάσεις, ἀπότομος καὶ δραστικὴ ἐνέργεια, σφοδρὰ πάθη καὶ σημαντικὴ ἱκανότης πρὸς ἀντίδρασιν, τάσις πρὸς ὀργὴν καὶ ἀλαζονείαν, ἀλλὰ καὶ μεγαλοψυχία καὶ ἐλευθεριότης. Ὁ *μελαγχολικῆς* κράσεως ἀσχολεῖται μᾶλλον μὲ τὸν ἑαυτόν του ἢ μὲ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Πᾶν ὅ,τι θίγει τὸ πρόσωπόν του ἀφίνει βαθέα ἴχνη εἰς τὴν ψυχήν του. Αἱ ἀψιθυμίαι αὐτοῦ ἐναλλάσσονται μὲν βραδέως ἀλλ' εἶναι ἰσχυραί. Εἶναι σοβαρός, συγκεντρωμένος εἰς ἑαυτόν, εὐσταθής, σύννους, κατέχεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ πενθίμων σκέψεων καὶ ἀποκλίνει εἰς θρησκευτικὸν μυστικισμὸν καὶ μισανθρωπίαν. Τὸν *φλεγματικῆς* κράσεως (τὸν *ψυχραιμον* κατὰ τὸν Κάντιον) χαρακτηρίζει βραδεῖα ἐναλλαγὴ καὶ μικρὰ ἰσχὺς συναισθημάτων, τάσις πρὸς ῥαθυμίαν προερχομένη ἐξ ἐλλείψεως ἐρεθιστότητος, ἔλλειψις σφοδρῶν παθῶν, περίσκεψις, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ παραισθήσεων καὶ ἀπὸ ἀπερισκέπτων ἀποφάσεων. Χ. ΣΣ.

—/*Γραμματ.*/ Καλεῖται *κρᾶσις* ἡ συγχώνευσις τοῦ **τελικοῦ** φωνήεντος ἢ διφθόγγου τῆς προηγουμένης λέξεως μετὰ τοῦ ἀρκτικοῦ φωνήεντος ἢ διφθόγγου τῆς ἑπομένης εἰς ἓν φωνῆεν μακρὸν ἢ εἰς δίφθογγον: τὰ ἄλλα—τἆλλα, τὸ ἐλάχιστον—τοὐλάχιστον, καὶ εἶτα—κᾆτα, ἐγὼ οἶδα—ἐγᾦδα κλπ. Ἡ κρᾶσις ὑπάγεται, ὡς καὶ ἡ ἔκθλιψις καὶ ἡ συναίρεσις, ὑπὸ τὸ γενικώτερον γλωσσικὸν φαινόμενον τῆς *συναλοιφῆς* (βλ. λ.), δύναται δὲ νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ὡς «συναίρεσις ἐν τῇ συνεκφορᾷ» μὲ τὴν διαφοράν: 1) Ὅτι τὸ προϊὸν τῆς κράσεως δύο φθόγγων δὲν εἶναι πάντοτε τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ τῆς συναιρέσεως τῶν αὐτῶν φθόγγων, προβλ. ὁ ἀνὴρ—ἁνήρ, ἀλλὰ τὴν αἰδόα—αἰδῶ, ἤτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν ο+α=α (μακρόν), ἀφ' ἑτέρου δὲ ο+α=ω κλπ. 2) Ὅτι τὸ προϊὸν τῆς συναιρέσεως εἶναί τι μόνιμον, οὐχὶ δ' ὅμως καὶ τὸ τῆς κράσεως: ὁ ἀνὴρ καὶ ἁνήρ, τὰ ἄλλα καὶ τἆλλα κλπ. ἐκ παραλλήλου, ἀλλὰ τιμῶ πάντοτε (οὐχὶ τιμάω παρ' Ἀττικοῖς) κλπ. 3) Ὅτι ἡ μὲν συναίρεσις συμβαίνει ἐν τῇ αὐτῇ λέξει, ἐνῷ ἡ κρᾶσις γίνεται μεταξὺ δύο λέξεων, συγχωνευομένων οὕτως εἰς μίαν. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις γίνεται χρῆσις τῶν ὅρων κρᾶσις καὶ συναίρεσις ἀδιαφόρως.

Ἡ κρᾶσις δὲν ἦτο ἐξ ἴσου συνήθης εἰς τὸν ἔμμετρον καὶ τὸν πεζὸν λόγον, οὐδὲ εἰς ὅλα τὰ λογοτεχνικὰ εἴδη. Εἰς τὸν πεζὸν λόγον ὀλίγας σχετικῶς λέξεις παρατηροῦμεν ὑποκειμένας εἰς κρᾶσιν, ὡς π. χ. τοὺς τύπους τοῦ ἄρθρου ὁ, ἡ, τὸ κλπ. (ἁνήρ, τἀνδρός, τἀνδρί, ἅνδρες κλπ.=ὁ ἀνήρ, τοῦ ἀνδρός, τῷ ἀνδρί, οἱ ἄνδρες), τὸ ἐπιφώνημα ὦ (ὠγαθέ, ὦνερ, ὤνθρωπε κλπ.=ὦ ἀγαθέ, ὦ ἄνερ, ὦ ἄνθρωπε κλπ., εἰς τὴν ἰωνικὴν πεζογραφίαν κλπ.), τὸν σύνδεσμον *καὶ* (κᾆτα=καὶ εἶτα, κἀγαθός, κἄν, κἀγὼ κλπ.), τοὺς τύπους τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας ὅ, ἃ (ἁγὼ=ἃ ἐγὼ κλπ.), τὴν πρόθεσιν *πρὸ* (προὔργου), τὴν ἀντωνυμίαν *ἐγὼ* (ἐγᾦμαι, ἐγᾦδα=ἐγὼ οἶμαι, ἐγὼ οἶδα κλπ.), ἀλλ' εἰς τὸν ἔμμετρον λόγον ἡ κρᾶσις καὶ συχνοτέρα εἶναι καὶ εἰς περισσοτέρας λέξεις καὶ τύπους παρατηρεῖται: οὖνος (=ὁ ὄνος), ᾦνος (=ὁ οἶνος), μαντευομένῳ μοὔχρησεν (=μοὶ ἔχρησεν), ἄχθομἀγὼ (=ἄχθομαι ἐγώ), μεντοὐγώ, οὑτἆρα κλπ. Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ποιητὰς δὲν εἶναι ἐξ ἴσου συχνὴ ἡ κρᾶσις· συνηθεστάτη εἶναι αὕτη εἰς τοὺς κωμικούς, ἧττον συχνὴ παρὰ τοῖς τραγικοῖς (καὶ ἰδίως εἰς τὰ χορικὰ) καὶ τὸν Ὅμηρον. Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι διάφορον εἶναι ἐνίοτε τὸ ἐκ τῆς κράσεω προερχόμενον φωνῆεν ἢ δίφθογγος ἀπὸ τὸ ἐκ τῆς συναιρέσεως ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους· ἡ ἰδία διαφορὰ παρατηρεῖται ὡς πρὸς τὸ προϊὸν τῆς κράσεως καὶ εἰς τὰς διαφόρους διαλέκτους. Οὕτω λ. χ. παρὰ μὲν τοῖς Ἀττικοῖς ἐλέγετο ἁνήρ, ἅνθρωπος, ἑαυτῷ, ταὐτό, κἀμέ, κἀγὼ κλπ., παρὰ τοῖς Ἴωσιν ὅμως κλπ. ὡνήρ, ὥνθρωπος, ἑωυτῷ, τωὐτό, κἠμέ, κἠγὼ κλπ., ὅπως καὶ παρὰ τοῖς Δωριεῦσιν: ὥλαφος, ὥριφος, ὡγώ, τὤλγεος, τωὐτοῦ, τὦνδρες κλπ (=ὁ ἔλαφος, ὁ ἔριφος, ὁ ἐγώ, τῶ (=τοῦ) ἄλγεος, τῶ αὐτοῦ, τοὶ ἄνδρες κλπ.). Ἤτοι ὅταν μὲν ἡ δευτέρα λέξις ἀρχίζῃ ἀπὸ τὸ φωνῆεν *ε* ἢ *ο*, ἡ κρᾶσις ἀκολουθεῖ τοὺς κανόνας τῆς συναιρέσεως: τὸ ἔργον = τοὔργον, τὸ ὄνομα = τοὔνομα, τὰ ἔργα = τἄργα, τὰ ὅπλα=θὦπλα, καὶ ἐς = κἀς, καὶ ἐν = κἀν μοὶ ἐδόκει=μοὐδόκει κλπ. κλπ., ἀλλ' ὅταν ἡ δευτέρα λέξις ἀρχίζῃ ἀπὸ α, αυ, η, υ, ἐν τῇ ἀττικῇ διαλέκτῳ ἐπικρατεῖ κατὰ τὴν κρᾶσιν τὸ ἑπόμενον ἐκ τῶν συγχωνευομένων φωνηέντων, ἤτοι μένει τοῦτο κατὰ ποιὸν ἀμετάβλητον, μόνον δὲ κατὰ τὸ ποσὸν μεταβάλλεται: ὁ ἕτερος=ἅτερος, τὸ ἕτερον = θἄτερον, οἱ ἄνθρωποι = ἅνθρωποι, τοῦ Ἀπόλλωνος = τἀπόλλωνος, ἦ ἄρα=ἦ̓ρα, ἡ ἀλήθεια=ἁλήθεια, καὶ ὑπὸ =χὐπὸ κλπ. κλπ. Ἐπὶ τοῦ ἐκ τῆς κράσεως προκύπτοντος φωνήεντος ἢ διφθόγγου τίθεται ἡ «κορωνίς»: τὰ ἄλλα=τἆλλα, τοὐλάχιστον κλπ., ἀλλ' ὅταν ἡ πρώτη ἐκ τῶν συγχωνευομένων διὰ τῆς κράσεως λέξεων εἶναι εἷς ἐκ τῶν ἀρθρικῶν τύπων *ὁ, οἱ* κλπ ἢ τῶν τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας *ὅ, ἅ* κλπ., ἀντὶ τῆς κορωνίδος τίθεται ἡ δασεῖα: ὁ ἀνὴρ=ἁνήρ, ὃ ἔλεγον=οὗλεγον κ. οὕ. κ. Τὸ φαινόμενον τῆς κράσεως ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι (ἕνεκα τῆς ἀπὸ μακροῦ συντελεσθείσης ἐξισώσεως τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων) τὸ ἐκ τῆς κράσεως προκῦπτον φωνῆεν δὲν εἶναι φυσικά, ὅπως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, μακρόν: μοῦ ἔδωκες=μοὔδουκις (ἐν Ἠπείρῳ κ. ἀ.), σοῦ ἔκαμα=σοὔκαμα κλπ. Καὶ δίφθογγος προέρχεται ἐκ τῆς κράσεως, ὅπως λ. χ. εἰς τά: τοῦ εἶπα = τοὔειπα, τὸ εἶπα = τὄειπα, τὸ ἤθελα = τόηθελα, τὰ εἶδα = τάειδα κλπ (πρβλ. τὰ ἀρχαῖα: τὸ ἱμάτιον=θοἰμάτιον, τὰ ἱμάτια =θαἰμάτια κ. οὕ. κ.). Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Κρασίτσκι, ***Ἰγνάτιος***. Πολωνὸς συγγραφεὺς (1735—1801). Ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν σχολὴν τῶν ἰησουϊτῶν τῆς Λεοπόλεως καὶ ἠκολούθησε τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, γενόμενος ἐπίσκοπος τοῦ Βαμὶρ καὶ εἶτα ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Γκνιέζεν. Συνέγραψε πολυάριθμα ἔργα, διακρινόμενα διὰ τὴν χάριν καὶ τὸ πνεῦμά των, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐκλήθη Βολταῖρος τῆς Πολωνίας. Τὰ ἄριστα τούτων εἶναι: «Μυσζεΐντ», ποίημα ἡρωϊκοκωμικὸν εἰς δέκα ᾄσματα, «Ἡ Μονομαχία ἢ ὁ πόλεμος τῶν μοναχῶν» καὶ «Ἡ ἀντιμονομαχία». Μετέφρασεν ἐπίσης τοὺς «Παραλλήλους βίους» τοῦ Πλουτάρχου καὶ τοὺς «Νεκρικοὺς διαλόγους» τοῦ Λουκιανοῦ. Ἀλλὰ «Οἱ Μῦθοι» καὶ «Αἱ σάτιραι» του ἀποτελοῦσιν ἀληθὲς φιλολογικὸν μνημεῖον, μετεφράσθησαν δὲ εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ γερμανικήν. Θ. Β.

Κράσκε (Kraske), ***Παῦλος***. Γερμανὸς χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1851. Μαθητὴς καὶ βοηθὸς τοῦ Volkmann, ἐγένετο τῷ 1883 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς ἐν Φρειβούργῃ. Ἐδημοσίευσε πλείστας ἐργασίας ἐπὶ διαφόρων κλάδων τῆς χειρουργικῆς, εἶναι δὲ γνωστὸς ἐκ τῆς ἐγχειρητικῆς αὐτοῦ μεθόδου (Ἐγχείρησις Κράσκε. 1885) τῆς ἐξαιρέσεως τοῦ κόκκυγος καὶ ἐκτομῆς τῆς ἀριστερᾶς μοίρας τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ. Ο. Ρ.

Κράσλιτς (Kraslice) /*Γεωγρ.*/· βλ. *Γκράσλιτς*.

Κράσμπεκ (Craesbeck). Φλαμανδὸς ζωγράφος ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Τῷ 1631 ἐγκατεστάθη ὡς ἀρτοποιὸς εἰς τὴν Ἀμβέρσαν. Συνεδέθη μετὰ τοῦ Brouwer, οὗ τὴν τεχνοτροπίαν ἀπεμιμήθη ζωγραφήσας ὄχι ὅμως μὲ τὴν τέχνην ἐκείνου, πόζας, καπνιστάς, ἐπαίτας κ.λ.π. Οἱ καλύτεροι πίνακές του εἶναι: «Ὁ Κράσμπεκ ζωγραφίζων ἕνα πορτραῖτο» (Λοῦβρον) καὶ «Ὁ Κράσμπεκ ζωγραφίζων μίαν παρέαν» (Βρυξέλλαι, ἐν τῇ συλλογῇ Arenberg). Γ. Ζ

Κράσναγια ***Πολιάνα*** /*Γεωγρ.*/. Κωμόπολις ἐν Καυκάσῳ τῆς Ρωσίας. Κατῳκεῖτο ὑπὸ Κιρκασίων μέχρι τοῦ 1878, κατόπιν δὲ ὑπὸ Ἑλλήνων ἐκ Πόντου. Ἀργότερον ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῇ Ἐσθονοί. Ε.Ι.Χ.

Κράσνικ /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Πολωνίας (βλ. λ. *Κράσνυσταφ*).

Κράσνογε /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Σμολένσκ. Κάτ. 3.000. Παρ' αὐτὴν συνήφθησαν δύο μάχαι μεταξὺ Γάλλων καὶ Ρώσων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ναπολέοντος. Λ. Α.

Κρασνογιάρσκ [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς δυτικῆς Σιβηρίας, πρωτεύουσα τοῦ κυβερνείου Γενισεΐσκ. Κάτ. 72.162. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἱδρύσεώς της (1628) ἐπολιορκήθη πλειστάκις ὑπὸ τῶν Τατάρων καὶ λοιπῶν πολεμικῶν φυλῶν. Λ. Α.

Κρασνογκόρσκα ***Ἐλίσκα***. Μεγάλη ποιήτρια τῆς Τσεχοσλοβακίας (1847—1927), γεννηθεῖσα ἐν Πράγᾳ. Ἐμαθήτευσε τὸ πρῶτον εἰς σχολεῖον μονῆς τινος καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μουσικήν. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν, πληγεῖσα ὑπὸ σοβαρᾶς σωματικῆς νόσου, ἐγκατέλειψε τὴν μουσικὴν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν, εἰς ἣν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐσημείωσε μεγάλην ἐπιτυχίαν διὰ τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Μάϊος τῆς ζωῆς» συλλογῆς της. Ἐγένετο διδασκάλισσα καὶ συνεργάτις καὶ συντάκτις γυναικείων περιοδικῶν. Ἠγωνίσθη διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν πνευματικὴν ἐξύψωσιν τῆς γυναικὸς ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῆς, ἵδρυσε τὸ περιοδικὸν «Jenski listi», ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐπαγγελματικοῦ σχολείου «Vyborni spolek», ἵδρυσεν ἑξατάξιον λύκειον, ὅπερ φέρει τὸ ὄνομά της, γυμνάσιον «Minerva» καὶ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς εἰσόδου τῶν γυναικῶν εἰς τὸ πανεπιστήμιον. Τὸ λογοτεχνικὸν ἔργον της εἶναι κολοσσιαῖον καὶ πολύμορφον. Ἔγραψε διηγήματα, παραμύθια καὶ στίχους καὶ μετέφρασε τὸν Βύρωνα, τὸν Πούσκιν καὶ Μόσκεβιτς. Τὸ ποιητικόν της μόνον ἔργον εἶναι συγκεντρωμένον εἰς τριάκοντα συλλογάς. Ἡ ποίησίς της διαπνέεται ὑπὸ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τὴν φύσιν, τὸ ἔθνος, τὴν πατρίδα καὶ τὸν σλαυϊσμόν. Ἀπέθανε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1927. Ἐκ τῶν ποιητικῶν της συλλογῶν ἀναφέρομεν: «Iz Choumava», «Vlnite v poroka», «Na jiva struma», «Izdinki i spomeni», «Basni za golemtsite», «Ha iztok» κ. ἄ. Θ. Β.—Τ. Β.

Κρασνοντὰρ /*Γεωγρ.*/. Μετονομασία τῆς πόλεως *Αἰκατερινοδάρ* (βλ. λ.). Σ. Κ. Π.

Κράσνυσταφ (Krasnystaw) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Πολωνίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Λοῦμπλιν. Κάτ. 8.289. Παράγει σιτηρὰ καὶ ἔχει ἑβδομαδιαίαν ἀγορὰν ἵππων. Παρ' αὐτὴν συνήφθησαν πολλαὶ μάχαι μεταξὺ Ρώσων καὶ Αὐστρογερμανῶν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Μ. Δ. Β.

Κράσο, ἢ ***Κρασσοβάρ***, ἢ ***Κρασὼφ*** (Krasso ἢ Krassovar ἢ Kraschow) [*Γεωγρ.*] Παλαιὰ κομητεία τῆς Οὐγγαρίας ἐν τῷ Βανάτῳ, περιλαμβανομένη ἐν τῷ ΝΑ. τμήματι αὐτοῦ, μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Τεισίου καὶ τῆς Τρανσυλβανίας. Σήμερον ἀνήκει εἰς τὴν Ρουμανίαν. Εἶναι χώρα εὐφορωτάτη, παράγουσα σιτηρά, οἴνους καὶ ὀπώρας. Μ. Δ. Β.

κρασοβάρελλο (τό)· βαρέλλι τοῦ κρασοῦ, οἰνοφόρον βυτίον· || μεταφ., χαρακτηριστικὸν οἰνοπότου.

κρασοβόλιον (τό)· δόσις οἴνου, ἡ παρεχομένη μερὶς οἴνου κατὰ τὸ φαγητόν· || παιγνιωδῶς, κέρασμα κρασοῦ, ἕνα κρασί.

κρασοκανάτα (ἡ)· ἡ κανάτα τοῦ κρασιοῦ, τὸ ἐπιτραπέζιον οἰνοφόρον δοχεῖον, ἄλλως *μαστραπᾶς* || μεταφ., χαρακτηριστικὸν τοῦ οἰνοπότου: «αὐτὸς εἶναι μιὰ κρασοκανάτα, ποῦ Θεὸς νὰ σὲ φυλάξῃ».

Digitized by Google

κρασοκατάνυξις, *—εως* (ἡ)· δημοτ. λέξις πεπαισμένη, οἱονεὶ κατάνυξις προερχομένη ἐκ τοῦ οἴνου, μέθη, βακχικὴ συγκίνησις, οἰνοποσία.

κρασοπατέρας (ὁ)· δημοτ., οἰνοπότης, μέθυσος: «οἱ κρασοπατέρες ξέρουν ποῦ εἶναι τὸ καλὸ κρασί».

Κρασοπατέρα, *φιλοσοφία τοῦ —.* Βυζαντινὸν βακχικὸν ποίημα, ἀποτελούμενον ἐξ 112 πολιτικῶν στίχων, γνωστὸν δὲ καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Φυσιολογικὴ διήγησις τοῦ ὑπερτίμου κρασοπατέρος». Ὡς δημιουργὸς τοῦ ποιήματος τούτου φέρεται ὑπὸ μὲν τῆς χειρογράφου παραδόσεως ὁ *Πέτρος Ζυφομούστης,* ὑπὸ δὲ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν ὁ *Θεόδωρος Πρόδρομος.* Τὸ ποίημα, ἀποτελοῦν βεβήλωσιν τῶν ἱερῶν, ὑπενθυμίζει ἐν πολλοῖς τὴν ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ συγγραφεῖσαν σάτιραν εἰς τὸν μοναχὸν Ἰάκωβον, τὴν καλουμένην «Ἀκολουθία τοῦ ἀνοσίου τραγογενῆ (ἢ τραγογένη) σπανοῦ τοῦ οὐρίου καὶ ἐξουρίου, μηνὶ τῷ αὐτῷ πέρυσι ἐν ἔτει ἐφέτο». Τὸ ποίημα σῴζεται εἰς τοὺς χειρογράφους κώδικας τῆς κρατικῆς βιβλιοθήκης τῆς Βιέννης, τῆς μονῆς τῶς Ἰβήρων τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ὀξφόρδης καὶ τῶν μονῶν Σινᾶ καὶ Μετεώρων. Τὸ κείμενον ἐξέδωκεν ὁ Αἰμίλιος Λεγκρὰν μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως, καὶ ὁ Σπ Λάμπρος ἐν «Νέῳ ἑλληνομνήμονι» (τόμ. Α΄, σελ. 433 κ. ἑξ.). κ. μ. κ.

κρασοπότηρο (τό)· δημοτ., ποτήρι τοῦ κρασιοῦ, τὸ χρησιμοποιούμενον συνήθως διὰ τὸ κρασί, πβλ. *ρακοπότηρο.*

κρασοπότι (τό)· δημοτ., τὸ νὰ πίνῃ τις κρασί, οἰνοποσία.

κρασοπουλειὸ (τό)· δημοτ., τὸ κατάστημα ὅπου πωλεῖται κρασί, οἰνοπωλεῖον, ἄλλως *ταβέρνα.*

κρασοπούλι (τὸ) *[Ζῳολ.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *ἀμπελουργός.*

κρασοστάφυλο (τό)· σταφύλι ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων κατ' ἐξοχὴν πρὸς παραγωγὴν γλεύκους, ἀντίθ. *φαγουλιανό.*

Κρασοῦνας */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Χουμερίου τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 141. χ. δ.

Κρασοχώρι */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀγκίστρου (Τσιγγελίου) τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς (Σιδηροκάστρου) τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 459. Παλαιότερον ἐκαλεῖτο *Λέχοβον.* χ. δ.

κρασπεδόδους (ὁ) (Craspedodon Dollo) */Παλαιοζῳολ./* Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἰγουανοδοντιδῶν ὀρθοπόδων ὀρνιθισχίων δεινοσαυρίων* ἑρπετῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον ὀδόντας μὲ στεφάνην φέρουσαν ἀκωκάς, κατὰ τὰ λοιπὰ δὲ γενικὰ χαρακτηριστικὰ ὡμοίαζον πρὸς τοὺς *ἰγουανόδοντας.* Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως ἐν Βελγίῳ. γ. κ. γ.

κράσπεδον (τό)· τὸ ἔσχατον, τὸ ἀκρότατον τοῦ ἐνδύματος, τὸ γύρωθεν προσηρτημένον, ὁ γῦρος, ὁ ποδόγυρος: «πορφυρὶς ἔχουσα χρυσᾶ κράσπεδα»· ‖ τὸ ἀκρότατον σημεῖον, τὸ χεῖλος: «τὰ κράσπεδα τοῦ αἰγιαλοῦ, —τοῦ πεζοδρομίου»· ‖ «τὰ κράσπεδα τοῦ ὄρους» οἱ πρόποδες· ‖ «τὰ κράσπεδα τοῦ στρατοῦ» τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως, τὰ κέρατα.

—*/Ἀρχ./* Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὠνόμαζον *κράσπεδα* τοὺς θυσάνους ἢ τοὺς κροσσούς, μὲ τοὺς ὁποίους ἐκοσμοῦντο τὰ ἄκρα τῶν ἱματίων καὶ τῶν ζωνῶν, τῶν κλινοσκεπασμάτων, τῶν ταπήτων κτλ. Τὰ μνημεῖα τῆς Χαλδαίας καὶ τῆς Ἀσσυρίας, τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Κύπρου παριστῶσι πρόσωπα, τῶν ὁποίων τὰ ἱμάτια καὶ οἱ ἐπενδύται εἶναι κεκοσμημένοι διὰ παχέων καὶ βαρέων κρασπέδων. Ἡ ἀρχαιοτέρα παράστασις κρασπέδων ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ ἐπὶ μυκηναϊκοῦ ἀγγείου γραφὴ τῶν Μυκηναίων ὁπλιτῶν, οἵτινες φοροῦσι βραχὺν χιτῶνα μὲ θυσάνους, διατεταγμένους κατ' ἀραιά, κανονικὰ διαστήματα. Ἐπὶ ἀρχαϊκῶν μνημείων, τὰ κράσπεδα εἶναι μικροὶ θύσανοι, ἢ κροσσοί, ὡς οἱ ἀσιατικοί, κοσμοῦντες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τοὺς ἐπενδύτας τῶν ἀνδρῶν. Αἱ παραστάσεις ἐπὶ μνημείων τῆς κλασσικῆς τέχνης ἀποδεικνύουσιν ὅτι τὰ κρασπεδωτὰ ἱμάτια ἐφόρουν μόνον ἢ πρόσωπα ἀνατολικῆς καταγωγῆς ἢ πρόσωπα τοῦ διονυσιακοῦ θιάσου. Πλὴν τῶν φορεμάτων, κρασπεδωταὶ ἦσαν ἐπίσης καὶ αἱ ζῶναι. Ἡ πρωτοτυπωτέρα καὶ πλουσιωτέρα ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ ἐπὶ ἀγγείου τῆς συλλογῆς Blacas ἐν τῷ μουσείῳ Λούβρου παράστασις τῆς εὐρείας ζώνης τοῦ Διονύσου τοῦ Βασσαρέως. Τὰ κράσπεδα ἐκόσμουν ἐπίσης, ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς, καὶ διάφορα σκεύη καὶ ἔπιπλα. Ἐκ τῆς αἰγίδος τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Διὸς ἐκρέμαντο, καθ' Ὅμηρον, ἑκατὸν χρυσοῖ θύσανοι, οὕτω δ' ἦσαν κεκοσμημένα καὶ τὰ ὅπλα τῶν Ἑλλήνων. Παραστάσεις κρασπεδωτῶν κλινοσκεπασμάτων παρέχουσιν αἱ ἀγγειογραφίαι νεκρικῶν σκηνῶν. Οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμνον μεγάλην χρῆσιν τῶν κρασπέδων, ἰδίως κατὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐποχήν. β. δ. θ.

Μυκηναϊκὸς κρασπεδωτὸς βραχὺς χιτὼν Μυκηναίου ὁπλιτου.
[Ἀγγειογραφία Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου.]

Κρασπεδωτὴ ζώνη τοῦ Διονύσου τοῦ Βασσαρέως.
[Ἀγγειογραφία ἐν τῷ μουσειῳ Λούβρου.]

— *[Βοτ.]* Καλεῖται *κράσπεδον* τὸ ἐξωτερικὸν καὶ πεπλατυσμένον μέρος τῆς στεφάνης τοῦ ἄνθους.

κρασπεδῶ *(—όω)*· περιβάλλω τι διὰ κρασπέδου: «κρασπεδῶ τὴν πορφύραν, —τὸ ἔνδυμα»· ‖ καθόλου, κατασκευάζω κράσπεδον οἱονδήποτε.

κρασπέδωσις, *—εως* (ἡ)· ἡ διὰ κρασπέδου κόσμησις, κατασκευὴ κρασπέδου.

κρασπεδωτὰ (τὰ) *[Ζῳολ.].* Κατηγορία *μαλακίων* (βλ. λ.).

Κρασσᾶς ***Ἀλκιβιάδης Χ.*** Ἕλλην νομομαθής, διακριθεὶς ὡς δικηγόρος, εἰσαγγελεύς, δικαστὴς καὶ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1840 ἐκ πατρὸς ἐπίσης νομικοῦ, καταγομένου ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας τοῦ Ληξουρίου, καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1912. Μετὰ τὰς γυμνασιακάς του σπουδάς, ἐσπούδασε τὰ νομικὰ ἐπὶ διετίαν μὲν εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, κατόπιν δὲ ἐν Ἀϊδελβέργῃ, εἰδικῶς ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν μελέτην τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας τῷ 1862, ἔλαβε τὴν ἄδειαν τοῦ δικηγορεῖν. Τῷ 1865 διωρίσθη ὑφηγητὴς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, τῷ 1867 εἰσῆλθεν εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον, τῷ 1869 ἐγένετο τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου Δικαιοσύνης καὶ μετ' ὀλίγον μέλος καὶ γραμματεὺς τῆς συσταθείσης τότε ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν τοῦ ἀστικοῦ κώδικος· ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ συνέγραψε καὶ εἰδικὴν μονογραφίαν «Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς κωδικοποιήσεως» (1871). Τῷ 1872 προήχθη εἰς ἐφέτην. Ἀποχωρήσαντος τῷ 1879 τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ ἀπὸ τῆς ἕδρας τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, διωρίσθη ἀντ' αὐτοῦ ὁ Κρασσᾶς τὸ αὐτὸ ἔτος. Ὡς καθηγητὴς διεκρίθη διὰ τὴν εὐθύτητα, ἀξιοπρέπειαν καὶ αὐστηρότητα συγχρόνως, τὰ δὲ συγγράμματά του ἐσημείωσαν πολλαπλᾶς ἐκδόσεις. Ἐπανειλημμένως ἐξελέγη κοσμήτωρ τῆς νομικῆς σχολῆς, κατὰ δὲ τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1889—1890 καὶ πρύτανις τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου. Ἔγραψε: «Γενικαὶ διδασκαλίαι», «Οἰκογενειακὸν δίκαιον», «Κληρονομικὸν δίκαιον» καὶ «Ἐμπράγματον δίκαιον» οὐχὶ πλῆρες. π. ι. ζ.

Ἀλκιβιάδης Κρασσᾶς.

Κρασσέβσκι, ***Ἰωσὴφ-Ἰγνάτιος.*** Πολωνὸς συγγραφεὺς (1812—1887). Θεωρεῖται δημιουργὸς τοῦ πολωνικοῦ μυθιστορήματος. Ἔγραψεν εἰς ἐξαίρετον ὕφος πληθὺν μυθιστορημάτων καὶ διηγημάτων. Ἐξέδιδεν ὡσαύτως ἐν Βίλνᾳ καὶ περιοδικὸν ἱστορίας, φιλοσοφίας, φιλολογίας καὶ τέχνης ὑπὸ τὸν τίτλον «Athenaeum». Τὰ ἔργα τοῦ Κρασσέβσκι ὑπερβαίνουν τοὺς 60 τόμους, ἐκδοθέντας ἀπὸ τοῦ 1830—1846 ἐν Βίλνᾳ, Βαρσοβίᾳ καὶ Λειψίᾳ. τ. β.

Κράσσιν ***Λεωνίδας.*** Ρῶσος μπολσεβῖκος πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Κουργκὰνσκ τῆς Σιβηρίας τῷ 1870 καὶ ἀποθανὼν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1926. Ἐσπούδασεν ἐν Τοῦμεν καὶ πολὺ ἐνωρὶς ἀνεμείχθη εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν τῆς πατρίδος του. Φοιτῶν εἰς τὸ τεχνολογικὸν ἰνστιτοῦτον τοῦ πανεπιστημίου τῆς Πετρουπόλεως, ἀπεβλήθη αὐτοῦ λόγῳ τῶν ἀρχῶν του καὶ ὑπεχρεώθη νὰ φύγῃ ἐκ Πετρουπόλεως. Μετὰ τὴν ἀποβολήν του συνεδέθη μὲ τὸν Λένιν καὶ προσεχώρησεν εἰς τὸ ρωσικὸν σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα, ἐνῷ ταυτοχρόνως εἰργάζετο εἰς τὴν μεγάλην γερμανικὴν βιομηχανικὴν ἑταιρείαν «Siemens-Schuckert», τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἀντιπρόσωπος ἐν Ρωσίᾳ, ἀποκτήσας οὕτω μεγάλην οἰκονομικὴν πεῖραν καὶ μεγάλην περιουσίαν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ρωσοϊαπωνικοῦ πολέμου, εὑρισκόμενος ἐν Φινλανδίᾳ, διεχειρίζετο τὸ ταμεῖον τῆς ὁμάδος τῶν μπολσεβίκων. Συλληφθεὶς ἐπανειλημμένως, κατώρθωσε πάντοτε ν' ἀποφύγῃ τὴν φυλάκισιν καὶ κατὰ τὸ 1907 ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου ἐσυνέχισε τὰς ἐπιχειρήσεις του καὶ τὴν ἐπαναστατικὴν δρᾶσιν. Τῷ 1914 διηύθυνε τὰς ἐγκαταστάσεις «Siemens-Schuckert» ἐν Πετρουπόλει καὶ ἦτο γενικὸς ἀντιπρόσωπός των δι' ὁλόκληρον τὴν Ρωσίαν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου δὲν ἀνεμείχθη εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν, εἰσῆλθε δὲ εἰς Ρωσίαν μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως (1917). Ἡ πρὸς αὐτὸν φιλία καὶ ἐκτίμησις τοῦ Λένιν τὸν κατέστησε πολὺ ταχέως ἐπιφανὲς μέλος τοῦ κόμματος. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1917 μετέσχε τῶν διαπραγματεύσεων διὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Μπρὲστ-Λιτόβσκ. Κατόπιν μετέσχε τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἄμυναν καὶ τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ ἐρυθροῦ στρατοῦ καὶ ἐξελέγη ἐπίτροπος τοῦ λαοῦ (ὑπουργὸς) ἐπὶ τῆς Συγκοινωνίας. Παραλλήλως ἐξετέλει διαφόρους διπλωματικὰς ἀποστολάς, διαπραγματευθεὶς τὴν εἰρήνην μετὰ τῆς Ἐσθονίας (1919) καὶ συνάψας ἐμπορικὴν συνθήκην μετὰ τῆς Σουηδίας (1920).

Λεωνίδας Κράσσιν.

Ὁ Κράσσιν ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν πρώτων, οἱ ὁποῖοι κατενόησαν ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἀποξένωσις καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας ἔπρεπε νὰ ἀρθῇ πάσῃ θυσίᾳ. Τῷ 1921 ἤρχισε διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Ἀγγλίας, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς ἐμπορικῆς συνθήκης μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας. Τῷ 1922 ὠνομάσθη ἐπίτροπος τοῦ λαοῦ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου καὶ ἀντεπροσώπευσε τὴν σοβιετικὴν κυβέρνησιν ἐν Γενεύῃ καὶ Χάγῃ. Τῷ 1925 διωρίσθη πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας ἐν Παρισίοις, τὴν θέσιν δὲ ταύτην διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του, συμβάντος ἐν Λονδίνῳ. θ. π.

Κρασσνώφ, ***Πέτρος-Νικολάγιεβιτς.*** Ρῶσος στρατηγὸς καὶ μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς ἐν Ροστὸβ ἐπὶ Δὸν τῷ 1865. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Πετρουπόλεως καὶ εἶναι ὁ τελευταῖος ἐκλεγεὶς ἀταμᾶνος τῶν Κοζάκων τοῦ Δόν. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Β΄ καὶ φέρων τὸν βαθμὸν στρατηγοῦ μετέσχε τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως ἐτέθη εἰς τὰς διαταγὰς τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τοῦ πρίγκιπος Λβόβ, εἶτα δὲ τοῦ Κερένσκι. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως ἐσυνθηκολόγησε μετὰ τῶν μπολσεβίκων, ἀφωσιώθη εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ ἐξέδωκε τὸ πρῶτον αὐτοῦ μυθιστόρημα «Ἀπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀετοῦ εἰς τὴν ἐρυθρὰν σημαίαν». Τὸ μυθιστόρημα τοῦτο μετεφράσθη εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, οἱ δὲ κριτικοὶ τὸ θεωροῦσιν ὡς ἐποποιίαν τοῦ τσαρισμοῦ καὶ τῆς ἐπαναστάσεως, τὸ παραβάλλουν δὲ πρὸς «Τὸν πόλεμον καὶ τὴν εἰρήνην» τοῦ Λέοντος Τολστόϊ. Ἕτερον μυθιστόρημά του, δημοσιευθὲν γαλλιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Comprendre c'est pardonner», ἔσχε μεγίστην ἐπίσης ἐπιτυχίαν. θ. β.

Κράσσος (Crassus). Ὄνομα διαπρεποῦς ρωμαϊκοῦ οἴκου τῆς οἰκογενείας τῶν πληβείων Λικινίων (Licinii), οἵτινες εἷλκον τὴν καταγωγὴν ἐξ Ἐτρουρίας. Σπουδαιότερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς:

—1) ***Λεύκιος Λικίνιος Κράσσος*** (L. Licinius Crassus). Μέγας Ρωμαῖος ρήτωρ, ζήσας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κικέρωνος (140—91 π. Χ.). Ἀνῆκεν εἰς ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν. Εἶχε σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ ἱερέως ἐπὶ τῶν οἰωνῶν Q. Mucius Scaevola, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησε δύο θυγατέρας, ἐκ δὲ τῆς πενθερᾶς του ἦτο συγγενὴς τῆς περιφήμου τότε οἰκογενείας τῶν Σκιπιώνων. Ἐμορφώθη καὶ αὐτὸς καὶ αἱ θυγατέρες του ἑλληνοπρεπέστατα. Τῷ 92 π. Χ. ἐξελέγη τιμητὴς καὶ διὰ διατάγματός του (92 π. Χ.) ἔκλεισε τὴν σχολὴν τοῦ Plotius (ὅστις ἐδίδασκεν ἀποκλειστικῶς τὴν λατινικὴν ρητορικήν), διὰ νὰ προλάβῃ τὰς συνεπείας ἑνὸς ἐνδεχομένου μισελληνισμοῦ, ὁ ὁποῖος θὰ ἐγεννᾶτο ἐκ τῆς ἐθνικιστικῆς ταύτης ἀποκλειστικότητος. Ὁ Κράσσος, πλὴν τοῦ ἀξιώματος τοῦ τιμητοῦ, ἀνῆλθε καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας. Τῷ 95 π. Χ. ἔγινεν ὕπατος. **Εἰς**

Digitized by Google

τὴν ρωμαϊκὴν γραμματείαν ἡ ἐπίδρασις τοῦ Κράσσου εἶναι λίαν περιωρισμένη, διότι δυστυχῶς οἱ ρητορικοί του λόγοι, ἐκτὸς ἐλαχίστων, δὲν ἐδημοσιεύθησαν. Ἡ δρᾶσις τοῦ Κράσσου, ὡς καὶ τοῦ ἐπίσης διαπρέψαντος συναδέλφου του M. Antonius, περιορίζεται κυρίως εἰς τὸ ρωμαϊκὸν δικαστήριον. Ἡ κατηγορία τοῦ Κράσσου κατὰ τοῦ C. Papirius Carbo, ὁ ἐξυπνότατος κατὰ τοῦ συντιμητοῦ του L. Domitius Ahenobarbus λόγος του, ὡς καὶ ἡ περίφημος Causa Curiana, εἶναι οἱ κυριώτεροι δημιουργοὶ τῆς λαμπρᾶς περὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κράσσου φήμης. Ἀπέθανε τῷ 91 π.Χ.

—2) ***Μᾶρκος Λικίνιος Κράσσος**, ὁ πλούσιος* (M. Licinius Crassus Dives). Ἔζησεν ἀπὸ τοῦ 115 ἢ 114 μέχρι τοῦ 53 π. Χ. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐμυήθη ὑπὸ τοῦ πατρός του P. Licinius Crassus Dives εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην, χωρὶς νὰ στερηθεῖ καὶ τῆς σχετικῆς ρητορικῆς, φιλοσοφικῆς καὶ ἱστορικῆς μορφώσεως. Τῷ 85 π. Χ., μετὰ τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τὴν αὐτοκτονίαν τοῦ πατρός του, μὴ οἰσθανόμενος ἑαυτὸν ἐν ἀπολύτῳ ἀσφαλείᾳ, λόγῳ ὑπερισχύσεως τοῦ Μαρίου, ἔφυγεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἐκεῖθεν ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ Σύλλα συνετέλεσε πολὺ διὰ τῶν πολεμικῶν του κατορθωμάτων εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ δικτάτορος. Λόγῳ τῶν προγραφῶν πλουσίων προσώπων καὶ τῆς καταλλήλου χρησιμοποιήσεως τῶν δούλων πρὸς συντήρησιν τοῦ πλούτου του, κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ κολοσσιαίαν ἀτομικὴν περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίει πρὸς αὔξησιν τῆς πολιτικῆς του δυνάμεως. Τῷ 55 π. Χ. ἡ περιουσία του ἀνήρχετο εἰς 42.600.000 δηνάρια, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἐπωνυμία Dives (=πλούσιος). Τῷ 72 π. Χ. τῷ ἀνετέθη ὑπὸ τῆς συγκλήτου ἡ καταστολὴ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν δούλων ὑπὸ τὸν Σπάρτακον. Ἡ ἐπιτυχία του εἰς τὸν ἑξάμηνον τοῦτον πόλεμον ἦτο μοναδική. Τῷ ἐξησφάλισε δὲ θαυμασίαν φήμην μεταξὺ τῶν συγχρόνων του, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο ἡ ἄνοδος αὐτοῦ εἰς τὸ ὑπατικὸν ἀξίωμα τῷ 70 π. Χ. Ἀλλ' ἡ δόξα τοῦ συνυπάτου του Πομπηΐου τὸν ἐπεσκίασεν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ δὲν ἔβλεπεν εὐχαρίστως τὴν αὐξανομένην ταύτην ἐπιρροὴν τοῦ Πομπηΐου εἰς τὰ ρωμαϊκὰ πλήθη, ἡ συνεργασία Κράσσου καὶ Καίσαρος ἦτο πολὺ φυσική. Τῷ 65 π. Χ. ὁ Κράσσος ἐξελέγη τιμητὴς καὶ τῷ 64 π. Χ., παρὰ τὰς ἐναντίας ἐνεργείας τοῦ Κράσσου, ἐξελέγη ὕπατος ὁ Κικέρων. Ὅταν εἶδεν ὁ Κράσσος ὅτι ἐξετέθη εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἐν Ρώμῃ ὡς συνεργάτης τοῦ Κατιλίνα, ἀνεχώρησε μετὰ τῶν υἱῶν του εἰς Μακεδονίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (63 π. Χ.). Ἐκεῖθεν συντόμως ἐπανελθὼν συνειργάσθη μετὰ τοῦ Καίσαρος, τὸν ὁποῖον ἐνίσχυσεν οἰκονομικῶς διὰ χρηματικοῦ δανείου 5 ἑκατομμυρίων δηναρίων, ἵνα πληρώσῃ τὰ χρέη, τὰ ὁποῖα εἶχεν εἰς τὴν Hispaniam ulteriorem, εἰς ἣν ὑπηρέτει ὡς διοικητής. Τῷ 60 π. Χ. ἐβοήθησε τὸν Καίσαρα νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ ὑπατικὸν ἀξίωμα καὶ ἐκεῖνος ἐπέτυχε τὴν συμφιλίωσιν Κράσσου καὶ Πομπηΐου καὶ τῷ 60 ἢ ἀρχὰς τοῦ 59 π. Χ. συνεστήθη ἡ πρώτη τριανδρία (Κράσσος, Πομπήϊος, Καῖσαρ). Κατόπιν ἐστάλη διοικητὴς τῆς Συρίας, ἔνθα διεξήγαγε πολλοὺς τραχεῖς καὶ ἀτυχεῖς ἀγῶνας κατὰ τῶν Πάρθων, ὅπου τέλος καὶ ἐφονεύθη τῷ 53 π. Χ. Χ. Κ. Κ.

κρασσούλη (ἡ) (Crassule) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κρασσουλοειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 80 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς καὶ κυρίως εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Αἱ κρασσοῦλαι εἶναι φυτὰ μὲ σαρκώδη καυλὸν καὶ φύλλα ἐτήσια καὶ πρὸς κόσμον καλλιεργούμενα διὰ τὰ ὡραιότατα ἄνθη των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων καὶ συνηθεστέρων καλλιεργουμένων εἰδῶν, ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *κρασσούλη ἡ εὐωδεστάτη* (Crassula odoratissima), ἥτις ἔχει φύλλα ἀντίθετα, μικρότατα, ἐπιμήκη καὶ ἄνθη πρασινοκίτρινα. Δ. Ν. Π.

κρασσουλοειδῆ (τὰ) (Crassulaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα πόας ἐτησίας, διετεῖς ἢ πολυετεῖς καὶ ἐνίοτε δενδρύλλια μὲ διαφόρου πάχους καὶ σχήματος κορμὸν ἢ καυλόν, κλάδους καὶ φύλλα παχέα καὶ σαρκώδη. Τὰ ἄνθη ὁτὲ μὲν εἶναι μονήρη, ὁτὲ δὲ κατὰ κῦμα ἢ κατὰ βότρυς ἢ κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Εἶναι ἑρμαφρόδιτα, κανονικά, σπανίως δίοικα, μὲ κάλυμμα ἐλεύθερον καὶ κανονικῶς διῃρημένον εἰς πέντε τμήματα. Τὰ σπέρματα εἶναι πολυάριθμα καὶ μικρότατα. Ἐκ τῶν ἀρκετῶν γενῶν, ἅτινα περιλαμβάνει ἡ οἰκογένεια, γνωστότερον εἶναι ἡ *κρασσούλη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Κρασσοῦνα *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Κρασοῦνα*.

Κράσταλη *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης χωρίου *Κορώνα* (βλ.λ.).

Κράστεφ, *Κωνσταντῖνος*. Βούλγαρος κριτικός, γεννηθεὶς τῷ 1861 ἐν Πιρὸτ καὶ ἀποθανὼν ἐν Σόφια τῷ 1919. Ἐσπούδασεν ἐν Γερμανίᾳ φιλοσοφίαν, ἐπιστρέψας δὲ διωρίσθη (1896) καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Σόφιας. Εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις ἠσχολήθη μὲ τὰ ζητήματα τῆς αἰσθητικῆς εἰς τὸν τόπον του, καὶ ἐφρόντισε νὰ εἰσαγάγῃ τὸν δυτικὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Διὰ τὴν διάδοσιν τῶν αἰσθητικῶν του ἰδεῶν καὶ ἀντιλήψεων ἵδρυσε, κατὰ τὸ 1892, τὸ περιοδικὸν «Μίσαλ» (Σκέψις), τὸ ὁποῖον ἔζησε μέχρι τοῦ 1907. Περὶ τὸ περιοδικὸν τοῦτο συνεκεντρώθησαν οἱ ἐκλεκτότεροι τοῦ καιροῦ του διανοούμενοι, ἀποτελέσαντες, τρόπον τινά, σχολὴν καλλιτεχνικὴν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κ. Κράστεφ, καὶ ἐκ τοῦ καλλιτεχνικοῦ τούτου κύκλου ἐξεκολάφθησαν οἱ μεγαλύτεροι ἐκπρόσωποι τῆς νέας βουλγαρικῆς λογοτεχνίας, Πέντσο Π. Σλαβέϊκωφ, Πέγιο Κ. Γιάβορωφ καὶ Πέτκο Γιουρντὰν Τόντορωφ, κλπ. Σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «Μελέται καὶ κριτικαί» (1894), «Λογοτεχνικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ μελέται» (1898), «Ἀλέκο Κωνσταντίνωφ» 1907), «Παλαιοὶ καὶ νέοι» (1907), «Χ. Μπότεφ, Π. Κ. Γιάβορωφ, Π. Π. Σλαβέϊκωφ καὶ Π. Γιουρ. Τόντορωφ» (1917) κ. ἄ. Π. Τ. Π.

κραστήριον (τὸ) *[Ἐγκυκλ.]*. Εἶδος ἐσχάρας προσαρμοζομένης ἐπὶ τοῦ τοίχου τῶν στάβλων καὶ ἄνωθεν τῆς φάτνης τῶν ζῴων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζῃ μετὰ τοῦ τοίχου στερεὰν γωνίαν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐναποτίθενται τὰ ἄχυρα καὶ τὸ χόρτον, τὰ χρησιμεύοντα ὡς τροφὴ τῶν κτηνῶν. Τὰ κραστήρια κατασκευάζονται ἐκ ξύλου ἢ ἐκ μετάλλου (σιδήρου), τὸ δὲ ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον τοποθετοῦνται ἐπὶ τοῦ τοίχου, ὡς καὶ τὸ ἄνοιγμα μεταξὺ τῶν ῥάβδων τῆς ἐσχάρας, ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ ἀναστήματος τῶν ζῴων (ἵππων, βοῶν, προβάτων, χοίρων κλπ.) καὶ τοῦ ὄγκου τοῦ ἐναποτιθεμένου χόρτου ἢ ἀχύρου. Χ. Δ.

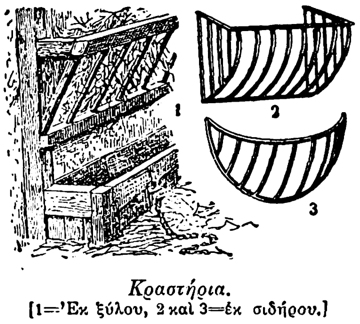

Κραστήρια.
[1=Ἐκ ξύλου, 2 καὶ 3=ἐκ σιδήρου.]

Κραστικοὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καλαβρύτων τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 166. Χ. Δ.

Κράσω (Crashaw), ***Ριχάρδος***. Ἄγγλος ποιητὴς (1613—1650). Ἦτο υἱὸς φανατικοῦ ἀντιπαπιστοῦ κληρικοῦ, τοῦ Γουλιέλμου Κράσω (1572—1626), ὁ ὁποῖος κατέστη διάσημος διὰ τὴν δριμύτητα τῆς πολεμικῆς του κατὰ τοῦ καθολικισμοῦ. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ κολλέγιον Πέμπρουκ τοῦ Καῖμπριτζ, ὅπόθεν ἀπεφοίτησε τῷ 1634. Ἡ ἔκδοσις τοῦ «Ναοῦ» τοῦ Χέρμπερτ τῷ 1633 κατηύθυνε τὸν Κράσω πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ποίησιν καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ἔργον του «Epigrammatum sacrorum liber» εἰς λατινικοὺς στίχους. Κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς τὴν Γαλλίαν (1644), ὅπου ἠσπάσθη τὸν καθολικισμόν, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἠγωνίζετο προηγουμένως. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐξορίας του τὰ θρησκευτικὰ καὶ κοσμικὰ του ποιήματα ἐξεδόθησαν μὲ τὸν τίτλον «Βήματα πρὸς τὸν ναόν» καὶ αἱ «Ἡδοναὶ τῶν Μουσῶν» εἰς ἕνα τόμον τῷ 1646. Τὸ ἔργον του, θερμὸν καὶ μυστικοπαθές, χαρακτηριζόμενον ἀπὸ τὴν εὐγένειαν τοῦ ὕφους, ἐπέδρασε πολὺ ἐπὶ τοῦ Μίλτων, τοῦ Κόλριτζ καὶ τοῦ Σέλλεϋ. Ὁ Κράσω ἦτο βαθύτατος γνώστης τῆς λατινικῆς, ἑλληνικῆς, ἰταλικῆς καὶ ἱσπανικῆς γλώσσης. Ἐπίσης ἦτο καὶ καλὸς μουσικὸς καὶ ζωγράφος. Ἡ πληρεστέρα ἔκδοσις τῶν ἔργων του εἶναι ἡ τοῦ Καῖμπριτζ τῷ 1904 ὑπὸ τοῦ Α. Οὐώλλερ. Θ. Ν. Τ.

Κραταιὰ *[Γεωγρ.]*. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Μακεδονίας, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ κτισμ. IV, 4). Α. Θ. Σ.

κραταιγομέσπιλον (τὸ) (Crataegomespilus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροδωδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη λίαν συγγενῆ τῶν *κραταίγων* (Crataegus). Εἶναι φυτὰ θαμνώδη καὶ δενδρώδη, κοσμητικά, τινὰ ἀκανθόφορα κλπ., ἰθαγενῆ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Κ. ΠΑΠ.

κράταιγος (ὁ) (Crataegus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροδοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δένδρα ἀκανθόφορα, κοσμητικὰ καὶ καταλληλότατα δι' ἐμβολιασμὸν μετ' ἀπιδέας. Ἐκ τῶν γνωστῶν 50 εἰδῶν, ὧν τὰ πλεῖστα ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Κράταιγος ὁ ἀνατολικὸς* (Crataegus orientalis). Οὗτος εἶναι θάμνος ἢ καὶ δένδρον φυλλοβόλον, φυόμενον εἰς ὀρεινὰ μέρη, ἀπαντῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν. *Κράταιγος ὁ μονόγυνος* (Crataegus monogyna). Εἶναι δένδρον φυλλοβόλον, γνωστότατον καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *μουμουτζελιά, μερμελιτσά, μουρτζιά, τρικουκκιὰ καὶ τσαπουρνιά*. *Κράταιγος ἡ ὀξυάκανθα* (Crataegus oxyacantha). Εἶναι δένδρον φυλλοβόλον, μετρίου ἀναστήματος καὶ γνωστότατον παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *μουμουτζελιὰ* καὶ *γλόγος*. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι καταλληλότατον πρὸς ἐμβολιασμὸν μετ' ἀπιδέας καί τινες ποικιλίαι τούτου καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικαί. *Κράταιγος ὁ πυκνόλοβος* (Crataegus pycnoloba). Εἶναι θάμνος φυλλοβόλος, ἀπαντῶν εἰς ὀρεινοὺς τόπους καὶ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *μπερκιά*. *Κράταιγος ἡ πυράκανθα* (Crataegus pyracantha). Εἶναι δένδρον ἢ θάμνος ἀειθαλής, ἐξαιρετικῶς κοσμητικός, μὲ ὡραιότατα ἐρυθρὰ ἄνθη καὶ ὁμοιοχρώμους καρπούς. *Κράταιγος ὁ χελδραΐχειος* (Crataegus Heldreichii). Εἶναι θάμνος φυόμενος εἰς ὀρεινοὺς τόπους, γνωστὸς ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *τρικουκκιά*. *Κράταιγος ὁ ἀζαρόλος* (Crataegus azarolus). Εἶναι φυλλοβόλον δένδρον μετρίου ἀναστήματος, κοινῶς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *κουδουμηλιὰ* καὶ *μοσφιλιὰ* ἐν Κύπρῳ καὶ Κρήτῃ. Καλλιεργεῖται πανταχοῦ διὰ τὸν βρώσιμον καὶ νόστιμον καρπόν του. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστότερον εἶναι *κράταιγος ὁ λάμπων* (Crataegus lucida), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ὑπὸ πλείστας ποικιλίας. Δ. Ν. Π.

Κραταιῒς *[Μυθολ.]*. Μήτηρ τῆς Σκύλλας παρ' Ὁμήρῳ (Ὀδυσ. μ. 124), γνωστὴ ἄλλοθεν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Ἔχιδνα, Λάμια*, κ. ἄ. Τὸ ὄνομα ἀναφέρεται καὶ ὡς ἐπίκλησις τῆς Ἑκάτης. —Π.

κραταιός, —ά, —όν· ὁ ἔχων κράτος, ἰσχὺν μεγάλην, κρατερός, ἰσχυρός: «κραταιὸς μονάρχης, — βασιλεύς, —ἄρχων».—Ἐπίρρ. **κραταιῶς**.

κραταιότης, —ητος (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ κραταιοῦ, ἰσχύς, δύναμις.

κραταιῶ (—όω)· κάμνω τινὰ κραταιόν, ἰσχυρόν, ἰσχυροποιῶ, κρατύνω, ἐνδυναμώνω, στερεώνω: «τὸ πολίτευμα δσημέραι κραταιοῦται».

κρατάνιον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Εἶδος ποτηρίου παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἀγνώστου σχήματος καὶ χρήσεως, ἀναφερόμενον παρ' Ἀθηναίῳ (Δειπνοσ. 480a). —Π.

κρατάω· δημοτ., ἀντὶ *κρατῶ* (βλ. λ.).

κράτει (κοιν. *σταμάτα* ἢ *στόπ*, γαλλ stoppe. ἀγγλ. stop) *[Ναυτ.]*. Κέλευσμα διδόμενον ἀπὸ τὸν κυβερνῶντα τὸ πλοῖον πρὸς τὸν ἀξιωματικὸν τῆς μηχανῆς, διὰ τοῦ μηχανικοῦ τηλεγράφου ἢ διὰ φωταγωγοῦ σωλῆνος, πρὸς διακοπὴν τῆς λειτουργίας της (τὸ κέλευμα πάντοτε ὑποσημαίνεται), ἢ πρὸς διακοπὴν κινήσεως ἐν τῇ ἐκτελέσει χειρισμοῦ (κοιν. *φέρμα!* γαλλ tiens bon) καὶ δὴ γενομένου δι' ἕλξεως ἀγομένων, καθ' ἣν περίπτωσιν τὸ κέλευμα *δέσον* ἐπακολουθεῖ τῷ κελεύματι *κράτει*. Σ. Ε. Λ.

Κράτεια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, ἡ μετὰ ταῦτα *Φλαβιούπολις*, κειμένη κατὰ τὰ ἀνατολικὰ τῆς Βιθυνίας καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Κλαυδιουπόλεως, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Βιλλαίου ποταμοῦ (νῦν Φιλιάς-σοῦ ἢ Φίλιος), εἰς Β. πλάτ. 60° καὶ Ἀν. μῆκ. 43° ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Ε, 1, 3).

Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους (Συνέκδ. 695) ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κρατία*, ὡς μία τῶν ἓξ πόλεων τῆς ἐπαρχίας Ὀνωριάδος, εἰς δὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ἐπίσκοπος αὐτῆς ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Κλαυδιουπόλεως.

Τῆς Κρατείας - Φλαβιουπόλεως σῴζονται νομίσματα τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, ἀπὸ τοῦ Ἀντωνίου (138—161 μ. Χ.) μέχρι τοῦ Γαληνοῦ (260 —268 μ. Χ.) μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «Κρητιέων Φλαουιοπολιτῶν» ἢ «Κρήτεια Φλαουιόπολις», τῶν ὁποίων ὁ κυριώτερος τύπος εἶναι ὁ ποτάμιος θεὸς Βιλλαῖος. [Πρβλ. *Head-Σβορώνου*, Ἱστορ. τῶν νομισμ. τ. Β', σ. 34.] Σήμερον καλεῖται *Κερέδε*. Σῴζονται ἀρκετὰ ἀρχαῖα ἐρείπια. Α. Θ. Σ.

Κρατέρεια (τὰ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νησίον παρὰ τὴν Σμύρνην (*Θουκυδ.* Η' 101) ἔχον λιμένα. Πιθανῶς τὸ σύγχρονον *Κιουστὰν Ἀντασί*. Σ. Ε. Λ.

Κρατερὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Μακεδονίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ὄρους Βαρνοῦς, ἐγγὺς τῶν νοτιοσλαυϊκῶν συνόρων, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 740. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ράκοβον*. Χ. Δ.

Κρατερὸν *τεῖχος* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ θέσις τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Θεσσιρίου καὶ τοῦ Κόρακος, φερομένη δὲ καὶ ὡς *Καρτερὸν τεῖχος* (*Πτολεμ.* Ε, θ, 10) καὶ ὡς *Κοραξικὸν τεῖχος* (*Στέφ. Βυζ.* εἰς λ. *Κοραξοί*). Εἶναι τὸ σύγχρονον *Σβιέτος Νικολάϊ*, ὅπου καὶ ἐρειπωμένον φρούριον, ὅπερ ἀπετέλει τὸ παλαιὸν ρωσοτουρκικὸν σύνορον. Σ. Ε. Λ.

Κράτερος· βλ. *Κρατερός*.

κρατερός, —ά, —όν· ὁ ἔχων κράτος, ἰσχυρός, δυνατός· || «κρατερὰ μάχη» σφοδρά, βιαία, πεισματώδης.—Ἐπίρρ. **κρατερῶς**.

Digitized by Google

Κρατερός, καὶ *Κράτερος*. —1) Ἐκ τῶν ἡρωϊκωτέρων στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν μᾶλλον ἀφωσιωμένων εἰς αὐτόν. Ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Γρανικοῦ (334 π. Χ.) ἦτο ἀρχηγὸς τῆς μιᾶς τῶν ἓξ τάξεων τῆς φάλαγγος τῶν πεζεταίρων τῆς στρατιᾶς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἐν τῇ μάχῃ τῆς Ἰσσοῦ (333 π. Χ.) ἀρχηγὸς τοῦ πεζικοῦ τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τῆς στρατιᾶς (*Ἀρρ.* Β' 8. 5.), κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τύρου (332 π. Χ.) ἀρχηγὸς τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ στόλου ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Πυθαγόρα, καὶ ἐν τῇ μάχῃ τῶν Γαυγαμήλων (331 π. Χ.) ἀρχηγὸς τῆς τάξεώς του ὑπὸ τὸν Παρμενίωνα, ἀρχηγὸν τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τῆς στρατιᾶς. Κατὰ τὴν τελευταίαν μάχην διέτρεξε καὶ σοβαρώτατον κίνδυνον, διότι οἱ πολέμιοι εἶχον εἰσελάσει εἰς τὸ μεταξὺ τῆς τάξεώς του καὶ τῆς τοῦ Σιμμίου σχηματισθὲν χάσμα, ἕνεκα τῆς ὁρμητικῆς διώξεως τοῦ ἐχθροῦ ὑπὸ τῆς πτέρυγος τῆς στρατιᾶς, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο αὐτὸς ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. Μετὰ τὰς μάχας ταύτας διεκρίθη κατὰ την κατάληψιν τῶν στενῶν τῶν Οὐξίων καὶ τῶν Περσίδων πυλῶν, διὰ τῆς καταλήψεως τῶν ὁποίων ἐπετεύχθη ἡ ἅλωσις τῆς Περσεπόλεως. Κατὰ τὴν εἰς τὴν Ὑρκανίαν εἰσβολὴν 330 π. Χ.), ὁ Κρατερὸς ἦτο ἀρχηγὸς ἑνὸς τῶν εἰσβαλόντων εἰς αὐτὴν τριῶν τμημάτων (ἑκατέρου τῶν ἄλλων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Μ. Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Ἐρίγυιος). Κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς συνωμοσίας τοῦ Φιλώτα καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν δίκην αὐτοῦ, ὁ Κρατερός, ὁ Ἡφαιστίων καὶ ὁ Κοῖνος ἦσαν οἱ ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Μ. Ἀλέξανδρον στρατηγοί, οἵτινες καὶ μετὰ τῶν Ἐριγυίου, Περδίκκα καὶ Λεοννάτου ἦσαν τὰ μέλη τοῦ συγκροτηθέντος τότε μυστικοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου, καὶ ἐνώπιον τῶν ὁποίων βασανισθεὶς ὁ Φιλώτας ὡμολόγησεν ὅτι εἶχε χαλκεύσει τὴν κατὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου συνωμοσίαν, ἐν ἀγνοίᾳ ὅμως τοῦ πατρός του (τοῦ Παρμενίωνος). Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Σογδιανῆς ὁ Κρατερὸς ἐτραυματίσθη, ὡς καὶ ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, πολιορκοῦντες τὴν Κυρούπολιν. Μετὰ ταῦτα, κατὰ μὲν τὸ 328 ἐνίκησε τὸν Σπιταμένην, σατράπην τῆς Σογδιανῆς, ἐξαναγκάσας αὐτὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἔρημον τῆς Σκυθίας, κατὰ δὲ τὸ 327 τὸν Κατάνην, τὸν σατράπην τῆς Παραιτακηνῆς. Κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ὑδάσπου καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν αὐτὴν ὀκτάωρον πολύνεκρον μάχην (326 π. Χ.), ὁ Κρατερὸς παρέμεινεν ὡς στρατοπεδάρχης παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, διαβὰς τοῦτον μετὰ τὴν νίκην. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς αὐτὸν ἡ ἐπίβλεψις τῆς ναυπηγήσεως τοῦ μεγάλου στόλου, διὰ τοῦ ὁποίου διενοεῖτο ὁ Μ. Ἀλέξανδρος νὰ καταπλεύσῃ εἰς τὸν Ἰνδὸν καὶ τὴν θάλασσαν. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῆς στρατιᾶς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὡς ἀρχηγὸς τοῦ τριτημορίου τοῦ πεζικοῦ αὐτῆς διῆλθε τὴν Ἀραχωσίαν καὶ Δραγγιανὴν καὶ ἔφθασεν εἰς Καρμανίαν μετὰ τοῦ στρατοῦ του καὶ τῶν ἐλεφάντων, ἐκτελέσας ἐπιτυχῶς τὴν διαταγὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Κατὰ τὴν ἐν Σούσοις τελετὴν τῶν γάμων, διὰ τῆς ὁποίας ἔμελλε συμβολικῶς νὰ τελεσθῇ ἡ συγχώνευσις τῆς Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς καὶ νὰ λάβῃ ὑπόστασιν ἡ μιξελληνικὴ ἰδέα, διὰ τῆς ὁποίας προέβλεπεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος ὅτι θὰ προσλάβῃ δύναμιν καὶ διάρκειαν τὸ κράτος του, ἐνυμφεύθη τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Δαρείου Ἄμαστριν. Κατὰ τὴν παλινόστησιν τῶν παλαιμάχων εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ Κρατερὸς ἦτο ἀρχηγὸς τούτων, μὲ τὴν ἐντολὴν ν' ἀναλάβῃ τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν διεύθυνσιν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πραγμάτων ἀντὶ τοῦ Ἀντιπάτρου, ὅστις εἶχε λάβει διαταγὴν νὰ προσαγάγῃ τοὺς διαδόχους τῶν παλινοστούντων στρατιωτῶν (*Ἀρρ.* Ζ' 12. 4). Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (323 π. Χ.) διανομὴν τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῶν σατραπειῶν, ὁ Κρατερὸς ἀνέλαβε τὴν προστασίαν τῆς βασιλείας ἐν Μακεδονίᾳ, τῆς ὁποίας ὁ Ἀντίπατρος ἀνηγορεύθη στρατηγὸς αὐτοκράτωρ, ἤτοι ὁ μὲν Ἀντίπατρος διωρίσθη στρατιωτικός, ὁ δὲ Κρατερὸς πολιτικὸς διοικητὴς τῆς χώρας ταύτης. Κατὰ τὴν μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἔκρηξιν τοῦ Λαμιακοῦ πολέμου, ὁ Κρατερὸς εὑρίσκετο ἀκόμη ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἠδυνήθη ὅμως νὰ φθάσῃ, κατὰ τὸ θέρος τοῦ 322, μετὰ δυνάμεως ἰσχυρᾶς καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν παρὰ τὴν Κραννῶνα τῆς Θεσσαλίας μεγάλην νίκην τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀντιπάτρου, διὰ τῆς ὁποίας ἐτερματίσθη ὁ Λαμιακὸς πόλεμος καὶ ἠναγκάσθη νὰ εἰρηνεύσῃ ἡ ἄλλη Ἑλλάς, πλὴν τῶν Αἰτωλῶν, κατὰ τῶν ὁποίων καὶ ἐπῆλθον περὶ τὸ τέλος τοῦ 322 π. Χ. ὁ Ἀντίπατρος καὶ ὁ Κρατερός, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε γίνει γαμβρὸς τοῦ πρώτου, νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα του Φίλαν. Ἐνῷ ὅμως εἰσβαλόντες εἰς τὴν Αἰτωλίαν οὗτοι ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς, ἔλαβον τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ σατράπης τῆς Φρυγίας Ἀντίγονος εἶχε φθάσει εἰς Μακεδονίαν ὡς φυγάς. Ἡ πληροφορία αὕτη ἠνάγκασε τούτους νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Μακεδονίαν, διότι κατενόησαν ὅτι ἐπέκειτο σφοδρὸς περὶ τῆς ἀρχῆς ἀγὼν τῶν σατραπῶν τοῦ κράτους. Καὶ τῷ ὄντι ἡ σύγκρουσις Ἀντιγόνου - Περδίκκα προεκάλεσε τὸν πρῶτον μέγαν περὶ τῆς ἀρχῆς ἀγῶνα, κατὰ τὸν ὁποῖον συνεμάχησαν κατὰ τῶν **Περδίκκα καὶ Εὐμένους οἱ Ἀντίγονος, Ἀντίπατρος**, Κρατερὸς καὶ Πτολεμαῖος. Ὁ ἀγὼν ἤρχισε δι' ἐκστρατείας τοῦ Περδίκκα κατὰ τοῦ Πτολεμαίου καὶ τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ Κρατεροῦ κατὰ τοῦ Εὐμένους, ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὴν ἐν Καππαδοκίᾳ πείσμονα μάχην (321 π. Χ.), κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκησεν ὁ Εὐμένης καὶ ἐτραυματίσθη βαρέως ὁ Κρατερός, ἐκπνεύσας εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἀρχαίου φίλου του καὶ τότε ἀντιπάλου του Εὐμένους, ὅστις, εὐθὺς ὡς ἔμαθεν ὅτι εἶχε θανασίμως τραυματισθῆ ὁ Κρατερός, ἔσπευσε πρὸς αὐτὸν ἀναπνέοντα ἔτι καὶ ἔχοντα σώας τὰς φρένας καὶ τὸν περιεπτύχθη καὶ τὸν ἠσπάσθη συγκεκινημένον καὶ δακρύοντα διὰ τὴν εὐγενῆ πρὸς αὐτὸν συμπεριφορὰν τοῦ ἀντιπάλου του.

— 2) Ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀναθέσει οὗτος τὴν στρατηγίαν ἐν Ἑλλάδι. Ἡ περί τε τὴν πολιτικὴν διοίκησιν καὶ τὰ στρατιωτικὰ ἀνικανότης τούτου διηυκόλυνε τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Κρατερός.** Μακεδὼν ἱστορικός, ἐκ τῶν πρώτων κατανοησάντων τὴν σπουδαιότητα τῶν ἐπιγραφῶν ὡς ἱστορικῶν μνημείων. Συνέγραψε «Ψηφισμάτων συναγωγήν», ἐν ᾗ περιέλαβε πλεῖστα ἐν ἐπιγραφαῖς σῳζόμενα δημόσια ἔγγραφα, ὡς καί τινα νόθα. Ἐξ αὐτοῦ ἤντλησαν πλεῖστοι μεταγενέστεροι, ἰδίως δὲ λεξικογράφοι, ἐξ ὧν κυρίως εἶναι γνωστὸν τὸ ἔργον τοῦ Κρατεροῦ. Ὑπό τινων ταυτίζεται πρὸς τὸν ὁμώνυμον αὐτῷ ἀδελφὸν τοῦ Ἀντιγόνου Γονατᾶ. Τὰ σῳζόμενα ἀποσπάσματα ἐν Müller «Fragmenta Historicorum Graecorum» (τ. Β', σελ. 617—622). [Πρβλ. καὶ *Krech*, De Crateri ψηφισμάτων συναγωγῇ, Βερολῖνον 1888.] —Π.

— **Κρατερός.** 1) Ἀρχίατρος τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ζ' καὶ τῆς βασιλίσσης, ὡς ἐν ἐπιγραφῇ τινι ἀναφέρεται.

— 2) Ἰατρὸς σύγχρονος τοῦ Κικέρωνος, οὗ ὁ Γαληνὸς ἀναφέρει ἀνώδυνον (XIII 96, XIV 197), ἐν ᾧ περιέχονται μανδραγόρας καὶ ὄπιον, ὑοσκύαμος καὶ κώνειον, χρήσιμον πρὸς φθισικεύοντας καὶ αἱμοπτύοντας. ΑΡ. Π. Κ.

— **Κρατερός.** Στρατηγὸς Βυζαντινός, διοικητὴς τοῦ θέματος τῶν Κιβυρραιωτῶν ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ Β' τοῦ Τραυλοῦ (820—829). Τῷ 826 ἀπεστάλη μετὰ 70 πλοίων πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης, ἣν ἀπὸ τριετίας εἶχον καταλάβει οἱ Ἄραβες. Ἀποβιβάσας αἰσίως τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν νῆσον, κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος μεγάλου μέρους αὐτῆς, ἐν τέλει δ' ἐν μεγάλῃ μάχῃ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὰς συγκεντρωθείσας δυνάμεις τῶν πολεμίων καὶ ἡ τελικὴ νίκη ἐφαίνετο προσεχὴς ἐάν, ἐξ ὑπαιτιότητος αὐτοῦ τοῦ Κρατεροῦ, δὲν μετετρέπετο ἡ τοῦ πολέμου πλάστιγξ. Ἀρκεσθεὶς εἰς τὴν τροπὴν τῶν Ἀράβων, οὐ μόνον δὲν τοὺς κατεδίωξεν, ἵνα ἐξοντώσῃ αὐτοὺς φεύγοντας, ἀλλὰ καὶ ἐστρατοπέδευσε τὴν νύκτα, χωρὶς νὰ λάβῃ τὰ ἐνδεδειγμένα τῆς ἀσφαλείας μέτρα. Ἐπωφελούμενοι οἱ Ἄραβες τῆς ἀμελείας τῶν Βυζαντινῶν, ἐπετέθησαν τὴν νύκτα αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τοῦ στρατοπέδου των μετὰ τοιαύτης δυνάμεως καὶ μεθόδου, ὥστε κατέσφαξαν ἅπαντας, πλὴν ὀλίγων τινῶν, οἵτινες μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Κρατεροῦ κατώρθωσαν, ὡς ἐκ θαύματος, νὰ διαφύγωσι καὶ νὰ ἀπέλθωσι τῆς νήσου δι' ἐμπορικοῦ τινος πλοίου. Οἱ Ἄραβες, καταδιώξαντες τὸ πλοῖον, συνέλαβον αὐτὸ πλησίον τῆς Κῶ καὶ ἀμέσως ἐπὶ τῆς κεραίας του ἀπηγχόνισαν τόν τε Κρατερὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ὀλίγους ἄνδρας. Ὁ ἐγγὺς καὶ ἀνατολικῶς τοῦ Ἡρακλείου ῥέων ῥύαξ *Κρατερὸς* ὠνομάσθη οὕτω, κατά τινας, διότι ἐκεῖ, παρὰ τὰς ὄχθας του, εἶχε στηθῆ τὸ μοιραῖον στρατόπεδον τοῦ ἀτυχήσαντος στρατηγοῦ. Ν. ΚΛΣ

— **Κρατερός.** Πατὴρ τῆς βασιλίσσης τοῦ Βυζαντίου Θεοφανοῦς, συζύγου τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ Β' (959—963) καὶ εἶτα τοῦ Νικηφόρου Β' τοῦ Φωκᾶ (963—969). Κατ' ἄλλους μὲν ἦτο εὐτελὴς κάπηλος, κατὰ τὸν ἀνώνυμον δὲ χρονογράφον, τὸν ἱστορήσαντα τὸν βίον τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' καὶ τοῦ υἱοῦ του βασιλέως Ρωμανοῦ Β', ἐπιφανὴς ἄρχων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ν. ΚΛΣ

— **Κρατερός, *Θεόδωρος*.** Εὐνοῦχος κουβικουλάριος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου Θεοφίλου (829—842), ἀλλ' ἄριστος ἱππεὺς καὶ χειριστὴς τῶν ὅπλων δεξιώτατος. Ὅταν, τῷ 838, ὁ ἐμίρης Μοτασὲμ ἐστράτευσε κατὰ τοῦ Ἀμορίου, ἐπέμφθη πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀπειλουμένης πόλεως. Αἰχμαλωτισθεὶς ἐκεῖ ὁ Κρατερὸς μετὰ τῶν ἄλλων στρατηγῶν, ἀπήχθη εἰς Σάμαρα τῆς Μεσοποταμίας καὶ μετὰ ἑξαετῆ φυλάκισιν, ἀρνηθεὶς νὰ ἐξομόσῃ, ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον. Εἶναι εἷς τῶν 42 μαρτύρων, ὧν τὴν μνήμην τιμᾷ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία τὴν 6 Μαρτίου. Ν. ΚΛΣ

— **Κρατερός, *Χριστόφορος*.** Ἕλλην γεωπόνος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐσπούδασεν ἐν Γαλλίᾳ, ἦτο δὲ εἷς τῶν πρώτων διδαξάντων ἐπὶ Καποδιστρίου ἐν Ἑλλάδι τὴν καλλιέργειαν τῶν γεωμήλων, τῆς σταφίδος κ. ἄ. Μελέται του σχετικαὶ σῴζονται ἐν τῇ «Γενικῇ Ἐφημερίδι τῆς Ἑλλάδος» τοῦ 1829. —Π.

κρατέρωμα (ἐνν. *χαλκοῦ*), ἢ ***χαλκοκασσίτερος***, ἢ ***ὀρείχαλκος κασσιτέρου*** (κοιν. *μπροῦντζος* γαλλ. bronze airain) /*Μεταλλοτ.*/. Κρᾶμα χαλκοῦ εἰς ἀναλογίαν 80 % τοὐλάχιστον, ἔχον ὡς κυρίαν πρόσμειξιν τὸν κασσίτερον. Τὰ κρατερώματα ἔχουν ἰδιότητας ἀνωτέρας τοῦ χαλκοῦ ὡς πρὸς τὴν σκληρότητα καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς χύσεως, καὶ διὰ τοῦτο τυγχάνουν ποικίλων ἐφαρμογῶν εἰς τὴν κατασκευὴν μηχανημάτων καὶ σκευῶν. Τὸ κρᾶμα χαλκοῦ Cu καὶ κασσιτέρου Sn παρουσιάζει τὸ ἐν τῷ σχήματι μεταλλογραφικὸν διάγραμμα στερεοποιήσεως, ἐξ οὗ ἀπορρέουσιν αἱ λίαν ποικίλλουσαι ἰδιότητες αὐτοῦ. Σχηματίζονται τρεῖς ἑνώσεις Cu_4Sn περιέχουσα 31.88 % κασσιτέρου, Cu Sn περιέχουσα 38, 42% Sn καὶ Cu Sn περιέχουσα 65.17 % Sn· εὐτηκτικὰ μείγματα παρουσιάζονται δύο διὰ 25% Sn καὶ 98% Sn.

Κρατέρωμα 6 % κασσιτέρου, βραδέως ψυχθέν.

Κρατέρωμα 6 % κασσιτέρου, ψυχθὲν ταχέως.

[Μικροφωτογραφίαι 25 μεγεθύνσεων.]

Τὰ κρατερώματα ἔχουσιν εἰδικὸν βάρος ἀνώτερον τῶν συνιστώντων αὐτὰ μετάλλων, ἀπὸ 8,2 ἕως 8,90, χρῶμα ὑπέρυθρον, κίτρινον καὶ λευκὸν διὰ μεγάλας ἀναλογίας κασσιτέρου. Ὀξειδούμενα εἰς τὸν ἀέρα ἀποκτῶσιν ὡραῖον πράσινον χρῶμα (πατίνα) ἢ καὶ μέλαν, ὅταν περιέχουν μόλυβδον εἰς ἀρκοῦσαν ἀναλογίαν. Ὑπόκεινται εἰς σκλήρωσιν διὰ μηχανικῆς κατεργασίας, εἰς βαφήν, ἥτις συνήθως καθιστᾷ τὸ μέταλλον εὐαλωτότερον καὶ εὐκατέργαστον, εἰς ἀνόπτησιν, ἥτις βελτιώνει τὴν ἀντοχὴν κλπ. Τήκονται εἰς θερμοκρασίαν ἀπὸ 880° ἕως 1050° καὶ ἔτι κατωτέρω, ὅταν αὐξάνῃ ἡ ἀναλογία κασσιτέρου. Παρασκευάζονται διὰ συντήξεως εἰς χοάνας ἐκ πυριμάχου γῆς ἢ γραφίτου, εἰς καμίνους θερμαινομένας διὰ κὼκ ἢ πτωχοῦ ἀερίου ἐξ ἀεριογόνου.

Διακρίνονται εἰς ἐλατὰ καὶ χυτά. Τὰ ἐλατὰ περιέχουσι μέχρι 10 % κασσιτέρου, εἶναι μαλακά, κατεργάζονται εὐκόλως ἐν ψυχρῷ καὶ συγκολλῶνται εὐκόλως, εἶναι κατάλληλα διὰ ῥάβδους, ἐλατήρια, σύρματα, πλέγματα, ἐλάσματα, ταινίας (συνήθης σύνθεσις 94 % Cu, 6 % Sn). Τὰ χυτὰ περιέχουσι 10 ἕως 20 % κασσιτέρου, εἶναι κατάλληλα μόνον διὰ χύσιν, λίαν σκληρά, χρησιμοποιούμενα δι' ἐλάσματα διὰ τεμάχια μηχανῶν ὑποκείμενα εἰς μεγάλας ἐνεργείας, ἕδρανα, ὀδοντώματα, χύνονται εὐκόλως εἰς κελύφη. Τὸ περιέχον 20 % Sn εἶναι λίαν σκληρόν. Περιέχουσι πολλάκις ὀλίγον φωσφόρον μέχρι 0,25 % ὑπὸ μορφὴν φωσφορούχου χαλκοῦ ἢ κασσιτέρου, ὅστις προστίθεται πρὸς τελειοτέραν ἀποξείδωσιν τοῦ κράματος. Ὁ φωσφόρος καὶ εἰς ἐλαχίστην ἀναλογίαν, 0,01 % π. χ., ἐπιδρᾷ καὶ βελτιώνει μεγάλως τὰς μηχανικὰς ἰδιότητας, αἵτινες μετὰ ἔλασιν καὶ ἀνόπτησιν δύνανται νὰ φθάσωσιν ἀπὸ 38 χγρ. ἀντοχῆς θραύσεως κατὰ χσμ² εἰς 80 χγρ. ἰδίως εἰς τὰ εἰδικὰ κρατερώματα, καθισταμένου τοῦ μετάλλου πλέον ὁμοιογενοῦς, πλέον ὁλκίμου καὶ δυσθραυστοτέρου (*φωσφοροῦχα κρατερώματα*).

Τὰ παλαιότερα τηλεβόλα κατεσκευάζοντο ἐκ κράματος 78 ἕως 80% χαλκοῦ καὶ 22 ἕως 20% σκληροῦ, ἀλλὰ δυσθραύστου κασσιτέρου. Τὸ μέ

Digitized by Google

ταλλον Vehatius (92% Cu, 8% Sn) ἢ χαλυβδοειδὲς ἢ διεσταλμένον κρατέρωμα, φέρον τὸ ὄνομα τοῦ ἐφευρέτου Αὐστριακοῦ στρατηγοῦ, παρεσκευάζετο διὰ διασταλτικῆς ἐνεργείας κατὰ τὴν διάτρησιν τοῦ σωλῆνος εἰσαγομένων κωνικῶν ἐμβολαίων. Ἐπέρχεται οὕτως ἐσωτερικὴ σκλήρυνσις, ἥτις καθιστᾷ τὸ ἐσωτερικὸν λίαν σκληρόν, ὡς ὁ χάλυψ, ἐνῷ τὸ ἐξωτερικὸν παραμένει ἀρκούντως δύσθραυστον. Οἱ κώδωνες κατασκευάζονται ἐκ κράματος 89 ἕως 91 χαλκοῦ καὶ 11 ἕως 9% κασσιτέρου, ἀλλὰ καὶ μέχρις 20% κασσιτέρου. Τὸ μέταλλον Durana εἶναι κρατέρωμα σκληρὸν διὰ κάλυκας τυφεκίου. Εἰδικὰ κρατερώματα περιέχουσι καὶ ἄλλα μέταλλα ἐπὶ τῷ σκοπῷ εἴτε μεγαλυτέρας εὐκολίας ἀποχύσεως ἄνευ φυσαλλίδων εἰς χαμηλοτέραν θερμοκρασίαν, εἴτε εὐκολωτέρας κατεργασίας, εἴτε βελτιώσεως τῶν μηχανικῶν ἰδιοτήτων. Γίνεται προσθήκη ἰδίως ψευδαργύρου (3 ἕως 10%), μολύβδου (4—13 %), ἢ καὶ ἀμφοτέρων *(κλανδιανὸν*

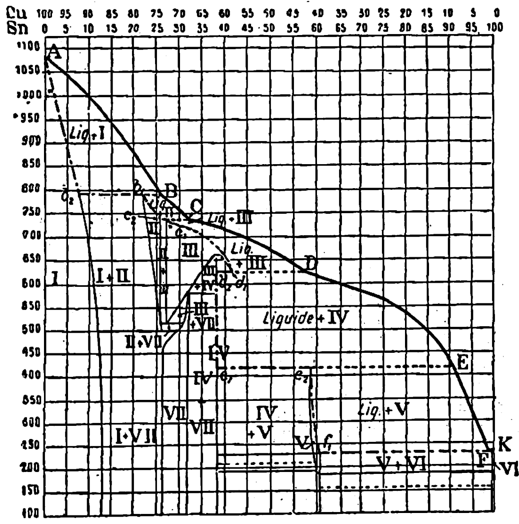

Διάγραμμα κραμάτων χαλκοῦ κασσιτέρου.

[I, διάλυμα α. II καὶ VII=εὐτηκτοειδὲς ἀντιστοιχοῦν εἰς 530° εἰς διάλυμα β καὶ δ. III=διάλυμα γ ἀντιστοιχοῦν εἰς Cu_8 Sn. IV=ἐκ τῆς ἑνώσεως Cu_8 Sn εἰς ἀναλογίαν 41 % Cu. V=στερεὸν διάλυμα μετὰ γραμμὴ η μετατροπῆς εἰς 190° εἰς V+VI liqu., liquide=ὑγρόν.]

μέταλλον), ὡς καὶ φωσφόρου, ὅστις ἐνεργεῖ ὡς ἄνω ἀναφέρεται. Οὕτω κατασκευάζονται μέταλλα μεγάλης ἀντοχῆς μέχρι 80 χγρ. κατὰ χσμ.² ἄνευ ἀνοπτήσεως (σύρματα τηλεφωνικά), ἀντιτριβικὰ μέταλλα κλπ. Εἰς τὰ κράματα αὐτὰ ὑπάγεται ὁ ὀρείχαλκος τῶν ἀγαλματοποιῶν. Ἑλληνικὸν κρᾶμα περιέχει 62% χαλκοῦ, 32 κασσιτέρου, 6 μολύβδου, ἕτερον Ἀθηνῶν 72% χαλκοῦ, 24 κασσιτέρου, 4,6% μολύβδου καὶ 2% ψευδαργύρου. Τὸ μέταλλον τῶν νομισμάτων περιέχει (Γαλλία) 95 χαλκοῦ, 4 κασσιτέρου και 1% ψευδαργύρου, ἕτερον κρᾶμα (Δανία) 90 χαλκοῦ, 5 κασσιτέρου καὶ 5 ψευδαργύρου.

Εἰς τὰ τηλεσκόπια χρησιμοποιεῖται διὰ κάτοπτρα κρᾶμα 66 χαλκοῦ καὶ 33 κασσιτέρου μετὰ ὀλίγου ψευδαργύρου κτλ. Τὰ κρατερώματα, τὰ ὁποῖα ἀποκαλοῦνται πολλάκις ἁπλῶς *χαλκὸς* ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων συγγραφέων, φαίνονται νὰ εἶναι τὸ πρῶτον χρησιμοποιηθὲν μέταλλον δι' ὅπλα καὶ σκεύη μετὰ τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον. Θ. Χ.

Κρατεύας. Ριζοτόμος καὶ φαρμακολόγος, ζήσας ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου. Ἔγραψε κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν ἄριστον ἔργον, τὸ «Ριζοτομικόν», τοὐλάχιστον ἐκ τριῶν βιβλίων, ἕτερον δὲ «Περὶ μεταλλικῶν φαρμάκων καὶ ἀρωμάτων» (*Γαλ.* XV. 134), ἀμφότερα πιθανώτατα μέρη συγγράμματος γενικοῦ «Περὶ ὕλης ἰατρικῆς», ἅτινα ὑπῆρξαν ἡ πηγή, ἐξ ἧς ἤντλησαν πάντες οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς, ἰδίᾳ ὁ Διοσκορίδης. Ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ἔγραψε καὶ λαϊκὸν βοτανικοφαρμακολογικὸν ἔργον μετὰ θαυμασίων εἰκόνων, ὧν πολλαὶ διετηρήθησαν ἐν τῷ Κωνσταντινουπολιτικῷ κώδικι τοῦ Διοσκορίδου. Κυρία πηγὴ τῶν ἔργων τοῦ Κρατεύα ὑπῆρξε τὸ «Ριζοτομικὸν» τοῦ Διοκλέους. ΑΡ. Π. Κ.

Κρατζάϊζεν (Krazeisen), ***Κάρολος*** βλ. *Κρατσάϊζεν.*

Κράτζι *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς Α. ἀκτῆς τῆς Πάρου (περιφέρεια Μαρπίσσης) ΝΑ. κέρας (πλάτ. 37°02'55" Β., μήκ. 25°17'15" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos) τοῦ ὅρμου Μάρμαρα, ἀντικρύζον τὰς σκοπέλους Ἀμαρίδες, ἐφ' ὧν προσκρούσαν κατεβυθίσθη τὸ ἀτμόπλοιον «Καλυψὼ» τῆς ἀτμοπλοΐας Τζών, καὶ τὸν ὅρμον Προκόπη τῆς Νάξου. Αὐτόματος φάρος (1916) λευκῶν ἐκλάμψεων (12 μιλ.) μετὰ πρασίνου τομέως, ἐνδεικτικοῦ τοῦ πλωΐμου διὰ τῶν σκοπέλων πόρου. Σ. Ε. Λ.

κράτημα (τό)· τὸ νὰ κρατῇ τις, τὸ νὰ βαστάζῃ: «κουράστηκα ἀπὸ τὸ κράτημα τοῦ παιδιοῦ» ‖ ἀναχαίτισις, ἐμπόδισις, συγκράτησις, *ἄλλως σταμάτημα*: «τὸ κράτημα τῶν τιμῶν τῶν ἐμπορευμάτων».

—*[Βυζ. Μουσ.]* Ἓν τῶν τεσσαράκοντα ἀφώνων μεγάλων σηματίων τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Γραφόμε-

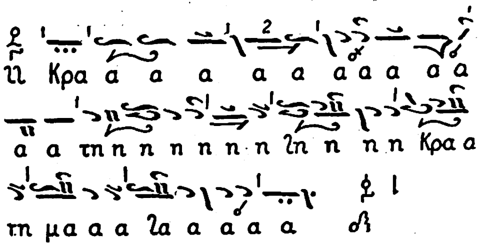

Μελῳδικὴ γραμμὴ κρατήματος.

νον πάντοτε διὰ κοκκίνης μελάνης, ὑπενόει διαφόρους μελῳδικὰς γραμμάς, μνημονικῶς ψαλλομένας, ἀναλόγως τοῦ ἤχου καὶ τοῦ φθόγγου, ἐφ' οὗ ἐτίθετο. Τὸ κράτημα ἀνῆκε καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀργιῶν*, ὧν ἡ ἀκριβὴς χρονικὴ ἀξία εἶναι ἀκαθόριστος.

Περιεχόμενον καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ ἴσῳ τῆς «Παπαδικῆς» Ἰωάννου μαΐστορος τοῦ Κουκουζέλη, εἶχε τὴν ἄνω σημειουμένην μελῳδικὴν γραμμήν, ἐξηγηθεῖσαν ὑπὸ τῶν τριῶν διδασκάλων εἰς τὴν σημερινὴν παρασημαντικὴν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, εἰς ἣν τὸ σημεῖον τοῦ κρατήματος δὲν ὑπάρχει πλέον.

Ἐπίσης *κρατήματα* καλοῦνται ἐκκλησιαστικὰ μέλη, ψαλλόμενα εἰς παπαδικὸν (ἀργὸν) μέλος καὶ ἐν τριημιάργῳ συνήθως χρονικῇ ἀγωγῇ, συνιστάμενα δὲ ἐκ τῶν ἀσημάντων λέξεων τερερὲμ ἢ νενενὰ καὶ χρησιμεύοντα εἰς παράτασιν ἐκκλησιαστικῶν ᾀσμάτων. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

κρατηματάριον (τὸ) *[Βυζ. Μουσ].* Μουσικὸν βιβλίον, περιέχον διάφορα ἔντεχνα κρατήματα Ἐξηγηθὲν εἰς τὴν νῦν ἐν χρήσει παρασημαντικὴν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ὑπὸ Γρηγορίου Πρωτοψάλτου τοῦ Λευΐτου, δὲν ἐξεδόθη πλῆρες, ἀλλὰ μέρος αὐτοῦ, ἐν εἴδει παραρτήματος, συμπεριελήφθη εἰς τὸ ὑπὸ Θεοδώρου Φωκαέως ἐκδοθὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1835 «Καλοφωνικὸν Εἱρμολόγιον». Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

κρατημοκατάβασμα (τὸ) *[Βυζ. Μουσ].* Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν τῷ ἀρχαίῳ στενογραφικῷ συστήματι τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, μελῳδικὴ γραμμὴ ἐντελοῦς θέσεως, ὁριστικῆς καταλήξεως, περιεχομένη ἐν τῷ μεγάλῳ ἴσῳ τῆς «Παπαδικῆς» Ἰωάννου μαΐστορος τοῦ Κουκουζέλη. Ἡ γραμμὴ αὕτη,

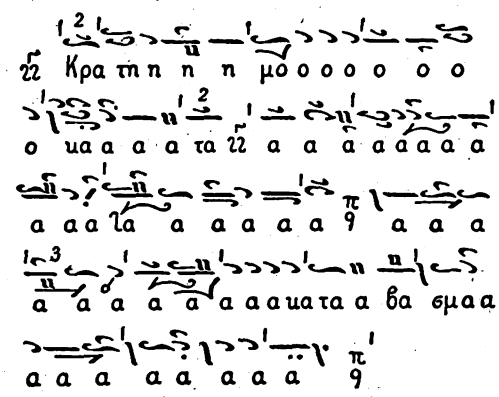

Μελῳδικὴ γραμμὴ κρατημοκαταβάσματος.

ἐξηγηθεῖσα εἰς τὴν σημερινὴν παρασημαντικὴν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ὑπὸ τῶν τριῶν διδασκάλων, εἶναι ἡ ἐν τῷ ἄνω πίνακι. Μελῳδικὴ γραμμὴ κρατημοκαταβάσματος ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν περίοδον «Ἅγιος, Ἅγιος» τοῦ ἀργοῦ «Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται». Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

κρατημοκούφισμα (τὸ) *[Βυζ. Μουσ.].* Ἐκαλεῖτο οὕτως ἐν τῷ ἀρχαίῳ στενογραφικῷ συστήματι τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς μελῳδικὴ γραμμὴ θέσεως, λήγουσα εἰς ἀτελῆ κατάληξιν καὶ περιεχομένη ἐν τῷ μεγάλῳ ἴσῳ τῆς «Παπαδικῆς» Ἰωάν-

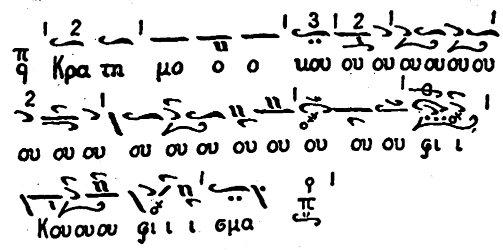

Μελῳδικὴ γραμμὴ κρατημοκουφίσματος.

νου μαΐστορος τοῦ Κουκουζέλη. Ἡ γραμμὴ αὕτη, ἐξηγηθεῖσα εἰς τὴν σημερινὴν παρασημαντικὴν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ὑπὸ τῶν τριῶν διδασκάλων, εἶναι ἡ ἐν τῷ ἄνω πίνακι. Μελῳδικὴ γραμμὴ κρατημοκουφίσματος ἀπαντᾷ δὶς εἰς τὴν περίοδον: «δέξαι μου τὰς πηγὰς τῶν δακρύων» τοῦ εἰς ἀργὸν στιχηραρικὸν μέλος: «Κύριε ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις» Πέτρου Λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

κρατημὸς (ὁ)· ἰδιωματ., ἀντὶ *κράτημα*, συγκράτησις.

κρατημοϋπόρροον (τὸ) *[Βυζ. Μουσ].* Εἷς τῶν ἓξ κατιόντων ἐμφώνων χαρακτήρων τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Τὸ κρατημοϋπόρροον, γραφόμενον διὰ μαύρης μελάνης, κατήρχετο δύο τόνους καὶ δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν κατηγορίαν οὔτε τῶν σημάτων, οὔτε τὴν τῶν πνευμάτων, ἦτο δὲ σύνθετον ἔκ τε τοῦ κρατήματος καὶ τῆς ὑπορροῆς ἢ ἀπορροῆς. Ἐν τῇ σημερινῇ παρασημαντικῇ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, τὸ κρατημοϋπόρροον δὲν ὑπάρχει, παρελείφθη δὲ ὑπὸ τῶν τριῶν διδασκάλων, ἅτε τῆς χρήσεως αὐτοῦ ἀναπληρουμένης ὑπὸ τοῦ ἐλαφροῦ. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

Κρατημοϋπόρροον.

κρατήρ,—*ῆρος* (ὁ)· εἶδος ἀρχαίου ἀγγείου ‖ τὸ κωνοειδὲς ἄνοιγμα τῆς κορυφῆς τῶν ἡφαιστείων.

—*[Ἀρχ.]* Ὁ *κρατὴρ* ἦτο ἀγγεῖον χρησιμοποιούμενον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὴν ἀνάμιξιν τοῦ οἴνου μεθ' ὕδατος. Ἡ χρῆσις τοῦ κρατῆρος ἤρχισεν ἀπὸ τῶν πρώτων ἑλληνικῶν χρόνων, διατηρηθεῖσα μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Τὸ σχῆμά του ἴσως παρέλαβον ἐξ Ἀνατολῆς διὰ τῶν Φοινίκων, ἡ ὕλη δὲ ἐξ ἧς κατεσκευάζετο ἦτο ποικίλη. Παρ' Ὁ μ ή ρ ῳ ἀναφέρονται ἀργυροῖ μὲ χείλη συνήθως χρυσᾶ ἢ χρυσοῖ· οἱ πενέστεροι ὅμως ἐχρησιμοποίουν ὡς κρατῆρας καὶ ξύλινα δοχεῖα, κισσύβια. Τὸ μέγεθός των ἐπίσης ἦτο π ο ι κ ί λ ο ν, δυνάμενον νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ κολοσσιαίου. Τινὲς κρατῆρες ἔχουν καὶ ἴδιον ὄνομα, ὡς ὁ δῖνος, εἰς αὐτοὺς δὲ ὑπάγονται καί τινα ἀγγεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ λεξικογράφοι ἀπέδωσαν ἴδιον ὄνομα, ὡς τὸ ὀξύβαφον. Ἡ ἀρχαιοτέρα μορφὴ τοῦ κρατῆρος εἶναι λεκάνη στηριζομένη ἐπὶ ποδός, ἐξελίσσεται δὲ εἰς εὐρύστομον ἀγγεῖον μὲ λαιμὸν βραχὺν καὶ μὲ λαβάς, αἵτινες ὑψοῦνται ὡς ἕλικες ὑπὲρ τὸ χεῖλος εἰς τὸ ὁποῖον καταλήγουν. Βραδύτερον ἐπικρατεῖ ὁ κωδωνοειδὴς κρατήρ, μὲ στόμιον εὐρύτερον τῆς κοιλίας, ἥτις φέρει ἁπλᾶς λαβὰς ἀνερχομένας πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ ὀξύβαφον ἔχει τὰς λαβὰς εἰς τὸ ἄνω μέρος καὶ τὴν κοιλίαν ὀλίγον ἐξωγκωμένην. Ὁ κρατὴρ ἐλάμβανε καὶ διάφορα ὀνόματα ἢ ἐκ τοῦ τόπου κατασκευῆς του ἢ τοῦ ἐφευρετοῦ τοῦ σχήματός του (βλ. *θηρίκλειος κρατήρ*). Ὁ κρατὴρ ἦτο ἀπαραίτητος εἰς τὰς σπονδάς, διὸ ὁ ἀσεβὴς ἀπεκλείετο «σπονδῶν καὶ κρατήρων».

Ἀρχαιότερος τύπος κρατῆρος.

Ἡ χρῆσις τῆς λέξεως *κρατηρίζειν* εἰς τὰ μυστήρια δεικνύει τὴν σχέσιν τοῦ κρατῆρος πρὸς αὐτά, ὡς ἀναμφισβήτητος εἶναι καὶ ἡ σχέσις του πρὸς τὴν Διονυσιακὴν λατρείαν, ἀφοῦ πολλάκις εἰκονίζεται μετὰ τῶν συμβόλων αὐτῆς. Τὸ κομψὸν αὐτοῦ σχῆμα, ἡ κατάλληλος πρὸς διακόσμησιν ἐπιφάνειά του κατέστησαν συνήθη τὴν διακοσμητικὴν αὐτοῦ χρῆσιν· οὕτως ἀνάγλυφοι μαρμάρινοι κρατῆρες διεκόσμουν τοὺς κήπους, ἐμπαιστικῶς δὲ ἢ γραπτῶς διακεκοσμημένοι ἐκόσμουν τὰς αἰθούσας. Συχνὴ ἦτο ἡ χρῆσις αὐτῶν εἰς ἀναθήματα (μεγαλοπρεπεῖς ἦσαν οἱ ὑπὸ τῶν Λυδῶν βασιλέων εἰς Δελφοὺς ἀφιερωθέντες). Ὑποθέματα τοῦ κρατῆρος ἐτίθεντο τὰ ὑποκρητήρια ἢ ἐπίστατα. Ν. Ε. ΠΛΑΤΩΝ

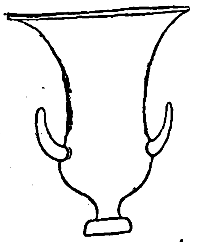

Κωδωνοειδὴς κρατήρ.

—*[Γεωλογ.]* Καλεῖται *κρατὴρ* τὸ κωνοειδὲς ἢ λεβητοειδὲς ἢ χοανοειδὲς ἄνοιγμα τοῦ πόρου ἡφαιστείου τινός, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται συνήθως εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἡφαιστείου καὶ σπανιώτερον εἰς τὰς πλευρὰς τῶν κλιτύων του, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου γίνονται αἱ ἐκρήξεις καὶ αἱ ἀνεκβολαὶ τῶν στερεῶν, ὑγρῶν καὶ ἀερίων ἀναβλημάτων.

Τὸ κανονικῶς λεβητοειδὲς σχῆμα τῶν κρατήρων ἁπλῶν ἡφαιστείων πάσχει σὺν τῷ χρόνῳ οὐσιώδεις ἀλλοιώσεις καὶ μεταβολάς, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπὸ τῆς διαβρωτικῆς καὶ ἀποκομιστικῆς ἐνεργείας τῶν ὑδάτων καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τῆς ἀνερχομένης λάβας. Αὕτη πληροῖ τὸν κρατῆρα καὶ ζητοῦσα διέξοδον διαρρηγνύει ἢ συντήκει τὰ τοιχώματά του καὶ διὰ τοῦ διανοίγματος καταρρέει πρὸς τὰ χαμηλότερα. Εἰς τοῦτο ὀφείλεται ὁ σχηματισμὸς τῶν κρατήρων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν σχῆμα πεταλοειδές. Τοιοῦτοι πεταλοειδεῖς κρατῆρες παρατηροῦνται ἐπὶ τῆς νήσου Ἰσχίας, εἰς τὰ περίχωρα τῆς λίμνης Λάαχερ καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

Digitized by Google

Κρατὴρ *['Αστρον.].* 'Αστερισμὸς τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, ἐκτεινόμενος μεταξὺ τοῦ Κόρακος, τῆς Ὕδρας, τοῦ Λέοντος καὶ τῆς Παρθένου. Σύγκειται ἐξ ἀμυδρῶν ἀστέρων ἀπαρτιζόντων τὸ σχῆμα κρατῆρος, ἐξ οὗ καὶ ὠνομάσθη. Ὁ ἀστερισμὸς οὗτος περιέχει διάφορα ἐνδιαφέροντα οὐράνια σώματα, ἤτοι διπλοῦς ἀστέρας, νεφελοειδεῖς κτλ., προσιτοὺς καὶ εἰς μετρίας ἐντάσεως τηλεσκόπια.
Σ. Π

Κρατὴρ *['Αρχ. Γεωγρ.].* Κόλπος τῆς 'Ιταλίας ἐπὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους. 'Ονομαζόμενος καὶ *Κυμαῖος* εἶναι ὁ τῆς *Νεαπόλεως* σύγχρονος κόλπος.
Σ. Ε. Λ.

κρατηροειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κρατῆρα, ὁ ἔχων σχῆμα κρατῆρος εἴτε ἀγγείου εἴτε ἡφαιστείου.

Κρατῆρος ***λίμνη*** *[Γεωγρ.].* Ὄνομα διδόμενον εἰς λίμνας σχηματιζομένας ἐντὸς τῶν κρατήρων διαφόρων ἐσβεσμένων ἡφαιστείων. 'Αξιολογωτέρα ἐκ τῶν λιμνῶν τούτων εἶναι ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα Crater Lake ἐν τῷ ἐδάφει τῆς πολιτείας Ὄρεγκον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. 'Αμερικῆς σχηματισθεῖσα ἐντὸς τοῦ κρατῆρος τοῦ ἡφαιστείου Μαζάμα τῶν ὀρέων τῶν Καταρρακτῶν. Ἔχει διάμετρον 6 μιλλίων καὶ βάθος 2.000 ποδῶν. Τοιαῦται λίμναι ὑπάρχουν ἐν τῇ περιοχῇ Ἄϊφελ τῆς Γερμανίας, εἰς τὰ ὄρη τῆς 'Ωβέρνης ἐν Γαλλίᾳ καὶ εἰς τὰ ὄρη Γκάμπιερ τῆς Ν. Αὐστραλίας.
Χ. Δ.

Κράτης. 'Αρχαῖος κωμικὸς ποιητής, εἷς ἐκ τῶν προδρόμων τοῦ 'Αριστοφάνους. Αἱ γνώσεις ἡμῶν περὶ αὐτοῦ εἶναι ἐλάχισται, ἀρυόμεναι ἐκ τῶν σωζομένων ἀποσπασμάτων καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ 'Αριστοφάνους λεγομένων. Ἤκμασε κατὰ τὴν 82αν 'Ολυμπιάδα (449 ἢ 448 π. Χ.), κατ' ἀρχὰς δὲ ἦτο ὑποκριτὴς τοῦ Κρατίνου, μὲ τὸν ὁποῖον πολλάκις συγχέεται. Ἔγραψεν ἐπιτυχεῖς κωμῳδίας καὶ πρῶτος αὐτὸς παρέστησε μεθύοντας ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ὁ Κράτης, ἐγκαταλείψας τὰς παραδόσεις τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας, διακωμῳδεῖ ἤθη καὶ οὐχὶ πολιτικὰ πρόσωπα. Ὁ 'Αριστοτέλης παρομοιάζει αὐτὸν μᾶλλον πρὸς τὸν 'Επίχαρμον. Ὁ 'Αριστοφάνης (Ἱππῆς στ. 537 κ. ἑ.) ὑπαινίσσεται τὰς ἀποτυχίας αὐτοῦ καὶ τὰς προσπαθείας του ὅπως ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ κοινοῦ. Ἡ ἀξία τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Κράτητος ἔγκειται εἰς τὴν σύνθεσιν αὐτῶν καὶ τὴν πλοκὴν τῶν σκηνῶν. Αἱ εὔθυμοι σκηναὶ ἦσαν ὁ θρίαμβός του. Ὁ 'Αθήναιος ἀναφέρει τὰς ἑξῆς κωμῳδίας τοῦ ποιητοῦ: «Γείτονες», «Θηρία», «Λάμια», «Παιδιαί», «Ρήτορες», «Σάμιοι». «Συναριστῶσαι», «Τόλμαι», ὁ δὲ Μάϊνεκε ἀποδίδει εἰς τὸν Κράτητα δεκατέσσαρας. Τὰ περισωθέντα ἀποσπάσματα συνέλεξεν ὁ Brunck (Gnomici poetae Graeci, Strasbourg 1784 καὶ ὁ Meineke (Fragmente Comicorum Graecorum, I, 58—66, II, 231—251).

'Αναφέρεται καὶ ἄλλος *Κράτης*, 'Αθηναῖος κωμικὸς καὶ αὐτός. Φέρονται αὐτοῦ τρεῖς κωμῳδίαι: «Θησαυρός», «Ὄρνιθες», «Φιλάργυρος».
Τ. ΣΤΡ.

— **Κράτης.** Κυνικὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας καὶ ἀκμάσας κατὰ τὴν 113ην 'Ολυμπιάδα (328—324 π. Χ., *Διογ. Λαέρτ.* VI, 5). Ἦτο υἱὸς τοῦ 'Ασκώνδα, ὑπῆρξε δὲ ὁ σπουδαιότερος μαθητὴς τοῦ Διογένους. Ἡ οἰκογένειά του ἦτο πλουσία καὶ ἰσχυρά, ἀλλ' αὐτὸς ἔζη πενιχρῶς, διότι, κατά τινα ἐκδοχήν, ἐκποιήσας τὴν περιουσίαν αὐτοῦ τὴν διένειμεν εἰς τοὺς πολίτας. Κατ' ἄλλην, κατέθεσε τὰ χρήματά του εἴς τινα τραπεζίτην μὲ τὴν συμφωνίαν, ἂν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐγίνοντο φιλόσοφοι, νὰ τὰ διανείμῃ εἰς τὸν δῆμον, διότι οἱ φιλοσοφοῦντες, κατὰ τὴν γνώμην του, δὲν ἔχουν ἀνάγκην χρημάτων, εἰδεμὴ νὰ τὰ ἀποδώσῃ εἰς αὐτούς. Λέγεται ἐπίσης ὅτι, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν χρημάτων του, τὰ ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν. Πιθανὸν καὶ νὰ ἀπώλεσε τὴν περιουσίαν του κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Μακεδόνων εἰς Θήβας. Ἦτο ἀνδρεῖος, εἶχεν ἤθη ἤπια, ἀλλ' ἦτο δύσμορφος καὶ γυμναζόμενος ἐκίνει τὸν γέλωτα. Ἔλεγε δέ, ὅτι «μέχρι τούτου δεῖ φιλοσοφεῖν, μέχρις ἂν δόξωσιν οἱ στρατηγοὶ εἶναι ὀνηλάται». Πρὸς τὸν 'Αλέξανδρον πάλιν ἐρωτῶντα αὐτὸν ἐὰν ἐπιθυμῇ νὰ ἀνορθωθῇ ἡ πατρίς του, ἀπεκρίθη: «καὶ τί δεῖ; πάλιν ἴσως αὐτὴν ἄλλος 'Αλέξανδρος κατασκάψει». 'Αναφέρεται ὅτι τὸν μὲν χειμῶνα ἐφόρει ῥάκη, τὸ δὲ θέρος ἐνδύματα θερμά. Εἰς τὰς 'Αθήνας τὸν ἀπεκάλουν «θυρεπανοίκτην», διότι ἐσυνήθιζε νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πρώτου τυχόντος, ὅπως παράσχῃ συμβουλάς. Μολονότι δύσμορφος καὶ κυφός, ἐνέπνευσε σφοδρὸν ἔρωτα εἰς νέαν καταγομένην ἐξ εὐγενοῦς θρᾳκικῆς οἰκογενείας, τὴν Ἱππαρχίαν, ἐνυμφεύθη δὲ αὐτὴν μετὰ τὴν συγκατάθεσίν της νὰ διάγῃ τὸν αὐτὸν μὲ ἐκεῖνον βίον. Δὲν εἶχε τὸ ἀπότομον τοῦ 'Αντισθένους, οὔτε τὴν ἀναισχυντίαν τοῦ Διογένους. Εἶναι ὁ τελευταῖος ἔνδοξος ἀντιπρόσωπος τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας καὶ ἀποτελεῖ τὸν μεταβατικὸν σταθμὸν ἀπὸ τοῦ Διογένους εἰς τὸν Ζήνωνα, ὅστις ἦτο μαθητής του. Πότε ἀκριβῶς ἀπέθανε, δὲν εἶναι γνωστόν, ἀπέθανεν ὅμως γέρων καὶ ἐτάφη ἐν Βοιωτίᾳ. Ὁ Πλούταρχος ἔγραψε βιογραφίαν τοῦ Κράτητος, ἀπολεσθεῖσαν. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, εἰς στίχους καὶ ἐπιστολὰς ἐπὶ διαφόρων φιλοσοφικῶν ζητημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων σῴζονται δεκατέσσαρες. Κατὰ τὸν Διογένη Λαέρτιον εἶχε γράψει καὶ τραγῳδίας χαρακτῆρος φιλοσοφικοῦ καὶ μικρὰ ποιήματα, τῶν ὁποίων σῴζεται μόνον ὁ τίτλος, «Παίγνια».
Τ. ΣΤΡ.

— **Κράτης.** Μηχανικὸς ἐκ Χαλκίδος, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ὁ Διογένης Λαέρτιος ἀναφέρων τὸν Κράτητα τοῦτον λέγει: «ταφρωρύχος 'Αλεξάνδρῳ συνών». Τὴν προσωνυμίαν «ταφρωρύχος» ἔλαβεν ὡς κατασκευάσας τὴν ἐν 'Αθήναις τάφρον. 'Επιχειρήσας, κατόπιν διαταγῆς τοῦ 'Αλεξάνδρου, νὰ ἀποξηράνῃ τὴν Κωπαΐδα, ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὸ ἔργον, ὅπως ἔγραφε πρὸς τὸν 'Αλέξανδρον, ἕνεκα ἐξεγέρσεως τῶν Βοιωτῶν, φοβηθέντων μήπως ἐξ αὐτοῦ ὠφεληθῶσιν οἱ ἀντίζηλοι αὐτῶν 'Ορχομένιοι. Εἰς τὸ ἀποξηρανθὲν τμῆμα τῆς λίμνης εὗρεν ἐρείπια πόλεως, τὴν ὁποίαν οἱ μὲν ὑπελάμβανον ὡς τὸν ἀρχαῖον 'Ορχομενόν, οἱ δὲ ὡς τὰς 'Αθήνας καὶ τὴν 'Ελευσῖνα (*Στράβων*, 9, 407).
Τ. ΣΤΡ.

— **Κράτης.** 'Αθηναῖος ἀκαδημεικὸς φιλόσοφος τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος, Θράσιος τὸν δῆμον καὶ υἱὸς 'Αντιγένους. Ἦτο μαθητὴς τοῦ Πολέμωνος, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέθη διὰ στενοτάτης φιλίας καὶ τὸν ὁποῖον διεδέχθη εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς 'Ακαδημείας ἀπὸ τοῦ 270 (ἢ 267) μέχρι τοῦ 265, ὁπότε ἀπέθανεν. 'Επιτάφιον ἐπίγραμμα εἰς αὐτὸν καὶ τὸν Πολέμωνα ἐποίησεν ὁ 'Ανταγόρας. Μετέβη ὡς πρέσβυς πρὸς τὸν Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν καὶ εἶτα πρὸς τὸν Πύρρον. Μαθηταὶ αὐτοῦ ἀξιόλογοι ἦσαν ὁ 'Αρκεσίλαος καὶ Βίων ὁ Βορυσθενίτης. Κατὰ τὸν 'Απολλόδωρον, ὁ Κράτης ἀποθανὼν κατέλιπε τὰ «Φιλοσοφούμενα», «Περὶ κωμῳδίας», πρὸς δὲ λόγους δημηγορικοὺς καὶ πρεσβευτικούς.
Τ. ΣΤΡ.

— **Κράτης ὁ** ***Μαλλώτης.*** Γραμματικὸς καὶ στωϊκὸς φιλόσοφος ἐκ Μαλλοῦ τῆς Κιλικίας. Ἦτο υἱὸς Τιμοκράτους. Ἤκμασε περὶ τὸ 160 π. Χ., ἦτο δὲ σύγχρονος καὶ ἀντίπαλος τοῦ 'Αριστάρχου. Ἵδρυσεν εἰς Πέργαμον σχολήν, ἥτις ἀπέβη περίφημος, ἁμιλλωμένη πρὸς τὴν σχολὴν τῆς 'Αλεξανδρείας. Τῷ 156 ἐστάλη ὡς πρέσβυς ὑπὸ 'Αττάλου τοῦ Φιλαδέλφου εἰς Ρώμην, ὅπου ἀναγκασθείς, λόγῳ κατάγματος τοῦ ποδός του, νὰ παραμείνῃ ἐπὶ πολύ, ἔδιδε μαθήματα, τὰ ὁποῖα παρηκολούθουν πολλοὶ νέοι Ρωμαῖοι, γενόμενος οὕτως ἀφορμὴ νὰ διαδοθῇ μεταξὺ τῶν Ρωμαίων ἡ πρὸς τὰ γράμματα ἀγάπη (*Suetonius*, De Grammaticis).

Ὁ Κράτης ἦτο περίφημος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὰ γραμματικά του ἔργα. Κυρίως ὅμως κατέστη γνωστὸς ὡς ἑρμηνευτὴς τοῦ Ὁμήρου, ὧν μεταξὺ τῶν κριτικῶν αὐτοῦ ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας. 'Επίστευεν ὅτι, ὑπὸ τὴν ποίησιν τοῦ Ὁμήρου, κρύπτονται ἀλήθειαι ἐπιστημονικαὶ καὶ φιλοσοφικαί. Ἔγραψε: «Διόρθωσιν Ἰλιάδος καὶ 'Οδυσσείας», «Περὶ 'Αττικῆς διαλέκτου» καὶ ἠσχολήθη μὲ τὰ κείμενα τοῦ Ἡσιόδου, Εὐριπίδου καὶ 'Αριστοφάνους. 'Αναφέρονται ἐπίσης αὐτοῦ καὶ «Πίνακες».
Τ. ΣΤΡ.

Κρατησίκλεια. Λάκαινα, σύζυγος τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Λεωνίδα καὶ μήτηρ τοῦ βασιλέως Κλεομένους τοῦ Γ'. Μεμυημένη εἰς τὰ μεγαλουργὰ πολιτικὰ σχέδια τοῦ υἱοῦ της ἡ μεγαλόφρων γυνή, διὰ τῆς προσωπικῆς ἐπιρροῆς της καὶ τοῦ πλούτου της μεγάλως συνετέλει εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κλεομένους, δὲν ἐδίστασε δὲ καὶ νὰ συζευχθῇ ἀκόμη, κατ' ἐπιθυμίαν του, τὸν εὐγενῆ Σπαρτιάτην Μεγιστόνουν, μεγάλην ἔχοντα ἐν τῇ πόλει δύναμιν, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ κατὰ τῶν ἐφόρων τῆς Σπάρτης ἀγῶνός του. Κατὰ τὸν ἐναντίον τῆς 'Αχαϊκῆς συμπολιτείας πόλεμον τοῦ Κλεομένους ἡ Κρατησίκλεια ἐχρησιμοποιήθη καὶ εἰς διπλωματικὰς ἀποστολάς, ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖος Γ' ἐζήτησεν ὡς ὁμήρους παρὰ τοῦ Κλεομένους τὴν μητέρα του καὶ τὸν ἐκ τῆς 'Αγιάτιδος μικρὸν υἱόν του, διὰ νὰ παράσχῃ τὴν συνδρομήν του πρὸς αὐτόν, πιεζόμενον ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας 'Αντιγόνου, καὶ ὁ ἡρωϊκὸς βασιλεὺς ἀπέφευγε ν' ἀνακοινώσῃ τὰς προτάσεις, αὕτη μαθοῦσα ταύτας ὄχι μόνον ἔστερξε ν' ἀπέλθῃ εἰς Αἴγυπτον, ἀλλὰ καὶ ἐπέπληξε τὸν υἱόν της, διότι δὲν ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐτὴν ἀμέσως τὰς προτάσεις, ἐπειποῦσα: «Οὐ θᾶττον ἡμᾶς ἐνθέμενος εἰς πλοῖον ἀποστελεῖς, ὅπου ποτὲ τῇ Σπάρτῃ νομίζεις τὸ σῶμα τοῦτο χρησιμώτατον ἔσεσθαι, πρὶν ὑπὸ γήρως αὐτοῦ καθήμενον διαλυθῆναι;» Ὁ Κλεομένης συνώδευσε μετὰ πάσης τῆς ἐνόπλου δυνάμεως τῆς Σπάρτης τὴν μητέρα του μέχρι τοῦ Ταινάρου, ἔνθα ἀπεχαιρέτησεν αὐτὴν ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. 'Εν 'Αλεξανδρείᾳ, ὅπου κατέφυγε μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐν Σελλασίᾳ (221 π. Χ.) μάχην καὶ ὁ Κλεομένης, ἡ Κρατησίκλεια διέμενεν εἰς τὸ αὐτὸ μετ' αὐτοῦ δεσμωτήριον, ὅτε ἐφυλακίσθη ἐκεῖνος ὡς ὕποπτος, καὶ ἐβοήθησε τοῦτον νὰ δραπετεύσῃ ἐξ αὐτοῦ (βλ. λ. *Κλεομένης*). Ὅτε δὲ ηὐτοκτόνησεν ὁ Κλεομένης καὶ ἡ Κρατησίκλεια κατεδικάσθη εἰς θάνατον μετὰ τῆς ἀκολουθίας της, αὕτη μίαν χάριν ἐζήτησε, νὰ μὴ γίνῃ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν της ὁ θάνατος τῶν ἐγγόνων της, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Ἠναγκάσθη, χειραγωγουμένη ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ Παντέως (φίλου τοῦ Κλεομένους), ἀκολούθου της, νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν τόπον τῆς σφαγῆς καὶ νὰ ἴδῃ μὲ ἀταραξίαν σφαζομένους τοὺς ἐγγόνους της. Μετὰ ταῦτα ἐσφάγη καὶ αὕτη καὶ ἡ τοῦ Παντέως σύζυγος.
ΚΑΨ.

Κρατησίπολις. Σύζυγος τοῦ υἱοῦ τοῦ Πολυσπέρχοντος 'Αλεξάνδρου. Μετὰ τὴν δολοφονίαν (314 π. Χ.) τοῦ 'Αλεξάνδρου, ἡ ὡραία καὶ εὔτολμος Κρατησίπολις, ἥτις καὶ προσόντα διοικητικὰ εἶχε καὶ ἠσκημένη, κατὰ τὴν κρατοῦσαν τότε συνήθειαν, εἰς τὰ ὅπλα ἦτο, ἀνεκηρύχθη ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ ἀνδρός της, καὶ διὰ τούτου, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς στασιάσαντας καὶ ἀνακηρύξαντας τὴν πόλιν των ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον Σικυωνίους καὶ ἀνεσκολόπισε τοὺς πρωταιτίους τῆς στάσεως (30 τὸν ἀριθμόν), ἐπέβαλεν ἑαυτὴν ὡς κυρίαρχον τῆς πόλεως. 'Εξηκολούθησε δὲ νὰ κυβερνᾷ τήν τε Σικυῶνα καὶ τὴν Κόρινθον ὡς δυνάστις αὐτῶν μέχρι τοῦ 308 π. Χ., ὅτε κατέπλευσεν εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου ἐξ Ἄνδρου ὁ Πτολεμαῖος Α' καὶ προβάλλων ἑαυτὸν ὡς ἐλευθερωτὴν τῶν πόλεων τῆς Πελοποννήσου, ἐζήτησε τὴν παράδοσιν τοῦ 'Ακροκορίνθου. 'Ενῷ δὲ τότε ἡ Κρατησίπολις ἐπῄνεσε τὴν ἀρνηθεῖσαν νὰ παραδοθῇ φρουρὰν καὶ ἐζήτησε καὶ ἀποστολὴν βοηθείας ἐκ τῆς φρουρᾶς Σικυῶνος, κρυφίως καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς φρουρᾶς ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Πτολεμαῖον περὶ παραδόσεως τοῦ 'Ακροκορίνθου. Ὁ Πτολεμαῖος ἔστειλεν ἐν καιρῷ νυκτὸς στρατόν, ὅστις ἐξηπάτησε τοὺς φύλακας τῆς πύλης τοῦ 'Ακροκορίνθου, προσποιηθεὶς ὅτι ἦτο ἡ ἀναμενομένη ἐκ Σικυῶνος βοήθεια, καὶ οὕτως εἰσελθὼν ἀκωλύτως κατέλαβε τὸ φρούριον καὶ μετὰ ταῦτα καὶ τὴν Σικυῶνα. 'Επειδὴ ὅμως οἱ Πελοποννήσιοι, δυσπιστοῦντες πρὸς τὰς περὶ ἐλευθερίας ἐπαγγελίας τοῦ Πτολεμαίου, δὲν ἐχορήγησαν εἰς αὐτὸν οὔτε ἔνοπλόν τινα δύναμιν, οὔτε τροφάς, ἐγκατέλιπεν οὗτος τὴν Πελοπόννησον, συνομολογήσας συνθήκην μετὰ τοῦ Κασσάνδρου νὰ κατέχῃ ἑκάτερος αὐτῶν ἐν Πελοποννήσῳ ὅσας πόλεις κατεῖχεν ἕως τότε. Κατὰ τὸ 307, ὅτε ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πατρός του 'Αντιγόνου ἐκ Μ. 'Ασίας εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἐλευθερωτὴς αὐτῆς καὶ ἰδίως τῶν 'Αθηνῶν, ἡ Κρατησίπολις, νέα ἔτι καὶ ὡραία, ἔζη ἐν Πάτραις, ὅπου προσεκάλεσε τὸν ῥέποντα εἰς ἐρωτικὰς περιπετείας Δημήτριον. Ὅτε ἔφθασεν οὗτος πλησίον τῶν Πατρῶν, ἀφοῦ ἀπεμακρύνθη ὀλίγον τῆς συνοδείας του, ἔστησε πολυτελῆ σκηνὴν καὶ ἀνέμενε τὴν ὡραίαν χήραν, ἀντ' αὐτῆς ὅμως εἰσώρμησαν πολέμιοι εἰς τὴν σκηνήν, οἵτινες διήρπασαν τὰ ἐν αὐτῇ. Ὁ Δημήτριος μόλις ἐσώθη τότε διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν συνόδων του. Ἄγνωστος εἶναι ὁ μετὰ ταῦτα βίος τῆς Κρατησιπόλεως.
ΚΑΨ.

Κρατησιππίδας. Ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων, ἀποσταλεὶς κατὰ τὸ 408 π. Χ. εἰς Μ. 'Ασίαν πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ Πασιππίδα. Τὸν Κρατησιππίδαν διεδέχθη κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος (407 π. Χ.) ὁ Λύσανδρος.
ΚΑΨ.

κράτησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κρατεῖν, τοῦ κατέχειν, κατοχή, κυριότης· || περιορισμός, κάθειρξις, προληπτικὴ φυλάκισις: «ἐτέθη ὑπὸ κράτησιν μέχρις ὅτου ἀποφασίσῃ ἡ δικαστικὴ ἀρχή»· || «προσωπικὴ κράτησις» προσωρινὴ στέρησις προσωπικῆς ἐλευθερίας· || «κράτησις μισθοῦ, — ἐπιδομάτων κττ.» ποσοστὸν καθ' ὃ ἐλαττοῦται μισθὸς ἢ ἀποδοχαὶ πρὸς ὡρισμένον σκοπόν.

— *[Ποιν. Δίκ.]* 'Αστυνομικὴ ποινὴ κατὰ τῆς ἐλευθερίας, διαρκοῦσα, μὴ ὑπαρχόντων ἀνωτέρων ὑπὸ τοῦ νόμου ὁρισμῶν, ἀπὸ μιᾶς μέχρι τριάκοντα ἡμερῶν. 'Εκτελεῖται εἰς τὸ *κρατητήριον.*

— *[Στρατ.] Κράτησις* εἶναι ποινὴ διοικητικῆς φύσεως, ἐπιβαλλομένη εἰς πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς στρατιωτικοὺς ὑπὸ τῶν πρὸς τοῦτο δικαιουμένων συμφώνως τοῖς κανονισμοῖς. Ὁ ὑπὸ ποινὴν κρατήσεως ἀξιωματικὸς ἐκτελεῖ τὴν ὑπηρεσίαν του, ἀλλὰ παραμένει κατ' οἶκον καθ' ἁπάσας τὰς ἐκτὸς τῆς ὑπηρεσίας ὥρας. Ὁ ὑπὸ ποινὴν κρατήσεως ὁπλίτης (ὑπαξιωματικὸς ἢ στρατιώτης) ἐκτελεῖ τὴν ὑπηρεσίαν του, κατὰ δὲ τὰς ἐκτὸς ὑπηρεσίας ὥρας ἐγκλείεται εἰς τὸν σχετικὸν δι' ἕκαστον βαθμὸν θάλαμον τοῦ πειθαρχείου τοῦ στρατῶνος ἢ τοῦ στρατιωτικοῦ καταστήματος. Ἡ κράτησις εἶναι ποινὴ βαρυτέρα τοῦ περιορισμοῦ καὶ ἐλαφροτέρα τῆς φυλακίσεως. Ἡ κράτησις οὐδεμίαν μεταβολὴν ἐπιφέρει ἐπὶ τῆς μισθοδοσίας τῶν ἐν γένει στρατιωτικῶν, ὡς ἐπίσης οὐδεμίαν ἐπὶ τῆς στρατολογικῆς καταστάσεως τῶν ὁπλιτῶν.
Ν. Θ. Κ.

— **κράτησις** ***προσωπικὴ*** *[Πολιτ. Δικον.].* Μέσον ἀναγκαστικῆς ἢ συντηρητικῆς ἐκτελέσεως, δι' οὗ ἡ πληρωμὴ χρέους ἐκβιάζεται κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ ὀφειλέτου, διὰ συλλήψεως αὐτοῦ καὶ καθείρξεως εἰς τὰς διὰ πολιτικοὺς κρατουμένους φυλακάς. Ὁ θεσμὸς τῆς προσωπικῆς κρατήσεως, ὅστις

Digitized by Google

ἦτο ἐν μεγίστῃ ἐφαρμογῇ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν μεσαίωνα, ἰδίως ἐν Ρώμῃ, ἔνθα ἠδύνατο ὁ δανειστὴς νὰ θανατώσῃ ἢ νὰ πωλήσῃ ὡς δοῦλον τὸν ἐν ἀδυναμίᾳ πρὸς πληρωμὴν τοῦ χρέους του ὀφειλέτην, ἐξέλιπε παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν κρατῶν, θεωρηθεὶς βάρβαρος καὶ ἀνελεύθερος. Παρ' ἡμῖν, ἡ Πολιτικὴ δικονομία διατηρεῖ εἰσέτι τὸν θεσμόν, ὁρίζουσα ἐν ἄρθροις 998—1024 τὰ περὶ κρατήσεως ὡς μέσου ἀναγκαστικῆς καὶ ἐν ἄρθροις 1045—1048 ὡς μέσου συντηρητικῆς ἐκτελέσεως. Προσωπικὴ κράτησις ἐπιβάλλεται, εἴτε ὅταν τις διὰ συμφωνίας ὑποβάλῃ ἑαυτόν, εἴτε εἰς ὡρισμένας ἐκ τοῦ νόμου περιπτώσεις· ἀπαιτεῖται δὲ πάντοτε δικαστικὴ ἀπόφασις ἀπαγγέλλουσα προσωπικὴν κράτησιν, ἥτις δέον νὰ ἐπιδοθῇ πρὸ τῆς ἐκτελέσεως. Κατ' οὐδεμίαν περίπτωσιν ἀπαγγέλλεται προσωπικὴ κράτησις κατ' ἀνηλίκων, ἐκτὸς ἐπὶ ἐμπόρων καὶ δι' ἐμπορικὰ χρέη, ὡς καὶ κατ' ἀπηγορευμένων, κατὰ γυναικῶν, κατ' ἀνιόντων, κατιόντων ἀδελφῶν καὶ κατὰ τοῦ συζύγου τῆς ἐναγούσης, κατὰ τοῦ συμπληρώσαντος τὸ 65ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, κατὰ τῶν κληρονόμων τοῦ ὀφειλέτου, κατὰ τῶν ἀντιπροσώπων φυσικῶν ἢ νομικῶν προσώπων διὰ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐκπροσωπουμένων καὶ κατὰ τῶν καταδικαζομένων εἰς τὰ δικαστικὰ ἔξοδα ὑπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων διὰ τὰ ἔξοδα ταῦτα.

Ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ νόμῳ ὡρισμένων περιπτώσεων, δὲν δύναται ὁ δικαστὴς ν' ἀποφασίσῃ προσωπικὴν κράτησιν, οὔτε ἡμεδαπὸς νὰ ὑποβάλῃ ἑαυτὸν εἰς κράτησιν διὰ συμβολαίου. Ἡ σύλληψις δὲν πρέπει, ἐπὶ πειθαρχικῇ ποινῇ, νὰ γίνηται παρὰ τοῦ δικαστικοῦ κλητῆρος ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν, διαρκούσης τῆς ἱερουργίας ἐν ναῷ, καὶ κατὰ δημοσίαν δικαστικὴν συνεδρίασιν, ἐὰν δὲν παρευρίσκωνται καὶ δύο μάρτυρες ἢ εἷς εἰρηνοδίκης, δήμαρχος, δημαρχιακὸς πάρεδρος, ἢ συμβολαιογράφος. Ὁ ἐπιστάτης τῶν φυλακῶν δὲν δύναται ν' ἀποδεχθῇ τὸν συλληφθέντα, εἰμὴ μόνον ὅταν ἐπιδειχθῇ αὐτῷ ἡ τὴν προσωπικὴν κράτησιν καταψηφίζουσα ἀπόφασις καὶ προκαταβληθῶσι δι' ἕνα μῆνα τὰ πρὸς διατροφὴν τοῦ προσωποκρατουμένου κατὰ νόμον διδόμενα, δηλαδὴ εἴκοσι δραχμαί.

Ἡ ἀπόλυσις τοῦ φυλακισθέντος γίνεται, ἐὰν οὗτος πληρώσῃ πρὸς τὸν δανειστὴν ὅλα τὰ χρέη του· ἐὰν οἱ δανεισταὶ δώσουν ἐγγράφως τὴν πρὸς ἀπόλυσιν συγκατάθεσίν των· ἐὰν δὲν καταβληθῶσι τὰ τροφεῖα· ἐὰν ὁ ὀφειλέτης συνεπλήρωσε τὸ ἑβδομηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του· ἐὰν ἡ διαδικασία ἐκηρύχθη ἄκυρος καὶ μὴ οὖσα· ἐὰν ὁ ὀφειλέτης ἔχῃ τὸ δικαίωμα τῆς παραχωρήσεως τῆς περιουσίας του καὶ τῷ ἐδόθη ἡ πρὸς τοῦτο ἄδεια δι' ἀποφάσεως καὶ ἐὰν ἡ φυλάκισις διήρκεσεν ἐπὶ ἓν ἔτος ἤ, κατ' ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου, 6 ἢ 3 μῆνας, ἀναλόγως τοῦ κεφαλαίου τῆς ἀπαιτήσεως. Προσωπικὴν κράτησιν ὡς μέτρον συντηρητικῆς ἐκτελέσεως δύναται νὰ διατάξῃ πρὸ τῆς ἀποφάσεως ὁ πρόεδρος τῶν πρωτοδικῶν μόνον κατ' ἀλλοδαπῶν ἢ καὶ καθ' ἡμεδαπῶν φυγάδων καὶ ὑπόπτων φυγῆς ὀφειλετῶν· ἐὰν ὅμως ὁ φυλακιστέος δύναται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἔχει ἐν τῇ ἡμεδαπῇ ἱκανὰ ἀκίνητα ἢ ἐμπορικὸν κατάστημα, ἢ ἐὰν δίδῃ ἄλλην ἐγγύησιν, εἶναι ἀπηλλαγμένος τῆς προσωπικῆς κρατήσεως, καὶ ἐὰν ἦτο ἤδη φυλακισμένος ἀπολύεται. Μ. Γ. Δ.

κρατητήρ, —ῆρος (ὁ)· τὸ δι' οὗ κρατεῖταί τι, σταματᾷ.

κρατητήρα (ἡ)· δημ., ὁ ἀετίτης λίθος, ὅστις κατὰ δημώδη πρόληψιν δενόμενος εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα τῆς γυναικὸς ἐχούσης ἀσθενῆ τὴν μήτραν ἠδύνατο νὰ κρατῇ τὸ ἔμβρυον καὶ νὰ μὴ ἐκτιτρώσκεται.

κρατητήρας (ὁ). Δημώδης ὀνομασία τοῦ *ἐρινεοῦ*.

κρατητός, —ή, —όν· ὁ δυνάμενος νὰ κρατηθῇ.

Κράτι (Crati) /Γεωγρ./. Ποταμὸς τῆς Ἰταλίας (βλ. *Κρᾶθις*).

κρατικοποίησις, —εως (ἡ)· τὸ νὰ καταστῇ τι κρατικόν, κτῆμα τοῦ κράτους, ἀνάληψις ἐπιχειρήσεως ὑπὸ τοῦ κράτους: «ἡ κρατικοποίησις τῶν σιδηροδρόμων,—τῶν ὀρυχείων κ. ἄ.».

—[Ἐγκυκλ.] Κρατικοποίησις καλεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ κράτους ἀνάληψις κλάδου τινὸς τῆς παραγωγῆς, διανομῆς ἢ καταναλώσεως καὶ ἡ μεθοδικὴ ὑπ' αὐτοῦ ἐκτέλεσις τῆς σχετικῆς οἰκονομικῆς λειτουργίας. Μέχρι ποίου σημείου πρέπει νὰ ἐπεκταθῇ ἡ κρατικοποίησις—ἂν δηλονότι πρόκειται περὶ ὁλικῆς καταργήσεως τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἄρσεως τῆς ἀντιθέσεως κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, ὡς καὶ τῆς ἐλευθέρας ἀγορᾶς, ἢ ἂν πρόκειται περὶ τμηματικῆς μόνον συγκεντρώσεως καὶ διευθύνσεως ὡρισμένων οἰκονομικῶν κλάδων—εἶναι ζητήματα ἐξαρτώμενα ἑκάστοτε ἀπὸ τὴν θέσιν τῶν προβλημάτων. Ἀναλόγως πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς κρατικοποιήσεως ἔχομεν καὶ διαφόρους βαθμοὺς *ἐκσοσιαλισμοῦ*, ἢ *ἐθνικοποιήσεως*, ἢ *συνδικαλισμοῦ*, ἢ *κρατικοῦ σοσιαλισμοῦ* (ὄχι δημοποιήσεως). Πάντως, ἐφόσον πρόκειται περὶ τμηματικῶν κρατικοποιήσεων, δὲν θεωροῦμεν καταργητέαν τὴν γενικὴν κεφαλαιοκρατικὴν *σύνθεσιν* τῆς σημερινῆς οἰκονομίας. Τὸ ὁλοκληρωτικὸν οἰκονομικὸν σύστημα τῆς κρατικοποιήσεως ἄρχεται εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον παύει ἡ οἰκονομία κυριαρχουμένη ἀπὸ τὸ χρῆμα καὶ τὴν ἀγοράν. Ἡ κρατικοποίησις (*ἐθνικοποίησις*) προϋποθέτει ὡς διευθύνουσαν ὁλότητα τὸ κράτος, πάντως καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἔχομεν τὸ πρόβλημα ἐκτάσεως, τὸ ὁποῖον παρουσιάζεται καὶ εἰς τὸν ὅρον *ἐκσοσιαλισμός*· μέχρι τίνος δηλαδὴ σημείου θὰ ἐξικνῆται ἡ κατὰ τοὺς προσφυεῖς πρὸς τὴν ὁλότητα κανόνας διεύθυνσις τῆς οἰκονομίας. Ἡ κρατικοποίησις θεωρητικῶς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξικνεῖτο εἰς παγκόσμιόν τινα ὀργάνωσιν, πρᾶγμα ὄχι δυνατὸν σήμερον, ἢ νὰ ἀπεμονοῦτο ἀπὸ τὴν λοιπὴν παγκόσμιον οἰκονομίαν, πρᾶγμα πάλιν μειονεκτικὸν τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Τοὐναντίον οἱ ὅροι *συνδικαλισμὸς* καὶ *κρατικὸς σοσιαλισμὸς* προϋποθέτουν πάντοτε ὁλότητας μικροτέρας τῆς εἰς τὸ κράτος ὠργανωμένης κοινωνίας.

Περαιτέρω διαφοραὶ τῆς κρατικοποιήσεως ἀπὸ τοῦ ἐκσοσιαλισμοῦ εἶναι: 1) ὅτι εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον δὲν προϋποτίθεται ἀναγκαστικῶς ἡ γραφειοκρατία, ἀλλ' ἡ ἀνάθεσις τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως δύναται νὰ γίνῃ καὶ εἰς ἐξωκρατικοὺς ἐντολοδόχους· 2) ὅτι κρατικοποίησις σημαίνει ἁπλῶς μεταβολὴν τῆς τέως οἰκονομικῆς κυριότητος, ὄχι ἄλλας οἰκονομικὰς ἢ κοινωνικὰς μεταβολάς, οὔτε ὁλικὸν *κρατικὸν κεφαλαιοκρατισμόν*, ὡς ἐννοεῖται οὗτος ἐν Ρωσίᾳ· 3) μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς κρατικοποιήσεως συνδέεται πάντοτε ἡ παράστασις δυσκινήτου τινὸς καὶ μικροψύχου ὀργανώσεως, ἡ ὁποία εἰς τὸν ἐκσοσιαλισμὸν δύναται ἀσφαλῶς νὰ παρακαμφθῇ.

Ὡς λόγοι ἐσωτερικοὶ τῆς κρατικοποιήσεως δύνανται νὰ θεωρηθοῦν τὰ ἀσθενῆ σημεῖα τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἐξελίξεως. Τὸ πρόβλημα δηλαδὴ τῆς διανομῆς (μονοπώλια, κεφαλαιοκρατικὴ ἐκμετάλλευσις), αἱ ἀτέλειαι τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ὀργανώσεως (συγκυριακαὶ διακυμάνσεις, κρίσεις), ὁ ἐκπρολεταρισμὸς καὶ ἡ δουλομισθία τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ (ἐργοστασιακὸν πρόβλημα). Ἐφόσον ἡ κρατικοποίησις δὲν μειώσῃ ἢ ἐξαλείψῃ τὰ κακὰ ταῦτα, δὲν ἔχει βεβαίως κανένα εὔλογον λόγον ὑπάρξεως.

Ἡ κρατικοποίησις δύναται νὰ ἀφορμηθῇ ἀπὸ μίαν τῶν σφαιρῶν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, τὴν παραγωγήν, κυκλοφορίαν ἢ κατανάλωσιν. Δυσχερεστέρα εἶναι ἡ ἀφόρμησις ἀπὸ τὰς δύο πρώτας, ἐνῷ εἰς τὴν τρίτην ἡ ἐκσοσιαλισμένη συνεταιριστικὴ κατανάλωσις ἔχει κάμει μεγίστας προόδους. Τὸ ὀργανωτικὸν πρόβλημα, ἡ ἐνσυνείδητος διαχείρισις καὶ κατεύθυνσις τῆς οἰκονομίας, ὄχι δὲ ἡ κατὰ ἐσωτερικοὺς νόμους πρόοδος αὐτῆς (Μάρξ) χαρακτηρίζει τὴν κρατικοποίησιν ἀπὸ τὸν ἐκσοσιαλισμόν.

Τὸ πρόβλημα, τὸ ὁποῖον γεννᾶται διὰ ὅλας τὰς ὁμαδικὰς ταύτας διευθύνσεις τῆς οἰκονομίας, εἶναι τοῦτο: ποῖα κίνητρα θὰ ἀντικαταστήσουν τὸ ἀτομικὸν συμφέρον, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς κρατικοποιήσεως ἢ τοῦ ἐκσοσιαλισμοῦ ἐκπίπτει; Ἡ πρὸς τὴν ὁλότητα ἀφοσίωσις, ἡ ὑπαλληλικὴ πίστις καὶ ἄλλαι γενικῶς ἀρεταὶ εἶναι ἱκαναὶ νὰ ἀντικαταστήσουν τὴν ἐλπίδα τοῦ κέρδους, ἢ τὸν φόβον τῆς ζημίας, ἢ τὸ αἴσθημα τῆς οἰκονομικῆς αὐτοδυναμίας κλπ., τὰ ὁποῖα συνδέονται μὲ τὴν ὑπάρχουσαν οἰκονομικὴν τάξιν; Περαιτέρω προβλήματα εἶναι ὁ κοινωνικοψυχικὸς προσανατολισμὸς τοῦ ἐργάτου εἰς τὴν κρατικοποίησιν, καθὼς καὶ ἡ ὁλικὴ κρατικὴ διεύθυνσις τῆς οἰκονομίας. Ἄλλαι δυσχέρειαι τέλος ἀναφαίνονται ἐν τῇ ἀποζημιώσει τῶν κρατικοποιουμένων ἐπιχειρήσεων ἢ ἀγαθῶν, ἐν τῇ διὰ μιᾶς γενικῇ κρατικοποιήσει (ἡ ὁποία θὰ παρέκαμπτεν ἴσως τὸ ζήτημα τῆς ἀποζημιώσεως, καίτοι θὰ ἔρριπτε πάλιν τὴν οἰκονομίαν εἰς γενικήν τινα κρίσιν), ἢ ἐν τῇ τμηματικῇ ἐφαρμογῇ αὐτῆς, ἐν τῇ μορφῇ τῆς ἀποζημιώσεως κλπ.

Ἀπαρχὰς σοβαρῶν κρατικοποιήσεων εἴχομεν ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸ 1920, ὅπου καὶ εὐρεῖα σχετικὴ νομοθεσία ἐψηφίσθη, ἐν Αὐστρίᾳ κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχήν, καὶ τὸ ρωσικὸν πείραμα (α'. ἐπαναστατικὸς συνδικαλισμός, β'. ἐθνικοποίησις, γ'. νέα οἰκονομικὴ πολιτικὴ (N. E. P.) ἢ κρατικὸς κεφαλαιοκρατισμός, δ'. τὸ πενταετὲς πρόγραμμα Pjatiletka). Μεταξὺ τῶν ἄλλων χωρῶν, πλὴν τοῦ βραχυβίου οὐγγρικοῦ πειράματος (1919), συγκαταριθμεῖται μεταξὺ τῶν πρώτων ἡ Ἀγγλία εἰς τὰς τοιαύτας προσπαθείας. Αὐτόθι παρεχωρήθησαν πολλὰ δικαιώματα συμμετοχῆς, ἐπιβλέψεως κλπ. εἰς τοὺς ἐργάτας, καθὼς καὶ προσπάθειαι κατεβλήθησαν διὰ τὴν ἐθνικοποίησιν τῶν μεταλλείων, μεταφορῶν, τῆς κατοικίας κλπ. Ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ ἐθνικοποιήσεως φιλολογία ἔχει σημειώσει ἐνταῦθα λίαν σημαντικὰς προόδους. Εἰς τὰς λοιπὰς χώρας αἱ προσπάθειαι κρατικοποιήσεως ἐξαντλοῦνται εἰς μεμονωμένας ἐπιχειρήσεις ἢ ἐκμεταλλεύσεις, χωρὶς νὰ προδιαγράφωνται ἀπώτεροι σκοποὶ εἰς τὰς κρατικοποιήσεις ταύτας.

Ἡ κρατικοποίησις ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς ὑπαρχούσης οἰκονομικῆς τάξεως δι' αὐτῆς εἶναι σφαλερά. Τοῦτο διδάσκει ἡ πεῖρα καὶ ἡ σκέψις. Οἱ λόγοι τῆς γενικῆς αὐτῆς κρίσεως ἔγκεινται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἐξευρέθησαν εἰσέτι τὰ ὑποκατάστατα τῶν πλεονεκτημάτων τῆς κεφαλαιοκρατικῆς συναλλακτικῆς οἰκονομίας. Δι' αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς σημερινῆς οἰκονομίας ἔχει πλείστους ὅσους ὑπερμάχους, μόνον δὲ τὸ πρόγραμμα τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων δέον νὰ εὐρυνθῇ καὶ πρὸ παντὸς νὰ περιορισθοῦν αἱ μειονεκτικαὶ πλευραὶ τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ. Αὗται εἶναι ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον, τὰ μονοπώλια, αἱ κρίσεις, ὁ ἐκπρολεταρισμὸς τοῦ ἐργάτου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Handw. d. Staatswissenschaften», ἄρθρον Sozialisierung. — *Δ. Καλιτσουνάκι*, Αἱ σημεριναὶ τάσεις πρὸς ἐθνικοποίησιν (1921). — *J. M. Keynes - Καλιτσουνάκι*, Τὸ τέλος τοῦ laissez-faire (1928). — *Γ. Χαριτάκι*, Ἡ δημοποίησις ἐπιχειρήσεων (1922). — Gefahren der Sozialisierung («Süddeutsche Monatshefte») (1930). Δ. Ε. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

κρατικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ κράτος, ὁ τοῦ κράτους, τοῦ δημοσίου: «κρατικὸς ἔλεγχος», «κρατικαὶ ἐπιχειρήσεις», «κρατικὴ προσπάθεια».—Ἐπίρρ. **κρατικῶς**.

—**κρατικοὶ** *σιδηρόδρομοι*· βλ. λ. *σιδηρόδρομοι*.

κρατίνειον *μέτρον*. Οὕτω καλεῖται ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ συχνὰ μεταχειρισθέντος κωμικοῦ ποιητοῦ *Κρατίνου* τὸ μικτὸν δίκωλον μέτρον, τὸ ὁποῖον σύγκειται ἐκ τοῦ α' γλυκωνείου (—' ⏑⏑ — ⏑ — ⏑ —) καὶ μιᾶς τροχαϊκῆς τετραποδίας καταληκτικῆς (—' ⏑ — ⏑ — ⏑ —), ὡς:

πάντα φορητά, πάντα τολ | μητὰ τῷδε τῷ χορῷ. Ε. Γ. Π.

Κρατῖνος. Κωμικὸς ποιητής, γεννηθεὶς περὶ τὸ 520 π. Χ. καὶ ἀποθανὼν τῷ 422. Εἷς ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων ἀντιπροσώπων τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς κωμῳδίας, αὐξήσας, ὡς καὶ ὁ Αἰσχύλος εἰς τὴν τραγῳδίαν, τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑποκριτῶν. Περὶ τῆς ζωῆς του ἐλλείπουν ἐπαρκεῖς πληροφορίαι. Ὀλίγα δέ τινα γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Σουΐδα. Ἦτο υἱὸς Καλλιμήδους καὶ θὰ ἦτο ταξίαρχος τῆς Οἰνηΐδος φυλῆς. Ἐδίδαξεν 21 κωμῳδίας, ὧν σῴζονται ἀποσπάσματα, ἀναφέρονται ὅμως πολυάριθμοι τίτλοι κωμῳδιῶν, ἀποδιδομένων εἰς αὐτόν. Ὁ Meineke ἀποδίδει εἰς τὸν Κρατῖνον περὶ τὰς εἰκοσιτέσσαρας. Μεταξὺ τούτων εἶναι οἱ «Σάτυροι» (424), τυχόντες τοῦ δευτέρου βραβείου (τὸ πρῶτον ἔλαβον οἱ «Ἱππῆς» τοῦ Ἀριστοφάνους), οἱ «Χειμαζόμενοι», διδαχθέντες τῷ 425 μετὰ τῶν «Ἀχαρνέων» τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ λαβόντες τὸ δεύτερον βραβεῖον, ὁ «Διονυσαλέξανδρος», τοῦ ὁποίου ἡ ὑπόθεσις εὑρηται εἰς πάπυρον εὑρεθέντα τῷ 1903, καὶ τέλος ἡ «Πυτίνη». Ταύτην ἐσχάτην ἐδίδαξεν εἰς ἡλικίαν 97 ἐτῶν, ἔτυχε δὲ καὶ τῶν πρωτείων, ἐνῷ ὁ Ἀριστοφάνης διὰ τῶν «Νεφελῶν» ἦλθε τελευταῖος. Τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον λέγεται ὅτι ἐδίδαξεν εἰς ἡλικίαν 65 ἐτῶν. Ὁ Κρατῖνος εἶναι ὑπερβολικὰ δηκτικὸς καὶ ὁρμητικός, τὸ δὲ ὕφος του ἐμφαντικὸν καὶ ἐπίσημον. Ἠγάπα τὸν λυρικὸν τόνον, τὰ δὲ χορικὰ αὐτοῦ ἐθαυμάζοντο καὶ ᾔδοντο εἰς τὰς ἑορτάς. Ἦτο μεμυημένος ὀρφικός, φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Βάκχου. Τὰ πολυάριθμα ἀποσπάσματα τοῦ Κρατίνου εὑρίσκονται παρὰ Meineke (Poetarum com. gr. fragm.), ἐπίσης παρὰ Kock (Fragm. Com Att.). Τ. ΣΤΡ.

— **Κρατῖνος** ὁ *νεώτερος*. Κωμικὸς ποιητὴς τῆς μέσης κωμῳδίας, ἀκμάσας περὶ τὸ 350 π. Χ. Τίποτε θετικὸν δὲν εἶναι γνωστὸν οὔτε περὶ τῆς ζωῆς του οὔτε περὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ. Πολλάκις συγχέουν τὰς κωμῳδίας αὐτοῦ μὲ τὰς τοῦ πρεσβυτέρου Κρατίνου. Εἰς τὴν κωμῳδίαν του εὑρίσκει τις ὑπολείμματα προσωπικῆς σατίρας, ἀλλὰ καὶ σπέρματα ἐρωτικῶν ῥαδιουργιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸ ὑλικὸν τῆς νέας κωμῳδίας. Ἐκ τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ μόνον ἀποσπάσματα σῴζονται καὶ μερικοὶ τίτλοι: «Γίγαντες», «Θηραμένης», «Ὀμφάλη», «Τιτᾶνες», «Χείρων», «Ὑποβολιμαῖος» (*Meineke*, Fragm. Com. Gr. I, σ. XII). Τ. ΣΤΡ.

—**Κρατῖνος.** Χαλκοπλάστης ἐκ Σπάρτης. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, ὁ καλλιτέχνης οὗτος ἐξετέλεσε τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἠλείου Φιλλέους, νικητοῦ ἐν τῇ πάλῃ παίδων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Φιλλῆς δὲν ἀπαντᾷ μεταξὺ τῶν παίδων, οἵτινες ἐνίκησαν τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ἀπὸ τοῦ ἔτους 484 μέχρι 448 καὶ ἐπειδὴ ἡ χαλκοπλαστικὴ παρήκμασεν ἀργότερον ἐν Σπάρτῃ, ὑποτίθεται ὅτι ὁ Κρατῖνος οὗτος ἀνήκει ἴσως εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχήν. Β. Δ. Θ.

—**Κρατῖνος.** Ζωγράφος τῆς Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, πατὴρ καὶ διδάσκαλος τῆς ζωγράφου *Εἰρήνης*, ἥτις ἐζωγράφησεν ἐν Ἐλευσῖνι κόρην, ἴσως τὴν Περσεφόνην. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει ὅτι ὁ Κρατῖνος ἐζωγράφησεν εἰκόνας κωμῳδῶν ἐν τῷ Πομπείῳ τῶν Ἀθηνῶν. Β. Δ. Θ.

—**Κρατῖνος.** Ἀρχιτέκτων τοῦ δευτέρου π. Χ. αἰῶνος, διάδοχος τοῦ ἀρχιτέκτονος Μαιανδρίου, εἰς ὃν ἀνετέθη κατ' ἀρχὰς ἡ οἰκοδόμησις τοῦ ναοῦ τοῦ Διδυμαίου Ἀπόλλωνος παρὰ τὴν Μίλητον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ Κρατῖνος, ἀναλαβὼν τὴν ἐργασίαν, πλὴν τῆς γενικῆς ἐποπτείας εἰργάσθη

Digitized by Google

ἰδιαιτέρως τὰς θύρας τῶν καλυμματίων καὶ κατεσκεύασε κιονίσκον ἐν τῷ προδόμῳ. Ἴσως ὁ ἀρχιτέκτων οὗτος νὰ εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἐκ Μαγνησίας ὁμώνυμόν του. Β. Δ. Θ.

—Κρατῖνος. Ἀρχιτέκτων ἐκ Μαγνησίας τῆς ἐπὶ Μαιάνδρῳ, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ δευτέρου π. Χ. αἰῶνος. Τὸ ὄνομά του ἐγνώσθη ἔκ τινος ἐνεπιγράφου στήλης, τῆς ὁποίας τὸν τύπον ἐφιλοτέχνησεν ὁ Κρατῖνος, καὶ ἡ ὁποία ἱδρύθη ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Μαγνησίας κατὰ τὸ 143 π. Χ. Β. Δ. Θ.

Κράτιππος. Ἕλλην ἱστορικός, ζήσας πιθανώτατα τὸν Δ′ π. Χ. αἰῶνα. Συνέλεξεν ὅσα γεγονότα εἶχε παραλείψει ὁ Θουκυδίδης καὶ ἐσυνέχισε τὴν ἱστορίαν του μέχρι τῆς μάχης τῆς Κνίδου (394 π. Χ.), καθ' ἣν ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Κόνων κατέστρεψε τὸν στόλον τῶν Σπαρτιατῶν. Τὰ σῳζόμενα ἐκ τοῦ ἔργου του ἀποσπάσματα συνέλεξεν ὁ Ch. Müller («Historiae Graacae fragmenta», 1848). Εἰς τὸν Κράτιππον ἀποδίδονται ὑπό τινων τὰ εἰς τὸν Θεόπομπον ὑπὸ τῶν πλείστων ἀποδιδόμενα νέα ἀποσπάσματα. Ταῦτα ἐξέδωκαν ἐκ παπύρου τῆς Ὀξυρύγχου τῷ 1909 οἱ Grenfell καὶ Hunt ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Hellenica Oxyrhynchia». Τ. ΣΤΡ

—Κράτιππος. Ἀριστοτελικὸς φιλόσοφος τοῦ Α′ π. Χ. αἰῶνος καὶ εἷς ἐκ τῶν τελευταίων περιπατητικῶν. Ἐγεννήθη ἐν Μυτιλήνῃ, ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του ἐν Περγάμῳ καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου ἐδίδασκε τὴν φιλοσοφίαν. Ὅτε ὁ Πομπήιος, μετὰ τὴν παρὰ τὰ Φάρσαλα ἧτταν, ἦλθεν εἰς Μυτιλήνην ἵνα παραλάβῃ τὴν σύζυγόν του Κορνηλίαν, οἱ κάτοικοι ἐξῆλθον εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Κρατίππου, ὅστις προσεφώνησεν αὐτόν. Κληθεὶς κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου, μετέβη εἰς Ἀθήνας καὶ ἔλαβε τὴν ἕδραν Ἀνδρονίκου τοῦ Ῥοδίου. Ἐγένετο καὶ πολίτης Ῥωμαῖος, τῇ μεσολαβήσει τοῦ Κικέρωνος, ὁ ὁποῖος ἐτίμα αὐτὸν ἐξαιρετικά. Καὶ ὁ Βροῦτος, ὅτι ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, μετέβη πολλάκις πρὸς αὐτόν. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Κρατίππου οὐδὲν σῴζεται. Βραχεῖαν ἀνάλυσιν πραγματείας αὐτοῦ, περὶ τοῦ θείου διὰ τῶν ὀνείρων, ἔκαμεν ὁ Κικέρων («De divinat.» I, 32, 50, II, 47, 52 «De officiis» I, 1, III, 2). Τ. ΣΤΡ.

Κρατισθένης. Κυρηναῖος ὀλυμπιονίκης τοῦ ἅρματος, υἱὸς Μνασίου τοῦ Λίβυος, νικήσας πιθανῶς κατὰ τὴν 83ην Ὀλυμπιάδα (448 π. Χ.). Μέχρι τοῦ Β′ ἔτι μ. Χ. αἰῶνος ἐσῴζοντο ἀναθήματα αὐτοῦ ἐν Ἄλτιδι τῆς Ὀλυμπίας, κατασκευασθέντα ὑπὸ Πυθαγόρου τοῦ Ῥηγίνου (*Παυσαν.* ΣΤ 18, 1). Π. Ν. Π.

Κρατίσκαρα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πολίχνη τῆς ΝΑ. Δαρδανίας ἐν Θρᾴκῃ, παρὰ τὴν Παυταλίαν τῶν Ῥωμαίων (νῦν Κιοστενδήλ), τὴν ὁποίαν, ὡς ἀναφέρει ὁ Προκόπιος («Περὶ κτισμ.» Δ′ 1, 32), περιέβαλε δι' ὀχυρωτάτου τείχους ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565) μετὰ τῶν γειτονικῶν πολιχνῶν Κουϊμέδαβα καὶ Ῥουμισίανα. Α. Θ. Σ.

Κρατίστη [*Ἀρχ.*]. Ὄνομα ἀττικοῦ πολεμικοῦ πλοίου. —Π.

κράτιστος, *—η, —ον·* ἐπίθ. ὑπερθετ. βαθμοῦ, ἰσχυρότατος, δυνατώτατος, ἱκανώτατος.—Ἐπίρρ. *κράτιστα.*

Κράτοβα [*Γεωγρ.*] Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐν τῷ νομῷ τῶν Σκοπίων. Κάτοικοι 2.041. Ἔχει χυτήρια σιδήρου καὶ μικρὰν βιομηχανίαν γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν μεταλλεῖα ἀργύρου καὶ μολύβδου, ἅτινα εἶχον γίνει ἀντικείμενον ἐντατικῆς ἐκμεταλλεύσεως κατὰ τὸν ΙΔ′, ΙΕ′ καὶ ΙΣΤ′ αἰῶνα, καὶ τὰ ὁποῖα ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι ἐν ἐνεργείᾳ μέχρι σήμερον. Μ. Δ. Β

κρατόξυλον (τὸ) (Cratoxylon) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταγονοφοριδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Μαλαισίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *κρατόξυλον τὸ κομψὸν* (Cratoxylon elegans), ὡραιότατον δένδρον φθάνον εἰς ὕψος 20 περίπου μέτρων, χρησιμοποιούμενον κυρίως διὰ τὸν κορμόν του, ἐξ οὗ κατασκευάζονται κῶπαι, ἱστοὶ καὶ ποικίλα ἀντικείμενα τῆς ξυλογλυπτικῆς. Δ. Ν. Π.

Κράτος [*Μυθολ.*]. Ὡς προσωποποίησις τῆς ἰσχύος παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι, τὸ *Κράτος* ἐθεωρεῖτο τέκνον τοῦ Πάλλαντος καὶ τῆς Στυγός, ἀδελφὸς τῆς Νίκης, τοῦ Ζήλου καὶ τῆς Βίας, ὅλων ὁμοῦ ἀναφερομένων παρ' Ἡσιόδῳ (Θεογ. 385,397) ὡς «προπόλων» τοῦ Διὸς εἰς τὴν κατὰ τῶν Τιτάνων μάχην. Ἰδιαιτέρως μετὰ τῆς Βίας τὸ Κράτος ἀπετέλει ἴδιον ζεῦγος θεοτήτων (παρὰ Ῥωμαίοις *Potestas* καὶ *Vis*), εἰς τὰς ὁποίας παρ' Αἰσχύλῳ («Προμηθ. Δεσμ.») ἀνατίθεται ἡ πρόσδεσις τοῦ Προμηθέως ἐπὶ τοῦ Καυκάσου. Ὁ ἴδιος τραγικὸς ἐν «Χοηφόροις» (στ. 241) εἰσάγει τὸ Κράτος ὁμοῦ μετὰ τῆς Δίκης. Π. Ν. Π.

κράτος, —ους (τό)· δύναμις, ἰσχύς· || «ἅλωσις κατὰ κράτος» διὰ τῆς ἰσχύος, διὰ τῆς ἐπιβολῆς τῆς δυνάμεως, ἀντιθ. «καθ' ὁμολογίαν»· || «ἐνικήθη κατὰ κράτος» καθ' ὁλοκληρίαν, ὁριστικῶς· || ἐπιβολή, ἐξαναγκασμός: «τὸ κράτος τοῦ νόμου», «ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ φόβου,—τοῦ τρόμου»· || ὠργανωμένη καὶ πολιτικῶς ἀνεξάρτητος συμβίωσις ἀνθρώπων κατὰ τὸ πλεῖστον τῆς αὐτῆς ἐθνικότητος ἐντὸς ὡρισμένων γεωγραφικῶν ὁρίων, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *ἔθνος*: «Ἑλληνικὸν κράτος» ἄλλως «Ἑλληνικὴ ἐπικράτεια», «νόμοι τοῦ κράτους».

— [*Ἐγκυκλ.*] *Κράτος* σημαίνει κυρίως τὴν κυριαρχίαν, τὴν ἐπί τινος ἐξουσίαν, ἢ καὶ τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἡ κυριαρχία αὕτη ἐκτείνεται. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ λέξις κράτος ἐσήμαινε τὴν κυριαρχίαν ἰδίως τοῦ μονάρχου. Τὸ κράτος ἦτο ταυτόσημον πρὸς τὸ μοναρχικὸν κράτος καὶ δὲν περιελάμβανε καὶ τὸ δημοκρατικὸν κράτος. Βραδύτερον, καὶ δὴ κατὰ τὸν ΙΣΤ′ αἰῶνα, ἐχρησιμοποιήθη ὁ ὅρος «πολιτεία» πρὸς δήλωσιν καὶ τοῦ μοναρχικοῦ καὶ τοῦ δημοκρατικοῦ κράτους. Ἡ λέξις κράτος χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε καὶ πρὸς δήλωσιν μεγάλων καὶ ἰσχυρῶν πολιτειῶν. Ὑπὸ τὴν συνήθη σήμερον, ἀλλ' ὄχι καὶ ἐπιστημονικῶς ὀρθήν, ἔννοιαν, τὸ κράτος ταυτίζεται πρὸς τὴν πολιτείαν. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν καὶ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα, ὡς ἐν ἄρθρῳ 2: «Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος εἶναι δημοκρατία», καὶ ἀλλαχοῦ, ἔνθα ὁμιλεῖ περὶ νόμων τοῦ κράτους, περὶ προστασίας τοῦ κράτους, περὶ ἀντιπροσωπεύσεως καὶ ὀργάνων τοῦ κράτους κτλ. Χ. Γ. Σ.

— [*Ρωμ. Δίκ.*] Βλ. λ. *δημόσιον καὶ εὐθύνη δημοσίου.*

— ***κράτη ἐνδιάμεσα*** [*Διεθν. Δίκ.*]. Αἱ ἀπαιτήσεις τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς ἐπιβάλλουσιν ἐνίοτε ὅπως κηρυχθῶσιν ὡς διαρκῶς ἐξουδετερωμένα μικρὰ καὶ ἀσθενῆ τινα *κράτη*, κείμενα μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων μεγάλων κρατῶν. Ἡ τοιαύτη ἐξουδετέρωσις, γινομένη διὰ διεθνοῦς συμβάσεως καὶ μετὰ προηγουμένην εἰς τοῦτο συγκατάθεσιν τοῦ μικροῦ κράτους, ἐξασφαλίζει οὐ μόνον τὸ ἐν λόγῳ κράτος, τοῦ ὁποίου τὸ ἔδαφος δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πεδίον πολεμικῶν συγκρούσεων, ἀλλὰ καὶ τὰ γειτονικὰ αὐτῷ μεγάλα κράτη, ἅτινα τοιουτοτρόπως γνωρίζουσιν ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸ ἐν λόγῳ ἔδαφος ἢ τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ ὁδοὺς ἢ καὶ τὰ ἐπίκαιρα στρατηγικὰ σημεῖα, πρὸς ἐπίθεσιν ἢ ἄμυναν κατὰ τοῦ ἑτέρου. Διὰ τῆς ἐξουδετερώσεως αὐτοῦ, τὸ μικρὸν κράτος ἀποβάλλει ἑκουσίως ἔνια τῶν κυριαρχικῶν του δικαιωμάτων καὶ δὴ τὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου. Ἐπιθετικὸν πόλεμον ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ καὶ ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θὰ ἠδύνατο ν' ἀναλάβῃ τὸ διαρκῶς ἐξουδετερωμένον κράτος, τὸ ὁποῖον ὅμως οὐδόλως κωλύεται ὅπως ἀναλάβῃ, ἐν περιπτώσει παρανόμου καὶ αὐθαιρέτου κατ' αὐτοῦ ἐπιθέσεως, ἀμυντικὸν πόλεμον. Διότι ἡ ἄμυνα εἶναι ἀναφαίρετον δικαίωμα παντὸς κράτους, τόσον μικροῦ, ὅσον καὶ μεγάλου. Ἡ ἰδιότης συνεπῶς τοῦ διαρκῶς ἐξουδετερωμένου κράτους ἀποτελεῖ οὐ μόνον νομικὸν ἀλλὰ καὶ ἠθικὸν φράγμα κατὰ τῶν ἐπιθετικῶν ἢ κατακτητικῶν τάσεων τῶν γειτόνων μεγάλων κρατῶν. Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον τὸ περὶ οὗ πρόκειται κράτος, μικρὸν καὶ ἀσθενὲς κατὰ τὰς δυνάμεις, ἀποκαλεῖται ὑπό τινων συγγραφέων *ἐνδιάμεσον κράτος* ἢ *κράτος-φράγμα* (Etat-tampon). Ὁ ἐπιτυχὴς καὶ ἐκφραστικὸς οὗτος γαλλικὸς ὅρος, δι' οὗ δηλοῦται καὶ παρίσταται ἡ νομικὴ καὶ πραγματικὴ κατάστασις, ἐν ᾗ διατελεῖ μικρόν τι κράτος, ἐξουδετερωθὲν πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν μετ' αὐτοῦ γειτνιαζόντων μεγάλων κρατῶν, φαίνεται ὅτι ὀφείλεται εἰς τὸν Γάλλον πολιτικὸν καὶ συγγραφέα Θιέρσον. Δ. ΔΡΟΣΟΣ

— ***κρατῶν ἕνωσις*** [*Διεθν. Δίκ.*]· βλ. λ. *ἕνωσις κρατῶν.*

«Κράτος». Πολιτικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα τὴν 15ην Ἀπριλίου 1903 καὶ ἐκδοθεῖσα μέχρι τοῦ 1915. —Ω.

Κρατοῦσα [*Ἀρχ.*]. Ὄνομα ἀττικοῦ πολεμικοῦ πλοίου. —Π

Κρατσάϊζεν (Krazeisen), ***Κάρολος.*** Βαυαρὸς ἀξιωματικὸς καὶ ζωγράφος, κατελθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα τῷ 1826 ὡς ἐθελοντής. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συμμετοχῆς του εἰς τὸν Ἀγῶνα, ἐφιλοτέχνησεν ἐκ τοῦ φυσικοῦ τὰς προσωπογραφίας πολλῶν Ἑλλήνων ὁπλαρχηγῶν καὶ τῶν ἐπιφανῶν ξένων ἐθελοντῶν, καθὼς καὶ τοπία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἠθογραφικὰς καὶ πολεμικὰς σκηνάς. Τὰ ἔργα ταῦτα, μικρὰ σχέδια μὲ αἰχμὴν μολυβδίδος καὶ ὑδατογραφήματα, εἶναι ἀξιοσημείωτα διὰ τὴν ἀλήθειαν, τὴν λεπτότητα καὶ τὴν χάριν των, πάντως δὲ πολύτιμα διὰ τὴν ἱστορικήν των ἀξίαν, ἀποτελοῦντα αὐστηρῶς πιστὴν ἀναπαράστασιν προσώπων καὶ πραγμάτων τοῦ Ἀγῶνος. Ἐπανελθὼν εἰς Μόναχον, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἐπείσθη ἀπὸ τὰς προτροπὰς τῶν ἐκεῖ καλλιτεχνῶν καὶ φιλελλήνων νὰ δώσῃ εἰς τὴν δημοσιότητα μέρος τῶν σχεδιασμάτων ἐκείνων, κυρίως τὰς προσωπογραφίας. Ἐξεδόθη τότε, περὶ τὸ 1840, ἐν Μονάχῳ ἀπὸ τὸ διάσημον λιθογραφεῖον τοῦ Χάνφστεγκελ, τὸ γνωστὸν λεύκωμα τοῦ Ἀγῶνος μὲ τὰς προσωπογραφίας τῶν Ἀγωνιστῶν. Τὸ ὕφος τῆς λιθογραφίας καὶ ἡ εὐρωπαϊκὴ ψυχολογία μετὰ τὸν ἑλληνικὸν Ἀγῶνα συνετέλεσαν, ὥστε νὰ ἀλλοιωθοῦν ὁπωσδήποτε ἐπὶ τὸ ρωμαντικώτερον τὰ τόσον αὐστηρὰ καὶ λεπτὰ σχέδια τῆς μολυβδίδος τοῦ Κρατσάϊζεν, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ λιθογράφος προσέθεσε σκιοφωτισμὸν καὶ πολλὰς διακοσμήσεις. Πάντως τὰ λιθογραφήματα ἐκεῖνα κατέστησαν γνωστὰς τὰς φυσιογνωμίας πολλῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν καὶ ἔδωσαν εἰς τὰ ὄμματα τῶν Εὐρωπαίων τὸν τύπον τοῦ τουρκομάχου μὲ τὴν σχετικὴν ὑπερβολήν, ἡ ὁποία ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὸ γενικὸν συναίσθημα τοῦ θαυμασμοῦ διὰ τοὺς ἀναστήσαντας τὴν Ἑλλάδα ἐκ τοῦ τάφου Ἕλληνας.

Ἐκ τῶν αὐστηρῶν σχεδιασμάτων τοῦ Κρατσάϊζεν ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτα διὰ τὴν τέχνην των εἶναι αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Μακρυγιάννη, τοῦ Ἰωάννου Μαυρομιχάλη, τοῦ Καραϊσκάκη, τοῦ Κανάρη, τοῦ Κουντουριώτη, τοῦ Νικηταρᾶ, τοῦ Φαβιέρου καὶ τοῦ Μιαούλη, τὸν ὁποῖον μάλιστα παρέστησεν εἰς τρεῖς διαφόρους ζωντανὰς στάσεις. Τοπία του (ὑδατογραφήματα κατὰ τὸ πλεῖστον) εἶναι τὸ Μπούρτζι τοῦ Ναυπλίου, ἡ Αἴγινα, ὁ ἀρχαῖος ναὸς τῆς Κορίνθου, τὸ Ναύπλιον, ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς κατὰ τὴν ὥραν τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἀπὸ τὴν φρεγάταν «Ἑλλάδα», ὁ Πόρος, ἡ Ζάκυνθος καὶ τὸ Φάληρον μὲ τὸ στρατόπεδον τοῦ Καραϊσκάκη, ὅλα φιλοτεχνημένα μὲ θελκτικὴν λεπτότητα.

Ὁ Κρατσάϊζεν ἀπέθανε τῷ 1878 μὲ τὸν βαθμὸν στρατηγοῦ τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ. Τὴν συλλογὴν τῶν ἑλληνικῶν ἰχνογραφημάτων του ἐκληροδότησεν εἰς τὴν θυγατέρα του Μαρίαν, ἡ ὁποία ὑπανδρεύθη τὸν Ρῶσον Ἰωάν. Φετώβ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου, ζῶντος εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἠγοράσθη τῷ 1925 ἡ συλλογὴ ὑπὸ τοῦ κράτους ἀντὶ 200.000 δραχμῶν καὶ εὑρίσκεται ἤδη ἐκτεθειμένη εἰς τὸ ἑλληνικὸν τμῆμα τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης. Ζ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

κράτσια (ἡ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ φυτοῦ *ροῦς ὁ κότινος.*

Κρατύλος. Φιλόσοφος, μαθητὴς τοῦ Ἡρακλείτου καὶ τοῦ σοφιστοῦ Πρωταγόρου. Ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Πλάτωνος. Ἐν τῇ σχολῇ αὐτοῦ ὁ Πλάτων ἔμαθεν ὅτι τὰ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιληπτὰ πράγματα δὲν δύνανται νὰ εἶναι ἀντικείμενον τῆς γνώσεως, διότι εὑρίσκονται ἐν διαρκεῖ ροῇ καὶ μεταβολῇ. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ χαρακτηρίζουσα τὴν πλατωνικὴν θεωρίαν ἀρχή, καθ' ἣν μόνον αἱ αἰώνιαι καὶ ἀπόλυτοι ἰδέαι ἔχουν πραγματικὴν ὕπαρξιν.

—«Κρατύλος». Εἷς τῶν σωζομένων διαλόγων τοῦ Πλάτωνος, ὅστις ἐπέγραψεν αὐτὸν οὕτως ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ διδασκάλου του. Ἐν αὐτῷ ἐρευνᾶται ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ φύσις τῆς γλώσσης, εἰσάγεται δ' ὁ Κρατύλος ὑπερμαχῶν τοῦ συστήματος τοῦ Ἡρακλείτου κατὰ τῆς ἐλεατικῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἑρμογένους. Χ. Σ.

κρατύνω, *ἀόρ. ἐκράτυνα—ἐκρατύνθην·* ποιῶ τι κρατερόν, ἰσχυροποιῶ, ἐπιρρωννύω, ἐνισχύω, δυναμώνω.

κράτυσμα (τό). Ἡ στεφάνη, δι' ἧς ἐνισχύονται ἐπιστεφόμενοι οἱ σωλῆνες τῶν πυροβόλων, καὶ γενικῶς πᾶσα ἐνίσχυσις μεταλλικοῦ τεμαχίου τῆς σκευῆς πυροβολικοῦ. Τὰ κρατύσματα κατασκευάζονται ἐξ εἰδικοῦ συνήθως νικελιοχρωμιούχου χάλυβος, καὶ διὰ μηχανικῆς κατεργασίας λαμβάνουσι τὴν μορφὴν δακτυλίου μεγάλων διαστάσεων, ὧν αἱ ἐσωτερικαὶ διάμετροι εἶναι μικρότεραι τῶν ἀντιστοίχων ἐξωτερικῶν τοῦ τμήματος τοῦ σωλῆνος δι' ὃ περιορίζονται, ἵνα οὕτως ἐξασφαλισθῇ ἡ διὰ τὴν ἐπίστεψιν ἀπαραίτητος σύσφιγξις. Ἡ ἐπὶ τῶν σωλήνων προσαρμογὴ τῶν κρατυσμάτων ἐνεργεῖται ἐν ψυχρῷ ἢ ἐν θερμῷ. Τὰ ἀκραῖα κρατύσματα, τὰ ἐπιστέφοντα τὸ πρὸς τὸ στόμα τοῦ σωλῆνος τμῆμα τῆς προτομῆς, εἶναι συνήθως περικοχλιωτά. Εἰς τὰ παλαιὰ βραδυβόλα πυροβόλα αἱ στροφάλιγγες ἐφέροντο ἐπὶ εἰδικοῦ κρατύσματος καλουμένου *στροφαλιγγοφόρου*, ἐπιστέφοντος τὸ μέσον τοῦ σωλῆνος (βλ. καὶ λ. *ἐπίστεψις*). Γ. ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

κρατῶ (—έω)· ἔχω τὸ κράτος, τὴν δύναμιν, τὴν ἰσχύν, ἄρχω: «οἱ κρατοῦντες ἐν τῇ πολιτείᾳ,—ἐν τῇ κοινωνίᾳ», «ἡ θέλησις, —ἡ ἐπιταγὴ τῶν κρατούντων»· || ἐπικρατῶ, εἶμαι ἐν ἰσχύϊ: «ἡ κρατοῦσα συνήθεια», «τὰ κρατοῦντα ἔθιμα»· || ἔχω εἰς τὰς χεῖράς μου, φέρω, βαστάζω: «κρατῶ τὸ καπέλλο 'ς τὸ χέρι,—τὰ ψώνια κτλ.», «κρατῶ τὸ παιδὶ 'ς τὴν ἀγκαλιά μου,—ἀπὸ τὸ χέρι»· || ἔχω, βαστῶ: «δὲν κρατῶ μαζί μου χρήματα»· || κατακρατῶ, ἀφαιρῶ: «κρατεῖται ὁ πρῶτος μισθός», «μοῦ κράτησε τὸ μεροκάματό μου»· || ἔχω εἰς τὴν διάθεσίν μου, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν ἢ τὴν διοίκησίν μου: «κρατεῖ τὰ κλειδιὰ τοῦ μαγαζιοῦ.—τῆς κάσας»· || τηρῶ, εἶμαι ἀκόλουθος: «κρατῶ τὸν λόγον μου»· || «κρατῶ μυστικὸν» δὲν κοινολογῶ: «ἀρραβώνιασαν τὴν κόρη τους καὶ τὸ κρατοῦν μυστικό»· || «κρατῶ τὸ μυστικὸν» τηρῶ τὸ ἐμπιστευθὲν εἰς ἐμὲ μυστικόν· || «κρατάει τὴ θέση του» εἶναι ἀξιο-

Digitized by Google

πρεπής, δὲν κατέρχεται εἰς χαμηλὰ ἐπίπεδα· ‖ ἐμποδίζω, ἀναχαιτίζω, ἀνακόπτω: «μὴ μὲ κρατῇς, γιατὶ βιάζομαι», «μ' ἐκράτησε ἀπὸ τὴ δουλειά μου»· ‖ συνέχω, συγκρατῶ, δὲν ἀπολύω: «κράτησέ τον, γιατὶ θὰ φύγῃ», «πῆρε τὸν κατήφορο καὶ ποῦ νὰ τὸν κρατήσῃς»· ‖ «ξέκωλο κοφίνι, τίποτε δὲν κρατεῖ» ἐπὶ τῶν μὴ δυναμένων νὰ κρατήσουν μυστικὸν ἢ ἐπὶ τῶν σπατάλων· ‖ διαρκῶ, διατηροῦμαι: «ὁ λόγος τοῦ πρωθυπουργοῦ κράτησε δυὸ ὧρες»· ‖ «κρατεῖ ἡ γενιά μου, — το σόϊ μου» ἀνάγω τὸ γένος, κατάγομαι· ‖ παθ. *κρατοῦμαι*· εἶμαι ὑπὸ κράτησιν: «κρατεῖται εἰς τὸ κρατητήριον τῆς ἀστυνομίας»· ‖ δημοτ., *κρατιέμαι*· συγκρατοῦμαι, κρατῶ τὸν ἑαυτόν μου: «δὲν κρατιέται ἀπὸ τὴ χαρά του». Β. Φ.

— [*Ναυτ.*] *Κρατῶ* (κοιν. *σταματῶ*) σημαίνει διακόπτω τὴν κίνησιν τῆς μηχανῆς, κινουμένης εἴτε πρόσω εἴτε ἀνάποδα, ὅπως τὸ πλοῖον *κρατήσῃ*, δηλαδὴ παύσῃ κινούμενον. Ἡ τοιαύτη ὅμως «κράτησις» τῆς μηχανῆς δὲν συνεπάγεται ἄμεσον «κράτησιν» τοῦ πλοίου, ἐξακολουθοῦντος νὰ διατηρῇ τὴν κεκτημένην ταχύτητά του. Ἡ κράτησις τῶν μηχανῶν τοῦ πλοίου ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ «Διεθνοῦς κανονισμοῦ πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων» (ἄρθρ. 16 § 2) εἰς πᾶν πλοῖον, ὅπερ καταληφθὲν ὑπὸ ὁμίχλης ἀκούει ἐκ τῶν πρώραθεν τοῦ ἐγκαρσίου του σήματα ὁμίχλης ἄλλου πλοίου, οὗτινος ἡ θέσις δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Σ. Ε. Λ.

Κράτων. Ζωγράφος ἐκ Σικυῶνος, ἀκμάσας κατὰ τοὺς ἀρχαϊκοὺς χρόνους. Ὁ Ἀθηναγόρας ἐν τῇ ἱστορίᾳ του περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ζωγραφικῆς ἀποκαλεῖ τὸν μὲν Σάμιον Σαυρίαν ἐφευρέτην τῆς σκιαγραφίας, τὸν δὲν Κράτωνα ἐφευρέτην τῆς γραφικῆς, προσθέτων ὅτι ἐπλήρωσε τὴν σκιὰν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἐπὶ λευκανθέντος πίνακος διὰ χρώματος, ὑπονοῶν, προφανῶς, τὴν μονοχρώματον ζωγραφικήν, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Πλίνιος. Β. Δ. Θ.

—**Κράτων.** Ἕλλην ῥητοροδιδάσκαλος, ἀκμάσας ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα. Ἦτο χαριέστατος ἄνθρωπος καὶ δεδηλωμένος ὑπέρμαχος τοῦ ἀσιανοῦ ὕφους τῆς ῥητορικῆς, λίαν δὲ οἰκεῖος εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν οἶκον. Χ. Κ. Κ.

Κραυαλλίδαι (οἱ) [*Ἀρχ.*]· βλ. *Κραγαλίδαι*.

κραυγάζω, ἀόρ. *ἐκραύγασα*· ἐκβάλλω κραυγάς, φωνάζω ἰσχυρῶς συνήθως ἐκ φόβου ἢ ὀργῆς.

Κραυγαλλίδαι [*Ἀρχ.*]· βλ. *Κραγαλίδαι*.

κραυγὴ (ἡ)· ἰσχυρὰ φωνή, εἴτε ἔναρθρος εἴτε ἄναρθρος: «ἀκούονται κραυγαὶ καλοῦσαι εἰς βοήθειαν».

— [*Ἐγκυκλ.*] Ἡ *κραυγή*, πρόδρομος τοῦ λόγου εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἀνήκει εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς ἐκφράσεως τοῦ λόγου, τὸν ὁποῖον εἰς μερικὰς περιπτώσεις ἀντικαθιστᾷ. Ὁ λόγος δέον νὰ προσφεύγῃ εἰς τὴν κραυγὴν ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον. Ἀλλ' ἐν καταλλήλῳ στιγμῇ ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιῇ τὴν κραυγήν, διότι εἶναι ἰσχυρὸς τρόπος ἐκφράσεως, ὅταν δὲ τὸ ἐξωτερικευόμενον αἴσθημα ἀποδίδεται μετὰ τῆς δεούσης τονικῆς ἀκριβείας, προκαλεῖ ἐντύπωσιν συγκλονιστικήν. Ἐνίοτε ὁ λόγος καὶ ἡ κραυγὴ συγχέονται ἕνεκεν ἐπειγούσης ἀνάγκης, ὡς: «φωτιά!, βοήθεια!, στὰ ὅπλα!». Π. Α. Κ.

«Κραυγή». —1) Πολιτικὴ ἐφημερίς, ἐκδοθεῖσα τῷ 1912 ἐν Χανίοις ὑπὸ τοῦ Ἰ. Τζαφαντάκη. —2) Ἐφημερὶς ἐν Ζακύνθῳ, ἱδρυθεῖσα τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1883. —3) «*Κραυγὴ τοῦ Ἐκπνέοντος Ἑλληνισμοῦ*». Ἐφημερὶς ἐν Πάτραις, ἱδρυθεῖσα τὴν 25ην Ἰουλίου 1910 καὶ ἐκδοθεῖσα μέχρις Ἰουλίου τοῦ 1913. —Ω.

Κραυνοὶ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Τραχείας Κιλικίας μεταξὺ τοῦ ὅρμου Πισούργια καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μέλανος ποταμοῦ (Σταδ. Μεγ. Θαλ. § 189). Ταυτίζεται πρὸς τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον, ὅπερ ἀνώνυμον εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην (πλάτ. 36° 07' 40'' Β., μῆκ. 33° 34' 20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Karaburnu to Karadash Burnu), ἀντίκειται εἰς τὴν νησῖδα Παπαδούλαν καὶ ὀνομάζεται διὰ τὸ προτενές του *Κάβο Κρεμαστός*. Σ. Ε. Λ.

κραύρωσις ***τοῦ αἰδοίου*** [*Δερματολ.*]. Δερματοπάθεια χαρακτηριζομένη ὑπὸ προϊούσης σκληρώδους ἀτροφίας τοῦ δέρματος καὶ τοῦ βλεννογόνου τοῦ αἰδοίου, ἀγούσης βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον εἰς στένωσιν τῆς εἰσόδου τοῦ κόλπου, ἐξαφάνισιν τῶν μικρῶν χειλέων, τῆς πόσθης, τῆς κλειτορίδος καὶ τοῦ χαλινοῦ, καὶ τέλος καὶ τῶν μεγάλων χειλέων. Ὁ βλεννογόνος τῶν προσβεβλημένων μοιρῶν εἶναι λεῖος, ξηρὸς καὶ στίλβων, χροιᾶς λευκῆς ἢ κηρώδους ἢ καὶ ἐρυθρᾶς. Ἐνίοτε ἐπιπλέκεται ἡ κατάστασις διὰ *λευκοπλακίας*, ὁπότε εἶναι συνηθεστάτη ἡ ἀνάπτυξις καρκίνου. Ὡς αἴτιον τῆς νόσου δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ παῦσις τῆς λειτουργίας τῶν ᾠοθηκῶν, συνεπείᾳ ἐξαιρέσεως, ἀτροφίας ἢ γήρατος. Δὲν πρέπει νὰ συγχέεται αὕτη πρὸς τὴν λευκοπλακίαν, οὔτε πρὸς τὴν λειχηνοποίησιν. Ν. Θ. Ο.

Κραυσίδων [*Γεωγρ.*]. Μικρὸς χείμαρρος (κοιν. *Ξηριᾶς*), δυτικῶς τῆς πόλεως Βόλου. Δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τοῦ Πηλίου πηγάζοντος Μεγάλου Ρεύματος. Α. Γ. Κ.

Κράφτ (Kraft ἢ Krafft), ***Ἀδάμ***. Γερμανὸς γλύπτης, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1450—1460 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1507. Ἐγένετο εὐφήμως γνωστὸς δι' ἑνὸς διακοσμητικοῦ ἀετώματος ἐν τῷ ἐν Νυρεμβέργῃ ναῷ τῆς Παναγίας καὶ δι' ἕτερά τινα ἔργα του ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς αὐτῆς πόλεως. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται καὶ τὰ ἀκόλουθα, ἅπαντα ἐν Νυρεμβέργῃ: «Ὁ Χριστὸς ἐν τῷ τάφῳ», «Ὁ μυστικὸς δεῖπνος», «Ὁ Χριστὸς ἐν τῷ κήπῳ τῶν ἐλαιῶν», «Ἡ σύλληψις τοῦ Χριστοῦ», «Ὁ Χριστὸς φέρων τὸν σταυρὸν» καὶ τὸ ἐπιτύμβιον μνημεῖον τοῦ Σράϊερ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Σεβάλδου, «Ὁ οἶκος τῆς εὐχαριστίας» ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου καὶ «Ἡ παρθένος εἰς τοὺς οὐρανοὺς» καὶ «Ἡ στέψις τῆς Παρθένου» ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας. Ὁ Ἀδὰμ Κράφτ τάσσεται μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων ἐκπροσώπων τῆς νεωτέρας γοτθικῆς τέχνης ἐν Γερμανίᾳ. Ι. Μ. Π.

— **Κράφτ** (Kraft), ***Πέτρος***. Γερμανὸς ζωγράφος (1780—1856). Μεταβὰς ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ εἰς Παρισίους, ἐσπούδασε τὴν γαλλικὴν τέχνην τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, μάλιστα δὲ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Δαβίδ, καὶ διεφημίσθη λίαν ἐνωρὶς ὡς καλλιτέχνης ἰσχυροῦ ταλάντου. Ἀπὸ τοῦ 1807 διέμεινε μονίμως ἐν Βιέννῃ, συντελέσας σπουδαίως εἰς τὴν ἀναζωπύρησιν τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καλλιτεχνικῆς κινήσεως. Ἰδίᾳ ἐκήρυξε τὴν ἀποφυγὴν τῆς μονοτόνου καὶ ἀποκλειστικῆς ἀρχαιολατρείας καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκμετάλλευσιν ποικίλων ἄλλων θεμάτων, πρὸ παντὸς ἐκ τῆς πατρίου ἱστορίας εἰλημμένων. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς ἐν Βιέννῃ αὐτοκρατορικῆς πινακοθήκης τοῦ Μπελβεντέρε. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ Σαπφώ», «Ἡ Ἥβη» (νεανικαὶ συνθέσεις ἐκτελεσθεῖσαι ἐν Παρισίοις), «Ὁ βασιλεὺς Μελαὶ καὶ ὁ σκύλος του». «Ὁ ἀρχιδοὺξ Κάρολος ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ἄσπερν», «Ὁ Βελισσάριος» (τὸ ἀριστούργημά του), «Οἰδίπους καὶ Ἀντιγόνη», «Ἡ στέψις τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου τοῦ Α' ἐν Πρεσβούργῳ», «Ἡ μάχη τῆς Λειψίας», «Ὁ Μανφρέδος», ἀρκετὰ ἐπεισόδια ἐκ τοῦ βίου Φραγκίσκου τοῦ Α' ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῆς Βιέννης καὶ αἱ προσωπογραφίαι τῶν μελῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῆς Αὐστρίας. Ι. Μ. Π.

Κράφφτ-*Ἔμπινγκ* (Krafft-Ebing), ***Ριχάρδος***. Γερμανὸς ψυχίατρος, γεννηθεὶς τῷ 1840. Τῷ 1872 ἐκλήθη ὡς καθηγητὴς τῆς ψυχιατρικῆς ἐν Στρασβούργῳ. Μετὰ ἓν ἔτος κατέλαβε τὴν νεοϊδρυθεῖσαν ἕδραν ψυχιατρικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Graz καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ φρενοκομείου τῆς πόλεως, τῷ δὲ 1889 ἐγένετο καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης. Κατέστη κυρίως γνωστὸς διὰ τῶν ἔργων του: «Ἐγκληματικὴ ψυχολογία καὶ ψυχιατρικὴ» καὶ «Ἰατροδικαστικὴ ψυχοπαθολογία», ἅτινα ἔσχον πολλὰς ἐκδόσεις. Ο. Ρ.

κρὰχ (τό)· (γερμ. *Krach*=κρότος, δοῦπος, βρόντημα)· ραγδαία πτῶσις τῶν τιμῶν τοῦ χρηματιστηρίου, ἐπιφέρουσα χρηματιστηριακὴν ἢ καὶ ἐμπορικὴν κρίσιν· ‖ πτώχευσις σπουδαίας ἐπιχειρήσεως, ἰδίως τραπέζης, ἐπιδρῶσα δυσμενῶς ἐπὶ εὐρέος κύκλου συναλλαγῶν: «τὸ κρὰχ τοῦ χρηματιστηρίου τῆς Νέας Ὑόρκης». Α. Α. Τ.

κράχτης (ὁ)· ὁ κράζων, ὁ προσκαλῶν, ὁ διαλαλητής: «νὰ μοῦ κράξῃς τὸ κρασί μου, σὺ εἶσαι καλὸς κράχτης»· ‖ ὁ ἔμπροσθεν τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων διαλαλῶν τὴν διάλυσιν τοῦ καταστήματος· ‖ ὁ προσελκύων εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον παίκτας: «εἶναι κράχτης τοῦ καζίνου»· ‖ ἰδιωματ., ὁ μαστροπός, καὶ ἐπὶ γυναικὸς *κράχτρα*: «μὲ νόμισες γιὰ κράχτρα»· ‖ ὁ ἀλέκτωρ: «λάλησε ὁ κράχτης κι' ἀκόμα κοιμᾶσαι»· ‖ πτηνὸν πραγματικὸν ἢ καὶ τεχνητόν, χρησιμοποιούμενον κατὰ τὴν θήραν πτηνῶν.

— [*Κυνηγετ.*] *Κράχτης* καλεῖται τὸ μέσον ἢ ὄργανον, δι' οὗ προσελκύονται διάφορα θηράματα πρὸς εὐχερῆ σύλληψιν ἢ θανάτωσιν. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦνται: 1) Ζωντανὰ πτηνά· τοιαῦτα εἶναι ἡ γλαῦξ, ἡ ὁποία προσδένεται ἐπὶ ξυλίνου κοντοῦ, ἐμπηγνυομένου εἰς τὸ ἔδαφος καὶ φέροντος εἰς τὸ ἄνω ἄκρον προσηρμοσμένην σανίδα δίκην τραπεζίου, ἐφ' ἧς ἐπικάθηται καὶ κινεῖται αὕτη, προσελκύουσα διὰ τῶν κινήσεών της τὰς περιιπταμένας σιταρήθρας· τὸ ἐν κλωβῷ ἐγκλειόμενον ὁμοειδὲς πτηνὸν (ἀκανθυλλὶς ἢ σπίνος ἢ φλῶρος), τὸ τοποθετούμενον παρὰ τὰ ἡπλωμένα δίκτυα ἢ τὰ ἰξόβεργα πρὸς προσέλκυσιν καὶ σύλληψιν ᾠδικῶν πτηνῶν· τὸ παρὰ τὰ δίκτυα ἄνευ κλωβοῦ διὰ νήματος εἰς κίνησιν τιθέμενον ὅμοιον πτηνὸν (κοιν. *φίντα*)· τὸ ἐγκλειόμενον ὅμοιον πτηνὸν ἐν κλωβῷ ἔχοντι καὶ ἕτερον διαμέρισμα μὲ ἀνοικτὴν κινητὴν θυρίδα διὰ νὰ προσελκύωνται καὶ εἰσέρχωνται εἰς αὐτὸ ὁμοειδῆ περιιπτάμενα πτηνά. 2) Τεχνητὰ μέσα ἢ ὄργανα ἐν τῷ ἐμπορίῳ εὑρισκόμενα καὶ ἀπομιμούμενα τὴν φωνὴν τῶν διαφόρων θηραμάτων ἢ καὶ κατασκευαζόμενα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κυνηγοῦ, ὡς π. χ. διὰ τὴν ἀπομίμησιν τῆς φωνῆς τοῦ λαγωοῦ τὸ *καβουρόδοντον* ἢ *ἀστακόδοντον*, τὸ ἐκ φύλλου τῆς ὀξυᾶς, μὲ τὸ ὁποῖον ὁ ἐνεδρεύων κυνηγὸς ἀπομιμεῖται τὴν φωνὴν τῶν δορκάδων κτλ. Φ. Δ. Γ.

Κράψη [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 852. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ὁ παρακείμενος συνοικισμὸς *Βάξια* μὲ 30 κατοίκους. Ἐκ Κράψης κατήγετο ὁ πατριάρχης Ἰωάσαφ (1549—1571), ὁ κτίσας ἐν αὐτῇ τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησιαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Χ. Ι. Σ.

κρεάγρα (ἡ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου λαμβάνουν τὸ κρέας ἀπὸ τὴν χύτραν, εἶδος λαβίδος ἢ περόνης, *ἁρπάγη* (βλ. λ.).

Κρεάνγκα (Creanga), ***Ἰωάννης***. Ρουμᾶνος συγγραφεὺς (1837 — 1889). Ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον «Λαϊκὰ διηγήματα» (1890) καὶ κατόπιν ἐξέδωκε μικρὰς διηγήσεις τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς καὶ «Ἀναμνήσεις». Ὁ Κρεάνγκα, ἄριστος γνώστης τῆς δημοτικῆς ρουμανικῆς γλώσσης, θεωρεῖται ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του ἐκ τῶν καλυτέρων Ρουμάνων διηγηματογράφων. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν τῷ 1908. Μ. Ν. Δ.

κρεανομία (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Ἐκαλεῖτο οὕτως ἡ διανομὴ κρεάτων εἰς τοὺς παρισταμένους κατὰ τὰς δημοσίας θυσίας, ἢ εἰς πτωχοὺς ὑπὸ τοῦ δημοσίου· τοιαῦται κρεανομίαι (viscerationes) ἐγίνοντο κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος ἐν Ρώμῃ εἰς τὰ πλήθη τῶν προλεταρίων καὶ ἀνέργων ἀπελευθέρων. Οἱ ἐπὶ τῆς κρεανομίας τεταγμένοι ἐκαλοῦντο *κρεανόμοι*. —Π.

κρεανόμος (ὁ)· (ἀρχ.) ὁ τεταγμένος ἐπὶ τῆς *κρεανομίας* (βλ. λ.).

κρέας, —*ατος* (τό)· ἡ σὰρξ τῶν ζῴων ἐν γένει: «κρέας αἴγειον, — προβάτειον, — βόειον, — χοίρειον, — ορνίθιον κλπ.»· ‖ ἡ σὰρξ τῶν σφαγίων ὡς μία τῶν κατ' ἐξοχὴν τροφῶν τοῦ ἀνθρώπου, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὰς ἄλλας τροφὰς καὶ μάλιστα πρὸς τὸν τυρόν, τοὺς ἰχθῦς καὶ τὸ ἔλαιον: «Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ κρέας δὲν τρώγουν» (βλ. *νηστεία*)· ‖ ἡ σὰρξ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ὀστᾶ, ἄλλως *ψαχνό*: «αὐτὸ τὸ παιδὶ ἀπὸ τὴν κακία του δὲν πιάνει κρέας» δὲν ἀποκτᾷ σάρκας, «ἔβρεξε καὶ πῆραν τ' ἀρνιὰ κρέας», «τὰ κρέατά του εἶναι σφιχτά, — πλαδαρά»· ‖ «κρέας νωπόν, —ταριχευμένον, —καπνιστόν». «κρέας ὠμό, —ψημένο, — βραστό»· ‖ «κρέας λευκὸν» ἢ «— ἄσπρο»· τὸ ὀρνίθιον, τὸ τοῦ ἀμνοῦ ἢ ἐριφίου ἢ χοιριδίου, τὸ τοῦ μόσχου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ «μαῦρο κρέας» τὸ τῶν μεγάλης ἡλικίας, πλέον τοῦ ἔτους, σφαγίων καὶ τὸ τοῦ κυνηγίου.

— [*Βρωματολ.*] Ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν ἔννοιαν καλοῦνται *κρέατα* ὅλα τὰ πρὸς θρέψιν τοῦ ἀνθρώπου κατάλληλα μέρη τῶν θερμοαίμων ζῴων, ἤτοι καὶ τὸ λίπος ἀκόμη· εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ὅμως ζωὴν καὶ τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *κρέας* ἐννοοῦνται μόνον οἱ μυϊκοὶ ἱστοὶ τῶν θερμοαίμων ζῴων καὶ μάλιστα τῶν συνήθων σφαγίων. Τὸ κρέας, τὸ γάλα, ὁ τυρὸς καὶ τὰ ὄσπρια ἀποτελοῦσι τὰς σπουδαιοτέρας πηγὰς λευκώματος, τὸ δὲ κρέας εἰδικῶς εἶναι ἓν τῶν σπουδαιοτάτων τροφίμων, ἀποτελοῦν ὑπὸ μορφὴν νωποῦ κρέατος ἢ τῶν πολυειδῶν προϊόντων του σπουδαῖον ἀντικείμενον τοῦ μεγάλου καὶ μικροῦ ἐμπορίου. Τὸ κρέας ἀποτελεῖται ἐκ τῶν μυϊκῶν ἰνῶν, αἵτινες εἶναι πλήρεις κρεατικοῦ ὀποῦ, καὶ ἐκ τοῦ συνεκτικοῦ ἱστοῦ, ὅστις περιβάλλει ταύτας. Αἱ μυϊκαὶ ἶνες εἶναι ἢ λευκαί, ὡς εἰς τὸ στῆθος τῶν ὀρνίθων, ἢ ἐρυθραὶ ἐκ τῆς ἐν αὐταῖς περιεχομένης χρωστικῆς τοῦ αἵματος αἱμογλοβίνης. Μεταξὺ τῶν μεμονωμένων μυϊκῶν ἰνῶν ἢ τῶν ἐκ τούτων ἀποτελουμένων δεσμῶν, ἀναλόγως τῆς διατροφῆς τοῦ ζῴου, εὑρίσκεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀποτεθειμένον λίπος. Ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως τὸ κρέας περιέχει πλὴν τοῦ λίπους καὶ τοῦ εἰς κόλλαν μετατρεπομένου κατὰ τὸν βρασμὸν μεθ' ὕδατος συνεκτικοῦ ἱστοῦ, πρὸ παντὸς ὕδωρ, ἀνόργανα ἅλατα καὶ σειρὰν ὅλην ἀζωτούχων ὑλῶν, αἵτινες ἀνήκουν ἐν μέρει εἰς τὰ λευκώματα καὶ ἐν μέρει εἰς τὰς καλουμένας βάσεις τοῦ κρέατος. Αἱ ἀζωτοῦχοι ὗλαι ἀποτελοῦν τὰ 20 % περίπου τοῦ κρέατος, ἐξ αὐτῶν δὲ τὰ 4,5 % περίπου κατὰ τὴν κατεργασίαν μετὰ ψυχροῦ ὕδατος διαλύονται, καὶ εἰδικώτερον ἡ ἀλβουμίνη καὶ αἱ βάσεις τοῦ κρέατος. Τὸ ἀδιάλυτον ὑπόλειμμα ἀποτελεῖται ἐκ μυοσίνης καὶ συνεκτικοῦ ἱστοῦ. Ἐκ τῶν ἐν ὕδατι διαλυτῶν ὑλῶν ἡ ἀλβουμίνη, ἀποτελοῦσα τὸ ἥμισυ περίπου, διὰ βρασμοῦ ἀποχωρίζεται, ἐνῷ τὸ ἕτερον ἥμισυ (αἱ βάσεις τοῦ κρέατος) παραμένει ἐν διαλύσει. Αἱ βάσεις τοῦ κρέατος εἶναι κυρίως ἡ *κρεατίνη* καὶ μικραὶ ποσότητες *κρεατινίνης*, *σαρκίνης* καὶ *ξανθίνης*. Αἱ ἀνόργανοι ὗλαι τοῦ κρέατος χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς μεγάλης περιεκτικότητος εἰς φωσφορικὸν ὀξὺ καὶ κάλιον.

Ἡ μέση σύστασις τοῦ κρέατος παρέχεται ὑπὸ τοῦ κατωτέρω πίνακος:

Digitized by Google

Εἴδη κρεάτων	*Ὕδωρ*	*Λεύκωμα*	*Λίπος*	*Ἅλατα*
Μόσχου λιπαρὸν......	70.3	18.9	9.2	0.4
Μόσχου ἰσχνὸν.......	78.8	19.8	0.8	0.6
Βόειον λιπαρὸν.......	51.5	13.1	34.7	0.7
Βοειον ἰσχνὸν........	76.7	20.6	1.5	1.2
Πρόβειον πολὺ λιπαρὸν	42.0	14.4	43 5	0.7
Ποόβειον ἰσχνὸν......	77.0	19.5	2.7	0.8
Χοίρου παχὺ.........	47.4	14 5	37.3	0.8
Χοίρου ἰσχνὸν........	74.0	19.9	4.6	0.5

Ὁ ἔλεγχος τοῦ κρέατος ἐκτελεῖται ὑπὸ ἀστυϊάτρων καὶ δὴ πρὸ καὶ μετὰ τὴν σφαγὴν τοῦ ζῴου. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀλλοιώσεως τοῦ κρέατος χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς μέθοδοι συντηρήσεως, ἐξ ὧν αἱ ἀρχαιότεραι καὶ μᾶλλον διαδεδομέναι εἶναι τὸ *ἁλάτισμα* ἢ *ταρίχευσις* καὶ τὸ *κάπνισμα*. Τρόπος ἐπίσης διατηρήσεως εἶναι ἡ *ξήρανσις* τοῦ τεμαχισθέντος κρέατος εἰς τὸν ἥλιον ἢ ὑπεράνω φλογός, ὡς ἐπίσης ἡ *ἀποστείρωσις* κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Appert, ὡς καὶ ἡ *ψῦξις* ἢ *ὑπέρψυξις* ἐντὸς εἰδικῶν θαλάμων. Ἡ διατήρησις τοῦ κρέατος βασίζεται εἰς τὴν καταστροφὴν ἢ ἀδρανοποίησιν τῶν μικροργανισμῶν τῆς ἀποσυνθέσεως. Ἡ χρῆσις τῶν ἀντισηπτικῶν ὑλῶν πρὸς διατήρησιν τοῦ κρέατος ἀπαγορεύεται γενικῶς, λόγῳ τῶν δυσαρέστων ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ συνεπειῶν αὐτῶν. Ἕτερος τρόπος διατηρήσεως τοῦ κρέατος εἶναι ἡ τῆς περικαλύψεως τῶν τεμαχίων αὐτοῦ διὰ σακχάρου, κόμμεως καὶ ἄλλων, ἀποκλειουσῶν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀέρος ὑλῶν. Τὸ ἐν κυτίοις διατηρημένον κρέας ἀποστειροῦται μετὰ τὴν πλήρωσιν τῶν δοχείων. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν προϊόντων τοῦ κρέατος εἶναι τὸ *ἐκχύλισμα* καὶ οἱ *ἀλλᾶντες*, περαιτέρω δὲ οἱ διάφοροι ζωμοί, ἀποτελοῦντες, οὕτως εἰπεῖν, ἀραιοτέραν μορφὴν τοῦ ἐκχυλίσματος. σ. γ.

—[*Ἐμπορευμ.*] Τὸ κρέας τῶν περισσοτέρων ζῴων ἀποτελεῖ σπουδαῖον παράγοντα τῆς ἀνθρωπίνης διατροφῆς. Ἀρκετὰ τῶν ζῴων τούτων, τινὰ τῶν ὁποίων ζῶσιν ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ τοῖς ὕδασι, πολλαπλασιάζονται καὶ δι' ἐντέχνου καλλιεργείας, ἀποτελοῦντα τοιουτοτρόπως διὰ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν ἀξιολογώτατον μέσον ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας. Ἡ ἔντεχνος καλλιέογεια τῶν ζῴων τούτων ἦτο γνωστὴ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς, ὁ σύγχρονος ὅμως πολιτισμὸς ἔδωκεν ἐξαιρετικὴν ἀνάπτυξιν εἰς αὐτήν, ἰδίως δὲ εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας, τὴν Ἀργεντινὴν καὶ τὴν Αὐστραλίαν. Εἰς τὰς χώρας ταύτας, ἐν αἷς ἄλλοτε ἦτο δύσκολος ἡ χρησιμοποίησις καὶ κατανάλωσις τῶν ζωϊκῶν προϊόντων, ἐγένοντο σήμερον κολοσσιαῖαι πρόοδοι ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, δι' ἐγκαταστάσεως εἰς τὰ μεγάλα κέντρα τελειοτάτων σφαγείων καὶ μεγίστων βιομηχανιῶν πρὸς παρασκευήν, συντήρησιν καὶ κατεργασίαν τῶν ζωϊκῶν προϊόντων.

Ἐκτὸς τῶν μεγάλων κατοικιδίων ζῴων, ἀπησχόλησε τὸν ἄνθρωπον, δι' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν διατροφήν του, καὶ ὁ ὀρνιθών, ὅστις παρέχει εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀναπαύσῃ τὸν ὀργανισμόν του ἀπὸ τὰ μεγάλα κρέατα, διὰ τῆς χρήσεως πουλερικῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἐμπόριον ἔχει λάβει εἰς ὡρισμένας χώρας, ὡς τὴν Δανίαν, ἐξαιρετικὴν ἀνάπτυξιν. Ἡ ἁλιεία, γνωστὴ καὶ αὐτὴ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἔχει σήμερον ἀρκούντως ἀναπτυχθῆ χάρις εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν τεχνικῶν μέσων καὶ τῶν εἰδικῶν μέσων μεταφορᾶς καὶ συντηρήσεως τῶν ἰχθύων, τοιουτοτρόπως δὲ ἡ διάδοσις τοῦ τροφίμου τούτου ἀποτελεῖ εὐτυχῆ μετριασμὸν τῆς συνεχοῦς κρεοφαγίας. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία τῶν κρεάτων ἐν γένει ὀφείλουσι τὴν μεγίστην σημερινὴν διάδοσίν των εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν εἰδικῶν μέσων μεταφορᾶς (βαγόνια καὶ πλοῖα ψυγεῖα), χάρις εἰς τὰ ὁποῖα τὰ τρόφιμα ταῦτα δύνανται νὰ ὑποστῶσι ταξίδια καὶ 40 ἀκόμη ἡμερῶν (ὡς ἀπὸ Αὐστραλίας εἰς Εὐρώπην), φθάνοντα εἰς τοὺς λιμένας τοῦ προορισμοῦ των ἐν ἀρίστῃ συντηρήσεως καταστάσει. Τὸ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην διατροφὴν κρέας δύναται νὰ διακριθῆ εἰς 5 μεγάλας κατηγορίας: τὸ κρέας τῶν σφαγείων, τὸ τῶν πουλερικῶν, τὰ ἐκ τῆς θήρας κρέατα, τὰ τῶν ἰχθύων καὶ τὰ τῶν μαλακίων καὶ μαλακοστράκων.

Κρέας σφαγίων. Εἰς τὰ σφάγια περιλαμβάνονται τὰ κρέατα τοῦ βοός, τοῦ μόσχου, τοῦ προβάτου, τοῦ χοίρου καὶ τοῦ ἵππου (δι' ὡρισμένας χώρας). Ὁ βοῦς παρέχει ἐκ τοῦ βάρους του 55—65% κρέας, ὁ μόσχος 50%, τὸ πρόβατον 50% καὶ ὁ χοῖρος 75%. Τὸ ἐν τοῖς κρεοπωλείοις κρέας δέον νὰ περιέχῃ κατὰ μέσον ὅρον 18—25% ὀστᾶ, 5—16% λίπος καὶ 64—83% μυώδους σαρκός. Τελείως ἀποχωρισθὲν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν στρῶμα τοῦ λίπους, τοὺς τένοντας καὶ τὰ ὀστᾶ του, τὸ κρέας περιλαμβάνει 18,5 — 21, 8% ἀζωτούχων οὐσιῶν, 1,5—11% ἐνδομυϊκοῦ λίπους, 0,5—1,2% ἀνοργάνων οὐσιῶν καὶ 70—78% ὕδατος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κρέας, ὡς καὶ ὁ ἄρτος, παρέχουν εἰς τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμὸν ὀξέα, ἅτινα ἐξουδετεροῦνται διὰ τῶν βάσεων, τὰς ὁποίας παρέχουσιν εἰς αὐτὸν τὰ χόρτα καὶ αἱ ὀπῶραι, διὰ τοῦτο ἐνδείκνυται ὡς ὠφελιμωτέρα διὰ τὸν ἄνθρωπον ἡ ἀνάμεικτος δίαιτα, κρεοφαγίας δηλαδὴ μετὰ φυτοφαγίας. Ἡ ποιότης ἑνὸς κρέατος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν εὐχυμίαν καὶ τὴν θρεπτικὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Ἡ εὐχυμία διακρίνεται ἀπὸ τὴν ὄψιν, ἣν ἐμφανίζει, ἐγκάρσιος τομὴ τοῦ κρέατος μὲ τὰς μυϊκὰς ἶνας καὶ μυϊκὰς δέσμας ἀφ' ἑνός, καὶ τὸ μεταξὺ τούτων λευκὸν ἢ κίτρινον λίπος ἀφ' ἑτέρου. Ἐκ τῶν χαρακτήρων τούτων διακρίνονται μεταξύ των τὰ κρέατα τοῦ ταύρου, τοῦ βοὸς καὶ τῆς ἀγελάδος, ὡς καὶ τὰ τοῦ κριοῦ, τοῦ προβάτου καὶ τῆς ἀμνάδος. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν στοιχείων τούτων δύνανται νὰ διακριθῶσιν ἐπίσης τὰ κρέατα τῶν ἀρρένων ζῴων ἀπὸ τὰ τῶν θηλέων. Ἡ θρεπτικὴ ἱκανότης ἑνὸς κρέατος ἐξαρτᾶται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὴν εἰς θρεπτικὰ συστατικὰ περιεκτικότητα τούτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὸ εὔπεπτον αὐτοῦ. Τὰ παχέα κρέατα εἶναι γενικῶς θρεπτικώτερα τῶν ἰσχνῶν τοιούτων, πάντως ὅμως ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν ἐν αὐτοῖς ἀζωτούχων οὐσιῶν δέον νὰ εἶναι διπλασία τοὐλάχιστον τῆς εἰς λίπος περιεκτικότητος. Ὡς πρὸς τὰ κρέατα τοῦ γάλακτος, καὶ δὴ τὰ τοῦ μόσχου, τοῦ ἀμνοῦ καὶ τοῦ ἐριφίου, αἱ γνῶμαι διχάζονται· τὸ γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι ταῦτα ὑστεροῦσιν εἰς εὔπεπτον καὶ θρεπτικὴν ἀξίαν, λόγῳ τῆς μικρᾶς εἰς ἐνδομυϊκὸν λίπος περιεκτικότητος αὐτῶν καὶ τῆς μεγάλης ἐν αὐτοῖς ἀναλογίας τοῦ ὕδατος, ἐκτὸς ἐὰν ἡ θήλασις τῶν νεαρῶν τούτων ζῴων ἔχει παραταθῆ πέραν τοῦ συνήθους, ὁπότε ἡ πάχυνσις αὐτῶν εἶναι τελεία. Δέον ἐπίσης νὰ προστεθῆ ὅτι ἡ γεῦσις καὶ ἡ ποιότης ἑνὸς κρέατος ποικίλλουσι καὶ εἰς τὸ ἴδιον ἀκόμη ζῷον, ἀναλόγως τῆς ράτσας, τῆς ἡλικίας, τῆς διατροφῆς, τῆς νομῆς καὶ τοῦ τρόπου τῆς παχύνσεως αὐτοῦ πρὸ τῆς σφαγῆς. Ἡ διάγνωσις τῆς καλῆς ποιότητος τῶν κρεάτων εἶναι δυσκολωτάτη, ὅταν ταῦτα ἐκτίθενται πλέον πρὸς πώλησιν εἰς τὰ κρεοπωλεῖα, καὶ διὰ τοῦτο γίνεται αὕτη εἰς τὰ σφαγεῖα ἢ καὶ ὅταν ἀκόμη ζῶσι τὰ ζῷα. Κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν κρεάτων ἐφιστᾶται ἰδιαιτέρα προσοχὴ ἐπὶ τῆς ὀσμῆς, τοῦ χρώματος καὶ τῆς συνεκτικότητος τούτων. Τὸ κρέας τοῦ βοὸς καὶ τῆς ἀγελάδος ἔχει ὀσμὴν ἄνοστον, ὑπενθυμίζουσαν κάπως τὸν στάβλον, ἥτις ὅμως ποικίλλει ἀναλόγως τῆς διατροφῆς εἰς ἣν ὑποβάλλεται τὸ ζῷον πρὸ τοῦ σφαγιασμοῦ του. Τὸ κρέας τοῦ μόσχου, καὶ γενικῶς τῶν λεγομένων ζῴων τοῦ γάλακτος, ἔχει γαλακτώδη ὀσμήν. Τὸ κρέας τοῦ προβάτου ἀναδίδει ὀσμὴν ἐρίου, πλειστάκις δὲ καὶ προβείου λίπους, ἥτις γίνεται ἐντονωτέρα μετὰ τὸ μαγείρευμα. Ἡ τελευταία αὕτη ὀσμὴ ἀποβάλλεται δι' εἰδικῆς διατροφῆς τῶν προβάτων ἐπί τινα χρόνον πρὸ τῆς σφαγῆς αὐτῶν. Τὸ χοίρειον καὶ τὸ ἵππειον κρέας στεροῦνται ὀσμῆς. Τὸ κρέας τῶν ἀσθενῶν ζῴων ἀναδίδει μίαν χαρακτηριστικὴν πυρετώδη ὀσμὴν καὶ ἀποκλείεται τῆς καταναλώσεως. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ὀσμὴ αὕτη συγχέεται μετὰ τῆς ὀσμῆς, ἣν ἔχουσιν ὅλα τὰ ζῷα ἅμα τῇ σφαγῇ των καὶ ὀλίγον μετ' αὐτήν, διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖται εἰδικότης πρὸς διάκρισιν τῶν ὀσμῶν τούτων. Ὅταν πάντως ἓν κρέας παρουσιάζῃ ὀσμήν, δέον νὰ ἀποκλείεται τῆς καταναλώσεως ὡς ὕποπτον. Τὸ χρῶμα τῶν ὑγιῶν καὶ καλῆς ποιότητος κρεάτων δέον νὰ ἔχῃ ἐπιφανειακῶς καὶ ὑπὸ τὸ δέρμα ὄψιν λευκήν, λίπος ροδόλευκον ἢ ἐλαφρῶς ὑποκίτρινον καὶ μυῶνας ὡραίου ἐρυθροῦ χρώματος ἢ ροδολεύκους, ἐὰν πρόκειται περὶ νεαρῶν ζῴων. Δέον ὅμως νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ τρόπος τῆς σφαγῆς καὶ ἡ ἱκανότης τοῦ σφαγιαστοῦ ἐπηρεάζουσιν ὀλίγον τὸ χρῶμα τῶν μυώνων. Πρὸς τούτοις, δεῖγμα καλῆς ποιότητος τοῦ κρέατος εἶναι ὅταν ὁ ἐρυθρὸς τούτου χρωματισμὸς γίνεται ἐντονώτερος δι' ἐκθέσεως αὐτοῦ εἰς τὸν ἀέρα (ὀξείδωσις τῆς αἱμογλοβίνης πρὸς ὀξυαιμογλοβίνην). Τὸ κρέας ἅμα τῇ σφαγῇ τοῦ ζῴου καὶ ἐπί τινας ὥρας μετ' αὐτὴν ἔχει ὑφὴν μαλακὴν καὶ ἀσπαίρουσαν, ἥτις ὅμως βαθμηδὸν δέον νὰ γίνηται συνεκτική, χάρις εἰς τὴν μετὰ τὸν θάνατον πῆξιν τοῦ ἐντὸς τῶν μυώνων λίπους. Ἐὰν δὲ τὸ κρέας παραμείνῃ μαλακὸν καὶ πλαδαρόν, τοῦτο δηλώνει ἔλλειψιν λίπους, δηλαδὴ προέλευσιν ἐξ ἀσθενοῦς ἢ καταπεπονημένου ζῴου.

Ἐπειδὴ τὸ κρέας περιέχει ἐνίοτε μικρόβια ἀσθενειῶν καὶ ἔμβρυα ὡρισμένων παρασίτων, διὰ τοῦτο δέον νὰ ὑφίσταται τέλειον καὶ παρατεταμένον βρασμὸν ἢ ἔψησιν, μολονότι χάνει δι' αὐτῶν ἓν μέρος τῆς εὐχυμίας του, καθ' ὅσον, κατὰ τὸν συνήθη βρασμόν, ἡ θερμοκρασία εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν τεμαχίων τοῦ κρέατος δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 55^{0}, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ καταστροφὴ τῶν μικροβίων δὲν εἶναι πλήρης. Ἡ κανανάλωσις κρεάτων προερχομένων ἐξ ἀσθενῶν ζῴων προκαλεῖ συμπτώματα δηλητηριάσεων. Ἐὰν δὲ τὰ ζῷα ταῦτα ἔχουσι δηλητηριασθῆ δι' ἀρσενικοῦ ἢ φωσφόρου, τότε καὶ αὐτὸς ὁ βρασμὸς εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ. Τὰ λίαν νωπὰ καὶ ἀνεπαρκῶς σιτευθέντα κρέατα εἶναι ἀνθυγιεινά, ἰδίᾳ δὲ διὰ τοὺς ἡπατικούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἀντιτοξικὴ ἐνέργεια τοῦ ἥπατος γίνεται ἀνεπαρκῶς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προκαλοῦνται ἡμιδηλητηριάσεις μὲ συμπτώματα ἀδυναμίας, ἰλίγγων, λιποθυμιῶν, κατόπιν δὲ ναυτίας, ἐμέτων, κολικῶν καὶ διαρροίας, αἵτινες, ὅταν ἔχουσι βαρεῖαν μορφήν, φθάνουσι καὶ μέχρι συμπτωμάτων χολερικῆς μορφῆς καὶ τυφοειδοῦς καταστάσεως.

Τὸ κρέας τοῦ παχέος καὶ νέου βοὸς εἶναι ἐξαίρετον, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ τῆς ἀγελάδος, ἥτις δὲν ἔχει ἐξαντληθῆ διὰ κυοφοριῶν καὶ θηλασμοῦ. Πάντως ὅμως ἡ γεῦσις, ἡ θρεπτικὴ ἀξία καὶ ἡ σύστασις αὐτοῦ ποικίλλουσιν ἀναλόγως τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ζῴου. Τὸ κρέας τοῦ μόσχου εἶναι πλουσιώτερον εἰς ζελατίνην καὶ δὲν πρέπει νὰ τρώγηται εἰς ἡλικίαν μικροτέραν τοῦ 1 ½—2 μηνῶν. Εἶναι ὀλιγώτερον θρεπτικὸν τοῦ βοείου καὶ σχετικῶς καθαρτικὸν χάρις εἰς τὴν αὐτῷ ἐνεχομένην ζελατίνην. Ἡ χρῆσίς του ἐνδείκνυται διὰ τὰς γυναῖκας, τὰ παιδία καὶ τοὺς λεπτοὺς ἐν γένει ὀργανισμούς. Τὸ κρέας τοῦ προβάτου εἶναι δυσπεπτότερον κάπως τῶν προηγουμένων, διότι τὸ λίπος του εἶναι πλούσιον εἰς στεαρίνην. Εἶναι ὅμως εὔπεπτον καὶ νοστιμώτατον, ὅταν τὸ ζῷον ἔχῃ βοσκήσει εἰς παραθαλασσίους λειμῶνας. Τὸ κρέας τοῦ χοίρου παρέχει σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἄνθρωπον, χρησιμοποιεῖται δὲ εἰς μεγάλην κλίμακα ὑπὸ τῆς ἀλλαντοποιίας πρὸς παρασκευὴν ἀλλάντων, χοιρομηρίων κλπ. Τὸ κρέας τοῦ ἵππου καταναλίσκεται εἰς ὡρισμένας χώρας καὶ εἶναι τῆς αὐτῆς θρεπτικῆς ἀξίας μὲ τὸ βόειον, ὅταν προέρχεται ἀπὸ νέον ζῷον. Συνήθως ὅμως τὰ ἵππεια κρέατα τῶν ἱπποκρεοπωλείων προέρχονται ἀπὸ γηραιὰ ζῷα.

Εἰς τὰς πόλεις ἡ σφαγὴ τῶν ζῴων γίνεται ἐν τοῖς σφαγείοις, τῶν ὁποίων ἡ ἐν γένει ὀργάνωσις καὶ λειτουργία παρακολουθεῖται καὶ ἐλέγχεται ὑπὸ τῆς πολιτείας. Τὰ σφαγεῖα ταῦτα ἱδρύονται ἐκτὸς τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ σημείου συνδεομένου μετ' αὐτῆς δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ, εἰ δυνατὸν δὲ καὶ σιδηροδρομικῆς τοιαύτης. Ἀπαραίτητοι προϋποθέσεις τῆς λειτουργίας ἑνὸς σφαγείου εἶναι ἄφθονα ὕδατα, κατάλληλα ἀποστραγγιστήρια, συνδεόμενα μετὰ τῶν δημοσίων ὑπονόμων, ὑψηλὸν περιτοίχισμα τῆς ὅλης ἐγκαταστάσεω , ἄριστος ἀερισμὸς καὶ τελεία καθαριότης. Τὰ μέγιστα καὶ τελειότατα σφαγεῖα εὑρίσκονται εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, τὰ περίφημα λεγόμενα stockyards, ὅπου τὰ πάντα γίνονται μηχανικῶς καὶ μέχρι τοιούτου βαθμοῦ τελειότητος, ὥστε ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν εἶναι δυνατὸν νὰ σφαγιασθῶσι καὶ κονσερβοποιηθῶσι καὶ 10.000 ἀκόμη κεφαλῶν. Τέλειαι ἐγκαταστάσεις σφαγείων εὑρίσκονται ἐπίσης ἐν Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ, Οὐρουγουάῃ, Ἀργεντινῇ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ σφαγὴ τῶν βοῶν, ἀγελάδων καὶ μόσχων γίνεται ἢ δι' ἀπ' εὐθείας κοπῆς τοῦ τραχήλου (ἰσραηλιτικὴ μέθοδος), ἢ διὰ κοινοῦ σφυροκοπάνου, ἢ διὰ σφυροκοπάνου ἀγγλικοῦ, ἢ διὰ νευροτομίας, ἢ διὰ μετωπικῆς προσωπίδος μὲ ἐκκρουστικὸν ἧλον. Ἡ δι' ἀπ' εὐθείας κοπῆς τοῦ τραχήλου σφαγὴ εἶναι ἀρχαιοτάτη. Κατὰ ταύτην δεσμεύεται τὸ ζῷον, πλαγιάζεται καὶ κατόπιν σφάζεται διὰ δαμασκηνῆς μαχαίρας (μὲ μεγάλην λεπίδα καὶ βραχεῖαν λαβήν). Κατὰ τὴν διὰ κοινοῦ σφυροκοπάνου σφαγήν, προσδένεται τὸ ζῷον εἰς δακτύλιον προσηρμοσμένον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, καὶ κατόπιν κτυπᾶται ἰσχυρῶς καὶ ἐπιδεξίως εἰς τὸ μέτωπον μὲ τὸν σφυροκόπανον, ὅστις ἔχει βάρος 2,5 περίπου χιλιογράμμων καὶ λαβὴν μήκους 0,90 μ. Ἡ μέθοδος αὕτη δὲν εἶναι τελεία, διότι κατὰ ταύτην τὸ ζῷον πίπτει συχνάκις ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν του, ὁπότε ἡ ποιότης τοῦ κρέατος σπουδαίως παραβλάπτεται. Ὁ ἀγγλικὸς σφυροκόπανος ἔχει βάρος 2 χιλιογρ. περίπου καὶ καταλήγει εἰς αἰχμηρὰν διεκτομίδα, ἥτις διατρυπᾷ τὸ μετωπικὸν ὀστοῦν μεταξὺ τῶν κεράτων τοῦ ζῴου. Ἡ διὰ τοῦ σφυροκοπάνου τούτου σφαγή, θεωρεῖται τελειοτέρα τῆς διὰ τοῦ κοινοῦ τοιαύτης, διότι ἀποκλείει τὰ ἐπανειλημμένα κτυπήματα. Ἀμέσως μετὰ τὴν διάτρησιν τοῦ μετώπου τοῦ ζῴου, ἐσφηνοῦται στέλεχος λυγαριᾶς μέχρι τοῦ νωτιαίου σωλῆνος αὐτοῦ καὶ ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἀκαριαίως. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἀρίστη, ὅταν ἐφαρμόζηται ἐπὶ ζῴων, τῶν ὁποίων τὰ ὀστᾶ εἶναι μαλακώτερα κάπως, ὡς λ.χ. ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ διὰ νευροτομίας σφαγὴ γίνεται δι' ἐνσφηνώσεως ἑνὸς ἐγχειριδίου μεταξὺ τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ καὶ τοῦ πρώτου σπονδύλου τοῦ αὐχένος, ἢ μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου τοιούτου, ὁπότε ἀποκοπτομένου τοῦ νωτιαίου μυελοῦ ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἀκαριαίως. Κατὰ τὴν τελευταίαν μέθοδον προσδένεται ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ ζῴου εἰδικὴ μετωπικὴ προσωπὶς φέρουσα εἰς τὸ κέντρον της κυλινδρικὴν ὀπήν, δι' ἧς διέρχεται ὁ ἐκκρουστικὸς ἧλος. Ὁ ἧλος οὗτος κτυπώμενος διὰ κοπάνου, διατρυπᾷ τὸ μετωπικὸν ὀστοῦν, ὁ δὲ θάνατος ἐπέρχεται ὡς καὶ εἰς τὴν δι' ἀγγλικοῦ σφυροκοπάνου μέθοδον δι' εἰσαγωγῆς ἐκ τῆς ὀπῆς στελέχους λυγαριᾶς μέχρι τοῦ νωτιαίου σωλῆνος. Ὁπωσδήποτε καὶ ἂν γίνῃ ἡ σφαγή, τὸ ζῷον κρεμᾶται ἀμέσως διὰ τροχαλίας ἐκ τῶν ὀπισθίων ποδῶν του καὶ ἀποκόπτεται ὁ τράχηλος αὐτοῦ πρὸς τελείαν ἀφαίμαξιν. Τὸ δὲ τοιουτοτρόπως συλλεγόμενον αἷμα κτυπᾶται καὶ βιομηχανοποιεῖται πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ ἐν αὐτῷ λευκώματος. Ἐκ τοῦ βοὸς καὶ τῆς ἀγελάδος λαμβάνονται 25 χιλιόγρ. αἵματος περίπου, ἐκ τοῦ μόσχου 6 καὶ ἐκ τοῦ προβάτου 2. Τὰ πρόβατα σφάζονται ἀπ' εὐθείας δι' ἀποκοπῆς τοῦ τραχήλου των, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ χοῖροι, οἵτινες ὅμως ζαλίζονται προηγουμένως μὲ ἓν διὰ ροπάλου κτύπημα ἐπὶ τοῦ μετώπου των. Ἡ

Digitized by Google

σφαγὴ τῶν ἵππων γίνεται ὡς καὶ εἰς τὸν βοῦν περίπου.

Μετὰ τὴν ἀφαίμαξιν τῶν ζῴων ἄρχεται ἡ ἐκδορὰ αὐτῶν, καθ' ἣν δέον νὰ καταβάλληται πᾶσα προσοχή, ἵνα μὴ κόπτηται τὸ δέρμα (μέγα μειονέκτημα διὰ τὴν χρῆσίν του εἰς τὴν βυρσοδεψίαν), κατόπιν δὲ ἀποχωρίζεται ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ. Ἀφοῦ δὲ ἐξετασθῶσι καὶ σφραγισθῶσι τὰ κρέατα ὑπὸ τοῦ ἀστυιάτρου, στέλλονται πλέον εἰς τὰ κρεοπωλεῖα διὰ τὴν λιανικὴν πώλησιν. Τῶν τυχὸν ἀσθενῶν καὶ ἐν γένει ἀκαταλλήλων διὰ τὴν κατανάλωσιν ζῴων ἐπιβάλλεται ἡ καῦσις ἐντὸς τῶν σφαγείων εἰς εἰδικοὺς πρὸς τοῦτο κλιβάνους ἢ ἡ μετουσίωσις τούτων διὰ πετρελαίου (Γαλλία). Ἡ δι' ἐμφυσήσεως ἀέρος ἐκδορὰ παραβλάπτει τὴν ποιότητα τοῦ κρέατος καὶ διὰ τοῦτο γίνεται εἰς τὰ πρόβατα μόνον οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τοὺς βοῦς, καὶ εἰς αὐτὰ ὅμως ἀκόμη, διὰ φυσητῆρος, οὐδέποτε δὲ διὰ τοῦ στόματος. Οἱ χοῖροι μετὰ τὴν σφαγήν των σιγοκαίονται ἢ ξυρίζονται διὰ ροῆς θερμοῦ ὕδατος καὶ μαχαίρας πρὸς ἀπομάκρυνσιν μόνον τῶν τριχῶν, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ δέρματος. Ἐκ τῶν σφαγείων δὲν παραδίδονται εἰς τὴν κατανάλωσιν κρέατα μόνον, ἀλλὰ καὶ δέρματα διὰ τὴν βυρσοδεψίαν, αἷμα πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ λευκώματος αὐτοῦ, λίπος πρὸς ἐξαγωγὴν τῆς στεαρίνης καὶ τῆς ἐκ ταύτης κατασκευῆς κηρίων, ὁπλαὶ πρὸς κατασκευὴν ζωϊκῆς κόλλας, ὀστᾶ πρὸς κατασκευὴν ζωϊκοῦ ἄνθρακος, κέρατα πρὸς βιομηχανοποίησιν, ἔντερα πρὸς κατασκευὴν χορδῶν ὀργάνων, τρίχες διὰ τὴν ψηκτροποιίαν καὶ ἄλλας χρήσεις καὶ ἐντόσθια καὶ πόδες διὰ τὰ σπλαγχνοπωλεῖα (πατσάδες κτλ.). Εἰς τὰ σφαγεῖα τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν (1930) ἡ σφαγὴ τῶν βοῶν, ἀγελάδων καὶ μόσχων γίνεται διὰ τῆς μεθόδου τῆς νευροτομίας, τῶν δὲ προβάτων δι' ἀπευθείας κοπῆς τοῦ τραχήλου, ὡς ἐπίσης καὶ τῶν χοίρων, οἵτινες ὅμως δὲν ζαλίζονται προηγουμένως ὡς ἀλλαχοῦ. Ἐλλείψει χώρου δὲν γίνεται ἐν αὐτοῖς ἡ ἐκδορὰ τῶν μεγάλων κερασφόρων ζῴων (βοῶν, ἀγελάδων καὶ μόσχων), ἡ δὲ ἀποτρίχωσις τῶν χοίρων γίνεται διὰ θερμοῦ ὕδατος. Ἐν Ἑλλάδι (1930) τὸ αἷμα τῶν σφαγείων δὲν ζητεῖται καὶ ἀφίεται νὰ ρέῃ πρὸς τὰ ἀποστραγγιστήρια· αἱ λιπαραὶ στοιβάδες πωλοῦνται μὲ τὸ κρέας, μέγα δὲ μέρος τῶν ὁπλῶν καὶ ἐντοσθίων θάπτεται εἰς εἰδικὰς παρὰ τὰ σφαγεῖα τάφρους, διότι δὲν ἀγοράζεται.

Εἰς τὰς κτηνοτρόφους χώρας ἡ κτηνοτροφία διακρίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν κυρίως κτηνοτροφίαν, ἥτις ἀποσκοπεῖ εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ζῴων, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν δι' ὑπερτροφίας πάχυνσιν τούτων, ἵνα καταστῶσι ταῦτα κατάλληλα πρὸς σφαγήν. Πρὸ 40 μόλις ἐτῶν οἱ κτηνοτρόφοι τῆς Ἀμερικῆς δὲν ἀπέβλεπον παρὰ εἰς τὴν πώλησιν τοῦ δέρματος, τοῦ ἐρίου καὶ τοῦ λίπους μόνον τῶν ζῴων. Διὰ τῆς κατασκευῆς ὅμως τῶν ἐκχυλισμάτων τοῦ κρέατος καὶ τῶν κατόπιν ἐν τῇ ἠπείρῳ ταύτῃ εἰσαχθεισῶν μεθόδων συντηρήσεως τούτου, κατωρθώθη νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐπωφελῶς καὶ αὐτὸ τὸ ἀφθονοῦν ἐν τῇ ἀνωτέρω ἠπείρῳ κρέας. Σήμερον πλέον διὰ τὰς μεγάλας διαδρομὰς ἡ μεταφορὰ τῶν κατεψυγμένων κρεάτων ὑποκατέστησεν ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν τὴν μεταφορὰν τῶν ζώντων ζῴων. Εἰς δὲ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ αὐταὶ αἱ ἐσωτερικαὶ μεταφοραὶ ἀκόμη γίνονται διὰ κατεψυγμένων κρεάτων, τὰ ὁποῖα σφαγιάζονται καὶ προετοιμάζονται εἰς τὰ κρατικὰ σφαγεῖα. Τοιουτοτρόπως, ἐνῷ κατὰ τὰς μεταφορὰς τῶν ζώντων ζῴων αἱ ἀπώλειαι ἔφθανον μέχρις 25 %, ἀναλόγως τοῦ μήκους καὶ τῆς διαρκείας τῆς διαδρομῆς, χάρις εἰς τὰ κατεψυγμένα κρέατα ἀπεκλείσθησαν αὗται τελείως, ἐνῷ συγχρόνως καὶ ἕτερον κέρδος προῆλθε, τὸ τῆς ἐλαττώσεως δηλαδὴ εἰς τὸ ἐλάχιστον τοῦ ἀπαραιτήτου χώρου μεταφορᾶς. Ὡς μεγίστη κτηνοτρόφος χώρα τοῦ κόσμου θεωροῦνται σήμερον αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, μὲ κέντρον ἀγορᾶς καὶ ἐμπορίου κρεάτων τὸ Σικάγον κατὰ κύριον λόγον, καὶ τὰς πόλεις Κάνσας-Σίτυ, Ὁμάχαν, Σαὶν-Λουὶ καὶ Σαὶν-Ζοζὲφ κατὰ δεύτερον. Ἡ ἀξία τῶν ἐκ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐξαγομένων ἐτησίως κρεάτων ἀνέρχεται εἰς 300 ἑκατομμύρια δολλαρίων κατὰ μέσον ὅρον, ἡ τῶν ἐκ τῆς Ἀργεντινῆς εἰς 1250 ἑκατομμύρια χρυσῶν φράγκων διὰ τὰ κρέατα καὶ 30 μόνον διὰ τὰ ζῶντα ζῷα, ἡ δὲ τῶν ἐκ τῆς Οὐρουγουάης εἰς 80 ἑκατομμύρια χρυσῶν φράγκων. Μεγάλαι ἐξαγωγικαὶ χῶραι εἶναι ἐπίσης ἡ Αὐστραλία μὲ τὴν Νέαν Ζηλανδίαν (ἐξάγουσαι ἐτησίως κρέας ἀξίας 20 ἑκατομμυρίων ἀγγλικῶν λιρῶν), ἡ Βραζιλία, ἡ Σερβία, ὁ Καναδᾶς, ἡ νότιος ἀγγλικὴ Ἀφρική, ἡ Μαδαγασκάρη καὶ τὸ Ἀλγέριον (ζῶντα ζῷα). Ἐκ τῶν χωρῶν τούτων ὁ Καναδᾶς, ἡ νότιος ἀγγλικὴ Ἀφρικὴ καὶ ἡ Βραζιλία ἐνεφανίσθησαν ὡς ἐξαγωγικαὶ χῶραι μόλις μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1914—1919). Σπουδαιότερος ἀγοραστὴς κρεάτων ἦτο ἀνέκαθεν ἡ Ἀγγλία, ἥτις ἐνῷ πρὸ τοῦ 1880 εἰσῆγε ζῶντα ζῷα μόνον ἀπὸ τοὺς γείτονας αὐτῆς καὶ δὴ τὴν Γαλλίαν, Ὁλλανδίαν, Δανίαν καὶ Σουηδίαν, σήμερον εἰσάγει κατεψυγμένα μόνον κρέατα καὶ δὴ περὶ τὰς 500.000 τόννων ἐτησίως. Πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ Γαλλία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γερμανία ὑπεστήριζον τὴν ἰδίαν αὐτῶν κτηνοτροφίαν μὲ μεγάλους εἰσαγωγικοὺς δασμοὺς διὰ τὰ ξένα κρέατα, κατὰ τὴν διάρκειαν ὅμως τούτου ἤρχισαν νὰ εἰσάγωσι τοιαῦτα ἀπὸ τὴν Ν. Ἀμερικήν. Τοιουτοτρόπως δέ, ἐνῷ μέχρι τοῦ 1913 ἡ Ἀγγλία εἰσῆγε τὰ 94 % τῆς παγκοσμίου ἐξαγωγῆς κρεάτων, κατήντησεν ἀπὸ τοῦ 1925 νὰ εἰσάγῃ μόνον τὰ 65 % αὐτῆς.

Ὡς πρὸς τὸ λιανικὸν ἐμπόριον τῶν κρεάτων ἐν τοῖς κρεοπωλείοις, ἔχουσι θεσπισθῆ εἰς τὰς πεπολιτισμένας χώρας αὐστηραὶ διατάξεις, διέπουσαι τὴν καθαριότητα καὶ ἐν γένει λειτουργίαν τῶν κρεοπωλείων ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸν χωρισμὸν εἰς ποιότητας τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ σώματος τοῦ ζῴου ἀφ' ἑτέρου, ἀποκλειομένου τοιουτοτρόπως παντὸς εἴδους δόλου.

Ἐν Ἑλλάδι, ἡ κτηνοτροφία ἐν γένει δὲν ἐπαρκεῖ διὰ τὴν ἐγχώριον κατανάλωσιν, ὑστερεῖ δ' αὕτη κυρίως εἰς τὰ μεγάλα κερασφόρα ζῷα, διὰ τὴν νομὴν τῶν ὁποίων ἀπαιτοῦνται πλούσια ἐκτεταμένα λειβάδια, ὑπάρχοντα μόνον ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ, εἰς μικρὰν ὅμως σχετικῶς πρὸς τὰς ἀνάγκας μας κλίμακα. Ἡ χοιροτροφία εἶναι ἐλάχιστα προηγμένη εἰς τὸν τόπον μας, σχετικὴν δὲ ἐπάρκειαν ἔχομεν μόνον διὰ τὰ πρόβατα καὶ τὰς αἶγας, εἰσαγομένου πάντως ἐκ Σερβίας κυρίως, μεγάλου ἀριθμοῦ τούτων. Γενικῶς τὰ σφάγια εἰσάγονται ἐν Ἑλλάδι ζῶντα ἀπὸ τὰ γείτονα κράτη καὶ δὴ τὴν Σερβίαν, Βουλγαρίαν, Τουρκίαν, Ἀλβανίαν καὶ Συρίαν, διότι ἔχουσι παρεξηγηθῆ εἰς τὸν τόπον μας τὰ κατεψυγμένα κρέατα, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ὁποίων θὰ εἴχομεν εὐθηνότερα, ἀλλὰ καὶ καλύτερα τοιαῦτα. Τὰ κρεοπωλεῖα ἐν Ἑλλάδι ἔχουσι τὰ κρέατα ἐκτεθειμένα εἰς τὸν ἀέρα, γινομένης μάλιστα καὶ αὐτῆς τῆς ἐκδορᾶς τῶν ζῴων ἐν αὐτοῖς, κατὰ τὴν λιανικὴν δὲ πώλησιν τούτων δὲν τηροῦνται αἱ αὐστηραὶ διατάξεις, ὡς πρὸς τὴν διάκρισιν τῶν διαφόρων ποιοτήτων, ἀναλόγως τοῦ μέρους τοῦ σώματος τοῦ ζῴου.

Τὰ κρέατα δύνανται νὰ συντηρηθῶσιν ἢ δι' ἀποξηράνσεως ἢ διὰ βρασμοῦ καὶ ἀπομονώσεως τοῦ ἀέρος (μέθοδος Appert), ἢ δι' ἐπενδύσεως μὲ διαφόρους ὑγρὰς ἢ στερεὰς οὐσίας, ἀποκλειούσας τὴν ἄμεσον μετὰ τοῦ ἀέρος ἐπαφὴν (enrobage), ἢ διὰ διαφόρων ἀντισηπτικῶν (ἁλάτισμα, κάπνισμα κτλ.), κυρίως ὅμως διὰ καταψύξεως εἰς 5° ἕως 12° κάτω τοῦ μηδενός, ὁπότε τὸ κρέας δύναται νὰ συντηρηθῇ μέχρι 6 καὶ πλέον μηνῶν (καὶ οὐχὶ εἰς 0° ὁπότε ἡ συντήρησις δύναται νὰ φθάσῃ μέχρις 1 μηνὸς τὸ πολύ), λαμβανομένου βεβαίως ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐφόσον ἡ συντήρησις αὕτη παρατείνεται, ἐπὶ τοσοῦτο ἐλαττοῦται ἡ θρεπτικὴ ἀξία αὐτοῦ. Τὰ πρῶτα ἐργοστάσια καταψύξεως τῶν κρεάτων ἱδρύθησαν τῷ 1861 ἐν Αὐστραλίᾳ, ἡ δὲ πρώτη μεταφορὰ τούτων πρὸς τὴν Ἀγγλίαν χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1880 καὶ διήρκεσεν 98 ἡμέρας. Διὰ τὴν μεταφορὰν σήμερον τῶν κατεψυγμένων κρεάτων ἐκ Νέας Ζηλανδίας δὲν ἀπαιτοῦνται πλείονες τῶν 6 ἑβδομάδων. Τὰ κατεψυγμένα κρέατα προέρχονται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ βοῦς καὶ πρόβατα. Ἐν Γερμανίᾳ παρασκευάζουσι καὶ ἁλατισμένον βόειον κρέας, ἐν Ἀργεντινῇ καὶ Βραζιλίᾳ ἀπεξηραμμένον τοιοῦτον, ἐν δὲ ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, τῇ Ἀργεντινῇ καὶ τῇ Οὐρουγουάῃ, κονσερβοποιοῦν τὸ κρέας εἰς κυτία κατὰ τὴν μέθοδον Appert ἢ καὶ παρασκευάζουν ἐκχυλίσματα τούτου. Τὸ χοίρειον κρέας παρασκευάζεται μετὰ τοῦ λίπους του καὶ ἐξάγεται ἐξ Ἡνωμένων Πολιτειῶν κυρίως ὡς ἁλατισμένον ἢ καπνιστόν.

Κρέας πουλερικῶν. Τὰ παρέχοντα κρέας πρὸς διατροφὴν τοῦ ἀνθρώπου πουλερικὰ εἶναι ἡ ὄρνις, ὁ ἰνδιάνος, ἡ περιστερά, ἡ νῆσσα, ὁ χὴν καὶ ἡ φραγκόκοττα. Τὰ πτηνὰ ταῦτα, ὅταν εἶναι νέα, παρέχουσι κρέας μαλακόν, νόστιμον καὶ πλούσιον εἰς θρεπτικοὺς χυμούς. Οὕτω, τὸ κρέας τῆς ὄρνιθος περιέχει ἀζωτούχους οὐσίας 19,72 % καὶ λιπαρὰς 1,42 %, τὸ τῆς περιστερᾶς ἔχει ἀζωτούχους οὐσίας 20,9 % καὶ τὸ τῆς νήσσης ἔχει ἀζωτούχους οὐσίας 20,3 % καὶ λιπαρὰς 2,5 %. Τὸ κοτόπουλον καὶ ὁ νεαρὸς ἰνδιάνος ἔχουσι τὰ εὐπεπτότερα κρέατα ἀπὸ ὅλα τὰ πουλερικά. Ὅταν ὅμως τὰ πουλερικὰ εἶναι προκεχωρημένης ἡλικίας, ἀποτελοῦσι τροφὴν δύσπεπτον. Τὰ πουλερικά, ὅπως καὶ ὅλα τὰ λευκὰ κρέατα, ἀπαιτοῦσι τέλειον βρασμόν. Πρὸ τῆς σφαγῆς των δέον νὰ ἀφεθῶσι νηστικὰ ἐπί τινας ὥρας, διότι τὰ ἐντόσθια αὐτῶν δέον νὰ ὦσι κενά. Ἡ σφαγὴ γίνεται ἢ δι' ἐμπηγμοῦ αἰχμηρᾶς μαχαίρας ἀπὸ τὸ ράμφος μέχρι τοῦ μυελοῦ, ἢ δι' ἀποκοπῆς τῆς γλώσσης ἀπὸ τὸ κάτω μέρος αὐτῆς, ἢ τέλος δι' ἀποκοπῆς τοῦ τραχήλου, ἀφοῦ προηγουμένως ἀφαιρεθῶσι μερικὰ πτερά. Δέον δὲ ἀμέσως τὸ πτηνὸν νὰ κρεμασθῇ μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω πρὸς ἀφαίμαξιν, διότι ἐκ ταύτης κυρίως ἐξαρτᾶται ἡ λευκότης τοῦ κρέατος. Μετὰ τοῦτο ἀφαιροῦνται τὰ πτερὰ μετὰ προσοχῆς, ἵνα μὴ σχισθῇ τὸ δέρμα, ἐξάγονται τὰ ἐντόσθια καὶ περικαίονται (καψαλίζονται) τὰ ὑπολειπόμενα πτίλα. Προκειμένου δὲ νὰ μεταφερθῶσι, διασκευάζεται τὸ σῶμά των καταλλήλως καὶ συσκευάζονται περιτυλισσόμενα ἐντὸς χάρτου καὶ τιθέμενα ἐν κιβωτίοις μετὰ χόρτου. Αἱ νῆσσαι ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ δὲν σφάζονται, ἀλλὰ στραγγαλίζονται διὰ περιστροφῆς τῆς κεφαλῆς αὐτῶν.

Κρέατα θήρας. Τὰ σπουδαιότερα κρέατα θήρας, γνωστὰ κοινῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *κυνήγι*, προέρχονται ἀπὸ τὴν δορκάδα (ζαρκάδι), ἀγριόχοιρον ἔλαφον, αἴγαγρον, λαγωόν, ἄγριον κόνικλον, πέρδικα, κίχλην (τσίχλαν), ἀγρίας νήσσας (ἀγριόπαπιες), ὄρνιθας (ἀγριόκοττες), ἰνδιάνους, σκολόπακας (μπεκάτσες), μπεκατσίνια, τρυγόνια, ὀρτύκια, φασιανούς, συκοφάγους, κορυδαλλοὺς κ. ἄ. Τὸ κρέας τοῦ κυνηγίου στερεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐνδομυϊκοῦ λίπους καὶ εἶναι τρόπον τινὰ ξηρόν, διότι προέρχεται ἀπὸ ζῷα ἀγωνιζόμενα διαρκῶς διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς τροφῆς των. Πάντως εἶναι ἐξαιρέτου γεύσεως, δυσκόλου ὅμως πέψεως. Ὁ ἀγριόχοιρος καὶ ἡ δορκὰς μόνον ὅταν εἶναι μικρᾶς ἡλικίας παρέχουσι κρέας πλούσιον καὶ θρεπτικόν. Τὸ κρέας τοῦ λαγωοῦ, ὅταν οὗτος ὑποστῇ μικρὰν καταδίωξιν, μελανιάζει καὶ σήπεται ταχέως. Ἐκ τῶν πτηνῶν, κατὰ γενικὸν κανόνα, τὰ σαρκοφάγα παρέχουσι κρέας κατωτέρας ἀξίας καὶ γεύσεως ἀπὸ τὰ φυτοφάγα τοιαῦτα. Τὰ δὲ παρὰ τὸ ὕδωρ ζῶντα πτηνά, ὡς αἱ ἄγριαι νῆσσαι, παρέχουσι κρέατα δυσπεπτότερα τῶν ἄλλων. Τὸ κρέας τοῦ κυνηγίου συντηρεῖται ἢ ἐν νωπῇ καταστάσει ἢ διὰ κονσερβοποιήσεως, ὡς τὰ κρέατα τῶν σφαγίων. Χῶραι μεγάλου κυνηγίου ἐν Εὐρώπῃ εἶναι ἡ Γερμανία, ἡ Ρωσία, ἡ Ἰταλία, ἡ Ὁλλανδία καὶ ἡ Σκωτία, αἵτινες καὶ ἐξάγουσι τὰ πλεονάζοντα εἰς αὐτὰς προϊόντα τῆς θήρας των.

Ἰχθύες. Οἱ ἰχθύες ἀποτελοῦσι καὶ αὐτοὶ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων σπουδαῖον τμῆμα τῆς ἀνθρωπίνης διατροφῆς. Σήμερον οἱ ἰχθύες καταναλίσκονται ὑπὸ τῶν λατινικῶν φυλῶν εἰς μικρὰν σχετικῶς κλίμακα, τῆς καταναλώσεως τούτων οὔσης μεγαλυτέρας ἐν Βορείῳ Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ. Ἐν Σινικῇ δὲ καὶ Ἰαπωνίᾳ δὲν καταναλίσκονται σχεδὸν ἄλλα κρέατα, ἐκτὸς τῶν ἰχθύων. Οἱ ἰχθύες φυσικῶς διακρίνονται εἰς θαλασσίους καὶ γλυκέων ὑδάτων. Οἱ θαλάσσιοι ἰχθύες καὶ δὴ οἱ τῶν ἀνοικτῶν θαλασσῶν τοιοῦτοι, εἶναι θρεπτικώτεροι τῶν τῶν γλυκέων ὑδάτων. Οἱ τελευταῖοι δὲ εἶναι ἐπὶ τοσοῦτο ὑγιεινότεροι καὶ εὐγευστότεροι, ἐφ' ὅσον διαβιοῦσιν εἰς καθαρὰ καὶ ρέοντα ὕδατα. Οἱ ἄρρενες ἰχθύες περιέχουσι πολύτιμον ἐλαιοφωσφοροῦχον γαλάκτωμα, ἐνῷ οἱ θήλεις ἔχουσι κρέας λεπτοτέρας γεύσεως. Τὸ κρέας τῶν ἰχθύων ἀπορροφᾷ τὰς ὀσμὰς τοῦ περιβάλλοντος, ἐν τῷ ὁποίῳ διαβιοῦσιν οὗτοι, εἶναι ὀλιγώτερον θρεπτικόν, εὐπεπτότερον ὅμως τῶν κυρίως κρεάτων, ἐκτὸς ὡρισμένων λίαν λιπαρῶν τοιούτων (ὡς ὁ ἔγχελυς κ. ἄ.), ἀποτελεῖ δὲ φυσικὴν τρόπον τινὰ μετάβασιν μεταξὺ τῆς φυτοφαγίας καὶ ἀπολύτου κρεοφαγίας. Ἡ ἕψησις τῶν ἰχθύων δέον νὰ ᾖ τελειοτέρα τῆς τοῦ κρέατος, διότι τὸ κρέας αὐτῶν περιέχει ἐνίοτε τοξίνας καὶ νύμφας ταινίας ἢ καὶ τριχίνης ἀκόμη. Ἡ νωπότης αὐτῶν δέον νὰ ᾖ ἀπόλυτος, διότι πλεῖσται ὅσαι δηλητηριάσεις προέρχονται ἐκ τῆς καταναλώσεως ἑώλων ἰχθύων, ἐλέγχεται δὲ αὕτη κυρίως ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος τῶν βραγχίων καὶ τῆς στιλπνότητος τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν. Οἱ ἰχθύες γενικῶς εἶναι ἀρίστη τροφὴ διὰ τοὺς διανοητικῶς ἐργαζομένους, λόγῳ τοῦ φωσφορούχου λίπους αὐτῶν. Ἀπὸ ἀπόψεως εὐπέπτου διακρίνονται οἱ ἰχθύες εἰς τρεῖς κατηγορίας: α) μὲ λευκὸν καὶ μαλακὸν κρέας, οἵτινες εἶναι μὲν εὔπεπτοι, ὀλίγον ὅμως θρεπτικοί, ὡς ὁ γάδος, αἱ γλῶσσαι, τὰ σαυάκια κλπ.· β) μὲ κεχρωσμένον καὶ στερεὸν κρέας, ὀλιγώτερον εὔπεπτοι, ἀλλὰ θρεπτικώτεροι τῶν προηγουμένων, λ. χ. μπαρμπούνια, λυθρίνια, σολομὸς κλπ. καὶ γ) μὲ λιπαρὸν καὶ συμπαγὲς κρέας, δύσπεπτοι καὶ προκαλοῦντες συχνότατας στομαχικὰς διαταραχάς, π. χ. ὁ ἔγχελυς, ὁ γαλεὸς κλπ. Τὸ κρέας τῶν ἰχθύων περιέχει 13—22 % ἀζωτούχων οὐσιῶν, ὑστερεῖ δηλαδὴ γενικῶς εἰς περιεκτικότητα τούτων ἀπὸ τὰ κυρίως κρέατα κατὰ 2—4 %. Ἡ εἰς λιπαρὰς οὐσίας περιεκτικότης αὐτῶν ποικίλλει ἀπὸ 0,4 % ἕως 15 %, τὸ δὲ δύσπεπτον τῶν ἰχθύων αὐξάνει ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητος ταύτης. Τὰ ὠά, τέλος, τῶν ἰχθύων, ὡς τὸ χαβιάριον, ἔχουσι μεγίστην θρεπτικὴν ἱκανότητα καὶ διὰ τοῦτο εἶναι μᾶλλον ἐπιβλαβῆ διὰ τοὺς νευρασθενικοὺς καὶ ἑρπητικοὺς ὀργανισμούς.

Κρέας μαλακίων καὶ μαλακοστράκων. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῶν τροφῶν δύνανται νὰ καταταγῶσι: α') ὁ ὀκτάπους, ἡ σηπία, τὰ καλαμάρια (συντηρούμενα διὰ ξηράνσεως ἢ καὶ κονσερβοποιήσεως) καὶ οἱ κοχλίαι, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι δυσπέπτους τροφάς, β') ὁ μύτιλος (μύδι) καὶ τὸ ὄστρεον τὸ κοινὸν (στρείδι), ἐξ ὧν τὸ δεύτερον ἀποτελεῖ τροφὴν πολυτελῆ καὶ ἐξαιρετικῶς εὔπεπτον, καὶ γ') τὰ μαλακόστρακα, ἀστακός, καραβίς, γαρίδες καὶ καβούρια, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι πολυτελῆ ἐδέσματα καὶ κονσερβοποιοῦνται εἰς μεγάλην κλίμακα.

Α. Μ. ΣΥΡΙΓΟΣ

— *(Ὑγιειν.)* Τὸ **κρέας εἶναι σιτίον κατ' ἐξοχὴν λευκωματοῦχον**, περιέχον ἄλλοτε ἄλλο ποσὸν λίπους, ἐλαχίστην ποσότητα ὑδατανθράκων, πολλὰς δὲ ἐκχυλισματικὰς οὐσίας (κρεατινίνην, ξανθίνην, ἀδενίνην κλπ.). Εἶναι δὲ τὸ κρέας τροφὴ πλα-

Digitized by Google

στική, συντελοῦσα εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ λευκώματος τοῦ ὀργανισμοῦ, ἀπορροφεῖται σχεδὸν τελείως καὶ ἀπαιτεῖ (ἂν εἶναι καλῶς παρεσκευασμένον) μικρὰν πεπτικὴν ἐργασίαν. Λόγῳ τῶν ἐκχυλισματικῶν οὐσιῶν παρακινεῖ τοὺς πεπτικοὺς ἀδένας εἰς ἔκκρισιν. Ἔχει ὅμως τὸ μειονέκτημα νὰ ἀφίνῃ εἰς τὸν ὀργανισμὸν βλαβερὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα παίζουν πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν γένεσιν διαφόρων νοσημάτων, ὡς εἶναι ἡ ποδάγρα, ἀρθρῖτις, δυσκοιλιότης κλπ.

Ἡ ποιότης τοῦ κρέατος ἐξαρτᾶται ἐκ πολλῶν παραγόντων. Εἶναι δ' οὗτοι τὸ εἶδος τοῦ ζῴου ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται, ἡ ἡλικία, ὁ τόπος καὶ ὁ τρόπος τῆς διατροφῆς του κλπ. Ὁ κάματος τοῦ ζῴου πρὸ τῆς σφαγῆς ἔχει δυσμενῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ποιότητος τοῦ κρέατος λόγῳ τῶν τοξικῶν οὐσιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται εἰς τὸν ὀργανισμὸν κατὰ τὴν καταπόνησιν, ὡς τοῦτο συμβαίνει ἐπὶ τῶν θηραμάτων, τὰ ὁποῖα συνήθως φονεύονται μετὰ καταδίωξιν. Ἄριστον κρέας παρέχουν τὰ ζῷα κατὰ τὴν ἔφηβον αὐτῶν ἡλικίαν. Τὸ κρέας τοὐναντίον τῶν μικρῶν ζῴων ὄχι μόνον εἶναι πτωχὸν εἰς μῦς καὶ ἑπομένως εἶναι μικροτέρας θρεπτικῆς ἀξίας, ἀλλὰ καὶ πλούσιον εἰς πυρηνίδας, αἱ ὁποῖαι τὸ καθιστοῦν δυσπεπτότερον καὶ ἐπιβλαβὲς εἰς τοὺς ἀρθριτικούς. Ἀλλὰ καὶ τὰ γηραλέα καὶ καταπεπονημένα ζῷα, ὡς εἶναι πασίγνωστον, ἀποδίδουν κακῆς ποιότητος κρέας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα χρησιμοποιεῖται τὸ κρέας τῶν βοῶν, προβάτων, αἰγῶν καὶ χοίρων. Διὰ τὴν διατροφὴν ἀσθενῶν προτιμητέον εἶναι τὸ κρέας βοῶν ἡλικίας 2—8 ἐτῶν καὶ τῶν ἀμνῶν ἡλικίας ἄνω τῶν 6 μηνῶν. Τὸ κρέας τοῦ χοίρου εἶναι πλούσιον εἰς λίπος καὶ διὰ τοῦτο καταναλίσκεται ἰδίως κατὰ τὰς ψυχρὰς ὥρας τοῦ ἔτους, ἀπαιτεῖ δὲ ἐπιμεμελημένην παρασκευήν. Ἀρίστη παρασκευὴ εἶναι ἡ τῶν λεγομένων χοιρομηρίων (jambons), τῶν ὁποίων τὸ ἄλιπον μέρος εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν διατροφὴν καὶ ἀσθενῶν ἀκόμη. Πλὴν τῶν σαρκῶν τῶν ζῴων χρησιμοποιοῦνται πρὸς διατροφὴν καὶ τὰ διάφορα αὐτῶν σπλάγχνα, αἱ ἰδιότητες τῶν ὁποίων εἶναι ποικίλαι: Ὁ ἐγκέφαλος π. χ. ἔχει σύστασιν ἀνάλογον πρὸς τὴν τοῦ κρόκου τοῦ ᾠοῦ, εἶναι πλούσιος εἰς λεκιθίνας καὶ λίπος. Ἐνδείκνυται διὰ τοὺς νευρασθενικούς, ἀναρρωννύοντας καὶ ἐξηντλημένους ἐν γένει. Τὸ ἧπαρ τοῦ προβάτου εἶναι μᾶλλον εὔπεπτον καὶ λίαν θρεπτικόν. Τῶν χοίρων καὶ τῶν βοῶν εἶναι λιπαρόν, ἀξιοσύστατον μόνον εἰς ὑγιεῖς στομάχους· ὁμοίως ἡ γλῶσσα εἶναι σιτίον εὔπεπτον καὶ ἐκλεκτόν. Τὰ λοιπὰ σπλάγχνα εἶναι μικροτέρας θρεπτικῆς σημασίας. Γενικὸν μειονέκτημα τῶν σπλάγχνων (ἰδίως τῶν ἀδένων, σπληνός, νεφρῶν) εἶναι ἡ μεγάλη αὐτῶν περιεκτικότης εἰς πυρηνίδας. Τὸ κρέας τῶν οἰκιακῶν πτηνῶν (ὀρνίθων, ἰνδιάνων κλπ.) ἔχει δικαίως φήμην ὑγιεινοῦ καὶ εὐπέπτου σιτίου. Τὸ κρέας χρησιμοποιεῖται πάντοτε κατόπιν μαγειρικῆς παρασκευῆς (βρασμοῦ, ὀπτήσεως κλπ.). Εἰς σπανίας τινὰς περιπτώσεις χορηγεῖται πρὸς θεραπευτικὸν σκοπὸν τελείως ὠμόν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀνάγκη νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι προέρχεται ἐξ ὑγιοῦς ζῴου. Ὁ ὀπὸς διαφόρων σπλάγχνων (ἰδιαιτέρως τοῦ ἥπατος) συνιστᾶται ἐσχάτως πρὸς θεραπείαν ἐσωτερικῶν νοσημάτων (ὀποθεραπεία).

Οἱ ἐκ τοῦ κρέατος κίνδυνοι προέρχονται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως αὐτοῦ, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῶν μικροβίων ἢ παρασίτων, τὰ ὁποῖα δυνατὸν νὰ περιέχῃ. Τὸ κρέας ἐν καιρῷ ὑψηλῆς θερμοκρασίας ἀποσυντίθεται ταχέως διὰ τῆς ἀναπτύξεως πληθύος μικροργανισμῶν. Τὸ ἀποσυντεθειμένον κρέας χάνει τὸ ζωηρὸν ἐρυθρὸν αὐτοῦ χρῶμα, γίνεται ὑποπράσινον ἢ φαιόν, ἀναδίδει ὀσμὴν δυσάρεστον καὶ συνθλιβόμενον παρέχει ὀπὸν ἄφθονον καὶ ρυπαρόν. Ἀπὸ τῆς ἀποσυνθέσεως προφυλάσσεται τὸ κρέας κυρίως διὰ τῆς διατηρήσεως ἐντὸς εἰδικῶν ψυκτικῶν θαλάμων, ὁπότε διατηρεῖ ὅλας αὐτοῦ τὰς ἰδιότητας, ἢ δι' ἁλατισμοῦ καὶ καπνίσματος, ἢ τέλος διὰ μαγειρικῆς παρασκευῆς μετὰ λίπους ἐντὸς ἀεροστεγῶν καὶ ἀσήπτων κυτίων (κονσέρβες). Εἶναι προφανὲς ὅτι κατὰ τοὺς δύο τελευταίους τρόπους τὸ κρέας δὲν διατηρεῖ τὰς φυσικάς του ἰδιότητας.

Ἐκ τῶν μικροβίων, τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος παραλαμβάνει ἀπὸ τὸ κρέας, τὸ κινδυνωδέστερον εἶναι τὸ *ἀλλαντικὸν βακτηρίδιον* (bac. botulinus). Ἐκ τῶν ζωϊκῶν παρασίτων τὰ σπουδαιότερα εἶναι ἡ *τριχίνη* καὶ αἱ *ταινίαι*, τὸ *δίστομον*, ὁ *βοθριοκέφαλος*. Ἡ *τριχίνη* δὲν ἀπαντᾷ ἐν Ἑλλάδι, ἐκ τῶν ταινιῶν ἡ μὲν *μονήρης* περιέχεται συνήθως εἰς τὸ κρέας τοῦ χοίρου, ἡ δὲ *ἄοπλος* εἰς τὸ τοῦ βοός. Τὸ *δίστομον τὸ αἱματόβιον* ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὸ ἧπαρ καὶ τὸν ἐγκέφαλον τῶν προβάτων, ὁ δὲ *βοθριοκέφαλος* μεταδίδεται εἰς τὸν ἄνθρωπον δι' ἰχθύων τινῶν τῶν γλυκέων ὑδάτων. Αἱ ἐκ τοῦ κρέατος παρασιτικαὶ νόσοι εἶναι ἐν γένει σπάνιαι ἐν Ἑλλάδι, διότι τοῦτο χρησιμοποιεῖται πάντοτε κατόπιν παρατεταμένης ἑψήσεως. Διὰ τοῦ κρέατος δύνανται νὰ μεταδοθοῦν νόσοι, ὡς ἡ ἀκτινομύκωσις, ἡ φυματίασις, ὁ σπληνάνθραξ, ἡ μᾶλις, ὄχι εἰς τοὺς τρώγοντας αὐτό, ἀλλ' εἰς τοὺς σφαγεῖς, δερματοτεχνίτας κ.ο.κ. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τοῦ κρέατος κινδύνων συνιστᾶται ἡ ὕπαρξις καλῶς λειτουργοῦντος σφαγείου καὶ ἡ ἐπίβλεψις τῶν σφαγίων ὑπὸ εἰδικοῦ κτηνιάτρου (*κρεοσκοπία*).

Γ. Η. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

— **κρέατος ἐκχύλισμα**· βλ. *ἐκχύλισμα κρέατος*.

— **κρέατος κάπνισμα** [*Βρωματ.*]. Τρόπος διατηρήσεως τοῦ κρέατος, χρησιμοποιούμενος ἐνίοτε ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν *ταρίχευσιν* ἢ *ἁλάτισμα*. Τὸ κάπνισμα ἐπιτυγχάνεται δι' ἐκθέσεως τῶν τεμαχίων τοῦ κρέατος εἰς καπνὸν ἐντὸς εἰδικῶν θαλάμων. Ἡ δρᾶσις τοῦ καπνίσματος διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ κρέατος ἔγκειται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐπερχομένην ξήρανσιν καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἀποστειρωτικὴν ἐνέργειαν διαφόρων ὑλῶν, περιεχομένων ἐν τῷ πυκνῷ ἐξ ἀτελοῦς καύσεως καπνῷ. Ἐκ τῶν ἐν τῷ καπνῷ ἀντισηπτικῶς δρωσῶν ὑλῶν αἱ σπουδαιότεραι εἶναι ἡ φαινόλη, ἡ φορμαλδεΰδη, τὸ μυρμηκικὸν ὀξύ, τὸ ὀξικὸν ὀξύ, ἡ γουαϊακόλη κλπ. Πρὸς παραγωγὴν τοῦ καπνοῦ ἀποκλείεται ἡ χρῆσις ξύλου κωνοφόρων δένδρων λόγῳ τῆς ὀσμῆς τῆς ρητίνης, ἐνδείκνυται δὲ ὡς καταλληλότατον τὸ ξύλον τοῦ κέδρου ἢ τῆς ὀξυᾶς. Καπνίσματος διακρίνομεν ταχεῖαν μέθοδον, συνισταμένην εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ κρέατος ἐντὸς εἰδικῶν θαλάμων ὑπὸ θερμοκρασίαν 100° περίπου καὶ βραδύτερον διὰ μακροτέρας ἐκθέσεως εἰς χαμηλοτέραν θερμοκρασίαν (25 – 30°). Τὸ κρέας κατὰ τὸ κάπνισμα προσκτᾶται ἰδιάζουσαν γεῦσιν καὶ ὀσμήν, τὰ ἐν αὐτῷ δὲ τυχὸν ὑπάρχοντα παθογόνα βακτήρια δὲν θανατοῦνται μετὰ βεβαιότητος. Τὸ κάπνισμα χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν διατήρησιν μεγάλων σφαγίων ἢ ἰχθύων.

Σ. Γ.

Κρέας [*Γεωγρ.*]. Φρούριον τῆς Κάτω Μοισίας ἐν τῇ Μικρᾷ Σκυθίᾳ (νῦν Δοβρουτσᾶ) παρὰ τοὺς Τόμους (νῦν Κωνστάντζα), ἐπισκευασθέν, ὡς ἀναφέρει ὁ Προκόπιος (Περὶ κτισμ. IV, 11), ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565).

Α. Θ. Σ.

κρεατάλευρον (τὸ) [*Βρωματοχ.*]. Προϊὸν λαμβανόμενον δι' ἀλέσεως ξηρανθέντος κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπαχοῦς κρέατος. Χρησιμοποιεῖται μᾶλλον ὡς ἄρτυμα διαφόρων φαγητῶν.

Σ. Γ.

κρεατάνθραξ (ὁ) [*Φαρμ.*]· βλ.λ. *ζωϊκὸς ἄνθραξ*.

κρεάτειος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐκ κρέατος: «κρεάτειον ἔδεσμα».

κρεατεκχύλισμα (τὸ) [*Βρωματοχ.*]· βλ. *ἐκχύλισμα κρέατος*.

κρεατερός, —*ή*, —*ό*· δημοτ., ὁ πλήρης κρέατος ὁ ἔχων πολλὰς σάρκας, σαρκώδης, παχύσαρκος.

κρεατὶ (τό)· ὀνομασία χρώματος, τὸ παρεμφερὲς πρὸς τὴν σάρκα, πρὸς τὸ χρῶμα τοῦ γυμνοῦ.

κρεατιναιμία (ἡ) (créatinémie) [*Ἰατρ.*]. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου καθορίζεται ἡ ἐν τῷ αἵματι παρουσία τῶν προϊόντων ἀτελοῦς καύσεως, ἤτοι τῆς κρεατίνης, τῆς κρεατινίνης, τῆς λευκίνης, τῆς τυρωσίνης κλπ. (Jaccoud). Κατὰ τὸν Schottin, τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι τὸ κυρίως αἴτιον τῆς οὐραιμίας.

Μ. Ν. Κ.

κρεατίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

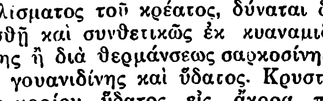

ἀνευρεθεῖσα τὸ πρῶτον τῷ 1834 ὑπὸ τοῦ Chevreul εἰς τὸν ζωμὸν τοῦ κρέατος. Εἶναι ἀπαραίτητον συστατικὸν τοῦ ὀποῦ τῶν μυῶν τῶν σπονδυλωτῶν ζῴων. Οὕτως, εἰς τὸ σύνολον τῶν μυῶν ηὐξημένου ἀνδρὸς περιέχονται συνολικῶς περίπου 90 γραμ. κρεατίνης. Περαιτέρω κρεατίνη ἀπαντᾷ κανονικῶς εἰς μικρὰς ποσότητας εἰς τὸ αἷμα, τὸν ἐγκέφαλον, εἰς τὰ οὖρα τῶν πτηνῶν κλπ. Εἰς παθολογικὰς δὲ περιπτώσεις ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰ οὖρα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ κρεατίνη παραλαμβάνεται ἐκ τοῦ ἐκχυλίσματος τοῦ κρέατος, δύναται δὲ νὰ παρασκευασθῇ καὶ συνθετικῶς ἐκ κυαναμιδίου καὶ σαρκοσίνης ἢ διὰ θερμάνσεως σαρκοσίνης μετ' ἀνθρακικῆς γουανιδίνης καὶ ὕδατος. Κρυσταλλοῦται μεθ' ἑνὸς μορίου ὕδατος εἰς ἄχροα πρίσματα. Διαλύεται εἰς 75 μέρη ὕδατος 18° καὶ εἶναι δυσδιάλυτος εἰς ψυχρὰν ἀπόλυτον ἀλκοόλην. Ἡ κρεατίνη διὰ βρασμοῦ μεθ' ὕδατος παρουσίᾳ ἀραιῶν ὀξέων ἢ διὰ φυραματικῶν μέσων μετατρέπεται εἰς *κρεατινίνην*.

Σ. Γ.

κρεατινίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

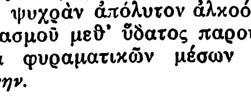

ἀποτελοῦσα ἀπαραίτητον συστατικὸν τῶν οὔρων τοῦ ἀνθρώπου καὶ πλείστων ἄλλων θηλαστικῶν. Οὕτως εἰς τὰ οὖρα ἑνὸς εἰκοσιτετραώρου τοῦ ηὐξημένου ἀνδρὸς εὑρίσκονται 2 γρ. περίπου κρεατινίνης. Ἀνευρέθη ὁμοῦ μετὰ τῆς κρεατίνης εἰς τὸ αἷμα, εἰς τὰ ᾠὰ τῶν ὀρνίθων, εἰς τὰ φύτρα τοῦ σίτου, τὰ πίτυρα τοῦ σίτου, εἰς διάφορα ἄλλα φυτά, ὡς καὶ εἰς ἐδάφη εἰς ἃ ἐκαλλιεργήθησαν σιτηρά. Εἰς τοὺς μῦς τῶν θηλαστικῶν δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη ἡ ὕπαρξις αὐτῆς. Ἡ κρεατινίνη δύναται νὰ ληφθῇ ἐκ τῆς *κρεατίνης* (βλ. λ.). Ἡ κρεατινίνη εἶναι σῶμα κρυσταλλικόν, εὐδιαλυτωτέρα τῆς κρεατίνης εἰς τὸ ὕδωρ, ἀσθενέστατα ἀλκαλικῆς ἀντιδράσεως. Δι' ἐπιδράσεως ἀραιῶν ἀλκαλίων μετατρέπεται εἰς κρεατίνην, διὰ μακρᾶς θερμάνσεως ἀνάγει τὸ φελίγγειον ὑγρόν. Μετ' ὀξέων σχηματίζει καλῶς κρυσταλλούμενα ἅλατα, ὧν σπουδαιότερα εἶναι τὸ ὑδροχλωρικὸν καὶ τὸ πικρικόν. Ἐπίσης σχηματίζει χαρακτηριστικὴν ἕνωσιν μετὰ χλωριούχου ψευδαργύρου.

Σ. Γ.

κρεάτινος, —*η*, —*ον*, ὁ ἐκ κρέατος ἀποτελούμενος, ἄλλως *κρεατένιος*, *κρεάτειος*.

κρεατινός, —*ή*, —*ό*· δημοτ., εἰς τὴν φράσ. «κρεατινὲς ἀπόκριες» καὶ «κρεατινὴ βδομάδα, — Δευτέρα, — Τρίτη» κλπ., καθ' ἃς ἀποκρεύουν μόνον τὸ κρέας, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὶς «τυρινὲς ἀπόκριες», «τὴν τυρινὴ βδομάδα» κλπ.

κρεατοελιὰ (ἡ), καὶ ἁπλῶς *ἐλιά*· ἡ ἀκροχορδών.

κρεατόκονις (ἡ) [*Ἐγκυκλ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ τεχνητὴ τροφή, ἧς κυριώτερον συστατικὸν εἶναι τὸ κρέας καὶ ἥτις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν διατροφὴν τῶν εἰς ἰχθυοτροφεῖα ἐνδιαιτωμένων ἰχθύων καὶ ἰδίως τῶν κυπρίνων. Ἡ κρεατόκονις παρασκευάζεται διὰ κονιοποιήσεως ἀποξηρανθέντος κρέατος.

Δ. Ν. Π.

κρεατόμυια (ἡ) [*Ζῳολ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ μυῖα ἡ ἐνδιαιτωμένη κυρίως ἐπὶ τῶν κρεάτων, ἡ κοινῶς *κρεατόμυγα* (βλ. *μυῖα*).

κρεατοπεπτόναι (αἱ) [*Βρωματοχ.*]. Προϊόντα ἀνάλογα πρὸς τὰ κρεατεκχυλίσματα, διαφέροντα μόνον κατὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ λεύκωμα τοῦ κρέατος διὰ καταλλήλου κατεργασίας, δι' ὀξέων συνήθως ἢ φυραμάτων, ἔχει μετατραπῆ εἰς ἁπλούστερα σώματα. Λίαν εὔπεπτος δι' ἐλαττωματικοὺς ὀργανισμοὺς θρεπτικὴ ὕλη.

Σ. Γ.

κρεατόπιττα (ἡ). Ἡ πίττα ἡ ἔχουσα ὡς κύριον συστατικὸν τὸ κρέας.

— [*Μαγειρ.*] Διὰ τὴν κατασκευὴν κρεατόπιττας λαμβάνομεν κρέας, κατὰ προτίμησιν μικροῦ ἀρνίου, χωρίζομεν τὰ ὀστᾶ, τὰ βράζομεν καὶ ἀφίνομεν τὸν ζωμὸν νὰ κρυώσῃ· κόπτομεν τὸ κρέας εἰς μικρὰ τεμάχια, προσθέτομεν ἀπὸ δύο κουταλιὲς ρύζι, βούτυρο, τομάτα, ἔλαιον, ἕνα κρεμμύδι κομμένο ψιλό, δύο μέτριες πατάτες, 50 δράμια τυρὶ ἄσπρο, ἀνάλογα μπαχαρικὰ (ἡδύοσμον, βανίλια), ἁλάτι, πιπερι καὶ τὰ ἀναμιγνύομεν καλῶς. Ἐπὶ ἑνὸς ταψίου ἁπλώνομεν ἓν φύλλον ζύμης οἰκιακῆς ἢ περὶ τὰ δέκα φύλλα μπακλαβᾶ. Ἀφοῦ τὰ ἀλείψωμεν ἓν ἕκαστον χωριστὰ διὰ βουτύρου, τοποθετοῦμεν τὴν γέμισιν καὶ ρίπτομεν τὸν ζωμόν, οὕτως ὥστε νὰ καλυφθῇ, θέτομεν ἐδῶ κ' ἐκεῖ αὐγὰ βρασμένα σφικτὰ εἰς τεμάχια καὶ ἁπλώνομεν ἐκ νέου φύλλον ζύμης ἢ φύλλα μπακλαβᾶ ἐπίσης βουτυρωμένα. Ψήνομεν εἰς μέτριον φοῦρνον ἐπὶ 1—1½ ὥραν, ἕως ὅτου ἀπορροφηθῇ τὸ ὑγρόν, τὴν ἀφίνομεν νὰ μισοκρυώσῃ, τὴν σερβίρομεν καὶ τὴν κόπτομεν εἰς μπακλαβωτὰ τεμάχια. Ἡ κρεατόπιττα ἐν Κεφαλληνίᾳ θεωρεῖται ὡς ἀπαραίτητον φαγητὸν τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως.

Μ. ΔΡ.

κρεατοσάνιδο (τό)· δημοτ., τὸ σανίδι, τὸ ξύλον ἐπὶ τοῦ ὁποίου τεμαχίζεται ἐν τῷ οἴκῳ τὸ κρέας, ἄλλως *κούτσουρο* (ἀρχ. *ἐπίξηνον*).

κρεατοφάγος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· καὶ *κρεοφάγος* (βλ. λ.).

κρεατόχρους (ὁ, ἡ), —*ουν* (τό)· ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ κρέατος, τοῦ γυμνοῦ.

κρεατοχυμὸς (ὁ) [*Βρωματοχ.*]. Ὁ δι' ἐκθλίψεως τοῦ κρέατος λαμβανόμενος πλήρης ὀπὸς αὐτοῦ. Χρησιμοποιεῖται ἐνιαχοῦ πρὸς παρασκευὴν ζωμῶν ἢ ἐμβαμμάτων (σαλτσῶν).

Σ. Γ.

κρεατώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ἔχων πολλὰ κρέατα, κοιν. *κρεατωμένος*· || ὁ ὅμοιος μὲ τὸ κρέας.

κρεατωμένος, —*η*, —*ο*· παθ. μετχ. τοῦ *κρεατώνω* (βλ. λ.).

κρεατώνω, ἀόρ. *ἐ*)*κρεάτωσα*, παθ. μετχ. *κρεατωμένος*· ἀποκτῶ κρέατα, σάρκας, γίνομαι σαρκώδης, εὐτραφής: «δὲν ἐκρεατώσανε ἀκόμη τ' ἀρνιά», «ἀρνί,—κατσίκι κρεατωμένο».

Κρεβατᾶς [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Βασιλείου τῆς ἐπαρχίας Βιάννου τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 144.

Ε. Γ.

κρεββάτα (ἡ)· ἰδιωματ. μεγεθυντ. τοῦ *κρεββάτι*, ξυλίνη ἐσχάρα εἴτε παρὰ τὰς οἰκίας εἴτε εἰς τοὺς ἀγρούς, ὅπου ἁπλώνουν καὶ ξηραίνουν τὰ σῦκα.

Digitized by Google

Κρεββατᾶ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς ὑπαγόμενος εἰς τὸν δῆμον Βεροίας τῆς ἐπαρχίας Ἡμαθίας (Βεροίας) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 33. Χ. Δ.

Κρεββατᾶς. Ὄνομα παλαιοτάτου οἴκου τῆς Λακεδαίμονος. Μέλος τούτου ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον προϊστάμενός τις τῆς πόλεως Λακεδαίμονος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος, ὅτε στρατηγὸς εἰς Μιστρᾶν ἦτο ὁ πατὴρ τοῦ Ἰωάννου Κανταχουζηνοῦ. Ἄλλοι πρῶτον γόνον τοῦ οἴκου τούτου γνωστὸν θεωροῦν, κατ' ἐσφαλμένην πιθανώτατα ἀνάγνωσιν, τὸν ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ 853 ἀναφερόμενον Κρεββατᾶν. Κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἀγώνων ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἐκ τῆς οἰκογενείας διεκρίθη ὁ *Παναγιώτης Κρεββατᾶς*, μετασχὼν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1769 μετὰ τοῦ Μπενάκη καὶ Παναγιώτου Ζαΐμη. Διαφυγὼν τὴν τουρκικὴν ἐπιδρομὴν μετὰ τὴν καταστολὴν τοῦ κινήματος, διεπεραιώθη εἰς Κύθηρα καὶ εἶτα εἰς Ὕδραν, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν. Ἡ ἐκτεταμένη αὐτοῦ κτηματικὴ περιουσία ἐπὶ τῶν μέχρι νῦν καλουμένων ἀπ' αὐτοῦ ἐκτάσεων Κρεββατᾶς ἐδημεύθη, ἀλλ' ἀπεδόθη ἀργότερον εἰς τὸν υἱόν του *Δημήτριον*. Ὁ υἱὸς τούτου *Παναγιώτης*, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1785, ἐσπούδασεν εἰς Ἰταλίαν, ἐγένετο μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας τῷ 1818, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Ἑλλάδα ἐγένετο προεστὸς ἐν τῇ γενετείρᾳ του. Ὀργανωτὴς τῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Μιστρᾶ, μετέσχε τῆς γερουσίας τῶν Καλτεζῶν, ἧς ἦτο ἀντιπρόσωπος κατὰ τὰς μετὰ τῆς κυβερνήσεως διαπραγματεύσεις. Μετέσχε πλείστων μαχῶν ὡς καὶ τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν, ἐφονεύθη δὲ δολοφονηθεὶς ὑπὸ Γιατράκων ἐν Κακῇ *Σκάλᾳ* τοῦ Μιστρᾶ τῷ 1822. —Π.

κρεββάτι (τό)· δημοτ., κλίνη, τὸ ἐφ' οὗ κοιμώμεθα: «ἔπεσα 'ς τὸ κρεββάτι», «σηκώθηκα ἀπὸ τὸ κρεββάτι» (ὑποκρ. τοῦ *κρέββατος*).

κρεββατίνα (ἡ)· δημοτ., κλῆμα ἀναρριχώμενον καὶ ἁπλούμενον ἐπὶ ἐσχάρας ἢ εἰς τοὺς κλάδους δένδρου, ἄλλως *κληματαριά*, ἀρχ. *ἀναδενδράς*.

κρεββατινιάζω· κατασκευάζω κρεββατίνες, κληματαριές, κληματίδες. Ι. Δ. Μ.

κρεββατοκάμαρα (ἡ)· ἡ κάμαρα τοῦ κρεββατιοῦ, τὸ δωμάτιον τοῦ ὕπνου, ὁ κοιτών.

κρεββατολιὰ ἡ *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἐλαία ἡ κρεμοκλαδής*.

κρέββατος (ὁ)· μέρος τοῦ δαπέδου τῆς παλαιοτέρας οἰκίας, ὑψηλότερον τοῦ ἄλλου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου συνήθως κοιμᾶται ἡ οἰκογένεια, ἄλλως *σοφᾶς*· || τὸ ἐφ οὗ φέρεται ὁ νεκρός, τὸ φέρετρον, ἄλλως *κράββατος* (βλ. λ.).

κρεββατόστρωση (ἡ)· ἡ στρώση τοῦ κρεββατιοῦ, τὸ στρῶμα καὶ τὰ ἄλλα κλινοσκεπάσματα.

κρεββατώνω, ἀόρ. *ἐ)κρεββάτωσα—ἐ)κρεββατώθηκα*, παρακ. παθ. μετχ. *κρεββατωμένος*· κάμνω τινὰ νὰ πέσῃ εἰς τὸ κρεββάτι ἄρρωστος: «αὐτὸ τὸ ταξίδι μὲ κρεββάτωσε», «κρύωσα καὶ κρεββατώθηκα».

Κρεβελιέ, ***Οὖγος*** *ντὲ* —. Διαβόητος Γάλλος πειρατής, ἀκμάσας κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος. Κατορθώσας νὰ ἐξοπλίσῃ διὰ τῶν πειρατικῶν ἐπιχειρήσεών του μοῖραν στόλου ἐκ 12 γαλιοτῶν, ἐπεχείρησεν ἱπποτικὴν ἐκστρατείαν ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον, ἀφοῦ προηγουμένως τὰ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν πειρατικὰ κατορθώματά του συνετέλεσαν, ὥστε ὁλόκληρος ἡ Ἀνατολὴ νὰ ὁμιλῇ περὶ αὐτοῦ. Πεποιθὼς ἐπὶ τὸν ἴδιον ἡρωϊσμὸν καὶ εἰς ἐνόρκως παρασχεθείσας ὑποσχέσεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Μάνης Λιμπεράκη, ἀπεπειράθη νὰ γίνῃ κύριος τῆς Πελοποννήσου. Ἀστοχήσας ὅμως εἰς τὴν τολμηρὰν ταύτην ἐπιχείρησίν του, καθ' ἣν ἔπεσον μαχόμενοι ἱκανοὶ τῶν περὶ αὐτὸν ἱπποτῶν, ἤρχισε διατρέχων τὸ Αἰγαῖον. Μετ' οὐ πολὺ 20 ταχύπλοα καὶ ἄριστα ἐξωπλισμένα πλοῖα μὲ πληρώματα ἀπὸ Ἰταλούς, Ἕλληνας καὶ Σκλαβούνους, ὑπήκουον εἰς τὰ προσταγάς του. Ἐπὶ 14 ὁλόκληρα ἔτη ἦτο ἀπόλυτος σχεδὸν κυρίαρχος τῶν νήσων, αἱ ὁποῖαι ἠναγκάσθησαν νὰ καταβάλλωσιν εἰς αὐτὸν τακτικὸν φόρον ὑποτελείας. Ἐπιτεθεὶς τὴν 12 Μαρτίου τοῦ 1676 κατὰ τῆς ἐν Μυτιλήνῃ πόλεως Πέτρας, εἰσήλασεν ἀθορύβως μετὰ 800 ἀνδρῶν καὶ αἰφνιδιάσας τὴν τουρκικὴν φρουράν, ἥτις ὕπνωττε βαθέως, ἥρπασεν ἐν διαστήματι ὀλίγων ὡρῶν πᾶν ὅ,τι ἠδυνήθη, ἠχμαλώτισε 500 ἄνδρας καὶ ἀπῆλθεν. Ἐλαφυραγώγησε πρὸς τούτοις τὴν νῆσον Σάμον, ἐπενεγκὼν εἰς αὐτὴν μεγάλας καταστροφάς, καθὼς καὶ τὴν νῆσον Τῆλον. Ἡ Ἄνδρος, ἀρνηθεῖσα νὰ ὑποταχθῇ καὶ νὰ καταβάλλῃ τὸν ζητούμενον παρ' αὐτῆς φόρον, ἐπλήρωσεν ἀκριβὰ τὴν τόλμην της· διότι ὁ Κρεβελιέ, κυριεύσας διὰ δόλου τὸ κάστρον τῆς νήσου, ἐπήνεγκεν εἰς αὐτὴν μὲ θηριώδη ἀγριότητα τὸν ἔσχατον ὄλεθρον, δῃώσας τὴν χώραν ἐξ ὁλοκλήρου καὶ ἀπογυμνώσας τοὺς κατοίκους ὅλης τῆς περιουσίας των, οὕτως ὥστε ἐπὶ μακρὸν δὲν εὑρίσκοντο εἰς τὴν πόλιν τῆς Ἄνδρου παρὰ ὀλίγοι μόνον ναυτικοὶ καὶ ἁλιεῖς, μὴ γνωρίζοντες ποῦ νὰ εὕρωσιν ἄσυλον. Οἱ λοιποὶ κάτοικοι, ὅσοι κατώρθωσαν νὰ διασωθῶσιν ἐκ τοῦ ἀνδραποδισμοῦ, ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν καὶ κατέφυγον εἰς τὰς ἐξοχὰς ἐντὸς πύργων καὶ θέσεων ὀχυρῶν. Ἡ Πύλη εἰς μάτην κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς σύλληψιν καὶ ἐξόντωσιν τοῦ τρομεροῦ πειρατοῦ. Ἀλλὰ τὸ πεπρωμένον ἐπῆλθεν ὅθεν δὲν ἀνεμένετο. Τῷ 1678 ὁ Κρεβελιέ, προσορμισθεὶς εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀστυπαλαίας μὲ τὴν πλήρη λαφύρων ναυαρχίδα του, ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα ὑπό τινος κατωτέρου ἀξιωματικοῦ του, ὃν εἶχε ραπίσει. Οὗτος, ἐνῷ ὁ Κρεβελιὲ συνεσκέπτετο μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν του, ὅπως ἐπιτεθῇ κατὰ μέλλοντος νὰ διέλθῃ ἐκεῖθεν ἐμπορικοῦ στόλου κατευθυνομένου ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔθηκε κρυφὰ πῦρ διὰ θρυαλλίδος εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην τῆς ναυαρχίδος, ἥτις ἔφερε 40 τηλεβόλα. Διακόσιοι ἐκ τοῦ πληρώματός της ἀπωλέσθησαν, τοῦ δὲ ἀρχηγοῦ τὸ ἡμικεκαυμένον σῶμα ἐξέβρασαν τὰ κύματα εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀστυπαλαίας. Δ. Π. ΠΛΕΧΑΛΗΣ

Κρεβιὲ (Crevier), ***Ἰωάννης-Βαπτιστὴς-Λουδοβῖκος***. Γάλλος ἱστορικὸς (1693—1765). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Rollin, τοῦ ὁποίου καὶ ἐξηκολούθησε τὴν ρωμαϊκὴν ἱστορίαν, γράψας τὴν ἱστορίαν τῶν αὐτοκρατόρων μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου (1750—1756, τόμ. 6). Τὸ κύριον ἔργον του, τὸ ὁποῖον ἔσχε καὶ τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν, εἶναι ἡ «Γαλλικὴ ρητορική» (1765, τόμ. 2), ὅπου ἐπαναλαμβάνει μετὰ πολλῆς σαφηνείας τοὺς κανόνας τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Κοϊντιλιανοῦ. Ι. Ο.

Κρεβιλιέντε (Crevillente) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ νομῷ Ἀλικάντης. Κάτ. 10.500. Δ. Σ. Δ

Κρεβὼ (Crevaux), ***Ἰούλιος - Νικόλαος***. Γάλλος ἰατρὸς καὶ ἐξερευνητὴς (1847—1882). Κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατὸν καὶ διεκρίθη κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, βραδύτερον δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν ὡς χειρουργός. Τῷ 1876, εὑρισκόμενος ἐπὶ γαλλικοῦ πολεμικοῦ εἰς τὴν Ν. Ἀμερικήν, ἀνέλαβε τὴν ἐξερεύνησιν τῶν ποταμῶν τῆς γαλλικῆς Γουϊάνας, τῷ δὲ 1879 ἀνῆλθε τὸν Ἀμαζόνιον ποταμὸν μέχρι τῶν πηγῶν του εἰς τὰς Κορδιλλιέρας τῆς Κολομβίας καὶ κατῆλθε διὰ τοῦ ποταμοῦ Γιαπουροῦ. Κατὰ τὰ ἔτη 1880 καὶ 1881 κατηυθύνθη πρὸς τὰ ΒΔ., ἀνελθὼν τὸν Μαγκνταλένα ποταμόν, διελθὼν τὰς Κορδιλλιέρας καὶ κατελθὼν διὰ τῶν ποταμῶν Γκουαβιάρε καὶ Ὀρενόκου. Τῷ 1882 ἐπεχείρησε νὰ ἐξερευνήσῃ καὶ τὸν ποταμὸν Πιλκομάγιο, καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς πρωτευούσης τῆς Ἀργεντινῆς μετὰ 18 συντρόφων, ἀλλ' ἐδολοφονήθη μετ' αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἰθαγενοῦς φυλῆς τῶν Τόμπας κατὰ τὴν διέλευσιν τῆς πεδιάδος τοῦ Γκοὰν-Τσάκο. Τῷ 1883 ἐξεδόθησαν τὰ ἔργα του: «Ταξίδια εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν» καὶ «Ποταμοὶ τῆς Ν Ἀμερικῆς». Ἔγραψεν ἐπίσης τὰ ἰατρικὰ ἔργα: «Hématurie chyleuse et graisse des pays chauds» (1873) καὶ «Faux blocs errabondes de la Plata» (1876). Μ. Δ. Θ.

κρεδνερία (ἡ) (Credneria Zenk) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *πλατανιδῶν σαξιφραγωδῶν χωριστοπετάλων δικοτύλων*. Τοῦ φυτικοῦ τούτου γένους λείψανα ἀπολιθωμένα εἰς διαφόρους μορφὰς εὑρίσκονται ὡς χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα ἐντὸς στρωμάτων τῆς μέσης καὶ ἀνωτέρας κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐπὶ μακρὸν ἐθεωρεῖτο ὡς ἀντιπρόσωπος ἐκλιπούσης οἰκογενείας τῶν *κρεδνεριωδῶν*, καὶ ἐσχετίζετο πρὸς τὴν λεύκην, τὴν φιλύραν ἢ καὶ ἄλλα γένη. Κατὰ τὸν Ποτονιὲ δέον, συμφώνως πρὸς τὴν διαδρομὴν τῶν νεύρων τῶν φύλλων, νὰ καταταχθῇ εἰς τοὺς *πλατανίδας* καὶ νὰ θεωρῆται ὡς πρωτογενὴς μορφὴ πλατάνου. Γ. Κ. Γ.

κρεδνερίτης (ὁ) (Crednerit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν συνιστάμενον κυρίως ἐξ ὀξειδίων μαγγανίου μετ' ὀξειδίου τοῦ χαλκοῦ μέχρι 43 %). Παρουσιάζεται εἰς φυλλώδη-κοκκώδη συσσωματώματα φαινομενικῶς μονοκλινοῦς κρυσταλλικῆς μορφῆς. Ἔχει λάμψιν μεταλλικὴν ἐπὶ σχισμογενῶν ἐπιφανειῶν, σκληρότητα $4\,^1/_2$—5ου βαθμοῦ, εἰδικὸν βάρος 4,9 καὶ χρῶμα σιδηρομέλαν. Συρόμενος ἐπ' ἀλαμποῦς πλακὸς ἐκ πορσελλάνης δίδει γραμμὴν μέλαιναν. Εὑρέθη μετὰ χαουσμαννίτου καὶ πολιανίτου εἰς τὸ Friedrichroda τοῦ Θυριγγίου Δρυμοῦ. Θεωρεῖται ὡς προϊὸν ἀποσαθρώσεως μαγγανιούχων καὶ χαλκούχων μεταλλευμάτων. Γ. Κ. Γ.

Κρὲζ (Creuse) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Βιένν, πηγάζων ἐν τῷ ὁμωνύμῳ νομῷ, ἐκ τοῦ ὄρους Ὀντοὺζ εἰς ὕψος 920 μ. Διευθύνεται πρὸς Β., ἀρδεύει διαφόρους περιοχὰς τοῦ νομοῦ, εἰσέρχεται ἀκολούθως εἰς τὸν νομὸν Ἔνδρ-ὲ-Λουὰρ καὶ μετὰ ροῦν 250 χλμ. ἐκβάλλει εἰς τὸν ποταμὸν Βιένν. Εἶναι πλωτὸς εἰς μῆκος 130 χιλιομέτρων. Μ. Ν. Δ.

— **Κρὲζ** (Creuse) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Γαλλίας λαβὼν τὴν ὀνομασίαν του ἐκ τοῦ διαρρέοντος καὶ χωρίζοντος αὐτὸν εἰς δύο σχεδὸν ἴσα μέρη ὁμωνύμου ποταμοῦ. Ἔχει συνολικὴν ἐπιφάνειαν 5 600 τ. χλμ. καὶ 220.000 κατοίκους. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ πόλις *Γκερέ*. Παράγει σίκαλιν, κριθήν, γεώμηλα, κηρὸν καὶ μέλι καὶ ἔχει ἀκμάζουσαν κτηνοτροφίαν, κοιτάσματα σιδήρου, ἀργυρούχου μολύβδου καὶ γαιανθρακωρυχεῖα. Μ. Ν. Δ.

κρεζαμίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Ὑγρὸν ἀντισηπτικόν, συνιστάμενον ἐκ *τρικρεσόλης* καὶ *αἰθυλενοδιαμίνης*. Σ. Γ.

Κρεζίμηρος. Ὄνομα τεσσάρων μεσαιωνικῶν βασιλέων τῆς Κροατίας, οἵτινες ἤκμασαν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 945 καὶ 1074. —Π.

Κρεζὸ (Creusot) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σὼν-ὲ-Λουάρ. Κάτ 32.000. Ἡ πόλις ὀφείλει τὴν ἀνάπτυξίν της εἰς τὰ ἐν αὐτῇ μεγάλα σιδηροχαλυβδουργικὰ ἐργοστάσια, ἱδρυθέντα τῷ 1774. Ἡ βιομηχανία ὅμως αὕτη ἀνεπτύχθη μεγάλως ἀπὸ τοῦ 1833, ὅτε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργοστασίων ἀνέλαβον οἱ ἀδελφοὶ *Σναΐντερ*. Παραλλήλως δὲ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐργοστασίων ἐπεξετείνετο καὶ ἡ πόλις. Οὕτως, ἐνῷ τῷ 1836 τὸ Κρεζὸ ἦτο μικρὰ κωμόπολις 2.700 κατοίκων, τῷ 1861 ἠρίθμει 16.000 καὶ τῷ 1866 23.872. Τὰ ἐργοστάσια Κρεζὸ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς των μέχρι σήμερον συνετέλεσαν τὰ μέγιστα εἰς τὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἐνίσχυσιν τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὴν περιοδον τῶν πολέμων τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας νυχθημερὸν εἰργάζοντο πρὸς παρασκευὴν τηλεβόλων καὶ ἄλλου πολεμικοῦ ὑλικοῦ διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὸ ναυτικόν. Μετὰ τὴν σύναψιν ὅμως τῆς εἰρήνης (1815), αἱ ἐργασίαι αὐτῶν κατ' ἀνάγκην διεκόπησαν, καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τοῦ 1836 διέρρευσε δι' αὐτὰ περίοδος μεγάλων δυσχερειῶν, μέχρις οὗ ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργοστασίων οἱ ἀδελφοὶ Σναΐντερ. Οὗτοι, κατιδόντες ἐγκαίρως τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας τῆς μεταλλουργίας, προέβησαν ἀμέσως, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀπαιτήσεων τῶν νέων ἐργασιῶν, εἰς τὴν ἵδρυσιν μεγάλου μηχανουργείου. Τῷ 1838 κατεσκευάσθη ἐν αὐτῷ ἡ πρώτη σιδηροδρομικὴ ἀτμομηχανὴ τῆς Γαλλίας. Ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ ἀκμὴ τῶν ἐργοστασίων Κρεζό. Ἐν αὐτοῖς κατεσκευάσθησαν αἱ ἀτμομηχαναὶ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν τοῦ Σαὶν-Ἐτιέν, τοῦ Σαὶν-Ζερμαίν, τῶν Βερσαλλιῶν καὶ ὅλαι αἱ μηχαναὶ τῶν ἀτμοπλοίων, ἅτινα ἤρχισαν νὰ ἐξυπηρετοῦν τὰς συγκοινωνίας διὰ τῶν ποταμῶν Σὼν καὶ Ροδανοῦ. Ἀλλὰ τὸ ὑλικὸν τοῦτο κατεσκευάσθη διὰ μηχανημάτων ἀτελῶν. Τότε ὁ μηχανικὸς τῆς ἑταιρείας *Μπουρντὸν* (Bourdon) ἐφεῦρε νέον μηχάνημα, μεγίστης δυνάμεως καὶ βάρους ἀρκετῶν τόννων, τὴν *ὑπερόσφυραν* (marteau-pilon), δι' οὗ ἀπέβαινεν εὐκολωτάτη ἡ σφυρηλάτησις καὶ τῶν ὀγκωδεστέρων τεμαχίων σιδήρου. Διὰ τοῦ μηχανήματος τούτου, τὰ ἐργοστάσια Κρεζὸ ἠδύναντο νὰ φέρουν εἰς πέρας καὶ τὰς δυσχερεστέρας μηχανουργικὰς ἐργασίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Ἀδόλφου Σναΐντερ* (1845), παρέμεινεν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἑταιρείας ὁ *Εὐγένιος Σναΐντερ*. Ἡ πρόοδος τοῦ Κρεζὸ ἐξηκολούθησε, βελτιουμένων ἑκάστοτε τῶν μηχανημάτων του. Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1855 καὶ κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν τοῦ 1870 παρέσχον μεγίστας ὑπηρεσίας διὰ τῆς παρασκευῆς πολεμικοῦ ὑλικοῦ. Τῷ 1876 ἤρχισεν ἡ ἐν αὐτοῖς χρησιμοποίησις ὑπεροσφύρας 100 τόννων, δι' ἧς ἀνεστατώθη βραδύτερον ἡ μεταλλουργικὴ τέχνη. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐπετεύχθη καὶ ἡ κατασκευὴ χαλυβδίνων πλακῶν πάχους 55 ἑκατοστομέτρων, ἔκτοτε δὲ ἡ παραγωγὴ αὐτῶν ἀπετέλεσε μίαν τῶν σπουδαιοτέρων βιομηχανιῶν τοῦ Κρεζό. Οὕτω βαθμηδόν, τὰ ἐργοστάσια τῆς ἑταιρείας «Σναΐντερ καὶ Σια» ἐγένοντο παγκοσμίως γνωστά, καὶ ἤρχισαν ἀναλαμβάνοντα ἐργασίας εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ κόσμου, συναγωνιζόμενα τὰ γερμανικὰ ἐργοστάσια «Κρούπ». Μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου κατελάμβανον ἐπιφάνειαν 1.700.000 τετραγωνικῶν ποδῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 530.000 κατείχοντο ὑπὸ τῶν κτηρίων τῆς ἑταιρείας, κατεσκεύαζον δὲ τηλεβόλα μεγάλης ὁλκῆς, χαλυβδίνας πλάκας, σιδηροδρομικὰ ὑλικά, μεταλλικὰς γεφύρας παντὸς μεγέθους κ.ἄ. Περίφημα ἰδίως εἶναι τὰ τηλεβόλα τῶν 75 ἑκατοστομέτρων. Εἰς αὐτὰ κατεσκευάσθησαν καὶ τὰ γνωστὰ λυόμενα ὀρειβατικὰ τηλεβόλα τῆς Ἑλλάδος «Σναΐντερ - Δαγκλῆ». Ἐκ τῶν σημαντικωτέρων παραρτημάτων τοῦ Κρεζὸ εἶναι καὶ τὰ λειτουργοῦντα εἰς Σαλὸν-σὺρ-Σὼν ἐργοστάσια. Εἰς αὐτὰ κατεσκευάσθη ὅλον τὸ ὑλικόν, τὸ χρησιμοποιηθὲν διὰ πλείστας γεφύρας καὶ ὑδραγωγεῖα ἔν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις χώραις. Πρὸς διευκόλυνσιν τῶν μεταφορῶν βαρέων ἀντικειμένων λειτουργοῦν μεταξὺ τῶν ἀπεράντων ἐργοστασίων σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ 300 καὶ πλέον χιλιομέτρων, τὸ δ' ἐν αὐτοῖς ἐργαζόμενον προσωπικὸν ὑπερβαίνει τοὺς 15.000 ἐργάτας. Μ. Ν. Δ.

—**Κρεζὸ** ***πυροβόλα***· βλ. *Σναΐντερ* - Κρεζό.

κρεζόλαι (αἱ) *[Ὀργ. Χημ.]*. βλ. *κρεσόλαι*.

Digitized by Google

κρεζοτινικὰ ὀξέα *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. *κρεσοτινικὰ ὀξέα.*

Κρέζουϊκ (Creswick), *Θωμᾶς.* Ἄγγλος τοπιογράφος (1811—1869. Ἐκ τῶν ἔργων του ἐξέχουσι τὰ ἑξῆς: «Ἀγγλία» (1847), «Διαβατάρικη βροχὴ» (1849), «Ὁ ἄνεμος στὴν παραλία» (1850), «Μιὰ λίμνη τοῦ βουνοῦ» (1852), «Λονδίνειος δρόμος πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν» κ. ἄ. Λ. Α.

Κρεζοϊχλεμπ, *Πέτρος.* Πολωνὸς ποιητής, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀρτόνιους* (βλ. λ.).

κρεζυλίτις (ἡ) *[Χημ.].* Ἐκρηκτικὴ ὕλη συνισταμένη ἐκ τρινιτρο-μ-κρεσόλης καὶ χρησιμοποιουμένη πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐν Γαλλίᾳ. Εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ πικρικὸν ὀξὺ καὶ προσβάλλει τὰ μέταλλα ὀλιγώτερον αὐτοῦ. Τήκεται εἰς 105° περίπου. Σ. Γ.

κρεζυλόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]* βλ. *κρεσυλόλη.*

Κρεΐγ (Creil) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Οὐάζ (Oize) βορείως τῶν Παρισίων. Ἔχει ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν ὑαλουργίας, πλινθοποιίας, φαγεντιανῶν ἀγγείων, κατασκευῆς σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ καὶ μηχανῶν. Κάτ. 10.359. Ἡ πόλις ἐλεηλατήθη πλειστάκις ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν, κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῷ 1441 καὶ τῷ 1586 ὑπὸ τῶν καλβινιστῶν. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη ἐπί τινα χρόνον τῷ 1914 ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Μ. Ν. Δ.

Κρειοβούνι *[Παραλ. Γεωγρ.].* Βουνὸς τοῦ μέσου τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθωνος (ὕψόμ. 1.708 ποδ., πλάτ. 40° 16′ 40″ Β., μῆκ. 24° 14′ 20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thasso and Lemnos) μεταξὺ τῶν μονῶν Δοχειαρίου καὶ Παντοκράτορος. Σ. Ε. Λ.

Κρεῖον *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ὄρος τῆς ἀρχαίας Ἀργολίδος μεταξὺ Παρθενίου καὶ Ἀρτεμισίου, ὀρέων τῆς Ἀρκαδίας, καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἄργους εἰς Τεγέαν ὁδοῦ, κατὰ τὴν πόλιν Ὑσίας. Ταυτίζεται πρὸς τὸ σημερινὸν *Κτενιάν.* ΚΑΨ

Κρεῖος· βλ. λ. *Κρῖος.*

κρείσσων, —*ονος* (ὁ, ἡ), —*ον* (τό), καὶ **κρείττων·** ἐπίθ. βαθμοῦ συγκριτικοῦ, ἀνώτερος, ἰσχυρότερος, ἱκανώτερος, ὁ ὑπερέχων, ὡς συγκριτ. τοῦ *ἀγαθός,* ὑπερθ. *κράτιστος.*—Ἐπίρρ. **κρεῖσσον.**

Κρέϊτον (Creighton), *Μάντελλ.* Ἄγγλος κληρικὸς καὶ ἱστορικὸς (1843—1901). Ἐσπούδασεν ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ τῷ 1884 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Καίμπριτζ. Τῷ 1891 ἐγένετο ἐπίσκοπος τοῦ Πέτερμποροφ καὶ τῷ 1896 ἐπίσκοπος τοῦ Λονδίνου. Τῷ 1886 ἐξέδωσε τὴν «Ἀγγλικὴν Ἱστορικὴν Ἐπιθεώρησιν», τῆς ὁποίας ὑπῆρξε διευθυντὴς μέχρι τοῦ 1891. Διεκρίθη διὰ τὸ ἐνδιαφέρον του ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὴν προσπάθειάν του ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς αὐτοτελείας τῆς ἀγγλικῆς ἐκκλησίας ἔναντι τῶν ἄλλων διαμαρτυρομένων καὶ τῶν καθολικῶν. Ἔγραψε πολλὰ ἱστορικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Αἱ ἀρχαὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἱστορίας» (1875), «Ὁ βίος τοῦ Σίμωνος τοῦ Μόνφορτ» (1876), «Ἱστορία τῆς Παπωσύνης κατὰ τὴν μεταρρυθμιστικὴν περίοδον» (1882—1894), «Ὁ βίος τοῦ καρδιναλίου Οὐώλσεϋ» (1888), «Ἡ βασίλισσα Ἐλισάβετ» (1896), κτλ. Τῷ 1902 ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς συζύγου του τὸ ἔργον του «Ἱστορικαὶ μελέται καὶ ἐπισκοπήσεις» καὶ τῷ 1904 ἡ βιογραφία καὶ ἡ ἀλληλογραφία του. Μ. Δ. Β.

Κρέϊτσι, *Μιχαήλ.* Τσέχος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1867. Ἐδημοσίευσε κατ' ἀρχὰς σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ ἠθικὸν πρόβλημα τῆς σήμερον», εἶτα δὲ σειρὰν ἀναλύσεων τῶν ἔργων τῶν ἐπιφανεστέρων συγγραφέων τῆς πατρίδος του. Εἰς τὸ ἔργον του «Ἡ γέννησις τοῦ ποιητοῦ» ἀναπτύσσει τὰς δεσποζούσας ἰδέας εἰς τὴν τσεχικὴν φιλολογίαν. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης κριτικὰς μελέτας, τὰς ὁποίας περιέλαβεν εἰς ἓξ τόμους. Θ. Β.

Κρέκας *[Μυθολ.].* Μυθολογούμενος ἡνίοχος τοῦ ἅρματος τῶν Διοσκούρων, θεωρούμενος ὑπό τινων ἀδελφὸς τοῦ Ἀμφιστράτου. —Π.

κρέκεζος (ὁ) *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν: *σφένδαμνος ἡ κρητικὴ* καὶ *σφένδαμνος ἡ πεδινή.*

Κρεκί, ἢ **Κρεκὺ** (Créqui ἢ Créquy). Παλαιὰ γαλλικὴ οἰκογένεια εὐγενῶν ἐξ Ἀρτουά, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἐν τῷ νομῷ Πὰ-ντὲ-Καλαὶ χωρίου Créqui, ὅπου εἶχε πύργον, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια σῴζονται μέχρι σήμερον. Κυριώτερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι: —1) **Ἐρρῖκος,** ἀκολουθήσας τὸν ἅγιον Λουδοβῖκον εἰς τὴν σταυροφορίαν του καὶ φονευθεὶς ἐν Δαμιέττῃ τῷ 1240 —2) **Ἰάκωβος,** ὁ ἀποκαλούμενος στρατάρχης τῆς Γουυέννης, πολεμήσας ἐναντίον τῶν Ἄγγλων ἐν Γουυέννῃ καὶ φονευθεὶς κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀζενκούρ (1415). —3) **Ἀντώνιος,** ἄρχων τοῦ Πὸν-Ρεμύ. Διῴκει τὸ γαλλικὸν πυροβολικὸν ἐν Ραβέννῃ, διεκρίθη ἐν Μπικὸκ καὶ ἐφονεύθη τῷ 1523 κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Hesdin. —4) **Ἀντώνιος,** καρδινάλιος, κατέλιπε τὴν περιουσίαν, τὸ ὄνομα καὶ τοὺς τίτλους τῆς οἰκογενείας του εἰς τὸν υἱὸν τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας *Ἀντώνιον ντὲ Μπλανσφόρ,* ἄρχοντα τοῦ Σαὶν Ζανβρέν. Χ. Δ.

— **Κρεκὶ ντὲ Μπλανσφὸρ ντὲ Κανὰπλ** (Créqui de Blanchefort de Canaples), **Κάρολος Α'.** Υἱὸς τοῦ *Ἀντωνίου ντὲ Μπλανσφὸρ* (βλ. *Κρεκί*) (1576—1638). Στρατιωτικός, διεδέχθη τῷ 1605 τὸν Κριγιὸν ὡς διοικητὴς τῶν γαλλικῶν φρουρῶν, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ὡς διοικητὴς τοῦ Δελφινάτου τὸν κοντόσταβλον Lesdiguières, τοῦ ὁποίου ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα δεσποινίδα ντὲ Μποννάκ (1607). Κατὰ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους μετέσχε τῆς πολιορκίας τοῦ Μομπελλιὲ καὶ ἔλαβε τῷ 1622 τὸν τίτλον τοῦ στρατάρχου τῆς Γαλλίας. Ἀκολούθως μετέσχε τῶν ἐν Β. Ἰταλίᾳ ἀγώνων, νικήσας τῷ 1625 τὸν δοῦκα τοῦ Feria ἐν Πεδεμοντίῳ. Τῷ 1633 ἐγένετο πρεσβευτὴς ἐν Ρώμῃ καὶ κατόπιν (1634) ἐν Βενετίᾳ. Μετέσχε τῶν νέων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων (1635—1636), φονευθεὶς κατά τινα συμπλοκήν. Ἔγραψε «Lettres et négotiations». Χ. Δ.

—**Κρεκὶ** (Créqui), **Κάρολος Γ',** *δοὺξ τοῦ* —. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, στρατιωτικὸς ἐπίσης διακεκριμένος (1623—1687). Ἐπολέμησε κατ' ἀρχὰς ἐν Ροκρουὰ καὶ Νόρντλιγκεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κονδὲ καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος κατὰ τὰς πολιορκίας τῶν πόλεων Φιλιπσμπουργ, Μαγεντίας, Ὀτπενχάϊμ καὶ Τρεβήρων. Τῷ 1662 ἦτο πρεσβευτὴς ἐν Ρώμῃ, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ κορσικανικὴ φρουρὰ εἶχε προσβάλει τοὺς Γάλλους, σωθεὶς μετὰ κόπου. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν διωρίσθη διοικητὴς τῶν Παρισίων (1670), τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος ἐστάλη πρεσβευτὴς εἰς Ἀγγλίαν. Χ. Δ.

—**Κρεκὶ** (Créqui), **Φραγκῖσκος,** *δοὺξ τοῦ Lesdiguières.* Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, διακεκριμένος ἐπίσης στρατιωτικὸς (1624—1687). Ἐπολέμησε κατ' ἀρχὰς ἐν Φλάνδρᾳ καὶ Καταλανίᾳ, διεκρίθη δὲ ἀκολούθως τῷ 1667, νικήσας τὸν κόμιτα ντὲ Μαρσὲν καὶ τὸν στρατὸν τῆς Ρηνανικῆς ὁμοσπονδίας. Λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ στρατάρχου τῆς Γαλλίας, τῷ 1668, κατέλαβε μετὰ δύο ἔτη τὰς κτήσεις τοῦ δουκὸς τῆς Λωρραίνης Καρόλου Ε'. Ἀρνηθεὶς νὰ ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Τυρὲν ἐξωρίσθη τῷ 1672. Ὅτε ὅμως ὁ Τυρὲν ἐφονεύθη καὶ ὁ Κονδὲ ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας, ὁ Κρεκὶ μετὰ τοῦ Λυξεμπουργ ἀντικατέστησαν τοὺς στρατηγοὺς τούτους. Ἡττηθεὶς ἐν Κόνσαρμπρυκ ἀπώλεσε τὴν Τρέβηρα καὶ τὸ Φιλιπσμπουργ, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον κατώρθωσε νὰ ἀντιστῇ νικηφόρως καὶ νὰ καταλάβῃ διὰ στρατηγήματος τὸ Φράιμπουργ. Τῷ 1679 ἐνίκησε τὸν στρατὸν τοῦ ἐκλέκτορος τοῦ Βρανδεμβούργου καὶ παρεσκεύασε τὴν συνθήκην τῆς Νιμέγης. Τὸ τέλος τῆς ἐνδόξου σταδιοδρομίας του ἐπεσφράγισε διὰ τῆς καταλήψεως τοῦ Λουξεμβούργου. Χ. Δ.

— **Κρεκὶ** (Créqui), **Ρενὲ - Καρολίνα ντὲ Φρουλαί,** *μαρκησία ντὲ* —. Ἐγεννήθη τῷ 1714 καὶ ἀπέθανε τῷ 1803. Τῷ 1737 ἐνυμφεύθη τὸν μαρκήσιον Λουδοβῖκον ντὲ Κρεκί, χηρεύσασα ὅμως μετὰ τριετίαν, ἠσχολήθη μὲ τὰ γράμματα καὶ συνεκέντρωνε περὶ αὐτὴν τοὺς μεγαλυτέρους σοφοὺς τῆς ἐποχῆς της, ἐν οἷς καὶ τὸν Ρουσσώ. Διὰ τῶν ἐπιστολῶν της, αἵτινες ἐξεδόθησαν ὑπὸ Ε. Φουρνιέ, ἐκφράζεται πικρῶς κατὰ τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν λογοτεχνῶν τῆς ἐποχῆς της. Τὰ ὑπὸ τοῦ τυχοδιώκτου Κουζέν, τοῦ ἐπιλεγομένου Κουρσὰμ (Courchamps), ἐκδοθέντα τῷ 1837 ἀπομνημονεύματα τῆς μαρκησίας Κρεκὶ δὲν εἶναι αὐθεντικά. Χ. Δ.

Κρεκούκι *[Γεωγρ.]·* βλ. *Κριεκούκι.*

Κρελιάνικα *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀρεοπόλεως τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 34.

Κρελιὲ (Crelier), *Ἐρρῖκος-Ἰωσήφ.* Ἑλβετὸς θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1816 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1889. Ἀσχοληθεὶς ἰδίως εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἐδημοσίευσε τὰ ἔργα: «Les Psaumes traduits littéralement sur le texte hébreu avec un commentaire» (Paris 1858, ἀσυμπλήρωτον), «Les Actes des Apôtres» (Paris 1883), «Exode, introduction critique et commentaires» (Paris 1886), «Lévitique, introduction critique et commentaires (Paris 1886), «La Genèse et introduction au Pentateuque» (Paris 1889) κλπ. Ε.Γ.Π.

κρέμ· λέξις δηλωτικὴ χρώματος, ἀπόχρωσις τοῦ κιτρίνου, χρῶμα παρεμφερὲς πρὸς τὴν κρέμαν: «φόρεμα —, παπούτσια —, καπέλλο κρέμ» (γαλλ. crême).

κρέμα (ἡ)· δημοτ., ὁ ἀφρὸς τοῦ γάλακτος, ἰδίᾳ ὁ ἐπίπαγος τοῦ βεβρασμένου γάλακτος, ἄλλως *ἀφρόκρεμα, καϊμάκι* || γλύκισμα παρασκευαζόμενον ἐκ γάλακτος, ᾠῶν, ἀμύλου καὶ σακχάρεως || μεταφ. «ἡ κρέμα τῆς κοινωνίας», οἱ ἐξέχοντες οἱ διακρινόμενοι ἐπὶ πλούτῳ, ἀνατροφῇ κτλ.

— *[Ζαχαρ.]* Ἡ *κρέμα* παρασκευάζεται ὡς ἑξῆς: Βράζομεν τὸ γάλα. Ἐπὶ μιᾶς ὀκᾶς γάλακτος χρησιμοποιοῦμεν τέσσαρας κρόκους αὐγῶν, τοὺς δουλεύομεν προσθέτοντες ἴσες κουταλιὲς ζάχαρη. Ἐντὸς μικρᾶς ποσότητος γάλακτος διαλύομεν δύο κουταλιὲς κορνφλάουρ καὶ ὀλίγην βανίλλιαν. Τὰ προσθέτομεν εἰς τὰ αὐγὰ καὶ τὸ ὅλον μεῖγμα ρίπτομεν εἰς τὸ γάλα, τὸ ἀνακατεύομεν συνεχῶς καὶ μόλις ἀρχίσῃ νὰ πήγνυται, τὸ ἀποσύρομεν τῆς φωτιᾶς καὶ τὸ σερβίρομεν ἀμέσως ἀφοῦ τὸ πασπαλίσωμεν μὲ κανέλλα.

Κρέμα μὲ καραμέλα. Θέτομεν περὶ τὰ 25 δράμια ζάχαρη καὶ ἕνα φλυτζάνι νερὸ ἐντὸς μικροῦ δοχείου εἰς τὴν φωτιάν· μόλις ἡ ζάχαρη πάρῃ χρῶμα, τὴν χύνομεν εἰς τὴν φόρμαν, τὴν περιστρέφομεν ἐπ' ὀλίγον διὰ νὰ ἀλειφθῇ καλῶς καὶ τὴν ἀφίνομεν νὰ κρυώσῃ. Βράζομεν μιὰ ὀκᾶ γάλα, τὸ ἀποσύρομεν τῆς φωτιᾶς προσθέτοντες 100 δράμια ζάχαρι. Κτυπῶμεν 6—8 αὐγὰ καὶ ρίπτομεν εἰς αὐτὰ ἀναταράσσοντες συνεχῶς καὶ ἐλαφρῶς ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ γάλα. Τὸ μεῖγμα κενώνομεν εἰς τὴν φόρμαν καὶ τὴν φόρμαν τοποθετοῦμεν ἐντὸς χύτρας ἐχούσης ὕδωρ θερμὸν καὶ τὴν ψήνομεν εἰς πολὺ σιγανὴν φωτιὰν ἐπὶ μίαν ὥραν. Τὴν ἀφίνομεν νὰ κρυώσῃ καὶ τὴν σερβίρομεν ἐντὸς πιατέλας, ἀναστρέφοντες τὴν φόρμαν ταχέως. Προσθέτοντες 150 δράμια τριμμένην σοκολάταν εἰς τὸ γάλα παρασκευάζομεν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τὴν *κρέμα σοκολάτα.*

Κρέμα παγωτό. Ἀναμειγνύομεν 4 αὐγὰ ὁλόκληρα, 60 δράμια ζάχαρη, ρίπτομεν 200 δράμια γάλα καὶ τεμάχιον βανίλλιας. Τὰ θέτομεν εἰς τὴν φωτιὰν καὶ τὰ ἀναταράσσομεν διαρκῶς μὲ ξυλίνην κουτάλαν. Ὅταν ἀρχίσουν νὰ πήγνυνται, τὴν ἀποσύρομεν καὶ ἀφοῦ κρυώσῃ τὴν ρίπτομεν εἰς τὴν ειδικὴν μηχανὴν τοῦ *παγωτοῦ* (βλ. λ.). Μ. ΔΡ.

— *[Χημ. Τροφ.]* Βλ. *ἀνθόγαλα.*

Κρέμα (Crema) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Λομβαρδίᾳ, πρωτεύουσα ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Κρεμώνης. Κάτ. 11.874. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μιλάνου—Κρεμώνης καὶ εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα ἐργοστάσια μεταξωτῶν, τριχάπτων, πίλων καὶ λινῶν ὑφασμάτων, ἅτινα εἶναι ὀνομαστὰ λόγῳ τῆς ἀρίστης ποιότητος τοῦ χρησιμοποιουμένου δι' αὐτὰ λίνου τῆς περιοχῆς, θεωρουμένου ἐκ τῶν καλυτέρων τῆς Εὐρώπης. Ἔχει ἐνδιαφερούσας μεσαιωνικὰς ἐκκλησίας καὶ μέγαρα. Μ. Δ. Β.

κρεμάδα (ἡ)· ἰδιωματ., σταφυλὴ στυφρά, ἀναρτωμένη παρὰ τὴν ὀροφὴν τῆς οἰκίας, ἵνα διατηρηθῇ ἐπὶ μακρότερον.

κρεμάθα (ἡ)· κρεμαστὸ ράφι τῶν χωρικῶν οἰκιῶν, ἤτοι σανὶς ἀνηρτημένη ἀπὸ δοκοῦ τῆς στέγης διὰ σχοινίων, ἐπὶ τῆς ὁποίας τοποθετοῦν τοὺς ἄρτους· εἰς ἑκάτερον σχοινίον ἐμπλέκουν μικρὸν ἀκανθώδη θάμνον, ἵνα οὕτως οἱ ἄρτοι εἶναι προφυλαγμένοι ἀπὸ τῶν μυῶν.

κρεμάθρα (ἡ)· ἀρχ., τὸ κρεμάμενον, τὸ ἀνηρτημένον σκεῦος ἀπὸ τῆς στέγης, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀπέθετον ὄψα· || (ναυτ.) πρωρατικὸν ἔργον, συνιστάμενον εἰς κόμβον σχηματιζόμενον εἰς τὸ ἄκρον σχοινίου (κοιν. καντυλίτσα μονὴ ἢ διπλῆ), ὃν τρόπον δεικνύουν τὰ σχήματα 8—11 τοῦ ἄρθρου *κόμβος [Ναυτ.].* Διὰ τῆς καλῆς κρεμάθρας κατασκευάζεται καὶ ὁ *βρόχος,* διὰ δύο δὲ κρεμαθρῶν τὸ *σύναμμα* (βλ. σχ. 12—13 εἰς λ. *κόμβος*). Σ. Ε. Λ.

Κρεμάθρα διπλῆ.

κρεμάλα (ἡ)· ἡ ἀγχόνη: «τὸν ἔχουν γιὰ κρεμάλα», «ἄνθρωπος τῆς κρεμάλας».

κρέμαμαι, ἀόρ. *ἐκρεμάσθην·* ἀποθετικὸν εἰς —*μι* μὲ σημασίαν παρακειμένου, εἶμαι κρεμασμένος, ἀνηρτημένος, ἐπικρέμαμαι: «αἱ μέλισσαι κρέμανται ἐξ ἀλλήλων» || ἐξαρτῶμαι ἀπό τινος, ἀπόκειμαι εἴς τινα: «ἀπὸ σοῦ κρέμαται ἡ ζωή μου, τὸ μέλλον μου» || φρ. «ἐπὶ ξύλου κρεμάμενος» ὁ μόνος ἀπομείνας, ὁ ἄνευ περιουσίας ἢ ἄνευ οἰκείων.

κρεμάμενα (τὰ) *[Ναυτ.].* Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν ἀνθ. γλώσσης, σημαίνων τὰ *ἐξάρτια* ἐν γένει. Τὸ ἀντίθετον *σερνάμενα* (βλ. λ. *ἄγομενα*). Σ. Ε. Λ.

κρεμανταλᾶς, —*ᾶ* (ὁ)· δημοτ., χαρακτηριστικὸν ὑψηλοῦ ἀνθρώπου καὶ κάπως νωθροῦ τὴν διάνοιαν: «τί περιμένεις ἀπ' αὐτὸν τὸν κρεμανταλᾶ».

κρέμασις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἀπό τινος ἀνάρτησις, κρέμασμα· || δημοτ. *κρέμαση·* ἐπὶ τοῦ ρέοντος ὕδατος, ἡ κατωφέρεια, τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ ὁποίου πίπτει τὸ ὕδωρ: «δὲν ἔχει κρέμαση ὁ τόπος γιὰ νὰ γίνῃ μύλος» || (ναυτ.) ὅρος τῶν ἱστιοποιῶν, σημαίνων γενικῶς τὸ ὕψος τῶν ἱστίων. Καὶ τῶν μὲν τριγωνικῶν ἱστίων ἡ κρέμασις μετρεῖται ἀπὸ τοῦ ψελίου τῆς ὑπέρας των ἕως τοῦ ψελίου τοῦ ποδός των, κατὰ μῆκος τοῦ τελευταίου πρυμναίου

Digitized by Google

φύλλου. Τῶν δὲ τραπεζοειδῶν διαστέλλεται ἡ *ὀπισθία* κρέμασις, μετρουμένη κατὰ μῆκος τοῦ μᾶλλον πρὸς πρύμναν φύλλου ἀπὸ τοῦ μυόμματος τοῦ τέρθρου ἕως τοῦ μυόμματος τοῦ ποδός, ἀπὸ τῆς *προσθίας* κρεμάσεως μετρουμένης ἐπὶ τῶν πρὸς πρῷραν ὑποτεινουσῶν τῆς κοπῆς τῶν φύλλων. Εἰς δὲ τὰ τετράγωνα ἱστία διακρίνομεν τὴν *μέσην* κρέμασιν κατὰ μῆκος τῶν φύλλων καὶ τὴν *πλαγίαν* κρέμασιν κατὰ τὰς ὑποτεινούσας τῆς κοπῆς. Εἰς τὰ παρίστια τέλος τὴν *ἔξω κρέμασιν* κατὰ τὸ μῆκος τοῦ φύλλου καὶ τὴν *ἔσω κρέμασιν* κατὰ τὰς ὑποτεινούσας τῆς κοπῆς. Σ. Ε. Λ.

κρέμασμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κρεμᾶν, ἀνάρτησις: «κυδώνια—, ρόδια—, σταφύλια γιὰ κρέμασμα»· || ἀγχόνη, ἡ διὰ τῆς ἀγχόνης θανάτωσις: «κρέμασμα τοῦ χρειάζεται».

Κρεμαστὰ *[Γεωγρ.]*. Μονὴ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεραμβέλλου τῆς Κρήτης, τιμωμένη ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. Ἀπέχει 10 ἀπὸ τὸ χωρίον Βρύσες, εἰς τὴν κοινότητα τοῦ ὁποίου ὑπάγεται. Κεῖται εἰς τὰς κλιτῦς τοῦ βουνοῦ Καβαλαρᾶ, εἰς ὕψος ἱκανόν, καὶ φαίνεται μακρόθεν ὡς κρεμαμένη, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία αὐτῆς. Ἡ ἵδρυσις τῆς μονῆς ταύτης ἀνάγεται εἰς τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς ἐνετοκρατίας ἐν Κρήτῃ. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἔφθασεν εἰς ἀκμήν. Διὰ τὸ ρωμαντικὸν καὶ ὑγιεινὸν τῆς θέσεως ὁ διοικητὴς τοῦ τμήματος Λασιθίου Κωνσταντῖνος Ἀδοσίδης πασᾶς ἀνήγειρε μεγαλοπρεπῆ οἰκήματα, ἐν οἷς διέμενε, μετέφερε δὲ καὶ ἐκ τῆς «Κουφῆς Πέτρας» τὸ πεφημισμένον αὐτῆς ὕδωρ. Ἐν τῷ ἱδρυθέντι ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ σχολείῳ ἐδίδαξεν ὁ ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Λυμπρίδης ἐξ Ἀστυπαλαίας, συντελέσας ἀξιολόγως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεραμβέλλου. Ἡ ἐναπομείνασα μικρὰ περιουσία τῆς μονῆς μετὰ τῶν οἰκημάτων παρεχωρήθησαν πρὸς ἵδρυσιν προτύπου γεωργικοῦ κτήματος. † Ρ. Α. Τ.

κρεμασταὶ (αἱ) *[Βυζ. Μουσ.]*. Δύο ἐκ τῶν ἐκφωνητικῶν σημείων, ἅτινα ἐτίθεντο ἄνωθεν ἢ κάτωθεν τῶν λέξεων ἐν εὐαγγελισταρίοις ἢ πραξαποστόλοις τοῦ Η′—ΙΒ′ αἰῶνος. Γραφόμεναι πάντοτε διὰ κοκκίνης μελάνης, ὑπεδήλουν μελικὴν ἀνάγνωσιν τῶν περικοπῶν τῶν Εὐαγγελίων καὶ τῶν Ἀποστόλων. Ὑπῆρχε καὶ ἁπλοῦν τοιοῦτον ἐκφωνητικὸν σημεῖον καλούμενον *κρεμαστή*. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

Κρεμασταί.

Κρεμαστή.

κρεμαστάρι (τό)· δημοτ., ἐξάρτημα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου κρεμῶσί τι, οἷον ἡ θηλειὰ ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων, ὁ κρίκος ἐπὶ τῶν εἰκόνων κττ.· || τὸ σκεῦος ἢ ἔπιπλον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀναρτῶσιν ἰδίᾳ ἐνδύματα, ἄλλως *κρεμάστρα*· || ἰδιωματ., αἱ ἀναρτώμεναι ὀπῶραι εἰς τὸν οἶκον ἵνα διατηρηθῶσιν ἐπὶ μακρότερον: «κρεμαστάρια σταφύλια, —ρόδια, —κυδώνια κττ.»· || παροιμ.: «ὅσα δὲ φτάνει ἡ ἀλεποῦ τὰ κάνει κρεμαστάρια» ἐπὶ ἀλαζόνων, οἵτινες ὅ,τι δὲν δύνανται νὰ κατορθώσωσι, λέγουν ὅτι δὲν θέλουν νὰ τὸ ἐκτελέσουν.

κρεμαστὴ *[Βυζαντ. Μουσ.]*· βλ. *κρεμασταί*.

Κρεμαστὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀρχαία πόλις τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Ἑλλησπόντου ἀναφερομένη παρὰ τοῦ Ξενοφῶντος (*Ἑλλην.* Δ, κ, 37). Ἔκειτο μεταξὺ Τρῳάδος καὶ Ἀβύδου, πλὴν ἀγνοεῖται ἡ ἀκριβής της τοποθεσία. Προσθέτει δ᾽ ὁ Ξενοφῶν, ὅτι πλησίον αὐτῆς ἦσαν τὰ χρυσωρυχεῖα, τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο οἱ Ἀβυδηνοί —2) Πόλις τῆς μικρασιατικῆς Μυσίας, κειμένη 10 μίλλ. ΝΔ. τῆς Ἀπολλωνιάτιδος (νῦν Ἀμπουλονιὰ) λίμνης, πλησίον τῶν ποταμῶν Ρύνδακος (νῦν Σουσουλοῦ ἢ Μοαλῖτς τσάϊ: πλάτ. 40°24′ Β., μῆκ. 28°31′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara). Τανῦν τὴν θέσιν της ἐπέχει τὸ χωρίον *Κρεμάστι*. Σ. Ε. Λ.

—**Κρεμαστὴ** *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται παρὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ Πάρνωνος πρὸς Β. τῶν Μολάων, ἀφ᾽ ὧν ἀπέχει περὶ τὰς 4 ὥρας πεζῇ. Παράγει κρόμμυα, ὄσπρια, σιτηρὰ καὶ ἔλαιον καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 887. —2) Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Βαμβακοῦς (Μπαϊρακλῆ) τῆς ἐπαρχίας Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 53. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Τεκὲς Καραδεμερτζῆ*. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Κοιλάδας (Ἰσκιουπλὲρ) τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 150. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Καραμανλῆ*. —4) Χωρίον τῆς κοινότητος Εὐλάλου τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 351. Χ. Δ.

— **Κρεμαστὴ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον μικρὸν παράλιον τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Ἰκαρίας (πλάτ. 37°38′20″, Β., μῆκ. 26°03′40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1867: Nikaria island), 3 μίλ. Ἀν. τοῦ χωρίου Στρεφώνι. —2) Χωρίον παράλιον τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Ρόδου (πλάτ. 37°24′20″ Β., μῆκ. 28°09′20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rhodos island) μεταξὺ τῶν χωρίων Τριάντα καὶ Βιλλανόβα, μεταξὺ δὲ τῆς ἀκτῆς καὶ τοῦ διασέλου τῶν βουνῶν Φιλέρημος (ἀρχ. Ὀχύρωμα) καὶ Παραδείσω (ἀρχ. Πάγος Ἰαλυσσοῦ). Ἀμφισβητεῖ πρὸς τὴν Βιλλανόβαν τὴν ταυτότητα πρὸς τὴν ἀρχ. *Ἰαλυσσόν*. —3) Ἀπορρὼξ ἀκτὴ τῆς ΝΔ. Σάμου (πλάτ. 37°41′ Β., μῆκ. 26°37′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1537: Furni islands etc) ἐγγύτατα τοῦ ἀκρωτηρίου Ἅγιος Δομένικος τοῦ Μαραθοκάμπου. —4) Μικρασιατικὴ ἄκρα τῆς Δ. ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῶν Ἐρυθρῶν (Καράμπουρνα), ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι (πλάτ. 38°32′50″ Β., μῆκ. 26°23′00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Gulf of Smyrna and island of Khios) τὸν λιμένα Ἐγρὶ λιμάν. —5) Ἀπορρὼξ ἀκρώρεια τῆς Ν. ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης, ΔΒΔ. ἀπόληξις τῆς δυάδος τῶν βουνῶν Δύο Ἀδέρφια, 5 μίλ. ΔΝΔ. (πλάτ. 38°23′10″ Β., μῆκ. 26°56′20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. ὁ ἀνωτ.). —6) Ἀκρωτήριον τῆς Α. ἀκτῆς τῆς Σύρου (πλάτ. 37°24′45″ Β, μῆκ. 24°58′35″ Ἀν., χάρτ. Ν Κοτσοβίλλη, «Νῆσος Σῦρος», ἀγγλ. τοῦ Owen Stanley 1546: Syra island), μεταξὺ ἀκρωτηρίων Καλαμίσια καὶ Φώκια, ἀπόληξις τοῦ βουνοῦ Σκόπελος, βόρειον κέρας τοῦ ὅρμου Ἀζόλιμος. Ὡσαύτως καὶ ἡ δυτικὴ τοῦ ἀκρωτηρίου περιοχή, ἡ περιλαμβανομένη μεταξὺ Μισόρραγης, Ροζίας καὶ Ἀζολίμου —7) Ἀκρωτήριον τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς Χίου (πλάτ. 38°14′35″ Β., μῆκ. 26°07′50″ Ἀν. χάρτ. ἀγγλ. 1645: Khios island and Gulf of Smyrna). Εἰς τὸν ἀγγλ. χάρτην φέρεται καὶ ὡς *Νένητα*, εἰς δὲ τὸν τοῦ Ἠλ. Οἰκονόμου («Νῆσος Χίος» ἔκδ 1921) καὶ ὡς *Ἄκρα*. Σ. Ε. Λ.

—**Κρεμαστή**, ἢ ***Κερμαστὴ*** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἐν τῷ νομῷ Προύσης. Κάτ. 3000 περίπου. Ἄλλοτε εἶχε καὶ 2000 Ἕλληνας,

—**Κρεμαστὴ *Λάρισα*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Φθιώτιδος (βλ. λ. *Λάρισα* Κρεμαστή).

— **Κρεμαστῆς *Λαρίσης, τέως δῆμος*** — *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος ἀποτελούμενος ἐκ τῆς κωμοπόλεως Γαρδικίου (πρωτευούσης) καὶ 8 περὶ αὐτὴν χωρίων. Ἠρίθμει 2700 κατ.

— **Κρεμαστὴ *Παναγία*** *[Γεωγρ.]*. Ἄλλοτε γυναικεῖον μοναστήριον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ροδοπόλεως Πόντου. ἱδρυμένον εἰς τὴν κοιλότητα ἀποκρήμνου βράχου, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα.

— **Κρεμαστῆς *μονὴ*** *[Γεωγρ.]*. Μονὴ ἐν ὀρεινῇ θέσει τῆς Ἠλείας, 2 ½ ὥρας πρὸς Β. τοῦ Πελοπίου (Κριεκουκίου Ὀλυμπίας) καὶ ἐντὸς βράχου ἐπὶ τούτῳ λαξευθέντος. Ἔχει 6 μοναχούς, ὑπάγεται εἰς τὴν κοινότητα Λάνθης, ἀφ᾽ ἧς ἀπέχει ἡμίσειαν ὥραν, θεωρεῖται ὡς μετόχιον τῆς μονῆς Σκαφιδιᾶς καὶ τιμᾶται ἐπ᾽ ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Ἰμπραὴμ ἐπολιορκήθησαν ἐν αὐτῇ πολλοὶ Ἕλληνες καὶ μετ᾽ ἀντίστασιν ἄλλοι ἔφυγον καὶ ἄλλοι ᾐχμαλωτίσθησαν. Ι. Σ. Σ.

κρεμαστήρ, —*ῆρος* (ὁ)· τὸ μέσον ἢ τὸ σκεῦος ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀναρτᾶταί τι, ἡ κρεμάστρα· || «κρεμαστὴρ μῦς» (βλ. κατωτ.).

— *[Ἐγκυκλ.]* Οἱ *κρεμαστῆρες* εἶναι μετάλλινα ἢ ξύλινα ἔπιπλα ἢ σκεύη, χρησιμεύοντα ἐν ταῖς κατοικίαις διὰ τὴν ἀνάρτησιν ἐνδυμάτων, πίλων, ἐπανωφορίων, ὀμβρελλῶν κλπ. Ὀνομάζονται κοινῶς *κρεμάστραι* ἢ *κρεμαστάρια*.

Κρεμαστῆρες.

(1 καὶ 2=Ἐνδυμάτων καὶ πίλων. 3=Παραπετασμάτων. 4=Ναυτικοῦ συσπάστου.)

Ὁ ἁπλούστερος τύπος κρεμαστήρων εἶναι οἱ ἐπὶ τοῦ τοίχου προσηρμοσμένοι ἧλοι, ξύλινοι (σφῆνες) ἢ ἐκ μετάλλου. Ἄλλοι μᾶλλον διαδεδομένοι κρεμαστῆρες εἶναι οἱ κατεσκευασμένοι ἐξ ὀρθογωνίου σανίδος, ἀναρτωμένης ἐκ τοῦ τοίχου καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι προσηρμοσμένα κατ᾽ ἀποστάσεις ἄγγιστρα μετάλλινα, πολλάκις δὲ καὶ ξύλινα, σχήματος S. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν κρεμαστήρων χρησιμοποιεῖται συνήθως εἰς τὰ γραφεῖα, ἑστιατόρια καὶ καφενεῖα. Ἕτερον εἶδος, χρησιμοποιούμενον ἐπίσης ἀντὶ τοῦ προηγουμένου, εἶναι ὁ λεγόμενος καλόγηρος. Ἀποτελεῖται ἐκ ξυλίνου ποδός, ὀλίγον ὑψηλοτέρου τοῦ ἀνθρωπίνου ἀναστήματος, μὲ βάσιν διὰ τὴν στήριξιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, περὶ δὲ τὴν κορυφήν του ὑπάρχουσιν ἄγγιστρα ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ προηγουμένου εἴδους. Εἰς τὰς οἰκίας τὴν ἁπλῆν κρεμάστραν ἀντικαθιστᾷ ἔπιπλον τοποθετούμενον παρὰ τὴν εἴσοδον καὶ καλούμενον «πόρτ-μαντὼ» (ἐκ τοῦ γαλλ. porte-manteau), περιλαμβάνον τοὺς κρεμαστῆρας, κάτοπτρον, εἰδικὴν θήκην διὰ τὰς ὀμβρέλλας καὶ τὰς ράβδους, πτερὸν διὰ τὰ ὑποδήματα, ψήκτρας τῶν ἐνδυμάτων κλπ.

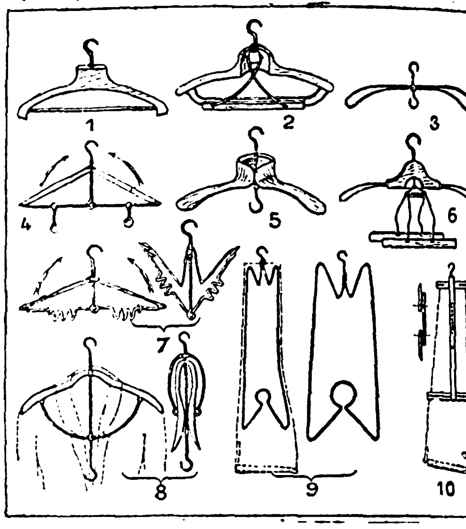

Κρεμαστῆρες ἐξωτερικῶν ἐνδυμάτων.

(1—8=Διὰ τὴν ἀνάρτησιν τῶν ἀπὸ τῶν ὤμων στηριζομένων ἐνδυμάτων (*σακκακίων, ἐπανωφορίων, ζακετῶν* κλπ.). Ἐκ τούτων οἱ ὑπ᾽ ἀριθ. 1, 2 καὶ 6 φέρουσι θέσιν διὰ τὴν ἀνάρτησιν τῆς *περισκελίδος*, οἱ δὲ 4, 7 καὶ 8 εἶναι πτυκτοί. 9=Μετάλλινος κρεμαστὴρ περισκελίδος. 10=Ξύλινος κρεμαστὴρ περισκελίδος.)

Πάντες οἱ ἀνωτέρω τύποι κρεμαστήρων χρησιμεύουσι κυρίως διὰ τὴν φύλαξιν τῶν προσωρινῶς ἀφαιρουμένων μερῶν τῆς ἐνδυμασίας (ἐπανωφορίων, πίλων, κὰσ-κὸλ κλπ.)· διὰ διαρκεστέραν ὅμως φύλαξιν, ἰδίως τῶν ἐξωτερικῶν ἐνδυμάτων, καὶ ὅπως μὴ ρικνωθῶσι (τσαλακωθοῦν) ταῦτα, ὑπάρχουσιν εἰδικοὶ τύποι κρεμαστήρων ἐχόντων τὸ σχῆμα ἀνθρωπίνων ὤμων.

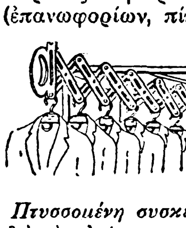

Πτυσσομένη συσκευὴ ἑρμαρίου διὰ τὴν ἀνάρτησιν κρεμαστήρων.

Ὑπάρχουν καὶ τοιοῦτοι κρεμαστῆρες κατάλληλοι διὰ περισκελίδας. Ὁ κρεμαστὴρ ἀναρτᾶται δι᾽ ἀγγίστρων ἐντὸς τῶν ἑρμαρίων (ντουλαπῶν), πολλὰ δὲ ὑπάρχουσι διὰ τὴν διάταξιν τῶν κρεμαστήρων τούτων συστήματα, ὧν πλέον κατάλληλον τὸ δυνάμενον νὰ πτυχθῇ καὶ νὰ ἐκταθῇ (βλ. σχ.). Ὑπάρχουσι κρεμαστῆρες καὶ διὰ τὴν ἀνάρτησιν τῶν κρασπέδων τῶν παραπετασμάτων τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων, τῶν μάκτρων (πετσετῶν) κλπ. Χ. Δ.

— *[Ναυτ.]* Ἐν τῷ ναυτικῷ ὁ *κρεμαστὴρ* (κοιν. *μαντοπόδαρο*) εἶναι σύσκευον ἀποτελούμενον ἐκ τεμαχίου ἰσχυροῦ σχοινίου, οὗ τὸ μὲν ἓν ἄκρον τραχηλοῦται εἰς ἀκροκέραιον ἢ εἰς λαιμὸν στήλης, τὸ δ᾽ ἕτερον εἰς ἀγκύλην περιβάλλουσαν ψέλιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀγκυρίζεται ὁ ἀνώτερος τροχίλος συσπάστου ἢ πολυσπάστου, χρησιμοποιουμένου διὰ τὴν ἄρσιν βαρέων ἀντικειμένων. Τοιοῦτοι κρεμαστῆρες χρησιμοποιοῦνται ἰδίως εἰς τὰ *τέρθρια* καὶ εἰς τὰ *μεσίστια* σύσπαστα. Σ. Ε. Λ.

— **κρεμαστὴρ *μῦς δωδεκαδακτύλου*** *[Ἀνατομ.]*. Μῦς ἐκ λείων μυϊκῶν ἰνῶν ἀναμὶξ μετὰ συνδετικῶν, παριστῶν δεσμίδα λεπτὴν τρίγωνον· ἐκφύεται ἐκ τῆς τελικῆς καμπῆς καὶ τῆς ἀνιούσης μοίρας τοῦ δωδεκαδακτύλου καὶ προσφύεται εἰς τὸν περὶ τὴν κοιλιακὴν ἀρτηρίαν συνδετικὸν ἱστὸν καὶ εἰς τὰ ἔσω σκέλη τοῦ διαφράγματος. Ι. Π.

— **κρεμαστὴρ *μῦς τοῦ ὄρχεως*** *[Ἀνατομ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἓξ χιτώνων τοῦ ὄρχεως (γραμμωτὸς ἢ ἐρυθροειδὴς χιτών), ἀποτελούμενος ἐκ δεσμίδων, αἵτινες διαπλεκόμεναι πρὸς ἀλλήλας ἀπεργάζονται περὶ τὸν κοινὸν ἐλυτροειδῆ χιτῶνα τοῦ ὄρχεως ἀγκύλας. Συσπώμενος ἀνέλκει τὸν σύνολον ὄρχιν πρὸς τὰ ἄνω. Ι. Π.

— **κρεμαστὴρ *σύνδεσμος μασχάλης*** *[Ἀνατομ.]*. Λεπτὸν καὶ διαφανὲς πέταλον περιτονίας, ὑπὸ τὸ δέρμα τῆς μασχάλης κείμενον καὶ μετὰ τῆς περιτονίας τοῦ ἐλάσσονος θωρακικοῦ μυὸς συναπτόμενον. Ι. Π.

κρεμαστήριος, —*α*, —*ον*· ὁ χρησιμεύων διὰ τὸ κρέμασμα· || ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κρεμαστῆρα μῦν.

— **κρεμαστήριος**, ἢ ***κωπήρειος περιτονία*** *[Ἀνατομ.]*. Ἀρχομένη συμπαγὴς ἀπὸ τοῦ ὑποδερματίου στομίου τοῦ βουβωνικοῦ πόρου καὶ σωληνοειδῶς περιβάλλουσα τὸν σπερματικὸν τόνον ἀραιοῦται πρὸς τὸν ὄρχιν, ἀποτελοῦσα χαλαρὸν συνδετικὸν ἱστόν. Ι. Π.

Κρεμαστιώτης, *Πᾶνος*. Διάσημος κλέφτης ἐκ Μονεμβασίας, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ′ αἰ-

Digitized by Google

ῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ΄. Ἐξωλόθρευσε πολλοὺς Τούρκους καὶ ἐπανειλημμένως περιτρέχων τὴν ἀνατολικὴν Πελοπόννησον, μὲ ἀνοικτὸν «μπαϊράκι», συνέτριψε τὰ στελλόμενα ἐκ Τριπόλεως ἐναντίον του ἀποσπάσματα. Ἐφονεύθη κατὰ τὸν διωγμὸν τῶν κλεφτῶν τῷ 1805. Γ. Δ. Κ.

Κρεμαστὸν /*Γεωγρ.*/. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἄργους Ὀρεστικοῦ (Χρούπίστης) τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1923) 46. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Σέμαση*.

— **Κρεμαστὸν** /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Εὐβοίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καρυστίας τοῦ ὁμωνύμου τῇ νήσῳ νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Κονιστρῶν, ἔχει δὲ ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἀξιόλογον ἐλαιοπαραγωγήν. Κάτ. (1928) 279 Χ. Δ.

κρεμαστός, —*ή*, —*όν*· ὁ κρεμασμένος, ὁ ἀνηρτημένος ἀπό τινος, μετέωρος: «κρεμαστὴ γέφυρα» (βλ. λ. *γέφυρα*), «κλειδαριὰ κρεμαστή»· || «κρεμαστοὶ κῆποι» οἱ ἐπάλληλοι κῆποι.

— **κρεμαστοὶ** *κῆποι Βαβυλῶνος* [*Ἀρχ.*]. βλ. λ. *κῆπος* (τ. ΙΔ΄, 334 β΄).

Κρεμαστὸς /*Γεωγρ.*/. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Χαϊδαρίου τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 39. Χ. Δ.

— **Κρεμαστὸς** /*Γεωγρ.*/ Ποτάμιον τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου (ὁ Ὑλλικὸς τῶν ἀρχαίων), πηγάζον ἐκ τῶν ὀρέων Ἀδερῶν καὶ ἐκβάλλον εἰς τὸν Σαρωνικὸν κόλπον. Ρέει μεταξὺ τῆς σημερινῆς Τροιζῆνος (Δαμαλᾶ) καὶ τῆς ἀρχαίας, κινοῦν πολλοὺς ὑδρομύλους. Ὀνομαστὴ εἶναι ἡ ἐπ' αὐτοῦ «Γέφυρα τοῦ διαβόλου», καλουμένη οὕτω διὰ τὴν στενότητα αὐτῆς καὶ τὴν φυσικὴν ἀγριότητα τοῦ περιβάλλοντος. Διὰ ταύτης διέρχεται ἁμαξιτὸς ἄγουσα εἰς Ἑρμιόνην. Ι. Σ. Σ.

κρεμαστός, —*ή*, —*όν*· κρεμάμενος, ἐξηρτημένος, αἰωρούμενος.

—**κρεμαστὰ** *νερὰ* [*Ἀκτογρ.*]. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ἁλιέων μας γλώσσης (παραστατικώτερος τοῦ ἐπισήμου τοιούτου *κρεμαστὸς βυθός*), σημαίνων τὴν ἀπότομον αὔξησιν βάθους, κατακορύφως ἀποτεμνομένου θαλασσίου βυθοῦ ἴσου ἢ ἐλαφρῶς ἐπικλινοῦς. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

—**κρεμασταὶ** *λέμβοι* /*Ναυτ.*/. Αἱ λέμβοι (κοιν. *κρεμασμένες στὰ καπόνια* γαλλ. canots de porte-manteau, ἀγγλ. quarter boats) αἱ ἀπὸ τῶν ἐπωτίδων, τῶν πλευρῶν ἢ τοῦ ἄβακος τοῦ πλοίου ἀνακρεμώμεναι καὶ ἐχμαζόμεναι ἐν πλῷ εἰς τὰς ἐπωτίδας διὰ πλεκτῶν ζωνῶν ἢ ἐχματίων, πρὸς προφύλαξίν των ἀπὸ κρούσεων κατὰ τὰς διατοιχήσεις τοῦ πλοίου Ὁ ὅρος κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν ὅρον *ἔνθετοι λέμβοι* Σ. Ε. Λ.

—**κρεμαστὴ** *ἄγκυρα* /*Ναυτ.*/. Ἄγκυρα μὴ συνδεομένη πρὸς τὸ πλοῖον διὰ τοῦ κεφαλοδέτου ἢ τοῦ ὀνυχοδέτου της, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὴν ἄλυσίν της, ὅπως ᾖ ἑτοίμη πρὸς πόντισιν, ἀνοιγομένου τοῦ κατοχέως. Παρὰ τοῦτο λογίζονται ὡς κρεμασταὶ ἄγκυραι, καίτοι συγκρατούμεναι διὰ συσπάστου, ἡ *ὑπόπρωρος ἄγκυρα* καὶ ἡ *ὑπόπρυμνος ἰσχὰς* (βλ. λ. *ἄγκυρα* τ. Α΄, σ. 409 γ). Σ. Ε. Λ.

κρεμάστρα (ἡ)· δημοτ., τὸ σκεῦος ἢ ἔπιπλον τὸ χρησιμεῦον πρὸς ἀνάρτησιν τῶν ἐνδυμάτων, *κρεμαστήρ* (βλ. λ.).

— /*Στρατ.*/ *Κρεμάστρα* καλεῖται σκυτίνη θήκη, ἀναρτωμένη ἐκ τοῦ ζωστῆρος τοῦ στρατιώτου καὶ χρησιμεύουσα διὰ τὴν ἐξ αὐτῆς ἀνάρτησιν τῆς ξιφολόγχης. Ν. Θ. Κ.

κρεματογάστωρ (ὁ) (Crematogaster) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρμηκιδῶν*, περιλαμβάνον μύρμηκας μικροῦ ἀναστήματος μὲ κεφαλὴν ὀγκώδη, σφαιρικήν, προθώρακα λεπτὸν καὶ κοιλίαν διωγκωμένην. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

κρεματόριον (τό). Ὁ διὰ τὴν καῦσιν τῶν νεκρῶν χρησιμοποιούμενος ἀποτεφρωτικὸς κλίβανος μετὰ τῶν οἰκοδομικῶν παραρτημάτων του (βλ. λ. *νεκρῶν καῦσις*).

κρέμβαλον (τὸ) [*Ἀρχ. Θέατρ.*]. Τὸ πρῶτον ὄργανον τῶν Ἑλλήνων, ὅπερ ἐχρησιμοποίησαν πρὸς συνοδείαν τῶν χορῶν, κατεσκευασμένον περίπου ὅπως αἱ σημεριναὶ καστανιέτες (castagnettes) ἀπὸ ὄστρακα καὶ κογχύλια: «Δίδυμος δὲ φησὶν εἰωθέναι τινὰς ἀντὶ τῆς λύρας κογχύλια καὶ ὄστρακα συγκρούοντας ἔρρυθμον ἦχόν τινα ἀποτελεῖν τοῖς ὀρχουμένοις». Μεταγενεστέρως τὰ κρέμβαλα, τὰ ὁποῖα καὶ *κρόταλα* ὠνομάζοντο, κατεσκευάσθησαν ἐκ χαλκοῦ, οὐχ ἧττον διετήρησαν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ σχῆμα τῶν ὀστράκων. Ν. Ι. Λ.

κρεμέζιον (τὸ) ἢ **κρεμέζο**. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται ἐν τῷ ἐμπορίῳ χρωστικὴ οὐσία (ἐρυθρά, φαιὰ ἢ ὑποκύανος), ἐξαγομένη ἐκ τοῦ θήλεος τῶν ἐντόμων *κόκκος ὁ κακτόφιλος* Coccus cacti) καὶ *κέρμης ὁ βαφικὸς* (Kermes tinctorialis, τὰ ὁποῖα ζῶσι παρασιτικῶς ἐν τῷ Μεξικῷ, τῇ Ἰσημερινῇ Ἀμερικῇ τῷ Ἀλγερίῳ, τῇ Ἰάβᾳ, τῇ Ν. Εὐρώπῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπὶ τῶν κάκτων, τοῦ πρίνου καὶ τῆς δρυὸς τῆς κοκκοφόρου. Τὸ κρεμέζιον ὀνομάζεται ἐπίσης *ἀνθηρόκοκκος* ἢ *κοκκινέλη* (*κοχενίλλη*) ἢ *ἐρυθρόκοκκος*, παρασκευάζεται δὲ ὡς ἑξῆς. Τὰ ἔντομα συλλέγονται πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν βροχῶν καὶ φονεύονται διὰ ζέοντος ὕδατος ἢ ὑδρατμῶν, εἶτα δὲ ξηραίνονται δι' ἐκθέσεως εἰς τὸν ἥλιον, ἢ εἰς κλιβάνους (τιθέμενα ἐντὸς σάκκων) ἢ ἐπὶ ἐλασμάτων ἄνωθεν πυρᾶς. Ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς ἀποξηράνσεως λαμβάνονται διαφόρου ποιότητος κρεμέζια, τὸ καστανέρυθρον, τὸ τεφρὸν καὶ τὸ μέλαν, ὅπερ εἶναι τὸ κάλλιστον πάντων. Ἐπίσης ἐν τῷ ἐμπορίῳ φέρεται ἡ κόνις τῶν ἀνωτέρω ἐντόμων, λαμβανομένη ἐκ τῆς κοσκινίσεως τοῦ κρεμεζίου. καὶ ἄλλα τινὰ παρασκευάσματα, ὡς τὸ *ἐρυθρὸν καρμινιον* καὶ τὰ *λακκιοχρώματα*.

Τὸ ἕτοιμον κρεμέζιον ἔχει σχῆμα σχεδὸν φοειδές, διαμέτρου 2 περίπου χιλιοστομέτρων, ἑβδομήκοντα δὲ χιλιάδες περίπου ἐντόμων ζυγίζουσι μίαν λίτραν (350 γραμμάρια). Εἶναι ἄοσμον καὶ εὔθραυστον, περιέχει δὲ ἐρυθρὰν ὕλην, τὸ *καρμινικὸν ὀξὺ* $C_{17}H_{18}O_{10}$. Εἰσάγεται εἰς τὴν Εὐρώπην εἰς μεγάλας ποσότητας, ἐσκευασμένον κατὰ διαφόρους τρόπους (ἐντὸς σάκκων, κιβωτίων, βαρελλίων κλπ. βάρους 25—100 χιλιογρ.), προέρχεται δὲ κυρίως ἐκ Βερακρούζ, Χονδουρᾶς, Ἰάβας καὶ Καναρίων νήσων. Χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα ὡς βαφικὴ οὐσία καὶ ἐνεργεῖ ἄριστα χρωστικῶς ἐπὶ τῆς μετάξης καὶ τοῦ ἐρίου, θεωρεῖται δὲ ἀνώτερον τῶν χρωμάτων τῆς ἀνιλίνης καὶ δυσκόλως δύναται νὰ νοθευθῇ, διότι τιθέμενον ἐντὸς ὕδατος τὸ μὲν πραγματικὸν ἔντομον ἐξογκοῦται λαμβάνον τὴν φυσικὴν αὐτοῦ μορφήν, ἐνῷ αἱ ξέναι οὐσίαι παραμένουν ἀναλλοίωτοι. Τὸ κρεμέζιον χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ἐν τῇ φαρμακευτικῇ (βλ. καὶ λ. *κέρμης* καὶ *κόκκος*). —Ω

κρεμεζύς, —*ειά*, —*ύ*· ὁ ἔχων χρῶμα κρεμεζίου, καρμινίου.

κρεμεζώνω· βάφω μὲ κρεμέζι, δίδω τὸ χρῶμα κρεμεζίου

Κρεμένετς (Kremenets, *πολων.* Krzemieniec) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Πολωνίας, ἐν τῷ βοεβοδάτῳ τῆς Βολυνίας παρὰ τὸν ποταμὸν Ἴκβα, πρωτεύουσα ἐπαρχίας. Κάτ. 17.700. Κεῖται παρὰ τὰ σύνορα τῆς Οὐκρανίας καὶ ἔχει βιομηχανίαν κλειδοκυμβάλων, μαθηματικῶν ὀργάνων καὶ ἀκμαίαν χρυσοχοΐαν. Ἱδρύθη κατὰ τὸν Η' αἰῶνα καὶ ἀνῆκε κατ' ἀρχὰς ἐναλλὰξ εἰς Πολωνοὺς καὶ Λιθουανοὺς ἡγεμόνας. Τῷ 1648 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Κοζάκων καὶ ὠχυρώθη, παραμείνασα ὑπὸ τοὺς Ρώσους μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1915 κατελήφθη ὑπὸ τῶν αὐστρογερμανικῶν στρατευμάτων καὶ ἐγένετο τὸ θέατρον σφοδρῶν μαχῶν πρὸς τοὺς Ρώσους. Μ. Δ. Β.

Κρέμεντσουγκ /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς ΝΔ Ρωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Πολτάβα, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δνειπέρου, 73 μίλ. ΝΔ. τῆς πόλεως Πολτάβας καὶ ἐπὶ τοῦ σιδηροδρόμου Χαρκόβου-Νικολάγιεφ. Κάτ. 57 553, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ Ἰουδαῖοι. Ἡ πόλις ἐκτίσθη κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἀπὸ τοῦ 1765 μέχρι τοῦ 1789 ἦτο πρωτεύουσα τῆς Νέας Ρωσίας. Εἶναι κέντρον ἐμπορίου στέατος, ξυλείας, οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, σιτηρῶν κτλ. καὶ ἔχει βιομηχανίαν γεωργικῶν μηχανημάτων, ὀχημάτων, καπνοῦ κλπ. Λ. Α

Κρέμερ (Kremer), *Ἀλφρέδος*, *βαρῶνος φόν*— Αὐστριακὸς ἀνατολιστὴς (1828—1889). Ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ φιλοσοφίαν καὶ νομικά, ἐπιδοθεὶς ἐκ παραλλήλου εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀραβικῆς, περσικῆς καὶ ἑβραϊκῆς γλώσσης. Ἐταξίδευσεν εἰς Συρίαν καὶ Αἴγυπτον (1849—1851) καί, μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ὁμιλουμένης ἀραβικῆς ἐν τῷ πολυτεχνείῳ τῆς Βιέννης. Κατόπιν μετέβη ὡς πρόξενος εἰς Κάϊρον (1859), ὡς γενικὸς πρόξενος εἰς Βηρυττὸν (1870) καὶ τῷ 1872 κατέλαβεν ἀνωτέραν θέσιν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστρίας. Μεταβὰς ἐκ νέου εἰς Κάϊρον (1876), ὡς μέλος τῆς αἰγυπτιακῆς ἐπιτροπῆς τοῦ δημοσίου χρέους, ἐπέστρεψεν εἰς Βιέννην, ὅπου διετέλεσε καὶ ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου. Εἰς τὰ συγγράμματά του ἀσχολεῖται ἰδίως μὲ τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Συμβολαὶ εἰς τὴν γεωγραφίαν τῆς βορείου Συρίας» (1852), «Τοπογραφία τῆς Δαμασκοῦ» (1854—1855), «Αἴγυπτος» 1863). Γνωστὸς ἐγένετο πρὸ παντὸς διὰ τοῦ ἔργου: «Ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς ὑπὸ τοὺς χαλίφας» (1889—1890). Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης ἀραβικὰ κείμενα μετὰ μεταφράσεως καὶ τὸ σύγγραμμα: «Ἡ Ἰδέα τῆς ἐθνικότητος καὶ τὸ κράτος» (1885), εἰς τὸ ὁποῖον ἠσχολήθη μὲ τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Αὐστρίας. Γ. Ε. Κ.

—**Κρέμερ** (Kremer), *Γεράρδος*. Περιώνυμος Φλαμανδὸς γεωγράφος καὶ μαθηματικός, γνωστὸς μᾶλλον ὑπὸ τὸ παρεπώνυμον *Μερκάτωρ* (βλ. λ.). Σ.Ε.Λ

—**Κρέμερ** (Cremer), *Ἰάκωβος-Ἰωάννης*. Ὀλλανδὸς μυθιστοριογράφος (1827—1880). Τὸ πρῶτόν του μυθιστόρημα «De lelie vans Gravenhage» (1851) ἠκολούθησαν διαδοχικῶς διάφορα ἄλλα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Betuwshe novellen» (1856), «Daniel Sils» (1856), «Anna Rouze» (1867), «Dokter Helmond en ziju vrouw» (1869), «Hanna de Freule» (1872). Πλεῖστα τῶν ἔργων του μετεφράσθησαν εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Δ.Ε.Δ.

—**Κρέμερ** (Cremer), *σερ Γουλιέλμος Ράντελ*. Ἄγγλος πολιτικὸς (1838—1908). Κατὰ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν εἰργάζετο ὡς μαθητευόμενος εἰς ναυπηγεῖον, τῷ δὲ 1852 μετέβη εἰς Λονδῖνον, ἔνθα ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ξυλουργοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1860 ἤρξατο διαδραματίζων πρωταγωνιστοῦντα ρόλον εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῶν trade unions. Τῷ 1870 συνεκρότησεν ἕνωσιν, σκοπὸς τῆς ὁποίας ἦτο ἡ διατήρησις τῆς Ἀγγλίας ἐν οὐδετερότητι κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον, ἐξελιχθεῖσα κατόπιν εἰς τὸν «Σύνδεσμον εἰρήνης τῶν ἐργατῶν» καὶ τὴν «Διεθνῆ ἕνωσιν διαιτησίας». Τῷ 1903 ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν τὸ βραβεῖον Νόμπελ ἐξ 8.000 λιρῶν, τὰς ὁποίας διέθεσε διὰ τὴν ὡς ἄνω ἕνωσιν. Διετέλεσεν ἐπανειλημμένως βουλευτὴς τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων καὶ τῷ 1907 ἐγένετο εὐπατρίδης. Δ.Σ.Δ.

κρεμερσίτης (ὁ) (Kremersit) / *Ὀρυκτολ.* /. Ὀρυκτόν, ἀποτελοῦν διπλοῦν ἅλας τοῦ χλωριούχου σιδήρου καὶ χλωριούχου καλίου ἔνυδρον, εἰς τὸ ὁποῖον τὸ ἥμισυ τοῦ χλωριούχου καλίου ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ χλωριούχου ἀμμωνίου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Fe\,Cl_3 . 2\,(K, NH_4)\,Cl . H_2O$ Κρυσταλλοῦται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸ κυβικὸν σύστημα ὑπὸ μορφὴν ὀκταεδρικήν, ἔχει χρῶμα ἐρυθρόν, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὸν κρατῆρα τοῦ Βεζουβίου. Γ. Β.

Κρέμζερ (Kremser), *Ἐδουάρδος*. Αὐστριακὸς μουσουργὸς (1838—1914), διευθυντὴς τοῦ «Ἀνδρικοῦ ᾠδικοῦ ὁμίλου» (Männergesangverein) τῆς Βιέννης. Ὑπῆρξε δημοφιλέστατος ὡς συνθέτης ἀνδρικῶν χορῳδιῶν, ὡρισμένα δὲ τραγούδια καὶ ἰδίως τὰ «Ἓξ παλαιὰ δημοτικὰ τραγούδια τῶν Κάτω Χωρῶν» δι' ἀνδρικὴν χορῳδίαν, σόλο καὶ ὀρχήστραν, ἔκαμαν τὸν γῦρον ὅλων τῶν βορείων χωρῶν. Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ὑπάγονται καὶ αἱ ἀνδρικαὶ χορῳδίαι μετ' ὀρχήστρας: «Balkanbilder», «Das Leben ein Tanz», Alles Weinachtslied» κλ. Ἐκτὸς τούτων ὁ Κρέμζερ ἔγραψε καὶ τὰ μελοδραμάτια: «Eine Operette» (1874), «Der Botschafter», «Der Schlosserkönig, Der Kritische Tag». Γ. Σ.

Κρέμη / *Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τοῦ Πόντου ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Φλέγωνος ἐν τῷ ὀγδόῳ τῶν «Χρονικῶν» του (παρὰ *Στεφ. Βυζαντ.* 382,19). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

Κρεμιδάδικα, ἢ *Κρεμυδάδικα* [*Γεωγρ.*]· βλ *Καντάδικα*

Κρεμιδόφσκα [*Στρατ. Ἱστορ.*]· βλ. λ. *Οὐκρανία* /*Στρατ. Ἱστορ.*/.

Κρεμιὲ (Cremieu) *Γεωγρ.*/. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἰζέρ. Διεξάγει ἐμπόριον ἰνδιάνων καὶ ἔχει μεταλλικὰς πηγάς. Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἦτο πόλις ἀνθηρά, ἐπεκταθεῖσα μεταξὺ τῶν δύο λόφων τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἱππολύτου καὶ διατηροῦσα πολλὰ μοναστήρια καὶ νομισματοκοπεῖον. Ἡ ἐκδίωξις τῶν Ἑβραίων ἐπέφερε καίριον πλῆγμα κατὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν πλήρη κατάπτωσιν τῆς πόλεως. Μέχρι σήμερον σῴζονται οἱ μεγάλοι ἡμικυκλικοὶ πύργοι τῶν τειχῶν της, τμῆμα αὐτῶν καὶ τὰ ἐρείπια μεσαιωνικοῦ πύργου. Κάτ. 2.100. Μ. Ν. Δ.

Κρεμιὲ (Cremieux), *Ἰσαὰκ-Ἀδόλφος*. Γάλλος πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Nimes τῷ 1796 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1880. Περατώσας τὰς σπουδάς του ἐν τῷ λυκείῳ Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου, ἐφοίτησεν εἶτα εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Αἲξ καὶ ἐγένετο δικηγόρος τῷ 1817 ἐν τῇ γενεθλίῳ του πόλει, διαπρέψας ἀμέσως ὡς ῥήτωρ. Ἐγκατασταθεὶς ὁριστικῶς εἰς Παρισίους, συνηγόρησεν ὑπὲρ διαφόρων ἐφημερίδων τῷ 1840 καὶ ἀπελθὼν εἰς Τουρκίαν καὶ Αἴγυπτον ἐπέτυχε τὴν ἀθῴωσιν τῶν Ἰουδαίων τῆς Δαμασκοῦ. Τῷ 1842 ἐξελέγη βουλευτής, ὡς ἐπίσης καὶ τῷ 1846, ὅτε καταπολεμῶν τὴν κυβέρνησιν τοῦ Γκιζὼ διέπρεψε μεταξὺ τῶν

Ἰσαὰκ Κρεμιέ.

Digitized by Google

ἀγωνιστῶν τοῦ ἀναμορφωτικοῦ πνεύματος. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ βασιλέως **Λουδοβίκου-Φιλίππου** μετέσχε τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναγόρευσιν τῆς δημοκρατίας, ἀνέλαβε δὲ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης. Ὑπεστήριξε τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Λουδοβίκου Ναπολέοντος, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ ἐτάχθη μετὰ τῶν ὀρεινῶν καὶ ὑπῆρξεν εἷς τῶν φλογερωτέρων ῥητόρων τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Συλληφθεὶς κατὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Ναπολέοντος Γ', ἤχθη εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Μωζάς, καὶ ἀπολυθεὶς παρητήθη τῆς πολιτικῆς, ἀφιερώθη δὲ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα. Θ. Β.

Κρεμλὲν-*Μπισὲτρ* (Kremlin-Bicêtre) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σηκουάνα, βορείως τῶν Παρισίων καὶ δυτικῶς τοῦ Σαντυγύ, μὲ πληθυσμὸν 16.830. Ἔχει μέγα φρενοκομεῖον καὶ βιομηχανίαν χημικῶν προϊόντων. Μ. Ν. Δ.

Κρεμλῖνον *[Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Μόσχας (ἡ λέξις ἐκ τοῦ ῥωσικοῦ *κρέμλ*, σημαίνοντος *φρούριον*) καὶ ἓν τῶν πέντε κυρίων διαμερισμάτων τῆς πόλεως. Ἐγείρεται εἰς ὕψος τριάκοντα μέτρων ὑπεράνω τοῦ ὑπ' αὐτὸ ῥέοντος ποταμοῦ Μοσχόβα, κατέχει ἐπιφάνειαν ὑπερβαίνουσαν τὰ τεσσαράκοντα ἑκτάρια, ἤτοι τετρακοσίας χιλιάδας τετραγωνικῶν μέτρων, καὶ περικλείεται διὰ τείχους μετ' ἐπάλξεων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐγείρονται δέκα ὀκτὼ ἀρχαῖοι πύργοι. Τὰ τείχη ταῦτα ἔχουσι δέκα ἓξ ποδῶν πλάτος καὶ ὕψος πεντήκοντα ποδῶν. Εἰς ταῦτα διανοίγονται πέντε μνημειώδεις πύλαι, ἐλεύθεραι εἰς τὸ κοινόν. Τὸ σύνολον τοῦ Κρεμλίνου ἀποτελεῖ σχῆμα ἑξάγωνον, δεσπόζει δὲ τῆς ῥωσικῆς πρωτευούσης. Ἤρξατο τοῦτο ὀχυρούμενον ἀπὸ τοῦ 1280 ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Νιέβσκι, τοῦ Δανιὴλ Ἀλεξάνδρόβιτς, ὅστις κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἤγειρεν ἐν Κρεμλίνῳ τὸ πρῶτον ἀνάκτορον. Περιώνυμον κατέστη τὸ Κρεμλῖνον ἀφ' ἧς τῷ 1328 ὁ μέγας ἡγεμὼν Γεώργιος Δανιήλοβιτς μετέφερε τὴν ἕδραν τῆς ἡγεμονίας του ἀπὸ τοῦ Βλαδιμὶρ εἰς Μόσχαν καὶ περιέβαλε τὸ Κρεμλῖνον διὰ ξυλίνου τείχους. Τεσσαράκοντα ἔτη βραδύτερον ὁ μέγας ἡγεμὼν Ἰβὰν Καλίτης ἐξέτεινε μεγάλως τοῦτο καὶ ἤγειρε λίθινον τεῖχος. Μετὰ τὴν γενομένην πυρκαϊὰν κατὰ τὸ 1355, ἥτις κατεβρόχθισεν ὁλόκληρον τὴν πόλιν, ὁ μέγας ἡγεμὼν Δημήτριος Ἰβάνοβιτς Ντονσκόϊ ἀνήγειρε τὸ Κρεμλῖνον ἐπὶ εὐρυτέρου σχεδίου, ἀλλ' ἡ ὁριστικὴ αὐτοῦ μορφὴ ἐδόθη ὑπὸ τοῦ τσάρου Ἰβὰν Γ', ὅστις κατέστησεν αὐτὸ τὸ περιφανέστερον ἵδρυμα τῆς ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του ἑνωθείσης Ῥωσίας. Ἤγειρεν ἐντὸς αὐτοῦ περικαλλεῖς ναούς, μονάς, ἀνάκτορα, μέγαρα καὶ πύργους. Νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ τελευταίου δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ Παλαιολόγου, ἠθέλησεν, ὡς κληρονόμος τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, νὰ δώσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσάν του τὴν βυζαντινὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ μετεκάλεσεν ἐξ Ἰταλίας εἰδικοὺς ἀρχιτέκτονας. Ὅπως παράσχῃ εἰς αὐτὸ μεγαλυτέραν ἐπιβολήν, κατηδάφισε πάσας τὰς οἰκίας καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ναοὺς εἰς ἔκτασιν ἑκατὸν τριάκοντα ὀργυιῶν, μεταξὺ τῶν τειχῶν καὶ τῶν ἄλλων τῆς πόλεως οἰκοδομημάτων καὶ ἐσχημάτισε πρὸ αὐτοῦ τὴν εὐρυτάτην Ἐρυθρὰν πλατεῖαν. Τὸ Κρεμλῖνον ἐγένετο τὸ κέντρον τῶν ἱστορικῶν ἀναμνήσεων τῆς Ῥωσικῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκεῖθεν ἀναπετάσας ὁ Δημήτριος Ντανσκόϊ τὴν μελανήν του σημαίαν ἐστράτευσε κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Τατάρων Μαμάϊ· ἐκεῖ ὁ Ἰβὰν Γ' κατεπάτησεν ἐνώπιον τῶν πρεσβευτῶν τοῦ χάνη τῆς Κριμαίας τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, πρὸς ἣν ὤφειλον οἱ μεγάλοι ἡγεμόνες τῆς Μόσχας νὰ ὑποκλίνωνται. Ἐκεῖ ἀνεκηρύχθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ῥωσίας δυναστευομένης ὑπὸ τῶν Μογγόλων καὶ διὰ τῆς πύλης τοῦ Σπασκόϊ εἰσῆλθεν ὁ Βασίλειος Σουΐσκι κρατῶν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸν σταυρὸν καὶ διὰ τῆς ἑτέρας τὴν ῥομφαίαν καὶ συνέτριψε τὸν Ψευδοδημήτριον καὶ τοὺς Πολωνούς. Ὅλα τὰ ἱστορικὰ δράματα, πάντα τὰ μεγάλα γεγονότα, ὅλαι αἱ τρομεραὶ ἐπαναστάσεις τῆς ἀρχαίας Μόσχας τὸ Κρεμλῖνον ἔσχον ὡς θέατρον. Εἰς τὰ τείχη του ἔχουν τοποθετηθῆ τὰ πολυάριθμα πυροβόλα, λεία ἀναριθμήτων μαχῶν, καὶ εἰς τὸ μουσεῖόν του κατάκεινται τὰ κειμήλια τῆς ῥωσικῆς ἱστορίας.

Τὰ κτήριά του εἶναι ποικίλων ῥυθμῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυριαρχεῖ ὁ βυζαντινός. Τῷ 1475 ὁ Ἰβὰν Γ' μετεκάλεσεν ἐκ Βενετίας τὸν ἀρχιτέκτονα Ἀλβέρτον Φιοραβέντην, ὅπως ἐγείρῃ ἐντὸς τοῦ φρουρίου τὴν μητρόπολιν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τῆς ὁποίας ἐγένετο κατὰ πρῶτον χρῆσις κεράμων ἀντὶ τῶν λευκῶν λίθων τῆς Ῥωσίας. Ἡ μητρόπολις τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου νομίζεται ὡς ἡ λαμπροτάτη τῶν ἐν Μόσχᾳ ἐκκλησιῶν. Εἶναι μικρὰ μὲν παραβαλλομένη πρὸς ἄλλας ὁμοίας αὐτῇ ἐκκλησίας τῆς Ῥωσίας, ἀλλὰ τὰ ἔσω αὐτῆς ἔχουσι παράδοξον δαψίλειαν πλούτου καὶ λαμπρότητα καλλωπισμοῦ. Ἐκτὸς τῶν πολυαρίθμων ἐξεικονίσεων τῶν συμβάντων τοῦ βίου τοῦ Ἰησοῦ, ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῶν φατνωμάτων 249 εἰκόνες ὁλόσωμοι καὶ 2.066 ἡμίσειαι ἢ καὶ μόνον κεφαλαὶ ἀγγέλων, ἀποστόλων, μαρτύρων καὶ πατριαρχῶν. Ἐν τῇ μητροπόλει ταύτῃ εὑρίσκονται ἡ εἰκὼν τῆς Θεομήτορος, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ, κομισθεῖσα δὲ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Μπογιλιοῦμπσκι, ἡ τοῦ Σωτῆρος ἀποσταλεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Παλαιολόγου καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ὑπὸ τοῦ Μεθοδίου. Εἰς αὐτὴν δὲ εὑρίσκονται ἐπίσης τὰ λείψανα τῶν ἀρχιεπισκόπων καὶ τῶν πατριαρχῶν τῆς Ῥωσίας, τεμάχια τῶν ἀμφιέσεων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παναγίας καὶ εἷς ἧλος τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Εἰς τὴν μητρόπολιν τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ εὑρίσκονται οἱ 58 τάφοι τῶν μεγάλων ἡγεμόνων καὶ τσάρων μέχρι τοῦ Μεγάλου Πέτρου, καλυπτόμενοι ὑπὸ καλυμμάτων κοσμουμένων διὰ μαργαριτῶν καὶ ἀδαμάντων, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία εἶναι μυθώδης. Ἡ μητρόπολις τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀλεβίζου, διεκοσμήθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ ζωγράφου Ἀνδρέα Ῥοῦμπλεφ καὶ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Ἐντικέγιεφ καὶ τῶν μαθητῶν του. Ἀπέναντι τῆς χρυσῆς αὐλῆς τῆς ἐκκλησίας εὑρίσκεται τὸ παλαιὸν μέγαρον τῶν πατριαρχῶν μετὰ τοῦ ναοῦ τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων, ἔνθα διασῴζονται αἱ ἀμφιέσεις τῶν πατριαρχῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ κομισθεῖσα ἐκ Βυζαντίου ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Φωτίου, καλυπτομένη ὑπὸ 70 000 μαργαριτῶν καὶ εἰς ἣν εἶναι κεντημέναι αἱ εἰκόνες τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου, τῆς συζύγου του Ἄννης, τοῦ πατριάρχου Νείλου καὶ τοῦ Φωτίου, γύρωθεν δὲ αὐτῆς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἑλληνιστί. Πᾶσαι αἱ ἐν Κρεμλίνῳ ἐκκλησίαι ἀνέρχονται εἰς τριάκοντα δύο. Εἰς αὐτὸ ὑπάρχει τὸ περίφημον κωδωνοστάσιον Ἰωάννου τοῦ Μεγάλου, 90 μέτρων ὕψους, ἐπιχρυσωμένον διὰ καθαροῦ χρυσοῦ, μετὰ τοῦ μεγίστου κώδωνος τοῦ κόσμου, ὅστις ἐχύθη τῷ 1736 Τὸ βάρος αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 12.327 πούτια, ἤτοι 138 000 ὀκάδας. Οἱ Γάλλοι φεύγοντες ἐκ Μόσχας ἀνετίναξαν τὸ κωδωνοστάσιον τοῦτο, ἀλλ' ἀνεκτίσθη ἐξ ὁλοκλήρου. Ἐκεῖ πλησίον εὑρίσκεται καὶ τὸ μεγαλύτερον τηλεβόλον, χυθὲν τῷ 1586 καὶ ζυγίζον 12.000 πούτια.

Εἰς τὸ Κρεμλῖνον ὑπάρχουν τὰ μοναστήρια τῶν Θαυμάτων καὶ τῆς Ἀναλήψεως, τὸ τελευταῖον ἱδρυθὲν ὑπὸ τῆς μεγάλης ἡγεμονίδος Εὐδοξίας, συζύγου τοῦ Δημητρίου Ντανσκόϊ, ἥτις ἐμόνασεν εἰς αὐτὸ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ὁποίου, ἐκτὸς αὐτῆς, ἔχουν ταφῆ καὶ τριάκοντα πέντε σύζυγοι μεγάλων ἡγεμόνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ μήτηρ καὶ αἱ δύο σύζυγοι Ἰβὰν τοῦ Τρομεροῦ.

Ἐκ τῶν ἄλλων ἱδρυμάτων τοῦ Κρεμλίνου ἀξιοσημείωτα εἶναι τὰ ἀρχαῖα ἀνάκτορα. Τὸ πρῶτον ἱδρύθη ἐπὶ Ἰβὰν Γ' τῷ 1487 ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀλεβίζου, ὡς καὶ τὸ ὀνομαζόμενον «Γκρανοβίταγια παλάτα», τὸ ὁποῖον οἱ Ῥῶσοι ἐθεώρουν ὡς ἓν τῶν θαυμάτων τοῦ κόσμου. Πλησίον αὐτῶν ἐγείρεται τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Α'. Δεσπόζει τοῦτο τοῦ ἀνδήρου τοῦ Κρεμλίνου καὶ περιβάλλεται ὑπὸ θαυμασίων κήπων. Τὸ ἀνάκτορον τῶν ὅπλων ἠγέρθη τῷ 1810, εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἔκειτο ὁ οἶκος τοῦ Βόριδος Γκοντουνώφ, ἐγένετο δὲ τὸ μέγα μουσεῖον τῆς Ῥωσίας. Εἰς αὐτὸ περικλείονται οἱ θαυμασιώτεροι θησαυροί· ὁ χρυσός, οἱ μαργαρῖται, οἱ ἀδάμαντες, τὰ ἔργα τῆς χρυσοχοΐας εἶναι ἀναρίθμητα. Ἐκεῖ εὑρίσκονται οἱ θρόνοι, τὰ σκῆπτρα καὶ τὰ στέμματα τῶν τσάρων. Ὁ θρόνος τοῦ τσάρου Ἀλεξίου περιέχει 876 μεγάλους ἀδάμαντας καὶ 1223 ῥουβίνια, ὁ θρόνος τοῦ Γκοντουνὼφ 2.254 πολυτίμους λίθους, εἶναι ἐξ ἐπιχρυσωμένου ἀργύρου καὶ ἐστοίχισε 16.000.000 φράγκα. Τὸ στέμμα τῆς αὐτοκρατείρας Ἄννης κοσμεῖται ἐκ 2.500 ἀδαμάντων καὶ τοῦ μεγίστου ῥουβινίου τοῦ κόσμου. Τῆς αὐτῆς πολυτελείας εἶναι ἐπίσης οἱ θρόνοι καὶ τὰ στέμματα καὶ τὰ σκῆπτρα τῶν λοιπῶν τσάρων. Εἰς τὸ Κρεμλῖνον ἐτελοῦντο αἱ στέψεις τῶν αὐτοκρατόρων, ἐκεῖ δὲ ἐκτίθεται σήμερον ὁ νεκρὸς τοῦ Λένιν.

Κρεμλῖνα (φρούρια) ὑφίστανται ἐν Ῥωσίᾳ καὶ εἰς τὰς πόλεις Σμόλενσκ, Μέγα Νοβογκόροντ, Νίσνιϊ-Νοβογκόροντ, Βλαδιμὶρ καὶ Καζάν, ἀλλὰ τὸ τῆς Μόσχας εἶναι τὸ περιφανέστερον καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν ὀνομαστόν, εἰς τὸ φρούριον δὲ τοῦτο ἀπέμεινεν ἡ ὀνομασία τοῦ *Κρεμλίνου*.

Θ. ΒΕΛΛΑΝΙΤΗΣ

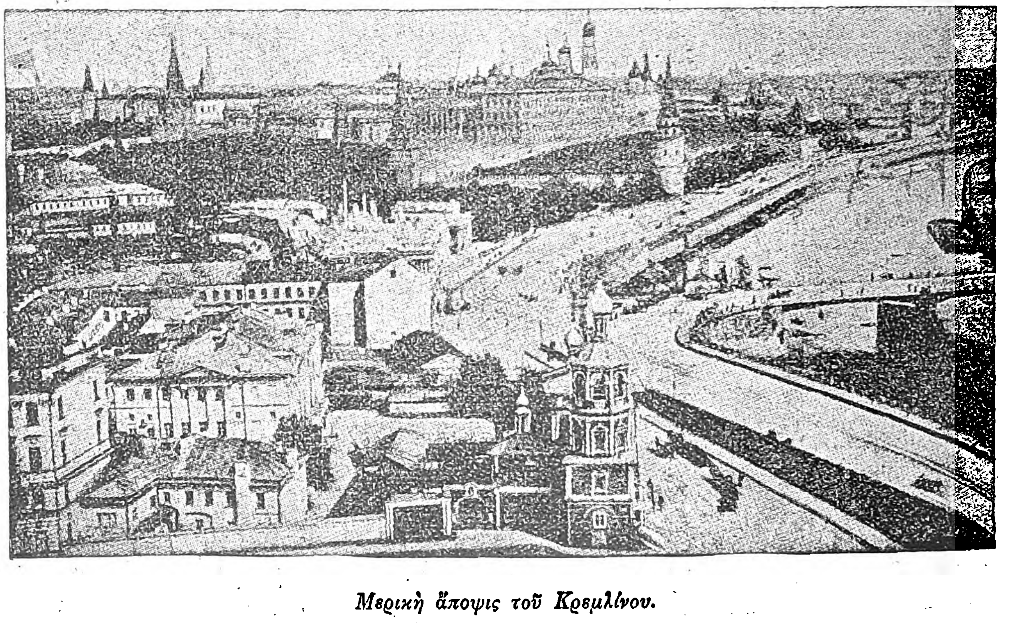

Μερικὴ ἄποψις τοῦ Κρεμλίνου.

Κρεμμυδαροῦ, ἡ *Κρομμυδαροῦ* *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον τοῦ Πειραιῶς, περιλαμβάνον τὸν πρῶτον ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Μέγαν λιμένα ὁρμίσκον μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν συνοικίας. Ὁλόκληρος ἡ ἐσωτερικὴ παραλία τοῦ λιμένος τούτου ἦτο ὠχυρωμένη τὸ πάλαι δι' ἰσχυροῦ τείχους, οὗτινος ἐλάχιστα λείψανα εὑρέθησαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Παρὰ τὸν μυχὸν τῆς Κρεμμυδαροῦς, ὅπου τὸ τεῖχος εἶχε πύλας, εὑρέθησαν βωμοί, ἐξ ὧν εἰκάζεται ὅτι ἐκεῖ που ἔκειτο ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης, ἄλλο ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους ἀναφερόμενον, καθόσον ἡ θεὰ ἐν Πειραιεῖ ἐλατρεύετο ὑπὸ πολλὰ ὀνόματα καὶ εἶχε διάφορα ἱερά. Α. Σ. Χ.

κρεμμύδι (τό), καὶ ***κρομμύδι***· δημοτ., κρόμμυον: «φρ. «ὅσο νὰ πῇς κρεμμύδι» ταχύτατα: «πῆγε κι' ἦρθε ὅσο νὰ πῇς κρεμμύδι»· || πεπαισμένως, χαρακτηριστικὸν χονδροειδοῦς ἢ εὐτελοῦς ὡρολογίου: «τί ὥρα κάνει τὸ κρεμμύδι σου;»

Κρεμμύδι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Βουφράδος, ΝΔ. τῆς κωμοπόλεως Χατζῆ, καὶ διαιρεῖται εἰς δύο διακεκριμένας συνοικίας, τὴν *Ἄνω* καὶ τὴν *Κάτω*. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 467. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Βελανιδιὲς* (Φουρτζῆ) καὶ ἔχει κατ. (1928) 860. Χ. Δ.

— *[Ἱστορ. Ἀγῶν.]* Ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κρεμμυδίου μάχη* παρέμεινε γνωστὴ ἡ πρώτη μάχη, τὴν ὁποίαν ἔδωσαν οἱ Ἕλληνες πρὸς τὸν τακτικὸν στρατὸν τοῦ Ἰμπραὴμ τὴν 7/19 Ἀπριλίου 1825, ἐγγὺς τῆς Μεθώνης, παρὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν οὗτος ἀποβιβασθῆ καὶ στρατοπεδεύσει.

Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε φθάσει εἰς τὸ ὀξύτερον αὐτοῦ σημεῖον, οἱ πλεῖστοι δὲ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Πελοποννησίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, εἶχον συλληφθῆ καὶ φυλακισθῆ εἰς Ὕδραν. Ἡ κυβέρνησις, τῆς ὁποίας προήδρευεν ὁ Γ. Κουντουριώτης, μόλις ἐπληροφορήθη τὴν ἀπρόοπτον ἀποβίβασιν τοῦ Ἰμπραὴμ εἰς Πελοπόννησον, προσεπάθησε νὰ συγκεντρώσῃ τὸν ὑπάρχοντα στρατόν, κατὰ τὸ μετὰ κόπου δὲ συνηθροίσθησαν 8.000, πλεῖστον Στερεοελλαδῖται καί τινες μισθοφόροι Μακεδόνες. Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ τούτου ἀνέλαβεν αὐτοπροσώπως ὁ Γ. Κουντουριώτης καὶ τὴν 28 Μαρτίου ἐπορεύετο ἐκ Ναυπλίου εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ ἱππεύῃ, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ναύπλιον, ἀνέθηκε δὲ τὴν στρατηγίαν εἰς τὸν πλοίαρχον Σκούρτην, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ ἀνδρεῖος ναυτικός, ἦτο ὅμως ἐντελῶς ἀκατάλληλος ὡς στρατηγὸς τῆς ξηρᾶς. Ὁ Σκούρτης παρέταξε τὸν στρατόν του παρὰ τὸ Κρεμμύδι ἡμικυκλικῶς, διὰ νὰ ἀποκόψῃ τὴν μεταξὺ τοῦ στρατοπέδου τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῆς Μεθώνης συγκοινωνίαν, ἔταξε δὲ κατὰ μὲν τὸ δεξιὸν τοὺς Γ. Καραϊσκάκην καὶ Τζαβέλλαν, κατὰ δὲ τὸ ἀριστερὸν τὸν Κ. Μπότσαρην καὶ τὸν Κα-

Digitized by Google

ρατᾶσον μὲ τοὺς Στερεοελλαδίτας καὶ τοὺς Σουλιώτας, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν κατωτέρας πολεμικῆς ἀξίας πολεμιστῶν ἐκράτησε τὸ κέντρον τῆς παρατάξεως. Ὁ Ἰμπραὴμ ἐπιτεθεὶς τὴν 19 Ἀπριλίου διεσκόρπισεν αὐθωρεὶ τὸ κέντρον, ἐνῷ οἱ κατέχοντες τὰ ἄκρα ἠμύνοντο ἀκόμη. Ὅτε ὅμως τὸ αἰγυπτιακὸν ἱππικὸν προσέβαλε τὸν κατὰ τὸ ἀριστερον κέρας Μπότσαρην, ὑποχρεώσας αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσῃ, ἡ ἧττα τῶν Ἑλλήνων κατέστη γενική. Ἡ ἀτυχὴς μάχη τοῦ Κρεμμυδίου ἤνοιξεν εἰς τὸν Ἰμπραὴμ τὸν δρόμον πρὸς τὰ φρούρια τῆς Πύλου, τῶν ὁποίων ὁ εὐρὺς καὶ ἀσφαλὴς λιμὴν θὰ ἐξησφάλιζεν εἰς αὐτὸν ἀσφαλὲς ὁρμητήριον διὰ τὸν πολυάριθμον στόλον του. Ἀφ' ἑτέρου οἱ Στερεοελλαδῖται, μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην, ἀντιληφθέντες τὴν ἀνικανότητα τῶν νησιωτῶν στρατηγῶν, ἐγκατέλειψαν τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔσπευσαν πρὸς τὴν πατρίδα των, ὅπως μόνοι ὑπερασπίσωσιν αὐτὴν ἐν περιπτώσει κινδύνου. Χ. Δ.

—**Κρεμμύδι** /*Γεωγρ.*/. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Μαλίκας τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 89.

Κρεμμυδονήσι /*Παράλ. Γεωγρ.*/. Νησίον κατὰ τὴν ΝΔ ἐσχατιὰν τῆς Μήλου, ἔχον φάρον. Ὀνομάζεται καὶ *Παξιμάδι* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Κρεμμυδοπετρουλὶ /*Γεωγρ.*/. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Πάστρας τῆς ἐπαρχίας Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 98.

κρεμμυδοφάγος (ὁ) (Gryllotalpa vulgaris) [*Φυτοπαθ.*]· βλ. λ. *πρασοκουρίς*.

Κρέμνα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Πισιδίᾳ, ἄλλως *Κρήμνη* (βλ. λ.).

Κρέμνιτς (Kremnitz), ***Μαρία***. Γερμανὶς συγγραφεὺς (1852—1916). Ἐγκατασταθεῖσα ἐν Βουκουρεστίῳ ἐξέδωκεν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς βασιλίσσης τῆς Ρουμανίας Ἐλισάβετ (γνωστῆς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Κάρμεν Σύλβα*), τὰ ἑξῆς: «Ρουμανικὰ ποιήματα» (μεταφράσεις, 3η ἔκδ. 1889), τὰ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Dito* καὶ *Idem*, μυθιστορήματα: «Ἀπὸ δύο κόσμους» (1884), «Ἄστρα» (1886) κλπ., τὴν τραγῳδίαν «Ἄννα Βόλεϋν (1886), τὰ διηγήματα «Ἐκδίκησις» (1889) κτλ. Μόνη ἐδημοσίευσε: «Ρουμανικαὶ σκιαγραφίαι» (1877), «Νέαι ρουμανικαὶ σκιαγραφίαι» (1881), «Ρουμανικοὶ μῦθοι» (1882), «Κάρμεν Σύλβα, μία εἰκὼν τῆς ζωῆς της» (1882), τῷ 1903 μίαν ἐκτενεστέραν βιογραφίαν της καὶ ἑτέραν τοῦ βασιλέως Καρόλου, τὰ μυθιστορήματα «Μετανάσται» (1890), «Ἀπὸ τὴν ρουμανικὴν κοινωνίαν» (1881), «Ὁ ἡγεμονόπαις» (1883) καὶ τὰ διηγήματα: «Κατάρα τοῦ ἔρωτος» (1880), «Ἡ ἐπιστολή του» (1896), «Ἀνὴρ καὶ γυνὴ» (1902). Γ. Ε. Κ.

Κρέμνιτσα, ἢ ***Κερμετσμπάννυα*** (Kremnica ἢ Körmöczbanya) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐν Σλοβακίᾳ, παρὰ τὰ βόρεια Καρπάθια. Κάτ. 9.200. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν πλούσια μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, τὰ ὁποῖα ἦσαν γνωστὰ καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα. Μ. Δ. Β.

Κρεμνὸ /*Γεωγρ.*/. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λυγουρίου τῆς ἐπαρχίας Ναυπλίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 50.

κρεμνόχορτο (τὸ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κόνυζα ἢ πάλλευκος*.

κρεμόκαρπος (ὁ) /*Βοτ.*/. Ὁ καρπὸς ὁ ἀποτελούμενος ἐκ δύο μονοσπέρμων τοιούτων, οἵτινες μετὰ τὴν ὡρίμανσιν αὐτῶν ἀποσχίζονται ἀλλήλων καὶ παραμένουσι κρεμάμενοι ἀπὸ τοῦ καρποφόρου κλάδου. Δ. Ν. Π.

κρεμοκλαδῆ ***δένδρα*** /*Βοτ.*/. Τὰ δένδρα, ἅτινα φέρουσι κρεμαμένους κλάδους.

κρέμομαι· δημοτ. τύπος τοῦ *κρέμαμαι*, εἶμαι κρεμασμένος, ἀνηρτημένος: «κρέμεται ἀπὸ τὸ καρφί», «τὸ κρέας κρέμεται 'ς τὸ τσιγγέλι», παροιμ. «κάθε ἀρνὶ ἀπὸ τὸν ἀτσίποδά του κρέμεται» κάθε ἄνθρωπος ἔχει τὰ βάσανά του· || μεταφ. «ἀπὸ τὰ χέρια σου —, ἀπὸ σένα κρέμομαι» ἀπὸ σοῦ ἐξαρτᾶται ἡ ὑπόστασίς μου.

κρεμόμετρον· βλ. *κορυφόμετρον*.

Κρεμόνα (Cremona) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἰταλίας (βλ. λ. *Κρεμώνα*).

Κρέμος, ***Γεώργιος***. Καθηγητὴς καὶ ἱστορικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Στειρίῳ τῆς Λεβαδείας τῷ 1839 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1926. Ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ καὶ κατόπιν εἰς Γερμανίαν μεταβάς, δαπάναις τῆς κυβερνήσεως, ἠσχολήθη ἰδίᾳ εἰς ἱστορικὰς καὶ γεωγραφικὰς σπουδάς. Ἐπανελθὼν ἐκ Γερμανίας ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητής, ὡς γυμνασιάρχης καὶ ὡς ὑφηγητὴς τῆς ἱστορίας. Ὁ Κρέμος ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ἀλεξάνδρου Κάλφογλου Ἠθικὴ στιχουργία πρὸς τὸν ἐν Βουκουρεστίῳ ἀνεψιὸν αὐτοῦ» (Λειψία 1870) «Γ. Ἰ. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλὰς ἢ Ἑλληνικὸν Θέατρον» (Ἀθῆναι 1872, βλ. λ. *Ζαβίρας*), «Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς καὶ τῆς τοῦ πανεπιστημίου βιβλιοθήκης, τόμος Α' Θεολογία» (Ἀθῆναι 1876), «Ἱστορικὴ γεωγραφία τῆς ἀρχαίας, μεσαιωνικῆς καὶ νέας Ἑλλάδος βιβλίον Α', τμῆμα α' Ἑλληνικὴ Χερσόνησος» (Ἀθῆναι 1878), «Χρονολογία τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας 1453—1830» (Ἀθῆναι 1879), «Ἱερόσυλοι τοῦ ἐν Πυθοῖ ἱεροῦ καὶ Ἱερὸς πόλεμος» (Ἀθῆναι 1889), «Ἀ. Πολυζωίδου, Γενικὴ ἱστορία ἐπιθεωρηθεῖσα καὶ συμπληρωθεῖσα ὑπὸ Γ. Κρέμου» (Ἀθῆναι 1890, τόμ. 3), «Νεωτάτη γενικὴ ἱστορία ὡς δ' συμπληρωματικὸς τόμος τῆς γενικῆς ἱστορίας Ἀ. Πολυζωίδου» (Ἀθῆναι 1890), «Ἱστορία τοῦ σχίσματος τῶν δύο Ἐκκλησιῶν» (Ἀθῆναι 1907, δύο τόμ.) καὶ πολλὰς ἄλλας πραγματείας εἰς ἐφημερίδας, περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια. Ε. Γ. Π.

κρεμοτάρταρο (τό). Κοινὸν ὄνομα τοῦ ὀξίνου τρυγικοῦ καλίου (τρυγός). Σ. Γ.

κρεμόχορτο (τὸ /*Βοτ.*/. Δημώδης ὀνομασία ἐν Κερκύρᾳ ἰδίως τοῦ φυτοῦ *ἰνούλη* ἢ *κόνυζα* ἢ *πάλλευκος*.

Κρὲμπ (Krebs), ***Ἀρθοῦρος-Κωνσταντῖνος***. Γάλλος ἀξιωματικός, μηχανικὸς καὶ ἀεροπόρος, γεννηθεὶς τῷ 1850. Εἶναι γνωστὸς ὡς ἐφευρέτης ἠλεκτροκινήτου ὑποβρυχίου, τοῦ ὁποίου ἡ περιγραφὴ ἀνεγνώσθη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν τῷ 1888. Ἐπίσης κατεσκεύασεν ἐπίμηκες ἀερόστατον, τὴν «Γαλλίαν», καὶ ἐξετέλεσε διαφόρους πτήσεις, ἐπιτυχὼν ταχύτητα 22 χλμ. καθ' ὥραν. Τῷ 1890 ἐγκατέλειψε τὸν στρατὸν καὶ ἐπεδόθη εἰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις. Μ. Ν. Δ.

Κρεμπελζέτσερ (Krempelsetzer), ***Γεώργιος***. Βαυαρὸς συνθετης (1827—1871). Ἔσχεν ἀρκετὰς ἐπιτυχίας εἰς τὸ θέατρον μὲ τὰ μελοδράματα: «Der Onkel aus der Lombardei» (1861), «Der Vetter auf Bescuch» (1863), «Der Kreuzfahrer» (1865), «Dar Orakel in Delphi» (1867), «Die Geister des Weins» (1867), «Der Rotmantel» (1868). Γ. Σ.

Κρεμπιγιὸν (Crébillon), ***Κλαύδιος***. Γάλλος συγγραφεὺ. (1707—1777) Ἔγραψε πλῆθος μυθιστορημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀντικατοπτρίζονται μετά τινος ὑπερβολῆς τὰ ἐλευθεριάζοντα ἤθη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Γνωστότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: «L'écumoire» (1733), «Les égarements du coeur et de l'esprit» (1736), «Le sopha» (1742), «Les amours de Zéokinizul, roi des Kofirans» κ. ἄ. Ι. Ο.

— **Κρεμπιγιὸν** (Crébillon), ***Προσπέρ***. Γάλλος τραγικὸς ποιητὴς (1674—1762). Ἡ πρώτη του τραγῳδία, «Ὁ θάνατος τῶν τέκνων τοῦ Βρούτου», δὲν ἐγένετο εὐμενῶς δεκτή. Καλυτέραν τύχην εἶχε τὸ δεύτερον ἔργον του, «Ἰδομενεύς» (1705), ὁπότε ἐνθαρρυνθεὶς ὁ ποιητὴς ἔγραψε κατὰ σειρὰν τὰς τραγῳδίας: «Ἀτρεὺς καὶ Θυέστης» (1707), «Ἠλέκτρα» (1708), «Ραδάμιστος καὶ Ζηνοβία (1711), ἥτις θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημά του, «Ξέρξης», (1714), «Σεμίραμις» (1717), «Πύρρος» (1726). Τῷ 1731 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Ἡ τραγικότης του καταντᾷ πολλάκις ἀγριότης καὶ φρίκη. Ἦτο ἀνίκανος νὰ ἀναλύσῃ τὰ ἀνθρώπινα πάθη, ἀλλ' εἶχε ζωηρὰν φαντασίαν καὶ πρωτοτυπίαν εἰς τὴν σύλληψιν τῶν θεμάτων των. Ι. Ο.

Προσπὲρ Κρεμπιγιόν.

Κρέμπο [*Ἐθνολ.*]· βλ. *Γκρέμπο*.

Κρὲμπς (Krebs), ***Αἰμίλιος***. Γερμανὸς πολύγλωσσος, γεννηθεὶς τῷ 1868 ἐν Ἔσντορφ τῆς Σιλεσίας καὶ ἀποθανὼν τῷ 1930 ἐν Βερολίνῳ. Υἱὸς ξυλουργοῦ, εἰσήχθη εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν χάρις εἰς τὴν καταπληκτικήν του γλωσσομάθειαν καὶ διετέλεσεν ἐπὶ ἔτη περιζήτητος διερμηνεὺς καὶ ἀνεκτίμητος βοηθὸς διαφόρων πρεσβειῶν. Ἀκολούθως, προαχθεὶς εἰς γραμματέα καὶ σύμβουλον πρεσβείας, διηύθυνε τὸ μεταφραστικὸν τμῆμα τοῦ γερμανικοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὡμίλει ἀπταίστως ἑξήκοντα γλώσσας, ἔγραφε δὲ καὶ ἠννόει ὑπὲρ τὰς ἑκατόν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νέαν ἑλληνικήν. —Ω

—**Κρὲμπς** (Krebs), ***Ἐγγελβέρτος***. Γερμανὸς καθηγητὴς τῆς δογματικῆς, γεννηθεὶς τῷ 1881 ἐν Φράϊμπουργ. Ἐσπούδασεν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Φράϊμπουργ καὶ τοῦ Μονάχου καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας μὲν τῷ 1903, τῆς θεολογίας δὲ τῷ 1910. Τῷ 1911 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Φράϊμπουργ καὶ τῷ 1919 τακτικός. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «Die Mystik in Adelhausen» (1904), «Meister Dietrich, ein Naturforscher, Philosoph unb Theolog des M.-A.» (1906), «Der Logos als Heiland im I Jahrbuch» (1910), «Tage des Ernstes, Auswahl ans Hirschers Fastenbetraehtgn.» (1912), «Völkerschicksale and Gerechtigkt. Gottes» (1918), «Dogma und Leben» (τ. Α' 1920, τ. Β' 1925). —Ω.

—**Κρὲμπς** (Krebs), ***Ἰωάννης-Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς ὀργανοκρούστης (1713—1780). Εσπούδασεν ὑπὸ τὸν Μπάχ, ὅστις ἰδιαιτέρως τὸν ἐξετίμα. Συνέθεσε: «Klavierübungen», 6 σονάτας διὰ πλαγίαυλον, βιόλαν καὶ συνεχὲς βάσιμον, σονάτας διὰ κλαβεσῖνον καὶ πλαγίαυλον κτλ.

—**Κρέμπς**, ***Κάρολος-Αὔγουστος***. Γερμανὸς μουσικὸς (1804—1880), οὗτινος τὸ πραγματικὸν ὄνομα ἦτο *Μίντκε* (Miedke). Διεκρίθη ὡς διευθυντὴς ὀρχήστρας εἰς τὸ μελόδραμα τῆς Βιέννης καὶ ἦτο ἐξαίρετος δεξιοτέχνης τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ συνθέτης. Ἔγραψε τὰ μελοδράματα: «Silva», «Agnès Bernauer», λειτουργίας, τραγούδια, τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον. Ἡ σύζυγός του *Ἀλοϋσία*, τὸ γένος *Μιχαλέζι* (1826—1904), ὑπῆρξε διακεκριμένη δραματικὴ ἀοιδός, ἡ δὲ κόρη του *Μαρία* (1851—1900) ὀνομαστὴ δεξιοτέχνις τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ παιδαγωγός. Γ. Σ.

Κρέμ, Ρὰς-ἐλ — /*Παράλ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον ἐπίσημον τοῦ Τυνησιακοῦ πολεμικοῦ λιμένος τῆς Μπιζέρτας (πλάτ. 37°15' Β., μῆκ. 95°1' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1569: Approaches to Bizerta). Σ. Ε. Λ.

Κρὲμς (Krems) [*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Αὐστρίας παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Κρὲμς πρὸς τὸν Δούναβιν. Κάτ. 13.932. Εἶναι σιδηροδρομικὸν κέντρον μετὰ καλοῦ λιμένος ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, ἔχει δὲ ἐργοστάσια κονιάκ, κονσερβῶν, σοκολάτας, μηχανημάτων κλπ. Πρότερον ἐκαλεῖτο Chremisa, ἦτο ὠχυρωμένη καὶ πρὸ τῆς ἀναπτύξεως τῆς Βιέννης ἐθεωρεῖτο ἡ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς Κάτω Αὐστρίας. Μ. Δ. Β.

Κρέμσμυνστερ (Kremsmünster) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Αὐστρίας, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Στέϋρ, παρὰ τὸν ποταμὸν Κρέμς. Κάτ. 5.000 Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἡ περίφημος μονὴ τῶν βενεδικτίνων τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ Ἁγίου Ἀγαπητοῦ, κτισθεῖσα τῷ 377 ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Βαυαρίας Θασίλλου τοῦ Β'. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἱδρύθη ἐν τῇ πόλει πανεπιστήμιον, ὅπερ θεωρεῖται τὸ ἀρχαιότερον τῆς Αὐστρίας. Ἔχει ἐπίσης ἀστεροσκοπεῖον ἱδρυθὲν τῷ 1759, μουσεῖα μεταλλειολογίας καὶ ζωολογίας καὶ πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην μὲ 70.000 τόμους καὶ 1700 χειρόγραφα. Μ. Δ. Β.

Κρεμυδάδικα /*Γεωγρ.*]· βλ. *Κανατάδικα*.

κρεμῶ, καὶ ***κρεμάω***, *ἀόρ. ἐ)κρέμασα—ἐ)κρεμάστηκα*, παρακ. παθ. μετχ. *κρεμασμένος*· ἀναρτῶ, ἐξαρτῶ ἀπό τινος: «ἐκρέμασα τὸ καπέλλο μου,—τὸ ἐπανωφόρι μου 'ς τὴν κρεμάστρα», «τοῦ κρέμασε 'ς τὸ λαιμὸ ἕνα σταυρό»· || παθ. *κρεμιέμαι*· «δὲν κρεμιέται καλὰ καὶ θὰ πέσῃ»· || μεταφ. «εἶχε παιδιὰ καὶ κρεμάστηκε 'ς τὸν γαμπρό του» ἤλπισε, ἐξήρτησε τὸ μέλλον του· || ἄγχω, ἀπάγχω. θανατώνω διὰ τῆς ἀγχόνης: «οἱ Τοῦρκοι ἐκρέμασαν τὸν πατριάρχη»· || τὸ παθ. αὐτοπαθῶς: «κρεμάστηκε ἀπὸ τὸν πλάτανο»· || *κρεμασμένος*· ὁ ἀπαγχονισθείς: παροιμ. «'ς τοῦ κρεμασμένου τὸ σπίτι γιὰ σκοινὶ δὲ μιλᾶνε» ὅτι δὲν πρέπει τις νὰ ἀναφέρῃ λέξιν τινὰ δάκνουσαν τοὺς παρόντας.

Κρεμώνα (Cremona) [*Γεωγρ.*]. —1) Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Λομβαρδίᾳ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Πάδου, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. 65 305 Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 73 χλμ. πρὸς τὰ ΝΑ. τοῦ Μιλάνου, ἐν τῷ μέσῳ εὐφορωτάτης πεδιάδος, καὶ εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον. Περιβάλλεται ὑπὸ ὑψηλῶν παλαιῶν τειχῶν μετὰ πύργων καὶ τεσσάρων πυλῶν καὶ διασχίζεται ὑπὸ διώρυγος, ἑνούσης τὸν Πάδον μετὰ τοῦ ποταμοῦ Ὄλιο. Ἐπὶ τοῦ Πάδου ἔχει γέφυραν μήκους 983 μ. Εἶναι καλῶς ἐκτισμένη, μὲ εὐρείας καὶ εὐθείας ὁδοὺς καὶ πλατείας κεκοσμημένας διὰ μνημείων, καὶ ἔχει πολλοὺς ἐνδιαφέροντας ναούς, μεγαλοπρεπῆ μέγαρα καὶ ἄφθονα δημόσια κτήρια, ἅτινα καθιστοῦν αὐτὴν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ ἐπιβλητικωτέρων πόλεων τῆς Β. Ἰταλίας. Μεταξὺ τῶν ἀξιολογωτέρων μνημείων αὐτῆς εἶναι ὁ καθεδρικὸς ναός, κτισθεὶς ἀπὸ τοῦ 1107 μέχρι τοῦ 1190 καὶ ἀνακαινισθεὶς τῷ 1491 Πρὸς Β. τοῦ ναοῦ τούτου ὑπάρχει τὸ περίφημον κωδωνοστάσιον *Τορράτσο* ὕψους 113 μέτρων, ὅπερ εἶναι τὸ ὑψηλότερον τῆς Β. Ἰταλίας. Τὸ κωδωνοστάσιον τοῦτο ἐκτίσθη ἀπὸ τοῦ 784 μέχρι τοῦ 1283 καὶ ἔχει κλίμακα ἀνόδου ἐκ 498 βαθμιδων. Φέρει ὡρολόγιον κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Ντοβιτσόλι τῷ 1588, δεικνῦον τὰς ὥρας, τὰς ἡμέρας, τὰ ζῴδια, τὰς φάσεις τῆς σελήνης καὶ τὰς ἐκλείψεις. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, αἱ κυριώτεραι εἶναι ἡ τοῦ Ἁγίου Πέτρου τοῦ 1549 μετὰ θαυμασίως κεκοσμημένου θόλου, ἡ τῆς Ἁγίας Ἀγάθης μὲ νωπογραφίας ὀνομαστῶν ζωγράφων, ἡ τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου μετὰ πίνακος τοῦ Πε-

Digitized by Google

ρουτζίνο κλπ. Ἐκ τῶν δημοσίων κτηρίων ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ γοτθικοῦ ρυθμοῦ μέγαρον τοῦ διοικητηρίου, κτισθὲν τῷ 1245, τὸ δικαστικὸν μέγαρον τοῦ 1292, τὸ δημαρχεῖον, κτισθὲν ἀπὸ τοῦ 1205 μέχρι τοῦ 1245, καὶ τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον, μεταβληθὲν σήμερον εἰς μουσεῖον. Ἔχει ἐπίσης ἱερατικὴν σχολήν, ἀνώτερον λύκειον, βιομηχανικὴν καὶ τεχνικὴν σχολήν, ᾠδεῖον, θέατρα, βιβλιοθήκην καὶ εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου. Ἡ Κρεμώνα εἶναι πόλις βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορική, ἔχουσα ἐργοστάσια μηχανημάτων, κρυστάλλων, ζαχαροπλαστικῆς, μεταξωτῶν, πίλων, ὀνομαστῆς ἀγγειοπλαστικῆς καὶ μουστάρδας. Παγκοσμίως πεφημισμένα εἶναι τὰ ἐν αὐτῇ κατασκευαζόμενα μουσικὰ ὄργανα, ἰδίως βιολία καὶ βαθύχορδα, ἅτινα θεωροῦνται ὡς τὰ καλύτερα τῆς Ἰταλίας καὶ ἀπετέλεσαν τὴν δόξαν τῆς Κρεμώνης κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα, μὲ ὀνομαστοὺς κατασκευαστὰς τοὺς Ἀμάτι, Στραντιβάριους καὶ Γκουαρνέρι.

Ἡ Κρεμώνα ἱδρύθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν Κενομάνων Γαλατῶν καὶ τῷ 219 π. Χ. ἐγένετο ἀποικία τῶν Ρωμαίων, οἵτινες κατέστησαν αὐτὴν ὀχυρώτατον φρούριον. Λόγῳ τῆς ἐξαιρέτου ἐμπορικῆς της θέσεως κατέστη ταχέως πλουσιωτάτη καὶ ἐπροικίσθη διὰ μεγαλοπρεπῶν κτηρίων καὶ μεγάλου ἀμφιθεάτρου. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἀννίβα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ Ἀμίλκα, ἀλλ' ἠλευθερώθη ὑπὸ τῶν ρωμαϊκῶν στρατευμάτων τοῦ πραίτωρος Φουρίου. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον μεταξὺ Ἀντωνίου καὶ Αὐγούστου ταχθεῖσα πρὸς τὸ μέρος τοῦ πρώτου, ὑπέστη μεγάλας καταστροφάς. Κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα ταχθεῖσα πρὸς τὸ μέρος τοῦ Βιτελίου κατὰ τοῦ Βεσπασιανοῦ, παρεδόθη ὑπὸ τούτου, πρὸς τιμωρίαν, εἰς τοὺς στρατιώτας του, οἵτινες τὴν ἐλεηλάτησαν ἐπὶ τετραήμερον καὶ κατόπιν τὴν κατέστρεψαν, τῷ 70 μ. Χ. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Βεσπασιανοῦ ἡ πόλις ἀνῳκοδομήθη ἐκ νέου. Τῷ 603 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Λομβαρδῶν καὶ βραδύτερον διεξήγαγε συνεχεῖς ἀγῶνας πρὸς τὴν Κρέμαν, τὸ Μιλᾶνον, τὴν Βρεσκίαν καὶ τὴν Πλακεντίαν, ὑποστᾶσα συγχρόνως μεγάλας καταστροφὰς συνεπείᾳ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν μεταξὺ Γουέλφων καὶ Γιβελίνων, οἵτινες εἶχον διαιρέσει τὴν πόλιν εἰς δύο τμήματα διὰ τοῦ διασχίζοντος αὐτὴν χειμάρρου Κρεμονέλλα. Τέλος περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Φιλίππου Βισκόντι, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν αὐτὴν ὡς προῖκα εἰς τὴν θυγατέρα του σύζυγον τοῦ Φραγκίσκου Σφόρτσα. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1702 συνελήφθη ἐν αὐτῇ αἰφνιδιαστικῶς ὁ ἀρχηγὸς τῶν γαλλοϊσπανικῶν στρατευμάτων Βιλλερουὰ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν αὐστρογερμανικῶν στρατευμάτων πρίγκιπος Εὐγενίου. Τῷ 1796 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, τῷ δὲ 1799 ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν. Τῷ 1800 οἱ Γάλλοι κατέλαβον αὐτὴν ἐκ νέου καὶ τὴν κατέστησαν πρωτεύουσαν τῆς γαλλικῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἄνω Πάδου. Τῷ 1814 κατελήφθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀπηλευθερώθη καὶ περιελήφθη εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας τῷ 1859. — 2) Νομὸς τῆς Ἰταλίας ἐν Λομβαρδίᾳ. Ἔχει ἔκτασιν 1776 τ. χλμ. καὶ 362.441 κατ. Τὸ ἔδαφος εὐφορώτατον καὶ πεδινόν, διαρρέεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν Ὄλιο καὶ Πάδου καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ Ἄντα, Σέριο καὶ Ντελμόνα. Διασχίζεται ἐπίσης ὑπὸ τριῶν μεγάλων διωρύγων. Παράγει οἶνον, σιτηρά, ὄρυζαν, ἀραβόσιτον, ὀνομαστὸν λίνον, χορτονομὴν κλπ. Ἔχει εὐρυτάτην ὁδικὴν καὶ σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν καὶ διαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐπαρχίας καὶ 63 δήμους. Μ. Δ. Β.

κρεννερίτης (ὁ), ἢ *βουννσενίνης* [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν, ἀποτελοῦν τελλουριοῦχον ἕνωσιν τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου. Ἔχει τὸν χημικὸν τύπον $(Au\,Ag)\,Te_2$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ ρομβικοῦ συστήματος εἰς κρυστάλλους ἐπιμήκεις, στηλοειδεῖς, παρουσιάζει δὲ σκληρότητα 2—3, εἰδικὸν βάρος 8,35, λάμψιν μαργαριτώδη καὶ χρῶμα ἀργυρόλευκον ἕως ἀνοικτὸν ὀρειχαλκόχρουν. Ἀπαντᾷ ἐπὶ χαλαζίου τοῦ Nagyág, εἰς Cripple Creek-Distrikt ἐν Κολοράδῳ καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Αὐστραλίαν. Γ. Β.

κρένο, καὶ *χρένο* (τὸ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κοχλιαρίς.*

Κρεντὲ (Credé), ***Κάρολος-Σιγμοῦνδος-Φραγκίσκος.*** Διάσημος Γερμανὸς μαιευτὴρ (1819 — 1892). Τῷ 1850 ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς μαιευτικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, τῷ δὲ 1856 ἐκλήθη εἰς Λειψίαν ὡς καθηγητὴς τῆς μαιευτικῆς. Ἐκτήσατο μεγάλην φήμην μαιευτῆρος, ἰδίως διὰ τῆς δημοσιευθείσης ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1860 «κοιλιακῆς συνθλίψεως τῆς μήτρας» πρὸς ἐξώθησιν τοῦ πλακοῦντος (βλ. κατ. *Κρεντὲ μέθοδος*) καὶ τῆς γενικῶς ἀσπαστῆς γενομένης προφυλακτικῆς αὐτοῦ ἀγωγῆς, ἤτοι τῆς ἐνσταλάξεως νιτρικοῦ ἀργύρου ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν νεογεννήτων κατὰ τῆς βλεννορροίας. Ἐδημοσίευσε μέγαν ἀριθμὸν πραγματειῶν εἰς διάφορα εἰδικὰ περιοδικὰ καὶ ἔγραψε: «De foetus in utero mutilatione filis membranisque pathologicis effecta» (1858), «De optima in partu naturbi placentam amovendi ratione» (1860), «Observationes nonnulae de foetus situ inter graviditatem» (1863), «Die Verhütung der Augenentzündung der Neugeborenen» (1884). Ο. Ρ.

— **Κρεντὲ** (Credé), ***Μπένος.*** Γερμανὸς χειρουργός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Βερολίνῳ τῷ 1847. Καταταχθεὶς ἐν τῷ στρατῷ προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ γενικοῦ ἀρχιάτρου. Ἔγραψε πραγματείας περὶ «Λιθιάσεως νεφρῶν», «Ὑστεροεκτομῆς», «Σπληνεκτομῆς», «Νεφρεκτομῆς», «Ἐξαιρέσεως βρογχοκήλης», «Θεραπείας τραυμάτων πολέμου» ὡς καὶ σειρὰν ἄρθρων περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἀργύρου καὶ τῶν ἁλάτων αὐτοῦ ὡς ἀντισηπτικῶν κ. ἄ. Ο. Ρ.

— **Κρεντὲ *μέθοδος.*** Ἐφηρμόσθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ μαιευτικῇ τῷ 1853, καλεῖται δὲ καὶ *μέθοδος ἐκπιέσεως ἢ ἐκθλίψεως τοῦ πλακοῦντος.* Ἐφαρμόζεται πέντε λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς ἐξόδου τοῦ ἐμβρύου κατὰ τὸν τοκετόν, καὶ συνίσταται εἰς ἐκθλίψεις καὶ ἐκπιέσεις ἰσχυράς, ἐνεργουμένας ἐπὶ τοῦ πυθμένος καὶ τῶν τοιχωμάτων τῆς μήτρας, ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ μαιευτῆρος (καὶ τῆς μαίας πολλάκις), διὰ μέσου τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος. Αἱ ἐκπιέσεις αὗται δέον νὰ συμπίπτουσι πρὸς τὰς συστολὰς τῆς μήτρας. Ἀλλ' ἡ μέθοδος αὕτη ἔχει τὸ μειονέκτημα ὅτι ἐπιφέρει τὴν διάσπασιν τῶν φυσιολογικῶν τοῦ πλακοῦντος συμφύσεων, αἵτινες εἶναι λίαν εὔθρυπτοι· κατ' ἀκολουθίαν, ἐπέρχεται ἐπίσχεσις κοτυληδόνων τοῦ πλακοῦντος καὶ ὑμένων· ἡ μέθοδος αὕτη προδιαθέτει εἰς αἱμορραγίας, ἐνίοτε δὲ παρατηρεῖται ἐκ ταύτης καὶ ἀντιστροφὴ τῆς μήτρας ἐκ βιαίου, ἀποτόμου καὶ ἐπιμόνου χειρισμοῦ τοῦ μαιευτῆρος. Μ. Ν. Κ.

Κρέντι (Credi), ***Λαυρέντιος ντὶ* —.** Σημαίνων Φλωρεντινὸς ζωγράφος (1455—1537). Ἀπεμιμήθη πολὺ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Νταβίντσι, τὰ ἔργα του ἐν τούτοις δὲν στεροῦνται ἰδίων προτερημάτων. Ὡς ἀριστούργημά του θεωρεῖται ὁ πίναξ «Γέννησις τοῦ Χριστοῦ», εὑρισκόμενος ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἐν Βερολίνῳ σώζεται μία ὡραία «Μαγδαληνὴ» τοῦ Κρέντι, τὸ δὲ μουσεῖον τοῦ Λούβρου κατέχει ἕτερον σημαντικὸν πίνακά του, παριστῶντα τὴν «Θείαν οἰκογένειαν». Γ. Ζ.

Κρεντὶ *Μομπιλιὰρ ὀβ Ἀμέρικα* (Credit Mobilier of America). Μεγάλη ἀμερικανικὴ ἑταιρεία ἱδρυθεῖσα τῷ 1859. Ἡ ὑπ' αὐτῆς ἐπιχειρηθεῖσα κατασκευὴ τοῦ σιδηροδρόμου τοῦ Εἰρηνικοῦ ἐγένετο ἀφορμὴ πολιτικοῦ σκανδάλου εἰς βάρος τοῦ Κογκρέσσου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Συγκεκριμένως κατηγορήθησαν πλεῖστοι βουλευταὶ καὶ γερουσιασταί, ὅτι ἐδωροδοκήθησαν, λαβόντες μερίσματα διὰ μετοχάς, τὰς ὁποίας οὐδέποτε εἶχον. Διορισθείσης ἀνακριτικῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς, ἦλθον εἰς φῶς ἐπιβαρυντικὰ στοιχεῖα κατὰ τοῦ προέδρου τοῦ Κογκρέσσου Σούϋλερ Κάλφαξ καὶ πολλῶν ἄλλων μελῶν αὐτοῦ, ἅτινα συνήγησαν εἰς τὴν ψήφισιν τῆς συμβάσεως μεταξὺ τῆς ἑταιρείας καὶ τῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν παροχὴν οἰκονομικῆς βοηθείας καὶ μεγάλων εὐκολιῶν, αἵτινες ἐπέτρεψαν εἰς τὴν ἑταιρείαν νὰ πραγματοποιήσῃ κέρδη 48 % περίπου. Θ. Ν. Τ.

—**Κρεντὶ-*Λυοννὲ*** (Crédit Lyonnais), ἡ ***Τράπεζα Λυωνικῆς Πίστεως.*** Μεγάλη γαλλικὴ τράπεζα, ἱδρυθεῖσα τὴν 6 Ἰουλίου 1863 ἐν Λυῶνι μὲ ἀρχικὸν κεφάλαιον 20 ἑκατομμυρίων φράγκων χρυσῶν, αὐξηθὲν διαδοχικῶς διὰ νέων ἐκδόσεων μετοχῶν εἰς 50, 75, 100 καὶ τέλος εἰς 200 ἑκατομμύρια φράγκων, διῃρημένον δὲ εἰς 400.000 μετοχὰς ὀνομαστικῆς ἀξίας 500 φράγκων. Διεκρίθη ἀπὸ τῶν ἄλλων πιστωτικῶν ἱδρυμάτων τῆς Γαλλίας διὰ τὴν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Λυῶνος συμβολήν της. Ἀκολούθως ἐπεξέτεινε τὸν κύκλον τῶν ἐργασιῶν της ἐφ' ὅλων τῶν τραπεζιτικῶν κλάδων καὶ ἔχει σήμερον ὑποκαταστήματα εἰς τὰς περισσοτέρας πόλεις τῆς Γαλλίας καὶ τὰς σπουδαιοτέρας τῶν ἀποικιῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Αἱ καταθέσεις καὶ ὑποχρεώσεις τῆς τραπέζης ὑπερβαίνουν σήμερον δύο δισεκατομμύρια φράγκων, ὁ δὲ κύκλος τῶν ἐργασιῶν της τὰ πέντε. Διοικεῖται ὑπὸ συμβουλίου ἐκ 10—15 μελῶν, ὧν ἕκαστον πρέπει νὰ κατέχῃ τοὐλάχιστον 500 μετοχάς. Χ. Δ.

—**Κρεντὶ *Φονσιὲ*** (Crédit Foncier=κτηματικὴ πίστις). Μεγάλη πιστωτικὴ τράπεζα τῆς Γαλλίας, ἱδρυθεῖσα τῷ 1852 μὲ ἕδραν τοὺς Παρισίους καὶ διατελοῦσα ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον διορίζει τὸν διοικητὴν καὶ τοὺς δύο ὑποδιοικητάς της. Ἡ τράπεζα αὕτη, εἰς ἣν ἐχορηγήθησαν μεγάλα προνόμια ἐκ μέρους τοῦ κράτους, ἱδρύθη μὲ σκοπὸν τὴν χορήγησιν ἐνυποθήκων δανείων ἐπὶ ἀκινήτων καὶ ἔχει ὑποκαταστήματα εἰς ὅλα τὰ διαμερίσματα τῆς Γαλλίας. Τὰ δάνεια εἶναι δύο εἰδῶν, ἐξοφλούμενα χρεολυτικῶς: 1) τὰ καθαρῶς κτηματικὰ (ἔγγεια), διὰ τὰ ὁποῖα ἐκδίδει ἐγγείους ὁμολογίας (κτηματόγραφα), καὶ 2) τὰ πρὸς νομούς, κοινότητας καὶ δημόσια ἱδρύματα, διὰ τὰ ὁποῖα ἐκδίδει τὰς λεγομένας κοινοτικὰς ὁμολογίας. Αἱ ὁμολογίαι τῆς τραπέζης ταύτης εἶναι ἀκατάσχετοι. Τὰ δάνεια ἐκδίδονται μόνον ἐπὶ πρώτῃ ὑποθήκῃ καὶ οὐδέποτε τὸ δανειζόμενον ποσὸν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ ἥμισυ τῆς ἀξίας τοῦ ὑποθηκευομένου ἀκινήτου, ἐπὶ ἀμπελώνων δὲ καὶ δασῶν τὸ τρίτον· τὸ ποσὸν τῆς χρεολυτικῆς ἐξοφλήσεως δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ ποσὸν τῶν προσόδων τοῦ δανειζομένου. Τὸ κεφάλαιον καὶ τὰ ἀποθεματικὰ τῆς τραπέζης ἀνέρχονται μέχρι τοῦ ποσοῦ τῶν 170 ἑκατομμυρίων φράγκων κατανεμημένων εἰς μετοχὰς ἐκ 500 φράγκων. Χ. Δ.

Κρεντίρι [*Γεωγρ.*]. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Φαρσάλων τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 49. Κ. Δ.

Κρέντιτο Ἰταλιάνο (Credito Italiano). Ἰταλικὴ τράπεζα, ἱδρυθεῖσα τῷ 1870 ὑπὸ τὸν τίτλον «Τράπεζα τῆς Γενούης» καὶ μετονομασθεῖσα εἰς «Κρέντιτο Ἰταλιάνο» τῷ 1894. Ἔχει μετοχικὸν κεφάλαιον 400 ἑκατομμυρίων λιρεττῶν, ἐξ οὗ εἶναι καταβεβλημένον 354 479.800, καὶ ἀποθεματικὸν 70 000.000. Ἡ ἕδρα αὐτῆς εὑρίσκεται ἐν Μιλάνῳ, ἔχει δὲ πολυάριθμα ὑποκαταστήματα εἰς πάσας τὰς μεγαλοπόλεις καὶ τὰ οἰκονομικὰ κέντρα τῆς Ἰταλίας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ τράπεζα τῷ 1910 ἵδρυσε τὴν «Ἰταλοβραζιλιανὴν τράπεζαν», εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς ὁποίας μετέχει διὰ σημαντικῶν κεφαλαίων. Μ. Δ. Β.

Κρέντνερ (Credner), ***Ἑρμάννος.*** Γερμανὸς γεωλόγος, γεννηθεὶς τῷ 1841. Ἐξετέλεσε πλείστας γεωλογικὰς μελέτας, περιοδεύσας ἀπὸ τοῦ 1865 μέχρι τοῦ 1868 ἀνὰ τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Ἐγένετο καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας, ἀκολούθως δὲ καὶ διευθυντὴς τοῦ Σαξωνικοῦ Γεωλογικοῦ Ἱδρύματος. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων ἐπιστημονικῶν του μελετῶν διακρίνονται αἱ ἀκόλουθοι: «Διὰ μέσου τῶν ἐκ γρανουλλίτου ὀρέων» (1880), «Τὰ στεγοκέφαλα τῶν νεωτέρων παλαιοζωϊκῶν ἀπολιθωμάτων» (1881—1894), «Οἱ σαξωνικοὶ σεισμοί» (1889—1904), κ. ἄ. Γ. Κ. Γ.

— **Κρέντνερ** (Credner), ***Κάρολος - Αὔγουστος.*** Γερμανὸς διαμαρτυρόμενος θεολόγος (1797—1857). Ἐδίδαξεν ἐν Ἰένᾳ καὶ Γκίσσεν ἱστορίαν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἑρμηνείαν τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς ἔργα: «De prophetarum minorum versionis syriacae quam Peschita dicunt indole» (1827), «De librorum Novi Testamenti inspiratione quid statuerint christiani ante saeculum medium tertium» (1828), «Der Prophet Joel übersetzt und erkleïrt» (1831), «Beiträge zur Einleitung in die biblischen Schriften» (1832, 1838), «Die Einleitung in das Neue Testament» (1836), «Zur Geschichte des Kanons» (1847), «Die Geschichte des Neue Testaments» (1852), «Geschichte des neutestamentichen Kanon» καὶ ἄλλα. Ε. Γ. Π.

— **Κρέντνερ** (Credner), ***Κάρολος-Φρειδερῖκος-Ἑρρῖκος.*** Γερμανὸς γεωλόγος (1809—1876). Ἠρεύνησε πρῶτος τὴν γεωλογικὴν *σύστασιν* τοῦ Θουριγγιανοῦ Δρυμοῦ, οὗτινος ἐδημοσίευσε χάρτην τῷ 1846. Τῷ 1865 ἐξέδωκε γεωλογικὸν χάρτην τοῦ Ἀννοβέρου. Λ. Α.

κρένω· ἰδιωματ. τύπος τοῦ *κρίνω*, λέγω, ὁμιλῶ «τί κρένεις αὐτοῦ;», «τί εἶν' αὐτὰ ποῦ κρένεις;».

κρὲξ (ἡ) (Crex) [*Ζῳολ.*]. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *καλοβαμόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρτυγιδῶν*, περιλαμβάνον συγγενῆ πρὸς τοὺς ὄρτυγας πτηνὰ μὲ σῶμα μετρίου μήκους, λαιμὸν μακρόν, κεφαλὴν ἐπιμήκη, ράμφος κωνικόν, ἰσχυρόν, πτέρυγας μᾶλλον βραχείας, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ αἰχμηράν, πόδας λεπτοὺς καὶ μετρίου ὕψους καὶ δακτύλους μακροὺς μετὰ μεγάλων ὀνύχων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *κρὲξ ἡ λειμώνιος* (Crex pratensis), ἥτις ἔχει μῆκος 27 περίπου ἑκατοστομέτρων, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα πυρρόφαιον μετὰ μελανῶν κηλίδων ἐπὶ τῆς ράχεως, ὑπόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν μὲ διακεκομμένας ὑπομελανὰς γραμμώσεις κατὰ τὰ πλάγια τῆς κοιλίας καὶ λευκὸν κατὰ τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ λαιμοῦ. Ἐνδιαιτᾶται εἰς τοὺς λειμῶνας καὶ ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῶν χωρῶν τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Δ. Ν. Π.

Κρέξος. Ἀρχαῖος Ἕλλην ποιητὴς καὶ μουσικὸς ἀγνώστου ἐποχῆς. Ἀναφέρεται παρὰ Πλουτάρχῳ (Περὶ μουσ. 12,28) ὡς σύγχρονος τῶν Τιμοθέου καὶ Φιλοξένου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου δὲ ὁμοῦ χαρακτηρίζονται ὡς «φορτικώτεροι καὶ φιλόκαινοι». —Π.

κρεοβόρος (ὁ). Ὁ τρεφόμενος διὰ κρέατος, ὁ κρεοφάγος καὶ μεταφορικῶς ὁ αἱμοχαρής. Ἀπὸ τοῦ ἐπιθέτου τούτου κατά τινας παράγεται τὸ ὄνομα τοῦ μυθικοῦ Κερβέρου. —Π.

κρεογαλακτικὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*] βλ. *γαλακτικὸν ὀξύ.*

κρεοδαίτης (ὁ). Ὁ διανέμων τὸ κρέας, ὁ κρεανόμος. Μεταφορικῶς ὁ κρεοβόρος, ὁ αἱμοχαρὴς (ἀπὸ τοῦ *κρέας* καὶ *δαίνυμι*).

Digitized by Google

—/ *'Αρχ.* / 'Εν τῷ ἀρχαίῳ σπαρτιατικῷ στρατῷ ὑπῆρχεν ἀξίωμα *κρεοδαίτου* («κρεοδαῖτις ἀρχή»), ἀνατιθέμενον πιθανώτατα εἰς ἕνα ἐκ τῆς τάξεως τῶν «ὁμοίων» καὶ συνιστάμενον εἰς τὴν ἐπιμελητείαν τῆς τροφοδοσίας. Ἦτο, φαίνεται, ὑψηλὸν ἀξίωμα, καθότι ἀναφέρεται λαβὼν τοῦτο καὶ αὐτὸς ὁ Λύσανδρος. Γενικώτερον παρ' ἀρχαίοις *κρεοδαίτης* ἢ *κρεανόμος* (λατ. dispensator) ἐκαλεῖτο ὁ ἐπιμελούμενος τῆς *κρεανομίας* (βλ. λ.). —π.

κρεόδοντα (τὰ) (Creodontia) /*Παλαιοζῳολ.*/. Ὑποτάξις ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *σαρκοφάγα* θηλαστικά. Τὰ ζῷα ταῦτα ἦσαν δακτυλοβάμονα ἢ ἡμιπελματοβάμονα. Ἔφερον μικρὸν ἐγκέφαλον μὲ ἀσθενεῖς γύρους, ὀδοντοστοιχίαν πλήρη, ἀποτελουμένην ἐκ τριῶν κοπτήρων, ἑνὸς κυνόδοντος, τεσσάρων προτραπεζιτῶν καὶ τριῶν τραπεζιτῶν εἰς ἑκάστην πλευρὰν ἑκάστης σιαγόνος (ὀδοντικοῦ δηλαδὴ τύπου $\frac{3\ 1.4.3}{3\ 1.4.3}$). Τὸ κρανίον ἦτο τύπου ἁρπακτικοῦ ζῴου, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολὺ μέγα ἐν σχέσει πρὸς τὸν κορμόν, τὸ δὲ ῥύγχος των συχνὰ ἐπιμεμηκυσμένον. Ἡ τυμπανικὴ σφαῖρα σπανίως καὶ ἐξαιρετικῶς ἦτο ὠστεοποιημένη. Ὁ καρπὸς τῶν ἐμπροσθίων ἄκρων εἶχε συνήθως συνωστεωμένα τὸ κεντρικὸν ὀστάριον, τὸ σκαφοειδὲς καὶ τὸ σεληνοειδές. Ὁ ἀστράγαλος τῶν ὀπισθίων ἄκρων ἦτο ἐλαφρῶς θολωτὸς καὶ αἱ ἀκροτελεύτιοι φάλαγγες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παχεῖς καὶ κατὰ τὴν κορυφήν των ἐσχισμέναι, σπανίως δὲ πλευρικῶς συμπεπιεσμέναι. Διαιροῦνται εἰς τρεῖς φυλάς, τὰ *ἀκρεόδοντα*, τὰ *ψευδοκρεόδοντα* καὶ τὰ *εὐκρεόδοντα*. Τὰ τελευταῖα ἀποτελοῦν τὴν ἀρχήν, ἐξ ἧς ἐγεννήθησαν τὰ πραγματικὰ σαρκοφάγα.

Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν κρεοδόντων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ Βόρειον 'Αμερικήν. Γ. Κ. Γ.

κρεοδοσία (ἡ)· δόσις κρέατος, διανομὴ κρέατος· ἀντὶ *κρεοδαισία*.

κρεοζάλη (ἡ) [*Χημ.*]. 'Εσωτερικὸν ἀντισηπτικόν, χρησιμοποιούμενον κυρίως ὡς ἀντιβρογχιτικόν. 'Αποτελεῖται ἐκ δεψικοῦ *κρεοσώτου*. Σ. Γ.

κρεοζόλη (ἡ) / *'Οργ. Χημ.*]· βλ. *κρεοσόλη*.

κρεοζοτάλη (ἡ) /*Χημ.*/. Συσκεύασμα τοῦ *κρεοσώτου*. Ὑγρὸν χρησιμοποιούμενον ἐσωτερικῶς ὡς ἠπιώτερον τοῦ κρεοσώτου. Σ. Γ.

κρεοζοφόρμιον (τὸ) /*Χημ.*/. 'Απολυμαντικὸν παρασκεύασμα, συνιστάμενον ἐκ *κρεοσώτου* καὶ *φορμαλδεΰδης*. Σ. Γ.

κρεόζωτον (τὸ) [*Χημ.*]· βλ. *κρεόσωτον*.

κρεοκόπτης (ὁ). Ὄργανον (μεγάλη μάχαιρα) χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν κρεοπωλῶν, τῶν ἀλλαντοποιῶν καὶ τῶν μαγείρων διὰ τὴν κοπὴν τοῦ κρέατος εἰς τεμάτια· || μάχαιρα ἢ μηχανή, χρησιμοποιούμεναι εἰς τὴν μετατροπὴν τοῦ κρέατος εἰς πολτὸν (κιμᾶν).

—[*'Εγκυκλ.*] Οἱ *κρεοκόπται* ἀποτελοῦνται ἐκ κοίλου μεταλλικοῦ κυλίνδρου, φέροντος ἐσωτερικῶς ἐγκοπάς, ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιστρέφεται δεύτερος κύλινδρος κατεσκευασμένος ἐν σχήματι κοχλίου. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων κυλίνδρων συνθλίβεται τὸ κρέας, τὸ ὁποῖον εἰσάγεται διὰ χοάνης ὑπερκειμένης τῆς συσκευῆς. Ὁ ἐξωτερικὸς κύλινδρος ἐκ μὲν τῆς μιᾶς βάσεως εἶναι ἐντελῶς κλει-

Κρεοκόπται.
[1='Αλλαντοποιοῦ. 2 καὶ 3= Κρεοπώλου.]

Κρεοκοπτικὴ μηχανή.

στός, ἀφίνων μικρὰν μόνον ὀπήν, διὰ τῆς ὁποίας διέρχεται ὁ περιστρέφων τὸν ἐσωτερικὸν κύλινδρον ἄξων, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας φέρει διάτρητον πλάκα, διὰ τῆς ὁποίας διέρχεται τὸ πολτοποιημένον κρέας. Ἡ ὅλη συσκευὴ φέρει εἰδικὸν μηχανισμόν, διὰ τοῦ ὁποίου στερεοῦται ἐπὶ τῆς τραπέζης. Αἱ κρεοκοπτικαὶ μηχαναὶ χρησιμοποιοῦνται καὶ διὰ τὴν πολτοποίησιν καὶ ἄλλων χρησίμων τῇ μαγειρικῇ ὑλικῶν (π. χ. ντομάτας διὰ τὴν κατασκευὴν πελτέ). Τὸ κρέας δύναται νὰ πολτοποιηθῇ καὶ ὑπὸ δύο κοινῶν μαχαιρίων κινουμένων σταυροειδῶς ἐπὶ τῶν πρὸς πολτοποίησιν τεμαχίων κρέατος. Χ. Δ.

κρεοκοπτικὴ *μηχανή*· βλ. *κρεοκόπτης*.

κρεολικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς *κρεολούς*.

— **κρεολικαὶ** *γλῶσσαι*. Καλοῦνται οὕτω διάφοροι μεικται γλῶσσαι (ἰδίως τῆς 'Αφρικῆς καὶ τῆς 'Αμερικῆς), προελθοῦσαι ἐκ τῆς ἀναμείξεως τῆς 'Αγγλικῆς καὶ ὡρισμένων ρωμανικῶν γλωσσῶν (τῆς ἱσπανικῆς, τῆς πορτογαλικῆς καὶ τῆς γαλλικῆς) πρὸς τὰς γλώσσας διαφόρων ἰθαγενῶν τῶν εἰρημένων ἠπείρων. Τοιαῦται εἶναι λ. χ. ἡ *Νεγρο-πορτογαλική*, ἡ ὁμιλουμένη ἐν 'Αφρικῇ εἰς τὰς νήσους τοῦ Πρασίνου 'Ακρωτηρίου, εἰς τὴν πορτογαλικὴν Γουϊνέαν κ. ἀ., ἡ *Κρεολικὴ* τοῦ Μεξικοῦ, τῆς Γουϊάνας καὶ ἄλλων χωρῶν τῆς 'Αμερικῆς κ. ο. κ. Μερικαὶ ἐξ αὐτῶν ἔγιναν ἤδη ἀντικείμενον ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. 'Εκ τῶν σχετικῶν μελετῶν ἀναγράφομεν τὰς τῶν: F. de Barros («Lingua creola da Guiné portuguesa e do archipelago de Capo Verde», ἐν Revista de estudas livres τοῦ 1885—1886, ἐν Λισσαβῶνι), Paula e Brito («Dialectos crioulos portuguezes», ἐν Boletim da Soc. de Geograf. τῆς Λισσαβῶνος, 1887), H. Schuchardt («Kreolische Studien», I—IX, Wien 1882—1891· «Beiträge zur Kenntnis des englischen Kreolisch», ἐν Englische Studien XII, 3 κ. ἑξ. καὶ «Beiträge zur Kenntnis des kreolischen Romanisch», ἐν Zeitschrift für romanische Philologie, XII—XIII), Addison van Name («Contributions to creole grammar», ἐν Transactions of the American Philological Association τοῦ 1869—1870), A Dietriech («Les parlers créoles des Mascareignes», ἐν τῷ περιοδικῷ Romania τόμ. XX, 216 κ. ἑξ.). C. Baissac («Étude sur le patois créole mauricien», Nancy 1891) καὶ H. Schuchardt, («Sur le patois créole de la Réunion», ἐν Romania τόμ. XI, 589 κ. ἑξ.). Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

κρεολίνη (ἡ) / *Χημ.*/. Σκοτεινόφαιον, πυκνόρρυτον, ἐλαιῶδες ὑγρόν, ὀσμῆς φαινικοῦ ὀξέος. 'Επὶ τοῦ δέρματος δρᾷ ὀλιγώτερον ἐρεθιστικῶς τοῦ φαινικοῦ ὀξέος. Παράγεται ὡς παραπροϊὸν τῆς παρασκευῆς τοῦ φαινικοῦ ὀξέος ἐκ τῶν ἐν νατρορρύματι δυσδιαλύτων ἀνωτέρων φαινολῶν καὶ φαινολικῶν αἰθέρων τῆς πίσσης, ὡς καὶ ἐκ μικροτέρων ποσοτήτων πυριδινικῶν βάσεων καὶ ναφθαλινίου. Συνήθως προστίθεται καὶ μικρὰ ποσότης σάπωνος πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ καταμερισμοῦ ἐν ὕδατι. Τὸ ὄνομα ἀνήκει προνομιακῶς εἰς τὸν οἶκον Pearson. Σ. Γ.

— / *Φαρμ.—Χημ.*] Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἰσήχθησαν ὑπὸ τοῦ Pearson σκευάσματα ἀποτελούμενα ἐκ πισσελαίων καὶ μικρᾶς ποσότητος κρεσολῶν, ἅτινα τῇ βοηθείᾳ ρητινοσάπωνος ἢ διὰ κατεργασίας μετὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος παρέχουν διαλύματα, ἅτινα ἀραιούμενα δι' ὕδατος δίδουν γαλάκτωμα. Ἡ κρεολίνη χρησιμεύει ὡς ἀπολυμαντικόν, σπανίως δὲ ἐσωτερικῶς. Κ. Γ. Μ.

κρεολὸς (ὁ), θηλ. —*ή*· καθαρόαιμος Εὐρωπαῖος, γεννηθεὶς ἐν ἀποικίᾳ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν μεταναστεύσαντα ἐκεῖσε Εὐρωπαῖον, ὅστις ἐκαλεῖτο *καπετόντος* (ἡ λ. γαλλ. créole, καὶ αὕτη ἀπὸ τῆς ἱσπανικῆς criollo).

— / *'Εγκυκλ.*] *Κρεολοὶ* ἐκαλοῦντο ἀρχικῶς οἱ γεννηθέντες εἰς τὰς Δυτικὰς 'Ινδίας ἐξ Ἱσπανῶν γονέων, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς μετανάστας, τοὺς ἀπ' εὐθείας προερχομένους ἐξ Ἱσπανίας, τοὺς ἰθαγενεῖς, τοὺς νέγρους καὶ τοὺς μιγάδας. Σήμερον σημαίνει τοὺς ἀπογόνους τῶν μὴ ἰθαγενῶν φυλῶν, τοὺς γεννηθέντας καὶ ἐγκατεστημένους εἰς τὰς Δυτικὰς 'Ινδίας, εἰς διάφορα μέρη τῆς 'Αμερικανικῆς ἠπείρου καὶ εἰς τὸν Μαυρίκιον, τὴν Ρεουνιὸν καί τινα ἄλλα μέρη ἐποικισθέντα ὑπὸ τῆς Ἱσπανίας, τῆς Πορτογαλίας, τῆς Γαλλίας καί, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν Δυτικῶν 'Ινδιῶν, τῆς 'Αγγλίας. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὁ ὅρος ἐφαρμόζεται ἐπὶ ζῴων καὶ φυτῶν. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς λέξεως ὑπό τινων συγγραφέων ὡς σημαινούσης πρόσωπον μεικτοῦ αἵματος εἶναι πεπλανημένη. Ὁ ὅρος κρεολὸς δὲν εἶναι ἐνδεικτικὸς χρώματος. Τοπικαὶ ποικιλίαι ἀπαντῶνται ἐν τῇ χρησιμοποιήσει τῆς λέξεως εἰς διαφόρους χώρας. Εἰς τὰς Δυτικὰς 'Ινδίας κρεολὸς σημαίνει τὸν ἀπόγονον οἱασδήποτε εὐρωπαϊκῆς φυλῆς. 'Εν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις οἱ γαλλόφωνοι ἰθαγενεῖς τῆς λευκῆς φυλῆς ἐν Λουϊζιάνᾳ, εἴτε γαλλικῆς εἴτε ἱσπανικῆς καταγωγῆς, καλοῦνται κρεολοί. Οἱ Γάλλοι Καναδοὶ οὐδέποτε ὀνομάζονται διὰ τοῦ ὅρου τούτου, οὔτε χρησιμοποιεῖται σήμερον εἰς τοὺς Νοτιοαμερικανοὺς ἱσπανικῆς ἢ πορτογαλικῆς καταγωγῆς, ἀλλ' ἐν τῷ Μεξικῷ λευκοὶ ἱσπανικῆς καταγωγῆς ὀνομάζονται κρεολοί. Εἰς πάσας τὰς ρηθείσας χώρας, ὁσάκις πρόκειται νὰ ὁρισθῇ κρεολὸς μὴ λευκὸς προστίθεται ἡ λέξις νέγρος. 'Εν τῷ Μαυρικίῳ, τῇ Ρεουνιὸν κλπ. ἐξ ἄλλου, κρεολὸς κοινῶς σημαίνει τὸν μαῦρον πληθυσμόν. Οἱ κρεολοὶ οἱ καταγόμενοι ἐκ Γάλλων καὶ Ἱσπανῶν ὁμιλοῦν διάλεκτον, ἥτις ἀρχικῶς ἦτο παρεφθαρμένη γαλλικὴ ἢ ἱσπανική, σήμερον ὅμως ἐξειλίχθη εἰς ἰδιαιτέραν γλῶσσαν. Δ. Σ. Δ.

κρεοπωλεῖον (τὸ)· κατάστημα πωλήσεως κρέατος, κοιν. *χασάπικο*.

κρεοπώλης, —*ου* (ὁ)· ὁ πωλῶν κρέας, κοιν. *χασάπης*.

— / *'Υγιειν.*/ Οἱ *κρεοπῶλαι* ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν ἐκτίθενται εἰς κινδύνους μολύνσεως πρὸ παντὸς ἐξ ἄνθρακος. Κ. Α. Τ.

κρεοσκοπία (ἡ)· ἡ ἐξέτασις τοῦ κρέατος πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς χρησιμότητος αὐτοῦ πρὸς διατροφὴν τοῦ ἀνθρώπου.

— [*'Εγκυκλ.*/ Παρ' ἡμῖν εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἡ *κρεοσκοπία* διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 20ῆς Μαρτίου τοῦ 1917 «Περὶ ἐπιθεωρήσεως τῶν σφαγείων», δι' οὗ καθορίζονται λεπτομερῶς τὰ τῆς κρεοσκοπίας. Ἡ κρεοσκοπία τελεῖται ἀμέσως μετὰ τὴν σφαγὴν ὑπὸ ἀστιάτρου, ὅστις ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του παρὰ τὰ σφαγεῖα μικροβιολογικὸν ἐργαστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον γίνονται αἱ μικροσκοπικαὶ καὶ μικροβιολογικαὶ ἔρευναι τοῦ κρέατος καὶ τῶν σπλάγχνων τῶν σφαγέντων ζῴων. Κατὰ τὴν μακροσκοπικὴν παρατήρησιν τῶν σπλάγχνων ἐλέγχεται ἐὰν τὸ ζῷον ἦτο τελείως ὑγιές, ὁπότε δίδεται πρὸς πώλησιν ὁλόκληρον. 'Εὰν πάσχῃ μόνον ἓν σπλάγχνον, ἀπορρίπτεται τοῦτο καὶ τὸ ὑπόλοιπον κρέας δίδεται πρὸς πώλησιν· ἐὰν πάσχῃ ἐκ γενικῆς νόσου, τότε ἀπορρίπτεται ὁλόκληρον. Εἰς τὴν αὐτὴν ὑπηρεσίαν τῆς κρεοσκοπίας ὑπάγεται καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν ἁλιπάστων, τῶν ἀλλάντων, τῶν κονσερβῶν τοῦ κρέατος καὶ τῶν ἰχθύων καὶ τῶν καπνιστῶν. Γενικῶς, ὡς ἀκατάλληλα διὰ βρῶσιν θεωροῦνται τὰ ἑξῆς κρέατα: τὰ ἀποσυντεθειμένα, ἅτινα διακρίνονται ἐκ τῆς φαιόχρου ἢ τῆς κιτρινοπρασίνης χροιᾶς των, ἐκ τῆς ὀσμῆς των, ἐκ τοῦ μαλακοῦ καὶ πηκτοειδοῦς λίπους καὶ ἐκ τοῦ ρυπαροῦ καὶ ἀλκαλικοῦ τὴν ἀντίδρασιν ὀποῦ, τὸν ὁποῖον ἀναδίδουν διὰ τῆς πιέσεως. Διὰ τῆς μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως παρατηρεῖται ὅτι τὸ τοιοῦτον κρέας βρίθει μικροργανισμῶν καὶ ὅτι αἱ ραβδώσεις τῶν μυῶν εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον δυσδιάκριτοι. Οἱ κρεοπῶλαι πλύνουσι τὰ τοιαῦτα κρέατα δι' ἀντισηπτικῶν καὶ δὴ δι' ὑπερμαγγανικοῦ καλίου ἢ διὰ θειώδους νατρίου, ὁπότε καὶ ἡ ὀσμὴ αὐτῶν ἐξαφανίζεται καὶ τὸ ἐρυθρὸν αὐτῶν χρῶμα ἀνακτᾶται. Εὐκόλως ὅμως πάλιν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνωρισθῇ τὸ τοιοῦτον κρέας· ἐὰν εἰσβυθίσωμεν ὀλίγον θερμανθεῖσαν μάχαιραν ἐντὸς τῆς σαρκὸς καὶ ὀσφρανθῶμεν εἶτα αὐτήν, θὰ ἀντιληφθῶμεν δυσάρεστον ὀσμήν.

Τὰ κρέατα τῶν ζῴων τῶν πασχόντων ἐκ μικροβιακῶν νόσων, ὡς τὰ ἐξ ἄνθρακος, ἐξ ἐρυθρᾶς τῶν χοίρων, ἐκ πανώλους, ἐκ διαχύτου φυματιάσεως, ἐκ μολυσματικῆς πνευμονίας, ἐκ τύφου τῶν βοῶν, τὰ ἐκ μάλεως, λύσσης κτλ., ἀπορρίπτονται καὶ καταστρέφονται καιόμενα. 'Εκ τῶν παρασιτοφόρων κρεάτων τὰ ἐκ τριχινιάσεως τοῦ χοίρου δέον νὰ ἀποφεύγωνται. Μέλημα τοῦ κρεοσκόπου εἶναι καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ εἴδους τοῦ ζῴου, ἐξ οὗ προέρχεται τὸ κρέας. Ὁ καθορισμὸς οὗτος γίνεται διὰ τῆς μακροσκοπικῆς ἐξετάσεως τοῦ χρώματος, τῶν σαρκῶν καὶ τοῦ λίπους. Κ. Α. Τ.

κρεοσόλη (ἡ) [*'Οργ. Χημ.*]. Καλεῖται οὕτως ὁ μονομεθυλαιθὴρ τῆς *ὁμοπυροκατεχίνης* (ὁμόλογον τῆς *πυροκατεχίνης*). Εὑρίσκεται εἰς τὴν ξυλόπισσαν καὶ ἀποτελεῖ παρὰ τὴν *γουαϊακόλην* τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ *κρεοσώτου*. Ἔχει δὲ τὸν χημικὸν τύπον $C_6H_3(CH_3)^1(O.CH_3)^3(OH)^4$. Σ. Γ.

—[*Φαρμ. Χημ.*/ Ἡ *κρεοσόλη* σχηματίζεται κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν τῆς ρητίνης τῆς γουαϊάκης (ρητίνη τοῦ ἱεροξύλου), ἀπαντᾷ δὲ καὶ μετὰ τῆς γουαϊακόλης (ἱεροξυλόλης) ὡς τὸ ἐκ τῆς πίσσης τῆς ὀξυᾶς λαμβανόμενον κρεόσωτον, ἐξ οὗ καὶ λαμβάνεται διὰ κλασματικῆς ἀποστάξεως. Εἶναι ἐλαιῶδες ὑγρὸν ἀσθενῶς ἀρωματικόν, ζέον εἰς 219—220°, εἰδικοῦ βάρους 1.0894. Κ. Γ. Μ.

κρεόσωτον (τὸ) /*Χημ.*/. 'Ελαιῶδες ὑγρὸν λαμβανόμενον διὰ κλασματικῆς ἀποστάξεως τῆς ξυλοπίσσης καὶ εἰδικώτερον τῆς ἐκ τοῦ ξύλου τῆς φηγοῦ προερχομένης. Ἔχει ἰσχυρὰν ὀσμὴν φαινικοῦ ὀξέος καὶ δριμεῖαν καυστικὴν γεῦσιν. 'Εν προσφάτῳ καταστάσει εἶναι ἄχρουν, διὰ τῆς ἐπιδράσεως ὅμως τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀέρος καθίσταται ταχέως κίτρινον ἕως ἐρυθρόφαιον. 'Αποστάζει εἰς 200—220°, ἀποτελεῖται δὲ κυρίως ἐκ *γουαϊακόλης* καὶ *κρεοσόλης*, ὡς καὶ ἐκ μικρῶν ποσοτήτων *κρεσόλης*, *μεθυλοκρεσόλης*, *ξυλενόλης* κλπ. Ὑπὸ τὸ ὄνομα *κρεοσώτου ἔλαιον* ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ ἀκάθαρτον βαρὺ λιθανθρακοπισσέλαιον, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται πρὸς παραλαβὴν τῆς φαινόλης καὶ κρεσόλης ὡς καὶ διὰ διατήρησιν τοῦ ξύλου. Τὸ κρεόσωτον καλεῖται ἐπίσης καὶ *σωσίκρεας*. Σ. Γ.

— / *Φαρμ.*/ Τὸ *κρεόσωτον* παρουσιάζει ἐξαιρετικὰς ἀντισηπτικὰς ἰδιότητας. Χρησιμεύει εἰς τὴν ὀδοντιατρικὴν ὡς καυτήριον καὶ τοπικὸν ἀναισθητικόν, ἐπίσης ὡς φάρμακον κατὰ τῆς φυματιάσεως τῶν πνευμόνων. Λαμβάνεται καὶ ἐσωτερικῶς. Κ. Γ. Μ.

— **κρεόσωτον** *ἀνθρακικὸν* (Kreosotum carbonicum), ἢ *κρεοσοτάλη* / *Φαρμ. Χημ.*/. Σκεύασμα λαμβανόμενον τῇ ἐπιδράσει ἀνθρακοξυχλωριδίου εἰς ἀλκαλικὸν διάλυμα κρεοσώτου. Ἰξῶδες ἔλαιον,

Digitized by Google

κιτρινωπόν, διαφανὲς εἰδικοῦ βάρους 1.168, σχεδὸν ἄοσμον καὶ ἄγευστον, ἀδιάλυτον εἰς ὕδωρ, διαλυτὸν εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, αἰθέρια καὶ λιπαρὰ ἔλαια. Τὸ ἀνθρακικὸν κρεόσωτον εὑρίσκει ἐφαρμογὴν ὡς ἀναπλήρωμα τοῦ κρεοσώτου. Κ. Γ. Μ.

— **κρεόσωτον** ***βενζοϊκὸν*** (Kreosotum benzoicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι τὸ διὰ βενζοϋλιώσεως τοῦ κρεοσώτου λαμβανόμενον σκεύασμα. Εἶναι ὑγρὸν κιτρινωπόν, διαλυτὸν εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα, ἀναγραφὲν εἰς παθήσεις τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ φάρυγγος. Κ. Γ. Μ.

— **κρεόσωτον** ***ἐλαϊκὸν*** (Kreosotum oleinicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σκεύασμα λαμβανόμενον διὰ θερμάνσεως ἴσων μερῶν καθαροῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος καὶ κρεοσώτου παρουσίᾳ καὶ τριχλωριούχου φωσφόρου. Κ. Γ. Μ.

— **κρεόσωτον** ***κινναμυλικὸν*** (Kreosotum cinnamylicum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Πυκνόρρευστον ἔλαιον, ἀσθενοῦς δηκτικῆς γεύσεως καὶ ὀσμῆς ὑπομιμνησκούσης τὴν τοῦ κρεοσώτου. Εἶναι ἀδιάλυτον εἰς ὕδωρ. Κ. Γ. Μ.

— **κρεόσωτον** ***ταννικὸν*** (Kreosotum tannicum)· βλ. *τανοσάλη*.

— **κρεόσωτον** ***φωσφορικὸν*** (Kreosotum phosphoricum) *[Χημ.]*. Σκεύασμα λαμβανόμενον τῇ ἐπιδράσει πεντοξειδίου τοῦ φωσφόρου ἐπὶ κρεοσώτου παρουσίᾳ καὶ νατρίου. Εἶναι πυκνόρρευστον ἔλαιον μὴ ἔχον τὴν ὀσμὴν τοῦ κρεοσώτου, γεύσεως πικρᾶς, στυπτικῆς, ἀδιάλυτον εἰς ὕδωρ, διαλυτὸν εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Ἀνεγράφη ὡς ἀναπλήρωμα τοῦ κρεοσώτου. Κ. Γ. Μ.

— **κρεοσώτου** ***ἔλαιον*** *[Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ βαρὺ ἔλαιον τῆς λιθανθρακοπίσσης, ἤτοι τὸ κλάσμα τὸ ἀποστάζον μεταξὺ 210° καὶ 270°. Ταυτόσημον σχεδὸν πρὸς τὸ *κρεόσωτον* (βλ. λ.). Σ. Γ.

Κρεοὺλ (Kreul) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀδριατικὸς λιμὴν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου *Πρέμουντα* (πλάτ. 44°20′ Β., μηκ. 14°36′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Capo Promontore to Grossa island) ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κουαρνέρο. Σ. Ε. Λ.

κρεούργησις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κρεουργοῦ, τεμάχισμα, κατανομὴ τοῦ κρέατος, κοιν. *λειάνισμα*· ‖ μεταφ., σφαγή, τραυματισμὸς ἀνθρώπων, κοιν. *σκοτωμός*.

κρεουργὸς (ὁ, ἡ), —ὸν (τό)· ὁ κατακόπτων, ὁ τεμαχίζων τὸ κρέας, ὁ κατανέμων αὐτὸ εἰς μερίδας· ‖ μεταφ., σφαγεὺς ἀνθρώπων, ἐξολοθρευτής.

κρεουργῶ (—*έω*)· κατακόπτω, κατατέμνω τὸ κρέας, κατανέμω τὸ σφάγιον εἰς μερίδας· ‖ μεταφ., σφάζω ἀνθρώπους, ἐξολοθρεύω.

Κρεοὺς (Cabo Creus) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἱσπανίας, ἀνατολικὴ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἐσχατιά (πλάτ. 42° 19′ Β., μηκ. 3° 19′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1804: Cape Sebastian to Cette). Φάρος ἐντατικώτατος. Βορείως αὐτοῦ ἡ νῆσος Ἐνχαλαδόρα ἢ Κλαβακουέρα. Τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων τοῦ Πτολεμαίου διδουσῶν τὸ μέγιστον διὰ τὰ Ἱσπανικὰ ἀκρωτήρια εἰς τὸ *Λουνάριον ἄκρον* (*Πτολεμ.* Β, στ. 19, ἐκδ. Noble), ἡ ταυτότης του πρὸς τὸ Κρεοὺς εἶναι ἀσφαλής. Σ. Ε. Λ.

Κρέουσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Κρεῦσις*.

Κρέουσα *[Μυθολ.]*. —1) Θυγάτηρ τοῦ Ἐρεχθέως καὶ τῆς Πραξιθέας, ἀδελφὴ τοῦ Κέκροπος, τοῦ Πανδώρου, τοῦ Μητίονος, τῆς Πρόκριδος, τῆς Χθονίας καὶ τῆς Ὠρειθυίας, καὶ σύζυγος τοῦ Ξούθου, υἱοῦ τοῦ Ἕλληνος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε δύο υἱούς, τὸν Ἴωνα καὶ τὸν Ἀχαιόν. Τοῦ μύθου τούτου ὑπῆρχον πολλαὶ παραλλαγαί, γενόμεναι ὑπὸ τῶν δραματικῶν ἰδίως ποιητῶν (τοῦ Εὐριπίδου εἰς τὸν «Ἰωνά» του καὶ τοῦ Σοφοκλέους εἰς τὰς ἀπολεσθείσας τραγῳδίας του «Ἴων» καὶ «Κρέουσα»). Οὕτως ἐλέγετο ὅτι τὸν Ἴωνα ἐγέννησε, συνελθοῦσα μετὰ τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος, εἴς τι σπήλαιον ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὅτι ἐκτὸς τῶν δύο εἰρημένων τέκνων της εἶχε γεννήσει καὶ τὸν Δῶρον ἐκ τοῦ Ξούθου καὶ τὸν Κέφαλον ἐκ τοῦ Ἑρμοῦ.

—2) Θυγάτηρ τοῦ Πριάμου καὶ τῆς Ἑκάβης καὶ σύζυγος τοῦ ἥρωος Αἰνείου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγέννησε τὸν Ἀσκάνιον. Κατὰ τὴν ἐκ Τροίας φυγὴν τοῦ Αἰνείου, ἡ Κρέουσα αἰφνιδίως ἐξηφανίσθη, ἁρπαγεῖσα ὑπὸ τῆς μητρὸς τῶν θεῶν, ὡς αὐτὴ ἡ σκιὰ τῆς Κρεούσης εἶπε πρὸς τὸν Αἰνείαν, ὅτε καὶ ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὸν πολλὰ ἐξ ἐκείνων, ἅτινα ἔμελλον νὰ συμβοῦν κατὰ τὴν μέχρι τῆς Ἰταλίας περιπλάνησίν του. Κατ' ἄλλον μῦθον, τὴν Κρέουσαν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς τέκνα του φεύγων κατέλιπεν ὁ Αἰνείας, προτιμήσας νὰ διασώσῃ φεύγων τοὺς ἐφεστίους θεοὺς καὶ τὸν γέροντα πατέρα του Ἀγχίσην.

—3) Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Κορίνθου Κρέοντος, ἡ κατ' ἄλλον μῦθον *Γλαύκη* καλουμένη. Ταύτην μέλλουσαν νὰ νυμφευθῇ τὸν ἥρωα Ἰάσονα κατέκαυσεν, ὀλίγον πρὸ τῆς τελέσεως τῶν γάμων της, ἡ Μήδεια διὰ τοῦ νυμφικοῦ πέπλου, τὸν ὁποῖον ἀπέστειλεν εἰς αὐτὴν ὡς δῶρον, ἐκδικουμένη διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰάσονος χάριν αὐτῆς ἐγκατάλειψίν της. ΚΑΨ.

κρεοφαγία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ κρεοφάγου, τὸ νὰ τρέφεταί τις κατ' ἐξοχὴν ἐκ κρέατος.

κρεοφάγος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ κατ' ἐξοχὴν μὲ κρέας τρεφόμενος, ὁ λίαν ἀγαπῶν τὸ κρέας· ‖ «Κυριακὴ τῆς κρεοφάγου» οἱ κρεατινὲς ἀπόκριες, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν «Κυριακὴν τῆς τυροφάγου».

κρεοφαγῶ (—*έω*)· εἶμαι κρεοφάγος, σιτοῦμαι κατ' ἐξοχὴν μὲ κρέατα.

κρεόφιλος (ὁ) (Creophilus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους ἱκανοῦ μεγέθους μὲ σῶμα ἀρκούντως εὔρωστον, κεφαλὴν τριγωνικήν, πεπλατυσμένην, μὲ αἰχμηράς, ἀκανθώδεις σιαγόνας, θώρακα ὀγκώδη καὶ κοιλίαν τετραγωνικὴν κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς τμῆμα καὶ κωνικὸν κατὰ τὸ ἄκρον της. Ἐκ τῶν ἀρκετῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *κρεόφιλος ὁ φαιὸς* (Creophilus cinereus), ὅστις ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἔχει χρῶμα φαιὸν μετὰ λευκῶν δακτυλιοειδῶν γραμμώσεων κατὰ τὸ κατώτερον τμῆμα τῆς κοιλίας, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ τρέφεται ἐκ θνησιμαίων ζῴων καὶ ἐκ τῶν καμπῶν διαφόρων ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

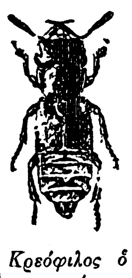

Κρεόφιλος ὁ φαιός.

Κρεώφιλος, ἢ *Κρεόφιλος*. —1) Σάμιος κυκλικὸς ποιητής, σύγχρονος τοῦ Ὁμήρου καὶ φίλος ἢ διδάσκαλος αὐτοῦ. Ἐποίησε ποίημα ἐπιγραφόμενον «Οἰχαλίας ἅλωσις», εἰς τὸ ὁποῖον περιέγραφε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἅλωσιν τῆς ἐν Ἠπείρῳ Οἰχαλίας. Τὸ ποίημα τοῦτο ὀνομάζεται «Ὁμήρειον», κατά τι ἐπίγραμμα τοῦ Καλλιμάχου, σῳζόμενον παρὰ Στράβωνι. Λέγεται ὅτι ὁ Λυκοῦργος εὗρε παρὰ τοῖς ἀπογόνοις τοῦ Κρεοφίλου τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, τὰ ὁποῖα ἀντιγράψας μετέφερεν εἰς Ἑλλάδα. —2) Ἱστορικὸς ἐξ Ἐφέσου, συγγράψας «Ἐφεσίων Ὥρους» ἤτοι ἱστορίαν τῶν Ἐφεσίων. Ἔζησε τὸν Δ′ π. Χ. αἰῶνα. Ἐκ δὲ τῆς συγγραφῆς του σῴζονται παρ' Ἀθηναίῳ μόνον δύο ἀποσπάσματα. Ν. Ζ.

κρεοφόρμιον, ἢ *κρεωσοφόρμιον* (Kreoform) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σκεύασμα λαμβανόμενον διὰ συμπυκνώσεως κρεωσότου μετὰ φορμαλδεΰδης. Ἀποτελοῦν δὲ κόνιν ἄοσμον καὶ ἄγευστον, ἀναγραφομένην ὡς ἀναπλήρωμα τοῦ κρεωσότου. Κ. Γ. Μ.

κρὲπ (τό)· ἄλλως *κρέπι*, εἶδος ὑφάσματος λεπτοῦ: «κρέπι ἄσπρο, —μαῦρο»· ‖ ταινία μελανὴ φερομένη εἰς τὸν βραχίονα ἢ τὸν πῖλον πρὸς ἔνδειξιν πένθους.

— *[Ἐμπορ.]* Τὰ κρὲπ (γαλλ. crêpe) εἶναι ὑφάσματα ἐκ μετάξης, βάμβακος ἢ ἐρίου, διαφόρων χρωματισμῶν καὶ ποιοτήτων, τὰ ὁποῖα πωλοῦνται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ διάφορα ὀνόματα: *μαροκινὸν κρὲπ* (crêpe marocain), ὕφασμα χονδρὸν μὲ ῥαβδώσεις, *κρὲπ τῆς Κίνας* (crêpe de Chine), εὐρωπαϊκόν, λεπτότατον, μαλακὸν καὶ μεγάλου πλάτους, *κινεζικὸν κρὲπ* (crêpe chinois), μὲ χονδροὺς κόκκους, *ῥωμαϊκὸν κρὲπ* (crêpe romain), τοῦ αὐτοῦ γένους μὲ τὸ *μαροκινόν*, crêpe georgette, λεπτόν, μαλακόν, διαφανές, μὲ κόκκους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καταφανεῖς, λεγόμενον ἐπίσης καὶ crêpe double (*διπλοῦν κρέπ*), crêpe Lucette, crêpe Ginette καὶ crêpella, *ἀγγλικὸν κρὲπ* (crêpe anglais), χονδρόν, φέρον πυκνοὺς κυματισμούς, πάντοτε μέλανος χρώματος καὶ χρησιμεῦον μόνον διὰ τὰ πένθη τῶν γυναικῶν. Ἐν Ἑλλάδι ἐθεσπίσθη καὶ ἡ ὀνομασία *κρὲπ Ἀθηνῶν* (crêpe d'Athènes) ἐξ ἑλληνικῆς μετάξης, ὅμοιον πρὸς τὸ crêpe de Chine, ἀλλ' ἀνωτέρας ποιότητος. Τὰ πρὸς διακοσμήσεις χρησιμοποιούμενα κρὲπ εἶναι: τὸ *λεῖον κρὲπ* (crêpe lisse), τὸ *κρὲπ νηρηΐς* (crêpe ondine) καὶ τὸ crêpe crêpé. Τὰ κρὲπ εἶναι *κεντητὰ* (brodés), *ἔνθετα* (brochés), *ἔντυπα* (imprimés) καὶ *ζωγραφισμένα* (peints). Μερικὰ εἶναι βαμβακομέταξα καὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν κατασκευὴν ἐσωρρούχων. Τοιαῦτα εἶναι τὸ *ἰνδικὸν κρὲπ* (crêpe indien), τὸ crêpe Mireille, τὸ crêpe Théodora κτλ. Ἄλλα εἶναι μαλλομέταξα, ὅπως τὸ crêpe Annam καὶ τὸ *φλωρεντινὸν κρὲπ* (crêpe florentin). Ὑπάρχουν ὅμως καὶ κρὲπ ἀπολύτως ἐκ βάμβακος ἢ ἐξ ἐρίου. Θ. Ν. Τ.

— *[Ἐθιμ.]* Καλεῖται *κρὲπ* ἡ ἐκ μελανοῦ ὑφάσματος ταινία, ἡ φερομένη εἰς ἔνδειξιν πένθους ἐπὶ τῆς μεταξωτῆς ταινίας τοῦ πίλου. Παρομοία λωρὶς ὑφάσματος ἀπὸ κρὲπ ἄγγλαι φέρεται περὶ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα ἐπὶ χρωματιστοῦ ἐνδύματος καὶ ἀντικαθιστᾷ, χάρις εἰς τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τῶν τελευταίων χρόνων, τὴν μαύρην ἐνδυμασίαν ἐν καιρῷ πένθους. Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη εἶναι ἐν χρήσει παρὰ τῷ ἀνδρικῷ φύλῳ, σπανιώτατα δὲ παρὰ τῷ γυναικείῳ. Ἀπόπειρα ὅπως ἀντὶ τοῦ πλατέος κρὲπ γίνῃ χρῆσις στενῆς μαύρης ταινίας, διηκούσης δι' ὅλου τοῦ πλάτους τοῦ ῥεβὲρ τοῦ ἀνδρικοῦ ἐνδύματος, ἀπέτυχε. Τὸ κρὲπ φέρεται δι' ὅλης τῆς διαρκείας ἑνὸς πένθους. Τ. Δ.

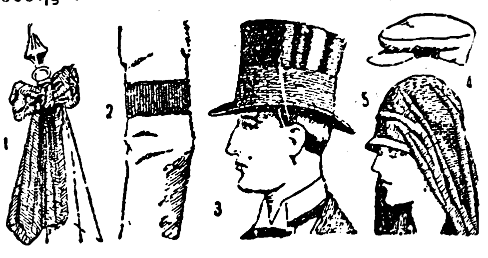

Κρέπια.

[1=σημαίας· 2=περιχειρίδος· 3=κλάκ· 4=κασκέτου. 5=γυναικείου πίλου.]

— *[Ὑποδ.]* Καλεῖται *κρὲπ* εἶδος καττύματος (σόλας) τῶν ὑποδημάτων, κατασκευαζομένου ἐκ καουτσούχ, τὸ ὁποῖον φέρει κάτωθεν ἐγχαράξεις (συνήθως ῥομβοειδεῖς), ὅπως τὸ ὑπόδημα στηρίζεται καλῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Χ. Δ.

κρεπὲ (τὸ) *[Θεατρ.]*. Μικρὰ ἐκ τριχῶν ἀνθρωπίνης κόμης πλεξίς, ἐξ ἧς οἱ ἠθοποιοί, λαμβάνοντες τὴν ἀναγκαιοῦσαν ποσότητα, κατασκευάζουσι μύστακας, γενειάδας κλπ. Ὁσάκις γενειάς τις ἀπαιτεῖ σχετικήν τινα μακρότητα, ἢ ἄλλο τι ἰδιαίτερον χαρακτηριστικόν, τότε κατασκευάζεται αὕτη ἰδιαιτέρως ὑπὸ τοῦ κουρέως ἐπὶ ἐλαφροῦ ὑφάσματος, ἵνα εὐκολώτερον ἐπικολλᾶται ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ διατηρῆται ἐπὶ περισσότερον χρόνον. Ν. Ι. Λ.

κρεπάρω, καὶ *κριπάρω*· συνήθ. ἀμετβ. θραύομαι, σπάζω, ῥήγνυμαι: «κρέπαρε τὸ γυαλί»· ‖ μεταφ. στενοχωροῦμαι, χολοσκάνω: «τὸν ἔκανα καὶ κρέπαρε ἀπ' τὸ κακό του».

κρέπι (τό)· βλ. *κρέπ*.

κρεπιδούλη (ἡ) (Crepidula) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κτενοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λεπαδιδῶν*, περιλαμβάνον μαλάκια μὲ κόγχην ᾠοειδῆ, ἀρκετὰ ἐπιμήκη, μὲ προσθίαν κορυφὴν συνήθως πλαγίαν καὶ σπειροειδῆ, ἄνοιγμα κόγχης ἐπίμηκες, ἐσωτερικὰ τοιχώματα κόγχης στίλβοντα καὶ ἀργυρόλευκα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κρεπιδούλη ἡ ἀψιδωτὴ* (Crepidula fornicata), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ ἐνδιαιτᾶται προσκεκολλημένη ἐπὶ τῶν βράχων ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ καὶ ταῖς ἀκταῖς τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν νήσων τῆς Ὠκεανίας. Δ. Ν. Π.

κρεπιδόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *χείλανθος ὁ εὔοσμος*.

κρεπὸν (τὸ) (γαλλ. crépon, ἐκ τοῦ crêpe). Ὕφασμα ἐξ ἐρίου, βάμβακος ἢ μετάξης, λευκοῦ πάντοτε χρώματος, ὑφασμένον διὰ μηχανῆς καὶ παρουσιάζον κυματισμοὺς ἀκανονίστους· ‖ τεμάχιον ὑφάσματος διὰ τὴν ἐπάλειψιν τῶν κοσμητικῶν ἀλοιφῶν ἐπὶ τοῦ προσώπου. Θ. Ν. Τ.

Κρεπὺ - ἀν - Λαννουᾶ (Crepy - en - Laonnois) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ κώμη τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Αἰν. Κατὰ τὸν ΙΑ′ αἰῶνα περιῆλθεν εἰς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Βικεντίου τῆς Λάν, ἀκολούθως εἰς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς ἰδίας πόλεως καὶ τέλος εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας. Τῷ 1373 ἐδῃώθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Τῷ 1568 κατελήφθη ὑπὸ τῶν καλβινιστῶν. Τῷ 1590 ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς Ἱερᾶς ἑνώσεως (Ligue), οἵτινες καὶ κατέσφαξαν μέρος τῶν κατοίκων της. Τὰ τείχη της κατηδαφίσθησαν ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Λάν. Κατὰ τὸν ΙΖ′ αἰῶνα ὑπέστη νέαν λεηλασίαν. Ἔχει δύο ὡραίας ἐκκλησίας: τὸν Ἅγιον Πέτρον τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος καὶ τὴν Παναγίαν τοῦ ΙΔ′ αἰῶνος. Μ. Ν. Δ.

κρεσαλόλη (ἡ) (Kresalol) *[Φαρμ. Χημ.]*. Σκεύασμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν

$$C_6H_4 \begin{cases} OH \\ COO.C_6H_4.CH_3 \end{cases}$$

Καὶ αἱ τρεῖς ἰσομερεῖς ἑνώσεις τοῦ ἀνωτέρου τύπου ἀποτελοῦν λευκὴν κρυσταλλικὴν κόνιν, ἐλαφράν, ἀδιάλυτον εἰς ὕδωρ, εὐδιάλυτον εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα, ὀσμῆς προσομοίας πρὸς τὴν τῆς σαλόλης. Ἡ κρεσαλόλη εἶναι ἤδη ἀπόθετον φάρμακον. Κ. Γ. Μ.

κρεσαμίνη (ἡ) (Kresamin) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ τρικρεσολο-αἰθυλενοδιαμίνη. Ὑδατικὸν διάλυμα 25 % τρικρεσόλης καὶ 25 % αἰθυλενοδιαμίνης, ἄχρουν, διαυγές, ὀσμῆς φαινόλης. Ἡ κρεσαμίνη ἀνεγράφη ὡς ἀντισηπτικὸν καὶ ἀπολυμαντικὸν πρὸς θεραπείαν τῶν πληγῶν. Κ. Γ. Μ.

Κρεσὰν (Cressent), ***Κάρολος***. Γάλλος λεπτουργός, γλύπτης καὶ χαράκτης (1685–1768). Ἔπαιξε

Digitized by Google

σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γαλλικῆς διακοσμητικῆς κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ἀναδειχθεὶς μέγας διδάσκαλος τοῦ ρυθμοῦ τῆς Ἀντιβασιλείας. Κατὰ τὸ πλεῖστον διέπρεψεν εἰς τὴν κατασκευὴν μικρῶν ἑρμαρίων διακεκοσμημένων δι' ἐμπαισμάτων ἐκ σκληρῶν λίθων. Ἔσχε πολλούς, ἀλλ' οὐχὶ ἀνταξίους του μιμητάς. Πολλὰ ἔργα του ἀπόκεινται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου, τὰς Βερσαλλίας, τὸ ἀνάκτορον τοῦ Φονταινεμπλώ, τὴν Μασσαλίαν, τὴν ἐν Λονδίνῳ συλλογὴν Γουώλλας καὶ ἀλλαχοῦ. Ι. Μ. Π.

Κρεσεντῖνο (Crescentino) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Πεδεμοντίῳ καὶ τῷ νομῷ τῆς Νοβάρας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ντόρα Μπάλτεα, παρὰ τὴν συμβολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Πάδον. Κάτ. 6.850. Ἔχει καθεδρικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰανουαρίου, κτισθέντα κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Quadrata, κατὰ δὲ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα ἐπολιορκήθη πολλάκις ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἱσπανῶν. Μ. Δ. Β.

Κρεσεντσάγκο (Crescenzago) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μιλάνου, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ναβίλιο ντὲ λὰ Μαρτεζάνα. Κάτ. 5.500. Ἀπέχει περὶ τὰ 5 χλμ. τοῦ Μιλάνου καὶ ἔχει ἐργοστάσια μηχανημάτων. Μ. Δ. Β.

Κρεσίλας· βλ. *Κρησίλας*.

Κρεσιμπένι (Crescimbeni), ***Ἰωάννης-Μάριος***. Ἰταλὸς λόγιος (1663—1728). Ἐξεπαιδεύθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν ἰησουϊτῶν καὶ νεαρώτατος ἔγραψε τὴν τραγῳδίαν «Δαρεῖος». Τῷ 1680 κατέγινεν ἐν Ρώμῃ εἰς νομικὰς καὶ φιλολογικὰς σπουδὰς καὶ τῷ 1690 ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτέρων ἱδρυτῶν τῆς φιλολογικῆς «Ἀκαδημίας τῶν Ἀρκάδων» καὶ πρῶτος αὐτῆς πρόεδρος. Βραδύτερον ἠσπάσθη τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον καὶ ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν ἰησουϊτῶν. Λόγῳ τῶν σημαντικῶν φιλολογικῶν ἐργασιῶν του ἀπέκτησε μεγίστην ἐπιρροὴν ἐν Ρώμῃ καὶ ἔτυχε πλείστων τιμῶν καὶ ἀξιωμάτων παρὰ τῶν παπῶν καὶ καρδιναλίων. Τῷ 1695 καὶ τῷ 1723 ἐξέδωσε τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Στίχοι». Μεταξὺ τῶν πολυπληθῶν ἔργων του τὰ κυριώτερα εἶναι «Ἱστορία τῆς δημώδους ποιήσεως» (1698), «Δοκίμιον περὶ τοῦ κάλλους τῆς δημώδους ποιήσεως» (1700), «Σχόλια ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς δημώδους ποιήσεως» (1702), «Ἱστορία τῆς Ἀρκαδίας» (1709), «Πεζὰ ἔργα τῶν Ἀρκάδων» (1718), «Ἔμμετρα ἔργα τῶν Ἀρκάδων» (1722), «Βίοι τῶν ἐνδοξοτέρων ἐπαρχιακῶν ποιητῶν» (1722), «Βίοι τῶν ἐνδόξων Ἀρκάδων» (1794) κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

Κρέσκας, *Χασδάϊ μπὲν Ἰούδα*. Ἐπιφανὴς Ἰουδαῖος φιλόσοφος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Βαρκελώνῃ περὶ τὸ 1340 καὶ ἀποθανὼν ἐν Σαραγόσσῃ μετὰ τὸ ἔτος 1410. Τὸ σπουδαιότερον τῶν ἔργων του εἶναι τὸ «Ὂρ Ἀδωνάϊ» (Φῶς Κυρίου), ὅπερ ἀποτελεῖ σταθμὸν ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως παρ' Ἑβραίοις. Ἐν αὐτῷ ἐμφανίζεται πολέμιος τοῦ ἀριστοτελισμοῦ, ὡς ἐδίδαξεν αὐτὸν ὁ Μαϊμωνίδης καὶ οἱ ἄλλοι Ἑβραῖοι σχολαστικοί. Ἰδιαιτέρως ὑποστηρίζει, κατὰ τοῦ Μαϊμωνίδου, τὸ δυνατὸν τῆς ἀπονομῆς κατηγορημάτων εἰς τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον παραδέχεται ὡς αἰτίαν πάντων τῶν ὄντων. Ἡ θεία πρόνοια ἀσκεῖται ἐπὶ τῶν ὄντων ἀμέσως ἢ καὶ ἐμμέσως διὰ τῆς μεσιτείας τῶν προφητῶν, τῶν ἀγγέλων, σοφῶν κλ. Τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεως διαβλέπει ἐν τῇ ἠθικῇ τελειώσει τοῦ ἀτόμου διὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν θείων ἐντολῶν, τῶν περιεχομένων ἐν τῷ νόμῳ. Τὸ «Ὂρ Ἀδωνάϊ» ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Φερράρᾳ τῷ 1556. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξήσκησε καταφανῆ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς σκέψεως τοῦ Σπινόζα. Γ. ΕΛΙΓΙΑ

Κρέσνα (Kresna) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς βουλγαρικῆς Μακεδονίας ἐν τῷ ΝΔ. τμήματι τῆς χώρας καὶ παρ' αὐτὴν ὁμώνυμος στενωπὸς σχηματιζομένη μεταξὺ τῶν ὀρέων Ὄρβηλος (Περὶμ-ντάγ) πρὸς Α. καὶ Βλάχιντζα τοῦ Μάλεσι πρὸς Δ. Ἔχει κατεύθυνσιν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. καὶ διαρρέεται εἰς μῆκος 15 χλμ. ὑπὸ τοῦ Στρυμόνος. Ἡ στενωπὸς αὕτη, περιβαλλομένη ὑπὸ ὑψηλῶν καὶ δυσβάτων ὀρέων, καλύπτεται ὑπὸ δάσους δρυῶν καὶ ἄλλων ὑψηλῶν δένδρων καὶ εἶναι ἡ μόνη διέξοδος, διὰ τῆς ὁποίας διέρχονται αἱ ὁδοὶ αἱ ἄγουσαι πρὸς τὴν ΝΔ. Βουλγαρίαν (περιφέρεια Πετριτσίου) καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Μακεδονίαν, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἔχει ὑψίστην στρατιωτικὴν σημασίαν καὶ ἔπαιξεν ἀξιόλογον ρόλον κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Μέχρι τοῦ 1912 ἀνῆκεν εἰς τὴν Τουρκίαν, κατελήφθη δὲ σχεδὸν ἀμαχητὶ ὑπὸ τῆς 7ης βουλγαρικῆς μεραρχίας τοῦ στρατηγοῦ Θεοδωρὼφ (15—16 Ὀκτωβρίου 1912), ἥ ὁποία προήλασεν ἐκεῖθεν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην (βλ. *Βαλκανικοὶ πόλεμοι*, τ. ΣΤ', σ. 564 α' καὶ ἑπ.). Κατὰ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον ἐγένετο θέατρον μεγάλης μάχης μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ (βλ. κατωτ.). Χ. Δ

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον τῷ 1913 (βλ. λ. *Βαλκανικοὶ πόλεμοι*, τ. ΣΤ', σ. 567 καὶ 569), εὑρέθησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου, οἱ μὲν Βούλγαροι (κεντρικὴ ὁμὰς τῆς κατὰ τῶν Ἑλλήνων 2ας στρατιᾶς, ἐκ τῆς 3ης μεραρχίας καὶ μιᾶς ταξιαρχίας τῆς 10ης μεραρχίας) ἐν ὑποχωρήσει πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος, μὲ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀμύνης τῆς νοτίας ἐξόδου τῆς στενωποῦ Κρέσνας (ἀμύνης ἐκ τῶν ἔμπροσθεν), οἱ δ' Ἕλληνες (κεντρικὴ ὁμὰς ἐκ τῶν 6ης, 1ης, 2ας καὶ 5ης μεραρχιῶν καὶ τῆς ταξιαρχίας ἱππικοῦ) προελαύνοντες πρὸς βορρᾶν καὶ ἔχοντες ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν ἀπώθησιν τῶν Βουλγάρων ἐκ τῆς στενωποῦ Κρέσνας καὶ τὴν δι' αὐτῆς προσπέρασιν. Τὴν ἑσπέραν τῆς 7ης Ἰουλίου 1913 ἡ ὁμὰς τοῦ ἑλληνικοῦ κέντρου εἶχεν ἀπωθήσει τοὺς Βουλγάρους πρὸς τὴν εἴσοδον (εἴσοδον κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἄποψιν) τῆς στενωποῦ Κρέσνας, καταλαβόντας τότε καὶ ὀργανώσαντας ἀμυντικῶς ταύτην. Τὴν ἰδίαν ταύτην ἑσπέραν διετάχθη ὑπὸ τοῦ γενικοῦ στρατηγείου, ὅπως κατὰ τὴν ἐπομένην, 8ην, ἡ ἑλληνικὴ ὁμὰς τοῦ κέντρου προχωρήσῃ κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ 6η μεραρχία νὰ κατευθυνθῇ πρὸς Πολιάναν, ἡ 1η διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ, ἡ 2α νὰ κατευθυνθῇ πρὸς Μοράσκα, ἡ 5η νὰ ἀκολουθῇ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ὄπισθεν τῆς 1ης, ὄπισθεν δὲ τῆς 5ης νὰ πορεύηται ἅπαν τὸ πεδινὸν πυροβολικόν, καθ' ὅσον δὲν παρείχετο ἔδαφος, ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ, κατάλληλον πρὸς ὅδευσιν αὐτοῦ, δι' ὃ ἀπὸ ἀρχῶν Ἰουλίου ἅπαν τὸ πεδινὸν πυροβολικὸν (περὶ τὰς 28 πυρβολαρχίας) ἀπετέλεσεν ὁμάδα, ἥτις ἀπεκλήθη «ὄγκος τοῦ πεδινοῦ πυροβολικοῦ», τέλος δ' ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ πορευθῇ πρὸς Γενήκιοϊ. Κατὰ τὴν 8ην Ἰουλίου, ἡ 1η μεραρχία κατέλαβε τὰ βορείως τοῦ ρεύματος Γενήκιοϊ ὑψώματα μέχρι τῶν κλιτύων τῶν κατερχομένων πρὸς τὸ ρεῦμα Σαϊτὰν δερέ, ἡ 2α ὑπερέβη τὴν Μοράσκα καὶ προὐχώρησε πρὸς κατάληψιν τῶν ὑψωμάτων Μπρεσνίτσα, ἡ 6η ὑπερέβη τὴν Πολιάναν καὶ ἔφθασε μέχρι Χούσταβα. Τοιουτοτρόπως τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης, οἱ μὲν Βούλγαροι εἶχον ἀπωθηθῆ ἐκ τῆς εἰσόδου τῆς στενωποῦ, οἱ δ' Ἕλληνες εὑρίσκοντο εἰς τὸ ὕψος τῆς γραμμῆς Χούσταβα-Σαϊτὰν δερὲ-Μπρέσνιτσα. Διὰ τὴν ἐπομένην, 9ην Ἰουλίου, διετάχθη ὑπὸ τοῦ στρατηγείου, ὅπως ἡ ὁμὰς τοῦ κέντρου προετοιμάσῃ τὴν διάβασιν τῆς στενωποῦ Κρέσνας. Πρὸς τοῦτο, ἡ μὲν 2α μεραρχία ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ τὰ ὑψώματα Κουλακλὰρ καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ὁδὸν πρὸς Σούσιτσα, δηλαδὴ πρὸς τὴν ἔξοδον τῆς στενωποῦ, πρὸς δὲ νὰ προσπαθήσῃ ν' ἀναβιβάσῃ εἰς τὰ παρὰ τὴν Μπρέσνιτσα ὑψώματα οὐλαμὸν πεδινοῦ πυροβολικοῦ τοὐλάχιστον πρὸς ὑποστήριξιν, αἱ 1η καὶ 5η μεραρχίαι νὰ σταθῶσιν, ἡ 1η νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν κατασκευὴν ὁδεύσεων πρὸς ἀνάπτυξιν ἔστω καὶ τμήματος πυροβολικοῦ καὶ νὰ ὠθήσῃ τμήματα πεζικοῦ ἀμφοτέρωθεν τοῦ Στρυμόνος, ὅσον τὸ δυνατὸν ἐμπρός, πρὸς κατάληψιν τῶν ἀριστερόθεν τοῦ ποταμοῦ ὑψωμάτων καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς διόδου διὰ τοῦ στενοῦ Κρέσνας, καὶ ἡ 6η μεραρχία νὰ σταθῇ, ὠθοῦσα πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἀπόσπασμα προκαλύψεως. Τὴν 9ην Ἰουλίου, ἡ 1η μεραρχία κατεσκεύασε γέφυραν ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος καὶ δι' αὐτῆς διεπεραίωσε μικρά τινα τμήματα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τούτου, ἡ δὲ 2α μεραρχία ἔφθασε μέχρι τῶν ὑψωμάτων Κουλακλάρ. Τοιουτοτρόπως τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης οἱ Ἕλληνες εὑρίσκοντο εἰς τὸ ὕψος τῆς γραμμῆς Χούσταβα-Σαϊτὰν δερὲ-Κουλακλάρ. Διὰ τὴν ἐπομένην, 10ην Ἰουλίου, ἡ ὁμὰς τοῦ κέντρου διετάχθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν προπαρασκευὴν τῆς διαβάσεως τῆς Κρέσνας. Πρὸς τοῦτο, ἡ 6η μεραρχία ἔπρεπε νὰ σταθῇ, αἱ 1η καὶ 5η νὰ σταθῶσιν ἐπίσης, ἀλλ' ἡ 1η νὰ προωθήσῃ τμήματα πεζικοῦ μέχρι τῆς βορείας ἐξόδου τῆς στενωποῦ διὰ τῶν ἀμφοτέρωθεν αὐτῆς ὑψωμάτων, νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐπισκευὴν τῆς ὁδοῦ καὶ μόλις δυνηθῇ νὰ ὠθήσῃ εἰς τὴν βορείαν ἔξοδον μεικτὸν ἀπόσπασμα προκαλύψεως, ἡ 2α μεραρχία νὰ ὠθήσῃ τμῆμα πεζικοῦ πρὸς Σούσιτσα καὶ νὰ καταλάβῃ τὸ Τζαμὶ Τεπέ, καλύπτουσα τὸ ἀριστερὸν τῆς στρατιᾶς. Τὴν 10ην Ἰουλίου, ἡ 1η μεραρχία κατέλαβε δι' ἑνὸς τάγματος τὰ ὑψώματα νοτίως Κροῦπνικ, δι' ἑτέρου δὲ τὰ ὑψώματα νοτίως Πολέτο, ἡ 2α προώθησε τμήματα μέχρι Σούσιτσα, ἡ δ' 6η μέχρι Κλίσα. Τοιουτοτρόπως, τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀρχίσει ἐξερχόμενοι βορείως τῆς στενωποῦ, ἅτε εὑρισκόμενοι εἰς τὸ ὕψος τῆς γραμμῆς Κλίσα-Πολέτο-νοτίως Κροῦπνικ-νοτίως Σούσιτσα. Τὴν 11ην ὥραν τῆς 11ης Ἰουλίου διετάχθη ὑπὸ τοῦ γενικοῦ στρατηγείου ἡ ἐσπευσμένη προχώρησις τῆς ὁμάδος τοῦ κέντρου, ἵνα, διὰ τῆς τοιαύτης προχωρήσεως, διευκολυνθῇ ἡ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης καταστᾶσα λίαν δύσκολος προχώρησις τῆς ὁμάδος τοῦ ἀριστεροῦ (δυτικῆς), τῆς ἐπιχειρούσης πρὸς *Πέτσοβο* (βλ. λ.). Πρὸς τοῦτο, διετάχθη ἡ 1η μεραρχία νὰ ἐξέλθῃ τῆς στενωποῦ καὶ νὰ ἐπιτεθῇ πρὸς Σιμιτλί, ἡ δὲ 2α νὰ προχωρήσῃ πρὸς Σούσιστα. Τὴν ἑσπέραν τῆς 11ης Ἰουλίου ἡ ὁμὰς τοῦ κέντρου εἶχεν ἐξέλθει τελείως ἐκ τῆς βορείας ἐξόδου τῆς στενωποῦ Κρέσνας, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἦτο ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης κύριος τῆς στενωποῦ. Ἡ διάβασις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ διὰ τῆς στενωποῦ Κρέσνας ὑπῆρξε δυσχερεστάτη, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἀναφορῶν τῆς 1ης μεραρχίας πρὸς τὸ γενικὸν στρατηγεῖον. [Πρβλ. *Β. Δούσμανη*, «Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων» 1928, σελ. 146.] Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

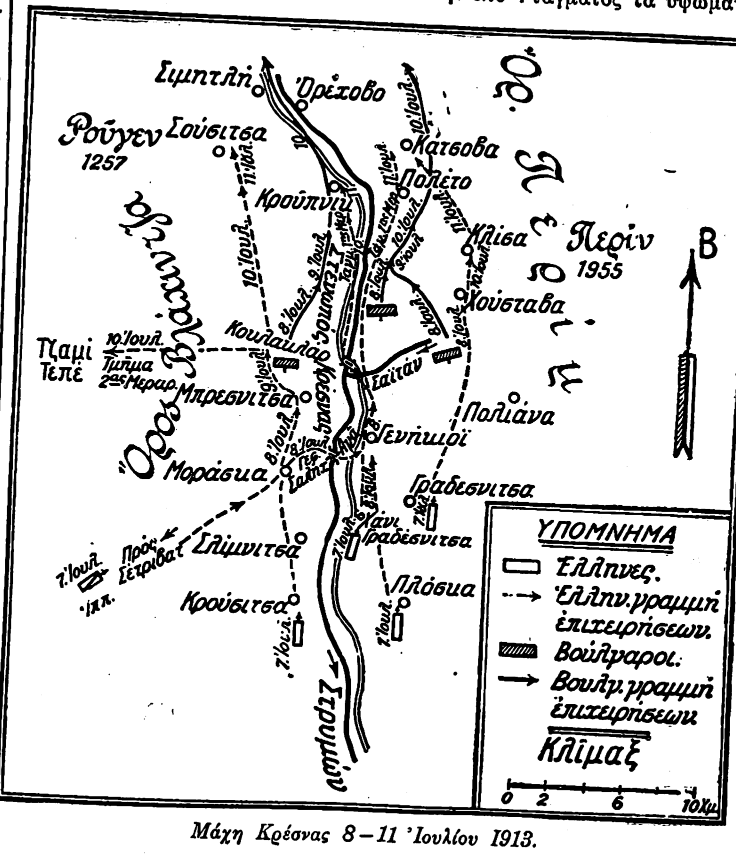

Μάχη Κρέσνας 8—11 Ἰουλίου 1913.

κρεσόλαι (αἱ), ἢ ***ὀξυτολουόλια*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Φαινόλαι τοῦ τύπου $CH_3 . C_6H_4 . OH$. Ὡς διπαράγωγα τοῦ βενζολίου διακρίνονται εἰς τὰς ἀκολούθους ἰσομερεῖς μορφὰς

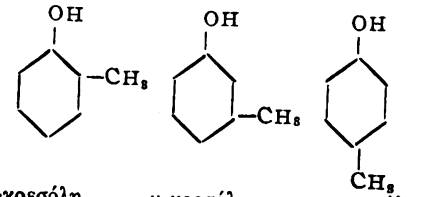

ο-κρεσόλη μ-κρεσόλη π-κρεσόλη

Ἐν καθαρᾷ καταστάσει εἶναι ἄχροα ὑγρά, ἰσχυρᾶς μονίμου ὀσμῆς. Ἡ ο-κρεσόλη τήκεται εἰς 30—31° καὶ βράζει εἰς 191°. Ἡ μ-κρεσόλη τήκεται εἰς 4° καὶ βράζει εἰς 203°, παρέχει δὲ μετὰ σιδηροχλωριδίου κυανῆν χρῶσιν. Ἡ π-κρεσόλη τήκεται εἰς 36°,5 καὶ βράζει εἰς 202°, παρέχει δ' ἐπίσης τὴν ἀνωτέρω κυανῆν ἀντίδρασιν. Ἅπασαι εἶναι λίαν δυσδιάλυτοι εἰς τὸ ὕδωρ. Αἱ δηλητηριώδεις καὶ ἀντισηπτικαὶ ἰδιότητες τῶν 3 ἰσομερῶν εἶναι διάφοροι ἀλλήλων. Ἰσχυροτέρας ἀπολυμαντικῆς ἰδιότητος εἶναι ἡ μ-κρεσόλη, εἶτα ἀκολουθεῖ ἡ ο-κρεσόλη καὶ τέλος ἡ π-κρεσόλη.

Εἰς τὴν πίσσαν τῶν λιθανθράκων περιέχονται καὶ αἱ τρεῖς κρεσόλαι, καὶ δὴ εἰς τὸ καλούμενον *μέσον ἔλαιον*, δηλαδὴ τὸ κλάσμα τὸ ἀποστάζον μεταξὺ 160° καὶ 210°. Τοῦτο διαχωρίζεται πάλιν εἰς τρία κλάσματα, ἤτοι τὸ ἀποστάζον μέχρις 165°, ὅπερ εἶναι τὸ *ἀκάθαρτον βενζόλιον*, τὸ ἀποστάζον μέχρις 195°, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ *φαινολικὸν ἔλαιον* (Carbolöl), τὸ μέχρι 220°, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ *ναφθαλινέλαιον* καὶ τὸ παραμένον ὑπόλοιπον φέρεται εἰς τὸ *βαρὺ ἔλαιον*. Τὸ φαινολικὸν ἔλαιον διὰ ψύξεως ἀπαλλάσσεται κατὰ τὸ δυνατὸν τῆς ναφθαλίνης καὶ εἶτα ὑποβάλλεται εἰς κατεργασίαν μετὰ

Digitized by Google

νατρορρύμματος, ὅπερ προσλαμβάνει κυρίως τὰς φαινόλας (φαινόλην, κρεσόλας, ξυλενόλας).

Ἐπειδὴ αἱ κρεσόλαι εἶναι ἀσθενέστερα ὀξέα τῆς φαινόλης, δύναται ἡ κατεργασία αὕτη νὰ χρησιμεύῃ ἤδη πρὸς χονδρικὸν διαχωρισμὸν τῶν ἑνώσεων τούτων. Οὕτω, διὰ προσθήκης κατ' ἀρχὰς τῶν 40—75 % τῆς ἀπαιτουμένης ποσότητος τοῦ ἀλκαλίου, διαλύεται πρῶτον ἡ φαινόλη καὶ εἶτα, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῆς, διὰ νέας ποσότητος ἀλκαλίου παραλαμβάνονται αἱ κρεσόλαι. Τὸ διάλυμα τῶν κρεσολῶν ἀπαλλάσσεται τῆς ἀκόμη διαλελυμένης ναφθαλίνης διὰ διοχετεύσεως ἀτμοῦ, διηθεῖται καὶ ἀπελευθεροῦνται αἱ κρεσόλαι διὰ διοχετεύσεως ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Τὸ μεῖγμα τοῦτο τῶν ἀπελευθερωθεισῶν κρεσολῶν ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην *ἀκάθαρτον φαινόλην*, ἢ *ἀκάθαρτον καρβολικὸν ὀξύ*, ἢ κοινῶς *φαινικὸν ὀξὺ μαῦρον*. Ἡ ἀκάθαρτος αὕτη φαινόλη δι' ἐπανειλημμένης κλασματικῆς ἀποστάξεως χωρίζεται εἰς φαινόλην, κρεσόλας καὶ ξυλενόλας. Ἡ οὕτω λαμβανομένη *κρεσόλη τῆς πίσσης* ἢ *κρεσυλικὸν ὀξὺ* (ἡ κοινὴ *κρεσόλη* τοῦ ἐμπορίου) εἶναι μεῖγμα τῶν τριῶν ἰσομερῶν εἰς κυμαινομένην ἀναλογίαν βάρους. Περιέχει αὕτη κατὰ τὸν K. E. Schulze περίπου 35 % ο-, 40 % μ- καὶ 25 % π-κρεσόλην, τὸ ὅλον δὲ μεῖγμα βράζει εἰς 185—206° καὶ εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν —18° εἶναι ἀκόμη ὑγρόν. Ἡ κρεσόλη, ἡ ἐκ τῆς πίσσης τῶν φαιανθράκων ἀποτελεῖται ἀπὸ 2% φαινόλην, 40% κρεσόλας (70 % μ- καὶ 20—30 % π-κρεσόλην) καὶ κρεσόλην. Ἡ ἀπόδοσις τῆς συνολικῆς πίσσης τῶν λιθανθράκων εἰς κρεσόλην εἶναι 0,3—1,2 %.

Ἐκ τῆς κρεσόλης τοῦ ἐμπορίου διὰ προσεκτικῆς καὶ ἐπανειλημμένης κλασματικῆς ἀποστάξεως κάλλιον ἐν κενῷ ἀποστάζεται καθαρὰ ο-κρεσόλη καὶ παραμένει ἓν μεῖγμα ἀπὸ 60% περίπου μ-κρεσόλης καὶ 40 % π-κρεσόλης. Πρὸς διαχωρισμὸν τῶν δύο τελευταίων τούτων χρησιμοποιοῦνται τὰ μετ' ἀσβεστίου ἅλατα αὐτῶν ἢ χρησιμοποιεῖται ἡ διάφορος συμπεριφορὰ τῶν σουλφωνικῶν αὐτῶν παραγώγων.

Αἱ ο- καὶ π-κρεσόλαι δύνανται νὰ ληφθῶσιν ἐπίσης εἰς καθαρὰν μορφὴν ἐκ τῶν ἀντιστοίχων τολουϊδινῶν διὰ βρασμοῦ τῶν διαζωδιαλυμάτων αὐτῶν (ἀπόδοσις περίπου 70—75 %), περαιτέρω δύνανται νὰ ληφθοῦν δι' ἀλκαλιτήξεως ἐκ τῶν ο— ἢ π-τολουολοσουλφοξέων. Ἡ μ-κρεσόλη δύναται ἐπίσης νὰ ληφθῇ ἐξ ὡρισμένων ναφθαλινοσουλφοξέων διὰ θερμάνσεως μετὰ νατρορρύμματος ὑπὸ πίεσιν 280° περίπου.

Ἀκάθαρτον πισσέλαιον, τὸ ὁποῖον περιέχει τοὐλάχιστον 6 % ἀκάθαρτον καρβολικὸν ὀξὺ χρησιμεύει πρὸς διαπότισιν τοῦ ξύλου, κυρίως τῶν τραβερσῶν τῶν σιδηροδρόμων, καὶ γενικῶς εἰς εὐρεῖαν κλίμακα ὡς ἀντισηπτικὸν μέσον.

Περαιτέρω, πρὸς ἀπολύμανσιν χρησιμοποιοῦνται ἡ π-χλωριο-μ-κρεσόλη, παράγωγον τῆς μ-κρεσόλης, ὡς καὶ διάφορα ἄλλα παράγωγα αὐτῆς. Ἐπίσης διάφορα παράγωγα τῆς κρεσόλης χρησιμοποιοῦνται διὰ θεραπευτικοὺς σκοπούς. Ἐκ τῶν κρεσολῶν δύνανται περαιτέρω νὰ παρασκευασθοῦν διάφορα χρώματα, ὡς τὸ πορτοκαλλόχρουν τῆς Βικτωρίας, διάφορα θειοχρώματα κλπ. Ἐπίσης ὁ μεθυλαιθὴρ τῆς π-κρεσόλης χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν ἀρωμάτων διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ τεχνητοῦ ἐλαίου τοῦ Ylang, ἡ μ-κρεσόλη ὡς πρώτη ὕλη διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ τεχνητοῦ μόσχου κλπ.

Εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε ἡ τρινιτρο-μ-κρεσόλη (κρεζυλῖτις). Διὰ συμπυκνώσεως κρεσολῶν μετὰ φορμαλδεΰδης λαμβάνονται τεχνηταὶ ῥητῖναι, ὡς καὶ ἐκ τῶν κρεσολοσουλφοξέων δύνανται νὰ παραχθῶσι τεχνηταὶ δεψικαὶ ὕλαι. Ἐπίσης ἡ ο- καὶ π-κρεσόλη εἶναι πρῶται ὕλαι διὰ τὴν παρασκευὴν τεχνητοῦ ἐλαστικοῦ κόμμεως. Δι' ἐπιδράσεως διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἐπὶ τῶν μετὰ νατρίου ἁλάτων τῶν κρεσολῶν λαμβάνονται τὰ κρεσοτινικὰ ὀξέα κλπ. σ. γ.

κρεσολίνη (ἡ) */Χημ./*. Ἀπολυμαντικὸν παρασκεύασμα ἐκ *κρεσόλης* καὶ ῥητινοσάπωνος. σ. γ.

κρεσοπυρίνη (ἡ) (Crésopirine) */Φαρμ. Χημ./*. Οὕτω καλεῖται τὸ ἀκετυλο-ορθο-κρεσοτινικὸν ὀξὺ

$$CH_3.C_6H_3 \begin{cases} CO_2H \\ O.CO.CH_3. \end{cases}$$

Εἶναι τὸ ἀνώτερον ὁμόλογον τῆς ἀσπυρίνης. Λευκαὶ στιλπναὶ κρυσταλλικαὶ βελόναι διαλυταὶ εἰς 250 μ. ὕδατος, λίαν διαλυταὶ εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα καὶ χλωροφόρμιον, τηκόμεναι εἰς 114°—115°. Ἡ κρεσοπυρίνη εἶναι φάρμακον ἀναλγητικόν, ἀντιρρευματικὸν καὶ ἀντινευραλγικόν. Ἐπίσης δρᾷ ὡς καταπραϋντικὸν καὶ ἀσθενὲς ὑπνωτικόν. Τὸ σκεύασμα εἶναι ὀλίγον τοξικόν, δὲν ἔχει δὲ ἀθροιστικὰς ἰδιότητας. Χορηγεῖται εἰς δόσιν 0,50 γρ. ἰδίᾳ τὴν ἑσπέραν. Ἡ καταπραϋντική του δρᾶσις διατηρεῖται 6—8 ὥρας. κ. γ. μ.

κρεσοτινικὰ *ὀξέα*, ἢ ***ὀξυτολουυλικὰ ὀξέα*** *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἐκ τῶν κρεσολῶν προερχόμενα ὁμόλογα τοῦ σαλικυλικοῦ ὀξέος

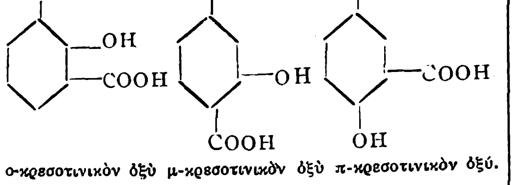

ο-κρεσοτινικὸν ὀξὺ μ-κρεσοτινικὸν ὀξὺ π-κρεσοτινικὸν ὀξύ.

Ἡ ο-ἕνωσις τήκεται εἰς 163—164°, ἡ μ-εἰς 177° καὶ ἡ π- εἰς 151°. Παρασκευάζονται ἐκ τῶν ἀντιστοίχων κρεσολῶν διὰ κατεργασίας τῶν μετὰ νατρίου ἑνώσεων αὐτῶν μετὰ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ὑπὸ πίεσιν. Τὸ ο-κρεσοτινικὸν ὀξύ, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ σημαντικώτερον τῶν τριῶν, χρησιμοποιεῖται σημαντικώτατα πρὸς παρασκευὴν συνθετικῶν χρωμάτων τῆς ὁμάδος τοῦ τριφαινυλομεθανίου, ὡς καὶ παράγωγα αὐτοῦ διὰ θεραπευτικοὺς σκοπούς. σ. γ.

Κρέσπι (Crespi). Ὄνομα πολλῶν Ἰταλῶν ζωγράφων τῆς αὐτῆς ἢ διαφόρου καταγωγῆς, διακριθέντων ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐκ τούτων ἀξιολογώτεροι ὑπῆρξαν οἱ κατωτέρω:

—***Ἰωάννης - Βαττίστα,*** ὁ ἐπονομαζόμενος *Τσεράνο*, ἐκ τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ (1557—1633). Ἀνήκει εἰς οἰκογένειαν ζωγράφων, ἐσπούδασεν ἐν Ῥώμῃ καὶ Βενετίᾳ καὶ ἐγκατεστάθη εἶτα ἐν Μιλάνῳ, ὅπου αἱ ἱκανότητές του ὡς καλλιτέχνου καὶ ὡς κομψοῦ ἱππέως τοῦ ἐξησφάλισαν λαμπρὰς σχέσεις καὶ καλὴν κοινωνικὴν θέσιν. Ἀφῆκε πλῆθος ἔργων ἀρκετὰ καλῶν, ἀλλ' ἐξεζητημένης τεχνοτροπίας. Κυριώτερα τούτων εἶναι: «Ὁ Ἅγιος Κάρολος καὶ ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος» (εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Παύλου), τὸ «Βάπτισμα τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου» (ναὸς Ἁγίου Μάρκου) κ. ἄ. Ὁ Κρέσπι ἠσχολήθη ἐπίσης μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν προτυποποιίαν καὶ ἐδίδαξε πολλοὺς μαθητάς, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότερος ἀνεδείχθη ὁ υἱός του.

— ***Δανιήλ,*** υἱὸς καὶ μαθητὴς τοῦ προηγουμένου (1592—1630). Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν καλυτέρων Μιλανέζων ζωγράφων τῆς ἐποχῆς του, διακριθεὶς ἰδίως διὰ τὴν εὐχάριστον φόρμαν τῶν συνθέσεών του καὶ τὴν δύναμιν τοῦ χρωματισμοῦ. Σημαντικώτερα ἔργα του θεωροῦνται ἡ «Ἀπόθεσις τοῦ Σταυροῦ» (εἰς τὸν ἐν Μιλάνῳ ναὸν τῶν Παθῶν) καὶ ἡ «Ζωὴ τοῦ Ἁγίου Μπρούνο» (εἰς μοναστήριον τῆς Παβίας).

— ***Ἰωσὴφ - Μαρία,*** ὁ ἐπονομαζόμενος *Spagnuolo*. Ζωγράφος ἐκ Βολωνίας (1665—1747). Ὑπῆρξεν ἐν ἀρχῇ μαθητὴς τοῦ Κανοῦτι καὶ τοῦ Τσινιάνι, κατόπιν δὲ ἐταξίδευσεν ἀνὰ τὰς κυριωτέρας ἰταλικὰς πόλεις πρὸς συμπλήρωσιν τῆς καλλιτεχνικῆς του ἐκπαιδεύσεως. Διέμεινε διαδοχικῶς εἰς Βενετίαν, Μοδέναν, Πάρμαν καὶ Ῥώμην καὶ ἐγκατεστάθη ἐν τέλει εἰς Βολωνίαν, ὅπου, παρὰ τὸ βεβιασμένον τῆς ἐκτελέσεώς του, ἐφημίσθη ὡς εἷς ἐκ τῶν πρώτων ζωγράφων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μεταξὺ τῶν πινάκων του τάσσονται ὡς πλέον ἐνδιαφέροντες: εἷς «Ἅγιος Ἀντώνιος» καὶ εἷς «Ἅγιος Παῦλος», ἐκτελεσθέντες κατὰ παραγγελίαν τῶν πριγκίπων Ἀλμπάνι τῆς Ῥώμης, μία σειρὰ τῶν «Ἑπτὰ Μυστηρίων», ἐκτελεσθεῖσα διὰ τὸν καρδινάλιον Ὀττομπόνι κτλ. Ὁ Ἰ. Μ. Κρέσπι ἐχάραξε καὶ πεντήκοντα χαλκογραφίας.

— ***Ἀντώνιο - Μαρία.*** Ζωγράφος ζήσας εἰς Cômes κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Ἐζωγράφησε πίνακάς τινας ἀπομιμούμενος τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ ὁμωνύμου του, ἴσως καὶ συγγενοῦς του, Ἰωσὴφ-Μαρία Κρέσπι. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται καὶ χαλκογραφίαι τινές, αἵτινες ὅμως θεωροῦνται παρ' ἄλλων ὡς ἔργα τοῦ προηγουμένου: ἡ «Σφαγὴ τῶν ἀθῴων», ἡ «Ἀνάστασις» καὶ ὁ «Κοιμώμενος βοσκός».

— ***Λουΐζι.*** Υἱὸς τοῦ Ἰωσὴφ - Μαρία Κρέσπι. Περὶ τὰ μέσα τοῦ βίου του περιεβλήθη τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχῆμα, ὑπῆρξε δὲ περισσότερον γνωστὸς ὡς τεχνοκριτὴς παρὰ ὡς καλλιτέχνης. Ἐξέδωκε (1769) ἐν Ῥώμῃ τόμον βιογραφιῶν τῶν ζωγράφων τῆς Βολωνίας, συμπληρῶν τὸ προγενέστερον σύγγραμμα τοῦ Μαλβάζια. Τὸ βιβλίον του τοῦτο ἐδημιούργησεν ἐξέγερσιν ἐναντίον του καὶ μακρὰς συζητήσεις. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης καὶ ἄλλα ἔργα, ἐξ ὧν τελευταῖον ἡ «Περιγραφὴ τῶν γλυπτῶν καὶ ἄλλων ἔργων τῆς πόλεως τῆς Βρέστης» (Βολωνία 1772). γ. ζ.

Κρὲςς (Krèss) */ Παραλ. Γεωγρ./*. Κροατικὴ ὀνομασία τῆς μεγάλης Ἀδριατικῆς νήσου τῆς ὡς *Χέρσο* (Kherso ἢ Cherso) διεθνῶς γνωστῆς, τῆς τῶν ἀρχαίων Ἄψορρος (*Πτολεμ.* Β, ιζ, 13). σ. ε. λ.

Κρεσσὰν (Cressent), ***Κάρολος.*** Γάλλος καλλιτέχνης (1685—1768), πολυσχιδοῦς ταλάντου. Ὑπῆρξε χαράκτης καὶ γλύπτης, ἠσχολήθη δὲ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν κατασκευὴν μεταλλίνων κομψοτεχνημάτων, τῶν ὁποίων πολλά, ἀληθινὰ μικρὰ ἀριστουργήματα, εὑρίσκονται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου. γ. ζ.

κρεσσεντία (ἡ) (Crescentia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βιγνονιοειδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλα δένδρα, ἀειθαλῆ, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κρεσσεντία ἡ Κουϊέτιος* (Crescentia Cujete), ἥτις καλλιεργεῖται διὰ τὸν φαρμακευτικὸν φλοιόν της. Δ. Ν. Π.

Κρέσταινα */Γεωγρ./*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Μεσσηνίας χωρίου *Σελινοῦς* (βλ. λ.).

Κρέστης, ***Ἀρσένιος,*** ἢ ***Παπα-Ἀρσένης Κρανιδιώτης.*** Ἱερεὺς ἐκ Κρανιδίου καὶ ὁπλαρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως, διακριθεὶς κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1821 ἐν τῇ ἐγγὺς τοῦ Ἄργους μονῇ τῆς Κατακεκρυμμένης, ἐν τῇ ὁποίᾳ, ἀφοῦ ἠμύνθη κρατερῶς ἐναντίον τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Χουρσὶτ Μουσταφᾶ Κεχαγιᾶ μπέη, ἔφυγε διὰ νυκτὸς μετὰ τῶν ἀνδρῶν του πρὸς τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἁγίου Σώστη παρηγγέλθη εἰς αὐτὸν καὶ τὸν Νικηταρᾶν νὰ φροντίσουν διὰ τὴν φύλαξιν μιᾶς στενωποῦ, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι ἠδύναντο νὰ προσβάλωσι τὰ νῶτά των. Ἡ ἀμέλεια ὅμως μεθ' ἧς ἐξετέλεσαν τὴν διαταγὴν ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Τούρκους νὰ διαπεραιώσωσιν 150 πεζούς, οἱ ὁποῖοι ἐπιτεθέντες ἐκ τῶν νώτων ἐφόνευσαν τὸν παπᾶ Ἀρσένην καὶ τὸν Κρανιδιώτην Σπανόν, προσεπάθησαν δὲ νὰ ζωγρήσουν τὸν Νικηταρᾶν, ὁ ὁποῖος διαφυγὼν ἐκρύβη ἐντὸς τῶν ταμπουρίων τῶν στρατιωτῶν. χ. δ.

Κρέστοβιτς ***Γαβριήλ,*** ἐπονομαζόμενος ***Γαβριὴλ πασᾶς.*** Ὁ τελευταῖος γενικὸς διοικητὴς τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας. Ἐγεννήθη τῷ 1820 ἐν Κοτὲλ τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας, ἐσπούδασε δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁπόθεν ἀποσταλεὶς εἰς Παρισίους, δαπάναις τοῦ Στεφάνου Βογορίδου, ἠκολούθησε σπουδὰς νομικῆς καὶ φιλολογίας. Ἐπανελθὼν εἰς Τουρκίαν διετέλεσε τοποτηρητὴς τοῦ ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου Βογορίδου ἐν Σάμῳ, μεθ' ὃ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τουρκικοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ἀνελθὼν μέχρι τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀρεοπαγίτου. Κατὰ τὴν ἐν Τουρκίᾳ βουλγαρικὴν ἐθνικὴν κίνησιν, ἥτις ἤρχισε κυρίως ἀπὸ τῶν πρώτων συνεδριῶν τῆς ἐν τοῖς πατριαρχείοις συνελθούσης ἐθνοσυνελεύσεως (1858) πρὸς σύνταξιν τῶν ἐθνικῶν κανονισμῶν, ὁ Γαβριὴλ Κρέστοβιτς ἀπεκαλύφθη ὑπέρμαχος τοῦ βουλγαρισμοῦ, ἔκτοτε δὲ ἔπαιξε σπουδαῖον ῥόλον εἰς τὰ βουλγαρικὰ ἐθνικὰ ζητήματα. Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου (1878), δι' ἧς ἱδρύθη ἡ αὐτόνομος ἐπαρχία τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμυλίας, διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ τμήματος (ὑπουργὸς) τῶν Ἐσωτερικῶν. Τῷ 1884, ληξάσης τῆς πενταετοῦς περιόδου τοῦ Ἀλεξάνδρου Βογορίδου, διωρίσθη γενικὸς διοικητής, παραμείνας τοιοῦτος μέχρι τῆς 6/18 Σεπτεμβρίου 1885, ὅτε προσηρτήθη ἡ Ἀνατολικὴ Ῥωμυλία εἰς τὴν τότε ἡγεμονίαν τῆς Βουλγαρίας. Ἔκτοτε ὁ Γαβριὴλ πασᾶς ἀπεσύρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Ἦτο συνεργάτης πολλῶν βουλγαρικῶν καὶ ξένων φύλλων καὶ περιοδικῶν. Ἔγραψε δὲ καὶ «Ἱστορίαν τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ» (Κωνσταντινούπολις 1871). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Κρεστόβσκαγια, ***Μαρία-Βσεβολόδοβνα.*** Ῥωσὶς συγγραφεύς, γεννηθεῖσα ἐν Μόσχᾳ τῷ 1862, θυγάτηρ τοῦ συγγραφέως *Βσεβόλοδ Κρεστόβσκι*. Τῷ 1886 ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον μυθιστόρημά της «Αἱ πρόωροι θύελλαι». Τὸ ἑπόμενον ἔτος τὰς «Γωνίας τοῦ θεατρικοῦ κόσμου», τὴν «Δοκιμασίαν» καὶ «Ἐκτὸς τῆς ζωῆς». Τῷ 1891 ἐξεδόθη τὸ μέγα αὐτῆς μυθιστόρημα «Ἡ καλλιτέχνις». Τὰ ἔργα τῆς Κρεστόβσκαγια στεροῦνται τῆς ἐξωτερικῆς περιγραφῆς τῶν ἀντικειμένων, οἱ δὲ ἥρωες αὐτῶν δὲν παρουσιάζονται διαγεγραμμένοι ἐπιμελῶς ὡς γενικοὶ τύποι, ἀλλ' ἔχουσιν ἀόριστόν τινα στερεοτυπίαν. Ἡ ψυχολογικὴ ὅμως τούτων ἀνάλυσις εἶναι ἄμεμπτος, ἡ δὲ αἰσθητικότης των εἶναι ὑπέροχος. θ. β.

Κρεστόβσκι, ***Βσεβόλοδ-Βλαδιμίροβιτς.*** Ῥῶσος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Μάλαγια Βερεζάϊκα τοῦ Κιέβου τῷ 1840 καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει τῷ 1895. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πετρουπόλεως καὶ ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν, ἀπεσπάσθη δὲ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ὡς στρατιωτικὸς ἱστοριογράφος. Ἐκτὸς τῶν στρατιωτικῶν μελετῶν, συνέγραψε πλεῖστα μυθιστορήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τά: «Μήτε ὁ πρῶτος μήτε ὁ τελευταῖος», «Ἡ ἀγέλη τοῦ Πανούργου», «Τὰ ἄντρα τῆς Πετρουπόλεως» κτλ. θ. β.

Κρεστούνιστα */Γεωγρ./*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἰωαννίνων χωρίου *Δεσποτικὸν* (βλ. λ.). χ. δ.

Κρεστσεντίνι (Crescentini), ***Τζιρολάμο.*** Ἰταλὸς εὐνοῦχος ἀοιδὸς (μεσόφωνος) (1769—1846), οὗτινος ἡ φωνὴ ἦτο ἀπαράμιλλος εἰς ἔκφρασιν καὶ μελῳδικότητα. Ἤρχισε τὸ στάδιόν του ἐν Ῥώμῃ τῷ 1783, μεθ' ὃ ἐνεφανίσθη εἰς τὰ μεγαλύτερα θέατρα τῆς Ἰταλίας. Ὁ Ναπολέων ἀκούσας αὐτὸν ἐν Βιέννῃ, τῷ 1805, τοσοῦτον ἐμαγεύθη, ὥστε τὸν προσεκάλεσεν εἰς Παρισίους, ἔνθα ἔδρεπε δάφνας συνεχῶς, τόσον εἰς τὸ θέατρον, ὅσον καὶ εἰς τὰς συναυλίας ἀπὸ τοῦ 1806 μέχρι τοῦ 1812. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπεσύρθη ὁριστικῶς τῆς σκη-

Digitized by Google

νῆς καὶ ὀλίγον κατόπιν ἐγκατεστάθη ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας ὡς καθηγητὴς τοῦ ᾄσματος εἰς τὸ «Real Collegio di musica». Ὁ Κρεστσεντίνι εἶχε τιμηθῆ ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ἱππότου τοῦ σιδηροῦ στέμματος. Ἔγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «6 Cantate» καὶ «18 Ariette», «3 Cavatine», «12 Ariette» καὶ ἀσκήσεις δι' ᾆσμα. Γ. Σ.

κρεστσέντο (τὸ) (ἰταλ. crescendo) *[Μουσ.]*. Μουσικὸς ὅρος ὑποδεικνύων τὴν βαθμιαίαν αὔξησιν τῆς ἐντάσεως τοῦ ἤχου. Εἰδικὸν σημεῖον: —— τοποθετούμενον ἄνωθεν τῆς μουσικῆς φράσεως δεικνύει ὅτι ἡ ἔντασις αὕτη τοῦ ἤχου ἀρχομένη ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς γωνίας βαίνει ὁλονὲν αὔξουσα, ἐφ' ὅσον ἐκτείνονται αἱ πλευραὶ αὐτῆς. Ἐνίοτε ἡ ὑπόδειξις τοῦ κρεστσέντο γράφεται διὰ τῆς λέξεως: crescendo εἴτε ὁλοκλήρου, εἴτε συγκεκομμένως: cresc. Ἐὰν ἡ φράσις, ἐφ' ἧς τὸ κρεστσέντο, εἶναι παρατεταμένη, τότε ἡ λέξις χωρίζεται κατὰ συλλαβάς: cresc.... cen.... do... Ἀντίθετον πρὸς τὸ κρεστσέντο σημεῖον, ὑποδεικνῦον τὴν μείωσιν τῆς ἐντάσεως τοῦ ἤχου, εἶναι τὸ *ντιμινουέντο* (βλ. λ.) σημειούμενον: ——

Τὰ σημεῖα τῆς αὐξήσεως καὶ τῆς μειώσεως τῆς ἐντάσεως τοῦ ἤχου, ὑπὸ τὴν σημερινήν των μορφήν, ἐμφανίζονται ἐπισήμως μόλις κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, μολονότι ἡ δυναμικὴ τῆς μουσικῆς καὶ ἡ χρῆσις τοῦ φόρτε, τοῦ πιάνο κλ. ἦσαν ἤδη γνωστὰ πρὸ τοῦ 1600. Γ. Σ.

Κρεσὺ (Crécy) *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία διαφόρων χωρίων τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ *Κρεσὺ-ἀν-Ποντιὲ* καὶ τὸ *Κρεσὺ-σὺρ-Σέρρ*.

Τὸ *Κρεσὺ-ἀν-Ποντιὲ* κεῖται ἐν τῷ νομῷ Σώμ, ἐπὶ τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Μαΐϋ. Τὸ χωρίον τοῦτο ὑπῆρξε συχνάκις θέατρον συγκρούσεων. Τῷ 1635 οἱ κάτοικοί του ἀντέστησαν ἡρωϊκῶς κατὰ τῶν Ἱσπανῶν, οἵτινες κατέκαυσαν τὴν πόλιν των. Ἔχει ἐκκλησίαν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ ἀρχεῖα σπουδαῖα, ἀναγόμενα μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κάτ. 1.652. Παρὰ τὸ Κρεσὺ-ἀν-Ποντιὲ ἐγένετο τῷ 1346 μία τῶν ἀποφασιστικωτέρων μαχῶν μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδου τοῦ Γ', ἡγουμένου 20.000 ἀνδρῶν, καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου τοῦ ΣΤ', ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ἐξ 60.000 ἀνδρῶν. Κατ' αὐτὴν ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὑπέστη πανωλεθρίαν. Τὸ πλεῖστον τῶν Γάλλων στρατιωτῶν κατεσφάγη. Κατὰ τοὺς χρονογράφους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, εἰς τὴν μάχην ταύτην ἀπωλέσθησαν οἱ δοῦκες τῆς Βουρβῶνος καὶ τῆς Σαβοΐας, ὁ γηραιὸς βασιλεὺς τῆς Βοημίας Ἰωάννης, ὅστις ἐμάχετο μετὰ τῶν Γάλλων, ἕνδεκα πρίγκιπες, δύο ἀρχιεπίσκοποι, 1.200 ἱππόται καὶ 30.000 στρατιῶται. Μετὰ τὸ πλῆγμα τοῦτο Ἐδουάρδος ὁ Γ', ἐλεύθερος πλέον εἰς τὰς κινήσεις του, ἐπολιόρκησε καὶ κατέλαβε τὸ Καλαί.

Τὸ *Κρεσὺ-σὺρ-Σὲρρ* κεῖται ἐν τῷ νομῷ τοῦ Αἴν, ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Σέρρ. Εἶναι σταθμὸς σιδηροδρομικὸς καὶ ἔχει ἐργοστάσιον γεωργικῶν ἐργαλείων. Τὸ χωρίον τοῦτο, μολονότι καλῶς ὠχυρωμένον, ὑπέστη πολλὰ διαρκοῦντος τοῦ Ἑκατονταετοῦς πολέμου. Λεηλατηθὲν διαδοχικῶς τῷ 1339, 1358, 1373 καὶ 1380 ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἐπυρπολήθη βραδύτερον ὑπὸ τῶν καλβινιστῶν τῷ 1568, τῷ δὲ 1648, 1652, 1653 καὶ 1712 ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν. Μ. Ν. Δ.

κρεσυλικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω ἡ *μ-κρεσόλη* (βλ. *κρεσόλαι*). Σ. Γ.

κρεσυλοθειικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Παράγωγον τῆς *κρεσόλης* τοῦ τύπου $CH_3 . C_6H_4 . O.SO_2OH$ παρατηρηθὲν εἰς τὰ οὖρα. Σ. Γ.

κρεσυλόλη *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ *μ-κρεσόλη* (βλ. *κρεσόλαι*). Σ. Γ.

Κρεσφόντης *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀριστομάχου, ἐγγόνου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους Ὕλλου, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Τημένου καὶ Ἀριστοδήμου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεστρατήγει οὗτος τῶν Δωριέων κατὰ τὴν πέμπτην, τὴν καὶ τελευταίαν, ἐπιδρομὴν τούτων εἰς τὴν Πελοπόννησον, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν μονίμως. Ὅτε, μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν πλείστων χωρῶν τῆς Πελοποννήσου, τῇ συνδρομῇ τῶν υἱῶν τοῦ Αἰγιμιοῦ, Παμφύλου καὶ Δυμᾶνος, καὶ τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ Αἰτωλοῦ Ὀξύλου, ἦλθεν ὁ χρόνος τῆς διανομῆς τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν, ἡ Ἦλις παρεχωρήθη εἰς τὸν Ὄξυλον, ὡς ἀμοιβὴ τῶν ὑπηρεσιῶν του, καὶ ἡ Ἀργολὶς πρὸς τὸν πρεσβύτερον τῶν ἀδελφῶν Τήμενον, ἀπέμειναν δὲ πρὸς διανομὴν εἰς τὸν Κρεσφόντην καὶ τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἀποθανόντος Ἀριστοδήμου ἡ Μεσσηνία καὶ ἡ Λακωνική. Ὁ Κρεσφόντης, ἐπιθυμῶν νὰ λάβῃ τὴν Μεσσηνίαν, ὅτε ὡρίσθη ὅτι ταύτην θὰ λάβῃ ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ὁ κλῆρος θὰ μείνῃ τελευταῖος εἰς τὴν περιέχουσαν ὕδωρ ὑδρίαν, ἔρριψεν ἐντὸς αὐτῆς βῶλον ἐκ χώματος, ὅστις διελύθη ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ οὕτως ἔμεινε τελευταῖος ἐν αὐτῇ. Γενόμενος οὕτω διὰ δόλου κύριος τῆς εὐφόρου Μεσσηνίας, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Στενύκλαρον, τὴν ὁποίαν ὥρισεν ὡς ἕδραν του. Οἱ νέοι κάτοικοι τῆς χώρας συνανεμείγησαν, φαίνεται, ἐν ἀρχῇ μετὰ τῶν ἀρχαιοτέρων εἰρηνικῶς, ἀλλ' ἡ ἥσυχος αὕτη συμβίωσις βραδύτερον διεταράχθη, διότι οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς, πιστεύσαντες ὅτι ἐπροδόθησαν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος των, ἐπαναστατήσαντες ἐξηνάγκασαν τὸν Κρεσφόντην νὰ καταργήσῃ τὴν μεταξὺ κατακτητῶν καὶ ὑποταχθέντων ἰσονομίαν, νὰ συνενώσῃ ἅπαντας τοὺς Δωριεῖς εἰς ἰδίαν ἐν Στενυκλάρῳ κοινότητα καὶ νὰ καταστήσῃ ταύτην κυρίαν τῆς ὅλης χώρας. Ἡ πολιτικὴ ὅμως αὕτη μεταβολὴ προεκάλεσε ταραχὰς ἀπὸ μέρους τῶν ἀρχαιοτέρων κατοίκων καὶ κατὰ μίαν αἱματηρὰν στάσιν ἐφονεύθη ὁ Κρεσφόντης. Τοῦτον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ Ἀρκὰς Αἴπυτος, ὅστις κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν εἰς τὴν χώραν, τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησε μεγάλη εὐημερία ἐν αὐτῇ· διὰ τοῦτο, ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς αὐτόν, τοὺς ἀπογόνους του οἱ Μεσσήνιοι ἀπεκάλεσαν Αἰπυτίδας. Ἡ ἐγχωρία παράδοσις ἔπλασε τὸν Αἴπυτον υἱὸν τοῦ Κρεσφόντου καὶ τῆς Μερόπης (θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρκαδίας Κυψέλου), διασωθέντα εἰς Ἀρκαδίαν, ὅτε ἐφονεύετο ὑπὸ τοῦ Μεσσηνίου Πολυφόντου ὁ πατήρ του καὶ οἱ δύο πρεσβύτεροι ἀδελφοί του, ἡ μετονομασία ὅμως τῆς δυναστείας ἀπὸ Κρεσφοντιδῶν εἰς Αἰπυτίδας καὶ ὁ ἀντιδωρικὸς χαρακτὴρ τῆς χώρας, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ θεσμοὶ αὐτῆς καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐπικράτησις τῆς λατρείας τῶν θεῶν, οἵτινες ἐλατρεύοντο ἐν Μεσσηνίᾳ πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων, ὡς ὁ λατρευόμενος ἐν Ἰθώμῃ πελασγικὸς Ζεύς, ἡ Δημήτηρ καὶ ὁ Ἀσκληπιός, μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ νέα δυναστεία, ἀρκαδικὴ οὖσα, οὐδεμίαν συγγένειαν εἶχε πρὸς τὴν τοῦ Ἡρακλείδου Κρεσφόντου. Ὁ μῦθος τοῦ Κρεσφόντου καὶ τοῦ Αἰπύτου ἐνέπνευσε τήν τε ἀρχαίαν καὶ νέαν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν. Οὕτως ὁ Εὐριπίδης ἐποίησε τὸν «Κρεσφόντην» καὶ ὁ Βερναρδάκης τὴν «Μερόπην». Ἀλλὰ καὶ ξένοι ἐπραγματεύθησαν τὸν μῦθον, ὡς ὁ Βολταῖρος, ὁ Μαφφεΐ καὶ ὁ Γότερ. ΚΑΨ.

Κρετζεάνους, *Γεώργιος*. Ρουμᾶνος πολιτικὸς καὶ ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1823 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1894. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ λύκειον τοῦ Ἁγίου Σάββα, τὰ δὲ νομικὰ ἐν Παρισίοις. Ἤρξατο τοῦ φιλολογικοῦ του σταδίου δημοσιεύων μελέτας εἰς τὴν ἐφημερίδα «Il popolo sovrano». Εἶτα ἵδρυσεν ἐν Παρισίοις τὸ περιοδικὸν «Innimea Romana» καὶ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Φάμπια* ἐδημοσίευσεν ἔργα τούτινα. Ἐπιστρέψας εἰς Βουκουρέστιον ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα «La concordia». Ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ μεταξὺ διάφορα ἱστορικὰ διηγήματα. Τὰ πρῶτα ποιήματά του περιελήφθησαν εἰς τὴν συλλογὴν «Melodii intime» καὶ τὰ τελευταῖά του εἰς τὴν «Patrie si Libertate». Διετέλεσεν ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Θ. Β.

Κρετζουλέσκου, *Νικόλαος*. Ρουμᾶνος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1812 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1897. Διελθὼν τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς του εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἐν Βουκουρεστίῳ φροντιστήριον, ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους, ὅπου ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1838. Ἐν Παρισίοις συνεδέθη στενῶς μετὰ τοῦ πρίγκιπος Δημητρίου Στίρμπεϋ. Τῷ 1840, ἐπανελθὼν εἰς Ρουμανίαν, εὗρεν ἀνάστατον τὴν χώραν. Ἡ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο μεγάλη πολιτικὴ κρίσις, ἐκ τῆς ὁποίας μικροῦ δεῖν προεκαλεῖτο εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ἐνεψύχωσε τὸ ἐθνικὸν ἐν Ρουμανίᾳ κόμμα, ὅπερ ἐμελέτα γενικὴν ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Ρωσίας, ἥτις κατεῖχε τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, καὶ τὴν ἕνωσιν τούτων ὑπὸ τὸ ὄνομα Δακία. Εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην κίνησιν ἀνεμείχθη ὁ Κρετζουλέσκου μετ' ἄλλων νέων Ρουμάνων καὶ κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐν Παρισίοις ἐπαναστάσεως τοῦ 1848 προεκλήθη ἐξέγερσις ἐν Ρουμανίᾳ. Ἡ ἐν Βλαχίᾳ ἀρξαμένη στάσις ἔφθασε μέχρι τοῦ Βουκουρεστίου καὶ ὁ ἡγεμὼν Γεώργιος Μπιμπέσκο ἠναγκάσθη νὰ δραπετεύσῃ εἰς Τρανσυλβανίαν. Εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος ὁ Κρετζουλέσκου. Εἰσβαλὼν ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατέλαβε μετὰ πεισματώδη μάχην τὸ Βουκουρέστιον, οἱ δὲ πρωταίτιοι τοῦ κινήματος ἐδραπέτευσαν, ἀλλὰ συλληφθέντες ἐδικάσθησαν ὑπὸ τῶν βογιάρων καὶ κατεδικάσθησαν εἰς ἐξορίαν. Ὁ Κρετζουλέσκου μετέβη ἐξόριστος εἰς Παρισίους, γενόμενος ἡ ψυχὴ τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ρουμανικῆς προπαγάνδας καὶ ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς ἰδέας τῆς μετὰ τῆς Τουρκίας συμμαχίας ἐναντίον τῆς Ρωσίας. Ἡ Πύλη ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐν Βοσπόρῳ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου. Τῷ 1849 ὁ σουλτᾶνος ἀνέθεσεν ἐπὶ ἑπταετίαν τὴν κυβέρνησιν τῆς Βλαχίας εἰς τὸν Δημήτριον Στίρμπεϋ, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἐξεκένωσε τὴν Βλαχίαν (1851). Ὁ Στίρμπεϋ ἐκάλεσε τότε τὸν Κρετζουλέσκου εἰς Βουκουρέστιον καὶ διώρισεν αὐτὸν ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ αὐλάρχην, βραδύτερον δὲ ἀνέλαβεν οὗτος τὴν προεδρίαν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ὅτε συνέστησε τὴν πρώτην ἐν Ρουμανίᾳ ἐμπορικὴν σχολήν, τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν τεχνῶν, τὸ ᾠδεῖον καὶ πλείστας ἄλλας. Μετὰ τὴν νομοθετικὴν καὶ διοικητικὴν ἕνωσιν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας (1858) καὶ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἡγεμονίας ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Κούζα, ὁ Κρετζουλέσκου μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Γογελέσκου συνώμοσαν κατὰ τοῦ Κούζα (1866) καὶ ἐξηνάγκασαν αὐτὸν νὰ ὑπογράψῃ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ καὶ νὰ ἀπέλθῃ τῆς Βλαχίας. Ἡ σχηματισθεῖσα προσωρινὴ κυβέρνησις, συγκαλέσασα τὰς βουλὰς προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ πρίγκιπος Καρόλου Χοεντζόλερν ὡς ἡγεμόνος τῆς Ρουμανίας. Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ ὁ Κρετζουλέσκου ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Δημοσίων ἔργων καὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως, πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας καὶ πρεσβευτὴς τῆς Ρουμανίας ἐν Βερολίνῳ. Θ. Β.

Κρετιὲν ***ντὲ Τρουὰ*** (Chretien de Troyes). Ὁ διασημότερος ποιητὴς τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν ΙΒ' μ. Χ. αἰῶνα. Περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ ἐλάχιστα εἶναι γνωστά. Βέβαιον εἶναι ὅτι εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κόμιτος τῆς Φλάνδρας Φιλίππου τῆς Ἀλσατίας, εἰς ὃν ὁ ποιητὴς ἔχει ἀφιερώσει καὶ ἓν ἐκ τῶν ἔργων του, τὸν «Περσεβάλ». Ἐπίσης ἦτο προστατευόμενος καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ Ζ' Μαρίας. Ὁ Κρετιέν, ἢ κατ' ἄλλους *Κρεστιέν*, ἔγραψεν εἰς τὴν διάλεκτον τοῦ Troyes, ὀλίγον διαφέρουσαν ἀπὸ τὴν διάλεκτον τῶν Παρισίων, κατὰ τὴν γνώμην δὲ τῶν περισσοτέρων κριτικῶν ἤρχισε τὴν φιλολογικήν του σταδιοδρομίαν ὡς μιμητὴς τῶν ἀρχαίων. Μετέφρασε τὴν «Τέχνην τοῦ ἀγαπᾶν» τοῦ Ὀβιδίου καὶ ἐδανείσθη ἀπὸ τὰς «Μεταμορφώσεις» ἐκείνου πλεῖστα ἐπεισόδια τῶν μυθιστορημάτων του. Πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Κρετιὲν ἔχουν ἀπολεσθῆ, ἐν οἷς καὶ τὸ ποίημα αὐτοῦ περὶ τῶν ἐρώτων τοῦ Τριστάνου καὶ τῆς Ἰζόλδης. Ὅ,τι ὅμως ἀποτελεῖ τὴν δόξαν αὐτοῦ εἶναι τὰ βρετονικά του μυθιστορήματα, δι' ὧν διέδωσεν ἐν Γαλλίᾳ τὴν θεωρίαν τοῦ ἱπποτικοῦ ἔρωτος καὶ τὴν λατρείαν τῶν γυναικῶν.

Τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Ὁ Λανσελότος», «Cligès», «Le chevalier au lion», «Περσεβάλ» κ. ἄ. Τινὲς τῶν κριτικῶν ἀποδίδουν εἰς τὸν Κρετιὲν ντὲ Τρουὰ καὶ τὸ ποίημα «Γουλιέλμος τῆς Ἀγγλίας», τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς ὀνομάζεται ἐπίσης Κρεστιέν. Ἐν τούτοις τὸ ποίημα τοῦτο κατ' οὐδὲν ὁμοιάζει πρὸς τὰ γνήσια ἔργα τοῦ τρουβαδούρου τῆς Καμπανίας. Ὁ Κρετιὲν κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐθαυμάζετο διὰ τὸ ὡραῖον γλωσσικὸν ἰδίωμα ὅπερ μετεχειρίζετο. Τὸ ὕφος του ἦτο σαφὲς καὶ διαυγές, ἡ τέχνη του λεπτή, γενικῶς δ' ἡ γλῶσσά του εἶναι καθαρῶς κλασσική. Ὅ,τι λείπει ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Κρετιὲν εἶναι ἡ ὀνειροπόλησις, ἡ μελαγχολία, τὸ δῶρον τῶν δακρύων καὶ οἱ μεγάλοι ποιητικοὶ ὁρίζοντες. Ἐπιφανειακὸς καὶ χαρίεις, σπανίως ἠδυνήθη νὰ ζωγραφήσῃ τὸ ἀληθὲς πάθος, οὐδέποτε δὲ προκαλεῖ συγκίνησιν μεγαλειώδη καὶ βαθεῖαν. Ἀλλὰ τὰ χάσματα ταῦτα ἑνὸς ταλάντου πλουσίου καὶ ἰδιοφυοῦς δὲν ἐπροκάλουν εἰς τοὺς συγχρόνους τοῦ Κρετιὲν ἐντύπωσιν. Εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητον ὅτι ὀλίγιστοι ποιηταὶ ἐξήσκησαν τόσην ἰσχυρὰν καὶ μακροχρόνιον ἐπίδρασιν. Εἰς τὸ πεδίον τῆς τέχνης ὡς καὶ εἰς τὸ πεδίον τοῦ αἰσθήματος διεδραμάτισε τὸν ἔνδοξον ρόλον μυσταγωγοῦ, ἡ δὲ φιλολογική του φήμη κατέστη γνωστὴ καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης, ὅπου πολλὰ τῶν ἔργων του καὶ μετεφράσθησαν. Μ. Ν. Δ.

κρετινισμὸς (ὁ) *[Παθολ.]*. Καλεῖται οὕτως εἰδικῆς μορφῆς ἐπίσχεσις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ὀργανισμοῦ, χαρακτηριζομένη διὰ ψυχικῶν καὶ φυσικῶν συμπτωμάτων, παρατηρουμένη ἐνδημικῶς εἴς τινας χώρας, ὡς αἱ Ἄλπεις, τὰ Πυρηναῖα, τὸ Τυρόλον, τὸ Ἰνδοστὰν καὶ ἄλλα μέρη, καὶ ὀφειλομένη πιθανῶς εἰς ἀλλοιώσεις τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος. Διακρίνουσι τρεῖς βαθμοὺς κρετινισμοῦ.

Πρῶτος βαθμὸς κρετινισμοῦ.

Πρῶτος βαθμός: *κρετινοειδεῖς*. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον παρουσιάζουσι διανοητικῶς βαθμὸν μικρονοίας, φυσικῶς δέ: ρῖνα πεπλατυσμένην, στόμα πλατύ, ὄψιν γαιώδη, ὡσεὶ γεγηρακότος παιδίου, ἀνάστημα μικρόν, παιδικόν, κεφαλὴν μεγάλην, γεννητικὰ ὄργανα ὑπερμεγέθη ἐνίοτε, σπάνιν μύστακος καὶ γενείου, ἐν γένει δὲ γενετησίους χαρακτῆρας προδίδοντας ἀνεπάρκειαν ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως. Συνυπάρχει ἐνίοτε βρογχοκήλη.

Δεύτερος βαθμός: *ἡμικρετινισμός*. Ἐντονωτέρα κατάστασις τῶν κρετινοειδῶν. Οἱ ἀνήκοντες εἰς

Digitized by Google

τὸν βαθμὸν τοῦτον παρουσιάζουν ἀνάστημα μικρόν, ἀρθρώσεις ὀγκώδεις, κεφαλὴν εὐμεγέθη πλατεῖαν, λαιμὸν βραχύν, χείλη χονδρά, πρόσωπον ἐξοιδημένον. Ὁμοιάζουν πρὸς μικρὰ παιδία. Ἡ γλῶσσά των προέχει διὰ μέσου τοῦ ἀνοικτοῦ στόματος, ἐξ οὗ ῥέει σίελος. Σταθερὰ συνύπαρξις βρογχοκήλη.

Τρίτος βαθμός: *πλήρης κρετινισμός*. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὸν παρουσιάζουν διανοητικῶς ἔσχατον βαθμὸν ἰδιωτίας· μόλις μανθάνουσι λέξεις τινὰς ἐνάρθρους. Συνήθως ἡ φωνὴ αὐτῶν περιορίζεται εἰς κραυγὰς ἀνάρθρους, γρυλλισμούς, οὐδὲν ἀνθρώπινον ἔχοντας. Ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ μικρὰ παιδία, ἔχουσιν, ὡς ἐκεῖνα, μικρότατα γεννητικὰ ὄργανα, στεροῦνται τῶν δευτερογενῶν γεννητικῶν χαρακτήρων (γενείου, μύστακος, βαρείας φωνῆς ἀνδρικῆς, ἢ μαστῶν, καμπυλοτήτων ἐπὶ γυναικῶν), ἔχουσι κοιλίαν προέχουσαν, ὀδόντας τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας, ἔντονον βρογχοκήλην, συνήθως, καὶ τὸ σῶμα τοῦ θυρεοειδοῦς ἀτροφικόν. Μόλις δύνανται νὰ βαδίζουν, καὶ συνήθως παραμένουσιν ἐν πλήρει ἀκινησίᾳ. Πολλὰ αὐτῶν εἶναι ραχιτικά.

Τρίτος βαθμὸς κρετινισμοῦ

Ὡς πρὸς τὴν αἰτιολογίαν καὶ παθογένειαν, τινὲς ἀπέδωσαν τὸν κρετινισμὸν εἰς ὑδροκεφαλίαν, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἐκ τῆς βρογχοκήλης πίεσιν τῶν ἀγγείων τοῦ τραχήλου, πλὴν ἡ ἔλλειψις αὐτῆς ἐπὶ πολλῶν περιπτώσεων καταρρίπτει τὴν ὑπόθεσιν ταύτην· ὁ ἐνδημικὸς χαρακτὴρ θέτει ἐπὶ τάπητος τὴν κληρονομικότητα, αἱμομιξίαν κ.τ.τ. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὀφείλεται εἰς κακὴν λειτουργίαν, τουτέστιν εἰς ἀλλοιώσεις τοῦ θυρεοειδοῦς. Ἡ προφυλακτικὴ θεραπεία συνίσταται εἰς ἐπιβολὴν τῆς ὑγιεινῆς διὰ τοὺς ἐρχομένους εἰς γάμον καὶ τὴν ἀποφυγὴν γάμων μεταξὺ σχετιζομένων διὰ συγγενείας ἀτόμων. Ἡ δὲ θεραπευτικὴ ἀγωγὴ συνίσταται εἰς τὴν χορήγησιν σκευασμάτων θυρεοειδικῶν καὶ τονωτικῶν τοῦ θυρεοειδοῦς φαρμάκων, ὡς εἶναι τὸ ἰώδιον. Τ. Α. Ζ.

Κρετινὼ-*Ζολὺ* (Cretineau-Joly) ***Ἰάκωβος***. Γάλλος λόγιος, δημοσιογράφος καὶ ἱστορικὸς (1803—1875). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ σεμινάριον τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου καὶ ἐδημοσίευσε κατ' ἀρχὰς τόμους τινὰς ποιημάτων, ἐξ ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ «Ρωμαϊκὰ ᾄσματα». Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου, συνειργάσθη εἰς πλείστας ἐφημερίδας. Ἀκολούθως ἐπεδόθη εἰς ἱστορικὰς μελέτας, δημοσιεύσας μέγαν ἀριθμὸν ἱστορικῶν ἔργων, ἰδίως περὶ τῶν πολέμων τῆς Βανδέας καὶ περὶ τῶν σχέσεων τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας. Τέλος ἀπὸ τοῦ 1844—1846 ἐδημοσίευσε τὸ ὀγκῶδες αὐτοῦ σύγγραμμα «Θρησκευτική, πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἱστορία τοῦ τάγματος τοῦ Ἰησοῦ», στηριζόμενον ἐπὶ ἀνεκδότων καὶ αὐθεντικῶν ἐγγράφων καὶ περιλαμβάνον πλείστας βιογραφίας καὶ αὐτόγραφα. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Κρετινὼ κρίνεται ὡς ἐξαιρετικὰ μεροληπτικόν. Μ. Ν. Δ.

κρετὸν (τὸ) (γαλ. cretonne). Ὕφασμα λεπτόν, ἰσχυρότατον, ἐκ βάμβακος. Κατασκευάζεται ἐκ χονδρῶν νημάτων. Εἰς τὸ ἐμπόριον διακρίνονται: τὸ *κρετὸν μὲ τετραγωνικοὺς κόκκους* (cretonne à grain carré), τὸ βαρύτερον, καὶ τὸ cretonne shirting, μὲ ἰσχυρὸν στήμονα καὶ λεπτότερον ὑφάδιον. Τυπωνόμενον διὰ διαφόρων χρωμάτων καὶ ποικίλων σχεδίων, χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς ἐπιπλώσεις καὶ τὴν κατασκευὴν παραπετασμάτων. Θ. Ν. Τ.

Κρέτσερ (Kretzer), ***Μάξ***. Γερμανὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Πόζεν τῷ 1854. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Βερολίνῳ, ἀπέκτησεν αὐτοδίδακτον μόρφωσιν καὶ συνέγραψε μυθιστορήματα καὶ διηγήματα. Εἰς τὰ ἔργα του, τὰ ὁποῖα διακρίνονται διὰ τὴν μεγάλην ἠθογραφικήν των δύναμιν, ἀναπτύσσει σοσιαλιστικὰς ἰδέας. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν: «Οἱ δύο σύντροφοι» (1880), «Ἰδιόρρυθμοι ὀνειροπόλοι» (1881), «Οἱ ἐξηπατημένοι» (1882), «Ὁ Μάστρο-Τίμπε» (1888), «Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὁμιλία» (1890), «Ὁ Μπάρμπα Φίζι» (1891), «Ἡ καλὴ θυγάτηρ» (1895), «Τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ» (1897), «Διατί;» (1900), «Κινοῦσαι δυνάμεις» (1903). Ἔγραψεν ἐπίσης θεατρικὰ ἔργα: «Ἀστικὸς θάνατος» (1888) κλπ. Γ. Ε. Κ.

Κρετσίνσκι, ***Πέτρος-Βασίλιεβιτς*** Ρῶσος ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς ἐν Πετρουπόλει τῷ 1852. Ἐξετέλεσε πλεῖστα δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα ἐν Μόσχᾳ, Βαρσοβίᾳ, Ὀδησσῷ, τὸ ἄριστον δὲ τῶν ἔργων του εἶναι τὸ μέγα μουσουλμανικὸν τέμενος, ἐγερθὲν ἐν Πετρουπόλει δαπάναις τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Ρωσίας, στοιχίσαν δὲ περὶ τὰ 25.000.000 φράγκων χρυσῶν. Θ. Β.

Κρέτσμαρ (Kretzschmar), ***Αὔγουστος-Φερδινάνδος Ἕρμαν***. Γερμανὸς μουσικολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1848. Διετέλεσε διευθυντὴς διαφόρων ᾠδικῶν ὁμίλων (Sing-Akademie, Bach-Verein κλπ.), διευθυντὴς ὀρχήστρας ἐν Μέτς, μουσικὸς διευθυντὴς τῆς πόλεως τοῦ Ροστόκ, διευθυντὴς τῆς πανεπιστημιακῆς χορῳδίας «Παῦλος» τῆς Λειψίας, ἵδρυσε τὰς «Ἀκαδημαϊκὰς συναυλίας ὀρχήστρας» τῆς αὐτῆς πόλεως κλπ. Τῷ 1895 ὠνομάσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λειψίας, τῷ δὲ 1904 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς μουσικῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου. Τὸ ἔργον του ὡς μουσικολόγου εἶναι σημαντικώτατον καὶ περιλαμβάνει μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς συγγράμματα: «Chorgesang, Sängerchöre», «Peter Cornelius», «Ueber den musikalischen» Teilunserer Agende», «Führer durch den Konzersaal», «Geschichte des deutschen Liedes» κτλ. Ὡς συνθέτης ἐγένετο γνωστὸς διὰ χορῳδιῶν τινων, τεμαχίων δι' ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον κλπ. Γ. Σ.

Κρέτσμερ (Kretschmer), ***Ἐδμόνδος***. Γερμανὸς μουσουργὸς (1830—1908), ὀργανοκρούστης τοῦ καθολικοῦ ναοῦ τῆς Δρέσδης, εἶτα τῆς αὐλῆς τῆς Σαξωνίας, διευθυντὴς διαφόρων ὁμίλων χορῳδίας καὶ ἰδίως τοῦ τῆς Ἁγίας Καικιλίας κλπ. Ὡς συνθέτης διεκρίθη διὰ τῶν μελοδραμάτων: «Die Folkunger» (Δρέσδη 1874), «Heinrich der Löwe» (Λειψία, 1877), ἅτινα ἐσημείωσαν καταπληκτικὴν ἐν Γερμανίᾳ ἐπιτυχίαν. Ἐκτὸς τούτων ὁ Κρέτσμερ ἔγραψε τὸ κωμικὸν μελόδραμα: «Der Flüchting» (1881), τὸ ρωμαντικὸν μελόδραμα: «Schön Rotrant», (1887), λειτουργίας καὶ διάφορα ἄλλα ἔργα διὰ σόλο καὶ ὀρχήστραν κλπ. Γ. Σ.

— **Κρέτσμερ** (Kretschmer), ***Ἐρνέστος***. Γερμανὸς καθηγητὴς τῆς ψυχιατρικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον Μαρβούργου. Ἐγένετο διάσημος, διότι διέκρινε τοὺς δύο γνωστοὺς ἀνθρωπολογικοὺς χαρακτῆρας (pyknique καὶ leptosome), ὧν ὁ πρῶτος κατὰ κανόνα παρατηρεῖται ἐπὶ τῶν σχιζοφρενικὸν χαρακτῆρα ἐμφανιζόντων, ἀπὸ ψυχοπαθολογικῆς ἀπόψεως, ἀτόμων (94, 4%), ὁ δὲ ἕτερος ἐπὶ τῶν μετὰ κυκλοθυμικοῦ χαρακτῆρος τοιούτων (70%). Τὸ θέμα τοῦτο ἀναπτύσσει ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Körperbau und Charakter». Ἐξέδωκε δὲ καὶ «Ἰατρικὴν ψυχολογίαν», σύγγραμμα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀξιόλογον, δι' οὗ γίνεται ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἰατρικῆς ψυχολογίας, ἥτις εἶναι διάφορος τῆς ψυχοπαθολογίας, διότι ἐπὶ πλέον περιλαμβάνει καὶ ψυχολογίαν τῆς ἀναπτύξεως καὶ φυσιολογικὴν ψυχολογίαν. Τ. Α. Ζ.

—**Κρέτσμερ** (Kretschmer), ***Παῦλος***. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς γλωσσολόγος. Ἐγεννήθη ἐν Βερολίνῳ τῇ 2 Μαΐου 1866. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν του διωρίσθη κατὰ πρῶτον ὑφηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, μετὰ ἑξαετῆ δ' ἐν αὐτῷ διδασκαλίαν διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μαρβούργου (1897). Τῷ 1899 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς συγκριτικῆς γλωσσολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξακολουθεῖ νὰ διδάσκῃ μέχρι τῆς σήμερον. Τὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα του εἶναι πολλὰ καὶ ἀποτελοῦν καλλίστην καὶ μεγάλην συμβολὴν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἰαπετικῶν ἐν γένει γλωσσῶν, ἰδίως ὅμως τῆς ἑλληνικῆς, τῆς ὁποίας εἶναι βαθὺς γνώστης καὶ ἐρευνητής, καὶ δὴ οὐχὶ μόνον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἀλλὰ συμπάσης τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς καὶ τῶν διαλέκτων αὐτῆς. Τὰ σπουδαιότερα καὶ γνωστότερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Die griechischen Vaseninschriften» (Αἱ ἐπὶ ἀγγείων ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαί, Gütersloh 1894), «Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache» (Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, Gottingen 1896), «Sprache» (Ἡ γλῶσσα), ἐν *A. Gercke—Ed. Norten,* Einleitung in die Altertumswissenschaft[3], I Band, 6 Heft (1923), σ. 463 κ.ἑξ., «Die Entstehung der Koine» (1901), «Wortgeographie der hochdeutschen Umgangssprache». I-II (1916—1918), «Der heutige lesbische Dialekt» (Ἡ σημερινὴ διάλεκτος τῶν Λεσβίων ἐν παραβολῇ πρὸς τὰς λοιπὰς διαλέκτους τῆς Β. ἑλληνικῆς. Ἔργον θεμελιῶδες. Wien 1905), «Die indogermanische Sprachwissenschaft» (Ἡ ἰνδογερμανικὴ ἢ, ἄλλως, ἰαπετικὴ Γλωσσολογία. Göttingen 1925). Τὸ ἔργον τοῦτο ἐδημοσιεύθη κατὰ πρῶτον ἀλβανιστὶ ἐν Τιράνοις τῷ 1923 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ditunija ghuhore indogjermane». Πλὴν τούτων ὁ Κρέτσμερ ἐδημοσίευσε πλείστας γλωσσολογικὰς πραγματείας εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, ἰδίως δὲ εἰς τὴν «Glotta», τὴν ὁποίαν καὶ ἵδρυσε τῷ 1907 πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς συνεργασίας τῶν γλωσσοδιφῶν καὶ φιλολόγων καὶ προαγωγὴν τῆς ἐρεύνης τῶν κλασσικῶν γλωσσῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἤτοι τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—***Κρέτσμερ νόμος*** */Γλωσσολ./*. Καλεῖται οὕτως ὁ νόμος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ὁ ἐξακριβωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπιφανοῦς Γερμανοῦ γλωσσολόγου καὶ καθηγητοῦ P. Kretschmer καὶ διατυπωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ κατὰ πρῶτον εἰς τὸ περιοδικὸν «Wochenschrift für klassische Philologie» (1899), 5, κατόπιν δὲ εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Kretschmer ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Glotta» (I, 36 κ. ἑξ.) καὶ εἰς τὸ γνωστὸν ἔργον του περὶ τῆς συγχρόνου λεσβιακῆς διαλέκτου («Der heutige lesbische Dialekt» κλπ. Wien 1905 § 19 σελ. 109 κ. ἑξ.). Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον «ἄτονον βραχὺ φωνῆεν παρὰ τὰ ὑγρὰ καὶ ἔνρινα ἀποβάλλεται, ἂν ἐν τῇ παρακειμένῃ συλλαβῇ ἀπαντᾷ τὸ αὐτὸ φωνῆεν». Οὕτως ἐκ τῶν τύπων *ὀρογυιᾶς—ᾷ—ῶν κλπ.*, ἀποβληθέντος τοῦ φωνήεντος τῆς προπαραληγούσης, προῆλθον οἱ βραχύτεροι τύποι *ὀργυιᾶς—ᾷ—ῶν κλπ.*, κατ' ἀναλογίαν τῶν ὁποίων ἐλέχθη καὶ κατ' ὀνομαστικὴν *ὀργυιά—αί* (ἀντὶ *ὀρόγυια—αι*) καὶ ἐκ τοῦ τύπου *πέλεθρον* (ὅπως ἀπαντᾷ παρ' Ὁμήρῳ) προῆλθε διὰ τὸν ἴδιον λόγον ὁ βραχύτερος τύπος *πλέθρον* κλπ. καὶ τὰ παράγωγά του *πλεθριαῖος* κλπ. Διὰ τὸν αὐτὸν νόμον—ὁ ὁποῖος οὐδὲν ἄλλο κατ' οὐσίαν εἶναι ἢ εἶδος ἀνομοιώσεως—καὶ εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἐκ τῶν τύπων τῆς προστακτικῆς *πάρετε*, *φέρετε*, *φέρε τα* κλπ. προῆλθον οἱ συγκεκομμένοι τύποι *πάρτε*, *φέρτε*, *φέρ' τα* κ. οὕ. κ. καὶ ἐκ τῶν λέξεων *σκόροδο(ν)—α*, *ἀλουποῦ*, *ἐπαληθινά*, *ἀκολουθῶ*, *ἀπολογοῦμαι* κλπ. οἱ ὡσαύτως ἐν κοινῇ χρήσει σήμερον: *σκόρδο*, *ἀλποῦ*, *ἀπαρθινὰ* (ἐν χρήσει εἰς τὴν Κρήτην, ἀπαντῶν δὲ ἤδη παρ' «Ἐρωτοκρίτῳ»), *ἀκλουθῶ*, *ἀπλογιοῦμαι* κ. οὕ. κ. Ὁ καθηγητὴς Γ. Χατζιδάκις, παρατηρήσας ὅτι εἰς τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν συμβαίνει ἡ ρηθεῖσα ἀποβολὴ οὐχὶ μόνον παρὰ τὰ ὑγρὰ καὶ ἔνρινα, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸν φθόγγον σ (*δέσετε*, *σκίσετε*, *κρεμάσετε* κλπ.—*δέστε*, *σκίστε*, *κρεμάστε* κλπ. *Σητεία—Στεία* κ. οὕ. κ.) ἐπεξέτεινε καὶ συνεπλήρωσε τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος νόμον τοῦ Κρέτσμερ. Γ. Π. Α.

Κρετσούνιστα *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἰωαννίνων χωρίου *Δεσποτικὸν* (βλ. λ.).

Κρεύγας. Περίφημος ἀρχαῖος Ἕλλην πύκτης ἐξ Ἐπιδάμνου, ἀγνώστου ἀκριβοῦς ἐποχῆς. Ἀγωνιζόμενος μετὰ τοῦ Συρακοσίου Δαμοξένου κατὰ τὰ Νέμεα, κατόπιν μακροῦ καὶ ἀμφιρρόπου ἀγῶνος, συνεφώνησε μετὰ τοῦ ἀντιπάλου, ὅπως ἕκαστος καταφέρῃ κατὰ τοῦ ἄλλου ἓν μόνον κτύπημα κατὰ βούλησιν, ὅπως λάβῃ τέρμα ὁ ἀγών. Καὶ ὁ μὲν Κρεύγας ἐκτύπησε τὸν Δαμόξενον κατὰ τὴν κεφαλήν, ὁ τελευταῖος ὅμως παραβὰς τὴν συμφωνίαν ἔπληξε τὸν Κρεύγαν δι' ὀρθίων δακτύλων εἰς τὴν κοιλιακὴν χώραν καὶ εἰσαγαγὼν τὴν χεῖρά του εἰς τὴν κοιλίαν ἐξήγαγε τὰ ἐντόσθια αὐτοῦ. Ὁ Κρεύγας ἀπέθανε πάραυτα, ἀλλὰ θεωρηθεὶς νικητὴς ἐστέφθη καὶ νεκρὸς ὢν (*Παυσαν.* Β' 20, 1. Η' 40,3). Κατὰ τὸν Σβορῶνον τεμάχιον χαλκοῦ ἀνδριάντος, ἐκ τῶν ἐξαχθέντων εἰς Ἀντικύθηρα ἐκ τῆς θαλάσσης, ἀνῆκεν εἰς ἀνδριάντα τοῦ Κρεύγα. Π. Ν. Π.

Κρέϋζιγ (Kreysig), ***Φρειδερῖκος-Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Eilembourg παρὰ τὴν Λειψίαν (1770—1839). Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν Παβίᾳ καὶ ἐδίδαξεν εἶτα ταύτην ἐν Λειψίᾳ καὶ Βυττεμβέργῃ, ἱδρύσας καὶ κλινικήν. Τῷ 1805 ἐγένετο ἰατρὸς τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας, καὶ ἀργότερον, τῷ 1815, ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως τὸν τίτλον τοῦ καθηγητοῦ τῆς εἰδικῆς παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς καὶ διωρίσθη ἅμα καὶ διευθυντὴς τοῦ ἰατροχειρουργικοῦ κολλεγίου τῆς Δρέσδης. Τῷ 1822 παρῃτήθη τῆς καθηγεσίας, ἀλλ' ἐξηκολούθησεν ἐξασκῶν τὴν ἰατρικήν. Τὰ κυριώτερα ἔργα αὐτοῦ εἰσί: «Νέα ἔκθεσις τῶν ἀρχῶν φυσιολογίας καὶ παθολογίας» (τ. 2, Λειψία 1800), «Αἱ νόσοι τῆς καρδίας» (τ. 3, Λειψία 1814—1817), «Σύστημα πρακτικῆς ἰατρικῆς» (τ. 2, Λειψία 1818—1819), «Περὶ τῆς χρήσεως τῶν φυσικῶν καὶ τεχνικῶν μεταλλικῶν ὑδάτων» (Λειψία 1828). Ο. Ρ.

Κρεῦσις, ἢ ***Κρέουσα***, ἢ ***Κρεουσίς***, ἢ ***Κρεῖσα*** */Παρ. Γεωγρ./*. Εὐλίμενος πόλις τῆς ἀρχαίας Βοιωτίας, κειμένη ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ἀκτῆς αὐτῆς παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῆς Ὠερόης εἰς τὸν Ἀλκυόνιον κόλπον (τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου) καὶ τὰ ὅρια τῆς Βοιωτίας καὶ Μεγαρίδος. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἐχρησίμευεν ὡς λιμὴν τῶν Θεσπιῶν καὶ δι' αὐτῆς ἤρχοντο εἰς ἐπικοινωνίαν διὰ θαλάσσης οἱ Βοιωτοὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους, κατὰ δὲ τὸν Γ' καὶ Β' π. Χ. αἰῶνα ἡ Κρεῦσις ὑπῆρξεν ἡ ἀποβάθρα τῶν Ρωμαίων κατὰ τοὺς ἐναντίον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος πολέμους των. Διὰ τῆς ὁδοῦ Κρεύσιος-Αἰγοσθένων Μεγαρικῆς ἀπεχώρησεν ἐκ Βοιωτίας ὁ εἰσβαλὼν εἰς αὐτὴν κατὰ τὸ 378 π. Χ. (μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν) βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτος, ὅτε ἡ ὑπερβαίνουσα τὸ ὑπερκείμενον τῆς Κρεύσιος ὄρος στρατιὰ αὐτοῦ, καταληφθεῖσα ὑπὸ σφοδροτάτου ἀνέμου, ἠναγκάσθη νὰ ἀφήσῃ ἐκεῖ τὰς ἀσπίδας ὑπτίας, ἀφοῦ ἐνέπλησεν αὐτὰς λίθων, καὶ νὰ τὰς ἀναλάβῃ τὴν ἐπιοῦσαν (*Ξεν.*, Ἑλλ. V. 4. 18). Διὰ τῆς ὁδοῦ δὲ

Digitized by Google

Ἀμβρύσου - Θίσβης - Κρεύσιος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν ἐκ Φωκίδος καὶ πάλιν κατὰ τὸ 371 π. Χ. ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Κλεόμβροτος, ὅτε καὶ ὑπέστη τὴν ἐν Λεύκτραις ἧτταν.

Ἐρείπια τῶν τειχῶν τῆς Κρεύσιος θεωροῦνται τὰ παρὰ τὸ χωρίον Ἅγιος Βασίλειος κείμενα καὶ λιμὴν αὐτῆς, ὁ καλούμενος σήμερον *Λιβαδόστρα* ὅρμος, ὁ σχηματιζόμενος διὰ τῆς εἰσχωρήσεως εἰς τὴν θάλασσαν μιᾶς παραφυάδος τοῦ Κιθαιρῶνος, ἥτις καλεῖται σήμερον Κορομπίλι. Εἰς τὸν εἰρημένον ὅρμον Λιβαδόστρα ἀνεσύρθη ἐκ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης καὶ εἷς χαλκοῦς Ποσειδῶν, ἀποκείμενος σήμερον εἰς τὸ Ἐθνικὸν μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν. ΚΑΨ

Κρέφελντ (Krefeld ἢ Crefeld) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Ρηνανίᾳ καὶ τῷ νομῷ τοῦ Ντύσσελντορφ, πρὸς Δ. τοῦ Ρήνου. Κάτ. 131 098. Κεῖται ἐν εὐφόρῳ πεδιάδι, διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Ρήνου, καὶ ἔχει ὡραῖα κτήρια, πλατείας καὶ κήπους μετὰ μνημείων εἰς τοὺς πεσόντας κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 καὶ εἰς τὸν Βίσμαρκ. Ἔχει ὡραῖον διοικητήριον, νοσοκομεῖα, θέατρα, ἐπαγγελματικὰς σχολάς, μουσεῖον καὶ δύο Ἀκαδημίας καὶ ἐνδιαφερούσας ἐκκλησίας γοτθικοῦ ρυθμοῦ. Διαιρεῖται εἰς παλαιὰν καὶ νέαν πόλιν καὶ εἶναι βιομηχανικωτάτη, ἔχουσα ὀνομαστὰ καὶ τὰ μεγαλύτερα μεταξουργεῖα ἐν Γερμανίᾳ, ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, μηχανημάτων, πίλων, ὑποδημάτων, σιγαρέττων, ζαχάρεως, χρυσοχοεῖα, σαπωνοποιεῖα κλπ. Διεξάγει ἐπίσης ζωηρὸν ἐμπόριον σιτηρῶν, οἴνου, ξυλείας κλπ. Εἶναι σπουδαῖον σιδηροδρομικὸν κέντρον, συνδεδεμένον πρὸς ἁπάσας τὰς διευθύνσεις διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Πρὸς Β. αὐτῆς ὑπάρχουν πυκνὰ δάση καὶ πηγαὶ μεταλλικῶν ὑδάτων. Ἦτο κατ' ἀρχὰς πόλις ἀσήμαντος καὶ ὀφείλει τὴν ἀνάπτυξίν της εἰς τοὺς Γάλλους ἐξορίστους τῶν θρησκευτικῶν πολέμων, οἵτινες ἔδωσαν εἰς αὐτὴν μεγάλην βιομηχανικὴν ὤθησιν. Τῷ 1758 ἔλαβε χώραν παρ' αὐτὴν αἱματηρὰ μάχη μεταξὺ τῶν Γάλλων καὶ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων τοῦ Φερδινάνδου τῆς Βρουνσβίκης. Ἀπὸ τοῦ 1794 μέχρι τοῦ 1814 κατείχετο ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1918 μέχρι τοῦ 1930 ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων δυνάμει τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν. Μ. Δ. Β.

Κρέψα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν δύο πόλεων τῆς ἐκ τῶν *Ἀψυρτίδων* ἢ *Λιβυρνίδων* νήσων *Ἀψορρος*, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Β, ιζ, 13), εἰς ἄλλα ἀρχαῖα τοῦ ὁποίου ἀντίγραφα φέρεται καὶ ὡς *Κραῖψα* καὶ ὡς *Κλέψα*. Παρὰ Πλινίῳ (3,139) φέρεται ὡς Crexi. Εἶναι ὁ λιμὴν καὶ πόλις *Χέρσο* (Cherso, πλάτ. 44° 57' Β., μήκ. 14° 23' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero) τῆς ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κουαρνέρο μεγάλης Ἀδριατικῆς νήσου *Χέρσο*. Κροατιστὶ ὀνομάζεται *Κρέςς*. Σ. Ε. Λ.

κρεω— τὰς ἐνίοτε ἀπὸ *κρεω—* ἀρχομένας λέξεις βλ. εἰς *κρεο—*.

Κρέων *[Μυθολ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσι πολλὰ πρόσωπα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας. Τούτων ὀνομαστότεροι ἦσαν οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους ἐκ μιᾶς τῶν 50 θυγατέρων τοῦ βασιλέως τῶν Θεσπιῶν Θεσπίου. —2) Ὁ υἱὸς τοῦ Λυκαίθου καὶ πατὴρ τῆς Γλαύκης ἢ Κρεούσης, δυνάστης τῆς Κορίνθου, ὅτε μετέβη εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐξ Ἰωλκοῦ ὁ Ἰάσων μετὰ τῆς Μηδείας. Κατεκάη ὅτε ἠθέλησε ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς νυμφευομένης τὸν Ἰάσονα θυγατρός του τὸν μαγευμένον νυμφικὸν πέπλον (ὀλέθριον δῶρον τῆς Μηδείας, ἀποσταλὲν ὑπ' αὐτῆς πρὸς τὴν νύμφην, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Ἰάσονα διὰ τὴν ἐγκατάλειψίν της), ὁ ὁποῖος ἥναψεν εὐθὺς ὡς ἐφόρεσεν αὐτὸν ἡ Γλαύκη. —3) Ὁ βασιλεὺς τῆς Κορίνθου, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμφιαράου Ἀλκμέων, ὅτε κατελήφθη ὑπὸ μανίας, παρέδωκε πρὸς διατροφὴν καὶ ἀσφάλειαν τὰ ἐκ τῆς Μαντοῦς, θυγατρὸς τοῦ Τειρεσίου, γεννηθέντα δύο τέκνα του, τὸν Ἀμφίλοχον καὶ τὴν Τισιφόνην. —4) Ὁ υἱὸς τοῦ Μενοικέως καὶ πατὴρ τῆς Μεγάρας, συζύγου τοῦ Ἡρακλέους, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὡς ἀριστεῖον διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν βοήθειάν του πρὸς τοὺς Θηβαίους κατὰ τῶν Μινυῶν. —5) Ὁ υἱὸς τοῦ Μενοικέως καὶ πατὴρ τοῦ Μενοικέως, τοῦ πατρὸς τοῦ Κρέοντος καὶ τῆς Ἰοκάστης. —6) Ὁ υἱὸς τοῦ Μενοικέως καὶ ἀδελφὸς τῆς Ἰοκάστης. Πρὸς τοῦτον κατέφυγεν, ὅπως ἐξαγνισθῇ διὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἠλεκτρύονος ὁ Ἀμφιτρύων, ὅστις καὶ ἔτυχε τῆς συνδρομῆς του εἰς τὸν κατὰ τῶν Τηλεβοῶν πόλεμόν του μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς χώρας ἐκ τῆς ἀλώπεκος, ἥτις κατεβίβρωσκεν ἕνα παῖδα κατὰ μῆνα (*Ἀπολ.* II. 4. 7). Βασιλεύσας ὁ Κρέων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ γαμβροῦ του Λαΐου, συζύγου τῆς Ἰοκάστης, ὅστις ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Οἰδίποδος, ἐν ἀγνοίᾳ τούτου ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Λαΐου, προεκήρυξεν ὅτι θὰ ἔδιδε σύζυγον τὴν χήραν ἀδελφήν του Ἰοκάστην καὶ τὴν βασιλείαν εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θ' ἀπήλλασσε τὰς Θήβας ἀπὸ τὴν τερατόμορφον Σφίγγα, καὶ ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του, νυμφεύσας τὴν Ἰοκάστην μετὰ τοῦ λύσαντος τὸ αἴνιγμα τῆς Σφιγγὸς καὶ λυτρώσαντος τὴν πόλιν τῶν Θηβῶν ἀπ' αὐτῆς Οἰδίποδος, φονέως τοῦ πατρός του. Βασιλεύσας καὶ πάλιν μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἀνοσίου γάμου υἱοῦ καὶ μητρὸς καὶ τὴν ἀλληλοκτονίαν τῶν δύο υἱῶν τοῦ Οἰδίποδος, Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους, ὡς κηδεμὼν τοῦ υἱοῦ τοῦ πρώτου, τοῦ Λαοδάμαντος, προεκήρυξε νὰ μὴ ταφῇ ὁ Πολυνείκης, ὡς ἐχθρὸς τῆς πατρίδος, γενόμενος ὑπαίτιος ἀνηκούστων συμφορῶν τοῦ οἴκου του (βλ. λ. *Ἀντιγόνη, Αἵμων, Εὐρυδίκη*). —7) Ὁ πατὴρ τοῦ Λυκομήδους, τοῦ τραυματισθέντος ἐν Τροίᾳ ἥρωος ὑπὸ τοῦ Τρωὸς Ἀγήνορος. —8) Ὁ πατὴρ τοῦ Σκόπα τοῦ Θεσσαλοῦ ἐν Κραννῶνι ἄρχοντος καὶ φίλου τοῦ ποιητοῦ Σιμωνίδου (*Πλάτ.* Πρωταγ. 339 α'). Ἀπὸ τοῦ Κρέοντος τούτου τὰ μέλη τῆς ἀριστοκρατικῆς ἐν Κραννῶνι οἰκογενείας τῶν Σκοπαδῶν ἐκαλοῦντο καὶ Κρεῶνδαι ἢ Κρεοντίδαι. ΚΑΨ.

Κρῆ (οἱ). Φυλὴ Ἐρυθροδέρμων τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, κατοικοῦσα παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς λίμνης Οὐϊνιπεγκ. Ἀνέρχονται εἰς 15.000 περίπου, κατάγονται δὲ ἀπὸ τῆς φυλῆς τῶν *Ἀλγογκίνων*.

κρήδεμνον (τό)· κεφαλόδεσμος, καλύπτρα ὡς κόσμημα τῆς κεφαλῆς, τὴν ὁποίαν ἐφόρουν αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

— *[Ἀρχ.] Κρήδεμνον* παρ' Ὁμήρῳ καλεῖται ὁ νυμφικὸς πέπλος. Εἶναι ταυτόσημον μὲ τὸ κάλυμμα καὶ τὴν καλύπτραν, δηλαδὴ τεμάχιον ὑφάσματος λινοῦ, μὲ τὸ ὁποῖον αἱ γυναῖκες ἐκάλυπτον τὴν κεφαλήν των ἐξερχόμεναι καὶ τὸ ὁποῖον κατήρχετο πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἐκ τῶν πλαγίων ἐπὶ τῶν ὤμων. Ἠδύνατο συρόμενον πρὸς τὰ κάτω νὰ καλύψῃ τὸ πρόσωπον. Ἡ Ἥρα παρίσταται πολλάκις φέρουσα κρήδεμνον. Ν. Ε. Π.

Προτομὴ τῆς Ἥρας φερούσης κρήδεμνον.

Κρῆζυ (Creasy), *σὲρ* [Ἔπαυλις Λουδοβίζη], *Ἐδουάρδος Σέφερντ*. Ἄγγλος ἱστορικὸς (1812—1878). Τῷ 1840 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας ἱστορίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου. Ἔγραψε: «Δεκαπέντε ἀποφασιστικαὶ μάχαι τοῦ κόσμου» (1851), «Ἱστορία τῶν Τούρκων» (1856), «Ἱστορία τῆς Ἀγγλίας» (1870), «Ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ ἔκθεσις τῶν διαφόρων ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπιδρομῶν» (1852) κ. ἄ. Θ. Ν. Τ.

Κρηθεύς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Αἰόλου καὶ τῆς Ἐναρέτης, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Σισύφου, Ἀθάμαντος, Σαλμωνέως, Δηϊόνος, Μάγνητος καὶ Περιήρους. Νυμφευθείς, μετὰ τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ ἵδρυσιν ὑπ' αὐτοῦ τῆς Ἰωλκοῦ, τὴν ἀνεψιάν του Τυρώ, θυγατέρα τοῦ Σαλμωνέως, ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς τρεῖς υἱούς, τὸν Αἴσωνα (πατέρα τοῦ Ἰάσονος), τὸν Ἀμυθάονα καὶ τὸν Φέρητα (πατέρα τοῦ Ἀδμήτου). Ἡ Τυρὼ ὅμως εἶχε γεννήσει καὶ δύο ἄλλους υἱοὺς ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος, τὸν Πελίαν, ὅστις καὶ διὰ δόλου εἶχεν ἀφαιρέσει τὴν βασιλείαν τῆς Ἰωλκοῦ ἀπὸ τὸν ὁμομήτριον ἀδελφόν του Αἴσωνα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κρηθέως, καὶ τὸν Νηλέα, τὸν πατέρα τοῦ Νέστορος. Κατὰ τὸν μυθογράφον Ὑγῖνον ὁ Κρηθεὺς εἶχε νυμφευθῆ τὴν Δημοδίκην ἢ Βιαδίκην καὶ ἐκτὸς τῶν μνημονευθέντων τέκνων του εἶχεν υἱὸν καὶ τὸν Ἱππόλυτον. ΚΑΨ

Κρηθηΐς, *Κρηθεΐς*, ἢ *Κρηθηΐς [Μυθολ.]*. Μία τῶν μυθολογικῶν μητέρων τοῦ *Ὁμήρου*. Κατὰ τὴν σμυρναϊκὴν παράδοσιν, ἦτο νύμφη σύζυγος τοῦ ποταμίου θεοῦ Μέλητος, ἐξ οὗ ἀπέκτησε τὸν *Μελησιγενῆ*, τὸν κατόπιν ἀποκληθέντα Ὅμηρον· τῆς παραδόσεως ταύτης ἀπήχησις εἶναι καὶ ἡ παρὰ Φιλοστράτῳ περιγραφομένη εἰκὼν αὐτῆς, παριστῶσα τοὺς μετὰ τοῦ Μέλητος ἔρωτάς της. Κατὰ τὴν παρ' Ἐφόρῳ κυμαϊκὴν παράδοσιν, ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ἀπελλοῦ, ἀδελφοῦ τοῦ Μαίωνος καὶ Δίου, σύζυγος δὲ τοῦ Σμυρναίου διδασκάλου Φημίου· ἐξ αὐτοῦ ἐγέννησε παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Μέλητος τὸν Ὅμηρον. Ἀλλαχοῦ τέλος μνημονεύεται ὡς νεᾶνις ἐξ Ἴου («Ἰὰς κόρη») ἡ θυγάτηρ τοῦ Μελανώπου, τοῦ Κρηθέως κλπ. Παρίσταται ἐπὶ νομισμάτων τῆς μητροπόλεως τῶν Σμυρναίων Κύμης μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΚΡΗΘΗΙΣ ΚΥΜΑΙΩΝ. Π.Ν.Π

Κρήθων *[Μυθολ.]*. Μεσσήνιος ἥρως, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Φαρῶν Διοκλέους καὶ δίδυμος ἀδελφὸς τοῦ Ὀρτιλόχου. Ἀμφότεροι οἱ ἀδελφοί, νεανίαι ἔτι ὄντες, ἠκολούθησαν τὴν εἰς Τροίαν ἐκστρατείαν, ἔνθα ἐφονεύθησαν ὑπὸ τοῦ Αἰνείου (Ἰλιάδ. Ε 542 κ. ἑ.). Π. Ν. Π.

κρὴκ (ἀγγλ. creek). Γεωγραφικὸς ὅρος, δι' οὗ καθορίζονται ἐν Καναδᾷ καὶ Αὐστραλίᾳ οἱ ποταμοὶ οἱ ἔχοντες ὕδωρ μετὰ τὴν περίοδον τῶν βροχῶν μόνον, καὶ αἱ παρ' αὐτοὺς πλούσιαι εἰς βλάστησιν κοιλάδες.

Κρὴκ (οἱ) (Creek). Φυλὴ Ἐρυθροδέρμων ἐν Βορείῳ Ἀμερικῇ, ἐνδιαιτωμένη εἰς τὰς παρὰ τὰ σύνορα τῶν πολιτειῶν Ἀλαβάμας καὶ Γεωργίας ἐκτάσεις. Ἀνέρχονται εἰς 16.000 περίπου. Κατὰ τὴν διείσδυσιν τῶν λευκῶν εἰς τὴν Β. Ἀμερικήν, ἡ φυλὴ αὕτη, πολυαριθμοτάτη τότε, ἀντέταξεν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν, πολλάκις δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν λευκῶν περιῆλθεν εἰς αἱματηροτέρας πρὸς αὐτοὺς συγκρούσεις, ἰδίως περὶ τὰ ἔτη 1813—1814.

Κρῆμνα, *Κρέμνα*, ἢ *Κρημνὸς [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Πισιδίᾳ. Ἔκειτο εἰς τὰ παρὰ τὸ νῦν *Γκιρμὲ* ἀρχαῖα ἐρείπια, ἅτινα σύγκεινται ἐκ λειψάνων τείχους μετὰ πυλῶν καὶ ποικίλων ἄλλων ἀρχαίων κτισμάτων, στοῶν κλπ. Ἐπὶ Αὐγούστου ἡ πόλις ἐγένετο ρωμαϊκὴ ἀποικία (Colonia Julia Augusta Felix Cremnensium), ἀργότερον δὲ ἕδρα ἐπισκοπῆς, ἀναφερομένης μέχρι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Σῴζονται νομίσματα αὐτῆς τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τοῦ Αὐρηλιανοῦ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΚΡΗ, ΚΡΗΜΝΕ ἢ ΚΡΗΜΝΕΩΝ, ἐκ τινων δὲ νομισμάτων ἐπιγραφομένων ΚΡΗΜΝΕΩΝ ΚΑΙ ΚΕΡΑΕΙΤΩΝ συνάγεται ἡ ὕπαρξις συμμαχίας τινὸς μετὰ τῆς ἐν Κρήτῃ Κεραίας. Π. Ν. Π.

Κρήμνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀρναίας (Διαριγκόβης) τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς. Κάτ. (1928) 250. Χ. Δ.

Κρημνία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτέρα ὀνομασία τῆς ἐν Κρήτῃ *Γόρτυνος* (βλ. λ.).

κρημνίζω, *ἀόρ. ἐκρήμνισα—ἐκρημνίσθην*· ρίπτω κατὰ κρημνῶν, καταχρημνίζω, κοιν. *γκρεμίζω*: «ὁ Αἰγεὺς ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοῦ βράχου τῆς Ἀκροπόλεως» ‖ ἐπὶ οἰκοδομήματος, καταρρίπτω, κατασκάπτω, κατεδαφίζω: «ἐκρήμνισαν τὰς παλαιὰς οἰκίας» ‖ μεταφ., καταρρίπτω, κάμνω τινὰ νὰ πέσῃ, ἀνατρέπω: «τὸν ἐκρήμνισαν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, — ἀπὸ τὸν θρόνον».

κρήμνισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κρημνίζειν*, πτῶσις κατὰ κρημνῶν, κατεδάφισις, κατάρριψις, καθαίρεσις ‖ *κρημνίσματα*· τὰ ἐκ τῆς κατεδαφίσεως λείψανα, ἄλλως *χαλάσματα*.

Κρημνισμένη *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία τῆς ἐπαρχίας Καλαμῶν τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, γνωστὴ ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ ὑπάρξεως κοιτασμάτων μαγγανίου. Ἡ παραγωγὴ εἰς μετάλλευμα μαγγανίου τοῦ μεταλλείου τούτου ἀνῆλθε τῷ 1927 εἰς 200 τόννους καὶ τῷ 1928 εἰς 120. Γ. Κ. Γ.

κρημνοβασία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κρημνοβατεῖν, ἀναρρίχησις, ἐπὶ βράχων ἢ βραχωδῶν τόπων.

κρημνοβάτης (ὁ)· ὁ ἱκανὸς νὰ ἀναρριχᾶται ἢ νὰ βαδίζῃ ἐπὶ βράχων ‖ (ἀρχ.) ὁ σχοινοβάτης.

—*[Ἐγκυκλ.]* Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι, *κρημνοβάται* καὶ *αἰθεροβάται* ἐκαλοῦντο γενικῶς πάντες οἱ ἐκτελοῦντες ἀκροβασίας ἐπὶ ἀντικειμένων τοποθετημένων εἰς ἀρκετὸν ὕψος ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους. Κρημνοβάτης ἐπίσης ἐκαλεῖτο καὶ ὁ ὀρειβάτης. Πρῶτος ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος διωργάνωσε μικρὸν σῶμα ἐκ νεανιῶν κρημνοβατῶν, ἠσκημένων ὅπως ἀναρριχῶνται καὶ σύρουν καὶ ἄλλους τῇ βοηθείᾳ σχοινίων ἐπὶ τῶν ἀποτόμων κλιτύων τῶν ὀρέων. Ἦτο δηλαδὴ τὸ σῶμα τοῦτο ὅμοιον πρὸς τὰ ὀρειβατικὰ σώματα τῶν Γάλλων *ἀλπινιστῶν*. Δ. Σ. Δ.

κρημνοβατῶ (—*έω*)· εἶμαι κρημνοβάτης, ἀναρριχῶμαι ἢ βαδίζω ἐπὶ βράχων, βραχωδῶν τόπων.

Κρημνοί *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη ἐμπορικὴ πόλις τῆς εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας ἐπὶ τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ (νῦν Δόν), οὐ μακρὰν τῶν βορείων παραλίων τῆς Μαιώτιδος λίμνης (νῦν Ἀζοφικῆς), ἀναφερομένη ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Δ' 20, 110). Ἡ θέσις αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Α. Θ. Σ.

κρημνὸς (ὁ), κοιν. *γκρεμός*, ἢ *γκρεμνός*· ἀπότομος κατωφέρεια τοῦ ἐδάφους, συνήθως βραχώδης ‖ μεταφ., τεμάχιον δέρματος ἀποσχισθὲν τυχαίως ἢ σκοπίμως δι' ἐγχειρήσεως.

— *[Ὀχυρωτ.] Κρημνὸς* καλεῖται ὁ τοῖχος ἢ ἡ κλίσις τῶν γαιῶν ἡ περιορίζουσα πρὸς τὴν φιλίαν πλευρὰν τὴν τάφρον τῶν ἔργων τῆς μονίμου ὀχυρωτικῆς. Ὁ κρημνός, ἀποτελῶν κατασκευὴν

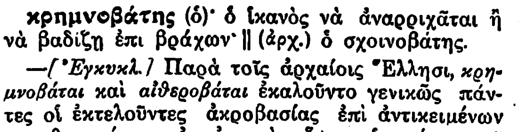

Κρημνὸς (Α.Β.) χαρακώματος παλαιοτέρας κατατομῆς.

ἐκτεθειμένην ἀμέσως εἰς τὴν θέαν καὶ τὴν βολὴν τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, ὑπέστη βαθμηδὸν ἐξέλιξιν, ἐπιβληθεῖσαν ἐκ τῆς τελειοποιήσεως καὶ τῆς αὐξήσεως ἰσχύος τοῦ πυροβολικοῦ. Οὕτως, ἐν ἀρχῇ ἀπετελεῖτο ἐκ γαιῶν, εἶτα δὲ ἐκ τοίχου ὕψους μέχρι 12—14 μέτρων ὑπὲρ τὸν πυθμένα τῆς τάφρου.

Digitized by Google

Τὸ ὕψος τοῦτο ἠλαττώθη βραδύτερον, οὕτως ὥστε οὐ μόνον ὁ κρημνὸς νὰ μὴ εἶναι ὁρατὸς ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν θέσεων, ἀλλὰ καὶ νὰ μὴ προσβάλληται ὑπὸ τῶν βλημάτων τῶν βαλλομένων μὲ τὴν μεγαλυτέραν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γωνίαν πτώσεως. Ἡ πλήρης καταστροφὴ τοῦ λιθοκτίστου κρημνοῦ διὰ τῶν ῥηκτικῶν βλημάτων ἐπέβαλε τὴν κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀντικατάστασιν τούτου καὶ αὖθις δι' ἐπιπέδου γαιῶν κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν κλίσιν $^3/_8$. Τῆς ἀξίας τοῦ κρημνοῦ ὡς κωλύματος μειωθείσης οὕτω σημαντικῶς, προσετέθη πρὸς θεραπείαν τοῦ μειονεκτήματος τούτου, παρὰ τὴν βάσιν αὐτοῦ σιδηροῦν κιγκλίδωμα. Ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην εὗρε τὸν κρημνὸν ὁ Παγκόσμιος πόλεμος. Ἡ πεῖρα τοῦ πολέμου τούτου ἀπέδειξε τὴν εὔκολον καταστροφὴν τοῦ κιγκλιδώματος καὶ ἐπέβαλε τὴν ἀντικατάστασιν τούτου διὰ συρματοπλεγμάτων ἐν τῇ τάφρῳ. Παλαιότερον ἡ λέξις κρημνὸς δὲν ἦτο ἐν χρήσει μόνον εἰς τὴν μόνιμον ὀχυρωτικήν, ἀλλ' ἐχαρακτήριζε καὶ τὴν περιορίζουσαν τὴν τάφρον πρὸς τὴν φιλίαν πλευρὰν κλιτὺν εἰς τὰ χαρακώματα τῆς προσκαίρου ὀχυρωτικῆς. Ζ. ΝΟΜΠΕΛΗΣ

— *[Χειρουργ.]* *Κρημνὸς* καλεῖται τμῆμα δέρματος, ἁπλοῦν ἢ μετὰ τῶν ὑποκειμένων μαλακῶν μορίων ἢ καὶ ὀστοῦ, ἀποσπασθὲν εἴτε διὰ τραυματισμοῦ τυχαίου, εἴτε σκοπίμως, πρὸς ἀντικατάστασιν φθαρέντων τμημάτων τοῦ σώματος. Οἱ κρημνοί, ὅθεν, εἶναι *δερμικοί*, *μυοδερμικοὶ* καὶ *ὀστεοδερμικοί*. Οἱ τοιοῦτοι κρημνοί, ὧν γίνεται χρῆσις κατὰ τὰς πλαστικὰς ἐγχειρήσεις, συνδέονται μετὰ τοῦ τμήματος τοῦ σώματος, ἀφ' οὗ ἀπεσπάσθησαν, διὰ μίσχου εὐρέος, φέροντος πάντως τὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα τούτου, ὥστε νὰ διατηρῆται ἐν αὐτῷ ἡ κυκλοφορία. Τὰ σχήματα τῶν κρημνῶν εἶναι διάφορα ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης. Ἡ μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ ῥαφὴν τοῦ κρημνοῦ πρὸς τὰ χείλη τῆς τραυματικῆς ἐπιφανείας τάσις τοῦ μίσχου δέον νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ κωλύηται ἡ κανονικὴ κυκλοφορία ἐν αὐτῷ. Ι. Κ. Κ.

Κρημνὸς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Πισιδίᾳ, ἄλλως *Κρήμνα* (βλ. λ.).

κρημνοφοβία (ἡ) *[Ψυχοπαθ.]*. Ψυχοπαθολογικὴ κατάστασις καλουμένη καὶ *ἴλιγγος τῶν ὑψηλῶν μερῶν*, ὅστις δέον νὰ διακρίνηται σαφῶς τοῦ *λαβυρινθικοῦ* ἰλίγγου μετ' αἰσθήματος κυκλικοῦ. Ἐπέρχεται εἰς τοὺς ὑπερσυγκινητικοὺς καὶ τοὺς ἀγχώδεις ὀργανισμούς, ὥσπερ ἡ *ἀγοραφοβία*, καὶ ἐκδηλοῦται δι' ἄγχους ἀναπνευστικοῦ καὶ δι' ἐπισχέσεως τῆς λειτουργίας τοῦ μυϊκοῦ συστήματος. Οἱ χαρακτῆρες οὗτοι, καθιστάμενοι κάλλιον ἀντιληπτοὶ διὰ τῶν πνευμονογραφικῶν καὶ τῶν ἐργογραφικῶν διαγραμμάτων, δεικνύουσιν ὄντως τὴν ὕπαρξιν ἀναπνοῆς ὅλως ἐπιπολαίας. Ὁ ἴλιγγος τῶν ὑψηλῶν μερῶν (ὕψους ἐν γένει) ἐκδηλοῦται εἰς τὰ ἄτομα, ἅτινα εἶναι εὐπαθῆ πρὸς αὐτὸν οὐ μόνον ὅταν εὑρίσκωνται εἰς ὑψηλόν τι μέρος, ἀλλὰ καὶ ὅταν βλέπωσιν ἄλλον τινὰ νὰ προσεγγίζῃ εἰς βάραθρον ἢ εἰς ἄβυσσον. Μ. Ν. Κ.

κρημνώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ πλήρης κρημνῶν: «ὄρος κρημνῶδες» ‖ ὁ ὅμοιος μὲ κρημνόν, ἀπόκρημνος: «ὄχθη κρημνώδης».

κρημνώρεια (ἡ)· κρημνὸς ὄρους, κρημνῶδες μέρος τοῦ ὄρους.

Κρῆναι *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Θέσις ὀχυρὰ τῆς Ἀμφιλοχίας, προασπίζουσα ἀπὸ εἰσβολῆς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Γ, 105) ὡς «*Ἀκαρνάνων φυλακή*», φυλασσόντων «τοὺς μετὰ Εὐρυλόχου Πελοποννησίους, μὴ λάθωσι πρὸς τοὺς Ἀμπρακιώτας διελθόντες». Ταυτίζεται δὲ αὕτη πρὸς τὸν λόφον (ὑψόμ. 94 μ.), ὅστις εὑρίσκεται 500 μ. ΒΑ. τοῦ δήμου Ἁλμυροῦ καὶ 1 χιλ. βορείως τοῦ σημείου, καθ' ὃ ἡ ἀπὸ Ἀμφιλοχίας πρὸς Ἄρταν ὁδὸς παύει παραθέουσα τὴν ἀκτογραμμὴν καὶ στρέφεται μεσογαίως. Διακρίνονται δὲ ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου, ὃν οἱ ἐγχώριοι ὀνομάζουν *Παλιαυλὴ* (πλάτ. 38° 54' 50" Β., μῆκ. 21° 09' 50" Ἀν., χάρτ. ἑλλ. ὑδρ. ὑπηρ. ἀρ. 10: Ἀμβρακικὸς κόλπος), λείψανα περιβόλου ἑλληνικῆς ἐποχῆς, παρὰ δὲ τὰ ἐρείπια ἀναβλύζουν πηγαὶ ἐχυνόμεναι εἰς τὸν ὕφορμον τοῦ Ἁλμυροῦ, πιθανῶς ἀνάδοχοι τῆς ἀρχαίας τοπωνυμίας. Σ. Ε. Λ.

— **Κρῆναι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 734. Παλαιότερον ἐκαλεῖτο *Ἰμπραΐμπεη*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Ταρσινά*. Χ. Δ.

κρηναῖος, *—α*, *—ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κρήνην, ὁ τῆς κρήνης, πηγαῖος: «κρηναῖον ὕδωρ» βρυσιανὸ νερό.

κρήνη (ἡ)· κατασκεύασμα, κτίσμα ἐπιτήδειον ὅπως ῥέῃ καλῶς τὸ ὕδωρ, κτίσμα μετὰ κρουνοῦ ἢ κρουνῶν: «κρήνη ἐννεάκρουνος» ‖ σπανίως, ἡ πηγὴ τοῦ ὕδατος ὡς φυσικῶς ἔχει.

— *['Εγκυκλ.]*. Ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς τόσον ἀναπτυχθείσης ἐν τῇ πρακτικῇ καὶ διακοσμητικῇ τέχνῃ τῶν λαῶν *κρήνης* εὕρηται εἰς τὴν ἰδέαν τῶν ἀρχαιοτάτων λαῶν νὰ δεσμεύσουν τὰ ὄμβρια καὶ πηγαῖα ὕδατα καὶ διὰ τῆς τεχνικῆς διοχετεύσεως αὐτῶν ἐξυπηρετήσουν τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας των. Αἱ πρῶται κρῆναι συνίσταντο εἰς χονδροειδεῖς λεκάνας λελαξευμένας εἰς βράχους πλησιοχώρους τῶν πηγαίων ὑδάτων, φερούσας στόμιον εἰς μίαν τῶν πλευρῶν των, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγίνετο ἡ ὕδρευσις. Ἡ πρωτόγονος αὕτη κρήνη, κοινὴ εἰς πάντας τοὺς ἀρχαίους λαοὺς διασῳζομένη καὶ σήμερον ἔτι ἐν τῇ ὑπαίθρῳ, ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν μεταγενεστέρων τεχνοτροπιῶν.

Λεοντοπρόσωπος ἀρχαία ἑλληνικὴ κρήνη.
[Κατ' ἀγγειογραφίαν.]

Ἀρχαῖοι χρόνοι. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων κρηνῶν τῆς Ἀνατολῆς εἶναι ἡ παρὰ τὸν χείμαρρον Γκομὲλ τῆς Ἀσσυρίας κρήνη τοῦ Μπαβιάν, ΒΑ. τῆς Μοσσούλης, διάσημος διὰ τὰ πελώρια αὐτῆς ἀνάγλυφα. Λελαξευμένη ἐπὶ βράχου, ἔφερεν ἄνωθεν τῆς δεξαμενῆς της μεγάλους ἀντιμετώπους λέοντας. Ἐν Βαβυλωνίᾳ ἀρχαιοτάτη εἶναι ἡ κρήνη τοῦ Λαγκάς, ἐν δὲ τῇ Ἀφρικῇ ἡ τῆς Κυρήνης, ἀφιερωμένη τῷ Ἀπόλλωνι καὶ λαξευτὴ ἐπὶ βράχου.

Ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις, εἰς τὸν πρωτόγονον αὐτὸν τύπον κρήνης, ἁπλουστέρας ὅμως διακοσμητικῆς, ἀνήκουν αἱ μέχρι τινὸς διασῳζόμεναι κρῆναι παρὰ τὸν Μιστρᾶν, ΒΔ. τῆς Σπάρτης, ἡ παρὰ τὸ Ναυαρῖνον καὶ ἡ παρὰ τὴν Σελεύκειαν τῆς Πισιδίας λελαξευμένη ἐπὶ βράχου. Ὑπὸ ἀνάλογον μορφὴν ἀρχικῶς ἦτο ἡ Κασταλία κρήνη (βλ. λ. *Δελφοί*, τ. Θ'), λαβοῦσα εἰς μεταγενεστέρους χρόνους μνημειακὴν ἀνάπτυξιν, τοιαύτη δὲ πιθανώτατα ἦτο καὶ ἡ Κασσοτίς. Ἀμέσως ἀπὸ τοῦ τύπου τούτου προῆλθεν ἡ κρήνη ἡ συνισταμένη ἐκ λιθίνων στηλῶν, ἐφ' ὧν ἐβασίζετο ἁπλῆ λεκάνη, ἀσκεπὴς καὶ φέρουσα ἓν ἢ πλείονα στόμια. Μᾶλλον ἀνεπτυγμένος τύπος κρήνης ἐπροστάτευε τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῶν ἀκαθαρσιῶν, εἰς ἃς ἦτο ἐκτεθειμένον· ἀπετελεῖτο ἐκ κρουνοῦ, σχήματος συνήθως λεοντοκεφαλῆς («κρουνὸς λεοντοπρόσωπος») καὶ σπανιώτερον κεφαλῆς πάνθηρος, ἀγριοχοίρου, ἵππου, Σιληνοῦ κλπ., τοποθετημένου ἐπὶ καθέτου λιθίνης στήλης καὶ πλακὸς ἄνωθεν λεκάνης. Εἰς μεταγενεστέρους χρόνους αἱ κρῆναι ἐμφανίζονται πλουσιώτεραι διακοσμητικῶς καὶ ἀρχιτεκτονικῶς. Περὶ αὐτὰς ὑψοῦνται ὡραῖαι στοαί, ἡ λεκάνη τοποθετεῖται ἐπὶ ἀναβαθμῶν καὶ οἱ κρουνοὶ γίνονται πλείονες τοῦ ἑνός. Ὁ χῶρος αὐτῶν καθίσταται κέντρον λατρείας ἅμα καὶ κοσμικῆς συγκεντρώσεως τῆς νεολαίας· τοιαύτη ἦτο ἡ Καλλιρρόη κρήνη τῶν Ἀθηνῶν (βλ. εἰκ. ἐν τ. ΙΓ', σ. 579), αἱ τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν λουτρώνων, τῶν γυμνασίων κ.ἄ. Παρὰ ταῦτα ὅμως αἱ ἑλληνικαὶ κρῆναι παρέμειναν εἰς τὴν παλαιάν των ἁπλότητα. Ἐνίοτε πρὸς τὴν κρήνην προσηρτᾶτο ὑπόγειος θάλαμος ἢ σύστημα τοιούτων, λαξευτῶν ἐντὸς βράχου ἢ οἰκοδομημένων, διὰ τὴν περισυλλογὴν τοῦ ὕδατος τῶν γειτνιαζουσῶν πηγῶν ἢ ἁπλῶς μόνον διὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ὕδατος. Ἐν Συλλίῳ τῆς Παμφυλίας ὑπάρχει κρήνη ἔχουσα τρεῖς ὑπογείους θαλάμους, κατὰ τὴν ὀροφὴν ὁμοίους πρὸς μυκηναϊκοὺς τάφους, λελαξευμένους ὁριζοντίως ἐντὸς τοῦ βράχου· ἡ ἐν Κῷ Βούριννα κρήνη συνδέεται δι' ὑπογείου διώρυγος μὲ θολωτὸν θάλαμον διαμέτρου 2,28 μ. καὶ ὕψους 7 μ.· εἰς Λάρνακα τῆς Κύπρου, ἡ Παναγιὰ Φανερωμένη ἦτο ἀρχαία κρήνη ὁμοίου τύπου, ὡς ἦτο καὶ ἡ Πειρήνη κρήνη τῆς Κορίνθου (βλ. τ. ΙΔ', σ. 896). Ὑπόγειοι κρῆναι ὑπῆρχον εἰς πλεῖστα ἱερά.

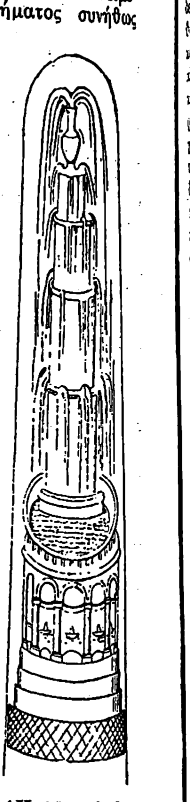

Ἡ Meta Sudans τῆς Ῥώμης.
[Κατὰ παράστασιν ἀναγλύφου τοῦ μουσείου τοῦ Βατικανοῦ.]

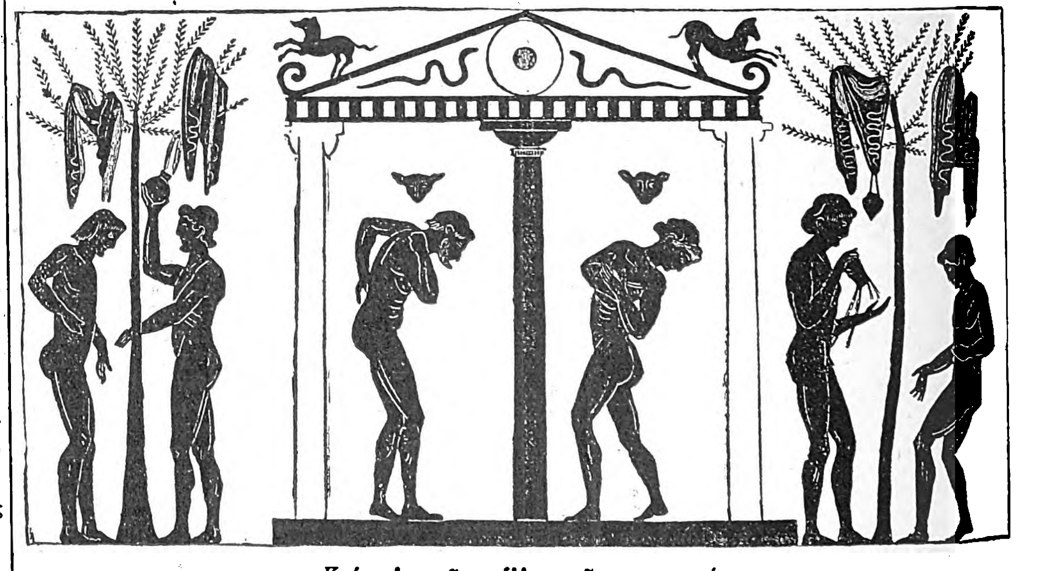

Κρήνη λουτρῶνος ἑλληνικοῦ γυμναστηρίου.
[Ἀγγειογραφία μουσείου τοῦ Λέϋντε.]

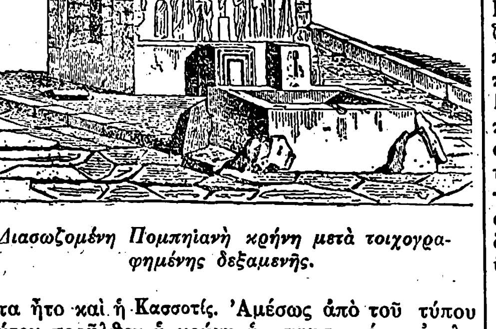

Διασωζομένη Πομπηιανὴ κρήνη μετὰ τοιχογραφημένης δεξαμενῆς.

Ἡ ἐτρουσκικὴ κρήνη ἐλάχιστα εἶναι γνωστή. Ἀξιομνημόνευτοι μόνον αἱ κρῆναι τοῦ Πιὰν ντὶ Μιζάνο, ἐγγὺς τῆς περιφήμου νεκροπόλεως τοῦ Μαρτσαμπόττο καὶ ἡ τοῦ Πιανσάνο· ἀμφοτέρων εἶναι γνωστοὶ μόνον οἱ θαυμασίως διατεταγμένοι ὑπόγειοι θάλαμοι.

Κρήνη μεταγενεστέρων ῥωμαϊκῶν χρόνων.
[Σειληνὸς κρατῶν ἀσκόν.]

Μεγίστην ἀνάπτυξιν ἔλαβεν ἡ κρηναία ἀρχιτεκτονικὴ παρὰ Ῥωμαίοις. Ἐν Ῥώμῃ, μόνον αἱ δημόσιαι κρῆναι ἀνήρχοντο εἰς 591 τὸν Α' αἰῶνα μ. Χ. καὶ εἰς 1.200 τὸν Δ'—Ε' αἰῶνα, μόνος δὲ ὁ Ἀ-

Digitized by Google

-γρίππας φέρεται ἱδρύσας περὶ τὰς χιλίας κρήνας, δεξαμενάς, πίδακας κλπ. Ρωμαϊκῶν κρηνῶν βρίθουν οἱ ἐρείπιῶνες τῆς Πομπηΐας, τοῦ Ἡρακλείου καὶ τοῦ ἐν Ἀλγερίῳ Τιμγκάντ. Ὁ ἁπλούστερος τύπος συνίσταται εἰς λεκάνην τετράπλευρον, ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τῆς ὁποίας ὑψοῦτο στήλη ἢ τοῖχος, ἐφ' οὗ ὁ κρουνός· ἐνίοτε παρ' αὐτὴν εὕρηται καὶ τὸ οἰκοδόμημα τῆς δεξαμενῆς, διακοσμούμενον ἐξ ἀναγλύφων ἢ τοιχογραφιῶν. Ἄλλοτε τὴν κρήνην ἀποτελεῖ κομψὴ λεκάνη (conceptaculum ἢ exceptorium), στηριζομένη ἐπὶ στήλης καὶ φέρουσα στόμια ἐξ ὧν ῥέει τὸ ὕδωρ, ἀναβλύζον ὡς πίδαξ (saliens). Οἱ πίδακες οὗτοι ποικίλα ἐλάμβανον σχήματα, περίφημοι δὲ ἦσαν οἱ τῆς meta sudans («σταζούσης στήλης»), τῆς κειμένης παρὰ τὸ Κολοσσαῖον τῆς Ρώμης. Μεταγενεστέρως ἡ κρήνη ἔλαβε διαστάσεις μεγάλου οἰκοδομήματος. Εἰς οἰκίαν τῆς Πομπηΐας σῴζεται ἡμικυκλικὴ δεξαμενὴ στεγαζομένη ὑπὸ πελωρίου ἡμιθολίου, ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ὁποίου ὑψοῦται στήλη, ἐφ' ἧς Σειληνὸς κρατῶν τὸν κρουνόν. Ἀνάλογος εἶναι ἡ ἐν Σίδῃ τῆς Παμφυλίας τρίκρουνος, ὑπὸ τριπλῆν ἀψῖδα, καὶ περιστοιχιζομένη ὑπὸ λαμπρᾶς κορινθιακῆς κιονοστοιχίας κ. ἄ.

Νεώτεροι χρόνοι. Ἐν τῇ Δύσει αἱ κρῆναι ἠκολούθησαν τοὺς κατὰ καιροὺς καὶ χώρας ἀρχιτεκτονικοὺς ῥυθμούς. Παρὰ τὰς διὰ πρακτικοὺς σκοποὺς κρήνας, ἱδρύοντο καὶ πλεῖσται ἀποκλειστικῶς διακοσμητικὸν χαρακτῆρα ἔχουσαι ἐν τῷ ὅλῳ ἐξωραϊσμῷ τῶν πόλεων, ἐνίοτε τύποις μόνον κρῆναι καλούμεναι, στερούμεναι δὲ ὕδατος.

Πρώτην θέσιν κατέχουν αἱ κρῆναι τῆς Ἰταλίας. Ἐν μόνῃ τῇ Ρώμῃ ἄπειρον εἶναι τὸ πλῆθος των, διακρίνονται δὲ ἡ τῶν Χελωνῶν (Fontana delle Tartarughe), ἔργον τοῦ Ἰωάννου ντὰ Μπολόνια (1462), ἡ τοῦ Τρέβι, ἔργον τοῦ Νικολάου Σάλβι ἐπὶ πάπα Κλήμεντος τοῦ ΙΒ' (1735—1362), ἡ Παυλίνη κρήνη (Fontana Paolina), ἡ τῆς πλατείας Ναβόνα, ἔργον τοῦ Μπενίνι, παριστῶσα τοὺς τέσσαρας μεγαλυτέρους ποταμοὺς τοῦ κόσμου, ἡ ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἔργον ἐν μέρει τοῦ Καρόλου Φοντάνα, ἡ τῆς πλατείας Τέρμινι, ἔργον τοῦ ἰδίου, παριστῶσα τὸν Μωσέα διὰ τῆς ῥάβδου πλήττοντα βράχον, ἐξ οὗ ἀναβλύζει τὸ ὕδωρ τῆς κρήνης, κ. ἄ. Εἰς τὰς ἐπαρχίας περίφημοι εἶναι ἐν Βολωνίᾳ ἡ τοῦ Ποσειδῶνος, ἔργον τοῦ Ἰωάννου ντὰ Μπαλόνια, ἡ ἐν Περουγίᾳ τρίκρουνος τῶν Ἰωάννου καὶ Νικολάου Πιζάνο καὶ Ἀρνόλφου ντὶ Κάμπιο (1280), ἡ ἐν Ἀγκῶνι ἔχουσα 13 κρουνούς, ἐν Φλωρεντίᾳ ἡ τῆς πλατείας τοῦ Μεγάλου δουκός, ἔργον τοῦ Ἀμμανάτι,

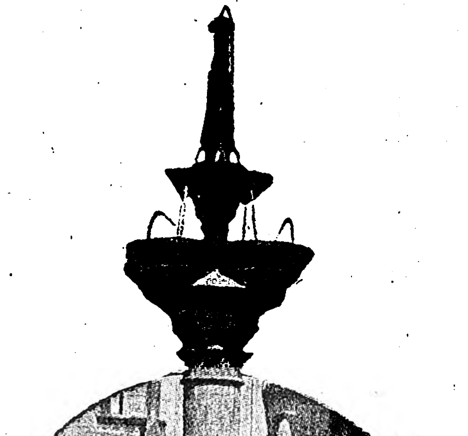

Ἡ κρήνη τοῦ Βιτέρμπο ἐν Ρώμῃ.

θαυμασία δὲ ἦτο καὶ ἡ ἐν Μεσσήνῃ καταστραφεῖσα τῷ 1908 κρήνη, ἡ παριστῶσα τὸν θρίαμβον τοῦ Ὠρίωνος, ἱδρυθεῖσα τῷ 1550.

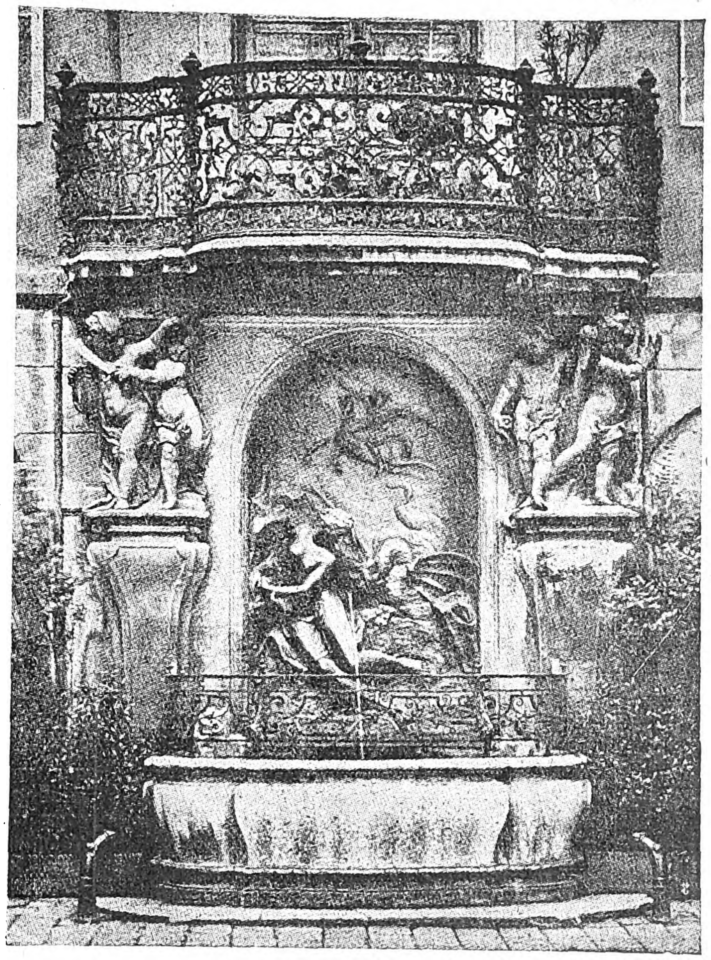

Ἡ κρήνη τῆς Ἀνδρομέδας ἐν Βιέννῃ.
[Ἔργον τοῦ G. R. Donner πρὸ τοῦ παλαιοῦ δημαρχείου.]

Ἀξιολόγους μνημειακὰς κρήνας ἔχει καὶ ἡ Γερμανία. Τὸ Βερολῖνον κοσμεῖ ἡ κρήνη τοῦ Λουδοβίκου Χόφμαν ἐν Φρίντριχσχάϊν, ἔχουσα διάκοσμον ἐκ τῆς μυθολογίας, ἐν Νυρεμβέργῃ δὲ ἀξιόλογοι εἶναι ἡ τῶν Ἀρετῶν (Tugendbrunnen), ἔργον τοῦ Βύρτσελμπάουερ (1589), ἡ Ὡραία κρήνη, ἔργον τοῦ Ἐρρίκου Μπαλλιὲ (1385—1396), ἡ κρήνη τοῦ Λάμπενβολφ κ. ἄ. Ἐπίσης περίφημοι εἶναι ἐν Στουτγάρτῃ ἡ κρήνη τοῦ δουκὸς Εὐγενίου (ΙΗ' αἰών), ἡ κρήνη τῆς ἀγορᾶς ἐν Βρουνσβίκῃ (1408), ἡ τοῦ Ἰγνατίου Τάσνερ ἐν Πόζεν, ἡ τοῦ Ὄμπριστ ἐν Μονάχῳ, ἡ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ Ἡρακλέους ἐν Ἄουγκσμπουργ, ἔργον τοῦ De Bries (1602) κλπ.

Ἐκ τῶν αὐστριακῶν κρηνῶν γνωστότεραι εἶναι ἡ τῆς Ἀνδρομέδας ἐν Βιέννῃ καὶ ἡ τοῦ Μπάντεν.

Ἐν Ἑλβετίᾳ αἱ πλεῖσται τῶν κρηνῶν κατὰ κανόνα ἀποτελοῦνται ἐξ ὡραίας ἀναγλύφου στήλης,

Βρονζίνη κρήνη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.
[Συλλογὴ Roy, Παρίσιοι.]

φερούσης ἀνδριάντα ἢ προτομήν. Σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐν Βασιλείᾳ ἡ κρήνη τοῦ Χολμπάϊν (ΙΣΤ' αἰών), ἔχουσα ἀνάγλυφον τὴν βάσιν τοῦ κίονος, ἐν Φριβούργῳ ἡ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὁμοίου ῥυθμοῦ, τοῦ αὐτοῦ δὲ ῥυθμοῦ εἶναι αἱ ἐν Βέρνῃ κρῆναι τοῦ Σαμψών, τῆς Δικαιοσύνης, τῶν Ἀκροβολιστῶν, ἡ Δρακόβρυση (Fontaine de l'Ogre), φέρουσαι ἀνάλογα ἀγάλματα, ἡ κρήνη τοῦ Μπούργκντορφ κ. ἄ., ἐν Σολὲρ αἱ κρῆναι τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Οὔρσου, ἡ ἐν Λὰ Σὼ-ντὲ Φὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λεοπόλδου Ροβέρτου κλπ.

Ἀξιοπερίεργοι εἶναι αἱ ἀραβικαὶ κρῆναι τῆς Ἱσπανίας, ἐν Ἀνδαλουσίᾳ ἰδίως, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ἡ κρήνη τῶν Λεόντων ἐν Γρενάδᾳ, ἀπὸ τῶν παριστανομένων ζῴων ὀνομασθεῖσα, ἡ τῆς πλατείας Σεπουλβέντα ἐν Βαρκελώνῃ καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (1463), ὅλαι σχεδὸν αἱ δημοτικαὶ κρῆναι τῆς Μαδρίτης, ἡ πολύκρουνος τοῦ Ἀλκανίθ, ἔχουσα 72 στόματα κλπ.

Θαυμασίας κρήνας ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ μεσαιωνικὴ καὶ νεωτέρα Γαλλία. Ἐκ τῶν παλαιοτέρων παρισινῶν κρηνῶν ἄξιαι λόγου εἶναι: ἡ Φονταὶν ντὲζ Ἰννοσάν, ἔργον τοῦ Γκουζὸν (1550), ἀνακαινισθεῖσα τῷ 1788, ἡ τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ (1624), ἡ τῶν Μεδίκων ἐν τῷ κήπῳ τοῦ Λουξεμβούργου, ἔργον τοῦ Ἰακώβου ντὲ Μπρός, ἧς ἡ πρόσοψις ἀποτελεῖ οἰκοδομικὸν τρίπτυχον, ἔχουσα πρὸ αὐτῆς ὡραίαν δεξαμενήν, νεώτεραι δὲ ἡ τοῦ Σατελὲ (1806), τὸ Σατὼ ντ' Ὼ (1811), ἡ τῶν Ἠλυσίων, ἡ κρήνη τοῦ Λουβουά, ἔργον τῶν Βισκόντι καὶ Κλάγ. Ἐπίσης περίφημοι εἶναι ἡ τοῦ ἀνακτόρου τῶν Βερσαλλιῶν, ἔργον τῶν Coysevox καὶ Tuby, ἡ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, ἔργον τῶν Καρπὼ καὶ Φερμιέ, ἡ τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου, ἡ Φονταὶν ντὺ Ρεγκάρ, ἔργον τοῦ Βαλουὰ κ. ἄ. Ἤδη τῷ 1860 οἱ Παρίσιοι εἶχον περὶ τὰς 27 μνημειακὰς κρήνας. Ἐκ τῶν ἐπαρχιακῶν κρηνῶν παλαιαὶ εἶναι ἡ ἐν σπηλαίῳ τοῦ Ζουμπὲρ εἰς Πουατιέ, προγενεστέρα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἡ ἐκ γρανίτου καὶ πορσελλάνης εἰς Λιμὸζ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἡ ἐν Μπλουά, ἱδρυθεῖσα ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΒ', ἡ κρήνη τοῦ Ρουὰν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἡ Φονταὶν ντ' Ἀμπουὰζ ἐν Κλαιρμὸν Φερρὰν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος κ. ἄ. ἀξιολογωτάτη δὲ ἡ τῆς μονῆς τοῦ Λοζιὲ ἐκ πυραμίδος παριστώσης τὸν Παρνασσὸν καὶ περιστοιχιζομένης ἐκ παραστάσεων τοῦ Ἀπόλλωνος, τῶν Μουσῶν, τῆς Φιλοσοφίας καὶ τοῦ Πηγάσου.

Βελγικαὶ κρῆναι ἀξιομνημόνευτοι εἶναι ἐν Βρυξέλλαις ἡ ὑπὸ ἡμιθόλιον κρήνη τοῦ Manneken-Pis, ἔργον τοῦ Duquesnoy, καὶ ἡ τοῦ Quintin Massys ἐν Ἀντβέρπῃ. Ἐκ δὲ τῶν σκανδιναυϊκῶν κρηνῶν σπουδαία εἶναι ἡ κρήνη τοῦ Γουσταύου Βι-

Ἡ Δρακόβρυση τῆς Βέρνης.

Digitized by Google

γκελαντ ἐν Ὄσλο (βλ. εἰκ. ἐν τόμ. Ζ', σελ. 237) καὶ ἡ ἐν Δανίᾳ εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Φρέντεριξμποργ. Τὰ μάλιστα ἀξιόλογοι εἶναι αἱ κρῆναι τῶν μουσουλμανικῶν χωρῶν ἔνθα καὶ θρησκευτικοὶ λόγοι ἐπιβάλλουν αὐτάς. Περίφημοι εἶναι οἱ ἀνατολικοὶ πίδακες (συντριβάνια), σχεδὸν ἀπαραίτητοι εἰς τὴν αὐλὴν κάθε μουσουλμανικοῦ ἀρχοντικοῦ καὶ εἰς τὰς δημοσίας πλατείας, ἰδίᾳ παρὰ τὰ τεμένη. Ὡραιοτάτου ῥυθμοῦ εἶναι αἱ πλεῖσται τῶν ὑπερ-

Ἡ κρήνη τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐν Βαρκελώνῃ.

τριακοσίων κρηνῶν τοῦ Καΐρου, ἐν αἷς διακρίνονται: ἡ τοῦ Σεμπὶ-ἐλ-Μπενταβιέ, ἡ θολωτὴ τοῦ τεμένους τοῦ Ἀσὰν πασᾶ κ. ἄ. Ἐπίσης ἡ θολωτὴ τοῦ παζαριοῦ τῆς Ἰόππης, ἡ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ τεμένους τοῦ Ὀμὰρ εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἡ τοῦ Ἀχμὲτ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα πλεῖσται τεχνοτροπίαι ἐπικρατοῦν. Ἀνευρίσκομε κρήνας καθ' ὅλα ὁμοίας πρὸς τὰς ἀρχαίας, κρήνας τουρκικῶν ῥυθμῶν καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Ἑλλάδα, δυτικῶν τεχνοτροπιῶν εἰς τὰς φραγκοκρατηθείσας περι-

Ἡ κρήνη τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου εἰς Παρισίους.

οχὰς κλπ. Κοινὸς πανελλήνιος τύπος εἶναι ἡ κρήνη ἡ συνισταμένη ἐκ τετραπλεύρου δεξαμενῆς, ἥτις ἔχει ἐπὶ τῆς μιᾶς ἡ πλειόνων ὄψεων ποικίλως διακεκοσμημένην πλάκα, ἐφ' ἧς ὁ κρουνὸς καὶ ὑπ' αὐτὸν μαρμαρίνη λεκάνη (γοῦρνα)· τοιαῦται πλεῖσται ἀπαντοῦν εἰς τὰς νέας χώρας. Ἐπίσης κοινὸς τύπος, ἰδίως εἰς τὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς, εἶναι ἡ ἐν καταχώσει ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἱδρυμένη κρήνη, προσιτὴ διὰ λιθοκτίστου κλίμακος. Ἐκ τῶν παλαιῶν ἑλληνικῶν κρηνῶν μνημονευτέαι: ἡ κρήνη τοῦ Μοροζίνη ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς νομαρχίας ἐν Ἡρακλείῳ,

Ἡ Βρύση τοῦ Μαραμπουτ ἐν Θεσσαλονίκῃ.

κοσμουμένη ὑπὸ λεόντων, ἡ κρήνη τοῦ Χασεκῆ πασᾶ πρὸ τοῦ Βοτανικοῦ κήπου εἰς Ἀθήνας, ἡ τοῦ Μαραμπουτ εἰς Θεσσαλονίκην, ἡ πολύκρουνος τοῦ Αἰγίου κ. ἄ. Νεώτεραι κρῆναι πλεῖσται κοσμοῦν τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ προάστεια αὐτῆς, ἐξ ὧν ἀξιολογώτεραι ἡ τοῦ Ἐθνικοῦ κήπου, ἐκ μικρᾶς δεξαμενῆς, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐπὶ στήλης ὑψοῦται κόρη κρατοῦσα λάγυνον, ἡ τῆς πλατείας τοῦ Κλαυθμῶνος τετράκρουνος ὀκτάγωνος ἐπὶ ὡραίου μωσαϊκοῦ κρηπιδώματος, ἡ νεωτάτη τῆς πλατείας Ἀμερικῆς, ἧς τὸ ὕδωρ ῥέει ἐκ τοῦ στόματος βρονζίνου ὑπερφυσικοῦ βατράχου, ὑψουμένου ἐπὶ μαρμαρίνου κρηπιδώματος ἐξ ἀρκετῶν ἀναβαθμῶν, ὁ φωτεινὸς πίδαξ τοῦ κοινοτικοῦ κήπου τῆς Κηφισιᾶς κλπ.

Ἐν τῇ συγχρόνῳ ὑδρεύσει τῶν πόλεων ἐπεκράτησαν ἁπλοῖ τύποι κρήνης, συνιστάμενοι συνήθως ἐκ καθέτου μεταλλίνου κορμοῦ (βλ. καὶ λ. *κρουνός*). Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

— κρήνη *(Λειτουργ.)* βλ. *κολυμβεῖον.*

— κρήνη *διαλείπουσα.* Οὕτω καλοῦνται ἰδιάζούσης μορφῆς κρῆναι, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἡ ῥοὴ τοῦ ὕδατος λόγῳ διαφόρων αἰτίων δὲν εἶναι συνεχής. Τὸ παρατιθέμενον σχῆμα δεικνύει λίαν συνήθη τύπον διαλειπούσης κρήνης. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ σφαιρικοῦ δοχείου Α, κλειομένου ἄνωθεν διὰ πώματος καὶ φέροντος πλευρικῶς τοὺς δύο σωλῆνας ἐκροῆς ο ο. Δι' ὀπῆς εὑρισκομένης ἐπὶ τοῦ πυθμένος εἰσάγεται καὶ στηρίζεται σωλὴν ὑάλινος ΣΣ, διάτρητος ἀμφοτέρωθεν καὶ διήκων μέχρι τοῦ ἄνω μέρους τοῦ δοχείου Α. Τὸ κατώτερον ἄκρον τοῦ σωλῆνος ΣΣ ἀπολήγει ἐντὸς λεκάνης μεταλλικῆς ΛΛ', φερούσης ὀπὴν ο', ἐξ ἧς δύναται νὰ ἐκρέῃ τὸ συσσωρευόμενον ἐν τῇ λεκάνῃ ὕδωρ. Ἡ λειτουργία τῆς κρήνης ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἡ κρήνη πληροῦται ὕδατος διὰ τῆς πρὸς τ' ἄνω ὀπῆς. Ὅταν διὰ τῶν πλευρικῶν σωλήνων οο ἐκρέῃ ὕδωρ πρὸς τὴν λεκάνην ΛΛ', τότε ἐν ἀρχῇ ἀπομυζᾶται ἀὴρ ἐκ τοῦ ο'', ὅστις εἰσχωρεῖ διὰ μέσου τοῦ σωλῆνος ΣΣ πρὸς τὸν χῶρον τοῦ σφαιρικοῦ δοχείου τὸν εὑρισκόμενον ἄνωθεν τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος εἰς α. Ἐὰν ὅμως ἡ ἐκρέουσα ποσότης τοῦ ὕδατος ἀπὸ τῶν πλευρικῶν σωλήνων εἶναι μείζων τῆς ἐκρεούσης ποσότητος ἀπὸ τῆς ὀπῆς τῆς λεκάνης ο', τότε ἐν τῇ λεκάνῃ ΛΛ' θὰ συσσωρεύεται ὕδωρ, τὸ ὁποῖον μετά τινα χρόνον θ' ἀποφράξῃ τὸ στόμιον τοῦ σωλῆνος εἰς ο'', ὅτε πλέον δὲν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσχωρήσῃ ἀὴρ ἐκ τῆς ὀπῆς ο'', ἀλλ' ὑψοῦται ἐν αὐτῷ ὑδατίνη στήλη ο''α'', ἥτις ἰσορροπεῖ τὴν μεταξὺ ο καὶ α στήλην. Οὕτω δὲ ἡ ῥοὴ τῆς κρήνης παύει καὶ τὸ ὕδωρ τῆς λεκάνης ΛΛ' ἐκκενοῦται βαθμηδόν. Μετά τινα χρόνον, λόγῳ ἐκροῆς τοῦ συσσωρευθέντος ἐν τῇ λεκάνῃ ὕδατος, ἀποφράσσεται τὸ στόμιον τοῦ σωλῆνος εἰς ο', εἰσέρχονται ἐκ νέου φυσαλλίδες ἀέρος, ἡ στήλη ο''α'' καταπίπτει καὶ ἡ ἐκροὴ διὰ τῶν πλευρικῶν ὀπῶν οο ἀρχίζει ἐκ νέου, μέχρις ὅτου πάλιν ἡ ὀπὴ εἰς ο'' ἀποφραχθῇ διὰ τοῦ ὕδατος κ.ο.κ.

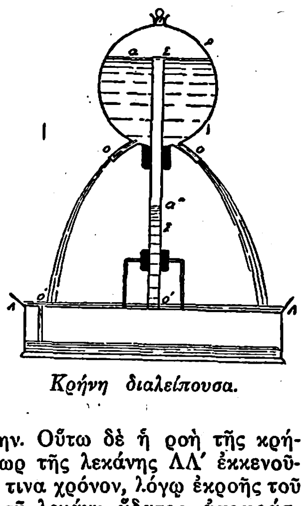

Κρήνη διαλείπουσα.

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω τύπου κρήνης ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι, ὧν ὁ τρόπος τῆς λειτουργίας ἑρείδεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς περίπου ἀρχῆς. Κ. Π.

Κρήνη *(Ἀρχ. Γεωγρ.)*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Αἰολίδι ἐπὶ τῆς Μυτιληναίων Περαίας. Ἀναφέρεται παρὰ Λιβίῳ (ΛΣΤ 21) ὡς κυριευθεῖσα τῷ 190 π. Χ. ὑπὸ Ἀντιόχου Β' μετὰ τῶν ἄλλων μικρασιατικῶν πόλεων τῆς Μυτιλήνης. Π. Ν. Π.

— Κρήνη *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται πρὸς Δ. τοῦ Πολυγύρου ἐπὶ ὀρεινῆς θέσεως καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 394. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Ἅγιος Ἀντώνιος* (Δογαντζῆ), *Μικρὸν Πλαγιάρι*, *Μονοπήγαδον* (Τσεκλῆ), *Πετράλωνα* (Τσελκελῆ) *καὶ Ροδόκηπος* (Σενελῆ) καὶ ἔχει κατ. (1928) 861. Χ. Δ.

— Κρήνη *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς Κερκύρας ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ἐπαρχίᾳ καὶ νομῷ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῷ Β. τμήματι τῆς νήσου, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ἰστωναίων, ἐγγὺς τῶν Ἀρκαδάδων καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 320. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὴν γυναικεῖαν μονὴν *Ἁγίας Παρασκευῆς.* Χ. Δ.

— Κρήνη *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐγγὺς τῶν Πατρῶν, εἰς τὸν ὁποῖον τὸν δῆμον ὑπήγετο ἄλλοτε, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 344. Παλαιότερον ἐκαλεῖτο *Βελίζι*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸν μικροσυνοικισμὸν *Λεχάνη* (Μουσταφᾶ ἐφένδη) καὶ τὴν μονὴν *Ομπλοῦ* καὶ ἔχει κατ. (1928) 388. Χ. Δ.

— Κρήνη *(Γεωγρ.)*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Θόλου (Καραιζᾶ-Κιοϊ) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 94. Παλαιότερον ἐκαλεῖτο *Κιουρκτσιλέρ.*

— Κρήνη (τουρκ. *Τσεσμὲ*) *(Γεωγρ.)*. Πόλις τῆς Τουρκίας, ἕδρα ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τοῦ νομοῦ Σμύρνης, ἐπὶ τοῦ ΝΔ ἄκρου τῆς ἀπέναντι τῆς Χίου χερσονήσου τῆς Ἐρυθραίας, ἐπὶ παραλιακῆς ὁμαλῆς πεδιάδος καὶ εἰς τὸ βάθος ἀνοικτοῦ κόλπου, εἰς ἀπόστασιν δὲ 70 χλμ. Δ. τῆς Σμύρνης. Κάτ. (1927) 3.214· προηγουμένως ἐφέρετο εἰς τουρκικὰς στατιστικὰς μὲ 5 550, ἐξ ὧν τὸ μεγαλύτερον μέρος Ἕλληνες ὑπαχθέντες εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Κρήνης ὁμιλοῦν τὴν ἑλληνικήν, ὀνομάζονται δὲ Μωραΐτες, διότι κατάγονται ἐκ Τούρκων τῆς Πελοποννήσου, οἵτινες μετηνάστευσαν ἐκεῖ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Ἡ πόλις εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ ἐκ τῆς ναυμαχίας τοῦ Τσεσμὲ (24 Ἰουνίου 1770), καθ' ἣν ὁ τουρκικὸς στόλος ἐπυρπολήθη ὑπὸ τοῦ ῥωσικοῦ (βλ. *Τσεσμέ*). Ἡ Κρήνη ἦτο ἕδρα ὀρθοδόξου ἐπισκοπῆς, προαχθεῖσης τῷ 1903 εἰς μητρόπολιν. Εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως κεῖνται τὰ Λίτζα, θερμοπηγαὶ πολυσύχναστοι (βλ. λ. *Ἐρυθραία*).

Ἡ ὑποδιοίκησις *Τσεσμὲ* ἔχει ἐπιφάνειαν 590 τετρ. χλμ. καὶ 9.797 (1927) κατ., ἔναντι 30.300 πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς. Ν. Μ.

— *(Στρατ. Ἱστορ.)* Βλ. λ. *Ἐρυθραία.*

Κρηνίδες *(Ἀρχ. Γεωγρ.)*. Πολίχνη τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας παρὰ τὰ ὅρια τῆς Θρᾴκης καὶ πρὸς τὰ ΒΑ. τοῦ ὄρους Παγγαίου, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τῶν ἀφθόνων παρ' αὐτὴν πηγῶν. Εἶχε κτισθῇ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης ἑνὸς ἕλους, οὐχὶ μακρὰν τῆς θαλάσσης, ὑπὸ ἀποίκων τῶν Θασίων, δεηθέντων ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Καλλιστράτου κατὰ τὸ 361 π. Χ. Αἱ Κρηνίδες ὅμως ὀλίγον ἐχρησιμευσαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, διότι, πιεσθεῖσαι ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὰς θρᾳκικῶν φύλων, ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσωσι τὴν συνδρομὴν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Β', ὅστις ἐπωφεληθεὶς τῆς εὐκαιρίας ταύτης ἔδραμεν ἐκεῖ ὡς φίλος καὶ σύμμαχος δῆθεν τῶν ἀγωνιζομένων καὶ καταλαβὼν τὴν χώραν ἔκτισεν εἰς τὴν ὡραίαν κοιλάδα τοῦ Ἀγγίτου ποταμοῦ ἀντὶ τῶν Κρηνίδων τὴν ὀχυρὰν πόλιν *Φιλίππους* (βλ. λ.).

— Κρηνίδες *(Ἀρχ. Γεωγρ.)*. Πολίχνη καὶ ὅρμος τῆς ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου αὐτῆς τῆς Βιθυνίας, μεταξὺ ὅρμου Σανδαράκης καὶ ἐκβολῶν Ψύλλα. Ἐκ τῶν σχετικῶν σταδιασμῶν τοῦ Ἀρριανοῦ καὶ τοῦ Ἀνωνύμου (Περ. Εὐξ. § 13) προκύπτει προφανῶς ἡ ταυτότης τῶν Κρηνίδων πρὸς τὸν σύγχρονον λιμένα *Ζουγγουλδάκ.* Σ. Ε. Λ.

— Κρηνίδες *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καβάλλας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται παρὰ τὴν ἁμαξιτὸν ὁδὸν Καβάλλας - Δράμας καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 672. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ράχτσα.* Χ. Δ.

κρηνικὸν ὀξὺ *(Ὀργ. Χημ.)*. Ἀγνώστου συστάσεως ὀργανικὴ ὕλη, ἀπαντῶσα εἰς τὰ καθιζήματα ἰαματικῶν τινων πηγῶν. Ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὴν τάξιν τῶν *οὐμινικῶν ὑλῶν*. Σχηματίζει ἐπίσης μετὰ μετάλλων ἅλατα, ὡς μετὰ σιδήρου κλπ. Σ. Γ.

κρηνίλαβρος (ὁ) (Crenilabrus) *(Ζωολ.)*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαβριδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μὲ σῶμα μετρίου μήκους, κεφαλὴν τριγωνικήν, ῥύγχος μὲ παχέα διογκωμένα χείλη, στόμα μικρὸν καὶ τριγωνικόν, ὀφθαλμοὺς πλησίον ἀλλήλων κειμένους καὶ ἀπεστρογγυλωμένους, ῥαχιαῖον πτερύγιον ἐπίμηκες, ὑψηλὸν καὶ πολυακανθωτόν, στηθιαῖα πλατέα, μετρίου μήκους καὶ ῥιπιδοειδῆ, κοιλιακὰ μικρά, ἑδραῖον ἀρκετοῦ μήκους καὶ χαμηλόν, οὐραῖον βραχύ, πλατύτατον καὶ ἀπεστρογγυλωμένον καὶ χρωματισμοὺς ποικιλωτάτους. Γνωστότερον εἶδος τοῦ γένους εἶναι ὁ *κρηνίλαβρος ὁ ταὼς* (Crenilabrus pavo), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ χρῶμα πρασινίζον. Ἀπαντᾷ ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ. Δ. Ν. Π.

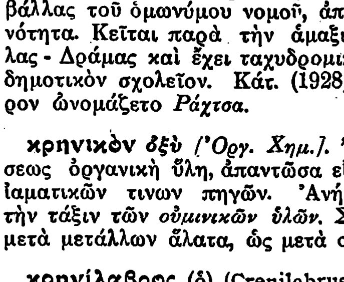

Κρηνίλαβρος ὁ ταώς.

Κρηνὶ(ν) *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας Κερυνείας. Κάτ. 250. Κ. Μ. Κ.

Κρηνὶς *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀτσικῆς τῆς ἐπαρχίας Λήμνου τοῦ νομοῦ Λέσβου. Κάτ. (1928) 109. Π. Ν. Π.

Κρηνίτα *(Γεωγρ.)*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Ὄφ τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, ἄλλοτε ἑλληνικόν, κατοικούμενον ὑπὸ 60 οἰκογενειῶν, αἵτινες διετήρουν ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον. Ἐκ τῶν κατοίκων οἱ μὲν κατέφυγον εἰς Ρωσίαν, οἱ δὲ

Digitized by Google

ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν τοῦ 1923. Ε. Ι. Χ.

Κρηνίτης. Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐπὶ Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ (886–912), ὑφ' οὗ ἀπεστάλη ἐναντίον τῶν ἐπιδραμόντων εἰς Θρᾴκην Βουλγάρων. Συγκρουσθεὶς πρὸς αὐτοὺς ἐφονεύθη.

— **Κρηνίτης** ὁ *Ἀροτρᾶς* Βυζαντινὸς στρατηγός, ἀποσταλεὶς τῷ 921 ὑπὸ Ρωμανοῦ Α' τοῦ Λεκαπηνοῦ ὡς διοικητὴς τοῦ θέματος Πελοποννήσου, ὅτε οἱ περὶ τὸν Ταΰγετον ἐγκατεστημένοι Σλαῦοι ἐστασίασαν, μὴ δεχόμενοι νὰ καταβάλλωσι τοὺς κεκανονισμένους φόρους καὶ νὰ ἐκτελῶσι τὴν συνήθη στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Ὁ Κρηνίτης μετὰ μακροὺς καὶ αἱματηροὺς ἀγῶνας καθυπέταξε τοὺς στασιαστὰς καὶ τοὺς ὑπεχρέωσεν εἰς τὴν καταβολὴν πολλαπλασίου φόρου. Ν. ΚΛΕ

κρηνοθεραπεία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ θεραπευτικὴ ἐφαρμογὴ τῆς χρήσεως τῶν αὐτοφυῶν μεταλλικῶν πηγῶν. Μ. Ν. Κ.

κρηνόθριξ (ὁ) (Crenothrix) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σχιζομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χλαμυδοβακτηριδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα κρυπτογαμικὰ φυτὰ ἐκ μικροτάτων νηματίων συνιστάμενα. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι ὁ *κρηνόθριξ ὁ πολύσπορος* (Crenothrix polisporus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς δεξαμενὰς καὶ ἀλλοιώνει τὴν γεῦσιν τοῦ ὕδατος. Δ. Ν. Π.

κρηνουλαρία (ἡ) (Crenularia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένας, ἀπαντώσας εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Ταϋγέτῳ κυρίως. Δ. Ν. Π.

κρηνοφύλαξ (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις Ἀθηναίοις ὁ ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἐντεταλμένος ὑπάλληλος διὰ τὴν ἐπιστασίαν τῆς *κλεψύδρας* (βλ. λ.). Π. Ν. Π.

κρὴντ (Creed). Σύστημα τηλεγραφικόν, ὀνομασθὲν οὕτως ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐφευρέτου του.

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *σύστημα κρὴντ* (Creed system) ἀποτελεῖ βελτίωσιν τοῦ συστήματος Μόρς-Χουήτστον. Δι' αὐτοῦ τὰ τηλεγραφικὰ ρεύματα ἀποστέλλονται, δι' αὐτομάτου πομποῦ, μετὰ μεγάλης ταχύτητος, τῇ βοηθείᾳ ταινίας, ἡ ὁποία ἐκ τῶν προτέρων προπαρεσκευασμένη περιέχει τὰ πρὸς ἀποστολὴν τηλεγραφήματα ἐπὶ διατρήτων συμβόλων. Ὁ δέκτης λαμβάνει τὰ τηλεγραφικὰ σημεῖα ἐπὶ ταινίας ὡς διάτρητα σύμβολα, τὰ ὁποῖα αὐτομάτως μεταφράζονται καὶ ἐκτυποῦνται ὑπὸ γραφομηχανῆς (Creed printer) λειτουργούσης διὰ πεπιεσμένου ἀέρος, πιέζοντος ὡρισμένας βαλβῖδας. Οὕτω τὰ τηλεγραφήματα ἐκτυποῦνται διὰ τυπογραφικῶν στοιχείων ἐπὶ τῆς ταινίας, ἥτις ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς εἶναι ἐπικεχρισμένη διὰ γόμμας, ὅπως προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ φύλλου, τοῦ στελλομένου εἰς τὸν παραλήπτην. Διὰ τούτου δύνανται νὰ μεταβιβασθοῦν μέχρι 200 λέξεων κατὰ λεπτόν. Α. Σ. Δ.

κρηπιδοδέρη (ἡ) (Crepidodera) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομηλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους μὲ σῶμα κυρτόν, κεφαλὴν ὀγκώδη, κεραίας μακρὰς καὶ πολυαρθρωτάς, πόδας μετρίου μεγέθους. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *κρηπιδοδέρη ἡ εὐρωπαϊκὴ* (Crepidodera europaea), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, χρῶμα μελανὸν μετὰ λευκῶν κηλίδων κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς ῥάχεως. Δ. Ν. Π.

Κρηπιδοδέρη ἡ εὐρωπαϊκή.

κρηπιδῶ (—όω) ἐφοδιάζω διὰ κρηπῖδος, κατασκευάζω κρηπίδωμα: «κρηπιδῶ τὸν λιμένα,—τὴν προκυμαίαν».

κρηπίδωμα (τό) τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κρηπιδοῦν*, θεμέλιωμα πρὸς ὑποβάστασιν, βάσις, ὑπόβαθρον: «κρηπίδωμα ναοῦ» τὸ κατώτερον μέρος ἐφ' οὗ στηρίζονται οἱ κίονες, ὁ στυλοβάτης, «κρηπίδωμα μηχανῆς» τὸ σταθερὸν καὶ ἀκλόνητον ὑπόβαθρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγκαθιδρύεται ἡ μηχανή || «κρηπίδωμα λιμένος» ἡ κτιστὴ προκυμαία || συνεκδ. «κρηπίδωμα σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ» τὸ ὑψωμένον κτιστὸν δάπεδον πρὸς ἐπιβίβασιν ἢ ἀποβίβασιν τῶν ἐπιβατῶν || πᾶν ὑπὲρ τὸ ἔδαφος κτιστὸν δάπεδον, οἷον τὸ πρὸ τῶν οἰκιῶν, καταστημάτων κττ.

κρηπίς, —ῖδος (ἡ) ἡ βάσις, τὸ μέρος τοῦ οἰκοδομήματος τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν θεμελίωσιν αὐτοῦ, τὸ ὑπερέχον ὀλίγον τοῦ ἐδάφους || κρηπίδωμα, ὄχθη ἢ ἀκτὴ ἐπενδεδυμένη διὰ ἰσχυρᾶς τοιχοποιίας, ἀποβάθρα λιμένος ἢ ποταμοῦ, κοιν. *σκάλα* || ἀρχ. εἶδος ὑποδημάτων μὲ ὑψηλὰ καττύματα.

— *[Ἀρχ.]* Ἐν τῇ *ἀρχιτεκτονικῇ* ἡ λέξις *κρηπὶς* σημαίνει γενικῶς τὴν βάσιν οἱουδήποτε μνημείου ἢ οἰκοδομήματος. Εἰδικῶς ὅμως κρηπῖδα (ἢ καὶ *κρηπίδωμα, κρηπιδαῖον* καὶ *λιθολόγημα*) ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ μετ' αὐτῶν οἱ Ρωμαῖοι (crepida) τὴν βάσιν, ἐφ' ἧς ἐστηρίζετο ὁ ναὸς καὶ ἰδίως ὁ στυλοβάτης. Ἡ κρηπὶς αὐτὴ εἶναι τὸ ὑπόβαθρον, τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἦτο νὰ ἀπομονώσῃ τὸν τοῖχον ἀπὸ τοῦ ὑγροῦ ἐδάφους. Συνέκειτο δ' ἐκ τριῶν μερῶν ἢ σειρῶν στρώσεων: τῆς *εὐθυντηρίας*, τοῦ *ὀρθοστάτου* καὶ τοῦ *καταλοβέως*. Ἡ εὐθυντηρία ἦτο ἡ κατωτάτη σειρά, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐρυτέρα, ἀποτελοῦσα μετὰ τῆς ὑπευθυντηρίας τὰ θεμέλια τῆς κρηπῖδος. Ἐν τῷ ναυστάθμῳ τοῦ Φίλωνος ἐν Πειραιεῖ τὸ πάχος τῆς εὐθυντηρίας εἶναι τριῶν ποδῶν πάχους καὶ 1.5 ὕψους. Ὁ ὀρθοστάτης ἀπετέλει τὸν κύβον τῆς κρηπῖδος, ἦτο κατά τι βραχύτερος τῆς εὐθυντηρίας καὶ κατεσκευάζετο διὰ πλακῶν τοποθετουμένων εἴτε διατόνως, ἰσοπάχως δηλαδὴ τῷ τοίχῳ, εἴτε εἰς δύο παραλλήλους γραμμὰς κατὰ προβολήν. Ὁ ὀρθοστάτης τοῦ ναυστάθμου τοῦ Πειραιῶς, κατὰ διάτονον τρόπον ἐκτισμένος, εἶχε 2 ½ ποδῶν πάχος καὶ τριῶν ποδῶν ὕψος. Εἰς ὀρθοστάτας ἐκτισμένους κατὰ τὸν παράλληλον τρόπον μὲ δύο σειρὰς πλακῶν τὸ ἐν τῷ μεταξὺ διάστημα ἀφίετο κενόν, διὰ νὰ στεγνώνῃ εὐκολώτερον ἡ βάσις τοῦ τοίχου, ἢ ἐπληροῦτο διὰ μικρῶν λιθαρίων, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἑτέρα ὀνομασία τῆς κρηπῖδος, τὸ λιθολόγημα. Οἱ κτίσται τῶν ἀνακτόρων τῆς Κνωσοῦ καὶ τῆς Φαιστοῦ ἔκαμνον μεγάλην χρῆσιν τοῦ ὀρθοστάτου, μεταχειριζόμενοι ἰδίως μεγάλας γυψίνας πλάκας. Ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὴν κλασσικὴν περίοδον, ἀπὸ τοῦ Ε' μέχρι τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος, ὁ ὀρθοστάτης κατεσκευάζετο συνήθως κατὰ τὸν τρόπον τῆς διπλῆς σειρᾶς τῶν πλακῶν, ἔχων τὴν μὲν ἔξωθεν σειρὰν μὲ πολυγωνικοὺς λίθους καλῶς πελεκημένους, τὴν δ' ἐσωτερικὴν μὲ λεπτότερον ὑλικόν, τὸ ὅλον δὲ στερεωμένον δι' ἀμμοκονίας καὶ μικρῶν χαλίκων. Ὁ καταλοβεύς, τέλος, ἦτο σειρὰ πλακῶν τεθειμένων ἐπὶ τοῦ ὀρθοστάτου ἐν εἴδει ἐπιστέψεως προεξεχούσης. Ἡ προεξοχὴ τῶν πλακῶν τῆς ἀνωτάτης ταύτης σειρᾶς ἀπετέλει τὴν κορωνίδα ἢ τὸ κατώτατον κυμάτιον τοῦ στυλοβάτου. Σκοπὸς κυρίως τῆς προεξεχούσης ταύτης ἐπιστέψεως ἦτο ἡ προφύλαξις τῶν κάτωθι στρωμάτων καὶ ἰδίως τοῦ κοίλου ὀρθοστάτου ἀπὸ τῶν ὑδάτων. Ἡ κρηπὶς ἐξεῖχεν ἀπὸ τῆς γῆς, περιβαλλομένη περιξ ὑπὸ τριῶν συνήθως βαθμίδων, ἡ ἀνωτάτη ἐπιφάνεια τῶν ὁποίων ἀπετέλει τὸν *στυλοβάτην*, ἐφ' ὧν ἐστηρίζοντο οἱ τοῖχοι τοῦ ναοῦ καὶ οἱ κίονες. Εἰς τὸν στυλοβάτην ἀνήρχοντο ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ κρηπιδώματος, διότι κατὰ κανόνα, οἱ ἑλληνικοὶ ναοὶ ἔβλεπαν πρὸς ἀνατολάς. Πρὸς εὐκολωτέραν μάλιστα ἀνάβασιν παρενεβάλλοντο εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν βαθμίδων τοῦ κρηπιδώματος, ἄλλαι χαμηλότεραι ἢ κατεσκευάζετο πρὸ αὐτῶν ἀνηφορικὸν ἐπίπεδον. Ἡ τοιαύτη κρηπὶς ὠνομάζετο ἡ «*ἐπιφανὴς κρηπίς*», πρὸς διάκρισιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς κρηπῖδος τῶν θεμελίων.

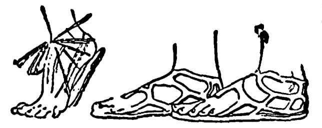

Ἑλληνικαὶ κρηπῖδες.

Ἐν τῇ *βιοτεχνίᾳ* κρηπὶς ἦτο εἶδος ὑποδήματος ἐν χρήσει παρ' Ἕλλησι, παρ' οἷς ἐθεωρεῖτο ἐθνικὸν ὑπόδημα, καὶ παρὰ Ρωμαίοις. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον παρ' Ἱπποκράτει, ὅστις συνιστᾷ εἰς τοὺς συγχρόνους του νὰ φέρωσιν ὑποδήματα «ἐφωδιασμένα διὰ μολύβδου καθ' ὃν τρόπον καὶ αἱ κρηπῖδες τῆς Χίου». Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης φαίνεται ὅτι αἱ κρηπῖδες ἦσαν ὑποδήματα τῶν χωρικῶν, φέροντα κάτωθεν μολυβδίνας πλάκας διὰ νὰ μὴ φθείρωνται εὐκόλως. Κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους ἡ κρηπὶς ἦτο ὑπόδημα ἀνδρικόν, ὅμοιον πρὸς τὸν κόθορνον τῶν ἠθοποιῶν μὲ τὴν ὑψηλὴν βάσιν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ξενοφῶντος αἱ κρηπῖδες κατεσκευάζοντο ἐξ ἀτλοῦ δέρματος, ὡς οἱ ἐμβάται τῶν ἱππέων, ἔφερον δέ, ὡς φαίνεται, μικρὰς ὀπάς, διὰ νὰ δένωνται ἐπὶ τοῦ ποδὸς δι' ἱμάντων. Ἐν Μακεδονίᾳ τὸ κάττυμα τῆς κρηπῖδος ἦτο πλῆρες καρφίων. Τοιοῦτον ὑπόδημα ἐγένετο ἀφορμή, κατὰ Πλίνιον, νὰ ἀνακαλυφθῇ ὁ μαγνήτης ὑπὸ ποιμένος ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἴδη. Οἱ σύντροφοι τοῦ Ἀράτου, προκειμένου νὰ καταλάβωσι τὴν Σικυῶνα, ἔλυσαν τοὺς ἱμάντας τῶν κρηπίδων των, διὰ νὰ βαδίσωσιν ἀθορύβως κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ κρηπῖδες πολυτελείας, αἵτινες ἦσαν ἐλαφραὶ καὶ κομψὰ ὑποδήματα, καὶ διὰ τοῦτο διάφορα τὸ σχῆμα καὶ τὴν κατασκευὴν ἀπὸ τῶν βαρειῶν στρατιωτικῶν κρηπίδων. Ἤδη ἀπὸ τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος, ὁ ἄρχων Κροτωνιάδης ἐλέγχεται ὡς μαλθακός, διότι ἐνδύεται πορφύραν, φέρει χρυσοῦν στέφανον καὶ φορεῖ λευκὰς κρηπῖδας. Τὸν αὐτὸν ἔλεγχον κάμνει καὶ ὁ Ἀθήναιος περὶ ποιητοῦ τινος, ὅστις ἐνῷ ἄλλοτε ἐφόρει, λέγει, κοινὰ ὑποδήματα, τώρα μεταχειρίζεται κρηπῖδας. Τὴν αὐτὴν εἰρωνικὴν παρατήρησιν κάμνει καὶ ὁ Λουκιανός, προτρέπων μαθητευόμενον ῥήτορα νὰ φορέσῃ τὴν ἀττικὴν κρηπῖδα, τὴν ὁποίαν ἐφόρουν συνήθως αἱ γυναῖκες καὶ ἡ ὁποία ἔφερεν ὀπίσω ὑψηλότερον τὸ κάττυμα διὰ νὰ φαίνεται ὁ ποὺς ὑψηλότερος. Ἐν Ρώμῃ ἡ κρηπὶς ἐθεωρεῖτο ἐπὶ πολὺ παρὰ τῆς πλειονότητος τῶν κατοίκων ὡς μειωτικὴ τῆς ἐθνικῆς σοβαρότητος καὶ ἀξιοπρεπείας. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Σκιπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ, κατὰ τὴν ἐν Ἱσπανίᾳ παραμονὴν αὐτοῦ, τὸν κατηγόρησαν ὅτι ἐθεάθη δημοσίᾳ μὲ τὸν φιλοσοφικὸν τρίβωνα καὶ τὰς κρηπῖδας. Κατὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν ὅμως περίοδον, τὰς ἑλληνικὰς κρηπῖδας ἐφόρουν πλέον αἱ σπουδαιότεραι προσωπικότητες καὶ δὴ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ. Ἐν τούτοις τὸ ρωμαϊκὸν λαϊκὸν πνεῦμα μετὰ δυσφορίας ἐδέχθη τὸν νεωτερισμὸν τοῦτον. Διὰ τοὺς Ρωμαίους ὁ φορῶν κρηπῖδας ἦτο ὡσεὶ ἐξήρχετο εἰς τὴν ὁδὸν μὲ ἐμβάδας. Οὕτω φρονεῖ καὶ ὁ Φιλόστρατος, ἀποκαλῶν τὰς κρηπῖδας *σανδάλια*, *βλαντία* ἢ *πέδιλα*, κατάλληλα διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς γέροντας. Ὡς ἐξάγεται, λοιπόν, ἐκ τῶν ὑπαρχουσῶν πληροφοριῶν, φαίνεται ὅτι ἡ κρηπὶς ἦτο κάττυμα ἐκ δέρματος μεθ' ὑψωμένης κεφαλῆς (ψίδι) ὄπισθεν διὰ τὴν πτέρναν. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ταύτης ὑπῆρχον ὀπαὶ διὰ τοὺς δερματίνους ἱμάντας, οἵτινες, καλύπτοντες τὸ ἄνω μέρος τοῦ ποδός, προσεδένοντο ἐπὶ τοῦ ἀστραγάλου ἢ καὶ ὑψηλότερον. Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ὑποδήματος προετιμᾶτο ὑπὸ τῶν γλυπτῶν διὰ τὴν παράστασιν τῆς ὑποδύσεως τῶν ἀγαλμάτων τῶν θεῶν καὶ ἡρώων καὶ τῶν διασήμων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ κρηπὶς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος ἀφίνει τὸν γυμνὸν πόδα νὰ φαίνηται ὁλόκληρος, τῶν δακτύλων μόνον περιορίζομένων διὰ λεπτοῦ ἱμάντος καὶ τῆς πτέρνης κεκαλυμμένης ὑπὸ λωρίων προσδεδεμένων εἰς τὸ κάττυμα. Οὕτω παρίσταται ὁ Θησεὺς μὲ τὰς κρηπῖδάς του, φερούσας ἐρυθροὺς ἱμάντας, ἐπὶ φιάλης τινὸς τοῦ Εὐφρονίου ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου· ἐπίσης ὁ Τριπτόλεμος ἐν τῷ μεγάλῳ ἀναγλύφῳ τῆς Ἐλευσῖνος τοῦ Ἐθνικοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου. Ὁ κατασκευαστὴς κρηπίδων ἐκαλεῖτο διὰ τοῦ εἰδικοῦ ὅρου *κρηπιδουργός*. Β. Δ. Θ.

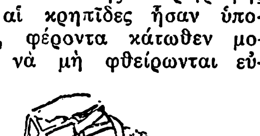

Κρηπῖδες τοῦ ποδὸς τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πραξιτέλους.

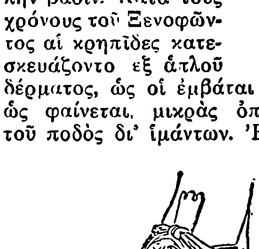

Κρηπὶς τῆς Ἀρτέμιδος τοῦ Λούβρου.

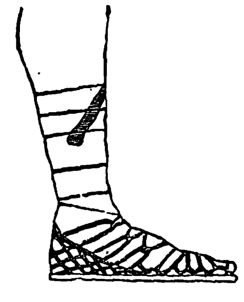

Κρηπὶς Ἕλληνος ἐφήβου.

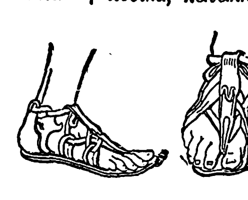

Κρηπῖδες ἀγάλματος τοῦ Αὐγούστου.

— **κρηπὶς ἠπειρωτικὴ** *[Γεωγρ.—Γεωλογ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ τμῆμα τοῦ βυθοῦ τῶν θαλασσῶν, τὸ ἐξικνούμενον μέχρι 200 μ. βάθους. Τὸ πλάτος τῆς ἠπειρωτικῆς κρηπῖδος εἶναι διάφορον ὡς καὶ ἡ γωνία κλίσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία πάντως εἶναι πολὺ μικρά. Ἡ ἠπειρωτικὴ κρηπὶς εἶναι μορφολογικῶς συνέχεια τῆς ξηρᾶς, μεθ' ἧς ἀποτελεῖ τὸν καλούμενον *ἠπειρωτικὸν πίνακα*. Μετὰ τὴν ἠπειρωτικὴν κρηπῖδα ἀκολουθεῖ πρὸς τὰ βάθη τὸ *ὑφαλοπρανές*, τὸ ὁποῖον μὲ μεγάλην συνήθως κλίσιν κατέρχεται πρὸς τὴν βαθεῖαν θάλασσαν. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἠπειρωτικῆς κρηπῖδος ἄλλοτε εἶναι πετρώδης, ἄλλοτε δ' ἐπεστρωμένη ἢ ἀπὸ κλαστικὰ ἰζήματα, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τῆς ξηρᾶς δι' ἀποσαθρώσεως τῶν πετρωμάτων καὶ προσκομίζονται διὰ τῆς μεταφορικῆς ἐνεργείας τῶν ποταμῶν, ἢ ἀπὸ ὀργανογενῆ ἀποθέματα, σκελετοὺς δηλαδὴ ἢ κελύφη θαλασσίων ζῴων καὶ ὑφάλους βρυοζῴων, κοραλλίων κλπ. Ἂν φαντασθῇ τις ὅτι ἡ στάθμη τῶν ὑδάτων τῶν θαλασσῶν κατέρχεται κατὰ 200 μ. καὶ ἡ ἠπειρωτικὴ κρηπὶς μεταβάλλεται οὕτω πως εἰς ξηράν, τότε ὅλαι αἱ ἤπειροι, ἐξαιρέσει τῆς Ἀνταρκτίδος, τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Μαδαγασκάρης, θὰ συνηνοῦντο εἰς μίαν ξηρὰν συνεχομένην. Ἡ Μάγχη, ἡ Βόρειος θάλασσα καὶ ἡ Βαλτικὴ θὰ ἐξηφανίζοντο τελείως. Ἡ Νοβάγια Ζέμλια καὶ αἱ νῆσοι τῆς Νέας Σιβηρίας θὰ ἡνοῦντο μετὰ τῆς Ἀσίας, ὡς καὶ αἱ νῆσοι Βόρνεο, Σουμάτρα καὶ Ἰάβα. Ἡ βόρειος Ἀμε-

Digitized by Google

ρική, θὰ ἡνοῦτο μετὰ τῆς Ἀσίας, ὁ Οὐδσώνειος κόλπος θὰ καθίστατο λίμνη μικρᾶς ἐκτάσεως, αἱ νῆσοι Μαλουῖναι θὰ ἡνοῦντο μετὰ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Γενικῶς τὸ σύνολον τῶν ἠπείρων θὰ ἐλάμβανε πλέον συμπαγῆ μορφήν, ἀλλ' οὐδεμία νέα ἠπειρωτικὴ μονὰς θὰ ἐνεφανίζετο. Ἡ Ἑλλὰς περιβάλλεται ἐν γένει ὑπὸ στενῆς ἠπειρωτικῆς κρηπῖδος, πλὴν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρᾴκης. Τούτου ἕνεκα εἰς τὰ παράλια τῶν χωρῶν τούτων ἡ ἁλιεία εὐνοεῖται περισσότερον. Γ. Κ. Γ.

κρηπὶς (ἡ) (Krepis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 170 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ὧν τινα εἶναι νομευτικά, λαχανευόμενα, ζιζάνια καὶ κοσμητικά, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς, ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς παραμεσογειακὰς χώρας καὶ ἰδίως παρ' ἡμῖν: *Κρηπὶς ἡ γραμμωτὴ* (Kripis linearis), κοιν. *ἀγριοβύζι*, ἥτις εἶναι πόα λαχανευομένη πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. *Κρηπὶς ἡ πορφυρᾶ* (Krepis rubra), κοιν. *χελωνοχόρταρο*. Ἐκ τῶν κοσμητικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *κρηπὶς ἡ ἐπίχρυσος* (Krepis aurata), ἥτις ἀπαντᾷ ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ καλλιεργουμένη καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

Κρής, *—ητὸς* (ὁ), θηλ. *Κρῆσσα —ης*· ὁ κάτοικος τῆς Κρήτης, ὁ ἐκ Κρήτης καταγόμενος, κοιν. *Κρητικός*. «Κρὴς ταῦρος», «Κρῆσσα κύων».

Κρὴς *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἰδαίας νύμφης καὶ πατὴρ τοῦ Τάλω, βασιλεὺς τῶν Ἐτεοκρητῶν καὶ αὐτόχθων νομοθέτης πρὸ τοῦ Μίνωος. Ἦτο ὁ πρεσβύτερος τῶν Κουρήτων, κρύψας καὶ διασώσας τὸν καταδιωκόμενον Δία. Ἐθεωρεῖτο ἱδρυτὴς τῆς Μιλήτου. Ν. Ε. Π.

Κρῆσα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. —1) Λιμὴν τῆς Καρίας ἐπὶ του Ροδιακοῦ πελάγους, ὀνομαζόμενος καὶ *Κρησσὼ* καὶ *Κρῆσσος* καὶ *Κρῆσσα* (*Πτολεμ.* Ε, β, 11). Ὁ Πλίνιος (5,104) τὸν ἀναφέρει ὡς Cressa portus, εἶναι δὲ ὁ σύγχρονος (πλάτ. 36°31' Β., μῆκ. 28°28' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1545: Marmarice and Karagatch harbours), κολπίζων ὅρμος τοῦ Καραγάτς. —2) Πόλις τῆς Παφλαγονίας, ἀναφερομένη ὑπὸ Στεφάνου Βυζαντίου, «ἣν Μηριώνης μετὰ Τροίαν ἔκτισε, Ζήϊλας δὲ εἷλεν ὁ Νικομήδους υἱός». Τὸ ἐθνικὸν *Κρησσαῖος*. Ἡ ταυτότης ἀνεξακρίβωτος. Σ. Ε. Λ.

κρησάρα (ἡ), καὶ ***κρησέρα***· κόσκινον λεπτοῦ καὶ ἀραιοῦ ὑφάσματος, πολλάκις μεταξωτοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἀποκαθαίρεται τὸ ἄλευρον καὶ τῶν λεπτῶν πιτύρων, ἄλλως *σήτα*.

κρησαρίζω· κοσκινίζω τὸ ἀλεύρι μὲ τὴν κρησάραν.

κρησάρισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κρησαρίζειν, κοσκίνισμα μὲ τὴν κρησάραν.

κρησαριστὸς (ὁ)· ὁ κοσκινισμένος μὲ τὴν κρησάρα: «κρησαριστὸ ἀλεύρι» || «κρησαριστὸ ψωμὶ» τὸ ζυμωμένο μὲ ἀλεύρι κρησαριστό.

κρησαροπώλης (ὁ)· ὁ πωλῶν κρησάρες.

Κρησίλας, καὶ ***Κρησίδας***, ἢ ***Κρισίας***. Χαλκοπλάστης, καταγόμενος ἐκ Κυδωνίας τῆς Κρήτης. Κατὰ τὸν Πλίνιον, τρία ἀναθηματικὰ αὐτοῦ ἔργα ἦσαν ἱδρυμένα ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Πρῶτον, ὁ χάλκινος ἀνδριὰς τοῦ Περικλέους, οὗτινος ὁ Πλίνιος ἐξαίρει τὴν μεγάλην τέχνην, λέγων ὅτι ὁ Κρησίλας τοὺς εὐγενεῖς ἄνδρας ἀπεικονίζει εὐγενεστέρους καὶ τοὺς περιφήμους περιφημοτέρους. Ἡ βάσις τοῦ ἀγάλματος τούτου εὑρέθη πρό τινων ἐτῶν, φέρουσα λείψανα τῆς ἐπιγραφῆς τῶν ὀνομάτων τοῦ Περικλέους καὶ τοῦ Κρησίλου. Κατὰ τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων, ἡ βάσις ἀνήκει εἰς τὰ 400—430 π. Χ. Ὁ Περικλῆς παρίστατο ὡς στρατηγὸς φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἀνυψωμένον τὸ κορινθιακὸν λεγόμενον κράνος. Δεύτερον ἔργον τοῦ Κρησίλου ἦτο ὁ ἀποθνήσκων πληγωμένος πολεμιστής, ἐκ τῆς μορφῆς καὶ τῆς στάσεως τοῦ ὁποίου ἠδύνατό τις, κατὰ τὸν Πλίνιον, νὰ διακρίνῃ ὁπόση ἀκόμη τῷ ὑπελείπετο δύναμις. Τὸ τρίτον ἔργον τοῦ Κρησίλου ἦτο τὸ ἄγαλμα τῆς Τριτογενείας Ἀθηνᾶς, ἀνάθημα ἐκ δεκάτης τοῦ Πύρου, υἱοῦ τοῦ Πολυμνήστου. Ὁ Κρησίλας εἰργάσθη καὶ ἐν Ἑρμιόνῃ, ὅπου ἔπλασε τὸ ἄγαλμα τῆς Χθονίας Δήμητρας, ἐν Δελφοῖς καὶ Ἐφέσῳ, ὅπου ἔδειξε τὴν μεγάλην του τέχνην, λαβὼν μέρος εἰς διαγωνισμόν, διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἀγαλμάτων τῶν Ἀμαζόνων διὰ τὸ ἱερὸν τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος, μὲ τοὺς περιφήμους γλύπτας Πολύκλειτον, Φειδίαν καὶ Φράδμονα.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἀναφερομένων ἔργων τοῦ Κρησίλα οὐδὲν διεσώθη. Ὡς πρωτότυπον, ἐν τούτοις, ἔργον αὐτοῦ θεωρεῖται παρὰ πολλῶν ἀρχαιολόγων τὸ περίφημον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς ἐπιλεγομένης τοῦ Velletri. Ἡ θεὰ φέρει κορινθιακὸν κράνος καὶ δωρικὸν χιτῶνα καὶ ἐπ' αὐτοῦ μέγα ἱμάτιον. Καὶ τὴν μὲν δεξιὰν χεῖρα ἐστήριζεν ἐπὶ δόρατος, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἐκράτει φιάλην. Τοῦ ἀγάλματος τούτου ἐξαίρεται τὸ λεπτοφυὲς καὶ σύννουν πρόσωπον τῆς θεᾶς. Κατὰ ταῦτα, ὁ Κρησίλας ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ

Ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς εὑρεθὲν ἐν Velletri τῆς Ἰταλίας καὶ θεωρούμενον ὡς πρωτότυπον ἔργον τοῦ Κρησίλα.

[Μουσεῖον Λούβρου.

Πολυκλείτου, ἔδρασε πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως ἐν Ἀθήναις, παρουσιάζεται δὲ ὡς ὁ σπουδαιότερος ἀντιπρόσωπος τῆς ἐξιδανικευμένης ἀνδριαντοποιίας τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Εἶναι, ἐν τούτοις, περίεργον ὅτι ἐκ τῶν σῳζομένων ἀρχαίων συγγραφέων μόνον ὁ Πλίνιος κάμνει λόγον περὶ αὐτοῦ. Β. Δ. Θ.

Κρήσιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*.—1) Ὄρος τῆς ἀρχαίας Ἀρκαδίας ἐπὶ τῆς ἀπὸ Τεγέας εἰς Μεγαλόπολιν ὁδοῦ, παρὰ τὸ καλούμενον Χῶμα (*Παυσ.* Η' 44, 7). Ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ Ἀφνειοῦ Ἄρεως.

—2) Ὄρος τι, παρὰ τὰ ὅρια Φυγαλίας καὶ Μεσσηνίας κείμενον.

—3) Πολίχνη τις ἐν Κύπρῳ, ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου μνημονευομένη. ΚΑΨ.

κρησκεντία (ἡ) (Crescentia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βιγονοειδῶν* ἢ *βιγονιιδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *κρησκεντία ἡ κουγέτη* (Crescentia cuyeta), ἧς τὸ ὕψος φθάνει τὰ 20 περίπου μέτρα καὶ ἔχει φύλλα λογχοειδῆ μὲ κορυφὴν αἰχμηράν, ἄνευ μίσχων, ἄνθη φέροντα μονομερῆ κάλυκα καὶ ᾠοθήκην ἐπιφυᾶ. Ὁ καρπός της εἶναι μεγάλη μονόχρωμος ῥάξ, περιβαλλόμενος ὑπὸ ξυλώδους περιβλήματος, ὅπερ ἀντικαθιστᾷ τὸν φλοιόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς νήσους Ἀντίλλας καὶ καλλιεργεῖται διὰ τὸ ξύλον της ὅπερ χρησιμεύει εἰς τὴν ἁμαξοπηγίαν. Δ. Ν. Π.

Κρησκέντιος (Crescentius). Ρωμαῖος πατρίκιος τοῦ Ι' αἰῶνος, ὅστις ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς τοῦ ἰταλικοῦ κόμματος ἐναντίον τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν παπῶν. Ἀναλαβὼν τὴν κυβέρνησεν τῆς Ρώμης περὶ τὸ 980 μὲ τὸν τίτλον ὑπάτου, ἐστραγγάλισε τὸν πάπαν Βενέδικτον τὸν Ζ', κατέστησεν ὑποχειρίους τοὺς πάπας Βονιφάτιον τὸν Ζ' καὶ Ἰωάννην τὸν ΙΕ' καὶ ἦρξε μέχρι τοῦ 996. Ὁ αὐτοκράτωρ Ὄθων ὁ Γ' τὸν ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς Ρώμης καὶ ἀνεβίβασεν εἰς τὸν ποντιφικὸν θρόνον τὸν ἀνεψιόν του Μπροῦνον, ὅστις ὠνομάσθη Γρηγόριος Ε'. Ἀλλά, μόλις ὁ Ὄθων ἐγκατέλειψε τὴν Ρώμην, ὁ Κρησκέντιος εἰσῆλθεν εἰς αὐτήν, ἐξεδίωξε τον Γερμανὸν πάπαν, συνεμάχησε μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀνεβίβασεν εἰς τὸν παπικὸν θρόνον Ἰωάννην τὸν ΙΣΤ' καὶ διεφύλαξε διὰ τὸν ἑαυτόν του τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν. Ἡ ἐπάνοδος ὅμως τοῦ Ὄθωνος ἀνέτρεψε τὴν δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν. Πολιορκηθεὶς εἰς τὸ φρούριον Saint-Ange, ὁ Κρησκέντιος ὑπετάγη ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὅρους, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ σύζυγος τοῦ Κρησκεντίου, μετὰ ἔτη τινά, ἐκδικουμένη τὸν θάνατόν του, ἐδηλητηρίασε τὸν Ὄθωνα. —Π.

Κρήσκης (γεν. *Κρήσκεντος*, λατιν. Crescens, —ntis), ***ἅγιος***. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται φέροντες τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα δύο ἀποστόλων (βλ. *Κρήσκης* ἀπόστολος). —2) Ὁ ἐν Κορίνθῳ μετὰ Κοδράτου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τῷ 252 μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 10 Μαρτίου (βλ. *Κοδρᾶτος* μάρτυς). —3) Ὁ ἐκ Μύρων τῆς Λυκίας ἄγνωστον πότε καταδικασθεὶς διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν του εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον καὶ ἑορταζόμενος τὴν 15 Ἀπριλίου μετ' ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν Ἰωσὴφ ὁ ὑμνογράφος. Ἐν δὲ τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ μνημονεύονται προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐν Καρχηδόνι τῆς Ἀφρικῆς μετὰ Λιβεράτου καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ μαρτυρήσας ἱερεὺς κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰῶνος καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 23 Μαρτίου. —2) Ὁ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ὑποδιάκονος τοῦ ἐπισκόπου Φλωρεντίας Ζηνοβίου, ἑορταζόμενος τὴν 19 Ἀπριλίου. —3) Ὁ τῷ 244 ἐν Ρώμῃ μετὰ Διοσκορίδου, Παύλου καὶ Ἑλλαδίου μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 28 Μαΐου. —4) Ὁ ἐκ τῶν ἑπτὰ υἱῶν τῆς ἁγίας Συμφορόσης (βλ. *Συμφορόσα* ἁγία). —5 Ὁ ἐκ Περουσίας εἰς Ρώμην ἀπαχθεὶς ἑνδεκαετὴς υἱὸς τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου καὶ κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν τῷ 300 ἀποκεφαλισθεὶς καὶ ἑορταζόμενος τὴν 14 Σεπτεμβρίου. —6) Ὁ μετὰ Πρίσκου καὶ Εὐαγρίου ἄγνωστον πότε παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 1 Ὀκτωβρίου. —7) Ὁ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, ἐπίσκοπος ἐν Ἀφρικῇ, ὅστις μετὰ ὀκτὼ ἄλλων ἐπισκόπων ἐξορισθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βανδάλων Γενσερίχου καὶ ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἀποθανὼν συνεορτάζεται μετ' αὐτῶν ὡς ὁμολογητὴς τῆς πίστεως τὴν 28 Νοεμβρίου. —8) Ὁ μετὰ Μαξεντίου, Κώνσταντος, Ἰουστίνου καὶ ἄλλων ἐν Trèves τῆς Ρηνανίας τῷ 287 ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 12 Δεκεμβρίου. —9) Ὁ μετὰ Κυριακοῦ, Βίκτωρος, Σατουρνίνου καὶ ἄλλων Χριστιανῶν ἄγνωστον πότε ἐν Ἀφρικῇ μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 29 Δεκεμβρίου. Ε. Γ. Π.

— **Κρήσκης**. Μαθητὴς τοῦ Παύλου, μνημονευόμενος ἐν τῇ Β' πρὸς Τιμόθεον (δ' 10). Ἐπειδὴ ἐκεῖ ὁ ἀπόστολος λέγει ὅτι ὁ Κρήσκης ἐπορεύθη εἰς Γαλατίαν, προεκλήθησαν συζητήσεις ἂν πρόκειται περὶ τῆς μικρασιατικῆς ἢ τῆς εὐρωπαϊκῆς Γαλατίας. Μολονότι δὲ ἐκκλησίαι τινὲς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης (Mayence καὶ Vienne τῆς Γαλλίας) τιμῶσι τὸν Κρήσκην ὡς ἱδρυτὴν αὐτῶν, ἐν τούτοις παραμένει ἀμφίβολον ἂν μετέβη ἐκεῖ ὁ Κρήσκης. Κατά τινα παράδοσιν ὁ Κρήσκης ὑπῆρξεν ἐκ τῶν 72 ἀποστόλων τοῦ Κυρίου. Ἡ δὲ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται παρ' ἡμῖν μὲν τῇ 30 Ἰουλίου, ἐν δὲ τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ 27 Ἰουνίου. Π.Ι.Μ.

Κρῆσσα (ἡ)· τὸ θηλ. τοῦ *Κρὴς* (βλ. λ.), ἡ ἐκ Κρήτης γυνή, *Κρητικιά*.

Κρῆσσα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου, ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀναφερομένη ὑπὸ Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως (Περίπλ. 67) πρὸς νότον τῆς Κριθωτῆς. Κατά τινας εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν πολίχνην *Αἰγὸς Ποταμοί*. Α. Θ. Σ.

— **Κρῆσσα** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὁ σύγχρονος κόλπος *Καραγὰτς* τοῦ Ροδιακοῦ πελάγους (βλ. λ. *Κρῆσα*). Σ. Ε. Λ.

κρῆσσα (ἡ) (Cressa) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *περιαλλοκαυλοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν εἶδος, τὴν *κρήσσαν τὴν κοινὴν* (Cressa cretica), ἥτις εἶναι ἐτησία πόα, φυομένη παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης καὶ ἰθαγενὴς τῆς Κρήτης. Καλεῖται κοινῶς ἁρμυρήθρα. Δ. Ν. Π.

Κρηστὼν *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη θρᾳκικὴ ἢ πελασγικὴ πόλις κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Α, 57), πρωτεύουσα τῆς *Κρηστωνίας* (βλ. λ.). Ἐξαφανισθεῖσα ἐνωρίτατα, δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων τοῦ Ἡροδότου συγγραφέων. Ἔκειτο δὲ κατὰ τὸν Μ. Δήμιτσαν (Ἡ Μακεδονία, σελ. 599), πρὸς Ν. τῆς Ξυλουπόλεως, ἐπὶ τοῦ Σαρὶ-δερέ, παραποτάμου τοῦ Λαχανᾶ, ὅπου σῴζονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως. Α. Θ. Σ.

Κρηστῶνες (οἱ) *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς μεσημβρινῆς Μακεδονίας, πελασγικῆς καταγωγῆς, κατοικῶν τὴν ἀπ' αὐτῶν ὀνομασθεῖσαν *Κρηστωνίαν* (βλ. λ.), πρὸς βορρᾶν τῆς Βόλβης λίμνης. Α. Θ. Σ.

Κρηστωνία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία θρᾳκικὴ χώρα τῆς μεσημβρινῆς Μακεδονίας, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τῶν *Κρηστωναίων* Πελασγῶν, οἱ ὁποῖοι προηγουμένως κατῴκουν τὴν περὶ τὴν Ὄλυνθον καὶ τὴν χερσόνησον τῆς Ἀκτῆς (Ἄθω) χώραν (*Ἡροδ.* VII, 124, *Θουκυδ.* IV. 109). Ὡρίζετο δὲ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Μυγδονίας, πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Παιονίας καὶ Μαιδικῆς, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἀμφαξίτιδος Παιονίας καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Βισαλτίας. Εἰς τὸ μέσον αὐτῆς ἐξαπλοῦται τὸ ὄρος Βερτί-

Digitized by Google

σκου (κοιν. Μπεσὶκ-Δὰγ) καὶ διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν μικρῶν ποταμῶν καὶ παραποτάμων τοῦ Ἐχεδώρου ποταμοῦ (νῦν Γαλλικοῦ).

Κατ' ἀρχὰς ἔφερε δύο ὀνόματα: *Κρηστωνία* καὶ *Βισαλτία*, διατελοῦσα ὑπὸ ἕνα βασιλέα αὐτόνομον. Μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς ὅμως ἧτταν τῶν Περσῶν, τῷ 479 π. Χ., ἡ Κρηστωνία μετὰ τῆς Βισαλτίας κατεκτήθησαν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' καὶ ἀπετέλεσαν μέρος τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους, ὑπὸ τὸ ὁποῖον παρέμειναν μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καταχτήσεως τῆς Μακεδονίας, τῷ 168 π. Χ. Ἔκτοτε ἀναφέρονται πότε μὲ τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν ὀνόματα, καὶ πότε μὲ τὸ ὄνομα τῆς Μυγδονίας.

Καθ' ὅλην τὴν Κρηστωνίαν οἱ ἀρχαιότεροι συγγραφεῖς γνωρίζουσι μόνον τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς *Κρηστῶνα*, καὶ ταύτην μόνον ἀναφέρουσιν. Ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ὅμως, οἱ ὁποῖοι περιλαμβάνουσιν αὐτὴν ἐν τῇ Μυγδονίᾳ, ἀναφέρονται αἱ πόλεις: *Ἀντιγόνεια, Ξυλόπολις, Τέρπυλος, Καραβία* καὶ *Γυναικόκαστρον*. Α. Θ. Σ.

κρησφυγετισμὸς (ὁ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον τῆς εἰσχωρήσεως φυτοῦ τινος ἐντὸς ἑτέρου πρὸς σκοπὸν διαθρέψεως τοῦ πρώτου ἀναλώμασι τοῦ δευτέρου. Ὁ κρησφυγετισμὸς εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων ἐνέχει τὴν ἔννοιαν τοῦ *παρασιτισμοῦ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κρησφύγετον (τό). Τόπος καταφυγίου καὶ κατὰ τοὺς γραμματικούς, διὰ νὰ δικαιολογηθῇ τὸ πρῶτον συνθετικὸν τῆς λέξεως *κρησ—*, δηλοῖ σωτηρίαν διὰ φυγῆς ἀπὸ τοῦ Κρητός, ἤτοι τοῦ Μίνωος, τουτέστι τῶν πειρατῶν αὐτοῦ. Ἡ λέξις δὲν εἶναι ἐν χρήσει παρ' Ἀττικοῖς. Ἐν τῷ Ἡροδότῳ δηλοῖ ἁπλοῦν καταφύγιον ἄνευ ἀναφορᾶς πρὸς τὸ πρῶτον συνθετικόν. Καὶ ὁ Λουκιανὸς ὁμοίως μεταχειρίζεται τὴν λέξιν (πβλ. *Διονύσ. Ἁλικαρν.* 4, 15). Κατὰ τὸν Λάμπρον «Αἱ κατὰ τὰ παράλια τῆς νήσου ἀσφαλεῖς κρύπται τῶν πειρατῶν, τὰ φερώνυμα τῶν Κρητῶν κρησφήγετα, ἀπέβησαν οὕτω πολυθρύλητα, ὥστε ἡ λέξις περιῆλθε κατ' ὀλίγον εἰς τὴν σημασίαν τοῦ κρυψῶνος» (Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τ. Γ', σελ. 50). Ε. Γ.

Κρηταγενὴς *[Ἀρχ.]*. Ἐπονομασία τοῦ Διὸς ἐν Κρήτῃ, προκύψασα ἐκ τῶν περὶ γεννήσεως αὐτοῦ παραδόσεων (βλ. καὶ λ. *Ζεύς*). Ὁ Ἡσίοδος πρῶτος ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ζεὺς ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ, ἐν Λύκτῳ. Ἡ εἰς τὴν κεντρικὴν ἰδίως Κρήτην ἐπικρατοῦσα παράδοσις ἦτο, ὅτι ὁ Ζεὺς ἐγεννήθη ἐν σπηλαίῳ τῆς Ἴδης· ὑπῆρχε μάλιστα καὶ ἀπαγόρευσις εἰσόδου ἐν τῷ ἱερῷ σπηλαίῳ. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν τοὐναντίον Κρήτην ὑπῆρχεν ἡ παράδοσις, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει Ἀγαθοκλῆς ὁ Βαβυλώνιος παρ' Ἀθηναίῳ, ὅτι ἐγεννήθη ἐν Δίκτῃ. Μὲ τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν ἀναφέρεται εἰς συνθήκην Λατοῦς καὶ Ὀλοῦντος καὶ εἰς ἀπόσπασμα ὅρκου συνθήκης Γόρτυνος καὶ Συβρίτου. Καὶ ἐκτὸς τῆς Κρήτης ὅμως ἐλατρεύετο μὲ τὴν αὐτὴν ἐπονομασίαν· εἰς ἐπιγραφὴν Μυλάσων ἀναφέρεται ἱερεὺς Διὸς Κρηταγενοῦς, εἰς δὲ τὴν Γάζαν ἐλατρεύετο κατὰ τὸν Στέφανον Βυζάντιον μὲ τὴν ἐπωνυμίαν *Μαρνᾶς*, οὗ τὸ *Κρηταγενὴς* εἶναι μετάφρασις. Μὲ τὴν ἐπονομασίαν αὐτὴν ἀναφέρεται εἰς νομίσματα τοῦ Πολυρρηνίου καὶ Ἱεραπέτρας. Ν. Ε. ΠΛΑΤΩΝ

Κρηταῖος *[Ἀρχ.]*. Ἐπονομασία τοῦ Διὸς συγγενὴς πρὸς τὴν *Κρηταγενὴς* (βλ. λ.), μὲ τὴν ὁποίαν ἀπαντᾷ καὶ εἰς νομίσματα τοῦ Αἰγίου Ἀχαΐας. Ν. Ε. Π.

κρητάρχης. Ἀναφέρεται εἰς ἐπιγραφὴν καὶ φαίνεται ὅτι ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς συνομοσπονδιακῆς ὀργανώσεως τῶν Κρητῶν. Τοιαύτη ἕνωσις, ἤδη πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ὑπάρχουσα ἐν Κρήτῃ, εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἀναφερόμενος *συγκρητισμός*. Ν. Ε. Π.

Κρητεία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Βιθυνίᾳ, ἄλλως *Κράτεια* (βλ. λ.).

Κρήτη *[Μυθολ.]*. —1) Νύμφη, μία ἐκ τῶν Ἑσπερίδων, ἐξ ἧς ἐλέγετο ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ μεγαλόνησος. —2) Θυγάτηρ τοῦ Ἀστερίου καὶ σύζυγος τοῦ πρώτου Μίνωος. —3) Κόρη Κουρήτου. Ὁ εἰς Κρήτην καταφυγὼν Ἄμμων, νυμφευθεὶς αὐτὴν καὶ ἱδρύσας τὴν ἐν τῇ νήσῳ κυριαρχίαν του, ἔδωκεν εἰς τὴν μέχρι τότε *Ἰδαίαν* καλουμένην νῆσον τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του. —4) Ἡρωῒς τῆς νήσου, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν παραστάσεων, εἰς ἃς εἰκονίζεται, ὡς ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τοῦ Τάλω, ὅπου παρίσταται ἐστεφανωμένη καὶ θεωροῦσα τὸν θνήσκοντα Τάλω, εἰς ἐρυθρόμορφον ἀγγεῖον τῆς Νεαπόλεως μετὰ τοῦ Δαιδάλου, κρατοῦσα κύλικα, καὶ εἰς δακτυλιόλιθον, ὅπου παρίσταται βοηθοῦσα τὸν Δαίδαλον καὶ τὸν Ἴκαρον εἰς κατασκευὴν τῶν πτερύγων των. Εἰς τοιχογραφίαν τῆς Καμπανίας παρίσταται μετὰ τοῦ Θησέως ἀπελευθεροῦντος τοὺς νέους ἀπὸ τοῦ Μινωταύρου, ἱσταμένη ἐπὶ ὑψώματος. Τινὲς ἀναγνωρίζουν ταύτην εἰς τεμάχιον σαρκοφάγου ἀναγλύφου τῆς Βιλλα Ἀλμπάνι, παριστῶντος τὴν δέσμευσιν τοῦ κρητικοῦ ταύρου ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους. Ν. Ε. Π.

Κρήτη (τουρκ. *Κιρίτ*, γαλλ. Crète, ἀγγλ. Crete, γερμ. Kreta, ἰταλ. Candia). Ἑλληνικὴ μεγαλόνησος, ἡ δευτέρα εἰς ἔκτασιν μετὰ τὴν Κύπρον, καὶ πέμπτη τῆς Μεσογείου. Κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Α. τμήματος τῆς Μεσογείου μεταξὺ τῶν τριῶν ἠπείρων, Εὐρώπης πρὸς ΒΔ., Ἀσίας πρὸς ΒΑ. καὶ Ἀφρικῆς πρὸς Ν., προσεγγίζει ὅμως περισσότερον τὴν Εὐρώπην, ἀπέχουσα 140 χλμ. ἀπὸ τῆς Πελοποννησιακῆς παραλίας καὶ 40 μόνον ἀπὸ τῆς νησῖδος τῶν Ἀντικυθήρων. Ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, μὲ κατεύθυνσιν ἐξ Α. πρὸς Δ., καὶ βρέχεται πρὸς Β μὲν ὑπὸ τοῦ νοτίου τμήματος τοῦ Αἰγαίου, τὸ ὁποῖον ἐκ ταύτης ὠνομάσθη Κρητικὸν πέλαγος, καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους. Ἔχει ἔκτασιν 8.247 τετρ. χλμτρ., πληθυσμὸν 386.427 (1928) κατ. καὶ πρωτεύουσαν τὰ *Χανία*.

— **[ΓΕΩΛΟΓ.]** Ἡ γεωλογικὴ κατασκευὴ τῆς Κρήτης εἶναι ἀκόμη ἐλλιπῶς γνωστή. Ἡ ἀρχαιοτέρα γεωλογικὴ ἐργασία ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Spratt. Μετὰ ταῦτα γεωλογικὴ μελέτη, συνοδευομένη καὶ ἀπὸ γεωλογικὸν χάρτην ὁλοκλήρου τῆς νήσου, ἐξεδόθη τῷ 1869 ὑπὸ τοῦ V. Raulin. Μετὰ τοῦτον ἐρεύνας γεωλογικὰς τῆς νήσου ἐξετέλεσαν οἱ Ἰταλοὶ Simonelli καὶ Bonarelli, οἱ Γάλλοι Ardaillon καὶ Cayeux, ὁ Γερμανὸς Fabricius καὶ τέλος ὁ Ἕλλην γεωγράφος Λεων. Χαλικιόπουλος, ὁ ὁποῖος ἐξέδωκε τῷ 1903 γεωγραφικὴν μελέτην περὶ τῆς χερσονήσου Σητείας μετὰ γεωλογικοῦ χάρτου. Ἐσχάτως ἠσχολήθησαν σχετικῶς ὁ Γερμανὸς Nic. Creutzburg καὶ ὁ γεωλόγος Κάρολος Ρέντς.

Κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε γνωστά, εἰς τὴν γεωλογικὴν κατασκευὴν τῆς νήσου λαμβάνουσι μέρος τὰ κάτωθι πετρώματα:

α') *Κρυσταλλοπαγῆ*. Ταῦτα ἀποτελοῦν πανταχοῦ τῆς νήσου τὸ ὑπόβαθρον τῆς ὅλης σειρᾶς πετρωμάτων τῆς Κρήτης. Συνίστανται κυρίως ἐκ παχέων στρωμάτων, λίαν ἐντόνως ἐπτυχωμένων, σχιστολίθων (κυρίως ἐρυθρῶν, φαιῶν καὶ πρασίνων ἀργιλλικῶν σχιστολίθων), ψαμμιτῶν καὶ χαλαζιτῶν. Κατὰ θέσεις μόνον παρουσιάζουν ταῦτα τὸν χαρακτῆρα κρυσταλλοπαγῶν ἢ ἡμικρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων. Πρὸς τούτοις ἐνυπάρχουν ἐντὸς αὐτῶν πλακώδεις ἀσβεστόλιθοι καὶ πολὺ συχναὶ ἐνστρώσεις ἡφαιστείων (κυρίως πορφυριτικῶν) πετρωμάτων καὶ τόφφων. Τὰ κρυσταλλοπαγῆ πετρώματα ἀνήκουν ἢ εἰς κατώτερόν τινα ὁρίζοντα τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἤ, τὸ πιθανώτερον, εἰς τὸ παλαιοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων.

β') Ὑπεράνω τῶν κρυσταλλοπαγῶν πετρωμάτων ἀκολουθοῦν αἱ νεώτεραι διαπλάσεις. Κατὰ τὸν Creutzburg ἐκτάκτως μεγάλην συμμετοχὴν εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς Κρήτης λαμβάνουν οἱ *ἀσβεστόλιθοι* τῶν Λευκῶν ὀρέων (Μαδάρες) (Madara-Kalke), οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ κατώτερον τμῆμα εἶναι πλακώδεις, ἐνῷ εἰς τὸ ἀνώτερον εἶναι ὀγκώδεις, ἄστρωτοι, ἀνοικτόχρωμοι μέχρι σκοτεινομέλανες, πάντοτε ἐλαφρῶς κρυσταλλικοὶ καὶ θεωροῦνται ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἄλλη ὀψικὴ ἀνάπτυξις τῶν ἀσβεστολίθων τῆς Τριπόλεως τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὸν Ρέντς, εἰς τὰς ὀροσειρὰς τοῦ κεντρικοῦ τμήματος τῆς νήσου (δηλαδὴ εἰς τὸν ὀρεινὸν ὄγκον τοῦ Κέδρου, καὶ εἰς τὰ ὄρη τὰ περικρασπεδοῦντα ἀπὸ νότου τὴν πεδιάδα τοῦ Μεσσαρᾶ, ὡς καὶ εἰς τὰς νήσους Παξιμάδια) συναντῶνται πετρώματα τῆς ὀρεινῆς ζώνης Ὀλονοῦ—Πίνδου τῆς Δυτ. Ἑλλάδος (τριάσιοι ἀσβεστόλιθοι μὲ ἁλοβίας καὶ δαονέλλας, ἀσβεστόλιθοι μὲ ὀρβιτοειδεῖς τῆς μαιστριχτίου σειρᾶς, ἀσβεστόλιθοι μὲ ὀρβιτολίνας, φλύσχης), πετρώματα τῆς ὀρεινῆς ζώνης Παρνασοῦ—Γκιώνας (ἀσβεστόλιθοι ἰουράσιοι μὲ κλαδοκορόψεις, χαιτετίδας καὶ ἐλλειψακτινίας), πετρώματα τῆς ζώνης τῆς κεντρικῆς Πελοποννήσου (ἀσβεστόλιθοι τῆς Τριπόλεως μὲ ἀλβεολίνας, ἀσβεστόλιθοι μὲ ἱππουρίτας, ἀσβεστόλιθοι νουμμουλιτοφόροι καὶ φλύσχης) καὶ πετρώματα τῆς σειρᾶς τῆς Λαπίθου της Κύπρου (ὄψις πλακωδῶν ἀσβεστολίθων κερατολιθοφόρων μὲ ἐνδιαμέσους διαστρώσεις νουμμουλιτοφόρων ἀσβεστολίθων καὶ ἀσβεστολίθων μὲ ὀρβιτοειδεῖς) μὲ φλύσχην.

Οὕτω πως εἰς τὴν κεντρικὴν Κρήτην παρουσιάζονται τρεῖς διάφοροι διαστρώσεις φλύσχου, ὁ φλύσχης τῆς Πίνδου, ὁ φλύσχης τῆς σειρᾶς τοῦ ἀσβεστολίθου τῆς Τριπόλεως καὶ ὁ ἐπὶ τῶν στρωμάτων τῆς Λαπίθου φλύσχης τῆς Λαπίθου.

γ) Ὁ φλύσχης τῆς ζώνης Ὀλονοῦ—Πίνδου ὡς καὶ ὁ τῆς Λαπίθου διασχίζονται ὑπὸ *ἐκρηξιγενῶν* πετρωμάτων (ὀφειτῶν κτλ.). Οἱ κρητικοὶ αὐτοὶ ὀφεῖται δὲν δύνανται νὰ παραλληλισθῶσι μὲ τὴν ὁμάδα ὀφιολίθων τῆς ὀρεινῆς ζώνης τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος (ὁμὰς ὀφειτῶν-σχιστολίθων κερατολίθων).

Τὰ μεσοζωϊκὰ-παλαιογενῆ στρώματα ἐμφανίζονται καὶ εἰς τὴν Σητείαν, ἐπίσης εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν ἄκραν τῆς νήσου παρὰ τὴν Παλαιοχώραν (Σέλινο—Καστέλλι) ὡς καὶ εἰς τὰς νήσους Γαῦδον καὶ Γαυδοποῦλαν.

δ) Ὑπεράνω τῶν μεσοζωϊκῶν-παλαιογενῶν πετρωμάτων ἐπικάθηνται ἀσυμφώνως τὰ *νεογενῆ* στρώματα. Ταῦτα εἶναι κυρίως κροκαλοπαγῆ, μάργαι, λευκοὶ ἀσβεστόλιθοι, ἀνήκουν δ' εἰς τὴν μειόκαινον καὶ πλειόκαινον ὑποδιάπλασιν τοῦ καινοζωϊκοῦ. Καλύπτουν ἐκτεταμένας ἐκτάσεις ἐπὶ τῆς νήσου καὶ ἄλλα μὲν εἶναι ἀποθέματα θαλάσσια, ἀλλὰ δ' ἀποθέματα γλυκέων ὑδάτων, περικλείοντα καὶ διαστρώσεις λιγνιτῶν (ὡς π. χ. παρὰ τὸ χωρίον Παλαιόλουτρα, παρὰ τὴν μονὴν Πρέβελι, παρὰ τὸ Μεγαλόκαστρον καὶ τὴν Καλαμίτσαν, παρὰ τὰ χωρία Ἄνω καὶ Κάτω Μούλια, ὡς καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σητείας εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ λιμένος, κ. ἀλ.). Τὰ νεογενῆ στρώματα περικλείουν πολλὰ ἀπολιθώματα (κλυπεαστέρας, οὔνιο, μελανίας, ὀστρέας κτλ.).

ε) Τὰ νεώτατα τέλος πετρώματα εἶναι τὰ *τεταρτογενῆ ἀποθέματα* τῆς νήσου, τὰ ὁποῖα φέρουσι καὶ ἀπολιθωμένα λείψανα θηλαστικῶν ζῴων (ἀντιλοπῶν, ἐλεφάντων, ἱπποποτάμων, δύο μικρῶν εἰδῶν τρωκτικῶν, δορκάδων, μυγαλῶν), ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἐλέφαντες καὶ οἱ ἱπποπόταμοι εἶναι ἀντιπρόσωποι νάνων φυλῶν (*ἐλέφας ὁ Κρής, ἱπποπόταμος minor*) ὡς καὶ τὰ *ὁλόκαινα προσχώματα*.

Γεωλογικὴ προϊστορικὴ ἐξέλιξις. Ἡ νῆσος κατ' ἀρχὰς ἀπετέλει τμῆμα τῆς κατὰ τὴν παλαιογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἐξαρθείσης καὶ σχηματισθείσης *Αἰγηΐδος* (βλ. λ.) χώρας. Συνεπείᾳ τῶν ὀρεσιγόνων πτυχώσεων ἐσχηματίσθησαν αἱ κρητικαὶ πτυχώδεις ὀροσειραί. Ἡ πτυχωσιγόνος δύναμις ὑπῆρξε λίαν ἔντονος, οὕτως ὥστε πολλαχοῦ ἐσχηματίσθησαν ἐπωθήσεις στρωμάτων. Τὴν σημερινὴν ὅμως μορφολογίαν της ὀφείλει κυρίως ἡ νῆσος εἰς τὰς νεωτέρας τεκτονικὰς κινήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο κατὰ τὴν πλειόκαινον καὶ τὴν τεταρτογενῆ διάπλασιν τοῦ καινοζωϊκοῦ. Αἱ κινήσεις αὗται ἦσαν ρήγματα μετὰ μεταπτώσεων καὶ νέαι ὀψιγενεῖς πτυχώσεις. Αὗται ἀπέκοψαν καὶ ἀπεχώρισαν κατ' ἀρχὰς ἐκ τῆς Αἰγηΐδος χώρας τὴν νῆσον, ἡ ὁποία ἦτο ἐπιμήκης καὶ μὲ ἀκανόνιστον περίμετρον. Μετὰ ταῦτα μέγιστον τμῆμα τῆς νήσου ἐκαλύφθη πάλιν ὑπὸ θαλάσσης κατὰ τὴν μειόκαινον ἰδίᾳ ὑποπερίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ. Νέαι κατόπιν διαρρήξεις μετὰ μεταπτώσεων, ἐν συνδυασμῷ μὲ νέας κάμψεις, ἐδημιούργησαν εἰς τὰς κυρίας γραμμάς της τὴν σημερινὴν ἀνάγλυφον ὄψιν τῆς νήσου. Κατ' ἀρχὰς ἐσχηματίσθη ἡ μεγάλη ἐγκατακρημνισιγενὴς λεκάνη τοῦ Κρητικοῦ πελάγους, καταβυθισθέντος τοῦ ἀντιστοίχου τμήματος χέρσου. Ἄλλα παρόμοια φαινόμενα, εἰς μικροτέραν κλίμακα, γίνονται, καὶ πρὸ παντὸς σχηματίζονται οἱ τέσσαρες μεγάλοι ὀρεινοὶ ὄγκοι τῶν Λευκῶν Ὀρέων, τῆς Ἴδης, τῆς Δίκτης καὶ τοῦ Ἀφέντη-Καβούσι τῆς Σητείας. Οἱ ὀρεινοὶ αὐτοὶ ὄγκοι κατέρχονται ἀποκρήμνως πρὸς τὰς περιβαλλούσας αὐτοὺς χαμηλοτέρας περιοχάς, αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται ἐν μέρει μὲν ὡς χθαμαλαὶ βουνώδεις χῶραι, διασχιζόμεναι ὑπὸ μικροτέρων ἀλύσεων ὀρέων, ἐν μέρει δ' ἐπίσης εἶναι πεπληρωμέναι ὑπὸ τῶν νεογενῶν ἀποθεμάτων.

Αἱ τελευταῖαι κινήσεις τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, αἱ ὁποῖαι προσέβαλον τὴν Κρήτην, συνεχίζονται εἰσέτι. Οὕτω, τὸ δυτικώτατον τμῆμα τῆς νήσου, ἡ νότιος ἀκτὴ δυτικῶς τῶν Σφακίων, παρουσιάζει φαινόμενα δεικνύοντα ἔξαρσιν τῆς χέρσου κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐποχήν. Ἐντονωτέραν ἔξαρσιν 60 μ. παρουσιάζει ἡ νότιος ἀκτὴ νοτίως τοῦ ὄρους Λασιθίου. Ἀντιθέτως, εἰς τὴν βόρειον ἀκτὴν (κόλπος τοῦ Μεραμβέλλου κ. ἀλ.) παρατηρεῖται συνίζησις τῆς χέρσου.

Σεισμοί. Αἱ καὶ σήμερον ἐξακολουθοῦσαι τεκτονικαὶ μετακινήσεις, ἰδίως κατὰ μῆκος τῶν ρηξιγενῶν γραμμῶν τοῦ Κρητικοῦ πελάγους, γίνονται ἀφορμαὶ γενέσεως τεκτονικῶν σεισμῶν, οἱ ὁποῖοι πολλάκις εἶναι καταστρεπτικοί. Πολλῶν σεισμῶν τὸ ἐπίκεντρον εὑρίσκεται εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Κρητικοῦ πελάγους καὶ ἰδιαιτέρως ὑποφέρει ἐξ αὐτῶν ἡ ἐκ νεογενῶν στρωμάτων περιοχὴ τοῦ Ἡρακλείου (σεισμὸς τοῦ 1926 καὶ 1930).

Ἡ Κρήτη ἀρχαιόθεν ἦτο σεισμόπληκτος, τὸ δ' ἔδαφος αὐτῆς ἀπειράκις συνεκλονίσθη ὑπὸ καταστρεπτικωτάτων σεισμῶν, οἵτινες ἀνέτρεψαν πλῆθος ἐκ τῶν πόλεων αὐτῆς. Ἡ βορεινὴ πρὸ πάντων πλευρὰ αὐτῆς ἦτο τοσοῦτον εὐπαθὴς εἰς τὰς σεισμικὰς δονήσεις, ὥστε ἡ περιφέρεια τοῦ Ἡρακλείου δύο φορὰς ἀνὰ πᾶσαν ἑκατονταετίαν κατεστρέφετο. Ἐξ ἀρχαιολογικῶν παρατηρήσεων καὶ ἐκ μαρτυριῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων συγγραφέων ἐξάγεται, ὅτι τῷ 2100 π. Χ. ἐκ σεισμοῦ δεινοῦ κατεστράφη ἡ Κνωσός. Βραδύτερον ἐπηκολούθησαν καὶ ἄλλοι σεισμοί, οἵτινες συνέπεσαν, κατά τινα προσέγγισιν, εἰς τὰ ἔτη 1750, 1570 καὶ 1400 π. Χ. Κατὰ τὴν ἱστορικὴν δὲ περίοδον ἐγένοντο οἱ καταστρέψαντες καὶ ἐξαφανίσαντες τὰς ἑκατὸν πόλεις τῆς Κρήτης σεισμοί. Ὁ ἐπὶ Νέρωνος, τῷ 66 μ. Χ., ἀνέτρεψε τὸ ἔδαφος τῆς Κνωσοῦ, πλεῖστοι δὲ ταύτης τάφοι ἀνεῴχθησαν, ἐν οἷς καὶ τοῦ μυθικοῦ ποιητοῦ Δίκτυος. Τῷ 251 μνημονεύεται καταστρεπτικὸς ὡσαύτως σεισμός, ἀποδοθεὶς εἰς τὴν θείαν ὀργὴν διὰ τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμὸν τοῦ Δεκίου. Ἐπηκολούθησαν καὶ ἄλλοι δεινοὶ μὲ καταστροφὰς σεισμοί, ἀλλὰ φοβερώτερος ὑπῆρξεν ὁ τοῦ 1490, ὁ ἐπὶ ἕνα μῆνα σείων τὴν Κρήτην ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον. Ὅμοιος ἦτο καὶ ὁ τοῦ 1508, τοῦ ὁποίου ζωηρὰν περι-

Digitized by Google

Χάρτης τῆς ἀρχαίας Κρήτης.

γραφὴν ἔχομεν ἐν ἐπιστολῇ τοῦ δούκα τῆς Κρήτης Ἱερωνύμου Δωνάτου πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Πέτρον Κονταρήνην, εἰς τὴν ὁποίαν, παρὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἡρακλείου, 300 μόνον ἀνθρώπινα θύματα ἐν τῇ πόλει ἀναφέρει. Τὸ σύνολον ὅμως τῶν ἀνθρωπίνων ἀπωλειῶν εἰς Κρήτην καὶ τὰς ἄλλας νήσους, αἵτινες ἔπαθον, ἀναβιβάζεται ὑπ' ἄλλων εἰς 30000. Τότε κατεστράφη ἐξ ὁλοκλήρου ἡ Ἱεράπετρος καὶ ἀνηγέρθη ὕστερον ὡς

Χρονολογικὸς πίναξ τῶν ἐν Κρήτῃ σεισμῶν, ἀπὸ τοῦ 368 π. Χ. μέχρι τοῦ 1888 μ. Χ.

368 π. Χ.	1508 Μαΐου 29	1780 Ὀκτώβρ.	1861 Νοεμβρ.
66 μ. Χ.	καταστρεπτι-	1794 Ὀκτ. 28	27, 29 καὶ 30
251 Ἰουλίου 9	κώτατος	1805 Ἰουλ. 3	1862 Ἰαν. 18
365 » 21	1547	1810 Φεβρ. 16	1862 Μαΐου 16
795 Ἀπρίλ.	1595	Νεκροὶ 2000	1862 Ἰουν. 5
1246	1604	1818 Αὐγ. 8	1863 Ἀπρ. 22
1303	1612	1843 Ἰούλιον	1879 Ἰουλ. 28
1304 Αὐγ. 8	1650 Σεπτ. 14	1846 Μαρτ. 28	1886 Αὐγ. 15-16
1311	1662	1846 Ἰούλιον	1886 Σεπ. 10-11
1416	1665 Ἰανουάρ.	1856 Σεπτ. 30	1887 Μαρ. 24-25
1490 κατα-	1673 Μαΐου 7	1857 Δεκεμ. 15	1887 Ἰουλ. 5
στρεπτικὸς	1681 Φεβ. 10-12	1860 Αὐγ. 1-10	1887 Ν/ 27-28
1501	1750 Ἰουλ. 7	1861 Ἰουλ. 30	1888 Αὐγ. 18

μικρὰ κώμη. Τῷ 1856 ὅμως ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἡρακλείου ἦτο πλήρης. Ἐκ τῶν 3620 οἰκιῶν τούτου μόνον 18 ἔμειναν ὄρθιαι, καὶ αὗται ἑτοιμόρροποι. Τὰ δὲ θύματα ἀνῆλθον εἰς 1200. Ὁ Raulin («Description physique de l'île de Crète», I, 424) κατήρτισε τὸν κατωτέρω πίνακα ἐκ τοῦ Γαλάτου Perrey (Mémoire sur les tremblements de terre dans la péninsule Turco-Hellénique καὶ ἄλλων συγγραφέων, τὸν ὁποῖον συνεπλήρωσεν ὁ Σταυράκις (Στατιστικὴ Κρήτης σ. 107) μέχρι τοῦ 1888. Ἔκτοτε δὲν ἔχομεν κανονικὴν ἀναγραφὴν τῶν γενομένων σεισμῶν. Τῷ 1910 ἐγένετο ἰσχυρὸς σεισμός, αἰσθητὸς εἰς ὅλην τὴν νῆσον, τῆς ὁποίας καὶ εἰς πόλεις καὶ εἰς χωρία πολλαὶ οἰκίαι διερράγησαν ἢ κατέπεσον. Ἔκτοτε, δὲν παρῆλθεν ἔτος, καθ' ὃ νὰ μὴ διασεισθῇ τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης, καὶ μάλιστα τοῦ Ἡρακλείου πλέον ἢ ἅπαξ, μέχρι τοῦ 1915, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔχομεν ἐπιστημονικὴν ἀναγραφὴν τῶν σεισμῶν (Bulletin de la société Belge d'Astronomie N° 6 τοῦ 1930, σελ. 175). Κατὰ τὸ ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν (Annales de l'Observatoire Nationale d'Athènes, τόμ. 8, 9, 10 Ἀστεροσκοπείου), ἀπὸ τοῦ 1915 μέχρι τοῦ 1926 ἐγένοντο αἰσθητοὶ 70 ἐν ὅλῳ σεισμοὶ ἐν Κρήτῃ. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1926 μέχρι σήμερον, κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ μετεωρολογικοῦ σταθμοῦ τοῦ πρακτικοῦ λυκείου Χανίων, ἐγένοντο 29.

Καρστικὰ φαινόμενα Ἰδιαιτέρως ἄξια μνείας εἶναι τὰ καρστικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται ἐπὶ τῶν ἀσβεστολιθικῶν ἐκτάσεων καὶ ἰδίᾳ εἰς τὰ Λευκὰ Ὄρη. Καρστικαὶ αὔλακες, δολῖναι, οὐβάλαι, πόλγαι παρατηροῦνται ἄφθονοι, σπήλαια, ὀπαί, ρωγμαὶ διασχίζουν λαβυρινθοειδῶς τὰς ἀσβεστολιθικὰς μάζας. Φαινόμενα ἐξαπλώσεως παγετώνων κατὰ τὴν τεταρτογενῆ παγετώδη ἐποχὴν τῆς γῆς (κοῖλα ἢ κόγχαι, σωροὶ κορημάτων παγετώνων κλπ.) δὲν παρετηρήθησαν.

Ὀρυκτὸς πλοῦτος. Ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς Κρήτης, ἂν καὶ δὲν ἔχει ἡ νῆσος τελείως μελετηθῇ καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως, φαίνεται ὅτι δὲν εἶναι μεγάλος. Ἄξια μνείας εἶναι τὰ κοιτάσματα τοῦ εἰς λειμονίτην μεταβληθέντος αἱματίτου τῆς δυτικῆς Κρήτης (Ραβδοῦχα) καὶ τὰ ἐπιγενῆ χαλκοῦχα μεταλλεύματα τῆς περιοχῆς Μεσκλὰ-Φουρνὲς Κρήτης, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν παρείσακτον κοίτασμα ἐκ χαλκοῦ αὐτοφυοῦς καὶ χαλκοπυρίτου. Οἱ λιγνῖται τῆς νήσου ὑπέστησαν μικρὰν ἐκμετάλλευσιν κατὰ τὰ ἔτη 1837, 1839 καὶ 1840, ὡς καὶ οἱ τῆς θέσεως Πλακιᾶς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Παρουσιάζονται ἐπίσης γύψος νοτίως τῆς Ρεθύμνου, ὡς καὶ τάλκης ἀρίστης ποιότητος βορειοδυτικῶς τῆς Ἱεραπέτρας εἰς τὸν ὀρεινὸν ὄγκον τοῦ Λασιθίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Spatt*, «Travels and researches in Crete» (1865). —*Raulin*, «Description physique de l'île de Crète» (1869). —*Simonelli*, «Appunti sulla costituzione geologica, dell'Isola di Candia» (1894). —*Bonarelli*, «Appunti sulla costituzione geologica dell'Isola di Creta» (1900). —*Ardaillon* καὶ *Cayeux*, Δημοσιεύματα εἰς τὰ «Annales de géographie» (1901) καὶ εἰς τὰ «Comptes-Rendus de l'Académie des Sciences» (1902). —*Dor. M. A. Bate*. Search for Pleistocene Mammalia in Crete (The Geological Magazine 1905). —*Fabricius* «Die insel Kreta (Geographische Zeitschr. 1897) —*N. Creutzburg*, «Kreta» 1928 (Zeits. der Gesel. f. Erdkunde zu Berlin). —*C. Renz*, Geologische Voruntersuchungen auf Kreta» (Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. 5, 1930).

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΛΣ

—[ΑΡΧ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Κρήτη ἐν τῇ ἀρχαιότητι φέρεται μὲ τὰ ὀνόμα *Ἀερία* (διὰ τὸ εὐκραὲς κλῖμα), *Χθονία* (διὰ τὸ μέγεθος ἢ διὰ τὴν Δήμητρα, λατρευομένην ἐν Κρήτῃ, καλουμένην δὲ καὶ Χθονίαν), *Ἰδαία* (ἐκ τοῦ ὄρους Ἴδης ἢ τῆς νύμφης Ἰδαίας), *Δολιχὴ* (διὰ τὸ ἐπίμηκες αὐτῆς), *Κουρῆτις* (ὡς χώρα τῶν Κουρήτων, ἤτοι νεανιῶν, παλληκαριῶν), *Μάκαρις* ἢ *Μακαρόννησος* (χώρα τῶν μακάρων διὰ τὸ εὔφορον καὶ γόνιμον τῆς γῆς) καὶ *Τελχινία* (ἀπὸ τῶν Τελχίνων, οἱ ὁποῖοι συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν πρώτων παλαιῶν αὐτῆς κατοίκων). Ἀλλὰ τὸ κρατῆσαν ὄνομα εἶναι *Κρήτη*. Ἡ δὲ παραγωγὴ τῆς λέξεως εἶναι ἄλλη ὑπ' ἄλλων. Ἢ δηλαδὴ ἐκ τῆς νύμφης Κρήτης ἢ ἐκ τοῦ Κρητός, υἱοῦ τοῦ Διὸς καὶ παναρχαίου αὐτῆς βασιλέως ἢ ἐκ θέματος *κρατ* (=κεφαλή, τόπος ὑψιδαίτων), ἢ ἐκ τοῦ *κεράννυμι* (διότι ἡ γλῶσσα ἐν Κρήτῃ ἦτο μεμειγμένη καθ' Ὅμηρον (τ, 175), ἢ «παρὰ τὸ εὖ κεκρᾶσθαι τὸν περὶ τὴν νῆσον ἀέρα», ἢ «παρὰ τὸ ἐπὶ κέρασι βιοτεύειν τοὺς Κρῆτας, κυνηγετικοὶ γάρ», διότι ἐκ τῶν κεράτων αἰγῶν κατεσκεύαζον τόξα. Ἀλλ' εἶναι φανερὸν ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ ἐτυμολογίαι εἶναι ἐπισφαλεῖς.

Ἡ θέσις τῆς νήσου ὡμολογήθη ὑφ' ὅλων τῶν παλαιῶν ὡς ἐπικαιροτάτη καὶ ὡς πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐπικράτησιν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Δι' ὃ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐπιβεβαιῶν τὴν γνώμην τῶν γεωγράφων λέγει: «Δοκεῖ δ' ἡ νῆσος καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν τὴν ἑλληνικὴν πεφυκέναι καὶ κεῖσθαι καλῶς· πάσῃ γὰρ ἐπίκειται τῇ θαλάσσῃ σχεδὸν τῶν Ἑλλήνων ἱδρυμένων περὶ τὴν θάλασσαν πάντων» (Πολιτ. Β', 10). Περὶ τοῦ μεγέθους αὐτῆς καὶ τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τῶν πέριξ δὲν συνεφώνουν οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι (Στράβων, Πλίνιος, Σκύλαξ). Ἐλογίζετο ὅμως τετάρτη κατὰ τὸ μέγεθος μεταξὺ τῶν μεγάλων τοῦ παλαιοῦ κόσμου νήσων.

Γνώριμα εἰς τοὺς παλαιοὺς γεωγραφικῶς ἐκ τῆς Κρήτης εἶναι μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς: 1) Τὰ ἀκρωτήρια: *Κριοῦ-μέτωπον*, *Κώρυκος* (-ν), *Κίμαρος* ἢ *Τρητόν*, *Ψάκον*, *Κύαμον*, *Δρέπανον*, *Δῖον*, *Ζεφύριον*, *Σαμώνιον*, *Σαλμώνη*, *Ἐρυθραῖον*, *Λέων*, *Λισσήν*, *Ψύχιον*. 2) Οἱ κόλποι: *Μυρτίλος*, *Ἀμφιμάλλης*, *Λατοῦς*, *Διδύμων*, *Ματάλων*. 3) Οἱ ποταμοί: *Ἰάρδανος*, *Ὄδερος*, *Πυκνός*, *Μεσάπιος*, *Ὄαξος*, *Ποθορεύς*, *Θηρὴν* ἢ *Τρίτων*, *Καίρατος*, *Ἀμνισός*, *Καταρράκτης*, *Ληθαῖος*, *Ἠλέκτρας*, *Μασσαλίας*, *Κεδρισός*, *Ἀμφιμέλας*, *Ὠκεανός*. Ἀνεξακρίβωτον ὅμως πρὸς τίνας τῶν σημερινῶν χειμάρρων ἢ ρυάκων ἀντιστοιχοῦσιν οἱ περισσότεροι ἐκ τούτων. 4) Τὰ ὄρη: *Ἴδη*, *Ταλαῖα*, *Κάδιστον*, *Κίνδριον* (*Κέδριον*-Πάνακρα), *Δίκτη*, *Ἀστερούσια*, *Βερέκυνθος*, *Τίτυρον*, *Ἄρβιον*. 5) Ἐκ τῶν περὶ τὴν Κρήτην νησίδων: *Ἄκυτος*, *Λευκαὶ νῆσοι*, *Δία*, *Διονυσιάδες*, *Ὀνησίου*, *νῆσοι*, *Χρυσῆ*, *Λητῷαι*, *Κλαῦδος*, *Ὀφιοῦσα*, *Μύλαι*.

Αἱ ἀρχαῖαι πόλεις τῆς Κρήτης ἀνήρχοντο καθ' Ὅμηρον εἰς ἐνενήκοντα (Ὀδυσ. τ, 174) ἢ ἑκατὸν (ἑκατόμπολις Ἰλιάδ. Β, 649), ὑπὸ τῶν λεξικογράφων ὅμως μνημονεύονται περὶ τὰ ἑκατὸν πεντήκοντα ὀνόματα κρητικῶν πόλεων. Ἐκ τούτων, πολλῶν μὲν ἐξηκριβώθη καὶ καθωρίσθη ἡ τοποθεσία· περισσοτέρων ὅμως μόνον τὰ ὀνόματα εἶναι γνωστά, ἡ δὲ θέσις ἄγνωστος ἢ ἀμφισβητουμένη. Τὰ ὀνόματα τῶν παραδεδομένων ὑπὸ παλαιῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἢ νεωτέρων γραμματικῶν καὶ λεξικογράφων εἶναι τὰ ἑξῆς: *Ἄγριον*, *Αἴπεια*, *Ἄλασσα*, *Ἀλβη(-α)*, *Ἀλλαρία*, *Ἀμνισός*, *Ἄμπελος*, *Ἀμφίμαλα (-ιον)*, *Ἀμφιμάτριον*, *Ἀνώπολις*, *Ἀξός* (*Ὀαξός*), *Ἀπολλωνία* (δύο), *Ἄπτερα*, *Ἀραδήν*, *Ἀρκαδία(-ες)*, *Ἀρσινόη*, *Ἀστάλη*, *Ἀστερουσία*, *Αὐλήν*, *Ἀχαΐα*, *Ἄωρος*, *Βήνη*, *Βιέν(ν)ος* (δύο), *Βοιαί*, *Βοίβη*, *Γλαμία*, *Γόρτυς*, *Γράμμιον*, *Δαίδαλα*, *Διατόνιον*, *Δίκτυννα*, *Δῖον*, *Δουλόπολις*, *Δραγμός*, *Δρῆρος*, *Εἴνατος* (*Ἴνατος*), *Ἐλαία*, *Ἔλατος*, *Ἐλεύθερνα(-αι)*, *Ἔλτυνα*, *Ἔλυρος*, *Ἔραννος*, *Ἐρταία*, *Ἐρυθραία*, *Ἡράκλειον*, *Ἦτις*, *Θαλασσα*, *Θεναί*, *Θεράπναι*, *Ἱεράπολις*, *Ἱεράπυτνα*, *Ἰλαττία*, *Ἰναχώριον*, *Ἰστρών*, *Ἴτανος*, *Καινώ*, *Καίρατος*, *Καμάρα*, *Κάντανος*, *Κάτρη(-εύς)*, *Καῦνος*, *Κεραία*, *Κίσαμος* (δύο), *Κνωσός*, *Κυδωνία*, *Κύταιον*, *Κώρυκος*, *Λάμπη*, *Λάππα*, *Λάρισα*, *Λασαία*, *Λατώ*, *Λεβήν*, *Λίσσος* (-σός, -σσα), *Λύκαστος*, *Λύκ(τ)ος*, *Μαγνησία*, *Μάλλα*, *Μαράθουσα*, *Μάταλα*,

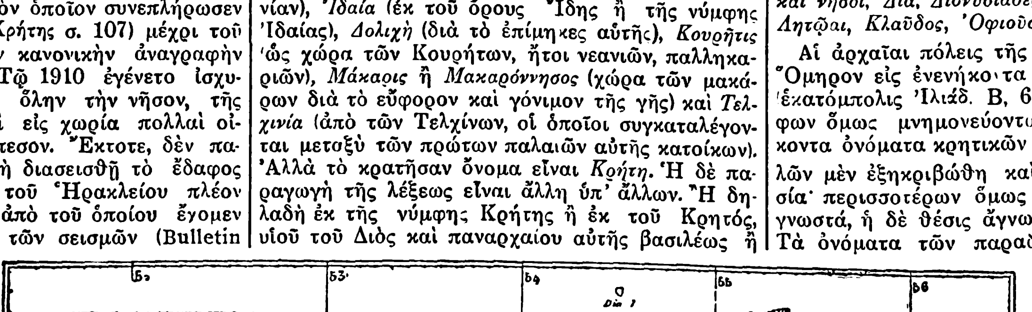

Χάρτης τῆς Κρήτης κατὰ Πτολεμαῖον.

Digitized by Google

(-ον), *Μάτιον*, *Μίθυμνα*, (*Μέ-Μή-*), *Μίλη*(α)τος, *Μινῴα* (δύο), *Μυκῆναι*, *Μύρινα*, *Μωδαία*, *Νάξος*. *Ὀλόπυξος*, *Ὀλοῦς*, *Ὄριον*, *Πάννονα*, *Πάνορμος*, *Παντομάτριον*, *Πέργαμος* (-ον,-ία), *Ποικιλασσός*, *Πολίχνα*, *Πολυρρήνιον* (-ία), *Πραισός*, *Πριανσός*, *Πυλωρός*, *Πύρανθος*, *Ράμνος* (-οῦς), *Ραῦκος*, *Ριζηνία*, *Ριθυμνία* (-α), *Ρόκκα*, *Ρύτιον*, (-ασσός), *Σου(ν)ῖα*, *Σουλήνα*(-λία), *Στῆλαι*, *Στρῆνος*, *Συβριτία*, *Σύρινθος*, *Τάνος*, *Τάρρα*, *Τεγέα*, *Τρίποδος*, *Τύλισος*, *Ὑδραμία*, *Ὑρτακίνα*, *Φαιστός*. *Φάλαννα*, *Φαλάσ(σ)αρνα*, *Φαραί*, *Φοίνιξ*, *Χερσόνησος* (δύο), *Ψύχιον*, *Ὤλερος* (βλ. τὰς λ.).

Ἡ ἀρχαία Κρήτη ἦτο κατάρρυτος, δασώδης καὶ εὔφορος. Καθ' Ὅμηρον «καλὴ καὶ πίειρα περίρρυτος». Κατὰ Διονύσιον τὸν Ἀλεξανδρέα «πολλή τε λιπαρή τε καὶ εὔβωτος». Ὁ Στράβων καὶ Πλίνιος διαφημίζουσι τὰ δάση αὐτῆς. Ὁ δὲ Πλάτων καὶ Διόδωρος μνημονεύουσι τῶν περὶ τὴν Κνωσὸν δασῶν ἐκ κυπαρίσσων, αἱ ὁποῖαι «παρὰ μὲν τοῖς ἄλλοις ἀπὸ σπέρματος, ἐν Κρήτῃ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ στελέχους» βλαστάνουν κατὰ τὸν Θεόφραστον (ΙΙ, 2,2), ὅστις καὶ πλάτανον ἀειθαλῆ ἐν Γόρτυνι ἀναφέρει (εἶναι καὶ σήμερον ἐν Κρήτῃ ἀειθαλεῖς πλάτανοι). Πολύδενδρος δὲ οὖσα, εἶχε παντὸς εἴδους δένδρα, ἄγρια καὶ ἥμερα, πλῆθος δὲ ἰαματικῶν βοτανῶν, διὸ καὶ ὁ Θεόφραστος ὀνομάζει αὐτὴν φαρμακωδεστάτην (ΙΧ, 10). Καὶ αἱ κέδροι δὲ καὶ αἴγειροι τῆς Κρήτης ἦσαν ἰαματικαί. «Κέδρον κρητικὴν ἐν οἴνῳ ἑψήσας κλύζε». «Αἰγείρου κρητικοῦ κόκκους ἐννέα τρίψας ἐν οἴνῳ διδόναι πίνειν». (*Ἱπποκράτης*). Γνωστόταται δὲ εἶναι αἱ ἰαματικαὶ βοτάναι: δίκταμνος μὲ τὰς θαυμαστὰς αὐτοῦ ἰδιότητας, δαῦκος, τραγάκανθα, τραγορίγανον, ἀκόνιτον, ἄλιμος, κώνειον καὶ ἄλλαι πάμπολλαι. Τὸ εὔκρατον αὐτῆς κλῖμα συνιστᾶτο ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους διὰ τοὺς ἀναλαμβάνοντας ἐκ νόσων. Καίτοι δὲ ἦτο δασώδης, ἦτο ὅλως ἀπηλλαγμένη ἀγρίων ζῴων καὶ ἰοβόλων ἑρπετῶν. Καὶ ἄλλοι μὲν ἀποδίδουσι τοῦτο εἰς τὴν ἐν αὐτῇ γέννησιν τοῦ Διός, ἄλλοι δὲ εἰς τὸν Ἡρακλέα, ὅστις ἐκαθάρισε τὴν νῆσον, ἄλλοι δὲ εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον καὶ ἄλλοι εἰς τὸν ἀπόστολον Τῖτον, πρῶτον ἐπίσκοπον τῆς νήσου. Μόνος ὁ Πλίνιος (Hist. Natur. VIII, 83) ἀναφέρει δηλητηριῶδες φαλάγγιον, τὴν γνωστὴν πιθανῶς ρογαλίδα, τῆς ὁποίας τὸ δῆγμα εἶναι ἐπικίνδυνον. Ἐκ τῶν ἡμέρων ζῴων ἀξιοσημείωτοι ἦσαν οἱ κύνες καὶ οἱ κριοί, ἐκ δὲ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ἐντόμων αἱ μέλισσαι καὶ αἱ γλαῦκες. Οἱ κύνες ἐκαλοῦντο «διάπονοι», ὡς καρτερικοὶ ἐν τῇ πάλῃ πρὸς ἄλλα ζῷα καὶ «πάριπποι», διότι «τοῖς ἵπποις συνθέουσιν, οὔτε προθέοντες, οὔτε μὴν ἀπολειπόμενοι» (*Πολυδεύκης*). Οἱ δὲ κριοί, «στρεψικέρωτες», εἶχον μέγιστα καὶ στριφωτὰ κέρατα. Αἱ ὀπῶραι, ὁ οἶνος, τὸ ἔλαιον, τὸ μέλι καὶ οἱ δημητριακοὶ καρποὶ τῆς Κρήτης ἦσαν ὀνομαστά. Ὅτι δὲ καὶ μέταλλα θὰ εἶχεν ἡ Κρήτη, ἐμφαίνεται ἐκ τῶν παλαιῶν μύθων, καθ' οὓς οἱ ἐκ τῶν πρώτων αὐτῆς κατοίκων Ἰδαῖοι Δάκτυλοι καὶ Τελχῖνες κατειργάζοντο τὸν σίδηρον ἐν Βερεκύνθῳ καὶ Ἴδῃ. Εἰς τούτους δὲ ἀπεδίδετο καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῆς χρήσεως τοῦ πυρός, τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ χαλκοῦ ἢ τῆς κατεργασίας τῶν μετάλλων. Τὴν τέχνην δὲ ταύτην, κατὰ τὸν Στράβωνα, μετεβίβασαν ἐκ Κρήτης εἰς τὴν Ρόδον. Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

—[ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Κρήτη, κειμένη μεταξὺ τῶν γεωγραφικῶν συντεταγμένων 34°50'—35°40' Β. πλάτους καὶ 23°30'—26°20' Α. μήκους Γκρήνουϊτς, ἔχει μέγιστον μῆκος 245 χλμτρ. καὶ πλάτος, κατὰ μὲν τὸ εὐρύτερον αὐτῆς σημεῖον (μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Σταυρὸς τοῦ Μαλεβιζίου καὶ Ματάλων τῆς Πυργιωτίσσης) 32 χλμ., κατὰ δὲ τὸ στενότερον (ἐν τῷ ἰσθμῷ τῆς Σητείας μεταξὺ Παχειᾶς Ἄμμου καὶ Ἱεραπέτρας) 12 χλμτρ. Ἐκτὸς τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Σητείας σχηματίζεται κατὰ πλάτος καὶ δεύτερον στενὸν μεταξὺ τοῦ κόλπου τοῦ Ἁλμυροῦ καὶ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους, πλάτους 18 χλμτρ., τοιουτοτρόπως δὲ διαιρεῖται ἡ νῆσος εἰς τρία τμήματα.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους. Ἡ Κρήτη διασχίζεται κατὰ μῆκος ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὑπὸ μακρᾶς σειρᾶς ὀρέων, ἥτις ἀποτελεῖ ἅλυσιν διατέμνουσαν αὐτήν, ἐκφυομένην εἰς πελωρίους ὄγκους. Μεταξὺ τούτων ἀναπτύσσονται βαθεῖαι κοιλάδες, ὀροπέδια ἐκτεταμένα καὶ μεγάλαι φάραγγες καὶ χαράδραι. Ἕκαστος τῶν ὄγκων τούτων ἀποτελεῖ ἴδιον σύστημα. Τρία κυρίως εἶναι τὰ ὀρεινὰ συστήματα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν εἰρημένην ἅλυσιν: τὸ τῶν *Λευκῶν Ὀρέων*, τὸ τῆς *Ἴδης* καὶ τὸ τῆς *Δίκτης*. Τὸ τελευταῖον δὲ προεκτεινόμενον ἀποτελεῖ καὶ τὸ ὀρεινὸν σύμπλεγμα τῆς Σητείας, τὸ ὁποῖον χωρίζεται διὰ τοῦ χαμηλοῦ ἰσθμοῦ τῆς Ἱεραπέτρου. Τὰ τρία ταῦτα συστήματα διαιροῦσιν ἄλλοι μὲν εἰς τέσσαρα, ἄλλοι δὲ εἰς ἑπτὰ καὶ ἄλλοι εἰς ὀκτώ. Ἀλλ' αἱ πλείονες τῶν τριῶν ὑποδιαιρέσεις δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ταπεινότεραι σειραὶ τῶν μεγάλων ἀρχικῶν ὄγκων, οἵτινες κεῖνται καὶ ἐπ' εὐθείας γραμμῆς, διηκούσης ἀπὸ Κισάμου μέχρι τῶν ἄκρων τῆς Σητείας. Ὁ κεντρικὸς ὄγκος τῆς Ἴδης φθάνει εἰς τὸ ὕψος 2498 μ., τὰ δὲ ἑκατέρωθεν ὀλίγον χαμηλότερα Λευκὰ Ὄρη εἰς 2469 μ. καὶ ἡ Δίκτη εἰς 2155, ἐνῷ τὰ λοιπὰ ὕψη ποικίλλουσιν ἀπὸ 1400 ἕως 1500 μ. εἰς τὰς ἄκρας σειρὰς Κισάμου—Σελίνου πρὸς Δ καὶ Σητείας πρὸς Α. Εἶναι δὲ πολὺ χαμηλότερα εἰς τὰ ὀρεινὰ τμήματα Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου. Τοῦ ὀρεινοῦ δὲ συστήματος αἱ κορυφαὶ προσεγγίζουσι περισσότερον πρὸς τὰς μεσημβρινὰς τῆς νήσου παραλίας, δι' ὃ καὶ αἱ πρὸς αὐτὰς κλιτύες εἶναι ἀπότομοι, ἐπικλινεῖς καὶ βραχύτεραι τῶν βορείων. Ἐνῷ αὗται, ἐκτεινόμεναι ἐπὶ πλατυτέρας χώρας, εἶναι ὁμαλώτεραι, περιλαμβάνουσι δὲ ἐν ἑαυταῖς μακρὰς ὀρεινάς, ἀλλὰ χαμηλοτέρας ἐκτάσεις, αἱ ὁποῖαι σχηματίζουν ὀροπέδια ἢ πεδιάδας μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνωμάλους.

Τὰ Λευκὰ Ὄρη ὑψοῦνται εἰς τὴν δυτικὴν Κρήτην ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σφακίων (Σφακιανὲς Μαδάρες), ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐκπέμπουσιν αἱ ἀπότομοι καὶ ὑψηλαὶ κορυφαὶ τούτων διακλαδώσεις εἰς τὰς πέριξ ἐπαρχίας Ἅγιον Βασίλειον, Ρέθυμνον, Ἀποκόρωναν, Κυδωνίαν, Σέλινον καὶ Κίσαμον. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ τῶν Λευκῶν Ὀρέων ἐν Σφακίοις εἶναι: *Κάστρο* (2.150 μ.), *Σωρὸς* (2.370 μ.), *Μαύρη* (2.104 μ.), *Ἅγιον Πνεῦμα* (2.381 μ.), *Θοδωρῆ* (2.375 μ.), *Τροχάρης* (2.469 μ.) καὶ ἄλλαι. Τούτων συνέχεια εἶναι ἐν Ἁγίῳ Βασιλείῳ ὁ *Κρυονερίτης* (1.027 μ.), ἐν Ρεθύμνῳ *τῆς Συκιᾶς* τὰ *Ὄρη* (1.426 μ.), ἡ *Ἀγριμοκεφάλα* (500 μ.), τὸ *Κακὸν Ὄρος* (666 μ). καὶ ὁ *Βρύσινας* (960 μ.)· ἐν Ἀποκορώνῳ ἡ *Δαφνομαδάρα (Κλῖμα* 1796 μ.), ἡ *Κράπη* (2.025 μ.), ἡ *Δραπανοκεφάλα* (610 μ.), ἡ *Μαλάξα* (614 μ.) καὶ ἄλλαι· ἐν Κυδωνίᾳ τὸ *Πορρωσέλλια* (897 μ.), ὁ *Νεραντζόπορος* (1.087 μ.), ὁ *Σέμπρωνας* (600 μ.), τὰ *Κεραμειανὰ βουνὰ* (950 μ.), ἡ *Σκλόκα* (549 μ.) καὶ ἄλλαι· ἐν Σελίνῳ τὸ *Ἀποπηγάδι* (1.388 μ.), ὁ *Ἅγιος Δίκαιος* (1.190 μ.) καὶ ἄλλαι· ἐν Κισάμῳ ὁ *Ἅγιος Ἠλίας* (918 μ.) ὁ *Σπάθας* (774 μ.), τῆς *Τρυπητῆς* (*Γέρω-Σκῖνος* 780 μ.) καὶ πολλαὶ ἄλλαι.

Τὸ κεντρικὸν σύμπλεγμα τῆς Ἴδης, τὸ καὶ ὑψηλότερον τῆς Κρήτης (2.498 μ.), ἐκτείνεται εἰς τοὺς νομοὺς Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου μὲ διεύθυνσιν ἀπὸ ΝΑ. πρὸς ΒΔ. καὶ ἐκπέμπει πρὸς τὰς πέριξ ἐπαρχίας διακλαδώσεις, τῶν ὁποίων ὑψηλότεραι κορυφαὶ εἶναι τὸ *Κέντρος* (1830 μ.) ἐν Ἀμαρίῳ, ὁ *Σιδέρωτας* (1.035 μ.) καὶ ἡ *Βουβάλα* (975 μ.) ἐν Ἁγίῳ Βασιλείῳ, ὁ *Κουλούκωνας* (1.092 μ.) καὶ ὁ *Στρούμπουλας* (802 μ). ἐν Μυλοποτάμῳ καὶ ὁ *Γιούχτας* (837 μ.) ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τεμένους Ἡρακλείου, τοῦ ὁποίου αἱ ἐπαρχίαι, οὖσαι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδιναί, δὲν ἔχουν ὀρεινὰς διακλαδώσεις ἐκ τῆς Ἴδης.

Τὰ ὄρη τῆς Δίκτης διακλαδίζονται καὶ εἰς τὸ σύμπλεγμα τῆς Σητείας διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Ἱεραπέτρου, ἐκτείνονται δὲ εἰς ὅλον τὸν νομὸν Λασιθίου καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας Ἡρακλείου Πεδιάδα, Μονοφάτσι καὶ Πυργιώτισσαν. Αἱ ὑπερέχουσαι τούτων κορυφαὶ εἶναι ἐν Λασιθίῳ ὁ *Χριστὸς* (2.155 μ.) πρὸς τὴν Βιάννον, ὁ *Ἀφέντης* (1592 μ.) πρὸς τὴν Πεδιάδα, ὁ *Κόφινας* (*Ἀστερούσια* παλ. 1.250 μ.) πρὸς τὸ Μονοφάτσι καὶ τὴν Πυργιώτισσαν, ἡ *Σελένα* (1.600 μ.) πρὸς τὸ Μεραμβέλλον, ὅπου εἶναι καὶ ὁ *Θύλακας* (558 μ. Κρητσᾶς) καὶ ὁ *Ἀφέντης-Σταυρὸς* (839 μ. Νεαπόλεως). Ἐν Ἱεραπέτρῳ δὲ πρὸς τὴν Σητεῖαν ὁ *Ἀφέντης* (1472 μ.) παρὰ τὸ Καβούσι καὶ ὁ *Μπέμπωνας* (1.011 μ.) καὶ ἐν Σητείᾳ τὸ *Ρωμανάτι* (948 μ.), οἱ *Δρυζὲς* (831 μ.), τὸ *Μώδι* (558 μ.), τὸ *Λαμνώνι* (820 μ.), ἡ *Δάφνη* (948 μ.) καὶ ἄλλα.

Μεταξὺ τῶν ὀρεινῶν ὄγκων τῆς Κρήτης ἐκτείνονται οἱονεὶ καθιζήσεις τοῦ ἐδάφους καὶ οὕτω σχηματίζονται τὸ μὲν ἐκτεταμέναι πεδιάδες, τὸ δὲ μικρότεραι κοιλάδες, τὸ δὲ κεκλεισμένα ἐντὸς τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων ὀροπέδια. Καὶ πεδιάδες μὲν λίαν ἐκτεταμέναι εἶναι ἡ τῆς *Μεσαρᾶς* ἀνήκουσα εἰς τὰς ἐπαρχίας Πυργιωτίσσης, Καινούργιου, Μονοφατσίου καὶ Πεδιάδας, ἔχουσα μῆκος 45 χιλ. καὶ πλάτος 8, καὶ ἡ τῆς *Ἱεραπέτρου*, ἔχουσα μῆκος περὶ τὰ 27 χιλ. καὶ πλάτος 8. Στενοτέρας δὲ ἐκτάσεως εἶναι περισσότεραι. Ἐν τῷ νομῷ Χανίων τῆς *Κυδωνίας*, *Κισάμου*, *Καντάνου* καὶ *Ἀποκορώνου*· ἐν τῷ νομῷ Ρεθύμνης τοῦ *Μυλοποτάμου*, *Ἁγίου Βασιλείου* (*Λαγγὸς*) καὶ *Ρεθύμνης*· ἐν τῷ νομῷ Ἡρακλείου ἡ πρὸ τῆς πόλεως (*τὸπ-ἀλτὶ*) καὶ ἡ τοῦ *Καστελλίου* Πεδιάδος καὶ ἐν τῷ νομῷ Λασιθίου ἡ τῆς *Σητείας*. Εἰς ἁπάσας δὲ τὰς ἐπαρχίας ὑπάρχουσι κοιλάδες μεγαλύτεραι ἢ μικρότεραι, κατάρρυτοι καὶ κατάφυτοι, εὐφορώταται δέ. Ἀξιομνημόνευτοι διὰ τὴν φυσικὴν ὡραιότητα εἶναι ἡ τοῦ *Ἕλους* τῆς Κισάμου, αἱ δύο τοῦ *Ἀμαρίου* καὶ ἡ τῆς *Νεαπόλεως* Μεραμβέλλου. Ὀροπέδια δὲ ὀνομαστὰ εἶναι ὁ *Ὁμαλὸς* τῶν Λευκῶν Ὀρέων (ὕψ. 1026—1067 μ.), 25 τετρ. χλμ. ἐκτάσεως, ὅστις συγκοινωνεῖ διὰ τριῶν πόρων πρὸς τὰς ἐπαρχίας Σφακιὰ (διὰ τῆς Σαμαριᾶς), Σελίνου (διὰ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης) καὶ Κυδωνίαν (διὰ τῶν Λάκκων), τὸ λεκανοπέδιον τοῦ *Ἀσκύφου* (ὕψ 680 μ., ἐκτασ. 6 τετρ. χιλ.), ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὰ ἑπτὰ χωρία τῆς κοινότητος. Ἡ *Νίδα* (κάμπος τῆς Νίδας) τῆς Ἴδης (ὕψ. 1472 μ., ἐκτ. 4 τετρ. χιλμ.) εἶναι θερινὴ μόνον νομὴ προβάτων. Ἐν ταύτῃ ἀνεκαλύφθη καὶ τὸ Ἰδαῖον Ἄντρον (βλ. *Ἀρκέσιον*). Ἐπὶ τῆς Δίκτης τὸ ὀροπέδιον *Λασιθίου* (ὕψ. 866 μ., ἐκτ. 120 τετρ χιλ.), ἐντὸς τοῦ ὁποίου κεῖνται τὰ 17 χωρία τῆς ἐπαρχίας καὶ ὁ Ὁμαλὸς (1100 μ. καὶ μικρότερος τοῦ τῶν Λευκῶν Ὀρέων) πρὸς τὸ μέρος τῆς Βιάννου, ὑπό τινων χωρίων τῆς ὁποίας καὶ καλλιεργεῖται. Εἰς τὰ περισσότερα ὀροπέδια σχηματίζονται καταβόθραι ἐν τῷ μέσῳ ἢ καὶ ἐν ἄκροις, διὰ τῶν ὁποίων ἐκρέουσι τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν καὶ τῶν τηκομένων χιόνων ἢ καταχώνονται, διὸ καὶ ὀνομάζονται κοινῶς Χῶνοι.

Εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν ὀρέων σχηματίζονται πολλαχοῦ βαθύταται, ἀλλὰ καὶ στενόταται ρωγμαὶ τοῦ ἐδάφους, αἵτινες ὀνομάζονται κοινῶς φαράγγια. Σημαντικώτερα εἶναι ἐπὶ τῶν Λευκῶν Ὀρέων. Τοιαῦτα εἶναι τοῦ Θερίσου ἐν Κυδωνίᾳ, ἱκανῶς βαθὺ καὶ εὐρύ· τοῦ Στύλου καὶ τῆς Ραμνῆς ἐν Ἀποκορώνῳ, βαθέα καὶ σχεδὸν ἀδιάβατα· τὸ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης Σελίνου, 8 χλμ. μήκους καὶ βάθους 450—500 μ., ὅλως ἀδιάβατον· τὸ τῆς Σαμαριᾶς καὶ Ἁγίας Ρουμέλης, ἀποτελούμενον ἐκ κυκλοτερῶν ἀτραπῶν, κλειομένων ἑκατέρωθεν ὑπὸ πλευρῶν ἀποτόμων καὶ καθέτων, ὕψους δὲ 400—500 μ. Τὰς ἀτραποὺς ἑνώνουσι στεναὶ δίοδοι, 3—4 μ. εἰς τὸ βάθος καὶ 10—15 εἰς τὸ ἀνώτερον ὕψος τῶν πλευρῶν. Ἡ πλησιεστέρα δὲ πρὸς τὸ χωρίον Ἁγίαν Ρουμέλην ἀτραπὸς εἶναι στενοτάτη, ὀνομάζεται *Πόρτες* (καὶ *Σιδερόπορτες*) καὶ εἶναι τρεῖς. Εἰς τὰ δύο περίπου ἄκρα τῆς φάραγγος κεῖνται τὰ χωρία Ἁγία Ρουμέλη πρὸς τὸ Λιβυκὸν πέλαγος, καὶ ἡ Σαμαριὰ πρὸς Β εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τέρμα, ὁπόθεν ἄρχεται ἡ στενοπορία *Ξυλόσκαλο*, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ φάραγξ συγκοινωνεῖ πρὸς τὸν Ὁμαλόν. Τὸ μεταξὺ Ἀραδένης καὶ Ἀνωπόλεως, φθάνον μέχρι τῆς θαλάσσης, ἔχει βάθος περὶ τὰ 100 μ., ἡ δὲ δι' αὐτοῦ ὁδὸς ἔχει πλείστους ἐπικινδύνους ἑλιγμούς. Τὸ τῆς Ἴμβρου, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ ὀροπέδιον Ἀσκύφου - Ἴμβρου συγκοινωνεῖ πρὸς τὴν Χώραν Σφακίων, μήκους 6—7 χλμ. Αἱ πλευραὶ αὐτοῦ εἶναι ὑψηλαὶ καὶ ἀπότομοι, κάθετοι ἢ ἐπικλινεῖς, μέχρι 300 μ. ἐνιαχοῦ, στενόταται δὲ ὥστε νὰ ἀφίνωσιν ἄνοιγμα μόλις δύο μέτρων. Ἐν καιρῷ χειμῶνος εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος ἡ διάβασις τούτου. Ἤδη κατασκευάζεται πλατυτάτη ὁδός, ἑνώνουσα τὴν Ἴμβρον πρὸς τὴν Χώραν Σφακίων, χαρασσομένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς, ὡς πρὸς τὸν πορευόμενον πρὸς τὴν θάλασσαν, πλευρᾶς τῆς φάραγγος. Εἰς τὰ Λευκὰ Ὄρη ἀνήκει καὶ τὸ φαράγγι τοῦ ποταμοῦ *Πετρὲ* τῆς Ρεθύμνης, ὅστις διὰ βαθείας ρωγμῆς χύνεται εἰς τὴν βορείαν παραλίαν τοῦ Κρητικοῦ πελάγους. Ἐκ τῶν κλιτύων τοῦ Κρυονερίτου, διακλαδώσεως τῶν Λευκῶν Ὀρέων, σχηματίζονται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἁγίου Βασιλείου αἱ φάραγγες *Μύρθιον* (*Κοτσυφοῦ*), τὸ ὁποῖον εἴς τινα μέρη ὁμοιάζει πρὸς τῆς Σαμαριᾶς, καὶ τὸ *Κουρταλιώτικο*. Διὰ τούτου ρέει ὁ λεγόμενος *Μέγας ποταμὸς* (ἀρχ. *Μασσαλίας*), πηγάζων ἐκ πέντε μεγάλων ὀπῶν ἐπὶ βράχου. Αὗται πιστεύονται ἀποτυπώματα τῶν πέντε δακτύλων τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τὸν ὁποῖον ἡ λαϊκὴ πίστις θέλει μονάσαντα ἐκεῖ. Σχηματίζει δὲ τὸ ρέον ὕδωρ καταρράκτην ὕψους τεσσαράκοντα μέτρων, ὅστις ἐπονομάζεται *Εὐλογία τοῦ Ἁγίου*. Ἐκ τῆς Ἴδης σχηματίζονται ὀλίγαι φάραγγες. Ἀξιόλογος εἶναι ἡ τῆς Νιθαύρεως ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμαρίου, ἀρκετοῦ βάθους. Οὐδὲ τὰ ὄρη τῆς Δίκτης παρουσιάζουσι πολλοῦ λόγου ἀξίας φάραγγας. Ἐν Μονοφατσίῳ εἶναι τὸ γραφικὸν *Ἁγιοφάραγγο*, ὅπου μονάζουσιν ἀσκηταί, εἰς τὰς νοτίους κλιτῦς τοῦ Κόφινα. Εἰς τὸ Λασίθι εἶναι μνείας ἄξιον τὸ τοῦ ὄρους Καθαροῦ, ἐν Βιάννῳ τὸ *Πορ(ο)φάραγγο* καὶ ἐν Σητείᾳ τὸ τῆς *Κρυφτῆς* καὶ τοῦ *Ζάκρου*.

Ἡ Κρήτη ἔχει μέγα πλῆθος φυσικῶν σπηλαίων. Τούτων τινὰ καὶ παρ' ἀρχαίοις ἦσαν γνωστὰ ὡς τόποι λατρείας. Κατ' ἐπαρχίας εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἐν Κισάμῳ τέσσαρα παρὰ τὸ χωρίον Σπηλιάν, μεγίστης ἐκτάσεως, χωροῦντα ἕκαστον περὶ τοὺς 4000 ἀνθρώπους. Ἐν Σελίνῳ παρὰ τὸ χωρίον Ἀζοϋρὲ ἕν, χωροῦν ὑπογείως, ὡς κοινῶς πιστεύεται, μέχρι Καντάνου, ἔχον δ' ἐντὸς πηγὴν εὐγευστοτάτου ὕδατος. Ἐν Κυδωνίᾳ τὸ τῆς Μονῆς τοῦ Καθολικοῦ ἐν Ἀκρωτηρίῳ, μήκους 150 μ. καὶ ὕψους ἀπὸ 3 μέχρι 20. Ἐν Ἀποκορώνῳ τὰ ἱστορικὰ κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις *Κεφαλᾶ* (*Κατεβατή*, *Ὀρνέρου*), *Βαφὲ* (*Κρυονερίδα*), *Κοκκίνου Χωριοῦ* καὶ *Ραμνῆς*. Ἐν Ρεθύμνῃ τὸ παρὰ τὴν μονὴν Ἀρσάνι, τὸ ὁποῖον χωρεῖ ὑπογείως μέχρι τοῦ χωρίου Πρασῶν, εἰς τρίωρον καὶ πλέον ἀπόστασιν, ὡς κοινῶς λέγεται, ἀναφέρει δὲ καὶ ὁ περιηγητὴς Paschley, καὶ δύο παρὰ τὴν Ἀργυρούπολιν, τὰ ὁποῖα μνημονεύει ὁ Boschini. Ἐν Μυλοποτάμῳ τὸ ἱστορικὸν τοῦ *Μελιδονίου*, καὶ τὸ *Ἰδαῖον Ἄντρον* ἐπὶ τῆς Νίδας. Ἐν Ἀμαρίῳ τὸ τοῦ *Κραναίου Ἑρμοῦ* παρὰ τὴν Πατσὸν καὶ τοῦ *Προφήτου Ἠλιοὺ* καὶ τοῦ *Δανίλη* ἐπὶ τοῦ Κεδρίου. Ἐν Πυργιωτίσσῃ τὸ τῶν *Καμαρῶν*, ὀνομαστὸν διὰ τὰ ἐν αὐτῷ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα. Ἐν Μαλεβιζίῳ τὸ ἱστορικὸν τοῦ χωρίου Σάρχου. Ἐν Τεμένει τὸ ἐπὶ τοῦ Γιούχτα παρὰ τὴν κωμόπολιν Ἀρχανῶν καὶ τὸ παρὰ τὸν ποταμὸν Καρτερὸν (Ἀμνισὸν) καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου μνημονευόμενον σπήλαιον τῆς *Εἰλειθυίας*. Ἐν Πεδιάδι τὰ δύο παρὰ τὸ χωρίον Γοῦβες. Ἐν Μεραμβέλλῳ τὸ ἱστορικὸν τῆς *Μιλάτου*. Ἐν Λασιθίῳ τὸ τοῦ Ψυχροῦ ὀνομαστὸν *Δικταῖον ἄντρον*. Ἐν Βιάννῳ τὸ τοῦ Κερατοκάμπου. Ἐν Σητείᾳ τὸ

Digitized by Google

Κατωφύγι. Μετὰ τούτων δύναται νὰ συναριθμηθῇ καὶ τὸ παρὰ τοὺς Ἁγίους-Δέκα (ἀρχ. Γόρτυς) Καινούργιου τεχνητόν, ὅπερ ὠνομάσθη *Λαβύρινθος*, ἐν ᾧ εἶναι τὸ λατομεῖον τῆς Γόρτυνος.

Ὑδρογραφία. Ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους τῆς Κρήτης, γέμοντος αὐλάκων καὶ ρωγμῶν, τὰ ὕδατα καταβυθίζονται καὶ χάνονται εἰς τὰ βάθη καὶ διότι αἱ βροχαὶ καὶ αἱ χιόνες καταπίπτουσιν ὀλίγους μόνον μῆνας τοῦ ἔτους. Αἱ ροαὶ λοιπὸν τῶν ὑδάτων διακόπτονται σχεδὸν πάντοτε ἐπὶ μεγάλου μέρους τῆς ἐκτάσεως τῶν κοιλάδων καὶ δὲν ἐμφανίζονται συνεχεῖς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἢ εἰς τὰ ἀνώτερα καὶ κατώτερα μέρη καὶ ἰδίως εἰς τὰς παραλίας, κατὰ δὲ τὸ μέσον αἱ κοῖται τῶν ρυάκων εἶναι σχεδὸν ξηραὶ ἀπὸ Μαΐου μέχρις Ὀκτωβρίου. Μόνον εἰς τὰ δυτικώτερα μέρη τῆς νήσου (Σέλινον) καὶ εἰς τὴν Σητείαν ἕνεκα τῆς συγκροτήσεως τοῦ ἐδάφους ἐξ ἀδιαβρόχων στρωμάτων ρέουσιν οἱ μικροὶ ποταμοὶ καὶ ρύακες σταθερῶς σχεδὸν ἀπὸ τῶν πηγῶν μέχρι τῶν ἐκβολῶν. Κατὰ τὴν βροχερὰν ὅμως τοῦ ἔτους ἐποχὴν (ἀπὸ Δεκεμβρίου μέχρι Ἀπριλίου) αἱ κοιλάδες περικλείουσι λίαν ὁρμητικοὺς χειμάρρους, οἵτινες διὰ τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους καὶ τὸν μέγαν ὄγκον τῶν ὑδάτων κατακλύζουσι τὰ μέρη, ὅθεν διέρχονται, ἂν καὶ γενικῶς αἱ κοῖται αὐτῶν εἶναι βαθεῖαι, ὀλιγίστων δὲ (Ταυρωνίτου, Κερίτου, Πλατανὲ Ρεθύμνης, Μύρτου Βιάννου) εἶναι ἀβαθεῖς καὶ πλατεῖαι. Οἱ ποταμοὶ λοιπὸν τῆς Κρήτης εἶναι μᾶλλον χείμαρροι, ξηροὶ τὸ θέρος καὶ ρέοντες τὸν χειμῶνα καὶ κατὰ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων. Οἱ μὴ ξηραινόμενοι εἶναι: ἐν τῷ νομῷ Χανίων ὁ *Πλατανιᾶς (Ἰάρδανος)* καὶ *Κλαδισὸς* (*Ὄδερος*) τῆς Κυδωνίας, καὶ ὁ *Κοιλιάρης* (*Πυκνὸς*) τοῦ Ἀποκορώνου· ἐν τῷ νομῷ Ρεθύμνης ὁ *Γέρω-ποταμὸς* (*Οάξης*) Μυλοποτάμου καὶ ὁ *Μέγας ποταμὸς* (*Μασσαλίας*) Ἁγίου-Βασιλείου· ἐν τῷ νομῷ Ἡρακλείου ὁ *Γιόφυρος* (Τρίτων) Μαλεβιζίου καὶ ὁ *Γέρω-ποταμὸς* (*Ληθαῖος*) Μεσαρᾶς· καὶ ἐν τῷ νομῷ Λασιθίου ὁ *Παντέλης* Σητείας. Οἱ ἐκ τῶν βροχῶν σχηματιζόμενοι χείμαρροι εἶναι πολυπληθεῖς καθ' ὅλην τὴν νῆσον. Ἄξιοι δὲ λόγου εἶναι: Ὁ *Ταυρωνίτης* Κισάμου, ὁ *Βλιθιᾶς* Σελίνου, ὁ *Μουρσέλας* Ἀποκορώνου, ὁ *Πετρὲς* (*Μέσαπος*) Ρεθύμνης, ὁ *Ἀκουμιανὸς* Ἁγίου Βασιλείου, ὁ *Αυγιώτης* (*Ἠλέκτρας*) Ἀμαρίου, ὁ *Πρινιώτης* Μυλοποτάμου, ὁ *Γαζανὸς* (*Ποθορεὺς*) Μαλεβιζίου, ὁ *Κατσαμπᾶς* (*Καίρατος*) καὶ ὁ *Καρτερὸς* (*Ἀμνισὸς*) Τεμένους, ὁ *Ἀποσελέμης* Πεδιάδος, ὁ *Κλημαθιανὸς* Πυργιωτίσσης, ὁ *Ζαριανὸς* Καινούργιου, ὁ *Ἀναποδάρης* (*Καταρράκτης*) Μονοφατσίου, ὁ *Σπαθῆς* Λασιθίου, ὁ *Ξεροπόταμος* Μεραμβέλλου, ὁ *Μύρτος* Βιάννου, ὁ *Ψυχρὸς* καὶ ἡ *Ἁγιὰ-Φωτιὰ* Ἱεραπέτρου καὶ ὁ *Ζοῦ* Σητείας. Ἀξιοσημείωτοι εἶναι καὶ οἱ τρεῖς *Ἁλμυροὶ* τῆς Κρήτης, Ἀποκορώνου, Μαλεβιζίου καὶ Μεραμβέλλου. Κατὰ τὸν Raulin τὸ ὑφάλμυρον τούτων ὕδωρ ὀφείλεται εἰς στρώματα ὀρυκτοῦ ἅλατος, δι' ὧν διέρχεται τοῦτο κατὰ τὴν διαδρομήν του ἐκ τῆς πηγῆς πρὸς τὴν θάλασσαν. Μεταλλικὰς πηγὰς δὲν ἀναφέρουσιν οἱ ἐξετάσαντες τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης. Εἶναι ὅμως ἐνιαχοῦ πηγαὶ καθαρτικαί, τὰ ὕδατα τῶν ὁποίων χρησιμεύουν ὡς καθάρσιον. Εἶναι δὲ καὶ ἰαματικαί, καθὼς τὸ *Πέτρας Νερὸ* ἐν Ἀμαρίῳ καὶ τὸ ὕδωρ μιᾶς πηγῆς τῶν Τεμενίων Σελίνου κατὰ τῆς ψαμμιάσεως. Παρὰ τὸ χωρίον δὲ Πλουτὴν τοῦ Καινούργιου ὑπάρχει πηγή, *Ἀπυρόνερο* καλουμένη, ἡ ὁποία θεραπεύει τὴν ψωρίασιν τῶν προβάτων. Πηγαὶ δὲ κοινοῦ ποσίμου ὕδατος εἶναι πανταχοῦ τῆς Κρήτης. Ἰδιαιτέρως ὅμως πολυπληθεῖς εὑρίσκονται ἐν Σελίνῳ, Βιάννῳ καὶ Ἀμαρίῳ, τοῦ ὁποίου τὸ Κέντρος ἔχει, ὡς κοινῶς πιστεύεται, ἑκατὸν πηγάς. Πολλάκις δὲ ἀπαντῶσι τοιαῦται εἰς 1000 καὶ 2000 μ. ὕψος ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ὡς εἶναι ὁ *Αϊλιᾶς* (περὶ τὰ 1600 μ.) τοῦ Κέντρους καὶ ὁ *Λάκκος τοῦ Νεροῦ* (2033 μ.) τῶν Λευκῶν Ὀρέων.

Ἀκτογραφία. Ἡ Κρήτη ἔχει τέσσαρας παραλίας, δύο μακράς, τὴν βόρειον καὶ νότιον, καὶ δύο βραχυτάτας, τὴν ἀνατολικὴν καὶ δυτικήν. Ἡ βόρειος ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς Γραμβούσης (Δ) μέχρι τοῦ Σιδέρου (Α) καὶ ἔχει πολλοὺς ἑλιγμούς, διὰ τῶν ὁποίων σχηματίζονται ἀκρωτήρια μεγάλως ἐξέχοντα καὶ κόλποι βαθεῖς. Ἡ μεσημβρινὴ ἐκτείνεται ἀπὸ τὸ Κριοῦ μέτωπον (Δ) μέχρι τῆς Κακῆς Ἁλυκῆς (Α. Γούδουρα, Ἐρυθραῖον), ἀλλ' ἄνευ ἑλιγμῶν καὶ κολπώσεων ἀξίων λόγου. Διὸ καὶ ἡ βόρειος ἔχει καὶ ἀκρωτήρια καὶ κόλπους μεγάλους καὶ πολλούς, ἡ δὲ μεσημβρινὴ δὲν ἔχει. Αἱ δὲ δύο ἄλλαι, ὡς μικρᾶς ἐκτάσεως, ἔχουσι καὶ ὀλίγους κόλπους καὶ μικρὰ ἀκρωτήρια.

Εἶναι δὲ ἀκρωτήρια: Τῆς βορείου παραλίας· ἡ *Γραμβοῦσα (Κώρυκον)*, ὁ *Σπάθας (Ψάκον, Τίτυρον)*, ὁ *Μελέχας (Κύαμον)*, τὸ *Δράπανο (Δρέπανον)*, τὸ *Μαλέτσι*, τῆς *Ρωγδιᾶς (Δῖον)*, τῆς *Χερσονήσου (Ζεφύριον)*, ὁ *Ἅγιος Ἰωάννης (Ἀφωρεσμένος)* καὶ τὸ **τοῦ** *Σιδέρου (Σαμώνιον)*. Τῆς ἀνατολικῆς· ἡ *Πλάκα (Σαλμώνη)*, ἡ *Ζάκρος* καὶ ἡ *Ἄμπελος*. Τῆς νοτίου· τὸ *Γούδουρα (Ἐρυθραῖον)*, νοτιοανατολικώτατον ἄκρον τῆς νήσου, καὶ τὸ *Λίθινον (Μάταλα)*, τὸ μάλιστα προέχον τῆς παραλίας. Μικρότερα εἶναι· **τὸ δυτικώτατον τῆς** νήσου *Κριὸς (Κριοῦ μέτωπον)* καὶ τὰ μεταξὺ τούτου καὶ τῶν Ματάλων *Τραχαλοῦ, Φλωμές, Κωλοτριβίδης, Μουρί, Καλόγερος* καὶ *Μέλισσα*. Μεταξὺ δὲ Λιθίνου καὶ Γουδούρων εἶναι τά: *Λέντας, Τσάχουλας, Κοκκινόξο, Τζούτζουρο, Σεντίνα* καὶ *Ψαλίδι*

Κόλποι: Τῆς βορείου παραλίας εἶναι οἱ τῆς *Κισάμου* (*Μυρτίλος*) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Γραμβούσης καὶ Σπάθα· *Χανίων* μεταξὺ Σπάθα καὶ Μελέχα· *Σούδας* μεταξὺ τοῦ νοτιοανατολικοῦ ἄκρου τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ τοῦ Δραπάνου· *Ἁλμυροῦ* μεταξὺ Δραπάνου καὶ Ρεθύμνης· *Ἁγίου Νικολάου* μεταξὺ Ἁγίου Ἰωάννου (Ἀφωρεσμένου) καὶ Φινερωμένης· καὶ *Σητείας* μεταξὺ τοῦ Ἀκρωτηρίου καὶ τοῦ Κακοῦ Μουριοῦ.

Λιμένας καὶ ὅρμους ἔχει πολλοὺς ἡ Κρήτη. Μεγάλοι καὶ ἀσφαλέστατοι λιμένες φυσικοὶ εἶναι: τῆς *Σούδας*, τοῦ *Πόρου* παρὰ τὴν Σπιναλόγγαν καὶ τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*. Τεχνητοὶ δέ: τῶν *Χανίων*, *Ρεθύμνης* καὶ *Ἡρακλείου*. Κατὰ παραλίαν δὲ ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω εἶναι οἱ ἑξῆς: *Τηγανίου* καὶ *Καστελλίου* ἐν Κισάμῳ· *Παλαιᾶς Σούδας* δεξιὰ ὡς πρὸς τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὸν κόλπον ἐν Κυδωνίᾳ· τῆς *Πλάκας* καὶ *Γεωργιουπόλεως* ἐν Ἀποκορώνῳ· τοῦ *Μπαλῆ* (*Ἀστάλη*) ἐν Μυλοποτάμῳ· τοῦ *Φόδελε*, *Ἁγίας Πελαγίας* (*Φρασκιᾶ* ἐνετικὸς) καὶ *Παλαιοκάστρου* ἐν Μαλεβιζίῳ· τὸ *Τηγάνι* (Χερσονήσου) καὶ *Σίσι* ἐν Πεδιάδᾳ· *Σπιναλόγγας* και *Κολοκυθιᾶς* ἐν Μεραμβέλλῳ· τῆς *Σητείας* ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ἐπαρχίᾳ· τῆς *Ερημοπόλεως* καὶ τοῦ *Κουρεμένου* ἐν τῷ κόλπῳ Παλαιοκάστρου, *Καροῦμπες* καὶ *Ζάκρου* ἐν Σητείᾳ. Τῆς νοτίου παραλίας δὲν ὑπάρχουσιν ἀσφαλεῖς λιμένες ἢ ὅρμοι ἐκτὸς τοῦ *Καλῶν Λιμένων* (*Καλοὶ Λιμιῶνες*), *Πυργιωτίσσης* μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Λιθίνου καὶ Λέντα. Πλὴν τούτου εἶναι καὶ οἱ ἑξῆς: Τῆς *Ἱεραπέτρου* μεταξὺ δύο τεχνητῶν βραχιόνων, τοῦ *Τζουτζούρου*, *Κερατοκάμπου*, *Ψαρῆς-Φοράδας* καὶ *Ἄρβης* ἐν Βιάννῳ· *Μάταλα* ἐν Πυργιωτίσσῃ, *Ἅγιος Γαλήνης*, *Κεραμογιαλιά*, *Λίμνη*, *Μέγας Ποταμός*, *Πλακιᾶς*, *Δαμνόνι*, *Ἁγιὰ-Φωτιὰ* ἐν Ἁγίῳ Βασιλείῳ· ὁ τοῦ *Φραγκοκαστέλλου*, τὰ *Λουτρὸν* (ὁ κυρίως λιμὴν τῶν Σφακίων), τὸ *Διαλισκάρι*, ὁ *Φοίνικας* καὶ ἡ *Ἁγία Ρουμέλη* ἐν Σφακίοις. Ὁ *Ἅγιος Κῆρκος* καὶ ὁ τοῦ *Κριοῦ* ἐν Σελίνῳ. Τῆς δὲ δυτικῆς εἶναι ὁ *Σταυρὸς* ἀπέναντι τοῦ Ἐλαφονησίου, σύνορον τῶν ἐπαρχιῶν Σελίνου καὶ Κισάμου (βλ. καὶ λ. *Αἰγαῖον*, τ. Β., σελ. 393 *α'* καὶ ἑξ.).

Νησῖδες. Εἰς τὴν Κρήτην ἀνήκουσι καὶ πολλαὶ περὶ αὐτὴν νησῖδες, ἀκατοίκητοι, πλὴν τῆς *Γαύδου*. Εἶναι δὲ αἱ ἑξῆς: Τῆς βορείου παραλίας· *Ἀγρία Γραμβοῦσα* καὶ ἡ κυρίως *Γραμβοῦσα* (*Κωρύκιαι*) ἐν Κισάμῳ· *Θοδωροῦ* (*Ἄκυτος*) παρὰ τὰ Χανία· *Παλαιὰ Σούδα* ἢ *Μαράθι* εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τῆς Σούδας μὲ ἀσφαλῆ ὁρμίσκον· *Σούδα* (*Λευκαὶ νῆσοι*) ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κόλπου, ἀφ' ἧς ἄρχεται ὁ κυρίως λιμήν. Βραχῶδες ἀνώνυμον νησίδιον μὲ ὁρμίσκον εἰς τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ κόλπου Ἁλμυροῦ· *Δία* ἀπέναντι τοῦ Ἡρακλείου μεγάλη νησὶς (ὕψ. 265 μ.) βραχώδης, ἀλλὰ μὲ πολλὰς νομάς, χρήσιμος ὡς χειμάδιον ποιμνίων μὲ τέσσαρας ἀξιολόγους ὅρμους· *Πεταλίδα* καὶ *Παξιμάδι*, μικρὰ νησίδια περὶ τὴν Δίαν· *Κολοκύθα* ΒΑ. τῆς Σπιναλόγγας· *Κόνιδα* καὶ *Ψεῖρα* ἐντὸς τοῦ κόλπου Ἁγίου Νικολάου· *Γιαννισάδες* (*Διονυσιάδες*), τέσσαρες νησῖδες πρὸς Β. τοῦ κόλπου Σητείας· *Ἔλασα* πρὸς Ν. τοῦ ἀκρωτηρίου Σιδέρου μὲ ὁρμίσκον καὶ πηγὴν ἀφθόνου ὕδατος καὶ *Παλαμύδα παρ' αὐτήν*· *Γράντες* ἐντὸς ὁμωνύμου ὅρμου καὶ *Καβάλλοι*, τρία νησίδια βραχώδη. Τῆς δὲ νοτίου εἶναι: *Λευκὴ* (*Ὀνησία, Κουφονήσι*), *Τράχηλος, Μακρουλὸ καὶ Στρογγυλό, Νησὶ Φωτιᾶς, Γαϊδουρονήσι* (*Χρυσῆ*) καὶ *Μικρονήσι* ἀπέναντι τῆς Ἱεραπέτρου. Τρεῖς νησῖδες τῶν Καλῶν Λιμένων (*Ἅγιος Παῦλος, Μεγαλονήσι, Παππαδόπλακα*) εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Καινούργιου· *Παξιμάδια* (*Ληταῖαι*) ἐντὸς τοῦ κόλπου τῶν Ματάλων (ὕψ. 353 μ.), δύο νησῖδες μὲ βαθέα περὶ αὐτὰς ὕδατα, μὲ βοσκησίμους γαίας, τρέφοντα καὶ ἀγρίους κονίκλους. Παρὰ τὴν Γαῦδον εἶναι τὸ *Πρασονήσι* καὶ *Γαϊδουρονήσι* καὶ ἡ *Γαυδοπούλλα* (*Ὀφιοῦσα*, ὕψ. 134 μ.) ΒΔ. Τῆς δὲ δυτικῆς παραλίας εἶναι τὸ *Ἐλαφονήσι*, ἡ *Πεταλίδα* καὶ τὸ *Ποντικονήσι* (*Μύλαι*).

Κλῖμα. Τὸ κλῖμα τῆς Κρήτης, ἕνεκα τοῦ συγκεκραμένου θαλασσίου καὶ ὀρεινοῦ ἅμα ἀέρος, εἶναι ὑγιεινότατον. Καὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων συνιστᾶτο ὑπὸ τῶν ἰατρῶν, οἵτινες ἔπεμπον εἰς Κρήτην τοὺς ἀναλαμβάνοντας ἐκ νόσων. Ὀλίγα μέρη αὐτῆς (**Γεωργιούπολις, Ἁλμυροῦ παραλία Μαλεβιζίου,** Καλὸ-χωριὸ Μεραμβέλλου, ἐκβολαὶ Μύρτου ἐν Βιάννῳ, παραποτάμιά τινα χωρία τῆς Πυργιωτίσσης καὶ εἴτε ἄλλο) πεδινὰ καὶ ἑλειογενῆ, εἶναι νοσηρά. Ἤδη λαμβάνεται σοβαρὰ μέριμνα ἀποξηράνσεως ἑλῶν καὶ λιμναζόντων ὑδάτων καὶ φυτεύσεως καταλλήλων δένδρων πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἑλονοσίας.

Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

Χλωρίς. Ἡ Κρήτη ὡς ἐκ τοῦ ξηροῦ κλίματός της καὶ τοῦ σχεδὸν ὁμοιομόρφου τοῦ ἐδάφους της ἔχει μᾶλλον πτωχὴν εἰς ποικιλίαν εἰδῶν χλωρίδα. Τ' ἀναφερόμενα ὑπὸ τῶν ἐπισκεφθέντων περὶ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος τὴν νῆσον ἐπιστημόνων Heldreich, Raulin καὶ ἄλλων φυτικὰ εἴδη ἀνέρχονται εἰς 1417, ὧν 1148 δικοτυλήδονα, 245 μονοκοτυλήδονα καὶ 24 ἀκοτυλήδονα, ἀνήκοντα εἰς 120 οἰκογενείας, εἰς τὰς κυριωτέρας τῶν ὁποίων κατανέμονται ὡς ἑξῆς:

Οἰκογένειαι	*Εἴδη*	*Οἰκογένειαι*	*Εἴδη*
Σύνθετα	183	Ναρδοειδῆ	14
Ψυχανθῆ	132	Κωδωνοειδῆ	16
Ἀγρωστοειδῆ	107	Χειλανθῆ	93
Βατραχοειδῆ	30	Σκιαδανθῆ	60
Σελινοειδῆ	38	Σταυρανθῆ	58
Ἐρυθροδανοειδῆ	32	Κρασσουλοειδῆ	24
Βορραγινοειδῆ	41	Εὐφορβιοειδῆ	23
Χοιραδιοειδῆ	38	Κυπαρισσοειδῆ	23
Ὀρχιοειδῆ	27	Χηνοποδιοειδῆ	22
Λειριοειδῆ	35	Ἡρανθεμοειδῆ	15
Λινοειδῆ	9	Κονβολβουλοειδῆ	9
Μαλαχοειδῆ	14	Στριχνοειδῆ	13
Γερανοειδῆ	12	Ἀρνογλωσσοειδῆ	13
Ροδοειδῆ	12	Πολυγωνοειδῆ	11
Μηλεοειδῆ	10	Ἰριδοειδῆ	14

Καὶ 87 ἕτεραι οἰκογένειαι μὲ 234 εἴδη.

Τὰ διάφορα ταῦτα εἴδη κατανέμονται ἀναλόγως τοῦ ὑψομέτρου εἰς τὸ ὁποῖον φύονται ὡς ἕπεται:

Κλάσεις	*Συνολικὴ χλωρίς*		*Χθαμαλὴ ζώνη 0—150 μ.*		*Λοφώδης ζώνη 150—600 μ*		*Ζώνη χθαμαλῶν ὀρέων 600—1000 μ.*		*Ζώνη ὑψηλῶν ὀρέων 1000-1500 μ.*		*Ὑπαλπικὴ ζώνη 1500-2500 μ.*	
	ἀριθ. εἰδῶν	%	ἀριθ. εἰδῶν	%	ἀριθ. εἰδῶν	%	ἀριθ. εἰδῶν	%	ἀριθ. εἰδῶν	%	ἀριθ. εἰδῶν	%
Δικοτυλήδονα	1148	81.0	725	82.8	417	79.4	142	79.3	106	76.8	108	85.7
Μονοκοτυλήδονα	245	17.0	143	16.3	96	18.3	32	17.9	32	23.2	16	12.7
Ἀγγειοκρυψίγονα	24	1.7	8	0.9	12	2.3	5	2.8	0	0.0	2	1 6
Σύνολον	1417	100.0	876	100.0	525	100.0	179	100.0	138	100 0	126	100 0

Τὰ πλείονα τῶν ὀρέων τῆς Κρήτης εἶναι γυμνά, ἐν συνόλῳ δὲ ἡ διὰ δασῶν κεκαλυμμένη ἔκτασις ἀνέρχεται εἰς 150.000 στρέμματα, ὧν τὸ ἥμισυ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σφακίων. Τὰ δασικὰ δένδρα τῆς Κρήτης εἶναι κυρίως οἱ πρῖνοι, σφένδαμνοι, ὀλίγαι δρύες, κυπάρισσος ἡ ὁριζοντιόκλαδος, πεύκη ἡ χαλέπιος (var. Brutia), ἀγριελαῖαι, πλάτανοι (παρ' ὄχθας ποταμῶν) κλπ. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Σελίνου ὑπάρχει δάσος καστανεῶν καὶ εἰς Παλαίκαστρον Σητείας συστὰς αὐτοφυῶν φοινικοδένδρων, μὴ καρποφορούντων ὅμως.

Ἡ αὐτοφυὴς ποώδης βλάστησις, ἡ σχηματίζουσα τὸν φυτικὸν τάπητα, περιλαμβάνει φυτὰ ἀκανθώδη καὶ ἀρωματώδη, ὡς ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν χειλανθῶν, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ ἐλελίφασκον, ὀρίγανον, κίστους (ἐξ ὧν συλλέγεται εἴς τινας περιφερείας καὶ νῦν εἰσέτι ρητινώδης ἐξίδρωσις, τὸ ἀλάδανο, χρησιμοποιουμένη εἰς τὴν φαρμακευτικήν), θύμους, σχίνους, δενδρολίβανον, σιδηρῖτιν (κοινῶς μαλοτήρα, ἥτις χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τείου), δίκταμον (φαρμακευτικόν), μαντζουράναν κ.λ.π. Ἀπὸ 30ετίας τὰς καλλιεργουμένας ἐκτάσεις κατέκλυσεν ἐνοχλητικώτατον ζιζάνιον, ἡ ὀξαλίς.

Πανίς. Οἱ περιγράψαντες τὴν πανίδα τῆς Κρήτης ἀναφέρουν 2 εἴδη σπόγγων, περὶ τὰ 120 ριζοπόδων καὶ ἐγχυματογενῶν θαλασσίων, 2 εἴδη κοραλλίων, 2 ἐχίνων καὶ 7 εἴδη ἑτέρων ζῳοφύτων, 71 ποταμίων καὶ γηΐνων μαλακίων καὶ 100 θαλασσίων, ὧν 34 ἀκέφαλα, 64 γαστερόποδα καὶ 2 κεφαλόποδα. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀρθρωτὰ ἀναφέρονται 273 εἴδη, ὧν 2 δακτυλιωτά, 24 μαλακόστρακα, 25 ἐντομόστρακα, 22 ἀραχνοειδῆ, 3 μυριάποδα καὶ 197 ἔντομα (110 κολεόπτερα, 13 ὀρθόπτερα, 21 ἡμίπτερα, 6 νευρόπτερα, 13 ὑμενόπτερα, 27 λεπιδόπτερα, 6 δίπτερα καὶ 1 ἄπτερον). Ἀναμφιβόλως ὅμως οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶναι πολὺ κατώτεροι τῶν πραγματικῶν. Σπονδυλωτῶν, τέλος, ἐκτὸς τῶν κατοικιδίων, περιεγράφησαν 212 εἴδη, ὧν 70 ἰχθύες θαλάσσιοι καὶ 4 ποτάμιοι, 11 ἑρπετά, 114 πτηνά, 13 θηλαστικά.

Τὸ χαρακτηριστικώτερον ἄγριον ζῷον τῆς Κρήτης εἶναι ὁ αἴγαγρος (Capra Nubiana) μὲ μακρὰ 65 ἑκατοστ.) καμπύλα κέρατα, τὸ ὁποῖον ὅμως τείνει νὰ ἐξαφανισθῇ τελείως λόγῳ τῆς θήρας. Ἡ ἀλώπηξ δὲν ὑπάρχει ἐν Κρήτῃ. Ἀπὸ ἀπόψεως θηραμάτων ἡ Κρήτη θεωρεῖται πλουσία.

— [*V. Raulin*, Description physique de l'île de Crète (2 vol. Paris 1869). Ἐτησία Γεωργ. Στατιστ. τῆς Ἑλλάδος 1928 ὑπουργ. Ἐθν. Οἰκον.]

Ε. Τ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

— [ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] ***Γεωργία***. Ἡ καλλιέργεια ἐν Κρήτῃ εἶναι ποικίλη καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς πολλὰ καὶ ὀνομαστά. **Μεταξὺ τούτων πορτοκάλ-**

Digitized by Google

Ὁ Μπράσκος, ἡ δευτέρα κορυφὴ τῆς Ἴδης.

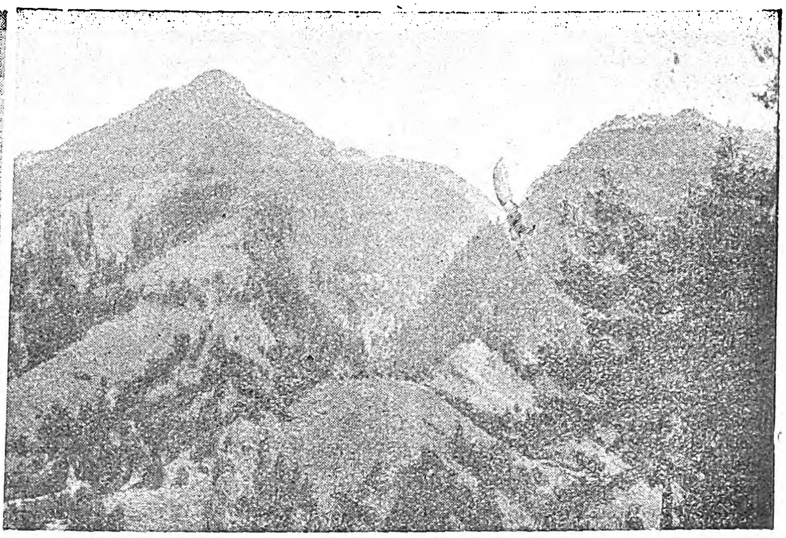

Τὸ ὄρος Γκίγκιλος. Κορυφὴ τῶν Λευκῶν Ὀρέων.

Τὸ Νιμπριώτικο φαράγγι.

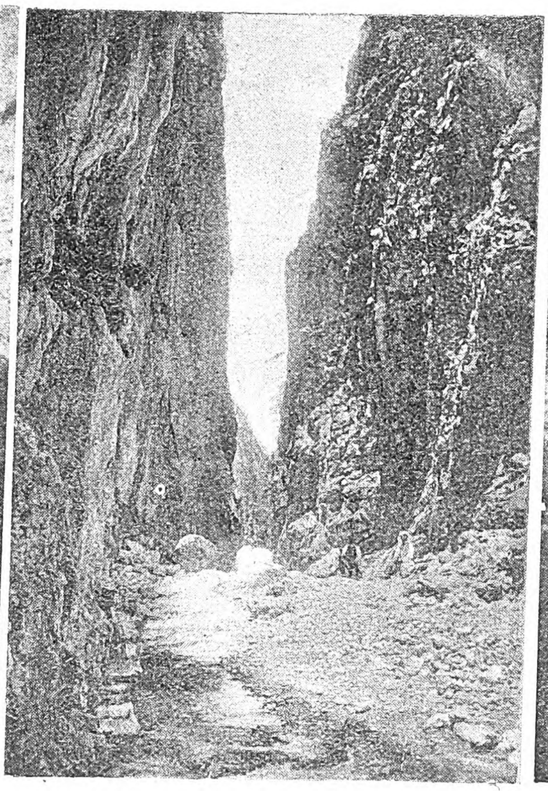

Τὸ φαράγγι τῆς Σαμαριᾶς.

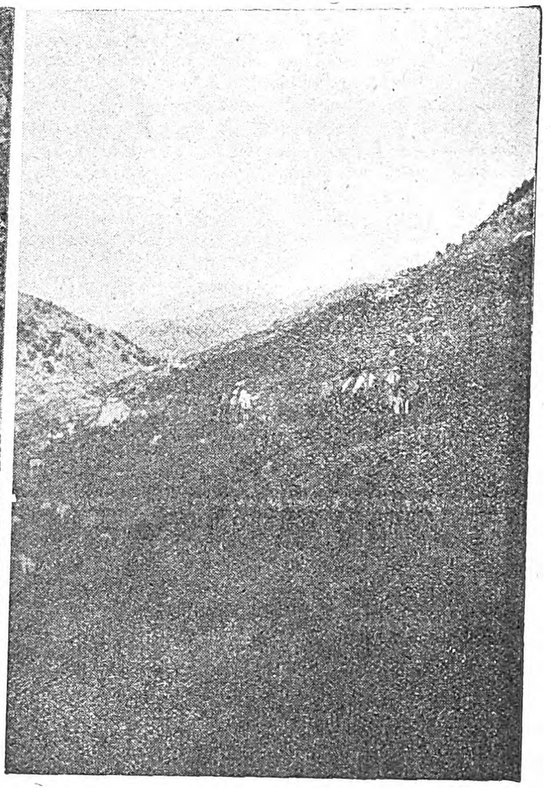

Ἡ στράτα τοῦ Μουσούρω εἰς τὸ ὀροπέδιον Ὁμαλός.

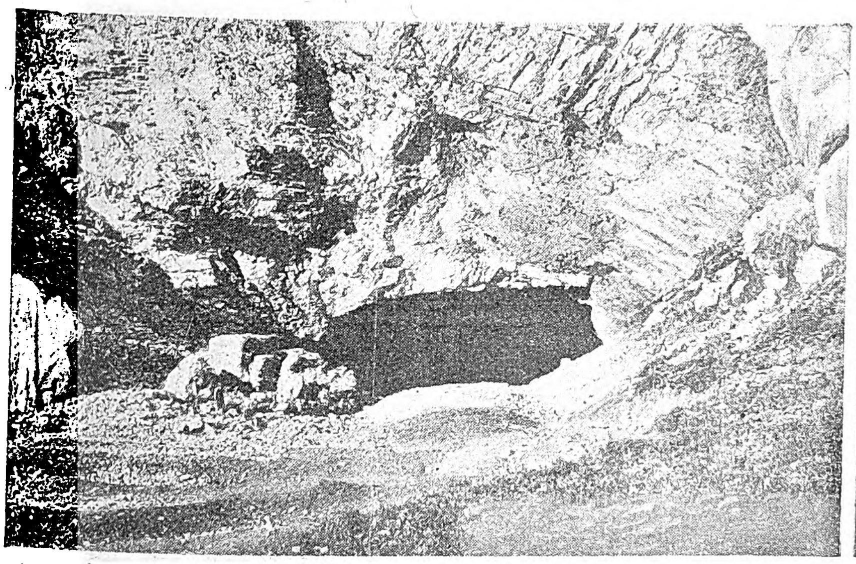

Ἡ εἴσοδος τοῦ Ἰδαίου Ἄντρου.

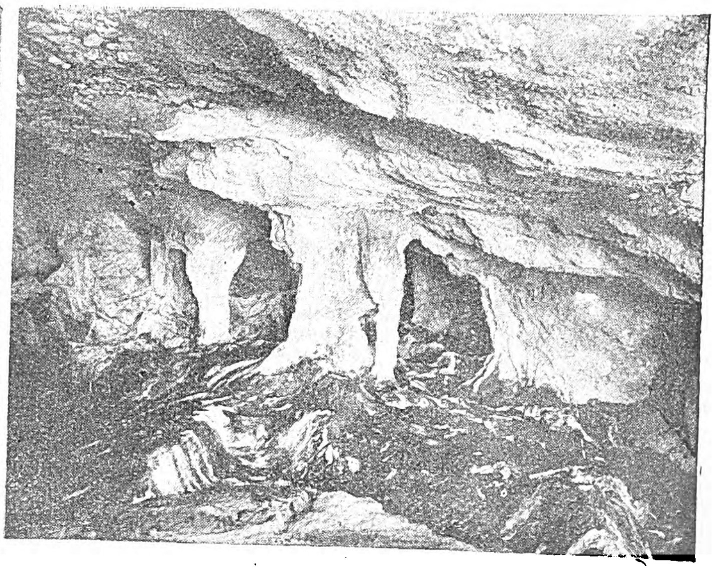

Τὸ ἱστορικὸν σπήλαιον τῆς Μιλάτου.

Digitized by Google

λια, μανταρίνια, κάστανα (κρητικὰ κάστανα), σταφυλαί, οἶνοι καὶ ὁ φημιζόμενος τυρός της, ἰδίως δὲ ὁ περίφημος κρητικὸς ἀνθότυρος καὶ ἡ μυζήθρα. Ἐν τῇ νήσῳ καλλιεργεῖται κυρίως ἡ ἐλαία, ἡ ἄμπελος, τὰ δημητριακά, τὰ ἑσπεριδοειδῆ, τὰ ξυλοκέρατα, ἀπό τινων δὲ ἐτῶν καὶ ὁ καπνός. Ἰδιαιτέρα δὲ παραγωγή, χαρακτηρίζουσα ἕκαστον τῆς Κρήτης διαμέρισμα, εἶναι εἰς μὲν τὸν νομὸν Χανίων τὰ κάστανα (ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἰδίως τῆς Κισάμου), εἰς δὲ τὸν νομὸν Ρεθύμνης τὰ βελανίδια, μὲ ἀσήμαντον εἰς τοὺς λοιποὺς νομοὺς παραγωγήν, καὶ τὰ κεράσια, εἰς τὸν τοῦ Ἡρακλείου ἡ σταφὶς τῆς ποικιλίας ἰδίως ταχτὰ καὶ σουλτανί, ἡ ὁποία ὅμως ἤρξατο νῦν εὐρέως καλλιεργουμένη καὶ εἰς τὴν λοιπὴν νῆσον, καὶ εἰς τὸν τοῦ Λασιθίου τὰ ἀμύγδαλα, μὲ μικρὰν σχετικῶς εἰς τοὺς λοιποὺς νομοὺς παραγωγήν.

Ἡ ἐλαία, καλλιεργουμένη ἀνέκαθεν ἐν τῇ νήσῳ, ἀπαντᾷ εἰς ὅλα τὰ ἐδάφη μέχρις 600 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἀποτελεῖ δὲ δάση, κατέχοντα περὶ τὰς 800 χιλ. στρεμμάτων. Ἡ μέση ἐτησία παραγωγὴ τοῦ ἐλαίου ἐν Κρήτῃ κυμαίνεται περὶ τὰ 20 ἑκατομ. ὀκάδων, τῶν δὲ ἐλαιῶν εἰς 25 περίπου ἑκατομ. Ἡ ἄμπελος καλλιεργεῖται ἐπίσης εὐρύτατα εἰς ὅλους τοὺς νομούς, τὸ δὲ προϊὸν αὐτῆς χρησιμοποιεῖται ἐν μὲν τῷ Ἡρακλείῳ καὶ ἰδίως εἰς τὰς κατ' ἐξοχὴν ἀμπελοτρόφους ἐπαρχίας Μαλεβιζίου καὶ Τεμένους πρὸς παραγωγὴν μᾶλλον σταφίδων, δύο πρὸ πάντων ποικιλιῶν, τοῦ ταχτὰ καλλιεργουμένου ἐπὶ 30 χιλ. περίπου στρεμμάτων, μὲ ἐτησίαν παραγωγὴν 7 καὶ πλέον ἑκατομ. ὀκάδων, καὶ τῆς σουλτανὶ ἐπὶ 20 χιλ. περίπου στρεμμάτων, μὲ παραγωγὴν 5 περίπου ἑκατομ. ὀκάδων. Ἐν δὲ τῇ λοιπῇ Κρήτῃ, ἐν ᾗ ἡ ἄμπελος καλλιεργεῖται ἐπὶ 80 χιλ. περίπου στρεμμάτων, χρησιμοποιεῖται πρὸς παραγωγὴν μᾶλλον οἴνου, 30 περίπου ἑκατομ. ὀκάδων, ἢ βρωσίμων σταφυλῶν 10 περίπου ἑκατομ. ὀκάδων, ἐπὶ 25 χιλ. καλλιεργουμένων στρεμμάτων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη γενικεύεται καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς νομοὺς ἡ καλλιέργεια τῆς σταφιδοφόρου ἀμπέλου, ποικιλίας σουλτανί. Ἡ ὁλικὴ τῆς νήσου παραγωγὴ εἰς ἀμπελουργικὰ ἐν γένει εἴδη ἀνέρχεται εἰς 50 περίπου ἑκατομ. ὀκάδων, ἀξίας 250 περίπου ἑκατομ. δραχμῶν.

Τὰ δημητριακὰ καλλιεργοῦνται ἐπὶ 500 χιλ. περίπου στρεμμάτων, μὲ μέσην ἐτησίαν παραγωγὴν 25—30 ἑκατομ. ὀκάδων. Κατ' εἴδη ἡ παραγωγὴ εἶναι περίπου: σῖτος 4½ ἑκατομ. ὀκάδων, κριθὴ 6½ ἑκατομ., βρόμη 6½ ἑκατομ., σμιγὸς 3½ ἑκατομ., ὄσπρια 7 ἑκατομ., γεώμηλα 9½ ἑκατομ.

Τα ἑσπεριδοειδῆ ἀναπτύσσονται εἰς ὅλα μὲν τὰ διαμερίσματα τῆς νήσου, τὰ πλεῖονα δὲ ἐν τῷ νομῷ Χανίων. Τελευταίως ἐδόθη μεγάλη ὤθησις εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς κιτρέας, τὸ προϊὸν τῆς ὁποίας καταναλίσκεται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἀμερικήν. Προσφάτως ἱδρύθη ἐν Ἡρακλείῳ μεγάλον ἐργοστάσιον κατεργασίας κίτρων, τὸ ὁποῖον θὰ προσφέρῃ τὸ προϊὸν ἕτοιμον πρὸς κατανάλωσιν. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ τῶν ἑσπεριδοειδῶν ἐν γένει ἀνέρχεται εἰς 8 περίπου ἑκατομ. ὀκάδας, ἀξίας 30—35 ἑκατομ. δραχμῶν. Τὰ ξυλοκέρατα παράγονται εἰς ὅλην τὴν νῆσον, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τοὺς νομοὺς Ρεθύμνης καὶ Λασιθίου. Καλλιέργεια τούτων, κυρίως εἰπεῖν, δὲν γίνεται, τῶν δένδρων ὄντων αὐτοφυῶν. Ἡ ἐτησία παραγωγή των ἀνέρχεται εἰς 16 ἑκατομ. ὀκάδας, ἀξίας 13 ἑκατομ. δραχμῶν.

Ὁ καπνὸς ὡς πλουτολογικὸς παράγων ἦτο πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν σχεδὸν ἄγνωστος εἰς τὴν νῆσον. Ἤδη ὅμως, ὑπὸ τὴν ὤθησιν εἰδικῶν καλλιεργητῶν προσφύγων, τείνει νὰ καταλάβῃ σπουδαίαν θέσιν μεταξὺ τῶν γεωργικῶν προϊόντων τῆς νήσου καὶ εἰς ποσότητα καὶ εἰς ἀξίαν. Ἡ ἐτησία παραγωγή του ὑπολογίζεται εἰς 5 περίπου ἑκατομ. ὀκάδας, ἀξίας 100—120 ἑκατομ. δραχμῶν.

Ἀξιοσημείωτος ὅμως εἶναι καὶ ἡ ὑπόλοιπος ποικίλη παραγωγὴ τῆς νήσου εἰς βαλανίδια (12 περίπου ἑκατομ. ὀκ.), εἰς ἀχλάδια (3 ἑκατομ.) καὶ εἰς λοιπὰς ὀπώρας, ἀμύγδαλα, κάστανα, κάρυα, μῆλα, βύσσινα, ξηρὰ σῦκα (4 ἑκατομ. ὀκ.), εἰς μέλι (100 χιλ. ὀκ.), κηρὸν (30 χιλ.), μέταξαν (8 χιλ.), κουκούλια (15 χιλ.), σησάμιον, βάμβακα, καρπούζια, πεπόνια καὶ κηπικὰ ἐν γένει προϊόντα.

Μουσουλμανικὰ κτήματα Ταῦτα, ἐγκαταλειφθέντα ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τῶν ἀποδημησάντων κατόχων των ἀνέρχονται εἰς 20 καὶ πλέον χιλιάδας, ὧν 9 περίπου χιλ. εἶναι ἀστικά, τὰ δ' ὑπόλοιπα ἀγροτικά. Ἡ συνολικὴ ἀξία τούτων ὑπερβαίνει πιθανῶς τὸ ἓν δισεκατομμύριον δραχμῶν, κατανεμομένη ἐξ ἴσου περίπου μεταξὺ ἀστικῶν καὶ ἀγροτικῶν. Ἐκ τῶν κτημάτων τούτων παρεδόθησαν, κατ' ἀρχήν, τὰ μὲν ἀστικὰ εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν, δυνάμει συμβάσεως μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ κράτους, πρὸς διαχείρισιν, ἐκμίσθωσιν, ἐκποίησιν κλπ., ἵνα χρησιμεύσωσι διὰ τὴν ἀποζημίωσιν τῶν ἀστῶν, τὰ δὲ ἀγροτικὰ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων πρὸς ἐγκατάστασιν ἀγροτῶν προσφύγων. Ὁ κανὼν ὅμως αὐτὸς δὲν εἶναι ἀπόλυτος, διότι καὶ εἰς τὴν Τράπεζαν παρεδόθησαν κτήματα ἀγροτικὰ (68 περίπου χιλ. στρεμμάτων), μὴ χρήσιμα διὰ τὸ ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων, ἀξίας δὲ 40 περίπου ἑκατομ. δραχμῶν, καὶ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων παρεχωρήθησαν 3.264 ἀστικὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα, ἐπισκευασθέντα καταλλήλως ὑπὸ ταύτης, ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς στέγασιν ἀγροτῶν προσφύγων. Τῶν ἀγροτικῶν ἐν γένει κτημάτων ἡ ἔκτασις ὑπολογίζεται εἰς 220 χιλ. περίπου στρέμματα, ὧν τὰ 150 χιλ. περίπου καλλιεργούμενα, τὰ δ' ὑπόλοιπα εἶναι χέρσοι ἢ ἀνεπίδεκτοι καλλιεργείας γαῖαι. Ἡ Τράπεζα ἔχει ἤδη ἐκποιήσει ἐν ὅλῃ τῇ νήσῳ 2.376 κτήματα (ἀστικὰ καὶ ἀγροτικά), ἀντὶ 132.579 495 δραχμῶν. Τὰ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων παραχωρηθέντα κτήματα ἀνέρχονται εἰς 150 χιλ. περίπου στρέμματα, ὧν αἱ 90 χιλ. περίπου εἶναι ἄμπελοι, ἐλαιῶνες, πορτοκαλλεῶνες, κῆποι καὶ καλλιεργούμενοι ἐν γένει ἀγροί, αἱ δ' ὑπόλοιποι μὴ καλλιεργήσιμοι, ἰδίως δὲ βοσκότοποι.

Κτηνοτροφία. Αὕτη ἀκμάζουσα εἰς ὅλην τὴν νῆσον οὐ πρὸ πολλοῦ ἀκόμη, σήμερον σχεδὸν φθίνει. Τὰ σήμερον διαιτώμενα ἐν Κρήτῃ κτήνη ἀνέρχονται εἰς 750 χιλ. αἰγοπροβάτων, 50 χιλ. βοῶν, 6½ χιλ. ἵππων, 10 χιλ. ἡμιόνων, 40 χιλ. ὄνων, 40 χιλ. χοίρων καὶ 40 χιλ. κατοικιδίων πτηνῶν.

Τυροκομεῖα πρὸς παραγωγὴν βελτιωμένου τυροῦ ἔχουν ἤδη ἐγερθῆ ἓν εἰς τὸ χωρίον Τζιτζιφὲ Ἀποκορώνου, δημόσιον, καὶ τέσσαρα ἰδιωτικά, ἀνὰ ἓν εἰς Ἀνώγεια Μυλοποτάμου καὶ Ὁμαλὸν Κυδωνίας καὶ δύο εἰς Ἀσκύφου Ἀποκορώνου. Τελοῦσι δὲ ὑπὸ μελέτην ἢ ἐκτέλεσιν καὶ πέντε ἕτερα δημόσια. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ τυροῦ (κεφαλοτύρι) ἐν Κρήτῃ ὑπολογίζεται εἰς 500 χιλ. ὀκ., ἀξίας 20 καὶ πλέον ἑκατομ. δραχ.

Ἐμπόριον. Τὸ ἐμπόριον, φυτοζωοῦν ἀνέκαθεν ἐν Κρήτῃ, λόγῳ τῶν συχνῶν κατὰ τῶν Ἐνετῶν καὶ Τούρκων ἐπαναστάσεων, ἔλαβε σπουδαίαν ὁπωσοῦν ἀνάπτυξιν ἀπὸ τοῦ 1899. Σήμερον παρὰ τὴν ἔλλειψιν ἐμπορικῶν λιμένων καὶ παρὰ τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας τῶν ἐμπορικῶν κέντρων πρὸς τὰς ἐπαρχίας, τὸ διεξαγόμενον ἐμπόριον εἶναι ὁπωσδήποτε ἀρκετὰ σημαντικόν, ὁσημέραι δὲ προάγεται καὶ αὐξάνει. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐξαγομένων προϊόντων εἶναι: σταφίδες, ἔλαιον, οἶνος, σταφυλαί, κίτρα καὶ λοιπὰ ἑσπεριδοειδῆ, καπνὸς εἰς φύλλα, χαρούπια, ὀπῶραι νωπαὶ καὶ ξηραὶ (ἀμύγδαλα, κάστανα), δέρματα, σάπων, ἀκονόλιθοι, δαφνόφυλλα, γύψος, μικρὰ ποσότης ξυλείας, καυσόξυλα ἰδίως, καὶ ἄλλα εἴδη εἰς μικρὰς ποσότητας. Τῷ 1928, κατὰ στατιστικὴν τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου Ἡρακλείου, ἡ ἐξαγωγὴ τῆς νήσου ἀνῆλθεν εἰς 225.411.778 δρ., ἔναντι εἰσαγωγῆς 198.488.495.

Βιομηχανία. Ἡ βιομηχανία ἐν Κρήτῃ τελεῖ ἐν μικρᾷ σχετικῶς ἀναπτύξει. Ἐν τῇ νήσῳ λειτουργοῦν τελειότατα ἐργοστάσια ἀλευροποιίας (κυλινδρόμυλοι), ἀτμοκίνητα καὶ ἠλεκτροκίνητα ἐργοστάσια ἐλαιουργίας, οἰνοποιίας, σαπωνοποιίας, κατασκευῆς πλακῶν ἐκ τσιμέντου, βυρσοδεψεῖα, κεραμουργεῖα, ἀτμοκίνητα ἀρτοποιεῖα, ἠλεκτροκίνητα ἐπιπλοποιεῖα, ἐργοστάσια παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος καὶ φωτὸς (ἐν Χανίοις πρὸς τοῦτο χρησιμοποιεῖται ὁ λευκὸς ἄνθραξ), περιωρισμένου κύκλου ὑφαντουργεῖα κλπ. Ἰδίᾳ τὰ μηχανικὰ ἐλαιοπιεστήρια καὶ πυρηνελαιουργεῖα εἶναι λίαν διαδεδομένα. Ἀπό τινος δὲ λειτουργοῦσιν ἐν Ἡρακλείῳ καὶ τρία σημαντικῆς σπουδαιότητος ἐργοστάσια: ἓν ἐπεξεργασίας κίτρων καὶ σακχαροπήκτων ἐν γένει καρπῶν, παραδίδον τὰ προϊόντα αὐτοῦ ἕτοιμα πρὸς κατανάλωσιν εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἕτερα δύο καθαρισμοῦ, πλύσεως καὶ συσκευασίας τῶν σταφίδων, ἐκκαθαρίζοντα καὶ συσκευάζοντα ἑκάτερον περὶ τὰς 20 χιλ. ὀκ. ἡμερησίως εἰς κιβώτια, ἕκαστον τῶν ὁποίων περιλαμβάνει 10 ὀκ. σταφίδος, ἑτοίμης πλέον πρὸς φόρτωσιν διὰ τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως διὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἄμεσον κατανάλωσιν. Παρόμοιον ἐργοστάσιον ἱδρύθη τῷ 1930 καὶ ἐν Σητείᾳ.

Μ. ΚΕΦΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Συγκοινωνία. Ἡ ἐσωτερικὴ συγκοινωνία τῆς Κρήτης ἦτο μέχρι τοῦδε δύσκολος διὰ τὴν ἔλλειψιν ὁδῶν ἁμαξιτῶν. Ἐπὶ τουρκοκρατίας μόνον λιθόστρωτοι στρατιωτικαὶ ὁδοὶ κατεσκευάζοντο, καὶ κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τῆς αὐτονομίας δὲν ἐδόθη ἡ προσήκουσα σημασία εἰς τὴν συγκοινωνίαν. Ἐλάχισται ὁδοὶ εἰς μικρὰν ἀκτῖνα πέριξ τῶν πόλεων ἐγένοντο, μόνον δὲ τὰ Χανία συνεδέθησαν πρὸς τὸ Ρέθυμνον. Τελευταῖον ὅμως ἀνεπτύχθη πολὺς ζῆλος ὑπὲρ τῆς συγκοινωνίας καὶ ἤδη αἱ πλεῖσται ἐπαρχίαι συγκοινωνοῦν πρὸς τὰ κέντρα διὰ πλήθους αὐτοκινήτων. Διὰ θαλάσσης δὲ συνδέονται ἑβδομαδιαίως καὶ ἄλλα ἐκτὸς τῶν πόλεων παραλιακὰ μικρότερα κέντρα, δι' ἑλληνικῶν πλοίων. Πρὸς τὴν λοιπὴν δ' Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικὸν συγκοινωνεῖ ἡ Κρήτη μάλιστα μὲν διὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν καὶ ἱστιοφόρων, ἀλλὰ καὶ διὰ πλοίων ξένης σημαίας. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1929 κατέπλευσαν εἰς Κρήτην: Εἰς τὸν λιμένα Χανίων ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν 421 ἀτμόπλοια (101.707 τόνν.) καὶ 207 ἱστιοφόρα (8.211 τόνν.)· ὑπὸ ξένην 137 ἀτμόπλοια (214.571 τόνν.) καὶ 15 ἱστιοφόρα (537 τόνν.). Εἰς τὸν Ρεθύμνης ἀτμόπλοια ἑλληνικὰ 388 (276 744 τόνν.) καὶ ἱστιοφόρα 225 (4.833 τόνν.), ξένα δὲ ἀτμόπλοια 62 (87.428 τόνν.) καὶ ἱστιοφόρα 53 (1.187 τόνν.). Εἰς τὸν Ἁγίου Γαλήνη 27 ἑλληνικὰ ἀτμόπλοια καὶ 1 ἱστιοφόρον καὶ 2 ἱστιοφόρα ἰταλικά. Εἰς τὸν Ἱεραπέτρου 84 ἀτμόπλοια (80 ἑλληνικὰ καὶ 4 ξένα) καὶ 26 ἱστιοφόρα (20 ἑλληνικὰ καὶ 6 ἰταλικά). Εἰς τὸν Σητείας 127 ἀτμόπλοια (104 ἑλληνικά, 23 ξένα) καὶ 88 ἱστιοφόρα (66 ἑλληνικά, 22 ξένα). Εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἡρακλείου, κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1928, κατέπλευσαν 814 πλοῖα (524 ἑλληνικὰ καὶ 290 ξένα) τόννων ἐν ὅλῳ 671.921. Εἰς τὸν αὐτὸν λιμένα εἰσέπλευσαν τῷ 1929 867 ἀτμόπλοια, τόννων 687.112, καὶ 198 ἱστιοφόρα, τόννων 9 250.

Λιμένες ἐν Κρήτῃ ὑπάρχουν κυρίως δύο φυσικοί, μὴ χρησιμοποιούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐμπορίου, ὁ τῆς *Σούδας*, πλησίον τῶν Χανίων, ἀσφαλέστατος καὶ εὐρυχωρότατος, ὥστε νὰ δύναται νὰ περιλάβῃ ὅλους σχεδὸν τοὺς πολεμικοὺς στόλους τῆς Εὐρώπης, καὶ ὁ τῆς *Σπιναλόγγας*, πλησίον τοῦ Ἁγ. Νικολάου Λασιθίου, καὶ εἷς τεχνητὸς καὶ καθαυτὸ ἐμπορικός, ὁ τοῦ *Ἡρακλείου*, τοῦ ὁποίου ἡ κατασκευή, ἀρχίσασα ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1922 μόλις τώρα ἀποπερατοῦται. Κατεσκευάσθησαν ἤδη ὁ κυματοθραύστης, μήκους 900 μέτρων, καὶ ὁ ἀντιβραχίων 600 μέτρων, ἀφίνοντες στόμιον 120 μέτρων καὶ περικλείοντες θαλασσίαν λεκάνην 300 περίπου στρεμμάτων, μὲ μέσον βάθος 8 μέτρων. Διὰ τὴν κατασκευήν των ἐδαπανήθησαν 200 περίπου ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ὁ λιμὴν οὗτος προώρισται νὰ δώσῃ μεγάλην ζωὴν εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦ Ἡρακλείου καὶ ὅλης ἐν γένει τῆς νήσου. Πλὴν ὅμως τῶν λιμένων τούτων ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ οἱ κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατασκευασθέντες δύο λιμένες *Χανίων* καὶ *Ρεθύμνου*, οἱ ὁποῖοι εἶναι μᾶλλον δύο θαλάσσιαι ἐσοχαί, μικρὰν καὶ ὅλως ἀσήμαντον ὑπηρεσίαν προσφέρουσαι εἰς τὸ ἐμπόριον. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολυπληθεῖς ἄλλοι ὁρμίσκοι, δι' ὧν διενεργεῖται σημαντικὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐμπόριον, ἐξαγωγικὸν ἰδίᾳ. Οἱ σπουδαιότεροι τούτων εἶναι: τὸ *Καστέλλι* Κισάμου, τὸ *Κολυμπάρι* Κυδωνίας, ἡ *Γεωργιούπολις* Ἀποκορώνου, τὸ *Πάνορμον* Μυλοποτάμου, ἡ *Χερσόνησος* Πεδιάδος, ὁ *Ἅγιος Νικόλαος* Μεραμβέλλου, ἡ *Σητεία* τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας, ἡ *Ἱεράπετρος*, ὁ *Κόκκινος Πύργος*, ἡ *Ἁγία Γαλήνη* καὶ ἡ *Παλαιόχωρα*.

Ε. Γ. — Μ. Κ.

— [ΠΟΛ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Κρήτη ἀποτελεῖ γενικὴν διοίκησιν ὑπὸ διοικητὴν ἑδρεύοντα ἐν Χανίοις (βλ. κατ. [*Ἱστορ.*] καὶ λ. *Ἑλλάς*), πολιτικῶς δὲ διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς, *Χανίων*, *Ρεθύμνης*, *Ἡρακλείου* καὶ *Λασιθίου*. Ὁ Χανίων περιλαμβάνει τὰς ἐπαρχίας *Κισάμου*, *Σελίνου*, *Κυδωνίας*, *Ἀποκορώνου* καὶ *Σφακίων*. Ὁ Ρεθύμνης τὰς ἐπαρχίας *Ρεθύμνης*, *Μυλοποτάμου*, *Ἁγίου Βασιλείου* καὶ *Ἀμαρίου*. Ὁ Ἡρακλείου τὰς ἐπαρχίας *Τεμένους*, *Μαλεβιζίου*, *Πεδιάδος*, *Μονοφατσίου*, *Καινούργιου* καὶ *Πυργιωτίσσης*. Ὁ Λασιθίου τὰς ἐπαρχίας *Μεραμβέλλου*, *Λασιθίου*, *Βιάννου*, *Ἱεραπέτρου* καὶ *Σητείας*.

Πληθυσμός. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνήρχετο εἰς 260 χιλ., τῷ 1687, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Ἄγγλου περιηγητοῦ Randolph, εἰς 80.000, ἐξ ὧν 50.000 Ἑλλήνων καὶ 30 000 Μουσουλμάνων. Κατὰ τὸ τουρκικὸν κτηματολόγιον ὑπῆρχον τῷ 1705 ἐν Κρήτῃ 53.753. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως 1821 ὁ πληθυσμός, κατὰ τὸν Χουρμούζην, ἀνήρχετο εἰς 28 330 οἰκογενείας ἑλληνικὰς καὶ 34 940 μουσουλμανικάς. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1832 εὑρέθησαν 15 835 ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι καὶ 12 140 μουσουλμανικαί, κατὰ τὴν τοῦ 1858 οἱ μὲν Ἕλληνες κάτοικοι ἀνήρχοντο εἰς 215.863, οἱ δὲ Μουσουλμᾶνοι εἰς 62.138, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1881 οἱ μὲν Ἕλληνες κάτοικοι ἀνήρχοντο εἰς 205.010, οἱ δὲ Μουσουλμᾶνοι εἰς 73 234.

Κατὰ τὴν τελευταίαν (1928) ἀπογραφήν, ἡ Κρήτη ἔχει 386.427 κατοίκους, οἵτινες κατοικοῦσι τοὺς 4 ἀστικοὺς δήμους, Χανίων, Ρεθύμνης, Ἡρακλείου καὶ Ἁγίου Νικολάου, καὶ τὰς 443 ἀγροτικὰς κοινότητας, τὰς ὁποίας συγκροτοῦσιν οἱ 1543 συνοικισμοί. Ἡ μεγαλυτέρα ἐπαρχία τῆς Κρήτης λόγῳ πληθυσμοῦ εἶναι ἡ Πεδιάς, μὲ 32.813 κατ., καὶ ἡ μικροτέρα τὰ Σφακιὰ μὲ 4.392. Ὁ μεγαλύτερος ἀστικὸς δῆμος εἶναι ὁ τοῦ Ἡρακλείου, μὲ 39.231 κατ., καὶ ὁ μικρότερος τοῦ Ἁγίου Νικολάου μὲ 1.720. Ἐκ τῶν ἀγροτικῶν κοινοτήτων 5 ἔχουσιν ἄνω τῶν 3.000 κατ. *Ἱεράπετρος* (3.817), *Νεάπολις* (3.255), *Ἀρχάνες* (3.223), *Κριτσὰ* (3.088) καὶ *Ἀνώγεια* (3.037)· 2 ἄνω τῶν 2.000, ἡ *Σητεία* (2.708) καὶ ὁ *Κρουσώνας* (2.450)· 49 δὲ ἄνω τῶν 1.000. Οἱ πολυπληθέστεροι δὲ ἐκτὸς πόλεων συνοικισμοὶ εἶναι τῆς *Ἱεραπέτρου* (3.611), τῶν *Ἀρχανῶν* (3.223) καὶ τῶν *Ἀνωγείων* (3.037).

Ὁ κατὰ νομοὺς ἐπίσημος πληθυσμὸς εἶναι ὁ ἑξῆς: Χανίων 111.513, Ρεθύμνης 68 180, Ἡρακλείου 138.567 καὶ Λασιθίου 68.167. Κατὰ πόλεις δὲ ὁ ἑξῆς: Χανίων 26 604 (δῆμος 32 239), Ρεθύμνης 8 632 (δῆμ. 10.558), Ἡρακλείου 33 404 (δῆμ. 39 231), Ἁγίου Νικολάου 1.543 (δῆμ. 1.720). Κατ' ἐπαρχίας δὲ ὁ ἑξῆς: Κισάμου 23.936 (κοινότητες 45), Σελίνου 9.938 (κοιν. 14), Κυδωνίας 21.805

Digitized by Google

(κοιν. 33), 'Αποκορώνου 19.210 (κοιν. 28), Σφακίων 4.392 (κοιν. 9), Ρεθύμνης 16.53) (κοιν. 28), 'Αγίου Βασιλείου 12.016 (κοιν. 21), 'Αμαρίου 8 872 (κοιν. 20, Μυλοποτάμου 20 214 (κοιν 27). Μαλεβιζίου 16.813 (κοιν. 26), Τεμένους 8.344 (κοιν 6), Πεδιάδας 32.813 (κοιν. 48), Μονοφατσιου 18 971 (κοιν. 25). Καινούργιου 15.756 (κοιν 24, Πυργιωτίσσης 6 639 (κοιν. 10), Μεραμβέλλου 19 168 (κοιν. 20), Λασιθίου 6 462 (κοιν 9, Βιάννου 7.771 (κοιν 14, 'Ιεραπέτρου 12.723 (κοιν. 11), Σητείας 20 323 (κοιν. 25). 'Ο ἀριθμός τῶν κοινοτήτων ἔχει ἀλλοιωθῆ ἐνιαχοῦ, διότι πολλοὶ συνοικισμοὶ ἐζήτησαν μετὰ τὴν ἀπογραφὴν καὶ ἔλαβον τὴν ἄδειαν συγκροτήσεως κοινοτήτων.

Δικαιοσύνη. 'Η δικαιοσύνη ἐκπροσωπεῖται ἐν Κρήτῃ και ἀποδίδεται ὑπὸ 23 εἰρηνοδικείων, δικαζοντων καὶ ὡς πταισματοδικείων. Τούτων 6 λειτουργοῦσιν ἐν τῷ νομῷ Χανίων (Χανία. 'Αλυκιανοῦ. Καστέλλι Κισάμου, Κάντανος, Βάμος, Χώρα-Σφακιων), 4 ἐν τῷ νομῷ Ρεθύμνης (Ρεθυμνον, Πέραμα, Στήλι, Νεφς-'Αμάρι), 7 ἐν τῷ νομῷ Ἡρακλείου ('Ηράκλειον, "Αγιος-Μύρων, Πύργος, Μοῖρες, Καστέλλι Πεδιάδος, Χερσόνησος, 'Αρχάνες) καὶ 6 ἐν τῷ τοῦ Λασιθίου Νεάπολις, "Αγιος Νικολαος, 'Ιεράπετρος, Σητεία, Πεῦκος, Γζερμιάδω). Δύο ειδικῶν πταισματοδικείων (Χανία, 'Ηράκλειον). Τεσσάρων πρωτοδικείων εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν νομῶν καὶ ἑνὸς ἐφετείου ἑδρεύοντος ἐν Χανίοις.

'Εκπαίδευσις. 'Η Κρήτη ἀποτελεῖ ἰδίαν ἐκπαιδευτικην περιφέρειαν *(H')*. Προΐσταται δὲ αὐτῆς γενικὸς ἐπιθεωρητής, μὲ βαθμὸν διευθυντοῦ Α' τάξεως, τῆς τε μέσης καὶ τῆς δημοτικῆς, τῆς δὲ δευτέρας ἑπτὰ ἐπιθεωρηταί, ἐπιθεωροῦντες τὰ δημοτικὰ σχολεῖα ἰσαρίθμων περιφερειῶν (Χανίων, Σφακίων, Ρεθύμνης, 'Ηρακλειου, Γόρτυνος, Μεραμβέλλου, Σητειας). Εἶναι δὲ εὐρύτατα διαδεδομένη ἡ παιδεια, στοιχειώδης καὶ μέση. Οὐδεμία κώμη παρεχουσα ἀριθμὸν 15 μαθητῶν, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων, στερεῖται σχολείου. Εἰς ὅλα δὲ τὰ μεγάλα ὁπωσδήποτε κέντρα λειτουργοῦσιν ἀνώτερα σχολεῖα. Οὕτω δημοτικὰ μὲν σχολεῖα λειτουργοῦσι περὶ τα 900, ἅπαντα δὲ μεικτά. Μέσης δὲ ἐκπαιδεύσεως 14 γυμνάσια πλήρη, ἑξατάξια (Χανιων ἀρρένων και χωριστὸν θηλεων Καστελλίου Κισάμου, Παλαιοχώρας, Βάμου, Ρεθύμνης, 'Ηρ κλειου, Καστελλίου Πεδιάδος, Πόμπιας, "Ανω Βιαννου, Νεαπόλεως, 'Αγιου Νικολάου, 'Ιεραπέτρου, Σητειας, μεικτά), 8 ἡμιγυμνάσια (Κολυμβαρίου, Χώρας Σφακίων, Σπηλιου, Πανόρμου, 'Αρχαιῶν, Μοχοῦ, Χαρακος, Γζερμιάδω), ὧν δύο Κολυμβαριου καὶ Αρχανῶν, μετατρέπονται εἰς γεωργικας σχολάς· 4 γυμνασιακὰ παρθεναγωγεῖα (Χανίων, Καστελλίου Κισαμου, Ρεθύμνης, 'Ηρακλείου, Νεαπόλεως)· 2 πρακτικὰ λύκεια (Χανίων, 'Ηρακλείου)· 1 διδασκαλεῖον μεικτὸν ('Ηρακλείου). 1 ἱερατικὴ σχολὴ ('Αγία Τριὰς 'Ακρωτηρίου) καὶ 2 ἐμπορικαὶ σχολαὶ (Χανίων, 'Ηρακλειου). 'Εν 'Ηρακλείῳ λειτουργοῦσι και δύο ἰδιωτικὰ λύκεια («Κοραῆς», «Παλλάδιον») καὶ τῶν δύο τμημάτων τῆς ἐκπαιδεύσεως. 'Εν Χανίοις ὑφίσταται καὶ ἀνώτερον τριμελὲς ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον και ἐν ἑκάστῃ ἕδρᾳ επιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων κατώτερον, τριμελὲς ὡσαύτως. Σχολικὰ κτήρια ἐγείρονται πανταχοῦ.

'Η παιδεία ἐν Κρήτῃ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο λίαν περιωρισμένη. Μόνον αἱ κοινότητες μὲ τὰ πενιχρά των μεσα καὶ αἱ μοναι συνετήρουν ἀραιὰ σχολεῖα. 'Από τοῦ 1841 καὶ ἑξῆς ἐδόθη ποιά τις ὤθησις διὰ τῆς ἐπεμβάσεως πατριωτῶν Κρητῶν και ἄλλων ἐξ 'Αθηνῶν, ὅπου κατηρτίσθη ἐπιτροπὴ ἐπι τῶν σχολείων τῆς Κρήτης, ὡς ὠνομάσθη, και ὑπεβοήθησε τὴν ἵδρυσιν σχολείων εἰς πολλὰ μέρη τῆς Κρήτης. 'Εξ ἐκθέσεως τοῦ 1844 τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, τῆς ὁποίας μέλη εἶναι ὁ Κ. 'Ασώπιος, ὁ Γ. Γεννάδιος, ὁ Μισαὴλ 'Αποστολίδης, ὁ Δ. Φωτήλας καὶ ὁ 'Εμ. Βιβυλάκις, μανθάνομεν τὴν συστασιν σχολείων εἰς 'Ανώπολιν καὶ 'Εμπρόσγιαλον Σφακίων, εἰς Φρὲ 'Αποκορώνου, εἰς Λακκους Κυδωνίας, εἰς 'Ατσιπόπουλον Ρεθύμνης. Εἰς τὸ διαμέρισμα ἰδίως τῆς Ρεθύμνης ἀπὸ τοῦ 1842 καὶ ἑξῆς εἶναι ἱδρυμένα 27 σχολεῖα. Καὶ εἰς 'Ηράκλειον ὅμως καὶ Λασίθιον εἶναι ἐνιαχοῦ ἱδρυμενα. Μετὰ τὸ 1858, ὅτε συνεστήθησαν αἱ δημογεροντίαι, εἶνε συστηματικωτέρα ἡ ἵδρυσις, ἀπὸ δὲ τοῦ 1869 καὶ ἑξῆς κανονικὴ ὁπωσδήποτε καὶ στοιχειώδης καὶ ἀνωτέρα ρυθμιζομένη κατὰ τὰ ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ 'Ελλάδι κρατοῦντα. Μετὰ τὴν σύμβασιν δὲ τῆς Χαλέπας (1878) εἰσάγεται πλέον εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τῆς νήσου κονδύλιον ὑπὲρ τῆς παιδείας καὶ ἡ Κρητικὴ βουλὴ ψηφίζει νόμον περὶ παιδείας, ἱδρυτικὸν σχολείων, κατωτέρων καὶ ἀνωτέρων, ὁποῖα εὗρεν ἡ αὐτονομία καὶ ἐκανόνισε κατὰ τὰ ἀνάλογα τῆς ἐλευθέρας 'Ελλάδος Εἰσήγαγε δηλαδὴ τὴν κλασσικὴν ἐκπαίδευσιν μὲ ἱερατικὰς ἐνιαχοῦ σχολὰς καὶ οὕτω κατηρτισμένην μὲ τὸ ἑξατάξιον σύστημα παρέδωκεν εἰς τὸ ἐλεύθερον καθεστώς, τὸ ὁποῖον ἐμόρφωσε τὴν σημερινὴν κατάστασιν.

Γεωργικαὶ σχολαί Κατὰ σύστημα γεωργικαὶ σχολαί, κυρίως εἰπεῖν, δὲν ἔχουσιν ἀκόμη μορφωθῆ ἐν Κρήτῃ. 'Εν 'Αγίοις Δέκα λειτουργεῖ ἀπὸ τριετίας τοιαύτη, προπαιδεύουσα κατ' ἔτος 50 δημοδιδασκάλους, ἀποσπωμένους πρὸς τοῦτο, διὰ νὰ διδάσκωσιν ὕστερον τοὺς μαθητάς των τὰς στοιχειώδεις γεωργικὰς γνώσεις. 'Εν μονῇ 'Ασωμάτων ἱδρύθη σχολή, ἥτις μόνον τὰ ὑπαλληλικα στελέχη συντηρεῖ· διδασκαλίας οὐδ' ἀρχὴ ἐγένετο Δύο ἡμιγυμνάσια, τῶν 'Αρχανῶν Τεμένους και τοῦ Κολυμβαρίου Κισάμου, μετατρέπονται διὰ νόμου εἰς γεωργικὰς σχολάς, τῶν ὁποίων ἡ λειτουργία ὁρίζεται ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1930—1931.

Στρατιωτικαὶ ἀρχαί. 'Η Κρήτη εἶναι ἕδρα τῆς V μεραρχίας ἐν Χανίοις, ἔνθα ἑδρεύει καὶ τὸ ἐπιτελεῖον τῆς μεραρχίας, τὸ 14ον πεζικὸν σύνταγμα. στρατοδικεῖον τῆς μεραρχίας, στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον καὶ στρατιωτικαὶ φυλακαί. 'Εν Σούδᾳ ἑδρεύει ἡ 5η μοῖρα τοῦ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ. 'Εν Ρεθύμνῃ ἑδρεύει τὸ 44ον σύνταγμα πεζικοῦ. 'Εν Ηρακλειῳ τὸ 43ον σύνταγμα καὶ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον. Λειτουργοῦσι δὲ καὶ τέσσαρα στρατολογικὰ γραφεῖα ἐν ταῖς πρωτευούσαι τῶν νομῶν.

Χωροφυλακή. 'Η χωροφυλακὴ τῆς Κρήτης ἔχει ἀνωτέραν διοίκησιν ὑπὸ συνταγματάρχην μὲ ἕδραν τὰ Χανία. 'Απ' εὐθείας ἀπ' αὐτῆς ἐξαρτῶνται αἱ τέσσαρες διοικήσεις, Χανίων, Ρεθύμνης, 'Ηρακλείου καὶ Λασιθιου. 'Η διοίκησις Χανίων ἔχει 5 ὑποδιοικήσεις (Κυδωνίας, Κισάμου, Σελίνου, 'Αποκορώνου, Σφακίων) μὲ τρία ἀστυνομικὰ τμήματα καὶ 31 σταθμούς. 'Η διοίκησις Ρεθύμνης ἔχει 3 ὑποδιοικήσεις ('Αγίου Βασιλείου, Μυλοποτάμου καὶ 'Αμαρίου) μὲ τρία τμήματα καὶ 20 σταθμούς. 'Η διοίκησις 'Ηρακλείου ἔχει 4 ὑποδιοικήσεις (Μονοφατσίου, Πεδιάδος, Μαλεβιζίου Καινούργιου) μὲ δύο ἀστυνομικὰ τμήματα καὶ 22 σταθμούς. 'Η διοίκησις Λασιθίου ἔχει 4 ὑποδιοικήσεις (Μεραμβέλλου, Βιάννου, 'Ιεραπέτρου, Σητείας) μὲ ἓν ἀστυνομικὸν τμῆμα καὶ 14 σταθμούς. 'Εν Χανίοις λειτουργεῖ καὶ σχολὴ χωροφυλακῆς.

'Αγροφυλακή. Πρὸς φύλαξιν τῆς καλλιεργουμένης γῆς καὶ τῆς δενδροφυτείας συνεστάθη ἀγροφυλακὴ μὲ ἀγρονομικὰς περιφερείας, ἀναλόγους πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπαρχιῶν, ἐκτὸς τῶν μεγαλυτέρων Κισάμου, Μυλοποτάμου, Πεδιάδος, Μεραμβέλλου, Σητείας, τῶν ὁποιων ἑκάστη διαιρεῖται εἰς δύο περιφερείας. Εἶναι λοιπὸν ἱδρυμένα 27 ἀγρονομεῖα μὲ τὰς ἀκολούθους ἕδρας. Χανία. 'Αλυκιανοῦ, Κολυμβάρι, Καστέλλι Κισάμου, Κάνδανον, Βάμον, Χώραν Σφακιων Ρέθυμνον, Σπήλι Πάνορμον, 'Αμάρι, 'Ανώγεια "Αγιον Μύρωνα, 'Ηράκλειον, 'Αρχάνες, Καστέλλι Πεδιάδος, Χερσόνησον. Πύργον, Μοῖρες, Τυμπάκι, Βιάννον, Τζερμιάδω, 'Ιεράπετρον, Νεάπολιν, "Αγιον Νικόλαον, Σητείαν, Γουρλωτήν.

Οἰκονομικαὶ ὑπηρεσίαι. Αἱ οἰκονομικαὶ ὑπηρεσίαι ἐν Κρήτῃ κανονίζονται ἐκ τοῦ κέντρου, καταρτιζόμεναι καὶ λειτουργοῦσαι ὡς καὶ ἐν τῷ λοιπῷ κράτει. Εἶναι δὲ τελωνεῖα, ἐφορεῖαι καὶ ταμεῖα, Α, Β' καὶ Γ' τάξεως.

Τελωνεῖα. — 1) Χανίων, Α' τάξεως μὲ ἕδραν τὰ Χανία. 'Εκ τούτου ἐξαρτῶνται τὰ ὑποτελωνεῖα Καστελλίου Κισάμου καὶ Παλαιοχώρας Σελίνου Τὸ τελωνοσταθμαρχεῖον Χώρας Σφακίων καὶ τα τελωνοφυλακεῖα Σούδας, Καλυβῶν, Γεωργιουπόλεως, Κολυμβαρίου καὶ Στόμιου (ἢ Σταυροῦ). 2) Ρεθύμνης, Β' τάξεως μὲ ἕδραν τὸ Ρέθυμνον. 'Εκ τούτου ἐξαρτῶνται τὰ ὑποτελωνεῖα Πανόρμου καὶ 'Αγίου Γαλήνη καὶ τὰ τελωνοφυλακεῖα Μπαλῆ καὶ Πλακιᾶ. 3) 'Ηρακλείου, Α' τάξεως μὲ ἕδραν τὸ 'Ηράκλειον. 'Εξαρτῶνται δὲ ἐκ τούτου τὰ ὑποτελωνεῖα Χερσονήσου καὶ Κοκκίνου Πύργου καὶ τὰ τελωνοφυλακεῖα Ματάλων, Καλῶν Λιμιώνων, Λέντα, Τζουτζούρου, Μαλλίων καὶ Φόδελε. 4) 'Αγίου Νικολάου Γ' τάξεως μὲ ἕδραν τὸν "Αγιον Νικόλαον. 'Εξαρτῶνται δὲ ἐκ τούτου τὸ ὑποτελωνεῖον Σητείας, τὸ τελωνοσταθμαρχεῖον Μόχλου καὶ τὰ τελωνοφυλακεῖα Παλαιοκάστρου, Πλάκας, Μακρὺ-Γιαλοῦ καὶ Σισίου. 5) 'Ιεραπέτρου, Γ' τάξεως μὲ ἕδραν τὴν 'Ιεράπετρον. 'Εκ τούτου ἐξαρτῶνται τὰ τελωνοσταθμαρχεῖα "Αρβης καὶ Παχειᾶς "Αμμου καὶ τὰ τελωνοφυλακεῖα Μύρτου καὶ Κερατοκάμπου.

Διὰ τὴν ἐποπτείαν τῶν τελωνειακῶν ὑπηρεσιῶν ὑπάρχει ἀνώτερος τελωνειακὸς ἐπιθεωρητής. 'Εν τῇ ἕδρᾳ ἑκάστου τελωνείου λειτουργεῖ καὶ λιμεναρχεῖον διὰ τὴν λιμενικὴν ὑπηρεσίαν.

'Εφορεῖαι. 'Εννέα οἰκονομικαὶ ἐφορεῖαι λειτουργοῦσιν ἐν Κρήτῃ. Τούτων Α' τάξεως εἶναι Χανίων καὶ 'Ηρακλείου μὲ ἕδραν τὰς ὁμωνύμους πόλεις· Β', Ρεθύμνης μὲ ἕδραν τὸ Ρέθυμνον καὶ Γ' τάξεως 'Αντανάσσου ἕδρα Σπήλι), Σφακίων ἕδρα Βάμος), Μεσαρᾶς (ἕδρα Μοῖρες), Λασιθίου (ἕδρα "Αγιος Νικόλαος), 'Ιεραπέτρου (ἕδρα 'Ιεράπετρος) καὶ Σητειας (ἕδρα Σητεία).

Ταμεῖα. Μὲ τὸν αὐτὸν βαθμὸν καὶ τὰς αὐτὰς ἕδρας λειτουργοῦσιν ἰσάριθμα πρὸς τὰς ἐφορείας ταμεῖα.

Εἰς τὰς οἰκονομικὰς ὑπηρεσίας ὑπάγονται καὶ τὰ καπνεργοστάσια. Λειτουργοῦσι δὲ τὰ τέσσαρα τοιαῦτα εἰς Χανία, Ρέθυμνον, 'Ηράκλειον καὶ "Αγιον Νικόλαον.

Δημόσια ἔργα. Τὰ δημόσια ἔργα ἀποτελοῦσι καὶ ἐν Κρήτῃ ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν. Τὰ ἐκτελούμενα σήμερον ἐν Κρήτῃ ἔργα εἶναι καὶ πολλὰ καὶ ποικίλα. Τὴν πρώτην ὅμως θέσιν ἔχει ἡ διὰ τῶν ὁδῶν τῆς ξηρᾶς συγκοινωνία. Συμπλήρωσις τῶν μεγάλων τῆς νήσου ἀρτηριῶν πρὸς σύνδεσιν τῶν πόλεων, κατασκευὴ νέων ὁδῶν, σκυρόστρωσις τῶν κατεσκευασμένων, κατασκευὴ γεφυρῶν, ἐπισκευαὶ πάσης φύσεως ὁδῶν, γεφυρῶν, δημοσίων οἰκημάτων, ἀνέγερσις διδακτηρίων, μουσείων, ἰατρείων, φυλακῶν, διευθέτησις χειμάρρων, λιμενικὰ ἔργα, ταῦτα πάντα ἀπασχολοῦσι τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δημοσίων ἔργων ἐν Κρήτῃ 'Η ἐτησία δαπάνη τῷ 1930 θὰ προσεγγίσῃ τὰ ἑκατὸν ἑκατομμύρια δραχμῶν εἰς τὰ ἐκτελούμενα ἔργα, κρατικά, ἐπαρχιακά, δημοτικά, κοινοτικά. 'Επτὰ ἑταιρεῖαι (Μακρῆ, Γεωργουλοπούλου, Δερμιτζάκι, Διαμαντοπούλου, 'Αθηναϊκή, Βοΐλα, Γρυλωνάκι-Χατζιδάκι) μὲ πολλὰ συνεργεῖα καὶ μέγαν ἀριθμὸν ἐργατῶν ἐργάζονται εἰς τὰς ἐπαρχίας. 'Εν τῷ νομῷ Χανίων κατασκευάζονται αἱ ὁδοί: Χανίων-Βουκολιῶν-Κιντάνου-Παλαιοχώρας· Κατσοματάδου-Κάμπου-Σφηναριου· Σκινὲ-Πρασὲ-Καμπανοῦ· "Ιμβρου-Κομιτάδων-Χώρας Σφακίων· καὶ αἱ μικρότεραι Φουρνὲ-Μεσκλῶν· Νεροκούρου-Κάμπων· 'Αγίου Γεωργιου-Πλατάνου· Παλαιῶν Ρουμάτων-Φωτακάδω· Βαφέ· Βάμου. 'Εν τῷ νομῷ Ρεθύμνης· Ρεθύμνης-Σπηλίου-'Αγίου Γαλήνη· Ρεθύμνης-Ασωμάτων-'Αποδούλου Ρεθύμνης Γαράζου-'Ηρακλείου καὶ μικρότεραι Πηγῆ-'Αρκαδίου· Μπαλὲς-Κοξαρὲς-Πρέβελι· Γαράζου-'Αξοῦ· 'Αγίας Φωτεινῆς-Μέρωνα-Γερακάρι 'Εν τῷ νομῷ 'Ηρακλείου· Τυλίσου-'Ανωγείων· Θωμαδιανῶ Βιάννου· Μελεσσῶν-'Αρκαλοχωρίου· Χερσονήσου-'Ιεραπέτρου· Παρθένι Μετόχι-'Αρμανώγεια-Χάρακα. Εν τῷ νομῷ Λασιθίου· 'Αγίου Νικολάου-Κριτσᾶς· 'Αγίου Νικολάου-'Ελούντας· Παχειᾶς "Αμμου-Σητείας· 'Οροπεδίου Λασιθίου.

Γίνεται ἡ σκυρόστρωσις τῶν κατεσκευασμένων καὶ κατασκευαζομένων ὁδῶν. Κατασκευάζονται 17 γέφυραι, τῶν ὁποίων πολλαὶ μεγάλων διαστάσεων. 'Επισκευάζονται νομαρχιακά, δικαστικά, τῶν Τ. Τ. Τ. καταστήματα Διευθετεῖται ὁ καταστρεπτικὸς χείμαρρος 'Αλυκιανοῦ Κερίτης. Κατασκευάζεται ὑδατοφράκτης τοῦ Γέρω ποταμοῦ (Ληθαίου) παρὰ τὸ χωρίον Πέρι. Συμπληροῦται τὸ τελωνεῖον 'Ηρακλείου καὶ κατασκευάζεται τοιοῦτον ἐν Σούδᾳ. 'Ανεγείρεται ἐν 'Ηρακλείῳ (Καινούργια Πόρτα) προσφυγικὸς συνοικισμὸς καὶ συμπληροῦται ἡ κατασκευὴ φυλακῶν Χανίων, Ρεθύμνης, 'Ηρακλείου, 'Αγιᾶς Κυδωνίας και Καλαμίου καὶ ἡ ἐπισκευὴ πολλῶν δημοσίων τῆς Κρήτης οἰκοδομημάτων. Μετὰ διετίαν δὲ ὁλόκληρον τὸ δίκτυον τῶν ὁδῶν τῆς Κρήτης θα εἶναι συμπεπληρωμένον.

Ε. Γ.

Ταχυδρομεῖα, τηλέγραφοι, τηλέφωνα. Ἡ ταχυδρομικη ὑπηρεσια τῆς Κρήτης συνεστάθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1899 καὶ ἀνετέθη εἰς τοὺς γραμματεῖς τῶν τότε ἐπαρχείων. Βραδύτερον ὠργανώθησαν τὰ ταχυδρομεῖα δι' εἰδικοῦ ὀργανισμοῦ, ἐθεσπίσθη ἡ διὰ διαγωνισμοῦ ἐκλογὴ τοῦ προσωπικοῦ, οὕτω δὲ προήχθη ἡ ὑπηρεσία αὕτη εἰς περιωπὴν καὶ ἐπέσπασε τοὺς ἐπαίνους και τὸν θαυμασμὸν καὶ τῶν ξένων. 'Η τηλεγραφικὴ ὑπηρεσία ἐνηργεῖτο μέχρι τοῦ 1909 ὑπὸ τῆς τηλεγραφικῆς ἀγγλικῆς ἑταιρείας Eastern, ἐχούσης γραφεῖα ἐν Χανίοις, Ρεθύμνῳ, 'Ηρακλείῳ καὶ Σητείᾳ. Τότε συνεστάθη ὑπὸ τῆς κρητικῆς κυβερνήσεως ἡ τηλεγραφικὴ ὑπηρεσία μὲ γραφεῖα εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην (Σητεΐαν, "Αγιον Νικόλαον, 'Ιεράπετρον, Νεάπολιν, Βιάννον, ἐπεκταθεῖσα καὶ εἰς ὅλα τὰ ταχυδρομικὰ γραφεῖα, τὰ ὁποῖα συνεδέθησαν τηλεγραφικῶς. 'Η τηλεφωνικὴ ὑπηρεσία εἰσήχθη τὸ πρῶτον τῷ 1913, περιωρισμένη κατ' ἀρχὰς εἰς συνδιαλέξεις μεταξὺ των πόλεων καὶ βραδύτερον ἐπεκταθεῖσα εἰς ὅλα τὰ ταχυδρομικὰ καὶ τηλεγραφικὰ γραφεῖα τῆς νήσου 'Η ἀφομοίωσις τῶν γραφείων τῶν Τ.Τ.Τ. ἐγένετο τῷ 1914.

Τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Τ.Τ.Τ. ἐν Κρήτῃ ἀσκεῖ ἡ ἐν Χανίοις ἑδρεύουσα περιφερειακὴ διεύθυνσις. Εἰς ταύτην ὑπάγονται: 1) 'Η ὑπηρεσία κατασκευῆς καὶ συντηρήσεως τῶν Τ.Τ. γραμμῶν τῆς Κρήτης, μὲ δύο τμήματα, ἀνὰ ἓν ἐν Χανίοις καὶ 'Ηρακλείῳ. 2) 'Η διεύθυνσις τῶν ταχυδρομικῶν καὶ τηλεγραφικῶν γραφείων τῆς δυτικῆς καὶ ἀνατολικῆς Κρήτης. 3) 'Η ἐπιθεώρησις πάντων τῶν γραφείων τῆς Κρήτης. 4) Τὰ ἀνταλλακτήρια ταχυδρομεῖα τῶν πόλεων Χανίων, Ρεθύμνου καὶ 'Ηρακλείου 5) Τὰ τηλεφωνικὰ κέντρα τῶν τριῶν πόλεων. 6) 'Η ἀποθήκη ὑλικοῦ τῶν Τ.Τ.Τ., ἐξ ἧς ἐφοδιάζονται ἅπαντα τὰ γραφεῖα τῆς νήσου.

Διὰ τὴν κοινοτικὴν τηλεφωνικὴν ὑπηρεσίαν ὑφίσταται διὰ νόμου ταμεῖον τηλεφωνικῶν συγκοινωνιῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ὑπουργείου τῆς Συγκοινωνίας, ἑδρεῦον ἐν Χανίοις καὶ διοικούμενον ὑπὸ ἑπταμελοῦς συμβουλίου ὑπὸ τὸν γενικὸν διοικητήν. Εἰς τοῦτο περιῆλθον αἱ κοινοτικαὶ τηλεφωνικαὶ γραμμαί, αἵτινες θὰ πληθύνωνται μέχρι τῆς συνδέσεως τῶν τριῶν τετάρτων τῶν κρα-

Digitized by Google

τικῶν συνοικισμῶν, ὡς ὁρίζει ὁ νόμος 4355, ἤτοι μέχρι τοῦ 1930, ὅτε θὰ περιέλθουν ἅπαντα τὰ κοινοτικὰ γραφεῖα εἰς τὸ κράτος. Τὰ μεγαλύτερα ἐπαρχιακὰ κέντρα ἔχουσι σήμερον κοινοτικὰ τηλεφωνικὰ γραφεῖα, τὰ ὁποῖα διευθύνονται ὑπὸ δημοσίων ἢ κοινοτικῶν ὑπαλλήλων ἢ ἰδιωτῶν, ἐξαρτωμένων ἐκ τῶν διευθυντῶν καὶ ἐπιθεωρητῶν, εἰς τῶν ὁποίων τὴν περιφέρειαν ὑπάγονται τὰ γραφεῖα ταῦτα. Τὰ ἐπαρχιακὰ γραφεῖα τῶν Τ. Τ. Τ. εἶναι α', β' καὶ γ' τάξεως. Εἶναι δὲ ἱδρυμένα εἰς τὰ ἑξῆς κέντρα: 1) Τῆς δυτικῆς Κρήτης, ἐξαρτώμενα ἐκ τῆς διευθύνσεως Χανίων: Καστελλίου Κισάμου, Τοπολίων, Κούνενι, Κολυμπαρίου, Βουκολιῶν, Παλαιοχώρας, Καντάνου, Ροδοβανίου, Χώρας Σφακίων, 'Ασκύφου, 'Αλυκιανοῦ, Λάκκων, Γερωλάκκου, Σούδας, Καλαμίου, Καλυβῶν, Βάμου, Βρυσῶν, Γεωργιουπόλεως, 'Επισκοπῆς Ρεθύμνης, Ρουστίκων, Πανόρμου, Γαράζου, 'Ανωγείων, Περάματος, Σπηλίου, Μύρθιου, 'Αγίου Γαλήνη, Νέφς 'Αμαρίου. 2) Τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης, ἐξαρτώμενα ἐκ τῆς διευθύνσεως 'Ηρακλείου· 'Αγίου Μύρωνος, Τυλίσου, 'Αρχανῶν, Καστελλίου (Πεδιάδος), 'Επισκοπῆς (Πεδιάδος), Χερσονήσου, Πύργου, 'Αρκαλοχωρίου, 'Αγίας Βαρβάρας, 'Αγίων Δέκα, Μοιρῶν, Τυμπακίου, Νεαπόλεως, 'Αγίου Νικολάου, Βραχασίου, Φουρνῆς, Κρητσᾶς, Τζερμιάδω, Βιάννου, 'Ιεραπέτρου, Παχειᾶς Ἄμμου, Σητείας, Τουρλωτῆς, Χανδρᾶ καὶ Σταυροχωρίου.

Εἰς τὰς πόλεις, ἐκτὸς τῶν εἰς τὰ κρατικὰ γραφεῖα τηλεφώνων, γίνονται πλεῖσται ἰδιωτικαὶ ἐγκαταστάσεις. Εἰς δὲ τὰς ἐπαρχίας ὁσημέραι πληθύνονται, ὥστε ταχύτερον τοῦ ὡρισμένου ὑπὸ τοῦ νόμου χρόνου θὰ ἔχωσι συνδεθῆ οἱ συνοικισμοὶ τῆς Κρήτης.

'Αρχαιολογικὴ ὑπηρεσία. 'Η ἐφορεία τῶν ἀρχαιοτήτων ἐν Κρήτῃ συγκροτεῖ τὴν Θ' περιφέρειαν, περιλαμβάνουσαν τὸ μουσεῖον 'Ηρακλείου καὶ τὴν Κνωσόν, καὶ τὴν Ι', περιλαμβάνουσαν τὴν λοιπὴν Κρήτην. Ἕδρα ἀμφοτέρων εἶναι τὸ 'Ηράκλειον. Τὸ δὲ προσωπικὸν εἶναι: 2 ἔφοροι, 1 ἐπιμελητὴς ἀρχαιοτήτων, 1 συγκολλητὴς ἀρχαίων, 3 φύλακες α' τάξεως, 2 β', πάντες τοῦ μουσείου, καὶ 1 φύλαξ α' τάξεως Κνωσοῦ. Μουσεῖα ὑφίστανται καὶ ἐν Χανίοις καὶ ἐν Ρεθύμνῳ, ἔχοντα ἑκάτερον ἐπιμελητὴν καὶ φύλακα β' τάξεως. 'Επίσης φυλακεῖον συλλογῆς Γόρτυνος. Διατηρεῖται φύλαξ καὶ εἰς τὰς ἀνασκαφὰς Τυλίσου, Φαιστοῦ, 'Αγίας Τριάδος, Μαλλίων, Νίρου Χάνι καὶ Γουρνιῶν. Ε. Γ.

Τουρισμός. 'Ο τουρισμὸς ἐν Κρήτῃ δὲν εὑρίσκεται ἀκόμη ἐν ἱκανοποιητικῇ δράσει, καίτοι πολλαὶ καὶ ποικίλαι εἶναι αἱ ἐν τῇ νήσῳ ἀρχαιότητες. Τοῦτο δέ, λόγῳ ἐλλείψεως καταλλήλου διαφημίσεως ἀφ' ἑνὸς καὶ λόγῳ ἐλλείψεως μέσων συγκοινωνίας πρὸς τὰ εἰς ὅλην τὴν μεγαλόνησον διεσπαρμένα ἀρχαῖα καὶ νεώτερα μνημεῖα. Οὐχ ἧττον ἀπὸ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Μουσείου 'Ηρακλείου (ἑνὸς τῶν σπουδαιοτέρων μουσείων τοῦ κόσμου), εἰς ὃ φυλάσσονται ἰδίᾳ αἱ ἐν Κνωσῷ, Γόρτυνι καὶ Φαιστῷ ἀνευρεθεῖσαι ἀρχαιότητες, οὐδεὶς ἀρχαιόφιλος ἐπισκεπτόμενος τὴν 'Ελλάδα παραλείπει καὶ τὴν εἰς Κρήτην ἐπίσκεψιν. Πάντες σχεδὸν περιορίζονται εἰς τὸν θαυμασμὸν μόνον τοῦ μουσείου ἢ καὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἀνακτόρων Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ, ὅπου δύνανται νὰ μεταβαίνωσι δι' αὐτοκινήτου, ὀλίγοι δὲ μόνον ριψοκινδυνεύουν νὰ ἐπισκεφθοῦν καὶ ἄλλα σημαντικὰ μέρη. Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ πολυτόμου καὶ θαυμασίου ἔργου τοῦ ἐνεργήσαντος τὰς ἀνασκαφὰς Ἄγγλου Ἔβανς καὶ μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ὑπὸ κατασκευὴν ὁδικοῦ δικτύου καὶ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ὑπὸ μελέτην ξενῶνος τῆς Φαιστοῦ, ὁ τουρισμὸς ἐν Κρήτῃ ἐλπίζεται ὅτι θὰ λάβῃ τὴν ἀναγκαίαν ἀνάπτυξιν, δεδομένου μάλιστα ὅτι ἐν 'Ηρακλείῳ ἔχει ἤδη ἀνεγερθῆ καὶ ξενοδοχεῖον «ὁ Μίνως», μικρὸν μὲν σχετικῶς, ἀλλὰ μὲ ὅλας τὰς δυνατὰς ἀνέσεις. Μ. Κ.

Κοινωνικὸς βίος. Οἱ Κρῆτες ἀρχαιόθεν διεκρίνοντο διὰ τὴν ἀγχίνοιαν, τὴν ἔφεσιν πρὸς τὰ ὅπλα, τὸ φιλοπόλεμον καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν ὁποίαν μητρίδα ἐπὶ τὸ στοργικώτερον ὠνόμαζον. Και σήμερον δὲ εἶναι εὐφυεῖς, ἐφευρετικοί, ἀστεῖοι, φιλοπαίγμονες, φιλόξενοι δέ, ἐν τῇ ὑπαίθρῳ μάλιστα χώρᾳ. Εἶναι ὅμως καὶ φίλαυτοι, ζηλότυποι, ὀργίλοι, δεισιδαίμονες. 'Εκ παλαιῶν χρόνων ἀπεδόθη, ἀλλ' ἀστηρίκτως, εἰς τοὺς Κρῆτας, ὑπὸ τῆς τραγικῆς μάλιστα ποιήσεως, τὸ ἐλάττωμα τοῦ ψεύδεσθαι. Καὶ ρῆμα ἐπλάσθη, κρητίζειν, ἐπὶ τοῦ ψεύδεσθαι, παρέμεινε δὲ καὶ τὸ τοῦ ποιητοῦ Καλλιμάχου: «Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται», ὅπερ ἀρχικῶς ἐθεωρεῖτο προελθὸν ἐκ τοῦ Κρητὸς θεοσοφιστοῦ 'Επιμενίδου, ἐμνημονεύθη δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Εἰς τὴν οὕτω σχηματισθεῖσαν ἀντίληψιν ὀφείλεται καὶ τὸ ρητόν: τρία κάππα κάκιστα, Κρῆτες, Κᾶρες, Καππαδόκαι. Καὶ ὁ Πολύβιος συνετέλεσεν οὐχὶ ὀλίγον, ἐξ ὅσων κατὰ τῶν Κρητῶν ἔγραψεν, εἰς τὸ νὰ μορφωθῇ τοιαύτη γνώμη 'Η περὶ Κρητῶν ὅμως καὶ Κρήτης ἀρχαίας γνώμη τοῦ Πλάτωνος εἶναι ἡ ἐγκυροτέρα. 'Η νεωτέρα δὲ ἱστορία παρέχει τὸ μέτρον τῆς ἀξίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Κρητός.

Ἤθη. Τὰ ἤθη τῶν Κρητῶν διατηροῦσιν ἀκόμη ἐν ταῖς ἐπαρχίαις μᾶλλον ἢ ἧττον τὴν παλαιὰν αὐτῶν ἁγνότητα. Τὸ δ' αἴσθημα τῆς οἰκογενειακῆς τιμῆς εἶναι βαθέως ἀκόμη ἐρριζωμένον εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, ἐκδηλούμενον δι' αὐστηρᾶς ποινῆς καὶ αὐτοδικίας κατὰ τῶν καταπατούντων τὴν ἱερότητα τῆς οἰκογενείας.

Κοινωνικὴ ὀργάνωσις. Καὶ πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἀκόμη, εἰς τὰς πόλεις εἶχεν ἀρχίσει ἐκδηλουμένη, ἰδίως μετὰ τὸν ὀργανικὸν νόμον, ὁπότε ἤρξατο σημειουμένη σχετική πως ἐλευθερία εἰς τὴν ζωὴν τῶν Κρητῶν, ζωηρά τις κοινωνικὴ κίνησις. Κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς δουλείας εἶχον σχηματισθῆ σύλλογοι φιλεκπαιδευτικοὶ καὶ φιλανθρωπικοὶ εἰς τὰς πόλεις, οἱ ὁποῖοι ἔδιδον ποιάν τινα κίνησιν εἰς τὰς σχέσεις τῶν πολιτῶν διὰ τῆς ὀργανώσεως ἐρασιτεχνικῶν παραστάσεων καὶ μικροσυναυλιῶν. Πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἀκόμη τῆς Κρήτης, ἐν 'Ηρακλείῳ ὁ «Φιλεκπαιδευτικὸς σύλλογος» εἶχεν ἱδρύσει φιλαρμονικήν, διατηρηθεῖσαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἡ ὁποία ἀνέπτυξεν ἀρκετὰ σημαντικὴν κίνησιν εἰς τὴν πόλιν. 'Αλλὰ ἡ ἐν γένει ἐπιβολὴ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν ἦτο τοιαύτη, ὥστε καὶ ἐπὶ τῶν Τούρκων ἀκόμη ἐπέβαλον τὴν γλῶσσαν αὐτῶν, καθιερωθεῖσαν κατόπιν ἐπαναστάσεως καὶ εἰς τὰς δικαστικὰς καὶ διοικητικὰς ἀρχάς. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ἡ ἀναπτυσσομένη σὺν τῷ χρόνῳ παιδεία τῶν Χριστιανῶν, ὑποβοηθουμένη ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐντύπων καὶ ἐφημερίδων, αἱ ὁποῖαι ἐξεδίδοντο εἰς τὸ 'Ηράκλειον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κρήτης ἡ κοινωνικὴ παράστασις ἐξειλίχθη ἁλματωδῶς, λόγῳ τοῦ ἀμέσου ἐπηρεασμοῦ τῶν κοινωνιῶν τῶν πόλεων ἐκ τῆς συμβιώσεώς των μὲ οἰκογενείας Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν, αἱ ὁποῖαι παρέμειναν ἐν Κρήτῃ ἀπὸ τοῦ 1898 μέχρι τοῦ 1908. Ι. Δ. Μ.

Πιστωτικὰ ἱδρύματα. Ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἐν 'Αθήναις κρατικὰ ἢ ἰδιωτικὰ πιστωτικὰ ἱδρύματα ἔχουσι καὶ ἐν Κρήτῃ ἱδρυμένα ὑποκαταστήματα. 'Η 'Αγροτικὴ τράπεζα, εἰς ἣν συνεχωνεύθη τὸ πρώην Κοινωφελὲς ταμεῖον τῆς Κρήτης, εἰς Χανία, Ρέθυμνον καὶ 'Ηράκλειον μὲ σχέδιον ἱδρύσεως καὶ εἰς Βάμον βραδύτερον. 'Η 'Εκδοτικὴ ἐν Χανίοις καὶ 'Ηρακλείῳ. 'Η 'Εθνικὴ ἐν Χανίοις, Βάμῳ, Ρεθύμνῳ, 'Ηρακλείῳ, 'Αγίῳ Νικολάῳ. 'Η τῶν 'Αθηνῶν εἰς ὅσα καὶ ἡ 'Εθνικὴ καὶ ἐν Καστελλίῳ Κισσάμου. 'Η 'Εμπορικὴ εἰς Χανία, Ρέθυμνον καὶ 'Ηράκλειον. 'Η 'Ιονικὴ ἐν Χανίοις καὶ 'Ηρακλείῳ 'Εν τῇ τελευταίᾳ πόλει ἔχει ὑποκατάστημα καὶ ἡ Λαϊκὴ καὶ ἡ Κεντρική. 'Η δὲ Κρητική, μὲ ἕδραν τὸ 'Ηράκλειον, ἔχει πρακτορεῖα εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰ μεγάλα κέντρα τῶν ἐπαρχιῶν. Ε. Γ.

Ἐργατικαὶ ὀργανώσεις. Προτοῦ ἀκόμη ὁ νόμος 281 συστηματοποιήσῃ καὶ νομιμοποιήσῃ τὴν σύμπηξιν εἰς ἐργατικὰ σωματεῖα τῶν διαφόρων ἐπαγγελματικῶν τάξεων, ὑπῆρχον τοιαῦτα ὠργανωμένα σωματεῖα εἰς τὰς πόλεις τῆς Κρήτης, ὄχι μόνον μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὁπότε αἱ «συντεχνίαι», αἱ λεγόμεναι «ἰσνάφια», ἀπετέλουν ἰδίους κρυφοὺς ἐθνικοὺς ὀργανισμούς, μὲ ἴδια λάβαρα, ἀπαγορευομένης τῆς ἑλληνικῆς σημαίας, καὶ ἰδιαιτέρας ἡμέρας ἑορτασμοῦ, ὁπότε διὰ τῆς πωλήσεως εἰς τοὺς Χριστιανοὺς ἀρτουλακίων (μικρῶν ἄρτων) μὲ ἀρωματικὴν ζύμωσιν, συνέλεγον εἰς τὸ ταμεῖόν των σεβαστὰ διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ποσά, τὰ ὁποῖα διέθετον διὰ τὰ σχολεῖα τῆς κοινότητος ἢ διὰ τὴν βοήθειαν (τοῦτο ὑπὸ αὐστηροτάτην μυστικότητα) φυλακισμένων δι' ἐθνικήν των δρᾶσιν. Τὰ «ἰσνάφια» ἢ «σινάφια» αὐτὰ ἐξειλίχθησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ εὑρέθησαν σχεδὸν προσηρμοσμένα πρὸς τοὺς μετέπειτα εὐεργετικοὺς καὶ προστατευτικοὺς νόμους. Δέον νὰ προστεθῇ ὅτι ἐν Κρήτῃ οὔτε εἰς τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, οὔτε τώρα ὑπάρχουν ἐργατικαὶ γεωργικαὶ ὀργανώσεις, διότι ἐλλείπει ἡ βάσις τῆς δημιουργίας των, δηλαδή, τὰ «τσιφλίκια», τὰ ὁποῖα, ἀνήκοντα πρότερον εἰς ἰσχυροὺς ἀγᾶδες, μετὰ τὸ 1866 ἤρχισαν διαλυόμενα διὰ τῆς συνεχοῦς ὑπὸ τῶν κυρίων των πωλήσεως τμημάτων αὐτῶν πρὸς τοὺς πρότερον σχεδὸν δουλοπαροίκους των Χριστιανούς, τοὺς λεγομένους «φαμέγιους». Ι. Δ. ΜΟΥΡΕΛΛΟΣ

Φιλανθρωπικὴ κίνησις. Εἰς Χανία λειτουργεῖ ἄρτιον Δημοτικὸν νοσοκομεῖον, τελειοποιούμενον διαρκῶς. 'Επίσης λειτουργεῖ Φιλανθρωπικὸς σύλλογος κυριῶν μὲ οἰκονομικὸν συσσίτιον διὰ τοὺς πτωχούς. 'Η 'Εταιρεία φιλέργων κυριῶν ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ Παράρτημα πατριωτικοῦ ἱδρύματος προσφέρουν εἰς τὰς πτωχὰς κόρας τῆς πόλεως ἐργασίαν ἱκανοποιητικήν. 'Εκτὸς τούτων ὑπάρχει καὶ τὸ κρατικὸν 'Ορφανοτροφεῖον ἀρρένων. 'Εν 'Ηρακλείῳ ἡ φιλανθρωπικὴ δρᾶσις παρουσιάζεται περισσότερον ζωηρά. Διότι, ἐκτὸς τοῦ Δημοτικοῦ νοσοκομείου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἱδρύσει ἀπὸ τοῦ 1895 ὁ εὐεργέτης τῆς κοινότητος 'Ηρακλείου Πανανὸς Θεοδουλάκης, πλούσιος 'Ηρακλειώτης ὁμογενής, ἐγκατεστημένος ἐν Σμύρνῃ, καὶ τὸ ὁποῖον νοσοκομεῖον συντηρούμενον ὑπὸ τοῦ δήμου 'Ηρακλείου ἔχει φθάσει εἰς ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς ἐγκαταστάσεις καὶ ὀργάνωσιν, δρᾷ εὐεργετικῶς διὰ τοὺς πτωχοὺς τῆς πόλεως ὁ φιλανθρωπικὸς Σύλλογος κυριῶν, προσφέρων φαγητὸν εἰς τοὺς πτωχούς. 'Επίσης ὑπάρχει Παράρτημα πατριωτικοῦ ἱδρύματος πρὸς παροχὴν ἐργασίας εἰς τὰς πτωχὰς κόρας καὶ πρὸς προστασίαν τοῦ παιδιοῦ. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν διὰ κληροδοτήματος τοῦ Γ. Γερωνυμάκη ἔχει ἱδρυθῆ Βρεφοκομεῖον καὶ ἤδη ἀνεγείρεται πλούσιον 'Ορφανοτροφεῖον ἀρρένων διὰ τοῦ κληροτήματος Καπετανάκη. Μὲ περιωρισμένην δύναμιν τροφίμων ἔχει ἱδρυθῆ πρὸ ἐτῶν Γεροντοκομεῖον. Τὸ κράτος ἔχει ἱδρύσει 'Ορφανοτροφεῖον θηλέων, τὸ ὁποῖον ἐνισχύουν διάφοροι πλούσιοι τῆς πόλεως δι' ἐτησίων δεκακισχιλίων προικοδοτήσεων τῶν ἐξερχομένων ὀρφανῶν. 'Εν 'Ηρακλείῳ ἔχει ἱδρυθῆ Ταμεῖον φιλανθρωπίας, τὸ ὁποῖον ἔρχεται συνεχῶς ἐπίκουρον εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν πτωχῶν τῆς πόλεως, κατορθῶσαν νὰ περιστείλῃ τὴν ἐπαιτείαν. 'Εν Ρεθύμνῃ ἱδρύθη ἐπὶ Ρώσων νοσοκομεῖον συντηρούμενον ὑπὸ τοῦ δήμου. 'Υπάρχει δὲ καὶ εἰς τὴν πόλιν ταύτην παράρτημα τοῦ Πατριωτικοῦ ἱδρύματος πρὸς προστασίαν τοῦ παιδιοῦ καὶ πρὸς παροχὴν ἐργασίας εἰς τὰς πτωχὰς κόρας. 'Επίσης τὸ κράτος ἔχει ἱδρύσει ἐν Ρεθύμνῃ 'Ορφανοτροφεῖον ἀρρένων, ὑπάρχει δὲ καὶ Σύλλογος φιλανθρωπικὸς κυριῶν. 'Εν Νεαπόλει ἔχει ἱδρυθῆ 'Ορφανοτροφεῖον ἀρρένων καὶ τώρα ἱδρύονται δύο σανατόρια διὰ τοὺς φυματιῶντας, τὸ ἓν ἐν 'Ηρακλείῳ εἰς τὴν μονὴν 'Ιερουσαλήμ, τὸ δ' ἕτερον εἰς τὰ περίχωρα Χανίων.

Κληροδοτήματα. Τὰ διὰ τὴν Κρήτην δοθέντα κληροδοτήματα ἀκολουθοῦν τὸν δρόμον τῆς μὴ πραγματοποιήσεως. Οὕτω τὸ κληροδότημα Ι. Καμπάνη (ἀποθανόντος τῷ 1878), δοθὲν διὰ τὴν ἵδρυσιν πολυτεχνείου ἐν Ψυχρῷ Λασιθίου, δὲν ἔφθασεν εἰς τὸν σκοπόν του, καίτοι ἐνισχύθη διὰ τῆς περιουσίας τοῦ πρώτου διαχειριστοῦ του Γαλανάκη. Τελευταίως, διορισθέντων νέων διαχειριστῶν τοῦ κληροδοτήματος τούτου, ἔχοντος εἰσέτι περὶ τὰ τρία ἑκατομμύρια, γίνεται προσπάθεια ἐκτελέσεως τῆς τελευταίας βουλήσεως τοῦ διαθέτου. Τὸ κληροδότημα ἐπίσης τοῦ 'Ι. Ξενουδάκη, ἀποθανόντος τῷ 1886, σεβαστὸν εἰς ποσότητα, δοθὲν μόνον διὰ τὴν ἵδρυσιν σχολῶν ἐν Σφακίοις, ἐπέτυχε τὴν ἐν Ἴμπρῳ Σφακίων ἀνέγερσιν σχολείου, περιπλακὲν ἐν τέλει εἰς δίκην καὶ ἀπομένον εἰσέτι ἐκκρεμές. Τὸ κληροδότημα Φρ. Λαμπίρη, ἀποθανόντος τῷ 1918, διὰ τὴν ἀνέγερσιν ἐν 'Ηρακλείῳ ὀφθαλμιατρείου δὲν ἐξετελέσθη εἰσέτι· ἕτερον κληροδότημα διὰ τὴν σπουδὴν Σφακιανῶν, κληροδοτηθὲν παρὰ τοῦ ζεύγους Ζαμπελίου, προσέφερε περιωρισμένας μόνον εὐεργεσίας. 'Υπάρχουν καὶ δύο ἀκόμη κληροδοτήματα διὰ Κρῆτας νέους πρὸς παίδευσιν, ἓν εἰς τὴν Πάδοβαν τῆς 'Ιταλίας καὶ ἕτερον εἰς τὴν Ριζάρειον σχολήν. Εἰς τὰ κρητικὰ κληροδοτήματα δέον νὰ καταλεχθῇ καὶ τὸ τοῦ 'Αντων. Παπαδάκη πρὸς τὸ 'Εθνικὸν πανεπιστήμιον.

Τύπος. Πρὸ τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας οὐδεμία ἐλευθερία ὑπῆρχεν ἐν Κρήτῃ διὰ τὴν ἔκδοσιν ἐφημερίδων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐξεδίδοντο ἐν Χανίοις, ἐπὶ αἰγυπτιακῆς κυριαρχίας, ἡ ἐπίσημος ἐφημερὶς «Βακάϊ Γκηρήτ» (σώζεται μόνον ἓν χειρόγραφον ἀντίτυπον τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 40 τοῦ 1831 φύλλου της ἐν τῇ συλλογῇ Γ. Καλαϊσάκη)· «Κρήτη», ἡμιεπίσημος ἐφημερὶς ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν Χανίοις τὴν 20ὴν 'Ιανουαρίου 1867. 'Εξηκολούθησεν ἐκδιδομένη μεχρι τῆς 30ῆς Δεκεμβρίου 1896 καὶ ἐξεδίδετο τουρκιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ 790, ἔκτοτε δὲ μόνον ἑλληνιστί· «Κρήτη» ἐξεδόθη τῷ 1867, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἄνευ ὡρισμένου τόπου ἐκδόσεως, μεταφερομένη ἑκάστοτε ἀναλόγως τῶν πολεμικῶν γεγονότων· κάτωθεν τοῦ τίτλου της ὑπῆρχεν ἡ φράσις «ἐλευθερία ἢ θάνατος»· «Κρήτη», ἡμιεπίσημος ἐφημερὶς ἐπὶ τουρκικῆς κυριαρχίας (1868, 1897)· «Ραδάμανθυς», ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ φιλολογική, ἐκδιδομένη τῷ 1841 ὑπὸ τοῦ 'Εμ. Βυβιλάκη εἰς τὸ χωρίον Βαφέ, ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος, κατὰ Σάββατον, ἐπὶ δύο μόνον μῆνας. 'Εν τῇ συμβάσει τῆς Χαλέπας τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκδίδειν ἐφημερίδας ἀνεγράφετο ρητῶς, κατήντησεν ὅμως ἰδανικόν, ἕνεκα τῶν δυσχερειῶν, ἃς παρενέβαλλεν ἡ Πύλη διὰ τὴν χορήγησιν τῆς πρὸς τοῦτο ἀπαιτουμένης ἀδείας. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐξεδόθησαν αἱ ἐφημερίδες: 'Εν Χανίοις: 'Η ἐπίσημος ἐφημερὶς τῆς γενικῆς διοικήσεως Κρήτης (1889), «'Αλήθεια» ὑπὸ Τιμοθ. Γ. Ψαρουδάκη (1881—1882), «'Αλήθεια» ὑπὸ 'Ι. Γ. Παπαδάκη (1888—1889), «Ἄμυνα» ὑπὸ τοῦ ἰδίου (ἀριθμ. 1—64, 1885—1886), «Ἄμυνα» ὑπὸ 'Ιωάν. Γ. Γυπάκη (1887—1888), «Ἄπτερα» (1878). Ταύτης ἀπηγορεύθη ἡ ἔκδοσις τῷ 1881, λόγῳ δῆθεν παραβάσεως τοῦ περὶ τύπου νόμου, «Αὐγὴ» ὑπὸ Κ. Φούμη καὶ 'Ι. Καψάλη (1895—1896), «Κίσσα» ὑπὸ Π. Χαϊδούλη (σατιρική, 1881, 1885 καὶ 1887), «Λευκὰ Ὄρη» ὑπὸ Κ. Μητσοτάκη μέχρι τοῦ 1888 (ἀριθμ. 1—70) καὶ ἔκτοτε ὑπὸ τῶν Χ. Πολογεώργη, Κ. Φούμη, 'Ελ. Βενιζέλου καὶ 'Ιακ. Μοάτσου (1888—1889), «Μεσόγειος» ὑπὸ 'Ιωάν. Παπαδάκη (1891—1898), «Πατρὶς» ὑπὸ Γ. Κοντάκη (1881—1883).

Digitized by Google

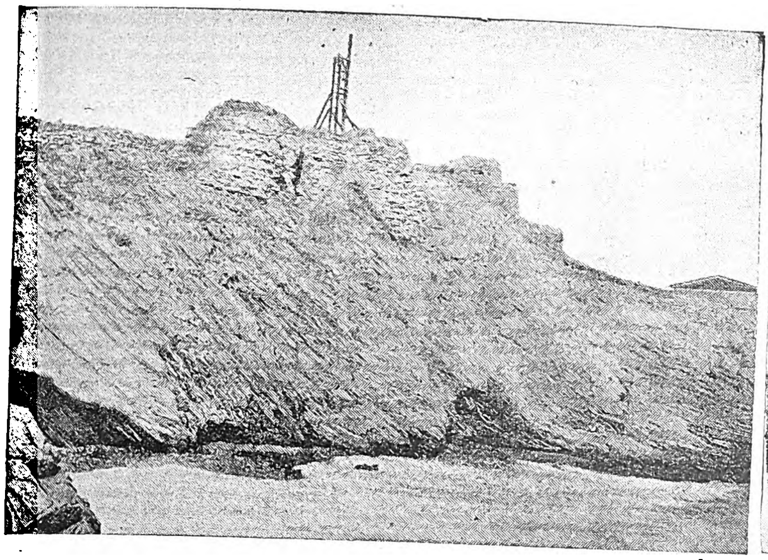

Ἀκτὴ εἰς τὸ Πάνορμον τοῦ Μυλοποτάμου.

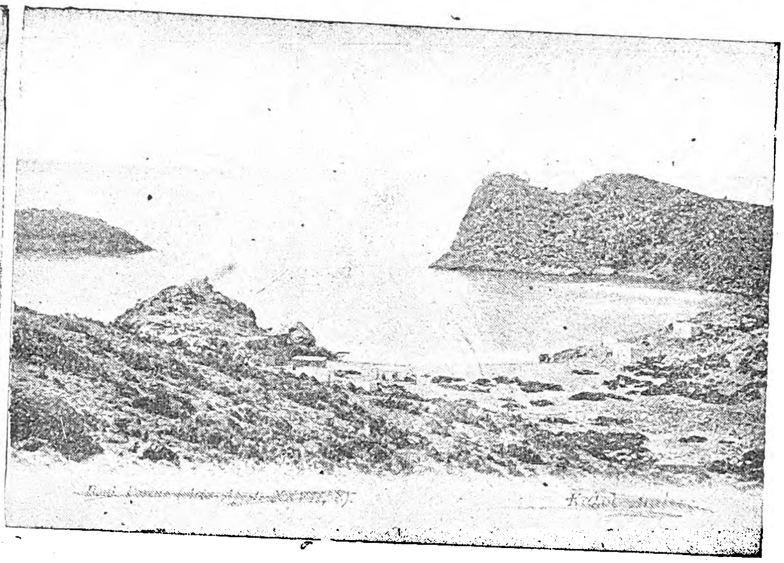

Οἱ Καλοὶ Λιμνιῶνες.

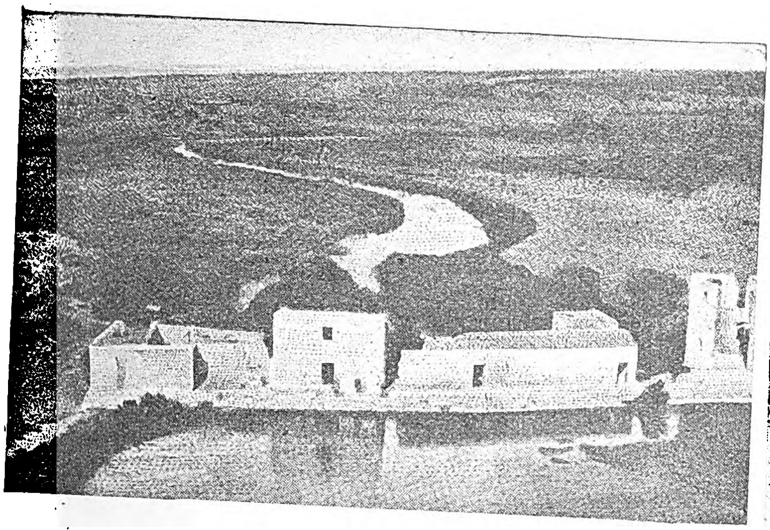

Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ ποταμοῦ Ἁλμυροῦ.

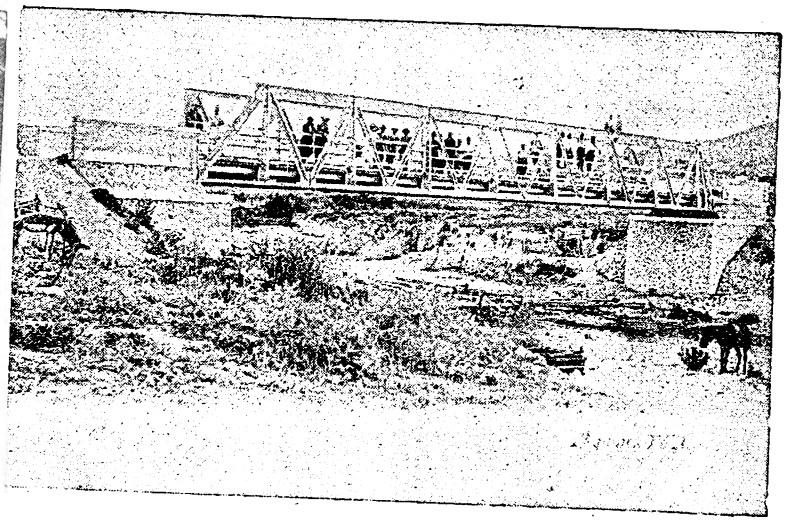

Ἡ γέφυρα τοῦ Γάζι.

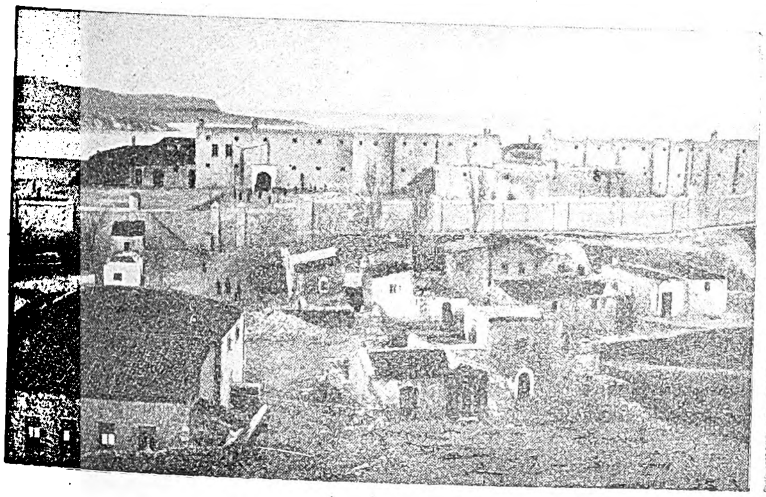

Ἄποψις τοῦ Ἰτζεδίν.

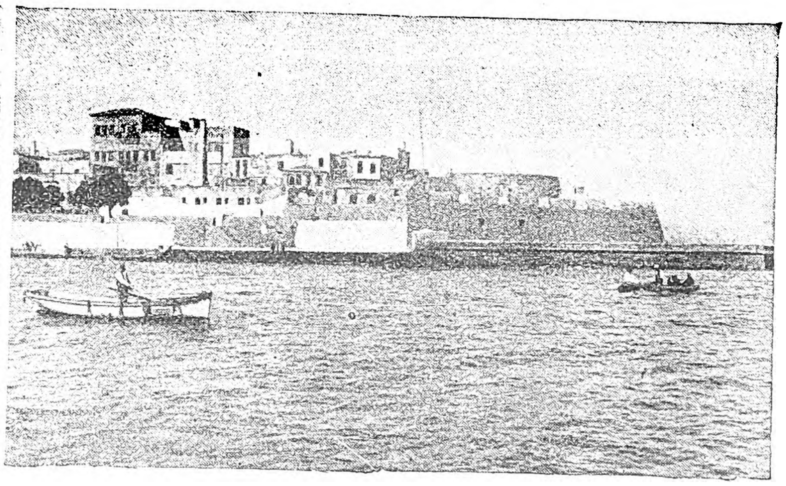

Τὸ φρούριον Φιρκᾶ.

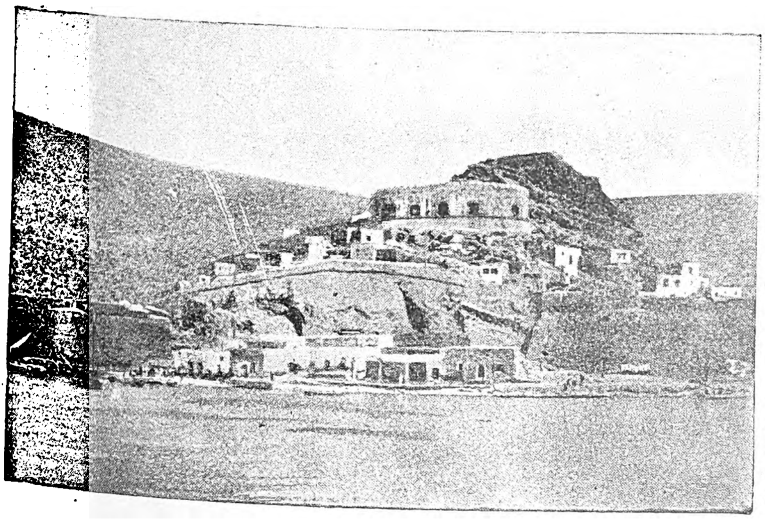

Ἄποψις τοῦ φρουρίου τῆς Σπιναλόγκας.

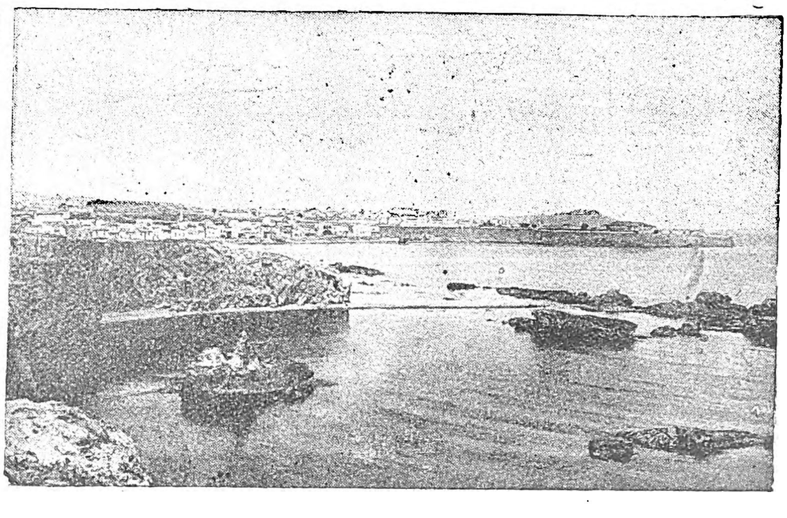

Ἄποψις τῆς Χαλέπας.

Digitized by Google

Ἐν Ρεθύμνῃ: «Ἀρκάδιον» ὑπὸ Στ. Ἐμμ Καλαϊτζάκη (1884—1896;, «Ἴδη» ὑπὸ Θεμ. Παταδάκη (1888—1899), «Νέος Ραδάμανθυς» ὑπὸ Στ. Ἐμμ Καλαϊτζάκη (1881, 1883, 1884), «Παρρησία» ὑπὸ τοῦ ἰδίου (1886 — 1889). Ἐν Ἡρακλείῳ: «Ἑβδομὰς» ὑπὸ Ἰ Κονδυλάκη καὶ Στ. Ἀλεξίου (1881— ;), «Εὔπολις» (σατιρική) ὑπὸ Χ. Π. Λυδάκη (1881), «Ἡράκλειον» ὑπὸ Ἀντ. Βορεάδου (1893, 1897), «Κνωσὸς» ὑπὸ Κ. Σιββάκη (1895— ;), «Μίνως» ὑπὸ Χ. Π. Λυδάκη (1881—1887).

Ἀπὸ τῆς αὐτονομίας λήγει ἡ περίοδος τῆς ἐπὶ τουρκικοῦ καθεστῶτος τυπογραφίας μὲ ἀρχέγονα τυπογραφικὰ μέσα καὶ ταῦτα ἐλλιπέστατα. Ἤλλαξεν ἐντελῶς ἡ κατάστασις, ἀλλὰ και ἐν γένει ἡ δημοσιογραφικὴ τακτικὴ ἀπὸ ἀπόψεως ἐκδόσεως και καλλιτεχνίας, ὡς ἐκ τοῦ νέου πολιτεύματος καὶ τοῦ νέου περὶ τύπου νόμου. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην πολλαὶ ἐξεδόθησαν ἐφημερίδες, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι Ἐν Χανίοις: «Ἐπίσημος ἐφημερὶς τῆς Κρητικῆς Πολιτείας» (1898—1908), Παράρτημα τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως» ἐν Κρήτῃ (1908—1915, «Ἐπίσημος ἐφημερὶς τῆς Ἐπαναστατικῆς Συνελεύσεως Θερίσου» (1905, «Ἀγὼν» ὑπὸ Ἀριστ. Κριάρη (1907—1909), «Ἁλάτι» (σατιρική) ὑπὸ Ἰ. Τσεπετάκη (1908), «Ἀνεξάρτητος» ὑπὸ Γ. Σ. Μαρκοπούλου (1912), «Ἀσπὶς» ὑπὸ Ν Πιμπλῆ (διδασκαλική) (1910—1912), «Βῆμα» ὑπὸ Ἐμμ. Δ. Φρατζεσκάκη (1901—1905), «Ἐλεύθερον Βῆμα» ὑπὸ τοῦ ἰδίου (1905—1915). «Ἑλλὰς» ὑπὸ Ψαρουδάκη, Λιονῆ, Ἰ. Γ. Παπαδάκη (1902—1905). «Ἐπιθεώρησις» Γ Παπαδοπέτρου, καὶ Ἰ Γ. Παπαδάκη (1899—1903, «Ἔρευνα» ὑπὸ Ἀγκυσουλάκη κα Σ. Μαλατάκη (1899—1900), «Νέα Ἔρευνα» ὑπὸ Σ. Μαλατάκη (1901—1916), «Κέντρον» ὑπὸ Γ. Πανηγυράκη (1900, «Κέντρον» ὑπο Γ. Πολογιεώργη 1909 - 1910), «Κήρυξ» ὑπὸ Κοτζαμτασάκη, Ἠλιάκη (1901—1903 «Κήρυξ» ὑπὸ τοῦ ἰδίου και Ἰ. Γ Παπαδάκη (1902), «Κήρυξ» ὑπὸ Κ Μητσοτάκη (ἀπὸ τὴν 7 Δεκεμβρίου 1901 μέχρι τοῦ 1912 ἐξεδίδετο ἑβδομαδιαία, ἀπὸ δὲ τοῦ 1912 μέχρι σήμερον καθημερινῶς), «Κραυγὴ» ὑπὸ Ἰμβραὴμ Τζαφαντάκη (1912), «Κρήτη» ὑπὸ Ἰ. Γ. Ἠλιάκη (1911—1912), «Λευκὰ Ὄρη» ὑπὸ Ἰ Γ Παπαδάκη (1906, 1909—1912. «Ὑψηλὰ Λευκὰ Ὄρη» ὑπὸ τοῦ ἰδίου (1906—1909) «Πατρὶς» ὑπὸ Ἀνδρ Χ. Μοσχονᾶ (1900—1901), «Φιλολογικὴ Πατρὶς» περιοδικὸν) ὑπὸ τοῦ ἰδίου (1900, «Σημαία» ὑπὸ Κ. Διγενάκη (1901—1903, «Σκορπιὸς» (ἔμμετρος σατιρική) (1905 — 1906. «Σύνταγμα» ὑπὸ Ἰωάν. Γ. Χουλιοπούλου (1906—1916), «Τὸ Θέρισο» ὑπὸ Ἰωάννου Γ. Παπαδάκη (ἐπαναστατική) (1905), «Φλαφλατᾶς» (ἔμμετρος σατιρική) ὑπὸ Δημ. Καλιγιάννη (1906—1915), «Ἐφεδρικὸς Ἀγών», Παρατηρητής». «Ἠχὼ τῆς Κρήτης». «Ἐλεύθερος Λόγος», «Ἐλευθέρα Γνώμη», «Ἀνεξαρτησία» καὶ τὸ σατιρικὸν «Ἀλήτης». Ἐν Ρεθύμνῳ: «Ἀναγέννησις» ὑπὸ Θεμ Παπαδάκη (1899—1900, «Ἀρκάδιον», ὑπὸ Στ Ἐμμ Καλαϊτζάκη (1900— ;) «Δρᾶσις» ὑπὸ Λυκ Καφφάτου (1909), «Ἐλευθερία» ὑπὸ Στ. Ἐμμ Καλαϊτζάκη, «Θάρρος» ὑπὸ Μιν. Ἀνδρουλιδάκη 1911) «Κρήτη» ὑπὸ Συράγα (1899, «Κρητικὴ Ἐφημερὶς» ὑπὸ Στ. Κωστογιάννη 1902— ;. Ἐν Ἡρακλείῳ: «Δημοκρατία», «Ἀποκέντρωσις», «Ἀστραπή», «Ἀγών», «Πρόοδος» «Ἀλήθεια» ὑπὸ Στ. Ἀλεξίου (1900—1901, «Γεωργικὰ Χρονικὰ-Ποικίλη Στοὰ» (περιοδικὸν) ὑπὸ Γ. Χ. Ἐλευθεριάδου (1905—1909, «Ἐθνικὴ» ὑπὸ Γ. Σ Μαρκοπούλου (1907), «Ἐλευθερία» ὑπὸ τοῦ ἰδίου (1899—1902), «Νέα Ἐλευθερία» ὑπὸ τοῦ ἰδίου (1903—1906, «Ἐλπὶς» ὑπὸ Σπ. Βιστάκη (1905-1911), «Ἐφημερὶς τοῦ λαοῦ», ὑπὸ Γ. Κοκκινάκη (1905) «Ἴδη» ὑπὸ Μιχ. Μαρνελάκη ἀπὸ τοῦ 1907 (1907—1912 ἑβδομαδιαία 1912—1918 δισεβδομαδιαία, 1918 μέχρι σήμερον καθημερινή), «Κρητικὴ ἀρχαιολογικὴ ἐφημερὶς» ὑπὸ Μ Καλοκαιρινοῦ 1906—1907). «Νέα ἐφημερίς», καθημερινὴ μέχρι 1929. «Παλιγγενεσία» ὑπὸ Χ. Ἐλευθεριάδου (1912—1926) Ἐπίσης «Ἐλευθέρα σκέψις», ὑπὸ Ἰ Μαρσέλλου ἀπὸ τοῦ 1929. «Ἀνόρθωσις», «Ἐλπίς», «Στέμμα «Νέα γενεά», «Κρητικὸν βῆμα», «Ἐπαρχία» «Ἔλεγχος» και τὸ σατιρικὸν «Ἡ τσιμπίδα». Ἐν Ἁγίῳ Νικολάῳ: «Ἀνατολικὴ Κρήτη». Ἐν δὲ Salt Lake City, Utah, τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς τὸ «Δελτίον τῆς Παγκρητίου ἀδελφότητος ὁ Μίνως» (ἔτος Α΄ 1925)

Περιοδικὰ δέ: Ἐν Χανίοις «Αὐγερινός», ὄργανον τοῦ Κρητικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, «Περιοδικὸν Δελτίον Βιβλιοθήκης Κρητικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου». «Κρητικὰ» ὑπὸ τοῦ Κρητικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου καὶ τὰ «Ἐμπόριον», «Σπινθήρ», «Φῶς», «Κρητικὸς Ἀστὴρ» (ἀπὸ τοῦ 1906—1911 ὑπὸ τοῦ Γ. Λελεδάκη), «Ἀσπίς», «Ἠχώ», «Ἰδέα», «Πρόοδος», «Χριστιανικὸν Φῶς» (ἀπὸ 1908 μέχρι σήμερον ὑπὸ Ἀγαθαγγέλου Νικολάκη), «Νεα Ζωὴ» (Χανιὰ καὶ Βωμοι), «Δομίνικος Θεοτοκόπουλος». Εν Ἡρακλείῳ: «Νεοελληνικα Γράμματα» (ὑπὸ Ἰω. Μουρέλλου, «Φῶς», «Ἀναμόρφωσις», «Γεωργικὰ Χρονικά», «Ποικίλη Στοά», «Κρητικὸς Λαός», «Ποιμήν», καὶ ἡ ἀπὸ 1912—1915 ἐπιμελείᾳ τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας καὶ τῇ διευθύνσει τοῦ Στ. Ξανθουδίδου ἐκδιδομένη «Χριστιανικὴ Κρήτη». Ἐν Ρεθύμνῳ: «Προμηθεὺς ὁ Πυρφόρος». Ἐν Ἱεραπέτρᾳ: «Γεωργικὴ Ἀνθοδέσμη».

—ρ.

Οἱ Κρῆτες ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Οἱ Κρῆτες πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἀπέφευγον τὴν μετανάστευσιν· ὁ λόγος ἦτο ὅτι δὲν ἐνεπιστεύοντο τὴν ζωὴν τῶν οἰκογενειῶν των εἰς μίαν τόσον ἀσταθῆ πολιτικὴν κατάστασιν Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἠκολούθησαν καὶ οὗτοι τὸ πρὸς τὴν Ἀμερικὴν ρεῦμα, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ μετηνάστευσαν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Καὶ εἰς τὰ πλέον μεμακρυσμένα σημεῖα καὶ τῆς Αὐστραλίας ἀκόμη εὑρίσκονται σήμερον Κρῆτες. Αἱ μεγαλύτεραι ὅμως παροικίαι Κρητῶν εἶναι εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς ἣν ἡ μετανάστευσις των ἐσημειώθη καὶ πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως, και ἐν Ἀμερικῇ, εἰς ἣν ἀνέρχονται ἤδη εἰς εἴκοσι πέντε περίπου ὀργανωμένας παροικίας, ἡνωμένας ὅλας εἰς μίαν «Παγκρητικὴν ἕνωσιν». Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν βιούντων Κρητῶν ὑπολογίζεται εἰς 20.000—22.000· ἐξ αὐτῶν πολλοὶ ἐπιστρέφουν κατὰ καιρούς, ἐγκαθιστάμενοι ὁριστικῶς εἰς τὴν πατρίδα των, ἣν διαρκῶς νοσταλγοῦν. Ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ ἐπιστρέφοντες δὲν λησμονοῦν τὴν Κρήτην, καὶ τὸ μακρυσμένο χωριό των προκαλεῖ το ἐνδιαφέρον των, ἐκδηλούμενον διὰ χορηγιῶν εἰς κοινωφελῆ ἔργα. Ι. Δ. Μ

Προσφυγικὴ ἐγκατάστασις. Πρόσφυγες καταφυγόντες καὶ ἐγκατασταθέντες ἐν Κρήτῃ μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἀνέρχονται εἰς 32 χιλιάδας περίπου (ὅσοι περίπου καὶ οἱ μεταναστεύσαντες Μουσουλμᾶνοι), συγκεκροτημένοι εἰς 8.270 οἰκογενείας. Ἐκ τούτων αἱ 13 χιλιάδες, ἢ οἰκογένειαι 3.510, εἶναι ἀστοί, ἢ ἐθεωρήθησαν τοιοῦτοι, καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς πόλεις Χανιὰ 961 οἰκογένειαι (ἄτομα 3.530), Ῥέθυμνον 352 οἰκογένειαι ἄτομα 1350), Ἡράκλειον 2.147 οἰκογένειαι (ἄτομα 8.000), Σητείαν 24 οἰκογένειαι (ἄτομα 85) καὶ Ἱεράπετραν 27 οἰκογένειαι (ἄτομα 55). Οἱ ἀστοὶ οὗτοι πρόσφυγες ἐστεγάσθησαν, ὅπως ἕκαστος ἠδύνατο, μὲ μικράν τινα ἐκ μέρους τοῦ κράτους βοήθειαν, περιοριζομένην εἰς παροχὴν οἰκοπέδων δι' ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως, ἢ δανείων πρὸς οἰκοδόμησιν. Μόνον 430 οἰκογένειαι ἐκ τούτων ἐστεγάσθησαν εἰς ἰσάριθμα οἰκοδομήματα, 80 ἐν Χανίοις καὶ 350 ἐν Ἡρακλείῳ, τῇ μερίμνῃ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων. Οἱ λοιποί, 19 περίπου χιλιάδες, ἀπαρτίζοντες 4.760 οἰκογενείας, εἶναι ἀγρόται καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ περὶ τὰς πόλεις ἀγροκτήματα τῶν ἀποδημησάντων Μουσουλμάνων τῇ μερίμνῃ καὶ ἐπιμελείᾳ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων, ἐλάχιστοι δὲ σχετικῶς εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἰδίως εἰς τὴν τοῦ Μονοφατσίου. Οὕτως, εἰς μὲν τὸν νομὸν Χανίων ἐγκατεστάθησαν εἰς 58 συνοικισμοὺς μὲ οἰκήματα 885, ὧν τὰ 212 νεόκτιστα και τὰ 673 ἐπισκευασθέντα μουσουλμανικά, 1024 οἰκογένειαι, μὲ ἄτομα 4.000. Εἰς δὲ τὸν νομὸν Ρεθύμνης, εἰς 41 συνοικισμούς, μὲ 927 οἰκήματα, ὧν τὰ 228 νεόκτιστα καὶ τὰ λοιπὰ ἐπεσκευασμένα, 774 οἰκογένειαι μὲ ἄτομα 3.070. Εἰς τὸν νομὸν Ἡρακλείου, εἰς 96 συνοικισμοὺς μὲ 2.835 οἰκήματα, ὧν τὰ 1305 νεόκτιστα, 2.524 οἰκογένειαι, μὲ ἄτομα 10.160, και εἰς τὸν νομὸν Λασιθίου, εἰς 25 συνοικισμοὺς μὲ 404 οἰκήματα, ὧν τὰ 42 μόνον νεόκτιστα, 435 οἰκογένειαι μὲ 1710 ἄτομα.

Εἰς τοὺς ἀγρότας τούτους ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων παρεχώρησε τὰ παραδοθέντα αὐτῇ ὑπὸ τοῦ κράτους μουσουλμανικὰ ἐν Κρήτῃ ἀγροτικὰ κτήματα. Μ. Κ.

— [ΕΘΝΟΛ.] Ἡ ἐθνολογικὴ κατάστασις τῆς νήσου κατα την προϊστορικὴν ἐποχὴν παρουσιάζει, κατὰ τὰ σημερινὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, τὴν ἑξῆς εἰκόνα: Ἡ κατὰ τὴν παλαιοτάτην ἐποχὴν ἀκατοίκητος Κρήτη συνοικίζεται τὸ πρῶτον κατὰ τὴν νεωτέραν περίοδον τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς. Πόθεν ἦλθον οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς νήσου δὲν δύναται μετ' ἀπολύτου ἀσφαλείας νὰ λεχθῇ, φαίνεται ὅμως ὅτι ἔρχονται ἐξ ἀνατολῶν. Ὁμοῦ μεθ' ἑαυτῶν φέρουσι τὴν μαύρην κατνιστὴν κεραμεικὴν καὶ τὸν τετράγωνον τύπον τῶν οἰκημάτων, φαίνεται δ' ὅτι ἔκτοτε ἤδη λατρεύεται μία μεγάλη θεότης γυναικεία.

Ἀνθρωπολογικοὶ τύποι τῶν μινωϊκῶν Κρητῶν.

Ὑπάρχει ἡ θεωρία ὅτι κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς πρωτομινωϊκῆς ἐποχῆς μία λιβυκὴ ἀποικία ἐγκατεστάθη εἰς Κρήτην, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι πλέον ἢ προβληματικόν. Κατὰ τὰς κατόπιν περιόδους τῆς μινωϊκῆς ἐποχῆς ἐξελίσσεται ὁ ἰδιότυπος χαρακτὴρ τῶν μινωϊκῶν λαῶν, οἵτινες ἀνθρωπολογικῶς ἀνήκουσιν εἰς τὴν λεγομένην *μεσογειακὴν φυλὴν* (**Homo mediterranaeus**). Ἡ φυλὴ αὕτη ἐν Κρήτῃ ἔχει μέσον ἀνάστημα 1.35, ἤτοι κατὰ δέκα ἑκατοστὰ ἐπὶ ἔλαττον τοῦ σημερινοῦ μέσου ἀναστήματος τῶν Κρητῶν, χρῶμα ἡλιοκαές, ἐρυθρωπόν, καὶ ὀφθαλμοὺς καστανοὺς μετὰ μελαίνης κόμης. Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα φέρουσιν οἱ ἄνδρες εἰς τὰς μινωϊκὰς τειχογραφίας, παριστάμενοι ἐρυθροί, ἐνῷ αἱ γυναῖκες εἰκονίζονται λευκαί. Τὰ κατὰ τὰς διαφόρους ἀνασκαφὰς εὑρεθέντα κρανία δεικνύουσι δολιχοκεφαλίαν (καὶ δὴ τὰ παλαιότατα τοιαῦτα) καὶ μεσοκεφαλίαν, σπανίως δὲ παρουσιάζεται καὶ βραχυκεφαλία. Οἱ πληθυσμοὶ λοιπὸν φαίνονται ἀνάμεικτοι ἤδη ἀπὸ τῆς παλαιοτάτης ἐποχῆς. Αἱ ἀπεικονίσεις μινωϊκῶν προσωπικοτήτων ἐπὶ σφραγίδων καὶ ἄλλων ἔργων τέχνης δεικνύουσι κατατομὰς μετὰ ἰδιορρύθμως καμπύλης ρινός. Ὁ τύπος οὗτος, προδήλως ἀσιατίζων, ἀπεκλήθη *ἀρμενοειδής*.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πλήρους ἀναπτύξεώς του, ὁ μινωϊκὸς πολιτισμὸς παρουσιάζει χαρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα ἐθνολογικῶς πλησιάζουσι τοῦτον πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Οὕτως ἡ θρησκεία, ἥτις λατρεύει κυρίως μίαν μεγάλην θεότητα-μητέρα, δέσποιναν τῶν ὀρέων καὶ τῶν θηρίων, ὁδηγεῖ ἡμᾶς ἀναγκαστικῶς πρὸς τὴν μικρασιατικὴν Ρέαν-Κυβέλην ἢ Κυβήβην, ἥτις φέρει τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικά. Ἡ γλωσσολογικὴ ἐπιστήμη ὁδηγεῖ ἡμᾶς πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν, διότι ὀνόματα τῆς Κρήτης ἀπαντῶσιν αὐτούσια καὶ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (Ἴδη, Καρνησσός). Ἐπίσης τὰ εἰς *—σσὸς* καὶ *—νθος* ὀνόματα εἶναι μικρασιατικῆς προελεύσεως, ἢ τοὐλάχιστον ἀπαντῶσι καὶ ἐκεῖ ἀφθόνως. Περὶ τῆς γλώσσης τῶν μινωϊκῶν Κρητῶν γνωρίζομεν ἐλάχιστα πραγματα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν δεικνύουσι συγγένειαν πρὸς τὰς μικρασιατικὰς γλώσσας. Αἱ ἀπεικονίσεις τῆς θεότητος καὶ πλεῖστα ἄλλα στοιχεῖα τῆς τέχνης φέρουσι πρόδηλον ὁμοιότητα πρὸς ἀνατολικά, ἰδίως χεττιτικὰ μνημεῖα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τελευταίως τονίζεται πολύ, μετὰ τάσεως πρὸς παραγωγὴν τῶν πρώτων ἐκ τῶν δευτέρων. Μια ἐν τούτοις παράδοσις παλαιά, ἣν ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Λύκιοι ἦσαν τὸ πάλαι Κρῆτες, δὲν τρέπει ν' ἀποκλείσῃ τὴν πιθανότητα μιᾶς πρωΐμου κρητικῆς ἀποικίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ὁπότε ερμηνεύεται καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ κρητικὰ ἔργα εἶναι παλαιότερα καὶ ὡραιότερα τῶν χεττιτικῶν, ἐπομένως δύνανται κάλλιστα αὐτὰ νὰ εἶναι τὰ πρότυπα.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἰσχύουσι μόνον προκειμένου περὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης, ἤτοι ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου περίπου καὶ πέραν, ἐνῷ πρὸς δυσμάς, περιέργως, οὐδὲν σπουδαῖον ἴχνος τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ παρουσιάζεται. Αἱ δυτικαὶ αὗται ἐπαρχίαι (οἱ σημερινοὶ νομοὶ Ρεθύμνης καὶ Χανίων) χωρίζονται ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν διὰ δυσβάτου ὀροσειρᾶς τῶν προβούνων τῆς Ἴδης. Τοῦτο ὅμως δεν εἶναι ἀρκετὸν ἵνα ἐξηγήσῃ τὸν ἐντελῆ ἀποκλεισμὸν τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ ἐκ τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν. Πιθανώτατα πρόκειται και περι φυλετικῆς διαφορᾶς, τοῦτο δὲ τοὐλάχιστον ἐπιβεβαιοῖ, καὶ ἡ παλαιοτάτη γραπτὴ παράδοσις τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν. Κατὰ τὴν «Ὀδύσσειαν», ἡ Κρήτη, νῆσος μεγάλη, ὅπου ὑπῆρχον ἐνενήκοντα πόλεις, κατῳκεῖτο ὑπὸ πολλῶν φύλων, τὰ ὁποῖα καὶ γλωσσικῶς διέφερον ἀλλήλων («ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη»). Πέντε τοιαύτας φυλὰς ἀναφέρει ὀνομαστὶ ὁ ποιητὴς τῆς «Ὀδυσσείας», ἐκ τῶν ὁποίων οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς ἀντιπροσωπεύουσι τὸ μετέπειτα εἰσβαλὸν ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Ἀπομένουσιν οἱ Πελασγοί, οἱ Κύδωνες καὶ οἱ Ἐτεόκρητες. Οἱ πρῶτοι εἶναι γενικὴ ὀνομασία τῶν λαῶν τῆς προελληνικῆς Ἑλλάδος, οἱ δὲ τελευταῖοι, ὡς και τὸ εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων δοθὲν ὄνομα σημαίνει Ἐτεόκρητες=γνήσιοι Κρῆτες), εἶναι τὰ λείψανα τῆς παλαιᾶς καὶ γηγενοῦς μινωϊκῆς φυλῆς. Τὰ λείψανα ταῦτα, πιεζόμενα διαρκῶς ὑπὸ τῶν κατακτητῶν, περιωρίσθησαν εἰς τὰ ἀπόκεντρα μέρη καὶ ἰδίως πρὸς τὸ ἀνατολικώτατον ἄφορον καὶ ξηρὸν μέρος τῆς νήσου. Ἐκεῖ, ἐν τῷ πολιχνίῳ Πραισῷ, διετηρήθησαν καὶ μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων, διαφυλάττοντες τὴν λατρείαν τοῦ νηπίου Διὸς και την προελληνικήν των γλῶσσαν, τοὐλάχιστον εἰς τοὺς ἱεροὺς των ὕμνους (εὑρέθησαν τρία τεμάχια ἐπιγραφῶν εἰς ἄγνωστον γλῶσσαν, ἀλλὰ δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων γεγραμμέναι). Οἱ δὲ Κύδωνες, τέλος, ἦσαν τὸ ἐπικρατοῦν στοιχεῖον πρὸς δυσμάς. Κέντρον των ἦτο ἡ Κυδωνία (τὰ σημερινὰ Χανιὰ) καὶ δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν ἰδιαιτέρως ἐπιδεκτικοὶ πολιτισμοῦ. Ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὰ γλωσσολογικὰ τεκμήρια, ἦσαν φρυγο-ιλλυρικῆς καταγωγῆς καὶ κατῆλθον βαθμηδὸν εἰς τὴν δυτικὴν Κρήτην κατὰ μῆκος τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου. Τὴν ἀρχικήν των κοιτίδα καὶ τοὺς καθ' ὁδὸν σταθμούς των ὑποδεικνύουσι κυδωνικὰ ὀνόματα τῆς δυτικῆς Κρήτης, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶσι καὶ εἰς ἄλλα μέρη Οὕτως ὁ Ἰάρδανος ποταμὸς ἀπαντᾷ καὶ ἐν Ἤλιδι παρὰ τὴν Ὀλυμπίαν Ἀθηνᾶ Κυδωνία ἐπίσης ἐλατρεύετο ἐκεῖ που. Ἀνάλογον τῆς κυδωνικῆς πόλεως Περγάμου ἦτο ἡ Πέργαμις ἐν Ἠπείρῳ, ἡ δὲ πόλις τῆς Χαονίας Κύδραι ἢ Κυδρίαι προφανῶς σχετίζεται πρὸς τὸ Κυδωνία.

Οὕτως ἡ Κρήτη παρουσιάζεται ἐθνολογικῶς

Digitized by Google

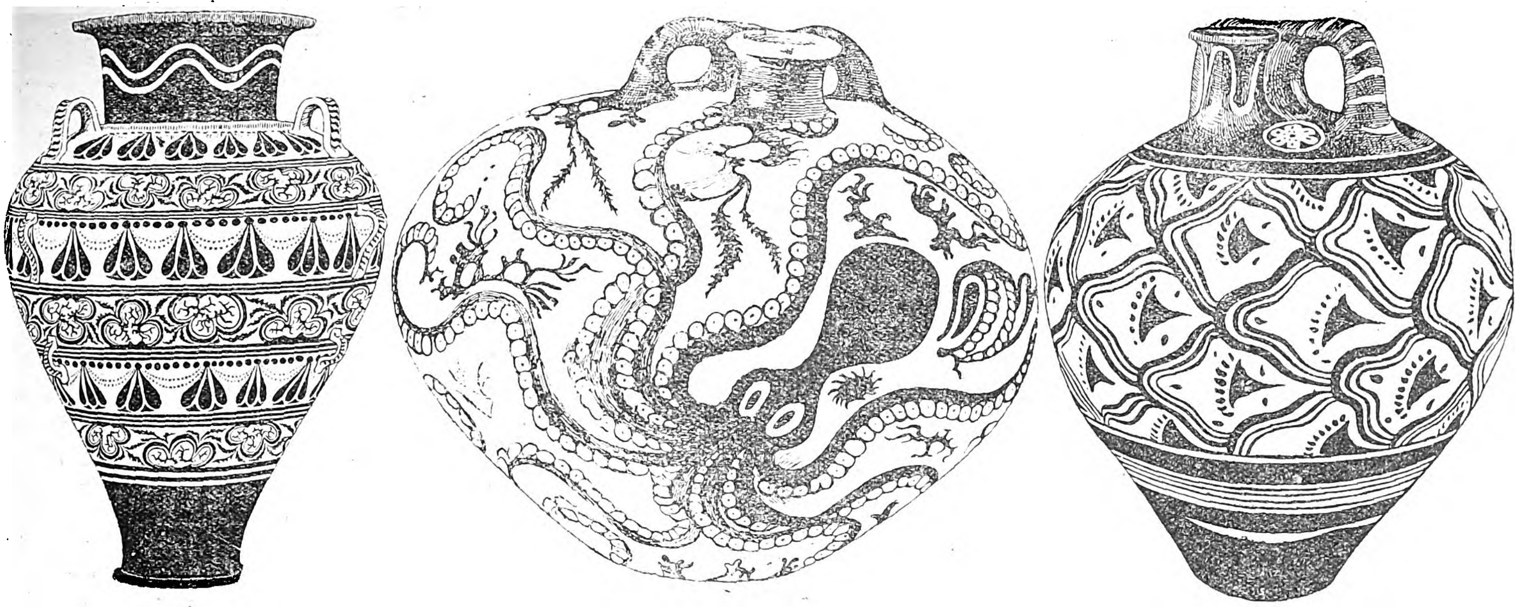

1) Πιθοειδὲς ἀγγεῖον ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς, ἔνθα ὑποφαίνεται ἤδη ὁ θαλάσσιος ρυθμός. 2) Ἀγγεῖον ἀνεπτυγμένου θαλασσίου ρυθμοῦ ὑστερομινωϊκὸν (Γουρνιά). 3) Ἀγγεῖον ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ δευτέρας ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς (Κνωσός).

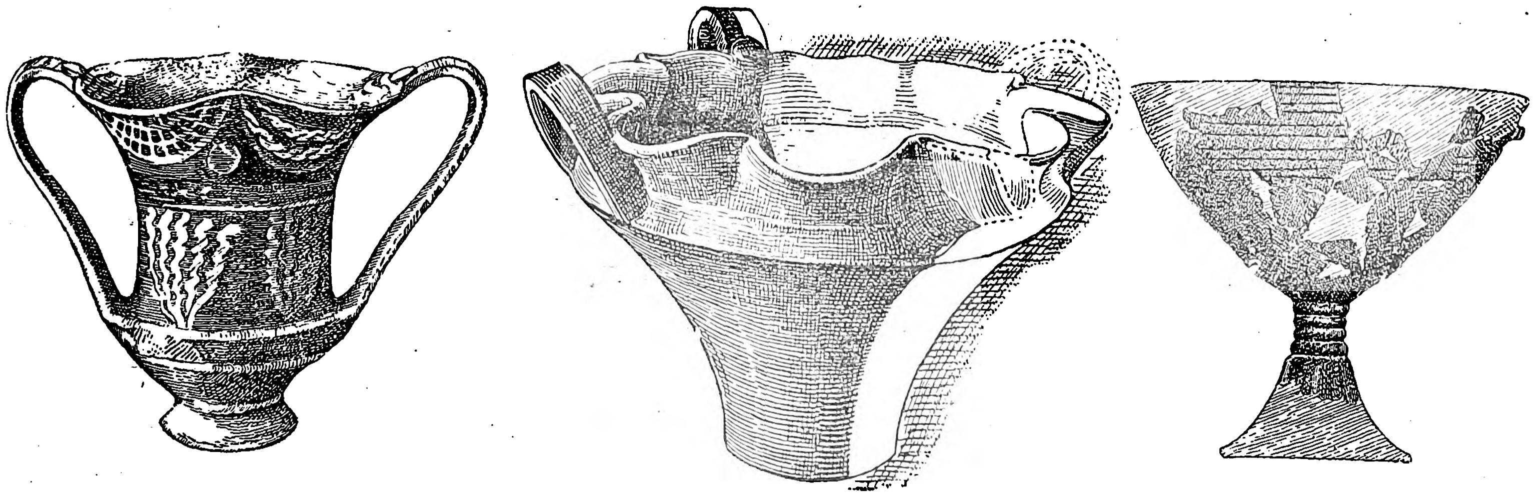

1) καὶ 2) Πήλινα μεσομινωϊκὰ ἀγγεῖα, μιμούμενα μεταλλικὰ πρότυπα (Ἀνατολικὴ Κρήτη). 3) Πήλινα πρωτομινωϊκὰ ἀγγεῖα τῆς συλλογῆς Πύργου.

1) καὶ 3) Πίθοι τῆς πρώτης ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς (Κνωσσός). 2) Εὐμέγεθες πολύχρωμον ἀγγεῖον καμαραϊκῆς ἐποχῆς (Φαιστός).

Digitized by Google

σύνθετος κατὰ τὴν προϊστορικὴν καὶ τὴν πρώτην ἱστορικὴν ἐποχήν. Οἱ εἰς αὐτὴν πρῶτοι κατελθόντες Ἕλληνες ἦσαν οἱ ὑπὸ τῶν Δωριέων προωθηθέντες Ἀχαιοὶ τοῦ Ἄργους, Λακωνικῆς, Μεσσηνίας καὶ Ἤλιδος, ἐλθόντες κατὰ τὸν μῦθον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀγαμέμνονος, Μενελάου καὶ Ἀλθαιμένους. Ἐξ αὐτῶν προέρχονται ἀχαϊκὰ ὀνόματα ἐν Κρήτῃ, ὡς Μυκῆναι, Ἀμύκλαι, Θεράπνη, Αἴπεια, Ἠλέκτρα κλπ. Τὸ δεύτερον καὶ πολυπληθέστερον κῦμα ἦτο τὸ τῶν ἀκμαίων Δωριέων, οἵτινες ἔδωκαν ἑνιαῖον φυλετικὸν χαρακτῆρα εἰς τὴν νῆσον. Οὗτοι ἐκόμισαν μεθ' ἑαυτῶν τὸν μῦθον τοῦ Ἡρακλέους, ἐξ αὐτῶν δὲ προέρχεται τὸ Ἡράκλειον. Τὸ φυλετικῶς ἑνιαῖον τῆς νήσου διετηρήθη κατόπιν αὐτῶν ἐπὶ μακροτάτους αἰῶνας ἀναλλοίωτον ἐν τῇ νήσῳ, διατηρεῖται δὲ καὶ μέχρι σήμερον εἰς ἀπόκεντρα μέρη, ὅπως εἶναι τὰ Σφακιά. Ἐκεῖ ἐπικρατεῖ καταπληκτικῶς ἡ βραχυκεφαλία (οἱ Δωριεῖς ἦσαν βραχυκέφαλος λαός). Τελευταῖος ἑλληνικὸς ἐποικισμὸς τῆς νήσου ἐγένετο κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τῶν Σαμίων, οἵτινες φεύγοντες τὴν τυραννίαν τοῦ Πολυκράτους ἵδρυσαν τὴν Κυδωνίαν, ἥτις ὅμως μετὰ ἓξ ἔτη κατεστράφη ὑπὸ τῶν Αἰγινητῶν.

Αἱ κατόπιν περιπέτειαι τῆς νήσου ἐθνολογικῶς δὲν ἀφῆκαν σχεδὸν ἴχνη. Οἱ Ἄραβες εἰς οὐδεμίαν ἐπιμειξίαν ἦλθον πρὸς τοὺς ἐντοπίους. Ἡ ἀποικία τῶν βυζαντινῶν ἀρχοντοπούλλων μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς νήσου ὑπὸ Νικηφόρου Φωκᾶ ἐπέφερε τὴν ἀνάμειξιν καὶ ὀλίγου βυζαντινοῦ αἵματος, ἐνῷ τοὐναντίον αἱ κατόπιν περιπέτειαι τῆς νήσου ὑπὸ τοὺς Ἑνετοὺς καὶ τοὺς Τούρκους ἀφῆκαν μᾶλλον εἰς τοπωνυμίας καὶ ἐπώνυμα τὰ ἴχνη των. ΣΠ. Μ.

Οἱ σημερινοὶ Κρῆτες ἀποτελοῦν ἕνα τῶν ὁμογενεστέρων καὶ καθαρωτέρων τύπων τῆς Ἑλλάδος. Χαρακτηρίζονται δὲ γενικῶς οἱ ὑψηλοῦ ἀναστήματος, εἰς τὰ πλεῖστα τοὐλάχιστον σημεῖα τῆς χώρας (ἀνάστημα μέσον 1.69), διὰ δασύτητος τριχώματος, μετὰ μεγάλης ἀναλογίας συνόφρεων, δι' ὀρφνοῦ χρώματος, ὑψηλοῦ κρανίου (ἀκρόκρανες μὲ δείκτην 98.8, κατὰ Luschan), δολιχοκεφαλίας ἐν πολλοῖς, ἢ κατὰ τὰ ὅρια ταύτης (κρανιακὸς δείκτης 78 0=μεσοκεφαλία), ἔτι δὲ καὶ μεσοπροσωπίας (προσωπικὸς δείκτης 86 5) πρὸς τὴν λεπτοπροσωπίαν κλίνοντες, μετὰ γωνιώδους συνήθως προσώπου καὶ λεπτορρινίας (ρινικὸς δείκτης 47.1 κατὰ τὰ ὅρια τῆς μεσορρινίας). Οὐχ ἧττον, εὑρίσκομεν καὶ ἐν Κρήτῃ καὶ εἰς ὡρισμένας περιοχὰς μάλιστα τὴν ξανθὴν συνδρομήν. Ἐὰν ὁ μὲν εἷς τύπος συνδέεται μὲ τὸν βασικόν, μεσογειακόν, προελληνικὸν καὶ ὁ ἕτερος μὲ τὸν ἑλληνικὸν (βόρειον ;), εἶναι ζήτημα μὴ λυθὲν εἰσέτι, συνδεόμενον μὲ τὸ ὅλον ζήτημα τῆς φυλετικῆς θέσεως τῶν Ἑλλήνων. Ι. Γ. Κ.

—[ΙΣΤΟΡ.] Τὸ ὄνομα τῆς *Κρήτης*, ἀσφαλῶς προελληνικόν, ἀπαντᾷ ἐν τῇ Γραφῇ ὑπὸ τὴν μορφὴν *Κάφτορ* καὶ ἀναγνωρίζεται ὑπό τινων αἰγυπτιολόγων ἐν τῷ ἱερογλυφικῷ *Κεφτὶ* ἢ *Κεφτιοὺ* καὶ τῷ τύπῳ *Κα-πτα-ρὰ* τῆς σφηνοειδοῦς γραφῆς. Ὁ τελευταῖος οὗτος τύπος εἶναι καὶ ἡ παλαιοτάτη μνεία τῆς νήσου ἐν τῇ παγκοσμίῳ φιλολογίᾳ, διότι, ἂν καὶ συναντᾶται ἐπὶ ὑστερωτέρου τινὸς μαθητικοῦ κειμένου ἐξ Ἀσσούρ, ἐν τούτοις ἀνάγεται εἰς πρωτότυπον τοῦ ἔτους περίπου 2100 π. Χ. Τότε ἐβασίλευσεν ὁ μέγας δυνάστης Σαργὼν ὁ Β' τῆς παλαιᾶς Ἀσσυρίας, ὅστις εἶχεν ἐπιχειρήσει μακροτάτας στρατείας, αἵτινες περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του συνετάχθησαν εἰς διήγησιν. Ἐκεῖ λοιπὸν ἀναφέρεται, κατά τινας ἀνατολιστάς, καὶ ἡ Κρήτη διὰ πρώτην φοράν. Τὸ σχετικὸν ἀπόσπασμα ἔχει ὡς ἑξῆς: «Τὴν γῆν τοῦ κασσιτέρου (καὶ) τὴν Καπταρά, χώρας κειμένας πέραν τῆς Ἄνω θαλάσσης (τῆς Μεσογείου δηλαδή)... ἡ χεὶρ τοῦ Σαργὼν ἔφθασε». Ἐκτὸς τοῦ ὀνόματος *Κρήτη* ἡ νῆσος ἔφερε καὶ ἄλλα ὀνόματα (βλ. ἀνωτ. / *Ἀρχ. Γεωγρ.* /).

Ὁ ἑλληνικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος, Κρήτη, ἀπαντᾷ ἤδη παρ' Ὁμήρῳ καὶ ἔμεινε μέχρι σήμερον ἀναλλοίωτος. Κατὰ τοὺς μεταβυζαντινοὺς χρόνους ὠνομάσθη ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ Χάνδακος κατὰ παραποίησιν Candia τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον καὶ ἐκεῖθεν ἡ ὅλη νῆσος, ὄνομα τὸ ὁποῖον καὶ μέχρι σήμερον παραμένει ἐν Εὐρώπῃ διὰ τὸ Ἡράκλειον.

Μυθολογία. Κρήτη ἐκαλεῖτο κατὰ τοὺς παλαιοὺς μυθογράφους νύμφη τις, μία τῶν Ἑσπερίδων, κατὰ τὴν ὁποίαν ὠνομάσθη καὶ ἡ νῆσος. Κατ' ἄλλους ἡ Κρήτη ἦτο κόρη Κουρῆτός τινος, νυμφευθεῖσα τὸν Ἄμμωνα, ὅστις καταφυγὼν ἕνεκα σιτοδείας εἰς τὴν νῆσον ἵδρυσεν εὐδόκιμον βασίλειον. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου του ἐκλήθη καὶ ἡ νῆσος, καλουμένη πρότερον Ἰδαία. Ἄλλοι τέλος ἐβάπτιζον τὴν νῆσον ἀπὸ Κρητός, τοῦ υἱοῦ τοῦ Διὸς καὶ τῆς νύμφης Ἰδαίας, καὶ ἄλλοι ἄλλα ἐμυθολόγουν. Προσωποποιήσεις τῆς νήσου διεσώθησαν ἀρκεταὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ, ἐξ ὧν μία βεβαιοῦται καὶ διὰ τῆς ἐπιγραφῆς της ἐπὶ τοῦ περιφήμου ἀγγείου τοῦ Τάλω. Παριστάνεται ὡς νεᾶνις διὰ κισσοῦ ἐστεμμένη, φοροῦσα ἐξωσμένον χιτῶνα καὶ ὑπὲρ τοῦτον κεντητὸν ἐπίβλημα.

Κατὰ τὴν μυθολογίαν ἡ Κρήτη ἦτο πατρὶς τοῦ Διός, διότι γεννηθέντα τοῦτον ἀπέκρυψεν ἡ Ρέα εἰς ἱερὸν σπήλαιον πλησίον τῆς πόλεως Λύκτου, ὅπου ἀνετράφη ὑπὸ τῆς Ἀμαλθείας καὶ τῆς Μελίσσης. Ἐν Κρήτῃ ἐδεικνύετο καὶ ὁ τάφος τοῦ Διός, πρᾶγμα ὅπερ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ θεωρῶνται οἱ Κρῆτες ψεῦσται. Σήμερον γνωρίζει ἡ ἐπιστήμη ὅτι ὁ Κρηταγενὴς

Digitized by Google

Ζεὺς ἦτο διάφορος τοῦ Διὸς τῶν Ἑλλήνων, λείψανον τῆς προελληνικῆς ἐπὶ τῆς νήσου θρησκείας. Ἦτο θνητὸς θεός, ὀπαδὸς τῆς μεγάλης θηλείας θεότητος, τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος καὶ ἡ ἐτησία ἐπάνοδος ἐσυμβόλιζον τὴν θνήσκουσαν καὶ πάλιν ἀναγεννωμένην δύναμιν τῆς βλαστήσεως καὶ γενικώτερον τῆς φύσεως.

Ἡ μυθολογία διέσωσε τὸ ὄνομα τοῦ *Μίνωος* ὡς παλαιοῦ καὶ κραταιοῦ δυνάστου τῆς νήσου. Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Εὐρώπης, ἀνὰ ἐννέα δ' ἔτη ἀνήρχετο ἐπὶ τῆς Ἴδης, ὅπου ἐν μέσῳ βροντῶν καὶ ἀστροπῶν συνωμίλει μετὰ τοῦ πατρός του, δίδων λόγον τῶν πράξεών του καὶ λαμβάνων ἐκ νέου τὴν ἐντολὴν βασιλείας. Ἴσως τοῦτο σημαίνει ἡ δυσνόητος φράσις τοῦ Ὁμήρου, ὅτι «Μίνως ἐννέωρος βασίλευε». Ὁ ποιητὴς ὀνομάζει ἐπίσης τὸν Μίνωα «Διὸς μεγάλου ὀαριστήν», ἤτοι ἔχοντα τὸ προνόμιον νὰ συνδιαλέγεται οἰκείως μετὰ τοῦ Διός. Ἀδελφὸς τοῦ Μίνωος ἦτο ὁ Ραδάμανθυς, ἀμφότεροι δὲ μετὰ θάνατον ἐδίκαζον τὰς ψυχὰς ἐν τῷ Ἅδῃ ὁμοῦ μετὰ τοῦ Αἰακοῦ. Ἤδη ἡ παλαιὰ παράδοσις διέκρινε δύο Μίνωας, τὸν πρότερον καὶ τὸν ὕστερον. Ὁ τελευταῖος παριστάνεται ὡς ἄγριος κατακτητής, ἡ γνωστοτάτη τοῦ ὁποίου περιπέτεια εἶναι ἡ μετὰ τοῦ Θησέως καὶ τοῦ Μινωταύρου. Τὸ πρᾶγμα εἶναι λίαν πιθανόν.

Μεταγενέστεροι συγγραφεῖς, ἰδίως ὁ Διόδωρος, ἀναφέρουσιν ὅτι ἐκ Κρήτης κατήγοντο πλεῖστοι καὶ σπουδαῖοι θεοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πανθέου. Ἐπίσης τὰ μυστήρια ἦσαν, κατὰ τὸν ἄνω συγγραφέα. ὡς διετείνοντο οἱ Κρῆτες, κρητικῆς καταγωγῆς, καὶ ἀλλαχοῦ γινόμενα κρυφίως (ἰδίως ἐν Ἐλευσῖνι), παρ' αὐτοῖς ἄλλοτε ἐλάμβανον χώραν ἐν Κνωσῷ ἀναφανδόν. Πάντα ταῦτα ἐνέχουσι προφανῶς πυρῆνα ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ εἶναι ἀπηχήσεις τοῦ ἐν τῇ νήσῳ πρὸ τῶν Ἑλλήνων μεσουρανήσαντος μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Προϊστορία. Τὰ παλαιότατα ἴχνη τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ νήσῳ χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς καὶ μάλιστα τῆς νεωτέρας τοιαύτης (6—8 χιλ. ἔτη π. Χ. μέχρι τοῦ 3500 περίπου. Πόθεν ἦλθεν ὁ πρῶτος οὗτος πολιτισμός, εἶναι ἀκόμη ἀρκούντως ἀσαφές, φαίνεται ὅμως ὅτι ἐξαπλοῦται βαθμηδὸν ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς τὴν Δύσιν. Ἡ περίοδος αὕτη χαρακτηρίζεται ὑπὸ μονοχρώμου μαύρης καπνιστῆς κεραμεικῆς. Τὰ ἀγγεῖα εἶναι χονδροειδῆ καὶ χειροποίητα, φέρουσι δὲ τεχνητὴν στίλβωσιν δι' ἐπιμελοῦς τριβῆς. Χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν κρητικὴν νεολιθικὴν κεραμεικὴν εἶναι μία συλλογὴ τῶν καλουμένων *στολιδωτῶν ἀγγείων* (Rippled ware), ἤτοι ἀγγείων, τὰ ὁποῖα φέρουσι σκοπίμως τὴν ἐπιφάνειαν ἐλαφρότατα ἀνώμαλον, ἕνεκα τῶν ἰχνῶν τοῦ στιλβωτῆρος, ὅστις ἐσύρετο ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω. Τὰ χρονικῶς ὑστερώτερα νεολιθικὰ ἀγγεῖα φέρουσιν ἐνίοτε ἁπλᾶ γεωμετρικὰ σχήματα ἐγχαράκτως ἢ στικτὴν διακόσμησιν. Ἐνίοτε τὰ κοσμήματα ταῦτα πληροῦνται λευκῆς ὕλης (γύψου) καὶ σπανιώτερον ἐρυθρᾶς τοιαύτης, ἵνα φαίνωνται καλύτερον.

Τὰ ἐργαλεῖα τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἰδίως μικροὶ πελέκεις ἢ ἀξῖναι, κατασκευάζονται συνήθως ἐκ ποταμίων χαλίκων, οἵτινες διὰ μικρᾶς ἐπεξεργασίας ἐγίνοντο κοπτεροὶ εἰς τὸ ἓν ἄκρον καὶ διὰ τοῦ ἄλλου ἐστερεοῦντο εἰς τὴν κοιλότητα τοῦ ξυλίνου στειλεοῦ. Ἄλλα ἐργαλεῖα φέρουσιν ὅμως ὀπὴν στειλεώσεως, καθὼς καὶ τὰ κατόπιν μετάλλινα. Ἡ ὀπὴ εἰς τὸν σκληρὸν λίθον ἐγίνετο διὰ ξυλίνης ῥάβδου ἢ τεμαχίου καλάμου, ὅστις ὁμοῦ μετ' ἄμμου ἢ ἴσως καὶ σμύριδος περιεστρέφετο ἐπὶ τοῦ τρυπητέου σημείου καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκοίλαινε τὸν λίθον.

Αἱ κατοικίαι παρουσιάζονται ἤδη ἀπὸ τῆς παλαιοτάτης ἐποχῆς τετράγωνοι (οἰκίαι ὑπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ, οἰκία Μαγκασᾶ τῆς Α. Κρήτης). Τὸ τυπολογικῶς παλαιότερον στρογγύλον σχῆμα τῶν καλυβῶν δὲν εἶναι γνωστὸν ἐν Κρήτῃ. Οἱ μεγάλοι πρωτομινωϊκοὶ θολωτοὶ τάφοι τῆς Μεσαρᾶς δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἔμμεσοι μαρτυρίαι περὶ τῆς ὑπάρξεως τούτου, διότι δυνατόν, καὶ μάλιστα πολὺ πιθανόν, εἶναι ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι εἰσήχθησαν ἔξωθεν. Τέλος, ὡς κατοικίαι κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν ἐχρησίμευσαν τὰ βραχώδη ἄσυλα (abris sous roche) καί τινα σπήλαια, ὧν ἓν εἰς τὸ χωρίον Μιαμοῦ εἶναι πρὸ πολλοῦ γνωστόν, ἓν δ' ἄλλο, τὸ σπήλαιον τῆς Εἰλειθυίας, παρὰ τὸν Ἀμνισόν, ὅπερ ἀναφέρει καὶ ὁ Ὅμηρος, νεωστὶ ἐρευνηθὲν παρέσχεν ἐπίσης πολλὰ νεολιθικὰ λείψανα. Ἐν τῇ Δ. Κρήτῃ παρουσίασε νεολιθικὰ λείψανα τὸ Ἑλληνόσπηλο ἐν τῇ χερσονήσου τοῦ Δικτυνναίου (παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Κολυμπάρι καὶ τὴν αὐτόθι μονὴν τῆς Γωνιᾶς).

Ὁ νεολιθικὸς ἄνθρωπος τῆς Κρήτης ἔζη ἐκ τῆς θήρας καὶ τῆς ἁλιείας. φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ ἡ κτηνοτροφία ἦτο ἀρκούντως ἤδη ἀνεπτυγμένη, ἴσως δ' ἔν τινι μέτρῳ καὶ ἡ γεωργία. Ἐπίσης καὶ ἡ ναυσιπλοΐα ἦτο περισσότερον ἀνεπτυγμένη παρ' ὅσον θὰ ἐνόμιζέ τις, ἔκτοτε δὲ ἤδη χρονολογοῦνται αἱ πρῶται ἀποδείξεις ἐπιμειξίας πρὸς τὴν Αἴγυπτον.

Τὸ τέλος τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς, σημειούμενον διὰ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ μετάλλου, περὶ τὸ 3500—3300 π. Χ., διαδέχεται ἡ πρωτομινωϊκὴ ἐποχή, ἥτις καλύπτει τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 3300—2200 π. Χ. Ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς μιᾶς

Digitized by Google

ἐποχῆς εἰς τὴν ἄλλην γίνεται ἄνευ βιαίας μεταβολῆς, ἀλλὰ βαθμιαίως καὶ φυσιολογικῶς. Τὰ μονόχρωμα, πάντοτε μαῦρα, ἀγγεῖα γίνονται λεπτοφυέστερα, τὰ δὲ σχήματα πολλαπλασιάζονται καὶ ἀποβαίνουσι κομψότερα. Βαθμηδὸν ἐμφανίζονται καὶ τὰ πρῶτα ζωγραφιστὰ ἀγγεῖα, τῶν ὁποίων ὁ διάκοσμος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἁπλᾶς γραμμὰς παραλλήλως βαινούσας ἢ τεμνομένας κατὰ δικτυωτὰ σχήματα ἐπὶ τοῦ οὐχὶ πλέον μαύρου, ἀλλὰ κεραμεοῦ πηλοῦ τοῦ ἀγγείου. Περὶ τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τὰ κοσμήματα ζωγραφίζονται διὰ λευκοῦ ἢ κιτρινίζοντος πηκτοῦ χρώματος, ἡ τεχνοτροπία δὲ αὕτη ἀναγγέλλει ἤδη τὴν ἑπομένην ἐποχήν, τὴν μεσομινωϊκήν. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην ἐπικρατεῖ καὶ μία ἄλλη τεχνοτροπία, ἡ τῶν *κηλιδωτῶν ἀγγείων* (Mottled ware), ἥτις λέγεται καὶ *ρυθμὸς Βασιλικῆς* ἐκ τοῦ τόπου τῆς πρώτης εὑρέσεως. Πρόκειται περὶ ἀγγείων, τῶν ὁποίων τὸ γάνωμα κατωρθοῦτο διὰ τῆς ἀνομοιομεροῦς ὀπτήσεως νὰ γίνῃ ποῦ μὲν ἐρυθρότερον, ποῦ δὲ σκοτεινότερον καὶ νὰ παράγωνται οὕτως ὡρισμέναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συμμετρικαὶ κηλῖδες ἐπὶ τοῦ ἀγγείου.

Κατὰ τὴν πρωτομινωϊκὴν ἐποχὴν ἀρχίζει ἡ τακτικὴ καὶ ζωηρὰ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς προηγμένης ἤδη Αἰγύπτου καὶ ἡ ἐκεῖθεν παραλαβὴ παντοίων στοιχείων πολιτισμοῦ. Ἐκεῖθεν ἔρχεται ἡ πρώτη ἰδέα τῶν λιθίνων ἀγγείων, τὰ ὁποῖα ἔπειτα, διὰ τῶν ἐντοπίων πολυχρώμων λίθων, ἀναπτύσσονται εἰς λαμπροτάτην βιομηχανίαν (Μόχλος, Μεσαρᾶς). Ἐκεῖθεν καὶ ἐκ τῶν συριακῶν παραλίων δέχονται ἐπίσης οἱ Κρῆτες τὴν πρώτην ἰδέαν τῶν σφραγίδων ὁμοῦ μετὰ τοῦ ὑλικοῦ, τοῦ ἐλεφαντόδοντος, ἐκ τοῦ ὁποίου πᾶς ὁπωσδήποτε εὐκατάστατος Κρὴς κατεσκεύαζε τὴν ἀτομικήν του σφραγῖδα. Τὰ ἐπὶ τῶν σφραγίδων τούτων μοτίβα δεικνύουσιν ἐπίσης μεγάλην αἰγυπτιακὴν ἐπίδρασιν, ἀλλὰ πολλάκις λαμβάνονται καὶ ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἄλλοι θέτουν πλοῖον ἐπὶ τῆς σφραγῖδός των (προφανῶς ναυτικοί), ἄλλοι ἀγγεῖα (ἀγγειοπλάσται), ἄλλοι ἄγρια ζῷα (κυνηγοί), καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐλεφαντόδοντος χρησιμοποιεῖται πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ ὁ στεατίτης, ἐντόπιος λίθος λιπαρᾶς ὑφῆς καὶ λίαν μαλακὸς (ἡ κοινῶς σαπουνόπετρα, ἐξ ἧς κατασκευάζεται ἡ κόνις τάλκ).

Ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νῦν νὰ συνοικίζεται εἰς μεγαλύτερα χωρία ἢ πολίχνας, παρουσιάζονται δ ἀντιστοίχως καὶ οἱ πρῶτοι τάφοι, οἵτινες εἶναι ἢ μικροὶ καὶ ἁπλοῖ τετράγωνοι (Μόχλος), ἢ ἀπαρτίζουσι μέγα κυκλοτερὲς οἰκοδόμημα μετὰ παχυτάτων τοίχων (ὁ μέγιστος τούτων ἐν τῷ χωρίῳ Πλάτανος τῆς Μεσαρᾶς ἔχει ἐξωτερικὴν διάμετρον 18 μέτρων). Οἱ τάφοι οὗτοι, οἵτινες θεωρεῖται ὅτι ἐστεγάζοντο θολοειδῶς διὰ βαθμιαίας ἐσοχῆς τῶν λίθων, εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Θολωτοὶ τάφοι τῆς Μεσαρᾶς*, διότι μέχρις ἐπ' ἐσχάτων ἐνομίζετο ὅτι δὲν ἀπαντῶσιν ἐκτὸς τῆς μεγάλης καὶ εὐφόρου πεδιάδος. Διὰ τοῦτο καὶ ἐδημιουργήθη ἡ θεωρία ὅτι κατάγονται ἐκ Λιβύης καὶ ὅτι δυνατὸν νὰ ἐκομίσθησαν εἰς Κρήτην ὑπὸ φυλῆς τινος φυγάδος, ἥτις ἐκδιωχθεῖσα ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν Αἰγυπτίων κατέφυγεν εἰς Κρήτην, ὅπου ἐκόμισε καὶ ἄλλα χαρακτηριστικὰ (μικρὰ εἰδώλια μετὰ αἰχμηροῦ πώγωνος, εἰδικὸς τύπος τόξων καὶ βελῶν κλπ.). Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα πράγματι ὑπάρχουσιν ἐν τῇ πρωτομινωϊκῇ Κρήτῃ, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ἀποικίαν, ἵνα ἐξηγηθῶσιν. Ἡ λιβυκὴ ἀκτὴ ἀπέχει πολὺ ὀλίγον τῆς κρητικῆς, ἡ δὲ ζωηρὰ καὶ ἀδιάκοπος ἐπικοινωνία εἶναι ἀρκετή, ἵνα ἑρμηνεύσῃ τὰ φαινόμενα ταῦτα. Ὡς πρὸς δὲ τοὺς θολωτοὺς λεγομένους τάφους, τελευταίως ἤρχισαν νὰ παρατηρῶνται καὶ ἐκτὸς τῆς Μεσαρᾶς· εἷς μάλιστα πανάρχαιος ἀνεκαλύφθη καὶ παρὰ τὴν βορείαν παραλίαν (εἰς τὸ χωρίον Κράσι), ὑπάρχουσι δὲ λόγοι πείθοντες ὅτι οἱ τάφοι οὗτοι ἔρχονται ἐκ τῶν Κυκλάδων, ὅπου παρατηροῦνται ὅμοιοι τὴν κατασκευήν, ἂν καὶ μικρότεροι.

Ἡ ἐπακολουθοῦσα μεσομινωϊκὴ ἐποχὴ (2200—1550 π. Χ.) χαρακτηρίζεται ὑπὸ κεραμεικῆς, ἧς τὸ κύριον γνώρισμα εἶναι ζωγράφησις διὰ λευκοῦ χρώματος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ἀγγείου, τὸ ὁποῖον καλύπτεται προηγουμένως διὰ μελαίνης ἀλοιφῆς. Βαθμηδόν, ὁμοῦ μετὰ τοῦ λευκοῦ χρώματος, χρησιμοποιοῦνται καὶ ἄλλα, κίτρινον, πορτοκαλλιόχρουν καὶ ἐρυθρὸν εἰς διαφόρους ἀποχρώσεις. Οὕτως ἀναπτύσσεται ἡ λαμπρὰ πολυχρωμία, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὡς *Καμαραϊκὸς ρυθμὸς* (διότι εὑρέθη κατὰ πρῶτον εἰς ἓν σπήλαιον τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Ἴδης, πλησίον τοῦ χωρίου Καμάρες). Περὶ τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς παρακμάζει ἡ πολυχρωμία, καὶ ἡ κεραμεικὴ ἐπανέρχεται εἰς μόνον τὸ λευκὸν χρῶμα. Τὰ μοτίβα εἶναι κυρίως γραμμικά, ἀλλ' ἀρχίζουν ἤδη καὶ τὰ φυτικὰ νὰ χρησιμοποιῶνται ἀφθονώτερον, ἡ δ' ἐφευρικότης καὶ ποικιλία τῶν διακοσμήσεων εἶναι ἀνεξάντλητος. Ζωϊκὰ ὄντα μόνον κατ' ἐξαίρεσιν καὶ λίαν ἀτέχνως παρουσιάζονται (μία ἀνθρωπίνη μορφή, εἷς βάτραχος καὶ εἷς ὀκτάπους). Περὶ τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς ἔχομεν καὶ συνθέσεις ἐπὶ τῶν ἀγγείων, αἵτινες ἐνεπνεύσθησαν ὑπὸ τῆς συγχρόνου τοιχογραφίας.

Ἡ μεσομινωϊκὴ ἐποχὴ εἶναι ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσεται ὡρίμως ὁ μινωϊκὸς πολιτισμὸς καὶ προσλαμβάνει ἡ τέχνη τὴν ἰδιοτυπίαν καὶ τὸν εἰδικὸν χαρακτῆρα τοῦ μινωϊκοῦ πνεύματος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κτίζονται διὰ πρώτην φορὰν τὰ μεγάλα μινωϊκὰ ἀνάκτορα τῆς Κνωσοῦ, τῆς Φαιστοῦ καὶ τῶν Μαλίων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀνάκτορον, καταστραφὲν περὶ τὸ τέλος τῆς παρούσης ἐποχῆς, δὲν ἀνεκτίσθη πλέον,

Ὁ Ραδάμανθυς, ὁ Μίνως καὶ ὁ Αἰακὸς ὡς δικασταὶ τοῦ Ἅδου.

('Ἐξ ἀρχαίου ἀγγείου.)

διὰ τοῦτο διαφυλάττει καλύτερον τὸν ἀρχικὸν τύπον τῶν μινωϊκῶν ἀνακτόρων. Τὰ ἄλλα ἀνάκτορα ὑπέστησαν πολλὰς καταστροφὰς καὶ ἐπανεκτίσθησαν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων των, εἰς τρόπον ὥστε εἶναι δύσκολον νὰ διακρίνῃ τις πολλάκις τὸ παλαιότερον ἀπὸ τοῦ νεωτέρου στοιχείου.

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς ἐξακολουθοῦσιν αἱ ὁμαδικαὶ ταφαὶ εἰς τοὺς μεγάλους κυκλικοὺς τάφους τῆς Μεσαρᾶς, ὕστερον ὅμως ἐγκαταλείπονται οὗτοι ὁριστικῶς καὶ οἱ νεκροὶ θάπτονται μεμονωμένοι, συνηθέστατα ἐντὸς πίθων ἢ ἄλλων μεγάλων ἀγγείων, σπανιώτερον δ' ἐντὸς πηλίνων σαρκοφάγων ἢ λαρνάκων. Τελευταῖαι ἀνακαλύψεις ἐδίδαξαν ὅτι τὸ ἔθιμον τῆς ταφῆς ἐντὸς τεχνητῶν σπηλαίων, λαξευτῶν εἰς τὸν μαλακὸν βράχον, χρονολογεῖται ἐπίσης ἀπὸ τῆς μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς. Τὸ ἔθιμον τῆς παρὰ τὸν νεκρὸν ἐναποθέσεως πλουσίων κτερισμάτων (ὡς κατὰ τὴν προηγουμένην ἐποχὴν ἐν Μόχλῳ καὶ Μεσαρᾷ) ὑποχωρεῖ κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχήν, καὶ ὁ νεκρός, σχεδὸν κατὰ κανόνα, οὐδὲν ἀποκομίζει διὰ τὴν ἄλλην ζωήν, πλὴν ἑνὸς ἢ δύο πενιχρῶν ἀγγείων.

Ἡ τέχνη γενικῶς προχωρεῖ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἡ δὲ σφραγιδογλυφία παράγει μικρὰ ἀρι-

Ἀγγειογραφία εἰκονίζουσα τὸν θάνατον τοῦ φύλακος τῆς Κρήτης Τάλω. Ἡ ἡρωῒς Κρήτη παρίσταται φεύγουσα ἔντρομος πρὸ τῶν Ἀργοναυτῶν.

στουργήματα, ἐγκαταλείπουσα πλέον τὸ ἐλεφαντοστοῦν καὶ χρησιμοποιοῦσα τὸν στεατίτην εἰς πρόστυχα ἔργα, ἐνῷ διὰ τὰ καλύτερα μεταχειρίζεται ἤδη τοὺς ἡμιπολυτίμους λίθους, κυρίως ὀρείαν κρύσταλλον, βαθμηδὸν δέ, καὶ ἰδίως κατὰ τὴν ἑπομένην ἐποχήν, ἀχάτην, σαρδώνυχας, σαρδίους, ἰάσπιδας κλπ. Ὁ συρμὸς τῶν λιθίνων ἀγγείων ὑποχωρεῖ σχεδὸν ὁριστικῶς, κατασκευαζομένων μόνον ὀλίγων ἀγγείων μὲ ἁπλᾶ σχήματα καὶ ἐκ μονοχρώμων λίθων. Ἰδίως δύο σχήματα παράγονται μόνον, τὸ ἰγδιόσχημον καὶ τὸ καλούμενον φωλεόσχημον (bird's nest vases).

Κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον καὶ ἡ φαγεντιανή, ἥτις, παραληφθεῖσα ἔξωθεν, ἴσως ἐξ Αἰγύπτου, τελειοποιεῖται καὶ ἐξελίσσεται εἰς ἔγχρωμον τοιαύτην ἐν Κρήτῃ, εἶτα δὲ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν ἀγγείων, ἀνθέων, ἀγαλματίων καὶ ποικίλων κοσμημάτων, εἴτε αὐτοτελῶν, εἴτε πρὸς ἐμπαιστικοὺς σκοποὺς χρησιμοποιουμένων (incrustation). Ἐπίσης νῦν τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται καὶ ἡ τοιχογραφία πρὸς διακόσμησιν τῶν ἀνακτόρων, κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ μορφὴν κοσμημάτων, εἶτα δ' ὑπὸ μορφὴν πραγματικῶν συνθέσεων, εἰλημμένων εἴτε ἐκ τῆς χερσαίας, εἴτε ἐκ τῆς θαλασσίας ζωῆς. Τέλος καὶ ἡ γραφὴ εἶναι ἐφεύρεσις τῆς μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς, ἐξελισσομένη ἀπὸ τῆς εἰκονογραφίας εἰς σχήματα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον γραμμικά, ἕως ὅτου, περὶ τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς, μορφοῦται εἰς τὸν ὁριστικὸν τύπον τῶν μινωϊκῶν γραμμάτων (βλ. λ. *γραφή*).

Αἱ σχέσεις μετὰ τῆς Αἰγύπτου ἐξακολουθοῦσι πυκνόταται κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχήν, ἡ δὲ ἀμοιβαία ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων εἶναι λίαν ζωηρά. Τὰ καμαραϊκὰ πολύχρωμα ἀγγεῖα ἀνευρίσκονται εἰς πολλὰ μέρη τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐντὸς τάφων τῆς ΙΒ' δυναστείας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι ἰδιαιτέρως πολύτιμον διὰ τὴν ἐπίτευξιν χρονολογιῶν. Ἐν τῷ μεσομινωϊκῷ ἀνακτόρῳ τῆς Κνωσοῦ ἀνευρέθησαν ἐπίσης ἓν αἰγυπτιακὸν ἀγαλμάτιον τῆς ΙΒ' δυναστείας καὶ ἓν πῶμα ἀλαβαστρίνης πυξίδος μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ περιφήμου φαραὼ Κυὰν ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ὑξὼς (ποιμένων). Τὴν πυκνουμένην ἤδη ἐπιμειξίαν καὶ πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀνατολῆς μαρτυροῦσι μεταξὺ ἄλλων δύο βαβυλωνιακοὶ κύλινδροι, χρονολογούμενοι ἐκ τοῦ 2000 π. Χ. περίπου. Ἐκ τούτων ὁ εἷς εὑρέθη ἐντὸς θολωτοῦ τάφου τοῦ Πλατάνου Μεσαρᾶς, ὁ δ' ἕτερος εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Ἡρακλείου καὶ εἶναι ἐνεπίγραφος, φέρων (διὰ σφηνοειδοῦς γραφῆς) τὸ ὄνομα τοῦ κατόχου του, «Ἀπελλίμ, υἱὸς τοῦ Μαρδοὺκ-μοὺ-σαλίμ».

Ἡ μεσομινωϊκὴ ἐποχὴ χαρακτηρίζεται γενικῶς ὡς τὸ πρῶτον μεσουράνημα τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ, κατὰ τὸ ὁποῖον μερικοὶ κλάδοι τῆς τέχνης ἔφθασαν εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς τελειότητος. Παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας καταστροφὰς τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἡ ἐξέλιξις τοῦ πολιτισμοῦ βαίνει ἀδιατάρακτος καὶ ὁμαλή. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι πιθανωτέρα ἡ καταστροφὴ ἐκ φυσικῶν αἰτίων (σεισμῶν), ἢ ἡ ὑπό τινων ὑποστηριχθεῖσα ὑπόθεσις περὶ βιαίας ἔξωθεν καταστροφῆς (ὑπετέθη ὅτι τὸ εὑρεθὲν πῶμα τοῦ φαραὼ Κυὰν δεικνύει ὅτι ὁ μέγας ἐκεῖνος κατακτητὴς εἶχε φθάσει ὡς τοιοῦτος καὶ μέχρι τῆς Κρήτης). Ἡ ὑστερομινωϊκὴ ἐποχὴ (1550—1250 π. Χ.) χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῆς ὁριστικῆς ἐγκαταλείψεως τοῦ λευκοῦ χρώματος ἐν τῇ κεραμεικῇ καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως μόνον μέλανος ἢ μελανοκαστάνου τοιούτου ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ χρώματος τοῦ πηλοῦ (κεραμεοῦ, κιτρίνου ἢ κιτρινολεύκου). Νῦν ἀναπτύσσονται κατ' ἐξοχὴν τὰ φυτικὰ διακοσμητικὰ μοτίβα, πλήρη δυνάμεως καὶ ζωῆς, μετ' ὀλίγον δ' εἰσέρχονται εἰς τὸ ρεπερτόριον τῆς ἀγγειογραφίας καὶ τὰ ζωϊκὰ ὄντα τῆς θαλάσσης, πολύποδες ναυτίλοι, ποικίλα ὄστρεα κλπ. Ἡ τέχνη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην παράγει ὅ,τι ὡραιότερον ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ μινωϊκὸς πολιτισμός, ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου ἀναπτύσσονται τάσεις ἐντελῶς διακοσμητικαί, χάριν τῶν ὁποίων ἡ φυσικότης τῶν ἀντικειμένων ἀρχίζει νὰ ὑποχωρῇ πρὸς ὄφελος τῆς διακοσμητικῆς σχηματοποιήσεως. Τοῦτο εἶναι ὁ λεγόμενος *ἀνακτορικὸς ρυθμός*, μετὰ τὴν πάροδον δὲ καὶ τούτου ἡ κρητικὴ τέχνη ἐκφυλίζεται πλέον ἐντελῶς καὶ βαίνει πρὸς βαθμιαῖον θάνατον ἐκ μαρασμοῦ, μέχρις ὅτου, πρὸ τοῦ γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ, ἐξαφανίζεται τελείως.

Ἡ πρώτη ὑστερομινωϊκὴ ἐποχὴ χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν λαμπρῶν ἀνακτόρων Κνωσοῦ, Φαιστοῦ καὶ Ἁγίας Τριάδος καὶ τῶν μεγάρων Τυλίσου καὶ Νίρου χάνι. Νῦν ἀναπτύσσεται καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν θαυμαστὴν ἐπίδοσιν ἡ τοιχογραφία, ἥτις καταλύπτει τοὺς τοίχους τῶν ἀνακτόρων διὰ σκηνῶν τοπίου καὶ εἰδυλλίου, κοσμικῆς κινήσεως καὶ θρησκευτικῶν τελετῶν. Φυτά, ἄνθη καὶ ἁπλῆ πόα, σκηναὶ τοῦ βυθοῦ τῆς θαλάσσης, ἀγρίμια, πίθηκοι καὶ πτηνά, συγκεντρώσεις, ὅπου γαυριᾷ τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν καὶ λάμπουν αἱ πολυτελεῖς ἀμφιέσεις τῶν γυναικῶν, τέλος σκηναὶ χορῶν, ταυρομαχιῶν καὶ λοιπῶν ἀγωνισμάτων, ὅλα εἶναι ὑποκείμενον τοῦ τολμηροῦ χρωστῆρος τῆς ἐποχῆς. Ἐν μέσῳ τῶν ποικιλωτάτων τούτων σκηνῶν, αἵτινες ἄριστα χαρακτηρίζουσι μίαν ἐποχὴν εἰρηνικῆς εὐμαρείας καὶ ἐρριμμένην εἰς τὴν εὔθυμον καὶ ἀμέριμνον ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς, οὔτε μίαν φορὰν σκηναὶ μαχῶν, οὔτε μία κἂν σκηνὴ αἱματηρῶν κυνηγίων, πράγματα, τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς χαρακτηρίζουν τὴν διακόσμησιν τῶν μυκηναϊκῶν μεγάρων τῆς Πελοποννήσου.

Αἱ ἐξωτερικαὶ σχέσεις κατὰ τὴν παροῦσαν ἐποχὴν ἁπλοῦνται ἰδιαίτατα πρὸς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου

Digitized by Google

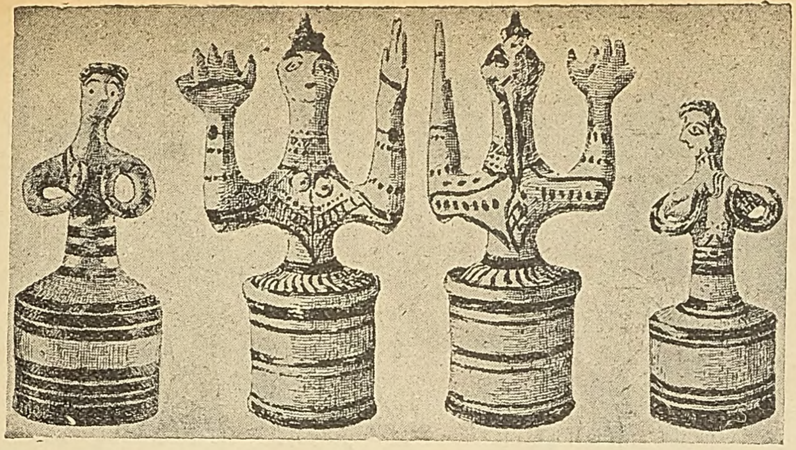

1) καὶ 3) Δύο ὄψεις πηλίνου εἰδωλίου θεᾶς κρατούσης νεογνόν Τρίτη ὑστερομινωϊκὴ περίοδος (Κνωσός). 2) Ἡ θεὰ τῶν περιστερῶν (ἐν τῷ μέσῳ) καὶ δύο ἄλλαι μορφαί, ἴσως ὑπηρετικαὶ ταύτης, εἰς τὰ ἄκρα. Ἐσχάτη ὑστερομινωϊκὴ ἐποχὴ (Κνωσός).

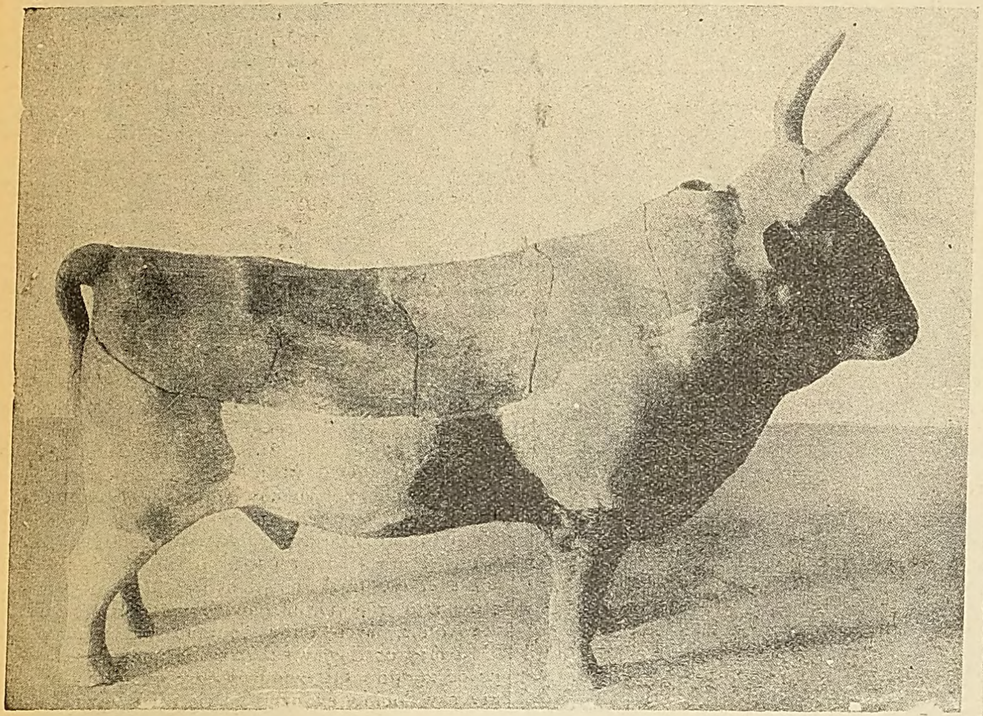

Πήλινος ταῦρος (Ψείρα).

Κεφαλὴ χρυσελεφαντίνου εἰδωλίου θεᾶς.
[Μουσεῖον τοῦ Boston.]

Πηλίνη μορφὴ γυναικὸς τοῦ συρμοῦ ἐκ Πετσοφᾶ.
[Μεσομινωϊκὴ ἐποχή.]

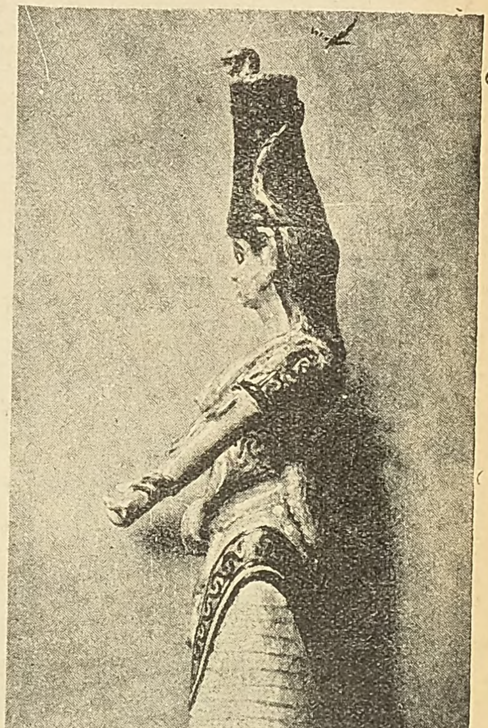

Δύο εἰδώλια τῆς θεᾶς τῶν ὄφεων ἐκ πορσελλάνης.
[Τρίτη μεσομινωϊκὴ ἐποχὴ (Κνωσ...)]

Digitized by Google

ὡς ἔμποροι προσήγγιζον οἱ Κρῆτες. Εἰς τάφους τῆς ΙΗ′ δυναστείας (ἀπὸ τοῦ 1580 π.Χ. καὶ κατόπιν) ἀπαντῶσιν ἐπανειλημμένως ἐπὶ τῶν τοιχογραφιῶν οἱ Κεφτὶ ἢ Κεφτιού, οἵτινες ταυτίζονται πρὸς τοὺς μινωϊκοὺς Κρῆτας. Τὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα ἀπεικονίζονται κομίζοντες, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον προϊόντα τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ (ἰδίως τὰ χαρακτηριστικὰ ρυτά, ἤτοι ἀγγεῖα ἐν σχήματι κεφαλῶν ζῴων ἢ ἔχοντα χοανοειδὲς σχῆμα). Εἴτε ὅμως διότι οἱ Αἰγύπτιοι τεχνῖται ἐζωγράφουν ἀπὸ μνήμης, εἴτε διὰ λόγον ἄλλον, ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ἱματισμοῦ καὶ τῶν εἰκονιζομένων δώρων δὲν συμφωνοῦν πρὸς τὴν Κρήτην, δι' ὃ μερικοὶ ἠμφεσβήτησαν τὸ ὅτι οἱ Κεφτὶ εἶναι Κρῆτες, ὑποστηρίζοντες ὅτι προέρχονται μᾶλλον ἐκ τῶν συριακῶν παραλίων. Αἱ σχετικαὶ ἱερογλυφικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐπεξηγοῦσιν ὅτι οἱ εἰκονιζόμενοι προέρχονται «ἐκ τῆς χώρας Κεφτὶ καὶ ἐκ τῶν νήσων τῶν κειμένων ἐν τῷ μέσῳ τῆς Βαθυπρασίνης» (τῆς θαλάσσης δηλαδή). Ἂν ὄντως οἱ Κεφτὶ εἶναι Κρῆτες, τότε διὰ τῆς ἐπικοινωνίας πρὸς τὴν Αἴγυπτον μᾶς δίδουσι λαμπρὰν εἰκόνα τῆς ἐμπορικῆς των δραστηριότητητος καὶ τοῦ φιλησύχου ἐπιχειρηματικοῦ των χαρακτῆρος. Ἐν μέσῳ τῆς εἰρηνικῆς καὶ εὐτυχοῦς ταύτης ζωῆς ἐπέρχεται, κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς (περὶ τὸ 1450). μία ἀπότομος καταστροφή, ἥτις ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ἔπληξε τὰς μινωϊκὰς ἐπαρχίας. Τὰ ἀνάκτορα Φαιστοῦ καὶ Ἁγίας Τριάδος καταστρέφονται, διὰ νὰ μὴ ἀνακτισθοῦν πλέον. Εἰς τὸν κόλπον Μεραμβέλλου μία ὁλόκληρος πόλις, τὰ Γουρνιά, θάπτεται ὑπὸ τὰ ἐρείπιά της, ἐνῷ τὴν αὐτὴν τύχην ὑφίστανται τὰ ἔτι ἀνατολικώτερον κείμενα πολλὰ καὶ ἀκμαῖα ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Ψείρας, Μόχλου, Παλαικάστρου καὶ Ζάκρου. Μόνον εἰς τὴν Κνωσὸν ἐπανακτίζεται ἢ μᾶλλον ἐπισκευάζεται τὸ ἀνάκτορον καὶ ἐξελίσσεται ἡ τέχνη εἰς τὸν ἀνωτέρω μνημονευθέντα ἀνακτορικὸν ρυθμόν. Προφανῶς λοιπὸν ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν μίαν μεγάλην καὶ σύγχρονον συμφορὰν ἔξωθεν ἐπελθοῦσαν. Εἶναι πιθανώτατον ὅτι ἡ ἐρήμωσις συντελεῖται ὑπὸ τῶν πρώτων Ἑλλήνων τῆς ἱστορίας, τῶν ἀχαϊκῶν δηλαδὴ φύλων τῆς Ἑλλάδος, ἅτινα εἶχον, ὡς φαίνεται, καὶ προηγουμένως συλήσει τὴν Κρήτην, ἀλλὰ τώρα προβαίνουσιν εἰς συστηματικὴν ταύτης καταστροφήν. Ἴσως ἡ καταστροφὴ αὕτη συνδέεται καὶ πρὸς κατάκτησιν τῆς νήσου, ἢ τοὐλάχιστον μονιμωτέραν ἐγκατάστασιν νέου αἵματος ὁμοῦ μετὰ τοῦ παλαιοῦ. Τοὐλάχιστον ἐν Κνωσῷ ἔχομεν τεκμήρια ὅτι ἤλλαξεν ἡ δυναστεία, πρὸς ταύτην δὲ τὴν ἀλλαγὴν συνδέεται πιθανῶς καὶ ἡ ἐμφάνισις τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β, ἥτις δὲν ἐξηγεῖται ἁπλῶς ὡς περαιτέρω ἐξέλιξις τῆς Α (βλ. λ. *γραφή*). Ὅτι ὅμως οἱ μινωϊκοὶ λαοὶ τῆς νήσου ἔμειναν εἰς τὴν πατρίδα των, ἀποδεικνύει ἡ τέχνη, ἥτις δὲν ἐξαφανίζεται ἀποτόμως, ἀλλὰ βαίνει πρὸς τὸν βαθμιαῖον ἐκφυλισμόν, μέχρις ὅτου, εἰς ὡρισμένα ἀπόκεντρα μέρη (Σφουγγαρᾶν, Καβούσι), ἀνεπαισθήτως μεταπίπτει εἰς τὸν γεωμετρικὸν ρυθμόν.

Ἡ θαυμασία ἐπίδοσις τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς προϋποθέτει μίαν ἰσχυρὰν πολιτικὴν δύναμιν, ἥτις, οὐδένα φοβουμένη, ἐκυβέρνα ἐν πάσῃ ἡσυχίᾳ. Ἐπειδὴ ἀνάκτορα καὶ πόλεις οὐδέποτε τειχίζονται κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον τῆς μινωϊκῆς ἐποχῆς, συμπεραίνομεν ὅτι ἐσωτερικῶς ἐπεκράτει ὁμόνοια. Ἴσως οἱ μικρότεροι ἡγεμόνες διετέλουν ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν δυναστείαν τῆς Κνωσοῦ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει οὐδὲν συγκεκριμένον γνωρίζομεν περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς νήσου ἐν τῇ μινωϊκῇ ἐποχῇ. Ἵνα ὅμως μὴ ὑπάρχῃ φόβος καὶ ἐκ μέρους ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, ἀνάγκη νὰ ὑποτεθῇ ὅτι οἱ Κρῆτες ἦσαν τότε κύριοι τῆς θαλάσσης, τούτου δὲ τοῦ γεγονότος ἔχομεν πράγματι τὴν βεβαίωσιν καὶ ἐκ τῆς παραδόσεως, ἥτις διέσωσε τὴν μνήμην ἑνὸς μεγάλου θαλασσοκράτορος ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μίνωος. Ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης ὁμιλοῦσιν ἀρκούντως περὶ τοῦ θαλασσοκράτορος τούτου, ὅστις εἶχε καταστρέψει τὴν πειρατείαν, εἶχεν ὑποτάξει τὰς νήσους καὶ μέχρι τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν Μεγάρων εἶχεν ἐξαπλώσει τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις του ἢ τὴν φορολογικήν του δικαιοδοσίαν Ἐπίσης ἡ παράδοσις ὁμιλεῖ καὶ περὶ μεγάλης ἐκστρατείας εἰς τὴν μοιραίαν Σικελίαν, ἥτις δὲν ἔσχε καλύτερον τέλος ἢ ἡ σχεδὸν χίλια ἔτη βραδύτερον γενομένη ὀλεθρία ἐπιχείρησις τῶν Ἀθηναίων. Ὡσαύτως παραδίδεται καὶ περὶ διαλύσεως τῆς στρατιᾶς τοῦ ἐν Σικελίᾳ ἀποθανόντος Μίνωος. Ἴσως ἡ ἀτυχὴς αὕτη περιπέτεια ἐσήμανε τὴν ὁριστικὴν κατάρρευσιν τῆς μινωϊκῆς μοναρχίας.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ′ αἰῶνος, διὰ λόγους οὐχὶ ἀκόμη σαφεῖς, φαίνεται ὅτι γίνεται ὁμαδικὴ μετανάστευσις τῶν λαῶν τῆς νήσου πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἰδίως ὅμως πρὸς ἀνατολάς. Κρητικῆς καταγωγῆς ἦσαν οἱ Φιλισταῖοι τῆς Γραφῆς, οἵτινες κατὰ πρῶτον ἐδοκίμασαν εἰσβολὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἡ Αἴγυπτος ὅμως ἦτο ἀκόμη ἀρκούντως ἰσχυρὰ καὶ ἀπέκρουσεν ὅλας τὰς ἐπιθέσεις ἐπὶ φαραὼ Ραμεσσῆ τοῦ Γ′. Τότε οἱ Φιλισταῖοι τραπέντες βορειότερον ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀπ' αὐτῶν ἀποκληθεῖσαν Παλαιστίνην, ἐκεῖ δὲ

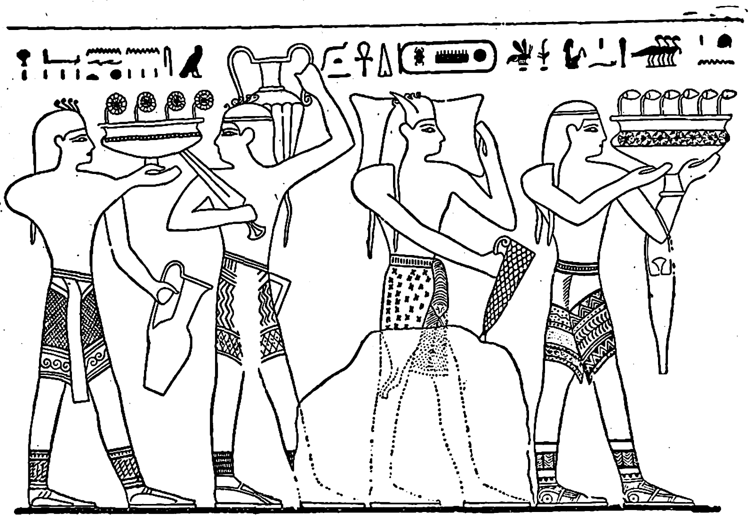

Κεφτὶ κομίζοντες δῶρα.

[Αἰγυπτιακὴ τοιχογραφία ἐκ τοῦ τάφου τοῦ Ρέχμαρα.]

ἔσχον ἐπανειλημμένας προστριβὰς πρὸς τὸ ἔθνος τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ σιδήρου ἐποχήν. Πρὸς δυσμὰς ἔφθασαν οἱ Κρῆτες μέχρι Κερκύρας καὶ Σικελίας. Ἡ παράδοσις μᾶς διέσωσε τὰ γεγονότα ταῦτα ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης ἐκστρατείας τοῦ Μίνωος εἰς Σικελίαν, ὅπου οὗτος ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κοκκάλου εἰς τὴν πόλιν Κάμικον (τῆς περιοχῆς τῶν Ἀκραγαντίνων). Τότε, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ στρατός του ἀποσυντεθεὶς ἔμεινεν ἐκεῖ καὶ ἔκτισε πόλεις, τὴν Μινῴαν καὶ τὴν Ἔγγυον. Μετ' ὀλίγον καὶ ἄλλοι Κρῆτες ἐτράπησαν πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἀναγκασθέντες καὶ οὗτοι νὰ παραμείνωσιν ἐν Κάτω Ἰταλίᾳ (Ἰαπυγίᾳ), ὅπου ἔκτισαν τὴν

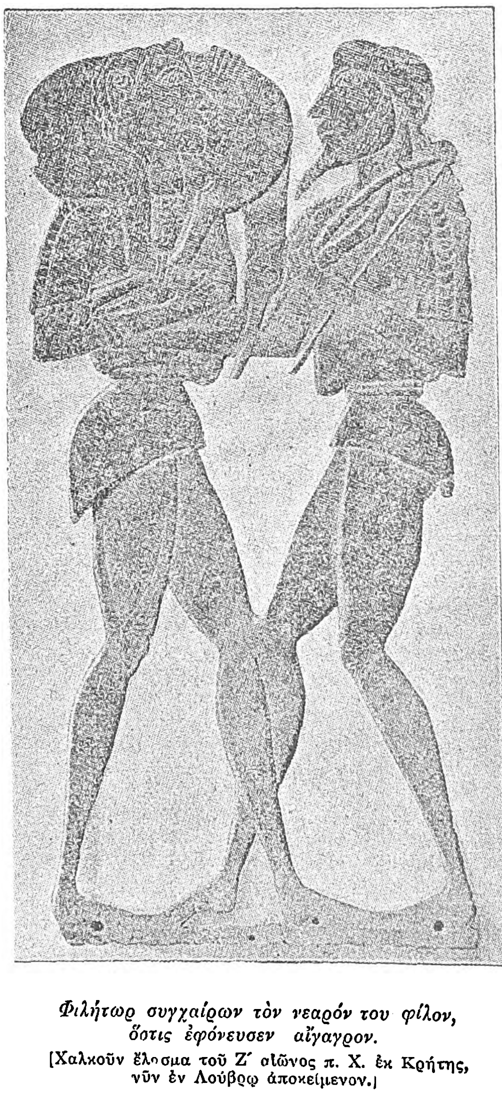

Φιλήτωρ συγχαίρων τὸν νεαρόν του φίλον, ὅστις ἐφόνευσεν αἴγαγρον.

[Χαλκοῦν ἔλασμα τοῦ Ζ′ αἰῶνος π. Χ. ἐκ Κρήτης, νῦν ἐν Λούβρῳ ἀποκείμενον.]

Υρίαν, ὡς διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτος. Καὶ τρίτον κῦμα φαίνεται ὅτι ἐτράπη τὴν αὐτὴν ὁδόν, οἱ ὑπὸ τὸν Μηριόνην μετὰ τὴν ἐκ Τροίας ἐπάνοδον ἀτυχήσαντες ἐν τῇ πατρίδι των Κρῆτες.

Ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων εὗρεν οὕτω τὴν Κρήτην ἀρκούντως ἠρημωμένην. Ἡ νῆσος κατελήφθη καὶ ἐξεδωρίσθη ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, ἐντεῦθεν δ' ἀρχίζει πλέον ὁ ἑλληνικὸς ταύτης πολιτισμός. Ἐπειδὴ οἱ Δωριεῖς παρέμειναν ἀμειγεῖς ἐν τῇ νήσῳ, εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι οὗτοι δὲν ἦσαν πολὺ ἐπιρρεπεῖς εἰς τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιστήμην, διὰ τοῦτο ἡ νῆσος παρέμεινεν ἄσημος καθ' ὅλην τὴν ἑλληνικὴν ἐποχὴν καὶ οὐδὲν γενναῖον παρήγαγεν. Αἱ σπουδαιόταται τῶν πόλεων ἀπέβησαν πρὸς δυσμὰς μὲν ἡ Κυδωνία, πρὸς ἀνατολὰς δ' ἡ γηραιὰ Κνωσός, ἡ Γόρτυς καὶ ἡ Λύκτος. Δυστυχῶς αἱ πόλεις αὗται εὑρίσκοντο εἰς αἰωνίας ἔριδας μεταξύ των, τὸ δὲ παράδειγμά των ἠκολούθουν καὶ αἱ μικρότεραι. Οὕτως ἡ Κρήτη, τῆς ὁποίας ἡ ἡνωμένη δύναμις θὰ ἠδύνατο ἀσφαλῶς νὰ θαυματουργήσῃ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, κατετρίβετο εἰς τὰς αἰωνίας ἐσωτερικὰς διχονοίας καὶ μόνον ὁσάκις ἐξωτερικὸς κίνδυνος ἠπείλει τὴν νῆσον συνηνοῦντο πάντες πρὸ τοῦ ἐχθροῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὸν ὅρον *συγκρητισμὸς* ἔμεινε παροιμιῶδες.

Ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ χρόνοι. Κατὰ τοὺς πρωτοϊστορικοὺς χρόνους, ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ἡ Κρήτη λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ἐκείνην διὰ τοῦ Ἰδομενέως, ἄγοντος μετὰ τοῦ πιστοῦ του φίλου Μηριόνου ὀγδοήκοντα πλοῖα. Ὁ Ἰδομενεὺς ἦτο, ὡς παραδίδεται, υἱὸς τοῦ Δευκαλίωνος, ὅστις πάλιν ἦτο υἱὸς τοῦ Μίνωος. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἠκολούθησε τὴν ἐκστρατείαν καὶ ὁ Κρὴς Δίκτυς, ὅτις ἔγραψε καὶ ἀπομνημονεύματα περὶ ταύτης. Μετὰ τῶν γεγονότων τούτων παύει καὶ πᾶσα ἄλλη σχεδὸν μνεία περὶ τῆς προϊστορικῆς Κρήτης, ἥτις ἤδη εὑρίσκετο τότε ἀσφαλῶς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἑλληνικῶν φύλων (ὁ Ἰδομενεὺς ἦτο πολλῷ μᾶλλον ἀχαϊκοῦ ἢ μινωϊκοῦ κράτους βασιλεύς).

Αἱ ἀμέσως κατόπιν εἰδήσεις προέρχονται ἐκ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ νῆσος ἦτο δωρική. Οἱ ἐναπομείναντες παλαιοὶ κάτοικοι ἐγένοντο δοῦλοι διαφόρων βαθμῶν δουλείας, δουλοπάροικοι κλπ. (περίοικοι, ἀφαμιῶται, κλαρῶται, μνωῖται κλπ.). Τὸ πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν καθεστὼς ἐν τῇ νήσῳ μορφοῦται πλέον κατὰ τὰ γνώριμα δωρικὰ ἔθιμα. Ἡ βασιλεία παύει νὰ ὑπάρχῃ (εἷς μόνον ἀβέβαιος βασιλεὺς ἀναφέρεται, ὁ Ἐτέαρχος, ἐν τῇ πόλει Ἀξῷ), ἀντ' αὐτῆς δὲ ἐγκαθίσταται ἡ ἀριστοκρατία τῶν ἐλευθέρων. Ἑκάστη πόλις εἶναι αὐτόνομος, ἔχει ἴδιον νόμισμα καὶ νόμιμα, ὁ δ' ἀνώτατος ἄρχων ἐκλέγεται ἐτησίως, ὀνομαζόμενος κόσμος. Οἱ κοσμεύσαντες ἀπετέλουν κατόπιν τὴν βουλὴν ἑκάστης πόλεως. Τὰ λοιπὰ ἔθιμα καὶ ἡ ἀγωγὴ τῶν νέων εἶχον μεγάλην ἀναλογίαν πρὸς τὰ σπαρτιατικά. Οἱ νέοι ἀνετρέφοντο οἴκοι μέχρι τοῦ 18ου ἔτους (σκότιοι), ὕστερον δ' εἰσήρχοντο εἰς τὰς λεγομένας ἀγέλας (ἀγελαῖοι). Τρεφόμενοι καὶ γυμναζόμενοι ὑπὸ τῆς πολιτεία; πλέον, ὡς οἱ σημερινοὶ στρατιῶται, ἠσκοῦντο ἐν μεγάλῃ πειθαρχίᾳ εἰς παντὸς εἴδους σκληραγωγίαν, εἰς τὸ κυνήγιον, εἰς τὰ ὅπλα καὶ ἰδίως εἰς τὸ τόξον, ἀγόμενοι εἰς τὰ ὄρη πρὸς θήραν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐγίνετο ὑπὸ τύπον βιαίας ἀπαγωγῆς ὑπὸ πρεσβυτέρου τινός, τοῦ φιλήτορος, διήρκει δ' ἡ ἀπουσία ἐκείνη τρεῖς μῆνας. Γενικῶς, ἕνεκα τῆς ζωῆς ταύτης, στενότατος δεσμὸς συνήπτετο μεταξὺ τῶν παλαιοτέρων καὶ νεωτέρων πολιτῶν ἑκάστης πόλεως, δεσμὸς ὅστις οὐ μόνον τὸν κοινὸν πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ἀλληλεγγύης ἀνέπτυσσεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ὑλικωτέρας σχέσεις τῶν παιδικῶν ἐρώτων ἦγε, διὰ τοὺς ὁποίους ἦσαν περιβόητοι οἱ Κρῆτες.

Μετὰ τὴν θητείαν τῶν ἀγελῶν ἀπολυόμενοι οἱ νέοι ἀπετέλουν τὰς ἑταιρείας. Ὁ τρόπος τοῦ βίου ἐξηκολούθει νὰ εἶναι πάντοτε στρατιωτικός, διότι ὅλοι συνεσίτουν εἰς τὰ λεγόμενα ἀνδρεῖα, ὅπου τὸ λιτὸν ἄλλως φαγητὸν παρεσκευάζετο κυρίως ἐκ πόρων τῶν δημοσίων κτημάτων, ἅτινα ἐκαλλιέργουν οἱ μνωῖται, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἰδιαιτέρων συνεισφορῶν τῶν πολιτῶν. Παρ' ὅλην ταύτην τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσίν των, οἱ Κρῆτες καθ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν ἐποχὴν παρέμειναν εἰς μοιραίαν ἀπραξίαν, μὴ δυνηθέντες οὐδὲν ἀξιόλογον γεγονὸς νὰ ἐπιτελέσωσιν ἐξωτερικῶς ἢ ἐσωτερικῶς. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ μεγαλειώδης προσπάθεια τοῦ ἔθνους ἐρρίπτετο μὲ ὅλην τὴν δύναμίν της εἰς τὰς ἐποποιίας τῶν περσικῶν πολέμων, οἱ Κρῆτες ἀπέφυγον νὰ λάβωσι μέρος εἰς αὐτούς, βασισθέντες ἐπὶ δελφικοῦ χρησμοῦ, καθ' ὃν τὸ παράδειγμα τῆς πανωλεθρίας τοῦ Μίνωος ἐν Σικελίᾳ ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μάθημα καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκτεθῶσιν ἐκ νέου εἰς τὴν μῆνιν τοῦ βασιλέως τούτου, ὅστις δὲν ἐπεθύμει νὰ ἐξέρχωνται τῆς Κρήτης. Ἐπίσης καὶ κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἔμειναν οὐδέτεροι, μόνον δ' ἀπὸ τῆς μακεδονικῆς περιόδου καὶ ἑξῆς ἀρχίζουν νὰ ἐμφανίζωνται εἰς τὴν διεθνῆ οὕτως εἰπεῖν πολιτικήν, οὐ μόνον συμμαχοῦντες πρὸς διαφόρους ἔξω τῆς Κρήτης δυ-

Digitized by Google

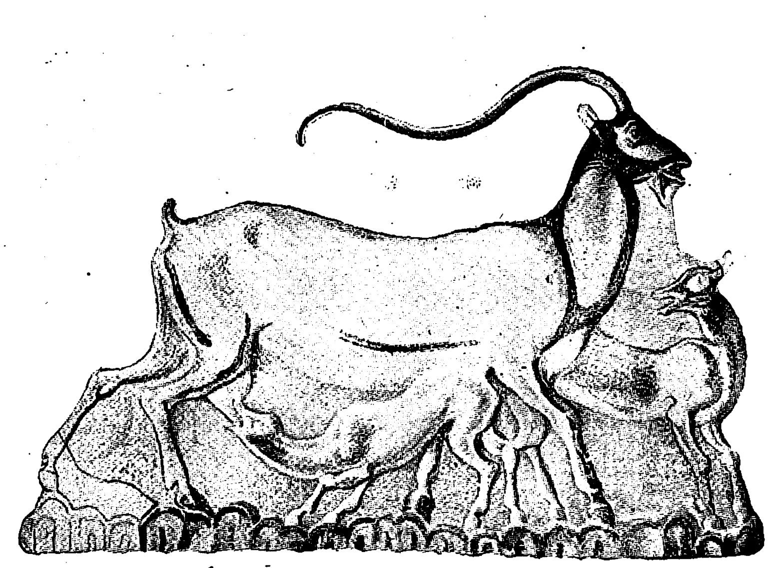

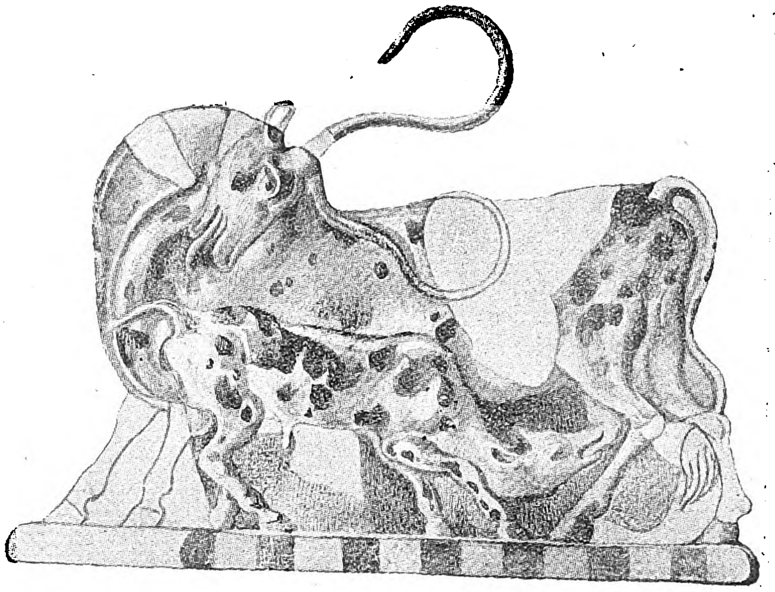

Εἰκόνες αἰγάγρου καὶ ἀγελάδος θηλαζουσῶν τὰ νεογνά των.

[Φαγεντιανὴ ἐκ τῶν ἱερῶν θησαυροφυλακίων τῆς Κνωσοῦ. Τελευταία μεσομινωϊκὴ ἐποχή.]

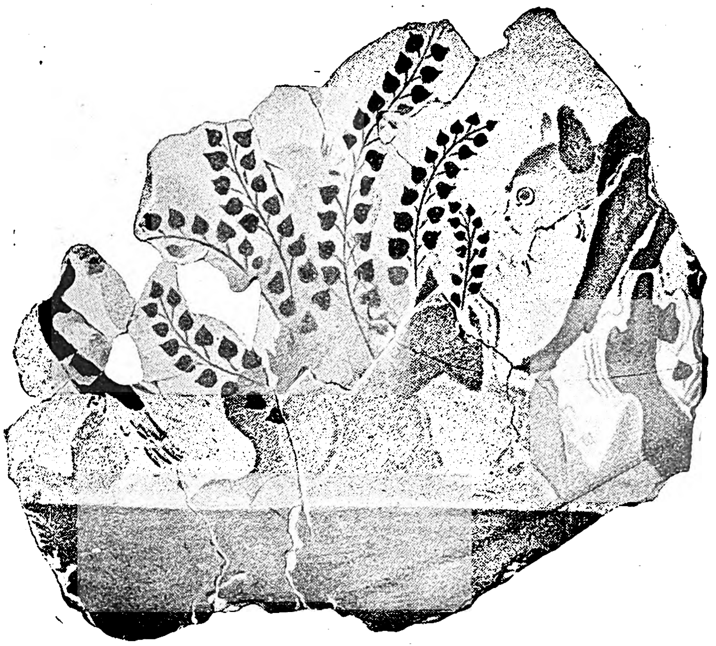

Αἴλουρος ἐνεδρεύων φασιανόν.

Φυτὰ καὶ ἄνθη.

[Τοιχογραφία ἐξ Ἁγίας Τριάδος περὶ τὸ 1550 π. Χ.]

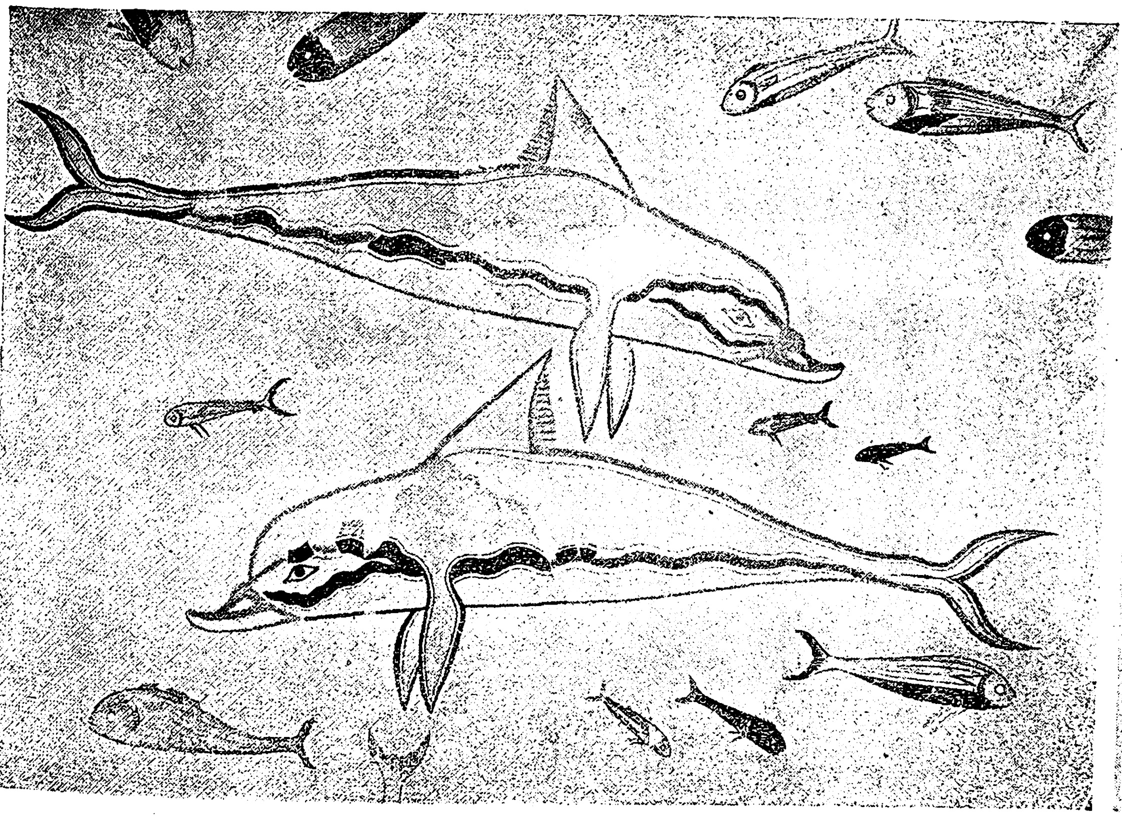

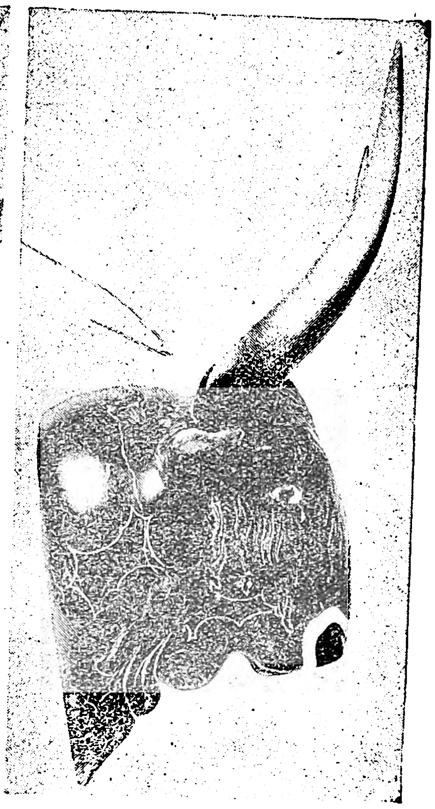

1) Τοιχογραφία τῆς Κνωσοῦ παριστῶσα εἴδη ἰχθύων. 2) Πλαγία ὄψις ρυτοῦ ἐν μορφῇ ταύρου ἐκ στεατίτου καὶ ἄλλων ὑλῶν (Κνωσός).

Digitized by Google

Γυνὴ κυβιστητής, αἰωρουμένη ἐπὶ τῶν κεράτων τ ύρου
[Τοιχογραφία τῆς Κνωσοῦ.]

Χορεύτρια μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν γυναικῶν τῆς μινωϊκῆς φυλῆς.
[Τοιχογραφία τῆς Κνωσοῦ.]

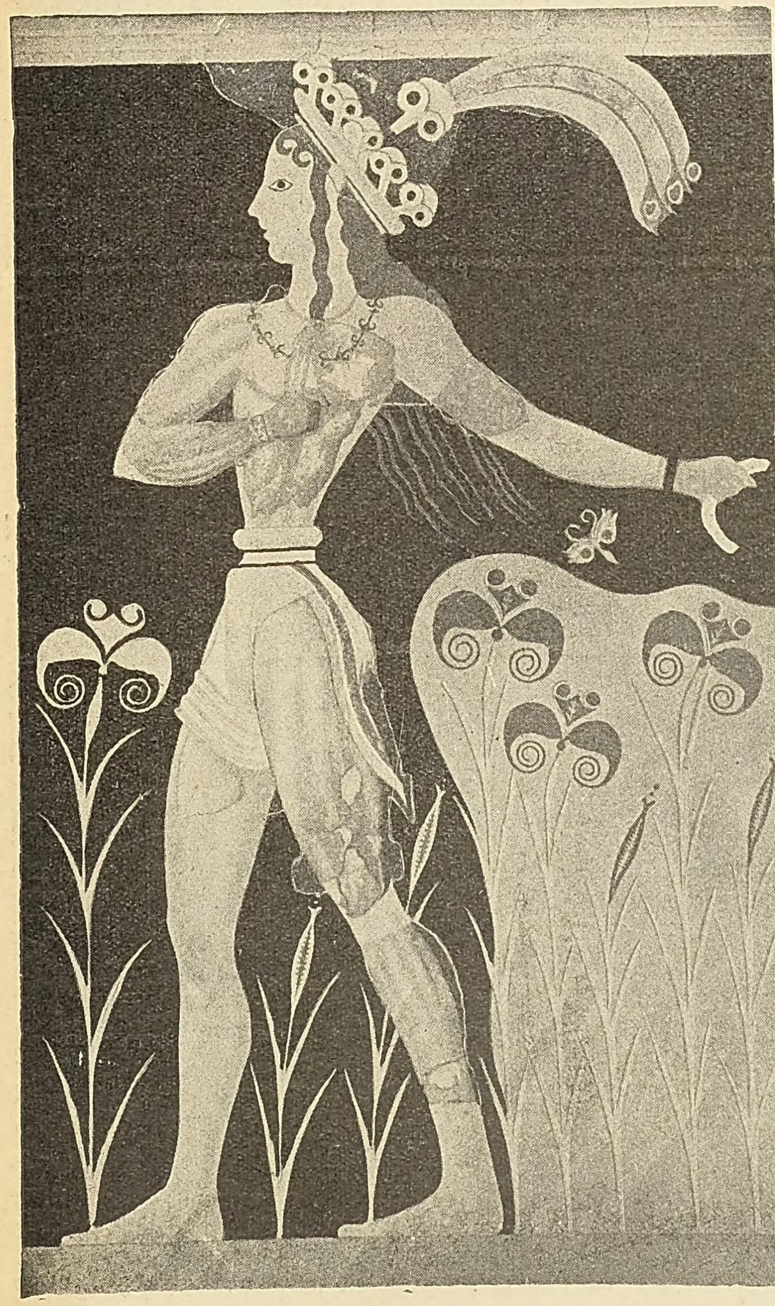

Ἡγεμονόπαις τῆς Κνωσοῦ.
[Κεχρωσμένον ἀνάγλυφον ἐξ ἀσβέστου, πρώτης ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς.]

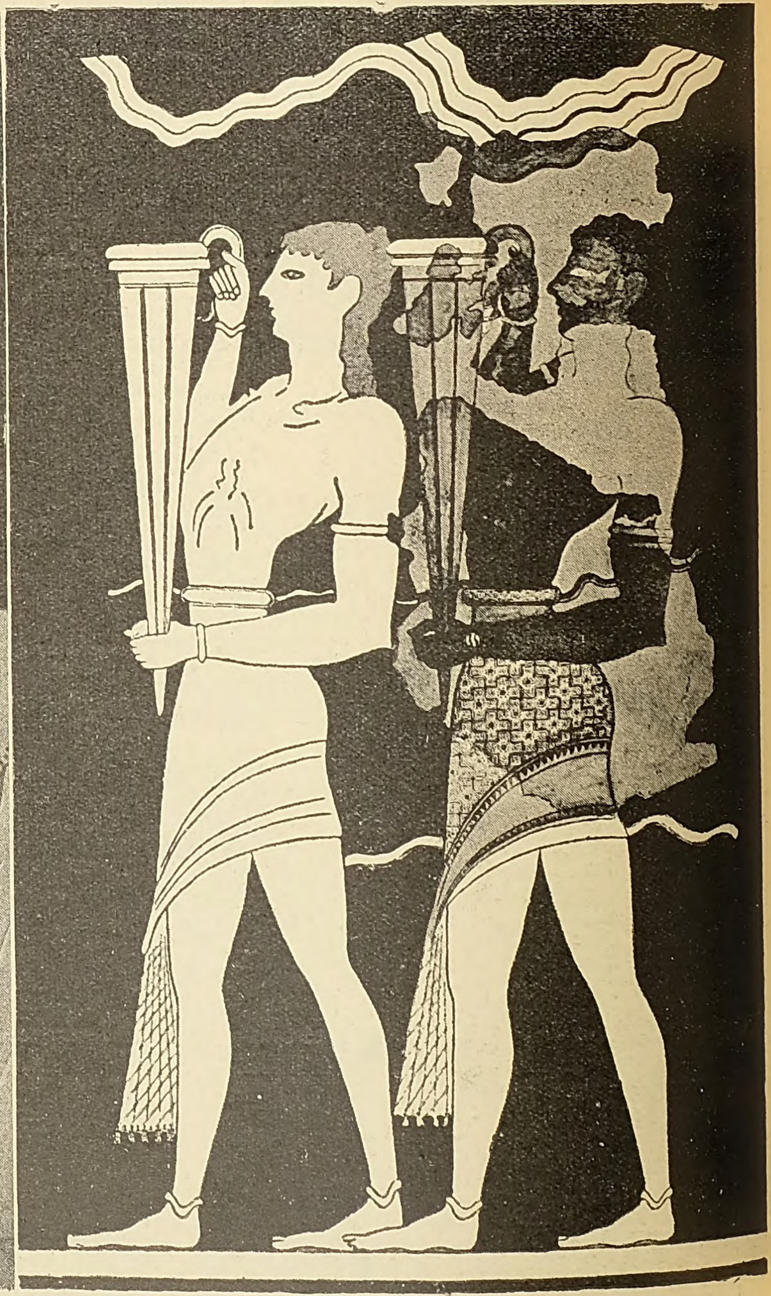

Ὁ ρυτοφόρος.
[Τοιχογραφία τῆς Κνωσοῦ, ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς.]

Digitized by Google

Αἱ κυαναῖ κυρίαι.

[Συμπλήρωσις ἐκ τεμαχίων μεσομινωϊκῶν τοιχογραφιῶν Κνωσός).]

Τοιχογραφία τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ παριστῶσα ταυρομαχίαν.

Digitized by Google

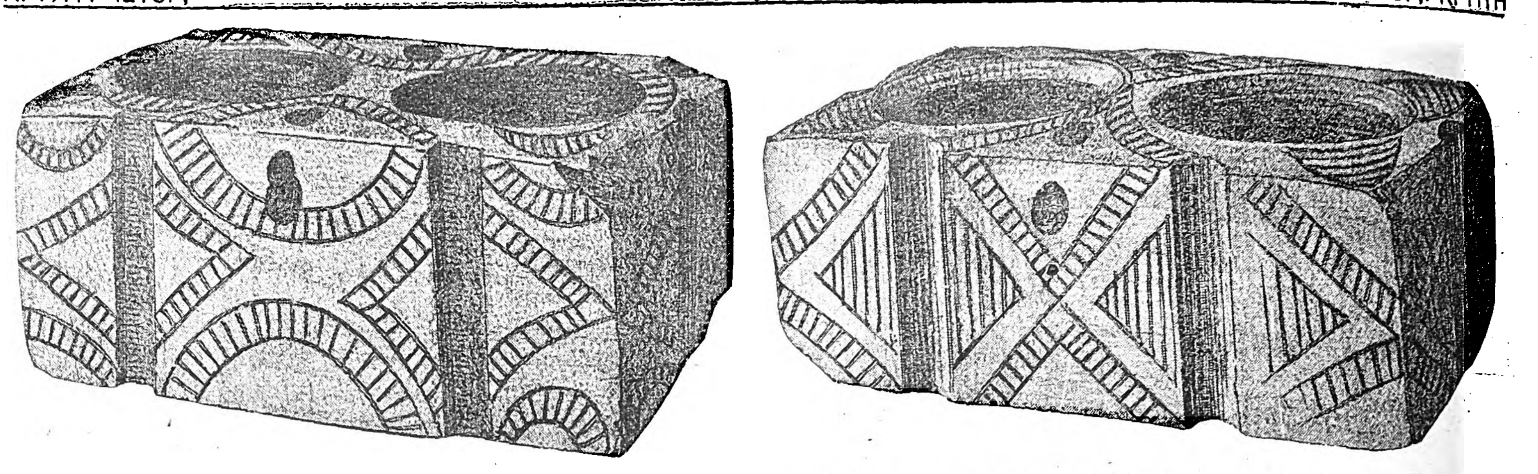

Λίθινα ἀγγεῖα σχιστολίθων μετ' ἐγχαράκτου διακοσμήσεως. Τέλος πρωτομινωϊκῆς—ἀρχὴ μεσωμινωϊκῆς ἐποχῆς, ἀπὸ τοὺς κυκλικοὺς τάφους τῆς Μεσαρᾶς.

νάμεις, ἀλλὰ καὶ προκαλοῦντες ἐπεμβάσεις τούτων εἰς τὰ ἐσωτερικά των.

Ἐκ τῶν πόλεων τῆς Κρήτης αἱ πρώτισται, Κνωσὸς καὶ Γόρτυς, εὑρίσκοντο εἰς διηνεκῆ ἀνταγωνισμόν. Ὅπου συνεμάχει ἡ τρίτη ἰσχυρὰ δύναμις, ἡ Κυδωνία (τὰ σημερινὰ Χανιά), ἐκεῖ ἔρρεπε καὶ ἡ πλάστιγξ τοῦ ἀγῶνος. Ἑτέρα πόλις, μικροτέρα μέν, ἀλλὰ μετὰ κατοίκων ἀπαραμίλλου ὄντως ἡρωϊσμοῦ καὶ φλογερᾶς φιλοπατρίας, ἦτο ἡ Λύκτος ἢ Λύττος. Αὕτη καὶ μόνη ἀντέστη ἀπεγνωσμένως καὶ ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν ἐπιτευχθεῖσαν συμμαχίαν μεταξὺ Κνωσίων καὶ Γορτυνίων, εἰς ἣν εἶχον ὑποκύψει αἱ ἄλλαι πόλεις. Εἰς βοήθειαν τότε προσεκλήθησαν καὶ χίλιοι Αἰτωλοί, ἀλλὰ καὶ πάλιν οἱ Λύκτιοι ἤθελον ἴσως μείνει ἀδάμαστοι, ἂν δὲν ἦσαν ἀρκούντως ἄφρονες νὰ ἐκστρατεύσωσι κατὰ τῆς Ἱεραπύτνης (Ἱεραπέτρου) και νὰ ἀφήσωσι τὴν πόλιν των ἀφρούρητον. Τοῦτο μαθόντες οἱ Κνώσιοι ἐπέδραμον κατὰ τῆς ἀνυπερασπίστου πόλεως καὶ καταλαβόντες ταύτην κατέστρεψαν τὸ πᾶν καὶ ᾐχμαλώτισαν γυναῖκας καὶ παιδία. Ἐπανελθόντες οὕτως οἱ Λύκτιοι εὗρον ἀντὶ τῆς πόλεώς των μόνον καπνίζοντα καὶ ἔρημα ἐρείπια, ἐπὶ τῶν ὁποίων θρηνήσαντες πικρῶς ἐγκατέλιπον τὴν ἀξιοδάκρυτον γενέθλιον καὶ κατέφυγον εἰς Λάππαν (Ἀργυρούπολιν). Ἐκεῖθεν ἐξηκολούθησαν τὸν ἄσπονδον πόλεμον, ἕως ὅτου μετὰ πάροδον ἐτῶν ἀρκετῶν, ἀνευρίσκονται πάλιν εἰς τὴν ἀνεκτισμένην Λύκτον μετὰ σημαντικῆς δυνάμεως. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς φοβερᾶς ἀνηθικότητος καὶ ἐξαχρειώσεως τῶν χαρακτήρων, ἣν ἐπέφερον οἱ μισθοφόροι καὶ ὁ τυχοδιωκτισμὸς εἰς τοὺς μεταγενεστέρους Κρῆτας, μόνων τῶν Λυκτίων ἡ ἠθικότης καὶ ἡ μεγαλοφροσύνη ἔμειναν ἀξιοθαύμαστοι.

Ὅμοιαι ἔριδες μεταξὺ ὁμόρων πόλεων συναντῶνται καὶ εἰς τὰ ἀνατολικὰ μέρη τῆς νήσου, ἀναμφιβόλως δὲ τὰ αὐτὰ θὰ συνέβαινον καὶ εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας, ἂν καὶ διὰ τὴν σπάνιν τῶν εἰδήσεων οὐδὲν σχεδὸν γνωρίζομεν, πλὴν μιᾶς ἀνηκούστως σκληρᾶς καὶ ἀτίμου πράξεως. Οἱ κάτοικοι τῆς Κυδωνίας ἐκστρατεύσαντες αἰφνιδίως καὶ ἐν ὥρᾳ εἰρήνης κατὰ τῆς Ἀπολλωνίας (ἧς τὴν ἀκριβῆ θέσιν ἀγνοοῦμεν), κατέστρεψαν αὐτὴν ἐκ θεμελίων καὶ ἠφάνισαν τὸ πᾶν, ἂν καὶ συνεδέοντο διὰ σπονδῶν πρὸς τὴν πόλιν ταύτην.

Ταυτοχρόνως οἱ Κρῆτες εἶχον διασπαρῆ πανταχοῦ ὡς μισθοφόροι ψιλοὶ (σφενδονῆται καὶ τοξόται). Τοῦτο ἐγίνετο ἤδη καὶ πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἰδίως ὅμως εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους. Οὐχὶ σπανίως συνέβαινεν εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ἀντιμαχομένους στρατοὺς νὰ ὑπάρχωσι Κρῆτες μισθοφόροι, οἵτινες οὕτω, χάρις εἰς τὸ ἐλεεινὸν αὐτὸ ἐπάγγελμα, ἀλληλοεφονεύοντο ὑπὲρ ξένων συμφερόντων. Ἡ ἐπιδεξιότης, ἡ τόλμη καὶ ἡ πανουργία των ἦσαν παροιμιώδεις, ἐξ ἴσου ὅμως ἐφημίζοντο καὶ διὰ πᾶσαν κακίαν. Ἡ μισθοφορία αὕτη, συνδεομένη ἀναγκαστικῶς καὶ πρὸς ἐκπατρισμόν, συνετέλεσε τὰ μέγιστα καὶ εἰς τὴν ἀλλοίωσιν τῶν πατροπαραδότων αὐστηρῶν δωρικῶν ἐθίμων. Καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν Ῥωμαίων αἱ ἀγέρωχοι λεγεῶνες δὲν ἀπηξίουν νὰ ἔχωσι συνεπικούρους τοὺς Κρῆτας μισθοφόρους. Μέχρι ποῦ δὲ εἶχον οἱ Κρῆτες περιπλανηθῆ ἕνεκα τοῦ τυχοδιωκτικοῦ ἐκείνου ἐπαγγέλματος, δεικνύει κατὰ τρόπον συγκινητικὸν μία ἐπιτύμβιος στήλη ἐν δυτικῇ Γερμανίᾳ εὑρεθεῖσα καὶ φυλαττομένη σήμερον εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Μογουντίας (Mainz). Μέχρι τῆς σκοτεινῆς καὶ ἀνηλίου ἐκείνης χώρας εἶχε φθάσει εἷς μισθοφόρος, ὅπου ἀφῆκε καὶ τὰ ὀστᾶ του, μακρὰν πάσης ἑλληνικῆς γῆς, ὀλίγα δὲ λατινικὰ γράμματα ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐδήλουν τὴν μακρινὴν καταγωγήν του: Ὑπεράνωρ Ὑπεράνορος ἐκ Λάππας.

Οὕτω βαίνει ἡ Κρήτη πρὸς τὴν μοιραίαν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν διαφθοράν, φθάνουσα μέχρι τοῦ σημείου νὰ ὑποστηρίζῃ ἀνθρωπόμορφα τέρατα, ὡς τὸν τύραννον τῆς Σπάρτης Νάβιν ἢ τοὺς ἀπαισίους Κίλικας πειρατάς, εἰς οὓς παρεχώρει τοὺς λιμένας της καὶ πᾶσαν ἄλλην συνδρομήν, καταστήσασα αὐτοὺς οὕτω διὰ τῆς ὑποστηρίξεώς της ἐπικινδύνους καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος.

Ἡ Κρήτη ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους. Τὸ τελευταῖον τοῦτο γεγονὸς παρέσχεν, ὁμοῦ μετὰ πολλῶν ἄλλων, ἀφορμὴν ἀναμείξεως τῶν Ῥωμαίων εἰς τὰ πράγματα τῆς Κρήτης. Κατὰ τῆς νήσου ἀπεστάλη ὁ Μᾶρκος Ἀντώνιος, ὅστις ὅμως νομίσας ὅτι ἡ κατάκτησις τῆς Κρήτης ἦτο ἁπλοῦς περίπατος, ἔπλεε κατ' αὐτῆς σκεπτόμενος μᾶλλον πῶς θὰ ἀπαγάγῃ τοὺς αἰχμαλώτους ἢ πῶς θὰ κατανικήσῃ τούτους. Οἱ Κρῆτες ἐν τῷ μεταξὺ ἐξῆλθον ἐπὶ τῶν πλοίων των πρὸς προϋπάντησίν του καὶ καταναυμαχήσαντες τοῦτον ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Λασθένη καὶ Πανάρην, ἐπέφερον εἰς τὰ στρατεύματά του δεινὴν πανωλεθρίαν. Τότε ἐπεχειρήθη δευτέρα συστηματικὴ ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν σκληρὸν Κόϊντον Μέτελλον, ὅστις ἀποβιβασθεὶς (69 π. Χ.) μετὰ τῶν λεγεώνων του καὶ ἀρχίσας ἀπὸ τῆς Κυδωνίας ἐνίκησε τὸν Λασθένη καὶ Πανάρην καὶ ἐπροχώρησεν ὕστερον βαθμιαίως, πορθῶν καὶ σκληρότατα τιμωρῶν τοὺς ἀνδρείως ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγωνιζομένους Κρῆτας. Κέντρον ἀντιστάσεως μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κυδωνίας ἐγένετο ἡ ἡρωϊκὴ Κνωσός, ὅπου ὁ Λασθένης (ὁ Πανάρης εἶχεν ἤδη παραδοθῆ ἐν Κυδωνίᾳ) διαβλέπων τὸ ἐπικείμενον τέλος κατέκαυσε πᾶν πολύτιμον καὶ ὑπεχώρησεν εἰς Ἱεράπυτναν. Ἡ Κνωσὸς παραδίδεται τότε εἰς τὸν Μέτελλον, καὶ ὁμοῦ μετ' αὐτῆς ἕτεραι πόλεις, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ἡρωϊκῆς Λύκτου, περιέρχονται εἰς τὸν νικητήν, ὅστις πανταχοῦ φέρεται μετὰ σκληρότητος μεγίστης.

Οὕτως ἡ γηραιὰ Κνωσός, ἡ πόλις ἥτις χιλιετηρίδας ὅλας πρὸ Χριστοῦ, ἤδη ἐπὶ νεολιθικῆς ἐποχῆς, ὑπῆρχε καὶ ἤκμαζεν ἐλευθέρα καὶ ἥτις ἐπὶ μινωϊκῆς ἐποχῆς ἐχρημάτισε τὸ κέντρον περιλάμπρου πολιτισμοῦ καὶ ἰσχυροτάτης δυναστείας, πρώτην τώρα φορὰν πίπτει εἰς τὰς χεῖρας ξένου πορθητοῦ. Ἡ ὕπουλος Γόρτυς, φίλα φρονοῦσα πρὸς τοὺ Ῥωμαίους καὶ προφανῶς μὴ λαβοῦσα μέρος εἰς τὸν σύσσωμον ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα τῆς νήσου, διαφεύγει τὴν καταστροφήν. Συμπληρωθείσης τῆς κατακτήσεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἀποβαίνει αὐτὴ πρωτεύουσα, ἐκεῖ δ' ἑδρεύει ὁ Ῥωμαῖος ἀνθύπατος.

Περὶ τοὺς χρόνους τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ (ἐπὶ Αὐγούστου), ἡ Κρήτη μετὰ τῆς Κυρήνης γίνεται μία ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία, ἡ δὲ πρωτεύουσα Γόρτυς, εὐημερήσασα διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς, ἀποβαίνει μεγίστη πολυάνθρωπος πόλις, ἧς τὰ ἐρείπια σήμερον εἶναι τὰ πλέον ἐκτεταμένα πάσης ἄλλης πόλεως τῆς Κρήτης. Θέατρα, βαλανεῖα, νυμφαῖα, ναοί, στοαὶ καὶ ἓν μέγα πραιτώριον μαρτυροῦσι περὶ τῆς πάλαι ἀκμῆς καὶ εὐμαρείας τῆς ῥωμαϊκῆς Γόρτυνος. Ἐμφανισθέντος τοῦ Χριστιανισμοῦ προοδεύει πρωϊμώτατα εἰς τὴν Κρήτην τὸ νέον δόγμα, ὁ δ' ἐντόπιος ἀπόστολος Τῖτος προχειρίζεται ἐν Γόρτυνι ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἰς ἐπίσκοπον Κρήτης.

Τοιαύτη ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαία ἱστορία τῆς Κρήτης. Καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης μετρίως διεκρίθη ἡ νῆσος, ἂν καὶ κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν φαίνεται νὰ ἐχρημάτισε σπουδαῖον κέντρον, ὁπόθεν ἡ τέχνη μετεδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Σήμερον ὑπάρχουσιν ἐπιστήμονες, οἵτινες θεωρητικῶς πιστεύουσιν ὅτι τὸ ῥεῦμα τῆς τέχνης διὰ δευτέραν φορὰν (ἡ πρώτη εἶναι ἡ τῆς μινωϊκῆς ἐποχῆς) εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ Κρήτης. Κατὰ τὴν παράδοσιν οἱ ἐκ τῆς νήσου ταύτης καταγόμενοι Δίποινος καὶ Σκύλλις ἵδρυσαν τὸ πρῶτον ἐργαστήριον γλυπτικῆς ἐν Πελοποννήσῳ, τὰ δὲ ὀνόματα τῶν γλυπτῶν Χειρισόφου καὶ Ἀριστικλέους, τῶν ἀρχιτεκτόνων Χερσίφρονος καὶ Μεταγένους (οἵτινες ᾠκοδόμησαν τὸ Ἀρτεμίσιον τῆς Ἐφέσου) εἶναι προφανὴς ἀπόδειξις περὶ τῆς καλλιτεχνικῆς σπουδαιότητος τῆς νήσου κατὰ τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχήν. Δυστυχῶς μέχρι σήμερον ἡ ἐνθουσιώδης μελέτη τῆς μινωϊκῆς ἀρχαιολογίας ἠμπόδισε τὴν συστηματικὴν ἐξερεύνησιν τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων τῆς νήσου, ἵνα ἴδωμεν κατὰ πόσον τὰ πράγματα θὰ ἐπιβεβαιώσουν τὰς φιλολογικὰς ταύτας μαρτυρίας. Κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς εἷς μέγας καλλιτέχνης, ὁ Κρησίλας, ὅστις ἦτο περίφημος ἀνδριαντοποιός, διαγωνισθεὶς πρὸς τὸν Πολύκλειτον καὶ τὸν Φειδίαν, καὶ τοῦ ὁποίου ἰδιαιτέρως ἐφημίζοντο εἷς θνῄσκων πληγωμένος καὶ εἷς εἰκονιστικὸς ἀνδριὰς τοῦ Περικλέους, ἦτο Κρὴς καταγόμενος ἐκ Κυδωνίας.

Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

Φιλισταῖοι (Κρῆτες) μαχόμενοι πρὸς Αἰγυπτίους.

[Ἀνάγλυφον ἐκ τοῦ πυλῶνος τῆς Medinet.]

Πρώτη βυζαντινὴ περίοδος (330—823). Μετὰ τὴν θεμελίωσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας (330) ἡ Κρήτη, ἀποσπασθεῖσα τῆς Κυρήνης, ἡνώθη μετὰ τῆς Ἰλλυρίας, βραδύτερον δὲ (336), ὅτε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος διένειμε τὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας του μεταξὺ τῶν υἱῶν καὶ ἀνεψιῶν του, ἡ νῆσος αὕτη μετ' ἄλλων τμημάτων ἐδόθη εἰς τὸν νεώτερον τῶν υἱῶν του Κώνσταντα. Ἐν τῷ «Συνεκδήμῳ» τοῦ Ἱεροκλέους ἡ Κρήτη ἀναφέρεται ὡς ἐπαρχία διοικουμένη ὑπὸ κονσουλαρίου καὶ ἔχουσα τὰς ἑξῆς πόλεις: *Γόρτυνα, Ἴνατον, Βιένναν, Ἱεράπυτναν, Καμάραν, Ἄλλυγγον, Χερσόνησον, Λύκτον, Ἀρκαδίαν, Κνωσόν, Σούβριτον, Ὀάξιον, Ἐλεύθερναν, Λάμπας, Ἄπτερα, Κυδωνέαν, Κίσαμον, Κανταν(ί)αν, Ἔλυρον, Λισσόν, Φοινίκην (Ἀραδέναν)* καὶ νῆσον *Κλαῦδον.* Πρωτεύουσα ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἡ Γόρτυς.

Μετὰ τὴν εἰς θέματα διαίρεσιν τοῦ κράτους ἡ νῆσος ἀπετέλεσεν ἴδιον θέμα διοικούμενον ὑπὸ στρατηγοῦ. Ἐκκλησιαστικῶς ὑπήγετο εἰς τὴν Ῥώμην, πολλοὶ δὲ Κρῆτες ἀρχιεπίσκοποι ἀναφέρονται ὡς συμμετασχόντες εἰς τὰς ἐν Ἐφέσῳ, Χαλκηδόνι, Κωνσταντινουπόλει καὶ Νικαίᾳ Οἰκουμενι-

Digitized by Google

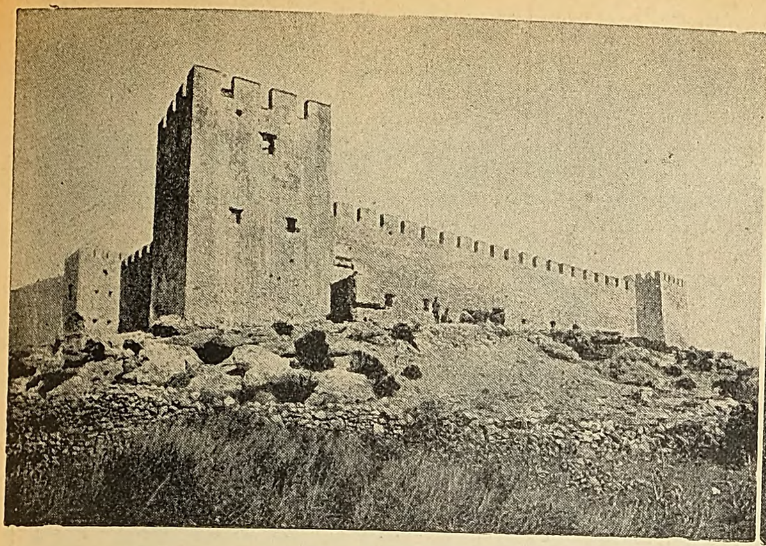
Ν. Δ΄ ἄποψις τοῦ Φραγκοκάστελλου ἐν Σφακίοις.

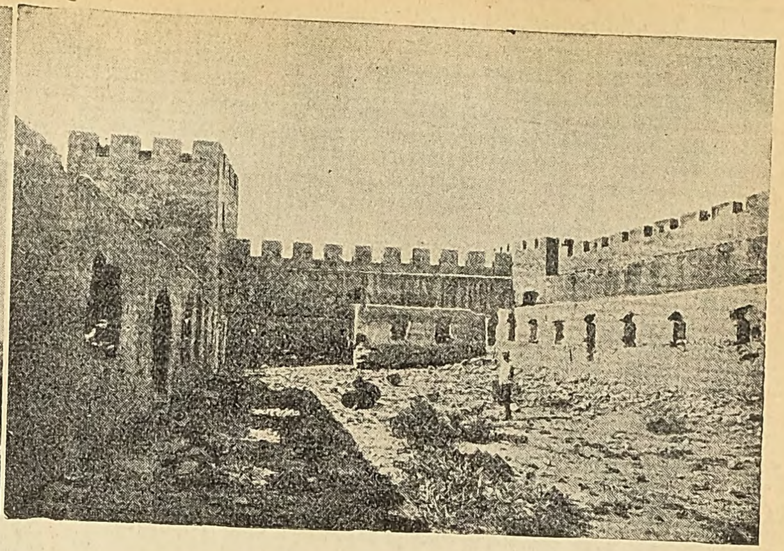
Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Φραγκοκάστελλου.

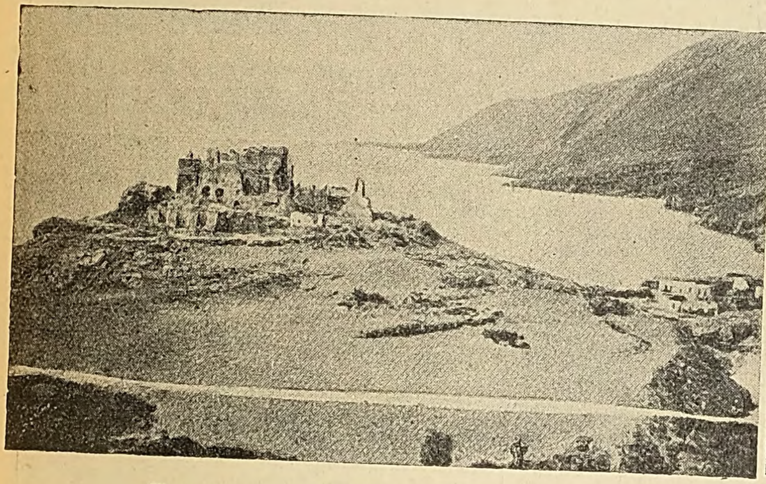
Τὸ φρούριον τῆς Χώρας τῶν Σφακίων.

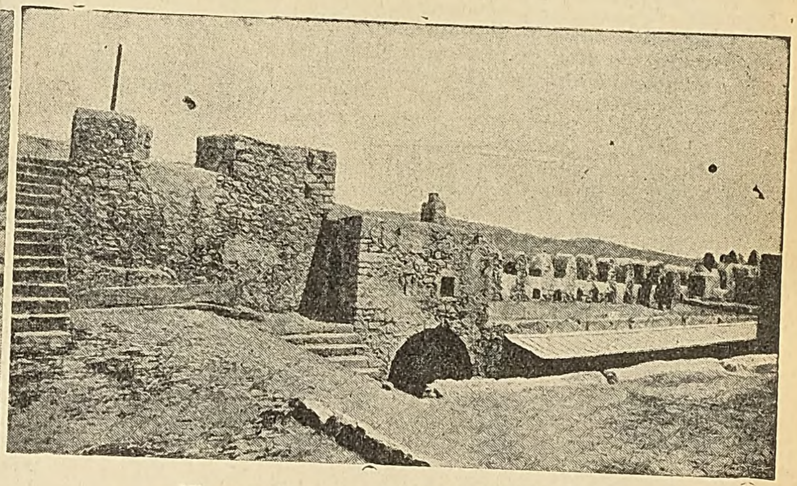
Ἐσωτερικὸν τοῦ φρουρίου τῆς Ἱεραπέτρας.

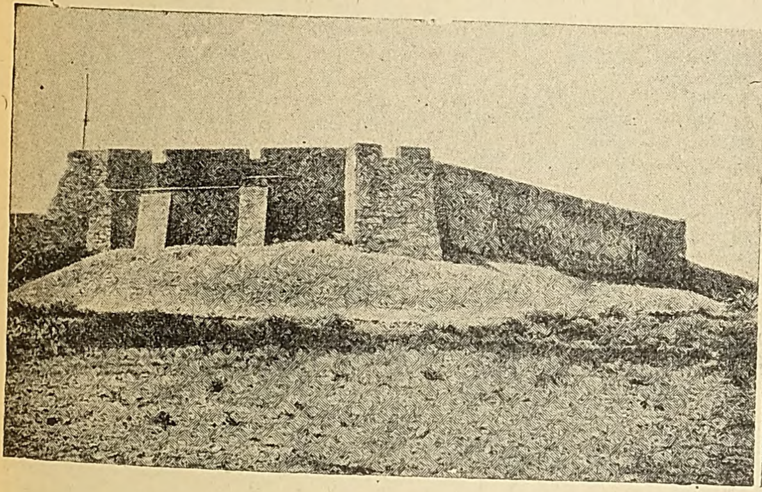
Τὸ φρούριον τοῦ Καστελλίου τῆς Κισάμου.

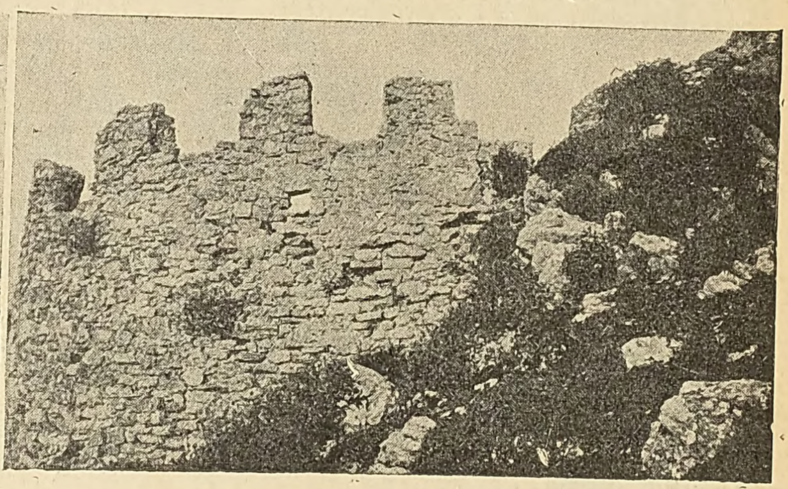
Παλαιόκαστρο τῆς Κισάμου (τμῆμα τοῦ τοίχου).

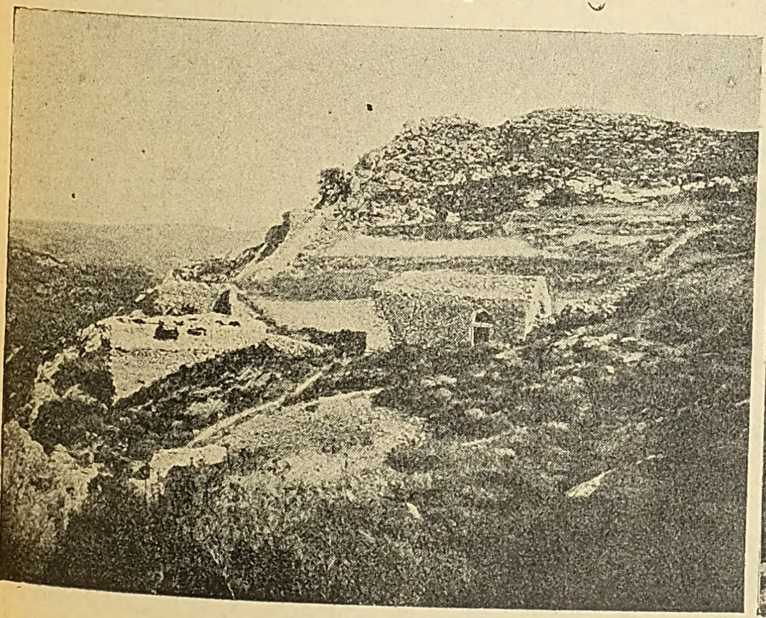
Τὸ φρούριον τοῦ Κανὶ-Καστέλλι (Τεμένους).

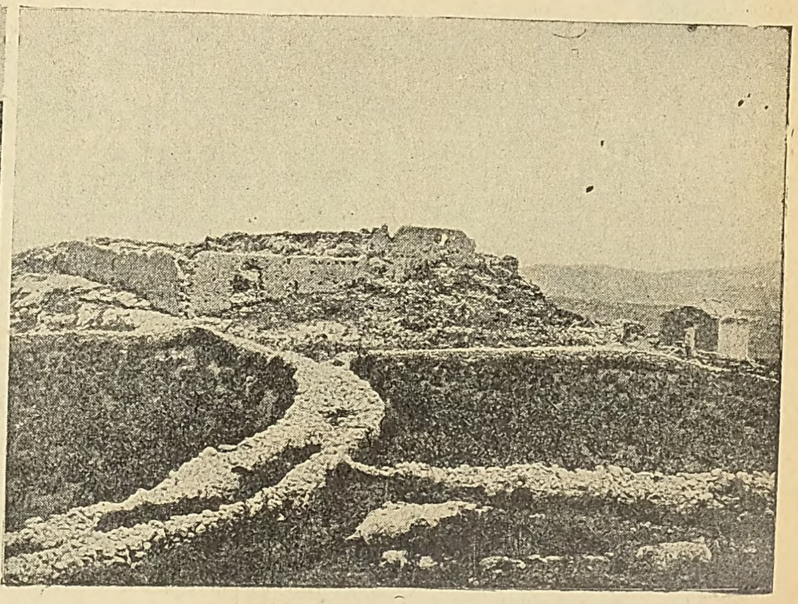
Τὸ φρούριον «Κάστελλο» (Πεδιάδος).

Digitized by Google

κὰς συνόδους. Τὸν Θ' αἰῶνα ὑπῆρχον ἐν Κρήτῃ 9 ἐπισκοπαί. Κατὰ τὴν πρώτην ταύτην βυζαντινὴν περίοδον ἡ Κρήτη, προστατευομένη ὑπὸ τῆς θαλάσσης, διέφυγε τὰς φοβερὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς, ἐν τούτοις λέγεται ὅτι τῷ 623 προσεβλήθη ὑπὸ σμήνους σλαβικῶν πλοιαρίων, ἅτινα ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν κατοίκων. Ἡ νῆσος ἤρχισε νὰ χάνῃ τὴν πλεονεκτικήν της θέσιν ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος, ὅτε οἱ Ἄραβες, ἐγκατασταθέντες ἐν Συρίᾳ καὶ Βορείῳ Ἀφρικῇ, κατέστησαν ναυτικὴ δύναμις. Τῷ 651 ὑπέστη ἀραβικὴν ἐπίθεσιν ὑπὸ τὸν Μωαβίαν, τῷ 653 ἐδῃώθη ὑπὸ τοῦ Ἀβοῦ-Ἀλούρ, τῷ δὲ 674, κατὰ τὴν μεγάλην ἐπιδρομὴν τῶν Ἀράβων ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μοῖρα ἀραβικοῦ στόλου, ἐπιδραμοῦσα καὶ εἰς Κρήτην, κατέλαβε τὸν Χάρακα, ἐν τῷ κόλπῳ τῆς νῦν Σούδας, καὶ διῆλθεν ἐκεῖ ὅλον τὸν χειμῶνα. Αὗται ὑπῆρξαν αἱ πρῶται κατὰ τῆς Κρήτης μουσουλμανικαὶ ἐπιδρομαί. Τὴν ἡσυχίαν τῆς νήσου διετάραξεν ὡσαύτως ἐπί τινα χρόνον ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Λέοντος Γ' (717—741) διαταχθεῖσα κατάργησις τῶν ἁγίων εἰκόνων. Οἱ Κρῆτες ἐτάχθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μετὰ τῶν εἰκονολατρῶν καὶ συμμετέσχον εἰς τὴν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκστρατείαν τοῦ στασιάσαντος ἐναντίον τοῦ Λέοντος Γ' στρατηγοῦ Κοσμᾶ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἐπαναστατῶν ἐσυνεχίσθη ἐν Κρήτῃ ἡ κατὰ τῶν εἰκονομάχων ἀντίδρασις. Τότε ὁ Λέων, ἵνα ἀπαλλάξῃ τὴν Κρήτην ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ πάπα, ὑπήγαγεν αὐτὴν ὑπὸ τὸν πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ Κρήτη ὑπὸ τοὺς Ἄραβας. Τῷ 833 ὁ ἐκ Κορδούης τῆς Ἱσπανίας Ἄραψ ἀρχηγὸς Ἀβοῦ-Χάφς Ὀμάρ, ἐπωφελούμενος τῶν ἐν Βυζαντίῳ ἐμφυλίων ἐρίδων, ἐπέδραμε κατὰ τῆς Κρήτης καὶ κατέλαβεν αὐτήν. Ἡ ἀπόβασις τῶν Ἀράβων ἐγένετο εἰς τὰ μεσημβρινὰ τῆς νήσου παράλια καὶ εἰς τὸν ὅρμον τὸν σήμερον καλούμενον Ψαρῆ-φοράδα (ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βιάννου). Πρῶτον ἔργον τοῦ Ὀμὰρ ἦτο ἡ πυρπόλησις τῶν πλοίων του, ἵνα ἐξαναγκάσῃ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας νὰ ἀγωνισθῶσιν ἐρρωμένως πρὸς ὁριστικὴν κατάκτησιν τῆς νήσου. Καὶ ἐπέτυχε τοῦτο. Πᾶσαι αἱ πόλεις τῆς Κρήτης, παρὰ τὴν καταβληθεῖσαν ἀντίστασιν, ὑπέκυψαν εἰς τοὺς κατακτητάς. Πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἐδῃώθησαν ἀνηλεῶς, ἡ δὲ πλουσία πρωτεύουσα τῆς νήσου ἀνεσκάφη ἐκ θεμελίων. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύριλλος ἐμαρτύρησεν ἐν τῇ ἕδρᾳ του, πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι κατεστράφησαν καὶ χιλιάδες κατοίκων ἐξηναγκάσθησαν νὰ ἐξισλαμισθῶσι. Τότε ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἡ σημερινὴ πόλις Ἡράκλειον (Χάνδαξ). Ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Β' τῷ 825 πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης ἔπεμψε τοὺς στρατηγοὺς Φωτεινὸν καὶ Δαμιανόν, οἵτινες, καταλαβόντες τὴν ἔναντι τοῦ Χάνδακος νησῖδα Δῖαν καὶ καταστήσαντες αὐτὴν ὁρμητήριον, προσέβαλον τοὺς Ἄραβας, ἀλλ' ἐν τέλει ἡττήθησαν καὶ ὁ μὲν Δαμιανὸς ἐφονεύθη, ὁ δὲ Φωτεινὸς μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῇ καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, κομίζων τὴν εἴδησιν τῆς πανωλεθρίας. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπεχειρήθη νέα ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κρατερόν, ἄγοντα στρατὸν πολυάριθμον ἐπὶ 70 πλοίων. Ἀποβιβασθεὶς οὗτος ἐγγὺς τοῦ Χάνδακος καὶ πήξας τὸ στρατοπέδον του πρὸς Α. τῆς πόλεως, παρὰ τὸν ῥέοντα ῥύακα, ὅστις ἔλαβεν ἔκτοτε τὸ ὄνομά του, ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Ἄραβας· μετὰ τὴν μάχην ὅμως, παραμελήσας νὰ λάβῃ μέτρα ἀσφαλείας, προσεβλήθη αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τὴν νύκτα ὑπὸ τῶν ἐπανελθόντων Ἀράβων καὶ ὑπέστη δεινὴν ἧτταν. Ὁ Κρατερὸς μόλις ἠδυνήθη νὰ ἐπιβῇ πλοιαρίου τινὸς καὶ νὰ ἀπομακρυνθῇ τῆς νήσου, ἀλλὰ καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν ἀραβικῶν πλοίων συνελήφθη παρὰ τὴν Κῶν καὶ ἀπηχονίσθη. Μετὰ δύο ἔτη ἐπεχειρήθη καὶ τρίτη ἐκστρατεία κατὰ τῶν Ἀράβων ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ὠορύφαν, ἥτις ἀπέτυχεν ὡς αἱ προηγούμεναι. Ἐπηκολούθησαν καὶ ἄλλαι ἀτυχεῖς ἐκστρατεῖαι, μέχρις οὗ ὁ αὐτοκράτωρ Ρωμανὸς Β' ἔπεμψε κατὰ τὸ θέρος τοῦ 960, τὸν διάσημον στρατηγὸν Νικηφόρον Φωκᾶν. Οὗτος, καταπλεύσας μετὰ ἰσχυροῦ στόλου καὶ στρατοῦ εἰς τὸν πρὸς Δ. τοῦ Χάνδακος κόλπον τοῦ Ἁλμυροῦ καὶ ἀποβιβάσας τὰ στρατεύματά του, ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν τοὺς Ἄραβας καὶ τέλος, τὴν 7 Μαρτίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους, ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου τὸν Χάνδακα, αἰχμαλωτίσας τοὺς κατοίκους αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἐμίρου Ἀβδοὺλ-Ἀζὶζ ἡ Κουρουπᾶ καὶ τῆς οἰκογενείας του.

Τύποι Κρητῶν. Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (κατὰ εἰκόνα τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ Tournefort, ἐν Voyages au Levant. Ἔκδ. Λυῶνος, 1718, τόμ. Α' σελ. 102).

Δευτέρα βυζαντινὴ περίοδος (961—1204). Ἡ κατάστασις εἰς ἣν διετέλει ἡ νῆσος, ὅτε ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ἦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν οἰκτρά. Μέγα μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ εἶχεν ἐξισλαμισθῇ διὰ τῆς βίας, τὸ δὲ ὑπόλοιπον, παραμεῖναν ἄνευ ἱερέων καὶ ἐκκλησιῶν ἐπὶ 138 ἔτη, εἶχεν ἀποβάλει σχεδὸν καὶ ἐθνικὴν καὶ χριστιανικὴν συνείδησιν. Ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ πληθυσμοῦ, ὡς βεβαιοῦσιν οἱ Ἄραβες χρονογράφοι, 200 χιλιάδες ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παίδων ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἢ ἀπήχθησαν εἰς αἰχμαλωσίαν. Ἐκ τοῦ Βυζαντίου ἀπεστάλησαν ταχέως ἱερεῖς πολυάριθμοι, μετετράπησαν εἰς ἐκκλησίας τὰ μουσουλμανικὰ τεμένη καὶ συγχρόνως ἐγκατεστάθησαν πολυπληθεῖς νέοι κάτοικοι ἐκ τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Τὴν ἔλλειψιν σαφῶν εἰδήσεων περὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν ἐγκατασταθέντων πληθυσμῶν ἀναπληροῦσιν ἐν μέρει τὰ σημερινὰ ὀνόματα χωρίων τινῶν τῆς νήσου: *Ἀρμένοι* (ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Σητείας, Ρεθύμνης καὶ Ἀποκορώνου), *Ἀρμενοχώρι* (ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κισάμου), *Ἀρμενιανὰ* (ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμαρίου), *Σκλάβοι* καὶ *Σκλαβεδιάκου* (ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σητείας), *Σκλαβεροχῶρι* (ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πεδιάδος), *Σκλαβοπούλα* καὶ *Τσακώνω* (ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σελίνου), *Βαρβάροι* καὶ *Βαρβάρω* καὶ *Ρουσοχώρια* (ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πεδιάδος) κτλ. Ἡ Κρήτη, ἀνακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ἀπετέλεσεν ἴδιον θέμα, διοικούμενον ὑπὸ στρατηγοῦ ἑδρεύοντος ἐν Χάνδακι. Ἡ νῆσος ἀπέλαυσε μακρᾶς γαλήνης, μόνον δὲ ἐπὶ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118) ὁ διοικητὴς αὐτῆς, στρατηγὸς Καρύκης, ἄγνωστον πόθεν ὁρμηθείς, ἤγειρε στάσιν, ἣν ὅμως δὲν συνεμερίσθησαν πάντες οἱ κάτοικοι, διότι ἅμα τῷ εἰς Κάρπαθον κατάπλῳ τοῦ στόλου τοῦ φέροντος τὸν πρὸς καταστολὴν τῆς στάσεως πεμφθέντα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως στρατὸν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην Δούκαν, οἱ Κρῆτες ἐπιτεθέντες κατὰ τοῦ Καρύκη ἐφόνευαν αὐτὸν καὶ οὕτως ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς κατέλαβεν ἀμαχητὶ τὴν νῆσον. Τότε ἐγκατεστάθησαν νέαι ἀρχοντικαὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως οἰκογένειαι πρὸς ἑδραίωσιν τῆς τάξεως ἐν τῇ νήσῳ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ ἑξῆς: Ἰωάννης Φωκᾶς (ἐξ οὗ μετέπειτα προῆλθον οἱ Καλλέργαι), Κωνσταντῖνος Βορούχας, Μαρῖνος Σκορδύλης, Λέων Μουσοῦρος, Φίλιππος Γαβαλᾶς, Ἀνδρέας Μελισσηνός, Θωμᾶς Ἀρχολεός, Δημήτριος Βλαστός, Εὐστράτιος ἢ Εὐστάθιος Χορτάτζης, Νικηφόρος Ἀργυρόπουλος ὁ Ἁγιοστεφανίτης, Λουκᾶς Λίτινος καὶ Ματθαῖος Καφᾶτος. Εἰς τούτους, καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν συναποσταλέντας συγγενεῖς των, ὁ Ἀλέξιος παρεχώρησεν ἐκτεταμένας γαίας καὶ προνόμια, καὶ οὕτως ἱδρύθη νέα καὶ ἰσχυρὰ ἐν Κρήτῃ ἀριστοκρατία, ἥτις μετὰ τῶν παλαιοτέρων τῆς νήσου ἀρχόντων ἐπρωτοστάτησεν ἐπὶ πέντε ὁλοκλήρους αἰῶνας εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τῶν νέων τῆς νήσου κατακτητῶν, τῶν Ἐνετῶν.

Ἡ Κρήτη ὑπὸ τοὺς Ἐνετοὺς (1204—1669). Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων (1204), Γενουαῖοι πειραταί, ἐξοπλίσαντες 24 πλοῖα, ἐπῆλθον κατὰ τῆς Κρήτης καὶ ἄνευ τινὸς ἀντιστάσεως κατέλαβον παράλιά τινα αὐτῆς. Ἡ νῆσος ἐδόθη τότε ὑπὸ τῶν διανεμηθέντων τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἐπιδρομέων εἰς τὸν Βονιφάτιον βασιλέα Θεσσαλονίκης, ὅστις τὴν ἐπώλησεν ἀμέσως εἰς τοὺς Ἐνετοὺς ἀντὶ 10 χιλ. ἀργυρῶν μάρκων, ἀντιστοιχούντων πρὸς 64 χιλιάδας σημερινῶν χρυσῶν δραχμῶν. Ἡ ἀγοραπωλησία ἐγένετο δι' ἐπισήμου συμβολαίου, συνταχθέντος ἐν Ἀδριανουπόλει τὴν 12 Αὐγούστου 1204, καὶ τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐνετικὸς στόλος ἐκ 31 γαλερῶν, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Ρενιέρη Δανδόλου καὶ Ρογήρου Πρεμαρίνη, κατέλαβε τὸν Χάνδακα (Ἡράκλειον), ἐνῷ ἑτέρα μικρὰ μοῖρα ὑπὸ τὸν Μοροζίνην κατελάμβανε τὴν νησῖδα Σπιναλόγκαν καὶ ᾐχμαλώτιζε τὸν Γενουαῖον πειρατὴν Λέοντα Βετράνον, ἀπαγχονισθέντα μετ' ὀλίγον ἐν Κερκύρᾳ. Ἡ Γένουα τότε, ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τὴν Ἐνετίαν, ὑπεκίνησε τὸν κόμιτα τῆς Μελίτης Πεσκατόρε, ἄνδρα τολμηρὸν καὶ δραστήριον, νὰ σπεύσῃ νὰ καταλάβῃ τὴν Κρήτην. Τυχὼν οὗτος τῆς συνδρομῆς τῶν Κρητῶν καὶ λαβὼν ἐπικουρίας ἐκ Γενούης, κατέλαβε τὸν Χάνδακα καὶ διάφορα ἄλλα τῆς νήσου μέρη. Τῷ 1207 ἀπεστάλη νέος στόλος ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, οἵτινες ἀνέκτησαν τὸν Χάνδακα καὶ ἐξεδίωξαν τὸν Πεσκατόρε. Ὁ ἀγὼν τότε ἐγενικεύθη κατὰ τῶν Γενουαίων μέχρι τοῦ 1212, ὅτε, συνομολογηθείσης τῆς μεταξὺ Ἐνετίας καὶ Γενούης εἰρήνης, ἡ Κρήτη παρέμεινε πλέον ὁριστικῶς εἰς τοὺς Ἐνετούς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐνετικὴ κυβέρνησις, ἵνα παγιώσῃ τὴν ἐν τῇ νήσῳ κυριαρχίαν αὐτῆς, ἐγκατέστησεν ἐν Κρήτῃ 500 οἰκογενείας Ἐνετῶν εὐγενῶν καὶ ἀγροτῶν, εἰς τὰς ὁποίας διένειμεν ἐκτεταμένας γαίας, ἀφαιρεθείσας βιαίως ἐκ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων. Ἄλλας κατασχεθείσας γαίας διένειμε μεταξὺ τῶν ἐγκαθιδρυθεισῶν λατινικῶν ἐπισκοπῶν καὶ ἄλλας ἐκράτησεν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, οὕτως ὥστε οἱ πλεῖστοι τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς νήσου κατέστησαν ἀκτήμονες καὶ δουλοπάροικοι. Διοικητικῶς ἡ Κρήτη ἀπετέλεσεν αὐτόνομον πολιτείαν ὑποτελῆ εἰς τὴν Ἐνετίαν. Ἀνώτατος ἄρχων αὐτῆς ἦτο ὁ «δοὺξ», παρὰ τῷ ὁποίῳ ὑπῆρχε τὸ «Συμβούλιον τῶν νομοθετῶν», τὸ «Μέγα συμβούλιον» καὶ τὸ «Γενικὸν συμβούλιον τῶν τιμαριούχων». Οἱ Ἐπίσημος Ἐκκλησία ἀνεκηρύχθη ἡ λατινική, οἱ Ἕλληνες ἐπίσκοποι ἐξεδιώχθησαν, ἀντικατασταθέν-

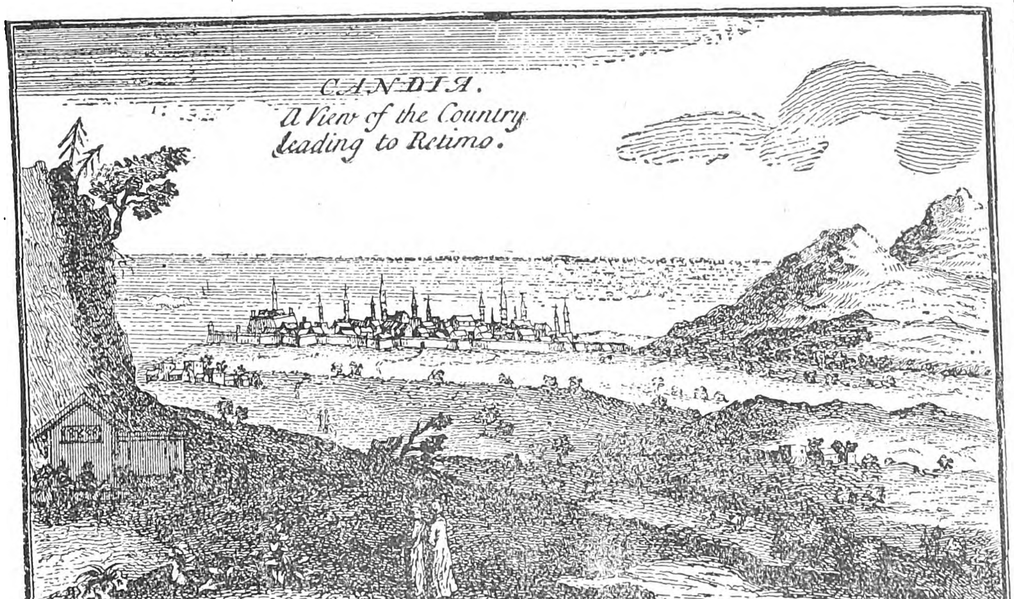

Παλαιὰ ἄποψις τῆς ἐξοχικῆς ὁδοῦ ἐξ Ἡρακλείου πρὸς Ρέθυμνον (κατὰ εἰκόνα τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ Tournefort ἐν Voyages du Levant. Ἔκδ Λυῶνος, 1718, τόμ. Α' σελ 45).

Digitized by Google

τες ὑπὸ Λατίνων, πλεῖσται ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι μετετράπησαν εἰς λατινικάς, ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων ἱερέων ἠλαττώθη σωματικῶς, ἵνα δὲ χειροτονηθῶσι νέοι, ἔδει νὰ μεταβῶσιν, ἀδείᾳ τῆς ἑνετικῆς ἀρχῆς, μακρὰν τῆς νήσου, εἰς Κορώνην, εἰς Μονεμβασίαν, εἰς τὰς Ἰονίους νήσους ἢ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἔνθα ὑπῆρχον ἀρχιερεῖς Ἕλληνες. Αἱ ἑλληνικαὶ τέλος μοναὶ τῆς νήσου κατεκλύσθησαν ὑπὸ πλήθους πειναλέων Λατίνων μοναχῶν, παρὰ τῶν ὁποίων ἤλπιζεν ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία νὰ προσελκύσωσιν εἰς τὰ δόγματα αὐτῆς τοὺς Ἕλληνας κατοίκους. Συγχρόνως ἡ ἐξασφάλισις τῆς κατοχῆς τῆς νήσου ἐπεδιώκετο διὰ τῆς ἀνεγέρσεως φρουρίων καὶ πύργων ὀχυρωτάτων καὶ διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως ἰσχυρῶν ἐν αὐτοῖς φρουρῶν. Ἐκ παραλλήλου, εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀρχῶν ἐτίθετο ἰσχυρὰ χωροφυλακή, στρατολογηθεῖσα ἐκ πάσης ἐθνικότητος μισθοφόρων τυχοδιωκτῶν. Ἡ δύναμις αὐτῆς σὺν τῷ χρόνῳ ἀνῆλθεν εἰς 12 χιλιάδας. Ἐν τέλει, ὡς ἐφεδρεία τῶν στρατιωτικῶν τούτων δυνάμεων, ὠργανώθη τὸ ἱππικόν, ὅπερ παρεῖχον οἱ ἐγκατασταθέντες ἐν τῇ νήσῳ Ἑνετοὶ ἄποικοι. Πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν τεραστίων στρατιωτικῶν δαπανῶν καὶ τῶν μισθῶν τῶν μετακληθέντων πολυπληθῶν ὑπαλλήλων, ἐφηρμόσθη φορολογία ἐπαχθεστάτη, ἥτις προεκάλεσε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν Κρητῶν, ἀπολήξασαν εἰς τὴν πρώτην ἐπανάστασιν αὐτῶν ὑπὸ τοὺς Ἁγιοστεφανίτας ἢ Ἀργυροπούλους καὶ τὸν Σεβαστὸν Σκορδύλην. Ἡ ἐπανάστασις κατεστάλη μετὰ διετεῖς ἀγῶνας, ἀλλ' ἐπηκολούθησαν 26 ἄλλαι, ὧν σπουδαιότεραι ὑπῆρξαν αἱ ἑξῆς: Ἡ τοῦ 1219 ὑπὸ τοὺς Σκορδύλας καὶ Μελισσηνούς, ἡ τοῦ 1228 ὑπὸ τοὺς Δρακοντοπούλους, Μελισσηνούς, Ἀρκολέους κλ., ἥτις, ὑποστηριχθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νικαίας Ἰωάννου Γ' Βατάτζη, συνεκλόνησε τὴν νῆσον ἐπὶ ἓξ ὅλα ἔτη, ἀλλ' ἐν τέλει κατεστάλη διὰ τῆς χορηγήσεως προνομίων τινῶν εἰς τοὺς ἀρχηγούς της. Ἡ τοῦ 1251, οὐχὶ μακρᾶς διαρκείας, μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ὁποίας νέοι Ἑνετοὶ ἄποικοι ἐγκατεστάθησαν ἐν Κρήτῃ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐκεῖ ἑνετικοῦ στοιχείου, δι' οὗ ἐπεδίωκε πρὸ παντὸς ἡ κυβέρνησις τῆς Ἑνετίας νὰ παγιώσῃ τὴν ἐν τῇ νήσῳ κυριαρχίαν της. Τότε ἐκτίσθη καὶ ἡ πόλις τῶν Χανίων, ἥτις περιεβλήθη δι' ὀχυρωτάτων τειχῶν. Ἡ τοῦ 1268, ὑπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Γεώργιον καὶ Θεόδωρον Χορτάτζας, ἥτις διαρκέσασα ἓξ ὅλα ἔτη κατεστάλη χάρις εἰς τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Ἀλεξίου Καλλέργη, ἀφοῦ ἐπέτυχον οἱ Κρῆτες, μεταξὺ ἄλλων, τὸ σπουδαιότατον προνόμιον τῆς ἀκωλύτου τελέσεως τῶν μεταξὺ ὀρθοδόξων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων γάμων, διὰ τῶν ὁποίων ἤλπιζεν ὁ Καλλέργης νὰ ἀπορροφηθῶσι σὺν τῷ χρόνῳ οἱ ἀνὰ τὴν νῆσον ἐγκατεστημένοι Ἑνετοί. Ἡ τοῦ 1282 ὑπὸ τὸν Ἀλέξιον Καλλέργην, ὅστις μετὰ αἱματηροτάτους ἀγῶνας 16 ὅλων ἐτῶν ἐπέτυχε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰ διὰ τῆς προηγουμένης ἐπαναστάσεως κτηθέντα προνόμια καὶ νὰ ἀποσπάσῃ νέα τοιαῦτα, ἐν οἷς ἡ ἐπανίδρυσις ἑλληνικῶν ἀρχιεπισκοπῶν ἐν τῇ νήσῳ, ἡ ἀναγνώρισις προνομίων καὶ τιμῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἄρχοντας καὶ ἡ βελτίωσις ἐν γένει τῆς θέσεως τῶν Ἑλλήνων τῆς νήσου.

Παρὰ πάντα ταῦτα, τῷ 1303 ἐξερράγη νέα ἐπανάστασις, ἄλλη τῷ 1333 ὑπὸ τὸν Βάρδαν Καλλέργην καὶ Ν. Πρικοσιρίδην καὶ ἄλλη τῷ 1347 ὑπὸ τὸν Λέοντα Καλλέργην, Κ. Σμιρίλιον, Μιχ. καὶ Ἰωάν. Ψαρομηλίγγους καὶ Μανουὴλ Καψοκαλύβην, ἥτις διήρκεσεν ἑπτὰ ἔτη. Διὰ τῶν ἐπαναστάσεων κατώρθουν οἱ Κρῆτες ν' ἀποσπῶσιν ἑκάστοτε, ἀντὶ βαρυτάτων θυσιῶν, καὶ νέα ὠφελήματα. Καθίσταντο σεβαστότεροι εἰς τοὺς κατακτητάς, ἐνισχύετο ἡ ἐπιτόπιος ἑλληνικὴ ἀριστοκρατία καὶ ἀπέκτων ἀρχηγοὺς κύρους, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου διὰ τῶν μεικτῶν γάμων ἐξησθένει σημαντικῶς τὸ ἑνετικὸν τῆς νήσου στοιχεῖον, μέχρι τοιούτου μάλιστα σημείου, ὥστε τῷ 1362 ἐξερράγη νέα ἐν τῇ νήσῳ ἐπανάστασις, καθ' ἣν Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι ἑνωθέντες κατέλυσαν τὰς ἑνετικὰς ἀρχὰς καὶ ἀνεκήρυξαν τὴν Κρητικὴν δημοκρατίαν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ ἁγίου Τίτου. Οἱ τοῦ λατινικοῦ δόγματος Ἑνετοὶ τῆς Κρήτης ἀπεκήρυξαν τὸν καθολικισμὸν καὶ ἀσπασθέντες τὴν ὀρθοδοξίαν συνεταύτισαν τὴν τύχην των μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Μετὰ διετεῖς ἀγῶνας ἡ ἐπανάστασις ἐκείνη κατεστάλη ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων ἐξ Ἑνετίας ἰσχυρῶν δυνάμεων, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον (1365) ἐξεράγη νέα ὑπὸ τοὺς Ἰωάννην, Ἀλέξιον καὶ Γεώργιον Καλλέργας καὶ ἄλλη τῷ 1570 ὑπὸ τὸν Γεώργιον Κανταλεόντα. Μεθ' ἑκάστην τῶν ἐπαναστάσεων τούτων νέοι συνήθως ἀπεστέλλοντο εἰς Κρήτην Ἑνετοὶ ἄποικοι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ταχέως ἀπερροφοῦντο ὑπὸ τοῦ ἰθαγενοῦς πληθυσμοῦ καὶ ἐξηλληνίζοντο, ὥστε ὁ ἐγκατασταθεὶς ἐν τῇ νήσῳ καθολικὸς κλῆρος ἔμενεν ἑκάστοτε ἔρημος ποιμνίου καὶ σωρηδὸν ἐγκατέλειπε τὰς ἕδρας του, παρ' ὅλας τὰς ἐπιταγὰς τοῦ πάπα καὶ τὰ ὑπὸ τῶν ἑνετικῶν ἀρχῶν λαμβανόμενα πρὸς συγκράτησιν αὐτῶν μέτρα. Ἀλλὰ καὶ χιλιάδες Κρητῶν Ἑλλήνων κατέλειπον τὸ πάτριον ἔδαφος, μεθ' ἑκάστην ἐπανάστασιν, καὶ προσέφευγον εἰς τὰς ἐλευθέρας χώρας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἔνθα κατετάσσοντο εἰς τοὺς στρατοὺς αὐτῆς. Σημαντικωτέρα τῶν τοιούτων μεταναστεύσεων ὑπῆρξεν ἡ γενομένη μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐπανάστασιν τοῦ 1268, ὅτε οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῆς Χορτάτζαι κατέφυγον μετὰ χιλιάδων ὀπαδῶν των καὶ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν εἰς τὸ Βυζάντιον, παρ' οὗ ἐγκατεστάθησαν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὡς ἀκρῖται, εἰς τὰς παρὰ τὸν Μαίανδρον παραμεθορίους χώρας, ἔνθα διεξήγαγον μακροὺς πολέμους κατὰ τῶν γειτόνων Τούρκων τοῦ Ἰκονίου. Ἕτεροι Κρῆτες πρόσφυγες ἐγκατεστάθησαν εἰς Μακεδονίαν παρὰ τῇ Βόλβῃ λίμνῃ (μεταξὺ Θεσσαλονίκης καὶ Ρεντίνας), εἰς θέσιν κληθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν *Κρητῶν τόπος*. Ἐκ τῶν κρητικῶν ἐκείνων ἐγκαταστάσεων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Μακεδονίας, καθὼς καὶ ἐκ τῶν ἑκάστοτε προσφευγόντων εἰς Βυζάντιον νέων Κρητῶν πολεμιστῶν ἐσχημάτισεν ἡ κυβέρνησις τοῦ Βυζαντίου ἐπίλεκτα τάγματα, ἅτινα συμμετέσχον εἰς τοὺς πολέμους τῶν τελευταίων χρόνων τῆς αὐτοκρατορίας. Τοιαῦτα κρητικὰ τάγματα ἀναφέρονται ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ φρουρᾷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ Β' (1422). Κατὰ τὴν τελευταίαν πολιορκίαν (1453) τρία κρητικὰ πλοῖα συμμετέσχον εἰς τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως. Εἰς τὰ πληρώματα αὐτῶν ἀνετέθη ἡ ὑπεράσπισις δύο πύργων ἐπὶ τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ ἔναντι τοῦ Γαλατᾶ, μετὰ τὴν ὁλοσχερῆ δὲ πτῶσιν τῆς βασιλευούσης, οἱ Κρῆτες φρουροὶ τῶν πύργων ἐκείνων ἐξηκολούθουν μαχόμενοι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, ὅτε ὁ σουλτᾶνος Μωάμεθ Β', θαυμάσας τὴν ἀνδρείαν των, διέταξε νὰ παύσουν αἱ κατ' αὐτῶν ἐπιθέσεις καὶ νὰ τοῖς ἐπιτραπῇ νὰ ἐξέλθωσι μετὰ τῶν ὅπλων των καὶ ἀπέλθωσιν ἀνενόχλητοι διὰ τῶν πλοίων των.

Ἐνδυμασίαι γυναικῶν τῆς Κρήτης κατὰ τὸν περιηγητὴν Tournefort.

Ἐνῷ δὲ πλήθη Κρητῶν κατέλειπον τὸ ἔδαφος τῆς νήσου των, ἄλλοι ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ μετηνάστευον εἰς Κρήτην καὶ ἐπύκνουν τὸ ἑλληνικὸν αὐτῆς στοιχεῖον. Τοιαύτη μετανάστευσις Ἑλλήνων ἐγένετο ἐκ Θεσσαλονίκης, ὅτε, ἐπὶ Μανουὴλ Β' Παλαιολόγου (1391—1425), οἱ Ἑνετοὶ κατέλαβον τὴν πόλιν ἐκείνην. Τῷ 1426 οἱ Ἑνετοὶ ἐγκατέστησαν ὡσαύτως ἐν Κρήτῃ τοὺς Ἕλληνας ἐρέτας τοὺς αἰχμαλωτισθέντας μετὰ τοῦ ἡττηθέντος τουρκικοῦ στόλου, τῷ δὲ 1453, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, νέα πλήθη Ἑλλήνων, ἐν οἷς πολλαὶ ἐπιφανεῖς οἰκογένειαι, κατέφυγον εἰς Κρήτην, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ ἐκ Λήμνου, Πελοποννήσου, Ζακύνθου, Αἰγίνης, Σάμου κλπ.

Ἡ κατάλυσις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἡ ἁλματικὴ ἐπέκτασις τῶν Τούρκων ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου κατέστησαν συνετωτέρους καὶ ἐπιφυλακτικωτέρους τούς τε Κρῆτας καὶ τοὺς Ἑνετούς. Οἱ πρῶτοι, πλὴν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Κανταλεόντος, δὲν ἠνώχλησαν πλέον σοβαρῶς τὴν Ἑνετίαν διὰ νέων ἐξεγέρσεων. Οἱ δεύτεροι ἐφέροντο ἐπιεικέστερον πρὸς τοὺς ὑποτελεῖς των, ἕνεκα τοῦ ἐπικρεμαμένου τουρκικοῦ κινδύνου, καὶ ἐγένοντο ἧττον καταπιεστικοί, ἐξηκολούθουν ὅμως τὰς ἀγγαρείας πρὸς συμπλήρωσιν τῶν διαφόρων τῆς νήσου φρουρίων καὶ τὴν ἀναγκαστικὴν στρατολογίαν πρὸς ἐξόπλισιν τοῦ στόλου των. Κρῆτας ἐστρατολόγουν οἱ Ἑνετοὶ καὶ πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης. Κρῆτες τοξόται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἑνετίας ἐνίκησαν διὰ τῶν ἐνεδρῶν των τοὺς στρατοὺς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Παδούης Φραγκίσκου Α' τοῦ Καρραρέου, τῷ δὲ 1439 ὁ Κρὴς Ἀθανάσιος Σόρβολος ὁ Καραβίτης, ἄγων σῶμα συμπατριωτῶν του, ἐνίκησε τοὺς Λομβαρδοὺς ἐν τῇ βορείῳ Ἰταλίᾳ, καθελκύσας τὰ πλοῖά του εἰς τὴν λίμνην τῆς Garda. Τοὺς Κρῆτας πολεμιστὰς ἀπεκάλουν οἱ Ἑνετοὶ *Μορτάτους* καὶ *Γαλεώτας* (Galioti), δηλαδὴ στρατιώτας ὑπηρετοῦντας εἰς τὰς γαλέρας. Οἱ πολεμισταὶ οὗτοι ἦσαν πολυπληθεῖς ἐν τῷ ἑνετικῷ στρατῷ καὶ στόλῳ, μετὰ τὴν πτῶσιν ἰδίως τῆς Ναυπάκτου, τῆς Πύλου, τῆς Μεθώνης καὶ τῆς Κορώνης (1500 κ. ἑ.), ὅτε ὁ ἀριθμός των ἐκυμαίνετο μεταξὺ 7—14 χιλιάδων. «Διὰ τῶν Κρητῶν πολεμιστῶν διεξήγαγεν ἡ Ἑνετία πολλοὺς κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πολέμους, κατὰ μέγα δὲ μέρος ἡ ἐν Ναυπάκτῳ ναυμαχία εἶναι ἔργον τῶν γαλεωτῶν τούτων. Παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Κρητῶν ἐπολέμουν καὶ Κερκυραῖοι καὶ Κεφαλλῆνες καὶ Πάργιοι» *(Σάθας)*.

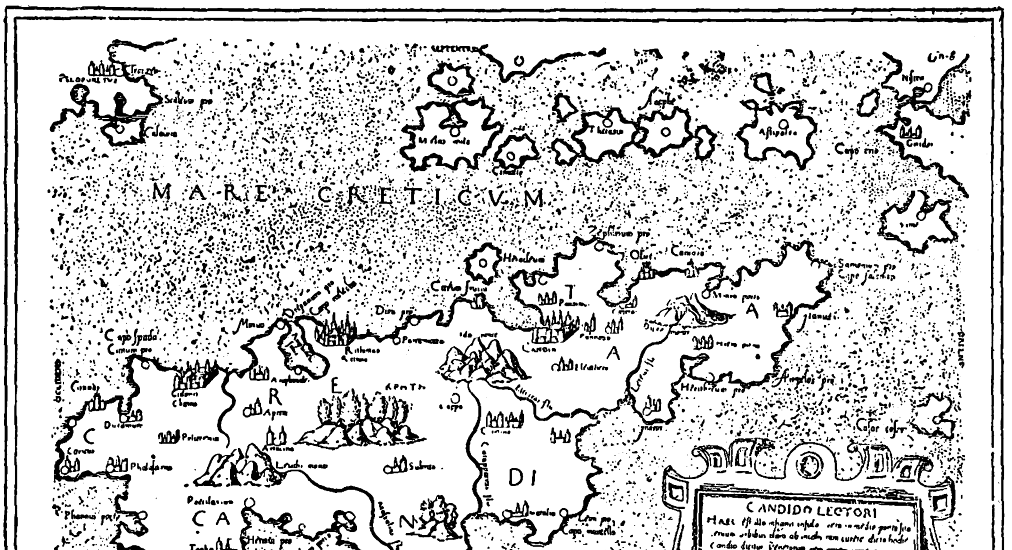

Χάρτης τῆς Κρήτης χαραχθεὶς τῷ 1562 ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ Ferrandus Bertellus.

Κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς ἑνετικῆς κατακτήσεως, ἡ νῆσος διῃρεῖτο εἰς τρία τμήματα territorii): τοῦ Χάνδακος, τῆς Ρεθύμνου καὶ τὸ δυτικόν, ἕκαστον τῶν ὁποίων περιελάμβανεν ἀρι-

θμόν τινα ἐπαρχιῶν, ὧν τὰ ὅρια ἐκανονίσθησαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν βυζαντινῶν ἐπισκοπῶν. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1365 (ὅτε ἐγένετο νέα κατανομὴ τῶν τιμαρίων, ὧν ἄλλα ἐδόθησαν εἰς Ἐνετοὺς εὐγενεῖς καὶ ἄλλα εἰς ἐγχωρίους εὐπατρίδας), αἱ ἀνατολικαὶ ἐπαρχίαι ἀπεσπάσθησαν ἐκ τοῦ τμήματος τοῦ Χάνδακος καὶ ἀπετέλεσαν ἴδιον τμῆμα, τὸ τῆς Σητείας. Τότε ἐγένετο καὶ νέος καθορισμὸς τῶν ἐπαρχιῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπαρχόντων καστελλίων ἢ φρουρίων. Τοιουτοτρόπως ἡ νῆσος διηρέθη εἰς 4 τμήματα, τὰ ἑξῆς: 1) Τῆς Σητείας, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τὰς ἐπαρχίας Σητείας (χωρία 52) καὶ Ἱεραπέτρας (χωρ. 19). 2) Τοῦ Χάνδακος, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε τὰς ἐπαρχίας Μαλεβιζίου (χωρ. 36), Τεμένους (χωρ. 42), Πεδιάδος (χωρ. 94), Μεραμπέλλου (χωρ. 16), Ρίζου καὶ Λασιθίου (χ. 55), Μονοφατσίου (χ. 95), Καινουρίου (χ. 59) καὶ Πυργιωτίσσης (χ. 25). 3) Τῆς Ρεθύμνης, περιλαμβάνον τὰς ἐπαρχίας Ρεθύμνης (χ. 92), Μυλοποτάμου (χ. 66), Ἀμαρίου (χ. 61) καὶ Ἁγίου Βασιλείου (χ. 72). 4) Τῶν Χανίων, περιλαμβάνον τὰς ἐπαρχίας Χανίων (χ. 63), Κισάμου (χ. 92), Σελίνου (χ. 63), Σφακίων (χ. 8), Φραγκοκαστέλλου (χ. 2) καὶ Ἀποκορώνου (χ. 44). Ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ὑπῆρχεν ἓν τοὐλάχιστον καστέλλιον, ἔνθα ἥδρευεν ὁ καστελλᾶνος ἢ ἔπαρχος. Πρωτεύουσα τῆς νήσου ἦν ὁ Χάνδαξ, ἔνθα ἥδρευεν ὁ δούξ, τρόπον τινὰ γενικὸς διοικητής, μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχῶν. Εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν ἄλλων τμημάτων ἥδρευον οἱ ὑποδιοικηταὶ μετὰ τῶν περὶ αὐτοὺς συμβουλίων. Ὅτε ἡ Ἐνετία κατέλαβε τὴν Κρήτην, ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνήρχετο εἰς 500 περίπου χιλιάδας καὶ κατ' ἄλλους εἰς 900, αἱ ἀλλεπάλληλοι ὅμως ἐπαναστάσεις καὶ οἱ ἐπακολουθοῦντες αὐτὰς ἐκπατρισμοὶ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων ἐπήνεγκον τοιαύτην ἀραίωσιν τοῦ πληθυσμοῦ, ὥστε οὗτος κατῆλθεν εἰς 272 000 καὶ εἶτα εἰς 250.000, κατὰ τὴν ἐν ἔτει δὲ 1577 ἐνεργηθεῖσαν ἀπογραφὴν εἰς 220.000 χιλ. Ἡ κυβέρνησις τῆς Ἐνετίας, ἀνησυχήσασα ἐκ τούτου, προέβη εἰς τὴν λῆψιν μέτρων τινῶν, δι' ὧν ἐπετεύχθη μικρά τις βελτίωσις, ὥστε περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἤτοι ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, ὁ πληθυσμὸς ἀνήρχετο εἰς 260 χιλ. Προϊόντα παρῆγε τότε ἡ Κρήτη οἷα καὶ σήμερον. Ἡ Ἐνετία ἐπεζήτησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, νὰ καταστήσῃ τὴν νῆσον κέντρον τοῦ μετὰ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς ΒΔ. Ἀφρικῆς ἐμπορίου, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἤκμασε τοῦτο, ἀλλὰ διεξήγετο προνομιακῶς ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν ἐμπόρων. Ἀναλόγως προήχθη καὶ ἡ ναυτιλία, χάριν τῆς ὁποίας καὶ λιμένες τινὲς κατεσκευάσθησαν καὶ ναυπηγεῖα ἱδρύθησαν ἐν Χανίοις καὶ Χάνδακι. Οἱ προστατευτικοὶ ὅμως νόμοι ὑπὲρ τῆς ἐνετικῆς ναυτιλίας δὲν ἐπέτρεψαν τὴν πέραν ὡρισμένου ὁρίου ἀνάπτυξιν τοῦ κρητικοῦ ναυτικοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ κύκλος τῆς δράσεως περιωρίζετο σχεδὸν εἰς τὴν ἀκτοπλοΐαν καὶ τὰς μετὰ τῶν ἐγγὺς νήσων συναλλαγάς. Τὸ ἐμπόριον, ἡ ναυτιλία καὶ ἡ γεωργία ἐβαρύνοντο διὰ βαρυτάτης φορολογίας. Πλὴν τοῦ ἅλατος, τὸ ὁποῖον ἦτο μονοπώλιον τοῦ κράτους, καὶ τοῦ κεφαλικοῦ φόρου (ἓν ὑπέρπυρον κατὰ κεφαλήν) κατεβάλλετο τὸ $^1/_8$ ἐκ τῆς παραγωγῆς καὶ προσέτι βαρύτατοι δασμοὶ ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων καὶ διαπύλια τέλη ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων εἰς τὰς πόλεις προϊόντων. Ἐπὶ πλέον ἐπεβάλλοντο ἑκάστοτε ἔκτακτοι εἰσφοραὶ καὶ εἰδικοὶ φόροι, εἰσπραττόμενοι ὑπὸ τῶν τιμαριωτῶν (τιμαριωτικὰ δικαιώματα), οἱ δὲ κάτοικοι ὑπεχρεοῦντο εἰς παντοειδεῖς ἀγγαρείας. Ἡ εὐημερία τῆς νήσου ἐπλήττετο συχνάκις καὶ ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων σεισμῶν, λοιμῶν καὶ τῶν μωαμεθανικῶν ἐπιδρομῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐνετοκρατίας ἀναφέρονται 15 μεγάλοι σεισμοὶ ἐν Κρήτῃ, ὧν φοβερώτεροι ὑπῆρξαν ὁ τοῦ 1246, καθ' ὃν ἀνετράπησαν καὶ αὐτὰ τὰ τείχη τῶν φρουρίων, ὁ τοῦ 1303, καθ' ὃν διερράγησαν εἴς τινα μέρη τὰ τείχη τοῦ Χάνδακος, ὁ τοῦ 1490, ὁ τοῦ 1508, ὁ καταστρεπτικώτερος ὅλων, καθ' ὃν κατεστράφη ἐξ ὁλοκλήρου καὶ ἡ μεγάλη πόλις Ἱεράπετρα, ἐφονεύθησαν δὲ καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον περὶ τὰς 30 χιλ. ἀνθρώπων. Ἐκ τῶν ἐνσκηψάντων λοιμῶν καταστρεπτικώτερος ἀναφέρεται ὁ τοῦ 1508, καθ' ὃν ἀπέθανον 25 περίπου χιλιάδες ἀνθρώπων. Ἐκ δὲ τῶν μωαμεθανικῶν ἐπιδρομῶν (Ἀράβων καὶ Τούρκων), τρομακτικωτέρα ὑπῆρξεν ἡ γενομένη τῷ 1538 ὑπὸ τὸν Χαϊρεντὶν Μπαρμπαρόσσαν, ὅστις, ἀφοῦ προσέβαλεν ἀνεπιτυχῶς τὴν πόλιν τῶν Χανίων, ἐδήωσε τὴν περὶ αὐτὴν πεδιάδα, ἐνέπρησε τὰ Κεραμειὰ καὶ τὰ Ἄπτερα, ἐξεπόρθησε τὸ φρούριον τοῦ Μυλοποτάμου, ἠπείλησεν αὐτὴν τὴν πόλιν τοῦ Χάνδακος καὶ ἐλεηλάτησε τὰς ἐπαρχίας τοῦ Μεραμπέλλου καὶ τῆς Σητείας, καταστρέψας ἐξ ὁλοκλήρου τὴν πρωτεύουσαν ταύτης πόλιν καὶ ἐρημώσας ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ὕπαιθρον. Τὸ ἴδιον ἔτος ἐδήωσε καὶ τὸ Σέλινον. Ἑτέρα φοβερὰ τουρκικὴ ἐπιδρομὴ ἐγένετο τῷ 1571, ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Σελὶμ Β', ὅστις ἐγένετο ἐπί τινα χρόνον κύριος τοῦ κόλπου τῆς Σούδας, ἐδήωσε τὴν περὶ τὰ Χανιὰ πεδιάδα καὶ ἐπολιόρκησε τὸ Ρέθυμνον. Ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τούτων ταραχθέντες οἱ Ἐνετοὶ συνεπλήρωσαν τὰς ὀχυρώσεις τῶν διαφόρων ἐν Κρήτῃ πόλεων καὶ νησίδων καὶ ἰδίως τοῦ Χάνδακος, τῆς Σούδας καὶ τῆς Γραμβούσης.

Κρὴς ἱερεὺς καὶ ἐπίσκοπος (κατὰ εἰκόνα τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ Tournefort ἐν Voyages du Levant. Ἐκδ. Λυῶνος, 1718, τόμ. Α' σελ 134).

Ὁ ἐγχώριος τῆς νήσου πληθυσμὸς (πλὴν τῶν Σφακιανῶν, οἵτινες ἔμενον ἐλεύθεροι ἐπὶ τῶν ὀρέων των καὶ αὐτοδιοίκητοι) διῃρέθη ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν εἰς 5 τάξεις: 1) Τῶν *εὐγενῶν*, οἵτινες κατήγοντο ἐκ τῶν παλαιῶν βυζαντινῶν οἰκογενειῶν ἢ καὶ ἐκ τῶν ἀναδειχθεισῶν κατὰ τὴν τελευταίαν βυζαντινὴν περίοδον κρητικῶν οἰκογενειῶν· οὗτοι, ὡς καὶ οἱ εὐγενεῖς Ἐνετοί, ἦσαν κάτοχοι μεγάλων τιμαρίων. 2) Τῶν *εὐγενῶν τῶν γραμμάτων*, οἵτινες εἶχον τὰ ἀξιώματα τοῦ συμβολαιογράφου καὶ γραμματέως. 3) Τῶν *ἀρχοντοπούλλων*, οἵτινες εἶχον τὴν ἐντιμοτάτην ἐπωνυμίαν τῶν ἐγχωρίων στρατιωτικῶν καὶ ὑπήγοντο ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν εὐ-

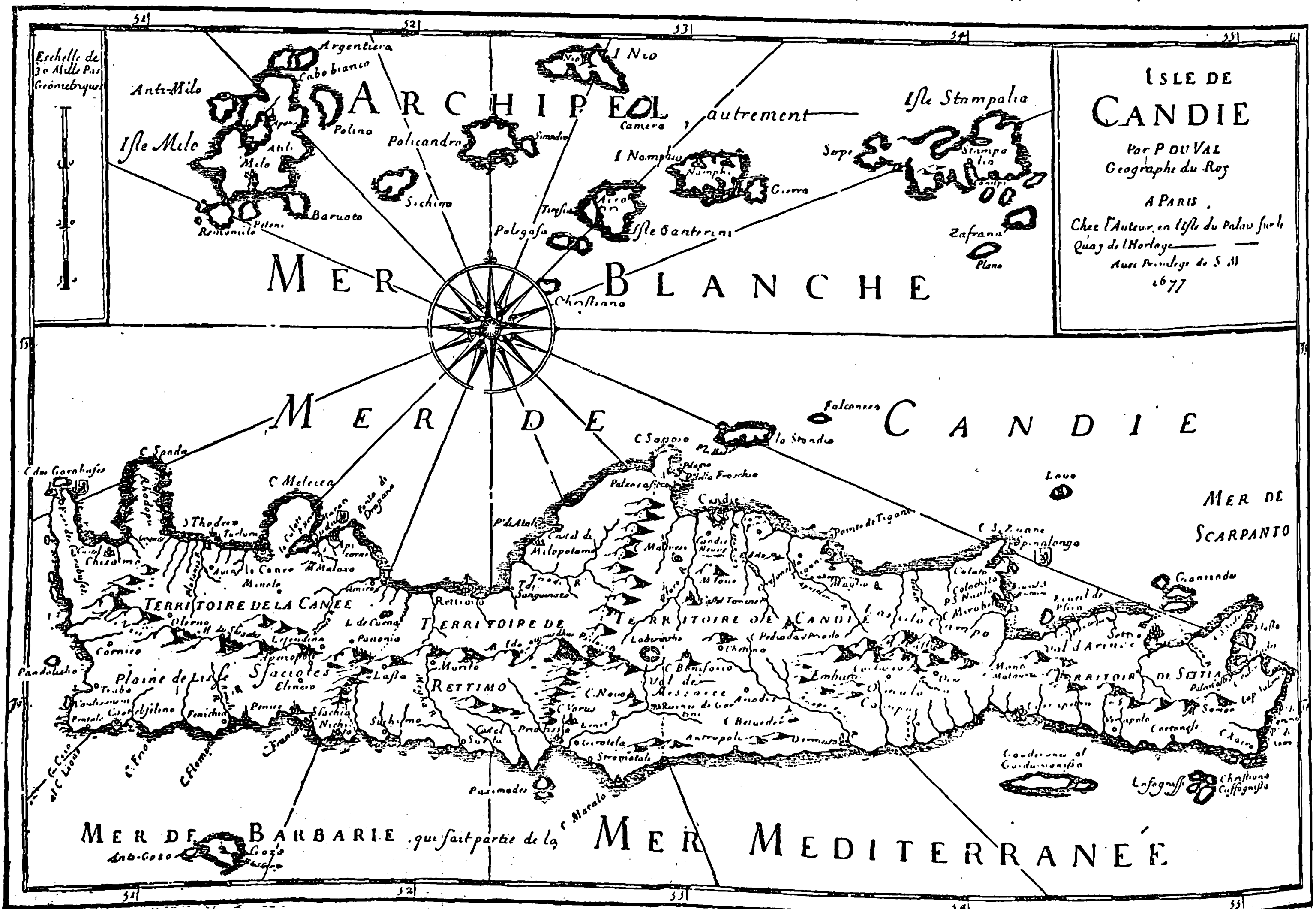

Χάρτης τῆς Κρήτης χαραχθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1677 ὑπὸ R. du Val.

Digitized by Google

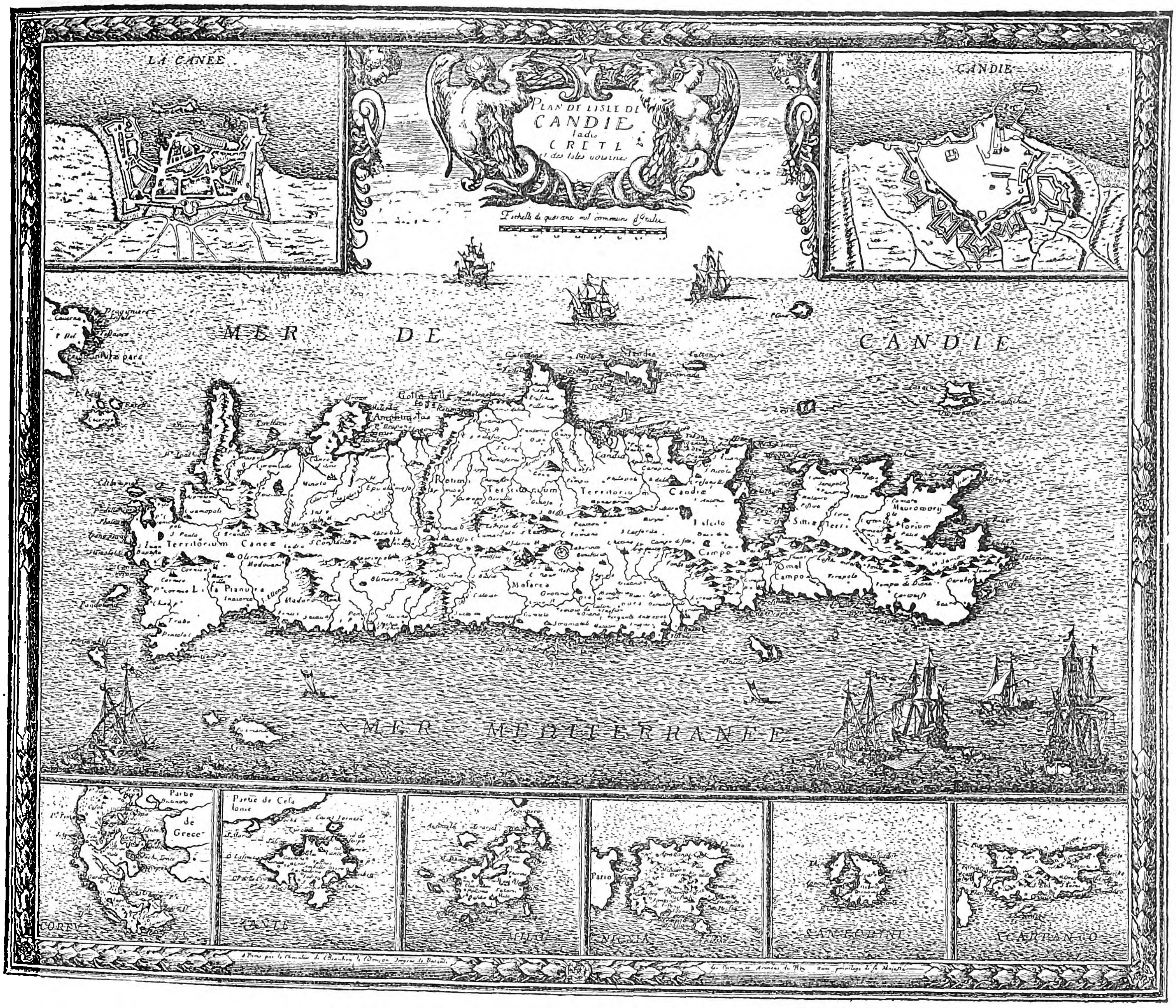

Χάρτης τῆς Κρήτης χαραχθεὶς τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Beaulîeu Donjon.

γενῶν. 4) Τῶν *ἀγροτῶν*, κατόχων μικρῶν κτημάτων. 5) Τῶν *βιλλάνων*, ἤτοι τῶν ἀκτημόνων γεωργῶν, οἵτινες εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν. Εἰς τὰς διαφόρους πόλεις ὑπῆρχον καὶ πολυάριθμοι Ἑβραῖοι, μετερχόμενοι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐμπόρου καὶ τοῦ τοκιστοῦ.

Αἱ τουρκικαὶ ἐπιδρομαὶ (1645—1669). Τῷ 1644 γαλέραι τῶν ἱπποτῶν τῆς Μάλτας ᾐχμαλώτισαν πλοῖα κομίζοντα τουρκικὰ δῶρα εἰς Μέκκαν, ὡς καὶ τὴν ἐπιβαίνουσαν εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν Ζαφὶν σουλτάναν μετὰ τοῦ τέκνου της. Οἱ αἰχμαλωτισθέντες ἀπήχθησαν εἰς Μάλταν, ἔνθα ἡ μὲν μήτηρ ἀπέθανε, τὸ δὲ παιδίον εἰσήχθη εἰς τὸ τάγμα τῶν Δομινικανῶν μοναχῶν. Ὁ σουλτᾶνος Ἰμπραήμ, λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς προσεγγίσεως τῶν γαλερῶν εἰς τὴν Κρήτην, ἀπεφάσισε τὴν ἐκδίωξιν τῶν Ἑνετῶν ἐκ τῆς μεγαλονήσου. Τὴν 24 Ἰουνίου 1645 ἰσχυρὸς στόλος ἐκ 400 πλοίων, ἐφ' ὧν ἐπέβαινε στρατὸς 60 χιλιάδων ἀνδρῶν, κατέπλευσεν ὑπὸ τὸν Γιουσοὺφ πασᾶν εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Κρήτης παράλια, ἐδῄωσε τὰ μεσόγεια (τῆς Κισάμου) καὶ εἶτα, πλεύσας εἰς τὸν κόλπον τῶν Χανίων, ἀπεβίβασε τὸν στρατὸν εἰς Κολυμπάρι, προσέβαλε καὶ ἐκυρίευσε τὴν νησίδα Θοδωροῦ (ἀρχ. Ἀκοίτιον) καὶ τέλος ἐτράπη κατὰ τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων, τὸ ὁποῖον ὑπερησπίζετο ἀσθενὴς φρουρὰ ἐκ τρισχιλίων μόλις ἀνδρῶν, Ἑνετῶν καὶ Ἑλλήνων. Ἐπικουρίαι ἀποσταλεῖσαι ἐσπευσμένως ἐκ Ρεθύμνου πρὸς βοήθειαν τῆς ἀπειλουμένης πόλεως καὶ φθάσασαι εἰς Τσικαλαργιὰ (παρὰ τὸν κόλπον τῆς Σούδας), ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν πολυαριθμοτέρων τουρκικῶν δυνάμεων καὶ ἐπανῆλθον εἰς Ρέθυμνον. Τὰ Χανιά, μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν, παραταθεῖσαν ἐπὶ δύο περίπου μῆνας, ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι (22 Αὐγούστου), ἀπελθούσης τῆς φρουρᾶς μετὰ τῶν ὅπλων της καὶ πάντων τῶν κατοίκων της εἰς Ρέθυμνον. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Χανίων οἱ Τοῦρκοι, μαχόμενοι πάντοτε κατὰ τῶν Ἑνετῶν καὶ τῶν Κρητῶν, κατέλαβον τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἀποκορώνου καὶ εἶτα, περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου, ἐπολιόρκησαν τὸ Ρέθυμνον, τοῦ ὁποίου ἡ φρουρά, μετὰ ἀδιαλείπτους καὶ αἱματηροτάτας μάχας, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ (4 Νοεμβρίου). Ἐκεῖθεν οἱ Τοῦρκοι ἐστράτευσαν κατὰ τοῦ Χάνδακος, ἀλλ' ἀποκρουσθέντες ἐτράπησαν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου καὶ κατέλαβον τὰς πλείστας τῶν ἐπαρχιῶν μετὰ τῶν ἐν αὐταῖς καστελλίων· λήγοντος δὲ τοῦ 1645, ἦσαν κύριοι ἁπάσης σχεδὸν τῆς χώρας πλὴν τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν (Σφακίων κλπ.) καί τινων φρουρίων (Κισάμου, Μυλοποτάμου καὶ Σητείας), ἅτινα κατέλαβον μετά τινα ἔτη, τοῦ Χάνδακος καὶ τῶν τριῶν ὀχυρῶν νησίδων Γραμβούσας, Σούδας καὶ Σπιναλόγκας. Ἡ πολιορκία τοῦ Χάνδακος ἤρξατο τὴν 1 Μαΐου 1648 καὶ ἔληξε, μετὰ τρομεροὺς ἀγῶνας, τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1669 (βλ. λ. *Ἡράκλειον*). Οἱ Ἑνετοί, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῆς ἀνακτήσεως τῆς νήσου, διετήρησαν τὰ ἐπὶ τῶν νησίδων Γραμβούσης, Σούδας καὶ Σπιναλόγκας φρούρια.

Θεοδ. Λεμπλάν: Ὀρεινὸς Κρής.

Ἡ Κρήτη ὑπὸ τοὺς Τούρκους (1669—1898). Ἡ νῆσος, γενομένη τουρκική, ἀπετέλεσεν ἴδιον βιλαέτιον, διοικούμενον ὑπὸ γενικοῦ διοικητοῦ ἑδρεύοντος ἐν Χάνδακι καὶ ὑποδιαιρούμενον, ὡς καὶ ἐπὶ Ἑνετῶν, εἰς 4 σαντζάκια: τῆς Σητείας, τοῦ Χάνδακος, τοῦ Ρεθύμνου καὶ τῶν Χανίων. Βραδύτερον τὸ τῆς Σητείας συνεχωνεύθη μετὰ τοῦ Χάνδακος. Συγχρόνως οἱ Τοῦρκοι προέβησαν εἰς ἀναδασμὸν τῆς κατακτηθείσης χώρας καὶ ἐφήρμοσαν νέον φορολογικὸν καὶ οἰκονομικὸν σύστημα. Ἅπαντα τὰ χωρία τῆς νήσου κατετάχθησαν εἰς πέντε κατηγορίας: 1) Τὰ *τεμλίκια*, ὧν οἱ φόροι ἐξεχωρήθησαν εἰς ἀνωτέρους ἀρχηγοὺς πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν ἐκδουλεύσεων αὐτῶν κατὰ τὴν κατάκτησιν. 2) Τὰ *ζιαμέτια*, ὧν οἱ φόροι ἀνῆκον εἰς τοὺς ἐπιτετραμμένους τὴν δημοσίαν τάξιν ἐν ἑκάστῃ περιφερείᾳ, ὡς ἀντιμισθία αὐτῶν τε καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐνόπλων ἀνδρῶν. 3) Τὰ *τιμάρια*, ἅτινα παρεχωρήθησαν εἰς ἰδιώτας, ὑποχρεουμένους νὰ προσφέρωσιν ὡρισμένας τῇ πολιτείᾳ ὑπηρεσίας. 4) Τὰ *βακούφια*, ὧν οἱ φόροι ἀφιερώθησαν πρὸς συντήρησιν τῶν τζαμίων καὶ ἀγαθοεργῶν ἐν γένει ἱδρυμάτων. 5) Τὰ *χαβάσιχουμαγιούν*, ἤτοι τὰ βασιλικὰ ἢ δημόσια. Τὸ φορολογικὸν σύστημα, ὅπερ εἰσήχθη εἰς τὴν νῆσον, ἐκανονίσθη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ «σεριάτ», ἤτοι τοῦ ἱεροῦ τῶν Ὀθωμανῶν νόμου, ἐνῷ δὲ εἰς τὴν λοιπὴν αὐτοκρατορίαν εἰσεπράττοντο πολλοὶ καὶ διά-

Digitized by Google

φοροι φόροι, εἰς τὴν Κρήτην ἐπεβλήθησαν δύο μόνον: ὁ «κεφαλικός», ὅστις ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν περιουσίαν ἑκάστου, καὶ ὁ «ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας». Τὸ διάταγμα τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ Δ' (1648—1687), τὸ κανονίσαν τοὺς δύο τούτους φόρους διὰ τὴν Κρήτην, ἀπηγόρευε ρητῶς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἐπιβολὴν ἄλλης φορολογίας καὶ προσέθετεν ὅτι «ὁ τὰ ἐναντία πράξων ἕξει τὰς ἀρὰς τοῦ Θεοῦ, τοῦ βασιλέως καὶ συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος». Τοιουτοτρόπως ἡ Κρήτη ἀπετέλεσε προνομιοῦχον ἐν τῇ Τουρκικῇ αὐτοκρατορίᾳ περιφέρειαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔτι μᾶλλον προνομιοῦχον θέσιν κατεῖχεν ἡ ὀρεινὴ ἐπαρχία τῶν Σφακίων, ἥτις ὄχι μόνον διετήρησε τὴν ἐπὶ Ἑνετῶν αὐτονομίαν της, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἀνωτέρω φόρων ἀπηλλάγη, ὑποχρεωθεῖσα νὰ ἀποστέλλῃ κατ' ἔτος εἰς τὸν πασᾶν δύο φορτία χιόνος, πολὺ δὲ βραδύτερον εἰς τὴν καταβολὴν μικροῦ τινος χρηματικοῦ ποσοῦ (5 περίπου χιλιάδων γροσίων ἐτησίως) ὡς δῶρον πρὸς τὴν βαλιδὲ σουλτάναν, δηλαδὴ τὴν βασιλομήτορα. Παρὰ ταῦτα τὸ σύστημα τῆς τουρκικῆς διοικήσεως καὶ τὰ ὄργανα αὐτῆς ἐματαίωνον πᾶσαν ἀγαθὴν προαίρεσιν τῶν τε σουλτάνων καὶ τῶν πασάδων των. Ὅλη ἡ δύναμις ἦτο εἰς χεῖρας τῶν ἐντοπίων Τούρκων, οἵτινες ἀπετέλουν τὸν στρατόν, ἐνῷ οἱ πασᾶδες διέθετον μικρόν τινα ἀριθμὸν κλητήρων (καβάσιδων). Οἱοσδήποτε πασᾶς ἐτόλμα νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς Τούρκους τῆς Κρήτης καὶ νὰ περιστείλῃ τὰς αὐθαιρεσίας αὐτῶν ἀπεκηρύσσετο ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου καὶ ἀπεπέμπετο βίᾳ ἐκ τῆς νήσου. Ἡ θέσις τῶν Χριστιανῶν ἦτο οἰκτρά. Οὐδεὶς ἦτο κύριος τῆς περιουσίας του, τῆς συζύγου του, τῶν τέκνων του. Ἡ ζωὴ παντὸς Χριστιανοῦ εὑρίσκετο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ τυχόντος Τούρκου. Ἡ κορυφωθεῖσα ἀπελπισία των ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ζητήσωσι παρὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τὴν γνώμην, ἐὰν ἠδύναντο νὰ δεχθῶσι κατ' ἐπιφάνειαν τὸν Ἰσλαμισμόν, φυλάττοντες ἐνδομύχως τῆς χριστιανικῆς θρησκείας τὰ δόγματα καὶ τελοῦντες ἐν κρυπτῷ τὰ μυστήρια αὐτῆς. Εἰς ἀπάντησιν τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον ὑπέμνησεν αὐτοῖς τὴν ρῆσιν τοῦ Εὐαγγελίου: «ὅστις ἂν ἀρνήσαταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, κἀγὼ ἀρνήσομαι αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν Οὐρανοῖς». Ἀπηλπισμένοι οἱ Κρῆτες ἀπετάθησαν τότε πρὸς τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων Νεκτάριον Πελοπίδαν (1664—1682), Κρῆτα ἐκ Χάνδακος. Ὁ Νεκτάριος, εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀποβλέψας ἀδυναμίαν, ἐδείχθη συγκαταβατικώτερος καὶ ἐπέτρεψε τὴν κατ' ἐπιφάνειαν μόνον καὶ ἐν αναποδράστῳ ἀνάγκῃ ἐξώμοσιν. Ἐκ τούτου χωρία ὁλόκληρα ἤρξαντο ἀσπαζόμενα φαινομενικῶς τὸν Ἰσλαμισμόν. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως οἱ ἀπόγονοι τῶν οὕτω φαινομενικῶς ἐξισλαμιζομένων Χριστιανῶν ἀπέβαλον τὰς χριστιανικὰς παραδόσεις καὶ πᾶσαν χριστιανικὴν συνείδησιν καὶ κατήντησαν ἀληθεῖς Τοῦρκοι. Ἐκ τούτων καὶ ἐκ τῶν ἑκουσίως ἐξισλαμισθέντων, καθὼς καὶ ἐκ τῶν πραγματικῶν Τούρκων, τῶν λαβόντων βίᾳ γυναῖκας Χριστιανάς, παρήχθη ὁ τουρκικὸς πληθυσμὸς τῆς Κρήτης. Ἐκ τῶν πρὸς τὸ θεαθῆναι ἐξισλαμισθέντων κατώρθωσάν τινες, νὰ διατηρήσωσιν, ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν, τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ εἰς πρώτην εὐκαιρίαν ἐνεφανίσθησαν καὶ πάλιν ὡς Χριστιανοὶ καὶ ὡς Ἕλληνες.

Οἱ ἀγῶνες κατὰ τῶν Τούρκων. Οἱ Κρῆτες, συμμετασχόντες ἐνεργῶς εἰς τοὺς μακροὺς ἀγῶνας τῶν Ἑνετῶν κατὰ τῆς τουρκικῆς ἐπιδρομῆς (1645—1669), ἐξηκολούθησαν μαχόμενοι κατὰ τῶν κατακτητῶν καὶ μετὰ τὴν τελικὴν τῆς νήσου κατάληψιν καὶ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ἑνετῶν ἐκ τοῦ τελευταίου αὐτῶν φρουρίου (1669). Ἀνυπότακτοι πολεμισταί, καταφυγόντες εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰς ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν διατηρηθείσας ὀχυρὰς νησῖδας, ἐξόρμων ἐκεῖθεν φονεύοντες τοὺς ἀγριωτέρους τῶν τυράννων των. Τοὺς ὀρεινοὺς ἐκείνους πολεμιστὰς οἱ Τοῦρκοι ἀπεκάλουν *χαΐνηδες*, δηλαδὴ ἀποστάτας.

Ἐπανάστασις τοῦ 1692. Περὶ τὸ ἔτος 1692 ὁ Ἑνετὸς ναύαρχος Μοτσενῖγος, περιπλέων μετὰ μοίρας στόλου τὰ κρητικὰ παράλια, προέτρεπε τοὺς Κρῆτας εἰς ἐπανάστασιν, ἐν τέλει δ' ἀποβιβάσας στρατεύματά τινα ἐπολιόρκησε τὰ Χανιά. Πολυάριθμοι Κρῆτες, σπεύσαντες ἐκ τῶν ὀρέων καὶ ἐκ τῶν ἑνετοκρατουμένων νησίδων, ἐνίσχυσαν τὸν ἑνετικὸν στρατόν, ἐνῷ ἕτεροι ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Μαχαιριώτην ἐπολιόρκησαν τὸ φρούριον τῆς Κισάμου καὶ μετ' ὀλίγον ἐξεπόρθησαν αὐτό. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ ἐπανάστασις ἤρξατο ἐπεκτεινομένη καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον, οἱ Ἑνετοί, λύσαντες τὴν πολιορκίαν τῶν Χανίων, ἀπῆλθον, ἐγκαταλείψαντες τοὺς Κρῆτας εἰς τὰς ἀγρίας ἀντεκδικήσεις τῶν ἐκμανέντων Τούρκων. Συγχρόνως οἱ ἀνυπότακτοι χαΐνηδες ἐστεροῦντο ἑνὸς τῶν καταφυγίων των, διότι οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον διὰ προδοσίας δύο ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς, ἐκ Καλαβρίας καταγομένων, τὴν ὀχυρὰν Γραμβοῦσαν. Εἰς ἐπίμετρον οἱ Ἑνετοί, ἀποβαλόντες πᾶσαν ἐλπίδα περὶ ἀνακτήσεως τῆς Κρήτης, ἐξεκένωσαν τῷ 1715 καὶ τὰ φρούρια τῶν νησίδων Σούδας καὶ Σπιναλόγκας, τὰ ὁποῖα καὶ κατέλαβον ἀμέσως οἱ Τοῦρκοι. Τῆς πρώτης οἱ κάτοικοι ἐξεπατρίσθησαν καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ ὀρεινὰ χωρία τῆς Κυδωνίας, τῆς δευτέρας, ἅπαντες Ἑνετοί, ἐξισλαμίσθησαν.

Ἐπανάστασις τοῦ 1770. Οἱ Τοῦρκοι, ἐξαγριωθέντες ἐκ τῆς συμμετοχῆς τῶν Κρητῶν εἰς τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ἑνετῶν καὶ ἐκ τῆς συνεχοῦς μετὰ ταύτην δράσεως τῶν ἀσυλλήπτων χαΐνηδων, ἀφ' ἑτέρου δὲ πεισθέντες ὅτι ἡ Ἑνετία δὲν ἦτο πλέον εἰς θέσιν ν' ἀμφισβητήσῃ εἰς αὐτοὺς τὴν κατοχὴν τῆς νήσου, κατέστησαν τυραννικώτεροι. Πλὴν τῶν Σφακιανῶν, οἵτινες ἐξηκολούθουν νὰ παραμένωσιν ἐλεύθεροι εἰς τὰ ἀπρόσιτα ὄρη, ἅπαντες οἱ Ἕλληνες τῆς νήσου ὑφίσταντο παντοίας πιέσεις καὶ ἐξευτελισμούς, ἀπὸ τῶν ὁποίων μόνον μέσον ἀπαλλαγῆς ἦν ὁ ἐξισλαμισμός. Χωρία ὁλόκληρα ἔσπευδον ν' ἀπαρνηθῶσι τὴν πίστιν των, ἵνα σώσωσι τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν τῶν οἰκογενειῶν των, ἐνῷ οἱ καρτερικώτεροι ἐκαραδόκουν εὐνοϊκὴν περίστασιν, ἵνα διὰ τῶν ὅπλων ἀποτινάξωσι τὴν τυραννίαν. Τοιαύτην εὐκαιρίαν παρέσχεν ὁ ἐκραγεὶς τῷ 1768 Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ ἡ κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος κάθοδος τοῦ ρωσικοῦ στόλου εἰς τὴν Μεσόγειον.

Οἱ Κρῆτες, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, παραπεισθέντες ὑπὸ τῶν ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων τῆς Ρωσίας, ἐπίστευσαν ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα τῆς ἀπελευθερώσεως, καὶ τὴν 25 Μαρτίου 1770 ὕψωσαν ἐν Σφακίοις τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τὸν ἀτρόμητον Δασκαλογιάννην. Ἡ Ρωσία, παρὰ τὰς ὑποσχέσεις της, οὐδεμίαν συνδρομὴν παρέσχεν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, ὡς ἐκ τούτου δέ, ἐλλείψει ὅπλων, ἡ ἐπανάστασις περιωρίσθη μόνον εἰς τὰ Σφακιά, κατὰ τῶν ὁποίων οἱ πασᾶδες τῆς νήσου διηύθυναν ὅλας τὰς δυνάμεις των. Ἡ μικρὰ ἀλλ' ἡρωϊκὴ αὐτὴ ἐπαρχία μετὰ ἐρρωμένην ἀντίστασιν ὑπετάγη. Ἐκ τῶν κατοίκων της 3600 ἐφονεύθησαν ἢ ἀπήχθησαν ἀνεπιστρεπτὶ εἰς αἰχμαλωσίαν, 1500 ἀπέθανον ἐκ τῶν κακουχιῶν καὶ τῶν στερήσεων καὶ ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους ἐξεπατρίσθησαν διὰ παντὸς εἰς τὴν Ἑπτάνησον, τὰς Κυκλάδας, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ρωσίαν. Τέσσαρες μόλις χιλιάδες κατοίκων ἀπέμειναν εἰς τὴν ἀτυχήσασαν ἐπαρχίαν. Τότε, διὰ πρώτην φοράν, ὑπεβλήθησαν οἱ Σφακιανοὶ εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ ἐξευτελιστικοῦ κεφαλικοῦ φόρου (χαράτσι), ὃν ὅμως οὐδέποτε ἐπλήρωσαν. Ἀνεκδιήγητα εἶναι τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα ὑφίσταντο οἱ λοιποὶ τῆς νήσου Ἕλληνες. Δὶς ὁ σουλτᾶνος ἀπεπειράθη νὰ περιστείλῃ τὰς ἀγριότητας τῶν Τουρκοκρητῶν, ἀποστείλας τῷ 1812 τὸν Χατζῆ-Ὀσμὰν πασᾶν καὶ εἶτα τὸν Κιουταχῆν, οἵτινες πλείστους Τούρκους ἀπηγχόνισαν πρὸς παραδειγματισμόν, ἀλλ' ἐν τέλει ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς νήσου ὑπὸ τῶν ἐξεγερθέντων Τούρκων. Οἱ τολμηρότεροι τῶν κατοίκων καταφυγόντες εἰς τὰ ὄρη ἔγιναν κλέφται. Ἐξ αὐτῶν ὀνομαστότατοι ὑπῆρξαν ὁ Μιχ. Βράχος, ὁ Μουτσογιάννης, οἱ Γιαννάριδες, οἱ Πρωΐμιδες, οἱ Σουρρῆδες, οἱ Παπαδογιαννάκηδες, οἱ Δαιμονάκιδες, οἱ Κουτσοῦδαι, ὁ Κωνστάντουλας καὶ ὁ υἱός του Σήφακας, οἱ Ξενάκηδες, οἱ Τσουδεροί, οἱ Βέργαι, οἱ Κουφάκηδες, οἱ Λερᾶτοι, ὁ Ἀνυφαντής, ὁ Λόγιος, ὁ Κόρακας κλ., οἵτινες διὰ τῶν τολμηρῶν ἐπιδρομῶν των περιέστελλον τὰς τουρκικὰς ἀγριότητας.

Ἡ Κρήτη κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἡ κατάστασις αὕτη διήρκεσε μέχρι τοῦ 1821, ὅτε οἱ Κρῆτες ὕψωσαν ἐκ νέου τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ πρόκριτοι καὶ ἱεράρχαι τῆς νήσου, μεμυημένοι εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, παρεσκευάζοντο ὅσον ἠδύναντο διὰ τὸν ἐπικείμενον ἀγῶνα. Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἔαρος 1821, διελθόντες εἰς Σφακιὰ οἱ ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης πρόκριτοι καὶ ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν (Ἀποκορώνου, Κυδωνίας, Ἁγίου Βασιλείου, Ἀμαρίου, Ρεθύμνου, Καινουργίου κτλ.), ἀπεφάσισαν νὰ ἐπαναστατήσωσι. Πρὸς τοῦτο ἐσχημάτισαν προσωρινὴν κυβέρνησιν, ὀνομασθεῖσαν «Καγκελλαρίαν Σφακίων», ἐνήργησαν ἐράνους καὶ ἐκ τῶν συλλεγέντων χρημάτων ἀπέστειλαν τοὺς Γ. Παπαδάκην, Ἀ. Παναγιώτου καὶ Στρατῆν Πελιβανάκην εἰς Ὕδραν πρὸς ἀγορὰν πολεμεφοδίων. Συγχρόνως διώρισαν διαφόρους ἀρχηγούς, οὓς ἔταξαν εἰς ὡρισμένας θέσεις πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Οἱ Ἀ. Παναγιώτου, Γεώργιος Δασκαλάκις ἢ Τσελεπῆς, Ἀ. Φασούλης, Βασίλειος καὶ Ἰωάννης Χάλαι καὶ Σήφακας ἀπεστάλησαν εἰς τὰ περὶ τὴν Μαλάξαν ὑψώματα, ἵνα ἀντιμετωπίσωσι τοὺς Τούρκους τῶν Χανίων, οἱ Ἀ. Πρωτοπαππαδάκης, Ἀ. Μανουσογιάννης, Ἰ. Σακίρης, Γ. Βαλεξίνης καὶ Γιάνναρης ἀπεστάλησαν περὶ τὸ Πρόσνερον, οἱ Γ. Δεληγιαννάκης, Π. Μανουσέλης, Γ. Τσουδερὸς καὶ Ἰωάν. Δρουλίσκος, ἵνα ἐπιτηρῶσι τοὺς Τούρκους τῆς Ρεθύμνης, οἱ δὲ Γ. Βουρδουμπᾶς, Μ. Κουρμούλης, Ἀντ. Μελιδώνης καὶ Γ. Πωλογεωργάκης, ἵνα ἐπιτηρῶσι τοὺς Τούρκους τοῦ Ἡρακλείου. Τοιουτοτρόπως, ὅτε οἱ Τοῦρκοι τῶν Χανίων ἐξῆλθον (14 Ἰουνίου), ἵνα σφάξωσι τοὺς Ἕλληνας τῶν πέριξ χωρίων, προσεβλήθησαν εἰς θέσιν Λοῦλον ὑπὸ τῶν κατεχόντων τὰ περὶ τὴν Μαλάξαν ὑψώματα καὶ μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα ἐτράπησαν εἰς τοιαύτην φυγήν, ὥστε καταδιωκόμενοι ἔρριπτον τὰ ὅπλα των, ἵνα προφθάσωσι νὰ καταφύγωσιν εἰς Χανιά. Ἂν καὶ ὀλιγάριθμοι οἱ Κρῆτες ἐπαναστάται (μόλις διέθετον 1.200 ὅπλα), ἐν τούτοις κατώρθωσαν νὰ ἐπικρατήσωσι τῶν Τούρκων καὶ νὰ γίνωσιν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους κύριοι ὁλοκλήρου τῆς νήσου, ἐκτὸς μεγάλων τινῶν παραθαλασσίων φρουρίων (Ἡρακλείου, Χανίων, Ρεθύμνου κτλ.). Τῷ 1822 ὁ ἡγεμὼν τῆς Αἰγύπτου Μεχμὲτ Ἀλῆς ἀπέστειλε, κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, στόλον ἐκ 40 πολεμικῶν πλοίων καὶ πολυαρίθμων μεταγωγικῶν φερόντων δεκακισχιλίους Ἀλβανοὺς μισθοφόρους, οἵτινες καὶ ἀπεβιβάσθησαν τὸν Μάϊον εἰς Σούδαν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Χασὰν πασᾶν. Τὸ θέρος τοῦ 1823 νέος αἰγυπτιακὸς στόλος ἐκ 50 πολεμικῶν σκαφῶν καὶ πολλῶν μεταγωγικῶν, καταπλεύσας ἀκωλύτως εἰς Σούδαν ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ἰσμαὴλ Γιβραλτάρην, ἀπεβίβασεν αἰγυπτιακὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν περιβόητον Χουσεῒν βέην. Οἱ Κρῆτες, ἐξηντλημένοι ἐκ τοῦ διετοῦς ἀγῶνος καὶ ἐστερημένοι τῶν πάντων, ἐπάλαισαν καὶ πάλιν ἡρωϊκῶς κατὰ τῶν πολυαριθμοτέρων καὶ ἄριστα ἐφωδιασμένων πολεμίων καὶ ἐν τέλει ἐκάμφθησαν. Τὸ ἔαρ τοῦ 1824 ἡ νῆσος διετέλει καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τουρκο-Αἰγυπτίων, τοῦ ἀγῶνος περιορισθέντος εἰς σκληρὸν καὶ ἀπηνῆ κλεφτοπόλεμον. Χιλιάδες Κρητῶν πολεμιστῶν καὶ γυναικοπαίδων κατέφυγον τότε εἰς τὰς γειτονικὰς νήσους καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔνθα ἐσυνέχισαν τὸν ἀγῶνα. Ἑκατοντάδες Κρητῶν ἐφονεύθησαν εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Κάσου, καὶ ἐπὶ πλέον 2.500 γυναῖκες καὶ παῖδες αὐτῶν ἠχμαλωτίσθησαν καὶ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Αἰγύπτου. Ἄλλα κρητικὰ σώματα ἐπολέμησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα, τὸ Χρυσόν, τὴν Ἀμπλιανην, τὸ Ναυαρῖνον, τοὺς Μύλους, τὸ Ναύπλιον, τὴν Τρίπολιν καὶ ἀλλαχοῦ.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1825 οἱ ἐν Ἑλλάδι Κρῆτες κατῆλθον πάλιν εἰς τὴν πατρίδα των, ἐγένοντο τάχιστα κύριοι τῶν ὀχυρῶν φρουρίων τῆς Γραμβούσης καὶ τῆς Κισάμου, ἐγενίκευσαν τὸν ἀγῶνα ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἐντὸς ὀλίγου χρόνου περιώρισαν πάλιν τοὺς Τούρκους εἰς τὰ παράλια φρούρια τῶν Χανίων, τοῦ Ρεθύμνου, τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῆς Ἱεραπέτρας. Ἐνῷ δὲ καὶ δεύτερον σῶμα ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι Κρητῶν συνεκεντροῦτο εἰς Νάξον, ἵνα κατέλθῃ εἰς Κρήτην, ἡ ἐν Ναυπλίῳ κεντρικὴ κυβέρνησις διέταξεν αὐτοὺς νὰ μεταβῶσιν εἰς Πειραιᾶ καὶ τεθῶσιν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἐκεῖ στρατοπεδεύοντος στρατάρχου Καραϊσκάκη. Κατὰ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν (24 Ἀπριλίου 1827) μόνον 23 ἐκ τῶν συμμετασχόντων Κρητῶν διεσώθησαν. Ἀρχομένου τοῦ Νοεμβρίου 1827 χίλιοι πεντακόσιοι Κρῆτες καὶ ἄλλοι Ἕλληνες πολεμισταὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς Ἅγιον Νικόλαον τοῦ Μεραμπέλλου πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐκεῖ ἐπαναστατῶν. Ἡ πανωλεθρία τῶν Τούρκων εἰς Νεάπολιν καὶ αἱ ἐπακολουθήσασαι νικηφόροι μάχαι ἀνὰ τὴν Σητείαν, τὸ Ἡράκλειον, τὸ Ρέθυμνον, τὴν Κυδωνίαν κλ. ἐξηνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ ἐκκενώσωσι πᾶσαν τὴν ὕπαιθρον χώραν καὶ νὰ ἐγκαταλείψωσιν αὐτὴν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐπαναστατῶν. Τὴν 6 Ἰουνίου 1830 οἱ Κρῆτες, ὑπείκοντες εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Καποδιστρίου, ἐδέχθησαν τὴν συνομολόγησιν τῆς ἀνακωχῆς, ἣν ἐπέβαλον αἱ μεγάλαι δυνάμεις, αἵτινες παρέδωσαν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Γραμβοῦσαν καὶ ἀπέκλεισαν διὰ τῶν στόλων των τὴν Κρήτην, ἵνα ἐξαναγκάσωσι τοὺς ἐπαναστάτας νὰ ἀναστείλωσι πᾶσαν κατὰ τὸν Τούρκων ἐπίθεσιν. Λήγοντος δὲ τοῦ Σεπτεμβρίου 1830, τριάκοντα αἰγυπτιακὰ πλοῖα, καταπλεύσαντα εἰς Σούδαν, ἀπεβίβασαν τρισχιλίους ἄνδρας τακτικοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Νουρεντὶν βέην, ὅστις ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν σημαιῶν τῶν μεγάλων δυνάμεων (Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας) καὶ ὁδηγούμενος ὑπὸ Εὐρωπαίων ἀξιωματικῶν, κατέλαβε τὴν Κρήτην. Τὸ ἐπιὸν ἔτος ὁ σουλτᾶνος, ἀμείβων τὰς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν παρασχεθείσας αὐτῷ ὑπηρεσίας ὑπὸ τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου Μεχμὲτ Ἀλῆ, ἐξεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν Κρήτην ἀντὶ 25 ἑκατομμυρίων γροσίων, καὶ οὕτως ἡ μεγαλόνησος ἐγένετο αἰγυπτιακὴ ἐπαρχία.

Ἡ Κρήτη ὑπὸ τὴν Αἴγυπτον (1831—1840). Ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς, γενόμενος κύριος τῆς Κρήτης, διώρισε γενικὸν διοικητὴν αὐτῆς τὸν Ἀλβανὸν Μουσταφᾶ πασᾶν, στρατιωτικὸν δὲ διοικητὴν τὸν Νουρεντὶν βέην. Ἡ νῆσος διῃρέθη εἰς τρία τμήματα ἢ ὑποδιοικήσεις: τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Ρεθύμνου καὶ τῶν Χανίων. Παρὰ τῷ διοικητῇ ἑκάστου τμήματος συνεστήθη ὑπὸ τὴν προεδρίαν αὐτοῦ συμβούλιον, περιβληθὲν μὲ πᾶσαν δικαιοδοσίαν διοικητικήν, δικαστικὴν καὶ οἰκονομικήν. Τὰ μέλη τῶν συμβουλίων διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ κατ' ἀναλογίαν 5—10 Τούρκων καὶ ἑνὸς Ἕλληνος ἐξ ἑκάστης πόλεως καὶ ἑνὸς Τούρκου καὶ ἑνὸς Ἕλληνος ἐξ ἑκάστης ἐπαρχίας (πλὴν τῶν ἐπαρχιῶν Σφακίων καὶ Λασιθίου, αἵτινες, μὴ ἔχουσαι Τούρκους κατοίκους, ἀντεπροσωπεύοντο ὑφ' ἑνὸς Ἕλληνος). Τοιουτοτρόπως, τὸ μὲν συμβούλιον τοῦ Ἡρακλείου ἀπετελεῖτο ἐκ 30 μελῶν, τοῦ Ρεθύμνου ἐκ 12 καὶ τῶν Χανίων ἐκ 17. Πλὴν

Digitized by Google

τῶν συμβουλίων τούτων, ἐν ἑκάστῃ πόλει ἐλειτούργει ἐμποροδικεῖον, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἐξ ἐμπόρων ἐντοπίων καὶ ἀλλοδαπῶν, προηδρεύετο δὲ ὑπὸ τοῦ τελώνου. Ἐκ παραλλήλου ὠργανώθη ἐπιτόπιος χωροφυλακὴ ἐξ Ἀλβανῶν, ἥτις ὑπὸ τὴν αὐστηρὰν πυγμὴν τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ περιέστειλε τὰς αὐθαιρεσίας τῶν ἐντοπίων Τούρκων καὶ ἐπέβαλε παραδειγματικὴν ὄντως τάξιν ἐν τῇ νήσῳ. Συγχρόνως ἤρξατο ἡ ἐκτέλεσις δημοσίων τινῶν ἔργων, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐπεβλήθησαν εἰς τὸν λαὸν βαρύτατοι φόροι. Εἰς ἐπίμετρον ἐδημεύθη ἡ περιουσία τῶν ἀπελθόντων εἰς Ἑλλάδα Κρητῶν. Πάντα ταῦτα προεκάλεσαν τοιαύτην δυσαρέσκειαν παρὰ τοῖς κατοίκοις, ὥστε ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς ἀπεφάσισε νὰ ἐπισκεφθῇ τῷ 1833 τὴν νῆσον, ἵνα ἐκ τοῦ πλησίον ἐξετάσῃ τὰ παράπονα τῶν ὑπηκόων του· ἐκ τῆς βραχείας ὅμως ἐν αὐτῇ διαμονῆς του οὐδεμία προέκυψε βελτίωσις· τοὐναντίον, μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του, ἐδημοσιεύθη ὁ νόμος περὶ καλλιεργείας τῆς γῆς, οὗτινος ἄμεσον πρακτικὸν ἀποτέλεσμα θὰ ἦτο, ἐὰν ἐφηρμόζετο, ἡ δήμευσις τῶν εὐφορωτέρων γαιῶν, ὁπότε οἱ Κρῆτες θὰ περιήρχοντο εἰς κατάστασιν Φελλάχων. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐκορύφωσε τὴν γενικὴν ἀγανάκτησιν καὶ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1833 ἑπτακισχίλιοι περίπου ἄνδρες, συνελθόντες εἰς Μουρνιὲς τῆς Κυδωνίας, ἀπηύθυναν ἀναφορὰς πρός τε τὸν διοικητὴν καὶ τοὺς ἐν Χανίοις προξένους, ἐξαιτούμενοι τὴν αὐτονόμησιν τῆς νήσου ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν δυνάμεων. Ἰσχυρὸν στρατιωτικὸν σῶμα ἐπελθὸν κατὰ τῶν διαδηλωτῶν διέλυσε τὴν συγκέντρωσιν καὶ συλλαβὼν περὶ τοὺς 50 ἀπηγχόνισεν αὐτοὺς ἐπὶ τόπου, μεθ' ὃ προελάσαν εἰς τὰς ἐπαρχίας ἀπηγχόνισε πλείστους ἄλλους ἄνευ δίκης ἢ καὶ ἁπλῆς ἀνακρίσεως. Τῷ 1837 ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς ἐπεσκέφθη ἐκ νέου τὴν Κρήτην, ἀλλὰ καὶ πάλιν, παρὰ τὰς ὑποσχέσεις του, οὐδεμία εἰς τὸν τόπον ἐπῆλθε βελτίωσις.

Δευτέρα περίοδος τῆς τουρκοκρατίας. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1840, ὅτε, συνεπείᾳ τοῦ πολέμου ὃν ἐκήρυξεν ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς κατὰ τοῦ ἐπικυριάρχου του σουλτάνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπεφασίσθη, διὰ τῆς ἐν Λονδίνῳ συνομολογηθείσης συνθήκης (15 Ἰουλίου), ὅπως ἡ Κρήτη ἐπανέλθῃ ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν. Παρὰ ταῦτα ἡ κατάστασις κατ' οὐδὲν μετεβλήθη Διοικητὴς τῆς νήσου παρέμεινε καὶ πάλιν ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς. Οἱ Κρῆτες διεμαρτυρήθησαν πρὸς τὰς δυνάμεις καὶ συγχρόνως, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι συμπατριωτῶν των, ἤρξαντο παρασκευαζόμενοι διὰ νέαν ἐπανάστασιν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνεστήθη ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ Μάρκου Ρενιέρη ὡς προέδρου καὶ τῶν Μισαὴλ Ἀποστολίδη, Ἐμμ. Ἀντωνιάδου, Σπύρ. Ἀντωνιάδου, Ἀρ. Χαιρέτη, Ἐμμ. Μανιτάκη, Αὐγερινοῦ, Χίλλ, Φίνλεϋ, Θ Φαρμακίδου, Θ. Βαλλιάνου καὶ Ἰω. Βούρου. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συνέλεξε δι' ἐράνων χρήματα, δι' ὧν ἠγόρασεν ὅπλα, πολεμεφόδια καὶ 3 πυρπολικά, πρὸς δὲ ὠργάνωσε σώματα ὑπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς Βασιλ. Χάλην, Σ. Νιώτην, Στ. Ξετρύπην, Κυρ. Σγουρόν, Ἐμμ. Δεικτάκην, Στρατῆν Δεληγιαννάκην, Βασιλακογιώργην κλ. Ἕτερον σῶμα συνεκροτήθη ἐκ Μανιατῶν ἐθελοντῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ νεαροῦ τότε φοιτητοῦ Ἀλεξάνδρου Κουμουνδούρου. Ἀρχηγὸς τοῦ κινήματος ὡρίσθη ὁ Ἀρ. Χαιρέτης, ὅστις καὶ κατῆλθεν ἀθορύβως εἰς Κρήτην τὸν Νοέμβριον 1840. Τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν ἀνέστειλε προσωρινῶς ἡ ἐπέμβασις τῶν ἐν Χανίοις προξένων.

Ἐπανάστασις τοῦ 1841. Τὴν 22 Φεβρουαρίου 1841 πολυάριθμοι ὁπλαρχηγοὶ καὶ πρόκριτοι, συνελθόντες εἰς Ἄσκυφον τῶν Σφακίων, προέβησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν πενταμελοῦς «Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς» ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρ. Χαιρέτη, ὅστις καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν πάσης κινήσεως, ἥτις ἀπέστειλε διαμαρτυρίας πρὸς τὰς δυνάμεις, ὠργάνωσεν ἐπαναστατικὰ κέντρα ἐν ταῖς διαφόροις τῆς νήσου ἐπαρχίαις καὶ προέβη εἰς τὴν σύγκλησιν συνελεύσεως. Τὸν Ἀπρίλιον ἡ ἐν Βαφὲ τοῦ Ἀποκορώνου συνελθοῦσα συνέλευσις ὑπεδέχθη, κατόπιν προσκλήσεως αὐτῆς, τὸν ναύαρχον Στιούαρτ ἀρχηγὸν τῆς ἐν Σούδᾳ ὁρμούσης ἀγγλικῆς μοίρας, ὅστις ὅμως δὲν προσῆλθε μόνος ἀλλ' ἐν συνοδείᾳ τοῦ τε Μουσταφᾶ πασᾶ καὶ τοῦ ναυάρχου Ταχὴρ πασᾶ. Ὁ Ἄγγλος ναύαρχος ἤλπιζεν ὅτι οἱ Κρῆτες, κατόπιν τῶν προηγουμένων ἐνεργειῶν του, θὰ ἐζήτουν ἡγεμονίαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας· ὅτε ὅμως εἶδεν ὅτι ἀντὶ τούτου ἐζήτουν τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν, ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον καὶ ἐδήλωσε σαφῶς εἰς τὸν Μουσταφᾶν ὅτι ἦτο πάντῃ ἐλεύθερος νὰ φερθῇ ὅπως ἤθελεν ἔναντι τῶν στασιαστῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀφικνοῦντο εἰς Χανιὰ ἀλλεπάλληλοι στρατιωτικαὶ ἐνισχύσεις, καὶ τὴν 14 Μαΐου ὁ Μουσταφᾶς, ἄγων 15 000 ἀνδρῶν, προσέβαλε τοὺς εἰς Πρόβαρμα τοῦ Ἀποκορώνου συγκεντρωμένους 250 ἐπαναστάτας καὶ μετὰ τρίωρον μάχην διεσκόρπισεν αὐτούς. Τὴν 17ην ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν περὶ τὸ Βαφὲ ἐπαναστατῶν ἀπεκρούσθη. Τὰς μάχας ταύτας ἐπηκολούθησαν ἀλλεπάλληλοι ἐνέδραι καὶ μικροσυμπλοκαί. Συγχρόνως ἕτερα τμήματα τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπετίθεντο κατὰ τῶν ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ἐπαρχίαις συγκεντρωθέντων ἐπαναστατῶν. Αἱ πεισματωδέστεραι τῶν μαχῶν συνήφθησαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πεδιάδος (νομοῦ Ἡρακλείου), ἔνθα χίλιοι Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Βασιλακογιῶργον, Κόρακαν κλ., ἀπέκρουσαν, μετὰ πεντάωρον μάχην (23 Μαΐου), παρὰ τὸ χωρίον Κασταμονίτσα τρισχιλίους Τούρκους καὶ εἶτα παρὰ τὸ Κράσι. Ἐνισχυθεὶς ὁ Μουσταφᾶς διὰ νέων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως στρατευμάτων, ἠδυνήθη νὰ ἀποστείλῃ ἰσχυρὰ τμήματα εἰς Κίσαμον καὶ Σέλινον καὶ συγχρόνως νὰ προσβάλῃ τοὺς ἐν Βρύσαις καὶ Βαφὲ ἐπαναστάτας, τοὺς ὁποίους ἠνάγκασε νὰ ἀποσυρθῶσιν εἰς ὀρεινότερα μέρη. Ἐν τῷ μεταξὺ οὐδεμία ἐξ Ἑλλάδος κατέφθανε βοήθεια, ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ Σφακιανοὶ ἐδίσταζον νὰ συμμετάσχωσιν ἀναφανδὸν εἰς τὸ κίνημα. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαναστατῶν, συνελθόντες εἰς Ἀλιάκες, ἀπεφάνθησαν ὅτι ἡ ἐξακολούθησις τοῦ ἀγῶνος ἦτο ἀδύνατος καὶ συνεπῶς ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν ἐπέμβασιν τῶν δυνάμεων, ἵνα προληφθῶσιν αἱ σφαγαὶ τῶν γυναικοπαίδων. Ἡ αἴτησίς των εἰσηκούσθη. Πλοῖα ἀγγλικὰ καὶ γαλλικὰ καταπλεύσαντα, τῇ μεσολαβήσει τοῦ Ἕλληνος προξένου Περόγλου καὶ τῇ συγκαταθέσει τοῦ Μουσταφᾶ, εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς νήσου παρέλαβον τοὺς κατελθόντας ἐξ Ἑλλάδος Κρῆτας καὶ τοὺς ἄλλους ἐθελοντάς. Τῷ 1850 ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Μετζίτ. Τότε ὁ Μουσταφᾶς ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Σαλὴχ Βαμὶκ πασᾶ, ἀνδρὸς συνετοῦ καὶ ἀμερολήπτου, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου μετετέθη ἀπὸ Ἡρακλείου εἰς Χανιά. Ὁ Βαμὶκ προσηνέχθη ἐπιεικῶς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς τὴν ἵδρυσιν σχολείων, περιώρισε τὴν τοκογλυφίαν καὶ περιέστειλε τὰς αὐθαιρεσίας τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἐντοπίων βέηδων. Ὡς ἐκ τούτου προεκλήθη δυσφορία μεταξὺ τοῦ τουρκικοῦ τῆς νήσου στοιχείου, ἀπολήξασα εἰς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Βαμίκ, μετὰ τετραετῆ περίπου δικαίαν καὶ σώφρονα διοίκησιν.

Τῷ 1855 ἐδημοσιεύθη τὸ σουλτανικὸν φιρμάνιον «Χάττι χουμαγιούν», διὰ τοῦ ὁποίου, πλὴν ἄλλων, ἐχορηγεῖτο καὶ πλήρης ἀνεξιθρησκεία. Πλεῖστοι τότε ἐξισλαμισθέντες Ἕλληνες, διατηρήσαντες ἐν κρυπτῷ τὴν χριστιανικήν των πίστιν, ἔσπευσαν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ἑξακόσια περίπου ἄτομα ἐν Ἡρακλείῳ μετὰ παρρησίας ὡμολόγησαν τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν των, τοῦτο δὲ ἔπραξαν καὶ πάντες οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Ἐπισκοπὴ τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος ἐνώπιον τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τῆς νήσου Βελῆ πασᾶ, μεταβάντος αὐτοπροσώπως ἐκεῖ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι διὰ τῆς παρουσίας του ἤθελε πτοήσει αὐτοὺς καὶ ἀναστείλει τὴν ἀπόφασίν των. Διαψευσθεὶς εἰς τὰς ἐλπίδας του ὁ Βελῆς, ἤρξατο ἐφαρμόζων αὐθαίρετα καὶ βίαια μέτρα πρὸς τρομοκράτησιν τῶν ἀθρόως ἐπανερχομένων εἰς τὸν χριστιανισμὸν καὶ περιστολὴν τοῦ πρὸς ἐκχριστιανισμὸν ρεύματος, ἐνῷ συγχρόνως ἐπέβαλλε βαρυτάτους φόρους, ἐπίεζε διὰ βασανιστηρίων ἀνηκούστων τοὺς μὴ δυναμένους νὰ καταβάλλωσιν αὐτοὺς καὶ ἐτιμώρει διὰ φυλακίσεως καὶ ἐξορίας πάντα τολμῶντα νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν του.

Ἐπανάστασις τοῦ 1858. Ἡ τυραννικὴ αὕτη κατάστασις προεκάλεσεν εἰς ὅλην τὴν νῆσον ἐπαναστατικὸν ἀναβρασμόν, ὅστις ἐξεδηλώθη τὸ πρῶτον κατ' Ἀπρίλιον 1858 εἰς τὸ χωρίον Λάκκους τῆς Κυδωνίας, ἔνθα ὁμὰς ἐνόπλων ἐξεδίωξε τοὺς εἰσπράκτορας τῶν φόρων καὶ διεμήνυσεν εἰς τὸν πασᾶν ὅτι οὐδεὶς πλέον θὰ καταβληθῇ φόρος. Μετ' ὀλίγον ἐγένετο ἔνοπλος συνάθροισις εἰς Ἁγίαν Κυριακὴν τῆς Κυδωνίας, ἔνθα παρέστησαν οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν ἀρχηγοί. Τὴν 11ην Μαΐου ἑξακισχίλιοι ἐπαναστάται, συγκεντρωθέντες εἰς τὴν πρὸ τῶν Χανίων θέσιν Μπουτσουνάρια, ἐξέλεξαν διοικητικὴν ἐπιτροπὴν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Παν. Σεργάκη, ἀνεκήρυξαν γενικὸν ἀρχηγὸν τὸν παλαίμαχον Ἀναγνώστην Μανουσογιαννάκην, ἔταξαν φρουρὰν ὑπὸ τὸν Κωνστ. Κριάρην καὶ ὑπέβαλον πρὸς τὸν σουλτᾶνον καὶ τὰς δυνάμεις ἀναφορὰς κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν τοῦ Βελῆ πασᾶ.

Παρόμοια ἐπαναστατικὰ στρατόπεδα συνεκροτήθησαν καὶ εἰς τὰ ἄλλα τῆς νήσου τμήματα, ἐνῷ συγχρόνως οἱ ἐν Ἑλλάδι Κρῆτες ἡτοιμάζοντο διὰ τὸν ἐπικείμενον ἀγῶνα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐνισχύοντο τὰ ἐν Κρήτῃ τουρκικὰ στρατεύματα, τὴν δὲ 3 Ἰουνίου ἀπεβιβάζοντο εἰς Χανιὰ ἔκτακτοι ἀπεσταλμένοι τοῦ σουλτάνου ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Ἀχμὲτ πασᾶν, οἵτινες ἐξήτασαν τὰ παράπονα τῶν Κρητῶν. Ἀρχομένου τοῦ Ἰουλίου 1858 ὁ Βελῆ πασᾶς ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Ἀβδουρραχμὰν Σαμῆ πασᾶ ὅστις ἐκοινοποίησε τὸ ἀπὸ 7 Ἰουλίου σουλτανικὸν φιρμάνιον, δι' οὗ ἐχορηγεῖτο γενικὴ ἀμνηστεία καὶ πλήρης ἀνεξιθρησκεία, ἐπετρέπετο ἡ κατ' οἶκον διατήρησις τῶν ὅπλων, ἐθεσπίζετο ἡ ἐκλογὴ ἀντιπροσώπων κατ' ἐπαρχίας (παρὰ τῷ διοικητικῷ συμβουλίῳ), ἡ σύστασις δημογεροντίας ἐν ἑκάστῳ τμήματι ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχιερέως καὶ ἡ ἐλάττωσις τῶν φόρων. Ἀλλ' ὁ συνετὸς Σαμῆ πασᾶς ἀντικατεστάθη μετ' οὐ πολὺ ὑπὸ τοῦ φανατικοῦ Χουσεῒν Χουσνῆ πασᾶ, ὅστις διὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν του ἐξηγρίωσε πάλιν τοὺς Κρῆτας καὶ προεκάλεσε νέας αὐτῶν ἐνόπλους συγκεντρώσεις (1860)· ὁ ἀντικαταστήσας αὐτὸν τῷ 1863 Ἰσμαὴλ πασᾶς ἐξώθησεν ἔτι μᾶλλον τὰ πράγματα διὰ τῆς ἐπιβολῆς νέων φόρων καὶ καταπιεστικῶν στρατιωτικῶν μέτρων. Οἱ Κρῆτες προέβησαν εἰς νέας ἐνόπλους συναθροίσεις καὶ ὑπέβαλον διαμαρτυρίας εἰς τὸν σουλτᾶνον. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1864 ἐγένετο εἰς Ὁμαλὸν μεγάλη συγκέντρωσις ἐνόπλων, οἵτινες μετ' ὀλίγον κατῆλθον μέχρι τῶν περὶ τὰ Χανιὰ χωρίων Σχοινὶ καὶ Νεροκούρου, ἐνῷ ἕτεροι ἔνοπλοι κατελάμβανον τὸ φρούριον τῆς νησῖδος Γραμβούσης. Συγχρόνως ἐγεννήθη εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς νήσου τὸ «μοναστηριακὸν ζήτημα», ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ κοινότητες ἀπῄτουν νὰ δαπανᾶται τὸ ἥμισυ τῶν προσόδων τῶν μονῶν πρὸς συντήρησιν τῶν σχολῶν. Εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην ἀντετίθετο ὁ μητροπολίτης Κρήτης Διονύσιος μετὰ τῶν μοναχῶν, ὁ δὲ Ἰσμαὴλ πασᾶς, ὅστις δὲν ηὐνόει τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας, ἐπεμβὰς ἠκύρωσε τὰς ἐκλογὰς τῶν δημογερόντων καὶ κατεδίωξε τοὺς ἐργαζομένους ὑπὲρ τῶν σχολείων προκρίτους, προκαλέσας οὕτω νέον τῶν πνευμάτων ἐρεθισμόν. Κατὰ Μάϊον ἤρξαντο αἱ ἔνοπλοι συναθροίσεις εἰς αὐτὰ τὰ πρόθυρα τῶν Χανίων καὶ ἡ ὑποβολὴ ὑπομνημάτων πρὸς τὸν σουλτᾶνον καὶ τὰς μεγάλας δυνάμεις. Ὁ Ἰσμαὴλ πέμψας στρατὸν πρὸς σύλληψιν τῶν εἰς Κεραμειὰ συναθροισθέντων, ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ καταφύγωσιν εἰς Θέρισον καὶ εἶτα εἰς Κάμπους τῆς Κυδωνίας, ἔνθα μετ' ὀλίγον προσῆλθον χιλιάδες ἐνόπλων, καὶ οὕτω ἐσχηματίσθη ἐκεῖ ἀληθὲς ἐπαναστατικὸν στρατόπεδον.

Ἐπανάστασις τοῦ 1866—1869. Κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1866 ἀπεβιβάζετο εἰς Σούδαν σῶμα ἐκ 5 χιλιάδων ἀνδρῶν τοῦ τακτικοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Σαχὶν πασᾶν, οὗτινος τὰ στελέχη περιελάμβανον πλείστους Γάλλους καὶ Ἰταλοὺς ἀξιωματικούς. Συγχρόνως ἐκοινοποιεῖτο ἡ πρὸς τὰς ἀναφορὰς τῶν Κρητῶν ἀπάντησις τοῦ σουλτάνου, ἥτις διὰ τῶν ἀορίστων ὑποσχέσεων καὶ τῶν ἀπειλῶν ἐξετράχυνε τὴν κατάστασιν. Οἱ ἐν Προσνέρῳ συνηγμένοι ἔνοπλοι ὕψωσαν τότε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ὑπέβαλον νέας διαμαρτυρίας εἰς τοὺς ἐν Χανίοις προξένους τῶν μεγάλων δυνάμεων καὶ διώρισαν ἐπιτροπὰς ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Σύρῳ πρὸς συλλογὴν ἐράνων καὶ ἀποστολὴν ἐφοδίων εἰς τὴν ἐπαναστατημένην ἤδη νῆσον. Τὸ σύνθημα τῶν ἐχθροπραξιῶν ἔδωσεν ὁ αἰγυπτιακὸς στρατός. Ἐνῷ οἱ τουρκικοὶ πληθυσμοὶ τῆς ὑπαίθρου κατέφευγον πανικόβλητοι εἰς τὰ φρούρια καὶ οἱ ἐπαναστάται ἦσαν κύριοι ἁπάσης τῆς νήσου, πλὴν τῶν πέντε παραλίων φρουρίων, ὁ Σαχὶν πασᾶς ἐτόλμησε νὰ προελάσῃ εἰς Ἀποκόρωνον καὶ νὰ στρατοπεδεύσῃ εἰς Βρύσες, ἔνθα κυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν ὑπέστη σοβαρὰς ἀπωλείας καὶ τέλος ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἡ ὑλικὴ ζημία τῶν Τούρκων δὲν ἦτο ἀνεπανόρθωτος, διότι νέαι ἀφίξεις στρατευμάτων ἀνεβίβασαν τὴν δύναμιν αὐτῶν εἰς 50 χιλ. ἀνδρῶν, τὸ ἠθικὸν ὅμως ἀποτέλεσμα τῆς ἐν Βρύσαις ἥττης ὑπῆρξε μέγα, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐνεθάρρυνε τοὺς ἐπαναστάτας, ἀφ' ἑτέρου δὲ περιήγαγε τοὺς Τουρκοκρῆτας εἰς τοιαύτην ἀπόγνωσιν, ὥστε ᾐτήσαντο παρὰ τοῦ σουλτάνου νὰ τοῖς παραχωρήσῃ γαίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἵνα πανοικεὶ μεταναστεύσωσιν. Εἰς τοῦτο συνετέλει καὶ ἡ ἀδράνεια τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὅστις μετὰ τὸ ἐν Βρύσες πάθημα τῶν Αἰγυπτίων δὲν ἐτόλμα νὰ προσβάλῃ τοὺς ἐπαναστάτας, οἵτινες συνεχῶς ἐνισχύοντο διὰ τῆς ἐξεγέρσεως καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν καὶ διὰ τῶν ἐξ Ἑλλάδος ἀποστολῶν εἰς ἄνδρας καὶ ἐφόδια. Παρὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν κρητικῶν παραλίων ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, μικρὰ ἑλληνικὰ σκάφη κατώρθουν ν' ἀποβιβάζουν εἰς Κρήτην τροφάς, πολεμεφόδια καὶ ἐθελοντάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατελέγοντο πλεῖστοι ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ ἑκατοντάδες ὑπαξιωματικῶν. Ἐνισχυομένη οὕτως ἡ ἐπανάστασις προεβλέπετο καὶ μακρὰ καὶ αἱματηροτάτη, διὸ ὁ σουλτᾶνος, ἐνδίδων εἰς τὰς συμβουλὰς τῶν μεγάλων δυνάμεων, ἐπεδίωξε νὰ καταπραΰνῃ τοὺς Κρῆτας διὰ τῆς παραχωρήσεως προνομίων τινῶν καὶ διὰ τῆς παροχῆς ἔτι περισσοτέρων ὑποσχέσεων. Πρὸς τοῦτο ἀπέστειλεν εἰς Κρήτην τὸν ἄλλοτε διοικητὴν αὐτῆς Μουσταφᾶ πασᾶν, ὡς γνώστην τῶν ἐν τῇ νήσῳ πραγμάτων. Ἀφικόμενος οὗτος κατὰ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου 1866 εἰς Χανιὰ μετὰ πολυαρίθμου καὶ ἐκλεκτοῦ στρατοῦ, ἀπεπειράθη τὸ πρῶτον δι' εἰρηνικῶν μέσων, ὑποσχέσεων καὶ ἀπειλῶν νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ἀποτυχὼν ὅμως εἰς τὰς προσπαθείας του μετεχειρίσθη τρομοκρατικὰς καὶ σκληρὰς μεθόδους. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐν Καντάνῳ συγκεντρωθέντων Τούρκων τῆς ἐπαρχίας Σελίνου, προσέβαλε τὰ ὀρεινὰ χωρία τῆς Κυδωνίας καὶ εἶτα ἀπεφάσισε νὰ εἰσβάλῃ εἰς Σφακιά· μετὰ τὴν μάχην ὅμως τοῦ Βαφὲ (12 Ὀκτωβρίου) ἐτράπη κατὰ τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης, ἵνα ἐξοντώσῃ τοὺς εἰς τὴν μονὴν τοῦ *Ἀρκαδίου* (βλ. λ.), ἐνῷ συγχρόνως ἕτερον σῶμα

Digitized by Google

ὑπὸ τὸν Ρεσὶτ πασᾶν, ἐξ Ἡρακλείου ὁρμώμενον, ἕδρα κατὰ τῶν περὶ τὴν Ἴδην ἐπαναστατῶν. Τοῦ Μουσταφᾶ μὴ δυνηθέντος, παρὰ τὰς μεγάλας ἀπωλείας του, νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν νῆσον, ἡ Πύλη ἔπεμψεν εἰς ἀντικατάστασίν του ἕνα τῶν ἱκανωτέρων αὐτῆς στρατηγῶν, τὸν ἐκ Κροατίας ἐξωμότην Ὀμὲρ πασᾶν (Μιχαὴλ Λάττα), ὅστις ἤρχισε τὰς ἐπιχειρήσεις του κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1867, ἐπὶ κεφαλῆς 100 χιλ. ἀνδρῶν. Ἀφοῦ προσέβαλεν ἀνωφελῶς τὰ Σφακιά, διέσχισε μαχόμενος τὰς ἐπαρχίας Ρεθύμνης καὶ Μυλοποτάμου, εἰσέβαλεν εἰς τὸν νομὸν Ἡρακλείου καὶ μετὰ σειρὰν ἀλλεπαλλήλων μαχῶν ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὀροπέδιον τοῦ Λασιθίου. Ἐκεῖθεν ἐτράπη πάλιν κατὰ τῶν Σφακίων, ἅτινα προσέβαλε συγχρόνως ἀπό τε ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης (Ἰούνιος 1867). Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ εἰσδύσῃ εἰς αὐτά, κατόπιν αἱματηροτάτων μαχῶν, ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχε τὴν καθυπόταξιν τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ τὸν Σεπτέμβριον ἐπανῆλθεν εἰς Χανιὰ ὁδηγῶν τὰ συντρίμματα τῆς τέως λαμπρᾶς στρατιᾶς του. Ἐξαγριωθεὶς ἐκ τῶν ἀποτυχιῶν του ὁ Ὀμέρ, ἐφήρμοσε τὴν μέθοδον τῆς δῃώσεως καὶ τῶν σφαγῶν. Παρὰ πάντα ὅμως ταῦτα ἡ ἐπανάστασις ἐγιγαντοῦτο. Πλέον τοῦ ἡμίσεος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἶχεν ἐξοντωθῆ, ὁ δὲ ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου οὐ μόνον ἠρνεῖτο νὰ ἀποστείλῃ νέας ἐνισχύσεις, ἀλλὰ καὶ ἀνεκάλει τὰ ἐναπολειφθέντα ἐν Κρήτῃ στρατεύματά του. Ἀνακληθέντος τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ ἡ Πύλη ἀπέστειλε τὸν Ἀαλῆ πασᾶν, κομίζοντα διαφόρους ὑποσχέσεις καὶ τὴν ἀποδοχὴν πολλῶν αἰτημάτων τῶν ἐπαναστατῶν. Ἡ προσφορὰ ὅμως ἀπερρίφθη, ὁ Ἀαλῆ πασᾶς ἀνεκλήθη καὶ οἱ Κρῆτες ἐνισχυόμενοι διαρκῶς δι' ἐθελοντῶν καὶ ἐφοδίων κομιζομένων ἐξ Ἑλλάδος διὰ ταχυπλόων πλοίων (βλ. λ. «*Ἀρκάδι*», «*Ἕνωσις*», «*Κρήτη*», «*Πανελλήνιον*», «*Ὕδρα*») ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα ἐντονώτερον.

Ὁ «***Ὀργανικὸς νόμος***». Αἱ θυσίαι τῶν Κρητῶν δὲν ἀπέβησαν παντελῶς ἄκαρποι. Ὁ σουλτᾶνος, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν μεγάλων δυνάμεων, ἐχορήγησε γενικὴν ἀμνηστείαν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας καὶ προσέτι διέταξε τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ «ὀργανικοῦ νόμου», δηλαδὴ τῶν μεταρρυθμίσεων τῶν παραχωρηθεισῶν διὰ τοῦ ἀπὸ 8/20 Ἰανουαρίου 1868 αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος (φιρμανίου). Δι' αὐτοῦ ἡ Κρήτη ἀπετέλεσε προνομιοῦχον βιλαέτιον ἢ γενικὴν διοίκησιν διοικουμένην ὑφ' ἑνὸς γενικοῦ διοικητοῦ, παρ' ᾧ διωρίζοντο, δι' αὐτοκρατορικοῦ ἰραδὲ δύο σύμβουλοι, εἷς Μουσουλμᾶνος καὶ εἷς Χριστιανός. Ἡ νῆσος διῃρέθη εἰς πέντε διοικήσεις: 1) τῶν Χανίων, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Κυδωνίας, Κισάμου καὶ Σελίνου, 2) τῶν Σφακίων, περιλαμβάνουσαν τὰς ἐπαρχίας Σφακίων, Ἀποκορώνου καὶ Ἁγίου Βασιλείου, 2) τῆς Ρεθύμνης, περιλαμβάνουσαν τὰς ἐπαρχίας Ρεθύμνης, Ἀμαρίου καὶ Μυλοποτάμου, 4) τοῦ Ἡρακλείου, περιλαμβάνουσαν τὰς ἐπαρχίας Μαλεβιζίου, Τεμένους, Πυργιωτίσσης, Καινούργιου, Μονοφατσίου, Πεδιάδος καὶ μέρος τῆς ἐπαρχίας Ρίζου, καὶ 5) τοῦ Λασιθίου, περιλαμβάνουσαν τὰς ἐπαρχίας Σητείας, Ἱεραπέτρας, Μεραμβέλλου, Λασιθίου καὶ μέρος τῆς ἐπαρχίας Ρίζου (Βιάννου). Οἱ διοικηταὶ τῶν διοικήσεων (μουτεσαρίφαι) καθὼς καὶ οἱ τῶν ἐπαρχιῶν (καϊμακάμαι) διωρίζοντο ὑπὸ τῆς Πύλης, ἐκλεγόμενοι μεταξὺ τῶν ὑπαλλήλων αὐτῆς, ἠδύναντο δὲ νὰ εἶναι Μουσουλμᾶνοι ἢ Χριστιανοί. Παρ' ἑκάστῳ διοικητῇ καὶ παρ' ἑκάστῳ ἐπάρχῳ διωρίζετο εἷς βοηθὸς (μουαβίνης), Χριστιανὸς μὲν ἐὰν ὁ διοικητὴς ἢ ὁ ἔπαρχος ἦτο Μουσουλμᾶνος, Μουσουλμᾶνος δὲ ἐὰν ὁ διοικητὴς ἢ ὁ ἔπαρχος ἦτο Χριστιανός. Διὰ τὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν ἐθεσπίζετο παρὰ μὲν τῷ γενικῷ διοικητῇ εἷς γενικὸς εἰσπράκτωρ (δεφτερντάρης), παρ' ἑκάστῳ διοικητῇ εἷς λογιστὴς (μουχασεπετζῆς) καὶ παρ' ἑκάστῳ ἐπάρχῳ εἷς οἰκονομικὸς ὑπάλληλος (μὰλ μουντίρ). Ἐπίσημος γλῶσσα ὡρίζετο ἥ τε τουρκικὴ καὶ ἡ ἑλληνική. Παρὰ τῷ γενικῷ διοικητῇ, καθὼς καὶ παρ' ἑκάστῳ διοικητῇ ἢ ἐπάρχῳ, ἱδρύετο διοικητικὸν συμβούλιον· καὶ τὸ μὲν τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ, προεδρευόμενον ὑπ' αὐτοῦ, ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν δύο παρ' αὐτῷ συμβούλων, τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς δικαιοσύνης, τοῦ μητροπολίτου, τοῦ γενικοῦ εἰσπράκτορος, τῶν δύο γενικῶν γραμματέων αὐτοῦ (ἑνὸς τῆς τουρκικῆς καὶ ἑνὸς τῆς ἑλληνικῆς), ἐκ τριῶν Μουσουλμάνων καὶ ἐκ τριῶν Χριστιανῶν ἐκλεγομένων μεταξὺ τῶν ἐντοπίων. Τὸ δὲ παρ' ἑκάστῳ διοικητῇ συμβούλιον ἀπετελεῖτο ἐξ αὐτοῦ, ὡς προέδρου, τοῦ βοηθοῦ του, τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ λογιστοῦ, τῶν ἀρχιγραμματέων, καὶ ἐκ τριῶν Μουσουλμάνων καὶ τριῶν Χριστιανῶν ἐκλεγομένων μεταξὺ τῶν ἐντοπίων. Καθ' ὅμοιον τρόπον συνεκροτοῦντο καὶ τὰ παρὰ τοῖς ἐπάρχοις συμβούλια.

Ἡ «Γενικὴ Συνέλευσις» συνήρχετο ἅπαξ τοῦ ἔτους διὰ διάρκειαν οὐχὶ μείζονα τῶν 40 ἡμερῶν, εἶχε δὲ τὸ δικαίωμα νὰ συζητῇ πᾶν τὸ σχετιζόμενον μὲ τὴν συγκοινωνίαν, τὰ ἔργα δημοσίου ὠφελείας καὶ τὴν πρόοδον ἐν γένει τῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, αἱ ἀπαιτούμεναι ὅμως δαπάναι ὡρίζοντο ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῆς νήσου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν φορολογίαν, οἱ κάτοικοι ἐπλήρωνον μόνον τὴν δεκάτην, τὸν φόρον ἐπὶ τῶν οἰνοπνευμάτων, τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ἅλατος (εἰσαχθεῖσαν ἀντὶ τῆς γενομένης μειώσεως τῶν τελωνειακῶν δασμῶν εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς), καθὼς καί τινας ἄλλους μικροτέρους. Ἡ Τουρκία ὅμως, παραχωρήσασα τὰ προνόμια ταῦτα, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν μεγάλων δυνάμεων καὶ λόγῳ τῆς ἀδυναμίας νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ μὴ τὰ σεβασθῇ, διὰ νὰ μὴ γίνῃ ἡ ἐφαρμογή των, ὡς ἔλεγον οἱ ἐν τῇ Πύλῃ, κακὸν παράδειγμα εἰς τὰς ἄλλας τοῦ κράτους ἐπαρχίας. Πρωτίστως κατεστρατηγήθη ὁ θεσμὸς τῆς συνελεύσεως. Οἱ ἐκλογικοὶ κατάλογοι, συνταχθέντες ὑπὸ τῶν διοικητῶν κατὰ τὸ συμφέρον τῶν Τούρκων, προσέδιδον πάντοτε πλαστὴν πλειοψηφίαν εἰς τοὺς Τούρκους ἐκλογεῖς. Ἡ συνέλευσις οὐδὲν δικαίωμα εἶχε νὰ ἐπιληφθῇ τῶν ζωτικωτέρων τῆς νήσου ζητημάτων. Φόροι καὶ δαπάναι ἐκανονίζοντο αὐθαιρέτως ὑπὸ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ, ὅστις διέθετεν ἀφειδῶς μεγάλα ποσὰ διὰ τὴν ἀνέγερσιν πολυτελῶν διοικητικῶν μεγάρων καὶ τίποτε διὰ τὴν γεωργίαν, τὴν συγκοινωνίαν, τὰ δημόσια ἔργα κτλ· εἰς ἐπίμετρον δὲ κατηργήθη ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ταῦτα πάντα προεκάλεσαν ζωηρὰν δυσαρέσκειαν παρὰ τῷ ἑλληνικῷ πληθυσμῷ τῆς νήσου, καὶ τῷ 1870 οἱ ἐν τῇ συνελεύσει Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι ὑπέβαλον πρὸς τὰς μεγάλας δυνάμεις, διὰ τῶν ἐν Χανίοις προξένων, ἔντονον διαμαρτυρίαν. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐπεδίωξε νὰ καταπτοήσῃ τοὺς Κρῆτας διὰ φοβερῶν διωγμῶν, ἐξορίζουσα καὶ φυλακίζουσα πάντα τολμῶντα νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν κατὰ τοῦ καθεστῶτος ἀπαρέσκειάν του, συγχρόνως δὲ ἐπεζήτησε νὰ πυκνώσῃ τὸ μουσουλμανικὸν στοιχεῖον τῆς νήσου διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως πλήθους Κούρδων, Κιρκασίων καὶ Ἀράβων τῆς Τριπολίτιδος (Βεγγαζίων).

Τὴν 15 Σεπτεμβρίου 1876 οἱ ἐν Ἀθήναις Κρῆτες, συνελθόντες ἐν τῷ Σταδίῳ, ἐξέλεξαν πενταμελῆ ἐπιτροπήν, ἵνα ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κρητικοῦ ζητήματος. Συγχρόνως ἐν Κρήτῃ ἐσχηματίζοντο τρία μυστικὰ ἐπαναστατικὰ κομιτᾶτα (ἐν Χανίοις, Βάμῳ καὶ Ρεθύμνῳ). Ὁ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ἐν Ρεθύμνῳ κομιτάτου Ἰωάνν. Τσουδερὸς ἐπέδωκε πρὸς τοὺς ἐκεῖ προξένους πολυσέλιδον ὑπόμνημα, φέρον χιλιάδας ὑπογραφῶν καὶ ἀπευθυνόμενον πρὸς τὴν συνδιάσκεψιν τῶν πρεσβευτῶν, ἥτις ἔμελλε νὰ συνέλθῃ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 11 Δεκεμβρίου 1876. Διὰ τοῦ ὑπομνήματος ἐκείνου ἐξετίθετο ἡ ἐν Κρήτῃ κατάστασις καὶ ἐζητεῖτο ἡ προσάρτησις τῆς νήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ταῦτα πάντα ἐγένοντο παρὰ τὰς συμβουλὰς τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἥτις καὶ ἐπέτυχεν ἐν τέλει ν' ἀναστείλῃ τὴν ἔκρηξιν νέας ἐπαναστάσεως. Μετὰ τὴν κήρυξιν ὅμως τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου ἐνετάθη ὁ ἐν Κρήτῃ ἀναβρασμὸς καὶ οἱ ἐν τῇ συνελεύσει Χριστιανοὶ ἀντιπρόσωποι ἀπηύθυναν πρὸς τὸν σουλτᾶνον ὑπόμνημα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξετίθεντο τὰ ζωηρὰ παράπονα τοῦ κρητικοῦ λαοῦ. Τὸν Αὔγουστον δὲ τοῦ 1877 τὰ μέλη τῶν κομιτάτων, ἐξελθόντα εἰς τὰ ὄρη, ἐσχημάτισαν «Μεταπολιτευτικὴν ἐπιτροπὴν» καὶ ὥρισαν ἕδραν αὐτῆς τὴν Κράπην τοῦ Ἀποκορώνου. Ἔκτακτοι ἀπεσταλμένοι τοῦ σουλτάνου, ὁ Ἀδοσίδης πασᾶς καὶ ὁ Σαμὶχ ἐφένδης, μεταβάντες εἰς Κρήτην, ἐπεζήτησαν δι' ἀπατηλῶν ὑποσχέσεων νὰ κατευνάσωσι τὴν ἀρξαμένην ἐπαναστατικὴν κίνησιν. Ἡ δυσπιστία τῶν Χριστιανῶν καὶ αἱ ὑπὸ τῶν Τούρκων διαπραχθεῖσαι ἐν Χανίοις ἀγριότητες ἐξώθησαν ἔτι περαιτέρω τὴν κατάστασιν, καὶ ἡ ἐπιτροπή, δι' ἐντόνου πρὸς τὰς μεγάλας δυνάμεις ἀναφορᾶς της, διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν ἀντίληψιν τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τοῦ ἀπειλουμένου χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἐπαναστατικὸς ὀργασμὸς ἐνετάθη καθ' ἅπασαν τὴν ὕπαιθρον χώραν καὶ διὰ τῆς προσελεύσεως ἀντιπροσώπων καὶ ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν ἀπετελέσθη ἡ «Παγκρήτιος ἐπαναστατικὴ συνέλευσις». Ὁ Ἀδοσίδης καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἐπίτροποι τοῦ σουλτάνου, θέλοντες νὰ κατευνάσωσι τὰ πνεύματα, ἐπεσκέφθησαν τὴν ἐπαναστατικὴν συνέλευσιν, παρέχοντες ἀορίστους ὑποσχέσεις καὶ προνόμια· οἱ Κρῆτες ὅμως ἀπήντησαν ὅτι οὐδεμίαν ἄλλην λύσιν ἐδέχοντο πλὴν τῆς ἡγεμονίας, μὲ ἡγεμόνα ὀρθόδοξον ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου καὶ τὴν ἐγγύησιν τῶν μεγάλων δυνάμεων.

Ἐπανάστασις τοῦ 1878. Ἡ ἐπαναστατικὴ συνέλευσις, συνελθοῦσα ἐν Ἀργυρουπόλει τὴν 2 Φεβρουαρίου 1878, κατήργησε διὰ ψηφίσματος τὴν ἐπὶ τῆς Κρήτης κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου καὶ ἐκήρυξε τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν. Ἐν Κρήτῃ τότε ὑπῆρχον περὶ τὰς 15 χιλ. τουρκικοῦ στρατοῦ, πλὴν τῆς χωροφυλακῆς καὶ τῶν μαχιμωτάτων ἐντοπίων Τούρκων, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες κατώρθωσαν ἐντὸς ὀλίγου νὰ τοὺς κλείσωσιν ἐντὸς τῶν μεγάλων φρουρίων, κατόπιν ἐπανειλημμένων νικηφόρων μαχῶν. Λήγοντος τοῦ Ἀπριλίου οἱ ἐπαναστάται, τῇ ἐπεμβάσει τῶν προξένων, ἐδέχθησαν νὰ συνομολογήσωσι μετὰ τῶν Τούρκων ἀνακωχήν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ τελευταῖοι, λαβόντες ἐνισχύσεις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐπετέθησαν παρασπόνδως κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες ὅμως τοὺς ἀπέκρουσαν πανταχοῦ. Ἐπεμβάντες οἱ πρόξενοι ἔπεισαν τοὺς ἐπαναστάτας νὰ δεχθῶσι καὶ πάλιν ἀνακωχήν, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὁποίας ἰσχυρὰ μοῖρα ἀγγλικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Ἀλφρέδον κατέπλευσεν εἰς Σούδαν. Ὁ ἐν Χανίοις Ἄγγλος πρόξενος Σάνδουϊθ ἐπεσκέπτετο συχνάκις τὴν ἐν Φρὲ τοῦ Ἀποκορώνου συνεδριάζουσαν ἐπαναστατικὴν συνέλευσιν καὶ προσεπάθει διὰ μυρίων ὑποσχέσεων νὰ πείσῃ αὐτὴν νὰ ζητήσῃ διὰ ψηφίσματός της τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν. Εἰς ἀπάντησιν ἡ κρητικὴ συνέλευσις ἐπέδωσεν αὐτῷ ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου τὸν ηὐχαρίστει «διὰ τὸ θερμὸν ὑπὲρ τῆς Κρήτης ἐνδιαφέρον του» καὶ τὸν παρεκάλει «νὰ μὴ παύσῃ ἐνεργῶν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος εὐχῶν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ».

Ἑβδομάδας τινὰς μετὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἀνακωχήν, οἱ Τοῦρκοι, ἐνισχυθέντες σοβαρῶς διὰ νέων στρατευμάτων, παρεσπόνδησαν καὶ πάλιν καὶ ἐπετέθησαν δι' ἰσχυροτάτων δυνάμεων κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Μετὰ πεισματώδεις μάχας ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ἀποκορώνου, Ρεθύμνου, Μαλεβιζίου, Μεραμβέλλου καὶ Ἱεραπέτρας, οἱ Κρῆτες ἀπώθησαν καὶ πάλιν αὐτοὺς εἰς τὰ φρούριά των. Παρὰ τοὺς ἀγῶνάς των ὅμως, δὲν ἐπέτυχον τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐθνικῶν των πόθων, ἀλλὰ μόνον νέα προνόμια, περιληφθέντα εἰς τὴν μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου ὑπογραφεῖσαν «Σύμβασιν τῆς Χαλέπας», ἥτις ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως κατόπιν δηλώσεως ὅτι «τὴν δοθεῖσαν λύσιν ἐθεώρει ὡς προσωρινὴν μόνον λῆξιν τῆς ἐπαναστάσεως πρὸς παρασκευὴν τελειοτέρας ἐν τῷ μέλλοντι, μέχρις ἐπιτεύξεως τῆς ἐντελοῦς ἐλευθερίας, ἤτοι τῆς ἑνώσεως μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος».

Τὰ μετὰ τὸ 1878 συμβάντα. Διὰ τῆς ὑπογραφείσης συμβάσεως ἐκυρώθησαν τὰ παλαιὰ προνόμια, ηὐρύνθησαν τὰ νομοθετικὰ δικαιώματα τῆς κρητικῆς βουλῆς, ἐδόθησαν ἐν αὐτῇ πλείονες ἕδραι εἰς τοὺς Ἕλληνας, καθιερώθη ἐπίσημος γλῶσσα καὶ ἡ ἑλληνική, ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύνταξιν τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων, προκειμένου δὲ περὶ τῶν ἐν τῇ βουλῇ συζητήσεων μόνον ἡ ἑλληνική. Ἡ χωροφυλακὴ (ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλῖται) ἔδει νὰ ἀποτελῆται ἐξ ἐντοπίων μόνον, πλὴν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς, ὅστις ἀπεστέλλετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκ τῶν περισσευμάτων τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἐφ' ὅσον ὑπῆρχον τοιαῦτα, τὸ μὲν ἥμισυ ἐλάμβανεν ἡ Πύλη, τὸ δὲ ὑπόλοιπον διετίθετο ὑπὲρ τῶν δημοσίων ἔργων τῆς νήσου. Τουρκικὸν χαρτονόμισμα δὲν θὰ ἐκυκλοφόρει ἐν Κρήτῃ. Πᾶσα διαταγὴ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἀντιβαίνουσα εἰς τοὺς ὅρους τῆς συμβάσεως, θὰ ἔμενεν ἀνεκτέλεστος. Ἐν τέλει παρείχετο γενικὴ ἀμνηστεία εἰς τοὺς ἐπαναστάτας, οἱ καθυστερούμενοι γεωργικοὶ φόροι διεγράφοντο καὶ ἐπετρέπετο ἡ διατήρησις τῶν ὅπλων κατ' οἶκον. Ἔμενον ὅμως πολλὰ ἄλλα οὐσιώδη ζητήματα ἀνεπίλυτα, προκαλέσαντα, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, νέας τῶν Κρητῶν διαμαρτυρίας. Ταῦτα ἦσαν: 1) Τὰ ὑπάρχοντα χρέη τοῦ ταμείου τοῦ βιλαετίου Κρήτης, ἅτινα ἡ βουλὴ δὲν ἐδέχετο νὰ ἐπιβαρύνωσι τὸν προϋπολογισμὸν τῆς αὐτονόμου ἤδη νήσου. 2) Ἡ ἐκλογὴ τῶν γενικῶν διοικητῶν καὶ 3) Τὸ δικαίωμα τῆς ἀρνησικυρίας τοῦ σουλτάνου, ὅπερ, ἀσκούμενον ἀπεριορίστως ὑπὸ τούτου, καθίστα τὴν βουλὴν ἀπὸ σώματος νομοθετικοῦ ἁπλοῦν συμβουλευτικὸν τοιοῦτο. Ἡ παρέλκυσις τῶν ζητημάτων τούτων ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως προεκάλεσε ζωηρὰς ἐν Κρήτῃ δυσαρεσκείας, αἵτινες ἐξεδηλώθησαν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς συγκληθείσης νέας συνδιασκέψεως τῶν δυνάμεων (1881) πρὸς καθορισμὸν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων, ὅτε οἱ Ἕλληνες τῆς νήσου προέβησαν εἰς νέας ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως ἐκδηλώσεις. Ἡ τοιαύτη ἀνώμαλος κατάστασις ἐξετραχύνθη ἔτι μᾶλλον τῷ 1885, ὅτε διοικητὴς τῆς νήσου διωρίσθη ὁ Σάββας-πασᾶς εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἰωάν. Φωτιάδου. Ὁ Σάββας ἐθεωρεῖτο ὡς ἄγαν φιλότουρκος καὶ διώκτης τῶν Ἑλλήνων, ὥστε πᾶσα πρᾶξις αὐτοῦ προεκάλει νέον ἐρεθισμὸν καὶ ἐξῆπτε τὰ πνεύματα τῶν κατοίκων κατὰ τῆς διοικήσεως. Ἡ βουλὴ τότε, διὰ παμψηφίας τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῶν μελῶν της, ἐξέδωκε διακήρυξιν, δι' ἧς προέτρεπε τοὺς πολίτας νὰ μὴ καταβάλλωσι τοὺς φόρους καὶ νὰ μὴν ἐκτελῶσι τὰς διαταγὰς τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ.

Ἡ ἀνήσυχος αὕτη κατάστασις παρετάθη μέχρι τοῦ ἔαρος 1886, ὅτε αἱ μεγάλαι δυνάμεις (πλὴν τῆς Γαλλίας), ἀποκλείσασαι διὰ τοῦ στόλου των τὰ ἑλληνικὰ παράλια, ἠνάγκασαν τὴν Ἑλλάδα νὰ ἀποστρατευθῇ καὶ συγχρόνως κατέστειλαν τὴν ἐν Κρήτῃ ἐπαναστατικὴν κίνησιν. Μετ' ὀλίγον ὅμως νέα ἐπανάστασις προεκλήθη ἐν τῇ νήσῳ, λόγῳ ἀποπείρας τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως πρὸς κατάργησιν προνομίων τινῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου. Οἱ Κρῆτες ἠπείλησαν τότε νέαν ἐπανάστασιν ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (1887), οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀντεκδικούμενοι ἤρξαντο διαπράττοντες δολοφονίας κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Τὸν Ἰού-

Digitized by Google

λιον τοῦ 1887 ὁ σουλτᾶνος, ἵνα καθησυχάσῃ τοὺς Κρῆτας, ἐξέδωκε, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν Μουσουλμάνων τῆς νήσου, νέον φιρμάνιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐχορηγοῦντο φορολογικαί τινες μεταρρυθμίσεις καὶ συνάμα εἰσήγετο ἡ καθολικὴ ψηφοφορία. Ἀλλὰ τὰ μέτρα ταῦτα ἐλάχιστα μετέβαλον τὴν κατάστασιν. Τὰ ἐλλείμματα τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς νήσου, ἡ γενικὴ οἰκονομικὴ δυσπραγία καὶ τὰ ἐξαφθέντα κομματικὰ λάθη προεκάλεσαν νέαν σοβαρωτέραν ἀναστάτωσιν.

Ἐπανάστασις τοῦ 1889. Τὴν 6 Μαΐου 1889 τολμηροί τινες βουλευταὶ ἀπεκήρυξαν ἐν τῇ βουλῇ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου καὶ ἐκήρυξαν τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν, εἶτα δέ, ἐξελθόντες εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κυδωνίας, προεκάλεσαν ἔνοπλον συνάθροισιν, ἥτις ἀνεστάτωσε τὴν νῆσον ἅπασαν. Ὁ σουλτᾶνος, ἐπωφεληθεὶς τῆς περιστάσεως, ἀνεκάλεσε (τὸν Ἰούλιον 1889) τὸν Χριστιανὸν διοικητὴν Ν. Σαρτίνσκη καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀπέστειλε τὸν Σακὴρ πασᾶν, κατήργησε τὰ προνόμια καὶ ἐκήρυξε τὸν στρατιωτικὸν νόμον ἐν τῇ νήσῳ. Συγχρόνως ἐνίσχυσε τὸν ἐκεῖ στρατόν, ὅστις προελάσας κατέλαβε διάφορα ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἐπίκαιρα σημεῖα. Οἱ ἐπαναστάται, στερούμενοι πολεμεφοδίων, ἀσθενῶς μόνον ἀντέστησαν κατὰ τῆς προελάσεως τοῦ στρατοῦ καὶ κατὰ τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Τουρκοκρητῶν. Τὸν Μάϊον τοῦ 1890 ὁ Τοῦρκος γενικὸς διοικητὴς προεκήρυξεν ἐκλογὰς βουλευτικάς, ἀλλ' ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς ἀπήντησε διὰ γενικῆς ἀποχῆς καὶ οὕτως ἐξηκολούθησεν ἡ ἀναρχία, ἣν ἐπέτεινον αἱ ἐπιθέσεις τῶν εὐαρίθμων ἐπὶ τῶν ὀρέων σωμάτων, αἱ ὑπὸ τῶν συσταθέντων τουρκικῶν κομιτάτων ἐνεργούμεναι δολοφονίαι τῶν Ἑλλήνων καὶ αἱ πρὸς ἐκφοσβισμὸν αὐτῶν ἐνεργούμεναι θανατικαὶ ἐκτελέσεις ὑπὸ τῶν στρατοδικείων. Τῷ 1894 ὁ σουλτᾶνος διώρισε πρὸς κατευνασμὸν τῶν πνευμάτων νέον διοικητήν, τὸν Ἀλέξανδρον Καραθεοδωρῆν, ὅστις κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1895 προεκήρυξε βουλευτικὰς ἐκλογάς. Οἱ Κρῆτες, πιστεύοντες ὅτι ὁ νέος διοικητὴς ἐπεδίωκεν εἰλικρινῶς τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως, προσῆλθον εἰς τὰς κάλπας καὶ ἐψήφισαν. Ἡ κατάστασις ὅμως κατ' οὐδὲν ἐβελτιώθη.

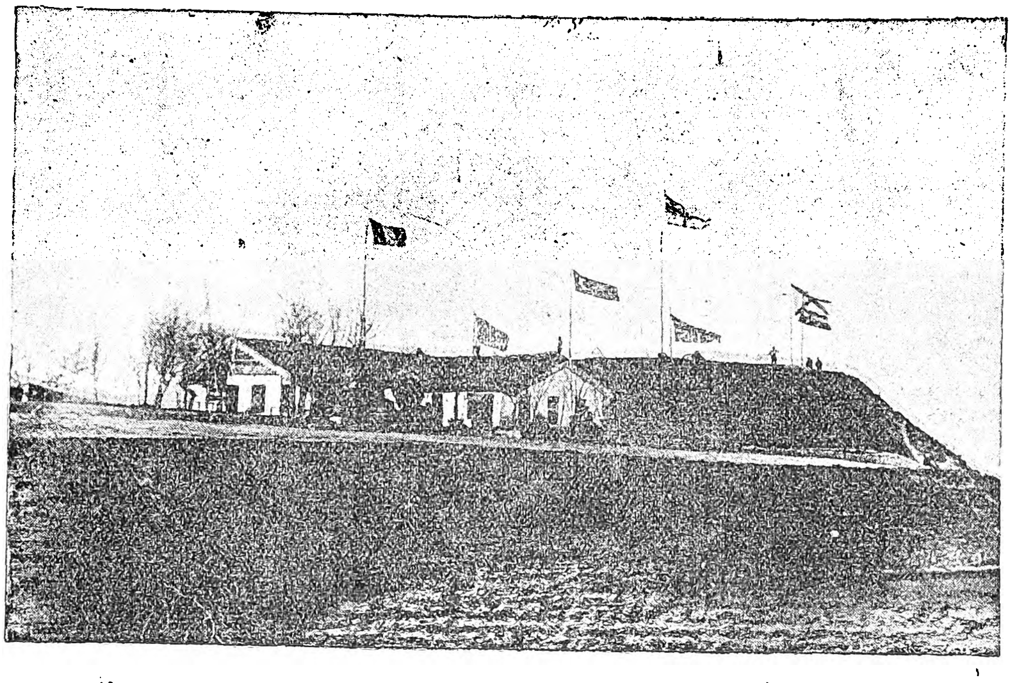

Αἱ σημαῖαι τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὑψωθεῖσαι πανηγυρικῶς ἐπὶ τῶν νοτιανατολικῶν ἐπάλξεων τῆς πόλεως τῶν Χανίων τὴν 16 Φεβρουαρίου 1897.

[Συλλογὴ Ι. Μουρέλλου.]

Ἐπανάστασις τοῦ 1895—1896. Τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1895 συνῆλθον εἰς Κλῆμα οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐγγυτέρων ἐπαρχιῶν (Ἀποκορώνου, Κυδωνίας, Σφακίων, Ρεθύμνου καὶ Ἁγίου Βασιλείου), συνοδευόμενοι ὑπὸ χιλίων περίπου ἐνόπλων, καὶ ἀπέστειλαν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν καὶ τὰς δυνάμεις, διὰ τῶν ἐν Χανίοις προξένων των, ὑπόμνημα, δι' οὗ ἐξητοῦντο τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ πολιτεύματος τῆς Χαλέπας. Πρὸς πληρεστέραν ὅμως ἐφαρμογὴν αὐτοῦ ἐζήτουν: 1) Ὁ γενικὸς διοικητὴς νὰ εἶναι Χριστιανὸς ὀρθόδοξος, ὅστις νὰ ἔχῃ καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἀρνησικυρίας ἐπὶ τῶν ψηφισμάτων τῆς βουλῆς. 2) Ὁ τουρκικὸς στρατὸς νὰ περιορισθῇ ἐντὸς τῶν φρουρίων Ἡρακλείου, Ρεθύμνης, Χανίων καὶ Ἰτζεδίν, ἡ δὲ δύναμις αὐτοῦ νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὰς 4 χιλ. ἀνδρῶν. 3) Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ πολιτεύματος νὰ διατελῇ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν μεγάλων δυνάμεων. Τὴν 7' Ὀκτωβρίου 1895 συνελθόντες οἱ ἐπαναστάται εἰς Ἄσκυφον τῶν Σφακίων ἐξέλεξαν ἐπιτροπήν, κληθεῖσαν τῆς «Μεταπολιτεύσεως» καὶ ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ τοῦ Μανούσου Κουνδούρου, Γ. Μ. Μυλωνογιαννάκη, Στυλ. Φωτάκη καὶ Ἰωσὴφ Λεκανίδου. Τὴν 11ην καὶ τὴν 19ην Ὀκτωβρίου ἐσημειώθησαν εἰς Ἀσῆ Γωνιὰ διάφοροι συμπλοκαὶ μεταξὺ στρατοῦ καὶ ἐπαναστατῶν, ἀλλ' ἡ πρώτη σοβαρὰ μάχη συνεκροτήθη τὴν 7 καὶ 8 Νοεμβρίου ἐν Καραῒς Ἀποκορώνου, ἔνθα ὁ τουρκικὸς στρατὸς καταδιωχθεὶς ὑπεχώρησεν εἰς Κεραμειά, καταλιπὼν τοὺς νεκρούς του ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Τὴν 27 Νοεμβρίου νέα μάχη συνεκροτήθη εἰς Κεφάλαν Ἀποκορώνου καθ' ἣν ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὑποστὰς σοβαρὰς ἀπωλείας ὑπεχώρησεν εἰς Βάμον καὶ Ρέθυμνον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἐν τῷ ἀμυντικῷ στρατῶνι τῆς Χώρας Σφακίων στρατός, πολιορκηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ στενῶς πιεζόμενος, μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῇ ὑπὸ τῶν καταπλευσάντων τουρκικῶν πολεμικῶν, ἅτινα μετέφερον αὐτὸν εἰς Χανιά. Αἱ εἰδήσεις αὗται διήγειραν ζωηρὰν ἐν Ἑλλάδι συγκίνησιν. Συλλαλητήρια συγκροτηθέντα ἐν Ἀθήναις προσεκάλουν πάντας τοὺς Ἕλληνας νὰ βοηθήσωσι τοὺς μαχομένους Κρῆτας. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1896 ἀντικαθίσταται ὁ γενικὸς διοικητὴς Ἀ. Καραθεοθωρῆς διὰ τοῦ Τουρχὰν πασᾶ, κομίζοντος φιρμάνιον γενικῆς ἀμνηστείας εἰς τοὺς ἐπαναστάτας· οὗτοι ὅμως, εἰς ἀπάντησιν κατῆλθον ἐκ τῶν ὀρέων καὶ προσέβαλον ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας (1—3 Ἀπριλίου) τὸν ἐν Ἐπισκοπῇ Ρεθύμνου τουρκικὸν στρατόν, ὃν ἔκλεισαν ἐντὸς τῶν στρατώνων του, ἐνῷ ἑτέρα τουρκικὴ φάλαγξ ἐκ 4 χιλ. ἀνδρῶν ἐβάδιζε πρὸς ἐξόντωσιν τῆς «Μεταπολιτευτικῆς ἐπιτροπῆς» καὶ τοὺς μετ' αὐτῆς πολυαρίθμους ἐπαναστάτας. Συγκρουσθεῖσα τὴν 10ην Ἀπριλίου πρὸς αὐτοὺς εἰς Σελιὰ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου ἐτράπη εἰς ἄτακτον φυγήν. Τὴν 4 Μαΐου 1896 τετρακισχίλιοι ἐπαναστάται προσέβαλον τὸν ἐν Βάμῳ (Ἀποκορώνου) τουρκικὸν στρατόν. Ἰσχυραὶ ἐπικουρίαι ἀποσταλεῖσαι ἐκ Χανίων διὰ θαλάσσης εἰς Καλύβας προσεπάθησαν νὰ σώσωσιν αὐτόν. Ἡ μάχη γενικεύεται ἀπὸ Ἁλμυρίδος καὶ Τζιβαρᾶ μέχρις Ἀρμένων καὶ Στύλου καὶ ἐν τέλει, μετὰ ἀγῶνα διαρκέσαντα 15 ὅλας ἡμέρας, οἱ Τοῦρκοι ἔφυγον ἀτάκτως, ἀπολέσαντες 800 νεκροὺς καὶ τραυματίας, 3 σημαίας, 50 σκηνὰς καὶ πολυάριθμα ὅπλα καὶ πυρομαχικά, περιελθόντα εἰς χεῖρας τῶν ἐπαναστατῶν.

Αἱ εἰδήσεις αὗται γνωσθεῖσαι εἰς Ἀθήνας ἐκορύφωσαν τὸν ὑπὲρ τῆς μαχομένης Κρήτης ἐνθουσιασμόν. Ἐπιτροπαὶ ἐξ ἐπιλέκτων πολιτῶν συσταθεῖσαι προέβησαν εἰς συλλογὴν ἐράνων καὶ προμήθειαν ὅπλων, φυσιγγίων, φαρμάκων καὶ λοιπῶν χρειωδῶν διὰ τοὺς ἐπαναστάτας. Ἀντιθέτως ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐλάμβανε δρακόντεια μέτρα πρὸς πρόληψιν τῆς ἀναχωρήσεως ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν διὰ Κρήτην. Ἐν τούτοις κατώρθωσαν νὰ μεταβῶσιν εἰς Κρήτην πλεῖστοι ἀξιωματικοί, ἐν οἷς οἱ ἀνθυπολοχαγοὶ Π. Γραβάνης, Ἀ. Καλλίνσκης, Ν. Καλομενόπουλος, Γ. Καπιτσίνης, Γ. Κολοκοτρώνης, Β. Κολοκούβαρος, Ν. Κορδέλλας, Π. Μᾶνος, Στ. Μεταξᾶς, Γ. Μεταξᾶς, Κ. Μαυρομιχάλης, Γ. Μουρούζης, Γ. Τσόντος καὶ ὁ ἀνθυπίατρος Δ. Μεταξᾶς, οἱ ἰδιῶται Κ. Μᾶνος, Γ. Πετροπουλάκις, Λάμπρος Κορομηλᾶς κ. ἄ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐπανάστασις ἐγενικεύθη καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι μάχαι ὑπεχρέωσαν τὸν τουρκικὸν στρατὸν νὰ περιορισθῇ ἐντὸς τῶν φρουρίων. Ὁ σουλτᾶνος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιδιώξῃ δι' ὑποσχέσεων τὴν εἰρήνευσιν τῆς Κρήτης, καὶ τὴν 20ὴν Ἰουνίου ἀφίκετο εἰς Χανιὰ ὁ νέος γενικὸς διοικητὴς Γεώργιος Βέροβιτς, ὅστις ἀπένειμε καὶ πάλιν γενικὴν ἀμνηστείαν καὶ ὑπεσχέθη ἐπαναφορὰν τοῦ πολιτεύματος τῆς πλήρους αὐτονομίας. Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς μεταπολιτεύσεως, ὑπείκουσα εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν μεγάλων δυνάμεων, ἀπέστειλε τὴν 24ην Ἰουνίου τὰ αἰτήματα τῶν ἐπαναστατῶν πρὸς τὴν ἐν Χανίοις συνεδριάζουσαν βουλήν, ἐπειδὴ ὅμως αὕτη ἐτροποποίησε κατά τι αὐτά, ἡ μεταπολιτευτικὴ ἐπιτροπὴ ἀνεκάλεσε τὴν πρὸς τὴν βουλὴν πληρεξουσιότητα καὶ μετονομασθεῖσα «Ἐπαναστατικὴ Συνέλευσις» ἐκάλεσε τὰς ἐπαρχίας νὰ ἀποστείλωσι νέους παρ' αὐτῇ ἀντιπροσώπους, ἐνῷ συγχρόνως αἱ μάχαι ἐπανελαμβάνοντο ἐν Ἀποκορώνῳ, Ρεθύμνῳ, Ἁγίῳ Βασιλείῳ καὶ Μυλοποτάμῳ. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1896 ἀφίκετο εἰς Χανιὰ νέος ἀπεσταλμένος τοῦ σουλτάνου, ὁ Ζιχνῆ πασᾶς, ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τῆς βουλῆς περὶ τῆς εἰρηνεύσεως τῆς νήσου· ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐπαναστατικὴ συνέλευσις εἶχεν ἀπαγορεύσει εἰς αὐτὴν νὰ διαπραγματευθῇ τὸ ζήτημα, ἔδεησε νὰ μεταβῇ παρὰ τῇ ἐπαναστατικῇ συνελεύσει ὁ διερμηνεὺς τοῦ ἐν Χανίοις ἑλληνικοῦ προξενείου Ἐμμ. Καβαλιέρος κομίζων τὰ χορηγούμενα προνόμια καὶ ἐπιστολὴν τοῦ γενικοῦ προξένου Ν. Γεννάδη συνιστῶντος τὴν ἀποδοχὴν αὐτῶν. Ἡ ἐπαναστατικὴ συνέλευσις, ἀποδεχομένη τὰς γενομένας παραχωρήσεις, αἵτινες συνίσταντο εἰς ἀποδοχὴν πάντων σχεδὸν τῶν αἰτημάτων αὐτῆς, ἐξέφραζε διὰ τοῦ προέδρου της τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν θὰ ἐξησφαλίζετο διὰ τῆς ἀδιαλείπτου μερίμνης τῶν μεγάλων δυνάμεων, συγχρόνως δὲ ὁ Μ. Κούνδουρος ἐδήλου, ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ φίλοι του, γνωρίζοντες καλῶς τὰς μεθόδους τῆς Πύλης, δὲν ἦσαν διατεθειμένοι νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα πρὸ τῆς τελείας ἐφαρμογῆς τῶν ὑποσχεθέντων. Αἱ δυνάμεις διώρισαν δύο διοργανωτικὰς ἐπιτροπάς, ὧν ἡ μὲν μία, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν στρατιωτικῶν ἀκολούθων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐρωπαϊκῶν πρεσβειῶν, ἀνέλαβε τὴν διοργάνωσιν τῆς χωροφυλακῆς καὶ κατήρτισε σχέδιον, καθ' ὃ διοικητὴς μὲν αὐτῆς θὰ ἦτο Ἄγγλος ἀξιωματικός, οἱ ὁπλῖται δὲ ἐθελονταὶ Μαυροβούνιοι. Ἡ δ' ἑτέρα ἐπιτροπή, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ Ἕλληνος νομομαθοῦς Σκαλτσούνη, τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γάλλου προξένου καὶ τοῦ ἐν Βεγγάζῃ Ἄγγλου τοιούτου, ἀνέλαβε τὴν διοργάνωσιν τῶν δικαστηρίων. Αἱ προσπάθειαι ὅμως αὗται δὲν ἐπέπρωτο νὰ τελεσφορήσωσιν. Οἱ ἐν Κρήτῃ ἀνώτεροι Τοῦρκοι ὑπάλληλοι, πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί, παρώρμων τοὺς Τουρκοκρῆτας, ὅπως ἀντιδράσωσι κατὰ τοῦ νέου καθεστῶτος, πρὸς τοῦτο δὲ ὠργάνωσαν μυστικὰ κομιτᾶτα. Οἱ Κρῆτες, γνωρίζοντες πάντα ταῦτα, προητοιμάζοντο ἀναλόγως. Ἐν Ἀθήναις συνεστήθη κομιτᾶτον, τὸ ὁποῖον παρεσκευάζετο νὰ δράσῃ ριζικώτερον εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἤθελεν ἐκδηλωθῇ καὶ πάλιν ἡ τουρκικὴ κακοπιστία. Ἡ ἐνέργεια τοῦ κομιτάτου ἦτο ἄκρως μυστικὴ καὶ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διὰ πραξικοπήματος αἰφνιδιαστικὴν κατάληψιν τῶν τριῶν μεγάλων φρουρίων (Χανίων, Ρεθύμνου καὶ Ἡρακλείου). Πρὸς τοῦτο ἐκανόνισε τὰς λεπτομερείας τῆς τοιαύτης ἐνεργείας, ἐπρομηθεύθη τὰ ἀπαιτούμενα πυρομαχικὰ καὶ ὥρισε τοὺς ἀξιωματικούς, οἵτινες θὰ διηύθυνον ἐν ἑκάστῃ πόλει τὸ πραξικόπημα (Ἐμμ. Μανουσογιαννάκης καὶ Γ. Τσόντος ἐν Χανίοις, Ν. Καλομενόπουλος ἐν Ρεθύμνῳ καὶ Ἀρ. Κόρακας ἐν Ἡρακλείῳ). Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Τὰ γεγονότα τῶν ἐτῶν 1897 καὶ 1898. Τὴν 19/31 Ἰανουαρίου, φονευθέντος Μουσουλμάνου τινὸς ἐντὸς τῶν Χανίων, ἤρχισε πυκνὸς τυφεκιοβολισμός. Ὁ τουρκικὸς ὄχλος ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν χριστιανικὴν συνοικίαν, μέγα μέρος τῆς ὁποίας ἀπετεφρώθη, καὶ ἤρχισε σφαγὴν ἐντὸς τῆς πόλεως. Οἱ κάτοικοι ἠμύνοντο ἀπὸ τῶν οἰκιῶν των, κατέφυγον δὲ εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν ὁ τουρκικὸς ὄχλος δὲν ἔθιξε. Τὸ πῦρ δὲν κατεσβέσθη ὑπὸ τῶν θεωμένων αὐτὸ εὐρωπαϊκῶν στόλων, εἰμὴ ὅταν ὑπὸ τοῦ πνέοντος ἀνέμου ἐστράφη πρὸς τὴν τουρκικὴν συνοικίαν. Ὁ γενικὸς διοικητής, ἀνίσχυρος νὰ ἐπιβληθῇ, ἐγκατέλειψε τὴν πόλιν μετὰ τῶν Μαυροβουνίων χωροφυλάκων.

Εἰς ἀπάντησιν τῶν σφαγῶν ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλε πρῶτον μὲν δύο πολεμικὰ («Ὕδρα» καὶ «Μυκάλη») ὑπὸ τὸν μοίραρχον Ράϊνεκ, διὰ τὴν προστασίαν τῶν ἐν ταῖς πόλεσι Χριστιανῶν, εὐθὺς δ' ὕστερον μοῖραν ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Γεώργιον, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν ἀπόβασιν νέου τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπὶ τῆς νήσου. Ὁ δὲ ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως συνταγματάρχης Τιμ. Βάσος ἀπεβιβάσθη μετὰ δισχιλίων περίπου στρατιωτῶν εἰς Κολυμπάρι τὴν 1/13 Φεβρουαρίου μὲ ἐντολὴν νὰ καταλάβῃ τὴν νῆσον ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως. Ὁ Βάσος ἐξέδωκε σχετικὴν προκήρυξιν καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὰ Χανιά, πολιορκήσας καὶ ἀνατινάξας τὸν πύργον τῶν Βουκολιῶν καὶ ἐκδιώξας τοὺς ἐν Ἁγιᾷ Τούρκους. Ἠναγκάσθη ὅμως ν' ἀπρακτήσῃ, ἐπειδὴ εἰδοποιήθη ὅτι οἱ στόλοι τῶν δυνάμεων εἶχον καταλάβει τὰς πόλεις Χανιά, Ἡράκλειον, Ρέθυμνον καὶ Σητείαν καὶ τὸν κόλπον τῆς Σούδας μὲ τὰς περιοχάς των, καὶ ὅτι δὲν ἐπετρέπετο ὁ ἑλ-

Digitized by Google

ληνικὸς στρατὸς νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὰς πόλεις, ἐκτὸς ἂν ἤθελε νὰ εὑρεθῇ ἀντιμέτωπος τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων. Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Βέροβιτς πασᾶ, οὐδεὶς Χριστιανὸς ἐδέχθη νὰ τὸν ἀναπληρώσῃ. Τὴν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐξουσίαν εἶχεν ὁ Ἰσμαὴλ βέης, τρεῖς δὲ ἀρχαὶ ὑπῆρχον ἐν τῇ νήσῳ: ἡ ἑλληνική, ἡ τουρκικὴ καὶ ἡ διεθνής.

Ἡ Κρήτη αὐτόνομος ἡγεμονία. Ἡ συγκίνησις τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων καὶ αἱ ἐνέργειαι τῆς «Ἐθνικῆς Ἑταιρείας» περιήγαγον τὴν Ἑλλάδα εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Τουρκίας. Μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ πολέμου, οἱ Κρῆτες ἠναγκάσθησαν ν' ἀρκεσθῶσι καὶ εἰς τὴν αὐτονομίαν, ἀφοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος σοβαρὸς πλέον περὶ ἑνώσεως. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπεσύρθη, διετήρησαν ὅμως οἱ Κρῆτες πάσας τὰς ἐπιφυλάξεις των. Οὕτω τὴν 8ην Ἰουνίου συνέρχεται ἡ ἐπαναστατικὴ συνέλευσις τῶν Κρητῶν εἰς Ἀρμένους καὶ ἐκλέγεται πρόεδρος αὐτῆς ὁ Κισάμου καὶ Σελίνου Δωρόθεος. Ἡ σύστασίς της γίνεται γνωστὴ εἰς τοὺς ναυάρχους, οἵτινες ἔκτοτε, καίτοι μὴ ἀναγνωρίζοντες αὐτὴν ἐπισήμως, συνεννοοῦνται μετ' αὐτῆς. Οἱ πληρεξούσιοι καὶ πάλιν διαιροῦνται· καὶ οἱ μὲν μεταπολιτευτικοὶ ὑπὸ τὸν Μ. Κούνδουρον, ἀποκρούοντες τὰς ἐπισήμους ἀπόψεις τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀποκρούουν τὴν ἕνωσιν καὶ ζητοῦν τὴν πραγμάτωσιν αὐτονομίας, οἱ δ' ἄλλοι συμφωνοῦν μὲ τὴν γνώμην τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου, καθ' ἣν, ἐφ' ὅσον ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος δὲν ἐτερματίζετο διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοὐλάχιστον τῶν προκαταρκτικῶν ὅρων τῆς εἰρήνης, εἰς τὴν Κρήτην δὲν ἐπετρέπετο ἠθικῶς νὰ μεταβάλῃ ἐπισήμως πρόγραμμα καὶ ν' ἀποδεχθῇ τὴν αὐτονομίαν, ἡ ἀπόκρουσις τῆς ὁποίας εἶχε προκαλέσει τὸν πόλεμον. Ἡ λύσις τοῦ πολιτικοῦ τούτου ζητήματος ἀναβάλλεται, ἡ συνέλευσις μετατίθεται εἰς Ἀρχάνες, ἔξωθι τοῦ Ἡρακλείου, καὶ ὁ Βενιζέλος ἐκλέγεται πρόεδρος (17 Αὐγούστου), ἐπιμένων ἐπὶ τοῦ ἰδίου προγράμματος. Οἱ πληρεξούσιοι ὅμως καὶ ὁ λαὸς τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν ζητοῦν τὴν παραδοχὴν τῆς αὐτονομίας καὶ ἡ συνέλευσις διαλύεται, ἀποχωρήσαντος τοῦ προέδρου εἰς Ἀκρωτήρι. Πρὸς στιγμὴν ὁ κρητικὸς λαὸς εὑρέθη διῃρημένος. Ἀπεσοβήθησαν ὅμως τὰ ἐπακόλουθα τῆς διαιρέσεως διὰ τῆς συγκλήσεως τῆς γενικῆς συνελεύσεως εἰς Μελιδόνι Μυλοποτάμου (28ην Ὀκτωβρίου 1897), ὅπου συναθροίζονται 88 πληρεξούσιοι ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐξ Ἀθηνῶν μετακληθέντος Ἰωάννου Σφακιανάκη. Ἡ αὐτονομία γίνεται δεκτή, ἡ συνέλευσις ὅμως ἀπαιτεῖ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐκ τῆς νήσου.

Ἡ συνέλευσις ἐκλέγει προεδρεῖον ἐκ τῶν Ἰ. Σφακιανάκη ὡς προέδρου, Χ. Ἀσκούτση καὶ Γ. Μυλωνογιαννάκη ὡς ἀντιπροέδρων. καὶ Ν. Ζουρίδη ὡς γενικοῦ γραμματέως, Σ. Α. Παπαντωνάκη καὶ Ἰ. Βάνδουλα ὡς εἰδικῶν γραμματέων, τὴν κατάρτισιν τοῦ ὁποίου ἀναγγέλλει εἰς τοὺς ναυάρχους καὶ συγχρόνως ἐκδίδει τὸ περὶ αὐτονομίας ψήφισμα, εἰς τὸ ὁποῖον «δηλοῖ καὶ αὖθις ὅτι ἀποδέχεται τὴν προκηρυχθεῖσαν ταύτην αὐτονομίαν καὶ ὑπόσχεται ὅτι θέλει συμπράξει εἰλικρινῶς εἰς τὴν ἐφαρμογήν της, ἐὰν τὴν πραγματικότητα αὐτῆς ἐξασφαλίσῃ ἡ κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας δηλώσεις τῶν ὑπουργῶν τῶν μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῶν κ. κ. ναυάρχων μέλλουσα νὰ ἐπακολουθήσῃ ὁλοσχερὴς ἀπομάκρυνσις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ..... Εἰς τοῦτο εἶναι ἀπολύτως σύμφωνοι καὶ ἐμμένουσιν οὐ μόνον πάντες οἱ ἀντιπρόσωποι, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ Κρῆτες». Ἡ συνέλευσις ἀπεφάσισε προσέτι ὅπως τοῦ λοιποῦ φέρῃ τὸν τίτλον «Συνέλευσις τῶν Κρητῶν» μετ' ἀναλόγου σφραγῖδος. Παρεδέχθη σημαίαν λευκὴν χωριζομένην εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη ὑπὸ μέλανος σταυροῦ, ἧς τὸ ἀνώτερον πρὸς τὸν ἱστὸν μέρος ἦτο κυανοῦν, διαιρούμενον ὑπὸ λευκοῦ σταυροῦ. Μετέθεσε τὴν ἕδραν της εἰς Πλακοῦρες Ἀκρωτηρίου, ὅπως εὐκολώτερον συνεννοῆται μὲ τοὺς ναυάρχους, ἐκεῖ δὲ κατήρτισε καὶ τὸ ἐκτελεστικὸν (Ἰούλιος 1898), ὅπερ ἐπρόκειτο ν' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς νήσου, ἕως ὅτου κανονισθοῦν ὁριστικῶς τὰ τοῦ πολιτεύματος.

Τὰς Δυνάμεις ἀπησχόλησεν ἡ εὕρεσις ποιᾶς τινος λύσεως τοῦ κρητικοῦ ζητήματος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς αὐτονομίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία ἀπέσυραν τοὺς στρατούς των ἐκ τῆς νήσου, ὡς μὴ ἀμέσως ἐνδιαφερόμεναι (Μάρτιος 1898), μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀναγνωρίσουν τὰς ἀποφάσεις τῶν ἄλλων Δυνάμεων. Ἡ νῆσος διῃρέθη εἰς πέντε τμήματα, ἐξ ὧν τὸ ἓν (Χανίων - Σούδας) κατεῖχε μεικτὸν ἀπόσπασμα, τὰ δὲ λοιπὰ τέσσαρα τὰ στρατεύματα ἑκάστης Δυνάμεως. Οἱ ναύαρχοι ἐξέδωκαν τὴν 25 Ἰουλίου τὸ ὁριστικὸν κείμενον τοῦ προσωρινοῦ πολιτεύματος τῆς νήσου. Τὸ κείμενον τοῦτο εἶχε τροποποιήσει καὶ ἐπὶ πολὺ συζητήσει ἡ συνέλευσις τῶν Κρητῶν. Πρὸς ἐφαρμογήν του ἐξελέγη τὸ ἐκτελεστικὸν ἐκ τοῦ προέδρου Ἰ. Κ. Σφακιανάκη καὶ τῶν μελῶν Ἐ. Κ. Βενιζέλου, Γ. Μ. Μυλωνογιαννάκη, Ἐμμ. Ζαχαράκη, Ἀντ. Χατζιδάκη καὶ Ν. Γιαμαλάκη (28 Ἰουλίου). Ἡ συνέλευσις διελύθη, τὸ δὲ ἐκτελεστικὸν ἐγκατεστάθη εἰς Χαλέπαν. Οὕτω, βραδέως μὲν ἀλλ' ἀσφαλῶς, ἐφέρετο ἡ Κρήτη πρὸς τὸ αὐτονομιακὸν πολίτευμα· ἀλλὰ τὰ αἱματηρὰ γεγονότα τοῦ Ἡρακλείου ἐπετάχυναν τὴν λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τῆς νήσου. Ἀρκετὸν χρόνον πρὸ τῶν σφαγῶν εἶχον εἰδοποιηθῆ οἱ ναύαρχοι περὶ τῶν κακουργιῶν τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου καὶ στρατοῦ ἐν Ἡρακλείῳ, αὐτὸς δ' ὁ Ἄγγλος πρόξενος ἐκ τοῦ πλησίον εἶχεν ἴδει τὴν ἔξαψιν τῶν ἐν Ἡρακλείῳ Τούρκων, ζητούντων διὰ τῆς βίας τὴν ἀποτροπὴν τῆς μεταρρυθμίσεως, ἥτις ἦτο πλέον γεγονός. Οἱ ναύαρχοι εἰδοποίησαν τὸ ἐκτελεστικόν, ὅτι θὰ εἰσέπραττον τὴν δεκάτην οἱ ἴδιοι ἀπὸ ὅλους τοὺς λιμένας. Ὁ ἐν Ἡρακλείῳ ἀγγλικὸς στρατὸς ἠθέλησε νὰ προστατεύσῃ τὰς νέας οἰκονομικὰς ἀρχάς· ὁ τουρκικὸς ὄχλος, πλειότερος καὶ φανατικώτερος ἀπὸ τοὺς εἰς τὰς ἄλλας πόλεις ἐγκλείστους Τούρκους, ἀντέστη τῇ διαταγῇ καὶ ἐπινεύσει τοῦ προσωρινοῦ διοικητοῦ ἐν Χανίοις Τζεβάτ. Οὗτος εἰς τηλεγράφημα τοῦ Τούρκου διοικητοῦ Ἡρακλείου Ἐδεχὲμ πασᾶ, ζητοῦντος ὁδηγίας, ἀπήντησε: «Σᾶς παραγγέλλω νὰ συγκεντρώσετε πάραυτα ὅλον τὸν στρατὸν ἐντὸς τοῦ μεγάλου στρατῶνος καὶ τῶν διοικητηρίων καὶ νὰ ἀφήσετε ἐλεύθερον τὸν λαὸν νὰ πράξῃ ὅ,τι θέλει, κλείοντες τοὺς ὀφθαλμούς». Τὴν ἐπομένην, πρὸ τῆς ὁρισθείσης ὥρας πρὸς παραλαβὴν τῶν τουρκικῶν γραφείων, ὁ τουρκικὸς ὄχλος κατηυθύνθη ἀχαλίνωτος εἰς τὸν λιμένα, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν ἐκδίωξιν τῶν Χριστιανῶν ὑπαλλήλων ἐκ τοῦ τελωνείου. Οἱ Ἄγγλοι ἠμπόδισαν τοὺς Τούρκους νὰ προχωρήσουν, οὗτοι δ' ὥρμησαν ἐναντίον των, φονεύσαντες ἕνα ἀξιωματικὸν καὶ περὶ τοὺς εἴκοσι στρατιώτας. Κατόπιν ὁ ὄχλος ἐξεχύθη εἰς τὴν πόλιν, ἐλεηλάτησε τὰς χριστιανικὰς συνοικίας, κατέσφαξε τὸν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας Λυσίμαχον Καλοκαιρινόν, διήρπασε τὰ κινητὰ τῶν Χριστιανῶν, ἐπυροβόλησεν ἀόπλους Ἄγγλους στρατιώτας παίζοντας καὶ χωρὶς νὰ ἐμποδισθῇ ὑπ' οὐδενὸς ἔθεσε πῦρ, κάψας ὁλοκλήρους συνοικίας τοῦ Ἡρακλείου, καὶ ἐπεδόθη εἰς σφαγὴν τῶν ἐν τῇ πόλει ἐναπομεινάντων Χριστιανῶν (6 Αὐγούστου 1898). Ὁ πολυάριθμος τουρκικὸς στρατὸς ὄχι μόνον δὲν ἠμπόδισε τὴν σφαγήν, ἀλλ' ἔλαβε καὶ ἐνεργὸν μέρος. Εὐθὺς τὴν ἐπομένην κατέφθασε στόλος τῶν τεσσάρων δυνάμεων, ἀγήματα δ' ἀποβιβασθέντα ἀποκατέστησαν τὴν τάξιν. Ὁ Ἄγγλος διοικητής, κατόπιν τελεσιγράφου, ἐκρήμνισε 39 οἰκίας τῆς πόλεως, ἐκ τῶν ὁποίων εἶχε πυροβοληθῆ ὁ ἀγγλικὸς στρατός, στρατοδικεῖον δὲ συσταθὲν κατεδίκασε πολλοὺς τῶν κακούργων εἰς πολυετῆ εἱρκτὴν καὶ ἐξορίαν, δέκα ἑπτὰ δ' ἀπηγχόνισεν. Ὁ Ἐδεχὲμ παρῃτήθη καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Σεβκὲτ πασᾶ. Συγχρόνως οἱ ναύαρχοι ἐζήτησαν ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις αὐτῶν τὴν λύσιν τοῦ Κρητικοῦ ζητήματος, τὴν ἀποχώρησιν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ τὸν διορισμὸν ἡγεμόνος. Οἱ Τοῦρκοι ἀφωπλίσθησαν, τὸ δ' ἐκτελεστικὸν ὑπεσχέθη ὑπευθύνως ὅτι ὁ ἀφοπλισμὸς καὶ διὰ τοὺς Χριστιανοὺς θὰ γίνῃ εὐθὺς ὡς ἀρχίσῃ λειτουργοῦν τὸ αὐτονομιακὸν πολίτευμα. Τὰ ἐπακολουθήσαντα κατόπιν διπλωματικὰ γεγονότα ἤγαγον εἰς τὴν καθίδρυσιν ἡγεμονίας ἐν τῇ Κρήτῃ ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Γεώργιον τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Κρητικὴ πολιτεία ὡς διεμορφώθη εἶχε κύριον μὲν σύνταγμα τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων δι' ἧς ἱδρύθη, δικαίωμα δὲ νομοθετικὸν δι' ἰδίας βουλῆς. Ἀλλ' ἡ Κρήτη ἦτο χώρα τελοῦσα πάντοτε ὑπὸ ἐντολήν, χωρὶς διπλωματικὴν ἐκπροσώπησιν, οἱ δὲ πολῖταί της ἐθεωροῦντο Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι.

Ὁ πρίγκιψ Γεώργιος δεχθεὶς τὴν ἐντολὴν (26ην Νοεμβρίου) ἀπεβιβάσθη εἰς Σοῦδαν τὴν 12ην Δεκεμβρίου 1898. Τὸν συνώδευσεν εὐρωπαϊκὸς στόλος, ὁ ὁποῖος ἐχαιρέτησε τὴν νέαν σημαίαν (χωριζομένην εἰς τέσσαρα διὰ λευκοῦ σταυροῦ, ἐξ ὧν τὰ τρία κυανᾶ· εἰς τὸ τέταρτον, ὅπερ ἦτο ἐρυθρόν, ὑπῆρχεν ἀστήρ).

Ἡ ὀργάνωσις τῆς Κρητικῆς πολιτείας. Οἱ ναύαρχοι παρέδωσαν ἐν Χανίοις τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν εἰς τὸν πρίγκιπα Γεώργιον. Οἱ ἐν τῇ νήσῳ Τοῦρκοι, κρίνοντες τὴν θέσιν αὐτῶν ἐπισφαλῆ καὶ φοβούμενοι πιθανὰς ἀντεκδικήσεις τῶν Χριστιανῶν, ἔφυγον ἀθρόοι ἐκ τῆς νήσου παρὰ τὰς προσπαθείας τῶν Δυνάμεων καὶ τοῦ πρίγκιπος. Οὕτω τὸ ἥμισυ τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ ἐξεπατρίσθη καὶ ἡ Κρήτη ἀπέκτησε χαρακτῆρα ἑλληνικώτερον. Ἀφ' ἑτέρου αἱ διεθνεῖς στρατιωτικαὶ δυνάμεις περιωρίσθησαν εἰς δισχιλίους ἄνδρας.

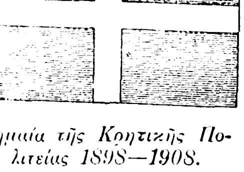

Σημαία τῆς Κρητικῆς Πολιτείας 1898—1908.

Ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ πρίγκιπος συνεστήθη δεκαεξαμελὴς ἐπιτροπή, ἀποτελεσθεῖσα ἐκ δώδεκα Χριστιανῶν καὶ τεσσάρων Μουσουλμάνων Κρητῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἰ. Σφακιανάκη (6 Δεκεμβρίου 1898) πρὸς ἐκπόνησιν σχεδίου πολιτεύματος, συνεκλήθη δὲ κατόπιν ἡ ἐθνοσυνέλευσις διὰ τὴν ψήφισίν του (20ὴν Φεβρουαρίου 1899). Εἴκοσι πέντε ἡμέρας μετὰ ταῦτα, τὸ σύνταγμα ἦτο ἕτοιμον καὶ ὑπεβλήθη εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ συμβούλιον τῶν πρέσβεων, ὅπερ ἐπήνεγκε παρατηρήσεις τινάς.

Ἡ συντακτικὴ ἐκείνη συνέλευσις παρεχώρησεν εἰς τὸν ἡγεμόνα ἀπεριόριστα δικαιώματα, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ διορισμοῦ δέκα βουλευτῶν. Οἱ μὲν ἐφρόνουν ὅτι ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ ἕνωσις, οἱ δὲ ὅτι αὕτη θὰ ἦτο πλειότερον δυνατή, ἂν ὁ ἡγεμὼν καθίστατο κληρονομικός· ἄλλοι ὅμως, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς δυσκολίας μιᾶς τοιαύτης ἐπιτυχίας, ἐπεθύμουν τὴν καλὴν ὀργάνωσιν τῆς αὐτονομίας, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐπίτευξις τῆς ἑνώσεως δι' αὐτῆς νὰ εἶναι εὐκολωτέρα. Τοὺς τελευταίους ἐξεπροσώπει ὁ Ἐλ. Βενιζέλος. Τὸ σύνταγμα ἐτέθη εἰς ἐφαρμογήν, δημοσιευθὲν τὴν 29ην Ἀπριλίου 1899. Ὁ πρίγκιψ ἐσχημάτισε τὴν πρώτην κυβέρνησιν ἐκ τῶν Ἐλ. Βενιζέλου, Κ. Φούμη, Ν. Γιαμαλάκη, Μ Κουνδούρου καὶ Χουσεΐν Γιανιτσαράκη ὡς συμβούλων (ὑπουργῶν) τῆς Δικαιοσύνης, τῶν Οἰκονομικῶν, τῆς Παιδείας, τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ Συγκοινωνίας (Μάϊος 1899). Ἡ κυβέρνησις αὕτη ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τῆς νήσου. Κατηρτίσθη νομοθεσία, ὑπεστηρίχθη ἡ γεωργία, ἐκόπη κρατικὸν νόμισμα καὶ ἱδρύθη Κρητικὴ τράπεζα.

Μετὰ παρέλευσιν διετίας ὁ πρίγκιψ ἐπεσκέφθη τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλάς. μεθ' ὃ ὁ Ἐλ. Βενιζέλος, ἐν συνεδριάσει τοῦ ἡγεμονικοῦ συμβουλίου, εἰσηγήθη ὅπως ἡ νῆσος διοργανωθῇ καλῶς, ἀντικατασταθῇ δὲ ὁ ξένος στρατὸς δι' ἐντοπίου πολιτοφυλακῆς μὲ ἐπὶ κεφαλῆς Ἕλληνας ἀξιωματικούς. Ἀλλ' ἡ τάσις, ἥτις ὑπεφαίνετο διὰ τῶν ἐπιμόνως προταθέντων, ἐθεωρήθη ἀντίθετος πρὸς τὴν ἡγεμονικὴν κατεύθυνσιν, ὅταν δ' ἐνεφανίσθη εἰς τὴν δημοσιότητα, κατηγορήθη ὁ Ἐλ. Βενιζέλος καὶ ἠναγκάσθη οὕτω νὰ ἐκθέσῃ δημοσίᾳ τὰς γνώμας του, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσεν ἀφορμὴν παύσεώς του ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ συμβούλου (1ην Μαρτίου 1901). Εἰς τὰς ἐνεργηθείσας μετ' οὐ πολὺ ἐκλογὰς ὁ Βενιζέλος δὲν ἐξελέγη, μόνον δὲ δεκὰς πληρεξουσίων τῆς μερίδος του παρεκάθησεν εἰς τὴν βουλήν. Εἰς τὰς ἑπομένας ὅμως ἐκλογὰς (30ὴν Μαρτίου 1903) ἐξελέγη καὶ ὁ Ἐλ Βενιζέλος καὶ τέσσαρες ἐκ τῶν ὀπαδῶν του, παρὰ τὴν ἀσκηθεῖσαν ἐναντίον του σφοδρὰν πολεμικήν. Συνεπείᾳ ταύτης, οἱ βενιζελικοὶ δὲν παρεκάθησαν εἰς τὴν βουλὴν καὶ ὁ ἀγὼν μετεφέρθη εἰς τὰς στήλας τῶν ἐν Χανίοις καὶ Ἀθήναις ἐφημερίδων. Τότε ἐπαύθη τρὶς τὸ δημοσιογραφικὸν ὄργανον τοῦ Βενιζέλου («Κῆρυξ»), αὐτὸς οὗτος ἐφυλακίσθη εἰς Ἰτζεδὶν ὡ. ὑβρίσας τὴν μητροπολίτην Εὐμένιον Ξηρουδάκην, ὁ ἀγωνιστὴς Παρθένιος Κελαϊδῆς κατεδιώχθη καὶ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς συνόδου Κρήτης, ὁ καθηγητὴς Ἀντώνιος Γιάνναρης ἐφυλακίσθη (Μάρτιος 1904) ὡς ἐπιβουλευθεὶς τὸ πρόσωπον τοῦ ἡγεμόνος, ἡ ἐλευθεροτυπία ἀπηγορεύθη, καθιερώθη δ' ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκλογῆς τῶν δημοτικῶν ἀρχόντων ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἡ δυσφορία μεγάλου μέρους τοῦ λαοῦ ἐνετείνετο ἐξ ὅλων τούτων καὶ συνεπείᾳ τῶν ἄνευ ἀποτελέσματος ταξιδίων τοῦ πρίγκιπος, ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ἐμπιστευτικοῦ ὑπομνήματος ἀπευθυνθέντος πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τῶν προκρίτων τῶν ἐπαρχιῶν, δι' οὗ ἐφιστᾶτο ἡ προσοχή του εἰς τὴν κατάστασιν, ἥτις εἶχε δημιουργηθῆ. Ὁ πρίγκιψ δὲν ἐδέχθη εὐμενῶς τὸ ὑπόμνημα. Τότε προεκλήθησαν ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως λαϊκαὶ συγκεντρώσεις (6ην Αὐγούστου). Καὶ πρὸς στιγμὴν μὲν ἐπετεύχθη συμφωνία τοῦ Ἐλ Βενιζέλου καὶ τοῦ Ἀντωνίου Μιχελιδάκη, ἀλλ' ἐν τέλει ἐματαιώθη. Ἀρχομένου τοῦ 1905 προεκηρύχθησαν βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ διὰ τὴν 20ὴν Μαρτίου τοῦ ἰδίου ἔτους. Θὰ ἐξελέγοντο 64 βουλευταί, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ προσετίθεντο καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος, συμφώνως τῷ συντάγματι, διοριζόμενοι δέκα. Ἡ ὑπὸ τὸν Βενίζέλον ἀντιπολίτευσις, κρίνασα ἀνελεύθερα τὰ μέτρα τὰ ληφθέντα ὑπὸ τῆς ἁρμοστείας, ἀπεφάσισε ν' ἀπόσχῃ τῶν ἐκλογῶν, διὰ προκηρύξεως δὲ ἀπευθυνθείσης πρὸς τὸν λαὸν προέτρεπε τοὺς πολίτας νὰ μὴ προσέλθουν εἰς τὰς κάλπας. Ὀλίγας ἡμέρας ὕστερον οἱ δυσηρεστημένοι ἀπῆλθον εἰς τὸ *Θέρισον* ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἐλ. Βενιζέλου, τοῦ τέως συμβούλου Κ. Μ. Φούμη καὶ τοῦ ποιητοῦ Κ. Μάνου, συμμετοχῇ καὶ τοῦ ἀπὸ 1899 ἐν Ἡρακλείῳ ἐφησυχάζοντος Ἰ. Κ. Σφακιανάκη. Οἱ ἐπαναστάται καταλαμβάνουν τόπους ὀχυρούς, τελωνεῖα, ταχυδρομεῖα, περιοχὰς ὁλοκλήρους, κηρύσσουν τὴν ἕνωσιν καὶ ἐπιδοκιμάζονται ἐν μέρει καὶ εἰς αὐτὰς τὰς τρεῖς τῆς νήσου πόλεις διὰ συλλαλητηρίων. Ἡ συγκληθεῖσα ἐν Θερίσῳ γενικὴ ἐπαναστατικὴ συνέλευσις, ἐκήρυξε τὴν ἕνωσιν καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ παλαιοῦ ἀγωνιστοῦ Ἀναγνώστου Παπαγιαννάκη, διηύθυνε τὸ κίνημα. Διωρίσθησαν ἀρχαί, ἐξεδόθη ἐφημερίς, ἰδίου τύπου

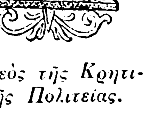

Θυρεὸς τῆς Κρητικῆς Πολιτείας.

Digitized by Google

γραμματόσημα καὶ δάνεια διὰ γραμματίων πενταδράχμων. Τὸ κίνημα ἐξετάθη εἰς τὸν νομὸν Χανίων, τὸν ὁποῖον κατεῖχον στρατιωτικῶς οἱ Ἰταλοί, δὲν ηὐδοκίμησε δ᾽ εἰς Ρέθυμνον καὶ κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ ρωσικοῦ στρατοῦ.

Ἡ νέα αὕτη ἐσωτερικὴ ταραχὴ δὲν εὗρε πάντας τοὺς ἐν Χανίοις προξένους συμφώνους εἰς τὴν λῆψιν μέτρων πρὸς βιαίαν καταστολήν της. Ἐσχηματίσθησαν ἐν τούτοις σώματα πρὸς ἐπιβολὴν τῆς τάξεως, καὶ ἐκ τῆς ἀφορμῆς αὐτῆς πολλοὶ φόνοι καὶ παρεκτροπαὶ ἐγένοντο. Ἡ συνέλευσις τοῦ Θερίσου προσεπάθησε ν᾽ ἀποτρέψῃ τὴν ἐνέργειαν ἐκλογῶν. Τὴν 25ην Μαρτίου ὁ πρίγκιψ ἀπηύθυνεν ἠπίαν προκήρυξιν ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἡ τάξις εἶχε σαλευθῆ. Αἱ ἐκλογαὶ ἐνηργήθησαν εἰς ὅλην τὴν νῆσον πλὴν ὀλίγων τμημάτων τῆς δυτικῆς περιοχῆς, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ ἐκλογαὶ ἔγιναν τὴν 9ην Ἀπριλίου. Ἡ βουλὴ συνεκλήθη, πρώτη δὲ πρᾶξις τῶν Ἑλλήνων πληρεξουσίων ἦτο ἡ ἀνακήρυξις τῆς ἑνώσεως (20ὴν Ἀπριλίου 1905). Ἡ πρὸς τὸ ψήφισμα ὅμως τοῦτο ἀπάντησις τῶν Δυνάμεων δὲν ἦτο εὐνοϊκή. Τὰ πράγματα εἶχον ὀξυνθῆ. Ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἐκτύπησε τοὺς ἐπαναστάτας εἰς Γεωργιούπολιν καὶ Ρέθυμνον. Οἱ πρόξενοι ἐκάλεσαν αὐτοὺς νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα (Ἰούλιος 1905), συγχρόνως δ᾽ ἐκηρύχθη ὁ στρατιωτικὸς νόμος. Ἡ βουλὴ κατήργησε τὰ ἐκ τοῦ συντάγματος προνόμια τοῦ ἡγεμόνος περὶ ἐκλογῆς 10 βουλευτῶν, διορισμοῦ δημάρχων κλπ.). Τέλος, τῇ ἐπεμβάσει τῶν προξένων ἐπῆλθε συμβιβασμός, καὶ οἱ ἐν Θερίσῳ, ἀμνηστευθέντες, κατῆλθον τὸ φθινόπωρον εἰς Χανιά. Τὴν 24ην Σεπτεμβρίου τοῦ 1906 ὁ πρίγκιψ παραιτηθεὶς ἀνεχώρει ἐκ Κρήτης (βλ. καὶ ἄρθρ *Βενιζέλος* καὶ *Γεώργιος* πρίγκιψ).

Ὁ νέος ἁρμοστὴς Ἀλέξανδρος Ζαΐμης προσεπάθησε νὰ διαλλάξῃ τὰ ἀντιμαχόμενα μέρη, παρασχὼν γενικὴν ἀμνηστείαν. Εἶχεν ἤδη συγκληθῆ συντακτικὴ συνέλευσις διὰ τὴν μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος ἐπὶ τὸ φιλελευθερώτερον. Ἡ κυβέρνησις ἡ προβλεπομένη ὑπὸ τοῦ νέου συντάγματος ἦτο ἤδη πράγματι ὑπεύθυνος. Προέβλεπε δὲ ὁ νέος χάρτης καὶ περὶ τῆς προσαρτήσεως τῆς νήσου εἰς ἄλλην ἐπικράτειαν, ἀναθέτων διὰ τοῦ 119 ἄρθρου τὴν ἐξουσίαν ταύτην εἰς τὴν βουλήν: «Ὅταν παραστῇ ἡ ὥρα νὰ ἐρωτηθῇ ὁ Κρητικὸς λαὸς περὶ τῆς τελικῆς αὐτοῦ ἀποκαταστάσεως, ἐὰν μὲν ὑπάρχῃ ἐκλελεγμένη βουλή, θέλει πράξει τοῦτο αὐτή, ἐὰν δὲ μή, θὰ συγκαλῆται πρὸς τοῦτο ἡ προεκλεγεῖσα βουλὴ καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει διελύθη αὕτη ἢ καὶ ἐξέπνευσεν ὁ χρόνος τῆς βουλευτικῆς περιόδου». Ὁ ὕπατος ἁρμοστὴς ὡρκίσθη εἰς τὸ νέον πολίτευμα τὴν 21ην Φεβρουαρίου 1907. Ὀλίγον δ᾽ ὕστερον Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ ἀνέλαβον τὴν διοργάνωσιν τῆς κρητικῆς πολιτοφυλακῆς. Ὁ Ἀλ. Ζαΐμης παρέμεινε κυβερνῶν τὴν νῆσον μέχρι τῆς 12ης Σεπτεμβρίου 1908, ὅτε, ἐνῷ παρεθέριζεν εἰς Ἑλλάδα, τὸ ἄγγελμα τῆς ἑνώσεως τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μὲ τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὸ τῆς προσαρτήσεως τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης ὑπὸ τῆς Αὐστροουγγαρίας ἤγαγον τὴν κυβέρνησιν Παπαμιστοράκη, ὑποδείξει τοῦ πρωθυπουργοῦ τῆς Ἑλλάδος Γ. Θεοτόκη, εἰς κήρυξιν τῆς ἑνώσεως καὶ διὰ τῆς βουλῆς καὶ διὰ λαϊκῶν δημοψηφισμάτων. Ἡ βουλὴ συνῆλθε καὶ ὁ πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως ἀνήγγειλεν ὅτι, ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν γεγονότων τῆς Βαλκανικῆς, ὁ λαὸς τῆς Κρήτης αὐθόρμητος καὶ ὡς εἷς ἄνθρωπος, διὰ πανδήμων καὶ ἐπιβλητικῶν συλλαλητηρίων καὶ διὰ ψηφισμάτων, προέβη εἰς τὴν κήρυξιν τῆς ἀνεξαρτησίας του καὶ τῆς ἑνώσεως μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἀνέγνωσε σχετικὸν διάταγμα, οἱ βουλευταὶ δ᾽ ὡρκίσθησαν τὸν ἑλληνικὸν ὅρκον. Τὴν ἑπομένην κατηρτίσθη προσωρινὴ κυβέρνησις, ἥτις θὰ διῴκει τὴν νῆσον μέχρι τῆς παραλαβῆς της ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν, ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τῆς συμπολιτεύσεως καὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἤτοι τῶν Ἐλ. Βενιζέλου, Μίν. Πετυχάκη, Ἐμμ. Λογιάδου καὶ Χαρ. Πολογεώργη ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀντ. Μιχελιδάκη. Ὁ ὕπατος ἁρμοστὴς εἰδοποιήθη νὰ μὴ ἐπανέλθῃ. Ἡ κρητικὴ κυβέρνησις εἰσήγαγεν, ἀντὶ τοῦ κρητικοῦ, τὸ ἐν Ἑλλάδι ἰσχῦον σύνταγμα, τοῦ ὁποίου τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ἤσκει ἡ ἰδία, ἐξουσιοδοτήθη δὲ νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἑλληνικὴν νομοθεσίαν. Ἡ ἐπίσημος ἐφημερὶς τῆς Κρητικῆς πολιτείας μετεβλήθη εἰς παράρτημα τῆς ἐφημερίδος τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου, ἡ δὲ στρατιωτικὴ κατοχὴ τῶν δυνάμεων περιωρίσθη εἰς μόνην τὴν Σούδαν (Ἰούλιος 1909). Κατὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν διεθνῶν στρατευμάτων οἱ Κρῆτες ἀνύψωσαν ἐπὶ τοῦ φρουρίου Φιρκᾶ Χανίων τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Σοβαρὸν ἐπεισόδιον ἐσημειώθη τότε. Ἀπῃτήθη ὁ καταβιβασμὸς τῆς σημαίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἰς μάτην ἐπεχείρησεν ἡ κυβέρνησις, λόγῳ τοῦ ὅτι τὴν ἐφρούρει ὁ λαός. Αἱ δυνάμεις ἐπέμειναν, ἀπειλήσασαι ὅτι ἐκινδύνευεν αὐτὴ ἡ αὐτονομία τῆς νήσου ἐκ τῆς πρὸς αὐτὰς προσβολῆς, ἡ κυβέρνησις παρῃτήθη (21ην Αὐγούστου 1909), τέλος δὲ ἄγημα Εὐρωπαίων ναυτῶν ἐξελθὸν ἔρριψε τὸν κοντὸν τῆς σημαίας.

Ἡ βουλὴ ὥρισε τριμελῆ διοικοῦσαν ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν Ν. Χ. Ζουρίδου, Ἰω. Σαουνάτσου καὶ Μιχ. Καψάλη. Ταύτην διεδέχθη κυβέρνησις Κ. Φουμή, Γ. Σκουλούδη και Ἀλ. Παπαχατζάκη (29ην Δεκεμβρίου 1909), ἥτις καὶ προεκήρυξεν ἐκλογὰς ἐθνοσυνελεύσεως, κατὰ τὰς ὁποίας ὑπερίσχυσεν ὁ Ἐλευθ. Βενιζέλος, ἐσχηματίσθη δὲ ἐπιτροπὴ διοικοῦσα, ἐξ αὐτοῦ καὶ τῶν Β Σκουλᾶ καὶ Σ Μυλωνογιαννάκη (17ην Μαΐου 1910). Ἡ κυβέρνησις αὕτη ἀντεμετώπισε τὸ ζήτημα τοῦ ὅρκου τῶν Μουσουλμάνων εἰς τὸν Ἕλληνα βασιλέα, ὅρκον τὸν ὁποῖον ἐκεῖνοι ἠρνοῦντο νὰ δώσουν. Μεταρρυθμισθεῖσα δὲ λόγῳ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Βενιζέλου ὡς βουλευτοῦ Ἀττικῆς καὶ τῆς ἀναμείξεώς του εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις πολιτικὰ πράγματα, ἐπεδίωκε πάντοτε τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ χαραχθέντος ἐξ ἀρχῆς προγράμματος, δηλαδὴ τὴν ἕνωσιν. Τὰς τριμελεῖς ταύτας κυβερνήσεις διεδέχθησαν κατόπιν προσωρινὴ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις (3 Ἰανουαρίου—16 Μαρτίου 1912) καὶ ἐπαναστατικὴ διοικοῦσα ἐπιτροπὴ (16 Μαρτίου—25 Ὀκτωβρίου 1912), ἔχουσαι ἀνὰ τρεῖς ἀνωτέρους διευθυντὰς ἢ ἐπιτρόπους ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐν Κρήτῃ ὑπηρεσιῶν.

Ἕνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Τὸν Μάϊον τοῦ 1912 οἱ Κρῆτες ἀπέστειλαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν βουλὴν τοὺς ἀντιπροσώπους των, ἐκλεγέντας διὰ λαϊκῶν συγκεντρώσεων, ἀλλ᾽ οὗτοι δὲν ἐγένοντο δεκτοί, ὅπως μὴ ἐκτραχυνθῶσιν αἱ πρὸς τὴν Τουρκίαν σχέσεις. Μετά τινας ὅμως μῆνας ἡ κήρυξις τοῦ πρώτου Βαλκανικοῦ πολέμου ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ν᾽ ἀποστείλῃ γενικὸν διοικητὴν εἰς Κρήτην τὸν Στέφανον Δραγούμην, ὅστις καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ βασιλέως διοίκησιν τῆς νήσου (25ην Ὀκτωβρίου 1912), καὶ νὰ δεχθῇ τοὺς Κρῆτας πληρεξουσίους εἰς τὴν βουλήν. Ὁ Στ. Δραγούμης κατεβίβασεν ἐκ τῆς νησῖδος Σούδας τὴν τουρκικὴν σημαίαν, μοναδικὸν σύμβολον τῆς σουλτανικῆς ἐπικυριαρχίας ἐν Κρήτῃ. Εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν ἠγέρθη κατόπιν στήλη ἀναμνηστικὴ (14ην Φεβρουαρίου 1913). Μετὰ τὸν Στ. Δραγούμην γενικὸς διοικητὴς τῆς νήσου ἐχρημάτισεν ὁ Λουκᾶς Κανακάρης Ροῦφος (Σεπτέμβριος 1913—Ἀπρίλιος 1915) μέχρι τῆς καταργήσεως τῆς γενικῆς διοικήσεως Κρήτης. Ἀνασυσταθείσης τῆς γενικῆς διοικήσεως ὑπὸ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς Θεσσαλονίκης, ἐστάλη γενικὸς διοικητὴς ὁ Ἰωάννης Τσιριμῶκος (Σεπτέμβριος 1916) καὶ κατόπιν ὁ Σωτήριος Κροκιδᾶς. Ἀκολούθως ἐχρημάτισαν γενικοὶ διοικηταὶ Κρήτης οἱ Κ. Τσαλδάρης (Ἰανουάριος 1921), Γ. Καρπετόπουλος (Ἰούνιος 1922), Μ. Κούνδουρος (Σεπτέμβριος 1922), Δ. Τομπάζης Μαυροκορδᾶτος (Νοέμβριος 1922), Π. Μαζαράκης (Μάϊος 1923), Π. Εὐριπαῖος (Ἰανουάριος 1924) καὶ Ν. Παρίτσης (Ὀκτώβριος 1924). Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1925 κατηργήθη διὰ δευτέραν φορὰν ἡ γενικὴ διοίκησις, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀνασυνεστήθη μετὰ ἓν ἔτος, διορισθέντος τότε τοῦ Μ. Κουνδούρου. Τοῦτον διεδέχθη μετ᾽ ὀλίγας ἡμέρας ὁ Τῖτος Γεωργιάδης (Ἰούλιος 1926) καὶ τοῦτον ὁ Γεώργιος Α. Κατεχάκης (1928), ὅστις καὶ μένει μέχρι σήμερον (1930) μὲ τίτλον ὑπουργοῦ.

Ἡ διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης ἐπιβληθεῖσα ἀνταλλαγὴ ἠνάγκασε πάντας τοὺς Τούρκους κατοίκους τῆς νήσου ν᾽ ἀπέλθωσιν αὐτῆς. Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

—[ΔΙΠΛΩΜΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Τὸ *κρητικὸν ζήτημα* χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1830, ὅτε ἀπησχόλησε τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν. Ἐκραγείσης τῷ 1821 τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ Κρήτη ἤγειρεν ὡσαύτως τὰ ὅπλα κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ συνεμερίσθη καθ᾽ ὁλοκληρίαν τὰς περιπετείας τοῦ Ἀγῶνος τούτου. Παρὰ ταῦτα, τὸ λονδίνειον πρωτόκολλον τῆς 3 Φεβρουαρίου 1830 ἀπέκλεισε τὴν νῆσον ἐκ τῶν ὁρίων τοῦ νέου ἑλληνικοῦ κράτους. Κατὰ τῆς ἀδίκου ταύτης ἀποφάσεως τῆς διπλωματίας ἠκούσθησαν ἔντονοι διαμαρτυρίαι, οὐ μόνον ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς βουλὰς τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ὑπὸ ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν, ὡς ὁ Θιέρσος, ὁ Γκυζώ, ὁ Πάλμερστων. Ὁ Θιέρσος εἶπεν, ὅτι «ἐὰν ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐνισχυθῇ διὰ τῶν Ἰονίων νήσων καὶ τῆς Κρήτης, δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἀποβῇ κράτος ἄξιον τοῦ ὀνόματος καὶ ἱκανὸν νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του». Ὁ δὲ Πάλμερστων, ὅτι «ἡ ἐγκατάλειψις τῆς Κρήτης, εἰς τὴν Τουρκίαν ἀποτελεῖ ἀδικίαν, διότι ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ ἄμυνα τῆς Ἑλλάδος ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς νήσου ταύτης». Καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος ὁ Ι′ προέτεινεν (Ἰούνιος 1830) εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς νὰ ἐξαγοράσουν τὴν νῆσον ἀπὸ τὸν σουλτᾶνον ἀντὶ τεσσαράκοντα ἑκατομμυρίων γροσίων καὶ νὰ προσαρτήσουν ταύτην εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅλως ἰδιαιτέρας σημασίας πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν αἱ ἐνέργειαι, τὰς ὁποίας κατέβαλεν ὁ Καποδίστριας περὶ Κρήτης ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του εἰς Ἑλλάδα. Δι᾽ ἐμπιστευτικῆς αὐτοῦ διακοινώσεως (11/23 Σεπτεμβρίου 1828) πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν τριῶν δυνάμεων, συνελθόντας ἐν Πόρῳ ὅπως συζητήσουν περὶ καθορισμοῦ τῶν ὁρίων τοῦ νέου κράτους, ἐτόνισεν ὅτι «πρέπει νὰ προσαρτηθῇ εἰς αὐτὸ ἡ νῆσος, ἀποτελοῦσα τὸ ὅριον πρὸς νότον καὶ χρησιμεύουσα πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἄλλων νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους». Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δυνάμεων ἀπήντησαν εἰς τὸν κυβερνήτην (8 Δεκεμβρίου 1828), ὅτι θὰ θεωρήσουν καθῆκόν των νὰ ἐκθέσωσι τὰ δίκαια Κρήτης καὶ Σάμου εἰς τὰς συμμάχους κυβερνήσεις. Ἐξ ἴσου θερμῶς συνηγόρησε καὶ ὁ πρίγκιψ Λεοπόλδος τοῦ Σὰξ Κοβούργου περὶ Κρήτης, καθ᾽ ὃν χρόνον αἱ τρεῖς δυνάμεις προσήνεγκαν εἰς αὐτὸν τὸ ἑλληνικὸν στέμμα. Διὰ μακροῦ ὑπομνήματός του τῆς 11 Φεβρουαρίου 1830, παρετήρει ὅτι «ἡ ἐξαίρεσις τῆς νήσου ταύτης ἀκρωτηριάζει ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς τὸ ἑλληνικὸν κράτος». Καὶ κατὰ τὰς συζητήσεις του μετὰ τοῦ Ἄγγλου ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδου Ἄμπερντην ἐτόνιζεν, ὅτι «ἄνευ τῆς παραχωρήσεως τῆς Κρήτης, δὲν θὰ ἐδέχετο ν᾽ ἀνέλθῃ εἰς τὸν ἑλληνικὸν θρόνον». Ὁ λόρδος Ἄμπερντην μετὰ τραχύτητος ἀπήντησεν εἰς τὸν πρίγκιπα, ὅτι «δὲν ἠδύνατο νὰ θέσῃ ὅρους εἰς τὰς δυνάμεις», εἰς δὲ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν Στράτφορδ Κάννιγκ ἔγραψεν, ὅτι «ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις οὐδέποτε θὰ ἐπιτρέψῃ, ὅπως ἡ σπουδαία αὕτη νῆσος περιέλθῃ εἰς τὸ κράτος τοῦ Καποδιστρίου εἴτε οἱασδήποτε ἄλλης δυνάμεως».

Κατὰ τὸ ἔτος 1866, συνεπείᾳ τῶν πολεμικῶν γεγονότων ἐν τῇ κεντρικῇ Εὐρώπῃ, ἡ Κρήτη ἐξηγέρθη καὶ πάλιν ἐναντίον τοῦ σουλτάνου, κηρύξασα τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ἐπαναστάται δι᾽ ὑπομνήματος πρὸς τὰς δυνάμεις (Γαλλίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ρωσίαν) ἐτόνιζον, ὅτι «σύμπας ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς νήσου εἶναι ἐκ μακρᾶς ὀδυνηρᾶς πείρας πεπεισμένος, ὅτι τὸ μόνον μέσον πραγματικῆς βελτιώσεως τῆς τύχης του θὰ ἦτο ἡ ἀνάθεσις τῶν τυχῶν τῆς νήσου εἰς τὴν μέριμναν τῶν τριῶν μεγάλων δυνάμεων, αἵτινες παρέσχον μέχρι τοῦδε τόσα δείγματα τῶν συμπαθειῶν των πρὸς τοὺς πάσχοντας χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς» («Κιτρίνη βίβλος» 1867, σελ. 277). Αἱ ἐπικλήσεις ὅμως αὗται οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπήνεγκον, διότι ἡ μὲν Γαλλία καὶ Ἀγγλία ὑπερήσπιζον τὸ δόγμα τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας, ἡ δὲ Πρωσσία καὶ Ἰταλία, μόλις ἐξελθοῦσαι τοῦ κατὰ τῆς Αὐστρίας πολέμου, ἠσχολοῦντο περὶ τὴν ἐσωτερικήν των ἀνασυγκρότησιν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ Αὐστρία, ἥτις ὑπερεμάχει, ἄλλως τε, πάντοτε τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας. Μόνη ἡ Ρωσία, θέλουσα ν᾽ ἀνακτήσῃ τὸ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου κλονισθὲν γόητρόν της παρὰ τοῖς χριστιανικοῖς λαοῖς τῆς Ἀνατολῆς, ἐπελήφθη τῆς εὐκαιρίας, ἣν παρεῖχεν εἰς αὐτὴν ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης. Τῇ 20 Αὐγούστου 1866 ὁ καγκελλάριος Γόρτσακωφ ἀπηύθυνε μακρὰν διακοίνωσιν πρὸς τὰς κυβερνήσεις Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, τονίζων ὅτι «ἡ ἐπανάστασις ἐν Κρήτῃ ἀπώλεσεν ὁσημέραι τὸν τοπικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ καθῆκον τῶν μεγάλων δυνάμεων ἦτο νὰ μὴ παραμείνουν ἀδρανεῖς θεαταὶ γεγονότων δυναμένων νὰ ἔχουν σοβαρὰς συνεπείας διὰ τὴν γενικὴν εἰρήνην». Ἡ ρωσικὴ διακοίνωσις ὑπενθύμιζεν ὡσαύτως ὅτι «αἱ δυνάμεις κατὰ τὸ ἔτος 1830 εἶχον ἀναλάβει διὰ κοινῆς συμφωνίας ὑποχρεώσεις, ὅπως παράσχουν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κρήτης καὶ τῆς Σάμου ὑποστήριξιν καὶ ἀσφάλειαν κατὰ πάσης αὐθαιρέτου ἐνεργείας ἐκ μέρους τῆς Ὑψηλῆς Πύλης» («Διπλωμ. ἀρχ.» τ. Α′, σ. 284). Τὰς ἀπόψεις ὅμως ταύτας τῆς Ρωσίας δὲν ἀπεδέχθησαν αἱ κυβερνήσεις Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, θεωρήσασαι ὡς πρόωρον τὴν παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ κοινὴν ἐνέργειαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἐπανάστασις ἐν τῇ νήσῳ προσελάμβανε καθ᾽ ἑκάστην χαρακτῆρα ὀξύτερον, ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἀπηύθυνε νέαν διακοίνωσιν (Δεκέμβριος 1866) πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν, ὑποδεικνύουσα τὴν προσάρτησιν τῆς νήσου εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον «ὡς τὴν μόνην διέξοδον ἐκ τῆς δυσχεροῦς καταστάσεως». Ἐὰν δὲ ἡ λύσις αὕτη ἤθελε φανῇ λίαν ριζοσπαστική, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἐλπίδας πρακτικῆς ἐπιτυχίας—ἐτόνιζε περαιτέρω ἡ διακοίνωσις—δύναται τοὐλάχιστον νὰ καταστῇ ἡ Κρήτη πολιτεία αὐτόνομος, συνδεομένη μετὰ τῆς Τουρκίας διὰ δεσμοῦ ὑποτελείας, ἀναλόγου πρὸς τὴν τῶν ἡνωμένων ἡγεμονιῶν Μολδαυίας καὶ Βλαχίας· «τοῦτο θὰ ἦτο μεταβατικός τις σταθμὸς πρὸς τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν, ἥτις φαίνεται ἡμῖν ἡ μόνη ἀναπόφευκτος λύσις θᾶττον ἢ βράδιον». Καὶ ἡ πρότασις ὅμως αὕτη τῆς Ρωσίας ἀπεκρούσθη.

Βραδύτερον ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις συνέστησεν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ὅπως προβῇ εἰς σχετικὰς παραχωρήσεις πρὸς τοὺς Κρῆτας. Κατὰ Μάρτιον δὲ τοῦ ἔτους 1867 προέτεινεν εἰς τὰς δυνάμεις νὰ ζητηθῇ παρὰ τοῦ σουλτάνου ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ «χάτι-χουμαγιοὺν», περιέχοντος πάσας τὰς ἀναγκαίας ἐγγυήσεις διὰ τὴν εὐημερίαν τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν πληθυσμῶν. Ἀλλ᾽ ὁ καγκελλάριος Γόρτσακωφ ἀπήντησεν ὅτι «τὸ χάτι-χουμαγιοὺν ἔμεινε γράμμα νεκρὸν λόγῳ τῆς μὴ ἐφαρμογῆς του ἐπὶ ἕνδεκα ἔτη. Εἶναι συνάλλαγμα, ὅπερ ἔχασε τὴν ἀξίαν του, ὥστε νὰ μὴ δύναται πλέον νὰ ἐξοφληθῇ». Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, οὖσα ἐξ ἀρχῆς ἐναντίον τῆς ἑνώσεως, συνέστησεν, οὐχ ἧττον, εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην (Φεβρουάριος 1867), ὅπως παραχωρήσῃ εἰς τὴν Κρήτην αὐτόνομον πολίτευμα, ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς Σάμου ἢ τοῦ Λιβάνου. Ἀλλ᾽ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις δὲν ἀπεδέχθη ταῦτα, ἠρκέσθη δὲ ν᾽ ἀναγγείλῃ ἁπλῶς εἰς τὰς Δυνάμεις ὅτι ἐπεξεργάζεται σχέδιον φιλελευθέρας διοικήσεως τῆς νήσου καὶ ὅτι στέλλει ἐκεῖ ἔκτακτον ἀπεσταλμένον, κομίζοντα πρὸς τὸν ἐπίτροπον τοῦ σουλτά-

Digitized by Google

νου Μουσταφᾶ πασᾶν φιρμάνιον διατάσσον τὴν ἐκλογὴν ἐπιτροπῆς ἐκ Χριστιανῶν καὶ Τούρκων προκρίτων, οἵτινες μεταβαίνοντες εἰς Κωνσταντινούπολιν θὰ ἐγνωμάτευον περὶ τῶν διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων τῆς νήσου. Ἡ ἐπαναστατικὴ ὅμως κυβέρνησις τῶν Κρητῶν διεκήρυξεν ὅτι «τὰ πρόσωπα, ἅτινα ἐστρατολόγησε καὶ ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς, δὲν ἐξεπροσώπουν τὸ γνήσιον φρόνημα τοῦ τόπου». Δι' ὑπομνήματος δὲ πρὸς τὰς Δυνάμεις ἐζήτησε νὰ ἐπιτρέψουν εἰς τὸν κρητικὸν λαόν, ὅπως ἐκδηλώσῃ ἐλευθέρως τὴν θέλησίν του διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας (δημοψηφίσματος) ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν προξένων κατὰ τὰ ἐν Βενετίᾳ καὶ Σαβοΐᾳ ἤδη γενόμενα. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις υἱοθέτησε τὴν αἴτησιν ταύτην τῶν ἐπαναστατῶν καὶ συνέστησεν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην τὴν ἀποδοχήν της, τονίζουσα, ὅτι «οἱ Κρῆτες ἀπέκτησαν ἤδη πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης βαθείας συμπαθείας κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς μακρᾶς καὶ ἀνίσου ταύτης πάλης καὶ θὰ ἔπραττεν ἡ κυβέρνησις τοῦ σουλτάνου ἔργον συνετόν, ἐὰν οὐχὶ κατὰ τύπους μόνον ἀλλὰ σοβαρῶς καὶ εἰλικρινῶς συνεβουλεύετο τὸν κρητικὸν λαὸν περὶ τῶν ἀφορμῶν τοῦ κακοῦ καὶ τῶν μέσων τῆς θεραπείας». Σχετικὸν διάβημα ἐγένετο παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῶν τῆς Ρωσίας, Ἰταλίας, Πρωσσίας καὶ Γαλλίας. Ἡ Ἀγγλία καὶ Αὐστρία ὅμως ἠρνήθησαν νὰ μετάσχωσι τοῦ διαβήματος τούτου, καὶ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, κατόπιν τῆς ἀσυμφωνίας ταύτης τῶν Δυνάμεων, ἀπέκρουσε τὸ δημοψήφισμα, προσεπάθησε δὲ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἀποστείλασα εἰς Κρήτην τὸν ἐξωμότην Ὀμὲρ πασᾶν, ὅστις ἐπέτρεψε σφαγὰς γυναικοπαίδων καὶ γερόντων καὶ καταστροφὰς περιουσιῶν εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς νήσου. Πρὸ τῶν ὠμοτήτων τούτων ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπηύθυνεν ἔντονον διαμαρτυρίαν εἰς τὰς Δυνάμεις, τονίζουσα ὅτι «ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δικαίως δὲν δύναται νὰ παραμείνῃ ἀπαθὴς ἀλλὰ ζητεῖ τὴν κατάπαυσιν ἐγκλημάτων καταισχυνόντων τὸν πολιτισμόν». Ἡ Γαλλία καὶ Ρωσία ἐπέτρεψαν τότε τὴν μεταφορὰν γυναικοπαίδων καὶ γερόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ πολεμικῶν πλοίων των. Ἡ γαλλικὴ μάλιστα κυβέρνησις ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρότασίν της περὶ ἐξετάσεως τῶν εὐχῶν τοῦ κρητικοῦ πληθυσμοῦ διὰ μεταβάσεως ἐπὶ τούτῳ εἰς τὴν νῆσον εὐρωπαϊκῆς ἐπιτροπῆς. Αἱ Δυνάμεις, πλὴν τῆς Ἀγγλίας, ἀπεδέχθησαν τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ἐπέδωκαν κοινὴν διακοίνωσιν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ἥτις ἀπήντησεν ὅτι «διὰ εἶναι ἀποτελεσματικὴ μία ἐξέτασις τῶν εὐχῶν καὶ ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ, πρέπει πρῶτον νὰ εἰρηνεύσῃ ἡ νῆσος». Ὁ Γάλλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Μουτιὲ κατέκρινε τὴν Ὑψηλὴν Πύλην διὰ τὴν στάσιν της ταύτην καὶ ἡ Ρωσία ἠπείλησεν ὅτι θὰ φθάσῃ εἰς τὰ ἔσχατα μέτρα, ἐὰν αἱ θηριωδίαι τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ εἰς τὴν νῆσον ἤθελον συνεχισθῆ. Πρὸ τῶν ἀπειλῶν τούτων ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ ἀναστολὴν τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὴν νῆσον τὸν μέγαν βεζύρην Ἀλῆ πασᾶν πρὸς διευθέτησιν τῆς καταστάσεως. Ἀφιχθεὶς οὗτος εἰς Χανιά, περὶ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου, ἀπηύθυνε λίαν κολακευτικὴν προκήρυξιν πρὸς τοὺς Κρῆτας, βεβαιῶν αὐτοὺς περὶ τῶν ἀγαθῶν διαθέσεων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ του κυρίου ὑπὲρ τῆς νήσου καὶ ἐκφράζων τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἐπανάστασις θὰ ἔληγε ταχέως. Προεκήρυξεν ὡσαύτως γενικὴν ἀμνηστείαν καὶ ἐζήτησε παρ' ἑκάστης ἐπαρχίας νὰ ἐκλέξῃ ἀνὰ δύο Μουσουλμάνους καὶ Χριστιανοὺς πληρεξουσίους, οἵτινες νὰ ὑποβάλουν τὰς εὐχὰς καὶ τὰς ἀνάγκας των εἰς αὐτόν, ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ σουλτάνου. Ἡ ἐπαναστατικὴ κυβέρνησις ὅμως ἀπέκρουσε τὰς προτάσεις τοῦ μεγάλου βεζύρου καὶ δι' ὑπομνήματός της πρὸς τοὺς ἐν Χανίοις ἀντιπροσώπους τῶν δυνάμεων ἐδήλου, ὅτι «ἔχει ἀδιάσειστον ἀπόφασιν, ὅπως συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα». Τὸ ὑπόμνημα ἐπεκαλεῖτο ἐκ νέου τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποστολῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπιτροπῆς, ὅπως ἐξετάσῃ ἐπὶ τόπου τὰς ἀνάγκας τῆς νήσου καὶ ἀποφανθῇ κατόπιν ὁ λαὸς αὐτῆς, διὰ τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, περὶ τῆς προσηκούσης λύσεως τοῦ κρητικοῦ ζητήματος. Παρὰ ταῦτα, ὁ μέγας βεζύρης, διὰ νέας προκηρύξεως, ἐζήτει νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα «οἱ παραπλανηθέντες ὑπήκοοι», ὡς ἀπεκάλει τοὺς ἐπαναστάτας, καὶ ταυτοχρόνως ἐδημοσίευσε κανονιστικὸν διάταγμα περὶ διοικητικῆς ὀργανώσεως τῆς νήσου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενομένων παραχωρήσεων. Τὴν 23 Νοεμβρίου 1868 συνῆλθεν εἰς Χανιὰ ἡ γενικὴ συνέλευσις, τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς ὁποίας ἐκήρυξεν αὐτοπροσώπως ὁ μέγας βεζύρης. Σουλτανικὸν φιρμάνιον ἐδημοσιεύθη, περιλαμβάνον τὸν «ὀργανικὸν νόμον», ὡς ἀπεκλήθη τὸ σύνολον τῶν εἰς Κρήτην γενομένων παραχωρήσεων.

Ἡ συνέχισις τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὰς ἀνωτέρω παραχωρήσεις εἰς τὴν νῆσον ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς προστριβὰς μεταξὺ τῶν κυβερνήσεων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Ἡ Πύλη ἀπηύθυνε, τῇ 11 Δεκεμβρίου 1868, πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν τελεσίγραφον, ἀξιοῦσα, ὅπως παύσῃ νὰ ὑποστηρίζῃ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν καὶ τάσσουσα πενθήμερον προθεσμίαν πρὸς παραδοχὴν τῶν ὅρων τοῦ τελεσιγράφου, ὁ δὲ ναύαρχος Χόβαρτ πασᾶς ἐνεφανίσθη εἰς Σῦρον καταδιώκων τὸ ἀτμόπλοιον «Ἕνωσις», ἐπιστρέφον ἐκ τῶν κρητικῶν παραλίων. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπέκρουσε τὰς τουρκικὰς ἀξιώσεις καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπῆλθε διακοπὴ τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν. Κατόπιν τούτου αἱ δυνάμεις, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Βίσμαρκ, συνεκρότησαν ἐν Παρισίοις, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1869, διάσκεψιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκλήθη νὰ μετάσχῃ καὶ ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ μετὰ συμβουλευτικῆς μόνον ψήφου, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν κατελέγετο μεταξὺ τῶν ὑπογραψασῶν τὴν συνθήκην τοῦ 1856 μεγάλων δυνάμεων. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὅμως ἠρνήθη νὰ μετάσχῃ τῆς διασκέψεως ταύτης καὶ ὑπέβαλεν ἁπλῶς τὰς ἀπόψεις της διὰ μακροῦ ὑπομνήματος, ἀναγνωσθέντος κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίασιν ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος πρεσβευτοῦ Ραγκαβῆ. Τὸ ὑπόμνημα ἐτόνιζε, μεταξὺ ἄλλων, ὅτι «πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας κατὰ τρόπον παρέχοντα σταθερὰς ἐγγυήσεις, πρέπει νὰ τερματισθῇ τὸ κρητικὸν ζήτημα, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν τοῦ κακοῦ καὶ ἀπειλεῖ νὰ διαταράξῃ ἐκ νέου τὰς σχέσεις τῶν δύο κρατῶν». Ἡ διάσκεψις, παρὰ ταῦτα, ἀπεδέχθη τὰς ἀπόψεις τοῦ τουρκικοῦ τελεσιγράφου καὶ ἐξέδωκεν ἀπόφασιν καταδικάζουσαν τὴν στάσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ προσκαλοῦσαν ταύτην νὰ «συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἀποφάσεις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Ἀρείου Πάγου».

Ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς παραχωρήσεως τοῦ ὀργανικοῦ νόμου, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐφαίνετο οἱονεὶ μετανοοῦσα, διότι αἱ παραχωρήσεις αὗται πρὸς τοὺς Κρῆτας ἐγένοντο παρὰ τὴν θέλησίν της. Δὲν παρῆλθε δὲ πολὺς χρόνος καὶ νέαι διαμαρτυρίαι ὑπεβλήθησαν εἰς τοὺς προξένους (1870) ὑπὸ μελῶν τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ τόπου διὰ τὸν τρόπον, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐφήρμοζε τὸν «ὀργανικὸν νόμον»· ἀλλ' ἡ προσοχὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων ἦτο ἐστραμμένη εἰς τὴν γαλλογερμανικὴν σύρραξιν καὶ οὐδεμία ἐδόθη προσοχὴ εἰς τὰς διαμαρτυρίας ταύτας. Τὸ ἔτος 1874 ἐπεβλήθη αὔξησις τοῦ φόρου τῆς δεκάτης, νέαι δὲ διαμαρτυρίαι ἠγέρθησαν ὑπὸ τῶν Κρητῶν, ἐπικαλουμένων τὰ προνόμιά των. Ἡ δυσαρέσκεια βαθμηδὸν ἀπέβη γενική. Ὅτε δέ, κατὰ τὸ ἔτος 1877, ἐξερράγη ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, οἱ Κρῆτες ἀπηύθυναν εἰς τὸν σουλτᾶνον ὑπόμνημα περιέχον διαφόρους ἀξιώσεις. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐζήτησε νὰ μεταβῶσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν πέντε Χριστιανοὶ πληρεξούσιοι, ὅπως ἐκθέσουν τὰ παράπονά των. Ἀλλ' οὗτοι ἠρνήθησαν. ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἀπεστάλη νέα ἀναφορὰ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, παρὰ τῆς ὁποίας ἐζητεῖτο «νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν κακοδιοίκησιν τῆς νήσου». Ἐπιτροπὴ ἐκ μελῶν τῆς γενικῆς τῶν Κρητῶν συνελεύσεως ἐζήτησε παρὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τὴν ἀποστολὴν ἐπιτρόπων εἰς τὴν νῆσον πρὸς μελέτην τῆς καταστάσεως. Κατ' Αὔγουστον ἀφίκοντο τρεῖς σουλτανικοὶ ἀντιπρόσωποι καὶ διεξήγαγον μακρὰς συνεννοήσεις μετὰ πληρεξουσίων τῆς συνελεύσεως, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι βέηδες ἐξανέστησαν καὶ ἐζήτησαν νὰ ὑποκινήσουν ταραχὰς εἰς τὰς πόλεις τῆς νήσου. Οἱ Χριστιανοὶ διεμαρτυρήθησαν εἰς τοὺς προξένους, ἐφιστῶντες τὴν προσοχήν των ἐπὶ τῶν κινδύνων, οὓς διέτρεχεν ὁ τόπος.

Ἀρχομένου τοῦ ἔτους 1878 ἐξερράγη νέα ἐπανάστασις ἐν Κρήτῃ. Οἱ Τοῦρκοι ἐπίτροποι, οἵτινες παρέμενον εἰσέτι εἰς τὴν νῆσον, ἔλαβον παρὰ τῶν ἐπαναστατῶν ὑπόμνημα, δι' οὗ ἐζητεῖτο «ἡ ἐφαρμογὴ αὐτονόμου διοικήσεως, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὁποίας νὰ ἐκλέγηται ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἡ δὲ νῆσος ὡς μόνην φορολογικὴν ὑποχρέωσιν νὰ δίδῃ εἰς τὴν Πύλην 500.000 γροσίων ἐτησίως». Εἰς τὰς ἀξιώσεις ταύτας οὐδεμία ἐδόθη ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπάντησις, τοῦτο δὲ ἠνάγκασε τοὺς Κρῆτας ν' ἀπευθύνουν (3 Φεβρουαρίου 1878) αἴτησιν πρὸς τὰς δυνάμεις, «ὅπως κατὰ τὸ συγκροτηθησόμενον ἐν Βερολίνῳ συνέδριον ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν αἱ ἐξενεχθεῖσαι ἤδη παρὰ τοῦ ἐγχωρίου πληθυσμοῦ εὐχαί». Ἀλλὰ καὶ ἡ πρότασις αὕτη, παρὰ τὴν θερμὴν συνηγορίαν τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Γαλλίας Βάδιγκτων, ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἀγγλίας πρωθυπουργοῦ Δισραέλη. Παρὰ ταῦτα, οἱ Κρῆτες ἐζήτησαν βραδύτερον ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν ὅπως αὕτη ἐξασκήσῃ παρὰ τῷ σουλτάνῳ τὴν ἐπιρροήν της καὶ ἐφαρμοσθῶσι τοὐλάχιστον αἱ διατάξεις τοῦ ἄρθρου 23 τῆς βερολινείου συνθήκης, περὶ ἐφαρμογῆς τουτέστι τοῦ «ὀργανικοῦ νόμου» τοῦ 1868. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλος πρεσβευτὴς ἀπέσπασε παρὰ τοῦ σουλτάνου (Μάϊος 1878) τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι, «ἅμα ἐπιστῇ ἡ στιγμή, θὰ ἱκανοποιηθῶσι τὰ αἰτήματα τῶν Κρητῶν, ὅσα θὰ ἐδικαιολογοῦντο ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν τῆς νήσου». Ὄντως δὲ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀπέστειλεν εἰς τὴν νῆσον, κατ' Αὔγουστον τοῦ ἔτους τούτου, ἔκτακτον ἀντιπρόσωπον, τὸν Γαζῆ-Μουχτὰρ πασᾶν, ὅστις προεκήρυξεν ἐκλογὰς πληρεξουσίων διὰ τὴν κρητικὴν συνέλευσιν. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἤρξαντο διαπραγματεύσεις μεταξὺ ἐπιτροπῆς ἐκ Χριστιανῶν πληρεξουσίων καὶ τοῦ ἐκτάκτου ἀντιπροσώπου τῆς Πύλης. Εἰς τὰς διαπραγματεύσεις ταύτας περὶ καθορισμοῦ τοῦ πολιτεύματος τῆς νήσου ἀνεμείχθη καὶ ὁ Ἄγγλος γενικὸς πρόξενος ἐν Χανίοις Σάνδουϊθ. Ὁ νέος καταστατικὸς χάρτης τῆς νήσου, εἰς ὃν ἐδόθη ὁ τίτλος «σύμβασις τῆς Χαλέπας», ὑπεγράφη τῇ 3/15 Ὀκτωβρίου 1878 ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπιτρόπων καὶ τῶν Κρητῶν πληρεξουσίων. Σουλτανικὸν φιρμάνιον, δημοσιευθὲν τῇ 9/21 Νοεμβρίου, ἐπεκύρωσε καὶ ἔθηκεν ἐν ἰσχύϊ τὴν σύμβασιν ταύτην. Τὸ νέον πολίτευμα εἰσήγαγεν ἐν Κρήτῃ ἓν εἶδος κοινοβουλευτισμοῦ. Φαίνεται δέ, ὡς εὐστόχως παρετήρησε Γάλλος δημοσιολόγος, ὅτι «ἡ Πύλη ἐπενόησε τὸ θαυμάσιον τοῦτο μέσον, ὅπως δημιουργήσῃ διαιρέσεις καὶ ἔριδας μεταξὺ τῶν ἐν τῇ νήσῳ Χριστιανῶν ὑπηκόων της». Ὄντως, ὑπὸ τὸ νέον καθεστὼς ἤρξαντο ὀξεῖς κομματικοὶ ἀγῶνες μεταξὺ τῶν δύο πολιτικῶν μερίδων, τῶν συντηρητικῶν καὶ τῶν φιλελευθέρων, καταστήσαντες ἐν βραχεῖ χρόνῳ δυσχερεστάτην τὴν θέσιν τῶν Χριστιανῶν γενικῶν διοικητῶν. Ἡ διοίκησις παρέλυεν οὕτως. Ἡ δημοσία τάξις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἑδραιωθῇ καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐπέδρα ὀλεθρίως εἰς τὰς μεταξὺ τῶν δύο στοιχείων τῆς νήσου σχέσεις. Ἡ Πύλη ἐπεζήτει τοιουτοτρόπως τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀναστείλῃ τὸ παραχωρηθὲν εἰς τὴν νῆσον πολίτευμα, ὅπερ ἄλλως τε ἐξ ἀρχῆς παρεβίαζε καὶ ἐνόθευεν. Ἡ γενικὴ συνέλευσις, ὡς ἐκαλεῖτο ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ τόπου, εἶχε καταστῆ ἁπλοῦν συμβουλευτικὸν σῶμα, οὗτινος τὰς ἀποφάσεις συνήθως δὲν ἐπεκύρου ὁ σουλτᾶνος ἢ ἐτροποποίει κατ' ἀρέσκειαν, ἔχων τὸ δικαίωμα τῆς ἀρνησικυρίας. Ἡ παραβίασις αὕτη τοῦ πολιτεύματος προεκάλεσε ταχέως νέας δυσαρεσκείας, ἐν ἔτει δὲ 1885, κατόπιν τοῦ πραξικοπήματος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, οἱ Κρῆτες ἀπηύθυναν εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθοῦσαν διάσκεψιν ὑπόμνημα (8/21 Νοεμβρίου), διαμαρτυρόμενοι κατὰ τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον ἐφήρμοζεν ἡ Πύλη τὸ πολίτευμα τῆς Χαλέπας, καὶ ζητοῦντες παρὰ τῆς διασκέψεως ταύτης «νὰ ἐπιληφθῇ τῆς λύσεως τοῦ κρητικοῦ ζητήματος». Ἀλλὰ καὶ τὸ διάβημα τοῦτο ἀπέτυχε. Κατὰ τὸ ἔτος 1889, γενομένων ἐκλογῶν, ἐπεκράτησαν οἱ φιλελεύθεροι καὶ ἠξίωσαν παρὰ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τὴν ἀντικατάστασιν πάντων τῶν ὀπαδῶν τῆς ἡττηθείσης μερίδος τῶν συντηρητικῶν. Ὁ διοικητὴς Νικόλαος Σαρτίνσκης ἠναγκάσθη νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἀξιώσεις ταύτας τοῦ ἐπικρατήσαντος κόμματος, τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο ἠρέθισε τοὺς συντηρητικοὺς πληρεξουσίους, οἵτινες διὰ τηλεγραφήματος πρὸς τὸν σουλτᾶνον ἐζήτησαν τὴν ἀντικατάστασίν του. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ εἰς τὴν νῆσον δύο ἐκτάκτους ἐπιτρόπους πρὸς ἐξέτασιν τῆς καταστάσεως. Αἱ διαπραγματεύσεις ὅμως τούτων μετὰ τῶν δυσηρεστημένων δὲν κατέληξαν εἰς ἀποτέλεσμα. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἔνοπλοι συγκεντρώσεις, γενόμεναι εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ νομοῦ Χανίων ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις καὶ ὁδηγίας συντηρητικῶν τινων πληρεξουσίων, ἀποχωρησάντων τῆς συνελεύσεως, ἠνάγκασαν τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ν' ἀνακαλέσῃ τοὺς ἀντιπροσώπους της καὶ ν' ἀποστείλῃ τὸν Σακὶρ πασᾶν μετὰ 40.000 στρατοῦ πρὸς καταστολὴν τοῦ ἐνόπλου κινήματος. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐξελθὼν εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν συνεπλάκη μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἐξετράπη εἰς βιαιοπραγίας καὶ βδελυρότητας ἐναντίον φιλησύχων κατοίκων τῆς νήσου. Ἡ κυβέρνησις Τρικούπη, ἥτις ἦτο ἐναντία πρὸς τὸ ἔνοπλον ἐκεῖνο κίνημα, ἀπηύθυνε διαμαρτυρίαν εἰς τὰς δυνάμεις, ἀπειλοῦσα ἐπέμβασιν ἐν Κρήτῃ, ἐὰν δὲν ἔπαυον παραχρῆμα αἱ κακουργίαι τῶν στρατευμάτων τοῦ Σακὶρ πασᾶ. Τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα ἐν τῷ μεταξὺ κατεστάλη. Σουλτανικὸν δὲ φιρμάνιον, ἐκδοθὲν τῇ 7 Δεκεμβρίου 1889, κατέλυσε τὰ προνόμια τῆς νήσου, ἥτις ἐξηκολούθησε διοικουμένη στρατιωτικῶς μέχρι τοῦ 1895. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξερράγη νέον κίνημα ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μανούσου Κουνδούρου. Δι' ὑπομνήματος πρὸς τὰς δυνάμεις ἐζητήθη ἡ αὐτονομία τῆς νήσου ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῆς Εὐρώπης. Αἱ δυνάμεις ὅμως δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψις τὰς αἰτήσεις τῶν ἐπαναστατῶν, ἡ δὲ τουρκικὴ κυβέρνησις διέταξε τὴν καταδίωξιν αὐτῶν. Ἐπηκολούθησαν τοιουτοτρόπως εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀποκορώνου αἱματηραὶ συγκρούσεις μεταξὺ ἐπαναστατῶν καὶ τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Ἀβδουλὰχ πασᾶν, ἐν δὲ τῇ πόλει Χανίων ἐγένετο ἀπόπειρα σφαγῆς ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου (12 Μαΐου 1896). Ἡ ἐπιδείνωσις τῆς καταστάσεως ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν δυνάμεων, αἵτινες συνέστησαν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην νὰ ἐπαναφέρῃ ἐν ἰσχύϊ τὰ καταργηθέντα κατὰ τὸ 1889 προνόμια καὶ νὰ προβῇ εἰς παραχωρήσεις τινὰς πρὸς εἰρήνευσιν τῆς νήσου. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἔστερξεν, οἱ δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευταὶ τῶν δυνάμεων κατήρτισαν πρόγραμμα διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὁποίου ἀνετέθη εἰς τοὺς ἐν Χανίοις προξένους. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι πρόκριτοι τῆς νήσου, βαρέως φέροντες τὰς παραχωρήσεις τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων, διεκήρυξαν ἀπροκαλύπτως ὅτι θὰ ματαιώσουν τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν. Τὸ σύνθημα, ἄλλως τε, εἶχε δοθῆ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως.

Τὰ ἐπακολουθήσαντα κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1897 αἱματηρὰ γεγονότα τῶν Χανίων εἰς βάρος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἔσχον ἀντίκτυπον καὶ παρὰ τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου, ὑπὸ τὴν

Digitized by Google

ἐπιρροὴν τῆς ὁποίας ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη ν' ἀποστείλῃ τὴν 1 Φεβρουαρίου εἰς Κρήτην στρατεύματα ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Βάσσον, ὅστις κατέλαβε τὴν νῆσον ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως Γεωργίου. Ἡ ἐνεργεια αὕτη τῆς ἐπισήμου Ἑλλάδος κατέπληξε τὰς δυνάμεις, αἵτινες ἠναγκάσθησαν πλέον νὰ ἐπέμβουν δραστικώτερον εἰς τὰ τῆς νήσου. Οὕτω, τῇ 2 Μαρτίου, ἐπέδωκαν διακοίνωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, δηλοῦσαι ὅτι «ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει θὰ ἐπιτρέψουν τὴν προσάρτησιν τῆς νήσου εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος». Ἐκάλουν δὲ τὴν κυβέρνησιν Δηλιγιάννη, ὅπως ἐντὸς ἓξ ἡμερῶν ἀνακαλέσῃ τὸν ἐν Κρήτῃ στρατὸν καὶ στόλον της. Ἐδήλουν ταυτοχρόνως αἱ δυνάμεις ὅτι «ἀπεφάσισαν, λόγῳ τῆς βραδύτητος, ἣν ἡ Τουρκία ἐπέδειξεν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων, αἵτινες ἀπεφασίσθησαν ἐκ συμφώνου μετ' αὐτῆς, ἀλλὰ δὲν δύνανται πλέον νὰ προσαρμοσθῶσιν εἰς κατάστασιν πραγμάτων μεταβληθεῖσαν, νὰ προικίσουν τὴν Κρήτην δι' αὐτονόμου πολιτεύματος ἀπολύτως πραγματικοῦ, προωρισμένου νὰ ἀσφαλίσῃ εἰς τὴν νῆσον χωριστὴν κυβέρνησιν ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου». Αἱ δυνάμεις ἐπέδωκαν ταυτοχρόνως εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην διακοίνωσιν (4 Μαρτίου), ἐν ᾗ ἐτονίζετο ὅτι «ἡ νῆσος θὰ ἐπροικίζετο δι' αὐτονόμου πολιτεύματος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου», πρὸς ἐξασφάλισιν δὲ τῆς αὐτονομίας ταύτης ἐκαλεῖτο ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις νὰ ἀποσύρῃ τμηματικῶς τὸν στρατόν της ἐκ τῆς νήσου. Ἡ Πύλη ἀπήντησεν ὅτι ἀποδέχεται κατ' ἀρχὴν τὴν αὐτονομίαν ὑπὸ τὴν «κυριαρχίαν» (ὄχι ἐπικυριαρχίαν) τοῦ σουλτάνου, ἐπιφυλάττουσα εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν πρέσβεων τῶν δυνάμεων ὡς πρὸς τὸν τύπον καὶ τὰς λεπτομερείας τοῦ πολιτεύματος τῆς νήσου. Τὰς ἀποφάσεις ταύτας τῶν δυνάμεων ἀνεκοίνωσαν εἰς τὸν κρητικὸν λαὸν οἱ ναύαρχοι τῶν ἐν Κρήτῃ στόλων διὰ προκηρύξεως (6/18 Μαρτίου 1897), τονίζοντες ὅτι «οἱ Κρῆτες θὰ εἶναι ἐντελῶς ἀπηλλαγμένοι παντὸς ἐλέγχου ἐκ μέρους τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ὡς πρὸς τὰ ἐσωτερικά των πράγματα». Ταυτοχρόνως ἐκήρυξαν εἰς ἀποκλεισμὸν τὴν νῆσον, ὅστις διετηρήθη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐκραγέντος ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου. Ἅμα τῇ λήξει τούτου αἱ τέσσαρες δυνάμεις (ἡ Αὐστροουγγαρία καὶ ἡ Γερμανία εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ ἀποσυρθῇ) ἐπελήφθησαν ἐκ νέου τῆς συζητήσεως τοῦ κρητικοῦ ζητήματος. Ἡ ἀντιπροσωπεία τῶν Κρητῶν, ἀφ' ἑτέρου, συνελθοῦσα εἰς Μυλοπόταμον, εἶχεν ἀποδεχθῇ ὁμοφώνως τὴν αὐτονομίαν, τὴν ἀπόφασιν δὲ ταύτην ἀνεκοίνωσε τὸ προεδρεῖον τῆς συνελεύσεως εἰς τοὺς ἐν Σούδᾳ ναυάρχους, οἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον ἐκπονήσει προσωρινόν τι πολίτευμα ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῶν τῶν τεσσάρων δυνάμεων. Ἡ συνέλευσις τῶν Κρητῶν, καίτοι φρονοῦσα ὅτι τὸ προσωρινὸν ἐκεῖνο πολίτευμα, παραμένοντος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐν τῇ νήσῳ, ἦτο προωρισμένον νὰ ἀποτύχῃ, ἐδέχθη ἐν τούτοις αὐτὸ καὶ ἀνέθηκεν εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐπιτροπὴν νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ναυάρχων καὶ τῶν προξένων διὰ τὰ περαιτέρω. Ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ οἱ ναύαρχοι μετὰ τῶν προξένων καὶ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς ἠσχολοῦντο νὰ ἐγκαταστήσουν τὰς διαφόρους ἀρχὰς εἰς τὴν νῆσον, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη παρεσκεύαζε τὴν ματαίωσιν τῶν ἀποφάσεων τῆς Εὐρώπης. Τὴν 25 Αὐγούστου ἐλάμβανον χώραν ἐν Ἡρακλείῳ σφαγαί, ἐνεργηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου. Πλέον τῶν 700 ὑπῆρξαν θύματα, ἐν οἷς καί τινες Ἄγγλοι στρατιῶται. Τὰ θλιβερὰ ταῦτα γεγονότα ἠνάγκασαν τὰς δυνάμεις νὰ ἐπιδώσουν εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην τελεσίγραφον (23/5 Ὀκτωβρίου 1898), δι' οὗ ἐζητεῖτο ἡ ἐκκένωσις τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐντὸς μηνός, ἄλλως ἤθελον προβῇ εἰς ἀποφασιστικὰ μέτρα πρὸς ἐπιβολὴν τῶν ἀποφάσεών των. Ἡ Πύλη ἀπήντησε διὰ λοξοδρομιῶν, προσπαθοῦσα νὰ διατηρήσῃ ἀποσπάσματά τινα στρατοῦ εἰς τὰ φρούρια πρὸς προστασίαν τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς σημαίας της. Αἱ δυνάμεις ὅμως ἐζήτησαν τὴν ἀπερίφραστον προσχώρησιν τῆς Τουρκίας ὅσον οἷόν τε τάχιον εἰς τὰς ἀποφάσεις των, οἱ δὲ ναύαρχοι δι' ἐγγράφων των τῆς 14 καὶ 18 Ὀκτωβρίου ἠξίωσαν παρὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν τῆς νήσου τὴν ὁλοσχερῆ αὐτῶν ἀναχώρησιν ἐντὸς τῆς ταχθείσης ἤδη προθεσμίας. Οὕτω τῇ 3/16 Νοεμβρίου 1897 ἐτέθη τέρμα εἰς τὴν ἐν Κρήτῃ τουρκικὴν κυριαρχίαν. Αἱ διεθνεῖς στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ ἐλάμβανον ὑπὸ τὴν κατοχήν των πάντα τὰ φρούρια τῆς νήσου, ἅτινα κατεῖχε πρότερον ὁ τουρκικὸς στρατός, αἱ πολιτικαὶ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἀντικαθίσταντο δι' ἄλλων, τῆς ἐκλογῆς τῶν ναυάρχων, οἵτινες δι' ἐνθουσιώδους προκηρύξεως πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς νήσου ἀνεκοίνουν τὸ βαρυσήμαντον τοῦτο γεγονός. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ δυνάμεις, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ τσάρου, συνεφώνουν εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου τῆς Ἑλλάδος ὡς ὑπάτου ἁρμοστοῦ τῆς νήσου καὶ ἐζήτουν (τῇ 26 Νοεμβρίου 1898) παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐξουσιοδοτήσῃ τὸν υἱόν του πρὸς ἀποδοχὴν τοῦ ἀξιώματος τούτου, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι θ' ἀναγνωρίσῃ οὗτος τὴν ὑψηλὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου καὶ θὰ λάβῃ μέτρα διὰ τὴν προστασίαν τῆς τουρκικῆς σημαίας, ἥτις, συμφώνως πρὸς τὰς ὑποσχέσεις τῶν τεσσάρων δυνάμεων, θὰ κυματίζῃ ἐπὶ ἑνὸς τῶν ὡχυρωμένων σημείων τῆς νήσου. Ὁ βασιλεὺς ἀπεδέχθη τὴν ἐντολὴν τῆς ἐκλογῆς τοῦ πρίγκιπος, ἥτις ἀνεκοινώθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Πύλην μετὰ τῆς βεβαιώσεως ὅτι «τὰ ἐπικυριαρχικὰ δικαιώματα τοῦ σουλτάνου καθὼς καὶ τὰ συμφέροντα καὶ ἡ ζωὴ τῶν Μουσουλμάνων τῆς νήσου θέλουν προστατευθῇ».

Διὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου ὡς ὑπάτου ἁρμοστοῦ τῆς νήσου τὸ κρητικὸν ζήτημα δὲν ἐτερματίσθη, οὐδ' ἔπαυσε νὰ ἀπασχολῇ περαιτέρω τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν. Ὁ γενόμενος διορισμὸς ἐθεωρήθη ὡς ἀρραβὼν τῆς ἑνώσεως τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Αἱ προσπάθειαι δὲ τοῦ πρίγκιπος διὰ τὴν ἕνωσιν ἐξεδηλώθησαν ἀπὸ τοῦ πρώτου εἰς Εὐρώπην ταξιδίου του (Αὔγουστος 1900), καθ' ὃ ὑπέβαλεν εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν προστατίδων δυνάμεων μακρὰν ἔκθεσιν περὶ τῆς διετοῦς ἁρμοστείας του, ἐζήτει δὲ ἐν τέλει τὴν ἕνωσιν τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἕνωσις ἀπεκρούσθη, ἐζήτησε παρὰ τῶν δυνάμεων νὰ ἐπιτρέψουν αὗται νὰ τροποποιηθῇ τὸ καθεστὼς τῆς νήσου καὶ νὰ παραχωρηθῇ ἡ ἐξουσία των εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων, ὑφ' ὃν τύπον διετέλει ἡ Βοσνία καὶ ἡ Ἑρζεγοβίνη ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Φραγκῖσκον Ἰωσήφ. Ἀλλὰ καὶ ἡ λύσις αὕτη ἀπεκρούσθη, αἱ δὲ μεγάλαι δυνάμεις, ἀπαντῶσαι κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1901 εἰς τὸ πρὸς αὐτὰς σχετικὸν ὑπόμνημα τοῦ πρίγκιπος, ἔλεγον ὅτι «δὲν ἠδύναντο ἐν ταῖς παρούσαις περιστάσεσι νὰ ἐγκρίνουν οἱανδήποτε τροποποίησιν τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς νήσου κατὰ τὸ πνεῦμα τὸ ὑποδειχθὲν ὑπὸ τῆς αὐτοῦ βασιλικῆς Ὑψηλότητος, ἦσαν ὅμως διατεθειμέναι νὰ ἐξετάσουν μετὰ συμπαθείας πᾶσαν πρότασιν, ἥτις θὰ ἐγίνετο πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς βελτιώσεως τῆς νήσου» καὶ προσέθετον ὅτι «διαπνέονται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ τηρήσωσι τοὺς νομίμους πόθους τῶν Κρητῶν». Κατὰ Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους (1901), ἡ κρητικὴ βουλὴ διὰ ψηφίσματος ἐζήτει παρὰ τῶν δυνάμεων, ὅπως ἐπιτρέψουν τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν τῆς νήσου. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐδόθη ὑπ' αὐτῶν ἡ ἀπάντησις ὅτι «ἔχουν σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ διατηρήσουν ἐν Κρήτῃ τὸ ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν ἱδρυθὲν καθεστὼς τῆς αὐτονομίας» καὶ προσέθετον ὅτι «ἔχουν ἀναλάβει σχετικὰς ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τοῦ σουλτάνου». Κατὰ τὸ 1903 (2 Ἀπριλίου) ἡ κρητικὴ βουλὴ διὰ ψηφίσματος ἐζήτησε καὶ πάλιν τὴν ἕνωσιν καὶ ἐξουσιοδότησε τὸν ὕπατον ἁρμοστήν, ὅπως συνηγορήσῃ πρὸς τοῦτο παρὰ ταῖς δυνάμεσι κατὰ τὸ προσεχὲς αὐτοῦ εἰς Εὐρώπην ταξίδιον. Τὴν 6ην Αὐγούστου 1904 ἐγένοντο καθ' ὅλην τὴν νῆσον λαοψηφίσματα ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως καὶ παρεκαλεῖτο ὁ πρίγκιψ νὰ διερμηνεύσῃ καὶ πάλιν εἰς τὰς προστάτιδας δυνάμεις τοὺς πόθους τούτους τῶν κατοίκων τῆς νήσου. Ὁ πρίγκιψ διὰ μακροῦ ὑπομνήματος ἀνέπτυξε τὰς δυσχερείας, αἵτινες ἦσαν συμφυεῖς πρὸς τὴν μεταβατικὴν κατάστασιν τοῦ αὐτονόμου καθεστῶτος, καὶ παρεκάλει τὰς δυνάμεις «νὰ μὴ ἀναβάλωσι περαιτέρω τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐθνικῶν πόθων τοῦ κρητικοῦ λαοῦ». Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπῆλθε τὸ ἔνοπλον κίνημα τοῦ Θερίσου (10 Μαρτίου 1905), οὗτινος οἱ ἀρχηγοὶ (Ἐλ. Βενιζέλος, Κ. Φούμης καὶ Κ. Μάνος) ἀπηύθυναν ὑπόμνημα πρὸς τὰς δυνάμεις, ζητοῦντες τὴν ἕνωσιν. Αἱ δυνάμεις προέβησαν τῇ 23/3 Ἀπριλίου εἰς κοινοποίησιν διακοινώσεως, ἥτις ἀπετέλει συγχρόνως ἀπάντησιν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὰ λαοψηφίσματα τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ εἰς τὸ ὑπόμνημα τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ εἰς τὰς εὐχὰς τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Θερίσου, καθ' ἣν «δὲν ἠδύναντο νὰ τροποποιήσουν τὴν διεθνῆ θέσιν τῆς νήσου, λόγῳ τοῦ ἀντικτύπου, ὃν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐν Μακεδονίᾳ ἰδίως τοιαύτη μεταβολή». Ὡσαύτως τὴν λύσιν περὶ τροποποιήσεως τοῦ αὐτονόμου καθεστῶτος, κατὰ τὸ σύστημα Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, ἐθεώρει ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ὡς δυναμένην νὰ ἐγείρῃ σοβαρὰς ἀντιρρήσεις. Ὁ Γάλλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Δελκασσέ, συνοψίσας τότε τὰ πορίσματα τῶν συνεννοήσεων μεταξὺ τῶν τεσσάρων δυνάμεων, κατέστρωσε τὸ κείμενον τῆς διακοινώσεως, ἥτις ἐδόθη εἰς τὸν ὕπατον ἁρμοστὴν καὶ ἐτόνιζεν ὅτι «αἱ κυβερνήσεις τῶν προστατίδων δυνάμεων ἐξήτασαν μετὰ τῆς μεγίστης εὐμενείας τὰς ἐκτεθείσας ὑπὸ τῆς Α. Β. Υ. παρατηρήσεις κατὰ τὸ πρόσφατον αὐτοῦ ταξίδιον εἰς Εὐρώπην», ὅτι δέ, ὅπως προλάβουν πᾶσαν σφαλερὰν ἑρμηνείαν τῶν διατάξεων τῆς διακοινώσεώς των ταύτης, ἔκριναν ἐπάναγκες νὰ τονίσουν ὅτι «θεωροῦν ἐν πρώτοις ἀδύνατον ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας νὰ μεταβάλουν τὸ πολιτικὸν καθεστὼς τῆς Κρήτης. Οὐχ ἧττον ὑπόσχονται νὰ μὴ προσαρτήσωσιν εἰς ἑαυτὰς τὴν νῆσον καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψωσι τὴν παρ' ἄλλης δυνάμεως προσάρτησιν παρὰ τὴν θέλησιν τῶν κατοίκων». Ἡ Αὐστροουγγαρία καὶ ἡ Γερμανία ἐδήλουν συνάμα ἤδη ὅτι συμμερίζονται τὴν ἀνωτέρω δήλωσιν τῶν τεσσάρων προστατίδων τῆς νήσου δυνάμεων. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ ὑφίστατο τὸ κίνημα τοῦ Θερίσου, ἡ διακοίνωσις προσέθετεν ὅτι «καθ' ἣν ἡμέραν ἤθελεν ἀποκατασταθῇ ἡ τάξις, αἱ δυνάμεις ἦσαν σύμφωνοι, ὅπως ἐλαττώσουν ἑκάστη κατὰ τὸ ἥμισυ τὴν δύναμιν τῶν στρατευμάτων, ἅτινα διετήρουν ἐν τῇ νήσῳ»· ἐβεβαίουν ταυτοχρόνως ὅτι «ἀνεγνώριζον τὴν δυσχερῆ οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς νήσου καὶ ἦσαν διατεθειμέναι νὰ λάβωσι μέτρα βελτιώσεως αὐτῆς».

Λήξαντος τοῦ ἐνόπλου κινήματος, αἱ δυνάμεις ὥρισαν τριμελῆ ἐπιτροπήν, ἥτις, ἀρχομένου τοῦ Ἰανουαρίου 1906, μετέβη εἰς Χανιὰ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἄγγλου Ἐδουάρδου Λῶ, καὶ ἐπελήφθη τῆς ἐξετάσεως τῶν ἀναγκῶν τῆς νήσου, ὑπέβαλε δὲ σχετικὴν ἔκθεσιν πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν προστατίδων δυνάμεων. Αὗται διὰ νέας διακοινώσεως (10/23 Ἰουλίου 1906) ἀνεκοίνωσαν εἰς τὸν κρητικὸν λαὸν ὅτι, «ἐπιθυμοῦσαι νὰ ἐκδηλώσουν τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῶν ὑπὲρ τῆς νήσου καὶ συνάμα ὅπως λάβουν ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ ὑπ' ὄψιν τοὺς νομίμους πόθους τῶν Κρητῶν, ἀπεφάσισαν νὰ εὐρύνουν τὴν αὐτονομίαν τῆς νήσου ὑπὸ ἔννοιαν ἐθνικωτέραν καὶ νὰ λάβουν σειρὰν ἀποφάσεων τοιούτων, ὥστε νὰ βελτιώσουν τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν τῆς Κρήτης θέσιν». Αἱ δυνάμεις ἐπέτρεπον συνάμα τὴν ὀργάνωσιν κρητικῆς πολιτοφυλακῆς ὑπὸ Ἕλληνας ἀξιωματικούς διαγραφομένους ἁπλῶς ἐκ τῶν τάξεων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ὑπέσχοντο ὡσαύτως τὴν ἀνάκλησιν τῶν διεθνῶν στρατευμάτων ἐκ τῆς νήσου εὐθὺς «ὡς ἤθελον ὀργανωθῇ ἡ κρητικὴ χωροφυλακὴ καὶ πολιτοφυλακὴ καὶ τεθῶσιν αὗται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ, ἀποκατασταθῇ δὲ ἡ τάξις καὶ ἀσφαλισθῇ ἡ προστασία τοῦ μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ». Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον τῶν περιεχομένων τῆς ἱστορικῆς ταύτης διακοινώσεως ἦτο ἡ παραχώρησις τοῦ δικαιώματος εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον τῆς Ἑλλάδος, ὅπως προτείνῃ τὸν ὕπατον ἁρμοστήν, ὁσάκις ἡ θέσις τούτου ἤθελε κενωθῇ. Ἡ νῆσος ἀπέβαινεν οὕτω κατ' οὐσίαν ἐπαρχία τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Μετὰ βραχὺν χρόνον ἀπὸ τῆς διακοινώσεως ταύτης ἐπῆλθεν ἡ παραίτησις τοῦ πρίγκιπος ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος τότε ὑπέδειξεν εἰς τὰς δυνάμεις ὡς ἀντικαταστάτην τοῦ πρίγκιπος τὸν Ἀλέξανδρον Ζαΐμην, ἡ δὲ ὑπόδειξις αὕτη ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῶν μεγάλων δυνάμεων. Τῇ 18ῃ Σεπτεμβρίου 1906 ἀφίκετο οὗτος εἰς Κρήτην καὶ ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ.

Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1908, συνεπείᾳ τῆς προσαρτήσεως τῶν ἐπαρχιῶν Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν καὶ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Βουλγαρίας εἰς βασίλειον, οἱ Κρῆτες κατήργησαν τὸ καθεστὼς τῆς ἁρμοστείας καὶ ἐκήρυξαν τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν, καλέσαντες τὸν βασιλέα Γεώργιον ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διακυβέρνησιν τῆς νήσου. Τὰ ψηφίσματα ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως ὑπεβλήθησαν εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν δυνάμεων, αἵτινες ἀπεφάσισαν ν' ἀφήσουν κενὴν τὴν θέσιν τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ καὶ τὸ καθεστὼς ἀναλλοίωτον. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὅμως δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποδεχθῇ τὸ ψήφισμα τῆς ἑνώσεως καὶ αἱ δυνάμεις δὲν ἠθέλησαν νὰ πραγματοποιήσωσι τοὺς πόθους τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, καίτοι ἐντὸς βραχέος χρόνου τὰ δύο ἄλλα ζητήματα, τὸ βοσνιακὸν καὶ τὸ βουλγαρικόν, διεκανονίσθησαν.

Τοιουτοτρόπως ἡ κατάστασις τῆς νήσου προσέλαβε μορφὴν χρονίαν, αἱ δὲ σχέσεις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἀπέβαινον ὀξύτεραι καθ' ἑκάστην, ἕνεκα τῶν ἀξιώσεων τῆς νεοτουρκικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἐζήτει παρὰ τῶν δυνάμεων τὴν ἀναβίωσιν ἐπὶ τῆς νήσου τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τοῦ σουλτάνου, ἐζήτει δὲ ταυτοχρόνως παρὰ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅπως παύσῃ ἀναμειγνυομένη εἰς τὰ τῆς Κρήτης. Ὑπεβλήθη μάλιστα κατηγορηματικὴ πρὸς τὰς δυνάμεις περὶ τοῦ ζητήματος τούτου διακοίνωσις (24 Ἰουλίου 1909) τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ζητούσης, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀναρτήσεως τῆς ἑλληνικῆς σημαίας ἐπὶ τῶν φρουρίων τῆς Κρήτης, νὰ ὁρισθῇ χρόνος ἐνάρξεως διαπραγματεύσεων μεταξὺ τῶν δυνάμεων πρὸς ἐγκαθίδρυσιν αὐτονόμου πολιτεύματος ἐν τῇ νήσῳ, τηρουμένης πάντοτε τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας. Τὸ κρητικὸν ζήτημα ἐξηκολούθησεν οὕτω παραμένον ἐκκρεμὲς μέχρις ὅτου ἐπῆλθεν ὁ πόλεμος μεταξὺ Τουρκίας καὶ βαλκανικῶν κρατῶν. Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1912 ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπέστειλεν εἰς Κρήτην ὡς διοικητὴν τὸν Στέφανον Δραγούμην, ὁ δὲ πρωθυπουργὸς Ἐλ. Βενιζέλος ἐδήλου εἰς τὴν βουλὴν (19 Ὀκτωβρίου) ὅτι, ὅπως μὴ διακυβεύσῃ τὰς κοινὰς τῶν δυνάμεων προσπαθείας περὶ διατηρήσεως τῆς εἰρήνης, περιωρίζετο εἰς προσωρινὴν διευθέτησιν τοῦ κρητικοῦ ζητήματος, συνισταμένην εἰς τοῦτο: ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ ἐγίνοντο δεκτοὶ οἱ Κρῆτες βουλευταὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινοβούλιον, ἀφ' ἑτέρου δὲ θ' ἀφίνετο ἄθικτος ἡ διεθνὴς θέσις τῆς νήσου, ὡς ἐδημιουργήθη αὕτη μετὰ τὴν κατὰ Μάϊον τοῦ 1908 ἀναχώρησιν τῶν διεθνῶν στρατευμάτων. Ἡ τελικὴ διακανόνισις τῆς θέσεως τῆς νήσου ἐπῆλθε μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου (17/30 Μαΐου 1913), κατὰ τὸ ἄρθρον 4 τῆς ὁποίας «ὁ σουλτᾶνος παρητήθη ὑπὲρ τῶν συμμάχων ἡγεμόνων πάντων τῶν ὧν ἐκέκτητο ἐπὶ τῆς νήσου ταύτης κυριαρχικῶν δικαιωμάτων». Ἡ ἑλλη-

Digitized by Google

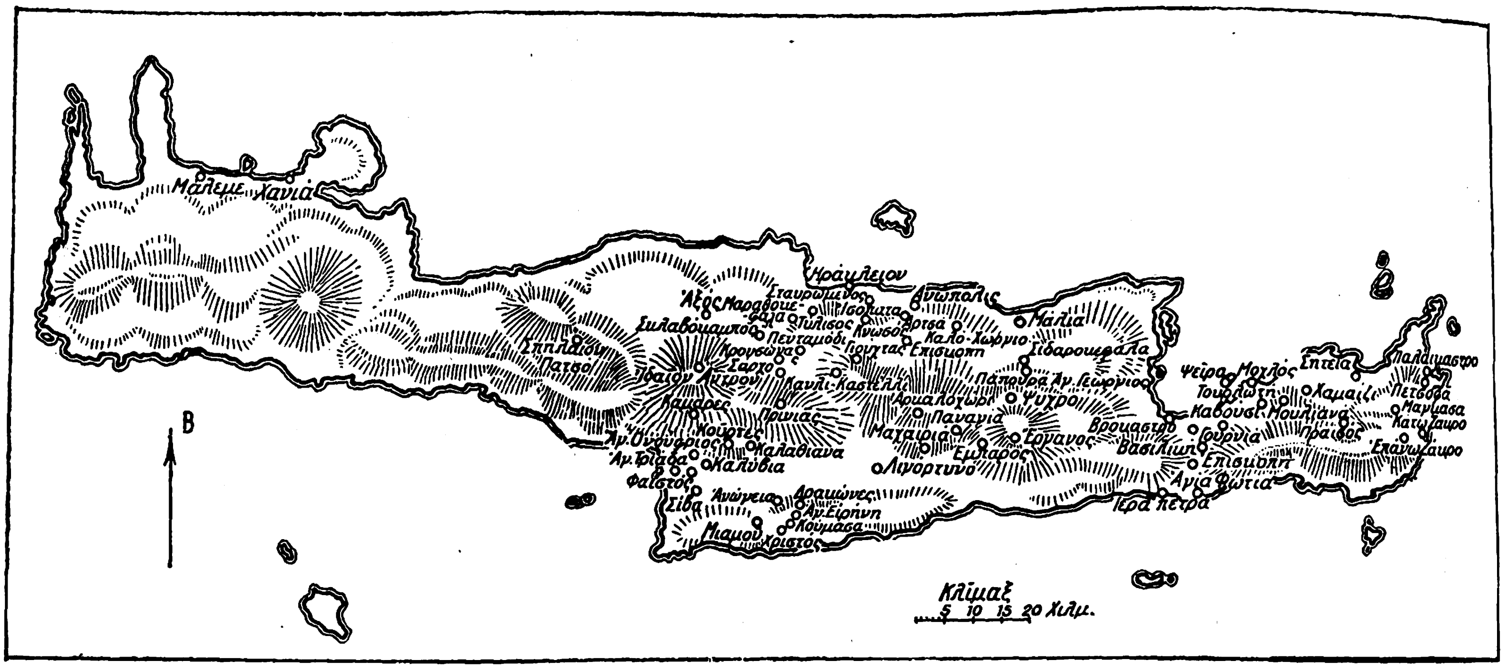

Χάρτης τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων τῆς Κρήτης.

νικὴ κυβέρνησις προέβη ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν λῆψιν μέτρων ἀφομοιώσεως τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν τῆς νήσου πρὸς τὰς τοῦ λοιποῦ κράτους. Κατὰ Νοέμβριον δὲ τοῦ 1913 ἀπηύθυνεν εἰς τὰς δυνάμεις διακοίνωσιν ὅτι θεωρεῖ τὰς διομολογήσεις εἰς τὰς ὑπ' αὐτῆς προσαρτηθείσας νέας χώρας ὡς καταργηθείσας, καθὼς καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἀπορρέοντα δικαιώματα ὑπὲρ τῶν ξένων. Μεταξὺ τῶν προσαρτηθεισῶν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος χωρῶν κατελέγετο καὶ ἡ Κρήτη. Ὡς τίτλος δὲ κυριαρχίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῆς νήσου ἐθεωρήθη ἡ ἀπάντησις τῶν δυνάμεων ὅτι «ἔλαβον γνῶσιν τῆς εἰρημένης διακοινώσεως τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως». Ἡ ἐπίσκεψις, τέλος, τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου μετὰ τῶν πριγκίπων καὶ τοῦ πρωθυπουργοῦ Βενιζέλου εἰς Κρήτην κατὰ τὴν 1ην Δεκεμβρίου 1913 καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς ἑλληνικῆς σημαίας ὑπὸ τῆς Α. Μ. ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ φρουρίου τῶν Χανίων Φιρκᾶ, ἐθεωρήθη ὡς ἐπισφραγίσασα καὶ τυπικῶς τὴν ἕνωσιν τῆς νήσου εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ γενικῇ βιβλιογραφίᾳ ἀναφερομένων βλ. καὶ ἐστενογραφημένα πρακτικὰ τῶν συντακτικῶν συνελεύσεων τῶν Κρητῶν τῶν 1898 καὶ 1906. —*Ι. Καποδιστρίου*, Ἀλληλογραφία (γαλλιστί, 1839 καὶ ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει).—Διπλωματικὸν ἀρχεῖον (1866—1898) (γαλλιστί).—Κιτρίνη βίβλος Γαλλίας, Κυανῆ βίβλος Ἀγγλίας, Ἐρυθρὰ Αὐστρίας καὶ Πρασίνη Ἰταλίας (1866—1868 καὶ 1889, 1895—1910).—*Robert Wagner*, «Der cretische Aufstand im Zahre 1866—1867» (Bern 1907).—*Fr. Sieber*, «Reise nach der Insel Creta».—*Castonnet de Fosses*, La Crète et l' hellénisme» (1897).—*Ch. Laroche*, «La Crète ancienne et moderne» (1898).—*J. Ballot*, «Histoire de l'insurrection crétoise» (1868). —*J. Beulé*, «La Crète et la question d' Orieut» (1868).—*Alex. Byzantios*, «L' insurrection de Candie et le gouvernement français» (Leipsig 1867).—*G. Perrot*, «L' île de Crète» (1868).—*Hil. Scinner*, «Roughing in Crete» (1867).—*Robert Paschley*, «Travels in Crete».—*Ed. Driault et M. Lhéritier*, «Histoire diplomatique de la Grèce de 1821—1916» —*Debidour*, «Histoire diplomatique de l' Europe depuis le Congrès de Vienne jusque á nos jours».—*A. Softazadè*, «La Crète sous la domination et la souveraineté ottomane» (Paris 1902).—*Augustin Passadis*, «La question d' orient et la Grèce» (Paris 1929).

Γ. Ε. ΠΑΠΑΝΤΩΝΑΚΗΣ

— [ΑΡΧΑΙΟΛ.] ***Ἀρχαιολογικοὶ τόποι.*** Οἱ σπουδαιότατοι τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων τῆς Κρήτης περιγράφονται ἐνταῦθα διὰ βραχυτάτων, κατατασσόμενοι κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν.

Ἁγία Τριάδα. Τοποθεσία τῆς Μεσαρᾶς ὀλίγον ἀπέχουσα τῆς Λιβυκῆς θαλάσσης, περὶ τὰ 2 ½ χιλιόμετρα πρὸς Δ. τοῦ ἀνακτόρου τῆς Φαιστοῦ. Ἐνταῦθα ἀνεσκάφη ἐνδιαφέρον καὶ πλουσιώτατον εἰς εὑρήματα μέγαρον ἢ μικρὸν ἀνάκτορον τῆς πρώτης ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς, ὡς καὶ μικραὶ οἰκίαι πέριξ. Τὸ ἀνάκτορον καταστραφὲν ἐπανεκτίσθη ἐν μέρει κατὰ τὸ τέλος τῆς μινωϊκῆς ἐποχῆς. Πλησίον (ὀλίγα μέτρα πρὸς ΒΑ.) ἀνεσκάφησαν δύο πρωτομινωϊκοὶ στρογγύλοι τάφοι μετὰ παραρτημάτων, ὡς καὶ παλαιὰ οἰκήματα τετράγωνα, χρησιμοποιηθέντα κατὰ τὴν ὑστερομινωϊκὴν ἐποχὴν ὡς τάφοι. Ἐκεῖθεν προέρχεται καὶ ἡ πωρίνη περίφημος σαρκοφάγος μετὰ παραστάσεων ἐκ τῆς λατρείας τῶν νεκρῶν. Τὸ ἀνάκτορον ἀπέδωκε, πλὴν πολλῶν ἄλλων ἀρχαίων, καὶ τὸ περίφημον ἀγγεῖον τῶν Λικμητήρων· εἶναι τὸ χαριέστατον τῶν ἔργων τῆς μινωϊκῆς ἐποχῆς, τὰ ὁποῖα περιῆλθον εἰς ἡμᾶς.

Ἅγιοι Θεόδωροι. Παράλιος τοποθεσία, 12 ½ χιλιόμετρα πρὸς Α. τοῦ Ἡρακλείου, ὅπου ἀνεσκάφησαν προσφάτως λιμενικαὶ ἐγκαταστάσεις τῆς ἀρχῆς τῆς ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς, αἱ μόναι μέχρι τοῦδε γνωσταί.

Ἀρκαλοχώρι. Χωρίον τοῦ Ν. Ἡρακλείου, παρὰ τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη σπήλαιον μετὰ πρωτομινωϊκῶν ἀγγείων καὶ πολλῶν χαλκῶν σκευῶν καὶ ὅπλων (μαχαιρῶν, διπλῶν πελέκεων κλπ.), ὧν τινα τῆς μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς.

Βασιλική. Παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Μεραμβέλλου, καὶ ἀκριβέστερον ἐν θέσει Κεφάλα, ἀνεκαλύφθη πρωτομινωϊκὸς συνοικισμός, ὅστις κατεστράφη διὰ πυρός. Τὰ ἴχνη κατοικιῶν δὲν ἔλειψαν καὶ ἐκ τῆς μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς, ἐκ δὲ τῆς ὑστερομινωϊκῆς ἀνευρέθη εἷς θολωτὸς τάφος. Περίφημος εἶναι ἡ Βασιλικὴ διὰ τὸν ὁμώνυμον ρυθμὸν τῶν ἀποκληθέντων κηλιδωτῶν ἀγγείων.

Βοροῦ. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μονοφατσίου, μεταξὺ τῶν χωρίων Μεγάλη Βρύση καὶ Γκαγκάλες, ἐν μέσῳ λοφώδους τοποθεσίας ἀνεκαλύφθησαν νεωστὶ δύο θολωτοὶ τάφοι τῆς πρωτομινωϊκῆς καὶ μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς.

Βρόκαστρο. Παρὰ τὸν κόλπον Μεραμβέλλου τοποθεσία, ὅπου ἀνεκαλύφθησαν μεσομινωϊκὰ λείψανα καὶ ἴχνη πόλεως μετὰ μικρῶν θολωτῶν τάφων ἐκ τῆς μεταβατικῆς ἐποχῆς ἀπὸ τοῦ ὑστερομινωϊκοῦ εἰς τὸν γεωμετρικὸν ρυθμόν.

Ζάκρο. Τοποθεσία κατὰ τὸ ἀνατολικώτατον ἄκρον τῆς Κρήτης μετὰ λιμενίσκου καὶ μικρᾶς πεδιάδος παρ' αὐτόν. Ἐκεῖ ἤκμαζεν ἐμπορικὸν κέντρον ἐξαγωγῆς (παρὰ τὸ Κάτω Ζάκρο) ἐπὶ τῆς μεσομινωϊκῆς καὶ ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς. Μεσογειότερον παρὰ τὸ Ἐπάνω Ζάκρο ἀνεκαλύφθησαν πρωτομινωϊκαὶ ταφαὶ ἐντὸς κοιλοτήτων τῶν βράχων.

Ἰδαῖον Ἄντρον. Σπήλαιον ἐπὶ τῆς Ἴδης, 3 ὥρας ἀπέχον τοῦ χωρίου Ἀνώγεια, ὅπου ἡ μεταγενεστέρα παράδοσις ἔθετε τὴν γέννησιν τοῦ Διός. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἔφερον εἰς φῶς εὑρήματα τοῦ Θ'—Ζ' αἰῶνος π. Χ., μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύουσαν θέσιν κατέχουσιν αἱ περίφημοι χαλκαῖ ἀσπίδες μετὰ παραστάσεων καὶ τέχνης ἐντελῶς ἀνατολιζούσης. Ἐκ τῆς μινωϊκῆς ἐποχῆς οὐδὲν ἀσφαλὲς εὕρημα ὑπάρχει.

Καμάρες. Περίφημον σπήλαιον ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Ἴδης, ἀπέναντι τῆς Φαιστοῦ. Ἐκεῖ εὑρέθησαν διὰ πρώτην φορὰν τὰ πολύχρωμα μεσομινωϊκὰ ἀγγεῖα, ὀνομασθέντα διὰ τοῦτο Καμαραϊκά. Παρὰ τὸ χωρίον Καμάρες (ἀπέχον 3 ὥρας τοῦ σπηλαίου) ἀνεκαλύφθησαν ἴχνη συνοικισμοῦ καὶ μικροὶ θολωτοὶ τάφοι τῆς τελευταίας ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς.

Καρτερός. Κοιλὰς κατὰ τὸ 6ον χλμ. πρὸς Α. τοῦ Ἡρακλείου, διαρρεομένη ὑπὸ ποταμίσκου, ὅστις πάλαι μὲν ἔφερε τὸ προελληνικὸν ὄνομα Ἀμνισός, ὠνομάσθη δὲ Καρτερὸς (Κρατερὸς) ἐκ τῆς πανωλεθρίας τοῦ ὁμωνύμου Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἐν τῇ «Ὀδυσσείᾳ» ἀναφέρεται ὅτι ἐκεῖ ἔστησε τὰ πλοῖά του ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ μνημονεύεται τὸ σπήλαιον τῆς Εἰλειθυίας, ὅπερ, ὁριστικῶς καθορισθέν, μόλις ἐπ' ἐσχάτων ἤρχισε νὰ ἀνασκάπτεται καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἐσυχνάζετο ἀδιαλείπτως ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ὀλίγα λεπτὰ ἀνατολικώτερον, εἰς θέσιν Μαφεζέ, ἀνεσκάφη εἷς τάφος τῆς τελευταίας ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς, λαξευτὸς ἐντὸς τοῦ μαλακοῦ ἀργιλλώδους ἐδάφους. Κατὰ τὸν Στράβωνα, ὁ Ἀμνισὸς ἦτο τὸ ἐπίνειον τοῦ Μίνωος, ἐν τούτοις, ἂν καὶ ἐπανειλημμένως ἡ παραλία ἔχει ἐξερευνηθῆ, οὐδαμοῦ παρουσίασεν ἴχνη τῆς μινωϊκῆς ἐποχῆς. Μόνον ἐρείπια βυζαντινοῦ τινος ὀχυρώματος εἶναι ὁρατὰ παρὰ τὸν αἰγιαλόν.

Κνωσός. Ἡ περίφημος πόλις τοῦ Μίνωος, 5 χλμ. ΝΑ. τοῦ Ἡρακλείου, ὅπου αἱ τριακονταετεῖς ἔρευναι τοῦ Ἔβανς ἔφερον εἰς φῶς τὸ περίφημον ἀνάκτορον (ἐκτάσεως 20.000 τ. μέτρων) ἐπὶ τοῦ λοφίσκου Κεφάλα. Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο ἐκτίσθη κατὰ τὴν πρώτην μεσομινωϊκὴν ἐποχὴν καὶ ἐξηκολούθησεν ἀδιακόπως νὰ ὑπάρχῃ ἐν ἐνεργείᾳ, παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας καταστροφὰς μέχρι τῆς τελευταίας ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς. Ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς συμπαγοῦς ὅλου πέριξ τῆς μεγάλης κεντρικῆς αὐλῆς, ἀλλ' εἶχε καὶ ἑτέραν τοιαύτην δυτικήν. Πρὸς τὸ νότιον μέρος τοῦ λόφου καὶ εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος τῆς ἀβαθοῦς χαράδρας ἀνεκαλύφθη οἰκοδόμημα διὰ τοιχογραφιῶν κεκοσμημένον καὶ περικλεῖον ὕδωρ ἀενάου πηγῆς, τὸ ὁποῖον ὁ Ἔβανς, ἀρεσκόμενος εἰς κτυπητὰ ὀνόματα, ὠνόμασε καραβὰν-σεράϊ, ἀναπαυτήριον δηλαδὴ τῶν ἐκ μεσογείων ἐρχομένων ὁδοιπόρων καὶ ἐμπόρων. Ὀλίγον δυτικῶς τοῦ ἀνακτόρου ἀνεκαλύφθη ἕτερον ἐνδιαφέρον οἰκοδόμημα, ἀποκληθὲν Μικρὸν ἀνάκτορον καὶ συνδεόμενον διὰ πλακοστρώτου ὁδοῦ πρὸς τὸ κυρίως τοιοῦτον. Παρὰ τὴν ΒΑ. γωνίαν τέλος τοῦ ἀνακτόρου ἐντὸς τῆς χαράδρας τοῦ Καιράτου ποταμοῦ, ἀνεκαλύφθη μικρὸν ἐνδιαφέροντος σχήματος οἰκοδόμημα, ἀποκληθὲν Βασιλικὴ ἔπαυλις. Βορείως τῆς Κνωσοῦ, εἰς τὰς θέσεις Ζαφὲρ-Παπούρα καὶ Ἰσόπατα, ἀνεκαλύφθησαν μινωϊκοὶ τάφοι, εἰς τὴν τελευταίαν τοποθεσίαν εἷς κτιστὸς τοιοῦτος βασιλικός, ἢ τοὐλάχιστον σημαίνοντος προσώπου. Πρὸ διετίας τέλος ἀνεκαλύφθησαν, ἀπέναντι τῆς Κνωσοῦ πρὸς ἀνατολάς, εἰς τὴν κλιτὺν τοῦ ὄρους Ἁγίου Ἠλία, πολλοὶ λαξευτοὶ σπηλαιώδεις τάφοι, ἐντὸς τοῦ βράχου, οἵτινες χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς καὶ φθάνουσι μέχρι τῆς τελευταίας ὑστερομινωϊκῆς. Ἐκ τῆς ἑλληνικῆς Κνωσοῦ, ἥτις ἦτο μία τῶν σπουδαιοτάτων πόλεων τῆς Κρήτης, ἀρχαιολογικῶς οὐδὲν γνωρίζομεν. Πρὸ ὀλίγου μόλις ἀνεκαλύφθησαν ἐντὸς ἀγροῦ λείψανά τινα τῆς τελευταίας ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐπιγραφὴ εἰς Ἀπόλλωνα Λυκήιον.

Κράσι. Τοποθεσία ὑψηλή, ὑπαγομένη διοικητικῶς εἰς τὸν νομὸν Ἡρακλείου (ἐπαρχία Πεδιάδος), ἀλλὰ γεωγραφικῶς ἀνήκουσα ἤδη εἰς τὰ πρόβουνά τοῦ Λασιθίου. Ἐνταῦθα ἀνεκαλύφθη καὶ ἀνεσκάφη ἐσχάτως εἷς πρωτομινωϊκὸς στρογγύλος θολωτὸς τάφος μεγάλης σπουδαιότητος, ὡς δεικνύων ὅτι οἱ ὅμοιοι τάφοι τῆς Μεσαρᾶς οὔτε ἀποκλειστικοὶ ταύτης εἶναι, οὔτε εἶναι ἀνάγκη νὰ προέρχωνται ἐκ νότου. Ὁ τάφος τοῦ Κράσι εἶναι χρονικῶς παλαιότερος τῶν τῆς Μεσαρᾶς καὶ δεικνύει συγγένειαν πρὸς ὁμοίους τάφους τῶν Κυκλάδων (Σύρου).

Μάλλια. Παρὰ τὴν βορείαν παραλίαν, περὶ τὰ 37 χιλιόμετρα πρὸς Α. τοῦ Ἡρακλείου. Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἐκτεταμένη μινωϊκὴ πόλις, διότι πανταχοῦ ἐντὸς τῶν ἀγρῶν ἀνευρίσκει τις θεμέλια οἰκιῶν, δρόμους καὶ ὀχετούς. Τὸ ἀνάκτορον εἶναι μικρότερον ἢ τῆς Κνωσοῦ καὶ Φαιστοῦ, ἀλλὰ λίαν ἐνδιαφέρον, διότι μᾶς διέσωσε τὸν καθαρὸν τύπον τῶν μεσομινωϊκῶν ἀνακτόρων, καθ' ὅσον καταστραφὲν περὶ τὸ τέλος τῆς μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς δὲν ἀνῳκοδομήθη πλέον.

Μεσαρά. Ἡ μεγάλη καὶ εὔφορος πεδιὰς τῆς Κρήτης. Ἐνταῦθα ἤκμασεν ὁ πρωτομινωϊκὸς πολιτισμός, τὸν ὁποῖον ἀντιπροσωπεύουσιν οἱ πλουσιώτατοι στρογγύλοι θολωτοὶ τάφοι. Οἱ σπουδαιότατοι τούτων εὑρέθησαν εἰς Ἁγίαν Τριάδα, Καλαθιανά, Κουμάσαν καὶ Πλάτανον, ὅπου εἷς διὰ τῆς ἐκ 18 μέτρων ἐξωτερικῆς διαμέτρου του εἶναι ὁ μέγιστος τῶν γνωστῶν τοιούτων. Κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς πεδιάδος κεῖται ἡ Γόρτυς (Ἅγιοι Δέκα), μία τῶν σπουδαιοτάτων ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Κρήτης (ἀναφερομένη ἤδη ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου), χρηματίσασα δὲ κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Κρήτης καὶ Κυρήνης. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἔφερον εἰς φῶς μέχρι τοῦδε κυρίως μόνον ρωμαϊκὰ ἐρείπια, ὧν κυριώτατα τὸ Πραιτώριον καὶ τὸ Ἴσειον (ναὸς τῆς

Digitized by Google

Ἴσιδος). Ἐν τούτοις ἀνεκαλύφθη καὶ ὁ ναὸς τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, ἔχων λίαν ἐνδιαφέρον σχῆμα (σηκὸν πλατύτερον ἢ μακρότερον) μετὰ πλήθους ἐπιγραφῶν (νόμων) ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος καὶ ἐξῆς. Ἐπίσης ἐν Γόρτυνι ἀνεκαλύφθη καὶ εὑρίσκεται ἀκόμη κατὰ χώραν ἡ περίφημος μεγάλη ἐπιγραφή, ἥτις εἶναι μέγας τοῖχος παρὰ τὸ Ὠδεῖον, πλησίον τοῦ Ληθαίου ποταμοῦ, φέρων σύνοψιν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου τῶν Γορτυνίων. Εἶναι σπουδαιότατον μνημεῖον ἀπὸ γλωσσικῆς καὶ νομικῆς ἀπόψεως.

Μόχλος. Νῆσις νῦν ἐν τῷ κόλπῳ Μεραμβέλλου, ἥτις ἄλλοτε ὅμως ἦτο χερσόνησος. Περιώνυμος διὰ τὰ ἀξιοθαύμαστα ἰδίως λίθινα ποικιλόχρωμα ἀγγεῖα καὶ ἔργα χρυσοχοΐας, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τῆς αὐτόθι πρωτομινωϊκῆς νεκροπόλεως. Εὑρέθησαν καὶ λείψανα συνοικισμοῦ τῆς πρωτομινωϊκῆς καὶ τῆς ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς.

Νίρου Χάνι. Παράλιος τοποθεσία, 13 χλμ. πρὸς Α. τοῦ Ἡρακλείου, ὅπου ἀνεκαλύφθη μικρὸν μινωϊκὸν μέγαρον τῆς πρώτης ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς. Τοῦτο φαίνεται ὅτι ἦτο κατοικία θρησκευτικοῦ τινος ἀρχηγοῦ, ἀσκοῦντος τὸ ἐμπόριον ἱερῶν σκευῶν καὶ συμβόλων, διότι ἐκεῖ εὑρέθησαν τέσσαρες πελώριοι διπλοῖ πελέκεις ἐκ χαλκοῦ ἐλάσματος καὶ πολλαὶ δεκάδες τραπεζῶν διὰ προσφορὰς ἀναιμάκτων θυσιῶν εἰς τὴν θεότητα.

Παλαίκαστρο. Κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Κρήτης, βορειότερον τοῦ Ζάκρου. Ἐνταῦθα ἀνεκαλύφθη ἐκτεταμένη μινωϊκὴ πόλις ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ λόφου Καστρί, ἐπὶ τῆς πεδιάδος καὶ τῶν νοτίως ἐκτεινομένων λόφων. Ἡ ἐμπορικὴ σπουδαιότης τοῦ μέρους ὑπῆρξε προφανῶς αἰτία τῆς μακροβίου διαρκείας τῆς πόλεως, διότι κατῳκεῖτο ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς μέχρι τοῦ τέλους τῆς ὑστερομινωϊκῆς. Εἰς τὰ πέριξ ἀνεκαλύφθησαν πολλοὶ τάφοι καὶ τετράγωνοι ὀστεοθῆκαι ἀπὸ τῆς πρωτομινωϊκῆς μέχρι τῆς ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς. Τέλος ἐν Παλαικάστρῳ ἀνεκαλύφθη καὶ ὁ περίφημος ναὸς τοῦ Δικταίου Διός, μετὰ πολλῶν πηλίνων καὶ ἄλλων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ. καὶ πηλίνου σκέλους φυσικοῦ περίπου μεγέθους, ὅπερ ἐσχάτως ἀνεγνωρίσθη ὡς ἀνῆκον εἰς μορφὴν ἐκ τοῦ ἀετώματος, ὁμοίαν πρὸς τὴν τοῦ γνωστοῦ πωρίνου ἀετώματος Κερκύρας. Ὁ ναὸς ἦτο ἀπ' εὐθείας ἐπὶ μινωϊκῶν στρωμάτων τεθεμελιωμένος. Ἐκεῖ ἀνεκαλύφθη καὶ ὁ περίφημος ὕμνος τῶν Κουρήτων πρὸς τὸν μικρὸν Δία.

Παχυάμμος: Ἐν τῷ κόλπῳ Μεραμβέλλου. Ἐντὸς τοῦ αἰγιαλοῦ εὑρέθη νεκροταφεῖον τῆς μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς, ὁπόθεν προέρχονται ὡραῖοι πίθοι.

Πετσοφᾶ. Ὕψωμα περὶ τὰ 270 μέτρα ὑψηλόν, πλησίον τοῦ προμνημονευθέντος Παλαιοκάστρου. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψώματος ἀνεκαλύφθη ὑπαίθριον ἱερόν, σπουδαιότατον, διότι τὰ εὑρεθέντα ἀναθήματα, κυρίως πήλινα εἰδώλια, εἶναι μοναδικὰ διὰ τὸν συρμὸν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τῆς μεσομινωϊκῆς ἐποχῆς.

Πραισός. Πόλις κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Κρήτης, ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐποχῇ τὸ κέντρον τῶν Ἐτεοκρήτων. Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἀνεκαλύφθησαν μυκηναϊκοὶ τάφοι, νοτιώτερον δὲ μικρὸς θολωτὸς τάφος τῆς μεταβατικῆς περιόδου πρὸς τὸν γεωμετρικὸν ρυθμόν. Ἐνταῦθα εὑρέθησαν καὶ τρία τεμάχια ἐτεοκρητικῶν ἐπιγραφῶν διὰ γραμμάτων ἑλληνικῶν, ἀλλ' εἰς ἀκατάληπτον γλῶσσαν.

Πρινιᾶς. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο, περὶ τὰ 25 χλμ. πρὸς Ν. τοῦ Ἡρακλείου, ὑπάρχει ἀκρόπολις ἀγνώστου πόλεως ἐπὶ ὑψώματος καλουμένου νῦν Πατέλλα. Ἐνταῦθα εὑρέθησαν λείψανα τῆς ἐσχάτης ἐποχῆς τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ ἐρείπια δύο ἀρχαιοτάτων ναῶν, ἴσως ἔτι τοῦ Ζ' αἰῶνος.

Τύλισος. Χωρίον 14 χλμ. πρὸς Δ τοῦ Ἡρακλείου, διατηρῆσαν μέχρι σήμερον τὸ προελληνικὸν ὄνομα τῆς πάλαι πόλεως. Ἐκεῖ ἀνεκαλύφθησαν δύο συνεχόμεναι μεγάλαι οἰκίαι, ὅπου εὑρέθησαν τέσσαρες πελωρίων διαστάσεων λέβητες, ἀγαλμάτια, γλυπτοὶ λίθοι, πινακίδες ἐνεπίγραφοι κλπ. Ἐποχὴ κυρίως πρώτη ὑστερομινωϊκή.

Φαιστός. Παλαιὰ πόλις, γνωστὴ ἤδη εἰς τὸν Ὅμηρον, 6 χλμ. περίπου ἀπέχουσα τῆς Λιβυκῆς θαλάσσης, κατὰ τὸ δυτικὸν τέρμα τῆς πεδιάδος Μεσαρᾶς. Ἐκεῖ ἀνεκαλύφθη τὸ κατὰ σπουδαιότητα δεύτερον μινωϊκὸν ἀνάκτορον (μετὰ τὸ τῆς Κνωσοῦ). Ἡ θέσις εἶναι μαγευτική, ἐπὶ ὑψώματος, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ρέει ὁ Γεροπόταμος (ἀρχαία Ἠλέκτρα). Τὸ μέρος κατῳκεῖτο ἤδη ἐν τῇ νεολιθικῇ καὶ πρωτομινωϊκῇ ἐποχῇ. Εἶτα ἐκτίσθη τὸ πρῶτον ἀνάκτορον κατὰ τὴν μεσομινωϊκὴν ἐποχήν, οὗ καταστραφέντος διὰ πυρὸς ἐκτίσθη ἀμέσως νέον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων, ἐρημωθὲν καὶ τοῦτο τελειωτικῶς κατὰ τὴν πρώτην ὑστερομινωϊκὴν ἐποχήν. Ἐνταῦθα ἀνεκαλύφθη ὁ περίφημος Δίσκος τῆς Φαιστοῦ, ὅστις φέρει ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων ἐντετυπωμένην γραφήν, ἄγνωστον μέχρι τοῦδε ἀλλαχόθεν. Ἀπέναντι τοῦ ἀνακτόρου (πρὸς Α.), παρὰ τὸ χωρίον Καλύβια καὶ εἰς τὰς θέσεις Λιλιανὰ καὶ Λογιάδη, ἀνεκαλύφθησαν ὑστερομινωϊκὰ νεκροταφεῖα μετὰ πλουσίων καὶ ἐνδιαφερόντων κτερισμάτων.

Φρατί. Τοποθεσία τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος, εἰς τὴν θέσιν ὅπου τοποθετεῖται ἡ παλαιὰ πόλις Ἀρκάδες. Ἐκεῖ ἐγένετο πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἡ ἀνακάλυψις μιᾶς νεκροπόλεως γεωμετρικῆς καὶ ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς μετὰ πλουσιωτάτων εὑρημάτων εἰς ἀγγεῖα τοῦ ἀνατολίζοντος ρυθμοῦ, ὡς καὶ μιᾶς ἄλλης συλλογῆς ἀγγείων, φερόντων διαφόρους μορφὰς διὰ λευκοῦ χρώματος. Ὁμοίως ἀνευρέθησαν ὡραῖα ἀγγεῖα ἐν σχήματι ζῴων, σκαραβαῖοι καὶ διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα.

Χανιά. Ἐντὸς τῆς πόλεως Χανίων, ἥτις εὑρίσκεται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Κυδωνίας, ἀνεκαλύφθησαν, κατὰ διαφόρους ἐποχάς, πολλοὶ λαξευτοὶ τάφοι σπηλαιώδεις εἰς χθαμηλόν τινα λοφίσκον, ὄπισθεν τῆς σημερινῆς πλατείας καὶ τοῦ μεγάρου τῶν δικαστηρίων. Πρὸ ὀλίγων ἀκόμη μηνῶν ἀνευρέθησαν τρεῖς νέοι τάφοι, ὡς καὶ δύο ἕτεροι περὶ τὰ 5 λεπτὰ περαιτέρω πρὸς ΒΔ. Πάντες οἱ τάφοι οὗτοι ἀνήκουσιν εἰς τὴν ὑστάτην φάσιν τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἡ πόλις Κυδωνία, τότε τοὐλάχιστον, ὑπῆρχεν ἤδη. Ἐπίσης ἀποδεικνύουσι πυκνοτέραν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὸν μυκηναϊκὸν πολιτισμὸν τῆς Πελοποννήσου ἢ αἱ ἀνατολικαὶ ἐπαρχίαι.

Ψεῖρα. Νησὶς ἐν τῷ κόλπῳ Μεραμβέλλου, ὅπου ὑπῆρχεν ἤδη συνοικισμὸς ἐπὶ τῆς πρωτομινωϊκῆς ἐποχῆς, ἀκμάσας κυρίως κατὰ τὴν πρώτην ὑστερομινωϊκήν, μεθ' ἣν κατεστράφη. Σπουδαῖα μεταξὺ ἄλλων εἶναι καὶ δύο ἀνάγλυφα ἐκ κονιάματος ἐκεῖ εὑρεθέντα καὶ παριστάνοντα καθημένας γυναῖκας ἢ θεότητας.

Ψυχρό. Χωρίον τοῦ Λασιθίου, παρὰ τὸ ὁποῖον ὑπάρχει τὸ ὁμώνυμον σπήλαιον, τὸ ἀρχαιολογικῶς σπουδαιότατον τῆς νήσου. Ἐταυτίσθη πρὸς τὸ περίφημον *Δικταῖον ἄντρον*, ὅπου ἡ παράδοσις ἔθετε τὴν γέννησιν τοῦ Διός, ἂν καὶ αἱ περιγραφαὶ καὶ ἀποστάσεις, αἱ διδόμεναι παρὰ μεταγενεστέρων τινῶν συγγραφέων, δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τοῦτο (συμφωνεῖ ὅμως ἡ παλαιοτάτη παράδοσις τοῦ Ἡσιόδου). Ἡ ἔρευνα τοῦ σπηλαίου ἔδειξεν, ὅτι ἐνταῦθα ἠσκεῖτο λατρεία ἀπὸ τῆς μεσομινωϊκῆς μέχρι τῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς. Τὸ ἄνω σπήλαιον ἔφερε καὶ βωμόν. Τὸ κάτω τοιοῦτον, κοσμούμενον ὑπὸ μεγαλοπρεπῶν σταλακτιτῶν, ἦτο πλῆρες χαλκῶν ἀφιερωμάτων εἰς τὴν θεότητα (σκευῶν, ἀγαλματίων, μαχαιρίων, διπλῶν πελέκεων κλπ.). Τὰ ἀφιερώματα ταῦτα ἀπετίθεντο εἰς τὰ κοιλώματα μεταξὺ τῶν σταλακτιτῶν, ὁπόθεν ἐνομίζετο ὅτι ἀνέρχεται ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς Γῆς ἡ θεότης. Ἐπειδὴ οἱ σταλακτῖται, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου αὐξηθέντες καὶ μεταβαλόντες σχήματα, ᾐχμαλώτισαν ἐντὸς τῶν ὀπῶν τὰ ἀφιερώματα ἐκεῖνα, παρέστη ἀνάγκη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ σπηλαίου νὰ θραύσωσι τοὺς σταλακτίτας τούτους, ὅπως ἀποσύρωσι τὰ ἀναθήματα.

Ἀνασκαφαὶ καὶ ἀρχαιολογικαὶ ἀνακαλύψεις. Αἱ μεγάλαι ἀνασκαφαὶ ἐν Κρήτῃ συμπίπτουσι πρὸς τὴν ἀνακήρυξιν τῆς αὐτονομίας τῆς νήσου. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἐξόχως εὐτυχὴς σύμπτωσις, διότι πᾶσαι αἱ εὑρεθεῖσαι ἀρχαιότητες ἔμειναν ἐν τῇ νήσῳ. Τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου εἶναι διὰ τοῦτο ἀκριβῶς μοναδικὸν καὶ γνωστὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, περισσότερον ἴσως παντὸς ἄλλου μουσείου, ἀναλογικῶς πρὸς τὸ μέγεθός του ἐννοεῖται, διότι κατὰ τρόπον ἀξιοθαύμαστον περικλείει ὁλόκληρον τὸν μινωϊκὸν πολιτισμόν, εἰς πᾶσαν τούτου ἐκδήλωσιν. Μόνον εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου δύναται νὰ μελετηθῇ ἐν πάσῃ ἀνέσει καὶ τελειότητι ὁ πολιτισμὸς οὗτος, χωρὶς νὰ εἶναι ὁ ἐπιστήμων ὑποχρεωμένος νὰ τρέξῃ οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ· δεδομένου δ' ὅτι καὶ τὰ κατὰ χώραν εὑρισκόμενα ἀρχαῖα (ἐρείπια, σπήλαια κλπ.), εὑρίσκονται πάντα ἐπὶ τῆς νήσου, αἱ συνθῆκαι μελέτης καὶ περιηγήσεως ἀποβαίνουσι πράγματι ἰδεώδεις. Εὐθὺς μετὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν κατοχὴν τῆς νήσου, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1898, διῃρέθη καὶ ἡ νῆσος εἰς ζώνας ἀρχαιολογικῆς ἐπιρροῆς. Οἱ Γάλλοι ἐξέλεξαν πρὸς ἀνασκαφικὴν ἔρευναν τὰ ἐρείπια τῆς Λατοῦς (Γουλᾶ), τὰ ὁποῖα ὅμως, παρὰ τὴν μνημειώδη ἐξωτερικήν των ἐμφάνισιν, ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ὑπέκρυπτον σπουδαῖα πράγματα. Οἱ Ἄγγλοι ἐζήτησαν διὰ τοῦ σὲρ Ἀρθούρου Ἔβανς τὴν Κνωσὸν καὶ τὰ πέριξ, ὅπου διεξήχθησαν κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη αἱ μεγάλαι καὶ σπουδαιόταται ἀνασκαφαί, αἵτινες ἀφῆκαν ἐποχήν. Δεύτεραι κατὰ σειρὰν εἰς σκαφικὴν ἐπιτυχίαν ἀπέβησαν αἱ ἔρευναι τῶν Ἰταλῶν ἀρχαιολόγων, οἵτινες ἐζήτησαν δι' ἑαυτοὺς τὴν Φαιστὸν καὶ τὰ πέριξ. Οὗτοι προσεδόκων κυρίως ἑλληνικὰς ἀρχαιότητας καὶ ἐπιγραφικὸν ὑλικόν, ἀλλ' ἀντὶ τούτου ἡ σκαπάνη των προσέκρουσεν ἐπὶ λαμπροτάτου μινωϊκοῦ ἀνακτόρου, τὸ ὁποῖον ἔρχεται δεύτερον εἰς ἔκτασιν καὶ σπουδαιότητα μετὰ τὸ τῆς Κνωσοῦ, ἐνῷ ὡς τοποθεσία εἶναι ἴσως τὸ λαμπρότατον μινωϊκὸν τοπίον τῆς Κρήτης. Πλησίον τούτου ἀνεῦρον καὶ ἀνέσκαψαν τὴν μινωϊκὴν ἔπαυλιν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἠσχολήθησαν δὲ καὶ περὶ τὴν σκαφὴν τῆς Γόρτυνος. Ἀρχηγὸς τῆς ἰταλικῆς ἀποστολῆς καὶ κυρίως ἀνασκαφεὺς ὑπῆρξεν ὁ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς ἐπιγραφικῆς Φρειδερῖκος Ἅλμπερρ (F. Halbherr). Μερικὰ ἔτη πρὸ τῆς αὐτονομίας τῆς νήσου (1884) ὁ Ἅλμπερρ ὁμοῦ μετὰ τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ Ἐρνέστου Φαβρικίου (E. Fabricius) ἀνεκάλυψαν τὴν μεγάλην ἐπιγραφὴν τῆς Γόρτυνος, ἥτις εἶναι τὸ μέγιστον διασωθὲν μνημεῖον τῆς ἀρχαίας ἐπιγραφικῆς καὶ μεγίστης σπουδαιότητος ἀπὸ ἀπόψεως γλώσσης καὶ περιεχομένου.

Ἐκ τῶν ὑπολοίπων πολυπληθῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν τῆς νήσου αἱ σπουδαιόταται εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: Πέριξ τῆς Κνωσοῦ ἀνέσκαψεν ἡ ἀγγλικὴ ἀρχαιολογικὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν ἰδιωτικὰς οἰκίας τῆς μινωϊκῆς ἐποχῆς, ὕστερον δ' εἰργάσθη πρὸ παντὸς εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην, ὅπου ἀπεκάλυψε μινωϊκὰς καὶ ἑλληνικὰς ἀρχαιότητας εἰς διάφορα μέρη. Εἰς τὸν κόλπον Μεραμβέλλου εἰργάσθησαν Ἀμερικανοί, ἐξ ὧν ὁ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν (1925) ἐν Κρήτῃ ἀποθανὼν πλούσιος ἀρχαιολόγος καὶ ἀρχαιοσυλλέκτης Ριχάρδος Σήγγερ (A. Seager) ἀπεκάλυψε κατὰ τὸ πλεῖστον δι' ἰδίων πόρων τοὺς ἀκμαίους ἐμπορικοὺς συνοικισμοὺς τῆς Ψείρας καὶ τοῦ Μόχλου, εἰργάσθη δ' εἰς τὴν Βασιλικὴν καὶ τὰ Γουρνιά, τὰ ὁποῖα ἀπεκαλύφθησαν κυρίως ὑπὸ τῆς ἀποστολῆς τῆς Μπόϋδ-Χὼζ (H. Boyd-Hawes). Ἑτέρα Ἀμερικανίς, ἡ Ἔδιθ Χὼλλ (E. Hall) ἔσκαψεν εἰς τὸν Σφουγγαρᾶν καὶ τὸ Βρόκαστρον. Οἱ Ἰταλοί, πλὴν τῶν μνημονευθεισῶν ἀνασκαφῶν των, εἰργάσθησαν ἐπίσης εἰς Πρινιᾶν καὶ Φρατί, ὡς καὶ εἰς τὸ περίφημον Ἰδαῖον Ἄντρον. Οἱ δύο Ἕλληνες ἀρχαιολόγοι τῆς νήσου Ἰωσὴφ Χατζιδάκης καὶ Στέφανος Ξανθουδίδης ἀπεκάλυψαν, ὁ μὲν πρῶτος, πλὴν ἀρκετῶν τάφων καὶ ἄλλων ἀρχαιοτήτων, τὰ τρία ἀξιόλογα μέγαρα τῆς Τυλίσου, ὁ δὲ Ξανθουδίδης τοὺς πρωτομινωϊκοὺς τάφους τῆς Μεσαρᾶς, τὸ μέγαρον ἐν Νίρου Χάνι καὶ πολλὰς ἄλλας ἀρχαιότητας μικροτέρας σημασίας. Οἱ Γάλλοι, τέλος, πλὴν τῆς μνημονευθείσης παλαιᾶς ἀνασκαφῆς Γουλᾶ, ἐργάζονται ἀπὸ δέκα περίπου ἐτῶν εἰς τὸ μεσομινωϊκὸν ἀνάκτορον τῶν Μαλλίων, τὸ ὁποῖον παρεχώρησεν εἰς τὴν γαλλικὴν ἀρχαιολογικὴν σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν ὁ πρῶτος ἀνακαλύψας ἀλλὰ γέρων ἤδη τότε Ἰωσὴφ Χατζιδάκης.

Τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου. Πάντα τὰ κατὰ τὰς διαφόρους ἀνασκαφὰς περισυλλεγέντα καὶ ἄλλως εὑρεθέντα ἀρχαῖα, φυλάσσονται ἐν τῷ μουσείῳ Ἡρακλείου, τοῦ ὁποίου ὁ πρῶτος πυρὴν καὶ ἡ ἵδρυσις ὀφείλονται εἰς τὴν δραστηριότητα καὶ ἀκατάβλητον ἐργατικότητα τοῦ Ἰωσὴφ Χατζιδάκη. Ἂν καὶ ἐσπούδασεν οὗτος ἰατρικήν, ἐν τούτοις, διαφλεγόμενος ὑπὸ τοῦ πόθου πρὸς τὸ παρελθὸν τῆς πατρίδος του, κατώρθωσεν ὡς πρόεδρος τοῦ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν Ἡρακλείῳ ὑφισταμένου «Φιλεκπαιδευτικοῦ συλλόγου», νὰ περισώσῃ ἐκ τῆς καταστροφῆς πλεῖστα ὅσα ἀρχαῖα κατὰ καιροὺς εὑρισκόμενα εἰς τὰ διάφορα μέρη. Εἰς τούτου τὰς ἐνεργείας ὀφείλεται ἡ κατὰ χώραν διατήρησις τῆς μεγάλης ἐπιγραφῆς τῆς Γόρτυνος, φθάσαντος καὶ μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἐξεγείρῃ τοὺς χωρικούς, ἐπὶ μεγίστῳ κινδύνῳ τῆς ζωῆς του, διότι ὁ τότε πασᾶς ἤθελε νὰ μεταφέρῃ τὴν ἐπιγραφὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μετὰ τὴν αὐτονομίαν τῆς νήσου ἀπέβη καὶ ὁ πρῶτος διευθυντὴς τοῦ Κρητικοῦ μουσείου, ὅπως ὠνομάσθη τότε τὸ ἀναφανδὸν πλέον συγκροτούμενον μουσεῖον, τοῦ ὁποίου ἡ μικρὰ συλλογὴ ἐστεγάσθη κατ' ἀρχὰς εἰς τέσσαρα δωμάτια τοῦ στρατῶνος, μεταφερθεῖσα ἐκεῖ ἐκ τῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ὅπου τέως ἐστεγάζετο, διότι ἐκεῖ δὲν ἠδύναντο ποτὲ νὰ εἰσέλθωσιν οἱ Τοῦρκοι ἄνευ φόβου ἐξεγέρσεως σύμπαντος τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου τῆς νήσου. Ὕστερον μετεφέρθη εἰς τὸ ἀπὸ τοῦ 1905 κτισθὲν κεντρικὸν μέρος τοῦ σημερινοῦ μουσείου Ἡρακλείου.

Νῦν τὸ μουσεῖον τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἐκτίσθη ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἡ δυτικὴ πτέρυξ, περιλαμβάνει πάντας τοὺς θησαυροὺς τοῦ μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ, τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν συγκεντρωθέντας, εἶναι δ' ἀκόμη ὡς κτήριον ἀτελές, διότι ὑπολείπεται νὰ κτισθῶσιν ἔτι τοὐλάχιστον ἡ ἀνατολικὴ πτέρυξ καὶ τὰ προπύλαια. Διευθυντὴς του ἐχρημάτισε μέχρι τοῦ 1923 ὁ Χατζιδάκης, ὁπότε, ἀποσυρθέντος τούτου λόγῳ γήρατος, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν ὁ τῷ 1928 ἀποθανὼν Στέφανος Ξανθουδίδης. Τὸ μουσεῖον τοῦτο εἶναι τὸ διεθνὲς ἐντευκτήριον τῶν περὶ τὴν ἐπιστήμην ἀσχολουμένων καὶ τῶν ἰδιαιτέρως σπουδαζόντων τοὺς προϊστορικοὺς πολιτισμοὺς καὶ τὰ μετὰ τούτων συνδεόμενα ἱστορικὰ καὶ ἐθνολογικὰ προβλήματα. Ἡ φήμη του ὡς μουσείου περιλαμβάνοντος ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὰ πολύτιμα λείψανα τοῦ παλαιοτάτου τῶν εὐρωπαϊκῶν πολιτισμῶν καὶ βρίθοντος ἀπὸ τὰ λεγόμενα unica, ἤτοι ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα οὐδὲν ἄλλο μουσεῖον περιέχει, αὐξάνει διαρκῶς. Ἡ κίνησις τῶν ἐντοπίων καὶ ξένων ἐπισκεπτῶν ἐπιδίδει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ἀνελθοῦσα κατὰ τὸ 1929 εἰς 6.000 ἐπισκεπτῶν, ἐξ ὧν ἄνω τῶν 2.000 ξένοι ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου.

Νομισματική. Ὅπως καὶ πανταχοῦ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, οὕτω καὶ ἐν Κρήτῃ ἑκάστη αὐτόνομος πόλις ἔκοπτεν ἴδιον νόμισμα, εὐθὺς ἀφότου ἡ ἐφεύρεσις αὕτη ἐτέθη εἰς ἐφαρμογήν. Τὸ λεγό-

Digitized by Google

μενον ἔγκοιλον τετράγωνον (quadratum incusum), τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ εἰς τὰ παλαιότατα ἑλληνικὰ νομίσματα, οὐδέποτε ἀπαντᾷ ἐν Κρήτῃ. Ἐπειδὴ αἱ μικραὶ καὶ μεγάλαι πόλεις τῆς νήσου ἦσαν πολυάριθμοι καὶ ἑκάστη ἔκοπτε ποικιλίαν τύπων, διὰ τοῦτο μέγας ἀριθμὸς κρητικῶν νομισμάτων εἶναι γνωστός, ἅτινα ἀποδίδονται μετὰ μείζονος ἢ ἐλάσσονος βεβαιότητος εἰς ἄνω τῶν 50 πόλεις. Νομισματικὸν σύστημα ἦτο τὸ τοῦ βαρέος αἰγινητικοῦ κανόνος, ἰσχῦον ὁμοιομόρφως δι' ὅλας τὰς πόλεις τῆς νήσου.

Κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ὁ συγκρητισμὸς καὶ τὸ κοινοδίκιον ἐφηρμόζοντο μὲ ἕδραν τὴν Κνωσόν, ἡ ἰδέα, ὡς εἰκός, ἐπέδρασε καὶ ἐπὶ τῆς νομισματικῆς, τὸ δὲ καλούμενον κοινὸν τῶν Κρητῶν ἔκοπτε καὶ ἴδιον νόμισμα, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀπέβη καὶ μόνιμος κατάστασις. Τέλος, μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, τὸ κοινὸν τῶν Κρητῶν παρουσιάζεται καὶ πάλιν ἔχον τὸ δικαίωμα κοπῆς ἰδίου νομίσματος (μόνον χαλκοῦ ὅμως), πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἀφῆκαν εἰς τοὺς Κρῆτας σχετικὴν αὐτοδιοίκησιν. Νομίσματα ἀργυρᾶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τοῦ Καλιγούλα καὶ ἑξῆς.

Ἐκ τῶν πόλεων τῆς Κρήτης τὰ ὡραιότερα καὶ πλέον ἐνδιαφέροντα νομίσματα ἔχουσι συνήθως αἱ μεγάλαι πόλεις. Οὐχὶ σπανίως συναντᾶται ἡ συνήθεια νὰ ἀντιγράφωσιν αἱ κρητικαὶ πόλεις νομισματικοὺς τύπους ἐκ πόλεων τῆς Ἑλλάδος, εἴτε διὰ συγγένειαν φυλετικήν, εἴτε δι' ἄλλον λόγον (οὕτω λ. χ. ἡ Τύλισος ἀντιγράφει τύπους τοῦ Ἄργους). Ὡραῖα καὶ μεγάλης ποικιλίας τύπων εἶναι τὰ νομίσματα τῆς Κνωσοῦ, εἶτα δὲ τῆς Γορτυνος καὶ Φαιστοῦ. Ἐπίσης νομίσματα διακρινόμενα ἐπὶ ὡραιότητι ἔχουν ἡ Χερσόνησος, Τύλισος, Κυδωνία, Πολυρρήνιον.
Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

— [ΕΚΚΛΗΣ.] Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἤρχισε νὰ διαδίδεται ἐνωρὶς μεταξὺ τῶν Κρητῶν διὰ τῆς μετ' αὐτῶν ἐπικοινωνίας προσώπων πιστευσάντων εἰς Χριστὸν καὶ βραδύτερον διὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Ὁ χρόνος, καθ' ὃν ὁ Παῦλος μετέβη εἰς Κρήτην καὶ ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον, δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστός. Ὁ ἱερὸς συγγραφεὺς τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων, ὁ ὁποῖος ἄλλως ἐν λεπτομερείᾳ καὶ ἀκριβείᾳ ἐξιστορεῖ τὰ κατὰ τὸν ἀπόστολον Παῦλον καὶ τὴν ἀποστολικήν του δρᾶσιν, οὐδὲν περὶ τούτου ἀναφέρει, εἰμὴ τὴν θαλασσίαν ἐκείνην περιπέτειαν, καθ' ἣν τὸ πλοῖον τὸ φέρον αὐτὸν μετ' ἄλλων διὰ τὴν Ἰταλίαν, ὅπως δικασθῇ ἐν Ρώμῃ, προσήγγισεν εἰς τοὺς *Καλοὺς Λιμένας* τῆς Κρήτης. Ἐὰν ὁ ἀπόστολος ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐκείνῃ ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον πρὸς τοὺς Κρῆτας, τὸ τοιοῦτον θὰ περιωρίσθη εἰς μικρὰν περὶ τοὺς Καλοὺς Λιμένας ἀκτῖνα (ἐν Λασαίᾳ). Τὸ εἰς Κρήτην λοιπὸν ἀποστολικὸν ταξίδιον τοῦ Παύλου καὶ ἡ ἀνὰ τὴν νῆσον περιοδεία αὐτοῦ ἀνάγεται εἰς χρονικὴν περίοδον τῆς εὐαγγελικῆς αὐτοῦ δράσεως μὴ περιλαμβανομένην ἐν ταῖς Πράξεσιν, ἤτοι εἰς τὴν τελευταίαν ἀποστολικήν του πορείαν. Ἀπαλλαγεὶς δηλονότι ὁ Παῦλος τῶν ἐν Ρώμῃ πρώτων δεσμῶν του, κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 64, ἐπεσκέφθη πλὴν ἄλλων χωρῶν καὶ τὴν Κρήτην, ἱδρύσας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ *Τίτου* ἐκκλησίαν, δοὺς οὕτω μορφὴν εἰς τὰ πρῶτα ἀσύντακτα ἔτι χριστιανικὰ στοιχεῖα καὶ θεὶς τὰς βάσεις τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς. Ἀναχωρήσας ὁ Παῦλος ἐκ τῆς νήσου, κατέλιπεν ἐν αὐτῇ ἐπίσκοπον τὸν Τίτον καὶ ἔδωκεν αὐτῷ ἐντολήν, ὅπως φέρῃ εἰς πέρας τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ καταστήσῃ κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους (Τίτ. 1, 5). Οὕτω πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς Κρήτης ἱστορεῖται ὁ Τίτος. Τὴν παράδοσιν ταύτην ἀναφέρουν ὁ Εὐσέβιος, ὁ Ἱερώνυμος, ὁ Θεοδώρητος κλπ. Ἕδρα αὐτοῦ ἦτο ἡ Γόρτυνα, ἥτις ἦτο καὶ ἕδρα τοῦ Ρωμαίου διοικητοῦ τῆς νήσου. Οἱ διάδοχοι τοῦ ἀποστόλου Τίτου ἥδρευον ὡσαύτως ἐν Γορτύνῃ. Ὁ Τίτος ἦτο Ἕλλην τὸ γένος καὶ τὴν θρησκείαν (Γαλ. 2, 3), γεννηθεὶς πιθανῶς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας. Ἐπεστράφη εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὑπὸ τοῦ Παύλου (Τίτ. 1, 4) καὶ περιεβάλλετο ὑπ' αὐτοῦ δι' ἰδιαιτέρας ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως. Κατὰ τὴν παράδοσιν, διετέλεσεν ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ἐπίσκοπος τῆς Κρήτης, ἀποθανὼν περὶ τὸ 106 μ. Χ.

Ἡ ἀνὰ τὴν νῆσον ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρξε σχετικῶς βραδεῖα, ἀλλ' ἀσφαλὴς ἐν μέσῳ δυσυπερβλήτων ἐμποδίων, τὰ ὁποῖα ἐπιμόνως παρενέβαλλον οἱ ἰουδαΐζοντες ψευδοδιδάσκαλοι καὶ οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες. Ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ ἁγίου Τίτου διεκρίθησαν ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τῶν αἱρετικῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν ὁ ἐπίσκοπος Γορτύνης *Φίλιππος*, ὁ διάδοχος αὐτοῦ *Διόσκορος*, ὁ ἐπίσκοπος Κνωσοῦ *Πινυτός*. Κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν (249—251), ὑπέστη τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ὁ ἐπίσκοπος Κρήτης *Μύρων* ὁ θαυματουργός. Κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον ἐμαρτύρησαν καὶ οἱ *Ἅγιοι Δέκα* μάρτυρες, ἐπὶ ἡγεμόνος τῆς Κρήτης Κλαμετίου, ἀποτμηθέντες τὰς κεφαλὰς ἔξωθι τῆς Γορτύνης, ὅπου κεῖται σήμερον ἡ ὁμώνυμος αὐτοῖς κώμη. Οἱ μάρτυρες οὗτοι ὠνομάζοντο Θεόδουλος, Σατορνῖνος, Εὔπορος, Γελάσιος, Εὐνικιανός, Ζωτικός, Ἀγαθόπους, Βασιλείδης, Εὐάρεστος καὶ Πόμπιος καὶ κατήγοντο ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Κρήτης, ἐξ οὗ συνάγεται ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς κατὰ τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος εἶχε διαδοθῆ εἰς διαφόρους πόλεις καὶ κώμας τῆς νήσου. Κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν (303—304) ἐμαρτύρησαν ὁ ἐπίσκοπος Γορτύνης *Κύριλλος* καὶ ὁ *Πέτρος*. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς διὰ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καταπολεμήσεως τῶν ποικιλωνύμων αἱρέσεων, ἡ Κρήτη ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς. Σπουδαιότεροι τῶν ἐπισκόπων Γορτύνης κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην μνημονεύονται οἱ ἑξῆς: ὁ *Εἰκόνιος* παραστὰς ἐν τῇ Γ' Οἰκουμενικῇ συνόδῳ (431), ὁ *Μαρτύριος* μετασχὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' Οἰκουμενικῆς (451), ὁ *Θεόδωρος* παραστὰς ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ε' Οἰκουμενικῇ συνόδῳ (τῷ 553), ὁ *Ἰωάννης Α'* (597), ὁ *Παῦλος* (667), ὁ *Εὐμένιος*, ζήσας κατὰ τὸν Ζ', ὁ *Βασίλειος* μετασχὼν τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (680) καὶ τῆς Πενθέκτης ἐν Τρούλλῳ (692), ὁ *Ἀνδρέας*, ὅστις ζήσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Η' αἰῶνος καὶ ἀντιπροσωπεύσας τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων Θεόδωρον ἐν τῇ ΣΤ' Οἰκουμενικῇ συνόδῳ, ἐγένετο μητροπολίτης Κρήτης κατὰ τὸ 710 καὶ διεκρίθη ὡς ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ, βιογράφος μαρτύρων, ποιητὴς διαφόρων ᾀσματικῶν κανόνων καὶ ἰδιομέλων, καὶ ὁ *Ἠλίας*, ὁ ὁποῖος παρέστη ἐν τῇ Ζ' Οἰκουμενικῇ συνόδῳ (787).

Σὺν τῇ διαδόσει τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Κρήτην, ἱδρύθησαν καὶ ἕτεραι ἐπισκοπαί. Περὶ τὰ τέλη τῆς περιόδου τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων ὑπῆρχον ἐν Κρήτῃ, πλὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Γορτύνης καὶ οἱ ἐπίσκοποι: Κνωσοῦ, Κυδωνίας, Κισάμου, Ἱεραπύτνης, Λάππας, Χερσονήσου, Καντάνου, Συβρίτου, Ἐλευθέρνης, Ἀρκαδίας, Σητείας, Φοίνικος. Ὁ ἐν τῷ «Συνεκδήμῳ» τοῦ Ἱεροκλέους (535) ἀναφερόμενος ἀριθμὸς 22 ἐπισκοπικῶν ἑδρῶν: Γορτύνης, Ἰνάτου, Βιέννης, Ἱεραπύτνης, Καμάρας, Ἀλύγγου, Χερσονήσου, Λύκτου, Ἀρκαδίας, Κνωσοῦ, Συβρίτου, Ἀξοῦ, Ἐλευθέρνης, Λάμπων, Ἀπτέρης, Κυδωνίας, Κισάμου, Καντανίας, Ἐλύρου, Λίσσου, Φοινίκης ἢ Ἀραδήνης καὶ τῆς νήσου Κλαύδου, φαίνεται ὅτι εἶναι ὑπερβολικός.

Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου γενομένην πολιτικὴν διαίρεσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἡ Κρήτη περιελήφθη εἰς τὴν Μακεδονικὴν διοίκησιν, ἐν ᾗ διεμορφώθησαν πέντε μητροπόλεις: Θεσσαλονίκης, Λαρίσης, Κορίνθου, Γορτύνης καὶ Νικοπόλεως, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὴν *ἐξαρχίαν Θεσσαλονίκης*. Ἑκάστη τῶν μητροπόλεων τούτων εἶχεν ἰδίαν σύνοδον ἐπισκόπων (ἐπαρχιακήν), ἧς προήδρευεν ὁ μητροπολίτης τῆς πρωτευούσης, τῶν δὲ γενικῶν συνόδων προήδρευεν ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Κατὰ ταῦτα, ἡ ἐν Κρήτῃ ἐπαρχιακὴ σύνοδος συνεκαλεῖτο ἐν Γορτύνῃ, ἕδρᾳ τῆς μητροπόλεως Κρήτης, οὕτω δ' ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἀπώλεια τῶν πρακτικῶν τῶν ἐν αὐτῇ συγκροτηθεισῶν συνόδων κατὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἡ μητρόπολις τῆς Κρήτης μετὰ τῶν ἄλλων μητροπόλεων τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ ὑπήγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ πάπα Ρώμης, μέχρι τοῦ Λέοντος Γ', ὁ ὁποῖος, συνεπείᾳ τῆς πολεμικῆς, τὴν ὁποίαν ὁ πάπας Γρηγόριος Γ' διεξήγαγε κατὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ μεταρρυθμίσεων, καταργήσας πᾶσαν δικαιοδοσίαν τοῦ πάπα ἐπὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὑπήγαγε τοῦτο ὑπὸ τὸν ὁμόφρονα αὐτῷ πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἀναστάσιον ἐν ἔτει 753. Ἔκτοτε ἡ μητρόπολις τῆς Κρήτης ἀπετέλεσε μίαν τῶν μητροπόλεων τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου. Ὁ μητροπολίτης αὐτῆς φέρει μέχρι σήμερον τὸν τίτλον «ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου Εὐρώπης». Κατὰ τὴν περίοδον τῆς εἰκονομαχίας οὐκ ὀλίγα ὑπῆρξαν τὰ θύματα τῶν διωγμῶν, οὓς οἱ εἰκονομάχοι αὐτοκράτορες διεξήγαγον κατὰ τῶν εἰκονολατρῶν. Ἐν τοῖς διωγμοῖς τούτοις ἐμαρτύρησαν οἱ Κρῆτες *Πέτρος ὁ Καλυβίτης* (761), *Ἀνδρέας* ὁ ἐν τῇ Κρίσει καὶ *Παῦλος* (767).

Δεινὸν πλῆγμα κατὰ τοῦ ἐν Κρήτῃ Χριστιανισμοῦ κατέφερεν ἡ ἀραβοκρατία, διαρκέσασα ἐπὶ 137 ἔτη (824—961). Ἐπιχειρήσαντες οἱ Σαρακηνοὶ τὸν βίᾳ ἐξισλαμισμὸν τῶν κατοίκων, τοὺς ἀρνουμένους ἐξ αὐτῶν νὰ ἀσπασθῶσι τὸν Ισλαμισμὸν κατέσφαξαν καὶ τὰ ἱερὰ αὐτῶν κατέστρεψαν, ὡς τὸν ἐν Γορτύνῃ μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Ἁγίου Τίτου. Μεταξὺ τῶν μαρτύρων τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης συγκαταλέγεται καὶ ὁ ἐπίσκοπος Γορτύνης *Κύριλλος Β'*, ὁ ὁποῖος, ὢν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀμύνης τῆς πόλεως, συνελήφθη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν μετὰ τὴν ἐκπολιόρκησιν αὐτῆς καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον. Κατὰ τὴν ἀραβικὴν τυραννίαν ἡ ἀνωτέρα ἱεραρχία ἐξέλιπεν ἐκ τῆς νήσου. Αἱ πόλεις, αἵτινες πρὸ τῆς ἀραβοκρατίας ἦσαν ἕδραι ἐπισκοπῶν, εἶχον καταστραφῆ, ὁ δὲ Χριστιανισμὸς εἶχεν ἐκλίπει. Ἐὰν δὲ μνημονεύωνται ἐπίσκοποι φερώνυμοι ἐπισκοπῶν ἐν Κρήτῃ, οἱ τοιοῦτοι διέμενον ἐκτὸς αὐτῆς, ὡς ὁ Γορτύνης ἢ Κρήτης Βασίλειος Β', ὅστις ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπὶ Φωτίου σύνοδον (879). Μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Ἀράβων καὶ τὴν πλήρη ἀνάκτησιν τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, οἱ ἐν Βυζαντίῳ ἠσχολήθησαν εἰς τὴν ἀποκάθαρσιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἀραβικοῦ ἄγους, τὴν ἐξαφάνισιν παντὸς ἔχοντος σχέσιν πρὸς τὴν θρησκείαν τοῦ Ἰσλάμ, τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν κατοίκων, τὴν ἀποκατάστασιν καὶ ἑδραίωσιν παρ' αὐτοῖς τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀπεστάλη εἰς Κρήτην ὁ ἅγιος *Νίκων*, ὁ ἐπικαλούμενος *Μετανοεῖτε*, ὅστις ἀνήγειρε πανταχοῦ τῆς νήσου τοὺς ναούς, οἵτινες εἶχον κατεδαφισθῆ ὑπὸ τῶν Ἀράβων, τοὺς δὲ εἰς τεμένη μεταβληθέντας ἀπέδωκεν εἰς τὴν χριστιανικὴν λατρείαν. Πρὸς ἐπίρρωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ ἐν Κρήτῃ ὁ Νικηφόρος ἐγκατέστησε πολλοὺς τῶν παλαιμάχων καὶ ἀπομάχων στρατιωτῶν του. Κατῴκισεν εἰς τὴν νῆσον πολυαρίθμους ἀποίκους, εἰς οὓς διένειμε τὰς περιουσίας τῶν ἐξαφανισθέντων Ἀράβων. Οἱ ἀποικισθέντες ἦσαν τὸ πλεῖστον Ἕλληνες, ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ ἱκανοὶ ἀλλοεθνεῖς μέν, ἀλλὰ Χριστιανοί, ὑπήκοοι ἢ

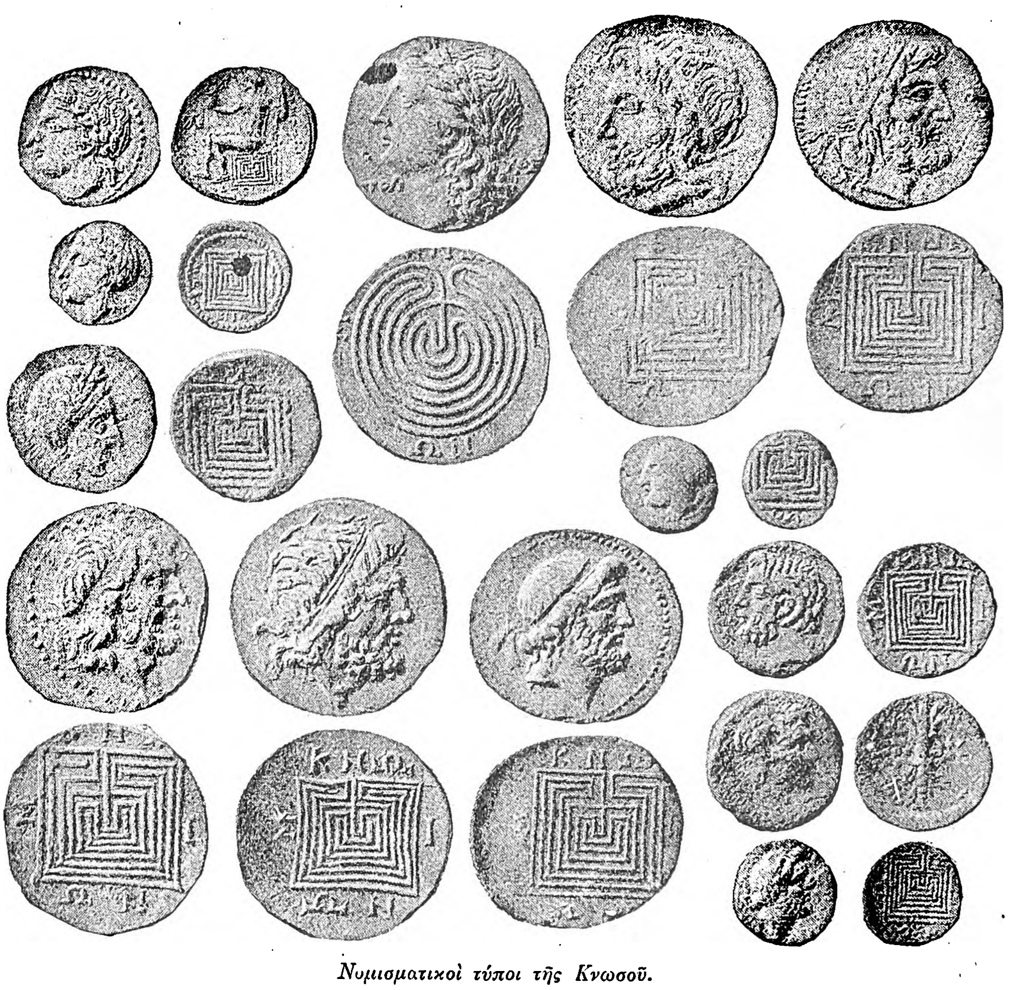
Νομισματικοὶ τύποι τῆς Κνωσοῦ.

Digitized by Google

μισθοφόροι τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Τὴν τοιαύτην τῶν ἀποίκων προέλευσιν διασῴζουσιν ὀνόματα πολλῶν χωρίων τῆς νήσου. Εἰς αὐτὴν κατῆλθον καὶ ἄποικοι ἐξ εὐγενῶν οἴκων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, οἱ ὁποῖοι ἀπέβησαν ἰσχυροὶ παράγοντες, ἀποτελέσαντες τὴν τάξιν τῶν *ἀρχόντων*. Οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ γενάρχαι τῶν ἀριστοκρατικῶν οἴκων τῆς νήσου, τῶν Φωκάδων (ἐξ ὧν οἱ Καλλιέργαι), τῶν Σκορδιλῶν, τῶν Μελισσηνῶν, τῶν Βαρουχῶν, τῶν Μουσούρων, τῶν Βλαστῶν, τῶν Χορτατσῶν καὶ ἄλλων, οἱ ὁποῖοι ἡγήθησαν τῶν κατὰ τῆς ἐνετοκρατίας ἐπαναστάσεων καὶ ὑπῆρξαν οἱ πρόμαχοι τῶν δικαίων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς.

Τῆς ἀνακτηθείσης Κρήτης πολιτικὴ πρωτεύουσα ἐγένετο ὁ Χάνδαξ. Προεκρίθη οὗτος καὶ ὡς θρησκευτικὴ ἕδρα τῆς νήσου ἀντὶ τῆς εἰς ἐρείπια κειμένης Γόρτυνος, ὁ δὲ ἐν αὐτῷ ἑδρεύων ἀρχιεπίσκοπος ἐγράφετο ἔκτοτε μητροπολίτης Κρήτης. Τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον προέβη εἰς τὴν ἐπανίδρυσιν οὐ μόνον τῆς μητροπόλεως, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπισκοπῶν Κρήτης μὲ τὰς ἐκ παραδόσεως παλαιὰς αὐτῶν ὀνομασίας τὸ πλεῖστον. Ἕδραι αὐτῶν δὲν ἦσαν πλέον αἱ παλαιαὶ πόλεις, αἵτινες εἶχον καταστραφῆ, ἀλλ' ἕτερα χωρία, τὰ ὁποῖα ἔλαβον ἔκτοτε τὸ ὄνομα *Ἐπισκοπή*, *Πισκοπή* Ἤτοι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, πλὴν τῆς μητροπόλεως Κρήτης, ὑπῆρχον καὶ δέκα ἐπισκοπαί: ἡ *Κισάμου* μὲ ἕδραν τὸ χωρίον Ἐπισκοπὴ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἡ *Ἁγιᾶς* (Κυδωνίας) μὲ ἕδραν τὸ χωρίον Ἁγιὰ-Ἐπισκοπὴ ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Χανίων, ἡ *Καλαμῶνος* (Λάππας) μὲ ἕδραν τὸ χωρίον Μεγάλη Ἐπισκοπὴ Ρεθύμνης, ἡ τοῦ *Ἀγρίου* μὲ ἕδραν τὴν Βερὰν Ἐπισκοπὴν Μυλοποτάμου, ἡ *Αὐλοποτάμου* (Ἐλευθέρνης) μὲ ἕδραν τὸ χωρίον Ἐπισκοπὴ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, ἡ *Κνωσοῦ* μὲ ἕδραν τὸ χωρίον Ἅγιον Μύρωνα Μαλεβιζίου, ἡ *Χερρονήσου* μὲ ἕδραν τὰ χωρία Πισκοπιανῶ καὶ Ἐπισκοπὴν τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος, ἡ *Ἀρκαδίας* μὲ ἕδραν τὸ χωρίον Ἐπισκοπὴν Μονοφατσίου, ἡ *Ἱεραπέτρας* μὲ ἕδραν τὴν Ἐπισκοπὴν Ἱεραπέτρας καὶ ἡ τῆς *Σητείας* μὲ ἕδραν τὰ χωρία Ἐπάνω καὶ Κάτω Ἐπισκοπὴ τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας. Τοῦ Χάνδακος καταστάντος ἕδρας τοῦ μητροπολίτου Κρήτης ἀνηγέρθη ἐν αὐτῷ μεγαλοπρεπὴς μητροπολιτικὸς ναὸς ἐπ' ὀνόματι τοῦ προστάτου τῆς νήσου ἀποστόλου Τίτου εἰς τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς πόλεως, παρὰ τὴν μεγάλην ὁδὸν τὴν ἄγουσαν ἐκ τοῦ λιμένος εἰς τὴν πλατεῖαν καὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦ δούκα.

Ἐνετοκρατία. Κατὰ τὴν Δ' σταυροφορίαν καὶ τὴν διανομὴν μεταξὺ τῶν σταυροφόρων τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους (1204), ἡ Κρήτη ἐδόθη Βονιφατίῳ τῷ Μομφερρατικῷ, ὅστις διὰ τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει ὑπογραφείσης συνθήκης τῇ 12ῃ Αὐγούστου 1204 ἐξεχώρησεν αὐτὴν εἰς τοὺς Ἑνετούς, λαβὼν παρ' αὐτῶν ἀνταλλάγματά τινα οὐχὶ σημαντικὰ καὶ χιλίας μάρκας ἀργυρᾶς. Οἱ Ἑνετοὶ μετὰ πείσμονα ἀγῶνα κατὰ τῶν Γενοατῶν ἐγένοντο ὁριστικῶς κύριοι αὐτῆς τῷ 1210. Ἐγκατασταθέντες ἐν Κρήτῃ ἐξεδίωξαν, τῇ ἀπαιτήσει τοῦ πάπα, τὸν ὀρθόδοξον μητροπολίτην καὶ ἐγκαθίδρυσαν Λατῖνον ἀρχιεπίσκοπον ἐν Χάνδακι (Candia), ὁ ὁποῖος καὶ ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἦτο ἡ θρησκευτικὴ πρωτεύουσα τῆς νήσου. Πρῶτος τοιοῦτος ἀρχιεπίσκοπος πιθανώτατα ὑπῆρξεν ὁ Ἰάκωβος Βιάρος, ὅστις ἀναφέρεται ὡς ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ πρώτου δούκα τῆς Κρήτης Ἰακώβου Τιεπόλου. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο βαθμηδὸν καὶ διὰ τὰς ἐπισκοπὰς τῆς νήσου, αἱ ὁποῖαι διετηρήθησαν μὲ τὰ πρῶτα αὐτῶν ὀνόματα δια λόγους σκοπιμότητος, ἵνα οὕτως ἐμφανίζωνται οἱ νέοι πολιτικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ὀρθοδόξου στοιχείου ὡς συνεχίζοντες τὰς ἐν Κρήτῃ παραδόσεις. Πλὴν τῶν ἐπισκοπικῶν κατοικιῶν καὶ τῶν ναῶν παρεχωρήθησαν τοῖς Λατίνοις ἐπισκόποις πρὸς συντήρησιν καὶ τὰ κτήματα τῶν ἐπισκοπῶν. Ἡ ἐνετικὴ δημοκρατία μέρος τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων τῆς Κρήτης παρεχώρησεν εἰς τὸν λατινικὸν κλῆρον, ἕτερον μέρος ἐκράτησε πρὸς ἴδιον αὐτῆς ὄφελος καὶ μέρος ἀφῆκεν εἰς τὸν ὀρθόδοξον κλῆρον καὶ εἰς τὰς πολυαρίθμους ἑλληνικὰς μονὰς τῆς νήσου. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι ἡ ἐνετικὴ δημοκρατία ἀφῆκε τῷ Οἰκουμενικῷ πατριαρχείῳ μέρος τῶν ἐν Κρήτῃ κτημάτων του. Τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἐναπέμειναν μόνον πρεσβύτεροι, πρωτοπρεσβύτεροι (πρωτοπαπᾶδες) καὶ οἱ ἐν ταῖς μοναῖς ἱερομόναχοι

Ἡ τοιαύτη πρὸς τὴν παπικὴν Ἕδραν εὔνοια τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας δὲν ἦτο ἀπόρροια τῆς θρησκευτικῆς τῶν Ἑνετῶν ἰδεολογίας, ἀλλ' ἐγένετο ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἔχωσιν ἓν ἔτι μέσον ἐπικρατήσεως ἐν τῇ νήσῳ, διακοπτομένης πάσης σχέσεως καὶ ἐπαφῆς τῶν ὀρθοδόξων κατοίκων πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον καὶ ἐν γένει πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὐχὶ ἅπαξ ἡ Ἑνετία ἦλθεν εἰς ἀντιθέσεις καὶ ἔριδας πρὸς τοὺς πάπας, εἴτε διότι ἠγωνίζοντο οὗτοι νὰ οἰκειοποιηθῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν πλείονα δικαιώματα ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν ἐπισκόπων Κρήτης, εἴτε διότι ἀνεβίβαζον εἰς τὰ ἀξιώματα ἐκεῖνα πρόσωπα μὴ ἐξυπηρετοῦντα τὰ ἐν Κρήτῃ συμφέροντα αὐτῆς, πολλάκις δὲ καὶ διότι διὰ τῆς ἀναμείξεως αὐτῶν εἰς ὑποθέσεις πολιτικῆς φύσεως παρέβλαπτον σπουδαίως αὐτά. Ἐν τοῖς ἐνετικοῖς ἐγγράφοις ἀναφέρονται αἱ ἑξῆς ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἐπισκοπαὶ Κρήτης: Chissamo (Κισάμου), Agia (Ἁγιᾶς), Calamona (Καλαμῶνος), Ario (Ἀγρίου), Milopotamo (Μυλοποτάμου), San Miro (Κνωσοῦ), Chirone (Χερρονήσου), Arcadia (Ἀρκαδίας), Gerapetra (Ἱεραπέτρας), Sitia (Σητείας). Ὁ πάπας Κλήμης ὁ ΣΤ' ἀνασυνέστησε καὶ τὴν ἐπισκοπὴν τῆς Κανδάνου, ἡ ὁποία ὀλίγον χρόνον διετηρήθη. Βραδύτερον μετέφερον τὴν ἕδραν τῆς ἐπισκοπῆς Κυδωνίας ἐκ τῆς Ἁγιᾶς εἰς τὰ Χανία, τὴν τῆς Καλαμῶνος εἰς Ρεθύμνην καὶ τὴν τῆς Σητείας εἰς τὴν ὁμώνυμον πολίχνην. Ὑπέστησαν δὲ διαρρυθμίσεις αἱ ἑξῆς ἐπισκοπαί: ἡ τοῦ Ἁγίου Μύρωνος (Κνωσοῦ) συνηνώθη μετὰ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, ἡ τοῦ Ἀγρίου συνεχωνεύθη εἰς τὴν τῆς Ρεθύμνης (1551), ἡ τῆς Ἱεραπέτρας συνηνώθη μετὰ τῆς Σητείας (1571). Ὀλίγον βραδύτερον κατηργήθη ἡ τῆς Κισάμου, κατὰ δὲ τὸ 1604 ἡ τῆς Ἀρκαδίας καὶ κατὰ τὸ 1641 συνεχωνεύθη ἡ τοῦ Μυλοποτάμου εἰς τὴν τῆς Ρεθύμνης. Εἰς τὰς ἐν Κρήτῃ ἐπισκοπὰς ἐγκαθιδρύοντο ἐπίσκοποι προερχόμενοι ἰδίᾳ ἐκ διαφόρων καθολικῶν χωρῶν. Οὐχ ἧττον, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τὰς ἐνετοκρατίας ὑπῆρξαν καί τινες ἐπίσκοποι τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος. Ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1248 ρητῶς μνημονεύεται ὅτι ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Χερρονήσου ἥδρευε τοιοῦτος μέχρι τοῦ δούκα τῆς Κρήτης Βαρθολομαίου Γραδονίκου (1234). Ἐπίσης τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος ἦτο καί τις Χορτάτσης τῷ 1237. Ἐν ἐγγράφῳ τοῦ 1260 μνημονεύεται ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος Ἀγρίου ὁ Βασίλειος Βαρούχας καὶ ἐν ἑτέρῳ ἐγγράφῳ τοῦ 1357 ἀναφέρεται Μακάριός τις ἐπίσκοπος τῶν Ἑλλήνων, Κρής. Ἰδίᾳ δὲ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν κατὰ τῆς ἐνετοκρατίας ἐπαναστάσεων τῶν Κρητῶν ἐγένοντο ἐπίσκοποι ὀρθόδοξοι, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι οὐδεμίαν εἶχον σχέσιν πρὸς τὴν ἐνετικὴν κυβέρνησιν. Ὅπως συνεχισθῇ τὸ ὀρθόδοξον ἐπισκοπικὸν καθεστὼς ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Ἀγρίου, διὰ νὰ ὑπάρχῃ ἔστω καὶ εἷς ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος ἐν Κρήτῃ διὰ τὸν ἀκέφαλον ὀρθόδοξον κλῆρον καὶ διὰ τὴν τέλεσιν χειροτονιῶν, περιελήφθη τῇ ἐπιμονῇ τοῦ Ἀλεξίου Καλλιέργου ἐν τῇ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας συναφθείσῃ συνθήκῃ (1299) ὅρος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ τελευταία ἤθελε προσπαθήσει, ἵνα ὁ Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος δώσῃ τὴν ἐπισκοπὴν Ἀγρίου, χηρεύουσαν τότε, εἰς ἐπίσκοπον ὀρθόδοξον, ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ὁ ἀρχιεπίσκοπος δὲν θὰ συγκατένευεν εἰς τοῦτο, ὁ Ἀλέξιος μετὰ τῶν ὀπαδῶν του θὰ ἦταν ἐλεύθεροι νὰ λύσωσι τὴν διαφορὰν ταύτην πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, μηδενὸς ἄλλου δικαιουμένου νὰ ἐπέμβῃ, μηδ' αὐτῆς τῆς ἐνετικῆς κυβερνήσεως. Εἶναι ἐν τούτοις ζήτημα κατὰ πόσον ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος ἐγκατεστάθη ἐν τῇ ἐπισκοπῇ ταύτῃ καὶ τοῦτο τῇ ἀδιαλλάκτῳ ἀρνήσει τοῦ πάπα Κλήμεντος Ε', ἀποκαλέσαντος τὴν συνθήκην ἐκείνην ἀνόσιον. Ἐπίσης κατήρχοντο εἰς Κρήτην κατὰ καιροὺς ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι ἐκ διαφόρων ἑλληνικῶν χωρῶν, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἀποστελλόμενοι, ὑπὸ τὸ πρόσχημα μὲν συλλογῆς βοηθημάτων ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, πράγματι δὲ ἔχοντες τὴν μυστικὴν ἀποστολήν, ὅπως ἐνισχύωσι τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν τοῦ κρητικοῦ λαοῦ. Καίτοι ἡ ἐνετικὴ δημοκρατία ἦτο πεπεισμένη, ὅτι ἡ ἀνεξιθρησκεία δέον νὰ ᾖ ἡ ἀρχὴ διὰ πᾶσαν ἐμπορικὴν πολιτείαν, οὐχ ἧττον αὕτη, παρὰ τὰς πεποιθήσεις της ταύτας, ἵνα καταπολεμήσῃ παντὶ τρόπῳ τοὺς ἐθνικοὺς πόθους τῶν Κρητῶν, παρωθουμένη δὲ ὑπὸ τῆς παπικῆς Ἕδρας, ἀπηγόρευεν ἐμμόνως τὴν παραμονὴν ἐν τῇ νήσῳ ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖοι ἐν τῇ συνειδήσει τῶν Κρητῶν ἐξεπροσώπουν τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἐθνικὰ ἰδεώδη. Ἡ ὑπὸ τῆς ἐνετικῆς κυβερνήσεως ἐπιδεικνυομένη ἔστιν ὅτε προστασία πρὸς τὴν ὀρθόδοξον ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίαν ἀφεώρα εἰς τὴν προστασίαν τοῦ δόγματος καὶ τῶν ἐθίμων αὐτῆς ἀπέναντι τῶν αὐθαιρεσιῶν τοῦ λατινικοῦ κλήρου.

Ὁ χρονογράφος Παχυμέρης (1296—1304) ἀναφέρει τὸν Κρήτης Νικηφόρον ἐκδιωχθέντα ὑπὸ τῆς ἐνετικῆς κυβερνήσεως. Ἐπίσης ὁ ἐπὶ πατριάρχου Ἀθανασίου Α', κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἐκλεγεὶς καὶ χειροτονηθεὶς μητροπολίτης Ἀθηνῶν Ἄνθιμος Α' ὁ Ὁμολογητής, ἀλλ' εἰς ὃν δὲν ἐπετράπη ὑπὸ τῶν Φράγκων, ὡς καὶ εἰς ἄλλους ἀρχιερεῖς Ἀθηνῶν, νὰ ἐμφανισθῇ καὶ ἐγκαθιδρυθῇ ἐν τῇ ἕδρᾳ του, ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου ὡς πρόεδρος Κρήτης εἰς τὴν νῆσον, συνελήφθη τῇ ἀξιώσει τοῦ λατινικοῦ κλήρου καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ ὁ προβλεπτὴς Ἰάκωβος Φοσκαρίνης (6 Ἰουνίου 1588) ἀναφέρει, ὅτι ὁ Φιλαδελφείας (ὁ ἀπὸ τοῦ 1575 ἐπίσκοπος τῶν ἐν Ἑνετίᾳ ὀρθοδόξων) Γαβριὴλ Σεβῆρος, ἀποβιβασθεὶς εἰς Χανία ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἐνετικῆς κυβερνήσεως προσεκλήθη ὑπ' αὐτοῦ ν' ἀλλάξῃ τόπον διαμονῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἀρχιερεῖς ὀρθόδοξοι, παραιτούμενοι τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος, κατήρχοντο εἰς Κρήτην καὶ διέμενον ἐν αὐτῇ ὡς ἁπλοῖ ἱερεῖς, ἀπέλαυον δ' οὗτοι μεγάλης τιμῆς παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις τῆς νήσου διὰ τὴν γενομένην ὑπ' αὐτῶν θυσίαν, ὁ προβλεπτὴς Ἰωάννης Βαπτιστὴς Μῶρος, ἐν ἔτει 1602, προέτεινε νὰ ἐκδιωχθῇ ἐκ τῆς νήσου εἷς τοιοῦτος ἐπίσκοπος ἐφημερεύων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, οὐχὶ μακρὰν τῶν Χανίων, καὶ ἐξομολογῶν τοὺς Ἕλληνας μεγιστᾶνας. Τοιοῦτοι ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι κατελθόντες εἰς τὴν νῆσον πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς θρησκευτικῆς τῶν ὀρθοδόξων συνειδήσεως μνημονεύονται ὑπὸ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ ὁ πρώην Χίου Ἱππόλυτος, Κρὴς (1596), ἐπίσκοπός τις Δέρβης (1596) καὶ ὁ Κυδωνίας Πορφύριος (1601). Ὁ τελευταῖος οὗτος ἀσφαλῶς εἶναι ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου τὴν ἐκδίωξιν προέτεινε τῷ 1602 ὁ προβλεπτὴς Μῶρος. Καθ' οὓς χρόνους δὲν ὑπῆρχεν ἐν τῇ νήσῳ ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος, οἱ βουλόμενοι ἐκ τῶν Κρητῶν νὰ ἱερωθῶσιν ἀπεδήμουν πρὸς τοῦτο εἰς Κύθηρα, Κορώνην, Μεθώνην, Μάνην καὶ εἰς μέρη κατεχόμενα ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅπου ὑπῆρχον ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, ἐπιχειροῦντες οὕτω ταξίδια δαπανηρά, δυσχερῆ καὶ κινδυνώδη λόγῳ τῶν πειρατικῶν ἐπιθέσεων. Ἕνεκα τῆς ἑλληνοφοβίας, ἥτις κατεῖχε τοὺς Ἑνετούς, εἶχε τεθῆ ἐν ἐφαρμογῇ ἡ ἀρχὴ ὅτι Ἕλλην κληρικὸς ἐπιθυμῶν ν' ἀνέλθῃ εἰς τὰ ἀνώτατα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀξιώματα, ὤφειλε ν' ἀσπασθῇ τὸ λατινικὸν δόγμα. Ὁ ἀναφερόμενος ἐν τῇ «Creta Sacra» ὡς ὀρθόδοξος ἀρχιεπίσκοπος Γορτύνης Παΐσιος ἐν ἔτει 1439 θὰ ἦτο πάντως τιτουλάριος ἐπίσκοπος. Ἐξαίρεσιν ἀπετέλεσεν ἡ ἀνάρρησις εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον Κισάμου, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ λατινικοῦ κλήρου, κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, τοῦ Γερασίμου Παλαιόκαπα, Κυδωνιάτου, ἐκλεγέντος καὶ ἐγκαθιδρυθέντος ὡς ἐπισκόπου ὀρθοδόξου Κισάμου. Σπουδάσας οὗτος ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου διωρίσθη ἔφορος τοῦ Παταβικοῦ γυμνασίου, κατῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του Κρήτην, ἔνθα ἀσπασθεὶς τὸν μοναχικὸν βίον ἐγένετο ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἀγκαράθου καὶ εἶτα ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος Κισάμου διὰ τὴν ἐξέχουσαν αὐτοῦ παιδείαν καὶ τὰς πρὸς τὴν ἐνετικὴν διοίκησιν ὑπηρεσίας του. Πρὸς ἄρσιν τῆς εἰς βάρος τοῦ ὀρθοδόξου λαοῦ τῆς νήσου διαπραττομένης ἀδικίας καὶ ρύθμισιν τοῦ ἐπιμάχου ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος κατὰ τρόπον ἱκανοποιοῦντα τοὺς ὀρθοδόξους, ἐγένετο σχετικὴ προσπάθεια κατὰ τὸ 1575. Ἕλλην ἔμπορος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ Λεωνῖνος Σέρβος ἐνήργησε καταλλήλως ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο παρὰ τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει βαΐλῳ τῆς Ἑνετίας. Ἡ πρότασις καὶ τὸ σχέδιόν του περὶ ἐπισκοπικῆς ἐν Κρήτῃ συνόδου ἔφθασαν μέχρι τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα. Ἡ προσπάθεια ἐν τούτοις αὕτη ἐναυάγησε συνεπείᾳ τῆς ἐπιμόνου ἀντιδράσεως τοῦ ἐν Κρήτῃ προβλεπτοῦ Ἰακώβου Φοσκαρίνη.

Ὁ λατινικὸς κλῆρος ἐν Κρήτῃ ἐνεφάνιζεν, ἰδίᾳ κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς ἐνετοκρατίας, εἰκόνα οὐχὶ εὐχάριστον. Ἐχαρακτήριζεν αὐτὸν ἀμάθεια καὶ εἰς βάρος του ἐγένετο λόγος περὶ ἐκτρόπων, τὰ ὁποῖα, ὡς φαίνεται, οὔτε ὀλίγα οὔτε συγγνωστὰ ἦσαν. Ἡ ἐπισκοπικὴ διοίκησις εἶχε περιέλθει εἰς πλήρη παράλυσιν. Οἱ Λατῖνοι ἐπίσκοποι ἐδείκνυον ἐνδιαφέρον πρὸ παντὸς διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν ἐκ τῶν ἐπισκοπῶν εἰσοδημάτων, διὰ τὴν προπαγάνδαν μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων, διὰ τὴν δημιουργίαν σκανδάλων καὶ τὸν σφετερισμὸν πλειόνων δικαιωμάτων. Ἀπεδήμουν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου ἐκαρποῦντο τὰς ἐκ τῆς μισθώσεως τῶν ἐπισκοπικῶν κτημάτων προσόδους. Μὴ εἰθισμένοι εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν ζωήν, εὑρισκόμενοι μεταξὺ ἑτεροδόξου καὶ ἀλλοεθνοῦς στοιχείου, ἦτο φυσικὸν νὰ μὴ ἀρέσκωνται νὰ ζῶσι ξένοι εἰς ἐχθρικὸν αὐτοῖς περιβάλλον. Πρὸς ἐπάνοδον τῶν Λατίνων ἐπισκόπων εἰς τὰς ἐν Κρήτῃ ἕδρας των ἡ ἐνετικὴ σύγκλητος, προτάσει τοῦ δούκα τῆς Κρήτης Φραγκίσκου Λαυρεδανοῦ, ἐξέδωκε τῷ 1425 ψήφισμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκαλοῦντο πάντες οἱ ἐπίσκοποι τῶν ἐπέκεινα τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου χωρῶν νὰ ἐπανέλθωσιν ἐντὸς δέκα μηνῶν εἰς τὰς ἕδρας των καὶ νὰ ἐγκατοικήσωσι μονίμως ἐν αὐταῖς, ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει παρηγγέλλοντο οἱ κατὰ τόπους διοικηταὶ νὰ μισθώσωσι διὰ τῶν προσόδων τῶν χηρευουσῶν ἐπισκοπῶν ἀντὶ τῶν ἀπειθούντων ἑτέρους ἐπισκόπους.

Ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἱδρύθησαν λατινικαὶ μοναὶ ἐν Χάνδακι, Χανίοις, Ρεθύμνῃ, Σητείᾳ, Ἱεραπέτρᾳ καὶ Νεαπόλει. Ἡ ἐν Χάνδακι μεγάλη μονὴ τῶν φραγκισκανῶν ἔκειτο, ὅπου σήμερον τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Ὁ ἐκ Νεαπόλεως Μεραμβέλλου ὀρφανὸς υἱὸς μυλωθροῦ Πέτρος Φιλάργης (ἢ Φίλαργος ἢ Φιλάρετος) ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν φραγκισκανῶν ἀδελφῶν εἰς Ἰταλίαν καὶ Παρισίους, διακριθεὶς δὲ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἀρετῇ ἀνῆλθεν εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλέξανδρος Ε' (1409—1410). Ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ὑπῆρχε καὶ ναὸς τοῦ τάγματος τῶν δομινικανῶν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Πέτρου τοῦ μάρτυρος. Μετατραπεὶς ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς μουσουλμανικὸν τέμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ σουλτάνου Ἰμβραήμ, σῴζεται μέχρι σήμερον ἡμιηρειπωμένος. Ἐπίσης ὑπῆρχεν

Digitized by Google

ἐν Χάνδακι καὶ ναὸς τῶν αὐγουστινιανῶν μοναχῶν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ (San Salvatore). Μετετράπη καὶ οὗτος εἰς μουσουλμανικὸν τέμενος ἐπ' ὀνόματι τῆς βαλιδὲ σουλτάνας, ἐξ οὗ καὶ ἡ παρὰ τῷ λαῷ ὀνομασία αὐτοῦ Βαλτὲ τζαμί. Ἐσχάτως ὁ ναὸς οὗτος διαρρυθμισθεὶς καὶ συμπληρωθεὶς στεγάζει τὰ δύο γυμνάσια τῆς πόλεως.

Ὁ ὀρθόδοξος κλῆρος τῆς νήσου δὲν εὑρίσκετο εἰς ἐπίπεδον ὑψηλότερον ἐξ ἀπόψεως παιδεύσεως καὶ εὐκοσμίας. Τὸ ὀρθόδοξον ποίμνιον καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτοῦ στερηθέντες τῶν νομίμων καὶ φυσικῶν αὐτῶν πνευματικῶν ποιμένων καὶ προϊσταμένων, τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων ἱεραρχῶν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κατέχωσι τὰ πλεονεκτήματα πνευματικοῦ ποιμνίου καλῶς συντεταγμένου καὶ νομίμως κυβερνωμένου. Ὁ ὀρθόδοξος κλῆρος καὶ τὸ ὀρθόδοξον ποίμνιον ἀπετέλουν παράταξιν ἄνευ πνευματικῶν ἀρχηγῶν. Ἱερεῖς προερχόμενοι ἐκ τῶν τάξεων λαοῦ, διὰ τὴν παίδευσιν τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν οἱ κυρίαρχοι ἔλαβον μέριμναν, δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι ἦσαν ἀπαίδευτοι καὶ ἐδούλευον εἰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας.

Αἱ ἐν Κρήτῃ ἑλληνικαὶ μοναὶ ἀπέβησαν ἐπὶ ἑνετοκρατίας σπουδαιότατα κέντρα πνευματικῆς κινήσεως, ἀκροπόλεις τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ὀρθοδόξου πνεύματος. Εἶχον αὗται πλουσίας βιβλιοθήκας καὶ ἀνέδειξαν λογίους μοναχούς, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγοι ἀνῆλθον εἰς τὰ ὕπατα τῆς Εκκλησίας ἀξιώματα. Κορυφὴ τῶν ἐν Κρήτῃ ἱερῶν μονῶν ἐγένετο ἡ μονὴ τῆς Ἀγκαράθου, ἀνυπέρβλητος ἐν τῇ συμβολῇ τῶν τέκνων αὐτῆς, ἐπιφανῶν πατριαρχῶν καὶ λογίων κληρικῶν, οἷοι Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, Κύριλλος ὁ Λούκαρις κλπ. εἰς τὸν τραχὺν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διεξῆγε κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους κατὰ τῶν ἰησουϊτῶν. Ἐν Χάνδακι συνέστη ὑπὸ τῶν Σιναϊτῶν (1550) ἐν τῷ ἐκεῖ μετοχίῳ των Ἁγίᾳ Αἰκατερίνῃ σχολὴ ἑλληνική, τῆς ὁποίας πρῶτος σχολάρχης ἀναφέρεται Ἰωάννης ὁ Μυρεξῖνος ἢ Μορζῖνος, Κρής. Ἐν τῇ περιπύστῳ ταύτῃ σχολῇ ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν λατινικὴν Μελέτιος ὁ Βλαστός, παρ' ᾧ καὶ Μελέτιος ὁ Πηγᾶς ἐμαθήτευσεν, Ἰωάσαφ ὁ Δορυανός, παρ' ᾧ ἐμαθήτευσε Μάξιμος ὁ Μαργούνιος. Ἐν ταύτῃ ἐμαθήτευσε καὶ ὁ Νεκτάριος, ὁ μετὰ ταῦτα πατριάρχης Ἱεροσολύμων.

Ἐπιφανεῖς λόγιοι Κρῆτες κληρικοὶ ἐπὶ ἑνετοκρατίας ἀναφέρονται: *Μελέτιος ὁ Πηγᾶς* (1590), πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ ἐπιτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, *Μάξιμος ὁ Μαργούνιος*, ἐπίσκοπος Κυθήρων (1584), *Γεράσιμος Παλαιόκαπας*, ἐπίσκοπος Κισάμου, *Ζαχαρίας Σκορδύλιος*, Μαραφαρᾶς ἐπιλεγόμενος (1569), ἱερεὺς λόγιος καὶ συγγραφεύς, *Ἱππόλυτος* μητροπολίτης Χίου (1590), *Ἰωάννης Ναθαναὴλ* (1590), πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος, *Κύριλλος ὁ Λούκαρις*, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (1603) καὶ εἶτα Οἰκουμενικὸς πατριάρχης (1620), *Ναθαναὴλ Κανόπιος* (1630), σύγκελλος Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, *Μελέτιος ὁ Συρίγου* (1640), πρωτοσύγκελλος καὶ ἱεροκήρυξ τῆς Μ. Ἐκκλησίας, *Γεράσιμος*, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (1630), *Ἀθανάσιος ὁ Πατελάριος*, Οἰκουμενικὸς πατριάρχης (1634), *Νεκτάριος* πατριάρχης Ἱεροσολύμων (1661—1669), *Μελέτιος Χορτάκιος* (1670), διδάξας ἐν Ἑνετίᾳ, ἔνθα καὶ μητροπολίτης Φιλαδελφείας προεχειρίσθη, *Γεράσιμος ὁ Βλάχος* (1650), διδάσκαλος, ἱεροκῆρυξ, μητροπολίτης Φιλαδελφείας, *Ἰωαννίκιος* ὁ Ἀλεξανδρείας (1654), *Ἱερεμίας ὁ Κακαβέλας* (1650), ἱεροκῆρυξ τῆς Μ. Ἐκκλησίας, *Γεράσιμος Κακαβέλας*, *Μελέτιος Καλλονᾶς*, *Καλλιόπιος* ἱερομόναχος, *Γρηγόριος Μελισσηνός*, *Βαρθολομαῖος Συρόπουλος* καὶ ἕτεροι.

Τουρκοκρατία. Οἱ Ὀσμανίδαι Τοῦρκοι μετὰ πολυετῆ κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἐν Κρήτῃ ἀγῶνα κατέκτησαν αὐτήν. Διὰ τῆς μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων συνομολογηθείσης συνθήκης τοῦ Παλαιοκάστρου (6 Σεπτεμβρίου 1669) περιῆλθεν ἡ νῆσος, ἐξαιρέσει ὀχυρῶν τινων σημείων, ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν. Πρώτιστον μέλημα τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Κρήτης εἰς τοὺς Τούρκους, ὑπῆρξεν ἡ ἐγκαθίδρυσις ἐν Κρήτῃ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν. Ἐχειροτόνησε τοῦτο καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν νῆσον πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ Χάνδακος μητροπολίτην αὐτῆς τὸν *Νεόφυτον Πατελάρον*. Ὁ Χάνδαξ (Μεγάλο Κάστρο, σήμερον Ἡράκλειον) διετηρήθη καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας ὡς ἐκκλησιαστικὴ πρωτεύουσα τῆς νήσου. Τὸ πατριαρχεῖον ἀνασυνέστησεν ἐπίσης τὰς πρότερον ὑπαρχούσας ἐπισκοπὰς μετὰ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν ὀνομάτων. Τοιουτοτρόπως ἡ ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησία περιῆλθε καὶ αὖθις ὑπὸ τὴν διακυβέρνησιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, πᾶν δὲ ἴχνος παπικῆς ἐξουσίας ἐξέλιπεν ἐκ τῆς νήσου.

Μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς Κρήτης δὲν ἦτο πλέον ὁ ἐπὶ Βυζαντινῶν καὶ Ἑνετῶν μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Ἁγίου Τίτου. Οὗτος μετετράπη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς μουσουλμανικὸν τέμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ πορθητοῦ τοῦ Χάνδακος μεγάλου βεζύρου Φαζὴλ Ἀχμὲτ Κιοπρουλῆ, ἐξ οὗ καὶ ἀκούεται τοῦτο Βεζὶρ Τζαμί. Οἱ Ἑνετοὶ ἐν τούτοις ἀναχωροῦντες παρέλαβον τὰ ἱερὰ σκεύη, τοὺς κώδωνας τοῦ ναοῦ καὶ τὰ ἐν αὐτῷ φυλαττόμενα ἱερὰ κειμήλια. Ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ Χάνδακος ἐπὶ 66 ἔτη μοναδικὸς ναὸς ἐν αὐτῷ ἦτο ὁ μικρὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Ματθαίου (οἰκογενειακὸς ναὸς τοῦ Μαρκοφεουτέου), τὸν ὁποῖον, ὡς ἀναφέρεται ἐν φιρμανίῳ τοῦ 1080 ἔτους τῆς Ἐγείρας, ἤτοι 11 ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, ὁ μέγας διερμηνεὺς Παναγιωτάκης Νικούσιος ἐξηγόρασε μετὰ τῆς περιοχῆς του ὡς ἀδέσποτον ἰδιωτικὴν περιουσίαν καὶ τῷ λόγῳ τούτῳ δημευθεῖσαν μετ' ἄλλων κτημάτων ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ, καὶ ἐδώρησεν εἰς τὸ Ὄρος Σινᾶ. Οἱ κάτοικοι τοῦ Χάνδακος, μετὰ τὴν παράδοσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς Τούρκους (1669), κατέλιπον αὐτόν, ὡς εἶχον πράξει πρότερον καὶ οἱ τῶν Χανίων (1645) καὶ τῆς Ρεθύμνης (1646). Κατὰ παράδοσιν ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Παύλου Πρεσβυτέρου, ὁ Κιοπρουλῆς, πληροφορηθεὶς παρὰ τοῦ Παναγιωτάκη ὅτι αἰτία τῆς ἀναχωρήσεως τῶν Χριστιανῶν ἦτο ἡ παντελὴς ἔλλειψις ναοῦ, ὅπως τελῶσι τὰ τῆς θείας λατρείας, ἐπιθυμῶν δ' οὗτος τὴν παλινόστησιν αὐτῶν, τῷ παρήγγειλε νὰ εὕρῃ μικρόν τινα ναὸν εἰς ἀπόκεντρον μέρος τῆς πόλεως. Ὁ Παναγιωτάκης ἐξεῦρε τότε τὸν ἱερὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ματθαίου, ὃν παρεχώρησεν εἰς τὸν μητροπολίτην Νεόφυτον Πατελάρον, ἀλλ' εἶτα, συνεπείᾳ ἔριδος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Νικουσίου, ὁ τελευταῖος δυσαρεστηθεὶς ἐξεχώρησε τὸν ναὸν τοῦτον τοῖς Σιναΐταις μοναχοῖς. Προσπάθεια, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος, ὅπως ἡ μητρόπολις ἀποκτήσῃ ἴδιον ναόν, ἐγένετο ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ 1688 ἀποσταλέντος μητροπολίτου Κρήτης Ἀθανασίου τοῦ Καλλιοπολίτου. Εὑρὼν οὗτος ἐν τῇ πόλει παλαιὸν ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ταξιάρχου καὶ λαβὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὰ σχετικὰ φιρμάνια ἀνεκαίνισεν αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν τοῦ Σιναΐτου Οἰκονόμου Δανιὴλ ἐξεδόθη φιρμάνιον διατάσσον τὴν κατεδάφισιν τοῦ ναοῦ, ὅπερ καὶ ἐγένετο τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν θὰ ἐτελοῦντο τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ. Τέλος κατώρθωσεν ἡ μητρόπολις ν' ἀποκτήσῃ ναὸν ἐπὶ τοῦ μητροπολίτου Κρήτης Γερασίμου Λετίτζη τῷ 1735. Οὗτος διὰ μόχθων πολλῶν καὶ δαπάνης οὐ σμικρᾶς ἐπέτυχε νὰ ἐπιτραπῇ αὐτῷ ὑπὸ τῆς Πύλης ν' ἀνακαινίσῃ τὸν ἐν τῷ πατρικῷ αὐτοῦ οἴκῳ ναὸν τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, τῇ ὑποστηρίξει τοῦ τότε πασᾶ τοῦ Κάστρου Ἀλῆ, πρῴην μεγάλου βεζύρου, καὶ νὰ τελέσῃ μεγαλοπρεπῶς τὰ ἐγκαίνια αὐτοῦ τῇ 10 Νοεμβρίου 1735. Τοιουτοτρόπως κατέστη μητροπολιτικὸς τῆς Κρήτης ὁ μικρὸς ναὸς τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος καὶ θαυματουργοῦ Μηνᾶ, ὁ ὁποῖος ἐγένετο ὁ πολιοῦχος καὶ σωτὴρ τῆς πόλεως Ἡρακλείου. Ὁ νέος μητροπολιτικὸς ναὸς διεκοσμήθη δαπάναις τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν τῆς πόλεως. Ἐν ἔτει δὲ 1800 ὁ μητροπολίτης Κρήτης Γεράσιμος Παρδάλης μετέφερεν ἐκ τῆς μονῆς Βροντησίου καὶ ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν ἓξ μεγάλας εἰκόνας τοῦ διασήμου Κρητὸς ζωγράφου Μιχαὴλ Δαμασκηνοῦ (1490—1525). Τῇ 25ῃ Μαρτίου 1862, ἐπὶ μητροπολίτου Κρήτης Διονυσίου, τοῦ μετέπειτα οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος εὐρυχωροτάτου νέου μητροπολιτικοῦ ναοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ὁ ὁποῖος, ἅμα τῇ ἀποπερατώσει του, ἐνεκαινιάσθη πανηγυρικώτατα τῇ 16 Ἀπριλίου 1895 ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κρήτης Τιμοθέου Καστρινογιαννάκη, συλλειτουργούντων πάντων τῶν ἐπισκόπων Κρήτης. Σὺν τῇ ἐπανιδρύσει τῆς μητροπόλεως Κρήτης ἐπανιδρύθησαν καὶ αἱ ἐπισκοπαὶ τῆς νήσου: 1) Γορτύνης, 2) Κνωσοῦ, 3) Ἀρκαδίας, 4) Χερρονήσου, 5) Αὐλοποτάμου, 6) Ρεθύμνης, 7) Λάμπης, 8) Κυδωνίας, 9) Ἱερᾶς, 10) Πέτρας, 11) Σητείας, 12) Κισάμου (*Χρυσάνθου*, πατριάρχου Ἱεροσολύμων «Συνταγμάτιον»). Εἰς τὸν ἀνωτέρω κατάλογον καὶ εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀρχιερέων τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου περὶ εἰσφορᾶς αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς σχολῆς ἐν ἔτει 1777, ὡς καὶ εἰς τὰ «Κανονικὰ πεσκέσια μητροπολίτου Κρήτης» (1786), δὲν ἀναφέρεται ὁ κατὰ τὴν δευτέραν βυζαντινὴν περίοδον ἐπίσκοπος Ἀγρίου, ἀλλὰ Ρεθύμνης. Ἐν ταῖς αὐταῖς πηγαῖς, ἐν βερατίῳ τοῦ 1756 καὶ ἐν καταλόγῳ ἀρχιερέων ἀκμασάντων μεταξὺ τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος, οὐδεμία γίνεται μνεία τῆς ἐπισκοπῆς Γορτύνης εἰ μὴ μόνον ἐν τῷ «Συνταγματίῳ» τοῦ πατριάρχου Χρυσάνθου. Ἡ ἐπισκοπὴ Πέτρας ἱδρύθη πιθανῶς περὶ τὰ τέλη τῆς δευτέρας βυζαντινῆς περιόδου, περιλαμβάνουσα τὰς ἐπαρχίας Μεραβέλλου καὶ Λασιθίου, ἀποσπασθείσας ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς Ἱεραπέτρας. Ἡ ὀνομασία αὐτῆς φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἐκ τοῦ ἑξῆς: ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἱεραπέτρας σημειοῦται καὶ «ὁ Ἱερᾶς ὁ Πέτρας» καὶ «ὁ Ἱερᾶς Πέτρας». Τὸ πατριαρχεῖον ἱδρῦσαν τὴν νέαν ἐπισκοπὴν καὶ ἐκλαβὸν ἴσως ὅτι ἡ ὀνομασία «ὁ Ἱερᾶς ὁ Πέτρας» εἶχε σχέσιν μὲ τὴν ὕπαρξιν δύο πόλεων *Ἱερᾶς καὶ Πέτρας*, ἔδωκε τὸ τῆς Πέτρας εἰς τὴν νέαν ἐπισκοπήν, τὸ δὲ τῆς Ἱερᾶς ἀφῆκε διὰ τὴν ἐπισκοπὴν Ἱεραπέτρου.

Αἱ ἐν Κρήτῃ ἐπισκοπαὶ μετὰ τὸ 1821 ὑπέστησαν διαφόρους μεταβολάς. Ὁ ἐν ἔτει 1823 διορισθεὶς ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Κρήτης, χηρευσάσῃ διὰ τοῦ σφαγιασμοῦ τοῦ μητροπολίτου Γερασίμου Παρδάλη, Καλλίνικος ὁ ἐξ Ἀγχιάλου, κατήργησε τὴν ἐπισκοπὴν Κνωσοῦ, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν Μαλεβιζίου καὶ Τεμένους καὶ ἥνωσεν αὐτὴν μετὰ τῆς μητροπόλεως. Ἐπὶ τοῦ μητροπολίτου Μελετίου Νικολετάκη (1831—1839) ἐγένοντο αἱ ἑξῆς μεταβολαί: Ἡ ἐπισκοπὴ Κισάμου συνεχωνεύθη εἰς τὴν τῆς Κυδωνίας (1831), ἡ τῆς Ἱερᾶς ἡνώθη μετὰ τῆς Σητείας, ἡ τῆς Χερρονήσου συνεχωνεύθη εἰς τὴν μητρόπολιν, ἡ τῆς Αὐλοποτάμου ἡνώθη μετὰ τῆς Ρεθύμνης (1838). Ἐν ἔτει 1842 ὁ μητροπολίτης Καλλίνικος Χούγιας, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ πατριαρχείου, ἀνασυνέστησε τὴν ἐπισκοπὴν Χερρονήσου, τούτου δ' ἕνεκα καὶ ἐπαύθη οὗτος ὑπ' αὐτοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου Λάμπης Νικοδήμου (17 Ἰουνίου 1845), ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη συνεχωνεύθη εἰς τὴν μητρόπολιν. Ἐν ἔτει 1860 ἡ ἐπισκοπὴ Κισάμου ἐχωρίσθη ἀπὸ τὴν τῆς Κυδωνίας καὶ τῷ 1863 ἀνασυνέστη ἡ ἐπισκοπὴ Λάμπης καὶ Σφακίων. Τὸ ἐπισκοπικὸν τοῦτο καθεστὼς διετηρήθη μέχρι τοῦ 1900. Ἤτοι ἡ *μητρόπολις Κρήτης* περιελάμβανε τὴν πόλιν Ἡρακλείου καὶ τὰς ἐπαρχίας Μονοφατσίου, Καινουρίου, Πυργιωτίσσης, Μαλεβιζίου καὶ Τεμένους, ἡ ἐπισκοπὴ *Ἀρκαδίας* τὴν ἐπαρχίαν Ρίζου (τὴν σημερινὴν Βιάννον καὶ τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα Μονοφατσίου), ἡ τῆς *Χερρονήσου* τὴν ἐπαρχίαν Πεδιάδος, ἡ τοῦ *Αὐλοποτάμου* καὶ *Ρεθύμνης* τὴν πόλιν Ρεθύμνης καὶ τὰς ἐπαρχίας Ρεθύμνης καὶ Μυλοποτάμου, ἡ τῆς *Λάμπης* καὶ *Σφακίων* τὰς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου, Ἀμαρίου καὶ Σφακίων, ἡ τῆς *Κυδωνίας* καὶ *Ἀποκορώνου* τὴν πόλιν Χανίων καὶ τὰς ἐπαρχίας Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου, ἡ τῆς *Ἱερᾶς* καὶ *Σητείας* τὰς ἐπαρχίας Ἱεραπέτρου καὶ Σητείας, ἡ τῆς *Πέτρας* τὰς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου καὶ Λασιθίου καὶ ἡ τῆς *Κισάμου* καὶ *Σελίνου* τὰς ὁμωνύμους ἐπαρχίας.

Καίτοι οἱ νέοι κατακτηταὶ ἀνεγνώρισαν τὸ νέον ἐκκλησιαστικὸν καθεστὼς ἐν τῇ νήσῳ μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ πορθητοῦ Μωάμεθ Β' παραχωρηθέντων τῇ ἐκκλησίᾳ προνομίων, οὐχ ἧττον ἡ ἐφαρμοσθεῖσα κατὰ τῶν Χριστιανῶν τακτικὴ κατ' οὐδὲν διέφερε τοῦ διωγμοῦ παντὸς χριστιανικοῦ. Οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας, προστατεύοντες τοὺς πιστοὺς κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν τῶν κατακτητῶν, ἔπιπτον θύματα τῆς θηριωδίας αὐτῶν. Οὕτως ὁ ἐπίσκοπος Λάμπης Μεθόδιος Σιλιγάρδος ἐδολοφονήθη ἐν Ἀμαρίῳ ὑπὸ τῶν Τούρκων τῇ 9 Ἰουλίου 1793. Ἐν ἔτει 1858 ὁ ἐπίσκοπος Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου Κάλλιστος Φυντίκης, πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς νήσου Βελῆ-Ἐδὶν ὅπως ὑπογράψῃ ἀποδοκιμασίαν τῶν ἐπαναστατῶν, ἐτελεύτησεν ἀπόπληκτος ἐν τῷ διοικητηρίῳ τῶν Χανίων.

Αἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν βιαιότητες ἐξεδηλώθησαν παντὶ τρόπῳ ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς κατακτήσεως. Ἐκ τῶν ἐν Χάνδακι, ἐπὶ παραδείγματι, ναῶν 113 ὀρθοδόξων καὶ 17 λατινικῶν, πλὴν τοῦ μνημονευθέντος ἰδιωτικοῦ ναοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ματθαίου, οὐδεὶς ἕτερος ἐναπέμεινε τῇ θείᾳ λατρείᾳ. Οἱ κώδωνες, τῇ διαταγῇ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, κατεβιβάσθησαν ἐκ τῶν ναῶν καὶ παρεδόθησαν εἰς αὐτάς, πλὴν ὀλίγων, τοὺς ὁποίους οἱ Χριστιανοὶ κατώρθωσαν ν' ἀποκρύψουν εἰς σπήλαια, φρέατα καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ ἦτο τοῦτο δυνατόν. Ἐξαίρεσιν ἐν τούτῳ λέγεται ὅτι ἀπετέλεσεν ἡ μονὴ Ἀρκαδίου, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς ἀναφέρει ἡ παράδοσις, ἐπετράπη τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Πατελάρου παρὰ τῷ Κιοπρουλῇ νὰ ἔχῃ κώδωνα, κρουόμενον κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας, ἐκ τούτου δὲ ἐδόθη εἰς τὴν μονὴν τὸ τουρκικὸν ὄνομα «Τσανλῆ-Μοναστήρ».

Ὡς ἐπὶ ἀραβοκρατίας, οὕτω καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐπεδιώχθη ἡ διὰ τοῦ ἐξισλαμισμοῦ ἐμπέδωσις τῆς κατακτήσεως. Τοιαύτης βιαιότητος ἦσαν αἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν βιοπραγίαι, ἰδίᾳ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, ὥστε αἱ ἐξωμοσίαι τῶν κατοίκων προσέλαβον πολλαχοῦ ὁμαδικὴν μορφήν, ὡς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Μονοφατσίου καὶ Σελίνου, ἐν αἷς ἀθρόοι οἱ κάτοικοι πολλῶν χωρίων προσῆλθον εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν, ἵνα σωθῶσιν ἐκ τῆς τυραννίας καὶ τοῦ ὀνείδους τῆς ἀτιμώσεως. Ὁ βίᾳ ἐξισλαμισμὸς τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ ἠλάττωσεν αὐτὸν μεγάλως. Ἐπὶ τῇ ἐκρήξει τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος (1821), ἐγένοντο ἄγριαι σφαγαὶ ἐν ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς περιχώροις, πρῶτα δὲ θύματα ὑπῆρξαν ὁ μητροπολίτης, οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἡγούμενοι πολλῶν μονῶν καὶ οἱ ἐν ταῖς πόλεσι διδάσκαλοι, ὡς ὁ ἐν Χανίοις Καλλίνικος Βερροιαῖος, ἱεροδιάκονος.

Ἐν Μεγάλῳ Κάστρῳ (Ἡρακλείῳ) ἐφονεύθησαν τὴν νύκτα τῆς 23—24 Ἰουνίου περὶ τοὺς 800 Χριστιανοί, ἐν Χανίοις τῇ 15 Ἰουνίου περὶ τοὺς 400, ἐν Ρεθύμνῃ πολλοὶ ἐπίσης Χριστιανοὶ ἐσφάγησαν ὑπὸ τοῦ μανιώδους ὄχλου. Ὁ Κριτοβουλίδης ἐν τοῖς «Ἀπομνημονεύμασιν» αὐτοῦ λέγει περὶ τῆς ἐν Ἡρακλείῳ σφαγῆς τὰ ἑξῆς: «Ἔπεσαν δὲ τότε ἐλεεινὰ θύματα ὁ μητροπολίτης Γεράσιμος Παρδάλης, ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κνωσοῦ Νεόφυτος Φιντικάκης, ὁ Χερρονήσου Ἰωακείμ, ὁ Λάμπης Ἱερόθεος, ὁ Σητείας Ζαχαρίας, ὁ Διοσπόλεως Καλλίνικος (τιτουλάριος ἐπίσκοπος), πολλοὶ ἡγούμενοι μοναστηρίων, ὁ πολλοῦ λόγου ἄξιος Ἰωάννης Λευθεραῖος ἰατρὸς καὶ πλεῖστοι ἄλλοι ἀξιόλογοι ἄνδρες εἰς τὰς ἀγυιὰς καὶ περὶ τὴν ἐκκλησίαν». Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ὁ Πέτρας Ἰωακεὶμ ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ χωρίου Χουμεριάκου, ὁ Αὐλοποτάμου Γεδεὼν εἶχεν

Digitized by Google

Digitized by Google

ἀποθάνει (1820) ἐκ τῆς πανώλους, ὁ ἐπίσκοπος Κισάμου Μελχισεδὲκ Δεσποτάκης ἀπηγχονίσθη ἐν Καλεκαπισὶ Χανίων τῇ 19 Μαΐου 1821, ὁ Κυδωνίας Καλλίνικος Σαρπάκης ριφθεὶς εἰς τὰς φυλακὰς ἀπέθανεν ἐν αὐταῖς μετὰ ἓν ἔτος, ἐν μέσῳ κακουχιῶν καὶ βασάνων, ὁ Ρεθύμνης Γεράσιμος Περδικάρης ἀπηγχονίσθη. Ἐσώθησαν δὲ μόνον ὁ Ἱεράς Ἀρτέμιος εὑρεθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει (ὁ μετέπειτα Κεστεντηλίου (1834) καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (1845) γενόμενος) καὶ ὁ Ἀρκαδίας Νεόφυτος, ὅστις ἐρχόμενος καὶ οὗτος κατὰ τὴν κοινὴν πρόσκλησιν εἰς Ἡράκλειον ἐκ τῆς ἐπαρχίας του καὶ μαθὼν καθ' ὁδὸν τὴν ἀπαίσιον εἴδησιν τῆς σφαγῆς, ἐπανέκαμψεν εἰς τὰ ἴδια, ἀχθεὶς δὲ βίᾳ εἰς Ἡράκλειον, ἵνα ἀναλάβῃ τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου ἀπεβίωσεν ἐκεῖ μετ' οὐ πολὺ ἐκ τῆς πανώλους. Τοιουτοτρόπως ἐχήρευσαν, ἐν μικρῷ διαστήματι χρόνου, ἅπασαι αἱ τότε ἐπισκοπαὶ τῆς νήσου. Τῷ 1828 ἐγένετο δευτέρα μεγάλη σφαγὴ τῶν Χριστιανῶν ἐν τῷ Μεγάλῳ Κάστρῳ. Ἀφορμὴν πρὸς τοῦτο εὗρον οἱ Τοῦρκοι τὸν φόνον ὑπὸ τῶν ἁρματολῶν τῆς Μεσαρᾶς τοῦ διαβοήτου τυράννου τοῦ διαμερίσματος ἐκείνου Ἀγριολίδη. Ἑπτακόσιοι Χριστιανοὶ ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν σφαγὴν ἐκείνην. Ἡ τελευταία ἐν Ἡρακλείῳ σφαγὴ τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐγένετο τῇ 25ῃ Αὐγούστου 1898, διαρκούσης τῆς κατοχῆς τῆς πόλεως καὶ τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὁ ἐκμανεὶς τουρκικὸς ὄχλος, συμπράττοντος καὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἔσφαξεν εἴτε ἔκαυσεν ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ τοῖς καταστήμασιν αὐτῶν 200 Χριστιανούς, ὧν πολλαὶ γυναῖκες καὶ παιδία, ἐκ δὲ τῶν Ἄγγλων στρατιωτῶν 16. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1896—1897 ὁ τουρκικὸς στρατὸς καὶ Τουρκοκρῆτες προέβησαν ἐν Χανίοις εἰς σφαγὰς καὶ ἔκαυσαν μέρος τῆς ἀγορᾶς τῆς πόλεως καὶ πολλὰς χριστιανικὰς οἰκίας μετὰ τοῦ ἐπισκοπείου.

Κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρξαμένην περίοδον ἀκηρύκτου ἀλλ' ἀπηνοῦς διωγμοῦ κατὰ τῶν ἐν τῷ ὀθωμανικῷ κράτει Χριστιανῶν, οὐκ ὀλίγα τῶν τέκνων τῆς Κρήτης μετὰ παρρησίας ὡμολόγησαν τὸν Χριστὸν καὶ ἔλαβον τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου. Τῷ 1643, Μαΐου 14, ἐμαρτύρησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει *Μᾶρκος* ὁ Κρής, ἀποτμηθεὶς τὴν κεφαλήν. Τῷ 1792, Μαρτίου 15, ἐμαρτύρησεν ἐν Χίῳ ὁ ἐκ Σφακίων *Μανουήλ*. Τῷ 1793 ἐμαρτύρησεν ἐν Κρήτῃ ὁ ἐξ Ἡρακλείου *Μύρων*. Τῷ 1804, Σεπτεμβρίου 20, ἐμαρτύρησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Κρὴς μοναχὸς *Ἱλαρίων*. Τῷ 1811, Σεπτεμβρίου 15, ἐτελειώθη ξίφει ἐν Νέᾳ Ἐφέσῳ ὁ ἐκ Κρήτης *Ἰωάννης*. Ἐν τῇ πόλει Ρεθύμνης τῷ 1824 οἱ ἐκ Μελάμπων Ἁγίου Βασιλείου κρυπτοχριστιανοὶ *Ἀγγελῆς, Μανουήλ, Γεώργιος* καὶ *Νικόλαος* ὑπέστησαν τὸν μαρτυρικὸν θάνατον.

Ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς νήσου, κατατυραννούμενος, εἶχε περιέλθει εἰς παχυλὴν ἀμάθειαν. Ἐξαίρεσιν ἐν τούτῳ δὲν ἀπετέλει ὁ κλῆρος. Μέχρι τοῦ 1821 αἱ ἐκκλησίαι καὶ αἱ μοναὶ ἀπετέλουν τὰ μόνα σχολεῖα τοῦ τε κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Ἡ ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ μοναχῶν παρεχομένη ἐκπαίδευσις ἦτο στοιχειωδεστάτη καὶ ἐγίνετο μὲ θρησκευτικὰ βιβλία, τὴν φυλλάδαν, τὴν ὀκτώηχον, τὸ τριῴδιον, τὸ ψαλτήριον, τὸν ἀπόστολον κτλ. Ἐν μέσῳ τῆς δουλείας οὐκ ὀλίγοι τῶν Χριστιανῶν διετήρησαν τὰς θρησκευτικὰς αὐτῶν πεποιθήσεις, ὄντες ἐν τῷ φανερῷ Μουσουλμᾶνοι καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ Χριστιανοί. Ἐτέλουν τὰ τῆς λατρείας μακρὰν τῶν ὀμμάτων τῶν τυράννων, τὰς βαπτίσεις τῶν τέκνων αὐτῶν καὶ συνῆπτον γάμους μεταξύ των. Πολλοὶ τούτων ὡμολόγησαν καὶ διεδήλωσαν τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν εὐθὺς ὡς ἐδόθη ἡ πρὸς τοῦτο εὐκαιρία, ἐν ἔτει 1856. Ἡ θέσις δηλον ὅτι τῶν ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει Χριστιανῶν ἤρχισε νὰ βελτιῶται μερίμνῃ τῶν εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων, ἐκδηλωθείσῃ ἐν τῷ συνεδρίῳ τῶν Παρισίων (1856). Ἡ Πύλη διὰ τοῦ «Χάττι χουμαγιοὺν» ἠγγυᾶτο εἰς πάντας τοὺς ὑπηκόους τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους τὴν ἀστικήν, θρησκευτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἰσότητα. Δυνάμει τῆς ὑπὸ τοῦ φιρμανίου χορηγουμένης θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ὁ διοικητὴς τῆς Κρήτης Βελῆ-Ἐδὶν διεκήρυξεν ἐν ὀλῃ τῇ νήσῳ τὴν πλήρη ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως. Ἐπὶ τούτῳ πολλοὶ τῶν Κρητῶν, ἐκ τῶν ὀνόματι Μουσουλμάνων, διεκήρυξαν ἑαυτοὺς Χριστιανούς. Τότε, ἐπὶ μητροπολίτου Κρήτης Διονυσίου τοῦ Βυζαντίου, τοῦ μετὰ ταῦτα μητροπολίτου Βόσνας, ἐγένετο ἡ ἀνάρτησις τῶν κωδώνων εἰς τοὺς ναούς. Πτοηθεὶς ἐν τούτοις ὁ Βελῆ πασᾶς ἐκ τῆς ἀθρόας εἰς Χριστὸν ἐπιστροφῆς τῶν κατοίκων, ἠθέλησεν αὐθαιρέτως ν' ἀνακόψῃ αὐτήν. Τὸ τοιοῦτον, ὡς καὶ ἄλλαι παρανομίαι τοῦ Βελῆ, ὤθησαν τοὺς Κρῆτας νὰ ἐπαναστατήσωσι τῷ 1858. Ἡ Πύλη ἠναγκάσθη νὰ διακηρύξῃ διὰ τοῦ φιρμανίου τῆς 7/19 Ἰουλίου 1858 «ὅτι πᾶν τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν θρησκείαν θέλει ἐκτελεῖται συμφώνως πρὸς τὸ Χάττι χουμαγιοὺν». Οὐχ ἧττον δὲν ἔλειψαν καὶ μετὰ ταῦτα ἐξωμοσίαι, ἔστω καὶ ἀραιαί, ἰδίᾳ νέων καὶ νεανίδων Χριστιανῶν διὰ τῆς παντὶ μέσῳ ἐνασκουμένης προπαγάνδας ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῇ ὑποστηρίξει τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἡ τοιαύτη σκανδαλώδης αὐτῶν ἐνέργεια οὐχὶ ἅπαξ προὐκάλεσε τὰς διαμαρτυρίας τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου, μέχρις οὗ ἡ γενικὴ τῶν Κρητῶν συνέλευσις, μετὰ τὸ 1878, ἐψήφισε τὸν περὶ ἀνεξιθρησκείας νόμον. Ἀλλὰ καὶ ἡ παπικὴ Ἕδρα ἤσκησε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, διὰ τῶν ἐν Κρήτῃ καπουκίνων, προπαγάνδαν μεταξὺ τῶν ἐν τῇ νήσῳ ὀρθοδόξων, ἰδίᾳ ἐν Χανίοις καὶ Ρεθύμνῃ (1859—1860) ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας προστασίας τῶν προσηλύτων. Ἡ προσπάθεια ἐν τούτοις αὕτη τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἔμεινεν ἄνευ ἀποτελέσματος.

Ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1897, ἐχήρευσεν ὁ μητροπολιτικὸς θρόνος Κρήτης. Τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, καθ' ὃ εἶχε δικαίωμα, διώρισε μητροπολίτην τὸν τότε ἐπίσκοπον Λάμπης καὶ Σφακίων Εὐμένιον Ξηρουδάκην, καθ' ὃν χρόνον αἱ δυνάμεις εἶχον προκηρύξει τὴν αὐτονομίαν τῆς νήσου, ἡ δὲ Πύλη εἶχε προβῆ εἰς τὴν δήλωσιν ὅτι ἀποδέχεται τὴν λύσιν ταύτην. Ἡ ἐκλογὴ τοῦ μητροπολίτου ἐθεωρήθη πρόωρος. Ὁ κρητικὸς λαὸς καὶ ἡ ἐπαναστατικὴ συνέλευσις ἐξεδήλωσαν τὴν δυσφορίαν αὐτῶν ἐπὶ τῇ ἐνδεχομένῃ διὰ σουλτανικοῦ βερατίου ἐγκαθιδρύσει τοῦ νέου μητροπολίτου.

Ἁρμοστεία. Τὸν πρίγκιπα Γεώργιον τῆς Ἑλλάδος, κατελθόντα εἰς τὴν νῆσον (9 Δεκεμβρίου 1898) ὕπατον ἁρμοστὴν τῶν δυνάμεων, ἀπησχόλησεν ἐκ τῶν πρώτων τὸ μητροπολιτικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον εἶχε διαιρέσει τὸν κρητικὸν λαὸν εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα. Οἱ πληρεξούσιοι ἐπίσης τῆς συνελθούσης συντακτικῆς συνελεύσεως καὶ τὰ μέλη τοῦ ἡγεμονικοῦ συμβουλίου εἶχον διαιρεθῆ ἀδιαλλάκτως ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ. Ἡ ἐκκλησιαστικοπολιτικὴ διαμάχη παρετείνετο ἐπικινδύνως, τοῦ μὲν πατριαρχείου καὶ μέρους τοῦ κρητικοῦ λαοῦ ἐπιμενόντων εἰς τὴν κανονικότητα τῆς γενομένης ἐκλογῆς, τῶν δὲ πολεμίων αὐτῆς διατεινομένων ὅτι ἡ γενομένη ἐκλογὴ τοῦ μητροπολίτου, ἥτις θὰ εἶχεν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τὴν γνώμην τῆς Πύλης, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ τύχῃ τῆς κυρώσεως τοῦ νέου αὐτονόμου καθεστῶτος. Ἕνεκα τῆς ὀξύτητος ταύτης ἀπεφασίσθη, κοινῇ συμφωνίᾳ πατριαρχείου καὶ ἡγεμόνος, νὰ παραμερισθῇ πρὸς στιγμὴν τὸ μητροπολιτικὸν ζήτημα καὶ νὰ προηγηθῇ ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Τὸ πατριαρχεῖον ἀνέθηκεν (22 Νοεμβρίου 1899) εἰς τὸν ἐπιφανῆ νομομαθῆ καὶ γνώστην τόσον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὅσον καὶ τῶν κρητικῶν πραγμάτων Ἰωάννην Σκαλτσούνην, ὅπως ἀντιπροσωπεύσῃ αὐτὸ ἐν ταῖς διεξαχθησομέναις διαπραγματεύσεσιν. Ἐκ τῆς πορείας ἐν τούτοις τῶν συζητήσεων προέκυψεν ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη τῆς κυρώσεως ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς ἐκλογῆς τοῦ μητροπολίτου, ὅπως οὕτω καταστῇ δυνατὴ ἡ συγκρότησις τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου τῆς Κρήτης, καθορισθῶσι μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν τῇ νήσῳ πολιτικὴν μεταβολὴν αἱ σχέσεις Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας καὶ συνταχθῇ ὁ καταστατικὸς χάρτης τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας. Ὁ ἡγεμὼν ἐκύρωσε, τῇ 14 Μαΐου 1900, τὴν ἐκλογὴν τοῦ μητροπολίτου, οὕτω δὲ ἐπῆλθεν ἡ ποθητὴ ἁρμονία μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ πολιτείας καὶ ἐπανῆλθεν ἡ γαλήνη παρὰ τῷ λαῷ.

Μετὰ μακρὰς διαπραγματεύσεις συνωμολογήθη ἐν Ἡρακλείῳ σύμβασις μεταξὺ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ἐκπροσωπουμένου ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Κρήτης Εὐμενίου, καὶ τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ πρίγκιπος Γεωργίου, ἐκπροσωπουμένου ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης συμβούλου αὐτοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Ἡ σύμβασις αὕτη, ἀποτελουμένη ἐξ ἄρθρων ἕξ, καθορίζει τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς τοῦ μητροπολίτου Κρήτης ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου, ὁρίζει τὸ ποσὸν τὸ καταβλητέον ἐτησίως ὑπὸ τῆς Κρητικῆς πολιτείας εἰς τὸ πατριαρχικὸν ταμεῖον, ἔναντι τοῦ τέως ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων τῆς Κρήτης καὶ τῶν σταυροπηγιακῶν μονῶν καταβαλλομένου αὐτῷ ἐπιδόματος, καὶ παρέχει τῇ ἐπισκοπικῇ συνόδῳ τὸ δικαίωμα ὅπως προβῇ, ἐν κοινῇ συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Κρητικῆς πολιτείας, εἰς τὴν ἐκπόνησιν τοῦ καταστατικοῦ νόμου τῆς Ἐκκλησίας τῆς νήσου. Τοιουτοτρόπως ἡ ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησία διεμορφώθη εἰς ἡμιαυτόνομον ὀργανισμόν. Τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοῦτο καθεστὼς ὑφίσταται μέχρι σήμερον, τοῦ νόμου 3615 (1928) «Περὶ ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τῶν ἐν ταῖς Νέαις Χώραις τῆς Ἑλλάδος μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου» μὴ ἔχοντος ἐφαρμογὴν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κρήτης.

Ἡ ἐπαρχιακὴ σύνοδος, συνελθοῦσα ἀμέσως, συνέταξε τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς Ἐκκλησίας ἐν πλήρει συνεννοήσει καὶ συμφωνίᾳ μετὰ τοῦ ἡγεμονικοῦ συμβουλίου. Ὁ οὕτω καταρτισθεὶς χάρτης διεβιβάσθη εἰς τὸ πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπεκύρωσεν αὐτόν, περιβληθεὶς δὲ τὴν ἡγεμονικὴν κύρωσιν ἐδημοσιεύθη ὡς νόμος τῆς Κρητικῆς πολιτείας ὑπ' ἀριθ. 276.

Ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως ἐν Κρήτῃ τοῦ νέου πολιτεύματος καὶ τῆς καταλύσεως ἐπ' αὐτῆς τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἤρχισεν ἡ ἐν αὐτῇ ὁριστικὴ ἐπικράτησις τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου. Ἅμα τῇ καθόδῳ εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἕλληνος ἡγεμόνος, τὸ ἥμισυ τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ ἔσπευσε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὸ πάτριον ἔδαφος. Οἱ πλείονες τῶν ἐναπομεινάντων ἀγροτῶν Μουσουλμάνων ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς πόλεις τῆς νήσου. Ἡ ὁλοσχερὴς ἐπικράτησις τοῦ Χριστιανισμοῦ καθ' ὅλην τὴν νῆσον ἐπῆλθε κατόπιν τῆς γενομένης, δυνάμει τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης, ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Οἱ ἐναπομείναντες ἐν τῇ νήσῳ Μουσουλμᾶνοι, πλὴν ἐλαχίστων, ἰδίᾳ ἐν Χανίοις, ξένης ὑπηκοότητος, ἐγκατέλιπον τὴν Κρήτην.

Μητροπολῖται Κρήτης. Ἀπόστολος Τίτος (64), Φίλιππος, Διόσκορος. Ἅγιος Μύρων ὁ θαυματουργὸς (249), Κρίσκης (256), Κύριλλος Α' μάρτυς 303), Πέτρος μάρτυς, Εἰκόνιος (431), Μαρτύριος (451), Θεόδωρος (553), Ἰωάννης Α' (597), Παῦλος (667), ἅγιος Εὐμένιος ὁ θαυματουργὸς (668), Βασίλειος Α' (680, 692), ἅγιος Ἀνδρέας (710—720), Ἠλίας (787), Κύριλλος Β' (824), Βασίλειος Β' (879), Στέφανος (1028), Ἠλίας (1081—1092), Ἰωάννης Β' (1166—1177), Νικηφόρος (1296), Νεόφυτος Πατελάρος (1645—1679), Νικηφόρος Σκωτάκης (1679—1681), Ἀρσένιος, Ἀθανάσιος ὁ Καλλιοπολίτης (1688—1697), Καλλίνικος (ἀδελφὸς τῆς ἐν Κισάμῳ ἱερᾶς μονῆς Κυρίας Γωνιᾶς), Ἀρσένιος, Ἰωάσαφ, Κωνστάντιος Χαλκιόπουλος, Κρὴς (1716), Γεράσιμος ὁ ἀπὸ Κισάμου, αὐθαιρέτως καταλαβὼν τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον, Κωνστάντιος, τὸ δεύτερον, Δανιὴλ ὁ ἀπὸ Ρεθύμνης. Καταλαβὼν καὶ οὗτος αὐθαιρέτως τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον καὶ ἀποπειραθεὶς νὰ καταστήσῃ αὐτοκέφαλον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κρήτης, καθῃρέθη ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ ἐξωρίσθη εἰς Ἅγιον Ὄρος (1725), Γεράσιμος Λετίτζης (ὁ Γέροντας), Κρὴς (1725—1755), ὁ ἀπὸ Μονεμβασίας, Ἄνθιμος (1756), Γεράσιμος ὁ Χῖος (1756—1769), Ζαχαρίας Μαριδάκης (1769—1786), Μάξιμος Προγιαννακόπουλος (1786—1800), Γεράσιμος Παρδάλης (1800—1821), Μεθόδιος ὁ ἀπὸ Καρπάθου, ψηφισθεὶς τῷ 1823 μητροπολίτης Κρήτης, μετετέθη εἰς Βέρροιαν καὶ εἶτα εἰς Ρόδον, Καλλίνικος ὁ ἐξ Ἀγχιάλου (1823—1831), Μελέτιος Νικολετάκης ὁ ἀπὸ Σητείας (1831—1839), Πορφύριος (1839) ὁ ἀπὸ Μυτιλήνης, Καλλίνικος ὁ Γαργαλάδος (1839—1842), Καλλίνικος ὁ Χούγιας (1842—1843), Χρύσανθος ὁ Λέσβιος (1849—1850), μετέπειτα Φιλιππουπόλεως, Σωφρόνιος ὁ ἀπὸ Αἴνου (1850), ψηφισθεὶς Κρήτης παρῃτήθη, Διονύσιος ὁ Βυζάντιος (1850—1856), ὁ ἀπὸ Πρεσλάβας, εἶτα Βόσνας, Ἰωαννίκιος, Ζαγορήσιος (1856—1858), ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων, τελευτήσας ἐν Χανίοις, Διονύσιος Χαριτωνίδης, Ἀδριανουπολίτης (1858—1868), εἶτα Διδυμοτείχου, Ἀδριανουπόλεως, Νικαίας, πάλιν Ἀδριανουπόλεως καὶ τῇ 26 Ἰανουαρίου 1887 οἰκουμενικὸς πατριάρχης, Μελέτιος ὁ Καλύμνιος (1868—1874), ἀπὸ Διδυμοτείχου καὶ αὖθις εἰς Διδυμότειχον μετατεθείς, Σωφρόνιος (1874—1877) ἀπὸ Διδυμοτείχου (πρώην Ἰκονίου) καὶ αὖθις εἰς Διδυμότειχον, Μελέτιος ὁ Καλύμνιος τὸ δεύτερον (1877) ἀπὸ Διδυμοτείχου, ἀποβιώσας ἐν Ἡρακλείῳ τῇ 13 Αὐγούστου 1882, Τιμόθεος Καστρινογιαννάκης, Ἡρακλειώτης (1882—1897) ἀπὸ Χερρονήσου, Εὐμένιος Ξηρουδάκης, ἐξ Ἀνωπόλεως Σφακίων (1897—1920) ἀπὸ Λάμπης καὶ Σφακίων, Τίτος Ζωγραφίδης ἐκ Γαλύφας Πεδιάδος (1922) ἀπὸ Πέτρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Flam. Cornelii*, Creta Sacra, t. I. II. (Venetiis 1755).—«Χριστιανικὴ Κρήτη». ἔτος Α', Β' (Ἡράκλειον 1912 — 1913) (ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ: *Ἀρχιμ. Τιμοθέου Βενέρη*, Ποίημα Παύλου πρεσβυτέρου, περὶ τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ.—*Λ. Χ. Ζώη*, Νικηφόρου Σκωτάκη, μητροπολίτου Κρήτης, διαθήκη. — *Στ. Ξανθουδίδου*, Κανονικὰ πεσκέσια μητροπολίτου Κρήτης. Δουκικὰ διατάγματα, πατριαρχικὰ σιγίλλια καὶ γράμματα Χρυσοπηγῆς. Ἀνάλυσις τῶν ἔργων: α) *Eva Tea*, Saggio sulla storia religiosa di Candia dal 1590 al 1630 (Venezia 1913) καὶ β) *G. Gerola*, Per la Cronotassi dei Vescovi Cretesi all' epoca Veneziana (Venezia 1914). — Οἱ Ἕλληνες ἐπίσκοποι ἐν Κρήτῃ ἐπὶ Ἑνετοκρατίας. — *Γ. Οἰκονομίδου*, Βεράτιον καὶ φιρμάνιον μητροπόλεως Κρήτης. Φιρμάνιον αὐτοκρατορικόν. —*Στ. Ξανθουδίδου*, Περὶ τῆς μητροπόλεως Κρήτης καὶ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Τίτου κατὰ τὴν δευτέραν βυζαντινὴν περίοδον).—*Giuseppe Gerola*, Monumenti veneti nell'isola di Creta, vol. II (Venezia 1908). — *Ἐμμ. Λ. Πετράκη*, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ἐν Κρήτῃ, μέρος Α' (Ἡράκλειον 1925).—*Ν. Σταυράκη*, Στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης μετὰ διαφόρων γεωγραφικῶν, ἀρχαιολογικῶν, ἐκκλησιαστικῶν εἰδήσεων περὶ τῆς νήσου (Ἀθῆναι 1890). — *Κ. Ν. Σάθα*, Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, τ. Γ (Βενετία 1872). — *Στ. Ξανθουδίδου*, Συνθήκη μεταξὺ τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας καὶ Ἀλεξίου Καλλιέργου (Ἀθῆναι 1902), Ἐπίτομος ἱστορία τῆς Κρήτης (Ἀθῆναι 1909), Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Τίτου, ὁ Ἀπόστολος Τίτος (Ἡράκλειον 1920). Χάνδαξ-Ἡράκλειον, ἱστορικὰ σημειώματα (Ἡράκλειον 1927). Ἐπαρχίαι καὶ πόλεις τῆς Κρήτης (Ἀθῆναι 1926). — *Ἰωσ. Χατζιδάκη*, Ὁ βυζαντινὸς ναὸς τοῦ ἀποστόλου Τίτου ἐν Γορτύνῃ ἐν «Κρητικῇ Στοᾷ», τ. Γ' (Ἡράκλειον 1911). — *Μητροπολίτου Κρήτης Εὐμενίου*, Οἱ ἀφιερωταὶ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ ἀπὸ τοῦ 1737 — 1839 ἐν τῷ «Κρητικῷ Λαῷ» (Ἡράκλειον 1909).— *Φιλαρ. Βαφείδου*, Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, τ. 1, 2, 3 (Κωνσταντινούπολις 1884—1923). — *Σπ. Ζαμπελίου*, Ἱστορικὰ σκηνογραφήματα (Ἀθῆναι 1860). — *Κ. Κριτοβουλίδου*, Ἀπομνημονεύματα τοῦ περὶ αὐτονομίας τῆς Ἑλλάδος πολέμου τῶν Κρητῶν (Ἀθῆναι 1859).—*Pitton de Tournefort*, Relation d'un voyage du Levant (Lyon 1727).—*Ἀρχ. Ἀγαθαγγέλου Ξηρουχάκη*, Ὁ κρητικὸς πόλεμος Μαρίνου Ζάνε (Τεργέστη 1908). — *Ἀρχ. Ἀγαθαγγέλου Νικολάκη*. Ἡ πρὸς τοὺς Κρῆτας ἀλληλογραφία Μελετίου τοῦ Πηγᾶ (Χανιά 1908). — *Β. Ψιλάκι*, Ἱστορία τῆς Κρήτης (Χανιά 1909).—*Κ. Παπαρρηγοπούλου*, Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους (Ἀθῆναι 1887).—*Σ. Λάμπρου*, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος.—*G. Schlumberger*, Ὁ αὐτοκράτωρ Νικηφόρος Φωκᾶς (Ἀθῆναι 1906) — *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ*, Σύνταγμα θείων καὶ ἱερῶν κα-

Digitized by Google

νόνων (Ἀθῆναι 1852).— *Ι. Σκαλτσούνη*, Ἀπομνημονεύματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς Κρήτης (Χανία 1901).— Πανελλήνιον Λεύκωμα Ἐθνικῆς ἑκατονταετηρίδος 1821 — 1921, τ. Δ' καὶ ΣΤ' (Ἀθῆναι 1922) (ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ: *Μ. Γεδεών*, Ἐκκλησιαστικὴ γεωγραφία. — Ἀρχ. *Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου*, Οἱ Νεομάρτυρες.—Μητροπολίτου Ἀμασείας *Ἀνθίμου Ἀλεξούδη*, Χρονολογικοὶ κατάλογοι τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων κατ' ἐπαρχίας, συμπληρωθέντες ὑπὸ *Μ. Γεδεών*).—«Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος», τ. Γ' (Ἀθῆναι 1890).—*Κ. Γ. Φουρναράκη*, Διοίκησις καὶ δικαιοσύνη ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν Κρήτῃ (Χανιὰ 1929).

† Ὁ Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου

ΤΙΜΟΘΕΟΣ Μ. ΒΕΝΕΡΗΣ

Διοίκησις τῆς Κρητικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησία, ἥτις ἄχρι τοῦδε δὲν ὑπήχθη τῇ αὐτοκεφάλῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, διοικεῖται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1900 καταστατικοῦ νόμου, ἀποτελουμένου ἐξ ἑκατὸν ἑξήκοντα ἓξ ἄρθρων. Αἱ ἐν Κρήτῃ ἐπισκοπικαὶ περιφέρειαι εἰσὶν ὀκτὼ καὶ δή: 1) ἡ μητρόπολις Κρήτης, 2) ἡ ἐπισκοπὴ Ἀρκαδίας, 3) ἡ ἐπισκοπὴ Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου, 4) ἡ ἐπισκοπὴ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου, 5) ἡ ἐπισκοπὴ Λάμπης καὶ Σφακίων, 6) ἡ ἐπισκοπὴ Ἱερᾶς καὶ Σητείας, 7) ἡ ἐπισκοπὴ Πέτρας καὶ 8) ἡ ἐπισκοπὴ Κισάμου καὶ Σελίνου.

Ἕδραι δὲ τῶν ἐπισκοπῶν εἶναι, τῆς μητροπόλεως τὸ Ἡράκλειον, Ἀρκαδίας οἱ Ἅγιοι Δέκα, Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου τὸ Ρέθυμνον, Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου τὰ Χανία, Λάμπης καὶ Σφακίων τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, Ἱεροσητείας ἡ Ἱεράπετρος, Πέτρας ἡ Νεάπολις, Κισάμου καὶ Σελίνου τὸ Καστέλλι. Ἑκάστη ἐπισκοπὴ ἔχει ἴδιον ἐπίσκοπον· δὲν δύναται δὲ νὰ παραμείνῃ χηρεύουσα ἐπισκοπὴ πέραν τῶν τριῶν μηνῶν. Διό, ὅταν τελευτήσῃ ἐπίσκοπος, ὁ μητροπολίτης γνωρίζει τῇ κυβερνήσει τὸν θάνατον καὶ τὴν ἡμέραν τῆς συγκλήσεως τῆς συνόδου. Αὕτη δὲ συνερχομένη ἐκλέγει, διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας, τρεῖς κληρικοὺς Ἕλληνας, ἔχοντας πτυχίον θεολογικῆς σχολῆς, δεδοκιμασμένην πεῖραν ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, κτωμένην ἢ παρ' ἐπισκόπῳ ἐπὶ πενταετίαν, ἢ ἐν τῇ διευθύνσει ἱεροδιδασκαλείου ὡσαύτως ἐπὶ πενταετίαν, εὐσεβεῖς τὴν πίστιν καὶ τὰ ἔργα. Τὰ ὀνόματα τῶν τριῶν τούτων ὑποβάλλονται ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου τῇ κυβερνήσει, ἥτις ἐγκρίνει ἕνα αὐτῶν, ὅστις καὶ χειροτονεῖται ἐπίσκοπος· μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου εἰς τὴν σύνοδον τοῦ ὀνόματος τοῦ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἐγκριθέντος, πέμπεται ὑπὸ τῆς συνόδου εἰς τὸν ἐκλεγέντα τὸ μήνυμα. Μετὰ τὴν ἀποστολὴν δ' αὐτοῦ ὁ ἐψηφισμένος, ἐν ὁριζομένῃ ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ, ἀπαγγέλλει πρὸ τῆς ἱερᾶς συνόδου ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τὴν περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἐπισκοπῆς ἑαυτοῦ διαβεβαίωσιν, ἥτις, γραφομένη ἐν τῷ ἱερῷ κώδικι τῶν ὑπομνημάτων, ὑπογράφεται ὑπὸ τοῦ ἰδίου, μεθ' ὃ προχειρίζεται ἐπίσκοπος τῆς ἧς ἔλαχεν ἐπισκοπῆς, μετὰ δὲ τὴν χειροτονίαν ἐγκαθιδρύεται διὰ προεδρικοῦ διατάγματος. Πρὶν δ' ἢ ἀναλάβῃ τὰ ἀρχιερατικὰ αὐτοῦ καθήκοντα, διαβεβαιοῦται τὴν πίστιν αὐτοῦ πρὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, παρόντος τοῦ μητροπολίτου ἢ τοῦ νομίμου ἀναπληρωτοῦ καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν Θρησκευμάτων ὑπουργοῦ. Πάντες οἱ τῆς νήσου ἐπίσκοποι, μηδὲ τοῦ μητροπολίτου ἐξαιρουμένου, τελοῦσιν ὑπὸ τὴν ἐφορείαν τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου, εἰς ἣν ἀναφέρονται ἐπὶ τῶν εἰς τὰ πνευματικὰ αὐτῶν καθήκοντα ἀφορώντων ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐκτελοῦσι τὰς ἀποφάσεις καὶ τὰ κελεύσματα αὐτῆς, τῆς ἀναφορᾶς γινομένης διὰ τῆς μητροπόλεως. Ἕκαστος τῶν ἐπισκόπων ἔχει ἰδίαν σφραγῖδα, ἀρχαϊκοῦ χριστιανικοῦ τύπου καὶ ἐμβλήματος: α') Ὁ μητροπολίτης Κρήτης τὸν καλὸν ποιμένα φέροντα ἐπ' ὤμων τὸν ἀμνὸν καὶ παρὰ τοὺς πόδας τὰ ποιμενικὰ δοχεῖα καὶ κύκλῳ «Ἱερὰ μητρόπολις Κρήτης». β') Ὁ Ἀρκαδίας τὸ μονόγραμμα ἐντὸς κύκλου καὶ πέριξ «Ἱερὰ ἐπισκοπὴ Ἀρκαδίας». γ') Ὁ Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου στήλην ἔχουσαν δώδεκα μικροὺς κύκλους καὶ ἐπ' αὐτῆς, ἐν μέσῳ κλάδων φοινίκων καὶ κύκλου, ἀμνόν, ἐφ' οὗ τὸ μονόγραμμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πέριξ «Ἱερὰ ἐπισκοπὴ Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου». δ') Ὁ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου ναῦν ἀρχαϊκὴν ἐρειδομένην ἐπὶ ἰχθύος ἀρχαϊκοῦ τύπου καὶ κύκλῳ τὰ γράμματα «Ἱερὰ ἐπισκοπὴ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου». ε') Ὁ Λάμπης καὶ Σφακίων τρίαιναν διερχομένην δι' ἰχθύος καὶ κύκλῳ τὰ γράμματα «Ἱερὰ ἐπισκοπὴ Λάμπης καὶ Σφακίων». στ') Ὁ Ἱερᾶς καὶ Σητείας σταυρόν, ἀπολήγοντα εἰς ἄγκυραν καὶ κύκλῳ «Ἱερὰ ἐπισκοπὴ Ἱερᾶς καὶ Σητείας». ζ') Ὁ Πέτρας βράχον, ἐφ' οὗ ἵσταται ἀμνὸς ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ μονόγραμμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐκ τοῦ βράχου ἐξερχομένας τέσσαρας πηγὰς ὑδάτων καὶ κύκλῳ «Ἱερὰ Ἐπισκοπὴ Πέτρας». η') Ὁ Κισάμου καὶ Σελίνου κιβωτὸν μετὰ περιστερᾶς φερούσης κλάδον ἐλαίας καὶ κύκλῳ «Ἱερὰ Ἐπισκοπὴ Κισάμου καὶ Σελίνου».

Ἡ ἱερὰ ἐπαρχιακὴ σύνοδος Κρήτης ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ μητροπολίτου, προέδρου αὐτῆς, καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων τῆς νήσου, καὶ συνέρχεται ἐν Ἡρακλείῳ τακτικῶς μὲν ἅπαξ τοῦ ἔτους, κατ' Ὀκτώβριον, ἐκτάκτως δὲ ὁσάκις συγκληθῇ πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς μητροπόλεως ἢ αὐτεπαγγέλτως ἢ κατ' αἴτησιν τῆς κυβερνήσεως. Οὐδεὶς δὲ τῶν ἐπισκόπων δύναται ν' ἀρνηθῇ νὰ προσέλθῃ εἰμὴ διὰ νόσον. Ἡ σύνοδος συνεδριάζει ἐν ἐπισήμῳ ἀμφιέσει τῶν συνέδρων. Γραμματέα ἔχει τὸν νεώτερον τῶν ἐπισκόπων ἢ ἕνα τῶν βαθμοφόρων κληρικῶν, ὁριζόμενον ὑπ' αὐτῆς, ἐκτελοῦντα δὲ τὰ τοῦ γραμματέως ἀμισθί, ἐν ἀπαρτίᾳ δὲ εὑρίσκεται, ἐὰν ὦσι παρόντες τέσσαρες τῶν ἐπισκόπων καὶ ὁ μητροπολίτης. Ἐκδίδει ἀποφάσεις, αἵτινες λαμβάνονται διὰ τῆς πλειοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν· ἐν ἰσοψηφίᾳ κατισχύει ἡ ψῆφος τοῦ προέδρου, μόνον ἐν δίκῃ κληρικοῦ ὑπερισχυούσης τῆς ἐπιεικεστέρας γνώμης. Ἔχει κατὰ τὸ ἄρθρ. 42 τοῦ καταστατικοῦ ἐν ἑκάστῃ συνόδῳ διωριζόμενον κυβερνητικὸν ἐπίτροπον, ὅστις παρακαθήμενος ἐν αὐτῇ ἐφορᾷ ἁπλῶς εἰς τὰς πράξεις αὐτῆς μὴ τυχὸν αὗται ἀντίκεινται εἰς νόμους τοῦ κράτους· ψῆφον δὲν ἔχει· ὑπογράφει δ' ἐν τοῖς πρωτοτύποις πασῶν τῶν πράξεων τῆς συνόδου, ἀρνεῖται δὲ ὑπογραφήν, μόνον ὅταν αὗται ἀντίκεινται εἰς τοὺς νόμους τοῦ κράτους. Πᾶσα πρᾶξις τῆς συνόδου ἄνευ ὑπογραφῆς τοῦ κυβερνητικοῦ ἐπιτρόπου ἢ ἐν ἀπουσίᾳ τούτου εἶναι ἄκυρος. Ἐὰν ὁ κυβερνητικὸς ἐπίτροπος ἀδικαιολογήτως ἀρνηθῇ ὑπογραφὴν ἢ παράστασιν, ἡ σύνοδος διὰ τοῦ προέδρου ἀναφέρεται εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ αἰτεῖται ᾐτιολογημένως τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ἐπιτρόπου. Ἔχει καθήκοντα ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικά, καὶ ὡς πρὸς ἐκεῖνα μὲν ἐνεργεῖ ἀνεξαρτήτως τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ὡς πρὸς δὲ τὰ ἐνδιαφέροντα καὶ τὸ κράτος, ἡ σύνοδος ἐνεργεῖ τῇ συμπράξει καὶ ἐγκρίσει τῆς κυβερνήσεως. Ἐσωτερικὰ καθήκοντα τῆς συνόδου εἰσίν: α) Ἡ περὶ τῶν δογμάτων πιστὴ καὶ ὀρθὴ διδασκαλία. β) Αἱ διατάξεις περὶ τῆς θείας λατρείας κατὰ τὰ ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κρατοῦντα. γ) Ἡ ἐκτέλεσις τῶν καθηκόντων ἑκάστης τάξεως τοῦ κλήρου. δ) Ἡ θρησκευτικὴ διδαχὴ πρὸς τὸν λαόν, καθόσον δὲν προσβάλλονται τὸ πολίτευμα καὶ οἱ νόμοι τοῦ κράτους. ε) Ἡ ἐκκλησιαστικὴ πειθαρχία. στ') Ἡ δοκιμασία τῶν προχειρισθησομένων εἰς τὸν κλῆρον καὶ ἡ ἔγκρισις τῆς χειροτονίας αὐτῶν. ζ') Ἡ ἐποπτεία ἐπὶ τῆς πνευματικῆς καταστάσεως καὶ τοῦ κατὰ κανόνας βίου τῶν ἐν ταῖς μοναῖς τῆς νήσου ἀσκουμένων. η') Ἡ μέριμνα περὶ τῆς εὐπρεπείας τῶν ἐκκλησιῶν καὶ περὶ τῆς τηρήσεως τοῦ ἀρχαίου ἀλλὰ καλλιτεχνικοῦ τύπου τῶν ἱερῶν εἰκόνων· ὁ καθορισμὸς προσόντων καὶ ἡ παροχὴ ἀδείας ἀσκήσεως τῆς τέχνης εἰς τοὺς κεκτημένους τὰ προσόντα καὶ τηροῦντας ὡρισμένον τύπον ἁγιογραφικῆς, ἡ ἀπαγόρευσις δ' εἰς τοὺς μὴ τοιούτους τῆς ἀσκήσεως τῆς τέχνης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς οἴκοις τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν. θ') Ἡ εὐκοσμία τοῦ κλήρου καὶ ἡ φροντὶς ἵνα οἱ ἱερωμένοι μοναχοὶ ἢ κοσμικοὶ μὴ ἀσχολῶνται εἰς πολιτικὰ πράγματα. Εἰς δὲ τὰ ἐξωτερικὰ καθήκοντα τῆς συνόδου ἀνάγονται αἱ διατάξεις περὶ ἐκπαιδευτικῶν, περιθαλπτικῶν καὶ σωφρονιστικῶν καταστημάτων διὰ τοὺς ἐκ τοῦ κλήρου. Ἡ ἱερὰ ἐπαρχιακὴ σύνοδος προσέτι ἐκδίδει διατάξεις καὶ ἀποφάσεις, αἵτινες δέον νὰ ὑπογράφωνται ὑπὸ πάντων τῶν παρόντων μελῶν, μηδενὸς δυναμένου ν' ἀρνηθῇ ὑπογραφήν· οἱ μειοψηφοῦντες δύνανται νὰ ζητήσωσι νὰ καταχωρισθῇ ἡ γνώμη αὐτῶν ἐν τοῖς πρακτικοῖς. Ἔχει ὡς πρὸς τὰ καθαρῶς ἐκκλησιαστικὰ τὴν ὑπερτάτην δικαιοδοσίαν ἐπὶ πάντων τῶν τοῦ κλήρου αὐτῆς, καὶ πρὸς αὐτὴν ὡς πρὸς ἀνώτατον δικαστήριον ἐκκαλοῦνται αἱ ὑπὸ ἐπισκόπων ἐκδιδόμεναι ἀποφάσεις δι' ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις. Δύναται νὰ ἐπιβάλλῃ κανονικὰς ποινὰς εἰς κληρικούς, καθόσον ἐκκαλοῦνται εἰς αὐτὴν ἢ καὶ δικάζονται ἀμέσως ὑπ' αὐτῆς ὡς ἑξῆς: α') Ἀργίαν ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας μετὰ στερήσεως τῶν ἐκ τῆς ἐφημερίας δικαιωμάτων. β') Σωματικὸν περιορισμὸν ἐντὸς τοῦ σωφρονιστηρίου τῶν κληρικῶν μέχρις ἑνὸς ἔτους. γ') Ἀπότισιν ποσοῦ διπλασίου τοῦ παρανόμως ληφθέντος. δ') Ἀφορισμὸν προσωπικὸν κατὰ κληρικοῦ μοναχοῦ. ε') Καθαίρεσιν. Πᾶσαι αἱ τοιαῦται ἀποφάσεις, αἵτινες ἐκδίδονται ᾐτιολογημέναι μετὰ τῆς παραθέσεως τῶν κανόνων, ἐφ' ὧν αὗται ἐρείδονται, ἐκτελοῦνται ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς δι' αἰτήσεως τοῦ προέδρου τῆς συνόδου πρὸς τὴν πολιτικὴν ἀρχήν. Ἡ σύνοδος κέκτηται ἰδίαν σφραγῖδα, ἔχουσαν ἐν τῷ μέσῳ θρόνον μετ' Εὐαγγελίου ἀνοικτοῦ καὶ κύκλῳ «Ἱερὰ ἐπαρχιακὴ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης».

Τὸ κρητικὸν καταστατικὸν ὁρίζει ἔτι τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν ἐπισκόπων (ἄρθρ. 11—36), ρυθμίζει τὰ τοῦ γάμου καὶ διαζυγίου (ἄρθρ. 51—59), τὰ περὶ μοναστηριακῶν ταμείων καὶ μονῶν (ἄρθρ. 60—147) καὶ τὰ περὶ ἐνοριῶν καὶ ἐφημερειῶν (ἄρθρ. 148—166).

[*Κ. Μ. Ράλλη*, «Περὶ τῶν ἐπαρχιακῶν συνόδων κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» (ἐν Ἀθήναις 1924). — *Τοῦ αὐτοῦ*, «Ἐγχειρίδιον ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου» (τεῦχ. Α' 1927, σελ. 59—65)].

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— [ΔΙΚΑΙΟΝ] Ἡ Κρήτη ἐνωρίτερον πάσης ἄλλης ἑλληνικῆς χώρας προαχθεῖσα εἰς τὸν πολιτισμόν, ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ καὶ τοὺς παλαιοτέρους καὶ ἀρίστους νόμους. Τὴν περὶ τούτου κοινὴν πεποίθησιν τοῦ ἀρχαίου κόσμου μετέδωσαν εἰς ἡμᾶς οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς, οἵτινες εἰς τὰ ἔργα αὐτῶν διέσωσαν διεσπαρμένας διατάξεις τῶν θεσμῶν ἐκείνων. Ὁ Μίνως, πρῶτος ἑνώσας τὰς πόλεις τῆς Κρήτης εἰς ἑνιαῖον ἰσχυρὸν κράτος, εἶναι καὶ ὁ θεμελιωτὴς σοφῆς νομοθεσίας, ἡ ὁποία ἐπὶ χιλιετηρίδας ἐρρύθμιζε τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον τῶν Κρητῶν. Ὅπως ἐξάρωσι τὴν τελειότητα τοῦ ἔργου του καὶ προκαλέσωσι τὸν ἀμέριστον σεβασμὸν τῶν ὑπηκόων, ἀπέδιδον αὐτὸ εἰς θείαν ἔμπνευσιν. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Μίνως ἀνὰ ἐννέα ἔτη ἀνήρχετο εἰς τὸ Ἰδαῖον Ἄντρον, ἔνθα συνήντα τὸν Δία, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδιελέγετο αὐτοπροσώπως καὶ ἐλάμβανεν ὁδηγίας περὶ τῶν ἀναγκαίων μεταρρυθμίσεων τῆς νομοθεσίας. Ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἀποκαλεῖται «ὀαριστής», ὁ βλέπων δηλαδὴ τὸν Δία καὶ συνδιαλεγόμενος μετ' αὐτοῦ φιλικῶς. Ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ διαλόγου «Μίνως» τοῦ Πλάτωνος, ὁ πρῶτος ὀργανωτὴς τῆς κρητικῆς δικαιοσύνης δὲν περιωρίσθη νὰ δώσῃ νόμους, ἀλλὰ κατέστησε καὶ νομοφύλακας, τῶν ὁποίων ἀποστολὴ ἦτο ἡ ἐπαγρύπνησις ἐπὶ τῆς πιστῆς αὐτῶν ἐφαρμογῆς. Πρῶτοι τοιοῦτοι ἐγένοντο ὁ Ραδάμανθυς διὰ τὰς πόλεις καὶ ὁ Τάλως διὰ τὴν ἄλλην Κρήτην. Ὁ τελευταῖος περιήρχετο τρὶς τοῦ ἔτους τὰς κώμας «ἐν χαλκοῖς γράμμασιν ἔχων γεγραμμένους τοὺς νόμους, ὅθεν Χαλκοῦς ἐκλήθη». Ἡ πεποίθησις περὶ τῆς αὐστηρᾶς ἀλλ' ἀμεροληπτου δικαιοσύνης τοῦ Ραδαμάνθυος μετεδόθη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, ἀπήχησιν δὲ αὐτῆς ἀποτελεῖ τὸ ὑπ' αὐτῶν λεγόμενον «γράψομαί σε ἐπὶ Ραδαμάνθυος». Εἰς αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ὅρκου ἐν ὀνόματι τῶν θεῶν καὶ ἡ καθιέρωσις τοιούτου «κατὰ χῆνα, κύνα, κριὸν καὶ τὰ ὅμοια» καὶ ἐν γένει ἡ ἐπιβολὴ τοῦ κράτους τῆς ἐννόμου τάξεως κατὰ τρόπον, ὁ ὁποῖος ἀνέδειξε τὴν Κρήτην ὡς τὴν μᾶλλον εὐνομουμένην χώραν τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος. Ἀπήχησιν τῆς ἀντιλήψεως ταύτης ἀποτελεῖ διάλογος μεταξὺ Σωκράτους καὶ τοῦ ἀθηναϊκοῦ Νόμου εἰς τὸν «Κρίτωνα» τοῦ Πλάτωνος.

Λεπτομέρειαι τῆς νομοθεσίας τοῦ Μίνωος δὲν διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Πάντως, ἐφ' ὅσον τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ οἰκοδόμημα ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν τριῶν ἀρχῶν, τῆς θρησκείας, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς τεκνοποιίας, εἶναι εὐνόητον ὅτι καὶ ἡ νομοθεσία ἐρρύθμιζε τὰ τῆς θείας λατρείας, τὰς σχέσεις τῆς ἐγγείου κτήσεως καὶ τοῦ γάμου. Ὡς βάσις δικαίου ἐχρησίμευεν ἡ ἀνταπόδοσις τῶν αὐτῶν, ὅπερ ἴσχυσε καὶ παρὰ Ρωμαίοις (jus talionalis) καὶ κατόπιν παρ' Ἑβραίοις. Περὶ τούτου ὑπάρχει ἡ μαρτυρία τοῦ ὑπὸ Στράβωνος ἀναφερομένου Ἐφόρου, κατὰ τὸν ὁποῖον καὶ εἰς τοὺς Λοκρούς, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον τοὺς νόμους παρὰ τῶν Κρητῶν, ἴσχυεν ὁ θεσμὸς τοῦ «ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ». Εἰς τοὺς νόμους τοῦ Μίνωος ἀνάγονται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ὁ ἀπαγορεύων τὴν οἰνοποσίαν κατὰ τὰ συμπόσια μέχρι μέθης, ὁ ἐπιτρέπων τὴν αὐτοδικίαν κατὰ τοῦ ἀδίκου ὑβριστοῦ καὶ ὁ ἐπιβάλλων τὴν θυσίαν πρὸ τῆς μάχης εἰς τὸν θεὸν Ἔρωτα παρὰ τῶν ὡραιοτέρων μαχητῶν.

Ὁ Ἰδομενεὺς θεωρεῖται ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς δυναστείας τοῦ Μίνωος. Διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐν τούτοις δὲν ἐξέλιπον τ' ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ὑγιοῦς νομοθεσίας, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἐκυβερνήθη τόσον ἰσχυρὸν κράτος, ἐπωφελήθησαν δὲ αὐτῶν οἱ ἐπιδραμόντες ἐπὶ τὴν νῆσον Δωριεῖς. Ἐκ τῆς ἀναμείξεως αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐγχωρίους παρήχθη νέος κόσμος, ἐκ τῆς συγχωνεύσεως δὲ τῶν κατὰ μέρος ἐθίμων καὶ νομίμων ἐβλάστησαν αἱ νομοθεσίαι τῶν διαφόρων πόλεων, ὧν σπουδαιόταται, ὡς γνωστόν, ἦσαν ἡ Κνωσός, ἡ Γόρτυς καὶ ἡ Φαιστός. Ἡ ὑπεροχὴ τῶν νόμων τῆς Γόρτυνος δὲν ἠμφεσβητεῖτο οὐδὲ παρ' αὐτῶν τῶν συγχρόνων ἀντιμάχων πολιτειῶν. Οἱ νόμοι οὗτοι ἐχαράσσοντο ἐπὶ πλακῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνετειχίζοντο εἰς περίβλεπτον θέσιν τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, διὰ νὰ εἶναι εὐχερὴς ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ ἐκμάθησις αὐτῶν ὑπὸ τῶν πολιτῶν. Οἱ λίθινοι οὗτοι κώδικες ἐπέζησαν μὲν τῶν καταστροφῶν ἐκ τῶν συνεχῶν καὶ ἀγρίων ἐμφυλίων πολέμων, οἱ ὁποῖοι ἐμάστιζον τὰς ἀντιπάλους πόλεις, καὶ τῶν ἐσωτερικῶν στάσεων, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑπέκυψαν εἰς τὴν κατὰ τὸ 824 μ. Χ. ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν τῆς Γόρτυνος ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν. Ταφέντες ὑπὸ τὰ ἐρείπια αὐτῆς παρέμειναν ἄγνωστοι, μέχρις οὗ, κατὰ τὸ 1884, ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη διὰ τοῦ Φ. Ἅλμπερ καὶ Ε. Φαβρικίου ἔφερεν αὐτοὺς εἰς φῶς. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς τὸ σπουδαιότερον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἐπέσπασε δὲ ἀμέριστον τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον ὅλου τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου ὑπὸ ἀρχαιολογικήν, ἱστορικήν, φιλολογικὴν καὶ πρὸ παντὸς ὑπὸ νομικὴν ἔποψιν. Ἡ Μεγάλη Ἐπιγραφή, ἀνήκουσα εἰς τὸ τέλος τοῦ ΣΤ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ., ἔχει μῆκος 8,17, ὕψος 1,72 καὶ σῴζει ἴχνη χρώματος. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δώδεκα στήλας ἐκ δεξιῶν πρὸς τ' ἀριστερά, εἶναι δὲ βουστροφηδὸν γεγραμμένη. Εἶναι πλήρης καὶ ἄρχεται διὰ τῆς λέξεως «Θεοί». Αἱ διασωθεῖσαι ἐπιγραφαὶ δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον, δύνανται δὲ νὰ καταταχθῶσιν εἰς τρεῖς ἐποχάς, ἀρχαιοτάτην, ἀρχαίαν καὶ μέσην. Αἱ ἀρχαιόταται ἀφορῶσι τὸ θεῖον δίκαιον, αἱ ἀρχαῖαι τὴν κωδικοποίησιν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου καὶ αἱ νέαι διάφορα θέματα. Κατὰ τοὺς ἀρχαιολόγους ἡ δωρικὴ γλῶσσα τῶν

Digitized by Google

ἐπιγραφῶν περιέχει πολλοὺς ἰδιωτισμοὺς καὶ παρουσιάζει δυσκολίας εἰς τὴν ἑρμηνείαν, καὶ ἑπομένως διαφορὰν ἀντιλήψεων ὡς πρὸς τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῶν διατάξεων. Πάντως ἀποτελοῦσιν ἄφθονον καὶ διαυγῆ πηγὴν τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου τῆς ἀρχαιότητος, ἐκ τῆς ὁποίας ἤντλησαν αἱ μεταγενέστεραι νομοθεσίαι.

Πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς ὀργανισμός. Τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν ἤσκουν δέκα ἄρχοντες, καλούμενοι κόσμοι, ἐκλεγόμενοι κατ' ἔτος ἐξ ὡρισμένων γενῶν. Προΐστατο αὐτῶν ὁ πρωτόκοσμος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἐλάμβανε τὸ ἔτος. Ὡς σῶμα συνεσκέπτοντο καὶ ἀπεφάσιζον, ἀλλ' ἡ διοίκησις καὶ διαχείρισις τῶν ὑποθέσεων κατενέμετο μεταξὺ αὐτῶν. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατιωτικῶν ἐλέγετο στρατηγίτης, ὁ δὲ ἀσκῶν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν ἀλλοδαπῶν ξένιος. Παρὰ τοὺς κόσμους ὑπῆρχεν ἡ γερουσία, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐξ αὐτῶν τούτων ἐξερχομένων ἀμέμπτων τῆς διοικήσεως τῶν δημοσίων ὑποθέσεων, καὶ ἡ συνέλευσις τοῦ λαοῦ. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἀναφερόμενον, ὅτι οἱ κόσμοι καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς αὐτῶν ἐξηκολούθουν ἐργαζόμενοι μέχρι πέρατος τῶν παρ' αὐτοῖς ἐκκρεμῶν ὑποθέσεων.

Αἱ ἑταιρεῖαι ἀπετέλουν κοινωνικὰς ὀργανώσεις, τῶν ὁποίων μέλη μὲν ἠδύναντο νὰ γίνωσι μόνον οἱ τέλειοι ἄνδρες, ἐξ οὗ καὶ ἀνδρεῖα ἐκαλοῦντο, προΐστατο δὲ αὐτῶν εἷς τῶν ἀρχόντων. Διῃτῶντο εἰς κοινὰ συσσίτια, παρασκευαζόμενα διὰ κοινῆς εἰσφορᾶς τῆς πολιτείας καὶ τῶν μελῶν, ἀναλόγως τῶν προσόδων αὐτῶν.

Ὅλως ἰδιαιτέρα ἐπιμέλεια κατεβάλλετο διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν νέων. Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 17ου ἔτους ἀπεσπῶντο τῆς οἰκογενείας καὶ κατετάσσοντο εἰς τὰς ἀγέλας, τῶν ὁποίων προΐστατο νέος ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων. Ἐκεῖ μένοντες, κατὰ πρῶτον λόγον ἐδιδάσκοντο τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους συντεταγμένους εἰς ᾄσματα ἐμάνθανον ν' ἀπαγγέλλωσιν ἀπὸ μνήμης, κατὰ δεύτερον τοὺς ὕμνους τῶν θεῶν καὶ κατὰ τρίτον τὰ τρόπαια τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν. Ἔτι πλέον ἐδιδάσκοντο νὰ εἶναι πειθαρχικοί, νὰ σέβωνται τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς γεροντοτέρους, νὰ εἶναι σιωπηλοὶ καὶ βραχυλόγοι καὶ νὰ προπονῶσι τὰ σώματα διὰ τῆς γυμναστικῆς, ὅπως ἀντέχωσιν εἰς τοὺς κόπους τῆς τραχείας στρατιωτικῆς ζωῆς.

Οἰκογενειακὸν δίκαιον. Ὁ γάμος ἦτο ὑποχρεωτικὸς διὰ τὸν ἄνδρα μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ 27ου ἔτους, ὅτε, ἀπάγελος γενόμενος, εἰσήρχετο εἰς τὴν τάξιν τῶν τελείων ἀνδρῶν. Ἐλάμβανε σύζυγον ἐκ τῆς τάξεως αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς πόλεως, ἐκτὸς ἐὰν εἰδικαὶ συνθῆκαι μεταξὺ τῶν πόλεων ἐπέτρεπον τὴν ἐπιγαμίαν. Ἐὰν ἡ σύζυγος ἦτο πολὺ νέα, παρέμενεν εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον μέχρις οὗ καταστῇ ἱκανὴ νὰ προΐσταται τοῦ ἰδίου. Ἡ ἐλευθερία τῆς γυναικὸς εἶναι ἀπόλυτος, ἀπολαύει πλήρους νομικῆς ἱκανότητος, ἐρχομένη δὲ εἰς γάμον καθίσταται σύντροφος τοῦ ἀνδρός. Ἡ πατρικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται μετ' ἀπολύτου σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν καὶ οὐχὶ ὡς ἐν Ρώμῃ. Ἀξιόλογος εἶναι ἐπίσης ἡ ἐλευθεριότης μετὰ τῆς ὁποίας ρυθμίζονται αἱ περιουσιακαὶ σχέσεις τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας. Τὰ ἄρρενα τέκνα δύνανται νὰ ἔχωσι καὶ νὰ διαχειρίζωνται ἀτομικὴν περιουσίαν, κτωμένην διὰ τοῦ ἰδίου καμάτου ἢ ἐκ κληρονομίας. Ἡ σύζυγος ὡσαύτως, αἱ δὲ θυγατέρες, μὴ θεωρούμεναι μέλη τῆς πόλεως, ἀλλὰ τῆς οἰκογενείας, εἶχον δικαίωμα μοίρας ἐπὶ τῆς περιουσίας πρὸς ἀποκατάστασιν. Ἡ λύσις τοῦ γάμου διὰ διαζυγίου ἐγίνετο εἴτε μονομερῶς ἢ κατ' ἀμοιβαίαν συναίνεσιν. Ἐπερχομένου τοῦ χωρισμοῦ, ἡ σύζυγος, καὶ ἐὰν ἦτο ὑπαίτιος, ἀνελάμβανε πᾶν ὅ,τι εἶχε φέρει εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀνδρός, τὸ ἥμισυ τῶν σῳζομένων καρπῶν τῶν ἰδίων κτημάτων καὶ τὸ ἥμισυ τῶν παρ' αὐτῆς ὑφανθέντων. Ἀντιθέτως, ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἦτο ὑπαίτιος τῆς διαζεύξεως, κατεδικάζετο νὰ πληρώσῃ πέντε στατῆρας. Ἐὰν ὁ γάμος ἐλύετο διὰ τοῦ θανάτου, ἡ γυνὴ δὲν εἶχε μὲν κληρονομικὸν δικαίωμα ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρός, ἀνελάμβανεν ὅμως τὴν δωρεὰν ἣν οὗτος ὤφειλε νὰ συστήσῃ τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου καὶ τὰ ἴδια αὐτῆς πράγματα. ἐὰν δὲ δὲν συνέτρεχον τέκνα εἰς τὴν κληρονομίαν, ἐλάμβανε τὰ ἡμίση τῶν χειροτεχνημάτων της καὶ ἴσην μοῖραν τῶν ἐν τῷ οἴκῳ καρπῶν. Ἐν περιπτώσει θανάτου τῆς γυναικός, ὁ ἐπιζῶν σύζυγος, ὑπαρχόντων τέκνων, οὐδὲν λαμβάνει ἐκ τῆς περιουσίας αὐτῆς, ἐὰν δὲ δὲν ὑπάρχωσι τέκνα, λαμβάνει τὸ ἥμισυ τῶν καρπῶν καὶ τῶν ὑφανθέντων. Ὅλως ἰδιάζουσα ἦτο ἡ θέσις τῆς «πατρούχου» θυγατρός, εἰς τὴν ὁποίαν περιήρχετο ἡ κληρονομικὴ περιουσία ἐν ἐλλείψει ἀρρένων. Αὕτη ὑπεχρεοῦτο νὰ λάβῃ σύζυγον τὸν ἐγγύτερον αὐτῇ συγγενῆ. Ἐν τῷ νόμῳ ἀναγράφονται πλεῖσται λεπτομέρειαι, δυνάμεναι νὰ προκύψωσιν ἐπὶ τοιαύτης περιπτώσεως.

Περὶ ἐπιτροπείας δὲν ἀναγράφονται λεπτομέρειαι, ἐξάγεται ὅμως σαφῶς ὅτι ὑφίστατο εἰδικὸς νόμος, εἰς τὸν ὁποῖον γίνεται παραπομπή. Πάντως καθιεροῦται ὁ θεσμὸς τῶν ὑπὸ τῆς ἀρχῆς διοριζομένων ὀρφανοδικαστῶν, οἵτινες ἐπροτιμῶντο ὡς ἐπιμεληταὶ τῶν ὀρφανῶν καὶ διαχειρισταὶ τῆς περιουσίας αὐτῶν. προτιμώμενοι τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἐκ ταύτης συγγενῶν.

Εἰδικαὶ διατάξεις ρυθμίζουσι τὰ τῆς υἱοθεσίας καὶ τῆς ἀποκηρύξεως τοῦ υἱοθετηθέντος. Ὁ νόμος λαμβάνει πρόνοιαν περὶ τοῦ αὐθαιρέτως ἀποκηρυττομένου θετοῦ τέκνου, ὑποχρεῶν τὸν ἀποκηρύττοντα νὰ καταθέσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ παρὰ τῷ δικαστηρίῳ δέκα στατῆρας.

Ὁ γάμος ἐθεωρεῖτο ἱερός, τούτου δ' ἕνεκα αὐστηραὶ ποιναὶ ἐπεβάλοντο εἰς τὸν διαπράττοντα μοιχείαν. Ὁ ἐπ' αὐτοφώρῳ συλλαμβανόμενος διαπράττων μοιχείαν διεπομπεύετο, ἐχαρακτηρίζετο ἀκόλαστος καὶ ἐστερεῖτο τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων. Κατὰ τῆς μοιχαλίδος δὲν ἐπεβάλλετο ποινή· ἀποδίδεται δὲ τοῦτο εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας τῆς γυναικός.

Κληρονομικὸν δίκαιον. Τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα στηρίζεται ἐπὶ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἀρρενογονίας. Εἰς τὴν κληρονομίαν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἄνευ διαφορᾶς καλοῦνται: α') οἱ παῖδες, ἔγγονοι καὶ δισέγγονοι· β') οἱ ἀδελφοὶ τοῦ θανόντος καὶ τὰ ἐξ ἀδελφοῦ τέκνα ἢ τὰ τέκνα τούτων· γ') αἱ ἀδελφαὶ καὶ τὰ ἐκ τούτων τέκνα· ἐν ἐλλείψει καὶ τῶν τελευταίων τούτων ἡ κληρονομία περιέρχεται εἰς τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς. Ἐὰν συντρέχωσιν εἰς τὴν κληρονομίαν τέκνα καὶ ἔγγονοι, ἡ διανομὴ δὲν γίνεται κατὰ ρίζας, ἀλλὰ κατὰ κεφαλάς. Περὶ τῶν εἰσποιήτων λαμβάνεται ἐν τῷ νόμῳ πρόνοια, οὐχὶ ὅμως καὶ περὶ τῶν φυσικῶν τέκνων. Δὲν βεβαιοῦται ἐκ διατάξεώς τινος, ἐὰν τὰ τέκνα εὐθύνωνται διὰ τὰ χρέη τῆς πατρικῆς κληρονομίας· τὰ θετὰ τέκνα καὶ οἱ ἀπώτεροι συγγενεῖς, καθ' ὅσον μέρος ἐκληρονόμησαν. Ἡ διανομὴ τῆς κληρονομικῆς περιουσίας δέον νὰ γίνῃ ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ κληρονομουμένου· πέραν τούτου αἱ σχετικαὶ ἀγωγαὶ παραγράφονται.

Περὶ δωρεῶν. Ἡ δωρεὰ ἐκ μέρους τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὴν γυναῖκα, οὐχὶ δὲ καὶ τῆς γυναικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα, ἐπιτρέπεται καὶ δὴ μέχρις ἀξίας ἑκατὸν στατήρων. Ἐν ὑπερβάσει τοῦ μέτρου τούτου παρέχεται τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς κληρονόμους νὰ καταβάλωσι τὴν ἀνωτέρω ἀξίαν καὶ νὰ λάβωσι τὸ πρᾶγμα. Παρὰ ταῦτα ἐπιτρέπεται ἡ ἀμοιβαία παροχὴ μεταξὺ τῶν συζύγων «κομίστρων», ἤτοι δώδεκα στατήρων ἢ πραγμάτων ἴσης ἀξίας. Καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὴν μητέρα ὑποβάλλεται εἰς τὸν αὐτὸν περιορισμόν. Αἱ δωρεαὶ πρὸς βλάβην τῶν δανειστῶν εἰσὶν ἄκυροι.

Περὶ ἐνεχύρων. Εἰς τοὺς νόμους περιέχονται ἱκαναὶ διατάξεις ἀφορῶσαι τὴν σύστασιν καὶ ἐκποίησιν τοῦ ἐνεχύρου καὶ τὴν ἀποζημίωσιν τοῦ ὀφειλέτου διὰ πᾶσαν παρανομίαν κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς ἐκτελέσεως. Ὁ δανεισμὸς ἐπὶ ἐνεχύρῳ τοῦ ἰδίου σώματος τοῦ ὀφειλέτου ἦτο νόμιμος. Ὁ ὀφειλέτης ὤφειλε νὰ δουλεύῃ εἰς τὸν δανειστὴν μέχρις ἐξοφλήσεως τοῦ χρέους καὶ ὑφίστατο ἐλάττωσιν τῆς νομικῆς του ἱκανότητος, ἐκπροσωπούμενος ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ· ἐὰν ὅμως ἦτο ἐλεύθερος, ἐξηκολούθει νὰ λογίζεται τοιοῦτος.

Κατὰ τὴν ἐνεχυρίασιν ὁ δανειστὴς ἠδύνατο νὰ ἐνεργῇ αὐτοπροσώπως ἢ δι' ἀντιπροσώπου, τῆς ἀντιπροσωπεύσεως ἐπιτρεπομένης κατὰ τὸ κρητικὸν δίκαιον, ἀντιθέτως πρὸς τὸν ρωμαϊκόν. Ὁ ἀντιπρόσωπος οὐδεμίαν ἀνελάμβανεν εὐθύνην ἔναντι τοῦ ὀφειλέτου καὶ πᾶσα περὶ ἀποζημιώσεως ὑποχρέωσις ἐπέκειτο εἰς τὸν ἀντιπροσωπευόμενον. Εἰδικὴν περίπτωσιν ἐνεχύρου ἀποτελεῖ ἡ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος, ὅστις ἐξαγοράζεται τῇ παρακλήσει του. Οὗτος ἀνήκει εἰς τὸν ἐξαγοράσαντα μέχρις ἐξοφλήσεως τοῦ διὰ τὴν ἀπολύτρωσιν καταβληθέντος ποσοῦ.

Δικονομία. Αἱ σῳζόμεναι δικονομικαὶ διατάξεις μαρτυροῦσι πόσον ἐπεκράτει εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ κρητικοῦ λαοῦ ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀπονομῆς ἀμεροληπτου καὶ ταχείας δικαιοσύνης. Κατὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ μὲν εἷς τῶν διαδίκων ἰσχυρίζετο ὅτι ὁ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου προσαγόμενος εἶναι ἐλεύθερος, ὁ δὲ ἕτερος ὅτι εἶναι δοῦλος, ὑπερίσχυεν ὁ ἰσχυριζόμενος ὅτι εἶναι ἐλεύθερος. Ἡ αὐτοδικία ἀπαγορεύεται. Ἡ σύλληψις καὶ κράτησις τοῦ ἀντιδίκου πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς κατ' ἀντιμολίαν δίκης τιμωρεῖται διὰ τῆς ποινῆς τῆς ἀκρατήσεως. Ὁ ἐπιχειρῶν δηλαδὴ ταύτην καταδικάζεται νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν ἀντίδικον, ἐὰν μὲν εἶναι ἐλεύθερος, δέκα στατῆρας, ἐὰν δὲ δοῦλος πέντε καὶ ἐξαναγκάζεται νὰ ἀπολύσῃ τὸν συλληφθέντα. Ἐὰν ὁ ἐνάγων τυγχάνῃ εἷς ἐκ τῶν κόσμων, ἡ δίκη ἀναβάλλεται μέχρι τέλους τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. Ἐὰν ἐν καιρῷ ἡττηθῇ, αἱ κατὰ νόμον ἀποζημιώσεις λογίζονται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀγωγῆς. Ὁ δικαστὴς ὤφειλε νὰ ἐκδώσῃ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ αὐθημερὸν ἢ τὸ βραδύτερον τὴν ἐπιοῦσαν, ἄλλως ἐτιμωρεῖτο.

Ὡς μέσα ἀποδείξεως ἐχρησίμευον ὁ ὅρκος καὶ οἱ μάρτυρες. Εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις ὁ διάδικος ὑποχρεοῦται νὰ προσαγάγῃ ὡρισμένον ἀριθμὸν μαρτύρων. Ἄλλοτε ὁ ἀριθμὸς ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς ποινῆς, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ τὸν διάδικον, ἄλλοτε δὲ νικᾷ ὁ ἔχων τὴν πλειοψηφίαν τῶν μαρτύρων.

Κατὰ τὸν ἀπειθούντων εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων ἐπιβάλλονται χρηματικαὶ ποιναί. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ δανειστοῦ ἰδιωτικῶς, δυναμένου νὰ ἐνεργῇ καὶ δι' ἀντιπροσώπου. Διὰ τῆς κατασχέσεως τῶν ἀκινήτων, ὁ δανειστὴς ἀπέκτα τὸ δικαίωμα τῆς καρπώσεως μέχρις ἐξοφλήσεως τῆς ἀπαιτήσεώς του. Ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις ἠδύνατο νὰ γίνῃ μόνον εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς πολιτείας τοῦ πιστωτοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς ἄλλην σύμμαχον, ἐκτὸς ἐὰν ἐπετρέπετο ὑπὸ εἰδικῆς συνθήκης μεταξὺ τῶν δύο πόλεων. Τῆς κατασχέσεως ἐξῃροῦντο τὰ πολεμικὰ ὅπλα ἐλευθέρου ἀνδρός, ὁ ἱστὸς (ἀργαλειός), ἔρια ἐρίθεχνα, ἐργαλεῖα σιδηρᾶ, ἄροτρον, ζυγὸς βοῶν, κάπετος (σκαπάνη), μύλος, ὄνος ἀλέτης, ἡ διὰ τ' ἀνδρεῖα εἰσφορὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας, εὐνὴ ἀνδρὸς καὶ γυναικός.

Ποινικαὶ διατάξεις. Ὁ νόμος προβλέπει καὶ τιμωρεῖ τὸν βιασμόν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ἡ ὁποία δίδεται εἰς τὸ ἀδίκημα κατὰ τὸ νεώτερον δίκαιον, διὰ χρηματικῆς ἱκανοποιήσεως τοῦ παθόντος. Τὸ ποσὸν τῆς ἱκανοποιήσεως διαφέρει ἀναλόγως τῆς προσωπικῆς καταστάσεως τοῦ αὐτουργοῦ ἢ τοῦ παθόντος καὶ τοῦ χρόνου τῆς διαπράξεως, ἐὰν δηλαδὴ ἐγένετο ἐν καιρῷ ἡμέρας ἢ κατὰ τὴν νύκτα. Ὅταν τὸ ἀδίκημα διαπράττεται ἐν καιρῷ νυκτὸς κατὰ δούλης, ἡ ἔνορκος βεβαίωσις αὐτῆς ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν.

Ἡ δουλεία. Ἡ δουλεία πηγάζει κυρίως ἐκ τοῦ πολέμου, ἐκ συμβάσεως, ἐκ γεννήσεως καὶ συνεπείᾳ χρέους. Ἐν Κρήτῃ οἱ δοῦλοι διεκρίνοντο κυρίως εἰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς ὑπηρετοῦντας εἰς τὰς πόλεις χρυσωνύτους καὶ εἰς τοὺς ἀσχολουμένους εἰς τοὺς ἀγρούς, ἀφαμιώτας ἢ κλαρώτας. Οἱ δοῦλοι εἶχον δικαίωμα ἰδιοκτησίας καὶ τὴν πρὸς δικαιοπραξίαν ἱκανότητα, οὐχὶ ὅμως τὴν ἱκανότητα πρὸς κληρονομίαν, καὶ ἐὰν εἶναι τέκνα ἐλευθέρας γυναικός. Ἡ διὰ τοῦ γάμου τοῦ δούλου δημιουργουμένη οἰκογένεια ἀναγνωρίζεται ὡς πατριαρχικὴ καὶ ἡ σχέσις μεταξὺ πατρὸς καὶ τέκνων εἶναι πλήρης. Γάμος μεταξὺ ἐλευθέρων καὶ δούλων δὲν συνάπτεται· ὡς πρὸς δὲ τὰ ἐκ τῆς μείξεως αὐτῶν γεννώμενα τέκνα κρατεῖ ἡ ἀρχή, καθ' ἣν ἐὰν δοῦλος μετ' ἐλευθέρας συνέλθῃ τὰ τέκνα θεωροῦνται ἐλεύθερα, ἐὰν δὲ ἐλευθέρα ἔλθῃ ἐπὶ τὸν δοῦλον, τὸ τέκνον γεννᾶται δοῦλον. Ὁ δοῦλος εὐθύνεται καὶ ἐκ συμβάσεως καὶ ἐξ ἀδικήματος. Ἐὰν στερῆται περιουσίας, ὁ ἐνάγων αὐτὸν καὶ νικήσας δύναται νὰ στραφῇ ἐπικουρικῶς κατὰ τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Ὁ δοῦλος ἐκποιεῖται, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ βαρύνοντος αὐτὸν χρέους, πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ ὁποίου εἶχε δοθῇ εἰς ἐνέχυρον, ἐλευθεροῦται. Διὰ τῆς χειραφεσίας ἐπήρχετο ἀπαλλαγὴ τῆς δουλείας καὶ ἡ εἴσοδος εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀπελευθέρων.

Ρωμαϊκὴ κατάκτησις. Οἱ νόμοι τῆς Γόρτυνος καὶ τῶν ἄλλων ἰσοτίμων πόλεων, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἐρρύθμισαν τὸν δημόσιον βίον καὶ τὰς ἰδιωτικὰς σχέσεις τῶν Κρητῶν, κατελύθησαν μετὰ τοῦ ἐλευθέρου πολιτεύματος, τοῦ ὁποίου ἦσαν προϊόν, ὑπὸ τῶν ἐπιδραμόντων ξένων κατακτητῶν. Τὸν ἐλεύθερον βίον, ὅστις πολλάκις ἐξετράπη μέχρις ἀκολασίας, διεδέχθη μακρὰ περίοδος παρακμῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐστείρευσεν ἡ πηγὴ τοῦ κρητικοῦ δικαίου. Ὡς εἶναι φυσικόν, οἱ ἐπάλληλοι κατακτηταί, οἱ ὁποῖοι ἐκράτησαν τὴν νῆσον ἐπὶ 1966 ἔτη (68 π. Χ. —1898 μ. Χ.) ἐπέβαλον τοὺς ἰδίους νόμους. Πάντως πολλὰ τῶν παλαιῶν νομίμων, ἀναγόμενα εἰς τὴν λατρείαν καὶ τὴν οἰκογένειαν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκριζωθῶσι τελείως. Διεφυλάχθησαν ὡς ἄγραφος νόμος εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ. Συμπληρωθείσης τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως ὑπὸ τοῦ Μετέλλου (68 π. Χ.), ἡ Κρήτη ἐγένετο ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, τεθεῖσα ὑπὸ τὴν διοίκησιν Ρωμαίου πραίτωρος ἢ ἀνθυπάτου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθη τὸ ὄνομα τοῦ κρητικάρχου. Οἱ ρωμαϊκοὶ νόμοι ὑποκατέστησαν τοὺς ἐγχωρίους. «Οὐ πολλὰ δὲ διαμένει τούτων τῶν νομίμων, λέγει ὁ Στράβων (Χ. 4. 22), ἀλλὰ τοῖς ρωμαίοις διατάγμασι τὰ πλεῖστα διοικεῖται, καθ' ἅπερ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις συμβαίνει».

Οἱ ρωμαϊκοὶ νόμοι, ὡς διεπλάσθησαν ὑπὸ τῶν διατάξεων τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων καὶ τῶν μεγάλων νομοδιδασκάλων, ἴσχυσαν καὶ ἐν Κρήτῃ κατὰ τὰς δύο περιόδους (330—823 καὶ 961—1204), καθ' ἃς ἐτέλεσεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους.

Ἑνετοκρατία. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἑνετοκρατίας (1210—1699) τοὺς βυζαντινοὺς νόμους ἀντικατέστησαν αἱ διαταγαὶ τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως τῆς γαληνοτάτης δημοκρατίας, παραδιδόμεναι εἰς συλλογάς, καπιτουλάρια λεγομένας, εἰς τοὺς ὑπαλλήλους κατὰ τὴν ἀνάληψιν τῶν καθηκόντων των.

Ἀνάπτυξιν ἐθνικοῦ δικαίου ἀνευρίσκομεν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ μεγάλου ἄρχοντος Ἀλεξίου Καλλέργη. Ἡ συνθήκη, ἥτις συνωμολογήθη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς ἑνετικῆς δημοκρατίας κατὰ τὸ 1299, ἐκτὸς τῶν προσωπικῶν ὑπὲρ αὐτοῦ διατάξεων περιέχει καὶ ἄλλας, διὰ τῶν ὁποίων ρυθμίζονται σχέσεις δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου. Ἐκ τῶν διατά-

Digitized by Google

ξεων τούτων μεταφερομένων τινας, διατηροῦντες τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἔχει γίνει ἡ ἐκ τοῦ λατινικοῦ μετάφρασις ὑπὸ τοῦ συγχρόνου Νικηφρόρου Ὠρινᾶ: ἱερέως καὶ ταβουλλαρίου «Ἀκμὴ (ὡσαύτως) σὺ καὶ πάντες οἱ ἦσαν μουρτεμένοι, νὰ ὑπορῆτε ποιεῖν συμπεθερίας μετὰ τῶν Λατίνων». «Ἀκμὴ τὰ χρέη νὰ μὴ ἔχωσιν ζητηθῆναι εἰ μὴ εἰς δύο χρόνους εἰς ἀγάπην καὶ τότε μόνον τὸ κεφάλιν». «Ἀκμὴ ἵνα πᾶσαι αἱ ἀποφάσεις, ἃς ἐποίησαν οἱ κριτάδες σου νὰ ὦσιν στερεαί». «Ἀκμὴ ἐὰν οὐκ ἐστὶν κἂν εἷς ἐπίσκοπος εἰς τὴν χώραν Ρωμαῖος, ἵνα ὑπορῇς ἀποστεῖλαι εἰς τὸ ποιῆσαι γενέσθαι ἕνα, ὅστις νὰ ὑπορῇ οἰκεῖν ἐκεῖθεν τῆς σκάλας». «Ἀκμὴ ἐάν τις φυτεύσῃ ἄμπελον ἢ δένδρα ἐπάνω εἰς γῆν ἑτέρου, νὰ ἔχῃ ὁ αὐθέντης τῆς γῆς τὸ ἥμισυ καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐκεῖνοι ὅπου τὸ φυτεύσωσι, ἐργαζόμενος πάντοτε ἐκεῖνον ἐκεῖνος ὅπου τὸ φύτευσεν». «Ἀκμὴ ἐάν τις ἐποίησε μυλοστάσιν ἐπάνω εἰς γῆν ἑτέρου, ὃ πώποτε οὐκ ἐγεννήθη, νὰ ἔχῃ τὸ ἥμισυ ὁ αὐθέντης τοῦ τόπου καὶ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐκεῖνος ποῦ τὸ ἔκαμε τὸ μυλοστάσιν».

Τουρκοκρατία. Μετὰ τὴν κατάκτησιν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἡ νῆσος διῃρέθη εἰς τρεῖς διοικήσεις μὲ ἕδραν ἑκάστην τῶν πόλεων, τὸν Χάνδακα, τὴν Ρέθυμνον καὶ τὰ Χανιά. Ὅλη ἡ γῆ διενεμήθη εἰς τοὺς κατακτητάς, οἱ δὲ πρῴην Χριστιανοὶ ἰδιοκτῆται διετηρήθησαν ὡς δουλοπάροικοι καλλιεργηταί, πληρώνοντες κατ' ἀρχὰς τὸ $1/6$ καὶ ὕστερον τὸ $1/7$ τῶν εἰσοδημάτων εἰς τοὺς τιμαριούχους. Τὸ ἱερὸν δίκαιον τῶν Μουσουλμάνων κατέστη νόμος κοινός, πᾶσαι δὲ αἱ διαφοραὶ οἱασδήποτε φύσεως ὑπήχθησαν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ καδῆ. Ἡ ἐξουσία, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὸν κλῆρον τῶν ἄλλων κατακτηθεισῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως προνομίων εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Κατακτητοῦ, ἠργησεν ἐν Κρήτῃ ἐπὶ μακρόν. Μόνον ἡ ἐπαρχία Σφακίων ἔμεινε σχεδὸν ἀνεξάρτητος, τυπικῶς ἀναγνωρίσασα τὸν σουλτᾶνον διὰ τῆς καταβολῆς μικροῦ ἐτησίου φόρου εἰς τὴν Βαλιδὲ σουλτάναν.

Τὸ Σύνταγμα τῶν Ἀρμένων. Διὰ τοῦ ἄρθρου 29 τοῦ ὀργανικοῦ νόμου, τοῦ ψηφισθέντος ὑπὸ τῆς ἐν Ἀρμένοις συνελθούσης τὴν 20 Μαΐου 1822 Συνελεύσεως, ὡρίσθη ὅτι «ἕως ὅτου νὰ ἐκδοθῶσι νόμοι εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ ἐγκληματικὰ κριτήρια, θέλουν εἶναι εἰς χρῆσιν οἱ νόμοι τῶν ἀειμνήστων ἡμῶν αὐτοκρατόρων». Ἡ ὀργανικὴ αὕτη διάταξις, ἡ ψηφισθεῖσα ὑπὸ τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, συνελθόντος εἰς συνέλευσιν τὸ πρῶτον μετὰ αἰώνων δουλείαν, ἔζησεν ὅσον καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821.

Ὁ ὀργανικὸς νόμος. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1840 εἶχεν ἐπιτευχθῆ ἡ σύστασις συμβουλίων εἰς τὰς ἕδρας τῶν τριῶν διοικήσεων, εἰς τὰ ὁποία ἐλάμβανον μέρος καὶ Χριστιανοί. Τὰ συμβούλια ταῦτα, περιβεβλημένα νομοθετικὴν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν, ἐπελαμβάνοντο πάσης διαφορᾶς, παρέπεμπον δὲ εἰς μὲν τὰ ἱεροδικεῖα τὰς κτηματικάς, κληρονομικὰς καὶ τὰς οἰκογενειακὰς τῶν Ὀθωμανῶν διαφοράς, εἰς δὲ τὴν Μητρόπολιν καὶ τὰς Ἐπισκοπὰς τὰς περὶ διαζυγίων δίκας τῶν Χριστιανῶν. Αἱ ἐμπορικαὶ ὑποθέσεις ἐδικάζοντο ὑπὸ συμβουλίου προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ τελώνου, εἰς τὸ ὁποῖον μετεῖχον ὡσαύτως Χριστιανοί. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1858 συνεστήθησαν αἱ Χριστιανικαὶ Δημογεροντίαι ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν ἁρμοδίων ἀρχιερέων, εἰς τὰς ὁποίας ἀνετέθη ἡ ἐκδίκασις τῶν μεταξὺ Χριστιανῶν διαφορῶν τοῦ κληρονομικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ δικαίου, ἀφαιρεθείσης τῆς ἐπ' αὐτῶν δικαιοδοσίας ἀπὸ τοὺς καδῆδες. Εἰς τὰς ἰδίας δημογεροντίας ἀνετέθη ἡ διαχείρισις τῶν χριστιανικῶν ὀρφανικῶν περιουσιῶν.

Διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 ἐπεβλήθησαν αἱ μεταρρυθμίσεις τοῦ *ὀργανικοῦ νόμου*. Τὴν εἰσαγωγὴν αὐτοῦ προεκήρυξεν αὐτὸς ὁ μέγας βεζύρης, Μεχμὲτ Ἀλῆ πασᾶς, κατελθὼν ἐπίτηδες εἰς Κρήτην κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1868. Δι' αὐτοῦ καθιερώθη ἀντιπροσωπευτικὸν σύστημα, διὰ τῆς ἱδρύσεως Γενικῆς Συνελεύσεως ἐκλεγομένης ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ἀποτελουμένης ἐξ ἴσου ἀριθμοῦ μελῶν Χριστιανῶν καὶ Ὀθωμανῶν. Ἐχωρίσθη ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ἀπὸ τῆς διοικητικῆς, συσταθέντων μεικτῶν δικαστηρίων, ἀποτελουμένων ἐκ δικαστῶν αἱρετῶν, πλὴν τοῦ προέδρου, διοριζομένου ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Εἰς τὰς χριστιανικὰς δημογεροντίας τῆς ἕδρας ἑκάστης διοικήσεως, ἀπαρτιζομένας ἐκ τοῦ πνευματικοῦ ἀρχηγοῦ, ἐξ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο Χριστιανῶν δικαστῶν τοῦ μεικτοῦ δικαστηρίου τῆς διοικήσεως καὶ ἐκ δύο Χριστιανῶν κατοίκων τῆς διοικήσεως ἐκλεγομένων ἐπὶ τριετίαν ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν μελῶν τῶν δημογεροντιῶν τῶν χωρίων, ἀνεγνωρίσθη ἐκ νέου ἡ ἀποκλειστικὴ ἁρμοδιότης νὰ δικάζωσι μὲν τὰς κληρονομικὰς καὶ οἰκογενειακὰς διαφορὰς τῶν Χριστιανῶν, ν' ἀποφαίνωνται δὲ ὡς διαιτητικὰ δικαστήρια ἐπὶ τῶν ὑποβαλλομένων πάσης φύσεως διαφορῶν δι' ἀμοιβαίας συναινέσεως τῶν διαφερομένων Χριστιανῶν. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰσήχθη ἐκ παραλλήλου μετὰ τῆς τουρκικῆς εἰς τὰ δικαστήρια καὶ τὰ ἄλλα δημόσια γραφεῖα. Κατὰ τὸν κανονισμὸν τῆς Συνελεύσεως αὕτη συνήρχετο εἰς πλήρεις καὶ μερικὰς συνεδριάσεις. Κατὰ τὰς πλήρεις ἠδύνατο νὰ συζητῇ πᾶν τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, τὰ ἔργα τῆς δημοσίου ὠφελείας, τὸν σχηματισμὸν ταμείων διὰ δάνεια, καὶ ἄλλα ἀντικείμενα τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι ἡ χορήγησις εὐκολιῶν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν γεωργίαν, ἐπίσης δὲ καὶ πᾶν μέτρον δυνάμενον νὰ συντείνῃ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐκπαιδεύσεως. Κατὰ τὰς μερικὰς συνεδριάσεις τῶν Χριστιανῶν ἢ τῶν Μωαμεθανῶν ἠδύνατο νὰ συζητηθῇ πᾶν τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν λατρείαν, εἰς τὸν διοργανισμὸν καὶ τὴν πειθαρχίαν τῶν θρησκευτικῶν λειτουργῶν, εἰς τὴν διαχείρισιν καὶ ἐπίβλεψιν τῶν ναῶν, βακουφίων, εἰσοδημάτων καὶ ἰδιαιτέρων σχολείων ἑκάστης κοινότητος. Αἱ ἀποφάσεις τῆς συνελεύσεως ὑπέκειντο εἰς τὴν ἀρνησικυρίαν τῆς Πύλης. Παρὰ τὴν ἐπίσημον βεβαίωσιν τοῦ φιρμανίου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδημοσιεύθη ὁ ὀργανικὸς νόμος «περὶ διηνεκοῦς καὶ ἀγρύπνου ἐπιτηρήσεως μὴ τυχὸν ποτέ τις πράξῃ τι ἀντικείμενον εἰς αὐτόν», μετὰ πάροδον δεκαετίας οὐχὶ ἅπαξ παρεβιάσθη, τοῦθ' ὅπερ προεκάλεσε σφοδρὰ παράπονα τῆς γενικῆς συνελεύσεως κατὰ τὰς συνόδους αὐτῆς τοῦ 1875 καὶ 1876, τὰ ὁποῖα ἐξέσπασαν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878.

Ἡ Σύμβασις τῆς Χαλέπας. Αὕτη, ὑπογραφεῖσα κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1878, εἰς ἐκτέλεσιν τῆς ἀναληφθείσης ὑποχρεώσεως ὑπὸ τῆς Τουρκίας δυνάμει τοῦ ἄρθρου 23 τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου, περὶ ἐπεκτάσεως καὶ πλήρους ἐφαρμογῆς τοῦ ὀργανικοῦ νόμου, ἀποτελεῖται ἐκ 16 ἄρθρων καὶ 6 ἰδιαιτέρων διατάξεων. Δι' αὐτῆς (ἄρθρ. 1ον) ἀναγνωρίζεται ἡ ἰσχὺς τῶν μεταρρυθμίσεων, αἱ ὁποῖαι εἰσήχθησαν ὑπὸ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου, ἐξασφαλίζεται (ἄρθρ. 3) ἡ κατὰ πλειοψηφίαν τῶν Χριστιανῶν πληρεξουσίων συγκρότησις τῆς συνελεύσεως, εὐρύνονται τὰ δικαιώματα τῆς συνελεύσεως (ἄρθρ 4) εἰς σύνταξιν τῆς ἐλλειπούσης νομοθεσίας καὶ συμπλήρωσιν τῆς ἰσχυούσης ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς ἐγκρίσεως τῆς Πύλης καὶ ἀναγνωρίζεται ἡ ἑλληνικὴ ὡς ἐπίσημος γλῶσσα τῆς συνελεύσεως καὶ τῶν δικαστηρίων (ἄρθρ. 9)· προβλέπεται ἡ ἵδρυσις σώματος χωροφυλακῆς ἐξ ἐντοπίων ἀξιωματικῶν καὶ χωροφυλάκων (ἄρθρ. 12), ἡ εἰσαγωγὴ μεταρρυθμίσεων οἰκονομικῆς φύσεως πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας καὶ ἐκτέλεσιν ἔργων κοινῆς ὠφελείας, καὶ τέλος (ἄρθρ. 15) ἀναγνωρίζεται τὸ δικαίωμα συστάσεως φιλεκπαιδευτικῶν συλλόγων, ἱδρύσεως τυπογραφείων καὶ ἐκδόσεως ἐφημερίδων. Πλεῖστοι εἶναι οἱ νόμοι οἱ ψηφισθέντες ἰδίως κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ νέου πολιτεύματος. Ἐκ τούτων σπουδαιότεροι εἶναι ἡ πολιτικὴ καὶ ποινικὴ Δικονομία, τῶν ὁποίων τὰ σχέδια, ἐκπονηθέντα ὑπὸ τοῦ νομομαθοῦς Ἰ. Σκαλτσούνη, μετακληθέντος πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ Φωτιάδου, ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῷ 1880, ὁ ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων καὶ συμβολαιογραφείων, ὁ κανονισμὸς τῶν ὑποθηκοφυλακείων (1879), ἡ εἰδικὴ δικονομία τῶν Χριστιανῶν (1880), ὁ νόμος περὶ ἐπιτροπείας καὶ κηδεμονίας, ὁ δημοτικὸς καὶ ὁ περὶ ἀγροφυλακῆς καὶ οἱ νόμοι περὶ συστάσεως κοινωφελοῦς ταμείου, περὶ ὁδοποιίας, περὶ ἰατρικοῦ ἐπαγγέλματος, περὶ πωλήσεως φαρμάκων, περὶ συντάξεως χωροφυλακῆς, περὶ ἐκτάκτων μέτρων κατὰ τῆς ζῳοκλοπῆς, περὶ τῶν πρὸ τοῦ 1866 παλαιῶν χρεῶν τῶν ἀπόρων ὀφειλετῶν κτλ.

Ἡ εἰδικὴ δικονομία τῶν Χριστιανῶν περιλαμβάνει διατάξεις περὶ συστάσεως προικός, περὶ ἀποτελεσμάτων τοῦ γάμου ὡς πρὸς τὴν ἱκανότητα τῆς γυναικός, περὶ ἀνηλικότητος, περὶ χειραφεσίας, ἐπιτροπείας καὶ κηδεμονίας, περὶ ἀπαγορεύσεως, περὶ ἀφανείας, περὶ ὀρφανικῶν τραπεζῶν, περὶ διαθηκῶν καὶ περὶ δωρεῶν. Ἐκ τῶν διατάξεων τούτων ἀληθῶς περίεργος εἶναι ἡ τοῦ ἄρθρου 50, καθ' ἣν μετὰ τὸν γάμον ἡ γυνὴ καθίσταται μερικῶς ἀνίκανος, μὴ δυναμένη, ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ ἀνδρός, νὰ συνομολογῇ συμβόλαια ἢ νὰ παρίσταται ἐπὶ δικαστηρίου ὡς ἐνάγουσα. Διὰ τοῦ ψηφισθέντος ἐσχάτως νόμου 4456 κατηργήθη ἡ διάταξις αὕτη τῆς εἰδικῆς δικονομίας.

Ὡς συνήθως, τὸ καθεστὼς τοῦτο δὲν ἴσχυσεν ἐπὶ μακρόν. Κατὰ τὸ 1889 ἡ Πύλη, ἐπωφεληθεῖσα τῶν κομματικῶν διαιρέσεων, ἐξέδοτο τὸ φιρμάνιον τοῦ Νοεμβρίου, διὰ τοῦ ὁποίου περιεστάλησαν ἢ κατηργήθησαν θεμελιώδεις διατάξεις τοῦ ὀργανικοῦ νόμου καὶ τῆς συμβάσεως τῆς Χαλέπας.

Τὰ ἀπὸ τοῦ 1889 μέχρι τοῦ 1898 γεγονότα συνετέλεσαν εἰς τὴν ὁριστικὴν κατάλυσιν τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας καὶ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ αὐτονόμου πολιτεύματος, τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις δὲν παρέχουσιν ὕλην σχετικὴν πρὸς τὸ ἡμέτερον θέμα. Σημειοῦμεν μόνον ὅτι κατὰ τὴν πολυτάραχον αὐτὴν περίοδον, καθ' ἣν συνέβη νὰ συμφύρωνται ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ μετὰ τῆς κυριαρχίας τῆς Τουρκίας καὶ τῶν μεγάλων δυνάμεων, ἔλαβον ἰσχὺν νόμου ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον καὶ αἱ ἡμερήσιαι διαταγαὶ τῶν κατὰ ζώνας ἐπιρροῆς ἀρχηγῶν τῶν διεθνῶν στρατευμάτων.

Τὸ πολίτευμα τοῦ 1898. Τὸ κρητικὸν Σύνταγμα ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 24 τῆς 16 Ἀπριλίου 1899 φύλλον τῆς Ἐπισήμου Ἐφημερίδος τῆς Κρητικῆς Πολιτείας διὰ τοῦ ὑπὸ τὴν αὐτὴν χρονολογίαν διατάγματος τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου, ἔχοντος οὕτω: «Κυροῦντες τὸ ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν Κρητῶν ψηφισθὲν Σύνταγμα τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, διατάσσομεν τὴν διὰ τῆς Ἐπισήμου Ἐφημερίδος δημοσίευσιν αὐτοῦ, ὡς ἕπεται...» Ὡς βάσις τοῦ κρητικοῦ Συντάγματος ἐχρησίμευσαν τὸ ἑλληνικὸν Σύνταγμα τοῦ 1864, ὁ ὀργανικὸς χάρτης τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ ἐν μέρει τὸ σερβικὸν Σύνταγμα, πάντως ἐν πνεύματι μᾶλλον συντηρητικῷ ὡς ἐκ τῶν εἰδικῶν περιστάσεων ὑφ' ἃς διετέλει ἡ νῆσος, περιελάμβανε δὲ δέκα κεφάλαια διῃρημένα εἰς 114 ἄρθρα. Τὸ Α΄ κεφάλαιον (ἄρθρ. 1—27) περιέχει τὰς διατάξεις περὶ αὐτονομίας τῆς πολιτείας καὶ τοῦ ἀναπαλλοτριώτου τοῦ ἐδάφους αὐτῆς, περὶ ὀργανώσεως τῆς χωροφυλακῆς καὶ πολιτοφυλακῆς, τῆς ὁποίας ἡ ὑπηρεσία εἶναι ὑποχρεωτική, περὶ τῆς ἑλληνικῆς ὡς ἐπισήμου γλώσσης τῆς πολιτείας, περὶ ἰθαγενείας, ἥτις ἀπονέμεται καὶ εἰς τοὺς μετασχόντας τῶν περὶ ἐλευθερίας ἀγώνων τῆς Κρήτης καὶ εἰς τοὺς παρασχόντας μεγάλας καὶ ἐξαιρέτους ὑπηρεσίας πρὸς τὸν τόπον. Προκηρύσσεται ἡ ἐνώπιον τῶν νόμων καὶ τῇ φορολογίᾳ ἰσότης, ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκείας, τῆς ἐργασίας, τῆς περιουσίας, τοῦ λόγου καὶ τῆς σκέψεως καὶ ἡ ἐξασφάλισις τοῦ ἀπαραβιάστου τῆς ἀλληλογραφίας καὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ συνέρχεσθαι καὶ συνεταιρίζεσθαι. Μόνον ἡ ἔκδοσις ἐφημερίδος ὑπόκειται εἰς προηγουμένην ἄδειαν τῆς ἐκτελεστικῆς ἀρχῆς. Τὸ κεφάλαιον Β΄ (ἄρθ. 28—36), καθιεροῦν τὸ ἀνεύθυνον καὶ ἀπαραβίαστον τοῦ ἡγεμόνος, περιέχει ἀπαρίθμησιν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, διὰ τὸν διορισμὸν τῶν ὑπαλλήλων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν μουφτήδων καὶ καδήδων, τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν ἐπισκόπων, τὴν κύρωσιν τῶν ὑπὸ τῆς βουλῆς ψηφιζομένων νόμων, τὴν σύγκλησιν ἢ διάλυσιν τῆς βουλῆς, τὴν ἀναβολήν, τὴν παράτασιν καὶ τὴν διακοπὴν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, ὡς καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ χορηγεῖν χάριν καὶ παρέχειν ἀμνηστείαν. Τὸ Γ΄ κεφάλαιον (ἄρθρ. 37—65) ἀφορᾷ τὴν βουλήν. Προσδιορίζονται τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν βουλευτῶν καὶ τὸ ἀσυμβίβαστον αὐτῶν πρὸς τὰ τοῦ ἐμμίσθου δημοσίου ὑπαλλήλου, τὰ τοῦ ἀντιπροσώπου ξένου κράτους, τὰ τῶν θρησκευτικῶν λειτουργῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐν γένει, ἡ ἐκλογὴ τῶν αἱρετῶν μελῶν διὰ τοῦ συστήματος τοῦ ἑνιαίου τῆς ψήφου, δυναμένου νὰ μεταβληθῇ, καὶ ἡ πρόσληψις δέκα μὴ αἱρετῶν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος καὶ ὁρίζεται ὅτι ὁ βουλευτὴς δὲν δύναται πρὸ τῆς παρελεύσεως διετίας ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς ἢ τοῦ διορισμοῦ του νὰ διορισθῇ εἰς ἔμμισθον δημοσίαν ἢ δημοτικὴν θέσιν. Οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται κατὰ διετίαν, ἡ δὲ βουλὴ συνέρχεται ἅπαξ κατὰ διετίαν, δύναται ὅμως ὁ ἡγεμὼν νὰ καλέσῃ αὐτὴν εἰς ἔκτακτον σύνοδον. Τὸ Δ΄ κεφάλαιον (ἄρθρ. 65—87) ἀφορᾷ εἰς τοὺς συμβούλους τοῦ ἡγεμόνος καὶ περιλαμβάνει τὰς πράξεις, ὧν ἕνεκα δύνανται νὰ κατηγορηθῶσιν ὑπὸ τῆς βουλῆς ἐνώπιον τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου καὶ τὸν τρόπον τῆς συγκροτήσεως τοῦ δικαστηρίου τούτου. Τὸ Ε΄ κεφάλαιον (ἄρθρ. 88—92) ἀναφέρεται εἰς τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν καὶ προβλέπει τὴν σύστασιν συμβουλίου τῆς δικαιοσύνης. Ἄνευ ἀποφάσεως τοῦ συμβουλίου τούτου, οὐδεὶς δικαστὴς ἢ εἰσαγγελεὺς παύεται προσωρινῶς ἢ διαρκῶς, οὐδεὶς διορίζεται ἢ προάγεται ἄνευ προτάσεως, οὐδὲ μετατίθεται ἄνευ γνωμοδοτήσεως. Τὸ ΣΤ΄ κεφάλαιον (ἄρθρ. 93 καὶ 94) ἀφορᾷ εἰς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, τὸ Ζ΄ (ἄρθρ. 95) εἰς τὴν διοίκησιν τῶν νομῶν καὶ τῶν δήμων, τὸ Η΄ (ἄρθρ. 96—99) εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς κηρύξεως τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου, τὸ Θ΄ (ἄρθρ. 100—106) εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τῶν διατάξεων αὐτοῦ καὶ τὸ Ι΄ (ἄρθρ. 107—114) περιέχει τὰς μεταβατικὰς διατάξεις.

Ἐκ τοῦ κεφαλαίου τῶν μεταβατικῶν διατάξεων σπουδαιοτάτη εἶναι ἡ τοῦ ἄρθρου 107, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ βακουφικὰ κτήματα, οἱασδήποτε κατηγορίας, πλὴν ὡρισμένων ἐξαιρέσεων, κατέστησαν κτήματα τελείας ἰδιοκτησίας εἰς χεῖρας τῶν κατόχων καὶ τῶν καθολικῶν ἢ εἰδικῶν διαδόχων αὐτῶν. Μέγα μέρος τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας, μεγίστης ἀξίας, ἥτις μετὰ τὴν κατάκτησιν ἀφῃρέθη ἀπὸ τοὺς πρῴ;ν κυρίους καταστᾶσα βακουφική, δηλαδὴ ἀναπολλοτρίωτος, κατέστη ἀντικείμενον ἐλευθέρας συναλλαγῆς ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τοῦ τόπου. Παρεσχέθη οὕτως εὐκαιρία εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ ὑποδυθῶσι τὸν εἰρηνικὸν ἀγῶνα τῆς ἀνακτήσεως τῆς γῆς τῶν πατέρων των. Πράγματι, ἐντὸς εἰκοσαετίας ἡ κατηγορία τῶν κτημάτων τούτων περιῆλθεν εἰς τὴν κυριότητα αὐτῶν. Ὡσαύτως ἡ τοῦ ἄρθρου 111, διὰ τῆς ὁποίας κατὰ τὴν πρώτην διετίαν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Συντάγματος πᾶσα ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀνετέθη εἰς τὸν ἡγεμόνα, δυνάμενον ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Συντάγματος καὶ τῇ ὁμοφώνῳ γνώμῃ τοῦ συμβουλίου του νὰ καταρτίσῃ καὶ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν διὰ προσωρινῶν διαταγμάτων πάντας τοὺς ἀναγκαίους πρὸς λειτουργίαν τοῦ πολιτεύματος δικαστικούς, διοικητικούς, οἰκο-

Digitized by Google

νομικούς, στρατιωτικούς, ἐκπαιδευτικοὺς καὶ ἄλλους νόμους. Δυνάμει τῆς διατάξεως ταύτης, ἐντὸς βραχείας προθεσμίας ἐδημοσιεύθησαν καὶ ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογὴν περὶ τοὺς 900 νόμοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐδίδετο αὔξων ἀριθμὸς κατὰ τὴν σειρὰν τῆς δημοσιεύσεώς των κατὰ τὸ μόνον ἄρθρον τοῦ νόμου 27. Ὁ πρῶτος ἀριθμὸς ἐδόθη εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ συμβουλίου τοῦ ἡγεμόνος. Διὰ τοῦ νόμου 10: «Περὶ εἰσαγωγῆς Δικαστικῆς Νομοθεσίας» εἰσήχθησαν, τροποποιηθέντες ἐκ τῶν νόμων, οἵτινες ἴσχυσαν ἀπὸ τοῦ 1879—1889, ὁ κανονισμὸς τῶν συμβολαιογραφείων, πλὴν τῶν διατάξεων τῶν ἀντικειμένων εἰς τὸν νέον ὀργανισμὸν τῶν δικαστηρίων, ὁ περὶ τόκου, ἡ εἰδικὴ δικονομία, ὁ περὶ ἐπιτροπείας καὶ κηδεμονίας, ὁ ἐμπορικός, ὁ κανονισμὸς τῶν ὑποθηκοφυλακείων, ὁ περὶ ὑποθηκῶν καὶ μεταγραφῶν, ἡ πολιτικὴ καὶ ποινικὴ δικονομία. Διὰ τοῦ ἄρθρου 5 ὡρίσθη, ὅτι μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τοῦ κρητικοῦ ἀστικοῦ κώδικος θὰ ἐξακολουθήσῃ ἰσχύων ὁ μέχρι τοῦδε τοιοῦτος (Ὀθωμανικός), πλὴν τῶν διατάξεων τῆς ἐν τῇ πράξει προτιμήσεως, διὰ δὲ τοῦ ἄρθρου 9 ὅτι αἱ σχέσεις τοῦ κληρονομικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ δικαίου διέπονται ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ὡς νόμου κοινοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν ἀντίκεινται εἰς τοὺς ἐν ἰσχύϊ νόμους καὶ δὲν ὑπέπεσαν εἰς ἀχρηστίαν ὡς ἐκ κοινωνικῶν μεταβολῶν καὶ πολυχρονίων ἐθίμων. Κατ' ἐξαίρεσιν αἱ ἐν τῷ ἄρθρῳ 93 τοῦ Συντάγματος ἀναφερόμεναι σχέσεις τῶν Μουσουλμάνων διέπονται ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ δικαίου. Ὁ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύων ποινικὸς νόμος εἰσήχθη διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 28 νόμου.

Ὁ Ἀστικὸς Κῶδιξ. Ἡ Πολιτικὴ καὶ ἡ Ποινικὴ δικονομία. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπεξεργασίας τῶν κειμένων δικαστικῶν νόμων καὶ παρασκευὴ νέων τοιούτων προεκάλεσε τὸ ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου 1902 διάταγμα τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ πρίγκιπος Γεωργίου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπὶ τῷ διπλῷ τούτῳ σκοπῷ συνέστη νομοπαρασκευαστικὴ ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπὶ τῆς Παιδείας καὶ Δικαιοσύνης συμβούλου Ἀντωνίου Βορεάδου. Ἡ νομοπαρασκευαστικὴ ἐπιτροπὴ ἤρξατο συνεδριάζουσα τὴν 3 Ὀκτωβρίου 1902, δι' ἀποφάσεώς της δὲ ἀνέθηκε τὴν προεξεργασίαν καὶ εἰσήγησιν: α') Τοῦ νομοσχεδίου τοῦ ἀστικοῦ κώδικος εἰς τὸν δικαστικὸν συμβουλον Ἰωάννην Σκαλτσούνην καὶ τὸν νομικὸν σύμβουλον Στάμον Παπαφράγκον. β') Τοῦ νομοσχεδίου τῆς πολιτικῆς Δικονομίας εἰς τὸν πρόεδρον τῶν ἐφετῶν Σ. Τσαγγρῆν, τὸν ἐφέτην Πέτρον Φούμην καὶ τὸν δικηγόρον Γεώργ. Πλουμίδην. γ') Τοῦ νομοσχεδίου τῆς ποινικῆς Δικονομίας εἰς τὸν εἰσαγγελέα τῶν ἐφετῶν Ἀναστ. Τσέλον, τὸν ἐφέτην Βασίλ. Ταμπακόπουλον καὶ τὸν δικηγόρον Χ. Πολογεώργην.

Τὰ καταρτισθέντα νομοσχέδια εἰσαχθέντα εἰς τὴν βουλὴν ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης συμβούλου Ἀντων. Βορεάδου ἐψηφίσθησαν ὑπ' αὐτῆς εἰς α' μὲν ἀνάγνωσιν κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 14 Ἰουνίου 1903 καὶ εἰς β' κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 17 Ἰουνίου 1903. Ἕνεκα τεχνικῶν λόγων ἡ δημοσίευσις τῶν νόμων τούτων ἐν τῇ Ἐπισήμῳ Ἐφημερίδι ἦτο δυσχερής· τούτου ἕνεκα ἐψηφίσθη ὁ ὑπ' ἀριθ. 546 νόμος «Περὶ δημοσιεύσεως τῶν κωδίκων τῆς Πολιτικῆς δικονομίας, τῆς Ποινικῆς δικονομίας καὶ τοῦ Ἀστικοῦ κώδικος», κατὰ τὸν ὁποῖον ἀντίγραφον ἔντυπον τῶν κωδίκων τούτων, ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος καὶ τοῦ συμβούλου ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης ἐντὸς τῆς πρὸς κύρωσιν συνταγματικῆς προθεσμίας, θέλει χρησιμεύσει ὡς πρωτότυπον κατατιθέμενον καὶ φυλασσόμενον εἰς τὰ ἀρχεῖα τῶν πρωτοτύπων τῶν νόμων τῆς πολιτείας, ἡ δὲ δημοσίευσις αὐτῶν γενήσεται διὰ τῆς καταχωρίσεως τοῦ περὶ τῆς κυρώσεως αὐτῶν διατάγματος ἐν τῇ Ἐπισήμῳ Ἐφημερίδι καὶ τῆς καταθέσεως ἀντιτύπου ἐν ἑκάστῳ εἰρηνοδικείῳ. Συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τοῦτον ἐκυρώθησαν τῇ 23 Ἰουλίου 1903 καὶ ἐδημοσιεύθησαν τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1903 ὁ νόμος περὶ πολιτικῆς δικονομίας λαβὼν ἀριθ. 571, περὶ ποινικῆς δικονομίας λαβὼν ἀριθ. 572 καὶ περὶ ἀστικοῦ κώδικος λαβὼν ἀριθ. 573.

Ὁ ἀστικὸς κῶδιξ ἀποτελεῖται ἐκ 1357 ἄρθρων καὶ διαιρεῖται εἰς τρία βιβλία. Ἕκαστον βιβλίον διαιρεῖται εἰς μέρη, τὰ μέρη εἰς κεφάλαια, τὰ κεφάλαια εἰς τμήματα καὶ τὰ τμήματα εἰς τίτλους. Τὰ πρῶτον βιβλίον περιέχει τὰς γενικὰς διατάξεις, περὶ ἐφαρμογῆς τῶν νόμων, περὶ τῶν ἀστικῶν δικαίων, περὶ προσώπων, περὶ νομικῶν προσώπων, περὶ δικαιοπραξιῶν, περὶ δηλώσεως βουλήσεως, περὶ συμβάσεως, περὶ αἱρέσεως καὶ προθεσμίας, περὶ ἀντιπροσωπείας καὶ πληρεξουσιότητος, περὶ συναινέσεως καὶ ἐγκρίσεως, περὶ τοῦ χρόνου. Τὸ δεύτερον πραγματεύεται περὶ τοῦ ἐμπραγμάτου δικαίου καὶ τὸ τρίτον περιλαμβάνει τὰς διατάξεις περὶ ἐνοχικοῦ δικαίου. Ὁ κρητικὸς ἀστικὸς κῶδιξ δὲν περιέχει οἰκογενειακὸν καὶ κληρονομικὸν δίκαιον, διότι ἡ ἐπιτροπὴ ἔκρινεν, ὅτι οὐδὲ σκέψις ἔπρεπε νὰ γίνῃ, ὅτι πρέπει νὰ παύσωσιν ἰσχύουσαι ἐπὶ τῶν σχέσεων τούτων, αἵτινες τὰ μάλα ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος τοῦ λαοῦ, αἱ διατάξεις τοῦ ρωμαϊκοῦ καὶ βυζαντινοῦ δικαίου.

Ὡς ἀναφέρει καὶ ἡ εἰσηγητικὴ ἔκθεσις τῆς ἐπιτροπῆς, ὡς βάσιν τοῦ ἔργου αὐτῆς ἔθετο τὸ κατὰ τὸ 1874 δημοσιευθὲν νομοσχέδιον ἑλληνικοῦ ἀστικοῦ κώδικος, ἠρύσθη ὅμως διατάξεις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ κώδικος καὶ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἐργασίας τῶν Γάλλων καὶ Ἰταλῶν ἑρμηνευτῶν ἐπὶ τῶν ἀντιστοίχων ἄρθρων τοῦ γαλλικοῦ καὶ ἰταλικοῦ κώδικος καὶ ἰδίως τὴν ἐργασίαν τοῦ Βέλγου καθηγητοῦ Laurent περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ ἀστικοῦ κώδικος.

Ἡ πολιτικὴ δικονομία συνετάχθη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σαμιακῆς, ἡ δὲ ποινικὴ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἑλληνικῆς, συμπληρωθείσης ἐκ τῶν διδαγμάτων τῆς πείρας καὶ τῆς μελέτης τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς. Διὰ τῶν νόμων 147 καὶ 262, ὡς ἐτροποποιήθησαν διὰ τοῦ νόμου 291, διὰ τῶν ὁποίων εἰσήχθη ἐν Κρήτῃ ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία, ἐκρατήθησαν ἐν ἰσχύϊ ὁ ἀστικὸς κῶδιξ, ἡ πολιτικὴ καὶ ποινικὴ δικονομία, ὁ νόμος 276 περὶ καταστατικοῦ νόμου τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίας καὶ ἄλλοι τινὲς εἰδικοὶ νόμοι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Πλάτωνος*, «Μίνως», «Νόμοι».—*Ἀν. Μομφεράτου*, «Τὸ Δίκαιον τῆς Γόρτυνος».—*Ι. Τυπάλδου*, Ἑρμηνεία τῆς ἐν Γόρτυνι τῆς Κρήτης τῷ 1884 ἀνακαλυφθείσης ἐπιγραφῆς.—*Π. Φωτιάδου*, «Ἡ ἀποκήρυξις ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ δικαίῳ». — *Παπαρρηγοπούλου*, «Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους». — *Παπαρρηγοπούλου*, «Γενικαὶ ἀρχαὶ τοῦ δικαίου».—*Γ. Διοβουνιώτου*, Μετάφρασις ἐμπραγμάτου Dernburg. — Ἐφημερὶς «Κρήτη», Ἐπίσημος ἐφημερὶς Κρητικῆς πολιτείας καὶ τὰ ἐν τῇ γενικῇ βιβλιογραφίᾳ τοῦ ἄρθρ. *Κρήτη* ἀναφερόμενα.

ΣΤ. ΚΩΣΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

— [ΓΛΩΣΣΑ] 1) ***Προελληνικὴ Κρητική.*** Διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Ἄγγλου Evans καὶ ἄλλων ἀρχαιοδιφῶν ἐν Κρήτῃ, Μυκήναις, Τίρυνθι κ. ἀ. ἀπεδείχθη ὅτι χιλιετηρίδας ὅλας, δύο ἢ καὶ τρεῖς, ἤκμαζεν αὐτόθι—καὶ ἰδιαιτέρως ἐν Κρήτῃ—πολιτισμὸς μέγας, αὐθιγενὴς καὶ ἀντάξιος τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ, Βαβυλωνίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὅστις (καθ' ἃ φαίνεται, πρὸ τῆς καθόδου τῶν ἑλληνικῶν φύλων εἰς τὴν ἐξ αὐτῶν ἔπειτα ὀνομασθεῖσαν Ἑλλάδα περιπεσὼν εἰς παρακμὴν) ἐτερματίσθη διὰ τῆς καθόδου τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ τίνες ἦσαν οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Κρήτης, οἱ *Ἐτεόκρητες* ἐκεῖνοι, ὅπως καλεῖ αὐτοὺς ὁ Ὅμηρος (τ, 176); Ἡ ὀνομασία αὕτη τόσον μόνον διδάσκει ὅτι δηλαδὴ οἱ ἐπελθόντες Ἕλληνες ἔβλεπον εἰς αὐτοὺς τοὺς γνησίους (=ἐτεούς), τοὺς ἀρχαίους, τοὺς ἰθαγενεῖς Κρῆτας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἐπήλυδας· ἀλλ' οὐδὲν λέγει περὶ τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν ἢ περὶ τῆς συγγενείας των πρὸς ἄλλους ἀρχαίους λαούς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι—ἐπειδὴ ἡ Κρήτη κεῖται μεταξὺ τῶν τριῶν μεγάλων ἠπείρων: Εὐρώπης, Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς—πιθανὸν ἤδη ἐκ τῶν προτέρων φαίνεται ὅτι κατέπλευσαν εἰς αὐτὴν ἐκ τούτων λαοί τινες, πιθανὸν μάλιστα νὰ συνέβη τοῦτο οὐχὶ ἅπαξ, ἀλλ' ἐπανειλημμένως καὶ οὐχὶ ὑπὸ μιᾶς, ἀλλ' ὑπὸ περισσοτέρων φυλῶν. Τοῦτο μαρτυρεῖ ἤδη ὁ Ὅμηρος ἐν τ, 172 καὶ ἑξ.:

> «Κρήτη τις γαῖ' ἔστι μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ
> καλὴ καὶ πίειρα, περίρρυτος· ἐν δ' ἄνθρωποι
> πολλοί, ἀπειρέσιοι καὶ ἐννήκοντα πόληες,
> ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη· ἐν μὲν Ἀχαιοί,
> ἐν δ' Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες, ἐν δὲ Κύδωνες
> Δωριέες τε τριχάϊκες δῖοί τε Πελασγοί».

Περὶ τῶν μὴ ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἐκ τούτων, ἤτοι τῶν Ἐτεοκρήτων, καὶ τῆς ἐθνικότητος αὐτῶν, ἀπόδειξιν ἐπιστημονικὴν καὶ ἀναντίλεκτον θὰ ἠδύνατο νὰ δώσῃ μόνη ἡ γλῶσσα αὐτῶν, ὁποία περιέχεται εἰς τὰς ἐν ἰδιαιτέρῳ καὶ ἐν ἑλληνικῷ ἀλφαβήτῳ γεγραμμένας ἐτεοκρητικὰς ἐπιγραφάς. Ἂν δηλαδὴ ἀπεδεικνύετο πειστικῶς, ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν ἐπιγραφῶν τούτων συγγενεύει ὁπωσδήποτε πρὸς τὴν γλῶσσαν ἄλλου τινὸς λαοῦ, γνωστοῦ καὶ ὡρισμένου ἐθνολογικῶς, καὶ δὴ γλῶσσαν εἴτε λαλουμένην μέχρι σήμερον εἴτε καὶ γραπτῶς μόνον παραδοθεῖσαν εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ πάντοτε γνωστὴν εἰς ἡμᾶς, τότε θὰ ἐλύετο τὸ περὶ τῆς ἐθνολογίας τῶν προελληνικῶν κατοίκων τῆς Κρήτης ζήτημα.

Τὴν ἑρμηνείαν τῶν ῥηθεισῶν ἐπιγραφῶν ἐπεχείρησαν πολλοί, ἀλλ' ἀτυχῶς πᾶσαι αἱ ἀπόπειραι αὗται ἐκρίθησαν ἀνεπαρκεῖς. Καὶ ὁ πρό τινος δὲ διαλαβὼν περὶ τούτων ἐν ἰδίᾳ πραγματείᾳ Arthur Gleye («Die Sprache der Eteokreter», Riga 1928) παραβάλλει λέξεις καὶ τύπους τινὰς τῶν ἐπιγραφῶν τούτων πρὸς λέξεις καὶ τύπους ὁμοίους πως τῆς γλώσσης τῶν Φινλανδῶν καὶ λέγει, ὅτι πάλαι ποτὲ ἐξώρμησεν ἐκ τῶν κεντρικῶν χωρῶν τῆς Ρωσίας λαός, ὅστις διῃρέθη εἰς ἀνατολικούς, δυτικοὺς καὶ κεντρῴους Φινλανδούς, ὅτι δὲ περαιτέρω οἱ δυτικοὶ ἐπεξετάθησαν καὶ διχασθέντες ὠνομάσθησαν διὰ διαφόρων ὀνομάτων: Φινλανδοί, Λίγυες, Βέλγοι, Πίκται, Πελασγοί, Λέλεγες, Κουρῆτες καὶ Ἐτεόκρητες· ἀλλ' ἀτυχῶς οὔτε αἱ ἐθνολογικαί, οὔτε αἱ περὶ τὰς γλώσσας ἐκείνας συγκρίσεις φαίνονται πιθαναί. Τὸ βέβαιον, τὸ μεμαρτυρημένον καὶ δὴ γνωστὸν εἶναι ὅτι, ὅτε κατὰ πρῶτον μετέβησαν εἰς Κρήτην οἱ Ἕλληνες, εὗρον ἐκεῖ ἄλλους κατοίκους, τοὺς ὁποίους, ὡς πολεμικώτεροι ὑπέταξαν κατὰ μικρὸν καὶ ἀφωμοίωσαν γλωσσικῶς, ὅτι δὲ πρὸ τῆς ἐντελοῦς καὶ πλήρους ἀφομοιώσεως ταύτης οἱ ὑπολειπόμενοι ἔν τισιν ἀνατολικωτάτοις ἄκροις τῆς νήσου αὐτόχθονες ἔγραψαν ὀλίγα τινά, λείψανα ἱκανὰ νὰ μαρτυρήσουν περὶ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν καταγωγῆς, ἐὰν μόνον ταῦτα ἡρμηνεύοντο ἀναντιλέκτως. Τώρα ἐρωτᾶται: ἐπιτυγχάνεται νῦν ἡ πειστική, ἡ ἀναντίλεκτος αὕτη ἀπόδειξις; Εἶναι βεβαίως θαυμαστὴ ἡ ἀγχίνοια τῶν ἐρευνητῶν τῶν τε ἄλλων καὶ τοῦ τελευταίου, τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος, ἀνευρίσκοντος ὁμοιότητας εἴς τινας λέξεις τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπιγραφῶν πρὸς διαφόρους λέξεις τῶν γλωσσῶν τῶν εἰρημένων φιννικῶν λαῶν. Ἀλλά, πρῶτον μὲν αἱ παραβαλλόμεναι λέξεις τῶν ἐπιγραφῶν τούτων εἶναι ὀλίγαι, ἔπειτα μεταξὺ τῶν παραβαλλομένων τούτων λέξεων παρατηροῦνται φωνητικαὶ ποικιλίαι, περὶ ὧν δὲν δύναμαι ἀτυχῶς νὰ εἴπω ἐν ἐπιγνώσει ὅτι εἶναι σύμφωνοι πρὸς τοὺς φωνητικοὺς νόμους τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος γλωσσῶν καὶ ἑπομένως ὁμαλαί, ἐπιτετραμμέναι ἢ τοὐλάχιστον δυναταί, καὶ τέλος ὁ λόγος περὶ τῆς συγγενείας τῶν γλωσσῶν καὶ λαῶν τούτων στηρίζεται ἐπὶ ἐτυμολογιῶν λέξεων ὀλίγων, ἀρχαιοτάτων, ἠλλοιωμένων πολὺ ἢ ὀλίγον, ὑπὸ διαφόρων λαῶν λαλουμένων, ἤτοι ἐπὶ πεδίου ἐπισφαλεστάτου. Ἐπιγραφή τις δίγλωσσος, ὁποία λ.χ. ἡ ἐν Ροζέττῃ εὑρεθεῖσα καὶ ἑρμηνευθεῖσα ὑπὸ τοῦ διασήμου Champollion, δὲν εὑρέθη μέχρι τοῦδε καὶ διὰ τοῦτο οὐδεμία εὐφυΐα ἐξήρκεσε νὰ λύσῃ τὸ αἴνιγμα τῆς ἐτεοκρητικῆς σφιγγός. Διὰ πάντα ταῦτα θὰ ἐπιτραπῇ εἰς ἐμέ, ὅστις καθ' ὅλον μου τὸν βίον ὑπῆρξα διστακτικὸς πρὸς τοιαύτας ἐτυμολογίας, νὰ μὴ παρεκκλίνω ἀπὸ τοῦ ἔθους τούτου κατὰ τὸ γῆράς μου.

Ἰδιαιτέρας σημειώσεως ἄξια ἐκ τῶν λεξιλογικῶν στοιχείων τῶν ἐτεοκρητικῶν ἐπιγραφῶν φαίνονταί μοι τὰ ἑξῆς: 1) ἡ ἀντωνυμία *kutat*=τίς, ἀναμιμνῄσκουσα τὰ ἀρχαῖα ἰνδικὰ kas, kutra, τὰ λατινικὰ quis, quod κλ. 2) αἱ προσωπικαὶ καταλήξεις —*me* (ἑλλην. —*μεν*) καὶ —*n* (=ἑλλην. —*μ(ι)* ?). 3) ἡ τοπικὴ εἰς —*ina*, —*na*: *phraisona*=ἐν Πραισῷ, ἀναμιμνῄσκουσά πως τὸ ἑλληνικὸν *ἐνί*, *ἐν*.

Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι αἱ ὀλίγαι αὗται ὁμοιότητες δύνανται νὰ εἶναι ἀποδεικτικαί, δύνανται δ' ὅμως κάλλιστα νὰ εἶναι καὶ τυχαῖαι, καὶ δὴ νὰ μὴ ἀποδεικνύουν τίποτε. Τοῦτο λ. χ. δύναταί τις νὰ εἴπῃ διὰ τὴν λέξιν *ala* = θάλασσα, ἥτις ὁμοιάζει μὲν πρὸς τὴν λέξιν *ἅλς —ἁλὸς —ἅλα*, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἑλληνικὴ λέξις ἐλέγετο πάλαι ποτὲ *sal*—, δηλαδὴ μετὰ τοῦ *s*— ἐν ἀρχῇ, ἡ ὁμοιότης εἶναι ὑστερογενής, τυχαία καὶ οὐδὲν ἀποδεικνύει περὶ ἀρχαίας συγγενείας. Διὰ τοῦτο—τοὐλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος—ὁμολογοῦντες τὴν πλήρη ὡς πρὸς τὴν ἐτεοκρητικὴν γλῶσσαν ἄγνοιάν μας, δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅσα ἔγραψεν ὁ Στ. Ξανθουδίδης (ἐν «Ἀθηνᾶς» ΙΗ', 581): «Ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς τὰ ἱερογλυφικὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὰ σφηνοειδῆ τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων ἔκρυπτον τὸ μυστήριόν των, μέχρις ὅτου μικρὰ εὑρήματα καὶ μικραὶ συμπτώσεις, ὑποβοηθήσασαι καὶ ὁδηγήσασαι τὸ ἀγχίνουν τῶν σοφῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἤνεγκον εἰς τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης τὸ θαυμάσιον αὐτῶν περιεχόμενον καὶ οὕτως ἀνεπλάσθησαν ἀπροσδόκητοι σελίδες τοῦ βίου καὶ τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν τούτων. Ἆρά γε ἡ φιλόξενος ἡγεμονὶς τῆς Κνωσοῦ Ἀριάδνη, ἧς τὸ μέγαρον καὶ τὸν χορὸν μετὰ τόσας χιλιετηρίδας ἐξέχωσαν καὶ ἐφώτισαν οἱ νέοι θαυμασταί, δὲν θὰ δωρήσηται εἴς τινα τούτων τὸν μίτον, ἵνα ἐξέλθωσιν ἐκ τοῦ νέου αὐτοῦ Λαβυρίνθου;»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A Evans*, ἐν «Journal of Hellenic Studies» XIV, 270 (1894). XVII, 307 κ ἑξ. καὶ ἐν «Academy» τοῦ 1896 Νο 1258 καὶ 1259. — *Στ. Ξανθουδίδου*, Προϊστορικὴ γραφὴ ἐν Κρήτῃ (ἐν «Ἀθηνᾶς» τ. ΙΗ' 560 κ. ἑξ.). — *H. Hirt*, Die Indogermanen II (Strassburg 1907), σ. 569 κ. ἑξ). *A. Gleye*, Die Sprache der Eteokreter (Riga 1928).

Γ. Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙΣ

2) ***Ἀρχαία κρητικὴ διάλεκτος.*** Ἐκτὸς τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνευρέθησαν ἐν Κρήτῃ (*Collitz-Bechtel* III, 1 ὑπ' ἀριθ. 4940—5187 κλπ.) καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἀρχαία διάλεκτος τῆς νήσου ταύτης κατέστη δυνατὸν νὰ μελετηθῇ μετὰ πολλῆς ἀκριβείας, ἀνευρέθησαν καὶ ἄλλαι—οὐχὶ ἑλληνικαί, πιθανῶς ἐτεοκρητικαὶ—ἐπιγραφαί. Τινὲς ἐκ τούτων (αἱ τῆς πόλεως Πραισοῦ) ἐγράφησαν διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου εἰς χρόνους ἱστορικούς, ἀλλ' ἡ γλῶσσά των παραμένει ἀκόμη ἄγνωστος καὶ ἀπρόσιτος εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν.

Ἡ ἐν Κρήτῃ ὁμιλουμένη κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἱστορικοὺς χρόνους Ἑλληνικὴ—καὶ ἕνεκα τοῦ μεγέθους τῆς νήσου καὶ ἕνεκα τῆς διαπλάσεώς της, ὄχι ὀλίγον δὲ καὶ ἕνεκα τῆς ἀνίσου ἀναμείξεως στοιχείων ἐξ ἄλλων ἑλληνικῶν διαλέκτων, πιθανῶς δὲ καί τινων προελληνικῶν, ἐτεοκρητικῶν—ἐμφανίζει πολλὰς καὶ ποικίλας κατὰ τόπους ἰδιωματικὰς παραλλαγάς. Διὰ τοῦτο διακρίνονται τρεῖς μερικώτεραι κρητικαὶ διάλεκτοι: α') ἡ τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης (Ἱεραπύτνης, Πραισοῦ, Ἰτάνου)· β) ἡ τῆς κεντρικῆς (Κνωσοῦ, Γόρτυνος, Λύττου, Ὀαξοῦ)· καὶ γ') ἡ τῆς δυτικῆς (Κυδωνίας, Ἀπτέρας). Ἐκ τῶν διαλέκτων τούτων, ἡ περισσότερον καὶ ἀκριβέστερον γνωστὴ εἶναι ἡ τῆς κεντρικῆς Κρήτης. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὰς σχετικῶς περισσοτέρας ἐπιγραφάς, τὰς ἀνευρεθείσας ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς μεγαλονήσου, ἰδίως ὅμως εἰς τὴν περίφημον καὶ ἐκτενεστάτην ἐπιγραφὴν τῆς Γόρ-

Digitized by Google

τυνος, τὴν βασιλίδα τῶν ἐπιγραφῶν, ἥτις εὑρέθη εἰς τὴν κωμόπολιν τῆς Μεσαρᾶς Ἁγίους Δέκα καὶ περιέχει τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον τῆς ῥηθείσης πόλεως. Ἡ διάλεκτος τῆς κεντρικῆς Κρήτης χαρακτηρίζεται διὰ τῆς εὐρυτέρας ἀναμείξεως προδωρικῶν (ἰδίως ἀχαϊκῶν) στοιχείων, οἷα ἡ λέξις *ὄνυμα*, αἱ προθέσεις *ἰν* καὶ *ἰς* (μετὰ τῆς ἰδιαζούσης εἰς τὰς ἀχαϊκὰς διαλέκτους ἐξασθενώσεως τοῦ *ε* εἰς *ι*)=*ἐν*, *ἐς*, ὁ ἀρθρικὸς τύπος *οἱ* ἀντὶ τοῦ δωρικοῦ *τοί*, τὸ κατὰ τὸ ἀπαρέμφατον τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστῶτος μετασχηματισθὲν ἀπαρέμφατον τοῦ ἐνεργητικοῦ παρακειμένου (λ. χ. *ἀμφεληλεύθεν*, ἀντὶ *—έναι*) κλπ.

Ἄλλα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς κεντρικῆς κρητικῆς διαλέκτου εἶναι: 1) ἡ διατήρησις τοῦ συμπλέγματος *—νσ—* (*πάνσα. ἄγονσα, κριθένσα*= πᾶσα, ἄγουσα, κριθεῖσα, *τὸνς ὀδελὸνς*=τοὺς ὀβολούς, *ἐνς*=εἰς κλπ. κλπ.)· 2) ἡ ἀπώλεια ἐν Γόρτυνι τοῦ δασέος στοιχείου τοῦ φθόγγου *ϑ* ἐν τῷ συμπλέγματι *ϑν*: *τνατὸς* (=θνατὸς—θνητός), *ἄντρωπος* κλπ· 3) ὁ ῥωτακισμὸς ἐν τῷ συμπλέγματι *σμ*: *κόρμος*=κόσμος (ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ.)· 4) τὰ εἰς *—μην* ἀπαρέμφατα: *δόμην*, *ἥμην*=δοῦναι, εἶναι (ἀντὶ τῶν εἰς ὅλας τὰς ἄλλας κρητικὰς πόλεις ἀπαρεμφάτων εἰς *—μεν*: *δόμεν*, *ἦμεν*, *θέμεν*, *δοθῆμεν* κλπ.).

Κοινὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἀρχαίων κρητικῶν ἰδιωμάτων φαίνεται ὅτι ἦσαν: α) ἡ συχνοτέρα καὶ εὐρυτέρα ἢ εἰς ὅλας ἴσως τὰς ἄλλας ἀρχαίας ἑλληνικὰς διαλέκτους ἀφομοίωσις συμφώνων πρὸς τὰ παρακείμενα (ἰδίως πρὸς τὰ ἑπόμενα) σύμφωνα: *διδόθθω*, *δικάδδεν*, *πρεγγευτὴς* κτλ. ἀντὶ διδόσθω, δικάσδεν (δικάζειν), πρεσγευτὴς (πρεσβευτής) κτλ.· β) ἡ ἐκφώνησις ἡμιφώνου *υ* ἑπομένου συμφώνου, ἀντὶ τοῦ *λ* μετὰ συμφώνου: *αὐκὰ* =ἀλκὰ (ἀλκή), *καυχὸς*=καλχὸς (χαλκὸς) κ. οὕ. κ. καὶ γ) ἡ κατ' ἀφομοίωσιν μεταβολὴ τῆς διφθόγγου *ευ* εἰς *ου*: *ἐπιτάδουμα*, *οὐεργέτας*=ἐπιτήδευμα, εὐεργέτης κτλ.

Τὸ κρητικὸν ἀλφάβητον ἦτο ἐκ τῶν ἀρχαϊκωτάτων ἑλληνικῶν ἀλφαβήτων, ὅπως καὶ τὰ τῆς Μήλου καὶ Θήρας, στερεῖται δὲ τῶν γραμμάτων *φ* καὶ *χ*, ἀντὶ τῶν ὁποίων ἐγίνετο χρῆσις τῶν ἀντιστοίχων ψιλῶν *π* καὶ *κ*: *κρέματα*, *ἐκόμενος*, *πέρω*, *ἀμπὶ* ἀντί: χρήματα, ἐχόμενος, φέρω, ἀμφὶ κτλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Hey*, De dialecto cretica (Leipzig 1869).—*H. Helbig*, De dialecto cretica (Programm Plauen 1873). —*M. Kleemann*, Reliquiarum dialecti creticae pars I (Halle 1873).—*E. Helforth*, De dialecto cretica (Halle 1887).—*A. Σκιᾶ*, Περὶ τῆς κρητικῆς διαλέκτου (Ἀθῆναι 1891). —*E. Kieckers*, Die lokalen Verschiedenheiten im Dialekt Kretas (Marburg 1908).—*Γ. Χατζιδάκι*, Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα ² Α (Ἀθῆναι 1924).—*Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Σύντομος ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων, Α' Ἱστορία τῶν ἀρχαίων διαλέκτων (Ἀθῆναι 1924).—*A. Thumb*, Handbuch der Griechischen Dialekte (Heidelberg 1909).—*Fr. Bechtel*, Die Griechische Dialecte II (Berlin 1923).—*J. Brause*, Lautlehre der kretischen Dialekte (Halle 1909).

3) ***Νέα κρητικὴ διάλεκτος.*** Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῶν σημερινῶν Κρητῶν εἶναι σπουδαιότατα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Ὀλίγας ἐκ τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἱστορικῶς μέχρι τῶν βυζαντινῶν χρόνων, ἰδίως δὲ τὴν κυπριακὴν καὶ τὴν κρητικήν. Ὅπως ἐρευνῶντες τὴν πρώτην ἐκ τούτων δυνάμεθα νὰ ἀνέλθωμεν μέχρι τῶν τελευταίων αἰώνων τοῦ βυζαντινοῦ ἑλληνισμοῦ—χάρις εἰς τὰ κείμενα τῶν Κυπρίων χρονογράφων Μαχαιρᾶ καὶ Βουστρωνίου καὶ τῶν «Ἀσσιζῶν»—, οὕτω μελετῶντες καὶ τὰ κρητικὰ ἰδιώματα εὑρίσκομεν τὴν ἐξέλιξίν των ὁπωσδήποτε εὐπαρακολούθητον ἀπὸ τοῦ 1300 περίπου μ. Χ. ἤ, ἀκριβέστερον, ἀπὸ τοῦ 1299, ὁπότε ἐγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Ἀλεξίου Καλλέργη πρὸς τοὺς Βενετοὺς καὶ μάλιστα ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς λαμπρᾶς ἀνθήσεως τῆς κρητικῆς ποιήσεως ἐπὶ τῶν Βενετῶν, ὡς γλωσσικὸν ὄργανον τῆς ὁποίας ἐχρησίμευσε, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἡ διάλεκτος τοῦ τόπου καὶ μάλιστα ἡ τῆς Α. Κρήτης. Τὰ ἔργα τοῦ Στεφάνου Σαχλίκη (ΙΕ' αἰών), τοῦ Μανουὴλ Σκλάβου (ΙΣΤ' αἰών), τοῦ Ἀντωνίου Ἀχέλη (ΙΣΤ' αἰὼν) καὶ μάλιστα τοῦ Βιτσέντζου Κορνάρου (τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος κατὰ τὸν Krumbacher, τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος κατὰ τὸν Hesseling), τοῦ ποιητοῦ τοῦ «Ἐρωτοκρίτου», τοῦ Γεωργίου Χορτάκι (ΙΖ' αἰών), τοῦ ποιητοῦ τῆς «Ἐρωφίλης», τὰ ἀγνώστων ποιητῶν δράματα τῆς «Θυσίας τοῦ Ἀβραὰμ» (ΙΣΤ' αἰών), τῆς «Ὡραίας βοσκοπούλας» (ΙΖ' αἰὼν) καὶ τοῦ «Γύπαρι» (ὡσαύτως ΙΖ' αἰὼν) κλπ., δὲν εἶναι μόνον ὑπὸ ποιητικὴν ἔποψιν ἀξιόλογα, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ γλωσσικήν, διαφωτίζοντα σπουδαίως τὴν ἱστορίαν τῆς νέας κρητικῆς διαλέκτου καὶ συντελοῦντα ὄχι ὀλίγον εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐπὶ ἓξ αἰῶνας ἐξελίξεώς της. Ἐκ τούτων τὰ πλεῖστα ἐγράφησαν εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Α. Κρήτης, διότι ἐν αὐτῇ ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς βενετοκρατουμένης νήσου καὶ ἑπομένως ἡ διάλεκτός της δὲν ἦτο μόνον γνωστοτέρα, ἀλλ' ἐθεωρεῖτο καὶ εὐγενεστέρα Καὶ ὁ Ρεθύμνιος ποιητὴς Χορτάκις (ἢ Χορτάτζις) ἐποίησε τὴν «Ἐρωφίλην» του οὐχὶ εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς γενετείρας του, ἀλλ' εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Α. Κρήτης, τὸ ὁποῖον οὕτως ἀνυψώθη εἰς γλῶσσαν παγκρητικήν, εἰς ὄργανον κοινῆς συνεννοήσεως ὅλων τῶν Κρητῶν, εἰς ὄργανον συγχρόνως τῆς κρητικῆς ποιήσεως. Καὶ τὰ ὀλίγα ποιητικὰ προϊόντα, τὰ γραφέντα εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Δ. Κρήτης, δὲν εἶναι ἄμεικτα ἀπὸ στοιχεῖα τῆς Α. Κρήτης. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀξίαν των ὡς κειμένων πρὸς ἔρευναν τῆς ἱστορίας τῆς κρητικῆς διαλέκτου, ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἀξιοπιστότερος φαίνεται ὁ «Ἐρωτόκριτος», ὡς ἀπέδειξεν ὁ Γ. Χατζιδάκις (ἐν «Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος» Ι, 47 κ. ἑξ.). Ἓν ἐκ τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν τῆς κρητικῆς διαλέκτου εἶναι ἡ συντηρητικότης καὶ βραδεῖα ἐξέλιξίς της. Τοῦτο μαρτυρεῖ πλὴν ἄλλων καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ κύρια γνωρίσματα τῆς ἐν Κρήτῃ ὁμιλουμένης εἶχον ἤδη ἀναπτυχθῆ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα μ. Χ., ὡς δηλοῦν οἱ παρὰ τῷ «Ἐρωτοκρίτῳ» τύποι: *ἤγραφα*, *ἤφηκα*, *ἤρεσα*, *ἤβανα*, *ἤστεκα* κλπ., οἱ ὁποῖοι ἀπαντοῦν ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς τύπους: *ἐμίλεις*, *ἐθώρει*, *ἐπορπάτει*, *ἐσφάζα(ν)*, *ἐβράζα(ν)*, *ἐπόμεινα*, *ἐμέρωνε* κλπ., ἔπειτα ὁ μετὰ τοῦ ἀλόγου ἠχηροῦ *γ* τύπος: *ἀντρεύγει* (ἀντὶ *ἀντρειεύγει*) κλπ., οἱ τύποι: (*'ς τὴ μία*) *μερά*, *βαραναστενάζει*, *κονταρὰ—ές*, ὅπως λέγουν καὶ σήμερον εἰς τὸ Ἡράκλειον καὶ τὴν περιφέρειάν του ἀντὶ τῶν κοινῶν: *μεριά*, *βαριαναστενάζει*, *κονταριὰ* κ. οὕ. κ., ἔπειτα *ἀνάδια*, ἀντὶ *ἐνάντια*, *φωνιάζει* ἀντὶ *φωνάζει*, οἱ ἀντωνυμικοὶ τύποι: (*'ς τοῦ φίλου*) *ντου*, (*ἡ πίστι*) *ντως* κλπ., οἱ ῥηματικοί: *νὰ ρωτήξῃ*, *βουθήξῃ*, *ἐβρόντηξε*, *παντήξῃ* κλπ., τὰ ἐπιρρήματα: *ἐπά*, *ἐδὰ* κλπ. Ἀρχαϊσμοὶ δὲ γραμματικοὶ καὶ λεξιλογικοὶ δὲν ἔπαυσαν κατὰ τὸ πλεῖστον νὰ εὐχρηστοῦν καὶ σήμερον: *πράσσει*, *ἀλλάσσει* κλπ., συντάξεις οἷαι: «νά μου βουηθήξῃς», «ὅπου κι' ἄν του παντήξῃ», «γροίκα μου», «κάνει την», «ηὗρέν του τὸ μερί», «ἐδώκασίν της βάσανο» κλπ. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ λεξιλόγιον, ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἐκ τῶν τρισχιλίων περίπου λέξεων τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» ὀλίγαι μόνον περιέπεσον ἤδη εἰς ἀχρηστίαν καὶ ἐκ τούτων πάλιν ὀλιγωτέρας τῶν εἴκοσι—καὶ ταύτας ξένας—δὲν ἐννοεῖ ὁ λαὸς καὶ ὅτι οὗτος ἀπαγγέλλων ἢ ἀκούων τὸ ἔπος τοῦ Κορνάρου νομίζει ὅτι πρόκειται περὶ συγχρόνου ποιητικοῦ ἔργου.

Ἡ διάλεκτος τῆς Κρήτης διακρίνεται διὰ τῶν ἑπομένων κυρίως γνωρισμάτων: 1) τῆς τροπῆς τοῦ *τ* πρὸ ἡμιφώνου *ι* εἰς *ϑ*: *μάθια— μαθιάζω*, *κομμάθια— κομμαθιάζω*, *φωθιὰ* κλπ. ἀντὶ τῶν κοινῶν: μάτια —ιάζω, κομμάτια —ιάζω, φωτιὰ κλπ., 2) διὰ τῆς τροπῆς τοῦ ἠχηροῦ *ντ* (d) πρὸ τοῦ ἡμιφώνου *ι* εἰς *δ*: (ἐνάντια) *ἀνάδια*, (δόντια—dódια) *ἀντόδια* κλπ., 3 ἡ ἀπώλεια τοῦ ἐνρίνου ἐκ τῶν συμπλεγμάτων *μπ*, *ντ*, *γγ* ἢ *γκ* (mb, nd, ng): *ἀbέλι*, *ἀdάμα*, *ἀgαλιάζω* κλπ.=ἀμπέλι, ἀντάμα, ἀγκαλιάζω κλπ., 4) ὁ διὰ τῆς ἐπιτάξεως τοῦ βοηθητικοῦ ῥήματος *θέλω* σχηματιζόμενος περιφραστικὸς μέλλων: «νὰ πάω θέλω», «νὰ φύγῃ θέλει» κλπ.=θὰ πάω, θὰ φύγῃ, 5) ἡ ἄνευ τοῦ *νὰ* ἐκφορὰ τῶν πλαγίων ἐρωτηματικῶν προτάσεων τῶν ἐκ τοῦ *δὲν ἔχω*, *δὲν εἶχα* ἐξαρτωμένων: «δὲν ἔχω, τὶ φάω», «δὲν εἶχα, τὶ φορέσω», «δὲν εἶχε, ποῦ σταθῇ», «δὲν εἶχαν, πῶς φανερώσουν τὴ χαρά ντως» κλπ. ἀντὶ τῶν κοινῶν: «δὲν ἔχω, τὶ νὰ φάω» κ. οὕ. κ., 7) ἡ πρόταξις τοῦ ἀντωνυμικοῦ ἀντικειμένου, ἂν τὸ ῥῆμα ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται κεῖται κατὰ προστακτικὴν καὶ πρὸ αὐτῶν εἶναι καὶ ἄλλοι ὅροι τῆς προτάσεως, λ. χ.: «ἕνα κρασί μου βάλε!» (=ἕνα κρασὶ βάλε μου!), «ἐκεῖ τες ρῖξε τὲς πέτρες!» (=ἐκεῖ ρῖξέ τες τὲς πέτρες!), «ὅλο το πιέ!» (=ὅλο πιέ το!) κλπ.

Ταῦτα εἶναι τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν, μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον ἐξακριβωθέντων, κοινῶν χαρακτηριστικῶν τῆς διαλέκτου τῶν συγχρόνων Κρητῶν. Ἀλλὰ εἰς νῆσον μεγάλην, ὁποία ἡ Κρήτη, ὀρεινὴν καὶ μὲ συγκοινωνίαν πολὺ ἀτελῆ καὶ ἐλαττωματικὴν — ἰδίως πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς της —φυσικὸν ἦτο νὰ ἀναπτυχθοῦν καὶ ἄλλαι, τοπικῶς μᾶλλον περιωρισμέναι γλωσσικαὶ διαφοραί. Ἄξιαι ἰδιαιτέρου λόγου εἶναι πρὸ πάντων αἱ διαλεκτικαὶ διαφοραί, αἱ ὁποῖαι παρατηροῦνται εἰς τὴν ἐν Δ. Κρήτῃ ὁμιλουμένην ἀπὸ τὴν τῶν ἀνατολικῶν Κρητῶν. Διὸ καὶ ἡ διάλεκτος τῆς Κρήτης ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο μικροτέρας διαλέκτους: 1) τὴν τῆς ἀνατολικῆς καὶ 2) τὴν τῆς δυτικῆς Κρήτης. Αἱ κυριώτεραι καὶ αἰσθητότεραι διαφοραὶ τούτων εἶναι αἱ ἑξῆς: α') ἡ ἀποβολὴ τοῦ ἡμιφώνου *ι* μετὰ τὸ *ρ* ἐν Α. Κρήτῃ, διὸ λέγεται ἐν αὐτῇ *καρά*, *μαχαιρά*, *γρὰ* κλπ., ἀλλ' ἐν τῇ Δ. Κρήτῃ ἡ *καρέ*, ἡ *μαχαιρέ*, ἡ *γραὶ* κ. οὕ. κ., β') ἡ τροπὴ ἐν Α. Κρήτῃ τοῦ παχέος καὶ οὐρανικοῦ *σ* (ch) εἰς τὸ κοινὸν *σ*, ὅταν μετ' αὐτὸ συνέβη συνίζησις: ἡ *φορεσά*, τὰ *νησά*, τὰ *παπούτσα* κλπ., ἀλλ' οἱ δυτικοὶ Κρῆτες λέγουν: ἡ *φορεσιά*, τὰ *νησιά*, τὰ *παπούτσια*, ὅπως καὶ εἰς τὴν νεοελληνικὴν Κοινὴν καὶ τὰς πλείστας νεοελληνικὰς διαλέκτους, γ') ἡ ἐν Α. Κρήτῃ ἐπέκτασις τῆς χρονικῆς αὐξήσεως καὶ εἰς τοὺς συλλαβικῶς ηὐξημένους ῥηματικοὺς τύπους: *ἤκαμα*, *ἤδωκα*, *ἤκατσα*, *ἤσπασα*, κλπ., ἀλλ' εἰς τὸ Ρέθυμνον, τὰ Χανιὰ καὶ τὰς περιφερείας των λέγουν, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, *ἔκαμα*, *ἔδωκα*, *ἔκατσα* κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ διάλεκτος τῶν συγχρόνων Κρητῶν δὲν ἐμελετήθη ἀκόμη συστηματικῶς καὶ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτῆς, ὅπως ἡ τῆς ἀνατολικῆς μεγαλονήσου: τῆς Κύπρου. Ἐκτὸς τῆς συντόμου μελέτης τοῦ καθηγητοῦ *Γ. Χατζιδάκι* περὶ τῆς γλώσσης τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» (ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ *Στ. Ξανθουδίδου* ἐκδόσει αὐτοῦ, σελ. 459—468) καὶ τῆς τοῦ *Γ. Ἀναγνωστοπούλου* ἐν «Ἀθηνᾶς» τόμ. 38φ σελ. 139 κ.ἑξ. δὲν ἔχομεν ἀκόμη ἄλλην τινὰ εἰδικὴν ἐπιστημονικὴν πραγματείαν περὶ τῆς νεοκρητικῆς διαλέκτου. Ἀντιθέτως ἔχομεν ἀξιολογωτάτας λεξιλογικὰς συλλογάς, ὀφειλομένας κυρίως εἰς τὸν *Στ. Ξανθουδίδην*: ἐν «Λεξικογρ. Ἀρχείῳ» τόμ. Ε', 261—323 (ἔνθα εὑρίσκει τις ὑποδειγματικὴν τφόντι καὶ πλουσίαν συλλογὴν τῶν ποιμενικῶν ὅρων τῆς Κρήτης), ἐν «Λεξικογρ. Ἀρχ.» τόμ. ΣΤ', 326 κ.ἑξ., ἐν τῷ Α' τόμ. τῆς «Χριστιανικῆς Κρήτης», ἐν «Ἀθηνᾶς», ΚΕ' (παραρτήματι), σελ. 127—185, πρβλ. ἔτι τὸ ἐκτενὲς γλωσσάριον τῆς ὑπὸ τοῦ ἰδίου φιλοπονηθείσης μεγάλης κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» (σελ. 477—744) καὶ τοῦ «Φορτουνάτου» (σελ. 219—265) κλ.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΓΡΑΜΜΑΤΟΛ.] ***Ἀρχαία περίοδος.*** Ἰδιαιτέραν ἀκμὴν τῶν γραμμάτων ἐν Κρήτῃ οὔτε γνωρίζομεν οὔτε δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν· μάλιστα καὶ πολλὰς ἀμφιβολίας μᾶς γεννοῦν μυθικὰ ὀνόματα ποιητῶν καὶ σοφῶν ἐχόντων καὶ ἰδιότητα θεραπευτῶν. Τὴν κρητικὴν ποίησιν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν αὐστηρὰν ὡς δωρικήν, ἀλλ' ἔχουσαν καὶ ἴδιον ἐγχώριον χαρακτῆρα. Καὶ ἂν μὲν ἦτο ὁ *Ἐπιμενίδης* ποιητής, δὲν γνωρίζομεν εἰμὴ ἐκ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅστις εἰς τὴν πρὸς Τίτον ἐπιστολὴν λέγει: «εἶπέ τις ἐξ αὐτῶν ἴδιος αὐτῶν προφήτης, Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ θηρία, γαστέρες ἀργαί», εἰς ὃν φαίνεται ὁ Ἐπιμενίδης ὑπονοούμενος.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Γορτύνιος *Θαλήτας*, σύγχρονος τοῦ Λυκούργου (μυθικοῦ καὶ τούτου κατὰ τοὺς νεωτέρους προσώπου), ἦτο ὄχι μόνον νομοθέτης ἀλλὰ καὶ μελοποιός· καὶ τὰ ἀπολεσθέντα του μέλη καὶ τοὺς εἰς κρητικοὺς ῥυθμοὺς παιᾶνας καὶ τὰς ἐπιχωρίους ᾠδὰς δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν, ἅτε μὴ σωθέντα· ἀλλὰ καὶ τὴν μουσικήν του δὲν δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν, οὔτε τὰ ὑπορχήματα τοῦ πυρριχίου χοροῦ, ἅτινα συνέταξε. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι, ὅπως ὁ Ἐπιμενίδης ἐκαθάρισε τὰς Ἀθήνας, ὁ Θαλήτας ἐκαθάρισε τὴν Σπάρτην ἀπὸ λοιμοῦ.

Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μᾶς εἶναι γνωστὸς ἐξ ἔργου του, ἀμφισβητεῖται ἂν ὑπῆρξε πραγματικῶς ἢ ἂν τὸ εἶδος τῆς ὑπερηφάνου του ποιήσεως τῷ ἔπλασσε τὸ ὄνομα *Ὑβρίας*. Φέρεται ὡς σύγχρονος τοῦ Ἀλκαμᾶνος ἀπὸ ἓν μόνον σῳζόμενον σκόλιον, ἤτοι χορευτικὸν καὶ συμποτικὸν ᾆσμα, εἰς ὅ, εἰς κρητικὴν διάλεκτον, ἐκφράζει τὴν ἀγάπην καὶ τὴν πεποίθησιν ἐπὶ τὰ ὅπλα. Ἕτερος γνωστὸς ἐκ παραδόσεως *Ριανός*, ὁ καλούμενος *Βηναῖος*, ὡς ἐκ τῆς Βήνης καταγόμενος (220 π. Χ.), ἐποίησεν «Ἡρακλειάδα» καὶ ἔγραψεν ἔπος ἔχον ὑπόθεσιν τὸν Μεσσηνιακὸν πόλεμον. Τοῦ Ριανοῦ ἐσώθησαν δέκα ἐπιγράμματα, ἀλλὰ τὰ «Ἀχαϊκὰ» καὶ τὰ «Ἠλειακά», ὡς καὶ ὅλα του τὰ μεγάλα ἔπη, ἀπωλέσθησαν.

Ἄξιοι λόγου συγγραφεῖς ἦσαν καὶ ὁ *Ξενίων* καὶ ὁ *Δοσίθεος* καὶ ὁ *Σωσικράτης*, γράψαντες «Κρητικά», ἀλλὰ δυστυχῶς ἐλάχιστα χωρία αὐτῶν διέσωσαν ἄλλοι συγγραφεῖς. Θεατρικοὺς συγγραφεῖς δὲν γνωρίζομεν, χωρὶς ὅμως νὰ σημαίνῃ τοῦτο ὅτι τὸ δρᾶμα ἦτο ἄγνωστον εἰς Κρήτην· τῆς Ἐλύρου τοὐλάχιστον σῴζεται ἀκόμη τὸ ἀρχαῖον θέατρον. Ἐνὶ λόγῳ ἰδιαιτέρας σχολὰς καὶ ἀκμὴν τῶν γραμμάτων δὲν ἔχομεν ἐν Κρήτῃ, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν προσηρμοσμένην εἰς τὸ ἑλλαδικὸν καὶ δὴ τὸ δωρικὸν πνεῦμα.

Μεσαιωνικὴ περίοδος. Ἡ μεσαιωνικὴ κρητικὴ λογοτεχνία εἶναι ὅ,τι σπουδαιότερον ἔχει ἡ ἑλληνικὴ γραμματεία κατὰ τὸν ΙΕ', ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα, ὄχι τόσον εἰς ὄγκον, ὅσον εἰς ποιότητα καὶ χάριν. Ἡ ἀκμή της συμπίπτει μὲ τὴν παγίωσιν τῆς ἐνετικῆς κατοχῆς εἰς Κρήτην καὶ τὴν μετάδοσιν εἰς αὐτὴν τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας, ἡ ὁποία εἶχεν ὑποστῆ ἐπίδρασιν βυζαντινήν. Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ὅμως τῆς Δύσεως καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἀνατολῆς, οἱ Κρῆτες λογοτέχναι δὲν ἐχάθησαν· κατώρθωσαν, παρ' ὅλην τὴν ἔλλειψιν πρωτοτυπίας καὶ παρ' ὅλην τὴν μακρολογίαν καὶ ταυτολογίαν, ἐλαττώματα τῆς ἐποχῆς, νὰ δώσουν εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἐξαισίους στίχους, χορικὰ θαυμάσια, ποιήματα συγκινητικά, ν' ἀνυψώσουν τὸ γλωσσικὸν ὄργανον καὶ τὸ μέτρον, ὥστε νὰ δυνηθοῦν νὰ ὑπηρετήσουν σκοποὺς καλλιτεχνικούς, νὰ θέσουν τὴν βάσιν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας.

Ἡ ἀρχὴ τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἡ παράφρασις τῶν ἀκριτικῶν ἐπῶν (χειρόγραφον Ἐσκουριάλ). Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἀρχίζουν ν' ἀναφαίνωνται τὰ διδακτικὰ ποιήματα καὶ μετὰ τὴν κατίσχυσιν τῆς ρίμας, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ', ἡ γλωσσικὴ μορφὴ τῶν ποιημάτων βελτιοῦται ἐπαισθητῶς. Ἀφίνουν πλέον τὰ διδακτικὰ θέματα καὶ τὰ μοιρολόγια τῆς ξενιτείας, διὰ νὰ συνθέσουν ἔργα σπουδαιότερα, ἐρωτικὰ ποιήματα, διηγηματικά, ποιμενικὰ εἰδύλλια, κωμῳδίας, μυστήρια, δράματα, ἔπος. Ἡ ποίησις αὐτὴ δὲν εἶναι πιστὴ ἀλεξανδρειανή, ἀλλ' ἀντιγράφει σχέδια χωρὶς νὰ δίδῃ σημασίαν εἰς τὸν μῦθον τόσον, ὅσον εἰς τὴν ἐκτέλεσίν του, εἰς τὴν μορφήν, εἰς τὴν ποιητικότητα, τὴν ὁποίαν ὁ διασκευαστὴς ἐπιχειρεῖ. Καὶ δι' αὐτὸ ὁ διασκευαστὴς εἶναι πάντοτε ἀληθὴς ποιητής.

Ἡ πτῶσις τῆς νήσου εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων ἀναπτύσσει νέον εἶδος ποιητικόν, τὰ ἱστορικὰ ποιήματα. Ὅσον καὶ ἂν ἔχουν χρησιμότητα πολλὴν διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γλωσσικήν, δὲν παύουν νὰ εἶναι μνημεῖα ζωντανά, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ λαϊκὴ κραυγὴ ἀφίνεται ἐλευθέρα εἰς θρῆνον τῆς πολυπαθοῦς νήσου.

Ὡς πρὸς τὰ πεζὰ ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν

Digitized by Google

ὅτι μυθιστορήματα ἱπποτικά, ἱστορία καὶ ῥητορικὴ εἰς Κρήτην δὲν ἤκμασαν. Ὅ,τι ἠδύνατο νὰ γίνῃ στιχούργημα, χωρὶς νὰ προκαλέσῃ παράπονον πολυλογίας ἢ πεζολογίας, ἦτο ἄσκοπον νὰ ἐκδοθῇ πεζόν, εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ρίμας. Ἐν τούτοις πολὺ ἀνεγινώσκετο πάντοτε τὸ «Γεωπονικὸν» τοῦ *Ἀγαπίου Λάνδου* (πρώτη ἐκτύπωσις 1647), περιέχον ἰατρικὰ διάφορα ἀληθέστατα εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν. *Μανουὴλ Χαρτοφύλαξ* δέ τις ἱερεὺς ἐκ τῆς γνωστοτάτης κυδωνιατικῆς οἰκογενείας, μετέφρασε τὴν «Ἰουδαϊκὴν ἀρχαιολογίαν» καὶ τὸν «Ἰουδαϊκὸν πόλεμον» τοῦ Φλαβίου Ἰωσήπου. Ὁ δὲ μεταγενέστερος καὶ τῶν δύο *Φραγκῖσκος Σκοῦφος*, καθηγητὴς τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου τῆς Βενετίας, ἐκδώσας «Ῥητορικήν», δὲν ἔζησεν ἐντὸς τῆς νήσου· ἀλλ' ἡ φιλολογία της χωρὶς ἄλλο θὰ εἶχεν ἰσχυρὰν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἐπίδρασιν, ὥστε νὰ καταστήσῃ τὰς χαριεστάτας του ἀναγλύφους ἐπιστολὰς δεῖγμα σπάνιον ὕφους.

Ἀλλὰ πλὴν τῶν εἰς λαϊκὴν γραφέντων αὐτῶν μνημείων ὑπάρχουν, περισσότερα μάλιστα, τὰ εἰς λογίαν γλῶσσαν γραφέντα ὑπὸ τῶν Κρητῶν, ὅσοι ἐσπούδασαν καὶ ἐβίωσαν εἰς Ἰταλίαν καὶ πρὸ τῆς τουρκικῆς κατοχῆς καὶ μετ' αὐτήν. Περὶ ὅλων ὅμως τούτων δὲν δύναται νὰ γίνεται λόγος, ὡς περὶ ἔργων τέχνης. Διότι, ἂν οἱ ποιηταί, γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι, ἐκαλλιέργησαν τὴν δημοτικὴν ἐντοπίαν γλῶσσαν, δὲν συνέβη τὸ αὐτὸ βεβαίως καὶ μὲ τοὺς λογίους. Ἄλλοι τούτων ἐδέχθησαν ἀνεπιφυλάκτως τὴν δημοτικὴν διὰ νὰ ἐκφρασθοῦν, ὅπως περίπου ὁ Φρ. Σκοῦφος καὶ ὁ Κρὴς μητροπολίτης Φιλαδελφείας *Γερ. Βλάχος*, ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Τετραγλώσσου θησαυροῦ», ἄλλοι ὅμως, ἐναγκαλισθέντες τὴν ἀρχαίαν, ἔμειναν μακρὰν τῆς ζωῆς. Ὅσον ὅμως ἐνδιαφέροντες καὶ ἂν εἶναι ὁ *Φρ. Πόρτος* καὶ ὁ *Μᾶρκος Μουσοῦρος* καὶ πᾶς τις ἄλλος λόγιος ποιητής, συγγραφεὺς καὶ ἐκδότης, δὲν εἶναι οὔτε τοῦ κρητικοῦ ποιήματος οἱ ἀντιπρόσωποι, οὔτε τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας οἱ δόκιμοι ἐργάται.

Διδακτικὰ καὶ περιστατικὰ ποιήματα. Ἀρχομένου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος μοναχός τις Κρής, ὁ ὁποῖος θὰ διέμεινεν ἐπὶ πολὺ μακρὰν τῆς πατρίδος του, γράφει τὸ «Περὶ ξενιτείας» ποίημα. Ἡ σημερινή του βεβαίως μορφὴ δὲν εἶναι καὶ ἡ παλαιοτέρα, διότι οἱ 548 πολιτικοί του στίχοι φαίνονται ὡς νὰ ἔχουν συγκολληθῇ μεταγενεστέρως. Ἡ γλῶσσά του κρητικὴ ἐπιδιωρθωμένη πολλαχοῦ, καὶ ἡ σχέσις του μὲ τὰ δημοτικὰ τραγούδια καταφανής. Ὁ βίος τῶν ξενιτευμένων ἀρχαιόθεν ἐθεωρήθη πικρός, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦτο πολλὰ διέπει ἔργα δημώδη νεοελληνικά. Ὁ Κρὴς ποιητὴς *Στέφανος Σαχλίκης*, ἥμισυ αἰῶνα μετὰ τὸ τραγούδιον τῆς ξενιτείας, διὰ ποιημάτων εἰς στίχους πολιτικούς, τῶν ὁποίων ἐσώθησαν μέχρις ἡμῶν παραλλαγαί, ἐπιτίθεται λάβρως κατὰ τῶν ἐν Κρήτῃ ἑταιρῶν, αἱ ὁποῖαι τοῦ κατέφαγον τὸν βίον, περιγράφει τὰ δεινὰ τῆς φυλακῆς καὶ συμβουλεύει τοὺς νέους ν' ἀπέχουν ἀπὸ τὰ σκοτεινά, ἂν θέλουν νὰ προκόψουν καὶ νὰ ἐπιδιώξουν τὴν τιμὴν τῆς ἡμέρας. Ἠθικὸν στοιχεῖον δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ ποιήματι, ὁ δὲ συγγραφεύς του ὑπερέχει εἰς βαναυσότητα· οἱ στίχοι ὅμως εἶναι ἀρκετὰ καλοὶ καὶ αἱ πληροφορίαι τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Κρητῶν ἀστῶν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος χρησιμώταται εἰς ἡμᾶς. Τελευτῶντος τοῦ ΙΕ' ἢ ἀρχομένου τοῦ ΙΣΤ' ὁ *Γεώργιος Χοῦμνος*, ἐκ Χάνδακος, συγγράφει ἐκλογὴν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς στίχους 2800 πολιτικοὺς ὁμοιοκαταλήκτους, ὁ δὲ Ρεθύμνιος *Ἰωάννης Πικατόρος* «Ρίμαν θρηνητικὴν εἰς τὸν πικρὸν καὶ ἀκόρεστον Ἅδην», εἰς ἣν συγχωνεύονται αἱ ἀρχαῖαι περὶ Ἅδου παραστάσεις μὲ τὴν δημοτικὴν τοῦ Χάρου καὶ μὲ τὰς θεολογικὰς ἰδέας. Τοῦ *Μαρίνου Φαλιέρου* ἔχομεν τρία ποιήματα εἰς πολιτικοὺς στίχους, εἰς καθαρὰν δημοτικὴν καὶ ἀπηλλαγμένα ἀγροικιῶν μὲ ὑποθέσεις ἐρωτικάς. Κατ' ἀπομίμησιν ἴσως τῶν ποιημάτων τοῦ Στεφ. Σαχλίκη ἔχομεν τὸ «Τραγούδι τοῦ Φαλλίδου», τὸ ὁποῖον ὅμως ὑστερεῖ τοῦ ὑποδείγματος. Σύγκειται ἐξ 140 ὁμοιοκαταλήκτων ὀκτασυλλάβων καὶ ἑπτασυλλάβων. Ἐκ τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς γλωσσικῆς του μορφῆς ἐχρονολόγησαν αὐτὸ περὶ τὸ 1600. Νέος ἀσωτεύσας καὶ τὸν βίον καὶ τὴν περιουσίαν καὶ καταντήσας πτωχὸς φαλλίδος, γράφει τὸ ποιημάτιον διὰ νὰ προτρέψῃ τοὺς ἄλλους νέους τῆς ἀρχοντικῆς τάξεως νὰ φείδωνται τῆς περιουσίας των, διὰ νὰ μὴ καταντήσουν εἰς τὸ ἰδικόν του κατάντημα. Τῆς ἰδίας ἐποχῆς εἶναι ὁ «Βίος τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Νικολάου» εἰς στίχους 268 πολιτικοὺς ὁμοιοκαταλήκτους, διασκευὴ προγενεστέρου ποιήματος, τὴν ὁποίαν ἔγραψε *Θεολόγητος Μοσχολέος*, ὁ Κρής. Ἡ «Εὔμορφη βοσκοποῦλλα» εἶναι ἱστορία ἐρωτικὴ εἰς ἑνδεκασυλλάβους ὁμοιοκαταλήκτους, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκε τῷ 1627 «διαλεγμένη μὲ περίσσιον κόπον» ὁ *Νικόλαος Δριμυτικὸς* ἢ μᾶλλον *Δριμυτηνός*, ὁ Ἀποκορωνίτης, ἀλλ' ὁ ἐκδότης ἐνομίσθη ὡς ποιητὴς καὶ τελευταίως μόνον ἔπεσεν ἡ πλάνη αὕτη. Ἡ ὑπόθεσις ἐρωτική· εἰδύλλιον ρωμαντικὸν μεταξὺ βοσκοῦ καὶ βοσκοπούλλας, ἡ ὁποία ἀποθνήσκει ἀπὸ ἀγάπην. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι λογιώτερος ἀπὸ τοὺς ὀρεινοὺς ἥρωας καὶ ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν Δύσιν τόσον εἰς τὸ μέτρον ὅσον καὶ εἰς τὸ νοήματα.

Θέατρον. Μυστήρια. Ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ δράματα, τὰ ὁποῖα παριστάνοντο καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ἐσώθη ἐκ Κρήτης ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ», ἔργον ἀναμφιβόλως μεταγενέστερον τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Εἰς 1154 πολιτικοὺς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους παραστατικῶς καὶ γλαφυρῶς ὁ ἄγνωστος ποιητὴς (τὸν ὁποῖον ὁ Ξανθουδίδης λέγει τὸν *Β. Κορνάρον*), ἀνέστησε τὴν βιβλικὴν ὑπόθεσιν τῆς θυσίας τοῦ Ἰσαὰκ ἀπὸ τὸν γέροντα Ἀβραάμ, καταδείξας ὅτι ἦτο γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Οἱ χαρακτῆρες, τοὺς ὁποίους ὁ ποιητὴς διέπλασεν εἰς τὸ μυστήριον, δὲν εἶναι ἱπποτικοί, ὡς τῆς «Εὐμόρφης βοσκοπούλλας», ἀλλὰ ψυχολογημένοι, σύγχρονοί του ἄνθρωποι, ἐνδεδυμένοι τὰ ἑβραϊκὰ ὀνόματα καὶ ἐνδύματα. Ὅσον καὶ ἂν ἔχωμεν μὲ τὴν ὁμοίαν ὑπόθεσιν μυστήριον εἰς τὴν Δύσιν προγενέστερον τῆς «Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ», δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ πιστεύωμεν ὅτι τὸ κρητικὸν εἶναι καὶ τεχνικώτερον καὶ ζωντανότερον καὶ ἐμπείρου τεχνίτου ἔργον.

Τραγῳδία. Περὶ τὸ 1600 ὁ Γεώργιος Χορτάτζης, Ρεθύμνιος ποιητής, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἔχομεν πολλὰς πληροφορίας, δίδει τὴν «Ἐρωφίλην», τραγῳδίαν μακροσκελεστάτην, τῆς ὁποίας τὸ μάκρος ὀλιγοστεύουν ὡραιότατα χορικά. Παρεμβάλλονται intermezza, ἔχοντα ὑπόθεσιν τὴν καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Τίτου. Καὶ ἡ μὲν τραγῳδία ἔλαβε τὴν ὑπόθεσιν ἀπὸ τὴν «Orbecche» τοῦ Giraldi, δημοσιευθεῖσαν τῷ 1561, τὰ δὲ ἰντερμέδια ἀπὸ τὴν «Ἐλευθερωθεῖσαν Ἱερουσαλὴμ» τοῦ Τάσου, δημοσιευθεῖσαν εἴκοσιν ἔτη ἀργότερα. Καὶ σήμερον ὅμως ἡ «Ἐρωφίλη», περικοπτομένων τῶν μακρῶν μονολόγων, δύναται νὰ παρασταθῇ καὶ αἰσθητικὴν ἀξίαν ἀπόλυτον ἔχει.

Μικροτέρας ἀξίας καὶ νεωτέρα, ὡς ἀκολουθοῦσα πρότυπον δημοσιευθὲν τῷ 1648, ἀκολουθεῖ ἡ τραγῳδία «Ζήνων», ἀναφερομένη εἰς τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος· ἔχει καὶ δεκαπεντασυλλάβους καὶ χορικὰ καλά. Ὁ «Γύπαρης» βουκολικὸν δραματικὸν ποίημα μᾶς ἐνθυμίζει ἀνάλογα ἰταλικὰ ποιήματα, οὐχ ἧττον ὅμως καὶ τὴν «Εὔμορφην βοσκοποῦλλαν».

Κωμῳδία. Ὁ Γ. Χορτάτζης, πλὴν τῆς «Ἐρωφίλης», ἀφῆκε καὶ κωμῳδίαν «Κατσάροπον» ἢ «Κατσοῦρμπον», τῆς ὁποίας τὸ χειρόγραφον ἀνευρεθὲν ἐσχάτως δὲν φαίνεται νὰ εἶναι φιλολογικῆς σημασίας. Ἔχομεν ἐν τούτοις δύο ἀκόμη κωμῳδίας κρητικάς, αἱ ὁποῖαι ἐγράφησαν καὶ παρεστάθησαν καθ' ὃν χρόνον τὸ Μεγάλο Κάστρον ἐπολιορκεῖτο ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὅπως καὶ ὁ «Ἐρωτόκριτος», τὰ χειρόγραφά των μετεφέρθησαν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ὁπόθεν καὶ ἔγιναν τὰ ἔργα αὐτὰ γνωστά· αὐτὸ ἀκριβῶς μᾶς ἐπιτρέπει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι προγενέστεραι κωμῳδίαι τοὐλάχιστον ἐχάθησαν ὡς ἀνάξιαι ἐκδόσεως, ἀφοῦ ὀλιγώτερον θὰ εἶχον τὸ διαφέρον τυπούμεναι ἀπὸ κάθε ἄλλην ποίησιν. Διότι δὲν θὰ ἦτο εὔλογον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἤκμασε τὸ εἶδος τοῦτο εἰς τόσον ἀκαταλλήλους διὰ τὸ θέατρον στιγμάς, εἰς ἐποχὴν πολιορκίας ἐξαντλητικῆς. Ἡ μία εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Σάθα ἐκδοθεῖσα «Στάθης», συμπίλημα χωρὶς πολλὴν φροντίδα συρραφέν. Τὴν ἄλλην ὁ Σάθας ἀφῆκε νὰ δημοσιεύσῃ πολλῷ ὕστερον ὁ Ξανθουδίδης. Εἶναι δ' αὕτη ὁ «Φορτουνᾶτος», ὡς ἐκλήθη ἐκ τοῦ κυριωτέρου της προσώπου, τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου Φωσκόλου. Πληροφορίας διὰ τὸν ποιητήν της δὲν ἔχομεν. Μετὰ συντομίας, ἀσυνήθους εἰς κρητικὰ ἔργα, ὁ συγγραφεὺς ἀναπτύσσει τὸν ἔρωτα τοῦ νέου Φορτουνάτου, ἀγαπῶντος τὴν ἰδίαν κόρην μὲ τὸν φυσικόν του πατέρα, τὸν ὁποῖον δὲν γνωρίζει. Ἡ ἀναγνώρισις φέρει τὴν λύσιν τοῦ δράματος καὶ τὸν γάμον τοῦ νέου. Μετὰ πολλῆς ἀθυροστομίας, ἀλλὰ καὶ τέχνης, διαγράφονται οἱ χαρακτῆρες τῆς κωμῳδίας, ἐμπαίζεται ὁ λατινομαθὴς διδάσκαλος, ἀναμειγνύονται ἑλληνικά, ἰταλικὰ καὶ λατινικά, φανερώνοντα τοῦ συγγραφέως καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν παιδείαν. Ἡ ὑπόθεσις βεβαίως δὲν εἶναι σπουδαία, ἀλλ' ἡ ἐκτέλεσις θαυμαστή. Τὸ ἔργον ἔχει καὶ ἰντερμέδια, ὅπως ἡ «Ἐρωφίλη». Ἡ ἐπίδρασις κωμῳδιῶν ἰταλικῶν καὶ κρητικῶν δραμάτων συμπεραίνεται εὐκόλως. Καὶ τὸ ὅλον ἔργον ἔρχεται ὡς παράδοξος κατακλεὶς τῆς κρητικῆς δραματικῆς τέχνης, τὴν ἐξέλιξιν τῆς ὁποίας ἀνακόπτει τὸ τουρκικὸν ξίφος.

Ἔπος. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον τῆς κρητικῆς σχολῆς εἶναι τὸ ἔπος τοῦ *Βιτσέντζου Κορνάρου*, ὁ «Ἐρωτόκριτος». Ἔχει καταστῆ τόσον λαϊκόν, ὥστε καὶ σήμερον νὰ εἶναι ἀπαραίτητον μέλος εἰς τὰ χείλη τῶν ὀρεινῶν Κρητῶν. Ἐν τούτοις, οὔτε περὶ τοῦ ποιητοῦ, οὔτε περὶ τοῦ χρόνου τῆς δημιουργίας τοῦ ἔργου εἴχομεν πληροφορίας, ἕως ὅτου ἡ ἐπιστημονικὴ μελέτη τοῦ «Ὁμήρου τῆς χυδαϊκῆς φιλολογίας» κατέληξεν εἰς διαφωτιστικὰ συμπεράσματα. Ἀφ' ὅτου τὰ ἀρχαῖα ἤρχισαν νὰ ἐνδιαφέρουν ὀλιγώτερον ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ νέου Ἑλληνισμοῦ, ὁ «Ἐρωτόκριτος» ἐμελετήθη καὶ ἐβασανίσθη. Δὲν εὑρέθη ὅμως ἀντίγραφον ξένου ποιήματος καὶ μόνον ζῆλος πολὺς ἀπεδείχθη, τῶν φιλολόγων ζητούντων νὰ εὕρουν ἐπιδράσεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀρχαιοτέρων τοῦ Κρητὸς ἐπικοῦ ποιητῶν, ἐμμέσους ἢ μή. Καὶ αἱ μὲν ἐπιδράσεις δὲν εἶναι σπάνιον νὰ συμβαίνουν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους συγγραφεῖς, ὅταν προηγοῦνται φιλολογίαι σημαντικαί, ὁ «Ἐρωτόκριτος» ὅμως παρ' ὅλην τὴν ἁπλότητα τοῦ συγγραφέως του καὶ τοὺς ἀναχρονισμούς καὶ τὴν μακρότητά του, δὲν ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι τὸ περισσότερον ἐμπνευσμένον ποίημα, τοῦ ὁποίου ὁ δημιουργὸς προῆλθεν ἀπὸ τὰ λαϊκὰ σπλάγχνα, ἐδέχθη γενναίαν τὴν συνδρομὴν τῆς λαϊκῆς μούσης καὶ ἀντιλήψεως καὶ διὰ τῆς λαμπρᾶς του παραστατικότητος καὶ φαντασίας ἀφῆκε δροσεροὺς καὶ ἁγνοὺς στίχους. Ὁ συγγραφεύς, καίτοι ζῇ τοὺς τελευταίους ἑνετικοὺς χρόνους, μεταχειρίζεται γλῶσσαν καθαράν, παραπλησίαν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἔχουσαν τοὺς συνηθεστέρους ἰδιωτισμούς, στίχον τὸν πολιτικὸν εὔπλαστον μὲ λαϊκὴν μορφήν, ρίμαν ρέουσαν, ἀβίαστον, ποικίλην, πλουσίαν. Εἰς τὸ ρωμαντικὸν καὶ ἱπποτικόν του ἔργον ἐξύμνησε τὴν ἀνδρείαν, τὴν ἄδολον φιλίαν, τὸν ἔρωτα· καὶ μᾶς δίδει τὸ δικαίωμα νὰ ὑποστηρίξωμεν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι, ἂν τὸ μόνον του ἔργον δὲν εἶναι ὁ «Ἐρωτόκριτος», αὐτὸς εἶναι ὁ ποιητὴς τῆς «Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ».

Ἱστορικὰ ποιήματα. Ὁ καταστρεπτικὸς σεισμὸς τοῦ 1508, ὁ ἐπενεγκὼν τὸν ἀφανισμὸν τῶν ἀνατολικωτάτων τῆς νήσου ἐπαρχιῶν, προὐκάλεσε ποίημα, τὸ σωθὲν ἀπόσπασμα τοῦ ὁποίου ἐδημοσίευσε τῷ 1927 ὁ Ν. Ἰω. Παπαδάκης. Ἀποτελεῖται ἐκ στίχων 49 πολιτικῶν ὁμοιοκαταλήκτων, ἐπέδρασε δ' εἰς αὐτὸ τὸ «Τραγούδιον τῆς ξενιτείας». Τὸν ἄγνωστον ποιητήν, αὐτόπτην τῆς καταστροφῆς, ἐκίνησεν ὁ σεισμὸς εἰς ἔλεον τῶν δυστυχῶν καὶ τῶν ξένων. Τὸ ποίημα τοῦτο μετὰ τοῦ «Τραγουδίου τῆς ξενητείας» καὶ τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» εἶναι τὰ γλωσσικὰ μνημεῖα τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης τὰ καθαρώτερα. Τὸ ἴδιον σεισμὸν περιέγραψε διὰ στίχων 284 πολιτικῶν, τοὺς ὁποίους ἐπιγράφει «Συμφορὰ τῆς Κρήτης», ὁ *Μανουὴλ Σκλάβος*, διηγούμενος ἐπεισόδιά τινα τοῦ συμβάντος. Τὸ ποίημα εἶναι θρηνῶδες καὶ ἐπηρεάσθη ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ στοιχείου.

Ἀλλ' οἱ καθαρῶς ἱστορικὰ ποιήματα γράψαντες εἶναι μεταγενέστεροι. Ὁ *Ἀντώνιος Ἀχέλης* τυπώνει τῷ 1571 «Μάλτας πολιορκία», ἱστορικὸν ποίημα ἀναφερόμενον εἰς τὴν πρὸ ἓξ ἐτῶν ἀποτυχοῦσαν προσπάθειαν τῶν Τούρκων νὰ καταλάβουν τὴν Μάλταν. Ὁ συγγραφεύς, καίτοι λόγιος, γράφει τὴν δημώδη, τὸ δὲ ποιημάτιον οὔτε ἤρεσεν οὔτε ἔχει ἄλλην πλὴν τῆς γλωσσικῆς ἀξίαν. Ὁ θρῆνος ὅμως ἐκ τῶν σεισμῶν καὶ τῶν ξένων πολιορκιῶν δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι τόσος, ὅσος ὁ ἐκ τῆς καταστροφῆς, τὴν ὁποίαν ἔφερεν ἡ τουρκικὴ μάχαιρα καὶ ἐρήμωσις. Τὴν ἐρήμωσιν αὐτὴν κλαίουν οἱ αὐτόπται *Μπουνιαλῆς* καὶ *Διακρούσης*, ἐξιστοροῦντες τὴν ἅλωσιν τῆς νήσου διὰ μακρῶν.

Ὁ *Ἄνθιμος Διακρούσης* ἦτο Κεφαλλὴν κληρικός, ἐπὶ πολλὰ ἔτη διαμείνας εἰς Κρήτην καὶ εἰς κρητικὸν ἰδίωμα γράψας τὸν θρῆνόν του. Ὁ τίτλος τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1679 λέγει: «Διήγησις τοῦ δεινοῦ πολέμου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτης γενομένου, ἡ ὁποία περιέχει τὴν σκληρότητα καὶ αἰχμαλωσίαν τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν καὶ πῶς ἐκυρίευσαν ὄχι μόνον τὰ Χανιὰ καὶ τὸ Ρέθυμνον μὰ καὶ ὅλο τὸ νησὶ καὶ ὁλονένα πολεμοῦσι καὶ αὐτὸ τὸ Μεγάλο Κάστρο, συντεθεῖσα παρὰ Ἀνθίμου Ἱερομονάχου τοῦ διὰ τοῦ θείου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος Ἀκακίου μετονομασθέντος τοῦ Διακρούσῃ, τοῦ ἐκ τῆς νήσου Κεφαλληνίας ὁρμωμένου καὶ προτυπωθεῖσα εἰς τοὺς ,αχξγ' οἰκείοις αὐτοῦ ἀναλώμασι καὶ διαφόροις προσθήκαις καὶ νῦν νεωστὶ μετατυπωθεῖσα καὶ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας διορθωθεῖσα». Ὁ δεύτερος εἶναι ὁ *Μαρῖνος Τζάνες*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Μπουνιαλῆς*, συγγενὴς ἴσως τοῦ ἐπίσης ποιητοῦ παπᾶ Ἐμμανουὴλ Τζάνε Μπουνιαλῆ, τοῦ ζωγράφου. Τὸ ἔργον του εἶναι καὶ μεταγενέστερον καὶ ἐκτενέστερον, ἐξεδόθη δὲ τὸ πρῶτον τῷ 1681 μὲ τίτλον: «Διήγησις διὰ στίχων τοῦ δεινοῦ πολέμου τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτης γενομένου, ἡ ὁποία περιέχει τὴν σκληρότητα καὶ αἰχμαλωσίαν καὶ φόνον ὅταν ἐκυρίευσαν οἱ Ἀγαρηνοὶ τὴν δυστυχισμένην χώραν τῶν Χανίων καὶ Ρεθύμνου καὶ ὅ,τι ἐσυνέβη ἕως ,αχξθ', ὅπου τὸ ἐδώκανε τὸ Μεγάλο Κάστρο καὶ ἐγίνη ἡ ἀγάπη. Συνθεμένη ἐν συντομίᾳ παρὰ Μαρίνου Ζάνε τοῦ λεγομένου Μπουνιαλῆ τοῦ Ρεθυμνίου ἐκ Κρήτης».

Καὶ τὰ δύο ταῦτα ποιήματα εἶναι γλωσσικὰ μᾶλλον καὶ ἱστορικὰ μνημεῖα ἢ ἔργα τέχνης. Ἔχουν βεβαίως καὶ ἀνάτασιν εἰς τοὺς θρήνους καὶ ζωηρότητα εἰς τὰς περιγραφὰς καὶ καλοὺς δεκαπεντασυλλάβους καὶ αἴσθημα πλούσιον. Ἀλλὰ περισσότερον ἀρέσουν διὰ τὴν ἀφέλειάν των καὶ τὴν ἱστορικήν των χρησιμότητα. Ἀλλὰ πολὺ κατώτερον ποιοτικῶς εἶναι τὸ ἔπος τοῦ *Ἀθανασίου Σκληροῦ*, ἀρχιάτρου τοῦ βασιλείου τῆς Κρήτης, σπουδάσαντος εἰς Ἰταλίαν φιλοσοφίαν καὶ ἰατρικήν, «Κρητικὸς πόλεμος». Ὁ συγγραφεύς του, ἀρχαιομαθὴς καὶ ἀρχαιόπληκτος, ἔγραψεν 9287 στίχους εἰς ἰαμβικὰ τρίμετρα καὶ εἰς 24 μέρη διὰ νὰ περιγράψῃ τὴν ἅλωσιν τῆς Κρήτης, θὰ ἦτο δ' ἐκτενέστερος ἐὰν δὲν ἀπέθνησκε τῷ 1664. Ἔχει γραφῆ τὸ ἔργον εἰς γλῶσσαν ἀρχαίαν, παραμορφωμένην ἀπὸ τοὺς ἐξαρχαϊσμοὺς τῶν ὀνομάτων καὶ τὰς χάριν τοῦ μέτρου οἰκονομίας. Καὶ ἂν προσθέτῃ τι τὸ ποίημα εἰς τὰς ἱστορικὰς γνώσεις εἰς τὴν ποίησιν δὲν προσθέτει.

Ἡ ἱστορικὴ αὕτη ποίησις μεταβάλλεται ἀργότερον εἰς λαϊκήν. Τὸ «Τραγούδιον τοῦ Δασκαλογιάννη»

Digitized by Google

συγγραφὲν ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Μπουνιαλῆ, ὑπὸ ἑνὸς τυροκόμου καὶ ἑνὸς ἐγγαλονόμου, βοσκῶν, εἶναι ἡ ἀρχὴ σειρᾶς ὅλης λαϊκῶν ποιημάτων πραγματευομένων ἱστορικὰ γεγονότα μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Λόγιοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς. Τὸ Ρέθυμνον ὑπῆρξεν ἡ πατρὶς πολλῶν ἀνδρῶν ἐκπαιδευθέντων ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου διεκρίθησαν ὡς τυπογράφοι, ἀντιγραφεῖς, λόγιοι, ἐκδόται, διαπρεπεῖς ἑλληνισταὶ καὶ δόκιμοι ποιηταί. Παραπλήσιοι τῶν ζωγράφων, ὅσοι διέπρεψαν εἰς τὴν Δύσιν, οἱ ἑλληνισταὶ οὗτοι δὲν ἔχουν ἔργον ἀποκλειστικῶς ἀφορῶν εἰς τὴν κρητικὴν λογοτεχνίαν, οὐδὲ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τὴν λαϊκὴν ποίησιν καὶ γλῶσσαν.

Ὁ Μᾶρκος Μουσοῦρος, ἀποθανὼν νέος ἔτι τῷ 1517, διεκρίθη ὡς λαμπρὸς ἐκδότης καὶ καθηγητὴς εἰς Ἰταλίαν, ὅπου νέος ἔτι ἐστάλη. Καίτοι καθολικὸς κατὰ τὸ θρήσκευμα καὶ τιτλοῦχος ἐπίσκοπος, δὲν ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ προσδοκᾷ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ ν' ἀναμένῃ μίαν νέαν ἑλληνικὴν ἄνθησιν. Πρὸς τοῦτο ἐκαλλιέργησε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ διὰ τῶν πολλῶν καὶ γονίμων ἐκδόσεων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἐπέλθῃ ἡ ἀνάστασις τοῦ ἔθνους. Ποιητὴς «Ὠδῆς εἰς τὸν Πλάτωνα» θαυμαστῆς, ἐπιγραμμάτων λαμπρῶν, πνεῦμα ἔξοχον, δὲν ἐλησμόνησε καὶ νὰ ὑπερηφανευθῇ διὰ τὴν Κρήτην εἰς ἐπίγραμμα προτασσόμενον τοῦ μεγάλου «Ετυμολογικοῦ», τυπωθέντος διὰ νέων τυπογραφικῶν στοιχείων. Φίλος τοῦ Μ. Μουσούρου ὁ *Δημήτριος Δούκας* ἐδίδαξε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εἰς Ἱσπανίαν καὶ εἰς Ἰταλίαν, χωρὶς νὰ παραλείψῃ νὰ γράψῃ στίχους εἰς ἀρχαῖα μέτρα καὶ γλῶσσαν. Ὁ δὲ Ρεθύμνιος *Φραγκῖσκος Πόρτος* (1511—1581), τοῦ ὁποίου ὁ περιπετειώδης βίος τὸν ἠνάγκασε νὰ μεταδώσῃ πολλαχοῦ τὰ ἑλληνικά του φῶτα, ἀρχαιολάτρης καὶ ποιητής, ἀφῆκεν ἐπιγράμματα ἐκλεκτά, ὅπου ἐτήρησε καὶ τὴν ἀρχαίαν μετρικὴν καὶ τὴν ὅλην τοῦ φιλολογικοῦ τούτου εἴδους ἀρχιτεκτονικήν. Καὶ ὁ υἱός του *Αἰμίλιος Πόρτος* (1550—1615), καίτοι ἀμαθὴς τῆς νέας ἑλληνικῆς, ὑπῆρξεν ἐξαίρετος ἑλληνιστής, γράψας καὶ στίχους ὄχι πολὺ σημαντικούς. Στίχους ἔγραψεν ἔτι ὁ *Ζαχαρίας Καλλιέργης*, ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς ζήσας τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα καὶ καταγόμενος ἐκ Κυδωνίας, ὁ σοφὸς λεξικογράφος καὶ μελετητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας *Γεράσιμος Βλάχος*, ὁ μοιράσας τὴν ζωήν του μεταξὺ Κερκύρας καὶ Ἑνετίας, οἱ ἱερομόναχοι *Ἀρσένιος Καλούδης* καὶ *Γρηγόριος Μελισσηνός*, ὁ ἱερεὺς *Βαρθολομαῖος Συρόπουλος* καὶ ὁ *παπᾶ Ἐμμανουὴλ Τζάνες Μπουνιαλῆς* ὁ ζωγράφος, συγγράψας στίχους δεκαπεντασυλλάβους «Εἰς τὸν Εὐγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου».

Νεωτέρα περίοδος. Ἄνθησιν βεβαίως αὐτοφυᾶ τῶν γραμμάτων εἰς Κρήτην δὲν ἔχομεν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Οὔτε εἶναι παράλληλος ἡ ἀνάπτυξις τῆς λογοτεχνίας εἰς τὴν Κρήτην μὲ τὴν ἐξέλιξίν της εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Μετὰ τὸ 1878 ἡ ἐλευθεροτυπία εἶναι σχετική, ἡ παιδεία γίνεται μέλημα δημόσιον, βιβλία ἐκτυποῦνται εἰς τὴν νῆσον, ἱδρύονται φιλεκπαιδευτικοὶ σύλλογοι εἰς τὰς πόλεις, μικραὶ βιβλιοθῆκαι συνιστῶνται, ἀρχαιολογικὰ μουσεῖα, γεννᾶται διαφέρον ἱστορικόν. Ἀλλὰ πλὴν τῶν ριμαδόρων, τοὺς ὁποίους ἀντιπροσωπεύει ὁ λόγιος τοιοῦτος ἐκ τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης *Μ. Διαλλινᾶς* († 1927), ἐπὶ πολὺ οἱ ποιηταὶ ἦσαν ἄγνωστος καρπὸς ἐν Κρήτῃ. Κατόπιν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς παλαμικῆς σχολῆς ἢ καὶ γενικώτερον τῆς ἀθηναϊκῆς, ἐμφανίζεται πλειὰς λογοτεχνῶν εἰς Ἡράκλειον μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν *Νικ. Καζαντζάκην*. Ἀπεναντίας ὁ πεζὸς λόγος ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος. Ὁ *Ιωάννης Κοντυλάκης* († 1920) ἀπὸ τὴν Βιάννον, δημοσιογράφος εἰς τὰς Ἀθήνας, ἠσχολήθη ὄχι μόνον μὲ τὸ χρονογράφημα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἠθογραφίαν, εἰς τὴν ὁποίαν διέπρεψε μὲ λεπτὰ διηγήματα κρητικά, ὅπως τὸν «Πατούχαν», τὴν συλλογὴν «Ὅταν ἤμουν δάσκαλος», καὶ τὴν τελευταίαν του «Ἡ πρώτη ἀγάπη». Εἰς τὰ ἔργα του καθρεπτίζονται τὰ ἔθιμα καὶ ἤθη τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης πρὸ τῆς συνθήκης τῆς Χαλέπας, οἱ ζωηροὶ δὲ διάλογοί των εἶναι γραμμένοι εἰς τὸ ἰδίωμα, καὶ ὅταν τὸ ἔργον ἔχῃ γραφῆ εἰς καθαρεύουσαν. Εἰς τὴν ἠθογραφίαν καὶ μάλιστα τὸ ἠθογραφικὸν δρᾶμα μὲ ὑποθέσεις καὶ γλῶσσαν κρητικὰ διεκρίθη καὶ ἡ *Γαλάτεια Ἀλεξίου - Καζαντζάκη*.

Εἰς τὸ ἐπιστημονικὸν πεδίον ἡ Κρήτη ὑπῆρξεν ἔτι εὐτυχεστέρα. Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης ἀνέδειξαν τὸν *Ἰωσὴφ Χατζιδάκην* καὶ τὸν *Στέφανον Α. Ξανθουδίδην*. Ὁ δεύτερος ἦτο λαμπρὸς μεσαιωνολόγος καὶ νεοελληνιστὴς ὅσον καὶ προϊστορικός· ἡ πολυειδής του ἐργασία ἐξεκαθάρισε σκοτεινότατα ἐπιστημονικὰ προβλήματα καὶ μᾶς ἔδωσεν ἀκριβεστάτας κριτικὰς ἐκδόσεις τοῦ «Ἐρωτοκρίτου», τοῦ «Φορτουνάτου», τῆς «Ἐρωφίλης». Οἱ φιλόλογοι *Ἀντ. Γιάνναρης, Γ. Ν. Χατζιδάκις, Ἰ. Καλιτσουνάκις* καὶ *Στ. Δεινάκις* ἠσχολήθησαν μὲ γλωσσολογικά, ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ ζητήματα ἐπιτυχέστατα. Χορεία δὲ φιλολόγων, θεολόγων καὶ λογίων ἐξήτασε πολλὰ θέματα ἀναγόμενα εἰς τὴν μεσαιωνικὴν γραμματείαν καὶ ἱστορίαν.

Ἱστορίαι ἐγράφησαν ἀπὸ τοὺς *Παπαδοπετράκην* (1888), *Κριάρην* (1902, 1930) καὶ *Ψιλάκιν* (1909), ἀλλὰ τὸ κριτικὸν πνεῦμα ἔλειψεν ἀπὸ αὐτάς, αἱ πηγαὶ δὲν ἦσαν πλήρεις καὶ ἡ ἔκτασίς των μεγάλη. Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος (1912) ἡ Κρήτη, ὡς καὶ πᾶσα ἑλληνικὴ ἐπαρχία, ἔπαυσε νὰ εἶναι αὐθυπόστατον πνευματικὸν κέντρον, τῆς μεγαλυτέρας κινήσεως μεταβιβαζομένης εἰς Ἀθήνας. Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

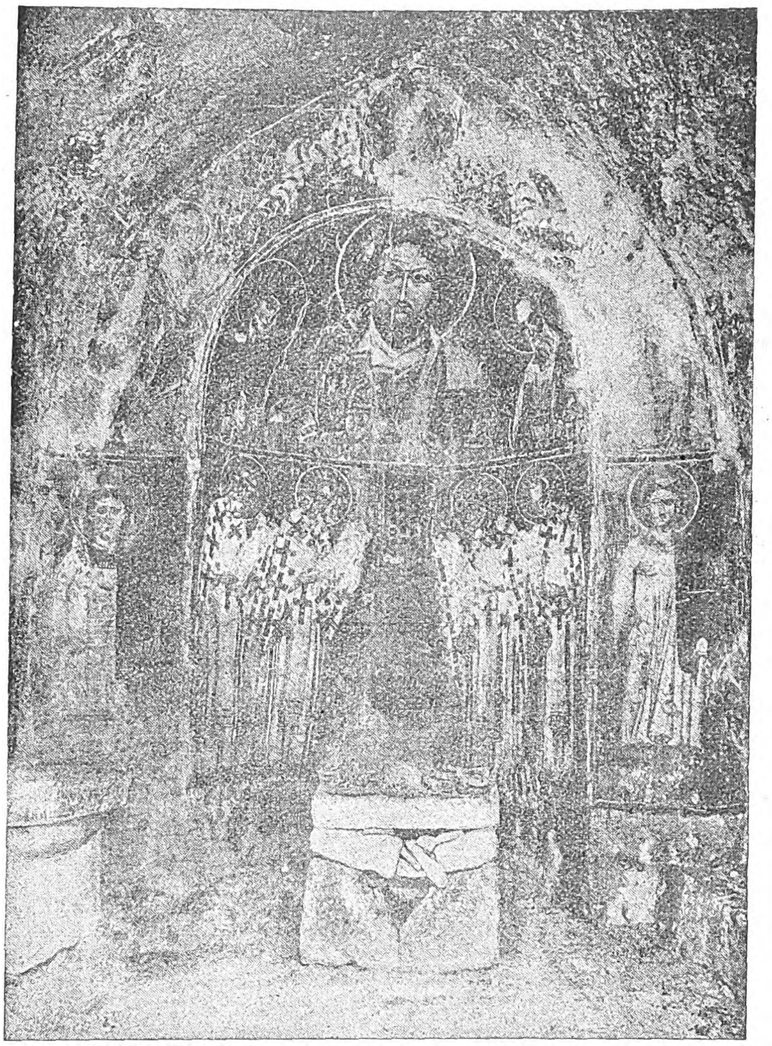

Τοιχογραφία ἐν τῇ ἀψῖδι τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου ἐν Σπηλίῳ Ἀμαρίου.

—[ΤΕΧΝ.] Ἡ προϊστορικὴ τέχνη τῆς Κρήτης, ἀποτελοῦσα τὸ μοναδικὸν ὑλικόν, ἐκ τοῦ ὁποίου δύναταί τις ν' ἀρυσθῇ πληροφορίας περὶ τῆς προϊστορίας τῆς νήσου, ἐξητάσθη εἰς τὴν ἱστορίαν. Εἰς τὴν ἱστορίαν ἐπίσης τῆς Κρήτης ἐγένετο λόγος καὶ περὶ τῆς τέχνης τῆς Κρήτης κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ μεσαιωνικὴ τέχνη ἐν Κρήτῃ, ἀκολουθοῦσα τὰς ἱστορικὰς περιπετείας τῆς νήσου, δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τέσσαρας περιόδους: α') ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἁλώσεως (824), β') ἀπὸ τῆς ἀνακτήσεως τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων ἁλώσεως (960—1204), γ') εἰς τὴν περίοδον τῆς ἐνετικῆς κυριαρχίας, περατουμένην μὲ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάληψιν τῆς νήσου (1204—1669), καὶ τέλος δ') τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας.

Ἡ μὴ ἀκριβὴς εἰσέτι γνῶσις τῶν μεσαιωνικῶν μνημείων τῆς Κρήτης δὲν ἐπιτρέπει λεπτομερῆ περὶ αὐτῶν ἔκθεσιν, ἰδίᾳ διὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν περίοδον, ἐξ ὧν ἐλάχιστα εἶναι τὰ γνωστὰ μνημεῖα. Καίτοι τὰ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' καὶ ἐφεξῆς αἰῶνος μνημεῖα εἶναι πολυάριθμα, ἐν τούτοις, παρὰ τὰς γενομένας ἐργασίας, ταῦτα παραμένουσι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνεξέταστα.

Μνημεῖον τῆς πρώτης περιόδου ἓν μόνον εἶναι γνωστόν, ὁ ἐν Γορτύνῃ ἠρειπωμένος ναὸς τοῦ Ἁγίου Τίτου, κτισθεὶς κατὰ τὸν ΣΤ', ὡς φαίνεται, αἰῶνα, ὑποστὰς ἀρκετὰς βλάβας κατὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν καὶ ἀργότερον, τὸν Ι' πιθανῶς αἰῶνα, ἐπισκευασθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνακτησάντων τὴν Κρήτην Βυζαντινῶν. Πλὴν ὅμως τοῦ μνημείου τούτου, ἐπιγραφαί τινες παλαιοχριστιανικαὶ καὶ ἀνάγλυφά τινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη διασωθέντα μαρτυροῦσι περὶ τῆς ὑπάρξεως σπουδαίων οἰκοδομημάτων κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι κατεστράφησαν κυρίως κατὰ τὴν ὑπὲρ τὸν αἰῶνα (824—960) διαρκέσασαν ἀραβικὴν ἐν τῇ νήσῳ

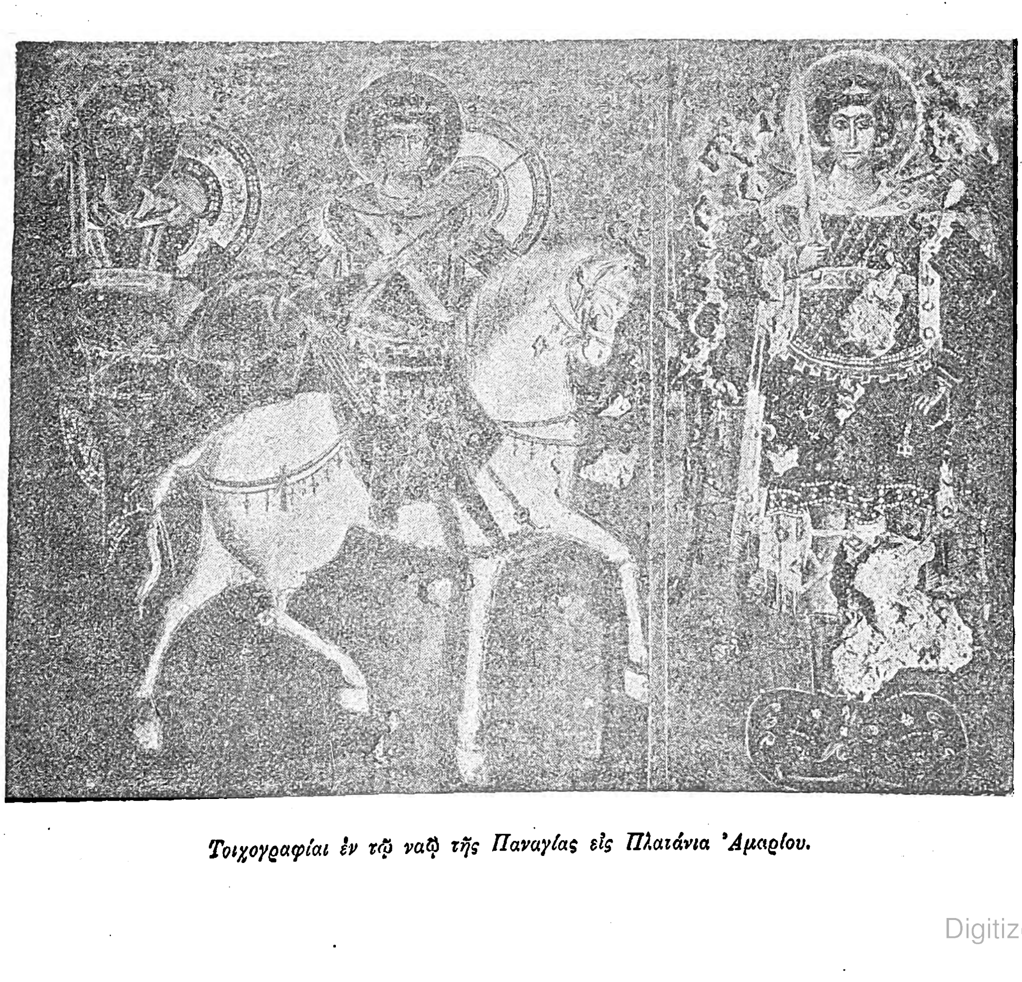

Τοιχογραφίαι ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας εἰς Πλατάνια Ἀμαρίου.

Digitized by Google

κυριαρχίαν. Ἡ δευτέρα περίοδος, ἡ ἀρχομένη μὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης, ἀφῆκε ναούς τινας, ὧν ὅμως αἱ πολλαὶ μεταγενέστεραι ἐπισκευαὶ δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν ἀκριβῆ χρονολόγησιν. Πολυπληθῆ εἶναι τὰ ἀπὸ τοῦ ΙΓ' καὶ ἐφεξῆς αἰῶνος διασωθέντα μνημεῖα. Αἱ ἐκκλησίαι παρουσιάζουσιν ἀρχιτεκτονικῶς τοὺς συνήθεις ρυθμοὺς τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ὀλίγαι εἶναι ἐκτισμέναι κατὰ τὸν τύπον τῆς σταυροειδοῦς μετὰ τρούλλου ἐκκλησίας. Πολὺ περισσότεραι εἶναι αἱ ἀκολουθοῦσαι τὸ σύστημα τῶν σταυρεπιστέγων ναῶν, κατὰ τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστόν, δύο καμάραι, ἡ μία ὑπεράνω τῆς ἄλλης, διασταυροῦνται ἐπὶ τῆς στέγης. Αἱ ἐν Κρήτῃ σταυρεπίστεγοι ἐκκλησίαι παρουσιάζουσι μάλιστα σειρὰν ποικιλιῶν, αἵτινες σπανιώτατα ἀπαντῶσιν εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τέλος πολυάριθμος εἶναι ἡ ὁμὰς τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἐκτισμένων κατὰ τὸ σύστημα τῆς βασιλικῆς, μεθ' ἑνὸς ἢ περισσοτέρων κλιτῶν, τὰ ὁποῖα, σχεδὸν κατὰ κανόνα, στεγάζονται δι' ἡμικυλινδρικῆς καμάρας. Ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις τῶν ἐκκλησιῶν τούτων εἶναι ἐλαχίστη καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτελέσεως πολὺ κατωτέρα τοῦ γλυπτικοῦ διακόσμου ἄλλων συγχρόνων μνημείων τῆς Ἑλλάδος. Ἡ μακρὰ ἑνετικὴ περίοδος, εἰς ἣν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνήκουσι τὰ μνημεῖα ταῦτα, καὶ ἡ ἐν Κρήτῃ ἀνέγερσις φραγκικῶν οἰκοδομημάτων ἐπηρέασαν, ὡς ἦτο ἄλλως τε ἑπόμενον, τὴν τέχνην τῶν ἐγχωρίων. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη εἶναι κυρίως αἰσθητὴ εἰς τὴν γλυπτικὴν διακόσμησιν τῶν ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ εἰς ἄλλας οἰκοδομικὰς λεπτομερείας.

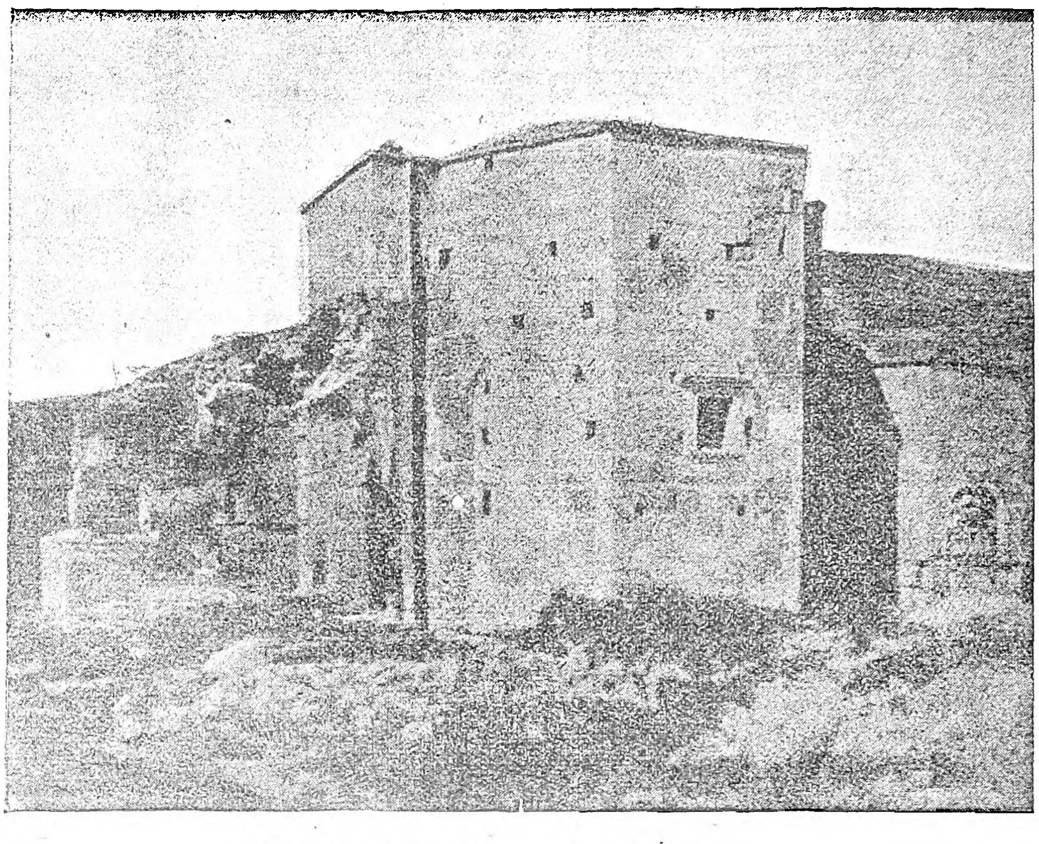

Τὰ ἐρείπια τοῦ ἐν Γορτύνῃ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Τίτου.

Ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον τῶν κρητικῶν ἐκκλησιῶν εἶναι ἡ διὰ τοιχογραφιῶν διακόσμησις αὐτῶν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τὰ κρητικὰ μνημεῖα εἶναι ἀκόμη σχεδὸν ἐντελῶς ἀνεξέταστα. Ἐκ χρονολογιῶν διασωθεισῶν ἐξάγεται, ὅτι αἱ παλαιότεραι ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν τοιχογραφιῶν ἀνάγονται εἰς τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Διεσώθησαν δὲ μέχρις ἡμῶν καὶ πολλὰ ὀνόματα ζωγράφων, ἐργασθέντων εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοιχογραφιῶν, ὧν ὁ παλαιότερος γνωστὸς εἶναι τοῦ ἔτους 1291.

Τεχνικῶς ἐξεταζόμεναι αἱ τοιχογραφίαι αὗται, καθ' ὅσον τοὐλάχιστον ἐπιτρέπεται νὰ συναγάγωμεν ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα δημοσιευθέντα δείγματα, εἶναι ἔργα ἐπαρχιακά, ἐπὶ τῶν ὁποίων σχεδὸν οὐδόλως ἐπέδρασεν ἡ τέχνη τῶν μεγάλων συγχρόνων καλλιτεχνικῶν κέντρων Μυστρᾶ, Θεσσαλονίκης κ. ἄ. Ὁ τρόπος τῆς παραστάσεως τῶν μορφῶν, τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῶν, δεικνύουσι τοὐναντίον μεγάλην συγγένειαν πρὸς ἀνατολικὰ μᾶλλον ἔργα τέχνης. Ὁπωσδήποτε ὅμως γενικὴ περὶ τῶν κρητικῶν τοιχογραφιῶν κρίσις μὲ τὴν νῦν κατάστασιν τῆς περὶ αὐτῶν γνώσεως δὲν θὰ ἦτο ἀπολύτως ἀκριβής.

Ἀλλ' ἂν αἱ τοιχογραφίαι τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κρήτης εἶναι τοιαῦτα, ἄτεχνα πολλάκις, ἔργα, δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον καὶ μὲ τὰς φορητὰς ἐπὶ σανίδων εἰκόνας, τὰς κοσμούσας τὰ εἰκονοστάσια καὶ τὰ προσκυνητάρια αὐτῶν. Αἱ εἰκόνες αὗται ἀνήκουσιν εἰς τὴν *Κρητικὴν* σχολὴν (βλ. λ.), ἥτις κατὰ τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν συνεχίζει τὴν βυζαντινὴν παράδοσιν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ σχέδιον καὶ τὴν εἰκονογραφίαν ἔχει ὑποστῇ ἰσχυρὰν τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἰταλικῆς καὶ μάλιστα τῆς βενετικῆς τέχνης.

Α. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΛΑΟΓΡ.] ***Πηγαὶ καὶ ἔρευναι.*** Πηγὰς διὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς μινωϊκῆς καὶ προϊστορικῆς λαογραφίας ἔχομεν ἀφθόνους ἐν Κρήτῃ τὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα τῆς νήσου, τόσον τῆς ἀνατολικῆς ὅσον καὶ τῆς δυτικῆς. Ἀλλὰ μελέται τούτων πρὸς ἐξαγωγὴν λαογραφικῶν συμπερασμάτων δὲν ἔχουν γίνει. Πηγαὶ διὰ τὴν λαογραφικὴν ἐξέτασιν τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Κρητῶν εἶναι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, οἱ διασώσαντες μέχρις ἡμῶν πληροφορίας σποραδικὰς διὰ τὴν ἐνδυμασίαν, τὸν βίον, τὸν ὁπλισμόν, τὸν λαϊκὸν πολιτισμὸν ἐν γένει. Οὔτε περὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἢ βυζαντινῆς περιόδου τῆς Κρήτης ἔχομεν λαογραφικὰς πληροφορίας ἰδιαιτέρας. Ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ κρητικοῦ βίου ὅμως εἰδήσεις ἔχομεν τὰς ἐκ τῶν μνημείων τοῦ γραπτοῦ καὶ προφορικοῦ λόγου. Οὕτως, ἐκτὸς τῶν ἐγγράφων καὶ συμβολαίων καὶ χρονικῶν (οἷον τοῦ Trivan) καὶ λοιπῶν γλωσσικῶν μνημείων, χρησιμεύουν εἰς ἡμᾶς ὁ «Ἐρωτόκριτος», ὁ ὁποῖος, πλὴν τῶν ἑνετικῶν ἐπιδράσεων, γέμει λαϊκῶν διστίχων, παροιμιῶν, παραδόσεων καὶ ἐθίμων (ὅρκοι, προγνωστικά, ὄνειρα)· ὁ «Φορτουνᾶτος» τοῦ Μ. Α. Φωσκόλου, ὅπου πολλὰς εἰδήσεις ἔχομεν διὰ τὰ ἤθη τῆς ἐποχῆς, τὴν κατάστασιν τῆς παιδείας καὶ τὴν κοινωνικὴν μόρφωσιν· τὰ ποιήματα τοῦ Σαχλίκη καὶ τοῦ Φαλλίδου, ὅπου π. χ. διαφωτιζόμεθα διὰ τὰ ἤθη τῆς ἐποχῆς καὶ τὴν δρᾶσιν διασήμων ἐν Κρήτῃ ἑταιρῶν· «Τὸ τραγούδιον τῆς ξενιτείας» καὶ τραγούδια ἱστορικὰ διάφορα· εὐθὺς δ' ἀμέσως οἱ ξένοι περιηγηταί, οἱ ὁποῖοι διερχόμενοι ἐκ Κρήτης δὲν κρίνουν ἀνάξιον ν' ἀναφέρουν τὰ ἤθη, τὰ τῆς ἐνδυμασίας, διαίτης καὶ τὰ τοῦ βίου τῶν Κρητῶν πλησίον ἀρχαιολογικῶν ἢ γεωλογικῶν παρατηρήσεων. Ἀρχομένου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὁ

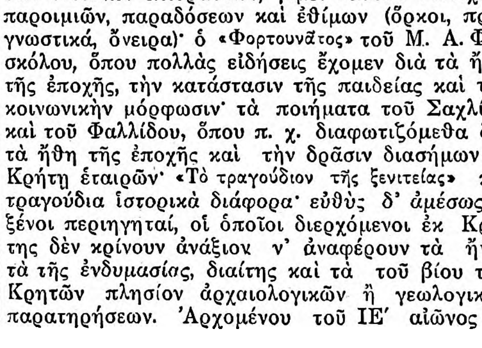

Κρὴς φέρων τὴν τοπικὴν ἐνδυμασίαν του.

Buondelmontius, κατὰ τὸν ΙΖ' ὁ Ὁλλανδὸς Dapper καὶ κατὰ τὸν ΙΗ' ὁ Γάλλος Pitton de Tournefort, καὶ ὅταν ἀκόμη προσέχουν μόνον ἐκκλησιαστικὰ συμφέροντα τῆς Δύσεως, ἐνθυμοῦνται νὰ περιγράψουν τὴν ἐνδυμασίαν τῶν ἐντοπίων ἢ νὰ μᾶς φωτίσουν εἴς τι ἄλλο σκοτεινότερον. Ὁ Δάπερ εἰς τὸ βιβλίον του, τὸ ὁποῖον μετεφράσθη εἰς τὴν γαλλικὴν (1703) καὶ ἑλληνικὴν (1836), μᾶς δίδει περιέργους εἰδήσεις διὰ τὸν ὁπλισμὸν τῶν Κρητῶν διὰ τόξων, διὰ τὰς ἐνδυμασίας καὶ τὰς ἀσχολίας των. Πλὴν τῶν περιηγητῶν, οἱ ὁποῖοι ἐνδιεφέροντο περισσότερον διὰ τὰ ἀρχαῖα παρὰ διὰ τὰ σύγχρονα, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης σῴζονται παραδόσεις καὶ ποιήματα. Τὰ ἱστορικὰ ὅμως ποιήματα εἶναι ἄφθονα ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος μέχρι τέλους τοῦ ΙΘ'.

Πρῶτος ἐκ τῶν ἡμετέρων ὁ *Μ. Χουρμούζης Βυζάντιος*, ἐκδώσας ἐν Ἀθήναις «Κρητικὰ» τῷ 1842, διὰ νὰ γνωρίσῃ εἰς τὸ ἐλεύθερον κράτος τὴν νῆσον, ἥτις τόσον εἶχε συμβάλει εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα, ἠσχολήθη μὲ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου καὶ ὄχι μόνον ἐπραγματεύθη περὶ βαπτίσεως, τραγουδιῶν, μουσικῶν ὀργάνων, χοροῦ, ἀσπασμῶν καθ' ὁδόν, χαιρετισμῶν εἰς συμπόσια, ὅρκου, βλασφημίας, ὕβρεως, θαυμαστικῶν, ἐπωνύμων καὶ τίτλων, μέτρων, διαστημάτων, ὅπλων, τεχνῶν, ἄρτου, προφορᾶς, ἐνδυμασίας ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, προτερημάτων καὶ ἐλαττωμάτων, ἀλλὰ καὶ πίνακα «γλωσσογραφικὸν» κρητικῶν λέξεων παρέθεσε καὶ περὶ φθαρμοῦ (βασκανίας) ἐπραγματεύθη καὶ καταχανάδων καὶ θέρμης, δημοσιεύσας σχετικὰς ἐπῳδάς. Ἀρκούντως ὕστερον (1873) ἡ Schvartz, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἐλπὶς Μέλαινα*, ἐξέδωκε «Μέλισσαν», ἤτοι συλλογὴν λαογραφικήν. Εἶχε κορυφωθῆ ἡ λαογραφικὴ κίνησις εἰς Ἑλλάδα διὰ τῆς ἐκδόσεως τῆς συλλογῆς τοῦ Πάσσωβ (1866) καὶ τῆς δημοσιεύσεως ὑπὸ τῆς «Πανδώρας» καὶ ἄλλων περιοδικῶν λαογραφικῆς ὕλης. Ἐν Κρήτῃ βεβαίως δὲν ὑπῆρχεν ἐλευθεροτυπία. Τρία ἔτη ὅμως ἀργότερον (1886) ὁ ἐκ Λάκκων τῆς Κυδωνίας φιλόλογος *Ἀντώνιος Γιάνναρης* ἐκδίδει ἐν Λειψίᾳ πλουσίαν καὶ μεθοδικὴν συλλογὴν «Ἄσματα κρητικὰ μετὰ διστίχων καὶ παροιμιῶν» μετὰ γλωσσαρίου, ταύτην δ' ἀκολουθοῦν αἱ «Κρητικαὶ ρίμαι» τοῦ *Βαρδίδου* (1888), ἡ ἔκδοσις συλλογῆς «Ἡρωϊκῶν ᾀσμάτων» τοῦ *Φαφουτάκη* (1889) καὶ ἐμβριθὴς μελέτη περὶ «Ἐρωτοκρίτου» τοῦ ἰδίου Γιάνναρη, ἔχουσα ἱστορικὴν πλέον ἀξίαν, μετὰ γλωσσαρίου (18 9). Ἀλλὰ τῶν τελευταίων αὐτῶν προηγεῖται ὁ *Γρηγόριος Παπαδοπετράκης*, ἐπίσκοπος Ἱεροσητείας, ὅστις δημοσιεύων (1888) ἱστορίαν τῶν Σφακίων, ἣν πρὸ δεκαετίας εἶχε γράψει, ἀσχολεῖται ἐν αὐτῇ καὶ εἰς τὴν λαογραφικὴν ἐξέτασιν τῆς ἐπαρχίας. Οὕτω εἰς ἓξ κεφάλαια πραγματεύεται τὴν ἀγωγὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα, τὴν ὁπλασκίαν καὶ γενναιότητα, τὴν δίαιταν καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα, τὸν γάμον καὶ τὰς προλήψεις, τὴν θρησκείαν καὶ δεισιδαιμονίας καὶ τὴν προφορὰν τῶν Σφακιανῶν. Μετὰ ταῦτα ὁ μὲν *Γ. Ἰ. Καλαϊσάκης* († 1912) συλλέγει καὶ ἐκδίδει εἰς διάφορα περιοδικὰ ὑλικὸν λαογραφικόν, τὸ ὁποῖον καὶ μελετᾷ, ὁ δὲ διδάσκαλος *Παῦλος Βλαστός*, πραγματευθεὶς τὰ τοῦ γάμου ἐν Κρήτῃ, ἐκδίδει καὶ πολλὰ ποιήματα ἀνέκδοτα (1893).

Τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν ἐδημοσιεύθη λαογραφικὸν ὑλικὸν εἰς τὰ περιοδικὰ «Κρητικὸς Ἀστὴρ» Χανίων καὶ «Κρητικὸς Λαὸς» Ἡρακλείου, ὁ δὲ *Ἀριστείδης Κριάρης* συνεπλήρωσε τὴν συλλογὴν τοῦ Γιάνναρη (1909, 1921). Ὁ *Στέφ. Ξανθουδίδης* ἐδημοσίευσε περισπούδαστον συλλογὴν ποιμενικῶν ὅρων τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης (1921) καὶ πραγματείαν τῶν ἐξ αὐτῶν προερχομένων οἰκογενειακῶν ἐπιθέτων Κρητῶν. Εἰς τὴν «Λαογραφίαν» ἐδημοσίευσαν ὑλικὸν οἱ *Φαίδων Κουκουλὲς* καὶ *Σπ. Βαρδάκις*. Λαογραφικὸν ὑλικὸν δημοσιεύεται καὶ εἰς τὰ περιοδικὰ «Προμηθεὺς» καὶ «Κρητικὰ» (τοῦ Κρητικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Χανίων).

Τραγούδια. Ἐκτὸς τοῦ «Ἐρωτοκρίτου», ᾖδοντο ἐν Κρήτῃ καὶ ἐρωτικὰ καὶ συμποτικὰ (τσὶ τάβλας) καὶ γαμήλια ᾄσματα, καὶ μοιρολόγια, ἀκόμη δὲ ἡρωϊκὰ καὶ ἱστορικὰ καὶ τὰ δίστιχα, τὰ καλούμενα *μαντινάδες*. Τὰ ἀρχαιότερα ποιήματα διασῴζουν τὴν μνήμην σπουδαίων γεγονότων («Τὸ πάρσιμο τσὶ Κωνσταντινούπολης 1453», «Πολιορκία Ρόδου 1520», «Τῆς Βιέννης 1683», «Τῆς Σούδας 1707», «Πανώλης τοῦ 1770» κ. ἄ.) παραπλεύρως τῶν πανταχοῦ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀκριτικῶν τραγουδιῶν. Ἀλλ' ἐνωρὶς ἡ *ρίμα*, δη-

Digitized by Google

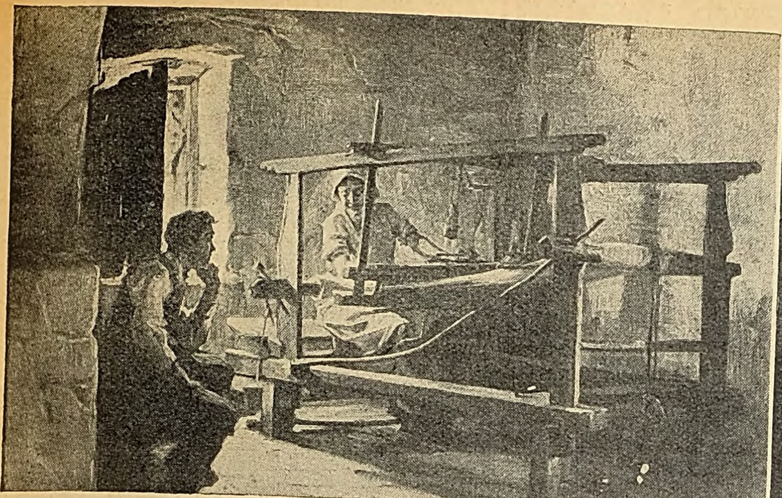

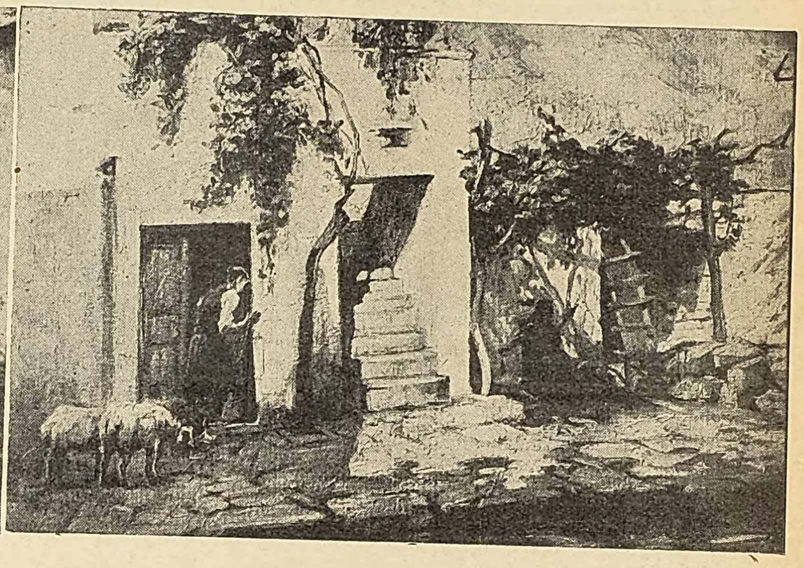
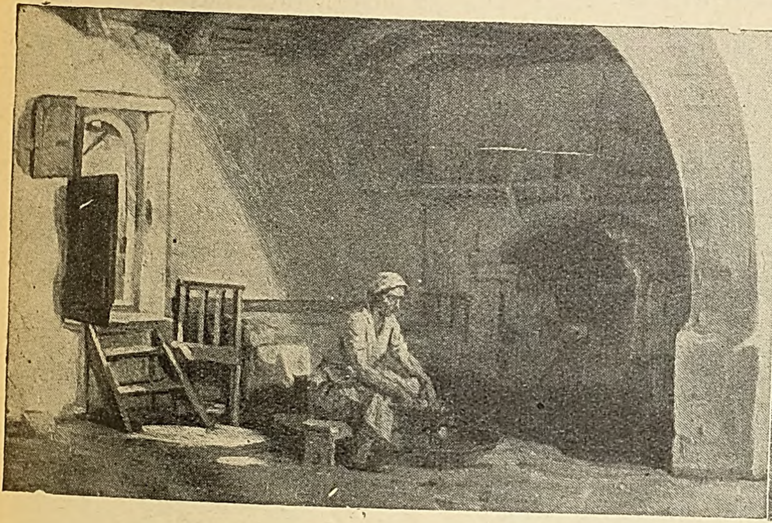

Ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: *1) Στὸν ἀργαλειό. 2) Κρητικὸ γλέντι (μαντινάδες). 3) Φούρνισμα στὸ χωριό. 4) Δρόμος τοῦ χωρίου Κράσι. 5) Ἐσωτερικὸν χωρικοῦ σπιτιοῦ, 6) Ἁλώνισμα. 7) Πρωϊνὸ ἄρμεγμα. 8) Ἁλώνισμα.*

[Πίνακες ἀπὸ τὴν Κρήτην τοῦ Λουκᾶ Γεραλῆ.]

Digitized by Google

λαδὴ τὸ ἱστορικὸν ᾆσμα τὸ ὁμοιοκατάληκτον εἰς πολιτικοὺς (δεκαπεντασυλλάβους) ἀτέχνως συντεθειμένον, τὸ μακροσκελές, παραμερίζει τὰ παλαιότερα τραγούδια, τὰ ὁποῖα καὶ λησμονοῦνται εἰς τὰ περισσότερά των μέρη. Ποιηται ριμῶν, *ριμαδόροι*, ὅπως λέγονται ἐν Κρήτῃ, κάτι παρόμοιον μὲ τοὺς *ποιητάριδες*, συνθέτουν μακρὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα δὲν ᾄδονται πλέον ἀλλὰ γράφονται. Πρῶτον σπουδαῖον καὶ διὰ τὴν ἱστορικότητα καὶ τὴν μορφὴν καὶ τὴν γλῶσσαν εἶναι τὸ ἐκ 1032 στίχων ποίημα τοῦ Δασκαλογιάννη (1770), γραφὲν 16 ἔτη μετὰ τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἱστορεῖ.

Ἡ ρίμα ἐχειροτέρευσεν εἰς ποιὸν καὶ ἐπερίσσευσεν εἰς μέγεθος προϊόντος τοῦ χρόνου· ἡ ποιητική της ἀξία εἶναι ὀλίγη. Καὶ ἔχομεν ἐκ τοῦ εἴδους τούτου ᾄσματα ὄχι μόνον ἡρώων καὶ γεγονότων τοῦ 1821, ὡς τοῦ Λογίου, τοῦ Μαλικούτση, τοῦ Τσελεπῆ, τῆς μάχης εἰς Θέρισον (1821), τοῦ καιροῦ τῶν Μουρνιδῶν (1833), ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ Ἀρκάδι (1866), διὰ τοὺς ζῶντας (ὅτε τὰ ποιήματα ἐποιήθησαν) ἀρχηγοὺς Κ. Κριάρην, Χατζῆ Μιχάλην Γιάνναρην καὶ διὰ τὴν μάχην ἔτι τοῦ Δρομονέρου (1896). Ἐκ τῶν ποιητῶν τούτων ἡ μελέτη ἢ ἡ τύχη παρέδωκεν ἐνίων τὰ ὀνόματα. Οὕτως ὁ Μιχ. Θεοδωράκης ἐκ Σελίνου ἐποίησε τὸ ᾆσμα τοῦ Θοδωρομανώλη (1818) καὶ ὁ Ἀναγνώστης Ντουνῆς πολλά, ἐν οἷς καὶ τὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Χαιρέτη (1842), τὰ ποιήματά των δ' ἐδημοσιεύθησαν ὡς δημώδη, χωρὶς τῶν συντακτῶν τὰ ὀνόματα. Φροντίζουν ὅμως οἱ ριμαδόροι νὰ ὑποσημάνουν τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπάγγελμά των, ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα τοῦ γνωστοτάτου εἰς αὐτοὺς Β. Κορνάρου. Ἐξαίρεσιν ἐκ τῶν ριμαδόρων ἀκολουθεῖ ὁ ποιητὴς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος *Στυλιανὸς Ζαννουδάκις* ἢ *Μαγιωλίκις*, ὁ ὁποῖος δὲν ἀσχολεῖται μὲ πολέμους, ἀλλὰ μὲ θέματα εἰρηνικά. Τὰ ποιήματά του, κατὰ πάντα ὅμοια μὲ τὰ τῶν ἄλλων ποιητάριδων εἰς τὰ μέτρα καὶ τὴν μορφήν, ἐξέδιδεν ὁ ἴδιος, ἐκ τούτων δ' ὑπερέχει τὸ «Τραγούδιον τῆς Κρήτης» (Χανιὰ 1876), ὅπου περιγράφει εἰρηνικώτατα τὴν νῆσον. Ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ τελευταῖος τῶν ριμαδόρων. Διότι πλεῖστα ὅσα ποιήματα ἐκυκλοφόρησαν καὶ μετὰ τὸ 1900 συνταχθέντα ὑπὸ στιχουργῶν, ἔνια τῶν ὁποίων ἐδημοσιεύθησαν ὡς σχετικὰ μὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θερίσου εἰς τὸ περιοδικὸν «Κρητικά». Ἀλλ' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα καὶ καθαρὰ καὶ ἀδέσποτα δημώδη ᾄσματα εἶναι, τὰ λεγόμενα *ριζίτικα*, διακρίνονται καὶ διὰ τὴν συντομίαν καὶ τὸ νόημα καὶ τὴν συμμετρίαν. Εἰς ἰδίαν κατηγορίαν ἀνήκουν τὰ σχετικὰ μὲ τὸν γάμον ᾄσματα, ὅσα καλοῦνται τῆς νύφης, τῆς κουλλούρας, τῆς στράτας καὶ παστικά. Τὰ δ' ἐρωτικά, ὅσον ὀλίγα καὶ ἂν εἶναι, δεικνύουν πλουσιώτατον συναίσθημα, ἀποκορυφοῦνται δ' εἰς χιλιάδας ἐρωτικῶν διστίχων, τὰ ὁποῖα καλοῦνται *μαντινάδες*· ταῦτα ἀκόμη πᾶς γλεντιστὴς καλὸς πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἱκανότητα ν' αὐτοσχεδιάζῃ. Πλὴν τῶν ἐρωτικῶν διστίχων ὑπάρχουν καὶ σατιρικὰ ἄφθονα. Ἰδιαιτέραν δὲ τάξιν θ' ἀπετέλουν τὰ ἀθυρόστομα σκωπτικὰ ποιήματα, ἄλλην δὲ τὰ λαϊκὰ κάλαντα.

Χοροὶ καὶ μουσική. Τὰ τραγούδια σπανίως εἶναι ἰδιόμελα. Ἐκτὸς τῶν μοιρολογίων, τὰ ὁποῖα εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη ἤκμασαν καὶ δὲν ἔχουν μελετηθῆ, καὶ τῶν καλουμένων *ριζίτικων*, τὰ μακρὰ τραγούδια τῶν γάμων, οἱ ρίμες καὶ γενικῶς τὰ δεκαπεντασύλλαβα ἔχουν ἰδίαν μελῳδίαν, ἐπαναδιπλουμένων τῶν ἡμιστιχίων κατὰ τρόπον ἰδιαίτερον. Ἄδονται δὲ ὑπὸ χορῶν, προεξάρχοντος ἑνός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον οἱ ἄλλοι «παίρνουν τὸ τραγούδι». Οἱ χοροὶ γίνονται κατὰ τὰς διασκεδάσεις (γάμος, βάπτισις κλπ.), συνοδεύονται δὲ ὑπὸ εἰδικοῦ κρητικοῦ λαϊκοῦ μουσικοῦ ὀργάνου, τῆς *λύρας*. Οἱ λυράτζηδες τραγουδοῦν δίστιχα, ἀναλόγως δὲ τοῦ *σκοποῦ* χορεύονται τὰ διάφορα εἴδη τῶν *συρτῶν*, παραλλάσσοντα κατὰ τόπους, ἐπαρχίας καὶ χωρία ἀκόμη, καὶ ὁ *πεντοζάλης* (ζάλο=βῆμα χορευτικόν), ὁ ὁποῖος ἐχορεύετο, ὡς ἡ ἀρχαία *πυρρίχη*, ὑπὸ ἐνόπλων. Εὐτυχῶς περὶ τῶν χορῶν τῆς Κρήτης ἔχομεν πάντοτε πληροφορίας καλάς. Τὴν πυρρίχην ἐπίστευον οἱ ἀρχαῖοι Κρῆτες ὅτι οἱ ἴδιοι ἀνεκάλυψαν. Καὶ ὁ μὲν Στράβων μαρτυρεῖ περὶ τούτου προσθέτων, «ἣν καταδεῖξαι, φασί, Κουρῆτα πρῶτον», ὁ δὲ Λουκιανὸς μᾶς πληροφορεῖ ὅτι «Κρητῶν οἱ κράτιστοι, ἐνεργῶς ἐπιτηδεύσαντες αὐτὸ ἄριστοι ὀρχησταὶ ἐγένοντο, οὐχὶ οἱ ἰδιῶται μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ βασιλικώτεροι καὶ πρωτεύειν ἀξιοῦντες». Πλὴν ὅμως τῆς πυρρίχης ἐχόρευον καὶ τοὺς χοροὺς *ἐπικρέδιον* καὶ *ὀρσίτην*, περὶ ὧν ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος, καὶ τὴν *κνωσικὴν* ὄρχησιν, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ Σοφοκλῆς εἰς τὸν «Αἴαντα». Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα δὲν ἔπαυσεν ἡ πρὸς τὸν χορὸν ἀγάπη τῶν Κρητῶν, ἂν κρίνωμεν ἀπὸ τὰς εἰδήσεις τῶν περιηγητῶν. Οὕτω ὁ Dapper, εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς Κρήτης, λέγει: «τὸν χορὸν ἀγαποῦσι κατὰ πολλὰ καὶ ἠμπορεῖ τις νὰ εἰπῇ ὅτι εἶναι ἡ συνήθης ψυχαγωγία καὶ διασκέδασις αὐτῶν. Ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι αὐτῶν ἄνδρες καὶ γυναῖκες χορεύουσι πάντοτε, ὅταν δὲν ἔχωσι ἄλλο τι ἔργον, καὶ εἰς τὰς καυστικωτέρας ἡμέρας τοῦ καλοκαιρίου χορεύουσιν ἔξω εἰς τὸν ἥλιον ἔνοπλοι, χωρὶς ν' ἀπαυδῶσι τελείως. Ἐντροπὴν μεγάλην τὸ ἔχουσι μάλιστα νὰ χορεύωσιν ἄοπλοι καὶ μεγάλην τιμὴν τὸ νὰ φέρωσι πάντοτε τὰ ὅπλα των. Ἠξεύρουσι δὲ κάλλιστα νὰ χορεύωσι τὸν χορὸν ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον οἱ παλαιοὶ ὠνόμαζον ὄρχησιν πυρρίχην, καὶ τὸν ὁποῖον χορεύουσι συνεχῶς κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Χορεύοντες κινοῦσι τὴν κεφαλὴν εἰς τὸ ἓν καὶ τὸ ἄλλο μέρος καὶ κτυποῦσι τὰς ἀσπίδας των μὲ τὴν μάχαιραν, φυλάττουσι τὸν ρυθμὸν καὶ τὸ μέτρον, ποτὲ μὲν δύο μόνον, ποτὲ δὲ πολλοί, ἀνὰ δύο, τρέχοντες ὁ εἷς ἐναντίον τοῦ ἄλλου καὶ σχηματίζοντες ἑπομένως ἕνα κύκλον, ἐξακολουθοῦσι χορεύοντες κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ φυλάττοντες πάντοτε τὴν αὐτὴν τάξιν».

Κρῆσσα νεᾶνις μὲ τὴν τοπικὴν ἐνδυμασίαν της (τὴν κεφαλὴν καλύπτει μὲ τσεμπέρι).

Γλῶσσα, προφορά. Καὶ ἡ γλῶσσα καὶ ἡ προφορὰ διαφέρουσι κατὰ τόπους. Γενικῶς ὅμως διακρίνομεν ἀνατολικὸν ἰδίωμα καὶ δυτικόν, εἰς ἕκαστον δ' αὐτῶν ἀρκετὰς παραλλαγάς. Οὕτως, εἰς τὸ δυτικὸν ἔχομεν διαφορὰς εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν πεδινῶν, τῶν Λακκιωτῶν, τῶν Σφακιανῶν. Οἱ ἐντόπιοι θεωροῦν τὸ ἀποκλειστικόν των ἰδίωμα ὡς τὸ καλύτερον. Εἰς τὴν γλῶσσαν ἀνεμείχθησαν ἀρκεταὶ ἑνετικαὶ λέξεις, ὀλιγώτεραι ὅμως τουρκικαί. Ὡς πρὸς τὴν προφοράν, οἱ κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν ἐπαρχιῶν Ἁγίου Βασιλείου καὶ Σφακίων καὶ τοῦ χωρίου Λάκκων ὑγραίνουν τὸ *λ* λίαν αἰσθητῶς· εἰς τὰς ἐπαρχίας Κυδωνίας, Κισάμου, Σητείας, ἡ προφορὰ ὁμοιάζει μὲ τὴν κοινήν, καίτοι οἱ Κρῆτες πάντοτε τσιτακίζουν. Ἡ ἐξέτασις τῶν τοπωνυμίων ἐφανέρωσε προέλευσίν των ἐξ ἀρχαιοτάτων ἐποχῶν μέχρι τῆς ἰδικῆς μας. Οὕτω ἀπαντῶμεν τὰ τοπωνύμια Ἀρόλιθος (ὁ), Κάντανος (ἡ), Σούγια (ἡ), Στροβλὲς (οἱ) ἀρχαῖα· Τέμενος (τό), Τεμένια (τά), Σκλαβοποῦλλα (ἡ), Ἀρμένοι (οἱ), Γαβαλλομούρι (τό), Πλατανιὰς (ὁ), Μερτὲς (ὁ), Ἀλυκιανοῦ (τοῦ) βυζαντινὰ καὶ νεοελληνικά· Σαρακήνα (ἡ), Τζεβρεμιανὰ (τά), Μπραϊμιανὰ (τὰ) ἐκ τῆς ἀραβικῆς καὶ τουρκικῆς κατοχῆς· Μεραμπέλλο (τό), Καστέλλι (τό), Μονοφάτσι (τὸ) ἑνετικά. Συγγένειαν στενὴν κατέδειξε μὲ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν ποιμενικῶν καὶ γεωργικῶν ὅρων.

Σφακιανὴ μὲ τὴν τοπικὴν ἐνδυμασίαν της.

Προλήψεις, παραδόσεις, λαϊκὴ σοφία. Οἱ Κρῆτες ἦσαν πάντοτε προληπτικοί, καὶ τοῦτο ἀποδεικνύουν αἱ ἑκατοντάδες τῶν ἐπῳδῶν τῶν συλλεχθεισῶν εἰς τὴν νῆσον, ἡ μεσαιωνικὴ ἀντίληψις περὶ βρυκολάκων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπέδωκαν τὸ ὄνομα *καταχανάδες*, καὶ αὐτὰ τὰ παραμύθια καὶ πολλαὶ παραδόσεις περὶ ἐρημώσεως τόπων ἐξ ἀφορισμῶν ἢ ἐπεμβάσεων ὑπεργηΐνων δυνάμεων. Ἀλλά, παρὰ ταῦτα, ὁ λαὸς εἶναι καὶ φιλοπαίγμων, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν αἰνιγμάτων, τὰ ὁποῖα εἰς ὥρας σχολῆς προτείνουν οἱ γεροντότεροι πρὸς λύσιν εἰς τοὺς νεωτέρους, τῶν παραμυθιῶν καὶ αὐτῶν ὡς εἴπομεν τῶν διστίχων καὶ τῶν σατιρικῶν ποιημάτων. Ἡ σοφία τοῦ λαοῦ εἶναι ἐμφανὴς εἰς τὰς παροιμίας, πολλαὶ τῶν ὁποίων συγγενεύουν μὲ ἀρχαίας ἢ εἶναι μεσαιωνικαὶ μὲ νεώτερον ἔνδυμα.

Βιος καὶ ἤθη. Ὁ ἀγροτικὸς βίος τῶν Κρητῶν ἦτο πρὸ τῆς ἐξαπλώσεως τῆς συγκοινωνίας ἁπλοῦς. Αἱ κατοικίαι ἦσαν συνήθως οἴκημα ὀρθογώνιον χρησιμεῦον καὶ ὡς κοιτὼν καὶ μαγειρεῖον, παραπλεύρως ἢ κάτωθι τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ὁ μαγατζὲς (ἀποθήκη) καὶ τὰ βοηθητικὰ οἰκοδομήματα (ἐλαιοτριβεῖον, στάβλος). Αἱ περιουσίαι, μικραὶ καὶ εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη μὴ ἀποδίδουσαι ἄλλο σπουδαιότερον τοῦ ἐλαίου, ἀπησχόλουν τοὺς χωρικούς, οἱ ὁποῖοι ἀνετρέφοντο μακρὰν τῆς βοῆς τῆς πόλεως καὶ τοῦ συρμοῦ. Ἡ οἰκογένεια δὲν διελύετο εἰμὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς οἰκογενειάρχου, ὁπότε καὶ πάλιν ἠδύναντο καὶ περισσότεραι τῆς μιᾶς ἀδελφικῆς οἰκογενείας νὰ ἔχουν κοινὴν διαχείρισιν οἰκονομικὴν καὶ περιουσίαν κοινήν. Οἱ ἀδελφοὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ ὑπανδρεύσουν πρῶτον τὰς ἀδελφάς των, αἵτινες, κατὰ τὸ τουρκικὸν δίκαιον, ἐλάμβανον τὸ ἥμισυ τῆς εἰς τὸ ἄρρεν ἀναλογούσης περιουσίας, ἐὰν δὲν ἐλάμβανον πολὺ ὀλιγώτερα χρήματα. Ὁ ἀνὴρ ἤσκει ἐπὶ τῆς γυναικὸς συγκεκαλυμμένην δεσποτείαν, ἡ δὲ σύζυγος μετὰ τῶν τέκνων της, ἀνεξαρτήτως φύλου, ὑπεχρεοῦτο εἰς γεωργικὰς ἐργασίας. Ὁ γάμος εἴς τινας ἐπαρχίας ἐγίνετο κατὰ παράδοξον τρόπον· ὁ ἀνὴρ λ. χ. εἰς Σφακιὰ ὑπανδρευόμενος μεσῆλιξ ἀνέτρεφε τὴν γυναῖκά του ὡς θυγατέρα. Ἐκεῖ καὶ αἱ παρθένοι εἶχον πολὺ περιωρισμένα δικαιώματα, κάθε παράπτωμα δὲ τιμῆς ἐτιμωρεῖτο διὰ φόνου ἀμέσου. Εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη, ὅπου πολλοὶ τῶν κατοίκων εἶναι ποιμένες, ἤκμασε πάντοτε ἡ ζῳοκλοπή, αἰτία ἀλληλοεξοντώσεως ὁλοκλήρων οἰκογενειῶν· τὸ ἔθιμον τῆς μανιάτικης ἐκδικήσεως ἦτο καὶ ἐκεῖ ἐν πλήρει ἰσχύϊ, χωρὶς ὁ συμβιβασμὸς νὰ εἶναι εὔκολος. Παροιμιώδης ἦτο ἡ φιλοξενία τῶν Κρητῶν καὶ διὰ γνωστοὺς καὶ δι' ἀγνώστους. Ἦτο ἀπαραίτητον νὰ «γέψουν» τὸν ξένον. Μεταξύ των ὅμως εἶχον κοινωνικὰς διαιρέσεις εἰς *καλόσειρους* καὶ *κακόσειρους*, ἤτοι νοικοκυραίους καὶ πτωχούς, ἢ ἐξ ἀσημάντων οἰκογενειῶν καταγομένους. Οἱ Μουσουλμᾶνοι κάτοικοι εἶχον τὰ αὐτὰ περίπου ἔθιμα μὲ τοὺς Χριστιανούς, ἐτραγουδοῦσαν τὰ ἴδια ᾄσματα, ἐχόρευον τοὺς ἰδίους χοροὺς καὶ ἦσαν ἀνδρεῖοι ἀλλὰ καὶ φιλεύσπλαγχνοι.

Ἡ τροφὴ τῶν χωρικῶν ἦτο φυσικὴ καὶ ἁπλῆ, ἡ δὲ σπάνις τοῦ κρέατος δὲν ἠμπόδιζε τὴν περίσσειαν τοῦ οἴνου, ὁ ὁποῖος παντοῦ σχεδὸν παράγεται ἄφθονος. Εἰς διασκεδάσεις πολυανθρώπους ἔδιδεν ἀφορμὴν ὁ γάμος καὶ αἱ σχετικαὶ μὲ αὐτὸν τελεταὶ (μνηστεία, ἀντιχαρά), ἡ βάπτισις, ἡ πανήγυρις τοῦ κατὰ τόπον ἁγίου, ἡ οἰκοδομὴ νέας οἰκίας, ἡ ἐπάνοδος ξενιτευμένου. Ἀναγκαῖον ἦτο κάθε νέος νὰ γνωρίζῃ χορόν, νὰ ᾄδῃ καὶ νὰ εξασκῆται εἰς τὰ ὅπλα.

Τὰ ἔπιπλα ἦσαν ἁπλᾶ· ἡ κλίνη, ὁ ἀπαραίτητος καναπές, ἡ κασσέλα (κιβώτιον ὅπου ἐφυλάσσοντο αἱ προῖκες), ὁ ἱστὸς (ἀργαλειὸς) ὅπου ὕφαινον. Καὶ τὰ ἔπιπλα αὐτὰ καὶ τὰ καθίσματα καὶ τὰ μαγειρικὰ σκεύη ἦσαν ἐντοπίας κατασκευῆς. Ἀξιόλογα εἶναι τὰ ὑφαντὰ καὶ διὰ τὰ μοτίβα των καὶ τοὺς χρωματισμούς, τόσον τὰ μεταξωτά, ὅσον καὶ τὰ σκεπάσματα, τὰ ὁποῖα πολλάκις χρησιμοποιοῦν πρὸς στολισμόν.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν μὲν Κρητῶν εἶναι ἡ συνήθης νησιωτικὴ βράκα, ἔχουσα ὅμως ἰδίαν ἐμφάνισιν· βράκαν ἐφοροῦσαν καὶ αἱ Κρῆσσαι, τόσον αἱ Χριστιαναί, ὅσον καὶ αἱ Μουσουλμανίδες. Οἱ ἄνδρες ἐχώριζον ἀπὸ τὴν ζώνην καὶ τὸ κάλυμμα (πέτσα), τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς μὲν τοὺς Τούρκους ἀνοικτόχροα ἢ ἐρυθρά, εἰς δὲ τοὺς Χριστιανοὺς μελανά. Ὑποδήματα ἐφοροῦσαν ἀνεξαιρέτως φύλου «στιβάνια» ὑψηλὰ καὶ προφυλακτικά, κατάλληλα διὰ τὰ ὀρεινὰ μέρη. Τέλος αἱ γυναῖκες ἔφερον κοσμήματα πολλὰ ἐπὶ τοῦ στήθους (μποτόνια). Ἡ στολὴ εἰς τὰ Ἀνώγεια Μυλοποτάμου διέφερεν, ἦτο δ' ἀρκετὰ γραφική.

Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Χειροτεχνία. Ἡ χειροτεχνία ἐν Κρήτῃ εἶναι ποικίλης μορφῆς, ὅπως καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐκδηλώνεται εἰς τὴν ὑφαντικήν, τὴν πλεκτικήν, τὴν κεντητικήν, τὴν καλαθοπλεκτικὴν καὶ καλαθοπλεκτικὴν καὶ ἄλλα τινὰ εἴδη τῆς χαρακτικῆς καὶ ξυλογλυπτικῆς.

Digitized by Google

Ὑφαντική. Τὰ εἴδη τῆς ὑφαντικῆς χωρίζονται: α) εἰς μάλλινα. Τὰ ἔρια τῶν προβατων χρησιμοποιοῦνται διὰ τὰς διαφόρων εἰδῶν πατανίας: τὰς λεγομένας «πατητές», αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε εἶναι σκέτες μὲ ἕνα κρόσι ἢ δαντέλλα εἰς τὰ ἄκρα καὶ ἄλλοτε πλουμιστές, δηλαδὴ μὲ κέντημα ὑφασμένον εἰς τὰ δύο ἄκρα· τοὺς «κουσκουσέδες», τῶν ὁποίων τὸ εἶδος εἶναι ἢ ἁπλὲς κουβέρτες χνουδᾶτες ἢ μὲ σχέδιο, τὸ ὁποῖον γίνεται χνουδᾶτο

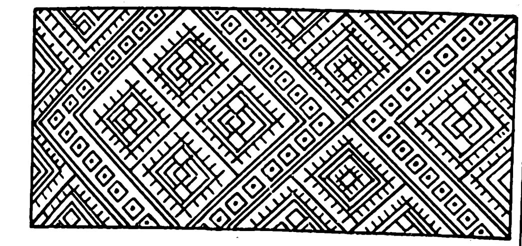

Σχέδιον βούργιας Ἀνωγειανῆς.

ἐπάνω σὲ φόντο σκέτο (ἐνίοτε χρησιμοποιοῦν καὶ δύο χρωμάτων μαλλὶ) καὶ τὰς λεγομένας «δεξιμᾶτες», τῶν ὁποίων τὰ σχέδια εἶναι ποικίλα, ὅπως καὶ τὰ χρώματα. Τὸ μαλλὶ τῶν προβάτων χρησιμοτοιεῖται καὶ εἰς τὶς μάλλινες «βούργιες», αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπὸ τὰ ὡραιότερα εἴδη τῆς ὑφαντικῆς καὶ εἰς ὡρισμένα χωρία, ὡς τὰ Ἀνώγεια, αἱ γυναῖκες ἔχουν ἐξαιρετικὴν ἐπίδοσιν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ὑφαντικῆς. Οἱ βούργιες γαρνίρονται ὁλόκληρες ἀπὸ τὰ πλουμιά, τὰ ὁποῖα εἶναι σχέδια τῆς φαντασίας τῆς ὑφαντρίας καὶ γίνονται μὲ μαλλὶ χονδρὸ διαφόρων χρωμάτων ἐπάνω σὲ φόντο κόκκινο, ἢ σκο ρο ἐν γένει. Ἐπίσης τὸ μαλλὶ χρησιμοποιεῖται διὰ μεγάλα σακκία μάλλινα ἀπὸ χονδρὸ μαλλί, τὸ ὁποῖον ὀνομάζουν «ρασά», καὶ τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται κυρίως διὰ τὴν συγκομιδὴν καὶ φύλαξιν τῶν δημητριακῶ καρπῶν. Ἀπαραίτητον εἶδος εἰς τὴν προῖκα τῶν κοριτσιῶν τῆς Κρήτης εἶναι καὶ τὰ «χιράμια», εἶδος λεπτῆς κουβέρτας, ὅπως καὶ τὰ μάλλινα σινδόνια, καὶ διὰ τοῦτο τὸ μαλλὶ κλώθεται λεπτότερον, ἰδίως διὰ τὰ σινδόνια, μεταχειρίζονται δὲ καὶ βαμβάκι μαζί, διὰ νὰ τὰ γαρνίρουν μὲ ρίγες ἢ καρέ. Μὲ μαλλὶ χονδρὸ κλωσμένο, ὑφαίνουν καὶ τὰ «καπότα» (ἐπανωφόρια) τῶν χωρικῶν, τὰ «ράσινα» λεγόμενα. Ὡραῖον ἐπίσης εἶδος ὑφαντικῆς εἶναι τὰ «κιλίμια», ἤτοι χαλιὰ μάλλινα, ὁλόκληρα ὑφασμένα μὲ σχέδιον πολύχρωμον. β') Εἰς βαμβακερά. Ταῦτα εἶναι ἐπίσης ποικίλα· τραπεζομάνδηλα καὶ πετσέτες φαγητοῦ, ὡς καὶ πετσέτες προσώπου κλπ. Ὑφαίνονται κατὰ διαφόρους τρόπους: εἶδος πικέ, φακᾶτα (μὲ μικρὲς πίκες, σχηματιζόμενες εἰς τὸ φάσιμο), μὲ καρὲ μικρὰ ἢ μεγάλα κλπ. Ἀπὸ τὴν «μπόλια», τὸ λεπτότατον αὐτὸ ὑφαντὸν ὕφασμα, γίνονται τὰ ἀσπρόρρουχα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, κουρτίνες, κουρτινάκια, φορέματα γυναικεῖα μὲ μπορντοῦρες χρωματιστὲς καὶ ἄλλα. Σινδονόπανα στερεώτατα μὲ ρίγες ἢ καρὲ ἀπὸ κάπως χονδρότερη κλωστή· δίμιτα, ὕφασμα χρησιμοποιούμενον διὰ στρώματα μὲ ρίγες πλατειὲς κόκκινες ἢ μπλὲ καὶ διὰ σακκιά, χρησιμοποιούμενα πρὸς φύλαξιν ἀλεύρου, τροφιμων καὶ ρουχισμοῦ· βαμμένον δὲ τὸ δίμιτο εἰς μπλὲ βαθὺ χρῶμα, χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν καθημερινὴν ἐνδυμασίαν τῶν χωρικῶν, τὴν βράκαν, τὰ γελέκια, τὰ μεϊτάνια. γ') Εἰς λινά. Ἀνάλογα ὑφάσματα μὲ τὰ βαμβακερὰ γίνονται καὶ μὲ λινάρι, τὸ ὁποῖον κατεργαζονται, παρ' ὅλον τὸ πρωτόγονον τῶν μέσων ποῦ διαθέτουν αἱ

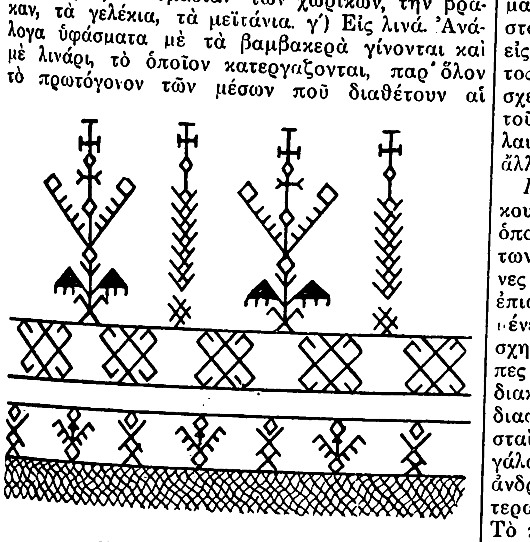

Πατητὲς πατανί ς (σχέδιον).

ὑφάντριαι, ἀρκετὰ καλά. Βαμβακερὰς καὶ λινὰς ἐπίσης ὑφαίνουν τὶς «πλουμιστὲς πετσέτες», αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ τὸν στολισμὸν τοῦ σπιτιοῦ. Μὲ ὡραίους συνδυασμοὺς χρωμάτων ὑφαίνονται τὰ πλουμιὰ εἰς τὰς ἄκρας ὡς μπορντοῦρα, μοτίβα δὲ ἀραιὰ γαρνίρουν συνήθως τὸ μάκρος τῆς πετσέτας ἑκατέρωθεν. δ') Εἰς μετάξινα. Ἡ μέταξα, τὴν ὁποίαν μόναι των κατεργάζονται αἱ χωρικαί, χρησιμεύει διὰ νὰ ὑφαίνωνται τὰ εἴδη ρουχισμοῦ πολυτελείας τῶν χωρικῶν τῆς Κρήτης. Ἐν πρώτοις οἱ «χασιλαμάδες», λεπτότατα ὑφάσματα ριγέ, μὲ τὰ ὁποῖα γίνονται κυρίως τὰ νυμφικὰ σινδόνια. Μπόλιες μεταξωτὲς καὶ μεταξοφάδιαστες (στιμόνι βαμβάκι, φάδι μετάξι), λεπτὸ ὕφασμα κρεπέ, μὲ τὸ ὁποῖον γίνονται τὰ μακριὰ γυναικεῖα ὑποκάμισα, τὰ ὁποῖα φοροῦν μὲ τὶς παλιὲς κρητικὲς φορεσιὲς εἰς τὰ μεμακρυσμένα καὶ ὀρεινὰ χωρία τῆς Κρήτης. Ἐκ τοῦ ὑφάσματος τούτου ἐπίσης κατασκευάζονται καὶ ἀνδρικὰ ὑποκάμισα διὰ τὰς ἑορτασίμους ἐνδυμασίας τῶν χωρικῶν. Αἱ ζῶναι ὑφαίνονται μὲ εἰδικὸν τρόπον καὶ δύο χρώματα μετάξι μπλὲ καὶ κόκκινον, ὥστε νὰ φαίνεται ἕνα εἶδος changeants Πετσέτες ἐπίσης μεταξωτὲς ὡραιότατες, αἱ ὁποῖαι πολλὲς φορὲς γαρνίρονται μὲ jours ὡραιότατα, καμωμένα εἰς τὸν ἀργαλειόν, εἶναι εἶδος ἐξαιρετικῆς μεταξοϋφαντικῆς. Εἰς τὰς πόλεις τῆς Κρήτης, Ἡράκλειον, Ρέθυμνον, Χανιά, ὑπάρχουν ὑφαντήρια, διατηρούμενα ὑπὸ φιλανθρωπικῶν σωματείων. Εἰς Ἡράκλειον ὑπάρχει παράρτημα τοῦ «Φιλανθρωπικοῦ Συλλόγου Κυριῶν», εἰς τὸ ὁποῖον ἐπεξεργάζονται τὰ περισσότερα εἴδη τῶν ὑφαντικῶν, ἰδίως βαμβακερά. Εἰς τὸ Ρέθυμνον ὑπῆρχε παράρτημα τοῦ «Πατριωτικοῦ Ἱδρύματος Περιθάλψεως», εἰς τὸ τμῆμα παροχῆς ἐργασίας τοῦ ὁποίου ἡ ὑφαντικὴ ἦτο ἀπὸ τὰ πρωτίστως ἐξασκούμενα εἴδη χειροτεχνίας καὶ παρουσίαζεν ὡραιότατα ὑφαντὰ εἴδη. Εἰς τὰ Χανιὰ ὑπάρχουν δύο ὑφαντήρια, ἓν τοῦ «Συλλόγου Φιλέργων», ὅπου πολλαὶ γυναῖκες εὑρίσκουν πόρον ζωῆς καὶ ὅπου ὅλα τὰ εἴδη τῆς ὑφαντικῆς εὑρίσκονται τελειοποιημένα ἀπὸ ἀπόψεως ἐργασίας καὶ σχεδίου, καὶ τοῦ «Διπλοῦ Πελέκεως», ἥτις εἶναι ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις, τῆς ὁποίας τὰ θαυμάσια ὑφαντὰ μὲ σχέδια κρητικά, ἀπὸ τῆς μινωϊκῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς σημερινῆς, ἔχουν γίνει πασίγνωστα.

Πλεκτική. Ἄλλο εἶδος χειροτεχνίας ἐξασκουμένης ἀπὸ τὰς Κρήσσας εἶναι αἱ δαντέλλες. Κυρίως αἱ Κρῆσσαι καταγίνονται εἰς τὸ crochet (βελονάκι)

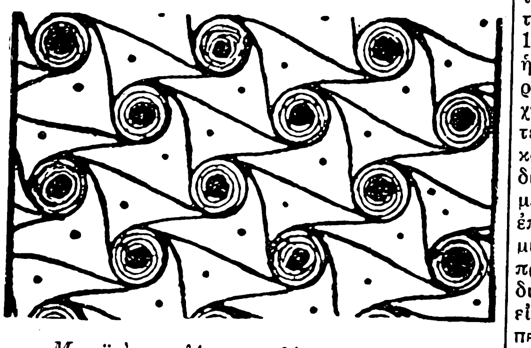

Μινωϊκὸς κοχλίας συνηθέστατος σήμερον εἰς τὰ κεντήματα.

καὶ μὲ καλτσοβελόνες. Εἰς τὰ Χανιὰ ὅμως καλλιεργεῖται καὶ ἡ τέχνη τῆς δαντέλλας (milan, irlande καὶ φιλὲ δαντέλλες).

Κεντητική. Καὶ εἰς τὸ κέντημα αἱ Κρῆσσαι κατεγίνοντο ἀνέκαθεν εἰς τὰ χωρία ὅπως καὶ εἰς τὰς πόλεις. Εἰδικῶς εἰς τὰ ἐργαστήρια τοῦ «Πατριωτικοῦ Ἱδρύματος» ἡ ἐργασία ἔχει τελειοποιηθῆ Ἀσπρόρρουχα μὲ θαυμασίαν ἐργασίαν, τραπεζομάνδηλα φαγητοῦ, τεϊου καὶ πᾶν εἶδος χρωματιστοῦ κεντήματος ἐκτελεῖται θαυμασίως. Εἰδικῶς εἰς τὸ τμῆμα παροχῆς ἐργασίας τοῦ παραρτήματος Ἡρακλείου κεντῶνται διάφορα εἴδη μὲ μινωϊκὰ σχέδια ἀντιγεγραμμένα ἀπὸ ἀγγεῖα, τοιχογραφίας τοῦ μουσείου Ἡρακλείου καὶ σχέδια κρητικὰ παλαιά, ἀπὸ ἐνδυμασίας παλαιὰς τῶν Σφακίων καὶ ἄλλων μερῶν τῆς Κρήτης.

Καναστροπλεκτική. Αἱ χωρικαὶ τῆς Κρήτης πλέκουν καὶ τὰ διάφορα «πανέρια» (κάνιστρα), τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν διὰ τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας των, μὲ ξηρὰ στελέχη κορμῶν σίτου, τὶς λεγόμενες «ράπες», διακεκοσμημένα εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιφάνειαν μὲ σχέδια χρωματιστὰ ἀπὸ ράπες βαμμένες ἢ καὶ μονόχρωμα ἀλλὰ en relief, τὸ ὁποῖον σχηματίζεται κατὰ τὸ πλέξιμον. Μὲ τὶς ἴδιες ράπες κατασκευάζουν καὶ εἴδη κουτιῶν τετραγώνων, διακεκοσμημένων μὲ μικρὰ κομμάτια ὑφάσματος διαφόρων χρωμάτων. Αἱ πυξίδες αὗται εἶναι γνωσταὶ μὲ τὸ ὄνομα «μαλαθοῦνες». Τὰ συνήθη μεγάλα καλάθια ἀπὸ καλάμι εἶναι πάντοτε ἔργα ἀνδρικῶν χειρῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἄλλα λεπτότερα εἴδη χειροτεχνίας καταγίνονται οἱ ἄνδρες. Τὸ κέντημα κρητικῆς φορεσιᾶς ἀνέκαθεν ἦτο καὶ εἶναι εἰδικότης ἀνδρῶν.

Ἡ ξυλογλυπτικὴ εἶναι ἐπίσης εἶδος χειροτεχνίας ἐξασκούμενον ἐν Κρήτῃ ἀπὸ ἄνδρας. Εἰς τὰ χωρία βλέπει κανεὶς πολλὰ καθίσματα, κατεσκευασμένα καὶ σκαλισμένα ὑπὸ ἀνδρῶν, κουτάλια, σπαθόβεργες, ρόκες, κασέλες καὶ τέμπλα ἐκκλησιῶν. Εἰς τὰ μοναστήρια δὲ οἱ καλόγηροι καταγίνονται πολὺ εἰς τὴν ξυλογλυπτικὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων.

Ρ. Ι. ΜΟΥΡΕΛΛΟΥ

— [ΝΟΜΙΣΜΑΤ.] Τὰ νομίσματα τῆς Κρητικῆς πολιτείας ἦσαν ἀργυρᾶ, χαλκᾶ καὶ νικέλεια (μείγμα χαλκοῦ καὶ νίκελ). Καὶ τὰ μὲν ἀργυρᾶ ἦσαν τῶν πέντε, δύο καὶ μιᾶς δραχμῆς καὶ πεντηκοντάλεπτα, τὰ νικέλεια τῶν εἴκοσι, δέκα καὶ πέντε λεπτῶν, τὰ δὲ χάλκινα τῶν δύο καὶ ἑνὸς λεπτῶν. Τὰ ἀργυρᾶ ἔφερον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὴν εἰκόνα τοῦ ὑπάτου ἁρμοστοῦ πρίγκιπος Γεωργίου καὶ κύκλῳ τὴν ἐπιγραφὴν «Πρίγκιψ Γεώργιος τῆς Ἑλλάδος, Ὕπατος Ἁρμοστὴς ἐν Κρήτῃ» καὶ κάτωθι τὸ ἔτος τῆς ἐκτυπώσεως, ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄψεως τὸν βασιλικὸν θυρεὸν τῆς Κρητικῆς πολιτείας καὶ κύκλῳ τὰς λέξεις «Κρητικὴ πολιτεία» καὶ κάτωθι τὴν ἀξίαν τοῦ νομίσματος. Τὰ δὲ πεντηκοντάλεπτα εἶχον τὸν αὐτὸν τύπον, ἀλλὰ τὸ ἔτος τῆς ἐκτυπώσεως κάτωθι τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος. Τὰ νικέλεια καὶ χαλκᾶ εἶχον ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως τὸν θυρεόν, κύκλῳ τὴν ἐπιγραφὴν «Κρητικὴ πολιτεία» καὶ κάτωθι τὸ ἔτος τῆς ἐκτυπώσεως· ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ὄψεως τὴν ἀξίαν τοῦ κέρματος ἐντὸς στεφάνης κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκ φύλλων ἐλαίας καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ ἐκ φύλλων δάφνης.

Τὸ νομισματικὸν σύστημα τῆς Κρητικῆς πολιτείας καθωρίσθη διὰ τοῦ νόμου 157 τῆς 17 Ἀπριλίου 1900. Νομισματικὴ δὲ μονὰς ἐτέθη ἡ δραχμὴ ὑποδιαιρουμένη εἰς ἑκατὸν λεπτά. Χρυσᾶ νομίσματα, παρὰ τὴν ἀρχικὴν ἀπόφασιν, δὲν ἐκόπησαν, ἐγένοντο ὅμως δεκτὰ τὰ τῆς Λατινικῆς ἑνώσεως διὰ τοῦ ὡς ἄνω νόμου. Τὰ κρητικὰ νομίσματα ἐκόπησαν εἰς τὸν οἶκον Fonderies et Laminoire de Biache St Vaast τῶν Παρισίων, ἐτέθησαν δὲ εἰς κυκλοφορίαν τὰ μὲν νικέλεια καὶ χάλκινα τὴν 9 Δεκεμβριου 1900, τὰ δὲ ἀργυρᾶ τῷ 1901. [Ἀνωτ. Διευθ. Οἰκον. ἐν Κρήτῃ: Ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὴν κοπὴν τοῦ κρητικοῦ νομίσματος. Ἐν Χανίοις 1901.]

Ν. Β. Τ.

—[ΦΙΛΟΤ.] Πρὶν ἢ δημιουργηθῶσι τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ 1897 εἰς τὴν νῆσον, ἐκυκλοφόρουν τὰ τουρκικὰ γραμματόσημα καὶ εἴς τινας μόνον πόλεις παραθαλασσίους ἐλειτούργουν τὰ αὐστριακὰ καὶ γαλλικὰ ταχυδρομεῖα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο τὰ γραμματόσημα τῶν εὐρωπαϊκῶν ταχυδρομείων τῆς Ἀνατολῆς τῆς ἰδίας ἐποχῆς. Ὅταν ὅμως τὴν 15 Νοεμβρίου 1898 ἐξεκενώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Κρήτη καὶ τὰ ἀρχικῶς καταλαβόντα τὰ φρούρια αὐτῆς διεθνῆ ἀγήματα ἐπεξέτειναν τὴν κατοχὴν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν της, οἱ ναύαρχοι τῶν τεσσάρων δυνάμεων Ἰταλίας, Ἀγγλίας, Ρωσίας καὶ Γαλλίας διὰ τῆς ἀπὸ 18/30 Ὀκτωβρίου 1898 διαταγῆς των κατήργησαν τὰ ὀθωμανικὰ ταχυδρομεῖα καὶ ἤρχισαν νὰ διοικῶσιν ὡρισμένας ἕκαστος ἐπαρχίας καὶ νὰ κανονίζωσι καὶ τὰ τῆς ταχυδρομικῆς αὐτῶν ὑπηρεσίας. Οὕτως ἐδημιουργήθησαν τὰ πρῶτα κρητικὰ γραμματόσημα. Πρώτη ἡ ἀγγλικὴ διοίκησις Ἡρακλείου, διὰ μεταλλικῆς σφραγῖδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεγράφετο εἰς τέσσαρας γραμμὰς ΠΡΟ ΩΡ ΝΟΝ ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟΝ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΠΑΡΑΔΕΣ 20, ἐξετύπωσε τὸ πρῶτον γραμματόσημον, χρώματος βαθέος ἰώδους. Τοῦτο εἶναι ὀρθογώνιον, καὶ σπανιώτατον, ἡ δὲ τιμή του ποικίλλει μεταξὺ 400—800 δραχμῶν. Ταυτοχρόνως παρηγγέλθη εἰς ἀθηναϊκὸν λιθογραφεῖον μία σειρὰ ἀπὸ 4 ἀξίας (ἀνὰ δύο τῶν δέκα καὶ εἴκοσι παράδων) εἰς 4 χρωματισμούς, ἥτις παρεδόθη καὶ ἐκυκλοφόρησε κατὰ τὸ 1899 μέχρι τῆς παραδόσεως ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῆς διοικήσεως εἰς τὸν πρίγκιπα Γεώργιον. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα ἦσαν τετράγωνα, δαντελλωτὰ καὶ εἶχον τὴν ἀξίαν των (20 ΠΑΡΑΔΕΣ) ἐντὸς κυκλικοῦ πλαισίου, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὴν αὐτήν, ὡς καὶ τὸ πρῶτον γραμματόσημον, ἐπιγραφήν, ὁλόκληρον δὲ τὸ γραμματόσημον ἐπλαισιοῦτο ὑπὸ μαιάνδρου. Ἡ σειρὰ αὕτη, ἥτις ἀπαντᾷ καὶ χωρὶς δαντέλλωσιν, δὲν εἶναι σπανία.

Ἡ Ρωσικὴ διοίκησις ἐξέδωκε κατόπιν τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «γραμματόσημα τῆς Ρεθύμνης» τριῶν ἐκδόσεων, τὰ ὁποῖα εἶναι σπανιώτατα. Ὁ Ρῶσος συνταγματάρχης Θεόδ. δὲ Χιοστάκ, ὅστις διωργάνωσε τὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν, ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου 1899 ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ρῶσον ὑπολοχαγὸν Σελιχὼφ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κεντρικοῦ ταχυδρομείου Ρεθύμνης, τὸ ὁποῖον, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ τῆς περιοχῆς, ἤρχισαν τὰς ἐργασίας των τὸν Μάϊον 1899. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον κατασκευασθῆ τὰ πρῶτα γραμματόσημα τῆς Ρεθύμνης, τὰ καλούμενα «χειροποίητα». Καὶ τοῦτο διότι ἐξετυπώθησαν διὰ χειρὸς τῇ βοηθείᾳ τριῶν σφραγίδων ἐξ ὀρειχάλκου. Παριστῶσι τὰ ρωσικὰ ἐμβλήματα (δικέφαλον ἀετὸν) καὶ τὸ μὲν ἓν ἀξίας 1 μεταλλικίου ἔφερε γαλλικὴν ἐπιγραφὴν «RETYMNO» (ἄνωθεν τοῦ δικεφάλου) TIMBRE POSTE PROVISOIR. I METALIK» καὶ εἶχεν εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας του τὸν ἀριθμὸν 1, τὰ δὲ ἄλλα ἑλληνικὴν τοιαύτην: ΡΕΘΥΜΝΗΣ (ἄνωθεν τοῦ δικεφάλου) ΠΡΟΣΩΡ. ΤΑΧΥΔΡ. 1 ΜΕΤΑΛΛΙΚ. (ἢ 2 μεταλλικ.). Εἰς τὰς τέσσαρας δὲ γωνίας καὶ τῶν γραμματοσήμων αὐτῶν ὑπῆρχον οἱ ἀριθμοὶ τῆς ἀξίας ἑκάστου. Ἐξ αὐτῶν ἐξετυπώθησαν τοῦ 1 μεταλλικίου εἰς πράσινον χρῶμα 10 440 γραμματόσημα, τῆς αὐτῆς δ' ἀξίας κυανοῦ χρώματος 4 800. Τῶν 2 μεταλλικίων, μαύρου χρώματος, 11.676 γραμματόσημα καὶ κόκκινα 1.200. Τοῦ τελευταίου χρωματισμοῦ ὑπάρχουσι παραλλαγαὶ ἀπὸ ροδοειδοῦς μέχρις ἰοχρόου, λόγῳ δὲ τῆς ποιότητος τοῦ χάρ-

Digitized by Google

του ὑπάρχουσι καὶ διαφοραὶ καὶ ὡς πρὸς αὐτόν. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα καὶ ἰδίως τὰ τελευταῖα εἶναι σπανιώτατα καὶ δυσεύρετα. Ὅλα δὲ ταῦτα προτοῦ πωληθοῦν εἰς τὸ κοινὸν ἐσφραγίζοντο ἀνὰ τέσσαρα διὰ μιᾶς κυκλικῆς σφραγῖδος, ἥτις ἔφερε καὶ αὐτὰ τὰ ρωσικὰ ἐμβλήματα, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐκστρατευτικὸν Σῶμα τῆς νήσου Κρήτης» (ρωσιστί). Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον παραγγελθῆ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις λιθογραφεῖον Γρῶδμαν-Στάγγελ ἄλλαι δύο σειραὶ γραμματοσήμων, αἵτινες παρίστων τὴν τρίαιναν ἀπὸ ἀρχαῖον νόμισμα τῆς Ρεθύμνης. Ἡ τρίαινα πλαισιοῦται δι' ᾠοειδοῦς σχήματος ταινίας φερούσης τὴν ἐπιγραφὴν «ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΝ ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΟΝ ΡΕΘΥΜΝΗΣ». Εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας ἐντὸς κύκλου εὑρίσκεται ὁ ἀριθμὸς τῆς ἀξίας, μικρότερος εἰς τὰς ἄνω γωνίας καὶ μεγαλύτερος εἰς τὰς κάτω, μεταξὺ δὲ τῶν τελευταίων τούτων ἀναγράφεται καὶ ἡ ἀξία τοῦ γραμματοσήμου εἰς ΜΕΤΑΛΛΙΚ. ἢ ΓΡΟΣΙΟΝ. Τῶν γραμματοσήμων τούτων ὑπάρχουσι δύο ἐκδόσεις, αἵτινες ἐξετυπώθησαν ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλακός, πλὴν κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῆς δευτέρας σειρᾶς προσετέθησαν δύο μικροὶ ἀστερίσκοι, ὁ εἷς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς λέξεως ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΝ καὶ ὁ ἕτερος εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως ΡΕΘΥΜΝΗΣ. Οἱ δύο οὗτοι ἀστερίσκοι ἀποτελοῦσι τὴν διαφορὰν τῶν δύο τούτων ἐκδόσεων. Εἶναι δαντελλωτὰ ἅπαντα, καὶ ὡς σημεῖον ἐλέγχου φέρουσι στρογγύλην σφραγῖδα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀπεικονίζεται ὁ δικέφαλος ἀετός. Αἱ ἀξίαι των εἶναι τρεῖς, 1, 2 μεταλλικίων καὶ 1 γροσίου. Καὶ τῆς μὲν πρώτης ἐκδόσεως ἐξετυπώθησαν εἰς 6 χρώματα (ἐρυθρόν, κυανοῦν, πράσινον, ἰόχρουν, πορτοκαλλόχρουν καὶ κίτρινον), τῆς δὲ δευτέρας εἰς τέσσαρα τὰ αὐτά, ἐκτὸς τῶν δύο τελευταίων. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα εἶναι ἐπίσης σπάνια. Ἐπειδὴ ὅμως διὰ δεῖγμα ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ λιθογραφείου εἰς μαῦρον χρωματισμόν, μερικὰ ἐξ αὐτῶν ἐκυκλοφόρησαν διὰ τοῦ ταχυδρομείου, καὶ εἶναι σπανιώτατα, τιμώμενα 500—600 γαλ. φράγκα ἕκαστον. Ἡ κυκλοφορία τούτων ἐτερματίσθη τὴν 12 Ἰουλίου 1899, ὅτε παρεδόθησαν τὰ ἀπομείναντα ἀπώλητα γραμματόσημα εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς νεοσυστάτου Κρητικῆς πολιτείας, ἥτις καὶ προσεχώρησε μετ' ὀλίγον εἰς τὴν παγκόσμιον ταχυδρομικὴν ἕνωσιν καὶ ἐξέδωκεν ἴδια γραμματόσημα, τὰ ὁποῖα ἀρχικῶς ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ὡς χαρτόσημα.

Πεντάδραχμον γραμματόσημον ἐκδόσεως 1900. (Ὁ ἅγιος Γεώργιος.)

Πεντάδραχμον γραμματόσημον ἐκδόσεως 1905, ἐπισημανθὲν τῷ 1907 μὲ τὴν λέξιν Ἑλλάς.

Δίδραχμον γραμματόσημον ἐκδόσεως 1900. (Ὁ Ζεύς.)

Ἅπαντα γενικῶς τὰ ἐκδοθέντα κατόπιν μέχρι τῆς ἑνώσεως τῆς νήσου μὲ τὴν Ἑλλάδα γραμματόσημα, ἐκτυπωθέντα ἐν Λονδίνῳ, εἶναι καλλιτεχνικώτατα καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἀπεικονίσεως καὶ ὡς ἐκτύπωσις. Τὰ πρῶτα ἐκυκλοφόρησαν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1900 καὶ ἡ σειρά των ἀπετελεῖτο ἀπὸ 9 ἀξίας (1 λεπτοῦ—5 δραχμῶν). Παρίστων τὸν πρίγκιπα Γεώργιον (10 καὶ 25 λ.), τὰ δὲ λοιπὰ εἶχον μυθολογικὰς παραστάσεις (Ἑρμῆς, Ἥρα, Ποσειδῶν κλπ.), πλὴν τοῦ 5δράχμου, τὸ ὁποῖον παρίστα τὸν Ἅγιον Γεώργιον. Ἡ σειρὰ αὕτη ἔχει ἀρκετὴν ἐμπορικὴν τιμήν, περὶ τὰ 500 γαλλικὰ φράγκα. Ἐπὶ τῇ προβλέψει δὲ ὅτι θὰ ἡνοῦτο τότε ἡ νῆσος καὶ ὅτι τὰ γραμματόσημα ταῦτα ἦσαν προσωρινῆς διαρκείας, ἐπεσημάνθησαν ταῦτα (ἀπὸ 25 λ.—5 δρ.) διὰ τῆς λέξεως ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΝ, μὲ ἐπισήμασμα χρώματος μελανοῦ καὶ ἐρυθροῦ. Ἡ σειρὰ μὲ τὸ τελευταῖον ἐπισήμασμα εἶναι σπανία καὶ δυσεύρετος. Τῷ 1905 ἐξεδόθη νέα σειρὰ ἀπὸ ἄλλας 9 ἀξίας (2 λ.—5 δρ.), παριστῶσα πάλιν μυθολογικὰς εἰκόνας, τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου καὶ τὸν πρίγκιπα Γεώργιον (εἰς τὸ 10λεπτον). Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξερράγη τὸ κίνημα τοῦ Θερίσου, καθ' ὃ ἐκυκλοφόρησαν ἴδια λιθογραφημένα γραμματόσημα, ἐκτυπωθέντα ἐν Ἀθήναις, τετράγωνα καὶ μεγάλου μεγέθους. Ταῦτα ἔφερον εἰς ὀρθογώνιον πλαίσιον εἰς τὸ ἄνω μέρος τὴν ἐπιγραφὴν εἰς τρεῖς γραμμὰς «ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΑΧ. ΥΠΗΡ. καὶ κάτωθεν τὴν ἀξίαν μὲ μεγάλους χαρακτῆρας, καὶ ἦσαν δύο ἐκδόσεων. Ἡ μὲν πρώτη ἀπετελεῖτο ἀπὸ 5 ἀξίας (5 λ.—1 δρ.) καὶ ἔφερεν ἐπιπροσθέτως ἐντὸς κύκλου τὴν Νίκην τοῦ Παιωνίου μὲ τὴν λέξιν ΕΝΩΣΙΣ παρὰ τοὺς πόδας της, ἡ δὲ ἄλλη ἐκ τριῶν ἀξιῶν (5, 10 καὶ 20 λεπτῶν) ἔφερε μεταξὺ τοῦ ὀρθογωνίου πλαισίου καὶ τῆς ἀξίας τὴν εἰκόνα τῆς νήσου Κρήτης. Ταῦτα τιμῶνται περὶ τὰς 150—250 δρ. ἡ σειρά, ἔχουσιν ὅμως κατασκευασθῆ πολλὰ πλαστά. Ἐπηκολούθησε καὶ τρίτη ἔκδοσις ταυτοχρόνως, λιθογραφικὴ καὶ αὐτή, ἀπὸ 6 ἀξίας (5 λ.—2 δρ.) μὲ δαντέλλωσιν, ἡ ὁποία παρίστα νεάνιδα καθημένην ἐπὶ βράχου καὶ ἔχουσαν τὴν κεφαλήν της στηριζομένην εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα, ἐνῷ ἡ δεξιὰ ἐκράτει ὅπλον. Αὕτη περιβάλλεται μὲ κυκλικὸν πλαίσιον ἀπὸ ἅλυσιν καὶ ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν ΚΡΗΤΗ ΔΟΥΛΗ. Εἰς τὰς δύο κάτω γωνίας φέρει τὴν ἀξίαν (5—50 λ.), ἄνωθεν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ. Αἱ μεγάλαι ἀξίαι τῆς 1 δρ. καὶ 2 δρ. ἀντὶ τῆς ἀπεικονίσεως αὐτῆς φέρουσι τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α', τὴν λέξιν ΚΡΗΤΗΣ ὡς συνέχειαν τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς καὶ κατωτέρω τὰς λέξεις ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ. Ἀπὸ τὴν σειρὰν αὐτὴν ἐκυκλοφόρησαν πολλαὶ χιλιάδες καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐμπορικὴ ἀξία των εἶναι μικρά.

Κατὰ τὸ 1917 ἐκυκλοφόρησε γραμματόσημον τῶν 25 λεπτῶν μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ τότε ἁρμοστοῦ καὶ νῦν προέδρου τῆς ἑλληνικῆς δημοκρατίας Α. Ζαΐμη, ὡς καὶ ἕτερον τῆς 1 δραχμῆς, παριστῶν τὴν ἄφιξιν εἰς τὴν νῆσον τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου.

Τῷ 1908 ἐξεδόθη καὶ τὸ τελευταῖον κρητικὸν γραμματόσημον, 10λεπτον ἐρυθρόν, παριστῶν τὸν Ἑρμῆν τοῦ Πραξιτέλους. Ἔκτοτε, ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τῆς ἑνώσεως, τὰ γραμματόσημα τῆς σειρᾶς 1905, τὸ τελευταῖον τοῦτο καὶ τὸ πρῶτον τοῦ 1900 ἐπεσημάνθησαν διὰ τῆς λέξεως ΕΛΛΑΣ εἰς τρεῖς τύπους καὶ ἀπετελέσθησαν οὕτω τρεῖς ἄλλαι σειραί. Ἐν τῷ μεταξὺ διὰ τὰς μικρὰς ἀξίας ἐπεσημάνθησαν μερικὰ ἐνάριθμα γραμματόσημα διὰ τῆς ἀξίας τῶν 1 καὶ 2 λεπτῶν καὶ τῆς λέξεως ΠΡΟΣΩΡΙΝΟΝ, ὡς καὶ δύο εἰκοσάλεπτα διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ 5λέπτου. Κατὰ τὸ 1905 ἐκυκλοφόρησαν ἐν Κρήτῃ καὶ εἰδικὰ γραμματόσημα διὰ τὰς κοινοποιήσεις τῶν δικογράφων μικροδιαφορῶν, τὰ ὁποῖα ἔλαβον τὸ αὐτὸ ἐπισήμασμα ΕΛΛΑΣ εἰς δύο τύπους, ὡς καὶ ἐνάριθμα γραμματόσημα ἐρυθροῦ χρώματος 1 λ.—2 δρ., ἅτινα ἔλαβον τὸ αὐτὸ ἐπισήμασμα εἰς τοὺς αὐτοὺς τύπους.

Εἰς τὴν Κρήτην ἐλειτούργησαν καὶ μετὰ τὸ 1900 ξένα ταχυδρομικὰ γραφεῖα, ἰταλικόν, γαλλικὸν καὶ αὐστριακόν. Τὸ πρῶτον ἤρχισε τὰς ἐργασίας του τῷ 1900. Μετεχειρίζετο δὲ κατ' ἀρχὰς τὸ 25λεπτον ἰταλικὸν γραμματόσημον τοῦ 1891, τὸ ὁποῖον ἐπεσήμανε διὰ νέας ἀξίας: Ι PIASTRA Ι. Μετὰ ἓν ἔτος τὸ αὐτὸ γραμματόσημον ἔλαβε τὸ ἐπισήμασμα LA CANEA Ι PIASTRA Ι εἰς δύο γραμμάς. Τέλος τῷ 1906 μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1914, ὁπότε ἔκλεισε τὸ ἰταλικὸν ταχυδρομεῖον, ἐπεσημάνθησαν τὰ ἰταλικὰ τῆς ἐποχῆς (1901—1909) διὰ τῆς λέξεως LA CANEA. Η σειρὰ αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ 18 ἀξίας, ἐξ ὧν τὸ ἓν ἦτο διὰ τὴν ἐπείγουσαν ἀλληλογραφίαν. Ἐκ τῶν ἰταλικῶν αὐτῶν γραμματοσήμων τὰ πλέον δυσεύρετα εἶναι τῶν 10 cent. καὶ τῶν 5 λιρεττῶν, τὰ ὁποῖα τιμῶνται ἀντὶ 300 γαλλ. φρ. ἕκαστον.

Τῷ 1902 ἤρχισε λειτουργοῦν τὸ γαλλικὸν ταχυδρομεῖον, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησε τὰ γαλλικὰ γραμματόσημα τῆς ἐποχῆς μὲ τὴν λέξιν CRÈTE. Ἡ σειρὰ ἀπετελεῖτο ἀπὸ 15 ἀξίας (1 cent — 5 frs), κατόπιν δὲ ἐπεσημάνθησαν μὲ τὴν τοπικὴν μονάδα PIASTRE (γρόσιον), καὶ ἡ σειρὰ αὐτὴ ἀπὸ 5 ἀξίας (1—20 piastr.) εἶναι σπανία καὶ δυσεύρετος, τιμωμένη περὶ τὰ 1500 φρ. ἐσφραγισμένη.

Τέλος, τῷ 1903, ἐλειτούργησε καὶ τὸ αὐστριακὸν ταχυδρομεῖον, μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1914, ὁπότε ἔκλεισαν ὅλα τὰ ξένα ταχυδρομεῖα, μετεχειρίζετο δὲ τὰ αὐστριακὰ γραμματόσημα τῆς ἐποχῆς διὰ τῆς ἐπισημάνσεως αὐτῶν μὲ νέας ἀξίας εἰς CENTIMES καὶ FRANC καὶ τῷ 1908 τὴν αὐστριακὴν σειρὰν (1908), εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἀξία ἀνεγράφετο ἀντὶ εἰς Heller καὶ Krone εἰς centimes καὶ francs. Ἡ ἐμπορικὴ τούτων ἀξία δὲν εἶναι μεγάλη, διότι ἐκυκλοφόρουν καὶ εἰς τὰ ἄλλα αὐστριακὰ ταχυδρομεῖα ἐν Τουρκίᾳ. Τὰ κρητικὰ γραμματόσημα εἶναι περιζήτητα.

[*Ζερβοπούλου-Καούνη*, «Τὰ Ρωσικὰ γραμματόσημα τῆς Ρεθύμνης», «Φιλοτέλεια» 1929—1930] (Ε. Φ. Ε.)

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γλῶσσα καὶ Φιλολογία. I. Ἐκδόσεις. N. Δριμυτικοῦ*, Ἡ εὔμορφη βοσκοπούλα (Ἑνετία 1832). —*Σπ. Ζαμπελίου*, Οἱ κρητικοὶ γάμοι (Torino 1871). — *Κ. Σάθα*, Κρητικὸν θέατρον (Ζήνων, Στάθης, Γύπαρης, Ἐρωφίλη) (Βενετία 1879). — *Ἀγαθ. Ξηρουχάκη*, Διαρκούστη καὶ Ζάνε ὁ Κρητικὸς πόλεμος (Τεργέστη 1908).—*Στ. Ξανθουδίδου*, Ὁ 'Ἐρωτόκριτος' ἔκδοσις κριτικὴ (Ἡράκλειον 1915). Θυσία τοῦ 'Ἀβραάμ' ἐκδιδούσης *Σοφίας Ἀντωνιάδου* (Ἀθῆναι 1922). —*Φωσκόλου*, Φορτουνᾶτος' κωμῳδία ἀνέκδοτος ὑπὸ *Στ. Ξανθουδίδου* (Ἀθῆναι 1922). — *Χορτάτζη*, Ἐρωφίλη, πρόλογος *Ν. Α. Βέη* (Ἀθῆναι 1929).—*Στ. Ξανθουδίδου*, Ὁ 'Ἐρωτόκριτος' μικρὰ ἔκδοσις μετ' εἰσαγωγῆς καὶ λεξιλογίου (Ἀθῆναι 1928).

II. Μελέται. Conrat Bursian, Erophile, vulgaergiechichs Tragoedie von Georgios Chortatzes (Leipzig 1870).—*Ἀ. Γιάνναρη*, Περὶ Ἐρωτοκρίτου (Ἀθῆναι 1889). — *E. Teza*, Dalla Erofile di G. Chortatzes, ἐκδ. τῆς «Reale accademia dei Lincei», Serie V, vol. IV, p. 571 κ. ἑ. (1895).—*Ν. Γ. Πολίτου*, Ὁ Ἐρωτόκριτος' ἐν «Λαογραφίας» Α' 10—70 (Ἀθῆναι 1909). —*Γ. Ν. Χατζιδάκι*, Περὶ Ἐρωτοκρίτου' ἐν «Ἐπιστ. Ἐπετηρ.» Δ' (Ἀθῆναι 1910). — *D. Ch. Hesseling*, Kit. Byz. en Hellas IV Erotokritos en Aretusa (Haarlem. 1911).

III. Γλῶσσα. E. Gherstacoff, Γλωσσάριον Ἐρωτοκρίτου (ρωσ.)' ἐν «Βυζ. Χρον.» XIII 58—112 καὶ 361—418 (Petersburg 1906). — *Στ. Ξανθουδίδου*, Κρητικὰ συμβόλαια ἐκ τῆς Ἑνετοκρατίας' ἐν «Χριστ. Κρήτης» ἔτος Α' 1—279 (Ἡράκλειον 1912).— *Ἀνδρ. Βουρδουμπάκι*, Κρητικὰ συμβόλαια ἐκ τῆς τουρκοκρατίας' αὐτόθι 467—506.—*Γ. Ν. Χατζιδάκι*, Περὶ γλώσσης καὶ γραμματικῆς τοῦ «Ἐρωτοκρίτου»' ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ *Ξανθουδίδου* κριτικῇ ἐκδόσει τοῦ «Ἐρωτοκρίτου», σελ. 458 κ. ἑ. (Ἡράκλειον 1915). — *Ἀνδρ. Βουρδουμπάκι*, Κρητικὰ ἔγγραφα ἐκ τῆς ἑνετοκρατίας καὶ τουρκοκρατίας' ἐν «Χριστ. Κρήτης» Β' 339—413 (Ἡράκλειον 1915).—*Γ. Π. Ἀναγνωστοπούλου*, Περὶ τῆς ἐν Κρήτῃ ὁμιλουμένης καὶ ἰδίως περὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς Ἁγίας Βαρβάρας καὶ περιχώρων' ἐν «Ἀθηνᾶς» ΛΗ' 139—192 (Ἀθῆναι 1926).

Λαογραφία. Ἐλπίδος Μελαίνης (Schvartz), Κρητικὴ Μέλισσα (Ἀθῆναι 1873).— *A. Jeannarakis*, Kretas Volkslieder (Leipzig 1876). — *Ἐμμ. Βαρδίδου*, Κρητικαὶ ρίμαι (Ἀθῆναι 1888). — *Παύλου Φαφουτάκη*, Συλλογὴ ἡρωϊκῶν κρητικῶν ᾀσμάτων εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν (Ἀθῆναι 1889).—*Παύλου Βλαστοῦ*, Ὁ γάμος ἐν Κρήτῃ (Ἀθῆναι 1893).—*Ἀρ. Κριάρη*, Κρητικὰ δημώδη ᾄσματα (α' ἔκδοσις Χανιὰ 1909, β' ἔκδοσις Ἀθῆναι 1921). — *Στ. Ξανθουδίδου*, Ποιμενικὰ Κρήτης (Ἀθῆναι 1920).

Ἱστορία. I. Πολιτικὴ ἱστορία. Samuel Romanin, Storia documentata di Venezia (1853—1861). — *K. Hoeck*. Kreta (Göttingen 1823).—*Κ. Κριτοβουλίδου*, Ἀπομνημονεύματα πολέμου τῶν Κρητῶν (Ἀθῆναι 1859).—*Andrea Valiero*, Storia della guerra di Candia (τόμ. 2, Trieste 1859).—*Σπ. Ζαμπελίου*, Κρητικὰ σκηνογραφήματα (Ἀθῆναι 1860).—*Γρηγ. Παπαδοπετράκη*. Ἱστορία τῶν Σφακίων (Ἀθῆναι 1888).—*Καρόλου Μενδελσῶνος Βαρθόλδη*. Οἱ περὶ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῆς Κρήτης (Ὀδησσὸς 1892). — *Κων. Ραδου*, Τὰ καταδρομικὰ τῆς κεντρικῆς ὑπὲρ τῶν Κρητῶν ἐπιτροπῆς (Ἀθῆναι 1896). — *Ἰωάννου Σκαλτσούνη*, Ἀπομνημονεύματα ἀναφερόμενα εἰς την ἀναγέννησιν τῆς Κρήτης (Χανιὰ 1900).— *Μ. Τρουλινοῦ*, Ἱστορία τοῦ πολέμου τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Κρήτης (Ρέθυμνον 1900).—*Παρθενίου Περίδου*, Ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1866 (Ἀθῆναι 1901).— *Στ. Ξανθουδίδου*, Συνθήκη Ἀλεξίου Καλλιέργη' ἐν «Ἀθηνᾶς» ΙΔ' 283—331 (Ἀθῆναι 1902). —*Π. Κριάρη*, Ἱστορία τῆς Κρήτης (τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866) (Χανιὰ 1902).—*Ζαμπελίου-Κονδυλάκη*, Ἱστορία τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης (Ἀθῆναι 1908).— *Β. Ψιλάκη*, Ἱστορία τῆς Κρήτης' Α—Γ (Χανιὰ 1909—1910).— *Στ. Ξανθουδίδου*, Ἐπίτομος ἱστορία της Κρήτης (Ἀθῆναι 1909). — *Μανούσου Ρ. Κουνδούρου*, Ἡμερολόγιον. Ἱστορικαὶ καὶ διπλωματικαὶ ἀποκαλύψεις (Ἀθῆναι 1921).—*Στ. Ξανθουδίδου*, Χάνδαξ-Ἡράκλειον (Ἡράκλειον 1927). — *Σ. Θεοτόκη*, Ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1363' ἐν «Ἡμερολογ. Μεγ. Ἑλλάδ. 249—268 (Ἀθῆναι 1928). — *Κ. Φουρναράκη*, Τὰ Χανιά μας (Χανιὰ 1928).— *Γ. Ε. Παπαντωνάκι*, Ἡ πολιτικὴ σταδιοδρομία τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, τόμος Α' (Ἀθῆναι 1928).— *Κ. Γ. Φουρναράκι*, Τουρκοκρῆτες (Χανιά, 1929).—*Κ. Γ. Φουρναράκι*, Διοίκησις καὶ δικαιοσύνη ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν Κρήτῃ (Χανιὰ 1929).—*Σπ. Μελᾶ*, Τὸ εἰκοσιένα καὶ ἡ Κρήτη (Ἀθῆναι 1930).— *Α. Γούδα*, Βιογραφία Τσουδερῶν ἢ Καλλεργῶν μετὰ προλεγομένων (Ἀθῆναι 1930).— *Στ. Κελαϊδῆ*, Ὁ Παρθένιος Κελαϊδῆς καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ ἀλληλογραφία (Χανιὰ 1930).—*Π. Κριάρη*, Ἱστορία τῆς Κρήτης, τόμ. Α' (Ἀθῆναι 1930).

II. Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. F. Cornelii, Creta Sacra I—II (Venetiis 1755).— *Eva Tea*, Saggio sulla storia religiosa di Candia del 1590 ab 1630 (Atti del Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti LXXII) (Venezia 1913).— *Στ. Ξανθουδίδου*, Κανονικὰ πεσκέσια τοῦ μητροπολίτου Κρήτης' ἐν «Χριστ. Κρήτης» ἔτος Β' 59—108 (Ἡράκλειον 1913).—*Ἀνθίμου Δεληδάκη*, Μονὴ Κερὰ - Γωνιᾶς' αὐτόθ. Β 3—58 (Ἡράκλειον 1913). — *Giuseppe Gerola*, Per la cronotasi dei vescovi Cretesi all' epoca veneziana (Miscellanea di Storia Veneta della R. deputazione di Storia patria' serie III, tomo VIII) (Venezia 1914).—*Ἐμμ. Πετράκη*, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ἐν Κρήτῃ, μέρος Α' (Ἡράκλειον 1925).—*Ν. Ἰω. Παπαδάκη*, Τὸ οἰκόσημον τοῦ Χαρτοφύλακος καὶ ἡ μονὴ τῆς Χρυσοπηγῆς' ἐν «Περιοδ. Δελτίου Κρητ. φιλολ. συλλόγ.» ἔτος Α' 19—30 (Χανιὰ 1927). — *Ἐμμ. Γενεράλι*, Ἡ μονὴ τοῦ Γουβερνέτου' ἐν «Κρητικῶν» τόμ. Α' 5—15 (Χανιὰ 1930).

Ἀρχαιολογία. I. Προϊστορικὴ καὶ κλασσική. J. Svoronos, Numismatique de la Crète ancienne (Macon 1890). — *St. Xantoudides*, Inscriptions from Gortyna, Lythos and Latos pros Kamara' ἐν «American journal of archeology», σειρ. Β'. τόμ. II, No 12 1898. — *L. Savignani* καὶ *G. de Sanctis*, Esplorazione archeologica delle provincie occindentali di Creta' «Monumenti Antichi del R. Accad. dei Lincei», XI, p 288—550, 1901. — *Σ. Ξανθουδίδου*. Ὁ κρητικὸς πολιτισμός' ἐν «Ἀθηνᾶς» ΙΣΤ' 1—136 (Ἀθῆναι 1904).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Προϊστορικὴ γραφὴ ἐν Κρήτῃ' ἐν «Ἀθηνᾶς» ΙΗ' 560—581 (Ἀθῆναι 1906).— *A. Evans*, Scripta Minoa (1909).—*Τοῦ αὐτοῦ*, The palace of Minos, τόμ. I (1921), τόμ. II (1928). — *D. Fimmen*, Die Kretisch - mykenische Kultur² (1924). — *E. Meyer*. Geschichte des Altertums², τόμ. II, 1 (1928). — *G. Glotz*, La civilisation Égéenne (Paris 1923).—*St. Xantoudides*. The vaulted tombs of Messara, μετάφρ. *Droop* πρόλογος *A. Evans* (Liverpool 1924).—*Σ. Μαρινάτου*, Ὁ ἀρχαῖος κρητικὸς πολιτισμὸς (Ἀθῆναι 1927).—*Α. Δ. Κεραμοπούλλου*, Ἡ μινωϊκὴ μυκηναϊκὴ θρησκεία καὶ ἡ ἐπιβίωσις αὐτῆς ἐν τῇ ἑλληνικῇ θρησκείᾳ' ἐν «Πρακτ. Ἀκαδ. Ἀθηνῶν» 2, σελ. 483 κ. ἑξ. (Ἀθῆναι 1927). — *Π. Μπρατσιώτου*, Οἱ Φιλισταῖοι καὶ ὁ αἰγαιοκρητικὸς πολιτισμός' ἐν «Ἐπετ. θεολογ. σχολ. παν. Ἀθηνῶν» 3, 370—402 (Ἀθῆναι 1927). — *Γ. Ἰω. Δεληδάκη*, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Κυδωνίας, Α (Ἀθῆναι 1928).

II. Χριστιανικὴ ἀρχαιολογία. Στ. Ξανθουδίδου, Χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ Κρήτης' ἐν «Ἀθηνᾶς» ΙΕ 49—163 (Ἀθῆναι 1903).—*G. Gerola*, Monumenti veneti nell' isola Creta, vol. I (1905), vol. II (1908).—*Α. Ὀρλάνδου*, Περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Τίτου' ἐν «Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζαντ. Σπουδ.» III 1626, σελ. 301 κ. ἑξ.

Διπλωματικὴ ἱστορία. Laurent de Monacis, Chronicon de rebus Venetis (Venetiis 1758).— Documents relatifs à l'insurrection de Crète, publiés par l'«Administration de l'indépendance Hellénique» (Ἀθῆναι 1867).—*Κ. Σάθα*, Ἑλληνικὰ ἀνέκδοτα' Α—Β (1867).—*Tafel Thomas*, Diplomatarium venetolevantinum I—III (Venetiis 1880).—[*G. Streit*]. La volonté du peuple crétois. Quelques documents relatifs à l'histoire de la Crète (Athènes 1897).—*G. Streit*, La question crétoise, τόμ. 1ος καὶ 2ος (Paris 1897).—*Τοῦ αὐτοῦ*, La question crétoise, τόμ. 3ος (Paris 1900). — *Τοῦ αὐτοῦ*, La question crétoise (Paris 1903). — Ministère des affaires étrangères, Documents diplomatiques. Affaires d'Orient—Affaires de Crète (Juin 1894—Fevr. 1897) (Paris 1897).—Ministère des affaires étrangères, Documents diplomatiques. Affaires d'Orient - Affaires de Crète (Fevr. à Mai 1897) (Paris

Digitized by Google

1897).— Documents diplomatiques. Affaires d'Orient Évacuation de la Crète par les troupes ottomaniques (Paris 1898).—Documents diplomatiques, Affaires d'Orient. Autonomie Crétoise (Paris 1898). — *Henri Couturier.* La Crète Sa situation au point de vue du droit international Paris 1900) — *Henri Couturier*, Ἡ Κρήτη Ἡ θέσις αὐτῆς ἐξ ἀπόψεω. τοῦ Διεθνοῦ δικαίου· κατὰ μετάφρασιν (και συμπλήρωμα) ἀρχ. *Τιμοθέου Βενέρη* (Ἡράκλειον 1912) —*Στ. Α Παπαντωνάκη*, Κρητικὰ (ἤτοι συλλογὴ διπλωματικῶν ἐγγράφων) (Χανιὰ 1901).—*Γ. Παπαντωνάκη* Ἡ διπλωματικὴ ἱστορία τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866 (Ἀθῆναι 1926).

Νομικὰ καὶ δημοσία οἰκονομια. Ι. Νομικά. Κρητικὸς Κῶδιξ Ἔκδοσις β', τευχη Α—Β (Χανιὰ 1893).— *Γ Σ. Πλουμίδου καὶ Κ. Γ. Φουρναράκη*, Εἰδικοὶ νομοι, τεύχη Α—Γ (Χανιὰ 1895).— *Ν. Σαριπόλου*, Το κρητικὸν συνταγματικὸν δίκαιον ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἡμέτερον καὶ τὰ τῶν ξένων κρατῶν (Ἀθῆναι 1902).— *Ν. Κουσουρελάκη*, Κώδικες κρητικῆς πολιτείας. τόμ 2 (Χανιὰ 1902). Κρητικη Πολιτεία. Δικαστικοὶ νόμοι. Ποινικὴ δικονομια (Χανιὰ 1903). Κρητικὴ Πολιτεία. Δικαστικοὶ νόμοι. Πολιτικὴ δικονομία (Χανιὰ 1903) Κρητικὴ Πολιτεία, Δικαστικοὶ νόμοι. Ἀστικὸς Κῶδιξ (Χανιὰ 1904) Κρητικοὶ Κώδικες. Ἀστικοὶ νόμοι εἰσαχθέντες ἐν Κρήτῃ. Κρητικὸς ἀστικὸς Κῶδιξ. Ἐπιμελείᾳ *Χρ. Α. Μπενάκη* (Ἡράκλειον 1929).

II. Δημοσία οἰκονομία. Ἀνδρ Ἐμμ. Ἀνδρουλιδάκη, Τὸ εἰς Κρήτην εἰσαχθὲν φορολογικὸν σύστημα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων καταλήψεως αὐτῆς (Χανιὰ 1852). — *Α. Ν. Γιάνναρη* Περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐν Κρήτῃ γεωργίας καὶ ἐμπορίας (Χανιὰ 1906). Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Στατιστικὴ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῆς Κρητης κατὰ τὸ 1910 (Χανιὰ 1911).— *Γ. Καλαϊσάκι*, Θησαυροὶ τῶν ἐλαιώνων τῆς Κρήτης (Χανιὰ 1912).— *Α. Γ. Σταυριδάκη*, Ἡ μινωϊκὴ δημοσία οἰκονομία κατὰ τὰ πορίσματα τῶν κρητικῶν ἀνασκαφῶν (1912).

Γενικά, γεωγραφία καὶ στατιστική. Ι. Περιηγηταί. Marco Boschini, Il regno tuto di Candia (Venetia 1651). — *Joh. Meursii*, Creta, Cyprus, Rhodus (Amsterdami 1675). — *Fr. Piacenza Napolitano*, L' Egeo o sia Chorographia dell' arcipelago (Modona 1688).— *Pitton de Tournefort*, Relation d' un voyage du Levant (Amsterdam 1718).— *Δάπερ*, Ἀκριβὴς περιγραφὴ τῆς Κρήτης· μετάφρ. *Μ. Βερνάρδου* (Ἀθῆναι 1836).— *R. Pashley.* Travels in Crete I—II (Cambridge, London 1837).— *Μ. Δέφνερ*, Ὁδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Κρήτην (Ἀθῆναι 1928).

II. Γεωγραφία, Χωρογραφία, Στατιστική. Ἀλεξάνδρου τοῦ Κρητός, Χωρογραφία τῆς Κρήτης (Ἐνετία 1758).— *Μ. Χουρμούζη Βυζαντίου*, Κρητικὰ (Ἀθῆναι 1842). — *Β. Ψιλάκη*, Περὶ τῶν πέντε παρ' Ὁμήρῳ τῆς νήσου Κρήτης λαῶν (Λειψία 1865).— *Ἐμμ. Κυβελάκη*. Πρωρεῖς τῶν ἐν Κρήτῃ ναυτιλλομένων, ἤ, ἀκριβὴς περιγραφὴ τῶν παραλίων καὶ λιμένων καὶ δρμων αὐτῆς (Ἀθῆναι 1869).— *Ν. Σταυράκη*, Στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης (Ἀθῆναι 1890).- *Ἐμμ. Γενεράλι*, Ἐπίτομος γεωγραφία τῆς Κρήτης (ἔκδ. α' Ἀθῆναι 1890, ἔκδ. θ' Ἀθῆναι 1911). Κρητικὴ Πολιτεία. Στατιστικὴ τῆς Κρήτης. Πληθυσμὸς 1900 Χανιὰ 1904).— *Γεωργ Πελεδάκη*, Γεωγραφία τῆς Κρήτης (Χανιὰ 1905). — *Στ. Ξανθουδίδου*, Ἐπαρχίαι καὶ πόλεις τῆς Κρήτης ἐν «Ἐπετ. Βυζαν. σπουδ.» Γ' 35—66 (Ἀθῆναι 1926).

III. Χάρται. Joh. Bapt. Homannus, Insula Creta hodie Candia (Norimberge 1730) — *Reinner D*, Die Insel Candia oder Creta (Berlin 1866). — *T. Spartt* καὶ *Spitfire* 1852. Carte Orografique de l' île de Crète (Ἡ Κρήτη) exécutée en 1845 par *Victor Raulin.*— *Ἰω. Πετρώφ*, Ἄτλας τῆς Κρήτης (1881). — *H. Kiepert* Spezial Karte von Creta (Berlin 1897).— *Α. Ἰ. Μπικάκη*, Χάρτης τῆς Κρήτης (1900), Ἰταλικὸς Canea e dintorni (1903). Ile de Crète. Secteur français. Nomarchie de Lassithi par capitain *Eydoux* (1907).

Περιοδικά. «Κρητικὸς Λαός» (1906—1909 Ἡράκλειον), «Κρητικὸς Ἀστὴρ» (1907—1914 Χανιά), «Χριστιανικὴ Κρήτη» (1912—1915 Ἡράκλειον), «Χριστιανικὸν Φῶς» (1920—1922 Χανιά). «Περιοδικὸν Δελτίον Βιβλιοθήκης Κρητ. Φιλολογ. Συλλόγου» (1927—1928 Χανιά) «Κρητικὰ» (1930 Χανιά).

Κρητικὰ Ἀρχεῖα. Ernest Gerland, Das archiv des Herzogs von Candia (Strassburg 1899). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Histoire de la noblesse Crétoise au moyen âge (Paris 1907). — *Ν. Ἰω. Παπαδάκη*, Ἱστορικὰ ἀρχεῖα Κρήτης (1901—1915), «Δελτίον Ἱστορικῆς Ἐθνολογικῆς Εταιρείας», Η' 333—367 (1923). — *Σπ. Θεοτόκη*, Τὸ ἀρχεῖον τοῦ δουκὸς τῆς Κρήτης «Ἡμερολογ. Μεγ. Ἑλλάδος» 355—403 (Ἀθῆναι 1932). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν μνημείων τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἰδίᾳ τῆς Κρήτης ἐν τῷ κρατικῷ ἀρχείῳ τοῦ ἐνετικοῦ κράτους (Κέρκυρα 1925).

Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ—Μ. Γ. ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ

— **«Κρήτη *Ἱερὰ*»** (Creta Sacra). Δίτομον ἔργον τοῦ Ἐνετοῦ γερουσιαστοῦ Φλαμινίου Κορνηλίου (Fl. Corner), ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1755, ἀναγκαῖον διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τοῦ τόπου ζωῆς κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ ἐν πολλοῖς τῆς πολιτικῆς ἱστορίας. Ὁ συγγραφεύς του εἶναι ὁ πρῶτος χρησιμοποιήσας τὸ ἀρχεῖον τοῦ Δούκα (archivio di Duca di Candia) διὰ τὸ ἔργον του

Ν. Β. Τ.

— **Κρήτης, *Ἱστορικὸν ἀρχεῖον*** —. Ἵδρυμα τὸ ὁποῖον ὑφίσταται καὶ λειτουργεῖ ἐν Χανίοις τῆς Κρήτης ἀπὸ τοῦ Μαρτίου τοῦ 1920 Σκοπός του, κατὰ τὸν περὶ αὐτοῦ νόμον 3683 τοῦ 1928, εἶναι: 1) Ἡ περισυλλογή, ταξινόμησις καὶ φύλαξις παντὸς εἴδους ἐπισήμου καὶ ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου ἢ οἱουδήποτε γραπτοῦ μνημείου καὶ ἐθνικοῦ κειμηλίου σχετιζομένου πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου. 2) Ἡ χορηγία πιστοποιητικῶν, ἀντιγράφων, περιλήψεων, ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ στοιχείων καὶ πληροφοριῶν πρὸς ὑπηρεσίας τοῦ κράτους καὶ ἰδιώτας ἐπὶ τῇ αἰτήσει των.

Τὸ ἀρχεῖον ἱδρύθη ὑπὸ τίτλον προσωρινὸν ἐπὶ γενικοῦ διοικητοῦ Κρήτης Σωτ. Κροκιδᾶ καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐκ Σητείας λογίου Ν. Ἰω. Παπαδάκη. Συνετηρήθη δ' ἐκ δωρεῶν καὶ ἄλλων πόρων μέχρι τέλους τοῦ 1928, ὅτε ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ κράτους ὡς νομικὸν πρόσωπον, ὡρίσθη δὲ ὅτι θὰ διοικῆται ὑπὸ ἐπιτροπείας ἐπταμελοῦς καὶ θὰ συντηρῆται ἐξ εἰσφορῶν ὑποχρεωτικῶν τῶν ἀστικῶν δήμων Κρήτης.

Τὸ ἀρχεῖον περιλαμβάνει ἀρχειακὸν καὶ μουσειακὸν ὑλικὸν ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1915, διαιρούμενον εἰς τέσσαρας μεγάλας περιόδους. α') Τὴν ἐνετικήν, ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Φράγκων μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Ἡρακλείου εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων (1204—1669). β') Τὴν τουρκικήν, ἐξικνουμένην ἀπὸ τῆς καταλήψεως τοῦ Χάνδακος μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν διεθνῶν ἀρχῶν ἐν Κρήτῃ (1666—1897). γ') Τὴν διεθνῆ περίοδον, καθ' ἣν ἐν Κρήτῃ ἦρξαν αἱ διεθνεῖς ἀρχαὶ (1897—1898) μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου τῆς Ἑλλάδος καὶ πέραν ἔτι αὐτῆς. δ') Τὴν νεωτάτην, ἀποτελουμένην ἀπὸ τὴν αὐτονομιακήν, τὴν ἡμιενωτικὴν καὶ πρώτην ἐνωτικὴν περίοδον, ἀρχομένην ἀπὸ ἱδρύσεως τῆς Κρητικῆς πολιτείας καὶ λήγουσαν τὸ ἔτος τῆς καταργήσεως τῆς γενικῆς διοικήσεως Κρήτης (1898—1915).

Πάντα τὰ ἀρχεῖα, ὅσα τὸ πρόγραμμα τοῦ ἱδρύματος σκοπεύει νὰ περισυλλεχθῶσιν εἰς Χανιά, δὲν ἔχουν ἔτι συγκεντρωθῆ. Διότι τὰ μὲν ἐνετικὰ ἀρχεῖα φυλάσσονται εἰς τὸ Archivio di Stato καὶ τὸ Archivio Notarile τῆς Ἐνετίας, ὅπου ἀπεστέλλοντο ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν ἢ παρελήφθησαν ὅταν οὗτοι ἔφυγον ἐκ τῆς νήσου Τὰ τουρκικὰ δὲ δὲν ἐσώθησαν εἰς Κρήτην, διότι καὶ αὐτὰ ἐστέλλοντο εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν Καὶ τὰ μὲν ἐνετικὰ ἔχουν ἤδη ἐρευνηθῆ (archivio di duca di Candia) καὶ πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν, πάντα ὅμως τὰ ἀνέκδοτα θ' ἀναδιφήσῃ ἐν καιρῷ ἡ ὑπηρεσία τοῦ ἱστορικοῦ ἀρχείου καὶ θ' ἀντιγράψῃ δι' εἰδικοῦ προσωπικοῦ. Ἔχει ἐν τούτοις τὸ ἱστορικὸν ἀρχεῖον ἐν ἀντιγράφοις διατάγματα, στατιστικὰς καὶ ἄλλα τινὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρησιμώτατα. Ἐσώθησαν εἰς τὸ ἀρχεῖον τουρκικὰ ἀρχεῖα οἰκονομικά, ὡς καὶ πρακτικὰ μετὰ τῶν εὑρετηρίων των, τοῦ γενικοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου (1897—1898), καὶ ἄλλα ἐν συνόλῳ 1041 ἔγγραφα, χρῄζοντα μεταφράσεως.

Τῆς τελευταίας περιόδου φυλάσσονται τὰ περισσότερα ἀρχεῖα, ὡς τὸ τῆς Κρητικῆς πολιτείας τῶν ἐπαρχειῶν, τῶν νομαρχιῶν, τῆς γενικῆς διοικήσεως, τῶν ἀνωτέρων διευθύνσεων, τῶν τελωνείων, δικαστικὰ καὶ ἄλλα. Σῴζονται ἐπίσης καὶ τ' ἀρχεῖα τῆς διεθνοῦς κατοχῆς. Ὑπάρχουσιν εἰς τὸ ἀρχεῖον ἔτι: α') Προξενικαὶ συλλογαὶ σπουδαιόταται. Ἡ μία ἐκ τούτων περιλαμβάνει τὰ ἀρχεῖα τῶν ρωσικῶν προξενείων, ἡ δ' ἄλλη τοῦ ἑλληνικοῦ. β') Ἰδιωτικαὶ συλλογαὶ (Παρθενίου, Κελαϊδῆ, Χ"Μιχάλη, Γιάνναρη, Ὀδυσσέως Σταυριανίδου, Ἀργυροπούλου, Ψαρουδάκη κλπ.), περιέχουσαι πλεῖστα σπουδαῖα ἔγγραφα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου. γ') Ὑπηρεσιακὰ ἀρχεῖα. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερα τῶν ἀρχείων εἶναι τὰ ἐπαναστατικά ἤτοι: 1) Τὸ ἀρχεῖον τοῦ 1821, ὡς λέγεται, περιλαμβάνον ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1821—1866, σχετικὰ μὲ τὰς ἐπαναστάσεις 21, 33, 42, 59. 2 Τὸ ἀρχεῖον τῆς αἰγυπτιακῆς κατοχῆς, περιλαμβάνον ὀλίγα ἀλλὰ σπουδαῖα στοιχεῖα τῆς δράσεως τῶν Αἰγυπτίων ἐν Κρήτῃ (1822—1842). 3) Τὸ ἀρχεῖον τοῦ 1866, ἤτοι τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Κρητῶν τῶν ἐτῶν 1866—1869, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μεγαλυτέρα καὶ σπουδαιοτέρα. 4) Διάφορα ἐπαναστατικὰ ἀρχεῖα τῶν ἐτῶν 1878—1898, ἐν οἷς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἐξ ἀνατολικωτέρων ἐπαρχιῶν Κ. Σφακιανάκη, τὸ ἀρχεῖον τῆς γενικῆς τῶν Κρητῶν συνελεύσεως, τὸ ἀρχεῖον τοῦ ἐκτελεστικοῦ κλπ.

Πλὴν τῶν ἱστορικῶν καὶ ὑπηρεσιακῶν ἀρχείων τὸ ἱστορικὸν ἀρχεῖον περιλαμβάνει: 1) Ἱστορικὴν πινακοθήκην, εἰς ἣν φυλάσσονται εἰκόνες, φωτογραφίαι, δελτάρια προσώπων δρασάντων ἐν Κρήτῃ, ὡς καὶ χάρται τῆς Κρήτης ξένοι καὶ ἡμέτεροι, φιρμάνια, προκηρύξεις, δουκικὰ διατάγματα, σημαῖαι, ὅπλα, σφραγῖδες, ἐμβλήματα κλπ. 2) Ἱστορικὴν βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν συγκεντρώνονται τὰ περὶ Κρήτης δημοσιευθέντα, σειρὰ φυλλαδίων χρησίμων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου, ὡς καὶ σειραὶ ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν ἐκδοθέντων ἐν Κρήτῃ (ἐφημερὶς «Κρήτη», «Μεσόγειος». «Λευκὰ ὄρη», «Ἐπίσημος ἐφημερὶς Κρητικῆς πολιτείας», περιοδικὸν «Κρητικὸς Ἀστὴρ» κλπ.).

Αἱ ἐργασίαι τοῦ ἀρχείου ἔχουν περιορισθῆ μέχρι τοῦδε εἰς τὴν ἐπιμελῆ περισυλλογὴν καὶ τακτοποίησιν τοῦ ὑλικοῦ τοῦ ἀρχείου. Τὸ ἵδρυμα θὰ φροντίσῃ διὰ τὴν μελέτην καὶ ἀντιγραφὴν τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ (Ἐνετίᾳ, Κωνσταντινουπόλει κ. ἀ.) κρητικῶν ἀρχείων, διὰ τὴν δημιουργίαν ἰδίων ἀρχειακῶν καταστημάτων, θὰ ἐκδώσῃ τὰς σπουδαιοτέρας τῶν συλλογῶν του καὶ μελέτας σχετικὰς μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου (βλ. *Ν. Ἰω. Παπαδάκι*, Τὰ ἱστορικὰ ἀρχεῖα Κρήτης, «Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας» Η' 333—367, Ἀθῆναι 1922).

Ν. Β. Τ.

«Κρήτη». Μικρὸν τροχοφόρον ἀτμόπλοιον ταχύτητος 10 ν. μιλλίων, τὸ ὁποῖον ἀγορασθὲν ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὴν κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869, ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις «Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς» τῶν Κρητῶν, καὶ ὁπλισθὲν διὰ 2 μικρῶν πυροβόλων Ἄρμστρογκ καί τινων μικροτέρων ὀβιδοβόλων παλαιοτάτου τύπου, ἐχρησιμοποιήθη πρὸς ἐφοδιασμὸν τῆς ἐπαναστατημένης Κρήτης, μεταφέρουσα ἐκεῖ ἐθελοντάς, τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, παρὰ τὸν στενὸν ἀποκλεισμόν, ὃν ἐνήργει ὁ ὑπὸ τὸν Ἄγγλον Χόβαρτ πασᾶν τουρκικὸς στόλος. Ἡ «Κρήτη», κυβερνωμένη ὑπὸ τῶν ἀτρομήτων ἐμποροπλοιάρχων Ν. Σουρμελῆ, Β. Ὀρλῶφ καὶ Ἐπαμ. Σουρία καὶ ἔχουσα πληρώματα ἐξ ἐμποροναυτῶν, πυροβολητῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ καί τινων ἀνδρῶν τοῦ μηχανικοῦ (σκαπανέων) διὰ τὰς συρράξεις. ἐξετέλεσε 10 ἐν ὅλῳ πλόας εἰς Κρήτην, καθ' οὓς τρὶς ἐθραύσθησαν οἱ τροχοὶ αὐτῆς, καὶ τέλος, ἀχρηστευθεῖσα, ἐρρυμουλκήθη εἰς τὸν Πόρον, ἔνθα ἐσάπη καὶ ἀποσυνετέθη ἐκ τοῦ χρόνου.

Ν. ΚΛΣ

Κρητηναῖον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Τόπος ἐν τῇ Μαγνησίᾳ τῇ ἐπὶ Μαιάνδρῳ Ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ τῶν Κρητομαγνήτων.

Ε. Γ.

Κρητηνία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ κατ' Ἀπολλώδωρον (3, 2, 3) γραφὴ τῆς ὀνομασίας «τόπου τῆς Ρόδου, ἐν ᾧ ᾤκουν οἱ περὶ Ἀλθαιμένην... εἰσὶν δὲ ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ Ἀταβύρια ὄρη, ἀφ' ὧν Ζεὺς Ἀταβύριος» (*Στεφ. Βυζ.* ἐν λ.). Προφανῶς ὑπῆρξεν ἀποικία Κρητῶν, ἀκολουθησάντων τὸν ἔγγονον τοῦ Μίνωος, φεύγοντα τὸν χρησμόν, ὅστις εἶχε προείπει εἰς τὸν πατέρα του Κατρέα ὅτι θὰ φονευθῇ ὑπό τινος τῶν υἱῶν του. Δὲν ἀπέφυγεν ὅμως τὸν χρησμὸν ὁ Ἀλθαιμένης, διότι ἐφόνευσε τὸν πατέρα του ἐλθόντα εἰς Ρόδον πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ υἱοῦ καὶ ἐκληφθέντα ὡς πειρατήν. Ἡ ὀνομασία ἄλλωστε τοῦ τόπου προσδίδει τὴν εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἐκδηλωθεῖσαν νοσταλγίαν τοῦ Ἀλθαιμένους, ὅστις ἀνελθὼν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἀταβυρίου «ἀφ' ἧς ἔστιν ἀφορᾶν τὴν Κρήτην....καὶ τῶν πατρῴων ὑπομνησθεὶς θεῶν, ἱδρύετο βωμὸν Ἀταβυρίου Διός» (*Διοδ. Σικελ.* ΙΔ, ια'). Ἡ ταυτότης τῆς τοποθεσίας, εὑρισκομένης πάντως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἰσοπεδοῦς πρὸς τὸν Παρνασσὸν ὄρους *Ἀττάγιαρο*, εἶναι ἀκαθόριστος.

Σ. Ε. Λ.

κρητιδικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κρητίδα, ὁ ἐκ κρητίδος ἀποτελούμενος: «κρητιδικὴ περίοδος» (βλ. κατ.).

— **κρητιδικὴ *διάπλασις*** [*Γεωλογ.*]. Ἡ νεωτάτη ἐκ τῶν τριῶν διαπλάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται τὸ μεσοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Ἡ διάπλασις αὕτη ἐσχηματίσθη κατὰ τὴν *κρητιδικὴν* περίοδον (βλ. λ.) τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς γῆς καὶ περιλαμβάνει πάντα τὰ ἀποθέματα ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς τριτογενοῦς. Τὰ ὅρια τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ κάτω χαρακτηρίζονται πολλάκις σαφῶς διὰ τῆς ἀσυμφώνου στρώσεως, διὰ τῆς ἐλλείψεως πολλῶν στρωμάτων ἢ διὰ τῆς παρουσίας κροκαλοπαγοειδῶν πετρωμάτων, σχηματιζομένων δι' ἀποχωρήσεως ἢ δι' ἐπικλύσεως τῆς θαλάσσης. Πάντα ταῦτα τὰ φαινόμενα δεικνύουν ὅτι μεταξὺ τῆς ἰουρασίου καὶ τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως, ὡς καὶ μεταξὺ τῆς κρητιδικῆς καὶ τῆς τριτογενοῦς ἔλαβον χώραν κινήσεις μεγάλων τμημάτων τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς καὶ συνεπείᾳ αὐτῶν σημαντικαὶ μετακινήσεις τῶν παραλίων γραμμῶν. Σπανιώτερον παρουσιάζεται βαθμιαία μετάβασις ἀπὸ τῶν στρωμάτων τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως πρὸς τὰ στρώματα τῆς κρητιδικῆς καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον σπανίως ἀπὸ τῶν τελευταίων τούτων πρὸς τὰ ὑπερκείμενα στρώματα τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως.

Τὰ πετρώματα τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως εἶναι ποικίλα, καὶ τοῦτο διότι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποθέσεώς των αἱ συνθῆκαι σχηματισμοῦ των δὲν ἦσαν αἱ αὐταὶ εἰς τοὺς διαφόρους τόπους τῆς γῆς καὶ μετεβάλλοντο συχνά. Κατὰ τὴν κρητιδικὴν δηλαδὴ περίοδον ἐπήρχοντο πολὺ μεγάλαι διαφοραὶ πετρογενετικῶν ὄψεων. Μεταξὺ τῶν πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀποθέματα ἐπὶ βυθῶν θαλασσῶν, διακρίνονται οἱ καθαρῶς παράκτιοι σχηματισμοὶ (παρακτίου ὄψεως) ἀπὸ τοὺς σχηματισμοὺς ἀβαθῶν θαλασσῶν (νεριτικῆς ὄψεως). Οἱ παράκτιοι σχηματισμοὶ εἶναι κυρίως *κροκαλοπαγῆ, ψαμμῖται* καὶ *ἄργιλλοι* ποικιλούσης συστάσεως, ἐνῷ οἱ τῶν ἀβαθῶν θαλασσῶν εἶναι *ἀσβεστολιθικὰ* πετρώματα καὶ συγχρόνως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, *ζωογενῆ ἀποθέματα*, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρουσιάζονται ἐπίσης ὑφαλοειδεῖς σχηματισμοί. Καὶ τὰ ἐν ἀρχῇ μνημονευθέντα παχέα στρώματα τῆς λευκῆς πυριτοφόρου κρητίδος εἶναι ἀναμφιβόλως ἀποθέματα θαλάσσης ἐχούσης βάθος μέχρι 1000 μ., καὶ συνίστανται ἐκ τῶν μικρῶν κελυφῶν τρηματοκόγχων πρωτοζῴων καὶ τῶν ἐλαχίστων ἀσβεστολιθικῶν σωματιδίων φυκῶν, ἀπεκκρινόντων ἀσβεστολιθικὴν οὐσίαν, *τῶν κοκκολιθοφοριδῶν*. Πελάγια ἀποθέματα ὀλίγον εἶναι ἐξηπλωμένα, εἶναι δὲ ταῦτα ἀργιλλικά, μαργαϊκὰ καὶ ἀσβεστολιθικὰ πετρώματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουσιν ὁμοιομορφότερον χαρακτῆρα ἀπὸ τὰ παράκτια καὶ τὰ νεριτικὰ ἀποθέματα καὶ περιέχουν ἀφθονώτερα λείψανα ἀμμωνιτῶν. Ἀναμφισβήτητα ἀποθέματα βαθειῶν θαλασσῶν (ἀβυσσικὴ ὄψις) ὀλίγα μόλις εἶναι γνωστά. Τὰ *ἐκρηξιγενῆ* πετρώματα εἶναι σχετικῶς ὀλίγα. Ἐν Εὐρώπῃ εὑρίσκονται εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Πυρηναίων *γρανιτικά, συηνιτικὰ* καὶ *λεοζολιθικὰ* πετρώματα. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν εὑρέθησαν, ἀπὸ τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Ἀριζόνας μέχρι τοῦ Καναδᾶ, εἰς τὴν Κολομβίαν καὶ τὴν Χιλὴν μεγάλαι μᾶζαι ἐκχύτων *βασαλτικῶν* καὶ *πορφυριτικῶν* πετρωμάτων. Εἰς τὰς Ἰνδίας ἐπίσης εὑρίσκεται ὁ *τράππης* (τοῦ Ντεκκάν), ἔχων πάχος 2000 μέτρων καὶ καταλαμβάνων ἔκτασιν 300.000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων.

Ἡ κρητιδικὴ διάπλασις ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο

Digitized by Google

μεγάλα τμήματα ἢ ὑποδιαπλάσεις, τὴν *κατωτέραν κρητιδικὴν* ἢ *παλαιοκρητιδικὴν* καὶ τὴν *ἀνωτέραν κρητιδικὴν* ἢ *νεοκρητιδικήν*.

Αἱ δύο αὗται ὑποδιαπλάσεις ὑποδιαιροῦνται εἰς τὰς ἑξῆς σειρὰς καὶ βαθμῖδας:

νεοκρητιδικὴ ἢ ἀνωτέρα κρητιδικὴ	σενόνιος σειρὰ		δάνιος βαθμὶς
			μαιστρίχτιος »
			καμπάνιος »
			σαντόνιος »
	ἐμσέριος »		κονιάσιος »
	τουρώνειος »		ἀγκούμιος »
			λιγέριος »
	κενομάνιος »		ροτομάγιος »
			τούρτιος »
παλαιοκρητιδικὴ ἢ κατωτέρα κρητιδικὴ	γώλτιος » (ούρνκώνιος)		ἄλβιος »
			ἄπτιος »
	νευκώμιος σειρὰ (γουηλδιος)	ἀνωτέρα..	βαρρέμιος »
		κατωτέρα	ὠτερίβιος »
			βαλανζίνιος »

Συνεπείᾳ προελάσεως τῆς θαλάσσης, ἡ ὁποία συνέβη κατὰ τὸ μέσον τῆς κρητιδικῆς περιόδου, ἡ ἀνωτέρα κρητιδικὴ διάπλασις στρωμάτων ἔχει μεγαλυτέραν ἐξάπλωσιν ἐν σχέσει πρὸς τὴν κατωτέραν κρητιδικὴν καὶ πολλαχοῦ τὰ στρώματά της ἐπικάθηνται ἀνομοιομόρφως καὶ ἐπὶ ἀρχαιοτέρων διαπλάσεων καὶ αὐτοῦ τοῦ παλαιοζωϊκοῦ καὶ τοῦ ἀρχαϊκοῦ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρουσιάζεται εἰς ἐκτεταμένην κλίμακα εἰς ὅλας τὰς ἠπείρους.

Στρώματα τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως παρουσιάζονται πολλαχοῦ. Ἀναλόγως τῶν ἀπολιθωμάτων διακρίνεται ἐν Εὐρώπῃ ἡ *βορεία κρητιδικὴ* διάπλασις (βόρειος Γαλλία, Ἀγγλία, Γερμανία, Σκανδιναυΐα, Ρωσία) μὲ τὰ ἀπολιθωμένα γένη θαλασσίων μαλακίων *ἰνοκέραμος*, *βελεμνιτέλλα*, *ἀκτινοκάμαξ*, ἀπὸ τὴν νοτίαν κρητιδικὴν τῆς νοτίου Εὐρώπης καὶ τῶν Ἄλπεων, περιέχουσαν τὰ χαρακτηριστικὰ ἀπολιθωμένα γένη τῶν *ρουδιστῶν* καὶ ἐκ τῶν *ἀμμωνοειδῶν* τὰ γένη *φυλλόκερας* καὶ *λυτόκερας*. Ἡ κατωτέρα κρητιδικὴ συναντᾶται εἰς τὴν Γερμανίαν (βορείως τοῦ Χάρτζ, εἰς τὸ Ἀννόβερον, Βρουνσβίκην καὶ Τευτοβούργειον Δρυμόν), εἰς τὴν Γαλλίαν (μεταξὺ τῶν Ἀρδέννων, εἰς τὴν Βρετάνην καὶ τὸ Κεντρικὸν ὀροπέδιον) καὶ ἀλλαχοῦ. Ἡ ἀνωτέρω κρητιδικὴ συναντᾶται εἰς τὴν Γερμανίαν, βόρειον Γαλλίαν, νότιον Ἀγγλίαν, κεντρικὴν Ρωσίαν, νότιον Εὐρώπην. Περαιτέρω ἐκτεταμέναι ἐμφανίσεις κρητιδικῶν στρωμάτων συναντῶνται εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικήν, Αἴγυπτον, Καυκασίαν, νότιον Ἰνδικήν, Τουρκεστάν, Συρίαν,

Χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως.

1=Ὁ τοξοστὴρ complanatus. 2=Ἡ ρυγχονέλλα depressa. 3=Ἡ κοπροτίνα ammonia. 4=Ὁ ἄπευχος Didayi 5=Ὁ χαμίτης attenuatus. 6=Ὁ σκαφίτης Iwani. 7=Τὸ ἀγκυλόκερας Matheronianus 8.=Ὁ τουρριλίτης Bergeri. 9=Ὁ βακουλίτης anceps. 10=Τὸ ἀκανθόκερας Rhotonsagensis 11=Ὁ ἰνοκέραμος concentricus. 12=Ἡ ἐξωγύρα columba. 13=Ὁ σπόνδυλος spinosus. 14=Ὁ ἱππουρίτης cornuvaccinum. 15=Ἡ καπρίνη Aiguilloni. 16=Ἡ τερεβράτουλα carnea. 17=Ἡ ἀκταιονέλλα gigantea. 18=Ἡ νηρινέα flexuosa. 19=Ἡ βελεμνιτέλλα mucronata 20=Ὁ κυκλολίτης elliptica. 21 καὶ 22=Ὁ ἀναγχύτης ovatus. 23=Ὁ ὠτόδους appendiculatus. 24=Ἡ ὀξυρρίνη Mantelli.

εἰς πολλὰς θέσεις τῆς Β. καὶ Ν. Ἀμερικῆς, τὸ Μεξικὸν καὶ τὴν Αὐστραλίαν. Ἐν Ἑλλάδι στρώματα τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως παρουσιάζονται εἰς τὴν Εὔβοιαν, εἰς τὴν νησῖδα Ἅγιος Γεώργιος (βορείως τῆς Σαλαμῖνος), τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὴν Πελοπόννησον (Ναυπλία, Λιγουρειὸ) καὶ τὴν Μακεδονίαν. Στρώματα τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως, ρουδιστοφόροι ἀσβεστόλιθοι καὶ φλύσχης, παρουσιάζονται εἰς πλείστας θέσεις τῆς Ἑλλάδος, περισσότερον ἐξηπλωμένα ἀπὸ τὰ τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς. Ἡ κρητιδικὴ διάπλασις περικλείει ἀξιοσημείωτον ποικιλίαν ὠφελίμων ἐκμεταλλευσίμων ὀρυκτῶν καὶ πετρωμάτων. Ἐκτὸς τῶν ἀσβεστολιθικῶν, μαργαϊκῶν, ἀργιλλικῶν καὶ ἀμμωδῶν πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκουν πολλαπλῆν χρησιμοποίησιν εἰς τὴν ἀσβεστουργίαν, τσιμεντοποιίαν, κεραμοποιίαν, ὑελουργίαν κλπ., πολλὰ εἴδη εὐγενῶν μαρμάρων της χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν μνημείων καὶ ἔργων γλυπτικῆς. Μεταξὺ τούτων κατατάσσονται καὶ πολλὰ μάρμαρα τῆς Ἑλλάδος.

Οὐσιώδη εἶναι τὰ κοιτάσματα τῶν *λιθανθράκων*, τῶν ὁποίων πλεῖστα εἶναι ἐν ἐκμεταλλεύσει. Τοιαῦτα εὑρίσκονται εἰς τὴν Γερμανίαν (Ὄστερβαλδ, ὄρη τοῦ Βέζερ, Τευτοβούργειος Δρυμὸς κλ.),

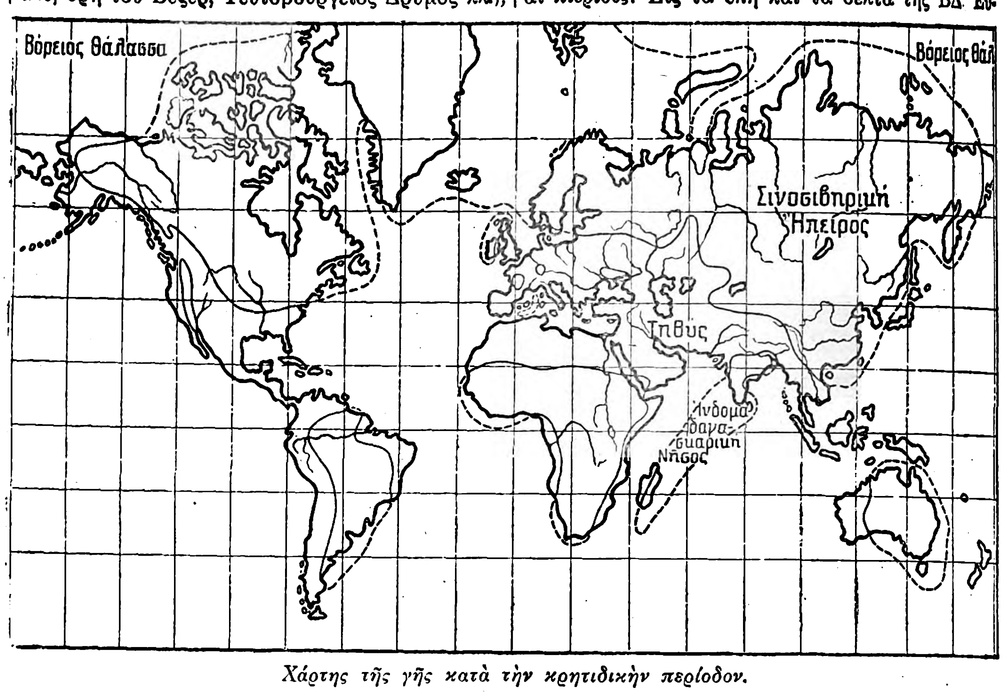

Χάρτης τῆς γῆς κατὰ τὴν κρητιδικὴν περίοδον.

εἰς τὴν Ἀραγονίαν, Ἰστρίαν, Κίναν (Στζετσβάν), Β. Ἀμερικὴν (Maryland, Βιργινίαν, Μοντάναν, νότιον Δακόταν, Wyoming, Κολοράδον, Βρεττανικὴν Κολομβίαν, Ἀλάσκαν), ὅπου συναντῶνται *λιγνῖται*, *λιθάνθρακες* καὶ *ἀνθρακῖται*. Ἄλλα χρήσιμα μεταλλεύματα εἶναι τὰ τοῦ *σιδήρου*, εὑρισκόμενα εἰς τὴν Γερμανίαν (Salzgitter, Πάϊν, Ἄμπεργκ τῆς Βαυαρίας), εἰς τὸ Μπιλμπάο τῆς Ἱσπανίας, καὶ εἰς τὸ Λαύρειον (μαγγανιοῦχα σιδηρομεταλλεύματα). Μεταλλεύματα *ὑδραργύρου* συναντῶνται εἰς τὴν Καλιφορνίαν. Οἱ *βωξῖται* (ἀργιλλιομεταλλεύματα) ἀπαντῶσιν ἐν νοτίῳ Γαλλίᾳ (κυρίως εἰς τὴν Προβηγκίαν) καὶ Ἰταλίᾳ (κεντρικὰ Ἀπέννινα). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ οἱ βωξῖται τῆς Ἑλλάδος (ζώνη Παρνασσοῦ—Γκιώνας) ἀνήκουν εἰς τὴν κατωτέραν κρητιδικὴν ὑποδιάπλασιν. Ἐπίσης ἡ κρητιδικὴ διάπλασις περικλείει φλέβας *στροντιανίτου* εἰς τὴν Βεστφαλίαν, *φωσφορικὰ* ὀρυκτὰ εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἀγγλίαν, Ἱσπανίαν, Βέλγιον, Γερμανίαν, Ρωσίαν, *πετρέλαιον* καὶ *ἄσφαλτον* ἢ τὴν *λευκὴν κρητίδα*. Τέλος αἱ *κροκάλαι πυρίτου λίθου*, αἱ εὑρισκόμεναι ἐντὸς τῆς λευκῆς κρητίδος, χρησιμεύουν εἰς κατασκευὴν πορσελλάνης, ὑάλου καὶ ἄλλων ἐμπορευμάτων ἐξ ἀργίλλου. Αἱ κροκάλαι αὗται, εὑρισκόμεναι διὰ τῆς ἀποκομίσεως τῶν κοιτασμάτων τῆς κρητίδος ἐντὸς τῶν τεταρτογενῶν στρωμάτων, ἐπρομήθευσαν, ἰδίᾳ εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν σκανδιναυϊκὴν παράκτιον περιοχὴν τῆς Ἀνατολικῆς θαλάσσης, ἐξαίρετον ὑλικὸν διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἐργαλείων τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς.

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

—κρητιδικὴ *περίοδος* /*Γεωλογ.*/. Ἡ νεωτάτη ἐκ τῶν τριῶν περιόδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ὁ μεσοζωϊκὸς αἰὼν τῆς προϊστορίας τῆς γῆς. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐσχηματίσθησαν τὰ στρώματα τῆς *κρητιδικῆς* διαπλάσεως (βλ. λ.) τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς.

Ἡ κρητιδικὴ περίοδος ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο μεγάλας ὑποπεριόδους: τὴν *παλαιοκρητιδικὴν* ἢ *κατωτέραν* καὶ τὴν *νεοκρητιδικὴν* ἢ *ἀνωτέραν*. Αὗται ὑποδιαιροῦνται περαιτέρω εἰς ἐποχὰς καὶ ἡλικίας, αἱ ὁποῖαι φέρουσι τὰ αὐτὰ ὀνόματα μὲ τὰς ἀντιστοίχους σειρὰς καὶ βαθμῖδας τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως στρωμάτων. Ὁ ζωϊκὸς καὶ φυτικὸς κόσμος, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὴν κρητιδικὴν περίοδον, δὲν ὑπολείπεται, κατὰ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν μορφῶν του, ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς προηγηθείσης ἰουρασίου περιόδου. Ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἰουρασίου ὀργανικοῦ κόσμου συνεχίζεται, κατὰ τὴν λῆξιν ὅμως τῆς κρητιδικῆς περιόδου σημειοῦται τὸ σημαντικὸν γεγονὸς τοῦ θανάτου πολυαρίθμων ὁμάδων ζῴων, αἵτινες ἐπεκράτουν μέχρι τοῦδε. Ἡ χλωρὶς τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς περιόδου προσομοιάζει πολὺ πρὸς τὴν τῆς ἰουρασίου. Ἐπικρατοῦν ἀκόμη τὰ *κυκαδώδη*, τὰ *κωνοφόρα* καὶ αἱ *πιέριδες*. Εἰς τὰ ἕλη καὶ τὰ δέλτα τῆς ΒΔ. Εὐρώπης φύεται δαψιλὴς βλάστησις, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα *γουήλδιος χλωρίς*. Ἡ βλάστησις αὕτη παρουσιάζεται καὶ εἰς τὰ Καρπάθια, τὰ Ποτομὰκ τῆς Β. Ἀμερικῆς, τὸ Περοῦ καὶ τὴν βόρειον Γροιλανδίαν. Συγχρόνως μὲ τὴν βλάστησιν αὐτὴν ἐμφανίζονται, κατὰ τὴν γώλτιον ἐποχήν, εἰς τὴν Πορτογαλίαν, βόρειον Γροιλανδίαν καὶ Β. Ἀμερικὴν τὰ πρῶτα *δικοτυλήδονα*. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἀπωθοῦν καὶ ἐκτοπίζουν βαθμηδὸν τὴν ἀρχαιοτέραν ἰουράσιον χλωρίδα, ἰδιαιτέρως τὰ κυκαδοειδῆ, καὶ ἐμφανίζονται κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς νεοκρητιδικῆς ὑποπεριόδου (κατὰ τὴν κενομάνιον ἐποχὴν) εἰς τοιαύτας μάζας, ὥστε ταχέως ἀποβαίνουν τὰ κυριαρχοῦντα στοιχεῖα τῆς χλωρίδος.

Ἐκ τῶν κυριωτέρων μορφῶν τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς περιόδου εἶναι τὰ γένη τῶν πτερίδων *ὀσμούνδα*, *ἀσπίδιον*, *ἀσπλένιον*, τὰ γένη τῶν κυκαδωδῶν *νιλσσονία*, *ὠτοζαμίτης*, *γλωσσοζαμίτης*, *ζαμία*, *ζαμιόφυλλον*, πολυάριθμα κωνοφόρα (*παγιόφυλλον*, *σεκβοΐα*, *γλυπτόστρομβος*, *πεύκη*, *κλπ.*). Ἐκ τῶν δικοτυληδόνων εὑρίσκονται τὰ καὶ σήμερον ζῶντα γένη, *λεύκη*, *ἰτέα*, *συκῆ*, *καζουαρίνα*, *δάφνη*, *σασσαφράς*, κλπ. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι δὲν παρουσιάζονται μεικταὶ ἢ μεταβατικαὶ μορφαὶ πρὸς τὰ τριτογενῆ ἢ σημερινὰ ἀνθοφόρα φυτά, ἀλλὰ κατὰ μέγιστον μέρος γένη ζῶντα σήμερον. Κατὰ τὴν ἀνωτέραν κρητιδικὴν ὑποπερίοδον ἐκτὸς τῶν προμνημονευθέντων γενῶν εὑρίσκονται καὶ τὰ ἑξῆς: *βετούλη*, *δρῦς*, *καρύα*, *κιννάμωμον*, *ἴληξ*, *πλάτανος*, *εὐκάλυπτος*, *μυρίκη*, *νήριον*, *βιμποῦρνον* κ. ἄ. Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ μὴ ζῶν σήμερον γένος *κρεδνερία*. Ζῶσιν ἐπίσης σποραδικοὶ *φοίνικες*, τὸ *λειριόδενδρον*, ἡ *μαγνολία*, ἡ *ὀρεοδάφνη*, τῶν ὁποίων λείψανα εὑρίσκονται μέχρι τῆς βορείου Γροιλανδίας. Μεμονωμένα κυκαδοειδῆ, ἔτι πλείονα κωνοφόρα (*τάξος*, *ἀραουκαρία*, *σεκβοΐα*), ἡ *πεύκη*, ἡ *κέδρος*, κλπ. συντροφεύουν ἐπίσης τὴν λοιπὴν χλωρίδα. Ἐκ τῆς μελέτης τῆς χλωρίδος ἐξάγεται ὅτι κατὰ τόπους ὑπῆρχον διαφοραὶ κλιματολογικαί, ἐπικρατούντων δύο τύπων κλίματος, βορείου καὶ νοτίου.

Ἡ ἐξέλιξις τοῦ ζωϊκοῦ κόσμου τῆς κρητιδικῆς περιόδου παρουσιάζει πολλάς, λίαν χαρακτηριστικάς, γραμμὰς κατευθύνσεως. Τὰ *τρηματόκογχα πρωτόζῳα* ζῶσιν εἰς καταπληκτικὰς ποσότητας καὶ ἀντιπροσωπεύονται κυριώτατα μὲ γένη ζῶντα εἰς τὰς σημερινὰς θαλάσσας. Αἱ *νωδοσαρίαι*, καὶ ἰδίως αἱ *ὀρβιτολῖναι* τῶν νοτιωτέρων θαλασσίων περιοχῶν, ἀποκτῶσι καταπληκτικὰ μεγέθη καὶ θνήσκουσαι συμμετέχουσι διὰ τῶν ἀσβεστολιθικῶν κελυφῶν των κατὰ μεγάλας μάζας εἰς τὴν κατασκευὴν πετρωμάτων (*ἀσβεστολίθων μὲ ὀρβιτολίνας*, *ὀρβιτοειδεῖς*, κλπ.). Αἱ *ροταλίαι*, *γλοβιγερῖναι* καὶ *τεξτουλαρίαι* συναντῶνται εἰς ἐκτάκτως καταπληκτικὸν πλῆθος ἀτόμων, τῶν ὁποίων τὰ κελύφη, συσσωρευθέντα μετὰ τὸν θάνατον τῶν ζῴων, ἐσχημάτισαν τὰ στρώματα τῆς κρητίδος. Ἐπίσης ὑπάρχει μεγάλη ἀφθονία *σπόγγων*, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ὀγκώδεις *λιθιστίδαι* καὶ οἱ *ἑξακτινελλίδαι* φθάνουν κατὰ τὴν νεωτέραν κρητιδικὴν περίοδον τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἐξελίξεώς των. Ἰδιάζουσα χαρακτηριστικὴ μορφὴ εἶναι τὸ γένος *κοιλοπτύχιον*. *Κοράλλια* ζῶσιν ἐπίσης μεμονωμένα (*παρασμιλία*, *κοιλοσμιλία*, *κυκλοδίτης*). Μεταξὺ τῶν *ἐχινοδέρμων* τὰ *κρινοειδῆ* ἀρχίζουν νὰ δεικνύουν ὀπισθοδρόμησιν. Ἐξ αὐτῶν ἄξια μνείας, ὡς ἔχοντα ἰδιαιτέραν στρωματογραφικὴν καὶ παλαιοντολογικὴν σημασίαν, εἶναι τὰ δύο γένη *μαρσυπίτης* καὶ *οὐϊντάκρινος*, τὰ ὁποῖ

Digitized by Google

καὶ ὁμοιάζουν πρὸς παλαιοζωϊκὰ γένη. Πολυαριθμότεροι ὅμως καὶ πλέον ποικιλόμορφοι ἐμφανίζονται οἱ *ἐχῖνοι*, εὑρισκόμενοι εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἐξελίξεώς των. Ζῶσι τὰ γένη τῶν κανονικῶν ἐχίνων *κίδαρις*. *πελταστής*, *ἀκροσαλενία*, *ἡμικίδαρις*, *ἀκροκίδαρις* καὶ ἐκ τῶν ἐχόντων ἐκκεντρικὴν ἕδραν τὰ γένη *πυρίνη*, *νουκλεολίτης* καὶ *πύγουρος* τῆς παλαιοκρητιδικῆς περιόδου, ὡς καὶ τὰ γένη *δισκοειδής*, *ἐχινόκωνος*, *ἐχινοκόρυς* ἢ *ἀναγχύτης*, *ὁλα-*

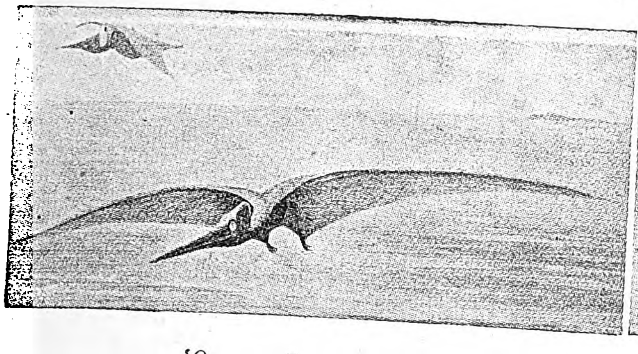

'Ο *πτερανόδους ingens*.

[Κατὰ τὸν O. Abel]

Χαρακτηριστικὸν τοπίον τῆς κρητιδικῆς περιόδου μὲ τὴν ἑσπερόρνιθα regalis.

[Κατὰ τὸν J. Smit.]

στήρ, *καρδιαστὴρ* καὶ ἐκ τῶν *σπαταγγιδῶν* ὁ *τοξαστήρ*, ὁ *μικραστὴρ* κλπ. τῆς νεοκρητιδικῆς. Τὰ κομψά, κλαδοειδῆ, φλοιώδη ἢ βρυόμορφα *βρυόζωα* ζῶσι κατ' ἀποικίας καὶ πληροῦσι πετρώματα τῆς νεοκρητιδικῆς ὑποπεριόδου. Τὰ *βραγχιόποδα* (*ρυγχονέλλα*, *τερεβράτουλα* κλπ.) δὲν εἶναι ἄφθονα καὶ προσομοιάζουσι πολὺ πρὸς τὰ τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου ὑποπεριόδου. Μεταξὺ τῶν *διθύρων ἐλασματοβραγχίων* ὑπάρχουν ἤδη πολλὰ γένη, ζῶντα καὶ σήμερον. Εὑρίσκονται *ὄστρεαι*, *γρυφαῖαι*, *ἐξωγύραι* εἰς ἀφθονίαν, σχηματίζουσαι τραπέζας ὀστρέων, *πεκτινίδαι* καὶ *σπονδυλίδαι*, *πίνναι*, *λίμαι*, *καπροτῖναι* κλπ., καὶ τὸ διὰ τοῦ καταπληκτικοῦ μεγέθους του καὶ τῆς ἀφθονίας του διακρινόμενον χαρακτηριστικὸν ζῷον τῆς νεοκρητιδικῆς, ὁ *οἰνοκέραμος*. Τὰ *γαστερόποδα* ἀντιπροσωπεύονται διὰ πολυαρίθμων καὶ σήμερον ζώντων γενῶν. Αἱ *νηριτέαι* εὑρίσκονται εἰς ἔντονον ὀπισθοδρόμησιν, εἰς τὴν νότιον δὲ περιοχὴν χαρακτηριστικὰ γένη εἶναι ἡ παχυκέλυφος *ἀκταιονέλλα*, ὡς καὶ ἡ *μελανία*, *μελάνοψις* κ. ἄ.

Εἰς ὅλην τὴν νοτίαν θαλασσίαν περιοχὴν ζῶσι τὰ χαρακτηριστικὰ *παχυόδοντα* ὡς καὶ οἱ *ρουδισταί*, μὲ τὰ παχέα κωνοειδῆ ὄστρακά των (κυριώτερα γένη εἶναι ὁ *ἱππουρίτης*, ὁ *ραδιολίτης*, ὁ *σφαιρουλίτης*. 'Επίσης αἱ *ρεκβιενίαι*, ἡ *καπρίνα*, ὁ *πλαγιόπτυχος* εἶναι οὐσιώδεις μορφαὶ τῆς κρητιδικῆς περιόδου. 'Εξ ὅλων ὅμως τῶν μαλακίων εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν εὑρίσκονται, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἰουράσιον περίοδον, ὡς χαρακτηριστικαὶ μορφαὶ τὰ *κεφαλόποδα*. Κατὰ τὴν κρητιδικὴν περίοδον ζῶσιν οἱ χρονικῶς τελευταῖοι *ἀμμωνῖται* καὶ *βελεμνῖται*. Μεταξὺ τῶν ἀμμωνιτῶν ἄξια μνείας εἶναι τὰ γένη τὰ ἔχοντα ἀκανόνιστον ὄστρακον (ὁ *χαμίτης*, τὸ *κριόκερας*, ὁ *βακουλίτης*, ὁ *τουρριλίτης*, ὁ *ἀγκυλόκερας*, ὁ *σκαφίτης*), ὡς καὶ τὰ μὲ κανονικὸν ὄστρακον γένη: *ὁπλίτης*, *ὁλκοστέφανος*, *ἀκανθόκερας*, *παχύδισκος*, *κνημίκερας*, *τισσοτία*. Μεταξὺ δὲ τῶν βελεμνιτῶν ἄξια μνείας εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ γένη *βελεμνιτέλλα*, *ἀκτινοκάμαξ* καὶ *δουβαλία*. Εἰς τὸ τέλος τῆς κρητιδικῆς περιόδου ἐκλείπουν πλέον τελείως οἱ ἀμμωνῖται καὶ οἱ βελεμνιτίδαι, ὡς καὶ οἱ ρουδισταὶ καὶ οἱ ἰνοκέραμοι. Αἱ μεγάλαι καὶ σημαντικώταται μεταβολαὶ τῆς διανομῆς ξηρῶν καὶ θαλασσῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο κατὰ τὰ ὅρια μεταξὺ τῆς κρητιδικῆς καὶ τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως καὶ προεκάλεσαν οὐσιώδεις μεταβολὰς εἰς τὰς συνθήκας διαβιώσεως τῶν θαλασσίων ζῴων, φαίνεται ὅτι συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὸν θάνατον καὶ τὴν ταχεῖαν ἔκλειψιν αὐτῶν. 'Επειδὴ ὅμως ἐξέλιπον συγχρόνως καὶ τὰ μεγάλα γιγαντιαῖα θαλάσσια καὶ χερσαῖα ἑρπετά, ἴσως γενικὴ αἰτία τοῦ ἐκτάκτως περιέργου αὐτοῦ φαινομένου νὰ ὑπῆρξεν ἐπιδημικὴ ἐξασθένησις λόγῳ ἡλικίας διαφόρων ζωϊκῶν κλάδων τῆς θαλάσσης καὶ τῆς ξηρᾶς.

Χαρακτηριστικὸν τοπίον τῆς Β 'Αμερικῆς κατὰ τὴν κρητιδικὴν περίοδον μὲ τὸν τρικεράτωπα.

[Κατὰ τὸν O Abel.]

Τὰ *σπονδυλωτὰ* ζῷα παρουσιάζουν λίαν ἀξιοσημειώτους γραμμὰς ἐξελίξεως. 'Εκ τῶν ἰχθύων, εἰς τὴν θέσιν τῶν μέχρι τοῦδε ἐπικρατούντων *γανοειδῶν* (*πυκνόδοντες*) παρουσιάζονται οἱ *ὀστεάκανθοι* καὶ οἱ *τελεόστεοι*. Συχνοὶ ἐπίσης ἦσαν οἱ *σελαχιοειδεῖς* (*πτυχόδους*), οἱ *λαμνίδαι* (*λάμνα* ἢ *ὠτόδους*, ἡ *ὀξυρρίνη* κτλ.). Τὰ *ἑρπετά*, ἂν καὶ δὲν εὑρίσκονται πλέον εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἰουρασίου ὑποπεριόδου, ἐν τούτοις δεικνύουν ἀκόμη πολλὴν ποικιλίαν καὶ ἀντιπροσωπεύονται δι' ἰδιοτρόπων ὁμάδων. Οἱ *ἰχθυόσαυροι* καὶ οἱ *πλησιόσαυροι* παρουσιάζονται περισσότερον ἐξηπλωμένοι, αἱ *πτερωταὶ σαῦραι* ἀντιπροσωπεύονται μὲ τὸν *πτερανόδοντα* (εἰς τὸ Κανσὰς εὑρέθησαν γιγαντιαῖαι μορφαί του, ἔχουσαι ἄνοιγμα πτερύγων 7 μ., αἱ ὁποῖαι ἦσαν τὰ μεγαλύτερα ἱπτάμενα ζῷα, ἐξ ὅσων ἔζησαν ἐπὶ τῆς γῆς) καὶ τὸν μικρὸν *νυκτόσαυρον*. Τὰ *κροκοδειλώδη* καὶ *χελωνώδη* ἦσαν ἀφθονώτατα. Οἱ *μοσασαυρίδαι* παρουσιάζουν ὀφιοειδεῖς μορφάς, τελείως προσηρμοσμένας πρὸς τὴν θαλασσίαν διαβίωσιν.

Πρὸ παντός, ὅμως, ἄξια μνείας εἶναι τὰ χερσαῖα *δεινοσαύρια*, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔφθασαν τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἐξελικτικῆς ἀκμῆς των, παρήγαγον ποικιλωτάτας καὶ γιγαντιαίας μορφὰς καὶ αἰφνιδίως ἐξηφανίσθησαν κατὰ τὸ τέλος τῆς κρητιδικῆς περιόδου. Τινὰ ἐξ αὐτῶν, ὡς π. χ. ὁ *κερατόσαυρος*, ὁ *μεγαλόσαυρος*, ὁ *ἀλλόσαυρος*, ὁ *τυραννόσαυρος* (ἔχων μῆκος 12 μ. καὶ ὕψος ὑπὲρ τὰ 5), ἦσαν σαρκοφάγα ἁρπακτικά, ἄλλα, ὡς οἱ μέχρις 20 καὶ 24 μ. μήκους *ἀτλαντόσαυρος*, *βροντόσαυρος*, *διπλόδοκος*, *ἰγουανόδους*, ἦσαν ὀγκώδη φυτοφάγα. Χαρακτηριστικὰ ἐπίσης ἦσαν τὰ διὰ παχέων καὶ μακρῶν μετωπικῶν κεράτων χαρακτηριζόμενα βορειοαμερικανικὰ γένη *στεγόσαυρος* καὶ *τρικεράτωψ*.

Πτηνὰ τῆς κρητιδικῆς περιόδου εἶναι σποραδικῶς γνωστά. Παρουσίαζον ἀκόμη ἀρχαϊκὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ διεκρίνοντο εἰς δρομεῖς καὶ εἰς ἱπτάμενα. 'Αξιοσημείωτοι ἦσαν αἱ *ὀδοντόρνιθες*, πτηνὰ δηλαδή, τὰ ὁποῖα ἔφερον εἰς τὰς σιαγόνας των ὀδόντας, ὡς ἡ *ἑσπέρορνις*, ἡ *ἰχθύορνις*, ἰδιαιτέρως ζήσασαι κατὰ τὴν νεοκρητιδικὴν ὑποπερίοδον (Κανσάς). Τὰ θηλαστικὰ εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς τὴν πρωτογενῆ βαθμῖδα τῶν *πολυυβωτῶν* ἢ *ἀλλοθηρίων*, μικρῶν μαρσυποφόρων καὶ πρωτογόνων ἁρπακτικῶν τῆς ἰουρασίου περιόδου. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τοῦ Λαραμὶ καὶ Μόρρισον τῆς δυτικῆς Βορείου 'Αμερικῆς.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κρητιδικῆς περιόδου ἐγένοντο σημαντικαὶ μετακινήσεις παραλίων, συνεπείᾳ ἠπειρογενετικῶν κινήσεων. 'Ιδιαιτέρως σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ μεγάλη ἐπίκλυσις θαλάσσης, ἡ σημειωθεῖσα ἐφ' ὅλων τῶν τότε ὑπαρχουσῶν ἠπείρων. Ἤρχισε κατὰ τὴν ἀνωτέραν γώλτιον ἐποχὴν καὶ ἔφθασε τὴν μεγάλην ἐξάπλωσίν της κατὰ τὴν κενομάνιον καὶ τὴν τουρώνειον ἐποχήν. Κατὰ τὴν κατωτέραν σενόνιον ἐπῆλθεν εἴς τινας θέσεις πρόσκαιρος ἀποχώρησις τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ καὶ πάλιν αἱ ξηραὶ ἐπεκλύσθησαν ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Εἰς τὸ τέλος τῆς κρητιδικῆς περιόδου ἐπῆλθε νέα ἀποχώρησις τῶν θαλασσῶν. 'Επίσης, κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ἐπὶ τῶν ἠπείρων καὶ τῶν γεωσυγκλίνων, ἐξεδηλώθησαν ζωηρῶς ὀρογενετικαὶ κινήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπήνεγκον εἰς τὰ γεωσύγκλινα πολλαχοῦ ἐλάττωσιν τοῦ βάθους τῶν θαλασσῶν. Γένεσις ὀρέων ἤρχισεν ἐκδηλουμένη εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Ἄλπεων καὶ τῶν Καρπαθίων, εἰς δὲ τὴν Γερμανίαν ἐγένετο ἰδιάζουσά τις φάσις τῆς σαξωνικῆς καλουμένης ὀρογενέσεως, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ἀνυψώθη τὸ Χάρτζ.

Ἡ διανομὴ τῶν ξηρῶν καὶ τῶν θαλασσῶν κατὰ τὴν κατωτέραν κρητιδικὴν ὑποπερίοδον προσωμοίαζε πολὺ πρὸς τὴν τῆς προηγηθείσης ἰουρασίου περιόδου. Ἡ συνολικὴ ὅμως εἰκὼν μετεβλήθη σημαντικῶς κατὰ τὴν ἀνωτέραν κρητιδικὴν ὑποπερίοδον, ὅτε ἀρχίζουν νὰ ἀναγνωρίζωνται περισσότεραι ἀναλογίαι πρὸς τὴν σημερινὴν εἰκόνα. Ἤπειροι τῆς περιόδου—ἐξαιρέσει τῶν δύο ὀλίγον γνωστῶν ἠπείρων, τῆς *ἀνταρκτικῆς* δηλαδὴ καὶ τῆς *εἰρηνικῆς* – ἦσαν κυρίως τέσσαρες: α') Ἡ ἤπειρος *'Αγγάρα* ἢ *σινοσιβηρική*, περιλαμβάνουσα τὴν 'Ασίαν ἀπὸ τῆς 'Ιαπωνίας καὶ τῆς Κίνας μέχρι τῆς Σιβηρίας, ἄνευ τῆς νοτίου κεντρικῆς 'Ασίας (Περσίας)· πρὸς Β ἡ ἤπειρος αὕτη περιωρίζετο ὑπὸ τῆς βορείου θαλάσσης, ὅπως καὶ ἡ ἑπομένη. β') Ἡ *βορειοατλαντικὴ* ἤπειρος, ἡ ὁποία ἥνωνε τὴν Βόρειον 'Αμερικὴν καὶ τὴν βόρειον Εὐρώπην. γ') Ἡ *ἀφρικοβραζιλιανή*, ἡ ὁποία περιελάμβανε τὴν ἀπὸ τῆς Βορείου 'Αμερικῆς κεχωρισμένην Νότιον 'Αμερικὴν καὶ τὴν 'Αφρικήν. δ') Ἡ *ἰνδοαυστραλιακή*, ὀλιγώτερον ἑνιαία, περιλαμβάνουσα τὴν νότιον 'Ινδικήν, τὴν Μαδαγασκάρην, τμήματα τῶν Μαλαϊκῶν νήσων καὶ τὴν Αὐστραλίαν. Μεταξὺ τῶν δύο βορείων καὶ τῶν δύο νοτίων μαζῶν χέρσου ἐξετείνετο ἀπ' Α. πρὸς Δ., ὅπως καὶ κατὰ τὰς παλαιοτέρας περιόδους τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἡ ἀρχαία μεγάλη μεσόγειος θάλασσα, ἡ *Τηθύς*. Αὕτη ὑφίστατο καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς κρητιδικῆς περιόδου ὑπὸ μορφὴν γεωσυγκλίνου. Πρὸς Β. τῶν δύο βορείων ἠπείρων ἐξετείνετο ἡ μεγάλη *βόρειος* ἢ *ἀρκτικὴ θάλασσα* περὶ τὸν πόλον, καὶ ἀντιστοίχως πρὸς αὐτὴν ἡ *ἀνταρκτική*, ὀλιγώτερον ἐκτεταμένη, βρέχουσα ἀπὸ νότου τὴν νότιον ἤπειρον. 'Επίσης μεταξὺ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἐξετείνετο εἷς πελώριος, ἀγνώστου ἐκτάσεως καὶ ἀγνώστων ὁρίων, *Εἰρηνικὸς ὠκεανός*, πρὸς τὸν ὁποῖον συνείχετο πρὸς Δ. ἡ σχετικῶς μικρὰ *'Ινδοαφρικανικὴ θάλασσα*. Διάφοροι πορθμοὶ ὑπῆρχον μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω θαλασσῶν, ὡς π. χ. ὑφίστατο συγκοινωνία μεταξὺ τῆς μεγάλης Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ 'Ανταρκτικοῦ ὠκεανοῦ διὰ θαλασσίας ὁδοῦ, διηκούσης διὰ τῆς ἀνατολικῆς 'Αφρικῆς, τῆς δυτικῆς Μαδαγασκάρης καὶ τῆς νοτιωτάτης 'Αφρικῆς. Ἡ 'Ελλὰς ὁλόκληρος κατὰ τὴν κρητιδικὴν περίοδον ἀπετέλει βυθὸν τῆς Τηθύος θαλάσσης.

Διὰ τῶν θαλασσίων τούτων πορθμῶν ἦσαν δυναταὶ καὶ ηὐνοοῦντο μάλιστα αἱ μεταναστεύσεις θαλασσίων πανίδων καὶ πολλαὶ ἀναμείξεις τούτων. Συνεπείᾳ ἐπίσης τῶν ἠπειρογενετικῶν κινήσεων, μεγάλως ἐπηρεάζοντο ἡ ζῳογεωγραφικὴ καὶ ἡ φυτογεωγραφικὴ εἰκὼν τῶν ἠπείρων. Μετὰ βεβαιότητος καθωρίσθησαν διάφοροι θαλάσσιαι ζῳογεωγραφικαὶ περιοχαί, πρὸς παντὸς μία *βορειοαρκτική*, μία *μεσογειοϊσημερινή*, μία *ἰνδοαφρικανικὴ* καὶ μία *ἰνδοειρηνική*. Φαινόμενα ἡφαιστείου ἐνεργείας κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν κρητιδικῶν χρόνων ἐξεδηλώθησαν εἰς πολὺν μικρὰν κλίμακα. Ἡ ἡφαιστεία ἐνέργεια εἰς τὴν Εὐρώπην φαίνεται ὅτι ἡσύχαζε σχεδὸν τελείως, μόνον δ' εἰς τὰ Πυρηναῖα καὶ τὴν περιοχὴν τῶν δυτικῶν Καρπαθίων, ὡς καὶ εἰς τὰς Ἄλπεις τῆς Βερόνας ἐξεδηλώθη μᾶλλον ἐντόνως. Εἰς τὴν Μικρὰν 'Ασίαν ἐπίσης ἀνεξῆλθον βασικὰ ἐκρηξιγενῆ πετρώματα. Ὁμοίως εἰς τὰς 'Αντίλλας (κατὰ τὴν κατωτέραν κρητιδικήν), τὴν Χιλὴν (κατὰ τὴν ἀνωτέραν κρητιδικὴν) καὶ εἰς τὴν Βόρειον 'Αμερικὴν (κατὰ τὸ τέλος τῆς κρητιδικῆς περιόδου) ἐξεδηλώθη ζωηρὰ ἡφαιστεία ἐνέργεια. Εἰς πολὺ ὅμως μεγάλην κλίμακα ἐξεδηλώθησαν φαινόμενα τοιαῦτα εἰς τὰς 'Ινδίας, ὅπου τὸ ἡφαιστειογενὲς πέτρωμα Τράπης τοῦ Ντεκκὰν ἀνεξεχύνετο ἤδη ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς ἀπὸ τῆς κενομανίου ἐποχῆς, σχηματίζον μεγάλα ἐπικαλύμματα.

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

κρητιδογραφία (ἡ) (γαλλ. pastel). Εἷς ἐκ τῶν οὐχὶ εὐρύτατα διαδεδομένων τρόπων ζωγραφικῆς. Ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τῶν ἐν εἴδει κρητίδος ἐγχρώμων μολυβδίδων, δι' ὧν ὁ καλλιτέχνης ἐργάζεται ἐπὶ χονδροῦ, πορώδους χάρτου. Πότε ἤρξατο συστηματικῶς καλλιεργούμενον τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ζωγραφικῆς, δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Τινὲς ἀνάγουν τὴν καταγωγὴν ταύτης εἰς τὰ πρῶτα δι' ἄνθρακος σχεδιάσματα τῶν τρωγλοδυτῶν εἰς τὰς παρειὰς τῶν προϊστορικῶν σπηλαίων. Ἕτεροι διαβλέπουν τὸν σχηματισμὸν καλλιτεχνικῆς τινος παραδόσεως, ἀναφερομένης εἰς

Digitized by Google

Κρητιδογραφία : ***1) Μ Πέτερς*** : Προσωπογραφία τῆς Ἰσαβέλλας Φέλπς. ***2) Δανιὴλ Γκάρτνερ*** : Προσωπογραφία τῆς Κυρίας Πωλέ. ***3) Ραῖμπερν*** : Προσωπογραφία τῆς Κυρίας Πάττερσον. ***4) Ραῖμπερν*** : Προσωπογραφία τοῦ Ἰ. Πάττερσον.

τὴν κρητιδογραφίαν, εἰς τὰ πρωτόγονα σχεδιάσματα τῶν κατακομβῶν. Κατ' ἄλλους αὐτὴ αὕτη ἡ χρῆσις κρητίδος διὰ τὴν λεύκανσιν τμημάτων τινῶν τῶν ζωγραφικῶν ἀπεικονίσεων ἐν ἀντιπαραθέσει καὶ ἀντιθέσει πρὸς τὰ δι' ἄνθρακος μέλανα σχεδιάσματα ὡδήγησε σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν χρῆσιν πολυχρώμων κρητίδων. Αἱ δ' ἀρχαὶ τῆς συστηματικῆς καλλιεργείας τῆς κρητιδογραφίας τίθενται εἰς τὸν ΙΕ', τὸν ΙΣΤ' τὸν ΙΖ' ἢ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Εἶναι πάντως γεγονὸς ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ μέγιστοι τῶν καλλιτεχνῶν τῆς Ἀναγεννήσεως, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ Leonardo da Vinci, δὲν ἠγνόησαν τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ζωγραφικῆς. Καὶ ὁ Χολμπάϊν δὲ καὶ ὁ διάσημος Γάλλος προσωπογράφος Clouet ἐκαλλιέργησαν τοῦτο. Ἀλλὰ μόλις κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἤρχισαν ν' ἀναφαίνωνται συστηματικοί τινες κρητιδογράφοι. Μεταξὺ τῶν πρώτων καὶ σημαντικωτέρων διδασκάλων τοῦ εἴδους τάσσονται οἱ: Ἰωάννης-Ἀλέξανδρος Τῆλε (μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος) καὶ Vermerin καὶ Heid, καλλιτέχνιδες ἀκμάσασαι κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους. Μετὰ ταῦτα ἡ κρητιδογραφία ἔσχε πολλοὺς καὶ ἐπιφανεῖς ἐκπροσώπους, οἵτινες παραλλήλως πρὸς αὐτὴν ἐκαλλιέργησαν μετὰ τῆς αὐτῆς ἢ μείζονος ἐπιτυχίας καὶ τὴν ἐλαιογραφίαν καὶ τὴν ὑδατογραφίαν καὶ τοὺς ἄλλους τρόπους τῆς ζωγραφικῆς. Μεγάλοι κρητιδογράφοι ἐν Γαλλίᾳ ὑπῆρξαν οἱ: Μαυρίκιος-Κεντὲν ντὲ λὰ Τούρ, Ἰωσὴφ Βιβιέν, Περρονώ, Μπουσέ, Ρουσσὲλ-Νατιέ, Βιζέ, Γκρέζ, Λεοτάρ, Φλέρ, Περροζί, Μπενάρ, Λερμίτ, Λὰ Γκανταρά, Καρριὲρ-Μπελλὲζ κλπ. Καὶ αὐτὸς ὁ Εὐγένιος Ντελακρουᾶ δὲν περιεφρόνησε τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ζωγραφικῆς, ὁμοίως δ' ἔπραξαν καὶ οἱ Πρυντὸν καὶ Ζιροντέ. Ἐν Γερμανίᾳ διεκρίθησαν ἰδίᾳ ὡς κρητιδογράφοι ὁ Ραφαὴλ Μένγκς καὶ ὁ Λοῦντμπεργκ. Ἐν δὲ τῇ Ἰταλίᾳ ἡ διάσημος προσωπογράφος Ροζάλμπα Καρριέρα. Ἐκ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν τὴν κρητιδογραφίαν ἤσκησε μετ' ἐπιτυχίας ὁ Παῦλος Μαθιόπουλος.

Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ζωγραφικῆς εἶναι πλῆρες ἰδιάζοντος θελγήτρου διὰ τὴν εὐγένειαν τῶν τόνων, τὴν ἁπαλότητα τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν εὐκίνητον καὶ εὔστροφον ἀπόδοσιν τῶν ἀντικειμένων. αἵτινες ἐπιτυγχάνονται δι' αὐτοῦ. Αἱ κρητίδες, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται ἐν τούτῳ, διαιροῦνται εἰς: σκληράς, ἡμισκλήρους καὶ ἐλαφράς. Αἱ ἐλαφραὶ θραύονται εὐχερέστατα, διὰ τὸν λόγον δ' ἀκριβῶς τοῦτον αὐταὶ ἰδίᾳ ἐπεκτείνονται ἐπὶ τοῦ χάρτου τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀντίχειρος, τεμαχίου χάρτου ἢ ἄλλου μέσου.

Ὑπὸ ἔποψιν ἀντοχῆς τὰ ἔργα τῆς κρητιδογραφίας δὲν εἶναι ἐπαρκῶς ἰσχυρά. Βλάπτονται λίαν εὐκόλως ἀπὸ τὸν ἥλιον, τὸν κονιορτὸν καὶ τὴν ὑγρασίαν. Διὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀναρτῶνται εἰς μέρη ἐκλεγόμενα μετὰ μεγίστης προσοχῆς, σκιερά, ἀλλ' οὐχὶ ὑγρά, φωτιζόμενα μᾶλλον ἐμμέσως ἢ ἀμέσως καὶ μὴ ὑποκείμενα εἰς ἀποτόμους ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολάς. Προστριβή, ἐπίδρασίς τινος τῶν προμνημονευθέντων παραγόντων ἢ καὶ ἁπλῶς ἡ πάροδος τοῦ καιροῦ δύνανται νὰ ἐπιφέρουν εἰς αὐτὰ σοβαρὰς ἀλλοιώσεις, ἐνίοτε δὲ καὶ νὰ τὰ καταστρέψουν ἐντελῶς. Διὰ τοῦτο πρέπει κατὰ καιροὺς νὰ ψεκάζωνται δι' εἰδικοῦ βερνικίου. Ι. Μ. Π

κρητιδογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ ζωγραφῶν διὰ κρητίδος (βλ. *κρητιδογραφία*).

κρητιδοειδὴς (ὁ, ἡ), **—ἐς** (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κρητίδα.

Κρητικὰ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Μουριῶν (Ἀκίντζαλι) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 130. Παλαιότερον ἐκαλεῖτο *Καρλόβασι*. Χ. Δ.

— Κρητικὰ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Νεοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 190. Χ. Δ.

— Κρητικά. Συνοικία τοῦ Πειραιῶς, περιλαμβάνουσα τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν τοῦ λόφου τῆς Καστέλλας. Ὠνομάσθη ἐκ τῶν πρώτων συνοικισάντων αὐτὴν Κρητῶν, προσφύγων τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ 1866. Χ. Δ.

Κρητικὴ ***θάλασσα*** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἡ ἀκτογραφοῦσα τὴν Κρήτην θαλασσία ζώνη. Οὕτως, ἐν τῇ στενοτάτῃ ἐννοίᾳ ἀπὸ ἀπόψεως ἀκριβολογίας, τὴν Κρητικὴν θάλασσαν ἀποτελοῦν τὰ νότια πέρατα τοῦ *Κρητικοῦ* (κατ' ἀρχαίας γεωγραφικὰς ἀντιλήψεις καὶ τοῦ *Μυρτῴου*) πελάγους, τὰ ἀνατολικὰ τοῦ *Σικελικοῦ*, τὰ βόρεια τοῦ *Λιβυκοῦ* καὶ τὰ δυτικὰ τοῦ *Καρπαθίου* πελάγους πέρατα. Σ. Ε. Λ.

Κρητικὸν ***πέλαγος*** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Τὸ πρὸς Ν. καὶ ΝΔ. ἔσχατον τοῦ Αἰγαίου τμῆμα, τὸ ἀκτογραφοῦν, κατὰ τὴν σύγχρονον γεωγραφικὴν ἀντίληψιν, τὰς πρὸς νότον τῆς νοητῆς γραμμῆς *Μαλέας - Κάσου* ξηράς, δηλαδὴ τὴν ΝΑ. Λακωνίαν, τὰ Αν. παράλια τῶν Κυθήρων, τὰ Ἀντικύθηρα καὶ τὰ Β. παράλια τῆς Κρήτης, ἐντὸς τῶν ὁποίων σχηματίζει τοὺς κόλπους τοῦ Κισάμου, τῶν Χανίων, τῆς Σούδας, τοῦ Ἁλμυροῦ, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Μεραμβέλλου καὶ τῆς Σητείας· ἡ ἀρχαία ὅμως, ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τοῦ πελάγους, ἀντίληψις ἦτο λίαν διάφορος, δεδομένου ὅτι τοῦτο ἐλογίζετο μὲν συναπτόμενον πρὸς τὸ Σικελικὸν ἐκ δυσμῶν, τὸ Καρπάθιον ἐξ Ἀν., τὸ Λιβυκὸν πρὸς ΝΔ. καὶ ΝΑ. (*Σκύμν.* 550, *Πολυβ.* Ε 19, *Πτολ.* Γ, α, 1 Nobbe, *Θουκ.* Δ. 53, *Πλιν.* ΙΙΙ 75, *Στράβ.* Ζ, 323 Teubner), ἀλλ' ἐθεωρεῖτο ἁπλούμενον πολὺ πρὸς βορᾶν, τοῦ Στράβωνος (Ι, 484 ῥητῶς τονίζοντος «Περὶ δὲ τὴν Κρήτην εἰσὶ νῆσοι Θήρα μὲν καὶ πλησίον ταύτης Ἀνάφη καὶ Ἴος καὶ Σύκινος καὶ Λάγουσα καὶ Φολέγανδρος, ἐγγὺς δὲ τούτων Κίμωλος· ἔνθεν δὲ ἡ Σίφνος· ἔτι δὲ ἐγγυτέρα καὶ τῆς Κιμώλου καὶ τῆς Κρήτης ἡ Μῆλος. Αὗται μὲν οὖν αἱ ἐν τῷ Κρητικῷ πελάγει». Σ. Ε. Λ.

Κρητικός, —ή (*—ιά*)· δημοτ., ὁ κάτοικος τῆς Κρήτης, ὁ ἐκ Κρήτης καταγόμενος, ἄλλως *Κρής*: «οἱ Κρητικοὶ εἶναι παλληκάρια».

κρητικός, —ή (*—ιά*), *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Κρήτην, ὁ τῆς Κρήτης: «κρητικὸς λαός, — χορός», «κρητικὴ διάλεκτος», «κρητικιὰ μυζήθρα»|| ***Κρητικὰ*** (τά)· ὡς οὐσ. κύριον, συνοικία Κρητῶν.

— «Κρητικά». Τετράμηνον ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα, ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1930 ὑπὸ τοῦ Κρητικοῦ Φιλολογικοῦ συλλόγου ἐν Χανίοις πρὸς ἔρευναν καὶ μελέτην τῶν ἐπιστημονικῶν τῆς Κρήτης ζητημάτων καὶ ἰδίᾳ τῆς λαογραφίας. Ν. Β. Τ.

— «Κρητικὴ ***Ἐφημερίς***». Πολιτικὴ ἐφημερίς, ἐκδιδομένη τῷ 1902 ἐν Ρεθύμνῃ ὑπὸ Σ. Κωστογιάννη.

— «Κρητικὴ ***Στοά***». Ἐτησία κρητικὴ ἐπιθεώρησις, ἐκδοθεῖσα ἐν Ἡρακλείῳ Κρήτης (1908—1910) ὑπὸ Ἰ. Δ. Μουρέλλου.

— κρητικὴ ***σχολή***. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ βυζαντινῇ τέχνῃ ἰδιάζουσά τις τεχνοτροπία λίαν ἐν χρήσει κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν ἰδίᾳ χρόνους, ἐφαρμοζομένη κυρίως εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν φορητῶν εἰκόνων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τοιχογράφησιν τῶν ἐκκλησιῶν. Ἡ τεχνικὴ αὕτη ἀπαντᾷ ἤδη ἀπὸ τῶν τελευταίων βυζαντινῶν χρόνων, λαμβάνει ὅμως τὴν μεγαλυτέραν αὐτῆς ἀνάπτυξιν κατὰ τὴν μετὰ τὴν ἅλωσιν περίοδον.

Περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς τεχνοτροπίας ταύτης καὶ τοῦ τόπου εἰς ὃν κυρίως ἀνεπτύχθη ὑπάρχει μεγάλη ἀβεβαιότης, αἱ δὲ γνῶμαι τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο διίστανται λίαν ἀπ' ἀλλήλων. Ἐν τούτοις ἡ εἰς τὰς εἰκόνας τῆς σχολῆς ταύτης παρατηρουμένη λίαν αἰσθητὴ ἐπίδρασις, ἰδίᾳ εἰς τὸ σχέδιον καὶ τὴν σύνθεσιν, τῆς ἰταλικῆς καὶ μάλιστα τῆς βενετικῆς τέχνης τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος, πείθουσιν ὅτι αὕτη ἔλαβε τὴν ὁριστικὴν αὐτῆς διαμόρφωσιν εἰς τὴν βενετοκρατουμένην Κρήτην καὶ εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου πολυάριθμος ἦτο ἡ ἑλληνικὴ παροικία. Εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἁγιογράφων τῶν ἐργαζομένων συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς σχολῆς ταύτης ἔζησαν ἐπὶ μακρὸν ἢ καὶ ἐπεσκέφθησαν τὴν Βενετίαν καὶ ἐγνώρισαν τὴν ἐκεῖ ἀναπτυχθεῖσαν τέχνην. Αἱ κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν ταύτην ἐκτελούμεναι εἰκόνες διακρίνονται διὰ τὰς λίαν σκοτεινὰς σκιὰς τῶν γυμνῶν μερῶν καὶ τοῦ προσώπου, τὰ ὀλίγα ἐπ' αὐτῶν φῶτα καὶ τὸν ἔντονον φωτισμὸν τῶν λίαν ἐξεχόντων μερῶν διὰ λεπτῶν λευκῶν γραμμῶν καὶ τέλος τὴν ἐπιμεμελημένην καὶ λεπτομερῆ ἐκτέλεσιν αὐτῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς τοιχογραφίας, τὰς ἀκολουθούσας τὴν τεχνοτροπίαν ταύτην, αὗται δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς φορηταὶ εἰκόνες ἐν μεγεθύνσει.

Κατὰ τὴν εἰκονογραφίαν, ἡ κρητικὴ σχολὴ ἀκολουθεῖ κατ' ἀρχὴν τοὺς παλαιοὺς βυζαντινοὺς τύπου , ἀλλὰ εἰς τὰς λεπτομερείας δανείζεται στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν τέχνην, χρησιμοποιοῦσα ὡς πρότυπα συγχρόνους χαλκογραφίας, ἀναπαριστώσας ἔργα μεγάλων Ἰταλῶν ζωγράφων καὶ κυκλοφορούσας ἀφθόνως εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἡ τέχνη

Digitized by Google

αὕτη εὗρε μεγάλην ἐκτίμησιν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ὅπου διεκόσμησε κατὰ τὸν ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνα τὰς ἐκκλησίας τῶν πλείστων ἐκ τῶν μονῶν. Ἐκεῖ μάλιστα διεκρίθησαν καὶ οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τῆς σχολῆς ταύτης, ὡς ὁ Θεοφάνης, ὁ Ζώρζης κ. ἄ.

Ἐκ τῶν ζωγράφων φορητῶν εἰκόνων σπουδαιότεροι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὁ Δαμασκηνός, Τζάνες, Πουλάκης, Παλαιοκάπας καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, ὧν ἔργα διεσώθησαν καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Βενετίᾳ Οἱ πλεῖστοι τῶν ζωγράφων τούτων κατάγονται ἐκ Κρήτης, εἰς τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο ὀφείλεται καὶ τὸ ὄνομα τῆς σχολῆς. Ἡ κρητικὴ σχολὴ διαδεχθεῖσα τὴν μακεδονικὴν καλουμένην, ἐκπνεύσασαν κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, φθάνει εἰς τὴν μεγαλυτέραν αὐτῆς ἀκμὴν κατὰ τὸν ΙΣΓ' καὶ ΙΖ αἰῶνα, ὁ ΙΗ' δὲ αἰὼν εὑρίσκει αὐτὴν ἐν μεγίστῃ καταπτώσει. Αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ μόνος σχεδὸν τρόπος ζωγραφικῆς κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνους. Δέον τέλος νὰ σημειωθῇ, ὅτι, ὡς ἀποδεικνύουσιν αἱ τελευταῖαι ἔρευναι, εἰς τὴν σχολὴν ταύτην ἀνήκουσι καὶ τὰ νεανικὰ ἔργα τοῦ Θεοτοκοπούλου. Α. ΞΥΓΓΟΠΟΥΛΟΣ

—**«Κρητικὸν *ἡμερολόγιον*»**. Ἐτήσιον κρητικὸν ἡμερολόγιον, ἐκδοθὲν ἐν Χανίοις τῷ 1902 ὑπὸ Ν. Γ. Παπαδάκη. Ν. Β. Τ.

—**κρητικὸν *μέτρον***. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ παλαιᾷ μετρικῇ τὸ μέτρον τὸ συγκείμενον ἐκ ποδῶν καλουμένων παιώνων. Ὁ δὲ παίων σύγκειται ἐκ πέντε πρώτων χρόνων, ἤτοι μιᾶς τρισήμου θέσεως καὶ μιᾶς δισήμου ἄρσεως (◡◡◡ | ◡◡). Τὸ δὲ κύριον μετρικὸν σχῆμα τοῦ πεντασήμου τούτου ποδὸς συνέκειτο ἐκ δύο λυομένων μακρῶν συλλαβῶν καὶ μιᾶς βραχείας (— — ◡). Ὅτε δὲ ἡ βραχεῖα ἔκειτο ἐκ τῷ μέσῳ τῶν δύο μακρῶν (—◡—), ὁ τοιοῦτος παίων ἐκαλεῖτο *κρητικὸς πούς*· καὶ μέτρα ἢ κῶλα συγκείμενα ἐκ τοιούτων ποδῶν ἐκαλοῦντο *κρητικὰ μέτρα*. Ἐσχηματίζοντο δὲ διποδίαι, τριποδίαι καὶ πενταποδίαι κρητικαί, ἤτοι στίχοι ἀποτελούμενοι ἐκ δύο, τριῶν καὶ πέντε κρητικῶν ποδῶν. Ὠνομάσθη δὲ κρητικὸν τοῦτο τὸ μέτρον, διότι χρῆσις αὐτοῦ ἐγίνετο ἰδίως εἰς ὀρχηστικὰ ᾄσματα (ὑπορχήματα), ὧν ἡ ἀρχαιοτάτη κοιτὶς ὑπῆρξεν ἡ Κρήτη, ἐκ τῆς ὁποίας μετήνεγκεν αὐτὰ εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ὁ ποιητὴς Θαλήτας. Ε. Γ. Π.

— **«Κρητικὸς *Ἀστήρ*»**. Περιοδικὸν ἐκδοθὲν ἐν Χανίοις ὑπὸ Γ. Λελεδάκη καὶ Ἀρτεμισίας Ντόκου (1906 — 1911), δημοσιεῦσαν καὶ λαογραφίαν κρητικήν. Ν. Β. Τ.

— **«Κρητικὸς *Λαός*»**. Περιοδικὸν ἐκδοθὲν ὑπὸ Γ. Χ. Ἐλευθεριάδου ἐν Ἡρακλείῳ (1909). Ν. Β. Τ.

Κρητικός. Ἐπωνυμία τοῦ πατρὸς τοῦ *Μάρκου Ἀντωνίου*, κατ' εὐφημισμὸν δοθεῖσα ἀπὸ τῆς ἐν Κρήτῃ ἥττης αὐτοῦ.

Κρητικός, *Ἰωάννης* Στρατηγὸς Βυζαντινός. Διετέλει διοικητὴς τοῦ θέματος Πελοποννήσου τῷ 881, ὅτε κατέπλευσεν εἰς τὰ παράλια τῆς χερσονήσου ὁ βυζαντινὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Νάσαρ, ἵνα ἐκδιώξῃ τὸν στόλον τῶν Ἀράβων τῆς Β. Ἀφρικῆς, ὅστις ἐδῄου τὴν Κεφαλληνίαν, τὴν Ζάκυνθον καὶ τὰ παρακείμενα παράλια. Ὅταν ὁ βυζαντινὸς στόλος εἰσέπλευσε πρὸς ἀνεφοδιασμὸν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης καὶ ἐλιποτάκτησαν πολλοὶ ἐκ τῶν ἐρετῶν αὐτοῦ, ὁ Κρητικός, δραστηρίως ἐνεργήσας, ἀνεπλήρωσε δι' ἀνδρῶν τοῦ θέματός του τοὺς λιποτακτήσαντας καὶ συνάμα συλλαβὼν τούτους ἀπέστειλε δεσμίους εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ν. ΚΛΣ

— **Κρητικός, *Νικόλαος Ἀθ.*** Ἕλλην γεωφυσικός, γεννηθεὶς ἐν Πειραιεῖ τῷ 1888. Μετὰ τὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ μόρφωσιν ἐνεγράφη εἰς τὴν σχολὴν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1903), ἧς ὠνομάσθη τῷ 1908 πτυχιοῦχος. Φοιτητὴς ὢν διετέλεσε βοηθὸς τοῦ ἐργαστηρίου τῆς Φυσικῆς τοῦ πανεπιστημίου, εἰς ὃ παρεσκεύασε καὶ τὴν ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβήν του «Ἐπὶ τῶν χημικῶν φαινομένων τῶν ἠλεκτρικῶν σπινθήρων» (1910). Τῷ 1912 προσελήφθη βοηθὸς τοῦ ἀστρονομικοῦ ἐργαστηρίου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1913 καὶ τοῦ ἀστεροσκοπείου, γενόμενος (1917) ἐπιμελητὴς αὐτοῦ. Τῷ 1920 προήχθη εἰς ἔκτακτον καὶ ἀπὸ 1927 εἰς τακτικὸν σεισμολόγον, θέσιν ἣν κατέχει καὶ σήμερον. Παραλλήλως ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν Μετεωρολογίαν καὶ Κλιματολογίαν, διετέλεσε δὲ καὶ καθηγητὴς τῆς Μετεωρολογίας καὶ εἶτα τῆς Ἀστρονομίας καὶ Κοσμογραφίας ἐν τῇ σχολῇ τῶν ναυτικῶν δοκίμων (1917—1919), τῆς Μετεωρολογίας καὶ Κλιματολογίας ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ δασολογικῇ σχολῇ 1919—1928) καὶ τῆς πειραματικῆς Φυσικῆς, Μετεωρολογίας καὶ Κλιματολογίας ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ Γεωπονικῇ σχολῇ (ἀπὸ τοῦ 1920 μέχρι σήμερον). Εἶναι μέλος διαφόρων ἐπιτροπῶν καί, ἀπὸ τοῦ 1915, τῆς Société Astonomique de France. Ἀπενεμήθησαν αὐτῷ τὸ ράλλειον ἀριστεῖον (1915—1916) καί, διὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τὸ προωρισμένον «διὰ τοὺς παρατηρητὰς ἢ ἐρευνητὰς τοὺς προάγοντας τὰς περὶ τῆς φύσεως τῆς χώρας γνώσεις». Τῷ 1922 ἀπεστάλη πρὸς εὐρυτέραν κατάρτισιν εἰς τὴν Σεισμολογίαν εἰς τὸ ἐν Γοττίγγῃ γεωφυσικὸν ἰνστιτοῦτον καὶ εἰς τὴν ἐν Ἀμβούργῳ Deutsche Seewarte, μαθητεύσας παρὰ τοῖς Wiechert, Wegener καὶ Heidke. Τῷ 1929 μετέβη ὡς ὑπότροφος τοῦ κοργιαλλενείου ἄθλου εἰς τὴν Ἰέναν, ἔνθα ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν βαρύτητα καὶ τὸν γήϊνον μαγνητισμόν. Τῷ 1930 ἐξελέγη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς σεισμολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ἔγραψε: «Sur les phénomènes chimiques des étincelles», «L' île de Leucade et ses sismes du 23 et 27 Novembre 1914», «Ein ausserordenthicher Temperaturfall in Athen im Monat April 1923», «Résumé sismique de l'année 1923 en Grèce» «Impression d'une visite à Santorin», «Sur des phénomènes sismiques produits avant et depuis l'éruption du volcan de Santorin», «Sur la sismicité des Cyclades et de la Grèce», «Le tremblement de terre du Péloponèse centrale du 6 Juillet 1925», «Sur les phénomènes sismiques survenus dans la region des plis dinotauriques pendant l'année 1926», «Le tremblement de terre de la mer de Crète du 26 Juin 1926», «Τὰ προηγηθέντα σεισμικὰ φαινόμενα τῆς τελευταίας δράσεως τοῦ ἡφαιστείου τῆς Σαντορίνης, 1928», «Τὸ φαινόμενον τῆς δρόσου», «Ἡ ἔντονος σεισμικὴ δρᾶσις τοῦ 1928 ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἵμου καὶ τῇ δυτικῇ Μ. Ἀσίᾳ καὶ ἡ κατὰ ταύτην ἔκτακτος παλιρροϊκὴ κίνησις ἐν τῷ Αἰγαίῳ», «Περὶ τῶν αἰτίων τῶν κανονικῶν μικροσεισμικῶν κραδασμῶν τοῦ ἐδάφους περιόδου 4 δ.—8 δ.». Ἐκτὸς τούτων ἐδημοσίευσε καὶ μαθήματα ναυτικῆς μετεωρολογίας, διδαχθέντα ἐν τῇ σχολῇ τῶν ναυτικῶν δοκίμων κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1917—1918 (λιθογραφημένα), μαθήματα μετεωρολογίας καὶ κλιματολογίας (1921—1925) κ. ἄ. —Ω.

Κρητικὸς *μαχαλᾶς* [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ, κατὰ τὸν ΝΑ ὅρμον τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ, ναυπλιακοῦ προαστείου *Πρόνοια*, οὕτως ὀνομασθὲν ὡς ἐκ τῶν αὐτόθι τὸ πρῶτον ἐγκατασταθέντων Κρητῶν (*Μηλιαράκη* «Ἀργολ. Κορινθ.» σελ. 73). ΒΑ., εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων, κεῖται ἐπὶ βράχου λελαξευμένος κολοσσιαῖος λέων κοιμώμενος, ἔργον τοῦ Γερμανοῦ γλύπτου Σύγελ, λαξευθεὶς ἐκεῖ ἐπὶ φυσικοῦ βράχου κατ' ἐντολὴν Λουδοβίκου τοῦ Α', βασιλέως τῆς Βαυαρίας, εἰς μνήμην τῶν πεσόντων Γερμανῶν ἐν Ἑλλάδι τῷ 1833—1834. Σ. Ε. Λ.

κρητίς, *—ίδος* (ἡ) (Kreide craie blanche) [*Πετρογ.—Ὀρυκτ.*]. Πέτρωμα ἰζηματογενὲς ἀσβεστολιθικόν, ὀργανικῆς προελεύσεως καὶ κυρίως πλαγκτογενές. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ *ἀσβεστολίθου* (βλ. λ.). Ὀρυκτολογικῶς εἶναι στιφρὸν συσσωμάτωμα ἀσβεστίτου, χρώματος λευκοῦ, εὔθρυπτον καὶ ἀποχρωματίζον, ὁ δὲ σχηματισμὸς αὐτοῦ ὀφείλεται εἰς συγκεντρώσεις ἐντὸς βυθοῦ θαλάσσης κελυφῶν ἀπὸ πρωτόζῳα, καθὼς καὶ ἄλλους ζωϊκοὺς ὀργανισμούς, ἤτοι κογχύλια, ἐχινόδερμα, βρυόζῳα, κοράλλια κλπ. Δὲν λείπουν ὅμως καὶ στοιχεῖα ὀρυκτολογικῆς προελεύσεως. Τοιουτοτρόπως μετέχουν εἰς τὴν σύστασιν τῆς κρητίδος καὶ ἐξαιρετικῶς ἐλάχιστοι κοκκόλιθοι ἐξ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου, χημικὸν κατακρήμνισμα ἀντιστοίχων διαλύσεων, καθὼς καὶ μᾶζαι κονιορτοῦ ἐξ ἀμόρφου ἀσβεστολιθικοῦ πηλοῦ. Ἡ κρητὶς περιέχει πολλάκις παραμίξεις ἐκ πυριτικῶν ὑπολειμμάτων διατόμων, ραδιολαρίων καὶ σπόγγων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλουσίας, εἰς αὐτὰς δὲ ὀφείλεται ἡ παρουσία μικροσκοπικῶν ἢ μακροσκοπικῶν συγκριμάτων ἐκ διοξειδίου τοῦ πυριτίου ἐντὸς τῆς μάζης αὐτῆς. Ἀφ' ἑτέρου παρουσιάζει ἰδίας παραλλαγὰς ἀναλόγως τοῦ εἴδους καὶ τῆς ποσότητος τοῦ ξένου ὑλικοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀπαντᾷ ἐν προσμίξει Τοιουτοτρόπως ὅταν περιέχῃ ἄργιλλον ὀνομάζεται ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητος εἰς αὐτὴν *μαργαϊκὴ κρητὶς* ἢ *κρητιδικὴ μάργα*, ὅταν περιέχῃ μικρὰ κοκκία γλαυκονίτου καλεῖται *γλαυκονιτικὴ κρητίς*, τέλος δὲ ὑπάρχει καὶ ὁ *κρητιδικὸς τόφος* χαρακτηριζόμενος ἐκ τῆς παρουσίας μεγαλυτέρων θραυσμάτων ἀπὸ κοράλλια, βρυόζῳα καὶ ἄλλα ὑπολείμματα. Ἡ κρητὶς σχηματίζει στρώματα τῆς *κρητιδικῆς διαπλάσεως* καὶ ἰδίως τῶν ἀνωτέρων βαθμίδων αὐτῆς. Γ. Β.

— **κρητὶς *ἔκπλυτος*** (Creta praeparata) [*Φαρμ. Χημ.*] Ὀρυκτὸν ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, παρασκευαζόμενον καταλλήλως ἐκ τῆς *κρητίδος*, πρὸς φαρμακευτικὰς χρήσεις. Ἡ παρασκευὴ τῆς ἐκπλύτου κρητίδος συνίσταται εἰς τὴν κατεργασίαν μεθ' ὕδατος ὀρυκτῆς κρητίδος, ἀφοῦ προηγουμένως ἀλεσθῇ αὕτη Ἡ ἔκπλυτος κρητὶς χρησιμεύει ὡς βάσις εἰς τὴν παρασκευὴν ὀδοντοκόνεων, ἐλάχιστον ὅμως, καθ' ὅτι ἀντ' αὐτῆς προτιμᾶται τὸ διὰ καθιζήσεως ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον. Ἡ χρῆσις τοῦ σκευάσματος τούτου ἔχει περιορισθῇ εἰς τὴν παρασκευὴν συγκολλητικῶν μειγμάτων. Κ. Γ. Μ.

Κρήτου *Μαρόττου* (ἡ) [*Γεωγρ.*]· βλ. *Κρίτου* Μαρόττου

— **Κρήτου *Τέρρα*** (ἡ) [*Γεωγρ.*]· βλ. *Κρίτου* Τέρρα.

κρητολόγος (ὁ). Ὁ ἀσχολούμενος μὲ ἐπιστημονικὰς περὶ Κρήτης μελέτας. Ἡ προσωνυμία ἀπεδόθη εἰς τὸν ἐνετολόγον Gerola, τὸν Ξανθουδίδην, τὸν Καλαϊσάκην κ. ἄ. Ἡ γενικὴ περὶ Κρήτης ἐπιστημονικὴ ἀσχολία «κρητολογία». Ν. Β. Τ.

Κρῆτς (Creech), ***Θωμᾶς***. Ἄγγλος φιλόλογος (1659—1700). Ὑπηρέτησεν ὡς διευθυντὴς τῆς σχολῆς Σέρμπορν, ἡ δὲ φήμη του προῆλθε κυρίως ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Λουκρητίου (1682) εἰς ὁμοιοκατάληκτον ἡρωϊκὸν μέτρον. Μετέφρασεν ὡσαύτως (1684) τὸν Ὁράτιον καὶ τὰ «Εἰδύλλια τοῦ Θεοκρίτου», τὴν «Δεκάτην τρίτην σάτιραν» τοῦ Γιουβενάλη (1693), τὰ «Ἀστρονομικὰ» τοῦ Μανιλίου (1697) καὶ μέρη τοῦ Πλουτάρχου, Βιργιλίου καὶ Ὀβιδίου. Λ. Α.

Κρητσὰ [*Γεωγρ.*]. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα Κάτ. (1928) 2.476. Ἔχει ἑξατάξιον δημοτικὸν σχολεῖον μεικτόν, γραφεῖα τῶν Τ.Τ.Τ. καὶ σταθμὸν χωροφυλακῆς. Συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ μὲ τὴν Νεάπολιν καὶ Ἅγιον Νικόλαον. Ἀρχομένου τοῦ 1823 ἀπεκρούσθη ἐνταῦθα ὁ Χασὰν πασᾶς προσπαθῶν νὰ εἰσελάσῃ εἰς Λασίθι καὶ ἀπώλεσεν 150 ἄνδρας. Κατόπιν ἐξετόπισε τοὺς ἐπαναστάτας, ἐπυρπόλησε τὴν Κρητσὰν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Λασίθι. Τῷ 1827 ὁρμηθέντες ἐντεῦθεν 1500 ἐπαναστάται ἐπῆλθον κατὰ τῆς Νεαπόλεως, ὅπου ἔκαυσαν 400 Τούρκους ἐντὸς τοῦ τζαμίου. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἅγιος Ἰωάννης*, *Μαρδάτι*, *Μέσα Λακώνια* καὶ *Τάπες*. Ε. Γ.

Κρήτσκης, *Μωϋσῆς*. Ἕλλην ὁμογενής, καταγόμενος ἐκ Ζαγορᾶς τοῦ Πηλίου, ἐγκατασταθεὶς καὶ εὐδοκιμήσας ἐν Ρωσίᾳ. Ἰδιοκτήτης τοῦ παρὰ τὴν πόλιν Κολόμνα τοῦ Κυβερνείου τῆς Μόσχας χωρίου Σμετανίνα. Ἔκτισεν εἰς τὴν γενέτειράν του, ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, τὸ Κρήτσκειον σχολεῖον καὶ διέθεσε διάφορα ἄλλα ποσὰ ὑπὲρ τῶν συγχωριανῶν του.

— **Κρήτσκης, *Νικόλαος***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, νεώτερος, ἐνωρὶς ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ ρωσικῷ ναυτικῷ καταταχθεὶς καὶ ἀναδειχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιναυάρχου. Ἦτο κάτοχος μεγίστης περιουσίας καὶ ἰδιοκτήτης τοῦ παρὰ τὴν Συμφερούπολιν χωρίου Βαλβέκ, ὅπερ μετὰ τὸν θάνατόν του, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, μετονομάσθη εἰς Κρήτσκοβον. Ἐκληροδότησε σημαντικὸν ποσὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν, ἵνα ἐκ τῶν τόκων αὐτοῦ ἀποστέλλωνται εἰς ἀνωτέρας σχολὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ δύο ὑπότροφοι ἐκ τῆς γενετείρας τούτου Ζαγορᾶς καὶ ἀνὰ εἷς ἐκ τῆς Πελοποννήσου, Ὕδρας καὶ Σπετσῶν (Κρήτσκειον κληροδότημα). Α. Γ. Κ.

Κρητῶν *τόπος* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὀνομάζεται οὕτως ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ θέσις τις πρὸς Α. τῆς Θεσσαλονίκης καὶ παρὰ τὰς βορείας ὄχθας τῆς λίμνης Βόλβης. Ἡ θέσις ἐκείνη, καὶ τὸ ἐπ' αὐτῆς μικρὸν φρούριον, ἐκλήθη οὕτως ἐκ τῶν ἐκγατασταθέντων ἐκεῖ Κρητῶν προσφύγων τῶν ἐγκαταλειψάντων τὴν πατρίδα των μετὰ τὴν καταστολὴν ἐπαναστάσεώς τινος κατὰ τοῦ ἐνετικοῦ ζυγοῦ, πιθανῶς τῆς ἑξαετοῦς (1268—1273 ὑπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Χορτάτζας, ὅτε οὗτοι, ἡττηθέντες, κατέφυγον μετὰ χιλιάδων τινῶν ἐκ τῶν ὀπαδῶν των καὶ τῶν οἰκογενειῶν των εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἐγκατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου (1261—1282) ἄλλοι μὲν εἰς Μακεδονίαν καὶ ἄλλοι, οἱ περισσότεροι, εἰς Μ. Ἀσίαν, ὡς ἀκρῖται παρὰ τὸν ποταμὸν Μαίανδρον, ὅστις τότε ἀπετέλει τὴν μεθόριον πρὸς τὸ τουρκικὸν κράτος τοῦ Ἰκονίου. Ν. ΚΛΣ

Κριάνιος, ἢ ***Κριάννιος***. Ἠλεῖος ὀλυμπιονίκης, ὁπλιτοδρόμος τῶν Μακεδονικῶν χρόνων. Τούτου ὁ ἀνδριὰς ἐν Ὀλυμπίᾳ κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος Λύσου. Γ. Ι. Κ

Κριαρᾶς. Ἐπώνυμον ἀρχοντικῆς οἰκογενείας τῆς Κρήτης, ἥτις ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας εὑρίσκετο ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κατοίκων τῶν Σφακίων, ἄρχουσα τούτων λόγῳ τοῦ οἰκογενειακοῦ μεγαλείου, τῆς ἐπιβολῆς ἣν ἤσκουν καὶ τῆς ὑλικῆς των δυνάμεως. Πλεῖστα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης διεκρίθησαν, καταλαβόντα ἀνώτατα ἀξιώματα ἐπὶ Ἐνετῶν, Βυζαντινῶν καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας.

— 1) ***Κωνσταντῖνος***. Ἐφοπλιστὴς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Μεσογείου, δημογέρων Σφακίων (1640—1713). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν Φλωρεντίᾳ.

— 2) ***Παῦλος***. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, δημογέρων Ἀνωπόλεως Κρήτης, μετέσχεν ἐπὶ ὀκταετίαν τοῦ συμβουλίου τῆς νήσου, τιμηθεὶς μὲ τὸ παράσημον Ὀσμανιέ. Πλούσιος ἄρχων τῆς νήσου, ἐπροστάτευσεν ἐναντίον τῶν τουρκικῶν διωγμῶν τὸν χριστιανικὸν πληθυσμόν, περὶ δὲ τὰς δυσμὰς τοῦ βίου του τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ πασᾶ τῶν Σφακίων.

— 3) ***Ἀνδρέας***. Ἀνεψιὸς τοῦ Παύλου. Ἐγεννήθη ἐν Ἀνωπόλει Σφακίων (1776—1875), ἀνεδείχθη

Digitized by Google

δὲ εἷς τῶν πρώτων πλοιοκτηκῶν τῆς Μεσογείου. Ἀπὸ τοῦ 1818 μέχρι τοῦ 1830, διηύθυνε πολιτικῶς τὸν κρητικὸν ἀγῶνα. Τὴν 7 Ἀπριλίου 1821 ἐξελέγη καγκελάριος Σφακίων, τὴν 29 δὲ Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξελέγη μέλος τῆς πενταμελοῦς ἀνωτάτη; ἀρχῆς, ἡ ὁποία ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐν Κρήτῃ, καὶ πληρεξούσιος τῆς Α' ἐπαναστατικῆς συνελεύσεως. Τῷ 1822 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἀστυνομίας (Ἐσωτερικῶν) τῆς Κρήτης, θέσας ἐν ἐφαρμογῇ τὸ ἐν Ἐπιδαύρῳ συνελεύσεως, ψηφισθὲν Α' Κρητικὸν πολίτευμα. Κατὰ τοὺς ἐπαναστατικοὺς χρόνους ἀνεδείχθη εἷς τῶν μεγαλυτέρων πολιτικῶν ἀρχόντων τῆς νήσου, δαπανήσας ἐξ ἰδίων του 66.000 χ. γρόσια, πρὸς ναυπήγησιν κρητικοῦ στόλου ἐκ 10 πλοίων. Ἐγκατασταθεὶς μετὰ τὸ 1830 ἐν Σύρῳ, ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος τῆς ἐπὶ τῶν ἀποστολῶν ἐπιτροπῆς Σύρου. Ηὐτοκτόνησεν εἰς ἡλικίαν 99 ἐτῶν, ἀκμαιότατος, καὶ ἐκηδεύθη δημοσίᾳ δαπάνῃ.

—4) ***Παῦλος.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1825—1891), ἐφοπλιστὴς καὶ δημοτικὸς σύμβουλος Σύρου, ἱδρυτὴς τῆς ἀτμοπλοϊκῆς Ἑλληνικῆς ἑταιρείας, μετὰ τῶν συναδέλφων του Λαδοπούλου καὶ Δομεστίνη. Γλωσσομαθής, ἐμορφώθη εἰς τὴν ναυτικὴν ἀκαδημίαν τῆς Βρέστης.

—5) ***Παῦλος.*** Ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρέου (1790—1830). Μέχρι τοῦ τριακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του παρέμενεν εἰς Γένουαν. Ἐπιστρέψας, ὠργάνωσε σῶμα Σφακιωτῶν ἐπαναστατῶν, ὅπερ διετήρει ἰδίαις δαπάναις. Διεκρίθη τὴν 31 Ἰουλίου 1825, ὅτε μεθ' ἑτέρων 10 κατέλαβε διὰ στρατηγήματος τὸ φρούριον τῆς Γραμβούσης. Ἐκτελῶν δύσκολον γύμνασμα εἰς δημοσίους ἀγῶνας ἀπέθανεν ἐκ συγκοπῆς. Κατὰ τὸν Παπαδοπετράκην, εἶχεν ὕψος 2.75 μ.

—6) ***Μανουσός.*** Ἀδελφὸς τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4 (1828—1883). Ἐγκατασταθεὶς εἰς Τῆνον ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ ἐκεῖ δημάρχου Νάξου. Διετήρει σῶμα Κρητῶν τῆς Σύρου, μετασχὼν εἰς ὅλους τοὺς ἀγῶνας, μέχρι τοῦ 1883. Ἀπέθανε φρενοβλαβὴς εἰς Graz.

[*Ἐπίσημα* Ἀρχεῖα Κρήτης, Οἰκογενειακὸν Ἀρχεῖον *Κριαρᾶ*, Κρητικαὶ Ἱστορίαι: *Παπαδοπετράκη*, *Κριτοβουλίδου*, *Κονδυλάκη*, Κρητικαὶ Ἱστορίαι: *Μένδελσων-Βαρθόλδυ*, *Πάσλεϋ*, *Τουρνφόρ*. «Μεγαλουργήματα τοῦ 1821» Βιβλίον Α'.] Π. ΠΑΧΥΝΑΚΙΣ

Κριάρης, ἢ *Μπενουδάκης.* Ὄνομα μιᾶς τῶν διασημοτέρων πολεμικῶν οἰκογενειῶν τῆς Κρήτης, ἥτις ἔδρασεν ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Κ'. Μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι:

—1) ***Γεώργιος.*** Γενάρχης τῆς οἰκογενείας, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1745 εἰς Κουστογέρακον τῆς Κρήτης. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770 συγκεντρώσας ἀριθμόν τινα ὁπλιτῶν ἡνώθη μετὰ τῶν Σφακιανῶν καὶ συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου μέχρι πέρατος αὐτοῦ, ὅτε ἐξηκολούθησε, περιφερόμενος εἰς τὰ ὄρη, διεξάγων ἀμείλικτον κλεφτοπόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων. Ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821, καίτοι προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν, ἔλαβε πάλιν τὰ ὅπλα καὶ ὡς ἀρχηγὸς τῶν συνεπαρχιωτῶν του Σελινιωτῶν ἐπολέμησε μέχρι τοῦ 1822, ὅτε παρέδωσε, λόγῳ γήρατος, τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν υἱόν του Ἰωάννην, ἀφοῦ προηγουμένως εἶδε πίπτοντας παρὰ τὸ πλευρόν του εἰς τὴν ἐν Μονῇ τοῦ Σελίνου μάχην (1821) τοὺς δύο πρεσβυτέρους υἱούς του Φραγκιὸν καὶ Νικόλαον. Ἀπέθανε περὶ τὸ 1824. Ἀρχικὸν οἰκογενειακὸν ὄνομα αὐτοῦ ἦτο *Μπενουδάκης*, ἀπεκλήθη δὲ *Κριάρης* ὑπὸ τῶν συμπολεμιστῶν του ἕνεκ τῆς ὑπερόχου ἀνδρείας του καὶ ὁρμητικότητός του, ὑπὸ τὸ παρωνύμιον δὲ τοῦτο εἶναι ἔκτοτε γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν κρητικῶν ἀγώνων αὐτός τε καὶ οἱ ἀπόγονοί του.

—2) ***Φραγκιός.*** Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Κοστογεράκῳ τῷ 1792. Λαβὼν τὰ ὅπλα, ὡς ὁπλαρχηγὸς τοῦ πατρός του, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐπαναστάσεως τῷ 1821, διεκρίθη διὰ τὸν ὑπέροχον ἡρωϊσμόν. Ἐφονεύθη ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν μάχην τῆς Μονῆς Σελίνου.

—3) ***Νικόλαος.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1794. Ἔπεσε γενναίως μαχόμενος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς τὴν μάχην τῆς Μονῆς (1821).

—4) ***Ἰωάννης.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1796. Λαβὼν τὰ ὅπλα ὡς ὁπλαρχηγὸς τοῦ πατρός του, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν του, ἀντικατέστησεν ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τοῦ Σελίνου τὸν ἀποχωρήσαντα πατέρα του. Διετέλεσε πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Σελίνου περὶ τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀπέθανε περὶ τὸ 1840.

—5) ***Κωνσταντῖνος.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1798. Λαβὼν τὰ ὅπλα ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ διακριθεὶς διὰ τὸν ἡρωισμόν του, ἀνεκηρύχθη ὁπλαρχηγὸς τῶν ὁμοχωρίων του, ὡς τοιοῦτος δὲ συμμετέσχεν εἰς τὸν Ἀγῶνα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου μέχρι πέρατος τῆς Ἐπαναστάσεως (1830). Συμμετέσχεν ὡσαύτως ὡς ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1841, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ἀπῆλθεν εἰς Ἑλλάδα, τιμηθεὶς διὰ τοῦ ἀργυροῦ ἀριστείου. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Ναυπλίῳ, συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843. Κατελθὼν μετὰ ταῦτα εἰς Κρήτην διωρίσθη μουλαζίμης (ἀνθυπολοχαγὸς) τοῦ σώματος τῆς δημοσίας ἀσφαλείας ὑπὸ τοῦ τότε διοικητοῦ τῆς νήσου Μουσταφᾶ πασᾶ, φρονοῦντος ὅτι οὕτω θὰ κατώρθου νὰ συγκρατήσῃ εἰς τὴν τάξιν τὸν ἀδάμαστον πολεμιστήν. Ὁ Κριάρης ἀνέπτυξεν ὅλην αὐτοῦ τὴν δραστηριότητα εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν ἀτάκτων στοιχείων, ἡ μεροληπτικὴ ὅμως στάσις αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν κατέστησαν αὐτὸν ταχέως ὕποπτον παρὰ τοῖς Τούρκοις, οἵτινες ἀπεφάσισαν νὰ τὸν δολοφονήσωσιν, ὅτε οὗτος ἐγκαταλείψας τὴν θέσιν του ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὄρη μέχρι τοῦ 1858, ὅτε πάλιν ἔλαβεν ἐκ τῶν πρώτων τὰ ὅπλα κατὰ τὴν ἐκραγεῖσαν ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασιν, ὑπὸ τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τῆς ὁποίας διωρίσθη διοικητὴς τῶν ἑξακισχιλίων ἀνδρῶν, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν φρούρησιν τῶν ἔξωθεν τῶν Χανίων θέσεων ἀπὸ Μπουτσουναρίων μέχρι Τσικαλαριῶν. Ἀλλ' ἡ μεγάλη δρᾶσις τοῦ Κριάρη ἐσημειώθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869, ἧς ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρώτων ὑποκινητῶν καὶ τῶν κυριωτέρων ἡρώων. Ἅμα τῇ ἐκρήξει ταύτης ἀνεκηρύχθη ἀρχηγὸς τῶν συνεπαρχιωτῶν του Σελινιωτῶν, ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἐν Καντάνῳ τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτόν, καθὼς καὶ τοὺς ἐκεῖ συγκεντρωθέντας Τουρκοκρῆτας, νὰ ἐκκενώσωσι τὴν ἐπαρχίαν (Αὔγ. 1866). Κατελθὼν εἶτα εἰς τὴν Κυδωνίαν καὶ λοιπὰς ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Χανίων, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ἐν Κυδωνίᾳ ἐπιχειρήσεις κατὰ τῶν Τούρκων (Σεπτέμβριος 1866), εἰς τὰς ἐν Ἀποκορώνῳ (Ὀκτώβρ.—Νοέμβ. 1866), εἶτα πάλιν εἰς τὰς ἐν Σελίνῳ κατὰ τῶν ἐκστρατευσάντων ἐκεῖ Τούρκων (Δεκέμβρ. 1869) καὶ εἶτα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σφακίων (Ἰανουάριος 1867).

Τὴν 21 Μαρτίου συμμετέσχεν εἰς τὴν μεγάλην ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Χανίων ἐστρατοπεδευμένου τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ εὐθὺς κατόπιν εἰς τὰς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σφακίων μακρὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τῶν Ὀμέρ, Σουλεϊμάν, Ρεσίτ, Δερβίς, Μεχμὲτ-Ἀλῆ καὶ Διλαβὲρ πασάδων, καθ' ὅλον τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος τοῦ 1867, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἐν Κυδωνίᾳ καὶ Σελίνῳ κατὰ τοῦ Ἀλῆ-Σαρχὸς πασᾶ (Ἰούλιος 1867), ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὰς ἐν Σελίνῳ (Ἰανουάριος — Μάρτιος 1868), καὶ τὰς ἐν Κυδωνίᾳ κατὰ τοῦ Σάββα-πασᾶ (Ἰούλιος 1868), καὶ τέλος εἰς τὰς τελευταίας ἐπιθέσεις κατὰ τῶν ἐν Σελίνῳ ἐπικρατησάντων Τούρκων. Τραυματισθεὶς τότε βαρέως ᾐχμαλωτίσθη καὶ ὡδηγήθη δέσμιος εἰς Χανιά, ἔνθα ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ὁπόθεν ἐξῆλθε μετὰ 9 μῆνας τῇ ἐπεμβάσει τῶν ἐκεῖ προξένων καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ χωρίον του, ὁπόθεν ἀπῆλθε μετ' ὀλίγον λάθρα εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἡ ἐπιτροπὴ τῶν ἀγωνιστῶν ἀπένειμεν αὐτῷ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878, καίτοι ὀγδοηκοντούτης ἤδη, κατῆλθε πάλιν εἰς Κρήτην καὶ συμμετέσχεν ὡς γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Σελίνου εἰς τὰς πρὸ τῶν Χανίων μάχας τοῦ Πλατανιᾶ τῆς 13 Φεβρουαρίου καὶ τῆς 15 Μαρτίου 1878. Ληξάσης τῆς ἐπαναστάσεως ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα καὶ ἀπέθανε μετὰ 6 ἔτη (τῇ 6 Ἰουνίου 1884), κηδευθεὶς δημοσίᾳ δαπάνῃ.

—6) ***Θεόδωρος.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1800. Διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του καθ' ἅπαντα τὸν ἀγῶνα (1821—1830). Ὁμοίως κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1841, 1858 καὶ 1866 ὡς ὁπλαρχηγὸς τῶν ὁμοχωρίων του. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Σταυροῦ (Σελίνου) τῆς 17 Αὐγούστου 1866, ὁρμήσας ἐντὸς τῶν τάξεων τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐτραυματίσθη καιρίως καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἀποσυρθῇ κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀφοῦ προηγουμένως ἐφόνευσε τὸν δραμόντα ἵνα τὸν συλλάβῃ Τοῦρκον ἀξιωματικόν.

—7) ***Βαρδῆς.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1802. Διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1821—1830, 1841, 1858 καὶ 1866. Ἔπεσε γενναίως μαχόμενος ἐν Σελίνῳ τῷ 1867.

—8) ***Γεώργιος.*** Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου, γεννηθεὶς τῷ 1846 ἐν Ἀζογυρὲ τῆς Κρήτης. Συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869 ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πατρός του. Εἰς τὴν ἐν Πεμονίοις μάχην (30 Ὀκτωβρ. 1866), ὁρμήσας κατὰ Τούρκου τινὸς σημαιοφόρου ἵνα ἁρπάσῃ τὴν σημαίαν του, ἐτραυματίσθη σοβαρῶς καὶ εἶτα διεκομίσθη εἰς Ἀθήνας πρὸς νοσηλείαν, μετὰ τὴν θεραπείαν του δὲ κατῆλθε πάλιν εἰς Κρήτην, ἀγωνισθεὶς μέχρι τέλους τῆς ἐπαναστάσεως. Συμμετέσχεν ὡσαύτως ὡς ὁπλαρχηγὸς εἰς τὰς ἐπαναστάσεις 1878, 1889 καὶ 1896—1897. Ἐδολοφονήθη ἐν Γούβαις (Κισάμου) τῷ 1898.

—9) ***Ἰωάννης.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Ἀζογυρὲ τῷ 1852. Ὅταν ἐξερράγη ἡ ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασις τοῦ 1878, φοιτητὴς τῆς νομικῆς ὤν, κατῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα ὡς γραμματεὺς τοῦ πατρός του, διακριθεὶς εἰς τὰς μάχας τοῦ Πλατανιᾶ τῆς 13 Φεβρουαρίου καὶ τῆς 15 Μαρτίου 1878. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ πολιτεύματος αὐτονομίας ἐν Κρήτῃ, διωρίσθη ἀντεισαγγελεὺς τῶν ἐφετῶν, παρέμεινε δὲ τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1896, ὅτε ἔλαβε πάλιν τὰ ὅπλα ὡς ἀρχηγὸς Σελίνου, συμμετασχὼν εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἐν τῷ νομῷ Χανίων (1896—1897). Ἀπέθανεν ἐν Χανίοις τὴν 24 Αὐγούστου 1908.

—10) ***Ἀριστείδης*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Ἀζογυρὲ τῷ 1858. Τῷ 1878, ὑπηρετῶν ἐν Ἀθήναις εἰς τὸν στρατὸν ὡς ὑπαξιωματικός, κατῆλθεν εἰς τὴν ἐπαναστατήσασαν τότε Κρήτην καὶ διακριθεὶς εἰς τὰς μάχας περὶ τὸν Πλατανιάν, ἔλαβε τὸν βαθμὸν τοῦ χιλιάρχου. Τῷ 1882 διωρίσθη πρωτοδίκης ἐν Χανίοις, παρέμεινε δὲ τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1887, ὅτε ἐξελέγη βουλευτὴς Χανίων. Ὁμοίως τῷ 1889, ὅτε μετὰ ὁμάδος τινὸς πληρεξουσίων ἐκήρυξε, συνεδριαζούσης τῆς βουλῆς, τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν καὶ εἶτα ἐξελθὼν εἰς τὰ ὄρη ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως 1889, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἀμνηστευθεὶς δὲ μετὰ ἓν ἔτος κατῆλθε πάλιν εἰς Χανιά, ἔνθα ἐγκατεστάθη ὡς δικηγόρος. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1896—1897 ἐξελέγη γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Σελίνου. Μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου εἰς Κρήτην, διωρίσθη (1899) δήμαρχος Χανίων. Τῷ 1901 καὶ τῷ 1903 ἐξελέγη βουλευτὴς Χανίων, τῷ δὲ 1904—1906 διετέλεσε σύμβουλος (ὑπουργὸς) ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν. Τῷ 1907 ἐξελέγη πάλιν βουλευτὴς Χανίων καὶ διωρίσθη σύμβουλος ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης καὶ εἶτα πρόεδρος τῆς βουλῆς. Τῷ 1912 ἐξελέγη πληρεξούσιος τῆς ἐπαρχίας Σελίνου ἐν τῇ ἐπαναστατικῇ συνελεύσει καὶ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς σώματος 160 ἐπιλέκτων Κρητῶν συμμετέσχεν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις Ἠπείρου (μάχην τρία Χάνια, Πλάκας, Κοντοβρακίου, Δρίσκου). Τῷ 1915 ἐξελέγη βουλευτὴς Χανίων ἐν τῇ βουλῇ τῶν Ἑλλήνων. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὴν 8 Φεβρουαρίου 1924.

—11) ***Ἐμμανουήλ.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Ἀζογυρὲ τῷ 1862. Τῷ 1878 ὑπηρετῶν εἰς τὸν στρατὸν ἐν Ἀθήναις κατῆλθεν εἰς τὴν ἐπαναστατήσασαν τότε Κρήτην καὶ συμμετέσχεν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πατρός του Κωνσταντίνου. Ἐπανελθὼν εἰς τὰς τάξεις του, εἰσῆλθε τῷ 1887 εἰς τὸ σχολεῖον τῶν ὑπαξιωματικῶν, ὁπόθεν ἐξῆλθεν ἀνθυπολοχαγὸς τῷ 1890. Ἀπεβίωσεν ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1894.

—12) ***Παναγιώτης.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Ἀζογυρὲ τῷ 1866. Τῷ 1888 ἐξῆλθε τῆς σχολῆς τῶν Εὐελπίδων ὡς ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Συμμετέσχεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Κρήτης τοῦ 1897. Συνέγραψεν: «Ἐγχειρίδιον στρατιωτικῶν γνώσεων», «Δοκίμιον Κανονισμοῦ τοῦ Πυροβολικοῦ» καὶ «Ἱστορίαν τῆς Κρήτης». Ἀπεστρατεύθη τῷ 1914 μὲ τὸν βαθμὸν ἀντισυνταγματάρχου. Ν. ΚΛΣ

κριάρι (τό)· δημοτ. τοῦ *κριός* (βλ. λ.).

Κριάριον *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν Α. Θράκῃ χωρίον *Ἀχμάτσα* ἢ *Καρακὸϊς* τῆς ὑποδιοικήσεως Σαράντα Ἐκκλησιῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1920) 473.

Κρίασος *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς βασιλεὺς τοῦ Ἄργους, υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἄργου, ἢ κατ' ἄλλους τοῦ Ἀργάσου, ἀκολουθήσας τὸν Διόνυσον εἰς τὴν Ἰνδικήν. Ὡς μήτηρ τοῦ Κριάσου ἀναφέρεται ἡ Εὐάδνη, ἡ θυγάτηρ τοῦ Στυμόνος καὶ τῆς Νεαίρας, ἢ ἡ Πειθώ, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ὠκεανοῦ, ὡς σύζυγός του δὲ ἡ Μελανθὼ καὶ ὡς τέκνα του ὁ Φόρβας καὶ ἡ Κλεόβοια ἢ κατ' ἄλλους ὁ Φόρβας καὶ ὁ Εὐρυθαλίων. Γ. Ι. Κ.

Κριάτσι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Βωμέας καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτοικοι (1928) 192.

Κρίβα *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης χωρίου *Γρίβα* (βλ. λ.).

— **Κρίβα** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Νοτιοσλαυΐας. Πηγάζων ἐκ τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Ρούγκεν, κατευθύνεται ἐξ Α. πρὸς Δ ἐν σχήματι τόξου, διαρρέει τὴν ὁμώνυμον κοιλάδα, δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ Βακουφίτσα καὶ ἀκολούθως ῥέει μέσῳ ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων μέχρι τοῦ ποταμοῦ Πιτσίκω, εἰς ὃν καὶ χύνεται. Ὁ Κρίβα ἔχει μῆκος 60 περίπου χλμ., εἶνε δὲ πολλαχοῦ διαβατὸς καὶ κατὰ τὴν περίοδον ἀκόμη τῶν πλημμυρῶν του. Μ. Ν. Δ.

—**Κρίβα-*Παλάνκα*** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γιουγκοσλαυΐας (βλ. λ. *Εγρὶ*-Παλάνκα).

Digitized by Google

Κριβάγια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τοπωνυμία ρωσική σημαίνουσα «γαμψῶς κεκαμμένη». —1) Γλῶσσα κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μπούγκ (πλάτ. 46° 38′ ½ Β., μῆκ. 51° 35′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2378: Bug river). —2) Ἐπικινδυνωδεστάτη γλῶσσα τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης (πλάτ. 47° 02′ ½ Β., μῆκ. 38° 08′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3389: Gulf of Taganrog), εἰς 25 μίλλ. ἀνατολικῶς τῆς Μαριαπόλεως, πρὸς τὸ Ταϊγάνιον. Ἔχει ἡμερινὴν ἐπισήμανσιν πλήρη καὶ εἰς 5 μίλλ. ΝΑ. τῆς ἄκρας πυρσωρίδα, ὡς καὶ ἀρτίως ἐφωδιασμένον ναυαγοσωστικὸν σταθμόν. Σ. Ε. Λ.

Κριβάνα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ΝΔ. ἄκρα τῆς Δωδεκανησιακῆς ἐλάσσονος νήσου Ψερίμου, ἀντικρύζουσα τὴν Κῶν (πλάτ. 36°55′10″ Β., μῆκ. 27° 09′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1898: Kos, Niseros and Piskopi). Ὀνομάζεται καὶ *Σφουρί*. Σ. Ε. Λ.

κρίβανος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω κατ᾽ἀρχὰς τὸ πήλινον ἢ μετάλλινον δοχεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐτίθετο τὸ ζυμωμένον ἄλευρον πρὸς ὄπτησιν. Ἐντεῦθεν προῆλθε καὶ ἡ ὀνομασία *κρίβανος*, ἤτοι κριθῆς βαῦνος (=κάμινος). Τὸ δοχεῖον τοῦτο ἦτο πλατύτερον πρὸς τὰ κάτω καὶ στενότερον πρὸς τὰ ἄνω (ὅμοιον περίπου πρὸς τὰ χάλκινα δοχεῖα, τὰ λεγόμενα σήμερον καραβάνες), ὁ δ᾽ ἐντὸς αὐτοῦ ψηνόμενος ἄρτος, ὁ λεγόμενος *κριβανίτης*, ἐθεωρεῖτο ἀνωτέρας ποιότητος τοῦ ψηνομένου ἄνευ κριβάνου ἐντὸς τοῦ ἰπνοῦ (φούρνου), τοῦ λεγομένου *ἰπνίτου*. Αἰτία τῆς ὑπεροχῆς ταύτης ἦτο, ὅτι ὁ κρίβανος ἐκαλύπτετο διὰ πώματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτίθεντο ἄνθρακες ἀνημμένοι οὕτως ὥστε ὁ ἐντὸς τῆς πυρᾶς κρίβανος ἐθερμαίνετο ἠπίως καὶ ὁμοιομόρφως πανταχόθεν. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ ὀνομασία κρίβανος ἐδόθη εἰς τὸ ὅλον δοχεῖον μετὰ τοῦ καλύμματος καὶ κατόπιν εἰς τὸ κάλυμμα μόνον, θεωρηθὲν ὡς τὸ κατ᾽ ἐξοχὴν τμῆμα τοῦ κριβάνου· οὕτως, ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔλαβε πᾶν εἶδος χρησιμοποιούμενον πρὸς ὄπτησιν ἄρτου καὶ συνένεσεν οὕτως ἡ σημασία τῆς λέξεως ταύτης μὲ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως *ἰπνός*. Κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους ἐλαμβάνοντο ἀδιαφόρως αἱ λέξεις ἰπνὸς καὶ κρίβανος, ὁ ὁποῖος καὶ ἐλέγετο ἤδη *κλίβανος*, κατὰ τὴν δωρικὴν προφορὰν τῆς λέξεως, ἡ ὁποία ἐπεκράτησεν. Γ. Ι. Κ.

Κριβέλλι (Crivelli), *Ἀντώνιος*. Ἰταλὸς φυσικὸς (1783—1829). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φυσικῆς ἐν Μιλάνῳ καὶ Τρέντῳ καὶ κατόπιν τῶν μαθηματικῶν ἐν Περγάμῳ. Τῷ 1817 ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅπου ἐξέμαθε τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς τῶν δαμασκηνῶν ξιφῶν, τὴν ὁποίαν εἰσήγαγε κατόπιν καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Ἐτελειοποίησε τὴν μέθοδον τῆς μεγαλυτέρας ἀντοχῆς τοῦ χάλυβος καὶ ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ἐν οἷς: «Περιγραφὴ νέου ἀσφαλοῦς κλεῖθρου» (1818), «Ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς τῶν δαμασκηνῶν ξιφῶν» (1825) κτλ. Μ. Δ. Β.

—**Κριβέλλι** (Crivelli), *Ἀρχάγγελος*. Ἰταλὸς ὀξύφωνος, συνθέτης ἐκκλησιαστικῶν ἔργων (1583—1610).

—**Κριβέλλι**, *Γαετάνος*. Διακεκριμένος Ἰταλὸς ὀξύφωνος (1744—1836). Ἐθριάμβευσεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς πλείστων θεάτρων τῆς Ἰταλίας καὶ ἰδίως εἰς τὴν «Σκάλαν» τοῦ Μιλάνου. Γ. Σ.

—**Κριβέλλι** (Crivelli), *Κάρολος*. Βενετὸς ζωγράφος (1440—1493). Οἱ πίνακές του φέρουν χρονολογίας ἀπὸ τοῦ 1468—1493. Μία «Παναγία», ἔργον τῆς νεότητός του, εὑρίσκεται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Βενετίας, ἑτέρα εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν τοῦ Ἄσκολι, δύο δὲ ἄλλαι, ἐξ ὧν μία ὑπὸ χρονολογίαν 1482, εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λατερανοῦ. Εἰς Μπρέρα ὑπάρχουν ἓξ εἰκόνες του: «Ἡ Παναγία ἐν μέσῳ τεσσάρων ἁγίων», ἄλλη «Παναγία ἐπὶ θρόνου», ὁ «Ἅγιος Ἱερώνυμος», ὁ «Ἅγιος Αὐγουστῖνος», εἰς ἀπὸ τοὺς παθητικωτέρους θρήνους πρὸ τοῦ Σταυροῦ καί, τὸ τελευταῖον ἔργον του, ἡ «Στέψις τῆς Παρθένου» (1493). Ἄξιος μνείας ἐπίσης εἶναι ὁ εἰς τὴν ἐθνικὴν πινακοθήκην τοῦ Λονδίνου «Εὐαγγελισμός» του, πολὺ ἰδιοτύπου τεχνοτροπίας. Γ. Ζ.

κρίβετς *[Μετεωρολ.]*. Ἄνεμος ἀνατολικὸς καὶ βορειοανατολικὸς (ἀνατολικοβορειοανατολικὸς ἐν Βουκουρεστίῳ), οὗτινος ἡ ἐπικράτησις ἐν Ρουμανίᾳ εἶναι ἰδιαιτέρως αἰσθητή. Ὁ ἄνεμος οὗτος εἶναι ὁρμητικός, ἐπειδὴ εἶναι ἠπειρωτικός, προκαλεῖ ἰσχυροὺς καύσωνας κατὰ τὸ θέρος καὶ δριμέα ψύχη κατὰ τὸν χειμῶνα (πτῶσις κατὰ 20 βαθμοὺς ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν ἐν Βουκουρεστίῳ). Ἡ μεγαλυτέρα αὐτοῦ συχνότης παρατηρεῖται κατὰ τὸν Ἀπρίλιον (253 τοῖς ‰) καὶ ἡ ἐλαχίστη κατὰ τὸν Ἰούνιον (148 τοῖς ‰). Ἐπίσης αἱ μεγαλύτεραι βροχαὶ πίπτουσι μὲ βορειοανατολικοὺς ἀνέμους, πρὸ πάντων ὅταν οὗτοι ἐπηρεάζωνται ὑπὸ ὑφέσεως ἐρχομένης ἀπὸ τῆς Μεσογείου καὶ διευθυνομένης πρὸς τὸν Εὔξεινον Πόντον. Ἡ βιαιότης τῶν θυελλῶν, ἃς προκαλεῖ ὁ κρίβετς, εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἡ συσσώρευσις τῶν χιόνων διακόπτει ἐνίοτε τὴν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν. Θ. Θ. Φ.

Κριβίτσαι (οἱ). Σλαυϊκὸς λαός, ἐγκατασταθεὶς εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἄνω Βόλγα, τοῦ Δβίνα καὶ τοῦ Δνειστέρου. Κυρία πόλις αὐτοῦ ἦτο τὸ Σμόλενσκ. Τῷ 938 ὁ ἅγιος Βλαδίμιρος ἐγκατέστησεν ἀποικίαν τινὰ τῶν Κριβιτσῶν παρὰ τὸ Κίεβον. Τὸ ὄνομα τούτων ἐξηφανίσθη κατὰ τὸν ΙΒ′ αἰῶνα. Θ. Β.

Κριβολὰκ (Krivolak) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἐν τῇ σερβικῇ Μακεδονίᾳ, εἰς ἀπόστασιν 16 χλμ. Ν. τοῦ Ἰστὶπ. Κάτ. 1.060. Μ. Δ. Β.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἐπειδὴ περὶ τὸ *Κριβολὰκ* ὁ Ἀξιὸς σχηματίζει ἀγκῶνα, περὶ τὸν ὁποῖον ὑπάρχουσι κατάλληλοι τοποθεσίαι πρὸς προάσπισιν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, δι᾽ αὐτὸ εἰς τὸν περὶ τὸν Κριβολὰκ χῶρον διεξήχθησαν πολλοὶ ἀγῶνες κατὰ τοὺς πολέμους τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας. Κατὰ τὴν αἰφνιδιαστικὴν ἐνέργειαν τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐναντίον τοῦ ἑλληνοσερβικοῦ μετώπου τὴν νύκτα 16—17 Ἰουνίου 1913, τὸ Κριβολὰκ ἀπετέλεσεν ἕνα τῶν κυρίων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τῶν Βουλγάρων, καθόσον, διὰ τῆς καταλήψεως αὐτοῦ, θὰ ἐπήρχετο διάρρηξις τοῦ ἑλληνοσερβικοῦ μετώπου κατὰ τὸ σημεῖον ἐπαφῆς τῶν δύο συμμάχων στρατῶν. Δι᾽ αὐτὸ ἐπηκολούθησαν περὶ τὸ Κριβολὰκ ἀγῶνες, περιλαμβανόμενοι εἰς τοὺς τῆς μάχης τοῦ *Μπρεγαλνίτσα* (βλ. λ.).

Τὸ τέλος Ὀκτωβρίου 1915, μικρὰ γαλλικὰ στρατεύματα, ἐκ τῶν εἰς Θεσσαλονίκην κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀποβιβασθέντων, κατεῖχον τὰς περὶ τὸ Κριβολὰκ θέσεις, ἐπετέθησαν δὲ κατ᾽ αὐτῶν οἱ Βούλγαροι ἵνα τ᾽ ἀπωθήσωσι πρὸς νότον, ἀλλ᾽ ἀπέτυχον εἰς τὰς πρώτας προσπαθείας των· μετὰ νέας ὅμως βουλγαρικὰς ἐπιθέσεις, ἐκτελεσθείσας τὸν Νοέμβριον 1915, ἐξηναγκάσθησαν οἱ Γάλλοι νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς Θεσσαλονίκην. Αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται περιλαμβάνονται εἰς τὰς γενικωτέρας τοιαύτας, τὰς φερομένας ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐπιχειρήσεις τοῦ *Ἀξιοῦ* (βλ. λ. *[Στρατ. Ἱστορ.]*). Ν. Θ. Κ.

Κριβοσέϊν, *Ἀλέξανδρος, Βασιλίεβιτς*. Ρῶσος πολιτικὸς (1858—1921). Ἀνεμίχθη ἐνεργῶς εἰς τὴν μεταρρυθμιστικὴν κίνησιν τῆς Ρωσίας καὶ ὑπῆρξεν ὁ κύριος συνεργάτης τοῦ Στολύπιν ἐν τῇ ἀγροτικῇ μεταρρυθμίσει. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Μπολσεβίκων ἐγένετο σφοδρὸς πολέμιος αὐτῶν. Καταδιωχθεὶς κατέφυγεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἀντεπαναστατικὴν κίνησιν, προσελήφθη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1919 μέλος τῆς κυβερνήσεως τοῦ Ντενίκιν ἐν Κριμαίᾳ καὶ κατόπιν σύμβουλος τοῦ στρατηγοῦ Βράνγκελ μετὰ τὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ ἀνάληψιν τῆς ἀρχιστρατηγίας τοῦ «Λευκοῦ Στρατοῦ». Μ. Δ. Β.

Κριβόσια *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῆς Δαλματίας, παρὰ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν, βορείως τοῦ κόλπου τοῦ Καττάρου, ἄνυδρος καὶ ἄγονος. Οἱ κάτοικοι τῆς Κρισόβσια, ἀτιθάσου χαρακτῆρος, ἐπανειλημμένως ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς αὐστριακῆς κυριαρχίας. Αἱ αὐστριακαὶ ἀρχαὶ μετὰ πολλοῦ κόπου κατώρθωσαν νὰ καταστείλωσι τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1869. Μετὰ ἑνδεκαετίαν οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐπανεστάτησαν ἐκ δευτέρου, ἀλλὰ καὶ τὸ νέον τοῦτο κίνημα κατεστάλη. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ Κρισόβσια μετὰ τῆς ὑπολοίπου Δαλματίας ἀπετέλεσε τμῆμα τοῦ βασιλείου τῆς Νοτιοσλαυΐας. Μ. Ν. Δ.

Κριβόϊ-Ρὸγκ (οὐκραν. *Κρίβυ-Ρίγκ*) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Δνειπροπετρόφσκ (πρῴην Αἰκατερινοσλὰβ) τῆς δημοκρατίας τῆς Οὐκρανίας, ἔχων ἔκτασιν 13 478 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν 565.012 κατοίκων. Ἔχει πλούσια στρώματα σιδηρομεταλλεύματος (ἐξαγωγὴ 2.323.000 τῷ 1925, ἤτοι τὰ 74% τῆς ὁλικῆς ρωσικῆς ἐξαγωγῆς), χαλκοῦ, λιγνίτου, γραφίτου, κ. ἄ. Ἡ ὁμώνυμος πρωτεύουσα τοῦ διαμερίσματος κεῖται παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Σαξαγκὰν καὶ τοῦ Ἰνγκουλὲτς καὶ ἀποτελεῖ κόμβον τῶν σιδηροδρόμων Ντολινσκάγια-Βερχοβτσέβο. Κάτ. 31.285 (1926). Θ. Ν. Τ.

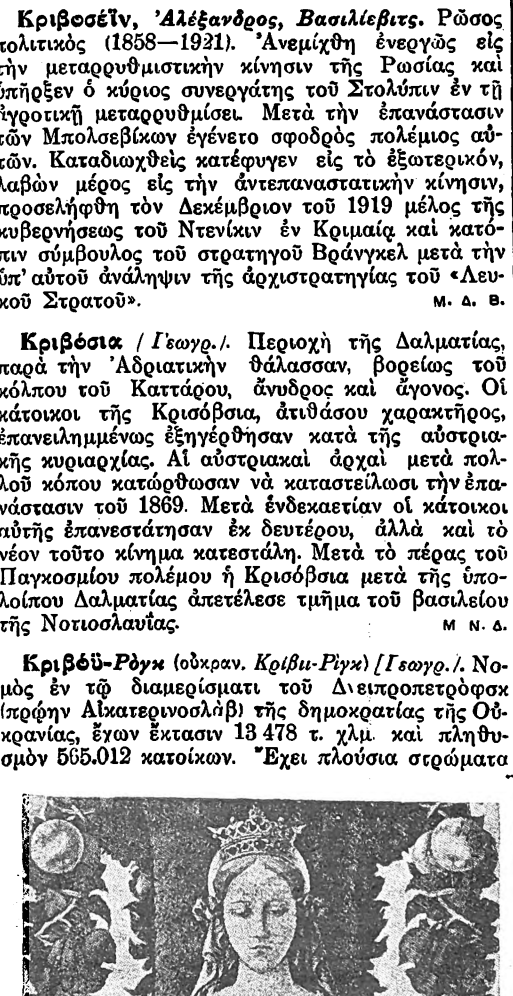

Κ. Κριβέλλι: Ἡ Παρθένος καὶ τὸ παιδίον.
[Μουσεῖον Λατερανοῦ ἐν Ρώμῃ.]

Κριβούλια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Φοῦρνοι, ἡ δυτικὴ ἐσχατιὰ τῆς ΒΑ. χερσονήσου τῆς νήσου (πλάτ. 37° 37′ ½ Β., μῆκ. 25° 31′ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1537: Furni islands and the adjacent points of Samos and Nikaria). Ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου ὑπάρχει ὅρμος ἀσφαλὴς ἀπὸ τῶν ἀνέμων τοῦ 1ου, 2ου καὶ 4ου τεταρτοκυκλίου, ἀλλ᾽ ἔχων βυθὸν ἀγκυροβολίας μόνον ἐγγὺς τοῦ μυχοῦ του. Σ. Ε. Λ.

Κριγιὸν (Crillon), *Λουδοβῖκος, δοὺξ ντὲ Μαὸν καὶ ντὲ—*. Γάλλος στρατηγὸς (1717—1796). Μετέσχε πλείστων ἐκστρατειῶν, ἰδίως εἰς Ἰταλίαν, Βαυαρίαν καὶ Κάτω χώρας, παρέστη δὲ κατὰ τὰς ἁλώσεις τῆς Γάνδης καὶ τῆς Ὀστάνδης καὶ διέπρεψεν εἰς τὰς μάχας τῆς Βαϊνσφὲλς καὶ τοῦ Ροσμπάχ. Ἐξηκολούθησεν εἶτα μαχόμενος εἰς Γερμανίαν καὶ Φλάνδραν μέχρι τοῦ 1762, ὅτε ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν ἐν Ἱσπανίᾳ, ὅπου τῷ 1781 ἀνετέθη αὐτῷ ἡ διοίκησις τοῦ ἀποσταλέντος εἰς Μινόρκαν ἱσπανικοῦ στρατοῦ. Ἀποβιβασθεὶς τὴν 23 Αὐγούστου εἰς τὴν νῆσον ταύτην, ἐξηνάγκασε τοὺς Ἄγγλους νὰ συνθηκολογήσωσιν εἰς τὸν Ἅγιον Φίλιππον. Ἀνηγορεύθη μεγιστὰν τῆς Ἱσπανίας καὶ ἐπιστρέψας εἰς Μαδρίτην ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ γαλλοϊσπανικοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Γιβραλτάρ. Τῷ 1783 τῷ ἀνετέθη ἡ διοίκησις τῶν βασιλείων τῆς Βαλεντίας καὶ τῆς Μουρκίας. Τῷ 1791 ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις τὰ «Στρατιωτικὰ ἀπομνημονεύματα» του. Θ. Β.

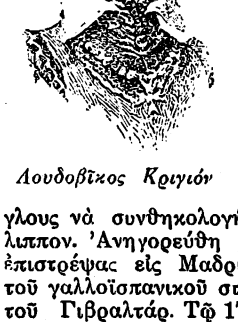

Λουδοβῖκος Κριγιόν

—**Κριγιὸν** (Crillon), *Λουδοβῖκος-Φῆλιξ, μαρκήσιος καὶ δοὺξ ντὲ—*. Γάλλος στρατηγὸς (1742—1806). Μετέσχε τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου καὶ τοῦ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ. Ἐκλεχθεὶς ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τῶν Βερσαλλιῶν τῷ 1789, ἐξεδήλωσε κατ᾽ αὐτὴν τὰ βασιλικά του φρονήματα καὶ περιελήφθη τῷ 1793 εἰς τὸν κατάλογον τῶν μεταναστῶν, ἀλλὰ διεγράφη τούτου τῷ 1795 καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, μὴ ἀναμειχθεὶς εἰς τὰ κατόπιν πολιτικὰ γεγονότα. Θ. Β.

—**Κριγιὸν** (Crillon), *Μαυρίκιος-Γεράρδος-Λουδοβῖκος, δοὺξ ντὲ—*. Γάλλος στρατηγὸς (1783—1870). Διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἱσπανίας τῷ 1823, ἀνῆλθεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ καὶ διεδέχθη τῷ 1820 τὸν πατέρα του Λουδοβῖκον-Φήλικα εἰς τὴν γερουσίαν. Μετ᾽ αὐτοῦ ἐξέλιπεν ὁ δουκικὸς οἶκος τοῦ Κριγιόν. Θ. Β.

—**Κριγιὸν** (Crillon), *Φραγκῖσκος-Φῆλιξ-Δωρόθεος, δοὺξ ντὲ—*. Γάλλος στρατηγὸς (1748—1820). Μετέσχε τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Μαὸν καὶ τοῦ Γιβραλτὰρ καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ. Ἐκλεχθεὶς ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1789, ἐγένετο μέλος τῆς «Ἑταιρείας τῶν φίλων τοῦ συντάγματος». Ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Λυκνὲρ τῷ 1792 εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Βορρᾶ, ἐγένετο ὕποπτος καὶ ἀπώλεσε τὸν βαθμόν του, συλληφθεὶς δὲ ἀπηλευθερώθη μετὰ τὴν πτῶσιν Ροβεσπιέρρου. Μετὰ τὴν παλινόστησιν τῶν Βουρβώνων διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ′ γερουσιαστὴς καὶ ἠκολούθησε τὸ κόμμα τῶν συνταγματικῶν. Θ. Β.

Κρίγκερ (Krieger), *Ἰωάννης φὸν —*. Γερμανὸς ὀργανοκρούστης (1652 — 1735) εἰς Μπαϊρόϊτ, Γκράϊτς, Ζιττάου κλπ. Διεκρίθη καὶ ὡς συνθέτης, ὁ δὲ Χαῖνδελ ἰδιαιτέρως τὸν ἐξετίμα. Ἐκ τῶν ἔργων του σῴζονται: φυγαί, μοτέτα, ἀποσπάσματα λειτουργιῶν, χοροὶ διὰ κλαβεσῖνον κλπ.

—**Κρίγκερ** (Krieger), *Ἰωάννης-Φίλιππος φὸν—*. Γερμανὸς συνθέτης καὶ ὀργανοκρούστης (1649—1725) ἐν Κοπεγχάγῃ, Μπαϊρόϊτ, εἶτα τῆς σαξωνικῆς αὐλῆς ἐν Χάλλῃ καὶ Βάϊσενφελς, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἔγραψεν ὑπὲρ τὰ 50 μελοδράματα, ἀναβιβασθέντα ἐν Δρέσδῃ, Βρουνσβίκῃ, Ἀμβούργῳ καὶ Βάϊσενφελς. Ἐκ τῶν ἔργων του σῴζονται: 12 σονάται διὰ τρία ὄργανα, 12 σονάται διὰ βιολίον καὶ βιόλα ντὰ γκάμπα, 108 ἀποσπάσματα ἐκ τῶν μελοδραμάτων του: «Φλώρα», «Κέκροψ» καὶ «Πρόκρις», κλπ. Γ. Σ.

κριγμὸς (ὁ)· λέξις πεποιημένη, δηλοῦσα τὸν ἦχον κρὶ κρί, ἄλλως *τριγμός*: «κριγμοὶ πνευμονικοὶ» (βλ. κατωτ.).

—**κριγμοὶ πνευμονικοὶ** *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλοῦνται οἱ πνευμονικοὶ ῥόγχοι, οἱ κατὰ τὸν Laënnec

Digitized by Google

προσομοιάζοντες πρὸς τὸν παραγόμενον ἦχον, ὅταν ῥίπτωμεν ἅλας ἐπὶ ἐλαφρᾶς πυρᾶς· εἶναι δὲ ἀκουστοὶ οἱ ἦχοι οὗτοι κατὰ τὴν εἰσπνοὴν καὶ ἀπαντῶσι κυρίως εἰς τὴν πνευμονίαν. Ὑπάρχουσι καὶ κριγμοὶ ἢ ῥόγχοι, *ὑπόστροφοι* καλούμενοι, οἵτινες εἶναι παχύτεροι καὶ ὑγρότεροι τῶν τριζόντων ῥόγχων καὶ οἵτινες εἶναι ἀντιληπτοὶ εἰς τὴν τρίτην περίοδον τῆς πνευμονίας, θεωρούμενοι μᾶλλον ὡς ὑποτρίζοντες ῥόγχοι. Ἔχομεν δὲ καὶ εἰς τὰς ἀκολούθους περιστάσεις κριγμοὺς (crépitations), ἤτοι: α') Κριγμὸν τραχύν, παραγόμενον ἐκ προστριβῆς τῶν δύο περάτων κατεαγότος ὀστοῦ (βλ. *κάταγμα*). β') Κριγμὸν ἤπιον, παραγόμενον ἐπὶ αἱμάρθρου καὶ ἀρθρίτιδος, ὁσάκις τένων τις ὀλισθαίνει ἐπὶ φλεγμαίνοντος ἀρθρικοῦ θυλάκου (*κριγμὸς χιονώδης*). γ') Κριγμὸν αἱματικόν, παραγόμενον κατὰ τὴν ἐνεργουμένην πίεσιν ἐπὶ συλλογῆς αἵματος (*αἱμάτωμα*). δ') Κριγμὸν ἀεριώδη, παραγόμενον ἐκ πιέσεως τοῦ δέρματος ἐπὶ ὑποδορίου ἐμφυσήματος. ε') Κριγμὸν περγαμηνώδη, παραγόμενον ἐπί τινων χονδρωμάτων, ὁσάκις ταῦτα πιέζονται διὰ τοῦ δακτύλου καὶ ἀναλαμβάνουσι τὴν προτέραν αὐτῶν μορφὴν διὰ τῆς ἐλαστικότητός των. στ') Κριγμὸν ὀστεώδη, ἐπὶ τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου ἐπιτελούμενον, ὅταν ταῦτα εὑρίσκωνται ἐν ἐφιππεύσει, ἐπὶ νεκροῦ ἐμβρύου ἰδίως, καὶ ἀντιληπτὸν γινόμενον κατὰ τὰς πρὸς ἐξώθησιν συστολὰς τῆς μήτρας.
Μ. Ν. Κ.

Κρίδια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Καρπασίας τῆς ἐπαρχίας Ἀμμοχώστου. Κάτ. 250. Κ. Μ Κ.

Κριεζᾶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται πρὸς Ν. καὶ εἰς ἀπόστασιν 10 περίπου χλμτρ. ἀπὸ τῆς Κύμης καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 160. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Ζαπάντι* καὶ ἔχει κατ. (1928) 662. Χ. Δ.

Κριεζῆς. Ὄνομα ἐπιφανοῦς ὑδραϊκῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας πλεῖστα μέλη διεκρίθησαν, πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους τῆς ἐλευθερίας, μέχρι σήμερον. Ἡ οἰκογένεια Κριεζῆ προήρχετο ἐκ τοῦ χωρίου Κριεζᾶ τῆς Εὐβοίας, τὸ ὄνομα δ' αὐτῆς εἶναι ἀλβανικῆς καταγωγῆς. Ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας *Δέδες* ἢ *Τίτος Κριεζῆς*, φεύγων τὰς διώξεις τῶν Τούρκων, μετῴκησε καὶ ἐγκατεστάθη ἀπὸ τοῦ 1640 ἐν Ὕδρᾳ, δύο δὲ ἄλλοι ἀδελφοί του ἐγκατεστάθησαν ἐν Τροιζηνίᾳ. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων προῆλθον οἱ Κριεζῆδες τοῦ Πόρου. Ὁ Δέδες ἀπέκτησε δύο υἱούς, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἷς ἀπέθανεν ἄκληρος, ὁ δ' ἕτερος, ἱερεὺς Ἀντώνιος, ἀφῆκεν υἱὸν τὸν ἐπίσης ἱερέα *Ἰωάννην* ἀπὸ τοῦ ὁποίου κατάγεται ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν μετὰ ταῦτα διακριθέντων Κριεζήδων. Ἀσχοληθέντες οὗτοι μὲ τὴν ναυτιλίαν, προώδευσαν εὐθὺς σημαντικῶς, ναυπηγήσαντες κατ' ἀρχὰς μικρὰ πλοῖα, τὰ καλούμενα «λατινάδικα», παρομοιάζοντα πρὸς τὰς βρατσέρας, καὶ βραδύτερον μεγαλύτερα (δρόμωνας καὶ μυοδρόμωνας). Οἱ Κριεζῆδες ἀπέκτησαν καὶ τὸ μεγαλύτερον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς των πλοῖον τῆς Ὕδρας, ὀνομαζόμενον «Κιβωτός», τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνα ὁ γαμβρός των Γεώργιος Νεγκας, ἐπονομασθεὶς ἐκ τούτου Κιβωτός. Ἠσχολήθησαν ἐπίσης μὲ τὰ γράμματα καὶ ἐξ αὐτῶν ἐλαμβάνοντο συνήθως οἱ ἱερεῖς τῆς Ὕδρας, τὸ δὲ πρῶτον ὑδραϊκὸν σχολεῖον ἱδρύθη τῷ 1750 ὑπὸ τοῦ Παπᾶ-Γιάννη Κριεζῆ. Τὰ σπουδαιότερα τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι τὰ ἑξῆς:

—1) *Δημήτριος* Διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ διευθυντηρίου τῆς Ὕδρας τῷ 1781 καὶ ἦτο πλουσιώτατος καὶ ἄριστα μορφωμένος. Μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου διέθετεν ἰσχυρὸν ἐμπορικὸν στόλον καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ τὴν ναυτιλιακὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ὕδρας. Τὰ πλοῖα τοῦ Δημητρίου ἔλαβον μέρος εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως, κυβερνώμενα ὑπὸ τῶν υἱῶν του, ὧν δύο ἐφονεύθησαν τῷ 1825 ἀναταχθέντος τοῦ πλοίου των, ὡς διὰ μακρῶν ἐκτίθεται ἐν τῷ ἡμερολογίῳ τοῦ Ἀγγλου περιηγητοῦ Ἔμερσον. Τρίτος υἱὸς τοῦ Δημητρίου, ὁ Γεώργιος, εἶναι πατὴρ τοῦ κατὰ τὸν Ἀγῶνα καὶ μετ' αὐτὸν ἐξόχως διακριθέντος *Ἀντωνίου*.

— 2) *Ἀντώνιος* (1796—1865). Ἔγγονος τοῦ Δημητρίου, διακεκριμένος ναυτικὸς καὶ πολιτικός. Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν, εἶχεν αἰχμαλωτισθῆ ὑπὸ Ἀλγερίνων πειρατῶν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου καὶ ἐκρατήθη αἰχμάλωτος εἰς Ἀλγέριον ἐπὶ τριετίαν. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ἦγεν ἡλικίαν 28 ἐτῶν, κατώρθωσε δέ, τῇ προτροπῇ τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτη, ὁ ὁποῖος μεγάλην ἔτρεφε πρὸς αὐτὸν ἐκτίμησιν, νὰ ἐκδιώξῃ εἰς Κρανίδιον τὸν δημαγωγὸν Ἀντώνιον Οἰκονόμου, ὁ ὁποῖος εἶχε καταλάβει πραξικοπηματικῶς τὴν ἀρχήν. Ἡ ὑπηρεσία αὕτη μεγάλως ἐξετιμήθη ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του, εὐθὺς δὲ ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν μετέσχεν ὡς κυβερνήτης καὶ διεκρίθη πάντοτε διὰ τὴν τόλμην του. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῶν Σπετσῶν (8 Σεπτεμβρίου 1822), κυβερνῶν σπετσιωτικὸν πλοῖον, κατώρθωσε δι' ἐπιδεξίου χειρισμοῦ νὰ εἰσχωρήσῃ ἐν μέσῳ τοῦ ἐπιτιθεμένου τουρκικοῦ στόλου τοῦ ναυάρχου Μεχμὲτ πασᾶ, παρασύρων διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἰς τὴν μάχην καὶ τὰ λοιπὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ἀ. Μιαούλην. Ἡ εὐτυχὴς ἔκβασις ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων τῆς ναυμαχίας ταύτης εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παρεμπόδισιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἀπὸ τοῦ νὰ τροφοδοτήσῃ τὸ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πολιορκούμενον Ναύπλιον. Ἀκολούθως μετέσχεν ὅλων σχεδὸν τῶν ἐπιχειρήσεων. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντα εὑρίσκετο μεταξὺ τῶν ἀποκλεισθέντων ἐντὸς τοῦ κόλπου ναυάρχων, ἐμπλακεὶς δὲ εἰς μάχην πρὸς τυνησιακὴν φρεγάταν, ἔδωσε τὸν καιρὸν εἰς τὰ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Μιαούλη πυρπολικὰ νὰ καύσωσιν αὐτήν. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἔπαιξε σπουδαιότατον ῥόλον εἰς τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἐμφόβων Τουρκοαιγυπτίων καὶ ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον νὰ συνενωθῇ καὶ νὰ νικήσῃ. Ὅτε ἀπεφασίσθη ἡ πυρπόλησις τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ αἰγυπτιακοῦ στόλου, ἡ συνοδεία τῶν τριῶν πυρπολικῶν τῶν Κ. Κανάρη, Ἀ. Βώκου καὶ Ἐμμ. Μπούτη ἀνετέθη εἰς αὐτὸν καὶ τὸν Ἐμμανουὴλ Τομπάζην, ὡς τοὺς τολμηροτέρους Ὑδραίους πλοιάρχους. Δυστυχῶς ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἀπέτυχεν ἐκ διαφόρων τυχαίων περιστατικῶν.

Ἀντώνιος Γ. Κριεζῆς.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὁ Ἀντώνιος Κριεζῆς διωρίσθη παρὰ τοῦ Καποδιστρίου μοίραρχος τοῦ στόλου, μετὰ δὲ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὄθωνος, τοῦ ὁποίου τὴν συμπάθειαν ἐκέρδισεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἐγένετο ναύαρχος, αὐλάρχης τοῦ βασιλέως καὶ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν ἀπὸ τοῦ 1836 μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1843. Κατὰ τὴν συνταγματικὴν μοναρχίαν τοῦ Ὄθωνος ἀνέλαβε τὸν σχηματισμὸν τοῦ μακροβιωτέρου ὑπουργείου τῆς περιόδου (12 Δεκεμβρίου 1849—16 Μαΐου 1854), τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε κομματικὴν ἀλλὰ μᾶλλον αὐλικὴν χροιάν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς πρωθυπουργίας του, ὁ Κριεζῆς ἀντεμετώπισε μετὰ μεγάλης ψυχραιμίας τὸ μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἐπεισόδιον τοῦ Ἑβραίου Πατσιφίκου. Ὁ μετ' ὀλίγον ὅμως ἐκδηλωθεὶς πολεμικὸς ὀργασμὸς ἐν Ἑλλάδι, λόγῳ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κατοχὴν τοῦ Πειραιῶς ὑπὸ τῶν Ἀγγλογάλλων καὶ τὸν ἐξαναγκασμὸν τῆς κυβερνήσεως Κριεζῆ εἰς παραίτησιν.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ὄθωνος, ὁ νέος βασιλεὺς Γεώργιος μεγάλως ἐπίσης ἐξετίμησε τὸν Κριεζῆν καὶ διώρισεν αὐτὸν ἐπίτιμον ὑπασπιστήν του. Ὁ Ἀ. Κριεζῆς ἀπέθανε φέρων, πρῶτος αὐτὸς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀξιωματικῶν τοῦ ναυτικοῦ, τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντιναυάρχου καὶ ἐκηδεύθη μεγαλοπρεπῶς ἐν Ἀθήναις.

Ὁ Ἀντώνιος συνεζεύχθη μετὰ τῆς *Κυριακούλας*, θυγατρὸς τοῦ Ὑδραίου προύχοντος Γ. Βουλγαρη βέη (ἥτις διετέλεσε κυρία ἐπὶ τῶν τιμῶν τῆς βασιλίσσης Ἀμαλίας) καὶ ἀπέκτησε πολλὰ τέκνα. Ἰδιαιτέρως διεκρίθησαν οἱ ἑξῆς τρεῖς υἱοί του: *Ἐπαμεινώνδας*, ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, διατελέσας ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν βουλευτὴς Ὕδρας καὶ ὑπουργὸς τῶν ναυτικῶν τῷ 1893 ἐπὶ κυβερνήσεως Θ. Δηλιγιάννη, *Δημήτριος*, ἀξιωματικὸς ἐπίσης τοῦ ναυτικοῦ καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως Γεωργίου, καὶ *Κωνσταντῖνος*, διπλωματικός, διατελέσας ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν πρόξενος ἐν Μασσαλίᾳ καὶ Παρισίοις. [Πρβλ. *Ἀ. Μιαούλη*, Βίος Ἀντωνίου Γ. Κριεζῆ (Ἀθῆναι 1877).]

— 3) *Ἀντώνιος*. Ἐξάδελφος τοῦ ναυάρχου Ἀντωνίου. Ἐπεδόθη εἰς τὰ γράμματα καὶ ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις. Ἐπιστρέψας εἰς Ὕδραν ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ προύχοντος Θεοδώρου Γκικα, ὁ ὁποῖος τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς περιουσίας του διέθεσεν ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος. Ὁ Ἀντώνιος Κριεζῆς ὑπηρέτησε, διαρκούσης τῆς Ἐπαναστάσεως, εἰς διαφόρους πολιτικὰς καὶ διοικητικὰς ὑπηρεσίας, ὁ δὲ υἱός του *Ἐμμανουὴλ* ἐπολέμησεν ὡς ναυτικὸς ἐπὶ τὸ πλοῖον τοῦ θείου του, τοῦ ναυάρχου Ἀντωνίου.

—4) *Ἀντώνιος*. Ἔγγονος τοῦ Ἀντωνίου καὶ υἱὸς τοῦ Ἐπαμεινώνδα, ναυτικὸς προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποναυάρχου καὶ πολεμήσας κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους.

—5) *Ἀλέξανδρος*. Ναυτικὸς ἐπίσης, δισέγγονος τοῦ Δημητρίου (ἀριθ. 1), προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποναυάρχου καὶ πολεμήσας κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους.

—6) *Κωνσταντῖνος*. Δισέγγονος ἐπίσης τοῦ Δημητρίου, οἰκονομολόγος, διακριθεὶς ὡς ὑποδιοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος.

—7) *Μίνως*. Ἔγγονος τοῦ Ἐμμανουὴλ Α. Κριεζῆ, στρατιωτικός, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου καὶ πολεμήσας κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους.

—8) *Θεόδωρος*. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, πολιτευτής, διατελέσας ἐπανειλημμένως βουλευτὴς Ὕδρας.

—9) *Παντελεήμων*. Ἔγγονος ἐπίσης τοῦ Ἐμμανουήλ, κληρικός, διατελέσας ἀρχιεπίσκοπος Χαλκίδος.

—10) *Ἀνδρέας*. Ἔγγονος ἐπίσης τοῦ Ἐμμανουήλ, ἀρχιτέκτων ἐν Ἀθήναις. Χ. Δ.

—11) *Ἐμμανουήλ*. Ἔγγονος τοῦ Ἐμμανουήλ, ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1880. Μετὰ τὰς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ σπουδάς του ἀπεστάλη ὡς ὑπότροφος τοῦ κράτους εἰς τὴν ἐν Μονάχῳ ἀνωτάτην τεχνικὴν σχολήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλαβε τῷ 1907 τὸ δίπλωμα τοῦ ἀρχιτέκτονος. Τῷ 1917 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ μαθήματος τῆς οἰκοδομικῆς ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ Ἀθηνῶν, διδάξας πολλάκις καὶ τὸ μάθημα τῆς κτηριολογίας εἰς τὴν ἀνωτάτην σχολὴν ἀρχιτεκτόνων τοῦ ὡς ἄνω ἱδρύματος. Ἐξετέλεσε πλείστας ἀρχιτεκτονικὰς ἐργασίας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ προάστεια αὐτῶν, εἰς τὸν Πειραιᾶ, καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἀνέλαβε μεταξὺ ἄλλων τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀγορᾶς Καρδίτσης, τῆς Σιβιτανιδείου σχολῆς τεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων, τοῦ ἐν Ἀθήναις κινηματοθεάτρου «Σπλέντιτ», τῶν νέων ἐργαστηρίων, διδακτηρίων, κλινικῶν κλπ. τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων. Κ. ΜΠ.

Κριεζώτης, Νικόλαος. Ὁπλαρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως ἐκ τῶν ἀνδρειοτέρων, καταγόμενος ἐκ τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας (1785—1853). Προήρχετο ἐκ πτωχῆς οἰκογενείας ποιμένων καὶ ἦτο ἀπαίδευτος, ἔδειξε δὲ πάντοτε μεγάλην ἀφοβίαν καὶ σπανίαν στρατηγικὴν δεξιότητα. Διεκρίνετο διὰ τὸ ἀθλητικὸν σῶμα, τὴν μεγάλην κεφαλήν καὶ τὴν τεραστίαν μυϊκὴν ῥώμην του. Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχε μεταβῆ εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ὅπου εἰργάζετο ὡς ἐπιστάτης μεγάλου ποιμνίου πλουσίου Τούρκου, τὰ μάλιστα ἐκτιμῶντος αὐτόν. Ἐρίσας ὅμως μετά τινος ταχυδρόμου ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς τὴν πατρίδα του, κατὰ Μάϊον τοῦ 1821, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἡ Ἐπανάστασις εἶχεν ἤδη ἐκραγῆ. Ἐκεῖ κατετάγη εἰς τὸ σῶμα τοῦ ὁπλαρχηγοῦ Ἀγγελῆ Γωβγίνα ὑπὸ τὸν Ἀθανάσιον Γιότσην. Λόγῳ τῆς ἀνδρείας, ἣν ἐπέδειξεν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς κατατάξεώς του, προήχθη μετ' ὀλίγον εἰς ἀρχηγόν, γενόμενος προϊστάμενος καὶ αὐτοῦ τοῦ Γιότση. Ἔκτοτε, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν του περιέτρεχε τὴν Εὔβοιαν, προσβάλλων πανταχοῦ ὅπου συνήντα τοὺς Τούρκους, τὸ δὲ ὄνομά του ἤρχισε νὰ γίνεται γνωστὸν καθ' ὅλην τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα. Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὁ Κριεζώτης εἶχε συνδεθῆ διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ ἐξόχως ἐπίσης διακριθέντος ὡς ὁπλαρχηγοῦ Βάσσου Μαυροβουνιώτη, ὁ ὁποῖος εἶχε κατέλθει μετ' αὐτοῦ εἰς Ἑλλάδα καὶ εἶχεν ἐπίσης ἀνακηρυχθῆ ἀρχηγὸς τῆς Κύμης. Μετὰ τοῦ Βάσσου τούτου καὶ τοῦ Ἠλ. Μαυρομιχάλη, συναρχηγοῦ ἐπίσης τῆς Κύμης, ὁ Κριεζώτης ἔδωσε τὴν 11 Ἰανουαρίου 1822 τὴν πρώτην μεγάλην μάχην πρὸς τὸν Ὀμὲρ-μπέην τῆς Καρύστου καὶ τὸν Ἰουσοὺφ-ἀγᾶν, ὑπερασπίσας γενναιότατα τὸν ἀνεμόμυλον τῶν Στύρων. Ἀκολούθως, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀδελφοῦ του Γρηγορίου, μοναχοῦ, κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ἀνὰ τὴν Εὔβοιαν περὶ τοὺς 1500 ἄνδρας. Περικυκλωθεὶς καὶ πάλιν εἰς Στύρα μετὰ τῶν παλληκαριῶν του ὑπὸ τοῦ Ὀμέρ, διέσπασεν ἐν κρατερᾷ μάχῃ, τὴν 22 Φεβρουαρίου 1822, τὸν τουρκικὸν στρατόν, ἀναγκάσας αὐτὸν εἰς ὑποχώρησιν. Μετ' ὀλίγον ἐφονεύθησαν οἱ κυριώτεροι ἀρχηγοὶ τῶν Εὐβοέων, ὁ Ἀγγελῆς καὶ ὁ Ἠλ. Μαυρομιχάλης, ὁ δὲ Κριεζώτης ἔμεινεν ἀρχηγὸς τῆς νήσου. Πολεμήσας καὶ πάλιν ἐπιτυχῶς παρὰ τὴν Κάρυστον (5 Μαΐου 1822) πρὸς τὸν Ὀμέρ, ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ κλεισθῇ ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως. Ἡ τεραστία ὅμως δύναμις τῶν Τούρκων ἐν Εὐβοίᾳ, βοηθουμένων ὑπὸ τοῦ στόλου τοῦ Χοσρέφ, ἠνάγκασε μετ' ὀλίγον τὸν Κριεζώτην νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Καρύστου καὶ νὰ φύγῃ εἰς Σκῦρον, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ψαρά, ὅπως ζητήσῃ ἐνισχύσεις. Ἀποτυχὼν εἰς τὰς ἐνεργείας του ἐπέστρεψε μετ' ὀλίγων ἀνδρῶν, στρατολογηθέντων ἐν Σκύρῳ, καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως, μετὰ τοῦ ὁποίου πάντοτε ἐπολέμησε γενναιότατα. Ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐπιτυχιῶν του τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ἡ παρὰ τὸ Μαρμάρι σύλληψις τοῦ Ἀχμὲτ Κεχαγιᾶ, τὴν ὁποίαν ἐπέτυχε μόνος μετ' εὐαρίθμων ἀνδρῶν. Προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καρυστίας ἐπιδημίας πανώλους, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Κέαν, ὅπου παρέμεινεν ἐπ' ἀρκετὸν νοσηλευόμενος. Κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἔλαβε μέρος ἐν Πελοποννήσῳ εἰς τοὺς διωγμοὺς ἐναντίον τῶν ἀντικυβερνητικῶν, μετὰ ταῦτα δὲ ἐπανέκαμψε μετὰ τῶν ἀνδρῶν του εἰς τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν καὶ ἐτάχθη ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην, διακριθεὶς ἐξόχως παρὰ τὸ Ρουσάλι (17 Ὀκτωβρίου 1825), ἐγγὺς τῶν Σαλώνων, ὅπου κατώρθωσε νὰ ἁρπάσῃ τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμεφόδια τῶν Τούρκων. Τότε ἀφίχθη εἰς Ἑλλάδα ἐκ Συρίας Χριστιανὸς ἐπίσκοπος, ἀπεσταλμένος τοῦ ἐμίρου Μπεσίρη, ὁ ὁποῖος προ-

Digitized by Google

έτεινε τὴν ἀποστολὴν στρατοῦ εἰς Λίβανον, ὅπως κινήσῃ εἰς ἀποστασίαν τοὺς Σύρους κατὰ τοῦ σουλτάνου καὶ δημιουργηθῇ ἀντιπερισπασμὸς ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἡ κυβέρνησις ἐδέχθη κατ' ἀρχὴν τὴν πρότασιν καὶ ἔπεμψε πρὸς τὸν ἐμίρην τὸν Εὐδοκιάδος Γρηγόριον, διὰ νὰ ἐπιληφθῇ τῶν διαπραγματεύσεων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κριεζώτης, μετὰ τοῦ Βάσσου καὶ τοῦ Χατζημιχάλη, πληροφορηθέντες τὰς προτάσεις τοῦ ἐμίρου, ἀπεφάσισαν νὰ διοργανώσουν μόνοι τὴν ἐκστρατείαν, ἀνεχώρησαν δὲ ἐκ Κέας ἐπιβαίνοντες 12 σπετσιωτικῶν πλοίων. Ἡ βραδύτης ὅμως τοῦ ταξιδίου καὶ αἱ βιαιότητες, εἰς τὰς ὁποίας οἱ ἐπαναστάται ἐξετράπησαν μετὰ τὴν εἰς Βηρυττὸν ἀποβίβασιν ἐναντίον τῶν κατοίκων, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας. Μετὰ τὴν ἐπάνοδον ὁ Κριεζώτης ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τοῦ Φαβιέρου, πολιορκουμένου εἰς Γαϊδουρονήσι τοῦ νοτίου Εὐβοϊκοῦ, ἐγγὺς τῶν Πεταλιῶν, ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη, τὸν ὁποῖον ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἀκολούθως ἐτάχθη ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκην ἐν Ἀττικῇ καὶ μετέσχεν ἐπιτυχῶς τῆς νικηφόρου μάχης τοῦ Χαϊδαρίου (6—8 Αὐγούστου 1826) καὶ ἄλλων μικροτέρων συμπλοκῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φρουράρχου τῆς Ἀκροπόλεως Γκούρα, ἐστάλη εἰς ἀντικατάστασιν ὁ Κριεζώτης (11 Ὀκτωβρίου 1826) μετὰ 300 ἀνδρῶν καὶ κατώρθωσε νὰ ὁδηγήσῃ σῴους τοὺς στρατιώτας του διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν μεχρι τοῦ φρουρίου. Ἀφ' ἑνὸς ὅμως ἡ ἀποτυχοῦσα μετ' ὀλίγον ἀπόπειρα τοῦ Φαβιέρου πρὸς διάλυσιν τῆς πολιορκίας καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν παράδοσιν τῆς Ἀκροπόλεως. Εἰς τοῦτο συνετέλεσε καὶ ἡ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πολιορκουμένων διὰ τῶν 500 τακτικῶν τοῦ Φαβιέρου καὶ συνεπῶς ἡ ἐλάττωσις τῶν τροφίμων καὶ τῶν πυρομαχικῶν. Οἱ ἐπιτευχθέντες τότε ἔντιμοι ὅροι παραδόσεως ὀφείλονται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Κριεζώτου. Ὁ ἐν τῷ μεταξὺ κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα κυβερνήτης διώρισε τὸν Κριεζώτην χιλίαρχον καὶ ἔταξεν αὐτὸν ὑπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην ἐν τῇ Α. Στερεᾷ. Σπουδαιότερα γεγονότα τῆς περιόδου ταύτης, εἰς τὰ ὁποῖα μετέσχεν οὗτος, εἶναι ἡ παρὰ τὸν Ἀνηφορίτην (2 Ἰουνίου 1829), ἔναντι τῆς Χαλκίδος, νίκη ἐναντίον τοῦ πασᾶ τῆς Εὐβοίας, τὴν ὁποίαν ἐπέτυχεν ἄγων 800 ἄνδρας, καὶ ἡ μεγάλη νίκη τῆς Πέτρας (12 Σεπτεμβρίου 1829), ἡ ὁποία ἔδωσε τὴν ὁριστικὴν ἐπικράτησιν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐν τῇ Στερεᾷ. Μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἐχθροπραξιῶν καὶ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου, ὁ Κριεζώτης μετὰ τῶν παλληκαριῶν του συμμετέσχεν εἰς τὰς κομματικὰς ἔριδας, ὅτε δέ, τὴν 25 Ἰανουαρίου τοῦ 1833, προσέβαλε μετὰ τοῦ Τσώκρη τοὺς ἐν Ἄργει εὑρισκομένους Γάλλους στρατιώτας, συνελήφθη ὑπ' αὐτῶν καὶ μόλις ἐσώθη ἀπὸ τῆς θανατώσεως, χάρις εἰς τὴν γενναιοφροσύνην τοῦ Γάλλου ἀξιωματικοῦ. Ὁ Ὄθων διώρισε τὸν Κριεζώτην νομοεπιθεωρητὴν τῆς Εὐβοίας μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου καὶ τὸν ἐτίμησε διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ ταξιάρχου. Ἡ μεγάλη ὅμως ἐπιρροή του ἐν Εὐβοίᾳ καὶ Ἀττικῇ παρὰ τῷ λαῷ ἐνέβαλεν εἰς ἀνησυχίας τοὺς ἐν τοῖς ἀνακτόροις, οἱ ὁποῖοι προσεπάθουν νὰ διαβάλωσιν αὐτόν. Κατὰ τὴν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ συντάγματος ἐπανάστασιν τοῦ 1843, ὁ Κριεζώτης κατέλαβε τὸ φρούριον τῆς Χαλκίδος καὶ ὑπεστήριξεν ἐνθέρμως τοὺς ἐπαναστάτας. Οἱ Εὐβοεῖς, οἱ ὁποῖοι μεγάλως ἐτίμων τὸν Κριεζώτην, ἐδώρησαν τότε εἰς αὐτὸν πολύτιμον σπάθην καὶ ἐξέλεξαν βουλευτὴν ἐν τῇ πρώτῃ βουλῇ. Οἱ ἐν Ἀθήναις ὅμως ἐχθροί του, οἱ ὁποῖοι διαρκῶς τὸν διέβαλλον, ἐπέτυχον τέλος τῷ 1847 τὴν σύλληψιν καὶ ἐγκάθειρξιν αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῆς Χαλκίδος. Ἀπελευθερωθεὶς μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν φίλων του, ὠχυρώθη πλησίον τῆς Χαλκίδος, παρὰ τὴν παραλίαν, καὶ ἐκινήθη εἰς ἐπανάστασιν. Ἡ κυβέρνησις, τῆς ὁποίας προήδρευε τότε ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, ἔπεμψεν ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν πολεμικὸν πλοῖον μετὰ στρατοῦ. Πρὶν ὅμως γενικευθῇ ἡ μάχη, σφαῖρα ριφθεῖσα ἐκ τῶν ἐν τῷ πλοίῳ στρατιωτῶν ἔπληξε τὸν Κριεζώτην εἰς τὴν χεῖρα, ἀποκόψασα σχεδὸν ἐντελῶς τὸν βραχίονα. Τότε ἐξαγαγὼν οὗτος μάχαιραν ἐκ τοῦ σελαχίου στρατιώτου, εὑρισκομένου παρ' αὐτόν, ἀπέκοψε τὸ τρωθὲν μέλος καὶ ἐβύθισε τὸ ὑπόλοιπον ἐντὸς ζεούσης πίσσης πρὸς κατάπαυσιν τῆς αἱμορραγίας· συγκαλέσας δ' εὐθὺς τοὺς συναγωνιστάς του συνεβούλευσε νὰ ὑποταχθῶσι, καταδείξας τὸ παράλογον τῆς ἀντιστάσεως, αὐτὸς δέ, ἐπιβὰς ἱστιοφόρου, ἔφυγεν εἰς Ψαρὰ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Χίον, Κωνσταντινούπολιν καὶ τέλος εἰς Προῦσαν, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων μετὰ θαυμασμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐνέπνεεν ὁ παροιμιώδης ἡρωϊσμός του. Εἰς Μικρὰν Ἀσίαν παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀπορρίψας ἐπανειλημμένως πάσας τὰς πρὸς αἴτησιν ἀμνηστείας προτάσεις τῶν φίλων του. Ὅτε κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἡ ἀγγλογαλλικὴ πολιτικὴ προσεπάθει νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν Ὄθωνα, οἱ ἐν Τουρκίᾳ πολιτικοὶ φυγάδες (Παπακώστας, Βελέντζας κλπ.) ἀπεφάσισαν νὰ ἐπαναστατήσουν τὸν λαόν, βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν συμμάχων, ἐναντίον τῆς δυναστείας, καὶ νὰ ἱδρύσωσιν ἐν Ἑλλάδι δημοκρατίαν, τῆς ὁποίας πρόεδρον προέτειναν τὸν Κριεζώτην. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ὄθωνος, ἡ κυβέρνησις τῆς μεταπολιτεύσεως μετέφερεν ἐκ Μ. Ἀσίας τὰ λείψανα τοῦ Κριεζώτου, τὰ ὁποῖα ἐτάφησαν μετὰ τιμῶν εἰς τὴν πατρίδα του. [Πρβλ. *Ἀθ. Χρυσολόγη*, Ν. Κριεζώτης (Ἀθῆναι 1877).] Χ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΙΣ

Κριεκούκι(ον) [*Γεωγρ.*]. Κωμόπολις τῆς Βοιωτίας, ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μεγαρίδος τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας καὶ ἀποτελοῦσα ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Ἐσχάτως ἔλαβε τὴν μετονομασίαν *Ἐρυθραί*, ἐκ τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου βοιωτικῆς πόλεως, ἡ ὁποία κατ' ἄλλους μὲν ἔκειτο παρ' αὐτήν, κατ' ἄλλους δὲ παρὰ τὴν πρὸς ΒΑ. κειμένην θέσιν Κατσούλα. Τὸ Κριεκούκιον κεῖται παρὰ τοὺς ΒΑ. πρόποδας τοῦ Κιθαιρῶνος πρὸς Ν. τῶν Θηβῶν, εἰς ἀπόστασιν 5 χλμτρ. καὶ πρὸς ΒΑ. τῶν Μεγάρων, εἰς ἀπόστασιν 40 χλμτρ., ἐξυπηρετεῖται δὲ συγκοινωνιακῶς διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Ἀθηνῶν-Ἐλευσῖνος-Βοιωτίας. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ἡμιγυμνάσιον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, δύο δημοτικὰ σχολεῖα καὶ Τ.Τ.Τ. γραφεῖον, παράγει δὲ οἶνον (ρητινίτην), ὄσπρια, σιτηρὰ κλπ. Πρὸς Δ. τῆς κωμοπόλεως κεῖται τὸ πεδίον τῶν Πλαταιῶν καὶ πρὸς Α. αἱ ἀρχαῖαι Ὑσιαί. Κάτ. (1928) 3.164, ἀμπελουργοί, γεωργοὶ καὶ ὀλίγοι κτηνοτρόφοι. Χ. Δ.

— **Κριεκούκιο(ν)** [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας χωρίου *Καστράκι* (βλ. λ.).

— **Κριεκούκι(ον)** [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἠλείας χωρίου *Πελόπιον* (βλ. λ.) Χ. Δ.

Κριεκουκιώτικο *ποτάμι* [*Γεωγρ.*]. Χείμαρρος τῆς Ἠλείας, κατερχόμενος ἐκ τῶν ΝΔ παραφυάδων τῆς Φολόης καὶ διερχόμενος ἐγγύτατα τοῦ Πελοπίου (Κριεκουκίου). Εἶναι βραχύρρους παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ, διαρρέων πρὸ τῆς μετὰ τούτου συμβολῆς τὸν Κριεκουκιώτικον κάμπον. Ι. Σ. Σ.

Κριζάνιτς, ***Γεώργιος***. Σλαῦος θεολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1617. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἐν Ρώμῃ, ἱδρυθὲν ὑπὸ τῆς Ἁγίας Ἕδρας διὰ τοὺς ἐξαρτωμένους ἀπ' αὐτῆς ὀρθοδόξους, καὶ ἀπεδέχθη τὸ καθολικὸν δόγμα. Ἐπιθυμῶν τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, μετέβη πρὸς τοῦτο εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀποκρουσθεισῶν τῶν προτάσεων αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου, ἀπῆλθεν εἰς Ρωσίαν, ἐπαρουσίασεν εἰς τὸν τσάρον Ἀλέξιον Μιχαήλοβιτς σύγγραμμα αὐτοῦ πραγματευόμενον περὶ τῶν προκαλεσάντων τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα καὶ κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως παρασύρῃ τὸν τσάρον νὰ δεχθῇ τὰς προτάσεις τοῦ πάπα πρὸς ἄρσιν τοῦ σχίσματος καὶ τῆς ἑνώσεως τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς καθολικῆς. Ἡ διάδοσις ὅτι ὁ τσάρος ἤρχετο εἰς τοιαύτας συνομιλίας μετὰ τοῦ Κριζάνιτς ἐξήγειρε τὸν μητροπολίτην Κιέβου Μεθόδιον, ὅστις καὶ ἐπέτυχε τὴν ἐξορίαν τοῦ Κριζάνιτς εἰς Σιβηρίαν τῷ 1661. Εἰς τὴν ἐξορίαν του ἔγραψε τὰ πλεῖστα τῶν συγγραμμάτων του, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν «Πολιτικήν», δι' ἧς προσκαλεῖ πάντας τοὺς Σλαύους ἵνα τεθῶσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ τσάρου τῆς Μόσχας. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὴν κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα λαβοῦσαν τεραστίας διαστάσεις πανσλαυϊστικὴν φιλολογίαν. Ἐν Σιβηρίᾳ ἐπίσης συνέγραψε τὰς «Ἀναιρέσεις τῶν ψευδολογημάτων τῶν ξένων περὶ Ρωσίας» καὶ πλεῖστα ἄλλα θεολογικὰ ἔργα, πρὸς δὲ γραμματικὴν καὶ λεξικὸν τῶν σλαυϊκῶν γλωσσῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τσάρου Ἀλεξίου, ὁ διάδοχος αὐτοῦ Θεόδωρος Ἀλεξέγιεβιτς ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπάνοδον εἰς Ρωσίαν, ἀπαγορεύσας ὅμως ἀνάμειξιν εἰς τὰς αἱρέσεις τῆς Δύσεως. Ἔκτοτε ὁ Κριζάνιτς περιῆλθεν εἰς ἀφάνειαν. Ἔργα τινὰ αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον ἐν Μόσχᾳ τῷ 1860 εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ρωσικὴ αὐτοκρατορία κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα» συλλογήν, πλεῖσται δὲ μονογραφίαι του εἰς τὰ «Δελτία τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἀγράμ» καὶ εἰς τὰ «Ἀρχεῖα τῆς ρωσικῆς φιλολογίας». Θ. Β.

Κρίζεκ, ***Βενζέζ***. Βοημὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1833 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1904. Ἐξεπαιδεύθη κατὰ πρῶτον ἐν Κλατάου καὶ ἐπεράτωσε τὰς φιλολογικὰς σπουδάς του εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πράγας. Τῷ 1860 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας. Τὰ κυριώτερα τῶν συγγραμμάτων του εἶναι: «Ἡ προϊστορικὴ κατάστασις τῶν Σλαύων», «Γενεαλογικοὶ πίνακες» καὶ «Οἱ λαοὶ καὶ αἱ γλῶσσαι τοῦ κόσμου». Θ. Β.

κριθάλευρον (τό)· ἄλευρον κριθῆς, ἀρχ. *ἄλφιτα*.

κρίθαμο (τὸ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κρίθμον τὸ παραθαλάσσιον*.

κριθαράκι (τό)· δημοτ., εἶδος ζυμαρικοῦ ἔχον σχῆμα κριθῆς || εἶδος σπυριοῦ τῶν βλεφάρων, ἄλλως *κριθή* (βλ. λ.).

Κριθαράκια [*Γεωγρ.*]. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀηδονιῶν (Στηξαχίου) τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 24. Χ. Δ.

— **Κριθαράκια** [*Γεωγρ.*]. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος *Σταροχωρίου* (Λαλουσίου) τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 85. Χ. Δ.

κριθαρένιος, —α, —ο· δημοτ., ὁ κατεσκευασμένος ἐξ ἀλεύρου κριθῆς, κρίθινος: «κριθαρένιο ψωμί».

κριθάρι (τό). Δημώδης κοινὴ ὀνομασία τῆς *κριθῆς* (βλ. λ.).

Κριθάρι [*Γεωγρ.*]. Περιοχὴ τῆς ἀνατολικῆς Σύρου μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Κρεμαστὴ* καὶ *Φύκια*, δυτικῶς δὲ τοῦ *Ἀζολέμου* (πλάτ. 37°24'¼ Β, μῆκ. 24°58'⅕ Ἀν). Σ. Ε. Λ.

κριθαρόνερο (τό)· ἀφέψημα κριθῆς.

κριθαρόχορτο (τὸ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λάγουρος ὁ ῳοειδής*.

κριθαρόψωμο (τό). Ἄρτος παρασκευαζόμενος ἐξ ἀλεύρου κριθῆς. Ὁ τοιοῦτος ἄρτος εἶναι ἐλάχιστα πορώδης, ὑπόξυνος, ὑπόπικρος καὶ μικρᾶς θρεπτικῆς ἀξίας. Σ. Γ.

Κριθέα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μεσόγειος κωμόπολις τῆς νοτίου ἄκρας τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου (νῦν χερσόνησος Καλλιπόλεως), ἀπέχουσα περὶ τὰ 6½ μίλλια ΒΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἕλλης. Σήμερον καλεῖται *Κριθιά*, ἀριθμοῦσα μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν 318 κατοίκους. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐγένετο ὀνομαστὴ διὰ τὰς παρ' αὐτὴν γενομένας μάχας (Μάρτιος—Δεκέμβριος 1915) μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἄγγλων πρὸς κατάληψιν τοῦ παρ' αὐτὴν ὀροπεδίου Ἀτσῆ-Μπαμπᾶ, δεσπόζοντος τῆς πρὸς τὰ φρούρια τοῦ Ἑλλησπόντου ἀγούσης ὁδοῦ. Α. Θ. Σ.

κριθὴ (ἡ) (Hordeum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Ἐκ τῶν 12 περίπου εἰδῶν, ἅτινα πάντα εἶναι ἰθαγενῆ τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *κριθὴ ἡ βριζοειδὴς* (Hordeum secalinum), *κριθὴ ἡ κονδυλόρριζος* (Hordeum bulbosum), *κριθὴ ἡ μύουρος* (Hordeum murinum), *κριθὴ ἡ παράλιος* (Hordeum maritima) καὶ *κριθὴ ἡ χαιτήεσσα* (Hordeum jubatum). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων εἰδῶν τὰ δύο πρῶτα εἶναι πόαι πολυετεῖς, τὰ δύο ἑπόμενα εἶναι μονοετεῖς, ἀπαντῶσι δὲ πάντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ καλλιεργοῦνται ὡς κτηνοτροφικὰ προϊόντα, τὸ δὲ τελευταῖον εἶναι ἰθαγενὴς πόα, διετής, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικόν. Σήμερον καλλιεργεῖται, πανταχοῦ σχεδόν, διὰ τὸν καρπόν της ἡ *κριθὴ ἡ δίστοιχος* (Hordeum distichum), ἥτις διακρίνεται εἰς πλείστας ὅσας ποικιλίας, ὧν σπουδαιότεραι καὶ γνωστότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: *κριθὴ ἡ γυμνοκριθὴ* (Hordeum distichum nudum), *κριθὴ ἡ ζεοκριθὴ* (Hordeum distichum zeocriton), *κριθὴ ἡ τετράστοιχος* (Hordeum vulgare) καὶ *κριθὴ ἡ ἑξάστοιχος* (Hordeum hecastichon).

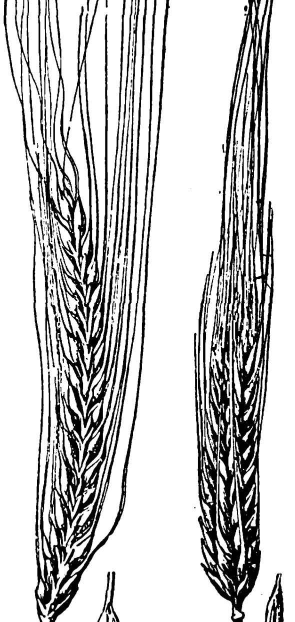

Κριθὴ ἡ δίστοιχος. *Κριθὴ ἡ ἑξάστοιχος.*

Καλλιέργεια. Ἡ κριθὴ καλλιεργεῖται διὰ τὸν σπόρον της, ὅστις χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ τροφὴν τοῦ ἀνθρώπου, πρὸ παντὸς ὅμως τῶν ζῴων (κυρίως τῶν ἵππων). Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται, ὅταν προηγουμένως φυτρώσῃ καὶ ὕστερον ψηθῇ, διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ζύθου (βύνη), ὡς καὶ διὰ τὴν παραγωγὴν οἰνοπνεύματος. Εἰς τὴν κριθήν, ἥτις προορίζεται διὰ ζυθοποιίαν, δὲν πρέπει νὰ περιέχωνται πολλαὶ ἀζωτοῦχοι οὐσίαι (αἱ ὁποῖαι θολώνουν τὴν μπύραν), ἐνῷ εἰς τὴν οἰνοπνευματοποιίαν τὸ τοιοῦτον εἶναι ἀδιάφορον. Τὸ ποσοστὸν τῆς πρωτεΐνης τῆς περιεχομένης ἐν τῇ κριθῇ, τῇ προοριζομένῃ διὰ τὴν ζυθοποιίαν, δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀνώτερον τῶν 10 %, τὸ δὲ εἰδικὸν βάρος νὰ μὴ εἶναι μικρότερον τῶν 66 χιλιογράμμων κατὰ ἑκατόλιτρον. Ἐν Ἑλλάδι τῆς κριθῆς τὸ εἰδικὸν βάρος σπανίως ὑπερβαίνει τὰ 60 χιλιόγραμμα, συνήθως δὲ εὑρίσκεται μεταξὺ 40 καὶ 50.

Τὸ ἄχυρον χρησιμοποιεῖται διὰ τροφὴν τῶν

Digitized by Google

ζῴων. Ὁ στάχυς τῆς κριθῆς συνίσταται ἐκ σταχυδίων ἐκ τριῶν ἀνθέων. Ἐκ τούτων, ἐὰν τὸ μεσαῖον μόνον ἄνθος γονιμοποιηθῇ, ἔχομεν τὴν δίστοιχον κριθήν, ἐὰν δὲ καὶ τὰ τρία, τότε ἔχομεν τὴν ἑξάστοιχον ἢ τὴν τετράστοιχον. Ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία προτιμᾶται εἰς τὴν ζυθοποιίαν.

Ἡ αὐτογονιμοποίησις εἶναι γενικὴ καὶ μάλιστα γίνεται προτοῦ ὁ στάχυς ἐξέλθῃ τῆς θήκης του. Καλῆς ποιότητος ἑλληνικὴ κριθὴ εἶναι ἡ τῶν νήσων (Κυκλάδων). Ἐν Μεσολογγίῳ καλλιεργεῖται κριθὴ γυμνή, ὀνομαζομένη μαρτιάκος. Ἡ κριθὴ ἀπαιτεῖ ὀλιγωτέραν θερμοκρασίαν τοῦ σίτου διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὴν ὅλην ζωήν της (1600—1900 βαθμούς), ἀντέχει δὲ περισσότερον τοῦ σίτου εἰς τὴν ξηρασίαν. Ἐπίσης ἔχει ὀλιγωτέρας ἀπαιτήσεις τοῦ σίτου ὡς πρὸς τὸ ἔδαφος, εἰς τὰς πλουσίας ὅμως γαίας δίδει μεγίστας ἀποδόσεις. Εἰς τοὺς πολὺ πλουσίους ἀγρούς, ὅπου ὁ σῖτος πλαγιάζει, προτιμᾶται ἡ σπορὰ τῆς κριθῆς, ἐπειδὴ πλαγιάζει ὀλιγώτερον τούτου. Ἡ λίπανσις φέρει τὰ καλύτερα ἀποτελέσματα εἰς τὴν κριθὴν ἢ εἰς πᾶν ἄλλο δημητριακόν.

Ἡ κριθὴ λαμβάνει τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν λαμβάνει καὶ ὁ σῖτος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν σῖτον σπείρεται κριθή, ἐνῷ μετὰ τὴν κριθὴν δὲν πρέπει νὰ σπείρεται σῖτος, διότι ἡ κριθὴ ἐξαντλεῖ πολὺ τὸ ἔδαφος, οὕτω δὲ ὁ μᾶλλον ταύτης ἀπαιτητικὸς σῖτος εὑρίσκει τὸ ἔδαφος ἐξηντλημένον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐν τῷ ἀγρῷ μένουν, μετὰ τὴν συγκομιδήν, πολλοὶ κόκκοι κριθῆς, οἵτινες βλαστάνοντες κατὰ τὸ φθινόπωρον συναυξάνουν μετὰ τοῦ σίτου, κατὰ τὸν θερισμὸν δὲ ἔχομεν προϊὸν σίτου οὐ μόνον ἀκάθαρτον, ἀλλὰ καὶ ἠλαττωμένον ποσοτικῶς, διότι ἡ πρωΐμως ὡριμάσασα κριθὴ τινάζεται μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ θερισμοῦ τοῦ σίτου. Ἀλλὰ καὶ ἡ μετὰ τὸν σῖτον σπορὰ κριθῆς ἔχει ἀνάλογον ἐλάττωμα, καθότι ἡ συγκομιδὴ τῆς κριθῆς περιέχει καὶ στάχυς σίτου, οἵτινες μὴ ὄντες ὥριμοι κατὰ τὴν συγκομιδὴν τῆς κριθῆς δίδουσι κόκκους ἀώρους καὶ ῥικνούς, οἵτινες οὕτω δίδουσιν ἠλαττωμένην ἐσοδείαν κριθῆς.

Ἡ προετοιμασία τοῦ ἐδάφους δέον νὰ εἶναι ἡ αὐτὴ ὡς καὶ διὰ τὸν σῖτον. Ἡ κριθὴ σπείρεται κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καθ' ἣν καὶ ὁ σῖτος, ἄλλοτε κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς φθινοπωρινῆς σπορᾶς καὶ ἄλλοτε κατὰ τὸ τέλος αὐτῆς. Εἰς πολλὰ μέρη σπείρουν τὴν κριθὴν πολὺ πρώϊμα (Σεπτέμβριον), ἵνα ἀναπτυχθῇ ἐνωρὶς καὶ χρησιμεύσῃ κατὰ τὴν ἄνοιξιν ὡς βοσκὴ διὰ τὰ γεννῶντα πρόβατα, ὕστερον δὲ νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ δώσῃ καρπόν.

Αἱ καλλιεργητικαὶ φροντίδες, αἱ λαμβανόμεναι διὰ τὸν σῖτον, δέον νὰ λαμβάνωνται καὶ διὰ τὴν κριθήν. Οὕτως ἡ λίπανσις διὰ νίτρου 5—10 ὀκάδων κατὰ στρέμμα, εἰς τοὺς σανοὺς δὲ διὰ 10—15 ὀκάδων, κατὰ τὴν ἄνοιξιν (Ἰανουάριον—Φεβρουάριον), εἶναι ἀναγκαία εἰς τὰ κακῶς ἀνεπτυγμένα κριθάρια. Τὸ σβάρνισμα κατὰ τὴν ἄνοιξιν δύναται νὰ ἀποφευχθῇ, καθότι ἡ κριθὴ ἁπλώνει καὶ ξερριζώνεται ὑπὸ τῶν ὀδόντων τῆς σβάρνας.

Ἡ συγκομιδὴ τῆς κριθῆς δέον νὰ γίνεται ὅταν ὁ κόκκος παύσῃ εὑρισκόμενος εἰς τὸ γάλα. Ἡ καθυστέρησις τῆς συγκομιδῆς ἐκθέτει εἰς μεγάλας ἀπωλείας κατὰ τὸν θερισμόν, καθότι ἡ κριθὴ ἐκκοκκίζεται εὐκολώτατα (εὐκολώτερον τοῦ σίτου). Τὸ κίτρινον χρῶμα τῶν σταχύων δὲν εἶναι ἐπαρκὲς διὰ νὰ πιστοποιήσῃ τὴν ὡρίμανσιν, καθότι τὸ κίτρινον τοῦτο χρῶμα δυνατὸν νὰ προέρχεται ἐκ τῆς σκωριάσεως. Ὁ ἁλωνισμός της εἶναι εὐκολώτερος τοῦ τοῦ σίτου, διὰ τοῦτο, ἐνῷ διὰ τοὺς ἑλληνικοὺς σκληροὺς σίτους χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ ἀχυροκοπτικὸν μηχάνημα τῆς ἁλωνιστικῆς, εἰς τὴν κριθὴν δὲν χρησιμοποιεῖται τοῦτο, ἐκτὸς ἂν θέλουν νὰ ἔχουν ἄχυρον κομμένον. Προσέτι ἡ ταχύτης τοῦ τυμπάνου δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι τόσον μεγάλη, ὅσον διὰ τὸν σῖτον.

Διὰ σανὸν θερίζομεν τὴν κριθὴν πολὺ ἐνωρίτερον, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν γονιμοποίησιν, ἤτοι ὅταν ἀρχίσῃ νὰ ἀποκτᾷ γαλακτώδη ὑφήν, διότι ἀργότερα σκληρύνεται καὶ γίνεται ὀλιγώτερον εὔπεπτος, πληγώνει δὲ τὸ στόμα τῶν ζῴων. Αἱ ἀποδόσεις τῆς κριθῆς εἶναι μεγαλύτεραι τῶν τοῦ σίτου, ἐπειδὴ ὅμως συνήθως σπείρεται εἰς πτωχότερα ἐδάφη, διὰ τοῦτο ἡ ἀπόδοσίς της εἶναι πολλάκις μικροτέρα. Τοῦ σανοῦ ἡ ἀπόδοσις εἶναι 200—700 ὀκάδες κατὰ στρέμμα ξηροῦ προϊόντος. Αἱ καλλιεργούμεναι ἐν Ἑλλάδι ἐκτάσεις μὲ κριθὴν ἀνέρχονται εἰς 1.500.000 στρέμματα μὲ παραγωγὴν 120 ἑκατομμυρίων χιλιογράμμων, ἤτοι μὲ μέσην ἀπόδοσιν 80 χιλιογράμμων κατὰ στρέμμα.

Ἀσθένειαι τῆς κριθῆς. Πλεῖσται εἶναι αἱ ἀσθένειαι αἱ προσβάλλουσαι τὴν κριθὴν καὶ μεγάλας ἢ μικρὰς καταστροφὰς ἐπιφέρουσαι εἰς αὐτήν. Αἱ ἀσθένειαι τῆς κριθῆς ὀφείλονται εἰς ζωϊκὰ ἢ φυτικὰ παράσιτα.

Α'. Ζωϊκοὶ ἐχθροί. Ἐκ τῶν πολλῶν κυριώτεροι καὶ συχνότερον ἀπαντῶντες εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) *Ἀκρίς.* Τὸ ἔντομον τοῦτο ἐπιφέρει παμμεγίστας βλάβας εἰς τὴν κριθὴν ὅσον καὶ εἰς πάντα τὰ γένη τῆς οἰκογενείας τῶν ἀγρωστοειδῶν· τὸ περισσότερον ἐπιζήμιον εἶδος ἀκρίδος εἶναι ὁ *καλόπτηνος ὁ ἰταλικὸς* (Caloptenus italicus). Πρὸς καταστροφὴν τοῦ ἐπιβλαβεστάτου τούτου ἐντόμου ἐνδείκνυνται οἱ δι' ἀρσενικούχου διαλύσεως ψεκασμοί. Προτιμότερον ἡ καταστροφὴ τῶν ἐντόμων τούτων νὰ γίνεται, ἐφόσον δὲν ἔχουσιν ἀκόμη ἀναπτυχθῇ καὶ εἶναι ἄπτερα. Πρὸς τοῦτο ῥαντίζεται τὸ μέρος ὅπου ἐμφανίζονται διὰ διαλύσεως φαινικοῦ ὀξέως κατὰ δόσιν 4 %. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τελευταίως μεταχειρίζονται μετὰ λαμπρῶν ἀποτελεσμάτων μηχανικὸν σάρωθρον, ὅπερ βραδέως κινούμενον ἀπορροφεῖ τὰ διεσπαρμένα ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ νεογνὰ τῶν ἀκρίδων.

2) *Ἀρουραῖος.* Τὸ τρωκτικὸν τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν φοβερωτέρων ἐχθρῶν τῆς κριθῆς. Ὡς μέσα καταπολεμήσεώς του ἐνδείκνυνται ἡ δηλητηρίασις διὰ βρόμης ἐμβαπτισθείσης ἐντὸς ἀρσενικούχου διαλύσεως. Ἐντὸς τῆς διαλύσεως ταύτης παραμένουσι τὰ σπέρματα ἐπὶ ἡμίσειαν περίπου ὥραν καὶ εἶτα σπείρονται, ἀφοῦ προηγουμένως στεγνώσουν.

3) *Πτηνά.* Ἐκ τῶν συνηθέστερον ἐπιβλαβῶν πτηνῶν εἰς τὰς φυτείας τῆς κριθῆς εἶναι κυρίως τὰ τῆς οἰκογενείας τῶν *κορακιδῶν*, ὡς *ὁ κόραξ* (Corvus corax, κοιν. *κοράκι*), *ὁ κολοιὸς* (Corvus monedula, κοιν. *καλιακοῦδα, κολοιός, καριά, καργιὰ* ἢ *κάργα*) καὶ ἡ *κορώνη* (Corvus corone, κοιν. *κουροῦνα* ἢ *κορωνίζα*). Τὰ ἀνωτέρω πτηνά, ἂν καὶ εἰς ὡρισμένας ἐποχὰς εἶναι ὠφελιμώτατα, διότι κατατρώγουσι χιλιάδας ἐπιβλαβῶν ἐντόμων, κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως τῆς σπορᾶς ἀποβαίνουσι φοβεροὶ ἐχθροί, διότι ἀνασκάπτουσι τοὺς ἐσπαρμένους ἀγροὺς πρὸς εὕρεσιν σκωλήκων ἢ ἐντόμων καὶ καταστρέφουσιν οὕτω τὴν καλλιέργειαν ἢ παρεμποδίζουσι τὴν κανονικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν. Ἐκ τῶν κοκκοφάγων πτηνῶν περισσοτέρας ζημίας προξενεῖ ὁ *στρουθὸς ὁ οἰκοδίαιτος* (Passer domesticus, κοιν. *σπουργίτης*), ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὡριμάνσεως τοῦ καρποῦ. Μοναδικὸν μέσον, οὐχὶ ἀσφαλὲς καὶ λυσιτελές, εἶναι ἡ συστηματικὴ καταδίωξις τῶν ἀνωτέρω πτηνῶν.

4) *Ἔντομα.* Ἐκ τῶν συνηθέστερον προσβαλλόντων τὴν κριθὴν ἐντόμων εἶναι τὰ ἑξῆς: ἡ *οἰκοφόρος ἡ τῶν σπερμάτων* Oecophora granella). Ἡ κάμπη τοῦ ἐντόμου τούτου κατατρώγει τὸ ἄμυλον τοῦ κόκκου καὶ κοιλαίνει τοῦτον, ὁπότε ὁ καρπὸς προσβάλλεται ὑπὸ τῆς νόσου *φθειριάσεως*. *Ὁ ἀλουκίτης ὁ τῶν σπερμάτων* (Alucitus granella). Καὶ ἡ κάμπη τοῦ λεπιδοπτέρου τούτου ἐντόμου προσβάλλει τὴν κριθὴν ὀλίγον πρὸ τοῦ ἁλωνισμοῦ. Αἱ κάμπαι ἀμφοτέρων τῶν ἐντόμων εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *σιτόψειρες* ἢ *σιταρόψειρες*. Ἀποτελεσματικώτερον μέτρον κατὰ τῆς φθειριάσεως εἶναι ὁ θερισμὸς τοῦ καρποῦ εὐθὺς μετὰ τὴν ὡρίμανσιν, ὁ ταχὺς αὐτοῦ ἁλωνισμὸς καὶ ἡ ταχεῖα ἐναποθήκευσίς του.

Β'. Φυτικοὶ ἐχθροί. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων καὶ ἐπιζημιωτέρων φυτικῶν παρασίτων γνωστότερα εἶναι: 1) *Ἐρυσίβη* (κοιν. *μπάστρα, συρίκι* ἢ *σιναπίδι*). Ἡ ἐρυσίβη εἶναι κρυπτογαμικὴ νόσος τῆς κριθῆς καὶ ἀναφαίνεται κυρίως εἰς ὑγρὰ μέρη. Παρ' ἡμῖν σπανίως ἀπαντᾷ εἰς ὀρεινὰ μέρη. Τὸ προσβληθὲν ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης φυτὸν παρουσιάζει ὑπὸ τὰ φύλλα του καὶ σπανιώτερον καὶ ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ στάχυος λευκὰς κηλῖδας. Ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τῆς νόσου ταύτης ἐνδείκνυται ἡ ἐν καιρῷ θείωσις καὶ οἱ ψεκασμοὶ διὰ βορδιγαλλίου πολτοῦ.

2) *Σκωρία.* Εἶναι ἐπίσης κρυπτογαμικὴ νόσος (κοιν. σιναπίδι), ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν μύκητος, ὅστις κυρίως προσβάλλει τὰς πυκνῶς πεφυτευμένας ἐκτάσεις καὶ τὰς μὴ σκαλιζόμενας ἐγκαίρως καὶ ἰδίως ἀναπτύσσεται κατὰ τὴν ἄνοιξιν, ὁπότε ὁ καιρὸς εἶναι ὑγρὸς καὶ ὁ οὐρανὸς ὁμιχλώδης. Ὡς ἀποτελεσματικὴ καταπολέμησις τῆς σκωρίας ἐνδείκνυται ὁ ψεκασμὸς διὰ βορδιγαλλίου πολτοῦ.

3) *Ἄνθραξ.* Ἡ νόσος αὕτη (κοιν. δαυλίτης) προκαλεῖται ὑπὸ μικρομύκητος. Ἀσφαλέστερον μέσον προλήψεως τῆς ἀσθενείας εἶναι ἡ ἐμβάπτισις τοῦ σπόρου τῆς κριθῆς, πρὸ τῆς σπορᾶς της, εἰς φορμόλην καὶ κατ' ἀναλογίαν 1 γραμμαρίου φορμόλης εἰς 1.000 γραμμάρια ὕδατος. Εἰς τὴν διάλυσιν ταύτην μένει ἐμβεβαπτισμένος ὁ σπόρος ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν καὶ εἶτα, ἀφοῦ στεγνώσῃ, σπείρεται.

4) *Ζιζάνια.* Πλὴν τῶν ἀγρίων χόρτων, ἅτινα βλαστάνοντα ἀποπνίγουσι τὰ φύτρα καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κριθῆς, καὶ φυτά τινα, ὡς ὁ *μήκων ἡ ῥοιάς* (κοιν. *παπαροῦνα*), ἡ *ῥαφανὶς* (κοιν. *ῥαπανάκι*), τὸ *σίναπι* καὶ ἄλλα, βλαστάνοντα πυκνῶς πρωϊμώτερον τῆς κριθῆς, καταπνίγουσι ταύτην. Ἀποτελεσματικὴ κατὰ τῶν ζιζανίων καὶ φυτῶν τούτων εἶναι ἡ ἐκρίζωσις καὶ τὸ βοτάνισμα. Εὐρέως ἐν Εὐρώπῃ χρησιμοποιοῦσι διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ζιζανίων τοὺς ψεκασμοὺς διὰ διαλύσεως θειικοῦ ὀξέος 65° καὶ ἐν ἀναλογίᾳ 1 γραμμαρίου θειϊκοῦ ὀξέος εἰς 100 γραμμάρια ὕδατος. Σ. Π.—Δ. Ν. Π

—/*Ἐμπορευματ.*/ Διὰ τὴν καλὴν συντήρησιν τῆς κριθῆς, ἀπαραίτητος εἶναι ὁ ἀερισμὸς καὶ ἡ ἀπολύμανσις ταύτης διὰ διθειούχου ἄνθρακος. Ὁ ἀερισμὸς συντελεῖται δι' ἀποθηκεύσεως ταύτης ἐντὸς ἀποθηκῶν ξηρῶν καὶ εὐαέρων, εἰς τὰς ὁποίας δέον ὁ σωρὸς νὰ ἀνακινῆται συχνάκις διὰ πτύων. Ἐπειδὴ δέ, προκειμένου περὶ συντηρήσεως μεγάλων ποσοτήτων κριθῆς, ἡ διὰ πτύων ἀνακίνησις αὕτη εἶναι δύσκολος, ἀλλὰ καὶ πολυδάπανος, διὰ τοῦτο, εἰς τὰς μεγάλας παραγωγικὰς χώρας, ἀποθηκεύεται αὕτη εἰς εἰδικὰς πολυορόφους ἀποθήκας (élévateurs), ἐν ταῖς ὁποίαις ἀερίζεται μηχανικῶς διὰ μεταπτώσεώς της ἀπὸ ὀρόφου εἰς ὄροφον.

Ἡ διὰ διθειούχου ἄνθρακος ἀπολύμανσις γίνεται προληπτικῶς καὶ θεραπευτικῶς. Προληπτικῶς, πρὸ τῆς ἀποθηκεύσεως τοῦ γεννήματος τίθεται εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ἀποθήκης, ἐντὸς δοχείων εὐρυστόμων, διθειοῦχος ἄνθραξ κατ' ἀναλογίαν 15 γρμ. ἀνὰ κυβικὸν μέτρον χώρου καὶ κλείεται αὕτη ἑρμητικῶς καὶ στεγανῶς ἐπὶ 7—15 ἡμέρας. Μετὰ τοῦτο ἀποθηκεύεται τὸ γέννημα καὶ ἐπαναλαμβανομένης τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω μεθόδου δύναται ἀκόμη καὶ νὰ θεραπευθῇ ἀπὸ ἀρξαμένης ἤδη φθειριάσεως, ἀποκλειομένης πρὸς τούτοις καὶ πάσης περαιτέρω ἀλλοιώσεως αὐτοῦ.

Ἡ φυσικὴ ἀπομείωσις τῆς κριθῆς εἶναι διὰ μὲν τοὺς 2 πρώτους μῆνας τῆς ἀποθηκεύσεώς της 0,5%, διὰ δὲ τὴν πρώτην ἑξαμηνίαν 1 %. Ἡ κριθὴ προσφέρεται ἐν Ἀμερικῇ κατὰ 48 λίμπρας (1 λίμπρα ἰσοδυναμεῖ πρὸς 453,6 γραμμάρια), ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ 400 λίμπρας, ἐν Ρωσίᾳ κατὰ πούντ (1 πούντ =16,381 χιλιόγραμμα), ἐν Ὀλλανδίᾳ κατὰ 2000 καὶ 1950 κοιλὰ (1 κοιλὸν ἰσοδυναμεῖ μὲ $^1/_{10}$ τοῦ κυβικοῦ μέτρου, δι' ὃ καὶ ἑκατόλιτρον καλεῖται) καὶ ἐν Γαλλίᾳ, Αὐστρίᾳ, Οὐγγαρίᾳ, Ἰταλίᾳ, Ἱσπανίᾳ, Πορτογαλίᾳ, Βελγίῳ, Ἑλβετίᾳ καὶ Ἑλλάδι κατὰ 100 κοιλά. Ἓν ἑκατόλιτρον κριθῆς ζυγίζει 64—68 χιλιόγραμμα. Κατὰ τὰς ναυλώσεις ἡ κριθὴ θεωρεῖται κατὰ 15 % ἐλαφροτέρα τοῦ σίτου.

Αἱ μέγισται παραγωγικαὶ χῶραι κριθῆς εἶναι ἡ Ρωσία, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, αἱ Ἰνδίαι, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ἱσπανία, ἡ Γερμανία, ἡ Μεγ. Βρεττανία καὶ ἡ Ρουμανία, αἵτινες καὶ καταναλίσκουν μέγα μέρος ἢ καὶ ὅλην τὴν παραγωγήν των. Ἡ κριθὴ καλλιεργεῖται ἐπίσης ἐντατικῶς εἰς τὸν Καναδᾶν, τὸ Ἰράκ, τὴν Παλαιστίνην, τὴν Περσίαν, τὴν Τουρκίαν, τὴν Χιλὴν καὶ τὴν Αὐστραλίαν. Σπουδαιότεροι ἀγορασταὶ τῆς κριθῆς εἶναι ἡ Ἀγγλία, τὸ Βέλγιον, ἡ Ὀλλανδία καὶ ἡ Γαλλία. Α. Μ. ΣΥΡΙΓΟΣ

—/*Ἱστορ.*/ Ἡ κριθὴ ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων καὶ ποικίλως ἐχρησιμοποιεῖτο. Οὕτως ὁ Ὅμηρος λέγει ὅτι ἐδίδετο μετὰ τοῦ ἀραβοσίτου ὡς τροφὴ τῶν ἵππων (Ὀδυσ. Δ', 46). Ἐπίσης οἱ ἀρχαῖοι ἐχρησιμοποίουν τὴν κριθὴν πρὸς ἀρτοποιίαν, ὡς καὶ σήμερον ἔτι χωρικοί τινες πληθυσμοί. Σχετικῶς ὁ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι πλὴν τῶν Αἰγυπτίων, πάντες οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἀπὸ «πυρῶν καὶ κριθέων ὦλλοι ζώουσι» (*Ἡροδ.* Β', 36). Οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν τὰ ἐκ κριθῆς ἄλευρα *ἄλφιτα*. Ἐπίσης ἐκ κριθῆς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα παρεσκευάζετο καὶ εἶδος ποτοῦ ἀνάλογον πρὸς τὸν σημερινὸν ζῦθον, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Ξενοφῶν (*Ἡροδ.* Β', 77, *Ξενοφ.* Κύρ. ἀνάβ. 4, 5, 26). Οἱ Θρᾷκες ἐκάλουν τὸ ἐκ κριθῆς ποτὸν *βρῦτον*, ὁ Διοσκορίδης *ζῦθον, κοῦρμι* καὶ *μέθυ*, ὁ δὲ Ἀριστέλης *πῖνον*. Οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τὰς προσφορὰς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὰς θυσίας ἔκαιον καὶ δράκα κριθῆς καὶ οἱ Ρωμαῖοι παρεσκεύαζον εἶδος πλακοῦντος ἐκ κριθῆς. Οἱ Ἕλληνες ἀνεμείγνυον σῖτον μετὰ κριθῆς καὶ οὕτως ἀπετελεῖτο ὁ καλούμενος *σμιγός*. Δ. Ν. Π.

—/*Ὀφθαλμ.*/ *Κριθὴ* καλεῖται ἀποστημάτιον τῶν ἀδένων τοῦ Zeiss τῶν ἐλευθέρων χειλέων τῶν βλεφάρων. Οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμασαν τὴν νόσον ταύτην *κριθὴν* (Γαληνός, Αἰγινήτης κτλ.), διότι κατὰ τὴν περίοδον τῆς διαπυήσεως τὸ μικρὸν ἀπόστημα ὁμοιάζει μὲ κόκκον κριθῆς. Κατ' ἀρχάς, παρὰ τὴν βάσιν τῆς κριθῆς, ἀποφαίνεται μικρόν, ἐρυθρόν τι ἐξόγκωμα, ἐπώδυνον· ὅταν ἡ διαπύησις προχωρήσῃ ἀναφαίνεται κίτρινόν τι σημεῖον κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ ἐξογκώματος. Τὸ σημεῖον τοῦτο διαρρήγνυται, ἀφ' ἑαυτοῦ ἢ διὰ θεραπείας, τὸ πύον ἐκχέεται, τὸ ἔμβολον (bourbillon) ἐξωθεῖται καὶ ἡ ἴασις ἐπακολουθεῖ. Κατὰ τὴν μικρὰν ταύτην φλεγμονήν, ἥτις ἐνίοτε εἶναι ἔντονος, τὸ πέριξ τῆς κριθῆς ἢ καὶ ὅλον τὸ ἐλεύθερον χεῖλος τοῦ βλεφάρου ἐξοιδαίνεται, ὁ ἐπιπεφυκὼς ἀγγειοῦται, καὶ αὐτὸ τὸ προωτιαῖον γάγγλιον διογκοῦται καὶ καθίσταται ἐπώδυνον. Ἡ συμμετοχὴ τοῦ προωτιαίου γαγγλίου κατὰ τὰς φλεγμονὰς τοῦ ἐπιπεφυκότος περιεγράφη ὑπὸ τοῦ Delpeche (1823), Hairion (1846), Cunier (1846), Kest (1848) καὶ Poulard (1903). Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἱπποκράτης εἶχεν ἤδη σαφῶς περιγράψει τὴν συμμετοχὴν αὐτὴν καὶ δὴ κατὰ τὴν κριθὴν (*Ἱπποκρ.-Littré* V 86, *Γαλην.-Kühn* XVII 325). Ἡ κριθὴ ἔχει ὡς αἰτίαν τὸν χρυσίζοντα ἢ τὸν λευκὸν σταφυλόκοκκον. Ἀφοῦ ἰαθῇ, ἐνδέχεται νὰ ἐπαναφανῇ κατ' ἐπανάληψιν. Πρὸς ἀποφυγὴν τοιαύτης ὑποτροπῆς, πρέπει νὰ γίνῃ συστηματικὴ θεραπεία (θερμὰ ἐπιθέματα προταργόλης, πίεσις πρὸς ἔξωσιν τοῦ ἐμβόλου, αὐτεμβόλιον καὶ ἐνστάξεις ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ἐνέσεις ὑπὸ τὸ δέρμα τοῦ σώματος).

Ἀρκετοὶ συγγραφεῖς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀνωτέρω περιγραφεῖσαν κριθήν, ἣν ὀνομάζουσιν *ἐξωτερικήν*, περιγράφουσι καὶ κριθὴν *ἐσωτερικήν*

Digitized by Google

Αὕτη εἶναι σταφυλοκοκκικὴ φλεγμονὴ τῶν ἀδένων τοῦ Meibonius. Ἵνα ἴδῃ τις τὴν κριθὴν ταύτην πρέπει νὰ ἐκστρέψῃ τὸ βλέφαρον. Α. Γ.

Κριθηΐς, καὶ *Κρηθηΐς* [*Μυθολ.*]. Ἡ μυθικὴ μήτηρ τοῦ Ὁμήρου Περὶ ταύτης ὑπῆρχον πολλαὶ παραδόσεις παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἐπικρατεστέρα ἦτο ἡ σμυρναϊκή. Κατὰ ταύτην, ἡ Κριθηΐς ἦτο μία νύμφη, ἡ ὁποία ἐγέννησεν ἐκ τοῦ ποταμοῦ Μέλητος υἱόν, ὀνομασθέντα Μελησιγενῆ· οὗτος ὑπῆρξεν ὁ ποιητής, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Ὅμηρος. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου, ὁ Κυμαῖος Ἀπελλῆς ἀποθνήσκων ἐνεπιστεύθη τὴν θυγατέρα του Κριθηΐδα εἰς τὸν ἀδελφόν του Μαίονα· οὗτος ὅμως, ἀφοῦ κατέστησε ταύτην ἔγκυον, τὴν ἔδωκεν ὡς σύζυγον εἴς τινα Σμυρναῖον ὀνομαζόμενον Φήμιον. Ὡς σύζυγος τοῦ Φημίου διαμένουσα ἐν Σμύρνῃ ἡ Κριθηΐς, ἔτεκε παρὰ τὸν ποταμὸν Μέλητα, ὅπου εἶχε μεταβῆ ἵνα πλύνῃ. Τὸ τέκνον τοῦτο τοῦ Μαίονος καὶ τῆς Κριθηΐδος ὠνομάσθη Μελησιγενὴς ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ, παρὰ τὸν ὁποῖον ἐγεννήθη, καὶ βραδύτερον Ὅμηρος. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, μία παρθένος ἐξ Ἴου, ὀνομαζομένη Κριθηΐς, ἀπεπλανήθη ὑπό τινος δαίμονος συγχορευτοῦ τῶν Μουσῶν, φοβουμένη δὲ μὴ γνωσθῇ ὅτι ἦτο ἔγκυος, κατέφυγεν εἴς τινα τόπον, ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο Αἴγινα. Ἐκεῖθεν ὅμως, αἰχμαλωτισθεῖσα ὑπὸ πειρατῶν, ἀπήχθη εἰς Σμύρνην πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας Μαίονα, ὁ ὁποῖος μετ' ὀλίγον, ἕνεκα τοῦ κάλλους της, τὴν ἐνυμφεύθη. Ἐκεῖ, παρὰ τὸν ποταμὸν Μέλητα, ἐγέννησεν ἡ Κριθηΐς τὸν Ὅμηρον, τὸν ὁποῖον ὁ Μαίων, ἀποθανούσης εὐθὺς μετὰ τὸν τοκετὸν τῆς Κριθηΐδος, ἀνέθρεψεν ὡς υἱόν του. Κατ' ἄλλην τέλος παράδοσιν (ἀναφερομένην ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Ὁμήρου, τῇ ἀποδιδομένῃ εἰς τὸν Πλούταρχον), ὁ Κυμαῖος Μελάνιππος ἀποθνήσκων ἐνεπιστεύθη τὴν θυγατέρα του Κριθηΐδα εἰς τὸν ἐν Κύμῃ διαμένοντα φίλον του Κλεάνακτα τὸν Ἀργεῖον. Ὁ Κλεάναξ ὅμως, μετά τινα χρόνον, ἀντελήφθη ὅτι ἡ Κριθηΐς ἦτο ἔγκυος ἐξ ἀγνώστου ἀνδρός, καὶ διὰ τοῦτο παρέδωκε ταύτην εἰς τὸν φίλον του Ἰσμηνίαν τὸν Βοιωτόν, ἵνα τὴν φέρῃ μαζί του εἰς τὴν Σμύρνην, ἡ ὁποία τότε ἀπῳκίζετο ὑπὸ τῶν Κυμαίων. Τὸν Ἰσμηνίαν τοῦτον ἀκολουθήσασα ἡ Κριθηΐς ἐγκατέστη ἐν Σμύρνῃ ἐκεῖ δέ, παρὰ τὸν Μέλητα ποταμόν, ὅπου εἶχε μεταβῆ μετ' ἄλλων γυναικῶν, κατά τινα ἑορτήν, ἐγέννησεν υἱόν, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη Μελησιγενὴς μὲν ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του, Ὅμηρος δὲ ἀπὸ τοῦ Κυμαίου πατρὸς τῆς μητρὸς τῆς Κριθηΐδος, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Ὁμύρης. Μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ὁμήρου, ἐξηκολούθησεν ἐπί τινα χρόνον ἡ Κριθηΐς νὰ παραμένῃ μετ' αὐτοῦ πλησίον τοῦ Ἰσμηνίου, βραδύτερον ὅμως ἀπεχωρίσθη ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἔζη ἐργαζομένη ὡς ἐριουργός. Λόγῳ τῆς ἐργασίας της ἐγνωρίσθη βραδύτερον μὲ τὸν Σμυρναῖον διδάσκαλον Φήμιον, ὁ ὁποῖος καὶ τὴν ἐνυμφεύθη. Ὁ Φήμιος οὗτος, πρὸς χάριν τῆς συζύγου του Κριθηΐδος, ἔδωκεν εἰς τὸν υἱόν της ἀρίστην ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν. Τὸ πλῆθος καὶ ἡ ποικιλία τῶν περὶ Κριθηΐδος παραδόσεων ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἔλλειψιν πάσης θετικῆς πληροφορίας περὶ τοῦ ποιητοῦ τῶν καλουμένων ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς οἰκειοποιήσεως τοῦ Ὁμήρου (εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδίδοντο ταῦτα) ὑπὸ πλείστων ἑλληνικῶν πόλεων. Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

Κριθιὰ [*Γεωγρ.*]. Κώμη τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Ἀποσπασθεῖσα ἐσχάτως ἐκ τῆς κοινότητος Ἀσσήρου Γιουβέσνας) τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, ἀπετέλεσεν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Κεῖται πλησίον τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Γαλλικοῦ ποταμοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 7 περίπου χλμ. ἀπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 1090. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Γενῆκιοϊ*. Χ. Δ.

—**Κριθιὰ** [*Γεωγρ.*]. Μεσόγειος κωμόπολις τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου (βλ. λ. *Κριθέα*).

—**Κριθιὰ** [*Γεωγρ.*]. Τὸ ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς ὄνομα τοῦ χωρίου τῆς Ἀν. Θρᾴκης *Ἀρπὰτς* (βλ λ.).

κριθίασις (ἡ) [*Κτηνιατρ.*]· βλ. λ. *ἐνδονυχῖτις* ὀξεῖα.

Κρίθινα [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς ὀροσειρᾶς *Κουρκουλᾶ* τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους Κατὰ τὸ ὄρος τοῦτο (ὑψόμετρ. 2571 ποδ., πλάτ. 36°27'¾ Β., μῆκ. 23°07'⅛ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) ἀποσβέννυται πρὸς νότον ἡ χερσόνησος, ἀπολήγουσα εἰς τὴν *Μαλέαν* μετὰ παρεμβολὴν τοῦ ὑψιπέδου Ἅγιος Ἄγγελος ἢ Ἀρχάγγελος 4 μιλλ. καὶ ὕψους 1670 ποδ., εἰς οὗ τὴν Α. κρημνώδη κλιτύν, ἐπὶ τοῦ κρημνοῦ καὶ 36 μέτρα ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ὁ φάρος. Σ. Ε. Λ

κρίθινος, *—η, —ον*· ὁ ἐκ κριθῆς κατεσκευασμένος, κοιν. *κριθαρένιος*: «κρίθινον ἄλευρον», «ἄρτος κρίθινος».

κρίθμον (Crithmum) [*Bot.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, τὸ *κρίθμον τὸ παραθαλάσσιον* (Crithmum maritimum) (κοιν. *τρίταμο* ἢ *κρίτανο*), ἀπαντῶν εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Τὰ φύλλα τοῦ φυτοῦ τούτου, διατηρούμενα εἰς τὸ ὄξος, χρησιμοποιοῦνται ὡς ὀρεκτικόν Δ. Ν. Π

Κρίθμος *Χρῆστος*· βλ. *Δράκος* Χρῆστος.

κριθολόγος (ὁ) [*Ζῳολ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *συκοφάγος*.

κριθομαντεία (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Ἡ διὰ χρησιμοποιήσεως τῶν κόκκων τῆς κριθῆς γινομένη μαντεία. Ἡ κριθομαντεία ὑπῆρξεν ὁ ἀρχικὸς τρόπος μαντείας, ἐκ τοῦ ὁποίου προέκυψεν ἡ *ἀλφιτομαντεία* καὶ ἡ *ἀλευρομαντεία* (βλ. λ.). Γ. Ι. Κ.

κρίθος (ὁ)· δημοτ., μεγεθυντικὸν τοῦ κριθή, μεγάλος σπόρος κριθῆς.

Κριθωτὴ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Παράλιος πόλις τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου, μεταξὺ Καλλιπόλεως καὶ Πακτύης, ἱδρυθεῖσα, κατὰ τὸν Ἁρποκρατίωνα, ὑπὸ τῶν μετὰ Μιλτιάδου εἰς τὴν χερσόνησον ἐλθόντων Ἀθηναίων. Ἕνεκα τῆς ἐπικαίρου θέσεώς της, δεσποζούσης τοῦ πρὸς τὴν Προποντίδα Ἑλλησπόντου, ἐχρησιμοποιήθη ἀνέκαθεν ὡς στρατηγικὸν σημεῖον. Μνημονεύεται πολλάκις εἰς τοὺς μεταξὺ Κότυος τοῦ Α', βασιλέως τῶν Θρᾳκῶν (382—351 π.Χ.), καὶ Ἀθηναίων ἀγῶνας, γενομένη ἀφορμή, κατὰ τὸν Ἰσοκράτη, νὰ ἐφελκυσθῇ ἡ προσοχὴ τῶν Ἀθηναίων πρὸς κατάκτησιν ὁλοκλήρου τῆς χερσονήσου. Κατεστράφη ὅμως ἐνωρίτατα, ἐπὶ τῆς θέσεως δ' αὐτῆς ἢ παρ' αὐτὴν κεῖται, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἡ νῦν *Καλλίπολις*, μετονομασθεῖσα οὕτω περὶ τὸ 209 π.Χ., ὅτε κατελήφθη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ε' βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Στράβωνος ἦτο «πολίχνιον κατεσκαμμένον» (VII, 331, 56). Α. Θ. Σ.

—**Κριθωτὴ** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀκαρνανιας ἀναφερόμενον μόνον παρὰ Στράβωνι (κεφ. 459) καὶ κείμενον μεταξὺ *Ἀλυζίας* (νῦν ὅρμος *Μύτικα*), *Ἐχινάδων* (προφανῶς τῶν Β.) καὶ *Ἀστακοῦ*. Ἐκ τῆς σειρᾶς τῆς περιγραφῆς τοῦ Στράβωνος καὶ τῆς μελέτης τοῦ χάρτου προκύπτει ἀνενδοιάστως ἡ ταυτότης τῆς Κριθωτῆς πρὸς τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Τουρκοβίγλα* (λεγόμενον καὶ *Μαραθιὰ* καὶ *Κουνέλλα* (πλάτ. 38°30' Β., μῆκ 21°02' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1939: Dragamesti and approaches). Σ. Ε. Λ.

Κρικάκι [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Βουνὸς τοῦ Β. τμήματος τῆς νήσου Σύρου (ὑψόμ. 943 ποδ.) συνεχίζων πρὸ Δ τὸν βουνὸν τοῦ *Σύριγγα* καὶ ὅστις κατερχόμενος εἰς Σχιζομενὲς καὶ Πελεκανιὲς ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σαρακήνικο (πλάτ. 37°28'35'' Β., μῆκ. 24°54'05'' Ἀν., χάρτ. *Ν. Κοτσοβίλλη*: «Νῆσος Σῦρος». Ἀνώνυμος ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ 1524: Syra island), ΒΔ. κέρας τοῦ ὅρμου τοῦ *Ἀετοῦ*. Σ. Ε. Λ.

κρικαρυταινοειδὴς (ὁ)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κρικοειδῆ καὶ τὸν ἀρυταινοειδῆ χόνδρον τοῦ λάρυγγος. Ι. Π.

—**κρικαρυταινοειδὴς *διάρθρωσις*** [*Ἀνατομ.*]. Διάρθρωσις μεταξὺ τῆς ἀρθρικῆς ἐπιφανείας τοῦ κρικοειδοῦς χόνδρου καὶ τῆς τῶν ἀρυταινοειδῶν. Ὁ συνδέων ταύτας ἀρθρικὸς θύλακος κρατύνεται διὰ τοῦ *κρικαρυταινοειδοῦς συνδέσμου*. Αἱ κινήσεις τελοῦνται καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, κυρίως ὅμως περὶ ὀβελιαῖον καὶ κάθετον ἄξονα, δι' ὧν προσπελάζονται ἢ ἀπομακρύνονται ἀλλήλων τὰ φωνητικὰ χείλη, τουτέστι στενοῦται ἢ ἀνευρύνεται ἡ σχισμὴ τῆς γλωττίδος. Ι. Π.

—**κρικαρυταινοειδὴς *μῦς*** [*Ἀνατομ.*]. —1) ***Ὀπίσθιος***. Κεῖται ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τῆς πυελίδος τοῦ κρικοειδοῦς χόνδρου· ἐκφύεται ἐκ τῆς πυελίδος καὶ καταφύεται εἰς τὸν ἀρυταινοειδῆ χόνδρον καὶ εἰς τὸν θύλακον τῆς κρικαρυταινοειδοῦς διαρθρώσεως. Ἀνευρύνει τὴν σχισμὴν τῆς γλωττίδος. Νευροῦται ὑπὸ τοῦ κάτω λαρυγγικοῦ. —2) ***Πλάγιοι***. Ἐκφύεται ἑκάτερος ἐκ τῆς ἔξω ἐπιφανείας καὶ τοῦ ἄνω χείλους τοῦ κρικοειδοῦς χόνδρου, λοξῶς δ' ἐπὶ τὰ ὀπίσω καὶ ἄνω φερόμενος καταφύεται εἰς τὴν ἀπόφυσιν τοῦ συστοίχου ἀρυταινοειδοῦς χόνδρου. Στενοῦσι τὴν γλωττιδικὴν σχισμήν, ἀνταγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς ὀπισθίους κρικαρυταινοειδεῖς μῦς. Νευροῦνται ὑπὸ τοῦ κάτω λαρυγγικοῦ. Ι. Π.

κρικέλλα (ἡ), δημοτ., μεγεθυντικὸν τοῦ *κρικέλλι*, μέγας δακτύλιος, κρίκος, ἄλλως *χαλκᾶς*.

κρικέλλι (τό)· κρίκος, δακτύλιος.

Κρικελλιώτικος [*Γεωγρ.*]. Εἷς τῶν ἀριστερῶν παραποτάμων τοῦ Ἀχελῴου ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ (ἐπ. Εὐρυτανίας). Πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Ὀξυᾶς παρὰ τὸ χωρίον *Κρίκελλον* (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα) καὶ διευθύνεται διὰ βαθείας καὶ χαραδρώδους κοιλάδος κατ' ἀρχὰς πρὸς Δ, βορείως τοῦ Παναιτωλίου ὄρους, ἔπειτα δὲ στρεφόμενος πρὸ τοῦ Κούτουπα πρὸς Β. συμβάλλει μετὰ τοῦ Καμπύλου (Μέγδοβας). Κατὰ τὸ μέσον τοῦ ῥοῦ δέχεται ἐκ δεξιῶν τὸν Καρπενησιώτικον. Ι. Σ. Σ.

Κρίκελλον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται πρὸς Β. καὶ κάτωθεν τοῦ ὄρους Ὀξυὰ καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 640. Χ. Δ.

Κρίκελος [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς *Κῶ* (πλάτ. 36° 40' 10'' Β., μῆκ. 27° 0' 00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1898: Kos, Niseros and Piskopi islands), ἡ νοτία τῆς νήσου ἐσχατιά. Σ. Ε. Λ.

κρίκετ (τὸ) (cricket). Ὑπαίθριος παιδιὰ παιζομένη μεταξὺ δύο ὁμάδων ἐξ 11 παικτῶν μὲ πλατεῖς κοπάνους καὶ μικρὰν σκληρὰν σφαῖραν ἐκ πεπιεσμένου φελλοῦ καὶ περιβεβλημένην διὰ δέρματος. Εἶναι μία ἀπὸ τὰς γνωστοτέρας καὶ ἀρχαιοτέρας ἀγγλικὰς παιδιάς, ἐθιζομένη κυρίως εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας καὶ δὴ τὰς Ἰνδίας. Εἰς τὴν Εὐρώπην μόνον ἐν Δανίᾳ προήχθη. Ὁ πρῶτος σύλλογος κρίκετ ἱδρύθη τῷ 1750, οἱ πρῶτοι δὲ κανονισμοὶ συνετάχθησαν τῷ 1774 ὑπὸ ἐπιτροπῆς εἰδικῶν. Τὸ κρίκετ ἀπαιτεῖ ἑτοιμότητα πνεύματος, δεξιότητα, εὐστροφίαν, ἐλαστικότητα καὶ συνεχῆ ἄσκησιν.

Εἰς τὸ μέσον εὐρέος χώρου, καὶ εἰς ἀπόστασιν 20 μ. ἀπ' ἀλλήλων, ἐμπήγνυνται 3 ῥάβδοι 0,69 μ ὕψους, συνδεόμεναι ἄνωθεν δι' ἐγκαρσίων ῥαβδίσκων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ τρεῖς ῥάβδοι ἀποτελοῦσι φράκτην. Ὄπισθεν ἑκάστου φράκτου ἵσταται ὁ κτυπῶν τὴν σφαῖραν παίκτης, ὅστις κρατεῖ τὸν πεπλατυσμένον κόπανον καὶ ὑπερασπίζεται τὸν φράκτην κτυπῶν καὶ ἀποστέλλων μακρὰν τὴν σφαῖραν, τὴν ὁποίαν ῥίπτει κατὰ τοῦ φράκτου ὁ ἀντίπαλος παίκτης. Προασπίζων τὸν φράκτην ἀντιβάλλει συγχρόνως τὴν σφαῖραν ὅσον τὸ δυνατὸν μακρύτερον καὶ ὅταν τὸ ἐπιτύχῃ ἐξορμᾷ μέχρι τοῦ ἑτέρου, ἐπανερχόμενος καὶ πάλιν εἰς τὸν ἰδικόν του Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἀνταμείβεται διὰ βαθμῶν ὑπὲρ τῆς ὁμάδος του. Ἐπίσης οἱ ἀντίπαλοι παῖκται προσπαθοῦν νὰ συλλάβουν τὴν ἀντιβληθεῖσαν σφαῖραν, ἣν μεταβιβάζουσι ταχέως ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον, μέχρι τοῦ πλησιεστέρου φράκτου, διὰ νὰ τὸν κτυπήσουν καὶ νὰ τὸν ἀνατρέψουν πρὶν ὁ φύλαξ προλάβῃ νὰ ἐπιστρέψῃ νὰ τὸν ὑπερασπισθῇ διὰ τοῦ κοπάνου του. Οἱ παῖκται προφυλάσσουσι τὰς κνήμας των μὲ παχεῖς προφυλακτῆρας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ κρίκετ καλλιεργεῖται ἀπὸ ἐτῶν εἰς τὴν Κέρκυραν ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ ὁμίλου κρίκετ. Δ. Κ.

κρικηλασία (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Παιδιὰ τῶν ἀρχαίων, ἥτις ἐν τῇ ἀρχικῇ μορφῇ της ἦτο σχεδὸν ὁμοία μὲ τὸν σημερινὸν τροχὸν τῶν παιδίων, ἐχρησιμοποιεῖτο ὅμως πολλάκις καὶ ἀπὸ ὡρίμους ἀνθρώπους ὡς ἐλαφρὰ ἀθλητικὴ παιδιὰ δι' ὑγιεινοὺς σκοπούς. Ὁ Ἄντυλλος, περιγράφων πῶς πρέπει νὰ εἶναι ὁ τροχὸς ὁ χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν κρικηλασίαν, λέγει ὅτι οὗτος πρέπει νὰ ἔχῃ ὕψος μέχρι τοῦ στήθους τοῦ παίζοντος αὐτόν, νὰ ὁδηγῆται δὲ διὰ ῥάβδου σιδηρᾶς (ἐλατήρ), ἐχούσης ξυλίνην λαβήν. Προτιμότερος ὅμως τοῦ ἁπλοῦ ξυλίνου τροχοῦ, κατὰ τὸν Ἄντυλλον, ἦτο ὁ ἔχων «κρίκους περικειμένους». Οἱ κρίκοι οὗτοι ἦσαν μικροί, μετάλλινοι, περιήρχοντο δ' ἐλευθέρως περὶ τὴν στεφάνην τοῦ τροχοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο σιδηροῦς ἢ χαλκοῦς. Τὸν τροχὸν τοῦτον, τὸν ἐφωδιασμένον διὰ κρίκων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν διαδρομὴν τριβόμενοι προεκάλουν θόρυβον, ὡδήγει ὁ καλὸς παίκτης, ὄχι κατ' εὐθεῖαν, ἀλλὰ μαιανδροειδῶς. Πρὸς τοῦτο καὶ ὁ εὐθύς, ξύλινος ἀρχικῶς, ἐλατήρ, ἀντικατεστάθη διὰ μεταλλίνου κυρτοῦ (ἐνίοτε καὶ δὶς κυρτοῦ), ὁ ὁποῖος ἦτο προσφορώτερος εἰς τὸ νὰ κινονίζῃ τὴν ταχύτητα καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ τροχοῦ. Ἡ παιδιὰ διὰ τοιούτου τροχοῦ ἐκαλεῖτο κυρίως κρικηλασία. Πάμπολλα ἀρχαῖα ἀγγεῖα φέρουν παραστάσεις κρικηλασίας, ἡ ὁποία ἦτο προσφιλὴς παιδιά, ὄχι μόνον τῶν μικρῶν παιδίων, ἀλλὰ γενικῶς τῆς νεότητος. Ἐμφανίζονται δὲ ἐπὶ τῶν ἀγγείων κρικηλατοῦντες ἀκόμη καὶ νεαρὰ μυθικὰ πρόσωπα, ὡς ὁ Γανυμήδης, καὶ νεαραὶ θεότητες, ὡς ὁ Ἔρως. Γ. Ι. Κ.

κρικητὸς (ὁ) (Cricetus) [*Ζῳολ.*]. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον μῦς μὲ σῶμα μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους, εὔρωστον, μὲ ὦτα μικρά, εὐρέα καὶ ἠνωρθωμένα, μὲ κεφαλὴν ὀγκώδη, ἀπολήγουσαν εἰς παχὺ καὶ ἀμβλὺ ῥύγχος, μὲ ὀφθαλμοὺς ᾠοειδεῖς καὶ ἀρκετὰ μεγάλους, μὲ πόδας ἰσχυροὺς καὶ μᾶλλον βραχεῖς καὶ μὲ οὐρὰν βραχεῖαν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κρικητὸς ὁ κοινὸς* (Cricetus vulgaris), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, χρῶμα μελανότεφρον καὶ ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Οἱ κρικητοὶ ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς καλλιεργημένας ἐκτάσεις καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα ὀρύσσουσιν ὑπογείους στοάς, ὅπου παραμένουσι μέχρι τοῦ ἔαρος ἐν νάρκῃ. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

κρικόδεσμος (ὁ) */Ναυτ./.* Ναυτικὸς δεσμὸς (κοιν δέσιμο τοῦ σολόγκου), χρησιμεύων κατὰ τὴν ἴσχασιν ἀγκύρας πρὸς πρόσδεσιν ἐπὶ τῆς ἀτράκτου τῆς μεγάλης ἀγκύρας τοῦ ρυματίου τῆς μικρᾶς (ὁπότε ὀνομάζεται καὶ *ἰσχαδόδεσμος*), πρὸ πάντων ὅμως διὰ τὴν πρόσδεσιν ρυματίου εἰς τὸν δακτύλιον κερκέτου, ὡς καὶ τῆς ὑπέρας τῶν παριστίων. Κατασκευάζεται διὰ δύο ἡμιδέσμων μετὰ στροφῆς, ὧν ὁ πρῶτος περιβάλλει τό τε ρυμάτιον καὶ τὴν στροφήν, ὁ δὲ δεύτερος τὸ ρυμάτιον μόνον. Σ. Ε. Λ

κρικοειδὴς (ὁ, ὁ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κρίκον, δακτυλιοειδής.

— **κρικοειδὴς** *χόνδρος /'Ανατομ./.* Ὁ κατώτερος τῶν ἀποτελούντων τὸν σκελετὸν τοῦ λάρυγγος χόνδρων, καλούμενος καὶ *δακτυλιοειδὴς* (βλ. *δακτυλιοειδὴς* χόνδρος). Ι. Π.

κρικοθυρεοειδὴς (ὁ, ἡ), — *ές* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κρικοειδῆ καὶ θυρεοειδῆ χόνδρον τοῦ λάρυγγος: «κρικοθυρεοειδὴς μῦς,—σύνδεσμος».

— **κρικοθυρεοειδὴς** *διάρθρωσις /'Ανατομ./.* Ταύτης τὴν μὲν μίαν ἀρθρικὴν ἐπιφάνειαν ἀποτελεῖ τὸ κάτω κέρας τοῦ θυρεοειδοῦς χόνδρου, τὴν δ' ἑτέραν ὁ κρικοειδής· ὁ δὲ ταύτας περιβάλλων ἀρθρικὸς θύλακος κρατύνεται δι' ἐλαστικῶν ἰνωδῶν δεσμίδων, τῶν κερατοκρικοειδῶν συνδέσμων. Αἱ δὲ κινήσεις τελοῦνται περὶ ἐγκάρσιον ἄξονα διερχόμενον διὰ τῶν δύο κεράτων τοῦ θυρεοειδοῦς. Ι. Π.

— **κρικοθυρεοειδὴς** *μῦς ['Ανατομ.].* 'Εκφύεται ἐκ τῆς ἔξω ἐπιφανειας τοῦ κύκλου τοῦ κρικοειδοῦς χόνδρου μέχρις ἐγγὺς τῆς μέσης γραμμῆς, φερόμενος δὲ πρὸς τὰ ἄνω καὶ ὀπίσω καταφύεται εἰς τὸ κάτω χεῖλος τοῦ θυρεοειδοῦς χόνδρου καὶ εἰς τὸ κάτω κέρας τούτου. Προσπελάζει τὸν θυρεοειδῆ πρὸς τὸν κρικοειδῆ ἢ ἀνασπᾷ τοῦτον πρὸς ἐκεῖνον, διατείνων κατ' ἀμφοτέρας τὰς κινήσεις τοὺς φωνητικοὺς συνδέσμους. Νευροῦται ὑπὸ τοῦ ἄνω λαρυγγικοῦ νεύρου (πνευμονογαστρικοῦ). Ι. Π.

— **κρικοθυρεοειδὴς** *σύνδεσμος,* ἢ *κωνοειδὴς ['Ανατομ.].* Οὗτος, μονοφυὴς ὤν, πληροῖ τὸ κενόν, ὅπερ ὑπολείπεται ἔμπροσθεν μεταξὺ τοῦ κρικοειδοῦς καὶ τοῦ θυρεοειδοῦς χόνδρου· τὸ κάτω χεῖλος αὐτοῦ προσφύεται εἰς τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ κρίκου τοῦ κρικοειδοῦς χόνδρου, τὸ δ' ἄνω εἰς τὴν μέσην γραμμὴν καὶ τὰ πλάγια τοῦ κάτω χείλους τοῦ θυρεοειδοῦς. Ι. Π.

κρικοκερατοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κρικοειδῆ καὶ κερατοειδῆ χόνδρον τοῦ λάρυγγος: «κρικοκερατοειδὴς σύνδεσμος».

— **κρικοκερατοειδὴς** *σύνδεσμος ['Ανατομ.].* Οὗτος κεῖται ὄπισθεν τοῦ λάρυγγος· ἐκφύεται δ' ἐκ τῆς πυελίδος τοῦ κρικοειδοῦς χόνδρου καὶ πρὸς τ' ἄνω φερόμενος ἀποσχίζεται εἰς δύο σκέλη, ἅτινα προσφύονται εἰς τοὺς κερατοειδεῖς χόνδρους. Ι. Π.

κρίκος (ὁ)· δακτύλιος κυκλικοῦ ἢ ἐλλειψοειδοῦς σχήματος, χρησιμεύων ἰδίως ὡς σύνδεσμος, κοιν. *χαλκᾶς* ἢ *κρικέλλα*· ‖ ἀνυψωτικὸν μηχάνημα, ἄλλως *κρέξ*, κοιν. *γρύλλος*· ‖ ὁ ἐνιαύσιος τοῦ δένδρου χιτών

—*['Αρχ.]. Κρίκοι* ἐκαλοῦντο ἐν τῇ ἀρχαίᾳ βιοτεχνίᾳ πολλὰ ἀντικείμενα κυκλικοῦ σχήματος ἢ συντεθειμένα ἐκ κύκλων. Κρίκος ἐλέγετο ὁ δακτύλιος, τὸ βραχιόλιον, τὸ περιδέραιον, οἱ μετάλλινοι κρίκοι τῆς ἁλύσεως, ὁ κρίκος τῆς κλειδός, ὁ κρίκος πρὸς στερέωσιν τοῦ πηδαλίου τοῦ ζυγοῦ, οἱ δακτύλιοι ἀφ' ὧν ἐκρέμαντο καὶ δι' ὧν προσεδένοντο καὶ συνεστέλλοντο τὰ ἱστία τοῦ πλοίου διὰ νὰ μὴ σχίζωνται, ἡ στεφάνη τὴν ὁποίαν ἔπαιζον τὰ παιδία. Οὕτω, καθ' Ὅμηρον, οἱ υἱοὶ τοῦ Πριάμου, ἑτοιμάζοντες τὸ ἅρμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἔφερε τὸν πατέρα των εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ 'Αχιλλέως, στερεώνουσι τὸν ζυγὸν τῶν ἵππων ἐπὶ τοῦ πηδαλίου διὰ σφηνός, ἄνωθεν τῆς ὁποίας θέτουσι κρίκον. Ὁ Ὅμηρος, ἐν τῇ 'Οδυσσείᾳ, ὡς καὶ ὁ Ἡρόδοτος καλοῦσι κορώνην ἢ κρίκον τὸ κυκλικὸν ἐπίσπαστρον ἢ ρόπτρον ἐπὶ τῶν θυρῶν τῶν οἰκιῶν. Κρίκον ἐπίσης ἐκάλουν καὶ τὸν *τροχόν*, ἤτοι τὴν στεφάνην, μὲ τὴν ὁποίαν ἔπαιζον οἱ παῖδες, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τῆς παιδιᾶς ταύτης *κρικηλασία* (βλ. λ.) *Κρίκους* ἢ καὶ *κύκλους* ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι ἀστρονόμοι ἐργαλεῖόν τι, δι' οὗ ἐμέτρουν τὸ διπλάσιον τῆς λοξότητος τῆς ἐκλειπτικῆς, καὶ τὸ ὁποῖον ὁ Θεόφραστος καλεῖ εἰδικώτερον τὸ διὰ *κρίκων ὄργανον*. Τὸ ὄργανον τοῦτο, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον, συνέκειτο ἐκ κύκλων ἢ κρίκων συγκεντρωτικῶν. Β. Δ. Θ.

—*[Μηχανολ.] Κρίκος* ἢ *κρέξ*, ἢ *γρύλλος* (jack, verin) ὀνομάζεται φορητὸν μηχάνημα χρησιμεῦον διὰ τὴν ἀνύψωσιν ἢ μετάθεσιν βαρῶν εἰς μικρὰς διαδρομὰς δι' ὤσεως. Οἱ κρίκοι εἶναι συνήθως χειροκίνητοι καὶ δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς τέσσαρα εἴδη ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον τῆς μεταδόσεως τοῦ ἔργου.

1) *Κρίκοι μετ' ὀδοντωτῶν τροχῶν καὶ ὀδοντωτοῦ κανόνος.* Οὗτοι (σχ. 1) ἀποτελοῦνται ἐξ ὀδοντωτοῦ κανόνος Κα, ὅστις φέρει κεφαλὴν Κε, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἑδράζεται τὸ ἀνυψωτέον βάρος Β. Οἱ ὀδοντωτοὶ τροχοὶ Τ μεταδίδουν τὴν κίνησιν ἀπὸ τῆς κινητηρίου ἀτράκτου Α εἰς τὸν ὀδοντωτὸν κανόνα. Ἡ μετάδοσις δύναται νὰ ᾖ ἁπλῆ ἢ πολλαπλῆ, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ ἀνυψωτέου βάρους, πρέπει δὲ νὰ ὑπάρχῃ κατάλληλος ἀναστολεύς, ὅστις νὰ ἐμποδίζῃ τὴν ἀφ' ἑαυτοῦ κάθοδον τοῦ βάρους, ὅταν παύσῃ δρῶσα ἡ δύναμις. Τοιοῦτοι κρίκοι κατασκευάζονται διὰ βάρη μέχρι 10 τόννων καὶ διαδρομὰς μέχρι 50 ἑκατ. τοῦ μέτρου περίπου.

2) *Κρίκοι μετ' ὀνύχων καὶ ὀδοντωτοῦ κανόνος* Οὗτοι (σχ. 2) ἀποτελοῦνται ἐξ ὀδοντωτοῦ κανόνος Κα καὶ δύο ὀνύχων Ον, οἵτινες λειτουργοῦν ἐναλλὰξ ἀνυψωτικῶς καὶ ἀνασταλτικῶς. Τὸ ἀνυψωτέον βάρος Β ἑδράζεται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς Κε τοῦ ὀδοντωτοῦ κανόνος καὶ ἡ κίνησις μεταφέρεται διὰ τῶν ὀνύχων ἀπὸ μοχλὸν εἰσαγόμενον εἰς τὴν ὀπὴν Οπ. Τοιοῦτοι κρίκοι κατασκευάζονται διὰ βάρη μέχρι 15 τόννων καὶ διαδρομὰς μέχρι 50 ἑκατ. τοῦ μέτρου περίπου.

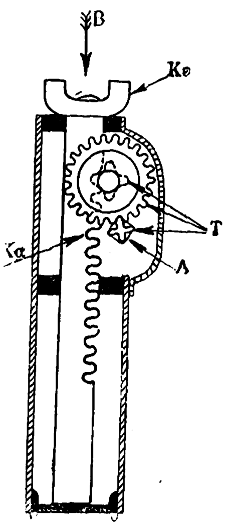

Σχ. 1. *Κρίκος μετ' ὀδοντωτῶν τροχῶν καὶ ὀδοντωτοῦ κανόνος.*

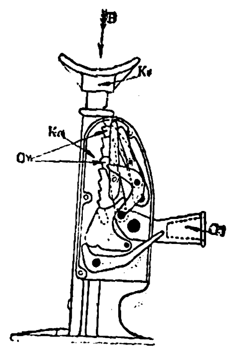

Σχ. 2. *Κρίκος μετ' ὀνύχων καὶ ὀδοντωτοῦ κανόνος.*

3) *Κοχλιωτοὶ κρίκοι.* Οὗτοι (σχ. 3) ἀποτελοῦνται ἐκ κοχλίου Κο, ὅστις περιστρέφεται ἐντὸς σταθεροῦ περικοχλίου Π, κινούμενος διὰ μοχλοῦ Μ. Τὸ ἀνυψωτέον βάρος Β ἑδράζεται ἐπὶ τῆς ἐλευθέρως περιστρεπτῆς κεφαλῆς Κε, ὥστε νὰ δύναται τοῦτο ν' ἀνυψωθῇ χωρὶς νὰ περιστρέφηται μετὰ τοῦ κοχλίου. Ὁ κοχλίας κατασκευάζεται ἀφ' ἑαυτοῦ σταθερός, ἵνα τὸ βάρος παραμένῃ ἀκίνητον ὅταν παύσῃ δρῶσα ἡ ἀνυψοῦσα δύναμις. Τοιοῦτοι κρίκοι κατασκευάζονται διὰ βάρη μέχρι 30 τόννων καὶ διαδρομὰς μέχρις 80 ἑκατ. τοῦ μέτρου περίπου.

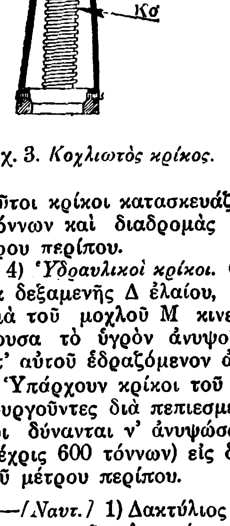

Σχ. 3. *Κοχλιωτὸς κρίκος.*

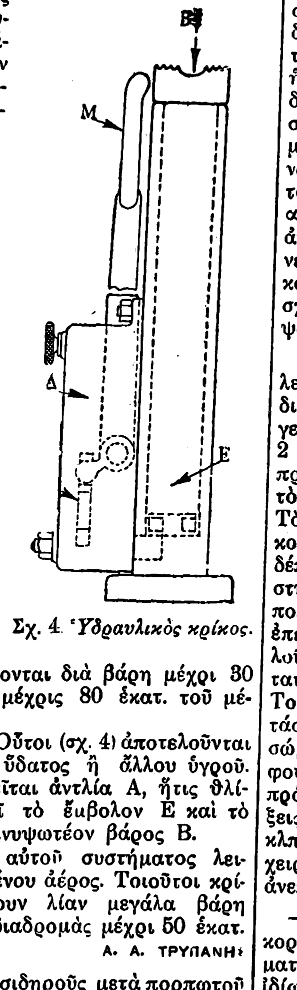

Σχ. 4. *'Υδραυλικὸς κρίκος.*

4) *'Υδραυλικοὶ κρίκοι.* Οὗτοι (σχ. 4) ἀποτελοῦνται ἐκ δεξαμενῆς Δ ἐλαίου, ὕδατος ἢ ἄλλου ὑγροῦ. Διὰ τοῦ μοχλοῦ Μ κινεῖται ἀντλία Α, ἥτις θλίβουσα τὸ ὑγρὸν ἀνυψοῖ τὸ ἔμβολον Ε καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ ἑδραζόμενον ἀνυψωτέον βάρος Β.

'Υπάρχουν κρίκοι τοῦ αὐτοῦ συστήματος λειτουργοῦντες διὰ πεπιεσμένου ἀέρος. Τοιοῦτοι κρίκοι δύνανται ν' ἀνυψώσουν λίαν μεγάλα βάρη (μέχρις 600 τόννων) εἰς διαδρομὰς μέχρι 50 ἑκατ. τοῦ μέτρου περίπου. Α. Α. ΤΡΥΠΑΝΗΣ

—*/Ναυτ./* 1) Δακτύλιος σιδηροῦς μετὰ πορπωτοῦ γόμφου, τοῦ τελευταίου τούτου γομφουμένου ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ὡς καὶ εἰς τὰς ζώστρας, εἰς τοὺς τοίχους καὶ τοὺς κίονας τοῦ πλοίου, τοῦ δὲ δακτυλίου δυναμένου νὰ κινῆται ἐν τῇ πόρπῃ, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ἐπεράσθη πρὸ τῆς διὰ σφυρηλασίας συγκολλήσεως τῶν ἄκρων του· χρησιμεύουσιν εἰς τὴν ἔχμασιν τῶν οὐρῶν τῶν τροχίλων, ἢ τὸν ἀγκυρισμὸν τῶν κοράκων των, ἰδίως τῶν λυκίσκων, ὡς καὶ τῶν τῶν ἀπολαβείων. 2) Ἕκαστον τῶν ἐκ σφυρηλάτου σιδήρου ἐλλειπτικῶν κατασκευασμάτων, τὰ ὁποῖα, συνηνωμένα πρὸς ἄλληλα ἕως μήκους ὡρισμένου, ἀποτελοῦν τὰ *ἅμματα* (βλ. λ.) τῆς ἁλύσεως. Οἱ κρίκοι οὗτοι (κοιν *χαλκᾶδες*) δύνανται νὰ ὦσιν εἴτε μετὰ χυτοσιδηροῦ διαπηγος εἰς τὸ μέσον, ὅτε καὶ καλοῦνται ἐπισήμως μὲν *διάδετοι κρίκοι*, κοιν. δὲ *«θῆτα»*, εἴτε ἄνευ τοιούτου, ὁπότε καλοῦνται *ἄδετοι*. Πάντως τὸ ἓν τῶν ἄκρων παντὸς ἅμματος, ἀποτελουμένου ἐκ στοίχου διαδέτων ἢ καὶ ἀδέτων κρίκων, ἀπολήγει εἰς ἄδετον κρίκον μειζόνων διαστάσεων, περιβάλλοντα τὸν αὐχένα τοῦ ἀγκυλίου καὶ ὀνομαζόμενον *συνδετικὸν κρίκον*, τὸ δὲ ἕτερον εἰς διάδετον, ὀνομαζόμενον *ἀντερειστικόν*, καὶ οὗ ἡ διάπηξ εἶναι ἀσυμμέτρως τεθειμένη, ἀφίνουσα μείζονα χῶρον, ἐν τῷ ὁποίῳ περᾶται ὁ γόμφος τοῦ ἀγκυλίου.

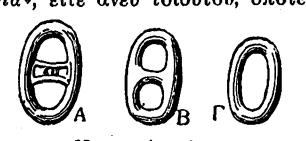

Ναυτικοὶ κρίκοι.
(Α, 'Αντερειστικός.—Β, Διάδετος.—Γ, Ἄδετος.)

Πάχος κρίκου ὀνομάζομεν τὴν διάμετρον τοῦ γεννήτορος κύκλου τοῦ κρίκου (βλ. *κρίκος /Παραστ. Γεωμ /*), χρησιμεύουσαν καὶ ὡς μέτρον τῆς ἀντοχῆς τῆς *ἁλύσεως* βλ. λ.) Σ. Ε. Λ.

—*[Παραστ. Γεωμετρ.]* Ὁ μαθηματικὸς ὁρισμὸς τοῦ κρίκου ὡς ἐπιφανείας ἐκ περιστροφῆς δίδεται ὡς ἐπιφανείας γενομένης ὑπὸ περιφερείας κύκλου στρεφομένης περὶ ἄξονα, οὕτως ὥστε ἡ μὲν ἀπόστασις τοῦ κέντρου της ἀπὸ τοῦ ἄξονος νὰ μένῃ σταθερά, ἀλλὰ καὶ νὰ καταγράφῃ ἐπίπεδον κάθετον ἐπ' αὐτόν, τὸ δὲ ἐπίπεδόν της νὰ διέρχηται διαρκῶς διὰ τοῦ ἄξονος. Κατὰ ταῦτα, ὁ κρίκος ἔχει δύο ἰσημερινοὺς κύκλους, τὸν ἐξωτερικὸν δηλαδὴ καὶ τὸν κύκλον τοῦ *λαιμοῦ*, κειμένους ἐφ' ἑνὸς ἐπιπέδου, τῶν δὲ παραλλήλων του ἕνα ἀνώτερον καταγραφέντα ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου σημείου τῆς γενετείρας ἐπιφανείας καὶ ἕνα κατώτερον. Οὕτως, αἱ μὲν μεσημβριναὶ τομαὶ δίδουσι ζεῦγος κύκλων πάντοτε τὸ αὐτό, αἱ δὲ καθέτως τῷ ἄξονι δύο παραλλήλους, τὸν ἕνα ἐξωτερικὸν καὶ τὸν ἄλλον ἐσωτερικόν, ἀνισομεγέθεις μέν, ἀλλὰ τῶν ὁποίων τὸ ἡμιάθροισμα τῶν ἀκτίνων ἰσοῦται πρὸς σταθεράν, τὴν ἀπόστασιν δηλαδὴ τοῦ κέντρου τῆς γενετείρας ἐπιφανείας ἀπὸ τοῦ ἄξονος τῆς περιστροφῆς. Ὁ οὑτωσὶ γινόμενος κρίκος, λόγῳ τῆς μεγάλης τιμῆς τῆς ροπῆς ἀδρανείας του, χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν σφονδύλων τῶν γυροσκοπίων. Ἔχει δὲ καὶ παράδοξον ἰδιότητα ὡς πρὸς τὰ ἐφαπτόμενα ἐπίπεδα τῶν σημείων τῆς ἐπιφανείας του, ἣν κατέγραψεν ἡ ἔσω ἡμιπεριφέρεια τοῦ γεννήτορος κύκλου· διότι πᾶν τοιοῦτον ἐπίπεδον, καίτοι περιέχει πάσας τάς, κατὰ τὸ σημεῖον τῆς ἐπαφῆς, ἐφαπτομένας πασῶν τῶν καμπύλων τῆς ἐπιφανείας, εἶναι ἐν τούτοις τέμνον διὰ τὴν λοιπὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κρίκου, ἣν τέμνει κατὰ καμπύλην σχήματος ∞. Ὡς εἰκός, κρίκοι εἶναι διαφόρων τύπων, ἀναλόγως τοῦ σχήματος τῆς γενετείρας ἐπιφανείας, ἥτις δύναται νὰ ᾖ ἔλλειψις, ὀρθογώνιον, ἢ καὶ καμπύλη οἱαδήποτε, πάντως ὅμως τὸ γεννῆτορ σχῆμα δέον νὰ ᾖ συμμετρικὸν πρὸς τὸν προκύψοντα ἰσημερινόν. Σ. Ε. Λ.

—*[Γυμν.]* Ὄργανον γυμναστικὸν ὁ *κρίκος*, ἀποτελεῖται ἐκ δύο κρίκων σιδηρῶν πάχους 2 ἑκτσμ. καὶ διαμέτρου 20 ἑκτσμ., οἵτινες ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς γεφύρας τοῦ γυμναστηρίου διὰ δύο σχοινίων, πάχους 2 ἑκτμ. Τὰ σχοινία ταῦτα καταλήγουν πολλάκις πρὸς τὰ κάτω εἰς δέρμα, ρυθμίζον καὶ κανονίζον τὸ ὕψος, ἀφίστανται δὲ ἀλλήλων κατὰ 40 ἑκτμ. Τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὁρίζεται κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ ἀναλόγως πρὸς τὰς ἀσκήσεις, ἀλλ' οὐδέποτε ὅμως τοῦτο πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀσκουμένου. Οἱ κρίκοι περιβάλλονται πολλάκις διὰ λεπτοῦ στρώματος ἐρίου, ἔξωθεν δὲ ἐπενδύονται διὰ δέρματος. 'Επὶ τῶν κρίκων τελοῦνται ἀσκήσεις δυσκολώταται καὶ θεαματικώταται, ἀναπτύσσουσαι τὸ θάρρος καὶ τὴν τόλμην. Τοιαῦται εἶναι αἱ ἐξαρτήσεις, αἱ κάμψεις καὶ αἱ τάσεις τῶν ἄκρων, ἡ κυκλικὴ περιστροφὴ τοῦ σώματος, τῶν ποδῶν στηριζομένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, αἱ στηρίξεις, αἱ αἰωρήσεις, τὰ πρὸς τὰ πρόσω ἅλματα, τὰ ἐναέρια κυβιστήματα, αἱ ἕλξεις, αἱ ἀναβάσεις, αἱ στρεβλώσεις, ὁ σταυρὸς κλπ. Τὰς ἀσκήσεις ὅμως ταύτας πρέπει νὰ ἐπιχειρῶσιν οἱ ἀρκούντως γεγυμνασμένοι καὶ ἱκανῶς ἀνεπτυγμένας ἔχοντες τὰς δυνάμεις. Σ. Γ. Σ.

—*/Βοτ.]* Καλεῖται *κρίκος* ὁ χιτὼν ὁ ἐντὸς τοῦ κορμοῦ τοῦ ξύλου σχηματιζόμενος. Οἱ κρίκοι σχηματίζονται κατ' ἔτος, δι' ὃ καὶ καλοῦνται *ἐτήσιοι*, ἰδίως δὲ εἰς τὰ δένδρα τῶν ψυχρῶν χωρῶν. 'Εκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κρίκων εὑρίσκεται πολλάκις κατὰ μεγίστην προσέγγισιν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐτῶν τῶν φυτῶν. Ὁ Adanson ἔδωσε τὴν ὀνομασίαν *κρίκος* εἰς ἴδιον ὄργανον, ὅπερ παρουσιάζουσι τὰ σποριάγγεια διαφόρων, νομευτικῶν κυρίως, φυτῶν, καὶ ὅπερ προέρχεται ἐξ ὑπερτροφίας καὶ παχύνσεως τῶν κυττάρων τοῦ σποριαγγείου. Ἡ μορφή, τὸ μέγεθος καὶ ἡ ὑφὴ τῶν κρίκων πολ-

Digitized by Google

λάκις χρησιμεύουσι διὰ τὴν φυτολογικὴν κατάταξιν διαφόρων φυτῶν. Εἰς τοὺς μύκητας, *κρίκος* καλεῖται εἶδος μεμβράνης ἢ νηματοειδοῦς ὑμενίου, ἥτις ἐφάπτεται ἀφ' ἑνὸς μὲν μετὰ τοῦ ποδίσκου τοῦ φυτοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου μετὰ τῶν ἄκρων τῆς πυλοειδοῦς κορυφῆς. Δ. Ν. Π.

κρικοτραχειακὸς ***σύνδεσμος*** */'Ανατομ./.* Δακτυλιοειδὴς ἐλαστικὸς ὑμήν, συνάπτων τὸ κάτω χεῖλος τοῦ κρικοειδοῦς χόνδρου μετὰ τοῦ πρώτου ἡμικρικίου τῆς τραχείας ἀρτηρίας. Ι. Π.

κρικῶ (*—όω*)· μεταβάλλω τι εἰς κρίκον, κάμνω τι κρικωτόν· || προσαρμόζω εἴς τι κρίκον, περικλείω ἐντὸς κρίκου.

κρικωτός, *—ή, —όν*· ὁ περιεστραμμένος δίκην κρίκου, κυκλοτερής· || ὁ ἐκ κρίκων συνιστάμενος: «κρικωτὴ σφαῖρα»· || «κρικωτοὶ σκώληκες» (βλ. κατωτ.).

— **κρικωτοὶ** ***σκώληκες*** (οἱ) */Ζωολ./.* Ἄθροισμα σκωλήκων, ὧν τὸ σῶμα ἀποτελεῖται ἐκ κρίκων, οἱ ἄλλως καλούμενοι *ζωνοσκώληκες* (βλ.λ.). Δ. Ν. Π.

Κριλένκο, ***Νικόλαος - Βασίλιεβιτς.*** Ρῶσος μετεπαναστατικὸς στρατηγὸς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1885 εἰς Λουμπλίν. Σπουδάζων νομικὰ εἰς Πετρούπολιν, ἀνεμείχθη εἰς μυστικὰς ἐπαναστατικὰς ὀργανώσεις. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1905 ἔδρασεν ὡς ἀρχηγὸς ἐπαναστατικῆς ὀργανώσεως. Συλληφθεὶς τῷ 1906, ὡς μετέχων εἰς στρατιωτικὴν μπολσεβικικὴν ὀργάνωσιν, ἠθωώθη καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Λουμπλίν, ὅπου ἐσυνέχισε τὰς σπουδάς του, μετὰ τὸ πέρας τῶν ὁποίων ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλοσοφίας. Συλληφθεὶς καὶ πάλιν τῷ 1913, ἀπέδρασεν εἰς Σουηδίαν, ἐπανελθὼν δὲ εἰς Ρωσίαν (1915) ἐφυλακίσθη καὶ μετὰ ἑξάμηνον ἐστάλη εἰς τὸ μέτωπον ὡς ἀνθυπολοχαγός. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπαναστάσεως (Μάρτιος 1917), ἐγένετο πρόεδρος τοῦ σοβιὲτ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἀπεστάλη ὡς ἀντιπρόσωπος εἰς τὸ πρῶτον συνέδριον τῶν σοβιέτ. Ἐπιστρέψας εἰς τὸ μέτωπον, συνελήφθη (Ἰούλιος 1917), κατὰ διαταγὴν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως Κερένσκυ, καὶ ἐφυλακίσθη ἐπὶ δίμηνον. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς μπολσεβικικῆς ἐπαναστάσεως ὠνομάσθη ἀρχιστράτηγος, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ στρατηγοῦ Ντουχόνιν, ὅστις ἠρνεῖτο ν' ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις εἰρήνης μετὰ τῶν Αὐστρογερμανῶν. Κατέπνιξε τὰς ἀντεπαναστατικὰς κινήσεις εἰς τὸ μέτωπον καὶ μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Μπρὲστ-Λιτόφσκ παρέδωσε τὴν θέσιν του εἰς τὸν Τρότσκυ. Ὑπῆρξεν ὁ δημιουργὸς τῆς ἐπαναστατικῆς δικαιοσύνης καὶ ἐγένετο δημόσιος κατήγορος ἐν Μόσχᾳ μέχρι τοῦ 1921, ὅτε ἀπεμακρύνθη τῆς θέσεώς του κατόπιν διαφωνίας πρὸς τὸν Λένιν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐπανῆλθεν ὡς γενικὸς ἀντεισαγγελεὺς τῆς Ρωσικῆς Σοβιετικῆς Σοσιαλιστικῆς Δημοκρατίας καὶ ὑφυπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. Ἔγραψεν: «Ἐπὶ πέντε ἔτη. Στρατιωτικαὶ ἀναμνήσεις, 1918—1922» (1923). Θ. Ν. Τ

Κριλώφ, ***Ἰβὰν - Ἀνδρέγιεβιτς.*** Ρῶσος ποιητὴς (βλ. *Κρυλώφ*).

— **Κριλώφ,** ***Ἀλέξης - Νικολάγιεβιτς.*** Ρῶσος μαθηματικὸς καὶ ναυπηγὸς (βλ. *Κρυλώφ*).

κρῖμα (τό)· ἁμάρτημα θρησκευτικόν, παράβασις θείας ἐντολῆς ἢ θρησκευτικῆς παραδόσεως: «ὁ ὅρκος εἶναι κρῖμα», «μὴ τρώς κρέας τὴ μεγάλη βδομάδα γιατὶ εἶναι κρῖμα», «θὰ τὸ κάμω, ἀφοῦ μὲ διατάσσεις, ἀλλὰ τὸ κρῖμα 'ς τὸ λαιμό σου», «νὰ σοῦ ξεμολογηθῶ τὰ κρίματά μου»· || φρ. «τί κρῖμα» ἢ «κρῖμα ποῦ» πρὸς ἔκφρασιν λύπης ἢ δυσανασχετήσεως: «τί κρῖμα νὰ μὴν πάω καὶ γώ!», «τί κρῖμα νὰ κάμωμε τόσα ἔξοδα ἄδικα!»· || φρ. «κρῖμα 'ς τό...» ὁμοίως πρὸς ἔκφρασιν σχετλιασμοῦ: «κρῖμα 'ς τὰ ἔξοδα, 'ς τοὺς κόπους», «κρῖμα 'ς τὰ νιᾶτά σου,—'ς τὴν ἐμορφιά σου», «κρῖμα 'ς τὰ γράμμματα ποῦ ξέρεις»· || ἀρχ. κρίσις, ἀπόφασις· || καταδίκη: «παρέδωκαν αὐτὸν εἰς κρῖμα θανάτου»· || φρ. «κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος» λεγομένη ὡς αἰτιολογία δεινοῦ τινός: «ἐκ γενετῆς τυφλὸς κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος».

Κριμαία */Γεωγρ./.* Χερσόνησος τῆς νοτίας εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας καὶ αὐτόνομος σοβιετικὴ σοσιαλιστικὴ δημοκρατία τῆς Ἑνώσεως τῶν Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν. Ἡ χερσόνησος κεῖται μεταξὺ 44°23' καὶ 46°21' Β. πλάτους καὶ 2° 10' καὶ 6°20' Α. μήκους, εἰς τὸ κέντρον τῶν βορείων ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου πόντου, πρὸς Ν. τῆς Οὐκρανίας, μεταξὺ Εὐξείνου πόντου καὶ Ἀζοφικῆς θαλάσσης. Ἀποτελεῖ ἀκανόνιστον τετράγωνον ἑνούμενον πρὸς Β. μὲ τὰς στέππας τῆς Ν. Ρωσίας διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Περεκόπ, ἔχοντος πλάτος 7,5 χλμ. Τὸ μεγαλύτερον μῆκος αὐτῆς, ἤτοι ἀπὸ τῆς πόλεως Περεκὸπ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σάρυτς εἶναι 197 χλμ., τὸ δὲ πλάτος ἐξ Α. πρὸς Δ, ἤτοι ἀπὸ τῆς πόλεως Γενῆ - Καλὲ μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Ταρκὰν 320 χλμ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 25.310 τ. χλμ. καὶ 714.100 κατ., ἐξ ὧν 42,2 Ρῶσοι, 25,1 Τάταροι. 10,9 Οὐκρανοί, 6,1 Γερμανοί, 5,6 Ἑβραῖοι, 10,1 διάφοροι (Ἕλληνες, Ἀρμένιοι, Βούλγαροι, Καραΐμαι). Αἱ ἀκταὶ αὐτῆς ἔχουν μῆκος 1000 χλμ. καὶ εἶναι εἰς πλεῖστα σημεῖα πολυσχιδεῖς, σχηματίζουσαι πολλοὺς κόλπους καὶ ἀσφαλεῖς ὅρμους καὶ λιμένας, κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ κόλπος *Καρκινίτης*, ὁ τῆς *Εὐπατορίας*, τῆς *Θεοδοσίας*, τοῦ *Ἀραμπὰτ* καὶ οἱ λιμένες τῆς *Εὐπατορίας*, τῆς *Σεβαστουπόλεως*, τῆς *Μπαλακλάβα*, τῆς *Γιάλτα*, τοῦ *Κὲρτς* κτλ. Πρὸς Α. τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Περεκὸπ ἐκτείνεται ἡ πολυσχιδὴς *Σαπρὰ* θάλασσα, λιμνοθάλασσα καταλαμβάνουσα τὰς ΒΑ. ἀκτὰς τῆς χερσονήσου καὶ χωριζομένη ἀπὸ τῆς Ἀζοφικῆς διὰ τοῦ βέλους τοῦ Ἀραμπάτ, στενῆς λωρίδος ἀμμώδους γῆς, ἀρχομένης πρὸς Ν. ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀραμπὰτ καὶ ληγούσης πρὸς Β. εἰς τὸ στενὸν τοῦ Γενίτσεσι. Τὰ κυριώτερα ἀκρωτήρια αὐτῆς εἶναι ἐν μὲν τῇ Ἀζοφικῇ τὸ *Καζαντίπ*. ἐν δὲ τῷ Εὐξείνῳ τὰ *Τὰχ - Κιτσίκ*, *Τσουμπάν*, *Λάστι*, *Σάρυτς*, *Χερσόνησος*, *Ταρκὰν* κτλ. Τὸ ἀνατολικώτερον ἄκρον τῆς Κριμαίας σχηματίζει ἰδιαιτέραν μικρὰν χερσόνησον, τὴν τοῦ *Κέρτς*, χωριζομένην ἀπὸ τῆς ἔναντι ξηρᾶς διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Κὲρτς (*Κιμμερίου Βοσπόρου*). Τὸ ἔδαφος τῆς Κριμαίας διαιρεῖται εἰς δύο σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων χωριζόμενα τμήματα: τὸ βόρειον, ὅπερ καταλαμβάνει τὰ ³/₄ τῆς χώρας καὶ εἶναι στεππῶδες, καὶ τὸ νότιον, ὅπερ εἶναι ὀρεινόν, καταλαμβανόμενον ὑπὸ τῶν *Ταυρικῶν* ὀρέων (*Ἰάϊλα Ντάγ*), ἅτινα σχηματίζουν λωρίδα μήκους 160 χλμ. καὶ πλάτους 37. Τὰ ὄρη ταῦτα ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τῆς ΝΑ. παραλίας, ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς τὰ ΝΔ., καὶ ἀνήκουν γεωλογικῶς εἰς τὴν συστάδα τοῦ Καυκάσου, τοῦ ὁποίου ἀποτελοῦν τὴν ΒΔ. ἐπέκτασιν, ἔχοντα ὡς κυριωτέρας κορυφὰς τὰς *Ντεμὶρ - Καποῦ* (1521 μ. ὕψους), *Τσατὺρ - Ντὰγ* (1521 μ.), *Ρόμαν - Κὸχ* (1541 μ.) καὶ

Μπαμπουγκὰν Ἰάϊλα (1655 μ.). Τὰ Ταυρικὰ ὄρη εἶναι πλήρη σπηλαίων μετὰ σταλακτιτῶν, τινὰ δὲ τούτων ἔχουν διατρηθῆ καὶ διὰ τεχνητῶν ὑπογείων διαδρόμων, οἵτινες ἀποτελοῦν ἀληθεῖς ὑπογείους συνοικισμούς. Εἶναι κεκαλυμμένα ὑπὸ δασῶν καὶ παντοειδοῦς φυτείας, μεταξὺ αὐτῶν δὲ καὶ τῆς θαλάσσης ὑπάρχει στενὴ λωρὶς γῆς πλάτους 5 μέχρις 9 χλμ. Ἐν Κριμαίᾳ δὲν ὑπάρχουν μεγάλοι ποταμοί· ἀντιθέτως ὑπάρχουν πολλοὶ μικροὶ τοιοῦτοι, οἵτινες κατὰ μὲν τὸν χειμῶνα μετατρέπονται εἰς ὁρμητικοὺς χειμάρρους, ἐπιφέροντας τεραστίας καταστροφάς, κατὰ δὲ τὸ θέρος ξηραίνονται. Οἱ κυριώτεροι τούτων εἶναι ὁ ὁ *Ἄλμα*, ὁ *Τσερνάϊα*, ὁ *Μπελμπέκ*, ὁ *Κάτσα* καὶ ὁ *Σαλγκίρ*. Πάντες οὗτοι πηγάζουν ἐκ τῶν Β. κλιτύων τῶν Ταυρικῶν ὀρέων καὶ ἐκβάλλουν εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον, πλὴν τοῦ Σαλγκίρ, ὁ ὁποῖος ἐκβάλλει εἰς τὴν Σαπρὰν θάλασσαν. Ἡ χερσόνησος ἔχει περὶ τὰς 400 μικρὰς λίμνας, πλεῖσται τῶν ὁποίων εὑρίσκονται παρὰ τὰ παράλια τῆς Ἀζοφικῆς, ἀποτελοῦσαι μᾶλλον λιμνοθαλάσσας καὶ ἁλυκάς. Τὸ κλῖμα τῆς Κριμαίας εἶναι εὔκρατον καὶ ὑγιεινόν, τὸν δὲ χειμῶνα εἰς τὰ νότια μέρη μᾶλλον ἤπιον, καθότι ἡ θερμοκρασία, ἂν καὶ κατέρχεται συνήθως κάτω τῶν 7°, οὐδέποτε διατηρεῖται καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν. Κυριαρχοῦντες ἐν τῇ χερσονήσῳ ἄνεμοι εἶναι οἱ ἐξ Α. καὶ ΒΑ. πνέοντες, πλὴν τῆς Θεοδοσίας, ὅπου ὑπερισχύει ὁ ΒΑ. Τὰ Ταυρικὰ ὄρη προασπίζουν τὴν ΝΑ. παραλίαν τῆς Κριμαίας ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς ἀνέμους τοῦ βορρᾶ καὶ τοὺς ΒΑ. καὶ καθιστοῦν τὴν στενὴν λωρίδα γῆς, ἥτις ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν ὀρέων καὶ τῆς θαλάσσης, ἀπὸ πόλεως Σουντὰκ μέχρι τῆς πόλεως Μπαλακλάβα, ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων κλιματολογικῶν σταθμῶν τοῦ κόσμου. Ἡ παραλία αὕτη εἶναι γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ρωσικὴ Ριβιέρα*, ἔχει κλῖμα τροπικόν, μὲ μέσην ἐτησίαν θερμοκρασίαν 14,5°, ἀνωτάτην 24,5° καὶ κατωτάτην 3,5°. Ἡ ἐν αὐτῇ βλάστησις εἶναι πλουσιωτάτη εἰς ἐλαιῶνας, ἀμπέλους, ὀπωρόφορα δένδρα, φοίνικας, δάφνας καὶ ἑσπεριδοειδῆ. Ἕνεκα τοῦ κλίματος τούτου ἡ Ρωσικὴ Ριβιέρα ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων εἶχε χρησιμοποιηθῆ ὡς τόπος ἀναψυχῆς καὶ ὡς εὐνοουμένη διαμονὴ ἡγεμόνων, μεγιστάνων, βασιλέων, αὐτοκρατόρων, ἀριστοκρατῶν, πλουσίων καὶ ἀναρρωννυόντων, ὡς μαρτυροῦν τὰ ἐν αὐτῇ ἐγκατεσπαρμένα ἐρείπια παλαιῶν κτηρίων, ἐπαύλεων, ἀνακτόρων καὶ μεσαιωνικῶν πύργων, καὶ οἱ διασῳζόμενοι μέχρι σήμερον θαυμάσιοι κῆποι, αἱ πολυτελέσταται ἐπαύλεις τῶν Ρώσων ἀριστοκρατῶν καὶ πλουσίων, τὰ μοναστήρια, τὰ ἀνάκτορα τῶν Ρώσων αὐτοκρατόρων, τὰ μεγαλοπρεπῆ ξενοδοχεῖα καὶ ἄλλα κέντρα ἀναψυχῆς, τὰ σανατόρια καὶ αἱ πολυάριθμοι καὶ ὀνομασταὶ λουτροπόλεις, ὧν κυριώτεραι εἶναι ἡ *Γιάλτα*, ἡ *Λεβάδια*, ἡ *Μπαλακλάβα*, ἡ *Ἀλούχτα* καὶ ἡ *Ἀλούπκα*. Τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῆς Κριμαίας ἐξύμνησαν οἱ μεγαλύτεροι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς τῆς Ρωσίας, ἐν οἷς ὁ Πούσκιν, ὁ Μίτσκιεβιτς, ὁ Τολστόϊ, ὁ Γκόρκι κλπ. Τὸ ἔδαφος τῆς χώρας εἶναι ὀνομαστὸν διὰ τὴν γονιμότητά του, παράγον σιτηρά, σταφυλάς, καπνόν, ἔλαιον, ὀπώρας κτλ. Ἡ κτηνοτροφία ἀκμάζει, ἀφθονούντων τῶν ἵππων, καμήλων καὶ προβάτων, ἅτινα παρέχουν ὀνομαστὸν εἶδος ἐρίου, καλούμενον «μπαρανκί». Παράγει ἐπίσης ἄφθονον καὶ ἐξαίρετον ἅλας καὶ ἔχει πλούσια λατομεῖα γυψοῦ μαρμάρου καὶ πορφυρίτου καὶ μεταλλεῖα σιδήρου καὶ χαλκοῦ ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Κέρτς. Ἡ διὰ ξηρᾶς συγκοινωνία ἐκτελεῖται διὰ καλοῦ ὁδικοῦ δικτύου καὶ διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἑνούσης τὰς παραλίους πόλεις Κέρτς, Θεοδοσίαν, Σεβαστούπολιν καὶ Εὐπατορίαν μετὰ τῆς Συμφεροπόλεως καὶ τοῦ Χαρκόβου. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Συμφερόπολις*, μετονομασθεῖσα νῦν εἰς *Ἄκ - Μετσέτ*, κυριώτεραι δὲ πόλεις ἡ *Σεβαστούπολις*, μετονομασθεῖσα εἰς *Ἄκ-χιάρ*, ἡ *Κέρτς* ἡ *Γιάλτα*, μετονομασθεῖσα εἰς *Κρασνοαρμεῖσκ*, ἡ *Θεοδοσία*, μετονομασθεῖσα εἰς *Κέφε*, ἡ *Εὐπατρία*, μετονομασθεῖσα εἰς *Γκουέσλεβε*. Ἐπίσημοι γλῶσσαι εἶναι ἡ ταταρικὴ καὶ ἡ ρωσική. Διοικητικῶς ἡ Κριμαία διαιρεῖται εἰς δέκα περιφερείας, κυβερνᾶται δὲ ὑπὸ τῆς τοπικῆς σοβιετικῆς συνελεύσεως, τοῦ κεντρικοῦ ἐκτελεστικοῦ συμβουλίου καὶ ὑπὸ τοῦ συμβουλίου τῶν ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ, ἀποτελουμένου ἐκ τῶν ἐπιτρόπων τῶν Ἐσωτερικῶν, τῆς Γεωργίας, τῆς Δικαιοσύνης, τῆς Ὑγιεινῆς καὶ τοῦ Ἐκπολιτισμοῦ καὶ πέντε ἀντιπροσώπων τῶν λαϊκῶν συμβουλίων. Ἀνεκηρύχθη εἰς αὐτόνομον σοβιετικὴν σοσιαλιστικὴν δημοκρατίαν τὴν 18 Ὀκτωβρίου 1921. Μ. Δ. Β.

—*/Στρατ. Γεωγρ./* Ἡ *Κριμαία*, ἔχουσα σχῆμα ἀκανονίστου τετραπλεύρου, συνδεομένη πρὸς τὴν λοιπὴν ἤπειρον διὰ τοῦ στενοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Περεκόπ, πλάτους 7—8 χλμ., εἶναι λίαν δυσπρόσβλητος ἀπὸ βορρᾶ. Ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ, χρησιμοποιηθέντος ἀνέκαθεν ὡς ἀμυντικοῦ μέσου, ὑπάρχει τάφρος καὶ παλαιὸν φρούριον. Ἐπίσης ὑπῆρχον φρούρια καὶ εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ βέλους τοῦ Ἀραμπάτ, φράσσοντα τὰς πρὸς τὴν Κριμαίαν ἀπὸ τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης εἰσόδους Γκενίτσι καὶ Ἀραμπάτ, τὰς μόνας μετὰ τῆς τοῦ Περεκὸπ φερούσας εἰς συγκοινωνίαν τὴν χερσόνησον μετὰ τῆς λοιπῆς Ρωσίας. Ἡ ΝΑ. πλευρὰ τοῦ τετραπλεύρου προστατεύεται ὑπὸ τῆς ὀροσειρᾶς Ἰάϊλα Ντάγ, ἥτις σχηματίζει τεῖχος μήκους 160 χλμ. καὶ πλάτους 10—40 χλμ. Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Κριμαίας ὑπάρχουσι θέσεις ἀποβάσεως στρατευμάτων, χρησιμοποιηθεῖσαι εἰς προγενεστέρας ἐκστρατείας καὶ κυρίως κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον (*Εὐπατορία*, *Καμιές*, *Μπαλακλάβα*). Εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν εὑρίσκεται ὁ ὀχυρὸς πολεμικὸς λιμὴν τῆς πόλεως *Ἀκ-χιάρ*, τῆς ἄλλοτε *Σεβαστουπόλεως*, ἧς ἡ ἐκπόρθησις ἐπήνεγκε τὸ πέρας τοῦ *Κριμαϊκοῦ* πολέμου (βλ. λ.). Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

—*/Ἱστορ./* Τὰς πρώτας ἱστορικὰς πληροφορίας περὶ τῆς *Κριμαίας* ἔχομεν ἐκ τοῦ Ἡροδότου. Ἡ χώρα αὕτη ἐξετείνετο εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον μέχρι τῆς Τραχείας χερσονήσου. Πρῶτοι κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν οἱ *Ταύριοι*, σκυθικῆς καταγωγῆς, οἵτινες περιεπλανῶντο πρὸς ἀνατολὰς μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ταναΐδος καὶ τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου καὶ ἀπέζων ἐκ τῆς λεηλασίας. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα π. Χ. ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ χώρᾳ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι (βλ. λ. *Ταυρίς*). Βραδύτερον ἀπετέλεσε μέρος τοῦ βασιλείου τοῦ Φαρνάκου. Μετὰ τοὺς Ρωμαίους περιῆλθεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἀπετέλεσε τὸ θέμα τῆς *Χερσῶνος*. Τῷ 1427, ὅτε οἱ Τάταροι ὑπεδούλωσαν τὴν Ρωσίαν, κατέκτησαν καὶ τὴν Ταυρικήν, εἰς ἣν ἔδωσαν τὸ ὄνομα Krym καὶ ἔκτοτε ἡ χώρα ὠνομάσθη *Κριμαία*. Μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Ταταρων ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Δουσκόϊ, ἱδρύθη ὑπὸ τῶν λειψάνων αὐτῶν τὸ χανᾶτον τῆς Κριμαίας μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Μπαξὲ-Σαράϊ*. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ χανᾶτον τῆς Κριμαίας ἐδέχθη (1475) τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Τούρκων. Ἐπὶ αὐτοκρατείρας τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνης Β', ἡ Κριμαία διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Καϊναρτζῆ ἐκηρύχθη, τῷ 1774, ἀνεξάρτητος, ἀλλ' ἐπεκράτησε τοιαύτη ἀναρχία ἐν αὐτῇ, ὥστε ἡ Ρωσία ἐπενέβη καὶ τῷ 1783 ἥνωσεν αὐτὴν πρὸς τὸ κράτος της. Ἡ Τουρκία διεμαρτυρήθη κατὰ τῆς πράξεως ταύτης, ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀνεγνώρισε τὴν ἕνωσιν, ὁ δὲ εὐνοούμενος τῆς Αἰκατερίνης Β' πρίγκιψ Ποκιόμκιν διωρίσθη ἀντιβασιλεύς. Οὗτος μετῴκισε πλῆθος Ρώσων καὶ Ἑλλήνων καὶ ἵδρυσε πόλεις, εἰς ἃς ἔδωσε τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ὀνόματα αὐτῶν. Ἔκτοτε κατεσκευάσθησαν μεγάλοι λιμένες καὶ ναύσταθμοι ἔλαβε δὲ τεραστίαν ἀνάπτυξιν ἡ ἀμπελουργία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Digitized by Google

Κατὰ τὸ 1854 ἡ Κριμαία ἐγένετο τὸ θέατρον τοῦ *Κριμαϊκοῦ πολέμου* (βλ. λ.). Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον ἀπετέλεσεν ὁμώνυμον κυβερνεῖον τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ Κριμαία, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1917, κατελήφθη ὑπὸ γερμανικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα παρέμειναν μέχρι τοῦ Νοεμβρίου 1918. Τῷ 1919 καὶ τῷ 1920 ἐγένετο βάσις τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν Ρώσων ἀντεπαναστατῶν ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Ντενίκιν καὶ Βράγγελ, βοηθουμένους καὶ ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, ὅστις κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τοῦ Κὲρτς ἐβομβάρδισε τὸ ἐν αὐτῇ μπολσεβικικὸν στρατηγεῖον (βλ. καὶ λ. *Βράγγελ*). Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ἀντεπαναστατῶν καὶ τὴν ἐκκένωσιν τῆς χερσονήσου ὑπὸ τῆς «Λευκῆς στρατιᾶς», ἡ Κριμαία κατελήφθη, τὸν Νοέμβριον τοῦ 1920, ὑπὸ τῶν μπολσεβικικῶν στρατευμάτων, τὴν δὲ 18 Ὀκτωβρίου τοῦ 1921 οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν τοπικῶν σοβιὲτ ἀνεκήρυξαν τὴν χώραν αὐτόνομον σοβιετικὴν σοσιαλιστικὴν δημοκρατίαν, μετέχουσαν ὡς μέλος εἰς τὴν Ἕνωσιν τῶν Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— / *Φιλοτ.* / Ἡ ἐν *Κριμαίᾳ* δρῶσα στρατιὰ τοῦ στρατηγοῦ Βράγγελ κατὰ τὸ 1920 ἐξέδωκεν εἰδικὰ διὰ τὴν περιοχὴν γραμματόσημα, ἐπισημάνασα πρὸς τοῦτο 6 ἀξίας ρωσικῶν γραμματοσήμων τῶν ἐκδόσεων 1908 καὶ 1909 μὲ εἰδικὸν ἐπισήμασμα ρωσιστὶ καὶ νέας ἀξίας. Τὸ γραμματόσημα ταῦτα ἔχουσιν ἐλαχίστην ἀξίαν, πλὴν ποικιλιῶν τινων τῶν 100 ρουβλίων μὲ ἀνεστραμμένον ἐπισήμασμα, ἅτινα τιμῶνται ἀπὸ 150—200 γαλλικῶν φράγκων ἕκαστον. Ἡ στρατιὰ Βράγγελ μετὰ τὴν ὑποχώρησίν της καὶ τὴν συγκέντρωσίν της εἰς εἰδικὰ στρατόπεδα ἐν Τουρκίᾳ, ἐξέδωσεν εἰδικὰ γραμματόσημα πρὸς χρῆσιν τῶν εἰς τὰ «στρατόπεδα συγκεντρώσεως» Ρώσων προσφύγων. (Ε. Φ. Ε.)

κριμαϊκός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Κριμαίαν, ὁ τῆς Κριμαίας: «Κριμαϊκὸς κόλπος, — πόλεμος».

— **Κριμαϊκὸς** ***πόλεμος.*** Οὕτω καλεῖται ὁ ἐκραγεὶς τῷ 1853 πόλεμος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, ὅστις διὰ τῆς ἐπεμβάσεως εἰς αὐτὸν τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἔλαβε διαστάσεις εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Ἀφορμὴν εἰς αὐτὸν ἔδωκεν ἡ κήρυξις πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Μαυροβουνίου Δανήλου (1852), εἰς ὃν ἐπενέβη ἡ Αὐστρία, ὅπως προλάβῃ τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ρωσίας, καὶ κατώρθωσεν ὅπως ἀνακληθῇ ὁ τουρκικὸς στρατός, ὅστις εἶχεν ἐρημώσει τὴν χώραν. Ἡ ἐπέμβασις αὕτη δυσηρέστησε τὸν τσάρον Νικόλαον Α', τὸν δυνάμει συνθηκῶν μετὰ τῆς Τουρκίας θεωρούμενον προστάτην τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἐν Τουρκίᾳ. Μετὰ μικρὸν οἱ Μαυροβούνιοι προέβησαν εἰς νέας ἐπιδρομάς, ὑποκινηθέντες, ὡς ἐπιστεύθη, ὑπὸ τῆς Ρωσίας, τῆς καταστάσεως δὲ ταύτης ἐπωφεληθεῖσα ἡ Γαλλία ἐπέτυχεν ἴδια προνόμια ὑπὲρ τῶν καθολικῶν ἐν Παλαιστίνῃ. Τοῦτο προεκάλεσε τὴν ὀργὴν τοῦ Νικολάου Α', ὅστις ἔπεμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν πρίγκιπα Μεντσικὼφ καὶ ἐζήτησε παρὰ τοῦ σουλτάνου τὴν ἀπόλυτον προστασίαν ἐπὶ πάντων τῶν ἐν Τουρκίᾳ ὀρθοδόξων. Ἡ αἴτησις αὕτη ἀπερρίφθη ἐκ παρακινήσεως τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας. Τὴν 21 Μαΐου 1853 ὁ Μεντσικὼφ ἐπέδωκε τελεσίγραφον καὶ τούτου μὴ γενομένου δεκτοῦ ἐγκατέλιπε τὴν τουρκικὴν πρωτεύουσαν, τὴν δὲ 4 Ἰουνίου οἱ στόλοι τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας εἰσέπλευσαν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας ἀπηύθυνε τότε προκήρυξιν πρὸς τὸν ρωσικὸν λαόν, δι' ἧς ἀνεκοίνου ὅτι μέχρι τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἀπαιτήσεων τῆς Ρωσίας, αὕτη ἐθεώρει ὑποχρέωσίν της νὰ καταλάβῃ τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαυΐαν, τὴν δὲ 2 Ἰουλίου 1853 ὁ ρωσικὸς στρατός, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πρίγκιπος Γκορτσασώφ, διῆλθε τὸν Προῦθον. Ἡ Αὐστρία, ὅπως προλάβῃ τὸν πόλεμον, συνεκάλεσε συνέδριον εἰς Βιέννην τῶν πέντε δυνάμεων καὶ ὑπέβαλε συνδιαλλακτικὰς προτάσεις, τὰς ὁποίας ἡ μὲν Ρωσία ἀπεδέχθη, ἀλλ' ἡ Τουρκία, ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἀπέρριψεν, ἐκήρυξε δὲ πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας τὴν 26 Σεπτεμβρίου. Καίτοι οἱ Ρῶσοι ἡττήθησαν εἰς Οὐλτένιτσα, ἵδρυσαν ὅμως ρωσικὴν κυβέρνησιν εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας. Ἡ καταστροφὴ τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὴν Σινώπην ἐγένετο ἀφορμή, ὅπως αἱ τέσσαρες δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία, Αὐστρία καὶ Πρωσσία, ἀνακηρύξωσι διὰ πρωτοκόλλου τὴν ἀκεραιότητα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐν Βιέννῃ τὴν 5 Δεκεμβρίου 1853. Τὴν 12 Μαρτίου 1854 ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία ὑπεσχέθησαν ὁριστικῶς τὴν ὑποστήριξίν των εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν 10 Ἀπριλίου συνωμολογήθη ἡ μετ' αὐτῆς συμμαχία. Ἐν τῷ μεταξὺ ἠγέρθη ἐπανάστασις ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπείρῳ, ἐκ τούτου δὲ ἡ Αὐστρία παρέταξε στρατὸν ἀπὸ Κρακοβίας μέχρις Ὀρσόβου, φοβουμένη γενικωτέραν ἐξέγερσιν ἐν τῇ Βαλκανικῇ χερσονήσῳ. Τὴν 27 Μαρτίου 1854 ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας. Ἡ Αὐστρία, ἐνισχυομένη ὑπὸ τῆς Πρωσσίας, ἀπῄτησε, τὴν 4 Ἰουνίου 1854, παρὰ τῶν Ρώσων, ἵνα ἐκκενώσωσι τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, ἡ δὲ Ρωσία ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Οἱ Αὐστριακοὶ κατέλαβον ταύτας μέχρι τῆς λήξεως τοῦ πολέμου. Οὕτως ὁ πόλεμος μετέστη εἰς Κριμαίαν (βλ. κατ. / *Στρατ. Ἱστορ.* /).

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Ἴνκερμαν, οἱ σύμμαχοι ἐπρότεινον τότε συνομολόγησιν συνθήκης ὑπὸ μετρίους ὅρους, οἵτινες ὅμως ἀπερρίφθησαν ὑπὸ τῶν Ρώσων. Οὕτως ὁ πόλεμος παρετείνετο. Τὴν 12 Μαρτίου τοῦ 1855 ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἀπέθανε καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ Ἀλέξανδρος Β'. Πάντες ἐπίστευσαν ὅτι οὗτος ἤθελε τερματίσει τὸν πόλεμον, συνῆλθε δὲ πρὸς τοῦτο συνδιάσκεψις ἐν Βιέννῃ, εἰς ἣν ὁ νέος αὐτοκράτωρ εἶπεν ὅτι ἠγάπα μὲν τὴν εἰρήνην, ἀλλὰ καθ' ἣν περίπτωσιν αἱ προτάσεις τῶν συμμάχων θὰ ἔθιγον τὴν Ρωσίαν, οὗτος θὰ ἐξηκολούθει τὸν ἀγῶνα, προτιμῶν μᾶλλον ν' ἀποθάνῃ ἢ νὰ ἐνδώσῃ. Μὴ ἐπελθούσης συνεννοήσεως, ὁ ἀγὼν ἤρξατο φοβερώτερος, καταλήξας εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Σεβαστουπόλεως (βλ. κατ. / *Στρατ. Ἱστορ.* /). Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ Ρωσία δὲν ἐφαίνετο διατεθειμένη εἰς ὑποχώρησιν, καθ' ὅσον οἱ σύμμαχοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προχωρήσωσι περαιτέρω τῆς Σεβαστουπόλεως. Ἐν Ἀσίᾳ ἡ Ρωσία παρέμενε νικήτρια καὶ ὁ στρατηγὸς Μουράβιεφ ἥλωσε τὸ Κάρς. Οὕτως, ἐπειδὴ οἱ ἀντίπαλοι ἔσῳζον τὴν στρατιωτικήν των τιμήν, ἡ Ρωσία κατέστη μᾶλλον εὐδιάλλακτος καὶ τὴν 30 Μαρτίου 1856 ὑπεγράφη ἐν Παρισίοις ἡ εἰρήνη (βλ. λ. συνδιάσκεψις *Παρισίων*). Ἐν τῷ περὶ εἰρήνης διαγγέλματι τοῦ Ἀλεξάνδρου Β' πρὸς τὸν ρωσικὸν λαόν, ἀνηγγέλλοντο αἱ μέλλουσαι εὐρύταται μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν δικαιοσύνην ἐν Ρωσίᾳ. Θ. Β

— / *Στρατ. Ἱστορ.* / Ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κριμαϊκὸς πόλεμος 1853—1855* φέρονται αἱ ἐπιχειρήσεις αἱ διεξαχθεῖσαι ὑπὸ τῶν συμμάχων Γάλλων, Ἄγγλων, Τούρκων καὶ Πεδεμοντίων (Σάρδων) ἐναντίον τῶν Ρώσων ἐν τοῖς τρισὶ θεάτροις, Μολδοβλαχίας (τῶν Παραδουναβίων ἡγεμονιῶν, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τουρκικῶν ἐπαρχιῶν), Καυκάσου καὶ τῆς Κριμαϊκῆς χερσονήσου. Μετὰ τὴν κατὰ Μάϊον 1853 διακοπὴν τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, ἐπηκολούθησεν ἡ κατ' Ἰούνιον ἀποστολὴ τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στόλου πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁπότε ἡ Ρωσία ἀπήντησε πρὸς τὸ προκλητικὸν τοῦτο διάβημα διατάξασα τὴν εἰς Μολδοβλαχίαν εἰσβολὴν τῆς ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Γκορτζακὼφ στρατιᾶς ἐξ 80.000 ἀνδρῶν, εἰς ἣν ἐνέργειαν ἀνταπήντησαν οἱ σύμμαχοι διὰ τῆς κατὰ Σεπτέμβριον πλεύσεως τῶν στόλων των μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς προάσπισιν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ρωσικοῦ στόλου. Ἡ Τουρκία τότε ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας τὴν 4ην Νοεμβρίου 1853, καὶ ἐντὸς ὀλίγου κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ εἰς μὲν τὰς ἡγεμονίας, καὶ δὴ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, στρατὸν ἐξ 130.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ὀμὲρ πασᾶν, εἰς δὲ τὸν Καύκασον περὶ τὰς 60.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ἀβδὶ πασᾶν. Περὶ τὸ τέλος Νοεμβρίου 1853 ἤρξαντο αἱ πρῶται ἐπιχειρήσεις.

Μολδοβλαχία καὶ Καύκασος. Εἰς τὸ θέατρον τῆς Μολδοβλαχίας ὁ Ὀμὲρ πασᾶς, συγκεντρωθεὶς περὶ τὸ Τουρτούκιοϊ (Τότρoκαν), προσεπέρασε μικρόν τι τμῆμα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ὅπερ, μετὰ ἀγῶνα δοθέντα παρὰ τὴν Ὀλτένιτσα, ἀπώθησε τοὺς Ρώσους πρὸς Μπουδέστυ· ἐνῷ δὲ θὰ ἠδύνατο τότε, λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς, νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ρώσους ἐκ τοῦ ἐδάφους τῶν ἡγεμονιῶν, ὄχι μόνον δὲν τὸ ἔπραξεν, ἀλλ' ἀφῆκε μικρά τινα τμήματα ὡς ἐπιτηρητικὰ κατὰ μῆκος του Δουνάβεως, διὰ δὲ τοῦ ὄγκου τῶν δυνάμεών του συνεκεντρώθη περὶ τὸ Βιδδίνιον καὶ τὸ Καλαφάτι, καθ' ὅσον τὰ δύο ταῦτα παραδουνάβια φρούρια ἐθεωροῦντο ὡς ἡ κλεὶς τῆς Βλαχίας, ὁπότε οἱ Ρῶσοι προσεπέρασαν εὐκολώτατα ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως παρὰ τὴν Σιλίστριαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ φρούριον τοῦτο.

Εἰς τὸ θέατρον τοῦ Καυκάσου ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄσκοποί τινες προελάσεις, ὑπὸ μιᾶς φάλαγγος διὰ Βατοὺμ καὶ ὑπὸ ἑτέρας δι' Ἐρζερούμ, ἀλλ' ἀνεκόπησαν ἀμέσως ὑπὸ τῶν Ρώσων. Ὁ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Εὐξείνου πόντου τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ὀσμὰν πασᾶν κατέπλευσε τότε εἰς τὸν λιμένα τῆς Σινώπης, ἔνθα κατεστράφη ὑπὸ τοῦ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ναχίμωφ ρωσικοῦ στόλου, κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς 30ῆς Νοεμβρίου 1853 (βλ. λ. *Σινώπη*). Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία διέταξαν τότε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει στόλους των νὰ εἰσπλεύσωσι, κατὰ Ἰανουάριον 1854, εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον, ὁπότε ὁ ρωσικὸς στόλος τοῦ Εὐξείνου κατέφυγεν εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Σεβαστουπόλεως. Μετὰ ἐπανειλημμένας διπλωματικὰς ἀποπείρας καὶ διασκέψεις, ἐκηρύχθη τέλος ὁ πόλεμος ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας πρὸς τὴν Ρωσίαν τὴν 27ην Μαρτίου 1854. Ἀρχομένου τοῦ 1854, ἡ ἐν Ἑλλάδι ἔξαψις τοῦ λαϊκοῦ πνεύματος ὑπὲρ τῶν Ρώσων ὑπῆρξε μεγάλη, δι' ὃ ἀρκετὰ ἑλληνικὰ ἐπαναστατικὰ σώματα, διελθόντα τὴν μεθόριον, ἐξῆγειραν εἰς ἐπανάστασιν τὴν μὲν Ἤπειρον τὸν Ἰανουάριον 1854, τὴν δὲ Θεσσαλίαν τὸν Φεβρουάριον ἰδίου ἔτους. Ἐπηκολούθησε πίεσις κατὰ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὸν μὲν Ἀπρίλιον 1854 ἀποκλεισμὸς τῶν ἑλληνικῶν παραλίων ὑπὸ τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στόλου, τὴν δ' 23ην Μαΐου 1854 κατοχὴ τοῦ Πειραιῶς ὑπὸ τῆς 4ης γαλλικῆς μεραρχίας τοῦ στρατηγοῦ Forey καὶ ἀποσπάσματος ἀγγλικοῦ, ὁπότε ἡ Ἑλλὰς ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ καὶ νὰ παύσῃ πᾶσαν ἐνίσχυσιν πρὸς τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα. Τὸ τοιοῦτον ὅμως οὐδόλως παρεκώλυσε τοὺς ἐν ταῖς ἡγεμονίαις Ἕλληνας ἀπὸ τοῦ νὰ συγκροτήσωσι τάγμα, φερόμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα Τάγμα Ἑλλήνων ἐθελοντῶν, ὅπερ, ταχθὲν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν Ρώσων, συμμετέσχε τῶν ἐν τῇ Μολδοβλαχίᾳ ἐπιχειρήσεων καὶ κατόπιν τῆς ἐν Σεβαστουπόλει πολιορκίας. Ἄξιον δὲ μνείας εἶναι ὅτι οἱ ἄνδρες τοῦ τάγματος τούτου ἔφερον τὴν ἐθνικὴν στολήν, φέσι καὶ φουστανέλλαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία ἐπεδόθησαν εἰς τὴν συγκρότησιν ἐκστρατευτικοῦ στρατοῦ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Κωνσταν-

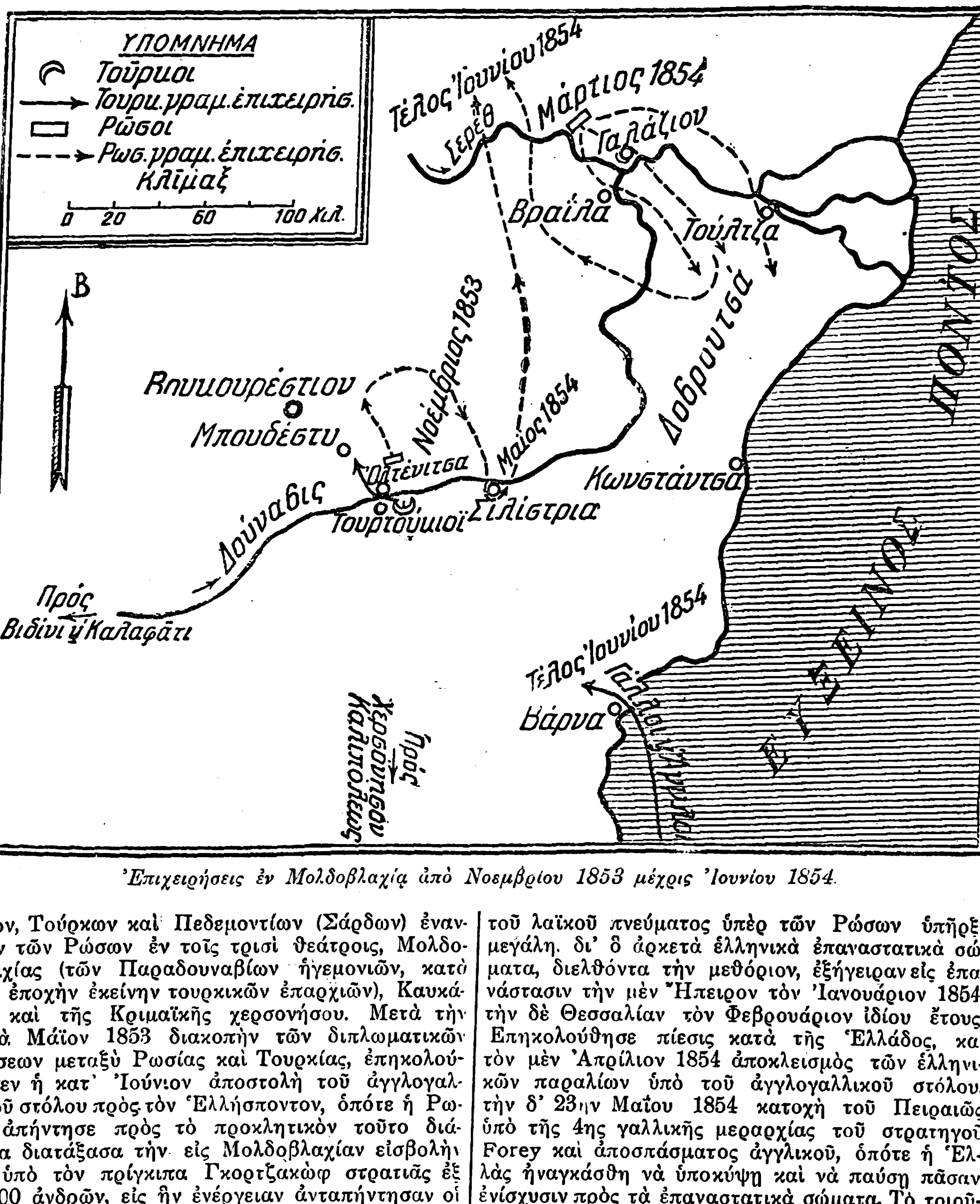

Ἐπιχειρήσεις ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἀπὸ Νοεμβρίου 1853 μέχρις Ἰουνίου 1854.

Digitized by Google

τινουπόλεως καὶ ἐνίσχυσιν τῆς ἐν ταῖς ἡγεμονίαις στρατιᾶς τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ. Πρὸς τοῦτο συνεκέντρωσαν ἡ μὲν Γαλλία εἰς Μασσαλίαν τέσσαρας μεραρχίας, 1ην ὑπὸ τὸν Κανρομπέρ, 2αν ὑπὸ τὸν Μποσκέ, 3ην ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Ναπολέοντα, 4ην ὑπὸ τὸν Φορέ, καὶ μίαν ταξιαρχίαν ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Ἀλλονβίλ, ἐν ὅλῳ περὶ τὰς 30 000 πεζούς, 2.000 ἱππεῖς, 130 πυροβόλα, ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ στρατάρχου Σαὶντ Ἀρνώ, ἔχοντος ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν Martimpray, ἡ δ' Ἀγγλία εἰς Πόρτσμουθ πέντε μεραρχίας, 1ην ὑπὸ τὸν Cambell, 2αν ὑπὸ τὸν Pennefather, 3ην ὑπὸ τὸν England, 4ην ὑπὸ τὸν Campl, 5ην ὑπὸ τὸν Brown, καὶ μίαν μεραρχίαν ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Hodge, ἐν ὅλῳ περὶ τὰς 20.000 πεζούς, 2 000 ἱππεῖς, 70 πυροβόλα, ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ στρατάρχου λόρδου Raglan. Ἀπεφασίσθη δ' ὅπως αἱ ἐκστρατευτικαὶ αὗται στρατιαὶ ἀρχίσωσι μεταφερόμεναι θαλασσίως ἀπὸ τῶν μέσων Μαρτίου 1854 εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως, μέλλουσαν νὰ ὀχυρωθῇ εἰς περικεχαρακωμένον στρατόπεδον, ἵνα τοιουτοτρόπως χρησιμεύσῃ ὡς βάσις ἐξορμήσεως διὰ τὰς περαιτέρω ἐπιχειρήσεις. Ἀλλ' ἡ Ρωσία ἐπέσπευσε τὴν ἔναρξιν τῶν ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς Μολδοβλαχίας ἐπιχειρήσεων, ἵνα τοιουτοτρόπως προλάβῃ τὴν ἄφιξιν τῶν συμμαχικῶν στρατιῶν, δι' ὃ ρωσικὸν στράτευμα ἐκ 30.000 ἀνδρῶν διέβη τὴν 23ην Μαρτίου 1854 τὸν Δούναβιν διὰ τριῶν σημείων, Βραΐλας, Γαλαζίου καὶ Τούλτζας, χωρὶς νὰ συναντήσῃ τουρκικὴν ἀντίστασιν, καθ' ὅσον ὁ Ὀμὲρ πασᾶς εὑρίσκετο πολὺ μακράν, εἰς Βιδδίνι, καὶ τοιουτοτρόπως κατέλαβε τὴν Δοβρουτσᾶν, ἐνῷ ἕτερον ρωσικὸν στράτευμα ἐκ 40.000 ἀνδρῶν ἤρχισε κατὰ Μάϊον ἰδίου ἔτους τὰς ἐπιθετικὰς ἐνεργείας ἐναντίον τοῦ πολιορκουμένου φρουρίου τῆς Σιλίστριας, ἐκ τῆς ἀντοχῆς τοῦ ὁποίου ἐξηρτᾶτο ἡ ταχεῖα ἢ μὴ προέλασις τῶν Ρώσων πρὸς Θράκην, δηλαδὴ πρὸς Κωνσταντινούπολιν. Οἱ συμμαχικοὶ στρατοὶ ἤρχισαν ἀποβιβαζόμενοι εἰς χερσόνησον Καλλιπόλεως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ἀπριλίου 1854, ἀλλά, λόγῳ τῆς μεγάλης ἀταξίας κατὰ τὰς μεταφορὰς καὶ τῆς διαφορᾶς ταχύτητος τῶν μεταγωγικῶν πλοίων (ἀτμηλάτων ἢ ἱστιοφόρων), μόλις περὶ τὰ μέσα Μαΐου κατωρθώθη ἡ αὐτόθι συγκέντρωσις ἱκανοῦ ὄγκου στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ τούτου ἄνευ μεταγωγικῶν καὶ εἴς τινας μονάδας ἄνευ ἱππικοῦ καὶ πυροβολικοῦ. Εἰς τὴν τοιαύτην ἀταξίαν τοῦ ἀγγλογαλλικοῦ στρατοῦ ἐπιπροσετέθησαν καὶ τὰ μεγάλα κενά, τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς ἐνσκηψάσης φοβερᾶς ἐπιδημίας τῆς χολέρας. Πληροφορηθέντες ὅμως οἱ σύμμαχοι τὰ τῆς πολιορκίας τῆς Σιλιστρίας, ἔκριναν ὅτι πᾶσα κατὰ ξηρὰν προέλασις καὶ ἐνίσχυσις ἐκ τῆς χερσονήσου Καλλιπόλεως θὰ ἦτο βραδυτάτη καὶ βεβαίως παράκαιρος, δι' αὐτὸ ἀπεφάσισαν τὴν ἐκ Καλλιπόλεως εἰς Βάρναν θαλασσίαν μεταφορὰν τοῦ στρατοῦ, μεθ' ὅλην τὴν θερίζουσαν τοὺς στρατοὺς τούτους χολέραν, τοῦθ' ὅπερ συνετελέσθη περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου 1854. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ, ὑπείκουσα ἡ Ρωσία εἰς τὰς ζωηρὰς διπλωματικὰς ἀπαιτήσεις τῆς Αὐστρίας, ἠναγκάσθη, ἀπὸ τὰ μέσα Ἰουνίου, νὰ ἄρῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Σιλιστρίας, συγχρόνως δὲ νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἐκ Δουβρουτσᾶς, ὁπότε ὁ στρατός της συνεκεντρώθη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σερέθ, ἅπασαι δ' αἱ παραδουνάβιοι ἡγεμονίαι κατελήφθησαν, ὑπὸ μεσεγγύησιν, ὑπὸ αὐστριακοῦ στρατεύματος. Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀντίπαλος στρατὸς δὲν εὑρέθη εἰς τὰς ἡγεμονίας, δι' αὐτὸ ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν Συμμάχων ἡ μεταφορὰ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Κριμαίας, ἵνα τοιουτοτρόπως καταστραφῇ ἡ Σεβαστούπολις, δηλαδὴ ὁ μοναδικὸς ἐν τῷ Εὐξείνῳ ρωσικὸς ναύσταθμος, ἐξ ἧς καταστροφῆς θὰ ἐπήρχετο μοιραία ἡ ἐξουδετέρωσις πάσης ἐνεργείας τῆς Ρωσίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Κριμαία. Ἡ χερσόνησος τῆς Κριμαίας ἀποτελεῖ ἀπέραντον ἔκτασιν μεταξὺ τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης, συνδέεται δὲ μὲ τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Περεκόπ. Τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς χερσονήσου εἶναι πολὺ ὀρεινὸν καὶ παρουσιάζει δύο κυρίας ὀροσειράς, διηκούσας τὴν μὲν κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, τὴν δὲ ἀπὸ τῶν περιχώρων τῆς Σεβαστουπόλεως μέχρι πέραν τῆς Συμφεροπόλεως. Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ πολέμου τούτου διεξήχθησαν ἐπὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος τῆς δευτέρας ταύτης ὀροσειρᾶς, ἀφ' ἧς ρέουσιν οἱ πέντε ποταμοί, Μπουλγκανὰκ (Boulganak), Ἄλμα, Κάτσα (Katcha), Μπελμπὲκ (Belbeck), Τσέρναγια (Tchernaja), διήκοντες παραλλήλως περίπου ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον.

Οἱ σύμμαχοι κατήρτισαν τὸ σχέδιον, ἐπὶ τῇ βάσει πάντοτε ὅτι τὸν κύριον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν ἀπετέλει ἡ Σεβαστούπολις, ὅπως ἀποβιβασθῶσιν εἰς αἰγιαλόν τινα, οὐχὶ μακρὰν τῆς πόλεως ταύτης, καὶ ὡς τοιοῦτος προυκρίθη ὁ ἐκτεινόμενος μεταξὺ Εὐπατορίας καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μπουλγκανάκ, καθ' ὃ παρέχων ὅλα τὰ στοιχεῖα δι' αἰφνιδιαστικὴν ἀπόβασιν, ὁπόθεν θὰ προήλαυνον πρὸς νότον, ἀπωθοῦντες ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς Ρώσους, μέχρι οὗ κατορθώσωσι νὰ προσβάλωσι τὴν Σεβαστούπολιν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ στόλου. Οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες ἀγγλικὸς καὶ γαλλικὸς στρατός, συνενωθέντες μετὰ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀποτελέσαντος μεραρχίαν ἐξ 7.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ὀμὲρ πασᾶν, μετεφέρθησαν θαλασσίως τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου, καὶ τὴν 14ην τοῦ μηνὸς τούτου ἤρξαντο τῆς ἀποβιβάσεως εἰς τὸν αἰγιαλὸν τοῦ Ὄουλντ Φόρ, χωρὶς νὰ εὕρωσιν οὐδεμίαν ἀντίστασιν, μία δὲ γαλλικὴ μεραρχία ἐξετέλεσεν εἰκονικὴν ἀπόβασιν εἰς αἰγιαλόν, περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κάτχα, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς πρὸς τὰ ἐκεῖ καθηλώσεως τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ.

Ὁ ἐν Κριμαίᾳ ρωσικὸς στρατὸς ἑλιγμῶν (ἐξαιρέσει τοῦ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πρίγκιπος Γκορτσακώφ, ἀποτελοῦντος τὴν ἄμυναν τῆς Σεβαστουπόλεως), ἀποτελούμενος ἐκ τεσσάρων μεραρχιῶν καὶ 15 συνταγμάτων ἱππικοῦ, ἐν ὅλῳ ἐκ 50.000 πεζῶν, 10.000 ἱππέων καὶ 100 πυροβόλων, ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Μεντσικὼφ (Mentchikoff), ἦτο διεσκορπισμένος κατὰ μῆκος τῆς περὶ τὴν Σεβαστούπολιν ἀκτῆς πρὸς ἀπόκρουσιν ἀποβάσεως, μὴ ἔχων ὅμως οὐδαμοῦ συγκεκροτημένον ὄγκον, συνεπῶς ἐν πλήρει ἀδυναμίᾳ τοῦ ν' ἀποκρούσῃ ἀπόβασίν τινα.

Αἱ 14 μέχρι 18 Σεπτεμβρίου ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν συμμάχων διὰ τὴν ἀπόβασιν καὶ τὴν ἡμέρας ταύτης, καὶ τὴν 21ην Σεπτεμβρίου εὑρέθησαν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Μπελμπὲκ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σεβαστούπολιν. Ἐπειδὴ οἱ Ἄγγλοι ἦσαν εἰς ἄκρον βραδεῖς εἰς τὰς ἐνεργείας των, δι' αὐτὸ ἡ πρὸς νότον προχώρησις τῶν συμμαχικῶν στρατῶν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπαναληφθῇ πρὸ τῆς 23ης Σεπτεμβρίου, εἰς τρόπον ὥστε ἐδόθη πλήρης ὁ χρόνος εἰς τοὺς Ρώσους νὰ λάβωσι κατάλληλα μέτρα πρὸς πληρεστέραν ἄμυναν τῆς Σεβαστουπόλεως, ἓν δὲ τούτων ὑπῆρξεν ἡ ἀπόφραξις τῆς εἰσόδου τοῦ κόλπου τῆς Σεβαστουπόλεως διὰ τῆς ἐν αὐτῇ καταβυθίσεως 7 πλοίων τῆς γραμμῆς (δικρότων) καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν πυροβόλων καὶ τῶν ναυτῶν τῶν πλοίων τούτων διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ὀχυρῶν τῆς Σεβαστουπόλεως. Ἅμα ὡς ἐπληροφορήθησαν τοῦτο οἱ σύμμαχοι, εὐθὺς ἀμέσως κατεῖδον ὅτι πᾶσα ἀπόπειρα προσβολῆς τῆς Σεβαστουπόλεως ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ στόλου καθίστατο ἀδύνατος πλέον, δι' ὃ ἐσκέφθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πρὸς νότον προέλασιν καὶ ν' ἀκολουθήσωσι τοιαύτην πρὸς νοτιοανατολάς, παρακάμπτοντες τοιουτοτρόπως τὸ μέτωπον τῆς ὀχυρᾶς ταύτης πόλεως καὶ ἐπιζητοῦντες τὴν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ νοτιοανατολῶν προσβολήν· ἀλλὰ τοιαύτη τις ἐνέργεια ἀπῄτει ἀφ' ἑνὸς

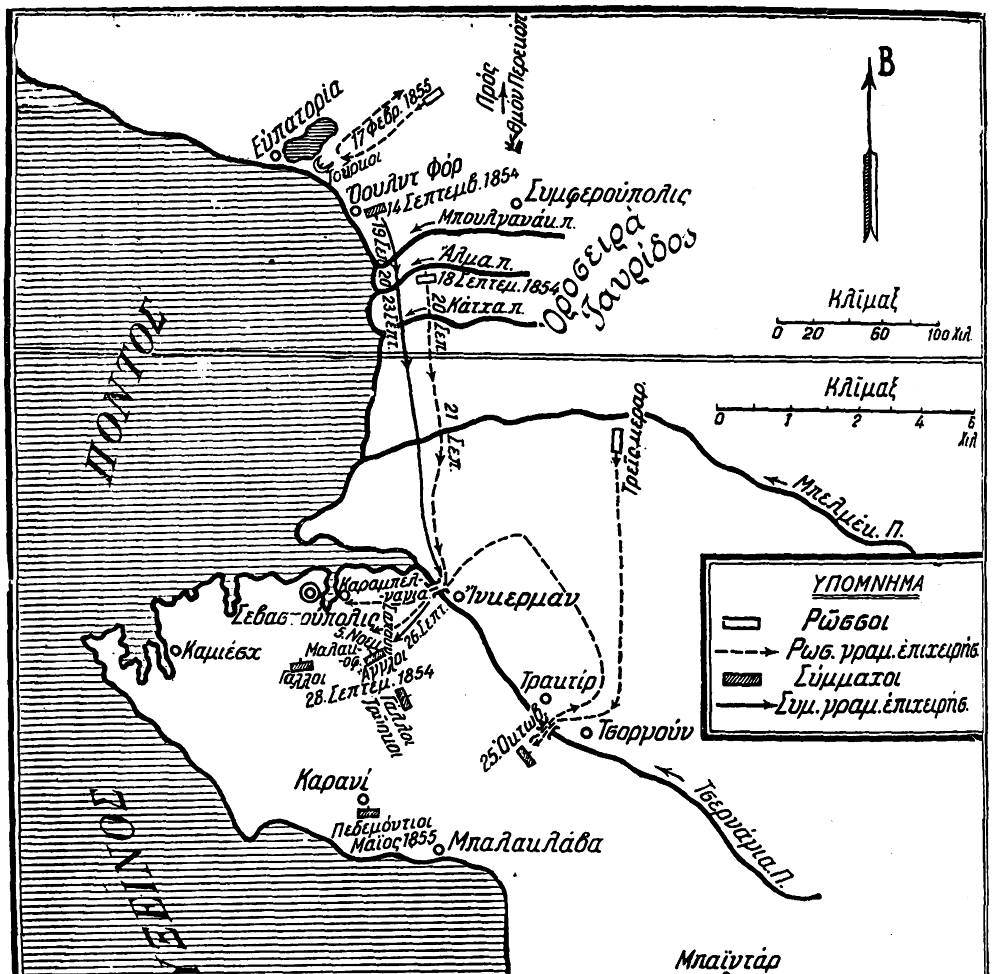

Ἐπιχειρήσεις ἐν Κριμαίᾳ ἀπὸ Σεπτεμβρίου 1854 μέχρι Σεπτεμβρίου 1855.

ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ των, καίτοι ὁ γαλλικὸς ἐξηκολούθει στερούμενος ἀκόμη τοῦ ἱππικοῦ του, παραμείναντος εἰς Βάρναν ἐλλείψει μεταγωγικῶν πλοίων. Ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς 19ης Σεπτεμβρίου ἤρξαντο οἱ συμμαχικοὶ στρατοὶ ἐφαρμόζοντες τὸ σχέδιόν των, δι' ὅ, ἀφοῦ κατέλαβον τὴν Εὐπατορίαν, πρὸς ἐξασφάλισιν ἀφ' ἑνὸς τῶν νώτων των καὶ ἐγκατάστασιν βάσεως ἀφ' ἑτέρου, προυχώρησαν πρὸς νότον μὲ τὸν στόλον παραπλέοντα καὶ ἕτοιμον νὰ παρέμβῃ, περὶ δὲ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἡμέρας ταύτης προσεπέρασαν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Μπουλγκανὰκ καὶ ἐσταμάτησαν ἐκεῖ. Ἅμα ὡς ἐπληροφορήθησαν οἱ Ρῶσοι περὶ τῆς εἰς Ὄουλντ Φὸρ ἀποβάσεως τῶν συμμάχων, ἀπεφάσισαν ν' ἀμυνθῶσιν ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἄλμα, προτάσσοντες τὸν ποταμὸν τοῦτον ὡς κώλυμα, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐξετελέσθη ἀπὸ τῆς 18ης Σεπτεμβρίου.

Οἱ συμμαχικοὶ στρατοὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ρωσικῶν θέσεων ἀπὸ τῆς χαραυγῆς τῆς 20ῆς Σεπτεμβρίου, καὶ τοιουτοτρόπως ἐπῆλθεν ἡ μάχη τοῦ *Ἄλμα* (βλ. λ. [*Στρατ Ἱστορ.*]), καθ' ἣν ἐξηναγκάσθη ὁ ρωσικὸς στρατὸς νὰ ὑποχωρήσῃ, χωρὶς ὅμως νὰ καταδιωχθῇ ὑπὸ τῶν συμμάχων, καθόσον τὸ μοναδικὸν ἱππικὸν τῶν συμμάχων, τὸ ἀγγλικόν, δὲν κατώρθωσε νὰ προσπεράσῃ τὸν Ἄλμα ἐντὸς τῆς 20ῆς Σεπτεμβρίου, εἰς τρόπον ὥστε οἱ Ρῶσοι προσεπέρασαν ἀνενόχλητοι τὸν Κάτχα, ἐντὸς τῆς μὲν παρακεκινδυνευμένην πλευρικὴν πορείαν, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἐν Σεβαστουπόλει στρατόν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ λάβῃ ὁ συμμαχικὸς στρατὸς μέτωπον κάθετον περίπου πρὸς τὸ μέχρις ὥρας, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἐντελῶς ἀντίθετον, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀλλαγὴν βάσεων, καθόσον αἱ ἐξ Εὐπατορίας μέχρις ὥρας γραμμαὶ συγκοινωνιῶν ἠδύναντο ν' ἀποκοπῶσιν ὑπὸ ρωσικοῦ στρατεύματος, προερχομένου ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς Ρωσίας καὶ συγκεντρωθησομένου περὶ τὴν Συμφερόπολιν καὶ ἀπειλοῦντος τὰ πλευρὰ καὶ τὰ νῶτα τῶν ἐν τῷ νέῳ μετώπῳ συμμαχικῶν στρατῶν. Ταῦτα πάντα ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐντελῶς ἀνενοχλήτως, καὶ τὴν 26ην Σεπτεμβρίου προσεπέρασαν οἱ σύμμαχοι ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τσερνάγια, ἀπὸ δὲ τῆς 28ης ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ τοῦ ὑψιπέδου τῆς Μπαλακλάβα, οἱ μὲν Γάλλοι εἰς τὸ ἀριστερὸν (δυτικῶς), μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν πόλιν τῆς Σεβαστουπόλεως, οἱ δ' Ἄγγλοι εἰς τὸ δεξιὸν (ἀνατολικῶς), μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὸ προάστειον Καραμπελνάγια, ἀποτελοῦντες ἀμφότεροι τὸ πολιορκητικὸν στράτευμα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φορέ, μία δὲ γαλλικὴ μεραρχία μετὰ τῆς τουρκικῆς, ταχθεῖσαι νοτιοανατολικῶς, ἀπετέλεσαν τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μποσκὲ ἐπιτηρητικὸν στράτευμα κατὰ πάσης ἐκ βορειοανατολῶν προσβολῆς, ἐγκαταστήσαντες συγχρόνως βάσεις οἱ μὲν Ἄγγλοι εἰς Μπαλακλάβα, οἱ δὲ Γάλλοι εἰς Καμιέσχ. Διὰ τῆς νέας ὅμως ταύ-

Digitized by Google

της στρατηγικῆς διατάξεως τῶν συμμάχων, δι' ἧς ἐγκατελείπετο ὑπ' αὐτῶν ἅπασα ἡ βορείως τοῦ Μπελμπὲκ ἔκτασις, ἐξαιρέσει τῆς ἐπιτοπίου κατοχῆς τῆς Εὐπατορίας ὑπὸ τουρκικοῦ στρατεύματος, αἱ συγκοινωνίαι τῶν ἐν Σεβαστουπόλει Ρώσων μετὰ τῆς βορείας περιοχῆς τῆς χερσονήσου παρέμενον ἐξησφαλισμέναι, διὰ τοῦ ἀποφραχθέντος κόλπου, δι' ὃ οἱ Ρῶσοι ἐνισχύοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπαρκῶς καὶ συγχρόνως ἐτελειοποίουν διαρκῶς τὴν ὀχύρωσιν τῆς Σεβαστουπόλεως ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Τοτλέμπεν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ πολιορκία δεν ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ εἰμὴ μόνον ἀπὸ τῶν κατευθύνθεων ἀνατολῶν καὶ νότου.

Τὴν 26ην Σεπτεμβρίου ἠναγκάσθη ὁ στρατάρχης Σαίντ 'Αρνὼ νὰ παραδώσῃ τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν Κανρομπέρ, ἅτε ἐξαντληθεὶς τελείως ὑπὸ τῆς χολέρας. Τὰς ἀρχὰς 'Οκτωβρίου ἐνισχύθησαν οἱ συμμαχικοὶ στρατοὶ διὰ τῆς ἀφίξεως ἁπάντων τῶν ἐν Βάρνᾳ ὑπολειφθεισῶν μονάδων, καθὼς καὶ διὰ νέας γαλλικῆς μεραρχίας (τῆς 5ης ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λεβαλιὰν) καὶ διὰ μεγάλου ἀριθμοῦ πολιορκητικῶν πυροβόλων. 'Απὸ τῶν ἀρχῶν 'Οκτωβρίου ἤρχισαν οἱ σύμμαχοι κατασκευάζοντες πολιορκητικὰ ἔργα, τὴν δὲ 17ην ἐξετέλεσαν σφοδρὸν βομβαρδισμὸν κατὰ τῶν ὀχυρῶν τῆς Σεβαστουπόλεως, τῇ βοηθείᾳ καὶ τῶν πυρῶν τοῦ στόλου, ἀλλ' ἀνεπιτυχέστατα, διότι οἱ Ρῶσοι ὑπερτέρουν εἰς ἀριθμὸν καὶ διαμέτρημα πυροβόλων, ἐξ ἄλλου δὲ τὰ ἐπάκτια ρωσικὰ πυροβολεῖα προὐξένησαν μεγάλας ζημίας εἰς τὸν συμμαχικὸν στόλον. Ἅμα ὡς ἔφθασαν εἰς τὸ θέατρον πολέμου αἱ σταλεῖσαι τρεῖς ρωσικαὶ μεραρχίαι ἐκ τῆς κατευθύνσεως τῆς Συμφεροπόλεως, διετάχθησαν νὰ προχωρήσωσι πρὸς τὸν Τσερνάγια καὶ νὰ καταλάβωσι τὸ Τσοργκούν, μεθ' ὃ νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τοῦ συμμαχικοῦ στρατοῦ τοῦ κατέχοντος τὰ παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Τσερνάγια ὀχυρώματα (κατὰ τοῦ ἐπιτηρητικοῦ στρατεύματος), ἵνα ἀπειλήσωσι τὰς ἀγγλικὰς γραμμὰς συγκοινωνιῶν, καὶ τοιουτοτρόπως ἐπῆλθε, τὴν 25ην 'Οκτωβρίου, μάχη φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα μάχη τῆς *Μπαλακλάβα* (βλ. λ.), καθ' ἣν οἱ σύμμαχοι ἐτήρησαν τὰς θέσεις των. Τὴν ἐπομένην τῆς μάχης ταύτης ἐξετέλεσαν οἱ Ρῶσοι ἔξοδον ἐκ Σεβαστουπόλεως μὲ κατεύθυνσιν πρὸς ἀνατολὰς (πρὸς Σαπούν), ἀλλ' ἀπέτυχον. 'Επειδὴ δέ, τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου, ἐπληροφορήθη ὁ Μεντσικὼφ ὅτι τὰ ὀρύγματα προσπελάσεως τῶν συμμάχων προὐχώρουν ἐπικινδύνως, ἠθέλησεν, ἐπωφελούμενος τῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς αὐτοῦ, ν' ἀπειλήσῃ τοὺς συμμάχους, δι' ὃ διὰ τῶν περὶ τὸ Τσοργκοὺν δυνάμεων ἐπεζήτησε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ δεξιοῦ τῶν συμμάχων, τοῦ ἐγκατεστημένου ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τσερνάγια παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Ἴνκερμαν, ὁπότε ἐπῆλθε, τὴν 5ην Νοεμβρίου, μάχη φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα μάχη τοῦ *Ἴνκερμαν* (βλ. λ.), καθ' ἣν ἀπεκρούσθη ἡ ρωσικὴ ἐπίθεσις.

Περὶ τὸ τέλος Δεκεμβρίου 1854 διετάχθησαν οἱ κατέχοντες τὴν Εὐπατορίαν Τοῦρκοι νὰ ἐκτελέσωσιν ἐπιχειρήσεις πρὸς βορρᾶν, πρὸς κατάληψιν τοῦ ἰσθμοῦ Περεκόπ, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀποκοπῇ ὁλόκληρος ἡ χερσόνησος τῆς Κριμαίας ἀπὸ τοῦ ἠπειρωτικοῦ ρωσικοῦ ἐδάφους· ἀντιληφθέντες ὅμως τοῦτο οἱ Ρῶσοι, τοῖς ἐπετέθησαν τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1855 ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Λόγῳ τῶν ἀρξαμένων χιόνων καὶ ψύχους, αἱ ἐπιχειρήσεις εἶχον ἤδη διακοπῆ, αἱ ἑκατέρωθεν ὅμως ἐνισχύσεις ἐξηκολούθησαν. 'Απὸ Μαΐου 1855 προσετέθησαν καὶ δύο πεδεμόντιοι (σάρδιοι) μεραρχίαι, ἐκ 15 000 πεζῶν, 600 ἱππέων καὶ 36 πυροβόλων, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν 'Αλφόνσον δὲ λὰ Μάρμορα, αἵτινες ἐστάλησαν εἰς Κριμαίαν κατόπιν συνθήκης τοῦ Πεδεμοντίου μετὰ τῆς Γαλλίας, ἀπεβιβάσθησαν εἰς Μπαλακλάβα καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς Καρανί.

'Απὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1855 ἤρχισε συζητούμενος μεταξὺ τῶν συμμάχων ὁ τρόπος, δι' οὗ θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ ἅλωσις τῆς Σεβαστουπόλεως, αἱ δὲ γνῶμαι ἐδιχάσθησαν, καθόσον τινές, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ τότε Γάλλος ἀρχιστράτηγος Κανρομπέρ, ὑπεστήριζον ὅτι ἡ κατὰ τῆς Σεβαστουπόλεως βιαία ἐπίθεσις θ' ἀπετύγχανεν, ἐπιφέρουσα συγχρόνως φοβερὰς ἀπωλείας, δι' ὃ ἐπρότειναν (σύστημα ἐπιχειρήσεων ἀποκληθεισῶν τότε ἐξωτερικῶν) τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Σεβαστουπόλεως δι' ἐξουδετερώσεως τῶν εἰς διάφορα σημεῖα συγκεντρουμένων ρωσικῶν στρατευμάτων καὶ ἀποσκοπούντων τὴν παρενόχλησιν τοῦ συμμαχικοῦ πολιορκητικοῦ στρατοῦ, συγχρόνως δὲ δι' ἀποκοπῆς τῶν συγκοινωνιῶν τῶν ἐν Σεβαστουπόλει Ρώσων μετὰ τοῦ ἐπιλοίπου κριμαϊκοῦ ἐδάφους, ἰδιαίτατα δὲ μετὰ τῆς Συμφεροπόλεως, ἔνθα συνεκεντροῦτο ρωσικὸν στράτευμα, ἀποκληθὲν τότε ἐπικουρικόν. Ἕτεροι δέ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ Ἄγγλοι στρατηγοί, ὑπεστήριζον τὸ δυνατὸν τῆς κατὰ τῆς Σεβαστουπόλεως βιαίας ἐπιθέσεως, ἤρκει νὰ κατελαμβάνετο προκαταβολικῶς τὸ ὕψωμα Μαλακὸφ μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ περιβολῆς, τοῦ ὑψώματος τούτου χαρακτηρισθέντος ὡς κλειδὸς τῆς τοποθεσίας (συμφώνως τοῖς τότε ὅροις), πρὸς ἣν γνώμην συνετάχθη καὶ ὁ εἰς Κριμαίαν ἀποσταλεὶς ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Γάλλων στρατηγὸς Νιέλ. 'Επειδὴ ὅμως ὁ Κανρομπὲρ δὲν ἤθελε ν' ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην τοιαύτης ἐπιχειρήσεως, παρῃτήθη τῆς ἀρχιστρατηγίας καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν διοίκησιν μεραρχίας, ὁπότε, εἰς ἀντικατάστασίν του ἐν τῇ ἀρχιστρατηγίᾳ, διωρίσθη ἀπὸ τῆς 19ης Μαΐου 1855 ὁ στρατηγὸς Πελισσιέ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ ἀντιμέτωποι στρατοὶ εἶχον ἐνισχυθῆ σημαντικῶς, καθόσον ὁ γαλλικὸς ἀπετελεῖτο ἐκ δύο σωμάτων στρατοῦ, τοῦ μὲν 1ου ἐκ 4 μεραρχιῶν καὶ μιᾶς μεραρχίας ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν ντὲ Σὰλ (de Salles), τοῦ δὲ 2ου ἐκ 5 μεραρχιῶν καὶ μιᾶς μεραρχίας ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Μποσκέ, καὶ ἐξ ἐφεδρείας (ὀργάνωσις τῶν παλαιῶν ἐποχῶν) ἀποτελουμένης ἐκ 3 μεραρχιῶν καὶ μιᾶς ταξιαρχίας ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Ρενιὼ ντὲ Σαὶν-Ζὰν ντ' 'Ανζελὺ (Regneaud de Saint Jean d' Angely), ἤτοι ἐν ὅλῳ περὶ τὰς 115.000 ἀνδρῶν· ὁ ἀγγλικός, ναὶ μὲν ἐξηκολούθει ἀποτελούμενος ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ μεγάλων μονάδων (4 μεραρχιῶν καὶ μιᾶς ἱππικοῦ), ἀλλ' εἶχε συμπληρωθῆ εἰς τάς, λόγῳ τῶν κακουχιῶν καὶ τῆς χολέρας, ἐπελθούσας μεγάλας ἐλλείψεις, ὥστε εἶχε δύναμιν περὶ τὰς 32.000 ἄνδρας· ὁ τουρκικὸς ἀπετελεῖτο ἐκ 4 μεραρχιῶν, δυνάμεως ἐν ὅλῳ 50 000 ἀνδρῶν· ὁ δὲ πεδεμόντιος ἀπετελεῖτο ἐκ 17.000 ἀνδρῶν. Οὕτως ὁ ὅλος συμμαχικὸς στρατὸς ἐν Κριμαίᾳ ἀπετελεῖτο ἐκ 220 000 περίπου ἀνδρῶν, ὁ δὲ ρωσικὸς ἐξ 11 μεραρχιῶν, ἤτοι περὶ τὰς 115.000 ἀνδρῶν, καὶ ἐξ 29 συνταγμάτων ἱππικοῦ, ἤτοι περὶ τὰς 22 000 ἱππέων, τεταγμένος ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Γκορτσακώφ. 'Απὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἤρχισαν σοβαραὶ περὶ τὴν Σεβαστούπολιν ἐπιχειρήσεις, φερόμεναι ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐπιχειρήσεις τῆς *Σεβαστουπόλεως* (βλ. λ.). Διὰ νὰ ἐξουδετερώσωσιν οἱ σύμμαχοι τὰ μεγάλα ρωσικὰ κέντρα ἐφοδιασμοῦ, ἐξετέλεσαν διὰ τῶν στόλων ἐφ' ὧν ἐπέβαινον μονάδες τινὲς τοῦ στρατοῦ, ἐπιχειρήσεις (διαδρομὴν κατὰ τοὺς σημερινοὺς ὅρους) κατὰ μῆκος τῶν ρωσικῶν παραλίων τῆς 'Αζοφικῆς θαλάσσης, εἰς Κέρτς, Μπερντιὰνσχ (Berdiansch Μαριούπολιν, Ταϊγάνι, 'Ανάπα κτλ., μετὰ τὸ πέρας τῶν ὁποίων ἐπανῆλθον, περὶ τὰ μέσα 'Ιουνίου 1855, εἰς τὰς βάσεις τῆς Μπαλακλάβα καὶ τῆς Καμιέσχ. Τὴν 7ην 'Ιουνίου κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν συμμάχων τὰ προκεχωρημένα πρὸ τῆς Σεβαστουπόλεως ὀχυρά, ἀλλ' ἀπέμενε πάντοτε ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Ρώσων τὸ Μαλακόφ. Κατὰ τὴν πρὸς κατάληψιν τούτου ἐπίθεσιν τῆς 18ης 'Ιουνίου ἀπέτυχον οἱ σύμμαχοι, ὑποστάντες σοβαρωτάτας ἀπωλείας, ἕνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου ἀντικατεστάθη ὁ διοικητὴς τῆς ἐφόδου στρατηγὸς Μποσκὲ διὰ τοῦ διοικητοῦ τῆς ἐφεδρείας στρατηγοῦ Ρενιὼ ντὲ Σαὶν Ζὰν ντ' 'Ανζελύ. Τὴν 28ην 'Ιουνίου 1855 ἀπέθανεν ἐκ χολέρας ὁ Ἄγγλος ἀρχιστράτηγος Ράγκλαν καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σίμπσον (Simpson). Οἱ Ρῶσοι, ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀποτυχίας τῶν συμμάχων, ἐξετέλεσαν ἔξοδον διὰ 50.000 ἀνδρῶν μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν προσβολῆς τοῦ πρὸς τὸν Τσερνάγια συμμαχικοῦ στρατεύματος, ἐξ ἧς προῆλθε, τὴν 16ην Αὐγούστου 1855, ἡ μάχη τοῦ *Τρακτίρ* (βλ. λ.), ἡ οὐδὲν ἀποδώσασα Τέλος, μετὰ ἡρωϊκὴν ἐπίθεσιν τῶν συμμάχων, κατελήφθη τὸ *Μαλακὸφ* (βλ. λ.) τὴν 8ην Σεπτεμβρίου 1855 ὑπὸ τῆς γαλλικῆς μεραρχίας τοῦ Μακμαὸν (τοῦ ἀπὸ Αὐγούστου 1855 ἐλθόντος εἰς Κριμαίαν καὶ ἀναλαβόντος τὴν διοίκησιν μεραρχίας, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Κανρομπὲρ μετακληθέντος παρὰ τῷ αὐτοκράτορι), ὁπότε ἡ ὅλη ἄμυνα τῆς Σεβαστουπόλεως κατέπεσεν, εἰς τρόπον ὥστε ἠναγκάσθη ὁ Γκορτσακὼφ νὰ ἐκκενώσῃ τὴν πόλιν ἐντὸς τῆς ἐπομένης, 9ης Σεπτεμβρίου, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπυρπόλησε τὰς ἀποθήκας καὶ τὰς οἰκίας, κατηδάφισε τὰ ὀχυρὰ καὶ κατεβύθισε τ' ἀπομείναντα πλοῖα τοῦ στόλου. Αἱ ἐν Κριμαίᾳ ἀπώλειαι ὑπῆρξαν καταπληκτικαὶ δι' ἅπαντας τοὺς ἐμπολέμους, καθόσον ἐφονεύθησαν 95.000 Γάλλοι, 20 000 Ἄγγλοι καὶ 110.000 Ρῶσοι. 'Ο ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μουράβιεφ ρωσικὸς στρατὸς τοῦ Καυκάσου κατέλαβε τὸ τουρκικὸν φρούριον τοῦ Κὰρς τὴν 27ην Νοεμβρίου 1855, καὶ τότε ἐπῆλθεν ἀντίρροπόν τι ἀπέναντι τῆς ἀπωλείας τῆς Σεβαστουπόλεως. Ἔκτοτε ἤρχισαν αἱ διπλωματικαὶ παρεμβάσεις τῆς Αὐστρίας πρὸς κατάπαυσιν τοῦ πολέμου, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων (30 Μαρτίου 1856).

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

κριματίζω, καὶ **κριματίζομαι·** ἁμαρτάνω, σφάλλω, ὑποπίπτω εἰς ἁμάρτημα, κάμνω παράπτωμα: «μὴν κριματίζεσαι» μὴ σφάλλῃς, μὴ ἁμαρτάνῃς.

Κριμίνιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βοΐου ('Ανασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται κατὰ τὰ ΝΔ. τῆς ἐπαρχίας καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτοικοι (1928) 335. Χ. Δ.

Κρίμισα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 'Ακρωτήριον τῆς Κροτωνιάτιδος ἀκτῆς τοῦ Ταραντίνου κόλπου. Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον (385, 1), ἡ πόλις ἔκειτο μεταξὺ Κρότωνος καὶ Θουρίου, κατὰ δὲ τὸν Λυκόφρονα (913), ἡ ὀνομασία της προέρχεται ἀπὸ Κριμίσης τῆς νύμφης. Σ. Ε. Λ.

Κριμισός, ἢ ***Κριμισσός,*** καὶ ***Κρημισσὸς*** *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς κατὰ τὸ δυτικὸν τῆς Σικελίας, γνωστὸς διὰ τὴν μεγάλην παρ' αὐτὸν νίκην τοῦ Τιμολέοντον κατὰ τῶν Καρχηδονίων τῷ 340/339 π. Χ. 'Ο ποταμὸς οὗτος εὑρίσκετο πιθανῶς πλησίον τῆς 'Εγέστης καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θὰ εἶναι ἴσως ὁ νῦν καλούμενος Fiume Freddo, ὁ ὁποῖος ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Καστελαμμάρε, ἢ ὁ Βελίκης (Belice), ἐκβάλλων ἀνατολικῶς τοῦ Σελινοῦντος. Γ. Ι. Κ.

Κρίμμιτσαου (Krimmitzschau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Σαξωνίᾳ καὶ τῷ νομῷ τοῦ Τσβίκαου, παρὰ τὸν ποταμὸν Πλάϊσσε. Κάτ. 27.120. Ἔχει ἐμπορικὴν σχολήν, ἐπαγγελματικὴν σχολὴν ὑφαντουργίας, μουσεῖον καὶ ναὸν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα ἐργοστάσια μαλλίνων ὑφασμάτων, μηχανημάτων, χρωματουργεῖα καὶ ἀλευρομύλους καὶ διεξάγει ἐμπόριον σιτηρῶν. Μ. Δ. Β.

Κριμπᾶ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ 'Αττικῆς καὶ Βοιωτίας χωρίου *'Αλίαρτος* (βλ. λ.). Χ. Δ.

κρίμπαιτζ (cribbage). Εἶδος χαρτοπαιγνίου, ἀποτελοῦν ποικιλίαν τοῦ «μποστὸν» καὶ τοῦ «νόντυ», ἐφευρεθὲν ὑπὸ τοῦ 'Ιωάννου Σώκλινγκ (1609—1642). Παίζεται μὲ ὁλόκληρον τὴν τράπουλαν καὶ μὲ πίνακα φέροντα ἑξήκοντα ὀπὰς δι' ἕκαστον παίκτην, τοῦ παίκτου εἰσάγοντος ξυλάριον δι' ἕκαστον κερδιζόμενον πόντον. Δ. Σ. Δ.

Κριμπᾶς, ***Βάσος Δημοσθένους.*** Μηχανικὸς-γεωπόνος, γεννηθεὶς ἐν Μερόπῃ τῆς Μεσσήνης. 'Εσπούδασεν εἰς τὴν ἐθνικὴν γεωπονικὴν σχολὴν Montpellier (1909). Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς ἑλληνικῆς γεωργικῆς ἑταιρείας καὶ τοῦ «Γεωργικοῦ Δελτίου» ταύτης, γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῆς ἀμπελουργίας, διευθυντὴς τῆς ἀγροτικῆς ἐγκαταστάσεως Παλαιᾶς 'Ελλάδος, 'Ηπείρου καὶ νήσων παρὰ τῇ 'Επιτροπῇ 'Αποκαταστάσεως Προσφύγων καὶ εἶναι τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀμπελουργίας παρὰ τῇ ἀνωτάτῃ γεωπονικῇ σχολῇ 'Αθηνῶν. Συνέγραψε πολλὰς μελέτας καὶ ἄρθρα, ἐν οἷς τὰ ἑξῆς: «Συμβολὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἀμπελογραφίαν», «'Η καταγωγὴ τῆς σταφιδαμπέλου», «'Η πήρωσις τῶν γιγάρτων τῆς σταφιδαμπέλου», «Τὸ ἀμπέλι, ἡ σταφίδα καὶ ἡ σουλτανίνα», «La Viticulture en Grèce», «'Η φθορὰ τῆς συκῆς ἐν Μεσσηνίᾳ», «Τὸ κλάδευμα τῆς συκῆς», «'Ο κεράμβαξ, παράσιτον τῆς συκῆς», «Τὸ ἔργον τῆς ἀγροτικῆς ἐγκαταστάσεως τῆς 'Επιτροπῆς 'Αποκαταστάσεως Προσφύγων» κ. ἄ. —Ο.

Κριμπάτσι *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ 'Αττικῆς καὶ Βοιωτίας χωρίου *Καλὸ-Χωριὸ* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Κρίμσια *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Μεσόβουνος* (βλ. λ.).

Κρίμχιλντ (Kriemhild ἢ Chremhilt=κορυθαίολος πολεμίστρια). 'Η ἡρωῒς τοῦ ᾄσματος τῶν Νιμπελοῦγκεν, σύζυγος τοῦ ἥρωος Σίγκφριντ. 'Η προέλευσις τοῦ ὀνόματος (ἀπὸ τὸ grima =προσωπὶς ἢ κράνος καὶ hiltja ἢ hilta =πόλεμος) ἀποδεικνύει ὅτι αὕτη ἐσυμβόλιζεν ἀρχικῶς μυθικὸν πρόσωπον, μίαν προσωποποίησιν τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους καὶ τοῦ θανάτου. Εἰς τὸν Βορρᾶν, πράγματι, τὸ ὄνομα Krimhildr ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ καθαρῶς μυθικὸν χαρακτῆρα καὶ ν' ἀποδίδεται εἰς ὑπερφυσικὰ ὄντα. Εἰς τὴν Γερμανίαν ὅμως, τὴν κοιτίδα τοῦ μύθου τῶν Νιμπελοῦγκεν, ἔχασε τὴν ἀνωτέρω σημασίαν καὶ ἡ Κρίμχιλντ, εἰς τὸ ᾆσμα τῶν Νιμπελοῦγκεν, δὲν εἶναι παρὰ μία ὡραία πριγκίπισσα, ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Ντάνκρατ καὶ τῆς βασιλίσσης Uote καὶ ἀδελφὴ τῶν Γκοῦντερ, Γκέρνοτ καὶ Γκίζελερ, ἀρχηγῶν τῆς φυλῆς τῶν Νιμπελοῦγκεν. 'Υπανδρευθεῖσα κατ' ἀρχὰς τὸν Σίγκφριντ καί, μετὰ τὴν δολοφονίαν τούτου ὑπὸ τοῦ Χάγκιν, τὸν βασιλέα τῶν Οὔννων 'Αττίλαν, ἐχρησιμοποίησε τὴν δύναμίν της πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ θανάτου τοῦ πρώτου της συζύγου. 'Ο Χάγκεν καὶ οἱ συνένοχοι ἀδελφοί της (Γκοῦντερ καὶ Γκέρνοτ), προσκληθέντες εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ 'Αττίλα, ἐφονεύθησαν τῇ προτροπῇ της. 'Ακόμη καὶ ὁ ἀθῷος νεώτερος ἀδελφός της Γκίζελερ συνεμερίσθη τὴν τύχην τούτων. 'Αμέσως κατόπιν φονεύεται καὶ ἡ ἰδία ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ Χίλντεμπραντ, ὑπηρέτου τοῦ Ντίτριχ. 'Εν τῇ μυθολογίᾳ τοῦ Βορρᾶ («Edda» καὶ «Volsungasaga»), ἡ ὁποία διαφέρει οὐσιωδῶς ἀπὸ τὸ ᾆσμα τῶν Νιμπελοῦγκεν, ἡ Κρίμχιλντ φέρει τὸ ὄνομα *Γκούντρουν*. Γ. Ε. Κ.

Κριναγόρας. Μυτιληναῖος ποιητής, ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. 'Ο Κριναγόρας δὲν δύναται νὰ καταλεχθῇ μεταξὺ τῶν ἀξίων λόγου ποιητῶν, ἐθεωρήθη ὅμως κατὰ τὴν ἐποχήν του μέγας, βραδύτερον δὲ ἡ περὶ αὐτοῦ ἰδέα ἦτο τοιαύτη, ὥστε ὁ Στράβων καταλέγει αὐτὸν μεταξὺ τῶν καυχημάτων τῆς Μυτιλήνης.

Digitized by Google

Τὰ ποιήματα τοῦ Κριναγόρα εἶχον μορφὴν ἐπιγραμματικήν, ἐστεροῦντο ὅμως φαντασίας καὶ ἐμπνεύσεως ποιητικῆς. Ἐκ τῶν ποιημάτων τούτων βλέπομεν, ὅτι ὁ Κριναγόρας τῷ 45 π. Χ., ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ, μετέσχεν ὡς ἕβδομος τῆς ὀκταμελοῦς εἰς Ῥώμην πρεσβείας τῶν Μυτιληναίων πρὸς τὸν δικτάτορα Ἰούλιον Καίσαρα. Βραδύτερον (τῷ 26/25 π. Χ.) ὁ Κριναγόρας (τοῦ ὁποίου ἡ ὑπόληψις ὡς ποιητοῦ εἶχεν αὐξήσει ἐν τῷ μεταξὺ) μετέσχε καὶ πάλιν νέας πρεσβείας ὑπὸ τὸν Ποτάμωνα (ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχηγὸς καὶ τῆς προηγουμένης). Κατὰ τὴν πρεσβείαν ταύτην, ἡ ὁποία ἐστέλλετο ὑπὸ τῶν Μυτιληναίων πρὸς τὸν Αὔγουστον, ὁ Κριναγόρας κατεῖχε τὴν τρίτην θέσιν. Αἱ γνωριμίαι, τὰς ὁποίας καθ' ὁδὸν καὶ ἐν Ῥώμῃ συνῆψεν ὁ ποιητής, καὶ ἐν γένει ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ δρᾶσίς του καὶ ἀσήμαντα γεγονότα τοῦ καθ' ἡμέραν βίου του ἀποτελοῦν τὴν ὕλην, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος ἔδωκε ποιητικὴν μορφήν. Τὰ ποιήματα τοῦ Κριναγόρα ἐξεδόθησαν πλὴν ἄλλων ὑπὸ τοῦ Rubensohn (Crinagorae Mytilenaei Epigrammata 1888). Γ. Ι. Κ.

Κριναῖος *Μιχαηλίδης, Παῦλος*—. Ἕλλην ποιητὴς ἐκ Κύπρου (βλ. *Μιχαηλίδης* Κριναῖος Παῦλος).

Κριναχέϊκα *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας χωρίου *Ρίζα* (*βλ. λ.*).

Κρίνεν (Krienen), *Ἐρρῖκος-Λεονάρδος, κόμις Pasch* καὶ *βαρῶνος βὰν*—. Πρώσσος ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Πρωσσίᾳ ἐκ γονέων Ὁλλανδῶν. Ἐταξίδευσε πρὸ τοῦ 1770 εἰς Ἀνατολὴν χάριν ἀρχαιολογικῶν μελετῶν, διαμένων πρὸς τοῦτο ἐν Σμύρνῃ καὶ ἐν τῷ Αἰγαίῳ. Διαρκοῦντος τοῦ πρώτου ἐπὶ Αἰκατερίνης Β' ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου (1768—1774), κατετάχθη ὡς λοχαγὸς εἰς τὴν ρωσικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐστάλη εἰς τὰς Κυκλάδας ὅπως στρατολογήσῃ ἄνδρας. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον παρῄτησε τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, περιῆλθε δὲ τὸ δεύτερον τὰς νήσους, ὁπότε, ἐνεργήσας ἀνασκαφάς, ἀνεῦρε πολλὰς καὶ ἀξίας λόγου ἀρχαιότητας, τὰς ὁποίας μετέφερε τῷ 1772 εἰς Λιβόρνον ἐντὸς ἓξ μεγάλων κιβωτίων. Καὶ κατὰ τινας μὲν συνῆψε διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Φρειδερίκου Β', βασιλέως τῆς Πρωσσίας, ἵνα πωλήσῃ εἰς αὐτὸν τὰς ἀρχαιότητας ταύτας, κατ' ἄλλους δὲ ἐξεποίησεν αὐτὰς εἰς Ἀγγλίαν. Ἐκ Λιβόρνου ὁ Κρίνεν διαδώσας ὅτι ἐν Ἴῳ ἀνεκάλυψε τὸν τάφον τοῦ Ὁμήρου, παρήγαγε θόρυβον μέγαν παρὰ τοῖς ἀρχαιολόγοις καὶ φιλαρχαίοις ἐκείνων τῶν χρόνων. Ἐξέδωκε δ' ἐν Λιβόρνῳ τῷ 1773 τὸ ἔργον του «Breve descrizione dell' Archipelago e particolarmente delle dicioto isole sottomesse l' anno 1771 al dominio Russo», ὅπερ σπανιώτατον καταστὰν ἀνετύπωσεν ὁ L. Ross ἐν Χάλλῃ τῷ 1860, προσθέσας ἐν τέλει ἱκανὰ περὶ τοῦ Κρίνεν (σ. 127—150). Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τοῦ Κρίνεν περιέχονται πλεῖσται εἰδήσεις περὶ Κυκλάδων, στατιστικαὶ καὶ ἱστορικαί, πολυτιμόταται, καθὼς καὶ τινες ἐπιγραφαί. Δ. Π. Π.

Κρινιᾶνοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βιτάλου τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 438. Χ. Δ.

Κρίνις. Στωϊκὸς φιλόσοφος τῶν μετὰ τὸν Χρύσιππον χρόνων. Ὑπῆρξε πιθανῶς μαθητὴς τοῦ Ἀρχεδήμου τοῦ Ταρσέως, ἔζησεν ἐπομένως κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Ὁ Ἐπίκτητος ἀναφέρει περὶ τοῦ φιλοσόφου τούτου, ὅτι ἐκαυχᾶτο ὅτι οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τὸν Ἀρχέδημον τόσον καλά, ὅπως αὐτός, καὶ ὅτι ὁ φόβος, ὁ ὁποῖος τὸν κατέλαβεν ἕνεκα τῆς πτώσεως ἑνὸς μυὸς πλησίον του, ἐπέφερε τὸν θάνατόν του. Ὁ Κρίνις συνέγραψεν ἓν διδακτικὸν βιβλίον λογικῆς, καλούμενον «Διαλεκτικὴ τέχνη», ἐκ τοῦ ὁποίου ὅρους τινὰς καὶ ἐξηγήσεις διέσωσεν ὁ Λαέρτιος. Καὶ ὁ Διοκλῆς δὲ ὁ Μάγνης ἐν τῇ λογικῇ του πολλὰ ἠρύσθη ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Κρίνιδος. Γ. Ι. Κ.

Κρινίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Θεσσαλίας, ἐγγὺς τῶν Τρικκάλων, ἀνῆκον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ δήμου Τρικκαίων. Κάτ. (1928) 248. Χ. Δ.

κρινοδάχτυλος, — η, — ο' δημοτ., ὁ ἔχων δάχτυλα λευκὰ ὡς ὁ κρίνος, ὁ λευκόχρους: «Στὴ σκιὰ χεροπιασμένες, 'ς τὴ σκιὰ βλέπω κι' ἐγώ, κρινοδάχτυλες παρθένες, ὁποῦ κάνουνε χορὸ» (*Σολωμ.* Ὕμν. στροφ. 83).

κρινοειδὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κρίνον.

Κρινόεις *Δάκτυλος [Μυθολ.]*. Ἀναφέρεται ὡς εἷς τῶν *Ἰδαίων Δακτύλων* καὶ ὡς πρόγονος τοῦ Λεσβίου ποιητοῦ Τερπάνδρου. Αἱ περὶ αὐτοῦ παραδόσεις εἶναι λεσβιακαί. Ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ πρῶτος θυσιάσας εἰς τὰς μούσας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὄχι αἱ ἐννέα Ἑλικωνιάδες, ἀλλ' αἱ ἑπτὰ λεσβιακαί, αἱ θεράπαιναι τοῦ Μακαρέως. Ὁ Κρινόεις, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδόθη καὶ ἡ εὕρεσις τοῦ ἤχου, ἐσχετίσθη φαίνεται μὲ τοὺς Δακτύλους ἀφοῦ ἀπὸ ἡ καὶ Λέσβιοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς νήσου ἤπειρον, ὅπου ὑπῆρχον οἱ περὶ Δακτύλων μῦθοι. Ν. Ε. Π.

κρινολῖνον (τὸ) (γαλλ. crinoline, ἐκ τοῦ λατιν. crinis=θρὶξ καὶ linum=κλωστή)· γυναικεῖον ἔνδυμα ἐπικρατῆσαν ὡς συρμὸς περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος.

— *[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *κρινολῖνον* κοινῶς θεωρεῖται ἔνδυμα τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐν τούτοις ὁ τύπος αὐτοῦ ἀνευρίσκεται οὐ μόνον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν μινωϊκὴν ἐποχήν. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐνεφανίσθησαν τὰ *πανιὲ* (paniers=κάνιστρον), τὰ ὁποῖα ἦσαν κύκλοι ἐκ σιδήρου, ξύλου ἢ ὀστοῦ φαλαίνης, χρησιμεύοντες ὅπως διευρύνουν τὰς φούστας τῶν γυναικῶν. Ὁ συρμὸς οὗτος ἐπεκράτησε πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ, ἀκολούθως εἰσήχθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐξ αὐτῆς εἰς Γαλλίαν, ἔφθασε δὲ μέχρι τοιούτων ὑπερβολῶν ἐν Παρισίοις, ὥστε ὁ κλῆρος ἐξηγέρθη, χωρὶς οὐδὲν νὰ ἐπιτύχῃ. Διάφοροι σατιρογράφοι τῆς ἐποχῆς ἔγραφον, ὅτι αἱ ὡραῖαι ἀριστοκράτιδες ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιήσωσιν εὐχερῶς τὸ πανιὲ των ἀντὶ ἑρμαρίου, κρύπτουσαι ἐντὸς αὐτοῦ, ἐν ἀνάγκῃ, τὸν ἐραστήν των. Ἡ ἐπανάστασις ἐν Γαλλίᾳ εἰσήγαγεν ἁπλουστέρους συρμούς, ἀλλὰ τὰ πανιὲ ἐνεφανίσθησαν πάλιν ὑπὸ τὸ ὄνομα *κρινολῖνα*, κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Κληρικοί, ἠθικολόγοι φιλόσοφοι, ἰατροί, σατιρογράφοι ἐξεστράτευσαν κατὰ τοῦ συρμοῦ τούτου, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἡ ἱστορία τοῦ κρινολίνου ἔχει ὡς ἑξῆς: Κατ' ἀρχάς, ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΕ', ἀντικατεστάθησαν οἱ στρατιωτικοὶ λαιμοδέται διὰ περιλαιμίων ἐκ σκληροῦ ὑφάσματος. Ἡ χρῆσις ἐσυνεχίσθη καὶ ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΣΤ', τῶν ἐκ κρινολίνου περιλαιμίων φερομένων ἤδη καὶ ὑπὸ τῶν ἀστῶν. Ἐπὶ Λουδοβίκου Φιλίππου κρινολῖνον ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὰς φουσκωτὰς περιχειρίδας, ἔπειτα δὲ εἰς τὰς φούστας τῶν γυναικῶν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς αὐτοκρατορίας, ἐξηκολούθουν νὰ τίθενται ἐλάσματα ἐκ χάλυβος ὑπὸ τὰ κρινολῖνα, ὅπως κρατῶνται εὐρέα καὶ τεταμένα. Ὀλίγον ἔπειτα εἰσήχθη ὁλόκληρον σύστημα ἐλασμάτων, δι' ὧν ὁ ἐσωτερικὸς σκελετὸς τοῦ κρινολίνου ἔλαβε τὴν μορφὴν μεγάλου κανίστρου ἢ κλωβοῦ ὀρνίθων, ὅπως καὶ εἰς τὰ πανιέ. Τὸ κρινολῖνον ἐγκατελείφθη τῷ 1868, ἀλλ' εἰσήχθη καὶ πάλιν ὑπὸ νέαν μορφὴν καὶ διάφορα ὀνόματα. Ἐκ τῆς Γαλλίας διεδόθη καθ' ὅλον τὸν κόσμον, δημιουργήσαν σημαντικὰς βιομηχανίας. Ἀπόπειρα ἐπαναφορᾶς τοῦ κρινολίνου ἐσημειώθη κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, σήμερον δέ, εἰς τινας νυκτερινὰς ἀμφιέσεις, παρατηρεῖται τάσις διευρύνσεως τῆς φούστας. Οἱ αἰσθητικοὶ παραδέχονται, ὅτι τὸ κρινολῖνον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταργηθῇ ἐντελῶς, ἐφ' ὅσον ἱκανοποιεῖ τὴν φυσικὴν ἀνάγκην τῆς γυναικός, ὅπως ἀποκρύπτῃ τὰ ἐλαττώματα τοῦ σώματός της, καὶ διὰ τοῦτο πάντοτε θὰ ἐμφανίζεται ὑπὸ διαφόρους μορφάς. Δ. Σ. Δ.

Κρινολῖνον.

κρίνον (τὸ) (Lilium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, βολβορρίζους, καλλιεργουμένας διὰ τὰ μεγάλα καὶ εὔοσμα ἄνθη των καὶ χρησιμοποιουμένας ἐν τῇ μυρεψικῇ ὅσον καὶ ἐν τῇ φαρμακευτικῇ. Ἐκ τῶν 50 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Κρίνον τὸ ἀλβανικὸν* (Lilium albanicum), φυτὸν φυόμενον ἐν Ἀλβανίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ. *Κρίνον τὸ μαρτίγενον* (Lilium martagon), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Γαλλίᾳ ἰδίᾳ. *Κρίνον τὸ πάλλευκον* (Lilium candidum), τὸ κατ' ἐξοχὴν *κρίνον* τῶν ἀρχαίων, καλούμενον καὶ *κρίνον τὸ βασιλικὸν* ἢ *κρινάνθεμον* κατὰ Διοσκορίδην καὶ κοινότατον παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *κρίνος τῆς Παναγιᾶς*. Κατὰ τὴν μυθολογίαν, τὸ φυτὸν τοῦτο ἐβλάστησεν ἐκ σταγόνος γάλακτος τῆς θεᾶς Ἥρας, καὶ ἦτο ἀφιερωμένον εἰς αὐτήν, διὸ καὶ ἐκαλεῖτο *ῥόδον τῆς Ἥρας*. Μετέπειτα, οἱ Χριστιανοὶ ἀφιέρωσαν τοῦτο, πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἁγνότητος, εἰς τὴν Παρθένον. Δι' ἀποστάξεως τῶν ἀνθέων τοῦ κρίνου λαμβάνεται αἰθέριον ἔλαιον εὐοσμότατον, χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν καὶ γνωστότατον καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων ὑπὸ τὸ ὄνομα *κρινέλαιον*. Δ. Ν. Π.

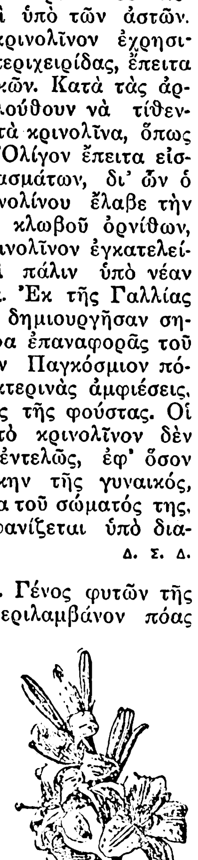

Κρίνον.
[α=βολβός.]

— *[Οἰκοσ.]* Τὰ *κρίνα* (fleurs de lis) εἶναι συνηθέστατα ἐν τῇ οἰκοσημολογίᾳ. Γνωστότερα ὅλων εἶναι τὰ ἀνέκαθεν χρησιμοποιούμενα ὡς ἔμβλημα τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. Τὸ πρῶτον γίνεται μνεία κρίνων εἰς διάταγμα τοῦ Λουδοβίκου Β' (822—875)· ἔκτοτε, μέχρι τοῦ Καρόλου Ε', ὁλόκληρος ὁ θυρεὸς ἐκαλύπτετο ὑπὸ κρίνων, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1376 ὁ βασιλεὺς οὗτος περιώρισε τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς τρία ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν Ἁγίαν Τριάδα. Τὸ γαλλικὸν βασιλικὸν κρίνον συνίσταται ἐκ τριῶν συνδεδεμένων φύλλων, ὧν τὸ μεσαῖον εἶναι πλατύτερον τῶν ἄλλων καὶ καταλήγει πρὸς τὰ ἄνω εἰς αἰχμήν, τὰ δὲ λοιπὰ δύο κυρτοῦνται ἑκατέρωθεν πρὸς τὰ κάτω. Ἐπίσης γνωστὸν εἶναι τὸ «Κρίνον τῆς Φλωρεντίας», ἀποτελοῦν ἔμβλημα τῆς πόλεως ταύτης. Διαφέρει κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ γαλλικοῦ, καθόσον φέρει τρεῖς ἀκόμη κάλυκας ἐπὶ ἰσαρίθμων στελεχῶν, τοῦ ἑνὸς μὲν ἐξερχομένου ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ μεσαίου φύλλου, ὅπερ διανοίγεται εἰς δύο, τῶν δὲ ἄλλων μεταξὺ τοῦ μεσαίου καὶ τῶν ἑκατέρωθεν αὐτοῦ φύλλων. Γ. Ε. Τ.

κρίνος (ὁ)· τὸ φυτὸν *κρίνον* (βλ. λ.) καὶ τὸ ἄνθος του· || κοινὴ ὀνομασία πλείστων φυτῶν, ὡς τῶν: *ἶρις ἡ ὡραιανθής, κρίνον τὸ χαλκηδονικόν, ἶρις ἡ ὠχρά, ἶρις ἡ γερμανική, ἶρις ἡ φλωρεντινή, ἑρμοδάκτυλος ὁ βολβοειδής, παγκράτιον τὸ παραθαλάσσιον* καὶ ἄλλα.

Κρίνος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Νεοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 126. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ζάμπα*. Χ. Δ.

Κρίνος, Γεώργιος Α. Χημικός, γεννηθεὶς ἐν Χίῳ. Ἀποφοιτήσας τῷ 1872 τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, συνεπλήρωσε κατόπιν τὰς σπουδάς του ἐν Γερμανίᾳ. Τῷ 1881 διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς φαρμακευτικῆς χημείας καὶ συνταγολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἀπαλλαγεὶς τῆς ὑπηρεσίας τῷ 1882, ἀναδιωρίσθη τῷ 1883 ἐν τῇ αὐτῇ ἕδρᾳ, ἀναλαβὼν καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ φαρμακευτικοῦ φροντιστηρίου. Ἐδίδαξεν ἐν συνεχείᾳ μέχρι τοῦ 1891, ὅτε ἀπεχώρησε τῆς θέσεώς του. Συνέγραψε «Περὶ χημικῆς συνθέσεως καὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτῆς εἰς τὴν φαρμακευτικήν». Δ. Α. Δ.

—**Κρίνος, Σταμάτιος**. Χημικός, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1815, ἔνθα καὶ ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα. Τῷ 1829 ἀνεχώρησεν εἰς Χίον παρὰ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ *Ἀθανασίῳ*, ἐν τῷ ἰδιοκτήτῳ φαρμακείῳ τοῦ ὁποίου ἐπὶ πενταετίαν ἠσκήθη εἰς τὴν φαρμακευτικὴν τέχνην. Συγχρόνως ἐδιδάσκετο παρὰ τῷ Νεοφύτῳ Βάμβᾳ φιλοσοφίαν καὶ παρὰ τῷ Οἰκονομίδῃ Πεζάρῳ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Τῷ 1835, μεταβὰς εἰς Ἀθήνας, παρηκολούθησε μαθήματα ἐν τῷ ἀρτισυστάτῳ φαρμακευτικῷ σχολείῳ. Τῷ 1836, ἐξετασθεὶς ἐνώπιον τοῦ ἰατροσυνεδρίου, ἔτυχε διπλώματος φαρμακοποιοῦ. Ἵνα δὲ συμπληρώσῃ τὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ παίδευσιν, ἐνεγράφη εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ συγχρόνως ἐγένετο ἱδρυτὴς φερωνύμου φαρμακείου ἐν Ἀθήναις. Τῷ 1841 μετέβη εἰς Πίζαν, ἔνθα ἠκροάσατο ἐπὶ διετίαν μαθημάτων βοτανικῆς καὶ χημείας, καὶ ἐντεῦθεν εἰς Παρισίους, ὅπου διέμεινε μέχρι τοῦ 1846 συμπληρῶν τὰς γνώσεις του. Εἰς Ἀθήνας ἐπανελθὼν ἐγένετο (1850) ὑφηγητὴς τῆς ὀργανικῆς χημείας ἐφηρμοσμένης εἰς τὴν φυσιολογίαν καὶ τῷ 1861 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φαρμακολογίας καὶ φαρμακευτικῆς ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ. Ἀπηλλάγη τῆς ὑπηρεσίας τῷ 1863. Ἐδίδαξε καὶ ἐν τῷ Σχολείῳ τῶν Τεχνῶν (Πολυτεχνείῳ) τεχνολογικὴν χημείαν, διετέλεσε δὲ καὶ μέλος τοῦ ἰατροσυνεδρίου ἀπὸ τοῦ 1853 μέχρι τοῦ 1886, ὅτε καὶ ἀπεβίωσεν. Ἐδημοσίευσε: «Περὶ στύρακος» (1881), «Περὶ ἐπιστημονικοῦ προσδιορισμοῦ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν φυτῶν διὰ τῶν ὀνομάτων τοῦ λαοῦ κατὰ τόπους καὶ χρόνους καὶ τῆς ἐκ τούτων ὠφελείας εἰς τὴν ἐτυμολογίαν καὶ λεξικογραφίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» (1881). Ἐξέδωκε συνάμα καὶ τὸ περιοδικὸν «Ἀσκληπιὸς» ἀπὸ τοῦ 1856—1859). Δ. Α. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

Κρινόφυτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται παρὰ τοὺς ΝΔ. πρόποδας τοῦ Χελμοῦ καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτοικοι (1928) 553. Χ. Δ.

κρίνω, ἀόρ. ἔκρινα—ἐκρίθην, παρακ. παθ. μετχ. *κεκριμένος*· ἐξετάζω τι ἵνα εἴπω τὴν περὶ αὐτοῦ γνώμην μου, ἐξετάζω τι ἂν εἶναι ὀρθὸν ἢ ἐσφαλμένον: «οἱ κρίνοντες τὰς πράξεις τῶν ἄλλων», «μὴ κρίνετε, ἵνα μὴ κριθῆτε» || φρονῶ, νομίζω: «κάμε ὅπως κρίνεις καλά», «ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ ἀναβληθῇ ἡ ἀπόφασις» || δικάζω, λέγω γνώμην, ἀποφαίνομαι: «ἄλλως ἔκρινε τὸ δικαστήριον» || κρίνω καλόν, προτιμῶ, προκρίνω: «δέχομαι ὅ,τι κρίνεις» || παθ. *κρίνομαι*· ὑπόκειμαι εἰς κρίσιν, δικάζομαι: «σήμερον κρίνεται ἡ τύχη μου».

Digitized by Google

Κρινὼ *[Μυθολ.]*. —1) Μία τῶν συζύγων τοῦ Δαναοῦ. —2) Θυγάτηρ τοῦ Τρωὸς Ἀντήνορος, ἀπεικονιζομένη κατὰ Πανσανίαν μετὰ μικροῦ παιδὸς ἐν τῇ ἀγκάλῃ εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Πολυγνώτου, ἡ ὁποία εὑρίσκετο ἐν τῇ λέσχῃ τῶν Κνιδίων ἐν Δελφοῖς. Γ. Ι. Κ.

κρινών, —*ῶνος* (ὁ)· τόπος ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ κρίνα, κατάφυτος ἐκ κρίνων.

κριοβόλιον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ προσφιλοῦς εἰς τὴν Κυβέλην *Ἄττιδος* (αἱ ὁποῖαι μόλις κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ρώμην), καθιερώθη τὸ παρεμφερὲς πρὸς τὸ *ταυροβόλιον* κριοβόλιον, διότι ὁ κριὸς ἦτο τὸ ζῷον τοῦ Ἄττιδος. Γ. Ι. Κ.

κριοδόχη (ἡ). Μηχάνημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτοποθετεῖτο ὁ *κριὸς* (βλ. λ.). Γ. Ι. Κ.

κριόκερας (τὸ) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὰ *ἀμμωνοειδῆ κεφαλόποδα* μαλάκια. Τὸ ὄστρακον τῶν ζῴων τούτων ἦτο περιειλιγμένον ἐφ' ἑνὸς ἐπιπέδου καὶ ἀπετελεῖτο ἐξ ὀλίγων ἀνοικτῶν, μὴ ἐφαπτομένων πρὸς ἀλλήλας, περιστροφῶν. Ἡ ἐπιφάνειά του ἦτο κεκαλυμμένη μὲ ἁπλᾶς, σπανιώτερον διχασμένας, ἐγκαρσίας πλευράς, αἱ ὁποῖαι συχνὰ ἔφερον ἕνα ἢ πλείονας κόμβους. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς δογγερίου ὑποδιαπλάσεως τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως μέχρι καὶ τῆς κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ, Ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις, Ἀμερικῇ καὶ Νοτίῳ Ἀφρικῇ. Γ. Κ. Γ.

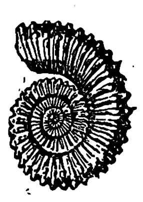
Κριόκερας.

κριοκερὶς (ἡ) (Crioceris) */Ζῳολ./*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομηλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους κανθάρους μὲ σῶμα κομψόν, κεφαλὴν πεπιεσμένην καὶ σφαιρικήν, προθώρακα τετραγωνικὸν καὶ ἀρκετὰ εὐρὺν καὶ κοιλίαν τετραγωνικήν, ἐπιμήκη καὶ ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὸ κατώτατον ἄκρον της. Αἱ κεραῖαι τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι λεπταὶ καὶ μᾶλλον ἐπιμήκεις καὶ οἱ πόδες μετρίου μεγέθους, ἀπολήγοντες εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι ποικίλος. Δ. Ν. Π.

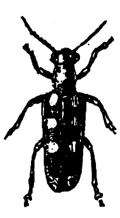
Κριοκερίς.

κριοκέφαλος (ὁ) (Criocephalus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους ἐπιμήκεις μὲ σῶμα ὑποκυλινδρικόν, παχὺ κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα καὶ λεπτότερον κατὰ τὸ κατώτερον. Ἐκ τῶν δώδεκα εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *κριοκέφαλος ὁ ἀγροῖκος* (Criocephalus rusticus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰ δάση τῶν πρίνων. Αἱ προνύμφαι τῶν ἐντόμων τούτων ζῶσιν ἐντὸς τῶν πρέμνων τῶν κωνοφόρων δένδρων. Δ. Ν. Π.

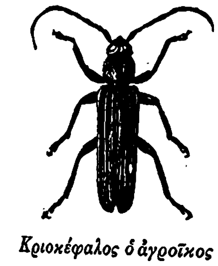
Κριοκέφαλος ὁ ἀγροῖκος

κριομαχία (ἡ)· ἀρχ., μάχη, προσβολὴ τείχους διὰ πολιορκητικῶν μηχανῶν καλουμένων *κριῶν*.

κριόμορφος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων μορφὴν κριοῦ.

Κρῖος *[Μυθολ.]*. —1) Εἷς τῶν Τιτάνων, υἱὸς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς καὶ ἀδελφὸς τοῦ Κρόνου καὶ τῶν ἄλλων Τιτάνων καὶ Τιτανίδων. Τούτου υἱοὶ ἐκ τῆς Εὐρυβίας, θυγατρὸς τοῦ Πόντου, ἦσαν ὁ Ἀστραῖος, ὁ Πάλλας καὶ ὁ Πέρσης. Κατὰ τὴν ἐν Πελλήνῃ τῆς Ἀχαΐας παράδοσιν, ἀπὸ τούτου εἶχεν ὀνομασθῆ *Κριὸς* ὁ μεταξὺ αὐτῆς καὶ Αἰγείρας ποταμός. Κατὰ τοὺς μυθογράφους ὁ Κρῖος, ὅστις ἐλατρεύετο ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ κριοῦ (θεὸς τῶν ἀγροτῶν καὶ τῶν ποιμένων), ἦτο ὅ,τι καὶ οἱ Τιτᾶνες Ὑπερίων καὶ Φοῖβος, ὁ θεὸς Ἥλιος δηλαδή, ὁ θεὸς τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἐν Σπάρτῃ καὶ ἀλλαχοῦ *Κάρνειος Ἀπόλλων*. —2) Μάντις ἐκ Λακεδαίμονος, υἱὸς τοῦ Θεοκλέους, παρὰ τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἱδρυθῆ τὸ ἱερὸν τοῦ Καρνείου Οἰκέτα, τιμωμένου ἐν Σπάρτῃ πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Δωριέων. Οὗτος συνεβούλευσε, κατὰ τὴν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ παράδοσιν, τοὺς Δωριεῖς διὰ τίνων μέσων θὰ ἐγίνοντο κύριοι τῆς τε Σπάρτης καὶ τῆς χώρας αὐτῆς. —3) Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Εὐβοίας, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς ἐσύλησε τὸ ἱερὸν τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος, ὅτε δ' ἐπεχείρησε καὶ τὸ δεύτερον νὰ συλήσῃ αὐτό, ἐφονεύθη διὰ «βαρέος ἰοῦ» τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς εἶχε προείπει πρὸς τοὺς πεφοβισμένους Δελφοὺς ἡ πρόμαντις Φημονόη (*Παυσ.* Χ. 6. 7.). —4) Ὁ παιδαγωγὸς τοῦ Φρίξου, ὁ ἀποκαλύψας τὰς σκευωρίας τῆς μητρυιᾶς του Ἰνοῦς καὶ φυγὼν μετὰ τοῦ Φρίξου εἰς Κολχίδα. Τὸ μυθικὸν τοῦτο πρόσωπον ἐπλάσθη διὰ παραλλαγῆς τοῦ γνωστοῦ μύθου τοῦ χρυσομάλλου κριοῦ, τοῦ ὁποίου ἐπιβαίνων ὁ Φρίξος ἔφθασεν εἰς Κολχίδα. —5) Ἐγχώριός τις ἐν Ἀττικῇ ἥρως. ΚΑΨ

κριὸς (ὁ)· τὸ ἄρρεν πρόβατον καὶ ἰδίᾳ ὁ ἐπιβήτωρ τοῦ προβάτου, κοιν. *κριάρι*· ‖ εἶδος πολιορκητικῆς μηχανῆς παρ' ἀρχαίοις· ‖ εἶδος ἀρχαίου λιβυκοῦ πολεμικοῦ πλοίου διὰ τὸ ἐν τῇ πρῴρᾳ ἔμβλημα κριοῦ· ‖ ἀστερισμὸς τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου· ‖ ἑτέρα ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἐρέβινθος*.

— *[Ἀρχ.] Κριὸς* ἐκαλεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πολεμικὴ μηχανὴ χρησιμεύουσα κατὰ τὰς πολιορκίας πρὸς διάσεισιν καὶ κατακρήμνισιν τῶν τειχῶν τῶν προσβαλλομένων πόλεων. Ἀπετελεῖτο κυρίως ἐκ μιᾶς πελωρίας δοκοῦ ἐκ κορμοῦ δένδρου (πεύκης, μελίας, κυπαρίσσου κτλ.), μήκους 25—45 συνήθως μέτρων, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας προσηρμόζετο χαλκοῦς ἢ σιδηροῦς ὄγκος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδίδετο σχῆμα κεφαλῆς κριοῦ, ἐξ οὗ καὶ τὸ μηχάνημα ὠνομάσθη. Ἡ δοκὸς αὕτη, ἡ τύπτουσα τὸ τεῖχος, ἐφέρετο ἐν ἀρχῇ ἐπὶ τῶν βραχιόνων τῶν ἀνδρῶν, βραδύτερον δὲ ᾐωρεῖτο ἀπὸ ἰκριώματος.

Χρῆσις κριῶν ἐγένετο τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα, εἰς τὴν ἐκστρατείαν αὐτῶν κατὰ τῶν Γαδείρων, ὅτε, ὡς λέγεται, κατεδαφιζομένων τῶν τειχῶν ἁλωθέντος τινὸς φρουρίου παρὰ τὰ Γάδειρα, νεανίαι τινές, μὴ ἔχοντες ἐργαλεῖον, ἵνα ἐργασθῶσι καὶ αὐτοί, ἔλαβον μακράν τινα δοκὸν καὶ κρούοντες δι' αὐτῆς τὸ τεῖχος, κατώρθωσαν ἐντὸς ὀλίγου νὰ καταρρίψωσι μέγα μέρος αὐτοῦ. Ὁδηγηθεὶς ἐκ τούτου ὁ Τύριος ναυπηγὸς Πεφρασμένος κατεσκεύασε τὸν πρῶτον κριόν, ἀναρτήσας τὴν δοκὸν ἐπὶ ἱστῶν καὶ κινῶν αὐτὴν διὰ πολυσπάστων. Τὸν κριὸν τοῦτον ἐχρησιμοποίησαν μετ' ὀλίγον οἱ Καρχηδόνιοι εἰς τὴν ἐπίθεσιν των κατὰ τῶν Γαδείρων. Τὸν οὕτω κατασκευασθέντα κριὸν ἐτελειοποίησε βραδύτερον ὁ Καρχηδόνιος Γήρας, κατασκευάσας ξυλίνην ὑπότροχον βάσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας προσήρτησεν ἱστούς, ἀπὸ τῶν ἱστῶν δὲ τούτων ἀνήρτησε τὴν δοκόν, ἣν ἐχειρίζοντο διὰ τῶν βραχιόνων οἱ ὑπηρετοῦντες τὴν μηχανὴν ἄνδρες, καὶ οὐχὶ διὰ πολυσπάστων.

Ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων χρῆσις κριῶν ἐγένετο τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Πλαταιῶν (429 π. Χ.). Ὁ Θουκυδίδης, ἱστορῶν τὰ κατὰ τὴν πολιορκίαν ἐκείνην, ὀνομάζει τὸν κριὸν ἁπλῶς «μηχανήν». Ἐπὶ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Διονυσίου τοῦ Πρεσβυτέρου (405—368

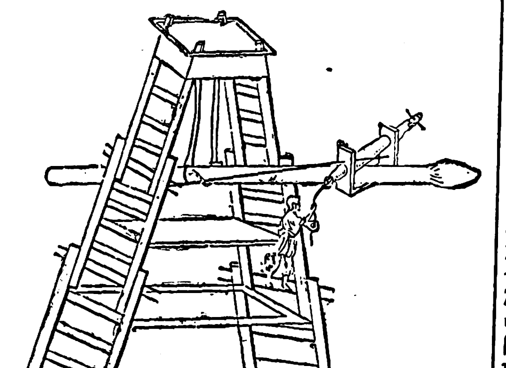
Κριὸς ὑψηλός.

π. Χ.), Φιλίππου Β' τοῦ Μακεδόνος (360—336 π. Χ.), Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου (336—323 π. Χ.) καὶ τῶν διαδόχων τούτου, οἱ κριοὶ ἐτελειοποιήθησαν κυρίως ὑπὸ τῶν μηχανικῶν Πολύδου, Διάδου καὶ Χαιρέα. Παρὰ τῶν Ἑλλήνων παρέλαβον τοὺς κριοὺς οἱ Ρωμαῖοι καὶ εἶτα οἱ Βυζαντινοί. Οἱ Ρωμαῖοι χρῆσιν αὐτῶν ἐποιήσαντο τὸ πρῶτον κατὰ τὴν προσβολὴν τῶν Συρακουσῶν, ἐπὶ τοῦ δευτέρου Καρχηδονιακοῦ πολέμου (218—201 π.Χ.). Οἱ Βυζαντινοὶ ἐτελειοποίησαν τὸ μηχάνημα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησαν καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας (Δ'—ΙΕ'). Παρὰ τῶν Βυζαντινῶν ἐδιδάχθησαν τὴν χρῆσιν τῶν κριῶν καὶ οἱ λοιποὶ βάρβαροι λαοί, ὑπηρετοῦντες ὡς μισθοφόροι ἢ ὡς σύμμαχοι εἰς τὰς Βυζαντινὰς τάξεις. Οἱ κατασκευάζοντες τοὺς κριοὺς κλπ. πολεμικὰς μηχανὰς ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν «μαγκανάριοι» ἢ «μηχανάριοι», οἱ δὲ ἐπιπεφορτισμένοι τὴν διατήρησιν καὶ τὸν χειρισμὸν αὐτῶν «κουράτωρες τῶν μαγγάνων».

Ἐννοεῖται οἴκοθεν ὅτι διὰ μέσου τοσούτων αἰώνων ἡ κατασκευὴ τῶν κριῶν ὑπέστη ποικίλας τελειοποιήσεις, ὀφειλομένας εἰς τὴν ἐπίνοιαν τῶν μηχανικῶν, ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων ἑκάστοτε ἀναγκῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν διατιθεμένων ἐν ἐκστρατείᾳ ὑλικῶν μέσων. Πλὴν τοῦ πρωτογόνου κριοῦ, ὑπῆρχον καὶ οἱ ἑξῆς: 1) Οἱ κυλινδούμενοι ἐπὶ κυλίνδρων. Ἡ δοκὸς ὠθουμένη ὑπὸ πολλῶν ἀνδρῶν προσέβαλλε βιαίως τὰ κατώτερα μέρη τῶν τειχῶν ἢ τὰς πύλας αὐτῶν. 2) Οἱ αἰωρούμενοι ἐπὶ ἰκριωμάτων στηριζομένων ἐπὶ βάσεων ἐχουσῶν 4—8 τροχούς. 3) Οἱ ἐπὶ *χελωνῶν* (βλ. λ. καὶ σχ.). 4) Οἱ διπλοῖ κριοί. 5) Οἱ ἐπὶ ἑλεπόλεων (βλ. λ. *ἑλέπολις*). 6) Οἱ μετὰ ἐπιβάθρας καὶ σκοποῦ (βλ. σχ.) Οἱ ἐπὶ ἰκριωμάτων καὶ χελωνῶν κριοὶ ἀνηρτῶντο εἰς ὕψος ἀνάλογον τοῦ ὕψους τοῦ προσβλητέου σημείου τῶν τειχῶν. Ἀναλόγου ὕψους ἦσαν καὶ οἱ ἀναρτώμενοι ἐν ταῖς ἑλεπόλεσιν. Οἱ ἐπὶ χελωνῶν κριοὶ παρηκολουθοῦντο ὑπὸ ἑτέρων ἁπλῶν χελωνῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐκαλύπτοντο οἱ ἀπαιτούμενοι διὰ τὸν χειρισμὸν ἄνδρες.

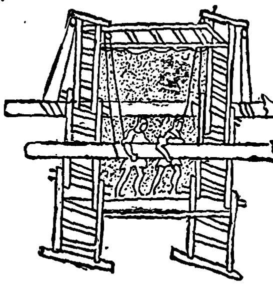
Κριὸς δίδυμος.

Συνήθως τὸ μῆκος τῆς δοκοῦ ἐποίκιλλε μεταξὺ 25—45 μέτρων, ὁσάκις δὲ δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἐξεύρεσις δοκοῦ ἐπαρκοῦς μήκους, ἀνηρτᾶτο αὕτη οὕτως, ὥστε τὸ ἐμπρόσθιον τμῆμα αὐτῆς νὰ ᾖ κατὰ πολὺ μακρότερον τοῦ ὀπισθίου, καὶ τότε, διὰ τὴν ἰσορρόπησιν αὐτῆς, προσετίθεντο εἰς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον ἀνάλογα ἐκ μολύβδου βάρη. Οἱ διπλοῖ κριοὶ ἔφερον ἀντὶ μιᾶς δύο δοκούς. Οἱ λεγόμενοι μετὰ «ἐπιβάθρας» κριοὶ ἔφερον εἰς τὸ ἐμπρόσθιον ἄκρον τῆς δοκοῦ σανίδα καὶ δίκτυον κατερχόμενον μέχρι τοῦ ἐδάφους, ἵνα ἀνέρχωνται οἱ ἐπιτιθέμενοι καὶ εἰσπηδῶσιν ἐντὸς τοῦ διαρρηχθέντος τείχους. Οἱ μετὰ «σκοποῦ» κριοὶ ἔφερον ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτῶν θωράκιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἵσταντο «οἱ ἐποπτεύοντες τὰ κατὰ τοῦ κριοῦ ὑπὸ τῶν ἐναντίων βαλλόμενα». Οἱ τοιοῦτοι κριοὶ ἦσαν ὑψηλότατοι καὶ βαρύτατοι. Τὸ βάρος των ἔφθανε μέχρι 4 χιλιάδων ταλάντων (δηλαδὴ 105 τόννων), εἶχον ὀκτὼ τροχοὺς καὶ προωθοῦντο ὑπὸ 100 ἀνδρῶν. Χάριν τῆς προστασίας τῶν χειριζομένων τὸν κριόν, ἀλλὰ καὶ ἵνα μὴ πυρποληται οὗτος διὰ τῶν πυρφόρων βελῶν καὶ ἀκοντίων καὶ ἐν γένει διὰ τῶν ἐμπρηστικῶν ὑλῶν τῶν ἐκσφενδονιζομένων ὑπὸ τῶν ἀμυνομένων, περιεβάλλετο τὸ ὅλον ἰκρίωμα εἰς τὸ ἔμπροσθεν αὐτοῦ μέρος καὶ τὰ πλευρά του διὰ δερμάτων ἢ διὰ χονδρῶν μαλλίνων ὑφασμάτων. Ἡ ἐνέργεια τοῦ κριοῦ ἐπὶ τῶν τειχῶν, καὶ ἰδίᾳ τῶν λιθοκτίστων, ἦτο ἀποτελεσματικωτάτη, παρεδέχοντο δὲ ὅτι οὐδὲν τεῖχος ἦτο ἱκανὸν να ἀνθέξῃ εἰς τὰς προσβολάς του. Ἦτον ἀποτελεσματικὴ ἦτο ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ἐπὶ τῶν πλινθοκτίστων τειχῶν, ἅτινα δὲν ἠδύνατο νὰ διασείσῃ καὶ καταρρίψῃ, ἁπλῶς δὲ μόνον ὀπὰς ἤνοιγεν ἐπ' αὐτῶν. Ἡ χρῆσις τῶν κριῶν παρετάθη μέχρι τῆς ἐφευρέσεως τῶν πυροβόλων (ΙΕ' αἰών). Ν. ΚΛΕ

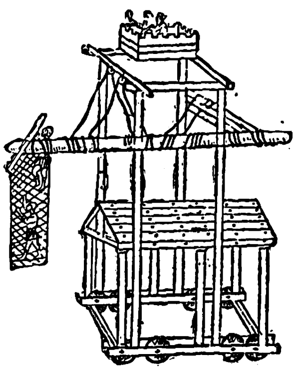
Κριὸς μετ' ἐπιβάθρας καὶ παρατηρητηρίου.

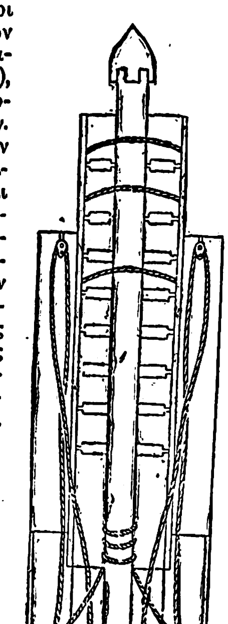
Κάτοψις κριοῦ.

— *[Ἀρχ. Ναυτ.]* Ἐκαλοῦντο *κριοὶ* τὰ μὲ ἰσχυρὰν στεῖραν εἰς ἰσχυρότατον ἀπολήγουσαν ἔμβολον σκάφη, ἅτινα προσεπάθουν νὰ καταβάλωσι τὸν ἀντίπαλον κυρίως δι' ἐμβολῆς. Εὐρυτάτη χρῆσις τούτων ἐγένετο κυρίως κατὰ τὰς ἐν τοῖς ποταμοῖς ναυμαχίας τοῦ Ἀνθενωτικοῦ πολέμου. Οἱ κριοὶ ἦσαν τεθωρακισμένοι κατά τε τὰς πλευρὰς καὶ τὸ κατάστρωμα διὰ σιδηρῶν πλακῶν, ἔφερον δὲ ἀνὰ

Digitized by Google

ἓν πυροβόλον διώξεως καὶ ἓν φυγῆς καὶ 4 μικρότερα ἐξ ἑκατέρας πλευρᾶς ἐν τεθωρακισμένῳ πυροβολείῳ. Διαρκοῦντος τοῦ Ἀνθενωτικοῦ πολέμου ἐξειλίχθησαν ἐφοδιασθέντες διὰ περιστρεφομένων πύργων. Ὡς ἐκ τῶν μεγάλων προόδων τοῦ πυροβολικοῦ, μὴ ἐπιτρέποντος τὴν ἐκ μικρῶν ἀποστάσεων μάχην τῶν πλοίων, ὁ τύπος οὗτος τῶν σκαφῶν ἐγκατελείφθη. Γ. Ν. Ν.

—*[Οἰκοσ.]* Ὁ *κριὸς* (bélier) εἰκονίζεται ἐν τῷ θυρεῷ «διαβαίνων» (passant), διακρίνεται δὲ ἀπὸ τὸν ἀμνὸν ἐκ τῶν ἑλικοειδῶν αὐτοῦ κεράτων. Μόνη ἡ κεφαλὴ τοῦ κριοῦ, εἰκονιζομένη ἀντιμετώπως, λέγεται «κριόκρανον» (rencontre de bélier). Γ. Ε. Τ.

— ***κριὸς ὑδραυλικὸς*** *[Φυσ.]*. Μηχάνημα χρησιμεῦον πρὸς ἀνύψωσιν ὕδατος εἰς ὑψηλὰς στάθμας, ἄνευ χρησιμοποιήσεως ἀντλιῶν καὶ ἄνευ καταναλώσεως ἔξωθεν προερχομένης ἐνεργείας, ἐφευρεθὲν κατὰ τὸ 1796 ὑπὸ τοῦ κατασκευαστοῦ τοῦ πρώτου ἀεροστάτου Ἰωσὴφ-Μιχαὴλ Μογκολφιέρου (Montgolfier). Ἐκ δεξαμενῆς κειμένης εἰς ὑψηλὸν μέρος, τὸ ὕδωρ ῥέει διὰ σωλῆνος Σ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ βέλους α, ἐξερχόμενον διὰ τῆς βαλβῖδος B_1, ἡ ὁποία εἶναι ἀρκετὰ βαρεῖα, ὥστε νὰ ὑπερνικᾷ τὴν πίεσιν τῆς ὑδατίνης στήλης, ὅταν αὕτη εὑρίσκεται ἐν ἠρεμίᾳ ἢ κινῆται μετὰ μικρᾶς ταχύτητος. Ἡ ταχύτης τοῦ ἐκρέοντος ὕδατος αὐξάνει ἐν τούτοις διαρκῶς καὶ φθάνει εἰς τόσον μεγάλας τιμάς, ὥστε συμπαρασύρει πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ τὴν βαλβῖδα B_1, κλείουσαν τοιουτοτρόπως τὸ στόμιον τοῦ σωλῆνος. Ἡ κινητικὴ ἐνέργεια τοῦ αἰφνιδίως εἰς στάσιν ἐξαναγκασθέντος ὕδατος συντελεῖ εἰς μεγάλην ἀνύψωσιν τῆς πιέσεως ἐντὸς τοῦ σωλῆνος, ἀνύψωσιν ἥτις προκαλεῖ τὸ ἄνοιγμα τῆς βαλβῖδος B_2 καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ ὕδατος εἰς τὸ ὑπὸ πίεσιν ἀεροφυλάκιον Α, ἐκ τοῦ ὁποίου εἰσέρχεται εἰς τὸν σωλῆνα Σ' δυνάμει τῆς πιέσεως τοῦ ἀεριοφυλακίου. Κατόπιν αὐτοῦ ἡ πίεσις ἐντὸς τοῦ σωλῆνος Σ καταπίπτει, ἡ βαλβὶς B_1 ἀνοίγει ἐκ νέου καὶ τὸ φαινόμενον ἐπαναλαμβάνεται. Πρὸς αὔξησιν τῆς κινητικῆς ἐνεργείας τοῦ ῥέοντος ὕδατος κατασκευάζεται ὁ σωλὴν Σ πολὺ μακρὸς καὶ μὲ μικρὰν κλίσιν, οὕτως ὥστε ἡ μᾶζα τοῦ κινουμένου ὕδατος νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρα, δεδομένου ὅτι ἡ κινητικὴ ἐνέργεια εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν μᾶζαν. Παρ' ὅλον ὅτι ὁ ὑδραυλικὸς κριὸς ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται πραγματοποιῶν τὸ ἀεικίνητον, καὶ δὴ τὸ τοῦ πρώτου εἴδους, δὲν εἶναι ἐν τούτοις παρὰ μηχανὴ ἐργαζομένη μὲ πολὺ μικρὸν σχετικῶς βαθμὸν ἀποδόσεως, δεδομένου ὅτι διὰ ν' ἀνυψωθῇ δι' αὐτοῦ ποσότης ὕδατος q εἰς ὕψος Y_1, πρέπει νὰ ἀφεθῇ νὰ πέσῃ ποσότης ὕδατος Q εἰς ὕψος Y_2. Εἶναι δὲ ἡ ἀναβιβαζομένη ποσότης q πολὺ μικροτέρα τῆς ἀνεκμεταλλεύτως ἐκρεούσης ποσότητος Q. Διὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον λόγον δὲν γίνεται χρῆσις τοῦ ὑδραυλικοῦ κριοῦ παρὰ εἰς περιπτώσεις ὅπου αἱ ὑπάρχουσαι ποσότητες διαθεσίμων ὑδάτων ἐπιτρέπουν τὴν σπατάλην, ὑφ' ἧς συνοδεύεται ἡ λειτουργία τοῦ ὑδραυλικοῦ κριοῦ. Γ. Θ. Κ.

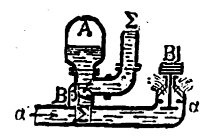

Ὑδραυλικὸς κριός.

Κριὸς *[Ἀστρον.]*. —1) Ὁ πρῶτος κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἀστερισμῶν τοῦ ζῳδιακοῦ κύκλου. Ἐκτεινόμενος ἀνατολικῶς τῶν Ἰχθύων καὶ δυτικῶς τοῦ Ταύρου, ἔχει πρὸς βορρᾶν μὲν τοὺς ἀστερισμοὺς τοῦ Τριγώνου καὶ τοῦ Περσέως, πρὸς νότον δὲ τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Κήτους. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, ὁ ἀστερισμὸς οὗτος παριστᾷ τὸν κριόν,

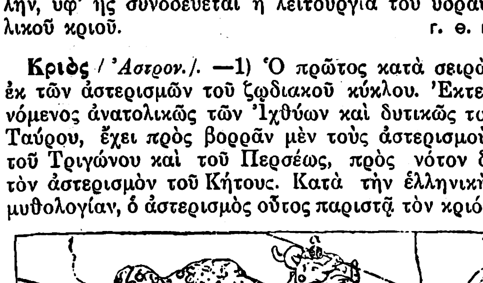

Κριός.
[1=ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Κριοῦ κατὰ τὸν ἄτλαντα τοῦ Φλάμστεντ· 2=ὡς ζῳδιακὸν σημεῖον.]

τοῦ ὁποίου τὸ χρυσόμαλλον δέρας ὑπῆρξεν ὁ σκοπὸς τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας καὶ τὸν ὁποῖον ὁ Ἑρμῆς εἶχε στείλει διὰ νὰ σώσῃ τὸν Φρῖξον καὶ τὴν Ἕλλην ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς μητρυιᾶς των Ἰνοῦς. Εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος ὁ Ζεὺς κατέταξε τὸν Κριὸν μεταξὺ τῶν ἀστερισμῶν. Ἐντεῦθεν ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Κριοῦ φέρεται παρὰ τοῖς ποιηταῖς ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Ζεὺς Ἄμμων*, *Χρυσόμαλλος*, κτλ.

Ὁ Κριὸς δὲν εἶναι ἐκ τῶν εὐδιακρίτων ἀστερισμῶν, ἀποτελούμενος ἐξ ἀστέρων, οἵτινες πλὴν τοῦ α Κριοῦ εἶναι μεγέθους ἀπὸ τοῦ 3ου καὶ κάτω. Τοῦτο ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Ἄρατος εἰς τὰ Φαινόμενα, λέγων περὶ αὐτοῦ ὅτι εἶναι «νωθὴς καὶ ἀνάστερος». Ἐκ τῶν ἀστέρων τοῦ ἀστερισμοῦ λαμπρότερος εἶναι ὁ α Κριοῦ (μεγέθους 2,2 καὶ φασματικοῦ τύπου K_2). Οὗτος, ὀνομασθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀράβων Χαμάλ, ἤτοι πρόβατον, τοποθετεῖται εἰς

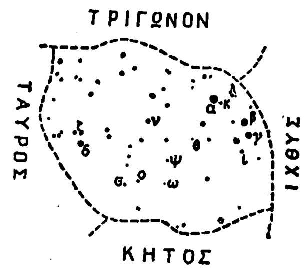

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Κριοῦ.

τοὺς χάρτας τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ Κριοῦ. Μεταξὺ τῶν διπλῶν ἀστέρων τοῦ Κριοῦ ἀξιοσημείωτος εἶναι ὁ γ Κριοῦ, ὅστις θεωρεῖται ὡς ὁ πρῶτος ἀνακαλυφθεὶς διπλοῦς ἀστήρ. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1664 ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἀστρονόμου Hooke. Ἐν τῷ ἀστερισμῷ τούτῳ περιέχονται καί τινες ἐνδιαφέροντες μεταβλητοί, σπανίζουσιν ὅμως αἱ συστροφαὶ καὶ οἱ νεφελοειδεῖς.

—2) *Κριὸς* καλεῖται ἐπίσης τὸ πρῶτον κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν δώδεκα ζῳδίων, ὅπερ ἄλλοτε μὲν συνέπιπτε μετὰ τοῦ ὁμωνύμου ἀστερισμοῦ, ἤδη ὅμως, λόγῳ τῆς μεταπτώσεως τῶν ἰσημερινῶν σημείων μετατεθὲν πρὸς δυσμάς, συμπίπτει πρὸς τὸν ἀστερισμὸν τῶν Ἰχθύων. Τὸ ζῴδιον τοῦτο παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου *γ*, ἡ δὲ εἴσοδος τοῦ Ἡλίου ἐν αὐτῷ, περὶ τὴν 21 Μαρτίου, σημειοῖ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀνοίξεως. Σ. Π.

Κριὸς *[Γεωγρ.]*. —1) Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ποσειδωνίας τῆς ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 35. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Σπηλαίου τῆς ἐπαρχίας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 161. Χ. Δ.

— **Κριὸς** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὁρμητικὸν ποτάμιον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀχαΐᾳ, σήμερον καλούμενον *Φόνισσα*, ἢ ποτάμι τοῦ Μάζι (βλ. λ.). Ι. Σ. Σ.

— **Κριὸς** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀκρωτήριον τῆς Β. ἀκτῆς τοῦ κολπίζοντος λιμένος τῆς Παροικίας τῆς Πάρου (πλάτ. 37° 05' 25'' Β., μῆκ. 25° 09' 25'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos). Ἡ εὐθυγραμμία του πρὸς τὸ ἐκκλησίδιον Ἅγιος Γεώργιος ἐπὶ τῆς ΝΔ. κλιτύος τοῦ βουνοῦ Ταξιάρχης (ὑψόμ. 935 ποδ.), ὁδηγεῖ ἀσφαλῶς πρὸς εἴσπλουν, προφυλάσσουσα ἀπὸ τῶν κινδυνωδεστάτων ἀβαθῶν τῆς γλώσσης Ἅγιος Φωκᾶς.

—2) Ἀκρωτήριον κατὰ τὰ νοτιοδυτικώτατα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Κνίδον. σχηματίζον μετὰ τοῦ ἀκρωτηρίου *Τεκὴρ Μπουρνοῦ* τὴν δυτικὴν ἀπόληξιν τῆς χερσονήσου τῆς Δωρίδος (πλάτ. 36° 40' 50'' Β., μῆκ. 27° 23' 45'' Ἀν, χάρτ. 1604: The gulfs of Kos, Doris and Symi). Ἀποτελεῖ χερσονησῖδα, ἑκατέρωθεν τοῦ ἰσθμοῦ τῆς ὁποίας δύο ἀμφίπυγοι τεχνητοὶ λιμένες, ὧν ὁ βόρειος, ὅστις ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὰς τριήρεις, ἔχει σχεδὸν καταχωσθῆ. Ἐπιστέφεται ὑπὸ ἐρειπίων ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Εἶναι τὸ ΝΔ καὶ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Κεραμεικὸν κόλπον Τριόπιον ἄκρον τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Σκύλακος. Ἡ σύγχρονος δὲ ὀνομασία του παραφθορὰ τῆς ἀρχαίας.

—3) Ἀκρωτήριον τῆς Κρήτης, ἡ ΝΔ. τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιὰ (βλ. *Κριοῦ* Μέτωπον Κρήτης). Σ. Ε. Λ.

Κριοῦ (Crewe), ***Ροβέρτος-Ὄφφλεϋ Ἄσμπιουρτον***, *λόρδος* —. Ἄγγλος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1858. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Καῖμπριτζ καὶ εἰσῆλθε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν, κατόπιν δὲ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας. Τῷ 1892 ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἰρλανδίαν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς κυβερνήσεως καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὸ Λονδῖνον εἰσῆλθεν εἰς τὴν βουλὴν τῶν Λόρδων. Τῷ 1905 διωρίσθη πρόεδρος τοῦ «ἰδιαιτέρου συμβουλίου» ἐν τῷ ὑπουργείῳ Κάμπελλ-Μπάννερμαν, τῷ δὲ 1908 ὑπουργὸς τῶν ἀποικιῶν ἐν τῷ ὑπουργείῳ Ἄσκουϊθ. Τῷ 1911 συνώδευσε τοὺς βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ὑπῆρξεν ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἰδέας τῆς μεταφορᾶς τῆς πρωτευούσης τῶν Ἰνδιῶν ἀπὸ Καλκούτας εἰς Ντελχί, ἐπ' εὐκαιρίᾳ δὲ τῆς στέψεως τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Ε' ὠνομάσθη μαρκήσιος. Ἐδημοσίευσε συλλογὴν ποιημάτων καὶ διάφορα ἔργα καὶ μελέτας περὶ Ἰρλανδίας. Μ. Δ. Β.

Κριοῦ *Μέτωπον* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δύο ἀκρωτηρίων ἐπισημοτοτάτων. —1) Τῆς ΝΔ. ἐσχατιᾶς τῆς Κρήτης (*Σκυλ. Καρυανδ.* § 47. *Στράβ.* Teubner I, 475) τῆς ἐχούσης ὑπὸ τοὺς ἀπορρῶγάς της ἀγκυροβόλιον καὶ ὑδρεῖον (Σταδ. Μεγ. θαλ. 334) καὶ διατηρησάσης ἕως νῦν τὴν ἀρχαίαν ὀνομασίαν, παραφθαρεῖσαν εἰς *Κάβο-Κριὸς* (πλάτ. 35°13' Β., μῆκ. 23°35' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536a: Candia western portion). Συνέχεται δὲ πρὸς τὴν κατέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου, εἰς 3 ½ μίλ. πρὸς Δ.ΝΔ., νησῖδα *Ἐλαφονήσι* (βλ. καὶ λ. *Ἰουσάγουρα*) διὰ κομβολογίου ὑφάλων, μὴ ἐπιτρέποντος διάπλουν ἢ εἰς λέμβους καὶ δὴ κατ' ἀραιὰ διαστήματα. —2) Ἀκρωτήριον ἀκρότομον τῆς Β. ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, ὅπερ ἀντικρύζον τὸ ἐπὶ τῆς νοτίας μικρασιατικὸν *Κάραμβιν*, σχηματίζει μετ' αὐτοῦ τὴν στένωσιν τοῦ Εὐξείνου τὴν διαχωρίζουσαν αὐτὸν εἰς δύο, τὴν Α. καὶ τὴν Δ., μοίρας (Στράβ. 125 Teubner)· τὸ νότιον τέρμα τῆς «Σκυθικῆς Χερσονήσου, τὸ διθάλαττον ποιοῦν τὸν Εὔξεινον Πόντον» (αὐτόθ. 545. *Ἀνωνύμ.* Περίπλ. Εὐξείνου 18). Εἶναι τὸ σύγχρονον *Σαρὶτς* (πλάτ. 44°23' Β., μῆκ. 33°44' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2233: Krimea, Sevastopol to Kertch Strait). Σ. Ε. Λ.

Κριοφόρος *[Ἀρχ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Ἑρμοῦ λατρευομένου ὡς ποιμένος καὶ προστάτου τῶν ποιμνίων. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην ἐλατρεύετο ἰδίως ἐν Τανάγρᾳ, ἔνθα ὑπῆρχε ναός, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Παυσανίας, μὲ τὸ λατρευτικὸν ἄγαλμα αὐτοῦ, ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ περιφήμου γλύπτου Καλάμιδος. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο παρίστα τὸν Ἑρμῆν φέροντα ἐπὶ τοῦ ὤμου κριόν, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ὅτι ὁ θεὸς ἔσωσε τὴν πόλιν τῆς Τανάγρας ἐκ τοῦ λοιμοῦ, περιενεγκὼν κριὸν περὶ τὰ τείχη αὐτῆς. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἀπωλέσθη· ἰδέαν ὅμως αὐτοῦ μᾶς δίδει νόμισμα τῆς Τανάγρας, ἐφ' οὗ ὁ Ἑρμῆς τοῦ Ἀθηναίου καλλιτέχνου παρίσταται φέρων τὸν κριὸν ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ κρατῶν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὐθεντικοῦ τούτου μαρτυρίου ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἀντίγραφα τοῦ ἔργου τοῦ Καλάμιδος ἀγαλμάτιον τῆς συλλογῆς τοῦ Pembroke ἐν Wiltonhouse, καὶ ἀνάγλυφον ἐπὶ ἀναγλύπτου βωμοῦ τῶν Ἀθηνῶν, ἐφ' οὗ ὁ τύπος τοῦ θεοῦ τούτου ἔχει ἐκτελεσθῆ μετὰ θαυμαστῆς λεπτότητος. Ἀλλά, πλὴν τοῦ Καλάμιδος, καὶ ὁ ἀρχαιότερος αὐτοῦ γλύπτης Ὀνάτας ἔπλασε κριοφόρον Ἑρμῆν, κατ' ἐντολὴν τῶν Φενεατῶν, οἵτινες ἀφιέρωσαν τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ὁ κριοφόρος Ἑρμῆς τοῦ Ὀνάτα ἦτο ἐνδεδυμένος χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, ἐφόρει τὴν κυνῆν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ ἔφερεν ὑπὸ τὴν μασχάλην κριόν. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἐξετέλεσεν ὁ Ὀνάτας τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Καλλιτέλους, τοῦ υἱοῦ καὶ μαθητοῦ αὐτοῦ, ὡς φρονεῖ ὁ Παυσανίας. Ἐκτός, ὅμως, τῶν μεγάλων τούτων ἔργων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται μόνον ὑπ' ἀρχαίων συγγραφέων, εὑρέθησαν καὶ πάμπολλα πήλινα εἰδώλια ἐν Τανάγρᾳ τῆς Βοιωτίας καὶ χάλκινον τοιοῦτον ἐν Ἀρκαδίᾳ, τὰ ὁποῖα παριστῶσι τὸν κριοφόρον Ἑρμῆν. Αἱ παραστάσεις αὗται πιστοποιοῦσι τὸν ποιμενικὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἑρμοῦ, φέροντος πάντοτε ὡς σύμβολον τὸν κριόν, εἴτε κρατούμενον ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ὤμων του ἢ κάτωθεν τῆς μασχάλης του ἢ ἱστάμενον παρ' αὐτῷ. Δὲν εἶναι δ' ἀπίθανον, κατὰ τὸν Collignon, ὅτι τὰς παραστάσεις ταύτας μιμηθεῖσα ἡ χριστιανικὴ τέχνη ἐδημιούργησε τὸ προσφιλὲς αὐτῇ θέμα τοῦ Καλοῦ Ποιμένος. Ὁ κριοφόρος Ἑρμῆς ἑωρτάζετο κατ' ἔτος ἐν Τανάγρᾳ τῆς Βοιωτίας. Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην οἱ ὡραιότατοι ἔφηβοι περιέφερον κριὸν πέριξ τῆς πόλεως. Ναὸς τοῦ κριοφόρου Ἑρμοῦ ὑπῆρχε, κατὰ Παυσανίαν, καὶ παρὰ τῇ Ἀνδανίᾳ τῆς Μεσσηνίας. Β. Δ. Θ.

Κρὶππλ Κρὴκ (Cripple Creek) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Κολοραδο, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Τέλλερ. Ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς πλουσιωτέρας χρυσοφόρου περιοχῆς τοῦ κόσμου. Ἡ πόλις δὲν παρουσιάζει τὴν προτέραν της ζωηρότητα. Χ. Κ.

κρὶς (criss) *[Ἐγκυκλ.]*. Εἶδος ἐγχειριδίου, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς νήσου Ἰάβας.

Κρῖσα (ἢ ***Κρίσσα*** καὶ ***Κρίση***) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παναρχαία πόλις τῆς Φωκίδος παρὰ τοὺς Δελφοὺς καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ. Ἡ πόλις αὕτη, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι καλοῦνται Κρισαῖοι, ἀναφέρεται ἐν Ἰλιάδι καὶ τοῖς ὁμηρικοῖς ὕμνοις ὡς ὀχυρὰ θέσις, ἔχουσα πλουσίαν καὶ εὔφορον πεδιάδα καὶ περιλαμβάνουσα ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῆς, ἥτις ἔφθανε μέχρι τῆς θαλάσσης, καὶ τὸ περίφημον μαντεῖον τῆς Πυθίας. Ἐν τῇ διαρροῇ ὅμως τοῦ χρόνου ἐσχηματίσθη πέριξ τοῦ ἱεροῦ τῆς Πυθίας ἡ πόλις τῶν Δελφῶν καὶ ἡ Κρῖσα ἤρχιζε νὰ παρακμάζῃ. Τὴν παρακμήν της ἐπετάχυνε ἔτι περισσότερον καὶ ἡ ταχεῖα ἀνάπτυξις τοῦ ἐπινείου αὐτῆς—ἡ Κίρρα—ἥτις ἔκειτο ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Κρισαίου κόλπου. Τὴν Κρῖσαν συγχέουσι πολλάκις οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς μὲ τὴν Κίρραν, θεωροῦντες αὐτὰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πόλιν, ἐνῷ πρόκειται περὶ δύο διαφόρων πόλεων (βλ. λ. *Κίρρα*). Β. Δ. Θ.

Κρισαῖος *κόλπος* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος (*Ὁμηρ.* ὕμν. Ἀπολ. 431) ὀνομασία τῆς κολπώσεως τῆς Β. ἀκτῆς τοῦ Κορινθιακοῦ, τῆς περιλαμβανούσης τοὺς συγχρόνους ἐλάσσονας κόλπους τῆς Ἀμφίσσης καὶ τοῦ Γαλαξιδίου. Ἀκτογραφεῖ τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Λοκρίδα καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ὕψους τῆς *Κρίσης*, «ἀφ' ἧς ὁ κόλπος *Κρισαῖος*». Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐπεξετείνετο, ἀρχαιότερον, καὶ δι' ὅλον τὸν *Κορινθιακὸν κόλπον* (*Στράβ.* 390, 416, 418 Teubner.—*Παυσ.* I, 13, 10. —*Διοδ.* ΙΒ', 47.—*Θουκ.* Α', 107). Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

Κρισαῖος (ἢ ***Κρισαϊκὸς***) ***πόλεμος***· βλ. λ. *Κίρρα*.

Κρίσαμις /*Μυθολ.*/. —1) Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Κῶ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνῆγε τὸ γένος καὶ ὁ περίφημος τῆς ἀρχαιότητος ἰατρὸς Ἱπποκράτης. —2) Πλούσιος Κῷος κτηνοτρόφος. Κατὰ τὴν παράδοσιν πελωρία ἔγχελυς ἐξερχομένη ἐκ τῆς θαλάσσης ἥρπαζε κατ' ἔτος τὸ ὡραιότερον σφάγιον τοῦ κτηνοτρόφου τούτου, ἐμβάλλουσα ἄφατον λύπην εἰς αὐτόν. Τέλος ἀγανακτήσας ὁ Κρίσαμις ἐφόνευσε μὲν τὴν ἔγχελυν, ἀφῆκε δ' αὐτὴν ἄταφον, ἵνα τὴν ἐκδικηθῇ καὶ μετὰ θάνατον, παρὰ τὰς θερμὰς παρακλήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμεν αὕτη, φανεῖσα εἰς αὐτὸν καθ' ὕπνον. Ἀποτέλεσμα ὅμως τῆς σκληροκαρδίας του ταύτης ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ καὶ αὐτοῦ καὶ ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του. Ἡ παράδοσις αὕτη, ἐπιχωριάζουσα ἐν Κῷ, φαίνεται, ὅτι ἔδωκεν ἀφορμὴν εἴς τινα Κῷον ποιητὴν τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων νὰ πραγματευθῇ τὰ κατὰ τὸν Κρίσαμιν ποιητικῶς. Τὸ ποίημα δὲ τοῦ ποιητοῦ ἐκείνου παρῳδῶν ὁ Βιργίλιος συνέταξε τὸ ποιημάτιόν του, τὸ ἐπιγραφόμενον «κώνωψ» (culex), ἐν τῷ ὁποίῳ εἷς κώνωψ φονευθεὶς ὑπό τινος ποιμένος ἐμφανίζεται καθ' ὕπνον εἰς αὐτὸν καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ τύχῃ ταφῆς. Γ. Ι. Κ.

Κρισαμπὲρ (Krishaber), ***Μαυρίκιος***. Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Οὐγγαρίᾳ (1836—1883). Ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φέρεται ὁ διὰ τὴν τραχειοτομίαν χρησιμοποιούμενος ἐξ ἀργύρου σωλήν. Ο. Ρ.

Κρισάνα (Crishana) /*Γεωγρ.*/. Νομὸς τῆς Ρουμανίας, ἔχων ἐπιφάνειαν 17.717 τετρ. χλμ. καὶ 1.158.000 κατοίκους. Ἐκτείνεται ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Κρίσσυλ ἢ Κέρες, ὁ ἀρχ. *Κρισίας*. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶναι ἡ πόλις *Ὀράντεα Μάρε*. Μ. Ν. Δ.

κρισία (ἡ) (Crisia) /*Ζῳολ.*/. Γένος βρυοζῴων τῆς οἰκογενείας τῶν *κρισιιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ θαλάσσια ζῷα, κατὰ δενδροειδεῖς ἀποικίας ἐνδιαιτώμενα. Τὰ βρυόζῳα ταῦτα ἔχουσι σχῆμα μικρῶν πολυπόδων, ποικίλως διακλαδιζομένων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *κρισία ἡ κομψὴ* (Crisia elegans), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν εὐρωπαϊκῶν θαλασσῶν καὶ ἐν τῇ Μεσογείῳ ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ. Δ. Ν. Π.

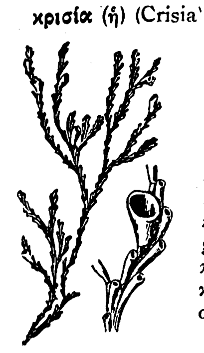

Κρισία ἡ κομψή.

Κρισίας / *Ἀρχ. Γεωγρ.* /. Ποταμὸς τῆς Δακίας καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, ἐκβάλλων εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Τισία ποταμοῦ (Τίστζα ἢ Ταΐς). Σήμερον καλεῖται Koeroes καὶ διαρρέει τὴν ΒΔ. Ρουμανίαν (Τρανσυλβανίαν) καὶ μέρος τῆς Οὐγγαρίας. Α. Θ. Σ.

κρισιίδαι (οἱ) (Crisiidae) /*Ζῳολ.*/. Οἰκογένεια βρυοζῴων, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γυμνολαίμων* ἢ *γυμνολαιμάτων*, περιλαμβάνουσα θαλάσσια μικροσκοπικὰ ζῳάρια, κατ' ἀποικίας ζῶντα καὶ χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῶν ἀσβεστωδῶν κυττάρων, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται οἱ πολύποδές των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *κρισία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κρίσιμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ἡ τῆς κρίσεως, τῆς ὁριστικῆς τροπῆς, ἰδίᾳ ἐπὶ νόσου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάσης περιστάσεως: «κρίσιμος στιγμή, — ἑβδομάς, — περίοδος».

—**κρίσιμα** ***σημεῖα*** [*Μεταλλοτεχν.*]. Θερμοκρασία, εἰς ἣν μέταλλόν τι ἢ μεταλλόκραμα ὑφίσταται μεταβολὴν ἀλλοτροπικήν. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη, διότι κατὰ τὴν θερμοκρασίαν ταύτην ἡ ψῦξις ἐπιβραδύνεται λόγῳ ἐνδοθερμικοῦ φαινομένου καὶ ἡ καμπύλη ψύξεως ἐν συναρτήσει πρὸς τὸν χρόνον παρουσιάζει ἀσυνέχειαν τοῦ σχήματος αὐτῆς· π. χ. ὁ σίδηρος παρουσιάζει δύο τοιαῦτα σημεῖα, εἰς θερμοκρασίαν 770° καὶ ἕν, κάπως ἀμφίβολον, εἰς 917°. Θ. Χ.

—**κρίσιμοι** ***ἡμέραι*** /*Γεν. Παθολ.*/. Ἐνομίζετο ἄλλοτε ὅτι εἰς ὡρισμένας, τακτὰς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς νόσου ἡμέρας ἐπήρχετο βασικὴ μεταλλαγὴ ἐν τῇ καταστάσει τοῦ νοσοῦντος, ἥτις ἐξεδηλοῦτο συμπτωματικῶς, εἴτε ὡς λύσις τοῦ νοσήματος εἴτε ὡς ἐπιδείνωσις ἄγουσα εἰς τὸ μοιραῖον. Εἰς πολλὰ νοσήματα ἡ λύσις ἐπέρχεται πράγματι κριτικῶς καὶ εἰς ἔνια τούτων (κυκλικὰ) εἰς τακτὴν κατὰ προσέγγισιν ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως. Ἀλλὰ ἡ πραγμάτευσις τοῦ γεγονότος τούτου καθορίζεται διὰ τῶν λέξεων *κρίσις* (βλ. λ.) καὶ *λύσις* τῶν νοσημάτων, ἡ δ' ἔκφρασις «κρίσιμοι ἡμέραι» δὲν εἶναι πλέον ἐν τῇ ἰατρικῇ καθοριστικὴ συγκεκριμένης ἐν τῇ διαδρομῇ τῶν νόσων καταστάσεως. Ν. ΛΟΡΑΝΔΟΣ

—**κρίσιμος** ***θερμοκρασία*** [*Φαρμ.*]. Δι' ἕκαστον ἀέριον ὑφίσταται ὡρισμένη θερμοκρασία, ἄνωθεν τῆς ὁποίας εἰς ὁσονδήποτε μεγάλην πίεσιν καὶ ἂν ὑποβληθῇ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑγροποιηθῇ. Ἡ θερμοκρασία αὕτη καλεῖται *κρίσιμος θερμοκρασία* τοῦ ἀερίου. Ὁμοίως ἡ πίεσις, ὑφ' ἣν τὸ ἀέριον ὑγροποιεῖται ὑπὸ τὴν κρίσιμον αὐτοῦ θερμοκρασίαν, καλεῖται *κρίσιμος πίεσις*. Κ. Π.

—**κρίσιμος** ***κατάστασις*** [*Φυσ.*]. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ θερμοδυναμικῇ ἡ καθ' ἣν αἱ ἰδιότητες τῆς ὑγρᾶς καὶ ἀερίου φάσεως οὐσίας τινὸς ταυτίζονται. Ἡ κατάστασις αὕτη χαρακτηρίζεται μονοτίμως ὑπὸ ὡρισμένων τιμῶν θερμοκρασίας καὶ πιέσεως, αἵτινες καλοῦνται *κρίσιμοι τιμαὶ* τῶν ἀνωτέρων μεγεθῶν, εἰδικῶς δέ, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς κρισίμου καταστάσεως, ὅπου κατὰ τὸ κρίσιμον σημεῖον ἔχει τὸ ὑγρὸν τὴν αὐτὴν πυκνότητα πρὸς τὸν ἀτμὸν αὐτοῦ. Τοῦτο πράγματι δεικνύεται εἰς τοὺς σωλῆνας Natterer. Κ. Π.

κρίσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κρίνειν, ἡ περί τινος γνώμη, γνώμη: «κρίσις ἀγαθή, — φαύλη, — δικαία, — ἄδικος, — ὀρθή, — πλημμελής», «κατ' ἐμὴν κρίσιν» ‖ ἡ δύναμις τοῦ κρίνειν, τοῦ συλλογίζεσθαι, ἡ ὀρθὴ κρίσις: «δὲν ἔχει κρίσιν, εἶναι ἄκριτος», «ἰσχυρά —, διαυγὴς κρίσις», «ἄνθρωπος μὲ κρίσιν» ‖ ἡ ἐξέτασις, ἡ ἐξακρίβωσις καὶ ἐκτίμησις γεγονότων: «ἡ κρίσις περὶ τῆς μάχης, — περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως, — περὶ τοῦ δεῖνος», «κρίσις διαγωνισμοῦ κττ.», «ἡ κρίσις ὑπῆρξεν αὐστηρά, — ἐπιεικής, — δικαία», «κρίσις ἐξ ὑπογυίου» ‖ ἡ δίκη: «ἡ κατὰ τὴν Δευτέραν Παρουσίαν ὥρα τῆς κρίσεως» ὁ ἔλεγχος τῶν ὑφ' ἑκάστου πεπραγμένων ‖ δημοτ. τὸ δικαστήριον, ὁ δικαστής: «τὸν ἐπῆγα 'ς τὴν κρίση», «αὔριο ἔχουμε κρίση» ‖ «κρίσις μάχης ἢ ναυμαχίας» ἡ ὁριστικὴ τροπή: «ἡ ναυμαχία ταχεῖαν ἔσχε κρίσιν» ‖ «κρίσις νόσου», ἡ τροπὴ τῆς νόσου, εἴτε πρὸς ἐπικράτησιν, εἴτε πρὸς ὑποχώρησιν ‖ «κυβερνητικὴ κρίσις» ἡ περίοδος, καθ' ἣν ἡ κυβέρνησις πρόκειται νὰ παραιτηθῇ ‖ καθόλου, περίοδος δυσχερειῶν, στενοχωριῶν: «κρίσις ἐμπορική, — βιομηχανική», «οἱ γεωργοὶ διέρχονται κρίσιν» ‖ «κρίσις ἠθική», περίοδος ἐκπτώσεως τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν· ὁμοίως «κρίσις ἐκπαιδευτική, — ἐπιστημονική, — κοινωνική».

—[ΛΟΓΙΚ.] *Κρίσις* ὀνομάζεται ἡ σύνδεσις ἢ ὁ ἀποχωρισμὸς δύο ἐννοιῶν ἐν τῷ νῷ κατόπιν συγκρίσεως αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας. Ἵνα σχηματίσωμεν κρίσιν ἐπὶ δύο ἐννοιῶν, ἀναλύομεν ἑκάστην καὶ συγκρίνοντες τὰ γνωρίσματα αὐτῶν εὑρίσκομεν, ἂν ἔχωσιν ἢ ὄχι τινὰ ἐκ τούτων κοινά. Καὶ ἂν μὲν ἔχωσι, συνδέομεν τὰς δύο ταύτας ἐννοίας διὰ τοῦ «ἐστί», ἂν δὲ ὄχι, τὰς ἀποχωρίζομεν διὰ τοῦ «οὐκ ἐστί». Ἔστωσαν αἱ ἔννοιαι: δικαιοσύνη-ἀρετή. Ἐπειδὴ αἱ δύο αὗται ἔννοιαι ἔχουσι κοινὰ γνωρίσματα, καθόσον ἡ ἔννοια τῆς δικαιοσύνης ἔχει γνωρίσματα τῆς ἀρετῆς καὶ ἀντιστρόφως, συνδέομεν αὐτὰς καὶ σχηματίζομεν τὴν κρίσιν: «Ἡ δικαιοσύνη ἐστὶν ἀρετή»· ἀλλ' ἐὰν συγκρίνωμεν τὰς ἐννοίας ἄνθρωπος-ἀθάνατος, εὑρίσκομεν ὅτι δὲν ἔχουσι κοινὰ γνωρίσματα καὶ διὰ τοῦτο ἀποχωρίζομεν ταύτας: «ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἐστιν ἀθάνατος».

Ἡ σύνδεσις ἢ ὁ ἀποχωρισμὸς τῶν ἐννοιῶν λέγομεν, ὅτι δέον νὰ γίνῃ κατόπιν συγκρίσεως τῶν γνωρισμάτων αὐτῶν, διότι δύναται νὰ γίνῃ καὶ αὐτομάτως ἐν τῷ νῷ διὰ τοῦ συνειρμοῦ τῶν παραστάσεων. Αἱ κρίσεις αὗται λέγονται *ψυχολογικαί*. Μόνον ὅμως διὰ τῶν λογικῶν δυνάμεθα νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀλήθειαν ἢ τὸ ψεῦδος. Αἱ ἔννοιαι εἶναι ἁπλᾶ στοιχεῖα τῆς γνώσεως· σχηματίζουσι δὲ τὰς γνώσεις ὅταν συμπλακῶσι πρὸς ἀλλήλας ὑπὸ τοῦ νοῦ κατὰ τὰς λογικὰς σχέσεις αὐτῶν. Ἀληθὴς εἶναι ἡ κρίσις, ἐὰν ἀντιστοιχῇ πρὸς τὰ πράγματα, εἰδεμή, ψευδής. Ἡ κρίσις ἐκφραζομένη διὰ λέξεων λέγεται *λόγος* ἢ *ἀπόφανσις* καὶ ἐν τῷ συντακτικῷ *πρότασις*.

Στοιχεῖα τῆς κρίσεως. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἶναι φανερόν, ὅτι πρὸς σχηματισμὸν κρίσεως ἔχομεν ἀνάγκην α') δύο ἐννοιῶν, τῆς ὁριζομένης καὶ τῆς ὁριζούσης, καὶ β') τῆς ἐκφράσεως τοῦ τρόπου τῆς συνδέσεως αὐτῶν. Ἡ ὁριζομένη ἔννοια, ἤτοι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος, ὀνομάζεται *ὑποκείμενον* (Υ) (Subjectum) καὶ ἡ ὁρίζουσα, ἤτοι ἡ περιέχουσα τὸ τί λέγομεν περὶ τοῦ Υ, ὀνομάζεται ***κατηγορούμενον*** (Κ) (praedicatum), ἀμφότερα δὲ ἀποτελοῦσι τὴν ***ὕλην*** τῆς προτάσεως, ἡ δὲ ἔκφρασις τοῦ τρόπου **τῆς** συνδέσεως γίνεται διὰ τοῦ εἶναι (ἢ οὐκ εἶναι), ὅπερ λέγεται *συνδετικὸν* καὶ ἀποτελεῖ τὸ *εἶδος* τῆς κρίσεως. Ὁ τύπος τῆς κρίσεως εἶναι Υ ἐστὶ (ἢ οὐκ ἐστι) Κ. «Τὰ δένδρα εἰσὶ φυτά». «Οἱ λίθοι οὐκ εἰσι φυτά».

Ἰδιότητες τῆς κρίσεως. Ἡ κρίσις ἐξετάζεται ὡς πρὸς τὰς τέσσαρας ἰδιότητας αὐτῆς, ἤτοι: τὸ *ποιόν*, τὸ *ποσόν*, τὴν *ἀναφορὰν* καὶ τὸν *τρόπον*. Τὸ *ποιὸν* (qualitas) δηλοῖ, ποία εἶναι ἡ κατὰ βάθος σχέσις τοῦ Υ πρὸς τὸ Κ· δηλαδὴ ἂν εἶναι κοινὰ ἢ οὐχὶ τὰ γνωρίσματα τῶν δύο ἐννοιῶν. Ἑπομένως τὸ ποιὸν στηρίζεται ἀμέσως ἐπὶ τοῦ εἴδους τῆς προτάσεως, καθόσον ἀπορρέει ἐκ τοῦ καταφάσκοντος ἢ ἀποφάσκοντος συνδετικοῦ. Τὸ *ποσὸν* (quantitas) δηλοῖ, ποία εἶναι ἡ κατὰ πλάτος σχέσις τοῦ Υ πρὸς τὸ Κ, δηλαδὴ ἂν ὁλόκληρον τὸ Υ ἢ μέρος αὐτοῦ ἔχει τὰ γνωρίσματα τοῦ Κ. Ὅθεν τὸ ποσὸν ἀπορρέει ἐκ τοῦ πλάτους τοῦ Υ. Ἡ ***ἀναφορὰ*** (relatio) δηλοῖ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ νοῦς ἀποδίδει τὸ **Κ εἰς τὸ Υ**· δηλαδὴ **ἂν** τὸ **ἀποδίδῃ** ἄνευ ὅρων ἢ ὑπὸ ὅρον **τινὰ** ἢ **ἀορίστως**, **ταλαντευόμενος** μεταξὺ δύο ἢ περισσοτέρων ἐννοιῶν. Ὁ δὲ *τρόπος* (modalitas) δηλοῖ τὸν βαθμὸν τῆς βεβαιότητος, μετὰ τῆς ὁποίας ὁ νοῦς ἀποδίδει τὸ Υ εἰς τὸ Κ· ἤτοι ἂν τὸ Κ ἀποδίδεται μετὰ πλήρους βεβαιότητος εἰς τὸ Υ, ἢ μετά τινος δισταγμοῦ, ἢ εἶναι ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τῆς ἐννοίας τοῦ Υ.

Εἴδη τῶν κρίσεων. Αἱ κρίσεις ἐξετάζονται ἢ καθ' ἑαυτάς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν, ἢ κατὰ τὴν σχέσιν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας.

Α') ***Αἱ κρίσεις καθ' ἑαυτάς***. 1) Κατὰ *ποιόν*. Αἱ κρίσεις κατὰ ποιὸν ἐξεταζόμεναι εἶναι *καταφατικαὶ* (judicium affirmans), ὅταν τὸ συνδετικὸν ἀποδίδῃ τὸ Κ εἰς τὸ Υ (Υ ἐστὶ Κ) ἢ *ἀποφατικαὶ* (judicium negans), ὅταν τὸ συνδετικὸν ἀρνῆται τὸ Κ ἀπὸ τοῦ Υ (Υ οὐκ ἐστι Κ). Ἐνταῦθα κατατάσσονται καὶ αἱ *περιοριστικαὶ* ἢ *ἀόριστοι* κρίσεις (βλ. λ. *καταφατικαὶ κρίσεις*).

2) Κατὰ *ποσόν*. Αἱ κρίσεις εἶναι *γενικαὶ* (judicium generale), ἢ *καθ' ὅλου*, ὅταν τὸ Κ ἀποδίδεται εἰς ὅλον τὸ πλάτος τοῦ Υ (πᾶν Υ ἐστὶ Κ)· π. χ. «πάντα τὰ δένδρα φυτά», ἢ μερικαὶ (judicium speciale), ὅταν τὸ Κ ἀποδίδεται εἰς μέρος μόνον τοῦ πλάτους τοῦ Υ (τινὰ Υ εἰσὶ Κ)· π. χ. «Τινὲς ἄνθρωποι σοφοί». Πλὴν τῶν γενικῶν καὶ μερικῶν διακρίνομεν καὶ *ἀτομικὰς* (judicium singulare) κρίσεις, εἰς τὰς ὁποίας τὸ Κ ἀποδίδεται μὲν εἰς ὁλόκληρον τὸ πλάτος τοῦ Υ, ἀλλὰ τὸ Υ εἶναι ἔννοια ἀτομική, π. χ. «Ὁ Σωκράτης ἦν σοφός».

(Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει περὶ τῶν εἰδῶν τῶν κρίσεων κατὰ ποιὸν καὶ ποσὸν τὰ ἑξῆς: «Πρότασις μὲν οὖν ἐστι λόγος καταφατικὸς ἢ ἀποφατικός τινὸς κατά τινος· οὗτος δὲ ἢ καθ' ὅλου ἢ ἐν μέρει ἢ ἀδιόριστος. Λέγω δὲ καθ' ὅλου μὲν τὸ παντὶ ἢ μηδενὶ ὑπάρχειν, ἐν μέρει δὲ τὸ τινὶ ἢ μὴ παντὶ ὑπάρχειν, ἀδιόριστον δὲ τὸ ὑπάρχειν ἢ μὴ ὑπάρχειν ἄνευ τοῦ καθ' ὅλου ἢ κατὰ μέρος». Ἐκ τούτου βλέπομεν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης συναριθμεῖ τὰς ἀτομικὰς μετὰ τῶν μερικῶν. Ὡς τρίτον δὲ εἶδος κρίσεων λέγει τὰς ἀδιορίστους, αἵτινες ἐκφέρονται ἄνευ ἄρθρου ἢ δεικτικῆς ἀντωνυμίας καὶ ἐκφέρουσί τι γλωσσικῶς ἀόριστον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀνάγκην προσδιορισμοῦ πρὸς ἀποφυγὴν παρανοήσεων). Σημεῖα τοῦ ποσοῦ εἶναι διὰ μὲν τὰς γενικὰς οἱ ὅροι *πᾶς*, *ἕκαστος* (*οὐδείς*), διὰ δὲ τὰς μερικὰς *πολλοί*, *τινές*, *ὀλίγοι* (*οὐ πᾶς*), διὰ δὲ τὰς ἀτομικὰς τὰ κύρια ὀνόματα ἢ προσηγορικὰ μετά τινος δεικτικῆς ἀντωνυμίας.

Κατὰ *ποιὸν* ἅμα καὶ *ποσὸν* θεωρούμεναι αἱ κρίσεις εἶναι: α') γενικαὶ καταφατικαὶ (πᾶν Υ ἐστὶ Κ)· «πάντα τὰ δένδρα φυτά»· β') *μερικαὶ καταφατικαὶ* (μέρος τοῦ Υ ἐστὶ Κ)· π. χ «Τινὰ φυτὰ δένδρα»· γ') *γενικαὶ ἀποφατικαὶ* (οὐδὲν Υ ἐστὶ Κ)· π. χ. «οὐδεὶς ἄνθρωπος ἀθάνατος»· δ') *μερικαὶ ἀποφατικαὶ* (μέρος τοῦ Υ οὐκ ἐστι Κ)· «τινὲς ἄνθρωποι οὐ σοφοί». Τὰ εἴδη ταῦτα τῶν κρίσεων παρίστανται συμβολικῶς διὰ γραμμάτων· αἱ γενικαὶ καταφατικαὶ διὰ τοῦ *α*, αἱ μερικαὶ καταφατικαὶ διὰ τοῦ *ι*, αἱ γενικαὶ ἀποφατικαὶ διὰ τοῦ *ε* καὶ αἱ μερικαὶ ἀποφατικαὶ διὰ τοῦ *ο*. Εἶναι δὲ ταῦτα εἰλημμένα τὰ μὲν *α* καὶ *ι* ἐκ τοῦ λατινικοῦ ῥήματος affirmo (= βεβαιῶ, καταφάσκω), τὰ δὲ *ε* καὶ *ο* ἐκ τοῦ nego (= ἀρνοῦμαι), ἢ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ὅρων *πᾶς*, *οὐδέν*, *τίς*, *οὐ πᾶς*.

3) Κατ' *ἀναφοράν*. Αἱ κρίσεις κατ' ἀναφορὰν διακρίνονται α') εἰς *κατηγορικάς* κατὰ τὰς ὁποίας τὸ Κ ἀποδίδεται ἄνευ ὅρου εἰς τὸ Υ, κατὰ τοὺς νόμους τῆς ταυτότητος καὶ ἀντιφάσεως, π. χ. «*Ὁ Θεός ἐστι παντοδύναμος*» («*Ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἐστιν ἀθάνατος*»)· β') εἰς *ὑποθετικάς*, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ Κ ἀποδίδεται εἰς τὸ Υ ὑπὸ ὅρον τινά, ὅστις εὑρίσκεται ἐν προηγουμένῃ ὑποθέσει. Ἡ ὑποθετικὴ κρίσις στηρίζεται εἰς τὸν νόμον τοῦ ἀποχρῶντος λόγου. Ὅθεν σύγκειται ἐκ τοῦ ἡγουμένου ἢ τῆς ὑποθέσεως ἥτις περιέχει τὴν ἔννοιαν τοῦ Υ ὡς λόγον καὶ ἐκ τοῦ *ἑπομένου* ἢ *ἀποδόσεως*, ἥτις περιέχει τὴν ἔννοιαν τοῦ Κ ὡς συνέπειαν. Ὁ τύπος αὐτῆς εἶναι: Εἴ ἐστι Υ, ἐστὶ Κ· π. χ. «Ἂν αὐξάνῃ ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος ἀνέρχεται τὸ βαρόμετρον». Ὁ τύπος τῆς ὑποθετικῆς κρίσεως χρησιμοποιεῖται γλωσσικῶς καὶ εἰς ἔκφρασιν τῆς χρονικῆς συναφείας τῶν μελῶν, π. χ. «ἐὰν ἔρχωνται αἱ χελιδόνες, ἄρχεται τὸ ἔαρ»· ἀλλ' αὗται πρέπει νὰ διακρίνωνται τῶν πραγματικῶν ὑποθετικῶν κρίσεων· γ') εἰς *διαζευκτικάς*. Κατὰ ταύτας τὸ Κ ἀποδίδεται εἰς τὸ Υ κατὰ τὸν νόμον τῆς τοῦ τρίτου ἀποκλίσεως· δηλαδὴ ἐκ δύο ἢ περισσοτέρων Κ ἀποκλειόντων ἄλληλα, ἓν μόνον ἁρμόζει εἰς τὸ Υ. Υ ἐστὶ ἢ Α ἢ Β.· π. χ. «Ὁ κόσμος ἢ εἶναι αἰώνιος ἢ ἐδημιουργήθη ἐν χρόνῳ». Ἡ διάζευξις δύναται νὰ γίνῃ καὶ ἐν τῷ Υ· π. χ. «Ἢ οἱ Ἕλληνες ἢ οἱ βάρβαροι θὰ νικήσωσι». Πρέπει ὅμως νὰ παρατηρηθῇ α') ὅτι τ' ἀντιδιαζευγνύμενα μέλη δέον ν' ἀποκλείωσιν ἄλληλα, ὄντα τοῦ αὐτοῦ γένους, π. χ. ἡ κρίσις: «τὸ ἄνθος εἶναι ἢ λευκὸν ἢ εὐῶδες» δὲν εἶναι ὀρθή, διότι τὸ Υ δύναται νὰ ἔχῃ ἀμφοτέρας ταύτας τὰς ἰδιότητας· καὶ β') ἐν τῇ διαζεύξει δέον νὰ γίνεται πλήρης ἀπαρίθμησις τῶν ἀντιδιαζευγνυμένων μελῶν, π. χ. ἡ κρίσις: «αἱ γωνίαι εἶναι ἢ ὀρθαὶ ἢ ἀμβλεῖαι» δὲν εἶναι ὀρθή, διότι δυνατὸν νὰ εἶναι ὀξεῖαι.

Κρίσις ὑποθετικὴ ἅμα καὶ διαζευκτικὴ δὲν ἀποτελεῖ ἴδιον λογικὸν τύπον, διότι κατ' οὐσίαν εἶναι

Digitized by Google

διαζευκτική, π. χ. ἡ κρίσις: «ἐὰν ἡ γωνία Α δὲν εἶναι ὀρθή, εἶναι ἢ ὀξεῖα ἢ ἀμβλεῖα» ἰσοδυναμεῖ πρὸς τήν: «ἡ γωνία Α εἶναι ἢ ὀρθὴ η ὀξεῖα ἢ ἀμβλεῖα».

Μετὰ τῶν διαζευκτικῶν συνδέονται στενότατα αἱ *διαιρετικαὶ* ἢ *μεριστικαὶ* κρίσεις. Εἰς ταύτας εἰς Υ ἔχον ἔννοιαν γένους ἀποδίδονται ὡς Κ τὰ εἴδη τ' ἀποτελοῦντα τὸ πλάτος αὐτῆς· π. χ. «τὰ ζῷα εἶναι τὰ μὲν ἄρρενα, τὰ δὲ θήλεα». Διαφέρουσιν ὅμως τῶν διαζευκτικῶν, διότι εἰς μὲν τὴν διαιρετικὴν κρίσιν ὅλα τὰ μέρη συγκατηγοροῦνται κατὰ τοῦ ὅλου πλάτους τοῦ Υ, εἰς δὲ τὴν διαζευκτικὴν ἓν μόνον καὶ τοῦτο ἀόριστον.

Αἱ κρίσεις καθ' ἑαυτὰς ἐξεταζόμεναι διακρίνονται καὶ εἰς *ἀναλυτικάς*, ἐν αἷς τὸ Κ ἀποτελεῖ ἀνάλυσιν τοῦ βάθους τῆς ἐννοίας τοῦ Υ π. χ. «ὁ χρυσός ἐστι ξανθός, βαρύς, στιλπνὸς κτλ.», καὶ *συνθετικάς*, ἐν αἷς τὸ Κ εἶναι νέα ἔννοια προσδιορίζουσα τὸ Υ γνωστὴ ἐκ τῆς ἐμπειρίας ἢ δικαιολογουμένη ἐμμέσως· π. χ. «τὸ ὕδωρ εἶναι σῶμα σύνθετον».

Ἐπίσης αἱ κρίσεις διακρίνονται εἰς *ἐξηγητικάς*, ἐν αἷς τὸ Υ εἶναι ἔννοια ἀντικειμένου γενικὴ ἢ ἀτομική, τὸ δὲ Κ σταθερὸν γνώρισμα ἀποδιδόμενον εἰς αὐτὸ ἀνεξαρτήτως πάσης ἀναφορᾶς πρὸς τὸν χρόνον· π. χ. «ὁ οὐρανὸς ἐστι κυανοῦς»· καὶ *διηγηματικάς*, ἐν αἷς τὸ Υ εἶναι ἔννοια ὡρισμένου ἀτομικοῦ πράγματος, τὸ δὲ Κ ἐκφράζει γνώρισμα παροδικόν, συμβὰν ἢ ἐνέργειαν ἀποδιδομένην εἰς τὸ Υ εἰς ὡρισμένον χρόνον· π. χ. «ὁ οὐρανὸς χθὲς τὴν ἑσπέραν ἦτο ἐρυθρός, «διάδοχος τοῦ Δαρείου ἦτο ὁ Ξέρξης».

4) Κατὰ *τρόπον* αἱ κρίσεις διακρίνονται: α') εἰς *βεβαιωτικάς*, ἐν αἷς ἡ σύναψις τοῦ Κ πρὸ τὸ Υ ἐκφέρεται ὡς πραγματική· π. χ. «ἡ Ἀσία εἶναι ἡ μεγίστη τῶν ἠπείρων»· β') εἰς *προβληματικάς*, ἢ πιθανάς, ἐν αἷς ἡ σύναψις τοῦ Κ πρὸς τὸ Υ ἐκφέρεται ὡς εἰκασία· π. χ. «ἐνδέχεταί τινες τῶν φιλοσοφούντων νὰ περιπίπτωσιν εἰς παραλογισμούς»· γ') εἰς *ἀποδεικτικὰς* ἢ *ἀναγκαίας*, ἐν αἷς ἡ σύναψις τοῦ Υ πρὸς τὸ Κ ἐκφέρεται ὡς ἀναγκαία· π. χ. «ὁ ἄνθρωπος ἀναγκαίως ἀποθνῄσκει». Ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τῆς διαιρέσεως ταύτης τῶν κρίσεων λέγει: «Πᾶσα πρότασις ἐστὶν ἢ τοῦ ὑπάρχειν ἢ τοῦ ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν ἢ τοῦ ἐνδέχεσθαι ὑπάρχειν».

Β') *Αἱ κρίσεις πρὸς ἀλλήλας*. Ἐξετάζοντες τὰς κρίσεις ἐν σχέσει πρὸς ἀλλήλας διὰ τῆς συγκρίσεως τοῦ ποιοῦ καὶ τοῦ ποσοῦ αὐτῶν εὑρίσκομεν ὅτι εἶναι: 1) Κατὰ *ποιόν*: *ταυτόσημοι* ἢ *αἱ αὐταί*· αὗται ἔχουσι τὴν αὐτὴν ὕλην καὶ τὸ αὐτὸ εἶδος, διαφέρουσι δὲ μόνον κατὰ τὴν γλωσσικὴν ἔκφρασιν· π. χ. «ὁ Θεός ἐστι παντοδύναμος» καὶ «οὐδὲν ἀδύνατον παρὰ τῷ Θεῷ». Διὰ τοῦτο λέγονται καὶ *ἰσοδύναμοι*. Αἱ μὴ ταυτόσημοι κρίσεις λέγονται *διάφοροι*, καὶ αἱ μὲν μικρὰν διαφορὰν ἔχουσαι καλοῦνται *συγγενεῖς* ἢ *ὅμοιαι*, αἱ δὲ μεγάλην *ἀσύγκριτοι*. *Σύμφωνοι*· αὗται ἀναφέρονται εἰς τὸ αὐτὸ Υ, ἀλλὰ χωρὶς ν' ἀναιρῇ ἡ μία τὴν ἄλλην· π. χ. «τὸ ῥόδον εἶναι ἐρυθρὸν» καὶ «τὸ ῥόδον εἶναι εὔοσμον»· διότι διαφέρουσι τὰ Κ κατὰ τὸ γένος. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει αἱ κρίσεις λέγονται *ἀσύμφωνοι* ἢ *ἀντίθετοι*. Ἡ ἀντίθεσις δὲ εἶναι διττή: ἢ εἶναι ἀντιφατικῶς ἀντίθετοι (*ἀντιφατικαί*), ἢ ἐναντίως ἀντίθετοι (*ἐναντίαι*): α') *Ἀντιφατικαὶ* λέγονται αἱ κρίσεις, ἐν αἷς ἡ ἀντίθεσις εἶναι ἀρνητική, ἤτοι ἡ μία αἴρει τὴν ἄλλην. Αἱ κρίσεις αὗται ἢ ἔχουσιν ἴσον ποσόν, ἀντίθετον δὲ ποιόν: π. χ. «πάντα τὰ πτηνὰ ᾠοτόκα» καὶ «οὐδὲν πτηνὸν ᾠοτόκον»· ἢ διάφορον ποσὸν καὶ ἀντίθετον ποιόν: π. χ. «πᾶς ἄνθρωπος θνητός» καὶ «τινὲς ἄνθρωποι οὐ θνητοί». Ἀντιφατικαὶ ὅθεν εἶναι μεταξύ των αἱ Α καὶ Ο καὶ Ι καὶ Ε. β') *Ἐναντίαι* λέγονται αἱ κρίσεις, ἐν αἷς ἡ ἀντίθεσις εἶναι θετική, ἤτοι ἡ μία αἴρει τὴν ἄλλην, ἀλλὰ καὶ προσθέτει νέον τινὰ διορισμὸν τοῦ αὐτοῦ βεβαίως γένους· π. χ «τὸ ἄνθος εἶναι λευκνὸ»—«τὸ ἄνθος εἶναι ἐρυθρόν». Ἐναντίαι εἶναι αἱ Α καὶ Ε. *Ὑπεναντίαι* λέγονται αἱ μερικαὶ κρίσεις, αἱ ἔχουσαι τὸ αὐτὸ μὲν ποσόν, ἀλλ ἀντίθετον ποιόν· π. χ. «τινὲς ἄνθρωποι σοφοί»—«τινὲς ἄνθρωποι οὐ σοφοί». Ὑπεναντίαι εἶναι αἱ Ι καὶ Ο.

2) Κατὰ τὸ *ποσὸν* ἐξεταζόμεναι αἱ κρίσεις πρὸς ἀλλήλας εἶναι ἢ *συνάλληλοι*, αἱ ἔχουσαι τὸ αὐτὸ ποσόν, ἢ *ὑπάλληλοι*, αἱ ἔχουσαι διάφορον ποσόν, τὸ αὐτὸ δὲ ποιόν· π. χ «πάντα τὰ θηλαστικὰ μαστοφόρα»—«τινὰ θηλαστικὰ μαστοφόρα». Ὑπάλληλοι εἶναι αἱ κρίσεις Α—Ι καὶ Ε—Ο. Ἡ ἀντίθεσις καὶ ἡ ὑπαλληλία τῶν κρίσεων παρίστανται διὰ τοῦ ἑπομένου διαγράμματος, ὅπερ καλεῖται *παραλληλόγραμμον τῶν κρίσεων*.

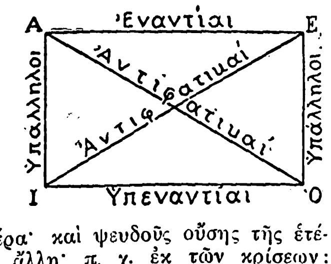

Αἱ λογικαὶ σχέσεις τῶν κρίσεων τούτων ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: 1) αἱ *ἀντιφατικαὶ* κρίσεις οὔτε συναληθεύουσιν οὔτε συμψεύδονται, ἀλλ' ἀληθευούσης τῆς μιᾶς εἶναι ψευδὴς ἡ ἑτέρα· καὶ ψευδοῦς οὔσης τῆς ἑτέρας, ἀληθεύει ἡ ἄλλη· π. χ. ἐκ τῶν κρίσεων: «πάντα τὰ πτηνὰ ᾠοτόκα»—«οὐδὲν πτηνὸν ᾠοτόκον», ἀληθεύει ἡ πρώτη· καὶ ἐκ τῶν κρίσεων: «οὐδεὶς ἄνθρωπος σοφὸς»—«ἄνθρωποί τινες σοφοί», ἀληθεύει ἡ δευτέρα. 2) Αἱ *ἐναντίαι* δὲν δύνανται νὰ συναληθεύωσι, δύνανται ὅμως νὰ συμψεύδωνται· π. χ. «τοῦτο τὸ μέταλλόν ἐστι χρυσὸς»—«τοῦτο τὸ μέταλλόν ἐστι λευκόχρυσος», δὲν δύνανται ἀμφότεραι νὰ εἶναι ἀληθεῖς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀληθείας τῆς μιᾶς ἕπεται τὸ ψεῦδος τῆς ἄλλης, ἐκ τοῦ ψεύδους ὅμως τῆς πρώτης δὲν ἕπεται ἡ ἀλήθεια τῆς δευτέρας, διότι τὸ μέταλλον δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι οὔτε χρυσὸς οὔτε λευκόχρυσος, ἀλλ' ἄλλο τι· 3) Αἱ *ὑπεναντίαι* δύνανται νὰ συναληθεύωσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ συμψεύδωνται, π. χ. «σώματά τινά εἰσι διαφανῆ» — σώματά τινα οὐκ εἰσι διαφανῆ»· ἀμφότεραι εἶναι ἀληθεῖς, ἀλλ' ἂν ἡ μία ἦτο ψευδής, ἐξ ἅπαντος θὰ ἠλήθευεν ἡ ἑτέρα κατὰ τὸν νόμον τῆς ἀντιφάσεως. 4) Εἰς τὰς *ὑπαλλήλους*, ἀληθευούσης τῆς γενικῆς, ἀληθεύει ἡ μερική, διότι «τὸ κατὰ παντὸς λεγόμενον καὶ κατά τινος λέγεται»· π. χ. «πάντα τὰ ἐνόργανα ὄντα θνητὰ»—«τινὰ ἐνόργανα θνητά»· ἀλλὰ δὲν συμβαίνει καὶ τὸ ἀντίστροφον, διότι ἐκ τοῦ μέρους δὲν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν περὶ τοῦ ὅλου· ἂν «τινὰ ζῷά εἰσι σπονδυλωτά», δὲν ἕπεται ὅτι «πάντα τὰ ζῷα σπονδυλωτά». Ψευδομένης δὲ τῆς μερικῆς, ψεύδεται καὶ ἡ γενική, π. χ. «τινὲς ἄνθρωποι οὐ θνητοί», «οὐδεὶς ἄνθρωπος θνητός». Ἀλλ' ἂν εἶναι ψευδὴς ἡ γενική, δὲν ἕπεται ὅτι εἶναι ψευδὴς καὶ ἡ μερική· π. χ. «πάντα τὰ δένδρα καρποφόρα»—«τινὰ δένδρα καρποφόρα».

Ἀντιστροφὴ τῶν κρίσεων. Ἀντιστροφὴ καλεῖται ἡ μεταβολὴ τῶν ὅρων τῆς κρίσεως, οὕτως ὥστε ἡ ἔννοια τοῦ Υ νὰ γίνῃ Κ, ἡ δὲ ἔννοια τοῦ Κ νὰ γίνῃ Υ, π. χ. «πάντα τὰ δένδρα φυτὰ»—«τινὰ φυτὰ δένδρα». Καὶ ἂν μὲν ἐν τῇ μεταλλαγῇ ταύτῃ μείνῃ τὸ ποιὸν τῶν κρίσεων τὸ αὐτό, ἡ ἀντιστροφὴ λέγεται *ἁπλῆ ἀντιστροφὴ* (conversio), ἂν δὲ τὸ ποιὸν μεταβληθῇ, λέγεται *ἀντιστροφὴ κατ' ἀντίθεσιν* (contrapositio). Ἐπίσης, ἂν ἐν τῇ ἀντιστροφῇ διατηρηθῇ τὸ αὐτὸ ποιόν, ἡ ἀντιστροφὴ καλεῖται *ἁπλῆ* ἢ *καθαρά*, π. χ. «οὐδεὶς ἥρως δειλὸς»—«οὐδεὶς δειλὸς ἥρως», ἂν δὲ μεταβληθῇ τὸ ποσόν, καλεῖται *μὴ καθαρὰ* ἢ *κατὰ συμβεβηκός*· π. χ. «πάντες οἱ ἄνθρωποί εἰσιν ὄντα ὀργανικὰ»—«τινὰ ὀργανικὰ ὄντα ἄνθρωποι». Ἐν τῇ *ἀντιστροφῇ κατ' ἀντίθεσιν* τὸ ἀντιφατικῶς ἀντίθετον τῆς ἐννοίας τοῦ Κ γίνεται Υ καὶ τὸ ἀντιφατικῶς ἀντίθετον τοῦ Υ γίνεται Κ, π. χ. «πάντα τὰ πτηνά εἰσι πτερωτὰ»—«πᾶν τὸ μὴ πτερωτὸν οὐδὲ πτηνόν ἐστιν».

Διακρίνουσί τινες καὶ ἀντιστροφὴν *κατ' ἄρνησιν*, καθ' ἣν μεταβάλλεται πρῶτον τὸ ποιὸν τοῦ Κ, ἔπειτα δὲ γίνεται καθαρὰ ἀντιστροφή· π. χ. «φυτά τινα οὐκ εἰσι δένδρα»—«φυτά τινά εἰσι οὐ δένδρα»—«τινὰ οὐ δένδρα εἰσὶ φυτά». Αἱ ἀντιστρεφόμεναι κρίσεις καλοῦνται *ἀντιστρεπτέαι*, αἱ δ' ἐξ αὐτῶν προκύπτουσαι *ἀντίστροφοι*. Ἀντιστρέφουσι δὲ *καθαρῶς*: 1) αἱ γενικαὶ ἀποφατικαί, π. χ. «οὐδεὶς ἄνθρωπος ἀθάνατος», «οὐδεὶς ἀθάνατος ἄνθρωπος»· 2) αἱ γενικαὶ καταφατικαί, ὅταν αἱ ἔννοιαι τοῦ Υ καὶ τοῦ Κ εἶναι ἐπάλληλοι· π. χ. «πάντα τὰ ἰσόπλευρα τρίγωνα ἰσογώνια»—«πάντα, τὰ ἰσογώνια τρίγωνα ἰσόπλευρα»· 3) αἱ μερικαὶ καταφατικαί, ὅταν τὸ Υ καὶ Κ εἶναι ἔννοιαι ἐπαλλάσσουσαι· π. χ. «βασιλεῖς τινες ἦσαν σοφοί», «σοφοί τινες ἦσαν βασιλεῖς»· 4) αἱ μερικαὶ ἀποφατικαὶ ἐπίσης· π. χ. «τινὲς ἄνθρωποι δὲν εἶναι λευκοί», «μὴ λευκά τινα ὄντα εἶναι ἄνθρωποι». *Μὴ καθαρῶς* ἢ *κατὰ συμβεβηκός*: 1) αἱ γενικαὶ καταφατικαί, ὧν τὸ Υ καὶ Κ εἶναι ἔννοιαι ὑπάλληλοι· π. χ. «πάντα τὰ πτηνὰ ζῷα»—«τινὰ ζῷα πτηνά»· 2) αἱ μερικαὶ καταφατικαί, ὅταν τὸ Υ καὶ Κ αὐτῶν εἶναι ἔννοιαι ὑπάλληλοι· π. χ. «τινὰ ζῷα εἶναι πτηνὰ»—«πάντα τὰ πτηνὰ ζῷα». 3) αἱ μερικαὶ ἀποφατικαί, ὅταν τὸ Υ καὶ Κ εἶναι ἔννοιαι ἐπαλλάσσουσαι· π. χ. «τινὰ πρόβατα δὲν εἶναι λευκὰ»—«πάντα τὰ λευκὰ ὄντα δὲν εἶναι πρόβατα». *Κατ' ἀντίθεσιν* ἀντιστρέφουσι: 1) αἱ γενικαὶ καταφατικαὶ (πᾶσαι), π. χ. «πάντα τὰ δένδρα φυτὰ»—«πᾶν τὸ μὴ φυτὸν οὐδὲ δένδρον», *κατ' ἄρνησιν* δὲ μόνον αἱ μερικαὶ ἀποφατικαὶ (πᾶσαι)· π. χ. «τινὲς ἄνθρωποι εἶναι οὐ λευκοί»—«οὐ λευκά τινα ὄντα εἰσὶν ἄνθρωποι». Ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν κρίσεων καὶ ἐκ τῆς ἀντιστροφῆς αὐτῶν προέρχονται οἱ ἄμεσοι *συλλογισμοὶ* (βλ. λ.).

Ν. ΔΕΝΔΡΙΝΟΥ

—[ΠΑΘΟΛ.] Καλεῖται *κρίσις* ἡ καθ' ὡρισμένην ἢ μὴ στιγμὴν τῆς ἐξελίξεως τῆς νόσου ἐπερχομένη ἢ ἀναμενομένη μεταβολή, ἥτις προσημαίνει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον θετικῶς τὴν περαιτέρω πορείαν τῆς ἀσθενείας. Κρίσις παρατηρεῖται κατὰ τὴν πνευμονίαν τὴν ἑβδόμην περίπου ἡμέραν, ὁπότε σημειοῦται πτῶσις τοῦ πυρετοῦ, ἐλάττωσις τῆς καρδιακῆς ἐπιταχύνσεως καὶ τῆς δυσπνοίας, γενικὴ αἴσθησις εὐφορίας, ἐφίδρωσις. Ἡ ὅλη αὕτη μεταβολὴ τῆς καταστάσεως τοῦ πάσχοντος λαμβάνει χώραν τὸ πολὺ ἐντὸς 48 ὡρῶν. Ἐνίοτε ἡ πτῶσις τῆς θερμοκρασίας εἶναι λίαν ἀπότομος, ὁπότε δυνατὸν νὰ παρατηρηθῇ ὑποθερμία, ἔντονος ὑπόστασις καὶ συμπτώματα ζωϊκῆς ἐξαντλήσεως. Ὁ ἰατρὸς δύναται νὰ προλάβῃ ταῦτα διὰ τῆς ἐγκαίρου χορηγήσεως καρδιοτονωτικῶν, θερμῶν ποτῶν, γενικῶν ἐντριβῶν κλπ. Κρίσιμοι ἡμέραι εἶναι γνωσταὶ ἰδίως κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς πνευμονίας, τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου, τοῦ ὑποστρόφου πυρετοῦ, τῆς ἱλαρᾶς, τῆς εὐλογίας, τῆς ἑλονοσίας.

Ν. ΛΟΡ.

Κρίσεις ῥινικαί. Μετὰ τῶν σπλαγχνικῶν κρίσεων περιλαμβάνουσί τινες καὶ τὰς ῥινικὰς καλουμένας κρίσεις. Αὗται εἶναι: α') *Αἰσθητήριοι*, ὡς καλοῦσι τὴν ἀπότομον ἐπέλευσιν ὀσμῆς δυσαρέστου, ὡς ἀπὸ ἀποχωρημάτων, ἐπιφερούσης ἐνίοτε καὶ ἔμετον, διαρκείας ποικίλης, καὶ παρερχομένης ἐπίσης ἀποτόμως. β') *Σπασμωδικαί*, ὡς καλοῦσι τὴν ἐμφάνισιν πταρνισμοῦ συνεχοῦς, ἐπὶ πολλὴν ὥραν διαρκοῦντος καὶ ἐπαναλαμβανομένου πολλάκις τῆς ἡμέρας. γ') *Ἀγγειοκινητικαί*. Χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἀπότομον καὶ ἄφθονον ἔκκρισιν ὀρώδους ὑγροῦ ἀπὸ τῆς ῥινός, διαρκοῦσαν ἐπὶ ὥρας ἢ καὶ ἡμέρας καὶ παρερχομένην ἀποτόμως.

Εἶναι ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν συμπτωμάτων τῆς νωτιαίας φθίσεως, ὡς καὶ αἱ γαστρικαὶ κρίσεις.

Κρίσεις σπλαγχνικαί. Αὗται περιλαμβάνουσι τὰς γαστρικάς, τὰς ἐντεραλγικάς, τὰς οὐρηθρικάς, νεφρικάς, κλειτοριδικὰς καὶ τὰς ὀρχικὰς κρίσεις. Πᾶσαι αἱ κρίσεις αὗται ἔχουσι κοινοὺς χαρακτῆρας: τὴν ἀπότομον εἰσβολήν, ἀπότομον παῦσιν, περιοδικὴν ἐπέλευσιν, μετὰ διαστημάτων πλήρους ὑγείας ἀπὸ μέρους τοῦ εἰς ὃ ἐμφανίζονται αἱ κρίσεις ὀργάνου, καὶ τὴν κεντρικὴν προέλευσιν αὐτῶν.

Αἱ *γαστρικαὶ κρίσεις* συνίστανται εἰς ἀπότομον εἰσβολὴν πόνων ἰσχυρῶν κατὰ τὴν ξιφοειδῆ ἀπόφυσιν, διακλαδουμένων πρὸς ἄλλοτ' ἄλλην κατεύθυνσιν, ἐμέτων ἀκαταπαύστων, ἐν ἀρχῇ ἐκ τροφῶν, εἶτα δὲ χολωδῶν, δυσχερῶς ἐνίοτε ἀποβαλλομένων, ἐξ οὗ δύσπνοια λόγῳ ἀποφράξεως τοῦ λάρυγγος καὶ αἰσθήσεων καύσου καὶ κατασχίσεως τοῦ στομάχου. Διαρκοῦσι δύο ἕως 15 ἡμέρας, μεθ' ἃς παρέρχονται ἀποτόμως, καὶ ἐπακολουθεῖ διάλυμα, ἀπὸ ἡμερῶν μέχρις ἐτῶν, πλήρους ὑγείας ἐκ μέρους τοῦ στομάχου, ἐγκαταλειπομένης μόνον ἐντόνου ἀπισχνάνσεως (ἀπώλεια ἕως 30 λίτρων βάρους). Αἱ προσβολαὶ εἶναι συνήθως ἀνεξάρτητοι τῆς λήψεως τῆς τροφῆς. Εἶναι χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῆς προαταξικῆς κυρίως περιόδου τῆς νωτιαίας φθίσεως (tabes), ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ κρίσεις.

Αἱ *ἐντεραλγικαὶ κρίσεις* συνίστανται εἰς προσβολὰς πόνων κοιλιακῶν, συνοδευομένων ὑπὸ διαρροίας, ἐπερχομένας καὶ παυομένας ἀποτόμως, ὡς καὶ αἱ γαστρικαὶ κρίσεις, πρὸς ἃς ἔχουσιν ἀνάλογον σημασίαν, πλὴν εἶναι ἧττον συχναί.

Αἱ *οὐρηθρικαὶ κρίσεις* συνίστανται εἰς ἀπότομον εἰσβολὴν πόνων τῆς οὐρήθρας καὶ κύστεως, κατὰ τὴν οὔρησιν ἢ τὰ μεσοδιαστήματα.

Αἱ *νεφρικαὶ κρίσεις* εἶναι ἐπίσης προσβολαὶ πόνων, ὁμοιάζουσαι τοὺς κωλικούς, πρὸς οὓς δύνανται νὰ συγχυσθῶσιν, ἀλλ' εἶναι κεντρικῆς ἀρχῆς καὶ σημασίας ἀναλόγου πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν σπλαγχνικῶν κρίσεων.

Αἱ *κλειτοριδικαὶ κρίσεις* συνίστανται εἰς ἀπότομον εἰσβολὴν στύσεως τῆς κλειτορίδος, μεθ' ὅλων τῶν ἐπακολουθημάτων, πολλάκις τῆς ἡμέρας ἐπαναλαμβανομένην καὶ συνοδευομένην ἐνίοτε ὑπὸ ἰσχυρῶν πόνων.

Αἱ *ὀρχικαί*, τέλος, *κρίσεις* εἶναι προσβολαὶ πόνων τῶν ὄρχεων διαρκείας καὶ συχνότητος ἄλλοτ' ἄλλης. Πᾶσαι αἱ σπλαγχνικαὶ κρίσεις παρατηροῦνται ἐπὶ τῆς νωτιαίας φθίσεως, ἰδίως κατὰ τὴν προαταξικὴν περίοδον, καὶ ἀποτελοῦσιν ἓν τῶν κυρίων συμπτωμάτων ὑπὸ ἔποψιν παθογνωμονικῆς ἀξίας, πλὴν τῶν δευτερευόντων ὑπὸ ἔποψιν συχνότητος. Αἱ προσβολαὶ παρέρχονται μόναι· ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν ἀντισυφιλιδικὴν ἀγωγὴν κατὰ τῆς νόσου tabes, ὅτε καὶ ἀραιοῦνται ἢ καὶ τέλεον προλαμβάνονται αἱ κρίσεις, ἂν ἐγκαίρως ἐφαρμοσθῇ αὕτη.

Κρίσις ἐπιληπτική· βλ. λ. *ἐπιληψία*.

Κρίσις λαρυγγική. Καλεῖται οὕτω προσβολὴ χαρακτηριζομένη δι' ἀσφυξίας, αἰσθήματος δυσφορίας καὶ ἀγωνίας, ἀναπνοῆς δυσχερεστάτης καὶ συριττούσης, ἐνῷ ἀντικειμενικῶς παρατηρεῖται κυάνωσις τῶν χειλέων, ψῦξις τῶν ἄκρων καὶ ἀτώλεια φωνῆς, ἐλαττουμένης εἴς τινας κραυγάς. Διαρκεῖ λεπτά τινα συνήθως, μεθ' ἃ παρέρχεται ἢ τελείως, ἢ πρὸς στιγμήν, ἵνα ἐπακολουθήσῃ νέα προσβολὴ κ.ο.κ., ὅτε ἡ κρίσις ἀποτελεῖται ἐκ σειρᾶς προσβολῶν. Ἐνίοτε ἡ προσβολὴ εἰσβάλλει τόσον ἀποτόμως, ὥστε ὁ ἀσθενὴς ἀποβάλλει συνείδησιν καὶ πίπτει (ictus larynge). Ἄλλοτε ἐπακολουθεῖ ἴλιγγος, ὁ λαρυγγικὸς λεγόμενος, καὶ ἄλλοτε ἐπιληπτοειδεῖς σπασμοί. Ἡ προσβολὴ συνήθως ἐπέρχεται, ὡς εἴρηται, ἀποτόμως, ἐνίοτε ὅμως προηγεῖται αὐτῆς δύσπνοια, ἀλλοίωσις τῆς φωνῆς καὶ αἴσθημα καύσου κατὰ τὸν λάρυγγα. Εἶναι συνήθως παροδική, ἐνίοτε ὅμως θανατηφόρος, ἰδίως ὅταν ἡ κρίσις ἀποτελῆται ἐκ σειρᾶς προσβολῶν. Ὀφείλεται κυρίως εἰς παράλυσιν τῶν ἀνευρυνόντων τὴν γλωττίδα μυῶν, ἀμφοτέρων. Συνήθως ὑπάρχει μόνιμος παράλυσις τοῦ ἑνὸς καὶ ὅταν παράγεται καὶ τοῦ ἑτέρου παροδικὴ τοιαύτη ἐκρήγνυται ἡ κρίσις. Ἄλλοτε ὅμως, ἀντὶ αὐτῆς παράγεται σύσπασις τοῦ στενοῦντος τὴν γλωττίδα, ἐκ τοῦ ὑγιοῦς μέρους, ὅτε παράγεται τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Παρατηρεῖται ἐπὶ τῆς νωτιαίας φθίσεως, ἧς ἀποτελεῖ χαρακτηριστικόν, οὐχὶ ὅμως καὶ σπάνιον σύμπτωμα. Ἐπέρχεται δὲ κατὰ περιόδους ἄλλοτ' ἄλλας, πάντως ὅμως προϋποθέτει παράλυ-

Digitized by Google

σιν τοῦ ἑνὸς τῶν ἀνευρυνόντων τὴν γλωττίδα μυῶν (Dejerine), μόνιμον. Συνοδεύεται συνήθως ὑπὸ τῆς *φαρυγγικῆς κρίσεως* (βλ. κατ.). Τ. Α. Ζ

Κρίσις νιτριτοειδής. Καλεῖται οὕτω σύνολον συμπτωμάτων παρατηρουμένων κατὰ ἢ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐνδοφλεβίων ἐνέσεων διαφόρων φαρμάκων, ἰδίᾳ Neosalvarsan καὶ παρομοίων σκευασιῶν ἀρσενικούχων, ἅτινα συμπτώματα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ παραγόμενα διὰ τῆς εἰσπνοῆς νιτρώδους ἀμυλίου (Nitrite d'amyle). Λεπτομερείας βλ. εἰς λ. *σύφιλις*. Ν. Θ. Ο.

Κρίσις ὑστερική. Εἶναι συνώνυμον τῆς *ὑστερικῆς προσβολῆς*, ἰδίᾳ τῆς μεγάλης, καὶ μάλιστα τῆς σειρᾶς προσβολῶν εἰδικώτερον. Οὐχ ἧττον ὅμως μεταχειρίζονται ἐν τῇ ξένῃ τὸν ὅρον τοῦτον διὰ πᾶσαν ὑστερικὴν προσβολήν. Τῶν ὑστερικῶν κρίσεων διέκρινον τὴν μικρὰν καὶ τὴν μεγάλην τοιαύτην

Ἡ *μικρὰ* ὑστερικὴ κρίσις συνίσταται εἰς τὴν ἐπακολούθησιν μετὰ τὴν ὑστερικὴν αὔραν ἐλαφρᾶς σπασμωδικῆς προσβολῆς καὶ εἶτα λιποθυμικῆς καταστάσεως, μετὰ τὴν ἀνάνηψιν ἐκ τῆς ὁποίας ἐπέρχονται κλαυθμοὶ καί ποτε γέλωτες, σπασμωδικοί. Ἡ ὅλη προσβολὴ διαρκεῖ ἔλαττον τῆς ἡμισείας ὥρας. Πολλάκις ἡ κρίσις ἀποτελεῖται μόνον ἐκ τῆς αὔρας μετὰ ἢ ἄνευ τῆς λιποθυμικῆς καταστάσεως καὶ οὐχὶ πλήρους ἀποβολῆς συνειδήσεως.

Ἡ *μεγάλη* ὑστερικὴ κρίσις ἐμφανίζει μετὰ τὴν αὔραν τέσσαρας φάσεις: α) Τὴν ἐπιληπτοειδῆ ἢ σπασμωδικὴν φάσιν, συνισταμένην εἰς μικρὰς κινήσεις ἐν ἀρχῇ, εἶτα εἰς τονικοὺς σπασμούς, οὓς ἀκολουθοῦσι κλονικοί, καὶ τέλος πλήρης μυϊκὴ χάλασις (λιποθυμικὴ κατάστασις). β') Τὴν φάσιν τῶν μεγάλων κινήσεων, καθ' ἣν ἡ ἀσθενὴς ρίπτεται τῇδε κἀκεῖσε, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ κακοποιηθῇ, κτυπᾷ, τύπτει τὰς χεῖρας καὶ ποιεῖται πλῆθος ἄλλο μεγάλων καὶ ἀσκόπων κινήσεων. γ') Τὴν φάσιν τῶν παθητικῶν θέσεων, καθ' ἣν ἡ ἀσθενὴς λαμβάνει θέσεις καὶ στάσεις ἀναλόγους τῶν ψευδαισθησιῶν, ἤτοι ἐρωτικάς, ὡς νὰ ἀκροᾶται κττ. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων φάσεων, καὶ μᾶλλον εἰς τὴν τῶν μεγάλων κινήσεων, περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἀναφερόμεναι θέσεις, δίκην τόξου κύκλου, προσθίου ἢ πλαγίου κ.τ.τ. καὶ δ') Τὴν φάσιν τοῦ παραληρήματος, ὅπερ εἶναι τύπος ὀνειρικοῦ παραληρήματος, μετὰ ἀθρόων ὀπτικῶν ψευδαισθησιῶν καὶ ζῳοψιῶν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ ἀσθενὴς ᾄδει, ὀρχεῖται, ἢ κλαίει κλπ, διατιθεμένη, ἐν γένει, ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου τοῦ παραληρήματος. Μετὰ διάρκειαν ὡρῶν, ἕως καὶ ἡμερῶν ἐνίοτε, ἡ κρίσις παρέρχεται ἀφ' ἑαυτῆς, ἐγκαταλείπουσα εἰς τὴν ἀσθενῆ συγκινητικότητα καὶ κλαυθμούς. Ἐν γένει δ' ἡ ἀνάνηψις εἶναι θορυβώδης. Ἡ ἀσθενὴς συνήθως οὐδὲν ἐνθυμεῖται, εἰ καὶ ἡ ἀποβολὴ συνειδήσεως, ἥτις συνεπέρχεται μετὰ τῆς πρώτης φάσεως, δὲν εἶναι πλήρης, ὡς δεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν πίπτει ἡ ἀσθενής, οὐδὲ ὑφίσταται κακώσεις. Ἡ τοιαύτη μεγάλη κρίσις, ἀνήκει πλέον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Charcot, μὴ παρατηρουμένη. Ἰδίᾳ ἀφ' ἧς ὁ Babinski ἤλλαξε τὰς περὶ ὑστερίας διδασκαλίας. Ἡ σήμερον παρατηρουμένη ὑστερικὴ κρίσις ἀποτελεῖται ἐκ τῆς αὔρας καὶ τῆς ἐπιληπτοειδοῦς προσβολῆς ἢ τῆς λιποθυμικῆς καταστάσεως. Διακρίνεται δὲ τῆς ἐπιληψίας, διότι ἐλλείπει ἡ ἀρχικὴ κραυγή, ἡ δῆξις τῆς γλώσσης, ἡ οὔρησις ἐφ' ἑαυτῆς τῆς ἀσθενοῦς κλπ. Ἐπίσης παρατηρεῖται σήμερον καὶ ἡ φάσις τοῦ παραληρήματος. Ἀλλ' ἡ διαδοχὴ αὐτῶν δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ πάντοτε, δυναμένων τῶν φάσεων νὰ διαδέχωνται ἀλλήλας ποικιλοτρόπως. Οἱαδήποτε καὶ ἂν ᾖ ἡ κρίσις, παρέρχεται ἀφ' ἑαυτῆς. Αἴτιον δ' αὐτῆς εἶναι αἱ συγκινήσεις, εἰς ἃς ἐπακολουθεῖ. Συνήθως δ' εἰσβάλλει τὰς βραδινὰς ὥρας, καὶ οὐχὶ ἀμέσως μετὰ τὴν συγκίνησιν, παρερχομένης ὥρας ἀρκετῆς. Οὐχὶ σπανίως ἡ κρίσις ἀποτελεῖται ἐκ τῆς αὔρας καὶ κλαυθμῶν ἐπὶ ὥρας, ἄνευ ἄλλης τινὸς φάσεως.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς τοιαύτης κλασσικῆς κρίσεως, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι μορφαὶ αὐτῆς. Ὡς τοιαῦται ἀναφέρονται κυρίως ἡ δυσπνοϊκὴ κρίσις, πολὺ συχνὴ τὴν ἐμφάνισιν, καὶ ἡ συγκοπικὴ κρίσις καὶ ἡ κρίσις ὕπνου. Ἡ πρώτη συνίσταται εἰς τὴν μετὰ συγκίνησιν εἰσβολὴν δυσπνοίας ἀποτόμου, εἰσβαλλούσης καὶ παυομένης ἀποτόμως καὶ ἀφ' ἑαυτῆς. Ἡ συγκοπικὴ εἰς τὴν ἐπέλευσιν βαρείας λιποθυμικῆς καταστάσεως, διακρινομένης τῶν ἀληθῶν ἐκ τῆς φυσιολογικῆς καταστάσεως τοῦ σφυγμοῦ καὶ τῆς χροιᾶς τοῦ δέρματος. Ἡ δὲ κρίσις ὕπνου, ἐπακολουθοῦσα συνήθως εἰς τὴν συγκοπικὴν τοιαύτην, συνίσταται εἰς προσβολὰς ὕπνου, ἐξ ἀπίνης εἰσβαλλούσας, διαρκούσας ἀπὸ λεπτῶν τινων μέχρι καὶ ἡμερῶν καὶ παυομένας ἀφ' ἑαυτῶν (βλ. *ναρκοληψία*).

Ἡ συχνότης πάσης μορφῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν συγκινήσεων· διὸ τὸ καλύτερον προφυλακτικὸν συνίσταται εἰς τὴν ἀποφυγὴν τούτων καὶ τὴν ἐφαρμογὴν ψυχρολουσίας ἐν συνδυασμῷ μετ' ἀναλόγου ἰατρικῆς ἐπεμβάσεως (βλ. *ὑστερία*).

Κρίσις φαρυγγική. Προσβολὴ χαρακτηριζομένη διὰ σειρᾶς κινήσεων καταπόσεως, 20—25 συνήθως. Ἐπέρχεται ἀποτόμως, κατὰ περιόδους, ἐπαναλαμβανομένη ἐνίοτε πολλάκις τῆς ἡμέρας. Παρατηρεῖται μετὰ τῆς *λαρυγγικῆς* κρίσεως, ἧς ὅμως ἔχει ἥττονα ἀξίαν καὶ συχνότητα. Τ. Α. Ζ

— [ΟΙΚΟΝΟΜ.] Αἱ παρατηρηθεῖσαι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παρελθόντος ἰδίως αἰῶνος διαταραχαὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς (1804, 1810, 1818, 1825, 1836, 1847, 1857, 1866, 1873, 1882, 1890, 1900, ἀλλὰ καὶ τοῦ αἰῶνός μας: 1913 — 1914, 1920—1922, 1929—1930). καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἴς τε τὰ ἀγαθὰ καὶ τὴν ἐργασίαν, δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ προκαλέσουν τὴν προσοχὴν τῶν οἰκονομολόγων καὶ ἑπομένως τὴν ἔρευναν τῶν αἰτίων αὐτῶν Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (1776—1875) ἐκυριάρχουν αἱ ἰδέαι τοῦ οἰκονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ, ἡ ἐλευθερία τῶν συναλλαγῶν, ὁ ἐλεύθερος ἀνταγωνισμὸς καὶ ἡ ἐκ τούτων ἀποκαθιστωμένη οἰκονομικὴ ἁρμονία. Αἱ προμνημονευθεῖσαι διαταραχαί, αἱ κρίσεις, παρίστων τὴν ἀντίθετον κατάστασιν τῆς ἀναμενομένης ἐκ τῆς ἀτομιστικῆς διαμορφώσεως τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Ὡς ἀχίλλειος λοιπὸν πτέρνα τῆς ἐλευθέρας κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας παρουσιάσθη ἡ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑπερπαραγωγή. Ὤφειλεν ἑπομένως νὰ ἑρμηνευθῇ αὕτη ὡς ἐξ ἐξωτερικῶν αἰτίων ἀφορμωμένη, ἵνα μὴ χρεοκοπήσῃ ἡ ἰδέα τῆς φυσικῆς ἁρμονίας. Κατὰ ταῦτα, ἡ ὑπερπαραγωγὴ καὶ ἡ κρίσις ἦσαν ἀποτελέσματα ἀδεξίων παρεμβάσεων εἰς τὴν φυσικὴν διαδρομὴν τῆς οἰκονομίας, διότι ἀναγκαστικῶς ἔπρεπε νὰ συνεφώνει ἡ ὁλικὴ ζήτησις μὲ τὴν ὁλικὴν προσφοράν.

Αἱ θεωρίαι, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ταύτην μέχρι σήμερον ἀνεπτύχθησαν, εἶναι διαφορώταται καὶ διὰ τοῦτο εἶναι λίαν δυσχερὴς ἡ συστηματικὴ κατάταξις αὐτῶν ἀπὸ ἑνὸς ὡρισμένου, καθολικοῦ καὶ οὐσιώδους κριτηρίου. Τοῦτο μόνον δύναται νὰ λεχθῇ γενικῶς, ὅτι εἰς τὰς παλαιοτέρας ἑρμηνείας τῶν κρίσεων, αἱ ὁποῖαι ἐκινοῦντο γενικῶς πέριξ τῆς ἐννοίας τῆς ὑπερπαραγωγῆς, ἢ ὀρθότερον τῆς δυσαναλογίας τῆς παραγωγῆς, ἔλειπον αἱ κατάλληλοι εἰδικαὶ μονογραφικαὶ προεργασίαι, καθὼς καὶ τὸ ἀκριβὲς καὶ συγκρίσιμον στατιστικὸν ὑλικόν. Τέλος αὗται ἦσαν τμηματικαὶ ἔρευναι τοῦ φαινομένου τῆς κρίσεως καὶ ὄχι ὁλοκλήρου τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου τῆς γενέσεως. Τούτου ἕνεκα δὲν δύνανται νὰ ἀξιώσουν ἀπόλυτον ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν. Ἡ ἀναγωγὴ κατὰ τὰ ἄνω τῶν κρίσεων εἰς ὡρισμένα αἴτια δὲν ἀπεκρυσταλλώθη εἰς ἀνεγνωρισμένην καὶ γενικῶς οὕτως εἰπεῖν παραδεκτὴν ἐπιστημονικὴν ἐπίγνωσιν. Ἀναλόγως τοῦ ὑφ' ἑκάστου θεωρουμένου κυριώδους αἰτίου τῶν κρίσεων διαμορφοῦται καὶ ἡ σχετικὴ θεωρία. Ἔχομεν ἑπομένως παραλλασσούσας ἢ καὶ τελείως ἀντιθέτους διδασκαλίας περὶ κρίσεων.

1) *Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν ἀγαθῶν.* Ὁ Μάλθος ἀντεπροσώπευσε κατ' ἐξοχὴν τὴν σταθερῶς πλέον διαμορφωθεῖσαν θεωρίαν τῆς ὑπερπαραγωγῆς. Ἡ περὶ τῆς ἁρμονίας διδασκαλία παρεῖδε τοὐλάχιστον τὴν σπουδαιότητα τῆς ὑπερπαραγωγῆς. Τάξις τις, κυρίως ἡ τῶν ἐργοδοτῶν, δὲν δαπανᾷ ὁλόκληρον τὸ μερίδιον αὐτῆς ἐκ τῆς διανομῆς τῶν ἀγαθῶν· ἀποταμιεύει ἓν μέρος τοῦ εἰσοδήματός της καὶ δὴ κατὰ τρόπον ἀναπαραγωγικόν, διὰ τὴν ἐπέκτασιν δηλαδὴ τῶν ὑπαρχουσῶν κεφαλαιακῶν ἐγκαταστάσεων καὶ διὰ τὴν παραγωγὴν καὶ προσφορὰν εἰς τὴν ἀγορὰν νέων ἀγαθῶν ἐν δυσαναλογίᾳ πρὸς τὴν ζήτησιν. Ἡ ἐπιθυμία ἀφ' ἑτέρου τῶν ἀπορωτέρων τάξεων διὰ μεγαλυτέραν ζήτησιν ἀγαθῶν δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ. ἕνεκα τῆς σμικρότητος τοῦ εἰσοδήματός των. Ὡς διέξοδος ἑπομένως παραμένει, κατὰ τὸν Μάλθον, ἡ ὕπαρξις τάξεώς τινος μὴ παραγωγικῆς διὰ τὸ πλεόνασμα τοῦτο ἢ δαπανῶν ἔστω καὶ μὴ παραγωγικῶν. Πάντως ὁ Μάλθος δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ὑπερπαραγωγὴν ὡς τακτικήν τινα ἐπανάληψιν ἐν τῇ διαδικασίᾳ τῆς παραγωγῆς. Ἡ διαταραχὴ αὕτη τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ ὁ περὶ πληθυσμοῦ νόμος τοῦ Μάλθου, καίτοι δὲν μετετόπισαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ φιλελευθέρου οἰκονομικοῦ πεδίου, ὅμως προσέδωσαν πάντως ἀπαισιοδοξίαν τινὰ εἰς τὰς οἰκονομικάς του διδασκαλίας.

Ἐπὶ τοῦ φιλελευθέρου πεδίου, ὡς καὶ ὁ Μάλθος, μάλιστα ἀκραιφνέστερον, παρέμεινε καὶ ὁ Say, ἀλλ' ἀντετέθη πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μάλθου διὰ τῆς περὶ οἰκονομικῶν διεξόδων (πόρων) διδασκαλίας του. Ὑπερπαραγωγὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ, διότι τ' ἀγαθὰ ἀνταλλάσσονται δι' ἀγαθῶν. Τὸ μεσολαβοῦν χρῆμα παριστᾷ πάντοτε ἀντίτιμον ἀγαθοῦ τινος ἀνταλλαχθέντος. Ἡ δημιουργία ἑνὸς ἀγαθοῦ παριστᾷ εὐκαιρίαν διαθέσεως ἄλλων ἀγαθῶν. Κάθε ἀγορὰ εἶναι συγχρόνως καὶ μία πώλησις καὶ ἀντιστρόφως· ἡ παραγωγὴ προκαλεῖ τὴν κατανάλωσιν, διότι οἱ παραγωγοὶ τότε μόνον παράγουν, ὅταν θέλουν ν' ἀνταλλάξουν τὰ προϊόντα των πρὸς ἄλλα προϊόντα. Ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις ἑπομένως δὲν ἐλλείπει ποτέ. Καὶ δύναται μὲν νὰ λάβῃ χώραν μερική τις ὑπερπαραγωγή, εἰς ὡρισμένα ἀγαθά, ἡ ὁποία ὅμως θὰ ἔχῃ τὸ ἀντιστάθμισμα αὐτῆς εἰς ἀνάλογον μείωσιν τῆς παραγωγῆς εἰς ἄλλο πεδίον Ἡ παραγωγὴ γενικῶς, ἐν τῷ συνόλῳ της, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν κατανάλωσιν. Οὕτως ὁ Say ἔσωσε τὴν ἰδέαν τῆς ἁρμονίας, τὴν διδασκαλίαν δὲ αὐτοῦ ταύτην περὶ τῶν οἰκονομικῶν διεξόδων (πόρων) ἀπεδέχθησαν πολλοὶ τῶν διασημοτέρων οἰκονομολόγων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (James Mill, Ricardo, John Stuart Mill κλπ.).

Ἡ σοσιαλιστικὴ ἀντίληψις ἡρμήνευσε τὰς κρίσεις ἐκ τοῦ γεγονότος τῆς ἀνίσου διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἐκ τούτου προερχομένης ὑπαναλώσεως τῶν ἐργατῶν. Αἱ ἐκδηλώσεις αὗται, κατὰ τὰς σοσιαλιστικὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰς τῶν σπουδαιοτέρων μεταρρυθμιστῶν (Hertzka 1886, Flürschein 1890), δὲν εἶναι μόνον στοιχεῖα τῆς ἐξηγήσεως τῆς ὑπερπαραγωγῆς εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν σύνθεσιν τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ μοναδικὰ αἴτια τῆς ὑπερπαραγωγῆς ταύτης. Αἱ πρόοδοι τῆς τεχνικῆς καὶ ὁ ἀχαλίνωτος ἐλεύθερος ἀνταγωνισμὸς συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ δεινοπαθῇ ἡ ἐργατικὴ τάξις καὶ ἑπομένως νὰ ἐλαττωθῇ ἡ ἀγοραστικὴ αὐτῆς ἱκανότης (Owen). Ἡ δικαία κατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος καὶ ἑπομένως ἡ μεγαλυτέρα ἀγοραστικὴ δύναμις, τῆς ἐργατικῆς ἰδίως τάξεως, δύναται νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως. Ἐφόσον δὲν πραγματοποιεῖται τοῦτο, σημαίνει ὅτι ἡ ἐργατικὴ τάξις δὲν καταναλίσκει ὅ,τι ἔπρεπεν, ἑπομένως ἔχομεν τὴν ὑπανάλωσιν, ὡς τὴν ἀφορμὴν τῶν κρίσεων (Sismondi). Ὁ Sismondi, εἷς τῶν κυριωτέρων ἀντιπροσώπων τῆς θεωρίας τῆς ὑπαναλώσεως, ἐφρόνει ὅτι οἱ ἔμποροι, ἀναζητοῦντες εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τὴν διάθεσιν τῶν πλεοναζόντων ἐμπορευμάτων των, καθιστοῦν ἔτι ἐπικινδυνωδεστέραν τὴν θέσιν τῶν βιομηχανιῶν των. Τὸ κύριον μέλημα τῆς οἰκονομικῆς δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν ἰσορροπίαν τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως. Τὸ σύστημα ὅμως τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ ὑπερπαραγωγήν, διότι τοῦτο ἀναρχεῖται. Δὲν εἶναι ἑπομένως ὀρθαὶ αἱ ἰσορροπιστικαὶ ἀντιλήψεις τῶν κλασσικῶν. Τὴν θεωρίαν τοῦ Sismondi (1819), ἔστω καὶ μὲ ἄλλην παρηλλαγμένην βάσιν (αὔξησις τῆς ἀποδοτικότητος τῆς ἐργασίας, διαρκὴς ὅμως ἐλάττωσις τοῦ ποσοστοῦ αὐτῆς ἐκ τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος), ἀπεδέχθη ὁ Rodbertus (1850), ὁ ὁποῖος συνδέσας τὴν πτωχείαν μὲ τὰς ἐμπορικὰς κρίσεις, εὗρεν οὕτως ἀδιέξοδον εἰς τὴν ὑπάρχουσαν ἔννομον οἰκονομικὴν τάξιν καὶ προέτεινε τὴν κοινοκτημοσύνην τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν παραγωγικῶν μέσων.

Ὁ Μὰρξ διετύπωσεν ἀρχικῶς εἰς τὸ «Κομμουνιστικὸν μανιφέστον», συστηματικώτερον δὲ μετὰ ταῦτα εἰς τὸ «Κεφάλαιον», τὰς περὶ κρίσεων ἰδέας αὐτοῦ, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὰς ἀγγλικὰς συνθήκας τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ´ αἰῶνος. Ὁ Μὰρξ προσεπάθησε νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ὑπερπαραγωγὴν ἀπὸ δυσανάλογον παραγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων καὶ ἀπὸ τὴν σύνθεσιν τῆς κεφαλαιοκρατικῆς κοινωνίας. Διότι, δύναταί τις βεβαίως νὰ ἀντιληφθῇ καταστροφὰς ἐκ μοιραίου λόγου ἐλλείψεως, ὄχι ὅμως καὶ ἐκ τοῦ πλεονασμοῦ. Τὸ τοιοῦτον ἐπιβάλλει εἰς ἡμᾶς νὰ ἐρευνήσωμεν τὴν διαδικασίαν τῆς κεφαλαιοκρατικῆς παραγωγῆς. Ἑπομένως, ὄχι μόνον οἱ κλασσικοί, ἀλλὰ καὶ οἱ σοσιαλισταὶ ἀφωρμήθησαν ἀπὸ τῆς διδασκαλίας τῆς ὑπερπαραγωγῆς, ἀλλ' ἐνῷ οἱ πρῶτοι ἐθεώρησαν αὐτὴν ὡς παροδικόν τι φαινόμενον, οἱ σοσιαλισταὶ τὴν ἀντίκρυσαν ὡς τὸν σταυρὸν τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας. Τὴν οὐσίαν τῶν σκέψεων τοῦ Μὰρξ κατευθύνει ἡ διδασκαλία του περὶ ἐλαττώσεως τοῦ ποσοστοῦ τοῦ κέρδους. Ἡ ἀξία τῶν ἀγαθῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς ἀπαιτουμένης δι' αὐτὰ κοινωνικῶς ἑκάστοτε ἐργασίας. Ἡ ἀξία ἑπομένως ἑνὸς ἀγαθοῦ εἶναι ἴση μὲ τὴν κοινωνικῶς ἀπαιτουμένην ἐργασίαν διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ δημιουργήσαντος αὐτὸ ἐργάτου, σὺν τῇ δαπάνῃ τοῦ κατὰ τὴν δημιουργίαν τῆς παραγωγῆς ἀναλωθέντος κεφαλαίου. Τὸ κέρδος τοῦ ἐπιχειρηματίου προέρχεται ἐκ τῆς ὑπεραξίας, τοῦ ποσοῦ δηλαδὴ τῆς ἀξίας, τὸ ὁποῖον ἰδιοποιεῖται ὁ ἐργοδότης ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἐργάτου. Ὑπάρχει ὅμως τάσις εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν κοινωνίαν πρὸς τὴν τεχνικὴν πρόοδον καὶ ἑπομένως πρὸς τὴν αὔξησιν τῶν μηχανικῶν μέσων τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν παραγκώνισιν τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως. Ἑπομένως, τὸ ποσοστὸν τοῦ κέρδους τοῦ ἐπιχειρηματίου τείνει πρὸς ἐλάττωσιν (διότι αὐξάνει τὸ σταθερὸν κεφάλαιον, μηχαναί, ἐλαττοῦται δὲ τὸ μεταβλητόν, ἐργασία). Τὸ νέον ἑπομένως κεφάλαιον δὲν εἶναι τόσον ἀποδοτικὸν ὅσον τὸ παλαιὸν καὶ παύει πρὸς στιγμὴν νὰ ἐργάζεται. Ἡ ἀπραξία αὕτη δυσχεραίνει ἔτι τὴν θέσιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως, αὕτη ὑποβιβάζει τὸν μισθόν της, αὐξάνει τὸν χρόνον τῆς ἐργασίας της, αὐξάνει τὴν ἀποδοτικότητά της. Οὕτως ἀρχίζει ὕψωσίς τις πάλιν τοῦ κέρδους τοῦ ἐπιχειρηματίου. Τοῦτο καὶ ὁ προηγηθεὶς ἀχαλίνωτος ἀνταγωνισμὸς κεντοῦν νῦν τὸν ἐπιχειρηματίαν νὰ αὐξήσῃ πάλιν τὰ κεφάλαια αὐτοῦ, νὰ βελτιώσῃ τὰς μεθόδους τῆς ἐργασίας του καὶ νὰ αὐξήσῃ οὕτω συνολικῶς τὸ ποσοστὸν τοῦ κέρδους του. Ἀρχίζει λοιπὸν νέα πάλιν ἐπέκτασις τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, αὔξησις αὐτῆς, μείωσις τοῦ ποσοστοῦ τοῦ κέρδους τοῦ ἐπιχειρηματίου καὶ συνέ-

Digitized by Google

χισις τοῦ αὐτοῦ ὡς ἀνωτέρω φαύλου κύκλου. Οὕτως ἡ διδασκαλία τοῦ Μάρξ ἐξηγεῖ τὴν ὑπερπαραγωγὴν ἀπὸ τὴν ἀσυμμετρίαν τῆς παραγωγῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἀναποσπάστως συνδεδεμένη μὲ τὴν κεφαλαιοκρατικὴν κοινωνίαν, ἕνεκα τῆς ὑπαναλώσεως. Συνδέει ἑπομένως ὁ Μάρξ τὴν ἀσυμμετρίαν τῆς παραγωγῆς μὲ τὴν περὶ ὑπαναλώσεως διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς τὴν ἀφορμήν.

Ὁ Tugan-Baranowsky εἰς τὴν νεωτέραν ἐποχὴν (1894), ἐπεχείρησε νὰ διαμορφώσῃ περαιτέρω τὴν διδασκαλίαν περὶ δυσαναλογίας τῆς παραγωγῆς. Οὗτος θεωρεῖ τὴν προσπάθειάν του ὡς ἕνωσιν τῆς διδασκαλίας τῆς κλασσικῆς σχολῆς καὶ τῆς μαρξικῆς ἐξηγήσεως περὶ τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς ἀνανεώσεως τοῦ κεφαλαίου. Κατ' αὐτόν, τὸ προέχον εἰς τὴν ἀφορμὴν τῶν κρίσεων εἶναι ἡ δυσαναλογία ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν διαφόρων κλάδων τῆς παραγωγῆς, ἐξ ἧς προέρχονται αἱ διαταραχαί. Ὡσαύτως ὁ Tugan-Baranowsky ἀποδέχεται μετὰ τοῦ Μάρξ τὴν περιοδικότητα τῶν κρίσεων καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα ἐφάπτεται τῶν σοσιαλιστικῶν ἀντιλήψεων.

Καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ A. Aftalion διδομένη ἑρμηνεία τῶν κρίσεων φαίνεται νὰ ἀφίνῃ ἀνεξήγητον τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν προώθησιν. Οὗτος δὲν ἀφορμᾶται ἀπὸ τὰς κεφαλαιακὰς ἐγκαταστάσεις καὶ τὴν κατανάλωσιν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν παραγωγὴν καὶ τὰς τιμάς. Ἡ γενικὴ ὑποκεφαλαίωσις κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑφέσεως, ἡ ὁποία κρατεῖ τὴν προσφορὰν ἀγαθῶν καταναλώσεων κάτω τῆς ζητήσεως, γίνεται ἀφορμὴ τῆς ἀνθήσεως, καθὼς ἡ ὑπερπαραγωγὴ τῶν ἑτοίμων προϊόντων γίνεται ἀφορμὴ πτώσεως τῶν τιμῶν καὶ τῆς ὑφέσεως. Ἡ ἐκ τῆς μικρᾶς προσφορᾶς προκαλουμένη ὕψωσις τῶν τιμῶν συνεπάγεται ἐπέκτασιν τῆς παραγωγῆς ἀναπαραγωγικῶν ἀγαθῶν. Ἡ μακρὰ ὅμως διάρκεια τῆς ἐπεκτάσεως τῶν παραγωγικῶν ἐπιχειρήσεων συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἐξυψῶνται διαρκῶς, κατὰ τὸ διάμεσον χρονικὸν τοῦτο διάστημα, αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν καταναλώσεων καὶ νὰ προκαλοῦν μεγαλυτέρας πάντοτε ἐπενδύσεις. Καθ' ἣν στιγμὴν νῦν ἡ ἐπεκταθεῖσα παραγωγικὴ μηχανὴ ἀρχίζει τέλος νὰ παράγῃ ἐν πλήρει λειτουργίᾳ, τότε ὑπερβαίνει πάλιν ἡ προσφορὰ ἀγαθῶν καταναλώσεων τὴν ζήτησιν αὐτῶν, ἕνεκα τῆς ἐν τῷ μεταξὺ συντελεσθείσης ὑπερκεφαλαιώσεως. Ἡ κρίσις ἐκρήγνυται τότε καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς παραγωγῆς, μέχρις ὅτου ἐπαναρχίσῃ ἐκ νέου ἡ ἄνω κυκλοφορία πάλιν. Ἑπομένως, τὴν κυκλοφορίαν τῶν ἐναλλαγῶν ἐθεμελίωσεν ἡ κεφαλαιοκρατικὴ τεχνική. Ὁ ἰδιάζων χαρακτήρ της εἶναι ἡ ἐπιμήκυνσις τῆς διαδικασίας τῆς παραγωγῆς, ἡ ὁποία καθιστᾷ ἀδύνατον ἔγκαιρον προσαρμογὴν τῶν τιμῶν και οὕτω καὶ τὸ ὀρθὸν μέτρον τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ἐγκαταστάσεων.

2) *Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ χρήματος.* Ἡ ποσοτικὴ θεωρία καὶ ἡ διδασκαλία τῆς κυκλοφοριακῆς ἀρχῆς (currency principle) φρονεῖ ὅτι ἡ ὕψωσις τῶν τιμῶν προκαλεῖ πάσας τὰς λοιπὰς ἐκδηλώσεις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ἐνῷ ἡ ἰδία εἶναι πάλιν συνέπεια τῆς αὐξήσεως τῆς κυκλοφορίας τοῦ χρήματος. Αὐξανούσης τῆς ποσότητος τοῦ χρήματος, παραμενουσῶν ἀμεταβλήτων τῶν λοιπῶν συνθηκῶν, ὑποβιβάζεται ἡ ἀξία αὐτοῦ καὶ αἱ τιμαὶ ὅλων τῶν ἐμπορευμάτων ὑψοῦνται. Τὸ ζήτημα σχετίζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν μὲ τὴν παραγωγὴν τῶν πολυτίμων μετάλλων, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὴν ἀκάλυπτον πιστωτικὴν κυκλοφορίαν. Ἑπομένως, κάθε ἄνθησις, κάθε κερδοσκοπία, κάθε κρίσις προκαλεῖται διὰ πολλαπλασιασμοῦ τῆς κυκλοφορίας τοῦ χρήματος. Ὀπαδοὶ τῆς διδασκαλίας ταύτης ὑπῆρξαν οἱ Hume, Ricardo, J. Stuart Mill, Newmark, K. Wicksell καὶ μέχρι σημείου τινὸς ὁ Sombart καθὼς καὶ τραπεζῖται, ὡς ὁ Overstone, Normann. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι καὶ ἄλλοι (Tooke, Rathenau) ἐθεώρησαν ὡς ἀφορμὴν τῆς κρίσεως τὴν κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς διαδρομῆς τοῦ οἰκονομικοῦ κύκλου παρατηρουμένην στενότητα χρήματος, προερχομένην συχνάκις ἐκ τῆς ἀλογίστου μετατροπῆς βραχυπροθέσμων εἰς μακροπρόθεσμα κεφάλαια. Ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ἡ ἄρχουσα εἰς τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν ἐπιστήμην (ἀλλὰ καὶ Γερμανοὶ Hahn, Mises, Budge, Stucken ἀποδέχονται αὐτὴν) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης, ἡ ὁποία ἐν τῇ ἐξηγήσει αὐτῆς τῶν κρίσεων ἀποκλίνει πρὸς τὴν πλευρὰν τῶν ἀγαθῶν, (εἴτε ἐκ τῶν ὅρων τῆς παραγωγῆς, εἴτε ἐκ τῶν ὅρων τῆς καταναλώσεως).

3) *Ἕνεκα ἐσοδειακῶν ἢ καιρικῶν διακυμάνσεων.* Ἡ διδασκαλία αὕτη φρονεῖ ὅτι ἀφορμὴ τῶν κρίσεων εἶναι αἱ ἀφορίαι. Ἀντιπρόσωποι τῆς θεωρίας ταύτης ὑπῆρξαν ὁ Clement Juglar, ὁ Jevons καὶ εἰς τὴν νεωτέραν ἐποχὴν ὁ E. Brückner (1899). Καίτοι δὲ ἴσως νὰ ἐπιδροῦν αἱ ἀτυχεῖς ἐσοδεῖαι, ὁ βαθμὸς τῆς ἐπιδράσεως ταύτης εἶναι ἀκαθόριστος. Οὔτε ἐξάγεται σύμπτωσις καὶ διαρκὴς παρακολούθησις ἐσοδειῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐναλλαγῶν. Ὁ Jevons μετ' ἄλλου παλαιοτέρου συγγραφέως (John Mills) καταλήξας ἐκ τῶν ἄνω λόγων εἰς τὴν περιοδικότητα τῶν κρίσεων, ὑπέλαβε δεκαετῆ διάρκειαν αὐτῶν καὶ παρέστησε τὸν κύκλον τοῦτον ὡς ἑξῆς:

1, 2 καὶ 3 ἔτος	*4, 5 καὶ 6 ἔτος*	*7 καὶ 8 ἔτος*	*9 ἔτος*	*10 ἔτος*
Καχεκτικ. ἐμπόριον	Ὑγιὲς ἐμπόριον	Πυρετῶδες ἐμπόριον	Ἐποχὴ ἱδρύσεων	Κατάρρευσις

Ὁ Jevons δὲν ἀποδέχεται τὸν τύπον τοῦτον σχηματικῶς, διότι δυνατὸν νὰ ἐμφανισθοῦν καὶ μικρότεραι (9,8 ἐτῶν) περίοδοι, εἴτε καὶ χρονικὰ διαστήματα φάσεων διάφορα τῶν ἄνω, εὑρίσκει ὅμως ἓν γεγονὸς βέβαιον, ὅτι ἡ φάσις τῆς καταρρεύσεως ἐπέρχεται ἀναποφεύκτως εἰς τὸ τέλος ἑκάστης περιόδου, παρὰ τὴν εἰρήνην, πόλεμον ἢ ἄλλας ἐπιρροάς. Ὁ Jevons λοιπὸν πρῶτος δίδει ἐνταῦθα νύξιν ὁλοκληρωτικῆς συλλήψεως καὶ συσχετίσεως τῆς κρίσεως μὲ τὴν προηγηθεῖσαν κατάστασιν.

4) *Νεώτεραι ὁλοκληρωτικαὶ ψυχολογικαὶ θεωρίαι.* Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μάρξ καὶ Jevons μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνός μας δὲν σημειοῦνται σοβαραὶ πρόοδοι εἰς τὴν θεωρητικὴν ἔρευναν τῶν κρίσεων. Κατὰ τὴν καμπὴν τοῦ αἰῶνός μας ὅμως ἐπῆλθε σοβαρὰ κρίσις, ἡ ὁποία ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς λεπτομερεστέρας σχετικὰς ἐρεύνας, ἐν Γερμανίᾳ μὲν εἰς τὸ «Verein für Sozialpolitik» διὰ τὰ γερμανικὰ πράγματα, εἰς ἄλλας δὲ χώρας εἰς μεμονωμένους ἐπιστήμονας, ἰδίως διὰ τὰς ἀγγλικὰς κρίσεις. Ἡ πρόοδος τῶν περὶ κρίσεων ἐργασιῶν τούτων ἐνέκειτο εἰς τὸ ὅτι αὗται ἀρχίζουν νὰ ἀφορμῶνται ἀπὸ τὴν νύξιν ἐκείνην τοῦ Mills, νὰ ἐξετάζουν δηλαδὴ ὄχι πλέον μεμονωμένως τὴν κατάστασιν τῆς κρίσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν προηγηθεῖσαν αὐτῆς οἰκονομικὴν συγκυρίαν. Ἐν Γερμανίᾳ π. χ. ἦλθον εἰς φῶς πολλαὶ ἐργασίαι περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως αὐτῆς κατὰ τὸ διάστημα 1890—1900, οὕτως ὥστε ἐφωτίσθησαν βαθύτερον τὰ αἴτια τῆς ἐπακολουθησάσης κρίσεως καὶ διεμορφώθη ἡ κατὰ τὸν Herkner ὀργανικὴ περὶ κρίσεων διδασκαλία. Ἕτερον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν θεωριῶν τούτων εἶναι, ὅτι κατὰ τὴν γενικὴν σύλληψιν τούτων καὶ ἀνάλυσιν τῆς ὅλης διαδικασίας τῆς παραγωγῆς συνερευνῶνται καὶ αἱ ἐπήρειαι τῶν ψυχικῶν διαθέσεων, ἰδίως ἡ αἰσιοδοξία ἢ ἀπαισιοδοξία τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Οὕτω προήχθη ὀργανικῶς ἐκ τῶν ἔνδον τῆς μιᾶς καταστάσεως ἡ ἑπομένη καὶ συνυφάνθησαν πλέον εἰς τὴν διαδικασίαν τῆς παραγωγῆς καὶ αἱ ἀνθρώπινοι ὁρμαί.

Αἱ ἐργασίαι ἰδίως τοῦ Spiethoff ἀπετέλεσαν ἐν προκειμένῳ τὴν συνδετικὴν γέφυραν τῶν παλαιῶν καὶ νέων συλλήψεων διὰ τὰς οἰκονομικὰς μεταπροπάς. Ὁ Spiethoff ἐπρόσεξεν ἰδίως τὴν περίοδον τῆς ἀνθήσεως εἰς τὸν κύκλον τῆς οἰκονομικῆς γενέσεως. Ἡ μεγάλη ὕψωσις εἶναι τὸ ἀφύσικον εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωήν, ἡ ὕφεσις εἶναι συνέπεια τῆς ὑψώσεως καὶ φυσικωτέρα πως κατάστασις εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωήν. Ἡ διδασκαλία τοῦ Spiethoff προσπαθεῖ, ἐπὶ τῇ βάσει ἐπιμελοῦς καθορισμοῦ καὶ ἀναλύσεως τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως, νὰ ἐξηγήσῃ ἐκ τῶν ἔνδον αὐτῆς τὰ αἴτια τῶν ἐναλλασσομένων καταστάσεων. Ἡ διαδρομὴ τῆς ἀνθήσεως καὶ ὁ τερματισμὸς αὐτῆς εἰς τὴν κρίσιν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἱστορικῶς ἐναλλασσουσῶν διαρρυθμίσεων ἐν τῇ ἐκμεταλλεύσει τοῦ κεφαλαίου καὶ ἐκ τοῦ θυμικοῦ τῶν συμμετεχόντων ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα ἀναπηδοῦν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς οἰκονομίας καὶ τῶν στοιχείων αὐτῆς, ἀποκαλεῖ τὴν περὶ ἐναλλαγῶν διδασκαλίαν του «ἐνδοδυναμικήν».

Ἡ οἰκονομικὴ ζωή, καὶ πρὸ τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἐποχῆς, δὲν διέρρεεν ὁμαιομόρφως καὶ ἄνευ διαταραχῶν. Αἱ ἐναλλαγαὶ ὅμως ἐκεῖναι, αἱ εὐτυχεῖς δηλαδὴ καὶ αἱ δυστυχεῖς περίοδοι, εἶχον πρὸ παντὸς αἴτια ἐξωγενῆ (φυσικὰ γεγονότα, διακυμάνσεις τῶν ἐσοδειῶν, πολέμους, ἐπιδημίας, διαταραχὰς εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν πολυτίμων μετάλλων, μεταστροφὰς κεντρικῶν συγκοινωνιακῶν ἀρτηριῶν, μεταβολὰς εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν οἰκονομιῶν κλπ.) καὶ δὲν ἐλάμβανον χώραν τόσον συχνὰ καὶ σχεδὸν ρυθμικά. Τὰ αἴτια ταῦτα ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερον σχεδὸν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον λειτουργοῦντα, προσετέθησαν ὅμως καὶ ἄλλα ἐνδοδυναμικά, τῆς ἐλευθέρας δηλαδὴ συναλλακτικῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας, διότι μόνον αὕτη διεταράχθη μέχρι σήμερον κατὰ βραχύτερα καὶ ἰσόχρονα σχετικῶς διαστήματα. Τὸ πρῶτον τοιοῦτον στοιχεῖον εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ αἱ ὁρμαί του. Αἱ οἰκονομικαὶ ὁρμαὶ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν κεφαλαιοκρατικὴν ἐποχὴν διεμορφώθησαν ζωηρότεραι καὶ κατέστη γενικωτέρα ἡ τάσις τοῦ κέρδους. Τὸ πνεῦμα τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ ἀνεπήδησεν ἐκ τῆς ἐποχῆς. Οὕτω διεμορφώθησαν διαθέσεις διὰ παρατόλμους οἰκονομικὰς ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι πολλάκις ὁδηγοῦν εἰς ἀποτυχίας ἐξ ὧν γεννᾶται πάλιν ὁ φόβος διὰ τὸ μέλλον καὶ ἡ ἀπάμβλυνσις τῆς πρὸς τολμηρὰν ἐπιχειρηματικότητα διαθέσεως. Τὸ τελευταῖον αἴτιον τῆς ἀνθήσεως εἶναί τι ψυχικόν, ὄχι οἰκονομικόν. Τὸ ἔνστικτον τοῦ κέρδους ἦτο ἄλλοτε διάφορον τοῦ σημερινοῦ καὶ εἰς τὸ μέλλον ἴσως μεταβληθῇ πάλιν.

Αἱ διαφοραὶ αὗται, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ἠθικὰς ἀντιλήψεις περὶ τῶν ἀξιῶν τῆς ζωῆς, ἀποτελοῦν τὴν μίαν σειρὰν αἰτίων τῆς ἱστορικῆς γενέσεως τῶν ἐναλλασσουσῶν καταστάσεων. Οὕτως ἡ οἰκονομικὴ διαδρομὴ προσέλαβε κυματοειδῆ κίνησιν. Ὡς δεύτερον στοιχεῖον τῶν ἐναλλαγῶν τούτων εἶναι ἡ κεφαλαιοκρατικὴ παραγωγή. Αὕτη, ἕνεκα τῶν ἀφθόνως κατὰ βούλησιν ἀναπαραγομένων πρώτων ὑλῶν, ἐπολλαπλασίασε τὴν παραγωγήν, εὗρε πρὸς τοῦτο διαθεσίμους ἐργατικὰς χεῖρας καὶ ὠθήθη ὑπερμέτρως ἀπὸ τὰς ἀλληλοδιαδόχους ἐφευρέσεις. Τὸ πεδίον τῆς δράσεως τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ ἀφ' ἑτέρου δὲν περιωρίσθη, διότι πρὸς τὴν ἐξέλιξιν ταύτην βαδίζουν βαθμηδὸν καὶ αἱ νέαι οἰκονομίαι, αἱ ἀνεπηρέαστοι εἰσέτι ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο. Οὕτως ἡ κεφαλαιοκρατικὴ παραγωγὴ λαμβάνει διαρκῶς ὠθήσεις πρὸς νέας προόδους. Τὸ τρίτον στοιχεῖον εἶναι ἡ ἐλευθέρα χρηματικὴ κυκλοφορία ἐν τῇ ἀγορᾷ. Αὕτη δημιουργεῖ τὴν δυνατότητα—διὰ τῆς ἐλευθερίας τῆς μετατοπίσεως ἐργατικῶν δυνάμεων, διὰ τῆς ἐλευθερίας τῶν συναλλαγῶν καὶ ἐπαγγελμάτων—τῆς συσσωρεύσεως μεγάλων κεφαλαίων καὶ μαζῶν ἐργατικῶν. Ἡ εὐχερὴς αὕτη δυνατότης τῆς ἐπεκτάσεως παρουσιάζει κατὰ τοὺς παροξυσμοὺς αὐτῆς δυσχερείας ἐν τῇ χαλιναγωγήσει. Ἡ ἄνισος διανομὴ τοῦ εἰσοδήματος συντελεῖ εἰς τὸ νὰ αὐξάνεται τὸ κεφάλαιον καὶ νὰ συντελῇ εἰς ἐποχὰς ἀνθήσεως εἰς τὴν ὑπερπαραγωγὴν ἐμμέσων (δηλαδὴ ἀναπαραγωγικῶν ἄλλων) ἀγαθῶν, εἰς ἐποχὰς δὲ ἀπραξίας, εἰς τὴν μείωσιν τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν πολλῶν. Ἡ ἐποικοδόμησις δὲ πάντων ἐπὶ τοῦ χρήματος ἀπεργάζεται, ὅπως ἡ εἰς τὴν φύσιν τῆς κεφαλαιοκρατικῆς παραγωγῆς τῶν ἀγαθῶν ἐμφωλεύουσα ὑπερπαραγωγὴ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς στάσιν ἐμπορικήν, εἰς ἀπραξίαν. Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ σημερινὸν περιβάλλον αὐτοῦ εἶναι, ἀφ' ἑτέρου, τελείως προσηρμοσμένα ἐπὶ οἰκονομικοῦ τόνου. Ὅλαι αἱ δυνατότητες οἰκονομικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἄνευ ὁρίων εὐνοοῦνται ὑπὸ τῆς νεωτέρας οἰκονομικῆς συνθέσεως. Οὕτως ἡ ὑπερκεφαλαίωσις, ἡ συσσώρευσις δηλαδὴ ἀναπαραγωγικῶν ἀγαθῶν, ἥτις δὲν λαμβάνει χώραν διὰ περισσευμάτων ἐκ τοῦ εἰσοδήματος, ἀλλ' ἐκ κεφαλαίου, γίνεται ἀφορμὴ καὶ στήριγμα τῆς ἀνθήσεως. Ἐνῷ δὲ ἡ σημερινὴ οἰκονομία μᾶς παρέχει ὅλους τοὺς ἐπιθυμητοὺς ὅρους διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ πνεύματος, δὲν μᾶς παρέσχεν, ἀφ' ἑτέρου, καὶ προστατευτικὰ μέσα κατὰ τῶν δυσμενῶν συνεπειῶν τῆς ὑπερκεφαλαιώσεως ταύτης. Ἡ κανονικὴ ἑπομένως κατάστασις τῆς οἰκονομίας δὲν εἶναι οὔτε ἡ ἄνθησις, οὔτε ἡ ἀπραξία, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ἡ κρίσις. Τὸ κανονικὸν τῆς ἐλευθερίας χρηματικῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας εἶναι ἡ διαδρομὴ αὐτῆς δι' ἐναλλασσουσῶν καταστάσεων.

Ἡ διαδρομὴ αὕτη ἔχει τὰς ἀσυμφόρους συνεπείας της, ἡ κυριωτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἀδυναμία τῆς κεφαλαιοκρατικῆς συναλλακτικῆς οἰκονομίας, ἡ ὑπερπαραγωγὴ ἔχει ὅμως καὶ τὰ πλεονεκτήματά της. Ἄνευ τῶν ἐναλλαγῶν τούτων δυσκόλως θὰ ἐκινεῖτο ὁ ἄνθρωπος πρὸς ἀνωτέραν οἰκονομικὴν σκέψιν. Ἡ ἄνθησις παριστᾷ τὸ εὐχάριστον κίνητρον πρὸς τὴν πρόοδον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπραξία τὴν ἐφευρετικὴν μάστιγα τῆς ἀνάγκης. Ἡ ἄνθησις διακρίνεται τῆς ἀπραξίας διὰ τῆς μεγάλης ἐντάσεως ὅλων τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων ἐν τῇ παραγωγῇ, διὰ τῆς γενικῆς εὐεξίας, ἡ ὁποία μάλιστα δύναται νὰ ἀντικατοπτρισθῇ καὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν γάμων καὶ γεννήσεων. Κατὰ τὴν ἀπραξίαν, τοὐναντίον, ἀργεῖ μέρος τῶν παραγωγικῶν ἀνθρωπίνων καὶ ὑλικῶν δυνάμεων. Παρὰ τὴν αὔξησιν ἀγαθῶν τῆς ἀμέσου καταναλώσεως κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνθήσεως, ἔχομεν κατ' αὐτὴν ὡσαύτως σπουδαίαν ἐπέκτασιν τῶν παραγωγικῶν κεφαλαίων καὶ τῶν προσοδοφόρων ἀγαθῶν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλην διαφορὰν μεταξὺ τῆς ἀνθήσεως καὶ τῆς ἀπραξίας ἔχομεν νὰ σημειώσωμεν. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην, σπουδαῖαι ποσότητες ἀγαθῶν ἐμμέσων ἐξάγονται εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ δὴ κάτω τῆς πραγματικῆς αὐτῶν ἀξίας, ἐνῷ, τοὐναντίον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως τὰ ἀναπαραγωγικὰ ταῦτα ἀγαθὰ παραμένουν διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Οὕτως ἁλματωδῶς προάγονται κατὰ τὴν ἄνθησιν αἱ ἀναπαραγωγικαὶ τῶν ἀγαθῶν ἐγκαταστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ μακρὸν χρόνον θὰ ἐξυπηρετοῦν τὴν οἰκονομίαν. Ἡ ἄνθησις βοηθεῖ τοὺς κερδαλεωτέρους εἰς τὸ νὰ ἐκμεταλλευθοῦν πλήρως τὰς εὐμενεῖς οἰκονομικὰς συνθήκας καὶ νὰ ὑπερφαλαγγίσουν ἐκείνους, οἵτινες ἦσαν συνηθισμένοι μὲ τὴν παλαιοτέραν καὶ τὴν ἠρεμωτέραν ἐξέλιξιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην θὰ λάβουν βεβαίως χώραν ἀμφίβολοι καὶ ἐσφαλμέναι κερδοσκοπικαὶ ἐπενδύσεις, τὸ τοιοῦτον ὅμως ἀποτελεῖ τὴν σκιὰν μόνον τοῦ φωτός. Αἱ φαντασιώδεις συλλήψεις περιέχουν ἐνίοτε πολλὰ χρήσιμα, τὰ ὁποῖα εἰς ἐποχὰς ἡσύχους δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιχειρηθοῦν. Μία τῶν σπουδαιοτέρων ἀνακαλύψεων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἡ τῶν σιδηροδρόμων, συνετελέσθη εἰς τοιαύτην ἐποχὴν κερδοσκοπικῆς ἀνθήσεως.

Ὅπως ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ πεδίου μέγα μέρος σπουδαίων βελτιώσεων εἰς τὸν τρόπον τῆς διαβιώσεως τῶν ἐργατῶν ἐπραγματοποιήθη κατ' ἐποχὰς ἀνθήσεων.

Digitized by Google

Ἐπιχειρηματίαι ἀγωνιζόμενοι οἱ ἴδιοι τὸν ἀγῶνα τῆς ὑπάρξεως, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ κάμουν γενναίας παραχωρήσεις πρὸς τοὺς ἐργάτας. Ὡσαύτως ἐργάται διαγκωνιζόμενοι πρὸς ἀλλήλους δι' ἐργασίαν δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐπιτύχουν βελτιώσεις μισθῶν καὶ περικοπὰς διαρκείας τῆς ἐργασίας. Κατὰ τὰς ἐποχὰς ἀνθήσεων ἐπραγματοποιήθησαν πάντοτε αἱ βελτιώσεις τῶν συνθηκῶν τῆς ἐργασίας, παρ' ὅλην δὲ τὴν ἀβαρίαν, τὴν ὁποίαν δυνατὸν αὗται νὰ ὑποστοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς οἰκονομικῆς ὑφέσεως, ὅμως κάθε ἄνθησις εὕρισκε τὴν ἐργατικὴν τάξιν ὑπὸ καλυτέρους ὅρους τῆς προηγουμένης αὐτῆς.

Ἡ ἐποχὴ τῆς ἀπραξίας συμβάλλει ὡσαύτως εἰς τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον. Βεβαίως, διὰ τὰ καθ' ἕκαστον ἄτομα εἶναι ἐποχὴ δυσχερῶν ἀγώνων καὶ φροντίδων, διὰ τὴν ὅλην ὅμως οἰκονομίαν εἶναι ἐποχὴ προσαρμογῆς καὶ θεμελιώσεως. Κατ' αὐτὴν ἐκκαθαρίζονται τρόπον τινὰ αἱ τελευταῖαι ἀμφίβολοι συνέπειαι τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνθήσεως καὶ τίθενται αἱ βάσεις διὰ τὴν μέλλουσαν πάλιν πρόοδον. Πολλαὶ ἐξοικονομοῦσαι ἐφευρέσεις καὶ ἂν λάβουν χώραν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως, ὅμως ἐξαπλοῦνται καὶ ἐπιβάλλονται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑφέσεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως ἡ ἐντατικὴ ζήτησις συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἐργάζωνται καὶ ὀπισθοδρομικαὶ ἐκμεταλλεύσεις, τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι δυνατὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑφέσεως. Ἔλλειψις ζητήσεως καὶ χαμηλαὶ τιμαὶ ἀναζητοῦν τὰς τελειοτέρας καὶ οἰκονομικωτέρας ἐκμεταλλεύσεις. Ἡ ἐποχὴ τῆς ἀπραξίας ἀγωνίζεται διὰ τὴν ἐξοικονόμησιν καὶ τοῦ τελευταίου ὀβολοῦ. Καὶ τοὺς φύσει ὀκνηροὺς τὴν σκέψιν καὶ καθυστερημένους ἐπιχειρηματίας κεντᾷ πρὸς πρόοδον ἡ ἀνάγκη· ἐνῷ ὑποβοηθεῖ τοὺς ἰσχυροὺς τὴν θέλησιν νὰ ἐκκαθαρίσουν διὰ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ πλήρως τὸ πεδίον. Καὶ ἴσως μὲν νὰ μὴ λαμβάνουν χώραν ὑψιπετεῖς ἐφευρέσεις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς ὑφέσεως, αἱ μικραὶ ὅμως καὶ λεπτολόγοι τελειοποιήσεις ἐξικνοῦνται εἰς τὸ ὕπατον αὐτῶν σημεῖον κατ' αὐτήν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐπιδρᾷ ἐφ' ἡμῶν ψυχικῶς καὶ πνευματικῶς. Φερόμεθα, οὕτως εἰπεῖν, ἐκ ταύτης πρὸς ἀνωτέραν οἰκονομικὴν σκέψιν, ζητοῦμεν ἐν ἐπιγνώσει τὴν βελτίωσιν, ἐξαναγκάζομεν ἡμᾶς αὐτοὺς πρὸς ῥοδινώτερον μέλλον. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη ἀποκορυφοῦται εἰς τὴν προσφορωτέραν πρὸς τοῦτο ἐποχήν, τὴν τῆς ἀνθήσεως, βάσιν ὅμως ἔχει τὴν πλουσίαν πνευματικὴν κληρονομίαν, τὴν ὁποίαν ἐφεῦρεν ἡ συναλλακτικὴ στασιμότης. Οὕτως ἀποδεικνύονται αἱ ἐναλλαγαὶ αὗται τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς ὡς ὁ μοχλὸς τῆς προόδου, ὡς τὸ ἰσχυρότερον μέσον, τὸ ὁποῖον ἐκβιάζει τὸν ἄνθρωπον πρὸς συστηματικὴν καὶ λελογισμένην οἰκονομικὴν σκέψιν καὶ δρᾶσιν.

Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἐναλλαγῶν τούτων ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς διαθέσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιθυμίας αὐτοῦ πρὸς οἰκονομικὴν ἐπικράτησιν, δὲν ἔχει ἀκόμη τονισθῆ ὅσον ἔπρεπε. Πάντως τοῦτο δύναται νὰ λεχθῇ: ὅτι νέος τύπος ψυχικοῦ καὶ νευρώδους οἰκονομικοῦ ἀνθρώπου προήχθη ἐντεῦθεν, ὁ ὁποῖος ὑπολογίζει διαρκῶς καὶ εἰς τὸ ἐλάχιστον πλεονέκτημα, ὁ ὁποῖος ἀποφασίζει συντόνως καὶ ὁ ὁποῖος τύπος συνετέλεσεν εἰς τὴν ὅλην σημερινὴν νέαν οἰκονομικὴν ἐξέλιξιν καὶ ἰδίως εἰς δύο χαρακτηριστικά της: τὴν μεγάλην ἐκμετάλλευσιν καὶ τὴν δυνατότητα τῆς ἀνόδου τῶν κατωτέρων πρὸς τὰς ἀνωτέρας τάξεις.

5) *Συστηματικὴ κατάταξις τῶν κρίσεων.* Αἱ κρίσεις ἐμφανίζονται ὑπὸ λίαν διαφόρους μορφάς, ἔκτασιν καὶ ἐλατήρια. Ἔχομεν κρίσεις ἀγροτικάς, βιομηχανικάς, ἐμπορικάς, χρηματιστηριακὰς κλπ., καθὼς καὶ κρίσεις ἐκτεινομένας εἰς τμῆμα ἢ τμήματα μιᾶς οἰκονομίας ἢ καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν ἐθνικὴν ἢ παγκόσμιον οἰκονομίαν· ἔχομεν κρίσεις συνήθεις, βραχυτέρας διαρκείας κλπ. Τὰ ἐλατήρια αὐτῶν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρίσκωνται εἰς διάφορα πεδία: τῆς παραγωγῆς, κυκλοφορίας (ἀγορᾶς χρήματος ἢ χρεογράφων) ἢ καὶ τῆς διανομῆς. Τέλος, τὰ αἴτια αὐτῶν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἐνδογενῆ (ἐνδοδυναμικὰ) ἢ ἐξωγενῆ. Ἡ τοιαύτη ποικιλία μορφῶν καὶ ἐλατηρίων, σὺν τῇ ἐκ τῆς χρονικῆς ἐξελίξεως μεταβολῇ τῆς οἰκονομίας, συντελεῖ εἰς τὸ νὰ μὴ παρουσιάζῃ τελείαν ὁμοιότητα σχεδὸν οὐδεμία κρίσις πρὸς τὴν ἄλλην, παρ' ὅλην τὴν περιοδικὴν ἐπανάληψιν αὐτῶν.

Διὰ νὰ ἔχῃ τις ὅμως τοὐλάχιστον γενικήν τινα εἰκόνα τῶν κρίσεων, κατεβλήθησαν πολλαὶ προσπάθειαι συστηματικῆς κατατάξεως αὐτῶν, καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὸ εἶδος ἢ τὰ αἴτιά των. Ἑκάστη τούτων, ἐξετάζουσα τὰς κρίσεις ἀπὸ ἑνὸς ὡρισμένου κριτηρίου, προσπαθεῖ νὰ ἀναγάγῃ αὐτὰς εἰς σύστημά τι, τοῦ ὁποίου δεσπόζει τὸ κατὰ τὰ ἄνω ὡς βάσις τεθὲν κριτήριον. Ὁ Menton Bouniatan, ἀφορμώμενος ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς τοπικότητος, διακρίνει τὰ ἑξῆς εἴδη κρίσεων: Α΄) γενικὰς οἰκονομικὰς κρίσεις, καὶ Β΄) εἰδικὰς οἰκονομικὰς κρίσεις. Αἱ εἰδικαὶ οἰκονομικαὶ κρίσεις ὑποδιαιροῦνται πάλιν: 1) εἰς κρίσεις κυκλοφοριακὰς (α΄ χρηματικάς, β΄ πιστωτικάς)· 2) εἰς κρίσεις ἐμπορικὰς (α΄ ἐμπορευμάτων, β΄ χρεογράφων)· 3) εἰς κρίσεις παραγωγικὰς (α΄ βιομηχανικάς, β΄ ἀγροτικάς).

Ὁ Werner Sombart, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αἰτιώδους λόγου αὐτῶν, διακρίνει: Α) κρίσεις ἐκ προσωπικῶν αἰτίων. Β) κρίσεις ἐκ φυσικῶν αἰτίων. Γ) κρίσεις ἐκ κοινωνικῶν αἰτίων. Τὰς τελευταίας ταύτας ὑποδιαιρεῖ πάλιν εἰς: 1) κρίσεις ἰδιωτικῆς οἰκονομίας· 2) κρίσεις δημοσιονομικάς· 3) κρίσεις τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Αἱ τελευταῖαι πάλιν ὑποδιαιροῦνται εἰς: Α) ἁπλᾶς κρίσεις διαθέσεως προϊόντων· Β) κεφαλαιακὰς κρίσεις: α) πρωτογενεῖς κεφαλαιακάς, β) δευτερογενεῖς κεφαλαιακὰς (αα) ἐμπορικάς, (ββ) παραγωγικάς.

Ὁ Spiethoff διαιρεῖ τὰς κρίσεις εἰς κερδοσκοπικὰς μὲ κύριον περιεχόμενον τὴν διαμόρφωσιν τῶν τιμῶν. Αὗται πάλιν ὑποδιαιροῦνται εἰς κρίσεις χρηματιστηριακὰς καὶ ἐμπορικάς. Ἄλλου εἴδους κρίσεις ἔχομεν, κατὰ τὸν Spiethoff, τὰς ἱδρυτικὰς (ἐσφαλμένας ἱδρύσεις νέων ἐπιχειρήσεων) καὶ τέλος τὰς κεφαλαιακάς. Ἐνταῦθα ἡ κερδοσκοπία ὑπερτιμᾷ τὰ ὑπάρχοντα εἰς μίαν οἰκονομίαν διαθέσιμα κεφάλαια καὶ ἀπεκδύεται εἰς παρατόλμους νέας ἱδρύσεις καὶ ἐπεκτάσεις ἐκμεταλλεύσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «*H. d. St.*» 3—4 (ἄρθρ. τοῦ *Herkner* καὶ *Spiethoff*), ἔνθα καὶ ἐκτενὴς διεθνὴς βιβλιογραφία —*J. Lescure*, Des crises générales et periodiques de surproduction[3] 1923).—*M. Bouniatian*, Studien zur Geschichte und Theorie der Handelskrisen in England (1908). —*Alb Aftalion*, Les crises periodiques de surproduction, 2 vol. (Paris 1913).—*Tugan-Baranowski*, Studien zur Theorie der Handelskrisen in England.—*Δημητρ. Καλιτσουνάκι*, Οἰκονομικὴ πρόγνωσις. Ὁ ῥυθμὸς ἐν τῇ οἰκονομίᾳ (1930).

Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

— [ΨΥΧΟΠΑΘ.] Ἡ *κρίσις* ἐξετάζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ συνόλου τῶν διανοημάτων καὶ τοῦ τρόπου τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀντικειμενικῶς, ὅταν τυγχάνῃ συνολικῶς προσβεβλημένη, δι' ὁρισμῶν (οἷον: τί ἐστι οἰκία, θύρα κττ.) καὶ διὰ συγκρίσεων (οἷον: τί διαφέρει ὁ κύων τοῦ κονίκλου, τῆς περιστερᾶς κττ.), ἅτινα δὲν δύναται νὰ ἀνεύρῃ ὁ πάσχων ὡρισμένας παθήσεις.

Ἐπὶ τῶν ἐγγραμμάτων ἐξετάζεται καὶ ἡ δημιουργικὴ κρίσις, διὰ τοῦ λεγομένου σχηματισμοῦ φράσεων, εἰς ἃς νὰ ἑνοῦνται δοθεῖσαι λέξεις, εἰς ἀποτέλεσιν κρίσεων (οἷον: ἐκ τῶν λέξεων ἥλιος - ἄμμος - ἄνθρωπος, ὁ ἔχων διατετηρημένην τὴν τοιαύτην κρίσιν σχηματίζει τὴν φράσιν: ὁ ἄνθρωπος περιπατεῖ ἐπὶ τῆς ἄμμου ὑπὸ τὸν ἥλιον. Ἡ κρίσις ἐμφανίζει διαταραχὰς ἐπὶ πολλῶν ψυχικῶν παθήσεων καὶ δή: α) Ἐπὶ συγχύσεως διανοητικῆς καὶ τοῦ ἐσχάτου βαθμοῦ διανοητικῆς ἐξασθενήσεως, συμφύτου ἢ ἐπικτήτου, παρατηρεῖται ὁλικὴ ἔλλειψις ἢ ἀπώλεια τῆς κρίσεως. β) Ἐπὶ τῶν ἀνοιῶν, ἰδίᾳ δὲ πρωτογόνου καὶ σχιζοφρενικῆς, καὶ ἐν γένει τῶν ἐλαφροτέρων, παρατηρεῖται μερικὴ ἀπώλεια αὐτῆς, οὕτως εἰπεῖν καθ' ἑστίας. γ) Τρίτον εἶδος διαταραχῶν τῆς κρίσεως εἶναι αἱ παρερμηνεῖαι. Αὗται συνίστανται εἰς τὸ ὅτι ἀποδίδεται σημασία διάφορος ἐκείνης, ἣν πράγματι ἔχουσιν, εἰς διάφορα γεγονότα. Οὕτως βλέποντες δύο συνομιλοῦντας οἱ πάσχοντες, νομίζουσιν ὅτι δι' αὐτοὺς συνομιλοῦσι, βλέποντες ὄπισθεν αὐτῶν ἀστυνομικόν, νομίζουσιν ὅτι παρακολουθεῖ αὐτοὺς κττ. Αἱ παρερμηνεῖαι εἶναι πάντοτε σχεδὸν δυσαρέστου περιεχομένου διὰ τὸν πάσχοντα καί ποτε μόνον εὐχαρίστου, ἐπὶ τοῦ ἐρωτικοῦ παραληρήματος καταδιώξεων, ὅταν ὁ ἀσθενὴς θεωρῇ ἑαυτὸν ἐξαναγκαζόμενον διὰ μέσων πλαγίων εἰς γάμον, ἢ ἀγαπώμενον ἀπὸ ἄτομον τοῦ ἀντιθέτου φύλου. Τοιαῦται παρερμηνεῖαι παρατηροῦνται ἀθρόαι ἐπὶ τοῦ λεγομένου ἐξ αὐτῶν παραληρήματος παρερμηνειῶν, ἐπὶ τοῦ ψευδαισθητικοῦ τοιούτου μετὰ καὶ παρερμηνειῶν, ἰδίᾳ κατὰ τὸ ἀρχικὸν στάδιον (ὑποχονδριακὸν) κττ. δ) Τέταρτον εἶδος διαταραχῶν τῆς κρίσεως εἶναι αἱ πλάναι καὶ αἱ παραληρητικαὶ ἰδέαι. Πλάνας ἐμφανίζουσι πάντες οἱ ἄνθρωποι, φυσιολογικὰς οὕτως εἰπεῖν· πλάνας παθολογικὰς ὅμως, τουτέστι παραληρητικὰς ἰδέας, ἐμφανίζουσιν ὡρισμέναι ψυχικαὶ νόσοι. Αἱ παραληρητικαὶ ἰδέαι διαφέρουσι τῶν πλανῶν τῶν ἐπὶ φυσιολογικῶν ἀτόμων παρατηρουμένων, οὐχὶ κατὰ τὴν φύσιν αὐτῶν, ἀλλὰ ἐκ τῶν ἐπακολουθημάτων καὶ διότι ἀναφέρονται εἰς τὸ ὑλικὸν καὶ πνευματικὸν ἐγὼ τοῦ πάσχοντος. Τὰ ἐπακολουθήματα αὐτῶν εἶναι πλάναι ἀντιλήψεως, πλάναι ἀναγνωρίσεως, πράξεις παραληρητικαί, καὶ ἀντιδράσεις συγκινητικαὶ κλπ. Σύνολον τοιούτων παραληρητικῶν ἰδεῶν ἀποτελεῖ τὸ παραλήρημα, ὅπερ δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἀποτέλεσμα διαταραχῶν τῆς κρίσεως, τουτέστι πλανῶν, ὡς πρὸς ὡρισμένον σημεῖον δι' ἕκαστον πάσχοντα. Οὕτω διὰ τὸν διωκόμενον εἶναι πλάναι συνιστάμεναι εἰς τὸ ὅτι διώκεται χωρὶς νὰ διώκεται, καὶ πᾶσαι αἱ κρίσεις αὐτοῦ αἱ σχετικαὶ ἄγουσιν ἐκεῖ, καὶ αὐτὴν τὴν χροιὰν ἔχουσιν. Οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, τὰ ὑποχονδριακὰ αὐτοῦ ἐνοχλήματα κρίνει ὡς ἀποτέλεσμα δηλητηριάσεως προκαλουμένης ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του κττ. Τοιαῦτα παραληρήματα, εἰδικώτερον θεωρούμενα ὡς ἀποτέλεσμα διαταραχῆς κρίσεων, εἶναι, ἐκτὸς τοῦ παρερμηνευτικοῦ τοιούτου, καὶ τὸ παραλήρημα διαδικασίας. Ἕνεκα τῆς στενῆς σχέσεως τῆς πίστεως πρὸς τὴν κρίσιν, ἐξηγεῖται ἡ ἀδιάσειστος πίστις τῶν παραληρούντων εἰς τὰς κρίσεις αὐτῶν.

Ὁ πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ὁδὸν σχηματισμὸς τῶν κρίσεων, ὡς πρὸς ὡρισμένον γεγονός φέρ' εἰπεῖν ὡς πρὸς τὰ συναισθήματα τοῦ περιβάλλοντος πρὸς τὸν πάσχοντα (διὰ τὴν περίπτωσιν τῶν διωκομένων) εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς τάσεως τοῦ χαρακτῆρος, ἥτις εἶναι παρανοϊκὴ διὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν, μὲ ἐξάρτημα αὐτῆς τὸ παραλήρημα. Τοῦτο ὅμως ἐξηγεῖται, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν σχέσιν καὶ ὁμοιότητα βουλήσεως καὶ κρίσεως, διαφερουσῶν μόνον κατὰ τὸ ὅτι εἰς τὴν πρώτην ὑπάρχει κινητικὸν στοιχεῖον. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ τοιούτου τρόπου σχηματισμοῦ τῶν παραληρημάτων ἔχομεν καὶ ἄλλους. Εἷς δ' αὐτῶν εἶναι ὁ σχηματισμὸς ἐν τῷ ὑποσυνειδήτῳ, γεγονὸς ὅπερ συμβαίνει καὶ διὰ τὰς κρίσεις τὰς φυσιολογικάς, αἵτινες ὅμως μόνον προπαρασκευάζονται, ἐνῷ εἰς τὰς παθολογικὰς περιπτώσεις συμβαίνει πλήρης σχηματισμὸς ἀθρόων κρίσεων. Τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τὸ ὀνειρικὸν παραλήρημα, ἢ τὸ ὡς ἐν ὀνείρῳ σχιζοφρενικόν, ὡς εἰς τὰς τοξικὰς καταστάσεις, τὸ ἀρχικὸν τοῦ ὕπνου στάδιον, πρὶν ἐπέλθῃ ὁ βαθὺς ὕπνος, καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπίσης ἔχομεν σχηματισμὸν παραληρήματος ἐξ ὑπολογισμῶν, ἤτοι καθ' ὑπόθεσιν, δηλαδὴ ὀφειλόμενον εἰς τὸ ὅτι ὑποθέσεις γενόμεναι ἐν ἀρχῇ εἶτα ἐκλαμβάνονται ὡς γεγονότα ἐκ λήθης ἢ ἄλλως.

Ἕνεκα τῆς φύσεως τῶν ψυχικῶν φαινομένων, τῶν σχέσεων τῆς κρίσεως πρὸς τὴν σύνθεσιν καὶ ἀνάλυσιν καὶ τὸν συνδυασμὸν τῶν ἰδεῶν, ὡς καὶ πρὸς τὸν αὐτοματικὸν σχηματισμὸν διανοημάτων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποχωρισθοῦν πλήρως αἱ διαταραχαὶ πᾶσαι τῆς κρίσεως.

Τ. Α. ΖΗΣ

— /*Ρητορ.*/ Βλ. λ. *διακριτικόν.*

—**κρίσις *θεία*** (judicium dei, judicium divinum) /*Ἐγκυκλ.*/· βλ. λ. *θεοκρισία.*

— **κρίσις *κυβερνητικὴ*** /*Κοινοβ.*/· βλ. λ. *κυβερνητικὴ κρίσις*

— **Κρίσις *μέλλουσα.*** Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον, ὅστις εἶναι ὁ χωρισμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος, κρινόμεναι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χωρίζονται εἰς ἀγαθὰς καὶ κακάς, ὧν αἱ μὲν ἀνταμείβονται, αἱ δὲ τιμωροῦνται, οὐχὶ ὅμως πλήρως καὶ τελείως. Ἡ κρίσις αὕτη καλεῖται *μερική*, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μέλλουσαν κρίσιν, τὴν *γενικήν*. Κατ' αὐτήν, μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων καὶ τὴν ἕνωσιν αὐτῶν μετὰ τῶν ψυχῶν, θὰ κριθῶσι πάντες οἱ ἄνθρωποι, Χριστιανοὶ καὶ μή, ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἐρχομένου ἐν δόξῃ, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν, καὶ οἱ μὲν ἀγαθοὶ θὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν αἰώνιον ζωήν, τὸν Παράδεισον, οἱ δὲ κακοὶ εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν. Ὁ χρόνος τῆς μελλούσης κρίσεως εἶναι ἄγνωστος (*Ματθ.* 24, 36), ὁ δὲ τόπος, κατά τινας μὲν εἶναι ἡ γῆ, κατ' ἄλλους δὲ ὁ οὐρανὸς (Α΄ Θεσ. 4, 17).

Κ. Ι. Δ.

«Κρίσις». Τίτλος ἑλληνικῶν ἐφημερίδων: —1) Ἐφημερὶς φιλολογικὴ ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 3ην Μαΐου 1882. —2) Ἐφημερὶς πολιτική, εἰδησεογραφικὴ καὶ φιλολογικὴ ἐν Ζακύνθῳ, ἱδρυθεῖσα τὴν 4ην Νοεμβρίου 1882.

Κρίσις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Τοποθεσία ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ τὴν ἐκτενῆ περιοχὴν Ψαμμαθία. Τὸ ὄνομα αὐτῆς προῆλθεν ἐκ παραδόσεων αὐτόχρημα μυθολογικῶν. Κατὰ τὸν Η΄ ἢ τὸν Θ΄ αἰῶνα, ὁ τόπος ἐκαλεῖτο *Κρίσις*, ἴσως ἕνεκα τῆς ἁλύσεως, τῆς περιβαλλούσης κυπάρισσόν τινα γηραιάν, περὶ ἧς ἐφέρετο ἡ παράδοσις ὅτι ὁσάκις ὑπὸ τὴν ἅλυσιν εἰσήγοντο οἱ ὀφείλοντες χρήματα, ὑψοῦτο μὲν ἡ ἅλυσις ἐν περιπτώσει καθ' ἣν εἶχεν ἐξοφλήσει τὸ χρέος ὁ τοιουτοτρόπως δοκιμαζόμενος, εἰ δ' ἐχρεώστει ἔτι, κατέβαινεν ἡ ἅλυσις. Ἄλλα παρόμοια ἐμυθολογοῦντο περὶ σιδηρᾶς χειρός, ἥτις ἔμενεν ἀνοικτὴ ἐφ' ὅσον ἐμετροῦντο τὰ ὑπό τινος εἰς ἕτερον ὀφειλόμενα, ὅτε δὲ συνεπληροῦτο τὸ χρεωστούμενον ποσόν, ἡ χεὶρ συνεσφίγγετο ἀφ' ἑαυτῆς. Εἰς τὸν τόπον τοῦτον ἐτάφη ὁ ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων ἀθλήσας ἐπὶ Κωνσταντίνου Κοπρωνύμου ἅγιος Ἀνδρέας. Φαίνεται ὅτι ναὸς εἰς αὐτὸν ᾠκοδομήθη μετά τινα ἔτη, κατὰ τὰ τέλη δὲ τῆς ΙΓ΄ ἑκατονταετηρίδος ἡ πρωτοβεστιάρισσα Ῥαούλαινα ἤγειρε ναὸν ἴδιον ἐν τῇ μονῇ, καταθέσασα εἰς αὐτὸν τὸ λείψανον τοῦ ἐν ἁγίοις Ἀρσενίου Αὐτωρειανοῦ τοῦ πατριάρχου. Κατὰ τὰ τελευταῖα τῆς ἑλληνικῆς αὐτονομίας ἔτη, ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ ἐν τῇ Κρίσει ἦτο γυναικεία. Εἰς μωαμεθανικὸν τέμενος μετεβλήθη τῷ 1489 ὑπὸ τοῦ βεζύρη Κοτζᾶ Μουσταφᾶ πασᾶ, οὗ φέρει τὸ ὄνομα. [Πρβλ. *Πασπάτη*, Βυζαντ. μελέται, σ. 318.]

Μ. Ι. Γ.

Κρίσμερ (Crismer) ***δείκτης*** /*Χημ. Τροφ.*/. Σταθερὰ τῶν λιπῶν, ἀποτελοῦσα τὴν κριτικὴν θερμοκρασίαν τῆς διαλύσεως λίπους τινὸς εἰς τριπλάσιον ὄγκον ἀλκοόλης ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας. Σ. Γ.

Κρισνά. Ἡ ὀγδόη κατὰ τὴν ἰνδικὴν θρησκείαν ἐνσάρκωσις τοῦ Βισνοῦ, καὶ δὴ ἡ σπουδαιοτάτη καὶ ἐνδοξοτάτη πασῶν. Διὰ τοῦ Κρισνὰ εἰσάγει ὁ Βισνοῦ τὴν τρίτην μεγάλην κοσμικὴν περίοδον,

Digitized by Google

διὰ τοῦτο καὶ θεωρεῖται ὁ θεὸς οὗτος ἴσος πρὸς τὸν Βισνοῦ καὶ λατρεύεται ὁμοίως πρὸς αὐτόν. Περὶ αὐτὸν καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν θρῦλοι, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ἤδη ἡ «Μαχαβαράτα». Κατὰ τὸν θρῦλον τοῦτον οἱ θεοὶ παρεπονέθησαν διὰ τοῦ Βράχμα εἰς τὸν Βισνοῦ ὅτι ἡ δύναμις τοῦ κακοῦ ἐξηπλώθη μεγάλως ἐπὶ τῆς γῆς. Συνεπείᾳ τούτου ἀπεφάσισεν ἐκεῖνος νὰ ἐνανθρωπήσῃ, ἵνα ἀπολυτρώσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ πονηροῦ. Γεννηθεὶς ὡς Κρισνά, διαφεύγει κατὰ θαυμαστὸν τρόπον τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους παρασκευάζει εἰς αὐτὸν ὁ θεῖος αὐτοῦ Κάνσα. Ἀνατραφεὶς μεταξὺ τῶν ποιμένων προστατεύει αὐτοὺς καὶ ἀποκαλύπτει εἰς αὐτοὺς νέαν λατρείαν, συντελεῖ δὲ διάφορα κατορθώματα, ἰδίᾳ ἐν τῷ ἀγῶνι αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἴνδρα, ἀνάλογα πρὸς τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλέους. Δὲν εἶναι ὅμως γνωστὸς μόνον ὡς πολεμικὸς ἥρως, ἀλλὰ καὶ ὡς σοφὸς καὶ ὡς πλήρης ἀγαθότητος σύμβουλος τῶν ἀγωνιζομένων, ἔτι δὲ μᾶλλον ὡς σύντροφος, συμπαίκτης καὶ φίλος τῶν νεαρῶν ποιμενίδων, μετὰ τῶν ὁποίων χορεύει καὶ ἐρωτοτροπεῖ. Ἡ μετὰ τοῦ Βισνοῦ σύνδεσις τοῦ Κρισνὰ δὲν ὑπάρχει ἐξ ἀρχῆς. Τινὲς φρονοῦσιν ὅτι πρόκειται περὶ θεοποιηθέντος ἥρωος, συγκεκριμένως δὲ ὁ Garbe ἀποδέχεται ὅτι ἦτο θρησκευτικὴ φυσιογνωμία, εἰς ἣν ὀφείλεται ἡ σύστασις τῆς αἱρέσεως τῆς Βαγαβάτης, τῆς κατ' ἐξοχὴν σεβομένης αὐτόν. Ὡς τοιοῦτος ἥρως δέον νὰ εἶναι πολὺ παλαιότερος τῆς ἐποχῆς τοῦ Βούδα, ἂν εἶναι ὅμως ἱδρυτὴς θρησκείας, καὶ δὴ μονοθεϊστικῆς καὶ ἠθικῆς, περὶ τούτου ἐλλείπει πᾶσα ἀξιόπιστος μαρτυρία. Ἐξ ἀντιθέτου ἄλλοι, ὡς λ. χ. ὁ Μπὰρτ καὶ ὁ Σέναρτ, θεωροῦσι τὸν Κρισνὰ ὂν καθαρῶς μυθολογικόν. Ν. Ι. Λ.

Ἀγαλμάτιον παριστῶν τὸν Κρίσνα παιδίον.

Κρισνὰ (Crishna) /*Γεωγρ.*/. Ποταμὸς τῶν βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἄλλως καλούμενος *Κίστνα* (βλ. λ.).

Κρισναγκὰρ (Crishnagar) /*Γεωγρ.*/. Διαμέρισμα καὶ πόλις τῶν βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἐν τῇ περιφερείᾳ Νάντια τῆς Βεγγάλης. Ἡ πόλις, ἀπέχουσα 90 χλμ. Β. τῆς Καλκούττας, ἀποτελεῖ σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον καὶ σιδηροδρομικὸν κόμβον. Κάτ. 26.000, τοῦ δὲ διαμερίσματος κάτοικοι 180.000. Δ. Σ. Δ.

Κρισναμοῦρτι (Crishnamurti) *Τζίντου*, ἢ *Κρίσνατζι*. Ἰνδὸς πνευματικὸς διδάσκαλος καὶ ποιητής, γεννηθεὶς εἰς τὰς Ἰνδίας τῷ 1896 ἀπὸ γονεῖς βραχμάνους. Εἰς μικρὰν ἡλικίαν υἱοθετήθη ὑπὸ τῆς προέδρου τῆς Θεοσοφικῆς Ἑταιρείας Ἄννης *Μπέζαντ*. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἀνετράφη εἰς θεοσοφικὸν περιβάλλον. Ἐκ τούτου φέρεται συχνὰ ὡς ὁ «ἀρχηγὸς» ἢ ὁ «μεσσίας» τῶν θεοσόφων, ἐνῷ ὁ ἴδιος ἀποκρούει παντὸς εἴδους χρωματισμὸν τοῦ ἑαυτοῦ του, εἴτε θρησκευτικόν, εἴτε φιλοσοφικόν, εἴτε θεοσοφικόν, χαρακτηρίζων πάντα ταῦτα ὡς «περιορισμοὺς τῆς ἀληθείας».

Τζίντου Κρισναμοῦρτι.

Ἀπὸ τοῦ 1909 ἡ Ἄ. Μπέζαντ ἤρχισε κηρύττουσα ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἐνεφανίζετο εἷς Μέγας Ἐκπαιδευτής, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν θεοσοφικὴν διδασκαλίαν, ἐπιφαίνεται κατὰ τὴν δημιουργίαν νέας φυλῆς, διὰ νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα νέαν πνευματικὴν κατεύθυνσιν καὶ ζωήν. Τοιοῦτος νέος ἀνθρώπινος τύπος εἶχεν ἤδη ἐμφανισθῆ εἰς τὴν Ἀμερικὴν (καὶ δὴ τὴν Καλιφορνίαν) καὶ εἶχεν ἑλκύσει τὴν προσοχὴν πολλῶν ἐπιστημόνων. Τῷ 1911 ἡ Μπέζαντ ἵδρυσε τὸ τάγμα τοῦ Ἀστέρος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὀργάνωσιν, ἡ ὁποία περιελάμβανεν ὅλους. ὅσοι ἐπίστευον εἰς ἐπικειμένην ἐμφάνισιν τοῦ Παγκοσμίου Ἐκπαιδευτοῦ, ὅστις τελευταίαν φορὰν εἶχεν ἐμφανισθῆ ἐν Παλαιστίνῃ. Ὅταν ὅμως, τῷ 1927, ὁ Κρισναμοῦρτι ἐδήλωσεν ἀνεπιφυλάκτως ὅτι εἶναι ὁ Παγκόσμιος Ἐκπαιδευτής, διότι αὐτὸς καὶ ὁ Ἀγαπημένος του ἀποτελοῦν πλέον ἕν, ἡ ἑρμηνεία τὴν ὁποίαν ἔδωσεν ἡ Μπέζαντ εἰς τὸ γεγονὸς ἦτο διαφορετική. «Ὑπάρχει, εἶπε, Μία Ζωή, τὴν ὁποίαν τινὲς ὀνομάζουν Χριστόν, ἄλλοι Βούδαν καὶ ἄλλοι ἄλλως, τὴν στιγμὴν δὲ καθ' ἣν ἄτομόν τι εἰσέρχεται εἰς αὐτὴν τὴν Ζωήν, γίνεται ὁ Παγκόσμιος Ἐκπαιδευτής».

Ἡ διδασκαλία τοῦ Κρισναμοῦρτι, μὴ οὖσα περιωρισμένη ἀπὸ δόγματα καὶ συστήματα, εἶναι ἀδύνατον νὰ συνοψισθῇ εἰς ὀλίγας φράσεις, χωρὶς νὰ ὑποστῇ παραμορφώσεις καὶ νὰ καταστῇ παρεξηγήσιμος. Μόνον διὰ τῆς μελέτης τῶν ἰδίων του ἔργων καὶ λόγων δύναται νὰ λάβῃ τις πραγματικὴν καὶ πλήρη γνῶσιν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Ὅπως καὶ τῶν ἄλλων Ἐκπαιδευτῶν, ἡ διδασκαλία τοῦ Κρισναμοῦρτι ἀποτελεῖ ἐπανάστασιν: ἐπανάστασιν ἐσωτερικὴν ἐναντίον πάσης προκαταλήψεως, πάσης παραδόσεως, πάσης προσκολλήσεως εἰς τύπους, πάσης κενῆς μορφῆς, πάσης ὑποκρισίας. Σκοπεῖ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸ ἄτομον ἐξ ὅλων τούτων καὶ νὰ τὸ κάμῃ νὰ σκεφθῇ διὰ λογαριασμόν του καὶ ὑπ' εὐθύνην του. Νὰ παύσῃ νὰ ζητῇ τὴν πνευματικότητα, τὴν Ἀλήθειαν, εἰς ἐξωτερικὰ πράγματα καὶ πρόσωπα καὶ νὰ τὴν ἀναζητήσῃ ἐντὸς αὐτοῦ, ὅπου «τὸ Βασίλειον τῆς Εὐδαιμονίας». Βασικῶς καὶ κατ' οὐσίαν, πιθανὸν ἡ διδασκαλία του νὰ πλησιάζῃ πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην γνωστὴν διδασκαλίαν, ὁ τρόπος ὅμως, μὲ τὸν ὁποῖον παρουσιάζεται, εἶναι ἐντελῶς νέος καὶ σύμφωνος πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ὅπως συχνὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ ἴδιος: «Οὐδὲν καινὸν ὑπὸ τὸν ἥλιον· τὰ πάντα ὅμως γίνονται νέα εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀνεκάλυψε τὸ αἰώνιον». Εἶναι ὁ κῆρυξ τῆς ζωῆς, χωρὶς δόγματα, χωρὶς συστήματα. Ζητεῖ κατανόησιν καὶ ὄχι πίστιν. Ἡ ζωὴ εἶναι ἡ μόνη ἀλήθεια καὶ ἡ πραγματικὴ κατανόησις τῆς ζωῆς μόνη ἄγει εἰς κατανόησιν τῆς ἀληθείας. Δὲν διεκδικεῖ ὑπὲρ ἑαυτοῦ αὐθεντίαν καὶ κῦρος. «Λέγω ὅτι εἶμαι ὁ Παγκόσμιος Ἐκπαιδευτής. ὅπως ἕνας ποιητὴς θὰ ἔλεγεν: ἔγραψα ἕνα ποίημα, καὶ ὄχι διὰ ν' ἀποκτήσουν κῦρος οἱ λόγοι μου». Ἀφοῦ ἡ ζωὴ εἶναι ὁ μόνος διδάσκαλος, πρέπει νὰ τὴν κατανοήσωμεν καὶ νὰ ἐπωφεληθῶμεν ἀπὸ κάθε μάθημα, τὸ ὁποῖον μᾶς δίδει. Δὲν πρέπει νὰ τὴν ἀποφεύγωμεν, οὔτε προσπαθοῦντες νὰ λησμονήσωμεν τὸν ἑαυτόν μας, τὴν δυστυχίαν καὶ τὰ προβλήματά μας, οὔτε, ὅπως οἱ ἀσκηταί, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς ἀναξίαν, ὡς κακόν. Πρέπει νὰ τὴν ἀντιμετωπίσωμεν ἀφόβως, νὰ γίνωμεν κύριοι τοῦ πόνου καὶ νὰ τὸν ὑπερβῶμεν. Μόνον διὰ τῆς συσσωρεύσεως παντὸς εἴδους πείρας, θὰ καταστῶμεν ὑπέρτεροι τῆς ἀνάγκης τῆς πείρας· μόνον διὰ τῆς προσπαθείας θὰ ὑπερβῶμεν τὴν ἀνάγκην πάσης προσπαθείας. Ἡ πεῖρα ὅμως, τὴν ὁποίαν συγκομίζομεν, ὁδηγεῖ εἰς χάος (ὅπως συμβαίνει σήμερον εἰς τὸν κόσμον) ὅταν δὲν καθοδηγῆται ἀπὸ συνείδησιν τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς, τοῦ τελικοῦ Τέρματος κάθε ὑπάρξεως, τὸ ὁποῖον εἶναι εὐδαιμονία καὶ ἀπολύτρωσις. Ἀλλ' ἡ κατανόησις τοῦ Τέρματος πρέπει νὰ εἶναι ἀτομικὴ καὶ ὄχι τυφλὴ ἀκολούθησις τοῦ Τέρματος ἑνὸς ἄλλου, ὁσονδήποτε μέγας καὶ ἂν εἶναι οὗτος. Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως κανεὶς ἱκανὸς νὰ διακρίνῃ ὁ ἴδιος τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς, εἶναι ἀνάγκη ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ παντὸς εἴδους αὐτοματισμόν, τὸν ὁποῖον φέρει ἐκ τοῦ παρελθόντος καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον κινοῦνται, κατὰ μέγα μέρος, οἱ ἄνθρωποι: αὐτοματισμὸν αἰσθημάτων, παραδόσεων, σκέψεων, πεποιθήσεων, ἐνεργειῶν. Τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ τὴν ἀλήθειαν εἶναι «νοήμων ἐπανάστασις», δυσφορία ἐναντίον ὅλων τῶν καθιερωμένων ἀντιλήψεων: κοινωνικῶν, θρησκευτικῶν, ἠθικῶν κλπ., καὶ ἀμφιβολία διὰ κάθε τι, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι πράγματι ἰδικόν μας: «Ἡ πίστις εἶναι ζήτημα ἀπολύτως ἀτομικόν· ὅταν ἀποκρυσταλλωθῇ εἰς ἓν σύστημα, ἀποθνήσκει, γίνεται δόγμα ἄνευ ζωῆς, τὸ ὁποῖον ζητοῦμεν νὰ ἐπιβάλλωμεν εἰς τοὺς ἄλλους». «Αἱ ὀργανώσεις δὲν ἠμποροῦν νὰ σᾶς ἐλευθερώσουν, οὔτε νὰ ἀναπτύξουν τὸν ἐσωτερικὸν ἄνθρωπον. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἔξω δύναται νὰ σᾶς κάμῃ ἐλευθέρους, οὔτε καμμία ὠργανωμένη λατρεία. Ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐνδιαφέρομαι, γράφει, διὰ τὴν ἵδρυσιν θρησκειῶν ἢ νέων αἱρέσεων, οὔτε διὰ τὴν δημιουργίαν νέων θεωριῶν καὶ νέων φιλοσοφιῶν· δι' ἓν καὶ μόνον ἐνδιαφέρομαι: διὰ τὴν ἀληθῆ ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου. Θέλω νὰ βοηθήσω τὸ ἄτομον νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ ὅλους τοὺς περιορισμούς, νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ ὅλους τοὺς φόβους: τὸν φόβον τῆς θρησκείας, τῆς σωτηρίας, τῆς πνευματικότητος, τῆς ἀγάπης, τοῦ θανάτου, αὐτῆς ταύτης τῆς ζωῆς». Ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀτόμου, ἡ ἀνάπτυξις τῆς «ἀτομικῆς μοναδικότητος», εἶναι ἡ κυρία γραμμὴ τῆς διδασκαλίας του. Ἐλευθερία ὅμως δὲν σημαίνει ἀναρχίαν ἢ παράδοσιν εἰς τὰς ἐπιθυμίας καὶ τὰ πάθη τοῦ ἀνθρώπου, διότι τότε ὁ ἄνθρωπος, ἐν τῇ προσπαθείᾳ του ὅπως ἐλευθερωθῇ ἐκ μιᾶς πνευματικῆς καὶ διανοητικῆς δουλείας, θὰ ὑπέκυπτεν ὑπὸ μίαν ἄλλην βαρυτέραν, ἐνῷ ὁ πράγματι ἐλεύθερος ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ κάθε εἴδους δουλείαν καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ «ἀδιάφθορον ἑαυτοῦ». Διότι τὸ τελικὸν Τέρμα, ἡ πλήρης καὶ πλουσία ζωή, ἡ διαρκὴς εὐδαιμονία, εἶναι ἡ ἀληθὴς δημιουργία, ἥτις εὑρίσκεται εἰς «τὴν τελείαν ἁρμονίαν μεταξὺ Λογικῆς καὶ Ἀγάπης», μιᾶς ἀγάπης, ἡ ὁποία δὲν περιορίζεται ἀπὸ συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας, διότι εἰς τὴν τελειότητα αὐτὴν δὲν ὑπάρχει χωριστὴ ἀτομικότης. Ὅταν τὸ ἄτομον καθορίσῃ τὸν σκοπόν του, θὰ τὸν πλησιάζῃ διαρκῶς, ἀρυόμενον τὴν ἀπαιτουμένην δύναμιν καὶ πεῖραν ἐξ ὅλων τῶν περιστατικῶν τῆς καθημερινῆς ζωῆς· συγχρόνως δέ, διὰ τῆς ἰσχυρᾶς του ἐπιθυμίας νὰ τὸν φθάσῃ, θὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του τὴν αὐτοπειθαρχίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία θὰ προέρχεται ὄχι ἀπὸ φόβον, ἀλλ' ἀπὸ ἀγάπην τῆς Ζωῆς, τὴν ἀγάπην τοῦ ὡραίου. Ἀναζητῶν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς «ἀτομικῆς του μοναδικότητος», θὰ ἀντιληφθῇ ὅτι ὑπάρχουν ἐντὸς αὐτοῦ τρία ὄντα, μὲ διαφορετικὰς κατευθύνσεις: τὸ σῶμά του, τὰ συναισθήματά του καὶ αἱ σκέψεις του. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχει δυσαρμονία μεταξὺ τῶν τριῶν αὐτῶν μορφῶν τοῦ ἑαυτοῦ του, ὑπάρχει πόνος, δυστυχία. Μόνον ὅταν αὗται ἐναρμονισθοῦν τελείως πρὸς τὴν θέλησίν του, θὰ τύχῃ πραγματικῆς εὐτυχίας, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν. Τὴν τελικὴν αὐτὴν Ἀπολύτρωσιν, τὴν μόνην Ἀλήθειαν, δὲν πρέπει νὰ τὴν ἀναζητῶμεν εἰς ἄλλον κόσμον καὶ εἰς ἓν μακρινὸν μέλλον, ἀλλὰ «ἐδῶ» καὶ «τώρα». Τὸ τώρα εἶναι ἡ μόνη πραγματικότης, εἶναι τὸ σημεῖον ὅπου ἑνώνονται τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον καὶ τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι ἡ αἰωνιότης.

Τὸ ἔργον τοῦ Κρισναμοῦρτι, ἀρχίσαν τῷ 1927, δὲν εἶναι ἀκόμη πλῆρες, οὔτε καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ προεικάσῃ τις τὴν ἐξέλιξιν καὶ συμπλήρωσιν, τὴν ὁποίαν ἐνδέχεται νὰ λάβῃ εἰς τὸ μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. The Kingdom of Happiness (1926), The Pool of Wisdom (1926) Ho brings the Truth? By what Authority (1927), The Search. The Immortal Friend (ποιήματα), Life the Goal, Life in Freedom (1928), Now (1929). Ἅπαντα μεταφρασμένα εἰς τὰς κυριωτέρας γλώσσας. «Εἰς τὰ πόδια τοῦ διδασκάλου» (1910), «Ἡ ἀτραπὸς» (1922), «Τὸ βασίλειον τῆς εὐδαιμονίας», «Ἡ πηγὴ τῆς Σοφίας», «Ποῖος φέρει τὴν ἀλήθειαν;». Περιοδικόν: «Διεθνὲς Δελτίον Ἀστέρος».

Π. Π. ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ

κρισολόγημα (τό), καὶ ***κρισολογία*** (ἡ)· δημοτ., κρίσις, δίκη, πρόσκλησις εἰς δίκην, οἱ διαμειβόμενοι λόγοι.

κρισολογοῦμαι (*—έομαι*)· δικάζομαι, προκαλοῦμαι εἰς δίκην.

Κρῖσος, ἢ ***Κρίσσος*** /*Μυθολ.*/. Μυθικὸς ἥρως, ἱδρυτὴς καὶ ἐπώνυμος τῆς πόλεως Κρίσης υἱὸς τοῦ Φώκου, τοῦ ἐπωνύμου τῆς Φωκίδος, ἑπομένως τοῦ ἐκ Κορίνθου Ὀρνυτίδου καὶ ὄχι τοῦ ἐξ Αἰγίνης Αἰακίδου Φώκου. Βραδύτερον ὁ Κρῖσος ἐνομίσθη υἱὸς τοῦ Αἰακίδου Φώκου καὶ τῆς Ἀστεροδίας (ἢ Ἀστεροπίας ἢ καὶ Ἀστερίας) καὶ δίδυμος ἀδελφὸς τοῦ Πανοπέως, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐλέγετο ὅτι ὄχι μόνον καθ' ὅλον τὸν βίον ἤριζεν, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρός των. Σύζυγος τοῦ Κρίσου ἦτο ἡ Κυδραγόρα, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀτρέως, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Στρόφιος, ὁ πατὴρ τοῦ Πυλάδου. Γ. Ι. Κ.

κρισουβιγίτης (ὁ) [*Ὀρυκτολ.*]· βλ. λ. *βροχαντίτης*.

Κρίσουλ (Crisul) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Ρουμανίας, καλούμενος οὐγγριστὶ *Κέρες* (Körös), ὁ τῶν ἀρχαίων *Χρύσιος*. Πηγάζει ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς Μπίχαρ τῆς Τρανσυλβανίας καὶ σχηματίζεται ἐκ τριῶν πηγαίων ποταμῶν, τοῦ *Λευκοῦ Κρίσουλ*, κατερχομένου ἐκ τῶν ΝΑ. κλιτύων τοῦ Μπίχαρ, τοῦ *Μέλανος Κρίσουλ* καὶ τοῦ *Ταχέος Κρίσουλ* (Repede Crisul). Ἐκ τούτων, ὁ Λευκὸς ἔχει μῆκος 303 χλμ. καὶ εἶναι πλωτὸς ἐπὶ 219 χλμ. Ὁ Κρίσουλ ἐκβάλλει εἰς τὸν παραπόταμον τοῦ Δουνάβεως ποταμὸν Τισίον παρὰ τὴν Τσόνγκραδ. Μ. Ν. Δ.

Κρίσπας [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαῖον φρούριον τῆς Ἄνω Μοισίας, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Βιδδινίου. Τοῦτο ἀνεκαίνισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός, καταστήσας «ἔργον διαφερόντως ἐξαίσιον». Α. Θ. Σ.

Κρίσπης. Ἐπίθετον λομβαρδικῆς οἰκογενείας, ἐγκατασταθείσης ἐπὶ φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀναγούσης τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν ρωμαϊκὴν οἰκογένειαν τοῦ συγγραφέως Σαλουστίου Κρίσπου. Συναντῶμεν κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος τὴν οἰκογένειαν ἐν Εὐβοίᾳ, ὅπου ὁ *Φραγκῖσκος* (ἢ *Φραγκούλης*, κατὰ τοὺς Ἕλληνας) *Κρίσπης* ἀναφέρεται ὡς βαρῶνος κάστρου ὑπὸ τὸ ὄνομα Astrogidis, ἄγνωστον ποῦ τῆς νήσου κειμένου. Ἐνυμφεύθη τὴν Φλωρεντίαν, θυγατέρα τοῦ Μάρκου Σανούδου, ἀδελφοῦ τοῦ δουκὸς Ἰωάννου Α' καὶ δυνάστου τῆς Μήλου, τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη. Ὢν φιλόδοξος, δυσηρεστεῖτο ὑποτασσόμενος εἰς τὸν νεαρὸν δοῦκα τῆς Νάξου Νικόλαον Β' Δελλακάρτσερη, συνεννοηθεὶς δὲ μὲ τοὺς δυσηρεστημένους δυνάστας διαφόρων νήσων μετέβη εἰς Νάξον καί, κατὰ μίαν ἐκδοχήν, ἐφόνευσε τὸν δοῦκα ἐντὸς τῆς πρωτευούσης του, κατ' ἄλλην δὲ ἐδολοφόνησεν αὐτὸν διὰ τῶν συντρόφων του εἰς κυνήγιον καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς παρὰ τῶν κατοίκων, ἀπαλλαγέντων τοῦ τυραννικοῦ δουκός. Οὕτως ἱδρύθη εἰς τὸ Αἰγαῖον ἡ δυναστεία τῶν Κρίσπη, διαρκέσασα διακόσια περίπου ἔτη. Διὰ διπλωματικωτάτων ἐλιγμῶν προσηταιρίσθη τοὺς περισσοτέρους φεουδάρχας, τοὺς δ' ἄλλους ἀντικατέστησεν. Ἀποθανὼν τῷ 1397, κατέλιπε πολλοὺς υἱούς, οἱ ὁποῖοι κατένειμαν τὸ δουκᾶτον εἰς βαρωνικὰ τιμάρια. Καὶ ὁ μὲν

Digitized by Google

εἷς υἱός, *Ἰάκωβος Α'*, διεδέχθη αὐτὸν ὡς δοὺξ τῆς Νάξου, ἄλλος, *ὁ Ἰωάννης*, ἔλαβε τὴν Μῆλον κα τὴν Κίμωλον, τρίτος, *ὁ Γουλιέλμος*, τὴν Ἀνάφην, τέταρτος, *ὁ Νικόλαος*, τὴν Σῦρον, καὶ πέμπτος, *ὁ Μᾶρκος*, τὴν Ἴον. Ἐπὶ Ἰακώβου τὸ δουκᾶτον ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς ἐκ τῶν τουρκικῶν ἐπιδρομῶν, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ Ἰάκωβος ἠναγκάσθη νὰ συνδέσῃ στενῶς τὴν τύχην του μὲ τὴν Βενετίαν. Ὁ *Νικόλαος*, δυνάστης τῆς Σύρου, ἀναπληρώσας τὸν ἀποθανόντα, τῷ 1418, Ἰάκωβον, καὶ νυμφευθεὶς Γενουηνσίαν, ἤ, κατ' ἄλλους, ἀπόγονον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῆς Τραπεζοῦντος, ἦτο ἀντίπαλος τῆς βενετικῆς κυριαρχίας. Ἀντιθέτως, ὁ ἀδελφός του *Ἰωάννης*, κληρονόμος τοῦ Ἰακώβου, διέκειτο φιλικώτατα πρὸς τὴν Βενετίαν, ὅπου παρέμενε πολλοὺς μῆνας τοῦ ἔτους, καὶ ἐνυμφεύθη Βενετήν. Οὕτως ἀνεγνωρίσθη δοὺξ τῆς Νάξου ὑπὸ τῆς Βενετίας, τῆς ὁποίας ἀνεγνώρισε τὴν ἐπικυριαρχίαν καὶ ὑφ' ἧς ὑπεστηρίχθη, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ κατευνάσῃ τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἀδελφῶν του διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν κλήρων των. Ἀργότερον ἐγκατέλειψε τὴν Βενετίαν, ὡς πηγὴν κινδύνων μᾶλλον ἢ ἀσφαλείας, καὶ συνετάχθη πρὸς τὴν Γένουαν. Ἀπέθανε τῷ 1433 καταλιπὼν ἕνα μόνον υἱόν, τὸν *Ἰάκωβον Β'*, ὅστις ἦτο ἀκόμη ἀνήλικος, κηδεμονευόμενος ὑπὸ γυναικὸς φιλάρχου, τῆς χήρας δουκίσσης *Φραγκίσκης*. Ἐκτελεσταὶ τῆς διαθήκης ὡρίσθησαν οἱ τρεῖς θεῖοι τοῦ παιδὸς *Μᾶρκος*, *Νικόλαος* καὶ *Γουλιέλμος*, ἐκ τούτων δὲ ὁ *Νικόλαος*, δυνάστης Σύρου, ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν τοῦ δουκάτου μέχρις ἐνηλικιώσεως τοῦ Ἰακώβου Β'. Ἡ περίοδος τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἰακώβου Β' ἦτο εἰρηνική, διότι οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἀπησχολημένοι μὲ τοὺς Οὔγγρους. Ἀπέθανε τῷ 1447, καταλιπὼν τὴν σύζυγον ἔγκυον υἱοῦ, ὅστις ἐγεννήθη ἓξ ἑβδομάδας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς καὶ ὠνομάσθη *Ἰωάννης-Ἰάκωβος*. Τὰ δύο ἰσχυρότατα μέλη τοῦ οἴκου, ὁ δυνάστης Σύρου καὶ Θήρας Νικόλαος καὶ ὁ τῆς Ἀνάφης Γουλιέλμος, ἀνέλαβον καὶ πάλιν τὴν κυβέρνησιν, συναινούσης τῆς Βενετίας, καὶ ἐφυλάκισαν τὴν μάμμην τοῦ παιδός, χήραν δούκισσαν Φραγκίσκην, ἥτις ἐπέδρα πολὺ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἰακώβου Β' καὶ ἠξίου νὰ ἄρξῃ ὡς κηδεμὼν τοῦ ἀνηλίκου ἐγγόνου της. Μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ὁ Νικόλαος καὶ διάδοχός του ἐξελέγη ὁ υἱός του. Τῷ 1452 ἀπέθανεν ὁ μικρὸς δοὺξ καὶ ἐπηκολούθησε διχόνοια διὰ τὴν διαδοχήν, ἥτις ἔληξε διὰ συμφωνίας τοῦ γηραιοῦ Γουλιέλμου, δυνάστου Ἀνάφης, μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του *Φραγκίσκου* τῆς Θήρας, ὅπως ἄρξῃ ὁ πρῶτος μέχρι τοῦ θανάτου του, κληρονομήσῃ δ' αὐτὸν ὁ Φραγκῖσκος, ἡ θυγάτηρ τοῦ Γουλιέλμου ὅπως λάβῃ τὴν Ἀνάφην καὶ ὁ νόθος υἱός του *Ἰάκωβος* τὰς γαίας καὶ τὰς δουλοπαροίκους γυναῖκας τῆς Νάξου. Ὁ Γουλιέλμος Β' ἀνεκηρύχθη δοὺξ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1453. Ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Γουλιέλμου Β' συνέβη ἡ κατάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Αἰσθανόμενος ὅτι οὐδεμία ἐλπὶς ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ πανισχύρου Μωάμεθ ἀπέμενεν εἰς αὐτόν, ἐδέχθη νὰ πληρώνῃ φόρον ὑποτελείας εἰς αὐτόν. Ἀπέθανε τῷ 1463, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ ἀνεψιός του *Φραγκῖσκος Β'*, ὁ ὁποῖος ὅμως ἀπέθανε τὸ αὐτὸ ἔτος. Διάδοχος ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὁ υἱός του *Ἰάκωβος Γ'* ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς χήρας τοῦ θανόντος δουκός. Συμπεσόντος τότε τοῦ μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων πολέμου (1463—1479), τὸ δουκᾶτον ὑπέστη πολλὰς καταστροφὰς καὶ δῃώσεις, ὧν ἕνεκα ὅλαι αἱ νῆσοι ἠρημώθησαν κατοίκων καὶ κατέστησαν πάμπτωχοι. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου ὁ δοὺξ ἐνύμφευσε τὴν κόρην του μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ δουκὸς τῆς Κρήτης Δομινίκου Πιζάνη, παραχωρήσας ὡς προῖκα τὴν Θήραν, τὴν ὁποίαν θὰ ἐκράτει ὁ γαμβρὸς ἂν ὁ δοὺξ ἀπέθνῃσκεν ἄνευ ἄρρενος τέκνου. Τούτου συμβάντος (1480), κατέλαβε τὸ δουκᾶτον ὁ ἀδελφὸς τοῦ θανόντος *Ἰωάννης Γ'*, ὅστις, παρὰ τὴν συμφωνίαν, ἐσφετερίσθη διὰ τῆς βίας τὴν Θήραν, μετὰ μακρὸν δὲ δικαστικὸν ἀγῶνα ἐν Βενετίᾳ, ἐπεκυρώθη ἡ πρᾶξίς του ἔναντι ἀποζημιώσεως πρὸς τὸν Πιζάνην. Οὗτος ἀπέθανε τῷ 1492, κατά τινα γνώμην δηλητηριασθείς, καὶ κατέλιπε δύο τέκνα ἀνήλικα καὶ νόθα. Ἡ εὐκαιρία ἐκρίθη καταλληλοτάτη διὰ τὴν Βενετίαν πρὸς κατάκτησιν τοῦ δουκάτου, ἀλλ' οἱ προὔχοντες τῆς Νάξου ὑπεστήριξαν τὰς ἀξιώσεις τῆς μητρὸς τῶν τέκνων τοῦ Ἰωάννου, ὁ δὲ *Ἰάκωβος Κρίσπος*, νόθος υἱὸς τοῦ δουκὸς Γουλιέλμου Β', ἔλαβε τὸν τίτλον κυβερνήτου Νάξου καὶ διῴκει ἐν ὀνόματι τῶν παιδίων. Ἀλλ' ὁ λαὸς ἐζήτει τὴν βενετικὴν κατοχήν, ἥτις καὶ ἐπραγματοποιήθη τῷ 1494. Μόνη ἡ Ἀνάφη ἀπέμενεν εἰς τὴν *Φλωρεντίαν Κρίσπου*, κόρην τοῦ Γουλιέλμου. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1500 τὸ δουκᾶτον ἀπεδόθη εἰς τὸν *Φραγκῖσκον Γ'*, υἱὸν τοῦ θανόντος Ἰωάννου Γ', ὅστις ὑπῆρξε τυραννικώτερος τοῦ πατρός του, φθάσας μέχρι συζυγοκτονίας. Ἐπεμβᾶσα ἡ γαληνοτάτη δημοκρατία τὸν ἀνεκάλεσεν εἰς Βενετίαν, ὅπου καὶ ἀπεκαλύφθη φρενοβλαβής. Ἐπανελθὼν εἰς Νάξον ἐφόνευσε σκληρῶς τὴν σύζυγόν του καὶ ἀπεπειράθη νὰ φονεύσῃ καὶ τὸν υἱόν του. Συλληφθεὶς ἐστάλη εἰς Θήραν καὶ κατόπιν ὑπὸ τῶν Βενετῶν ἐξωρίσθη εἰς Νάξον, ὅπου ἀπέθανε τῷ 1511. Τοῦτον διεδέχθησαν ὁ *Ἰωάννης Δ'* (1547—1564) καὶ ὁ *Ἰάκωβος Δ'* (1564—1566), ὅστις εἶναι καὶ ὁ τελευταῖος Χριστιανὸς δυνάστης τῆς Νάξου καὶ αὐτὸς σχεδὸν μόνον ψιλῷ ὀνόματι. Θ. Ν. Τ.

Κρίσπι (Crispi), ***Φραγκῖσκος***. Ἰταλὸς πολιτικὸς (1819—1091). Κατὰ τον Félix Henneguy κατήγετο ἐξ ἑλληνικῆς οἰκογενείας ἐγκατασταθείσης ἐν Ἰταλίᾳ, ὁ ἴδιος δὲ διετείνετο ὅτι οἱ πρόγονοι αὐτοῦ ἀνῆκον εἰς τὴν ρωμαϊκὴν οἰκογένειαν «gens Crispia». Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Παλέρμῳ, ὅπου ἐγένετο δικηγόρος, καὶ τῷ 1846 μετέβη εἰς τὴν Νεάπολιν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ὑποθέσεων τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Ἐνταῦθα ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς ἐπαναστατικοὺς κύκλους καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Σικελίας τοῦ 1847. Ἐπιστρέψας εἰς Παλέρμον μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἐπαναστατῶν, ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ ἐγένετο γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν (1848), ἐκδίδων συγχρόνως καὶ τὴν ἐφημερίδα «L'Apostolato», διὰ τῆς ὁποίας ὑπεστήριζε τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας τοῦ Ματσίνι. Μετὰ τὴν κατάπνιξιν ὅμως τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, ὁ Κρίσπι ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ τῷ 1849 εἰς τὸ Τουρῖνον, ὁπόθεν, λόγῳ ἀντιπολιτευτικῶν ἐνεργειῶν του κατὰ τοῦ Καβοὺρ καὶ συνωμοτικῆς δράσεως μετὰ τοῦ Ματσίνι, ἐξωρίσθη καὶ κατέφυγεν εἰς Μάλταν (1853). Ἐξαναγκασθεὶς νὰ φύγῃ καὶ ἐντεῦθεν (1855), μετέβη εἰς Παρισίους, ὁπόθεν ἐξωρίσθη τῷ 1858 καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου συνηντήθη μετὰ τοῦ Ματσίνι καὶ ἐξηκολούθησε νὰ ἐργάζεται μετ' αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἑνοποιήσεως τῆς Ἰταλίας. Τῷ 1859, μετημφιεσμένος καὶ ὑπὸ πλαστὸν διαβατήριον, περιῆλθε διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ τὴν Σικελίαν, πρὸς συνεννόησιν διὰ νέαν ἐπανάστασιν. Εἰς δεύτερον ταξίδιόν του πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, ἀνεκαλύφθη ἐν Μεσσήνῃ, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐπισκεφθῇ διαφόρους πόλεις καὶ νήσους. Τῷ 1860 μετέβη εἰς τὴν Γένουαν, ὅπου ἐγένετο, μετὰ τοῦ Μπερτάνι καὶ τοῦ Μπίξιο, ὁ κυριώτερος ὀργανωτὴς τῆς ἐκστρατείας τῶν «Χιλίων», καὶ συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν κατανίκησιν τῶν ἐνδοιασμῶν τοῦ Γαριβάλδη. Ἀποβιβασθεὶς τὴν 11 Μαΐου 1860 εἰς τὴν Μαρσάλαν τῆς Σικελίας μετὰ τῶν «Χιλίων» τοῦ Γαριβάλδη, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν ὡς πολιτικὸς σύμβουλος, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Καλαταφίμι καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Παλέρμου ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς νέας κυβερνήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκράτησε τὰ ὑπουργεῖα τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῶν Οἰκονομικῶν. Ἕνεκα ὅμως τῆς ἐπιμόνου ἀρνήσεώς του ὅπως δεχθῇ τὴν ἄμεσον ἕνωσιν τῆς Σικελίας πρὸς τὸ βασίλειον τοῦ Πεδεμοντίου, ὀφειλομένης εἰς τὴν πρόθεσίν του ὅπως κηρύξῃ τὴν ἕνωσιν συμπάσης τῆς Ἰταλίας ἐν Ρώμῃ, προεκάλεσε, τῇ ὑποκινήσει τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Καβούρ, ὃν ἀντεπολιτεύετο βιαιότατα, λαϊκὴν ἐξέγερσιν, κατόπιν τῆς ὁποίας παρῃτήθη. Δὲν ἔπαυσεν ὅμως ἐξασκῶν μεγίστην ἐπιρροὴν παρὰ τῷ Γαριβάλδῃ, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπανέφερε μετ' ὀλίγον εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ βραδύτερον τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν Νεάπολιν, ὅπου τοῦ ἀνέθεσε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἐπειδὴ ὅμως, ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ Ματσίνι καὶ τοῦ Καττάνεο, οἵτινες εἶχον κατέλθει εἰς τὴν Νεάπολιν, ἐξηκολούθει νὰ ἀνθίσταται εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ δημοψηφίσματος διὰ τὴν ἕνωσιν, ἠναγκάσθη, κατόπιν τῶν ἑνωτικῶν διαδηλώσεων, νὰ παραιτηθῇ. Τῷ 1861 ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὴν βουλὴν τοῦ Τουρίνου, ὅπου παρεκάθισεν εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὡς μέλος τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς. Τῷ 1865 ὅμως ἐδημοσίευσε τὸ φυλλάδιον «*Δημοκρατία καὶ μοναρχία*», διὰ τοῦ ὁποίου προσεχώρει εἰς τὴν ἰδέαν τῆς «συνταγματικῆς μοναρχίας ὑπὸ τὸν οἶκον τῆς Σαβοΐας, ὡς μὴ διαβλέπων ἄλλην τινὰ βάσιν πρὸς ἑδραίωσιν τῆς ἰταλικῆς ἑνώσεως». Ἔκτοτε ἀπέβη ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀρχηγῶν τοῦ ριζοσπαστικοῦ συνταγματικοῦ κόμματος, ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα «Μεταρρύθμισις» καὶ διὰ τῶν ἀγορεύσεών του ἐν τῇ βουλῇ καὶ τῆς πολιτικῆς του ἀκαμψίας ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροήν. Τῷ 1867 κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Γαριβάλδην νὰ σταματήσῃ τὴν κατὰ τῆς Ρώμης προέλασίν του εἰς τὴν Μεντάνα, κατὰ δὲ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 εἰργάσθη ὅπως ἀποτρέψῃ τὴν συμμαχίαν τῆς Ἰταλίας μετὰ τῆς Γαλλίας.

Φραγκῖσκος Κρίσπι.

Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1876, καθ' ἃς ὑπερίσχυσαν οἱ φιλελεύθεροι τῆς ἀριστερᾶς καὶ ἐσχηματίσθη κυβέρνησις ὑπὸ τοὺς Ντεπρέτις καὶ Νικότερα, ὁ Κρίσπι ἐξελέγη πρόεδρος τῆς βουλῆς, τῷ δὲ 1877 προσελήφθη εἰς τὴν κυβέρνησιν ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως ταύτην ἡ δημοκρατικὴ μερὶς ὑπὸ τοὺς Καβαλόττι, Μπόβιο καὶ Ἰμπριάνι, οἵτινες διεξῆγον σφοδροτάτην ἐναντίον του πολεμικήν, ἐξετόξευσεν ἐναντίον αὐτοῦ βαρυτάτας καταγγελίας δι' ἀξιοποίνους πράξεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ ἐπὶ διγαμίᾳ. Τὸ ἐγερθὲν σκάνδαλον ὑπῆρξε τόσον θορυβῶδες, ὥστε ὁ Κρίσπι ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ (1878) καὶ νὰ ἀποσυρθῇ πρὸς στιγμὴν τῆς πολιτικῆς. Βραδύτερον ἐπέτυχεν εὐνοϊκὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπόφασιν τοῦ δικαστηρίου καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πολιτικήν, ὑποστηρίξας τὴν δεξιὰν εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν αὐτῆς πρὸς τὸ ὑπουργεῖον Καϊρόλι-Ντεπρέτις. Τῷ 1881 ὁ Κρίσπι μετὰ τοῦ Καϊρόλι, Τσαναρντέλλι, Μπακκαρίνι καὶ Νικότερα ἐσχημάτισαν τὴν γνωστὴν ἐν τῇ ἰταλικῇ πολιτικῇ ἱστορίᾳ «Πενταρχίαν», πρὸς ἀντιπολίτευσιν κατὰ τοῦ παντοδυνάμου τότε Ντεπρέτις, ὅστις ὅμως, παρὰ τὴν ἀντιπολίτευσιν ταύτην, κατώρθωσε νὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ μόνον μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Ἰταλῶν εἰς τὸ Ντόγκαλι τῆς Ἀβησσυνίας ἠναγκάσθη, διὰ νὰ συγκρατηθῇ εἰς τὴν ἀρχήν, νὰ προσλάβῃ ὡς ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν, τῷ 1887, τὸν Κρίσπι, ἀποσπασθέντα ἐκ τῆς «Πενταρχίας», παρὰ τὴν προτέραν αὐτοῦ ὑπόσχεσιν ὅπως μὴ ὑποστηρίξῃ τὸν Ντεπρέτις. Μετ' ὀλίγους μῆνας ἀπέθανεν ὁ Ντεπρέτις, ὁ δὲ Κρίσπι ἐξελέγη ἀρχηγὸς τοῦ φιλελευθέρου κόμματος καὶ ἐγένετο πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ Κρίσπι ἔπαιξε σπουδαιότατον πρόσωπον εἰς τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς χώρας του. Ἂν καὶ ἡλικιωμένος ἤδη, ἐθεωρήθη ὡς νέος ἀνήρ, δυνάμενος νὰ ἀνασυντάξῃ καὶ νὰ ἀναζωπυρήσῃ, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, τὴν Ἰταλίαν. Παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ὅμως κοινῶς γνώμην περὶ αὐτοῦ, ὁ Κρίσπι οὐδεμίαν ἔλαβε μεγάλην πρωτοβουλίαν ἐν τῇ ἐξωτερικῇ πολιτικῇ τῆς χώρας. Ἡ προσχώρησις τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν αὐστρογερμανικὴν συμμαχίαν, ἡ ἀποικιακὴ πολιτική, ἐγκαινιασθεῖσα διὰ τῆς καταλήψεως τῆς Μασσάουας, ἡ καταγγελία τῆς ἐμπορικῆς συνθήκης μετὰ τῆς Γαλλίας εἶναι γεγονότα, τὰ ὁποῖα προηγήθησαν τῆς ἀνόδου αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχήν. Ὁ Κρίσπι δὲν ἔκαμε τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰς συνεπείας τῶν γεγονότων τούτων κατὰ τρόπον πολὺ ἐντονώτερον καὶ δραστηριώτερον τῶν προκατόχων του. Φύσις ἐπαναστατική, ἐλάχιστα συνηθισμένος εἰς τοὺς διπλωματικοὺς τύπους καὶ ὑπερηφανευόμενος διὰ τὰς σχέσεις του μὲ τὸν ἰσχυρὸν τότε Γερμανὸν καγκελλάριον Βίσμαρκ, ἐτήρει στάσιν προκλητικωτάτην εἰς τὰς μεταξὺ τῶν ξένων κρατῶν σχέσεις του, καὶ ἰδίως ἔναντι τῆς Γαλλίας. Ἐκυβέρνησε τὴν Ἰταλίαν ἐπὶ 10 σχεδὸν συνεχῆ ἔτη κατὰ τρόπον δικτατορικόν, ἐνισχύσας τὴν ἐθνικιστικὴν καὶ ἀποικιακὴν πολιτικήν, ἥτις ἐπιβάρυνε τὸν ἰταλικὸν προϋπολογισμὸν μὲ ὑπέρογκα ἔξοδα καὶ ὡδήγησεν εἰς ὀδυνηρὰς ἀπογοητεύσεις. Ἡ πτῶσις τοῦ Βισμαρκ τῷ 1890, ἥτις ἐθεωρήθη κατ' ἀρχὰς ὅτι θὰ ἐξησθένει αὐτὸν μεγάλως, ἀπέβη πρὸς ὄφελός του, διότι ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐπισκεφθῇ αὐτὸν ἐν Μιλάνῳ ὁ νέος Γερμανὸς καγκελλάριος στρατηγὸς Καπρίβι, διάδοχος τοῦ Βίσμαρκ, γεγονὸς ὅπερ ἐχαιρετίσθη ὡς θέτον τὴν Ιταλίαν ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὰς δύο ἄλλας δυνάμεις τῆς τριπλῆς συμμαχίας. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1890 ὁ Κρίσπι ἔτυχε μεγίστης πλειοψηφίας, ἡ παραίτησις ὅμως τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Τζιολίττι, κεκηρυγμένου ὑπὲρ αἱματηρῶν οἰκονομιῶν, ἐπήνεγκε μετ' ὀλίγον καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ Κρίσπι, τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1891. Τῷ 1893 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ προέβη εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀβησσυνίας, καθ' ἣν τὰ ἰταλικὰ στρατεύματα, μετὰ πολλὰς περιπετείας, ὑπέστησαν τὴν ἧτταν τῆς Ἄδουας (1 Μαρτίου 1896), συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ὁ Κρίσπι ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ ἀποσυρθῇ μετ' ὀλίγον τῆς πολιτικῆς, λόγῳ κατηγοριῶν ἐπὶ σπατάλῃ τοῦ δημοσίου χρήματος, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν ὁποίων συνῆλθεν εἰδικὴ κοινοβουλευτικὴ ἐπιτροπή. Τῷ 1898 ἐπανεξελέγη βουλευτής, ἀλλὰ τὸ προκεχωρημένον τῆς ἡλικίας του καὶ ἡ πάθησις τῶν ὀφθαλμῶν του ἠμπόδισαν αὐτὸν νὰ παίξῃ ἐκ νέου σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν πολιτικήν. Τῷ 1901 ἀπέθανε, συνεπείᾳ τραύματος εἰς τὴν κεφαλὴν ἐκ πτώσεως ἐντὸς τῆς αἰθούσης τῶν ἀνακτόρων τῆς Ρώμης, κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ πρὸς τὴν βασίλισσαν. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν εἰκοσιπενταετίαν, πάντα σχεδὸν τὰ ἰταλικὰ κόμματα κατέκριναν τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ Κρίσπι, ἥτις ἐχαρακτηρίσθη ὡς μεγαλομανὴς καὶ τῆς ὁποίας τὰς οἰκονομικὰς καὶ ἠθικὰς συνεπείας κατώρθωσαν νὰ ἐπανορθώσουν μετὰ μεγάλων δυσκολιῶν. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν ὅμως τῶν φασιστῶν, ὁ Κρίσπι ἐχαιρετίσθη ὑπ' αὐτῶν ὡς μακρινὸς πρόδρομος τῆς πολιτικῆς των, ἡ δὲ ἐθνικιστικὴ καὶ ἀποικιακή του ἰδεολογία, ὁμοῦ μετὰ τοῦ δικτατορικοῦ τρόπου τῆς διοικήσεώς του, ἐξῃρθησαν μεγάλως καὶ προεβλήθησαν ὡς πρότυπον πατριωτισμοῦ. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἠγέρθη εἰς αὐτὸν μνημεῖον ἐν Παλέρμῳ. Τῷ 1890 ἐξεδόθησαν εἰς ἰδιαίτερον

Digitized by Google

τόμον αἱ «Μελέται καὶ ἀγορεύσεις» του, τῷ δὲ 1911 τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του. Μ. ΒΑΤΑΛΑΣ

Κρισπῖνα ***Βρουττία***. Θυγάτηρ τοῦ Γαΐου Βρουττίου (C. Bruttius Praesens). Ταύτην ὁ αὐτοκράτωρ Μᾶρκος Αὐρήλιος, πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του διὰ τὸν Σαρματικὸν πόλεμον, ἐξέλεξεν ὡς σύζυγον τοῦ υἱοῦ του Κομμόδου (ὁ ὁποῖος καὶ τὸν διεδέχθη ἀποθανόντα κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην, τῷ 180 μ.Χ.).

Ἡ Κρισπῖνα ἐπὶ αὐτοκρατορικοῦ νομίσματος τῆς ἐποχῆς της.

Ὁ γάμος ὅμως τῆς Κρισπίνας μετὰ τοῦ Κομμόδου ἀπέβη ἀτυχής, διότι, κατηγορηθεῖσα ἐπὶ μοιχείᾳ, ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ συζύγου της εἰς τὴν Κάπρην (Capri), ὅπου καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον. Γ. Ι. Κ.

Κρισπίνη (Crispine), *μάρτυς*. Ἐν Ἀφρικῇ κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα γεννηθεῖσα ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας καὶ πρὸς τὸν ἀνθύπατον τῆς Νουμιδίας Ἀνουλῖνον ὡς Χριστιανὴ καταγγελθεῖσα, ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 304 καὶ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ἔτυχε λαμπρῶν ἐγκωμίων. Ἡ μνήμη της ἑορτάζεται τὴν 5 Δεκεμβρίου Ε. Γ. Π.

Κρισπῖνος (Crispius), *ἅγιος*. Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο οἱ ἑξῆς: —1) Οἱ δύο ἐπίσκοποι Παβίας, ἑορταζόμενοι τὴν 7 Ἰανουαρίου. —2) Ὁ ἐν Βιτέρβῃ τῆς Ἰταλίας τῷ 1668 γεννηθείς, ὅστις εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τῶν καπουκίνων καὶ τῷ 1750 ἀποθανὼν ἐνεγράφη ἐν τῷ ἁγιολογίῳ τῆς 23 Μαΐου ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου τοῦ Ζ' τῷ 1806. —3) Ὁ ἐν Ἀνδαλουσίᾳ τῆς Ἱσπανίας κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἐπίσκοπος, ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον καὶ ἑορταζόμενος τὴν 19 Νοεμβρίου. —4) Ὁ μετὰ *Κλαδίου*, *Μαγίνου*, *Ἰωάννου* καὶ *Στεφάνου* ἄγνωστον πότε ἐν Ἀφρικῇ μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 3 Δεκεμβρίου. Ε. Γ. Π.

— **Κρισπῖνος** (Crispinus), ἐπίσκοπος ***Παβίας***. Δύο ἐπίσκοποι τῆς ἐν Λομβαρδίᾳ Παβίας ἔφερον τοῦτο τὸ ὄνομα. Ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰῶνος ἐπὶ 35 ἔτη κυβερνήσας τὴν ἐκκλησίαν τῆς πόλεως ταύτης καὶ ὁ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἀκμάσας, ὅστις τῷ 451 ὑπέγραψε τὴν πρὸς τὸν πάπαν Λέοντα ἐπιστολὴν τῆς ἐν Μεδιολάνοις συνόδου καὶ ἀπέθανε τῷ 466. Ε. Γ. Π.

—**Κρισπῖνος** (Crispin ἢ Crepin), ***Ροβέρτος***. Νορμανδὸς ἐκ Γαλλίας, κατελθὼν τῷ 1068 εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ κεφαλῆς σώματός τινος μισθοφόρων συμπατριωτῶν του. Καταταχθεὶς εἰς τὸν βυζαντινὸν στρατόν, ἀπεστάλη εἰς Μικρὰν Ἀσίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐκεῖ στρατευμάτων, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, νομίσας ὅτι δὲν ἐτιμήθη ἐπαρκῶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ Δ Διογένους, ἐστασίασε, κατέσχε τοὺς φόρους καὶ ἐλεηλάτει τὴν χώραν, συγκρουσθεὶς κατ' ἐπανάληψιν πρὸς τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατόν, ἐνῷ συγχρόνως ἐπολέμει καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους. Τυχὼν ἀμνηστείας, ἐξωρίσθη μετ' ὀλίγον ἕνεκα τῆς ἀπειθάρχου διαγωγῆς του εἰς Ἄβυδον. Ἐκεῖ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1071, ὅτε ὁ Ρωμανὸς ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, τὸν δὲ θρόνον τοῦ Βυζαντίου κατέλαβεν ὁ Μιχαὴλ Ζ' Δούκας. Ὅτε μετ' ὀλίγον ὁ Ρωμανὸς συνεκέντρωσεν ἐν Κιλικίᾳ ἱκανὰς δυνάμεις ἵνα διεκδικήσῃ τὸν θρόνον του, μεταξὺ τῶν ἀποσταλέντων ἐναντίον του ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἦτο καὶ ὁ Κρισπῖνος, ὅστις διὰ τῆς ἀνδρείας του συνετέλεσεν εἰς τὴν ἧτταν τοῦ Διογένους. Ἀπέθανε περὶ τὸ 1073. Ν. ΚΛΣ

—**Κρισπῖνος** *[Θεατρ.]*. Κωμικὸν πρόσωπον τῆς παλαιᾶς ἱσπανικῆς κωμῳδίας, εἰσαχθὲν τὸ πρῶτον ἐν τῇ γαλλικῇ τοιαύτῃ ὑπὸ τοῦ Σκαρρὸν τῷ 1654, διὰ τῆς κωμῳδίας του «Ὁ σπουδαστὴς τῆς Σαλαμάγκας», ἣν ἔγραψε κατ' ἀπομίμησιν τῆς ὁμωνύμου κωμῳδίας τοῦ Don Francisco de Rojas y Zorrilla. Ὁ Κρισπῖνος εἶναι ὑπηρέτης πανοῦργος, ἀστεῖος, κόλαξ πρὸς τὸν κύριόν του, ἀλλὰ καὶ διατεθειμένος πάντοτε νὰ τὸν ἐμπλέξῃ εἰς τὰ δίκτυά του. Τὸν κωμικώτερον καὶ πανουργότερον τύπον τοῦ Κρισπίνου παρουσίασεν ὁ Ρενιὰρ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ του «Ὁ καθολικὸς κληρονόμος» (1708), ἐν ᾗ ὁ πανοῦργος αὐτὸς ὑπηρέτης ὑποκρίνεται τὸν ἑτοιμοθάνατον γηραιὸν κύριόν του διὰ νὰ συντάξῃ ἀντ' αὐτοῦ τὴν διαθήκην του ὑπὲρ τοῦ ἀνεψιοῦ του, ὃν τέλος ἐξαπατᾷ καὶ αὐτόν. Ν. Ι. Λ

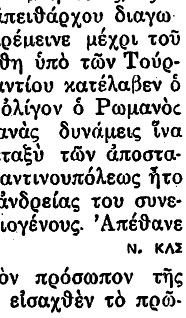
Κρισπῖνος.

Κρίσπος. Υἱὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου Μινερβίνης (ἥτις κατὰ τὸν Ζώσιμον ἦτο παλλακὴ αὐτοῦ), γεννηθεὶς τῷ 299. Νεανίας ἔτι προήχθη εἰς καίσαρα ὑπὸ τοῦ πατρός του (317) καὶ διωρίσθη διοικητὴς Γαλατίας, ἔνθα ἐνίκησε τοὺς Φράγκους καὶ ἡδραίωσε τὴν ἐξουσίαν τῶν Ρωμαίων. Τῷ 322 ἐπεσκέφθη μετὰ τοῦ πατρός του τὴν Ρώμην, ἔνθα ἠξιώθη μεγάλων τιμῶν ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, λατρεύοντος αὐτὸν διὰ τὰς στρατωτικὰς αὐτοῦ ἀρετάς. Ὁ Θεοφάνης λέγει ὅτι ἐδέχθη τότε καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα παρὰ τοῦ πάπα Σιλβέστρου, ὅπερ ὅμως δὲν βεβαιοῦται ὑπὸ τῶν ἄλλων ἱστορικῶν. Τῷ 323, ὅταν ὁ πατὴρ αὐτοῦ κατῆλθε μετὰ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ εἰς Θεσσαλονίκην, ἵνα βαδίσῃ κατὰ τοῦ ἀντιποιουμένου τὸν θρόνον Λικινίου, τοῦ στρατοπεδεύοντος ἐν Ἀδριανουπόλει, ὁ Κρίσπος διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Πειραιεῖ συγκεντρωθέντος στόλου, ἐκεῖθεν δ' ἔπλευσεν εἰς Καλλίπολιν καὶ νικήσας διὰ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀνδρείας του τὸν κατὰ πολὺ ἰσχυρότερον στόλον τοῦ Λικινίου, ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ Βυζαντίου, ἔνθα εἶχεν ὑποχωρήσει ὁ Λικίνιος μετὰ τὴν ἐν Ἀδριανουπόλει ἧττάν του (τῆς 3 Ἰουνίου 323) καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Μ. Ἀσίαν. Αἱ ἐπιτυχίαι αὗται τοῦ Κρίσπου ἐκραταίωσαν τὴν φήμην του καὶ ἐνίσχυσαν τὴν πρὸς αὐτὸν λατρείαν τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ, καὶ ἰδίως τῶν ἐθνικῶν, οἵτινες ἐμίσουν τὸν Κωνσταντῖνον, ἕνεκα τῆς προστασίας ἣν παρεῖχεν εἰς τοὺς Χριστιανούς. Ἀλλὰ συγχρόνως προεκάλεσε καὶ τὸν φθόνον τῆς μητρυιᾶς του Φαύστας, ἥτις ἔβλεπεν ὅτι ὁ πρόγονός της ἐπεσκίαζε τοὺς ἰδίους αὐτῆς υἱούς, δι' ὃ καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἐξοντώσῃ, διαβάλλουσα διαρκῶς αὐτὸν παρὰ τῷ Κωνσταντίνῳ, ὅστις, ἐν τέλει, πεισθεὶς εἰς τὰς διαβολὰς τῆς Φαύστας, δὲν ἠθέλησε πλέον νὰ ἀναθέσῃ ἐξουσίαν τινὰ εἰς τὸν Κρίσπον, τῷ δὲ 326 διέταξε τὴν σύλληψιν αὐτοῦ ἐν Ρώμῃ καὶ τὴν ἐγκάθειρξίν του ἐν Πόλᾳ, μετ' ὀλίγον δὲ καὶ τὴν θανάτωσιν αὐτοῦ. Ἄλλοι ἐν τούτοις ἱστορικοὶ ἀποδίδουσι τὴν πρὸς τὸν Κρίσπον δυσμένειαν τοῦ Κωνσταντίνου εἰς ὑποψίαν αὐτοῦ ὅτι ὑπῆρξεν ἐραστὴς τῆς Φαύστας. Τοῦτο ἰσχυρίζεται καὶ ὁ Ζώσιμος, ὅστις προστίθησιν ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Κρίσπου ἐλύπησε σφόδρα τὴν Ἑλένην, μητέρα τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ τότε οὗτος, ἵνα παραμυθήσῃ αὐτήν, ἐθανάτωσε τὴν Φαύσταν, θέσας αὐτὴν ἐν ὑπερμέτρως ἐκπυρωθέντι βαλανείῳ. Ν. ΚΛΣ

—**Κρίσπος**, ἢ ***Πρίσκος***. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ Μαυρικίου (582–602). Ἀπεστάλη ὑπὸ τούτου τῷ 588 ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ στρατευμάτων εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ στρατηγοῦ Φιλιππικοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπεροπτικῆς ἔναντι τοῦ στρατοῦ στάσεώς του καὶ ἕνεκα τῆς διαδοθείσης φήμης ὅτι διετάχθη ἡ ἐλάττωσις τοῦ μισθοῦ τῶν στρατιωτῶν προεκλήθη φοβερὰ στάσις τούτων, κατόπιν τῆς ὁποίας ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τῷ 592 ἀπεστάλη εἰς Θρᾴκην πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν εἰσβαλόντων Ἀβάρων, ἀλλ ἡττηθεὶς ὑπ' αὐτῶν εἰς Πέρινθον ὑπεχώρησεν εἰς Τυρολόην, ἔνθα ἐπολιορκήθη. Μετὰ τὴν φυγὴν τῶν Ἀβάρων, ἐπιτευχθεῖσαν διὰ τεχνάσματος τοῦ Μαυρικίου, διαδώσαντος πιτηδείως παρ' αὐτοῖς ὅτι ὁ βυζαντινὸς στόλος ἔπλεε μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ κατὰ τῆς χώρας των, ὁ στρατηγὸς Κρίσπος μετέβη μετὰ τῶν στρατευμάτων του παρὰ τὸν Δούναβιν, ἔνθα διεξήγαγε μακροὺς ἐπιτυχεῖς ἀγῶνας κατὰ τῶν Σκλαβηνῶν, φονεύσας πλείστους ἐξ αὐτῶν καὶ λαβὼν ἄπειρα λάφυρα Τῷ 595 ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Πέτρου, ἀδελφοῦ τοῦ Μαυρικίου, ἀναδιωρίσθη δὲ πάλιν ἀρχιστράτηγος τῷ 598, ὅτε διαβὰς τὸν Δούναβιν ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν τοὺς Ἀβάρους, ἀνέκτησε τὴν Σιγιδῶνα (παρὰ τὸ σημερινὸν Βελιγράδιον) καὶ ἐξεδίωξεν αὐτοὺς ἐκ πάσης τῆς χώρας (τῆς σημερινῆς Σερβίας). Τῷ 601 διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τῶν ἄνω στρατευμάτων ὁ Δομεντιόλος τὴν πραγματικὴν ὅμως ἀρχηγίαν ἐξηκολούθησεν ἔχων ὁ Κρίσπος, ὅστις ἐνίκησε πεντάκις εἰς φονικωτάτας μάχας τοὺς Ἀβάρους. Παρ' ὅλα ταῦτα ἀνεκλήθη πάλιν ἐκ τῆς ἀρχηγίας τῷ 602, καὶ τότε συμμετέσχεν εἰς τὴν στάσιν τὴν ἀπολήξασαν εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Μαυρικίου καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ Φωκᾶ. Ὁ Κρίσπος νυμφευθεὶς τότε τὴν Δομνητίαν, θυγατέρα τοῦ Φωκᾶ, προήχθη εἰς πατρίκιον καὶ διωρίσθη κόμις τῶν Ἐξκουβιτόρων καὶ εἶτα ἔπαρχος Κωνσταντινουπόλεως· περιελθὼν ὅμως εἰς ψυχρότητα πρὸς τὸν Φωκᾶν προῆλθεν εἰς συνεννόησιν μετ' ἄλλων ἀρχόντων τῆς βασιλευούσης καὶ τέλος τῷ 609 ἔγραψαν τῷ ἐξάρχῳ Ἀφρικῆς Ἡρακλείῳ (πατρὶ τοῦ κατόπιν βασιλεύσαντος Ἡρακλείου), προσκαλοῦντες αὐτὸν νὰ πέμψῃ στρατεύματα, ἵνα ἐκθρονίσῃ τὸν Φωκᾶν. Ὅτε δέ, τῷ 610, κατέπλευσε πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ στόλος ὁ φέρων τὸν Ἡράκλειον, υἱὸν τοῦ ἐξάρχου Ἀφρικῆς Ἡρακλείου, ὁ Κρίσπος συνετέλεσεν οὐχὶ ὀλίγον εἰς τὴν ἀναίμακτον κατάληψιν αὐτῆς καὶ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Φωκᾶ. Ὁ Ἡράκλειος προέτεινε, κατά τινας, τότε εἰς τὸν Κρίσπον νὰ ἀναγορευθῇ αὐτοκράτωρ, οὗτος ὅμως δὲν ἐδέχθη τὸν θρόνον, προτιμήσας τὴν θέσιν τοῦ στρατηγοῦ Καππαδοκίας, δὲν ἐβράδυνεν ὅμως, ὡς φαίνεται, νὰ μεταμεληθῇ διὰ τοῦτο, δι' ὃ καὶ ἤρξατο φερόμενος ἀγερώχως πρὸς τὸν Ἡράκλειον, παρ' ᾧ ἐν τέλει ἐγένετο ὕποπτος συνωμοσίας, ὥστε μετὰ ἓν ἔτος ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν (611) καὶ δικασθεὶς ὑπὸ τῆς συγκλήτου καθῃρέθη τοῦ ἀξιώματός του, ἐκάρη βίᾳ μοναχὸς καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μονὴν τῆς Χώρας, ἔνθα μετὰ ἓν ἔτος ἀπέθανεν. Ν. ΚΛΣ

—**Κρίσπος**. Ἰουδαῖος ἀρχισυνάγωγος ἐν Κορίνθῳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεταβάσεως εἰς αὐτὴν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ προσηλυτισθη εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐβαπτίσθη μεθ' ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του. Ἡ θέσις τοῦ Κρίσπου ὡς ἀρχισυναγώγου μετὰ τὴν προσέλευσίν του εἰς τὸν Χριστιανισμὸν κατελήφθη ὑπό τινος Σωσθένους· τοσαύτην ὅμως ἐντύπωσιν ἔκαμεν ἡ βάπτισις τοῦ Κρίσπου εἰς τοὺς Κορινθίους, ὥστε ὄχι μόνον πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμά του, ἀλλὰ καί, ὅτε οἱ ἐν Κορίνθῳ Ἰουδαῖοι προσήγαγον τὸν Παῦλον ἐνώπιον τοῦ ἀνθυπάτου τῆς Ἀχαΐας Γαλλίωνος ζητοῦντες τὴν τιμωρίαν του, ὁ μὲν Γαλλίων ἀπέπεμψεν αὐτούς, οἱ δ' Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Κορίνθου συλλαβόντες τὸν Σωσθένη ἔδειραν αὐτὸν ἀνηλεῶς. Ὁ Κρίσπος κατά τινα παράδοσιν ἔγινε βραδύτερον ἐπίσκοπος Αἰγίνης καὶ μετὰ ταῦτα Ἀθηνῶν. Γ. Ι. Κ.

—**Κρίσπος** (C. Passienus Crispus). Ἔγγονος τοῦ Ρωμαίου ρήτορος Πασσιηνοῦ. Ὑπάτευσε δίς. Ἐνυμφεύθη τὸ πρῶτον τὴν Δομιτίαν κόρην τοῦ Γναΐου Δομιτίου Ἀηνοβάρβου, τὴν ὁποίαν ἔπειτα διεζεύχθη, ἵνα νυμφευθῇ Ἀγριππῖναν τὴν νεωτέραν ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας καὶ ἀπέθανε τῷ 49 μ. Χ. Πρὸς αὐτὸν ἀπευθύνονται τὰ δύο θερμὰ ἐπιγράμματα (A. L. 405 καὶ 445 (Riese)) τοῦ φιλοσόφου Σενέκα, ὅστις ἦτο πιστός του φίλος. Εἰς αὐτὰ ἐξυμνεῖται ὁ Κρίσπος ὡς ρήτωρ ἄξιος τοῦ πατρὸς καὶ πάππου του. Χ. Κ. Κ.

Κρισπύλος (Saint Crispule), *μάρτυς*. Ὑπέστη, κατά τινας μὲν ἐν Ρώμῃ, κατ' ἄλλους δ' ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐπὶ Νέρωνος μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ τοῦ Ρεστιτούτου, συνεορτάζεται δὲ μετ' αὐτοῦ τὴν 10 Ἰουνίου. Ε. Γ. Π.

Κρίσσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὁμηρικὴ πόλις ἐν Φωκίδι (βλ. λ. *Κίρρα*).

Κρισσαῖος ***κόλπος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Κρισαῖος κόλπος*.

Κρισσάριον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Α. Θρᾴκης 15 χλμ. ΝΔ. τῆς Κεσσάνης, κατοικούμενον ὑπὸ Ἑλλήνων ὑπαχθέντων εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. Μ. Δ. Β.

Κρίσσης, ***τέως δῆμος*** *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Παρνασίδος, τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, κείμενος παρὰ τοὺς Ν. πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ περιλαμβάνον τὰ χωρία τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰς κοινότητας Δελφῶν καὶ Χρισσοῦ, μὲ πρωτεύουσαν τὸ χωρίον Χρισσόν. Ἠρίθμει 2.570 περίπου κατοίκων. Χ. Δ.

Κρίστ (Christ, ***Γουλιέλμος φὸν***—. Γερμανὸς ἑλληνιστὴς καὶ γλωσσολόγος, εἷς ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐγεννήθη εἰς Γκάϊζενχάϊμ τῷ 1831, ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ καὶ Μονάχῳ κλασσικὴν φιλολογίαν καὶ γλωσσολογίαν, κατέλαβεν ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ θέσιν καθηγητοῦ εἰς τὸ ἐν Μονάχῳ Μαξιμιλιάνειον γυμνάσιον καὶ ἀπὸ τοῦ 1860 μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1903 ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς εἰς τὸ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει πανεπιστήμιον. Ἀπέθανεν ἐν Μονάχῳ τῷ 1906. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Κρίστ μνημειώδη θέσιν κατέχει ἡ «Ἑλληνικὴ Γραμματολογία» του, φθάνουσα μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον τῷ 1888 (5 ἔκδ. 1908). Πρὸ ταύτης ἐδημοσίευσε «Στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς φθογγολογίας» (1859), «Ἀνθολογία τῆς ἑλληνικῆς χριστιανικῆς ποιήσεως» (ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ *Μ. Παρανίκα*, 1871), «Μετρικὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων» (1879) καὶ τῷ 1902 περὶ «Ἑλληνικῆς μετρικῆς». Ἡ «Ἑλληνικὴ γραμματολογία» τοῦ Κρίστ μεταφρασθεῖσα καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ Λυσ. Χατζηκώστα καὶ Ν. Πολίτου ἐξεδόθη τῷ 1900. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω συγγραμμάτων του ἐξέδωκεν ὁ Κρίστ τὸν Πίνδαρον (1869, ἐν μεγάλῃ δὲ κριτικῇ ἐκδόσει τῷ 1897), τὴν Ἰλιάδα (1884), τὴν «Ποιητικὴν» τοῦ Ἀριστοτέλους (τῷ 1878) καὶ τὰ «Μεταφυσικὰ» τοῦ ἰδίου (1886 καὶ 1895) καὶ ἐδημοσίευσε μέγαν ἀριθμὸν διατριβῶν εἰς ἐπετηρίδας πανεπιστημίων καὶ εἰδικὰ περιοδικά. Γ. Ι. Κ.

Κριστάλλο ***ὄρος*** (Monte Cristallo) *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἰταλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μπελλοῦνο. Ἀποτελεῖ τμῆμα παρὰ τὰ ἰταλοαυστριακὰ σύνορα. Ἀποτελεῖ τμῆμα τῶν δολομιτικῶν Ἄλπεων ἐν τῷ νοτίῳ Τυρόλῳ

Digitized by Google

καὶ ἔχει τρεῖς κορυφάς, ὧν ἡ ὑψηλοτέρα ἔχει ὕψος 3.199 μέτρων. Μ. Δ. Β.

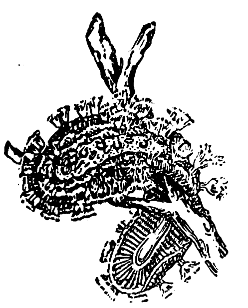

Κριστατέλλη.

κριστατέλλη (ἡ) (Cristatella) *[Ζωολ.]*. Γένος βρυοζώων τῆς οἰκογενείας τῶν *κριστατελλιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ θαλάσσια ζῷα, σχηματίζοντα πολυκλαδώδεις ἀποικίας, ἐκ πολυπόδων ἀποτελουμένας. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν ἐρειδόμενα. Δ. Ν. Π.

κριστατελλίδαι (οἱ) (Cristatellidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια βρυοζώων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κυκλοστομάτων*, περιλαμβάνουσα μικροτάτους θαλασσίους ζωϊκοὺς ὀργανισμούς. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας γνωστότερον εἶναι ἡ *κριστατέλλη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Κρίστεβιτς, ***Γαβριήλ***. Βούλγαρος πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1820 — 1898). Ἐχρημάτισε διοικητὴς τῆς ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μέχρι τῆς ἑνώσεώς της μετὰ τῆς Βουλγαρίας, ὁπότε μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰργάσθη παρὰ τῇ ἐξαρχίᾳ διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα. Ἐδημοσίευσεν ἱστορικὰς καὶ φιλολογικάς του μελέτας εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἔγραψε «Βουλγαρικὴν ἱστορίαν» (τόμ. Α' 1869). Τ. Β.

κριστελλαρία (ἡ) *[Παλαιοζωολ.]*. Λείψανα ἀπολιθωμένα τοῦ γένους τούτου τῶν τρηματοκόγχων πρωτοζώων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόρων διαπλάσεων, ἀπὸ τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἄχρι σήμερον. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν ἐν Εὐβοίᾳ ἐντὸς ἀσβεστολίθων τοῦ ὄρους Δρακοσπήλου τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Κριστέλλερ (Kristeller), ***Σαμουήλ***. Γερμανὸς γυναικολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1820. Τῷ 1875 ἀντικατέστησε τὸν Schöller εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς μαιευτικῆς κλινικῆς καὶ τὸν Martin εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς γυναικολογικῆς κλινικῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου. Ο. Ρ.

Κρίστεν (Christen), ***Ἄντα***. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τῆς Γερμανίδος ποιητρίας *Χριστιανῆς φὸν Μπρέντεν* (βλ. λ.).

Κρίστενσεν (Christensen), ***Γιάλμαρ***. Νορβηγὸς κριτικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1869. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν φιλολογίαν ἔγραψε διηγήματα, μυθιστορήματα, δράματα, φιλολογικὰς καὶ ἱστορικὰς μελέτας καὶ κριτικάς. Κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν πρωτεργατῶν τῆς νεωτέρας φιλολογικῆς κινήσεως ἐν Νορβηγίᾳ. Ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων «Ἕνας φιλελεύθερος» (1889), καὶ «Ὁ νόθος» (1893) μυθιστορήματα, «Ἡ σύζυγος τοῦ Λώτ» δρᾶμα (1892), «Οἱ νέοι Νορβηγοί» συλλογὴ κριτικῶν πραγματειῶν (1893), «Ἄρνε Γκάρμποργκ» (1894), «Ἡ αὐτοκτονία τῆς λευκῆς φυλῆς» κοινωνικὴ μελέτη (1916) κτλ. Μ. Δ. Β.

Κρίστεφ, ***Κωνσταντῖνος-Μυρολιούμπωφ***. Βούλγαρος συγγραφεὺς καὶ κριτικός, γεννηθεὶς τῷ 1866. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν ἐν Λειψίᾳ καὶ τῷ 1896 ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Σοφίας. Ἐδημοσίευσε πλείστας μελέτας εἰς τὰ περιοδικὰ του: «Kritika» καὶ «Misl» καὶ ἔγραψεν: «Αἰσθητική», «Κοινωνιολογικαὶ σπουδαὶ καὶ ἠθικὰ ἰδανικά», «Φιλοσοφικὰ συστήματα», «Τὰ βουλγαρικὰ βιβλία», «Οἱ μεγαλοφυεῖς καὶ ἡ περὶ αὐτῶν θεωρία» κ. ἄ. Τ. Β.

Κρίστι (Cristie), *σὲρ* ***Γουλιέλμος-Ἐρρῖκος-Μαχόνεϋ***. Ἄγγλος ἀστρονόμος, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1845, υἱὸς τοῦ Σαμουὴλ Κρίστι, καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν ἐν τῇ Βασιλικῇ στρατιωτικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Woolwich. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ Βασιλικῷ κολλεγίῳ τοῦ Λονδίνου καὶ τῷ κολλεγίῳ τοῦ Καίμπριτζ, ἀντικατέστησε δὲ τῷ 1870 τὸν E. J. Stone εἰς τὴν θέσιν προϊσταμένου τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Γκρήνουϊτς. Τῷ 1871 ἐξελέγη μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀστρονομικῆς Ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου, χρηματίσας ἔκτοτε, ἐπὶ 40 ἔτη, μέλος τοῦ διοικητικοῦ αὐτῆς συμβουλίου ὑπὸ διαφόρους ἑκάστοτε ἰδιότητας. Κατὰ τὸ ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τοῦ Γκρήνουϊτς στάδιον αὐτοῦ, εἰσήγαγε πολλὰς καὶ σπουδαιοτάτας βελτιώσεις καὶ καινοτομίας, διακριθεὶς οὐ μόνον διὰ τὸ ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ τάλαντον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὀργανωτικὸν αὐτοῦ πνεῦμα. Ὡς βοηθὸς τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου Airy ἐπελήφθη ἀρχικῶς τῆς μελέτης τῆς θεωρίας τῆς Σελήνης, ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν ὅμως ἀνακοινώσεων αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ᾐσθάνετο ἰδιαιτέραν κλίσιν εἰς τὴν φασματοσκοπίαν, τὴν ἀστρονομικὴν καὶ τὴν ὀπτικήν. Πλὴν σπουδαίων βελτιώσεων εἰς τὰς Μεσημβρινὰς παρατηρήσεις, καθιέρωσε καὶ τὴν συστηματικὴν μελέτην τοῦ Ἡλίου διὰ τῆς λήψεως φωτογραφιῶν αὐτοῦ καὶ συνεργασίας μετὰ διαφόρων ξένων ἀστεροσκοπείων. Κατὰ τὸ 1877 προέβη εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἀστρονομικοῦ περιοδικοῦ «The Observatory», τὸ ὁποῖον ἔκτοτε ἐξακολουθεῖ ἀνελλιπῶς ἐκδιδόμενον ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Γκρήνουϊτς. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Airy (1881), ὁ Κρίστι ἐξελέγη διάδοχος αὐτοῦ καὶ ἀμέσως ἐπελήφθη τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ ἱδρύματος ἐπὶ νέων βάσεων, πλουτίσας ἅμα αὐτὸ δι' ἰσχυροῦ τηλεσκοπίου. Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Sir G. Stokes ἐσχεδίασε τὴν κατασκευὴν διοπτρικοῦ τηλεσκοπίου 70 ἑκατ., τὸ ὁποῖον στεγάζεται εἰσέτι εἰς τὸν ἰδιότυπον θόλον τοῦ παλαιοῦ κτηρίου τοῦ ἀστεροσκοπείου. Ἡ ἐπέκτασις τῶν παλαιῶν κτηρίων καὶ ἡ ἀνέγερσις νέων διὰ τὴν τοποθέτησιν διαφόρων ὀργάνων ὑπῆρξαν ἓν σημαντικὸν μέρος τοῦ ὀργανωτικοῦ του προγράμματος. Ὑπὸ τοῦ Κρίστι ἐγκατεστάθη ἐπίσης τὸ μέγα ἀλταζιμούθιον τηλεσκόπιον καὶ ὠργανώθη εἰδικὸν τμῆμα διὰ τὰς μαγνητικὰς παρατηρήσεις. Ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Μ. Βρεττανίας ἐν τῷ διεθνεῖ γεωδαιτικῷ συνεδρίῳ τῆς Ρώμης τῷ 1883, προέτεινε τὴν παραδοχὴν τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ Γκρήνουϊτς ὡς πρώτου μεσημβρινοῦ καὶ διαφόρους βελτιώσεις ἀφορώσας εἰς τὰ ζητήματα τῆς ὥρας. Μεγάλη ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ συμβολή του εἰς τὸ ζήτημα τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν γεωγραφικῶν μηκῶν διαφόρων σημείων τῆς Γῆς ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ Γκρήνουϊτς. Ὁ Κρίστι ἔλαβε μέρος καὶ εἰς διαφόρους ἐπιστημονικὰς ἀποστολὰς πρὸς παρατήρησιν ἐκλείψεων τοῦ ἡλίου, μεταβὰς εἰς Ἰαπωνίαν τῷ 1896, εἰς Ἰνδίας τῷ 1898, εἰς Πορτογαλίαν τῷ 1900 καὶ εἰς Σφὰξ τῷ 1905. Εἰς ἀμοιβὴν τῶν πρὸς τὴν ἐπιστήμην ὑπηρεσιῶν του ἐτιμήθη τῷ 1897 ὑπὸ τοῦ παρασήμου τοῦ Λουτροῦ, κατὰ δὲ τὸ 1904 τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ σέρ. Τῷ 1902 ἀνηγορεύθη ἐπίτιμος διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης, τῷ 1881 ἐξελέγη μέλος τῆς ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου, χρηματίσας ἐπανειλημμένως μέλος τοῦ συμβουλίου καὶ ἀντιπρόεδρος αὐτῆς. Ἀπολαμβάνων τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ διεθνοῦς ἐπιστημονικοῦ κόσμου, ὑπῆρξε πρὸς τούτοις μέλος πλείστων ξένων ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν καὶ σωματείων. Τῷ 1910 παρῃτήθη τῆς θέσεως τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Γκρήνουϊτς. Ἀπέθανε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1922. Σ. Π.

Κριστιανσάντ (Christiansand, Cristiansand καὶ Kristiansand) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νορβηγίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Βέστ-Ἄγκντερ ἐπὶ ὁμωνύμου φιόρδ. Κάτ. 18 446. Ἔχει ναυτικὴν σχολήν, θέατρον, παλαιὸν δημαρχεῖον κτλ. Εἶναι πόλις ἐμπορικωτάτη καὶ ἔχει σπουδαίαν ἁλιείαν μετὰ μεγάλων ἐργοστασίων κατασκευῆς δικτύων. Τὸ ἐξαγωγικὸν αὐτῆς ἐμπόριον συνίσταται κυρίως εἰς ξυλείαν καὶ ἰχθῦς. Ἔχει δύο ὡραίους ἀσφαλεῖς λιμένας, ναυπηγεῖα καὶ ἀεροδρόμιον. Εἰς ἀπόστασιν 3 χλμ., ἐν Μάρβιγεν, ὑπάρχει μικρὸς ναύσταθμος. Μ. Δ. Β.

Κριστιανστάντ (Christianstad) *[Γεωγρ.]*. —1) Λὲν ἡ κυβερνεῖον τῆς Σουηδίας, ἐν τῷ νοτίῳ τμήματι τῆς χώρας, ἐκτεινόμενον μεταξὺ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Καττεγάτη καὶ καλύπτον ἐπιφάνειαν 6.456 τ. χλμ. Κάτ. 245.000. —2) Πόλις τῆς Σουηδίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου κυβερνείου. Ἀποτελεῖ σπουδαῖον σιδηροδρομικὸν κόμβον ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Χέλγκε. Ἔχει ναύσταθμον, σιδηροχυτήρια, διυλιστήρια, ζυθοποιεῖα, βυρσοδεψεῖα καὶ σπουδαῖον ἐμπόριον γεωργικῶν προϊόντων. Δ. Σ. Δ.

Κριστιανστέντ (Christiansted) *[Γεωγρ.]*. Παράλιος ὀχυρὰ πόλις τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν, πρωτεύουσα τῆς νήσου Σάντα-Κρούζ, καλῶς ἐκτισμένη. Διεξάγει ἐμπόριον σακχάρεως, μελάσσης καὶ ρουμίου. Ἔχει ἀστεροσκοπεῖον καὶ σταθμὸν ἀσυρμάτου. Μέχρι τοῦ 1916 διετέλεσε πρωτεύουσα τῶν δανικῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν. Μ. Ν. Δ.

Κριστιανσχώμπ (Christianshaob) *[Γεωγρ.]*. Δανικὴ ἐγκατάστασις ἐν μικρᾷ νήσῳ ἐντὸς τοῦ κόλπου Ντίσκο, πρὸς τὰ Δ. τῆς Γροιλανδίας, χρησιμεύουσα διὰ τὴν μεταφορὰν δερμάτων καὶ ἀλείαν φωκῶν. Δ. Σ. Δ.

Κριστὸφλ (Christofle), ***Κάρολος***. Γάλλος ἐπιχειρηματίας καὶ βιομήχανος (1805—1863), ἀσχοληθεὶς κυρίως εἰς τὴν γαλβανοτεχνίαν καὶ ἐπιτυχὼν εἰς τὰ ἐν Παρισίοις καὶ Καρλσρούη καταστήματά του τὴν τελειοποίησιν τῆς γαλβανικῆς ἐπιχρυσώσεως καὶ ἐπαργυρώσεως. Γνωστότατα τυγχάνουσι καθ' ὅλον τὸν κόσμον τὰ οἰκιακὰ σκεύη «Κριστόφλ». Εἰς τὰ καταστήματά του κατεσκευάσθησαν καὶ πλεῖστα καλλιτεχνικὰ ἔργα ἀξιόλογα. Μ. Ν. Δ.

Κρίστους (Cristus), ***Πέτρος***. Φλαμανδὸς ζωγράφος (1444—1472), εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδονται, μετ' ἀβεβαιότητος ὅμως, πλεῖστοι ὅσοι πίνακες τῆς ἐποχῆς του. Ἀναμφισβητήτως ἰδικά του ἔργα εἶναι ὁ ἐν Κολωνίᾳ πίναξ τῶν «Ἀρραβώνων τῆς Ἁγίας Γκοδεβέρτης», μία «Παναγία» εὑρισκομένη ἐν Φραγκφούρτῃ καὶ ἓν τρίπτυχον περιλαμβάνον τὸν «Εὐαγγελισμόν», τὴν «Γέννησιν» καὶ τὴν «Δευτέραν παρουσίαν». Πάντως αἱ περὶ τοῦ Κρίστους καὶ τοῦ ἔργου του πληροφορίαι εἶναι ἀσαφεῖς καὶ ἀμφίβολοι. Τινὲς ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν περίφημον ἀνυπόγραφον πίνακα «Pietà» τοῦ μουσείου τῶν Βρυξελλῶν. Γ. Ζ.

Κριστὸφ (Christophe), ***Ἐρρῖκος***. Νέγρος κρεολός, βασιλεὺς τῆς Ἀϊτῆς (1767—1820). Ἐν τῇ νεότητί του ὑπῆρξε δοῦλος· ἀπελευθερωθεὶς κατόπιν διετέλεσεν ὑπηρέτης ξενοδοχείου, τοῦ ὁποίου κατέστη καὶ ἰδιοκτήτης. Τῷ 1793 προσεχώρησεν εἰς τὸ κόμμα τοῦ Τουσσαίν, τὸν ὁποῖον καὶ ὑπεστήριξεν ἐνεργῶς εἰς τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας, μέχρι τοῦ 1801. Μετὰ πολλοὺς ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας ὑπερισχύσε τῶν ἀντιπάλων του καὶ ἀνηγόρευσεν ἑαυτὸν βασιλέα τῆς Ἀϊτῆς (1811), ἐξασκήσας ἀπολυταρχικὴν καὶ τυραννικὴν ἐξουσίαν. Ἐδημιούργησε μεταξὺ τῶν μαύρων τάξιν εὐγενῶν, εἰς οὓς ἀπένειμε τίτλους καὶ παράσημα, ἔκτισεν ἀνάκτορα καὶ ἐμονοπώλησε πρὸς ἴδιον ὄφελος ὅλα τὰ προϊόντα τῆς χώρας. Τῷ 1820 ἐξερράγη κατ' αὐτοῦ στρατιωτικὸν κίνημα, καθ' ὃ ὁ Κριστὸφ ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν καλυτέρων φίλων του ηὐτοκτόνησε (βλ. καὶ λ. *Ἀϊτὴ [Ἱστορ.]*) Μ. Ν. Δ.

Κριστοφόρι (Cristofori), ***Βαρθολομαῖος***. Ἰταλὸς κατασκευαστὴς κλαβεσίνων (1655—1731). Εἰς τοῦτον ἀποδίδεται ἡ ἀνακάλυψις τοῦ συστήματος τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ συγχρόνου κλειδοκυμβάλου μετὰ σφυρίων. Ἔζησεν ἐν Παδούῃ καὶ Φλωρεντίᾳ, ἔνθα εἶχεν ὀνομασθῆ ἔφορος τῆς συλλογῆς μουσικῶν ὀργάνων Φερδινάνδου τῶν Μεδίκων. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Κριστοφόρι συνίσταται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν σφυρίων, τῶν μοχλῶν, τῆς ὑπεκφυγῆς, τῶν πνιγέων κτλ. Ἐκ ταύτης ἀναχωρήσας ὁ Ζίλμπερμαν ἐπενόησε τὸ ὁμώνυμον σύστημα, ὅπερ τελειοποιηθὲν ἀπετέλεσε τὸν λεγόμενον σήμερον «ἀγγλικὸν μηχανισμόν». Τῷ 1876 ὠργανώθη ἐν Φλωρεντίᾳ ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Κριστοφόρι. Γ. Σ.

Κρίσττσορτς (Christchurch) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νέας Ζηλανδίας ἐν τῇ Νοτίᾳ Νήσῳ, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Καντερβουρίας. Κάτ. 92.733. Ἔχει πλουσιώτατον μουσεῖον καὶ πανεπιστημιακὸν κολλέγιον, ἀποτελεῖ δὲ τὸ κέντρον μεγάλης γεωργικῆς περιφερείας. Δ. Σ. Δ.

Κρίσων, ἢ ***Κρίσσων***. Περίφημος σταδιοδρόμος Ὀλυμπιονίκης ἐκ τῆς ἐν Σικελίᾳ Ἱμέρας, νικήσας εἰς τρεῖς ἀλλεπαλλήλους περιόδους, τῷ 448, 444 καὶ 440 π. Χ. Κατά τινας ὁ λεγόμενος Ἀλκιβιάδης τοῦ Βατικανοῦ (εὑρισκόμενος ἐκ τῆς Sala della Biga) παριστᾷ τὸν Κρίσωνα τοῦτον. Γ. Ι. Κ.

Κριτάδες *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δοθεῖσα ἐπὶ ἑλληνικῆς κατοχῆς εἰς τὸ ἐν Ἀν. Θράκῃ χωρίον *Γιουσούφ-Νατπ* (βλ. λ.).

«Κριταί» *[Βιβλ.]*. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην φέρει ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο' τὸ ἱστορικὸν βιβλίον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτίθεται ἡ συνέχεια τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰσραὴλ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ καὶ δὴ ὑπὸ τοὺς κριτάς. *Κριταὶ* δ' ἐνταῦθα (πρβ. *σωφετείμ*, *καρχηδον σουφφέτεν*) δὲν νοοῦνται ἁπλῶς οἱ φορεῖς τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ γενικώτερον οἱ ἡγεμόνες, οἱ ἄρχοντες, μάλιστα ἐν πολέμῳ, εἴτε μιᾶς φυλῆς, εἴτε ὁμάδος φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, εἴτε ὅλου τοῦ λαοῦ, οἷοι ἦσαν ὁ Γοθονιήλ, ὁ Γεδεών, ὁ Ἰεφθάε, ὁ Σαμψών, ὁ Ἠλί, ὁ Σαμουὴλ κ. ἄ. Τὸ βιβλίον σύγκειται ἐκ τριῶν μερῶν: α') ἐκ τῆς διπλῆς εἰσαγωγῆς (α' 1—β' 9 καὶ β' 10—γ' 6), β') ἐκ τοῦ κυρίου σώματος τοῦ βιβλίου, περιλαμβάνοντος διηγήσεις περὶ 12 (κατ' ἄλλους 14) κριτῶν (γ' 7—ις' 31) καὶ γ') ἐκ δύο ἱστορικῶν παραρτημάτων, ἐν οἷς ἐκτίθενται ἐπεισόδια χαρακτηριστικὰ ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν φυλῶν Δὰν καὶ Βενιαμίν. Ἐν τῷ β' μέρει δὲν ἐκτίθεται ἰσομερῶς ἡ ἱστορία πάντων τῶν κριτῶν, οὔτε πρόκειται περὶ πραγματικῆς ἱστορίας, ἀλλὰ περὶ διηγήσεων. Ἡ δὲ διήκουσα διὰ τοῦ βιβλίου ἔννοια εἶναι, ὅτι αἱ ἐξωτερικαὶ τύχαι τοῦ Ἰσραὴλ ἀνταποκρίνονται ἀκριβῶς πρὸς τὴν ἔναντι τοῦ Θεοῦ συμπεριφορὰν αὐτοῦ. Περὶ τοῦ συγγραφέως δὲν ὑπάρχει ἀμέσος μαρτυρία ἐν τῷ βιβλίῳ. Ἡ ἰουδαϊκὴ παράδοσις, ἣν ἠκολούθησε καὶ ἡ χριστιανικὴ ἀρχαιότης, ἀποδίδει αὐτὸ εἰς τὸν Σαμουήλ. Ἐπισταμένη ὅμως ἐξέτασις τοῦ βιβλίου πείθει μᾶλλον ὅτι ἄλλοι εἶναι οἱ συγγραφεῖς τῶν ἐπὶ μέρους διηγήσεων τῶν σχετιζομένων πρὸς τὰ γεγονότα, μεταξὺ τῶν ὁποίων δύναται νὰ συγκαταλεχθῇ καὶ ὁ Σαμουήλ, καὶ ἄλλος ὁ συνενώσας τὰς διηγήσεις ταύτας καὶ ὑπὸ ἑνιαῖον σχέδιον, ἐκτιθέμενον ἐν τῇ β' εἰσαγωγῇ, ὑποβαλὼν τὸ βιβλίον. Πότε δὲ προσέλαβε τοῦτο τὴν παρούσαν αὐτοῦ μορφήν, δὲν δύναται ἐπακριβῶς νὰ κα-

Digitized by Google

θορισθῇ. Ὑπὲρ τῆς ἱστορικῆς ἀξιοπιστίας τοῦ βιβλίου συνηγορεῖ καὶ ἡ ἀρχαιότης τῶν γραπτῶν παραδόσεων, ἐφ' ὧν, κατὰ τὴν γνώμην τῶν πλείστων εἰδικῶν, στηρίζεται ὁ πυρὴν αὐτοῦ (γ' 7—στ' 31), ἡ ἀντικειμενικότης τῶν διηγήσεων τεκμηριουμένη καὶ ἐκ τοῦ ὅτι αἱ μορφαὶ τῶν κριτῶν δὲν παρουσιάζονται πάντοτε ὑπὸ τὴν φαεινὴν αὐτῶν ὄψιν, ἔτι δὲ καὶ ὁ ὀργανικὸς σύνδεσμος, εἰς ὃν διατελεῖ τὸ βιβλίον πρὸς τὴν ὅλην ἰσραηλιτικὴν γραμματείαν. Τέλος, ὡς πρὸς τὸ κείμενον τοῦ βιβλίου τῶν «Κριτῶν» παρατηροῦμεν ὅτι τοῦτο φέρεται ὑπὸ δύο κυρίως μορφάς, ὧν ἡ μία ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῷ μασοριτικῷ κειμένῳ, ἡ δὲ ἐν τῷ κειμένῳ τῶν Ο'. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κειμένῳ τῶν Ο' πρέπει μετὰ τοῦ de Lagarde νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ τῆς μορφῆς τοῦ κώδικος Α καὶ τῆς τοῦ κώδικος Β, οὗ τὸ κείμενον συμφωνεῖ μᾶλλον τῷ μασοριτικῷ. Ἐκ τῶν νεωτέρων ὑπομνημάτων εἰς τοὺς «Κριτὰς» τὰ σπουδαιότερα εἶναι τῶν Hummelauer (1888), Budde (1897), Moore (β' ἔκδ. 1903), Lagrange (1903), Nowack (1900), Neteler (1900) καὶ Zapletal (1923). Π. Ι. Μ.

Κρίταλλα, ἢ ***Κρίταλλοι*** *['Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Καππαδοκίας πέραν τοῦ Ἅλυος, ἐν τῷ ὁποίῳ, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ξέρξου, συνεκεντρώθησαν πάντα τὰ κατὰ ξηρὰν περσικὰ στρατεύματα, τὰ μέλλοντα νὰ ἐκστρατεύσουν μετ' αὐτοῦ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Γ. Ι. Κ.

κρίταμο, καὶ ***κρίτανο*** (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδεις ὀνομασίαι τῶν φυτῶν *κρίθμον τὸ παραθαλάσσιον* καὶ *ἐρουκαρία ἡ μυαγροϊδής*.

Κριτζελόπουλος, *Ἰωάννης,* ἢ ***Κολοκοτρώνης***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Ζατούνης, πολεμήσας ὑπὸ τὸν Πλαπούταν. Ἐκλήθη Κολοκοτρώνης ὡς φονεύσας ἐπὶ τουρκοκρατίας σπαχῆν Τοῦρκον καταδυναστεύοντα τὸν τόπον. Ν. Κ. Σ.

Κριτήρι *[Γεωγρ.—Στρατ. Ἱστορ.]*. Ἀντέρεισμα ἐκφυόμενον ἀνατολικῶς τοῦ ὄρους Λοσφάκι (ἐπαρχία Τυρνάβου). Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 εἰς Κριτήρι συνεκεντρώθη τὴν 7ην Ἀπριλίου, κατόπιν διαταγῆς τοῦ διοικητοῦ τῆς 2ας ταξιαρχίας, τὸ ἑλληνικὸν στράτευμα (18 λόχοι καὶ 4 πυροβολαρχίαι), τὸ ὑποχωρῆσαν ἐκ τῶν συνόρων καὶ ἐγκαταλεῖψαν κατόπιν τὴν τοποθεσίαν Μάτι. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν ὅμως τοῦ διαδόχου (σελ. 101): «Ναὶ μὲν ἡ θέσις Κριτήρι, ἡ ἀντὶ τοῦ ἐγκαταλειφθέντος Μάτι ἐκλεγεῖσα ὡς ὁριστικὴ γραμμὴ ἀμύνης, ἦτο ἴσως πρόσφορος πρὸς ἄμυναν, εἶχεν ὅμως τὸ μειονέκτημα νὰ εὑρίσκηται πολὺ μακρὰν τῆς κατασκευασθείσης ἁμαξιτῆς ὁδοῦ ἀπὸ Μελούνας πρὸς Λυγαριὰν καὶ συνεπῶς τὰ ἐχθρικὰ στρατεύματα κατερχόμενα διὰ τῆς ὁδοῦ ταύτης εἰς τὴν πεδιάδα, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προσβληθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου πυροβολικοῦ». Τὴν 8ην Ἀπριλίου τὸ στράτευμα Κριτήρι προσεβλήθη ὑπὸ μικροῦ τουρκικοῦ στρατεύματος, ὄχι μὲ πρόθεσιν καταλήψεως, ἀλλ' ἀναγνωριστικήν, διὸ ἐπηκολούθησεν ἀγὼν πυροβολικοῦ. Κατόπιν κατηγορηματικῶν διαταγῶν τοῦ Ἕλληνος ἀρχιστρατήγου πρὸς ἀνακατάληψιν τοῦ Μάτι, ἐξεπέμφθη, τὴν πρωΐαν τῆς 9ης Ἀπριλίου, ἐκ Κριτήρι μικρόν τι στράτευμα, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀνεκλήθη ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς 1ης ἑλληνικῆς μεραρχίας. Τὰς 10ην καὶ 11ην Ἀπριλίου διεξήχθη ἄσκοπο ἀγὼν πυροβολικοῦ, καθ' ὅν, ὡς συνήθως, τὸ τουρκικὸν πυροβολικὸν ἀπέκτησε τὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ τοῦ ἡμετέρου, ὄντος μικροτέρου διαμετρήματος καὶ δὴ ὀρειβατικοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον. Καθ' ὃν χρόνον, περὶ τὰ 5 χιλιόμετρα βορειοανατολικῶς τοῦ Κριτήρι διεξήγετο, τὴν 11ην Ἀπριλίου 1897, ἡ μάχη τῶν *Δελερίων* (βλ. λ.) τὸ ἐν Κριτήρι ἑλληνικὸν στράτευμα (14 λόχοι καὶ 3 πυροβολαρχίαι) ἠδράνησε πλήρως, διότι ὄχι μόνον δὲν προὐχώρησε τὸ παράπαν, ἐνῷ δὲν ἐδέχετο τουρκικὴν ἐπίθεσιν, ἀλλ' οὐδὲ κἂν ἐπίδειξιν ἐξετέλεσεν ἐναντίον τοῦ παραλλήλως τοῦ μετώπου του βαίνοντος ἐχθροῦ κατὰ τῶν ἐν Δελερίοις ἡμετέρων. Ὁ εἰς Κριτήρι ἀδρανῶν διοικητὴς τῆς 1ης ἑλληνικῆς μεραρχίας, ἅμα ἐπληροφορήθη παρὰ τοῦ συναδέλφου του τῆς 2ας μεραρχίας περὶ τῆς ἥττης εἰς Δελέρια καὶ τῆς ὑποχωρήσεως πρὸς Καζακλάρ, ἐθεώρησεν ἐπιβεβλημένον νὰ διατάξῃ τὴν ὑποχώρησιν καὶ τῶν ἐν Κριτήρι στρατευμάτων πρὸς Λάρισαν, καθ' ὅσον ἐνόμισεν ὅτι ἐπέκειτο κύκλωσις. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἡ ἔκθεσις τοῦ διαδόχου γράφει (σελ. 135): «Ἡ μέχρι Καζακλὰρ ὑποχώρησις τοῦ στρατοῦ τῶν Δελερίων δὲν ἤθελεν ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα ἐπὶ τῆς ὅλης θέσεως τοῦ ἀπέναντι τῆς ἐξόδου τῆς Μελούνας παρατεταγμένου ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἐὰν τὸ εἰς Κριτήρι στράτευμα ἔμενεν εἰς τὴν θέσιν του, θὰ ἦτο δυνατὸν διὰ καταλλήλου ἀντικαταστάσεως μονάδων τινῶν νὰ παραταθῇ ἡ εἰς τὴν πεδιάδα ἄμυνα καὶ συνεπῶς ἡ κάλυψις τῆς Λαρίσης». Ὁ δὲ στρατηγὸς Δούσμανης, κρίνων γενικώτερον τὸ ζήτημα («Ἱστορ. τῆς Θεσσαλίας», τόμ. β', σ. 60), γράφει: «Ἂν ἅπασα ἡ ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ διαδόχου συγκεντρωθεῖσα εἰς Κριτήρι δύναμις, ἀνερχομένη εἰς 47 λόχους πεζικοῦ, δηλαδὴ 9 ἕως 10 χιλιάδας τυφέκια (ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ ἐνταῦθα ἅπασαν τὴν ἀπὸ Λοσφάκι διὰ Κριτήρι μέχρι Καζακλὰρ ἑλληνικὴν δύναμιν), διετίθετο, θὰ ἦτο αὕτη ἱκανὴ ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν ὑπὸ τὸν Χακῆ πασᾶν δύναμιν καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν εἰς τὴν πεδιάδα ἔξοδον τῆς 6ης μεραρχίας τοῦ Χαμδῆ πασᾶ». Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

κριτήριον (τό)· τὸ κύριον στοιχεῖον τὸ χρησιμεῦον διὰ τὸν σχηματισμὸν κρίσεώς τινος ἢ διὰ τὴν ἐκτίμησιν πράγματός τινος· || ἡ λογικὴ δύναμις ἡ χρησιμεύουσα πρὸς γνῶσιν τῆς ἀληθείας· || τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν πράγματός τινος· || ὁ τόπος, ἔνθα κρίνει ὁ κριτής, ὁ δικαστής, τὸ δικαστήριον: «οὐράνιον κριτήριον».

— *[Φιλοσ.] Κριτήριον* εἶναι ἡ λογικὴ ἐκείνη δύναμις, διὰ τῆς ὁποίας δυνάμεθα ν' ἀναγνωρίσωμεν τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ παράσχωμεν τὴν ἡμετέραν πίστιν εἰς ταύτην. Περὶ τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθείας ἠσχολήθησαν εἰς τὴν ἀρχαιότητα κυρίως οἱ σκεπτικοὶ καὶ οἱ στωϊκοί. Οἱ σκεπτικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωσθῇ καὶ μόνη ἡ ὑποκειμενικὴ αἴσθησις παρέχει τὰ στοιχεῖα τῆς γνώσεως. Οἱ στωϊκοὶ δέχονται, ὅτι ὑπάρχει μία πειστικὴ δύναμις ἐξαναγκάζουσα ἡμᾶς νὰ θεωρῶμεν ἀληθὲς ὅ,τι ἁρμόζει εἰς τὴν φύσιν τῶν ὄντων καὶ ἐκάλουν ταύτην καταληπτικὴν φαντασίαν. Τὸ ζήτημα ὅμως ἐξητάσθη βαθύτερον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρτεσίου. Οὗτος ἐξήτασεν οὐ μόνον τοὺς ὑποκειμενικοὺς ὅρους τοῦ προφανοῦς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀντικειμενικοὺς ὅρους τῆς ἀληθείας, τοὺς ὁποίους εὑρίσκει ἐν τῇ σαφηνείᾳ καὶ εὐκρινείᾳ τῶν ἰδεῶν. Δι' αὐτὸ ἤρχισαν οἱ μετ' αὐτὸν φιλόσοφοι νὰ διακρίνωσι τὴν βεβαιότητα (ὑποκειμενικὴν γνῶσιν) ἀπὸ τῆς ἀληθείας (ἀντικειμενικότητος) καὶ ἐτέθη τὸ πρόβλημα: Ποῖον εἶναι καὶ ποῦ εὑρίσκεται τὸ ἀληθὲς κριτήριον τῆς ἀντικειμενικῆς ἀληθείας; Εἶναι ἐντὸς τῆς σκέψεως ἢ ἐκτὸς αὐτῆς; Ἀλλ' ἂν εἶναι ἐκτὸς αὐτῆς, πῶς δύναται ἡ σκέψις νὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ· καὶ ἂν εἶναι ἐντός, πῶς δύναται νὰ τὴν ἀνεύρῃ; Μεταξὺ τῶν δύο ἐπίσης δὲν δύναται νὰ εὑρίσκεται, διότι ἡ σκέψις δὲν δύναται νὰ κρίνῃ παρὰ ὅ,τι γνωρίζει καὶ δὲν δύναται νὰ γνωρίζῃ παρὰ ὅ,τι εὑρίσκεται ἐν ἑαυτῇ. Ἑπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν κριτήριον τῆς ἀντικειμενικῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἁπλῶς τῆς βεβαιότητος. Πολλοὶ λέγουσιν ἀκόμη ὅτι εἶναι ἀνόητον καὶ τῆς βεβαιότητος κριτήριον γενικὸν νὰ ζητῶμεν. Ἄλλοι ἐν τούτοις διακρίνουσι *κριτήριον κατ' εἶδος*, ὅπερ ἀποτελοῦσιν οἱ νόμοι τοῦ διανοεῖσθαι, καὶ *καθ' ὕλην*, ὅπερ ἀποτελοῦσιν αὐτὰ ταῦτα τὰ γεγονότα. Οἱ διάφοροι ὅμως φιλόσοφοι εἰς διαφόρους δυνάμεις ἀπέδωκαν τὸν ῥόλον τοῦ κριτηρίου τῆς ἀληθείας. Οἱ Ἄγγλοι ἐμπειρικοὶ λέγουσιν, ὅτι τοῦτο εἶναι ὁ κοινὸς νοῦς (common sense). Ὁ Lamennais καὶ ὁ de Bonald ὅτι εἶναι ἡ ὁμόφωνος συγκατάθεσις τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Spinosa λέγει ὅτι ἡ σκέψις εἶναι τὸ μέτρον τοῦ εἶναι, διακρίνει δὲ δύο εἴδη ἰδεῶν: 1) τὰς συγκεχυμένας, αἵτινες εἰς μέρος τῆς ἀληθείας ἀνταποκρίνονται, καὶ 2) τὰς σαφεῖς, αἵτινες, ὡς ἁπλαῖ, παριστῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἀλήθειαν (verum index sui). Ὁ Leibnitz λέγει ὅτι κριτήριον τῆς ἀληθείας εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ διόρασις, μία ἰδιαιτέρα κατάστασις τοῦ πνεύματος, ἥτις διακρίνει τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τοῦ ψευδοῦς. Οἱ δογματικοὶ γενικῶς λέγουσιν ὅτι ἡ ὁριστικὴ ἀπόκτησις τῆς ἀπολύτου ἀληθείας ἀποτελεῖ τὸ κριτήριον τῆς γνώσεως, ἀλλ' οἱ πρακτικώτεροι συμβουλεύουν ὅτι «δὲν πρέπει νὰ πιστεύῃ τις ὅ,τι γνωρίζει, ἀλλὰ νὰ γνωρίζῃ ὅ,τι πιστεύει». Ἡ ἀπάντησις αὕτη δὲν ἱκανοποιεῖ τοὺς μεταφυσικούς, ἀλλ' ὡς λέγει ὁ J. Leqnier, οὐδεὶς δύναται ν' ἀντιλέξῃ εἰς ταύτην. Ν. Γ. Δ

κριτὴς (ὁ)· ὁ κρίνων, ὁ καλούμενος νὰ εἴπῃ γνώμην περί τινος: «κριτὴς ἀγαθός, —φαῦλος», «οἱ πλεῖστοι φαῦλοι κριταὶ περὶ τῶν οἰκείων» (*Ἀριστοτ.*)· || δικαστής, ὁ κρίνων τοὺς διαφερομένους, διαιτητής· || «κριτὴς διαγωνισμοῦ» ὁ κρίνων τοὺς διαγωνιζομένους.

— *[Βιβλ.]* Βλ. λ. *Κριταί*.

— *[Βυζαντ.] Κριταὶ* ἐκαλοῦντο παρὰ Βυζαντινοῖς οἱ ἀνώτεροι δικαστικοὶ καὶ ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι. Ἐν τῷ στρατῷ ἀναφέρεται ὁ «κριτὴς τοῦ φοσσάτου» (δηλ. τοῦ στρατοπέδου), ὅστις ἦτο ἀνώτερος ἀξιωματικὸς ἐν τῷ ἐπιτελείῳ τοῦ βασιλέως. Ἐκ τῶν ἄλλων αὐλικῶν καὶ πολιτικῶν ὑπηρεσιῶν εἶναι γνωστοὶ ἡμῖν οἱ «κριταὶ τοῦ βήλου», οἱ «κριταὶ τοῦ σεκρέτου», οἱ «κριταὶ τοῦ ἱπποδρόμου», οἱ «κριταὶ τοῦ δημοσίου», περὶ τῶν ὁποίων δὲν διεσώθησαν ἐπαρκεῖς εἰδήσεις. Ν. ΚΛΣ

— **«Κριτὴς *τῆς ἀληθείας*»**. Οὕτως ἐπιγράφεται βιβλίον τι, ἐκδοθὲν ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ ὑπὸ τοῦ ἁγιοταφίτου ἱερομονάχου Γεδεὼν τοῦ ἐκ Κύπρου (Λειψία 1758, τόμ. 2 εἰς σχ. 4ον). Περιέχει τὴν δογματικὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ ἐν ἁγίοις Ἱερεμίου Β' πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς ἐν Τυβίγγῃ λουθηρανοὺς θεολόγους, καὶ τὴν λεγομένην «Αὐγουσταίαν ὁμολογίαν». Τὸ βιβλίον τοῦτο σήμερον κατέστη σπανιώτατον. Μ. Ι. Γ.

Κριτίας. Ἀθηναῖος ῥήτωρ καὶ πολιτικός, υἱὸς τοῦ Καλλαίσχρου, ἐκ τοῦ δήμου Φηγοῦντος τῆς Ἐρεχθεΐδος φυλῆς, γνωστὸς ὑπὸ τὰς ὀνομασίας *Κριτίας ὁ σοφιστής, Κριτίας ὁ τῶν τριάκοντα, Κριτίας ὁ τύραννος*. Ὁ Κριτίας ἀνῆκεν εἰς μίαν τῶν πλουσιωτέρων καὶ ἐπιφανεστέρων οἰκογενειῶν τῶν Ἀθηνῶν, ἀνάγουσαν τὴν καταγωγήν της εἰς αὐτοὺς τοὺς παλαιοὺς βασιλεῖς τῆς Ἀττικῆς. Γεννηθεὶς κατὰ τὸ 460 π. Χ., ἢ καὶ βραδύτερον, ἔτυχεν ἀρίστης ἀνατροφῆς καὶ παιδείας· ἔγινε καὶ τοῦ Σωκράτους μαθητὴς ἐπί τινα χρόνον, ἀλλὰ τὰ ἠθικὰ διδάγματα τοῦ φιλοσόφου οὐδεμίαν ἐξήσκησαν ἐπίδρασιν ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ Κριτίας, περιφρονητὴς πάσης ἰδέας ἠθικῆς, προσῆλθε πρὸς τὸν Σωκράτη μὲ μόνον σκοπὸν νὰ καταστῇ ἱκανὸς εἰς τὴν διαλεκτικήν, μόλις δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μυστικὸν αὐτῆς καὶ ἀντελήφθη ὅτι δὲν εἶχε πλέον ἀνάγκην τοῦ Σωκράτους, ἀπεχώρησεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ κατέστη φανερὸς ἐχθρός του· ἔφθασε μάλιστα βραδύτερον, ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν τριάκοντα, μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς τὸν ἄλλοτε διδάσκαλόν του τὴν μετὰ τῶν νέων συναναστροφὴν καὶ συνομιλίαν. Μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του δὲ ἐκ τοῦ σωκρατικοῦ κύκλου ἐπεδόθη πλήρως ὁ Κριτίας εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ συνῆψε σχέσεις πρὸς τοὺς σοφιστάς. Ἡ μεγάλη καὶ πολυμερὴς παιδεία καὶ ἡ εὐφυΐα του ταχέως τὸν κατέστησαν ἕνα ἐκ τῶν ἱκανωτάτων πολιτικῶν ῥητόρων τῶν Ἀθηνῶν, δυνάμενον νὰ παραβληθῇ ἐν τῇ ῥητορικῇ πρὸς οἱονδήποτε τῶν συγχρόνων του. Κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους τὰ ῥητορικὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἐχρησίμευσαν ὡς πρότυπα μιμήσεως εἰς πολλοὺς ῥήτορας ἐπιφανεῖς. Ὁ Κριτίας ἔγραφε παντοῖα ἔργα, ποιητικὰ καὶ πεζά. Ποιήματα αὐτοῦ ἀναφέρονται ἐπικά, ἐλεγειακὰ καὶ δραματικά. Ἐξ ἑνὸς τῶν ἐπικῶν διασῴζονται 10 στίχοι παρ' Ἀθηναίῳ, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Κριτίας ἐγκωμιάζει τὸν Ἀνακρέοντα. Ἐκ τῶν ἐλεγειακῶν ἀναφέρεται ἕν, ἄγνωστον πῶς ἐπιγραφόμενον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Κριτίας ἀναγράφει τὰς ἐφευρέσεις ἑκάστης τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ ἓν ἄλλο ἀπευθυνόμενον εἰς τὸν φίλον καὶ συμμαθητήν του Ἀλκιβιάδην· δράματα τέλος τοῦ Κριτίου θεωρεῖ ὁ Βιλαμόβιτς μίαν τετραλογίαν, τὴν ὁποίαν ἄλλοι ἀποδίδουν εἰς τὸν Εὐριπίδην καὶ ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ τρεῖς τραγῳδίας «Τέννητα», «Ραδάμανθυν» καὶ «Πειρίθουν» καὶ ἀπὸ τὸ σατυρικὸν δρᾶμα «Σίσυφον». Πλὴν τούτων ἔγραψεν ὁ Κριτίας καὶ πολιτείας, ἐμμέτρους καὶ πεζάς· καὶ ἐκ μὲν τῶν ἐμμέτρων, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐλεγειακὴν μορφήν, διεσώθησαν ἐλάχιστα ἀποσπάσματα· ἐκ δὲ τῶν πεζῶν ἐγράφησαν ὑπ' αὐτοῦ μετὰ βεβαιότητος ἡ «Πολιτεία Λακεδαιμονίων» καὶ ἡ «Πολιτεία Θεσσαλῶν». Φαίνεται ὅμως ὅτι πλὴν τούτων ἔγραψεν ὁ Κριτίας καὶ «Ἀθηναίων πολιτείαν». Ὡσαύτως ἔγραψε καὶ ἱκανὰ ἄλλα ἔργα ῥητορικοῦ καὶ πολιτικοῦ περιεχομένου, ὡς λ.χ. «Ἀφορισμούς», «Ὁμιλίας». «Περὶ φύσεως ἔρωτος» καὶ δημηγορικὰ προοίμια. Καὶ ἐκ τῶν πεζογραφημάτων αὐτοῦ οὐδὲν διεσώθη πλῆρες, ἀλλ' ἐλάχιστα μόνον ἀποσπάσματα. Τὸ ὑλικὸν πρὸς συγγραφὴν τῆς «Πολιτείας Θεσσαλῶν» συνέλεξεν ὁ Κριτίας αὐτοπροσώπως ἐν Θεσσαλίᾳ, ὅπου διέμεινεν ἐξόριστος ἐπί τινα ἔτη. Αἰτία δὲ τῆς ἐξορίας του ὑπῆρξαν αἱ πολεμικαὶ καὶ πολιτικαὶ περιπέτειαι τῆς πατρίδος του κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἡ πολιτικὴ δρᾶσις τοῦ Κριτίου καὶ τῆς οἰκογενείας του.

Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ Κριτίου ὡς πολιτικοῦ ῥήτορος ἔγινε κατὰ τὸ 411 π. Χ., ὅτε οὗτος, μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Φρυνίχου καὶ τὴν κατάλυσιν τῶν 400, προέτεινε νὰ μὴ δικασθῶσιν οἱ δολοφόνοι του, ἀλλὰ νὰ δικασθῇ αὐτὸς ὁ φονευθεὶς Φρύνιχος ἐπὶ προδοσίᾳ καί, ἂν κριθῇ ἔνοχος, νὰ ῥιφθῶσι τὰ ὀστᾶ του ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς καὶ νὰ καταδικασθῶσιν ὡς συνένοχοί του οἱ τυχὸν συνηγορήσαντες ὑπὲρ τῆς ἀθῳότητός του. Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται παράδοξον πῶς ὁ βιαιότατος Κριτίας, ὁ ὀλιγαρχικώτατος μεταξὺ τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἐμφανίζεται ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὡς δημαγωγὸς καὶ ἄσπονδος διώκτης τῆς ὀλιγαρχίας· τὸ πρᾶγμα γίνεται ἀκόμη ἐκπληκτικώτερον, ἂν ἀναλογισθῇ τις ὅτι τῆς ἐκπεσούσης ὀλιγαρχίας τῶν τετρακοσίων μετεῖχε καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Κριτίου Κάλλαισχρος, ὅστις ἦτο μάλιστα καὶ ἐκ τῶν πρωτευόντων ἐν αὐτῇ. Ἐν τούτοις, ὁ Κριτίας δὲν ὤκνησε, μόλις κατελύθη ἡ ὀλιγαρχία, νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀντιπάλου μερίδος καὶ νὰ καταδιώξῃ τοὺς πρὸ ὀλίγου ὁμόφρονάς του. Κατὰ τὸν Ξενοφῶντα ἦτο «πάντων πλεονεκτίστατος καὶ βιαιότατος», κατὰ δὲ τὸν Φιλόστρατον «κάκιστος ἀνθρώπων... ξυμπάντων, ὧν ἐπὶ κακίᾳ ὄνομα». Τοιοῦτος δ' ὤν, ἐπολιτεύθη καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει ὅπως καὶ πρότερον καὶ μετὰ ταῦτα καθ' ὅλον τὸν βίον του. Ἤδη, τῷ 415 π. Χ., εἶχε περιληφθῇ καὶ ὁ Κριτίας ὡς φίλος τοῦ Ἀλκιβιάδου μεταξὺ τῶν ἐπ' ἀσεβείᾳ κατηγορηθέντων ἑρμοκοπιδῶν καὶ εἶχε φυλακισθῇ διὰ τοῦτο· κατώρθωσεν ὅμως, προσχωρήσας εἰς τὴν ἀντίπαλον μερίδα, νὰ σωθῇ κατόπιν μαρτυρίας τοῦ Ἀνδοκίδου περὶ τῆς ἀθῳότητός του. Ἡ φιλοδοξία του ὅμως καὶ ἡ κομματικὴ ἐμπάθεια, ἡ ὁποία ἐπεκράτησεν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ταχέως περιήγαγον αὐτὸν εἰς νέον κίνδυνον· μετὰ τὴν κατάλυσιν δηλαδὴ τῶν

Digitized by Google

τετρακοσίων (411 π. Χ.), ὁ Κριτίας ἦτο ἠναγκασμένος ἢ νὰ φύγῃ ἐξ Ἀθηνῶν ἢ νὰ ταχθῇ μετὰ τῆς ἐπικρατησάσης πολιτικῆς μερίδος καὶ νὰ καταδιώξῃ τοὺς πρὸ ὀλίγου φίλους του. Προετίμησε τὸ δεύτερον, καὶ παραμείνας ἐν Ἀθήναις συνετέλεσε μετὰ τοῦ Θηραμένους εἰς τὴν κάθοδον τοῦ Ἀλκιβιάδου, τοῦ παλαιοῦ φίλου του, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀπαρνηθῆ πρό τινων ἐτῶν, ἵνα σώσῃ τὴν κεφαλήν του. Ἕνεκα ὅμως τῆς τοιαύτης διαγωγῆς του ἐμισήθη ὑπὸ πάντων καί, ὅτε διὰ δευτέραν φορὰν ἐξωρίσθη ὁ Ἀλκιβιάδης, ἐξωρίσθη κατὰ πρότασιν τοῦ Κλεοφῶντος καὶ ὁ Κριτίας (ἴσως τῷ 407 π. Χ.). Τότε ὡς φυγὰς μετέβη εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκεῖ, ἐπιτυχὼν ἀνθρώπους ὁμοίας πρὸς τὴν ἰδικήν του πολιτικῆς ἠθικῆς, ἐπεχείρησε νὰ δράσῃ ἐν συνεργασίᾳ μετ᾿ αὐτῶν πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ θεσσαλικοῦ πολιτεύματος. Πρὶν ὅμως αἱ ἐν Θεσσαλίᾳ ἐνέργειαί του καρποφορήσουν, ἐπῆλθε τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ὁ Κριτίας ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἀνακληθεὶς μετὰ πάντων τῶν λοιπῶν ἐξορίστων, καθ᾿ ὃν χρόνον αἱ Ἀθῆναι, πολιορκούμεναι κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, διέτρεχον τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ὁ Κριτίας διελογίζετο πῶς νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους καὶ νὰ ταπεινώσῃ τὰς Ἀθήνας, ἵνα ἄρξῃ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοτε ὁμόφρονές του, καταλυομένης τῆς δημοκρατίας καὶ ὑποτασσομένων τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰς διαταγὰς τῶν Σπαρτιατῶν. Ἔγινε λοιπὸν εἷς ἐκ τῶν πέντε ἐφόρων, τοὺς ὁποίους ἐξέλεξαν οἱ ἐν Ἀθήναις ὀλιγαρχικοὶ κατ᾿ ἀπομίμησιν τῶν ἐν Σπάρτῃ ἰσχυόντων καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἀνέθεσαν τὴν ἀρχηγίαν ἐν τῷ ἀγῶνι κατὰ τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Μετὰ τὴν κατάλυσιν δὲ τῆς δημοκρατίας, τὴν ἐπελθοῦσαν συνεπείᾳ τῆς ὑποταγῆς τῶν Ἀθηναίων εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, εὑρέθη καὶ ὁ Κριτίας εἰς τὴν ἀρχὴν ὡς εἷς ἐκ τῶν *τριάκοντα* (βλ. λ.) ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἐξέλεξαν οἱ Ἀθηναῖοι ὡς ῥυθμιστὰς τοῦ πολιτεύματος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔμελλον νὰ κυβερνῶνται εἰς τὸ ἑξῆς. Τὴν ἰδιάζουσαν δὲ θέσιν του μεταξὺ τῶν τριάκοντα ἐφρόντισεν ὁ Κριτίας νὰ διατηρήσῃ καὶ μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, ὅτε, κατὰ τὴν σύγκρουσιν μεταξὺ τῶν τριάκοντα καὶ τῶν περὶ τὸν Θρασύβουλον, ἐπέδειξεν ἀποφασιστικότητα, θάρρος καὶ ἐθελοθυσίαν ἀξίαν θαυμασμοῦ. Ἔπραξεν ὅμως τοῦτο, ὄχι τόσον διότι ἦτο ἀφωσιωμένος εἰς τὸ ὀλιγαρχικὸν ἰδεῶδες, ὅσον διότι ἐγνώριζε καλῶς τί τὸν ἀνέμενεν, ἂν καταλυομένης τῆς ἀρχῆς τῶν τριάκοντα ἔπιπτε ζῶν εἰς χεῖρας τοῦ δήμου. Μαχόμενος ὁ Κριτίας ἐναντίον τῶν ἐπὶ τῆς Μουνιχίας καταφυγόντων ἐπαναστατῶν, ἐφονεύθη μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του *Χαρμίδου* καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπιφανῶν ὀλιγαρχικῶν Ἀθηναίων. Πόσην δὲ ὑπόληψιν εἶχον οἱ ἐπιζήσαντες ὁμόφρονές των πρὸς τὸν Κριτίαν καὶ τοὺς μετ᾿ αὐτοῦ πεσόντας, μαρτυρεῖται κυρίως ἐκ τοῦ μνημείου, τὸ ὁποῖον οὗτοι ἔστησαν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῶν, παριστῶντος τὴν ὀλιγαρχίαν πυρπολοῦσαν τὴν δημοκρατίαν διὰ δᾳδὸς ἀνημμένης καὶ φέροντος τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν:

«μνῆμα τόδ᾿ ἐστ᾿ ἀνδρῶν ἀγαθῶν, οἳ τὸν κατάρατον
δῆμον Ἀθηναίων ὀλίγον χρόνον ὕβριος ἔσχον».

Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

Κριτίας, *Νικόλαος*. Διδάσκαλος τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, ἀρχιγραμματεὺς τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ὑφ᾿ οὗ καὶ ἐτιμήθη τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἀξιώματι (ὀφφικίῳ) τοῦ ἐκκλησιάρχου. Ἐγεννήθη ἐν Προύσῃ (Βιθυνίας), περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΖ´ ἑκατονταετηρίδος (ἴσως πρὸ τοῦ 1690). Εἰσήχθη εἰς τὰ πατριαρχικὰ γραφεῖα περὶ τὸ 1710, καὶ μετ᾿ ὀλίγα ἔτη ἐγένετο διδάσκαλος τῆς σχολῆς ταύτης. Ἀπὸ τοῦ 1742—1748 ἐχρημάτισε καποῦ-κεχαγιᾶς (ἐπιτετραμμένος) τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας Ἰωάννου Νικολάου Μαυροκορδάτου. Ἀπὸ τοῦ 1752—1759 ἐχρημάτισε πιθανῶς σχολάρχης τῆς Ἀκαδημίας. Συγχρόνως ἦτο καὶ ἀρχιγραμματεὺς τοῦ πατριαρχείου. Ἀπεβίωσε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1767, καταλιπὼν υἱὸν *Κωνσταντῖνον* ὀνόματι, γραμματέα τοῦ πατριαρχείου καὶ τοῦτον (1752—1757) καὶ μέγαν πριμικύριον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἐπιστολαὶ σπουδαῖαι τῶν πατριαρχῶν, κανονικαὶ διατάξεις, καθαιρέσεις, ἀθωώσεις, ἔργα τοῦ Κριτίου, καὶ παλαιότερα γράμματα πατριαρχικὰ καὶ συνοδικά, περισυλλέξαντες ὁ *Νικόλαος* καὶ ὁ *Κωνσταντῖνος Κριτίαι* περιέσωσαν ἐν ἰδίῳ κώδικι, λίαν πολυτίμῳ σήμερον. Ἐπιστολαὶ τοῦ Νικολάου Κριτίου δύο ἐξεδόθησαν ἐν Θ´ τόμῳ τῆς «Πανδώρας» ὑπὸ Χριστοφόρου Φιλητᾶ, καὶ ὁ κατὰ τῆς παρασυναγωγῆς Αὐξεντίου λόγος ἐν Θ´ τόμῳ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» ὑπὸ Μ. Γεδεών. Ἀνέκδοτα μένουσιν ἡ εἰς τὴν τουρκικὴν μετάφρασις τῆς «Λογικῆς» τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλλέως, ἡ εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασις τῶν προλεγομένων τοῦ Κορδερίου εἰς Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην, καί, κατὰ τὸν Σάθαν, ἡ εἰς τὴν ἁπλῆν μετάφρασις τῆς «Διόπτρας» τοῦ Ἀριστοτέλους (Πρβλ. καὶ *Μ. Ι. Γεδεών*, «Χρον. πατριαρχ. ἀκαδημ.».

Μ. Ι. Γ.

κριτικὴ (ἡ)· θηλ. τοῦ ἐπιθ. *κριτικός*, ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἐπιστήμη* ἢ *τέχνη*, ἡ ἱκανότης τοῦ κρίνειν, τοῦ λέγειν γνώμην κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔγκυρον: «ἀσκεῖ —, ἐπαγγέλλεται τὴν κριτικὴν θεατρικῶν ἔργων», «ἡ κριτικὴ πρέπει νὰ εἶναι εὐσυνείδητος καὶ ἀνιδιοτελής»· || ἡ ἐξέτασις τῆς παραδόσεως τῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῶν ὑπὸ τῆς πρώτης χειρὸς γραφέντων ὡς κλάδος τῆς φιλολογίας: «ἡ κριτικὴ καὶ ἡ γραμματικὴ ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς ἑρμηνευτικῆς»· || καθόλου, ἡ περὶ ἀρετῶν ἢ κακιῶν ἔργου τινὸς φιλολογικοῦ ἢ καλλιτεχνικοῦ ἢ καὶ ἄλλου διατυπωθεῖσα γνώμη: «γράφει κριτικὰς εἰς τὰς ἐφημερίδας», «ἡ ἀσκηθεῖσα κριτικὴ περὶ τοῦ ἀνδριάντος, —τοῦ ἀγάλματος, —τοῦ ποιήματος κ.τ.τ. ὑπῆρξεν αὐστηρά»· || ἔλεγχος τῶν σφαλμάτων ἰδίᾳ ἔργου τινός, ἄλλως *ἐπίκρισις*.

— [ΛΟΓΟΤ.] Ὅσον καὶ ἂν ἀνεπτύχθη βαθμηδὸν εἰς αὐτοτελὲς εἶδος λόγου ἡ κριτικὴ διανόησις, θὰ προσπαθήσωμεν νὰ παρακολουθήσωμεν, ὅσον εἶναι τοῦτο δυνατόν, τὴν ἀνάπτυξίν της μὲ βλέμμα ὁπωσδήποτε προσεκτικόν, ἀλλὰ μὲ βῆμα σπεῦδον, ἀπὸ τῶν πρώτων της ἀξίων προσοχῆς ἐμφανίσεων. Ἡ παρακολούθησις αὐτὴ δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσιν ὅτι θὰ καταγράψῃ, ἔστω καὶ συνοπτικῶς, τὰς περιόδους, τὰς ὁποίας διήνυσεν ἡ ἱστορία τῆς κριτικῆς· διὰ μέσου τῆς ἱστορίας ταύτης, θὰ θεωρήσῃ ἀρκετὸν ὅτι θὰ βραδύνῃ τὸν δρόμον της ὁσάκις ἀτενίζει εἰς κορυφὰς ἢ καὶ εἰς ἁπλῶς ἐξέχοντα σημεῖα. Τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκει ἡ κριτική, εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἐκδηλώσεών της εἰς τὴν ἱστορίαν, μᾶς τὸ δίδει εἰς τὴν λεξικογραφίαν αὐτὴ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὸ ὄνομά της σχηματίζεται. *Κρίνω*, δηλονότι κατὰ μέρος θέτω κάτι, τὸ χωρίζω. Θεωρῶ. Ἑρμηνεύω. Ἀποφαίνομαι. Τὸ προτιμῶ. Τὸ δικάζω. Τὸ καταδικάζω. Καὶ ἂν κατηγορηματικῶς δὲν ἀποφαίνωμαι, ἐκφέρω περὶ αὐτοῦ γνώμην, δόξαν. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς καμμίαν ἀξίωσιν, ὅσον καὶ ἂν δὲν μοῦ ἀρέσει τὸ ὄνομα, φθάνει ὅτι ἀποφαίνομαι· ἐρασιτέχνης, φιλόσοφος, νομικός, γραμματικὸς ἂν εἶμαι, κρίνω. «Κρίσις» ἐτιτλοφορεῖτο δρᾶμα τοῦ Σοφοκλέους ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πάριδος, ἀκουσίου ὀργάνου τῆς Ἔριδος, πρὸ τῶν τριῶν θεαινῶν. Ὁ Πάρις εἶναι ὁ πρῶτος κριτικός. *Κριτική*, ἡ δύναμις καὶ ἡ ἱκανότης τοῦ ἀσκεῖν ἑκάστην τῶν συνυφασμένων πρὸς ταύτην λειτουργιῶν. Ἐν ἀρχῇ αὐτάρκης καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους πόρους της ἀναλόγως ἀντλοῦσα, ἡ δύναμις αὐτὴ ἔβλεπεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ κινῆται καὶ νὰ ζῇ, ὡς γνῶσις καὶ ὡς τέχνη, ἂν δὲν προσελάμβανεν ἐπικούρους ἔξωθεν. Καὶ βαθμηδὸν καλούμεναι καὶ συνεισφέρουσαι τὴν ἀρωγήν των καὶ θεωρητικαὶ καὶ θετικαὶ ἐπιστῆμαι, ψυχολογία, αἰσθητική, ἱστορία, κοινωνιολογία, βιολογία, παθολογία, ψυχιατρική, στηρίζουν τὰ βήματά της καὶ παρέχουν τὰ ἀναγκαῖα κεφάλαια, διὰ νὰ φέρῃ τὴν ὑποτέλειάν της, ὅσον τῆς εἶναι δυνατὸν ἐγγύτερον πρὸς ἀνεξάρτητον βίον. Μέχρις ὅτου ἔφθασε νὰ καυχᾶται καὶ διὰ προσόντα δημιουργικά. Πρὸ ἐτῶν κριτικὸς ἐκ τῶν ἐπιστημονικώτερον κατηρτισμένων ὁ Remy de Gourmon διελάλει: «Καὶ ὁ Σαὶν-Μπέβ, ὡς ὁ Μπαλζάκ, εἶναι δημιουργοί· ἰδεῶν ὁ πρῶτος, προσώπων ὁ δεύτερος». Εἰς περιόδους ὑπερμέτρως ῥωμαντικῆς ἢ μονομεροῦς ἐξετάσεως τῶν πραγμάτων, οἱ ποιηταί, εὐερέθιστοι πάντοτε, ἠρέσκοντο νὰ ὑποτιμοῦν ἢ νὰ καταφρονῶσι τοὺς κριτικούς, ἐξ οὗ καὶ τὸ πασίγνωστον ῥητόν: «Ἡ κριτικὴ εὔκολος, δύσκολος ἡ τέχνη». Ὡς νὰ μὴ δύναται ἐξ ἴσου λογικῶς νὰ ἐφαρμοσθῇ τὸ ῥητὸν τοῦτο καὶ ἀντιστρεφόμενον: Ἡ τέχνη εὔκολος, ἡ κριτικὴ δύσκολος, ὡσὰν καὶ ὁ ποιητὴς καὶ ὁ κριτικὸς νὰ μὴ θριαμβεύουν, ὑπερνικῶντες ἐμπόδια. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλως ἀντιθέτως βλέπον τὰ πράγματα ῥητόν, κατὰ τὸ ὁποῖον «Κριτικὴ εἶναι ἡ δύναμις τοῦ διακρίνειν τὸ ἀληθὲς τοῦ ψευδοῦς» ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν καὶ τὸ ὡς ἄνω μνημονευθὲν κατηγορίαν. Ὅλοι, εἰς οἱονδήποτε κύκλον τῆς θεωρίας ἢ τῆς πράξεως καὶ ἂν ἐργάζωνται, ἀγωνίζονται διὰ νὰ ξεχωρίσουν κάτι, ὡς ἀλήθειαν δοξαζόμενον, ἀπὸ κάποιον ὡς ψεῦδος ὁμολογούμενον. Ἀλλὰ ποῖος θὰ εἶχε τὴν ἀφέλειαν νὰ καυχηθῇ ὅτι τὸ σήμερον διαβλεπόμενον ὑπ᾿ αὐτοῦ ὡς ἀρχέτυπον, ἀδιάσειστον φέγγος, δὲν θὰ εἶναι αὔριον, μὲ τὴν σειράν του, ἀντιλεγόμενον σημεῖον, φάντασμα ἐξαφανιζόμενον εἰς τὴν χώραν τῶν σκιῶν; Καὶ κανεὶς κριτικὸς ὅ,τι ὡς ἀληθὲς ἐξαγγέλλει, ὅσον καὶ ἂν δὲν τὸ στοχάζεται, δὲν εἶναι ἱκανὸς νὰ τὸ ἐξασφαλίσῃ ἀπὸ τὰς τύχας μιᾶς ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἐναλλασσομένης καὶ διασαλευομένης πρωτεϊκῆς ἀληθείας. Ἀλλ᾿ ἀσχέτως πρὸς ταῦτα ἡ ἀλήθεια σήμερον εἶναι ὅτι ἡ κριτική, εἰς τὰς χεῖρας ἐμπνευσμένων καὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν ἀποστολήν των γυμνασμένων καὶ κατηρτισμένων διανοητῶν, δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὴν ἀνεστύλωνε, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ´ αἰῶνος, εἷς ἐκ τῶν κορυφαίων τῆς συγκριτικῆς ἱστορίας τῶν λογοτεχνιῶν, ὁ Δανὸς Γεώργιος Μπραντές. Τὴν ὠνόμαζε δεκάτην Μοῦσαν καὶ τὴν ἔβλεπεν ἐμπνεύστριαν τῶν ἔργων τῶν οἰστρηλάτων λυρικῶν καὶ συγγραφέων εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος.

Φιλοσοφία τοῦ Μπραντὲς εἶναι ὁ κριτικὸς πανθεϊσμός, ὁ παγκριτισμός. Πολὺ μετ᾿ αὐτόν, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ὁ Ramon Fernandez, φιλοσοφικὸς θεωρητὴς τῆς κριτικῆς τέχνης, διακρίνει ὄχι τὴν κριτικὴν εἰς τὴν ποίησιν, ἀλλ᾿ ἀντιστρόφως τὴν ποίησιν εἰς τὴν κριτικήν· ἡ ἀντιστροφὴ φέρει κατ᾿ οὐσίαν εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. «Δὲν ὑπάρχει, ἀποφαίνεται, οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ κριτικοῦ καὶ ποιητοῦ. Ὁ κριτικός, καθὼς καὶ ὁ ποιητής, προσδέχεται τὰς ἐντυπώσεις ὡρισμένης πραγματικότητος, δίδει πραγματικὴν ἔκφρασιν εἰς τὴν φύσιν, τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦν τὰ ἔργα τῶν ποιητῶν. Αὐτὰ ὁ κριτικὸς δοκιμάζει, ἀναλαμβάνει καὶ ἀνασυνθέτει ἐπὶ ἄλλου σχεδίου. Καὶ ὁ ποιητὴς καὶ ὁ κριτικὸς εἶναι ἀμφότεροι δημιουργοὶ συνειδήσεων... Ἡ φύσις τοῦ κριτικοῦ εἶναι ἡ συνισταμένη ὅλων τῶν ποιητικῶν φύσεων, τὰς ὁποίας ἐξερευνᾷ. Ὁ κριτικὸς δὲν ἀφοσιώνεται ἀποκλειστικῶς εἰς ταύτην ἢ εἰς ἐκείνην τὴν ποιητικὴν φύσιν. Ἀλλ᾿ ἡ κριτικὴ μονάς, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀντικατοπτρίζονται ὅλαι αἱ ἄλλαι, εἶναι πραγματικότης». Ἤδη πρὸ αὐτοῦ ὁ Φερδινάνδος Μπρυνετιὲρ εἶχεν ὁρίσει τὴν κριτικὴν ὡς τὴν «αἰσθητικὴν συνείδησιν ὅλων τῶν φιλολογικῶν εἰδῶν».

Εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας ἡ ἐπὶ Πεισιστράτου διεξαχθεῖσα ἐργασία τῆς περισυλλογῆς καὶ τῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν εἶναι κριτικὸν κατόρθωμα μεγάλης σημασίας. Ἀλλ᾿ οἱ κληρούμενοι ἐκεῖ ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ἑλλανοδίκαι κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν δραμάτων καθιερώνουν ἀκριβέστερον τὴν κριτικὴν λειτουργίαν, ὅσον καὶ ἂν σήμερον μᾶς ἐνθυμίζουν περισσότερον τὴν κλήρωσιν τῶν ἐνόρκων. Ἡ διαιτησία τοῦ Κίμωνος καὶ τῶν συστρατήγων του, καθὼς μᾶς τὴν παραδίδει ὁ Πλούταρχος, διὰ τὴν κρίσιν μεταξὺ τοῦ Αἰσχύλου, ὡρίμου, καὶ τοῦ νεαροῦ Σοφοκλέους, ἡ λύσις τοῦ ἀγῶνος ἐξαρτηθεῖσα ἐκ τῆς ἀποφάσεως τῶν ἀρίστων, ὅσον καὶ ἂν ἀναγνωρίζεται ἡ καλαισθησία τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, προσεγγίζει τὴν ἀκριβεστέραν ἔννοιαν τῆς κριτικῆς. Καὶ τοῦ Αἰσχύλου ἡ φυγὴ εἰς Σικελίαν, ὅπου ἀπoθνήσκει, εἶναι παράδειγμα ἀπὸ τὰ ὄχι ὀλίγα χαρακτηριστικὰ περὶ τῶν κτυπημάτων ποὺ καταφέρει, δικαίως ἢ ἀδίκως, ὁ πέλεκυς τῆς κριτικῆς. Ἡ ὑπέρμετρος εἰς τὰς Ἀθήνας ῥοπὴ πρὸς τὴν σκεπτικὴν ἔρευναν διὰ τῶν σοφιστῶν, ἡ παραβληθεῖσα πρὸς τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος, φέρει εἰς τὸν νοῦν τὰ διδάγματα τῆς τρόπον τινὰ ἀναρχικῆς, ἐκ τῶν διακυμαινομένων ἐντυπώσεων ἐξαρτωμένης κριτικῆς τῶν νεωτέρων χρόνων. Ὁ Πρωταγόρας, δοξάζων ὅτι οὐδὲν βέβαιον καὶ μόνιμον ὑπάρχει εἰς τὰ πράγματα καὶ εἰς τὴν γνῶσιν, ἐνθυμίζει τοῦ Ρενὰν τὰς παρακαμπτικὰς ἐπὶ τῶν ζητημάτων ἀποκρίσεις καὶ τὰ φωσφορίζοντα ἀντιδογματικὰ κριτήρια τοῦ Ἀνατὸλ Φράνς, καὶ πόσων ἄλλων. Τὴν κριτικήν, διακεχυμένην, λανθάνουσαν, εὑρίσκομεν εἰς πάσας τὰς πνευματικὰς διακλαδώσεις τοῦ ἀττικισμοῦ.

Αἱ τραγῳδίαι τοῦ Εὐριπίδου εἶναι ἐν ταὐτῷ καὶ κριτικαὶ ἐπεξεργασίαι μύθων, τοὺς ὁποίους ἐπραγματεύθησαν οἱ συναγωνισταί του. Ὁ Ἀριστοφάνης εἶναι ὁ ζυγιστὴς τοῦ Σωκράτους, τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Εὐριπίδου, ἀδιάφορον πῶς μεταχειρίζεται τὴν κριτικὴν πλάστιγγα. Εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη ἐμβανίζονται βαθύτερον ἐσκαμμένα τὰ ἴχνη τῆς κριτικῆς ἐρεύνης. Ἀφειδέστερον ἐσπαρμέναι τοῦ εἴδους αὐτοῦ αἱ ἐτυμηγορίαι εἰς τοὺς διαλόγους τοῦ πρώτου, μεθοδικώτερον συνηρμοσμέναι εἰς τὰς πραγματείας τοῦ δευτέρου. Εἰς τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν διαβλέπει τις ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τὴν προσπάθειαν τοῦ φιλοσόφου νὰ λυτρωθῇ, ὡς ἀπὸ παρενοχλοῦντος δεσμοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν ἀκόμη τῆς ἀγάπης τῆς ποιήσεως καὶ τῆς καλλιεργείας της εἰς τοὺς νεανικούς του χρόνους, τὴν προσπάθειαν τῆς παραστάσεως τῆς ποιητικῆς ὡς ὑποδεεστέρας τέχνης. Εἰς τὸν παντογνώστην νηφάλιον νοῦν καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν ὀξυδέρκειαν τοῦ Ἀριστοτέλους χρεωστοῦμεν τὴν πρώτην οἰκοδόμον ἐργασίαν ἐπὶ τῆς κριτικῆς. «Τὸ πρόβλημα τῆς κριτικῆς, εἶπέ τις τῶν συγχρόνων μαγαλωνύμων κριτικῶν, εἶναι κατ᾿ οὐσίαν καὶ δι᾿ ἡμᾶς ὅ,τι ἦτο καὶ διὰ τὸν Ἀριστοτέλη· οἱ ὅροι ἤλλαξαν, ὄχι ἡ οὐσία, καὶ ἡ λύσις του, κατά τι, ἡ αὐτὴ παραμένει».

Εἰσερχόμενοι εἰς τὴν ἀλεξανδρινὴν περίοδον, βλέπομεν ὅτι ἡ δημιουργικὴ ἔμπνευσις ὑπολείπεται ἢ εἶναί τι δευτερεῦον· κυριαρχεῖ ἡ πολυγνωσία καὶ ἡ ἀναψηλάφησις. Ἡ προφητικὴ θειότης τοῦ ποιητοῦ ὑποχωρεῖ εἰς τὴν ἐργατικὴν λογιότητα. Ὁ ποιητὴς Καλλίμαχος, πατὴρ τῆς φιλολόγου ἢ φιλοβίβλου ποιήσεως, ποὺ ἔλαβε πλείστην ἐπίδοσιν εἰς τοὺς νεωτέρους καιρούς. Ὁμοῦ πολυμαθὴς πεζογράφος καὶ ἔντεχνος στιχουργός, ὅμως δὲν κωλύεται ἀπὸ τοῦ νὰ διαπληκτίζεται χονδροειδέστατα πρὸς τὸν πλατυρρήμονα ἀντίζηλόν του, τὸν Ἀπολλώνιον τῶν «Ἀργοναυτικῶν». Οἱ διαπληκτισμοὶ αὐτοὶ μᾶς δίδουν τὴν πρώτην πληρεστέραν ἔννοιαν τῆς πολεμικῆς, διατριβῆς οὔτ᾿ εὐσυνειδήτου, οὔτ᾿ εὐχαρίστου, ἡ ὁποία, ὁρμωμένη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων, ἀναπτύσσεται εἰς τὴν Ἀναγέννησιν καὶ φθάνει εἰς τὸ κατακόρυφον κατὰ τοὺς νεωτέρους καιρούς. Ὁ Καλλίμαχος, εἰς τὸ τέλος ἑνὸς ὕμνου του, δὲν ἀγαπᾷ, μᾶς λέγει, τὸν μέγα ῥόον τοῦ Ἀσσυρίου ποταμοῦ, παντοίαν ἰλὺν καὶ ξύλα συμπαρασύροντα· προκρίνει τὴν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς πηγῆς τῶν Μουσῶν καταλειβομένην σταλαγματιάν, ἄκρον ἄωτον. Τοιουτοτρόπως θέτει, πρῶτος ἴσως, τὸ πρόβλημα ἐδῶ μὲν τοῦ ῥητορικοῦ μεγαλοστόμου λυρι-

Digitized by Google

σμοῦ, ἐκεῖ δὲ τῆς λαγαρισμένης ποιήσεως τῶν μὲ τὸ σταγονόμετρον μετρούντων τὴν ἔμπνευσιν λειτουργῶν της. Ἡ διαίρεσις αὕτη μᾶς ἐνθυμίζει, ἂν καὶ πολὺ διαφορετικήν, τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἐπιφανὴς Γάλλος κριτικός, ὁ Bremond, μεταφέρων εἰς μυστηριακὴν γοητείαν, προσδίδει εἰς τὴν καθαράν, ὡς τὴν θέλει, ποίησιν. Παραλείποντες ὀνόματα μνείας ἄξια, ὁποῖα τὰ τοῦ Ἐρατοσθένους, Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου καὶ ἄλλων, σταματῶμεν εἰς τὸν Ἀρίσταρχον, ὑπέροχον, ὄχι τόσον διὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ τὸ καταπληκτικὸν μνημονικόν του, ὅσον διὰ τὴν μεγάλην κρίσιν καὶ τὴν λεπτὴν μαντικὴν δύναμίν του. Ἀλλ' εἰς τὴν θετικήν ἡμερομένην καὶ φιλελευθέραν κριτικήν του, ἰδοὺ ὅτι ἀντιτάσσεται ἐκείνη τοῦ Ζωΐλου. «Ῥήτωρ ἦν καὶ φιλόσοφος» λέγει ὁ Σουΐδας. Τὸ ὄνομά του παρέμεινε παροιμιῶδες παρὰ τοὺς ἐννέα λόγους του κατὰ Ὁμήρου. «Τὸ μυστήριον τοῦ εἴδους τούτου τῆς κριτικῆς, παρατηρεῖ ὁ Μπρυνετιέρ, δὲν ἐχάθη ἀτυχῶς, καθὼς ὁ ἐφευρέτης του Πολλὰ τοιαῦτα δείγματα εὑρίσκονται εἰς τὰ σχόλια τοῦ Βολταίρου διὰ τὸν Κορνήλιον καὶ εἰς τοῦ μαθητοῦ του Λααρπ τὰ «Λογοτεχνικὰ μαθήματα». Εἰς τοὺς ἀλεξανδρινοὺς καὶ τοὺς ἀκολουθοῦντας ρωμαϊκοὺς χρόνους ἤκμαζον οἱ εὐφυεῖς γραμματικοί, μετρικοί, λεξικογράφοι, μυθογράφοι, ποικιλογράφοι. Ρητοροδιδάσκαλοι ἢ ἀναγνῶσται εἰς δημοσίας διαλέξεις ρητορικῶν ἐπιδείξεων. Μὲ ὀνομαστικοὺς πίνακας τῶν διαπρεψάντων εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἀπέκτων κριτικὴν βαρύτητα οἱ Ἡσύχιοι καὶ οἱ Σουΐδαι. Μέγας ἱστοριογράφος, ὁ ρωμαΐζων Πολύβιος, δὲν ἀνεγνώριζεν ἢ τὴν χρησιμοθηρίαν. Τὰς ἰδανικὰς πολιτείας τοῦ Πλάτωνος βαρέως ἔφερε. Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς εἰς τὸ ὡριμώτατον τῶν ἔργων του «Περὶ συνθέσεως ὀνομάτων», μὲ ρητορικὰ καλλωπίσματα ἀγωνίζεται νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἀδυναμίαν κριτικῆς ἐμπνεύσεως. Ἐν τούτοις, παρὰ τὰς ἐλλείψεις του, ἀναδεικνύεται ἀξιόλογος ὁπωσδήποτε παρατηρητὴς τῆς κατασκευῆς τῶν περιόδων καὶ τῶν διαφόρων τρόπων τοῦ λεκτικοῦ, πραγμάτων εἰς τὰ ὁποῖα τότε ἀπεδίδετο πολὺ μεγαλυτέρα τῆς σημερινῆς σημασία. Διογένης ὁ Λαέρτιος μὲ τοὺς «Βίους τῶν φιλοσόφων», ἂν δὲν τοῦ ἔλειπεν ὁ φιλοσοφικὸς νοῦς, θὰ ἠμποροῦσε νὰ συγκριθῇ λ. χ. μὲ τὸν Γάλλον Ἐρνέστον Σελλιέρ, τὸν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν μελετητὴν καὶ χαρακτηριστὴν τῶν διαφόρων διανοητικῶν ρευμάτων. Ὁ Πλούταρχος, ὁ «βιογράφος Σαίξπηρ τῆς καθολικῆς ἱστορίας», ὡς ἀπεκλήθη, ὅστις ἐγκατεστάθη ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν βάθρον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ βιογραφικὴ τέχνη ἔφθασεν εἰς τὸ ἀκρότατον σημεῖον τῆς καλλιτεχνικῆς θεραπείας, παρέχει εἰς ὡρισμένας του σελίδας δείγματα εὐφυεστάτης κριτικῆς. Τὸ «Περὶ ὕψους» περισωθὲν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Λογγίνου ἔργον, θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ, καθὼς ὠνομάσθη τὸ ποίημα τοῦ Μουσαίου, τὸ τελευταῖον ρόδον τῆς κριτικῆς τῶν Ἑλλήνων. Προδίδει εὐρυτάτην πολυμάθειαν καὶ πολλὴν λεπτότητα διανοίας. Δίδει τὸ σύνθημα εἰς τὴν μεταγενεστέραν κληθεῖσαν «κριτικὴν τῶν ὡραιοτήτων», ἐξαίρει τὸ μέγεθος καὶ ὄχι τὸ ποσὸν τῶν ἀρετῶν, προκρίνει τοὺς ἀνωμάλους, ὑψιβάμονας, ἔστω καὶ καταπίπτοντας, ἀπὸ τῶν ὁμαλωτέρων, ταπεινοτέρων, ἀδιαπτώτων.

Ἤδη θὰ ρίψωμεν, ὅσον μᾶς εἶναι ἐφικτόν, τὰ βλέμματα εἰς τὸν ἀνορθούμενον ἐμπρός μας ὄγκον τῆς λατινικῆς φιλολογίας. Ἡ ρωμαϊκὴ τέχνη εἰς τὰ ὑπέροχα δείγματα τῆς ὡραιότητος καὶ σπουδαιότητός της, κεντριζομένη καὶ παραγομένη ἀπὸ τὸ ἀείζωον ἀρχέτυπόν της, τὴν ἑλληνικὴν καλλιτεχνίαν καὶ φιλοσοφίαν, τὸ αὐτοφυῶς ποιητικόν, εἶναι, ὡς λογοτεχνία θελήσεως, καθαρώτερον, οὕτως εἰπεῖν ἐσκεμμένη, κριτική. Καθὼς ὑπῆρξε τὸ ὄνειρον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος νὰ καταστῇ Περικλῆς δημοκρατίας ἐπὶ πλατυτέρων καὶ ἀσφαλεστέρων θεμελίων ἱδρυμένης, καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ ἥρως καὶ ὑπογραμμὸς δικτατόρων καὶ αὐτοκρατόρων, ἀναλόγως πεζογράφοι καὶ ποιηταὶ τίποτε δὲν ἐπιχειροῦν χωρὶς ἀνάδοχον Ἕλληνα καὶ ὅτε ἀκόμη ἀναρριχῶνται εἰς τὰς κορυφάς, καὶ ὅτε συνδυάζουν τὴν δεξιωσύνην τῆς μιμήσεως πρὸς τὴν φυλετικὴν ἰδιορρυθμίαν, εἶναι προπαρεσκευασμένοι κριτικοὶ διδάσκαλοι. Φθάνει νὰ μνημονεύσω, μεταξὺ ὅλων, τὸν Ὁράτιον, συνεχιστὴν τοῦ Ἀρχιλόχου, τοῦ Πινδάρου καὶ ὅλων τῶν Ἑλλήνων λυρικῶν, μελικῶν καὶ χορικῶν. Προσδίδει λαμπρὰν ὤθησιν, ἀριστοτέχνης καθὼς εἶναι, εἰς τὴν στοχασμένην, τὴν κριτικὴν ποίησιν καὶ τέχνην. Λουκρήτιοι καὶ Βιργίλιοι, καὶ οἱ ἀντίθετοι πόλοι, Κικέρωνες καὶ Σενέκαι ἀπὸ τῶν κορυφαίων ἡγητόρων τῶν κυριαρχουσῶν ἰδεῶν μέχρι τῶν ἁπλῶν στρατιωτῶν τοῦ λόγου, εἰς τὰς διδασκαλίας των καὶ τὰς ἐπιδείξεις, οἱ Κοϊντιλιανοὶ τῶν περὶ ρητόρων διδασκαλιῶν, Αὖλοι Γέλλιοι τῶν «Ἀττικῶν Νυκτῶν», περιδινοῦνται εἰς τὸν μανιώδη ἀνεμοστρόβιλον τῆς παντοίας ἑλληνικῆς διανοήσεως. Μέχρις ὅτου ὁ ἐν ἀρχῇ μὲ τὰς ποικίλας του φάσεις, ἐλιγμοὺς καὶ διωγμούς, κύριος γενόμενος τοῦ ἐδάφους χριστιανικὸς μεσαίων μεταβάλῃ τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου. Καὶ ἰδοὺ ὁ βυζαντινισμός, ὁμοῦ διάδοχος, κληρονόμος, μεταμορφωτής, διαστρεβλωτὴς καὶ ἀποκρυσταλλωτὴς τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς ζωῆς.

Ὁ ὅρος βυζαντινισμὸς ἐπὶ μακρᾶς περιόδους καὶ ὑπὸ ἱστοριοδιφῶν μεγάλου κύρους καὶ ἐκρίνετο καὶ ἐσκιαγραφεῖτο ὡς συνώνυμος παντελοῦς ἐπιστημονικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς στειρώσεως, βάρβαρος, χωρὶς καμμίαν ἐπὶ μέρους διάκρισιν. Ἡ ἱστορικὴ σκαπάνη τῶν νεωτέρων καιρῶν ἄλλα συμπεράσματα παρέχει. Ὁ Κρουμβάχερ ἔδωκε τὸν τόνον καὶ τὴν ὤθησιν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας μὲ κριτικώτερα δίοπτρα. Ὁ ρηξικέλευθος ἱστορικὸς καὶ ἐκεῖ ποὺ δὲν διακρίνει ἐξοχότητας, καὶ ὁσάκις ἀκόμη πρόκειται περὶ προσώπων τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας πολλὰ ὑπολειπομένων, ἀντιλαμβάνεται τὰ πρόσωπα ταῦτα ὑπέρτερα εἰς προσόντα, μόλις παραβληθῶσι πρὸς μερικοὺς ἐν τῇ Δύσει συγχρόνους των συναδέλφους. Ὅσον ἂν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν δυτικὸν μεσαίωνα ὁ ζόφος δὲν εἶναι πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἀπολύτως διακεχυμένος, καθὼς ἐκράτησε νὰ μᾶς τὸν παρουσιάζουν, τὸ Βυζάντιον πολὺ περισσότερον δὲν ἐγνώρισε τὰ σκότη τοῦ δυτικοῦ μεσαίωνος. Πλὴν ὡρισμένης περιόδου ἐρημώσεως καὶ σιωπῆς παγερᾶς, ἀδιάλειπτον ὑπέλαμπεν εἰς τὸν ὁρίζοντά του λυκόφως τι ἐκ τοῦ ἀρχαίου βίου. Διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ τοὺς περισσότερον δυσκολοχωνεύτους καὶ δυσπροσίτους εἰς τὴν καλαισθησίαν ἀσήμους γραμματικούς του λανθάνουν οἱ πρόδρομοι καὶ παρασκευασταὶ τῶν περιωνύμων ὑπερμάχων καὶ διδασκάλων τῆς Ἀναγεννήσεως. Ποία καταπληκτικὴ ἐμφάνισις ἐξαφνικὴ ἐκείνη τοῦ μεγάλου Φωτίου, ὑψηλῆς κορυφῆς πολυγνωσίας καὶ σοφίας κριτικῆς. Ὁ Μιχαὴλ Ψελλὸς καὶ ὁ Εὐστάθιος τῆς Θεσσαλονίκης,, μεταξὺ καὶ ἄλλων ἀξίων ἐκτιμήσεως, παρ' ὅλα τοῦ καιροῦ τὰ χάσματα, προέχουν, ἰδίως ὁ δεύτερος, διὰ τὴν ὀξύνοιάν των καὶ τὴν ὀρθοφροσύνην των, ἡ ὁποία βαίνει ἐνίοτε πέραν τοῦ καιροῦ των καὶ τοὺς προσεγγίζει εἰς τὸ νεώτερον πνεῦμα. Ἐκ τοῦ παρθένου δάσους τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων καὶ πολυγράφων, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Γεώργιος Πισίδης ἐθαυμάσθη ἀφειδῶς ὑπὸ τοῦ καιροῦ του, ποιητὴς ἀληθῶς σπουδαῖος, ἂν καὶ ἀνεξέταστος ἀκόμη εἰς τὰ καθέκαστα ὑπὸ τῶν κριτικῶν διόπτρων τῶν νεωτέρων. Ἀντιθέτως, ὁ Πίνδαρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως, ὁ Ρωμανός, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον οἱ μελεταὶ τῶν νεωτέρων χρόνων ἐξαίρουν θαυμάζοντες, φαίνεται ὅτι δὲν ἔχαιρεν, ἀναλόγως, τὴν εὔνοιαν τῶν συγχρόνων του. Εἰς τὴν ἀντιδημοτικότητά του ἔδιδε λαβὴν καὶ ἡ ποιητικὴ ἁπλότης τῆς γλώσσης του, ἡ ροπή του, θὰ ἐλέγομεν, πρὸς κάποιον δημοτικίζοντα νεωτερισμόν. Καὶ αὐτὸς ὁ Κρουμβάχερ, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ὁμολογητὴς τῶν ἀρετῶν ἐκείνου, παρατηρεῖ ὅτι τοὺς Βυζαντινοὺς χαρακτηρίζει ἔλλειψις αὐθυποστάτου μελέτης καὶ συστηματικῆς κριτικῆς, τυφλὴ δὲ πίστιν εἰς τὰ παραδεδομένα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ κριτικὸς νοῦς νομίζομεν ὅτι πρέπει εἰς ἐξέχουσαν θέσιν νὰ κατατάξῃ μεταξὺ τῶν κυριωτέρων ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων συγγραφεῖς ὁποῖοι ὁ Θεοφάνης, ὁ Μαλάλας, ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, ἀσχέτως πρὸς τὴν οὐσιαστικὴν ἀξίαν των, διὰ τὰς προσπαθείας των πρὸς διαμόρφωσιν γραπτῆς γλώσσης προσεγγιζούσης τὴν ὁμιλουμένην. Ἡ γλῶσσα αὕτη μεταξὺ τοῦ κοινοῦ ἰδιώματος τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἀπολιθωθείσης, ὡς ἀκριβῶς χαρακτηρίζεται, λογίας γλώσσης τῶν Βυζαντινῶν, ὁ συγκερασμένος οὗτος γραπτὸς λόγος ἴσως, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, δεικνύει καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἀκόμη, παρὰ τὴν ἀναμφισβήτητον πρόοδον καὶ εἰς τὴν πεζογραφίαν μας τῆς δημοτικῆς, δεικνύει εἰς τοὺς ὀρθοφρονοῦντας ὅτι βάσις ἀπαραίτητος παρ' ἡμῖν τῆς ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ κυριαρχικωτέρας καθισταμένης προκοπῆς τοῦ δημοτικισμοῦ εἰς τὴν λογοτεχνικὴν γλῶσσαν εἶναι τὸ κρᾶμα : ζήτημα λεπτῆς διακρίσεως καὶ ἐπιλογῆς τοῦ λογοτέχνου περισσότερον ἢ ἀκριβοῦς τηρήσεως γλωσσικῶν κανόνων. Εἰς τὴν μακροχρόνιον περίοδον τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, εἰς τὰς περιοδικὰς καὶ παροδικὰς ἐμφανίσεις τῆς φραγκοκρατίας, εἰς τὸν ἐπακολουθήσαντα ζόφον τῆς τουρκικῆς δουλείας, παρ' ὅλα τὰ κατανυκτικὰ ψηλαφήματα καὶ τότε τῆς μηδέποτε ἐξαφανιζομένης, καὶ εἰς τὴν νάρκην της, ἑλληνικῆς ψυχῆς, ἀδυνατοῦμεν ἐδῶ νὰ σταματήσωμεν πρὸς ἀνίχνευσιν σημείων καὶ προσπαθειῶν, ὅσον καὶ ἂν δὲν ἀπολείπουν, ἱκανῶν ἰδιαιτέρως νὰ μᾶς σταματήσουν.

Ἅλμα, ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι δυνατὰ εἰς τὰς δρομαίως προχωρούσας ἐπιθεωρήσεις, διὰ νὰ φθάσῃ κανεὶς εἰς τέρμα τι, μᾶς μεταφέρει εἰς τοὺς ἐγγυτάτους πρὸς ἡμᾶς καιρούς, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται πὼς ἀνήκουν εἰς τὸ παρελθόν. Εἰς τὸ νεαρὸν Ἑλληνικὸν βασίλειον, παραλλήλως πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην ὁπωσδήποτε νὰ δώσῃ δείγματα ὑπάρξεως ποίησιν καὶ λογοτεχνικήν, γενικώτερον, παραγωγήν, καὶ μ' εὐτυχισμένα, εἰς ὡρισμένους τόπους καὶ περιόδους, βήματα, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἀξία προσοχῆς καὶ παρακολουθήσεως κάποια κριτικὴ κίνησις. Ἡ λογοτεχνικὴ κριτική, καὶ εἰς ξένους λαούς, εὑρίσκει μέγα στάδιον ἐνεργείας καὶ ἐπιδείξεως εἰς τὰ γλωσσικὰ ζητήματα, κυριώτατα εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως πρὸς μόρφωσιν καὶ παγίωσιν γραπτῆς γλώσσης ἱκανῆς πρὸς ἔκφρασιν τῶν πάσης ἀποχρώσεως ἰδεῶν, αἰσθημάτων, ἀναγκῶν. Περιττὸν νὰ χρονοτριβήσωμεν ἐδῶ εἰς τὰς διαστάσεις, τὰς ὁποίας προσέλαβε τὸ γλωσσικὸν ζήτημα παρ' ἡμῖν. Οἱ ἀξιώτεροι ὅπως ὀνομασθῶσι κριτικοὶ εἶναι καὶ οἱ σπουδαιότεροι γλωσσοκρῖται. Μέγας φιλόλογος ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς εἶναι, εἰς τὰ προλεγόμενα τῶν ἐκδόσεων τῶν ἀρχαίων καὶ εἰς τὰς ἐπιστολάς του, ὄχι σπανίως, γλαφυρὸς λογοτέχνης, καὶ κριτικὸς ἑπομένως, πάντοτε ἐντὸς τοῦ πλαισίου του ἄξιος προσοχῆς. Ἀντίπαλός του εἰς τὰς πολυσελίδους μελέτας του ὁ Παναγιωτάκης Κοδρικᾶς, ὁλότελα λησμονημένος καὶ ἐξηφανισμένος σήμερον, καθὼς συχνὰ συμβαίνει εἰς τὴν ἱστορίαν ποὺ δὲν κρατεῖ στὰ χέρια της τὴν πλάστιγγα τῆς Θέμιδος. Ὁ Σάθας μὲ τὸ «Κρητικὸν θέατρον» καὶ τὴν «Νεοελληνικὴν φιλολογίαν» του καὶ μὲ ὅλα τὰ χαρίσματά του ὡς χαλκεντέρου ἱστοριοδίφου, πολὺ πλησιέστερος εἰς τὴν ἀχρωμάτιστον χρονογραφίαν τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ φιλόσοφος Βράϊλας Ἀρμένης περνᾷ μὲ γοργὰ βλέμματα, συμπαθητικὰ καὶ διαφωτιστικά, ἀπὸ τὰ στρατόπεδα τῶν εὐρωπαίων ρωμαντικῶν καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθῶνας τῶν ἑπτανησίων ποιητῶν. Πολὺ περισσότερον ὁ Σπυρίδων Ζαμπέλιος ἀνήκει εἰς τὴν καθαρὰν φυλὴν τῶν κριτικῶν, δυνατὸς καὶ πολεμιστὴς καὶ διανοητής, ζωηρὰ καταλείπων τὰ ἴχνη τῆς διαβάσεώς του. Ὁ Δημήτριος Βερναρδάκης καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Ροΐδης, πόσον διαφέρουν μεταξύ των εἰς τὸν τρόπον τῆς παρατηρήσεως, εἰς τὰς χειρονομίας των, εἰς τὸ ὕφος, εἰς τὰς πηγὰς ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀντλοῦν. Τραχύτερος καὶ πολεμικώτερος ὁ εἷς, μὲ Λουκιανοῦ εἰρωνείαν, καὶ ὑποβλητικώτερος ὁ ἄλλος. Καὶ οἱ δύο ὑπέροχοι. Μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν φαίνεται ὡς νὰ μὴ ἐπληρώθη τὸ κενὸν ποὺ κατέλιπον. Ἐν ταὐτῷ, ἀνεπιφύλακτοι κατὰ θεωρίαν δημοτικισταὶ καὶ τῆς καθαρευούσης οἱ ἄριστοι χειρισταί. Πρὸ αὐτῶν ὁ Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος, τὸν ὁποῖον ὁ Ροΐδης ἀπεκάλει Φιλοποίμενα τῆς κριτικῆς. Κριτικοὶ ὑψηλῆς περιωπῆς ὁ Ἰάκωβος Πολυλᾶς καὶ ὁ θαυμαστής του, ὁ Νικόλαος Καλοσγοῦρος. Ἀπὸ τὴν Κέρκυραν τὸ φῶς. Τοὺς χρεωστοῦμεν ὄχι μόνον τὴν γνῶσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως. Καὶ πρὸς τὴν μετάβασιν ταύτην, τὴν μεγάλως ἐνδιαφέρουσαν τὴν ἱστορίαν ἡμῶν καὶ σταθμὸς καὶ κίνητρον εἶναι ὁ λόγος τοῦ Ψυχάρη, ἀρχηγέτου τοῦ ἀδιαλλάκτου καὶ εἰς πολλὰ ἀγνοοῦντος τὸ «μηδὲν ἄγαν» δημοτικισμοῦ.

Τὰ ἴχνη τῶν δρόμων ποὺ προσπαθεῖ νὰ χαράξῃ ἡ νεοελληνικὴ κριτικὴ εὑρίσκονται ἐσπαρμένα εἰς τὰ φύλλα δυσαριθμήτων ἐφημερίδων, ἰδίᾳ περιοδικῶν, ἀξιώτερα τῶν ὁποίων «Ὁ Λόγιος Ἑρμῆς» τῆς Βιέννης, ἡ «Πανδώρα», ἡ φιλολογικὴ «Ἑστία», ὁ «Νουμᾶς», ἡ «Νέα Ἑστία», αἱ συστηματικαί, παλλόμεναι βιβλιοκρισίαι τοῦ Ph. Lebesque εἰς τὸν «Mercure de France» καὶ ἀλλαχοῦ καὶ αἱ ἀκριβολόγοι κρίσεις τοῦ Louis Roussel εἰς το «Libre» καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀδύνατον νὰ σταματήσωμεν εἰς τὴν κίνησιν τῶν σημερινῶν ἡμερῶν. Ὅ,τι μᾶς δίδει τῆς κινήσεως αὐτῆς μίαν ὁπωσδήποτε ἐνδιαφέρουσαν εἰκόνα εὑρίσκεται εἰς τὸ περιεκτικόν, σύντομον βιβλίον νέου διανοητικοῦ τῆς τελευταίας ὥρας, τοῦ Ὀρέστη Διγενῆ. Εἶδε τὸ φῶς τῷ 1929 καὶ ἐπιγράφεται «Ἐλεύθερο Πνεῦμα».

Ἡ Ἰταλία εὑρίσκεται εἰς τὴν πρωτοπορίαν τῆς ἀπολυτρώσεως ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ δεσμά. Τὸ πρῶτον μὲ τὴν σειρὰν ἔθνος ποὺ ἐκράτησε τὰ σκῆπτρα τῆς διανοητικῆς ἡγεμονίας εἰς τὴν Εὐρώπην. Δύο ἢ τρία ὀνόματα μόνον ἂς δεχθοῦν ὅλον τὸ τεράστιον βάρος τῆς ἀντιπροσωπείας της εἰς τὸ ἀμυδρὸν τοῦτο διάγραμμα. Ὁ Πετράρχης θὰ ἦτο ὁ πρῶτος ἀνθρωπιστὴς τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ μὲ τὴν τεραστίαν ἐπίδρασιν τῆς ποιήσεώς του ἀπὸ τῶν ἡμερῶν του μέχρι τοῦ Λαμαρτίνου καὶ πέραν ἀκόμη, ἂν δὲν εὑρίσκετο πρὸ αὐτοῦ ὁ κολοσσὸς τοῦ Δάντη, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπὸ τὸ ἐπιβλητικὸν σκιόφως τοῦ μεσαιωνισμοῦ καταυγάζει μὲ τὰς ἀκτῖνάς του τοὺς νεωτέρους καιρούς. Κατὰ θεωρίαν εἶναι ὁ κριτικὸς τῆς ἰταλικῆς γλώσσης μὲ τὴν πεζογραφίαν του, καθὼς εἶναι καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν ποιητής. Ἀλλ' ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει τὸ ὄνομα τοῦ κριτικοῦ, χωρὶς καμμίαν ἐπιφύλαξιν, εἶναι ὁ Βοκκάκιος. Συνέγραψε τὴν βιογραφίαν τοῦ Δάντη, καὶ ἰδοὺ πῶς τὴν χαρακτηρίζει ὁ κλεινὸς ἱστορικός, ὁ Burckhard : «Τὸ ἀριστούργημα τοῦ εἴδους ἡ βιογραφία αὐτή. Ὅσον καὶ ἂν ἐγράφη μὲ κάλαμον πτερωτόν, εὔτολμον, συχνὰ ἰδιόρρυθμον πολύ, τὸ ἔργον τοῦτο, ἄλλο τόσον μᾶς κάμνει ζωηρότατα νὰ αἰσθανθῶμεν πᾶν ὅ,τι ἔκτακτον ὑπάρχει εἰς τὸν βίον καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Δάντη». Κανεὶς νομίζει ὅτι μόλις ἐδημοσιεύθη ἡ «Θεία κωμῳδία», ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα ἐφύτρωσεν ὡς ἀμανίτης εἰς τὰς συνειδήσεις τῶν λογίων. Ἑκατὸν ἔτη λ. χ. μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Δάντη, ἡ λατινογλωσσία ἐθριάμβευε, λογικὸν ἐπακόλουθον τοῦ ἀκμάζοντος ἀνθρωπισμοῦ τῆς Ἀναγεννήσεως, καὶ τὸ δαντικὸν ποίημα δὲν εὑρίσκει ἀπήχησιν ζωηροτέραν ἐκείνης τοῦ κορναρικοῦ «Ἐρωτοκρίτου» εἰς τὸν καιρὸν τῆς τουρκοκρατίας. Εἰς τὸ παραμέρισμα τοῦ λατινισμοῦ καὶ τὴν βαθμιαίαν του ἐξαφάνισιν ἀπὸ τῆς σκηνῆς, μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἰταλικῆς γλώσσης, τὰ μέγιστα συνήργησεν ἡ πολυσχιδὴς μεγαλο-

Digitized by Google

φυΐα τοῦ ἐξόχου ἀνθρωπιστοῦ, ἐξόχου καὶ ἀρχιτέκτονος καὶ συγγραφέως, τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Ἀλμπέρτη, τοῦ μόνου δυναμένου νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν Λεονάρδον ντὰ Βίντσι. Ἔξοχος λατινιστής, προσέδωκεν εἰς τὴν γραπτὴν νεάζουσαν καὶ τότε ἰταλικὴν τὴν χάριν, τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν λεκτικὴν πολυτροπίαν τῆς λατινικῆς. Ἡ γνῶσις λεπτομερειῶν τινων, συνδεομένων πρὸς τὴν γλωσσικὴν ἱστορίαν τῆς Ἰταλίας, καθίσταται εἰς πολλὰ ἀπαραίτητος εἰς ἡμᾶς διὰ τὰ διδακτικὰ μαθήματα, τὰ παρεχόμενα εἰς τὸ πολυκύμαντον παρ' ἡμῖν γλωσσικὸν ζήτημα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ποτέ, καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ἡ περὶ γλώσσης συζήτησις δὲν ἐσίγησεν, ἡ παλαιόθεν καὶ πάντοτε ἀναγεννωμένη ἔρις αὐτή, καθὼς τὴν ἀποκαλεῖ ὁ ἱστορικός. Διὰ τοῦτο ἀναφέρομεν ἐδῶ τὸν Μαντσώνην, ἀλλά, κυριώτατα, διότι παρ' αὐτῷ ἡ κριτικὴ διανόησις ὑπερέχει προφανῶς τῆς ποιητικῆς φαντασίας. Ἡ στενὴ φιλία του μὲ τὸν Φωριὲλ δίδει εὐκαιρίαν νὰ μνημονεύσωμεν ἐδῶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐξόχου φιλολόγου, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν καὶ τὴν εἰσαγωγήν του εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια μας, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ εἰς τὸ αὐτό, ὅπου τὸν εἶχε φέρει, ἐπίπεδον ὁ φιλελληνισμὸς τῶν Εὐνάρδων καὶ τῶν Σατωβριάν. Καθὼς ἡ τοῦ Μαντσώνη, σπουδαία εἶναι ἐπίσης ἡ κριτικὴ ἐργασία καὶ αἱ συγκρούσεις, ἐριστικαί, ποιητῶν, ὡς ὁ Μόντης, ὁ Φώσκολος, ὁ Λεοπάρδης, κυριώτατα εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸ ἀσύλληπτον πρόβλημα τοῦ πῶς ἔπρεπε νὰ νοηθῇ ἡ καθαρολογία εἰς τὴν χρῆσιν τῆς ἰταλικῆς γλώσσης. Ἀλλ' ἐκεῖνος, ποῦ ἀκριβῶς ἐγκαινίζει, κατὰ τὴν λέξιν τοῦ Κρότσε, τὴν συστηματικήν, τὴν καλῶς νοουμένην λογοτεχνικὴν κριτικήν, εἶναι ὁ Φραγκῖσκος ντὲ Σάνκτης (1817—1882), ἀντάξιος καί, κατὰ τοὺς θαυμαστάς του, ἀνώτερος τοῦ Σαὶν-Μπέβ, μὲ σημαντικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὰ ἰταλικὰ γράμματα. Ἀνύψωσε τὴν ἀξίαν τῆς τέχνης, ὡς καθαρᾶς μορφῆς καὶ καθαρᾶς ἐνοράσεως, ἐναντίον τῶν ξένων εἰς τὴν γνησίαν τέχνην, ἤτοι τῆς χρησιμοθηρίας, τῆς ἠθικολογίας καὶ τῶν ἀφῃρημένων ἐννοιῶν. Ἄξιος συνεχιστής του, ὁ νεοεγελειανὸς Μπενεντέτο Κρότσε. Στερεώνουν φιλοσοφικὴ βλέψις καὶ πολυγνωσία τὸ κριτικὸν ἔργον του. Ἰδέα εἰς αὐτὸ ἐκ τῶν κυριαρχουσῶν: οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι τοῦ λόγου δὲν εἶναι οὔτε κλασσικισταί, οὔτε ρωμαντικοί· εἶναι καὶ τὰ δύο: εἰς αὐτοὺς τὸ αἴσθημα, εὔρωστον, εἶναι ὅλον ἀναπαραστατικὴ φαντασία.

Εἰς τὴν Ἱσπανίαν ὁ Menénde y Pelayeo (1856—1912), μέγας κριτικός, ἐπιστήμων ἀπὸ τοὺς σπανίως ἀναφαινομένους καὶ εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ ἀλλαχοῦ, μᾶς λέγει ὁμοεθνής του ἱστορικός. Κριτικὸς καὶ ἱστοριογράφος τῆς λογοτεχνίας τῆς πατρίδος του, ἂν ὄχι μὲ τὰ δῶρα ὅλα τῆς ποιητικῆς ἐκφράσεως, ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ ποιητοῦ. Παρ' αὐτὸν ἀξιομνημόνευτος ὁ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν φημισθεὶς διὰ τὸ ἀνεξάρτητον φρόνημά του Miguel Unamuno, πολλαπλοῦς: πολυΐδμων, κριτικός, ποιητής, ἑλληνιστής, διανοητής, ψυχῶν, κυριώτατα, γοητευτής. Καὶ ὁ Gomez Carillo μὲ τὴν ἐξαίρετον εὐαισθησίαν του, κοσμοπολίτης κριτικός, εἰς τὸν ὁποῖον χρεωστοῦν ἡ Ρωσία καὶ ἡ νέα Ἑλλὰς ἐξαίσια βιβλία.

Ἐκ τῶν ποικίλων σπουδαίων ἐργατῶν καὶ πρωεργατῶν τῆς κριτικῆς τέχνης εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀναφέρομεν προεξεχούσας τινὰς φυσιογνωμίας. Ὁ Οὐΐλλιαμ Χάζλιττ (1778—1830), γονιμώτατος καὶ γνωριμώτατος. Ἐχάραξε τὰς πρώτας ἀτραπούς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβάδισεν ὁ ρωμαντισμός. Ἐνθυμίζει τὸν Ρουσσὼ καὶ τὸν Σαὶν-Μπέβ. «Ποιητὴς τῶν ποιητῶν» ὡς ὠνομάσθη ὁ Σέλλεϋ, θέτει εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ νοητοῦ κόσμου τὸν ποιητήν, προφήτην καὶ νομοθέτην, μὲ τὸ περιλάλητον διάγγελμά του: «Ὑπεράσπισις τῆς ποιήσεως». Ὁ Σαμουὴλ Johnson ἤσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν μὲ τὰς κριτικάς του. Τὰ σύντομα καὶ ἁδρὰ σημειώματά του εἰς τοὺς «Βίους τῶν ποιητῶν» θεωροῦνται ἀριστουργήματα. Δεινὸς καὶ εἰς τὰς συμπαθείας του καὶ εἰς τὰς ἀντιπαθείας του: ὁ Μακώλαιϋ. Καὶ μόνον εἰς τ' ὄνομά του μέχρι τινὸς ἀπεκαλύπτοντο αἱ κεφαλαί. Ἡ κριτική του ἔρρεε ρητορική, μὲ νεολατινικὴν μεθοδικότητα. Ἀκαταμάχητος εἰς ἀφειδῶς προμηθευμένα ἐπιχειρήματα. Ὁ Καρλάϋλ ἐνεπότισε τὴν βρεττανικὴν ψυχὴν μὲ τὴν γερμανικὴν διανόησιν. Μὲ τὴν εὐγλωττίαν τοῦ Ἰεζεκιήλ, ἀγωνίζεται νὰ ἐγκαταστήσῃ τὸν φίλον του Γκαῖτε μονάρχην ἐπὶ τοῦ κενοῦ, διασαλευομένου θρόνου τοῦ Βύρωνος. Ἡ ἡρωοκρατία του εἰς τὴν ἱστορίαν μὲ ἀρχηγέτας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Δάντης καὶ ὁ Σαίξπηρ, θρίαμβος τοῦ ἀριστοκρατικοῦ ἀτομισμοῦ. Καὶ ὁ Καρλάϋλ, καθὼς μ' ἕνα λόγον τὸν χαρακτηρίζει ἀντίθετός του εἰς ὅλα, ὁ Στούαρτ Μίλλ: ποιητής· ὁ Matthew Arnold μεταφέρει εἰς ἐπίπεδα χθαμαλώτερα καὶ γαληνότερα. Ἐκπροσωπεῖ τὸν νέον τόνον τῆς λεγομένης βικτωριανῆς περιόδου, τῆς ἀντιθέτου εἰς τοὺς βυρωνικοὺς καὶ τοὺς σελλεϊκοὺς παροξυσμούς. Ἡ ἀρχιτεκτονική του διαπνέεται ἀπὸ τὴν καθαρότητα τῶν γραμμῶν καὶ τὴν εἰς ὅλα ἰσορροπίαν τῶν κλασσικῶν, τῶν αἰωνίων διδασκάλων. Μετὰ τὸ ἄνθισμα τοῦ προρραφαηλιτισμοῦ, τοῦ ὁποίου μέγας πρωθιεράρχης ὁ Ruskin, πῶς νὰ παραλίπωμεν καὶ ἁπλῆν κἂν μνείαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Valter Pater; Εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ὡραιοπαθής· τὸ ὕφος τοῦ λόγου του προσπίπτει εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν μεμυημένων ὡς μουσικὴ σοφή. Ἡ φιλοσοφία του, ὡς κριτικοῦ, πρωτότυπος ἀνάπτυξις τῆς γαλλικῆς αἱρέσεως, τῆς ὁποίας διαλαλητὴς ὁ Θεόφιλος Γκωτιέ, «ἡ τέχνη διὰ τὴν τέχνην». Τὴν ἀρχὴν ὅτι ὁ καλλιτέχνης ζῇ ἔξω καὶ ὑπεράνω τῆς ἠθικῆς ἔφερεν εἰς τὰ ἄκρα μαθητὴς τοῦ Pater, ὁ Ὀσκὰρ Οὐάϊλδ. Παραμερίζοντες τὴν καθαρῶς ποιητικὴν παραγωγήν του καὶ τὴν τραγικὴν καταστροφὴν εἰς τὸ δρᾶμα τοῦ βίου του, ἐξαίρομεν τὴν παραδοξολόγον συχνὰ καὶ σοφιστικήν, ἀλλὰ παρρησιαστικὴν καὶ ὀξυδερκεστάτην κριτικήν του. Ὁ Σαμουὴλ Butler, ὁ φημισμένος συγγραφεὺς τοῦ «Erewhon», συγκρίνεται πρὸς τὰ θέλγητρα τῆς σκέψεως τοῦ Οὐάϊλδ, εὐσταθέστερος αὐτοῦ θεωρούμενος καὶ περισσότερον ἰσορροπημένος. Ἀλλ' ἡ ἀγγλικὴ λογοτεχνία διακρίνεται κυρίως διὰ τὴν πλουσίαν ἀνάπτυξιν τῶν μονογραφιῶν καὶ βιογραφικῶν δοκιμίων περὶ ἐξόχων ἀνδρῶν, ὅπου εὑρίσκουν τρόπον κριτικοὶ ἐμπειροτέχναι νὰ συνδυάζουν πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἐπισταμένου προσωπογράφου τὴν δεξιωσύνην τοῦ εὐφαντάστου καλλιτέχνου. Σπουδαῖον δὲ εἶναι τὸ φαινόμενον, δυνάμενον καθολικῶς νὰ ἐφαρμοσθῇ, τῆς κριτικῆς ἐπιδόσεως εἰς τὴν διάκρισιν τῆς ρυθμικῆς ἐπανόδου, κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τῆς ἱστορίας τῆς ἀγγλικῆς λογοτεχνίας, τῶν διαφόρων κυριαρχούντων ἑκάστοτε ἰδανικῶν, κλασσικοφίλων, ρωμαντικῶν, θετικιστικῶν, μυστηριακῶν καὶ παντὸς εἴδους ρευμάτων, καθὼς τὰ πραγματεύεται εἰς τὸ ὡραῖον βιβλίον του «Ἡ ψυχολογικὴ ἐξέλιξις καὶ ἡ λογοτεχνία εἰς τὴν Ἀγγλίαν» ὁ Γάλλος ἀγγλολόγος Καζαμιάν.

Ἡ γερμανικὴ λογοτεχνία, καθὼς τὴν θαυμάζομεν, ἀνεγεννήθη, ἤ, καλύτερον, ἐδημιουργήθη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Εἶναι τὸ γέννημα καὶ τὸ θρέμμα τῆς κριτικῆς. Κορυφαῖοί της, ὁ πρίγκιψ τῶν κριτικῶν, καθὼς ἐχαρακτήρισεν ὁ Μακώλαιϋ τὸν Λέσινγγ, καὶ ὁ Ἕρδερ, ὁ Σατωβριὰν τῆς Γερμανίας, καθὼς ἐπωνομάσθη, σοφώτερος τοῦ Γάλλου, καί, ὡς ἐκεῖνος, ποιητής. Πρῶτος κατέρριψε τὸ ἀποκλειστικὸν κῦρος τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου. Ἔδωκε νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὰ παραδείγματα τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν καὶ ἀποκατέστησε πρότυπον τὸν Σαίξπηρ. «Ὁ Λαοκόων» του, γράφει ὁ Γκαῖτε, μᾶς ἐθάμβωσεν ὡς τηλαυγὴς ἀκτὶς τιναχθεῖσα ἀπὸ τὴν ἀχλὺν τῶν νεφῶν». Παραπλεύρως ὁ Ἕρδερ διανοίγει ἀπειρομεγέθεις ὁρίζοντας εἰς τὴν κριτικὴν ἔρευναν. Παρὰ τὰ κλασσικὰ ἀριστουργήματα τῶν ἀρχαίων, ἀναστυλώνει τὴν ἑβραϊκὴν ποίησιν. Παρὰ τὸν Ὅμηρον τὸν Ὄσσαν. Ἡ συμπάθεια τὸ πρῶτον ἐμφανίζεται ὡς διέπουσα γραμμή, ὡς ἀρχὴ τῆς κριτικῆς. Πρῶτος τονίζει τὴν ἐξαιρετικὴν σημασίαν τῶν ἀνωνύμων ᾀσμάτων τῶν διαφόρων λαῶν. Τιμᾶται ὡς πατὴρ τῆς βραδύτερον λαμπρῶς ἀναπτυχθείσης συγκριτικῆς φιλολογίας, τῆς ὁποίας θέμα ἡ ἐξέτασις τοῦ ἀλληλενδέτου καὶ τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν λογοτεχνικῶν προϊόντων μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐθνῶν. Ἡ κριτικὴ ἐπιστήμη καὶ τέχνη εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν δύο κορυφαίων ποιητῶν, τοῦ Σίλλερ καὶ τοῦ Γκαῖτε, συμπληρώνεται καὶ προβιβάζεται. Ὁ Κὰντ ποδηγετεῖ τὸν Σίλλερ εἰς τὰς αἰσθητικὰς μελέτας καὶ τὰς κριτικὰς διακρίσεις του. Ἡ ἀλληλογραφία Γκαῖτε καὶ Σίλλερ προικοδοτεῖ τὴν παγκόσμιον πνευματικὴν κίνησιν διὰ θησαυροῦ κριτικῶν στοχασμῶν καὶ παρατηρήσεων, κάποτε δραματικῶς συγκρουομένων. Αἱ δὲ συνομιλίαι τοῦ Γκαῖτε μὲ τὸν Ἔκκερμαν ἀποτελοῦν ἀδιάσειστον κριτικὸν οἰκοδόμημα. Ἐκ τῶν πρώτων δίδει ὁ Ἕγελος εἰς τὴν «Ποιητικήν» του τὸν ἄριστον χαρακτηρισμὸν τῶν Διοσκούρων ὁμοεθνῶν του, καὶ θαυμαστὴν εἰκόνα τοῦ Δάντη, εἰς ἀντίρροπον τῆς μονονουχὶ καταφρονητικῆς ἀδιαφορίας τοῦ αὐτοῦ φιλοσόφου καὶ ἄλλων ἐπισήμων ὁμοεθνῶν του πρὸς τὴν ποίησιν τῶν Ρωμαίων, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐπιδεικνυομένην καὶ εἰς τὸν Εὐριπίδην ἀβάσιμον ἀντιπάθειαν. Οἱ ἀδελφοὶ Σλέγελ εἶναι οἱ ἡγήτορες τῆς κυριαρχησάσης ἀκράτου ρωμαντικῆς σχολῆς εἰς τὴν τέχνην καὶ τὴν σκέψιν καθόλου, μετὰ τὸν συγκερασμένον ρωμαντισμὸν τοῦ Σίλλερ καὶ τῆς νεότητος τοῦ Γκαῖτε. Γνωστὸν δὲ ὅτι καυχῶνται οἱ Γερμανοὶ ὅτι ἐπολιτογράφησαν εἰς τὴν χώραν των τὸν Σαίξπηρ καὶ πρῶτοι τὸν ἀνεστύλωσαν εἰς τὰ παγκόσμια ὕψη, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐξακολουθεῖ νὰ ἀκτινοβολῇ. Τὰ προλεγόμενα τοῦ Βόλφ εἰς τὰ Ὁμηρικὰ ἔπη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἔδωκαν νέαν εἰκόνα καὶ νέαν ἀντίληψιν τοῦ Ὁμήρου: ρωμαντικήν, δημοκρατικήν, ἑρδεριανήν, θὰ ἠμπορούσαμεν μὲ ἓν ἀπὸ τὰ τρία ὀνόματα νὰ τὴν χαρακτηρίσωμεν. Οἱ Γάλλοι ἀντιποιοῦνται τὰ πρωτεῖα πρὸς τὴν βολφιακὴν αἵρεσιν. Ἀδιάφορον. Ἠνοίγησαν ἀπέραντοι ποικίλαι δίοδοι καὶ ἀδιέξοδοι εἰς τὸ κληθὲν Ὁμηρικὸν ζήτημα. Ἀφ' ἑνὸς ἱστορικοὶ μὲ τὴν κριτικήν των καὶ ἀφ' ἑτέρου αἰσθητικοὶ μὲ τὴν ἐνόρασίν των ἐρίζουν διαρκῶς διὰ τὸν Ὅμηρον. Οἱ πρῶτοι ὑποστηρίζουν ὅτι τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα εἶναι ἀνώνυμα δημοτικὰ τραγούδια, καὶ Ὅμηρος ὁ ἰωνικὸς λαός. Οἱ δεύτεροι παραμένουν πιστοὶ εἰς τὴν παλαιὰν ἑλληνορρωμαϊκὴν παράδοσιν. Ὁ Ὅμηρος εἶναι ὁ βασιλεὺς τῶν ποιητῶν, ὁ εἷς καὶ μόνος δημιουργὸς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας μὲ ὅλα των τὰ ἐπεισόδια. Πρὸ ὀλίγου ἀκόμη καιροῦ οἱ δεύτεροι ἐθεωροῦντο γελοῖοι εἰς τοὺς ἀντιθέτους κύκλους. Τὸ τελευταῖον πρό τινος δημοσιευθὲν βιβλίον τοῦ Βίκτωρος Μπεράρ, τοῦ καταναλώσαντος 40 ἔτη ζωῆς εἰς τὴν ἀνατόμον μελέτην τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν, κυρίως τῆς Ὀδυσσείας ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἐπιγράφεται «Ἡ ἀνάστασις τοῦ Ὁμήρου». Ἀναγινώσκομεν εἰς τοῦτο: «Μέχρι τοῦ 1890 οἱ κριτικοὶ ἱστορικοὶ κυριαρχοῦν ἐπὶ τῶν αἰσθητικῶν. Ἀπὸ τοῦ 1890 ἡ ἑνωτικὴ πίστις, ἀκμαία ἀναγεννηθεῖσα, ἀγωνίζεται νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὸν ποιητὴν τὰ ἔργα του καὶ τὴν δόξαν του». Παρὰ τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα ἐξακολουθεῖ νὰ χύνεται πολλὴ μελάνη δι' ἄλλο ζήτημα, ἐπίσης πολυθόρυβον, ἀλλὰ μέχρις ὥρας χωρὶς θετικὸν ἀποτέλεσμα, τὸ Σαιξπηρικόν. Μᾶς ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ἀμερικήν, καὶ θέμα του εἶναι: Τὰ σαιξπηρικὰ δράματα δὲν τὰ ἔγραψεν ὁ Σαίξπηρ. Ρίπτομεν ταχὺ βλέμμα εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Νίτσε. Περὶ τὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνος διεσάλευσεν, ἀνεστάτωσε καὶ νέαν ὤθησιν ἔδωκεν εἰς τὴν φιλοσοφικήν, τὴν ποιητικὴν καὶ τὴν κριτικὴν σκέψιν. Ὅ,τι κυριώτερον ἐδῶ ἐνδιαφέρει, ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ τοῦ Νίτσε, εἶναι, μ' ἕνα λόγον, ἡ Νέμεσις τῆς κριτικῆς τοῦ Λέσινγγ. Ὅσον αὐτὸς ἐπολέμησε τοὺς Γάλλους μὲ τὸ φιλόπατρι μένος του, τόσον ἐκεῖνος τοὺς περιπτύσσεται, ὡς νὰ ἦσαν τρόπον τινὰ ἀντίδοτα τῆς δυσφορίας ποὺ τοῦ προξενοῦν ὁλόγυρά του, ἐκτὸς τοῦ Γκαῖτε, οἱ διανοούμενοι ὁμοεθνεῖς του. Εἶναι οἱ ποιηταὶ τῆς κλασσικῆς περιόδου, κυριώτατα, οἱ ἠθικολόγοι διανοηταὶ τοῦ ΙΗ', οἱ μυθιστοριογράφοι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀπὸ τοῦ Στάνταλ μέχρι τοῦ Μωπασσάν. Ἀφιερώνει λυρικὰ ἐγκώμια εἰς τὸν Ἅϊνε και τὸν Βύρωνα καὶ ἀποκαλύπτεται πρὸ τοῦ Ντοστογιέφσκη. Ὁ ποιητὴς Στέφαν Γκεόργκε ἐδημιούργησε σχολὴν ἀριστοκρατικῆς, οἱονεὶ μυστηριακῆς ἀντιλήψεως τῆς αὐτονομίας τῆς τέχνης καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πραγματείας θαυμαστῶν του, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτοστατοῦσιν ὁ φιλόσοφος Σίμμελ καὶ ὁ Γκοῦντολφ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἁϊδελβέργης, τιμώμενος ὡς συγγραφεὺς κριτικῶν βιβλίων συγκεκροτημένων, στερεῶν, ἐπὶ θεμελίων ὁποῖα τὰ περὶ Σαίξπηρ, Γκαῖτε, Ἰουλίου Καίσαρος, Γκεόργκε. Ὁ Λούντβιγ, ἀκάματος πολυγράφος, εὐρωπαϊκῆς φήμης, μεταξὺ τῶν πρωτοπόρων καταλέγεται, οἵτινες, ὡς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ γηραιοῦ, ἀλλ' ἀγηράτου κατ' οὐσίαν Πλουτάρχου, προσέδωκαν νέαν λάμψιν εἰς τὴν βιογραφίαν. Ἐκ τῶν νεωτέρων μυστῶν τῆς κριτικῆς θὰ ἔπρεπεν ἐδῶ νὰ μνημονευθῇ ὁ Στέφαν Zweig («τέλειον κριτικὸν» τὸν ὀνομάζει ὁ Romain Roland) καὶ ὁ Ἀλφρέδος Κέρρ, διὰ τὴν καθολικὴν μόρφωσίν του, ὡς φημίζεται, καὶ τὴν εὑρετικὴν εὐστροφίαν τῆς φαντασίας του. Πρεσβεύει καὶ οὗτος ὅτι «ὁ ἀληθὴς κριτικὸς εἶναι ποιητής· τουτέστι δημιουργός».

Τροχάδην παρερχόμενοι τὴν ἀχανῆ Ρωσίαν, ἐκλέγομεν τρία μόνον σημεῖα ἀντιπροσωπευτικὰ ὁπωσδήποτε τῆς κινήσεως ἡ ὁποία μᾶς ἀπασχολεῖ. Ρίπτουν καὶ ἀπὸ τὸ παρελθὸν εἰς τὸ παρὸν τοὺς ὄγκους τῶν σκιῶν του. Εἶναι ὁ μέγας κριτικὸς Μπιελίνσκη (1810—1848), εὐμετάβλητος, καθιερώνων καὶ ἀπορρίπτων εἴδωλα, πάντοτε εἰλικρινής. Ἡ ἐπίδρασίς του ἀνυπολόγιστος. Ἡ μεγάλη πλειὰς τῶν συγγραφέων τοῦ καιροῦ ἐκείνου, μᾶς λέγουν, μὲ τὸν Γκόγκολ, τὸν Τουργκένιεφ, τὸν Νεκράσωφ, τὸν Ντοστογιέφσκη, καὶ πόσων ἄλλων, ἐμορφώθη εἰς τὴν σχολήν του. Ὁ ἐπικὸς Τολστόη εἶναι ὁμοῦ καὶ ὁ σατιρικὸς ἀρνητὴς καὶ καύχημα τοῦ αἰῶνος. Τίποτε δὲν ἀντέχει εἰς τὰ ὑπερκριτικά του κτυπήματα, ἀπὸ τοῦ Σαίξπηρ μέχρι τοῦ Βερλαίν. Ὁ ζῶν Μερεζκόφσκη, συνάπτων τῆς φυλῆς του τὴν μυστικοπάθειαν πρὸς εἶδός τι νιτσεϊκοῦ ρωμαντισμοῦ, ἐκδηλώνεται ὡς ὁ ἄριστος μελετητὴς τῆς μεγάλης δυάδος Τολστόη καὶ Ντοστογιέφκη, καὶ εἶναι ὁ κριτικὸς ὁμολογητὴς τῶν «Αἰωνίων συντρόφων», Γκαῖτε, Βύρωνος, Φλωμπὲρ καὶ συντροφίας.

Εἰς τὴν Ἀμερικὴν τὰ δύο ὀνόματα τοῦ Ἔμερσον, μὲ τοὺς «ἀντιπροσωπευτικοὺς» ἥρωάς του, καὶ τοῦ Ἔδγαρ Πόε, ποὺ εἰσάγει εἰς τὴν ὑποσυνείδητην ὁρμὴν τῆς ποιήσεως τὸ ἐνσυνείδητον τῆς διανοήσεως, εἶναι ὡς δύο κύματα, παρ' ὅλον τὸν ὄγκον της, μιᾶς θαλάσσης, ὁποία ἡ ἀμερικανικὴ λογοτεχνία καὶ ἀπὸ τῆς κριτικῆς της ὄψεως.

Κυρίως λογοτεχνικὴ κριτικὴ καὶ ἱστορία τῆς λογοτεχνίας, ὅσον καὶ ἂν σχετίζωνται, εἶναι πράγματα κάπως διαφορετικά. Ὁ λογοτέχνης κριτικὸς εἶναι περισσότερον ἐλεύθερος εἰς τὰ βήματά του, ἐκεῖ ὅπου ὁ ἱστοριογράφος προβαίνει μεθοδικώτερον, ὡς νὰ ἀκούῃ εἰς ἀπαραίτητον ἀνάγκην ἀλληλουχίας καὶ συντάξεως. Εἰς στοιχειώδη ἔκθεσιν, ὁποία ἡ παροῦσα, συχνὰ ἴσως θὰ κάμνωμεν ἐντύπωσιν ὅτι, ὁμιλοῦντες περὶ τῆς κριτικῆς, συγχέομεν τὰ πράγματα, φέροντες τὸν λόγον εἰς ἀντικείμενα τῆς δικαιοδοσίας περισσότερον τοῦ ἱστορικοῦ καὶ τοῦ καλολόγου ἢ τοῦ κυρίως κριτικοῦ, καὶ τἀνάπαλιν.

Digitized by Google

λιν. 'Αλλ' ἡ σύγχυσις, ἂν ὑπάρχῃ τοιαύτη, εἶναι ἀναπόφευκτος. Καὶ τὴν δικαιολογεῖ ἐπαρκῶς μεγάλου κύρους κριτικός, ὁ Μπρυνετιέρ, ὡς ἑξῆς: «Κριτικὴ μὴ ἐφαρμόζουσα αἰσθητικὴν θεωρίαν δὲν εἶναι κριτική. Καὶ ἡ αἰσθητικὴ μετεωρίζεται ἀβάσιμος, ὁσάκις δὲν ἀποβλέπει καὶ δὲν στηρίζεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας. Κριτική, αἰσθητικὴ καὶ λογοτεχνικὴ ἱστορία δὲν ἔχουν ἀντικείμενον καὶ δὲν ὑφίστανται πραγματικῶς, εἰς μὴ συγχωνευμέναι».

Εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν ἀξίων νὰ τὰ μνημονεύσωμεν ἐδῶ ἀντικειμένων τῆς ἐξελίξεως τῆς κριτικῆς εἰς τὴν Γαλλίαν, εὑρίσκομεν τὸ συντεθὲν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Du Bellay, εἰς τὰ 1550, διάγγελμα τῆς ρονσαρδικῆς πλειάδος «Ὑπεράσπισις καὶ διαφήμισις τῆς γαλλικῆς γλώσσης», ἐκ τῶν πρώτων καρπῶν τῆς 'Αναγεννήσεως, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν μεγάλων 'Ιταλῶν, τοῦ Δάντη, τοῦ Πετράρχη, τοῦ 'Αριόστου. Ἡ δόξα τοῦ Ρονσάρ, παρ' ὅλον της τὸ μεσουράνημα, ἐξηφανίσθη μετ' ὀλίγον ἀπὸ τὸ διανοητικὸν στερέωμα, ὕστερον ἀπὸ τὴν ἀποκήρυξιν τοῦ Μπουαλῶ, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ, μετὰ δύο περίπου αἰῶνας, βαθμηδὸν καὶ ἐνδοξότερος. Τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἀπησχόλησε κατὰ πολλὰ ἡ πάλη, τὴν ὁποίαν ἤνοιξεν ὁ Perault τοῦ «Παραλληλισμοῦ ἀρχαίων καὶ νεωτέρων», μὲ τὴν ἀφελῆ, ὡς ἐτίθετο, ὑπεροχὴν τῶν δευτέρων ἐπὶ τῶν πρώτων. 'Αλλὰ δὲν ἦτο μακρὰν ἡ ἐποχή, ὅτε φιλόλογοι ἐπιφανεῖς, ὡς ὁ Σκαλίγηρος, προέκριναν τὴν «ἀβρότητα» τοῦ Βιργιλίου ἀπὸ τὴν «ἀγροικίαν» τοῦ Ὁμήρου. Ὁ ΙΗ' αἰὼν παρέρχεται μὲ τὰ φυσιολατρικὰ δόγματα τοῦ Ρουσσώ, ποὺ θὰ καρποφορήσουν πλουσίως βραδύτερον, καὶ μὲ τὴν ὀρθολογικὴν κριτικὴν τοῦ Βολταίρου, τοῦ ὁποίου τὸ πνεῦμα δὲν τὸν διαφυλάττει πάντοτε ἀπὸ τὴν ἀκρισίαν. Ἴσως ἐξιλεώνει τὸν αἰῶνα ἡ προρρωμαντικὴ κριτικὴ τοῦ Diderot, τοῦ ὁποίου σύγχρονος κριτικός, ὁ Thibaudet, δὲν εὑρίσκει λόγια νὰ τονίσῃ τὸν ζωτικόν, τὸν γόνιμον, τὸν διεισδυτικὸν νοῦν καὶ τὴν τιμὴν τοῦ ὅτι πρῶτος ἐνεκαίνισε τὴν κληθεῖσαν «κριτικὴν τῶν ὡραιοτήτων». Ἡ Γαλλικὴ 'Ακαδημία μὲ τὰ ρητορικὰ ἐγκώμιά της καὶ τοὺς λόγους της, καθ' ἑκάστην ὑποδοχὴν νέων μελῶν της, ἐδημιούργησεν ἰδιαιτέραν κριτικὴν παράδοσιν, κρατοῦσαν ἀπαραμείωτον ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της. Ὁ ρωμαντισμός, ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀνεγέννησε τὴν κριτικήν. Ἔδωκαν τὸ σύνθημα ὁ Σατωβριὰν καὶ ἡ κυρία Στάελ. Αὐτὸ τὸ κάλλος τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος δὲν ἐτονίσθη ἀξιώτερον εἰμὴ ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τοῦ ρωμαντισμοῦ. Ὁ 'Ανδρέας Σενιὲ συμβολίζει τὴν λῆξιν τοῦ παλαιοῦ καὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ νέου καθεστῶτος. Ὁ πρόλογος τοῦ «Κρόμβελλ» τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὼ ἐκτινάζεται ὡς τὸ ἐπίσημον διάγγελμα τοῦ ρωμαντισμοῦ, εἰσερχομένου εἰς τὴν σκηνὴν τῆς δράσεώς του. Ἡ κριτικὴ τοῦ Μπωντελαὶρ εἶναι κεφάλαιον συνεργῆσαν καὶ τοῦτο ὅπως μικρὸν κατὰ μικρὸν ἀνυψωθῇ ὁ ποιητὴς τῶν «'Ανθέων τοῦ Κακοῦ» εἰς ἄκρως περίοπτον θέσιν μεταξὺ καὶ συγχρόνων καὶ μεταγενεστέρων. 'Αλλὰ πληροῖ πλατὺ διάστημα, ὑπὲρ τὸ ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὁ Σαὶν-Μπέβ, ἐκ τῶν μεγίστων κριτικῶν ἐγκεφάλων τῆς ἀνθρωπότητος. 'Εν πρώτοις διαπρύσιος κῆρυξ τῆς ἀληθείας τοῦ ρωμαντισμοῦ· βραδύτερον καὶ βαθμηδὸν θιασώτης, καθὼς ἐκεῖνος ἤξευρε νὰ χειρίζεται τὴν κριτικὴν γλῶσσαν, ὑγράν, ὀλισθαίνουσαν, πολύτροπον, ὑποβλητικήν, ἀλάθητον, τῶν κληρονομηθέντων ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συμμέτρων ἰδανικῶν. Ἡ κριτικὴ τοῦ Σαὶν-Μπὲβ εἶναι ἡ φυσικὴ ἱστορία τῶν πνευμάτων, τῶν ὁποίων βίος καὶ φυσιογνωμία ἐξερευνῶνται κατὰ τὸ ἐφικτὸν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς αἰσθητικῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἔργων καὶ πληρεστέραν ὡς οἷόν τε διευκρίνισιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ ὑπὸ τῆς κριτικῆς. 'Αλλά, καὶ τοιαύτη, ἀναγνωρίζει ὁπωσδήποτε ἐλευθερίαν ἐνεργείας ἀπέναντι τῆς ἀτομικότητος, ὡς πρώτης δυσεξερευνήνου πηγῆς τῆς μεγαλοφυΐας. Τοῦτο δὲν συμβαίνει (τοὐλάχιστον κατὰ τὸ φαινόμενον) μὲ τὴν κριτικὴν τοῦ Ἱππολύτου Ταίν, ὅπου τὸ ὑποκείμενον τοῦ συγγραφέως, ὅσον καὶ ἂν εἶναι μέγα, ἀκούει εἰς τοὺς τρεῖς ἀκαταμαχήτους παράγοντας: φυλήν, περιβάλλον, ἱστορικὴν ροπήν. 'Αλλ' ἡ κριτικὴ τοῦ Ταὶν καὶ μὲ τὴν λογικὴν ἐμπειρίαν της, ὅσον καὶ ἂν εἶναι βλάστημα τῶν θετικῶν τάσεων καὶ κατακτήσεων τῆς ἐποχῆς του, ἐπιβάλλεται μὲ τὸ λαμπρόν της ἔνδυμα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον λανθάνει ἐγελοτραφὴς πανθεϊσμὸς τῆς ἰδέας, ἰσχυροποιούμενος ἀπὸ τὴν μουσικὴν γοητείαν εἰκονικωτάτης γλώσσης. Εἰς τὸ πλευρόν της ἡ κριτικὴ τοῦ Ρενάν, ἐλλειπτική, πρωτεύμορφος, παρ' ὅλην τὴν εἰς τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς ἐπιστήμης πίστιν της, προσέχεται σήμερον καὶ χαίρει τὴν συμπάθειαν περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀκαμψίαν τοῦ Ταίν. 'Αξιοθαύμαστος ἡ «'Επιστημονικὴ κριτικὴ» τοῦ Αἰμιλίου 'Εννεκέν. Ὁ Φερδινάνδος Μπρυνετιέρ, πειστικός, συστηματικός, ρητορικός, ἠγωνίσθη νὰ φορέσῃ εἰς τὴν ἐλευθεριάζουσαν κριτικὴν τὰς πέδας ἐπιστημονικῆς πειθαρχίας, διὰ τῆς ἐφευρεθείσης ὑπ' αὐτοῦ, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Δάρβιν καὶ τοῦ Χαῖκελ, ἐξελίξεως τῶν λογοτεχνικῶν εἰδῶν· καὶ ἐπί τινα καιρὸν ἡ κριτική του ἐμονομάχησε μὲ τὴν σερπετήν, εὐφάνταστον, ἀλλ' ὄχι ἀμυδρότερον βλέπουσαν ἐντυπωσιακὴν κριτικὴν τοῦ Φρὰνς καὶ τοῦ Λεμαίτρ. Ἡ ἀνάγκη βιάζει νὰ καταδικάσωμεν εἰς ἁπλῆν παράταξιν ὀνομάτων κλεινοὺς διδασκάλους, ποικιλοτρόπως ἀναδείξαντας καὶ λαμπρύναντας τὸ ἔργον τοῦ κριτικοῦ, ὁποῖοι ὁ Μπουρζέ, ὁ Αἰμίλιος 'Εννεκέν, ὁ Φαγκέ, ὁ Μωκλαίρ, ὁ Φλωμπέρ, ὁ ἀπαράμιλλος 'Ανδρέας Σουαρές, ὁ ἀώρως ἀποθανὼν πάνοπλος εἰς τὴν ἐκλεκτικὴν ὀρθοφροσύνην του Πὼλ Σουνταί, ὁ Duhamel, ὁ Massis, ὁ μπεργσονικὸς Thibaudet. Μὲ τὴν γνώμην αὐτοῦ καταλήγομεν, ἐξαίροντες ἐκ τῶν ποικίλων εἰδῶν τῆς κριτικῆς τὴν καλλιεργουμένην ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν ποιητῶν, τῶν ἀρχηγῶν διδασκάλων. Τὴν διακρίνουν βαθεῖα συμπάθεια καὶ ἡ δημιουργικὴ δύναμις τῆς τέχνης. Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

— [ΦΙΛΟΛ.] Ἡ λέξις *κριτικὴ* (τέχνη δηλαδή) καὶ *κριτικός*, ὡς ὅροι φιλολογικοί, εἶναι ἀρχαῖοι. ἐδήλουν ὅμως συνήθως ὅ,τι ἡμεῖς ὀνομάζομεν *λογοτεχνικὴν κριτικήν*, τὴν κρίσιν ποιημάτων, αἰσθητικὴν δηλαδὴ ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας αὐτῶν. 'Εντεῦθεν ἀπετέλει ἡ κριτικὴ τὸ τελευταῖον καὶ ἀνώτατον τμῆμα τῆς γραμματικῆς (φιλολογίας), ἕνεκα δὲ τούτου καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν φιλολόγων τῆς ἀρχαιότητος ἀπηξίουν νὰ ὀνομάσουν ἑαυτοὺς *γραμματικούς*, ἐλάμβανον δὲ τὸ ὄνομα *κριτικός*. Τὸ σχετιζόμενον μὲ τὰ κείμενα μέρος τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς ἐκαλεῖτο εἰς τοὺς ἀρχαίους *διόρθωσις* ἢ *διορθωτικόν*.

Ὁρισμὸς καὶ μέρη. Ἡ φιλολογικὴ κριτικὴ εἶναι τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, ὅπερ ἔργον ἔχει νὰ ἐλέγξῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ γνησιότητα τῆς παραδόσεως ἐν σχέσει πρὸς τὰ κείμενα, ἅτινα ἀποτελοῦν τὸ ὑποκείμενον τῆς ἐρεύνης τῆς ἐπιστήμης ταύτης. Ὁ ἔλεγχος οὗτος δύναται ν' ἀναφέρεται: α') Εἰς τὸ κείμενον αὐτὸ ὡς πρὸς τὰ ἐπὶ μέρους γλωσσικά του στοιχεῖα. 'Εξετάζει, δηλαδή, ἂν τοῦτο τὸ χωρίον ἢ ἐκείνη ἡ λέξις, ὅπως τὴν εὑρίσκομεν εἰς τὰ χειρόγραφα ἢ τὰς ἐκδόσεις ἑνὸς συγγραφέως, ἐγράφη πράγματι τοιουτοτρόπως ἀπὸ αὐτὸν ἢ ἔχει τὸ ἀρχικὸν κείμενον ὑποστῆ φθοράς, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ποῖαι καὶ ποῦ εἶναι αἱ φθοραὶ αὗται καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, ἀπομακρυνομένων αὐτῶν, ν' ἀποκαταστήσωμεν τὸ ἀρχικὸν κείμενον. Ὁ κλάδος οὗτος τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς ὀνομάζεται *κριτικὴ τῶν κειμένων* (Textkritik, critique textuelle) ἢ καὶ *ἐκδοτική*, διότι παρέχει τὰς μεθοδικὰς ἀρχάς, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ ἔκδοσις ἑνὸς κειμένου. β') 'Αναφέρεται εἰς τὴν πατρότητα ἑνὸς κειμένου, ἐξετάζει δηλαδή, ἂν ἓν σύγγραμμα, ἐν τῷ συνόλῳ αὐτοῦ ἢ καὶ εἰς ὡρισμένας περικοπάς, ἐγράφη ὄντως ὑπὸ τοῦ ἀνδρός, οὗ τὸ ὄνομα φέρει εἰς τὸν τίτλον, ἢ μήπως εἶναι ὑποβολιμαῖον ἢ ἔχει ὑποστῆ διασκευὰς καὶ προσθήκας καὶ ἀλλοιώσεις ὑπὸ ξένης χειρός. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς ὀνομάζεται *κριτικὴ τῆς γνησιότητος* (Echtheitskritik). γ') 'Αναφέρεται εἰς τὴν προέλευσιν τοῦ περιεχομένου ἢ καὶ τῆς μορφῆς ἑνὸς συγγράμματος, ἐξετάζει, δηλαδή, ἂν τὸ περιεχόμενον ἑνὸς συγγράμματος καθ' ὅλου ἢ ἐπὶ μέρους εἶναι ὄντως καρπὸς τῆς διανοίας τοῦ φερομένου συγγραφέως ἢ μήπως μετέφρασεν οὗτος ἢ διεσκεύασεν ἢ ἐμιμήθη ἢ ἐδανείσθη ἀπὸ παλαιότερα πρότυπα καὶ ποῖα ἦσαν ταῦτα καὶ πῶς ἐγινεν ἡ παραλαβή. Τὰ αὐτὰ ἐρωτήματα θέτει καὶ προκειμένου περὶ τῶν στοιχείων τῆς μορφῆς ἑνὸς συγγράμματος, τῆς γλώσσης δηλαδή, τοῦ μέτρου, τῆς φραστικῆς, τῆς τεχνοτροπίας, τῆς διατάξεως τῆς ὕλης, τοῦ τίτλου, τοῦ λογοτεχνικοῦ γένους κλπ. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς καλοῦμεν *κριτικὴν τῶν πηγῶν* (Quellenkritik).

Σχέσις πρὸς τὴν ἱστορικὴν καὶ λογοτεχνικὴν κριτικήν. 'Εκ τῶν εἰρημένων εἶναι προφανὴς καὶ ἡ διαφορὰ τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν ἀφ' ἑνὸς κριτικὴν καὶ ἀπὸ τὴν λογοτεχνικὴν ἀφ' ἑτέρου. Μὲ τὴν πρώτην ἔχει κοινόν, ὅτι ἀναφέρεται καὶ αὕτη εἰς διαπίστωσιν καὶ ἐξακρίβωσιν πραγμάτων, ἀλλὰ τὰ πράγματα, ποὺ ἐλέγχει καὶ ἐξακριβώνει ἡ φιλολογικὴ κριτική, δὲν εἶναι ἱστορικὰ γεγονότα καὶ συμβάντα (ὅπως εἰς τὴν ἱστορικὴν κριτικήν), ἀλλ' ἀναφέρονται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τὰ κείμενα καὶ τὰς τύχας αὐτῶν, καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, ὄχι ὡς πρὸς τὴν σύμπτωσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν (ἂν δηλαδὴ ὄντως συνέβη κλπ.), ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν θέσιν αὐτοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὅλον τοῦ συγγράμματος καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸν συγγραφέα. Ἰσχύει δηλαδὴ καὶ ἐδῶ ἡ βασικὴ διαφορά, ποὺ χωρίζει τὴν ἱστορικὴν ἐπιστήμην ἀπὸ τῆς φιλολογίας. Αὐτὸ βεβαίως δὲν ἀποκλείει ὁ φιλόλογος νὰ μετέλθῃ κάποτε, χάριν τῆς ἐργασίας του, ἱστορικὴν κριτικήν, ὅπως καὶ ὁ ἱστορικὸς φιλολογικήν. Ἡ φιλολογικὴ κριτικὴ ἐξ ἄλλου εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς ἱστορικῆς, καθὼς καὶ τῆς λογοτεχνικῆς.

Μὲ τὴν λογοτεχνικὴν κριτικὴν ἔχει κοινὸν ἡ φιλολογική, ὅτι ἀσχολεῖται, ὅπως καὶ ἐκείνη, μὲ τὰ κείμενα, τὴν μορφὴν αὐτῶν καὶ τὸ περιεχόμενον, διαφέρει ὅμως αὐτῆς ὅτι, ἐνῷ ἡ λογοτεχνικὴ κριτικὴ ζητεῖ νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν κατανόησιν καὶ καλαισθητικὴν ἀπόλαυσιν τοῦ κειμένου, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς κρίσεις περὶ τῆς αἰσθητικῆς (πολλάκις δὲ καὶ φιλοσοφικῆς, ἠθικῆς κλπ.) ἀξίας τοῦ ἔργου, καὶ ἐργάζεται μὲ ἐννοίας ἀξιολογικὰς (ὡραῖον, ἄσχημον, ἐπιτυχές, πρέπον κλπ.), ἡ φιλολογικὴ κριτικὴ ἀρκεῖται εἰς διαπίστωσιν πραγμάτων καὶ γεγονότων, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀξίας ἢ ἀπαξίας τοῦ ἔργου, ἐργάζεται δὲ μὲ τὰς ἀντικειμενικωτέρας πάντως ἐννοίας τοῦ ἀληθοῦς, βεβαίου, γνησίου, ἐφθαρμένου κλπ. Μὲ τὸν ἔλεγχον τοῦ κειμένου, τῆς γνησιότητος καὶ τῶν πηγῶν ἑνὸς ἔργου σταματᾷ τὸ ἔργον τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς, διὰ ν' ἀρχίσῃ τὸ ἔργον τῆς ἑρμηνευτικῆς (ἥτις ὅμως ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς διεξάγεται), μετὰ δὲ ταύτην ἀκολουθεῖ ἡ ἱστορικὴ (γραμματολογία) καὶ αἰσθητικὴ (λογοτεχνικὴ κριτικὴ) ἐκτίμησις τοῦ ἔργου. 'Εξ ἄλλου, τὸ ἔργον τῆς λογοτεχνικῆς κριτικῆς ἀσκεῖται κυρίως εἰς σύγχρονα ἔργα καὶ διὰ πρακτικοὺς σκοπούς, ἐνῷ ἡ φιλολογικὴ κριτικὴ εἶναι ἐπιστήμη ἱστορική.

Α'. Κριτικὴ τῶν κειμένων (*Textkritik*). 'Επειδὴ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς μεσαιωνικῆς κατὰ τὸ πλεῖστον γραμματείας δὲν διεσώθησαν τὰ αὐτόγραφα, ἀλλὰ μεσολαβεῖ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν σωζομένων χειρογράφων μέγας ἀριθμὸς χειρογράφων, τὸ ἔργον τῆς κριτικῆς τῶν κειμένων (ἡ ἀποκατάστασις δηλαδὴ κειμένου ποὺ νὰ πλησιάζῃ, κατὰ τὸ δυνατόν, τὸ κείμενον τοῦ αὐτογράφου) ἀποβαίνει δύσκολον. Πρὸς τοῦτο ἡ κριτικὴ πρέπει νὰ στηριχθῇ εἰς τὴν παράδοσιν, τὴν ὁποίαν τὰ χειρόγραφα, ἀντιγραφόμενα τὸ ἓν ἀπὸ τὸ ἄλλο, διὰ τῶν αἰώνων διετήρησαν καὶ νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν διαφόρων γραφῶν τῆς παραδόσεως ἢ καὶ νὰ ζητήσῃ, παραμερίζουσα τὴν παράδοσιν, ν' ἀνεύρῃ δι' εἰκασίας τὴν γραφὴν τοῦ πρωτοτύπου. Τριπλοῦν ἄρα εἶναι τὸ ἔργον τῆς κριτικῆς τῶν κειμένων: α') ὁ ἔλεγχος τῶν ὑπαρχόντων χειρογράφων καὶ ἄλλων φορέων τῆς παραδόσεως (*ἀποκατάστασις*, recensio)· β') ἡ κρίσις μεταξὺ τῶν παραλλαγῶν, ποὺ παρουσιάζουν εἰς τὰς ἐπὶ μέρους περιπτώσεις οἱ ἀληθινοὶ φορεῖς τῆς παραδόσεως, καὶ ἡ προτίμησις ταύτης ἢ ἐκείνης, ὡς τῆς γνησίας (*ἐξέτασις*, examinatio)· γ') ἡ διαπίστωσις, ὅτι ἡ παράδοσις παρέφθειρε ἢ ἠλλοίωσε τὸ γνήσιον κείμενον τοῦ συγγραφέως καὶ ἡ δι' εἰκασίας ἄρσις τῆς φθορᾶς ταύτης (*διόρθωσις*, emendatio).

α') *'Αποκατάστασις*. Συλλογὴ τοῦ ὑλικοῦ. Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ φιλολόγου, ποὺ θέλει νὰ καταρτίσῃ ἔκδοσιν κριτικὴν ἑνὸς κειμένου, εἶναι νὰ ζητήσῃ νὰ συγκεντρώσῃ τὸ ὑλικὸν ὅλον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ γίνῃ κατόπιν ἡ ἐπιλογὴ τῶν φορέων τῆς παραδόσεως. Διαιρεῖται δὲ τὸ ὑλικὸν τοῦτο εἰς δύο τάξεις, εἰς τὴν λεγομένην *ἄμεσον παράδοσιν* (direkte Überlieferung) καὶ τὴν *ἔμμεσον παράδοσιν* (indirekte Überlieferung).

Εἰς τὴν ἄμεσον παράδοσιν ἀνήκουν κυρίως μὲν τὰ χειρόγραφα τοῦ κειμένου, κατὰ περιστάσεις δὲ καὶ παλαιότεραι ἐκδόσεις, ἐπέχουσαι θέσιν χειρογράφου ἀπολεσθέντος. Τὰ χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν συγγραφέων εὑρίσκονται κατεσπαρμένα εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης, τὸ ἔργον δὲ τοῦ φιλολόγου εἶναι νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ὕπαρξιν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν χειρογράφων, ποὺ περιέχουν τὸ κείμενον. Τῶν χειρογράφων τούτων πρέπει κατόπιν ὁ φιλόλογος νὰ ἔχῃ πλήρη ἢ μερικὴν *ἀντιβολὴν* (collatio), ἀκριβεστάτην δηλαδὴ σύγκρισιν τοῦ κειμένου ἑκάστου χειρογράφου πρὸς τὸ κείμενον μιᾶς οἱασδήποτε ἐντύπου ἐκδόσεως (ὅταν πρόκειται περὶ κειμένου κατὰ πρώτην φορὰν ἐκδιδομένου θὰ καταρτίσῃ ὁ φιλόλογος ἀντίγραφον τούτου). Εἰς τὴν ἔντυπον ταύτην ἔκδοσιν θὰ σημειώσῃ ὁ ἀντιβάλλων εἰς τὰ περιθώρια ἢ εἰς παρέμβλητα λευκὰ φύλλα ὅλας τὰς ἀποκλίσεις, ποὺ παρουσιάζει τὸ κείμενον τοῦ χειρογράφου, παραλείψεις, προσθήκας, ὀρθογραφικὰ σφάλματα, διαφορὰς εἰς τὴν στίξιν, σβησίματα, διορθώσεις ἐν τῷ κειμένῳ κλπ. Εἰς τὴν ἰδίαν ἔντυπον ἔκδοσιν δύναται νὰ σημειωθῇ καὶ ἀντιβολὴ καὶ πρὸς δεύτερον, τρίτον κλπ. χειρόγραφον. Τὰς παλαιοτέρας ἐπίσης ἐκδόσεις πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει του ὁ προτιθέμενος νὰ ἐκδώσῃ ἕνα συγγραφέα, πρῶτον διότι πολλάκις διασῴζουσιν αὗται γραφὰς χειρογράφων, ἅτινα κατόπιν ἀπωλέσθησαν. 'Εκτὸς τούτου χρήσιμος εἶναι ἡ ἐξέτασις τῶν παλαιοτέρων ἐκδόσεων πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν διορθώσεων καὶ τῶν πρώτων αὐτῶν εὑρετῶν, ποὺ εἶναι καθῆκον τοῦ ἐκδότου. 'Απαραίτητος δ' εἶναι αὕτη εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς ἱστορίας τοῦ πρὸς ἔκδοσιν κειμένου ἀπὸ τῆς πρώτης ἐκδόσεως (editio princeps), μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐκδότου, τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς προσέφερεν ἕκαστος φιλόλογος κλπ. Τὴν ἱστορίαν ταύτην ὀφείλει νὰ παρέχῃ ὁ ἐκδότης εἰς εἰδικὸν κεφάλαιον τῶν προλεγομένων τῆς ἐκδόσεώς του.

Εἰς τὴν ἔμμεσον παράδοσιν ἑνὸς κειμένου ἀνήκουν παλαιαὶ μεταφράσεις, διασκευαὶ καὶ ἐπιτομαί, γενόμεναι ἐπὶ τῇ βάσει χειρογράφων ἀπολεσθέντων τώρα, ἐκλογαὶ μεσαιωνικαί, μνεῖαι χωρίων καὶ περικοπῶν παρὰ γραμματικοῖς, κριτικοῖς, πολυγράφοις, ὑπομνηματισταῖς, εἰς ἀνθολογίας καὶ παντοδαπῆς ὕλης συλλογάς, ἐπίσης μνεῖαι λέξεων παρὰ λεξικογράφοις καὶ σχολιασταῖς. Χρειάζεται ὅμως

Digitized by Google

μεγάλη προσοχὴ εἰς τὴν χρῆσιν τῆς ἐμμέσου παραδόσεως, διότι πολλάκις οἱ ἀρχαῖοι παραθέτουν χωρία ἀπὸ μνήμης ἢ καὶ τὰ ἀλλοιώνουν ἐνσυνειδήτως. Ἡ ἔμμεσος παράδοσις, ὅταν μάλιστα εἶναι πλουσία, συγκεντρώνεται καὶ συνεξετάζεται μετὰ τῆς ἀμέσου, παρατίθεται δὲ εἰς τὰς ἐκδόσεις συχνὰ ὡς Testimonia εἰς ἰδίαν παράγραφον τοῦ κριτικοῦ ὑπομνήματος (apparatus criticus).

Ἐπιλογὴ τοῦ ὑλικοῦ. Ἂν ἓν κείμενον ἔχῃ δι' ἑνὸς μόνον χειρογράφου παραδοθῇ, τότε τὸ ἔργον τῆς ἀποκαταστάσεως συνίσταται εἰς τὴν ἀκριβῆ περιγραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν τούτου. Περιπλοκώτερον ὅμως γίνεται, ἂν τὸ ἔργον διεσώθη εἰς πλείονα χειρόγραφα. Κάθε χειρόγραφον ἔχει ἀντιγραφῆ ἀπὸ ἓν πρότυπον, τὸ ὁποῖον εἴτε σῴζεται εἴτε ἔχει ἀπολεσθῆ. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν τὸ ἀντίγραφον δὲν ἔχει ἀξίαν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν, ἂν δὲ κάπου παρουσιάζῃ μίαν καλυτέραν γραφὴν ἢ τὸ πρότυπον, ὀφείλεται αὕτη εἰς διόρθωσιν τοῦ βιβλιογράφου. Ἡ ἐξάρτησις ἑνὸς χειρογράφου ἐξ ἄλλου ἀποδεικνύεται κυρίως ἐκ τῶν σφαλμάτων. Ἂν τὸ χειρόγραφον Α ἔχῃ ὅλα τὰ σφάλματα τοῦ Β καὶ μερικὰ ἀκόμη, τότε τὸ Α ἔχει ἀντιγραφῆ ἐκ τοῦ Β πιθανώτατα. Ὡς σφάλματα ὅμως πρέπει νὰ θεωρῶνται ὄχι τὰ ὀρθογραφικά, ἢ τὰ προφανῆ ἀβλεπτήματα, ἢ αἱ διαστροφαὶ κυρίων ὀνομάτων, ἢ λάθη περὶ τὰς καταλήξεις κλπ., ἀλλὰ τοιαῦτα, ποὺ νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων ἐκ συμπτώσεως νὰ προέκυψαν, οἷον χάσματα, προσθῆκαι οὐσιώδεις κλπ. Ἡ καλυτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα ἀπόδειξις ἐξαρτήσεως εἶναι, ὅταν εἰς τὸ ἀντίγραφον παρατηροῦνται τ' ἀποτελέσματα ὑλικῆς τοῦ προτύπου φθορᾶς. Ἐὰν μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τῶν ἐξ ὑπαρχόντων προτύπων ἀντιγραφέντων χειρογράφων παραμένουν πλείονα χειρόγραφα, τότε δεχόμεθα ὅτι ἡ παράδοσις ἔχει διακλαδωθῆ, δηλαδὴ ἐκ κοινοῦ προτύπου κατηρτίσθησαν δύο ἢ πλείονα ἀντίγραφα, ἅτινα ἢ διετηρήθησαν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, ἢ ἀπωλέσθησαν μὲν αὐτά, ἀφῆκαν ὅμως ἀπογόνους, δηλαδὴ ἔμμεσα ἢ ἄμεσά των ἀντίγραφα. Ἡ διακλάδωσις αὕτη ἐπροχώρησε καὶ κατόπιν καὶ οὕτω καταρτίζεται ἓν γενεαλογικὸν *στέμμα* τῶν χειρογράφων. Τὸ πρότυπον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ἡ πρώτη διακλάδωσις, ὀνομάζομεν *ἀρχέτυπον* (archetypus), εἶναι δὲ τοῦτο ἀπηλλαγμένον τῶν μετὰ τὴν διακλάδωσιν γενομένων σφαλμάτων. Τὸ κείμενον τοῦ ἀρχετύπου δυνάμεθα ν' ἀναπαραστήσωμεν ἀσφαλῶς σχεδὸν πάντοτε, ἂν ἡ διακλάδωσις ὑπῆρξε τοὐλάχιστον τριπλῆ (ἂν δηλαδὴ ἔχωμεν τρία τοὐλάχιστον χειρόγροφα προελθόντα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐξ αὐτοῦ A, B, C)· τότε, ὅπου συμφωνοῦν ὅλα ἢ τὰ δύο, ἔχομεν τὸ πρότυπον. Ἂν ἡ διακλάδωσις ὑπῆρξε διττή, τότε, ἐν περιπτώσει διαφωνίας, θὰ ἔχωμεν νὰ ἐκλέξωμεν μεταξὺ δύο καὶ μόνον γραφῶν (variae lectiones, Varianten). Ὅταν δύο ἢ πλείονα χειρόγραφα ἔχουν πολλὰ κοινὰ σφάλματα, ποῦ δὲν ἔχουν ἄλλα χειρόγραφα, καὶ πλὴν τούτων ἕκαστον ἔχει καὶ ἴδια σφάλματα, τότε λέγομεν ὅτι προέρχονται ἀπὸ κοινὸν πρότυπον, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα ν' ἀναπαραστήσωμεν ἐκ τῆς συμφωνίας δύο τοὐλάχιστον ἐξ αὐτῶν ἢ ἐκ τῆς συμφωνίας ἑνὸς ἐξ αὐτῶν πρὸς ἄλλο χειρόγραφον, μὴ προελθὸν ἐκ τοῦ αὐτοῦ προτύπου. Πρὸς διασάφησιν τῶν λεχθέντων βοηθεῖ ἓν τυπικὸν στέμμα τῶν κωδίκων. Ὁ ἀρχέτυπος α διεσπάσθη εἰς τρεῖς οἰκογενείας, ὧν τὴν μίαν ἀντιπροσωπεύει τὸ σῳζόμενον χειρόγραφον K, τὴν ἄλλην τὸ ἀπολεσθὲν χειρόγραφον β, οὗτινος ὅμως τὸ κείμενον δυνάμεθα ν' ἀναπαραστήσωμεν ἐκ τῶν ἀπογράφων του H, I, L, M. Τὴν τρίτην οἰκογένειαν ἀντιπροσωπεύει τὸ ἀπολεσθὲν χειρόγραφον γ, ἐξ οὗ ἀντεγράφη ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ Α, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ ἀπολεσθὲν χειρόγραφον δ, τοῦ ὁποίου τὰς γραφὰς ἔχομεν ἐκ τῆς συμφωνίας τοῦ B καὶ τοῦ ἀπολεσθέντος, ε, οὗτινος ἔχομεν δύο ἀπόγραφα ΔΕ. Τὰς γραφὰς ἐκείνας, ποῦ ἀποδεικνύονται ὡς εἰδικὰ τῶν χειρογράφων πάθη (π. χ. τὰς γραφὰς τοῦ C ἀπογράφου τοῦ Δ, τὰς γραφὰς τοῦ Δ διαφωνοῦντος πρὸς τοὺς EB, ὅπου αὐτοὶ συμφωνοῦν, τὰς γραφὰς τοῦ H διαφωνοῦντος πρὸς τοὺς ILM κλπ.) δὲν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν. Ἀλλὰ τόσον μηχανικῶς δὲν γίνεται πάντοτε ἡ ἀντιγραφὴ τῶν χειρογράφων ἀπ' ἀλλήλων. Πολλάκις συμβαίνει καὶ συμφυρμὸς (contaminatio) διαφόρων κλάδων τῆς παραδόσεως εἰς χειρόγραφον. Εἴτε διότι ὁ ἀρχέτυπος παρουσιάζει πολλάκις ποικιλίαν γραφῶν εἰς ἓν χωρίον, πλὴν δηλαδὴ τῆς ἐν τῷ κειμένῳ, παρέχεται καὶ ἄλλη γραφὴ ἄνωθεν τῶν στίχων ἢ καὶ εἰς τὸ περιθώριον, οἱ δὲ ἀντιγραφεῖς παραλαμβάνουν πότε τὴν μίαν, πότε τὴν ἄλλην γραφήν, εἴτε καὶ διότι κατόπιν ὁ βιβλιογράφος ἐγγράφει εἰς τὸ χειρόγραφόν του τὰς γραφὰς κώδικος ἀνήκοντος εἰς ἄλλην οἰκογένειαν, καὶ οὕτως ὁ ἀντιγράφων τὸ νέον τοῦτο χειρόγραφον παραλαμβάνει κείμενον ποικίλλον κατὰ χωρία.

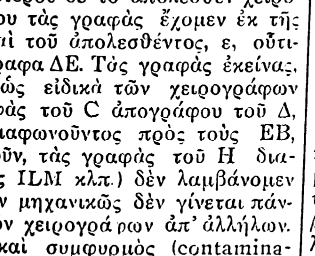

Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις βλέπομεν, ὅτι ἐκ τῶν τριῶν ὑποδιαιρέσεων τοῦ ἀρχετύπου, ἄλλοτε συμφωνοῦν εἰς τὰ λάθη οἱ βγ ἐναντίον τοῦ K, ἄλλοτε οἱ βK ἐναντίον τοῦ γ, ἄλλοτε οἱ γK ἐναντίον τοῦ β. Ἔπειτα οἱ πάπυροι, οἵτινες εἶναι πολὺ ἀρχαιότεροι τοῦ ἀρχετύπου, παρουσιάζουν γραφάς, τὰς ὁποίας εὑρίσκομεν εἰς πολὺ μεταγενέστερα καὶ χειρότερα χειρόγραφα καὶ τὰς ὁποίας ἐθεωροῦμεν ὑστερώτερα σφάλματα. Τὸ αὐτὸ ἀπαντῶμεν συχνὰ καὶ εἰς τὴν ἔμμεσον παράδοσιν. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐξέτασις τῶν ἔργων τῶν ἀνδρῶν τῆς ἀκμῆς τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας (Petrarca Βοκκακίου κλπ.), τῶν ὁποίων διεσώθησαν ἐν πολλοῖς τὰ αὐτόγραφα, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ποικιλία αὕτη γραφῶν ἀρχίζει ἤδη ἀπὸ τὸν συγγραφέα, ὅστις διαρκῶς ἐπεξεργάζεται τὸ ἔργον του καὶ ἀφοῦ ἔδωσε τοῦτο πρὸς ἀντιγραφήν.

Ἂν εἰς ταῦτα προστεθῇ τὸ γεγονὸς ὅτι δύο ἀντιγραφεῖς δύνανται ἐκ συμπτώσεως νὰ ὑποπέσουν, ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων, εἰς τὸ αὐτὸ σφάλμα, καὶ ὅτι ἀφ' ἑτέρου καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ εἰς τὸν μεσαίωνα, ὅπως κατόπιν οἱ ἀνθρωπισταί, οἱ λόγιοι ἀντιγραφεῖς εἰσῆγον ἰδίας διορθώσεις πλημμελῶς παραδοθέντων χωρίων εἰς τὸ κείμενον, θὰ πεισθῶμεν ὅτι ὁ καταρτισμὸς ἑνὸς στέμματος τῶν χειρογράφων δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολον πρᾶγμα καὶ πάντως δὲν ἠμπορεῖ νὰ γίνεται πάντοτε τόσον μηχανικῶς, ὅπως κατ' ἀρχὰς ἐνομίζετο.

β) *Ἐξέτασις. Πορίσματα καὶ κριτήρια.* Τῆς ἀποκαταστάσεως τὰ πορίσματα εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι διττά: ἢ ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ κείμενον πρέπει νὰ στηριχθῇ εἰς ἓν μοναδικὸν χειρόγραφον διατηρηθὲν (codex unicus) ἢ εἰς ἓν ἀρχέτυπον, τοῦ ὁποίου τὰς γραφὰς μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα ν' ἀναπαραστήσωμεν, ἢ τὸ κείμενον στηρίζεται εἰς δύο κλάδους τῆς παραδόσεως (Variantenträger), ὧν ἡ συμφωνία μὲν ἀποδίδει τὸ κείμενον τοῦ ἀρχετύπου, ἐν διαφωνίᾳ ὅμως ἡ γραφὴ τοῦ ἀρχετύπου παραμένει ἀμφίβολος. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν πρέπει ἡ παράδοσις νὰ ἐξελεγχθῇ ἂν εἶναι γνησία ἢ ὄχι. Ὁ ἔλεγχος αὐτὸς θ' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ παραδεδομένη γραφὴ εἶναι ἢ ἡ ἀρίστη δυνατὴ ἢ ἰσαξία πρὸς ἄλλας, ποῦ ἠμπορεῖ νὰ εὕρῃ κανεὶς δι' εἰκασίας, ἢ χειροτέρα, ἀλλ' ἀνεκτή, ἢ ἀπαράδεκτος. Οὕτω τὸ κείμενον ἢ ὑγιαίνει ἢ εἶναι ἀμφίβολον ἢ εἶναι ἐφθαρμένον. Τὸ κριτήριον τοῦ ἐλέγχου τούτου δὲν εἶναι ἀπόλυτον. Προκειμένου περὶ τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς, πρέπει ὡς βάσις νὰ λαμβάνεται ἡ γλῶσσα καὶ ἡ φραστικὴ τοῦ συγγράμματος: προκειμένου περὶ τοῦ περιεχομένου, κριτήριον εἶναι αἱ ἀποδιδόμεναι εἰς τὸν συγγραφέα (ὄχι αἱ σύγχρονοι) γνώσεις ἢ ἀντιλήψεις καὶ κατὰ πόσον συμφωνεῖ τὸ κείμενον πρὸς αὐτάς. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ ἐξέτασις ἔχει νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ δύο γραφῶν ποία εἶναι ἡ γνησία. Τὰ πορίσματα ποικίλλουν: πολλάκις ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ μία γραφὴ εἶναι σφάλμα, προελθὸν ἐκ τῆς ἑτέρας γραφῆς, ἥτις ἄρα εἶναι ἡ γραφὴ τοῦ ἀρχετύπου. Καὶ τότε ἔχομεν νὰ κάμωμεν τὴν ἐξέτασιν μιᾶς γραφῆς, ὅπως καὶ εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν. Ἄλλοτε καὶ αἱ δύο γραφαὶ εἶναι σφάλματα προελθόντα ἐκ τῆς αὐτῆς γραφῆς τοῦ ἀρχετύπου ἢ αἱ δύο γραφαὶ δὲν ἐξηγοῦνται ὡς σφάλματα μιᾶς γραφῆς ἐν τῷ ἀρχετύπῳ. Τότε τὸ κείμενον μένει ἀμφίβολον, καὶ ἂν ἡ μία ἐξ αὐτῶν ἢ διόρθωσίς τις ἱκανοποιῇ πλήρως, διότι δυνατὸν ὑπὸ τὴν ἐσφαλμένην γραφὴν νὰ κρύπτεται καλυτέρα γραφή.

Προέλευσις καὶ εἴδη σφαλμάτων. Ἂν ἡ ἐξέτασις ἀποδείξῃ ὅτι ἡ παράδοσις ἢ μέρος τῆς παραδόσεως εἶναι ἐφθαρμένη, ἀνάγκη τότε νὰ γίνῃ χρῆσις διορθώσεως πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ὀρθῆς γραφῆς. Πρὸς τοῦτο καλὸν εἶναι νὰ γνωρίζῃ ὁ φιλόλογος τὰ κυριώτερα εἴδη τῶν σφαλμάτων, ποῦ ἀπαντοῦν εἰς τὰ χειρόγραφα, ἂν καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν ὅλα τὰ δυνατὰ σφάλματα νὰ καταταχθοῦν καὶ προβλεφθοῦν καὶ ὅτι εἰς πλείστας περιπτώσεις πρόκειται περὶ μοναδικῶν φθορῶν. Αἱ φθοραὶ τῶν κειμένων δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς τρεῖς κατηγορίας: α΄) εἰς ἐκείνας, ὅσαι γίνονται ἄκοντος τοῦ ἀντιγραφέως, ἐξ ἀπροσεξίας ἢ ἀβλεψίας αὐτοῦ, ἢ δυσκολίας περὶ τὴν ἀνάγνωσιν· β΄) εἰς ἐκείνας τὰς μεταβολάς, ποῦ εἰσάγει, χωρὶς νὰ τὸ ὁμολογῇ, ὁ ἀντιγραφεὺς συνειδητά, μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ γνήσιον, κατὰ τὴν γνώμην του, κείμενον ἢ καὶ νὰ ὑποκαταστήσῃ ἴδιον κείμενον εἰς τὸ γνήσιον· αἱ μεταβολαὶ αὗται λέγονται *παρεμβολαὶ* (interpolationes)· καὶ γ΄) εἰς τάξιν μεταβολῶν, ἃς ὁ ἀντιγραφεὺς κατὰ τὸ ἥμισυ συνειδητὰ εἰσάγει εἰς τὸ κείμενον ἀπὸ πρόθεσιν ἐξομαλύνσεως, ἐξωραΐσεως, διασαφήσεως κλπ. τοῦ κειμένου, ἢ ἀπὸ τὴν μανίαν τῆς μεταβολῆς (studium novandi). Ἐννοεῖται, τὰ ὅρια δὲν εἶναι δυνατὸν πάντοτε νὰ τεθοῦν σαφῶς.

Τὰ σφάλματα τῆς πρώτης τάξεως εἶναι τὰ πολυαριθμότερα, συχνότερα καὶ τὰ σχετικῶς ἀκινδυνότερα, καθότι καὶ εὐκόλως ἀναγνωρίζονται, ἐπειδὴ καταστρέφουν τὴν γλωσσικὴν μορφὴν ἢ τὸ νόημα ἑνὸς χωρίου. Εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν ἀνήκουν: σφάλματα ὀρθογραφικὰ ἢ γενικῶς γραφικά, λάθη περὶ τὰ πνεύματα καὶ τοὺς τόνους, παραναγνώσεις κακογραμμένων λέξεων ἢ γραμμάτων, ἐναλλαγὴ ὁμοίων ἢ κακὴ ἀνάλυσις βραχυγραφιῶν, ὅταν μάλιστα αἱ λέξεις εἶναι κάπως σπανιώτεραι καὶ ἀγνωστότεραι, σφάλματα περὶ τοὺς χρόνους τῶν ῥημάτων ἢ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ὀνομάτων, σφάλματα περὶ τὴν μεταγραφὴν ἐξ ἄλλων χαρακτήρων (μεγαλογραμμάτου ἢ λατινικῆς γραφῆς π. χ.), σφάλματα περὶ τὸν χωρισμὸν τῶν ἀρχικῶς ἐν συνεχείᾳ γραφομένων λέξεων, παραλείψεις μιᾶς ἢ περισσοτέρων λέξεων, συνήθως μορίων τινῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων λέξεων, ἃς παρεῖδεν ὁ βιβλιογράφος. Συχνὰ παραλείπονται φράσεις ὁλόκληροι διὰ τὸ ὁμοίαρκτον ἢ τὸ ὁμοιοτέλευτον. Πολλάκις παραλείπεται ὁλόκληρος περικοπὴ ἐξ ὑλικῆς βλάβης τοῦ προτύπου, ἐκ πτώσεως ἑνὸς φύλλου κλπ., χωρὶς ὁ βιβλιογράφος νὰ τὸ παρατηρήσῃ. Αἱ προσθῆκαι προέρχονται κυρίως ἀπὸ «γλώσσας» (ἑρμηνείας δυσκόλων λέξεων) ἢ ἄλλας παρατηρήσεις ἀναγνωστῶν, προσγεγραμμένας εἰς τὸ περιθώριον τοῦ προτύπου, τὰς ὁποίας ὁ ἀντιγραφεὺς παραλαμβάνει εἰς τὸ κείμενον, νομίζων ὅτι ἀνήκουν εἰς αὐτὸ καὶ παρελείφθησαν κατὰ λάθος. Ἄλλοτε ἡ προσθήκη ὀφείλεται εἰς ἀντιγραφὴν καὶ τῶν δύο γραφῶν, ἃς πρὸς ἐκλογὴν τῆς μιᾶς ὁ ἀντιγραφεὺς τοῦ προτύπου εἶχεν ἀναγράψει τὴν μίαν ὑπὲρ τὴν ἄλλην, καὶ αἵτινες ἀλληλοαποκλείονται. Ἐπίσης παρατηρεῖται ἐναλλαγὴ εἰς τὴν θέσιν τῶν λέξεων, ὀφειλομένη εἴτε εἰς ἀπροσεξίαν τοῦ βιβλιογράφου, ὅστις ἀντιγράφων ἔχει ὑπ' ὄψει του ὁλόκληρον φράσιν, εἴτε εἰς τὸ ὅτι σφάλλεται περὶ τὴν τοποθέτησιν λέξεως, ἥτις παραλειφθεῖσα ἐν τῷ προτύπῳ ἐγράφη ἐν τῷ περιθωρίῳ.

Περισσότερον ἐπικίνδυνοι, ὡς δυσδιάκριτοι, εἶναι αἱ συνειδηταὶ παρεμβολαὶ εἰς τὸ κείμενον, αἵτινες εἶναι ἔργον λογίων πάντοτε ἀνδρῶν. Αἱ παρεμβολαὶ αὗται εἶναι ἐνίοτε μεταβολαὶ τοῦ κειμένου, συνήθως ὅμως εἶναι προσθῆκαι, καὶ σπανιώτερον ἀφαιρέσεις. Αἱ προθέσεις τοῦ παρεμβολέως εἶναι διαφορώταται ἑκάστοτε, ἐνίοτε δὲ ὄχι σαφεῖς. Ἄλλοτε μεταβάλλει τὸ κείμενον διὰ νὰ τὸ καταστήσῃ σαφέστερον ἢ ὡραιότερον, ὅπως ἐκεῖνος νομίζει, ὑποκαθιστῶν εἰς μίαν ἀνώμαλον σύνταξιν τὴν ὁμαλωτέραν ἢ εἰσάγων εἰς αὐτὸ λέξεις καὶ φράσεις, ποῦ συνήθως ὑπονοοῦνται, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ ἐξέπεσαν παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ συγγραφέως. Ἐκτελεῖ δηλαδὴ τὸ ἔργον ἑνὸς συγχρόνου φιλολόγου, καταρτίζοντος ἔκδοσιν ἑνὸς κειμένου. Ἄλλοτε παρεμβάλλει τὰ ἴδια εἰς τὰ ξένα, ἀποβλέπων εἰς πρακτικοὺς σκοπούς, εἰς ὁμοιομορφίαν κλπ. Ἄλλοτε πάλιν ἀποβλέπει εἰς ἄλλους σκοποὺς συγχρόνους καὶ αἱ προθέσεις του εἶναι δόλιαι ἐν πλήρει πεποιθήσει. Εἰς τὴν παραδοχὴν παρεμβολῶν πρέπει νὰ εἶναι ὁ φιλόλογος πολὺ προσεκτικός, διότι κάθε τι εἰς ἓν κείμενον, ποῦ θὰ ἠδύνατο καὶ νὰ λείπῃ, δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἐγράφη οὕτως ἀπὸ τὸν συγγραφέα, πολλοὶ δὲ καταφεύγουν εἰς ἀθετήσεις χωρίων καὶ λέξεων, ποῦ δὲν κατορθώνουν νὰ ἑρμηνεύσουν. Δι' αὐτὸ ἀπαραιτήτως πρέπει ὁ δεχόμενος παρεμβολὰς νὰ εἶναι εἰς θέσιν καὶ νὰ δείξῃ τὰς προθέσεις ἐκείνου, ποῦ τὰς παρενέβαλεν.

Τὰ κατὰ τὸ ἥμισυ συνειδητῶς διαπραττόμενα σφάλματα εἶναι: ἀφομοίωσις διαλεκτικῶν στοιχείων πρὸς τὰ τῆς κοινῆς, ἐναλλαγὴ συνωνύμων λέξεων, ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ σπανιωτέρων λέξεων καὶ ἐκφράσεων, αἵτινες ἐξομαλύνονται βαθμηδόν, ὑποκατάστασις ὁμοήχων λέξεων ἀποδιδουσῶν πάντως κάποιον νόημα, ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ ἀγνωστοτέρας λέξεως, συμφυρμὸς δύο ἢ περισσοτέρων λέξεων εἰς μίαν ἀποδίδουσαν πάντως νόημα, ἀφομοίωσις τύπου γραμματικοῦ ἀναφερομένου εἰς λέξιν ἀπώτερον κειμένην πρὸς τὴν ἀμέσως γειτονοῦσαν λέξιν κλπ.

γ΄) *Διόρθωσις.* Ἀποδειχθέντος ὅτι τὸ κείμενον εἰς ὡρισμένον σημεῖον εἶναι ἐφθαρμένον ἢ εἶναι ἀμφιβόλου γνησιότητος, ὁ φιλόλογος ἔργον ἔχει νὰ ζητήσῃ ν' ἀποκαταστήσῃ τὸ γνήσιον κείμενον δι' εἰκασίας (διόρθωσις). Ἡ διόρθωσις, αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, εἶναι δημιουργικὴ πρᾶξις, εὐτυχὴς ἔμπνευσις, ἥτις δὲν δύναται διὰ διδασκαλίας καὶ μεθόδου νὰ μεταδοθῇ καὶ νὰ ὑπαχθῇ εἰς κανόνας. Δύναται ὅμως ἡ μέθοδος νὰ καθορίσῃ τὰς προϋποθέσεις καὶ τοὺς ὅρους, οὓς πρέπει νὰ πληροῖ μία διόρθωσις, καὶ νὰ ἐξεύρῃ τοὺς λόγους, δι' οὓς μία διόρθωσις κρίνεται ἐσφαλμένη ἢ ὀλιγώτερον πιθανὴ μιᾶς ἄλλης, νὰ διδάξῃ δὲ πῶς νὰ μὴ γίνεται μία διόρθωσις. Ἡ διόρθωσις ἔργον ἔχει νὰ ἄρῃ μίαν ἀνωμαλίαν, ἀνωμαλίαν γλωσσικήν, μετρικήν, φραστικήν, ἱστορικήν, μυθολογικήν, πραγματικὴν κλπ. Ἀπαραίτητον ἄρα εἶναι νὰ κατατοπισθῇ αὕτη ἡ ἀνωμαλία, νὰ ἐξακριβωθῇ, δηλαδή, ποῦ κεῖται ἡ φθορά, ποία λέξις νοσεῖ κλπ. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ ὑπάρχουν ἀνωμαλίαι τινές, ποῦ ὁ συγγραφεὺς συνειδητὰ ἐπεδίωξεν ἢ ἐπέτρεψε (π. χ. ἐσκεμμένη ἀνακρίβεια, σκόπιμος ἀπόκλισις ἀπὸ τοῦ κανονικοῦ γλωσσικοῦ τύπου κλπ.), πρέπει ν' ἀποδειχθῇ ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ ἀνωμαλία ἀνέκυψε παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ συγγραφέως. Πολλάκις τοῦτο δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ πλήρως, ἐνίοτε ὅμως ἡ σκέψις ὅτι οὐδεὶς συγγραφεὺς ἐπιδιώκει τὴν ἀνωμαλίαν, χάριν αὐ-

Digitized by Google

τῆς ταύτης τῆς ἀνωμαλίας, ἀλλὰ μόνον διότι θέλει κἄτι ἰδιαίτερον νὰ ἐκφράσῃ, ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐξέτασιν, ἂν ἐδῶ θὰ ἠδύνατο ὁμαλῶς νὰ ἐκφρασθῇ τὸ ἴδιον πρᾶγμα ἀκριβῶς, καὶ ἂν ναί, τότε ἡ ἀνωμαλία ὀφείλεται πιθανῶς εἰς φθορὰν τοῦ κειμένου καὶ τὸ κείμενον ἄρα παραμένει ἀμφίβολον, ἐφ' ὅσον δὲν ἐξακριβοῦται, διατὶ ὁ συγγραφεὺς ἐπροτίμησε τὴν μὴ κανονικὴν ἔκφρασιν. Ὡς ἀνωμαλίας δὲν πρέπει νὰ θεωροῦμεν τὰ ἅπαξ λεγόμενα ἢ τὰ σπάνια, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ ζητοῦμεν γλωσσικὴν ὁμοιομορφίαν εἰς συγγραφεῖς, ὧν ἡ παράδοσις παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν, ὅπως ἔκαμνον οἱ Ὁλλανδοὶ φιλόλογοι εἰς τοὺς Ἕλληνας πεζογράφους. Ὁμοίως δὲν πρέπει νὰ ζητοῦμεν νὰ ἐπιβάλλωμεν τὴν ἰδικήν μας λογικὴν καὶ αἰσθητικὴν ὡς κριτήριον καὶ νὰ διαγράφωμεν ἢ μεταβάλλωμεν πᾶν ὅ,τι δὲν συμφωνεῖ πρὸς αὐτήν.

Μεταξὺ περισσοτέρων εἰκασιῶν πρέπει νὰ προτιμᾶται ἐκείνη, ἥτις πρῶτον μὲν εἶναι καλυτέρα ἀπὸ φραστικῆς καὶ πραγματικῆς ἀπόψεως, ἔπειτα δὲ ἑρμηνεύει καὶ τὴν γένεσιν τῆς φθορᾶς. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον σημεῖον, πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψει πολλὰ τεκμήρια ψυχολογικὰ (ποῖα εἶναι πιθανώτερον νὰ ἐφθάρησαν· ἐντεῦθεν προτιμῶνται αἱ διορθώσεις ποῦ εἰσάγουν δυσκολωτέρας καὶ σπανιωτέρας γραφὰς lectio difficilior), ἡ συχνότης τῶν ἰδίων σφαλμάτων εἰς τὴν αὐτὴν παράδοσιν. Ὅπου ὅμως δὲν ἱκανοποιεῖ καμμία διόρθωσις, ὁ φιλόλογος θ' ἀρκεσθῇ νὰ χαρακτηρίσῃ δι' ἑνὸς σταυροῦ τὸ χωρίον ὡς ἀνιάτως ἐφθαρμένον. Μία διόρθωσις ἐπιβεβαιοῦται διὰ τῆς συναινέσεως τῶν εἰδικῶν, τῆς προσαγωγῆς νέων ἐπιχειρημάτων ἢ τῆς ἀνευρέσεως νέων φορέων παραδόσεως, ὅπως οἱ πάπυροι. Καὶ ὄντως οἱ πάπυροι, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἐβεβαίωσαν πλείστας καὶ τολμηροτάτας εἰκασίας φιλολόγων ἢ ἀπέδειξαν ὅτι δικαίως οὗτοι προσέκρουσαν ἐκεῖ, χωρὶς νὰ εὕρουν τὴν ὀρθὴν διόρθωσιν. Ἀπέδειξαν ὅμως πολλάκις ὅτι αἱ διορθώσεις ἦσαν περιτταὶ ἢ καὶ ὅτι φθοραὶ τοῦ κειμένου παρωράθησαν ὑπὸ τῶν φιλολόγων. Εἰς παλαιοτέραν ἄλλως τε ἐποχὴν αἱ μεταβολαὶ εἰς τὸ κείμενον ἐτολμῶντο προθυμότερον, ἐνῷ βαθυτέρα ἐξέτασις τῶν πραγμάτων ἀπέδειξεν ὅτι αἱ εἰκασίαι αὗται ἦσαν περιτταί. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως καὶ αἱ περιτταὶ εἰκασίαι συνετέλεσαν εἰς τὴν βαθυτέραν ἐξέτασιν καὶ ἑρμηνείαν τῶν συγγραφέων, διότι ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν τῶν φιλολόγων εἰς φαινομενικάς τινας ἀνωμαλίας.

Ἡ χρησιμότης τῆς κριτικῆς τῶν κειμένων εἶναι προφανής. Ὄχι μόνον ὁ φιλόλογος εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ, ἂν τὸ κείμενον ποῦ χρησιμοποιεῖ εἶναι γνήσιον ἢ ὄχι, καὶ νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ δίδῃ λόγον τούτου καὶ εἰς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι, ὅσοι ἀσχολοῦνται μὲ τὰς ἱστορικὰς ἐπιστήμας, καθόλου εἰπεῖν, ἑπομένως μὲ κείμενα, πρέπει νὰ στηρίζωνται εἰς βάσεις ἀποδεδειγμένης ἀσφαλείας. Διότι καὶ ὁ γλωσσολόγος πρέπει νὰ γνωρίζῃ, ἂν ὁ τύπος οὗτος ἢ ἡ λέξις ἐγράφη ὄντως ὑπὸ τοῦ δεῖνα συγγραφέως ἢ παρεισέφρησε μεταγενεστέρως, ὡς ὁ ἱστορικὸς τοῦ πολιτισμοῦ θὰ ἐξαρτήσῃ πολλάκις τὰ πορίσματα αὐτοῦ ἀπὸ τὴν διατύπωσιν τοῦ κειμένου, ἥτις πάλιν δύναται νὰ ἐπηρεασθῇ πολὺ ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς κριτικῆς. Ἐξ ἄλλου ἡ διαπίστωσις παρεμβολῶν καὶ ἄλλων οὐσιωδῶν μεταβολῶν ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου καὶ τὴν ἀνάλογον αὐτοῦ ἑρμηνείαν.

Ἀφ' ἑτέρου ὅμως καὶ ὁ φιλόλογος, ὁ ἐπιλαμβανόμενος τῶν προβλημάτων τῆς κριτικῆς, πρέπει νὰ εἶναι ἐφωδιασμένος μὲ πολλὴν κρίσιν καὶ πλουσίαν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν. Ὄχι μόνον τῆς γλώσσης, γενικῶς, πρέπει νὰ εἶναι κάτοχος, ἀλλὰ καὶ τῆς γλώσσης τῆς ἐποχῆς, τῶν ἰδιωματισμῶν τοῦ συγγραφέως καὶ νὰ ἔχῃ λεπτὸν καὶ ὀξὺ τὸ αἰσθητήριον διὰ τὴν φραστικὴν ἑνὸς ἔργου καὶ τὰς ἀποχρώσεις τοῦ ὕφους εἰς τὰ ἐπὶ μέρους. Ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ πραγματικὰς γνώσεις, ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου τοῦ πρὸς ἔκδοσιν κειμένου, πρέπει νὰ ἔχῃ ἀφθόνους ὁ φιλόλογος καὶ τὸ ὅλον πνευματικὸν περιβάλλον, ἐν ᾧ ἐγεννήθη τὸ ἔργον, πρέπει νὰ κατέχῃ καλῶς. Ἀπαραίτητος πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ γνῶσις τῆς ἱστορίας τῆς γραφῆς, τῆς παλαιογραφίας, τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ μεσαίωνος, ὅστις διέσωσε τὰ χειρόγραφα, καὶ νὰ ἔχῃ πεῖραν περὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐκτίμησιν τῶν χειρογράφων. Ὑπὲρ πάντα ὅμως χρειάζεται νὰ ἔχῃ ἰδιοφυΐαν ἔμφυτον, ἥτις θὰ τὸν ὁδηγῇ νὰ ὀσφραίνεται τὰς φθορὰς τοῦ κειμένου καὶ νὰ ἀνευρίσκῃ διὰ μαντικῆς δυνάμεως τὸ πρέπον.

Ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ μιᾶς κριτικῆς ἐκδόσεως. Κάθε κριτικὴ ἔκδοσις κειμένου πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ προλεγόμενα (Praefatio), εἰς τὰ ὁποῖα, ἀπαραιτήτως, πρέπει νὰ ἐξετάζωνται τὰ ἀκόλουθα σημεῖα: α') Περιγραφὴ ὅλων τῶν πηγῶν τῆς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου παραδόσεως, ἀκόμη καὶ ἐκείνων, ἃς κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἀποχωρίζομεν ὡς ἄνευ ἀξίας. μὲ δικαιολογίαν σύντομον τοῦ ἀποχωρισμοῦ τούτου. Λεπτομερεστέρα πρέπει νὰ εἶναι ἡ περιγραφὴ τῶν σπουδαιοτέρων πηγῶν. β') Ἔκθεσις τῆς σχέσεως πρὸς ἀλλήλους τῶν φορέων τῆς παραδόσεως, μὲ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα καὶ καταρτισμὸν τοῦ γενεαλογικοῦ στέμματος. γ') Περιγραφὴ τῆς ποιότητος τοῦ ἀρχετύπου καὶ τῶν συνήθως ἀπαντώντων παρ' αὐτῷ σφαλμάτων. δ') Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν ὀρθογραφικῶν καὶ ἄλλων μικροσφαλμάτων, ἅτινα δὲν δηλοῦνται ἐπὶ μέρους εἰς τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα. ε') Σύντομος ἀπαρίθμησις μὲ σχετικὴν κρίσιν, διασαφουμένην διὰ παραδειγμάτων, τῶν παλαιοτέρων ἐκδόσεων, ἐνίοτε καὶ τῶν σπουδαιοτέρων ἐργασιῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ κείμενον καὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτοῦ. στ') Ἀνακοίνωσις περὶ τῆς ἐκδόσεως, ἣν ὁ ἐκδότης ὡς βάσιν εἶχε διὰ τὴν ἐκτύπωσιν, περὶ τῆς διαρκείας τῆς ἐργασίας, τῆς συμβολῆς ἄλλων ἐπιστημόνων κλπ. καὶ ζ') Κατάλογος τῶν χειρογράφων ποῦ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα κατὰ τὸ διακριτικὸν αὐτῶν γράμμα καὶ ἐπεξήγησις τῶν συγκοπῶν λέξεων καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν συγγραφέων, ὧν τὰ βιβλία συχνὰ ἀναφέρονται.

Εἰς τὸ κείμενον ἡ χρῆσις διαφόρων στοιχείων πρὸς δήλωσιν περικοπῶν ἐξ ἄλλων συγγραφέων ἢ καὶ ἀραιῶν στοιχείων δὲν συνηθίζεται. Προτιμοτέρα εἶναι ἡ τοποθέτησις ἐντὸς εἰσαγωγικῶν. Διαφόρου μεγέθους στοιχεῖα χρησιμοποιοῦνται εἰς συλλογὰς ἀποσπασμάτων πρὸς διάκρισιν τῶν κατὰ λέξιν ἀποσπασμάστων ἀπὸ τῶν ἀποδιδόντων τὸν νοῦν μόνον αὐτῶν. Ὡς κριτικὰ σημεῖα χρησιμοποιοῦμεν ἐν τῷ κειμένῳ, τὸ < > διὰ τὰς προσθήκας φιλολόγων, τὸ [ ] διὰ τὰς ἀθετουμένας λέξεις, τὸ ( ) διὰ τὰς παρενθέσεις τοῦ συγγραφέως ἢ καὶ τὰς ἀναλύσεις βραχυγραφιῶν, *** διὰ χάσματα μὴ δηλούμενα ἐν τοῖς χειρογράφοις, ... διὰ χάσματα δηλούμενα εἰς τὰ χειρόγραφα, + διὰ χωρία ἀνιάτως ἐφθαρμένα. Εἰς τὰς ἐκδόσεις παπύρων χρησιμοποιεῖται τὸ [ ] διὰ γράμματα ὑπάρχοντά ποτε ἐν τῷ παπύρῳ, ἐκπεσόντα δὲ ἕνεκα φθορᾶς αὐτοῦ, διὰ δὲ τὰς ἀθετήσεις χρησιμοποιεῖται τὸ [[ ]]. Ὅταν τὸ κείμενον παρεδόθη δι' ἑνὸς χειρογράφου, δυνάμεθα διὰ | νὰ δηλοῦμεν καὶ τὸ τέλος τῆς σελίδος τοῦ χειρογράφου. Ἡ κατανομὴ εἰς παραγράφους τοῦ κειμένου καὶ ἡ ὀρθὴ καὶ ἀκριβὴς αὐτοῦ στίξις εὐκολύνουν πολὺ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ κατανόησιν αὐτοῦ.

Ἐκ τῶν περιθωρίων χρησιμοποιοῦμεν τὸ ἐπάνω μὲν δι' ἀναγραφὴν τοῦ ἀριθμοῦ τῆς σελίδος (γωνία) καὶ ἀναγραφὴν σύντομον τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου καὶ τῶν κεφαλαίων καὶ ἐδαφίων, τῶν περιλαμβανομένων εἰς τὴν σελίδα. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν περιθώριον τοποθετοῦμεν τὴν κατὰ στίχους ἀπαρίθμησιν 5, 10, 15 κλπ., ἥτις πρέπει εἰς κάθε σελίδα ἐκ νέου ν' ἀρχίζῃ, καὶ τὰς σελίδας τῶν παλαιοτέρων ἐκδόσεων, ὅπου τοῦτο χρειάζεται. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν περιθώριον ἀνήκουν οἱ ἀριθμοὶ τῶν κεφαλαίων, ἐδαφίων ἢ τῶν στίχων, ὅταν πρόκειται περὶ ποιήματος. Εἰς τὸ κάτω περιθώριον ἀνήκει, πλὴν τοῦ κριτικοῦ ὑπομνήματος, ἰδιαιτέρα παράγραφος διὰ τὰς πηγὰς (fontes) τοῦ συγγραφέως καὶ τὰ χωρία, ποῦ ἀναφέρει, καὶ ἰδιαιτέρα διὰ τοὺς μεταγενεστέρους, οἵτινες μιμοῦνται, ἀναφέρουν ἢ παραπέμπουν εἰς χωρία τοῦ ἡμετέρου συγγραφέως (testimonia). Εἰς τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα (apparatus criticus), τὸ ὁποῖον πάντοτε πρέπει νὰ γράφεται εἰς τὴν λατινικήν, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ πρόλογος εἶναι γραμμένος εἰς ἄλλην γλῶσσαν, πρέπει ν' ἀναγράφωνται ἐν ἀρχῇ ἑκάστης σελίδος τὰ γράμματα τῶν χειρογράφων ποῦ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν προκειμένην περικοπήν. Κυρίως ὅμως πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ: α') τὰς παραλλαγὰς ἀπὸ τοῦ ἀρχετύπου, ὅσαι δὲν δηλοῦνται ἤδη εἰς τὸ κείμενον (διὰ τῶν παρενθέσεων), β') τὰς διαφόρους γραφάς, ὅσαι ἀπερρίφθησαν καὶ ὅσαι ἀκόμη εἶναι προφανῆ σφάλματα, γ') γραφὰς ἀπορριφθέντων χειρογράφων ποῦ θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν ὡς εἰκασίαι φιλολόγων, δ') εἰκασίας καὶ διορθώσεις φιλολόγων, ἀκόμη καὶ μερικὰς ἀξιολόγους ποῦ δὲν ἐγένοντο δεκταὶ εἰς τὸ κείμενον, μὲ ἀναγραφὴν τοῦ πρώτου προτείναντος, ε') ἀμφιβολίας εἰς τὴν ὀρθότητα τοῦ κειμένου, στ') συντόμους ἑρμηνευτικὰς τοῦ κειμένου παρατηρήσεις, παραπομπὰς εἰς παράλληλα χωρία, εἰς νεωτέρας ἐργασίας κλπ., ὅταν πρόκειται νὰ εὐκολυνθῇ ὁ ἀναγνώστης, καὶ δὴ ὅταν ἀναφέρωνται εἰς ὑπεράσπισιν τοῦ κειμένου ἢ μιᾶς διορθώσεως. Τουναντίον, πρέπει ν' ἀφίνωνται ἔξω τοῦ ὑπομνήματος: α') ὀρθογραφικὰ καὶ ἄλλα μικροσφάλματα, β') αἱ γραφαὶ παλαιοτέρων ἐκδόσεων ποῦ δὲν ἔχουν ἀξίαν χειρογράφου ἢ ὡς διορθώσεις, γ') αἱ γραφαὶ χειρογράφων ἀποδειχθέντων διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως χωρὶς ἀξίαν, δ') εἰκασίαι φιλολόγων προφανῶς πλημμελεῖς ἢ βασιζόμεναι εἰς παράδοσιν πτωχοτέραν καὶ χειροτέραν τῆς σήμερον γνωστῆς. Διὰ τὰ χειρόγραφα χρησιμοποιοῦνται συνήθως τὰ κεφαλαῖα γράμματα τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου, τὰ μικρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ διὰ τὰ ἀπολεσθέντα πρότυπα σῳζομένων ἀπογράφων. Τὰ συχνὰ ἐπανερχόμενα κύρια ὀνόματα δυνάμεθα νὰ συγκόπτωμεν. Ὡρισμέναι λέξεις ἐπίσης συγκόπτονται συνήθως, add (addit ἢ addunt)= προσθέτει, om (omittit ἢ omittunt)=παραλείπει, corr (correxit)=διόρθωσε, conj (ecit)=ἤ ιασε, scr(ipsit)=ἔγραψε, em(endavit)=διώρθωσε, transp (onit)=μεταθέτει, del evit)=ὠβέλισε κλπ. Ἡ παραπομπὴ ἐν τῷ ὑπομνήματι πρέπει νὰ γίνεται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν στίχων τῆς σελίδος, ὄχι εἰς τὰ ἐδάφια. Αἱ παρατηρήσεις χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ κενοῦ χώρου.

Εἰς κάθε κριτικὴν ἔκδοσιν ἀπαραίτητοι εἶναι οἱ πίνακες (indices) ἐν τέλει. Γενικῶς ἐπιβάλλεται οἱ πίνακες ν' ἀναφέρωνται εἰς τὰς σελίδας καὶ τοὺς στίχους τῆς ἐκδόσεως, ὄχι εἰς τὰ κεφάλαια. Κατὰ πρῶτον λόγον ἔρχεται ὁ πίναξ τῶν κυρίων ὀνομάτων, μὲ διάκρισιν τῶν ὁμωνύμων καὶ—ὅταν πρόκειται περὶ ὀνομάτων συχνὰ ἐπανερχομένων—δήλωσιν σύντομον τοῦ περιεχομένου. Ἂν τὸ κείμενον περιέχῃ καὶ χωρία παλαιοτέρων συγγραφέων, πρέπει νὰ καταρτίζεται τῶν χωρίων τούτων πίναξ μὲ ἀκριβῆ ἀναγραφὴν κατὰ συγγραφέα καὶ σύγγραμμα. Ὁ πίναξ λέξεων θὰ περιέχῃ ἢ ὅλον τὸν λεξιλογικὸν θησαυρὸν ἑνὸς συγγραφέως ἢ τὰς σπουδαιοτέρας μόνον λέξεις. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀναγραφὴ τῶν παραπομπῶν, ἀλλὰ πρέπει κάθε λῆμμα νὰ διαρθρωθῇ κατὰ τοὺς γραμματικούς του τύπους ἢ τὰς διαφόρους σημασίας εἰς μικροτέρας ὑποδιαιρέσεις. Ὁ πίναξ πραγμάτων εὐκολύνει τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ περιεχομένου καὶ τὴν ἀνεύρεσιν περικοπῶν ὁλοκλήρων, πρέπει δὲ νὰ συντάσσωνται τὰ λήμματα εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ προλόγου, λατινιστὶ συνήθως, ἐκτὸς ἐὰν πρόκειται περὶ ὅρων. Ἀξιομνημόνευτα γραμματικὰ φαινόμενα καὶ ἰδιωματισμοὶ καταλέγονται εἰς ἰδιαίτερον γραμματικὸν πίνακα

Β'. Κριτικὴ τῆς γνησιότητος *(Echtheitskritik).* Ἡ κριτικὴ τῆς γνησιότητος ἐξετάζει ἂν ἓν γραμματειακὸν μνημεῖον εἰς τὴν συνολικήν του ἐμφάνισιν συνετάχθη ἀπὸ τὸν συγγραφέα, εἰς ὃν ἀποδίδεται, καὶ ἂν συνετάχθη εἰς τὴν μορφήν, ἐν ᾗ περιεσώθη. Ἂν τὸ ἔργον περιεσώθη ὅπως τὸ ἔγραψεν ὁ συγγραφεύς του—ἐξαιρουμένων φυσικὰ τῶν μικρῶν φθορῶν τοῦ κειμένου—τότε λέγομεν ὅτι τὸ ἔργον εἶναι *γνήσιον*. Εἰ δὲ μή, δύο τινὰ εἶναι δυνατὸν νὰ συμβαίνουν: ἢ φέρει τὸ ὄνομα συγγραφέως, εἰς τὸν ὁποῖον, εἰς τὴν πραγματικότητα, τὸ ἔργον δὲν ἀνήκει, καὶ τότε καλεῖται τὸ ἔργον *ψευδώνυμον*, ἢ ὁ τίτλος ἔχει ὑγιῶς, ἀλλὰ τὸ ἔργον ὑπέστη οὐσιώδεις μεταβολάς, καὶ τότε ὁμιλοῦμεν περὶ *διασκευῆς*, *ἐπιτομῆς* κλπ. Εἰς διαπίστωσιν καὶ τούτου καὶ ἐκείνου ἀγόμεθα εἴτε ἐκ ῥητῶν μαρτυριῶν τῆς παραδόσεως, εἴτε ἀφορμώμενοι ἀπὸ δυσκολίας καὶ ἀνωμαλίας αὐτοῦ τοῦ ἔργου, αἵτινες μόνον διὰ τῆς ὑποθέσεως ταύτης δύνανται νὰ ἑρμηνευθοῦν.

1) *Γραμματειακὰ μνημεῖα ἠλλοιωμένα.* Αἱ ἀλλοιώσεις τῶν γραμματειακῶν μνημείων, ἃς ἐξετάζει ἡ κριτικὴ τῆς γνησιότητος, δύνανται ν' ἀναφέρωνται εἰς ποικιλώτατα στοιχεῖα τοῦ μνημείου, εἰς τὸ περιεχόμενον, εἰς τὴν μορφήν, εἰς τὴν σύνθεσιν, εἰς ὡρισμένα τμήματα κλπ. Αἱ κυριώτεραι περιπτώσεις ἀλλοιώσεων εἶναι: ἀλλοιώσεις εἰς τὸν ἀριθμὸν ἢ τὴν σειρὰν τῶν βιβλίων ἢ κεφαλαίων. Ἡ συνήθεια τῆς κατὰ βιβλία καὶ κεφάλαια διαιρέσεως ἀπαντᾷ κατὰ πρῶτον παρ' Ἀριστοτέλει καὶ Ἐφόρῳ (περὶ τὸ 350 π. Χ.). Τὰ προγενέστερα ἔργα διῄρεσαν οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ εἰς βιβλία, καὶ εἶναι φυσικὸν ἄλλοι ἄλλως νὰ τὰ ἔχουν διαιρέσει, ὥστε νὰ συναντῶμεν εἰς τὰ χειρόγραφα διασταυρουμένας δύο ἢ καὶ περισσοτέρας διαιρέσεις καὶ πολλάκις ἐναλλαγὰς τῆς θέσεως διαφόρων βιβλίων. Τοῦ φιλολόγου ἔργον εἶναι νὰ διασαφήσῃ τὸ ζήτημα, διὰ δὲ τοὺς μετὰ τὸ 300 π. Χ. γράφοντας νὰ ἐξακριβώσῃ ποίαν διαίρεσιν εἶχον εἰσαγάγει οἱ συγγραφεῖς, εἰς περίπτωσιν ποῦ ἡ διαίρεσις αὕτη δὲν τηρεῖται εἰς τὰ χειρόγραφα. Πολλῶν ἔργων συνετάχθησαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἢ τὸν μεσαίωνα, κυρίως διὰ πρακτικούς, διδακτικοὺς σκοπούς, βραχεῖαι περιλήψεις ἢ ἀπανθίσματα, τὰ ὁποῖα εἴτε συνετέλεσαν νὰ ἐξαφανισθῇ τὸ πρωτότυπον, εἴτε βοηθοῦν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ. Γνωστὴ εἶναι ἡ δρᾶσις ἐπιφανῶν Βυζαντινῶν λογίων εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὅπως τοῦ Φωτίου, ἢ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Πολλάκις τὴν ἐπιτομὴν συνέτασσεν αὐτὸς ὁ συγγραφεύς, ἐπιθυμῶν νὰ δώσῃ εἰς εὐρύτερον κοινὸν συντομώτερον καὶ εὐθηνότερον βιβλίον, περιεκτικὸν τῶν διδαγμάτων του. Πολὺ συχνὰ αἱ ἐπιτομαὶ αὗται δὲν δηλοῦνται ῥητῶς ὡς ἐπιτομαί, ἀλλὰ φέρουσι τὸν τίτλον τοῦ πρωτοτύπου καὶ παραδίδονται ὡς πρωτότυπα, χρειάζεται δὲ φιλολογικὴ ἐργασία, ἵνα ἀνακαλυφθῇ ἂν ἔργον τι εἶναι γνήσιον ἢ μεταγενεστέρα ἐπιτομή. Εἰς πολλὰ γραμματειακὰ μνημεῖα παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἑνότης, ἥτις εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις πάσης δημιουργίας, εἴτε λείπει τελείως, εἴτε παρουσιάζεται διασπωμένη ἀπὸ ἀντιφάσεις, μεταβολὴν περιστατικῶν, ἀπροσαρμοστίας, ἀνακολουθίας κλπ. Ἀκριβεστέρα φιλολογικὴ ἐξέτασις πείθει, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἑνὸς ἔργου, ἀλλὰ περὶ δύο ἢ καὶ περισσοτέρων, κατὰ λάθος τῶν ἀντιγραφέων ἢ καὶ ἐκδοτῶν ἑνωθέντων εἰς ἕν. Ἄλλοτε ὅμως αἱ δυσκολίαι καὶ ἀντιφάσεις ἑρμηνεύονται ἐκ τῆς γενέσεως τοῦ ἔργου, ὡς λείψανα δηλαδὴ τῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ καὶ τῆς μεταβολῆς τῶν προθέσεων τοῦ συγγραφέως κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ ἔργου.

Διὰ πολλὰ συγγράμματα ἔχομεν ῥητὰς μαρτυ-

Digitized by Google

ρίας ὅτι ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατον τῶν συγγραφέων ἐκ τῶν καταλοίπων αὐτῶν. Δι' ἄλλα ὑποχρεούμεθα ὑπὸ ὡρισμένων ἐνδείξεων νὰ δεχθῶμεν καθ' ὑπόθεσιν τοιαύτην τινὰ δημοσίευσιν. Ὁ φιλόλογος ὀφείλει νὰ καθορίσῃ ἂν ὁ ἐκδώσας τὰ κατάλοιπα ὑπέβαλεν αὐτὰ ὑπὸ ἐπεξεργασίαν τινὰ καὶ ποίαν, ἂν προσέθεσεν ἢ ἀφήρεσεν, ἂν τὸ ἔργον ἢ μέρη τινὰ αὐτοῦ ἐπρόφθασεν ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐπεξεργασθῇ τελικῶς πρὸς ἔκδοσιν, ποῖα μέρη ἀφῆκεν ἀτελῆ κλπ., μὲ μίαν λέξιν ν' ἀναπαραστήσῃ, ὅπου τὰ αὐτόγραφα δὲν περιεσώθησαν, τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀφῆκεν ἀποθνήσκων ὁ συγγραφεὺς τὰ χειρόγραφά του.

Πολλάκις ἓν γραμματειακὸν μνημεῖον —συνηθέστερον τὰ ἀνώνυμα καὶ δημώδη, σπανιώτερον ὅσα ἐπροστάτευεν ὁ σεβασμὸς πρὸς ἓν γνωστὸν καὶ ἀνεγνωρισμένον ὄνομα—ὑπέστη μετὰ τὴν πρώτην του σύνταξιν μεταβολὰς εἰς ὅλην του τὴν ἔκτασιν, μεταβολὰς εἰς τὴν γλωσσικήν του μορφήν, ἐπιτμήσεις ἢ προσθήκας κατὰ τὸ περιεχόμενον, προσαρμογὰς πρὸς τὰς διαφόρους ἀνάγκας ἄλλης γενεᾶς, ἢ πρὸς τὰς διαφόρους τοπικὰς συνθήκας, ἢ πρὸς τὸ μεταβεβλημένον ἠθικὸν καὶ καλαισθητικὸν κριτήριον τῶν ἀνθρώπων. Τῆς διασκευῆς ταύτης, καὶ ὅπου ρητῶς δὲν μαρτυρεῖται, εἶναι δυνατὸν ὁ φιλόλογος, ὁδηγούμενος ἀπὸ ὡρισμένα κριτήρια καὶ ἀνωμαλίας, ν' ἀνακαλύψῃ τὰς ἀφορμάς, τὰς προθέσεις, τοὺς τρόπους τῆς ἐργασίας κλπ. καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ τὸ ἀρχικὸν κείμενον. Ἄλλοτε ὅμως μᾶς περισῴζει ἡ παράδοσις λείψανα δύο ἢ καὶ περισσοτέρων μεταποιήσεων, τὰς ὁποίας αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ἐπέφερεν εἰς τὸ ἔργον του. Τὰς διορθώσεις αὐτὰς εἰς τὴν ἐποχήν μας εἰσάγει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ κείμενον, ἐπωφελούμενος τὴν εὐκαιρίαν νεωτέρας ἐκδόσεως τοῦ ἔργου του. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὅμως ἠδύνατο ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐλπίσῃ ὅτι θὰ τὰς ἐπέφερεν εἰς τὰ ἤδη κυκλοφοροῦντα ἀντίγραφα τοῦ συγγράμματος, τὰ ὁποῖα δὲν ἦτο δύσκολον νὰ συγκεντρώσῃ. Ἐνίοτε ὅμως τινὰ ἐξ αὐτῶν διέφευγον τὰς προσπαθείας του καὶ οὕτω παραδίδεται τὸ κείμενον εἰς ἄλλα χειρόγραφα κατὰ τὴν ἀμετάβλητον, εἰς ἄλλα κατὰ τὴν διωρθωμένην μορφήν.

Πολλάκις ἐξ ἐσωτερικῶν τεκμηρίων ἢ μαρτυριῶν ρητῶν, ἀγόμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι, ἐνῷ τὸ ὅλον σύγγραμμα περιεσώθη, ὅπως τὸ ἔγραψεν ὁ συντάξας αὐτό, ὡρισμένα του κεφάλαια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προέρχωνται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, ἀλλ' εἶναι παρεμβολαὶ (interpolationes) μεταγενεστέρων, ἐκ διαφόρων ἑκάστοτε ἀγομένων ἐλατηρίων. Τὰ κριτήρια δύνανται ν' ἀναφέρωνται εἰς τὸ περιεχόμενον ἢ τὴν μορφὴν τῶν κεφαλαίων τούτων, εἰς τὴν θέσιν των ἐντὸς τοῦ ὅλου, εἰς τὴν σχέσιν των πρὸς ἄλλα παρόμοια κεφάλαια κλπ., ὁ δὲ φιλόλογος ὀφείλει νὰ δείξῃ, ὄχι μόνον ὅτι ἡ ὑποψία του περὶ παρεμβολῶν εἶναι βάσιμος, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐλατήρια καὶ τὰς προθέσεις τοῦ παρεμβαλόντος.

Τὰ ἐλατήρια τῆς νοθείας ταύτης εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ποικιλώτατα: α') Ἡ ἐπιθυμία νὰ ἴδῃ ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς τὸ ἔργον του ἀναγινωσκόμενον καὶ θαυμαζόμενον, διότι θὰ φέρῃ ἓν ἔνδοξον ὄνομα. Εἰς τοῦτο προβαίνει εἴτε ἀπὸ ἁπλῆν ματαιοδοξίαν, εἴτε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐξαπατήσῃ τὸ κοινὸν καὶ νὰ γελάσῃ εἰς βάρος τῶν εἰδικῶν, εἴτε ἀπὸ τὴν καλόβολον πρόθεσιν νὰ ἐπιτύχῃ, διὰ τῆς αὐθεντίας ἑνὸς ἐνδόξου ὀνόματος, μεγαλυτέραν διάδοσιν καὶ ἐπίδρασιν τῶν ἰδεῶν του, εἴτε ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν κέρδους. β') Ἀποδίδουν εἰς ἀνεγνωρισμένης αὐθεντίας προσωπικότητα συγγράμματα καὶ ἰδέας χρησίμους διὰ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς συζητήσεις τοῦ παρόντος. γ') Ὁ horror vacui (ὁ φόβος πρὸ τοῦ κενοῦ), ἡ ἐπιθυμία δηλαδὴ ν' ἀναπληρώσουν ἔργα, συγγραφέντα μὲν κἄποτε, ἀπολεσθέντα δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ παραποιητοῦ, ἢ καὶ ἔργα, περὶ τῶν ὁποίων δὲν ὑπῆρχε σχετικὴ παράδοσις ὅτι ἐδημοσιεύθησαν. δ') Πολλάκις, χωρὶς τὴν πρόθεσιν τῆς ἀπάτης, ἐδημοσίευε κανεὶς ἔργα γραμμένα εἰς τὴν γλῶσσαν ἢ τὸ ὕφος ὡρισμένου συγγραφέως—διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἱκανότητά του περὶ τὴν μίμησιν αὐτοῦ—ἢ ἔργα, ὁποῖα θὰ συνέτασσεν ἓν ὡρισμένον ἱστορικὸν πρόσωπον εἰς ὡρισμένην περίστασιν, διὰ νὰ δείξῃ τὴν τέχνην του περὶ τὴν ἠθοποιίαν. Τὰ ἔργα ταῦτα κατόπιν ἀπεδίδοντο εἰς τοὺς φερομένους ὡς συγγραφεῖς, παρὰ τὴν θέλησιν τῶν συγγραφέων, μαζὶ μὲ ἔργα τοῦ συγγραφέως τούτου, εἴτε διότι κατὰ τὸ περιεχόμενον ἢ τὴν μορφὴν ὁμοιάζουν μὲ τὰ γνήσια αὐτοῦ ἔργα, εἴτε ἀπὸ σύγχυσιν μεταξὺ ὁμωνύμων, εἴτε διότι ἓν ὄνομα γνωστὸν μεταβάλλεται εἰς σῆμα πρὸς δήλωσιν ἑνὸς ὡρισμένου εἴδους γραμματειακῶν μνημείων κλπ.

Τὰ νόθα γραμματειακὰ μνημεῖα δύνανται νὰ εἶναι: συγγράμματα ἀγνώστου τινός, ἐκδοθέντα ὑπὸ ἔνδοξόν τι ὄνομα· συγγράμματα, ἅτινα ὁ μὲν συγγραφεὺς ἐξέδωκεν ὡς ἴδιον ἔργον, ἄλλος δέ τις ἀπέδωκε, μεταβαλὼν τὸν τίτλον, εἰς ἄλλον γνωστότερον συγγραφέα· συγγράμματα, ἅτινα, ἀφαιρέσας ἢ παρασιωπήσας τὸ ὄνομα τοῦ πραγματικοῦ συγγραφέως, ἐξέδωκεν ὁ παραποιητὴς ὡς ἴδια (λογοκλοπία).

2) *Γραμματειακὰ μνημεῖα ψευδώνυμα.* Πολλὰ γραμματικὰ μνημεῖα φέρονται πολλάκις ὡς ἔργα ἀνδρῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἡμεῖς, ἕνεκα ἐξωτερικῶν μαρτυριῶν ἢ ἐσωτερικῶν τεκμηρίων, ἀδυνατοῦμεν νὰ τὰ ἀποδώσωμεν. Τὰ συγγράμματα ταῦτα ὀνομάζομεν *ψευδεπίγραφα* μέν, ἂν τὸ ψευδὲς ὄνομα ὑπάρχῃ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ πραγματικοῦ συγγραφέως, *νόθα* δέ, ἂν ὁ πραγματικὸς συγγραφεὺς ἐπίτηδες ἠθέλησε νὰ δώσῃ τοῦτο τὸ ὄνομα. Εἰς τὴν ἀρχαίαν γραμματείαν ἔχομεν πλῆθος ψευδεπιγράφων συγγραμμάτων, ἅτινα ἀνωνύμως φερόμενα διὰ διαφόρους λόγους, ἀπεδόθησαν εἰς ἕνα γνωστὸν συγγραφέα.

Κατ' ἀρχήν, κάθε ἔργον, φερόμενον ὑπὸ ὡρισμένον συγγραφέα, εἶναι γνήσιον μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου. Τὸ καθῆκον ἄρα τῆς ἀποδείξεως ἀνήκει εἰς τὸν προσβάλλοντα τὴν παραδεδομένην ἐπιγραφήν, ὅστις ὀφείλει νὰ προσαγάγῃ ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς γνησιότητος. Τα τα δύνανται νὰ εἶναι: α') ἐξωτερικαὶ μαρτυρίαι ἀνθρώπων συγχρόνων ἢ πλησιεστέρων πρὸς τὸν φερόμενον συγγραφέα, β') ἐσωτερικὰ κριτήρια. Εἰς τὰ πρῶτα ἀνήκουν ρηταὶ μαρτυρίαι, ὅτι τὸ ἔργον δὲν ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν συγχρόνων ἢ τῶν φιλολόγων ὡς γνήσιον. Τὰς μαρτυρίας ταύτας δὲν πρέπει πάντοτε νὰ ἀποδεχώμεθα ἀσυζητητί. Διότι πολλάκις καὶ οἱ ἀρχαῖοι προσέβαλλον τὴν γνησιότητα ἑνὸς ἔργου, ὄχι ἐπὶ τῇ βάσει παραδόσεώς τινος, ἀγνώστου νῦν εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει κριτηρίων ὑποκειμενικῶν (αἰσθητικῶν, ἠθικῶν κλπ.), ἢ καὶ ἀπὸ λόγους ἰδεολογίας.

Συνηθέστερον ὅμως πολὺ εἶναι τὸ δεύτερον, ὅπου ἐξ ἐσωτερικῶν τεκμηρίων ἀγόμενοι ἀμφισβητοῦμεν τὴν γνησιότητα ἑνὸς συγγράμματος. Τὰ τεκμήρια ταῦτα δύνανται νὰ εἶναι: Χρονολογικαὶ ἐνδείξεις ἀσυμβίβαστοι μὲ τὴν χρονολογίαν τοῦ φερομένου συγγραφέως. Καὶ ἀκριβῶς οἱ νοθεύοντες ἔργα σπανίως εἶχον τὰς γνώσεις καὶ τὴν ὑπομονὴν νὰ συμβιβάσουν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τὰς χρονολογίας. Πάντοτε θὰ διαφύγῃ τὴν προσοχήν των κἄποια λεπτομέρεια, ἡ ὁποία δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀφετηρία διὰ τὸν φιλόλογον. Ἐνδείξεις ἐκ τοῦ περιεχομένου. Τὸ περιεχόμενον ἑνὸς ἔργου εἶναι ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰ διδάγματα καὶ τὰς προθέσεις τοῦ φερομένου συγγραφέως, ὅπως τὰ γνωρίζομεν ἐξ ἄλλων συγγραμμάτων αὐτοῦ. Ἐνδείξεις ἐκ τῆς μορφῆς, κυρίως ἐκ τῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὕφους καὶ τοῦ μέτρου, ὅταν πρόκειται περὶ ποιητοῦ, καὶ τῆς διατάξεως. Πολλάκις ἀπαντῶμεν εἰς ἓν ἔργον γλωσσικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι ἐν χρήσει εἰς τὴν ἐποχήν, ποῦ ἀνήκει ὁ φερόμενος ὡς συγγραφεύς, εἴτε ἀπαντῶμεν οὐσιωδεστάτας διαφορὰς ἀπὸ τὸ λεκτικὸν καὶ τὴν φράσιν τοῦ συγγραφέως, ὅπως μᾶς παρουσιάζονται εἰς τὰ ὑπόλοιπα συγγράμματα, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἰδιαίτερος λόγος διὰ τὴν ἀπόκλισιν ἀπὸ τοῦ κανονικοῦ. Ἐνδείξεις ἠθικαὶ καὶ αἰσθητικαί. Πολλάκις ἀπορρίπτομεν ὡς ψευδώνυμον ἔργον τι, τὸ ὁποῖον εὑρίσκομεν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου, εἰς ὃ ἀποδίδεται, ἢ τὸ ὁποῖον, αἰσθητικῶς κρινόμενον, ὑστερεῖ πολὺ ἀπὸ τὴν ἄλλην αὐτοῦ λογοτεχνικὴν παραγωγήν.

3) *Γραμματειακὰ μνημεῖα ἀνώνυμα ἢ μὲ ψευδώνυμον.* Ἰδιαίτερον κεφάλαιον τῆς κριτικῆς τῆς γνησιότητος ἐξετάζει τὰ ἀνωνύμως ἢ μὲ ψευδώνυμον δημοσιευθέντα ἢ παραδοθέντα ἔργα, τῶν ὁποίων ζητεῖ νὰ ἐξακριβώσῃ τὸν ἀληθῆ συγγραφέα, ὁδηγουμένη εἴτε ἀπὸ μαρτυρίας, εἴτε καὶ ἀπὸ ἐσωτερικοὺς λόγους. Τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι εἰς τὴν ἀρχαίαν μὲν φιλολογίαν πολὺ σπάνιον, διότι μᾶς λείπουν καὶ αἱ μαρτυρίαι καὶ ἄλλα κριτήρια, συνηθέστατον ὅμως εἰς τὰς νεωτέρας φιλολογίας, ὅπου συχνὰ παρουσιάζεται ἡ εὐκαιρία, ποιήματα ἢ πεζογραφήματα δημοσιευθέντα ἀνωνύμως εἰς περιοδικὰ κλπ. νὰ ἀποδίδωνται εἰς τὸν ἀληθῆ των συγγραφέα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα δὲν λείπουν τοιαῦτα παραδείγματα.

Γ'. Κριτικὴ τῶν πηγῶν (*Quellenkritik*). Τὴν κριτικὴν τῶν πηγῶν, ὡς μέρος τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς, πρέπει νὰ διακρίνωμεν ἀπὸ τὴν κριτικὴν τῶν πηγῶν, ἣν ἀσκεῖ ἡ ἱστορικὴ ἐπιστήμη. Ἐκείνη, ἐξετάζουσα τὰς πηγάς, ἐξ ὧν ἀντλεῖ τὴν γνῶσιν τοῦ παρελθόντος, ἐλέγχει αὐτάς, κατὰ πόσον ἀποδίδουν τελείως ἢ ἀκεραίως τὴν ἀλήθειαν ἢ κατὰ πόσον καὶ διατὶ τὴν ἔχουν παραμορφώσει. Τοὐναντίον ἡ φιλολογικὴ κριτικὴ τῶν πηγῶν δὲν ἐνδιαφέρεται ἂν τὸ περιεχόμενον τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ συγγράμματος ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἂν εἶναι καρπὸς ἰδίας ἐρεύνης ἢ ἰδίας δημιουργίας τοῦ συγγραφέως, ἢ μήπως προέρχεται ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἀπὸ παλαιότερον σύγγραμμα. Φυσικά, ἐκεῖ ὅπου τὸ περιεχόμενον ἔχει μεγίστην σημασίαν, ἀσκεῖται καὶ ἡ κριτικὴ μὲ μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν, ὅπως π. χ. εἰς τοὺς ἱστορικούς, τοὺς φιλοσόφους, τοὺς ἐπιστήμονας. Ἀλλὰ δὲν περιορίζεται μόνον εἰς αὐτούς· ἐκτείνει τὴν ἔρευνάν της καὶ εἰς τοὺς ποιητάς.

Οἱ ἀρχαῖοι σπανίως ἀνέφερον τὰς πηγάς, ἐξ ὧν ἤντλησαν τὰς εἰδήσεις των ἢ καὶ τὰς ὁποίας πολλάκις κατὰ λέξιν ἀντέγραφον ἢ παρέφραζον. Καὶ τὸ ἔκαμναν ὄχι ἀπὸ προθέσεις λογοκλοπίας — δὲν ἔλειπον καὶ οἱ τοιοῦτοι plagiarii, οὔτε ἐκεῖνοι ποῦ τοὺς ἀπεκάλυπτον—, ἀλλὰ διότι ἡ ἰδέα τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας δὲν ἦτο τόσον ἰσχυρὰ ἀνεπτυγμένη, ὅπως σήμερον, καὶ διότι ἀφ' ἑτέρου κάθε βιβλίον νέον ἐξεδίδετο μὲ τὴν ἀξίωσιν ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ παλαιότερον, χρησιμοποιοῦν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν ἐξ αὐτοῦ. Ἐκτὸς τούτου, ἡ εὐκολία τῶν παραπομπῶν, ποῦ ἔχομεν ἡμεῖς σήμερον, δὲν ὑπῆρχε, διότι τὸ ἀρχαῖον βιβλίον δὲν ἐπέτρεπεν ὑποσημειώσεις. Ἐνίοτε ἀνέφερον τὰς πηγάς των εἰς τὸν πρόλογον—ὅπως καὶ ἡμεῖς προτάσσομεν βιβλιογραφίαν—ἢ ὁσάκις ἐζήτουν ν' ἀναιρέσουν τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῆς πηγῆς των, ἢ ὁσάκις διεφώνουν μεταξύ των αἱ πηγαί. Συχνότερον ἀνέφεραν τὰς πηγάς των—πολλάκις καὶ ψευδόμενοι πρὸς ἐπίδειξιν πολυμαθείας—οἱ φιλόλογοι καὶ ἱστοριοδίφαι.

Ὁ κυριώτερος ὅμως λόγος, δι' ὃν παρέλειπον τὴν ἀναγραφὴν τῶν πηγῶν, εἶναι διότι τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἔντεχνον μορφήν, ποῦ εἶχον εἰς τὴν ἀρχαιότητα σχεδὸν ὅλα τὰ γραμματειακὰ εἴδη, ὄχι μόνον ὅσα ἡμεῖς σήμερον κατατάσσομεν εἰς τὴν λογοτεχνίαν.

Ἐντεῦθεν ἡ κριτικὴ τῶν πηγῶν ἔχει εἰς τὰς ἀρχαίας φιλολογίας εὐρύτερον στάδιον ἐρεύνης ἢ εἰς τὰς νεωτέρας, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρων δυσκολιῶν νὰ παλαίσῃ ἢ εἰς τὰς νεωτέρας φιλολογίας, ὅπου ἡ ὁριστικὴ ἀπώλεια ἑνὸς συγγράμματος εἶναι σπανιωτάτη. Διότι πολλάκις ὀφείλει ὁ φιλόλογος νὰ διαπιστώσῃ τὴν χρησιμοποίησιν ἔργου ἀπολεσθέντος τελείως καὶ νὰ προσπαθήσῃ νὰ τὸ ἀναπαραστήσῃ.

Τὰ μέσα, ποῦ διαθέτει ἡ κριτικὴ τῶν πηγῶν, χάριν τοῦ σκοποῦ της, εἶναι ποικιλώτατα, διότι ποικιλώταται εἶναι καὶ αἱ περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας μᾶς παρουσιάζεται ἐξάρτησις ἑνὸς γραμματειακοῦ μνημείου ἐξ ἄλλου. Ἐξάρτησιν μεγίστην ἐκ παλαιοτέρων ἔργων συναντῶμεν εἰς τοὺς «κέντρωνας», ποιήματα δηλαδὴ συντεθειμένα ἐκ στίχων εἰλημμένων ἐξ ἄλλων γνωστῶν ποιημάτων, ὅπου ἡ προσωπικὴ ἐργασία τοῦ συνθέτου εἴτε ἐλλείπει τελείως, εἴτε εἶναι ἀσήμαντος. Εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν γραμματείαν συναντῶμεν ἀνάλογόν τι, ὅπου ὁ συγγραφεὺς εἴτε ἀντιγράφει κατὰ λέξιν ἕνα πρότυπον, εἴτε συναρμολογεῖ μηχανικῶς μόνον, χωρὶς γλωσσικὴν ἐπεξεργασίαν, σημειώσεις εἰλημμένας ἐκ διαφόρων προτύπων. Μεγαλυτέραν ἐργασίαν καταβάλλει ὁ συγγραφεὺς τοῦ μεταγενεστέρου ἔργου, ὅταν προσφέρῃ μετάφρασιν τοῦ προτύπου. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὁ φιλόλογος καθῆκον ἔχει ὄχι μόνον νὰ ἐξακριβώσῃ τὸν βαθμὸν τῆς ἐξαρτήσεως, ἂν εἶναι μετάφρασις, καὶ τὴν πίστιν καὶ ἀκρίβειαν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ γνωρίσῃ τὴν μέθοδον ἐργασίας τοῦ μεταφράσαντος. Καὶ πολλάκις μὲν σῴζεται καὶ τὸ πρότυπον καὶ ἡ μετάφρασις, ἄλλοτε ὅμως, ἀπολεσθέντος τοῦ προτύπου, ὀφείλομεν ἐκ τῆς μεταφράσεως νὰ σχηματίσωμεν γνώμην ὄχι μόνον περὶ τοῦ περιεχομένου ἐκείνου, ἀλλὰ πολλάκις καὶ περὶ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτοῦ μορφῆς. Ἐνίοτε ἡ μετάφρασις συνδυάζεται καὶ μὲ ἄλλου εἴδους ἐπεξεργασίαν, ὁποία εἶναι ἡ τῶν Ρωμαίων κωμικῶν Πλαύτου καὶ Τερεντίου, οἵτινες δὲν ἀρκοῦνται εἰς τὸ νὰ μεταφράσουν μίαν ἑλληνικὴν κωμῳδίαν εἰς τὰ λατινικά, ἀλλὰ συναρμολογοῦν πλείονας σκηνὰς πιστῶς ἐκ διαφόρων ἑλληνικῶν κωμῳδιῶν μεταφρασμένας εἰς ἓν δραματικὸν ἔργον.

Ἄλλοτε ἔχομεν παράφρασιν εἰς ἄλλην γλωσσικὴν μορφὴν (πεζὸν εἰς ἔμμετρον ἢ ἔμμετρον εἰς πεζὸν) ὁλοκλήρου ἔργου. Ἓν εἶδος παραφράσεως εἶναι καὶ ἡ παρῳδία ἑνὸς γνωστοῦ συγγράμματος, ὅπου ὁ συγγραφεύς, μιμούμενος τὸ πρότυπον εἰς τὸ περιεχόμενον καὶ ἰδίως τὴν γλωσσικὴν μορφήν, θέλει νὰ προκαλέσῃ, ἀκριβῶς διὰ τῆς παρὰ τῷ ἀναγνώστῃ διαρκῶς προκαλουμένης συγκρίσεως πρὸς τὸ σοβαρὸν πρότυπον, εἴτε τὸν γέλωτα γενικῶς, εἴτε καὶ τὸν γέλωτα εἰς βάρος τοῦ προτύπου. Καὶ εἰς τὰς ἐλευθέρας διασκευὰς ἢ ἐπιτομὰς ἑνὸς ἔργου, ἀπαιτεῖται, πρὸς κατανόησιν τῶν ἐπὶ μέρους, ἡ διαρκὴς σύγκρισις πρὸς τὸ πρότυπον, τοῦ ὁποίου ἰδέαν πρέπει νὰ προσπαθήσῃ νὰ σχηματίσῃ ὁ φιλόλογος καὶ ὅπου τοῦτο ἀπωλέσθη. Ἡ ἐξάρτησις εἶναι μικροτέρα, ὅπου ὁ συγγραφεὺς παραλαμβάνει ἐκ παλαιοτέρου ἔργου στοιχεῖά τινα μόνον, π. χ. τὴν κεντρικὴν ἰδέαν, τὸν μῦθον, τὸ θέμα, τὴν σειρὰν τῶν σκέψεων, εἰδήσεις ἱστορικάς, ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης ὑλικόν, μοτίβα ὡρίσμένα, φραστικὰ μέσα, γλωσσικὰ στοιχεῖα (λέξεις, φράσεις, συντάξεις κλπ.), τὴν διάταξιν τῆς ὕλης, τὸν τίτλον κλπ. Συνηθέστερα εἶναι τὰ δανείσματα τοῦ περιεχομένου, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς μορφῆς ἀπαντοῦν ὄχι σπανίως. Ἰδιαιτέραν τάξιν ἀποτελοῦν τὰ πολεμικὰ συγγράμματα, ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἐπικρίνει ἢ καταπολεμεῖ παλαιότερον ἔργον. Ἐκ τοιούτων συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἀφθονοῦν ἰδίως εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γραμματείαν, δυνάμενα ν' ἀναπαραστήσωμεν τὸ ἀπολεσθὲν πρότυπον. Ἡ μίμησις καὶ ὁ δανεισμὸς τῶν στοιχείων τῆς μορφῆς ἑνὸς ἔργου ἐκτείνεται εἰς τὴν διάταξιν τῆς ὕλης καὶ τὸ λογοτεχνικὸν γένος, εἰς τὴν γλωσσικὴν μορφήν, τὸ μέτρον, τὸν τίτλον, εἰς τὰ συγγραφικὰ μέσα καὶ τὰ ἐπὶ μέρους γλωσσικὰ στοιχεῖα. Ἡ

Digitized by Google

μίμησις αὕτη ἀρχίζει ἐνωρίς. Ἤδη παρ' Ἡσιόδῳ εὑρίσκομεν ὁμηρικὰς λέξεις, φράσεις καὶ εἰκόνας, παραλαμβανομένας ἑτοίμους, καὶ ἡ ὁμηρικὴ αὕτη μίμησις διήκει δι' ὅλης τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γραμματείας. Εἰς τοὺς ἀρχαίους ἄλλως τε ἡ μίμησις ἐγίνετο κατά τινα ἀναγκαιότητα, διότι εἰς κάθε λογοτεχνικὸν γένος ἐπεβάλλετο ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ καὶ ἡ φραστικὴ ἰδιορρυθμία ὡρισμένων προτύπων.

Ἡ ἐξακρίβωσις τῆς ἐξαρτήσεως εἶναι ἔργον εὔκολον μέν, ὅπου σῴζονται τὰ πρότυπα, δυσχερέστατον ὅμως, ὅπου ταῦτα ἔχουν ἀπολεσθῆ. Πρὸς τοῦτο σπουδαιοτάτην παρέχουν ὑπηρεσίαν αἱ συλλογαὶ τῶν ἀποσπασμάτων τῶν ἀπολεσθέντων ἔργων, αἱ ὁποῖαι καὶ πάλιν μὲ τὴν βοήθειαν τῆς κριτικῆς τῶν πηγῶν καταρτίζονται. Ταῦτα χρησιμοποιεῖ κατόπιν ὁ φιλόλογος ὡς τεκμήρια, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἀποδίδει εἰς τὸ ἀπολεσθὲν ἔργον καὶ ἄλλα στοιχεῖα, ποῦ δὲν ἀναφέρονται ὀνομαστὶ ὡς ἀνήκοντα εἰς αὐτό. Εὐκολώτερον εἶναι τοῦτο, ὅπου ὁ δανεισμὸς ἀναφέρεται εἰς τὸ περιεχόμενον. Ἄλλο σπουδαιότατον μέσον ἐρεύνης τῆς κριτικῆς τῶν πηγῶν εἶναι ἡ παρακολούθησις τῆς ἀκολουθίας τῶν σκέψεων εἰς ἓν σύγγραμμα φιλοσοφικοῦ ἢ ἐπιστημονικοῦ περιεχομένου.

Ἡ χρησιμότης τῆς κριτικῆς τῶν πηγῶν εἶναι προφανεστάτη, ἐκτείνεται δὲ εἰς τὴν βαθυτέραν γνῶσιν καὶ κατανόησιν τοῦ προτύπου καὶ τοῦ μιμητοῦ. Εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ προτύπου βοηθεῖ ἡ κριτικὴ τῶν πηγῶν καὶ ὅταν τοῦτο διασῴζεται, π. χ. εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κειμένου του, εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας καὶ ἐκτιμήσεως τοῦ ἔργου τούτου κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους, ποῦ ἀποτελεῖ ἓν μέρος τῆς οὐσίας τοῦ ἔργου. Αἱ ὑπηρεσίαι της ὅμως εἶναι ἀνεκτίμητοι, ἂν τὸ πρότυπον ἔχει ἀπολεσθῆ. Πολλάκις ἡ ἐξάρτησις αὕτη ἐκ τοῦ προτύπου ἀποδεικνύεται διὰ τῆς κριτικῆς ἀναλύσεως, ὅτι δὲν εἶναι ἄμεσος, ἀλλ' ἔμμεσος. Ὁ συγγραφεὺς δηλαδὴ τοῦ διασωθέντος ἔργου δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψει του αὐτὸ τὸ ἔργον τοῦ χρησιμοποιηθέντος συγγραφέως, ἀλλὰ ἄλλο ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε γίνει χρῆσις τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ. Ἄλλοτε πάλιν δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ὀνομάσωμεν τὸν συγγραφέα ἢ τὸν τίτλον τοῦ προτύπου, ἐνῷ ἡ ἀνάλυσις δὲν ἀφίνει ἀμφιβολίαν περὶ τῆς παρουσίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ προτύπου τούτου. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις εἶναι περιττὸν νὰ εἰκοτολογοῦμεν, ἀρκετὸν δὲ εἶναι νὰ τοποθετηθῇ χρονικῶς καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον τὸ πρότυπον. Εὐπροσδεκτότεραι φυσικὰ εἶναι αἱ περιστάσεις, ὅπου ἡ χρησιμοποίησις τοῦ προτύπου εἶναι ὀλιγώτερον ἐλευθέρα καὶ ἑπομένως ἡ ἀναπαράστασις αὐτοῦ εὔκολος καὶ ἀσφαλής, εἰς τὰς μεταφράσεις, παρῳδίας, διασκευάς κλπ.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ ἔργου τοῦ μιμητοῦ προσφέρει πλείστας ὑπηρεσίας ἡ κριτικὴ τῶν πηγῶν. Ὄχι μόνον διακρίνομεν δι' αὐτῆς τοὺς δουλικοὺς μιμητάς, μεταφραστὰς καὶ ἀντιγραφεῖς, ἀπὸ τῶν πρωτοτύπων καὶ δημιουργικῶν συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐπὶ μέρους ἡ διάκρισις τῶν δανείων καὶ τῶν ἰδίων στοιχείων μᾶς βοηθεῖ εἰς τὴν καλυτέραν ἑρμηνείαν τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ ἔργου ἑνὸς συγγραφέως. Διότι ἡ διαπίστωσις τῶν πηγῶν δὲν πρέπει νὰ γίνεται μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ὑποτιμηθῇ ἡ πρωτοτυπία μεταγενεστέρου συγγραφέως ἢ νὰ ἀποδειχθῇ οὗτος ὡς λογοκλόπος. Τοὐναντίον, ὁ φιλόλογος ὀφείλει, διαπιστῶν τὰς ὁμοιότητας, νὰ ἐξακριβώσῃ καὶ διατί ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἐμιμήθη αὐτὸ καὶ ὄχι ἐκεῖνο τὸ πρότυπον, ταῦτα καὶ ὄχι ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα αὐτοῦ, καὶ ἡ ἔρευνα αὕτη ὁδηγεῖ βαθύτερον εἰς τὰς προθέσεις καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας καὶ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ μιμητοῦ. Ἔπειτα ὁ φιλόλογος πρέπει νὰ διαπιστώσῃ καὶ τὰς διαφορὰς ἀπὸ τοῦ προτύπου, ἀρνητικῶς μὲν καταδεικνύων ποῦ καὶ ποῖα στοιχεῖα τοῦ προτύπου ὁ συγγραφεὺς δὲν μιμεῖται καὶ διατί, θετικῶς δὲ διαπιστῶν τὰς ἀλλοιώσεις εἰς τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν φραστικὴν μορφήν, εἰς ἣν ὑποβάλλει ὁ μιμητὴς τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τοῦ προτύπου, ποῦ μιμεῖται. Αἱ ἀλλοιώσεις αὐταὶ εἶναι οὐσιωδέστατον κριτήριον τῆς τέχνης καὶ νοοτροπίας τοῦ μιμητοῦ (ἀκριβῶς διότι ἔχομεν τὴν δυνατότητα τῆς συγκρίσεως μὲ τὸ πρότυπον), ἡ διαπίστωσις δὲ αὐτῶν βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ τοποθετηθῇ ὁ ἀναγνώστης εἰς τὴν θέσιν τῶν συγχρόνων τοῦ συγγραφέως ἀναγνωστῶν, εἰς οὓς καὶ ἀπέβλεπεν οὗτος. Διότι ἡ μίμησις αὕτη δὲν ἦτο πάντοτε κάτι, ποῦ ἤθελεν ὁ μιμητὴς ν' ἀποκρύψῃ. Τοὐναντίον, εἴτε ἀπὸ ἐκτίμησιν πρὸς τὸ πρότυπον, εἴτε καὶ διὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν σύγκρισιν πρὸς αὐτό, εἰσῆγε φράσεις καὶ λέξεις ἐξ αὐτοῦ, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ ἀναγνώστης θὰ τὸ προσέξῃ καὶ θὰ λάβῃ ἀφορμὴν νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ τὸ ἴδιον ποῦ προσθέτει ὁ μιμητής. Τοιουτοτρόπως διενεργουμένη ἡ κριτικὴ τῶν πηγῶν, ἀποτελεῖ ὄχι ἁπλῆν ἀνατομίαν ἑνὸς ἔργου, ἀλλὰ ἓν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα μέσα ἐπιστημονικῆς καὶ ἱστορικῆς ἑρμηνείας ἑνὸς λογοτεχνήματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schleiermacher*, Hermeneutik und Kritik (1838).—*A. Boeckh*, Enzyklopaedie und Methodologie der philologischen Wissenschaften (2 ἔκδ. Leipzig 1886).—*Whibley*, A Companion to Greek Studies (1906 ὑπὸ *Jebb*). —*Sandys*, A Companion to Latin Studies (1910 ὑπὸ *Postgate*).—*A. Gercke*, Methodik ἐν Einleitung in die Altertumswissenschaft I (1910).—*L. Havet*, Manuel de critique verbale (1911).—*Birt* Kritik und Hermeneutik (1913).—*F. W. Hall*, A. Companion to classical Texts (1913).—*O. Stählin*, Editions-technik (2 ἔκδ. 1911).—*A. Clark*, The descent of the manuscripts (1918).—*E. Schubart*, Einfuhrung in in die Papyruskunde (1918) σ. 86 κ. ἑξ.—*H. Kantorowicz*, Einleitung in die Textkritik für Philologen und Juristen (1921). —*P. Maas*, Textkritik (Leipzig 1927). —*Groeber*, Grundriss der romanischen Philologie (1904).— *Mazzoni*, Avviamento allo studio critico delle lettere italiane (3 ἔκδ. 1923).— *Sandys*, A history of the classical scholarship I—III (1906 —1908).—*Laurand*, Manuel des études grecques et latines (νέα ἔκδ. σ. 795—806).

Ι. ΣΥΚΟΥΤΡΗ

— [ΝΟΜ.] Ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν *κριτικὴν* καθίσταται ἀναγκαία καὶ κατὰ τὴν μελέτην τῶν κειμένων τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, καίτοι τὴν τοιαύτην κριτικὴν ἔρευναν τινὲς ἀποκρούουν, παραδεχόμενοι ὅτι ὡς νόμος εἰσήχθη παρ' ἡμῖν τὸ κείμενον τῶν ρωμαϊκῶν νόμων, ὁποῖον ἐμφαίνεται εἰς τὰς ὑπαρχούσας ἐκδόσεις. Πᾶσα ἐπιφερομένη διόρθωσις, διὰ νὰ ἔχῃ ἀξίαν, πρέπει νὰ στηρίζεται ἐπὶ μαρτυρίας χειρογράφων, ἀναπλήρωσις δὲ συγχωρεῖται ἐν ἀνάγκῃ, ὅταν καὶ ὅπου τὰ χειρόγραφα εἶναι παρεφθαρμένα ἢ τοὐλάχιστον ὕποπτα· ἀποβαίνει δὲ τολμηρά, ἅμα δὲν πρόκειται νὰ λυθῇ ἀντινομία, ἄλλως ἀδιάλυτος. Ἡ ἀνάγκη τῆς κριτικῆς δείκνυται ἐνίοτε καὶ ἐπὶ τῶν νεωτέρων νόμων. Ἐν Γαλλίᾳ παραδέχονται ὅτι ἐπὶ μὲν ποινικῶν διατάξεων οὐδόλως ἐπιτρέπεται εἰς τὸν δικαστὴν νὰ ἐφαρμόσῃ ἄλλο τοῦ δημοσιευθέντος, ἔστω καὶ πλημμελοῦς, κειμένου, ἐπὶ πολιτικῶν ὅμως διατάξεων δύναται ὁ δικαστὴς νὰ μὴ ἀκολουθήσῃ τὸ λεκτικὸν ἁμάρτημα (erreur matérielle), ὅταν ἐξελέγχεται.

Α. Ν. Φ

— [ΜΟΥΣ.] Ἡ μουσικὴ *κριτικὴ* μόλις ἐπ' ἐσχάτων ἤρχισε ν' ἀποτελῇ ἰδίαν ἐπιστήμην, ἐν στενῇ εὑρισκομένην συναφείᾳ μετὰ τῆς αἰσθητικῆς καὶ τῆς ἱστορίας. Ἀρχικῶς ἡ μουσικὴ κριτικὴ ἦτο ἁπλῶς ἐκδήλωσις τῶν προσωπικῶν ἐντυπώσεων ἀκροατοῦ, ἔχοντος πολλάκις καλλιτεχνικὴν διαίσθησιν, ἀλλὰ μὴ στερουμένου ταυτοχρόνως ὡρισμένων συμπαθειῶν ἢ ἀντιπαθειῶν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀκριβῶς ἡ κριτική, οὐχὶ σπανίως, ἐξέσπα εἰς ἀληθῆ πολεμικὴν καὶ ἐχώριζε τὸ κοινὸν εἰς ἐχθροὺς καὶ θαυμαστὰς ἑνὸς ἔργου. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα διὰ τῆς κινήσεως τῶν οὐμανιστῶν καὶ τῆς προσπαθείας ἐπανόδου πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα, δημιουργεῖται ἡ ἀγρία πολεμικὴ τῶν ἀντιφρονούντων, ἡ ἐκδηλουμένη διὰ ποικίλων συγγραμμάτων καὶ λιβέλλων, ἐκφραζόντων ἀτομικὰς μόνον θεωρίας καὶ μὴ δυναμένων νὰ θεωρηθῶσιν ὅτι ἀποτελοῦν πραγματικὴν κριτικήν. Ἡ γέννησις τοῦ μελοδράματος καὶ τοῦ παραστατικοῦ ὕφους (stilo rappresentativo) δημιουργεῖ νέαν πολεμικήν, ἥτις αὐξάνει ἐφόσον, ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας, ἱδρύονται καὶ ἀλλαχοῦ ἐθνικαὶ μουσικαὶ σχολαί. Αἱ ἁρμονικαὶ θεωρίαι τοῦ Ραμὼ δημιουργοῦν διὰ πρώτην φορὰν ἀληθῆ ἐπιστημονικὴν κριτικήν, βασιζομένην ἐπὶ αἰσθητικῶν θεωριῶν· ἡ ἐπακολουθήσασα, ἐν τούτοις, μουσικὴ ἔρις, ἡ γνωστὴ ὡς «πόλεμος τῶν μπουφώνων», δίδει μίαν ἰδέαν τῆς κριτικῆς τῆς περιόδου ἐκείνης, καθ' ἣν ἐπληθύνθησαν τὰ μουσικὰ περιοδικὰ καὶ φύλλα καὶ διεκρίθησαν μουσικοκριτικοὶ ὡς οἱ: Μαρομπέρ, Ματόν, ντὲ Φραμερὶ κλ. Ὀλίγα ἔτη ἀργότερον ἡ κριτικὴ εὑρίσκει ἐκ νέου γόνιμον πρὸς διαμάχας ἔδαφος ἐπὶ Γκλούκ, κατὰ τὸν πόλεμον μεταξὺ γκλουκιστῶν καὶ πιτσινιστῶν.

Σχεδὸν περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν (τέλος ΙΗ' αἰῶνος) ἄρχεται ἐν Γερμανίᾳ ἡ ἔκδοσις τῆς «Γενικῆς μουσικῆς ἐφημερίδος» (Allgemeines musikalisches Zeitung), ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Βέμπερ θέλει ἐξαπολύσει τοὺς μύδρους του ἐναντίον τοῦ Ροσσίνι καὶ κατ' αὐτοῦ πολλάκις τοῦ Μπετόβεν, οὗτινος ὡρισμέναι συμφωνίαι τοῦ φαίνονται λίαν νεωτεριστικαὶ καὶ δυσαρμονικαί. Κατὰ τοῦ Ροσσίνι, σχεδὸν ταυτοχρόνως, ἐγείρονται καὶ ἄλλαι ἐχθρικαὶ κριτικαί, ὅπως π. χ. ἡ τοῦ Μπερλιὸζ ἢ τοῦ Μπερτόν, ἐνῷ ὁ Σταντάλ, διὰ τῆς «Ζωῆς τοῦ Ροσσίνι», προσπαθεῖ νὰ ὑπεραμυνθῇ τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ. Διακεκριμένος μουσικοκριτικὸς ὁ Μπερλιόζ, ἔχει ν' ἀντιπαλαίσῃ ἢ νὰ συναγωνισθῇ μετὰ τῶν ντ' Ὀρτίγκ, Ἀδ. Ἀδάμ, Λ. Κρώϋτσερ, Καστὶλ Μπλάζ, Μπερτράν, Σκοῦντο κλπ. Εἶναι ἡ μεγάλη περίοδος τοῦ ρωμαντισμοῦ, καθ' ἣν ὁ Σοῦμαν γράφει τὰς πολεμικάς του, ἐνῷ ὀλίγα ἔτη ἀργότερον, διὰ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν τολμηρῶν καινοτομιῶν τοῦ Βάγνερ, λαμβάνει πραγματικὴν ὑπόστασιν ἡ μουσικοκριτικὴ ἡ βασιζομένη ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς αἰσθητικῆς. Ἐκ τῆς ἀπεράντου βαγνερείου φιλοσοφίας ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν τοὺς ἀρχικοὺς διθυράμβους καὶ τὰς μετέπειτα πολεμικὰς τοῦ Νίτσε, ὡς καὶ τὸ περίφημον αἰσθητικὸν σύγγραμμα τοῦ Χάνσλικ, «Περὶ τοῦ ὡραίου ἐν τῇ μουσικῇ», διὰ τοῦ ὁποίου προσπαθεῖ οὗτος νὰ μειώσῃ τὸ γόητρον τοῦ συνθέτου τῆς «Τετραλογίας».

Ἡ κριτικὴ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν, λατινικῶν καὶ μεσαιωνικῶν μουσικῶν ἔργων καὶ συγγραμμάτων στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἐρευνῶν καὶ τῶν μελετῶν τοῦ Γκέρμπερτ, ὃν διαδέχεται ἐν Γερμανίᾳ ὁ Βέστφαλλ καὶ τοῦτον ὁ Βέλγος Γκέβαρτ, οὗτινος ἡ συγγραφὴ περὶ τῆς «Ἱστορίας τῆς μουσικῆς τῆς ἀρχαιότητος», παρά τινας πεπλανημένας θεωρίας, ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχῃ κεφαλαιώδη σημασίαν. Σχετικὰς ἐργασίας ἔχουσι νὰ ἐπιδείξωσιν οἱ Μπυρὲτ (Burette), Βενσάν, Ροὲλ κλπ. Ἡ μεσαιωνικὴ μάλιστα μουσικὴ εὗρε τοὺς κριτικοὺς καὶ ἐρευνητάς της ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Ἄμπρος, Κιζεβέττερ, Κουσσμακέρ, Φετ'ς κλπ. Τέλος διάφοροι ὀργανώσεις ἀνέλαβον τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς μουσικῆς, ὡς π. χ. ἐν Γερμανίᾳ ἡ «Ἑταιρεία Μπάχ» (Bach-Gesellschaft), «Ἑταιρεία Χαῖνδελ» (Händel-Gesellschaft), κλπ. Ἐν Γαλλίᾳ ἱδρύθη ἡ «Ἑταιρεία Γκλούκ», ἡ ἀναλαβοῦσα τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ. Ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος οἱ μουσικοκριτικοὶ ἐπληθύνθησαν, ηὔξησε δὲ ἀναλόγως καὶ ἡ σημασία τῶν εἰς διάφορα περιοδικά, ὧν προέχει ἡ «Ἐπιθεώρησις τῶν Δύο Κόσμων» τῶν Παρισίων καὶ ἡ «Μουσική» τοῦ Βερολίνου, δημοσιευομένων κριτικῶν. Ἐκτὸς τῶν εἰδικῶν μουσικοκριτικῶν, ὡς οἱ Κ. Μπελλαίγκ, Πουζέν, Α. Ζυλλιέν, Γκ. Καρρώ, Μ. Μπρενέ, Λὰ Λωρανσί, Η. Κυρζόν, Λ. Λαλοά, Ἰ Πρυντόμ, Ρομαὶν-Ρολλάν, Μποσό, Ἐμμανουέλ, Τιερσὸ καὶ τοῦ Ἕλληνος Μ. Καλβοκορέση, πλεῖστοι μουσουργοί, ὡς οἱ: Ρεγιέρ, Σαὶν-Σάνς, Ντεμπουσσύ, Φωρὲ κλ, ἠσχολήθησαν μὲ τὴν κριτικὴν ἐν Γαλλίᾳ. Ἐν Γερμανίᾳ καὶ Αὐστρίᾳ οἱ Βολτσόγκεν, Αἴτνερ, Φλάϊσερ, Ζάϊφερτ, Βίττ, Σμίτ, Σπίττα, Σόπ, Κρέτσμαρ, Ζάϊντλ, Χάουπτμαν, Φίσερ, Μπάτκα, Σπέχτ, Ἀϊνστάϊν, Κόρνκολντ, κλπ. Ἐν Ἀγγλίᾳ οἱ Ρίμπωλ, Μακφάρρεν, Μπάρρεν, Τζάκ, Κυρβέν, Κώτς, κλπ. Ἐν Ἰταλίᾳ οἱ Σαλβ. Φαρίνα, Ἀλ. Φάνο, Α. Ναζόνι, Κ. Ρεσπίγκι, Γ. Τζιακομέλλι, Λ. Τόρκι, Γκ. Μονάλντι, κλπ.

Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

— **κριτικὴ *Βιβλικὴ*** *[Βιβλ.]*· βλ. *Βιβλικὴ* κριτική.

— **κριτικῆς *δικαίωμα*** *[Νομ.]*. Τὸ δικαίωμα τῆς κριτικῆς εἶναι ἀπεριόριστον ἐφ' ὅσον ἡ ἐπίκρισις δὲν προσλαμβάνει τὴν μορφὴν ἐξυβρίσεως. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν γερμανικὸν ποινικὸν κώδικα (§ 193), ὅστις ρυθμίζει ρητῶς τὰ τῆς «ἐπικρίσεως ἐπιστημονικῶν, καλλιτεχνικῶν ἢ ἐπαγγελματικῶν δημιουργῶν», ὁ ἡμέτερος ποινικὸς νόμος δὲν περιέχει εἰδικὰς διατάξεις. Εἶναι ὅμως δυνατὸν ἐκ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τοῦ δικαίου νὰ ἐξαχθοῦν καὶ παρ' ἡμῖν τὰ ὅρια τοῦ δικαιώματος τῆς κριτικῆς. Ἡ ἐξύβρισις εἶναι ἐκδήλωσις, ἥτις ἢ ἀρνεῖται παρὰ τῷ ἐξυβριζομένῳ ἠθικὰς καὶ κοινωνικὰς ἰδιότητας ἀπαραιτήτους διὰ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν ἐν γένει θέσιν του ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἢ προσάπτει εἰς τὸν ἐξυβριζόμενον ἰδιότητας, αἵτινες δὲν συμβιβάζονται πρὸς τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν θέσιν του. Ἀλλὰ καὶ ἡ κριτικὴ ἐπιστημονικῆς τινος ἢ καλλιτεχνικῆς ἢ ἐπαγγελματικῆς δημιουργίας εἶναι δυνατὸν νὰ περιέχῃ οὐσιαστικῶς τὰ εἰρημένα στοιχεῖα τῆς ἐξυβρίσεως. Ἡ κριτικὴ αὕτη, ἥτις οὐσιαστικῶς περιέχει στοιχεῖα ἐξυβρίσεως, δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἄδικος καὶ συνεπῶς δὲν πρέπει νὰ τιμωρηθῇ ὡς ἐξύβρισις, ἐὰν ὁ κρίνων δὲν ὑπερέβη ἐνσυνειδήτως τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα ὅρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἦτο δυνατὸν ἐν γένει νὰ συντελεσθῇ ἡ ἐπίκρισις. Τὸ μὴ κολάσιμον τῆς περιπτώσεως ταύτης προκύπτει ἐκ τῶν διὰ τοῦ συντάγματος κατοχυρωθεισῶν ἐλευθεριῶν τοῦ πολίτου καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς προαγωγῆς τοῦ δημοσίου συμφέροντος, ἥτις ἐνυπάρχει ὡς ἀξίωσις ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ὑποστάσει τῆς ἐνδίκου τάξεως. Οὐδεμία πρόοδος τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης καὶ τῶν δημοσιονομικῶν συμφερόντων θὰ ἦτο δυνατή, ἐὰν τὰ δημιουργήματα τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος ἐπρόκειτο νὰ μένουν ἀπρόσβλητα ἀπὸ παντὸς ψόγου καὶ ἐπικρίσεως.

Χ. ΤΖΩΡΤΖΟΠΟΥΛΟ

— **«Κριτική»**. Τίτλος ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν. —1) Ἀθηναϊκὸν μουσικὸν περιοδικόν, ἱδρυθὲν τὴν 1ην Ἰουνίου 1903 ὑπὸ Γ. Ἀξιώτου καὶ Γ. Λαμπελέτ. —2) Φιλολογικὸν ἀθηναϊκὸν περιοδικόν, ἱδρυθὲν κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1923 ὑπὸ Μένου Φιλήντα καὶ Ἀ. Παπαδήμα.

— **«Κριτικὴ *καὶ Τέχνη*»**. Ἀθηναϊκὸν περιοδικόν, ἱδρυθὲν ἐν Ἀθήναις τῷ 1923 εἰς σχῆμα 4ον ὑπὸ Ἀ. Ράλλη.

κριτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἱκανός, ὁ ἐπιτήδειος εἰς τὸ κρίνειν, ὁ ἔχων κρίσιν: «κριτικὸς ἄνθρωπος» || ὁ ἀσχολούμενος εἰδικῶς εἰς τὴν κριτικὴν φιλολογικῶν ἢ καλλιτεχνικῶν ἔργων: «ὁ κριτικὸς τῆς δεῖνα ἐφημερίδος» || «κριτικὴ περίοδος τῆς γυναικός» ἄλλως *κρίσιμος* || ***κριτικὸς*** (ὁ), ὡς οὐσ., φιλόλογος κλασσικιστὴς ἀσχολούμενος εἰς τὴν *κριτικὴν* (βλ. λ.) τῶν κειμένων || ***κριτικὴ*** (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.).— Ἐπίρρ. ***κριτικῶς***.

— **κριτικὴ *σχολὴ*** *[Πολ. Οἰκονομ.]*. Ἀπεκλήθη οὕτως ἡ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἀναφανεῖσα οἰκονομικὴ σχολή, ἥτις, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Σισμόντι (Sismondi), ἀντετάχθη κατὰ τῶν ἐπικρατουσῶν τότε οἰκονομικῶν δοξασιῶν τῆς φιλελευθέρας σχολῆς τοῦ Ἀδὰμ Σμὶθ καὶ τῶν ὀπαδῶν του καὶ ἐκαυτηρίασε τὰς οἰκονομικὰς καὶ

Digitized by Google

κοινωνικὰς συνεπείας τῶν διδασκαλιῶν της. Ἡ σχολὴ τοῦ οἰκονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ ἀνέτρεψεν, ὡς γνωστόν, τόσον τὰς ἐμποροκρατικὰς ἀντιλήψεις τοῦ κρατικοῦ ἐπεμβασιονισμοῦ (interventionismus), ὅσον καὶ τὰς διαδεχθείσας αὐτὸν φυσιοκρατικὰς διδασκαλίας περὶ τῆς μοναδικῆς παραγωγικότητος τοῦ ἐδάφους, διεκήρυξε δὲ ὅτι οὔτε τὸ ἰσοζύγιον τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, οὔτε τὸ ἐν τῇ ἐθνικῇ οἰκονομίᾳ διαθέσιμον ποσὸν χρήματος, οὔτε τέλος ἡ γεωργικὴ ἐργασία μόνη, εἶναι οἱ ἀποκλειστικοὶ παράγοντες τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, ἀλλὰ γενικῶς ἡ ἐτησίως καταβαλλομένη ἐργασία ἑνὸς λαοῦ. Ἡ παραγωγικότης δὲ τῆς ἐργασίας ταύτης αὐξάνει τόσον περισσότερον, ὅσον εὐρύτερος εἶναι καὶ ὁ καταμερισμὸς τῶν ἔργων, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται ἡ τελειοτέρα καὶ μεγαλυτέρα παραγωγὴ ἀγαθῶν (ἀνταλλακτικῶν ἀξιῶν). Ὁ καταμερισμὸς δ' οὗτος εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας τοῦ οἰκονομοῦντος ἀνθρώπου, δεδομένου ὅτι πᾶν ἄτομον ἔχει ὡς μόνην ἀφετηρίαν τῆς οἰκονομικῆς του δράσεως τὸ ἀτομικόν του συμφέρον καὶ μόνον. Τὸ κράτος οὐδὲν δικαίωμα ἐπεμβάσεως ἔχει, ἀλλ' ὑποχρεοῦται μόνον, ὡς ἐκ τῆς ἀποστολῆς του, εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ἐννόμου τάξεως, τὴν ἄρσιν παντὸς εἴδους ὑφισταμένων τυχὸν τελωνειακῶν φραγμῶν καὶ ἐμποδίων καὶ τὴν ἀποκατάστασιν πλήρους ἐμπορικῆς ἐλευθερίας. Τὰ ἄτομα συναλλάσσονται σύμφωνα μὲ τὴν ἀπόλυτον αὐτῶν θέλησιν, ἀκολουθοῦντα ἀποκλειστικῶς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ ἰδίου των συμφέροντος. Ἡ τελεία ἐλευθερία δράσεως τοῦ ἀτόμου εἶναι ἀπαραίτητος ὅθεν προϋπόθεσις τῆς ἁρμονικῆς ἐξελίξεως τῆς οἰκονομίας τῶν λαῶν (laisser faire, laisser passer). Νόμοι ἀμετάβλητοι διέπουν τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τούτων διαμορφοῦται ἡ ἀνταλλακτικὴ ἀξία ἑκάστου τῶν παραγομένων ἀγαθῶν καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τούτους σχηματίζεται καὶ ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος. Ὁ κυριώτερος εἶναι ὁ νόμος τῆς διαμορφώσεως τῆς τιμῆς τῶν ἀγαθῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως αὐτῶν. Διὰ νὰ λειτουργήσῃ δὲ πλήρως ὁ νόμος οὗτος, εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητος ὁ ἐλεύθερος οἰκονομικὸς ἀνταγωνισμός, ὅστις καὶ ἐξασφαλίζει τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τῆς οἰκονομίας μιᾶς χώρας, καθότι καὶ τὸ ἀτομικὸν συμφέρον εὑρίσκεται τότε στενῶς συνυφασμένον μετὰ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος τῆς ὁλότητος τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, δεδομένου ὅτι ὁ ἀνταγωνισμὸς οὗτος ἀναγκάζει ἕκαστον εἰς ἐντατικὴν ἐπιδίωξιν τῶν οἰκονομικῶν του σκοπῶν καὶ εἰς πλήρη ἀνάπτυξιν τῶν δυνάμεών του πρὸς ἐπίτευξιν τῶν κατωτάτων δυνατῶν παραγωγικῶν ἐξόδων. Τοιουτοτρόπως ὠφελοῦνται ἐξ ἴσου ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα, διότι καὶ τὸ κέρδος τοῦ ἐπιχειρηματίου εἶναι σημαντικώτερον, ἀλλὰ καὶ ἡ κατανάλωσις ἐξυπηρετεῖται ἀρτιώτερον καὶ κατὰ τὸν εὐθηνότερον τρόπον. Ἐπιτυγχάνεται, δηλονότι, ἡ λεγομένη κατάστασις τῆς «*κοινωνικῆς ἁρμονίας*».

Αἱ ἀρχαὶ αὗται ἐπέφερον πλήρη ἀναστάτωσιν εἰς τὸ προηγούμενον καθεστὼς τῶν οἰκονομικῶν δεσμεύσεων καὶ τοῦ κρατικοῦ ἰντερβανσιονισμοῦ, ἀνέτρεψαν αὐτὸ καὶ διὰ τῆς πλήρους των ἐπικρατήσεως κατὰ τὴν πρώτην τριακονταετίαν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀποκατέστησαν, ἰδίᾳ εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, τὴν πλήρη ἐλευθερίαν τῶν οἰκονομούντων ἀτόμων καὶ ἐθεμελίωσαν τὸν ἐλεύθερον μεταξὺ αὐτῶν συναγωνισμόν. Τὸ κράτος ἀπέφευγε πλέον νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὴν καθόλου ὀργάνωσιν καὶ πορείαν τῆς παραγωγῆς καὶ εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ ἐπιχειρηματίου καὶ ἐργατῶν. Οἱαδήποτε δ' ἐπέμβασίς του ἔφερε καθαρῶς φιλελεύθερον χαρακτῆρα, ἀπέβλεπεν αὕτη, τουτέστιν, εἰς τὴν ἄρσιν τυχὸν ὑφισταμένων συνδέσμων ἢ ἄλλων οἰκονομικῶν ἑνώσεων μεταξὺ ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατῶν, μὲ τὸν ἀπώτερον σκοπὸν τῆς πλήρους ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως. Ὑπὸ τὸ καθεστὼς τοῦ οἰκονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ ἔλαβεν ἡ βιομηχανία κυρίως, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ προηγμένη βιοτεχνία, τεραστίαν ἀνάπτυξιν. Συνέπεσε δὲ ἡ ἐπικράτησις τῶν φιλελευθέρων ἀρχῶν μὲ τὰς μεγαλυτέρας τεχνικὰς ἐφευρέσεις καὶ τελειοποιήσεις, δυνάμει τῶν ὁποίων ἐπετεύχθησαν ἐξαιρετικαὶ πρόοδοι ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς παραγωγῆς. Διεμορφώθησαν μεγάλα βιομηχανικὰ κέντρα καὶ τεράστιαι ἐπιχειρήσεις, μὲ μεγάλην οἰκονομικὴν ἰσχύν, αἱ ὁποῖαι διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν τελειοτέρων τεχνικῶν μέσων ἐπέτυχον τὴν πληθωρικὴν παραγωγήν, τὸν ὑποβιβασμὸν τῶν παραγωγικῶν ἐξόδων, τὴν τυποποίησιν τῶν παραγομένων ἀγαθῶν καὶ τὸν διηνεκῆ ἐφοδιασμὸν τῶν μεγάλων κέντρων καταναλώσεως δι' εὐθηνῶν καὶ ἀφθόνων προϊόντων.

Παραλλήλως ὅμως πρὸς τὴν τεραστίαν ταύτην οἰκονομικὴν καὶ τεχνικὴν ἀνάπτυξιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξαιρετικῶς συνέβαλον αἱ διδασκαλίαι περὶ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ, ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου καὶ αὐτοδιαθέσεως τῶν ἐργατικῶν δυνάμεων. δὲν ἤργησαν νὰ ἐμφανισθοῦν καὶ αἱ δυσμενεῖς συνέπειαι τῆς τοιαύτης οἰκονομικῆς πολιτικῆς ὑπὸ μορφὴν ἀφ' ἑνὸς μὲν κοινωνικήν, διὰ τῆς εἰς τὰ μεγάλα βιομηχανικὰ ἰδίᾳ κέντρα γενέσεως μιᾶς νέας τάξεως ἀνθρώπων, τῶν βιομηχανικῶν ἐργατῶν, οἱ ὁποῖοι βαθμηδὸν περιέπιπτον εἰς πλήρη οἰκονομικὴν ἐξαθλίωσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἰκονομικήν, τουτέστιν ὑπὸ μορφὴν κρίσεων λόγῳ τῆς ἐπελθούσης ὑπερπαραγωγῆς. Οἱ βιομήχανοι, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὰ κατώτατα παραγωγικὰ ἔξοδα καὶ νὰ δυνηθῶσι νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τὴν ἀγοράν, ἐχρησιμοποίουν τὰς εὐθηνότερον προσφερομένας ἐργατικὰς χεῖρας. Οὕτως ἐχρησιμοποιοῦντο κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀνήλικοι εἰς εὐρυτάτην κλίμακα, ὑπὸ συνθήκας λίαν ἀνθυγιεινὰς καὶ σκληράς, ἐπεξετάθη δὲ ἀπεριορίστως σχεδὸν ὁ χρόνος τῆς ἐργασίας τῶν γυναικῶν καὶ ἐφήβων, ἐνῷ τὸ σύνηθες αὐτῶν ἡμερομίσθιον οὐδὲ διὰ τὴν ἀπαραίτητον διατροφὴν ἐπήρκει. Ἀσθένειαι καὶ ἀθρόοι θάνατοι ὑπῆρξε τὸ ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τῆς ἀθλίας αὐτῶν διαβιώσεως. Παραλλήλως, αἱ ἐκ τῆς ὑπερπαραγωγῆς κρίσεις, ὅπως αἱ τῆς ἀγγλικῆς βιομηχανίας τοῦ 1815, 1818, 1825, ἠνάγκαζον τὰ ἐργοστάσια νὰ περιορίσουν τὰς ἐργασίας των ἢ καὶ νὰ διακόψουν τελείως αὐτάς. ν' ἀπολύσουν τὸ προσωπικόν των, τὸ ὁποῖον οὕτως ἐρρίπτετο πειναλέον εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ καθίστατο στοιχεῖον διαταράξεως τῆς τάξεως, ὡς κατὰ τὴν πρώτην τῶν ἀναφερθεισῶν κρίσεων, ὅτε οἱ ἐπαναστατήσαντες ἐργάται ἐλεηλάτησαν τὰ ἐργοστάσια, κατεθρυμμάτισαν τὰς μηχανὰς καὶ προεκάλεσαν σημαντικὰς ζημίας εἰς τοὺς ἐπιχειρηματίας, οὓς οἱ ἐργάται ἐθεώρουν τοὺς μόνους ὑπαιτίους τῆς κακοδαιμονίας των. Ἡ κρίσις αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία σειρᾶς ὁλοκλήρων ἀτελειώτων παρομοίων, ὁτὲ μὲν ἰσχυροτέρων, ὁτὲ δὲ ἀσθενεστέρων, διαταραχῶν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς εἰς ὅλας τὰς βιομηχανικῶς προηγμένας χώρας καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Ἐξαθλίωσις, ὅθεν, ἀφ' ἑνός, οἰκονομικαὶ κρίσεις ἀφ' ἑτέρου, ἦσαν τὰ δύο σημαντικώτερα ἀποτελέσματα τῆς οἰκονομικῆς ἐλευθερίας, τὰ ὁποῖα καὶ δὲν ἔπαυσαν ἔκτοτε νὰ προκαλοῦν τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον τῆς κοινῆς γνώμης ὅλων τῶν ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας τελουσῶν χωρῶν. Πολλοί, ἐμφορούμενοι ὑπὸ ἀνωτέρων φιλανθρωπικῶν ἢ χριστιανικῶν ἀρχῶν, ἐξηγέρθησαν κατὰ τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου καθεστῶτος, τὸ ὁποῖον ἀπέβη πηγὴ τόσης ἀθλιότητος καὶ τόσων οἰκονομικῶν καταστροφῶν, ἐνῷ, ἐκ παραλλήλου, ἐξ ἴσου πολυάριθμοι (σοσιαλισταὶ) ἤχθησαν εἰς βαθύτερα συμπεράσματα, ἀποδώσαντες τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν θεσμὸν τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας, ὅστις δέον νὰ ἐκλείψῃ πρὸς τὸ καλὸν ὁλοκλήρου τῆς ἐργαζομένης κοινωνίας. Μεταξὺ τῶν συγγραφέων τούτων, οἱ ὁποῖοι ἐπέκρινον τὸν οἰκονομικὸν φιλελευθερισμόν, οὐδεὶς ἔσχε μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν ὅσον ὁ Σισμόντι (1773—1842), ὅστις τὰς ἀρχάς του διετύπωσεν εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ «*Νέαι ἀρχαὶ πολιτικῆς οἰκονομίας*».

Τρία εἶναι τὰ σημεῖα, ἐφ' ὧν ὁ Σισμόντι ἐστήριξε τὴν κριτικήν του ἐναντίον τοῦ οἰκονομικοῦ φιλελευθερισμοῦ καὶ ἐφ' ὧν ἐθεμελίωσε τὴν κριτικὴν σχολὴν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας: α') ἡ μέθοδος, ἣν ἠκολούθει ἡ φιλελευθέρα σχολή, β') τὸ ἀντικείμενον τῆς οἰκονομικῆς της ἐρεύνης καὶ γ') τὰ συμπεράσματα, εἰς ἃ κατέληγεν ἡ κλασσικὴ σχολή. Ὁ Σισμόντι ἐπικρίνει τὴν ἀφῃρημένην μέθοδον, ἣν ἰδίᾳ οἱ διάδοχοι τοῦ Σμίθ, Ρικάρδο καὶ Σάν, ἐφήρμοσαν, διὰ τῆς ἀπομονώσεως ἐν τῇ θεωρίᾳ τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων καὶ τῆς ὑπαγωγῆς αὐτῶν ὑπὸ μίαν γενικὴν ἀρχήν, ἥτις οὐδαμῶς ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἀλληλένδετον αὐτῶν. Ἐτόνιζε δὲ ὅτι ἡ πολιτικὴ οἰκονομία εἶναι μία ἐπιστήμη κατὰ πρῶτον λόγον κοινωνική, ἐν τῇ ὁποίᾳ πᾶν φαινόμενον δέον νὰ ἐρευνᾶται ὁμοῦ μετὰ τῶν συνυφασμένων μετ' αὐτοῦ τοιούτων, ὁπότε, κατὰ συνέπειαν, δὲν ἐπιτρέπεται γενικοποίησις ἑνὸς ἑκάστου τῶν φαινομένων, ἀλλ' ἀντιθέτως λεπτομερὴς ἀνάλυσις αὐτῶν κατὰ τρόπον, χρόνον, μορφὴν κλπ. Ἐπίσης ἀντετίθετο καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρεύνης τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ἡ ὁποία, ὡς λέγει, δὲν εἶναι «*πλουτολογία*», οὐδὲ «*χρηματιστική*», ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀνθρωπίνης εὐμαρείας. Ἡ κλασσικὴ θεωρία λαμβάνει ὑπ' ὄψιν μόνον τὸν πλοῦτον, τὴν παραγωγὴν ἀνταλλακτικῶν ἀξιῶν καὶ παραμελεῖ τελείως τὸν κύριον συντελεστὴν τοῦ πλούτου, τὸν ἄνθρωπον. Ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι ὁ Σισμόντι ἠννόει τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν κυρίως ὡς κοινωνικὴν οἰκονομίαν ἢ μᾶλλον ὡς κοινωνικὴν πολιτικήν. Τέλος, αἱ πραγματικαὶ συνέπειαι τῶν φιλελευθέρων διδασκαλιῶν ἀποτελοῦν τὸ τρίτον βασικὸν σημεῖον, καθ' οὗ ἐστράφη ἡ κριτικὴ σχολή. Ἡ χρηματιστικὴ σχολή, ὡς αὕτη ἀποκαλεῖ τὴν κλασσικὴν σχολήν, ὤθησε τὴν παραγωγὴν εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Ὁ νόμος τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως εἶναι μὲν πολὺ καλὴ θεωρητικὴ διατύπωσις τῆς διαδικασίας τῆς διαμορφώσεως τῶν τιμῶν, διὰ τῆς ἀλληλοεπιδράσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς καταναλώσεως, δὲν δίδει ὅμως ἢ ἀφῃρημένην καὶ ὅλως ἀνεπαρκῆ ἐπεξήγησιν τῶν συναφῶν πρὸς τὴν διαδικασίαν ταύτην οἰκονομικῶν φαινομένων. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ κατατρίβεται ἡ πολιτικὴ οἰκονομία μὲ τὰς ἀφῃρημένας ταύτας ἐννοίας, θὰ ὤφειλε μᾶλλον ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὰς λεπτομερείας τῶν οἰκονομικῶν τούτων φαινομένων καὶ ἀντὶ νὰ προσέχῃ τὰ προϊόντα καὶ τὰς ἀνταλλακτικὰς ἀξίας, θὰ ὤφειλε νὰ θέσῃ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν ἐρευνῶν της τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δημιουργεῖ τὰς ἀξίας ταύτας. Διότι, ὅσον ἀληθὲς εἶναι ὅτι προσφορὰ καὶ ζήτησις αὐτομάτως ἰσορροποῦν τὰς διὰ τῆς οἰκονομικῆς προόδου προκυπτούσας ἀντιθέσεις μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως, ἐξ ἴσου ἀληθὲς εἶναι ὅμως καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀκριβῶς ἡ ἰσορρόπησις αὕτη συνυπάγεται τεραστίας οἰκονομικάς, ἠθικὰς καὶ σωματικὰς ζημίας εἰς τοὺς ἐργαζομένους, συνεπείας τῆς μεταβατικῆς οὕτως εἰπεῖν περιόδου, τὰς ὁποίας ἡ κλασσικὴ σχολὴ οὐδόλως ἐξετίμησεν. Ἐν ἀντιθέσει, ὅθεν, πρὸς τὴν κλασσικὴν θεωρίαν τοῦ Σμὶθ καὶ ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὰς τόσον ὑπὸ τοῦ Ρικάρδο διατυπωθείσας ἀληθείας, ὅσον καὶ ὑπὸ τοῦ Μάλθου, ἡ κριτικὴ σχολὴ ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῆς κοινῆς γνώμης ἐπὶ τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν, ἃς ἐμπερικλείει ἕκαστος ἄνθρωπος καὶ τῶν ἐπιδράσεων τούτων ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Παραγνώρισις τῶν ἀξιῶν τούτων θὰ ἐσήμαινε πλήρη κατάπτωσιν τῆς κοινωνίας καὶ τελείαν ἐξαθλίωσιν τοῦ ἐμψύχου ὑλικοῦ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ κριτικὴ σχολὴ ἀπεκλήθη καὶ «*Ἠθικὴ σχολή*». Μόνη ὅμως ἡ ἐπιδίωξις τῶν χαμηλοτέρων παραγωγικῶν ἐξόδων ὠθεῖ τὸν ἐπιχειρηματίαν εἰς παντοειδεῖς οἰκονομίας, οὐχὶ μόνον εἰς πρώτας ὕλας καὶ ἐν γένει ἄψυχον ὑλικόν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀνθρώπινον τοιοῦτον. Τὴν ἀλήθειαν δὲ ταύτην διετύπωσεν ὁ Σισμόντι ὡς ἑξῆς: Τὸ κέρδος τοῦ ἐπιχειρηματίου δὲν εἶναι ἐνίοτε ἄλλο τι παρὰ μία ἁρπαγή, λήστευσις (spoliation) τοῦ ἐργάτου του. Βιομηχανία δὲ ἐργαζομένη ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἀποτελεῖ κοινωνικὸν κακόν. Ὁ Σισμόντι καταδικάζει, λοιπόν, τὸ κέρδος τοῦ ἐπιχειρηματίου καὶ προαναγγέλλει τρόπον τινὰ τὴν μετέπειτα σοσιαλιστικὴν θεωρίαν. Ἀκόμη καὶ τὴν περὶ «*ὑπεραξίας*» θεωρίαν τοῦ Μάρξ, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, προδιέγραψεν ὁ Σισμόντι διὰ τῆς διατυπώσεως τῆς ἐννοίας τῆς καλυτέρας ἀξίας «mieux value», εἰς ἣν ὅμως ἔννοιαν ἀσφαλῶς δὲν ἀπέδωσε τὸ περιεχόμενον τῆς ἐννοίας τῆς ὑπεραξίας τοῦ Μάρξ, ἀλλ' ἁπλῶς ἠννόει δι' αὐτῆς τὴν καλυτέραν ἀξίαν, ἥτις δημιουργεῖται διὰ τῆς προϊούσης παραγωγικότητος, χάρις εἰς τὴν συνεργασίαν τοῦ κεφαλαίου μετὰ τῆς ἐργασίας. Ὁ Σισμόντι εἶναι ἐπίσης ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος σαφῶς καὶ ἐπιστημονικῶς διετύπωσε τὸ γεγονὸς τῆς ὁλονὲν αὐξούσης διακρίσεως τῆς βιομηχανικῶς προηγμένης κοινωνίας εἰς δύο ἀντιθέτους οἰκονομικὰς τάξεις, τὴν τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ τὴν τῶν ἐργατῶν, ἤ, ὡς ἔλεγε, τῶν πλουσίων καὶ τῶν πτωχῶν. Ἡ βιομηχανικὴ ἐξέλιξις ἐξηφάνισε τὰς διαμέσους κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικὰς διαβαθμίσεις τῶν μικροϊδιοκτητῶν, μικροκτηματιῶν, μικροκαταστηματαρχῶν, μικροβιοτεχνῶν, τῶν χειρωνακτικῶς ἐργαζομένων κλπ. Ἐν τῇ κοινωνίᾳ δὲν ὑφίστανται πλέον παρὰ μόνον μεγάλοι κεφαλαιοκράται καὶ ἡμερομίσθιοι ἐργάται. Πρὸς ἀποσόβησιν τῆς ὀλεθρίας ταύτης διὰ τὴν κοινωνικὴν ἰσορροπίαν ἐξελίξεως τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ὀφείλει ἡ πολιτεία νὰ ἐπεμβαίνῃ. Ἡ κριτικὴ σχολὴ διέπεται, ὅθεν, ὑπὸ ἰντερβανσιονιστικῶν ἰδεῶν, τὰς ὁποίας ἀργότερον ἐνεκολπώθησαν οἱ ὀπαδοὶ μιᾶς εὐρυτέρας κρατικῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς.

Τὸ ἔργον τοῦ Σισμόντι περιέπεσεν ἐν τούτοις εἰς ἀφάνειαν· τὸ δεύτερον ὅμως ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος χαρακτηρίζεται διὰ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν διδασκαλιῶν τῆς κριτικῆς σχολῆς καὶ τῆς διαδόσεως αὐτῶν πανταχοῦ, ὅπου ἡ δυσπραγία τῶν οἰκονομικῶς ἀσθενεστέρων τάξεων καὶ αἱ ὀλέθριαι συνέπειαι τῆς ὑπερπαραγωγῆς, τόσον διὰ τοὺς ἰδίους τοὺς ἐπιχειρηματίας, ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἐργάτας, εἶχον φθάσει εἰς τὸν ἔσχατον βαθμόν. Ἐὰν ὡς ἐκ τούτου, ὅθεν, ὁ Σισμόντι δὲν δύναται ν' ἀποκληθῇ ὁ ἀρχηγός, πάντως εἶναι ἀσφαλῶς ὁ πρόδρομος τῶν μετέπειτα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδεῶν καὶ διδασκαλιῶν του, ἱδρυθεισῶν σχολῶν τοῦ κρατικοῦ ἰντερβανσιονισμοῦ καὶ προτεκτιονισμοῦ, τῶν ἱστορικῶν σχολῶν (ὁ Σισμόντι πάντοτε ἐτόνιζεν ὅτι ἡ πολιτικὴ οἰκονομία εἰς τὸ βάθος ἀποτελεῖ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας), αἱ ὁποῖαι ἠκολούθησαν τὴν ὑπ' αὐτοῦ χαραχθεῖσαν ἐπαγωγικὴν μέθοδον ἐρεύνης, τῆς σχολῆς τῆς κοινωνικῆς πολιτικῆς καὶ τέλος τῆς σχολῆς τοῦ κρατικοῦ καὶ ἀπὸ καθέδρας σοσιαλισμοῦ.

Ν. ΦΩΤΙΑΣ

— **κριτικὴ *φιλοσοφία*.** Ἡ ἐπὶ τὴν κριτικὴν ἔρευναν τῆς γνωστικῆς ἱκανότητος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν γνωστικῶν μέσων κατευθυνομένη ῥοπή, ἥτις διακρίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τοῦ δογματισμοῦ, τοῦ οὐδόλως γνωρίζοντος ὅρια τῆς γνωστικῆς δυνάμεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τοῦ σκεπτικισμοῦ, ἀμφιβάλλοντος ἐντελῶς περὶ αὐτῆς. Τὸ πρῶτον λοιπὸν χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς κριτικῆς φιλοσοφίας εἶναι ὁ καθορισμὸς ὁρίων τῆς γνωστικῆς ἡμῶν δυνάμεως. Τὸ ἕτερον γνώρισμα τῆς ῥοπῆς ταύτης εἶναι ἡ μεταξὺ ὕλης ἢ περιεχομένου τῆς γνώσεως καὶ μορφῆς ἢ εἴδους αὐτῆς διάκρισις. Ἡ μὲν ὕλη δηλαδὴ παρέχεται διὰ τῆς ἐμπειρίας, ἡ δὲ μορφὴ προστίθεται ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπίνου

Digitized by Google

πνεύματος, τοῦ ὁποίου εἶναι κτῆμα ἐκ τῶν προτέρων. Οὕτως, ἡ κριτικὴ φιλοσοφία ἵσταται καὶ ἐνταῦθα μέση μεταξὺ τοῦ ὀρθολογισμοῦ, ἐκζητοῦντος τὴν πηγὴν τῆς γνώσεως μόνον ἐν τῷ νῷ, καὶ τῆς ἐμπειριοκρατίας, οὐδὲν τὸ ἐξ ὑποκειμένου δεχομένης. Ἐν τῇ γενικωτέρᾳ αὐτῆς σημασίᾳ, ὡς κριτικὴ τουτέστι ἔρευνα τῆς γνωστικῆς ἡμῶν δυνάμεως, εἶναι ἡ κριτικὴ φιλοσοφία πολὺ ἀρχαιοτέρα τοῦ Καντίου. Διότι σχετικὰς ἀποπείρας ἀπαντῶμεν ἔν τε τῇ ἀρχαίᾳ φιλοσοφίᾳ καὶ ἐν τῇ τῶν μέσων αἰώνων, γνωσταὶ δὲ τυγχάνουσιν αἱ ἔρευναι τοῦ Locke ἰδίᾳ καὶ αἱ τοῦ Β. Hume. Ἐφόσον ὅμως δὲν περιορίζεται εἰς τὴν κριτικὴν ταύτην ἔρευναν, ἀλλὰ διακρίνει μεταξὺ ὕλης καὶ μορφῆς ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ γνώσει, ἀποδέχεται ὅτι ἡ ἐμπειρία ἀποτελεῖ τὸ ἀνυπέρβλητον αὐτῆς ὅριον, ὅσον ἀφορᾷ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, καὶ πιστεύει ὅτι πέραν τῆς ἐμπειρίας μόνον εἰδολογική, τυπικὴ καὶ ἄνευ περιεχομένου γνῶσις εἶναι δυνατή, συνδέεται πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Καντίου. Ἡ κριτικὴ αὕτη φιλοσοφία αὐτοῦ δὲν ἔπαυσεν ἐπενεργοῦσα ἐπὶ τῶν μετ' αὐτὸν φιλοσοφημάτων, συνετέλεσε μεγάλως καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς γερμανικῆς θετικοφροσύνης (βλ. λ. *θετικοδοξία* καὶ *Μάχ*) καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς φιλοσοφίας τῶν νεοκαντιανῶν (βλ. λ. *Βαϊχίγγερ*, *Κόεν*, *Νάτορπ*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Riehl*, Der philosophische Kriticismus (β' ἔκδ. 1908). — *E. Cassirer*, Das Erkenntnissproblem in der Philosophie und Wissenschaft der neueren Zeit (1907). —*Leisegang*. Deutsche Philosophie im 20 Jahrhundert (1928).

Ν. Λ.

Κρίτιος (ἢ *Κριτίας*). Χαλκοπλάστης Ἀθηναῖος, δράσας μόνον ἐν Ἀθήναις καὶ ἐκτελέσας ἔργα ἐν συνεργασίᾳ πάντοτε μετὰ τοῦ *Νησιώτου*, μετὰ τοῦ ὁποίου καὶ συνυπογράφει αὐτά. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον τῶν συνεργατῶν τούτων ἦτο τὸ χάλκινον σύμπλεγμα τῶν τυραννοκτόνων Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, τὸ ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι ἵδρυσαν, τῷ 477 π. Χ., ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ τῆς Ἀγορᾶς. Πολλαὶ ἀπεικονίσεις τοῦ συμπλέγματος τούτου διεσώθησαν ἐπὶ νομισμάτων, ἀγγείων καὶ ἀναγλύφων καὶ ἀρκετὰ λείψανα ἀντιγράφων αὐτοῦ εὑρέθησαν ἐν Ἰταλίᾳ. Τὸ καλύτερον διατηρούμενον εἶναι τὸ σύμπλεγμα τοῦ μουσείου τῆς Νεαπόλεως, ὡραία δὲ συμπλήρωσις αὐτοῦ ἐγένετο ἐν τῷ μουσείῳ Στρασβούργου. Ὡς φαίνεται ἐκ τῆς στηρι-

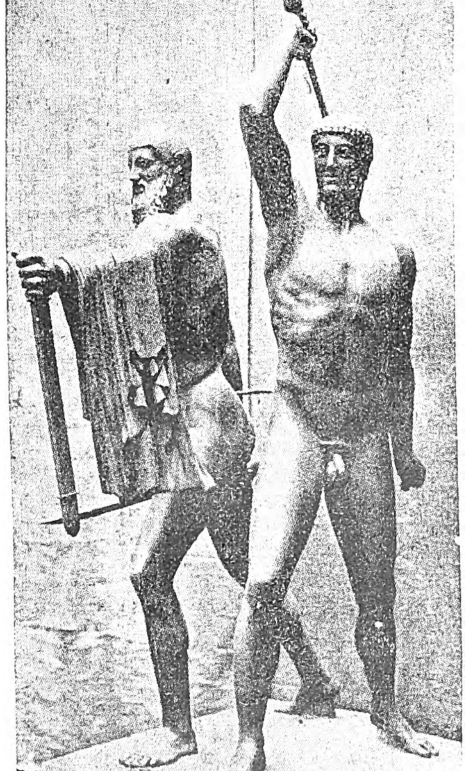

Σύμπλεγμα τῶν τυραννοκτόνων κατὰ συμπλήρωσιν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Στρασβούργου.

χθείσης ἐπὶ ὅλων τῶν σχετικῶν ἀπεικονίσεων τῶν ἀρχαίων μνημείων συμπληρώσεως ταύτης, ὁ Κρίτιος καὶ Νησιώτης ἀπέδωκαν τὴν παράτολμον ἐπίθεσιν τῶν τυραννοκτόνων μὲ πολλὴν ἔμφασιν. Αἱ κινήσεις των διαφέρουσι πολὺ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς μονοτονίας, συγχρόνως δ' ἐκδηλοῦται δι' αὐτῶν καὶ ἡ διαφορὰ τοῦ ψυχικοῦ χαρακτῆρος ἑκάστου. Ὁ νεώτερος, ὁ καὶ ἀμεσώτερον ὑπὸ τοῦ τυράννου προσβληθεὶς Ἁρμόδιος, εἶναι σφοδρότερος, ὑψῶν τὴν σπάθην, ἐνῷ ὁ πρεσβύτερος εἶναι προνοητικώτερος, κρατῶν τὸ ξίφος χαμηλὰ καὶ οἱονεὶ ἀποκρύπτων αὐτό. Τοῦ ἔργου τούτου ἐξαίρεται ἐπίσης καὶ ἡ τεχνική, διότι αἱ κύριαι ὄψεις τῶν δύο ἀνδριάντων δὲν ἦσαν ὁραταὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ σημείου, παρατήρησις ἀποδεικνύουσα ὅτι τὸ σύμπλεγμα τοῦτο συνελήφθη πραγματικῶς ὡς περίοπτον ἔργον μὲ βάθος καὶ οὐχὶ κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀναγλύφων. Ἐπίσης τὰ σώματα τῶν τυραννοκτόνων εἶναι σκληρὰ καὶ νευρώδη, ἡ δὲ δυνατὴ ἀνατομικὴ διατύπωσίς των ἐπικυρώνει τὴν κριτικὴν τοῦ Λουκιανοῦ, γράφοντος ὅτι τὰ ἔργα τοῦ Κριτίου καὶ Νησιώτου, ὡς καὶ τὰ τοῦ Ἡγίου, ἦσαν «ἀπεσφιγμένα, νευρώδη καὶ σκληρὰ καὶ ἀκριβῶς ἀποτετμημένα ταῖς γραμμαῖς», διὰ τοῦτο δὲ ὀνομάζει τὴν ἐργασίαν ταύτην παλαιὰν ἀττικὴν ἐργασίαν. Τῶν τεχνιτῶν τούτων ἔργον ἦτο καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ ὁπλιτοδρόμωνος Ἐπιχαρίνου ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, μεταξὺ τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Παρθενῶνος. Ὁ ὁπλιτοδρόμων παρίστατο ἔχων κεκαμμένον τὸ γόνυ καὶ προτεταμένην τὴν δεξιὰν χεῖρα. Ἀρχαιότερον αὐτοῦ ἦτο ἄλλο ἔργον τῶν ἰδίων τεχνιτῶν, ὅπερ παριστᾷ τὴν θεὰν Ἀθηνᾶν. Εἰς τὸν Κρίτιον καὶ Νησιώτην ἀποδίδεται καὶ τὸ ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως ὑπ' ἀριθ. 698 ἄγαλμα ἐφήβου, τοῦ ὁποίου ἡ κεφαλὴ ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὴν τοῦ Ἁρμοδίου. Κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἡ τέχνη τοῦ Κριτίου καὶ τοῦ Νησιώτου εὑρίσκεται εἰς τὴν μεταβατικὴν περίοδον ἀπὸ τῆς ἀρχαϊκῆς εἰς τὴν κλασσικὴν τέχνην. Ἤκμασαν συνεπῶς τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ὡς μαθηταὶ τοῦ Κριτίου παραδίδονται ὁ Διονυσόδωρος, ὁ Σκύμνος, ὁ ἐκ Κερκύρας Πόλιχος, ὁ ἐκ Κνωσσοῦ Ἄμφιος, ὁ ἐκ Καλαυρίας τῆς Τροιζῆνος Πίσων καὶ ὁ ἐκ Σικυῶνος Δημόκριτος.

Β. Δ. ΘΕΟΦΑΝΕΙΔΗΣ

Κριτοβουλίδης, *Γεώργιος*. Κρὴς ὁπλαρχηγός, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων, συμμετασχὼν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821—1830.

Ν. ΚΛΕ

— **Κριτοβουλίδης, *Καλλίνικος*.** Λόγιος Κρὴς ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 συμμετέσχεν εἰς τὸν ἀγῶνα ὡς γραμματεὺς τοῦ ἡρωϊκοῦ ἀρχηγοῦ Ἀποκορώνου Σήφακα, μετὰ τὸν θάνατον δὲ τούτου (Μάρτιος 1823), παρὰ τῷ ἁρμοστῇ τῆς Κρήτης Ἐμμ. Τομπάζῃ, ἐνῷ συγχρόνως ἐξελέγη κατ' ἐπανάληψιν ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπαρχίας του ἐν τῇ κρητικῇ συνελεύσει.

Μετὰ τὴν προσωρινὴν καταστολὴν τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῶν στρατιῶν τῆς Αἰγύπτου (1824), ἀπῆλθε μετὰ πολλῶν Κρητῶν εἰς Ἑλλάδα, ἔνθα συνειργάσθη μετὰ τῶν ἐκεῖ καταφυγόντων Κρητῶν ἀρχηγῶν ὑπὲρ τῆς ἐπαναλήψεως τοῦ ἐν Κρήτῃ ἀγῶνος, μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν δὲ τοῦ ἰσχυροῦ φρουρίου τῆς Γραμβούσης, τὴν 2 Αὐγούστου 1825, καὶ τὴν ἐκ νέου γενίκευσιν τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως, διωρίσθη ὑπὸ τῆς ἐν Ἑλλάδι κεντρικῆς κυβερνήσεως μέλος τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετέθη ἡ διακυβέρνησις τῆς νήσου.

Τὸν Ἰανουάριον 1828 ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Κρητικῆς Κυβερνήσεως εἰς Αἴγιναν μετὰ τοῦ Γεωργίου Καλλέργη, ἵνα συγχαρῇ τὸν ἄρτι εἰς Ἑλλάδα κατελθόντα κυβερνήτην Ἰω. Καποδίστριαν καὶ ἐπικαλεσθῇ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἐν Κρήτῃ ἀγῶνος συνδρομήν του, συγχρόνως δὲ παρακαλέσῃ αὐτὸν νὰ ἐνεργήσῃ, ὅπως τεθῇ τέρμα εἰς τὰς πιέσεις τοῦ ἐν Γραμβούσῃ καὶ ἐπὶ τῆς φρεγάτας «Ἴσιδος» διαμένοντος Ἄγγλου ναυάρχου Σταίηνς.

Ἐπανελθὼν μετ' ὀλίγον εἰς Κρήτην ἐξελέγη μέλος τοῦ «Κρητικοῦ Συμβουλίου», ἤτοι τῆς ἐν Κρήτῃ προσωρινῆς κυβερνήσεως, καὶ παρέμεινε τοιοῦτος μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος (1830), ὅτε κατέφυγεν εἰς Ἑλλάδα, ἔνθα ἐξηκολούθησεν ἀόκνως ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῶν ἀφορώντων τὴν Κρήτην ζητημάτων καὶ ὡς ἰδιώτης καὶ ὡς μέλος τῆς συσταθείσης τότε μεγάλης ὑπὲρ τῆς Κρήτης ἐπιτροπῆς, ἐνῷ συγχρόνως κατέγινεν εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἣν καὶ ἐξέδωκεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1859 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἀπομνημονεύματα τοῦ περὶ αὐτονομίας τῆς Ἑλλάδος πολέμου τῶν Κρητῶν». Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις περὶ τὸ 1865.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Κριτόβουλος. Ἕλλην ἱστορικὸς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Ἴμβρῳ. Ὅτε ὁ σουλτᾶνος Μωάμεθ Β' ἐξεπόρθησε τὴν Κωνσταντινούπολιν (1453), ἀπεστάλη πρὸς αὐτὸν εἰς Ἀδριανούπολιν μετά τινων συμπολιτῶν του καὶ ἄλλων προκρίτων τῶν νήσων Θάσου καὶ Λήμνου, ἵνα δηλώσωσιν ὑποταγὴν καὶ προλάβωσι τὴν καταστροφήν των. Παρουσιασθεὶς τότε πρὸ τοῦ σουλτάνου, ἐκέρδισε διὰ τοῦ λόγου του τὴν εὔνοιαν αὐτοῦ καὶ διωρίσθη διοικητὴς Ἴμβρου, παραμείνας εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ 1466 ὅτε, καταληφθείσης τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, κατέφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Κριτόβουλος θεωρεῖται ὡς ὁ πρῶτος Ἕλλην λόγιος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτάνου. Ἀπολαύων δὲ τῆς εὐνοίας τοῦ Μωάμεθ καὶ σχετισθεὶς μετὰ τῶν περὶ αὐτόν, συνέλεξε διαφόρους πληροφορίας περὶ τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ κατακτητοῦ καὶ ἠδυνήθη νὰ ἐξετάσῃ λεπτομερῶς τὰ κατὰ τὴν πολιτείαν αὐτοῦ. Τὸ ὑλικὸν δὲ τοῦτο ἐχρησιμοποίησεν ὁ Κριτόβουλος πρὸς συγγραφὴν ἱστορίας τοῦ Μωάμεθ Β' ἀπὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσεως αὐτοῦ (1451), μέχρι τοῦ 1467, ἥτις γέμει ἐγκωμίων πρὸς τὸν σουλτᾶνον, ὃν παριστᾷ ὡς ἄνδρα λόγιον καὶ γνώστην τῆς ἑλληνικῆς. Ἡ ἱστορία αὕτη, ἂν καὶ ἀνακριβὴς ἐν πολλοῖς, ὅσον ἀφορᾷ τὰς χρονολογίας, τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς τόπους, συμπληροῖ ἐν τούτοις τὰς χρονογραφίας τοῦ Δούκα, τοῦ Φραντζῆ καὶ τοῦ Χαλκοκονδύλη. Προσέτι ὁ Κριτόβουλος, περιγράφων τὸ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ Β' ἐγερθὲν ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου φρούριον «Ρούμελι Χισάρ», παρέχει ἐνδιαφερούσας πληροφορίας περὶ τῆς ὀχυρωτικῆς τῶν Τούρκων καὶ τῆς διατάξεως τοῦ πυροβολικοῦ παρ' αὐτοῖς. Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ ἀφορῶσαι τὴν ἐπισκηπτικὴν βολὴν τὴν ἐκτελεσθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β', κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Σταυροδρομίου ἐναντίον τῶν ἐν τῷ Κερατίῳ σταθμευόντων βυζαντινῶν πλοίων.

Ἡ ἱστορία τοῦ Κριτοβούλου ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις τῷ 1870 ὑπὸ C. Müller («Fragmenta histor. Graecorum» τόμ V, σελ. 40—161).

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Κριτόδαμος. Ὀλυμπιονίκης ἐκ Κλείτορος τῆς Ἀρκαδίας. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ κατεσκεύασεν ὁ Σικυώνιος Κλέων, ζήσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνευρέθη ἡ ἐνεπίγραφος βάσις τοῦ ἀνδριάντος τούτου.

Γ. Ι. Κ.

Κριτόδημος. Ἀστρολόγος τῶν Ἑλληνικῶν χρόνων, εἷς ἐκ τῶν πρώτων εἰσηγητῶν τῆς ἀστρολογίας ἐν Ἑλλάδι. Ἔγραψε σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον «Ὅρασις», ἐκ τοῦ ὁποίου πολλὰ ἠρύσθη ὁ Πλίνιος. Ὁ Κριτόδημος οὗτος εἶναι διάφορος καὶ ἀρκετὰ μεταγενέστερος τοῦ ὁμωνύμου ἰατροῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τοῦ ἀνήκοντος εἰς τὸ γένος τῶν Ἀσκληπιαδῶν.

Γ. Ι. Κ.

Κριτολαΐδας. Σπαρτιάτης, εἷς ἐκ τῶν πέντε ἀνδρῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνετέθη ἡ διαιτησία εἰς τὴν μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Μεγαρέων διαφορὰν περὶ τῆς νήσου Σαλαμῖνος ἐπὶ Σόλωνος.

Γ. Ι. Κ.

Κριτόλαος. Στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας ὀλίγον πρὸ τῆς διαλύσεώς της, πρωταγωνιστήσας ἐν τῷ μεταξὺ Ἀχαιῶν καὶ Ρωμαίων πολέμῳ. Ἐκλεγεὶς στρατηγὸς ὡς διάδοχος τοῦ Διαίου τῷ 147 / 146 π. Χ. καὶ θεωρῶν τὸν ἐναντίον τῆς Ρώμης πόλεμον ὡς ἀναπόφευκτον, ἐπετάχυνε τὴν ἔκρηξιν τούτου, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ προπαρασκευάσῃ ἐπαρκῶς τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν αὐτοῦ. Δημαγωγὸς ὢν μᾶλλον, περιώδευσε τὰς ἀχαϊκὰς πόλεις, ὑπισχνούμενος χρεῶν ἀποκοπὰς καὶ ἀναστολὴν πληρωμῆς φόρων, ἵνα οὕτω προσελκύσῃ τὰ πλήθη, ἀφοῦ δ' ἐπέτυχε τοῦτο καὶ προσέλαβεν ὡς συμμάχους τοὺς Χαλκιδεῖς καὶ τοὺς Θηβαίους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν δυσηρεστημένοι κατὰ τῶν Ρωμαίων, εἰσηγήθη εἰς τὴν συνέλευσιν τῶν Ἀχαιῶν τὴν ἄμεσον κήρυξιν πολέμου κατὰ τῆς Σπάρτης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ῥητῶς ἀπαγορεύσει, κατέστησε διὰ δόλου ἀδύνατον τὴν μεσολάβησιν αὐτῶν καὶ οὕτω συνέκρουσε τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν πρὸς τὴν Ρώμην. Κατ' ἀρχὰς ἡ πολιτικὴ τοῦ Κριτολάου ἐφαίνετο θριαμβεύουσα καὶ τὰ ἀχαϊκὰ στρατεύματα προέβησαν μέχρι τῶν Θερμοπυλῶν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν παρὰ τὴν Οἴτην Ἡράκλειαν, ἡ ὁποία ἤθελε ν' ἀποσπασθῇ ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῶν Ἀχαιῶν. Ὅτε ὅμως ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Μέτελλον ἔφθασεν ἐκ Μακεδονίας εἰς τὰ νότια τῆς Θεσσαλίας, καὶ ἔμελλε νὰ διαβῇ τὸν Σπερχειόν, ὁ Κριτόλαος, λύσας ἐν τάχει τὴν πολιορκίαν τῆς Ἡρακλείας, ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Πελοπόννησον, χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ ἀνακόψῃ τὴν προέλασιν τῶν Ρωμαίων, οὐδ' εἰς αὐτὰ τὰ ὀχυρώτατα στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν. Ὁ Μέτελλος, σπεύσας κατόπιν τῶν φευγόντων Ἀχαιῶν, κατέφθασεν αὐτοὺς παρὰ τὴν Σκάρφειαν τῆς Λοκρίδος καὶ συνάψας μάχην τοὺς κατετρόπωσε. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ ἀχαϊκοῦ στρατοῦ ὁ Κριτόλαος ἐγένετο ἄφαντος, ριφθεὶς πιθανῶς εἰς τὴν θάλασσαν τὴν εὑρισκομένην παρὰ τὸ πεδίον τῆς μάχης.

— **Κριτόλαος** ὁ ***Φασηλίτης***. Περιπατητικὸς φιλόσοφος τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Ὡς σχολάρχης τῆς περιπατητικῆς σχολῆς ἐν Ἀθήναις, μετέσχεν ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ μετὰ τοῦ Διογένους καὶ Καρνεάδου τῆς πρεσβείας τῶν φιλοσόφων, τὴν ὁποίαν ἔστειλαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς Ρώμην, ἐκεῖ δὲ ἐδίδαξε καὶ οὗτος δημοσίᾳ, ὅπως καὶ οἱ συμπρέσβεις αὐτοῦ. Ὁ Κριτόλαος, ὁ ὁποῖος διεδέχθη πιθανώτατα τὸν Ἀρίστωνα τὸν Κεῖον ἐν τῇ σχολαρχίᾳ τῷ 226/265 π. Χ., ἐπανέλαβε τὰς φιλοσοφικὰς ἐρεύνας τῶν παλαιῶν περιπατητικῶν, τὰς ὁποίας οἱ προκάτοχοί του Λύκων καὶ Ἀρίστων εἶχον παραμελήσει, ἀσχοληθέντες εἰς τὴν διαλεκτικὴν καὶ τὴν ῥητορικήν. Ἐν τῇ ἠθικῇ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν ἀριστοτελικὴν διδασκαλίαν περὶ τοῦ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ, μόνον δὲ ἐν τῇ χρήσει

Digitized by Google

τῶν τεχνικῶν ὅρων ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῶν στωϊκῶν. Ἐκ τῶν ἔργων του οὐδὲν σῴζεται. Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

Κριτόπλος, ἢ ***Κριτόπλης.*** Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐπὶ Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ (1118—1143), ὃν ἠκολούθησεν εἰς τὴν κατὰ τῶν Οὔγγρων ἐκστρατείαν, μεθ' ἣν διωρίσθη διοικητὴς τοῦ ἐν Σερβίᾳ φρουρίου Ράσου. Μετά τινα χρόνον ἀποστατήσαντες οἱ Σέρβοι κατέλαβον τὸ φρούριον, ὁ δὲ Κριτόπλος ἔφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης πρὸς τιμωρίαν ἐνέδυσεν αὐτὸν γυναικείαν ἐσθῆτα καὶ τὸν διεπόμπευσεν ἐν τῇ ἀγορᾷ, καθήμενον ἐπὶ ὄνου.

— **Κριτόπλος,** ἢ ***Κριτόπλης Ἰωαννάκης.*** Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐπὶ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1143—1186), συμμετασχὼν εἰς τὴν πρώτην ἐκστρατείαν τούτου κατὰ τῶν Τούρκων τοῦ Ἰκονίου. Συμμετέσχεν ὡσαύτως ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Μιχαὴλ Παλαιολόγον, Ἰωάννην Δούκαν καὶ Ἀλέξιον Βρυέννιον Κομνηνὸν εἰς ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς κάτω Ἰταλίας, Γουλιέλμου Α', καθ' ἣν καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του. Ν. ΚΛΣ

Κριτόπουλος. Ἐπώνυμον πολλῶν οἰκογενειῶν ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν καὶ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνων, οὐδεμίαν ἐχουσῶν πρὸς ἀλλήλας συγγένειαν.

— **Κριτόπουλος, *Θεόδωρος.*** Μητροπολίτης Ἡρακλείας, ζήσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Τούτου γινώσκομεν «Τόμον ἐξιτήριον», δηλαδὴ παραίτησιν, ἄριστα καὶ συγκινητικῶς γεγραμμένην, ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Migne (Πατρολ. Ἑλλ. τ. ΡΙΘ', στ. 1229) καὶ ἀκριβέστερον ὑπὸ τοῦ Μ. Ἰ. Γεδεὼν ἐν «Ἐκκλησιαστ. Ἀληθείᾳ» (τ. ΚΕ'). Μ. Ι. Γ.

— **Κριτόπουλος, *Θωμᾶς.*** Μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Γεωργίου* ἐδώρησεν εἰς τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονὴν Παντοκράτορος τὰ ἐν Ἀδριανουπόλει κτήματα αὐτῶν, καθὰ βεβαιοῦσιν οἱ πατριάρχαι Θεοφάνης Καρύκης (1596) καὶ Μελέτιος Πηγᾶς (1597), ἐπικυροῦντες ἐπικυρωτικὰ γράμματα προηγουμένων πατριαρχῶν. Ἀμφότεροι χαρακτηρίζονται «εὐγενέστατοι ἄρχοντες». Μ. Ι. Γ.

— **Κριτόπουλος, *Μητροφάνης.*** Λόγιος κληρικός, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (βλ. λ *Μητροφάνης*).

— **Κριτόπουλος, *Πασχάλης.*** Σημειοῦται τῷ 1548 μεταξὺ τῶν προκρίτων Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως (βλ. *Π. Ζερλέντη*, «Πασχάλης Κριτόπουλος» 1923). Μ. Ι. Γ.

— **Κριτόπουλος, *Παυλάκης.*** Ἄρχων ἐνδοξότατος, ἀναμειχθεὶς εἰς διαφόρους ὑποθέσεις τοῦ πατριαρχείου καὶ τῶν ἡγεμονιῶν Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας. Ἀπηγχονίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων (βλ. καὶ *Μ. Ἰ. Γεδεών*, «Χρονικὰ πατριαρχ. οἴκου καὶ ναοῦ». Μ. Ι. Γ.

Κρίτου *Μαρόττου* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πάφου τῆς νήσου Κύπρου. Κάτ. 230. Κ.Μ.Κ.

— **Κρίτου-*Τέρα*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πάφου τῆς νήσου Κύπρου. Κάτ. 975 ἀσχολούμενοι μὲ τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν καὶ σηροτροφίαν. Κ. Μ. Κ.

κρίτρον (τό)· τὸ καταβαλλόμενον ἔξοδον διὰ τὴν κρίσιν οἱουδήποτε πράγματος (βιβλίων κτλ.).

Κριτσὰ *[Γεωγρ.]*· βλ. *Κρητσά.*

Κριτσάρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μποσκλάβου τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 166. Χ. Δ.

Κριτσελὶ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μίνας τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 18. Χ. Δ.

Κριτσέφσκυ, *Βασίλειος.* Εἷς τῶν πρώτων Ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν. Ἀφοῦ εἰργάσθη μεταξὺ τῶν ὁμοφρόνων του ἐν Ρωσίᾳ μέχρι τοῦ 1892, ἔφυγεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ συνειργάσθη μετὰ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ρωσικῶν σοσιαλιστικῶν ὁμάδων καὶ εἰς τὰς ὑπὸ τῆς ὁμάδος «Ἀπελευθέρωσις τῆς ἐργασίας» ἐκδοθείσας ἐφημερίδας, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Β. Ναούμωφ*. Κατόπιν ἐσχημάτισε μετὰ τοῦ *Λ. Τύσκο* ἰδίαν ὁμάδα, διὰ τὴν ἔκδοσιν λαϊκῶν σοσιαλιστικῶν ἔργων. Ὀλίγον πρὸ τοῦ 1900 ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν ἀντιπολιτεύσεως συστηματικωτέρας κατὰ τῶν ἡγετῶν τοῦ ρωσικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, ἥτις ἔμεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ρωσικοῦ σοσιαλισμοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «οἰκονομισμός». Αἱ τάσεις τοῦ Κριτσέφσκυ ἐθριάμβευσαν. καὶ κατὰ τὸ διεθνὲς σοσιαλιστικὸν συνέδριον τῶν Παρισίων ἦτο ἀρχηγὸς τῆς πλειοψηφίας τῆς ρωσικῆς ἀντιπροσωπείας, τοῦ Πλεχάνωφ ἡγουμένου τῆς μειοψηφίας. Συγχρόνως ὁ Κριτσέφσκυ μετεῖχε καὶ τῆς διεθνοῦς σοσιαλιστικῆς κινήσεως, συνειργάζετο εἰς τὴν «Οὐμανιτὲ» καὶ ἦτο ἀνταποκριτὴς ἐν Παρισίοις τοῦ «Φόρβαιτς» τοῦ Βερολίνου. Διέκειτο συμπαθῶς πρὸς τὰς τάσεις τοῦ Μπερνστάϊν καὶ τοῦ Ζωρές. Μετὰ τὸ β' συνέδριον τοῦ ρωσικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, ὁ Κριτσέφσκυ ἔπαυσε πλέον νὰ παίζῃ πρωτεύοντα ρόλον ἐντὸς τοῦ κόμματος. Ὁ Λένιν κατεπολέμησε τὰς ἀντιλήψεις του ἰδίως διὰ τοῦ ἔργου «Τί νὰ κάμουμε;» Ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῷ 1919, ἀφοῦ κατεπολέμησε τὴν ρωσικὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν. Ἔγραψε πολλὰ βιβλία, μελέτας καὶ ἄρθρα. Θ.Ν.Τ.

Κρίτσι *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀρτικίου τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 63. Χ. Δ.

Κριτσιλὰρ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Λαρίσης χωρίου *Πουρναριὰ* (βλ. λ.). Χ. Δ

Κρίτσιμος *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Βουλγαρίας, πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Ροδόπη. Ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν παραποτάμων, ὧν κυριώτερος εἶναι ὁ *Ντομοὺζ-Δερέ*, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα ἑνοῦνται παρὰ τὸ χωρίον Τζόβλεν. Ὁ Κρίτσιμος διευθύνεται πρὸς βορρᾶν μέσῳ τραχείας περιοχῆς μέχρι τῆς πόλεως Κριτσίμ, καὶ ἐκεῖθεν εἰσερχόμενος εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Φιλιππουπόλεως χύνεται εἰς τὸν Ἕβρον ποταμόν. Τὸ συνολικὸν αὐτοῦ μῆκος ἀνέρχεται εἰς 100 περίπου χιλμ Μ. Ν. Δ.

Κριτσίνι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ἰδίας κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 913. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸν συνοικισμὸν *Παλαιογαρδίκι* Χ. Δ.

Κριτσοτᾶδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀσπροκκλησιᾶς, τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 194. Χ. Δ.

Κρίτων. Ἀθηναῖος, συνδημότης καὶ ὁμήλικος τοῦ Σωκράτους, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε στενότατος φίλος. Τὴν πρὸς τὸν Σωκράτη ἀγάπην του ἐπέδειξεν ὁ Κρίτων εἰς πᾶσαν περίπτωσιν. Θέλων ν' ἀποσοβήσῃ τὴν φυλάκισιν τοῦ Σωκράτους, ἠγγυήθη ὅτι δὲν θὰ ἐδραπέτευε, μετὰ δὲ τὴν ἀποτυχίαν τῆς προσπαθείας του, παρεσκεύασε μετ' ἄλλων φίλων τοῦ Σωκράτους τὴν δραπέτευσιν αὐτοῦ, δαπανήσας ἀρκετὰ χρήματα πρὸς δωροδοκίαν τοῦ δεσμοφύλακος καὶ δείξας προθυμίαν νὰ ὑποβληθῇ εἰς οἱονδήποτε κίνδυνον χάριν τοῦ Σωκράτους. Ὁ Πλάτων, λαβὼν ὡς ὑπόθεσιν τὴν ἀπόπειραν ταύτην τοῦ Κρίτωνος, ἔγραψε τὸ γνωστὸν σύγγραμμά του «Κρίτων». Ἐκ τοῦ πλατωνικοῦ τούτου συγγράμματος καὶ ἐξ ἄλλων πλατωνικῶν διαλόγων (ἰδίως τοῦ «Φαίδωνος»), ὅπως καὶ ἐκ τῶν «Ἀπομνημονευμάτων» καὶ τοῦ «Οἰκονομικοῦ» τοῦ Ξενοφῶντος, καταφαίνεται ὁ χαρακτὴρ τοῦ Κρίτωνος ὡς ἀνθρώπου πρακτικοῦ, σοβαροῦ, καλοκάρδου καὶ προθύμου εἰς βοήθειαν τῶν φίλων του, κατὰ βάθος ὅμως ὄχι ἐμπεποτισμένου ὑπὸ τῆς φιλοσοφικῆς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους. Ἀνάλογον πρὸς τὸν τοιοῦτον χαρακτῆρα τοῦ Κρίτωνος εἶναι καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπεδίδοντο εἰς αὐτόν. Ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἀναφέρει τὰ ὀνόματα δεκαεπτὰ διαλόγων τοῦ Κρίτωνος, ὧν δὲν ἐσώθησαν οὔτε ἀποσπάσματα. Ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Κρίτωνος ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τοῦ Πλάτωνος ὁ Κριτόβουλος. Γ. Ι. Κ.

— **Κρίτων.** Ἀθηναῖος γλύπτης τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ σῴζεται μία κανηφόρος (ἄνευ κεφαλῆς), φέρουσα ἐπιγραφὴν μὲ τὰ ὀνόματα τῶν κατασκευασάντων αὐτὴν Κρίτωνος καὶ Νικολάου Ἀθηναίων. Ἡ κανηφόρος αὕτη μετ' ἄλλων (6 ἐν ὅλῳ, ἐξ ὧν σῴζονται 4) ἐκόσμει οἰκοδόμημά τι παρὰ τὴν Ἀππίαν ὁδὸν ἐν Ρώμῃ, τὸ ὁποῖον ἦτο ἴσως τὸ Τριόπειον Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, ἢ πιθανώτερον ναὸς τῆς Ἴσιδος. Ὁ Κρίτων οὗτος εἶναι ἴσως ὁ αὐτὸς μὲ τὸν κατασκευάσαντα τὸν ἐν Πτώῳ ἀνδριάντα τοῦ ἐξ Ἀκραιφιῶν Ἀριστίππου τοῦ υἱοῦ τοῦ Χρυσίππου. Γ. Ι. Κ.

— **Κρίτων** ὁ ***ἰατρός.*** Ἕλλην ἰατρὸς ἐν Ρώμῃ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Α' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος. Ἐπὶ Τραϊανοῦ ὁ Κρίτων ὑπῆρξεν ἰατρὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, καὶ ὡς τοιοῦτος συνώδευσε τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὴν ἐναντίον τῶν Δακῶν ἐκστρατείαν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ὁποίας συνέγραψε τὰ «Γετικά». Ἐκ τῶν ἰατρικῶν συγγραμμάτων τοῦ Κρίτωνος ἀναφέρονται τὰ «Κοσμητικὰ» (4 βιβλ.) καὶ τὸ «Περὶ φαρμάκων» (ἢ «Περὶ φαρμάκων ἁπλῶν», 5 βιβλία). Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τούτων πολλὰ ἀποσπάσματα διέσωσεν ὁ Γαληνός, ὁ ὁποῖος ὀνομάζει τὸ τελευταῖον «Φαρμακῖτιν βίβλον». Γ. Ι. Κ.

— **Κρίτων** ὁ ***κωμικός*** Εἷς τῶν ποιητῶν τῆς νέας ἀττικῆς κωμῳδίας, ἀκμάσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Ἐν ἐπιγραφαῖς ἀναφέρεται ὅτι οὗτος ἦλθε δεύτερος κατὰ τὸ 183 π. Χ. μὲ τὴν κωμῳδίαν του «Ἐφέσιοι», ὡς καὶ κατὰ τὸ 167 π. Χ. μὲ τὴν κωμῳδίαν του «Αἰτωλός». Τῆς τελευταίας ταύτης διεσώθη εἷς στίχος ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκους, ὡς καὶ ἡ ὀνομασία «Μεσσήνιοι» ἄλλης κωμῳδίας τοῦ Κρίτωνος. Ὁ Ἀθήναιος ἀναφέρει καὶ ἄλλην κωμῳδίαν αὐτοῦ, τὸν «Φιλοπράγμονα», ἐκ τῆς ὁποίας ἀντιγράφει καὶ μικρὸν ἀπόσπασμα σχετικὸν μὲ τοὺς Δηλίους, τοὺς ὁποίους ὁ Κρίτων ὀνομάζει «παρασίτους τοῦ θεοῦ». Γ. Ι. Κ.

— **Κρίτων** ὁ ***Πιερώτης.*** Ἱστορικὸς τῶν ἀλεξανδρινῶν ἢ ρωμαϊκῶν χρόνων. Κατὰ Σουΐδαν ἔγραψε σειρὰν ἱστορικῶν μονογραφιῶν, οἷαι π. χ. τὰ «Παλληνιακά», τὰ «Περσικά», τὰ «Σικελικά», ἡ «Συρακουσῶν περιήγησις», τὸ περὶ τῆς Μακεδόνων ἀρχῆς. Οὐδὲν ἐξ αὐτῶν σῴζεται. Γ. Ι. Κ.

— **Κρίτων** ὁ ***φιλόσοφος.*** Νεοπυθαγόρειος φιλόσοφος τῶν περὶ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ χρόνων. Ἔγραψεν εἰς δωρικὴν διάλεκτον σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον «περὶ φρονήσεως καὶ εὐτυχίας», ἐκ τοῦ ὁποίου τρία μεγάλα ἀποσπάσματα διεσώθησαν παρὰ Στοβαίῳ. Γ. Ι. Κ.

Κριτωνιανός. Ἀγαλματοποιὸς τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Κατά τι ἐπίγραμμα κατεσκεύασε τὸ ἄγαλμα τῆς συζύγου του Μελτίνης. Γ. Ι. Κ.

Κριτωνίδης. Γλύπτης ἐκ Πάρου, οὐδαμῶς ἀναφερόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ἐγνώσθη ἐξ ἐνεπιγράφου βάσεως ἀγάλματος, ἐν σχήματι ἰωνικοῦ κίονος, ὅπερ παρίστα, προφανῶς, τὴν Ἄρτεμιν, ἦτο δὲ ἀνάθημα τῆς Τελεστοδίκης, θυγατρὸς τοῦ Θερσιλέου καὶ τῆς Ἀσφαλίου. Β. Δ. Θ.

Κρίφτσι *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Κιβωτὸς* (βλ. λ.).

Κριώα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς δῆμος τῆς Ἀττικῆς, τῆς φυλῆς Ἀντιοχίδος. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ μυθικοῦ ἐπωνύμου τῆς Κριώας (*Κρίου*) θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ συμπεράνῃ τις, ὅτι ἡ Κριῶα ἔκειτο πλησίον τῆς Παλλήνης, καθ' ὅσον ὁ ἐπώνυμος τοῦ δήμου ἐκείνου Πάλλας κατὰ τὴν μυθολογίαν ἦτο υἱὸς τοῦ Κρίου. Ὁ δημότης *Κριωεύς.* Γ. Ι. Κ.

Κρκὰ (Krkà) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κροατικὴ ὀνομασία τῆς Ἀδριατικῆς νήσου *Βέλια* (βλ. καὶ λ. *Κουρίκτα*). Σ. Ε. Λ.

Κρὸ (Cros), ***Καῖσαρ-Ἐρρῖκος.*** Γάλλος γλύπτης (1840—1907). Ἐπεδόθη ἰδίως εἰς κατασκευὴν ἔργων ἐκ κηροῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδιαιτέραν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσαν ὁ «Περίπατος» καὶ ἡ «Τσιγγάνα τῶν Πυρηναίων». Βραδύτερον ἐπεδίωξε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παρασκευὴν ὑαλώδους πλαστικῆς μάζης, ὁμοίας πρὸς τὴν ἐν τῇ ἀρχαιότητι χρησιμοποιουμένην, εἰργάσθη δὲ πρὸς τοῦτο ἐπὶ μακρὸν εἰς παραχωρηθὲν αὐτῷ διαμέρισμα τῶν ἐργαστηρίων τῶν Σεβρῶν. Ἐκ τῶν συναφῶν μελετῶν του ἤχθη εἰς συγγραφὴν ἐνδιαφέροντος βιβλίου περὶ τῶν παρ' ἀρχαίοις καλλιτεχνικῶν μεθόδων, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε τῷ 1884. Γ. Ζ.

— **Κρὸ** (Cros), ***Κάρολος.*** Γάλλος ἐφευρέτης καὶ ποιητὴς (1842—1888). Ἐσπούδασεν ἰατρικήν, φιλοσοφίαν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας, εἰς αὐτὸν δ' ὀφείλεται ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἐμμέσου μεθόδου τῆς ἐγχρώμου φωτογραφίας, τῆς ὁποίας ἡ σχετικὴ ἀνακοίνωσις εἰς τὴν γαλλικὴν ἑταιρείαν τῆς Φωτογραφίας συνέπεσε πρὸς ὁμοίαν ἀνακοίνωσιν τοῦ Λουδοβίκου Ducos τῷ 1869. Τῷ 1874 ὁ Κρὸ ὑπέβαλε νέαν μελέτην περὶ φωνογράφου. Ἐπὶ πλέον θεωρεῖται ἐφευρέτης χρονομέτρου καὶ συντάκτης πονήματος περὶ τῶν μέσων συγκοινωνίας μετὰ τῶν πλανητῶν. Ὁ Κρὸ διέπρεψε καὶ ὡς ποιητής, συνθέσας πλεῖστα ποιήματα καὶ μέγαν ἀριθμὸν μονολόγων. Ἐκ τῶν ἔργων του τὰ κυριώτερα εἶναι: «Γενικὴ λύσις τοῦ προβλήματος τῆς φωτογραφίας τῶν χρωμάτων», «Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐταξίδευσε», «Τὸ ταξίδιον εἰς τρεῖς ἀστέρας», «Προμηθεὺς δεσμώτης», «Ἡ ἰδιοκτησία», «Τὸ δράμα τῆς μεγάλης διώρυγος τῶν δύο θαλασσῶν», «Ἀρχαὶ τῆς ἐγκεφαλικῆς μηχανικῆς» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

κροάζω, *ἀντὶ κροαίνω* (βλ. λ.).

κροαίνω· ἀνασκάπτω, κρούω τὸ ἔδαφος διὰ τῶν ποδῶν, ἐπὶ τοῦ ἵππου: «ἵππος κροαίνων» ὅταν οὗτος ὑψοῖ τοὺς πόδας του κατὰ πλάγιον διαγώνιον, ὡς κατὰ τὸν τροχασμόν, χωρὶς ὅμως νὰ προχωρῇ ἢ ὀπισθοχωρῇ, εἶδος ὑποτροχασμοῦ.

Κροάτης, *—ου* (ὁ), *θηλ. —άτις—ιδος*· ὁ κάτοικος τῆς Κροατίας, ὁ ἐκ Κροατίας καταγόμενος.

Κροατία-*Σλαβονία* (κροατ. Hrvatska i Slavonija, οὐγγρ. Horvát-Szlavonország, γερμαν. Kroatien und Slawonien γαλλ. Croatie et Slavonie)

—[Γεωγρ.] Χώρα τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἀποτελοῦσα ἄλλοτε βασίλειον καὶ κατόπιν ἐπαρχίαν τοῦ στέμματος (Krönland) ἐν τῷ κράτει τῆς Οὐγγαρίας. Ἀποτελεῖ τὸ ΒΔ. τμῆμα τῆς Νοτιοσλαυΐας καὶ ὁρίζεται πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης, τῆς Καρνιόλης καὶ τῆς Ἰστρίας, πρὸς Β. καὶ Α. ὑπὸ τῆς Οὐγγαρίας καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Δαλματίας, τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Σερβίας. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν Κροατίαν (δυτικὸν μέρος), τὴν Σλαβονίαν (ἀνατολικὸν μέρος) καὶ ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἐπαρχίαν τῶν Στρατιωτικῶν Συνόρων (βορειοανατολικὸν μέρος). Ἔχει ἐπιφάνειαν 42.531 τ. χλμ., ὧν τὰ 13.524 ἀνήκουν εἰς τὴν Κροατίαν, τὰ 9.435 εἰς τὴν Σλαβονίαν καὶ τὰ 19.572 εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Στρατιωτικῶν Συνόρων. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 2.739.593, ὧν τὰ 87% εἶναι

Digitized by Google

Σλάβοι, ἤτοι 1.478.825 Κροάται καὶ 610.909 Σέρβοι. Ὑπάρχουν ἐπίσης 134.000 Γερμανοί, 90.180 Μαγυάροι καί τινες Ρουμᾶνοι, Ἰταλοί, Ἑβραῖοι κτλ. Ἐκ τούτων οἱ 1.710.425 εἶναι καθολικοί, 12.819 οὐνῖται, 612.604 ὀρθόδοξοι, 29.185 εὐαγγελισταί, 20.032 Ἑβραῖοι, 13,843 διαμαρτυρόμενοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἀνήκουν εἰς διαφόρους αἱρέσεις.

Ἀπὸ ἀπόψεως διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους ἡ χώρα διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα: εἰς τὸ ΒΑ., ὅπερ εἶναι μᾶλλον χθαμαλόν, καὶ εἰς τὸ ΝΔ., ὅπερ εἶναι ὀρεινόν. Τὰ ὄρη τῆς Κροατίας ἀποτελοῦν συνέχειαν τοῦ ὀρογραφικοῦ συστήματος τῶν ἀνατολικῶν Ἄλπεων καὶ τοῦ Κάρστ τῆς Ἰστρίας. Αἱ ἐν Κροατίᾳ εἰσχωροῦσαι διακλαδώσεις τῶν Ἄλπεων ἀποτελοῦν στενὰς λωρίδας ὑψωμάτων, αἵτινες ἀρχόμεναι ἀπὸ τῆς Καρνιόλης καὶ τῆς Ἰστρίας κατέρχονται πρὸς Α. καὶ καταλήγουν εἰς μικρὰ ὑψώματα ἐντὸς τῆς Σλαβονίας. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ τῶν διακλαδώσεων τούτων εἶναι τὸ *Οὔσκοκος* (1175 μ. ὕψους), τὸ *Μάτσελ* (620 μ.), τὸ *Ἰβάντσικα* (1061 μ.), *Ὄγκραμ* (1035) καὶ *Κάλνικ* (643 μ.), τὸ *Σλέμεν* (1035 μ.) πρὸς Β τοῦ Ζάγκρεμπ. Ἐν Σλαβονίᾳ τὰ ὑψηλότερα ὄρη δὲν ὑπερβαίνουν τὰ 1000 μ., ἡ δὲ ἐν αὐτῇ ὀροσειρὰ *Φρούτσκα Γκόρα* ἔχει μέσον ὕψος 500 μ. Εἰς τὸ ΝΔ. ὀρεινὸν τμῆμα τῆς χώρας, ὅπερ ἀνήκει εἰς τὸ σύστημα τῶν Διναρικῶν Ἄλπεων καὶ τῶν Βαλκανίων, ὑπάρχει ἡ ὀροσειρὰ τοῦ *Κροατικοῦ* ἢ *Λιβουρνείου Κάρστ*, μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸ *Ρισνὰκ* (1526 μ.) καὶ τὸ *Βελεμπὶτ* (1753 μ.), τὰ ὄρη *Καπέλα* (1182 μ.), *Σβέτο Μπρόντο* (1653 μ.) καὶ *Μπίλλε Λοζίτσα* (1733 μ.). Ἡ χώρα διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, πάντων σχεδὸν παραποτάμων τοῦ Δουνάβεως, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων εἶναι πλωτοὶ εἰς σημαντικὸν τμῆμα τοῦ ροῦ αὐτῶν. Κυριώτεροι τούτων, πλὴν τοῦ *Δουνάβεως*, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ ἀνατολικὸν ὅριον τῆς Σλαβονίας, εἶναι ὁ *Δραῦος*, μετὰ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ *Μποντένγκα*, *Καρατσίκα* καὶ *Μπουτσίκα*, ὁ *Σαῦος* μετὰ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ *Κραπίνα*, *Κούλπα*, *Λόνγκα*, *Οὔννα*, *Ὀργιάβα* καὶ *Μποτσούλ*. Ἐν Κροατίᾳ ὑπάρχουν καὶ μικραί τινες λίμναι, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Ἰλιβίτσα*, ἡ *Κολογυβάρ*, ἡ *Γιαλάτσα* καὶ ἡ *Τσιρκένιες*, ἥτις χρησιμεύει καὶ ὡς τόπος λουτρῶν. Ἐπίσης ὑπάρχουν πολλαὶ ἰαματικαὶ πηγαί, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Κραπίνα-Τέπλιτς*, ἡ *Βαρασδὶν-Τέπλιτς*, ἡ *Τοποῦσκο*, ἡ *Λίπικ* καὶ ἡ *Νταρουβάρ*. Ἐν Σλαβονίᾳ, κατὰ μῆκος τῶν μεγάλων ποταμῶν, ὑπάρχουν πολλὰ ἕλη. Τὸ μῆκος τῶν ἀκτῶν ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς εἶναι 135 χλμ., παρ' αὐτὰς δὲ ὑπάρχουν πολλαὶ νησῖδες, αἱ μεγαλύτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Βέλια* καὶ ἡ *Πάγκο*, καὶ οἱ λιμένες *Μπάκαρ* (*Μπούκκαρι*), *Κραλιεβίτσα (Πόρτο-Ρὲ)* καὶ *Σούσακ*. Αἱ ἀκταὶ τῆς Κροατίας προσβάλλονται ὑπὸ τῶν ἀνέμων, ἰδίως τοῦ ΝΑ., οἵτινες προκαλοῦν παρ' αὐτὰς σφοδρὰς τρικυμίας. Τὸ κλῖμα εἶναι ὑγιεινὸν καὶ σχετικῶς θερμόν. Ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία ἐν Ζάγκρεμπ ἀνέρχεται εἰς 11° καὶ ἐν Σούσακ εἰς 13°.5. Τὰ 94 ἑκατοστὰ τοῦ ἐδάφους εἶναι γόνιμα. Ἐξ αὐτῶν τὰ 32 ἑκατοστὰ εἶναι ἀγροὶ καὶ κῆποι, τὰ 38 δάση, τὰ 23 λειμῶνες καὶ τὸ ἓν ἑκατοστὸν ἀμπελῶνες. Τὰ κυριώτερα προϊόντα εἶναι σιτηρά, σταφυλαὶ καὶ οἶνοι, γεώμηλα, λαχανικά, λίνον, κάνναβι, ὄσπρια, κριθή, καπνὸς καὶ δαμάσκηνα, ἐξ ὧν κατασκευάζεται τὸ ὀνομαστὸν κροατικὸν ποτὸν «σλίμποβιτς». Εἰς Σλαβονίαν εἶναι ἀνεπτυγμένη καὶ ἡ σηροτροφία. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἀκμαιοτάτη, ἰδίως ἐν Σλαβονίᾳ, ὅπου ἀφθονοῦν οἱ χοῖροι, οἱ βόες καὶ τὰ πρόβατα. Λίαν ἀνεπτυγμένη εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ ἁλιεία εἰς τοὺς ποταμούς, τὰς λίμνας καὶ τὰ τενάγη, ὅπου ἀφθονοῦν παντὸς εἴδους ἰχθύες. Τὰ δάση παρέχουν ἄφθονον ξυλείαν, ἥτις ἐξάγεται εἰς μεγάλας ποσότητας εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ὁ ὀρυκτὸς πλοῦτος τῆς χώρας συνίσταται εἰς μεταλλεῖα θείου εἰς Ράντομπυ, σιδήρου εἰς Ροῦντε καὶ γαιανθράκων εἰς Ροζίνγκα καὶ εἰς τὰ λεκανοπέδια τοῦ Δραύου καὶ τοῦ Κούλπα. Ἡ βιομηχανία κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἀνεπτύχθη μεγάλως. Ἐν Κροατίᾳ κατασκευάζονται ὀνομαστοὶ τάπητες καὶ μεταξωτά. Ἐπίσης ὀνομαστὴ εἶναι ἡ βιομηχανία τῆς ξυλείας. Ὑπάρχουν ὡσαύτως ἐργοστάσια τσιμέντου, χάρτου, ὑφασμάτων, ἐπίπλων, μηχανημάτων, πορσελάνης, καπνοῦ, οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ κονσερβῶν. Τὸ ἐμπόριον εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένον, συνιστάμενον εἰς τὴν ἐξαγωγὴν σιτηρῶν, ξυλείας, κονσερβῶν, ὀπωρῶν, μέλιτος καὶ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν παντὸς εἴδους κατειργασμένων εἰδῶν, ἰδίως τέχνης καὶ πολυτελείας. Ἡ συγκοινωνία εἶναι πυκνοτάτη, ἐξυπηρετουμένη ὑπὸ καλοῦ δικτύου ὁδῶν, σιδηροδρομικῶν γραμμῶν μήκους 2.100 χλμ., τῶν θαλασσίων λιμένων τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τῶν πλωτῶν ποταμῶν Δουνάβεως, Δραύου, Σαύου, Κούλπα κτλ. Ἡ ἐκπαίδευσις, λίαν περιωρισμένη μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἐποίησεν ἤδη ἁλματικὰς προόδους, ὀφειλομένας κυρίως εἰς τὴν ἐθνικιστικὴν κροατικὴν κίνησιν. Κέντρον τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς πνευματικῆς ἐν γένει κινήσεως τῆς Κροατίας εἶναι τὸ Ζάγκρεμπ, ὅπου ἑδρεύει ὀνομαστὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν καὶ ὑπάρχει πανεπιστήμιον, πολυτεχνεῖον, μουσεῖον, πολυάριθμοι ἐπιστημονικοὶ καὶ φιλολογικοὶ σύλλογοι καὶ ἀνώτεραι κλασσικαὶ καὶ πρακτικαὶ σχολαί.

— [ΙΣΤΟΡ.] Ἡ Κροατία ὀφείλει τὸ ὄνομά της εἰς τὴν σλαυϊκὴν φυλὴν τῶν Χρωβατῶν ἢ Κροατῶν (*Χοβάτι* εἰς σλαυϊκὴν διάλεκτον σημαίνει ὀρεσίβιος), ἥτις ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα. Οἱ Κροάται οὗτοι ἔδωσαν τὸ ὄνομά των εἰς ὁλόκληρον τὴν χώραν, ἥτις ὑπὸ τῶν Ρώσων χρονογράφων ἀναφέρεται ὡς *Μεγάλη Κροατία*. καὶ περιελάμβανε τμῆμα τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Βοημίας. Πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν Κροατῶν ἡ χώρα ἀπετέλει τμῆμα τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας Παννονίας, ἡ δὲ Σλαβονία ἔφερε τὸ ὄνομα *Παννονία Σαυΐα*. Τοὺς Παίονας τούτους ἐνίκησε τῷ 35 π. Χ. ὁ Ὀκταβιανὸς καὶ κατέκτησε τὴν χώραν. Πρὸ τῶν Παιόνων ἡ χώρα κατῳκεῖτο ὑπὸ Ἰλλυριῶν καὶ Κελτῶν. Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ἡ Κροατία καὶ ἡ Σλαβονία παρέμειναν εἰς τὸ Δυτικὸν κράτος, κατὰ τὰς βαρβαρικὰς δὲ ἐπιδρομὰς ἤλλαξαν πολλοὺς κυρίους. Τῷ 489 κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ὀστρογότθων, τῷ 533 κατεκτήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῷ 568 ὑπὸ τῶν Ἀβάρων. Ὅπως κατανικήσῃ τοὺς Ἀβάρους ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος, λέγεται ὅτι ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τοὺς συγγενεῖς τῶν Σέρβων Κροάτας, κατοικοῦντας τότε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν περιοχὴν τῶν Καρπαθίων. Οὗτοι, κατορθώσαντες νὰ ὑποτάξουν τοὺς Ἀβάρους (634—638), κατέκτησαν τὴν χώραν καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῇ, δώσαντες εἰς αὐτὴν κατόπιν καὶ τὸ ὄνομά των. Οἱ Κροάται οὗτοι περιῆλθον ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Καρλομάγνου καὶ ἠσπάσθησαν τὸν Χριστιανισμόν. Τῷ 877 ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας, ἀλλὰ βραδύτερον κατέστησαν ἀνεξάρτητοι, ἐπαναστατήσαντες τῷ 900. Τῷ 914 ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Τομισλαῦος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως. Τοῦτον ἠκολούθησαν δέκα βασιλεῖς, οἱ ὀνομαστότεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Κρεζίμηρος ὁ Α', ὁ Μιροσλαῦος καὶ ὁ Πέτρος Κρεζίμηρος ὁ Μέγας (1058—1073), ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του καὶ νὰ καταλάβῃ τὴν δαλματικὴν ἀκτὴν μέχρι τῆς Ραγούζης, κατασκευάσας καὶ σημαντικὸν στόλον, διὰ τοῦ ὁποίου κατ' ἀρχὰς οἱ Κροάται διεξῆγον τὴν πειρατείαν εἰς εὐρεῖαν κλίμακα, μεταβληθέντες βραδύτερον καὶ εἰς ἱκανοὺς ἐμπόρους. Βασιλεῖς τινες τῆς Κροατίας ἔφερον καὶ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Δαλματίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Κροατία καὶ ἡ Σλαβονία εἶχον διαιρεθῇ εἰς δέκα ζουπανίας, διοικουμένας ὑπὸ ζουπάνων. Ζουπᾶνοι ἦσαν οἱ φυλετικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν Κροατῶν, ὁ σημαντικώτερος τῶν ὁποίων, μετὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀνεξαρτησίας των, ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, ἐνῷ οἱ λοιποί, κατόπιν τούτου, μετεβλήθησαν εἰς ἁπλοῦς τοπάρχας. Ὁ βασιλεὺς Δημήτριος ἐστέφθη τῷ 1076 ὑπὸ ἀπεσταλμένου τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ Ζ', τοῦ ὁποίου εἶχε γίνει ὑποτελής. Τοῦτον διεδέχθη ὁ Στέφανος Β', ὁ ὁποῖος εἶχε νυμφευθῇ τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Λαδισλάου Ἑλένην καὶ ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ἄτεκνος. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἔλαβον χώραν σοβαραὶ ταραχαὶ ἐν Κροατίᾳ, ἐξ αἰτίας τῆς διαδοχῆς, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ χήρα βασίλισσα Ἑλένη ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν ἀδελφόν της Λαδίσλαον, ὁ ὁποῖος κατώρθωσεν εὐχερῶς νὰ καταβάλῃ τοὺς ἀπαιτητὰς τοῦ θρόνου καὶ νὰ στεφθῇ βασιλεὺς τῆς Κροατίας τῷ 1102. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ Κροατία καὶ ἡ Σλαβονία περιῆλθον εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, διατηρήσασαι τὴν αὐτονομίαν των μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὰ ζητήματα τῆς ἐσωτερικῆς των διοικήσεως. Ἔκτοτε ἡ χώρα διῳκεῖτο ὑπὸ τῶν βάνων, ἤτοι τῶν τοποτηρητῶν τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ ἱστορία τῆς Κροατίας καὶ Σλαβονίας ταυτίζεται πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Οὐγγαρίας, μετὰ μικρῶν διακοπῶν.

Ἀπὸ τοῦ 1526 μέχρι τοῦ 1718 οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον μέγα τμῆμα τῆς Κροατίας, ἱδρύσαντες τὴν τουρκικὴν Κροατίαν, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μόχατς. Τῷ 1699, μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Κάρλοβιτς, ἡ χώρα περιῆλθεν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἀπὸ τοῦ 1767 μέχρι τοῦ 1777 ἡ Κροατία, ἡ Σλαβονία καὶ ἡ Δαλματία ἀπετέλεσαν τὸ τριαδικὸν βασίλειον τῆς Ἰλλυρίας, διοικούμενον ὑπὸ κυβερνητικοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Βιέννης. Τῷ 1809 ἡ Αὐστρία ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν χώραν εἰς τὸν Ναπολέοντα, ὁ ὁποῖος ἵδρυσε τὸ βασίλειον τῆς Ἰλλυρίας, περιλαβὼν εἰς τοῦτο ἅπασαν τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Σαύου ποταμοῦ. Τῷ 1814 ἡ Κροατία καὶ ἡ Σλαβονία περιῆλθον εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ὡς «partes adnexae» καὶ «regno socia», διατηρήσασαι τὴν διοικητικήν των αὐτονομίαν, τὴν γλῶσσάν των καὶ τὰς δημοτικάς των ἐλευθερίας, μετὰ τελωνειακῶν ἀτελειῶν καὶ μετὰ τοῦ δικαιώματος τῆς μὴ καταβολῆς φόρων μὴ ἐγκρινομένων ὑπὸ τῆς διαίτης τοῦ Ἄγκραμ (Ζάγκρεμπ). Μέχρι τοῦ 1840 οἱ Κροάται ὑπέμειναν ἄνευ γογγυσμῶν τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Οὔγγρων, μετὰ τῶν ὁποίων συνέζων ἐν εἰρήνῃ καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους εἶχον προσφέρει γενναίους στρατηγούς, διακριθέντας εἰς τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἀγῶνας, ὡς εἶναι οἱ ἀδελφοὶ Ζρίνσκι κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα.

Ἡ λατινικὴ γλῶσσα, ἥτις ἐπεκράτει εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, καθίστα εὐκόλους τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο λαῶν, οἵτινες διεξήγαγον κοινοὺς ἀγῶνας κατὰ τοῦ αὐστριακοῦ ἀπολυταρχισμοῦ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ταύτης ἤρχισαν νὰ ἐξεγείρωνται, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀποφάσεως τῆς οὐγγρικῆς κυβερνήσεως, ὅπως ἐπιβάλῃ εἰς τὴν χώραν, ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν, τὴν οὐγγρικήν. Διάφοροι Κροάται πατριῶται καὶ κυρίως ὁ κόμις Ντράσκοβιτς, ὁ δημοσιογράφος Γκάϊ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Στρόσμαϋερ ἐπεχείρησαν νὰ δημιουργήσουν, ἐκ τῶν διαφόρων διαλέκτων αἵτινες ἐπεκράτουν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὰς σλαυϊκὰς χώρας, ἑνιαίαν σλαυϊκὴν γλῶσσαν καὶ νὰ ἐπιβάλουν ταύτην ὡς ἐθνικὴν γλῶσσαν ἐν Κροατίᾳ, Σλαβονίᾳ καὶ Δαλματίᾳ. Ἡ φιλολογικὴ αὕτη κατ' ἀρχὰς κίνησις δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀποβῇ ὁ πυρὴν ζωηρᾶς πολιτικῆς ἐθνικιστικῆς κινήσεως, ἥτις εἶχεν ὡς σκοπὸν τὴν ἕνωσιν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Νοτιοσλαύων καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἰλλυρισμὸς* (βλ. λ.). Τὸ ἐκ τῆς κινήσεως ταύτης ἱδρυθὲν «ἰλλυρικὸν κόμμα» διεξήγαγε σφοδροὺς καὶ αἱματηροὺς ἀγῶνας κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1842. Τῷ 1848 οἱ Κροάται ἠρνήθησαν νὰ βοηθήσουν τοὺς ἐπαναστατήσαντας κατὰ τῆς Αὐστρίας Οὔγγρους, τὰ δὲ κροατικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Κροάτην βάνον Γιελλάτσιτς ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Μαγυάρων καὶ συνέβαλον εἰς τὴν κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς οὐγγρικῆς ἐπαναστάσεως ἡ Κροατία καὶ ἡ Σλαβονία περιῆλθον εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἡ ὁποία τῷ 1861 κατήργησε τελείως τὴν αὐτονομίαν των. Τῷ 1867, μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ δυαδικοῦ Αὐστροουγγρικοῦ κράτους, ἡ Κροατία ἐπανῆλθε καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν Οὐγγαρίαν, ἥτις ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναφέρῃ τὰς παλαιὰς ἐλευθερίας ἐν Κροατίᾳ καὶ νὰ συνάψῃ μετὰ τῆς κροατικῆς διαίτης συμφωνίαν, ἥτις, ἀναθεωρηθεῖσα τῷ 1873, ἀπετέλεσε, μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, τὴν βάσιν τοῦ διοικητικοῦ συστήματος τῆς Κροατίας. Διὰ τῆς συμφωνίας ταύτης παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Κροατίαν πλήρης γλωσσική, ἐκπαιδευτική, διοικητικὴ καὶ δικαστικὴ αὐτονομία. Παρὰ τὴν παραχώρησιν τῆς αὐτονομίας ταύτης ἡ ἐθνικιστικὴ κίνησις δὲν ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται ἐν Κροατίᾳ, ὅπου οἱ ἀρχηγοὶ ταύτης ἐξηκολούθουν νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως ὅλων τῶν Νοτιοσλαύων καὶ τῆς τελείας αὐτῶν ἀνεξαρτησίας. Τῷ 1883 ἔλαβον χώραν μεγάλαι ταραχαί, αἵτινες κατεπνίγησαν εἰς τὸ αἷμα. Τῷ 1904 αἱ ταραχαὶ ἐπανελήφθησαν καὶ προεκάλεσαν τὴν σύλληψιν χιλιάδων πατριωτῶν. Τῷ 1905 νέαι ταραχαὶ ἔλαβον χώραν εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Κροατίας, ἐν Σπαλάτῳ δὲ τῆς Δαλματίας συνῆλθε συνέδριον τῶν Δαλματῶν καὶ Κροατῶν βουλευτῶν, οἵτινες ἀπεφάσισαν νὰ κηρύξουν τὴν ἕνωσιν τῆς Κροατίας, Σλαβονίας καὶ Δαλματίας εἰς ἓν βασίλειον ἀνεξάρτητον καὶ ἰσότιμον πρὸς τὸ τῆς Οὐγγαρίας ἐν τῇ δυαδικῇ μοναρχίᾳ τῆς Αὐστροουγγαρίας, μεταβαλλομένης εἰς τριαδικήν. Ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις προσεπάθησε νὰ καταπνίξῃ καὶ τὴν κίνησιν ταύτην διὰ διαφόρων πιέσεων καὶ καταδιώξεων. Τῷ 1912 ἡ οὐγγρικὴ κυβέρνησις ἀνέστειλε τὸ κροατικὸν σύνταγμα καὶ ἐπεχείρησε νὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν δικτατορικῶς δι' ἀντιπροσώπου. Δολοφονικὴ ἀπόπειρα ὑπὸ Κροάτου φοιτητοῦ κατὰ τοῦ

Digitized by Google

ἀντιπροσώπου τούτου προεκάλεσε τὴν ἔντασιν τῶν πιεστικῶν μέτρων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξήγειρεν ἔτι πλέον τὰ πνεύματα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἧττα τῆς Τουρκίας ὑπὸ τῶν βαλκανικῶν συμμάχων καὶ ὁ ἀπειληθεὶς πόλεμος τῆς Αὐστρίας κατὰ τῆς Σερβίας προεκάλεσε γενικὰς διαμαρτυρίας τῶν ἐν Αὐστροουγγαρίᾳ Νοτιοσλαύων, οἵτινες ἐχαρακτήριζον τὸν κατὰ τῶν Σέρβων πόλεμον ὡς ἐμφύλιον. Τῷ 1913 ὁ δικτάτωρ ἀνεκλήθη, ἀλλ' ἡ δολοφονία τοῦ Σεραγέβου τῷ 1914, ἥτις ἐγένετο ἀφορμὴ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, προεκάλεσε τὴν λῆψιν νέων αὐστηροτάτων μέτρων κατὰ τῶν Κροατῶν, οἵτινες κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς ἐχθροὶ καὶ κατὰ χιλιάδας ἐξετοπίσθησαν ἢ ἐφυλακίσθησαν. Ἐν τῷ μεταξὺ τινὲς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐθνικιστικῆς κινήσεως τῶν Κροατῶν κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν, περὶ τὰ τέλη τοῦ 1914, ἐξ Αὐστροουγγαρίας καὶ ἐγκατασταθέντες ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ ἀπετέλεσαν τὴν «νοτιοσλαυϊκὴν ἐπιτροπήν», ἥτις περιελάμβανε μεταξὺ τῶν μελῶν της τοὺς πολιτικοὺς Τρούμπιτς, Σουπίλλο καὶ Χίνκοβιτς καὶ τὸν γλύπτην Ἰβὰν Μέστροβιτς καὶ ἡ ὁποία τῷ 1916 ἐξέδωκε προκήρυξιν ὑπὲρ τῆς τελείας ἀνεξαρτησίας τῆς Κροατίας, Σλαβονίας καὶ Δαλματίας, ἑνώσεως αὐτῶν μετὰ τῆς Σερβίας καὶ καθαιρέσεως τῶν Ἁψβούργων. Τὴν 20 Ἰουλίου 1917 ὁ Τρούμπιτς, ὡς πρόεδρος τῆς νοτιοσλαυϊκῆς ἐπιτροπῆς, ὑπέγραψε μετὰ τοῦ Σέρβου πρωθυπουργοῦ Πάσιτς τὴν «δήλωσιν τῆς Κερκύρας», ἐν ᾗ καθωρίζοντο αἱ βασικαὶ γραμμαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπρόκειτο νὰ ἱδρυθῇ τὸ νέον βασίλειον τῶν Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κροατικὴ Δίαιτα, ἠναγκασμένη νὰ τηρῇ καιροσκόπον πολιτικήν, ἀπέστειλεν ἀντιπροσώπους κατὰ τὴν στέψιν τοῦ νέου αὐτοκράτορος τῆς Αὐστροουγγαρίας Καρόλου, μέχρις ὅτου, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς δυαδικῆς μοναρχίας, ἐκήρυξε, τὴν 29 Ὀκτωβρίου τοῦ 1918, τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Κροατίας, τῆς Σλαβονίας καὶ τῆς Δαλματίας, μὴ δεχθεῖσα τὰς ὑποχωρητικὰς προτάσεις τῆς Βιέννης περὶ μεταβολῆς τῆς Αὐστροουγγαρίας εἰς ὁμοσπονδίαν ἀνεξαρτήτων κρατῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων θὰ συμπεριελαμβάνετο καὶ ἡ Κροατία. Τὴν 23 Νοεμβρίου τὸ ἐν Ζάγκρεμπ σχηματισθὲν «Ἐθνικὸν Συμβούλιον» ἀπεφάσισε τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου καὶ ἐκάλεσε τὸν βασιλέα Ἀλέξανδρον νὰ λάβῃ ὑπὸ τὴν κατοχήν του τὸ νέον κράτος. Τὴν 1 Δεκεμβρίου, 24 ἀπεσταλμένοι ἐκ Ζάγκρεμπ μετέβησαν εἰς Βελιγράδιον καὶ προσεκάλεσαν τὸν βασιλέα Ἀλέξανδρον νὰ κηρύξῃ τὴν ἕνωσιν. Εἰς τὸ πρῶτον σχηματισθὲν νοτιοσλαυϊκὸν ὑπουργεῖον ὑπὸ τὸν Πρώτιτς, τὰ ὑπουργεῖα διεμοιράσθησαν ἐξ ἴσου μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ ἀπεφασίσθη ὅπως τὸ ἀξίωμα τοῦ βάνου τῆς Κροατίας διατηρηθῇ. Εἰς τὸ νέον ὅμως σύνταγμα, τὸ ψηφισθὲν τῷ 1921, λόγῳ ἐπικρατήσεως τῶν τάσεων τῶν Σέρβων ὅπως συγκεντρώσουν πάσας τὰς κρατικὰς ἐξουσίας ἐν Βελιγραδίῳ, τὸ ἀξίωμα τοῦτο κατηργήθη, πρᾶγμα ὅπερ ἐξηνάγκασε τὸν Τρούμπιτς καὶ ἄλλους Κροάτας βουλευτὰς νὰ τὸ καταψηφίσουν, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Στέφανον Ράδιτς κόμμα τῶν χωρικῶν νὰ ἀπόσχῃ τῶν ἐργασιῶν τοῦ κοινοβουλίου. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ δημιουργηθῇ ὀξύτατος ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ Κροατῶν καὶ Σέρβων, ἀπειλήσας τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς Κροατίας ἀπὸ τῆς νοτιοσλαυϊκῆς ἑνώσεως. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Σέρβοι, φοβούμενοι χαλάρωσιν τῶν δεσμῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων χωρῶν τοῦ τριαδικοῦ βασιλείου, ἐδείχθησαν ἀνένδοτοι εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν Κροατῶν, ὅπως ἐπιτύχουν τοπικάς τινας ἐλευθερίας καὶ αὐτοδιοίκησιν, ὁ ἀνταγωνισμὸς προσέλαβεν ἐν πολλοῖς τὸν χαρακτῆρα ἐμφυλίου σπαραγμοῦ, ὁ ὁποῖος, μετὰ βραχεῖαν ἀνακωχήν, τῷ 1925, διὰ τοῦ ἐπελθόντος συμβιβασμοῦ μεταξὺ Πάσιτς καὶ Ράδιτς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ συμμαχικῆς κυβερνήσεως, ἐπανελήφθη σφοδρότερος, ἀπολήξας εἰς τὴν δολοφονίαν τοῦ Ράδιτς ὑπὸ ἀντιπάλου του βουλευτοῦ ἐντὸς αὐτῆς ταύτης τῆς βουλῆς, ἀνεκόπη δὲ διὰ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς δικτατωρίας τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου, τοῦ διορισμοῦ κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ζίφκοβιτς, τῆς διαλύσεως τῶν κομμάτων, τῆς ἀπαγορεύσεως πάσης κινήσεως, ἡ ὁποία θὰ ἐδημιούργει ἀνταγωνισμὸν μεταξὺ τῶν φυλῶν τοῦ τριαδικοῦ βασιλείου καὶ διὰ τῆς συλλήψεως καὶ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς δίκην σχεδὸν πάντων τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν πολιτικῶν παραγόντων τῶν Κροατῶν. Μ. ΒΑΤΑΛΑΣ

Κροβάνι (Crovani) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κολπίζων ὅρμος τῆς Δ. παραλίας τῆς Κορσικῆς (πλάτ. 42° 27' ¾ Β., μῆκ. 8° 41' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1131: Corsica) διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Μορσέττα* (ΒΔ. κέρας) καὶ *Κιουτόννε* (Ν), ὅπερ τὸν διαχωρίζει ἀπὸ τὸν πρὸς Ν. ἀμφίδυμόν του Γκαλέρια. *Κροβάνι* καλεῖται καὶ ποταμὸς ἀμφίδυμος τοῦ ὅρμου ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκβάλλει, πηγάζων ἀπὸ τοῦ ὄρους Βένιο (Vegno). Σ. Ε. Λ

Κροβάτης. Εἷς τῶν πρώτων ἀρχηγῶν τῶν Βουλγάρων πρὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν εἰς τὴν Βαλκανικὴν (βλ. λ. *Κούβρατ*).

κροβέα (ἡ) (Crowea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυτοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἢ καὶ θάμνους ἰθαγενεῖς τῆς Ὠκεανίας. Ἐκ τῶν 40 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ἡ *κροβέα ἡ αἰχμηρόφυλλος* (Crovea acufolia), ἥτις εἶναι θάμνος ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένος, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, λογχοειδῆ καὶ ἄνθη μικρά, εὔοσμα καὶ ἰοπορφυροῦ χρώματος. Καλλιεργεῖται εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης ἐν θερμοκηπίοις ὡς καλλωπιστικὸν φυτόν. Δ. Ν. Π.

Κροβέα ἡ αἰχμηρόφυλλος.
[α=ἄνθος.]

Κρόβυζοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαῖος θρακικὸς λαὸς κατοικῶν κατ' ἀρχὰς μεταξὺ τοῦ Ἴστρου καὶ τοῦ Βορυσθένους, ἀκολούθως δέ, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Δ' 49), τὴν ὑπὸ τῶν ποταμῶν Ἄθρυος (Ἰάντρα), Νόη καὶ Ἀρτάνη διαρρεομένην χώραν. Κατὰ τὸν Στράβωνα (Ζ', 318) κατῴκουν κατὰ τὰ ΒΔ. παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, περὶ τὴν Μικρὰν Σκυθίαν, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν σημερινὴν Δοβρουτσᾶν, ἐχώριζε δὲ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν νοτίων Θρακῶν ὁ ποταμὸς Ζύρας (Βάτοβσκα), ἐκβάλλων ὀλίγον νοτιώτερον τῆς Διονυσουπόλεως. Α. Θ. Σ.

Κρόγια *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κροΐα*.

Κρὸγκ (Krogh), ***Σαὶν-Αὔγουστος***. Δανὸς φυσιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1874. Ἀπὸ τοῦ 1916 διατελεῖ καθηγητὴς τῆς ζῳολογικῆς φυσιολογίας ἐν Κοπεγχάγῃ. Τῷ 1920 ἐτιμήθη διὰ τοῦ βραβείου Νόμπελ διὰ τὴν φυσιολογίαν καὶ ἰατρικήν. Ἐδημοσίευσεν: «Ἀναπνοὴ ζῴων καὶ ἀνθρώπων» «Ἀνατομικὴ καὶ φυσιολογία τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων» (1922). Ο Ρ.

— **Κρὸγκ** (Krohg), ***Χριστιανός***. Νορβηγὸς ζωγράφος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1852. Νεώτατος μετέβη εἰς Μόναχον καὶ Παρισίους, ἔνθα ἀνεμίχθη ἐνεργῶς εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ συγγραφικὴν κίνησιν τῶν τότε χρόνων καὶ ὑπέστη βαθέως τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μανὲ καὶ τοῦ Ζολᾶ. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του, ἠθέλησε νὰ προκαλέσῃ ὁμοίαν τινὰ κίνησιν, ἀρνούμενος μετ' ἀκατασχέτου ὁρμῆς τὰ παλαιὰ ἰδεώδη, πλήττων ἀδυσωπήτως τὴν παράδοσιν καὶ σκανδαλίζων τὸ κοινὸν διὰ παρατόλμων καὶ συγκρουομένων πρὸς τὰς περὶ ἠθικῆς κρατούσας ἀντιλήψεις. Διεκήρυττεν ὅτι ἐν τῇ τέχνῃ τὸ ἀντικείμενον οὐδόλως πρέπει ν' ἀπασχολῇ τὸν καλλιτέχνην καὶ ἐξεμεταλλεύετο εἰς πολυπληθεῖς πίνακας τὰ κοινότερα τῶν θεμάτων παρουσιάζων ταῦτα κατὰ τρόπον διὰ τὴν ἐποχήν του καὶ τὸ περιβάλλον του ἐπαναστατικόν. Φυσικῷ τῷ λόγῳ προὐκάλεσεν ὀξυτάτας διαμάχας, αἵτινες ἀπεκορυφώθησαν, ὅτε ἐδημοσίευσε τὸ μυθιστόρημά του «Ἀλμπερτίνα» (1886), ἀναφερόμενον εἰς τὴν ζωὴν τῶν κοινῶν γυναικῶν ἐν Ὅσλο. Ἓν ἔτος μετὰ ταῦτα ἐξέθηκε καὶ τὸν ὁμώνυμον πίνακά του, ἐν ᾧ εἰκονίζει τὸν προθάλαμον τοῦ ἀστυνομικοῦ ἰατρείου γέμοντα γυναικῶν ἀναμενουσῶν τὴν στιγμὴν τῆς κεκανονισμένης ἐξετάσεως. Τὸ ἔργον τοῦτο, ἄκρως ρεαλιστικόν, δὲν στερεῖται ψυχογραφικῆς ἀξίας. Ὁ ρεαλισμὸς τοῦ Κρὸγκ ἐδημιούργησε σχολήν, ἐξ ἧς προῆλθον τινὲς τῶν μᾶλλον σημαινόντων Νορβηγῶν ζωγράφων. Ἕτερος εὐρύτατα συζητηθεὶς πίναξ τοῦ καλλιτέχνου τούτου εἶναι «Ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ζωήν». Ἐφ' ὅσον τὰ ἔτη παρήρχοντο, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ Κρὸγκ καθίστατο ἐπιεικέστερος καὶ ὀλιγώτερον ὀξὺς εἰς τὴν πολεμικήν του. Τέλος κατέλιπε τοὺς ἐπαναστατικοὺς ἀγῶνάς του καὶ ἐδέχθη τὴν θέσιν καθηγητοῦ καὶ διευθυντοῦ τῆς γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ὅσλο. Ἡ καλλιτεχνική του παραγωγὴ περιλαμβάνει ἀπεικονίσεις σκηνῶν τοῦ καθημερινοῦ βίου, ἱστορικὰς συνθέσεις, θαλασσογραφίας καὶ προσωπογραφίας, αἵτινες ἀποτελοῦν τὸ σημαντικώτερον τμῆμα τοῦ ἔργου του. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του πινάκων τάσσονται: «Ἡ μητέρα καὶ τὸ παιδὶ ποῦ κοιμοῦνται», «Ὁ ἄνθρωπος ποῦ κοιμᾶται μὲ γυρισμένη τὴ ράχη», «Ἡ νουθεσία», «Ἡ μητέρα καὶ τὸ παιδί», «Ὁ πιλότος», «Τὸ δύσκολο πέρασμα», «Ὁ Λάϊφ Ἔρικσεν καὶ οἱ σύντροφοί του ἀνακαλύπτοντες τὴν Ἀμερικήν», αἱ προσωπογραφίαι τῆς θείας του, τοῦ I. Sverdrup, τοῦ G Munthe καὶ ἡ αὐτοπροσωπογραφία του. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τοῦ Κρὸγκ ἀπόκεινται ἐν Ὅσλο. Ι. Μ Π.

Κρόεσος. Οὕτω φέρεται ἐν βοιωτικῇ ἐπιγραφῇ τὸ ὄνομα τοῦ *Κροίσου*. Γ. Ι. Κ.

Κροζὰ *διῶρυξ* (Canal de Crozat) *[Γεωγρ.]*. Ναυτικὴ διῶρυξ τῆς ΒΑ. Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Αἰν, συνδέουσα τοὺς ποταμοὺς Σὸμ καὶ Οὐάζ, παραπόταμον τοῦ Σηκουάνα, μεταξὺ τῶν κωμοπόλεων Σαὶν Σιμὸν καὶ Φαρνιέ. Ἔχει μῆκος 41 χλμ. καὶ κατεσκευάσθη (1733—1738) δαπάναις τοῦ Ἀντωνίου Κροζά, τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸ ὄνομα. Χ. Δ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Περὶ τὴν διώρυγα τοῦ *Κροζὰ* διεξήχθησαν τρεῖς σημαίνοντες ἀγῶνες διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου: 1) Κατὰ τὴν γαλλοαμερικανικὴν ἐπίθεσιν τοῦ Μαρτίου 1917, καθ' ἣν ἀπωθήθησαν οἱ Γερμανοὶ πρὸς τὴν γραμμὴν Χίνδεμπουργ, ἡ 3η γαλλικὴ στρατιὰ τοῦ στρατηγοῦ Humbert προσεπέρασε τὴν διώρυγα Κροζὰ κατὰ τὰς ἡμέρας 17—21 Μαρτίου. 2) Κατὰ τὴν μεγάλην γερμανικὴν ἐπίθεσιν τῆς ἀνοίξεως 1918, ὁμὰς γερμανικῶν μεραρχιῶν ὑπὸ τὸν φὸν Gayl (18η γερμανικὴ στρατιὰ τοῦ φὸν Hutier) προσεπέρασε τὴν 23ην Μαρτίου τὴν διώρυγα Κροζά, ἀφοῦ ἀπώθησεν ἐκ ταύτης τὴν 5ην ἀγγλικὴν στρατιὰν τοῦ στρατηγοῦ Gough, καθ' ἧς ἐξετέλεσε 17 συνεχεῖς ἐφόδους ἐντὸς τῆς ἡμέρας ταύτης, ὁπότε ἐπήνεγκε τὴν μεγάλην γνωστὴν ὑποχώρησιν καὶ καταστροφὴν τῆς ἀγγλικῆς ταύτης στρατιᾶς. 3) Κατὰ τὴν ἀνταντικὴν ἐπίθεσιν τοῦ φθινοπώρου 1918, ἡ 3η γαλλικὴ στρατιὰ τοῦ στρατηγοῦ Humbert κατέλαβε τὴν 7ην Σεπτεμβρίου τὴν διώρυγα Κροζά, ἀφοῦ ἀπώθησεν ἐκ ταύτης τὰ στρατεύματα τῆς 18ης γερμανικῆς στρατιᾶς τοῦ φὸν Hutier. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Κροζὰ (Crozat), ***Πέτρος***, ἐπιλεγόμενος *ὁ νεώτερος*. Εἷς τῶν διασημοτέρων Γάλλων συλλογέων ἔργων τέχνης (1661—1740). Κατεῖχε μίαν τῶν πλουσιωτέρων συλλογῶν, ἥτις περιελάμβανε 19.000 σχεδιαγραφήματα, ὑπὲρ τοὺς 400 πίνακας ζωγραφικῆς μεγάλων καλλιτεχνῶν, πλῆθος ἔργων γλυπτικῆς καὶ ἐγγλύφων καὶ ἀναγλύφων πολυτίμων λίθων. Ἐξέδωκε πολύτιμον λεύκωμα τῆς συλλογῆς του ὑπὸ τὸν τίτλον «Συλλογὴ Κροζά». Ἡ συλλογή του, συμφώνως πρὸς τὴν διαθήκην του, πωληθεῖσα μετὰ θάνατον πρὸς ὄφελος τῶν πτωχῶν, ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης. Ὁ Κροζὰ οὗτος συγχέεται ὑπό τινων πρὸς τὸν ἀνεψιόν του ***Ἰωσὴφ - Ἀντώνιον***, μαρκήσιον τοῦ Τυνὺ (1699—1750), ὁ ὁποῖος κατεῖχεν ἐπίσης ἀξιόλογον συλλογὴν ἔργων τέχνης καὶ περιέργων ἀντικειμένων. Μ. Δ. Β.

Κροζὲ (Crozet) ***Νῆσος τοῦ —***. *[Γεωγρ.]* Συστὰς νήσων ἐν τῷ νοτίῳ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ (46° μέχρι 47° Ν. πλάτ. καὶ 51° μέχρι 52° Α. μήκ.), ἀνήκουσα εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἀποτελεῖ ἀρχιπέλαγος μικρῶν ἡφαιστειογενῶν ἀκατοικήτων νήσων, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἑξῆς: *Ποσσεσσιόν, Πεγγουέν, Ἀνατολικὴ νῆσος* καὶ *Νῆσος τῶν χοίρων*. Ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Μαρκοὺ τῷ 1772, ὅστις ἔδωκεν εἰς αὐτὰς τὸ ὄνομα ἑνὸς τῶν ἀξιωματικῶν του, καὶ ἐξηρευνήθησαν ὑπὸ τῶν Τζαίημς Ρὸς τῷ 1840 καὶ Σολανζὲ τῷ 1873. Τῷ 1901 προσωρμίσθη εἰς αὐτὰς ἡ ὑπὸ τὸν Γερμανὸν Γκάους ἐπιστημονικὴ ἀποστολὴ τοῦ Νοτίου πόλου. Αἱ νῆσοι αὗται, εὑρισκόμεναι ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Αὐστραλίαν ὁδοῦ, χρησιμεύουν καὶ ὡς καταφύγιον τῶν διαφόρων πλοίων, κατὰ τὰς τρικυμιώδεις ἐποχάς. Ἐπισκέπτονται ἐπίσης αὐτὰς οἱ ἁλιεῖς φωκῶν καὶ φαλαινῶν. Μ. Δ. Β.

Κροζὸν (Crozon) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Φινιστέρου, πρωτεύουσα καντονίου Κάτ. 10 800 Ἔχει ἀκμάζουσαν ἁλιείαν καὶ διεξάγει ἐμπόριον ἅλατος, σαρδελλῶν, οἴνων, οἰνοπνεύματος, δημητριακῶν καὶ προβάτων. Εἰς τὰ πέριξ τῆς Κροζὸν εὑρίσκεται ὁ δρυϊδικὸς βωμὸς τοῦ Kercolloch, θεωρούμενος ὡς ἱστορικὸν μνημεῖον. Ἐπὶ τῆς παραλίας ὑπάρχουσι πεντήκοντα σπήλαια, τῶν ὁποίων κυριώτερα εἶναι τὸ «σπήλαιον τῶν Πτηνῶν» «ἡ τρῦπα τοῦ Διαβόλου» καὶ τὸ «σπήλαιον τῆς Μοργκάττ». Μ. Ν. Δ.

Κρόϊ *[Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον παρὰ τὸ *Ἄργος* (βλ. λ).

Κρόϊα, ἢ ***Κρόγια***, ἢ ***Κρούγια*** *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀλβανίας, πρωτεύουσα ἄλλοτε τοῦ Γεωργίου Καστριώτου. Κεῖται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μάτιγια (Μάτι), βορείως τῶν Τιράνων, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Σάρα-Σάντουκ, τοῦ ὁποίου ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή, ὀνομαζομένη *Μάλι-Κρούεζε* (=ὄρος τῆς Κρόϊας), ἔχει ὕψος 1005 μ. Κέντρον τῆς πόλεως εἶναι τὸ ἀρχαῖον φρούριον, ἐξ οὗ καὶ τὸ τουρκικὸν ὄνομα αὐτῆς *Ἀκ-Χισὰρ* (=Ἄσπρο κάστρο), τοῦ ὁποίου τὰ τείχη κατηδαφίσθησαν τῷ 1832 κατὰ διαταγὴν τοῦ Ρεσὶτ πασᾶ. Φαίνεται ὅτι ἀπὸ τοῦ φρουρίου τούτου ὁ Καστριώτης ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους. Περὶ τὸ φρούριον ὑπάρχει συνοικισμὸς παλαιός, ἔχων σήμερον μόλις 500 κατοίκους. Ἐκ τοῦ φρουρίου ἄγει ἡ ὁδὸς τῆς ἀγορᾶς εἰς τὴν νέαν πόλιν, ἔχουσαν 6000 περίπου κατοίκους, ἅπαντας Μουσουλμάνους. Τὸ ἀλβανικὸν ὄνομα (*κρούγια*=πηγή) ὀφείλεται εἰς τὰς καὶ σήμερον ἀκόμη περὶ τὴν πόλιν ἀπαντώσας πολλὰς πηγάς. Ἐκκλησιαστικῶς ἡ Κρόϊα ἀπετέλει ἄλλοτε ἐπισκοπήν, ἀναφερομένην μέχρι τοῦ 1674. Ἡ πόλις ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀκροπολίτου ὡς ὑπάρχουσα τῷ 1277. Περιῆλθε τῷ 1393 εἰς τὴν κατοχὴν τῶν τριῶν ἀδελφῶν Βάλσιτς, ἡγεμόνων τῆς Ζέτας (κατόπιν Μαυροβουνίου), τῷ δὲ 1394 φέρεται ὡς κτῆσις τοῦ Μάρκου Μπαρμπαρίγου, ὅστις τὴν ἐξεχώρησε διὰ συμβάσεως εἰς τὴν Ἑνετίαν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἔτος παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τοὺς Τούρκους. Ἡ Κρόϊα ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν

Digitized by Google

Τούρκων τῷ 1478, ἀφοῦ ἐπὶ ἓν τέταρτον αἰῶνος ὁ Γεώργιος *Καστριώτης* (βλ. λ.) ἠγωνίσθη κατ' αὐτῶν ἡρωϊκῶς. Ν. Μ.

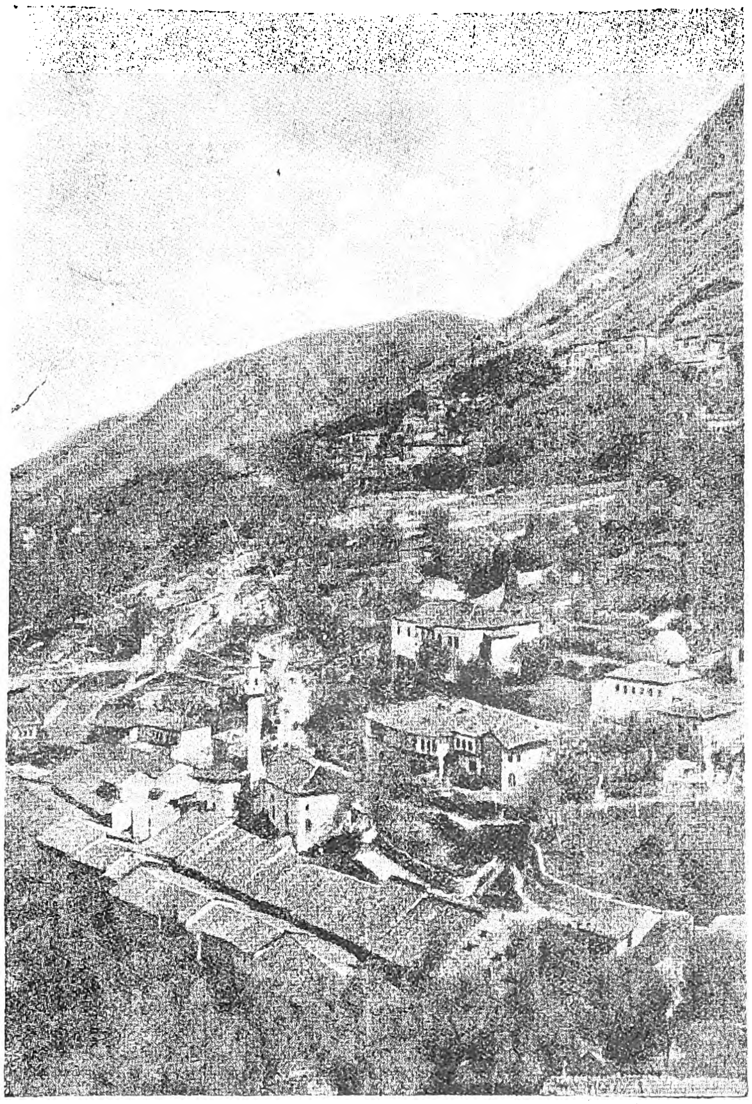

Ἄποψις τῆς Κρόϊας.

κροιγκίτης (ὁ) (Kröhnkit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀποτελοῦν διπλοῦν θειικὸν ἅλας τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ νατρίου ἔνυδρον. Ὁ χημικός του τύπος εἶναι $CuNa_2[SO_4]_2 \cdot 2H_2O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα εἰς κρυστάλλους ἐπιμήκεις πρισματικούς, ἢ εἰς ἰνώδη ἢ στηλοειδῆ συσσωματώματα. Ἔχει χρῶμα ἀνοικτὸν κυανοῦν καὶ ἀπαντᾷ ἐν Calama τῆς δυτικῆς Atacama. Γ. Β.

Κροῖσος. Βασιλεὺς τῆς Λυδίας, διαδεχθεὶς εἰς τὸν θρόνον, ἐν ἡλικίᾳ 35 ἐτῶν, τὸν πατέρα του Ἀλυάττην. Κατὰ τῆς ἀνόδου του εἰς τὸν θρόνον ἀντετάχθη ἡ ἰσχυρὰ φατρία τοῦ ἐξ Ἰωνίδος μητρὸς ὁμοπατρίου ἀδελφοῦ του *Πανταλέοντος*. Κατέβαλεν ὅμως ταχέως διὰ τῆς δραστηριότητός του ὁ Κροῖσος τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἐτιμώρησε σκληρῶς τοὺς πρωτουργοὺς τῆς στάσεως. Κατόπιν ἤρχισε τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματός του, τὸ ὁποῖον ὡς σκοπὸν εἶχε τὴν ἐπέκτασιν τοῦ κράτους του μέχρι τοῦ Αἰγαίου, κατ' ἀρχὰς διὰ τῆς καθυποτάξεως τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας. Ὡς μέσα ἐπικρατήσεως διέθεσεν ὁ Κροῖσος τὰ ἄφθονα πλούτη του, προερχόμενα ἐκ τῶν πλουσίων μεταλλείων τῆς χώρας του καὶ τῆς πλύσεως τῆς χρυσοφόρου ἄμμου τοῦ ποταμοῦ Πακτωλοῦ, τὴν δραστηριότητά του καὶ τὴν μεγάλην σύνεσίν του. Καὶ διὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν κακὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν προεκάλεσεν ἡ κατὰ τῆς ἀντιπάλου φατρίας ὠμότης του καὶ πρὸς ἐξιλασμὸν τῶν θεῶν, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς Ἕλληνας ἐκείνους, οἵτινες μόνον διὰ δώρων θὰ ἦσαν προσιτοί, ἀπέστειλε μεγαλοπρεπέστατα δῶρα εἰς τὰ κυριώτατα τῶν ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι καὶ ταῖς ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀποικίαις αὐτῆς ἱερῶν. Οὕτως, εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα ἀπέστειλε (μετὰ μεγαλοπρεπῆ ἐν Σάρδεσι θυσίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ θυσιασθέντα κτήνη ἀνῆλθον εἰς τρισχίλια καὶ ἐπὶ τῆς πυρᾶς κατεκάησαν κλῖναι ἐπίχρυσοι καὶ ἐπάργυροι, χρυσαῖ φιάλαι καὶ πολυτελῆ ἐνδύματα) χρυσοῦν λέοντα, δύο μεγάλους κρατῆρας (ἕνα χρυσοῦν καὶ ἕνα ἀργυροῦν) 600 ἀμφορέων χωρητικότητος ἑκάτερον, πίθους ἀργυροῦς τέσσαρας, δύο περιρραντήρια (ἓν χρυσοῦν καὶ ἓν ἀργυροῦν), χρυσοῦν εἴδωλον γυναικὸς τρίπηχυ, τέσσαρα ἡμιπλίνθια χρυσᾶ καὶ ὑπερεκατὸν ἐκ λευκοῦ χρυσοῦ καὶ ἐπὶ πλέον τὰ πολύτιμα κοσμήματα τῆς γυναικός του (περιδέραια καὶ ζώνας) καὶ ἄλλα μικρότερα δῶρα (*Ἡρόδ* Α' 50–51), εἰς τὴν ἐν Δελφοῖς Ἀθηνᾶν μεγάλην χρυσῆν ἀσπίδα, εἰς τὸν ἐν Θήβαις Ἰσμήνιον Ἀπόλλωνα χρυσοῦν τρίποδα, εἰς τὴν ἐν Ἐφέσῳ Ἀρτέμιδα χρυσοῦς βοῦς, εἰς τὸν ἐν Βραγχίδαις τῆς Μιλήτου Διδυμαῖον Ἀπόλλωνα ἴσα τὸ βάρος καὶ ὅμοια πρὸς τὰ ἀποσταλέντα εἰς Δελφοὺς δῶρα, καὶ ἄλλα δῶρα εἰς τὰ μαντεῖα τοῦ Τροφωνίου καὶ Ἀμφιαράου, τῆς Δωδώνης κλπ. Διὰ δὲ τὰς μὴ προσιτὰς διὰ δώρων πόλεις τῆς Ἰωνίας, αἵτινες ἤθελε νὰ παράσχωσιν εἰς αὐτὸν τὴν ναυτικὴν δύναμιν, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἐκυριάρχει τοῦ Αἰγαίου, μετεχειρίσθη ἄλλους τρόπους. Κατὰ πρῶτον ἔστρεψε τὴν προσοχήν του πρὸς τὴν Ἔφεσον, ἧς γενόμενος κύριος κατόπιν συνθήκης ὑπεχρέωσε τοὺς Ἐφεσίους νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους Πίου ὀχυρὰν θέσιν τῆς πόλεώς των καὶ νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν πεδιάδα περὶ τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν ἱερέων αὐτῆς. Καθ' ὅμοιον περίπου τρόπον ἐστερήθη τῆς πολιτικῆς ἀνεξαρτησίας της καὶ ἡ Σμύρνη, διαλυθεῖσα εἰς χωριστὰς ἀπ' ἀλλήλων κώμας. Εἶτα προσηρτήθησαν εἰς τὸ κράτος τοῦ Κροίσου καὶ αἱ ἄλλαι ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνικαὶ πόλεις, αἵτινες, ὡς ἀντιστάθμισμα διὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐλευθερίας των, εἶχον τὴν οἰκονομικήν των εὐημερίαν, διότι ἀρθέντων τῶν πρὸς τὴν μεσόγειον Μ. Ἀσίαν φραγμῶν καὶ καταλυθείσης τῆς μεταξὺ ἑλληνικοῦ καὶ βαρβαρικοῦ κόσμου ἀντιθέσεως ἠδύναντο νὰ ἐκμεταλλεύωνται τοὺς πλουσίους πόρους τῆς Λυδίας καὶ νὰ προάγωσι τὴν ναυτιλίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν των. Οὕτως ἐπῆλθε μεγάλη οἰκονομικὴ ἄνθησις εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ διὰ τῶν εἰσπραττομένων ἐξ αὐτῶν φόρων εἰς ὁλόκληρον τὸ λυδικὸν βασίλειον, τοῦ ὁποίου ἡ πρωτεύουσα (αἱ Σάρδεις) κατέστησαν ἑστία ἀκμαίας βιομηχανίας καὶ πνευματικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν κέντρον, καὶ ὁ Κροῖσος ἐφαίνετο ὁ εὐτυχέστερος τῶν συγχρόνων του ἡγεμόνων, περιβαλλόμενος εἰς τὴν λαμπρὰν αὐλήν του ὑπὸ τῶν σοφωτέρων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Κροῖσος ἐπὶ τῆς πυρᾶς.
[Ἀμφορεὺς τοῦ μουσείου Λούβρου ἐν Παρισίοις.]

Ἡ εὐτυχία του ὅμως δὲν ἔμελλε νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολύ. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπέστη ἀλλεπάλληλα οἰκογενειακὰ ἀτυχήματα, κατόπιν δὲ ἐπληροφορήθη τὴν κατάληψιν τῶν Ἐκβατάνων ὑπὸ τοῦ Κύρου καὶ τὴν κατάλυσιν οὕτω τοῦ βασιλείου τῶν Μήδων (συμμάχων τοῦ Κροίσου) ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ὁ Κροῖσος ἐταράχθη τότε καὶ ἀφ' ἑνὸς μὲν συνεβουλεύθη τὸν Ἀπόλλωνα τῶν Δελφῶν, ἔνθα διὰ τὴν προσφορὰν τῶν πλουσίων δώρων του εἶχε προμαντείαν καὶ ἀτέλειαν καὶ προεδρίαν καὶ πολιτικὰ δικαιώματα (*Ἡροδ.* Α', 54), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐζήτησε συμμάχους. Καὶ ἡ μὲν Πυθία ἐχρησμοδότησεν ὅτι διαβὰς τὸν Ἅλυν ποταμόν, ὅριον τῆς χώρας του πρὸς Α., θὰ καταλύσῃ μεγάλην ἀρχήν, οἱ δὲ παρακληθέντες νὰ παράσχωσι τὴν συνδρομήν των σύμμαχοι, ἡ Σπάρτη, ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Βαβυλωνία, ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ συνεργασθῶσι πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἀπειλοῦντος πάντας κινδύνου. Ἀλλ' ὁ Κροῖσος, εἴτε ἐκ παρερμηνείας τῶν χρησμῶν (ἐπίστευσεν ὅτι διὰ τῆς διαβάσεως τοῦ Ἅλυος θὰ καταλύσῃ τὴν ἀρχὴν τῶν Περσῶν καὶ ὄχι τὴν ἰδικήν του), εἴτε διότι ἠθέλησε νὰ προλάβῃ τὸν ἀντίπαλον, διέβη τὸν Ἅλυν καὶ κατέλαβε τὴν ὀχυρὰν πόλιν τῆς Καππαδοκίας Πτερίαν, ἔνθα καὶ συνήφθη μάχη κατὰ τοῦ ἐπελθόντος Κύρου, ἥτις ἀπέβη ἄκριτος. Παραδόξως ὅμως ὁ Κροῖσος ἐγκατέλιπε τὴν ἐκστρατείαν καὶ ἐπανελθὼν εἰς Σάρδεις ἐζήτησε τὴν ἀποστολὴν βοηθείας παρὰ τῶν συμμάχων του, ἀλλὰ κατὰ πόδας σχεδὸν ἠκολούθησεν αὐτὸν καὶ ἡ στρατιὰ τοῦ Κύρου, ἥτις τὸν ἠνάγκασε νὰ συνάψῃ δευτέραν μάχην ἐν αὐτῇ τῇ Λυδίᾳ, ἥτις ἀπέβη ὑπὲρ τοῦ Κύρου, διότι, ἐμφανίσας οὗτος πρὸ τοῦ ἀρίστου ἱππικοῦ τῶν Λυδῶν τὰς καμήλους, πρωτοφανεῖς τότε, κατεπτόησε τοὺς ἵππους καὶ οὕτω παρέλυσε τὴν κυριωτέραν δύναμιν τῆς ἐχθρικῆς στρατιᾶς. Τὴν μάχην ἐπηκολούθησεν ἡ ἅλωσις τῶν Σάρδεων (546 π. Χ.), κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσώθη ἐκ θαύματος ὁ Κροῖσος, διότι, ἐνῷ εἷς Πέρσης ἦτο ἕτοιμος νὰ φονεύσῃ αὐτὸν ἐν τοῖς ἀνακτόροις, ἀγνοῶν ὅτι ἦτο ὁ Κροῖσος, ἐφώναξεν ὁ κωφάλαλος ἕως τότε υἱός του «ἄνθρωπε, μὴ κτεῖνε Κροῖσον» καὶ οὕτως ἔσωσεν αὐτὸν ἐπαληθεύσας τὸν δοθέντα εἰς τὸν πατέρα του περὶ αὐτοῦ χρησμὸν ὅτι «ἐν ἤματι ἀνόλβῳ αὐδήσει πρῶτον». Αἰχμαλωτισθεὶς ὁ Κροῖσος καὶ καταδικασθεὶς εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον, ἐσώθη τὸ δεύτερον, ἀναφωνήσας, ὅτε ἐκάθισαν αὐτὸν ἐπὶ ταύτης, τρὶς «ὦ Σόλων», διότι ὁ Κῦρος, μαθὼν τὴν αἰτίαν τῆς ἀναφωνήσεως (βλ. λ. *Σόλων*), ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν καὶ εἶχε μάλιστα καὶ σύμβουλον εἰς τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον. Τὰ περὶ καταδίκης του ὅμως εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον καὶ τὰ περὶ διασώσεώς του καὶ πάλιν ἐκ τοῦ θανάτου ὑπὸ τοῦ ἐξοργισθέντος Καμβύσου, διαδόχου τοῦ Κύρου, θεωροῦνται ὡς θρῦλος, ὡς καὶ τὰ περὶ τῶν χρησμῶν ῥηθέντα, πιστεύεται δὲ μᾶλλον ὅτι ὁ μεγαλόνους Κῦρος ἐχάρισεν εἰς τὸν Κροῖσον τὴν ζωήν, διότι κατενόησεν ὅτι θὰ ἦτο εἰς αὐτόν, ὡς γνώστης τῶν μικρασιατικῶν πραγμάτων, πολύτιμος πολιτικὸς σύμβουλος. Πλὴν τῶν εἰρημένων παραδόσεων καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἀναφέρονται εἰς τὸν Κροῖσον, ἐκ τῶν ὁποίων ἀξία μνείας εἶναι ἡ τοῦ διαλόγου πρὸς τὸν *Σόλωνα* (βλ. λ.). Εἰς τὴν ἐμπορικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Κροίσου ὀφείλεται ἡ κοπὴ νομισμάτων ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἀντὶ ἐξ ἠλέκτρου, τὰ ὁποῖα ἔκοπτον οἱ προκάτοχοί του, καὶ ἡ ἀποδοχὴ δύο σταθμητικῶν κανόνων, τοῦ εὐβοϊκοῦ καὶ τοῦ βαβυλωνιακοῦ, διὰ τῶν ὁποίων κατέστησεν εὐχερεστέραν τὴν συναλλαγὴν μετὰ τῶν κατοίκων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ κοπέντα νομίσματα, χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἔφερον ἔμπροσθεν μὲν τὰ πρόσθια λέοντος καὶ ταύρου ἀντιμετώπως, ὄπισθεν δὲ ἔγκοιλον ἐπίμηκες εἰς δύο μέρη διῃρημένον. Ἦσαν δὲ τοῦ μὲν βαβυλωνιακοῦ κανόνος χρυσᾶ (στατήρ, τρίτη, ἕκτη, ἡμίεκτον) καὶ ἀργυρᾶ (στατήρ, ἡμιστατήρ, $^1/_3$ στατῆρος καὶ $^1/_{12}$ στατῆρος, ἤτοι 14 κόκκοι), τοῦ δὲ εὐβοϊκοῦ μόνον χρυσᾶ στατήρ, τρίτη, ἕκτη, ἡμίεκτον). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Κροίσου μονὴ *[Γεωγρ.]*. Μονὴ κειμένη εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Σιπύλου, οὐ μακρὰν Μαγνησίας τῆς παρὰ Μαίανδρον. Ἐξ αὐτῆς ἀναχωρήσας ὁ πρεσβύτερος καὶ μοναχὸς Μᾶρκος καὶ ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐξελέγη ἡγούμενος τῆς περιωνύμου μονῆς τοῦ Στουδίου, περὶ τὰ ἔτη 1325–1330. Μ. Ι. Γ.

κροκάλη (ἡ) *[Πετρογρ.]*. Θραῦσμα ἐξ οἱουδήποτε πετρώματος ἀπεστρογγυλωμένον. Αἱ κροκάλαι ἀποσπῶνται ἐκ τοῦ μητρικοῦ πετρώματος συνεπείᾳ μηχανικῆς ἀποσαθρώσεως, τὴν ὁποίαν ἐπιφέρει ἡ διαβρωτικὴ ἐνέργεια τῶν ἀτμοσφαιρικῶν παραγόντων, ὁ δὲ βαθμὸς ἀποστρογγυλώσεως αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀποστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν μετεφέρθησαν διὰ τῆς μεταφορικῆς ἐνεργείας τοῦ ὕδατος πρωτίστως. Αἱ κροκάλαι λαμβάνουν ἰδίας ὀνομασίας ὡς ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ πετρώματος, ἐξ οὗ προέρχονται, καλούμεναι ἀσβεστολιθικαί, χαλαζιακαὶ κ.τ.λ., αἱ δὲ συγκεντρώσεις αὐτῶν συνιστοῦν τὰ κροκαλοπαγῆ πετρώματα. Γ. Β.

κροκαλλὶς (ἡ) (Crocallis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινοειδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ἢ μετρίου μεγέθους ψυχὰς μὲ ποικίλους στιλπνοὺς χρωματισμούς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *κροκαλλὶς ἡ ποικιλόχρους* (Crocallis variegata), ἥτις ἔχει σῶμα διυγ-

Digitized by Google

κωμένον, μᾶλλον βραχύ, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην, κεραίας μετρίου μήκους καὶ λεπτὰς καὶ χρωματισμὸν μελανόφαιον. Αἱ κάτω πτέρυγες εἶναι ὑπόλευκοι μὲ μελανὰς λεπτὰς νευρώσεις. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

Κροκαλλὶς ἡ ποικιλόχρους.

κροκαλοπαγὲς (τὸ) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἰζηματογενές. Ἀποτελεῖ σύναγμα ἀπὸ κροκάλας, συγκολληθείσας μεταξύ των μὲ ὕλην ἀσβεστικήν, πυριτιοῦχον ἢ ψαμμιτικήν. Εἶναι μονόμεικτον ἢ πολύμεικτον, ὅταν αἱ συνιστῶσαι αὐτὸ κροκάλαι προέρχωνται ἐξ ἑνὸς εἴδους πετρώματος ἢ ἐκ διαφόρων πετρωμάτων. Τὰ μονόμεικτα κροκαλοπαγῆ, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν κροκαλῶν, ὀνομάζονται ἀσβεστολιθικά, χαλαζιακά, γρανιτικά, γνευσιακὰ κ. οὕ. κ. Γ. Β.

Κροκὰν (οἱ) (Croquants). Ὄνομα δοθὲν εἰς τοὺς μετασχόντας εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῶν χωρικῶν, ἥτις ἐξερράγη τῷ 1594 τὸ πρῶτον ἐν Λιμουζὲν καὶ ἐξετάθη εἰς πλεῖστα ἄλλα διαμερίσματα τῆς Γαλλίας. Ἀφορμὴ τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης ἦτο ἡ ἐπιβληθεῖσα βαρεῖα φορολογία. Οἱ ἐπαναστάται, ἐξεγερθέντες κυρίως κατὰ τῶν εὐγενῶν, πολλοὺς τῶν ὁποίων κατέσφαξαν ἀγρίως, ἀνήρχοντο εἰς 40.000 καὶ μετὰ διετῆ ἀγῶνα, καίτοι ἡττήθησαν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σαμπαρέ, ἐπέτυχον παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν διαγραφὴν τῶν ὀφειλομένων καθυστερουμένων φόρων. Τῷ 1624 προεκλήθη νέα τοιαύτη εἰς Κερσύ, καταβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Τεμίν, οἱ δὲ ἀρχηγοὶ αὐτῆς Μπαρὰν καὶ Ντονὰ ἀπεκεφαλίσθησαν. Μετὰ 13 ἔτη (1637), τρίτη παρομοία ἐπανάστασις ἀνεστάτωσε πλείστας ἐπαρχίας. Τὸ ὄνομα *Κροκὰν* προῆλθε, κατά τινας μέν, ἐκ τοῦ χωρίου *Κρὸκ* (Crocq), ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἑστία τῶν ἐπαναστάσεων τούτων, κατ' ἄλλους δέ, ἐκ τοῦ ὀνειδιστικοῦ παρωνυμίου, τὸ ὁποῖον οἱ χωρικοὶ ἔδιδον εἰς τοὺς εὐγενεῖς ὡς «ξεκοκκαλίζοντας» (croquer) τὸν λαόν, καὶ τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησε κατόπιν ὡς παρωνύμιον αὐτῶν τούτων τῶν χωρικῶν. Ἡ λέξις βραδύτερον, ἰδίως κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, ἐχρησιμοποιήθη καὶ πρὸς ὑποδήλωσιν ἐν γένει τῶν ἀσημάντων χωρικῶν καὶ τῶν αἰσχροκερδῶν τραπεζιτῶν. Θ. Β.

κροκὲ (croquet). Γαλλικὴ ἐλαφρὰ παιδιά, διαδεδομένη εἰς τὰ περισσότερα κράτη λόγῳ τῆς εὐκόλου ἐκμαθήσεώς της· εἶναι οἰκογενειακή, ὑπαίθριος καὶ κατάλληλος δι' ἀμφότερα τὰ φῦλα πάσης ἡλικίας. Ἡ παιδιὰ αὕτη παίζεται ἀπὸ 4—8 παίκτας καὶ συνίσταται εἰς τὴν κάτωθι μικρῶν τόξων διέλευσιν ξυλίνων σφαιρῶν, ἃς οἱ παῖκται κτυποῦν διὰ ξυλίνης σφύρας. Νικητὴς ἀναδεικνύεται ὁ καλύτερος εἰς τὴν βαθμολογίαν. Οἱ παῖκται δύνανται ἐπίσης νὰ σχηματίσωσι καὶ δύο ὁμάδας διὰ νὰ συναγωνίζωνται πρὸς ἀλλήλας. Διὰ τὴν βαθμολογίαν ἑκάστης ὁμάδος προστίθενται οἱ βαθμοὶ ὅλων τῶν μελῶν της. Αἱ διαστάσεις τοῦ γηπέδου εἶναι συνήθως 35×25 μ. καὶ χαράσσονται διὰ λευκῶν γραμμῶν, εἰς δὲ τὰς γωνίας τίθενται μικραὶ σημαῖαι. Εἰς τὰς δύο μικρὰς πλευρὰς καὶ εἰς ὀλίγων μέτρων ἀπ' αὐτῶν ἀπόστασιν ἐμπήγνυνται δύο μικροὶ πάσσαλοι (ὁ εἷς τοῦ τέρματος καὶ ὁ ἕτερος τῆς στροφῆς), μεταξὺ δὲ τῶν δύο πασσάλων τίθενται ἓξ μετάλλινα τόξα διαμέτρου 18 ἑκ. καὶ ὕψους 36 μ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους. Δ. ΚΑΡ.

Κροκὲ (Croquet), ***Ἀνδρέας***. Γάλλος θεολόγος, γεννηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1580. Ἐκ τῶν πολλῶν ἑρμηνευτικῶν τῶν ἁγίων Γραφῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι: «Commentarius in Epistolam Pauli ad Romanos» (1577), «Enarratio Epistolae ad Hebreos B. Pauli Apostoli a syro sermone in latinum conversae et M. Galeni Vescamppelii praelectionibus concinnata» (1578) καὶ «Paraphrasis sive conciones in septem psalmos Poenitentiales» (1579). Ε. Γ. Π.

Κροκεαὶ (καὶ ***Λεβέτσοβα***) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς τέως ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας καὶ ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 2.235 Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἀλαΐμπεη*. Ἡ κωμόπολις ἔχει κτισθῆ ἐπὶ τοῦ οροπεδίου τῶν Βαρδουνοχωρίων, παραφυάδος τοῦ Ταϋγέτου, πρὸς Ν. τῆς Σπάρτης καὶ εἰς ἀπόστασιν 5 ὡρῶν ἀπ' αὐτῆς, καὶ διασχίζεται ὑπὸ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ταράψης—Μονεμβασίας. Αἱ Κροκεαὶ ἔχουσι κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ἔδαφος ἐπαρκῶς γόνιμον. Οἱ κάτοικοι εἶναι λίαν φίλεργοι καὶ προοδευτικοί. Ἐν τῇ κωμοπόλει ἐκδίδεται ὁμώνυμον περιοδικὸν καὶ λειτουργεῖ ὁ σύλλογος «Διόδωρος», ἡμιγυμνάσιον, εἰρηνοδικεῖον, ταχυδρομεῖον καὶ τηλεγραφεῖον, ἀστυνομικὸς σταθμὸς κλπ. Εἰς ἀπόστασιν 10 λεπτῶν ἀπὸ τῆς σημερινῆς κωμοπόλεως, καὶ εἰς τὴν θέσιν *Κρίκελα*, ἔκειντο αἱ ἀρχαῖαι Κροκεαί, αἵτινες ἦσαν ὀνομασταὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὸ παρ' αὐτὰς λατομεῖον τοῦ «κροκεάτα λίθου», ὅστις ὡμοίαζε κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς τοὺς ποταμίους λίθους καὶ ἦτο δυσκατέργαστος, ἀλλὰ μετὰ τὴν κατεργασίαν του ἦτο καταλληλότατος πρὸς διακόσμησιν ναῶν, ἀνακτόρων καὶ ἄλλων μνημείων. Τὸ λατομεῖον τοῦ κροκεάτου λίθου, κείμενον κατὰ τὴν σημερινὴν θέσιν *Ψηφί*, εἰς πεντάλεπτον ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ χώρου τῶν ἀρχαίων Κροκεῶν, ἦτο ἐν μεγάλῃ ἐνεργείᾳ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς ἰδίως χρόνους, ὅτε ἐξήγετο μεγάλη ποσότης αὐτοῦ. Ἴχνη τοῦ λατομείου διεσώθησαν κατὰ τὴν θέσιν *Συκιὰ* παρὰ τὸ χωρίον Λάγιου. Εἰς τὸν χῶρον τῶν ἀρχαίων Κροκεῶν, τὰς ὁποίας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου (170 μ. Χ.) ἐκόσμουν δύο ἀγάλματα, ἓν λίθινον τοῦ Διὸς Κροκεάτα, κείμενον πρὸ τῆς πολίχνης, καὶ ἓν (σύμπλεγμα) χαλκοῦν τῶν Διοσκούρων, ἐπὶ τοῦ λατομείου, ἀνευρέθησαν ἓν μαρμάρινον ἀνάγλυφον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζονται οἱ Διόσκουροι (τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων), καὶ τὸ ὁποῖον κοσμεῖ σήμερον τὴν κεντρικὴν κρήνην τῆς κωμοπόλεως, τάφοι, ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς τῶν ὁποίων ἦλθον εἰς φῶς διάφορα πήλινα ἀγγεῖα καὶ ξίφη καί τινες κορμοὶ ἀγαλμάτων. Παρὰ τὸν χῶρον τῆς ἐκλιπούσης κατὰ τὸν μεσαίωνα (ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς) πολίχνης ἐκτίσθη, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐγκαταστάσεως τῶν Σλαύων, τὸ χωρίον *Λεβέτσοβα*. Ν. Ι. ΡΟΖΑΚΟΣ

— **Κροκεῶν, *τέως δῆμος*** — *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν νοτιωτέρων δήμων τῆς τέως ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, περιλαμβάνων τὰ χωρία *Ἀλαΐμπεη*, *Ἀσήμι Δαφνί*, *Λάγιον*, *Πετρίναν*, *Σίναν* καὶ *Τάραψαν*, ἅπαντα ἐκτισμένα ἐπὶ τῶν διαφόρων βουνοσειρῶν καὶ λοφοσειρῶν τῶν Βαρδουνίων, παραφυάδος τοῦ Ταϋγέτου. Τὸ ὄνομά του εἶχε λάβει ὁ δῆμος οὗτος ἐκ τῆς ἀρχαίας λακωνικῆς πολίχνης *Κροκεαὶ* (βλ. λ.). ΚΑΨ.

κροκεΐνη (ἡ) *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν ὀξίνων ἀζωχρωστικῶν. Λαμβάνεται διὰ συνδυασμοῦ ἀμινοαζωβενζολίου καὶ ναφθολοδισουλφοξέος. Βάπτει ἀνθεκτικῶς τὸ ἔριον. Σ. Γ.

— **κροκεΐνης *πορτοκαλλιόχρουν*** *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα τῆς ὁμάδος τῶν ὀξίνων ἀζωχρωμάτων. Χρησιμοποιεῖται διὰ τὰ μάλλινα. Σ. Γ.

— **κροκεΐνης *ὕσγινον*** *[Βιομ. Χημ.]*. Συνθετικὸν χρῶμα ἀνακαλυφθὲν τῷ 1881 ὑπὸ τοῦ Frank. Ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ὀξίνων ἀζωχρωμάτων καὶ βάπτει μετρίως ἀνθεκτικῶς τὸ ἔριον. Σ. Γ.

κροκεϊνικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ β-ναφθολοσουλφοξὺ-8. Χρησιμοποιεῖται ὡς συνθετικὸν χρῶμα. Σ. Γ.

Κρόκερ (Kroker), ***Θωμᾶς***. Ἰρλανδὸς ἀρχαιολόγος καὶ εὐθυμογράφος (1798—1854). Τῷ 1825 ἐξέδωκε τὸ δημοφιλὲς βιβλίον του «Fairy Legends and Traditions of the South of Ireland», καὶ μετ' αὐτὸ ἐδημοσίευσε τὰ ἔργα: «Legends of the Lakes» (1829), «Adventures of Barney Bahomey» (1832) καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Ἰρλανδίας «Popular songs of Ireland», 1839). Τῷ 1827 ἐγένετο μέλος τῆς ἰρλανδικῆς Ἀκαδημίας. Λ. Α.

— **Κρόκερ** (Kroker), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος πολιτικὸς και συγγραφεὺς (1780 — 1857). Τῷ 1804 ἐδημοσίευσεν ἐμμέτρως σειρὰν καυστικῶν σατιρῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Familiar epistles to J. F. Jones, esquire, on the state of the Irish Stage», αἵτινες ἐξεδόθησαν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους πεντάκις. Ἐξελέγη κατόπιν βουλευτής, μεθ' ὃ διωρίσθη γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου. Ἐν τῷ κοινοβουλίῳ διεκρίθη διὰ τὴν ρητορικήν του δύναμιν. Ἐδημοσίευσε πολλὰς φιλολογικὰς καὶ ἱστορικὰς μελέτας εἰς τὴν «Quarterly Review» καὶ ἐθεωρήθη ὑπεύθυνος διὰ τὸ ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ δημοσιευθὲν ἄρθρον ἐναντίον τοῦ Κήτς. Ἔγραψε: «Stories for children from the History of England» (1817), «Military Events of the French Revolution of 1830» (1831) κ. ἄ. Αἱ ἀναμνήσεις καὶ ἡ ἀλληλογραφία του ἐξεδόθησαν τῷ 1884 ὑπὸ τὸν τίτλον «The Kroker papers» εἰς 4 τόμους. Λ.Α.

Κρόκετт (Crockett), ***Δαυΐδ***. Ἀμερικανὸς στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς (1786 — 1836). Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1813—1814 καὶ ἀκολούθως προήχθη εἰς συνταγματάρχην. Τῷ 1827 ἐξελέγη μέλος τοῦ «Ἐθνικοῦ οἴκου ἀντιπροσώπων». Ἐφονεύθη κατά τινα μάχην ἐν Σὰν Ἀντώνιο. Λ.Α.

κροκέττα (ἡ)· ἐκ τοῦ γαλλ. croquette· σφαιρίδιον ζύμης ἢ ἄλλου ἐδωδίμου παρασκευάσματος, τὸ ὁποῖον ἐτηγανίσθη ἀφοῦ ἐπηλείφθη διὰ τριμμένης γαλέττας καὶ αὐγοῦ.

—*[Μαγειρ.]* Ὀνομάζομεν γενικῶς *κροκέττες* διάφορα εἴδη φαγητῶν, τὰ ὁποῖα πλάθονται ὑπὸ μορφὴν κυλίνδρων, μικρῶν σφαιρῶν ἢ ἄλλων ποικίλων σχημάτων καὶ ψήνονται εἰς τὸ τηγάνι ἀφοῦ «παναρισθοῦν». Συνηθέστεραι καὶ ἁπλούστεραι ὅλων εἶναι οἱ κροκέττες ἀπὸ πατάταν, διὰ τὰς ὁποίας χρειάζονται τὰ ἑξῆς ὑλικά: 1 ὀκὰ πατάτες, 25 δράμια τυρὶ τριμμένο ὄχι ἁλμυρό, 2 κρόκοι αὐγῶν, 2 αὐγὰ ὁλόκληρα καὶ ἀνάλογη γαλέττα. Καθαρίζομεν τὶς πατάτες, τὶς κόβομεν φέτες καὶ τὶς βράζομεν. Ὕστερα, ἀφοῦ τὶς στραγγίξωμεν, προσθέτομεν μιὰ κουταλιὰ βούτυρο καὶ τὶς ἀφίνομεν ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας εἰς σιγανὴν φωτιάν, ὥστε νὰ ἐξατμισθῇ ὅλο τὸ νερό. Τὶς περνοῦμεν τότε ἀπὸ μηχανὴν ἢ ἀπὸ τρυπητό, ὥστε νὰ γίνουν πουρέ, καὶ ἅμα κρυώσουν κάπως προσθέτομεν τὸ τυρὶ καὶ τοὺς δύο κρόκους τῶν αὐγῶν, μὲ ἀνάλογο ἁλάτι (καὶ ὀλίγο μοσχοκάρυδο, ἂν μᾶς ἀρέσῃ). Ἁπλώνομεν κατόπιν ἀλεύρι καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ πλάθομεν τὸν πουρὲ ὅπως τὴν ζύμην διὰ τὰ κουλούρια, ὥστε νὰ πάρῃ ἕνα μακρὺ κυλινδρικὸ σχῆμα, καὶ τὸν κόπτομεν μὲ τὸ μαχαίρι εἰς ὅμοια κυλινδρικὰ τεμάχια. Ἀφοῦ κοποῦν ὅλα, τὰ πανάρομεν μὲ τὰ αὐγὰ καὶ τὴν γαλέτταν καὶ τὰ τηγανίζομεν μὲ πολὺ ζεστὸ βούτυρο ἢ φριτοῦρα (μῖγμα βουτύρου καὶ λαδιοῦ).

Ὁμοίως κροκέττες γίνονται ἀπὸ βραστὰ μυαλὰ καὶ ἀπὸ περισσεύματα ψητῶν κρεάτων (ψαχνῶν καὶ τρυφερῶν) ἢ καὶ χονδρῶν βραστῶν ψαριῶν.

— *[Ζαχαρ.]* Καθαρίζομεν μίαν ὀκᾶν κάστανα καὶ τὰ βάζομεν νὰ βράσουν ἕως ὅτου ἀρχίσῃ ν' ἀποκολλᾶται ὁ ἐσωτερικός των φλοιός. Ἀφοῦ τὰ στραγγίσωμεν καὶ τὰ καθαρίσωμεν καλά, τὰ βάζομεν πάλιν νὰ βράσουν μὲ 150 δράμια γάλα, ὀλίγο νερό, 3—4 κουταλιὲς ζάχαρη καὶ ἕνα κομμάτι κανέλλαν. Ἀφοῦ βράσουν ἕως ὅτου ἀπορροφήσουν ὅλον τὸ ὑγρόν των, ἀφαιροῦμεν τὴν κανέλλαν καὶ περνοῦμε τὰ κάστανα ἀπὸ τὴν μηχανὴν ἢ ἀπὸ τρυπητό, ὥστε νὰ γίνουν πουρές. Τὸν πουρὲ τὸν ζυμώνομεν μὲ 75 δράμια ζάχαρη ἢ καὶ λιγώτερη, καὶ μὲ 75 δράμια φροῦτα κόντιτα, κομμένα εἰς πολὺ μικρὰ τεμάχια. Τὸ ζύμωμα πρέπει νὰ γίνεται ἐλαφρὰ καὶ ἀργά, ἕως ὅτου ὅλα ν' ἀποτελέσουν μίαν ὁμοιόμορφον μᾶζαν. Τότε πλάθομεν τὶς κροκέττες εἰς σχῆμα σφαιριδίων ἢ εἰς σχήματα κυλινδρικά, τὶς πανάρομεν μὲ γαλέττα καὶ αὐγὸ καὶ τὶς τηγανίζομεν εἰς βούτυρον ἢ φριτοῦραν πολὺ θερμήν. Βγάζοντας αὐτὲς ἀπὸ τὸ τηγάνι τὶς ἁπλώνομεν ἐπάνω εἰς ἀπορροφητικὸ χαρτί, εἰς τὸ τέλος δὲ τὶς κοκκίζομεν μὲ ψιλὴ ζάχαρη καὶ κανέλλα.

Ἕτερος τρόπος κατασκευῆς κροκεττῶν εἶναι ὁ ἀκόλουθος. Ἐντὸς λεκάνης θέτομεν μίαν ὀκᾶν ἀλεύρου, μίαν καὶ ἡμίσειαν ὀκᾶν ζάχαρη ψιλή, ἓν δράμιον ἀμμωνίας, δέκα ὀκτὼ αὐγὰ ἀκέραια καὶ τὸν φλοιὸν ἑνὸς κιτρίνου λεμονίου, καλῶς τριμμένον, καὶ τὰ ζυμώνομεν ὅλα ὁμοῦ. Τὰ πλάθομεν εἰς σχῆμα κυλινδρικὸν μήκους δέκα ἑκατοστῶν περίπου καὶ πάχους ἑνὸς δακτύλου χονδροῦ, τὰ τοποθετοῦμεν εἰς λαμαρίνας ἀλειμμένας μὲ βούτυρον, κανονικῶς, εἰς ἀπόστασιν τριῶν ἑκατοστῶν τὸ ἓν ἀπὸ τοῦ ἄλλου, τὰ κοκκίζομεν μὲ ψιλὴ ζάχαρη, τὰ πιέζομεν διὰ τοῦ δακτύλου διὰ νὰ κολλήσῃ ἡ ζάχαρη καὶ τὰ ψήνομεν εἰς φοῦρνον μέτριον. Ἐπειδὴ κολλοῦν συνήθως εἰς τὴν λαμαρίναν, τὰ ἐξάγομεν προσεκτικὰ διὰ μαχαιριδίου. — Ω.

κρόκη (ἡ) (κοιν. *ὑφάδι*). Ἡ κλωστὴ (λινή, μεταξίνη, ἐκ βάμβακος ἢ ἐξ ἐρίου), ἥτις τοποθετεῖται εἰς τὴν κερκίδα (σαΐτα), εἰσάγεται ὁριζοντίως εἰς τὸν στήμονα καὶ εἶτα διὰ καταλλήλου χειρισμοῦ τῆς σπάθης (χτένι) καὶ τῶν πετάλων ὑφαίνεται ἐν τῷ ἱστῷ. Μ. ΔΡ.

κροκίδα (ἡ), ἢ ***κροκίδι***. Τὸ χνοῦδι ὑφάσματος ἢ ὑφαντικῆς ὕλης (βλ. λ. *κροκύς*).

Κροκιδᾶς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 748. Παλαιότερον ὠνομάζετο Χασὰν-Ἀγᾶ. Χ. Δ.

Κροκιδᾶς, *Ἀσημάκης*. Εἷς ἐκ τῶν πρώτων δώδεκα ἀποστόλων, τοὺς ὁποίους ὁ Σκουφᾶς ἐξέπεμψε, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1818, ἀνὰ τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος, ὅπως κατηχήσωσι τοὺς Ἕλληνας καὶ παρασκευάσωσι τὸ ἔδαφος διὰ τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Κροκιδᾶς ἐστάλη εἰς Ἤπειρον. Χ. Δ.

— **Κροκιδᾶς, *Γεώργιος***. Ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ μοιράρχου. Τυγχάνων διαπρεπὴς ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς, συνέγραψε: «Στοιχειώδης διδασκαλία τοῦ χωροφύλακος» (1859), «Περὶ χωροφυλακῆς (1867). Ν. Θ. Κ.

— **Κροκιδᾶς, *Σωτήριος***. Νομομαθὴς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Σικυῶνι τῷ 1852. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πανεπιστήμιον καὶ μετὰ τὴν περάτωσιν τῶν σπουδῶν του μετέβη εἰς Γαλλίαν, ἔνθα ἐπεδόθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἐδημοσίευσε διατριβὴν ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ «περὶ παραγγελίας ἐν γένει» καὶ διωρίσθη ὑφηγητὴς (τῷ 1880) τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πανεπιστήμιον. Κατὰ τὸ 1883 ἐξελέγη δήμαρχος Σικυῶνος καὶ διετήρησε τὸ ἀξίωμα τοῦτο μέχρι τοῦ 1887. Βραδύτερον ἐξελέγη βουλευτὴς Κορινθίας

Digitized by Google

εἰς πέντε περιόδους. Διετέλεσεν ἐπίσης γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης καὶ κατὰ τὴν τριετίαν 1917—1920 γενικὸς διοικητὴς Κρήτης. Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1922 ἀνετέθη αὐτῷ ὑπὸ τῆς «ἐπαναστάσεως Πλαστήρα» ἡ προεδρία τῆς κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν καὶ διετήρησε μέχρι τῶν ἀρχῶν Νοεμβρίου ἰδίου ἔτους, παραιτηθεὶς πρὸ τῆς καταδίκης καὶ ἐκτελέσεως τῶν ὡς ὑπαιτίων τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς κατηγορηθέντων πολιτικῶν. Πλὴν τῆς ἄνω διατριβῆς συνέγραψεν: «Ἐγχειρίδιον τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου» καὶ μετέφρασε τὴν «Πολιτικὴν οἰκονομίαν» τοῦ Ζιδ. Ἀπέθανεν εἰς Περιγιάλι τῆς Κορινθίας κατὰ τὸ 1924. Ε. Γ. Μ

κροκιδισμὸς (ὁ) (crocidisme) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς συνεχεῖς καὶ αὐτομάτους κινήσεις τῶν χειρῶν, αἵτινες φαίνονται ἐπιζητοῦσαι ὅπως συλλάβωσι νεφέλια αἰωρούμενα εἰς τὸν ἀέρα, ἢ περιφέρονται μηχανικῶς ἐπὶ τῆς κλίνης, ἕλκουσαι ἢ ἀπωθοῦσαι τὰ καλύμματα, κλπ. Τὸ σύμπτωμα τοῦτο εἶναι βαρύτατον, παρακολουθεῖ δὲ συχνάκις τὸ ἤρεμον παραλήρημα πυρετικῶν τινων παθήσεων· παρατηρεῖται δ' ὡσαύτως εἰς τὰς μηνιγγίτιδας, εἰς τὸ τρομῶδες παραλήρημα κλπ. Μ. Ν. Κ.

κροκίδωσις (ἡ). Καλεῖται οὕτω γενικῶς ἡ ἰδιότης τῶν κολλοειδῶν διαλυμάτων, καθ' ἣν ταῦτα, διασπώμενα τῇ ἐπιδράσει διαφόρων οὐσιῶν ὡς πρὸς τὴν κολλοειδῆ κατάστασιν, καθιζάνουν. Ἡ καθίζησις αὕτη εἶναι τόσῳ μᾶλλον ἀδρομερής, ὅσῳ καὶ ἡ διάσπασις εἶναι μείζων. Καὶ ὁ ὀρὸς τοῦ αἵματος, ὡς διάλυμα κολλοειδὲς τῶν λευκωμάτων, δύναται, τῇ ἐπιδράσει διαφόρων οὐσιῶν, κολλοειδῶν ἢ μή, νὰ ὑποστῇ διάσπασιν τῆς κολλοειδοῦς καταστάσεως καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὸ φαινόμενον τῆς καθιζήσεως. Ἐπὶ τῶν εἰρημένων ἰδιοτήτων βασίζονται καὶ αἱ λεγόμεναι *ὀροκροκιδωτικαὶ ἀντιδράσεις*, αἵτινες κατέχουν ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν ἐργαστηριακὴν διαγνωστικήν. Πολλαὶ σχετικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο κατὰ τὴν φυματίασιν. Σ. Γ. Σ

κροκίζω· ἔχω τὸ χρῶμα κρόκου, ὁμοιάζω μὲ κρόκον.

Κρόκιλας *[Παραλ. Γεωγρ.]*.—1) Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Ἀντικύρρας (πλάτ. 38° 15' 50'' Β., μῆκ. 22° 35' 45'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 1600: gulf of Corinth) τὸ ἄλλως *Τράχηλας*, ἔχον κατέναντί του νησίον Τσαρούχι. —2) Ἡ ΝΔ. ἐσχατιὰ τῆς Κῶ, τὸ ἄλλως *Κρίκελος* (βλ. λ.). —3) Ἡ ΝΔ. ἄκρα τῆς Νισύρου (πλάτ. 36°53'35'' Β., μῆκ. 27°09'45'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1898: Kos, Niseros and Piskopi). Ἔχει σπήλαιον θερμῶν ἀερίων, σημειούμενον ὡς «hot air cave» εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην, εἰς ὃν ἐν τούτοις τὸ ἀκρωτήριον εἶναι ἀνώνυμον. Σ. Ε. Λ.

κροκίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Δηλητηριώδης ὕλη ἀπαντῶσα εἰς τὸ φυτὸν *κρόκος*. Σ. Γ.

κρόκινος, *—η*, *—ον*· ὁ ἔχων τὸ χρῶμα κρόκου, κροκοειδής· ‖ ὁ ἐκ κρόκου (ἄνθους) κατεσκευασμένος: «κρόκινον μύρον».

Κρόκιον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἁλμυροῦ τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 758. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κουρφάλιον*. Χ. Δ.

— **Κρόκιον** ***πεδίον***, ἢ ***Κροκωτὸν*** *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς πεδιάδος τοῦ νῦν Ἁλμυροῦ, ὁριζόμενον ὑπὸ ὀρέων (τῆς Ὄθρυος καὶ τῶν διακλαδώσεων αὐτῆς) καὶ μόνον πρὸς Α. ἀνοιγόμενον πρὸς τὸν Παγασιτικὸν κόλπον. Ἀπὸ τῆς ὁμαλῆς κατὰ τοῦτον παραλίας ὑψοῦται μέχρι τοῦ νοτιοδυτικοῦ αὐτῆς πέρατος (ὑψόμ. 310) εἰς μῆκος 15 χλμ. Ἐν τῷ κάτω καὶ μέσῳ τμήματι εἶναι ἐξαιρετικῆς εὐφορίας, ἰδίως διὰ τὰ σιτηρὰ καὶ τὸν καπνόν, εἰς δὲ τὸ ἀνώτερον τμῆμα φύονται ἐκτεταμένα δάση δρυῶν. Οἱ διασχίζοντες τοῦτο κύριοι ποταμοὶ εἶναι ὁ *Κουράλιος* (νῦν=*Ξεριᾶς*) καὶ τὸ *Χολόρευμα*. Εἰς τὸ πεδίον τοῦτο τὸ πάλαι εὑρίσκοντο αἱ πόλεις τῆς Ἀχαΐας Φθιώτιδος: *Φθιώτιδες Θῆβαι*, *Πύρασος*, *Ἴτων* καὶ *Ἅλος*. Ι. Σ. Σ.

κροκίς, *—ίδος* (ἡ)· βλ. λ. *κροκύς*.

κροκκάδι (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται ἐν Κεφαλληνίᾳ ὁ μικρὸς βολβὸς τοῦ κοινοῦ *κρομμύου*.

Κρόκκερ ***γῆ*** (Crocker Land) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τοῦ Β. Πόλου, ἣν ἐσημείωσεν ὁ ἐξερευνητὴς Πήρυ ὡς εὑρισκομένην εἰς 83° Β. πλάτους και 103° Δ. μήκους, πρὸς τὰ ΒΛ τῆς Γῆς τοῦ Γκρὰντ καὶ τὴν ὁποίαν ἡ βραδύτερον ἀποσταλεῖσα ἐκεῖ ἀποστολὴ τοῦ Μακμίλλαν (1913—1917) ἀπέδειξεν ὡς μὴ ὑπάρχουσαν. Μ. Δ. Β.

Κρόκκετ (Crockett), ***Σαμουὴλ - Ράθερφορντ***. Σκῶτος διηγηματογράφος (1860—1914). Τῷ 1893 ἐδημοσίευσε τὸ «The Strickit Minister», ὅπερ ἠκολούθησε μακρὰ σειρὰ λαϊκῶν διηγημάτων ἐμπνευσμένων συνήθως ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν τῆς Σκωτίας. Θ. Τ.

Κροκμιταὶν (Croquemitaine). Φανταστικὸν λαϊκὸν μυθικὸν τέρας, διὰ τοῦ ὁποίου προκαλοῦν τὸν φόβον εἰς τὰ παιδία ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται καὶ γενικῶς ὡς φόβητρον. Εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν χρησιμοποιοῦν ἀντὶ αὐτῆς τὴν λέξιν *Βαβὼ* (Babau). Ἀνάλογος αὐτῆς θεωρεῖται ἡ *Μορμὼ* τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ ὁ *Cacus* τῶν Ρωμαίων. Μ. Δ. Β

Κρόκοβα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Αἰγιέων, ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ παράγει σταφιδόκαρπον. Κάτ. (1928) 290. Χ. Δ

κροκοβαφὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ βεβαμμένος μὲ κρόκον, ὁ ἔχων χρῶμα κρόκου: «κροκοβαφὴς χλαμύς».

κροκοδείλειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κροκόδειλον, ὁ τοῦ κροκοδείλου, κροκοδειλικός· ‖ «κροκοδείλεια δάκρυα» τὰ ὑποκριτικὰ καὶ ἀπατηλά.

κροκοδείλια ἢ ***κροκοδειλοειδῆ*** (τὰ) (Crocodilinae) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία ἑρπετῶν, περιλαμβάνουσα μεγάλα ἑρπετά, ἐνδιαιτώμενα εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς λίμνας τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Πάντα νήχονται εὐχερέστατα ἐντὸς τοῦ ὕδατος τῇ βοηθείᾳ τῶν κωπωδῶν αὐτῶν προσθίων ποδῶν καὶ βαδίζουσι βραδύτατα ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. Εἶναι λίαν ἁρπακτικά, ἐπιτιθέμενα, ὁσάκις δοθῇ εἰς αὐτὰ εὐκαιρία, καὶ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου. Γεννῶσι μεγάλα μετὰ σκληροῦ κελύφους ᾠά, ἅτινα ἐγκαταλείπουσιν ἐντὸς τῆς ἄμμου, ὅπως ἐκκολαφθῶσι διὰ τῆς ἡλιακῆς θερμότητος. Τὸ σῶμά των περιβάλλεται ὑπὸ σκλη-

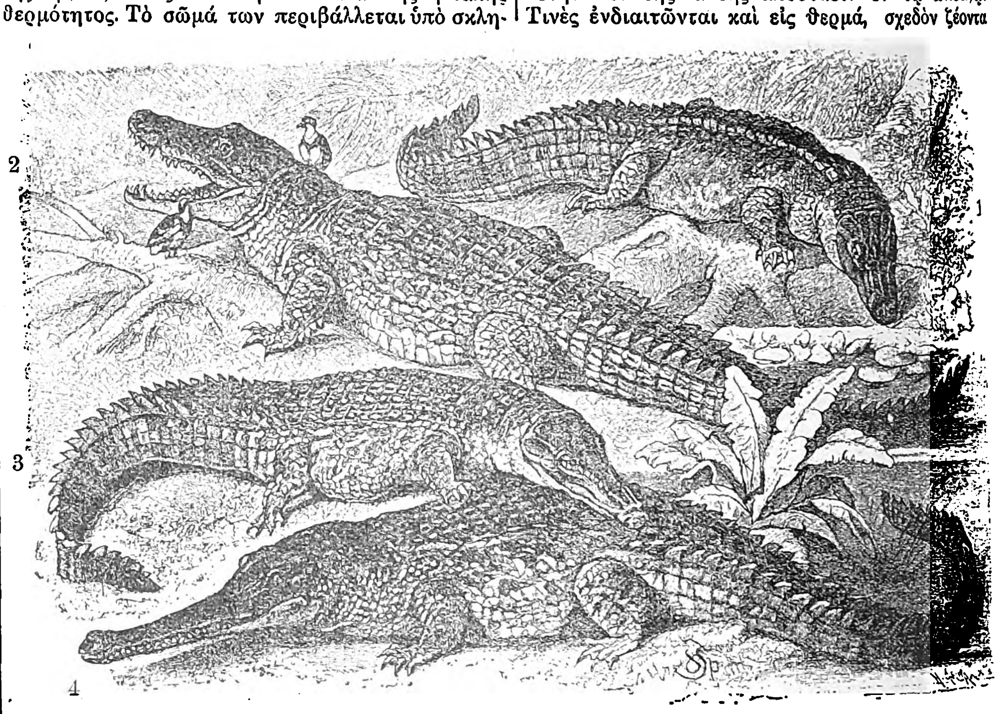

Εἴδη κροκοδειλιδῶν.

[1=Κάϊμαν. 2=Κροκόδειλος ὁ κοινός. 3=Κροκόδειλος ὁ κατάφρακτος. 4=Καβιάλης.]

ροτάτων πλακῶν καὶ εἴς τινα μέρη, ὡς εἰς τὴν μασχάλην, τὸ κάτω μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ τοὺς μηρούς, καλύπτεται μόνον ὑπὸ ἀνθεκτικοῦ δέρματος. Τὸ κρανίον εἶναι ὀγκῶδες καὶ αἱ σιαγόνες των παμμέγισται. Τὸ στόμα φέρει κωνοειδεῖς καὶ ἄνευ ριζῶν ὀδόντας. Ἡ γλῶσσα εἶναι πλατεῖα καὶ συμφύεται κατὰ τὰ πλάγια καὶ τὸ ὀπίσθιον τμῆμά της μὲ τὰς ἐσωτερικὰς πτυχώσεις τοῦ στόματος καὶ τοῦ οἰσοφάγου. Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει δύο οἰκογενείας: τοὺς *ἀλιγατορίδας* (Alligatoridae) καὶ τοὺς *κροκοδειλίδας* (Crocodilidae). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζωολ.]* Περὶ τῆς προϊστορικῆς καταγωγῆς τῶν κροκοδειλίων ἐλλείπουν μέχρι σήμερον ἀκόμη τελείως θετικὰ στοιχεῖα. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἔχουν τὴν καταγωγήν των ἐκ τῶν μέχρι σήμερον ἀκόμη ἀγνώστων χερσοβίων *παρασουχίων (ψευδοσουχίων)* ἑρπετῶν.

Τὰ ἀρχαιότατα κροκοδείλια, οἱ μακρόρρυγχοι *τελεοσαυρίδαι*, μὲ πλατυκοίλους σπονδύλους, ἐμφανίζονται κατὰ τὴν ἀνωτέραν λιάσιον ἐποχὴν ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρακολουθοῦνται μέχρι καὶ τῆς ἀνωτέρας λιασίου ὑποπεριόδου. Ἀργότερον, κατὰ τὴν δογγέριον ἐποχήν, παρουσιάζονται οἱ πρὸς τοὺς τελεοσαυρίδας πολὺ συγγενεῖς, ἀλλὰ περισσότερον πρὸς τὴν ἐν ὕδατι ζωὴν προσηρμοσμένοι *μετριορυγχίδαι*. Καὶ τῶν δύο τούτων οἰκογενειῶν τὰ μέλη δὲν ἐγκατέλειψαν ζῶντας ἀπογόνους. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς κρητιδικῆς περιόδου ἐμφανίζονται ἐντὸς τῶν ἀποθεμάτων γλυκέων ὑδάτων τῆς γουηλδίου σειρᾶς οἱ *ὑλαιοχαμψίδαι*. Οὗτοι φαίνονται νὰ εἶναι συγγενεῖς πρὸς τοὺς *κροκοδειλίδας*, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζονται κατὰ τὴν ἀνωτέραν κρητιδικὴν ὑποπερίοδον. Ταυτοχρόνως παρουσιάζονται ἐν Εὐρώπῃ καὶ Β. Ἀμερικῇ οἱ μακρόρρυγχοι *γαβιαλίδαι*. Ἐκ τῶν *γωνιοφολιδῶν* ἰδιαιτέρως ἄξιον μνείας γένος εἶναι ἡ *γωνιοφολίς*, λόγῳ τῆς ἐξαπλώσεώς της εἰς τὴν Β. καὶ Ν. Ἀμερικὴν καὶ τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν ἰουράσιον καὶ τὴν κρητιδικὴν διάπλασιν τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

κροκοδειλίδαι (οἱ) (Crocodilidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν σαύρων, περιλαμβάνουσα μεγάλου μεγέθους ἑρπετά, μὲ σῶμα πεπιεσμένον, προστατευόμενον κατὰ τὴν ραχιαίαν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν ὑπὸ κερατοειδῶν λεπίδων ἢ ὀστεωδῶν σκληροτάτων πλακῶν, τροπιδωδῶν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, καὶ κάτωθεν ὑπὸ τετραγωνικῶν πλακῶν ὀστεώδους ἐπίσης συστάσεως, ἀλλ' οὐχὶ τόσον ἀνθεκτικῶν ὅσον αἱ πλάκες τῆς ράχεως. Ἡ οὐρὰ εἶναι πεπιεσμένη καὶ τροπιδώδης. Ἡ κεφαλὴ πεπιεσμένη, σκληροτάτη. Τὸ στόμα ὀδοντωτὸν κατὰ τὰς πλευράς του καὶ ἐσχισμένον μέχρι τῶν κρανιακῶν ὀστῶν. Ρώθωνες πλησίον ἀλλήλων κείμενοι καὶ παρὰ τὸ ρύγχος. Τὸ ἄρρεν ἀναπαραγωγικὸν ὄργανον εἶναι ἁπλοῦν καὶ ἐξέρχεται ἐκ σχισμῆς τινος παρὰ τὴν ρίζαν τῆς οὐρᾶς εὑρισκομένης. Τὰ ἑρπετὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐκ τῶν πρώτων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν τῆς γῆς. Σήμερον ἀπαντῶσιν ἐν Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Ἀμερικῇ καὶ τελείως ἐλλείπουσιν ἐκ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ὠκεανίας. Συνήθως παρατηροῦνται εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῶν ἀνωτέρω τριῶν ἠπείρων καὶ ζῶσι συνήθως ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων τῶν ποταμῶν ἢ τῶν λιμνῶν. Ἐνίοτε ἀπαντῶσι καὶ παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης καὶ σπανιώτατα ἀνευρίσκονται καὶ εἰς ἀρκετὴν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ἀπόστασιν ἐν τῷ ὠκεανῷ. Τινὲς ἐνδιαιτῶνται καὶ εἰς θερμά, σχεδὸν ζέοντα ὕδατα, παρὰ τὴν Φλωρίδα. Ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ τῶν ἑρπετῶν τούτων εἶναι παραπλησία πρὸς τοὺς σαύρους, ἀλλὰ διαφέρουσι τούτων ἐκ τῶν λεπίδων των, αἵτινες σχηματίζουσιν ἐπὶ τῆς ράχεως βαθείας διαυλακώσεις καὶ ἐπεκτείνονται μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς οὐρᾶς. Αἱ πλάκες καὶ αἱ λεπίδες εἶναι τόσον σκληραί, ὥστε οἱ ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἐκείνων κατασκευάζουσιν ἐξ αὐτῶν κράνη, ἅτινα δὲν διαπερῶνται ὑπὸ τῶν βελῶν. Ἡ γλῶσσα εἶναι πεπιεσμένη καὶ οὐχὶ διχαλωτή, ὅπως εἴς τινα εἴδη σαύρων, καὶ δὲν δύναται νὰ ἐξέλθῃ τοῦ στόματος, διότι προσκολλᾶται ἐπ' αὐτοῦ ἐκ τῶν πλαγίων. Οἱ ὀδόντες εἶναι μεγάλοι καὶ ἔχουσι σχῆμα κοίλου κώνου· εἰς τὸ βάθος τῶν κώνων ὑπάρχουσιν ἕτεροι μικροὶ συμπληρωματικοὶ ὀδόντες. Τὰ ὦτα καλύπτονται ὑπὸ δύο μεμβρανωδῶν, κερατοειδῶν βαλβίδων, αἵτινες κλείουσιν ἑρμητικῶς ταῦτα, ὅπως μὴ εἰσέρχηται τὸ ὕδωρ ὅταν τὸ ἑρπετὸν βυθίζεται ἐν αὐτῷ. Οἱ σπόνδυλοι κυμαίνονται ἀπὸ 60—68, ἀναλόγως τῶν διαφόρων γενῶν. Ὑπάρχουσι δώδεκα πλευραὶ ἑκατέρωθεν τοῦ θώρακος. Τὸ στέρνον παρουσιάζει ἰδιόρρυθμον διαμόρφωσιν, ἐπεκτείνεται ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ ἐκ τῶν πλαγίων καὶ φθάνει μέχρι τοῦ γεννητικοῦ μορίου. Τὸ ὀστεϊκὸν σύστημα εἶναι ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν σαύρων. Τὸ βάδισμα τῶν κροκοδείλων εἶναι βαρὺ καὶ βραδύ. Δυσκόλως ἢ οὐδόλως κάμπτουσι τὸ σῶμά των, ἀλλὰ κολυμβῶσιν εὐχερέστατα. Εἶναι περισσότερον ἐνεργητικοὶ κατὰ τὴν νύκτα παρὰ κατὰ τὴν ἡμέραν. Συχνάκις, ὅταν ὁ ἥλιος εὑρίσκεται εἰς τὸ ζενίθ, οὗτοι ἀναπαύονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος. Τρέφονται ἐκ διαφόρων ζῴων, ἀλλ' ὑπεραγαπῶσι τοὺς ἰχθῦς, οὓς

Digitized by Google

ἁλιεύουσι διὰ δόλου καὶ θαυμαστῆς ἐπιτηδειότητος. Ἐπίσης ἀπηνῶς καταδιώκουσι τὰ ὑδρόβια πτηνά. Πλεῖστα ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐκβάλλουσι τρομακτικὰς καὶ θρηνώδεις παρατεταμένας κραυγάς, ἀντηχούσας εἰς μεγάλην ἀπόστασιν. Ὁ οἰσοφάγος τῶν κροκοδείλων ὁμοιάζει πρὸς εἶδος προλόβου, ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ τροφαὶ παραμένουσιν ἐπί τι χρονικὸν διάστημα, παρουσιάζει δὲ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν ἀριθμόν τινα ἐπιμήκων πτυχώσεων. Ὁ στόμαχός των εἶναι σφαιροειδής, λίαν εὐρύς, μέγιστον δὲ τμῆμα τῆς στομαχικῆς κοιλότητος πληροῦται διὰ λιθαρίων. Τὸ ἔντερον γενικῶς εἶναι βραχύ. Οἱ πνεύμονες δὲν συγχέονται μὲ τὸ σπλαγχνικὸν σύστημα τῆς κοιλιακῆς κοιλότητος, ὅπως εἰς τὰ λοιπὰ ἑρπετά, ἀλλὰ διαχωρίζονται ὑπὸ ἀτελοῦς τινος διαφράγματος. Ἰδιορρυθμότατον εἶναι τὸ κυκλοφοριακὸν σύστημα· ἡ καρδία παρουσιάζει τελειότερον σύστημα παρ' ὅ,τι εἰς πάντα τὰ λοιπὰ ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἑρπετῶν. φέρει δὲ τέσσαρας κοιλότητας, δύο κόλπους καὶ δύο κοιλίας, καὶ τὸ αἷμα δὲν μίγνυται κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν κοίλωμα. Τὸ αἷμα, λόγῳ τῶν πολλαπλῶν διακλαδώσεων τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων, δὲν κυκλοφορεῖ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τοὺς πνεύμονας. Ἐν ἑκάστῃ συστολῇ τῆς καρδίας ποσὸν φλεβικοῦ αἵματος διοχετεύεται διὰ μέσου τῆς δεξιᾶς κοιλίας εἰς τὰ ὄργανα ταύτης, ἐνῷ ἑτέρα ποσότης, τῇ βοηθείᾳ ἀγγείου, ὅπερ ἐκ ταύτης ἐκφύεται καὶ ἀναστομοῦται εἰς τὴν κατιοῦσαν ἀρτηρίαν, ἐξαπολύεται ἐντὸς τοῦ ἀρτηριακοῦ αἵματος, ὅπερ κυκλοφορεῖ πανταχοῦ τοῦ σώματος. Ἐπὶ τῶν σιαγόνων εὑρίσκονται ἐπιμήκεις διαυλακώσεις ἢ πόροι, συνήθως δύο, δι' ὧν ἐκκρίνεται ὑγρόν τι μυκῶδες, δριμείας καὶ δυσαρέστου ὀσμῆς. Παρὰ τὴν ἕδραν ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι τοιοῦτοι πόροι.

Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει δύο μόνον γένη: τὸν *κάϊμαν* καὶ τὸν *κροκόδειλον* (βλ. λ.). Δ.Ν.Π.

—*[Παλαιοζωολ.]* Τῆς οἰκογενείας ταύτης λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς διαφόρων στρωμάτων ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Ἐκλείψαντα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *διπλοκυνόδους*, ὁ *βοττόσαυρος*, ὁ *λειδυόσουχος*, ὁ *δεινόσουχος* κ.ἄ. Γ. Κ. Γ.

κροκοδειλικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κροκόδειλον, ὁ τοῦ κροκοδείλου, κροκοδείλειος.—Ἐπίρρ. ***κροκοδειλικῶς***.

κροκοδειλίτης (ὁ) *[Φιλοσ.]*. Παγιδευτικὸν σόφισμα παραδεδομένον ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, διασωθὲν ἐν μέρει ἐν τῇ «Βίων πράσει» τοῦ Λουκιανοῦ καὶ ἔχον ὡς ἑξῆς: μήτηρ ἰδοῦσα κροκόδειλον ἁρπάσαντα τὸ παρὰ τὸν Νεῖλον παῖζον βρέφος αὐτῆς, τὸν παρακαλεῖ νὰ τὸ ἀποδώσῃ. Ὁ κροκόδειλος λέγει: «θὰ σοῦ τὸ ἀποδώσω ἐὰν μοὶ εἴπῃς τὶ διανοοῦμαι νὰ πράξω», ἡ δὲ μήτηρ ἀπαντᾷ: «διανοεῖσαι νὰ μὴ τὸ ἀποδώσῃς». Κατόπιν τῆς ἀπαντήσεως ταύτης, ὁ κροκόδειλος ἀρνεῖται νὰ τὸ ἀποδώσῃ, ἰσχυριζόμενος ὅτι, εἴτε ἠλήθευσεν εἴτε ἐψεύσθη ἡ μήτηρ, αὐτὸς δὲν ὤφειλε ν' ἀποδώσῃ τὸ βρέφος. Διότι ἐὰν μὲν ἠλήθευσε, δὲν δικαιοῦται νὰ τὸ λάβῃ, ὅπως εἶπε καὶ ἡ ἰδία, ἐὰν δὲ ἐψεύσθη, πάλιν δὲν πρέπει νὰ τὸ λάβῃ, λόγῳ τῆς συμφωνίας, ἡ ὁποία ἐγένετο. Ἀλλ' ἡ μήτηρ, ἀντιστρέφουσα τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ κροκοδείλου, ἰσχυρίσθη ὅτι, εἴτε ἠλήθευσεν εἴτε ἐψεύσθη, ἐδικαιοῦτο νὰ λάβῃ τὸ βρέφος, διότι ἐὰν μὲν ἠλήθευσεν ἔπρεπε νὰ τὸ λάβῃ, κατὰ τὴν συμφωνίαν, ἐὰν δὲ ἐψεύσθη, τότε ἀληθεύοντος τοῦ ἀντιστρόφου πρέπει πάλιν νὰ τῇ ἀποδοθῇ τὸ βρέφος. Ὁ κροκοδειλίτης εἶναι σόφισμα ὅμοιον πρὸς τὸν ἀντιστρέφοντα (*ἀντιστρεφούσας* ὑποθέσεις, βλ. λ.), τὸ δὲ λάθος αὐτοῦ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι καὶ ἡ μήτηρ καὶ ὁ κροκόδειλος ὁμιλοῦσιν ἄλλοτε μὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συμφωνίας, ἄλλοτε δὲ ἀσχέτως πρὸς ταύτην καὶ κατὰ τὴν σημασίαν τῶν λέξεων. —Ω

κροκόδειλος (ὁ) (Crocodilus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κροκοδειλιδῶν*, περιλαμβάνον παμμέγιστα ἑρπετά, τὰ μεγαλύτερα τῶν ἔτι καὶ σήμερον ζώντων, διότι τὸ μῆκός των φθάνει ἐνίοτε τὰ 7 μέτρα. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἑρπετῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Κεφαλὴ πεπιεσμένη καὶ ἀπολήγουσα εἰς ἀνώμαλον καὶ τραχὺ ρύγχος, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου εἶναι τοποθετημένοι οἱ ρώθωνες, οἵτινες εἶναι ἐφωδιασμένοι διὰ κινητῶν βαλβίδων. Τὸ στόμα εἶναι βαθέως ἐσχισμένον καὶ ἡ σχισμὴ φθάνει ὄπισθεν τῶν ὤτων. Τὸ στόμα φέρει διπλῆν σειρὰν ὀδόντων, οἵτινες, ἐπειδὴ τὸ ζῷον στερεῖται χειλέων, μένουσιν ἀκάλυπτοι καὶ ὁρατοὶ καὶ προσδίδουσιν εἰς αὐτὸν τρομερὰν ὄψιν. Μόνον ἡ κάτω σιαγὼν εἶναι κινητή. Οἱ ὀφθαλμοὶ εὑρίσκονται πλησίον ἀλλήλων λοξῶς τοποθετημένοι καὶ ὑπὸ διαφανοῦς μεμβράνης καλυπτόμενοι. Φέρει τέσσαρας βραχυτάτους πόδας· οἱ πρόσθιοι ἔχουσι πέντε δακτύλους μετὰ ἀνθεκτικῶν γαμψῶν ὀνύχων καὶ οἱ ὀπίσθιοι μόνον τέσσαρας δακτύλους, ἐπίσης μὲ ἰσχυροτάτους ὄνυχας ἐφωδιασμένους. Τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ ἀληθοῦς θώρακος, ὅστις ἀποτελεῖται ἐξ ὀστεοειδῶν πλακῶν καλυπτομένων ὑπὸ ἀνθεκτικῆς καὶ κερατίνης ἐπιδερμίδος, διὸ καὶ τὸ σῶμά του εἶναι ἀπρόσβλητον καὶ ὑπὸ τῶν σφαιρῶν. Τὸ ζῷον τραυματίζεται κατὰ τὸ κατώτερον τμῆμα τῆς κοιλίας, τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐράν, ὅπου αἱ πλάκες εἶναι ἀσθενέστεραι καὶ ἀραιότεραι. Ἡ οὐρὰ κατὰ τὴν ρίζαν της ἔχει ὅμοιον πάχος πρὸς τὸ σῶμα, εἶναι πεπλατυσμένη ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ διευθύνῃ καὶ νὰ ἐπιταχύνῃ τὰς κινήσεις τοῦ ζῴου κατὰ τὴν νῆξίν του. Ἡ ράχις του φέρει προέχουσαν ἄκανθαν καὶ ἡ οὐρὰ ἔξαρσιν πριονοειδῆ. Τὸ χρῶμά του ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς τοῦ ζῴου. Συνήθως εἶναι πράσινον πρὸς τὸ ἐλαιοκίτρινον, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἑλληνικὴ ὀνομασία τοῦ ζῴου *κροκόδειλος*, ἥτις εἶναι ὁμοία πρὸς τὸ *κροκόδαρος* (ὁ ἔχων δέρμα κίτρινον). Ὁ κροκόδειλος εἶναι ᾠοτόκος. Τὰ ᾠά του ἔχουσι περίπου τὸ μέγεθος τῶν ᾠῶν τοῦ ἰνδόρνιθος καὶ ἐναποτίθενται ὑπὸ τῆς θηλείας ἐντὸς τῆς ἄμμου παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν. Συνήθως γεννᾷ 3 ᾠά. Ἡ θήλεια ἐγκαταλείπει τὰ ᾠά της, ἅτινα ἐκκολάπτονται ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς θερμότητος. Ἅμα τῇ ἐκκολάψει των τὰ νεογνὰ ἔχουσι μῆκος 15 περίπου ἑκατοστομ. Τρέφεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ ζωϊκῶν οὐσιῶν καὶ ἰδίως ἐξ ἰχθύων. Εἶναι ἀδηφαγώτατος καὶ ἐπιτίθεται κατὰ διαφόρων θηλαστικῶν ἱκανοῦ μεγέθους καὶ κατ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ ἀνθρώπου, ἐὰν εὕρῃ αὐτὸν ἐντὸς τοῦ ποταμοῦ ἢ παρὰ τὰς ὄχθας. Ὁ κροκόδειλος δὲν καταβροχθίζει διὰ μιᾶς τὴν λείαν του, ἀλλ' ἀφοῦ ἐξασθενίσῃ ταύτην τὴν μεταφέρει εἰς τὸ καταφύγιόν του, εἰς βαθυτάτην ὀπήν, συνήθως, καὶ ἐκεῖ. ἀφοῦ διαμελίσῃ ταύτην διὰ τῶν ἰσχυρῶν ὀδόντων του. τρώγει εἶτα ἡσύχως καὶ κατὰ διαλείμματα. Τὰ ἑρπετὰ ταῦτα ἔχουσι τοιαύτην διάταξιν εἰς τοὺς σπονδύλους τοῦ σώματός των, ὥστε δὲν δύνανται νὰ στραφῶσι πλαγίως εἰμὴ βραδύτατα καὶ δυσχερέστατα, λόγῳ δὲ τοῦ ἐλαττώματος τούτου ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἀποφύγῃ τὴν δίωξίν των τρέχων κατ' οὐχὶ εὐθεῖαν γραμμήν. Κατὰ τὰς θερμὰς ὥρας τῆς ἡμέρας ὁ κροκόδειλος ἀποσύρεται ἐπὶ τῶν βράχων.

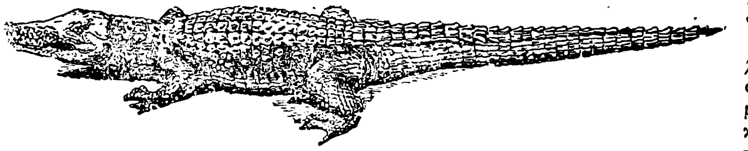

Κροκόδειλος ὁ κοινός.

Τὴν πρωΐαν καὶ τὴν ἑσπέραν ἐξέρχεται ἐκ τῆς κρύπτης του πρὸς εὕρεσιν τῆς λείας του. Κολυμβᾷ ἡσύχως, ἐλάχιστα ταράσσων τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων καὶ διασχίζων τὸ ὕδωρ μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος. Ἐπίσης δύναται νὰ ἐπαναπαύεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος τελείως ἀκίνητος. Ἀναπαύεται πάντοτε ἐπὶ τῶν βράχων, ἀλλ' ὁ ὕπνος του εἶναι βραχὺς καὶ διακεκομμένος. Ὅταν ἐνίοτε, κατὰ τὸ θέρος καὶ ἐν καιρῷ ξηρασίας, ἀποξηραίνεται τὸ μέρος ὅπου ἐνδιαιτῶνται κροκόδειλοι, οὗτοι βυθίζονται ἐντὸς τῆς ἰλύος, ὅπου καὶ ναρκοῦνται μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ἐκ νέου ροῆς τῶν ὑδάτων. Οἱ περισσότεροι ἑρπετολόγοι διατείνονται ὅτι οἱ κροκόδειλοι ζῶσι μακρότατα ἔτη. Ἀπαντῶσιν ἐν Ἀφρικῇ, Ἀσίᾳ, Κούβᾳ καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Δομίγγον. Ἐν τῇ ξηρᾷ εὑρισκόμενοι εἶναι μᾶλλον δειλοί, ἀποφεύγοντες πολλάκις καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐν τῷ ὕδατι γίνονται ἐπικινδυνωδέστατοι. Κροκοδείλων ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ κάτωθι:

Κροκόδειλος ὁ κοινός (Crocodilus vulgaris). Εἶναι τὸ συχνότερον ἁπάντων εἶδος, γνωστὸν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Τὸ χρῶμά του εἶναι ἄνωθεν πρασινοελαιῶδες μετὰ μελανῶν κηλίδων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ λαιμοῦ, καὶ κάτωθεν πρασινοκίτρινον. Ἡ οὐρὰ εἶναι ὡπλισμένη ἑκατέρωθεν δι' ὀδοντώσεων ἐν εἴδει πρίονος, τὸ δὲ μῆκός του φθάνει τὰ 3 περίπου μέτρα. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐν τῷ Νείλῳ καὶ τοὺς ποταμοὺς τῆς Σενεγάλης, τῆς Μαδαγασκάρης καὶ ἐνίοτε καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας. Τὸ ἑρπετὸν τοῦτο συνενώνει δύναμιν καὶ ἀγριότητα συγχρόνως. Αἱ σιαγόνες του εἶναι ἰσχυρόταται καὶ ἐφωδιασμέναι διὰ κοπτερῶν ὀδόντων. Οἱ πόδες φέρουσιν ἰσχυροτάτους ὄνυχας. Αἱ πλάκες αἱ καλύπτουσαι τὸ σῶμα εἶναι τόσον σκληραί, ὥστε σπανίως διαπερῶνται ὑπὸ τῶν σφαιρῶν. Ἡ ἀδηφαγία του εἶναι παροιμιώδης, τρώγει δὲ ἰχθῦς, διάφορα θηλαστικὰ καὶ ἐπιτίθεται, ὁσάκις τοῦ δοθῇ εὐκαιρία, καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ νέγροι τῆς Σενεγάλης ἐπιτίθενται κατὰ τῶν κροκοδείλων ὅταν ἀναπαύωνται καὶ προσπαθοῦν νὰ τοὺς προσβάλουν εἰς μέρος ὅπου δὲν ὑπάρχει ἀρκετὸν ὕδωρ, ὅπως κολυμβήσωσιν ἐλευθέρως. Προχωροῦσι πρὸς αὐτοὺς μὲ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα ὡπλισμένον δι' αἰχμηροῦ σιδηροῦ ὀργάνου καὶ καταφέρουσιν εἰς τὸ ζῷον ἀλλεπάλληλα κτυπήματα κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ ἰδίως εἰς τὰς ὀφθαλμικὰς κόγχας, μέχρις ὅτου τὸ ζῷον ἀναισθητήσῃ. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ὀρύσσουν λάκκον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ τὸ ζῷον, καὶ καλύπτουσι τοῦτον ἄνωθεν διὰ κλάδων καὶ χώματος. Οἱ κροκόδειλοι, ἀνύποπτοι διερχόμενοι ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους, πίπτουσιν ἐντὸς καὶ φονεύονται. Ἀλλαχοῦ τὸ μὲν ἓν ἄκρον ἰσχυροῦ σχοινίου προσδένουν ἐπὶ μεγάλου δένδρου παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ὑδάτων, εἰς δὲ τὸ ἕτερον ἰσχυρὸν ἄγκιστρον καὶ πρόβατον, ὅπερ διὰ τῶν φωνῶν του προκαλεῖ τὸν κροκόδειλον, ὅστις, προσπαθῶν νὰ συλλάβῃ τὴν λείαν του, καταπίνει τὸ ἄγκιστρον.

Σήμερον ὁ κροκόδειλος εἶναι σπανιώτατος ἐν Αἰγύπτῳ, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ εἰς πλεῖστα μέρη νὰ θεωρῆται ὡς ἱερὸν ζῷον καὶ νὰ λατρεύηται ὑπὸ ἀγρίων τινῶν λαῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Μαρτινίκας. Οὗτοι τοὺς κακοποιοὺς ρίπτουσιν εἰς βορὰν τῶν κροκοδείλων, ὁσάκις δὲ θέλουν νὰ ἐξιλεώσουν τὸν κροκόδειλον ρίπτουσιν εἰς αὐτὸν νεαρὰν παρθένον. Πλεῖστοι ἑρπετολόγοι διατείνονται ὅτι ὁ ἄρρην κροκόδειλος ρίπτει ὑπτίαν τὴν θήλειαν ὅπως ὀχεύσῃ ταύτην καὶ εἶτα βοηθεῖ ταύτην εἰς τὸ νὰ ἀνεγερθῇ. Ἡ θήλεια γεννᾷ δὶς τοῦ ἔτους 20 περίπου ᾠά, εἰς ἕκαστον τοκετόν, ἐκκολαπτόμενα μετὰ 30 περίπου ἡμέρας. Ἡμέρας τινὰς μετὰ τὴν ἐκκόλαψιν ἐπισκέπτεται τὰ νεογνὰ ἡ μήτηρ καὶ ὁδηγεῖ ταῦτα εἰς τὸν ποταμόν, ὅπου μανθάνει ταῦτα νὰ νήχωνται καὶ νὰ ἁλιεύουν, προστατεύουσα πάντοτε ταῦτα ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς διαφόρων ἐχθρῶν. Ὅταν τυχὸν ἁρπαγῶσι τὰ μικρά της ὑπό τινος, ἡ μήτηρ, ἥτις παρακολουθεῖ μακρόθεν πάντοτε ταῦτα, καταδιώκει τὸν ἅρπαγα, ἐκβάλλουσα φοβερὰς θρηνώδεις κραυγάς.

Κροκόδειλος ὁ λεπτόρρυγχος (Crocodilus leptorhynchus) Οὗτος φθάνει εἰς μῆκος 5 περίπου μέτρων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μαρτινίκαν καὶ τὸν Ἅγιον Δομίγγον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων οἱ ἄρρενες συνάπτουν θανατηφόρους ἀγῶνας πρὸς ἀπόκτησιν τῆς θηλείας.

Κροκόδειλος ὁ ἰσχυρὸς (Crocodilus robustus). Οὗτος φθάνει εἰς μῆκος 10 μέτρων. Ἀπαντᾷ ἐν Μαδαγασκάρῃ καὶ εἶναι τὸ μεγαλύτερον εἶδος τοῦ γένους.

Κροκόδειλος ὁ κατάφρακτος (Crocodilus cataphractus). Ἔχει μῆκος 6 περίπου μέτρων μὲ βαθέως διεσχισμένον στόμα, ἰσχυροτάτους καὶ πολυπληθεῖς ὀδόντας καὶ μεγάλας κερατοειδεῖς πλάκας καλυπτούσας τὸ σῶμά του. Τὸ χρῶμά του εἶναι πρασινέρυθρον καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Σενεγάλην. Ἡ κεφαλὴ τοῦ εἴδους τούτου τρώγεται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ λέγεται ὅτι εἶναι νοστιμωτάτη. Δ. Ν. Π.

— *[Ἱστορ.]* Ὁ κροκόδειλος κατῴκει ἄλλοτε πάσας τὰς διακλαδώσεις τοῦ ποταμοῦ Νείλου. Οἱ ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἐκείνων ἐκάλουν αὐτὸν *emsèh* (χάμψαι, παρ' *Ἡροδ.* II, 69) καὶ *κάπ*, ἥτις σημαίνει ἅρπαξ. Εἴς τινας περιοχὰς τῆς Αἰγύπτου ὁ κροκόδειλος ἐλατρεύετο καὶ ἐπροστατεύετο, ἐνῷ εἰς ἑτέρας ἀπηνῶς κατεδιώκετο. Μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς συχνάκις συνήπτοντο ἀληθεῖς μάχαι μεταξὺ τῆς φυλῆς τῶν Ντεντεράχ, οἵτινες κατεδίωκον τὰ ἑρπετὰ ταῦτα, καὶ τῶν Ὄμπυ, οἵτινες ἐπροστάτευον ταῦτα (*Ἰουβ.* Σάτιρ., XV. *Αἰλιαν.*, Ἱστ. ζῴων, X, 24). Ὁ κροκόδειλος, ὡς καὶ ὁ ἱπποπόταμος καὶ ὁ ἀγριόχοιρος, ἐθεωρεῖτο ὡς σύμβολον τοῦ *Σὶτ-Τυφῶνος*, θεοῦ τοῦ κακοῦ. Ὁ Ὧρος παρίσταται ὄρθιος ἐπὶ δύο κροκοδείλων, οἵτινες εἶχον ἐστραμμένας τὰς κεφαλάς των ἀντιθέτως πρὸς τὴν φυσικὴν αὐτῶν θέσιν. Ὁ ὡς θεὸς λατρευόμενος κροκόδειλος *Σεβέκ*, υἱὸς τῆς θεᾶς Νίτ, ἐθεωρεῖτο ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ τιμωροῦ θεοῦ. Τὸν κροκόδειλον τοῦτον διέτρεφον πλησίον τοῦ ὁμωνύμου ναοῦ καὶ ἐντὸς γειτονικῆς λίμνης, ὅπου ἔρριπτον χάριν αὐτοῦ τὰ ἐκλεκτότερα τῶν φαγητῶν. Μέχρι τοιούτου σημείου ἔφθασεν ἡ λατρεία των, ὥστε ἐκόσμησαν τὰ ὦτα αὐτοῦ διὰ πολυτίμων χρυσῶν βραχιολίων (*Διοδ. Σικελ.*, I, 84. *Ἡροδ* II, 69) Τὰ πτώματα τῶν κροκοδείλων ἐνεταφίαζον εἰς μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα. Εἰς ἀρχαῖα αἰγυπτιακὰ νομίσματα ὑπάρχει κεχαραγμένος κροκόδειλος προσδεδεμένος ἐπὶ κλάδου φοίνικος. Ἐντὸς τῶν πολλῶν τελμάτων κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ ποταμοῦ

Παράστασις κροκοδείλου ἐπὶ αἰγυπτιακοῦ νομίσματος τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

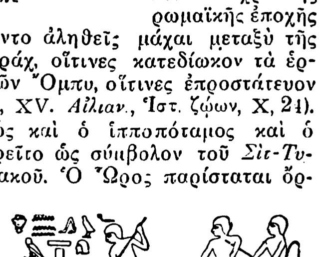

Κυνήγιον κροκοδείλου.
[Ἔργον τῆς VIης δυναστείας.]

Digitized by Google

Nahr-ez-Zerka (ἀρχ. Κροκοδειλὼν) τῆς Παλαιστίνης ἐνδιητῶντο κροκόδειλοι, ἂν καὶ πολλοὶ συγγραφεῖς ἀρνοῦνται τὴν ὕπαρξιν κροκοδείλων ἐν Παλαιστίνῃ. Ὁ Ἰὼβ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ κροκοδείλου Λεβιάθαν, καὶ δίδει περὶ τούτου μακροσκελῆ καὶ πλήρη ποιητικῶν ἐξάρσεων περιγραφὴν εἰς 64 στίχους, κατατάσσει δὲ τοῦτον μεταξὺ τῶν ἐξοχωτέρων καὶ περιεργοτέρων ζῴων τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Τὰ πρῶτα καὶ ἀρχαιότατα ἀπολιθωμένα λείψανα *κροκοδείλων* εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ (Προβηγκία, Γκοσάου, Ἰταλία). Πολυάριθμα ἀπολιθωμένα εἴδη εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ, Β. Ἀφρικῇ, Β. Ἀμερικῇ καὶ Ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις. Γ. Κ. Γ.

κροκόδειλος (ἀγγλ. squeezer, crocodile presse, γαλλ. presse è cingler) *[Μεταλλ.]*. Πιεστήριον μετὰ σφύρας ἢ αἴρας, κινουμένης παλινδρομικῶς δι' ἐλαστικοῦ μοχλοῦ λαμβάνοντος τὴν κίνησιν ὑπὸ ἄξονος περιστρεφομένου. Χρησιμοποιεῖται πρὸς συσσωμάτωσιν καὶ ἔκθλιψιν τῶν σκωριῶν τοῦ ἐκ τῆς καμίνου ἀναδεύσεως προερχομένου μύδρου πολτοπαγοῦς σιδήρου. Ἡ σφῦρα καὶ ὁ ἄκμων φέρουσιν αὐλακώσεις καὶ σχηματίζουσι σιαγόνας, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἰσάγεται ὁ μαλακὸς εἰσέτι μύδρος, ὅστις συμπιέζεται ὑπὸ τούτων καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις ἄνευ καθ' ἑαυτὸ σφυρηλασίας. Ἐπὶ πλέον περιστρέφεται τὸ τεμάχιον καταλλήλως. Ὅσον σκληρύνεται τὸ μέταλλον συμπιεζόμενον καὶ ψυχόμενον, εἰσάγεται βαθύτερον, ὁπότε ὁ μοχλὸς εἶναι βραχύτερος καὶ ἡ πίεσις ἰσχυροτέρα. Θ. Χ.

Κροκόδειλος.

— **κροκοδείλων σπήλαια** (τὰ) *[Ἐγκυκλ.]*. Παμμέγιστα ὑπόγεια βάραθρα, εὑρισκόμενα εἰς τὴν Ἄνω Αἴγυπτον καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς Monfalout. Τὰ ὑπόγεια ταῦτα σπήλαια εἶναι πλήρη ἀπὸ μομίας ἀνθρώπων καὶ διαφόρων ζῴων, τετραπόδων, πτηνῶν, ἑρπετῶν κλπ., ἰδίως ὅμως ταριχευμένων κροκοδείλων, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῶν σπηλαίων. Ὑποτίθεται ὅτι πάντα τὰ τεταριχευμένα πτώματα ἀνθρώπων καὶ ζῴων τοῦ σπηλαίου τούτου προέρχονται ἐκ τῆς ἀρχαιοτάτης πόλεως Ἑρμούπολις, τὴν ὁποίαν ἀντικατέστησεν εἰς τὴν τοποθεσίαν της τῆς Monfalout, καὶ ἥτις ἦτο ἐκτισμένη παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Νείλου. Τὰ σπήλαια τῶν κροκοδείλων δὲν εἶναι ἀρκετὰ γνωστά, προξενοῦσι δὲ τρόμον. Ἡ εἴσοδός των εὑρίσκεται κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους καὶ ἔχει ἑνὸς περίπου μέτρου διάμετρον, ὁδηγεῖ δὲ εἰς στενὸν διάδρομον καὶ κυματοειδῆ, ὅπου ὀλισθαίνει τις μᾶλλον ἢ περιπατεῖ, καὶ τὸ βάθος τούτου καλύπτεται ὑπὸ λεπτῆς ἄμμου, ἥτις ὑπεγείρεται καὶ καθιστᾷ δυσχερῆ τὴν ἀναπνοήν. Μετὰ τοὺς ὄγκους τῆς ἄμμου ἀκολουθεῖ φράγμα, οὕτως εἰπεῖν, ἐκ μεγάλων καὶ διαγωνίως τοποθετημένων λίθων, οἵτινες ἀφίνουσι στενήν, χαμηλὴν καὶ πολυδαιδαλώδη εἴσοδον, ὥστε ἀναγκάζεται ἑκάστοτε ὁ ἐπισκέπτης νὰ σκύπτῃ, νὰ συνθλίβεται μεταξὺ τῶν τοίχων, καὶ τέλος φθάνει εἰς πλάτυσμα, ὅπερ περιορίζεται ὑπὸ μεγάλων ἀτάκτως τοποθετημένων καὶ αἰχμηρῶν ἐν πολλοῖς λίθων, εἰς τὸ βάθος τῶν ὁποίων ἑτέρα δίοδος στενή, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἄρχεται. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο παρατηροῦνται ἀνθρώπινα ὀστᾶ, προερχόμενα ἐξ ἐπισκέπτου, ὅστις περιεπλανήθη ἀνὰ τοὺς ἀχανεῖς καὶ σκοτεινοὺς διαδρόμους τοῦ σπηλαίου καὶ ἀπέθανεν ἢ ἐκ κτυπήματος ἐπὶ τῶν αἰχμηρῶν πετρῶν ἢ ἐκ φόβου. Μετὰ τὴν στενὴν δίοδον ὑπάρχει ἕτερος διάδρομος, εὐρύτερος, ὅπου κατὰ χιλιάδας εὑρίσκονται αἱ νυκτερίδες, αἵτινες προσελκύονται ἐκ τῶν ἐνδοτέρων τοῦ σπηλαίου ἐκ τοῦ φωτὸς τοῦ φανοῦ τοῦ ἐπισκέπτου. Τὸ ἔδαφος, ὅπερ ὑποχωρεῖ ὑπὸ τοὺς πόδας ἀποτελεῖται ἐκ λειψάνων μομιῶν. Μέγας ἀριθμὸς κροκοδείλων ποικίλου μεγέθους καταλαμβάνει τὸ μέρος τοῦτο. Παρὰ τοὺς κροκοδείλους ὑπάρχουσιν ἀναρίθμητοι ἐπίσης μομίαι διαφόρων ζῴων καὶ ἀνθρώπων. Αἱ μομίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπιμελῶς περιβάλλονται ὑπὸ ὑφασμάτων καὶ εἶναι τοποθετημέναι ἐπὶ ξύλων συκομορέας, ὅπερ ἀντέχει εἰς τὴν ὑγρασίαν καὶ τὰς καιρικὰς μεταβολάς, ὅπως καὶ τὸ ξύλον τῆς κέδρου. Ἐντὸς τοῦ διαμερίσματος τούτου ἡ θερμότης εἶναι ὑπερβολικὴ καὶ καθιστᾷ δυσχερῆ τὴν ἀναπνοήν. Δ. Ν. Π.

Κροκοδειλό(υ)πολις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἡ ἀρχαιοτάτη φαραωνικὴ πόλις *Σχετὲτ* ἐν τῇ ὀάσει τοῦ Φαγιούμ, ἐκ τοῦ κροκοδειλοκεφάλου ἢ κροκοδειλομόρφου προστάτου τῆς ὀάσεως θεοῦ Σεβέκ, ὃν οἱ Ἕλληνες σοῦχον ἀπέδιδον. Πτολεμαῖος ὁ Β' ὁ Φιλάδελφος ὠνόμασεν αὐτὴν *Ἀρσινόην* (βλ. λ. *Ἀρσινοΐτης* νομός). Ἐκεῖ, καὶ κυρίως ἐπὶ τοῦ λόφου Κὼμ ἐλ Καρυάνα, ἀνευρέθη πλῆθος παπύρων, τοὺς ὁποίους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἠγόρασεν ὁ ἀρχιδοὺξ Rainer ἐν Βιέννῃ καὶ τὸ μουσεῖον τοῦ Βερολίνου. Οἱ περισσότεροι εἶναι ἔγγραφα ὑπηρεσιακά, ἀποδείξεις πληρωμῶν φόρων, συμβόλαια, ἐπιστολαί, ἀλλὰ καὶ κείμενα τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Εὐριπίδου κλπ. Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον κεῖνται τὰ ἐρείπια τοῦ μεγάλου ναοῦ τοῦ Σεβέκ.

Εἰς τοὺς δυτικοὺς πρόποδας τοῦ Δζεμπελεῖν, πρὸς Ν. τοῦ Λοῦξορ, εὕρηνται τὰ ἐρείπια ἄλλης *Κροκοδειλο(υ)πόλεως*, τὰ ὁποῖα ἐξηρεύνησεν ὁ Maspero. Εὗρε πολλὰ οἰκιακὰ σκεύη καὶ σαρκοφάγους τῆς μέσης αὐτοκρατορίας. Γ. Λ. Α.

Κροκοδειλὼν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου ὁ ποταμὸς τῆς Παλαιστίνης *Νὰχρ ἒζ Ζέρκα*, ὅστις ἀρδεύει τὸ βόρειον μέρος τῆς πεδιάδος Σαρὼν καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ διαιτωμένων μικρῶν κροκοδείλων. Β. Μ. Β.

κροκοειδὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κρόκον, ὁ ἔχων χρῶμα κρόκου, κροκοβαφής.

κροκοΐτης (ὁ) (Krokoit), ἢ ***καλλόχρωμον*** (Kallochrom) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν χημικὸν ἅλας τοῦ μολύβδου τοῦ τύπου PbC_2O_4. Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ μονοκλινοῦς συστήματος εἰς κρυστάλλους βελονοειδεῖς ἢ ἐπιμήκεις πρισματικοὺς κατ' ἀδένας, παρουσιάζει δὲ θραυσμὸν ἀνώμαλον, σκληρότητα 2 ½—3, εἰδικὸν βάρος 5,9—6, λάμψιν ἀδαμαντοειδῆ ἕως στεατώδη καὶ χρῶμα κιτρινέρυθρον. Ἀπαντᾷ ἐντὸς γρανίτου ἐπὶ χαλαζιακῶν φλεβῶν μὲ γαληνίτην παρὰ τὸ Beresowsk, Mursinsk κ. ἄ., καθὼς καὶ ἐντὸς ταλκικοῦ σχιστολίθου ἐπὶ φλεβοειδοῦς χαλαζίου τοῦ Congonhas do Campo ἐν Βραζιλίᾳ κ. ἄ. Γ. Ε.

κροκονικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξύ, παράγωγον τοῦ πενταμεθυλενίου, τοῦ τύπου

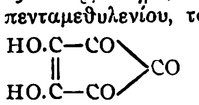

παραγόμενον δι' ὀξειδώσεως ἐν ἀλκαλικῷ μέσῳ ὀξυβενζολικῶν τινων σωμάτων ἢ διὰ βρασμοῦ μεθ' ὕδατος τῆς ὑπερκινόνης (τρικινοῦλης). Κρυσταλλοῦται μετὰ τριῶν μορίων ὕδατος πρὸς πορτοκαλλιόχροα διαφανῆ πρίσματα ὀξίνου ἀντιδράσεως καὶ γεύσεως. Τὸ μετὰ καλίου οὐδέτερον ἅλας ἔχει τὸ χρῶμα τοῦ κρόκου. Σ. Γ.

κροκόρριζα (ἡ)· βλ. *κρόκος*.

κρόκος (ὁ)· τὸ κίτρινο τοῦ ἀβγοῦ, ἡ λέκιθος, κοιν. *κροκὸς* ἢ *κορκός*· || εἶδος φυτοῦ βολβώδους τῆς οἰκογενείας τῶν ἰριδωδῶν· || χρῶμα βαφικὸν ἢ εἶδος φαρμακευτικὸν ἐξ ἀπεξηραμμένων στιγμάτων διαφόρων εἰδῶν κρόκου (κοιν. *ζαφρὰν, ζαφορά)*.

κρόκος (ὁ) *[Βοτ.]* Ὁ *κρόκος* (Crocus) εἶναι γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδιδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ βολβόρριζα, πρωϊανθῆ καὶ ἰθαγενῆ τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν 70 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, τινὰ εἶναι κοσμητικά, ἕτερα ἀρτυματικά, ἄλλα μυρεψικὰ καὶ ἄλλα φαρμακευτικά. Γνωστότερα εἶναι ὁ *κρόκος ὁ καρτραϊκὸς* (Crocus Cartwrightianus) *καὶ κρόκος ὁ τουρνεφόρτειος* (Crocus Turnefortii).

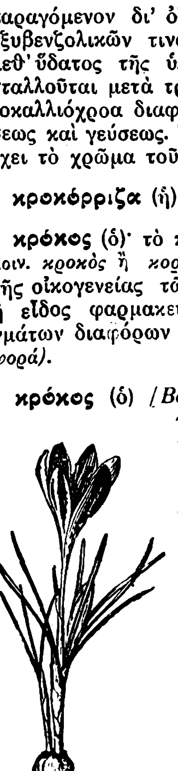

Κρόκος.

Ὁ κρόκος, ὡς φαρμακευτικὴ καὶ βαφικὴ οὐσία, ἦτο γνωστότατος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς πολλαχοῦ ἀναφέρουσι περὶ κροκίνων καὶ κροκοβαφῶν ὑφασμάτων. Ὁ Διοσκορίδης περιγράφει τὰς ἰαματικὰς καὶ φαρμακευτικὰς ἰδιότητας τοῦ κρόκου. Ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει ὅτι ἐκ τῶν ἀνθέων τοῦ φυτοῦ τούτου ἐλαμβάνετο τὸ κρόκινον μύρον *(Θεόφρ.*, Ὀσμ. 34), ὁ δὲ Στράβων ὅτι παρὰ τὸ Κωρύκιον ἄντρον ἐφύετο ἡ ἀρίστη κρόκος.

Σήμερον φύεται πυκνῶς εἰς τὰς νήσους Δῆλον, Μύκονον, Σῦρον καὶ Τῆνον καὶ οἱ χωρικοὶ τῶν μερῶν τούτων συλλέγουσι τὰ στιγματά του πρὸς ἐμπορίαν. Ποικιλίαι τοῦ εἴδους τούτου θεωροῦνται ὁ *κρόκος ὁ ἑλληνικὸς* (Crocus graecus) καὶ ὁ *κρόκος ὁ ἥμερος* (Crocus sativus). Ἡ δευτέρα ποικιλία καλλιεργεῖται ἐντατικῶς ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ διὰ τὰ στίγματα τῶν ἀνθέων της. Δ. Ν. Π.

— *[Φαρμ.]* Παραγωγὸν φυτὸν τῆς δρόγης *κρόκος* ἢ *κρόκου στίγματα* εἶναι τὸ εἶδος *κρόκος ὁ ἥμερος* (Crocus sativus). Ὁ κρόκος ἀποτελεῖ μᾶζαν χαλαράν, μαλακήν, ἐλαστικήν, ὑγροσκοπικήν, κροκοβαφῆ, ὀσμῆς εὐχαρίστου, γεύσεως πικρᾶς. Νοθεύεται συνήθως προσθήκῃ ἀπεξηραμμένων πετάλων τῶν φυτῶν Colendula officinalis, Carthamus tinctoria, Amica montana, Punica granatum. Ἐπίσης ἐπιβαρύνεται διαβρεχόμενος δι' ἐλαίου. Ὁ κρόκος περιέχει οὐσίας κηρώδεις καὶ γλισχρασματώδεις, 0,5 % κροκόζην, 7,5 % αἰθέριον ἔλαιον, πικροκοκίνην κλπ. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τοῦ κρόκου ἀποτελεῖ κιτρινωπὸν ὑγρόν, καυστικῆς γεύσεως, λίαν διαλυτὸν εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν ὁ κρόκος ἀναγράφεται ὡς εὐστόμαχον φάρμακον. Ὁ κρόκος λαμβάνει μέρος εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ κροκούχου βάμματος τοῦ ὀπίου (Tinctura opii crocata), τοῦ συνθέτου βάμματος τῆς ἀλόης (Tinctura aloe composita), τοῦ σιροπίου τοῦ κρόκου κλπ. Ὁ κρόκος ἦτο προσφιλὲς φάρμακον εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ τοὺς Αἰγυπτίους διὰ τὸ χρῶμά του, τὸ ἄρωμά του καὶ τὰς ἀφροδισιακὰς ἰδιότητάς του. Κ. Γ. Μ.

— *[Ἐμπορευμ.]*. Ἐν Ἑλλάδι, εἰς τὸν νομὸν Κοζάνης, καλλιεργεῖται, ἐντατικῶς ὁ κρόκος, φερομένων ὅμως εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν ἀνθέων τοῦ φυτοῦ, τὰ ὁποῖα ξηραίνονται προηγουμένως ὑπὸ σκιὰν καὶ παρέχουσιν ἀπὸ μὲν τοὺς ὑπέρους τὴν πρώτην ποιότητα ἐρυθροῦ κρόκου, ἀπὸ δὲ τοὺς στήμονας τὴν δευτέραν τοιαύτην, τὴν τοῦ κιτρίνου. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ κρόκου ἐν Κοζάνῃ ἀνέρχεται εἰς 2—3000 ὀκάδας. Ἐν Ἀσίᾳ τὰ ριζώματα τοῦ φυτοῦ (*κροκόρριζα*) καθαρίζονται καὶ ξηραίνονται ὑπὸ τὸν ἥλιον, φέρονται δὲ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ διαφόρους ποικιλίας, ὡς Κίνας, Βεγγάλης, Μαδράς, Ἰάβας καὶ Βαταβίας. Ὁ κρόκος τῆς Κίνας εἶναι ἀρίστης ποιότητος καὶ συνίσταται ἀπὸ πρασινοκιτρίνους, λείους καὶ στρογγύλους βολβούς, παράγοντας δι' ἀλέσεως στιλπνὴν κιτρίνην κόνιν. Ὁ κρόκος τῆς Βεγγάλης συνίσταται ἀπὸ μακροὺς λεπτοὺς καὶ λείους βολβούς, οἵτινες παράγουσιν ἰσχυρὰν βαφήν, ἐνῷ ὁ τοῦ Μαδρὰς ἀπὸ μεγαλυτέρους. Ὁ κρόκος τῆς Ἰάβας συνίσταται ἀπὸ μακροὺς βολβοὺς ἀναμεμιγμένους μὲ ὀλίγους στρογγύλους τοιούτους. Μία κατωτέρα ποιότης κρόκου παράγεται ἐπίσης καὶ παρὰ τὴν Μαλαβάρην τῶν Ἰνδιῶν. Ἡ χαρακτηριστικὴ γεῦσις τοῦ κρόκου ὀφείλεται εἰς τὸ ἐν αὐτῷ περιεχόμενον αἰθέριον ἔλαιον, ἐνῷ τὸ χρῶμα του ὀφείλεται εἰς τὴν ἐν αὐτῷ περιεχομένην *κουρκουμίνην*. Α. Μ. ΣΥΡΙΓΟΣ

—*[Μαγ.—Ζαχ.]* Ὁ *κρόκος* χρησιμοποιεῖται ὡς ἄρτυμα εἰς διάφορα μαγειρικὰ καὶ ζαχαροπλαστικὰ παρασκευάσματα, τὰς πίκλας καὶ τὴν κόνιν curry τῶν Ἄγγλων, διὰ νὰ προσδώσῃ εἰς αὐτὰ τὴν χαρακτηριστικὴν γεῦσιν καὶ τὸ κίτρινον χρῶμα αὐτῆς. Χρησιμεύει ἐπίσης πρὸς τεχνικὴν χρῶσιν τοῦ τυροῦ καὶ τῶν διαφόρων ζυμαρικῶν. Α. Μ. Σ.

—*[Ζωγραφ.]* Ὁ *κρόκος* τοῦ ᾠοῦ χρησιμεύει εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην καὶ ἐν γένει εἰς τὴν ἁγιογραφίαν ὡς κολλητικόν, ὅπως δώσῃ δηλαδὴ εἰς τὰ χρώματα τὴν δέουσαν πυκνότητα καὶ κατόπιν τὴν στερεότητα διὰ τῆς ἀποξηράνσεως. Οἱ Βυζαντινοί, οἱ μεταβυζαντινοί, ὅπως καὶ οἱ σύγχρονοι ζωγράφοι ὀλίγον μετεχειρίζοντο τὸν κρόκον, προτιμῶντες τὸ λεύκωμα, τὸ ὁποῖον ἀποξηραινόμενον ἀποκτᾷ ἐπιφάνειαν ὑελώδη, ἀνθισταμένην καὶ εἰς τὸ ὕδωρ. Κρόκον ἀποκλειστικῶς μετεχειρίζοντο ὡς κολλητικὸν διὰ τὰ χρυσᾶ γράμματα τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τὰ ἄλλα ποικίλματα. Ἡ χρῆσις τοῦ κρόκου ἔχει τὸ ἐλαττωματικὸν νὰ προκαλῇ τὰ φθείροντα τὸν χάρτην καὶ τὰς μεμβράνας ἔντομα. ΣΤ. Ξ.

Κρόκος *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Δ. Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται Ν. ΝΑ. τῆς Κοζάνης, εἰς ἀπόστασιν 7 περίπου χλμ., ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λεκανοπεδίου, ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ παράγει ἱκανὴν ποσότητα δημητριακῶν. Κάτ. (1928) 1.132. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Γκόβλιτσα*. Χ. Δ.

— **Κρόκος** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κώμης τῆς ἐπαρχίας Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 39. Χ. Δ.

κρόκοσμος (ἡ) (Crocosmia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, τὴν *κρόκοσμον τὴν ἐπίχρυσον* (Crocosmia aurata), ἥτις εἶναι πόα πολυετής, βολβόρριζος, ἀπαντῶσα εἰς τὴν νότιον Ἀφρικὴν καὶ καλλιεργουμένη εἰς πλείστας χώρας τοῦ κόσμου. Δ. Ν. Π.

κροκοσυλλέκτης (ὁ)· ὁ συλλέγων κρόκους, ὁ δρέπων ἄνθη κρόκου.

— **«Κροκοσυλλέκτης»** *[Ἀρχ.]*. Τοιχογραφία εὑρεθεῖσα ἐν τῷ μινωϊκῷ ἀνακτόρῳ τῆς Κνωσοῦ τῆς Κρήτης καὶ παριστῶσα κροκοσυλλέκτην. Ἐν βραχώδει ἀγρῷ νεαρὰ μορφή, γυμνή, ἀλλ' ἐζωσμένη, συλλέγει ἄνθη κρόκου, χρήσιμα πρὸς βαφὴν ὑφασμάτων, καὶ ρίπτει αὐτὰ ἐντὸς λεκανῶν ἢ καλάθων. Κατὰ τὸν Evans, ἡ παράστασις αὕτη ἔχει θρησκευτικὴν σημασίαν. Ὁ κρόκος, ὡς ὁ κρίνος, ἦτο ἴδιον σύμβολον τῆς μεγάλης μινωϊκῆς θεότητος, ἥτις ἐθεωρεῖτο καὶ ἐλατρεύετο ὡς προστατεύουσα πᾶσαν ἀνθοῦσαν κρητικὴν βιομηχανίαν. Κῆποι τοῦ καλλιεργουμένου τούτου φυτοῦ ἐν Κρήτῃ ὑπῆρχον μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων, πολλὰ δὲ τοπωνυμικὰ ὀνόματα ἀποδεικνύουσι τοῦτο. Ἡ μορφὴ τοῦ συλλέκτου μὲ τὸ ἀνοικτοκύανον χρῶμα τοῦ σώματός του φανερώνει ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ γυναικείας μορφῆς, περὶ παρθένου μᾶλλον ἢ περὶ ἐφήβου. Ὁ τόπος τῆς εὑρέσεως τῆς τοιχογραφίας ταύτης· ἡ τεχνοτροπία

Digitized by Google

γένει τῆς ζωγραφικῆς· ὡρισμέναι λεπτομέρειαι τῶν σχεδίων, ὡς τὰ στέμματα τῶν λευκῶν στιγμάτων, τὸ σχῆμα τῶν λεκανῶν ἢ καλάθων μὲ τὴν μαύρην βάσιν καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν λευκὰς στιγμὰς καὶ τὴν ἐρυθρᾶν ταινίαν· οἱ βράχοι μὲ τὰς ἐναλλὰξ μελαίνας καὶ ἐρυθρὰς φλέβας καὶ τὸ λευκὸν περίγραμμα, ἔτι δὲ καὶ ἡ συγγένεια τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἀνθέων τοῦ κρόκου μὲ τὰς παρομοίας πολυχρώμους παραστασεις ἐπὶ μινωϊκῶν ἀγγείων, βε-

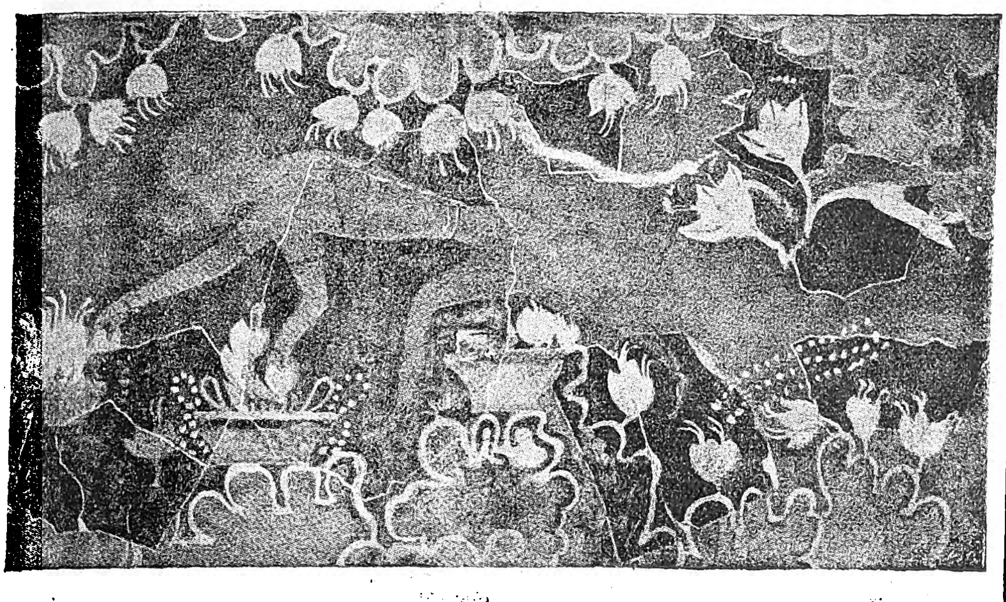

Ὁ Κροκοσυλλέκτης.

[Τοιχογραφία Κνωσοῦ.]

βαιοῦσιν ὅτι ἡ τοιχογραφία αὕτη ἐγένετο κατὰ τὴν δευτέραν μεσομινωϊκὴν λεγομένην περίοδον, δέον δέ, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ μόνον δεῖγμα προσωπογραφίας - τοιχογραφίας, διασωθείσης ἐν τοῖς τοίχοις τοῦ πρώτου ἀνακτόρου. Β. Δ. Θ.

κροκυδιανὸν (τὸ) *[Βοτ.]*. Παλαιὰ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *δίψακος*.

κροκυδόλιθος (ὁ) (Krokydolith) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν μεταπυριτικὸν ἅλας τῆς ὁμάδος τῶν ἀμφιβόλων. Ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν νατριούχων ἀμφιβόλων καὶ θεωρεῖται ὡς ἰνώδης παραλλαγὴ τοῦ ριβεκίτου. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, παρουσιάζει σκληρότητα 4, εἰδικὸν βάρος 3. 2, χρησιμοποιεῖται δὲ ὡς πολύτιμος λίθος. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν ποταμὸν Oranje. Γ.Β.

Κροκύλειον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐλάσσων νῆσος τοῦ Ἰονίου παρὰ τὴν Ἰθάκην, κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον (386, 7). Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρων τὴν ὀνομασίαν εἰς τὸν «κατάλογον τῶν νεῶν» καὶ δὴ εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν *Κροκύλεια* (Ἰλιὰς Β, 633) δίδει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκληφθῇ ὡς ὑπονοῶν τόσον τμῆμα τῆς Ἰθάκης ὅσον καὶ νησίον τι παρ' αὐτήν, τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἡρακλέωνος (παρὰ *Στεφ. Βυζ.* αὐτόθι) ἐνισχυούσης τὴν πρώτην τῶν ὑποθέσεων. Θέλων ἀφ' ἑτέρου ὁ Στράβων (Η, 376) νὰ ἐπεξηγήσῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὁμηρικοῦ στίχου, τονίζει «τὰ γὰρ Κροκύλεια ἐν τοῖς Ἀκαρνᾶσι». Ὁ Θουκυδίδης τέλος καταρρίπτει διὰ τῆς περιγραφῆς του τὴν δόξαν τοῦ Στράβωνος, διότι ἀναφέρων ὅτι (Γ, 96) τὴν μίαν ἡμέραν κατελήφθη ἡ Ποτιδανία, τὴν ἑπομένην τὸ Κροκύλειον καὶ τὴν τρίτην τὸ Τείχιον, φέρει τὸ Κροκύλειον γειτονεῦον τὰ δυτικὰ τῆς Λοκρίδος καὶ συνεπῶς εἰς τὴν Αἰτωλίαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν. Παρὰ ταῦτα, ἐν τούτοις, ταυτίζουσιν οἱ ἀρχαιολόγοι τὴν Κροκύλειαν ἢ τὸ Κροκύλειον πρὸς τὸ σύγχρονον νησίον *Ἀρκούδι*. Σ. Ε. Λ.

Κροκύλιον *[Γεωγρ.]*. Κώμη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῷ μέσῳ καταφύτου κοιλάδος Δ. τοῦ Λιδωρικίου καὶ ἐγγὺς τῆς πρὸς τὴν Ναύπακτον ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, ἡμιγυμνάσιον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 916. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Παλαιοκάτουνον*. Χ. Δ.

—**Κρυκυλίου**, *τέως δῆμος* — *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, περιλαμβάνων τὰς κοινότητας *Ἀγλαβίστας*, *Ἀλποχωρίου*. *Δρεστενῶν*, *Ζοριάνου*, *Κουπακίου*, *Κροκυλίου* καὶ *Πενταγιῶν*, μὲ χειμερινὴν πρωτεύουσαν τὴν ὁμώνυμον κώμην καὶ θερινὴν τοὺς *Πενταγιούς*. Ἔκειτο ἐν τῇ μεταξὺ Βαρδουσίων πρὸς Β. καὶ Τρικόρφου πρὸς Ν. χώρα καὶ ἠρίθμει περίπου 3.250 κατ. Χ. Δ.

κροκύς, *—ύδος* (ἡ) (ἐσφαλ. *κροκίς*)· ὁ χνοῦς ἐριούχου ὑφάσματος, τὸ τίλμα· || τεμάχιον ἐρίου· || παροιμ. «κροκύδας ἀφαιρεῖν», χαρακτηριστικὸν τοῦ κόλακος.

—*[Ἀνατομ.]* Ἡ *κροκύς*, καλουμένη καὶ *κροκυδοειδὲς λόβιον*, εἶναι τὸ μικρότερον λόβιον τῶν ἡμισφαιρίων τῆς παρεγκεφαλίδος, προσπεφυκὸς ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ μέσου σκέλους αὐτῆς διὰ μίσχου. Ἕνεκα δὲ τῆς γειτνιάσεως αὐτῆς πρὸς τὸ πνευμονογαστρικὸν νεῦρον ἐπικαλεῖται ἡ κροκὺς καὶ *λόβιον τοῦ πνευμονογαστρικοῦ*. Ι. Π.

κροκύφαντος (ὁ)· ὁ διὰ κρόκης (ὑφαδιοῦ) ὑφαινόμενος· || οὐσ. ὁ κεκρύφαλος (κεφαλόδεσμος).

Κρόκων. —1) Ἐρετριεὺς ὀλυμπιονίκης δι' ἵππου κέλητος, ἀφιερώσας μικρὸν χαλκοῦν ἵππον ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ἄγνωστον εἶναι πότε ἐνίκησεν ὁ Κρόκων, δηλαδὴ πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς πατρίδος του ὑπὸ τῶν Περσῶν (τῆς γενομένης ἐν ἔτει 490 π. Χ.) ἢ μετ' αὐτήν, καθ' ὅσον ἡ Ἐρέτρια συνῳκίσθη ἐκ νέου ὀλίγον μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους. —2) Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς χώρας, ἡ ὁποία εὑρίσκετο παρὰ τοὺς Ρειτοὺς μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἐλευσῖνος καὶ ἡ ὁποία ἐπὶ Παυσανίου ἐκαλεῖτο ἀκόμη «Κρόκωνος βασίλεια». Κατὰ τοὺς Σκαμβωνίδας (τοὺς κατοίκους τοῦ ὁμωνύμου δήμου τῆς Ἀττικῆς), ὁ Κρόκων ἦτο γαμβρὸς τοῦ Κελεοῦ, τουτέστι σύζυγος τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Σαισάρας· κατὰ τοὺς Ἐλευσινίους ὅμως, ὁ Κρόκων ἦτο, ὄχι γαμβρός, ἀλλ' ἔγγονος τοῦ Κελεοῦ, υἱὸς δηλαδὴ τοῦ Τριπτολέμου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Κελεοῦ. Ὁπωσδήποτε τὸν Κρόκωνα τοῦτον ἐθεώρει ὡς γενάρχην τὸ ἐν Ἐλευσῖνι ἱερατικὸν γένος τῶν *Κροκωνιδῶν*. Γ. Ι. Κ.

Κροκωνίδαι. Ἱερατικὸν γένος ἐν Ἐλευσῖνι ἔχον, κατὰ τὴν παράδοσιν, γενάρχην τὸν *Κρόκωνα*. Ἡ παράδοσις ὅμως ὅτι οἱ Κροκωνίδαι κατήγοντο ἀπὸ τοῦ Κρόκωνος δὲν εἶναι πολὺ παλαιά, ἀλλ' ἐπλάσθη μόλις κατὰ τὸν Ζ' ἢ και τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα, ὅτε ἡ Ἐλευσὶς ἡνώθη πολιτικῶς μετὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ πραγματικὴ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος Κρόκων (καὶ Κροκωνίδαι) πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐξετέλουν οἱ Κροκωνίδαι κατὰ τὰς μυήσεις ἐν τῷ Ἐλευσινίῳ ἱερῷ. Ἦτο δὲ τοῦτο τὸ νὰ περιτυλίσσουν διὰ μαλλίνου νήματος (κρόκης) τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ τὸν ἀριστερὸν πόδα τῶν ὑποψηφίων μυστῶν (κροκοῦν, κρόκωσις). Κατὰ ταῦτα ἀρχικῶς ἐκαλεῖτο κρόκων ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν κρόκωσιν. Ἐκ τοῦ προσηγορικοῦ τούτου ὀνόματος (κρόκων) ἐπλάσθη βραδύτερον τὸ κύριον ὄνομα Κρόκων καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ παράδοσις, κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτος ἦτο ὁ γενάρχης τοῦ ἱερατικοῦ γένους, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐλαμβάνοντο οἱ ἔχοντες ὡς ἔργον τὸ κροκοῦν, οἱ κληθέντες Κροκωνίδαι. Γ. Ι. Κ.

κροκωτίδιον (τό)· ὑποκορ. τοῦ *κροκωτὸν* (ἱμάτιον) ἢ *κροκωτὸς* (χιτών, ἢ πέπλος). Ἔνδυμα ἔχον κίτρινον χρῶμα ὡς βεβαμμένον διὰ κρόκου· || τὸ ἀραχνοῦφαντον γυναικεῖον ἔνδυμα, καὶ ἰδίως τὸ καλούμενον *ἔγκυκλον*.

κροκωτός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἔχων τὸ χρῶμα κρόκου, κροκοβαφής: «σπάργανα κροκωτά»· || *κροκωτὸς* (ὁ)· ὡς οὐσ. χιτὼν ἢ πέπλος κροκοβαφής· || *κροκωτὸν* (τό)· ὡς οὐσ., ἱμάτιον κροκοβαφές.

Κρόλεβιτς *[Γεωγρ.]*. —1) Διοικητικὴ περιφέρεια τοῦ κυβερνείου Τσερνίγκοβ τῆς Οὐκρανίας, κατέχουσα ἔκτασιν 2524,7 τ. χλμ. Διαρρεομένη ὑπὸ τῶν ποταμῶν Σέϊμ, Ντεσνὰ καὶ Γιέσμαν, εἶναι ἀρκετὰ εὔφορος, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῆς, ἀνερχόμενοι εἰς 122.835, ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν. Κυριώτερα προϊόντα αὐτῆς εἶναι ὁ σῖτος, ἡ κριθή, ὁ ἀραβόσιτος καὶ ἡ σίκαλις. —2) Πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου περιφερείας κειμένη ἐπὶ τῶν ρυακίων Σβίντα καὶ Ντομπροβὸντ ὕψος 653 πόδες) παρὰ τὸν παραπόταμον τοῦ Γιέσμαν Ρέτ. Διὰ τῆς Κρόλεβιτς διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Φροῦνζε-Πιρόγοβκα. Ἱδρύθη τὸν ΙΒ' μ. Χ. αἰῶνα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ζαρίτι*, σπουδαιότερον δὲ ἐν τῇ ἱστορίᾳ της γεγονὸς εἶναι ἡ κατάληψις καὶ ἡ λεηλασία της ὑπὸ τῶν Πολωνῶν τῷ 1663 Σ. Κ. Π.

Κρὸλλ (Croll), *Ἰάκωβος*. Σκῶτος φυσικὸς (1821—1890). Τῷ 1857 ἐξέδωκεν ἀνωνύμως ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ φιλοσοφία τοῦ θεϊσμοῦ», ἀπὸ δὲ τοῦ 1861 ἤρχισε συνεργαζόμενος εἰς τὸ «Φιλοσοφικὸν περιοδικόν», ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδημοσίευσε τῷ 1864 τὴν περίφημον διατριβήν του «Περὶ τῶν φυσικῶν αἰτίων τῶν μεταβολῶν τοῦ κλίματος κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν γεωλογικῶν ἐποχῶν». Τῷ 1875, ἀνακεφαλαιώνων τὰς γεωλογικὰς ἐρεύνας του ἐν τῷ ἔργῳ «Κλῖμα καὶ καιρός», ὑπεστήριξεν ὅτι αἱ γήϊναι μεταβολαὶ ὀφείλονται ἔν τινι μέτρῳ εἰς κοσμικὰς αἰτίας. Ἡ θεωρία αὕτη προὐκάλεσε σφοδρὰς ἐπικρίσεις, εἰς ἃς ὁ Κρὸλλ ἀπήντησεν ἐν τῷ ἔργῳ του «Κλῖμα καὶ κοσμολογία» (1885). Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Ἐξέλιξις τῶν ἀστέρων» (1889), «Ἡ φιλοσοφικὴ βάσις τῆς ἐξελίξεως» (1890), κριτικὴ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σπένσερ Λ. Α

—**Κρὸλλ** (Kroll), *Φράντς*. Γερμανὸς κλειδοκυμβαλιστὴς (1820—1877), μαθητὴς τοῦ Λίστ. Ἔγραψεν ἔργα τινὰ διὰ κλειδοκύμβαλον. Γ. Σ

Κρόλυ (Croly), *Γεώργιος*. Ἄγγλος συγγραφεὺς (1780—1860). Μολονότι κληρικός, ἐτράπη ταχέως εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς διάφορα περιοδικὰ θεατρικὰς κριτικάς, ποικίλας μελέτας καὶ ποιήματα. Ἔγραψε μυθιστορήματα, βιογραφίας καὶ θεολογικὰς πραγματείας καὶ ἐξέδωκε ποιητικὰς συλλογάς. Τὰ λογοτεχνικά του ἔργα στεροῦνται μεγάλης ἀξίας. Ὁ Κρόλυ ἐξετιμᾶτο πολὺ ὑπὸ τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος, εἰς τὸ ὁποῖον προσήνεγκε σημαντικὰς ὑπηρεσίας διὰ τῶν ὁμιλιῶν του. Τὰ ποιήματα τοῦ Κρόλυ ἐξεδόθησαν εἰς δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ποιητικὰ ἔργα» (1830). Λ.Α.

Κρὸμ (Crome), *Ἰωάννης*. Ἄγγλος ζωγράφος, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Old Crome (*ὁ Παλαιὸς Κρόμ*). Ἐγεννήθη εἰς τὴν πολίχνην Norwich, ὅπου καὶ παρέμεινε καθ' ὅλον του τὸν βίον, ἀπομονωμένος ἀπὸ τὴν λοιπὴν Ἀγγλίαν τῆς ἐποχῆς του. Ἐκέρδιζε τὰ πρὸς τὸ ζῆν δίδων μαθήματα ζωγραφικῆς εἰς τέκνα πλουσίων οἰκογενειῶν τῶν περιχώρων, ἐκ τούτου δὲ ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ πλησίον εἰς τὰς ἐπαύλεις των πολλοὺς ὀλλανδικοὺς πίνακας, τὰ μόνα ἔργα τὰ ὁποῖα ἐπέδρασάν πως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ταλάντου του. Μόνον περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του ἐταξίδευσεν εἰς Παρισίους καὶ ἐπεσκέφθη τὰς μεγάλας συλλογὰς τοῦ Λούβρου, ὅπου πάλιν οἱ Ὀλλανδοὶ ζωγράφοι ἦσαν οἱ κινήσαντες πλειότερον τὸν ἐνθουσιασμόν του. Ὁ Κρὸμ ἐζωγράφησεν εὐσυνειδήτως πᾶν ὅ,τι ὁ γενέθλιός του τόπος προσέφερεν εἰς τὸ βλέμμά του, δρῦς τσακισμένες ἀπὸ τὸν ἄνεμον, καλύβας ἁλιέων, τέλματα, θαμνοσκεπασμένους λόφους. Καθὲν ἀπὸ τὰ δένδρα του ἔχει τὴν ἰδικήν του φυσιογνωμίαν, μερικαὶ δὲ ἀπὸ τὰς δρῦς του εἶναι ἀληθινὰ θαύματα ἐκφράσεως, τὰ ὁποῖα μόνον ὁ Θεόδωρος Ρουσσὼ ἴσως ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ.

Ὁ Κρὸμ ἤρχισε τὴν ζωήν του ὡς ἐργάτης καὶ τὴν ἐσυνέχισεν ὡς ταπεινὸς ἐπαρχιώτης, ἀρεσκόμενος νὰ διέρχεται τὰς ὥρας του εἰς τὰ καπηλεῖα, συναναστρεφόμενος τοὺς ναυτικούς, τοὺς μικροπωλητὰς καὶ τοὺς τεχνίτας. Τῷ 1805 ἵδρυσεν εἰς τὸ Norwich, μακρὰν πάσης ἀκαδημίας, μίαν ἑταιρείαν καλλιτεχνῶν, οἱ ὁποῖοι διωργάνωνον ἐτησίας ἐκθέσεις. Ἡ σχολὴ αὕτη ἀπέδωκε ζωγράφους πολλῆς ἀξίας, ὡς τὸν Κότμαν, τὸν Στάρκ, τὸν Βίνσεντ καὶ ἄλλους, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ Norwich ἀπέκτησε τόσην φήμην ὡς καλλιτεχνικὸν κέντρον, ὅσην ἄλλοτε τὸ Delft καὶ τὸ Haarlem. Γ. Ζ.

Κρομαγνόνιος *τύπος* *[Ἀνθρωπολ.]*· βλ. λ. *Κρομανιόνιος* φυλή.

κρομαλίτης (ὁ) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενὲς πλουτώνειον, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν περιδοτιτῶν καὶ πυροξενιτῶν. Ὁ κρομαλίτης εἶναι κυρίως πυροξενίτης πλούσιος εἰς μελανίτην (16—18 %), συνοδεύεται δὲ μὲ βορολανίτην καὶ νεφελινικὸν συηνίτην. Γ. Β.

Κρομανιόνιος *φυλή*. Οὕτως ἐκλήθη ὁ κυριώτερος τύπος τῶν προϊστορικῶν (παλαιολιθικῶν) ἀνθρώπων τῆς νεωτέρας περιόδου. Κατὰ τὸ 1868 ὁ Lartet ἀπεκάλυψε, παρὰ τὸ χωρίον Crô-Magnon τοῦ Vézère, ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Dordogne τῆς Γαλλίας καὶ κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν πρὸς στρῶσιν σιδηροδρομικῆς τροχιᾶς, τοὺς περιφήμους ἔκτοτε σκελετοὺς πέντε ἀτόμων, οἵτινες ἔδωκαν τὸ ὄνομά των εἰς τὸν τύπον τοῦτον τῶν ἀν-

Digitized by Google

θρώπων. Ἐπρόκειτο περὶ ἑνὸς ἀνδρός, τοῦ γνωστοτέρου ὅλων, φερομένου ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Γέροντος τοῦ Crô-Magnon*, μιᾶς γυναικός, τῆς *Γυναικὸς τοῦ Crô-Magnon*, χαρακτηριζομένης διὰ τραύματος ἐπὶ τοῦ μετώπου, δύο νεαρῶν σκελετῶν καὶ τέλος ὑπολειμμάτων σκελετοῦ ἐμβρύου. Τὴν χρονολογίαν ταφῆς μᾶς ὑποδεικνύουν τὰ ἀντικείμενα, ἅτινα εὑρίσκονται μετὰ τῶν νεκρῶν καὶ ἀκόμη τὸ γήϊνον στρῶμα πολλάκις. Ἐκ τοῦ ἀνευρεθέντος ἐπίσης ἐπὶ τοῦ Vézère σκελετοῦ τῆς Langerie Basse, ἀνήκοντος περίπου εἰς τὸν ἴδιον τύπον, θεωρεῖται ὁ κρομανιόνιος τύπος ὡς ἀνήκων εἰς τὴν Μαγδαληναίαν βαθμῖδα τῶν γεωλογικῶν χρόνων, ἤτοι τὴν τελευταίαν μεγάλην βαθμῖδα τοῦ νεοπαλαιολιθικοῦ αἰῶνος κατὰ τὴν λῆξιν τῆς τελευταίας παγετώδους ἐποχῆς. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ κρομανιονίου τύπου εἶναι ὅλως διάφορα τῶν σκελετῶν τῶν παλαιοτέρων χρόνων, δηλαδὴ τοῦ παλαιο-παλαιολιθικοῦ, κατά τινας δὲ και τῶν ἀρχῶν τοῦ νεο-παλαιολιθικοῦ (ὠριγνάκιος τύπος), καὶ ἐνθυμίζουν ἐν τοῖς πλείστοις τὴν μορφολογίαν τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Οἱ σκελετοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀποτελοῦν (μετὰ τῶν Ὠριγνακίων) ἕνα γενικὸν τύπον τοῦ καλουμένου *Ἔμφρονος παλαιοντολογικοῦ ἀνθρώπου* (Homo sapiens fossilis), ἢ τοῦ *παλαιοντολογικοῦ νέου ἀνθρώπου*. Ὁ τύπος οὗτος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν *παλαιοντολογικὸν παλαιὸν* (H. primigenius), ἐμφανίζει σχετικῶς ποικιλίαν μορφῆς, οἱ δὲ σκελετοὶ τῆς Ὠριγνακίου περιόδου διαφέρουν ἀπὸ τῶν τῆς Μαγδαληναίας, ἀλλὰ καὶ οὗτοι μεταξύ των. Ἀκριβὴς διάκρισις μεταξὺ τῶν ἐποχῶν τούτων, ἀπὸ ἀπόψεως σκελετῶν, δὲν ἐπετεύχθη εἰσέτι. Ἑπομένως, ἕνεκα χαρακτηριστικῶν ἰδίων, ἀποτελοῦν οἱ σκελετοὶ τοῦ Crô-Magnon, μετ' ἄλλων τινῶν τῆς περιόδου, σύνολον ἰδίου τύπου ἢ ἰδίας φυλῆς, τῆς *Κρομανιονίου* (Homo priscus κατὰ τὸν Wilser κλπ.). Ὑπάρχουν δὲ καὶ ἕτεροι τύποι τοῦ παλαιοντολογικοῦ νέου ἀνθρώπου, σημειούμενοι διὰ τοῦ ὀνόματος ἄλλων εὑρημάτων, Γκριμάλντιος, Σανοελάντιος, κατ' ἄλλους δὲ καὶ φυλὴ Brünn (Ὠριγνάκιος) κλπ. Κατά τινας μάλιστα ὑπάρχουν τόσαι φυλαὶ ὅσα καὶ τὰ εὑρήματα. Πιθανῶς νὰ ὑπάρχῃ μία Ὠριγνάκιος, παλαιοτέρα, καὶ μία Κρομανιόνιος, νεωτέρα, χωριστὸν δὲ τύπον ν' ἀποτελῇ ἡ Γκριμάλντιος (οἱ δύο σκελετοὶ Grimaldi). Ἐκτὸς τῶν νεγροειδῶν χαρακτηριστικῶν τῆς τελευταίας, ἡ Ὠριγνάκιος διακρίνεται δι' ἁδροτέρων τοιούτων ἢ ἡ Κρομανιόνιος, πρὸς τὰ νεαντερταλοειδῆ.

Ὁπωσδήποτε, τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς Κρομανιονίου, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἐν τέλει καὶ ὡς ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος γενικὸς τῆς ἐποχῆς τοῦ παλαιοντολογικοῦ νέου ἀνθρώπου κατὰ τοὺς βασικοὺς χαρακτῆρας, εἶναι τὰ ἑξῆς: Πρόκειται περὶ ἀνθρώπων χονδροειδοῦς σκελετικῆς διαπλάσεως καὶ ἐν πολλοῖς μεγάλου ἀναστήματος. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο παρατηρεῖται κυρίως εἰς τοὺς σκελετοὺς τῆς Menton (Verneau). Ἡ γυνὴ τοῦ Crô-Magnon ἔχει ἀνάστημα 1,66 ἑκμ., οἱ δύο νέοι 1,67, ὁ γέρων 1,74. Δολιχοκρανία: κραν. δείκτης τοῦ γέροντος 72,0, τῆς γυναικὸς 73,3. Σπουδαῖον χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ὑψικεφαλία τοῦ τύπου τούτου. Ἐπίσης ἔχομεν ὀρθομετωπίαν καὶ καὶ ὑψιμετωπίαν, ἄνευ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ ὑπερκογχίων ἢ ὑπεροφρύων τόξων νεαντερταλίου τύπου. Ἀντιθέτως, ἐμφανίζουν πλατὺ καὶ χαμηλὸν προσωπικὸν κρανίον (εὐρυπροσωπία ἔκσημος, πρ. δ. 63,4, χαρακτηριστική). Ὅμοιοι εἶναι καὶ οἱ ὀφθαλμικοὶ κόγχοι (χαμαίκογχα), οἵτινες παρέχουν εἰς τὴν μορφὴν ποιάν τινα τραχύτητα. Τοὐναντίον, ἔχομεν λεπτὴν καὶ προέχουσαν ῥῖνα. Ἡ κάτω γνάθος, λίαν χαρακτηριστικὴ τῆς μορφολογίας τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου, ἔχει τελείως ἀνεπτυγμένον τὸ γένειον, ὑπερβολικῶς μάλιστα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ὀπισθογένειαν τοῦ πρωτογενοῦς ἀνθρώπου. Ἐπίσης παρατηρεῖται ἀπουσία προγναθισμοῦ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω χαρακτηριστικῶν καί τινων ἄλλων, ἡ Κρομανιόνιος φυλὴ ἐμφανίζεται ὡς νέος τύπος ἀνθρώπου, λεπτοφυεστέρας κατασκευῆς ἢ ὁ παλαιός. Καὶ ἡ μεταβολὴ δὲ αὕτη τοῦ σώματος ἀντιστοιχεῖ πρὸς μεταβολὴν καὶ τῶν ἰχνῶν τῆς τέχνης, δηλαδὴ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλη σωματικὴ διαμόρφωσις καὶ τέχνη παρατηρεῖται κατὰ τὴν παλαιο-παλαιολιθικὴν ἐποχὴν καὶ ἄλλη κατὰ τὴν νεο-παλαιολιθικὴν τοιαύτην. Ἡ τελευταία σωματικὴ διάπλασις ἐλαχίστας πλέον διαφορὰς ἐμφανίζει ἀπὸ τὴν τοῦ *συγχρόνου νέου ἀνθρώπου* (H. sapiens rezens). Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Κρόμαρτυ (Cromarty), *Γεώργιος Μάκενζη, κόμις τοῦ —*. Σκῶτος πολιτικὸς (1630—1714). Τῷ 1678 διωρίσθη ἀρχιδικαστὴς τῆς Σκωτίας, ἀπὸ τοῦ 1682 μέχρι τοῦ 1688 ἐχρημάτισε πρωθυπουργὸς τοῦ Καρόλου Β' καὶ Ἰακώβου Β' ἐν Σκωτίᾳ, ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἄννης διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχικήν του θέσιν. Ὑπεστήριξεν ἐνθύμως καὶ διὰ πλείστων διατριβῶν τὴν ἕνωσιν τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῆς Σκωτίας. Ἦτο πολυμαθέστατος καὶ συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, ὧν γνωστότερον εἶναι ἡ «Ἔκθεσις τῶν δολοπλοκιῶν τῶν κομίτων Γκῶρυ καὶ Ρ. Λόγκαν» (1713). Λ. Α.

Κρόμβελ (Cromwell), *Θωμᾶς*. Ἄγγλος πολιτικὸς (1485—1540), γνωστὸς ἰδίως διὰ τὴν παράδοξόν του προσωπικότητα καὶ διὰ τὴν ἀγρίως μεταρρυθμιστικὴν δρᾶσίν του εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα.

Ὁ Κρόμβελ ἦτο υἱὸς κάποιου βιοτέχνου, ὁ ὁποῖος διετήρει εἰς Πότνεϋ, παρὰ τὸ Λονδῖνον, ἕνα ὑδρόμυλον κατεργασίας χονδρῶν μαλλίνων ὑφασμάτων. Χαρακτῆρος τυχοδιωκτικοῦ καὶ τρικυμιώδους, ἦλθε, νεαρώτατος ἔτι, εἰς ῥῆξιν πρὸς τὴν οἰκογένειάν του καὶ ἀνεχώρησε τῷ 1504 εἰς Ἰταλίαν, ὅπου κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης. Βραδύτερον τὸν συναντῶμεν μαθητευόμενον πλησίον Ἄγγλων τινῶν ἐμπόρων τῆς Ἀμβέρσης, τῷ 1510 ταξιδεύει ἐκ νέου εἰς Ἰταλίαν καὶ τῷ 1512 εἶναι πάλιν ἐμποροϋπάλληλος εἰς Βενετίαν καὶ Μίντελμπουργ. Τῷ 1513 νυμφεύεται μίαν κόρην τῆς γενετείρας του καὶ φαίνεται ὅτι ἀποφασίζει νὰ συνεχίσῃ τὴν πατρικήν του βιοτεχνίαν, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἐπαγγέλλεται τὸν τοκιστὴν καὶ τὸν δικολάβον καὶ ἐγκαθίσταται μετ' οὐ πολὺ εἰς τὸ Λονδῖνον. Τότε γνωρίζεται μὲ τὸν πανίσχυρον καρδινάλιον *Οὐόλσεϋ* (βλ.λ.), ὅστις ἀπὸ τοῦ 1514 τοῦ ἀναθέτει τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας του. Τῇ ὑποστηρίξει αὐτοῦ ὁ Κρόμβελ κατορθώνει νὰ εἰσέλθῃ τῷ 1523 εἰς τὴν βουλήν, ὅπου διακρίνεται γοργότατα, ἐπιδεικνύων ἐξαιρετικὰ προσόντα εὐφραδείας, ὀρθολογισμοῦ, ἀπεράντου μνήμης καὶ ἀκαταβλήτου ἐνεργητικότητος. Τῷ 1524 ὁ Οὐόλσεϋ τοῦ ἀνέθετε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν διάλυσιν τῶν μικρῶν μοναστηρίων, τῶν ὁποίων τὰς περιουσίας ἤθελεν ὁ ἱεράρχης νὰ χρησιμοποιήσῃ χάριν τῶν δύο εὐνοουμένων του ἱδρυμάτων, τῶν κολλεγίων τοῦ Ipswich καὶ τῆς Ὀξφόρδης. Ὁ Κρόμβελ διεξήγαγε τὸ ἔργον τοῦτο μετ' ἀπιστεύτου βαναυσότητος καὶ ἐπλούτησε, καλυπτόμενος ὑπὸ τοῦ προστάτου του. Ἀλλὰ τῷ 1529 ὁ Οὐόλσεϋ περιπίπτει εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου Η' καὶ τὸ στάδιον τοῦ ἐμπίστου του φαίνεται διατρέχον κίνδυνον ἀνακοπῆς. Τὸ ἀποτέλεσμα ἐν τούτοις ὑπῆρξεν ἄντικρυς ἀντίθετον. Ὁ Κρόμβελ κατορθώνει νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς μικρὰν ἀκρόασιν παρὰ τῷ βασιλεῖ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναπτύσσει τοὺς μεγάλους του «μεταρρυθμιστικοὺς σκοπούς»: τὴν κατάλυσιν δηλαδὴ τῆς παπικῆς ἐξουσίας ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ τὴν δήμευσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων εἰς ὄφελος τοῦ βασιλικοῦ θησαυροῦ. Ὁ χθὲς ἀπειλούμενος, γίνεται διὰ μιᾶς σήμερον ὁ εὐνοούμενος μυστικοσύμβουλος τοῦ στέμματος. Ποῖαι ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ ἐκκλησιαστικαὶ πεποιθήσεις του; Εὑρίσκετο εἰς σχέσεις μὲ τοὺς μεταρρυθμιστάς; Ἦτο πράγματι ἐχθρὸς τῶν καθολικῶν καὶ ἔνθερμος ὀπαδὸς τοῦ πουριτανισμοῦ; Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι δὲν ἦτο τίποτε ἀπὸ αὐτὰ καὶ ὅτι ἡ ἐμπαθὴς ἀντικαθολικὴ ἐκστρατεία, τὴν ὁποίαν διεξήγαγε καθ' ὅλον τὸ δεκαετὲς διάστημα τῆς ἰσχύος του, ἐκινήθη ἀπὸ πολιτικῶν μόνον καὶ συμφεροντολογικῶν σκοπουμένων. Αἱ ἐκδηλώσεις τῆς τυφλῆς πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνης τοῦ Ἐρρίκου Η', τὰ ἀξιώματα καὶ αἱ τιμαὶ ἀκολουθοῦν ὡς βροχή: τῷ 1531 ὀνομάζεται ἰδιαίτερος σύμβουλος τοῦ βασιλέως, τῷ δὲ 1533 τιτλοφορεῖται θησαυροφύλαξ καὶ γραμματεὺς τοῦ ἄνακτος· κατόπιν ὁ Ἐρρῖκος Η', ὢν ἀνώτατος ἀρχηγὸς τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὀνομάζει τὸν Κρόμβελ «γενικόν του ἀντικαταστάτην εἰς πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις», τὸν κάμνει εὐγενῆ μὲ τὸν τίτλον τοῦ βαρωνέτου ἐν ἀρχῇ καὶ εἶτα μὲ τὸν τοῦ κόμιτος τοῦ Ἔσσεξ, «μέγαν θαλαμηπόλον» (1536) κλπ., κλπ. Τὸ φαινόμενον τῆς βροχῆς αὐτῆς τῶν εὐνοιῶν ἦτο πρωτοφανές, αὐτόχρημα καταπληκτικόν. Ἦτο, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ λόρδου Κάμπελ, «ὅπως ἡ ἀνύψωσις ἑνὸς δούλου εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου βεζύρου εἰς ἕνα ἀνατολικὸν κράτος». Ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ βασιλέως εἶχε θέσιν ὑπὲρ πάντας τοὺς ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους, ὑπεράνω αὐτῆς ταύτης τῆς ἱερᾶς συνόδου καὶ προηγεῖτο πάσης τῆς κοσμικῆς ἀριστοκρατίας εἰς τὴν βουλὴν τῶν Λόρδων. Μεθυσθεὶς ἀπὸ τὰς τιμάς, τὴν ἐξουσίαν, τὴν δόξαν, τὸ χρῆμα, τὸ ὁποῖον ἐκ πάσης πηγῆς ἐνεθυλάκωνεν, εἶχε γίνει ἀφόρητος εἰς αὐθαιρεσίας καὶ βιαιότητας, ἀπεχθὴς εἰς πάντας, εἰς τοὺς κύκλους τῶν εὐγενῶν ἰδίως. Καὶ δὲν ἐβράδυνεν ἡ μοιραία στιγμή, καθ' ἣν ὁ πανίσχυρος ὑπουργὸς ἔχασε διὰ μιᾶς ὅλην τὴν συμπάθειαν τοῦ βασιλέως του. Αὐτὸς εἶχε διεξαγάγει τῷ 1539 τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ γάμου τοῦ βασιλέως μὲ τὴν Ἄνναν ντὲ Κλέβ, τὴν ὁποίαν ὁ Ἐρρῖκος μετὰ ἓν ἔτος ἀπεστράφη καὶ ἐμίσησεν ὅσον καὶ τοὺς μεθ' ὧν συνεδέθη ἐξ αἰτίας της Γερμανοὺς προτεστάντας. Τὴν 10 Ἰουνίου 1540 ὁ δοὺξ τοῦ Νορφόλκ κατήγγειλε τὸν Κρόυβελ ἐπὶ προδοσίᾳ. Συνελήφθη ἀμέσως καὶ εἰσήχθη ὑπὸ ἀνάκρισιν, χωρὶς νὰ τῷ δοθοῦν κἂν τὰ μέσα τῆς ὑπερασπίσεως. Εἰς τὴν βουλὴν τῶν Λόρδων, οὐδεὶς ἤγειρε φωνὴν ὑπὲρ αὐτοῦ. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ὁ τέως τρομερὸς δικτάτωρ ἐτερμάτιζε τὰς ἡμέρας του ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος εἰς τὸ Tower Hill. Εὑρέθη κάτοχος περιουσίας 7.000 λιρῶν στερλινῶν καὶ ἴσης ἀξίας ἐπίπλων, καλλιτεχνημάτων, σταυρῶν κλπ., συληθέντων ἀπὸ τὰς περιουσίας τῶν μοναστηρίων. Ὅλα αὐτὰ μετεφέρθησαν, ἐννοεῖται, διὰ νυκτὸς εἰς τὰ βασιλικὰ θησαυροφυλάκια. Γ. Ζ.

— **Κρόμβελ** (Cromwell), *Ὀλιβιέρος*. Λόρδος Προστάτης τῆς Ἀγγλίας (1599—1658). Ἡ οἰκογένειά του ἔφερε τὸ ὄνομα *Γουΐλλιαμς*, μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὁπότε ἓν μέλος αὐτῆς συνεζεύχθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ *Θωμᾶ Κρόμβελ* (βλ. ἀν.), ὅστις υἱοθέτησε τὸν ἐκ τοῦ γάμου τούτου γεννηθέντα ἀνεψίον του, πάππον τοῦ Ὀλιβιέρου.

Ὀλιβιέρος Κρόμβελ.

Ὁ Ὀλιβιέρος Κρόμβελ ἐσπούδασεν ἀρχικῶς εἰς τὸ κολλέγιον Σίντνεϋ Σοῦσσεξ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Καῖμπριτζ, ὅπου ἐπεκράτουν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀντιλήψεις τῶν πουριτανῶν. Τῷ 1628 ἐξελέγει βουλευτὴς τοῦ Χάντιγκτον εἰς τὸ κοινοβούλιον τὸ συγκληθὲν ὑπὸ τοῦ Καρόλου Α'. Ὁ ῥόλος του ἐν αὐτῷ ὑπῆρξεν ἀσήμαντος καὶ δὲν ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸ βῆμα παρὰ μίαν μόνον φοράν, διὰ νὰ ζητήσῃ ἐλευθερίαν διὰ τὰς δοξασίας τῶν πουριτανῶν, ἐπιτιθέμενος κατὰ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Winchester. Κατὰ τὰ ἑπόμενα ἕνδεκα ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ὁ βασιλεὺς διῴκησεν ἄνευ βουλῆς, ἐλάχιστα γνωρίζομεν περὶ τοῦ Κρόμβελ. Τῷ 1630 διωρίσθη εἰρηνοδίκης τοῦ Χάντιγκτον, ὅπου ἦλθεν εἰς προστριβὰς μὲ τὴν δημοτικὴν ἀρχήν, ὑπερασπίζων τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀνισχύρους. Τῷ 1640 ἐξελέγη μέλος τῆς ὀνομασθείσης Βραχυχρονίου βουλῆς καὶ κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μακροχόνιον βουλὴν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πόλεως τοῦ Καῖμπριτζ. Ἐκεῖ συνειργάσθη μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Χάμπντεν καὶ τοῦ Σαὶντ-Τζὼν καὶ ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἱπποτῶν καὶ τῶν ἀστῶν τῶν ἀνατολικῶν κομιτειῶν. Ἐλάμβανε ζωηρὸν μέρος εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν συζητήσεων τοῦ κοινοβουλίου, ὅταν δὲ ἡ κατάστασις ἐπεδεινώθη, ὁ Κρόμβελ ἐξεδήλωσεν ὅλην τὴν ἀποφασιστικότητα καὶ τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ χαρακτῆρός του· ὑπῆρξεν εἷς τῶν κυριωτέρων πρωτεργατῶν τῆς ὑπαγωγῆς τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸ κοινοβούλιον καὶ τῆς λήψεως σειρᾶς ἄλλων σημαντικῶν μέτρων. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐμφυλίου πολέμου εὑρίσκετο εἰς τὰς τάξεις τοῦ κοινοβουλευτικοῦ στρατοῦ, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν πρεσβύτερον υἱόν του. Ἀρχικῶς εἶχεν ἱδρύσει ὁ ἴδιος μίαν ἴλην ἱππέων, τῶν ὁποίων ἦτο λοχαγός, εἰς δὲ τὴν μάχην τοῦ Edgehill, ἀνήκων εἰς τὸ σύνταγμα τοῦ Ἔσσεξ, διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του. Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1642 ἐπανῆλθεν εἰς Καῖμπριτζ καὶ Χάντιγκτον, διὰ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν ὀργάνωσιν τῶν μεγάλων συνδέσμων τῶν ἀνατολικῶν καὶ κεντρικῶν κομιτειῶν, οἵτινες ἔπαιξαν σημαίνοντα ῥόλον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Ἀφώπλισε τοὺς βασιλόφρονας τῆς περιοχῆς καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Καῖμπριτζ, τὸ ὁποῖον ὠχύρωσε. Ταυτοχρόνως ἀναπτύσσει ἀδιακόπως τὰς ἴλας τῶν ἱππέων του. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1643 εἶχε δέκα ἴλας, βραδύτερον δὲ 14 τάγματα. Οἱ στρατιῶται του ἦσαν τῶν ἰδίων ἀρχῶν μὲ τὸν ἀρχηγόν των· ἦσαν φανατικοὶ ἀνεξάρτητοι, μὴ φοβούμενοι τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεόν· ὑπηρέτουν δι' ἐξόδων των, χωρὶς μισθόν, καὶ ἐκοιμῶντο ἐπὶ τοῦ δαπέδου. Ἡ σημασία τῆς ἐφίππου αὐτῆς δυνάμεως ἦτο κατὰ τοσοῦτον σπουδαιοτέρα, διότι ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ἱππικοῦ των ἐστήριζον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τὴν ὑπεροχήν των οἱ βασιλόφρονες. Τῷ 1644, μετέχων ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἱππέων του τῆς στρατιᾶς τοῦ κόμητος τοῦ Μάντσεστερ, κατενίκησε τὸ ἱππικὸν τοῦ πρίγκιπος Ροβέρτου τοῦ Παλατινάτου εἰς Μάρστον-Μούρ. Τὸ αὐτὸ ἔτος διεκρίθη κατὰ τὴν πρώτην μάχην τοῦ Νιούμπωρυ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡττήθησαν οἱ ἐπαναστάται, ἐθριάμβευσε δὲ κατὰ τὴν δευτέραν ἐν τῇ ἰδίᾳ περιοχῇ μάχην, κατασυντρίψας τοὺς βασιλικούς.

Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἐσημειώθη ἐχθρικὴ κίνησις ἐναντίον τοῦ Κρόμβελ, ἐκ μέρους τῶν πρεσβυτεριανῶν καὶ τῆς βουλῆς τῶν Λόρδων, βάσιν ἔχουσα τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις του, ἀλλ' ἡ βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἐτάχθη σύσσωμος μὲ τὸ μέρος του, ψηφίσασα, τῇ εἰσηγήσει του, πλήρη θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν ἐν τῷ στρατεύματι, ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου καὶ ἀπομάκρυνσιν τῶν μὴ ἐξ ἐπαγγέλματος στρατιωτικῶν ἡγετῶν. Ὁ Κρόμβελ συνέβαλε μετὰ τοῦτο σημαντικῶς εἰς τὴν νί-

Digitized by Google

κην τοῦ Νέϊζμπυ (1645), μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ βασιλεὺς Κάρολος ἐζήτησε τὴν προστασίαν τῶν πουριτανῶν Σκώτων. Οἱ πουριτανοὶ ἐθεώρουν ἐπαρκεῖς τὰς ἐπιτευχθείσας θρησκευτικὰς ἐλευθερίας καὶ ἐπικινδύνους τὰς ἐκδηλουμένας ἐλευθεριωτέρας τάσεις τῶν ἀνεξαρτήτων. Διὰ τοῦτο ἡ στάσις των εἶχεν ἀρχίσει νὰ στρέφεται πρὸς τὴν συμφιλίωσιν μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ νὰ γίνεται οὕτως εἰπεῖν ἀντιδραστική. Ὁ Κρόμβελ, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε γίνει πανίσχυρος στρατιωτικὸς δικτάτωρ, δὲν ἀπέκρουε κατ' ἀρχὴν τὸ ἐνδεχόμενον τῆς συμφιλιώσεως μὲ τὸν Κάρολον, τὸν ὁποῖον μάλιστα δι' ἐμπίστου προσώπου εἶχε φέρει εἰς τὸ στρατόπεδόν του, ὁ ἴδιος δὲ ὑπεβοήθησε τὴν διὰ τῶν Σκώτων γενομένην φυγὴν τοῦ βασιλέως ἐκ τοῦ στρατοπέδου εἰς τὴν νῆσον Οὐάϊτ. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπῆρχεν ἑκατέρωθεν, ἰδίως ἐκ μέρους τοῦ Καρόλου, μεγάλη δυσπιστία, ἐκ τούτου δὲ ἐματαιώθη κάθε συνεννόησις. Ὁ Κρόμβελ ἔλαβε τότε τὴν ἀπόφασιν νὰ καταργήσῃ τὴν βασιλείαν.

Τῷ 1848 κατέστειλεν εὐχερῶς τὰς ἐκραγείσας βασιλικὰς ἐπαναστάσεις, κατενίκησε τοὺς στασιαστὰς τῆς Οὐαλλίας καὶ κατόπιν εἰς Πρέστον τὴν σκωτικὴν στρατιάν, τὴν ἀποπειραθεῖσαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Καρόλου. Εἰσέβαλεν εἰς τὴν Σκωτίαν καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς πρεσβυτεριανοὺς Σκώτους νὰ ὑπογράψουν εἰρήνην, ἐπανελθὼν δ' ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξέβαλε τοὺς πρεσβυτεριανοὺς βουλευτὰς ἀπὸ τοῦ κοινοβουλίου, τὸ ὁποῖον οὕτως ὑπετάχθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰς θελήσεις τοῦ δικτάτορος. Ἐν συνεχείᾳ, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1649, τῇ ἐπιμόνῳ ἀξιώσει τοῦ στρατοῦ, ὁ Κάρολος παρεπέμφθη ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ εἰς δικαστήριον ἀποτελούμενον ἐκ μελῶν τῆς βουλῆς, ἐν οἷς καὶ ὁ Κρόμβελ, καὶ κατεδικάζετο εἰς θάνατον, κατὰ Φεβρουάριον δὲ ἰδίου ἔτους ἀνεκηρύσσετο ἡ δημοκρατία ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ ἀνετέθη εἰς συμβούλιον ἐκ 42 μελῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων κύριον πρόσωπον ἦτο ὁ Κρόμβελ, κυριαρχῶν τῶν πάντων χάρις εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν τοῦ στρατοῦ. Ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως ἐξερράγη τὸ κίνημα τῶν λεγομένων «ἰσοπεδωτικῶν» (ἰδεολογίας ἀντιστοίχου περίπου πρὸς τὴν τοῦ κομμουνισμοῦ). Ὁ Κρόμβελ τὸ κατέστειλεν ἐν τῇ γενέσει του, μεθ' ὃ κατέπνιξεν εἰς τὸ αἷμα τὴν ἐκραγεῖσαν ἐν Ἰρλανδίᾳ βασιλικὴν ἐπανάστασιν καὶ κατὰ τὰ δύο ἑπόμενα ἔτη ἐξηνάγκασε τοὺς Σκώτους, κατόπιν δύο ἐναντίον των νικῶν, εἰς Ντῶνμπαρ καὶ Οὖστερ, ν' ἀναγνωρίσουν τὴν δημοκρατίαν. Οὕτως ἐδόθη τέρμα εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.

Κατὰ τὰ ἀκολουθήσαντα ἔτη ὁ δικτάτωρ ἐπεζήτησε νὰ διευθετήσῃ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν, παραχωρῶν ἐν πρώτοις γενικὴν ἀμνηστείαν. Ἡ λεγομένη «Μακροχρόνιος βουλὴ» δὲν ἔπαυσεν ἀφ' ἑνὸς νὰ ἐκδηλώνῃ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὴν δυσφορίαν της κατὰ τῶν μεθόδων του, νὰ κατατρίβεται δ' ἀφ' ἑτέρου εἰς μακρὰς καὶ ἀκάρπους συζητήσεις ἐπὶ ἐπουσιωδῶν ζητημάτων. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Κρόμβελ νὰ προβῇ εἰς τὴν διάλυσίν της διὰ πραξικοπήματος, τὸ ὁποῖον παρέμεινε περίφημον ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ ἰσχυρὰ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα, ἐγκατέστησεν αὐτὰ εἰς τοὺς διαδρόμους τοῦ κοινοβουλίου καθ' ἣν ὥραν τοῦτο συνεδρίαζε. Κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν καὶ ἐκάθισεν εἰς τὴν ἕδραν του. Συνεζητεῖτο κατὰ τρόπον ἀτελείωτον ἓν σχέδιον ἐκλογικοῦ νόμου. Ὁ δικτάτωρ ἤκουεν ἐπ' ἀρκετὸν τοὺς ἀγορεύοντας, κατόπιν δέ, χάσας τὴν ὑπομονήν του, ἠγέρθη καὶ ἤρχισε ν' ἀπευθύνῃ πρὸς αὐτοὺς μομφὰς διὰ τὰς ἀσκόπους πολυλογίας των καὶ διὰ τὰς μικροεγωϊστικὰς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ προορισμοῦ καὶ τῶν καθηκόντων των. Εἰς τὰς ἐγερθείσας διαμαρτυρίας ὁ Κρόμβελ ἐκάλεσε τοὺς στρατιώτας του καὶ βηματίζων ἄνω καὶ κάτω μὲ τὸν πῖλόν του ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς ῥάχεως παρηκολούθει τὴν διὰ τῆς βίας ἔξωσιν τῶν βουλευτῶν ἐκ τῆς αἰθούσης, ἀπευθύνων εἰς τὸν καθένα ἀνὰ μίαν φράσιν ὕβρεως ἢ εἰρωνείας. Ὅταν τὸ κτήριον ἐξεκενώθη ἐξ ὁλοκλήρου, ὁ δικτάτωρ ἐκλείδωσε τὴν θύραν καὶ ἔβαλε τὸ κλειδὶ εἰς τὴν τσέπην του.

Εἰς ἀντικατάστασιν τῆς διαλυθείσης βουλῆς ἐξελέγη νέα, ἀποτελεσθεῖσα κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀνθρώπων ἀφωσιωμένων μετὰ πάθους εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ πάντως ἀκαταλλήλων δι' ὑποθέσεις γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατεφάνη ὅτι ὁ βίος της θὰ ἦτο βραχύς, πράγματι δὲ μετ' οὐ πολὺ διελύετο. Οὕτως ἡ ἐξουσία ἀπέμεινε καὶ πάλιν ὁλόκληρος εἰς χεῖρας τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου. Ὑπ' αὐτοῦ συνετάχθη τὸ νέον σύνταγμα (1653), διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Κρόμβελ ἀνεκηρύσσετο ἰσόβιος *Λόρδος Προστάτης* (Lord Protector) τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Ἀγγλίας, Σκωτίας καὶ Ἰρλανδίας. Τὸ νέον σύνταγμα προέβλεπε τὴν συγκρότησιν νέας βουλῆς, τῆς ὁποίας ὅμως ἡ σύγκλησις ἐβράδυνεν ἐπὶ ἔτος περίπου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκυβέρνα τὴν χώραν ὁ Κρόμβελ μετὰ τοῦ συμβουλίου καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς νέας νομοθεσίας διὰ μακρᾶς σειρᾶς νομοθετικῶν διαταγμάτων. Ἡ νέα βουλή, συνελθοῦσα περὶ τὰ μέσα τοῦ 1654, ἔδειξεν ἐχθρικὰς διαθέσεις πρὸς τὸν δικτάτορα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἠθέλησε ν' ἀφαιρέσῃ τ' ἀπολυταρχικὰ δικαιώματα καὶ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ. Ἔκαμεν ὅμως τὸ σφάλμα ν' ἀρνηθῇ νὰ ψηφίσῃ, τῷ 1655, τὰς διὰ τὸ στράτευμα καὶ τὸ ναυτικὸν ἀναγκαίας πιστώσεις, ἐξ οὗ ὁ Κρόμβελ, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ σύσσωμον τὴν γνώμην τοῦ στρατοῦ, προέβη εἰς τὴν διάλυσίν της. Ἡ ἐξουσία ἐπανήρχετο καὶ πάλιν ἀπολυταρχικῶς εἰς χεῖράς του. Ἠσχολήθη ἐντόνως μὲ τὴν καταστολὴν καὶ ἐκμηδένισιν διαφόρων συνωμοσιῶν, ἐκδηλουμένων πολλαχοῦ, ἄλλων ἐκ μέρους τῶν βασιλικῶν, ἄλλων ἐκ μέρους τῶν δημοκρατικῶν, ἄλλων δ' ἐκ μέρους τῶν φανατικῶν πουριτανῶν. Κατόπιν διήρεσε τὴν χώραν εἰς δώδεκα στρατιωτικὰ διαμερίσματα, ὧν ἕκαστον διῳκεῖτο ἀπὸ ὑποστράτηγον, ἔχοντα ἀπόλυτον ἐξουσίαν τῇ βοηθείᾳ τοῦ στρατοῦ. Οὕτω τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα ἐλάμβανον ἠρεμωτέραν τροπήν, ἥτις παρεῖχε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν Κρόμβελ ν' ἀσχοληθῇ εὐρύτερον μὲ τὰ ἐξωτερικὰ ζητήματα. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ αἱ ἐπιτυχίαι του ὑπῆρξαν ἀναμφισβήτητοι, δικαίως δὲ θεωρεῖται ὡς ὁ πρωτουργὸς τοῦ μεγαλείου τῆς Ἀγγλίας ἐν Εὐρώπῃ. Διὰ τοῦ ναυάρχου Μπλαίηκ ἐξηνάγκασε τὴν Ὁλλανδίαν νὰ ἀναγνωρίσῃ δικαίωμα ἐλευθέρου εἴσπλου τῶν ἀγγλικῶν πλοίων εἰς τοὺς λιμένας της καὶ χαιρετισμοῦ τῆς ἀγγλικῆς σημαίας. Ἡ Δανία, ἐξ ἄλλου, ὑπεχρεώθη ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸν διάπλουν τοῦ πορθμοῦ τοῦ Σοὺντ εἰς τὰ ἀγγλικὰ σκάφη καὶ νὰ πληρώσῃ ἀποζημίωσιν, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ Σουηδία ἠναγκάζετο νὰ ὑπογράψῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας σύμβασιν εὐνοϊκὴν διὰ τὰ συμφέροντα τῆς τελευταίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐκαθάρισε τὴν Μεσόγειον ἀπὸ τοὺς πειρατάς, τὰ δὲ κράτη τοῦ Πάπα, τῆς Τοσκάνης καὶ τῶν Ἱπποτῶν τῆς Μάλτας κατέβαλλον ἀποζημιώσεις εἰς τοὺς Ἄγγλους. Διὰ τοῦ πολέμου τέλος, ὃν ὁ Κρόμβελ διεξήγαγε κατὰ τῆς Ἱσπανίας, ἐξησφάλισε πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον ἀνὰ τὰς ἱσπανικὰς ἀποικίας καὶ προσήρτησε τὴν Ἰαμαϊκήν.

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως τὰ πράγματα δὲν ἦσαν ποτὲ σταθερῶς εὐάρεστα διὰ τὸν Κρόμβελ. Ἡ δυσφορία κατὰ τῶν δικτατορικῶν του μεθόδων ἐπεξετείνετο ὁλονέν, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἀκόμη τῶν μετριοπαθεστέρων τάξεων, χαρακτηριστικὴ δὲ τοῦ ἐναντίον του μίσους ὑπῆρξεν ἡ ἀνατίναξις τοῦ κοιτῶνός του, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐκ συμπτώσεως ἁπλῶς διεσώθη. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν πραγμάτων ἠναγκάσθη πάλιν νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν σύγκλησιν νέας βουλῆς, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἰδίως τὴν ψήφισιν τῶν πιστώσεων διὰ τὸν κατὰ τῆς Ἱσπανίας πόλεμον. Ἀλλ' ἡ νέα Βουλὴ δὲν τὸν ἀντεπολιτεύθη. Τοὐναντίον προσέφερεν εἰς αὐτόν, τῷ 1657, τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, τὸν ὁποῖον ὁ δικτάτωρ ἠρνήθη νὰ δεχθῇ, ἰδίως διότι ἀντελαμβάνετο ἀντιτιθεμένας εἰς τοῦτο τὰς διαθέσεις τοῦ στρατοῦ. Εἶχον ὅμως ψηφισθῆ ἐν τῷ μεταξὺ νόμοι αὐξάνοντες τὰ δικαιώματα τοῦ «Προστάτου» τόσον, ὥστε ἡ ἐξουσία του νὰ μὴ διαφέρῃ κατ' οὐσίαν τῆς βασιλικῆς. Ἐν τοῖς ἄλλοις ἐχορηγεῖτο εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα νὰ ὑποδεικνύῃ ὁ ἴδιος τὸν διάδοχόν του.

Ἀλλ' αἱ ἀναγνωρίσεις αὗται πρὸς τὸ ἔργον του ἤρχοντο κάπως ἀργά. Ἡ ὑγεία του εἶχεν ὑποσκαφῆ ἀπὸ τὴν πολυκύμαντον ζωήν του καὶ ἀπὸ οἰκογενειακὰς ἐπὶ πλέον θλίψεις καὶ περιπετείας. Ἓν ἔτος μόλις βραδύτερον ἔπιπτεν ἀσθενὴς καὶ τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1658 ἀπέθνησκεν εἰς Whitehall. Ὁ νεκρός του ἐταριχεύθη καὶ μετεφέρθη εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἐξετέθη εἰς δημόσιον προσκύνημα μέχρι τῆς 23ης Νοεμβρίου, ὁπότε ἐγένετο ἡ κηδεία του, ἀπιστεύτου μεγαλοπρεπείας καὶ λαμπρότητος, στοιχίσασα 80.000 λιρῶν στερλινῶν. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῆς βασιλείας, τῷ 1661, ὁ τάφος του παρεβιάσθη καὶ τὸ πτῶμά του διεπομπεύθη ἀπὸ τοὺς φανατικοὺς βασιλόφρονας.

Ἀδιαφόρως πρὸς τὸ πλαίσιον τῶν παθῶν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκινήθη καὶ ἔδρασεν ὁ Ὀλιβιέρος Κρόμβελ, οἱ νεώτεροι ἱστορικοὶ τοῦ ἀναγνωρίζουν ὅτι ὑπῆρξεν ὁ κύριος θεμελιωτὴς τῆς σημερινῆς Βρεττανικῆς αὐτοκρατορίας, ὅτι ὑπῆρξε πράγματι εὐσεβὴς καὶ ἀνεξίθρησκος καὶ ἐξαιρετικὴ ὅλως πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ φυσιογνωμία.

Γ. Ζ.

—**Κρόμβελ** (Cromwell), ***Ριχάρδος***. Λόρδος Προστάτης τῆς Ἀγγλίας, τριτότοκος υἱὸς τοῦ Ὀλιβιέρου (1626—1712). Ἦτο ἀσθενοῦς χαρακτῆρος καὶ φίλος τῶν διασκεδάσεων, ὄχι μόνον δὲ οὐδέποτε ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ πατρός του, ἀλλὰ τοὐναντίον συνανεστρέφετο μετὰ διαφόρων βασιλοφρόνων ἱπποτῶν καὶ ἐφρόντιζε νὰ ἐπιτύχῃ χάριν ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως Καρόλου. Ὁ πατήρ του διώρισεν αὐτὸν μέλος τοῦ κοινοβουλίου καὶ τοῦ συμβουλίου τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας, καὶ ἔταξεν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς νέας βουλῆς τῶν Λόρδων. Τέλος, ὅτε ἀπέθανε (1658), ὑπέδειξεν αὐτὸν διάδοχόν του. Ὁ Ριχάρδος δὲν ἠδυνήθη ἐπὶ μακρὸν νὰ ἀντίσχῃ εἰς τὰς πολιτικὰς διαμάχας καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ (1659) καὶ νὰ φύγῃ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην, ὅπου ἔμεινε μέχρι τοῦ 1680 λησμονημένος. Τότε ἐπετράπη εἰς αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀγγλίαν, ἔζησε δὲ ἐκεῖ ἀφανῶς τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Κλάρκ*.

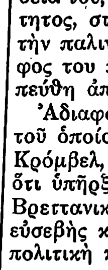

Ριχάρδος Κρόμβελ.

Χ. Δ.

Κρομγερζίζ (Kromeriz, γερμ. Kremsier) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἐν Μοραβίᾳ, παρὰ τὸν ποταμὸν Μάρχ. Κάτοικοι 17.178. Ἔχει παλαιὰν ἐκκλησίαν, μέγαρον τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Ὄλμουτζ μετὰ βιβλιοθήκης, ἱερατικὴν σχολήν, γεωργικὴν καὶ βιομηχανίαν σιδήρου. Τῷ 1848 συνῆλθεν ἐν αὐτῇ ἡ αὐστριακὴ συντακτικὴ συνέλευσις.

Μ. Δ. Β.

Κρόμγουελ (Cromwell)· βλ. λ. *Κρόμβελ*.

Κρόμερ (Cromer) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Νόρφολκ ἐπὶ τῆς Βορείου θαλάσσης καὶ εἰς ἀπόστασιν 240 χλμ. ΒΑ. τοῦ Λονδίνου. Κάτοικοι 4.073. Διεξάγει ἐμπόριον ξυλείας, γαιανθράκων, ἰχθύων, ἰδίως ἀστακῶν, οἵτινες ἀφθονοῦν εἰς τὰ παράλιά της. Κατὰ τὸ θέρος λόγῳ τῆς θαυμασίας ἀμμώδους παραλίας της δέχεται πλείστους ἐπισκέπτας μεταβαίνοντας χάριν λουτρῶν.

Μ. Ν. Δ.

Κρόμερ (Cromer), ***Ἔβελυν** Baring κόμις* —. Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης (1841—1917). Ἤρξατο τοῦ σταδίου αὐτοῦ ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, τοποθετηθεὶς ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ ἁρμοστοῦ τῶν Ἰονίων νήσων Στόρξ. Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος, διωρίσθη ἰδιαίτεροςγραμματεὺς τοῦ ἀντιβασιλέως τῶν Ἰνδιῶν Νόρθβρουκ. Τῷ 1866, παραιτηθεὶς τοῦ στρατοῦ, κατέγινεν εἰδικῶς εἰς οἰκονομολογικὰς μελέτας καὶ ἀπεστάλη εἰς Αἴγυπτον ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας παρὰ τῇ ἐπιτροπῇ τοῦ δημοσίου χρέους, διαπρέψας εἰς τὴν θέσιν ταύτην. Τῷ 1880 διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπου μετέβαλε τὸ κρατοῦν οἰκονομικὸν σύστημα καὶ ηὔξησε μεγάλως τὰς δημοσίας προσόδους. Ὅτε τῷ 1881 ἐξερράγη ἐν Αἰγύπτῳ ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ἀραμπῆ, οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἔφευγον ἐκεῖθεν, ἡ Ἀγγλία κατέλαβεν ὑπὸ τύπον προσωρινότητος τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐγκατέστησεν ἐν αὐτῇ ἁρμοστὴν τὸν λόρδον Δουφφερίν, διώρισε δὲ καὶ ὡς γενικὸν πρόξενόν της τὸν Κρόμερ, γνωρίζοντα ἐκ τῆς προτέρας ὑπηρεσίας του ἄριστα τὰ ἐν Αἰγύπτῳ πρόσωπα καὶ πράγματα. Ὁ πρῶτος ἁρμοστὴς ἀνεκλήθη, διεδέχθη δὲ αὐτὸν τῷ 1883 ὁ Κρόμερ, ὅστις διετήρησε τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ 1907, οὕτω δὲ ὁλόκληρος ἡ περίοδος αὕτη συνεδέθη μὲ τὸν πολιτικὸν βίον αὐτοῦ. Μεγάλης διοικητικῆς πείρας ἀνὴρ καὶ γνωρίζων κατὰ βάθος τοὺς ἀνατολικοὺς λαούς, ἐφήρμοσεν ἰδίαν πολιτικὴν μέθοδον, κατορθώσας νὰ μὴ καθιστᾷ ἐπαχθῆ εἰς τὸν λαὸν τὴν ἀγγλικὴν κατοχήν. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἁρμοστείας του εἶχε νὰ ἀντιπαλαίσῃ πρὸς ἄπειρα προσκόμματα, ἰδίως ὅτε ὁ Μωχάμμετ-Χαμέτ, φιλοδοξήσας νὰ καταστῇ μαχδῆς, ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦτον καὶ ἐπανεστάτησε τὸ Σουδάν, τῷ 1884, κηρύξας τὴν ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν κοινοκτημοσύνην, κατέβαλε δὲ τοὺς Αἰγυπτίους στρατηγοὺς καὶ ἐγένετο κύριος τῆς χώρας. Ἡ Ἀγγλία, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Κρόμερ, ἀντιταχθέντος εἰς πᾶσαν κατὰ τοῦ Σουδὰν πρόωρον ἐκστρατείαν καὶ μέχρι τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως τῆς Αἰγύπτου, ἐπενέβη, ὁ δὲ ἀποσταλεὶς κατὰ τῶν μαχδιστῶν στρατηγὸς Χὶκς μετὰ δεκακισχιλίων ἀνδρῶν συνετρίβη, ἐφονεύθη δὲ καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὰς χαράδρας τοῦ Καχγκίλ. Ἀπεστάλη τότε ὁ στρατηγὸς Γόρδων καὶ ἀφίκετο τὴν 18 Φεβρουαρίου 1884 εἰς Χαρτούμ, ἀναλαβὼν τὴν γενικὴν διοίκησιν τοῦ Σουδάν. Ἔλαβε πάντα τὰ μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν αὐτοῦ, ἀλλ' αἱ ὀρδαὶ τοῦ μαχδῆ ἐπολιόρκησαν αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Χαρτούμ, τὴν 26 Ἰανουαρίου 1885, ἐφονεύθη καὶ οὗτος. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν δύο τούτων ἐκστρατειῶν, αἵτινες ἀπεθάρρυναν τὴν ἐν Λονδίνῳ κυβέρνησιν, ἐδόθη πλήρης ἐλευθερία ἐνεργείας εἰς τὸν Κρόμερ, ὅστις ὀργανώσας μετὰ τοῦ Κίτσενερ στρατιωτικῶς τὴν Αἴγυπτον κατέκτησε τῷ 1896 τὸ Σουδάν. Ὁ Κρόμερ ἐν τῷ μεταξὺ ἠνώρθωσε τὰ οἰκονομικὰ τῆς Αἰγύπτου, αὐξήσας μεγάλως τὸν δημόσιον καὶ τὸν ἰδιωτικὸν πλοῦτον τῆς χώρας, διέδωσε τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἔδωκεν εὐρωπαϊκὴν ὅλως μορφὴν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Αἱ

Ἔβελυν Κρόμερ.

Digitized by Google

μεταρρυθμίσεις αὗται ἀνέπτυξαν ἐν Αἰγύπτῳ τὸ ἐθνικιστικὸν φρόνημα, ἐσχηματίσθη δὲ τὸ κόμμα τῶν ἐθνικοφρόνων, δημιουργὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ὁ νεαρὸς πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς Μουσταφᾶς-Καμέλ, σπουδάσας τὰ νομικὰ ἐν Τουλούζῃ καὶ γενόμενος διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος «Σημαίας», ἐκδιδομένης ἐν Καΐρῳ ἀραβιστί, ἀγγλιστὶ καὶ γαλλιστί, δι᾽ ἧς μετὰ μεγάλης δυνάμεως ὑπεστήριζε τὴν ἀνεξαρτησιαν τῆς Αἰγύπτου. Ἐπεζήτει οὗτος τὴν αὐτονομίαν τῆς χώρας, τὴν κατάργησιν τῆς ἀπολυταρχίας καὶ τὴν ἐγκατάστασιν κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος εἰς αὐτήν, πρὸ παντὸς δὲ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Ἄγγλων. Τὸ κόμμα τῶν ἐθνικοφρόνων, τοῦ ὁποίου τὴν σημασίαν ὑπετίμα ὁ Κρόμερ, ἐξετάθη εἰς ὅλα τὰ κοινωνικὰ στρώματα καὶ παρεῖχε μεγάλας δυσχερείας εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κρόμερ, ὅστις τῷ 1907 ἠναγκάσθη νὰ ὑποβάλῃ παραίτησιν, ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κίτσενερ. Ἡ βουλὴ τῶν Κοινοτήτων πρὸς ἀμοιβὴν τῶν μεγάλων αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν ἐψήφισεν αὐτῷ χορηγίαν 50.000 λιρῶν. Ἐν τῇ βουλῇ τῶν Λόρδων ἐτάχθη μετὰ τῆς συντηρητικῆς μερίδος, ὑπεστήριξε τὴν πολιτικὴν τῆς ἐλευθέρας ἐμπορικῆς συναλλαγῆς καὶ προήδρευσε πλείστων κοινοβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τῆς διὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας τῶν Δαρδανελλίων. Καίτοι γέρων, ἤρξατο δημοσιογραφῶν, ἐδημοσίευε δὲ καθ᾽ ἑβδομάδα κριτικὰς ἀναλύσεις εἰς τὸν «Θεατήν», αἵτινες ἐξετιμήθησαν μεγάλως, πρὸς δὲ συνέγραψε δύο ἔργα, τὴν «Νέαν Αἴγυπτον» εἰς ἣν ἐκθέτει τὴν ἐπελθοῦσαν εἰς αὐτὴν τεραστίαν μεταβολήν, ἥτις ὑπῆρξεν ἀποκλειστικὸν ἔργον αὐτοῦ, καὶ τὸν «Ἀββᾶς Β´» (1915). Θ. Β.

κρομέριος ***βαθμὶς*** *[Γεωλογ.]*. Ἡ τελευταία ἐκ τῶν τεσσάρων βαθμίδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ παλαιοτεταρτογενὴς ὑποδιάπλασις τοῦ καινοζωϊκοῦ ἀθροίσματος στρωμάτων τῆς γῆς. Ἀποτελεῖται ἐκ ποταμιοθαλασσίων στρωμάτων, ἀπαντᾷ δ᾽ ἰδίᾳ εἰς τὰ ΝΔ. τῆς Ἀγγλίας. Ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν ἐκ τοῦ Cromer τοῦ Norfolk τῆς Ἀγγλίας, ὅπου συναντῶνται τὰ στρώματα *Φόρεστ-μπὲντ* (Forest-bed). Ἀποτελοῦν σειρὰν στρωμάτων, συγκεχυμένως ἐπεστρωμένων καὶ συνισταμένων ἐκ πολλαπλῶς ἐναλλασσομένων ἀποθεμάτων ὑδάτων γλυκέων, θαλασσίων καὶ ὑφαλμύρων. Τὰ ἀποθέματα ταῦτα εἶναι ἄργιλλοι, πηλοὶ καὶ ἄμμοι μὲ ἀπολιθώματα φυτικὰ καὶ ζωϊκὰ ὑπερβορείων χωρῶν (*ἰτέα, βετούλη ἢ νᾶνος, ὕπνον κ.τ.λ.*), χάλικες καὶ ἄμμοι μὲ πολυάριθμα λείψανα θηλαστικῶν ζῴων (*ἐλέφαντος* trongotherii, *ἐλέφαντος τοῦ ἀρχαίου, ἐλέφαντος τοῦ μεσημβρινοῦ, ῥινοκερώτων, τρογγονθηρίου, ἱπποποτάμων, ἵππου* stenonis καὶ *ἵππου ἱππευτικοῦ, ἄρκτων, διαφόρων ἐλάφων, λύκων κτλ.*), πηλοὶ καὶ ἄμμοι μὲ διαστρώσεις λιγνιτῶν, μὲ κορμοὺς δένδρων, καρποὺς καὶ κογχύλια γλυκέων ὑδάτων. Γ. Κ. Γ.

Κρόμλεχ (Cromlec, ἐκ τοῦ κελτ. *crom*=κύκλος καὶ *lec'h*=λίθος). Ὄνομα διδόμενον εἰς προϊστορικὰ μεγαλιθικὰ μνημεῖα, ἀποτελούμενα ἀπὸ ὑψηλοὺς ἀκατεργάστους λίθους, ἐμπεπηγμένους εἰς τὴν γῆν εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἐξέχουν αὐτῆς ἱκανὰ μέτρα καὶ νὰ ἀποτελοῦν εἶδος περιστυλίου. Τὰ μνημεῖα ταῦτα εἶναι γενικῶς κυκλικά, ἀλλὰ εὑρίσκονται καὶ εἰς ἄλλα σχήματα, ἀπὸ τῆς ἁπλῆς εὐθείας γραμμῆς μέχρι τῶν μακρῶν ὀφιοειδῶν τειχῶν. Κατ᾽ ἀρχὰς ἀπετέλουν μνημεῖα νεκρικά, περιβάλλοντα τοὺς τάφους, τοὺς τύμβους, τὰ κοιμητήρια κτλ. Κατόπιν ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς περίφραξιν ἱερῶν χώρων καὶ ἀπετέλεσαν ἐνίοτε εἶδος πρωτογόνων ναῶν. Τοιαῦτα μνημεῖα εὑρίσκονται ἀπὸ τῶν Ἰνδιῶν μέχρι τῆς Ἀγγλίας, ἐν Ἀραβίᾳ καὶ ἐν Ἀμερικῇ. Ἐν Εὐρώπῃ ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον, τὴν Γερμανίαν, τὴν Σκανδιναυΐαν κ.τ.λ. Μ. Δ. Β

Κρόμλεχ.

Κρομμυακὸν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἀκρωτήριον *Κορμακίτης* τῆς Κύπρου (βλ. λ. *Κρομμύων ἄκρα*). Σ. Ε. Λ.

Κρομμυδάρα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτηριάζουσα κεφαλὴ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Ταϋγέτου (Μάνης), Α.ΒΑ ἄκρα τῆς χερσονήσου τῆς σχηματιζούσης ἀπὸ Β. τὸν λιμένα Σκουτάρι (ὑψόμ. 520 ποδ., πλάτ. 36° 39′ 40″ Β., μῆκ. 22° 33′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3372: Gulf of Lakonikos). Σ. Ε. Λ.

Κρομμυδαροῦ *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κρεμμυδαροῦ*. Τ. Ε. Λ.

κρομμυδερὴ (ἡ), καὶ ***κρεμμυδερή***· ἰδιωματ., ἔδεσμα ἐκ κρομμύων, τὸ ὁποῖον παρέχεται εἰς τὴν λεχὼ μετὰ τὸν τοκετόν.

Κρομμύδης, ἢ ***Κρομμυδάκης, Ἰωάννης.*** Ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἁγίας Εἰρήνης τῆς ἐπαρχίας Σελίνου (Κρήτης), διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν του καθ᾽ ὅλην τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869. Διέπρεψεν ἰδίως κατὰ τὴν πρώτην μάχην τῆς Καντάνου (17 Αὐγούστου 1866), κατὰ τὴν ἐκεῖθεν φυγὴν τῶν Τούρκων (18 Σεπτεμβρίου 1866) καὶ κατὰ τὴν καταδίωξιν αὐτῶν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ταυρωνίτου τῆς Κισάμου. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν εἰς Σέλινον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ-πασᾶν (Δεκέμβριος 1866), ἐπιπεσὼν εἰς θέσιν Δρακολάκκους κατὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τοῦ ἐχθροῦ, διεσκόρπισεν αὐτήν, φονεύσας καὶ τὸν ἀρχηγόν της Ντουμὰν-ἀγᾶν, καὶ οὕτως ἐπέτρεψεν εἰς τὰ ἐν τῷ χωρίῳ Ἁγία Εἰρήνη γυναικόπαιδα ν᾽ ἀποσυρθῶσιν ἀβλαβῆ εἰς τὰ ὄρη. Ν. ΚΛ.

κρομμύδι (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ *κρομμύου* (βλ. λ.).

Κρομμύδι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος τῆς Ἀν. ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλου (Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς) μεταξὺ Παλαιᾶς Μονεμβασίας καὶ Πόρτο Γέρακα. Τὸ ἀκρωτήριον (πλάτ. 36° 43′ 25″ Β., μῆκ. 23° 05′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) ταυτίζεται πρὸς τὸ Διὸς Σωτῆρος Ἱερόν. (*Παυσ* Λακων. Γ, 23, 10)· ὁ δὲ λιμήν, πρὸς τὸν Διὸς Σωτῆρος λιμένα, ὃν ὁ Πτολεμαῖος (Γ, ιστ´ 10) τοποθετεῖ εἰς τὴν ΝΔ. ἀρχὴν τοῦ Ἀργολικοῦ, μεταξὺ Μινώας λιμένος καὶ Ζάρηκος. Σ. Ε. Λ.

κρομμυδο—, καὶ ***κρεμμυδο—***· θέμα τῆς λ. *κρομμύδι* ὡς πρώτου συνθετικοῦ: *κρομμυδόζουμο*=ὁ χυμὸς τοῦ κρομμύου, *κρομμυδοπλεξάνα* ἢ *—πλεξίδα* (=πλέγμα, ὁρμαθὸς κρομμύων), *κρομμυδόσπορος* (=ὁ ἀπὸ τῶν κρομμύων σπόρος, ἄλλως *μαυρί*), *κρομμυδότσεφλο* ἢ *κρομμυδόφλουδα* (ἡ) (=ὁ φλοιός, οἱ ἐξωτερικοὶ χιτῶνες τοῦ κρομμύου), *κρομμυδόχορτον* (=τὸ ἄγριο φλησκούνι).

κρομμυδύλα (ἡ), καὶ ***κρεμμυδύλα*** δημοτ., ὀσμὴ κρομμύων: «μυρίζεις κρεμμυδύλας».

κρομμυοειδὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κρόμμυον, ὁ ἔχων τὸ σχῆμα τοῦ κρομμύου.

κρόμμυον (τὸ) (Allium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας βολβορρίζους, ποικίλως χρησίμους, πρὸς κόσμον, πρὸς βρῶσιν, ὡς ἀρτύματα, εἰς τὴν φαρμακευτικὴν κλπ. Ἐκ τῶν 250 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Κρόμμυον τὸ ἀμπελόπρασον* (Allium ampeloprasum). Τοῦτο καλλιεργεῖται πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ᾽ ἡμῖν καὶ ἔχει μέγαν βολβόν, ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν πυρήνων (σκελίδων). *Κρόμμυον τὸ ἐρυθρὸν* (Allium roseum), γνωστότατον καὶ παρ᾽ ἡμῖν τὸ κοινῶς ἐν Ζακύνθῳ ἀγριοκρεμμύδι, οὗτινος ὁ βολβὸς λαχανεύεται. *Κρόμμυον τὸ μελανοειδὲς* (Allium atroviolaceum), ὅπερ πιθανῶς εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου κληθὲν *σκορδόπρασον*, καὶ τοῦτο γνωστὸν παρ᾽ ἡμῖν ὡς λαχανικόν. *Κρόμμυον τὸ μέλαν* (Allium nigrum), ἀπαντῶν παρ᾽ ἡμῖν εἰς τὰς Καλάμας, τὰς Κυκλάδας νήσους, τὴν Ζάκυνθον, τὴν Κεφαλληνίαν καὶ τὴν Κρήτην. *Κρόμμυον τὸ νεαπολιτανικὸν* (Allium neapolitanum), οὗ ὁ βολβὸς εἶναι ἐδώδιμος, γνωστὸν δὲ παρ᾽ ἡμῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα ἀγριόπρασο καὶ ἀγριοκρέμμυδο. *Κρόμμυον τὸ πράσον* (Allium porrum), τὸ γνωστότατον τόσον παρ᾽ ἀρχαίοις ὅσον καὶ παρ᾽ ἡμῖν *πράσον*, ὅπερ τινὲς ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐκάλουν κεφαλωτὸν καὶ ἐν Κύπρῳ καλοῦσι κουράθα. Τοῦτο εἶναι πόα διετὴς καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς γονίμους γαίας. Σπείρεται κατὰ τὸν Ἀπρίλιον καὶ μεταφυτεύεται κατὰ τὸν Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον. Φυτά τινα ἐπαναμεταφυτεύονται κατὰ τὸν Δεκέμβριον. Ἄριστα πράσα θεωροῦνται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τὰ τοῦ Ἄργους. *Κρόμμυον τὸ σκορδόπρασον* (**Allium scordoprasum**)· εἶναι ἐπίσης βολβόρριζον καὶ ἔχει μονοπύρηνον βολβόν. Τοῦτο ἐκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου *ὀφιοσκόροδον* ἢ *ἄγριον σκόροδον*. *Κρόμμυον τὸ στρογγύλον* (Allium rotundum), ὅπερ ἐν Κύπρῳ καλεῖται ἀρκόπρασον. *Κρόμμυον τὸ σχοινόπρασον* (Allium schoenoprasum), ὅπερ φέρει μικρὸν βολβὸν παρόμοιον πρὸς τὸν τοῦ λεπτοκαρύου καὶ οὗ τὰ φύλλα λαχανεύονται. *Κρόμμυον τὸ ὑπόδασυ* (Allium subhirsutum), ὅπερ εἶναι γνωστὸν ἐν Ζακύνθῳ, ἔνθα καὶ ἀπαντᾷ συνηθέστερον ὑπὸ τὸ ὄνομα λύκορδα. *Κρόμμυον τὸ χαμαίμωλυ* (Allium chamaemoly), γνωστὸν παρ᾽ ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα καλαμολόγχη.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστότερα εἶναι τὰ κάτωθι:

Κρόμμυον τὸ ἀσκαλώνιον (Allium ascalonicum). Τοῦτο φέρει ἄνθη ἄγονα, παράγει ἐλάχιστον σπόρον καὶ πολλαπλασιάζεται διὰ τῶν βολβῶν του, οἵτινες εἶναι ἐδώδιμοι καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ δύο πυρήνων, οἵτινες ἔχουσι σχῆμα ἐπίμηκες καὶ ἀπολήγουσιν εἰς αἰχμηρὰν κορυφήν. Καλλιεργεῖται εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὸ *ἀσκαλώνιον κρόμμυον* πολλῶν ἀρχαίων συγγραφέων, κατὰ Στράβωνα, κατήγετο ἐκ τῆς χώρας τῶν Ἀσκαλωνειτῶν τῆς Συρίας, ἥτις ἦτο κρομμύων ἀγαθὴ (*Στράβ.* 16, 759).

Κρόμμυον τὸ κοινὸν (Allium cepa). Εἶναι φυτὸν διετὲς καὶ σπανιώτερον πολυετές, ἰθαγενὲς τῆς μέσης Ἀσίας, γνωστὸν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὡς *κρόμμυον* καὶ παρ᾽ ἡμῖν κρεμμύδι ἢ κρομμύδι. Ἦτο γνωστὸν ἐπίσης ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἐκαλλιεργεῖτο ὡς ἀρτυματικὸν καὶ λαχανικόν. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει πολλάκις τοῦτο (Ἰλ. Λ, 630, Ὀδυσ. τ, 233), ὁ δὲ Ἡρόδοτος ὅτι ἐκαλλιεργεῖτο ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Σκυθίᾳ (Β 125, Δ, 17). Ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει πλείστας ποικιλίας τούτου καὶ ὁ Διοσκορίδης ἀναφέρει ὅτι τοῦτο ἐνέχει θεραπευτικὰς ἰδιότητας. Εὐδοκιμεῖ καὶ καλλιεργεῖται πανταχοῦ ὑπὸ 150 καὶ πλέον ποικιλίας. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς ἢ διὰ τῶν βολβιδίων του. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς σπορᾶς του λαμβάνεται τὸ κοκκάριον, κοιν. κοκκάρι ἢ κροκκάρι ἢ κροκκάδι καὶ οἱ ἐκ τούτων προκύπτοντες μικροὶ βολβοὶ φύονται κατὰ τὸν Ὀκτώβριον ἢ Νοέμβριον καὶ παράγουσι τὸ χλωρὰ κρεμμύδια καὶ εἶτα τὰ ξερὰ κρεμμύδια, ποικίλως χρησιμοποιούμενα ἐν τῇ οἰκιακῇ οἰκονομίᾳ. Πλὴν τούτου ὁ βολβὸς χρησιμοποιεῖται ὑπὸ πολλῶν ὡς μαλακτικὸν κατάπλασμα καὶ οἱ ἐξωτερικοὶ φλοιοὶ χρησιμοποιοῦνται ἐνιαχοῦ πρὸς βαφὴν τῶν ᾠῶν, τῆς μετάξης κτλ. Εἰς πολλὰ μέρη τὸ κοκκάριον διατηρεῖται εἰς ὄξος καὶ ἀποτελεῖ εὔγευστον καὶ χωνευτικὸν ὀρεκτικόν, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα βολβοί. Ἡ παραγωγὴ κοκκαρίων χρήζει ἰδίας ὅλως καλλιεργείας. Ἡ Ἑλλὰς παράγει κατ᾽ ἔτος μεγάλας ποσότητας κρομμύων, χρησιμοποιουμένων εἰς τὴν ἐγχώριον κατανάλωσιν καὶ τὴν ἀποστολὴν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἐκλεκτὰ κρόμμυα θεωροῦνται τὰ τῶν Βοιῶν, τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα βατικιώτικα, ὡς καὶ τὰ τῆς Σάμου, σαμιώτικα. Ἐκ τῶν λοιπῶν χωρῶν μεγάλας ποσότητας παράγει ἡ Αἴγυπτος, ἡ Ἱσπανία καὶ ἡ Ἰταλία. Ἡ ὀσμὴ καὶ ἡ

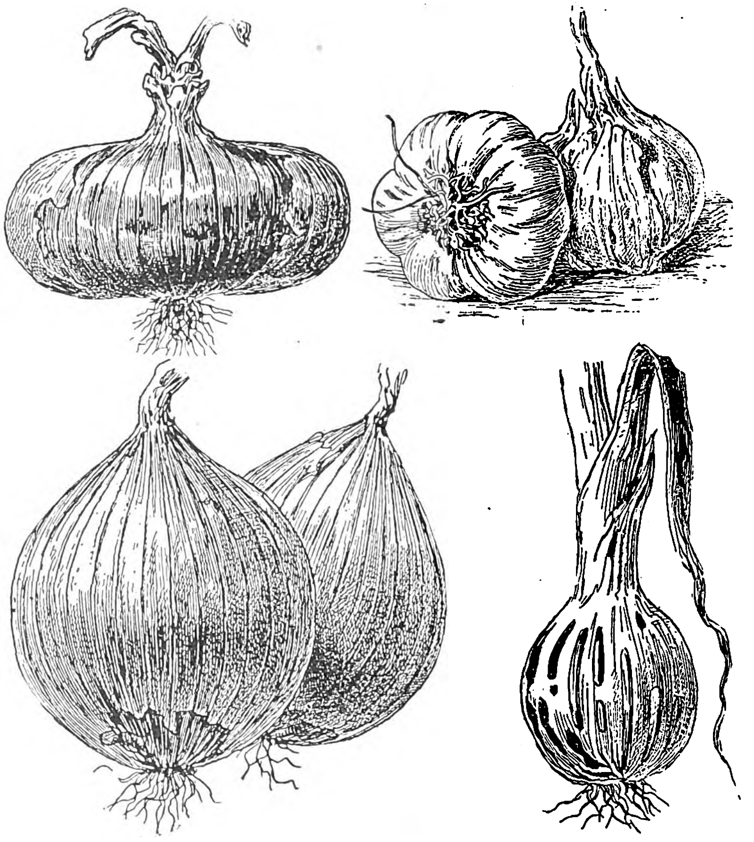

Κρόμμυον.

[1=τὸ ἐρυθρόν· 2=τὸ σκόροδον· 3=τὸ κοινόν· 4=ἄνθραξ τοῦ κρομμύου.]

Digitized by Google

ἰδιάζουσα γεῦσις τοῦ κρομμύου τοῦ κοινοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν αἰθερίων ἐλαίων.

Κρόμμυον τὸ λυσιτανικὸν (Allium lusitanicum). Εἶναι ἰθαγενὲς τῆς δυτικῆς Εὐρώπης και καλλιεργεῖται πολλαχοῦ διὰ τὰ ἐδώδιμα φύλλα του και τοὺς βολβούς του.

Κρόμμυον τὸ σκόροδον (Allium sativum). Εἶναι φυτὸν ποῶδες, πολυετές, βολβόρριζον καὶ γνωστότατον παρὰ τῶν ἀρχαίων ὑπὸ τὸ ὄνομα σκόροδον καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὴν κοινὴν ὀνομασιαν σκόρδο. Ὁ βολβός του ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν πυρήνων. Ἡ ἰδιάζουσα ὀσμὴ καὶ γεῦσις τοῦ φυτοῦ τούτου ὀφείλεται εἰς αἰθέριον ἔλαιον, ὃ ἐνέχει, τὸ σκορδέλαιον. Πατρὶς τούτου θεωρεῖται, ἡ βόρειος, ἀνατολικὴ Ρωσία, ἐκεῖθεν δὲ διεδόθη καὶ καλλιεργεῖται ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι τοῦτο ἐκαλλιεργεῖτο ἐν Σκυθίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ (Β, 125. Δ, 17). Τὸ σκόροδον πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς τῶν πυρήνων τοῦ βολβοῦ του, οἵτινες φυτεύονται κατὰ τὸν Ὀκτώβριον ἢ Νοέμβριον. Κατὰ τὸν Φεβρουάριον γίνεται ἡ συγκομιδὴ τῶν χλωρῶν σκόρδων. καὶ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον τῶν ξηρῶν. Παρ' ἡμῖν θεωροῦνται καλύτερα τὰ σκόροδα τῆς Αἰγίνης καὶ τῆς Λυκοποριᾶς, τῆς Κορινθίας, ἅτινα εἶναι μεγάλα καὶ γλυκέα τὴν γεῦσιν. Ἡ πόα καὶ ὁ βολβὸς τοῦ σκορόδου ἔχουσι δριμεῖαν γεῦσιν καὶ ἡ ὑπέρμετρος χρῆσις τούτων προκαλεῖ καρηβαρίαν, σκορδινισμὸν κατὰ τὸν Ἱπποκράτη Τὸ σκόροδον περιέχει μεγάλην ποσότητα σκορδελαίου, ὅπερ χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακον κατὰ διαφόρων παθήσεων καὶ κατὰ τῆς ταινίας. Παρὰ τῷ λαῷ θεωρεῖται ἀντιβασκανικόν, δι ὃ καὶ λέγεται καὶ «σκόρδα στὰ μάτια σου». Τὸ σκόρδον καταναλίσκεται κατὰ μεγάλας ποσότητας εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ, Ἱσπανίᾳ, νοτίῳ Γαλλίᾳ καὶ παρ' ἡμῖν, νωπὸν (σκορδάκια) ἢ ξηρόν, ἐπίσης ὡς ἀρτυματικὸν διαφόρων φαγητῶν καὶ πρὸς παρασκευὴν τῆς σκοροδάλμης, κοιν. σκορδαλιᾶς καὶ σκορδάρας.

Κρόμμυον τὸ συριγγῶδες (Allium fistulosum). Καλλιεργεῖται σχεδὸν πανταχοῦ διὰ τὰ ἐδώδιμα φύλλα του. Φαίνεται ὅτι κατάγεται ἐκ Ρωσίας.

Ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω εἴδη τρώγονται καὶ ὑπὸ πλείστων κτηνῶν καὶ κατοικιδίων ζῴων, ἀλλ' ἂν καὶ εἶναι ἀβλαβῆ, προσδίδουσιν εἰς τὸ κρέας, τὸ γάλα καὶ τὰ ᾠὰ τῶν καταναλισκόντων ταῦτα ζῴων δυσάρεστον ὀσμήν.

Τὰ κρόμμυα προσβάλλονται ὑπὸ πλείστων ἐπιβλαβῶν ἐντόμων, ὧν κυριώτερα καὶ προξενοῦντα τὰς μεγαλυτέρας καταστροφὰς εἶναι ἡ *πρασοκουρὶς* (Grylotalpa), κοιν. κρεμμυδοφάγος, ὁ *περονόσπορος* (Peronospora) καὶ ἐκ τῶν φυτικῶν ὁ *ἄνθραξ τῶν κρομμύων* (Urocystis cepulae) καὶ ἡ *σκωρία τῶν κρομμύων* (Puccinia parri). Κατὰ τῶν παρασιτικῶν ἐντόμων ἐνδεικνυνται ὡς καταστρεπτικὸν αὐτῶν μέσον ὁ θειοῦχος ἄνθραξ καὶ ἡ λίπανσις τοῦ ἀγροῦ μὲ κόπρον ἀναμεμειγμένην μὲ πετρέλαιον (1—2%) καὶ ἡ ἄρδευσις τῶν φυτῶν δι' ὕδατος ἀναμεμειγμένου μετ' ἀποβρέγματος ριζῶν κυκλαμίδος ἢ ξύλου κουασίας. Κατὰ δὲ τῶν φυτικῶν παρασίτων ἐνδείκνυνται οἱ συχνοὶ ψεκασμοὶ διὰ βορδιγαλλίου πολτοῦ. Δ. Ν. Π.

—*[Ἐμπορ.]* Αἱ μεγαλύτεραι σήμερον παραγωγικαὶ χῶραι τῶν κρομμύων εἶναι ἡ Ἱσπανία, ἡ Πορτογαλία, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Ὁλλανδία καὶ ἡ Γαλλία· καὶ ἐν Ἑλλάδι ὅμως γίνεται ἀρκετὴ καλλιέργεια κρομμύων. Ἐκ τούτων τὰ καλύτερα εἶναι τὰ ἱσπανικά, ὡς ἔχοντα ἠπίαν γεῦσιν καὶ χρησιμοποιούμενα ὡς ἄρτυμα, ὡς λαχανικόν, διὰ τουρσιὰ (pickles) καὶ διὰ σαλάτας, ὅταν εἶναι νέοι βλαστοί. Τὰ αἰγυπτιακὰ κρόμμυα ἐξάγονιαι ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Ἰουνίου, τὰ τῆς Πορτογαλίας ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Ιουλίου, τὰ τῆς Ἱσπανίας ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ ἑπομένου Μαρτίου, τὰ τῆς Ἰταλίας ἀπὸ Δεκεμβρίου μέχρι Φεβρουαρίου καὶ τὰ μικρὰ καὶ εἰδικὰ διὰ τουρσιὰ κρόμμυα τῆς Ὁλλανδίας ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μέχρι Δεκεμβρίου. Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς δακρυρροίας καὶ τὴν εὐκολωτέραν ἀποφλοίωσιν τῶν κρομμύων, διαβρέχονται ταῦτα ἐπὶ 5 λεπτὰ ἐντὸς ζέοντος ὕδατος καὶ κατόπιν ρίπτονται ἐν ψυχρῷ. Α. Μ. Σ.

— **κρομμύου ἄνθραξ.** Νόσος ὀφειλομένη εἰς τὸν μύκητα Urocystis cepulae, ὁ ὁποῖος προσβάλλει ἰδίως ἐν Β. Ἀμερικῇ διάφορα εἴδη τοῦ *κρομμύου*. Κατ' ἀρχὰς ὁ μύκης προσβάλλει τὰ ἐξωτερικὰ φύλλα τοῦ βολβοῦ τοῦ τρυφεροῦ φυτοῦ, κατόπιν δὲ ὁλόκληρον τὸν βολβόν, τὰς ρίζας καὶ τὰ φύλλα, προκαλῶν τὴν ἐμφάνισιν φλυκταινῶν μελανῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνοίγουσαι ἀφίνουν νὰ ἐξέλθῃ ἄφθονος βαθυκάστανος κόνις, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὰ χλαμυδοσπόρια αὐτοῦ. Ἡ νόσος προλαμβάνεται διὰ τῆς ἀπολυμάνσεως τοῦ σπόρου καὶ ἰδίᾳ διὰ τῆς μεταφυτεύσεως τῶν ἐκ σπόρου προερχομένων κρομμύων εἰς ἔδαφος μὴ μεμιασμένον ὑπὸ τῶν σπορίων. Ε. Τ. Ε.

Κρόμμυον, ἡ ***Κρομμυακὸν*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κρομμύων ἄκρα.*

Κρομμύου *ἄκρον* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ἀκρωτήριον *Κορμακίτης* τῆς Κύπρου (βλ. λ. *Κρομμύων ἄκρα*). Σ. Ε. Λ

Κρομμύων *ἄκρα* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χερσονησώδης τῆς Β. πλευρᾶς τῆς Κύπρου προβολή, μεταξὺ τῶν πόλεων Λάπηθος και Σόλοι προέχουσα *(Πτολ* Ε, ιδ, 4 ἔκδ Nobbe). Κατὰ τὸν «Σταδιασμὸν τῆς Μεγάλης θαλάσσης» (310 ὠνομάζετο καὶ *Κρομμυακὸν ἄκρον*. Ὁ Στράβων τέλος (ΙΔ, 682, ἔκδ. Teubner), ὀνομάζων αὐτὸ *Κρομμύου ἄκρον*, τὸ φέρει ἀπέχον τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀνεμουρίου τῆς τραχείας Κιλικίας 350 σταδίους (35 μίλλ.), ἐλάχιστα σφαλείς, ἅτε τῆς ἀποστάσεως ταύτης οὔσης 36 μιλλίων κατὰ τοὺς συγχρόνους ἀγγλ. χάρτας (2158 b: Mediterranean eastern portion). Εἶναι δὲ τοῦτο τὸ (πλάτ. 35°24' 00" Β., μῆκ. 32°55' 45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 2074: Cyprus) σύγχρονον *Κορμακίτης* (βλ. λ.) ἀκρωτήριον. Σ. Ε. Λ.

— **Κρομμύων** *πόλις* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ν. Συρίας παρὰ τὴν Ἀσκάλωνα, ἀναφερομένη ὑπὸ Φιλήμονος ἐν Ἐφήβοις (παρὰ *Στεφ. Βυζαντ.*, ἔκδ. Βερολίν. 386, 14). Τὸ ἐθνικὸν *Κρομμυώνιος*. Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ

κρομμυών, —*ῶνος* (ὁ)· τόπος ὅπου φύονται πολλὰ κρόμμυα, τόπος κατάλληλος πρὸς καλλιέργειαν κρομμύων.

Κρομμυὼν *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη ὀχυρὰ παρὰ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου. Ἀνῆκε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἀρχαίαν Μεγαρίδα καὶ ἔπειτα περιῆλθεν εἰς τοὺς Κορινθίους (*Στρ.* C. 380). Κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος Κρόμμου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομά της. Παρ' αὐτὴν ἐφόνευσεν ὁ Θησεὺς τὴν ὑπερμεγέθη Κρομμυωνίαν σῦν. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον διέτρεξε τὸν κίνδυνον τῆς καταλήψεως (*Θουκ.* Δ'. 42 ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ὅτε οὗτοι ὑπὸ τὸν Νικίαν ἀπεπειράθησαν νὰ καταλάβουν τὴν ὀχυρὰν Σολύγειαν, κατὰ δὲ τὸν Κορινθιακὸν (ὅτε οἱ Κορίνθιοι συνεμάχουν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους) κατελήφθη καὶ ὁ Κρομμυών, ὡς καὶ ἡ παρ' αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τῆς Γερανείας Σιδῶν, ὑπὸ τοῦ Σπαρτιάτου Πραξίτα, ἀνακατελήφθησαν ὅμως μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀμφότεραι ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων Ἰφικράτους (*Ξεν.* Ἑλλ. IV. 5. 19). Ἀπὸ τῆς Κρομμυῶνος ἐκαλεῖτο Κρομμυωνία ἡ περὶ αὐτὴν χώρα. Τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πολίχνης, καλούμενα σήμερον *Κάστρο* ἢ *Τοῖχος*, κεῖνται παρὰ τὸ μικρὸν χωρίον Ἅγιοι Θεόδωροι. ΚΑΨ.

Κρομμυωνία *σῦς* (ἡ ὗς) *[Μυθολ.]*. Ὑπερμεγέθης θῆλυς ἄγριος χοῖρος (κάπραινα), θυγάτηρ τοῦ Τυφῶνος καὶ τῆς Ἐχίδνης καὶ μήτηρ τοῦ Ἐρυμανθίου καὶ Καλυδωνίου κάπρου. Ταύτην λυμαινομένην τὴν μικρὰν πεδιάδα τῆς Κρομμυωνίας χώρας ἐφόνευσεν ὁ Θησεὺς κατὰ τὴν ἐκ Τροιζῆνος εἰς Ἀθήνας πορείαν του. Αὕτη ἐκαλεῖτο καὶ *Κρομμυών*, ὡς ἡ πολίχνη τῆς ὁποίας τοὺς ἀγροὺς ἔφθειρε, καὶ *Φαιά*, ἀπὸ τῆς ἀναθρεψάσης ταύτην μικρὰν ὁμωνύμου γυναικός. Καὶ ὁ φόνος τῆς Κρομμυωνίας συός, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ἆθλοι τοῦ Θησέως, ἀπεικονίζετο ἐπί τινος μετόπης τοῦ λεγομένου Θησείου, ὑπῆρξε δὲ καὶ θέμα διακοσμήσεως πηλίνων ἀγγείων. ΚΑΨ.

κρομόρνη (ἡ). (γαλλ. cromorne, ἰταλ. cormone ἢ cornamuto, γερμ. Krummhorn). Πνευστὸν μουσικὸν ὄργανον μετὰ διπλῆς—ὥσπερ ὁ ὀξύαυλος καὶ ὁ βαρύαυλος— γλωττίδος, περικεκλεισμένης ἐντὸς εἰδικοῦ θαλάμου. Ἡ κρομόρνη εἶχε τὸ σχῆμα λατινικοῦ κεφαλαίου J καὶ ἔκτασιν μὴ ὑπερβαίνουσαν τὴν ἐνάτην. Ὁ ἠχητικὸς σωλὴν ἔφερεν ἓξ ἢ ἑπτὰ ὀπάς, ἑκάστη τῶν ὁποίων καλυπτομένη διὰ τοῦ δακτύλου κατὰ τὸ ἥμισυ ἐβάρυνε τὸν τόνον καθ' ἡμιτόνιον. Ἡ οἰκογένεια τῆς κρομόρνης ἀπετελεῖτο ἐκ τεσσάρων ὀργάνων διαφόρων μεγεθῶν, δηλαδὴ ἐκ τῆς ὀξείας, μέσης, βαρείας καὶ βαθείας κρομόρνης. Τὸ ὄργανον τοῦτο, γνωστὸν ἤδη κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, δύναται νὰ θεωρηθῇ μετὰ τῆς βομβάρδας ὡς ὁ προπάτωρ τοῦ ὀξυαύλου καὶ τοῦ βαρυαύλου. Λίαν διαδεδομένον κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα, σήμερον ἐξέλιπεν ἐντελῶς· ὁ μελαγχολικός του τόνος ἔχει ἐν τούτοις διαιωνισθῆ ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργάνῳ διὰ τῆς συστοιχίας τῆς κορμόνης (cormone) ἢ τῆς φότιγγος (photinx), τῶν 4, 8 ἢ 16 ποδῶν. Εἰς τὴν οἰκογένειαν τῆς κρομόρνης πρέπει νὰ ὑπαχθῇ καὶ ὁ *βραχὺς-βαρύαυλος*, (courtaud), εἶδος μικροῦ βαρυαύλου μετὰ κυρτοῦ, ὡς ὁ τοῦ σαξοφώνου, κώδωνος. Γ. Σ.

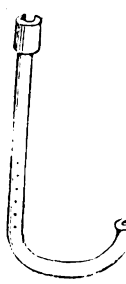

Κρομόρνη

Κρόμπακ (Chrobak), ***Ροδόλφος.*** Γερμανὸς ἰατρός, ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν γυναικολογίαν καὶ ἱστολογιαν. Ἐγεννήθη ἐν Troppau τῆς Σιλεσίας τῷ 1840. Ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1866. Τῷ 1870 ἐγένετο ὑφηγητὴς καὶ τῷ 1879 ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βιέννης. Ἔγραψε: «Περὶ κινητοῦ νεφροῦ καὶ ὑστερίας», «Περὶ στειρώσεως», «Περὶ ἱστολογικῆς ἀνατομικῆς τῆς μήτρας», «Περὶ ἐξεταστικῶν μεθόδων καὶ γυναικολογικῆς θεραπευτικῆς», κλπ. Ο. Ρ.

κρόμπριντς· βλ. ***κρόνπριντς.***

Κρόμπτον (Crompton) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Λαγκάστερ, 4 χλμ. Β. τοῦ Ὄλντχαμ. Τὸ μέγιστον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἀσχολεῖται εἰς τοὺς ἀλευρομύλους καὶ τὰ ἀνθρακωρυχεῖα. Κάτοικοι 14.750. Θ. Ν. Τ.

Κρόμπτον (Crompton), ***Σαμουήλ.*** Ἄγγλος ἐφευρέτης (1753—1827). Τῷ 1779 κατεσκεύασε τὴν πρώτην βαμβακοκλωστικὴν μηχανήν, ἥτις ὠνομάσθη τὸ πρῶτον «τροχὸς τῆς μουσελίνας» βραδύτερον δὲ «βαμβακοτροχὸς» (mule). Ἡ ἐφεύρεσις αὕτη δὲν ὠφέλησε τὸν ἐφευρέτην αὐτῆς, ἀναγκασθέντα νὰ παραδώσῃ ταύτην εἰς τὴν δημοσίαν χρῆσιν καὶ ὠφελήσαντα οὕτω σημαντικώτατα τὴν βιομηχανίαν τοῦ βάμβακος. Λ. Α.

κρόμυον (τὸ) *[Βοτ.]*· βλ. *κρόμμυον.*

Κρομύουσα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη ὀνομασία ἀγνώστου ταυτότητος νήσου τῆς Ἱσπανίας, ἀναφερομένης ὑπὸ τοῦ Ἑκαταίου (*Στεφ. Βυζ.* 386,13). Σ. Ε. Λ

Κρὸν (Crohn), ***Ἰούλιος - Λεοπόλδος - Φρειδερῖκος.*** Φινλανδὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Βίιπορογκ τῷ 1835 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 1891. Καθηγητὴς ὢν τῆς φιννικῆς λογοτεχνίας ἐν Ἑλσιγκφορς, ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν φιννικὴν γλῶσσαν πολλὰ ἔργα συναφῆ πρὸς τὸν κλάδον του: «Ἡ φιννικὴ ποίησις ὑπὸ τὴν σουηδικὴν κατάκτησιν», «Ἱστορία τοῦ φιννικοῦ ψαλτηρίου», «Αἱ Ροῦναι τοῦ Κούλλερβς», «Διηγήσεις ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Φινλανδίας», «Ἱστορία τῆς φιννικῆς λογοτεχνίας» κλπ. Ἡ δραστηριότης του δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς ἱστορικὰς ἐρεύνας· ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Σουόνιο*, ἐδημοσίευσε καὶ ἔργα δημιουργικῆς λογοτεχνίας, ποιήματα καὶ διηγήματα, τὰ ὁποῖα κατέστησαν ἐνωρὶς πολὺ λαοφιλῆ: «Ποιητικὰ ἔργα» «Ἱστορία τῆς Σελήνης» κλπ. Μετέφρασεν εἰς τὴν φιννικὴν τὰ ἔργα τοῦ W. Scott καὶ πολλὰ ποιήματα τοῦ Ρούνεμπεργκ. Ἦτο ἐκ τῶν καλυτέρων μελῶν καὶ γραμματεὺς τῆς ἑταιρείας τῆς φιννικῆς λογοτεχνίας. Ὁ Ἰούλιος Κρὸν ὑπῆρξε θεμελιωτὴς τῶν λαογραφικῶν ἐν Φινλανδίᾳ μελετῶν καὶ ἱδρυτὴς τῆς λεγομένης σήμερον φιννικῆς γεωγραφικῆς μεθόδου

— **Κρὸν** (Krohn), ***Κάρολος-Λεοπόλδος.*** Φινλανδὸς λαογράφος, υἱὸς τοῦ *Ἰουλίου Κρόν*, γεννηθεὶς τῷ 1863 ἐν Ἑλσιγκφορς. Ἐτελειοποίησε τὴν ὑπὸ τοῦ πατρός του θεμελιωθεῖσαν *γεωγραφικήν*, ἐν τῇ λαογραφίᾳ, μέθοδον, ἥτις γεωγραφικῶς κατατάσσουσα καὶ συγκριτικῶς ἐρευνῶσα προσπαθεῖ νὰ ἀνεύρῃ τὴν πατρίδα ἑνὸς ἑκάστου ᾄσματος καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἐξαπλώσεως αὐτοῦ, καὶ ἐφήρμοσε ταύτην καὶ εἰς τὰ παραμύθια. Ἔργα: «Θρῦλοι ζῴων» (1886), «Θρῦλοι βασιλέων» (1893), «Ἄρκτος καὶ ἀλώπηξ» (1888), «Ἄνθρωπος καὶ ἀλώπηξ» (1891), «Σπουδαὶ ἐπὶ τῆς Καλεβάλας» (1924), «Ἡ λαογραφικὴ μέθοδος ἐργασίας» (1926) κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ 1898 εἶναι καθηγητὴς ἐν Ἑλσιγκφορς, ἐκδίδει δὲ μετ' ἄλλων τὸ περιοδικὸν «Finnish-ugrische Forschungen» (ἀπὸ τοῦ 1901) καὶ τὸ «Folklore Fellows Communications» (ἀπὸ τοῦ 1907), σειρὰν σπουδαιοτάτην λαογραφικῶν μελετῶν. Θ. Π.

Κρόνακα (Cronaca), ***Σίμων - Πολλαγιουόλο*** Φλωρεντῖνος ἀρχιτέκτων (1454—1508), τὸν ὁποῖον χαρακτηρίζουν ὡς ἐκπρόσωπον τῆς τελευταίας περιόδου τῆς Ἀναγεννήσεως. Εἶναι ἰδιαιτέρως γνωστὸς διὰ τὴν συμβολήν του εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ παλατίου Στρότζι τῆς Φλωρεντίας καὶ διὰ τὸν ὡραῖον θριγκόν, τὸν ὁποῖον ἐτοποθέτησεν ἐν αὐτῷ, ἀντίγραφον ὑπὸ μεγέθυνσιν ἀρχαίου ρωμαϊκοῦ τεμαχίου. Ἦτο ἡ πρώτη φορὰ καθ' ἣν ἐχρησιμοποιοῦντο αὐτούσιοι, ἄνευ μετασχηματισμοῦ, ἀρχαῖοι τύποι εἰς τοὺς νέους ρυθμούς, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τοῦ νεωτερισμοῦ τούτου ἐκρίθη θαυμάσιον. Ὁ Κρόνακα ᾠκοδόμησεν ἐπίσης τὸ παλάτιον Γκουαντάνι καὶ τὸν ἐξοχικὸν ναὸν τοῦ San Francesco al Monte μὲ μίαν θαυμασίαν ἁπλότητα ἀναλογιῶν, τὴν ὁποίαν ἰδιαιτέρως ἐπῄνεσεν ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος. Ἕτερον ἔργον του εἶναι (1495) ἡ μεγάλη αἴθουσα τῶν Πεντακοσίων εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον τοῦ Παλαιοῦ Ἀνακτόρου, ἡ κατασκευασθεῖσα διὰ τὰς συνεδριάσεις τοῦ συμβουλίου μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τῶν Μεδίκων.

Εἰς τὸν Κρόνακα ἀποδίδονται περιέργως τὰ σχέδια τῆς προσόψεως τοῦ ναοῦ τοῦ Σάντα-Κρότσε, κτισθείσης μόλις κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἥτις, ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἄλλα γνωστὰ ἔργα του, ἐμφανίζει πολλὴν προσπάθειαν ἐπιδείξεως καὶ κρίνεται ἀνεπιτυχὴς ἐν τῷ συνόλῳ της. Γ. Ζ.

κροναρτιοειδῆ (τὰ) (Cronartiaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βασιδιομυκήτων*, περιλαμβάνουσα μικρότατα κρυπτο-

Digitized by Google

γαμικὰ φυτά, ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ διαφόρων φυτῶν καὶ ἰδίως δένδρων δασικῶν. Δ. Ν. Π.

κρονάρτιον (τὸ) (Cronartium) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *κροναρτιοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ παρασιτικῶς ζῶντα ἐπὶ διαφόρων δασικῶν δένδρων καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν κωνοφόρων. Δ. Ν. Π.

Κρόναχ (Kronach) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βαυαρίᾳ. Κάτ. 6.500. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν γαιανθρακωρυχεῖα. Εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα ἐργοστάσια πορσελλάνης, σοκολάτας, μηχανουργεῖα, ξυλουργεῖα κτλ. Μ. Δ. Β.

Κρόνεκ (Cronegk), ***Ἰωάννης-Φρειδερῖκος βαρῶνος φὸν*** —. Γερμανὸς ποιητὴς (1731—1757). Ἡ βραβευθεῖσα τραγῳδία του «Κόδρος» (1757) καταδεικνύει, ἐν τῇ διαιρέσει τοῦ ἔργου, τῇ διαγραφῇ τῶν χαρακτήρων καὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ στίχου, τὴν ἐπίδρασιν τῆς γαλλικῆς τέχνης. Τὸ ἡμιτελὲς δρᾶμά του «Ὄλιντ καὶ Σωφρονία» (τὸ ὁποῖον κατόπιν συνεπληρώθη ὑπὸ τοῦ Ρόσμαν) ἔτυχεν ἐν τῇ «Ἀμβουργιακῇ Δραματουργίᾳ» τοῦ Λέσιγγ δριμείας, πλὴν ὅμως δικαίας, κριτικῆς. Ἔγραψε πρὸς τούτοις κωμῳδίας, σχολικὰ ποιήματα, ἐπιγράμματα καὶ ἐκκλησιαστικὰ ᾄσματα. Γ. Ε. Κ.

Κρόνεκκερ (Cronecker), ***Λεοπόλδος***. Γερμανὸς μαθηματικός, γεννηθεὶς ἐν Λίγκνιτζ τῆς Σιλεσίας τῷ 1823 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1891 ἐν Βερολίνῳ. Ἐφοίτησεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Βόννης, τοῦ Βερολίνου, τοῦ Μπρεσλάου, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1845, ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου τῷ 1860, ἐδίδαξεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης ἀπὸ τοῦ 1861 ὡς ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ τῷ 1883 ἐγένετο τακτικός. Ἀπὸ τοῦ 1868 ἦτο ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων. Τὰ ἔργα του ἀναφέρονται εἰς πλεῖστα προβλήματα τῆς ἀριθμητικῆς, τῆς καθαρᾶς ἀλγέβρας, τῆς ἀνωτάτης ἀναλύσεως, τῆς μαθηματικῆς φυσικῆς καὶ εἰδικῶς εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἀριθμῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπετέλεσεν ἐπιτυχεῖς ἐφαρμογὰς τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἐλλειπτικῶν λειτουργιῶν. Ἔργα του: «Grundrüge einer arithmetischen Theorie der algebraischen Groessen», «De unitatibus complexis» (Berlin 1882), «Über den Zahlbegrift» (Leipzig 1887). Τὰ λοιπὰ ἔργα του, ἑκατὸν περίπου τὸν ἀριθμόν, εἶναι ἐγκατεσπαρμένα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ συλλογάς, ὅπως τὰ «Monatsberichte» τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου, τὰ «Comptes rendus de l'Académie des Sciences de Paris», τὰ «Annales de l École normale supérieure de Paris» κλπ. Κατάλογος αὐτῶν εὑρίσκεται εἰς τοὺς γ', η' καὶ ι' τόμους τοῦ «Catalogue of scientific papers» τῆς Βασιλικῆς ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου. Θ. Π.

—**Κρόνεκκερ** (Kronecker), ***Οὖγος***. Ἑλβετὸς φυσιολόγος ἐκ Βέρνης, γεννηθεὶς τῷ 1839. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀϊδελβέργῃ καὶ Βερολίνῳ, ἀσχοληθεὶς μὲ φυσιολογικὰς ἐρεύνας, ἃς ἐπηκολούθησεν ἡ ἐναίσιμος αὐτοῦ διατριβὴ ὑπὸ τὸν τίτλον «De ratione qua musculorum de fatigatio ex labore eorum pendeat» (Βερολῖνον 1863). Διετέλεσε βοηθὸς τοῦ Traube, ἀσχολούμενος ἅμα μὲ φυσιολογικὰς ἐρεύνας εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ W. Kühne. Τῷ 1868 ἠκολούθησεν εἰς τὸ Φυσιολογικὸν ἰνστιτοῦτον τῆς Λειψίας ὑπὸ τὸν C. Ludwig τὰς μυολογικὰς αὐτοῦ ἐργασίας. Τῷ 1872 ἐγένετο αὐτόθι ὑφηγητής, τῷ 1875 ἔκτακτος καθηγητής, τῷ 1877 διευθυντὴς τοῦ φυσιολογικοῦ ἰνστιτούτου Βερολίνου, καὶ τέλος, τῷ 1885, τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας ἐν Βέρνῃ. Ἐδημοσίευσε σειρὰν εἰδικῶν μονογραφιῶν ἐπὶ τῶν διαφόρων κεφαλαίων τῆς φυσιολογίας, ὡς τῆς ἐρεθισιμότητος καὶ δυναμικότητος τῆς καρδίας, αὐτονόμου κινητικότητος τῶν μυῶν, τῶν νόμων τῶν ἀνακλαστικῶν φαινομένων, τῆς ἐννευρώσεως τῆς ἀναπνοῆς κλπ. Ο. Ρ.

Κρόνεμαν (Krohnemann), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς ἀλχημιστής, ὅστις ἔζη κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Περιέτρεχε τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Γερμανίας ἐκτελῶν δημοσίᾳ πειράματα μεταμορφώσεως καὶ δι' ἐπιδεξίων ταχυδακτυλουργιῶν ἐξεμεταλλεύετο τὴν ἀφέλειαν καὶ εὐπιστίαν τοῦ λαοῦ καὶ ἐνίων εὐγενῶν. Τῷ 1686 προσεκλήθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μαργράβου Γεωργίου Γουλιέλμου τοῦ Μπάϊρόϋτ, διὰ νὰ κάμῃ τὰ πειράματά του ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος. Κατ' ἀρχὰς κατώρθωσε νὰ τὸν ἐξαπατήσῃ, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὡμολόγησεν ὅτι ὁ χρυσὸς τὸν ὁποῖον ἰσχυρίζετο ὅτι κατεσκεύασεν ἦτο ψευδής, καὶ ἀπηγχονίσθη διὰ τοῦτο κατὰ διαταγὴν τοῦ μαργράβου.

Κρόνενμπεργ (Kronenberg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας καὶ ἐν τῷ νομῷ τῆς Ντύσσελντορφ. Κάτ. 15.000. Εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα ἐπαγγελματικὴν σχολὴν καὶ ἐργοστάσια μηχανημάτων ἐκ σιδήρου καὶ χάλυβος. Μ. Δ. Β.

Κρόνζε (Cronje), ***Πέτρος***. Νοτιοαφρικανὸς στρατηγὸς (βλ. λ. ***Κρόνιε***).

Κρόνια. Ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ Κρόνου (βλ. λ. *Κρόνος*). ΚΑΨ.

Κρονιὰς (ἐνν. *ἡμέρα* καὶ ἐν τῷ πληθ. *Κρονιάδες* =Saturnalia) *['Αρχ.]*. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ἐκαλεῖτο οὕτως ἡ ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τοῦ Κρόνου. Γ. Ι. Κ.

Κρονίδης (ὁ) *['Αρχ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Διὸς ἀπὸ τοῦ πατρός του Κρόνου· ἀνάλογοι καὶ αἱ ἐπικλήσεις *κρονικός, κρόνιος, κρονίων*, κλπ. Ἅπαντα τὰ ἐπίθετα ταῦτα ἐσήμαινον καὶ τὸν γέροντα, τὸν πολυετῆ, τὸν ἀπηρχαιωμένον, τὸν διαρκῶς ἐπαναλαμβανόμενον. —Π.

Κρόνιε (Cronje), ***Πέτρος-Ἀρνόλδος***. Νοτιοαφρικανὸς στρατηγὸς (1835—1911). Ἔλαβε τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν Ἄγγλων κατὰ τὸν Ἀγγλοβοερικὸν πόλεμον τοῦ 1878, διακριθείς. Τῷ 1896 ἠχμαλώτισε τὸ ἀγγλικὸν ἀπόσπασμα ὑπὸ τὸν Τζαίημσον, ὅπερ εἶχεν εἰσβάλει εἰς τὸ Τράνσβααλ. Κατὰ τὸν νέον Ἀγγλοβοερικὸν πόλεμον τοῦ 1899 ἐξελέγη ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Ὀράγγης καὶ κατ' ἀρχὰς κατώρθωσε νὰ νικήσῃ ἐπανειλημμένως τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα, ἀλλὰ τῷ 1900 ἐκυκλώθη ὑπὸ τοῦ Ρόμπερτς καὶ Κίτσενερ, διαφυγὼν ὅμως ὑπεχώρησε πρὸς τὸν ποταμὸν Κίμπερλα, ὅπου μετὰ ὀκταήμερον ἀγῶνα ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ τὴν 26 Φεβρουαρίου 1900. Οἱ Ἄγγλοι ἐκράτησαν αὐτὸν αἰχμάλωτον εἰς τὴν Ἁγίαν Ἑλένην μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου. Μ. Δ. Β.

κρονικὸς (ὁ)· ὁ ἀνήκων εἰς τὸν Κρόνον· κρονικὸς ἀστὴρ (ὁ πλανήτης Κρόνος)· ‖ ὁ πολυετής, ὁ ἐσχατόγηρως, ξεκουτιάρης, κρονόληρος.

Κρόνιον *['Αρχ.]*. Ἱερὸν τοῦ Κρόνου (λατ. aedes Saturni). Τοιαῦτα ἱερὰ ὑπῆρχον παντοῦ, ὅπου ἐλατρεύετο ὁ *Κρόνος* (βλ. λ.).

— **Κρόνιον** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λόφος ἐν Ὀλυμπίᾳ ὕψους 122.70 μ., κείμενος βορείως τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διός. Ὁ λόφος οὗτος καλεῖται *Κρόνιον ὄρος* ἢ ἁπλῶς *Κρόνιον*, ὑπὸ δὲ τοῦ Πινδάρου καὶ *Κρόνιος ὄχθος, Κρόνιος λόφος, Κρόνιος πάγος*, ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα, κατὰ μὲν τὸν Πίνδαρον, ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ὀλυμπιακοῦ ἀγῶνος, κατ' ἄλλην δὲ παράδοσιν ὑπὸ τοῦ Κρόνου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν γιγαντομαχίαν κατέφυγεν εἰς τὸν λόφον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος πρότερον ἐκαλεῖτο Κτοῦρος. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης, ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς, ἐτελεῖτο κατὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν θυσία εἰς τὸν Κρόνον, ἄγνωστον ὅμως εἶναι ἂν ὑπῆρχε καὶ βωμὸς ἢ ἱερόν τι τοῦ Κρόνου ἐπ' αὐτῆς, διότι ὑπ' οὐδενὸς ἀναφέρεταί τι τοιοῦτον, οὐδὲ καὶ σῴζεται ἴχνος τι ἀρχαιότητος ἐπ' αὐτοῦ.

— **Κρόνιον *πέλαγος*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Τὸ ὄνομα τοῦ Κρόνου ἔδωσαν οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὰς μεμακρυσμένας θαλάσσας τὰς εὑρισκομένας κατὰ τὰ δυτικὰ καὶ βορειοδυτικά, διότι ἐπίστευον ὅτι εἴς τι μέρος τῶν θαλασσῶν ἐκείνων εἶχε καταφύγει ὁ Κρόνος μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ κράτους του ὑπὸ τοῦ Διὸς καὶ ὅτι ἐκεῖ ἦτο δεσμευμένος ἢ ὕπνωττε διαρκῶς. Ἐφ' ὅσον δ' ἡ γνῶσις περὶ τῶν θαλασσῶν ἐκείνων ἐπεξετείνετο, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ὁ τόπος διαμονῆς τοῦ Κρόνου μετετίθετο δυτικώτερον καὶ βορειότερον. Οὕτως, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς Κρόνιον πέλαγος ἐκαλεῖτο ἡ Ἀδριατικὴ θάλασσα, βραδύτερον ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν, ἀκόμη δὲ βραδύτερον εἰς τὴν θάλασσαν τὴν εὑρισκομένην βορειοδυτικῶς τῶν Βρεττανικῶν νήσων. Εἰς μίαν νῆσον εὑρισκομένην εἰς τὸ Κρόνιον πέλαγος ἐκεῖνο, κατὰ τὸν Πλούταρχον, εὑρίσκετο ἐν ὑπνώσει ὁ Κρόνος. Γ. Ι. Κ.

Κρόνιος (ὁ) *['Αρχ.]*. —1) Πατρωνυμικὴ ἐπίκλησις τοῦ Διὸς ἀπὸ τοῦ πατρός του Κρόνου, ἄλλως *Κρονίδης*. —2) Μὴν παρ' ἀρχαίοις, γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κρονιὼν* (βλ. λ.). Π. Ν. Π.

— **κρόνιος *στίχος*** (Saturnius versus) *[Μετρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ παλαιᾷ λατινικῇ μετρικῇ ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸς στίχος τῶν Ρωμαίων καθ' ὑπαινιγμὸν πρὸς τὸν ἐπὶ τοῦ Κρόνου (Saturnus) θρυλούμενον χρυσοῦν αἰῶνα. Σύγκειται δ' ὁ κρόνιος στίχος ἐκ δύο τριποδιῶν, ἰαμβικῆς τῆς πρώτης καὶ τροχαϊκῆς τῆς δευτέρας, συχνὴ δ' ἐν αὐτῷ εἶναι ἡ καλουμένη alliteratio, καθ' ἣν ἐν τῷ αὐτῷ στίχῳ δύο ἢ πλειότεραι λέξεις ἄρχονται ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ γράμματος ἢ ἀπὸ τῶν αὐτῶν γραμμάτων. Συμπίπτει δ' ἡ τομὴ ἐν τῷ τοιούτῳ στίχῳ μετὰ τὴν ἕκτην ἢ ἑβδόμην συλλαβήν. Τοιοῦτοι κρόνιοι στίχοι εἶναι λ.χ. τοῦ ποιητοῦ Τίτου Λιβίου Ἀνδρονίκου, οἷος ὁ πρῶτος τῆς ὑπ' αὐτοῦ μεταφράσεως τῆς «Ὀδυσσείας»:

Virum mihi, Camena, | insece versutum,

ὡς καὶ ὁ πρῶτος στίχος τοῦ εἰς τὴν Ἥραν ὕμνου του:

Sancta puer Saturni | filia regina. Ε. Γ. Π.

Κρόνιος. Φιλόσοφος τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων (πιθανῶς τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος), εἷς ἐκ τῶν κυριωτάτων ἀντιπροσώπων τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐξελίξεώς της εἰς τὸν νεοπλατωνισμόν. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Κρονίου ἦτο μεῖγμα πυθαγορείου καὶ πλατωνικῆς, καίτοι αὐτὸς ἔλεγεν ὅτι ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Πλάτωνος. Ὁ Κρόνιος ἔγραψε, πλὴν ἄλλων, «Περὶ παλιγγενεσίας» (τοῦ ὁποίου περιεχόμενον ἦτο ἡ μετεμψύχωσις), ὑπόμνημα εἰς τὴν «Πολιτείαν» τοῦ Πλάτωνος καὶ ὑπόμνημα εἰς τὴν ὁμηρικὴν περιγραφὴν τοῦ ἄντρου τῶν νυμφῶν. Οἱ νεοπλατωνικοὶ φιλόσοφοι τῶν μετὰ Χριστὸν χρόνων ἀπέδιδον μεγάλην σημασίαν εἰς τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Κρονίου· ὁ Φίλων μάλιστα καὶ ὁ Ὠριγένης ἐκ τῶν συγγραμμάτων τούτου (καὶ τῶν τοῦ Νουμηνίου) πολλὰ ἐδιδάχθησαν. Γ. Ι. Κ.

Κρονίων (ὁ) *['Αρχ.]*. Πατρωνυμικὴ ἐπίκλησις τοῦ Διός, υἱοῦ τοῦ Κρόνου (βλ. καὶ λ. *Κρονίδης*).

Κρονιὼν *['Αρχ.]*. Μὴν παρ' ἀρχαίοις, ἰδιαζόντως ἀπαντῶν εἰς τὰ μηνολόγια ἰονικῶν πόλεων, ὡς ἡ Μαγνησία ἐπὶ Μαιάνδρῳ, Μινώα τῆς Ἀμοργοῦ, Νάξος, Νότιον, Πέρινθος, Σάμος, κ. ἄ. Πιθανώτατα ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τῆς κατ' αὐτὴν τελουμένης ἑορτῆς τῶν Κρονίων. Παρὰ Πλουτάρχῳ ἀπαντᾷ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κρόνιος*, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν ἀττικὸν Ἑκατομβαιῶνα, ἐν Σάμῳ καὶ Περίνθῳ ἀντεστοίχει πρὸς τὸν Σκιροφοριῶνα (Ἰούνιον — Ἰούλιον), ἐν ἐπιγραφῇ δὲ τῆς Μαγνησίας ἦτο πιθανῶς μὴν τοῦ φθινοπώρου. Π. Ν. Π.

κρονόληρος (ὁ)· γέρων ληρῶν, φλύαρος καὶ μωρὸς γέρων (ἐκ τῆς λ. *κρόνος*, δηλούσης τὸν παλαιότατον).

Κρόνομπεργκ, ἡ ***Βαίξιε*** (Kronoberg ἢ Växjö *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς Σουηδίας, ἔχουσα ἔκτασιν 9910 τ. χλμ. καὶ 157.095 κατ. Εἶναι χώρα χθαμαλή, διαιρουμένη ὑπὸ μικρῶν ποταμῶν καὶ πλήρης λιμνῶν, συνολικῆς ἐκτάσεως 1000 τ. χλμ., ὧν αἱ μεγαλύτεραι εἶναι ἡ Ἄσνεν, ἡ Μέκκελν καὶ ἡ Χέλμα. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ Βαίξιε. Μ. Δ. Β.

Κρόνος *[Μυθολ.]*. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων θεῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας. Ἦτο ὁ νεώτατος τῶν Τιτάνων, υἱῶν τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γαίας (κατ' ἄλλον μῦθον τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Τηθύος) καὶ ὁ συνεχιστὴς τῆς δημιουργίας ἐν τῷ κόσμῳ, ὅτε ἀποτόμως διέκοψε ταύτην ὁ πατήρ του. Ὁπλισθεὶς ὑπὸ τῆς μητρός του, ἀγανακτούσης διότι τὰ ἐξ αὐτῆς γεννώμενα τέκνα ὁ πατήρ των Οὐρανός, μὴ θέλων νὰ συνεχίσῃ τὴν δημιουργίαν, ἐκρήμνιζεν εἰς τὸν Τάρταρον (ἐβύθιζεν εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς) δι' ἀδαμαντίνης ἅρπης (δρεπάνου) καὶ ἔχων συμμάχους τοὺς ἀδελφούς του,

Ὁ Κρόνος δεχόμενος ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς Ρέας ἐσπαργανωμένον λίθον.
[Ἀνάγλυφον ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Καπιτωλίου.]

κατέβαλε τὸν πατέρα του καὶ ἀπέκοψε τὰ μέλη τῆς ἀνδρικότητος αὐτοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων, ριφθέντων εἰς τὴν θάλασσαν, ἐγεννήθη ἡ Ἀφροδίτη, ἐνῷ ἐκ τοῦ χυθέντος κατὰ τὴν ἀποκοπὴν τῶν αἵματος ἐδημιουργοῦντο αἱ Ἐρινύες. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κρόνου, ἥτις εἶναι ἡ δευτέρα φάσις τῆς δημιουργίας, γεννῶνται πλάσματα ἀνήκοντα εἰς τὴν ἠθικὴν τάξιν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ πλάσματα τῆς βασιλείας τοῦ Οὐρανοῦ (Κύκλωπας, Τιτᾶνας), ἅτινα εἶναι ἄγριαι φυσικαὶ δυνάμεις. Οὕτως, ἐπ' αὐτοῦ ἡ Νὺξ ἐγέννησε τὸν Θάνατον, τὸν Ὕπνον, τὰς Μοίρας, τὴν Νέμεσιν, τὴν Ἔριν, καὶ αὕτη τὸν Πόνον, τὰς Μάχας, τὸν Ὅρκον κ.ο.κ. Παρὰ τὴν ἐμφάνισιν ὅμως τῆς ἰδέας τῆς ἠθικότητος καὶ τὴν γεννηθεῖσαν ἐλπίδα τῆς ὁμαλῆς ἐξελίξεως τῶν τοῦ κόσμου ἐπὶ τὰ βελτίω, αἴφνης τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας σταματᾷ καὶ πάλιν, διότι ὁ Κρόνος ἐπαναλαμβάνει τὸ φθοροποιὸν ἔργον τοῦ πατρός του, καταπίνων τὰ ἐκ τῆς ἀδελφῆς καὶ συζύγου του Ρέας γεννώμενα ἑκάστοτε τέκνα του. Οὕτως εἶχε καταπίει τὴν πρώτην γεννηθεῖσαν Ἑστίαν, καὶ μετ' αὐτὴν τὴν Δήμητρα, τὴν Ἥραν, τὸν Πλούτωνα καὶ τὸν Ποσειδῶνα, ὅτε, ἀγανακτήσασα διὰ τὴν ὠμότητά του, ἡ Ρέα ἔδωκεν εἰς αὐτὸν νὰ καταπίῃ ἀντὶ τοῦ νεογεννήτου ἕκτου τέκνου των, τοῦ Διός, λίθον ἐσπαργανωμένον, τὸ δὲ βρέφος παρέδωκεν εἰς τοὺς Κούρητας καὶ τὰς Νύμφας Ἀδράστειαν καὶ Ἴδην πρὸς φύλαξιν καὶ διατροφήν. Ὁ διαφυγὼν τὴν ἀδηφαγίαν τοῦ πατρός του Ζεύς, ἀνδρωθείς, ἐξηνάγκασε τὸν Κρόνον νὰ καταπίῃ φάρμακον, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἡ Μῆτις, καὶ νὰ ἐξεμέσῃ οὕτω τὸν λίθον κατὰ πρῶτον, ὅστις ἐστήθη πρὸς λατρείαν εἰς τοὺς Δελφούς, καὶ ἔπειτα τοὺς καταποθέντας ἀδελφούς του, διὰ τῆς βοηθείας τῶν ὁποίων, ὡς καὶ διὰ

Digitized by Google

τῆς βοηθείας τῶν Κυκλώπων, κατέβαλε, μετὰ δεκαετῆ ἀγῶνα, τὸν Κρόνον καὶ τοὺς βοηθοῦντας αὐτὸν ἀδελφούς του Τιτᾶνας, ἐπαληθεύσας ὅσα ἐθεσπιῴδουν Γῆ καὶ Οὐρανός, λέγοντες ὅτι θὰ στερηθῇ τῆς ἐξουσίας του ὁ Κρόνος ὑπό τινος τῶν υἱῶν του (ὁ χρησμὸς οὗτος μάλιστα ἦτο ἡ αἰτία, κατ' ἄλλον μῦθον, τῆς ὑπὸ τοῦ Κρόνου ἐξαφανίσεως τῶν τέκνων του). Νικηθεὶς καὶ ἐκθρονισθεὶς «τέχνῃσι βίηφί τε παιδὸς ἑοῖο» ὁ Κρόνος, ἐκρημνίσθη καὶ ἐδέθη δι' ἁλύσεως ὑπὸ τοῦ Διὸς εἰς τὰ ἔσχατα θεμέλια τοῦ σύμπαντος, «γαίης νέρθε καὶ ἀτρυγέτοιο θαλάσσης» (*Ὁμ. Ἰλ.* Ξ. 203). Καὶ οὕτω τὴν βασιλείαν τοῦ Κρόνου διεδέχθη ἡ βασιλεία τοῦ Διός, τοῦ θεοῦ τῆς τάξεως καὶ τῆς ἁρμονίας ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς ἐκείνη εἶχε διαδεχθῆ τὴν βασιλείαν τοῦ Οὐρανοῦ.

Οἱ εἰρημένοι μῦθοι φαίνεται ὅτι ἐπλάσθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων διὰ νὰ ἑρμηνευθῇ πῶς ἐπεκράτησεν ἡ λατρεία τοῦ Διὸς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, ἐνῷ, ὡς ἐγνώριζον οὗτοι ἐξ ἀρχαιοτάτων παραδόσεων, πρὸ αὐτοῦ ἐλατρεύοντο ὁ Οὐρανὸς καὶ ἡ Γῆ, τὸ ἀρχέγονον ζεῦγος, τὸ δημιουργῆσαν πάντα τὰ ὄντα, καὶ ὁ Κρόνος. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς λατρείας τοῦ Διὸς δὲν εἶχεν ἐκλείψει καὶ ἡ λατρεία τοῦ Κρόνου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, ἔπλασαν οὗτοι τοὺς θεοὺς τούτους καὶ συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλους. Εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν μύθων τοῦ Κρόνου ἠσχολήθησαν ἀρχαῖοι καὶ νέοι ἑρμηνευταὶ τῶν μύθων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας, πολλὰς καὶ ποικίλας ἐξενεγκόντες γνώμας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπεκράτησαν αἱ ἑξῆς ἰδίως: ὅτι ὁ Κρόνος, ξένος πιθανώτατα θεὸς (εἶχε πλείστας ὁμοιότητας πρὸς τὸν φοινικικὸν Μολόχ), ἦτο ἡ προσωποποίησις τοῦ χρόνου, ὅστις κατέπινε τὰ συμβάντα τοῦ παρελθόντος, ἐξαφανίζων αὐτὰ ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν ἀνθρώπων, μέχρι τῶν χρόνων κατὰ τοὺς ὁποίους ἤρχισεν ἡ ἀναγραφή των καὶ κατ' ἀκολουθίαν διατήρησίς των ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἀνθρώπων, ἢ ὅτι ἦτο ὁ κρυπτόμενος διὰ τῆς σπορᾶς εἰς τὴν γῆν σῖτος καὶ ἀναφαινόμενος πάλιν. Ἡ δευτέρα γνώμη ἐκυριάρχησε καὶ τῆς πρώτης, διότι ἐκ τῶν κατὰ τὰς πρὸς τιμήν του τελουμένας ἑορτὰς (τὰ Κρόνια) ἐθίμων, ἐξάγεται ὅτι ὁ θεὸς οὗτος ἦτο θεὸς τοῦ θερισμοῦ τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ προστάτης τῶν γεωργῶν, ἀποστέλλων εἰς αὐτοὺς εὐνοϊκὸν διὰ τὴν σποράν καιρόν. Πρὸς τὸν γεωργικὸν τοῦτον θεὸν φαίνεται, ὅτι εἰς παναρχαιοτάτους χρόνους ἐτελεῖτο καὶ ἀνθρωποθυσία, κατ' ἀνατολικὸν ἔθος, θυσιαζομένου τοῦ πρώτου τέκνου τῆς οἰκογενείας πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς εὐνοίας τοῦ θεοῦ διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν λοιπῶν μελῶν αὐτῆς. Πάντως ἦτο ὁ ἀρχαιότερος ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Ἑλλάδι θεός, τοῦ ὁποίου ἡ λατρεία, ὡς καὶ ἡ τῶν συλλατρευομένων Τιτάνων, ἐξετοπίσθη διὰ τῆς λατρείας νεωτέρου θεοῦ, τοῦ Διός, κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους.

Λατρεία. Ὁ Κρόνος δὲν ἔπαυσε λατρευόμενος πολλαχοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ μετὰ τὴν κατίσχυσιν τῆς λατρείας τοῦ Διὸς καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις ἐλατρεύετο ἐντὸς τοῦ καταμέστου ἐξ ἀνδριάντων περιβόλου τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἔνθα ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ῥέας (*Παυσ.* I. 18. 7) καὶ ἐτελεῖτο ἑορτὴ πρὸς τιμήν του, τὰ *Κρόνια*, ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἱδρυθεῖσα, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Κέκροπος, ὅστις ἐλέγετο ὅτι ἦτο καὶ ὁ εἰσηγητὴς τῆς λατρείας του εἰς τὴν Ἀττικήν. Τὰ Κρόνια ἐτελοῦντο κατὰ τὴν 12ην τοῦ μηνὸς Ἑκατομβαιῶνος, ὅστις κατὰ τὸν Ἀθήναιον (ΙΓ', 581) ἐκαλεῖτο πρότερον *Κρονιὼν* ἢ *Κρόνιος*, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισοῦ καὶ πλησίον τοῦ ναοῦ του. Κατὰ δὲ τοὺς ῥωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἐτελεῖτο εἰς τὰς Ἀθήνας ἀναίμακτος θυσία εἰς τὸν Κρόνον, «τὸ δωδεκόμφαλον πόπανον» κατὰ τὴν 15ην Ἐλαφηβολιῶνος. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ, ἔνθα κατά τινα τῶν παραδόσεων διένειμεν ὁ Κρόνος μετὰ τοῦ Ἡλίου τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ἐξουσίαν, κατ' ἄλλην δὲ ἐπάλαισε πρὸς αὐτὸν ὁ Ζεὺς περὶ τῆς ἀρχῆς, καὶ ἐπιστεύετο ὅτι οἱ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ Κρόνου ζήσαντες ἄνθρωποι, οἵτινες ὠνομάζοντο χρυσοῦν γένος, εἶχον κτίσει εἰς αὐτὸν ναὸν (*Παυσ.* V. 7, 6 καὶ 10), οἱ Ἠλεῖοι ἐτέλουν μεγαλοπρεπῆ ἑορτήν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἱερεῖς, οἱ καλούμενοι βασίλαι, προσέφερον θυσίαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Κρονίου λόφου καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπ' αὐτῆς βωμοῦ τοῦ Κρόνου κατὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν (τὸν μῆνα Ἐλαφιὸν τοῦ ἠλειακοῦ ἡμερολογίου). Αἱ λεπτομέρειαι τῆς ἑορτῆς ταύτης εἶναι ἄγνωστοι, πιστεύεται ὅμως ὅτι εἰς παναρχαίους χρόνους θὰ ἐτελοῦντο καὶ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ ἐκείνου ἀνθρωποθυσίαι, ὡς ἐτελοῦντο καὶ ἀλλαχοῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Κρονίων. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Λεβαδείᾳ καὶ ἄγαλμα τοῦ Κρόνου ὑπῆρχε καὶ ἐτελεῖτο θυσία πρὸ τοῦ μαντείου τοῦ Τροφωνίου καὶ εἰς ἄλλους θεοὺς καὶ εἰς τὸν Κρόνον ὑπὸ τοῦ κατερχομένου εἰς τὸ μαντεῖον διὰ νὰ λάβῃ χρησμόν. Ἐν Πηλίῳ τῆς Θεσσαλίας ἐλατρεύετο ὁ Κρόνος καὶ ὡς πατὴρ τοῦ σοφοῦ Κενταύρου Χείρωνος. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Πτολεμαίων προσεφέροντο ὡς θυσία εἰς τὸν Κρόνον καὶ ἀνθρώπινα θύματα, γίνεται ὅμως μνεία καὶ προσφορᾶς ἀπανθρακίδων (λαγάνες) εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς πόλεως ταύτης. Πάντων ὅμως τῶν Κρονίων φαίνεται ὅτι μεγαλοπρεπέστερα ἦσαν τὰ ἐν Ῥόδῳ τελούμενα κατὰ τὴν 16ην Μεταγειτνιῶνος. Κατὰ τὴν ἐτησίαν ταύτην ἑορτὴν προσεφέρετο ὡς θυσία εἰς τὸν Κρόνον εἷς ἐκ τῶν εἰς θάνατον καταδεδικασμένων κακούργων.

Πλεῖσται ἦσαν καὶ αἱ πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐδεικνύοντο εἴτε ἀντικείμενα εἴτε χῶροι σχέσιν ἔχοντες μὲ τοὺς μύθους τοῦ Κρόνου. Οὕτως, ἱερὸν τοῦ Κρόνου ἐθεωρεῖτο τὸ ἀκρωτήριον τῆς ἀρχαίας Ἀχαΐας Δρέπανον, διότι ἀπ' αὐτοῦ ἐπιστεύετο ὅτι ὁ Κρόνος ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν τὸ δρέπανον, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀποκόψει τὰ γεννητικὰ μέλη τοῦ πατρός του Οὐρανοῦ. Εἰς τὸ ὄρος Θαυμάσιον τοῦ Μεθυδρίου τῆς Ἀρκαδίας ὑπῆρχε τὸ σπήλαιον τῆς Ῥέας, ἔνθα ἐπιστεύετο ὅτι αὕτη ἐξηπάτησε τὸν Κρόνον, δοῦσα εἰς αὐτὸν νὰ καταπίῃ λίθον ἀντὶ τοῦ νεογεννήτου βρέφους (τοῦ Διός). Κατὰ τοὺς Χαιρωνεῖς ἡ ἀπάτη αὕτη εἶχε γίνει εἰς τὸν κρημνὸν τῆς πόλεώς των Πετραχόν. κατὰ δὲ τοὺς Δελφοὺς ἐν Δελφοῖς, ἔνθα ἐδεικνύετο καὶ ὁ καταποθεὶς καὶ ἔπειτα ἐξεμεσθεὶς ὑπὸ τοῦ Κρόνου λίθος παρὰ τὸν τάφον τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀχιλλέως Νεοπτολέμου. Ἐπὶ τοῦ λίθου τούτου καθ' ἑκάστην μὲν ἡμέραν ἔχεον ἔλαιον καὶ καθ' ἑκάστην ἑορτὴν ἐπέθετον ἀργὰ ἔρια. Ἐν Λακωνικῇ καὶ Σικελίᾳ διάφορα ὑψώματα ἐκαλοῦντο Κρόνια, ὡς ὁ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ λόφος. Ἐν Σάμῳ, Περίνθῳ, τῇ παρὰ τὸν Μαίανδρον Μαγνησίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, εἷς τῶν μηνῶν τοῦ ἔτους ἐκαλεῖτο Κρονίων (Κρονιὼν ἐκαλεῖτο ἐν Ἀθήναις παλαιότερον ὁ μὴν Ἑκατομβαιών). Πᾶσαι αἱ προρρηθεῖσαι ἐξ ἀρχαίων συγγραφέων πληροφορίαι μαρτυροῦσιν ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Κρόνου ἦτο ἱκανῶς διαδεδομένη καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα.

Κατὰ τὴν ἀνάκρασιν τῶν ἑλληνικῶν μύθων μετὰ τὴν ἀρχαίαν Ῥώμης, μὲ τὸν Κρόνον τῶν Ἑλλήνων ἐταυτίσθη ὁ θεὸς τῶν Ῥωμαίων *Σατοῦρνος*, καὶ μὲ τὴν ἑορτήν του Κρόνια, τὰ *Σατουρνάλια* τῶν Ῥωμαίων, ἕνεκα τῆς μεγάλης ὁμοιότητός των. Τότε ἐπλάσθησαν νέαι περὶ τοῦ Κρόνου παραδόσεις, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτεραι ἦσαν αἱ ἑξῆς: Καὶ μετὰ τὴν ἐκθρόνισίν του ὁ Κρόνος δὲν ἔπαυσε νὰ ἐπιβουλεύῃ τὴν ζωὴν τοῦ Διός· διὰ τοῦτο ἐξεδιώχθη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς τὸν βασιλέα Ἰανόν. Ἐκεῖ ἐξ εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν φιλοξενίαν του ηὐλόγησε τὴν γῆν καὶ αὕτη παρῆγε παντοίους καὶ ἀφθόνους καρπούς, ἐκ τούτου δὲ καὶ ὠνομάσθη ἡ ἐποχὴ ἐκείνη χρυσοῦς αἰών. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, εἰς Ἰταλίαν κατέφυγεν ὁ Κρόνος ἐκ Κρήτης. Κατὰ τὸν Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα, ὁ Κρόνος δὲν ἦτο βασιλεὺς μόνον τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ συμπάσης τῆς Δύσεως. Ὁμοίως καὶ κατὰ τὸν Διόδωρον τὸν Σικελιώτην, ὁ Κρόνος ἦτο βασιλεὺς ἁπάντων «τῶν πρὸς ἑσπέραν τόπων», τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι, καὶ ἰδίως οἱ Κελτοί, ἐξαιρετικῶς ἐτίμων τὸν Κρόνον ὡς δοτῆρα πάντων τῶν ἀγαθῶν, ἅτινα παρῆγεν ἡ γῆ διὰ τῆς καλλιεργείας, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐδίδαξεν. Οὕτως, ἄλλοι μὲν ἔθετον ὡς ὅρια τῆς βασιλείας του τὰς «Κρόνου στήλας», τὰς ἄλλως «Ἡρακλείους» καλουμένας, ἄλλοι δέ, περιλαμβάνοντες ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ βασιλείου του καὶ τὴν Βρεττανίαν, τὰς μυθολογουμένας νήσους τῶν Μακάρων καὶ τὸ «Κρόνιον πέλαγος», τὸ ὁποῖον πιστεύεται ὅτι ἦτο ὁ Βόρειος Παγωμένος ὠκεανός. Ἡ πρὸς τιμὴν τοῦ Κρόνου - Σατούρνου τελουμένη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ῥώμῃ ἑορτή, τὰ Σατουρνάλια, ἐγίνετο κατὰ τὸν Δεκέμβριον μῆνα, ὅτε ἔληγον πᾶσαι αἱ γεωργικαὶ ἐργασίαι, καὶ οἱ γεωργοί, εὐγνώμονες πρὸς τὸν θεὸν διὰ τὴν αἰσίαν λῆξίν των, παρεδίδοντο πλήρεις εὐθυμίας εἰς ποικίλας διασκεδάσεις. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑορτῆς (μίαν ἡμέραν πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, τρεῖς ἐπ' αὐτοῦ καὶ ὁλόκληρον ἑβδομάδα κατὰ τοὺς μετ' αὐτὸν χρόνους) οὐδεμία ὑπόθεσις διεξήγετο, τὰ δικαστήρια καὶ τὰ σχολεῖα ἐκλείοντο, καὶ ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου ἐθεωρεῖτο ἀσέβεια πρὸς τοὺς θεούς. Κατ' αὐτὴν ἀντηλλάσσοντο δῶρα μεταξὺ τῶν φίλων, ἐτελοῦντο διάφοροι θυσίαι μὲ ἀσκεπεῖς τὰς κεφαλὰς τῶν προσκυνητῶν, διὰ νὰ μὴ εἰσχωρήσῃ εἰς αὐτὰς κακός τις δαίμων καὶ διαταράξῃ τὴν εὐθυμίαν τῆς ἑορτῆς, καί, τὸ σπουδαιότερον, παρείχετο πλήρης ἐλευθερία εἰς τοὺς δούλους, ἔχοντας τὸ δικαίωμα νὰ ἐνδύωνται τὰ ἐνδύματα τῶν κυρίων καὶ νὰ συνδειπνῶσι μετ' αὐτῶν. Ὁ ὡς ἐταυτίσθη ὁ ἑλληνικὸς θεὸς Κρόνος μὲ τὸν Σατοῦρνον τῶν Ῥωμαίων, οὕτως ἐταυτίσθη καὶ μὲ τὸν καρχηδόνιον, καὶ φοινικικὸν ἐν γένει, θεὸν *Βαὰλ - Χαμάν*, ὅστις εἶχε τέμενος ἐν Καρχηδόνι καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἐτελοῦντο θυσίαι παίδων, καὶ τὸν θεὸν τοῦ Ἰρὰν *Ζιρβὰν - Ἀκαράνα*, προσωποποίησιν τοῦ χρόνου.

Παραστάσεις τοῦ Κρόνου. Ὁ Κρόνος, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους μὲν χρόνους παρίστατο ὡς ὥριμος ἀνήρ, κατὰ δὲ τοὺς ῥωμαϊκοὺς ὡς γέρων μεγαλόσωμος καὶ φαλακρός, βαθὺν τρέφων πώγωνα καὶ κρατῶν εἰς μὲν τὴν δεξιὰν ἅρπην ἢ δρέπανον, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ τοῦ πατρός του Οὐρανοῦ, ἤ, ὅπερ καὶ πιθανώτερον, ὡς σύμβολον τοῦ θερισμοῦ τῶν καρπῶν, ὡς γεωργικὸς θεός, εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν βρέφος, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ καταπίῃ, ἢ ὄφιν δάκνοντα τὴν ἰδίαν οὐράν. Ἐνίοτε ἀπεικονίζετο φέρων καὶ πτερὰ ἢ κρατῶν ὡρολόγιον, εἰς ἔνδειξιν ὅτι ἐταυτίζετο καὶ μὲ τὸν τὰ πάντα γεννῶντα καὶ φθείροντα χρόνον. Ἀγάλματα τοῦ Κρόνου δὲν διεσώθησαν, διεσώθησαν ὅμως παραστάσεις αὐτοῦ ἐπὶ ἀναγλύφων, ἐπὶ ἀγγείων καὶ ἐπὶ νομισμάτων. Εἰς τὰ νομίσματα τῆς Ἱμέρας τῆς Σικελίας, τῶν ἐτῶν 413 —408 π. Χ., ἀπεικονίζεται ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως αὐτῶν κεφαλὴ τοῦ Κρόνου πωγωνοφόρος, ἀναδεδεμένη μὲ ταινίαν. (Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τούτων ἀναγράφεται καὶ ἡ λέξις ΚΡΟΝΟΣ.) Εἰς ἀνάγλυφα δὲ καὶ ἀγγεῖα ἀπεικονίζεται καθήμενος ἐπὶ θρόνου καὶ δεχόμενος ἐκ τῶν χειρῶν τῆς Ῥέας ἐσπαργανωμένον λίθον.

Ἡ βασιλεία τοῦ Κρόνου ἢ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου περιγραφόμενος «ἐπὶ Κρόνου βίος», ὡς καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Σατούρνου, ἐξυμνεῖται μὲν ὡς ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς ἀνθρωπότητος (κατὰ τὸν Ἡσίοδον, τὰ ἔτη τῆς βασιλείας τὰ πρὸ τῆς διαδόσεως τῆς γνώσεως τοῦ πυρός), διότι κατ' αὐτὴν οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ὄχι μόνον τῶν πόνων καὶ μόχθων πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν πρὸς διατροφήν των ἀναγκαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν κινδύνων καί, πρὸ πάντων, τῶν παθῶν τῆς ψυχῆς, ζῶντες ἐν ἠρεμίᾳ καὶ γαλήνῃ, διασύρεται ὅμως καὶ ὡς ἐποχὴ τῶν λίαν ἀφελῶν καὶ ἀπονηρεύτων ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ἡ ἀγαθότης ἐξικνεῖτο μέχρι μωρίας. Ἐκ τῆς διακωμῳδήσεως ταύτης προῆλθε καὶ ἡ παροιμιώδης φράσις «Κρονίων ὄζοντες», διὰ τῆς ὁποίας ἐχαρακτηρίζοντο οἱ ὀπισθοδρομικοί, οἱ μὴ ἀποσπώμενοι καὶ ἐπ' ἐλάχιστον τῶν πατρίων ἠθῶν καὶ ἐθίμων, καὶ ἕνεκα τούτου μωραίνοντες, καὶ ἡ μεταφορικὴ σημασία τῆς λέξεως Κρόνος, σημαινούσης τὸν μωρὸν καὶ ἀνόητον. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ μωρολογοῦντες, γέροντες ἰδίως, ἐκαλοῦντο *Κρόνοι* καὶ *Κρονόληροι* (βλ. κ. λ. *Ζεύς*, *Ῥέα*, *Σατοῦρνος*, *Σατουρνάλια*).

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Κρόνος *(Ἀστρονομ.)*. Εἷς ἐκ τῶν πλανητῶν. ὁ ἕκτος ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπὸ τοῦ Ἡλίου ἀπόστασιν. Ὁ κόσμος οὗτος ὠνομάζετο «Ὧρος», «Καχιρὴ» καὶ Ἄρ κὰ χέρ», ἤτοι «ἄνωθεν γεννήτωρ», ἐν ἀρχαίᾳ Αἰγύπτῳ, ὅπου, κατὰ τὸν Ἀχιλλέα Τάτιον, ἐκαλεῖτο καὶ «Νεμέσεως ἀστήρ». Οἱ Ἑβραῖοι ὠνόμαζον αὐτὸν «Κιγιούν», καὶ φαίνεται ὅτι οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἀπένεμον αὐτῷ ὀκτὼ διαφορετικὰ ὀνόματα: «Σὰκ οὒς», «Σαλὰμ» ἢ «Σαλμέ», ἤτοι ὁ ἀμαυρὸς ἀστήρ, «Νινίβ», «Ἀδάρ», «Ζαγάρ» καὶ «Κααβανού», τοῦ τελευταίου τούτου ὀνόματος ἀντιστοιχοῦντος τῷ «Κιγιούν» τῶν Ἑβραίων. Διόδωρος δ' ὁ Σικελιώτης ἀφηγεῖται, ὅτι οἱ Χαλδαῖοι ἐκάλουν τὸν Κρόνον καὶ «Ἡλίου ἀστέρα», ὀνομασίαν ἣν παρεδέχθησαν τὸ πρῶτον οἱ Ἕλληνες, ἵνα ἀποκαλέσωσιν ἀκολούθως τὸν πλανήτην «Κρόνον», καὶ ἐξ εὐφημισμοῦ «Φαίνοντα», ἔτι δὲ καὶ «Νυκτοῦρον» παρὰ τὴν Κασπίαν. Τὰ ὀνόματα «Κρονίων» καὶ «Κρονίδης» ἀφορῶσι τὸν πλανήτην Δία. Τὸ δὲ λατινικὸν ὄνομα τοῦ πλανήτου εἶναι «Saturnus». Παρ' Ἄραψιν ὁ Κρόνος ἦτο γνωστὸς ὡς «Ζουχάλ», παρὰ δὲ τοῖς Πέρσαις ὡς «Κεηβάν», ὄνομα ἐτυμολογούμενον πάλιν ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ «Κιγιούν». Τέλος, οἱ Ἰνδοὶ ἐκάλουν αὐτὸν «Σαναησταρᾶ», ἤτοι βραδέως κινούμενον. Κατὰ τὸν Πρόκλον, τὸ ἀρχαῖον ἔμβλημα τοῦ πλανήτου ἦτο ὕδωρ οὐράνιον, ἐν δὲ τῷ μεσαίωνι ἦτο ὁ μόλυβδος. Ὡς Νεμέσεως ἀστήρ, ὁ Κρόνος ἐξήσκει δῆθεν ἀποφράδα ἀστρολογικὴν δρᾶσιν, θεωρούμενος κακοποιὸς παρὰ Χαλδαίοις καὶ ἐπιφέρων συμφοράς· ἐπιστεύετο δέ, ὅτι ἡ φωνὴ τῆς εἱμαρμένης ὡμίλει ἐν αὐτῷ. Τὸ σημεῖον δι' οὗ ὁρίζεται ὁ πλανήτης, φαίνεται ὑπενθυμίζον τὸ δρέπανον τοῦ χρόνου. Ἡ δὲ ἡμέρα τοῦ Σαββάτου (λατ. Saturni dies, ἀγγλ. Saturday) ἦτο ἀφιερωμένη αὐτῷ. Μία τῶν ἀρχαιοτέρων γνωστῶν παρατηρήσεων τοῦ ἐν λόγῳ ἄστρου χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ἔτους 228 π. Χ., ὅτε οἱ Χαλδαῖοι παρετήρησαν ἐν Βαβυλῶνι σύνοδον τοῦ πλανήτου μετὰ τοῦ ἀστέρος γ τῆς Παρθένου.

Λαμπρότης, χρῶμα, διαστάσεις καὶ ἀστρονομικὰ δεδομένα. Ὁ Κρόνος ἔρχεται πέμπτος τῶν πλανητῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν λάμψιν, μετὰ τὴν Ἀφροδίτην, τὸν Ἄρην, τὸν Δία καὶ τὸν Ἑρμῆν, ὢν πάντοτε ὑποδεέστερος τοῦ Σειρίου. Ὅταν δ' εὑρίσκηται ἐν ἀντιθέσει μετὰ τοῦ Ἡλίου, ἔχει ἀστρῷον μέγεθος 0,09 ὁσάκις ὁ δακτύλιος αὐτοῦ εἶναι ἀόρατος, καὶ −0,4, ὅταν ὁ δακτύλιος εἶναι λίαν ἠνεῳγμένος. Κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν τῆς περὶ τὸν Ἥλιον περιφορᾶς, ὁ πλανήτης κερδίζει ἢ χάνει 70 % τῆς λάμψεως αὐτοῦ, συνεπείᾳ τῆς ἀλλασσούσης γωνίας, ἣν τὸ ἐπίπεδον τοῦ δακτυλίου ἀποτελεῖ μετὰ τῆς ἐκλειπτικῆς. Τὸ φῶς τοῦ Κρόνου οὐδέποτε παρουσιάζει μαρμαρυγήν. Τὸ δὲ χρῶμα αὐτοῦ εἶναι κίτρινον, ὡς ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Πλάτων ἐν τῇ ἀρχαιότητι (Πολιτεία, ι' 14), ἀλλ' ὁ δακτύλιος παρίσταται λευκότερος αὐτοῦ τοῦ σώματος τοῦ πλανήτου. Ὁ Κρόνος εἶναι γιγάντειος κόσμος, τῆς διαμέτρου αὐτοῦ ὑπερτερούσης ἐννεάκις τὴν τῆς Γῆς καὶ τοῦ ὄγκου αὐτοῦ τυγχάνοντος 750 φορὰς σχεδὸν μεγαλυτέρου τοῦ τοῦ ἡμε-

Digitized by Google

τέρου πλανήτου. Ἀλλ' εἶναι μικρότερος τοῦ Διός Ἰδοὺ τὰ ἀφορῶντα αὐτὸν διδόμενα:

Μέση ἀπὸ τοῦ Ἡλίου ἀπόστασις, Γῆ=1.....	9.538843
» » » » » ἐν χιλιομέτρ.	1.425 600.000
Διάρκεια τῆς περὶ τὸν Ἥλιον περιφορᾶς.....	29 ἔτη, 457
Μέση ταχύτης τῆς τροχιᾶς ἀνὰ δευτερόλεπτον	9 χλμ.. 64
Ἐκκεντρότης τῆς τροχιᾶς........................	0,05582
Κλίσις τῆς τροχιᾶς ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς........	2° 29' 29"
Μῆκος τοῦ περιηλίου............................	91° 28' 50"
Κλίσις τοῦ ἄξονος ἐπὶ τῆς καθέτου τῇ τροχιᾷ	26° 50'
Περίοδος τῆς περὶ τὸν ἄξονα ἀνακυκλήσεως (καθ' ὅσον γνωρίζομεν)	10ὥ14λ-10ὥ38λ
Μέση διάμετρος, Γῆ=1........................	9,02
» » ἐν χιλιομέτροις............	115.000
Ἐπιφάνεια, Γῆ=1................................	81,36
Ὄγκος, Γῆ=1	794
Πυκνότης, Γῆ=1..................................	0,13
» ὕδωρ=1....................................	0,71
Μᾶζα, Γῆ=1.......................................	94,9
Βαρύτης ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, Γῆ=1.........	1,17
Ταχύτης ἐκφυγῆς ἐκ τῆς ἐπιφανείας ἀνὰ δευτερ.	36 χλμ

Ἕνεκα τῆς ταχείας ἀνακυκλήσεως καὶ μικρᾶς πυκνότητος αὐτοῦ, ὁ Κρόνος παρίσταται ὡς λίαν πεπιεσμένον ἐλλειψοειδές, οὗτινος ἡ πολικὴ διάμετρος μεγάλως ἐλαττοῦται τῆς ἰσημερινῆς, τῆς πλατύνσεως ἀνερχομένης εἰς $^1/_{11}$. Οὐδεὶς ἄλλος γνωστὸς κόσμος παρουσιάζει τοιαύτην πλάτυνσιν. Καὶ ἡ μὲν πολικὴ διάμετρος τοῦ ἐλλειψοειδοῦς εἶναι 111.000 χλμ., ἡ δὲ ἰσημερινὴ 123.000 χλμ. Ἡ γωνιώδης ἰσημερινὴ διάμετρος ἀλλάσσει ἀπὸ 14",7 ἕως 20",5.

Ἡ πυκνότης τοῦ Κρόνου. Αὕτη εἶναι ἡ ἐλαχίστη, τὴν ὁποίαν γνωρίζομεν ἐν τῷ ἡλιακῷ συστήματι, ὀκτάκις σχεδὸν ὑποδεεστέρα τῆς τῆς Γῆς, πολλῷ δ' ὑποδεεστέρα τῆς τῶν ἄλλων πλανητῶν καὶ ὅλων τῶν δορυφόρων, ὧντινων ἡ πυκνότης ἐξηκριβώθη ἄχρι τοῦδε. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐν λόγῳ πυκνότης ἰσοδυναμεῖ πρὸς 0,71 τῆς τοῦ ὕδατος, ἕπεται ὅτι ὁ Κρόνος θὰ ἔπλεεν ὡς ξύλον ἐφ' ὕδατος, καὶ ὅτι, ἂν τὸ ῥευστὸν τοῦτο ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πλανήτου, θὰ κατεβυθίζετο αὐθωρεὶ εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἄστρου. Ἡ σπουδὴ τῆς κινήσεως τοῦ δορυφόρου Τιτᾶνος ἔδειξε τῷ G. H. Darwin, υἱῷ τοῦ φυσιοδίφου, ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς μάζης τοῦ Κρόνου, ὡς καὶ τὸ τοῦ Διός, τυγχάνει συγκεκεντρωμένον ἐν ἐλλειψοειδεῖ πολλῷ σμικροτέρῳ τοῦ ὁρωμένου, καὶ ὅτι ἡ ἐπιφάνεια, ἣν βλέπομεν, συνίσταται μόνον ἐξ ἀερίων καὶ ἀτμῶν.

Ἡ περὶ τὸν ἄξονα ἀνακύκλησις. Ὡς ὁ Ἥλιος καὶ ὁ Ζεύς, πιθανῶς δὲ καὶ ὁ Οὐρανὸς καὶ ὁ Ποσειδῶν, ὁ Κρόνος στρέφεται περὶ τὸν ἄξονα αὐτοῦ μετὰ μείζονος γωνιώδους ταχύτητος ἐν τῷ ἰσημερινῷ, ἢ ἐν ὑψηλοῖς πλάτεσιν. Ὅθεν καὶ ὁ πλανήτης δὲν περιστρέφεται ὡς στερεόν, ἀλλ' ὡς ἀεριῶδες σῶμα. Οὕτως, ἐνῷ αἱ ἰσημεριναὶ αὐτοῦ χῶραι στρέφονται, κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Asaph Hall τῷ 1876—1877, τοῦ Stanley Williams ἀπὸ τοῦ 1891 ἄχρι τοῦ 1894, καὶ τοῦ ὑποφαινομένου κατὰ τὰ ἔτη 1896—1897, ἐν περιόδοις ἀλλασσούσαις ἀναμεταξὺ 10 ὥρ. 12 λ. 26 δ. καὶ 10 ὥρ. 14 λ. 4 δ., ὁ Ἕρσχελος εὗρε 10 ὥρ. 29 λ. 17 δ. διὰ τὸ χρονογραφικὸν πλάτος —30°, καὶ οἱ Hough καὶ Denning ἕως 10 ὥρ. 38 λ. 16 δ. διὰ τὸ χρονογραφικὸν πλάτος +36°.

Σημειωτέον δ' ὅτι, ἐνῷ ἡ ἀνώμαλος ἀνακύκλησις τοῦ Ἡλίου ἀκολουθεῖ ὁπωσοῦν τὸν νόμον τοῦ ἡμιτόνου (βλ. λ. *Ἥλιος*), ἡ τοῦ Κρόνου, καθὼς καὶ ἡ τοῦ Διός, ἀπομακρύνεται τοῦ νόμου τούτου, ὡς παρουσιάζουσα λωρίδας παραλλήλων ῥευμάτων διαφορετικῆς καὶ ἀλλασσούσης γωνιώδους ταχύτητος. Πρὸς τούτοις, ἡ ἐπιμήκυνσις τῆς περιόδου ἀνακυκλήσεως ἀλλάσσει ταχύτερον σὺν τῷ πλάτει ἐπὶ τοῦ Κρόνου ἢ ἐπὶ τοῦ Διός.

Ἡ φαινομενικὴ ἀνώμαλος πλάτυνσις. Τῷ 1805 ὁ Ἕρσχελος εὗρεν ὅτι τὸ ἐλλειψοειδὲς σχῆμα τοῦ πλανήτου παρουσίαζεν ἀνωμαλίαν καὶ δὴ ὑπερβολικὴν πολικὴν πλάτυνσιν καὶ ἐξογκώματα ἐν χρονογραφικοῖς πλάτεσι ± 50°. Τοῦτο εἶναι τὸ περιβόητον ἐκεῖνο, ἀλλ' ἀνακριβὲς σχῆμα τοῦ «τετραγώνου ὤμου» (Square shoulder). Ὁ Ἕρσχελος ἐνόμισε τότε, ὅτι εἶχεν ἀνακαλύψει σπουδαῖον καὶ νέον δῆθεν παράδειγμα τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἕλξεως ἐπὶ τῆς μορφῆς τῶν πλανητῶν· ἀλλ' ὁ Bessel ἀνήρεσε τὸ συμπέρασμα τοῦτο ὡς παντάπασιν ἀσυμβίβαστον μετὰ τῆς οὐρανίας μηχανικῆς. Τὸ ἐν λόγῳ φαινόμενον παρετηρήθη πολλάκις διαρκούσης τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐξηγήθη ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ Denning διὰ τῆς παρουσίας σκιερῶν πολικῶν ζωνῶν ἐπὶ τοῦ πλανήτου περιστοιχιζομένων διὰ φωτεινῶν ἐκτάσεων.

Φυσικὴ ἄποψις, κρονογραφία. Ὡς ὁ Ζεύς, ὁ Οὐρανός, ὁ Ποσειδῶν καὶ ὁ Ἥλιος, ὁ Κρόνος παρίσταται σκιερώτερος πρὸς τὸν γῦρον αὐτοῦ ἢ πρὸς τὸ μέσον τοῦ δίσκου, ὅπερ εἶναι προϊὸν ἀπορροφήσεως τοῦ φωτὸς τῆς ἐπιφανείας δι' ἀνωτέρου ἀτμοσφαιρικοῦ στρώματος (βλ. λ. *Ζεύς*). Ὁ κόσμος οὗτος ποικίλλεται, ὡς καὶ ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Οὐρανός, διὰ μεταβλητῶν σκιερῶν λωρίδων καὶ φωτεινῶν ζωνῶν, παραλλήλων ἐν γένει τῷ ἰσημερινῷ καὶ ἀνακαλυφθεισῶν ὑπὸ τοῦ Huyghens Τὰς μεταβολὰς δὲ τούτων ἐσημείωσεν ἀκολούθως ὁ Ἕρσχελος.

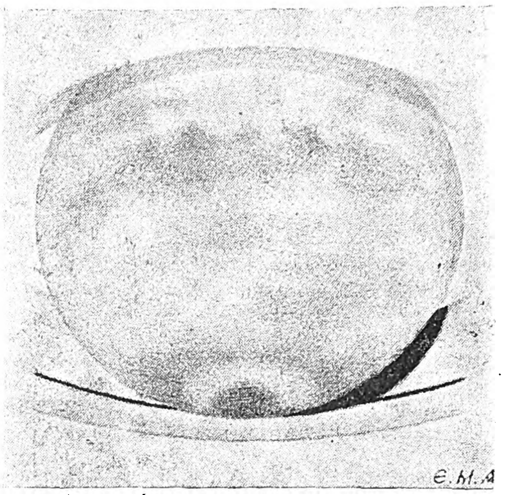

Τὸ ἐλλειψοειδὲς τοῦ Κρόνου μετὰ τῶν λωρίδων καὶ κηλίδων αὐτοῦ, ὡς παρετηρήθη τῇ 18ῃ Ἰουλίου 1927, ἐν 21 ὥρ. 6 λ., διὰ τοῦ τηλεσκοπίου 0μ., 83 τοῦ Μεδών.
[Σχεδιαγρ. Ε. Μ. Ἀντωνιάδου.]

Αἱ *πολικαὶ χῶραι* ἔχουσι συνήθως σκιερὰν κυκλοτερῆ ἔκτασιν ἐφ' ἑκάστου πόλου καὶ περὶ αὐτόν. Αἱ κηλῖδες δὲ αὗται ὑφίστανται μεταβολὰς ἐκτάσεως, ἐντάσεως καὶ χροιᾶς. Οὕτως, ἡ τοῦ νοτίου πόλου σκιὰ ἐφάνη ἐκτενεστάτη τῷ 1887 καὶ παρουσιάζει συχνάκις ὑποκύανον χρῶμα ἐν τοῖς μεγάλοις τηλεσκοπίοις, ὡς παρετηρήθη ἰδίᾳ τῷ 1856, τῷ 1887, τῷ 1909 καὶ τῷ 1910. Κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἐκεῖνα ἔτη, τὸ χρῶμα ἦτο ζωηρῶς κυανοῦν, ὅπερ σπάνιον. Ἐπὶ δὲ τοῦ βορείου πόλου ἡ μεταβλητὴ σκιερὰ κηλὶς εἶναι συνήθως μικροτέρα καὶ σκιερωτέρα τῆς μεσημβρινῆς, ἔτι δὲ καὶ ἧττον κυανωπή. Διὰ τοῦ τηλεσκοπίου 0μ.,83 φακοῦ τοῦ Μεδών, ὁ ὑποφαινόμενος παρετήρησε τῷ 1927, ὅτι τῇ 22 Ἰουνίου δὲν ὑπῆρχε σκιὰ ἐπὶ τοῦ βορείου πόλου τοῦ Κρόνου· μεθ' ἑβδομάδα ὅμως εἶχεν ἀναπτυχθῆ μικρὰ στρογγύλη σκιερὰ κηλίς, ἥτις ὤφθη τετραπλασία τῇ 2 Αὐγούστου. Αἱ δὲ βόρειοι πολικαὶ αὗται σκιαὶ περικυκλοῦνται ἀπὸ τριετίας διὰ φωτεινῆς στεφάνης.

Εὔκρατοι ζῶναι καὶ λωρίδες. Αἱ δύο εὐρύταται ζῶναι, αἱ χωρίζουσαι τὰς πολικὰς χώρας ἀπὸ τῶν ἰσημερινῶν, ὑφίστανται συχνὰς ἀλλοιώσεις χροιᾶς. Καὶ ἡ μὲν νότιος παρετηρήθη πρασινωπὴ τῷ 1852, ὑπέρυθρος τῷ 1854, ἐλαιόχρους ἀπὸ τοῦ 1879 ἄχρι τοῦ 1888, κιτρίνη τῷ 1891, ῥοδόχρους τῷ 1914 καὶ φαιὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἡ δὲ βόρειος εὔκρατος ζώνη ἦτο κυανωπὴ τῷ 1852, φαιὰ τῷ 1894 καὶ κυανωπὴ πρασινωπὴ τῷ 1828 καὶ 1829. Στεναὶ δὲ ὑποκύανοι λωρίδες ἐσημειώθησαν πρὸς τὰς νοτίους πολικὰς χώρας τῷ 1852 ὑπὸ τοῦ Lassell. Ἄλλαι, εὐρύτεραι, λωρίδες καθορῶνται συχνάκις ἐν ταῖς ἐκτάσεσι ταύταις ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων, παρουσιαζόμεναι κυανωπαὶ καὶ στεναὶ πρὸς τοὺς πόλους, καστανόχροες δὲ καὶ εὐρύτεραι πρὸς τὰς τροπικὰς χώρας. Μία δὲ τῶν σκιερῶν τούτων λωρίδων παρέστη κεκλιμένη ἐπὶ τοῦ παραλλήλου ἐν Μεδών, ἐνῷ τῇ 18 Ἰουλίου τοῦ 1927 ἐφάνη μεγάλη φαιὰ ἔκτασις, ἧς τὸ κέντρον εὑρίσκετο ἐν κρονογραφικῷ πλάτει +52°. Τέλος, τῷ 1903, ὁ Barnard παρετήρησεν ἐκτενῆ λευκὴν κηλῖδα ἐν μήκει +36°, ἥτις ἐκινεῖτο ἀνωμάλως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, στρεφομένη κατὰ μέσον ὅρον ἐν 10 ὥρ. 38 λ. $^1/_4$. Ἡ κηλὶς αὕτη ἦτο κατ' ἀρχὰς ᾠοειδής, ἀκολούθως δὲ παρετηρήθη ἀνώμαλος, ἐπιμηκυνθεῖσα ἐπὶ τοῦ παραλλήλου.

Αἱ *μεγάλαι τροπικαὶ λωρίδες* παρίστανται εὐρεῖαι καὶ ἔχουσαι ἀνώμαλα ὅρια πρὸς τὴν ἰσημερινὴν ζώνην, ὑφίστανται δὲ μεταβολὰς εὔρους καὶ ἐντάσεως. Τὸ χρῶμα αὐτῶν ἐσημειώθη κίτρινον, καστανόχρουν, ὑπέρυθρον, ῥοδόχρουν, ἔτι δὲ καὶ κυανοῦν ὑπόφαιον, ἀλλ' ἐν τῷ μεγάλῳ τηλεσκοπίῳ τοῦ Μεδὼν ἦτο πάντοτε πορφυροῦν, καί πως καστανόχρουν. Ὁ Κασσίνης ἰχνογράφησε τὴν νότιον λωρίδα, ἤδη τῷ 1675 τῇ δὲ 2 Ἰουλίου τοῦ 1928 ἡ βόρειος λωρὶς ἦτο ἀόρατος ἐν ἰσχυροῖς ὀργάνοις. Κηλῖδες σκιεραὶ ὁρῶνται ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ λωρίδων, ὡς πρῶτον ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ Ἑρσχέλου τῷ 1791.

Ἡ *ἰσημερινὴ ζώνη* παρουσιάζεται πάντοτε φωτεινοτέρα τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ πλανήτου καὶ ἐκτείνεται ἐπὶ 20° κρονογραφικοῦ πλάτους. Εἶναι δὲ σχεδὸν πάντοτε κιτρίνη, καὶ τὰ ἰσχυρὰ τηλεσκόπια δεικνύουσιν ἐν αὐτῇ συχνάκις ῥόδινον χροιάν. Τῷ 1897 καὶ τῷ 1927 τὸ χρῶμα τῆς ζώνης παρέστη σκιερώτερον. Ἐνταῦθα ὁρῶνται πάντοτε, ὅταν τὰ εἴδωλα εἶναι εὐνοϊκά, μεγάλαι λευκαὶ κηλῖδες ἀνωμάλου σχήματος, ὧν μία, ἐκτάκτως φανερά, καὶ ὑποτείνουσα 2" ἢ 3", παρετηρήθη ὑπὸ τοῦ Asaph Hall τῷ 1876 ἐπὶ πολλοὺς μῆνας. Ἦτο στρογγύλη τὸ πρῶτον, ἀλλ' ἀκολούθως ἐξετάθη ἐπὶ τοῦ παραλλήλου, σχηματίσασα λαμπρὰν ζώνην. Αἱ λευκαὶ κηλῖδες τῆς ἰσημερινῆς ζώνης χωρίζονται ἀλλήλων ἐνίοτε δι' ἀνωμάλων λοξῶν σκιερῶν ῥαβδώσεων, καὶ αὐτὸς ὁ ἰσημερινὸς ὁρίζεται κατὰ καιροὺς διὰ στενῆς, ἀνωμάλου, διακεκομμένης, φαιᾶς ζώνης.

Ὁμοιότητες καὶ διαφοραὶ Κρόνου καὶ Διός. Ὁ δακτυλοφόρος πλανήτης ὁμοιάζει τὸν Δία ἐν τοῖς ἑξῆς: ἀνακύκλησις 10 ὥρ. περίπου, μείζων γωνιώδης ταχύτης ἐν τῷ ἰσημερινῷ ἢ ἐν ὑψηλοῖς μήκεσι, μεγάλη πολικὴ συμπίεσις, σκιὰ τοῦ γύρου τοῦ δίσκου, φωτεινότης σημαντική, ἰσημερινὴ ζώνη κιτρίνη καὶ φωτεινή, λωρίδες ῥοδόχροες ἀνώμαλοι, παράλληλοι τῷ ἰσημερινῷ, μετατοπίσεις ἐν πλάτει τῶν λωρίδων, παρουσία σκιερῶν καὶ φωτεινῶν κηλίδων, γενικαὶ ἀλλαγαὶ ὅλων τῶν λωρίδων καὶ μετατοπίσεις ὅλων τῶν καθ' ἕκαστα. Διαφέρει δ' ὁ Κρόνος τοῦ Διός, ὡς ἔχων μικρὰν σκιερὰν κηλῖδα ἐν ἑκάστῳ τῶν πόλων αὐτοῦ, καὶ ὡς στερούμενος φωτεινῶν εὐκράτων ζωνῶν, ἔτι δὲ καὶ μεγάλης ἐρυθρᾶς κηλῖδος.

Φάσμα. Πρῶτος ὁ Secchi ἀνεκάλυψε τῷ 1863 εὐρείας σκιερὰς ῥαβδώσεις ἐν τῷ φάσματι τοῦ Κρόνου καὶ τοῦ Διὸς καὶ ἀκολούθως ἐν τῷ τῶν ἄλλων δύο γιγάντων πλανητῶν, Οὐρανοῦ καὶ Ποσειδῶνος. Αὗται δ' ἀπαντῶσιν ἐν λ 5430, 5592, 5770, 6145, 6193 καὶ 6450. Πρὸς τούτοις παρατηρεῖται καὶ ἐνίσχυσις τῆς ῥαβδώσεως Ha Αἱ ἐν λόγῳ ῥαβδώσεις ὀφείλονται, ὡς ὀρθῶς ἀντελήφθη ὁ Secchi, ἀπορροφητικῇ τινι δράσει τῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ πλανήτου ἐπὶ τοῦ ἐκ τῆς ἐπιφάνειας αὐτοῦ διαχεομένου ἡλιακοῦ φωτός. Τὴν αὐτὴν ἀνακάλυψιν ἀνεκοίνωσαν τὸ ἑπόμενον ἔτος οἱ Huggins καὶ Miller ἄνευ μνείας τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰταλοῦ ἀστρονόμου.

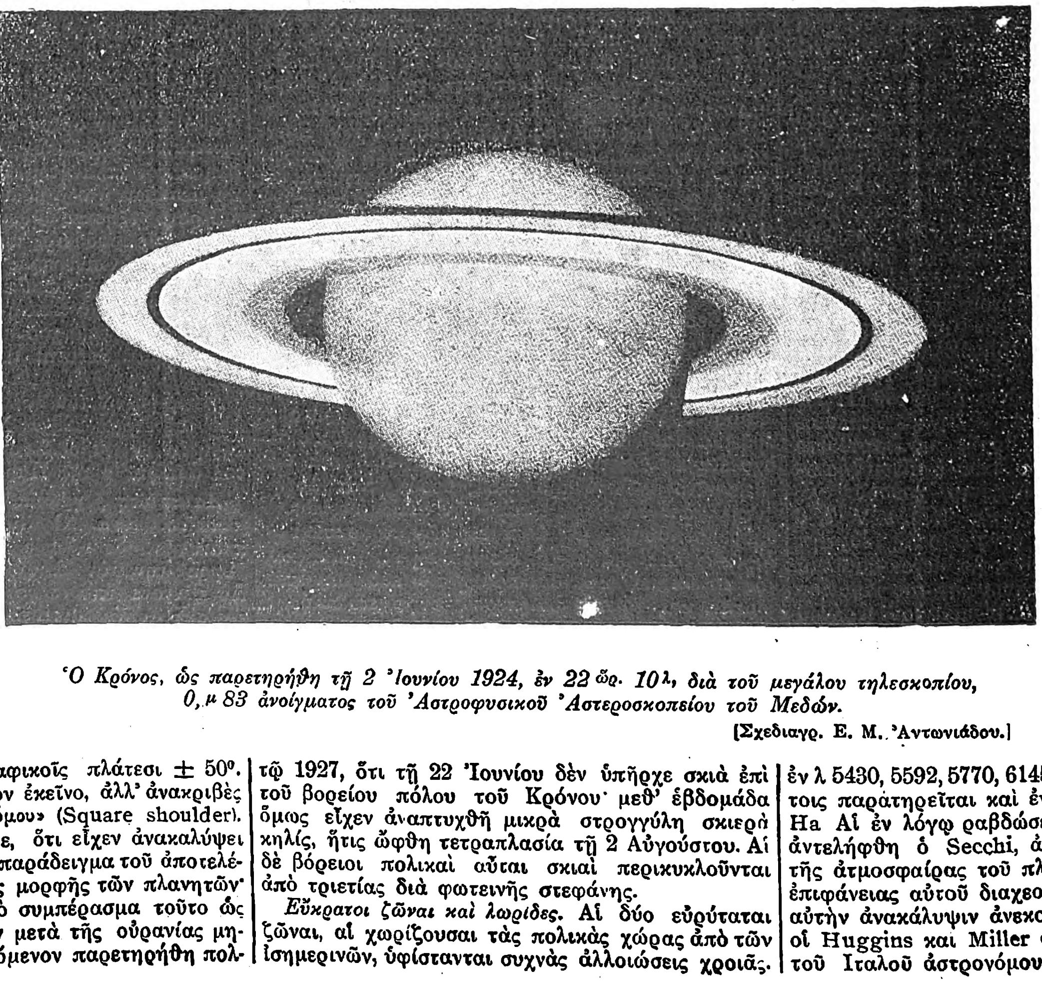

Ὁ Κρόνος, ὡς παρετηρήθη τῇ 2 Ἰουνίου 1924, ἐν 22 ὥρ. 10λ, διὰ τοῦ μεγάλου τηλεσκοπίου, 0,μ 83 ἀνοίγματος τοῦ Ἀστροφυσικοῦ Ἀστεροσκοπείου τοῦ Μεδών.
[Σχεδιαγρ. Ε. Μ. Ἀντωνιάδου.]

Digitized by Google

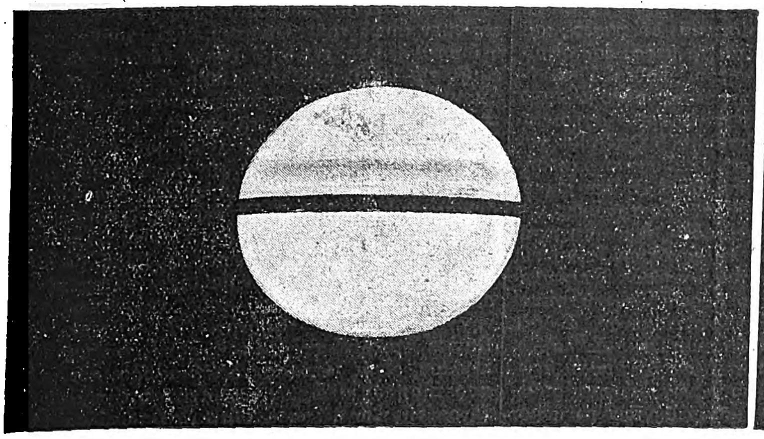

Ὁ Κρόνος ἄνευ δακτυλίου, παρατηρηθεὶς τῇ 22ᾳ Ὀκτωβρίου 1891, διὰ τοῦ μεγάλου τηλεσκοπίου 0 μ., 91 ἀνοίγματος τοῦ Ἀστεροσκοπείου Λὶκ ἐν Καλιφορνίᾳ.

[Σχεδιαγρ. Ε. Ε. Barnard.]

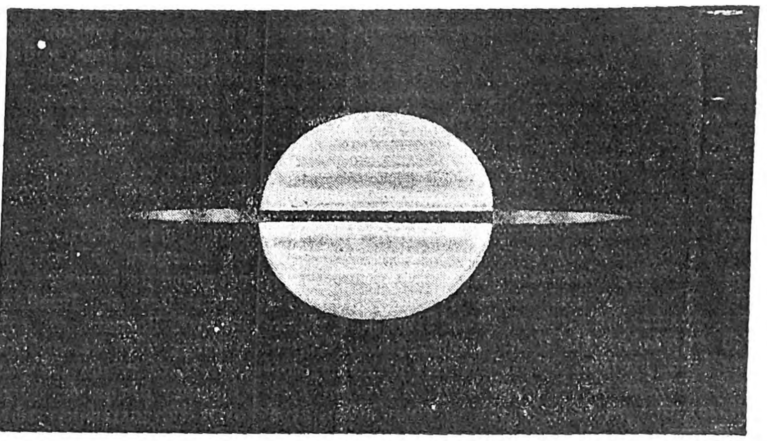

Ὁ Κρόνος, παρουσιάζων τὴν μὴ πεφωτισμένην ἐπιφάνειαν τοῦ δακτυλίου αὐτοῦ, ὡς παρετηρήθη τῇ 2ᾳ Ἰουλίου 1907, διὰ τοῦ μεγάλου τηλεσκοπίου 1 μ., 02 ἀνοίγματος τοῦ Ἀστεροσκοπείου Yerkes, πλησίον τοῦ Chicago.

[Σχεδιαγρ. Ε. Ε. Barnard.]

Ἀτμοσφαῖρα. Ὁ Ἕρσχελος ἐθεώρει τὸν Κρόνον ἐν πυκνῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐνειλημένον, ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀλλαγῶν, ἃς εἶχε παρατηρήσει ἐν τῇ ὄψει τοῦ πλανήτου· ἀλλ' ἐνόμιζεν, ὅτι τὸ ἀερῶδες τοῦτο περικάλυμμα ἦτο τόσον ὑψηλόν, ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ νὰ βλέπῃ τις διὰ διαθλάσεως τοὺς ἐν ἐπιπροσθήσει εὑρισκομένους δορυφόρους. Τὸ φαινόμενον ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι εἰμὴ ἁπλῶς ὀπτικόν, καὶ ἐξηγεῖται κάλλιστα διὰ τῆς ἀκτινοβολίας, τῆς ἐκτροπῆς καὶ τῶν κυμάνσεων τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας, μεγεθυνουσῶν τοὺς φωτεινοὺς δίσκους τῶν οὐρανίων σωμάτων. Οὕτως ἀστέρες ὤφθησαν συχνάκις ἐντὸς τοῦ φαινομενικοῦ γύρου τῆς Σελήνης καὶ τοῦ Διός. Ὁ Lassell ὀρθῶς παρετήρησεν ὅτι ὁ γῦρος τοῦ Κρόνου παρίσταται κάλλιστα ὡρισμένος καὶ ὡσεὶ κεκομμένος διὰ ξυροῦ. Φωτομετρικῶς, ὁ Russell εὗρε τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Κρόνου λείαν, ὡς τὴν τοῦ Διός, καὶ ὁ Johnstone Stoney ἰσχυρίσθη ὅτι ἡ ἑλκυστικὴ δύναμις τοῦ Κρόνου εἶναι ἴσως ἱκανὴ ὅπως συγκρατήσῃ τὰ μόρια τοῦ ὑδρογόνου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἄστρου, καὶ βεβαίως τὸ ἥλιον ὡς καὶ τὰ ἄλλα ἀέρια. Ἡ φωτεινότης (albedo) τοῦ Κρόνου εἶναι 0,55 ὡς ἔγγιστα· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ πλανήτης περιβάλλεται ἀπορροφητικῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ἡ πραγματικὴ φωτεινότης τῆς ὁρατῆς ἐπιφανείας τῶν ἀερίων αὐτοῦ δέον νὰ ὑπερτερῇ τὴν ἄνω τιμὴν καὶ νὰ προσεγγίζῃ τῇ τῶν λευκοτέρων καὶ πυκνοτέρων ἡμῶν νεφῶν. Δὲν βλέπομεν ἐπὶ τοῦ Κρόνου εἰμὴ ὠκεανὸν ἀερίων καὶ νεφῶν.

Φυσικὴ κατάστασις τοῦ πλανήτου. Κατὰ τὸν Proctor, ἡ χθαμαλὴ πυκνότης τοῦ ἄστρου φαίνεται τεκμήριον σχετικῆς νεότητος. Ἐν τῇ μεγάλῃ ἀποστάσει τοῦ πλανήτου, ἡ ἡλιακὴ θερμότης εἶναι 91 φορὰς ἀσθενεστέρα τῆς ἐπὶ τῆς Γῆς, καὶ ὁ Poynting, ὁρμώμενος ἐκ τῶν νόμων τοῦ τετραγώνου καὶ τῆς τετάρτης δυνάμεως, συνεπέρανεν ὅτι ἡ μέση θερμοκρασία τῆς ἐπιφανείας τοῦ Κρόνου θὰ ἦτο 94° ἀπολύτων, ἤτοι -179° τοῦ ἑκατομβάθμου, συνεπείᾳ τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας. Αἱ πρόσφατοι ἀπόπειραι καθορισμοῦ τῆς τῶν πλανητῶν θερμοκρασίας διὰ τοῦ λεγομένου θερμοζεύγους (thermo-couple) δὲν εἶναι ἀξιόπιστοι· οὕτω παρέσχον -110° διὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Κρόνου, ἐνῷ αἱ παρατηρούμεναι ἀλλαγαὶ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τοῦ ἄστρου, αἵτινες ἐκτελοῦνται ἐν γιγαντιαίᾳ κλίμακι, ἵνα ὦσιν ὁραταὶ ἐκ τῆς Γῆς, καὶ αἵτινες ὀφείλονται εἰς μεγάλας ἀνατροπὰς ἀερίων καὶ νεφῶν, ἀποδεικνύουσι τρανῶς τὴν ὕπαρξιν σημαντικῆς ἰδίας θερμότητος ἐπὶ τοῦ Κρόνου. Ἡ κατάψυξις ἐπιφέρει τὴν ἀκινησίαν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ πλανήτου δέον λοιπὸν νὰ εἶναι θερμότατον, καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ ἀναπτυσσόμενοι ἀτμοὶ καὶ τὰ ἀέρια πρέπει νὰ ἀνέρχωνται εἰς τὰ ἄνω στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας, ἔνθα ψύχονται διὰ τῆς ἰδίας ἀκτινοβολίας. Τοιοῦτος κόσμος εὑρίσκεται ἐν καταστάσει χάους, καὶ ἡ παντάπασιν ἀσύστατος αὐτοῦ ἐπιφάνεια φαίνεται ἀντικειμένη εἰς τὴν ὕπαρξιν πάσης ὀργανικῆς ζωῆς.

Γενικὰ περὶ τοῦ δακτυλίου τοῦ Κρόνου. Τῷ 1610 ὁ Γαλιλαῖος εἶδεν ἀορίστως πως τὸ ἑκατέρωθεν τοῦ πλανήτου μέρος τοῦ δακτυλίου, καὶ ἡ σμικρότης τοῦ τηλεσκοπίου αὐτοῦ δὲν ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ ἀντιληφθῇ περὶ τίνος προέκειτο. Ἐνόμισεν οὕτω, κατ' ἀρχάς, ὅτι ὁ Κρόνος συνωδεύετο ὑπὸ δύο λίαν γειτόνων ἑκατέρωθεν δορυφόρων, ὅθεν καὶ ἔγραψεν ἐν ἀναγραμματισμῷ τὴν ἑξῆς ἀνακοίνωσιν: «Altissimum planetam tergeminum observavi». Ἀλλὰ μετὰ διετίαν, τοῦ δακτυλίου παρουσιαζομένου ὑπὸ μεγάλην κλίσιν καὶ ἐξαφανιζομένου ἐν τῷ μικρῷ ἐκείνῳ ὀργάνῳ, ὁ πολὺς ἀστρονόμος ἀμφέβαλλε περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν πρώτων παρατηρήσεων αὐτοῦ, ἐρωτῶν ἂν σκωπτικός τις δαίμων δὲν εἶχε χλευάσει αὐτόν, καὶ ἂν ὁ πλανήτης Κρόνος, ἀπομιμούμενος τὸν ὁμώνυμον θεόν, δὲν εἶχε καταφάγει τὰ τέκνα αὐτοῦ. Πρῶτος ὁ Huyghens ἀνεγνώρισε, τῷ 1659, ὅτι ὁ πλανήτης περιβάλλεται δακτυλίῳ μικροῦ πάχους, μὴ ἐγγίζοντι ποσῶς αὐτόν. Ὅθεν καὶ ἔγραψεν ἐν ἀναγραμματισμῷ τὸ πρῶτον: «Annulo cingitur tenui, nusquam cohærente, ad eclipticam inclinato». Ὁ Κασσίνης ἔβλεπεν ἐν τῷ παραδόξῳ κόσμῳ τοῦ Κρόνου «οὐράνιον Πρωτέα». Ὁ δακτύλιος, ὅστις παρίσταται λαμπρότερος τοῦ πλανήτου, εἶναι στρογγύλος καὶ παρουσιάζει κλίσιν $26^{\circ} 50'$ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς τροχιᾶς τοῦ πλανήτου. Τὸ μέγιστον ἄνοιγμα τοῦ δακτυλίου ἀνέρχεται εἰς $27^{\circ} \frac{1}{4}$, καὶ ἀναλόγως τῇ κλίσει αὐτοῦ, ἡ λαμπρότης τοῦ Κρόνου μεταβάλλεται κατὰ τὸν λόγον 1 πρὸς 3. Ὁ δακτύλιος παρουσιάζεται μετὰ τοῦ μεγίστου αὐτοῦ νοτίου ἀνοίγματος ἐν ἡλιοκεντρικῷ μήκει 82°, ἀναμεταξὺ τοῦ Ταύρου καὶ τῶν Διδύμων, καὶ μετὰ τοῦ μεγίστου βορείου ἐν 262°, ἐν τῷ Τοξότῃ. Ἐν τοῖς μήκεσιν 172°, ἐν τῷ Λέοντι, καὶ 352°, ἐν τῷ Ὑδροχόῳ, τὸ ἐπίπεδον τοῦ δακτυλίου διέρχεται διὰ τοῦ Ἡλίου, καὶ τότε ὁ Κρόνος φαίνεται ἐστερημένος δακτυλίου ἐν μικροῖς τηλεσκοπίοις.

Οἱ ἀστρονόμοι ἀναφέρουσι συνήθως τρεῖς συγκεντρικοὺς δακτυλίους· ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει πράγματι εἰμὴ εἷς καὶ μόνος, διότι σωματίδια ἀπαντῶσι καθ' ὅλον τὸ εὖρος αὐτοῦ. Ἡ ἐξωτερικὴ διάμετρος δακτυλίου ἰσοδυναμεῖ 275.000 χλμ. καὶ τὸ εὖρος 67.000, ἀπέχει δ' ὁ ἐσωτερικὸς αὐτοῦ διαφανὴς γῦρος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Κρόνου 10.000 χλμ. μόνον. Ὁ Meyer εὗρεν ὅτι τὰ ἔσω ὅρια τοῦ δακτυλίου συμπίπτουσι μετὰ τῆς ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ Κρόνου ἀποστάσεως, ὅπου ἡ διάρκεια περιφορᾶς εἶναι τὸ τέταρτον τῆς τοῦ δορυφόρου Μίμαντος, καὶ ὅτι τὰ ἔξω ὅρια συμπίπτουσι μετ' ἀποστάσεως ὅπου ἡ διάρκεια περιφορᾶς ἰσοδυναμεῖ πρὸν ἓν τρίτον τῆς περιόδου τοῦ δορυφόρου Τηθύος. Πρὸς τούτοις ὁ Laplace ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ πεπλατυσμένον σχῆμα τοῦ ἐλλειψοειδοῦς τοῦ Κρόνου συντηρεῖ πάντοτε ἐν τῷ αὐτῷ ἐπιπέδῳ τὴν τὸν δακτύλιον ἀπαρτίζουσαν ὕλην.

Ὁ δακτύλιος φαίνεται λίαν παραδόξως ἐκκεντρικῶς κείμενος ὡς πρὸς τὸ μέσον τοῦ Κρόνου, πλησιέστερος πρὸς ἕω ἢ πρὸς ἕσπερον, ὡς παρετηρήθη ὑπὸ τοῦ Schwabe τῷ 1827, καὶ ἀκολούθως ὑπὸ τοῦ W. Struve, ὡς καὶ ὑπὸ πλείστων ἄλλων καὶ τοῦ ὑποφαινομένου ἀπὸ τοῦ 1895 ἄχρι σήμερον. Ὁ Struve καὶ ὁ Olbers ἀπέδειξαν ὅτι τοῦτο δὲν ὀφείλεται τῇ φάσει τοῦ Κρόνου, οὕτως ὥστε ὁ πλανήτης φαίνεται περιφερόμενος ὁλόγυρα τοῦ Ἡλίου ὡσεὶ ἔχων τὸν δακτύλιον αὐτοῦ πλέον ἀπομεμακρυσμένον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως αὐτοῦ, ὅπερ, ὑπὸ μηχανικὴν ἔποψιν, φαίνεται ἀπίστευτον καὶ ἀνεξήγητον.

Ὁ δακτύλιος ἔχει ἀσήμαντον πάχος, μόλις 20 χλμ. Ὅθεν καὶ ὅταν τὸ ἐπίπεδον αὐτοῦ διέρχηται διὰ τῆς Γῆς, τότε ἐξαφανίζεται καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἰσχυροτάτοις τηλεσκοπίοις. Καὶ ὅμως δὲν ἀποτελεῖ τέλειον ἐπίπεδον, διότι ἤδη ἀπὸ τοῦ 1671 ὁ Κασσίνης εὕρισκεν ὅτι, ἐνῷ μία τῶν ἑκατέρωθεν γραμμικῶν λαβῶν, οὕτως εἰπεῖν, ἦτο ὁρατή, ἡ ἄλλη διετέλει ἀόρατος. Τοῦτο παρετηρήθη συχνάκις ἔκτοτε. Ἄλλοτε πάλιν ἡ μὲν τῶν λαβῶν παρουσιάζεται ἐπιμηκεστέρα ἢ λαμπροτέρα τῆς δέ. Πρὸς τούτοις δὲ ὤφθησαν ἐνίοτε ἐπὶ τῶν γραμμικῶν τούτων λαβῶν ὡσεὶ κόμβοι σμικροτάτων διαστάσεων, ἐνῷ ὁ Schmidt ἐσημείωσεν ἐξ Ἀθηνῶν ὅτι αἱ ἐν λόγῳ λαβαὶ δύνανται νὰ φανῶσι καὶ διακεκομμέναι.

Ἡ ἐμβριθὴς σπουδὴ τῆς κινήσεως τῶν δορυφόρων ἤγαγε τὸν Η Struve εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ μᾶζα τοῦ δακτυλίου εἶναι ἐκτάκτως μικρά, μὴ ἀποτελοῦσα οὐδὲ 1/27.000 τῆς τοῦ Κρόνου. Συνεπῶς τὸ γιγαντιαῖον ἐκεῖνο σύστημα ὀφείλεται δορυφόρῳ μάζης πολλῷ ὑποδεεστέρας τῆς τῆς ἡμετέρας Σελήνης. Ἡ φωτεινότης τοῦ δακτυλίου ὑπερτερεῖ τὴν τοῦ πλανήτου καὶ εἶναι μεγίστη. Ἕνεκα δὲ τῆς μετεωρικῆς καὶ διαφανοῦς συστάσεως τοῦ δακτυλίου, ἡ φωτεινότης αὕτη ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ μετέωρα ἐκεῖνα παρίστανται λευκότερα καὶ λαμπρότερα τῆς χιόνος, διαχέοντα τὸ ἡλιακὸν φῶς ὅσον καὶ ἡ κιμωλία. Ὁ δακτύλιος δὲν εἶναι τόσον κίτρινος ὡς ὁ πλανήτης. Πρῶτος ὁ Ἕρσχελος παρετήρησεν ὅτι ὁλόκληρος ὁ δακτύλιος καθωρᾶτο ἀμυδρῶς, ὡς στενὴ λωρίς, ὅταν παρουσίαζε τῇ Γῇ τὸ μὴ πεφωτισμένον αὐτοῦ μέρος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐπεκυρώθη ἀκολούθως, ὀφείλεται δὲ τῇ διαφανείᾳ τοῦ δακτυλίου, καὶ τῷ 1803 ὁ Schroeter καὶ ὁ Harding εἶδον, ὅτι οὕτως ὁρατὸς ἀποβαίνων δακτύλιος παρουσίαζε φωτεινὰς ἀκινήτους συμπυκνώσεις. Ἐκ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Bond, τοῦ Secchi, τοῦ Barnard, τοῦ Quénisset καὶ τοῦ Campbell καταφαίνεται, ὅτι αἱ ἐν λόγῳ συμπυκνώσεις εἶναι τέσσαρες, δύο ἑκατέρωθεν τοῦ πλανήτου, ἀντιστοιχοῦσαι, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν θέσιν, τῷ λίαν διαφανεῖ ἐσωτερικῷ μέρει τοῦ δακτυλίου καὶ τῇ λεγομένῃ διαιρέσει τοῦ Κασσίνη. Ὁ Trouvelot ἐξήγησε τὰς ἔσω συμπυκνώσεις διὰ τῆς ἀραιώσεως καὶ διαφανείας τοῦ ἐκεῖσε μέρους τοῦ δακτυλίου, ἐπιτρεπούσης τὴν διάβασιν τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, ὁ δὲ Barnard ἐθεώρησε τὰς ἐξωτερικὰς συμπυκνώσεις ὡς ὀφειλομένας τοῖς ἐν τῇ διαιρέσει τοῦ Κασσίνη εὑρισκομένοις σωματίοις.

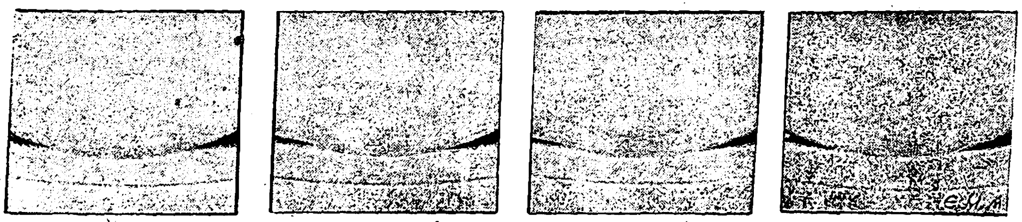

Ἀλλαγαὶ παρατηρηθεῖσαι ἐν τῷ βορείῳ πόλῳ τοῦ Κρόνου τὴν 26ην Αὐγούστου 1929 διὰ τοῦ τηλεσκοπίου 0 μ., 83 τοῦ Μεδών.

[Σχεδιαγρ. Ε. Μ. Ἀντωνιάδου.]

Φυσικὴ σύστασις τοῦ δακτυλίου. Τῷ 1705 ὁ Κασσίνης ἰσχυρίσθη, μετὰ μεγάλης ὀξυδερκείας, ὅτι ὁ δακτύλιος τοῦ Κρόνου συνίσταται ἐκ σμήνους σμικροτάτων δορυφόρων, μετὰ διαφόρων ταχυτήτων περιφερομένων καὶ ἀτομικῶς ἀοράτων. Κατὰ δὲ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα ὁ Laplace ἀπέδειξεν, ὅτι συμπαγὴς εὐρὺς δακτύλιος δὲν ἠδύνατο νὰ συντηρηθῇ, καὶ ἤκασεν, ἑπομένως, ὅτι ὑπάρχει ἐνταῦθα πλῆθος ὁλόκληρον στενῶν συγκεντρικῶν δακτυλίων. Ἀλλὰ τὴν ἐντελῆ λύσιν τοῦ προβλήματος ἐπέτυχεν ὁ Γάλλος γεωμέτρης Ε Roche τῷ 1848, οὐ μόνον ἀποδείξας, διὰ τῆς οὐρανίου μηχανικῆς, ὅτι ὁ δακτύλιος σύγκειται ἐκ σμήνους σωμάτων ἢ

Digitized by Google

μετεωρικῶν λίθων περὶ τὸν πλανήτην στρεφομένων, ἀλλ' ἔτι καὶ παρασχὼν αὐτὴν τὴν αἰτίαν ὑπάρξεως τοῦ δακτυλίου.

Ὁ νόμος τοῦ Roche εἶναι ὁ ἑξῆς: ἐντὸς κύκλου συγκεντρικοῦ τῷ πλανήτῃ, καὶ ἐν ἀποστάσει 2,44 ἀκτίνων ἀπὸ τοῦ κέντρου αὐτοῦ, οὐδεὶς δορυφόρος, τῆς αὐτῆς ὡς καὶ ὁ πλανήτης πυκνότητος, δύναται νὰ συντηρηθῇ· κατασυντρίβεται καὶ ἀποσυντίθεται διὰ τῆς δράσεως τῶν ὑπὸ τοῦ πλανήτου προξενουμένων παλιρροιῶν ἐπὶ τῆς ἐν πλαστικῇ καταστάσει εὑρισκομένης ἀρχικῆς ὕλης αὐτοῦ. Καὶ οὕτως ὁ ἀρχέγονος δορυφόρος, ὁ σχηματίσας τὸν δακτύλιον τοῦ Κρόνου, εὑρισκόμενος ἐντὸς τῶν ὁρίων 2,44 ἀκτίνων, ἀποσυνετέθη εἰς μετεωρικοὺς λίθους. Μετὰ ἐννέα ἔτη ὁ J. C. Maxwell κατέληξεν εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα. Ἄγνωστοι ὅμως εἶναι αἱ διαστάσεις τῶν μετεώρων τούτων· ἐνδεχόμενον νὰ σύγκεινται ἐκ βράχων παμπόλλων τόννων, ἐνδεχόμενον νὰ εἶναι λίθοι, ἐνδεχόμενον νὰ εὑρίσκωνται ἐν καταστάσει κονιορτοῦ. Κατὰ τὸν Maxwell, αἱ συνεχεῖς συγκρούσεις τῶν ἐν λόγῳ μετεώρων τείνουσιν εἰς τὴν βραδεῖαν ἐξεύρυνσιν τοῦ δακτυλίου. Ὁ Ranyard ἤκασεν ἑπομένως, ὅτι τὰ εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ Κρόνου εἰσερχόμενα σωμάτια θὰ ἐξηφανίζοντο πυρακτούμενα, καθὼς οἱ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἡμῶν ὁρώμενοι διάττοντες ἀστέρες καὶ αἱ βολίδες. Κατὰ δὲ τὸν G. H Darwin, ὁ δακτύλιος τοῦ Κρόνου θὰ ἐξαφανισθῇ ἡμέραν τινά, α') διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ πλανήτου πτώσεως μέρους τῶν μετεώρων, καὶ β') διὰ τῆς πρὸς τὰ ἔξω διασπορᾶς, ὅπου θὰ ἐξήρχοντο τῶν ὁρίων τοῦ Roche, συναθροιζόμενα εἰς τὸν σχηματισμὸν μικροῦ δορυφόρου. Ὁ Κασσίνης ὀρθῶς ἀντελήφθη ὅτι αἱ διαφοραὶ σκιᾶς, ἐν τοῖς διαφόροις μέρεσι τοῦ δακτυλίου, ὀφείλονται διαφοραῖς συσσωρεύσεως τῶν ἀπαρτιζόντων μετεώρων, καὶ οὕτω ταῦτα εἶναι ἐγγὺς ἀλλήλων ἐν ταῖς λαμπραῖς ζώναις, ἀπέχουσι δὲ περισσότερον ἐν ταῖς σκιεραῖς. Ὁ Keeler δὲν εὗρεν ἴχνη ἀπορροφητικῶν ῥαβδώσεων ἐν τῷ φάσματι τοῦ δακτυλίου, ὅστις οὕτω στερεῖται ἀτμοσφαίρας.

Περιστροφὴ τοῦ δακτυλίου. Εἴδομεν, ὅτι ὁ Κασσίνης ἐξεφράσθη ὑπὲρ τῆς ὁλόγυρα τοῦ Κρόνου στροφῆς τοῦ δακτυλίου. Ἀκολούθως ὁ Maraldi, ὁ Kant καὶ ὁ Laplace ἦσαν τῆς αὐτῆς γνώμης. Ὁ Kant ὥρισε τὴν διάρκειαν τῆς ἀνακυκλήσεως ταύτης εἰς 10 ὥρας, περίοδον παραπλησίαν τῇ ἀληθείᾳ, καίπερ ἀφορῶσαν δακτύλιον στρεφόμενον ὡς στερεὸν σῶμα, μετὰ τῆς αὐτῆς δηλονότι γωνιώδους ταχύτητος ἁπανταχοῦ, ὅπερ ἀδύνατον. Ὁ Ἕρσχελος ἐνόμισεν ὅτι εἶχε παρατηρήσει στροφὴν ἐκτελουμένην ἐντὸς 10 ὥρ. 32 λ. 15 δ. 4, ἐνῷ ὁ Laplace εὗρε θεωρητικῶς 0 ἡμ., 44 διὰ τὸ μέσον τοῦ δακτυλίου. Ὀφείλομεν τῷ Keeler λαμπρὰν φασματογραφικὴν ἀπόδειξιν τῆς μετεωρικῆς φύσεως τοῦ δακτυλίου τοῦ Κρόνου, τῶν ῥαβδώσεων τῶν λαβῶν μὴ ἀκολουθουσῶν, ἐπὶ τῶν φωτογραφιῶν αὐτοῦ, τὴν διεύθυνσιν τῶν ῥαβδώσεων τοῦ πλανήτου, ἀλλὰ παρουσιαζουσῶν ἀντίθετον κλίσιν. Συμφώνως τῇ ἀρχῇ Doppler-Fizeau, τοῦτο ἐδείκνυε μεγαλυτέραν ταχύτητα μετατοπίσεως τῶν ἔσω ἢ τῶν ἔξω σωματίων. Διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου ὁ Deslandres κατεμέτρησε τὰς ἑξῆς ταχύτητας:

	Ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ κέντρου τοῦ Κρόνου	*Μετρηθεῖσα ταχύτης χλμ.*	*Θεωρητικὴ ταχύτης χλμ.*
Ἰσημερινὸς γῦρος τοῦ πλανήτου	1	9,38	10,30
Λαμπρὸν μέρος τοῦ δακτυλίου	1,5	20,10	21.00
Φαιὸν ἐξωτερικὸν μέρος τοῦ δακτυλίου	2,2	15,40	17,14

Ὅθεν καὶ τὸ παρὰ τὸν πλανήτην μέρος τοῦ δακτυλίου στρέφεται ταχύτερον αὐτοῦ τοῦ Κρόνου. Τὸ αὐτὸ ποιεῖ καὶ ὁ Φόβος, στρεφόμενος περὶ τὸν Ἄρην ταχύτερον τῆς ἀνακυκλήσεως τοῦ πλανήτου ἐκείνου.

Σκιὰ τοῦ Κρόνου καὶ τῶν δακτυλίων. Ἡ σκιὰ τοῦ πλανήτου φαίνεται ἐπὶ τοῦ δακτυλίου παντάπασι μέλαινα, ἂν καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι, ἀφοῦ τὸ σκιερὸν ἡμισφαίριον τοῦ Κρόνου φωτίζεταί πως διὰ μέρους τοῦ δακτυλίου. Αἱ ἀνωμαλίαι ἐν τῷ γύρῳ τῆς σκιᾶς ταύτης ἐξηγοῦνται ἁπλούστατα διὰ τῆς ἀκτινοβολίας, τῆς ἐκτροπῆς καὶ τῶν κακῶν εἰδώλων. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν σκιὰν τοῦ δακτυλίου ἐπὶ τοῦ πλανήτου, αὕτη δὲν εἶναι μέλαινα, ἀλλὰ λίαν σκιερά, ἰδίᾳ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν αὐτῆς γῦρον.

Ἐξωτερική, ὑπόφαιος ζώνη τοῦ δακτυλίου, ἢ δακτύλιος A. Ὁ Otto Struve προέτεινε τρεῖς διακρίσεις τῶν κυρίων ζωνῶν τοῦ δακτυλίου, διακρίνας ὡς A τὴν ἐξωτερικὴν ζώνην τοῦ δακτυλίου, ὡς B τὴν φωτεινοτέραν ἐσωτερικήν, καὶ ὡς C τὴν πρὸς τὸν πλανήτην ἀμαυράν. Μικρὸν μετὰ τὸ 1660 ὁ Εὐστάθιος de Divinis καὶ ὁ Campani ἐπέσυραν τὴν προσοχὴν τῶν ἀστρονόμων ἐπὶ τῆς ἡμισκίας τοῦ ἐξωτερικοῦ τούτου μέρους τοῦ δακτυλίου, καὶ ὁ Dawes παρετήρησε, τῷ 1852, ὅτι τὸ πρὸς τὴν περιφέρειαν ἐξωτερικὸν πάλιν μέρος τοῦ δακτυλίου εἶναι ἐνταῦθα σκιερώτερον τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἤτοι τοῦ πρὸς τὴν διαίρεσιν τοῦ Κασσίνη. Ὁ Hepburn, ἐξετάζων τὰς ὑπὸ τοῦ Barnard ληφθείσας φωτογραφίας τοῦ Κρόνου, εὗρεν ὅτι ὅλον τὸ ἔξωθεν τῆς διαιρέσεως τοῦ Κασσίνη μέρος τοῦ δακτυλίου παρίσταται διαφανές, καὶ ὅτι ὄπισθεν αὐτοῦ καθορᾶται τὸ μέρος τοῦ σφαιροειδοῦς σώματος τοῦ πλανήτου. Τοῦτο δ' ἐπικυροῖ καὶ ἡ προεκτεθεῖσα σκιερὰ καὶ οὐχὶ μέλαινα ἄποψις τῆς ἐπὶ τοῦ Κρόνου σκιᾶς τοῦ ἐξωτερικοῦ μέρους τοῦ δακτυλίου. Ἐνταῦθα ὁ Quételet παρετήρησε τῷ 1823 διαίρεσιν, λαβοῦσαν ἀκολούθως τὸ ὄνομα τοῦ Encke καὶ ἣν ὁ Dawes περιέγραψεν ὡς μέλαιναν γραμμήν. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐξηκριβώθη, διότι ὁ Lassell δὲν ἠδυνήθη ποτὲ νὰ διακρίνῃ δι' ἰσχυρῶν τηλεσκοπίων εἰμὴ εὐρεῖαν φαιὰν λωρίδα ἐνταῦθα, ὁριστικῶς ἐπικυρωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Bond, τοῦ Secchi, τοῦ Trouvelot, τοῦ Barnard καὶ τοῦ ὑποφαινομένου. Ἐνίοτε ἡ λωρὶς αὕτη δὲν καθορᾶται εἰμὴ ἐπὶ μιᾶς λαβῆς, ἄλλοτε πάλιν μένει ἀόρατος. Δέον λοιπὸν νὰ θεωρήσωμεν αὐτὴν ὡς διακεκομμένην ζώνην ἀραιώσεως τῶν μετεώρων τῶν ἀπαρτιζόντων τὸ μέρος τοῦτο τοῦ δακτυλίου. Τῷ 1871 ὁ Kirkwood ἀπέδειξεν, ὅτι ὀλίγον ἐπέκεινα τοῦ μέσου τῆς ζώνης ταύτης A οἱ περιοδικοὶ χρόνοι, περιφορᾶς τῶν σωματίων τοῦ δακτυλίου παρίστανται ἔχοντες κοινὸν τὸ μέτρον μετὰ τῶν τῶν δορυφόρων Μίμαντος, Ἐγκελάδου, Τηθύος καὶ Διώνης, ὄντες πολλοστημόριοι αὐτῶν. Ἕνεκα τούτου ἀνεπτύχθη μερικόν τι κενὸν ἐνταῦθα, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν φαιὰν ζώνην τοῦ Encke.

Ἡ διαίρεσις τοῦ Κασσίνη. Αὕτη ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ ἀστρονόμου τούτου τῷ 1675, χωρίζει δὲ εἰς δύο ἄνισα τμήματα τὸ φωτεινὸν μέρος τοῦ δακτυλίου, καὶ παρουσιάζει εὖρος 4.500 χλμ. ὡς ἔγγιστα, παρίσταται δ' εὐρεῖα, ὁμαλωτάτη καὶ ὡρισμένη δι' ἀκριβῶν φαινομενικῶν, συγκεντρικῶν ἐλλείψεων ἐν τοῖς μεγάλοις τηλεσκοπίοις, δύναται δέ τις σπανίως νὰ ἴδῃ τὸ σῶμα τοῦ Κρόνου μέσῳ αὐτῆς, ἔτι δὲ καὶ ἀστέρας. Πρῶτος ὁ Bond ἀνεγνώρισεν ὅτι ἡ διαίρεσις αὕτη δὲν εἶναι μέλαινα ὡς ὁ οὐρανός, ἀλλὰ λίαν σκιερά, καὶ ἡ τοιαύτη ὄψις ἐπεκυρώθη διὰ τῶν παρατηρήσεων τοῦ Secchi, τοῦ Lassel, τοῦ Trouvelot καὶ ἄλλων. Ὅθεν καὶ τὸ χάσμα τοῦτο δὲν εἶναι παντάπασιν ἐστερημένον ὕλης, περιέχον καὶ αὐτὸ μετεωρικὰ σωμάτια, ὡς ἤδη εἴδομεν περιγράφοντες τὰς φωτεινὰς συμπυκνώσεις ἐπὶ τῆς μὴ πεφωτισμένης ἐπιφανείας τοῦ δακτυλίου. Ἀλλὰ τὰ ῥηθέντα σωμάτια παρίστανται πολλῷ πλέον διεσπαρμένα ἐνταῦθα ἢ ἐν τῇ ζώνῃ ἀραιώσεως τοῦ Encke, καὶ ἡ διασπορὰ αὐτῶν δύναται νὰ παραβληθῇ τῇ τοῦ σκοτεινοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ δακτυλίου. Ὁ ῥηθεὶς Kirkwood ἀνεκοίνωσε, τῷ 1867, ὅτι σῶμα περιφερόμενον ἐν τῇ διαιρέσει τοῦ Κασσίνη κέκτηται περίοδον κοινοῦ μέτρου μετὰ τῶν τῶν τεσσάρων πρώτων δορυφόρων, Μίμαντος, Ἐγκελάδου, Τηθύος καὶ Διώνης, καὶ ὅτι, ἑπομένως, εὑρίσκεται ἐκτεθειμένον εἰς σφοδρὰς διαταράξεις. Ὁ δὲ Meyer ἐπεξέτεινε τὴν δρᾶσιν ταύτην εἰς τοὺς δύο ἑπομένους δορυφόρους, τὴν Ῥέαν καὶ τὸν Τιτᾶνα· οὕτω τῆς περιόδου περιφορᾶς σωματίου τῆς διαιρέσεως λαμβανομένης ὡς μονάδος, ἡ τοῦ Μίμαντος ἰσοδυναμεῖ πρὸς 2, ἡ τοῦ Ἐγκελάδου πρὸς 3, ἡ τῆς Τηθύος πρὸς 4, ἡ τῆς Διώνης πρὸ 6, ἡ τῆς Ῥέας πρὸς 9, καὶ ἡ τοῦ Τιτᾶνος πρὸς 33. Ἡ δρᾶσις τοῦ Μίμαντος ἐπικρατεῖ ἐνταῦθα. Οἱ τοιοῦτοι συγχρονισμοὶ τείνουσι πρὸς τὴν ἔξωσιν τῶν μετεώρων ἐκ τῆς διαιρέσεως τοῦ Κασσίνη καὶ πρὸς τὸν σχηματισμὸν κενοῦ, τὸ ὁποῖον αἱ παρατηρήσεις δεικνύουσιν ὡς σχετικὸν καὶ οὐχὶ ὡς ἀπόλυτον.

Μεσαία λαμπρὰ ζώνη τοῦ δακτυλίου, ἢ δακτύλιος B. Πρὸς τὸν ἔσω γῦρον τῆς ζώνης ταύτης ἡ ἐπιφάνεια παρίσταται κάπως σκιερά, ὡς ὀρθῶς παρετήρησαν περὶ τὸ 1660 ὁ de Divinis καὶ ὁ Campani. Εἶναι δὲ καὶ διαφανής, καθὰ ἐσημείωσεν ὁ Barnard. Ἀπ' ἐναντίας, ὁ ἔξω γῦρος, ὁ συνορεύων τῇ ζώνῃ τοῦ Κασσίνη, ἀποτελεῖ τὸ λαμπρότατον μέρος ὅλου τοῦ συστήματος. Πρὸς τὸ μέσον δὲ καὶ πρὸς τὸν πλανήτην ὑπάρχουσιν ἐλαφραὶ ἡμίσκιαι, αἵτινες παρουσιάζονται βαθμηδὸν ἐντονώτεραι, σχηματίζουσαι τρόπον τινὰ διάταξιν βαθμίδων ἀμφιθεάτρου. Διάφοροι διαιρέσεις ὤφθησαν κατὰ καιροὺς ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου τοῦ δακτυλίου, ἀλλ' αὗται ἀπεδείχθησαν ὀπτικαὶ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, ὡς μὴ ὑποτασσόμεναι τῷ νόμῳ τῆς ἐκτροπῆς.

Ἐσωτερικὴ σκοτεινὴ ζώνη τοῦ δακτυλίου ἢ σκιερὸς δακτύλιος C. Ἡ μεσαία λαμπρὰ ζώνη ἀποβαίνει, ὡς προερρέθη, σκιερωτέρα πρὸς τὸν πλανήτην, καὶ ὁ ἔσω γῦρος αὐτῆς συγχέεται ἄνευ διαιρέσεως μετὰ τοῦ σκιεροῦ λεγομένου δακτυλίου, ἤτοι μετὰ ζώνης διαφανοῦς, νεφελώδους καὶ ἀμαυρᾶς, ἐκτεινομένης ἄχρι 55% τῆς ἀποστάσεως τῆς χωριζούσης τὸν ἔσω γῦρον τῆς λαμπρᾶς ζώνης B ἀπὸ τοῦ γύρου αὐτοῦ τοῦ Κρόνου. Ἀλλὰ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ δακτυλίου, καίπερ φαινόμενον σκιερόν, ἀπαρτίζεται, συμφώνως τῇ προεκτεθείσῃ θεωρίᾳ τοῦ Κασσίνη, ἐκ λευκῶν μετεώρων, ὡς καὶ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ δακτυλίου, ἀλλὰ πολλῷ πλέον διεσπαρμένων. Ἡ ζώνη αὕτη παρίσταται ὡσαύτως διαφανὴς καὶ σκιερὰ ἔμπροσθεν τοῦ πλανήτου, ἕνεκα τῆς ἡμισκίας, ἣν τὰ σωματίδια ῥίπτουσιν ἐπὶ τοῦ Κρόνου, παρετηρήθη δὲ ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Campani κατὰ τὸ 1664. Ἑκατέρωθεν ὅμως τοῦ πλανήτου, ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, ἡ διαφανὴς νεφελώδης ζώνη δὲν ἀνεκαλύφθη εἰμὴ τῷ 1838 ὑπὸ τοῦ Galle, διότι, ἕνεκα τῆς ἀμαυρότητος αὐτῆς, ἀπαιτεῖται ὁπωσοῦν ἰσχυρὸν τηλεσκόπιον ἵνα καταστῇ ὁρατή. Εἶδε δ' αὐτὴν ἀνεξαρτήτως ὁ Bond τῷ 1850, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Dawes, ὅστις παρουσίασε τὴν παρατήρησιν αὐτοῦ ὡς νέαν ἀνακάλυψιν, εἰ καὶ καλῶς γνωρίζων τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Bond. Ἡ ἐν λόγῳ ζώνη παρίσταται μικρόν τι φωτεινοτέρα ἔξωθεν ἢ πρὸς τὸν πλανήτην, καθὼς ἐσημείωσεν ὁ Hind, ὅπερ δεικνύει, ὅτι τὰ μετέωρα εὑρίσκονται κάπως πλησιέστερον ἀλλήλων ἔξωθεν, πρὸς τὴν φωτεινὴν ζώνην, ἢ πρὸς τὸν Κρόνον. Ἡ διαίρεσις, ἣν ὁ Dawes ἀνεκοίνωσεν ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου τοῦ δακτυλίου, εἶναι ἀνύπαρκτος. Διάφοροι ἀστρονόμοι παρετήρησαν ἀνώμαλον φωτεινότητα τῆς σκιερᾶς λεγομένης ζώνης, ὡσεὶ αὕτη νὰ ἀπηρτίζετο ἐκ νεφοειδῶν συσσωρεύσεων καὶ σχετικῶν ἀραιώσεων μετεώρων. Ἕνεκα δὲ τῆς συστάσεως αὐτῆς, παρίσταται φωτεινοτέρα ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ὁσάκις ὁ δακτύλιος εἶναι ὀλίγον ἠνεῳγμένος ἢ ὅταν παρατηρῆται ὑπὸ τὸ μέγιστον αὐτοῦ ἄνοιγμα καὶ τὸ ἐν λόγῳ φαινόμενον παρετήρησεν ἔτι δὲ καὶ ἐξήγησεν ὁ Barnard διὰ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἡ προοπτικὴ σμικρύνει τὴν ἀναμεταξὺ τῶν μετεώρων ἀπόστασιν περισσότερον ἢ ἐν τῇ δευτέρᾳ.

Δορυφόροι Περὶ τὸν Κρόνον στρέφονται ἐννέα δορυφόροι: ὁ *Μίμας*, ὁ *Ἐγκέλαδος*, ἡ *Τηθύς*, ἡ *Διώνη*, ἡ *Ῥέα*, ὁ *Τιτάν*, ὁ *Ὑπερίων*, ὁ *Ἰαπετὸς* καὶ ἡ *Φοίβη* (βλ. λ.). Ε. Μ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

Κρόνου ἄκρον *[Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς «ὑπὸ τὴν Αἴγυπτον Αἰθιοπίας» ἐν τῷ Ἀδουλικῷ κόλπῳ μεταξὺ Ἀντιόχου Σωλῆνος καὶ Ἀδούλιδος, δυτικὸν ἄκρον τῆς Ὀρεινῆς χερσονήσου (*Πτολεμ.* Δ, ζ, 8). Εἶναι τὸ ἀριστερὸν τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον τῆς Μασσαύας ἀκρωτήριον *Ρὰς Ντελαμὰ* (περίπου εἰς 15° 25' Β., μῆκ. 40° 00' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 164: Massawa channels) τῆς χερσονήσου Χαρτάου τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Σ. Ε. Λ

κρόνπριτς (Kronprinz, ἐκ τοῦ Krone=στέμμα καὶ Prinz=πρίγκιψ). Ὄνομα διδόμενον ἐν Γερμανίᾳ εἰς τὸν πρίγκιπα διάδοχον τοῦ θρόνου. Εἰδικῶς διὰ τοῦ ὀνόματος Κρόνπριντς ἐγένετο γνωστὸς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου Β', Φρειδερῖκος-Γουλιέλμος, διάδοχος τοῦ γερμανικοῦ θρόνου, δράσας ὡς στρατηγὸς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (βλ. λ. *Γουλιέλμος-Φρειδερῖκος*). Χ. Δ.

Κρονστάνδη (Kronstadt) *[Γεωγρ.]*. Ἐπιθαλάσσιον φρούριον καὶ λιμὴν ἐν τῷ μυχῷ τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου, εἰς ἀπόστασιν 49 χλμ. δυτικῶς τῆς πόλεως Λενινγρὰδ (Leningrad), πρῴην Πετρουπόλεως, ἐν τῇ ἀνατολικῇ ἐσχατιᾷ τῆς νήσου Κότλιν (Kotlin). Ἡ νῆσος Κότλιν φράσσει τὸ στενότερον τμῆμα τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου, σχηματίζουσα μετὰ τῶν ἔναντι ἀκτῶν δύο διώρυγας, βορείαν καὶ νοτίαν, δι' ὧν ἐπικοινωνεῖ ὁ μυχὸς τοῦ κόλπου διὰ τῆς πρὸς δυσμὰς κειμένης Βαλτικῆς θαλάσσης. Καὶ ἡ μὲν βορεία φράσσεται ἐντελῶς ὑπὸ ἀμμώδους λωρίδος, κατὰ μῆκος τῆς ὁποίας ἱδρύθη σειρὰ 7 φρουρίων, προτάσει τοῦ στρατηγοῦ Τοτλέμπεν (Todleben), πρὸς προστασίαν τοῦ φρουρίου καὶ πόλεως ἐξ ἐπιθέσεων ἐλαφρῶν ἀκατίων ἀπὸ βορρᾶ. Ἡ δὲ νοτία διῶρυξ περιορίζεται ἐπίσης παρὰ ἀμμώδους γλώσσης, ἀλλ' ἡ συγκοινωνία ἐξησφαλίσθη διὰ στενῆς αὔλακος κατασκευασθείσης παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς νήσου Κότλιν καὶ παρὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν αὐτῆς. Πρὸς προστασίαν τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος ἀπὸ ἐπιθέσεως ἀπὸ νότου, κατεσκευάσθησαν ἀπὸ τοῦ 1855 ἐπὶ νησίδων τὰ φρούρια Παύλου, Ἀλεξάνδρου, Κρονσλὸτ (Kronslot), Πέτρου καὶ Μενσικὼφ (Menschikoff). Προσθέτως, τῇ προτάσει τοῦ στρατηγοῦ Τοτλέμπεν, ἱδρύθησαν τέσσαρα φρούρια καὶ τὸ τοῦ Κωσταντίνου, ἅτινα φράσσουσι τὴν νοτίαν διώρυγα. Τέλος, εἰς τὸ δυτικώτερον ἄκρον τῆς νήσου Κότλιν ὑπάρχει τὸ φρούριον Καταρίνα (Katharina), ἡ δὲ πόλις Κρονστάνδη περιφράσσεται παρὰ ἰσχυροῦ τείχους. Βορείως τῆς νήσου, εἰς ἀπόστασιν 25 χλμ. περίπου, εὑρίσκεται τὸ κοινὸν ὅριον τῶν ἐπικρατειῶν Φινλανδίας καὶ σοβιετικῆς Ῥωσίας καὶ ἑπομένως ἡ ἀξία τοῦ ὅλου ὀχυροῦ συγκροτήματος τῆς νήσου Κότλιν ἔχει μειωθῆ. Ἡ πόλις Κροστάνδη ἐκτίσθη τῷ 1710 ὑπὸ τοῦ Μ. Πέτρου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἐβομβαρδίσθη ὑπὸ τῶν συμμάχων. Κάτ. 21.243. Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1921 ἐξερράγη ἐνταῦθα ἀντιμπολσεβικικὴ ἐπανάστασις τῶν ναυτῶν, κατασταλεῖσα ἐντὸς ὀλίγου. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

Κρόνσταντ (Cronstadt) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ῥουμανίας (βλ. λ. *Μπράσωφ*).

κρονστεδτίτης (ὁ) (Cronstedtit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πυριτικὸν ἅλας τῆς ὁμάδος τῶν χλωρι-

Digitized by Google

των. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι πιθανῶς $H_8\ Fe_4\ Si_8\ O_{20}$.

Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα ὑπὸ μορφὴν πυραμιδικήν, ἀπαντᾷ δὲ συνήθως εἰς νεφροειδῆ συσσωματώματα. Παρουσιάζει σκληρότητα 2 ½, εἰδικὸν βάρος 3,3—3,5, λάμψιν ἰσχυρῶς ὑαλώδη καὶ χρῶμα βαθὺ μαῦρον. Ἀναπτύσσεται ἐπὶ μεταλλευτικῶν φλεβῶν ἐν Pübram, Kuttenberg καὶ Cornwall. Γ. Β.

Κρόνστετ (Cronstedt), ***Ἄξελ - Φρειδερῖκος.*** Σουηδὸς μεταλλειολόγος (1722—1765) Ἐγένετο γνωστὸς διότι ἀνεκάλυψε τὸ μέταλλον νικέλιον τῷ 1751, ἐπεχείρησε δὲ πρὸς τούτοις νὰ ταξινομήσῃ τὰ διάφορα μέταλλα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς χημικῆς συστάσεως αὐτῶν καὶ οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σχήματος, χρώματος κλπ, ἤτοι τῶν ἐξωτερικῶν των γνωρισμάτων, ὡς ἐγένετο μέχρι τοῦδε. Τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ταύτην ἐδημοσίευσεν εἰς σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Δοκίμιον ταξινομήσεως τοῦ βασιλείου τῶν μετάλλων», τὸ ὁποῖον μετεφράσθη καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας γλώσσας. Γ. Β.

κροντήρι (τό), καὶ μεγεθυντ. *κροντήρα* (ἡ), ἢ *κρωντήρι-κρωντήρα*· δημοτ., πήλινον δοχεῖον ὕδατος, συνήθως ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐκτίθενται, ἵνα ψυχρανθῇ τὸ ὕδωρ· || δοχεῖον ἐπιτραπέζιον οἴνου (ἐτυμολογεῖται εἴτε ἀπὸ τοῦ *κρατὴρ* ἢ πιθανώτερον ἀπὸ τοῦ *κρυωτήριον*). Β. Φ.

Κρόου (Krowe), ***Ἔβανς.*** Ἄγγλος δημοσιογράφος καὶ ἱστορικὸς (1799—1868). Ὑπηρέτησεν ὡς συντάκτης διαφόρων ἐφημερίδων τοῦ Λονδίνου, ὡς εἰς τὸ «Morning Chronicle» καὶ «Examiner and Daily News». Τὴν τελευταίαν ἐφημερίδα ἐξέδωκε ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του. Ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικὴν ἀρθρογραφίαν, τὴν ἀφορῶσαν κυρίως τὴν εὐρωπαϊκὴν ἱστορίαν καὶ ἐξωτερικὴν πολιτικήν. Συνέγραψε τὰ ἔργα: «Βίοι ξένων πολιτικῶν» (1830), «Ὁ Ἕλλην καὶ ὁ Τοῦρκος» (1853) καὶ «Βασιλεῖαι Λουδοβίκου ΙΗ΄ καὶ Καρόλου Ι΄» (1854), «Ἱστορία τῆς Γαλλίας» (τόμ. 1—5, 1858—1868). Λ. Α.

— **Κρόου** (Krowe), ***Ἰωσὴφ-Ἄρτσερ.*** Ἄγγλος διπλωμάτης καὶ τεχνοκρίτης, υἱὸς τοῦ Ἔβανς Κρόου (1828—1896). Ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας ἔδειξε σημαντικὴν κλίσιν εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ντελαρὸς ἐν Παρισίοις. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἦτο ἀνταποκριτὴς τῶν «Εἰκονογραφημένων Νέων τοῦ Λονδίνου» καὶ διαρκοῦντος τοῦ Αὐστροϊταλικοῦ πολέμου ἀντεπροσώπευε τοὺς «Τάϊμς» ἐν Βιέννῃ. Ἀπὸ τοῦ 1860 μέχρι τοῦ 1872 ὑπηρέτησεν ὡς γενικὸς πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἐν Λειψίᾳ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1872 μέχρι τοῦ 1880 ἐν Ντύσσελντορφ. Μετὰ ταῦτα διωρίσθη ἐμπορικὸς ἀκόλουθος ἐν Βερολίνῳ, μετατεθεὶς τῷ 1882 εἰς Παρισίους. Τῷ 1883 ἦτο ὁ γραμματεὺς τῆς διασκέψεως τοῦ Δουνάβεως (Danube Conference), συγκροτηθείσης ἐν Λονδίνῳ. Ἔργα: «Παλαιοὶ Φλαμανδοὶ ζωγράφοι» (Λονδῖνον, 1857), «Μία νέα ἱστορία τῆς ζωγραφικῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τοῦ Β΄ μέχρι τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος» (Λονδῖνον 1864—1871, 1—5 τόμ.), «Ἀναμνήσεις 35 ἐτῶν τῆς ζωῆς μου» (1895). Λ. Α.

Κροπατσὲκ (Kropaczek ἢ Kropatschek), ***Ἀλφρέδος φόν—.*** Ἀξιωματικὸς τοῦ αὐστριακοῦ πυροβολικοῦ (1838—1911) καὶ ἐφευρέτης ἐπαναληπτικοῦ ὅπλου λαβόντος τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀπένειμεν αὐτῷ τὸν τίτλον τοῦ ἱππότου καὶ τὸν διώρισε καθηγητὴν τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς τῆς Βιέννης. Τὸ ὅπλον τοῦτο προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅπλου Gras (ὑποδ. 1874), εἰς ὃ προσετέθη ἀποθήκη φυσιγγίων ἐν τῷ ξυστῷ καὶ μηχανισμὸς ἀναγεμίσεως ἐν τῇ οὐραιοθήκῃ. Ἔχει τὴν αὐτὴν κάννην, βάλλει τὸ αὐτὸ φυσίγγιον, φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα Gras-Kropatscheck (ὑποδ. 1878) καὶ ἐγένετο ἀποδεκτὸν εἰς τὸ γαλλικὸν ναυτικόν. Κ. Ν. Γ.

κροπολιὰ (ἡ) /*Βοτ.*/. Ποικιλία ἐλαίας ἐν Κεφαλληνίᾳ.

Κροπότκιν, ***Πέτρος Ἀλεξέϊβιτς,*** *πρίγκιψ—.* Ρῶσος ἀναρχικὸς καὶ γεωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Μόσχᾳ τῷ 1842 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1921.

Βιογραφία καὶ ἔργα. Μέλος εὐγενοῦς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας ἡ γενεαλογία συνεδέετο πρὸς τὸν βασιλικὸν οἶκον τῶν Ρούρικ, ὁ Κραπότκιν εἰς ἡλικίαν δεκαπέντε ἐτῶν ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὸ σῶμα τῶν ἀκολούθων τοῦ αὐτοκράτορος καὶ μετ' ὀλίγον εἰσήχθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφοίτησε μέχρι τοῦ 1861. Ἀντὶ νὰ δεχθῇ βαθμόν τινα εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν φρουράν, ὅπως ἐδικαιοῦτο λόγῳ τῆς καταγωγῆς του, ἐπροτίμησε νὰ σταλῇ εἰς τὸ σῶμα τῶν κοζάκων τοῦ Ἀμοὺρ ὡς στρατιωτικὸς βοηθὸς τοῦ κυβερνήτου τῆς Τρανσβαϊκαλίας. Ἡ πρώτη του ἐργασία ὑπῆρξε μία οἰκονομικὴ καὶ γεωργικὴ περιγραφὴ τῆς περιοχῆς ταύτης, ἡ ὁποία ἕως τότε ἦτο ἐλάχιστα γνωστή. Κατόπιν συνέταξεν ἔκθεσιν ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν φυλακῶν καὶ τῆς ζωῆς τῶν καταδεδικασμένων εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Νερτσίνσκ, καὶ ἐπρότεινε τὰς δυνατὰς μεταρρυθμίσεις διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ζωῆς τῶν καταδίκων. Ἡ ἔκθεσις αὐτὴ δὲν ἐδημοσιεύθη τότε, ἀλλ' ἐπροξένησε βαθεῖαν αἴσθησιν εἰς τὸν τσάρον, ὁ ὁποῖος ἐξωργίσθη μὲ τὰς ἐν ὀνόματί του τελουμένας φρικαλεότητας καὶ ὑπεσχέθη νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην. Ἀλλ' ἡ ὑπόσχεσις ἐλησμονήθη πολὺ ταχέως. Ἐντὸς ὀλίγου μὲ τὸν θρίαμβον τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τὸ 1862, ἐξηφανίσθησαν καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Β΄. Ὁ νεανικὸς ἐνθουσιασμὸς τοῦ Κροπότκιν μετεβλήθη εἰς ὀδυνηρὸν σκεπτικισμόν· ἐξηκολούθησε τὴν προσπάθειάν του πρὸς διοικητικὴν ὀργάνωσιν τῆς Σιβηρίας, ἀλλ' ἔπαυσε νὰ πιστεύῃ ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ βελτίωσίς τις δι' ἐκθέσεων καὶ ὑπομνημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπήρεσκον εἰς τοὺς κρατοῦντας.

Πέτρος Κροπότκιν.

Κατὰ τὸ 1863, μετὰ τὴν ἐξέγερσιν τῆς Πολωνίας, κάθε ἐλπὶς περὶ μεταρρυθμίσεων ἐσβέσθη. Ὁ Κροπότκιν, ἀπεσπασμένος εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς ἀνατολικῆς Σιβηρίας, ἀφωσιώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας καί, εἰς σειρὰν ἐξερευνήσεων, αἱ ὁποῖαι διήρκεσαν ἐπὶ τριετίαν, περιηγήθη τὴν Μαντζουρίαν καὶ τὰς ὄχθας τοῦ Οὐσσούρι, ἀνεκάλυψε τὴν ὁδὸν τοῦ Κινγκὰν καὶ τοῦ Μέργκεν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον πατήσει Εὐρωπαῖοι ἀπὸ τοῦ ΙΖ΄ αἰῶνος, μετέσχε τῆς πρώτης ἐξερευνητικῆς ἀποστολῆς, ἡ ὁποία ἀνῆλθεν εἰς τὸ Σουνγκάρι, διέτρεξε τὸ ὀροπέδιον τοῦ Ὄκα καὶ τέλος εὗρε τὴν ἐπὶ πολὺ ἀναζητουμένην διάβασιν, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ ἀπὸ τὰ χρυσωρυχεῖα τοῦ Λένα μέχρι τῆς Τρανσβαϊκαλίας. Ὅταν ἐπανῆλθε κατὰ τὸ 1867 εἰς Πετρούπολιν, διὰ νὰ παρακολουθήσῃ μαθήματα ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ἦτο ἤδη δημοφιλὴς λόγῳ τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίους εἶχε διατρέξει, καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν πορισμάτων τῶν ταξιδίων του. Ἐδημοσίευσε τότε γενικὸν κατάλογον ὅλων τῶν γεωγραφικῶν σημείων, τῶν ὁποίων εἶχεν ὑπολογήσει τὸ ὕψος, εἰς τὰ «Peterman's Mitheilungen» καὶ τὴν «Περίληψιν τῆς ὀρεογραφίας τῆς Σιβηρίας», ἡ ὁποία εἶναι τὸ κυριώτερον γεωγραφικὸν ἔργον του. Τῷ 1871 ἀπεστάλη εἰς Φινλανδίαν, ὅπου ἐμελέτησε τὰ ἐδάφη τῆς περιόδου τῶν παγετώνων. Αἱ σχετικαὶ παρατηρήσεις του ἀπετέλεσαν τὸ ὑλικὸν ἑνὸς ἔργου του, τοῦ ὁποίου ὁ πρῶτος μόνον τόμος ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ «Χρονικὰ τῆς Γεωγραφικῆς ἑταιρείας», ἐνῷ ὁ δεύτερος, ἀπομείνας ἐν χειρογράφῳ, ἔπεσε βραδύτερον εἰς χεῖρας τῆς ρωσικῆς ἀστυνομίας.

Μετὰ τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἀποτυχίαν τοῦ φιλελευθέρου κινήματος, ὁ Κροπότκιν ἐσχημάτισε τὴν γνώμην ὅτι, ἂν ποτὲ ἔμελλε ν' ἀπαλλαγῇ ἡ ρωσικὴ κοινωνία τοῦ μισητοῦ ἀπολυταρχισμοῦ, τοῦτο δὲν θὰ ἐπετυγχάνετο δι' αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων, ἀλλὰ διὰ τῆς ὠργανωμένης βουλήσεως τοῦ λαοῦ. Πεπεισμένος περὶ τῆς ἀνάγκης μιᾶς ἐκ τῶν κάτω προερχομένης κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως, ἐγκατέλειψε μετὰ περιφρονήσεως τὸν κόσμον τῶν εὐγενῶν καὶ τῆς αὐλῆς, τὰ ἤθη τοῦ ὁποίου ἐπλήρουν ἀηδίας καὶ ἀγανακτήσεως τὸ φιλοσοφημένον πνεῦμά του, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ζήσῃ ἐν μέσῳ τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν. Εἰς ἓν ταξίδιον ἀνὰ τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Ἑλβετίαν, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπιχειρήσει κατὰ τὸ 1872, συνεδέθη μὲ τὰ μέλη τῆς ἐκπνεούσης πλέον Α΄ Διεθνοῦς, ἐν οἷς συγκατελέγοντο καὶ πολλοὶ συμπατριῶταί του καταδικασμένοι ὡς ὑπερορίαν λόγῳ τῶν πεποιθήσεών των. Ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς Ρωσίαν, ἐγένετο μέλος τῆς μυστικῆς ὀργανώσεως τῶν Τσαϊκόφσκι, νέων τῆς ἀστικῆς τάξεως καὶ τῆς ἀριστοκρατίας, οἱ ὁποῖοι ἐπεδίωκον νὰ ὀργανώσουν μαθήματα στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως εἰς βιομηχανικὰς περιφερείας καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς, καὶ νὰ εἰσαγάγουν τὰς ἐπαναστατικὰς καὶ φιλελευθέρας ἰδέας εἰς τοὺς ἀμορφώτους πληθυσμοὺς διὰ μαθημάτων ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ στοιχειώδους ἱστορίας. Μεταμφιεσθεὶς εἰς περιοδεύοντα ζωγράφον ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Μποροντίν*, ὁ Κροπότκιν ἐπεδόθη μετὰ ζέσεως εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν ἀγροτῶν. Διωργάνωνε διαλέξεις, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐφείδετο καθόλου τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος, περιώδευε μεταξὺ τοῦ πτωχοῦ πληθυσμοῦ, ἀπεκάλυπτε τὴν ἀνηθικότητα τοῦ φεουδαρχικοῦ καθεστῶτος καὶ ἐκήρυσσε τὴν συναδέλφωσιν τῶν καταπιεζομένων. Καταγγελθεὶς εἰς τὴν ἀστυνομίαν, συνελήφθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1874 καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὸ φρούριον Πέτρου καὶ Παύλου ἐν Πετρουπόλει. Ἐδῶ, ἐπὶ τρία περίπου ἔτη, ἐντὸς ὑγροῦ καὶ σκοτεινοῦ κελλίου, χωρὶς ἐπαρκῆ τροφήν, χωρὶς βιβλία, χωρὶς ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς φίλους του, ματαίως ἀνέμενε νὰ δικασθῇ. Ὅταν πλέον ἐκλονίσθη σημαντικῶς ἡ ὑγεία του, μετεφέρθη εἰς τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον, ὁπόθεν κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ κατ' Ἰούλιον τοῦ 1876.

Κατέφυγεν ἀμέσως εἰς Ἀγγλίαν καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐγκατεστάθη ἐν Ἑλβετίᾳ, ὅπου εἰσῆλθεν εἰς τὴν «Ὁμοσπονδίαν τοῦ Ἰούρα» (ἀναρχικὴν ὁμάδα ἀποσπασθεῖσαν τῆς Α΄ Διεθνοῦς) καὶ ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα «Ὁ ἐπαναστάτης» (Le révolté). Ἀπελαθεὶς ἐξ Ἑλβετίας, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1881, ἀπαιτήσει τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως, κατέφυγεν εἰς Τονὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου διὰ σειρᾶς βιβλίων καὶ διαλέξεων προσεπάθησε νὰ προκαλέσῃ ζύμωσιν ἐναντίον τῶν ὠμοτήτων, αἱ ὁποῖαι διεπράττοντο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ΄ εἰς βάρος τῶν πολιτικῶν καταδίκων. Ἐπανελθὼν εἰς Τονὸν τῷ 1882 συνελήφθη μετ' ὀλίγον ὡς συνένοχος τῆς τρομοκρατικῆς ἀποπείρας, ἡ ὁποία εἶχε λάβει χώραν ἐν Λυών, ἐδικάσθη μετὰ 59 ἄλλων καὶ κατεδικάσθη εἰς πενταετῆ φυλάκισιν, μολονότι ἦτο ἀθῷος. Ἐγκλεισθεὶς εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Κλαιρβώ, ἠμνηστεύθη μετὰ τριετίαν (1886), κατόπιν ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως ὑπὲρ αὐτοῦ τῶν ἐπιστημόνων τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του, ὁ Κροπότκιν ἀπεσύρθη εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου ἔζησε μέχρι τοῦ 1917. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐξεδηλώθη, παραδόξως, ὑπὲρ αὐτοῦ, πιστεύσας εἰς τὰς περὶ ἐλευθερίας, αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν καὶ ἐκπολιτιστικῶν ἰδεωδῶν ἐπαγγελίας τῶν συμμάχων. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1917 ἐπανῆλθεν εἰς Ρωσίαν καὶ λόγῳ τῶν ἀναρχικῶν του ἀντιλήψεων ἐπέκρινε τὸ σοβιετικὸν καθεστώς, τὸ ὁποῖον ἐθεώρει ὡς ἐξ ἴσου καταπιεστικὸν μὲ τὸ κεφαλαιοκρατικόν, ἐφ' ὅσον διετήρει τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ κάθε κράτους, τὴν βίαν δηλαδὴ καὶ τὸν καταναγκασμόν. Ἀπέθανεν ἐν Μόσχᾳ τὴν 8ην Φεβρουαρίου τοῦ 1921, κατόπιν μακρᾶς ἀσθενείας. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ ἐν Μόσχᾳ οἰκία του ἐγένετο ὑπὸ τῆς σοβιετικῆς κυβερνήσεως «Μουσεῖον Κροπότκιν».

Ὁ Κροπότκιν ἐδημοσίευσε ταξιδιωτικὰς περιγραφὰς καὶ γεωγραφικὰς ἐργασίας, συγγράμματα φιλοσοφίας τοῦ δικαίου καὶ κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς οἰκονομίας, καθὼς καὶ τὴν αὐτοβιογραφίαν του, ἡ ὁποία κρίνεται ὡς ἓν ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ λογοτεχνικοῦ τούτου εἴδους. «Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο, λέγει ὁ Δανὸς κριτικὸς G Brandès, προλογίζων τὴν γαλλικὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου, φροντίζει περισσότερον νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ψυχολογίαν τῶν συγχρόνων του παρὰ τὴν ἰδικήν του. Διὰ τοῦτο εὑρίσκει ὁ ἀναγνώστης εἰς αὐτὸ τὴν ψυχολογίαν τῆς Ρωσίας· τῆς ἐπισήμου Ρωσίας καὶ τῶν λαϊκῶν μαζῶν· τῆς Ρωσίας, ἡ ὁποία μάχεται διὰ τὴν πρόοδον, καὶ τῆς ἀντιδραστικῆς Ρωσίας. Προσπαθεῖ περισσότερον νὰ διηγηθῇ τὴν ἱστορίαν τῶν συγχρόνων του παρὰ τὴν ἰδικήν του, καὶ διὰ τοῦτο ἡ διήγησις τῆς ζωῆς του περικλείει τὴν ἱστορίαν τῆς Ρωσίας τῆς ἐποχῆς του τόσον καλά, ὅσον καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸ τελευταῖον ἥμισυ τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος. Ὅταν αὐτοαναλύεται, ὅλος ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος κατοπτρίζεται ἐν ἑαυτῷ». Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «Paroles d'un révolté» (1884), «La conquéte du pain» (1888, «L'anarchie, sa philosophie, son idêal» (1896, ἑλλ. μετ. μετὰ προλόγου *Ἰ. Ζερβοῦ* 1924), «The State, its part in history» (1898), «Fields Factories and Workshops» (1899, γαλλ. μετ. «Champs-Usines-Ateliers»), «Memoirs of a Revolutionist» (1900), «Mutual aid, a factor of evolution» (1902), «Modern science and anarchism» (1903), «The desiccation of Asia» (1904), «The orography of Asia» (1904), «Russian Literature» (1905), «La grande Revolution 1789—1793» (1921), «Morale anarchiste» (ἑλλ. μετ. *Ἰ. Νικοπούλου* 1927), «Ethique», «Πνευματικὴ καὶ χειρωνακτικὴ ἐργασία» (ἑλλ. μετ. 1924), «Πρὸς τοὺς νέους» (πολλαὶ ἑλλ. μετ, ἡ πρώτη ὑπὸ *Πλ. Δρακούλη*), «Autour d'une vie» (1921, ἔκδ. 21 τ. 2).

Ἡ θεωρία τοῦ Κροπότκιν. Ὁ ὑπέρτατος νόμος διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι, κατὰ τὸν Κροπότκιν, ὁ νόμος τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀνθρωπότητος, ἤτοι ὁ νόμος τῆς *προόδου*, τῆς μεταβάσεως ἀπὸ μίαν κατάστασιν ἧττονος εὐτυχίας εἰς τὴν εὐτυχεστάτην δυνατὴν κατάστασιν. Αἱ κατακτήσεις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἀπέδειξαν, ὅτι τὸ πᾶν μεταβάλλεται ἐν τῇ φύσει, ἄλλοτε βραδέως καὶ ἄλλοτε ταχύτατα, δι' ἁλμάτων καὶ ἐπαναστάσεων. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποία, ἀποτελοῦσα σύνολον ὀργανισμῶν μὲ ἔντονον τὸ εὐδαιμονιστικὸν ἔνστικτον, ἐξελίσσεται καὶ αὐτὴ διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἀνωτάτου δυνατοῦ ὁρίου εὐδαιμονίας, ἄλλοτε βραδύτερον καὶ ἄλλοτε ταχύτερον, δι' ἁλμάτων καὶ ἐπαναστάσεων, ὅπως ἀποδεικνύει ἡ μέχρι τοῦδε γνωστὴ ἱστορία της. Τὸ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀτέγκτου τούτου νόμου κοινωνικῶς βιοῦν ἄτομον, διὰ νὰ μετάσχῃ τοῦ δημιουργικοῦ τούτου ρυθμοῦ καὶ νὰ ζήσῃ ἐν ὅλῃ του τῇ φυσικῇ καὶ πνευματικῇ πληρότητι, ὀφείλει νὰ συμπεριφέρεται πρὸς τοὺς ἄλλους ὅπως θὰ ἤθελε νὰ συμπεριφερθῶσιν εἰς αὐτὸ ἐν ἀναλόγοις περιστάσεσι (νὰ εἶναι δηλαδὴ *δίκαιον*) καὶ νὰ ἔχῃ ἐντο-

Digitized by Google

νον τὸ πάθος τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ ἐνεργεῖν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μεταδίδῃ εἰς τοὺς ἄλλους τὴν ἰδικήν του διανόησιν καὶ ἀγάπην καὶ ἐνέργειαν (νὰ εἶναι δηλαδὴ *ἐνεργόν*).

'Εν τῇ ἐξελίξει τῆς κοινωνίας πρὸς τὴν εὐτυχεστάτην δυνατὴν κατάστασιν μέλλει νὰ ἐξαφανισθῇ ὁ νόμος, ὁ δικαστικός, δηλαδή, καταναγκασμός. Αὐτό, τὸ ὁποῖον σήμερον καλοῦμεν νόμον, εἶναι ἐπιτήδειον κρᾶμα ἀφ' ἑνὸς ἐθίμων χρησίμων εἰς τὴν κοινωνίαν (ἐθίμων, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν ἀνάγκην νόμων διὰ νὰ εἶναι σεβαστὰ) καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐθίμων, τὰ ὁποῖα μόνον διὰ τοὺς κρατοῦντας εἶναι ὠφέλιμα, ἐνῷ εἶναι βλαβερὰ διὰ τὰς μάζας. Ἂν κανεὶς ἐξετάσῃ τοὺς νόμους, οἱ ὁποῖοι διέπουν τὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων, θὰ ἀντιληφθῇ εὐκόλως, ὅτι οὗτοι δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας: εἰς τοὺς ἀφορῶντας τὴν προστασίαν τῆς ἰδιοκτησίας, εἰς τοὺς ἀφορῶντας τὴν προστασίαν τῆς κυβερνήσεως καὶ εἰς τοὺς ἀφορῶντας τὴν προστασίαν τῶν ἀτόμων. 'Αλλ' ἡ μὲν προστασία τῆς ἰδιοκτησίας, εἶναι προστασία τοῦ ἐκμεταλλευτοῦ, ἡ δὲ προστασία τῆς κυβερνήσεως εἶναι προστασία ἑνὸς μηχανισμοῦ, ὁ ὁποῖος σκοπεῖ τὴν διατήρησιν τῶν προνομίων τῆς ἀρχούσης τάξεως. Μένει ἡ προστασία τῶν ἀτόμων· εἶναι γνωστὸν ὅμως, ὅτι οὐδέποτε ὁ φόβος τῆς ποινῆς ἀφώπλισε τὸν δολοφόνον. Τοιουτοτρόπως τὸ σύνολον τοῦ νομικοῦ συγκροτήματος τῆς κοινωνίας τὸ ὁποῖον—δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν—εἶναι γέννημα ἱστορικῆς ἐξελίξεως, ἐγεννήθη δηλαδὴ ἐν χρόνῳ καὶ ἑπομένως θὰ καταστραφῇ ἐν χρόνῳ, τὸ σύνολον τῶν νομικῶν θεσμῶν μὲ τὸν τυραννικὸν καταναγκασμόν των βλάπτει τὴν κοινωνίαν, διατηροῦν ἓν καθεστὼς ἐκμεταλλεύσεως καὶ προνομίων. Δὲν εἶναι μακρὰν ἡ ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ καταργηθοῦν οἱ νόμοι καὶ θ' ἀντικατασταθοῦν ὑπὸ κανόνων τῆς κοινῆς βουλήσεως τῶν μελῶν ἑκάστης κοινότητος κοινοκτημόνων, τῆς ὁποίας ἡ μεγαλυτέρα ποινὴ θὰ εἶναι ὁ κοινωνικὸς ἀποκλεισμὸς ἄνευ οὐδενὸς καταναγκασμοῦ.

'Επίσης καὶ τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀποβῆ κώλυμα τῆς ἐξελίξεως, μέλλει νὰ ἐξαφανισθῇ. Εἶναι τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖ ὁ πλούσιος ἐναντίον τοῦ πτωχοῦ, ὁ ἰδιοκτήτης ἐναντίον τοῦ προλεταρίου. Μὲ τὰ διαρκῶς αὐξανόμενα ἔξοδά του, ἀποτελεῖ ἕνα καρκίνωμα τῆς κοινωνίας. Ζῇ εἰς βάρος τῶν παραγωγικῶν μελῶν αὐτῆς καὶ μὲ τὴν ἀδηφαγίαν του προκαλεῖ τοὺς πολέμους μεταξὺ τῶν ἐθνῶν. Καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς τὸ κράτος εἶναι σύμβολον καὶ φορεὺς πολέμου, ἀνεξαρτήτως τῆς πολιτικῆς του μορφῆς, καὶ ἡ πλέον «φιλελευθέρα» δημοκρατία εἶναι ἐξ ἴσου καταπιεστικὴ μὲ τὴν πλέον ἀπόλυτον μοναρχίαν. Αἱ θρυλούμεναι καὶ ἐξυμνούμεναι ἐλευθερίαι τοῦ τύπου, τῆς συγκεντρώσεως, τὸ ἄσυλον τῆς κατοικίας καὶ αἱ λοιπαὶ «συνταγματικαὶ ἐλευθερίαι» εἶναι σεβασταὶ ὑπὸ τοῦ κράτους μόνον ἐφόσον δὲν χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶν προνομιούχων τάξεων. Ὅπως ὁ νόμος, οὕτω καὶ τὸ κράτος εἶναι γέννημα ἱστορικῆς ἐξελίξεως, καταδικασμένον εἰς ἐξαφανισμόν. Μετὰ τὸν ἐξαφανισμόν του οἱ ἄνθρωποι θὰ ζήσουν ἡνωμένοι κοινωνικῶς, ἄνευ καταναγκασμοῦ καὶ μὲ μόνην τὴν ὑποχρέωσιν τῆς τηρήσεως ἑνὸς ἐλευθέρου συμβολαίου. Ἤδη εἶναι πολυπληθῆ τὰ παραδείγματα τῆς ἀποσυνθέσεως τοῦ κράτους διὰ τῆς ἀποκεντρώσεως, ἡ ὁποία ὁλονὲν κατακτᾷ ἔδαφος, καὶ τῆς ἀντικαταστάσεώς του δι' ἐλευθέρων ἐξωκρατικῶν ἑνώσεων μὲ ἰδίαν ἐλευθέραν συγκρότησιν. Βάσις τῆς μελλοντικῆς ὀργανώσεως τῆς ἄνευ κράτους κοινωνίας θὰ εἶναι αἱ κοινότητες, αἱ ἄνευ συνόρων καὶ περιορισμῶν κοινότητες, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἑνοῦνται τὰ ἄτομα δι' ἐλευθέρων συμβολαίων, ὅπως καὶ αἱ κοινότητες πρὸς ἀλλήλας.

'Αλλὰ καὶ ἡ ἀτομικὴ ἰδιοκτησία ἔχει ἀποβῆ πλέον ἐμπόδιον διὰ τὴν πρόοδον τῆς ἀνθρωπότητος. 'Αποτέλεσμα τῆς συγκεντρώσεως τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς εἰς χεῖρας ὀλίγων εἶναι ἡ πτωχεία, ἡ ἀνεργία, αἱ κρίσεις, ἡ ὑλικὴ καὶ ἠθικὴ ἐξαθλίωσις τοῦ μεγίστου μέρους τῆς κοινωνίας. Ὁ πλούσιος, μὲ τὴν ὑπεραφθονίαν τῶν ἀγαθῶν, καὶ ὁ πτωχός, μὲ τὴν παντελῆ ἔλλειψιν αὐτῶν, εἶναι ἐξ ἴσου ἐπιρρεπεῖς εἰς τὴν ἀνηθικότητα καὶ τὸν ἐκφυλισμόν. Δὲν ὑπάρχει θεσμὸς πλέον ἄδικος ἀπὸ τὸν θεσμὸν τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, ὁ ὁποῖος ἐπιτρέπει τὴν συσσώρευσιν τῶν προϊόντων τῆς ἐργασίας ὅλων εἰς χεῖρας ἐλαχίστων. Τὰ συσσωρευμένα πλούτη εἶναι ἀπηλλοτριωμένα ἀγαθὰ τοῦ συνόλου. Γεννηθεὶς ὡς παράσιτον ὁ θεσμὸς τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας ἐν μέσῳ τῶν ἐλευθέρων κοινοκτημόνων κοινοτήτων τῶν προγόνων μας, εἶναι καὶ αὐτὸς καταδικασμένος εἰς ἐξαφανισμόν, μαζὶ μὲ τὸν νόμον, ὁ ὁποῖος τὸν κατοχυρώνει, καὶ μὲ τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον τὸν προστατεύει. Εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον, ὅλα τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς θ' ἀποτελοῦν κοινωνικὴν ἰδιοκτησίαν. Ἡ μέλλουσα κοινωνία θὰ εἶναι κοινωνία κομμουνιστική. Κάθε μέλος τῆς κομμουνιστικῆς κοινότητος θὰ ἐργάζεται ἐπὶ ὡρισμένον ἀριθμὸν ὡρῶν ἡμερησίως καὶ κατ' ἐλευθέραν ἐκλογὴν εἰς μίαν ἐκ τῶν παραγωγικῶν ἐργασιῶν, διὰ νὰ δικαιοῦται συμμετοχῆς εἰς τήν, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν του, ἀπόλαυσιν τῶν παραγομένων προϊόντων.

'Αλλὰ τίνι τρόπῳ θὰ γίνῃ ἡ μετάβασις αὕτη τῆς κοινωνίας πρὸς μίαν εὐδαιμονεστέραν κατάστασιν, τίνι τρόπῳ θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ κατάργησις τοῦ κράτους καὶ ἡ μεταμόρφωσις τοῦ νόμου καὶ τῆς ἰδιοκτησίας; Διὰ τὸν θρίαμβον τῆς δικαιοσύνης, διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν νέων ἰδεῶν—τοῦ ἀναρχισμοῦ—ἀπαιτεῖται μία ἐπαναστατικὴ θύελλα, ἡ ὁποία ζωντανεύει μὲ τὴν θερμὴν πνοήν της τὰς ναρκωμένας ψυχὰς καὶ ἀφυπνίζει εἰς τὴν καρδίαν τῆς ἀνθρωπότητος τὸ πνεῦμα τῆς ἀφοσιώσεως, τῆς αὐταπαρνησίας καὶ τοῦ ἡρωϊσμοῦ. 'Απαιτεῖται μία κοινωνικὴ ἐπανάστασις καὶ αὐτὴ εἶναι προσεχής. Ἡ πρώτη πρᾶξις τῆς κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως θὰ εἶναι ἡ καταστροφή. Τὸ ἔνστικτον τῆς καταστροφῆς, τὸ τόσον φυσικὸν καὶ δίκαιον, διότι εἶναι ἐν ταὐτῷ καὶ ἔνστικτον ἀνανεώσεως, θὰ εὕρῃ τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἱκανοποιηθῇ πλήρως. Καταστροφὴ τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ καὶ βιαία κατάργησις τοῦ θεσμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας, διὰ γενικῆς ἀπαλλοτριώσεως ὅλων τῶν μέσων παραγωγῆς, εἶναι τὰ πρῶτα καθήκοντα τῆς ἐπαναστάσεως. Κατόπιν ἀρχίζει ἡ ἀναδιοργάνωσις αὐθόρμητος καὶ ἐλευθέρα, ἐξ αὐτῆς τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων, μὲ τὴν φροντίδα ὅπως ἀποφευχθῇ ἡ ἀναβίωσις τοῦ κράτους (τοῦ καταναγκασμοῦ) ὑπὸ οἱανδήποτε μορφήν.

Καθῆκον ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι βλέπουν καθαρώτερα τὸν ρυθμὸν τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως, εἶναι ἡ προετοιμασία τῶν πνευμάτων διὰ τὴν κοινωνικὴν ἐπανάστασιν. Αἱ μυστικαί, αἱ ἐπαναστατικαὶ ὀργανώσεις, τὸ ἀναρχικὸν κόμμα, πρέπει νὰ καταστήσουν γνωστὸν παντοῦ, τὸν σκοπὸν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ νὰ ἀφυπνίσουν τὸ αἴσθημα τῆς ἀνεξαρτησίας μεταξὺ τῶν μαζῶν. Διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν σκοπῶν τούτων ἀπαιτεῖται *δρᾶσις*, συνεχής, ἀδιάκοπος καὶ διαρκῶς ἀνανεουμένη δρᾶσις τῆς μειοψηφίας. Τὸ θάρρος, ἡ ἀφοσίωσις, τὸ πνεῦμα τῆς θυσίας, εἶναι ἐξ ἴσου μεταδοτικά, ὅπως καὶ ἡ ραθυμία, ἡ ὑποταγή, ὁ πανικός. Ἡ φωτισμένη μειοψηφία εἰς τὸ προπαρασκευαστικὸν τῆς ἐπαναστάσεως ἔργον της δύναται καὶ ὀφείλει νὰ χρησιμοποιήσῃ κάθε μέσον. Ὁ Κροπότκιν, κατὰ τὸν G. Brandès, «ὑπῆρξεν ἐπαναστάτης ἄνευ ἐμφάσεως, ἡ προσωποποίησις τῆς ἁπλότητος. 'Από ἀπόψεως χαρακτῆρος δύναται ν' ἀνθέξῃ εἰς τὴν σύγκρισιν μὲ ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἠγωνίσθησαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Κανεὶς ἄλλος δὲν ὑπῆρξε περισσότερον ἀφιλοκερδὴς αὐτοῦ, κανεὶς ἄλλος δὲν ἠγάπησε περισσότερον ἀπὸ αὐτὸν τὴν ἀνθρωπότητα».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *P. Elzbacher*, L'anarchisme, γαλλ. μετ. O. Karmin (Paris 1923).— *Lourié*, La philosophie russe contemporaine (ἐκδ. β' 1905).—*P. Kropotkine*, Autour d'une vie (1921 ἐκδ. 21η τόμ. 2).— *G. Plékhanof*, Anarchisme et socialisme (1924).

Θ. Φ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Κρόπσυ (Cropsey), ***Γάσπαρ-Φραγκῖσκος***. 'Αμερικανὸς ἀρχιτέκτων καὶ ζωγράφος (1823—1900). 'Εσπούδασεν ἀρχιτεκτονικήν, ἀλλὰ ταχέως ἀφωσιώθη εἰς τὴν ζωγραφικήν, ταξιδεύσας εἰς 'Ιταλίαν (1847—1850). 'Εγκατεστάθη ἐν Λονδίνῳ τῷ 1857 καὶ τῷ 1863 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην, ἔνθα τὰ τοπία του, ἰδίᾳ τοῦ Χούδσωνος, κατέστησαν περιώνυμα. Ὁ Κρόπσυ ἐξεπόνησε τὰ σχέδια κατασκευῆς τῶν σταθμῶν τοῦ ἐναερίου ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου τῆς Νέας Ὑόρκης. Δ. Σ. Δ.

κρόρε (crore) /*Νομισμ.*/. Νομισματικὴ μονὰς ὑπολογισμοῦ, πολλαπλάσιον τῆς rupee, τῆς βασικῆς νομισματικῆς μονάδος τῶν ἀγγλικῶν Ἰνδιῶν. 10.000.000 rupee=1 crore. 1 crore=666.666,666 £. 1 crore=250.000.000 δραχμάς. Τ. Κ.

Κρὸς (Cross) /*Γεωγρ.*/. 'Ονομασία διαφόρων πόλεων, ποταμῶν, νήσων, λιμνῶν καὶ ἀκρωτηρίων τῆς 'Αμερικῆς καὶ 'Αφρικῆς. 'Εκ τούτων τὰ σημαντικώτερα εἶναι: —1) Ποταμὸς τῆς δυτικῆς 'Αφρικῆς, ὅστις, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μβία* πηγάζων ἐκ τῆς ἄλλοτε γερμανικῆς ἀποικίας τοῦ Καμεροὺν διευθύνεται πρὸς τὴν Βρεττανικὴν Νιγηρίαν καὶ ἀρδεύει κατὰ τὸν μακρὸν αὐτοῦ ἐκ 400 χλμ. ροῦν πλείστας περιοχάς, ἑνοῦται ἀκολούθως μὲ τὰ ὕδατα ἄλλων ποταμῶν, σχηματίζει ἀριθμόν τινα βραχιόνων καὶ χύνεται εἰς τὸν κόλπον τῆς Γουϊνέας. Παρὰ τὰς ἐκβολὰς καλεῖται *Παλαιὸς Καλαμπὰρ* καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πλωτός. —2) Λίμνη τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς 'Αμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Νέας Ὑόρκης. —3) Νῆσος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν 'Αλάσκᾳ. —4) 'Ακρωτήριον τῆς νοτιοδυτικῆς 'Αφρικῆς, 150 χλμ. βορείως τοῦ κόλπου Οὐῶλφις, εἰσχωροῦν βαθέως εἰς τὴν θάλασσαν καὶ σχηματίζον ὁμώνυμον κόλπον. Μ. Ν. Δ.

κροσὲ (τὸ) (γαλ. crochet). 'Εργαλεῖον ἐπίμηκες (κοιν. *βελονάκι*) ἐκ μετάλλου, ξύλου ἢ ὀστοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ἓν ἄκρον, ἀπολῆγον εἰς ἀγκιστρωτὴν αἰχμήν, χρησιμεύει εἰς τὸ νὰ ἕλκῃ τὴν κλωστὴν κατὰ τὴν κατασκευὴν ὡρισμένων ἐργοχείρων. Ὑπάρχουν διαφόρων εἰδῶν καὶ μεγεθῶν κροσέ, ἀπὸ μήκους 0,12 μ. μέχρι 0,30 μ., χρησιμοποιούμενα ἀναλόγως τῆς κλωστῆς, διὰ τῆς ὁποίας πλέκομεν. Διὰ τοῦ κροσὲ πλέκομεν δαντέλλας ἢ εἴδη ρουχισμοῦ, ὡς ἐνδύματα, παιδικὰ φορεματάκια, σκούφους, καλτσάκια κτλ. Ἡ βελονιὰ τοῦ κροσὲ βασίζεται εἰς τὸ πλέξιμον εἴδους κορδονίου, σχηματίζοντος ἅλυσιν (γαϊτανάκι), τῆς ὁποίας οἱ διάφοροι συνδυασμοὶ μᾶς παρουσιάζουσιν εὐρυτάτην ποικιλίαν σχεδίων τριχάπτων.

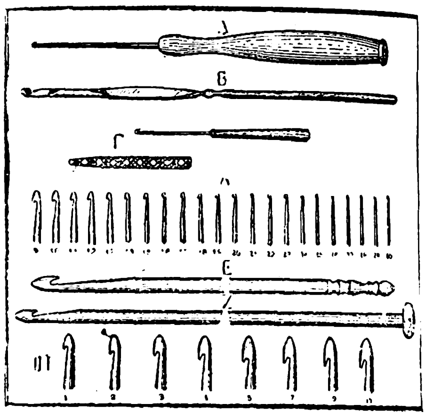

Διάφορα εἴδη καὶ μεγέθη κροσέ.

(Α=κροσὲ μὲ ξυλίνην λαβήν, Β=κροσὲ μὲ τὸ ἓν ἄκρον πεπλατυσμένον πρὸς εὐχερέστερον χειρισμόν, Γ=κροσὲ μετὰ προφυλακτῆρος τῆς αἰχμῆς, Δ=καθορισμὸς δι' ἀριθμῶν τῶν διαφόρων μεγεθῶν τῶν μεταλλίνων κροσέ, Ε, Ζ, Η=εἴδη κροσὲ ἐκ ξύλου καὶ ὀστοῦ.)

Κρόσμολ (Krochmal). ***Νάθμαν***. 'Ιουδαῖος θρησκευτικὸς φιλόσοφος (1785—1840) ἐκ Γαλικίας. 'Επηρεασμένος ἀπὸ τὸν Ἕγελον, ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρωτοπόρων τοῦ πνευματικοῦ σιωνισμοῦ. Ἔργα: «Μόρε Νεβουχὲ Χὰ-Σεμὰν» (1851. β' ἔκδ. 1863), «Ὁδηγὸς διὰ τοὺς ἀμφιβάλλοντας τῆς ἐποχῆς» κ. ἄ. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν τῷ 1924. Ε. Λ.

Κρόσμπυ (Crosby) /*Γεωγρ.*/. Λουτρόπολις τῆς 'Αγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Λαγκάστερ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μέρσυ. Κάτ. 12.273. Θ. Ν. Τ.

κρόσνη (ἡ) /*Βοτ.*/. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *στάχυς ὁ κονδυλόρριζος*.

Κροσσαία, καὶ ***Κρουσιάς***, ἢ ***Κρουσὶς*** /*'Αρχ. Γεωγρ.*/. Χώρα τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου ἐν Μακεδονίᾳ, ἐπὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ἐκτεινομένη πρὸς νότον τοῦ 'Ανθεμοῦντος (Καλαμαριά), ἀπὸ τοῦ Αἰναίου ἀκρωτηρίου (Μεγάλο Καραμπουρνοῦ) μέχρι τῆς 'Αντιγονείας, ὅπου τὸ μετόχιον τοῦ Ἁγίου Παύλου παρὰ τὸν Χαβρίαν ποταμόν. Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Κρουσσέως, υἱοῦ τοῦ Μύγδονος. Ἦτο πυκνότατα κατῳκημένη, μνημονεύονται δὲ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (VII, 123) αἱ πόλεις αὐτῆς: Λίπαξος, Κώμβρεια, Αἶσα, Γίγωνος, Κάμψα, Σμίλα καὶ Αἴνεια. Α. Θ. Σ.

Κροσσαῖοι (οἱ). Θρᾳκικὸς λαός, κατοικῶν τὴν ὑπ' αὐτῶν κληθεῖσαν *Κροσσαίαν*, *Κρουσιάδα* ἢ *Κρουσίδα γῆν*, κειμένη εἰς τὰ Δ. τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου ἐπὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου καὶ ἐκτεινομένη μεταξὺ τοῦ 'Ανθεμοῦντος καὶ τῆς Βοττικῆς. 'Επὶ τῶν περσικῶν πολέμων παρεχώρησαν στρατὸν καὶ πλοῖα εἰς τὸν διερχόμενον στόλον τοῦ Ξέρξου, τῷ 480 π. Χ. Κατὰ δὲ τὸ 429 π. Χ. ἐβοήθησαν δι' ὀλίγων πελταστῶν τοὺς 'Αθηναίους εἰς τὸν κατὰ τῶν Χαλκιδέων καὶ Βοττιαίων πόλεμον. Α. Θ. Σ.

κρόσσαρχος (ὁ) (Crossarchus) /*Ζῳολ.*/. Γένος θηλασικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μοσχογαλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους σαρκοφάγα, παρόμοια πρὸς τὴν γαλῆν κατά τε τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα τοῦ σώματος καὶ ἀπαντῶντα ἐν 'Αφρικῇ. 'Εκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι ὁ *κρόσσαρχος ὁ ραβδωτὸς* (Crossarchus lineatus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα φαιοτεφρὸν μετὰ μελανῶν καὶ εὐρειῶν ραβδώσεων ἐπὶ τῆς ράχεως. Δ. Ν. Π.

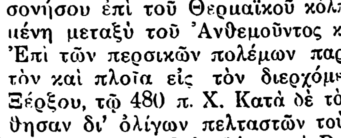

Κρόσσαρχος ὁ ραβδωτὸς

Κρόσσεν (Krossen) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Γερμανίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τῆς Φραγκφούρτης. Κάτ. 8.000. Ἔχει πολυτεχνικήν, ἀμπελουργικήν, τυροκομικὴν καὶ δενδροκομικὴν σχολὴν καὶ ἐργοστάσια χαλκίνων εἰδῶν, ὑφασμάτων, καλάθων, ἐπίπλων κλπ. Μ. Δ. Β.

Κροσσὴ /*Γεωγρ.*/. Ἄλλοτε ἑλληνικὸν χωρίον τῆς 'Αν. Θρᾴκης, κατοικούμενον ἤδη ὑπὸ Τούρκων καὶ μετονομασθὲν εἰς *Κιοσὲ-'Ατλῆ* (βλ. λ.).

κρόσσι (τό)· ὁ κροσσός: «πλέκω κρόσσια γιὰ σεντόνι, — γιὰ κουβέρτα», «κουρτίνες μὲ κρόσσια».

κροσσόπλεγμα (τό)· κροσσοὶ ἀποτελοῦντες πλέγμα ἐν εἴδει φράντζας (προσράπτεται ὡς κόσμημα εἰς τὰς κουρτίνας, τοὺς καναπέδες κ.τ.τ.).

Digitized by Google

κροσσόπλεκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων κροσσοὺς πεπλεγμένους, ὁ μετὰ κροσσοπλέγματος: «κροσσόπλεκτα κλινοσκεπάσματα».

κροσσόπους (ὁ) (Crossopus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀρπακτικῶν*, τῇ οἰκογενείας τῶν *μυγαλιδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα μικροῦ μεγέθους, ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν ἐνδιαιτώμενα. Οἱ κροσσόποδες χαρακτηρίζονται κυρίως ἐκ τῶν κροσσωτῶν τριχῶν, τὰς ὁποίας φέρουσιν ἐπὶ τῶν ποδῶν των.

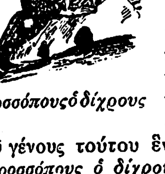

Κροσσόπους ὁ δίχρους

Τοῦ γένους τούτου ἓν μόνον εἶδος εἶναι γνωστόν, ὁ *κροσσόπους ὁ δίχρους* (Crossopus bicolor), ὅστις ἔχει μῆκος περὶ τὰ 0,20 μ., φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα τεφρόφαιον κατὰ τὴν ράχιν καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν. Δ. Ν. Π.

κροσσοπτερύγιοι (οἱ) (Crossopterygii) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἰχθύων τελεοστεων, περιλαμβάνουσα ἰχθῦς χαρακτηριζομένους ἐκ τῶν στηθιαίων, κυρίως, πτερυγίων των, τὰ ὁποῖα φέρουσι λοβοὺς κροσσωτούς. Τὸ σῶμά των καλύπτεται ὑπὸ ρομβοειδῶν πτερυγίων, ἡ οὐρὰ φέρει δύο ἀνισομήκεις κέρκους καὶ τὰ βράγχια, ἀντὶ βραγχιοστεγῶν ἀκτίνων καὶ τόξων, φέρουσι λεπτὰς πλάκας περιβαλλούσας καὶ τμῆμα τοῦ λαιμοῦ. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγεται ἡ οἰκογένεια τῶν *πολυπτεριδῶν*.

—[Παλαιοζῳολ.] Τὰ πρῶτα λείψανα τῶν ἰχθύων τούτων ἐμφανίζονται κατὰ τὴν δεβόνιον διάπλασιν τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Οἱ κροσσοπτερύγιοι παλαιοζωϊκοὶ ἰχθύες ἔφερον, ὅπως καὶ τὸ γένος *δίπτερος*, εἰς τὸ οὐραῖον πτερύγιον ἕνα ἐπιχορδικὸν ὡς καὶ ἕνα ὑποχορδικὸν λοβόν. Κατὰ τὸν Woodward οἱ κροσσοπτερύγιοι ἔχουν συγγένειαν μὲ τοὺς *λαβυρινθόδοντας* (ἀμφίβια). λόγῳ τῆς ὁμοειδοῦς εἰς ὁμάδας συνενώσεως τῶν ὀστῶν τοῦ κρανίου, τῆς λίαν ὁμοίας κατασκευῆς ὀδόντων, τῆς ὑπάρξεως ὀδόντων εἰς τὸν οὐρανίσκον κλπ. Ἐκ τῶν οἰκογενειῶν τῆς τάξεως ταύτης, τῶν *ὁλοπτυχιιδῶν*, *ριζοδοντιδῶν*, *ὀστεολεπιδῶν*, *ὀνυχοδοντιδῶν*, *κοιλακανθιδῶν* καὶ *πολυπτεριδῶν*, μόνον ἡ τελευταία ζῇ σήμερον. Γ. Κ. Γ.

κροσσὸς (ὁ)· ἡ ἀμφοτέρωθεν τοῦ ὑφάσματος ἐξέχουσα κρόκη ἠσκημένη εἰς θυσάνους· ‖ καθόλου, οἱ προσραπτόμενοι θύσανοι εἰς τὴν παρυφὴν ὑφάσματος, παραπετάσματος κττ.: «κροσσοὶ βαμβακεροί, — μεταξωτοί, — ἀργυροῖ κτλ.».

— κροσσοὶ *κυττάρων* *[Ἀνατομ.]*. Τριχοειδεῖς προσεκβολαὶ (ἄλλως *βλεφαρίδες* ἢ *μαστίγια*) ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν κυττάρων. Εἶναι νημάτια μόνιμα τοῦ κυτταρικοῦ πρωταπλάσματος, διεγέρσιμα καὶ συσταλτά, δονούμενα καθ' ὡρισμένην διεύθυνσιν, δι' ὧν ἐπιτελεῖται ἡ λεγομένη *κροσσοειδὴς κίνησις* ἥτις παριστᾷ ἀνωτέραν βαθμῖδα κινητικῆς λειτουργίας τοῦ πρωτοπλάσματος τῶν κυττάρων. Εἶναι δ' ἡ δόνησις τῶν κροσσῶν αὐτόματος, προκαλουμένη ὑπὸ ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν (ἐνδοκυτταρίων) αἰτίων, ἄνευ τῆς μεσιτείας τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἐπιταχυνομένη ἢ ἐπιβραδυνομένη τῇ ἐπιδράσει χημικῶν αἰτίων. Διὰ τῆς δονήσεως δὲ ταύτης ἀπωθοῦνται πρὸς τὰ ἔξω διάφορα ἀλλότρια καὶ ἐπιβλαβῆ σώματα, εἰσδύσαντα εἰς κροσσοφόρους κοιλότητας τοῦ σώματος, οἷον εἰς τὸν λάρυγγα, τραχεῖαν κλπ. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— κροσσοὶ *συμβολῆς* *[Φυσ.]*. Καλοῦνται οὕτως ἐν τῇ φυσικῇ αἱ φωτειναὶ καὶ σκοτειναὶ ραβδώσεις, αἵτινες παρατηροῦνται ἐν τοῖς πειράμασι τῆς ὀπτικῆς, ὅταν τὸ φῶς ἐκπορευόμενον ἐκ φωτεινῆς σχισμῆς διέλθῃ διὰ συσκευῆς συμβολῆς τοῦ φωτός. Κ. Π.

κροσσόσωμον (Crossosomum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, τινὰ τῶν ὁποίων καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον διὰ τὰ ὡραιότατα λευκὰ ἄνθη των. Δ. Ν. Π.

κροσσοφόρον (τὸ) (Crossophoron) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πρωτοζῴων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑτεροτριχιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα τῶν γλυκέων ὑδάτων ζῳάρια, ὧν τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ λεπτοτάτων νηματίων ἐν εἴδει κροσσῶν. Τὰ κροσσοφόρα, παρ' ὅλον ὅτι εἶναι μονοκύτταρα ζῷα, ἐν τούτοις παρουσιάζουσιν ὀργανισμὸν τέλειον. Τὸ ζῷον ἀποτελεῖται ἐκ κυττάρου μικροτάτου, σχήματος ᾠοειδοῦς, ὅπερ περιβάλλεται ὑπὸ κινητικῶν κροσσῶν ἢ βλεφαρίδων. Παραλλήλως πρὸς τοὺς κροσσοὺς ὑπάρχουσι καὶ τριχοειδεῖς κύστεις, χρησιμοποιούμεναι ὡς ἀμυντικὰ ὄργανα, ἐνῷ οἱ κροσσοὶ ἢ κινητικαὶ βλεφαρίδες χρησιμεύουσι πρὸς μετατόπισιν, θρέψιν καὶ ὡς συλληπτήρια τῶν τροφῶν των ὄργανα. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν κροσσοφόρων γίνεται διὰ καταμερισμοῦ. Δ. Ν. Π.

κροσσωτός, *—ή*, *—όν*· ὁ φέρων κροσσούς, ὁ διὰ κροσσῶν κεκοσμημένος, θυσανωτός: «ἐσθὴς κροσσωτή», «κροσωτὰ παραπετάσματα».

— κροσσωτὸν *ἐπιθήλιον* *[Ἀνατομ.]* βλ. λ. *ἐπιθήλιον*.

κροταλαρία (ἡ) *[Βοτ.]*. Οὕτω καλεῖται ἐνιαχοῦ τὸ φυτὸν *κρόταλον* (βλ. λ.).

κροταλίας (ὁ) (Crotalus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ὄφεων τῆς οἰκογενείας τῶν *κροταλιδῶν*, περιλαμβάνον ὄφεις φέροντας τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα ὀγκῶδες, ἐπίμηκες, κεφαλὴν πεπλατυσμένην, ὀφθαλμοὺς κοσμουμένους ὑπὸ σκαρδαμυσσούσης μεμβράνης, οὐρὰν εἰς δύο διῃρημένην καὶ περιβαλλομένην ὑπὸ ἀνθεκτικῆς θήκης. Τὴν οὐράν του τὸ ζῷον κινεῖ ταχύτατα καὶ παράγει ἰδιόρρυθμον ζωηρὸν κρότον ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα κροταλίας.

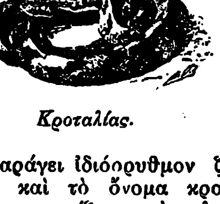

Κροταλίας.

Τὰ δύο ὀστᾶ, ἅτινα σχηματίζουσι τὰς πλευρὰς τῆς κάτω σιαγόνος, δὲν ἑνοῦνται κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῶν τμῆμα. ἀλλ' ἀφίνουσι μεταξύ των ἀρκετὸν διάστημα. ὅπερ δύναται νὰ διευρύνῃ ἔτι μᾶλλον τὸ ζῷον, ὅταν διαστέλλῃ τὸ δέρμα τοῦ σώματος διὰ νὰ καταβροχθίσῃ ὀγκώδη λείαν. Ἐκ τῶν θηλῶν, αἵτινες εὑρίσκονται ὑπὸ τὸ δέρμα τῆς ἄνω σιαγόνος καὶ διανοίγονται κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ταύτην ἐπιφάνειαν, ἐκκρίνεται τὸ δηλητήριον. Ὅταν τὸ ζῷον πιέζῃ καταλλήλως τὴν ἐπιδερμίδα τῆς ἄνω σιαγόνος, συμπιέζονται αἱ θηλαί, ἐκκρέει τὸ δηλητήριον καὶ ἐκχύνεται ἐπὶ τῶν προσθίων κυρίως ὀδόντων, οἵτινες εἶναι καὶ οἱ ἰσχυρότεροι καὶ συγκοινωνοῦσιν ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν ἰοβόλων ἀδένων. Παραλλήλως πρὸς τοὺς μεγάλους ἰοβόλους ὀδόντας τῆς ἄνω σιαγόνος, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τούτων, ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι μικρότεροι, οἵτινες χρησιμεύουσι μετὰ τῶν ὀδόντων τῆς κάτω σιαγόνος, ὅπως συγκρατῶσι τὸ θήραμα κατὰ τὴν καταβρόχθισιν. Αἱ κερατώδους συστάσεως λεπιδοειδεῖς πλάκες, αἵτινες καλύπτουσι τὸ σῶμα τοῦ κροταλίου, εἶναι ᾠοειδεῖς καὶ κατὰ τὸ μέσον των φέρουσιν ἔπαρσιν.

Τὰ ὑποκάτω μέρη τοῦ σώματος καὶ τῆς οὐρᾶς καλύπτονται ὑπὸ μεγάλων σκληρῶν πλακῶν, εἰς ἁπλῆν σειρὰν διατεταγμένων, καὶ ὁμοίων πρὸς τὰς καλυπτούσας τὸ σῶμα τοῦ βόα. Τὸ χρῶμα τῆς ράχεως εἶναι φαιοϋποκίτρινον καὶ ποικίλλεται ὑπὸ ἐπιμήκων μελανῶν κηλίδων μὲ περιφέρειαν λευκήν. Ὁ κρότος τῆς οὐρᾶς του, ὀφειλόμενος εἰς ἠχητικὰς λεπιδωτὰς πλάκας, ἀκούεται ἀπὸ ἀποστάσεως 30 περίπου μέτρων καὶ ἐμβάλλει πανικὸν εἰς τὰ ζῷα, ἅτινα κατὰ προτίμησιν ἀποτελοῦν τὴν τροφήν του.

Οἱ κροταλίαι εἶναι ᾠοζῳοτόκοι καὶ ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα περιποιοῦνται τὰ νεογνά των. Εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα ἐνδιαιτῶνται καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα ἐντὸς σπηλαίων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην φονεύουσι τούτους οἱ ἰθαγενεῖς νέγροι καὶ τρώγουσι τὸ κρέας των. Ἀπαντῶσι σχεδὸν εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀμερικήν. Ἡ τροφὴ τοῦ κροταλίου ἀποτελεῖται ἐκ μικρῶν θηλαστικῶν, πτηνῶν καὶ ἑρπετῶν Δύναται νὰ μείνῃ καὶ ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα, χωρὶς οὐδεμίαν τροφὴν νὰ λάβῃ. Ὁ Dennerit ἀναφέρει ὅτι δύο κροταλίαι ἔμειναν νήστεις ἐπὶ 22 περίπου μῆνας καὶ μετὰ ταῦτα ἤρχισαν λαμβάνοντες τὴν συνηθισμένην των τροφήν. Κατὰ τὸ θέρος οἱ κροταλίαι ἐνδιαιτῶνται εἰς τόπους θερμοὺς καὶ προσηλίους, διότι ἐκεῖ εὑρίσκουσιν εὐκολώτερον τὴν λείαν των. Συχνάκις παραμένουσι παρὰ τὰς ὄχθας ρυάκων καὶ συλλαμβάνουσιν ἐπιτηδείως τοὺς βατράχους, οὓς θεωροῦσιν ὡς ἐκλεκτὴν τροφήν των. Ἀφοῦ κορεσθῶσιν ἐκ τοῦ φαγητοῦ, ἀποσύρονται καὶ ἀναπαύονται ὑπὸ τὴν σκιὰν μεγάλων δένδρων. Κολυμβῶσιν εὐχερέστατα καὶ διαπλέουσι τοὺς μεγάλους ποταμοὺς μὲ ταχύτητα βέλους. Τὸ δῆγμα τοῦ κροταλίου κατ' ἀρχὰς παράγει γενικὴν ἐξοίδησιν τοῦ δηχθέντος μέρους, εἶτα ἡ γλῶσσα φλογοῦται, διογκοῦται καὶ ὑπερβολικὴ δίψα καταλαμβάνει τὸ δηχθὲν ζῷον. Αἱ περὶ τὴν διανοιγεῖσαν πληγὴν ἐκ τοῦ δήγματος σάρκες καλύπτονται ὑπὸ φλυκταινῶν καὶ εἰς διάστημα 5'–10' ἐπέρχεται ὁ ἐκ δηλητηριάσεως θάνατος μετὰ φρικτῶν ἀλγηδόνων. Οἱ δηχθέντες ὑπὸ κροταλίου ἵπποι καὶ βόες ἀποθνήσκουσι σχεδὸν ἀμέσως, οἱ κύνες ἀντέχουσι περισσότερον τῶν λοιπῶν ζῴων καὶ σπανιώτατα θεραπεύονται. Τὸ δῆγμα τοῦ κροταλίου ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐπιφέρει τρομερὰ ἀποτελέσματα καὶ τέλος ὑποκύπτει οὗτος μετὰ φρικαλέαν ἀγωνίαν εἰς τὸν θάνατον. Ὡς ἀντίδοτον κατὰ τοῦ δήγματος τοῦ κροταλίου μεταχειρίζονται ἰθαγενεῖς τινες τὸ φυτὸν *δίκταμνος ὁ τῆς Βιργινίας*, 'διάβρεκτον' καὶ εὐθὺς ὡς ὁ ὄφις τὸ μασήσῃ ἢ τὸ καταβροχθίσῃ, ἀποθνήσκει μετὰ πάροδον ἡμισείας ὥρας.

Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *κροταλίας ὁ φρικαλέος* (Crotalus terribilis), ὅστις ἔχει συνήθως μῆκος περίπου 2 μέτρων καὶ σπανιώτερον 2 ½, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα πυρρομελανὸν μετὰ μελανῶν κιτρινοφαίων διαποικιλμάτων ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ τῶν πλευρῶν. Εἶναι ὁ τρομερώτερος πάντων τῶν ἀμερικανικῶν ὄφεων. Δ. Ν. Π.

κροταλίδαι (οἱ) (Crotalidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων*, περιλαμβάνουσα ὄφεις ἀπαντῶντας ἐν Ἀμερικῇ καὶ Ἀσίᾳ, μὲ σῶμα ἐπίμηκες, εὔρωστον, κυλινδρικόν, οὐρὰν λίαν εὐκίνητον, παράγουσαν ἰδιόρρυθμον κρότον, ἐξ οὗ ἐκλήθη καὶ ἡ οἰκογένεια *κροταλίδαι*. Γνωστότερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *βόθρωψ* (Bothrops), ὁ *κροταλίας* (Crotalus), ὁ *λάχεσις* (Lachesis) καὶ ὁ *τριγωνοκέφαλος* (Trigonocephalus) (βλ. λ.) Πάντες οἱ ὄφεις τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ἰοβόλοι καὶ τὰ δήγματά των εἶναι πάντοτε θανατηφόρα. Δ. Ν. Π.

—[Παλαιοζῳολ.] Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν *κροταλιδῶν* εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειόκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Κολοράδον καὶ τὸ Oregon τῆς Β. Ἀμερικῆς. Γ. Κ. Γ.

κροταλίζω· κάμνω κρότον διὰ κροτάλου, κρότον ὅμοιον πρὸς τὸν τοῦ κροτάλου: «κροταλίζω τὴν μάστιγα» κάμνω νὰ σκάσῃ τὸ καμτσίκι, «κροταλίζω τὴν γλῶσσαν»· ‖ ἀρχ. χειροκροτῶ πρὸς ἔνδειξιν ἐπιδοκιμασίας, ἐπικροτῶ.

κροταλίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Τὸ δηλητηριῶδες ἀλκαλοειδὲς τοῦ ὄφεως *κροταλίου*.

κροτάλισμα (τό), καὶ **κροταλισμὸς** (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κροταλίζειν, παραγωγὴ κρότου ὁμοίου πρὸς τὸν τοῦ κροτάλου: «τὸ κροτάλισμα τοῦ μαστιγίου, — τῆς γλώσσης».

κροταλιστὴς (ὁ), *—στρια* (ἡ)· ὁ παίζων ἢ ἡ παίζουσα τὰ *κρόταλα* (βλ. λ.).

—[Ἀρχ.] Αἱ *κροταλίστριαι* ἦσαν γυναῖκες τῆς κατωτάτης κοινωνικῆς τάξεως. Αὗται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δοῦλαι ἢ ἀπελεύθεραι, ὑπερέβαλλον τὰς κοινὰς ὀρχηστρίδας (ἀπὸ τῶν ὁποίων ἄλλως ὀλίγον διέφερον) κατὰ τὸ ἄσεμνον τῆς ὀρχήσεως καὶ τῶν χειρονομιῶν καὶ ἔζων βίον ἀκόλαστον. Εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς διασκεδάσεις τῶν ἑλληνιστικῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων ἡ παρουσία κροταλιστριῶν ἦτο συνηθεστάτη. *Κροταλιστὴς* ἐκαλεῖτο ἐνίοτε καὶ ὁ πελαργός, ὡς κροταλίζων διὰ τοῦ ράμφους του. Διὰ τὸ ὁμόηχον τῶν ὀνομάτων (Κρότων καὶ κροταλιστής, κρόταλον) ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως Κρότωνος ἀπεικονίζεται πολλάκις ὁ πελαργός. Γ. Ι. Κ.

Κρόταλλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, γνωστὴ μόνον ἐκ τοῦ Ἑκαταίου. Ἴσως ἔκειτο ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βρεττίων, ὅπου καὶ ὁ Κρόταλλος ποταμὸς (νῦν Ἄλμπι). —Π.

κροταλοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κρόταλον· ‖ ὁ ὅμοιος πρὸς ἦχον κροτάλου.

κροταλοκρινίδαι (οἱ) (Crotalocrinidae) *[Παλαιοζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *φιστουλάτων κρινοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔχουσι ραχιαίαν κάψαν συνισταμένην ἐκ πέντε ὑποβασικῶν, πέντε βασικῶν καὶ πέντε ἀκτινωτῶν πινακιδίων καὶ ἑνὸς μικροῦ προωθημένου ἐντὸς τοῦ καλύμματος τοῦ κάλυκος. Ἔφερον διακεκλαδισμένους ὑδροφόρους ὀχετούς, βραχιονικὰ ἄκρα μετὰ ραχιαίου ὀχετοῦ, μίσχον στρογγύλον καὶ χονδρόν. Γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὁ *κροταλόκρινος*, ὁ *ἐναλλόκρινος* καὶ ὁ *πεταλόκρινος*. Ἀπολιθωμένα λείψανα κροταλοκρινιδῶν εὑρέθησαν μόνον ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Β. Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

κροταλόκρινος (ὁ) (Crotalocrinus Austin) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κροταλοκρινιδῶν φιστουλάτων κρινοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γοτλάνδῃ. Συνώνυμον εἶναι ὁ *ἀνθόκρινος*. Γ. Κ. Γ.

κροταλόλιθοι (οἱ)· βλ. λ. *ἀετῖται* ἢ ἀετόλιθοι.

κρόταλον (τὸ) (συνήθως ἐν τῷ πληθυντ. *κρόταλα*). Καλάμινον ἢ μετάλλινον μουσικὸν ὄργανον, παιζόμενον διὰ τῆς χειρός.

—[Ἀρχ.] Τὰ *κρόταλα* ἦσαν κρουστὰ ὄργανα ἐκ ξύλου, ἐλεφαντοστοῦ ἢ μετάλλου, δι' ὧν ἐσημειοῦτο ὁ ρυθμός. Ἐν τῇ ἁπλουστάτῃ μορφῇ του τὸ κρόταλον ἦτο κάλαμος ἐσχισμένος κατὰ τὸ ἓν ἄκρον εἰς δύο ἢ καὶ περισσότερα τμήματα, οὕτως ὥστε, ὅτε οὗτος ἐκινεῖτο, παρήγετο ἐκ τῆς συγκρούσεως τῶν τμημάτων ἐκείνων πρὸς ἄλληλα κρότος (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα κρόταλον). Σὺν τῷ χρόνῳ τὸ καλάμινον κρόταλον ἀντικατεστάθη διὰ κομψοτέρου μεταλλίνου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐλεφαντίνου, μετεβλήθη δὲ καὶ τὸ σχῆμα αὐτοῦ. Δύο, χαλκᾶ συνήθως, ἡμισφαίρια κοῖλα ἐσωτερικῶς εὑρίσκοντο εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ἄλλοτε ἦσαν τὰ ἄκρα τοῦ ἐσχισμένου

Digitized by Google

καλάμου, τὰ ἡμισφαίρια δὲ ταῦτα προσεδένοντο εἰς τοὺς δακτύλους καὶ τὸν καρπὸν τῆς χειρὸς καὶ ἐκρούοντο ὅπως αἱ σημεριναὶ καστανιέται, ἢ κτυπούμενα τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἑτέρου. Ἐνίοτε τὰ μετάλλινα κρόταλα κατέληγον εἰς πολλὰ ἐλάσματα ἢ εἶχον σχῆμα σφαιρικὸν καὶ προσεδένοντο εἰς τοὺς ἀγκῶνας, τὸν λαιμόν, τοὺς ὤμους καὶ τὰς χειρίδας τῶν κροταλιστριῶν. Παλαιοτάτη ἦτο ἡ χρῆσις τῶν κροτάλων, τῶν ὁποίων ἡ εὕρεσις ἀπεδίδετο εἰς τὴν Ἀθηνᾶν. Κατὰ τὴν ὀργιαστικὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου, τοῦ Πανὸς καὶ τῆς Κυβέλης, τὰ κρόταλα ἦσαν ἀπαραίτητα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐχρησιμοποιοῦντο ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ αὐλοῦ, τοῦ κυμβάλου καὶ τοῦ τυμπάνου, σπανιώτερον δὲ καὶ τῆς κιθάρας. Ἕνεκα τοῦ θορύβου, τὸν ὁποῖον προεκάλουν τὰ κρόταλα, καλοῦνται ἐνίοτε ὑπὸ τῶν κωμικῶν μεταφορικῶς *κρόταλα* οἱ θορυβοποιοί.

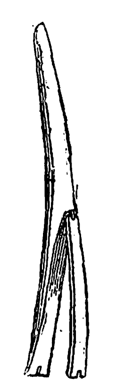

Ἁπλοῦν κρόταλον.

Κρόταλον μὲ χαλκᾶ ἡμισφαίρια

Τὰ ἀρχαιότερα ὑποδείγματα κροτάλων εὑρίσκονται εἰς παλαιοτάτας παραστάσεις μνημείων τῆς Αἰγύπτου. Τὰ σωθέντα εἰς ἀρχαίους αἰγυπτιακοὺς τάφους αὐτούσια κρόταλα εἶναι ἐξ ἐλεφαντοστοῦ καὶ ἔχουσι μῆκος 20—30 ἑκατοστομέτρων. Ὑπῆρχον ἐν τούτοις καὶ κρόταλα ἐκ μετάλλου, χρησιμοποιηθέντα κυρίως ἐν τῷ στρατῷ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν σαλπίγγων καὶ τυμπάνων. Πρὸς τὰ κρόταλα ἐσχετίσθησαν καὶ παρεμφερῆ ὀρειχάλκινα ὄργανα εὑρεθέντα ἐν Ἀσσυρίᾳ. Ὡς κρόταλα πρέπει νὰ θεωρηθοῦν καὶ τὰ *φὸ-πὰν* τῶν Κινέζων, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐξ 6 σανιδίων ἐκ ξηροῦ ξύλου, συνδεδεμένων μεταξύ των δι' ἱμάντων ἐκ μετάξης.
Γ. Σ.—Γ. Ι. Κ.

Κρόταλα προσδεδεμένα εἰς τοὺς ἀγκῶνας.

κρόταλον (τὸ) (Crotalaria) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον πόας ἢ θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 200 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι τὸ *κρόταλον τὸ βρουλοειδὲς* (Crotalaria juncea), ἰθαγενὲς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀμερικῆς, καὶ *κρόταλον τὸ ἀμβλὺ* (Crotalaria retusa), ἰθαγενὲς τῶν νοτίων χωρῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας, καλλιεργούμενον κυρίως εἰς τὰς Ἰνδίας ὡς κτηνοτροφικὸν καὶ χρήσιμον τῇ νηματουργίᾳ εἶδος. Ἐκ τοῦ φλοιοῦ του κατασκευάζονται σχοινία καὶ ὑφάσματα σάκκων (βλ. λ. *σούν*).
Δ. Ν. Π.

Κρόταλον [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Κουρτζῆ-κιοΐ*.

κροταφικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς κροτάφους, ὁ τῶν κροτάφων: «κροταφικὰ ὀστᾶ».

—[*Ἀνατομ.*] ***Κροταφικὰ νεῦρα.*** Κλάδοι τοῦ κάτω γναθικοῦ νεύρου (τοῦ τριδύμου). 1) *Κροταφικὰ ἐν τῷ βάθει νεῦρα*, ἅτινα, 2—3 ὄντα, ἀνήκουσιν εἰς τὸ πρόσθιον *κινητικὸν* στέλεχος τοῦ γναθικοῦ νεύρου, εἰσδύονται δ' εἰς τὸν κροταφίτην μῦν, εἰς ὃν καὶ διανέμονται. 2) *Κροταφικὰ ἐπιπολῆς νεῦρα*, ἅτινα, ἀνήκοντα εἰς τὸ ὀπίσθιον *αἰσθητικὸν* στέλεχος τοῦ γναθικοῦ νεύρου, διασπείρονται εἰς τὸ δέρμα τοῦ κροτάφου, ἀναστομούμενα μετὰ τοῦ μετωπιαίου, τοῦ προσωπικοῦ καὶ τοῦ ἰνιακοῦ νεύρου.

Κροταφικὰ ὀστᾶ. Ὀστᾶ τοῦ κρανίου κείμενα ἑκατέρωθεν, ἐν τοῖς πλαγίοις αὐτοῦ, παρεμβεβλημένα μεταξὺ τοῦ σφηνοειδοῦς, τοῦ ἰνιακοῦ καὶ τοῦ βρεγματικοῦ ὀστοῦ, συμβαλλόμενα δὲ εἰς σχηματισμὸν τῆς βάσεως τοῦ κρανίου καὶ τῶν πλαγίων μερῶν τούτου. Ἐμφανίζουσι δ' ἑκάτερον τέσσαρα μέρη, ἤτοι: 1) τὸ *λεπιδοειδές*, ἀποτελοῦν μέρος τῆς κροταφικῆς χώρας· 2) τὸ *μαστοειδές*, κείμενον ἐν τῇ πρὸς τὰ ὀπίσω συνεχείᾳ τοῦ λεπιδοειδοῦς (ὄπισθεν τοῦ ὠτός)· 3) τὸ *τυμπανικόν*, περιβάλλον τὸν ἔξω ἀκουστικὸν πόρον ἐκ τῶν κάτω, πρόσω καὶ ὀπίσω· καὶ 4) τὸ *λιθοειδές*, ἀποτελοῦν μέρος τῆς βάσεως τοῦ κρανίου καὶ ἔχον σχῆμα πυραμίδος (ἐξ οὗ καὶ πυραμὶς ἐπονομάζεται), ἧς ἡ βάσις στρέφεται πρὸς τὰ ἔξω καὶ ὀπίσω (πρὸς τὸ λεπιδοειδὲς καὶ μαστοειδές). Ἑκάτερον δὲ τῶν κροταφικῶν ὀστῶν διελαύνεται ὑπὸ πολλῶν πόρων καὶ κοιλοτήτων καὶ περικλείει ἐν τῷ λιθοειδεῖ μέρει τὸ αἰσθητήριον τῆς ἀκοῆς. Ἐπὶ τοῦ κρανίου τοῦ νεογνοῦ τὰ μέρη τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ εἶναι σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα, ἐπὶ τοῦ τελείου δ' ὅμως συνοστεοῦνται πρὸς ἄλληλα καὶ μόνον ῥαφαί τινες ὑπεμφαίνουσι τὸν ἀρχικὸν χωρισμὸν αὐτῶν.

Κροταφικαὶ ἀρτηρίαι. Κλάδοι τῆς ἔξω καρωτίδος ἀρτηρίας: 1) *Κροταφικαὶ ἐν τῷ βάθει ἀρτηρίαι*· αὗται εἶναι δύο, προσθία καὶ ὀπισθία, διανεμόμεναι εἰς τὸν κροταφίτην μῦν· ἡ προσθία δὲ χορηγεῖ καὶ κλωνίον, διανεμόμενον εἰς τὰ μῆλα καὶ τὸν ὀφθαλμικὸν κόγχον. 2) *Κροταφικὴ ἐπιπολῆς ἀρτηρία*· ὁ ἕτερος τῶν τελικῶν κλάδων τῆς ἔξω καρωτίδος· ἄρχεται ὄπισθεν τοῦ κονδύλου τῆς κάτω γνάθου, ἄνωθεν δὲ τοῦ ζυγωματικοῦ τόξου διαιρεῖται εἰς δύο ἀκρέμονας, τὸν βρεγματικὸν καὶ τὸν μετωπιαῖον.

Κροταφικαὶ ἐγκάρσιαι ἕλικες. Αὗται, 1—2 οὖσαι, κεῖνται ἐπὶ τῆς ὀπισθίας μοίρας τῆς κροταφικῆς ἕλικος ἐν τῷ βάθει τῆς πλαγίας μεσολοβίου σχισμῆς.

Κροταφικαὶ φλέβες (*ἐν τῷ βάθει, ἐπιπολῆς καὶ μέση*). Φλέβες βαλβιδοφόροι, ἀθροιζόμεναι ἐκ τῆς χώρας τοῦ κρανίου, τοῦ ἔξω κανθοῦ καὶ τοῦ κροταφικοῦ μυὸς καὶ ἐκβάλλουσαι εἰς τὴν ὀπισθίαν προσωπικὴν φλέβα.

Κροταφικὴ ἄνω ἕλιξ. Ἕλιξ ἀποτελοῦσα τὸ ἄνω χεῖλος καὶ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ κροταφικοῦ λοβοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, κειμένη δὲ μεταξὺ τῆς πλαγίας μεσολοβίου σχισμῆς καὶ τῆς ἄνω κροταφικῆς αὔλακος.

Κροταφικὴ κάτω ἕλιξ. Αὕτη ἀποτελεῖ τὸ κάτω χεῖλος τοῦ κροταφικοῦ λοβοῦ, κειμένη μεταξὺ τῆς μέσης καὶ τῆς κάτω κροταφικῆς αὔλακος.

Κροταφικὴ μέση ἕλιξ. Κεῖται μεταξὺ τῆς ἄνω καὶ τῆς κάτω κροταφικῆς αὔλακος. Αὕτη δὲ καὶ ἡ ἄνω κροταφικὴ ἕλιξ μετὰ τῶν ἐγκαρσίων εἶναι λίαν ἀξιόλογοι, ὡς παριστῶσαι τὸ φλοιῶδες κέντρον τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου.

Κροταφικὸν κέρας. Ἡ κροταφικὴ μοῖρα ἑκατέρας πλαγίας κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου, ἐκτεινομένη ὡς συνέχεια αὐτῆς μέχρι 2 χλμ. ὄπισθεν τοῦ κροταφικοῦ πόλου, τοξοειδῶς περιβάλλουσα τὸ σκέλος τοῦ ἐγκεφάλου. Τὸ κάτω τοίχωμα τοῦ κέρατος τούτου ἀπαρτίζεται ἐκ τοῦ ἱπποκάμπου ἢ ἀμμωνείου κέρατος.

Κροταφικὸς βόθρος. Καλεῖται οὕτω τὸ πρόσθιον καὶ κάτω μέρος τοῦ κροταφικοῦ πεδίου, τὸ κείμενον ὄπισθεν τοῦ ἔξω τοιχώματος τοῦ ὀφθαλμικοῦ κόγχου. Κέκτηται τρία μόνον τοιχώματα, τὸ ἔσω, τὸ ἔξω καὶ τὸ πρόσθιον. Καὶ τὸ μὲν ἔσω σχηματίζεται ὑπὸ τῆς ἔξω ἐπιφανείας τῆς μείζονος πτέρυγος τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ, τὸ δ' ἔξω ὑπὸ τοῦ ζυγωματικοῦ τόξου, τὸ δὲ πρόσθιον ὑπὸ τῆς κροταφικῆς ἐπιφανείας τοῦ ζυγωματικοῦ ὀστοῦ. Κάτωθεν τοῦ βόθρου τούτου ἕπεται ὁ ὑποκροτάφιος βόθρος καὶ ἐπὶ τὰ ἐντὸς τούτου ὁ πτερυγοϋπερώϊος. Οὕτως οἱ τρεῖς οὗτοι βόθροι συγκοινωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους, κείμενοι ὁ εἷς ὕπερθεν τοῦ ἄλλου καὶ ὑψηλότερος πάντων ὁ κροταφικός.

Κροταφικὸς λοβός. Ἀποτελεῖ οὗτος τὸ κατώτερον καὶ ἐξώτερον μέρος ἑκατέρου ἡμισφαιρίου τοῦ ἐγκεφάλου, ἀφοριζόμενος ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ μετωπιαίου καὶ τοῦ βρεγματικοῦ λοβοῦ διὰ τῆς πλαγίας (=συλουϊείου) σχισμῆς. Ἔχει σχῆμα τριγώνου πυραμίδος, ἧς ἡ μὲν βάσις, ἐστραμμένη πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἄνω, συνέχεται μετὰ τοῦ ἰνιακοῦ καὶ τοῦ βρεγματικοῦ λοβοῦ, ἡ δὲ κορυφή, βλέπουσα πρὸς τὰ πρόσω καὶ κάτω, ἀποτελεῖ τὸν *κροταφικὸν πόλον*. Αἱ ἐπιφάνειαι αὐτοῦ φέρουσιν αὔλακας καὶ ἕλικας.
Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

κροτάφιον (τὸ) /*Ἀνθρωπολογ.*/. Δευτερεῦον κρανιομετρικὸν σημεῖον. Διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου σημειοῦται ὑπὸ τοῦ Török τὸ ὀπίσθιον πέρας τῆς βραχυτέρας σφηνο-βρεγματικῆς ῥαφῆς, ὅταν αὕτη ὑπάρχῃ, δεδομένων τῶν ποικιλιῶν, ἃς ἐμφανίζει τὸ *πτέριον*, δηλαδὴ ἡ χώρα τῆς συναντήσεως τοῦ μετωπικοῦ, βρεγματικοῦ, σφηνοειδοῦς καὶ τῆς λεπιδοειδοῦς μοίρας τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ.
Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

κροταφίτης *μῦς* /*Ἀνατομ.*/. Μῦς μασητήρ, καταλαμβάνων τὸ κροταφικὸν πεδίον καὶ τὸν κροταφικὸν βόθρον, καλυπτόμενος δὲ ὑπὸ τῆς κροταφικῆς περιτονίας. Ῥιπιδίου ἔχων σχῆμα ἐκφύεται ἐκ τοῦ κροταφικοῦ πεδίου, τῆς κροταφικῆς περιτονίας καὶ τοῦ ζυγωματικοῦ τόξου· καταφύεται δὲ εἰς τὴν κορωνοειδῆ ἀπόφυσιν τῆς κάτω γνάθου. Ἕλκει τὴν κάτω γνάθον πρὸς τ' ἄνω, συμβαλλόμενος εἰς τὴν μάσησιν.
Ι. Π.

κροταφογναθικὴ *διάρθρωσις* /*Ἀνατομ.*/. Διάρθρωσις, καθ' ἣν ὁ κόνδυλος τῆς κάτω γνάθου συντάσσεται μετὰ τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ (κροταφικῆς γλήνης).
Ι. Π.

κροταφογναθικὸς *σύνδεσμος* /*Ἀνατομ.*/. Σύνδεσμος ἐπικουρικὸς τῆς κροταφογναθικῆς διαρθρώσεως, καλούμενος καὶ ἔξω πλάγιος. Συνυφασμένος ὢν μετὰ τοῦ ἀρθρικοῦ θυλάκου ἔχει σχῆμα τριγώνου, οὗ ἡ μὲν βάσις ἐκφύεται ἐκ τοῦ ζυγωματικοῦ ἀρθρικοῦ φύματος, ἡ δὲ κορυφὴ προσφύεται εἰς τὸν αὐχένα τοῦ κονδύλου τῆς κάτω γνάθου.
Ι. Π.

κρόταφοι (οἱ) /*Ἀνατομ.*/. Αἱ ἐπὶ τὰ πλάγια τοῦ κρανίου κείμεναι ἐπίπεδοι χῶραι, ἀντιστοιχοῦσαι κυρίως ἐπὶ τοῦ λεπιδοειδοῦς μέρους τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ.
Ι. Π.

κρότημα (τό), καὶ ***κρότησις***, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κροτεῖν*, παραγωγὴ κρότου: «κρότησις τῶν χειρῶν, — τῶν ποδῶν, — τοῦ κροτάλου».

Κροτὶ /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τοῦ Εὐξείνου, ἐπὶ τῆς βουλγαρικῆς ἀκτῆς (πλάτ 42°40′ Β., μῆκ. 27°46′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2230: Bosporus to Cape Kaliakra), 1½ μίλλ. νοτίως τῆς Μεσημβρίας.
Σ. Ε. Λ.

κροτικός, —ή, —όν· ὁ ἐπιτήδειος πρὸς παραγωγὴν κρότου, ὁ κροτῶν, ἐκτριπτικός: «κροτικὸς ὑδράργυρος».

— ***κροτικὸν νάτριον*** [*Ὀργ. Χημ.*] Λίαν δηλητηριῶδες καὶ ἐκρηκτικὸν σῶμα, ἔχον τὸν τύπον Na(CON).
Σ. Γ.

—***κροτικὸν ὀξύ***, ἢ ***βροντῶδες ὀξὺ*** /*Ὀργ. Χημ.*/. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου >C:N.OH, ἤτοι ἕνωσις τῆς ἰσοκυανικῆς ῥίζης μεθ' ὑδροξυλίου, περιέχουσα δισθενὲς ἄτομον ἄνθρακος. Δὲν ἔχει μέχρι τοῦδε ἀπομονωθῆ, ἀλλ' ἐλήφθη μόνον εἰς ὑδατικὸν ἢ αἰθερικὸν διάλυμα, ὡς καὶ ἐν ἀεριώδει καταστάσει εἰς θερμοκρασίαν —5°. Κυρίως εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὴν μορφὴν ἁλάτων, ἅτινα καὶ *φουλμινικὰ* καλοῦνται. Τὸ κροτικὸν ὀξὺ πολυμερίζεται εὐκόλως εἰς τριμορικὴν μορφήν, ἥτις εἶναι σῶμα στερεὸν καὶ καλεῖται *φουλμινουρικὸν ὀξύ*. Ἔχει ὀσμὴν προσομοίαν πρὸς τὴν τοῦ ὑδροκυανικοῦ ὀξέος. Τὰ ἅλατα τοῦ κροτικοῦ ὀξέος καλοῦνται, λόγῳ τῶν ἐκρηκτικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων, *κροτικὰ* ἢ *κροτοῦντα* ἢ *βροντώδη*, τὸ δὲ σπουδαιότερον ἐξ ὅλων εἶναι τὸ μεθ' ὑδραργύρου, ὅπερ κέκτηται μεγίστην ἐφαρμογήν.
Σ. Γ.

—***κροτικὸς ἄργυρος*** [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἕνωσις ἔτι ἐκρηκτικωτέρα τοῦ *κροτικοῦ ὑδραργύρου*, ἔχουσα τὸν τύπον Ag(CON).
Σ. Γ.

—***κροτικὸς ὑδράργυρος*** /*Ὀργ. Χημ.*/. Ἔχει τὸν τύπον $(Hg(CNO)_2$. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1800 ὑπὸ τοῦ Howard καὶ παρασκευάζεται διὰ προσθήκης διαλύματος ὑδραργύρου εἰς περίσσειαν νιτρικοῦ ὀξέος καὶ αἰθυλικῆς ἀλκοόλης. Ἡ ἀντίδρασις βαίνει ὁρμητικῶς, ἐκλύονται ἀέρια καὶ καθιζάνεται βαθμηδὸν ὁ κροτικὸς ὑδράργυρος ὑπὸ μορφὴν λευκῶν κρυσταλλιδίων. Κρυσταλλοῦται ἐξ ὕδατος μεθ' ½ μορίου ὕδατος, εἶναι δὲ δυσδιάλυτος μὲν ἐν ψυχρῷ, μᾶλλον δὲ διαλυτὸς ἐν θερμῷ ὕδατι. Ἔχει εἰδικὸν βάρος 4, 42 καὶ διασπᾶται ὑπὸ βράζοντος ὕδατος, ὀξέων ἢ ἀλκαλίων. Εἶναι λίαν δηλητηριώδης, καὶ ξηρὸς ἐκπυρσοκροτεῖ διὰ κρούσεως, τριβῆς ἢ καὶ ὤσεως, ὡς καὶ δι' ἐναύσματος ἢ ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος, μετὰ μεγίστης σφοδρότητος, ἐπερχομένης ἀποσυνθέσεως κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$Hg(CON)_2 = Hg + 2CO + N_2$$

Ἐπειδὴ ἡ ἀποσύνθεσις αὕτη λαμβάνει χώραν μετὰ μεγίστης ταχύτητος καὶ ἰσχυρᾶς ἀναπτύξεως πιέσεως, εἶναι δυνατὸν διὰ μικρᾶς ποσότητος αὐτοῦ νὰ προκληθῇ ἡ ἔκρηξις μεγάλων ποσοτήτων ἄλλων ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ἔναυσμα. Τὰ τοιαῦτα καψύλια πληροῦνται συνήθως διὰ μείγματος ἐκ κροτικοῦ ὑδραργύρου, χλωρικοῦ καλίου ἢ πικρικοῦ ὀξέος καὶ τρινιτροτολουολίου ἢ τετρανιτρομεθυλανιλίνης. Τὰ καψύλια τῶν χειροβομβίδων καὶ βομβῶν πληροῦνται συνήθως διὰ μείγματος κροτικοῦ ὑδραργύρου, θειούχου ἀντιμωνίου καὶ χλωρικοῦ καλίου. Τὴν ἐκρηκτικὴν αὐτοῦ ἰδιότητα διατηρεῖ ἀκόμη καὶ εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ὑγροῦ ἀέρος. Παρουσίᾳ ὕδατος εἰς ποσότητα 1—2 % χάνει τὴν πυροδοτικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα καὶ διὰ ποσότητος 20—30% καθίσταται τελείως ἀκίνδυνος.
Σ. Γ.

κροτίς, — *ίδος* (ἡ)· πυροτέχνημα πρὸς παραγωγὴν κρότου, τὸ κοιν. *τράκα* καὶ *βαρελόττο*.

— /*Στρατ.*/ *Κροτὶς* καλεῖται μεταλλικὴ θήκη μήκους περὶ τὰ 10—15 ἑκατ., περιέχουσα μικράν τινα ποσότητα ἐκρηκτικῆς οὐσίας (συνήθως μελινίτιδος ἢ δυναμίτιδος), κυμαινομένην ἀπὸ 100 γραμμαρίων μέχρις ἑνὸς χιλιογράμμου ἀναλόγως τῆς χρήσεως δι' ἣν προώρισται. Ἡ κροτὶς χρησιμοποιεῖται διὰ τὰς ἐν πολέμῳ καταστροφὰς μικρῶν τινων τεχνικῶν ἔργων καὶ ὑλικῶν, ὡς π. χ. σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, στύλων ἠλεκτροφόρου ῥεύματος, γεφυρίων, ἀτμομηχανῶν, αὐτοκινήτων, πυροβόλων κλπ. Διὰ τῆς συνενώσεως πλειόνων κροτίδων, ἀποτελουσῶν δεσμίδα, ἐπιτυγχάνονται καταστροφαὶ ἔργων καὶ ὑλικῶν μείζονος σημασίας, πάντως ὅμως ὄχι πολὺ μεγάλων. Οἱ ὄρχοι τοῦ μηχανικοῦ μεταφέρουσι ποσότητά τινα κροτίδων, ἕκαστος δὲ στρατιώτης τοῦ μηχανικοῦ (σκαπανεὺς) καὶ ἕκαστος ἱππεὺς φέρει ἀνὰ μίαν τοιαύτην. Εἴς τινας παλαιοτέρους κανονισμοὺς (π.χ. τοῦ 1905) ἡ κροτὶς ἐκαλεῖτο *ῥηξίπυλον*.

Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς (μέχρι τοῦ 1900 περίπου) *κροτὶς* τοῦ *πυροβολικοῦ* ἐκαλεῖτο χάρτινον πε-

Digitized by Google

ρίβλημα, σφαιρικοῦ ἢ κυλινδρικοῦ σχήματος, διαμέτρου περὶ τὰ 10—15 ἑκατ., περιέχον μικρὰν τινα ποσότητα μελανῆς πυρίτιδος. Διὰ τοιούτων κροτίδων, καταλλήλως κατανεμημένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πέριξ στόχου τινός, συμφώνως πάντοτε πίνακι ἐκ τῶν προτέρων κατηρτισμένῳ, καὶ ἐν καιρῷ διαδοχικῶς ἀναφλεγομένων, συνεπῶς παραγουσῶν νέφος καπνοῦ, ἐξετελοῦντο στοιχειώδεις τινὲς ἀσκήσεις παρατηρήσεως καὶ κανονισμοῦ βολῆς, ἅτε τοῦ νέφους μιᾶς ἑκάστης ἀναφλεγομένης κροτίδος ἀπεικονίζοντος τὸ σημεῖον διαρρήξεως βλήματός τινος. Σήμερον, ἡ διὰ κροτίδων ἐκπαίδευσις ἐγκατελείφθη. Ν. Θ. Κ.

Κρότον (Croton) *[Γεωγρ.]*. —1) Ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Χούδσωνος ἐν τῇ πολιτείᾳ Νέας Ὑόρκης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἐκβάλλων 43 χλμ. βορείως τῆς πόλεως Νέας Ὑόρκης. —2) Δύο μεγάλα ὑδραγωγεῖα, παρέχοντα ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν τῆς Νέας Ὑόρκης. Τὸ παλαιότερον, κτισθὲν τῷ 1842, ἀποτελεῖ ἓν τῶν ὡραιοτέρων ἀρχιτεκτονικῶν ἔργων τοῦ κόσμου, τροφοδοτεῖται δὲ ὑπὸ τῆς λίμνης Κρότον, ἀπεχούσης 50 χλμ. τῆς Νέας Ὑόρκης. Δι' αὐτοῦ διοχετεύονται ἡμερησίως 270 ἑκατομμύρια λίτραι ὕδατος. Τὸ νεώτερον, ἱδρυθὲν τῷ 1885, χορηγεῖ ἓν δισεκατομμύριον λίτρας ὕδατος ἡμερησίως. Τῷ 1906, ἐκτίσθη νέον φράγμα ἐν τῇ λίμνῃ Κρότον. Δ. Σ. Δ.

κρότος (ὁ)· πᾶς ὁ ἐκ κρούσεως, συγκρούσεως ἢ θραύσεως παραγόμενος ἦχος, κοιν. *κτύπος, βρόντος*: «κρότος τῶν χειρῶν,—τῶν ποδῶν,—θραυομένων ἢ συγκρουομένων ἀγγείων», «κρότος ὑπόκωφος, — ὀξύς», «ἀκούονται κρότοι εἰς τὴν στέγην, — εἰς τὸ ὑπόγειον», «κρότος πυροβόλου, —θραυομένου ξύλου» κλπ. || μετφ. ἰσχυρὰ ἐντύπωσις, δημιουργία ἀγαθῆς φήμης: «ἡ ἱκανότης του ἔκαμε κρότον», «ὅπου καὶ ἂν ὑπάγῃ αἱ ἐπιτυχίαι του κάμνουν κρότον».

—[Φυσ.] Καλοῦμεν *κρότον*, ἦχον βραχυτάτης διαρκείας, μὴ παρουσιάζοντα μουσικὸν χαρακτῆρα. Οὕτως, ὁ ἦχος ὁ παραγόμενος ἐκ τῆς πτώσεως μικροῦ ξυλίνου στελέχους ἢ δμάδος κλειδῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τοῦ κρότου. Ἡ αἰτία τοῦ κρότου εἶναι ἠχητικὸν κῦμα ἄνευ περιοδικοῦ χαρακτῆρος καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ διακυμάνσεις τῆς πιέσεως τοῦ ἀέρος διαδέχονται ἀλλήλας λίαν ἀκανονίστως. Κ. Π.

Κρότος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μιαμοὺς τῆς ἐπαρχίας Καινουργίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 196. Χ. Δ.

Κρότος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Πανὸς καὶ τῆς Εὐφήμης, τῆς τροφοῦ τῶν Μουσῶν, πλησίον τῶν ὁποίων καὶ διέμενεν ἐπὶ τοῦ Ἑλικῶνος, μετὰ μεγίστης εὐχαριστήσεως ἀκούων τὰ ᾄσματά των καὶ διὰ χειροκροτημάτων καὶ ποδοκροτημάτων ἐκδηλῶν τὴν ἐπιδοκιμασίαν του (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα Κρότος). Ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀφοσιώσεώς του εἰς τὰς Μούσας, ἠγαπήθη ὁ Κρότος ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐδιδάχθη νὰ πορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐκ τῆς θήρας, ὅτε δὲ ἀπέθανεν, ὁ Ζεύς, κατὰ παράκλησιν τῶν Μουσῶν, τὸν κατηστέρισε μὲ τὸ τόξον εἰς τὰς χεῖρας καὶ μὲ πόδας καὶ οὐρὰν ἵππου· τοῦτο δέ, διότι ὁ Κρότος ἐθεωρεῖτο ὡς εὑρέτης τοῦ τόξου· καὶ κατά τινα μὲν παράδοσιν εἶχε μορφὴν Κενταύρου, κατ' ἄλλην δὲ «ἀνὴρ ὤν, σκέλη εἶχεν ἵππου καὶ κέρκον καθάπερ οἱ Σάτυροι». Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ *Κρότου* εἶναι ὁ καλούμενος *Τοξότης*, ὁ ὁποῖος ὅμως εἰς τὰ βιβλία τῶν καταστερισμῶν ἐμφανίζεται πάντοτε μόνον ὑπὸ τὴν μορφὴν Κενταύρου. Γ. Ι. Κ.

Κρότος *Ρουβιανὸς* (Crotus Rubianus), ἢ *Φαΐγκερ* (Faeger), *Ἰωάννης*. Γερμανὸς ἀνθρωπιστὴς ἐκ Ντορνχάϊμ (1480—1539). Ἐσπούδασεν εἰς Ἐρφούρτην, ἔνθα συνεδέθη μετὰ τοῦ Λουθήρου, τῷ δὲ 1508 ἐγένετο διδάσκαλος τῶν κομήτων τοῦ Χάννεμπουργ καὶ τῷ 1510 διευθυντὴς τῆς σχολῆς τῆς Φούλδας. Τῷ 1517 ἐταξίδευσεν εἰς Κολωνίαν, Μαγεντίαν καὶ Ἰταλίαν καὶ τῷ 1520 ἐπέστρεψεν εἰς Γερμανίαν, κηρυχθεὶς ἔνθερμος ὀπαδὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως. Διωκόμενος κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν Ἀλβέρτου τοῦ Βραδεμβούργου ἐν Καϊνιξμπεργ (1524—1530), τῷ δὲ 1531, λαβὼν ἕδραν ἐν Χάλλῃ, διέκοψε τὰς σχέσεις του μετὰ τοῦ Λουθήρου. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν κυριωτέρων συνεργατῶν τῆς πρώτης συλλογῆς τῶν «Ἐπιστολῶν ἀφανῶν ἀνδρῶν» (Ἐνετία, 1515. Πρβλ. *Brecht*, Die Verfasser der Epist. obsc. virorum. 1904). — Π.

Κρότοσιν (Krotoszyn) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Πολωνίας, ἐν τῷ βοϊβοδάτῳ τοῦ Πόζεν. Κάτ. 11.065. Ἔχει ἐργοστάσια πεπιεσμένου χάρτου, κηροῦ, ἀμμοκονίας, μηχανημάτων, χυτοσιδήρου κλπ. Μ. Δ. Β.

Κροτουὰ (Crotoy) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σὸμ παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μάγχης. Κάτ. 2.400. Εἶναι ὀνομαστὸν διὰ τὰ θαλάσσια λουτρά, ἅτινα λαμβάνουν χώραν παρὰ τὴν ἀμμώδη παραλίαν του. Ἔχει ἄγαλμα τῆς Ἰωάννας ντ' Ἀρκ καὶ ἐρείπια τοῦ πύργου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου αὕτη εἶχε συλληφθῆ. Εἶναι ἁλιευτικὸς λιμὴν καὶ σημαντικὸν κέντρον ἁλιείας καὶ ἐξαγωγῆς ὀσπρίων. Μ. Δ. Β.

κροτοῦν *ἀέριον*· βλ. *ἀέριον* κροτοῦν.

κροτοφαγίδαι (οἱ) (Crotophagidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν*, περιλαμβάνουσα πτηνὰ μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα εὔρωστον καὶ ῥάμφος ὑψηλόν. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη, πάντα ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *κροτοφάγος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κροτοφάγος (ὁ) (Crotophagus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κροτοφαγιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους πτηνά, μὲ σῶμα εὔρωστον, οὗ τὸ μῆκος φθάνει τὰ 35 περίπου ἑκατοστόμ., καὶ χρῶμα σκοτεινὸν μὲ ἀποστιλβούσας ἀποχρώσεις. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κροτοφάγος ὁ μέγας* (Crotophagus major), ἰθαγενὴς τοῦ Γουϊάνας καὶ τοῦ Μεξικοῦ. Ὁ κροτοφάγος καλεῖται καὶ *κροτωνοφάγος* ἐνιαχοῦ καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων ἀκάρεων τοῦ γένους *ἰξώδης* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Κροτοφάγος.

Κρὸτς (Crotch), *Γουλιέλμος*. Ἄγγλος μουσικὸς (1775—1847). Βοηθὸς τοῦ καθηγητοῦ του ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Κανταβριγίας, εἶτα φοιτητὴς τῆς θεολογίας ἐν Ὀξφόρδῃ (1788), ἀνέλαβε καθήκοντα ὀργανοκρούστου ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, καταπλήξας μὲ τὸ τάλαντόν του καὶ τὴν δεξιοτεχνίαν του. Κατόπιν πολλῶν τιμητικῶν διακρίσεων, ὠνομάσθη τῷ 1799 «διδάκτωρ τῆς Μουσικῆς», τῷ 1820 ἀναγνώστης ἐπὶ τῆς μουσικῆς ἐν τῷ βασιλικῷ ἰνστιτούτῳ τοῦ Λονδίνου καὶ τέλος διευθυντὴς τῆς ἀρτισυστάτου τότε Μουσικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Κρὸτς διεκρίθη κυρίως ὡς ἐκκλησιαστικὸς συνθέτης· ἔγραψεν ὀρατόριά τινα, ἀντίφωνα, γκλής, ᾠδάς, 3 κοντσέρτα δι' ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον· ἐπὶ πλέον ἐξέδωκε θεωρητικά τινα συγγράμματα («Elements of musical composition» κ.λ.π.). Γ. Σ.

Κρότσε (Croce), *Βενέδικτος*. Ἰταλὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1866 ἐν Πεσκασσερόλι. Φοιτήσας εἰς σχολὴν καθολικῶν καλογήρων, ὑπέστη ἐπὶ καιρὸν κρίσεις τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως καὶ ᾐσθάνθη τάσεις πρὸς τὸν ἀσκητισμόν. Δέκα ἑπτὰ ἐτῶν ἔχασε καὶ τοὺς δύο γονεῖς του καὶ τὴν μόνην ἀδελφήν κατὰ τὸν σεισμὸν τῆς Καζαμιτσιάλα. Μὲ κλονισμένον τὸ ἠθικὸν καὶ τὴν ὑγείαν του μετέβη εἰς Ῥώμην, ὅπου ὁ ἐκ μητρὸς θεῖός του Σίλβιο Σπαβέντα, ἀνέλαβε τὴν κηδεμονίαν του καὶ τὸν εἰσήγαγεν εἰς κύκλον καθηγητῶν, δημοσιογράφων, πολιτικῶν. Ὁ Κρότσε ἐγνώρισε τότε ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ ἐξετίμησε τὴν ἱστορίαν τῆς ἰδίας πατρίδος του καὶ τὴν ἐργασίαν ἀνδρῶν ὡς ὁ Καβούρ, Γαριβάλδι, Μαντζίνι κλπ., ἐσχετίσθη δὲ στενότατα μὲ τὸν Λαβριόλα, ὅστις ἐθαύμασε τὴν αὐστηρὰν λογικὴν συνέπειαν, τὴν πολυμάθειαν καὶ τὴν ἐργατικότητα τοῦ νεαροῦ σπουδαστοῦ. Ἐπανελθὼν εἰς Νεάπολιν τῷ 1886, ἀφιερώθη εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς πατρικῆς περιουσίας καὶ εἰς φιλολογικὰς καὶ ἱστορικὰς ἀναδιφήσεις. Ἡ περίοδος αὕτη μέχρι τοῦ 1892 εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐξ ὑπερπληρώσεως ἀποστροφὴν ἀπὸ τῆς λεπτομερειακῆς ἐρεύνης καὶ τὴν πρόοδον εἰς γενικὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς μεθόδου τῆς ἱστορικῆς ἐξετάσεως, περὶ ὧν συνέταξε τότε δύο διατριβάς. Ἡ συνεργασία μὲ τὸν Λαβριόλα ἐπὶ προβλημάτων τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ, τοῦ ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφορμὴ νὰ ἐνημερωθῇ ταχύτατα εἰς τὴν κυριωτέραν βιβλιογραφίαν τῆς κοινωνιολογίας καὶ πολιτικῆς οἰκονομίας, καὶ δι' αὐτῆς ν' ἀναδράμῃ πρὸς τὸν Ἕγελον, τοῦ ὁποίου τὴν σκοτεινότητα ἐφοβεῖτο ἕως τότε, γνωρίζων αὐτὸν μόνον ἐκ τῆς συγκεχυμένης σκέψεως τῶν σχολιαστῶν του. Τότε ἐσυνειδητοποίησε τὴν λανθάνουσαν ἤδη ἀντίληψίν του περὶ τῆς πραγματικότητος, τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἱστορίας, καὶ διὰ τοῦ δοκιμίου του περὶ Ἑγέλου καὶ τοῦ προσχεδίου τῆς «Αἰσθητικῆς» του εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς συστηματικῆς φιλοσοφικῆς διατυπώσεως τῶν ἀντιλήψεών του ὡς ὀργανικοῦ συνόλου, χωρὶς νὰ χάσῃ ποτὲ τὴν ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τὰς ἐπὶ μέρους ἐρεύνας καὶ τὴν ζωντανὴν καὶ ἐμπράγματον πνευματικὴν κίνησιν. Τῷ 1903 ἵδρυσεν, ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὸν Τζεντίλε, τὴν ἐπιθεώρησιν «Ἡ κριτική», ἥτις κατέστη τὸ ἀρχεῖον ὁλοκλήρου τῆς φιλολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς παραγωγῆς ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν.

Κατὰ τὸν Κρότσε, ἡ ἱστορία εἶναι ἡ πραγματικότης, τὸ συγκεκριμένον πνεῦμα καὶ ὄχι ἀπεσβεσμένον παρελθόν. Ἡ ἑρμηνεία της εἶναι ἔργον τοῦ αὐτοῦ πνεύματος, ὅπερ τὴν δημιουργεῖ, πράξις καὶ σκέψις εἶναι ἐξ ἴσου πραγματικαὶ λειτουργίαι τοῦ πνεύματος, ἐνσαρκωμένου ἢ νοοῦντος, ἀδιαιρέτως καὶ ἐξ ὁλοκλήρου παρόντος εἰς πᾶσαν στιγμὴν καὶ ὑποδιαίρεσιν τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος, καὶ ἐπεκτεινομένου πρὸς πάσας τὰς κατευθύνσεις ἕως τὰ ἄκρα ὅρια τῆς ἐμπειρίας. Ἡ ἑνότης τοῦ πνεύματος ἐκτυλίσσεται εἰς τέσσαρας χρόνους ἢ βαθμίδας, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ δύο ἀφοροῦν τὴν θεωρητικήν του ἐνέργειαν καὶ αἱ δύο ἄλλαι τὴν πρακτικήν. Οὕτως εἶναι διῃρημένον καὶ τὸ σύστημά του, ὀνομαζόμενον ἐν τῷ συνόλῳ του «Φιλοσοφία τοῦ πνεύματος». Τὸ πρῶτον μέρος ἡ αἰσθητικὴ διαλαμβάνει περὶ τῆς ἐναισθήσεως ἢ τῆς παραστάσεως τοῦ ἀτομικοῦ στοιχείου καὶ τῆς ὅλης ἐνεργείας τῆς τέχνης· τὸ δεύτερον ἡ λογικὴ περὶ τῆς συνειδήσεως τοῦ γενικοῦ ὡς συνθέσεως μὲ τὸ ἀτομικὸν καὶ περιλαμβάνει τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας, τὴν καθαυτὸ συνειδητὴν ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος ἐν χρόνῳ. Τὸ τρίτον μέρος ἀποτελεῖ ἡ οἰκονομικὴ ἐνέργεια καὶ ἐπιστήμη, παριστῶσα τὴν βούλησιν τοῦ ἐπὶ μέρους, καὶ τὸ τέταρτον ἡ ἠθική, ἤτοι οἱ νόμοι τῆς βουλήσεως τοῦ γενικοῦ καὶ ἡ σκέψις περὶ αὐτοῦ. Αἱ βαθμίδες αὗται δὲν εἶναι χωρισμέναι ὡς πρᾶξις ἐν χρόνῳ, ἀλλὰ χωρίζονται κατ' ἀνάγκην ὡς σκέψις. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ὁ Κρότσε δὲν κατανέμει ὑπὸ ἄλλην ἰδιότητα τοῦ πνεύματος τὴν αἰσθητικὴν ἐνέργειαν, τὴν αἰσθητικὴν ἀπόλαυσιν καὶ τὴν αἰσθητικὴν κρίσιν, ὅπως οὔτε τὴν λογικήν, τὴν ἠθικήν, κτλ. Τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον διῆλθε τὰς τέσσαρας αὐτὰς βαθμίδας, δὲν σταματᾷ τελειωτικῶς εἰς οὐδεμίαν, ἀλλ' ἐπανέρχεται καὶ ἀρχίζει ἐκ νέου ἐπ' ἄπειρον, ἀλλὰ ἑκάστοτε ὑπὸ ἀνωτέρας προϋποθέσεις καὶ ἐπὶ ἀνωτέρου ἐπιπέδου, πλουτιζόμενον ἐν τῇ οὐσίᾳ του διὰ τῆς ἐμπειρίας, ἡ ὁποία δημιουργεῖται διὰ τῆς συνηνωμένης λειτουργίας τῶν τεσσάρων αὐτῶν ἱκανοτήτων. Εἰς τὴν ἱστορίαν πραγματώνεται μία ἐκ τῶν προτέρων σύνθεσις μεταξὺ ἀτομικοῦ καὶ καθολικοῦ χαρκτῆρος καὶ ἐπιτελεῖται ἡ πλήρης κατανόησις τῆς πραγματικότητος καθ' ὅλην τὴν πορείαν τῆς γνώσεως, ἀπὸ τῆς αἰσθητικῆς ἀντιλήψεως μέχρι τῆς ἐξελισσομένης ἱστορίας. Τὸ πνεῦμα ἐνεργεῖ συγχρόνως καὶ ἐπὶ τῶν δύο βαθμίδων, τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς γενικῆς, καὶ εἶναι συγχρόνως δημιουργικὸν καὶ γνωστικόν. Ἡ μόνη ἀπόλυτος πραγματικότης εἶναι ἡ μία, ἑνιαία, ἄνευ ἀρχῆς καὶ τέλους ἱστορία, ἡ ὁποία δὲν χρειάζεται οὔτε αἰτίας ἔξω αὐτῆς οὔτε ἑρμηνείαν δι' ἄλλων ἀρχῶν· αὐτοδημιουργεῖται καὶ αὐτοεξηγεῖται. Ὁ Κρότσε ἔφθασε ταχέως τὴν ἀντίληψιν ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς ἱστορίας ἔχει τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα νὰ συντρίψῃ τὸ ἄτομον πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ σκοποὺς καὶ ὑπερενίκησεν οὕτω τὴν ἀντινομίαν τῆς ἱστορικῆς δικαιοσύνης. Πᾶν ὅ,τι συμβαίνει εἶναι ἔλλογον καὶ ὀρθόν, διότι συμβαίνει. Τὸ πνεῦμα δὲν εἶναι ἀφῃρημένον τι ἔξω τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἡ μόνη συγκεκριμένη πραγματικότης, καὶ ἡ φύσις ἢ ἔννοια αὐτῆς οὐδὲν ἄλλο ἢ μία πλευρὰ τῆς διαλεκτικῆς ἐξελίξεως τοῦ πνεύματος, ἓν θεωρητικὸν κατασκεύασμα τοῦ πνεύματος, ἄνευ ἰδίας πραγματικότητος. Τὴν μεθοδολογικὴν ἀρχὴν τῆς διαλεκτικῆς, τὴν ὁποίαν παρέλαβεν ἀπὸ τὸν Ἕγελον, ἐπεξέτεινεν ὁ Κρότσε καὶ ἐνεβάθυνε διὰ τῆς ἀμέσου ἐναισθήσεως τῆς πνευματικῆς ἐνεργοῦ πραγματικότητος καὶ ἐν ἑαυτῷ καὶ εἰς τὰ προϊόντα πάσης ἀνθρωπίνης πνευματικῆς ἐνεργείας, καὶ αἱ ἐπὶ μέρους παρατηρήσεις του εἶναι πάντοτε πρωτότυποι καὶ ἐλεύθεραι ἀπὸ τὴν τυραννικὴν ἐλευθερίαν τῶν παραδεδομένων ἀντιθέσεων. Ἡ πρόοδος συνίσταται ὄχι εἰς τὴν λύσιν τῶν παλαιῶν προβλημάτων, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπερνίκησιν αὐτῶν διὰ τῆς δημιουργίας νέων· διὰ τοῦτο καὶ ἡ διατύπωσις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Κρότσε λαμβάνει πολλάκις μορφὴν παραδοξολογίας. Τὰ παλαιὰ προβλήματα, ἐφ' ὅσον τὰ θεωροῦμεν ἀντικειμενικῶς ὡς κάτι αὐτοτελές, δὲν σημαίνουν δι' ἡμᾶς τίποτε, ἀλλὰ μόνον ὅταν διέλθωμεν δι' αὐτῶν ἡμεῖς αὐτοί, ὅταν ζήσωμεν τὸ πνευματικὸν δρᾶμα τῶν προκατόχων μας κατὰ τὸν ἰδικόν μας τρόπον· τότε ὅμως παύουν νὰ εἶναι παρελθὸν καὶ γίνονται ἰδία πνευματική μας ἱστορία. Ἡ κατανόησις καὶ ἡ ὑπερνίκησίς των εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ πνευματικὴ πρᾶξις. Τὸ πρόβλημα τῆς ὑπερβατικῆς ὑπάρξεως δὲν ὑπάρχει διὰ τὸν Κρότσε· δύσκολον θεωρεῖ μᾶλλον τὴν ἀντίθετον θέσιν του, δηλαδὴ τὸ ζήτημα πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ κεχωρισμένως ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ἡ τοιαύτη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς θέσις τὸν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν ἀντινομίαν σκέψεως καὶ ὄντος, βουλήσεως καὶ πράξεως, γενικότητος καὶ ἐπὶ μέρους. Εἰς τὴν ἠθικὴν ὁ Κρότσε εἶναι ἐπὶ μακρὸν ἐρβαρτιανός, ἐπηρεασθεὶς ἀπὸ τὸν Λαβριόλα. Ἡ αὐστηρὰ αὐτοσυγκράτησις τὸν διεφύλαξεν ἀπὸ τοὺς κινδύνους τοῦ σκεπτικισμοῦ, ἀπὸ τὴν δεισιδαιμονίαν τῆς συνειρμικῆς σχολῆς, τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως καὶ τοῦ ἐκφυλισμένου ἡδονισμοῦ τῆς καταπτώσεως, τὸν ὁποῖον μισεῖ θανασίμως εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ντανούντσιο, τοῦ κυριωτέρου ἐκπροσώπου των. Ἀπὸ τὴν ἀφῃρημένην αὐτὴν ἀντίληψιν μετέβη εἰς τὴν «Φιλοσοφίαν τῆς πρακτικῆς».

Ἔργα: «Estetica come scienza dell'expressione e linguistica generale. Theoria e storia» (1902,

Digitized by Google

δ' ἔκδ. 1912, γαλλιστὶ 1904). «Logica come scienza del Concetto puro» (1910, δ' ἔκδ. 1920), «Filosofia della pratica Economica ed Etica» (1909, γ' ἔκδ. 1922), «Theoria e storia della Storiografia» (γ' ἔκδ. 1922), «Problemi di estetica e contributi alla storia dell'Estetica italiana» (1916), «La filosofia di G. B. Vico» (1911), «Saggio sullo Hegel, seguito da altri scritti di Storia della filosofia» (1913), «Materialismo storico ad economia marxistica» (1918 β' ἔκδ.), «Nuovi saggi di Estetica—Frammenti di etica» (1921), «Saggi sulla letteratura italiana del Seicento» (1911), «La rivolutione Napoletana del 1799» (γ' ἔκδ 1912), «La letteratura della nuova Italia, Saggi critici» (1914—1915) «I teatri di Napoli dal Rinascimento alla fine del Secolo» (β' ἔκδ. 1916). «La Spagna nella vita Italiana durante la Rinascenza» (1917), «Conversazioni critiche» (β' ἔκδ. 1920), «Storie e legende napoletane» (1919), «Goete» (1920), «Una familia di patrioti ed altri saggi storici e critici» (1919), «Ariosto, Shakespeare e Corneille» (1921), «Storia della storiografia Italiana nel secolo decimonovo» (1921), «La poesia di Dante» (β' ἔκδ. 1922, «Pagine sparse» συλλογὴ ὑπὸ Castellano (4 τόμ 1919—1920).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Castellano*, Introduzione allo studio delle opere di B. Croce (1920). — *G. Prezzolini*, Benedetto Croce (Napoli 1909).— *A. Wildow Carr*, The philosophy of B. Croce, or the problem of art and history (1917). — *R. Piccoli*, B. Croce, an introduction to his philosophy (1922) — *B. Croce*. Contribito alla critica di me stesso (1918). — *G. Castellano*. B. Croce (1924) — *Ebbinghaus* B Croce's Hegel (Kantstudien 1911). — *Chiochetti*, La filosofia di B. Croce (1924).—*De Sarlo*, Gentile e Croce, lettere filosofische di un superato (1925). — *Vossler*, Das System der Philosophie des Geistes («Deutsche Literaturzeitung» 1910 ἀρ. 25) —*E. Troeltsch*, Der Historismus c. I, 1922, σ. 619 κ. ἑξ. — *R. Bazardjian*, B. Croce, il falso esteta (1922).—*R. Savelli*, B. Croce, appunti critici al sistema (1912). — *Eckart von Sydow*, D. System B. Croce's («Archiv. f. Gesch. d. Philos.» 1914).

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΡΙΔΟΥ

—**Κρότσε** (Croce), *Ἰωάννης*. Ἰταλὸς συνθέτης (1557—1609) τῆς σχολῆς τῆς Βενετίας, ἔνθα καὶ ἐχρημάτισεν ἀοιδὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ εἶτα μουσικὸς διευθυντὴς ἐν αὐτῷ. Τὰ ἔργα του, μεγίστης σπουδαιότητος διὰ τὴν μελέτην τῆς μουσικῆς τῆς περιόδου ἐκείνης, περιλαμβάνουν, ἐκτὸς ἄλλων, διάφορα βιβλία μαδριγαλίων διὰ πέντε καὶ ἓξ φωνάς, δύο βιβλία τριφώνων καὶ τετραφώνων τραγουδιῶν (canzonette), «Novi pensieri musicali», «Mascarate piacevoli e ridicolose per il carnavale» διὰ 4—8 φωνάς, «Triacca musicale», λειτουργίας, ἑσπερινοὺς ψαλμούς, «Magnificat», μοττέτα, ψαλμοὺς τῆς μετανοίας κτλ. Γ. Σ

Κρουτσέλοβον [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Πρεβέζης χωρίου *Κερασιὲς* (βλ.λ.). Χ. Δ.

κροτυλικὴ *ἀλκοόλη* [*Ὀργ. Χημ.*]. βλ. *βουτενόλαι.*

κροτυλοσιναπέλαιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Σιναπέλαιον τοῦ τύπου $C_4 H_7 N:C:S$, ἀπαντῶν εἰς τὰ σπέρματα *κράμβης τῆς ῥάπυος* (κοιν. *ῥέβας*). Βράζει εἰς 174°. Ι. Γ.

κροτῶ (*—έω*)· κάμνω κρότον, πάταγον: «κροτοῦσιν αἱ χεῖρες, — οἱ πόδες», «κροτεῖ τὸ τύμπανον».

κρότων (ὁ) [*Ζῳολ.*]· βλ. *ἰξώδης ὁ κρότων* καὶ *κυνορραϊστής.*

— [*Βοτ.*] Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρομφαδιοειδῶν* τοῦ ὁποίου γνωστότερα εἴδη εἶναι: *Κρότων ὁ κοινὸς* (Ricinus communis), κοιν. *κρουτουνιά.* Οὗτος εἶναι θάμνος δενδρώδης, μονόοικος, ἀπαντῶν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ αὐτοφυὴς εἰς πλείστας χώρας παραμεσογειακὰς τῆς Εὐρώπης, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, κυρίως εἰς τὰς νήσους, ἔνθα φαίνεται ἐγκλιματισθεὶς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Συστηματικῶς σήμερον καλλιεργεῖται εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Τὰ σπέρματα τούτου, ἅτινα ἔχουσι παρόμοιον σχῆμα πρὸς τὸ τοῦ *κρότωνος* (παρασίτου τοῦ κυνός, κοιν τσιμπούρι), χρησιμοποιοῦνται πολλαχῶς ὡς ἐνέχοντα μεγάλην ποσότητα ἐλαίου (50—60 %). Τὸ ἐκ τούτων λαμβανόμενον ἔλαιον χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν σαπωνοποιίαν, πρὸς βρῶσιν εἰς τὴν Κίναν (ἀφοῦ καταλλήλως κατεργασθῇ) καὶ πρὸς φωτισμὸν εἰς τὰς Ἰνδίας, ὡς ἐπίσης καὶ πρὸς ἐπίχρισιν, **μετ' ἀσβέστου ἀναμεμιγμένον, τῶν τοίχων τῶν οἰκιῶν καὶ τῆς οἰκοδομησίμου ξυλείας,** ὅπως προφυλλάτῃ ταῦτα ἐκ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν καὶ τῶν προσβολῶν διαφόρων ξυλοφάγων ἐντόμων καὶ κυρίως τῶν λευκομυρμήκων (τερμιτῶν), οἵτινες κατὰ ἑκατομμύρια ἀπαντῶσιν εἰς τὰς χώρας ἐκείνας. Πολυτιμοτέρα εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ ἐλαίου τούτου εἰς τὴν φαρμακευτικήν, διδόμενον ὡς καθαρτικόν, καὶ εἶναι γνωστὸν ἐπιστημονικῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *κικινέλαιον* (βλ.λ.) Πλὴν τῶν σπερμάτων δραστικὰς ἰδιότητας ἔχουσι καὶ τὰ φύλλα καὶ ἕτερα μέρη τοῦ φυτοῦ. Εὐδοκιμεῖ εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ἐδάφη καὶ ἀντέχει εἰς τὴν ξηρασίαν ὡς καὶ εἰς τὸ δριμὺ ψῦχος. Σπείρεται κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ βλαστάνει ταχέως. Ὁ κρότων ἦτο γνωστὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ὁ Διοσκορίδης καλεῖ τὸ φυτὸν *κίκι καὶ κροτωνα.* Εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζεται κοινῶς κρουτούνι κουρτούνι καὶ χαμοκουκκιά *Κρότων τὸ τίγλιον* (Croton tiglium). Εἶναι θάμνος ἰθαγενὴς τῶν Μολούκων νήσων, οὗ πάντα τὰ μέρη αὐτοῦ ἐνέχουσι δραστικὰς φαρμακευτικὰς ἰδιότητας. Δ. Ν. Π.

Κρότων.

[α=Ἄνθος. — β=Καρπός.]

— **κρότωνος** *ἔλαιον* (Oleum Crotonis) [*Φαρμ.*]. Λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως τῶν σπερμάτων τοῦ *κρότωνος τοῦ τιγλίου.* Ἡ ἔκθλιψις τῶν σπερμάτων γίνεται εἰς τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς. Ἐπίσης τὸ ἔλαιον τοῦ κρότωνος δύναται νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῶν σπερμάτων αὐτοῦ δι' ἐκχυλίσεως δι' αἰθέρος ἢ διὰ διθειάνθρακος. Οἱ ἐκ τῆς ἐκθλίψεως ἀπομένοντες πλακοῦντες δὲν χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ἀλλ' ὡς χημικὰ λιπάσματα, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι δηλητηριώδεις Τὸ κροτωνέλαιον ἀποτελεῖ πυκνὸν ὑγρόν, κιτρινωπόν, ὀσμῆς ἰδιαζούσης, γεύσεως δριμείας, καυστικῆς, προκαλοῦν συχνάκις δερμικὰς φλογώσεις λίαν ἐπωδύνους. Ἔχει εἰδικὸν βάρος 0,955, εἶναι λίαν ξηραινόμενον ἔλαιον, διαλύεται τελείως εἰς τὸν αἰθέρα, τὸ χλωροφόρμιον, τὸν διθειάνθρακα, τὰ λιπαρὰ καὶ αἰθέρια ἔλαια καὶ τὸν πετρελαϊκὸν αἰθέρα. Τὸ κροτωνέλαιον ἀποτελεῖται ἐκ μείγματος τριγλυκεριδίων τῶν ὀξέων: στεατικοῦ, παλμιτικοῦ, ἐλαϊκοῦ, μυριστικοῦ, κροτωνελαϊκοῦ, λαουρικοῦ, βαλεριανικοῦ, ἰσοβουτυρικοῦ, ὀξικοῦ, μυρμηκικοῦ καὶ τιγλινικοῦ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, τὸ ἔλαιον τοῦ κρότωνος περιέχει ἴχνη διαφόρων λιπαρῶν ὀξέων, χοληστερίνην καὶ κροτίνην. Τὸ ἔλαιον τοῦ κρότωνος εἶναι τὸ δραστικώτατον ὅλων τῶν καθαρτικῶν φαρμάκων. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἀναγράφεται μετ' ἄλλων ἐλαίων τὴν πρωΐαν νήστεος τοῦ στομάχου, ὡς δραστικὸν καθαρτικόν, σπανίως ὅμως καὶ μόνον ἐπὶ ἐμμόνου δυσκοιλιότητος καὶ μάλιστα ὅταν δὲν ὑπάρχουν φλεγμονώδη φαινόμενα τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος. Ἐξωτερικῶς χρησιμεύει σπανίως ὡς ἐκδόριον καὶ ὡς ἐρεθιστικὸν τοῦ δέρματος ἐπὶ ρευματισμῶν, πνευμονιῶν κλπ. Παραγγελλόμενον εἰς μεγάλας δόσεις τὸ ἔλαιον τοῦ κρότωνος προκαλεῖ συνήθως θανατηφόρους δηλητηριάσεις, ὧν προηγοῦνται κενώσεις δραστικαί, ἐνίοτε αἱματηραί, ἔμετοι, χολερικὰ φαινόμενα, κυάνωσις, ψυχροὶ ἱδρῶτες, καρδιακὴ κατάρριψις, παράλυσις τοῦ σφυγμοῦ καὶ τῆς καρδίας. Εἰς κανονικὰς δόσεις προκαλεῖ ἰσχυρὸν αἴσθημα ἐγκαύματος εἰς τὸ στόμα καὶ τὸν φάρυγγα, ἐπιγάστριον θερμότητα, κόπρανα ἀρχικῶς στερεά, εἶτα ὑδαρῆ, αἱ δὲ κενώσεις συνοδεύονται ὑπὸ ἰσχυρῶν κολικῶν. Ἀντίδοτα κατὰ τῆς δηλητηριάσεως εἶναι τὰ γλισχρασματώδη, τὰ μαλακτικά, τὰ ὀπιοῦχα, θερμὰ λουτρά, θερμὰ ἐπιθέματα, γάλα καὶ γαλακτώματα. Κ. Γ. Μ.

—**κρότωνος** *σπέρματα* (Semina Tiglii s. Crotonis). Παράγωγον φυτὸν τῶν σπερμάτων τούτων εἶναι *κρότων τὸ τίγλιον.* Τὰ σπέρματα ἀφοῦ ξηρανθοῦν εἰς τὸν ἥλιον εἴτε ἐξάγονται εἰς Εὐρώπην, εἴτε ἐκθλίβονται ἐπιτοπίως πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ ἐλαίου αὐτῶν. Τὰ περικάρπια τῶν σπερμάτων καὶ οἱ ἐκ τῆς ἐκθλίψεως ἀπομένοντες πλακοῦντες χρησιμοποιοῦνται ὡς χημικὸν λίπασμα. Τὰ σπέρματα εἶναι σωμάτια ᾠοειδῆ, ἐλαφρῶς πεπλατυσμένα πλευρικῶς, μήκους 10—14 χστμ. καὶ πλάτους 7—9 χστμ. Ἐνίοτε τὰ σπέρματα τοῦ κρότωνος συγχέονται ἢ ἀναμιγνύονται πρὸς τὰ τοῦ φυτοῦ Jatropha Curcas, περιέχουν δὲ 5—7 % ὕδωρ, 16—20 % πρωτεϊνικὰς οὐσίας, 35—55 % μόνιμον ἔλαιον, λιπάσην (ἔνζυμον), κροτίνην καὶ ἀργοτίνην, ἱστιδίνην, λυσίνην, γλουταμίνην, λευκίνην, φαινυλαλανίνην, αἵτινες εἶναι ὅλαι προϊόντα ἀποσυνθέσεως τῶν λευκωματοειδῶν οὐσιῶν τῶν σπερμάτων. Τὰ σπέρματα τοῦ κρότωνος δὲν ἀναγράφονται εἰς τὴν θεραπευτικήν, ἀλλὰ μόνον τὸ ἀπ' αὐτῶν παρασκευαζόμενον ἔλαιον. Κ. Γ. Μ.

Κρότων [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ περιώνυμος τῆς ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ Μεγάλης Ἑλλάδος πόλις, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου Βρεττίας (νῦν Καλαβρίας), ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Λακινίου καὶ ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Αἰσάρου, λαβοῦσα τὸ ὄνομά της, κατά τινα παράδοσιν, ἀπὸ τοῦ ἥρωος Κρότωνος, κατὰ λάθος φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους. Ἦτο ἀποικία ἀχαϊκή, κτισθεῖσα, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ ἐξ Αἰγῶν ἢ Ρυπῶν τῆς Ἀχαΐας Ἡρακλείδου Μυσκέλλου, περὶ τὸ 710 π. Χ., ἐπὶ λόφου ἀναπεπταμένου, ἐκφυομένου ἐκ τῶν Ἀπεννίνων **καὶ προεκβάλλοντος εἰς τὴν θάλασσαν,** καὶ εἰς ἀπόστασιν **ἑκατὸν περίπου** χιλιομέτρων τῆς δέκα ἔτη **πρὸ αὐτῆς κτισθείσης** Συβάρεως. Οἱ πρῶτοι κάτοικοι ἀμφοτέρων τῶν πόλεων τούτων (Συβάρεως καὶ Κρότωνος) ἦσαν μᾶλλον Ἴωνες ἢ Ἀχαιοί, ὡδηγήθησαν ὅμως οὗτοι εἰς τὴν ἰταλικὴν ἐκείνην χώραν ὑπὸ Ἀχαιῶν ἀρχηγῶν. Ἀλλ' ἐπεκράτησεν εἰς μὲν τὴν Σύβαριν τὸ ἰωνικὸν στοιχεῖον, εἰς δὲ τὴν Κρότωνα τὸ ἀχαϊκόν· διὰ τοῦτο καὶ ἐπανελήφθη καὶ εἰς τὴν χώραν ταύτην ὁ φυλετικὸς μεταξὺ Ἰώνων καὶ Ἀχαιῶν ἀγών. Ὅπως δὲ ἡ Σύβαρις, διὰ τῶν εἴκοσι πέντε κτισμάτων τῶν πολιτῶν της, κατέστη πρωτεύουσα ἑνὸς μικροῦ κράτους, οὕτω καὶ ἡ Κρότων κατέστη κυρία τῆς ὑπερκειμένης αὐτῆς ὀρεινῆς χώρας καὶ τῶν παρὰ τὸν κόλπον τῆς Τερίνης χαλκωρυχείων, ἱδρύσασα μικρὸν κράτος ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἰθαγενεῖς Οἰνωτροὶ καὶ Ὄσκοι ἔζων ὡς ὑπήκοοι. Ἔχουσα ἡ Κρότων κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ εὔφορον ἔδαφος, ἀνήχθη ἐνωρὶς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν λογάδων ἀνδρῶν της (περὶ τοὺς ἑκατὸν λογάδες ἄνδρες ἀπετέλουν κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα τὴν διοικοῦσαν τὰς πλείστας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ ἑλληνικὰς πόλεις ἀριστοκρατίαν) εἰς εὐημερίαν καὶ ἀπὸ τοῦ 530 π. Χ., διὰ τῶν νόμων τοῦ Πυθαγόρου, ἐγκατασταθέντος εἰς αὐτὴν καὶ ἱδρύσαντος τὴν σχολήν του, εἰς τὴν ὁποίαν προσῆλθον περὶ τοὺς τριακοσίους μαθηταί, ἀπέκτησε τοιαύτην εὐνομίαν καὶ ἔζη ἐν τόσῃ εὐδαιμονίᾳ, ὥστε κατέστη πολυανθρωποτάτη (ὁ περίβολος τῶν τειχῶν της ἦτο 20 περίπου χιλιομέτρων) καὶ ἡ ἀξιοζήλευτος διὰ τὴν εὐτυχίαν της πόλις τῆς Ἰταλίας. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἔζησεν ἐν αὐτῇ ὁ περίφημος ἰατρὸς Δημοκήδης, ὁ βραδύτερον ἰατρὸς τοῦ Δαρείου, οἱ γλύπται Δαμέας καὶ Πατροκλῆς καὶ πλεῖστοι ἀθληταί, ὡς ὁ Ἰσχόμαχος, ὁ Τισικράτης καὶ ἄλλοι, ἐκ τῶν ὁποίων περιλάλητος ἔγινε διὰ τὰς πολλὰς νίκας του ὁ υἱὸς τοῦ Διοτίμου Μίλων. Εἶχε τοσαύτην ἀθλητικὴν ἡ Κρότων κίνησιν τότε, ὥστε ἀπεκόμιζεν αὕτη ἐξ Ὀλυμπίας στεφάνους περισσοτέρους πάσης ἑλληνικῆς πόλεως. Διὰ τοῦτο καὶ ἐλέγετο «Κροτωνιατῶν ὁ ἔσχατος, πρῶτος τῶν ἄλλων Ἑλλήνων», καὶ παροιμία ἐπλάσθη «Κρότωνος ὑγιέστερος». Περὶ τὸ 510 π. Χ. ἐξερράγη ὁ μεταξὺ Συβαριτῶν καὶ Κροτωνιατῶν πόλεμος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐνίκησαν οἱ Κροτωνιᾶται, ἂν καὶ οἱ ἐπελθόντες κατ' αὐτῶν Συβαρῖται ἀνήρχοντο εἰς 300 χιλιάδας ἀνδρῶν, καὶ παρατρέψαντες τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Κράθιδος ἐξηφάνισαν πᾶν ἴχνος τῆς ἀντιπάλου των πόλεως. Τὸν ὀλέθριον ἐκεῖνον ἐμφύλιον πόλεμον ἐπηκολούθησαν στάσεις καὶ σφαγαὶ καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ εἰς τὴν Κρότωνα, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι εἶχον τὴν ἀφροσύνην νὰ στραφῶσι καὶ κατ' αὐτῶν τῶν πυθαγορείων συμπολιτῶν των, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ Κρότων ὤφειλε τὴν ἀκμὴν καὶ εὐδαιμονίαν της. Κατὰ τὸν Πολύβιον (II. 7.7) ἦτο τοιαύτη ἡ ἀναρχία καὶ ἡ ἀταξία, ἡ ὁποία ἐπηκολούθησε τὰς στάσεις καὶ τὰς σφαγάς, ὥστε ἡ ἐπαναφορὰ τῆς τάξεως ἦτο ἀδύνατος καὶ αἱ ἀχαϊκαὶ πόλεις τῆς Ἰταλίας ἐζήτησαν τὴν ἐπέμβασιν τῶν μητροπόλεών των, ἀλλ' ἡ ἐπελθοῦσα διὰ τῆς ἐπεμβάσεως αὐτῶν γαλήνη εἰς τὰς ἐν Ἰταλίᾳ ἀχαϊκὰς πόλεις δὲν ἐβασίλευσεν ἐπὶ πολὺν χρόνον, διότι αἱ ἐπανειλημμέναι ἀπόπειραι τῶν εἰς διαφόρους ἀποικίας καταφυγόντων Συβαριτῶν νὰ κτίσωσι νέαν πόλιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς καταστραφείσης Συβάρεως προεκάλεσαν νέον πόλεμον τούτων πρὸς τοὺς Κροτωνιάτας, οἵτινες δὶς ἐνίκησαν τούτους. Ἀλλὰ καὶ ὅτε, μετὰ 58 ἔτη, οἱ υἱοὶ τῶν ἀπολεσάντων τὴν πατρίδα των Συβαριτῶν ἀνέκτησαν τὴν γῆν τῶν πατέρων των, δὲν ηὐτύχησαν νὰ τὴν κρατήσωσι πλέον τῶν 5 ἐτῶν, ἐκδιωχθέντες καὶ οὗτοι κατὰ τὸ 447 π. Χ. ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν. Ἀλλὰ καὶ οἱ νικηταὶ Κροτωνιᾶται πολὺ ταχέως ἠκολούθησαν τὴν τύχην τῶν ἀντιπάλων των Συβαριτῶν, ἡττηθέντες παρὰ τὴν Σάγραν ὑπὸ τῶν πολὺ ὀλιγωτέρων των εἰς ἀριθμὸν Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν (*Στρ.* C. 261) κατὰ τὸ 480 π. Χ., ὅτε ἤρχισε καὶ ἡ παρακμὴ τῆς Κρότωνος. Βαρύτερον ἀκόμη ἦτο τὸ κατὰ τῆς Κρότωνος κατενεχθὲν πλῆγμα ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Διονυσίου κατὰ τὸ 389 π. Χ., ὅστις καὶ ἐπὶ 12 ἔτη ἐκράτησεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τὴν πόλιν. Προσβληθεῖσα κατὰ τὸ τέλος τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος ὑπὸ τῶν Βρεττίων ἡ Κρότων, ἔτυχε τῆς συνδρομῆς τῶν ὀλιγαρχικῶν Συρακοσίων, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν Συρακούσαις κατίσχυσιν τοῦ Ἀγαθοκλέους ὄχι μόνον ἐστερήθη τῆς βοηθείας τῆς πόλεως ταύτης, ἀλλὰ κατὰ τὸ 298 π. Χ. καὶ κατελήφθη ὑπὸ τοῦ τυράννου αὐτῆς Ἀγαθοκλέους. Μετὰ τὴν κατὰ τὸ 288 π. Χ. δολοφονίαν τοῦ Ἀγαθοκλέους, καὶ εἰς τὴν Κρότωνα, ὡς καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας, ἐξερράγησαν ταραχαί, τὰς ὁποίας ἐπηκολούθησαν σφαγαὶ καὶ διαρπαγαί, αἵτινες ἐπέτειναν τὴν παρακμὴν τῆς πόλεως. Οὐχὶ ὀλιγωτέρας καταστροφὰς ὑπέστη ἡ πόλις καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεταξὺ Πύρρου καὶ Ρωμαίων πολέμου, ὅτε καὶ κατελήφθη (277 π. Χ.) ὑπὸ τῶν τελευταίων, κυριευθεῖσα διὰ δόλου ὑπὸ τοῦ ὑπάτου Ρουφίνου. **Μετὰ τὴν ἐν Κάνναις μάχην** (216 π. Χ.),

Digitized by Google

ἡ Κρότων ἀπεστάτησε τῶν Ρωμαίων καὶ ἐπὶ μίαν τριετίαν ἦτο τὸ ὁρμητήριον τοῦ Ἀννίβα, ὀλίγα ὅμως ἔτη μετὰ τὴν αἰσίαν ὑπὲρ τῶν Ρωμαίων ἔκβασιν τοῦ β' Καρχηδονικοῦ πολέμου, περὶ τὸ 194 π. Χ., περιῆλθε καὶ πάλιν ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, γενομένη ἀποικία ρωμαϊκή. Ἀπὸ τότε ἀπώλεσε τὴν σπουδαιότητά της, ἦτο ὅμως, ἕνεκα τοῦ καλοῦ λιμένος της, μία δευτερεύουσα ἐμπορικὴ πόλις τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ὑφισταμένη ἔτι καὶ κατὰ τοὺς γοτθικοὺς πολέμους. Εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν καὶ πρὸς Ν. ἔκειτο ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τῆς Λακινίας Ἥρας, τῆς μεγάλης ἀχαϊκῆς θεᾶς. Ἐπὶ τῆς ἀρχαίας θέσεως τῆς Κρότωνος ἐγείρεται ἡ σύγχρονος *Κοτρόνα* (βλ. λ.).

Νομίσματα τῆς Κρότωνος. Τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἀκμὴν τῆς Κρότωνος (ἀλλὰ καὶ τὴν ἱστορίαν της εἰς εἰκόνας) μαρτυροῦσι καὶ τὰ διασωθέντα νομίσματα αὐτῆς καὶ κυρίως οἱ περίφημοι ἀργυροῖ στατῆρές της. Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος ἡ Κρότων, ὡς ἐμφαίνεται ἔκ τινων τῶν ἀρχαιοτέρων νομισμάτων της, εἶχε κοινὰ νομίσματα μετὰ τῶν ἄλλων ἀχαϊκῶν πόλεων τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος (Συβάρεως, Τεμέσης καὶ ἄλλων) καὶ ἴδια. Τῶν ἰδίων νομισμάτων οἱ τύποι, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἔχουν φανερὰν τὴν ἐπίδρασιν τῶν θρη-

Νομίσματα τῆς Κρότωνος.

σκευτικῶν ἰδεῶν τῶν πυθαγορείων, ὡς ὁ τρίπους (τὸ ἔμβλημα τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, τοῦ ὁποίου ἡ λατρεία ἀπετέλει τὴν βάσιν τῶν δογμάτων καὶ θεωριῶν τῆς Πυθαγορείου σχολῆς), ὁ παριστῶν τὸν ἱερὸν ἀριθμὸν τρία, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ πυθαγόρειοι ἀπέδιδον μυστικήν τινα ἔννοιαν, ὁ ἀετός, τὸ σταλὲν ὑπὸ τοῦ Διὸς πρὸς τὸν Πυθαγόραν, ὡς ἐπίστευον οἱ μαθηταί του, πτηνόν, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς θείας ἀποστολῆς του, ὁ γέρανος, ὁ ἐναέριος μάρτυς ὅλων τῶν ἐπιγείων συμβάντων, ἐπομένως σύμβολον τοῦ παντεπόπτου θεοῦ τοῦ φωτὸς (Ἀπόλλωνος Ἡλίου). Πλὴν τῶν τριῶν εἰρημένων τύπων, συχνοὶ ἦσαν εἰς τὰ νομίσματα τῶν Κροτωνιατῶν, ὡς ἐγχώριοι, ἡ κεφαλὴ τοῦ ποταμίου θεοῦ Αἰσάρου καὶ ὁ Ἡρακλῆς Λύκων, ὅστις ἐλέγετο καὶ οἰκιστὴς τῆς πόλεως ταύτης, ὡς καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς Λακινίας Ἥρας, ἥτις ἦτο ὁ συνήθης τύπος τῶν νομισμάτων καὶ τῶν ἄλλων ἐν τῇ Κάτω Ἰταλίᾳ ἀχαϊκῶν πόλεων. Τὰ νομίσματα τῆς Κρότωνος κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Οἱ κοπέντες ἀπὸ τοῦ 550—480 π. Χ. ἀργυροῖ στατῆρες, οἵτινες ἔμπροσθεν μὲν φέρουσι τρίποδα, τὰ γράμματα ϘΡΟ ἢ ϘΡΟΤ ἢ ϘΡΟΤΟ ἢ ϘΡΟΤΟΝ καὶ ἓν τῶν ἑξῆς, συνήθως, συμβόλων, γέρανον, ἢ καρκίνον, ἢ δελφῖνα, ἢ λύραν κτλ. Ὄπισθεν δὲ τρίπουν, ἢ ἀετὸν ἱπτάμενον, ἢ βοῦν στρεφόμενον, ἢ κράνος, πάντα ἐγγλύφως. 2) Τὰ κοπέντα ἀπὸ τοῦ 480—420 ἀργυρᾶ νομίσματα (στατῆρες, διώβολα καὶ ὀβολοί), ἅτινα ἔμπροσθεν μὲν φέρουσι τρίποδα, τὰ γράμματα ϘΡΟ (οἱ στατῆρες), καὶ ἓν τῶν ἑξῆς συμβόλων, γέρανον, κάνθαρον, κηρύκειον, θυμιατήριον κτλ., ὄπισθεν δὲ τρίποδα οἱ στατῆρες καὶ σηπίαν, ἢ πήγασον, ἢ κεφαλὴν πηγάσου, ἢ κάνθαρον, ἢ λαγὼν τὰ μικρότερα (τὰ συμμαχικὰ ἔμπροσθεν φέρουσιν ἐνίοτε ἀντὶ τρίποδος τὸν ἐπὶ κιονοκράνου μετὰ κλάδου ἐλαίας). 3) Οἱ ἀπὸ τοῦ 420—390 κοπέντες ἀργυροῖ στατῆρες, οἵτινες φέρουσιν ἢ Ἡρακλέα γυμνὸν καθήμενον ἐπὶ βράχου πρὸ βωμοῦ καίοντος (ἔμπροσθεν) καὶ τρίποδα (ὄπισθεν), ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ἀπεικονίζονται ὁ Ἀπόλλων τοξεύων καὶ ὁ δράκων Πύθων ἀπειλητικῶς ἑλισσόμενος, ἢ κεφαλὴν Ἥρας Λακινίας (ἔμπροσθεν) καὶ Ἡρακλέα γυμνὸν ἐπὶ βράχων κεκλιμένον καὶ κρατοῦντα κάνθαρον (ὄπισθεν), ἢ ἀετὸν μετ' ἀναπεπταμένων πτερύγων (ἔμπροσθεν) καὶ τρίπουν (ὄπισθεν). Εἰς τὰ νομίσματα ταῦτα τὸ γράμμα Ϙ ἔχει ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τοῦ Κ καὶ τὸ Ο τὸ Ω. 4) Τὰ κοπέντα ὑπὸ τῆς Κρότωνος περὶ τὸ 390 π. Χ. ἀργυρᾶ νομίσματα φέρουσιν ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Ἀπόλλωνος δαφνοστεφῆ καὶ τὴν λέξιν ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΑΣ, ὄπισθεν δὲ Ἡρακλέα παῖδα πνίγοντα δύο δράκοντας (τὸν τύπον τοῦτον φέρουν καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Βρεττίας νομίσματα). Ἡ παράστασις αὕτη ὀφείλεται ἴσως καὶ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς περιφήμου εἰκόνος τοῦ Ζεύξιδος (τοῦ αὐτοῦ θέματος). 5) Τὰ ἀπὸ 370—330 π. Χ. κοπέντα ἀργυρᾶ νομίσματα φέρουσιν ἢ κεφαλὴν δαφνοστεφῆ Ἀπόλλωνος (ἔμπροσθεν) καὶ τρίπουν (ὄπισθεν) μὲ τὰ γράμματα ΚΡΟ ἢ νεανικὴν κεφαλὴν Αἰσάρου (ἔμπροσθεν) καὶ γλαῦκα ἢ πήγασον (ὄπισθεν) μὲ τὰ αὐτὰ γράμματα. 6) Τὰ ἀπὸ 330 - 290 π. Χ. κοπέντα, ἅτινα φέρουσιν ἀετὸν ἐπὶ κλάδου ἐλαίας ἢ κεφαλὴν Ἀθηνᾶς καὶ τὴν λέξιν ΚΡΟΤΩΝΙΑΤΑΝ ἔμπροσθεν καὶ τρίπουν ἢ Ἡρακλέα στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ ροπάλου του ἢ πνίγοντα λέοντα μὲ τὴν λέξιν ΟΙΚΙΣΤΑΣ ὄπισθεν. Μετὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἡ Κρότων, ἀπολέσασα τὴν ἐλευθερίαν της, δὲν ἔκοψε πλέον νομίσματα. Χαλκᾶ νομίσματα ἔκοψεν αὕτη καὶ πρὸ τοῦ 420 π. Χ. καὶ κατὰ τὰ ἔτη 420—300 π. Χ., εἶναι δὲ ταῦτα τοῦ αὐτοῦ περίπου τύπου καὶ φέρουσι τὰ αὐτὰ σχεδὸν σύμβολα μὲ τὰ ἀργυρᾶ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Grosser*, Geschichte and Altertümer der Stadt Kroton.—*Head* - *Σβορώνου*, Ἱστορία τῶν νομισμάτων.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

κροτωναλδεΰδη (ἡ), ἡ *κροτωνικὴ ἀλδεΰδη*, ἡ *βουτενο-3-άλη* [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀκόρεστος ἀλδεΰδη τοῦ τύπου $CH_3.CH:CH.CHO$. Ἐξόχως δηκτικῆς ὀσμῆς ὑγρόν, εὐκόλως πτητικὸν μεθ' ὑδρατμῶν. Βράζει εἰς 102—102°,5 καὶ εἶναι εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ. Ὀξειδοῦται διὰ τοῦ ἀέρος πρὸς κροτωνικὸν ὀξύ. Προσλαμβάνει εὐκόλως δύο ἄτομα χλωρίου ἢ βρωμίου. Δρᾷ ἀντισηπτικῶς, ἀλλ' ἀσθενέστερον τῆς ἀκρολεΐνης. Ἐν μεγάλῳ παρασκευάζεται δι' ἀποστάξεως ἀλδόλης ὑπὸ συνήθη πίεσιν. Ἐπίσης δύναται νὰ παρασκευασθῇ διὰ συμπυκνώσεως ἀκεταλδεΰδης παρουσίᾳ καταλυτικῶν μέσων. Ἡ κροτωναλδεΰδη χρησιμοποιεῖται ὡς μέσον μετουσιώσεως τοῦ διὰ κινητῆρας οἰνοπνεύματος. Δι' ἄλλας χρησιμοποιήσεις δὲν εἶναι κατάλληλος λόγῳ τῆς ὀσμῆς της. Διὰ συμπυκνώσεως μετὰ φαινολῶν ἢ ἀρωματικῶν ἀμινῶν παράγονται τεχνηταὶ ρητῖναι. Περαιτέρω χρησιμοποιεῖται ἡ κροτωναλδεΰδη πρὸς παρασκευὴν βουτυραλδεΰδης καὶ βουτυλαλκοόλης κτλ. Ἐπίσης παρασκευάζονται μετὰ τεχνικῶν ἀκαθάρτων φαινολῶν καὶ ὑποθειώδους νατρίου δεψικαὶ ὗλαι, ὡς καὶ ἄλλα συνθετικὰ προϊόντα. Σ. Γ.

κροτωνέλαιον (τό)· βλ. *κρότωνος* ἔλαιον.

Κροτωνιάτης (ὁ), θηλ. *—ιᾶτις —ιδος*· ὁ κάτοικος τῆς Κρότωνος, ὁ ἐκ Κρότωνος καταγόμενος.

κροτωνικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ φυτὸν κρότωνα, ὁ τοῦ κρότωνος: «κροτωνικὸν ὀξύ».

—κροτωνικὴ ἀλδεΰδη [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *κροτωναλδεΰδη*.

—κροτωνικὸν ὀξύ [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ μία ἐκ τῶν δύο στερεοϊσομερῶν μορφῶν τοῦ *αἰθυλιδενοξικοῦ ὀξέος* (ἢ *βουτενικοῦ-2-ὀξέος* ἢ *β-μεθυλακρυλικοῦ ὀξέος*). Καλεῖται ἐπίσης κοινὸν ἢ στερεὸν κροτωνικὸν ὀξὺ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἑτέραν στερεοϊσομερῆ μορφήν, τὸ *ἰσοκροτωνικὸν* ὀξὺ (βλ. λ.), ὅπερ καὶ *ὑγρὸν κροτωνικὸν ὀξὺ* καλεῖται. Ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CH:CH.COOH$ καὶ ἐκλήθη οὕτως ὡς ἀνευρεθὲν ἐν τῷ κροτωνελαίῳ. Κρυσταλλοῦται εἰς λευκὰς βελόνας, τήκεται εἰς 71—72°, βράζει εἰς 180—181° καὶ εἶναι δυσδιάλυτον ἐν ὕδατι. Ἀπαντᾷ μετὰ τοῦ ἰσοκροτωνικοῦ ὀξέος εἰς τὸ ἀκάθαρτον ξυλόξος. Δι' ἠπίων ὀξειδωτικῶν μέσων μεταβάλλεται εἰς διοξυβουτυρικὸν ὀξύ, ἐνῷ δι' ἰσχυρῶν διασπᾶται εἰς ὀξαλικὸν ὀξὺ καὶ ἀκεταλδεΰδην. Δι' ἀναγωγικῶν μέσων παρέχει τὸ κανονικὸν βουτυρικὸν ὀξύ. Ἐκ τῶν παραγώγων αὐτοῦ ὁ *αἰθυλεστὴρ* $C_3H_5.CO.OC_2H_5$ βράζει εἰς 140°, τὸ *ἀνιλίδιον* $C_3H_5.CO.NH.C_6H_5$ τήκεται εἰς 118° καὶ τὸ *κροτωνυλοχλωρίδιον* $C_3H_5.CO.Cl$ βράζει εἰς 125°. Σ. Γ.

κροτώνιος, —α, —ον· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ φυτὸν κρότωνα: «κροτώνιον ἔλαιον».

κροτωνολακτόναι (αἱ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικαὶ ἑνώσεις λαμβανόμεναι διὰ καταλλήλων ἀντιδράσεων ἐκ τοῦ *λαιβουλινικοῦ ὀξέος*. Σ. Γ.

κροτωνόλη (ἡ) [*Χημ.*]. Τὸ δραστικὸν συστατικὸν τοῦ *κροτωνελαίου* (βλ. λ.).

κροτωνοφάγος (ὁ) [*Ζωολ.*]. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *κροτοφάγου*. (βλ. λ.).

κροτωνυλένιον (τό) [*Ὀργ. Χημ.*]. Προϊὸν τῆς κλασματικῆς ἀποστάξεως τῆς λιθανθρακοπίσσης. Ὑγρὸν ἄχρουν πτητικόν. Σ. Γ.

Κρότωπος [*Μυθολ.*]. Μυθικὸς βασιλεὺς τοῦ Ἄργους, υἱὸς τοῦ Ἀγήνορος, διαδεχθεὶς εἰς τὸν θρόνον τὸν ἀδελφὸν τοῦ πατρός του Ἴασον. Τέκνα τοῦ Κροτώπου ὑπῆρξαν ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον Σθενέλας καὶ ἡ Ψαμάθη. Τὰς περὶ Κροτώπου καὶ Ψαμάθης παραδόσεις τῶν Ἀργείων βλ. ἐν λ. *Ἀρνίς*. Ἐπὶ Παυσανίου ἐδεικνύετο ἀκόμη ἐν Ἄργει ὁ τάφος τοῦ Κροτώπου. Γ. Ι. Κ.

Κροῦ (οἱ). Αἰθιοπικὴ φυλὴ ἐκ 40.000 περίπου μελῶν, οἰκοῦσα κυρίως τὰ παράλια τῆς Λιβερίας ἐν τῇ Δ. Ἀφρικῇ. Οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ὁμιλοῦν τὴν ἀγγλικήν. Μ. Ν. Δ.

Κροῦ (Crew) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μ. Βρεττανίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Τσέστερ. Κάτ. 48.000. Εἶναι σπουδαῖον κέντρον σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν. Τὸ ἐν αὐτῇ λειτουργοῦν πολυτεχνεῖον θεωρεῖται ἐκ τῶν καλυτέρων. Μ. Ν. Δ.

Κρουὰ (Croix) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βορρᾶ. προάστειον τῆς πόλεως Ρουμπαί. Κάτ. 16.000. Ἔχει χυτήρια σιδήρου. Μ. Δ. Β.

Κρουὰ ντ' Ἐν (Croix d'Hins) [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης, σημαντικὸς σταθμὸς ἀσυρμάτου, γνωστὸς ἐπίσης ὑπὸ τὸ ὄνομα «Σταθμὸς Λὰ Φαγιέτ». Χ. Δ.

Κρουὰ (Croix), *Ἰωάννης ντὲ λὰ* —. Ἱσπανὸς θεολόγος (βλ. λ. *Ἰωάννης ὁ τοῦ* Σταυροῦ).

Κρουαζὲ (Croiset), ***Ἀλφρέδος***. Γάλλος ἑλληνιστής, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει (1844—1923). Ὑπῆρξε μαθητὴς τῆς École Normale Supérieure, βραδύτερον δέ, μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐπιστημονικῶν σπουδῶν του, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας (ρητορικῆς) ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων καὶ καθηγητὴς τῆς composition française ἐν τῷ διδασκαλείῳ τοῦ Fontenay-aux-Rose. Τῷ 1886 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν, κατὰ δὲ τὸ 1889 ἦτο πρόεδρος τῆς «Ἑταιρείας πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν».

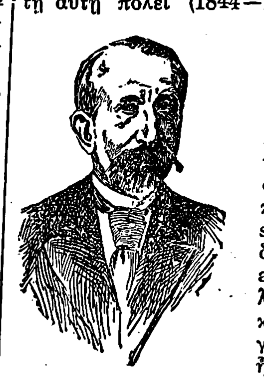

Ἀλφρέδος Κρουαζέ.

Ἐκ τῶν κυριωτέρων ἔργων του εἶναι ἡ τῷ 1875 ἐκδοθεῖσα λατινιστὶ ἐναίσιμος διατριβή του «Περὶ τῶν προσώπων παρ' Ἀριστοφάνει» καὶ τὰ γαλλιστὶ ἐκδοθέντα: «Περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ ἰδιοφυΐας τοῦ Ξενοφῶντος» (1875), «Ἡ ποίησις τοῦ Πινδάρου καὶ οἱ νόμοι τῆς ἑλληνικῆς λυρικῆς ποιήσεως» (1880, ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας), ἡ ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Lallier καὶ Petit de Julleville ἐκδοθεῖσα «Histoire littéraire». Ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τὸν ἀδελφόν του *Μαυρίκιον* ἐξέδωκε τὴν πεντάτομον «Ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γραμματολογίας» (τὸ πρῶτον 1877—1889, ἐν Παρισίοις), τὴν ἀρίστην ἑλληνικὴν γραμματολογίαν ἐν τῇ γαλλικῇ γλώσσῃ, διακρινομένην διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τῆς ἀντιλήψεως τῶν γραμματολογικῶν ζητημάτων, τὴν σαφήνειαν τῶν νοημάτων καὶ τὴν βαθύτητα τῶν παρατηρήσεων. Εἶναι ἐν Γαλλίᾳ τὸ ἀντίστοιχον βιβλίον τῆς «Ἑλληνικῆς γραμματολογίας» τοῦ Christ - Schmid ἐν Γερμανίᾳ, καὶ τοῦ J. P. Mahaffy ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ἐκ τῶν πέντε τόμων τῆς γραμματολογίας ταύτης ἔχει ἐπεξεργασθῆ ὁ Ἀλφρέδος Κρουαζὲ τὸν δεύτερον (λυρικὴ ποίησις - πρῶτοι πεζογράφοι - Ἡρόδοτος), τέταρτον (ἀττικὴ περίοδος: ρητορεία, σοφισταί, Θουκυδίδης, Ξενοφῶν, ρήτορες, φιλοσοφία, Πλάτων, Ἀριστοτέλης) καὶ ἐκ τοῦ πέμπτου τόμου τὸ πρῶτον μέρος (τὴν ἀλεξανδρινὴν περίοδον), καθὼς καὶ τὸν πρόλογον εἰς τὸ ὅλον βιβλίον. Πρὸς τούτοις ἐξέδωκε καὶ περιληπτικὸν «Ἐγχειρίδιον τῆς ἑλληνικῆς γραμματολογίας» (1901 καὶ 1914). Τῷ 1908 ἐξέδωκεν ἔργον «Περὶ τῶν ἀρχαίων δημοκρατιῶν». Ἐξ ἐκδόσεων συγγραφέων μνημονεύεται ἡ ἔκδοσις τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου βιβλίου τοῦ Θουκυδίδου μετὰ ἐκτενοῦς εἰσαγωγῆς καὶ σημειώσεων (ἐν Παρισίοις 1886) καὶ τῇ συλλογῇ Budé ἡ ἔκδοσις τοῦ δευτέρου (1922) καὶ τοῦ τρίτου (1923) τόμου τοῦ Πλάτωνος (ὁ β' τόμος περιέχει τὸν «Μείζονα Ἱππίαν», «Χαρμίδην», «Λάχητα» καὶ «Λύσιν», ὁ γ' τόμος «Πρωταγόραν», «Γοργίαν» καὶ «Μένωνα», ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τὸν L. Bodin). Ἔχει δημοσιεύσει πλεῖστας φιλολογικὰς διατριβὰς εἰς τὰ «Πρακτικὰ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας» καὶ εἰς τὰ γαλλικὰ φιλολογικὰ περιοδικὰ («Ἐπιθ. τῶν ἑλλ. σπουδῶν» κτλ.), ὑπῆρξε δὲ συνεργάτης καὶ τοῦ βιβλίου «Ὁ ἑλληνισμὸς τοῦ ἀρχαίου κόσμου» (ἐν Παρισίοις 1914). Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὑπερμάχησε τῶν ἑλληνικῶν δικαίων, ἐξέδωκε δὲ καὶ βιβλίον (1919) «Ἡ ἀθάνατος Ἑλλάς».

Digitized by Google

—Κρουαζὲ (Croiset), ***Μαυρίκιος***. Γάλλος φιλόλογος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1846. Ὑπῆρξε μαθητὴς τῆς École Normale Supérieure, διετέλεσε δὲ εἶτα (1868) καθηγητὴς τῆς ῥητορικῆς ἐν τῷ λυκείῳ de Moulins, καὶ βραδύτερον (1872) καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μομπελιέ, ἐκεῖθεν δὲ τῷ 1891 ἦλθεν εἰς Παρισίους. Εἶναι μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν ἀπὸ τοῦ 1903 καὶ καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας εἰς τὸ Collège de France. Κατὰ τὰ ἔτη 1898 καὶ 1917 διετέλεσε πρόεδρος τῆς «Ἑταιρείας πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν». Ἐκ τῶν κυριωτέρων ἔργων του εἶναι ἡ λατινιστὶ συντεταγμένη πραγματεία του «Περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς δημοσίας ῥητορικῆς παρὰ τοῖς Ἕλλησιν» (1874), καὶ τὰ ἑξῆς γαλλιστὶ δημοσιευθέντα: «Αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι ἐν τῇ πολιτικῇ ῥητορείᾳ τοῦ Δημοσθένους» (ἐν Παρισίοις 1874), τὸ ἐκτενὲς ἔργον «Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ Λουκιανοῦ» (1882), «Ὁ Ἀριστοφάνης καὶ τὰ κόμματα ἐν Ἀθήναις» (1906), «Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, ἐν ἱστορικῇ περιλήψει» εἰς δύο τόμους (ἐν Παρισίοις 1922), «Περὶ τοῦ Αἰσχύλου. Μελέτη περὶ τῶν ἐν τῷ θεάτρῳ δραματικῶν ἐφευρέσεών του» (ἐν Παρισίοις 1928). Ἐν τῇ πεντατόμῳ «Ἱστορίᾳ τῆς ἑλληνικῆς γραμματολογίας» ἐπεξειργάσθη αὐτὸς τὸν πρῶτον τόμον (κυκλικὴ ποίησις, Ὅμηρος), ἐπίσης δὲ τὸν τρίτον τόμον (περίοδος ἀττική: τραγῳδία, κωμῳδία κτλ.) καὶ ἐκ τοῦ πέμπτου τόμου τὸ δεύτερον μέρος (ῥωμαϊκὴ περίοδος). Ἐν τῇ συλλογῇ Budé ἐδημοσίευσε τὸν πρῶτον (1924) καὶ δεύτερον (1925) τόμον τοῦ Δημοσθένους (ὁ α' τόμος περιέχει τοὺς λόγους: «Περὶ τῶν συμμοριῶν», «Ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν», «Πρῶτον Φιλιππικόν», «Περὶ τῆς Ῥοδίων ἐλευθερίας», «Περὶ συντάξεως», «Ὀλυνθιακούς», ὁ δὲ δεύτερος τόμος περιέχει: τὸν «Δεύτερον Φιλιππικόν», «Περὶ Ἁλοννήσου», «Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ», «Τρίτον Φιλιππικόν», «Τέταρτον Φιλιππικόν», «Ἐπιστολὴν Φιλίππου», «Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν Φιλίππου» καὶ «Περὶ τῶν πρὸς Ἀλέξανδρον συνθηκῶν»). Ἐπίσης δὲ καὶ τὸν πρῶτον τόμον τοῦ Πλάτωνος (1920. εἰσαγωγή, «Ἱππίας ἐλάσσων», «Ἀλκιβιάδης», «Ἀπολογία», «Κρίτων»). Εἶναι συνεργάτης πολλῶν γαλλικῶν περιοδικῶν, ἐδημοσίευσε δὲ φιλολογικὰς διατριβὰς καὶ ἐν τοῖς «Πρακτικοῖς τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας». Ἰδιαιτέρας μνείας ἀξία διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν παρατηρήσεων εἶναι ἡ ἐν τῇ «Revue des Cours et Conferences» (τόμ. 13), μακρὰ μελέτη αὐτοῦ «Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι θρησκευτικῆς κινήσεως ἀπὸ τοῦ Η' μέχρι τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος», ἔνθα πλὴν ἄλλων ἐξετάζονται ὑπὸ νέον πνεῦμα τὰ τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος, τοῦ Διονύσου καὶ τὰ τῶν ὀρφικῶν. Ι. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

Μαυρίκιος Κρουαζέ.

Κρουαζὲτ (Croisette) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τῶν Ἐκβολῶν τοῦ Ροδανοῦ, ἐπὶ τῆς εἰσόδου τοῦ κόλπου τῆς Μασσαλίας. Μ. Δ. Β.

Κρουαζὶκ, ἢ ***Λὲ Κρουαζὶκ*** (Croisic ἢ Le Croisic) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κάτω Λουάρ. Κάτ. 3.000. Ἔχει ὑδρογραφικὴν σχολήν, νυτικὸν ἄσυλον καὶ καλὸν λιμένα. Ἐνεργεῖ ἐμπόριον ἅλατος ἐκ τῶν παρ' αὐτὴν ἀλυκῶν. Μ. Δ. Β.

Κρουαζὺ (Croisy), ***Ὀνήσιμος-Ἀριστείδης***. Γάλλος γλύπτης (1840—1899). Ἐξετέλεσεν ἀνδριάντας, συμπλέγματα καὶ προτομάς. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ φωλεά» (1882, Μουσεῖον Λουξεμβούργου), «Ὁ Σανζὺ ἐπὶ τῆς νεκρικῆς του κλίνης» καὶ ὁ ὀρειχάλκινος ἀνδριὰς τοῦ Σανζὺ ἐν Νουὰρ (1886), «Ἡ στρατιὰ τοῦ Λείγηρος», σύμπλεγμα κοσμοῦν τὴν βάσιν τοῦ ἱδρυμένου ἐν Μαὶν μνημείου εἰς τὸν στρατηγὸν Σανζὺ καὶ τὴν 2αν στρατιὰν τοῦ Λείγηρος (1885) καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Σεντὸν (1897). Ι. Μ. Π.

Κρουασσὲ (Croisset), ***Φρανσὶ ντὲ —***. Ψευδώνυμον τοῦ Γάλλου συγγραφέως *Φρανσὶ ντὲ Βίνερ* (Francis de Wiener), γεννηθέντος τῷ 1833 ἐν Βρυξέλλαις. Υἱὸς τοῦ ζωγράφου Ἀλεξάνδρου Βίνερ, ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Βρυξέλλαις καὶ κατόπιν ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν φιλολογίαν ἀπὸ τοῦ 1900. Συνειργάσθη εἰς τὰς ἐφημερίδας «Φιγαρώ», «Γαλάτης», «Ἠχὼ τῶν Παρισίων» καὶ «Τύπος». Τὸ πρῶτόν του ἔργον, «Αἱ νύκτες τῶν δεκαπέντε ἐτῶν» (1898), μετὰ προλόγου τοῦ Μιρμπώ, ἐσημείωσε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Τῷ 1902 ἔγραψε τὴν τρίπρακτον κωμῳδίαν «Χερουβείμ», ἡ ὁποία μελοποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μασσενὲ τῷ 1905 ἔσχε θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν. Κατόπιν ἐπαίχθη ἐπίσης ἐπιτυχῶς εἰς τὴν «Γαλλικὴν κωμῳδίαν» «Τὸ παγόνι», ὅπερ ἐστερέωσε τὴν φήμην του. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ κομμένο αὐτί» (1900), «Ἡ καλὴ πρόθεσις» (1905), ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μπερνστάϊν, «Παρίσι-Νέα Ὑόρκη» (1907), «Ἀρσὲν Λουπὲν» (1908) ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μαυρικίου Λεμπλάν, «Ἡ χαρδία κυβερνᾷ» (1912), «Ἀπὸ ἀβρότητα» (1899), «Ἀπὸ τῆς μιᾶς ἡμέρας εἰς τὴν ἄλλην», «Τὸ δὲν ξέρω τί», «Ἡ ἐπιστροφὴ» κτλ. Τὰ ἔργα τοῦ Κρουασσὲ διακρίνει λεπτὴ χάρις. Μ. Δ. Β.

κροῦβα (ἡ) *[Ναυτ.]* βραχὺς ἱστὸς (βλ. λ. *ἡρακλῆς*).

Κρουβέλλι (Cruvelli). Ψευδώνυμον δύο Γερμανίδων ἀδελφῶν, περιφήμων καλλιτεχνῶν τοῦ ᾄσματος, ὧν τὸ πραγματικὸν ὄνομα ἦτο *Κρύβελ* (Crüwell). Ἐκ τούτων ἡ ***Ἰωάννα-Σοφία-Καρλόττα*** (1826—1907) ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ μετὰ καταπληκτικῆς ἐπιτυχίας, ἥτις ἐσυνεχίσθη εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως ἐν Παρισίοις, ἔνθα ἐθριάμβευσεν εἰς τοὺς «Οὐγενότους», εἰς τοὺς «Σικελικοὺς Ἑσπερινοὺς» καὶ εἰς τὸν «Ἐρνάνην» τοῦ Βέρδι. Ἡ Κρουβέλλι ἔτυχεν ἡγεμονικῶν ἀπολαυῶν ἐν τῇ γαλλικῇ πρωτευούσῃ. Τῷ 1856 ἀπεσύρθη ὁριστικῶς τῆς σκηνῆς, νυμφευθεῖσα τὸν κόμιτα Βιζιέ. Ἡ πρεσβυτέρα, ***Φρειδερίκη-Μαρία*** (1824—1868) ἦτο περιποιισμένη μὲ ὑπέροχον φωνὴν μεσοφώνου· μὴ τυχοῦσα ὅμως συστηματικῆς σπουδῆς, ταχέως ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ θέατρον. Ἀπέθανεν ἐκ τῆς θλίψεως. Γ. Σ.

Κρούγερ (Kruger), ***Παῦλος-Ἰωάννης-Στέφανος***. Πρόεδρος τῆς νοτιοαφρικανικῆς δημοκρατίας τοῦ Τράνσβααλ (1825—1904). Ἐγεννήθη ἐν Κόλεσμπεργ τῆς Ἀποικίας τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ ἀπέθανεν ἐν Κλαρὰνς τῆς Ἑλβετίας. Κατήγετο ἐκ γερμανικῆς οἰκογενείας, ἥτις ὑπὸ τὸν Ἰάκωβον Κρούγερ τῷ 1713 εἶχεν ἀποσταλῇ μετ' ἄλλων ὑπὸ τῆς Ὁλλανδικῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν πρὸς ἀποικισμὸν τῆς χώρας τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἡ ἐκπαίδευσις αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἐλλιπεστάτη. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν ἀπὸ τοὺς Ὁλλανδοὺς πρεσβυτεριανοὺς ἱεραποστόλους, γενόμενος ὀπαδὸς τοῦ δόγματος αὐτῶν. Ἀναφέρεται ὅτι ὁ Κρούγερ, ὅπως καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Μπόερς, ἐθεώρει ἑαυτὸν ὡς ἔχοντα ἐπὶ γῆς θείαν ἀποστολὴν καὶ ὅτι εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν εἶχεν ἀποχωρήσει ἐντὸς ἐρημικοῦ δάσους, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας προσευχόμενος καὶ ἐπικαλούμενος τὴν θείαν ἀντίληψιν καὶ ἔμπνευσιν. Θεωρεῖται δὲ βέβαιον ὅτι μέγα μέρος τῆς ἐπιρροῆς, τὴν ὁποίαν ἐξήσκει ἐπὶ τῶν ὀπαδῶν του, ὀφείλεται εἰς τὴν γενικῶς ἐπικρατοῦσαν φήμην περὶ τῆς θείας ἀποστολῆς του. Δεκαετὴς ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς κατὰ τῶν Ματαμπέλε καὶ Ζουλοὺ ἀγῶνας, εἰς ἡλικίαν δὲ 14 ἐτῶν μετηνάστευσε μετὰ τῶν γονέων του πρὸς Β. τοῦ Βάαλ ποταμοῦ καὶ ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν πρώτων ἱδρυτῶν τοῦ κράτους τοῦ Τράνσβααλ. Μετὰ τρία ἔτη, καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατόν, ἐγένετο ἀξιωματικός, τῷ δὲ 1845 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία τῆς κατὰ τῆς φυλῆς τῶν Μπετσουάνα ἀποστολῆς. Τῷ 1853 ἔλαβε μέρος εἰς ἑτέραν ἀποστολὴν κατὰ τῶν Μοντσιόα. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1852, ὅτε, μετὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Τράνσβααλ ἀπὸ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Σὰντ-Ριβερ, ἡ χώρα εἶχε περιέλθει εἰς κατάστασιν σχεδὸν ἀναρχίας, ὁ Κρούγερ εὑρίσκετο εἰς διαρκεῖς κομματικοὺς ἀγῶνας πρὸς διαφόρους στρατηγοὺς καὶ πολιτικοὺς ἀρχηγούς. Τῷ 1856—1857 ἐβοήθησε τὸν Πραιτόριους εἰς τὴν ἀπόπειραν αὐτοῦ, ὅπως συνενώσῃ τὰ κράτη τοῦ Τράνσβααλ καὶ τῆς Ὀράγγης εἰς ὁμοσπονδίαν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ἐνεργότατον μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας του, τῆς ὁποίας ἡ ἱστορία κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη σχεδὸν ταυτίζεται πρὸς τὴν ἰδικήν του. Τῷ 1864, μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Πραιτόριους ὡς προέδρου τῆς δημοκρατίας τοῦ Τράνσβααλ, ὁ Κρούγερ ἐξελέγη γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς χώρας του. Τῷ 1876 ἐξελέγη ἀντιπρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ὅταν δὲ κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἡ Μεγάλη Βρεττανία προέβη εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Τράνσβααλ, ὁ Κρούγερ παρέμεινεν εἰς τὴν χώραν καὶ ἐξηκολούθησεν ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς ἄρσεως τῆς κατοχῆς, μεταβὰς πρὸς τοῦτο εἰς τὸ Λονδῖνον τῷ 1878, ἐπὶ κεφαλῆς εἰδικῆς ἀποστολῆς. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1880 ὁ Κρούγερ ἀπετέλει μέλος καὶ ἦτο ἡ ψυχὴ τῆς περιφήμου τριανδρίας, τῆς ὁποίας τὰ δύο ἄλλα μέλη ἦσαν οἱ στρατηγοὶ Γιάουμπερτ καὶ Πραιτόριους. Μετὰ τὴν νίκην τῆς Μαγιούμπα διεξήγαγε τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης ἐν Πραιτωρίᾳ καὶ ἐπέτυχε τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Τράνσβααλ. Τῷ 1883 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς δημοκρατίας τοῦ Τράνσβααλ καὶ μετέβη εἰς τὸ Λονδῖνον διὰ δευτέραν φοράν, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν σύναψιν εἰδικῆς πολιτικῆς καὶ ἐμπορικῆς συμβάσεως μετὰ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Τῷ 1888 ἐξελέγη ἐκ δευτέρου πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, καθὼς καὶ κατὰ τὰς ἑπομένας περιόδους τοῦ 1893 καὶ 1898. Ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τέσσαρας συνεχεῖς περιόδους διακυβέρνησις τῆς χώρας του ὑπῆρξε λίαν προοδευτική. Ὁ Κροῦγερ εἰσήγαγεν εἰς τὸ Τράνσβααλ τοὺς πρώτους σιδηροδρόμους καὶ ἐκανόνισε διὰ νόμου τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν χρυσοφόρων περιοχῶν. Κατέβαλεν ἐπίσης ἀγῶνας ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἐπέκτασιν τῶν συνόρων τοῦ κράτους μέχρι τῆς θαλάσσης, χωρὶς ὅμως νὰ κατανικήσῃ τὴν ἀντίδρασιν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Τῷ 1896, ἐπειδὴ ὁ Κροῦγερ ἀπέρριψε τὰς προτάσεις τῶν ἐξ Ἀγγλίας μεταναστῶν, οἵτινες ἐζήτουν φιλελευθερωτέρας μεταρρυθμίσεις ἐν τῇ διοικήσει καὶ διάφορα δικαιώματα, οὗτοι ἐπανεστάτησαν, ἀγγλικὸν δὲ σῶμα ὑπὸ τὸν Τζαίημς εἰσέβαλεν εἰς τὸ Τράνσβααλ πρὸς βοήθειαν τῶν ἐπαναστατῶν. Ὁ Κροῦγερ ὅμως κατώρθωσε διὰ τοῦ στρατηγοῦ Κρόνιε νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν καὶ νὰ συλλάβῃ τὸν Τζαίημς. Ἡ σύλληψις αὕτη ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐπιδεινωθοῦν αἱ σχέσεις μεταξὺ Τράνσβααλ καὶ Μεγάλης Βρεττανίας, ἡ ὁποία, τῷ 1899, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς καταπιέσεως τῶν ξένων ὑπὸ τῶν Μπόερς, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Τράνσβααλ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου τούτου οἱ Μπόερς κατώρθωσαν νὰ κατανικήσουν τοὺς Ἄγγλους, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Γουλιέλμος ὁ Β' ἀπέστειλε συγχαρητήριον τηλεγράφημα πρὸς τὸν Κροῦγερ. Τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα ὅμως, ἐνισχυθέντα κατόπιν, ἤρχισαν νὰ καταλαμβάνουν τὰς κυριωτέρας πόλεις τοῦ Τράνσβααλ. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Μπλαιμφοντάϊν καὶ τῆς Πραιτωρίας τῷ 1900, ὁ Κροῦγερ, μὴ δυνάμενος πλέον, ἕνεκα τοῦ γήρατος, ν' ἀναλάβῃ αὐτοπροσώπως τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων του, ἀνεχώρησε, τῇ συναινέσει τῆς κυβερνήσεώς του, εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου προσεπάθησε νὰ πείσῃ τὰς δυνάμεις, ὅπως ἐπέμβουν εἰς βοήθειαν τοῦ Τράνσβααλ, χωρὶς ὅμως οὐδὲν νὰ κατορθώσῃ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔπαυσε νὰ ἐξασκῇ οἱανδήποτε πολιτικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς χώρας του καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Οὐτρέχτην τῆς Ὁλλανδίας, ὅπου ἔμαθε τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης, συναφθείσης τῷ 1902 ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς του, καὶ ὅπου ὑπηγόρευσε τὴν συγγραφὴν τῶν ἀναμνήσεών του, αἵτινες ἐξεδόθησαν τῷ 1902 ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Παύλου Κροῦγερ». Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ μετεφέρθη εἰς Πραιτωρίαν, ὅπου ἐστήθη εἰς αὐτὸν ἄγαλμα, φέρον, κατ' ἐκφρασθεῖσαν θέλησιν τῆς συζύγου του, πῖλον ἀνοικτὸν «ἄνωθεν, «ἵνα συλλέγωνται ἐν αὐτῷ τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς καὶ χρησιμεύουν εἰς τὸ πότισμα τῶν πτηνῶν, πρὸς συμβολισμὸν τῆς ἀποστολῆς τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Κροῦγερ ἐν τῇ ζωῇ ἔναντι τῶν συμπατριωτῶν του, οὗ; ἡ ἀνάμνησις καὶ ἡ ἰδεολογία του ὤφειλε νὰ ἐνισχύῃ καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του. Μ. Δ. Β.

Παῦλος Κρούγερ.

κρουγίτης (ὁ) (Krugit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν θειικὸν ἅλας ἔνυδρον, παρεμφερὲς πρὸς τὸν πολυαλίτην, ἀπὸ τοῦ ὁποίου διαφέρει μόνον διότι περιέχει δύο μόρια ἐπὶ πλέον θειικοῦ ἀσβεστίου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι

$$4Ca\ SO_4+K_2\ Mg\ [SO_4]_2+2H_2O$$

ἔχει σκληρότητα 3, εἰδικὸν βάρος 2,8, χρῶμα λευκόν, ἀποτελεῖ δὲ δευτερογενὲς ἅλας τῶν ἁλατωρυχείων τῆς Stassfurt. Γ. Θ.

Κροῦγκ (Krug), ***Ἀρνόλδος***. Γερμανὸς μουσουργὸς (1849—1904) υἱὸς τοῦ *Ντίντεριχ Κρούγκ*, διακεκριμένου ἐπίσης μουσικοῦ. Ὁ Ἀρνόλδος ἀπεφοίτησε τοῦ ᾠδείου τῆς Λειψίας (τάξεις Ράϊνεκε, Κήλ, κλπ.) καὶ ἐχρημάτισεν ἐπὶ πενταετίαν καθηγητὴς τοῦ κλειδοκυμβάλου τοῦ ᾠδείου Στὲρν τοῦ Βερολίνου. Περὶ τὸ 1878, ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀμβούργῳ, ἐδίδαξεν ἐν τῷ αὐτόθι ᾠδείῳ καὶ ἵδρυσεν «Ὅμιλον χορῳδίας». Ἔγραψε σειρὰν ἀξιολόγων ἔργων, μεταξὺ τῶν ὁποίων: μίαν συμφωνίαν, ἓν κοντσέρτο διὰ βιολίον, τὸν συμφωνικὸν πρόλογον «Ὀθέλλος», μίαν σουΐταν δι' ὀρχήστραν, πλείστας συνθέσεις διὰ χορῳδίαν, σόλο καὶ ὀρχήστραν («An di Hoffnung», «Sigurd», «Der Sohn der Rose»), ἀνδρικὰς χορῳδίας («Fingal», «Der Abend» κλπ.), μουσικὴν δωματίου, τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, τραγούδια κλπ.

—Κρουγκ-Βάλντζεε (Krug-Waldsee), *Ἰωσήφ*. Γερμανὸς μουσουργός, γεννηθεὶς τῷ 1858. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν διεύθυνσιν ὁμίλων χορῳδίας, δι' οὓς καὶ ἔγραψε σειρὰν ἔργων («Harald», «König Rother», «Seebilder» κλπ.). Ἐκτὸς τούτων συνέθεσε τὰ μελοδράματα: «Der Prokurator von San Juan» (1893), «Astorre» (1896), «Der Rotmantel» (1898), μίαν συμφωνίαν, τὴν εἰσαγωγὴν «Turandot», διὰ τὸ ὁμώνυμον ἔργον τοῦ Σίλλερ κλπ. Γ. Σ.

Digitized by Google

—**Κρούγκ** (Krug), ***Γουλιέλμος-Τράουγκοτ.*** Γερμανὸς φιλόσοφος (1770—1842), γνωστὸς κυρίως ὡς ἐκλαϊκευτὴς τῶν καντιανῶν φιλοσοφημάτων. Διεδέχθη τῷ 1805 τὸν Κὰντ εἰς τὴν ἕδραν του ἐν Καινιξβέργῃ καὶ τῷ 1809 ἐγένετο καθηγητὴς ἐν Λειψίᾳ. Ὡς εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ πατριωτικοῦ συνδέσμου τῆς Καινιξβέργης «Tugendbund», ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1813, διετέλεσε δὲ ἀντιπρόσωπος τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λειψίας εἰς τὴν σαξωνικὴν δίαιταν τῷ 1833. Συνδυάζων τὴν καντιανὴν κριτικὴν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ κοινοῦ νοῦ καὶ πρὸς τὴν θετικιστικὴν ἄρνησιν πάσης μεταφυσικῆς προϋποθέσεως καὶ ὑπερβατικῆς θεωρίας, κατήρτισε σύστημα ἴδιον, πλῆρες καὶ σαφές, τοῦ ὁποίου βάσις εἶναι ἡ τελεία καὶ ὁλοκληρωτικὴ πίστις εἰς τοὺς νόμους καὶ τὰ ἐξαγόμενα τῆς λογικῆς συνειδήσεως. Κατ' αὐτὸν τελεῖται ἐν τῇ συνειδήσει μας μία ἀρχικὴ σύνθεσις μεταξὺ ἰδανικοῦ καὶ πραγματικοῦ, μεταξὺ τῆς νοήσεως καὶ τῆς ὑπάρξεως, μεταξὺ τοῦ νοοῦντος ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀπέναντί του ἐξωτερικοῦ κόσμου. Τὴν σύνθεσιν ταύτην εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξηγήσωμεν, καθότι θὰ ἔπρεπε ν' ἀρχίσωμεν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν δύο μελῶν καὶ οὕτω νὰ τὴν ἀναιρέσωμεν. Ἡ σύνθεσις καταντᾷ οὕτω κυρίως εἰς δικαιολογίαν τοῦ κοινοῦ νοῦ καὶ τῆς ἀκρίτου παραδοχῆς τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς ἐμπειρίας. Ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς πρωταρχικῆς νομιμότητος τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐν τῷ συνόλῳ του, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι τὸ εἶναι καὶ τὸ γινώσκειν ἔχουν μεταξύ των σχέσιν τοιαύτην, ὥστε ἀλληλοκαθορίζονται. Ὁ ἀπόλυτος ρεαλισμὸς εἶναι κατὰ τὸν Κρούγκ ὑλισμός, ὁ ἀπόλυτος ἰδανισμός, μηδενισμός. Ἐπὶ ἄλλων ἐπιπέδων, π. χ. αἰσθητικῆς, πολιτικῆς κλπ ὁ συνθετισμὸς εἶναι εἶδος συμβιβασμοῦ καὶ ἐξευρέσεως τοῦ μέσου ὅρου Τὸ σύστημά του διαιρεῖται εἰς «Σύστημα θεωρητικῆς φιλοσοφίας» (1806—1810 εἰς 3 τ.), περιλαμβάνον λογικὴν καὶ μεταφυσικήν, ἥτις εἶναι κυρίως γνωσιολογία, καὶ «Σύστημα πρακτικῆς φιλοσοφίας» (1817—1819 εἰ 3 τ.), περιλαμβάνον φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου, αἰσθητικὴν καὶ ἠθικήν. Τὸ συνώψισεν εἰς τὸ «Ἐγχειρίδιον τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν». Ἐξέδωκεν ἐπίσης καὶ φιλοσοφικὸν λεξικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Allgemeines Handwörterbuch der philosophischen Wissenschaften» (1827—1834). Ἄλλα ἔργα: «Ἐπιστολαὶ ἐπὶ τῆς τελειότητος τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας» (1795, «Δοκίμιον ἐγκυκλοπαιδείας τῶν ἐπιστημῶν» (1796—1797), «Ἀφορισμοὶ σχετικῶς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου» (1800, «Ἡ φιλοσοφία τοῦ γάμου» (1800), «Νέον ὄργανον τῆς φιλοσοφίας» (1801), «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας» β' ἔκδ. 1826), «Κράτος καὶ σχολεῖον» (18 0, καθὼς καὶ τὴν αὐτογραφίαν του λατινιστὶ ὑπὸ τὸ ἐκλατινισμένον ὄνομα *Urceus* τῷ 1825.

Ξ. Λ.

Κρούζ (Cruz), ***Αὐγουστῖνος - Λιμέντα.*** Πορτογάλος ποιητὴς (1540—1619). Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Διέγο Μπερνάρντες. ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὰς πρώτας ποιητικὰς κατευθύνσεις, μιμηθεὶς τὰ ἱσπανικὰ πρότυπα. Τῷ 1556 προσεκολλήθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἰνφάντου Δ. Δουάρτε, τῷ δὲ 1560 περιεβλήθη τὸ σχῆμα τοῦ τάγματος τῶν φραγκισκανῶν, ἀφοῦ κατέστρεψεν ὅλα τὰ κοσμικὰ ποιήματά του. Τῷ 1605 ἀπεσύρθη τελείως τοῦ κόσμου εἰς Ἀρραβιδαν, ἔνθα ἔζησεν ὡς κοινοβίτης μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐχρησιμοποίησε τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὸ τάλαντόν του εἰς τὴν θρησκευτικὴν ποίησιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπερέβη τὸν ἀδελφόν του καὶ εἰς ὕψος σκέψεως καὶ εἰς βάθος ἐννοιῶν. Τὰ ποιήματά του, συλλεγέντα ὑπὸ μοναχῶν τῆς μονῆς του, ἐδημοσιεύθησαν ἕνα αἰῶνα μετὰ τὸν θάνατόν του («Varias Poesias», Λισσαβὼν 1772).

Δ. Σ. Δ.

—**Κρούζ** (Cruz), ***Λουδοβῖκος.*** Πορτογάλος ἰησουΐτης (1543—1604). Βαθὺς γνώστης τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἑβραϊκῆς, ἠσχολήθη ἰδίως εἰς γραφικὰς μελέτας, ἐδίδαξεν ἑρμηνείαν τῶν Γραφῶν καὶ ηὐδοκίμησε καὶ ὡς ἱεροκήρυξ. Ἔργον αὐτοῦ εἶναι ἔμμετρος λατινικὴ μετάφρασις τῶν ψαλμῶν (Interpretatio poetica latine in centum quinquaginta psalmos, libri quinque»), ἥτις ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Ἰγγολσταδῃ τῆς Βαυαρίας (1597), ἀνετυπώθη δὲ κατόπιν ἐν Μαδρίτῃ (1600), Νεαπόλει (1601), Μιλάνῳ (1604), Βενετίᾳ (1604), Λυὼν (1608), Κολωνίᾳ (1612) καὶ ἀλλαχοῦ. Ε. Γ. Π.

—**Κρούζ** ***ἐ Σίλβα*** (Kruz e Silva), ***Ἀντώνιος-Διονύσιος ντὰ —.*** Πορτογάλος ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Λισσαβῶνι τῷ 1731 καὶ θανὼν ἐν Ρίῳ Ἰανεΐρῳ τῷ 1799. Εσπούδασε λατινικά, φιλοσοφίαν καὶ νομικήν. Τῷ 1756 ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν καὶ συνέταξε τὸ καταστατικὸν τῆς φιλολογικῆς ἑταιρείας «Ἀρκαδία Λουσιτανία», τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο ἡ καλλιέργεια τῆς ποιήσεως καὶ ἡ ἐπαναφορὰ τῆς καλαισθησίας ἐν τῇ τέχνῃ. Τῷ 1760 διωρίσθη δικαστὴς καὶ ἀκολούθως ἐλεγκτὴς ἐν Ἔλβας εἰς ἓν τῶν ἐκεῖ ἑδρευόντων συνταγμάτων. Τότε ἔγραψε τὸ ἀριστούργημά του «Ὕσσωπος», ὅπερ ἡ κριτικὴ παρέβαλε πρὸς τὸ «Lutrin» τοῦ Μπουαλώ, εἶναι ὅμως ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, πλὴν τῆς μετρικῆς, πολὺ ἀνώτερον τούτου. Διετέλεσε σύμβουλος εἰς τὸ ἀνώτατον δικαστήριον τοῦ Ρίου Ἰανεΐρου (1776—1787), ἔπειτα ἐν Λισσαβῶνι (1787—1791), ἀκολούθως δὲ πάλιν ἐν Ρίῳ Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ φιλολογικὴ ἀναγέννησις τῆς Πορτογαλίας, ἐπωνομάσθη δὲ ὁ Πορτογάλος Πίνδαρος, λόγῳ τῶν ᾠδῶν του, εἰς τὰς ὁποίας ἐξύμνησε τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας τῆς χώρας του. Αἱ ἀνακρεόντειοι ᾠδαί του, διθύραμβοι καὶ εἰδύλλια, ἐκέρδισαν τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων του, καίτοι στεροῦνται τῆς ἁπλότητος καὶ ἀληθείας τῶν ἔργων τοῦ Κίτα Κατὰ κανόνα ἡ μετρική του εἶναι ἀσθενής, ὁ δὲ στίχος του στερεῖται ἁρμονικότητος. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του, πλεῖστα δέ, καὶ κυρίως ὁ «Ὕσσωπος», μετεφράσθησαν εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Τὸ ἀρκαδικὸν ὄνομά του ἦτο Elpino Nonacriense. Δ. Σ. Δ.

κρούζα (ἡ) /*Ναυτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *διαδέσμου* (βλ. λ.).

Κρουζάζ (Crouzaz), ***Ἰωάννης - Πέτρος ντὲ —.*** Ἑλβετὸς φιλόλογος καὶ μαθηματικὸς (1663—1748), φιλοσοφήσας κυρίως ἐπὶ μαθηματικῶν προβλημάτων καὶ ἐπεκτείνας κατόπιν τὰς οὕτω ἀποκτηθείσας ἀρχὰς ἐπὶ πρακτικῶν καὶ ἠθικῶν ζητημάτων. Εἰς ἄκρον συντηρητικός, καυτηριάζει τὰς ἐπιστημονικὰς προόδους τῆς ἐποχῆς του διὰ τὰ γενικώτερα πορίσματά των. Ὑπῆρξε πολέμιος τῆς θεωρίας τοῦ Λεϊβνιτίου καὶ τοῦ Βόλφ, ὡς καὶ τοῦ σκεπτικισμοῦ τοῦ Bayle. Καθηγητὴς φιλοσοφίας καὶ μαθηματικῶν ἐν Λωζάννῃ καὶ κατόπιν ἐν Γκρόνιγκεν, σύμβουλος πρεσβείας καὶ οἰκοδιδάσκαλος τοῦ πρίγκιπος Φρειδερίκου τοῦ Ἔσσεν-Κασσέλ, δὲν ἐπέδειξε πρωτοτυπίαν οὔτε εἰς τὰ ἔργα, οὔτε εἰς τὰς πράξεις του, ἀλλὰ κρίσιν, ἀγχίνοιαν καὶ παρατηρητικότητα. Ἔγραψε: «Περὶ τοῦ ὡραίου» (εἰς 2 τ, β' ἔκδ. 1724) «Ἡ λογική», τῆς ὁποίας ὁλόκληρος ὁ πρῶτος τόμος εἶναι ψυχολογία καὶ ὅπου ἀποφεύγει ἐπιμελῶς πάντα τύπον καὶ κανόνα ἀφῃρημένον. «Διατριβὴ περὶ τῆς ἀγωγῆς τῶν παίδων» (Χάγη 1722), μὲ πολλὰς πρακτικὰς ὁδηγίας. «Κριτικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς συνοπτικῆς λογικῆς τοῦ κ. Βόλφ» (Γενεύη 1744), ὅπου καταδεικνύει τὴν σχολαστικότητα τοῦ Βόλφ, «Διατριβὴ περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, οὐσίας διαφορετικῆς τοῦ σώματος, ἐνεργητικῆς, ἐλευθέρας, ἀθανάτου» (Βασιλεία 1741), κυρίως κριτικὴ τῶν μονάδων καὶ τῆς προδιατεταγμένης ἁρμονίας ὑπὸ μορφὴν ἐπιστολῶν, «Ἐξέτασις τοῦ ἀρχαίου καὶ νεωτέρου πυρρωνισμοῦ» (Χάγη 1733), ἔργον ἀπηχοῦν ὅλα τὰ μίση καὶ τὰς συκοφαντίας τῶν θεολόγων ἐναντίον τοῦ Bayle. Ε. Λ

κρουζάρω· λ. ναυτ, δένω ἀμφοτέρωθεν, διαδένω.

Κροῦζε (Kruse), ***Ἐρρῖκος.*** Γερμανὸς δραματικὸς ποιητὴς (1815—1902). Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ φιλολογίαν καὶ διετέλεσε (1855—1872) ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἐφημερίδος τῆς Κολωνίας». Ὡ δραματικὸς ἐνεφανίσθη μὲ τὴν τραγῳδίαν «Η κόμισσα» (1868), διὰ τὴν ὁποίαν ἐτιμήθη μὲ τὸ βραβεῖον Σίλλερ. Εἰς τὰ ἔργα του, ἀκολουθῶν ρεαλιστικὴν κατεύθυνσιν, διακρίνεται διὰ τὸ λιτὸν δραματικὸν ὕφος, τὴν ἐπιτυχῆ σκηνικὴν πλοκὴν καὶ τὴν βαθεῖαν παρατήρησιν τῶν χαρακτήρων. Κυριώτερα ἐκ τῶν δραμάτων του εἶναι: «Μαυρίκιος τῆς Σαξωνίας» (1872). «Βροῦτος» (1874), «Μαρῖνος Φαλιέρος» (1876), «Ἡ κόρη τοῦ Βυζαντίου» (1877), «Ροζαμούνδη» (1878), «Ὁ ἐξόριστος» (1879), «Ἀραμπέλλα Στούαρτ» (1888), «Νέρων» (1895), «Ὁ βασιλεὺς Ἐρρῖκος ὁ Ζ'» (1898). Ἔγραψε πρὸς τούτοις ποιήματα, ἰδίως ουμοριστικά: «Ἑπτὰ μικρὰ δράματα» (1893), «Κωμῳδίαι» (1899), «Ἡ μικρὰ Ὀδύσσεια» (1892) καὶ «Ποιήματα» (1891), τὰ ὁποῖα περιέχουν ὡραίας ἐλεγείας. Γ. Ε. Κ.

Κρεύζεβατς, ἢ ***Κρούσεβατς*** (Krusevac ἢ Krushevats) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἐν τῇ Παλαιᾷ Σερβίᾳ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. 7 500. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Βελιγραδίου. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπῆρξεν ἕδρα τῶν βασιλέων τῆς Σερβίας, μέχρι τοῦ 1389, ἀπὸ δὲ τοῦ 1428—1833 κατείχετο ὑπὸ τῶν Τούρκων. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν τῇ 7 Νοεμβρίου 1915 καὶ ἀνεκτήθη τὴν 16 Ὀκτωβρίου 1918 ὑπὸ τῶν Σέρβων. Ὁ νομὸς ἔχει 2710 τ. χλμ. καὶ 152.976 κατ. Μ. Δ. Β.

Κρούζενστερν (Krusenstern) /*Γεωγρ.*/. Ἀνατολικὴ δίοδος τοῦ πορθμοῦ τῆς Κορέας μεταξὺ τῶν νήσων Τσουσίμα καὶ Κίου-σίου, πλάτους ὀγδοήκοντα περίπου χιλιομέτρων. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν ὑπάρχει καὶ ἀκρωτήριον ἐν Ἀλάσκᾳ καὶ ἐν Καναδᾷ. Μ. Ν. Δ.

— **Κρούζενστερν** (Krusenstern) /*Γεωγρ.*/. Συστὰς νησίδων τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, αἵτινες ἀποτελοῦν μέρος τῆς συστάδος *Μάρσαλ.* Εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν ἐντολὴν τῆς Ἰαπωνίας. Λ. Α.

Κρούζενστερν (Krusenstern), ***Ἀδὰμ - Ἰωάννης Φεδώροβιτς.*** Ρῶσος θαλασσοπόρος, ὑδρογράφος καὶ ναύαρχος, γεννηθεὶς ἐν Ἐσθονίᾳ (1770—1846). Τῷ 1788 ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Σουηδίας. Ὁ Ἀλέξανδρος Α' διώρισεν αὐτὸν ἐπὶ κεφαλῆς ἀποστολῆς, ἥτις κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Κρούζενστερν ἐκκινήσασα ἐπὶ δύο πλοίων ἐκ τοῦ Κρόνσταντ, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1806, ἔφθασε διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Χὸρν καὶ τῶν νήσων Σάντουϊτς εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, ἐπέστρεψε δὲ εἰς Κρόνσταντ διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος μετὰ τριετῆ περίπλουν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν μεγάλας τιμὰς καὶ τὸν προήγαγεν εἰς ναύαρχον. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς ναυτικῆς σχολῆς καὶ μέλος τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιτροπείας τοῦ ναυτικοῦ τμήματος. Τῷ 1815 διηύθυνεν ἀποστολὴν ἐν τῇ ἀρκτικῇ ζώνῃ. Ἔργα του εἶναι: «Ταξίδιον περὶ τὸν κόσμον» (Πετρούπολις 1810—1814 εἰς 2 τόμ.), «Γεωγραφικὸς Ἄτλας τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ» μετὰ «Συλλογῆς ὑδρογραφικῶν μελετῶν» (Πετρούπολις, 1824—1827). Λ. Α.

κρουζέτα (ἡ), καὶ ***κρουζέτο*** (τὸ) /*Ναυτ.*/. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν γλώσσης, σημαίνων τὸ *δίζυγον* τῶν μεγάλων *ἐπιστηλίων* (βλ λ.). Ἀπαντᾷ καὶ ἀναγραμματισμένος, *κουρζέτο*, συνωνύμως πρὸς τὸν κοινὸν ὅρον τὸν ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν ἐπίσημον *ζυγοδόκη.* Σ. Ε. Λ.

κρούζω· ἰδιωματ. τύπος τοῦ *κρούω*· κτυπῶ. δάκνω: «μ' ἔκρουξε ἕνα φίδι» || «ἔκρουξεν ὁ Ἥλιος» ἀνέτειλε, ἄλλως «ἐχτύπησε ὁ ἥλιος».

Κρούθ (Cruz), ***Ἰωάννα Ἰνιὲς ντὲ λὰ —.*** Μεξικανὶς ποιήτρια (1651—1695), ἐπονομασθεῖσα «Μοναχὴ τοῦ Μεξικοῦ», κατήγετο ἐξ Ἱσπανῶν γονέων. Ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μεξικοῦ, ἔνθα παρηκολούθησε μαθήματα ἀπὸ 12 ἐτῶν, ἔμαθε τὴν λατινικήν, ἣν ἔγραφε καὶ ὡμίλει μετὰ καταπλησσούσης εὐχερείας. Ἔγινε κυρία ἐπὶ τῶν τιμῶν τῆς μαρκησίας Μανθέρα, συζύγου τοῦ ἀντιβασιλέως τοῦ Μεξικοῦ, ἐφημίζετο δὲ διὰ τὴν καλλονήν της ὅσον καὶ διὰ τὰς ἠθικὰς ἀρετὰς καὶ τὴν μόρφωσίν της. Δεκαεπταέτις παρῃτήθη τῶν ἐγκοσμίων καὶ ἀπεσύρθη εἰς μοναστήριον, οἱ δὲ συμπατριῶταί της ἐπωνόμασαν αὐτὴν «Δεκάτην Μοῦσαν». Τὰ ποιητικά της ἔργα, τῶν ὁποίων ἐξ πλήρεις ἐκδόσεις ἐδημοσιεύθησαν ἐν Ἱσπανίᾳ μέχρι τοῦ 1700, ἀποτελοῦν τέσσαρας ὀγκώδεις τόμους, περιέχουν δὲ ἐκτὸς τῶν ποιημάτων καὶ πολλὰ θεατρικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων, ὁ «Θησεὺς καὶ Ἀριάδνη» καὶ «Τὰ χρέη ἑνὸς σπιτιοῦ». Ἡ ποίησίς της προδίδει βαθὺ αἴσθημα, ὁ δὲ στίχος της εἶναι μελῳδικώτατος. Δ. Σ. Δ.

—**Κρούθ** (Cruz), ***Ἰωάννης***· βλ. *Ἰωάννης ὁ τοῦ Σταυροῦ.*

— **Κρούθ** (Kruz), ***Ραμὸν-Φραγκῖσκος ντὲ λὰ —.*** Ἱσπανὸς δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Μαδρίτῃ (1731—1796). Ὑπῆρξεν ὁ διασημότερος δημιουργός, ἂν μὴ ὁ εἰσηγητής, τῶν μικρῶν λαϊκῶν φαρσῶν τοῦ συγχρόνου του ἱσπανικοῦ θεάτρου, τῶν καλουμένων Saïnetes αἵτινες, διάφοροι οὖσαι τῶν γαλλικῶν Saynetes, ἀναπαριστῶσι τὰ ἤθη καὶ τὴν πλήρη μεταφορῶν γλῶσσαν τῶν συνοικιῶν τῶν κατωτέρων τάξεων τῆς Μαδρίτης. Ἔγραψεν ὑπὲρ τὰ πεντακόσια διαφόρου εἴδους θεατρικὰ ἔργα, ἐξ ὧν ἀξίαν τινὰ ἔχουν μόνον αἱ μικραί του φάρσαι. Τὸ ἱσπανικὸν θέατρον εἰς αὐτὸν ὀφείλει τὴν πρώτην ἱσπανικὴν μετάφρασιν τοῦ «Ἄμλετ» τοῦ Σαίξπηρ. Ν. Ι. Λ.

Κρουΐ (Crouy), ***Οἶκος τοῦ —.*** Παλαιὰ καὶ ὀνομαστὴ οἰκογένεια ἐν Γαλλίᾳ, ἀνάγουσα τὴν καταγωγήν της εἰς τοὺς Οὔγγρους βασιλεῖς καὶ ὀνομασθεῖσα ἐξ ὁμωνύμου ἐν Πικαρδίᾳ χώρας. Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης προῆλθεν ἱκανὸς ἀριθμὸς κληρικῶν, στρατηγῶν, διπλωματῶν, ἀνωτάτων ἀξιωματούχων κτλ. Ὁ ἀρχαιότερος τούτων ὑπῆρξεν ὁ *Γεράρδος Α'*, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Μ.Δ.Β.

Κρούκ (Crook) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ντούρχαμ. Κάτ. 12.308, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἐργάζονται εἰς τὰ ἐκεῖ εὑρισκόμενα γαιανθρακωρυχεῖα. Μ. Ν. Δ.

Κρούκενβεργ (Krukenberg), ***ὄγκος τοῦ —.*** Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ὑπονοεῖται νεόπλασμα γαστρικόν, καθολικευμένον μετ' ἐπεκτάσεως πρὸς τὰς ᾠοθήκας καὶ ἔχον τάσιν πρὸς σκιρρώδη ἐκφύλισιν. Μ. Ν. Κ.

κρουκεσίτης (ὁ) (Krookesit) /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτόν. Ἀποτελεῖ σεληνιοῦχον ἕνωσιν τοῦ χαλκοῦ, θαλλίου καὶ ἀργύρου, διαφέρει δὲ ἀπὸ τὸν βερζελιανίτην ἐκ τῆς μεγαλυτέρας περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς θάλλιον καὶ ἄργυρον. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $(Cu\ Tl\ Ag)_2$ Se Παρουσιάζει σκληρότητα 2 ½—3, εἰδικὸν βάρος 6,9 καὶ χρῶμα μολυβδότεφρον, ἀπαντᾷ δὲ ἐν Skrikerum τῆς Σουηδίας. Γ. Β.

Κροῦκετ, ἢ ***Κροὺκτ νῆσοι*** (Crooked) /*Γεωγρ.*/. Συστὰς νήσων τοῦ Βαχαμικοῦ ἀρχιπελάγους, περιλαμβάνουσα τὴν νῆσον *Κροὺκτ* (κάτ. 1.541), μήκους 18 μιλλίων καὶ πλάτους 8, τὴν *Ἄκλινς* (κάτ. 1.741), μήκους 80 μιλλ. καὶ πλάτους 8, τὴν *Λόνγκ Καΐν* ἢ *Τύχης* καὶ ἄλλας. Δ. Σ. Δ.

Digitized by Google

κρουκιανέλλη (ἡ) (Crucianella) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓξ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης, Περσίας, Καυκάσου κ. ἄ. Εἶναι φυτὰ πολυετῆ καὶ κοσμητικά. Γνωστότερα εἴδη εἶναι: *κρουκιανέλλη ἡ στενόφυλλος* (Crucianella angustifolia), *κρουκιανέλλη ἡ πλατύφυλλος* (Crucianella latifolia), *κρουκιανέλλη ἡ Βαιλλάντειος* (Crucianella Vaillantia ἢ patula) καὶ ἄλλα. Κ. ΠΑΠ.

Κροὺκς (Crookes), *σὲρ Γουλιέλμος*. Ἄγγλος χημικὸς καὶ φυσιοδίφης (1832—1919). Ἐσπούδασε χημείαν εἰς τὸ Βασιλικὸν κολλέγιον χημείας ὑπὸ τὸν Α. Γ. φὸν Χόφμαν, τοῦ ὁποίου ἐγένετο βοηθὸς τῷ 1851. Τρία ἔτη βραδύτερον διωρίσθη βοηθὸς τοῦ μετεωρολογικοῦ τμήματος τοῦ ἀστεροσκοπείου Ράντκλιφ, ἐν Ὀξφόρδῃ, καὶ τῷ 1835 διωρίσθη χημικὸς ἐν Τσέστερ. Τῷ 1861, ἐνῷ διεξῆγε φασματοσκοπικὴν ἐξέτασιν τοῦ ὑπολείμματος τοῦ ἀπομένοντος κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ θειικοῦ ὀξέος, παρετήρησε ζωηρὰν πρασίνην γραμμήν, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς πρότερον αὐτοῦ εἶχεν ἀντιληφθῆ, ἀκολουθήσας δὲ τὴν ἔνδειξιν ἐκείνην ἐπέτυχε τὴν ἀπομόνωσιν νέου στοιχείου, τοῦ *θαλλίου*, δεῖγμα τοῦ ὁποίου ἐδόθη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ 1862. Κατὰ τὰ ὀκτὼ ἀκολουθήσαντα ἔτη διεξήγαγε λεπτομερῆ ἔρευναν ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ μετάλλου τούτου. Πρὸς ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν τοῦ εἰδικοῦ βάρους αὐτοῦ, ἐζύγισε τοῦτο ἐντὸς κενοῦ, ἀλλὰ τότε παρετήρησεν ὅτι ἡ πλάστιγξ ἐπηρεάζετο ἀνωμάλως, τοῦ μετάλλου ἀποδειχθέντος βαρυτέρου εἰς ψυχρὰν κατάστασιν καὶ ἐλαφροτέρου εἰς θερμήν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἀκτινοβολίαν, προέβη δὲ εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ νόμου, ὅτι: εἰς ἀγγεῖον κενὸν ἀέρος πᾶν σῶμα τείνει ν' ἀπομακρυνθῇ παντὸς ἄλλου σώματος θερμοτέρου αὐτοῦ. Ἐφαρμόσας τὴν ἀρχὴν ταύτην κατεσκεύασε τὸ ραδιόμετρον. Ἐκ τούτου ὠθήθη εἰς τὰς περιωνύμους ἐρεύνας του ἐπὶ τῶν φαινομένων τῶν παραγομένων ἐκ τῆς κενώσεως ἠλεκτρικοῦ ρεύματος διὰ κενῶν ἀέρος σωλήνων (ἐνίοτε καλουμένων σωλήνων τοῦ Κροὺκς) καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θεωρίας του περὶ «ἀκτινοβολούσης ὕλης» ἢ ὕλης «τετάρτης καταστάσεως», ἥτις ὡδήγησεν εἰς τὴν σημερινὴν θεωρίαν τῶν ἠλεκτρονίων. Ἰδιαιτέρως ἀπησχολήθη μὲ τὴν ἔρευναν τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ραδίου καὶ ἐφεῦρε τὸ σπινθηροσκόπιον (1903). Ὑπῆρξε μεγάλη αὐθεντία ἐπὶ τῶν πολυτίμων λίθων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἀδάμαντος, ἐπέτυχε δὲ νὰ κατασκευάσῃ τεχνητοὺς ἀδάμαντας μικροῦ μεγέθους. Ὁ Κρούκς, βαθὺς θεωρητικός, ἐνδιεφέρθη ἅμα καὶ διὰ πλεῖστα βιομηχανικὰ ζητήματα. Εἰς τὸν λόγον του, τῷ 1898, ἐν τῇ Βρεττανικῇ ἑνώσει τοῦ Μπριστόλ, τῆς ὁποίας ἦτο πρόεδρος, ἐπὶ τῶν ἀζωτούχων λιπασμάτων, ὑπεστήριξε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξαγωγῆς ἀζώτου ἐκ τοῦ ἀέρος δι' ἠλεκτρισμοῦ, ἐπὶ τῇ προβλέψει ἐξαντλήσεως τῶν νιτρικῶν ἁλάτων τῆς Χιλῆς. Ἐπίσης ἀπησχολήθη μὲ τὴν ἐξυγίανσιν τῶν πόλεων, βαφὴν ὑφασμάτων κλπ.

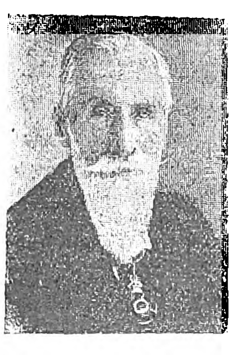

Γουλιέλμος Κροὺκς

Ὁ Κροὺκς εἶναι παγκοίνως γνωστὸς διὰ τὰς ἐρεύνας του ἐπὶ τῶν ψυχικῶν φαινομένων. Διατελέσας πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας ψυχικῶν ἐρευνῶν, τῆς ἱδρυθείσης τῷ 1882, ἐξετέλεσε διάφορα πειράματα, ἰδίᾳ μετὰ τοῦ διασήμου μεσάζοντος Χόμ, κηρύσσων τὴν πραγματικότητα τῶν ἐμφανίσεων καὶ τὸ δυνατὸν τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ κόσμου τῶν πνευμάτων. Ἐδημοσίευσε σειρὰν ἄρθρων ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν πειραματισμῶν του μετὰ τοῦ Χόμ, συνετέλεσε δὲ εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ πνευματισμοῦ. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν πειραμάτων ἀναφέρονται εἰς τὰ «Proceedings of the Society for Psychical Research», ταξινομηθέντα καὶ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ F. W. H. Myers. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν ἔργων τοῦ Κροὺκς τὰ κυριώτερα εἶναι: «Select Methods in Chemical Analysis» (1871), «Manufacture of Beetroot Sugar in England» (1870), «Dyeing and Tissue Printing» (1882), «Diamonds» (1909), «The Wheat Problem» (1899). Διετέλεσε διευθυντὴς καὶ ἰδιοκτήτης τῆς «Chemical Gazette» (1842—1859) καὶ τῆς «Quarterly Journal of Science». Δ. Σ. Δ.

— **Κροὺκς** ***ἀκτινόμετρον*** */Φυσ./*· βλ. λ. *ἀκτινόμετρον* Κρούξ.

— **Κροὺκς** ***μύλος*** */Φυσ./*· βλ. λ. *ἀκτινόμετρον* Κρούξ.

— **Κροὺκς** ***σωλῆνες*** */Φυσ./*· βλ. λ. *ἀκτῖνες καθοδικαὶ* (τόμ. Γ', σελ. 279 β).

Κρούκσανκ (Kruikshank), ***Γεώργιος***. Ἄγγλος διακοσμητὴς βιβλίων καὶ γελοιογράφος (1792—1878). Εἰς αὐτὸν ὀφείλονται αἱ εἰκονογραφήσεις πολλῶν ἔργων τοῦ Γκόλντσμιθ, τοῦ Σκώτ, τοῦ Ντίκενς καὶ ἄλλων. Αἱ πολιτικαὶ ἐξ ἄλλου γελοιογραφίαι του ἐθαυμάζοντο ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοῦ τῆς ἐποχῆς του, μεταξὺ τοῦ ὁποίου ὁ Κρούκσανκ ἀπέλαυεν ἐξαιρετικῆς φήμης καὶ συμπαθείας. Γ. Ζ

—**Κρούκσανκ** (Crookshank), ***Έντγκαρ***. Ἄγγλος μικροβιολόγος (1858—1928). Ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ Βασιλικοῦ Κολλεγίου τοῦ Λονδίνου καὶ ἵδρυσε τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ ἐργαστήριον βακτηριολογίας καὶ μελέτης συγκριτικῆς παθολογίας. Διετέλεσεν ἐπίσης ἐπὶ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη διευθυντὴς τῆς Βασιλικῆς κτηνιατρικῆς σχολῆς τοῦ Λονδίνου. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Περὶ τῶν ἀντισηπτικῶν μεθόδων κατὰ τὰς ἐκστρατείας» (1882), «Ἐγχειρίδιον μικροβιολογίας» (1886), «Ἱστορία καὶ παθολογία τῆς ἀκτινομυκώσεως» κτλ. Μ. Δ. Β.

Κρούλεφσκα-*Χοῦτα* (Krolewska Huta, γερμ. Königshütte) */Γεωγρ./*. Πολωνικὴ πόλις ἐν τῷ βοϊβοδάτῳ τῆς Σιλεσίας, γερμανικὴ πρὸ τοῦ 1922· κάτ. (1919) 74.811 (54,2 % Γερμανοί). Κεῖται ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ σιλεσιανοῦ πεδίου τῶν σιδηρωρυχείων καὶ ἀνθρακωρυχείων, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μπρεσλάου-Κάττοβιτς, ἀπέχουσα 120 χλμ. ἀπὸ τῆς πρώπης. Ἔχει ἀκμάζουσαν σιδηρουργίαν, πρώτην ἐν Γερμανίᾳ μέχρι τοῦ 1914, ἐργοστάσια χάλυβος, ψευδαργύρου, τσιμέντων, ὑελουργίαν, οἰνοπνευματοποιίαν, διενεργεῖ δὲ ζωηρότατον ἐμπόριον σιτηρῶν, κτηνῶν, λικὲρ κλπ. Ἔχει δημοσίαν βιβλιοθήκην καὶ θέατρον, ἐσχηματίσθη δὲ ὡς πόλις περὶ τὸ 1869 διὰ τοῦ συνοικισμοῦ τῶν πέριξ βιομηχανικῶν πολιχνῶν Σβιεντοσλόβιτς, Χάϊντουκ, Λάγκιεβνικ, Χορτσόφ κλπ. —Π

Κρούμ, *Ρὰς-ἐλ* — */Παραλ. Γεωγρ./*. Ἀκρωτήριον τῆς Συρίας (Παλαιστίνης) (βλ. *Κουροὺμ-Ρὰς-ἐλ* —). Σ. Ε. Λ.

Κρούμαου (Krumau) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Βοημίας (βλ. λ. *Τσέσκυ*-Κροῦμλοφ).

Κρούμερον */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἄνω Παννονίας, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ὀλίγον κατωτέρω τοῦ Βριγετίου (O-Szoeny. Ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτῆς κεῖται σήμερον ἡ οὑγγρικὴ κωμόπολις Neudorf. Λ. Θ. Σ.

Κρουμίρ· ἀραβικὴ φυλὴ (βλ. *Χμίρ*).

Κροὺμ-Κράου */Γεωγρ./*. Πρωτεύουσα τοῦ Σιάμ. Κάτ. 50.000. Μέγα τμῆμα αὐτῆς εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ πασσάλων ἄνωθεν τοῦ ὕδατος. Ἔχει μέγαν ἀριθμὸν βουδικῶν ναῶν, ὧν περιφημότερος ὁ ναὸς τοῦ «Χρυσοῦ ὄρους», ἔχων ὕψος 120 μέτρων. Ἄλλοτε ἡ Κροὺμ-Κράου ἐκαλεῖτο *Ἁγιούθια*. Μ. Ν. Δ.

Κρούμμαχερ (Krummacher), ***Φριδερῖκος-Ἀδόλφος***. Γερμανὸς ποιητὴς καὶ λαϊκὸς συγγραφεὺς (1767—1845). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Ντούϊσμπουργκ, προτεστάντης ἱεροκήρυξ καὶ πάστωρ ἐν Μπρέμεν. Τὸ ὀνομαστότερον ἔργον του εἶναι «Παραβολαὶ» (1805, ἐκδοθεῖσαι καὶ εἰς τὴν Reclams-Universal-Bibliothek), εἰς τὰς ὁποίας, δι' εἰκόνων καὶ ἀλληγοριῶν ἐκ τῆς σφαίρας τοῦ αἰσθητοῦ, ζητεῖ νὰ μεταφέρῃ εἰς κόσμον ὑπερφυσικόν. Ἔγραψεν ἐπίσης: «Παιδικὸς κόσμος», ποίημα εἰς τέσσαρα ᾄσματα (1806), «Ἀπολογίαι καὶ παραμυθίαι» «Χριστιανικὴ κατήχησις», «Ὁ βίος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου», «Τὰ πάθη, ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ». Γ. Ε. Κ.

Κροῦμμος, ἢ ***Κρούμ***. Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας, ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον μεταξὺ τοῦ 802 καὶ 807 ἔτους μ. Χ. καὶ ἀποθανὼν τῷ 815. Ἦτο σκληρὸς καὶ πολεμοχαρής, προὐξένησε δὲ μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος (βλ. λ. *Βουλγαρία* τ. Ζ' σ. 634α' καὶ ἑξῆς).

Κροῦμος. Ἡγεμὼν τῆς Βουλγαρίας (βλ. λ *Κροῦμμος*).

Κρουμπάχερ (Krumbacher), ***Κάρολος***. Γερμανὸς (Βαυαρὸς) φιλόλογος, ἐπιστημονικὸς ἱδρυτὴς τῆς βυζαντινολογίας, γεννηθεὶς τῇ 23 Σεπτεμβρίου 1856 ἐν Kürnach (Algäu τῆς Βαυαρίας) καὶ ἀποθανὼν ἐν Μονάχῳ τῇ 12 Δεκεμβρίου 1909. Τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς ἐπεράτωσεν ἐν τῇ πολίχνῃ Kempten, ἐσπούδασε δὲ μετὰ ταῦτα φιλολογίαν ἐν Μονάχῳ καὶ Λειψίᾳ. Μαθητὴς ὢν τοῦ γυμνασίου, ἀνέγνωσε βιβλία περὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ τῶν (Βαυαρῶν) φιλελλήνων καὶ ᾐσθάνθη ἰδίαν κλίσιν διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ γλῶσσαν αὐτῆς. Σπουδάζων ἐν Μονάχῳ ἐπεζήτησε καὶ συνεδέθη διὰ προσωπικῆς γνωριμίας καὶ φιλίας μὲ πολλοὺς τῶν τότε ἐν Μονάχῳ σπουδαζόντων Ἑλλήνων (μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Ἰ. Βαλαωρίτης, Ν. Δόσιος, Εὐγέν. Ζωμαρίδης, Ἀν. Μάλτος, Γ. Ἰακωβίδης, Νικ. Πολίτης, Ἀ. Προβελέγγιος, Γ. Σωτηριάδης, Χρ. Τσούντας, Δ. Φίλιος κλπ.), τὸ αὐτὸ δὲ ἔκαμε καὶ μὲ ἄλλους Ἕλληνας βραδύτερον σπουδάζων (κυρίως γλωσσολογίαν ὑπὸ τοὺς Γεώργ. Κούρτιον καὶ Κάρολον Βρούγμανν) ἐν Λειψίᾳ. Παρὰ τῶν Ἑλλήνων τούτων ἐζήτει καὶ ἐμάνθανε πολλὰς λεπτομερείας τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης, ἱστορίας καὶ λαογραφίας, οὕτω δὲ ἐνεβάθυνεν εἰς τὸν νεώτερον ἑλληνικὸν βίον ἤδη ἐν Μονάχῳ, ὥστε ὅτε βραδύτερον (1884) ἐπεχείρησε τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα ταξίδιόν του, ἐφαίνοντο, κατὰ τὴν ἰδίαν ὁμολογίαν, εἰς αὐτὸν τὰ πάντα ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας τῆς ἀφίξεώς του γνωστὰ καὶ συνήθη. Ἡ σύντονος ἀσχολία του κατὰ τὴν νεότητά του μὲ τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἔδωσε τὴν κατεύθυνσιν εἰς ὅλας τὰς μετὰ ταῦτα σπουδάς του. «Ἀδιαφορῶν (λέγει εἰς τὸν πρόλογον τῶν «Δημωδῶν διατριβῶν» του) διὰ τὰς διαφόρους ἐξετάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡ γνῶσις τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἴσχυεν ὀλιγώτερον ἀπὸ τίποτε, ἐμάνθανον αὐτὴν καὶ ἀνεγίνωσκον πᾶν νεοελληνικὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιήρχετο εἰς χεῖράς μου. Διὰ τοῦ ἑλιγμοῦ τούτου (ἐννοεῖ τὰς νεοελληνικάς του μελέτας) ἦλθον εἰς τὰς βυζαντινὰς μελέτας, κατ' ἀρχὰς μάλιστα κυρίως εἰς τὴν δημώδη φιλολογίαν τοῦ μέσου αἰῶνος, τῆς ὁποίας ἀκριβῶς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶχον ἐκδοθῆ μερικὰ ἐκτενῆ ἔργα ὑπὸ τοῦ Legrand, Wagner καὶ Σπ. Λάμπρου». Πρώτη ἐργασία του, ἀποδεικνύουσα τὴν ἐνασχόλησίν του ταύτην μὲ τὴν νέαν ἑλληνικὴν δημώδη γλῶσσαν, εἶναι ἡ δημοσιευθεῖσα (1880) εἰς τὰ «Φύλλα περὶ τῶν βαυαρικῶν γυμνασίων», κριτικὴ τῆς νεοελληνικῆς φθογγολογίας (1879) τοῦ Καρόλου Foy. Τῷ 1883 ἐδημοσίευσε λατινιστὶ τὴν ἐναίσιμον διατριβήν του «Περὶ τῶν ἑλληνολατινικῶν διαλόγων τοῦ Ψευδοδωσιθέου», σπουδαίου γλωσσικοῦ μνημείου τῶν αὐτοκρατορικῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Διὰ τῆς διατριβῆς ταύτης εἰσήχθη ὁ Κρουμπάχερ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων, εἰς ἣν βραδύτερον τόσον διέπρεψε, περιελθὼν τὰς βιβλιοθήκας Ἰταλίας, Ἱσπανίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας. Ἡ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νέας ἑλληνικῆς φιλολογίας (1884) διατριβή του, «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης», ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ «Περιοδικὸν τῆς συγκριτικῆς γλωσσικῆς ἐρεύνης». Διαπνεόμενος ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ γνωρίσῃ τὴν χώραν, εἰς τὴν μελέτην τῆς ὁποίας ἀφιέρωνε βαθμηδὸν τὴν ζωήν του, κατώρθωσε καὶ ἔλαβε τὴν βαυαρικὴν ἀρχαιολογικὴν ὑποτροφίαν καὶ ἐπεχείρησεν ὀκτάμηνον (Ὀκτώβριος 1884 μέχρι Μαΐου 1885) ἐπιστημονικὸν ταξίδιον εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν χώραν, ὡς τὴν ὑπεκάλει, «τῶν πόθων καὶ νεανικῶν του ὀνείρων», πρὸς ἐπιτόπιον μελέτην τῆς νεωτέρας γλώσσης, ἱστορίας καὶ λαογραφίας. Ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, Σμύρνην, Δωδεκάνησον, εἰς τὴν Μικρασιατικὴν παραλίαν, ἀπὸ Ἐφέσου μέχρι Περγάμου, εἰς Χίον, Μυτιλήνην καὶ Κωνσταντινούπολιν. Ἐν Πάτμῳ ἐμελέτησεν ἐπὶ μακρὸν τὰ χειρόγραφα Ρωμανοῦ τοῦ Μελῳδοῦ, ὅστις ἀποτελεῖ ἴσως τὴν ἀφετηρίαν ὅλων τῶν μετὰ ταῦτα βυζαντινολογικῶν μελετῶν του, ἕνεκα τοῦ θαυμασμοῦ τὸν ὁποῖον τότε, εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν σπουδῶν του, ᾐσθάνθη πρὸς τὴν ποίησίν του. Ἐπανελθὼν μὲ πλουσίας γνώσεις χώρας καὶ λαοῦ εἰς Γερμανίαν, ἐξέδωκε βραδύτερον (1886), ἐν ζωηρᾷ καὶ γλαφυρᾷ περιγραφῇ, τὰς ἀναμνήσεις του ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλληνικὸν ταξίδιον». Ἂν καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο (1886) ἐξέδωκε τὴν διατριβήν του «Ein irrationaler Spirant im Griechischen», εἰς τὴν ὁποίαν προσπαθεῖ, ἀνεξαρτήτως ἐντελῶς τῆς διαιρέσεως τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν διαλέκτων, νὰ κατατάξῃ τὰς νεοελληνικὰς διαλέκτους ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μεταξὺ φωνηέντων ἀλλὰ καὶ ἐν ἀρχῇ τῶν λέξεων ἀναπτυσσομένου γ (κατάταξις, ἥτις σήμερον, μετὰ τὰς διαλεκτολογικὰς ἐργασίας τοῦ Γ. Χατζιδάκι, Kretschmer, Heisenberg καὶ ἄλλων δὲν ἔχει σημασίαν τινά), οὐχ ἧττον ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου παρατηρεῖται ἡ ἰδιαιτέρα τροπή του πρὸς τὴν βυζαντινολογίαν, τὴν φιλολογικὴν τουτέστιν ἐξέτασιν τῶν βυζαντινῶν γλωσσικῶν μνημείων, καὶ καθ' ὅλου τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ὡς μεσάζοντος στοιχείου μεταξὺ τῆς νεωτέρας καὶ τῆς ἀρχαιοτέρας Ἑλλάδος. Ἰδιαίτερον σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Κρουμπάχερ καὶ τῆς βυζαντινολογίας σημειοῖ ἡ πρόσκλησις, ἣν οὗτος ἔλαβεν, ἵνα γράψῃ διὰ τὸ «Ἐγχειρίδιον τῆς κλασσικῆς ἀρχαιομαθείας» τοῦ Iwan von Müller, ἐν εἴδει παραρτήματος τῆς «Ἑλληνικῆς γραμματολογίας» τοῦ Christ, τὴν βυζαντινὴν φιλολογίαν τοῦ μέσου αἰῶνος. Ἡ τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1891 ἐκδοθεῖσα «Ἱστορία τῆς βυζαντινῆς γραμματείας ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μέχρι τέλους τοῦ Ἀνατολικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους» (527—1453 μ. Χ.) ἐξέπληξε τὴν φιλολογίαν, ἐθεμελίωσε δὲ γενικῶς ἐν Εὐρώπῃ τὴν φήμην τοῦ νέου ἐρευνητοῦ, τὸν ὁποῖον ἤδη πρὸ δύο ἐτῶν (1890) ἡ βαυαρικὴ Ἀκαδημία εἶχει προσλάβει ὡς ἔκτακτον κατ' ἀρχὰς αὐτῆς μέλος. Διὰ τοῦ βιβλίου τούτου ἀπεδεικνύετο ἡ ὕπαρξις νέου ἀξιολόγου καὶ αὐτοτελοῦς (ὡς ἤδη ὁ G. Tafel εἶχε ζητήσει) ἐπιστημονικοῦ κλάδου τῆς φιλολογικῆς ἐρεύνης. Εἶχεν ὑποδείξει τοῦτον εἰς τὴν Δύσιν, φοβουμένην τότε τὴν φοβερὰν ἐναντίον της ἐπιδρομὴν τῶν Τούρκων, ὁ ἐπίσης Βαυαρὸς Ἱερώνυμος Βὸλφ (1516—1580) μὲ τὰς εἰς τὴν λατινικὴν μεταφράσεις τοῦ Ζωναρᾶ, Ἀκομινάτου, Νικηφόρου Γρηγορᾶ καὶ Λαονίκου Χαλκοκανδύλη. Ἀλλ' ἡ βυζαντινὴ φιλολογία ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν κλασσικῶν φιλολόγων τοῦ ἀρχομένου ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἑξῆς ἀκατέργαστος καὶ φόβον ἐμπνέων ὄγκος ἀντιγραφείσης, ἀτάκτου καὶ ἀναξίας

Digitized by Google

προσοχῆς τινος σοφίας καὶ γνώσεων καὶ ὕλης, οὐδὲν τὸ πρωτότυπον ἢ τὸ ἀξιόλογον ἐχούσης. Τὴν βυζαντιακὴν ἱστορίαν εἶχον ἀρχίσει ἤδη οἱ ἱστορικοὶ διαφόρως νὰ κρίνωσι καὶ ἐκτιμῶσι, μετὰ τὰς ἐργασίας τοῦ Zinkeisen (1803—1863), Παπαρρηγοπούλου (1815—1891), Hopf (1832—1873), Ellissen (1815—1872) καὶ ἄλλων. Ἓξ ἔτη μετὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν ἐξεδόθη (1897) ἡ δευτέρα ἔκδοσις τῆς «Βυζαντινῆς γραμματολογίας», κατὰ πολὺ ἐπηυξημένη καὶ ὑπὸ εὐρύτερον ὅλως σχέδιον, περιλαμβάνον, ἐν συνεργασίᾳ πρὸς τὸν ἐν Στρασβούργῳ θεολόγον A. Erhard καὶ τὸν ἐν Ἰένῃ ἱστορικὸν Ἑρρ. Gelzer, ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν βυζαντινὸν πολιτισμόν. Τοῦ ἐξαντληθέντος ἤδη βιβλίου τρίτη ἔκδοσις παρασκευάζεται ὑπὸ τοῦ ἐν Μονάχῳ διαδόχου τοῦ Κρουμπάχερ καθηγητοῦ A. Heisenberg. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς «Βυζαντινῆς γραμματολογίας», ἐγκατέλιπεν ὁ Κρουμπάχερ τὴν ἐν τῷ γυμνασίῳ τοῦ Λουδοβίκου διδασκαλίαν, εἰς ὃ ἀπὸ τοῦ 1880 ὡς assistent καὶ ἀπὸ τοῦ 1886 ὡς γυμνασιακὸς διδάσκαλος ἐδίδασκε, διορισθεὶς ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς μέσης καὶ νέας ἑλληνικῆς φιλολογίας. Ἡ δημοσίευσις τῆς δευτέρας ἐκδόσεως τῆς «Βυζαντινῆς γραμματολογίας» (τὴν ὁποίαν, μόλις ἐκδοθεῖσαν, μετέφρασεν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρασλῆ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁ Γεώργιος Σωτηριάδης, εἰς τρεῖς τόμους, ἐν Ἀθήναις 1897—1900), σημειοῦσα μέγαν σταθμὸν ἐν τῇ ἐπιδόσει τῶν μελετῶν τούτων, ἐγένετο ἀφορμὴ ἱδρύσεως τακτικῆς ἕδρας μέσης καὶ νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, εἰς ἥν, ὡς εἰκός, διωρίσθη ὁ Κρουμπάχερ. Τὴν ὀνομασίαν τῆς ἕδρας ἔδωκεν αὐτός, ἐπιζητῶν τὴν σύνδεσιν τῶν δύο ἑλληνικῶν κόσμων, τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ νεωτέρου, πρὸς ἀμοιβαῖον ὄφελός των ἐν τῇ ἐρεύνῃ. Εἶναι ἡ πρώτη τοιαύτη τακτικὴ ἕδρα ἐν γερμανικῷ πανεπιστημίῳ. Τὸ μάθημα διδάσκεται ἤδη, κυρίως ὑπὸ μαθητῶν του, εἰς ἐκτάκτους ἕδρας ἐν Βερολίνῳ καὶ ἐν Λειψίᾳ (Καρ. Δίτριχ), πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἐν Βυρτσβούργῳ, Βιέννῃ, Βουδαπέστῃ, Οὐψάλῃ, Λονδίνῳ, Κανταβριγίᾳ, Λεύδῃ, Βρυξέλλαις, Παρισίοις, Ρώμῃ καὶ ἐν τοῖς βαλκανικοῖς πανεπιστημίοις.

Ἐπιζητῶν ὁ Κρουμπάχερ, μὲ ὄμμα βαθυστόχαστον καὶ προνοητικόν, τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνένωσιν ὅλων τῶν ἐπιστημόνων, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος, πρὸς καλλιέργειαν καὶ στήριξιν τῶν νέων σπουδῶν ἃς ἐνεκαίνισε, ἵδρυσεν ἤδη, ἀπὸ τοῦ 1892, ὑποστηριχθεὶς ὑπὸ τῆς βαυαρικῆς Ἀκαδημίας, τὸ «Βυζαντινὸν περιοδικὸν» (Byzantinische Zeitschrift), εἰς ὃ πάσης ἐθνικότητος λόγιοι ἠδύναντο νὰ δημοσιεύωσι (ἐν γερμανικῇ, λατινικῇ, ἀγγλικῇ, γαλλικῇ, ἰταλικῇ καὶ ἑλληνικῇ γλώσσῃ) τὰ πορίσματα τῶν περὶ τὸν μεσαιωνικὸν καὶ νέον ἑλληνικὸν κόσμον ἐρευνῶν των.

Ἀξιοθαύμαστος ὑπῆρξεν ἡ διοργάνωσις καὶ διαίρεσις τοῦ περιοδικοῦ τούτου, τὸ ὁποῖον ἔγινε πρότυπον εἰς πολλὰ ἄλλα ἔκτοτε παρόμοια περιοδικά ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ἐκδοθέντα. Εἰς τὸ πρῶτον μέρος του δημοσιεύονται αἱ ἐπιστημονικαὶ πραγματεῖαι, εἰς τὸ δεύτερον αἱ ἐκτενεῖς ἐπιστημονικαὶ βιβλιοκρισίαι καὶ εἰς τὸ τρίτον ἡ κριτικὴ βιβλιογραφία (ὑποδιαιρουμένη εἰς πολλὰ τμήματα ἀναλόγως τῆς ὕλης τῶν διατριβῶν), περιέχουσα σύντομον ἀνάλυσιν καὶ κρίσιν τῆς σχετικῆς διατριβῆς. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο διηύθυνε κατ' ἀρχὰς μόνος του, ἀπὸ δὲ τοῦ 1908 προσέλαβε καὶ τὸν μαθητήν του Παῦλον Marc. Τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἔχει σήμερον ὁ διάδοχός του καὶ μαθητής τού ποτε ὑπάρξας Αὔγουστος Heisenberg μετὰ τοῦ Φρ. Dölger. Παντοειδὴς ἱστορικός, γλωσσικός, ἀρχαιολογικὸς καὶ λαογραφικὸς πλοῦτος νέων γνώσεων, σχετιζομένων πρὸς τὸν βυζαντινὸν κλάδον, συνεσωρεύθη ἀμέσως ὡς ἐκ θαύματος καὶ συσσωρεύεται ἔκτοτε εἰς τὴν ἑστίαν ταύτην τῶν βυζαντινολογικῶν μελετῶν. Παρόμοιον περιοδικόν, τὰ «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbucher», ἵδρυσε καὶ ὁ Ν. Βέης τῷ 1920 ἐν Βερολίνῳ, ἅτινα ἀπὸ τοῦ 1926 συνεχίζουν τὴν ἔκδοσίν των ἐν Ἀθήναις («Βυζαντινὰ καὶ νεοελληνικὰ χρονικά»).

Παραλλήλως πρὸς τὸ «Βυζαντινὸν περιοδικὸν» ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Κρουμπάχερ, ὡς συμπλήρωμα αὐτοῦ, τὸ «Byzantinisches Archiv» («Βυζαντινὸν Ἀρχεῖον»), εἰς τὸ ὁποῖον, εἰς ὁλόκληρα τεύχη αὐτοτελῆ, δημοσιεύονται πραγματεῖαι περὶ βυζαντινολογικῶν θεμάτων (μέχρι τοῦδε 8 τεύχη). Προχωρῶν ὁ Κρουμπάχερ εἰς τὴν περαιτέρω ἐκπλήρωσιν τοῦ σχεδίου του, μὲ τὸ ἐξόχως διοργανωτικὸν καὶ πρακτικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον τὸν διέκρινε, συνεπλήρωσε τὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ διδασκαλίαν του διὰ τῆς ἱδρύσεως (1899) μεσαιωνικοῦ καὶ νέου ἑλληνικοῦ φροντιστηρίου (Mittel und Neugriechisches Seminar), εἰς τὸ ὁποῖον δι' ἀμέσου καὶ πρακτικῆς συμμετοχῆς καὶ ἀληθοῦς ἐπιστημονικοῦ προσηλυτισμοῦ τῶν ἐκ πάσης χώρας ἀκροατῶν του, ἐποδηγέτει τοὺς νεαροὺς ἐπιστήμονας εἰς τὰ ἄπειρα προβλήματα τοῦ νέου κλάδου. Τὴν ἵδρυσιν τοῦ φροντιστηρίου, τὴν ὁποίαν ἐπὶ πολὺ ἀπέκρουε τὸ βαυαρικὸν ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας, κατέστησε δυνατὴν κατ' ἀρχὰς μόνον χρηματικὴ βοήθεια τῆς ἐν Τεργέστῃ ἑλληνικῆς κοινότητος (Οἰκονόμειον κληροδότημα), εἶτα δὲ καὶ γενναῖαι συνεισφοραὶ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, τέλος παρέσχε καὶ ἡ βαυαρικὴ κυβέρνησις ἐτήσιον χρηματικὸν ἐπίδομα. Σπουδαῖον ἐφόδιον τοῦ φροντιστηρίου εἶναι ἡ σημερινὴ αὐτοῦ βιβλιοθήκη (εἰς ἣν περιέχεται κληροδοτηθεῖσα καὶ ἡ πλουσία βιβλιοθήκη τοῦ Κρουμπάχερ), ἡ πλουσιωτάτη ἐν Εὐρώπῃ διὰ τὰς μελέτας ταύτας.

Ἡ ἵδρυσις τῆς τακτικῆς ἕδρας καὶ τοῦ φροντιστηρίου ἐπέτρεψε πλέον εἰς τὸν δέκα σχεδὸν μετὰ ταῦτα ἔτη ἐπιζήσαντα Κρουμπάχερ νὰ ἀφιερωθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας, ἀπερίσπαστος ὢν οἰκογενειακῶν φροντίδων. Ἀτυχὴς μόνον ὑπῆρξεν ἡ ἀνάμειξις αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν Ἑλλάδι γλωσσικὸν ζήτημα. Τρέφων ἐν ἑαυτῷ (ὡς ἐν τῷ προλόγῳ τῶν «Δημωδῶν διατριβῶν» του ὁμολογεῖ) ἀγάπην ἐμπαθῆ πρὸς «τὸ συγκεκριμένον, εὐεξέλεγκτον, ζωντανόν, ἀπερίτεχνον, δημῶδες, καθαρῶς ἀνθρώπινον», ἔρρεπε πρὸς τὴν μελέτην τοιούτων θεμάτων ἐν οἷς ταῦτα ὑπῆρχον, εἴτε ἐν τῇ δημώδει λογοτεχνίᾳ, εἴτε ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ποιή-

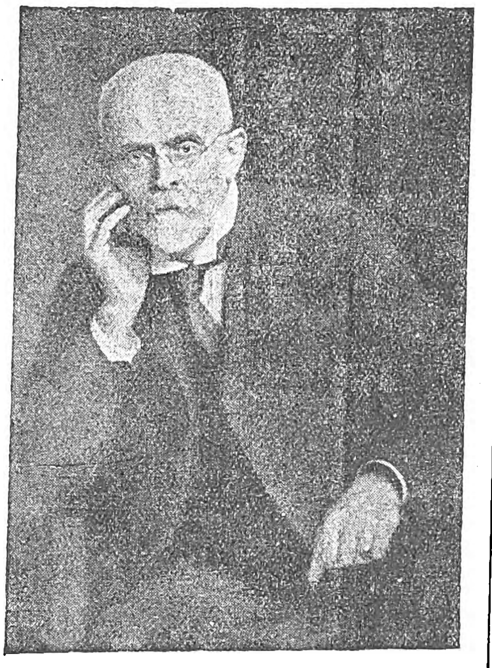

Κάρολος Κρουμπάχερ.

σει (αὐτὸς ὑπῆρξεν εὐσεβὴς καθολικός), εἴτε ἐν τοῖς βίοις τῶν Ἁγίων, παροιμίαις κττ. Ἡ κλίσις αὕτη τοῦ ἐξ ἁπλῶν, ἀλλ' ὑγιῶν χωρικῶν καταγομένου μεγάλου λογίου συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐκφωνήσῃ τῇ 15 Νοεμβρίου 1901 ἐν τῇ βαυαρικῇ Ἀκαδημίᾳ τὸν περίφημον λόγον του: «Τὸ πρόβλημα τῆς γραφομένης νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης» (ἐδημοσιεύθη ἐπηυξημένος εἰς τὰ «Πρακτικὰ τῆς Βαυαρικῆς Ἀκαδημίας» τοῦ 1902, μετεφράσθη δὲ καὶ ἑλληνιστί, ἐν Ἀθήναις 1905), ἐν τῷ ὁποίῳ μετὰ ἀσυνήθους δι' αὐτὸν ῥητορικοῦ πάθους ὑπεστήριξεν ὑπερβολικὰς ἐν πολλοῖς γλωσσικὰς θεωρίας περὶ τῆς γενικῆς ἀξίας τῆς δημοτικῆς ἑλληνικῆς γλώσσης (ἀνυπάρκτου εἰς τοιοῦτον βαθμὸν οἷον ἐφαντάσθη αὐτὴν ὁ Κρουμπάχερ) καὶ περὶ τῆς ἀπαξίας τῆς γραφομένης νέας ἑλληνικῆς, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐθεώρει ἀηδῆ, νεκρὰν καὶ ἐπιβλαβῆ. Αἱ γνῶμαί του αὗται, συμπίπτουσαι ἐν πολλοῖς πρὸς τὰς δοξασίας τοῦ Ἰω. Ψυχάρη, ἐγένοντο μὲν δεκταὶ ὑπὸ τῆς μερίδος τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ Ἑλλήνων δημοτικιστῶν μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐπιδοκιμασιῶν, προεκάλεσαν ὅμως, ἀφ' ἑτέρου, θύελλαν ἀγανακτήσεως εἰς τὴν πλειονότητα τοῦ ἔθνους καὶ δριμείας ἀντεπιθέσεις πολλῶν ἐν Ἑλλάδι λογίων (Α. Σκιᾶ, κτλ.) καὶ δὴ καὶ τοῦ ἐπιφανεστάτου γλωσσολόγου, τοῦ καθηγητοῦ Γεωργίου Χατζιδάκι, ὅστις πλεῖστα τῶν νέων διδαγμάτων ἔσπευσε διεξοδικῶς νὰ ἀναιρέσῃ («Ἀπάντησις εἰς τὰ τοῦ Καρόλου Krumbacher», ἐν Ἀθήναις 1905. «Die Sprachfrage in Griechenland», ἐν Ἀθήναις 1905 καὶ τὸ αὐτὸ γαλλιστὶ «La Question de la langue écrite néo-grecque», ἐν Ἀθήναις 1907).

Εἰς τὰς γνώμας τοῦ Κρουμπάχερ προσῆλθον ἐπίκουροι, ἄνευ ὅμως νέων ἐπιχειρημάτων, ὁ ἄλλοτε ἐν Λειψίᾳ διδάσκαλός του Κάρολος Brugmann, ὁ ἐπιφανὴς γλωσσολόγος, ὁ A. Thumb καὶ ἄλλοι. Πρὸ τῆς συντελουμένης σήμερον πρὸ τῶν ὀμμάτων ἡμῶν ἀμοιβαίας ζωηρᾶς ἐπιδράσεως καὶ (δύναταί τις νὰ εἴπῃ) συγχωνεύσεως τῶν δύο ἰδιωμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, καίπερ εἰσέτι τελικῶς ἄλυτον, εἰσῆλθεν εἰς ἠρεμωτέραν φάσιν καὶ ἡ λύσις αὐτοῦ, ζήτημα χρόνου καὶ δεξιῶν τινων συγγραφέων, χειριστῶν ἀβιάστου καὶ ὁμαλῆς γλώσσης, εἶναι ἤδη προαισθητὴ διὰ τὸ ἀπώτερον μέλλον. Διὰ τὸν Κρουμπάχερ τὸ δυσάρεστον ὑπῆρξεν ὅτι, ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου, εἰς τὸν ὁποῖον μόνον ἐπιστημονικαὶ τοῦ ἀνδρὸς γνῶμαι καὶ πεποιθήσεις ἀτομικαὶ ἐξεφράζοντο, ἐξετέθη εἰς συκοφαντικὰς ἐπιθέσεις ἐκ μέρους ὑπερθέρμων τινῶν Ἑλλήνων λογίων, δευτερευούσης εὐτυχῶς σημασίας (ἰδὲ τὴν ἀπάντησίν του «Zur Abwehr» ἐν «Βυζαντινῷ Περιοδικῷ» 17 (1908) 678 ἑξ.). Τὴν ἵδρυσιν τῆς «Association internationale des Académies» ἐχαιρέτησεν εὐφροσύνως, ἀποβλέπων εἰς εὐρεῖαν συνεργασίαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῶν λογίων ὅλων τῶν ἐθνῶν, γλωσσομαθέστατος δὲ ὢν (ἐγνώριζε τὴν ἑλληνικήν, γαλλικήν, ἀγγλικήν, ἰταλικὴν καὶ ῥωσικήν), καὶ δεξιὸς περὶ τοὺς τρόπους, παρηκολούθει, συχνότατα ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Βαυαρικῆς Ἀκαδημίας, τὰς ἐργασίας ταύτης καὶ κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὴν ἔγκρισιν αὐτῆς (παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ Th. Mommsen) καὶ νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν αἰγίδα της τὸ σχεδιασθὲν καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου καὶ τῆς Βιέννης ἀνατεθὲν Corpus τῶν μεσαιωνικῶν καὶ νεωτέρων ἑλληνικῶν ἐγγράφων, τοῦ ὁποίου δυστυχῶς ἔκτοτε ἓν καὶ μόνον τεῦχος ἐξεδόθη.

Ἡ περὶ τὰ τεχνικὰ ζητήματα, τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν φιλολογίαν, δεξιότης καὶ ἀκρίβειά του, ἰδίᾳ δὲ ἡ λεπτομερὴς ἐξέτασις τῶν χειρογράφων, σχετιζομένη ἀμέσως πρὸς τὴν ὀρθὴν ἀνάγνωσιν τῶν κειμένων, ὁμολογεῖται μεγάλη, καταφαίνεται δὲ καὶ ἐξ ἰδίας περὶ τούτου γραφείσης πρακτικῆς ἐργασίας «Ἡ φωτογραφία ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν» (1906), εἰς ἣν ἐξετάζεται λεπτομερῶς τὸ ζήτημα τῆς ὀρθῆς φωτογραφήσεως χειρογράφων, ἐγγράφων, παλιμψήστων κττ.

Σπουδαία καὶ συντετελεσμένη σχεδὸν (πλὴν τῶν περὶ τῆς μετρικῆς κεφαλαίων) ἐργασίας του εἶναι ἡ περὶ Ρωμανοῦ τοῦ Μελῳδοῦ, τὴν ὁποίαν ἔχει πρὸς ἔκδοσιν εἰς χεῖράς του ὁ νῦν ἐν Καινιξβέργῃ καθηγητὴς καὶ μαθητής του Παῦλος Μάας.

Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν εἶχε προξενήσει εἰς αὐτὸν ἡ ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τῇ ὑποδείξει τοῦ Γ. Χατζιδάκι σχεδιασθεῖσα ἔκδοσις τοῦ «Θησαυροῦ τῆς ὅλης ἑλληνικῆς γλώσσης» (ἐξ οὗ σχεδίου ἀπέρρευσε τὸ νῦν ἐκδιδόμενον λεξικὸν τῆς νεωτέρας δημώδους ἑλληνικῆς γλώσσης), ἐδημοσίευσε δὲ ἐκτενῶς τὰς περὶ τούτου γνώμας του εἰς δύο ἄρθρα ἐν τῇ «Internat. Wochenschrift für Wissenschaft Kunst κτλ.» (1908, 51 ἢ 1909, 22).

Ἐκ τῶν βυζαντινῶν του σπουδῶν ὁρμώμενος, ἦλθε καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐπιδράσεως, τὴν ὁποίαν ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς ἐπὶ τὸν σλαυϊκὸν κόσμον ἔσχε, διεῖδε δὲ ὅτι ὁ τελευταῖος οὗτος μόνον διὰ τῆς διαποτίσεως αὐτοῦ ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ προήχθη εἰς εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. Ὥρμησε τότε, τεσσαρακοντούτης ἤδη ὤν, εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ῥωσικῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν καὶ ἐξέμαθε καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ ἐπὶ ἓξ ἔτη ἐδίδαξε, προλειάνας τὴν ὁδὸν τῆς ἱδρύσεως τῆς ἕδρας τῆς σλαβιστικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ.

Χάριν εὐρυτέρας διαδόσεως τῶν προβλημάτων, μεθόδων καὶ ἀποτελεσμάτων τοῦ νέου κλάδου, τὸν ὁποῖον ἐπιστημονικῶς ἐθεμελίωσε, ἐξέδωκε (1909) «Δημώδεις πραγματείας» του (Populäre Aufsätze), τὰς ὁποίας ἀφιεροῖ εἰς τοὺς Ἕλληνας φίλους τῆς νεότητός του, προαισθανόμενος δὲ τὸ τέλος του (ἐγνώριζεν ὅτι ἠσθένει σοβαρῶς ἐκ διαβήτου) ἐκθέτει αὐτοβιογραφικῶς ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ βιβλίου τὰ τοῦ βίου καὶ τῶν σπουδῶν του. Τὸ βιβλίον περιέχει ποικίλας ἐνδιαφερούσας πραγματείας, γλωσσικάς, γραμματολογικάς, ἱστορικὰς κτλ.

Ἰδίας προσοχῆς ἀξία εἶναι ἡ ἐν τῷ ἔργῳ «Kultur der Gegenwart (ἔκδ. Hinneberg A, 7), σύντομος ἀλλὰ περιεκτικὴ ἔκθεσίς του «Περὶ τῆς ἑλληνικῆς γραμματολογίας τοῦ μέσου αἰῶνος».

Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἄλλων διατριβῶν του ἄξιαι ἐξάρσεως εἶναι αἱ ἑξῆς, ἔχουσαι τοῦτο τὸ χαρακτηριστικόν, ὅτι ἐν αὐταῖς σκορπίζει κανόνας καὶ ὁδηγίας πρὸς ἔκδοσιν Βυζαντινῶν συγγραφέων, τῶν ὁποίων ἡ ἔκδοσις διαφέρει κατὰ πολὺ τῆς ἐκδόσεως ἀρχαίων κλασσικῶν συγγραφέων: «Μεσαιωνικαὶ ἑλληνικαὶ παροιμίαι» (1893), «Μιχαὴλ Γλυκᾶς» (1895), «Κασσία» (1897), «Μελέται περὶ τὸν Ρωμανόν» (1898), «Διασκευαὶ παρὰ τῷ Ρωμανῷ» (1899). «Ἡ ἐν Μόσχᾳ συλλογὴ μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν παροιμιῶν» (1900), «Ἡ ἀκροστιχὶς ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐκκλησιαστικῇ ποιήσει» (1904), «Δημώδης ἑλληνικὸς καθρέπτης γυναικῶν» (1905) κτλ.

Λεξικογραφικὰς ἐργασίας ἐδημοσίευσε περὶ τῆς λέξεως *Ziffer* (Chiffre) *τζίφρα* (ἐκ τοῦ «ψηφοφορία») (1892), βάλλω μετάνοιαν («Βυζ. περιοδ.» 1899) καὶ *κτήτωρ* («Ἰνδογ. Ἔρευναι» τόμ. 25), ἡ ὁποία ὑπῆρξε καὶ ἡ τελευταία ἐργασία του.

Ὁ Κρουμπάχερ ὑπῆρξε μέλος καὶ πολλῶν ἄλλων Ἀκαδημιῶν, ἐν αἷς τῶν Παρισίων, Βιέννης, Λονδίνου, Πετρουπόλεως κτλ.

Συνοπτικῶς δύναταί τις νὰ εἴπῃ περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὅτι ὑπῆρξεν ὁ ἐπιστημονικὸς θεμελιωτὴς τοῦ βυζαντινοῦ κλάδου τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἱκανὸς εἰς τὸ νὰ δίδῃ νύξεις εἰς νέας ἐπιστημονικὰς ἐργασίας καὶ νὰ διοργανώνῃ αὐτὰς θεωρητικῶς, ἐπιστημονικῶς καὶ τεχνικῶς. Κατεῖχεν ἐπίσης ἄριστα τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἀπὸ τῶν ἑλληνιστικῶν κυρίως χρόνων μέχρι τῆς σήμερον, εἶχε δὲ τὸ χάρισμα ζωηρᾶς καὶ περιτέχνου συγ-

Digitized by Google

γραφικῆς παραστάσεως, συνδυαζομένης πρὸς ἰσχυρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ παρὸν καὶ ζωντανόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Λεπτομερὴς κατάλογος τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τοῦ Κρουμπάχερ ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ «Βυζαντινῷ Περιοδικῷ» (τόμ. 19 (1910), σελ. 700 - 708). Νεκρολογίαι περὶ αὐτοῦ ἐκτενεῖς ἐδημοσιεύθησαν περὶ τὰς τεσσαράκοντα εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰ γλώσσας. Κατάλογον αὐτῶν βλέπε ἐν «Βυζ. Περιοδικῷ» (τόμ. 19 1910) σελ. 204 ἑξ. 581 ἑξ. καὶ τόμ. 20 (1911) σελ. 298 · αἱ 560). Ἑλληνιστὶ πλὴν ἄλλων ἐδημοσίευσεν ἐκτενῆ νεκρολογίαν ὁ *Ἀδ. Ἀδαμαντίου* ἐν «Λαογραφίᾳ» Α΄ (1909) σελ. 707 - 722) καὶ ὁ *Θεμ. Βολίδης*, ἐν «Παναθηναίοις», (1909, 160 ἑξ.). ὁ *Σπ. Λάμπρος*, ἐν «Νέῳ Ἑλληνομν.» (6 (1909) 350), *Κ. Παλαμᾶς*, «Νουμᾶ» (Ἀεκ. 1909) κτλ. Ἐκ τῶν γερμανικῶν νεκρολογιῶν ἀναφέρω *Joh. Aufhauser* ἐν «Mitteil. des Sem. für Or. Spr.» (τόμ. 13 (1900), 146 ἑξ.), *Karl Dieterich*, ἐν «Neue Jahrbücher für das Klass. Altertum» (τόμ. 25 (1910) 279—295), *Alb. Thumb*, «Indog. Forsch., Anzeiger» (27 (1910) σελ. 48--53), *E. Kuhn - P. Marc* ἐν «Πρακτικοῖς τῆς Βαυαρ. Ἀκαδημ.» (1910, 18—95 κτλ.). Πρὸ παντὸς πρβλ. *Aug. Heisenberg*, Karl Krumbacher ἐν «Allgäuer Geschichtsfreund» Nr 24 τῆς νέας σειρᾶς (1925).
ΙΩ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

Κρούμπχολτς (Krumpholz), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Διάσημος Τσέχος δεξιοτέχνης τῆς ἅρπας καὶ συνθέτης γεννηθεὶς περὶ τὸ 1745. Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις, ἐγκατασταθεὶς δὲ ἐν Βιέννῃ, διετέλεσε μεταξὺ 1773—1776 μέλος τῆς ὀρχήστρας τοῦ πρίγκιπος Ἐστερχάζυ, ἣν διηύθυνεν ὁ Χάϋδν, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐδιδάχθη ὁ Κρούμπχολτς τὰ στοιχεῖα τῆς συνθέσεως. Αἱ συναυλίαι αἱ δοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ δεξιοτέχνου τούτου ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἀφῆκαν ἐποχήν. Τῷ 1790 ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῆς συζύγου του, ἀξιολόγου ἁρπιστρίας, ηὐτοκτόνησεν. Ὁ Κρούμπχολτς ἔγραψε κυρίως ἔργα δι' ἅρπαν (6 κοντσέρτα, 52 σονάτας, παραλλαγὰς κλπ.)· ἐπίσης συμφωνίας διὰ 2 βιολία, πλαγίαυλον, 2 κέρατα καὶ βιολοντσέλλον, κουαρτέττα κ. λ. Τῇ προτροπῇ του ὁ Νάντερμαν κατεσκεύασεν ἅρπας μετὰ ποδοπλήκτρων καὶ αὐτὸς ὁ Ἐρὰρ παρ' αὐτοῦ παρεκινήθη εἰς τὴν κατασκευὴν ἅρπας μετὰ διπλῆς κινήσεως. Γ. Σ.

κρουνεῖον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Εἶδος δοχείου παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν. Πιθανῶς ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς ἄντλησιν ὑγρῶν ἐκ μεγαλυτέρων δοχείων καὶ διοχέτευσιν αὐτῶν εἰς μικρότερα. —Π.

κρουνηδόν· ἐπίρρ. δίκην κρουνοῦ, ὅπως ὁ κρουνός: «τὸ αἷμα ἔρρεε κρουνηδόν», «ἔβρεχε κρουνηδὸν» ραγδαίως.

κρουνιὰ (ἡ)· βρύση, κεφαλάρι, μάννα τοῦ νεροῦ.

κρουνίζω· ἐκβάλλω, ἐκτινάσσω ὕδωρ ὡς κρουνός.

Κρουνοὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς κάτω Μυσίας ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου, μεταξὺ Βιζῶνος καὶ Ὀδησσοῦ (*Πτολεμ.* Γ, ι, 8. *Στράβ.* Ζ, 319) γνωστὴ κατόπιν ὡς *Διονυσόπολις*. Εἶναι ὁ σύγχρονος ὅρμος καταφυγῆς *Μπαλτζὶκ* (πλάτ. 43° 23′ Β, μῆκ 28°11′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2230: Bosporus to cape Kaliakra) ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Καβάρνας. Σ. Ε. Λ.

— **Κρουνοὶ** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Πηγὴ ἐν Ἀρκαδίᾳ, ἐπικοινωνοῦσα δι' ἰδίας ὁδοῦ μετὰ τῆς πόλεως Τρικόλωνοι. Τοποθετεῖται κατὰ τὸ σημερινὸν ὄρος Ρήνισσα, ἐπί τινος κορυφῆς αὐτοῦ εἰς ὕψος 1546 μ. —2) Τοποθεσία ἐν Ἤλιδι μετὰ ὁμωνύμου πηγῆς, γνωστὴ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὁμήρου (Ὀδυσ. σ. 295). Ἔκειτο μεταξὺ Ἐπιταλίου καὶ Σαμικοῦ, παρὰ τὸ σημερινὸν ἕλος τῆς Ἀγουλινίτσας. Ἐξ αὐτῆς ἐπήγαζεν ὁ ποταμὸς *Χαλκίς*. —3) Ἀκρωτήριον τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἐπὶ τῶν ΒΑ. ἀκτῶν αὐτοῦ, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ὀρετῶν ἢ Τορετῶν, οὐ μακρὰν τῆς πόλεως Ἱερόν. Π. Ν. Π.

— **Κρουνοὶ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 789. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ρισοβον*. Χ. Δ.

κρουνὸς (ὁ)· πηγὴ πολλοῦ ὕδατος· || μεταφ. «κρουνὸς αἵματος, —δακρύων» πρὸς δήλωσιν ροῆς ἀφθόνου αἵματος, — δακρύων· || ὁ εἰς πηγὴν τοποθετούμενος σωλὴν ἢ αὐλός, ἵνα τὸ ὕδωρ ρέῃ ἀθρόως· || καθόλου, οἱοσδήποτε αὐλός, διὰ τοῦ ὁποίου ἀντλεῖται ὑγρόν τι: «κρουνὸς δεξαμενῆς, — οἰνοφόρου βυτίου, — ἀποθήκης ἐλαίου κττ.», «κρουνὸς μετάλλινος, — ξύλινος».

— **κρουνοὶ *κατακλύσεως*** *[Ναυτ.]*· βλ. λ. *κατακλύσεως* κρουνοί.

— **κρουνὸς *ἀσφαλιστικός***. Κρουνὸς ἐπιτρέπων καὶ ρυθμίζων τὴν ἔξοδον σώματός τινος ὑγροῦ ἢ ἀερίου ἐκ τοῦ περιέχοντος αὐτὸ χώρου, ὅταν εἴτε ἡ ποσότης εἴτε ἡ πίεσις τοῦ ἀερίου ἢ τοῦ ὑγροῦ, ἐντὸς αὐτοῦ, ὑπερβῇ ὡρισμένα ὅρια, ἅτινα παριστῶσι τὰς μεγίστας τιμάς, διὰ τὰς ὁποίας τὸ σύνολον θεωρεῖται ὡς λειτουργοῦν ἐν ἀσφαλείᾳ. Εἰδικώτερον χρησιμοποιοῦνται τοιοῦτοι κρουνοὶ εἰς τοὺς *ἀτμολέβητας* (βλ. λ.). Γ. Θ. Κ.

Κρούντενερ (Krüdener), ***Βαρβάρα-Ἰουλιάνα βαρωνὶς*** —. Διάσημος ὀπαδὸς τοῦ μυστηκισμοῦ (1766 — 1824), θυγάτηρ τοῦ πλουσιωτάτου βαρώνου Βίτεγγωφ καὶ ἔγγονὴ τοῦ διασήμου Ρώσου στρατάρχου Μύνιχ. Ἐν νεαρωτάτῃ ἡλικίᾳ μετέβη εἰς Παρισίους μετὰ τῶν γονέων της, τῶν ὁποίων ἡ οἰκία ἐγένετο κέντρον τῶν εὐφυεστέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς. Πάντες ἐθαύμαζον τὴν νεάνιδα διὰ τὸ ὑπέροχον κάλλος, τὴν χάριν καὶ τὸ πνεῦμά της. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐξεδήλου ροπὴν πρὸς τὰς ὀνειροπολήσεις καὶ κατελαμβάνετο ὑπὸ μελαγχολίας. Εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν ἐνυμφεύθη τὸν βαρῶνον Κρούντενερ, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν εἰς Κοπανάγην καὶ εἶτα εἰς Βενετίαν, ὅπου διετέλει οὗτος πρέσβυς τῆς Ρωσίας. Παρασυρομένη ὑπὸ τοῦ ρωμαντικοῦ χαρακτῆρός της καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι ἦτο κατὰ πολὺ μικροτέρα τοῦ συζύγου της, διέρρηξε τοὺς μετ' αὐτοῦ δεσμοὺς καὶ μετά τινα χρόνον ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις, ὅπου συνεδέθη μὲ τὸν διάσημον ἀοιδὸν Γκαρά, τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἐρωμένη. Ἐδημοσίευσε τὸ μυθιστόρημα «Βαλερία», εἰς τὸ ὁποῖον ἀφηγεῖται τὴν ἰδίαν της αἰσθηματικὴν ζωήν, ἀμέσως δὲ κατέλαβε διακεκριμένην θέσιν ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ. Τῷ 1806, διατρίβουσα ἐν Βερολίνῳ, ἐγένετο στενὴ φίλη τῆς βασιλίσσης τῆς Πρωσσίας Λουΐζης, ἐκεῖ δὲ ὅλως ἀποτόμως μετεβλήθη καὶ ὁ χαρακτὴρ καὶ αἱ ἕξεις της. Ἀφωσιώθη εἰς τὸν μυστικισμόν, κηρύττουσα ὅτι ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅπως ἑρμηνεύσῃ τὸ εὐαγγέλιον εἰς τὸν κόσμον, ἔλεγε δέ, ὅτι εὑρίσκετο εἰς διαρκῆ ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου. Ἐπιστρέψασα εἰς Παρισίους τῷ 1814 μετέβαλε τὸν οἶκόν της εἰς θρησκευτικὸν κέντρον, ἔνθα ἐσύχναζον οἱ διασημότεροι ἄνδρες τῆς διεθνοῦς κοινωνίας, τότε δὲ περιέγραψεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Le Camp de Vertus», τὴν μεγάλην στρατιωτικὴν ἑορτήν, τὴν δοθεῖσαν εἰς τὸ πεδίον τοῦ Σαλὸν ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Τῷ 1815 ἤσκει μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Α΄, εἰς ὃν ἐπροφήτευσε τὴν ἐπάνοδο τοῦ Ναπολέοντος ἐξ Ἔλβας καὶ τὴν μέλλουσαν μάχην τοῦ Βατερλώ.

Ἐνέπνευσεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν ἰδέαν τῆς ἱερᾶς συμμαχίας, ἐλπίζουσα ὅτι θὰ τύχῃ οὕτω πλειοτέρων ἀγαθῶν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἤρξατο δ' ἀμέσως κηρύττουσα τὴν προσεχῆ ἔλευσιν εἰς τὸν κόσμον τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπως ἀποκαταστήσῃ τὴν παραφθαρεῖσαν θρησκείαν του. Εἰς ὅσας πόλεις μετέβη, ἡ διδασκαλία της προεκάλεσε διατάραξιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ τοιαύτην ἀποσύνθεσιν εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον, ὥστε ἐξεδιώχθη πανταχόθεν καὶ κατέστη ὕποπτος εἰς τὰς διαφόρους ἀστυνομίας. Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Αὐστρία ἀπηγόρευσαν τὴν διαμονήν της εἰς τὰς χώρας των. τῷ δὲ 1818 ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις τὴν ἀπέστειλεν ὑπὸ συνοδείαν εἰς τὰ ρωσικὰ σύνορα. Δὲν τῆς ἐπετράπη ὅμως νὰ παραμείνῃ εἰς Μόσχαν καὶ Πετρούπολιν, διὸ ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ εἰς Ρίγαν, ὅπου μετὰ θερμοτέρου ζήλου ἀφωσιώθη εἰς τὸ ἔργον της. Κατόπιν ὅμως ἔλαβεν ἄδειαν νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν πρὸς συνάντησιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Α΄, ὅστις προσέκειτο εἰς τὰ θρησκευτικορωμαντικὰ αὐτῆς δόγματα. Ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ἔβλεπε πολλάκις τῆς ἑβδομάδος, ἀλλὰ φοβούμενος μήπως εὑρεθῇ ἀντιμέτωπος τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου, ἀπηγόρευσεν εἰς αὐτὴν τὴν δημοσίαν διδασκαλίαν. Ὅτε, τῷ 1821, ἐκηρύχθη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις, ἡ Κρούντενερ ἐπέκρινε τὴν πολιτικὴν τοῦ τσάρου καὶ ἐζήτει ὅπως ἡ ἱερὰ συμμαχία ἐπεμβῇ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων, ἐθεώρει δὲ οὐχὶ μόνον πολιτικὸν σφάλμα τὴν πολιτικὴν ἣν ἐτήρει ὁ τσάρος ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ πλήρη ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῶν παραδόσεων τῆς Ρωσίας ἔναντι τῶν ὑποδούλων χριστιανικῶν λαῶν. Τὰ κηρύγματα ταῦτα ἐπήνεγκον ρῆξιν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ὑποπτεύοντος ὅτι ἡ Κρούντενερ δὲν ἦτο ἀμέτοχος τῆς κινήσεως τῶν ἐν Ρωσίᾳ μυστικῶν ἑταιρειῶν. Διαταχθεῖσα ν' ἀπέλθῃ τῆς Πετρουπόλεως μετέβη εἰς Ρίγαν, ὁπόθεν ἐξετοπίσθη καὶ τῷ 1824 ἀπεστάλη εἰς Κριμαίαν μετὰ τῆς θυγατρός της. Ἐκεῖ ἐπεχείρησε τὴν σύστασιν ἀποικίας, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε *Νέαν Σιών*. Ἀφεθεῖσα ἐλευθέρα εἰς τὸ ἔργον της προσήλκυσε πολλοὺς Τατάρους εἰς τὰ δόγματά της. Ἀπεστρέφετο τὴν πολιτικήν, ἀνεμείχθη δὲ εἰς αὐτήν, μόνον ὅπως ἐνισχύσῃ τὸν ἱερὸν τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνα. Θ. Β.

Κρόϋντον (Croydon) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας, ἀπέχουσα 18 χλμ. ΝΑ. τοῦ Λονδίνου, οὕτινος οὐσιαστικῶς ἀποτελεῖ προάστειον. Κάτ. 169.551. Ἔχει πλεῖστα ἀρχαῖα κτήρια ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς νορμανδικῆς κατακτήσεως, σπουδαίας ἀγορὰς σίτου καὶ κτηνῶν, ἐργοστάσια κατασκευῆς ὡρολογίων καὶ ἄλλων μηχανημάτων, κυρίως ὅμως ἀποτελεῖ διαμονητήριον τῶν κατοίκων τοῦ Λονδίνου. Ἔχει μεγάλα καὶ τέλεια ἀεροδρόμια καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἐπίσημον τέρμα τῶν ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης ἀεροπορικῶν γραμμῶν. Δ. Σ. Δ.

Κροὺξ (Crookes), ***Γουλιέλμος***· βλ. λ. *Κροὺκς* Γουλιέλμος.

κρουομανία (ἡ) (crouomanie) *[Ψυχοπαθ.]*. Οὕτω καθορίζεται ψυχικὴ παρόρμησις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔκφυλά τινα ἄτομα ὠθοῦνται εἰς τὸ νὰ τύπτωσι (κρούωσι) τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, εἴτε διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν, εἴτε δι' ἀντικειμένων οἱωνδήποτε, εἴτε καὶ ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ δωματίου αὐτῶν. Μ. Ν. Κ.

Κροὺπ (Crupp). Ὄνομα γερμανικοῦ μεταλλοβιομηχανικοῦ οἴκου, θριαμβεύσαντος διεθνῶς διὰ τὴν μεταλλουργίαν αὐτοῦ καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὰ ἰδίας συνθέσεως καὶ κατασκευῆς πυροβόλα παντὸς διαμετρήματος καὶ τύπου. Ἱδρυτὴς ὑπῆρξεν ὁ *Φρειδερῖκος Κρούπ*, γεννηθεὶς ἐν Essen τῷ 1787. Ἐργασθεὶς εἰς τὴν ἐκεῖ ὑπάρχουσαν μικρὰν βιομηχανίαν κατασκευῆς ὅπλων καὶ μηχανῶν, κατέγινεν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν χαλυβουργίαν, προτιθέμενος νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰς ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ ὑπαρχούσας πρώτας ὕλας (σιδηροῦχα μεταλλεύματα καὶ γαιάνθρακας). Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ 1812, δι' ἰδίου μεταλλουργείου, ἐπεδόθη εἰς τὴν κατασκευὴν χυτοχάλυβος κατὰ τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν χρήσει τότε μέθοδον, κατὰ δὲ τὸ 1816 ἵδρυσεν εἰς αὐτὸ τὸ κέντρον τῶν σημερινῶν ἐργοστασίων δυτικῶς τοῦ Ἔσσεν μικρὸν χυτήριον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξῆλθον χάλυβες ἀρκούντως ζητηθέντες δι' ὡρισμένας κατασκευάς. Ἐν τούτοις δὲν ηὐδοκίμησε. κατὰ δὲ τὸν θάνατόν του (1826) δυσκόλως ἐχρησιμοποίει 5—6 ἐργάτας καὶ ἦτο σχεδὸν κατεστραμμένος. Θανόντος τοῦ Φρειδερίκου Κροὺπ ἡ διεύθυνσις περιῆλθεν εἰς τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱὸν *Ἀλφρέδον*, γεννηθέντα τῷ 1812, ὅστις ἐβοηθεῖτο καὶ παρὰ τοῦ νεωτέρου του ἀδελφοῦ *Ἕρμανν*. Τὰς λόγῳ ἐλλείψεως κεφαλαίων καὶ πρώτων ὑλῶν δυσχερείας ἡ νέα διεύθυνσις ἀντιμετώπισε μετὰ σώφρονος προσπαθείας, ἐξ ἧς αἱ ἐργασίαι προήγοντο βαθμηδὸν καὶ τὸ ἐργοστάσιον ἐβελτιοῦτο τεχνικῶς καὶ ἐμπορικῶς, ἀπασχολῆσαν κατὰ τὸ 1845 περὶ τοὺς 122 ἐργάτας. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1848 ὁ Ἕρμανν, ἀπελθὼν εἰς Οὑγγαρίαν, ἵδρυσεν ἐν Losonez ἐργοστάσιον νικελίου, καὶ οὕτω ἡ διεύθυνσις ἀπέμεινεν ἀποκλειστικῶς εἰς χεῖρας τοῦ Ἀλφρέδου Κρούπ. Ἐντὸς τῆς περιόδου ταύτης τῶν μεγάλων προσπαθειῶν, καθ' ἣν τὴν κυρίαν ἀσχολίαν τοῦ ἐργοστασίου ἀπετέλει ἡ κατασκευὴ ἀτμομηχανῶν, ἐπεδόθη τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1836 καὶ εἰς πολεμικὴν βιομηχανίαν, κατασκευάσαν πρῶτον κάννας φορητῶν ὅπλων. Τῷ 1840 παρουσίασεν εἰς τὸ πρωσσικὸν κράτος τὸ πρῶτον ἐμπροσθογεμὲς ἐκ χυτοχάλυβος πυροβόλον, τῷ δὲ 1847 τὰ πρῶτα ὀπισθογεμῆ πυροβόλα.

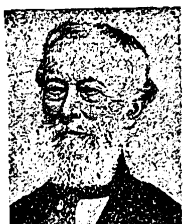

Ἀλφρέδος Κρούπ.

Κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης νέαν περίοδον ἁλματώδους ἀναπτύξεως, ὁ οἶκος Κροὺπ ἐπεδόθη μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας εἰς τὴν κατασκευὴν σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ (σιδηροτροχιῶν, ἀξόνων, τροχῶν) θαυμαστῆς ἀντοχῆς. Κατὰ τὸ 1865 ἐπρομήθευσε μόνον εἰς τοὺς Ἄγγλους καὶ τοὺς Ἀμερικανοὺς 11.396 τροχοὺς ἀτμομηχανῶν καὶ 564 ἀγκωνωτοὺς ἄξονας ἐκ χυτοχάλυβος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν ἀνῆλθεν εἰς 8 000 καὶ παρῆγεν ἔκτοτε ἐτησίως περὶ τὰ 30 000.000 χιλιόγραμμα κατειργασμένου χάλυβος, ἀξίας 35 000 000 χρυσῶν φράγκων περίπου. Οἱ χάλυβες Κροὺπ ἐτύγχανον εὐρείας ἐφαρμογῆς καὶ εἰς τὰ μεγάλα ἀτμόπλοια, διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁποίων ἀπῃτοῦντο χαλυβικὰ τμήματα εἰς διαστάσεις ὁλονὲν αὐξανομένας. Κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ 1851 ἐν Λονδίνῳ παρουσίασεν ὁ οἶκος Κροὺπ χαλυβικὸν σῶμα βάρους 2 000 χιλιογράμμων, τὸ μεγαλύτερον δηλαδὴ τῶν μέχρι τότε ἐπιτευχθέντων. Κατὰ τὰς ἑπομένας ἐκθέσεις, εἰς Μόναχον (1854), Παρισίους (1855 καὶ 1867), Λονδῖνον (1862), παρουσίασε σώματα ἐκ χυτοχάλυβος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον βαρύτερα. Ἡ τοιαύτη ἀνάπτυξις τῆς χαλυβουργίας παρέσχε τὸ μέσον τῆς ταχείας ἀναπτύξεως καὶ τοῦ κλάδου τῆς πυροβολουργίας. Ἀπὸ τῆς ἐκθέσεως τοῦ 1851 ἐν Λονδίνῳ, καθ' ἣν παρουσίασε πυροβόλον τῶν 6 ἐκ χυτοχάλυβος, ἐπηκολούθησεν ἡ κατασκευὴ πυροβόλων ἔτι μακροτέρων. Ἡ ὡς πρὸς τὴν βολὴν τελειοποίησις τῶν ὀπισθογεμῶν πυροβόλων διὰ τῆς ἐσωτερικῆς αὐλακίσεως, ἡ ἐνίσχυσις τῶν σωλήνων δι' ἐπιστέψεως, ἡ κατασκευὴ κλείστρων σφηνωτῶν, πρισματικῶν, κυλινδροπρισματικῶν, ἀρτίας λειτουργίας, τὸ δυνατὸν τῆς κατασκευῆς πυροβόλων ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἰσχυροτέρων, ἐγέννησε τὴν ἀνάγκην εἰς τὰ διάφορα κράτη, μὲ τὴν Γερμανίαν καὶ Ρωσίαν ἐπὶ κεφαλῆς, νὰ μεταποιήσωσι τὸ πυροβολικὸν αὐτῶν, γεγονὸς ὅπερ κατέστησε τὸ ὄνομα Κροὺπ παγκοσμίου φήμης. Οἱ Γάλλοι ἀπέδιδον τὴν νίκην τῶν Γερμανῶν κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 εἰς τὸ ἄριστον ὑλικὸν τοῦ γερμανικοῦ πυροβολικοῦ. Τὰ οὕτω ἐκ

Φρειδερῖκος Ἀλφόνδος Κρούπ.

Digitized by Google

τῶν διαφόρων βιομηχανικῶν κλάδων ἀθροιζόμενα κέρδη ὑπῆρξαν σημαντικώτατα, ἐφ' ᾧ καὶ ἐπηκολούθουν νέαι ἐπεκτάσεις, ἐξαγοραὶ ἀνθρακωρυχείων, μεταλλείων, μεταφορικῶν ἀτμοπλοίων, ἵδρυσις ὑψικαμίνων καὶ ἐν γένει παντὸς εἴδους τελειοποιήσεις καὶ ἐνισχύσεις.

Κατὰ τὸ ἔτος 1881 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργατῶν ἀνήρχετο εἰς 11.200 (19.600, συμπεριλαμβανομένων τῶν ὀρυχείων καὶ ὑψικαμίνων) καὶ ἡ ἐτησία παραγωγὴ εἰς 260.000 τόννους, ἐξ ὧν 70.000 χάλυψ χοανῶν. Ἔκτοτε ἡ πρόοδος ὑπῆρξε συνεχής. Ὁ Ἀλφρέδος Κροὺπ μέχρις ἡλικίας 70 ἐτῶν δὲν εἶχε παύσει νὰ ἐπιβλέπῃ ὁ ἴδιος καὶ ἐν ταῖς μικροτέραις λεπτομερείαις τὴν ἐν τοῖς ἐργοστασίοις ἐργασίαν. Ἀλλὰ καὶ κατόπιν, ἀπὸ τοῦ 1872, ὅτε ὁριστικῶς ἔμεινεν εἰς τὴν ἔπαυλιν αὐτοῦ Hügel, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ruhr, παρέμεινεν ὁ πραγματικὸς διευθυντὴς καὶ ἡμέρας τινὰς πρὸ τοῦ θανάτου του ὑπηγόρευε διαταγὰς καὶ ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς ἐργάτας αὐτοῦ ἐκλογικὰς προκηρύξεις ἀντισοσιαλιστικάς. Ὁ μοναδικὸς αὐτοῦ υἱὸς *Φρειδερῖκος-Ἀλφρέδος Κρούπ*, γεννηθεὶς τῷ 1854, διεδέχθη τοῦτον τῷ 1887. Καὶ ὑπὸ τὴν νέαν ταύτην διεύθυνσιν ὁ οἶκος Κροὺπ ἐξηκολούθησε προάγων τὴν βιομηχανίαν τοῦ χάλυβος καὶ τελειοποιῶν διὰ νέων διατάξεων τὰ συστήματα τῶν πυροβόλων, δι' αὐξήσεως τῆς ἀκριβείας καὶ τῆς ταχύτητος τῆς βολῆς καὶ δι' ἐνισχύσεως τοῦ διαμετρήματος αὐτῶν καὶ τῆς δραστικότητος τῶν ἀντιστοίχων βλημάτων. Τὸν Φρειδερῖκον-Ἀλφρέδον Κροὺπ θανόντα κατὰ τὸ 1902 ἐκληρονόμησεν ἡ κόρη αὐτοῦ *Βέρθα*, ἥτις μετὰ τοῦ συζύγου της ἀσκεῖ ἔκτοτε τὴν διεύθυνσιν. Κατὰ τὸ 1907, ὅτε ἐγένοντο ἐν Ἑλλάδι δοκιμαὶ πρὸς ἐκλογὴν πεδινοῦ ταχυβόλου πυροβόλου διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατόν, ὁ οἶκος Κροὺπ παρουσίασε τοιοῦτον καὶ ἡ ἐκλογὴ συνεζητήθη μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ παρὰ τοῦ οἴκου Schneider, ἐπικρατήσαντος τοῦ τελευταίου κατὰ πλειοψηφίαν τῆς ἐννεαμελοῦς κριτικῆς ἐπιτροπῆς. Ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ὀπισθογεμῶν πυροβόλων καὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπρομηθεύετο τὸ ὑλικὸν πυροβολικοῦ αὐτοῦ παρὰ τοῦ οἴκου Κροὺπ ἀποκλειστικῶς. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατὰ τὸν πόλεμον 1912—1913 ἦτο ὡπλισμένος διὰ ταχυβόλων πυροβόλων Κρούπ, πολλὰ δὲ τοιαῦτα περιῆλθον ὡς λάφυρα εἰς χεῖρας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 ὁ οἶκος Κροὺπ κατεσκεύασε πάμπολλα πυροβόλα τελειότατα εἰς διαφόρους τύπους, ὡς καὶ πυρομαχικὰ αὐτῶν καὶ πάσης φύσεως πολεμικὸν ὑλικόν. Ὁ ὅλμος τῶν 42 ἑκ., ἐμφανισθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου καὶ ἐπικληθεὶς Dicke Bertha, πρὸς τιμὴν τῆς διευθυντρίας τοῦ οἴκου, ὡς καὶ τὸ πυροβόλον τῶν Παρισίων, τὸ καλούμενον καὶ τοῦτο Bertha, μελετηθὲν καὶ κατασκευασθὲν διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, δίδουσι μέτρον τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως τοῦ οἴκου ἀπὸ ἀπόψεως πυροβολικοῦ. Λήξαντος τοῦ πολέμου τούτου ἀπηγορεύθη, διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, ἡ κατασκευὴ πολεμικοῦ ὑλικοῦ καὶ ὁ ἐν λόγῳ οἶκος ἐστράφη πρὸς κατασκευὰς γενικῆς βιομηχανίας.

Βέρθα Κρούπ.

Ὁ οἶκος οὗτος φέρει πάντοτε τὸ ὄνομα τοῦ *Φρειδερίκου Κροὺπ* (Friedrich Krupp) εἰς μνήμην τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτοῦ. κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

κρούπ /*Παιδιατρ.*/. Νόσος τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὀφειλομένη εἰς ἐντοπισμὸν τοῦ μικροβίου τῆς διφθερίτιδος (Klebs-Löffler) μόνου ἢ ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων μικροβίων ἐπὶ τῆς βλεννογόνου τοῦ λάρυγγος.

Ἡ διφθεριτικὴ λαρυγγῖτις, προσβάλλουσα ἐνίοτε καὶ αὐτὰ τὰ νεογνὰ (περίπτωσις τοῦ Pugol ἐπὶ νεογνοῦ 3 ἡμερῶν), παρατηρεῖται ἰδίᾳ κατὰ τὴν βρεφικὴν καὶ κατὰ τὴν δευτέραν παιδικὴν ἡλικίαν (μέχρις 7 ἐτῶν). Εἶναι συνέπεια διφθερίτιδος τοῦ ρινοφάρυγγος, ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ καὶ ἄνευ προηγουμένου ἄλλου διφθεριτικοῦ ἐντοπισμοῦ. Ἀφ' ὅτου ἐφαρμόζεται συστηματικῶς ἡ ἀντιδιφθεριτικὴ ὀροθεραπεία, ἡ συμπτωματολογία δὲν ἐμφανίζει πλέον τόσον ἐντόνως τὰ γνωστὰ χαρακτηριστικά της. Ὅταν ὅμως δὲν ἔχῃ ἐφαρμοσθῇ ἐγκαίρως ἢ ἔχῃ ἐφαρμοσθῇ ἀνεπαρκῶς ἡ ὀροθεραπεία, τὰ συμπτώματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: Ἐμφανίζεται κατὰ πρῶτον βὴξ κατὰ παροξυσμούς, ἡ φωνὴ γίνεται βραχνώδης καὶ ἐξαφανίζεται, ἐγκαθισταμένης πλήρους ἀφωνίας. Μετ' οὐ πολὺ μικρὰ δύσπνοια κάμνει τὴν ἐμφάνισίν της κατὰ τὴν νύκτα, ἡ εἰσπνοὴ καθίσταται συρίττουσα καὶ πλέον παρατεταμένη. Ἀκολούθως ἡ δύσπνοια γίνεται διαρκής, συνοδευομένη ὑπὸ ἀσφυκτικῶν κρίσεων, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ πρόσωπον κυανοῦται, ἱδρὼς περιλούει τὸ σῶμα καὶ παρατηρεῖται ἕλξις καὶ ἐσοχὴ τοῦ ἐπιγαστρίου, τῆς ὑπερκλειδίου χώρας, τῆς ὑπερστερνικῆς κοιλότητος καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς ὑποδιαφραγματικῆς. Ἡ τοιαύτη δύσκολος ἀναπνοὴ δὲν παράγεται μόνον ἐκ τῶν ψευδομεμβρανῶν, αἵτινες φράσσουσι τὸν λάρυγγα, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς συσπάσεως τοῦ λάρυγγος ἐκ τῶν ἐκκρίσεων. Αἱ κρίσεις ἐπαναλαμβάνονται κατ' ἀρχὰς κατὰ τρίωρον ἢ τετράωρον, ἔπειτα ὅμως γίνονται βιαιότεραι καὶ συχνότεραι καὶ ὁ θάνατος ἐπέρχεται μὲ κοινὰ ἀσφυκτικὰ φαινόμενα. Ὑπάρχουν μορφαὶ κεραυνοβόλοι, φονεύουσαι ἐντὸς 1 ἢ 2 ἡμερῶν, καὶ ἄλλαι παρατεταμέναι, αἵτινες ἐπιφέρουν τὸν θάνατον ἐντὸς 10—12 ἡμερῶν ἢ καὶ ἰῶνται μετὰ 25—30 ἡμέρας. Ἡ ἴασις εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ δι' ἐντόνου ἀντιδιφθεριτικῆς ὀροθεραπείας· ὅταν ὅμως ἡ θεραπεία αὕτη δὲν ἔχῃ γίνει ἐγκαίρως καὶ τὰ ἀσφυκτικὰ φαινόμενα ἐντείνωνται διαρκῶς, τότε πρέπει νὰ προβαίνῃ τις εἰς τὴν διασωλήνωσιν τοῦ λάρυγγος, τῆς ὁποίας ἡ διάδοσις ὀφείλεται εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Bouchut καὶ τοῦ O'Dwyer, ἢ εἰς τὴν γνωστὴν ἐγχείρησιν τῆς *τραχεοτομίας*. Ἀλλ' ἡ ἐγχειρητικὴ αὕτη θεραπεία ἐφαρμόζεται σήμερον πολὺ ὀλιγώτερον, ἀφ' ὅτου πλέον ἔχει γενικευθῇ ἡ ἀντιδιφθεριτικὴ ὀροθεραπεία. Σ. Β-ΡΑΣ

κρούπαλον, ἢ *κρούπανον* (τό)· βλ. λ. *κρούπεζον*.

Κρούπανι (Krupanj ἢ Kroupagné) /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Σερβίας, κείμενον ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως, ἐπὶ τῶν ΒΑ. κλιτύων τοῦ ὄρους Γιαγκόντνα Πλάνινα, ΝΔ. τοῦ Σαμπάκ. Χ. Δ.

—/*Στρατ. Ἱστορ.*/ Κατὰ τὴν 2αν μάχην τοῦ *Δρίνα* (βλ. λ.), τὰς 10 μέχρις 24 Σεπτεμβρίου 1914, ἡ ἀμυντικὴ γραμμὴ τῶν Σέρβων διήρχετο διὰ τῶν ὑψωμάτων τοῦ *Κρούπανι*, δι' αὐτὸ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τούτων διεξήχθησαν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας σοβαρώτατοι ἀγῶνες, καθ' οὓς ἐτραυματίσθη σοβαρῶς ὁ πρίγκιψ Γεώργιος τῆς Σερβίας. Ν. Θ. Κ.

κρούτεζα (ἡ) /*Ναυτ. Πυροβ.*/. Τὸ *ἔμβαθρον* τῶν ἐπινηΐων πυροβόλων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ.

κρούπεζον (τὸ) /*Ἀρχ.*/. Ὑψηλὰ ξύλινα ὑποδήματα παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἄλλως καλούμενα *κρούπαλα*, *κρούπανα*, *κρούπετα* κ. λ. π., ἀνάλογα πρὸς τὰ παρὰ Ρωμαίοις sculponeae καὶ scabilla. Συνήθως ἐφέροντο ὑπὸ τῶν δούλων καὶ ἀγροτῶν, ἰδιαζόντως δὲ ἐχρησιμοποιοῦντο παρὰ Βοιωτοῖς, οἵτινες ἀπεκαλοῦντο διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν ποιητῶν «κρουπεζοφόρον γένος ἀνδρῶν»· ὁμοίως ἀπεκαλεῖτο καὶ ὁ μυθολογούμενος εὑρέτης τῆς γεωργίας Τριπτόλεμος. Τὰ ὑποδήματα ταῦτα ἐχρησίμευον καὶ πρὸς πάτησιν ἐλαιῶν ἢ σταφυλῶν, συνήθως ὅμως ἐφέροντο ἐπὶ σκηνῆς ὑπὸ τῶν αὐλητῶν ἢ χορευτῶν πρὸς ἐπισήμανσιν τοῦ χρόνου διὰ τοῦ ποδός. Τὰ ὑπὸ τῶν αὐλητῶν φερόμενα συνίσταντο ἐκ δύο ξυλίνων ἐπαλλήλων σανίδων, αἵτινες ἐκρούοντο διὰ τοῦ ποδός. Μνημονεύονται παρὰ Ρωμαίοις καὶ σωματεῖα κρουπεζοφόρων (scabillarii) τῆς σκηνῆς. Π. Ν. Π

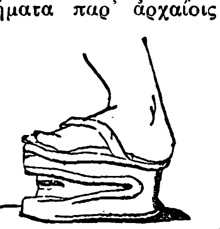

Κρούπεζον ρυθμίσεως τοῦ μουσικοῦ χρόνου.
[Ἐκ τοῦ ἀγάλματος τοῦ Σατύρου τῆς Φλωρεντίας.]

κρουπιὲ (ὁ). Λέξις γαλλικὴ (croupier) χρησιμοποιουμένη διεθνῶς καὶ σημαίνουσα τὸν ὑπάλληλον χαρτοπαικτικῆς λέσχης, ὅστις ἐπιβλέπει τὸ ποντάρισμα τῶν παικτῶν, ἀγγέλλει τοὺς κερδίζοντας ἀριθμοὺς ἢ χαρτιά, διανέμει τὰ κέρδη κ.τ.τ. Εἶναι ὁ κύριος βοηθὸς τοῦ *μπανκιέρη* εἰς τὰ χαρτοπαίγνια ἢ τοῦ *μπιλιέρη* εἰς τὴν ρουλέταν. Εἰς τὴν τελευταίαν ὁ κρουπιὲ ἐκτελεῖ πολλαχοῦ καὶ καθήκοντα «μπιλιέρη».

Κρούπινα (Krupina, γερμ. Karpfen) /*Γεωγρ.*/. Ποταμὸς τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χόντ, πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Σόλερ καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν ποταμὸν Ἄϊσελ. Μ. Δ. Β.

κρουπίνη (ἡ) (Croupina) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *κρουπίνη ἡ κοινὴ* (Croupina vulgaris), ἰθαγενὴς τῆς Ἑλλάδος καὶ γνωστὴ κοινῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *κεφαλάγκαθα*. Δ.Ν.Π.

Κροῦπνικ /*Γεωγρ.—Στρατ. Ἱστορ.*/. Χωρίον εὑρισκόμενον εἰς τὴν βορείαν ἔξοδον τῆς στενωποῦ Κρέσνας καὶ παρὰ τὴν δυτικὴν αὐτῆς πλευρὰν (δεξιὰν ὄχθην τοῦ Στρυμόνος). Κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον τοῦ 1913, διεξήχθησαν περὶ τὸ χωρίον τοῦτο ἀγῶνες (βλ. λ. *Κρέσνα*). Κατελήφθη ὑπὸ τμημάτων τῆς 1ης ἑλληνικῆς μεραρχίας τὴν 11ην Ἰουλίου 1913. Ν. Θ. Κ.

Κρούπσκαγια, *Ναγιέζνα Κωνσταντινόβνα*. Ρωσὶς κομμουνίστρια, σύζυγος τοῦ Λένιν, γεννηθεῖσα τῷ 1869. Ἀνεμείχθη ὡς φοιτήτρια εἰς ρωσικὸν σοσιαλδημοκρατικὸν κίνημα, ἐνῷ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1891 ἐδίδασκεν εἰς τὰ ἑσπερινὰ κυριακὰ ἐργατικὰ σχολεῖα τῆς Πετρουπόλεως, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ ὡς κέντρα προπαγάνδας καὶ ἐπαφῆς μὲ τοὺς ἐργάτας. Τῷ 1896 εἰργάσθη εἰς τὰς σοσιαλδημοκρατικὰς ὀργανώσεις τῆς Πολτάβας, ἀλλὰ συλληφθεῖσα ἐφυλακίσθη ἐπὶ ἓν ἔτος. Μετὰ διετίαν κατεδικάσθη εἰς τριετῆ ἐξορίαν εἰς τὸ κυβερνεῖον Οὔφα, ἐπέτυχεν ὅμως, ὡς μνηστὴ τοῦ Λένιν, ν' ἀποσταλῇ εἰς τὸ χωρίον Τσουτσενσκόϊε, ὅπου οὗτος εὑρίσκετο ἤδη ἐξόριστος. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐξορίας της (1901) ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς συνάντησιν τοῦ Λένιν, καὶ ἔκτοτε τὸν ἐβοήθησεν εἰς ὅλας του τὰς ἐνεργείας διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Ἡ Κρούπσκαγια ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν ὀργανωτῶν τῆς μπολσεβικικῆς ὁμάδος. Μετὰ τὴν κομμουνιστικὴν ἐπανάστασιν ἐν Ρωσίᾳ (Ὀκτώβριος 1917), ἀφιερώθη εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα καὶ εἰς τὴν προστασίαν τῆς νεότητος, περὶ τῶν ὁποίων ἔγραψε καὶ ἀρκετὰς μελέτας καὶ βιβλία. Το ἔργον της «Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸν Λένιν» (1926) περιέχει ἐνδιαφερούσας πληροφορίας καὶ διὰ τὴν ἰδικήν της ζωήν. Θ. Ν. Τ.

κρουράτουλα (ἡ) (Cruratula Bittner) /*Παλαιοζῳολ.*/. Γένος βραγχιοπόδων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *τερεβρατελλιδῶν*. Ἀπολιθωμένα λείψανα τοῦ γένους τούτου (καὶ δὴ τοῦ εἴδους *κρουράτουλα ἡ εὔδοξος*) εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν φαιῶν πυριτικῶν ἀσβεστολίθων τῆς κατωτέρας καρνίου βαθμῖδος τῆς τριασικοῦ διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν τῆς Ἀργολίδος. Γ. Κ. Γ.

κρουσᾶδον (τὸ) (crusado). Νόμισμα πορτογαλικὸν (χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν), κυκλοφορῆσαν ἀπὸ τοῦ ΙΕ' μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Πρὸ τοῦ 1700 1 crusado = 11 χρ. φρ. Λ. Ν. Ε. Μετὰ τὸ 1700 1 crusado = 3,40 χρ. φρ. Λ. Ν. Ε. Τ. Κ.

Κρουσάρι /*Γεωγρ.*/. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Πέλλης χωρίου *Ἀμπελιὲς* (βλ. λ.).

—**Κρουσάρι** (*Κάτω καὶ Ἄνω*) /*Γεωγρ.*/. Παλαιότερον ὄνομα τῶν ἐν τῷ νομῷ Πέλλης χωρίων *Ἀχλαδοχώρι* Ἔξω καὶ Ἔσω (βλ. λ.)

Κρούσεντολ (Krussedol) /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐν Συρμίᾳ ἐπὶ τοῦ ὄρους Φρούσκα. Ἔχει παλαιὰν μονὴν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ὅπου εὑρίσκονται οἱ τάφοι Σέρβων ἡγεμόνων καὶ ἱεραρχῶν τοῦ οἴκου Μπράνκοβιτς καὶ Ὀβρένοβιτς. Κάτ. 2.100. Μ. Δ. Β.

Κρούσια ***Μπαλκάν***, ἢ ***Καρὰ-Νταγ*** /*Γεωγρ.*/. Ὄνομα μετρίων κατὰ τὸ ὕψος ὀρέων τῆς ἑλληνικῆς Μακεδονίας κατὰ τοὺς ξένους χάρτας. Ἡ σειρὰ αὕτη, μὴ φέρουσα σήμερον ἴδιον ὄνομα, ἐκτείνεται μεταξὺ τῆς Κεντρικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἀποτελοῦσα τὸν ὑδροκρίτην μεταξὺ τῶν ὑδάτων τῶν λιμνῶν Δοϊράνης καὶ Μπουτκόβου (βορείως) καὶ τῶν ποταμῶν Γαλλικοῦ καὶ Στρυμόνος (νοτίως). Μία κορυφὴ τῶν ὀρέων τούτων ἔχει τὸ ὄνομα *Κρούσα* (ὕψ. 1.161 μ.), ὑψίστη δ' εἶναι ἡ παρακειμένη *Κοτζάμπαλη* (ὕψ. 1.178 μ.). Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἡ ὀροσειρὰ αὕτη ὠνομάζετο *Δύσορος*. Ι. Σ. Σ.

κρουσιμετρῶ (—*έω*)· ἐξαπατῶ τινα εἰς τὴν μέτρησιν, ἰδίᾳ τοῦ σίτου || κρούω τὸ ἔδαφος πρὸς εὕρεσιν ὑπορρέοντος ὕδατος.

Κρούσιος (Kraus ἤ, κατ' ἐκλατινισμὸν τοῦ ἐπωνύμου του, Crusius). ***Μαρτῖνος***. Γερμανὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Βαμβέργῃ τῇ 19 Σεπτεμβρίου 1526 καὶ ἀποθανὼν κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1607. Ἦτο υἱὸς Λουθηρανοῦ ἱερέως καὶ τῆς Μαρίας-Μαγδαληνῆς Τροῦμμερ, καὶ ἀπέκτησεν ἐκ τῶν τριῶν διαδοχικῶς συζύγων του (Σιβύλλης Ρόνιερ, Αἰκατερίνης Φόγκλερ καὶ Αἰκατερίνης Φέτσερ) δεκατρία τέκνα. Ἐσπούδασε τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν ἐν Οὔλμῃ ὑπὸ τὸν Γρηγόριον Λεονάρδον, τῷ δὲ 1545 μετέβη ὡς ὑπότροφος τῆς γερουσίας τῆς πόλεως ταύτης εἰς Στρασβοῦργον, ἔνθα ἐσπούδασε φιλολογίαν, θεολογίαν καὶ ἑβραϊκὴν γλῶσσαν. Τῷ 1547 ἐγένετο οἰκοδιδάσκαλος ἐπιφανοῦς οἴκου, τῷ 1554 διευθυντὴς τῆς περιφήμου γενομένης σχολῆς τοῦ Μέμμινγκεν, τῷ δὲ 1559 διεδέχθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Τυβίγγης τὸν Ματθίαν Garbicius εἰς τὴν ἕδραν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἠθικῆς, διδάσκων ἀπὸ τοῦ 1569 καὶ τὴν ρητορικήν. Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν παρέμεινε μέχρι τοῦ 1592, ὅτε παρῃτήθη λόγῳ τῆς ἡλικίας του. Ἦτο ἐκ τῶν πρώτων διδαξάντων τὴν καθομιλουμένην ἑλληνικὴν ἐν τῇ Δύσει, ἐγένετο διάσημος διὰ τοὺς γραμματικούς του ἀγῶνας πρὸς τὸν Νικόδημον Frischlinus, κατέλιπε δὲ πλουσιωτάτην εἰς σπάνια ἔργα βιβλιοθήκην.

Ἐπιτλοφόρει ἑαυτὸν «διδάσκαλον γραικολατῖνον» ἢ «ἑλληνολατινοδιδάσκαλον» ἢ «Graecae et Latinae linguae cum Oratoria in Academia Tubingensi professorem». Κατέλιπε διάφορα φιλολογικὰ καὶ ἱστορικὰ ἔργα, ὧν τινα ἀνέκδοτα. Ἀξιολογώτερα ἐκ τούτων εἶναι τὰ ἑξῆς: «Σουηβικὰ χρονικὰ» («Annales Suevici». I—II, Φραγκφούρτη 1584—1595). Τὸ ἔργον τοῦτο, λατινιστὶ γεγραμμένον, ἐξεδόθη ἐκ νέου τῷ 1773 ἐν Φραγκφούρτῃ ὑπὸ J. J. Moser, ἀφοῦ μετεφράσθη εἰς τὴν Γερμανικήν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Schwäbiche Chronik», «Acta et scripta theologorum Wirtembergensium et Patriarchae Constantinupoleos D:

Digitized by Google

Hieremiae κτλ. (Βυρτεμβέργη 1584). «Quaestiones in Ph. Melanchtonis... libros duos» (Τυβίγγη 1585). «Στέφανος τοῦ ἐνιαυτοῦ» («Corona anni», Βυρτεμβέργη 1585—1586), «Turcograecia» (Βασιλεία 1584), τὸ γνωστότερον παρ' ἡμῖν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Κρουσίου, πολύτιμον διὰ τὰς ἐν αὐτῷ πολλὰς καὶ ποικίλας πληροφορίας περὶ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους καὶ διαφόρων ἐπιφανῶν ὁμογενῶν μας τοῦ ΙΔ', ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐν τῷ α' βιβλίῳ διασῴζεται πολιτικὴ ἱστορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἑλληνιστὶ μετὰ λατινικῆς μεταφράσεως καὶ σχολίων τοῦ Κρουσίου, ὡς καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Ζυγομαλᾶ, ἐξιστοροῦσα τὴν ἅλωσιν καὶ τὴν κατάστασιν τῆς πόλεως κατὰ τὸ 1581· τὸ β' βιβλίον περιέχει τὴν ἱστορίαν τῶν πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς ἁλώσεως, τοῦ Ἐμμανουὴλ Μαλαξοῦ μετὰ μεταφράσεως λατινικῆς καὶ σχολίων τοῦ Κρουσίου· τὰ ἑπόμενα τρία βιβλία περιέχουν διαφωτιστικὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ συγγραφέως μετὰ Ἑλλήνων (1566—1580)· τὸ στ' περιέχει τὴν εἰς τὴν δημώδη μετάφρασιν τῆς ὁμηρικῆς «Βατραχομυομαχίας» ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ζήνου, λατινικὴν μετάφρασιν εἰς πεζὸν καὶ σχόλια τοῦ Κρουσίου καὶ ἑρμηνευτικὴν εἰσαγωγὴν ἐκφωνηθεῖσαν τῷ 1581 ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Τυβίγγης, ἔτι δὲ λατινικὰ ποιήματα αὐτοῦ μεταφρασμένα εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Συμεὼν Καβάσιλα· τέλος, τὰ δύο τελευταῖα βιβλία περιέχουν ἀλληλογραφίαν Ἑλλήνων λογίων μετὰ τῶν σοφῶν τῆς Τυβίγγης. Διαφωτιστικώτατον ἐπίσης ἔργον τοῦ Κρουσίου εἶναι ἡ «Germanograecia» (Βασιλεία 1585) εἰς ἓξ βιβλία, ἀποτελοῦσα ἑλληνικὴν ποιητικὴν καὶ ῥητορικὴν ἀνθολογίαν. Πλὴν τῶν κυρίων αὐτῶν ἔργων τοῦ Κρουσίου πλεῖστα ἄλλα διεσώθησαν. Μεταξὺ τῶν γραμματικῶν του ἀξιόλογα εἶναι: ἡ «Grammatica graeca cum latina congruens» (Βασιλεία 1566, πολλάκις ἐπανεκδοθεῖσα), διὰ τῆς ὁποίας ἐπὶ ἔτη μακρὰ εἰσήγοντο οἱ Γερμανόπαιδες εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, «Majoris syntaxeos graecae epitome» (Τυβίγγη 1583), «Libri duo ad Frischlinum» (Ἀργεντοράτον, 1586), «Defensio adversus Frischlinnm» (Βασιλεία 1587), «Responsio ad Frischlini mendacem» (Βασιλεία 1588) κ. ἄ. Ἐκ τῶν φιλολογικῶν του ἐργασιῶν μνημονευτέαι αἱ ἑξῆς: Σχόλια εἰς τοὺς α' καὶ β' «Ὀλυνθιακοὺς» τοῦ Δημοσθένους (Ἀργεντοράτον 1554), σχόλια εἰς τὰς α', β' καὶ γ' «Ἐκλογὰς» τοῦ Βιργιλίου (Ἀργεντοράτον 1556), ἐπιτομὴ τῶν «Αἰθιοπικῶν» τοῦ Ἡλιοδώρου μετὰ κριτικῶν παρατηρήσεων (Φραγκφούρτη 1584), σχόλια εἰς τὸν Ὅμηρον (ὧν ἐδημοσιεύθησαν μόνον τὰ εἰς τὸ Α τῆς «Ἰλιάδος», Ἀϊδελβέργη 1612), κ. ἄ. Ἱστορικὰ αὐτοῦ ἔργα ἀξιομνημόνευτα εἶναι τά: «De imperatore Frederico Barbarossa» (Φραγκφούρτη 1593), «De oppido Calva» (Τυβίγγη 1595), «De Leonardo Eginhardi» (Φραγκφούρτη 1603), «De Eberhardo Barbato» (Τυβίγγη 1603) κλπ. Ἐπίσης ἔγραψε ποιήματα καὶ μονογραφίας ἀναφερομένας εἰς τὴν ἑβραϊκὴν καὶ χριστιανικὴν ἱστορίαν, ἐν οἷς: «Poematum graecorum libri duo» (Βασιλεία 1567), «Cerva matutina» (Ἀργεντοράτον 1590), «De Eva, Sara κλπ.» (Λαβίγγη 1601), «De Rebecca, Lea et Rachel» (Φραγκφούρτη 1602), «De Esthera» (Τυβίγγη 1603) κλπ., ποικίλας παιδαγωγικὰς πραγματείας, ῥητορικοὺς λόγους κ. ἄ., ἐν οἷς: «Institutio puerilis» (Ἀργεντοράτον 1556—1557), «Orationes» (Βασιλεία 1567), «Diarium» («Ἡμερολόγιον» 1596—1597) ἐκδοθὲν ὑπὸ Göz (Τυβίγγη 1927) κλπ., ἔτι δὲ μετέφρασε διαφόρους Γερμανοὺς συγγραφεῖς καὶ ῥήτορας εἰς τὴν λατινικήν, ὡς τοὺς Ἰάκωβον Heerbrandus, Θεόδωρον Schepsius κ. ἄ.

Τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου πρός τε τὸν ἀρχαῖον καὶ τὸν σύγχρονον πρὸς αὐτὸν ἑλληνισμὸν ἦτο τῷ ὄντι ἐξαιρετική. Αὐτὸς χαρακτηρίζει τὸν ἑαυτόν του (ἐν ἀνεκδότῳ ἐπιστολῇ) ὡς «ἀκορέστως φιλέλληνα», ἀλλαχοῦ δὲ ὡς «διὰ παντὸς φιλέλληνα» καὶ ὡς «φίλον καὶ θαυμαστὴν τῆς Ἑλλάδος φωνῆς καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὅσον οὐδεὶς τῶν ὁμοεθνῶν» του («Turcograecia», 516). Τὴν στοργήν του ταύτην πρὸς τοὺς συγχρόνους του Ἕλληνας ἐδείκνυε προστατεύων καὶ εὐεργετῶν τοὺς πρὸς αὐτὸν καταφεύγοντας ὁμογενεῖς μας, ἢ ἐνεργῶν πρὸς ἀπολύτρωσιν αἰχμαλώτων Ἑλλήνων, ἔτι δὲ εὑρισκόμενος εἰς πολλὴν καὶ πυκνὴν ἀλληλογραφίαν πρὸς διαφόρους ἐγκρίτους ὁμοεθνεῖς μας, κληρικοὺς καὶ λαϊκούς, ὡς λ. χ. πρὸς τὸν Θεοδόσιον Ζυγομαλᾶν, τὸν μητροπολίτην Ἀθηνῶν Νικάνορα, τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Ἱερεμίαν Β' τὸν Τρανὸν κλπ. Εἰς ἐπιστολήν του ἀπευθυνθεῖσαν πρὸς τὸν τελευταῖον τῷ 1576, ἐκφράζει τὴν διάθερμον χαράν του, διότι ἐλάμβανεν ἐπιστολὰς «ἐκ πόλεως τῆς ὀνομαστοτάτης καὶ οὕτω πόρρωθεν ἀπεχούσης καὶ ἑλληνικὸν ἐμοὶ φίλτατον γένος ἐχούσης καὶ—ὃ μέγιστον—ποίμνιον Χριστῷ προσκείμενον σὺν ποιμένι θεοφιλεστάτῳ φυλαττούσης».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *P. Pendzig*, Die Aufänge der griech. Studien und die deutschen Universitäten (ἐν «Neue Jahrbüch f. d. klass. Alterthum», II Abteil. (1921). 49—62.—*B. Μυστακίδου*, Germanograeca (Κωνσταντινούπολις 1922). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Βιβλιογραφικὰ σημειώματα ἐκ τῶν τοῦ Μ. Κρουσίου (ἐν «Ἐπετηρίδι Ἑταιρείας Βυζαντ. Σπουδῶν», ΣΤ', σελ. 216 κ. ἑξ.).
Γ. Π. Α.

—**Κρούσιος** (Crusius), *Ὄθων*. Γερμανὸς ἑλληνιστὴς (1857—1918). Τῷ 1886 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς φιλολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Τυβίγγης, τῷ 1898 ἐν Ἀϊδελβέργῃ, καὶ τῷ 1903 ἐν Μονάχῳ. Τῷ 1888 ἵδρυσε τὴν ἐπιθεώρησιν κλασσικῆς φιλολογίας «Philologus». Ἐξελέγη μέλος τῆς βαυαρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ἧς ἐγένετο καὶ πρόεδρος τῷ 1915. Ἔγραψεν ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν, ἐν οἷς: «Περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Βαβρίου» (1879), «Κριτικὰ ἀνάλεκτα εἰς τοὺς Ἕλληνας παροιμιογράφους» (1883), «Συμβολὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν καὶ ἱστορίαν τῶν θρησκευμάτων» (1886), «Περὶ τῶν ἐν χειρογράφοις κατατεθειμένων παροιμιογράφων» (1891), ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Cohn*, «Ἔρευναι ἐπὶ τοῦ Ἡρώνδα» (1892), «Οἱ δελφικοὶ ὕμνοι» (1894), «Βιογραφία τοῦ Erwin Rhode» (1902). Ἐπίσης ἐξέδωκε πλεῖστα ἑλληνικὰ κείμενα, ἐν οἷς τοὺς «Μιμιάμβους» τοῦ Ἡρώνδα μετ' εἰσαγωγῆς καὶ σημειώσεων (ε' ἔκδ. 1914), τὴν «Λυρικὴν Ἀνθολογίαν» τῶν *Bergk-Heller* εἰς δ' ἔκδοσιν (1897) κ. ἄ. Π. Ν. Π.

κροῦσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κρούειν, κτύπημα, πλῆξις: «κροῦσις ἀγγείου πρὸς διάγνωσιν ἂν εἶναι ἀρραγὲς ἢ ἂν εἶναι πλῆρες ἢ κενόν»· πβλ. *διακωδώνισις*, «κροῦσις μουσικοῦ ὀργάνου» κοιν. *παίξιμο*· || ἀπάτη, πβλ. *κρουσιμετρῶ*· || δοκιμαστικὴ πολεμικὴ ἐπίθεσις: «ἔγινε κροῦσις εἰς τὸ ἀριστερόν».

— *[Μηχαν.]* Καλεῖται *κροῦσις* τὸ φαινόμενον τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀποτόμου θέσεως εἰς ἐπαφὴν δύο ἢ περισσοτέρων σωμάτων κατὰ τὴν κίνησιν αὐτῶν, ἐξεταζόμενον ἀπὸ ἀπόψεως δυναμικῆς. Τὸ φαινόμενον δύναται νὰ εἶναι πολυπλοκώτατον, ἀναλόγως τῆς γεωμετρικῆς μορφῆς τῶν κρουομένων σωμάτων καὶ ἀναλόγως τῆς διευθύνσεως τῶν ταχυτήτων, τὰς ὁποίας εἶχον τὰ σώματα τὴν τελευταίαν στιγμὴν πρὸ τῆς κρούσεως.

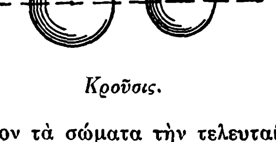

Κροῦσις.

Ἡ ἁπλουστέρα μορφὴ τοῦ φαινομένου εἶναι ἐκείνη, καθ' ἣν τὰ συγκρουόμενα σώματα εἶναι σφαῖραι, ἡ δὲ διεύθυνσις τῆς κρούσεως συμπίπτει μὲ τὴν ἑνοῦσαν τὰ κέντρα τῶν δύο σφαιρῶν γραμμήν. Τὸ φαινόμενον ὀνομάζεται τότε κεντρικὴ κροῦσις σφαιρῶν. Ἡ σφαῖρα M_1 (βλ. σχ.) κινουμένη μετὰ ταχύτητος $υ_1$ πίπτει ἐπὶ τῆς σφαίρας M_2, κινουμένη κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν μὲ τὴν ταχύτητα $υ_2$, μικροτέραν τῆς $υ_1$. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαφῆς τῶν δύο σωμάτων, ὁσονδήποτε μικράν, ἐνεργεῖ μία δύναμις μεταξὺ τῶν σφαιρῶν, τείνουσα ν' αὐξήσῃ τὴν ταχύτητα τῆς M_2 καὶ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ταχύτητα τῆς M_1. Ἐπειδὴ δὲ ἡ δύναμις εἶναι, κατὰ τὸν νόμον τῆς δράσεως καὶ ἀντιδράσεως, καὶ διὰ τὰς δύο σφαίρας ἡ αὐτή, καὶ ἐπειδὴ ἐξ ἄλλου ἡ διάρκεια τῆς ἐπαφῆς εἶναι μία καὶ διὰ τὰς δύο σφαίρας, ἕπεται, κατὰ γνωστὸν νόμον τῆς μηχανικῆς, ὅτι: αἱ ἀλλαγαὶ τῆς ποσότητος κινήσεως κατὰ τὴν κροῦσιν εἶναι ἴσαι καὶ ἀντίθετοι ἢ ὅτι: τὸ ἄθροισμα τῶν ποσοτήτων κινήσεως παραμένει κατὰ τὴν κροῦσιν σταθερόν. Τοῦτο δὲ ἰσχύει, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἐὰν τὰ συγκρουόμενα σώματα εἶναι ἐλαστικὰ ἢ ὄχι. Ἐὰν τὰ συγκρουόμενα σώματα δὲν εἶναι ἐλαστικά, τότε, μετὰ τὴν κροῦσιν, ἐξακολουθοῦν παραμένοντα ἐν ἐπαφῇ, καὶ κινοῦνται κατὰ τὴν αὐτὴν ὡς καὶ πρὸ τῆς κρούσεως διεύθυνσιν, μὲ κοινὴν ταχύτητα, τοιαύτην ὥστε τὸ ἄθροισμα τῶν ποσοτήτων κινήσεως νὰ εἶναι τὸ αὐτό, ἑπομένως συμπεριλαμβανομένων μεταξὺ $υ_1$ καὶ $υ_2$. Ὁ ὑπολογισμὸς δεικνύει ὅτι ἡ κινητικὴ ἐνέργεια τοῦ συστήματος εἶναι μικροτέρα μετὰ τὴν κροῦσιν ἢ πρὸ αὐτῆς. Μέρος δηλαδὴ τῆς κινητικῆς ἐνεργείας τοῦ συστήματος μετεβλήθη εἰς ἄλλην μορφὴν ἐνεργείας (ἔργον μονίμου παραμορφώσεως, θερμότης). Τοῦτο συμβαίνει λόγῳ τῆς μὴ ἐλαστικότητος τῶν σωμάτων. Ἐὰν ὅμως τὰ συγκρουόμενα σώματα εἶναι τελείως ἐλαστικά, τότε δύναται τὸ φαινόμενον νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο μέρη. Κατὰ τὸ πρῶτον μεταβάλλεται μέρος τῆς κινητικῆς ἐνεργείας εἰς ἔργον ἐλαστικῆς παραμορφώσεως, διαρκεῖ δὲ τὸ μέρος αὐτὸ μέχρις ὅτου αἱ ταχύτητες τῶν δύο σφαιρῶν ἐξισωθοῦν, ἀκριβῶς ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τὴν κροῦσιν μὴ ἐλαστικῶν σωμάτων. Ἰδιάζον εἰς τὰ ἐλαστικὰ σώματα εἶναι τὸ β' μέρος τοῦ φαινομένου, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ ἐντὸς τῶν σωμάτων ἀποθηκευμένη ἐλαστικὴ ἐνέργεια μεταβάλλεται πάλιν εἰς κινητικήν, ἀπωθοῦσα τὰς δύο σφαίρας ἀπ' ἀλλήλων. Αἱ μεταβολαὶ τῆς ταχύτητος εἶναι διπλάσιαι ἀπὸ τὰς μεταβολὰς εἰς τὰ μὴ ἐλαστικὰ σώματα, ἡ δὲ κινητικὴ ἐνέργεια παραμένει σταθερὰ πρὸ καὶ μετὰ τὴν κροῦσιν.

Ἡ μαθηματικὴ ἔρευνα τοῦ φανομένου ἀποδεικνύει τὰ ἑξῆς, προκειμένου περὶ κεντρικῆς κρούσεως τελείως ἐλαστικῶν σφαιρῶν: Ἐὰν αἱ μᾶζαι τῶν δύο σφαιρῶν εἶναι ἴσαι πρὸς ἀλλήλας, τότε αἱ σφαῖραι ἀνταλλάσσουν κατὰ τὴν κροῦσιν τὰς ταχύτητάς των. Ἐὰν ἡ κρουομένη σφαῖρα εὑρίσκετο ἐν ἠρεμίᾳ πρὸ τῆς κρούσεως, τότε ἡ κρούσασα σφαῖρα ἐξακολουθεῖ νὰ κινῆται πρὸς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν μετὰ μικροτέρας ταχύτητος, ἐὰν ἡ μᾶζα της εἶναι μεγαλυτέρα τῆς μάζης τῆς κρουσθείσης· παραμένει ἀκίνητος ἐὰν αἱ δύο μᾶζαι εἶναι ἴσαι· ἀντιστρέφει δὲ τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεώς της ἐὰν ἡ μᾶζά της εἶναι μικροτέρα τῆς μάζης τῆς κρουσθείσης σφαίρας. Ἡ τελευταία κινεῖται πάντοτε κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς κρούσεως, μὲ ταχύτητα ἐξαρτωμένην ἀπὸ τὰς πρὸ τῆς κρούσεως ταχύτητας καὶ τὰς μάζας τῶν δύο σφαιρῶν.

Ἡ περίπτωσις κρούσεως ἐλαστικῆς σφαίρας ἐπὶ ἀκλονήτου ἐλαστικοῦ ἐπιπέδου ἀνάγεται εἰς τὴν περίπτωσιν δύο ἐλαστικῶν σφαιρῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ κρουομένη ἔχει ἄπειρον μᾶζαν καὶ μηδενικὴν ἀρχικὴν ταχύτητα.

Τὰ φαινόμενα τῆς κεντρικῆς κρούσεως σφαιρῶν δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν πειραματικῶς προχείρως, εἴτε διὰ χαλυβδίνων μικρῶν σφαιρῶν (μπίλλιες), εἴτε διὰ τῶν σφαιρῶν τοῦ σφαιριστηρίου. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ εἰς τὴν φύσιν δὲν ὑπάρχουν οὔτε τελείως ἐλαστικὰ οὔτε ἀπολύτως μὴ ἐλαστικὰ (πλαστικὰ) σώματα, τὰ φυσικὰ φαινόμενα κρούσεως θὰ κεῖνται πάντοτε μεταξὺ τῶν δύο περιγραφεισῶν ὁριακῶν περιπτώσεων.

Εἰς τὴν ἀντοχὴν τῆς ὕλης τὰ φαινόμενα τῆς κρούσεως ἢ ἀποτόμου φορτίσεως παίζουν σπουδαιότατον ῥόλον, ὄχι τόσον εἰς τὰς οἰκοδομικὰς ὅσον εἰς τὰς μηχανολογικὰς κατασκευάς, ὅπου, λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος, αἱ κρούσεις εἶναι συχνότεραι, συνοδεύονται δὲ σχεδὸν πάντοτε ὑπὸ ταλαντώσεων καὶ κυμάνσεων. Δι' ἓν καὶ τὸ αὐτὸ φορτίον, ἡ καταπόνησις τοῦ ὑλικοῦ εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα εἰς ἀπότομον φόρτισιν παρὰ εἰς βαθμιαίαν. Προκειμένου περὶ συνήθους δοκοῦ π. χ., ἡ καταπόνησις τῆς κρούσεως εἶναι διπλασία ἀπὸ τὴν καταπόνησιν τῆς ἠρέμου φορτίσεως. Ἡ ἀναλογία δὲ τῆς ἐκ κρούσεως καταπονήσεως πρὸς τὴν ἐξ ἠρέμου φορτίσεως τοιαύτην αὐξάνει τεραστίως, ὅταν τὸ καταπονούμενον ὑλικὸν παρουσιάζῃ ἀσθενῆ σημεῖα, ἐγκοπὰς κττ. Τοῦτο συμβαίνει, διότι ἡ ἀντοχὴ εἰς κροῦσιν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ ἔργου παραμορφώσεως, ὅπερ δέον νὰ καταβληθῇ προτοῦ ἀρχίσῃ ἡ θραῦσις, ἄρχεται δὲ ἡ τελευταία εἰς τὰ ἀσθενῆ σημεῖα, προτοῦ τὸ ὑπόλοιπον ὑγιὲς τμῆμα προφθάσῃ ν' ἀπορροφήσῃ ἔργον παραμορφώσεως.

Εἰς τὴν πειραματικὴν ἀντοχὴν τῶν ὑλικῶν ἡ κροῦσις ἐπιτυγχάνεται διὰ πτώσεως μεγάλων βαρῶν ἐξ ὡρισμένου ὕψους, ὑπολογιζομένης εὐκόλως τῆς κινητικῆς ἐνεργείας τῆς πτώσεως κατὰ τοὺς νόμους τῆς μηχανικῆς. Γ. Θ. Κ.

— *[Ὁπλομ.]* Καλεῖται *κροῦσις* τὸ ἐλαφρὸν μᾶλλον κτύπημα διὰ τῆς ἀκμῆς κατὰ τῆς ἀκμῆς τοῦ ἀντιπάλου ξίφους ἢ σπάθης, πρὸς κλονισμὸν τούτου καὶ διευκόλυνσιν τοῦ κατ' αὐτοῦ ξιφισμοῦ ἢ σπαθισμοῦ. Ἡ κροῦσις γίνεται ἢ πρὸς τὸ μέρος τῆς ζεύξεως ἢ δι' ἀλλαγῆς ταύτης ἢ διὰ διαζεύξεως εἰς τὸ ἀντίθετον ταύτης μέρος. Ἐκτελεῖται διὰ δακτυλισμοῦ καὶ κατὰ προτίμησιν δι' ὑπτιασμοῦ τῆς πυγμῆς. Εἰδικῶς εἰς τὴν σπαθασκίαν ἡ κροῦσις γίνεται διὰ τῆς κόψεως τῆς σπάθης ἐπὶ τῆς ἀντιπάλου κόψεως καὶ διὰ τῆς κόψεως ἢ ῥάχεως ἐπὶ τῆς ῥάχεως τῆς ἐχθρικῆς σπάθης, ἐκτελεῖται δὲ διὰ τῆς πυγμῆς, τῆς μὲν χειρὸς τηρουμένης ἐντεταμένης, τοῦ δὲ σώματος ἀκινήτου. Ὁ κρούων ἐσωτερικῶς διέρχεται κάτωθεν καὶ πολὺ πλησίον τῆς ἐχθρικῆς σπάθης. Τ. Ι. Κ.

— **κρούσεως σημεῖα** *[Ἀρχ. Μουσ.]* Ἐκαλοῦντο οὕτως ἐν τῇ παρασημαντικῇ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς τὰ πρὸς χρῆσιν τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς χρησιμοποιούμενα 16 γράμματα τοῦ παλαιοῦ ἀλφαβήτου. Ταῦτα, ἵνα δηλώσωσι τὴν εἰς τρία διαίρεσιν τοῦ τόνου, ἐτίθεντο ὀρθῶς μὲν πρὸς δήλωσιν τῆς φυσικῆς θέσεως τοῦ τόνου, ἀπεστραμμένως δὲ διὰ τὴν καθ' ἡμιτόνιον ὀξύτερον θέσιν τοῦ τόνου, καὶ ἀνεστραμμένως διὰ τὴν ὀξύτερον τοῦ ἡμιτονίου θέσιν τοῦ τόνου, ἣν ἐκάλουν δίεσιν. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

Є	= Δι	τῆς ὑπάτης·		sol_1
H	= Κε	»	»	la_1
h	= Ζω	»	μέσης·	si_1
E	= Νη	»	»	do_2
⊢	= Πα	»	»	re_2
Γ	= Βου	»	»	mi_2
L	= Γα	»	»	fa_2
F	= Δι	»	»	sol_2
C	= Κε	»	»	la_2
K	= Ζω	»	Νήτης	si_2
Π	Νη	»	»	do_3
<	= Πα	»	»	re_3
⊏	= Βου	»	»	mi_3
N	= Γα	»	»	fa_3
Z	= Δι	»	»	sol_3
ω	= Κε	»	»	la_3
E	= Νη, do φυσικοί.			
Ǝ	= Νη, do καθ' ἡμιτόνιον ὀξύτ. τοῦ φυσικοῦ.			
⊔	= Νη, do δίεσις.			

Σημεῖα κρούσεως.

Digitized by Google

— **κρούσεως** ***σχήματα***. Καλοῦμεν οὕτω τὰ σχήματα, ἅτινα ἐμφανίζονται, ὡς ραγάδες, ἐπὶ τῶν ἑδρῶν κρυστάλλων τινῶν ὅταν κρουσθῶσιν οὗτοι ἐλαφρῶς δι' ὀξέος ἐργαλείου. Ὀφείλονται εἰς τὴν συμμετρικὴν συγκρότησιν τῆς ἀνισοτρόπου ὕλης.

κρουσίφλογος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό), ἢ ***κρουσιφλεγὴς*** (ὁ, ἡ), —*ὲς* (τό). Ὁ ἀναφλεγόμενος ὅταν ἔλθῃ εἰς κροῦσιν ἢ ὑποστῇ τοιαύτην (βλ. λ. *πυροσωλήν*).

Κρούσκας, *Ἀκαδημία τῆς* — (Accademia della Crusca). Ἰταλικὴ φιλολογικὴ ἑταιρεία (βλ. λ. *Ἀκαδημία*).

κροῦσμα (τό)· κροῦσις, κτύπημα· || συνήθ. μεταφ. ἐπὶ νόσου ἐπιδημικῆς, προσβολή: «κροῦσμα διφθερίτιδος, — ἰλαρᾶς, — τύφου».

—*[Βυζ. Μουσ.]* Ἐκαλεῖτο *κροῦσμα* ἐν τῷ ἀρχαίῳ στενογραφικῷ συστήματι τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, μελῳδικὴ γραμμὴ μουσικῆς θέσεως, λήγουσα εἰς ἀτελῆ κατάληξιν. Ἡ γραμμὴ αὕτη μετηνέχθη καὶ εἰς τὴν σημερινὴν παρασημαντικὴν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

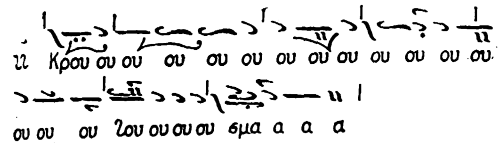

Μελῳδικὴ γραμμὴ κρούσματος.
[Ἐκ τοῦ Μεγάλου Ἴσου Ἰωάννου Κουκουζέλη.]

κρουσματικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς κροῦσμα νόσου.

Κρουσοβίτης, ἢ ***Κρουσοβίτικο ρέμα*** */ Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, παραπόταμος τοῦ Στρυμόνος. Πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Βροντοῦς, ρέει κατ' ἀρχὰς διὰ κοιλάδος μήκους 25 περίπου χιλιομέτρων μεταξὺ τῶν ὀρέων Τσιγγέλι καὶ Φλάμπουρο καὶ διέρχεται διὰ τοῦ χωρίου Κρούσοβον (νῦν Ἀχλαδοχώρι), ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα. Κατωτέρω διέρχεται διὰ τῆς πόλεως Σιδηροκάστρου, ὅπου δύο γέφυραι. Ἐξερχόμενος εἶτα εἰς τὴν πεδιαδα τῶν Σερρῶν ἀλλάσσει διεύθυνσιν πρὸς Ν., προξενῶν πολλάκις ἐν καιρῷ βροχῶν πλημμύρας καταστρεπτικάς. Τὰ ὕδατα αὐτοῦ χύνονται εἰς τὴν Κερκινῖτιν λίμνην (τ' Ἀχινοῦ) παρὰ τὰς εἰς ταύτην ἐκβολὰς τοῦ Στρυμόνος. Αἱ κυριώτεραι τῶν γεφυρῶν αὐτοῦ, πλὴν τῶν κατὰ τὸ Σιδηρόκαστρον μνημονευθεισῶν, εἶναι ἡ σιδηρᾶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ ἡ ὁδικὴ παρὰ τὸ χωρίον Καλένδρα τῆς ἁμαξιτοῦ Θεσσαλονίκης-Σερρῶν. Ἀξιοπερίεργος εἶναι καὶ ἡ κατὰ τὴν θέσιν Ζεστὰ νερὰ φυσικὴ γέφυρα τοῦ ποταμοῦ (3 χιλ. Α. τοῦ Σιδηροκάστρου), ἔχουσα πλάτος 110 μ.· ὑπὸ τὸν θόλον ταύτης κρέμανται γραφικοὶ σταλακτῖται, ἄνωθεν δὲ διέρχεται καρρόδρομος. Ι. Σ. Σ.

Κρούσοβον (Krussovo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐν τῇ σερβικῇ Μακεδονίᾳ. Κάτ. 10.000. Πρὸ τοῦ πρώτου Βαλκανικοῦ πολέμου ἦτο πόλις καθαρῶς ἑλληνικὴ καὶ διεδραμάτισε σπουδαῖον ρόλον κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν ἑλληνικῶν διεκδικήσεων ἐν Μακεδονίᾳ, γενομένη τὸ κέντρον τῶν ἑλληνικῶν ἐπαναστατικῶν σωμάτων. Ὑπῆρξεν ὁ στόχος τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν, αἵτινες ἐπήνεγκον εἰς αὐτὴν μεγάλας καταστροφάς. Κατὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σέρβων καὶ παρέμεινεν εἰς αὐτοὺς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συναφθείσης εἰρήνης. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ της, ἐκπατρισθέν, ἀντικατεστάθη ὑπὸ Σέρβων προσφύγων ἐκ Βουλγαρίας. Μ. Δ. Β.

— **Κρούσοβον** */Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Σερρῶν χωρίου ***Ἀχλαδοχώριον*** (βλ. λ.).

— **Κρούσοβον, *Ἄνω* καὶ *Κάτω*** — */Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τῶν ἐν τῷ νομῷ Σερρῶν χωρίων *Κερδύλλιον* (Ἄνω καὶ Κάτω) (βλ. λ.).

Κρουσονήσια *Παραλ. Γεωγρ.]*. Ζεῦγος Δωδεκανησιακῶν νησίδων Ἀν. τῆς Καλύμνου (πλάτ. 36° 59½ Β., μῆκ. 27° 15' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1899: Kalimno, Kappari and Kos) εἰς 3½ μίλ. ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Χουσεΐν. Σ. Ε. Λ.

Κρουσουράτη */Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φλωρίνης χωρίου ***Ἀχλάδα*** (βλ. λ).

Κρουσσῶν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἐν Κρήτῃ (βλ. *Κρουσώνας*).

κρούστα (ἡ)· ὁ ἐπίπαγος, ἡ πεπηγυῖα ἐπιφάνεια οὐσίας τινός: «τὸ γλυκὸ ἔκαμε μιὰ κρούστα»· || ἡ ἐσχάρα τοῦ δοθιῆνος, τοῦ ἕλκους, ἡ *ἐφελκὶς* (βλ. λ.): «μὴ βγάνῃς τὴν κρούστα τοῦ σπυριοῦ καὶ τὸ ἐρεθίζεις»· || τοῦ ἄρτου ἡ ἐπιφάνεια, τὸ περισσότερον ψημένον στρῶμα· *ἄλλως κόρα, κάρκανο* (ἑνετ. καὶ ἰταλ. crosta).

—*/Ζαχαροπλ./* Καλεῖται *κρούστα* λεπτὸν φύλλον ζύμης, τὸ ὁποῖον τίθεται ὡς ἄνω στρῶμα εἰς ὡρισμένα γλυκίσματα (πάστες ἢ τοῦρτες) καὶ τὸ ὁποῖον ψηνόμενον εἰς τὸν φοῦρνον λαμβάνει χρῶμα ξανθὸν καὶ γίνεται σκληρὸν καὶ εὔθραυστον.

Κρούστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 580. Χ. Δ.

Κρουστάλας, *Ἀπόστολος*· βλ. *Κωνστάλας* Ἀπόστολος.

Κρουσταλλένια *Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἀρχαιοτέρων μονῶν τῆς Κρήτης, κειμένη ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ὀροπεδίου τοῦ Λασιθίου τῆς Δίκτης. Κατὰ τὴν μεγάλην ἐναντίον τῆς ἑνετοκρατίας ἐπανάστασιν τῶν Κρητῶν ὑπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Χορτάτζας, συνελθόντες ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ οἱ ἐπαναστάται, τὴν 20 Ἰουλίου 1272, ἐτέλεσαν πάνδημον δοξολογίαν ὑπὲρ τῆς εὐοδώσεως τοῦ ἀγῶνός των. Τῷ 1365, ὅτε οἱ Κρῆτες ἤγειραν ἐκ νέου τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Ἑνετῶν ὑπὸ τοὺς ἀδελφοὺς Καλλέργας, ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ ἐγένοντο καὶ πάλιν αἱ πρῶται συγκεντρώσεις τῶν ἐπαναστατῶν. Ἐκεῖ, ὑπὸ τὰς εὐλογίας τῶν καλογήρων τῆς μονῆς, ὕψωσαν τὰς σημαίας αὐτῶν καὶ ἐκήρυξαν τὴν μετὰ τοῦ Βυζαντίου ἕνωσιν τῆς νήσου των, ἀνευφημοῦντες τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννην Ε' Παλαιολόγον. Κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869 οἱ Ἕλληνες, ὑπὸ τοὺς Μιχαὴλ Κόρακαν καὶ ἀδελφοὺς Κουντούρους, ἐπιπεσόντες περὶ τὴν μονὴν ταύτην κατὰ τῶν εἰσβαλόντων εἰς Λασίθιον Τούρκων ὑπὸ τὸν Ὀμὲρ-πασᾶν, διεσκόρπισαν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς τὰ ὑψώματα Τίμιος Σταυρός, ἔνθα νέαν ὑπέστησαν ἐπίθεσιν ὑπὸ τοῦ Σφακιανάκη καὶ λοιπῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπαναστατῶν. Ν. ΚΛΣ

κρουσταλλένιος, —*α*, —*ον*· δημοτ., ὁ ἐκ κρυστάλλου κατεσκευασμένος, κρυστάλλινος: «κρουσταλλένιος καθρέφτης, — πολυέλεος».

κρουσταλλιάζω· δημοτ., γίνομαι κρούσταλλο, πήγνυμαι, παγώνω: «τὸ νερὸ κρουστάλλιασε ἀπὸ τὸ κρύο».

κρουστάλλιασμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κρουσταλλιάζω, πάγωμα, πῆξις: «τὸ κρουστάλλιασμα τοῦ νεροῦ».

κρούσταλλο (τό)· δημοτ. τύπος τοῦ *κρύσταλλο*: «πολυέλεος ἀπὸ κρούσταλλο»· || τὸ ἕνεκα ψύχους πηγμένο νερό: «κρέμονται ἀπὸ τὰ κεραμίδια κρούσταλλα»· || χαρακτηριστικὸν τοῦ πολὺ ψυχροῦ: «τὸ νερὸ εἶναι κρούσταλλο».

Κρουσταλλοπηγὴ */ Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται παρὰ τὰ ἀλβανικὰ σύνορα ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Κορυτσᾶν ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ καὶ ἔχει τελωνεῖον (γ' τάξεως), ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 598. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Σμάρδεσι*. Χ. Δ.

κρούστης (ὁ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου κρούεταί τι, ἐπικρουστήρ· || εἶδος κρουσιζωπύρου ἐμπυρέως, ἀποτελέσαντός ποτε τελειοποίησιν σπουδαίαν τῶν ἐπινηΐων πυροβόλων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ, ἅτε ἀντικαταστήσαντος τὰς *ἅπτρας*, τήν τε τοῦ ἐκκαύματος καὶ τὴν τοῦ πυροβόλου. Σ. Ε. Λ.

κρουστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κροῦσιν ὁ ἔχων χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τὴν κροῦσιν: «κρουστικὸν ὅπλον, —μηχάνημα». —Ἐπίρρ. ***κρουστικῶς***.

—*[Ναυτ.]* Ἐκαλεῖτο *κρουστικὸν* (ἐνν. *ναύκλαστρον*) εἶδος ἐγρηγοροῦντος ναυκλάστρου ἀμυντικοῦ, ἐκρηγνύμενον ἀνεξαρτήτως τῆς βουλήσεως τοῦ χειριστοῦ, διὰ κρουστικοῦ ἐμπυρείου καὶ ἐπικρουστῆρος ὑπαρχόντων ἐν αὐτῷ, ἅμα τῇ βιαίᾳ προσκρούσει σώματός τινος. Τὰ τοιαῦτα κρουστικὰ ναύκλαστρα ἠγκυροβολοῦντο εἰς ἀκτὰς συχναζομένας μόνον ὑπὸ ἐχθρικῶν, οὐχὶ δὲ καὶ ὑπὸ φίλων πλοίων. Τοιαῦτα κρουστικά, ἐπινοήσεως τοῦ Αὐστριακοῦ πλοιάρχου Πιετροῦσκι, ἀπετέλουν σπουδαῖον μέρος τοῦ ἀμυντικοῦ ὑλικοῦ τῆς ἄλλοτε ὑποβρυχίου ἀμύνης. Σ. Ε. Λ.

— **κρουστικαὶ *βολίδες***· βλ. λ. *βολίς*.

— **κρουστικαὶ *τορπίλλαι***· βλ. *τορπίλλη*.

κρουστός, —*ή*, —*όν*· ἐπὶ ὑφάσματος, ὁ κεκρουσμένος, ὁ διὰ τῆς σπάθης κτυπημένος, σφιγμένος. κοιν. *σφικτός*, ἀρχ. *σπαθητός*: «κρουστὸ παννί»· || ἐπὶ μουσικῶν ὀργάνων, τὸ κρουόμενον, ἀντίθ. *πνευστός*.

Κρουσών(ας) */ Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Μαλεβυζίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 2.314. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Κυθαρίδα*.

—*/ Ἱστορ.]* Ἀρχομένου τοῦ Ἰουλίου 1822 οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Στρατῆν Δεληγιαννάκην, Πωλογιωργάκην, Ζερβουδάκην, Ζερβονικόλαν κ.λ. κατέλαβον τὰς περὶ τὸν Κρουσῶνα θέσεις, ἵνα ἐπιτηρῶσι τὸν ἐν τῷ πλησίον χωρίῳ Ἁγ. Μύρωνι ἐστρατοπεδευμένον τουρκικὸν στρατὸν ὑπὸ τὸν Σερὶφ-πασᾶν. Τὴν 18 ἰδίου μηνὸς ἀπόσπασμα Ἑλλήνων κατελθὸν εἰς τὴν πεδιάδα ἀνήρπασε μέγαν ἀριθμὸν αἰγοπροβάτων καὶ ἡμιόνων, ἅτινα ἔβοσκον πρὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου. Σῶμα ἐκ 500 περίπου Τουρκαλβανῶν, ἐξελθὸν πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν, ἐκυκλώθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ μετὰ πεισματώδη μάχην, διαρκέσασαν καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ ἐν τῷ χωρίῳ καὶ νὰ κλεισθῇ ἐν τῷ ἐκεῖ ναῷ τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους. Οἱ Ἕλληνες τότε ἀνελθόντες ἐπὶ τοῦ θόλου τοῦ ναοῦ καὶ ἀνοίξαντες ὀπὴν ἔρριψαν ἐντὸς αὐτοῦ διαφόρους ἐμπρηστικὰς ὕλας καὶ οὕτως ἐθανάτωσαν ἅπαντας πλὴν δύο, κατορθωσάντων νὰ διαφύγωσι καὶ νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον. Κατοπτοηθεὶς ἐκ τούτου ὁ Σερὶφ-πασᾶς ὑπεχώρησεν εἰς Ἡράκλειον.

Ἀρχομένου τοῦ Μαΐου 1867, οἱ ὑπὸ τοὺς Πετροπουλάκην, Σκουλᾶν, Νιώτην, Ξετρύπην κ. λ. Ἕλληνες, ἐστρατοπεδευμένοι εἰς Κρουσῶνα, ἐπετέθησαν κατὰ τῆς ὀπισθοφυλακῆς τῆς φάλαγγος τοῦ Ρεσὶτ-πασᾶ, διευθυνομένης ἐξ Ἡρακλείου εἰς Μυλοπόταμον πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐκεῖ μαχομένου Ὀμὲρ-πασᾶ, ἀνήρπασαν τὰ μεταγωγικὰ αὐτῆς καὶ ἐξηνάγκασαν τὸν Ρεσὶτ-πασᾶν ν' ἀναστείλῃ τὴν πορείαν του καὶ νὰ καταλάβῃ τὰς περὶ τὴν μονὴν τῆς Χαλέπας θέσεις. Τὴν 18 Ἰουνίου 1868 ὁ τουρκικὸς στρατός, προελάσας ἐκ τοῦ ἐν Ἁγίῳ Μύρωνι στρατοπέδου, προσέβαλε τοὺς περὶ τὸν Κρουσῶνα καὶ Ἄνω Ἀσίτες Ἕλληνας, μετὰ πεισματώδη δὲ μάχην εἰσῆλθεν εἰς Κρουσῶνα καὶ εἶτα ἐπανῆλθεν εἰς Ἅγιον Μύρωνα. Ἀρχομένου τοῦ Αὐγούστου, ἐπιτεθέντες ἐκ νέου οἱ Τοῦρκοι κατὰ τῶν εἰς Κρουσῶνα ἐπαναστατῶν, ἠναγκάσθησαν μετὰ τετραήμερον μάχην (2—5 Αὐγούστου) νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Ἁγ. Μύρωνα. Ν. ΚΛΣ

κρούτ (τὸ) (Crouth, Crout, ἐκ τοῦ οὐαλλικοῦ Crwth, λατ. Chrotta). Ἔγχορδον ὄργανον μετὰ τόξου, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων, ἂν μὴ τὸ ἀρχαιότερον, ἐν Εὐρώπῃ, μνημονευόμενον ἤδη τῷ 609. Τὸ κρούτ ἦτο κελτικῆς καταγωγῆς καὶ διετηρήθη ὑπὸ τὴν ἀρχικήν του μορφὴν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ἰρλανδίᾳ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Πολλοὶ τὸ θεωροῦν ὡς τὸν πρόγονον τῆς οἰκογενείας τῶν βιολῶν, καθότι ἐκληροδότησεν εἰς ταύτας τὸ ἠχεῖον, τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τῆς ἐμπροσθίας καὶ ὀπισθίας ἐπιφανείας, στηριζομένας ἐπὶ τῶν πλαγίων πλευρῶν, ὅπως ἀκριβῶς τὸ βιολίον. Ἀντιθέτως, τὸ *ρεμπάμπ* (rebab), ὄργανον ἀνατολικῆς προελεύσεως, πρὸς τὸ ὁποῖον ἄλλοι συσχετίζουν τὰ μετὰ τόξου ἔγχορδα, ἐστερεῖτο τῶν πλαγίων τούτων πλευρῶν. Τὸ κρούτ δὲν εἶχε λαβήν, εἰς δὲ τὴν μίαν ἄκραν του ἠχείου του ἔφερεν ἓν εἶδος ἀναβολέως, ἐφ' οὗ ἦσαν προσηρμοσμέναι αἱ στρόφιγγες. Αἱ χορδαὶ τοῦ ὀργάνου, παλαιότερον μὲν τρεῖς, ἀργότερον δὲ αὐξηθεῖσαι εἰς 5 ἢ 6, ἦσαν τεταμέναι ἐπὶ τῆς μαγάδος (καβαλλάρη). Τέλος, ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ἐπιφανείας τοῦ ἠχείου εὑρίσκοντο δύο ἐπιμήκη ἀνοίγματα, εἶδος παραθύρων. Κατὰ τὸν μεσαίωνα συναντῶμεν τὸ κρούτ ἐν Οὐαλλίᾳ, συνοδεῦον, μετὰ τῆς ἅρπας καὶ τοῦ ἀσκαύλου, τὰ τραγούδια τῶν ραψῳδῶν. Γ. Σ.

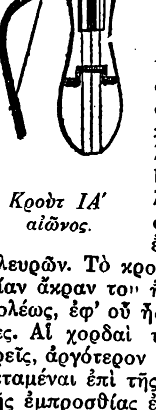

Κρούτ ΙΑ' αἰῶνος.

Κρουταλιώτικο *φαράγγι* */ Γεωγρ.]*. Φάραγξ βραχώδης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἁγίου Βασιλείου τῆς Κρήτης, τέμνουσα τὴν ὀροσειρὰν Κρυονερίου-Σιδέροντα. Ἐκλήθη οὕτω, διότι ὁ πνέων συνήθως ἐκεῖ σφοδρότατος ἄνεμος, προσπίπτων ἐπὶ τῶν στεφόντων τὴν φάραγγα πολυσχιδῶν βράχων, παράγει κρότους ὁμοιάζοντας πρὸς ἐκπυρσοκροτήσεις πυροβόλων. Διὰ τῆς στενῆς καὶ δυσβάτου ταύτης φάραγγος διέρχεται ὁ ὁρμητικὸς χείμαρρος Μέγας ποταμός, καθὼς καὶ ἀτραπός, δι' ἧς ἐπικοινωνεῖ ἡ κεντρικὴ κοιλὰς τοῦ Ἁγ. Βασιλείου μετὰ τῆς τῶν Λευκογείων-Πρέβελη καὶ διὰ ταύτης μετὰ τοῦ ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν ἀκτῶν ὅρμου τοῦ Μεγάλου ποταμοῦ, ἔνθα ἐκρέει ὁ ὁμώνυμος χείμαρρος. Ν. ΚΛΣ

κρουτουνιὰ (ἡ) */Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κρότων ὁ κοινός*.

Κρόϋτς (Creutz), ***Γουσταῦος-Φίλιππος***. Σουηδὸς διπλωμάτης, πολιτικὸς καὶ ποιητὴς (1731—1785). Κατήγετο ἐξ ἀρχαιοτάτης φινλανδικῆς οἰκογενείας, ἐκτὸς δὲ τῶν ἄλλων γλωσσῶν ἠδύνατο νὰ ὁμιλῇ ἀπταίστως καὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Τῷ 1763 ἐστάλη εἰς Ἱσπανίαν ὡς πρεσβευτὴς τῆς Σουηδίας, ἔπειτα δὲ εἰς Γαλλίαν (1766). Τῷ 1783 ὑπέγραψε μετὰ τοῦ Φραγκλίνου συνθήκην φιλίας καὶ ἐμπορίου μεταξὺ Σουηδίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἀνεκλήθη εἰς Σουηδίαν, ὅπως διορισθῇ πρόεδρος τῆς καγκελλαρίας, πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου Οὐψάλας καὶ μέλος τῆς κυβερνήσεως. Περισσότερον ἐν τούτοις τῆς πολιτικῆς καὶ διπλωματικῆς δράσεώς του τὰ φιλολογικὰ

Digitized by Google

του ἔργα κατέστησαν αὐτὸν διάσημον. Τὸ ἀριστούργημά του εἶναι ὁ «Ἄτυς καὶ ἡ Καμίλλη», συνδυάζον λαμπρότητα καὶ ἁγνότητα ὕφους, ἁρμονίαν στιχουργικῆς καὶ κάλλος περιγραφῶν. Ἄλλα ἔργα του δημοφιλέστατα ἐν Σουηδίᾳ εἶναι: «Ἐλεγεῖον», «Δάφνης, θερινὸν ᾆσμα» καὶ ἡ ὡραιοτάτη εἰς πεζὸν λογον σάτιρα «Ἡ ἀπολογία τοῦ ψεύδους». Πλεῖστα ἔργα του μετεφράσθησαν εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Δ. Σ. Δ.

Κρουτσέλοβον *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ χωρίου *Κερασιὲς* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Ἐδέσσης.

Κρόϋτσερ (Kreutzer), ***Κορραδῖνος***. Γερμανὸς μουσουργὸς (1780—1849). Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ κλειδοκυμβάλου τοῦ βιολίου καὶ τοῦ ᾄσματος. Τῷ 1799 ἐνεγράφη εἰς τὴν σχολὴν τῆς νομικῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Φριβούργης, ἀποθανόντος δὲ τῷ 1800 τοῦ πατρός του ἐσυνέχισε τὰς καλλιτεχνικὰς σπουδάς του. Ἐν Φριβούργῃ ὁ Κρόϋτσερ ἀνεβίβασε τὸ πρῶτόν του θεατρικὸν ἔργον: «Die lächerliche Werbung», ἀνεχώρησε δὲ κατόπιν διὰ Βιέννην (1804), ἔνθα ἐτελειοποιήθη εἰς τὴν μουσικὴν παρὰ τῷ Ἀλμπρεχτσμπεργκερ, ὀλίγον δὲ κατόπιν ἐγένετο πασίγνωστος. Ὁ Κρόϋτσερ εἶχεν ἤδη συνθέσει ἀρκετὰς λειτουργίας, κουαρτέττα κλπ., ὅταν ἠθέλησε νὰ προσεγγίσῃ τὸ θέατρον διὰ τῶν μελοδραμάτων «Κορραδῖνος τῆς Σουάβης» καὶ ὁ «Βουτηχτής», τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις δὲν κατώρθωσε ν' ἀναβιβάσῃ. Ἡ λυρική του κωμῳδία «Jery und Baetely» (1810) ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἐπιβληθεὶς ὡς μουσικὸς ὁ Κρόϋτσερ ὀνομάζεται μουσικὸς διευθυντὴς τῆς αὐλῆς τῆς Στουτγάρτης, τῷ 1817 τοῦ πρίγκιπος Φύρστενμπεργ εἰς Ντοναουέσιγκεν· τῷ 1822 ἐπανέρχεται ἐν Βιέννῃ καὶ ἀργότερον ὀνομάζεται διευθυντὴς ὀρχήστρας ἐν Κολωνίᾳ. Ὁ Κρόϋτσερ ὑπῆρξε κυρίως θεατρικὸς συνθέτης, ἔχων πλουσίαν μελῳδικὴν φλέβα, ἀλλὰ στερούμενος πραγματικῆς δραματικῆς δυνάμεως. Ἔγραψε περὶ τὰ 30 μελοδράματα, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: «Nachtlager in Granada», ἔργον παιζόμενον μέχρι σήμερον, «Μελουζίνη», ἐπὶ λιμπρέττου τοῦ Γκριλλπάρτσερ (1833), «Λιμπούσσα», «Die Jungfrau» (1830) κλπ. Συνέθεσεν ἐπίσης τὸ ὀρατόριον «Die Sendung Mosis», μουσικὴν διὰ τὸ δρᾶμα τοῦ Ραϊμουντ «Der Verschwender», ἀμφότερα ἔργα ἰδιαιτέρας σημασίας, πολλὴν μουσικὴν δωματίου, πλείστας ἀνδρικὰς χορῳδίας δημοφιλεστάτας καὶ σήμερον, τραγούδια κλπ. Γ. Σ.

—**Κρόϋτσερ** (Kreutzer), ***Ροδόλφος***. Γάλλος συνθέτης καὶ διάσημος βιολιστὴς (1766—1831). Ἐφοίτησε παρὰ τῷ Ἀντ. Στάμιτς τῆς Μαγχάϊμ, ὃν καὶ ἐξέπληξε διὰ τοῦ καταπληκτικοῦ του ταλάντου. Δεκατριετής, πρὶν εἰσέτι λάβῃ κἂν μαθήματα ἁρμονίας, συνέθεσε τὸ πρῶτόν του κοντσέρτον διὰ βιολίον. Ἐν τῷ μεταξύ, προσληφθεὶς εἰς τὸ Ἰταλικὸν θέατρον τῶν Παρισίων ὡς πρῶτον βιολίον, ἔγραψε τὸ πρῶτον μελόδραμα: «Ἡ Ἰωάννα ντ' Ἀρκ εἰς Ὀρλεάνην», τὸ ὁποῖον παιχθὲν τῷ 1790 ἔκαμε γνωστὸν τὸν Κρόϋτσερ ὡς θεατρικὸν συνθέτην. Ὁ «Παῦλος καὶ Βιργινία», ἡ «Λοδοΐσκα», ἡ «Καρλόττα καὶ ὁ Βέρθερος», τὸ «Συνέδριον τῶν βασιλέων», «Ἡ ἡμέρα τοῦ Μαραθῶνος» καὶ εἰκοσὰς ἀκόμη ἄλλων λυρικῶν ἔργων ὑπῆρξαν ὁ καρπὸς τῆς διανοίας τοῦ Κρόϋτσερ. Τὰ ἔργα ταῦτα ἐν τούτοις ἐλησμονήθησαν, ἐνῷ τηροῦνται εἰσέτι τὰ ἴχνη τῆς συμβολῆς του ὡς παιδαγωγοῦ τοῦ βιολίου. Ἱδρυθέντος τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων ὁ Κρόϋτσερ ὠνομάσθη ἐν αὐτῷ τῷ 1795 καθηγητὴς καὶ ταχέως ἐδημιούργησεν ἀληθῆ σχολήν. Τῷ 1801 ἀντικατέστησε τὸν Ροντ ὡς πρῶτος βιολιστὴς τοῦ μελοδράματος καὶ εἶτα διευθυντὴς ὀρχήστρας. Ἐν τῷ μεταξὺ διὰ πολυαρίθμων συναυλιῶν ἀνὰ τὰ μουσικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης ἡ φήμη του ὡς δεξιοτέχνου ἡδραιοῦτο. Τῷ 1824 ὁ Κρόϋτσερ εἶχεν ὀνομασθῆ ἱππότης τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς καὶ ἀπεσύρθη τοῦ μελοδράματος. Ὁ Κρόϋτσερ ἔγραψε 19 κοντσέρτα καὶ 2 διπλᾶ κοντσέρτα διὰ βιολίον, 15 κουαρτέττα, τρίο, σονάτας διὰ βιολίον καὶ ἐνάριθμον βάσιμον κλπ. Ἐπίσης τὰς «40 σπουδὰς καὶ καπρίτσια», ἔργον κλασσικὸν καὶ μοναδικὸν διὰ τὴν σπουδὴν τοῦ βιολίου. Εἰς αὐτὸν ἀφιέρωσεν ὁ Μπετόβεν τὴν σονάταν διὰ βιολίον καὶ κλειδοκύμβαλον, ἔργον 47, τὴν γνωστὴν ὡς «Σονάταν Κρόϋτσερ», ἥτις ἔδωκε τὸν τίτλον καὶ εἰς τὸ ὁμώνυμον ἔργον τοῦ Τολστόη. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κρόϋτσερ *Αὔγουστος* (1778—1832) ὑπῆρξεν ἐπίσης διακεκριμένος βιολιστὴς καὶ παιδαγωγός, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ τελευταίου *Κάρολος Λέων-Φραγκῖσκος* (1817—1865) ἐγένετο γνωστὸς ὡς πνευματωδέστατος μουσικοκριτικὸς καὶ συνθέτης. Γ. Σ.

Ροδόλφος Κρόϋτσερ.

—**Κρόϋτσερ** (Creuzer), ***Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς φιλόλογος καὶ ἀρχαιολόγος (1771—1858). Διετέλεσεν ἐπὶ τεσσαράκοντα τέσσαρα ἔτη καθηγητὴς τῆς φιλολογίας καὶ ἀρχαίας ἱστορίας τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἀϊδελβέργης καὶ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων ἱδρυτῶν τοῦ φιλολογικοῦ του σεμιναρίου (1807). Ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιγραφῶν τῶν Παρισίων τὸν ἐξέλεξεν ὡς μέλος της καὶ ὁ ἀρχιδοὺξ τῆς Βάδης τῷ ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ μυστικοσυμβούλου. Εἰς τὸ πρῶτον περίφημον ἔργον του: «Συμβολικὴ καὶ μυθολογία τῶν ἀρχαίων λαῶν καὶ ἰδίως τῶν Ἑλλήνων» (1810—1812) 4 τόμ.), ὑποστηρίζει ὅτι ἡ μυθολογία τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου, προελθοῦσα ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ διαδοθεῖσα μέσῳ τῶν Πελασγῶν, δὲν εἶναι παρὰ λείψανον τοῦ συμβολισμοῦ μιᾶς ἀρχαίας ἀποκαλύψεως. Οἱ μῦθοι εἶναι ἁπλῶς σύμβολα θρησκευτικῶν δογμάτων καὶ ἠθικῶν ἐντολῶν. Ὅταν, κατόπιν, βοηθούσης καὶ τῆς φαντασίας τῶν ποιητῶν, ἐλησμονήθη ἡ ἔννοια αὕτη τῶν συμβόλων, οἱ μῦθοι ἐθεωρήθησαν ὡς ἱστορικά, πραγματικὰ γεγονότα. Τὴν συμβολικὴν σημασίαν τούτων διετήρησαν μόνον οἱ μύσται θρησκευτικῶν τινων ἑνώσεων, π. χ. τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων κλπ. Κατὰ τὸν Κρόϋτσερ, ὁ πολυθεϊσμὸς δὲν εἶναι παρὰ ἡ λαϊκὴ ἔκφρασις ἀνωτέρων θρησκευτικῶν ἀληθειῶν, αἵτινες ἀπετέλουν, πρὸ τοῦ Ἀβραάμ, τὰς δοξασίας τῶν πατριαρχῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀντεκρούσθη ὑπὸ τοῦ Χέρμανν («Ἐπιστολαὶ περὶ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου»), τοῦ Φὸς («Ἀντισυμβολική») καὶ τοῦ Λόμπεκ («Ἀγλαόφαμος»). Σπουδαία εἶναι ἐπίσης ἡ ὑπὸ τοῦ Κρόϋτσερ ἔκδοσις τοῦ Πλωτίνου καὶ ἡ μερικὴ τοιαύτη τοῦ Κικέρωνος, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μόζερ. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Ἐποχαὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας» (1802), «Ἡ ἱστορικὴ τέχνη τῶν Ἑλλήνων» (1803), «Διόνυσος» (1808), «Commentarii Herodoteae» (1819), «Ρωμαϊκαὶ ἀρχαιότητες» (1824), «Ἀρχαῖοι δραματικοί» (1839), «Ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς κλασσικῆς φιλολογίας» (1854), αἱ αὐτοβιογραφίαι: «Ἀπὸ τὴν ζωὴν ἑνὸς γέροντος καθηγητοῦ» (1848) καὶ «Παραλειπόμενα» (1858). Γ. Ε. Κ.

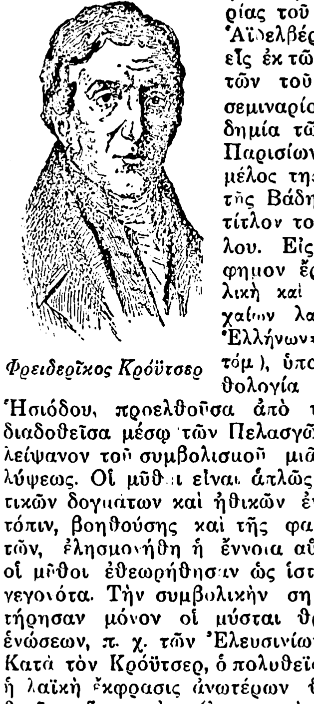

Φρειδερῖκος Κρόϋτσερ

Κροϋτσιγκερ (Creutzinger, Creuciger καὶ Cruciger), ***Κάσπαρ***. Ἐγεννήθη τῷ 1504 ἐν Λειψίᾳ, ἔνθα καὶ ἐσπούδασε κατ' ἀρχάς. Ἐκραγέντος ὅμως ἔπειτα, τῷ 1521, λοιμοῦ ἐν Λειψίᾳ, ἦλθε μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Βυρτεμβέργην, ἔνθα ἐσπούδασε θεολογίαν, ἀσχοληθεὶς καὶ περὶ τὰ ἑβραϊκά, τὰ μαθηματικά, τὴν βοτανικὴν καὶ τὴν ἀστρονομίαν. Τῷ 1525 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς σχολῆς τοῦ Ἰωάννου καὶ ἱεροκήρυξ ἐν Μεκλεμβούργῳ, ὁπόθεν τῷ 1528 ἐπέστρεψεν εἰς Βυρτεμβέργην, διορισθεὶς καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Ἔκτοτε ἔμενεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ θανάτου του (1548). Συνεδέετο μετὰ τοῦ Λουθήρου, ὃν καὶ ἐβοήθησεν ἐν τῇ μεταφράσει τῆς ἁγίας Γραφῆς ἕνεκα μάλιστα τῆς γνώσεως τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης. Ἡ μετάφρασις τῆς Πεντατεύχου, τοῦ Ἰώβ, τῶν Ψαλμῶν καὶ τῶν Προφητῶν ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Λουθήρου κατὰ μέγα μέρος προέρχεται ἐξ αὐτοῦ. Ἐπίσης ἔχει γράψει πολλὰ κηρύγματα τοῦ Λουθήρου, ἅτινα ἐξέδωκεν ἔπειτα, μετέφρασεν ἔργα τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λατινικοῦ εἰς τὸ γερμανικὸν καὶ ἐκ τοῦ γερμανικοῦ εἰς τὸ λατινικὸν καὶ ἐφρόντισε μετὰ τοῦ Rörer περὶ τῆς συλλογῆς καὶ ἐκδόσεως τῶν πρώτων τόμων τῆς ἐκδόσεως τῆς Βυρτεμβέργης τῶν ἔργων τοῦ Λουθήρου. Ὡς πρὸς τὰς θεολογικὰς ὅμως ἀντιλήψεις προσήγγιζε μᾶλλον τῷ Μελάγχθονι. Τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἐκδοθέντα μετὰ θάνατον, εἶναι κυρίως δογματικὰ καὶ ἑρμηνευτικά. Ὁ Κροϋτσιγκερ εἶχεν υἱὸν καλούμενον ἐπίσης *Κάσπαρ*, ὅστις ἐγένετο καὶ καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βυρτεμβέργης, ἔπειτα ὅμως, κατηγορηθεὶς ἐπὶ κρυπτοκαλβινισμῷ, ἐφυλακίσθη καὶ κατόπιν ἐξωρίσθη τῆς Σαξωνίας, ὁπόθεν ἦλθεν εἰς Κάσσελ, ὅπου καὶ ἀπέθανε (1597), καὶ θυγατέρα, ἥτις ὑπανδρεύθη τὸν υἱὸν τοῦ Λουθήρου Ἰωάννην. Κ. Ι. Δ.

Κρόϋτσμπουργ (Kreuzburg) *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Α. Πρωσσίᾳ καὶ τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἄϊλαου. Κάτ. 1.643. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐγένετο τὸ θέατρον αἱματηρῶν μαχῶν μεταξὺ Ρώσων καὶ Γερμανῶν. Τῷ 1914 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσων, ἐκκενωθὲν τὸ ἑπόμενον ἔτος. —2) Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Ἄνω Σιλεσίᾳ καὶ τῷ νομῷ τοῦ Ὄππελν. Κάτ. 12395. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ καὶ ἔχει ἀνωτέρας τεχνικὰς σχολὰς καὶ διάφορα ἐργοστάσια. Τῷ 1922 διεξήχθη ἐν αὐτῇ, συμφώνως πρὸς τὴν συνθήκην τῶν Βερσαλλιῶν, δημοψήφισμα, δι' οὗ οἱ κάτοικοι ἐξέφρασαν τὴν ἐπιθυμίαν των, ὅπως παραμείνουν ὑπὸ τὴν Γερμανίαν. Μ. Δ. Β.

Κρόϋτσναχ (Bad Kreuznach) *[Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κόμπλεντς. Κάτ. 26000. Κεῖται ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Νάε καὶ εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὰς ραδιούχους, ἀεριούχους καὶ μεταλλικὰς πηγάς της. Αἱ πηγαὶ αὗται ἦσαν γνωσταὶ καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς δὲ τῶν Ρωμαίων ὑπῆρξε μέγας κλιματολογικὸς σταθμός, ὡς μαρτυροῦσι πολυάριθμα ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα καὶ ἐρείπια. Αἱ πηγαὶ αὗται, καταστραφεῖσαι κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἀνεκαλύφθησαν καὶ ἐτέθησαν ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν ἐκ νέου κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Ἐνδείκνυνται εἰς τὸν βρογχικὸν κατάρρουν, τὴν φυματίασιν, τὰ δερματικὰ νοσήματα τοῦ λάρυγγος, τῆς καρδίας καὶ τὴν ἀρθρίτιδα. Πρὸς Δ. τῆς πόλεως, εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χλμ., εὑρίσκονται τὰ ἁλατωρυχεῖα τοῦ Τεσντορσχάλλε καὶ τοῦ Καρλσχάλλε, ὅπου ὑπάρχουν καὶ ἀεριοῦχα λουτρά. Ἡ πόλις ἔχει μεγάλα ξενοδοχεῖα καὶ θεραπευτήρια καὶ συχνάζεται κατ' ἔτος ὑπὸ πολλῶν ἀσθενῶν. Μ. Δ. Β.

«Κρόϋτς-Τσάϊτουνγκ» (Kreuz-Zeitung = «Ἐφημερὶς τοῦ Σταυροῦ»). Οὕτως ἐπονομάζεται συνηθέστερον ἡ γερμανικὴ ἐφημερὶς «Neue-Preussische-Zeitung», λόγῳ τοῦ σταυροῦ ὃν φέρει ἐπὶ τοῦ τίτλου της. Εἶναι ἐφημερὶς ἀρχῶν συντηρητικῶν, ἐξεδόθη δὲ τῷ 1848 ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος Βίσμαρκ καὶ ἄλλων τινῶν ὁμοφρόνων του. Μ. Ν. Δ.

κρούω, *ἀόρ.* *ἔκρουσα—ἐκρούσθην*, *παθ. μετχ.* *(κε)κρουσμένος*· κτυπῶ, πλήττω, βροντῶ: «τίς κρούει τὴν θύραν;» «ἔκρουσεν ὁ κώδων»· ‖ «κρούω τὴν κιθάραν» παίζω τὴν κιθάραν· ‖ «κρούω τὸ ἀγγεῖον» κτυπῶ δοκιμάζων ἂν τὸ ἀγγεῖον εἶναι ἀρραγὲς ἢ κενὸν ἢ πλῆρες, πρβλ. *διακωδωνίζω*· ‖ δημοτ. κτυπῶ, πλήττω, τραυματίζω: «ὁ ἕνας τὸν κρούει μὲ τὸ σπαθὶ κι' ἄλλος μὲ τὸ χατζάρι»· ‖ ἀπόζω, βρομῶ ‖ παθ. *κρούομαι*· προσβάλλομαι ὑπὸ νόσου ἐπιδημικῆς: «ἐκρούσθηκε ἀπὸ τὸ θανατικό»· ‖ παθ. μετχ. *κρουσμένος*· κτυπημένος, προσβεβλημένος ὑπὸ νόσου.

Κρὸφτ (Croft), ***Γουλιέλμος***. Ἄγγλος ὀργανοκρούστης καὶ συνθέτης, διδάκτωρ τῆς μουσικῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης (1678—1727). Διετέλεσε τὸ πλεῖστον μουσικὸς τῆς αὐλῆς ἐν Λονδίνῳ, ὀργανοκρούστης τοῦ βασιλικοῦ παρεκκλησίου, εἶτα τοῦ Οὐεστμίνστερ κτλ. Τὰ ἔργα του εἶναι κυρίως ἐκκλησιαστικά: «Cathedral music», «Musica sacra», ἀποτελοῦντα συλλογὰς ἀντιφώνων, ᾠδῶν κτλ. Ἐκτὸς τούτων ὁ Κρὸφτ ἔγραψε πλείστας μελῳδίας, σονάτας κτλ. Αἱ θρησκευτικαί του συνθέσεις εἶναι εἰσέτι ἐν χρήσει ἐν τῇ ἀγγλικανικῇ ἐκκλησίᾳ. Γ. Σ.

—**Κρὸφτ** (Croft), *σὲρ* ***Ἔρμπερτ***. Ἄγγλος συγγραφεὺς (1751—1816). Ἐσπούδασε τὴν νομικήν, μεθ' ὃ προεχειρίσθη τῷ 1782 εἰς κληρικόν. Ὁ Κρὸφτ συνέλεγεν ἐκ παραλλήλου καὶ ὑλικὸν διὰ τὴν ἔκδοσιν ἀγγλικοῦ λεξικοῦ. Τῷ 1797 ἐκληρονόμησε τὸν τίτλον τοῦ βαρωνέτου. Συνέγραψε τοὺς βίους τοῦ Ἐδουάρδου Γιὰγκ καὶ τοῦ Τσάτερτον, τῷ δὲ 1780 ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «Ἔρως καὶ τρέλλα», ὅπερ ἔσχεν ἑπτὰ ἐκδόσεις. Λ. Α.

—**Κρὸφτ** (Croft), *σὲρ* ***Ἰάκωβος***. Ἰρλανδὸς πολιτικὸς ἐκ τῆς κομιτείας Χέρεφορντ. Τῷ 1541 ἐστάλη πληρεξούσιος ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, τῷ δὲ 1551 διωρίσθη ἐπιτετραμμένος τῆς Ἰρλανδίας ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Μαρίας συνελήφθη ὡς προδότης καὶ ἐφυλακίσθη, ἐλευθερωθεὶς ὅμως ὑπὸ τῆς Ἐλισάβετ ἅμα τῇ ἀναρρήσει αὐτῆς εἰς τὸν θρόνον, ἐγένετο βραδύτερον κυβερνήτης τοῦ Μπέρουϊκ. Ὡς τοιοῦτος εἰργάσθη ὑπὲρ τῶν Σκώτων προτεσταντῶν, ἀλλ' ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς θέσεώς του, παρασχὼν ὑπονοίας ὅτι εὑρίσκετο εἰς ἀλληλογραφίαν μετὰ τῆς καθολικῆς ἀντιβασιλίσσης τῆς Σκωτίας Μαρίας τῆς Γκιζης. Τῷ 1570 ἡ Ἐλισάβετ διώρισεν αὐτὸν ἰδιαίτερον σύμβουλον καὶ ἐλεγκτὴν τοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Τῷ 1588 ἀπεστάλη ὅπως συνάψῃ εἰρήνην μετὰ τοῦ δουκὸς τῆς Πάρμας, ἀλλ' ἕνεκα τῶν στενῶν αὐτοῦ σχέσεων μετὰ τοῦ δουκός, μετὰ τὴν εἰς Ἀγγλίαν ἐπιστροφήν του ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ἀποφυλακισθεὶ, τῷ 1599. Ἀπέθανε τῷ 1600. Λ. Α.

Κρόχμαλ ***Ναχμάν***. Ἰουδαῖος φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Μπρόντο τῷ 1785, θανὼν ἐν Τορνουπὸλ τῆς Γαλικίας τῷ 1840. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἡγετῶν τοῦ πνευματικοῦ κινήματος τῆς Ἀσκαλά. Ἐνθερμος ὀπαδὸς τοῦ Ἑγέλου, ἐπεδίωξε νὰ συμβιβάσῃ τὸ θεωρητικὸν περιεχόμενον τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Γερμανοῦ ἰδεαλιστοῦ καὶ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰ δεδομένα τῆς ἑβραϊκῆς ἱστορίας ὑπὸ τὸ πρῖσμα τοῦ Ἑγελιανισμοῦ. Τὸ μοναδικὸν ἔργον του, καταστὰν κλασσικόν, τιτλοφορεῖται «Ὁδηγὸς τῶν πεπλανημένων τῆς ἐποχῆς μας». Ἀπαρτίζεται ἐκ 17 μερῶν, ἐν οἷς πραγματεύεται πάντα τὰ ἐπίμαχα τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ προβλήματα. Ἐξεδόθη μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ L. Zunz (1851 ἐν Libub), ἀκολούθως ὑπὸ τοῦ Letteris (1853, αὐτόθι) καὶ ὑπὸ τοῦ Schapiro (1894 ἐν Βαρσοβίᾳ). Γ. ΕΛ.

Κρτόλε (Krtole) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Καττάρου (πλάτ. 44° 24' Β., μῆκ. 18° 42' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 419: Anchorages in the

Digitized by Google

gulf of Kattaro) κατὰ τὸν ΝΑ. μυχὸν τοῦ ἐλάσσονος κόλπου Τεόντο (Teodo). Σ. Ε. Λ.

Κρύα (*'Αρχ. Γεωγρ.*). Ὅρμος τῆς Καρίας πρὸς τὰ σύνορα τῆς Λυκίας (Σταδ. Μεγ. θαλ. 259 μεταξὺ *Κλυδῶν* καὶ *Καλλιμάχης*, ἄλλη ἡ ὁ *Κυασσός*. Εἶναι ὁ σύγχρονος ὅρμος *Μπονοὺ* (πλάτ. 37° 43 Β., μῆκ. 28° 57' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Rhodos island to Kara Burnù), Β.ΒΔ. μυχὸς τοῦ κόλπου τῆς Μάκρης. Ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Ε, γ, 2) ὀνομάζεται *Καρύα* καὶ φέρεται ὡς ὅρμος τῆς Λυκίας. Φαίνεται ὅτι τὰ ὅρια Λυκίας-Καρίας ἐλογίζοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σκύλακος νοτιώτερον ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πτολεμαίου καὶ τοῦ 'Ανωνύμου τοῦ Σταδιασμοῦ, καὶ ὅτι εἰς λόγῳ τούτου ἀλλόκοτον σύμπτωσιν ὀφείλεται ἡ σύγχυσις μεταξὺ Κρυασσοῦ καὶ Κρύων. Σ. Ε. Λ.

—**Κρύα** (*Γεωγρ.*). Χωρίον τοῦ νομοῦ 'Ιωαννίνων τῆς Ἠπείρου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 154. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Βάνιτσα*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Λυκοτρίχι* (πρῴην *Δίσπερη*). 'Αμφότερα τὰ χωρία ἔχουν κοινὸν δημοτικὸν σχολεῖον, λειτουργοῦν εἰς τὴν ἀρχαίαν μονὴν Λυκοτριχίου. Χ. Ι. Σ.

—**Κρύα** *βρύση* (*Γεωγρ.*). —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Κρυονερίου (Μπούγας) τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τοῦ νομοῦ 'Αργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτοικοι (1928) 236.

—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Βίλτων (πρῴην Γκόλο Σέλο) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν (Γενιτσῶν) τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 285. Παλαιότερον ἐκαλεῖτο *Πλάσνα*.

—3) Χωρίον τῆς κοινότητος Ξυνονερίου (Ζουλευκαρίου) τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀπέχον ½ ὥραν τῆς Καρδίτσης. Κάτ. (1928) 257.

—4 Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ 'Αγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται κατὰ τοὺς Ν. πρόποδας τοῦ ὄρους Κέδρος πρὸς Β. τῶν Μελάμπων καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 423.

—5) Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πανεθύμου τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 66.

—**Κρύα** *Νερὰ* (*Γεωγρ.*).—1) Χωρίον τῆς κοινότητος Λοφίσκου (Καρὰ-'Ουερλῆ) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κεῖται πρὸς Δ. τοῦ Σωχοῦ ἐπὶ τῆς πρὸς Λαγκαδᾶν ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 781. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Γκιρμίτ*.

—2) Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Λακκωμάτων (Σταρίτσανης) τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1928) 82. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Λούδοβον*.

—3) Χωρίον τῆς κοινότητος Πενταβρύσου (Ζελεγκόσδης) τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1928) 265. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Μπρέσιενη*. Χ. Δ.

Κρυὰ (*Γεωγρ.*). Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται μεσογείως πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς Σητείας καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ (1928) 236. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Δάφνη*, *Ριζα* καὶ *Σκορδιλος* καὶ ἔχει κατ. (1928) 572. Χ. Δ.

κρυάδα (ἡ)· δημοτ., τὸ αἴσθημα τῆς ψυχρότητος, φρικίασις, ῥῖγος: «τὸν ἔπιασαν —, τὸν βρῆκαν κρυάδες», «βγῆκα ἔξω καὶ κατάλαβα κρυάδα».

κρυαίνω, ἀόρ. ἐ)κρύανα· κάμνω τι κρύον, καθιστῶ τι ψυχρόν, ψύχω: «κρυαίνω τὸ γάλα, — τὴ σοῦπα» || ἀμεταβ. γίνομαι κρύος, ψύχομαι: «ἐκρύανε τὸ φαΐ, — ἡ σοῦπα».

κρυαισθησία (ἡ) (cryesthésie). Οὕτω καλεῖται ἡ εἰδικὴ πρὸς τὸ ψῦχος εὐαισθησία καὶ τὸ εὐερέθιστον· ἡ κατάστασις αὕτη παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἐκ χρονίας νεφρίτιδος πάσχοντας (Dieulafoy). Μ. Ν. Κ.

κρυαναισθησία (ἡ) (cryanesthésie). Οὕτω καθορίζεται ἡ πρὸς τὸ ψῦχος ἀναισθησία νευροπαθῶν τινων ἀτόμων. Μ. Ν. Κ.

Κρυασ(σ)ὸς (*'Αρχ. Γεωγρ.*). Πόλις Καρίας «ἀπὸ Κρυασοῦ τοῦ Κάρητος· ὁ πολίτης Κρυασεύς» (*Στέφ. Βυζάντ.*, ἔκδ. Βερολ., 387. 16). Ὁ Πλούταρχος ὀνομάζει αὐτὴν *Κρύασσαν* (Ἠθ. 246). Εἰς τὰ χειρόγραφα τοῦ Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης θαλάσσης φέρεται καὶ ὡς *Κρύα* καὶ ὡς *Κρούα* (259)· προφανῶς ὅμως πρόκειται περὶ ἄλλης ὁμοιαζούσης ὀνομασίας. Σκύλαξ ὁ Καρυανδεὺς (Περίπλ. 99) ἀναφέρει ταυτωνύμως ἀκρωτήριον ἀποτελοῦν τὸ τέρμα τοῦ παράπλου τῆς Καρίας. Φαίνεται δὲ τὸ τελευταῖον τοῦτο ταυτιζόμενον πρὸς τὸ Cragum promontorium τοῦ Πλινίου (5 28), τὴν «Ἱερὰν ἄκραν» τοῦ Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης θαλάσσης (§ 249—250, τὸ *Γενὶ Μπουρνοῦ* τῶν Τούρκων, τὸ *Ἑφτὰ κάβοι* τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν καὶ τὸ Seven capes τῶν ἀγγλ. χαρτῶν (Med. Pilot. ἔκδ. 1925: 5, 95, 33). Σ. Ε. Λ.

κρύβδην· ἐπίρρ. κρυφίως, κοιν. *κρυφά*.

Κρυβεγιὲ (Cruveilhier), *'Ιωάννης*. Διάσημος Γάλλος ἀνατομοπαθολόγος (1791—1874). Τῷ 1825 διωρίσθη ἐν Παρισίοις καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς, τῷ 1835 τῆς ἀνατομοπαθολογίας, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἐξελέγη μέλος τῆς 'Ακαδημίας τῆς ἰατρικῆς. Συνέγραψεν: «'Ανατομοπαθολογία τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος» (τ. 2, 1829—1840), «Περιγραφικὴ ἀνατομική» (1834—1838 εἰς 4 τ.), «'Ανατομικὴ τοῦ νευρικοῦ συστήματος» (1845), «Γενικὴ ἀνατομοπαθολογία» (1849—1853 εἰς 5 τ.). Ο. Ρ.

—**Κρυβεγιὲ** *νόσος* (*'Ιατρ.*). Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ ἰατρικῇ το ἁπλοῦν ἕλκος τοῦ στομάχου.

—**Κρυβεγιὲ** (Cruveilhier), *ὄζοι τοῦ*—. Οὕτω καλοῦνται ὄζοι μικροὶ ἑδραζόμενοι εἰς τὸ ἐλεύθερον χεῖλος τῶν καρδιακῶν βαλβίδων, ἀπαντῶντες εἰς τὰ βρέφη καὶ ἐξαλειφόμενοι ἐφ' ὅσον προάγεται εἰς ἡλικίαν τὸ παιδίον. Περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Κρυβεγιὲ τῷ 1849. Καλοῦνται δ' οὗτοι καὶ *ὄζοι τοῦ Albini*, ὑφ' οὗ περιεγράφησαν τῷ 1859. Μ. Ν. Κ.

Κρυζιτσιώτης, *Θεόδωρος*. Βυζαντινὸς ἄρχων, δοὺξ τοῦ θέματος τῶν Θρακησίων ἐπὶ Μιχαὴλ Β' Παλαιολόγου. Μετέσχε τῆς ἀποσταλείσης τῷ 1261 εἰς Γένουαν πρεσβείας τοῦ Μιχαὴλ Β' Παλαιολόγου, ὅπως ζητήσῃ βοήθειαν διὰ τὴν ἀνακατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν Λατίνων. Π. Ν. Π.

Κρυβοῦς (*Βυζαντ.*). Βυζαντινὸν φρούριον τῆς βορείου Θράκης. Τῷ 1255 ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Μιχαὴλ 'Ασὰν Β', ἐπωφελούμενος τῶν ἐν Μικρᾷ 'Ασίᾳ περισπασμῶν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τῆς Νικαίας, ἐπέδραμεν εἰς Θρᾴκην καὶ κατέλαβεν αὐτὸ αἰφνιδιαστικῶς. Ν. ΚΛΕ

κρύβω· δημοτ. τύπος τοῦ *κρύπτω* (βλ. λ.).

Κρύγκ, ἢ *Κρύγκερ* (Krüg ἢ Krüger), *Λουδοβῖκος*. Γερμανὸς χαράκτης, ζήσας ἐν Νυρεμβέργῃ ἀπὸ τοῦ 1450 μέχρι τοῦ 1535 καὶ ἐργασθεὶς διὰ τὸν Χὰνς Κουπέργκερ. Διεκρίνετο εἰς τὴν ἐκτέλεσιν παντὸς εἴδους εἰδωλίων ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου καὶ εἰργάζετο ἐπίσης ἐπὶ χάλυβος καὶ μαρμάρου. Μεταξὺ τῶν ἔργων του διακρίνονται: «Ἡ προσκύνησις τῶν Μάγων», «Ἡ προσκύνησις τῶν ποιμένων», «'Αδὰμ καὶ Εὔα» κλπ.

Κρύγκερ (Krüger), *Βαρθολομαῖος*. Γερμανὸς δραματικὸς ποιητὴς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Διετέλεσε, περὶ τὸ 1580, ὀργανοπαίκτης καὶ γραφεὺς τῆς πόλεως Τρέμπιν τοῦ Μπράντενμπουργ. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Μία ὡραία καὶ εὔθυμος νέα παράστασις περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου» (1580), ἀνατυπωθὲν εἰς τὰ «Δραματικὰ ἔργα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος» τοῦ Τίττμανν (2 τ. 1868), δραματικὴ ἀναπαράστασις ὅλης τῆς ἁγίας Γραφῆς μέχρι τῆς κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν ἐπανόδου τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὸ θεατρικὸν ἔργον: «Πῶς οἱ χωρικοὶ δικασταὶ καταδικάζουν ἀφελῶς εἰς θάνατον ἕνα λογχοφόρον» (1580, ἐκδοθὲν ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Μπόλτε (1884). Συνέγραψεν ἐπίσης τὸ περίφημον λαϊκὸν ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀφηγεῖται τὰς πανουργίας ἑνὸς γνησίου τέκνου τοῦ Τρέμπιν: «Αἱ ἀληθιναὶ ἱστορίαι τοῦ Γιάννη Κλάβερτς (1587, β' ἔκδ. 1882). Γ. Ε. Κ.

—**Κρύγκερ** (Krüger), *Γουσταῦος*. Γερμανὸς διαμαρτυρόμενος θεολόγος (1862—1927). 'Εχρημάτισε καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Γκίσσεν. Μεταξὺ ἄλλων ἔγραψε: «Τί καλεῖται καὶ πρὸς τίνα σκοπὸν σπουδάζει τις ἱστορίαν τῶν δογμάτων;» (1895), «Ἱστορία τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς λογοτεχνίας» (1895), «Τὸ δόγμα τῆς Καινῆς Διαθήκης» (1896), «Ζαχαρίας ῥήτωρ» (1899), «Τὸ δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τοῦ Θεανθρώπου ἐν τῇ ἱστορικῇ του ἐξελίξει» (1905), «Ὁ παπισμὸς» 1907). 'Εξέδωκε προσέτι τὸν β' καὶ γ' τόμον τῆς «'Εκκλησιαστικῆς ἱστορίας» τοῦ *Κ. φὸν Χάζε*, τὴν «Πολεμικὴν» (1900) τούτου καὶ τὴν «Θεολογικὴν ἐπετηρίδα» (1895—1914). Γ. Ε. Κ.

—**Κρύγκερ** (Krüger), *Ἕρμανν-Ἄντερς*. Γερμανὸς συγγραφεὺς (1871—1925). Καθηγητὴς πολυτεχνείου ἐν Ἀννοβέρῳ, διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος ἐν τῇ διαίτῃ (δημοκρατικὸς) καὶ μέλος τῆς κυβερνήσεως τῆς Θουριγγίας (1920—1921) καὶ ἀπὸ τοῦ 1920—1925 διευθυντὴς τῆς 'Εθνικῆς βιβλιοθήκης ἐν Γκότα. 'Εδημοσίευσε πολλὰς φιλολογικὰς ἐργασίας, ἐν αἷς: «Ψευδορρωμαντισμὸς» (1904), «Ὁ νέος Ρίμπε» (1911), «Λεξικὸν τῆς γερμανικῆς λογοτεχνίας» (1913) κλπ. 'Επίσης ποιήματα, δράματα («Ὁ Κρόνπριντς» 1907, «Ὁ γουνένιος σκοῦφο» 1913), διηγήματα καὶ πρὸ παντὸς πλήρη δυνάμεως καὶ ἐντυπώσεων ἐκ τῆς νεανικῆς ἡλικίας μυθιστορήματα: «Γκόττφριντ Καΐμπφερ» (1904), «Κάσπαρ Κρούμπχολτς» (1909 εἰς 2 τ.), «Διωγμένος λαός», εἰλημμένον ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Θουριγγίας, καὶ τὴν αὐτοβιογραφίαν «Πατὴρ καὶ υἱός» (1922). Γ. Ε. Κ.

—**Κρύγκερ**, *'Ιωάννης*. Γερμανὸς συνθέτης (1598—1662). Σπουδαιότεραι συνθέσεις του εἶναι αἱ ἑξῆς: «Neues vollkömliches Gesangbuch», «Praxis pietatis melica», «Nundanket alle Gott», «Jesus meine Zuversicht» κ. ἄ. Ἔγραψε προσέτι τὰ ἔργα: «Synopsis Musica» τὸ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ ἐγχειρίδιον συνθέσεως, «Questiones musicae practicae» κτλ. Γ. Σ.

—**Κρύγκερ** (Krüger), *'Ιωάννης-Χριστιανός*. Γερμανὸς δραματικὸς ποιητὴς (1723—1750). Μετέφρασεν ἔργα τοῦ Μαριβώ, διετέλεσεν ἠθοποιὸς καὶ ἔγραψε τὰς κωμῳδίας: «Ὁ τυφλὸς σύζυγος» (1747), «Οἱ ὑποψήφιοι ἢ τὰ μέσα πρὸς κατάληψιν θέσεως» (1747), «Ὁ δοὺξ Μίχελ», ἥτις ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πλέον δημοφιλῶν κ. ἄ. Γ. Ε. Κ.

—**Κρύγκερ** (Krüger), *Κάρολος-Γουλιέλμος*. Γερμανὸς φιλόλογος (1796—1874). Ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς τῆς πατρίδος του πολέμους (1813—1815) καὶ διετέλεσε καθηγητὴς γυμνασίου ἐν Βερολίνῳ (1827—1838). 'Εκ τῶν ἔργων του διακρίνονται: «Ἑλληνικὴ γραμματικὴ διὰ σχολεῖα» (1842—1856 εἰς 2 τ., 6η ἔκδ. 1892), «Τυπικὸν τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἡροδότου» (1849, 5η ἔκδ. 1879) καὶ αἱ ἐκδόσεις: «Dionysii Halicarnassensiis historiographica» (1823), Ξενοφῶντος «Ἀνάβασις» (1826, 7η ἔκδ. 1888), 'Αρριανοῦ «'Ανάβασις» (1835—1848), Θουκυδίδου (1846—1847, 3η ἔκδ. 1860), Ἡροδότου (1855—1857, 2α ἔκδ. 1866) κ. ἄ. Ἔγραψε πρὸς τούτοις: «Ἱστορικοφιλολογικαὶ μελέται» (1836—1851, 2 τ.), «Λεξικὸν διὰ τὴν Ξενοφῶντος 'Ανάβασιν» (1849, 4η ἔκδ. 1872), «Ἱστορία τῆς ἀγγλικῆς ἐπαναστάσεως ἐπὶ Καρόλου τοῦ Α'» (1850). Γ. Ε. Κ.

—**Κρύγκερ** (Crüger), *Ντίτριχ*. Γερμανὸς χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Μονάχῳ περὶ τὸ 1576 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ περὶ τὸ 1650. Τὸ χάραγμα αὐτοῦ «Ἡ ἐμφάνισις τοῦ 'Ιησοῦ εἰς τὴν Μαρίαν τὴν Μαγδαληνὴν» τὸν κατέστησε περίφημον. 'Αφικόμενος εἰς Ἰταλίαν, ὅπου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐγκατεστάθη μονίμως, εἰργάσθη ἐν Φλωρεντίᾳ κατὰ τὸ 1617 καὶ 1618. Κατώρθωσε ν' ἀπομιμηθῇ εἰς ἐκπληκτικὸν βαθμὸν τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Βιλλαμενὰ καὶ ἔχασεν ἐν τῇ προσπαθείᾳ του ταύτῃ κάθε πρωτοτυπίαν. Περίεργος εἶναι ἡ σύνθεσίς του «Ἡ ζωὴ τοῦ ἁγίου 'Ιωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ», ἀρκετὰ ἐπιτυχὴς ἀναπαράστασις τῶν νωπογραφιῶν τοῦ 'Αντρέα ντὲλ Σάρτο. Ἱστορικὸν ἔργον του εἶναι «Ἡ νεκρώσιμος πομπὴ τοῦ πάπα Παύλου τοῦ Ε'». Υἱός του ὑπῆρξεν ὁ ὁμώνυμός του *Ντίτριχ Κρύγκερ*, ὅστις εἰργάσθη ἐπίσης ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ντέλλα Κρότσε* καὶ ἔζησε πέραν τοῦ 1710.

—**Κρύγκερ** (Crüger ἢ Krüger), *Παγκράτιος*. Γερμανὸς μουσικὸς (1546—1614), καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λιβέκης. Κατὰ τὸν Μάττεζον ἀπελύθη τῆς θέσεώς του, διότι ἐπεζήτησε νὰ ἀντικαταστήσῃ διὰ τὴν μουσικὴν ἀνάγνωσιν τὰς συλλαβάς: *ουτ, ρε, μι, φα* κλ. διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου: *a, b, c, d*, ἅτινα ὅμως καὶ ἐπεκράτησαν ἐν τέλει ἐν Γερμανίᾳ. Γ. Σ.

—**Κρύγκερ** (Krüger), *Παῦλος*. Γερμανὸς νομικὸς (1840—1926). Διετέλεσε καθηγητὴς πανεπιστημίου ἐν Μάρμπουργ, Ἴννσμπρουκ, Καίνιξμπεργ καὶ Μπόνν. Μεταξὺ ἄλλων ἔγραψε: «Κριτικὴ τοῦ Ἰουστινιανείου κώδικος» (1867), «Ἱστορία τῶν πηγῶν καὶ τῆς βιβλιογραφίας τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου» (1888) (μεταφρασθεῖσα καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ *Brissaud*). Σπουδαῖαι εἶναι αἱ ἐκδόσεις του: «Codex justinianus» μετὰ κριτικῆς (1877) καὶ «'Ιουστινιάνειοι εἰσηγήσεις» (1867). Συνειργάσθη μετὰ τοῦ *Μόμμσεν* εἰς τὴν ὑπὸ τούτου ἔκδοσιν τῶν «Πανδεκτῶν» (1870) καὶ ἐξέδωκε μετὰ τοῦ ἰδίου καὶ τοῦ *Στούντεμουντ* τὰς πρὸ τοῦ 'Ιουστινιανοῦ πηγὰς δικαίου («Collectio librorum juris antejustiniani» 1878) καὶ τὰς «Εἰσηγήσεις τοῦ Γαΐου» μετὰ τοῦ Στούντεμουντ (4 ἔκδ. 1899). Ἄλλαι ἐκδόσεις του εἶναι: «Fragmentum de jure fisci» (1868), «Codicis Justiniani fragmenta veronensia» (1874), «Codicis Theodosiani fragmenta Taurinensia» (1880) καὶ μετὰ τοῦ Μόμμσεν καὶ Σὲλλ τὸ «Corpus juris civilis» (12 ἔκδ. 1911). Γ. Ε. Κ.

—**Κρύγκερ** (Crüger), *Πέτρος*. Γερμανὸς μαθηματικός, γεννηθεὶς ἐν Καινιξβέργῃ τῷ 1580 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1639. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πρώτων ὑπολογισάντων λογαριθμικοὺς πίνακας. 'Εδημοσίευσε τὰ ἔργα: Praxis trigonometriae logarithmorum» (Danzig, 1618: Πρᾶξις τῆς τριγωνομετρίας τῶν λογαρίθμων), «Synopsis logarithmica» (Λογαριθμικὴ σύνοψις) καὶ «Tabulae logarithmicae» (1612: Λογαριθμικοὶ πίνακες).

—**Κρύγκερ** (Krüger), *Φῆλιξ*. Γερμανὸς ψυχολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1874, μαθητὴς τοῦ Βοῦντ, καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Χάλλῃ καὶ κατόπιν ἐν Λειψίᾳ. 'Ησχολήθη κυρίως μὲ πειραματικὰς ἐρεύνας ἐπὶ τῶν ἀκουστικῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἁπλῶν ἀντιθέσεων, αἵτινες ἀποτελοῦν τὰ στοιχεῖα τῆς αἰσθητικῆς ἀρεσκείας, καὶ μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἠθικῆς καὶ γενικώτερον πάσης ἀξιολογικῆς κρίσεως. Ὁ Κρύγκερ καταπολεμεῖ τὸν κοινωνικὸν

Digitized by Google

ὠφελιμισμὸν τῶν ἀξιῶν, μολονότι κατ' ἀρχὰς καὶ ὁ ἴδιος ὥριζε τὸ ἔχον ἀξίαν ὡς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπιθυμεῖ τις μὲ σχετικὴν σταθερότητα ἢ πρὸς τὸ ὁποῖον κατατείνει κανονικῶς τὴν προσπάθειάν του, δεδομένων, ἐννοεῖται, ὡρισμένων ψυχολογικῶν ὅρων. Αἱ ἀξιολογικαὶ κρίσεις εἶναι ἀληθεῖς ἢ ψευδεῖς, ἡ πρᾶξις ὅμως τοῦ ἀποδίδειν ἀξίαν δὲν ὑπόκειται εἰς τὴν κατηγορίαν ἀληθὴς - ψευδής, ἀλλ' εἶναι ὁ ἀπαραίτητος ὑποκειμενικὸς ὅρος πάσης γενικῆς ἀξιολογίας. Τὸ ἠθικὸν ἰδεῶδες τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ γίνῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἄνθρωπος ἀποδίδων ἀξίαν, καὶ τὸ χρέος του νὰ συνδέῃ διαρκῶς εἰς μεγαλυτέραν ἑνότητα περισσοτέρας πιθανότητας ἐφέσεως. Διὰ τοῦτο τὸ ἰδανικὸν εἶναι ἀνέφικτον καὶ ἡ ἐξέλιξις οὐδέποτε τελειώνει. Τὴν ψυχολογίαν θεωρεῖ ὡς ἀπαραίτητον βάσιν τῆς φιλοσοφίας. Ἔγραψε: «Zit Philosophie ohne Psychologie wöglich?» (1896). «Der Begriff des absolut Wertvollen als Grundbegriff der Moral-philosophie» (1898), «Die Theorie der Konsonanz (Psychologische Studien, 1906), «Zur Theorie der Kombinationstöne» (1901), «Die Tiefdimension und die Gegensätzlichkeit des Gefühlslebens» (1918), «Selbstbesinnung in deutscher Not» (1919), «Über Entwicklungspsychologie» (1915). Ε. Λ.

—**Κρύγκερ** (Krüger), ***Φραγκῖσκος***. Γερμανὸς ζωγράφος (1797—1857). Ὑπῆρξε σχεδὸν αὐτοδίδακτος. Διεκρίθη κατ' ἀρχὰς εἰς σχεδιάσματα εἰκονίζοντα μετ' ἐξαιρέτου ἐναργείας κυνηγέσια καὶ ἱππικὰς σκηνάς, μετὰ ταῦτα προσωπογραφίας διὰ μολυβδίδος καὶ τέλος ἐλαιογραφίας. Τῷ 1825 ὠνομάσθη ζωγράφος τῆς πρωσσικῆς αὐλῆς, εἶτα δὲ καθηγητὴς τῆς ἐν Βερολίνῳ Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ μέλος τῆς αὐτῆς Ἀκαδημίας. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ ἐπιθεώρησις τῶν Πρώσσων θωρακοφόρων», «Ὁ ὅρκος πίστεως εἰς τὸν βασιλέα Φρειδερῖκον Γουλιέλμον Δ'», αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Βερτσέλιους, τοῦ Ὄκεν, τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Πρωσσίας καὶ τῶν πριγκίπων τοῦ Ἀννοβέρου καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν, «Ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ἔφιππος μετὰ τῆς ἀκολουθίας του», «Ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας ἔφιππος μετὰ τῆς ἀκολουθίας του» κ. ἄ. Ι.Μ.Π.

Κρυγκερσντὸρπ (Krügersdorp) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Τράνσβααλ, κειμένη πρὸς Δ. τοῦ Γιωχάνεσμπουργ καὶ εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους Βιτβάτερσρανδ εἰς ὕψος 2.200 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἐκτίσθη τῷ 1887. Κάτοικοι 56.000, ἐκ τῶν ὁποίων 16.000 λευκοί. Παρ' αὐτὴν οἱ Ἄγγλοι ὑπέστησαν σοβαρὰν ἧτταν κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Μπόερς. Ἔχει σπουδαῖα χρυσωρυχεῖα καὶ εἶναι σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς γραμμῆς Ζέερουστ - Μαίφεκινγκ. Μ. Ν. Δ.

κρυερός, *—ά, —όν*· κρύος, ψυχρός, παγερός· || μεταφ. φρικτός, τρομερός: «κρυερὸς Ἅδης»· || δημοτ. ὁ ὁπωσδήποτε ψυχρός, ὁ οὐχὶ πολὺ θερμός: «ἡ σοῦπα εἶναι κρυερή».

Κρυζενστόλπε (Cruzenstolpe), ***Μάγνρς-Ἰάκωβος***. Σουηδὸς ἱστορικὸς (1795—1865). Τὸ πρῶτον σπουδαῖον ἔργον του ἦτο ἡ «Ἱστορία τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ βασιλέως Γουσταύου Δ' Ἀδόλφου», τὸ ὁποῖον ἠκολούθησε σειρὰ μονογραφιῶν καὶ πολιτικοϊστορικῶν διηγημάτων, ἐξ ὧν καλύτερον θεωρεῖται «Ὁ οἶκος Ὁλστάϊν - Γκόττορπ ἐν Σουηδίᾳ». Ὁ Κρυζενστόλπε διακρίνεται διὰ τὸ γλαφυρόν του ὕφος. Θ. Ν. Τ.

Κρύκμαννν (Krückmann), ***Αἰμίλιος***. Γερμανὸς ὀφθαλμολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1865. Τῷ 1896 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς ὀφθαλμολογίας, τῷ 1901 ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ τῷ 1907 τακτικὸς ἐν Καινιξβέργῃ καὶ εἶτα (1912 ἐν Βερολίνῳ. Κυριώτεραι ἐργασίαι αὐτοῦ εἶναι: «Περὶ τῆς αἰσθητικότητος τοῦ κερατοειδοῦς», «Πειραματικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τῆς ἰάσεως τῶν τραυμάτων τοῦ σκληροῦ», «Ἀνακοίνωσις ἐπὶ τῆς παθογενείας τῆς καλουμένης θηλῆς ἐκ στάσεως», «Ὑπάρχει πρωτοπαθὴς καρκίνος τοῦ ἔνδον τοῦ ὀφθαλμοῦ;» κ. ἄ. Ι. ΜΠΙΣΤΗ'

— **Κρύκμαννν** (Krückmann), ***Παῦλος***. Γερμανὸς νομοδιδάσκαλος, γεννηθεὶς τῷ 1866. Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1896 καθηγητὴς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἐν τοῖς πανεπιστημίοις Γοτίγγης καὶ Γράϊσφαλδ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1902 διατελεῖ καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μύνστερ. Τὸ κυριώτερον ὑπ' αὐτοῦ δημοσιευθὲν εἰς πλείονας ἐκδόσεις ἔργον εἶναι αἱ «Εἰσηγήσεις τοῦ γερμανικοῦ ἀστικοῦ κώδικος». Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

Κρυλώφ, ***Βίκτωρ-Ἀλεξάνδροβιτς***. Ρῶσος συγγραφεὺς (1834—1903). Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον τῷ 1862 ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Βίκτωρ Ἀλεξάνδρωφ* καὶ ἐδημοσίευσε τὰ μυθιστορήματα: «Οἱ στῦλοι» καὶ «Οἱ γηγενεῖς», ἔργα εὐρυτάτης κοινωνικῆς σημασίας, διὰ τὰ ὁποῖα ὑπέστη ποινικὴν καταδίωξιν λόγῳ τῆς βιαίας του ἐπιθέσεως κατὰ τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων. Ἐπιδοθεὶς κατόπιν εἰς τὴν συγγραφὴν θεατρικῶν ἔργων, ἔγραψεν ὑπὲρ τὰ ἑκατόν, ἄνευ λογοτεχνικῆς ἀξίας, ἐξ ὧν διακρίνονται τὰ ἑξῆς: «Μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς». «Εἰς κατάστασιν πολιορκίας», «Ἡ ἐξ οἴκτου διατροφή», «Εἰς τὸν εἰρηνοδίκην», «Κατὰ τὴν διαθήκην». Θ. Β.

— **Κρυλώφ,** ***Ἰβὰν Ἀνδρέγιεβιτς***. Διάσημος Ρῶσος μυθογράφος (1768—1844). Ἐγεννήθη ἐν Μόσχᾳ ἐκ πατρὸς κατωτέρου ἀξιωματικοῦ καὶ μητρὸς ἥτις εἰργάζετο εἰς οἴκους πλουσίων ὡς ἀναγνώστρια. Ἡ νεότης του ὑπῆρξε λίαν περιπετειώδης. Στερούμενος τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως προσελήφθη ὡς ἀντιγραφεὺς παρά τινι δικαστῇ. Τῷ 1782 μετέβη εἰς Πετρούπολιν καὶ δεκαπενταετὴς συνέγραψε τὴν κωμῳδίαν «Ἡ μάντις τοῦ καφέ», τὴν ὁποίαν ἀντήλλαξε μετά τινος βιβλιοπώλου, ἀντὶ τῶν ἔργων τοῦ Ρακίνα, τοῦ Μολιέρου καὶ τοῦ Μπουαλώ. Μετ' οὐ πολὺ ἔγραψε καὶ ἄλλας τινὰς κωμῳδίας, ἐκ τῶν ὁποίων κάλλισται ἦσαν: «Οἱ πονηροί» καὶ «Ἡ λυσσῶσα οἰκογένεια». Κατόπιν ἐδημοσίευσε δύο τραγῳδίας, ἐγκαταλείψας δ' ἀμέσως τὸ θέατρον ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα «Ἀγγελιαφόρος τῶν πνευμάτων», περιέχουσαν νεκρικοὺς διαλόγους, συνισταμένους εἰς τοῦτο: ὅτι μετακαλῶν ἐκ τοῦ Ἅδου ἐπισήμους νεκροὺς ἔθετεν εἰς τὸ στόμα αὐτῶν πικράς τινας ἀληθείας. Ἔπειτα ἐξέδωκε τὸν «Ἑρμῆν τῆς Πετρουπόλεως», ὅπου ἐδημοσίευε διηγήματα, ἄρθρα καὶ κριτικάς, ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὸ θέατρον ἀνεβίβασε τὴν νέαν του κωμῳδίαν «Συγγραφεὺς εἰς τὸν ἀντιθάλαμον». Τὴν ὡραίαν ταύτην ἀρχὴν τοῦ συγγραφικοῦ του σταδίου διέκοψεν ἡ μανία τῆς χαρτοπαιξίας, ὑφ' ἧς κατελήφθη ὁ Κρυλώφ. Πρὸς στιγμὴν ἐνομίσθη ὅτι ἀπωλέσθη διὰ τὴν λογοτεχνίαν, ἀλλὰ μετά τινα ἔτη ἐπιστρέψας εἰς Μόσχαν ἀνέλαβε τὴν μετάφρασιν μύθων τινῶν τοῦ Λαφονταίν, ἐξ ἧς εὗρε τὸν φιλολογικὸν δρόμον του, ὅστις τὸν ὡδήγησεν εἰς τὴν δόξαν. Ἡ μυθογραφία ἦτο τὸ μᾶλλον ἁρμόζον εἰς τὸ πνεῦμά του λογοτεχνικὸν εἶδος. Τῷ 1808 ἐδημοσίευσε τὴν πρώτην του συλλογὴν ἐξ 25 μύθων τῶν ὁποίων ἡ ἐπιτυχία ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος τὰ καταναλωθέντα ἀντίτυπα ὑπερέβησαν τὰς 70.000. Οἱ μῦθοι οὗτοι ἐθεωρήθησαν ὡς ἐνσάρκωσις τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος τῆς Ρωσίας. Τὸ ὕφος τοῦ συγγραφέως εἶναι πλῆρες ζωηροτάτων εἰκόνων, τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτῶν διακρίνεται διὰ τὴν πιστὴν ἀπεικόνισιν τῶν ἠθῶν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν πρόθεσιν τῆς ἀποκαλύψεως τῶν ἀδικιῶν καὶ τῶν καταχρήσεων. Ὁ Κρυλὼφ κατέστη τοιουτοτρόπως πολιτικὸς μεταρρυθμιστής, οὐδέποτε λησμονῶν τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωνίαν. Καταπολεμεῖ τὴν προσωπικὴν ἐξουσίαν, τὰς καταχρήσεις τῆς δικαστικῆς ὀργανώσεως, τὰς κλοπὰς τῶν κυβερνητῶν καὶ τὴν μωρίαν τῶν ἀριστοκρατῶν, οἵτινες ἐφρόνουν ὅτι λόγῳ τῆς καταγωγῆς των οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν εἶχον ἔναντι τῆς κοινωνίας. Εἰς πλείστους μύθους διατυποῦται διαρκῶς διαμαρτυρία κατὰ τοῦ βαρβάρου θεσμοῦ τῆς δουλοπαροικίας. Κατ' ἀρχὰς εἶχεν ὡς πρότυπόν του τὸν Λαφονταίν, ταχέως ὅμως ἐχειραφετήθη καὶ ἐδημιούργησε καθαρῶς ρωσικοὺς μύθους μὲ ἰδικήν του προσωπικὴν σφραγῖδα, οἵτινες κατέστησαν αὐτὸν τὸν μεγαλύτερον Ρῶσον καὶ ἕνα τῶν μεγαλυτέρων μυθογράφων τοῦ κόσμου. Ἡ ἀξία τῶν μύθων τοῦ Κρυλὼφ ὀφείλεται ὄχι τόσον εἰς τοὺς φιλοσοφικοὺς πρωτοτύπους στοχασμούς του, ὅσον εἰς τὴν θαυμαστήν, ἁπλουστάτην μορφήν των καὶ τὴν ἐπιγραμματικὴν ἁπλότητα. Ἡ γλῶσσα τοῦ Κρυλὼφ εἶναι λαϊκὴ καὶ ζωντανή, ἡ δὲ δύναμις τῆς ἐκφράσεώς του μεγίστη, ἰδίως εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῆς ρωσικῆς κοινωνίας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Πάντα τὰ ζῷα τῶν μύθων του—χῆνες, ἐλέφαντες, ποντικοί, ἀλεποῦδες, πίθηκοι κτλ.—εἶναι ζωντανοὶ ἀνθρώπινοι τύποι, οἵτινες ἐκυκλοφόρουν εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Ρωσίας, ὑπὸ τὸ διαφανὲς δὲ προσωπεῖον τοῦ ζῴου διακρίνεται πάντοτε ὁ Ρῶσος ἄρχων ἢ μουζῖκος.

Ὁ Κρυλὼφ συχνά, μετὰ τόλμης, περιγελᾷ τοὺς συγχρόνους του, οἱ ὁποῖοι δὲν γνωρίζουν ἀκόμη νὰ χρησιμοποιήσουν τὸν πολιτισμόν, τὸν ὁποῖον παπαγαλίζουν. Ὅλοι οἱ μῦθοι ἀποδεικνύουν ὅτι κάτω ἀπὸ τὸν ἀμέριμνον συβαρίτην Κρυλὼφ ὑπάρχει ὁ ἀνίατος πεσιμιστής, ὁ ὁποῖος δὲν πιστεύει ὅτι ἡ ἀνθρωπότης εἶναι δυνατὸν νὰ καλυτερεύσῃ καὶ ὁ ὁποῖος σαφῶς βλέπει καὶ βαθέως ὑποφέρει κάθε τυραννικὴν πίεσιν. Μὲ ἀλληγορίας, μὲ ἀφέλειαν καὶ μὲ χαμόγελα ἐκφράζει τὴν θλῖψίν του καὶ ἐλέγχει μὲ τὸν ἰδικόν του τρόπον τὸ καθεστώς. Ἀλλὰ δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν ἰδεολογίαν, διότι τίποτε τὸ γενναῖον δὲν ἐλπίζει ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ἀσθενῆ, νωθρὰν καὶ ἀνεπίδεκτον καλυτερεύσεως. Οἱ «Μῦθοί» του μετεφράσθησαν εἰς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς καί τινας ἀσιατικάς, παρ' ἡμῖν δὲ ἀρκετοὶ ἐξ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Π. Ἀξιώτη ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἑβδομὰς» τῷ 1888, ἐκδοθέντες κατόπιν εἰς τόμον. Τῷ 1811 ὁ Κρυλὼφ ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας, τὸ ἑπόμενον ἔτος προσελήφθη εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν βιβλιοθήκην, τῷ δὲ 1830 ἐγένετο σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἠγέρθη τὸ ἄγαλμά του εἰς τὸν θερινὸν κῆπον τῆς Πετρουπόλεως. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Κρύμλοβ (Crumlov, Krumlov, γερμαν. Krumau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας, καλουμένη τσεχιστὶ *Τσέσκυ*-Κοῦμλοφ (βλ. λ.).

Κρύμμελ (Krümmel), ***Ὄθων***. Γερμανὸς γεωγράφος καὶ ὠκεανογράφος (1854—1912). Ἀπὸ τοῦ 1883 μέχρι τοῦ 1911 διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Κιέλῳ καὶ ἀκολούθως ἐν Ἀμβούργῳ. Ἐταξίδευσε κατ' ἐπανάληψιν, χάριν μελετῶν, εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν, ἔλαβε μέρος εἰς ἐπιστημονικὰς ἀποστολὰς θαλασσίων ἐξερευνήσεων καὶ συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀξιολογώτερα εἶναι: «Τὰ θαλάσσια ἰσημερινὰ ρεύματα τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ» (1877), «Μελέτη συγκριτικῆς μορφολογίας τῶν θαλασσῶν» (1879), «Πολιτικὴ γεωγραφία τῆς Εὐρώπης» (1880) κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

κρυμοθεραπεία (ἡ) (crymotherapie) *[Ἰατρ.]*. Μέθοδος θεραπευτική, καθ' ἣν χρησιμοποιοῦνται θερμοκρασίαι λίαν ταπειναί, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἀποβαίνει διαθερμαντικόν, δηλαδὴ ἐπιτρέπει νὰ διέλθωσι δι' αὐτοῦ αἱ θερμαντικαὶ δονήσεις, χωρὶς νὰ παρακωλύῃ ἢ νὰ ἐμποδίζῃ αὐτὰς (ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου τοῦ Pictet). Μ. Ν. Κ.

κρυμοπαγία (ἡ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον τοῦ μαρασμοῦ τῶν φυτῶν λόγῳ μεγάλου ψύχους.

κρυμοπαγῶ (*—έω*)· παγώνω ἀπὸ τὸ κρύο, καίομαι ὑπὸ τοῦ ψύχους, ἐπὶ τῶν φυτῶν· πβλ. *κρυοπαγῶ*.

κρυμώδη (ἡ) (Crymode) *[Βοτ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀδενιιδῶν*, περιλαμβάνον ὡραιοτάτας νυκτοβίους ψυχὰς μὲ κεραίας χονδροειδεῖς καὶ κοκκώδεις εἰς τοὺς ἄρρενας, μὲ ρύγχος ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον, κυρτὸν καὶ τριχωτὸν καὶ κοιλίαν τροπιδώδη. Αἱ κρυμῶδαι ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ψυχροτέρας χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, ἤτοι τὴν Λαπωνίαν, τὴν Ἰσλανδίαν, τὴν Λαβραδόρην καὶ τὴν χερσόνησον τῆς Καμτσιάτκας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κρυμώδη ἡ πεποικιλμένη* (Crymode ornata), ἥτις ἔχει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, σῶμα παχύ, ἐπίμηκες καὶ σωληνοειδές, κατά τι εὐρύτερον κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα, πολυαρθρωτὸν μὲ λεπιδώδεις ἀρθρώσεις, κεφαλὴν μικρὰν καὶ πεπλατυσμένην, κεραίας λεπτὰς καὶ ἐπιμήκεις, προθώρακα διωγκωμένον, κοιλίαν ἐπιμήκη, τελευτῶσαν εἰς τετραγωνικὸν ἄκρον, πτέρυγας εὐρείας, ποικίλως διακεκοσμημένας καὶ ὀδοντωτὰς κατὰ τὴν περιφέρειάν των, καὶ χρῶμα μελανοκυανοῦν κατὰ τὰς ἀνωτέρας πτέρυγας μετὰ λευκῶν διαποικιλμάτων καὶ ὑπόφαιον μετὰ ὑπομελανῶν κηλίδων κατὰ τὰς κατωτέρας. Ἀπαντᾷ ἐν Ἰσλανδίᾳ. Δ. Ν. Π.

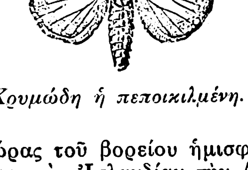

Κρυμώδη ἡ πεποικιλμένη.

Κρυνίανα *[Βυζαντ.]*. Ἓν τῶν φρουρίων τῆς Μακεδονίας, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ Κτισμ. IV, 4). Α. Θ. Σ

Κρύντενερ, ***Μπουχὰρ - Ἀλέξιος - Κωνσταντῖνος, βαρῶνος —***. Ρῶσος διπλωμάτης, γεννηθεὶς ἐν Λιβονίᾳ (1744—1802). Ἀκόλουθος ἐν τῇ πρεσβείᾳ τῆς Μαδρίτης, ἐτοποθετήθη ὡς ἐπιτετραμμένος τῆς Ρωσίας εἰς Κουρλανδίαν καὶ παρεσκεύασε τὴν ἕνωσιν τῆς χώρας ταύτης μετὰ τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. Συζευχθεὶς τὴν *Βαρβάραν Ἰουλίαν Βίτιγκοφ*, ὅτε ἐγένετο πρέσβυς εἰς Βενετίαν, ἀπεστάλη εἶτα εἰς Κοπεγχάγην καὶ Βερολῖνον, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Θ. Β

— **Κρύντενερ,** ***Νικόλαος - Παύλοβιτς***. Ρῶσος στρατηγός, γεννηθεὶς ἐν Ἐσθονίᾳ (1811—1884). Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον διοικῶν τὸ 9ον σῶμα στρατοῦ, κατέλαβε τὴν Νικόπολιν, ἀλλὰ τραυματισθεὶς εἰς Πλεύναν ἐπέστρεψεν εἰς Ρωσίαν καὶ ἀπεστρατεύθη. Θ. Β.

Κρύντενερ, ***Βαρβάρα-Ἰουλία-Βίτιγκοφ***, *βαρωνὶς —*. Βλ. λ. *Κρούντενερ* Βαρβάρα.

κρύο (τό)· δημοτ., ψῦχος (ἀρχ. *κρύος*), ἀντίθ. *ζέστη*: «κάμνει κρύο», «τρέμω ἀπὸ τὸ κρύο»· || ἰδιωματ. «ἔπιε τὸ κρύο» ἀπέτυχεν ἐρωτικῶς (λατ. fert repulsam).

Κρυόβρυση *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Λαμπείας καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 501. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Βερβενή*.

—2) Χωρίον τῆς κοινότητος Κηρίνθου (Σκυλόγιαννη) τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 159.

—3) Χωρίον τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐλασσόνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 488. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Πουλιάνα*.

— 4) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀναρράχης (Δέβρης) τῆς ἐπαρχίας Ἐορδαίας (Καϊλαρίων) τοῦ

Digitized by Google

νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 200. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ροδούνιστα*. Χ. Δ.

— 5) Χωρίον τῆς Ἠπείρου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 198. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Γοβριτσά*. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Χ. Ι. Σ.

κρυογενίνη (ἡ) (Kryogeninum) / *Φαρμ. Χημ.*/. Οὕτω καλεῖται τὸ μεταβενζαμινοσεμικαρβαζίδιον. Κόνις κρυσταλλικὴ ἄχρους καὶ ἄοσμος, ὀλίγον διαλυτὴ εἰς ὕδωρ, γεύσεως πικρᾶς. Ἡ κρυογενίνη ἀνεγράφη τῷ 1903 ὑπὸ τοῦ Carrière ὡς ἀκίνδυνον ἀντιπυρετικόν, ἰδίᾳ ἐπὶ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, ὡς καὶ ἐπὶ χρονίου φυματιώδους πυρετοῦ. Κ. Γ. Μ.

κρυογόνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ παράγων κρύο, ψῦχος, ψυκτικός.

κρυοθεραπεία (ἡ) /*Ἰατρ.*/. Ἡ ἐπιστημονικὴ χρησιμοποίησις τοῦ ψύχους πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν. Ὁ ὅρος οὗτος ἀποδοτέος κυρίως εἰς τὴν χρησιμοποίησιν θερμοκρασίας ἄγαν ταπεινῆς· καθόσον σημειοῦνται καὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐπιζητεῖται μὲν ὡς ἰαματικὸν μέσον τὸ ψῦχος, ἀλλ' εἶναι τοῦτο πάντως ἧττον ἔντονον (ψυχραὶ περιτυλίξεις, ψυχρολουσίαι, χρῆσις ψυχρῶν θαλάμων πρὸς νοσηλείαν τῶν ἐκ τῆς νόσου τοῦ ὕπνου προσβληθέντων κλπ.). Πλεῖστα ὅσα παραγωγικὰ ψύχους χρησιμοποιεῖ ἡ κρυοθεραπεία. Ἀναφέρομεν τὸν κοινὸν πάγον, εὔχρηστον ὡς πραϋντικὸν κατὰ τὰς φλεγμονώδεις ἐπεξεργασίας (κοιλιακὸν τῦφον, σκωληκοειδίτιδα, περιτονίτιδα, μηνιγγίτιδα κλπ.). Ὡσαύτως τὸ χλωριοῦχον μεθύλιον, ὡς παροδικῶς ἀντινευραλγικόν, καὶ τὸν θειοῦχον ἄνθρακα, τὸ χλωριοῦχον καὶ τὸ βρωμιοῦχον αἰθύλιον, ὡς μέσα τοπικῆς ἀναισθησίας, βραχείας ὅμως διαρκείας. Ἀλλ' ἰδίως ἐν μεγίστῃ καὶ λίαν λυσιτελεῖ χρήσει εὑρίσκεται σήμερον ἡ ἀνθρακικὴ χιὼν ἢ τὸ χιονῶδες ἀνθρακικὸν ὀξύ, παραγόμενον δι' ἄρσεως τῆς πιέσεως τοῦ ἐντὸς ὀβίδων φερομένου ὑγροῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, εἰς ὃ προσεδόθη ἡ μορφὴ ραβδίων μετ' ὀξέος ἢ ἀμβλέος ἄκρου. Τὰ ραβδία ταῦτα, ἔχοντα θερμοκρασίαν —80°, ἐφηρμόσθησαν ἐν ἀρχῇ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῆς πασχούσης μοίρας τοῦ σώματος. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπεδείχθησαν λίαν εὔθρυπτα καὶ πολλάκις ἐλάχιστα ἀσηπτικά, ἐτέθησαν ταχέως ἐν ἀχρηστίᾳ, ἀντ' αὐτῶν δ' ἐχρησιμοποιήθησαν οἱ *κρυοκαυτῆρες* (βλ. λ.). Τὸ διὰ τούτων μεταδιδόμενον ψῦχος ἐπενεργεῖ καταστρεπτικῶς ὡς ἡ ὑψηλὴ θερμότης, ἀλλ' ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ εἶναι ἀνώδυνον κατὰ τὴν ἐπενέργειάν του καὶ νὰ μὴ ἐγκαταλείπῃ οὐλάς. Τὸ δέρμα, ἐφ' οὗ ἐπέδρασεν ὁ κρυοκαυτήρ, καθίσταται λευκόν, περιβαλλόμενον ἐνίοτε ὑπὸ ροδίνης ἅλω, βραδύτερον δ' ἐπέρχεται ἐπ' αὐτοῦ καὶ καῦσος ἢ ἀναπτύσσεται φλύκταινα, μετὰ δεκαήμερον δ' ἅπαντα τὰ στοιχεῖα ἀποπίπτουν, ἵνα ἐμφανισθῇ τὸ νέον δέρμα, ὑγιές, ροδόχρουν, ἀπηλλαγμένον τῶν τέως τοπικῶν βλαβῶν, τῶν, ἂν μὴ ἐπικινδύνων, τοὐλάχιστον ἀνταισθητικῶν. Αἱ ἐνδείξεις τῆς τόσον ἀβλαβοῦς καθ' ἑαυτὴν ταύτης ἐγχειρήσεως εἶναι πολλαπλαῖ. Συνιστᾶται ἡ κρυοθεραπεία κατὰ τῶν δερμικῶν ἐπιπολῆς ἐπιθηλιωμάτων, τῶν ἀγγειωμάτων, τῶν σπίλων, τοῦ ἐρυθηματώδους λύκου, τῶν ἀκροχορδόνων, τῆς κερατιάσεως, τοῦ περιγεγραμμένου λειχῆνος, τοῦ χλοάσματος, τῆς ροδοειδοῦς ἀκμῆς, τῶν χειλοειδῶν, τῆς λευκοπλακίας τοῦ βλεννογόνου τοῦ στόματος καὶ τῆς γλώσσης, τῆς φακοειδοῦς μελανώσεως καὶ ἄλλων παθήσεων, αἵτινες οὐχὶ σπανίως, καθίστανται ἀφετηρία δυσαρέστου καὶ ἐπικινδύνου ἐξελίξεως πρὸς σπουδαιοτέρας βλάβας. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΖΑΣ

κρυοκαυτὴρ (ὁ). Μικρὰ συσκευή, δι' ἧς ἐκτοξεύεται ὑγρὸν ἀνθρακικὸν ὀξὺ πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς *κρυοθεραπείας* (βλ. λ.), ἀντικαταστήσασα τοὺς ἐξ ἀνθρακικῆς χιόνος ραβδίσκους. Σύγκειται ἐκ κοίλου χαλκοῦ σωλῆνος, περιέχοντος ἐπένδυμα μετάλλινον καὶ ἐλατήριον, καλυπτομένου δ' ἔξωθεν ὑπὸ θήκης ἀπομονωτικῆς. Εἰς τὸ μετάλλινον ἐπένδυμα εἰσάγεται ἡ ἀκτὶς τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, εἰς ὃ προστίθεται καὶ ὀξόνη κατὰ μικρὰν ἀναλογίαν. Ὁ ἐκ χαλκοῦ σωλὴν τότε, διὰ τοῦ ἄκρου αὐτοῦ, ὅπερ δύναται νὰ λάβῃ διαφόρους μορφάς, ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῆς πασχούσης χώρας, μεταδίδων θερμοκρασίαν —80° περίπου. Ἡ ἐπαφὴ τοῦ κρυοκαυτῆρος μηδαμινὴν παρέχει ἐντύπωσιν, πλὴν τῆς περιπτώσεως, καθ' ἣν παρίσταται ἀνάγκη ἐπὶ βαθυτέρων βλαβῶν ν' ἀσκηθῇ μείζων πίεσις αὐτοῦ, εἰ καὶ τὸ μεταδιδόμενον ψῦχος δὲν φαίνεται νὰ ἐπενεργῇ βαθύτερον χιλιοστομέτρων τινῶν. Συνηθέστατοι τύποι κρυοκαυτήρων εἶναι οἱ τοῦ Béclère καὶ δὴ τοῦ Lorat-Jacob. Ἕτερος τύπος εἶναι ὁ διὰ τοῦ ρευστοῦ ἀέρος, δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται θερμοκρασία —180°, ἀλλ' ὅστις δὲν ἔσχεν εἰσέτι πρακτικὴν ἐφαρμογήν, ὡς ἐκ τοῦ ἀποτόμου τῆς δράσεώς του. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

κρυόλιθος (ὁ) (Kryolith) / *Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτὸν διπλοῦν ἅλας φθοριούχου νατρίου καὶ ἀργιλλίου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι 3 Na F. Al F_8. Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ μονοκλινοῦς συστήματος, ἀπαντᾷ δὲ καὶ εἰς στιφρὰ συσσωματώματα, τὰ ὁποῖα περιέχουν χαλαζίαν, σιδηροπυρίτην, γαληνίτην, χαλκοπυρίτην κ. ἄ. ὀρυκτά. Παρουσιάζει θραυσμὸν ἀνώμαλον, σκληρότητα 2 ½—3, εἰδικὸν βάρος 2,95—2,97, χρῶμα χιονόλευκον, ἀλλὰ καὶ ὑπέρυθρον, ὑπόφαιον ἢ καὶ μαῦρον, καὶ λάμψιν ὑαλώδη, ἐπὶ σχισμογενοῦς δὲ ἕδρας τρίτου πινακοειδοῦς μαργαριτώδη. Εἶναι προϊὸν πνευματολυτικῆς γενέσεως, εὑρίσκεται δὲ ἐντὸς γρανιτῶν ἐν Arksutfjord τῆς δυτικῆς Γρουλανδίας κ.ἄ. Γ. Β.

κρυολόγημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κρυολογῶ*, ψῦξις, νόσος ἐκ ψύξεως ἰδίᾳ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων: «ὑποφέρει ἀπὸ ἕνα μικρὸ κρυολόγημα».

— [*Ἰατρ.*] Τὸ *κρυολόγημα* εἶναι ψῦξις τοῦ σώματος περιωρισμένη ἢ γενικευθεῖσα. Οὕτω καλεῖται κοινῶς οὐ μόνον ὁ βρογχικὸς κατάρρους καὶ πᾶσα πλευριτικὴ καὶ πνευμονικὴ ἐπιπλοκὴ αὐτοῦ, ἀλλὰ κατ' εὐφημισμὸν καὶ αὐτὴ ἡ πνευμονικὴ φυματίασις. Σ. Γ. Σ.

κρυολογῶ (*—έω*), καὶ ***—λογάω***· δημοτ., ψύχομαι, παθαίνω ἀπὸ ψῦξιν, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων.

κρυόμετρον (τὸ) [*Φυσ.*]. Θερμόμετρον οἰνοπνευματικὸν χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν μέτρησιν ταπεινῶν θερμοκρασιῶν (βλ. *θερμόμετρον*). Κ. Π.

Κρυονᾶς, *Δημήτριος*. Ἕλλην ἀοιδὸς τοῦ μελοδράματος, ὀξύφωνος, γεννηθεὶς ἐν Ὀδησσῷ τῷ 1888. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ᾠδεῖον τῆς γενετείρας του. Μετὰ τὴν ρωσικὴν ἐπανάστασιν κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐμφανισθεὶς τὸ πρῶτον τῷ 1919 ἐν Ἀθήναις εἰς τὸ μελόδραμα «Ριγολέττος» ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Δημοτικοῦ Θεάτρου μετὰ τοῦ θιάσου τῆς Ρωσοελληνίδος ὑψιφώνου Θαλείας Σαμπανιέβα (Μυταράκη). Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐσημείωσε τὴν μεγαλυτέραν του ἐπιτυχίαν εἰς τὸ πρώτην φορὰν διδαχθὲν ἐν Ἑλλάδι μελόδραμα «Παραμύθια τοῦ Ὄφφμαν». Μεγίστην ἐσημείωσεν ἐπίσης ἐπιτυχίαν ὡς ἀοιδὸς δίσκων γραμμοφώνου. Τῷ 1926 ἀνεχώρησεν εἰς Ἀμερικήν, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη. —Ω.

Κρυονέρι / *Γεωγρ.*]. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ

Ἡ ἀποβάθρα τοῦ Κρυονερίου.

τοῦ τέως δήμου Ὑσιῶν καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 105. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Μπούγα*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Ἅγιος Στέφανος, Ἑλληνικόν, Κρύα Βρύση* καὶ *Τουρνίκιον* καὶ ἔχει κατ. (1928) 823.

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Οἰτύλου καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 187. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία καὶ συνοικισμοὺς *Κονάκια, Μονὴ Τσίγγου* καὶ *Παλαβίτσια* καὶ ἔχει κατ. (1928) 356.

—3) Χωρίον τῆς κοινότητος Χελιδονίου τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτοικοι 1928) 208. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Μπάστα*.

—4) Χωρίον τῆς κοινότητος Νερομάνας (Σομπονίκου τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 184.

—5) Χωρίον τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Νεβροπόλεως καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 515. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Στοῦγκον*.

—6) Χωρίον τῆς κοινότητος Νησίστης τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης καὶ Τζουμέρκων τοῦ νομοῦ Ἄρτης. Κάτ. (1928) 111.

—7) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀσπρούλας (Βελίστης) τῆς ἐπαρχίας Βοΐου (Ἀνασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἔχον δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 198 Παλαιότερον ὠνομάζετο *Δέβλα*. Χ. Δ.

—8) Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Πωγωνίου, ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ὑπωρειῶν τοῦ δασώδους ὄρους Κασιδιάρης (ὑψ. 1.750 μ.) παρὰ τὴν λίμνην τῆς Ζαραβίνας. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα ἀριθμοῦσαν (1928) 246 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Καλαμᾶ (Θυάμιδος) καὶ τὴν μικροκτηνοτροφίαν. Χ. Ι. Σ.

— **Κρυονέρι** /*Γεωγρ.*]. Ἐπίνειον τοῦ Μεσολογγίου. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Βαρασόβης, ἔναντι τῶν Πατρῶν. Ἐξ αὐτοῦ ἄρχεται ἡ γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου ΒΔ. Ἑλλάδος καὶ ἐν τῷ ὅρμῳ αὐτοῦ καταπλέει τὸ ἐκτελοῦν τὴν συγκοινωνίαν ἀτμόπλοιον τῆς ἑταιρείας τῶν σιδηροδρόμων. Ἀνήκει εἰς τὴν κοινότητα Γαλατᾶ τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου. Κάτ. (1928) 118. Χ. Γ. Ε.

— [*Παραλ. Γεωγρ.*] Ὁμώνυμος ὅρμος κεῖται 8½ μίλλ. Δ. τοῦ Ἀντιρρίου. Ἀνοικτὸς πρὸς τὸ δεύτερον τεταρτοκύκλιον (Ἀν.—Νοτ.), ὑφίσταται ὡσαύτως καὶ τὰς ἐπιφορὰς τῶν ἀπὸ τῆς Βαρασόβης καταχύσεων σφοδρῶν ριπῶν Β. καὶ ΒΑ. ἀνέμων (πλάτ. 38° 20′ 55″ Β., μῆκ. 21° 51′ 49″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1676: Gulf of Patras and approaches). Οὐδέποτε οἱ ναυτικοὶ μεταχειρίζονται τὴν ἐπίσημον ὀνομασίαν του *Καλυδῶνος ὅρμος*, ἂν καὶ ὑπὸ ταύτην (Calydon bay) φέρεται εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην. Σ. Ε. Λ.

— **Κρυονέρι** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Ζακύνθου, μίλλιον καί τι Β. τῆς πόλεως ἀπέχον (πλάτ. 37° 48′ 40″ Β., μῆκ. 20° 54′ 23″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: Kastro Torneze to Venetico, καὶ 1762: Zante harbour). Ἐπὶ τῆς ἄκρας του, καθ' ἣν ἀποσβέννυται ἡ ΒΑ. τοῦ φρουρίου κλιτύς, ὑπάρχει φάρος, ἀνεγερθεὶς (1832) ἐπὶ ἀγγλικῆς προστασίας, ὁπότε ἐξέπεμπεν ἀπὸ 32 παραβολικῶν λυχνιῶν φῶς σταθερὸν λευκόν, μεταρρυθμισθεὶς δὲ (τῷ 1886) διὰ περιστροφικοῦ μηχανήματος καταδιοπτρικοῦ, ἐκπέμποντος φῶς λευκὸν σταθερόν, ἐναλλάσσον ἀνὰ πᾶν λεπτὸν πρὸς ἐρυθρὰν ἀναλαμπὴν 15 μιλλίων. Πηγὴ ὡραίου ὕδατος παρὰ τὸν φάρον. Σ. Ε. Λ.

Κρυονέρια /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀράχθου ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ἀγνάντων καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 253. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κουκουλίστα*. Χ. Δ.

Κρυονερίτης /*Γεωγρ.*/. Ὡραῖον ὀρεινὸν χωρίον τῆς Εὐβοίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἱστιαίας (Ξηροχωρίου), ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἀπέχει τῆς Ἱστιαίας 3 1/2 ὥρας πρὸς Α. (εἰς ὕψος 500 μ.) καὶ ἔχει 513 κατ., αὐξανομένους κατὰ τὸ θέρος διὰ πολλῶν παραθεριζόντων ἐξ Ἱστιαίας. Ἔχει τετρατάξιον δημοτικὸν σχολεῖον. Παράγει σῖτον καὶ ἄλλους δημητριακοὺς καρπούς, ρεβίθια, γλεῦκος, ὀλίγα κορόμηλα, ἔχει δ' ἔτι 90 μεγάλα ζῷα καὶ 300 περίπου αἰγοπρόβατα. Ι. Σ. Σ.

Κρυόνερον [*Γεωγρ.*]. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Σαρακηνίου τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 136. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Αἰγλένοβα* ἢ *Ἐγλένοβα*. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Πηνειῶν καὶ ἔχει Τ.Γ.Τ. γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 294. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Λόπεσι*. Χ. Δ.

— **Κρυόνερον** [*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὕφορμος τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Ἀμοργοῦ (πλάτ. 36° 51′ 40″ Β., μῆκ. 25° 53′ 30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1866: Amorgos and Denusa islands), εἰς 2 μίλ. παράπλου Β.ΒΑ. καὶ εἶτα Α.ΒΑ. ἀπὸ τοῦ φάρου Ἅγιος Ἠλίας. Σ. Ε. Λ.

κρυοπάγημα (τό)· πάγωμα ἀπὸ τὸ κρύο, νέκρωσις μέλους τοῦ σώματος, οἷον τῆς ρινός, τῶν ὤτων, ἀπὸ ψῦξιν, κοιν. *ξεπάγιασμα*.

—/*Ἰατρ.*] Τὰ *κρυοπαγήματα* γεννῶνται ἐκ τῆς ἐπιδράσεως κρυμώδους ψύχους, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ἐν πορείᾳ στρατευμάτων καὶ ἐπὶ πολιορκιῶν (κάθοδος τῶν Μυρίων, πορεία Μ. Ἀλεξάνδρου διὰ τῶν Παροπαμισαδῶν, ὑποχώρησις Γάλλων ἐκ Μόσχας, Κριμαϊκὸς πόλεμος, πολιορκία Μπιζανίου Ἰωαννίνων). Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἀνεπτύχθησαν κρυοπαγήματα τῶν ποδῶν διάφορα τὴν βαρύτητα, ἀπὸ τοῦ ἀλγεινοῦ οἰδήματος καὶ τῶν φλυκταινῶν μέχρι γαγγραίνης ξηρᾶς ἢ ὑγρᾶς, ὧν ἡ αἰτία ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν μὲν εἰς τὴν ὀρθοστασίαν τῶν ἀνδρῶν, ἐχόντων τοὺς πόδας ἐμβεβυθισμένους ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἢ τοῦ βορβόρου τῶν χα-

Digitized by Google

ρακωμάτων, ὑπὸ τῶν δὲ εἰς τὴν διὰ τῶν στενῶν ὑποδημάτων περίσφιγξιν τῶν ποδῶν. Αἱ ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ταπεινῆς θερμοκρασίας παθήσεις εἶναι τοπικαὶ (κρυοπαγήματα) ἢ γενικαὶ (κρυοπληξία, παγοπληξία). Αἱ τοπικαὶ βλάβαι ἐπιφέρονται ἐπὶ τῶν προεχόντων μερῶν, οἷα ἡ ρίς, τὰ ὦτα, οἱ δάκτυλοι, ἰδίως ὁ μέγας δάκτυλος τοῦ ποδός. Τὰ μέρη ταῦτα καθίστανται ἀλγεινά, τὸ δέρμα λαμβάνει χρῶμα βαθὺ ἰῶδες, ἐξοιδαίνεται καὶ τέλος ρήγνυται· πρόκειται περὶ χειμέτλων, φλυκταινῶν, γαγγραίνης ἐπιπολαίου, χωρούσης εἰς βάθος. Τὰ ἐκ τῆς κρυοπληξιας ἢ παγοπληξίας γενικὰ συμπτώματα εἶναι κάματος, καταβολὴ τῶν δυνάμεων μεγάλη, πρόσωπον ὠχρόν, βλέμμα ἀπλανές, βάδισις μηχανική, ἄσκοπος· ἡ ὅρασις θολοῦται, ἡ λαλιὰ δυσχεραίνεται, ἀποβαίνει τραυλίζουσα· ἡ διάνοια σβέννυται ἠρέμα. Οἱ κάμνοντες κλονίζονται καὶ πίπτουσι κατὰ γῆς, ἀνίκανοι νὰ ἐγερθῶσιν. Ἡ παράλυσις τῶν ποδῶν, ἥτις εἶχε προηγηθῆ, ἐπεκτείνεται βαθμηδὸν ἐπὶ τὸν κορμόν· ἀναπνοὴ βραδεῖα, ἐπιπόλαιος, ἀσφυξία ἐπικειμένη· ὁ θάνατος δ' ἐπιγίγνεται μετὰ προηγουμένην ἐκδήλωσιν παραληρημάτων, συσπάσεων καὶ ἐνίοτε ὑπὸ τὰ φαινόμενα ἀληθοῦς καταληψίας. Οἱ ἀδύνατοι τὴν ἕξιν τοῦ σώματος προσβάλλονται κατ' ἐξοχήν.

Κατὰ τὰς πορείας φευκτέα ἡ ἐπὶ ὀχημάτων ἐπίβασις. Κινδυνώδης ἡ ἀκινησία καὶ δὴ ἡ κατάκλισις ἐν περιπτώσει ἐμφανίσεως ὑπόπτων φαινομένων· τοὐναντίον δ' ἐπιδιώκεται ἡ ὅσον τάχιον ἔγερσις τῶν πιπτόντων, ἡ κίνησις καὶ ἡ ταχυπορεία πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ ἐκ τῆς νάρκης κινδύνου. Οὐδεὶς ἀνὴρ βραδυπορῶν καταλείπεται ὄπισθεν· οἱ τοιοῦτοι καταπίπτουσι μετ' οὐ πολὺ καὶ δὲν ἐγείρονται πλέον. Οἱ πάσχοντες τοποθετοῦνται ἐν τόπῳ δροσερῷ, ἐκδύονται καὶ ἐπιτρίβονται διὰ χιόνος, μετέπειτα διὰ ξηροῦ ὑφάσματος καὶ τέλος διὰ φλανέλλης. Ἠρέμα δὲ καὶ κατὰ μικρὸν μετακομίζονται εἰς θερμοκρασίαν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἠπίαν. Ἐπωφελὴς ἡ παροχὴ θερμῶν ποτῶν. Ἀπογορεύεται αὐστηρῶς ἡ εἰς τὸ πῦρ προσέγγισις· ἀποφεύγεται δὲ διὰ παντὸς τρόπου καὶ ἡ ἀπότομος μετάβασις ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ εἰς θερμὸν περιβάλλον ἐπὶ ποινῇ ἐνσκήψεως φαινομένων ταχέως θανατηφόρων· ἐπὶ συμφορήσεως τῶν πνευμόνων ἐπικαλύπτεται ὁ θώραξ διὰ σικυῶν ἢ ἐφαρμόζονται καταπλάσματα σιναποῦχα καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἐνεργεῖται ἀφαίμαξις. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

κρυοπαγῶ (—*έω*)· παγώνω ἀπὸ τὸ κρύο, παθαίνω ἀπὸ κρυοπάγημα, κοιν. *ξεπαγιάζω*.

Κρυοπηγὴ *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πρεβέζης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 347. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Δούβιανα*. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀλιστράτης τῆς ἐπαρχίας Φυλλίδος Ζίχνης τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 182. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ἰρεστενίτσα*. Χ. Δ.

κρύος, —*ους* (τό)· ἀρχ. ψῦχος ἰσχυρόν, παγωνιά.

κρύος, —*α*, —*ον*· ψυχρός, κρυερός, ἀντίθ. *ζεστός*: «κρύος καιρός», «κρύα μέρα», «κρύο σπίτι» || φρ. «σὰν τὸ κρύο νερό», δροσερός, ἀσπάσιος: «μιὰ κοπέλλα—, ἕνας νέος σὰν τὸ κρύο νερό» || μεταφ. ἄχαρις, ἀποκρουστικός, ψυχρός: «κρύος ἄνθρωπος», «ὅλα του κρύα, καμμιὰ χάρη δὲν ἔχει». — Ἐπίρρημ. **κρύα**.

Κρύος *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἕρμου ποταμοῦ τῆς Μ. Ἀσίας, τοῦ ἐκβάλλοντος εἰς τὸν κόλπον τῆς Σμύρνης. Τὸ ὄνομα ἐδόθη εἰς τὸν παραπόταμον τοῦτον ἀπὸ τὸ πολὺ ψυχρὸν ὕδωρ τῆς πηγῆς, ἐκ τῆς ὁποίας σχηματίζεται οὗτος. Ν. Ζ

κρυοσκοπία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Καλεῖται οὕτω μέθοδος χρησιμοποιουμένη εἰς τὴν βιολογικὴν χημείαν πρὸς καθορισμὸν τοῦ μοριακοῦ βάρους τῶν διαλελυμένων οὐσιῶν. Στηρίζεται δ' αὕτη ἐπὶ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ σημείου τῆς πηκτικότητος διαλύματός τινος καὶ τῆς συγκρίσεως τοῦ σημείου τούτου πρὸς τὸ σημεῖον τῆς πηκτικότητος τοῦ διαλυτικοῦ ὑγροῦ. Ὁ Raoult κατέδειξεν ὅτι ὁ ὑποβιβασμὸς τοῦ σημειου τῆς πηκτικότητος εἶναι κατ' εὐθεῖαν ἀνάλογος πρὸς τὴν ποσότητα τῆς διαλυθείσης οὐσίας καὶ ἀντιστρόφως πρὸς τὸ μοριακὸν βάρος τῆς οὐσίας ταύτης. Ἡ κρυοσκοπία δύναται νὰ παράσχῃ σημαντικὰς ἐνίοτε διαγνωστικὰς πληροφορίας κατὰ τὴν ἐξέτασιν διαφόρων ὑγρῶν τοῦ ὀργανισμοῦ, οἷον τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ, τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος, τοῦ οὔρου κλπ., καθόσον διαφέρει ὁ βαθμὸς τῆς πηκτικότητος ἐπὶ τῶν ὑγρῶν τούτων, ἀναλόγως τῆς προελεύσεως αὐτῶν, ἐξ ὑγιοῦς ἢ πάσχοντος ἀτόμου. Μ. Ν. Κ.

Κρυοκόπος *[Γεωγρ.]*. Νεωτέρα ὀνομασία τμήματος τοῦ ἐν Λέσβῳ ὄρους *Ὄρδυμνος*.

κρυοϋδρικός, —*ή*, —*όν*. Ὅρος φυσικοχημικὸς χρησιμοποιούμενος διὰ τὰ στερεὰ κρυσταλλικὰ σώματα, τὰ κρυσταλλούμενα ἐκ ψύξεως ὑδατικοῦ διαλύματος αὐτῶν. Ζ. Γ.

κρυοφίνη (ἡ) (Kryofin). Οὕτω καλεῖται ἡ μεθυλογλυκολοπαραφαινετιδίνη:

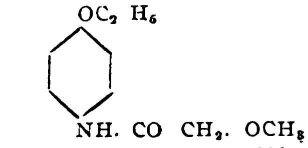

Ἄχροοι βελόναι τηκόμεναι εἰς 98—99°, διαλυταὶ εἰς θερμὸν ὕδωρ. Ἡ κρυοφίνη ἀνεγράφη ὡς ἀντιπυρετικὸν καὶ ἀντινευραλγικὸν εἰς δόσεις 0,5 γρ τρὶς ἕως τετράκις ἡμερησίως. Κ. Γ. Μ

κρυοφόρον (τὸ) *[Φυσ.]*. Συσκευή, ἥτις χρησιμεύει ὅπως καταδείξωμεν τὴν ψῦξιν, ἣν ὑφίσταται ὑγρὸν λόγῳ τῆς ἐξατμήσεως αὐτοῦ. Ἀποτελεῖται συνήθως ἐκ δύο σφαιρικῶν δοχείων συγκοινωνούντων διὰ σωλῆνος, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἔχει ἀφαιρεθῆ προηγουμένως ὁ ἀήρ, καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑφίσταται μικρὰ ποσότης ὕδατος. Ἐὰν συγκεντρώσωμεν τὸ ὕδωρ εἰς τὴν μίαν τῶν σφαιρῶν καὶ ἀποψύξωμεν τὴν ἄλλην, βοηθείᾳ ψυκτικοῦ μίγματος, τότε ἐν τῷ ψυχομένῳ δοχείῳ συμπυκνοῦται ὁ πρότερον ἐν αὐτῷ ὑπὸ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ δωματίου ἐνυπάρχων ὑδρατμός. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἕτερον τῶν δοχείων εὑρίσκεται εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ δωματίου, λαμβάνει χώραν ταχεῖα ἐξάτμισις τοῦ ὕδατος, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ ψύχεται μέχρι στερεοποιήσεως αὐτοῦ. Κ. Π.

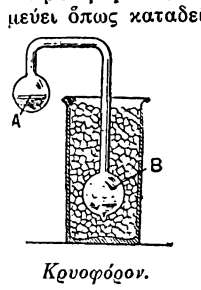

Κρυοφόρον.

κρυοφυλλίτης (ὁ) (Kryophyllit) *['Ορυκτ.]*. Ὀρυκτὸν ὀρθοπυριτικὸν ἅλας τῆς ὁμάδος τῶν μαρμαρυγιῶν. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $F_4 H_8 (KLi)_7 Fe Al_4 Si_{10} O_{30}$, ἤτοι εἶναι πλουσιώτερος εἰς διοξείδιον τοῦ πυριτίου ἀπὸ τὸν ζιννβαλδίτην. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, ὅπως ὅλα τὰ μέλη τῆς ὁμάδος, ἀπαντᾷ δὲ εἰς ἕνα ἀλκαλιοῦχον γρανίτην τοῦ Rockport. Γ. Β

κρυόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν *πολυγάλατον τὸ μονσπελλιανὸν καὶ σηνέκιον τὸ γναφαλῶδες*.

Κρύπερ (Krüper), ***Θεοβάλδος***. Γερμανὸς ζωολόγος, γεννηθεὶς ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1829 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1917. Ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως μὲ τὴν ὀρνιθοκομίαν καὶ τὴν ἐντομολογίαν. Ἐπεσκέφθη πολλάκις τὴν Ἑλλάδα καὶ τῷ 1872 διωρίσθη ἐπιμελητὴς τοῦ φυσιογραφικοῦ μουσείου τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὸν Κρύπερ ὀφείλονται αἱ περισσότεραι ἐντομολογικαὶ συλλογαὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς. Δ. Ν. Π.

κρυπταδενία (ἡ) (Cryptadenia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θυμελαιοειδῶν* ἢ *θυμελιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν, τινὰ τῶν ὁποίων καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

κρυπταισθησία (ἡ) *[Ψυχοφυσ.]*. Ὅρος τῆς μεταψυχικῆς, χρησιμοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ Richet, δι' οὗ δηλοῦται τὸ σύνολον τῶν ὑποκειμενικῶν μεταψυχικῶν φαινομένων, καθαρῶς διανοητικῶν, τὰ ὁποῖα φαίνονται συσχετιζόμενα «μὲ ἄγνωστον γνωστικὴν ἰδιότητα». Ταῦτα εἶναι: α') ἡ τυπολογία ἢ γραφὴ διὰ κτύπων τραπεζῶν, κλπ. β') ἡ αὐτόματος γραφὴ ἄμεσος ἢ ἔμμεσος, γ') αἱ ἐνσαρκώσεις, δ') ἡ τηλεπάθεια, ε') ἡ τηλαισθησία, στ') ἡ ἐνόρασις κλπ. Ὁ ὅρος κρυπταισθησία ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸν ὅρον *μεταγνωμία* τοῦ E. Boirac. [Πρβλ. *C. Richet*. Traité de métapsychique (Paris, 1922).] Η. Π. Γ.

κρυπτανθῆ (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ὧν τὰ ἄνθη εἶναι συνολικῶς ἢ μερικῶς κεκαλυμμένα ὑπὸ βρακτείων. Δ. Ν. Π.

κρυπτάνθηρα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ὧν οἱ ἀνθῆρες εἶναι μερικῶς ἢ ὁλικῶς κεκαλυμμένοι ὑπὸ τῶν καλύκων τοῦ ἄνθους. Δ.Ν.Π.

κρυπτανθὴς (ὁ) (Cryptanthus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βρωμελιιδῶν* ἢ βρωμελιοειδῶν, περιλαμβάνον κοσμητικὰ φυτά, ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

κρυπταργόλη (ἡ) (Cryptargolum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται τὸ ἀργυρο-θειογλυκερινο-σουλφονικὸν νάτριον: AgS. CH_2 CH OH. CH_2. SO_3 Na. Σκεύασμα ἀνακαλυφθὲν τῷ 1920 ὑπὸ τοῦ A. Lumière, περιέχον 35% ἄργυρον. Κόνις κιτρίνη, σταθερά, μὴ ἀντιδρῶσα μετὰ τῶν χλωριούχων καὶ τῶν λευκωματοειδῶν καὶ μὴ ἀλλοιουμένη ὑπὸ τοῦ φωτός. Ἡ κρυπταργόλη εἰς δόσεις 1:5000 καὶ 1:10000 παρουσιάζει σαφῶς ἀντισηπτικὴν ἐνέργειαν ἔναντι τοῦ βακίλλου τοῦ Eberth, τοῦ σταφυλοκόκκου, τοῦ κολλοβακτηρίου καὶ τῶν συνήθων βακτηρίων τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος. Ἡ τοξικότης τῆς κρυπταργόλης εἶναι ἀνὰ 1 γρ. κατὰ χιλιόγραμμον ζῴου. Ἡ κρυπταργόλη δύναται νὰ χορηγηθῇ εἰς καταπότια καὶ εἰς σιρόπιον εἰς τὰς πλείστας τῶν μολυσματικῶν νόσων τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, ὡς π. χ. ἐπὶ διαφόρων διαρροιῶν, δυσεντεριῶν, τυφοειδοῦς καὶ παρατυφοειδοῦς πυρετοῦ, χολέρας, ἐντεριτίδων κλπ. Κ. Γ. Μ.

κρύπταρχος (ὁ) (Cryptarchus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μικροῦ μεγέθους μὲ σῶμα ᾠοειδὲς καὶ ἰθαγενεῖς τῶν χωρῶν τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κρύπταρχος ὁ κηλιδωτὸς* (Cryptarchus maculatus), ὅστις φέρει σῶμα μετρίου μεγέθους, εὔρωστον, ᾠοειδές, κεφαλὴν ὑποτυπώδη, κεραίας βραχείας, ἀποληγούσας εἰς ροπαλοειδεῖς ἀποφύσεις, ἔλυτρα πλατέα καὶ σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ πυκνοῦ χνοῦ. Ὁ χρωματισμός του εἶναι στιλπνὸς μελανὸς μετ' ἀκανονίστων μεγάλων λευκῶν κηλίδων ἐπὶ τῆς ράχεως. Δ. Ν. Π.

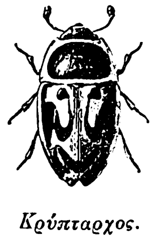

Κρύπταρχος.

κρυπτεία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *κρυπτεύειν*, ἄσκησις τῶν ἀρχαίων Λακεδαιμονίων εἰς τὴν σκληραγωγίαν καὶ εἰς τὸν κρύφιον ἐξαφανισμὸν τῶν ρωμαλεωτέρων καὶ ἐπιφοβωτέρων εἱλώτων.

— *['Αρχ.]* *Κρυπτεία* ἐκαλεῖτο ἡ στρατιωτικὴ ἐξάσκησις τῶν νέων τῆς Σπάρτης, ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ στρατιωτικὸν σῶμα τὸ ἀποτελούμενον ἀπὸ τοὺς νέους αὐτούς. Ἡ ὀνομασία αὕτη προῆλθεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγίνετο ἡ στρατιωτικὴ ἐξάσκησις τῶν Σπαρτιατῶν. Κατὰ τὸν Πλάτωνα, πάντες οἱ νέοι Σπαρτιᾶται ὤφειλον νὰ ἐξασκηθοῦν ἐπὶ διετίαν στρατιωτικῶς. Πρὸς τοῦτο περιήρχοντο οὗτοι ἔνοπλοι ὁλόκληρον τὴν Λακωνικὴν μέχρι καὶ τῶν ἀπωτάτων αὐτῆς γωνιῶν, ἵνα γνωρίσουν καλῶς τὸ ἔδαφος τῆς πατρίδος των, τὸ ὁποῖον ἔμελλον μίαν ἡμέραν νὰ ὑπερασπίσουν ὡς στρατιῶται. Κατὰ τὴν περιοδείαν ταύτην οἱ νέοι συνήθιζον εἰς τὰς κακουχίας τοῦ στρατιωτικοῦ βίου, εἰς τὴν ἀνεπαρκῆ καὶ λιτὴν τροφήν, τὴν σπάνιν ὕδατος, τὸν καύσωνα, τὸ ψῦχος, τὴν ὁδοιπορίαν εἰς τόπους δυσβάτους καὶ ἐν καιρῷ νυκτός, καὶ ἐν γένει εἰς τὰς σκληραγωγίας, εἰς τὰς ὁποίας ἔμελλον νὰ ὑποβληθοῦν ὡς στρατιῶται ἐν καιρῷ πολέμου. Ἐπειδὴ δὲ ἰδίως αἱ νυκτεριναὶ πορεῖαι καὶ ἀσκήσεις ἦσαν συνηθέσταται, ἡ δ' ἀνάπαυσις ἐγίνετο τὴν ἡμέραν, ὁ τρόπος οὗτος τῆς στρατιωτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων ἔλαβε τὸ ὄνομα κρυπτεία, ὡς ἂν δηλαδὴ οἱ νέοι ἐξησκοῦντο μόνον τὴν νύκτα, διότι δὲν ἤθελον να τοὺς ἴδῃ τις. Φαίνεται ὅμως ὅτι και πράγματι ἐφρόντιζον οἱ ἐξασκούμενοι νέοι Σπαρτιᾶται νὰ μὴ γίνεται ἀντιληπτὴ ὑπὸ τῶν εἱλώτων ἡ παρουσία των καὶ ὅτι ἔπραττον τοῦτο μὲ κακὸν διὰ τοὺς εἵλωτας σκοπόν. Κατὰ τὸν Πλούταρχον οἱ νέοι Σπαρτιᾶται, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν κρυπτειαν, κρυπτόμενοι την ἡμέραν, παρεφύλαττον τὴν νύκτα παρὰ τὰς ὁδοὺς καὶ ἐφόνευον τοὺς εἵλωτας ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔπιπτον εἰς χεῖράς των· ἐνίοτε μάλιστα διατρέχοντες κρυφίως τὴν χώραν ἐδολοφόνουν τοὺς ρωμαλεωτάτους ἐκ τῶν εἱλώτων. Τοῦτο ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται παράδοξον καὶ ἀνερμήνευτον. Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι πολλάκις, κατ' ἐντολὴν τῶν ἀρχόντων τῆς Σπάρτης, ἐφονεύθησαν ἢ ἐξηφανίσθησαν κατ' ἄγνωστον τρόπον εἵλωτες καὶ μάλιστα ἐξ ἐκείνων, ὅσοι διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν σωματικὴν ρώμην των ἐθεωροῦντο ἐπικίνδυνοι εἰς τὸ σπαρτιατικὸν καθεστώς. Οἱ φόνοι ὅθεν οὗτοι, ἕνεκα τοῦ μυστηριώδους τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγίνοντο, ἐθεωρήθησαν ὡς ἔργα τῶν ἐξασκουμένων νέων. Εἶναι ὅμως ἀναμφισβήτητον ὅτι καὶ πραγματικῶς ἐφονεύοντο πολλοὶ εἵλωτες ὑπὸ τῶν νέων ἐκείνων, ἄλλοτε κατὰ διαταγὴν τῶν ἀρχόντων καὶ ἄλλοτε ἄνευ διαταγῆς. Ἐνίοτε δηλαδὴ ἀνέθετον οἱ ἄρχοντες τῆς Σπάρτης εἰς τοὺς νέους τῆς κρυπτείας νὰ καταστήσουν ἐκποδὼν ὡρισμένα πρόσωπα ἢ ὡρισμένον ἀριθμὸν εἱλώτων, ἵνα ἀπαλλάξουν τὴν Σπάρτην ἀπὸ τῶν θεωρουμένων ἐπικινδύνων ὑπηκόων της ἐκείνων καὶ ἵνα τρομοκρατήσουν τοὺς λοιπούς· ἄλλοτε πάλιν, διὰ νὰ ἐφαρμόσουν ἐμπράκτως ὅσα ἐδιδάσκοντο οἱ νέοι Σπαρτιᾶται, ἐπετίθεντο κατὰ τῶν εἱλώτων καὶ ἐφόνευον ὅσους ἠδύναντο ἐξ αὐτῶν. Κατὰ τὰς ἐπιθέσεις ἐκείνας ἀφ' ἑνὸς μὲν συνήθιζον οὗτοι εἰς τὴν χύσιν ἀνθρωπίνου αἵματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνέπτυσσον τὴν παρατηρητικότητά των καὶ ἐξησκοῦντο εἰς τοὺς δόλους, πράγματα, διὰ τὰ ὁποῖα, ὡς εἶναι γνωστόν, ἐφημίζοντο οἱ Σπαρτιᾶται. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ ἄλλος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς νέους Σπαρτιάτας ὁ φόνος τῶν εἱλώτων. Ὅπως εἰς πολλοὺς ἄλλους πολεμικοὺς λαούς, οὕτω καὶ εἰς τὴν Σπάρτην, κατὰ τὰς πρωτογενεῖς ἰδέας περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου, ἀναγκαία προϋπόθεσις τοῦ νὰ ἀποκτήσῃ τις πλήρη πολιτικὴν ἰσοτιμίαν μὲ τοὺς λοιποὺς συμπολίτας του ἐθεωρεῖτο τὸ νὰ φονεύσῃ ἄνδρα πολέμιον. Εἰς τοὺς νέους τῆς Σπάρτης ὅμως, ἐφ' ὅσον ἐξησκοῦντο στρατιωτικῶς, σπανιώτατα θὰ ἐδίδετο εὐκαιρία

Digitized by Google

νὰ φονεύσουν πολεμίους, διότι οὗτοι οἱ νέοι δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς ἐκδήμους στρατείας, εἰσβολὴ δὲ πολεμίων εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἦτο πρᾶγμα ἀνήκουστον. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ προϋπόθεσις ἐκείνη, τοῦ φόνου πολεμίου, διὰ νὰ καταλεχθῇ ὁ νέος εἰς τοὺς πολίτας καὶ νὰ μετάσχῃ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ θεωρῶνται πολέμιοι καὶ νὰ φονεύωνται ὡς τοιοῦτοι οἱ εἵλωτες, οἱ ὁποῖοι ἐν τῇ πραγματικότητι ἦσαν ἀείποτε ἐχθροὶ τῶν Σπαρτιατῶν. Διὰ νὰ καταστῶσι δὲ και κατὰ τύπους πολέμιοι οἱ εἵλωτες, οἱ ἑκάστοτε ἔφοροι τῆς Σπάρτης, μόλις ἀνελάμβανον τὰ καθήκοντά των, ἐθεώρουν ὡς ἓν ἐκ τῶν πρώτων ἔργων των τὴν κήρυξιν πολέμου κατὰ τῶν εἱλώτων, διὰ νὰ μὴ θεωρῆται ὁ φόνος αὐτῶν ὡς ἁμάρτημα (ὡς νομίζει ὁ Ἀριστοτέλης), ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ καθίσταται εὔκολον εἰς τοὺς νέους διὰ τοῦ φόνου εἱλώτων πολεμίων νὰ ἐκπληρῶσι τὸν τύπον τὸν ἀπαιτούμενον πρὸς ἀπόκτησιν τῆς πολιτικῆς ἰσότητος. Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

κρυπτέλλη (ἡ) (Criptella) /*Ζωολ.*/. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *λιμακιδῶν*, περιλαμβάνον κοχλίας μὲ σῶμα ἐπίμηκες, ὑποκυλινδρικόν, τετραγωνικὸν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα καὶ τριγωνικὸν κατὰ τὸ ὀπίσθιον μὲ τροπιδώδη ἔπαρσιν ἐπὶ τῆς ράχεως. Ἡ ἄνω σιαγὼν φέρει μικροτάτους ὀδόντας, ἀπὸ δὲ τῆς κάτω ἐλλείπουν παντελῶς. Τὰ ἀναπνευστικὰ καὶ ἑδρικὰ τρήματα εἶναι τοποθετημένα κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ ζῴου καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τῆς καλυπτούσης τὸ σῶμα κόγχης. Τὸ γεννητικὸν τρῆμα εὑρίσκεται ἐπίσης κατὰ τὸ δεξιὸν τμῆμα τοῦ σώματος. Ἡ κόγχη εἶναι ᾠοειδής, καλύπτει κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τὸ σῶμα τοῦ ζῴου, εἶναι ἐλευθέρα κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς τμῆμα, ἀρκετὰ εὔθραυστος, λευκὴ κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς μέρος καὶ ὑποπρασίνη κατὰ τὸ ὀπίσθιον. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, πάντα νυκτόβια καὶ χορτοφάγα, ἀπαντοῦν δὲ εἰς τὰς Καναρίους νήσους καὶ ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς καλλιεργημένας ἐκτάσεις καὶ τοὺς κήπους. Δ. Ν. Π.

κρυπτερονία (ἡ) (Crypteronia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ραμνοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα εὐμεγέθη, ἰθαγενῆ τῆς νήσου Ἰάβας. Δ. Ν. Π.

κρύπτη (ἡ)· τόπος ἀπόκρυφος, ὅπου δύναταί τις νὰ κρυβῇ ἢ νὰ κρύψῃ τι, κοιν. *κρυψώνα*· || ἰδίᾳ, ὑπόγειον οἴκημα τῶν παλαιῶν χριστιανικῶν χρόνων πρὸς ἐναπόθεσιν λειψάνων ἢ ἐνταφιασμὸν μαρτύρων ἢ καὶ ὡς καταφύγιον: «ἡ κρύπτη τοῦ ἁγίου Δημητρίου»· || καθόλου, ὑπόγειος χῶρος ἀφανής.

—[*Ἐγκυκλ.*] Αἱ *κρύπται* ἀνάγονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους, εὑρίσκονται δὲ κατεσπαρμέναι εἰς πλείστας καὶ λίαν μεμακρυσμένας ἀλλήλων περιοχάς. Αἱ σημαντικώτεραι ἐξ αὐτῶν ἀπεκαλύφθησαν εἰς τὰς ἔξω τῆς Ρώμης κατακόμβας. Ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ ἀνευρέθησαν κρύπται σημαντικώταται ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς καὶ ἱστορικῆς ἀπόψεως. Εἶναι δ' αἱ κρύπται ὑπόγεια, θολωτὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, διαμερίσματα, ὀρυσσόμενα εἰς ἱκανὸν βάθος ὑπὸ τὴν γῆν καὶ μάλιστα ὑφ' οὓς τόπους συνήρχοντο οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, ἵνα τελέσωσι τὰ τῆς λατρείας των. Συνήθως περιελάμβανον τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐχρησίμευον ὅμως ἐνίοτε καὶ ὡς ἄσυλα καὶ καταφύγια κατὰ τοὺς δυσχειμέρους καιροὺς τῶν διωγμῶν. Κατὰ ταῦτα, λέγοντες κρύπτην ἐννοοῦμεν κυρίως ὑπόγειον νεκρικὸν θάλαμον. Εἴς τινας ὅμως περιπτώσεις ἡ λέξις αὕτη τίθεται μὲ τὴν σημασίαν ὑπογείου διαδρόμου, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δ' ἀκριβῶς ταύτην ἀναφέρει τὴν κρύπτην ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος. Βραδύτερον, μετὰ τὴν διασφάλισιν τοῦ εἰρηνικοῦ βίου τῆς Ἐκκλησίας, αἱ κρύπται ἀπετέλεσαν, εἰς πλείστας περιπτώσεις, ἀπαραίτητον προσάρτημα τῶν χριστιανικῶν ναῶν, ὑφ' οὓς ὠρύσσοντο, διὰ νὰ περιλάβουν τὰ ἀλλοθεν μεταφερόμενα ὀστᾶ μαρτύρων καὶ διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς νεκρικὰς τελετάς. Τοιουτοτρόπως ἱδρύθησαν πολυτελεῖς καὶ πλουσίως διακεκοσμημένοι ἐνίοτε κρύπται εἰς πολλοὺς τῶν μεγάλων ναῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐν τῇ Δύσει οὔτε ἡ ρωμανικὴ οὔτε ἡ γοτθικὴ ἀρχιτεκτονικὴ τὰς ἠγνόησαν. Ηὐρύνθησαν δὲ σὺν τῷ χρόνῳ αὗται, περιέλαβον κομψὰς θυρίδας καὶ εὐρυχώρους κλίμακας, κίονας καὶ καλαισθήτως ἐξειργασμένα διαζώματα καὶ δάπεδα διὰ πολυχρώμων πλακῶν ἐπεστρωμένα καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν, πλὴν τῶν προμνημονευθέντων προορισμῶν, καὶ πρὸς ταφὴν παπῶν, ἐπισκόπων, ἡγεμόνων καὶ μεγιστάνων. Ἐν ταῖς πλείσταις χώραις τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Εὐρώπης πολλαὶ κρύπται ἱδρύθησαν κατὰ τὸν ΙΑ'—ΙΓ' αἰῶνα. Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων ἐκ τῶν παλαιοτέρων κρυπτῶν τάσσεται ἡ τοῦ ἁγίου Κορνηλίου, πάπα καὶ μάρτυρος, ἥτις ἀνεκαλύφθη τῷ 1852 ὑπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας Rossi. Ἐπίσης δ' ἡ τοῦ ἁγίου Ἰανουαρίου ἐν Νεαπόλει. Ἐκ τῶν λοιπῶν μνημονεύομεν τὰς ἀποκαλυφθείσας ἐν Κηρυναϊκῇ, Κριμαίᾳ (παρὰ τὸ Ἴνκερμαν), Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ (ἐν Hexham, Wing, Repton, Brixworth), Γαλατίᾳ (Ἅγιος Ἰωάννης Μωριέννης, Moutiers, Jouarre, Grenoble, Reims), Γερμανίᾳ (Fünfkirchen), Αἰγύπτῳ (Κάϊρον) καὶ Μικρᾷ Ἀσίᾳ. [Βιβλιογραφικὰς πληροφορίας διὰ

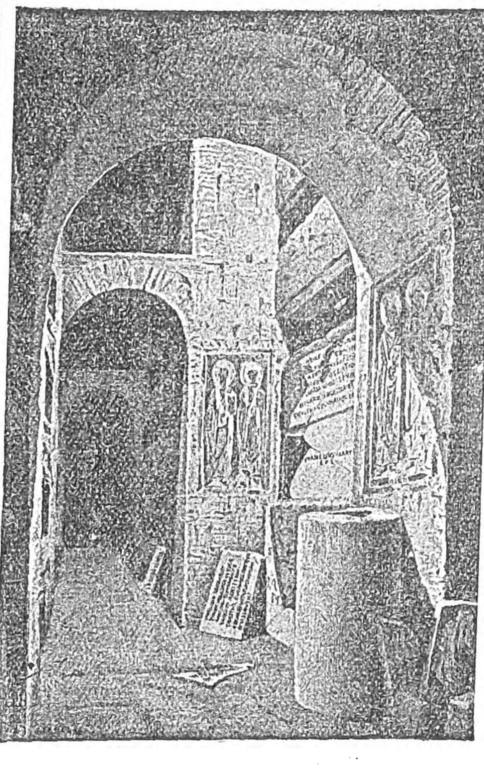

Ἡ κρύπτη τοῦ Ἁγίου Κορνηλίου.

τὰς τελευταίας ταύτας βλ. ἐν λ. *crypte* τοῦ Dictionnaire Cabrol.] Ι. Μ. Π.

—/*Στρατ.*/ *Κρύπτη* καλεῖται ἡ τάφρος, ἡ ὀρυσσομένη εἰς τοὺς πόδας τῆς θέσεως, ἐφ' ἧς τοποθετεῖται ὁ στόχος κατὰ τὴν διὰ τυφεκίου ἢ πολυβόλου ἐκπαιδευτικὴν βολήν, καὶ χρησιμεύουσα διὰ τὴν ἐν αὐτῇ προκεκαλυμμένην καὶ ἀσφαλῆ ἐγκατάστασιν τῶν σημειωτῶν τῆς βολῆς. Ν. Θ. Κ.

—[*Ἀνατομ.*] —1) *Κρύπται ἀμυγδαλῶν*· σχισμοειδεῖς κοιλότητες, εἰς ἃ ἄγουσι τὰ πολυπληθῆ ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῶν παρισθμίων ἀμυγδαλῶν τρήματα· αἱ κρύπται διήκουσιν εἰς τὸ βάθος τῶν ἀμυγδαλῶν, παριστῶσι δὲ κολπώματα τοῦ ἐπιθηλίου αὐτῶν, πληρούμενα ὑπὸ ἐκκρίματος βλέννης, λευκοκυττάρων καὶ ἐπιθηλιακῶν κυττάρων. —2) *Κρύπται οὐρήθρας*· ἐπιθηλιακὰ κολπώματα, ὑφ' ἃ παρίστανται πολλάκις οἱ ἀδένες τοῦ βλεννογόνου τῆς οὐρήθρας. Ι. Π.

Κρύπτη, ἡ *Κρυπτὴ Ὀλυμπίας*. Οὕτως ὠνομάζετο παρὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἡ εἴσοδος τοῦ σταδίου ἐν Ὀλυμπίᾳ, δι' ἧς εἰσήρχοντο εἰς αὐτὸ οἱ ἑλλανοδίκαι καὶ οἱ ἀγωνισταί. Ἡ εἴσοδος αὕτη εὑρίσκετο μετὰ τὰ ἀγάλματα τῶν Ζανῶν, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἱδρυμένα μεταξὺ τοῦ Μητρῴου καὶ τοῦ σταδίου, ἦτο δὲ κατ' ἀρχὰς ἁπλῆ τάφρος, πλατεῖα δίοδος ἀσκεπής, ὁριζομένη διὰ τοίχων. Ἀργότερον ὅμως, ἴσως κατὰ τὸν Β' π. Χ αἰῶνα, ὅτε ἀνυψώθησαν μᾶλλον τὰ ἀναχώματα τοῦ σταδίου, ἐστεγάσθη αὕτη διὰ λίθων καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη *Κρυπτή*. Ἔμπροσθεν, πρὸς δυσμὰς τῆς εἰσόδου, ἱδρύθη ἔπειτα, κατὰ τὴν Α' π.Χ. ἑκατονταετηρίδα, πρόπυλον διὰ κιόνων φερόντων εἴκοσι ραβδώσεις καὶ ἑνὸς ἡμικίονος ἑκατέρωθεν μετὰ θριγκοῦ κορινθιακοῦ ρυθμοῦ. Ἡ μεταξὺ τῶν κιόνων δίοδος ἦτο θύρωμα, τὰ δὲ ἑκατέρωθεν ἦσαν κεκλεισμένα διὰ τοιχίων ἀναλόγου ὕψους. Ἡ θόλος αὕτη εἶχε μῆκος 32.10 μ., πλάτος 3.70 καὶ ὕψος 4.45. Κατὰ τὴν ἀνασκαφήν, οἱ ἄνω δόμοι ἦσαν πεπτωκότες, διὰ τῆς ἀνεγέρσεως ὅμως αὐτῶν ἀποκατέστη τὸ ἀρχαῖον σχῆμα. Τὸ κυρίως τόξον τῆς θόλου συνέκειτο ἐκ δεκαπέντε σφηνοειδῶν λίθων, οὕτως ὥστε κατὰ τὴν κορυφὴν ὑπῆρχε λίθος καὶ οὐχὶ ἁρμός. Ἐν τοῖς ἁρμοῖς τῶν λίθων τῆς νοτίου πλευρᾶς φαίνονται πλεῖσται κοιλότητες, γενόμεναι ὑπὸ μεταγενεστέρων πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν μεταλλικῶν συνδέσμων τῶν συνδεόντων τοὺς λίθους. Ἡ Κρυπτὴ εἶναι ἐκτισμένη διὰ μεγάλων πωρίνων λίθων, κατὰ τὸ τέλος δὲ τῆς διόδου οἱ τοῖχοι χαμηλώνουσι καὶ τελειώνουσι μὲ κλίσιν, ἀκολουθοῦντες τὴν διεύθυνσιν τῶν πλευρῶν τοῦ σταδίου. Πρὸς τῇ νοτίᾳ πλευρᾷ, ἐντὸς τῆς διόδου, καθ' ἅπαν τὸ μῆκος, διέθεε θρανίον ἐκ πωρίνων ἐπίσης ὀγκολίθων. Παρὰ τὴν Κρυπτὴν κεῖνται νῦν δύο μεγάλα ἐνεπίγραφα βάθρα, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἔφερε χαλκοῦν ἄγαλμα εἰς φυσικὸν μέγεθος, ποιηθὲν ὑπὸ Δαιδάλου, ἐκγόνου Πολυκλείτου τοῦ πρεσβυτέρου, τὸ δὲ ἄγαλμα ἑλλανοδίκου τινός, ἀνάθημα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. Β. Δ. Θ.

κρυπτικοὶ (οἱ). Ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν δύο καταστάσεων ἐν τῷ Χριστῷ, τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς ὑπερυψώσεως (Φιλ. 4,11—14) ἕνεκα μάλιστα τῆς ἀντιλήψεως τοῦ Λουθήρου περὶ τῆς ἀντιδόσεως τῶν ἰδιωμάτων ἐν τῷ Χριστῷ ἐπῆλθον ἔριδες ἐν τῇ διαμαρτυρομένῃ Ἐκκλησίᾳ, ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν θεολόγων της Τυβίγγης καὶ τοῦ Γκίσσεν, αἱ κληθεῖσαι κρυπτοκενωτικαὶ (1616—1624). Ἀμφότεραι αἱ μερίδες ἐδέχοντο ἐν τῷ Χριστῷ κατὰ τὴν κατάστασιν τῆς ταπεινώσεως τὴν κτῆσιν τῶν θείων ἰδιωμάτων, ἀλλ' οἱ μὲν τῆς Τυβίγγης ἐδέχοντο καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῶν, ἀλλ' ἐν κρυπτῷ, οὕτως ὥστε νὰ μὴ γίνωνται ἀντιληπτὰ τοῖς ἀνθρώποις (κρύψις), οἱ δὲ τοῦ Γκίσσεν, ἀρνούμενοι τὴν χρῆσιν, ἐδέχοντο τὴν κένωσιν τῆς χρήσεως, οὕτως ὥστε νὰ μὴ γίνεται χρῆσις αὐτῶν. Ἕνεκα τούτου οἱ πρῶτοι ἐκλήθησαν *κρυπτικοί*, οἱ δὲ δεύτεροι *κενωτικοί*. Πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἔριδος ταύτης ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας συνεκάλεσε συνέδριον θεολόγων ἐν Δρέσδῃ, ὅπερ τῷ 1624 ἐξέδωκε τὴν καλουμένην Occisio saxonica, ἥτις ἀποκλίνει πρὸς τὴν γνώμην τῶν θεολόγων τοῦ Γκίσσεν. Τούτου ἕνεκα κατεπολεμήθη αὕτη ὑπὸ τῶν θεολόγων τῆς Τυβίγγης, οὕτω δ' ἐξηκολούθησεν ἡ ἔρις μέχρι τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου, ὁπότε ἐξέλιπε, τῶν λουθηρανῶν δογματικῶν ἀποδεχθέντων αὐτήν. Κ. Ι. Δ.

κρυπτικὸς (ὁ) (Crypticus) /*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μελασωματιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μὲ σῶμα ᾠοειδές, σιαγονικὰς προσακτρίδας τελευτώσας εἰς διχαλωτὴν διάρθρωσιν, κεραίας μᾶλλον λεπτὰς καὶ μετρίου μήκους και ἐκ κωνοειδῶν ἀρθρώσεων ἀποτελουμένας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι *ὁ κρυπτικὸς ὁ μελανὸς* (Crypticus niger), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἔχει σῶμα στιλπνῶς μελανόν, πόδας σκοτεινῶς φαιούς, λίαν δὲ λεπτοὺς καὶ ἐπιμήκεις. Ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν. Δ. Ν. Π.

κρυπτίνδα· ἐπιρρ. ἀρχ., κρυφίως, ἐπὶ παιδιῶν: «κρυπτίνδα παίζω» παίζω τὸ κρυφτούλι.

κρυπτοχλίτης (ὁ) (Kryptohalit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ορυκτὸν τῆς τάξεως τῶν ἁλοειδῶν ἁλάτων. Ἀποτελεῖ διπλοῦν φθοριοῦχον ἅλας τοῦ ἀμμωνίου καὶ πυριτίου τοῦ τύπου $2(NH_4)F.SiF_4$, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὸν Βεζούβιον. Γ. Β.

κρυπτοβάτης (ὁ) (Cryptobates) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ σῶμα μικρὸν καὶ ᾠοειδές, κεραίας ἐπιμήκεις καὶ νηματοειδεῖς, προθώρακα περισσότερον εὐρὺν κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα ἢ κατὰ τὸ πρόσθιον, ἔλυτρα ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα καὶ κυρτὰ καὶ πόδας ἐπιμήκεις, ἀπολήγοντας εἰς δισχιδῆ ἀπόφυσιν. Γνωστὰ τέσσαρα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

κρυπτόβια (τὰ) /*Ζωολ.*]. Κατηγορία ζῴων εἰς διάφορα ζωολογικὰ ἀθροίσματα ἀνηκόντων, ἅτινα διαιτῶνται κεκρυμμένα. Δ. Ν. Π.

κρυπτόβιος (ὁ) (Cryptobius) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ σῶμα ἐπίμηκες, μᾶλλον στενόν, κεφαλὴν ᾠοειδῆ, καλυπτομένην κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς τμῆμα ὑπὸ τοῦ προθώρακος, καὶ κοιλίαν ἀπεστρογγυλωμένην. Ἐκ τῶν 100 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν τρία μόνον ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ, γνωστότερον εἶναι ὁ *κρυπτόβιος ὁ μελανὸς* (Cryptobius niger), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ στιλπνῶς μελανὸν μετὰ μεταλλικῶν ἀνταυγειῶν χρωματισμόν. Δ. Ν. Π.

κρυπτοβράγχια (τὰ) [*Ζωολ.*]. Κατηγορία μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεφαλοποδων*, περιλαμβάνουσα θαλάσσια ζῷα χαρακτηριζόμενα κυρίως ἐκ τῶν βραγχίων των, ἅτινα εἶναι τελείως ἀφανῆ. Τὰ κρυπτοβράγχια εἶναι ζῷα ἐλεύθερα, μὲ σῶμα συμμετρικὸν καὶ τελείως διακεκριμένον εἰς δύο μέρη, τὸ πρόσθιον καὶ τὸ ὀπίσθιον. Τὸ σῶμα ἀποτελεῖται ἐξ ἀσκοῦ ἀνοικτοῦ κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα, ἀρκετὰ διωγκωμένου καὶ ποικιλωτάτου σχήματος, στρογγύλου, ἐπιμήκους, κυλινδρικοῦ ἢ ἀτρακτοειδοῦς, καὶ μετὰ ἢ ἄνευ πτερυγίων. Ἐντὸς τοῦ θώρακος εὑρίσκονται δύο ζεύγη βραγχίων, τὰ σπλάγχνα καὶ ὁ μελανηφόρος θύλακος. Ἡ κεφαλή, ἢ κάλλιον τὸ κεφαλικὸν τμῆμα, ἀναλόγως τῶν διαφόρων γενῶν καὶ εἰδῶν, εἶναι περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον διακεκριμένον τοῦ σώματος, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται ὑπὸ ἐσωτερικῶν μυϊκῶν ἰνῶν καὶ τοῦ δέρματος. Γενικῶς τὸ κεφαλικὸν τμῆμα τῶν κρυπτοβραγχίων ἀποτελεῖται: 1) Ἐξ ὀκτὼ ἢ δέκα βραχιόνων ἢ πλοκάμων, ποικίλου μήκους, συσταλτῶν πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις καὶ μὲ ἰσχυροτάτους μῦς. Οἱ πλόκαμοι οὗτοι φέρουσι κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν ἐπι-

Digitized by Google

φάνειαν κυαθίδια ἢ ἀπομυζητικὰς σικύας ἢ καὶ ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. 2) Ἐκ στόματος τοποθετημένου κατὰ τὴν βάσιν τῶν πλοκάμων καὶ ἐφωδιασμένου ὑπὸ κερατοειδῶν σιαγόνων ἢ ράμφους παρομοίου πρὸς τὸ τοῦ ψιττακοῦ. Ἡ γλῶσσα τοῦ ζῴου φέρει κερατοειδεῖς ἀκίδας. 3) Ἐκ τοῦ κινητικοῦ σωλῆνος. Τὸ ζῷον φέρει συνήθως, κατὰ τὸ μέσον τμῆμα τοῦ σώματός του, κερατοειδῆ ὀστέωσιν σχήματος ποικίλου ἢ καὶ κόγχην σχηματιζομένην ἐξ ὑπερκειμένων κερατώδους ἢ ἀσβεστοπυριτικῆς συστάσεως πλακιδίων. Τὸ σῶμά των ὁτὲ μὲν καλύπτεται ὑπὸ παχέος δέρματος, σκυτώδους, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, συστάσεως, ὁτὲ δὲ ὑπὸ μεμβρανώδους καὶ ἁπαλοῦ περιβλήματος. Τὸ δέρμα τῶν κρυπτοβραγχίων εἶναι λεῖον ἢ κεκαλυμμένον ὑπὸ σκληρῶν φυματίων ποικίλου μήκους καὶ μορφῆς. Ὁ χρωματισμός των εἶναι ζωηρότατος καὶ ποικίλος, ὃν ζῷά τινα δύνανται νὰ καταστήσωσι κατὰ βούλησιν λαμπρότερον ἢ ἀμαυρότερον. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ χρωματισμοῦ ὀφείλεται εἰς μικρότατα χρωμοσφαίρια, ἅτινα εἶναι διεσκορπισμένα ὑπὸ τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα τοῦ δέρματος καὶ ἐμφανίζουσι τοιοῦτον ἢ τοιοῦτον χρωματισμὸν πιεζόμενα καταλλήλως. Οἱ πλόκαμοι εἶναι δύο εἰδῶν, συλληπτήριοι καὶ ἀμυντήριοι. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι πάντοτε μεγάλοι, προέχοντες καὶ ἐπιτήδειοι εἰς τὸ νὰ βλέπωσι περισσότερον κατὰ τὴν νύκτα ἢ κατὰ τὴν ἡμέραν. Πλεῖστα εἴδη κρυπτοβραγχίων φέρουσι καὶ πτερύγια, ἅτινα καὶ χρησιμεύουσι διὰ τὸν προσανατολισμὸν τῶν ζῴων τούτων. Τὰ ᾠά των, μικρότατα κατ' ἀρχάς, διογκοῦνται ἐφ' ὅσον πλησιάζει ἡ ἐκκόλαψίς των. Τὰ κρυπτοβράγχια ζῶσι κατὰ πολυπληθεῖς ἢ μὴ ὁμάδας καὶ ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται τὰ *ὀκτάποδα* καὶ τὰ *δεκάποδα*. Δ. Ν. Π.

κρυπτόγαμα (τά), ἢ *κρυψίγονα* (Cryptogama) [Βοτ.]. Ἄθροισμα φυτῶν περιλαμβάνον ἐκεῖνα τὰ φυτά, ἅτινα ἔχουσι τὰ πολλαπλασιαστικά των ὄργανα κεκρυμμένα μερικῶς ἢ ὁλικῶς. Ὁ ὅρος *κρυπτόγαμα* ἀντιτίθεται πρὸς τὰ *φανερόγαμα*. Τὰ κρυπτόγαμα μετὰ τῶν φανερογάμων ἀποτελοῦσι τὰ δύο μεγάλα καὶ τελείως διακεκριμένα ἀθροίσματα τοῦ βασιλείου τῶν φυτῶν. Τὰ κρυπτόγαμα εἶναι φυτὰ διαφορωτάτου μεγέθους, ἐνίοτε θαμνώδη, συχνὰ ποώδη καὶ ἔτι συχνότερον ἕρποντα, νηματοειδῆ ἢ χνοώδη. Κατὰ γενικὸν κανόνα ἀποτελοῦνται ὑπὸ ἑνὸς κυτταρικοῦ ἱστοῦ καὶ σπανιώτερον ἐκ δύο καὶ ἀναλόγων ὀργάνων. Ἔχουσιν ἢ ἀμοιροῦσι τελείως ἄξονος, ἐνίοτε δὲ φέρουσι καὶ ἐμφανῆ προσαρτηματικά τινα ὄργανα. Τὰ πολλαπλασιαστικὰ αὐτῶν ὄργανα εἶναι διαφορώτατα. Ταῦτα κυρίως διακρίνονται εἰς ἀνθηρίδια ἢ ἄρρενα γεννητικὰ ὄργανα καὶ εἰς σπόρια ἢ θήλεα γεννητικὰ ὄργανα. Τὰ σπόρια εἶναι παρόμοια πρὸς μικροτάτους κόκκους ἢ ὁμογενῆ ἔμβρυα, ἀποτελοῦνται δὲ ἐκ μὴ διακεκριμένων μερῶν. Δυνατὸν νὰ εἶναι ἐγκατεσπαρμένα ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας τοῦ φυτοῦ ἢ ἐπὶ τῶν ἱστῶν μόνον· συνήθως περιβάλλονται ὑπὸ ἰδιορρύθμων περιβλημάτων, ὡς τῶν σποριαγγείων, θηκῶν, καψῶν κ. τ. λ. Ἕκαστον σπόριον ἀποτελεῖται ὑφ' ἑνὸς καὶ μόνου κυττάρου, μεθ' ἁπλῆς ἢ διπλῆς μεμβράνης.

Παρὰ τὴν ποικιλίαν τοῦ ὀργανισμοῦ των, τὰ κρυπτόγαμα παρουσιάζουσι μεταξύ των μεγάλας βιολογικὰς ἀναλογίας, διακρίνονται δὲ εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας, τὰ *ἐμβρυογενῆ* ἢ *κοτυλήδονα* καὶ τὰ *ἀνεμβρυογενῆ* ἢ *ἀκοτυλήδονα* ἢ *ἀκότυλα*. Ἐπίσης διακρίνονται εἰς *κρυπτόγαμα φυλλοειδῆ* ἢ *ἔμφυλλα* καὶ εἰς *κρυπτόγαμα ἄφυλλα*.

Τὰ φυλλοειδῆ κρυπτόγαμα εἶναι γνωστὰ καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ἀκρογενῆ* καὶ *ἀκρόρριζα*. Ταῦτα χαρακτηρίζονται, συνήθως, ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἄξονος, εὐδιακρίτων προσαρτηματικῶν ὀργάνων καὶ τῆς παρουσίας ἀγγείων ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ των. Εἰς ταῦτα ὑπάγονται πλεῖσται κατηγορίαι, ὧν γνωστότεραι εἶναι τὰ *χαρώδη*, *ἡπατικὰ* κτλ. Τὰ ἄφυλλα κρυπτόγαμα ἀποτελοῦνται, πάντοτε, ἐξ ἑνὸς μόνον κυττάρου καὶ δὲν ἔχουσιν ἐμφανῆ προσαρτηματικὰ ὄργανα καὶ ἄξονα. Εἰς ταῦτα ὑπάγονται πλεῖσται κατηγορίαι, ὧν σπουδαιότεραι εἶναι τὰ *θαλόφυλλα*, τὰ *θαλλογενῆ*, οἱ *λειχῆνες* κτλ. Δ. Ν. Π.

κρυπτογαμία (ἡ) [Βοτ.]. Παλαιότερος ὅρος σημαίνων τὸν τρόπον τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν καλουμένων *κρυπτογάμων* (ἢ *κρυψιγόνων*) φυτῶν, διότι τὰ πολλαπλασιαστικὰ αὐτῶν ὄργανα δὲν ἦσαν ἐμφανῆ καὶ παρέμενεν ἐπὶ πολὺ ἄγνωστος ὁ τρόπος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ των. Ὁ ὅρος σήμερον οὐδεμίαν πραγματικὴν σημασίαν ἔχει, διότι εἶναι γνωστὸς ὁ τρόπος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ καὶ τὰ πολλαπλασιαστικὰ ὄργανα ὅλων τῶν φυτῶν. Θ. Β.

κρυπτογαμικός, *—ή*, *—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κρυπτογαμίαν τῶν φυτῶν: «κρυπτογαμικὴ ἐπικονίασις». —Ἐπίρρ. ***κρυπτογαμικῶς***.

κρυπτογαμολογία (ἡ) [Βοτ.]. Κλάδος τῆς βοτανικῆς πραγματευόμενος περὶ τῶν ***κρυπτογάμων*** φυτῶν.

κρυπτόγαστρα (τὰ) [Ζῳολ.]. Κατηγορία ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν ***προβοσκιδωτῶν***. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται πολλὰ γένη τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*. Τὰ ἔντομα ταῦτα χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς κοιλίας των, ἥτις εἶναι τελείως κεκαλυμμένη ὑπὸ τοῦ προθώρακος. Δ. Ν. Π.

κρυπτογενὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό), ἢ ***κρυπτογενεσικός***, *—ή*, *—όν* (cryptogénique ἢ cryptogénétique). Ὁ ὅρος οὗτος ἀναφέρεται εἰς πάθησιν, τῆς ὁποίας ἡ φύσις ἢ τὸ αἴτιον διαφεύγει τῶν μέσων τῆς ἐρεύνης ἡμῶν· οὕτω λ. χ. λέγοντες ἀναιμία κρυπτογενής, ἐννοοῦμεν τὴν ἀναιμίαν, τῆς ὁποίας τὸ αἴτιον εἶναι ἄγνωστον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς συμπτωματικὰς ἀναιμίας. Εἰς τὴν Γερμανίαν ἐδόθη ἡ ὀνομασία σηψαιμία κρυπτογενὴς εἰς τὰς σηψαιμίας ἐκείνας, αἵτινες προσβάλλουσιν ἐξ ὑπαρχῆς ὁλόκληρον τὸν ὀργανισμόν, τῆς ἀρχικῆς βλάβης, ἥτις χρησιμεύει ὡς θύρα εἰσόδου εἰς τοὺς μικροργανισμούς, παρερχομένης ἀπαρατηρήτου ἢ ἐλλειπούσης, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία αὐθόρμητος σηψαιμία, δι' ἧς ἐπίσης καθορίζεται ἡ ποικιλία αὕτη. Μ. Ν. Κ.

— [Ζῳολ.] *Κρυπτογενὲς* καλεῖται τὸ ζῷον, ὅπερ γεννᾶται καὶ ζῇ ἐντὸς τοῦ σώματος ἑτέρου ζωϊκοῦ ὀργανισμοῦ. Κρυπτογενεῖς εἶναι κυρίως αἱ κάμπαι τῶν περισσοτέρων ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

κρυπτόγραμμον (τὸ) (Cryptogramme) [Βοτ.]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πτεριδωδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *κρυπτόγραμμον τὸ ἀναρριχώμενον* (Cryptogramme crispa), ἰθαγενὲς τῶν Πυρηναίων, Ἀπεννίνων, τοῦ Καυκάσου, τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν, τῆς Σκανδιναυΐας καὶ τῆς νοτίου Ρωσίας. Φέρει ποικιλόσχημα φύλλα χρώματος κιτρινοπρασίνου, σχεδὸν γυμνά. Κ. ΠΑΠ.

κρυπτογράφημα (τὸ)· ἔγγραφον τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον διατυποῦται δι' ἀποκρύφου ἢ συνθηματικῆς γραφῆς.

κρυπτογράφησις, *—εως* (ἡ)· ἡ διατύπωσις ἐγγράφου διὰ γραφῆς κρυπτογραφικῆς· ‖ κρυπτογραφικὴ γραφή.

κρυπτογραφία (ἡ)· ἡ τέχνη διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται ἡ γραπτὴ συνθηματικὴ συνεννόησις μεταξὺ περιωρισμένου κύκλου προσώπων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ γίνωνται ἀντιληπτὰ ὑπὸ τῶν ἄλλων.

— [ΕΓΚΥΚΛ.] Τὴν διὰ *κρυπτογραφίας* συνεννόησιν μετεχειρίσθησαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον διὰ τὴν μυστικὴν μεταβίβασιν εἰδήσεων, διαταγῶν, ὁδηγιῶν κλπ. Ἐκτὸς τῶν κατασκόπων, τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν κακοποιῶν, συχνότατα ἀρχηγοὶ κρατῶν, στρατιωτικοί, ἔμποροι κλπ. καταφεύγουσιν εἰς τὴν κρυπτογραφίαν, διὰ νὰ καταστήσωσι μυστικὰς διαφόρους συνεννοήσεις, τῶν ὁποίων ἡ γνῶσις, ἐκ μέρους τῶν ἀντιπάλων ἢ ἀνταγωνιστῶν, θὰ ἐματαίου τὸ προβλεπόμενον ἀποτέλεσμα. Ἡ διὰ συνθημάτων ἢ δι' ἀντικειμένων μὲ συνθηματικὴν σημασίαν συνεννόησις, ὡς συμβαίνει π. χ. εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθέων, ἢ τὴν ἰδεογραφικὴν συνεννόησιν τῶν ἀλητῶν καὶ λωποδυτῶν (περὶ ἧς βλ. λ. *γραφή*) δὲν εἶναι κρυπτογραφία ἐν τῇ κυριολεξίᾳ. Ἐπίσης τὰ ἀλφάβητα τοῦ Μὸρς (διὰ τὴν τηλεγραφίαν), τοῦ Μπράγι (διὰ τοὺς τυφλοὺς) κλπ., τὸ στενογραφικὸν σύστημα τοῦ Γκάμπελσμπέργκερ δὲν εἶναι κρυπτογραφικά, δεδομένου ὅτι δὲν ἐγένοντο μὲ τὸν σκοπὸν ν' ἀποκρύψωσιν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ τὴν σημασίαν των, ἀλλὰ διὰ νὰ προσαρμοσθῶσιν εἰς διαφόρους ἀνάγκας. Τέλος αἱ μυστικαὶ συνεννοήσεις διὰ χημικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα καθιστῶσιν ἀφανῆ τὰ κείμενα διὰ τοὺς μὴ γνωρίζοντας τὸν τρόπον τῆς ἀναγνώσεώς των, δὲν ἀποτελοῦσιν ἐπίσης κρυπτογραφίαν ἐν τῇ κυριολεξίᾳ (βλ. *μελάναι συμπαθητικαί*).

Διὰ τὴν κρυπτογράφησιν ἑνὸς κειμένου δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἢ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου ἢ ἀριθμοὶ ἢ ἄλλα γραφικὰ σύμβολα (π. χ. μουσικὰ σημεῖα), διάφορον ἔχοντα ἐν τῇ πραγματικότητι σημασίαν ἀπὸ ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἐν τῷ κρυπτογραφημένῳ κειμένῳ θέλουσι νὰ δηλώσωσιν. Ἡ ἁπλουστέρα μέθοδος εἶναι ἡ διὰ σταθερᾶς ἀντικαταστάσεως τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἀριθμῶν δι' ἄλλων (π. χ. τὸ α τοῦ τακτικοῦ κειμένου ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ ρ ἐν τῷ κρυπτογραφημένῳ, τὸ β = λ, τὸ ε = π, τὸ τ = ψ, τὸ ο = α, τὸ σ = κ κλπ., ὁπότε ἡ λέξις ἀετὸς γράφεται κρυπτογραφημένη ρπψακ). Ἡ μέθοδος ὅμως αὕτη παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα ὅτι δύναται νὰ προδοθῇ εὐκόλως ἀφ' ἑαυτῆς, ἐὰν ὁ προσπαθῶν νὰ τὴν ὑποκλέψῃ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τοὺς ὡρισμένους κανόνας ἰσχύοντας ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν φωνηέντων καὶ τῶν συμφώνων μεταξύ των καὶ τὸν νόμον τῆς συχνότητος καὶ τῆς γειτονίας τῶν γραμμάτων ἐντὸς ἑνὸς κειμένου. Ἡ ἐν τῇ ἑλληνικῇ σειρὰ τῆς συχνότητος τῶν γραμμάτων εἶναι ἡ ἑξῆς: Συχνότερον πάντων εἶναι τὸ α, ἀκολουθοῦσι δὲ κατὰ σειρὰν τὸ ε, τὸ σ, τὸ ν, τὸ τ κλπ. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἐὰν μετρήσωμεν ποσάκις ἐπαναλαμβάνεται ἕκαστον γράμμα ἑνὸς κρυπτογραφημένου κειμένου καὶ ἀντικαταστήσωμεν τὸ συχνότερον διὰ τοῦ α καὶ τὰ ὑπόλοιπα διὰ τῶν ἑπομένων, ἐφαρμόσωμεν δὲ καὶ τὸν κανόνα ὅτι τοῦ ν καὶ τοῦ σ προηγοῦνται συνήθως τὸ ου καὶ τὸ ι, δυνάμεθα διὰ διαφόρων συνδυασμῶν νὰ ἀνεύρωμεν τὴν κλεῖδα καὶ νὰ ἀναγνώσωμεν τὸ κείμενον. Χ. Δ.

Ἀρχαία ἑλληνικὴ κρυπτογραφία. Ἡ τέχνη τοῦ ὑποκρύπτειν τὴν ἔννοιαν τῶν γεγραμμένων δι' ἐπιτέχνου συστήματος μυστικῶν σημείων ἢ μέσων ἦτο γνωστὴ καὶ παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἀπὸ τῶν παναρχαιοτάτων χρόνων. Ἐν «Ἰλιάδι», ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει ὅτι ὁ Προῖτος στέλλει τὸν Βελλεροφόντην εἰς τὸν βασιλέα τῆς Λυκίας μὲ «πυκτὸν πίνακα», ἤτοι διπλωμένον πινακίδιον, τὸ ὁποῖον περιέχει «σήματα λυγρά», δηλαδὴ συνθηματικὰ σημεῖα, ὅπως ὁ πενθερός του, ὁ βασιλεὺς τῆς Λυκίας Ξάνθος, θανατώσῃ τὸν Βελλεροφόντην, ἕνεκα τῆς ἀποδοθείσης εἰς τὸν ἥρωα τοῦτον κατηγορίας ὅτι ἐπεχείρησε τάχα νὰ ἀτιμάσῃ τὴν σύζυγον τοῦ Προίτου. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ἡ κρυπτογραφία ἦτο ἐν πολλῇ χρήσει ὡς μέσον πολιτικῆς, στρατιωτικῆς καὶ ἐρωτικῆς ἀλληλογραφίας. Εἶναι ποικίλαι αἱ μέθοδοι, τὰς ὁποίας ἐπενόησεν ἡ φαντασία τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἀπόκρυψιν τῆς ἐννοίας τῶν ἐπιστολῶν, πρὸς παραπλάνησιν τῆς περιεργείας καὶ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς προδοσίας. Τὸ ἀρχαιότατον κρυπτογραφικὸν μέσον κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἦτο ἡ *σκυτάλη*. Ἡ σκυτάλη ἦτο τὸ ἐπίσημον κρυπτογραφικὸν μέσον πρὸς μεταβίβασιν μυστικῶν ὁδηγιῶν καὶ ἀγγελιῶν ἐν χρήσει ἰδίως ἐν Σπάρτῃ. Κατὰ τὸν Πλούταρχον, ἐκτενῶς περιγράφοντα τὸ μέσον τοῦτο, οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης εἶχον δύο ξύλα στρογγύλα καὶ ἴσα τὸ πάχος καὶ τὸ μῆκος, λελειασμένα δὲ καὶ ἡτοιμασμένα οὕτω πως, ὥστε νὰ ἐφαρμόζωσι πρὸς ἄλληλα κατὰ τὰς τομάς. Ἓν τῶν ξύλων τούτων ἐφύλαττον οἱ ἴδιοι, τὸ δὲ ἄλλο παρέδιδον εἰς τὸν εἰς πόλεμον ἀναχωροῦντα στρατηγόν. Ὅταν οἱ ἔφοροι ἤθελον νὰ διαβιβάσουν εἰς τὸν στρατηγὸν ἀπόρρητόν τι, ἐτύλισσον πέριξ τοῦ ξύλου μικρὸν καὶ στενὸν ἱμάντα, προσέχοντες μὴ ἀφήσωσι διάστημα μεταξὺ τῶν ἄκρων τοῦ ἱμάντος, οὕτως ὥστε νὰ καταλάβῃ οὗτος κύκλῳ ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ξύλου, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἔγραφον τότε, ὡς ἐπὶ βιβλίου, ἀλλ' ἐγκαρσίως καὶ ἐπὶ τῶν ἄκρων τοῦ ἱμάντος ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, τὴν μυστικὴν διαταγήν. Καὶ τότε, «ἀφελόντες τὸ βιβλίον», ἤτοι ἐκτυλίξαντες τὸν ἱμάντα μὲ τὰ γράμματα, ἀπέστελλον τοῦτο, ἄνευ βεβαίως τοῦ ξύλου, εἰς τὸν στρατηγόν. Τὸ οὕτως ἐκτυλιχθὲν ἐνεπίγραφον βιβλίον ἢ ἱμὰς δὲν παρουσίαζε πλέον ἀκεραίους τοὺς χαρακτῆρας τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ κολοβοὺς καὶ ἠκρωτηριασμένους τὰ ἄνω ἢ τὰ κάτω ἄκρα αὐτῶν. Ὡς εἰκός, τὸ τοιοῦτον ἔγγραφον, πῖπτον κατὰ τύχην ἢ κατόπιν συλλήψεως τοῦ μεταφέροντος αὐτὸ ἀγγελιαφόρου εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ, οὐδὲν μυστικὸν ἐφανέρωνεν εἰς τὸν ἀντίπαλον, μὲ τὰ ἀκατάληπτα καὶ ἀνόητα στίγματα ἐπὶ τῶν ἄκρων αὐτοῦ. Τοὐναντίον ὅμως, ὁ στρατηγός, ὅστις τὸ παρελάμβανε, τὸ ἐτύλισσε πέριξ τοῦ ξύλου, κατὰ τὸν ὁρισθέντα ἐκ τῶν προτέρων τρόπον, καὶ τότε οἱ χαρακτῆρες τῶν γραμμάτων, στρεφόμενοι, ἐπανήρχοντο εἰς ἣν καὶ ἐγράφησαν τάξιν, σχηματιζομένου οὕτω τοῦ εὐαναγνώστου γράμματος. Περὶ σκυτάλης ὡς κρυπτογραφικοῦ μέσου κάμνουσι λόγον καὶ πολλοὶ ἄλλοι συγγραφεῖς, ὡς ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους, ὁ σχολιαστὴς τοῦ Θουκυδίδου, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Φώτιος, ὁ Σουΐδας, ὁ Τζέτζης, ὅλοι δὲ καταλήγουσιν εἰς τὴν ἁπλῆν ταύτην περιγραφήν: ὅτι ἡ σκυτάλη ἦτο λεπτὴ ταινία, ἐκ δέρματος ἢ ὑφάσματος, τὴν ὁποίαν ἐτύλισσον πέριξ κυλινδρικοῦ ἀντικειμένου μετρίου πάχους· ἀφοῦ ἔγραφον ἐπ' αὐτῆς καὶ τὴν ἐξετύλισσον ἔπειτα, ἡ γραφὴ ἀπέβαινε δυσανάγνωστος καὶ ἀκατάληπτος, μόνον δὲ ἐὰν ἐτυλίσσετο ἡ ταινία ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κυλινδρικοῦ ἀντικειμένου ἢ τοῦ διδύμου αὐτοῦ ἡ γραφὴ ἀπέβαινε καὶ πάλιν εὐανάγνωστος καὶ καταληπτή. Ἀλλά, πρὸς ἐπιτυχῆ κρυπτογραφικὴν διαβίβασιν τῆς μυστικῆς ἀλληλογραφίας, ἡ ταινία ἔπρεπε νὰ ἦτο λίαν στενή, τὰ δὲ γράμματα δὲν ἔπρεπε νὰ γράφωνται ἐπὶ μιᾶς μόνον σειρᾶς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πλούταρχος καλεῖ τὴν ταινίαν «ὥσπερ ἱμάντα μακρὸν καὶ στενόν». Ἐκ τῆς στενότητος καὶ τῆς μακρότητος τῆς ταινίας ἐξηρτῶντο καὶ οἱ πολλοὶ ἢ ὀλίγοι κύκλοι ἢ περιστροφαὶ αὐτῆς ἐπὶ τοῦ κυλίνδρου, ἡ δὲ ἐπιτυχία ἐνέκειτο εἰς τὸ νὰ φέρῃ ἑκάστη περιστροφὴ ἓν καὶ μόνον γράμμα ἢ καὶ τμῆμα γράμματος, ὅπως τονίζει ὁ Αὖλος Γέλλιος. Ἰδεῶδες ὅμως κρυπτογραφικὸν μέσον ἀπετέλει ἡ σκυτάλη, ὅταν ἡ ταινία ἦτο λίαν μακρά, ὥστε νὰ ἐτυλίσσετο δὶς ἐπὶ τοῦ κυλίνδρου, ἤτοι, ὅταν ὑπῆρχεν ὑπερεπίθεσις στροφῶν αὐτῆς καὶ συνεπῶς διπλῶν γραμμῶν, τῶν μὲν ἐπὶ τῶν δέ. Τῷ ὄντι, ἐὰν τὸ ἀπόρρητον γραφῇ ἐπὶ μιᾶς καὶ μόνης γραμμῆς, εὔκολος εἶναι, ὁπωσδήποτε, ἡ ἀνάγνωσις αὐτοῦ, ὅταν ἡ ταινία ἐκτυλιχθῇ καί, κρατουμένη καθέτως, ἀναγνωσθῇ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω. Ἀλλὰ μὲ τὴν ὑπερεπίθεσιν τῶν στροφῶν, ἡ ἀνάγνωσις δὲν εἶναι εὐχερής, ἐὰν δὲν εἶναι γνωστὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν στροφῶν. Μὲ τοιαύτην ἢ τοιαύτην διευθέτησιν ἡ σκυτάλη ἐστέλλετο εἰς τὸν ἀποδέκτην στρατηγὸν δι' ἐμπίστου προσώπου. Ἡ σκυτάλη ὡς κρυπτογραφικὸν μέσον τῶν Σπαρτιατῶν φαίνεται ὅτι με-

Digitized by Google

άλως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιτυχῆ ἔκβασιν πολέμων καὶ διαφόρων πολιτικῶν ἐνεργειῶν τῆς πολιτείας αὐτῶν. Ἕτερον κρυπτογραφικὸν μέσον διαβιβάσεως μυστικῶν διαταγῶν καὶ πληροφοριῶν ἦτο καὶ τὸ γράφειν ἐπὶ πυξίνων πινακιδίων δι' ἐξαιρέτου μελάνης καὶ καλύπτειν εἶτα τὸ πινακίδιον διὰ στρώματος κηροῦ. Τοῦτο ἐπενόησε, καθ' Ἡρόδοτον, ὁ Δημάρατος κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους, εἰδοποιήσας, οὕτω, τοὺς συμπατριώτας του Λακεδαιμονίους ἀπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ Ξέρξου, ἔνθα ἔζη ἐξόριστος ὑπὸ τοῦ Κλεομένους, περὶ τῶν προετοιμασιῶν τοῦ Ξέρξου ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Ἀργότερον, ἀντὶ κηροῦ, ἐπεκάλυπτον τὰ τοιαῦτα πινακίδια διὰ στρώματος λευκῆς βαφῆς, ἥτις διελύετο ἐντὸς ὕδατος. Ἕτερον πρακτικώτερον μέσον ἦτο καὶ τὸ γράφειν ἐπὶ ξηρᾶς, φουσκωμένης, κύστεως ζῴου διὰ μελάνης «κατακόλλου», ἤτοι παχείας μελάνης. Ὅταν ἡ γραφὴ ἐξηραίνετο, ἡ κύστις ἐξεφουσκώνετο, οὕτω δ' εἰσήγετο ἐντὸς ληκύθου ἀναλόγου μεγέθους, διὰ νὰ φουσκωθῇ καὶ πάλιν ἐντὸς τοῦ δοχείου καὶ πληρωθῇ ἐλαίου. Ἀπεκόπτετο τότε τὸ ἐξέχον μέρος τῆς κύστεως, τὸ κατὰ τὸ λαιμὸν τῆς ληκύθου, οὕτω δὲ τὸ δοχεῖον ἀπεστέλλετο εἰς τὸν παραλήπτην ὡς δοχεῖον ἐλαίου. Ὁ παραλήπτης, ἅμα τῇ παραλαβῇ τοῦ δοχείου, ἔχυνε τὸ ἔλαιον, ἐξῆγε τὴν κύστιν καὶ φουσκώσας πάλιν αὐτὴν ἐλάμβανε γνῶσιν τοῦ ἀπορρήτου. Ἀλλὰ τὸ πολυπλοκώτερον μέσον κρυπτογραφικῆς ἀλληλογραφίας ἦτο τὸ ὑπὸ τοῦ Αἰνείου τοῦ Τακτικοῦ συνιστώμενον. Ἐπὶ ὀστεΐνου ἢ ξυλίνου τετραγώνου ἢ δίσκου ἠνοίγοντο εἴκοσι τέσσαρες ὀπαί, ὅσα καὶ τὰ γράμματα τῆς ἑλληνικῆς ἀλφαβήτου, ἓξ ἐπὶ ἑκάστης πλευρᾶς, ἐὰν τὸ ἀντικείμενον ἦτο τετράγωνον, ἢ πέριξ τοῦ κύκλου, ἐὰν ἦτο δίσκος. Ἑκάστη τῶν ὀπῶν τούτων ἐσήμαινεν ὡρισμένον γράμμα τῆς ἀλφαβήτου, κατὰ προσυνεννόησιν τῶν ἀλληλογραφούντων. Ὁ θέλων νὰ γράψῃ. λόγου χάριν, τὴν λέξιν: «φίλε» διεπέρα νῆμα διὰ τῆς ὀπῆς, ἥτις ἐσήμαινε τὸ φ, ἔπειτα διεπέρα τὸ νῆμα διὰ τῶν ἄλλων ὀπῶν, αἱ ὁποῖαι ὥριζον τὰ γράμματα ι, λ, καὶ ε, οὕτω δ' ἐξηκολούθει νὰ περνᾷ τὸ νῆμα τοῦτο ἀπὸ ὀπῆς εἰς ὀπήν, γράφων ἢ μᾶλλον πλέκων τὰς λέξεις καὶ ὑφαίνων οὕτω τὴν μυστικὴν ἐπιστολήν. Τὸ ὀστέϊνον ἢ ξύλινον ἐργαλεῖον ἀπέβαινε, τοιουτοτρόπως, εἶδος κουβαρίστρας, ἐφ' ἧς ἦτο περιπεπλεγμένον τὸ νῆμα. Ὁ παραλήπτης ἐξετύλισσε τὸ νῆμα κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν, ἤτοι ἀπὸ τὸ τελευταῖον γράμμα τῆς πλεχθείσης ἐπιστολῆς, καταγράφων ἐπὶ πλακὸς τὸ γράμμα τῆς ὀπῆς, ἀφ' ἧς ἀπέσυρε τὸ νῆμα, μέχρις ὅτου ὀπὴν μετ' ὀπὴν ἐκτυλίξῃ ἢ ἀποσύρῃ ἐκ τῶν ὀπῶν ὅλον τὸ νῆμα. Ὅταν γράμμα τι ἐπανελαμβάνετο δίς, δὲν ἐπερνᾶτο τὸ νῆμα δὶς διὰ τῆς αὐτῆς ὀπῆς, ἀλλ' ἐστρέφετο ἅπαξ πέριξ τοῦ ἀντικειμένου.

Τὰ τοιαῦτα ὅμως κρυπτογραφικὰ μέσα, ὅσον ἐμπνευσμένα καὶ ἂν ἦσαν, ἦτο ἐνδεχόμενον, μετὰ πολλὰς δοκιμάς, καὶ κατόπιν εὐφυοῦς παρατηρητικότητος, νὰ ἀποκαλύψωσι τὸ ἀπόρρητον, ἅμα περιπεσόντα εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ ἀνάγκη αὕτη ἐγένετο αἰτία ἐπινοήσεως τῆς διὰ συνθηματικῶν σημείων κρυπτογραφίας, εἴτε διὰ ξενικῶν ἀλφαβήτων, εἴτε διὰ συμβόλων. Ὁ Καῖσαρ ἐν Γαλατίᾳ εὑρισκόμενος, ἔγραφεν εἰς τὸν Κουΐντιον Κικέρωνα μὲ ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας. Κατὰ τὸν Αἰνείαν τὸν Τακτικόν, πολλάκις αἱ μυστικαὶ ἐπιστολαὶ περιεῖχον ἀντὶ γραμμάτων στιγμὰς καὶ καθέτους γραμμάς, τὰς ὁποίας ὁ λήπτης τῆς ἐπιστολῆς ἀντικαθίστα διὰ τῶν γραμμάτων πρὸς κατανόησιν τοῦ κειμένου. Κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα. ἄλλοτε τοιαῦται στιγμαὶ ἢ κάθετοι γραμμαὶ ἀντικαθίστων, συνθηματικῶς, τὰ φωνήεντα, τὸ Α π. χ διὰ μιᾶς στιγμῆς, τὸ Ε διὰ δύο, τὸ Η διὰ τριῶν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐνίοτε. τὰ γνωστὰ γράμματα ἐπεῖχον ἕκαστον θέσιν τοῦ γράμματος, τὸ ὁποῖον εἵπετο αὐτοῦ ἐν τῷ ἀλφαβήτῳ μετὰ ὡρισμένον ἀριθμόν οὕτω, τὸ Α, κατὰ προηγουμένην συνεννόησιν μὲ βάσιν π. χ. τὸν ἀριθμὸν 4, ἐπεῖχε θέσιν τοῦ Δ, τὸ Β τοῦ Ε καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Κατὰ τὸν Σουητώνιον, οὕτως ἀλληλογράφει ὁ Καῖσαρ μὲ τοὺς C. Oppius καὶ Balbus Cornellius Ἐπὶ τῇ βάσει ταύτῃ φαίνεται ὅτι ἐκρυπτογράφει καὶ ὁ Κικέρων μὲ ἐνίους ἐκ τῶν ἀνταποκριτῶν του. Ὁ Αὔγουστος. ἀλλὰ καὶ ὁ Κικέρων, μετεχειρίζοντο, κατὰ τὸν αὐτὸν Σουητώνιον, καὶ τὴν κρυπτογραφικὴν μέθοδον τῆς ἀντικαταστάσεως φωνηέντων διὰ συμφώνων Οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο ἐπίσης διὰ τὴν μυστικὴν ἀλληλογραφίαν καὶ τὰς λεγομένας συμπαθητικὰς μελάνας. Ἔγραφον ἐπὶ μεμβράνης ἢ περγαμηνῆς μὲ νωπὸν γάλα ἢ μὲ τὸν γλοιώδη χυμὸν ὡρισμένων φυτῶν. Τὰ οὕτω γραφόμενα γράμματα ἦσαν ἀόρατα, διεκρίνοντο δὲ ὅταν ἐρρίπτετο ἐπ' αὐτῶν λεπτὴ τέφρα ἢ λεπτὴ κόνις ἄνθρακος, ἥτις προσεκολλᾶτο ἐπὶ τῆς λιπαρᾶς ἢ τῆς γλοιώδους οὐσίας, τὴν ὁποίαν ἄφινεν ἐπὶ τοῦ χάρτου τὸ χρησιμοποιηθὲν ἀντὶ μελάνης ὑγρόν. Τὸ κρυπτογραφικὸν τοῦτο μέσον συνιστᾷ εἰς τὰς παρθένους ὁ Ὀβίδιος διὰ τὴν ἐρωτικὴν αὐτῶν ἀλληλογραφίαν. Ὁ Φίλων ὅμως ἀναφέρει ὅτι, ἤδη ἀπὸ τοῦ Β' π. Χ αἰῶνος, ἦτο γνωστὴ καὶ ἡ ἐκ κηκῖδος τῆς δρυὸς κατασκευαζομένη χημικὴ μελάνη, μὲ τὴν ὁποίαν τὰ γράμματα ἦσαν ἀόρατα, ἀνεφαίνοντο δὲ μόνον δι' ἐπαλείψεως αὐτῶν μὲ διάλυσιν θειικοῦ χαλκοῦ.

Β. Δ. Θ.

Βυζαντινὴ κρυπτογραφία. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐκαλλιεργήθη ἐπίσης ἡ κρυπτογραφία μὲ βάσιν τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ συστήματα καὶ ἀνεκαλύφθησαν νέα, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ὅμως δὲν ἔχουν ἀκόμη ἐξερευνηθῆ λεπτομερῶς. Ὁ συνήθης κρυπτογραφικὸς ἀλφάβητος εἰς τὰ ἑλληνικὰ μεσαιωνικὰ χειρόγραφα εἶναι ὁ διὰ τῆς μεταθέσεως τῶν γραμμάτων, ἔχει δηλαδὴ τὴν ἰδίαν βάσιν, τὴν ὁποίαν μετεχειρίζετο ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Αὔγουστος, οἱ ὁποῖοι ὅμως μετέθετον κατ' ὡρισμένην τάξιν τὰ γράμματα. Εἶναι δ' ὁ κρυπτογραφικὸς οὗτος ἀλφάβητος ὁ ἑξῆς:

α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ
θ	η	ζ	ς	ε	γ	β	α	ϟ	π	ο	ξ
ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
ν	μ	λ	κ	ϡ	ω	ψ	χ	φ	υ	τ	σ

παράδειγμα: *ἐζϡθ'φβ ἀντὶ ἐγράφη*

Ἡ ἐπινόησις αὐτοῦ βασίζεται ἐπὶ τῶν ἑξῆς: Ἐχωρίσθη τὸ ἀλφάβητον εἰς τρία τμήματα: α—θ, κ—π, σ—ω. Τὰ μεταξὺ τῶν τμημάτων παραλειφθέντα γράμματα ι καὶ ρ ἐδηλώθησαν διὰ τοῦ κόππα (ϟ) καὶ σαμπὶ (ϡ), ἑκάστης δὲ ὁμάδος τὸ πρῶτον γράμμα ὑποκατεστάθη διὰ τοῦ τελευταίου καὶ τἀνάπαλιν, τὸ δεύτερον διὰ τοῦ προτελευταίου καὶ τἀνάπαλιν κ. ο. κ., κατὰ τὸν ἀκόλουθον πίνακα, τὰ δὲ μεσαῖα παρέμειναν ὡς εἶχον:

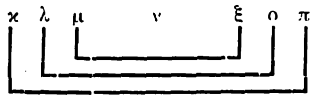

καὶ ταῦτα διὰ τὰ δύο τμήματα κ—π καὶ σ—ω, ἀποτελούμενα ἐκ περιττοῦ ἀριθμοῦ γραμμάτων, ὥστε εἰς τὸ κέντρον νὰ ὑπολείπεται ἕν, ἐν δὲ τῇ ὁμάδι α—θ, ἀποτελουμένῃ ἐξ ἀρτίου, ἐκ τῶν δύο μεσαίων ὡς εἶχε παρέμεινε τὸ ε, τὸ δὲ δ ὑποκατεστάθη διὰ τοῦ ἐπισήμου (ς).

Τὸ κρυπτογραφικὸν τοῦτο σύστημα διεδόθη εὐρύτατα εἰς τὸν βυζαντινὸν κόσμον καὶ ἔγινε τὸ κλασσικὸν βυζαντινὸν εἶδος τῆς κρυπτογραφίας. εἶναι δ' ἐν χρήσει ἰδίως εἰς τὰς ἐπιγραφὰς (τὰς inscriptiones), καὶ ἀκόμη συνηθέστερον εἰς τὰς ὑπογραφὰς (τὰς subscriptiones) τῶν κωδίκων. Τὰ παραδείγματα εἶναι πολλὰ εἰς τὰ βυζαντινὰ χειρόγραφα, ἰδίως μεταξὺ τοῦ Θ' καὶ ΙΔ' αἰῶνος. συνήθη δὲ καὶ μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τόσον σύνηθες εἶναι τὸ ἀνωτέρω καταγραφὲν κρυπτογραφικὸν ἀλφάβητον, ὥστε καί, ὅπου χρησιμοποιοῦνται καὶ ἄλλου συστήματος ἀλφάβητα, πρέπει πάντοτε, πρωτίστως, τὸ ἀλφάβητον τοῦτο νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ νὰ τίθεται ὡς βάσις τῆς μεταγραφῆς. ἤτοι ἀναγνώσεως. Ἐνῷ εἰς τὸ κρυπτογραφικὸν τοῦτο σύστημα μεταλλάσσεται ἡ ἀξία ἑκάστου σημείου ἢ γράμματος, κατὰ τὴν συνήθειαν τοῦ Καίσαρος, εὑρίσκομεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ σύστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον μεταλλάσσεται ἡ σημασία τῶν γραμμάτων εἰς συλλαβήν, ἤτοι ἀντιστρέφονται ἐν μέρει συλλαβαί.

Τὸ σύστημα τῆς ἀντικαταστάσεως ἐν γένει: φωνηέντων διὰ συμφώνων, ἢ καὶ τἀνάπαλιν, δι' ἀριθμῶν, ἢ δι' ἄλλων οἱωνδήποτε σημείων, εἶναι καὶ τοῦτο σύνηθες εἰς τὰ μεσαιωνικά, ἑλληνικὰ καὶ δυτικὰ χειρόγραφα Τὴν ἀντικατάστασιν τῶν φωνηέντων διὰ συμφώνων μετεχειρίζοντο κατ' ἴδιον κρυπτογραφικὸν τρόπον ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Αὔγουστος. Συνηθέστατον εἰς ἑλληνικὰ χειρόγραφα εἶναι τὸ σύστημα τῆς παραλείψεως, χρησμὸς δὲ μεταγενέστερος γίνεται ὅλως ἀκατανόητος διὰ τῆς παραλείψεως πολλῶν μεσολαβούντων γραμμάτων:

Τ ΠΤ Τ ΙΔ ΗΒ Λ Τ ΙΜΛ
Τῇ πρώτῃ τῆς Ἰνδίκτου ἡ βασιλεία τοῦ Ἰσμαὴλ

Ο ΚΛ ΜΑ Μ ΜΛ ΔΑΝ Τ
ὁ καλούμενος Μωάμεθ μέλλει διανατροπήσειν

ΓΝ Τ ΠΛ ΟΛΓ
γένος τῶν Παλαιολόγων κ.λ.π.

Συνηθέστατα δὲ εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τῶν κωδίκων παραλείπονται γράμματα κατὰ σειράν, σύμφωνα εἴτε φωνήεντα, συχνότατα καὶ ὁλόκληροι συλλαβαί. Τὰ παραλειπόμενα εἶναι συνηθέστερον τὰ φωνήεντα, τόσα πολλὰ ὅμως εἶναι, ὥστε δὲν γράφονται παρὰ μόνον ὀλίγα σύμφωνα. Τῆς τοιαύτης ἀτελοῦς βεβαίως προσπαθείας πρὸς ἀπόκρυψιν τῆς ἐννοίας τῶν γραφομένων, ἀναγράφονταί τινα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικώτερα παραδείγματα: «ἐ (τελειώθη) τ (οῦτο) τ (ὁ) β (ι) β (λίον) δ (ιὰ) χ (ειρὸς) ἐμ. μ (Ἐμμανουήλ; ἢ ἐμοῦ;) ἱερ (ο) μ (οναχου) κ (αὶ) πν (ευματικοῦ)... —Ἀθ (α) ν (α) σ (ί) ου.—ν (εο) φ (ύ) τ (ου)». Ἡ κρυπτογραφικὴ αὕτη μέθοδος εἶναι ἀτελής, ἀναμειγνύεται δὲ μὲ τὴν συνηθεστάτην εἰς τὰ βυζαντινὰ χειρόγραφα σύντμησιν, εἴτε συντομογραφίαν. Ἐνίοτε φθάνει εἰς τὸ σημεῖον, ὥστε νὰ μὴ ἀναγράφωνται παρὰ μόνον τὰ σπουδαιότατα, ἢ τὰ χαρακτηριστικώτατα γράμματα, εἶναι λοιπὸν εὔκολος ὁπωσδήποτε ἡ συμπλήρωσις. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον δυνάμεθα νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ σημεῖον, ὥστε νὰ γράφεται μόνον τὸ ἀρχικὸν γράμμα, ὡς εἰς ἀκροστιχίδα. Περίφημον παράδειγμα ἔχομεν τὴν εἰς τὸν Β' αἰῶνα μ. Χ. ἐμφανιζομένην ἀκροστιχίδα τοῦ ὀνόματος: ἰχθύς, τὸν ὁποῖον ὁ Χριστιανισμὸς εἰσήγαγε καὶ εἰς τὴν τέχνην καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἀρχικὰ γράμματα ἀποτελοῦν τὰς λέξεις: Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ υἱὸς σωτήρ.

Πολυπλοκωτέρα κρυπτογραφικὴ παράδοσις ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς ἀναμείξεως τοῦ κρυπτογραφικοῦ ἀλφαβήτου μὲ ἀριθμούς. Τὰ γράμματα (τοῦ ἀνωτέρω καταχωρουμένου κρυπτογραφικοῦ ἀλφαβήτου) ἀντικαθίστανται εἰς τὸ νέον σύστημα διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τὸν ὁποῖον ἀντιπροσωπεύουν. Οὕτω ἔχομεν:

α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ
9	8	7	6	5	3	2	1
θ	η	ζ	ς	ε	γ	β	α

ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π
90	80	70	60	50	40	30	20
ϟ	τ	ο	ξ	ν	μ	λ	κ

ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
900	800	700	600	500	400	300	200
ϡ	ω	ψ	χ	φ	υ	τ	σ

Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο τὸ θ ἐπὶ παραδείγματι, τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ α, ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 9. Τὸ τεχνικὸν τοῦτο σύστημα, ἅπαξ δημιουργηθέν, κατόπιν πολλῶν προσπαθειῶν διὰ μέσου τῶν αἰώνων, παρεδίδετο ἀπὸ διδασκάλου εἰς διδάσκαλον, καὶ κατέστη μία ἀληθὴς σχολικὴ παράδοσις τῶν Βυζαντινῶν ἀντιγραφέων, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίχθησαν καὶ τὰ κρυπτογραφικὰ συστήματα τοῦ μετὰ τὴν ἅλωσιν Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ κρυπτογραφία εἰς τὴν Δύσιν. Κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας κρυπτογραφίας, κατὰ τὴν ὁποίαν παραλείπονται τὰ φωνήεντα, ἐσχηματίσθη εἰς τὴν μεσαιωνικὴν δύσιν κρυπτογραφικὸν σύστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον διατηροῦνται ὅλα τὰ σύμφωνα ἀμετάβλητα, ἀλλάσσονται δὲ τὰ φωνήεντα εἴτε μὲ ὡρισμένα σημεῖα, εἴτε μὲ τὰ ἀμέσως πρὸς τὰ παραλειπόμενα φωνήεντα ἑπόμενα σύμφωνα· π. χ: Kbrplxs=Karolus.

Συνήθης κρυπτογραφικὴ μέθοδος εἰς τὴν μεσαιωνικὴν Δύσιν ἦτο ἡ ἀντικατάστασις ἑκάστου στοιχείου, ἤτοι γράμματος, δι' ἑλληνικοῦ ἀριθμοῦ.

Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο τὸ πρῶτον, δεύτερον—ἔνατον γράμμα σημειώνεται μὲ τὸν πρῶτον, δεύτερον—ἔνατον ἀριθμόν.

a	b	c	d	e	f	g	h	i	k	l	m
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
α	β	γ	δ	ε	ς	ζ	η	θ	ι	ια	ιβ

n	o	p	q	r	s	t
13	14	15	16	17	18	19
ιγ	ιδ	ιε	ις	ιζ	ιη	ιθ

Οὕτως ἔχομεν ὡς ἑξῆς ἓν ὄνομα μονῆς:

ιε,α.ιγ,ιθ,α,ια,ε,δ,ιγ,θ,ιη,θ,ιγ,γ,ιδ,ια,ιδ,ιγ,θ,α
P a n t a l e o n i s i n C o l o n i a

Ἡ κρυπτογραφία αὕτη ἦτο ἐπιτυχής, διότι εἶχε τὸ προσὸν ἁπλᾶ γράμματα, τὰ ἀντίστοιχα μὲ τὰς δεκάδας, 11—19, νὰ γράφωνται διὰ δύο γραμμάτων, καὶ οὕτως ἡ ἔννοια ἀπεκρύπτετο εὐκολώτερον. Τὸ ιβ π. χ. ἠδύνατο ν' ἀναγνωσθῇ καὶ ὡς ἁπλοῦν m, ἀλλὰ καὶ ὡς k καὶ b. Οἱ Ἑνετοὶ συνήθιζον καὶ ἐπισήμως τὸ ἀριθμογραφικὸν τοῦτο σύστημα, μὲ ἀριθμοὺς δ' ἀπέστελλεν ἡ ἑνετικὴ πολιτεία τὰς μυστικὰς διαταγὰς καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἑλλάδι διοικητὰς αὐτῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

ΑΔ. ΑΔ.

Ἡ κρυπτογραφία ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἐπαναστάσεως. Ὅπως καὶ τῶν προηγουμένων περιόδων, οὕτω καὶ τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τὰ κρυπτογραφικὰ συστήματα δύνανται νὰ χωρισθοῦν εἰς δύο μεγάλας

Digitized by Google

ὁμάδας: εἰς τὰ ἁπλᾶ κρυπτογραφικὰ συστήματα, ἐν οἷς ἓν ἕκαστον γράμμα ἢ ἀριθμὸς ἀντικαθίσταται δι' ἑνὸς ἑτέρου γράμματος, ἀριθμοῦ ἢ σημείου, καὶ εἰς σύνθετα τοιαῦτα, ἐν οἷς ἡ κρυπτογράφησις ἐπιτυγχάνεται διὰ ποικιλίας συνδυασμῶν. Ἐκ τῶν συνηθεστέρων κρυπτογραφικῶν ἀλφαβήτων, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἐν οἷς ἡ ὑποκατάστασις γίνεται μόνον διὰ γραμμάτων, εἶναι τὸ ἀνωτέρω ἀναφερόμενον ὡς σύνηθες κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον.

Παραδείγματα ὑποκαταστάσεως τῶν ἀριθμῶν διὰ γραμμάτων εἶναι σπανιώτερα, μεταξὺ αὐτῶν δὲ δύναται νὰ καταταχθῇ πλῆρες σύστημα ἀναφερόμενον εἰς χειρόγραφον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος τῆς παλαιᾶς βιβλιοθήκης Ἀλεξίου Καλυβᾶ. Ἐν αὐτῷ τὰ μὲν ψηφία 1, 2, 3, 4. 5 ἀντικαθιστοῦν τὰ γράμματα ι, ν, μ, ε, ο, τὰ 6, 7, 8, 0 ὑποκαθίστανται διὰ ποικίλων σημείων, τὸ δὲ 9 παραμένει ὡς ἔχει.

Μεικτὸν σύστημα ὑποκαταστάσεως τοῦ ἡμίσεος ἀλφαβήτου διὰ γραμμάτων καὶ τοῦ ἑτέρου δι' ἀριθμῶν ἦτο τὸ Φιλικῆς τῆς Ἑταιρείας, ἄγνωστον

Ἡ ἀρχὴ τοῦ κρυπτογραφημένου διπλώματος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας πρὸς τὸν πλοίαρχον Βισβίζην.
[Κατὰ χειρόγραφον τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης: Ἀρχεῖον Ἀγωνιστῶν.]

εἰς τὰς τάξεις τῶν «βλάμηδων» (ἀδελφοποιητῶν) καὶ τῶν «συστημένων», γνωστὸν δὲ μόνον εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις. Τὸ σύστημα τοῦτο ἔχει ὡς ἑξῆς:

α	β	γ	δ	ε	ζ	θ	ι	κ	λ
η	ξ	υ	φ	ω	1	2	3	4	5
μ	ν	ο	π	ρ	ς	τ	φ	χ	ου
6	7	8	9	0	α	β	γ	δ	ε

παράδειγμα: *4υω04αε* ἀντὶ *Ξέρξου.*

Ἐν αὐτῷ χωρίζεται τὸ ἀλφάβητον εἰς τρία τμήματα: ἀπ' ἀρχῆς ἕως ε, ἀπὸ ζ ἕως ρ καὶ ἀπὸ σ ἕως τέλους· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τμήματι τὰ γράμματα ὑποκαθίστανται δι' αὐθαιρέτου σειρᾶς ἄλλων γραμμάτων, ἐν τῷ δευτέρῳ διὰ τῆς σειρᾶς τῶν ἀραβικῶν ψηφίων καὶ ἐν τῷ τρίτῳ διὰ γραμμάτων κατὰ σειρὰν ἀπὸ τοῦ α. Ἀξιόλογος καινοτομία ἐν αὐτῷ εἶναι ὅτι καθιεροῦται τελεία φωνητικὴ γραφή· οὕτω καθιεροῦται ἴδιον γράμμα διὰ τὸν φθόγγον ου, ἀποσκορακίζονται τὰ η καὶ υ, δηλούμενα δι' οὗ ψηφίου καὶ τὸ ι, ὁμοίως τὸ ω δηλοῦται δι' οὗ ψηφίου καὶ τὸ ο, τὰ δὲ ξ καὶ ψ, ὡς δηλοῦντα δύο διακεκριμένους φθόγγους ἕκαστον, ἀντικαθίστανται διὰ τοῦ κσ καὶ πσ (κρυπτογραφικῶς 4α καὶ 9α). Ἡ καινοτομία αὕτη ἔσχε κολοσσιαίαν σημασίαν, καταστήσασα δύσκολον τὴν ἀποκάλυψιν τῶν κρυπτογραφημάτων.

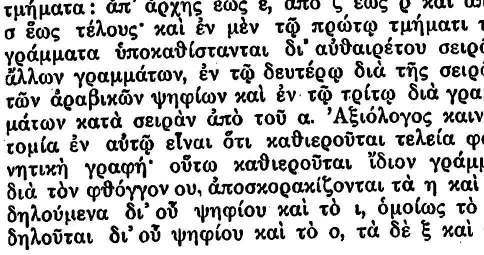

Κρυπτογραφικὸν σημειογραφικὸν ἀλφάβητον.
[Κατὰ κώδικα τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων.]

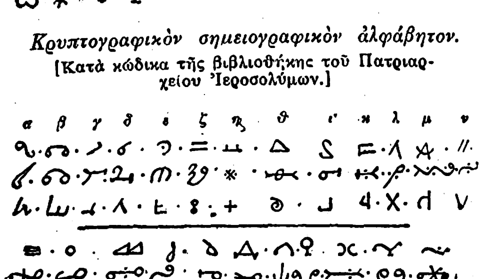

Κρυπτογραφικὸν σημειογραφικὸν ἀλφάβητον.
[Τὰ δύο πρῶτα κατὰ κώδικας τῆς Λαυρεντιανῆς βιβλιοθήκης, τὸ τρίτον κατὰ τὸν Βαρρόκειον κώδικα.]

Κρυπτογραφικὰ τέλος ἀλφάβητα, ἐν οἷς τὰ γράμματα ὑποκαθίστανται διὰ σημείων, σῴζονται πλεῖστα, ἐν οἷς τὰ κατωτέρω.

Παρόμοια σημεῖα εὕρηνται ἐν χειρογράφοις ἀπὸ τοῦ ΙΓ' μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος τῶν βιβλιογράφων Γρηγορίου τοῦ Μαυροθαλασσίτου, Λαυρεντίου τοῦ Κυπραίου κ. ἄ., ὡς καὶ εἰς ἀντιγραφάς τινας ἐπιστολῶν Βασιλείου τοῦ Καισαρείας. Παρ' αὐτὰ μνημονευτέα καὶ τὰ κρυπτογραφικὰ σημεῖα ἑλληνικοῦ κώδικος τῆς β βλιοθήκης τῆς Οὐψάλας ἐκ γεωμετρικῶν σχημάτων (=, ⟍, ||| ἀντὶ η, λ, μ).

Εἰς τὰ συνήθη κρυπτογραφικὰ ἀλφάβητα (πλὴν τῶν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους χρησιμοποιηθέντων) διακριτέα καὶ τὰ ἀκόλουθα:

Κατὰ σύστημα ἀπαντῶν ἐν χειρογράφῳ τοῦ 1595, ἕκαστον γράμμα ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ ἀριθμοῦ, ὃν ἀντιπροσωπεύει τοῦτο, ἐφ' ὅσον αὐτὸς εἶναι κατώτερος τῆς δεκάδος (π. χ. τὸ α διὰ τοῦ 1, τὸ ε διὰ τοῦ 5), ἂν δὲ ὁ ἀριθμὸς εἶναι ἀνώτερος τῆς δεκάδος (ὡς τὸ ν ἀντιπροσωπεῦον τὸν 50, τὸ υ τὸν 400), τότε οὗτος διαιρεῖται διὰ τοῦ 10 ἢ τοῦ 100 καὶ ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ εὑρισκομένου πηλίκου (οὕτω ἀντὶ τοῦ ν τὸ 5, πηλίκον τοῦ 50 διὰ τοῦ 10 διαιρουμένου, ἀντὶ τοῦ υ τὸ 4, πηλίκον τοῦ 400 διὰ τοῦ 100 διαιρουμένου). Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῆς συγχύσεως, οἱ μὲν ἀριθμοὶ οἱ δηλοῦντες ἀκέραιον τὸν ἀριθμόν, ὃν δηλοῖ ἓν γράμμα, ἔφερον ὀξεῖαν (1'=α, 5'=ε), οἱ δηλοῦντες τὸ διὰ τοῦ 10 πηλίκον μίαν στιγμὴν (5̇=50=ν) καὶ οἱ δηλοῦντες τὸ διὰ τοῦ 100 ἔφερον δύο στιγμὰς (4̈ = 400=υ). Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, πολυπλοκώτερον, ἀλλὰ καὶ εὐκολώτερον διὰ τὸν γνωρίζοντα τὴν κλεῖδα, ἔχει τὸ χειρόγραφον:

ἀντί: Νικολάου τοῦ Λακίου

κρυπτογραφικῶς: 51273174 374 312174

συνάγεται δὲ πλῆρες τὸ ἀκόλουθον κρυπτογραφικὸν ἀλφάβητον

α	β	γ	δ	ε	ζ	η	θ	ι	κ	λ	μ
1́	2́	3́	4́	5́	7́	8́	9́	1̇	2̇	3̇	4̇
ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω
5̇	6̇	7̇	8̇	1̈	2̈	3̈	4̈	5̈	6̈	7̈	8̈

Ἐπίσης πολύπλοκον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο εὔκολον διὰ τὸν γνώστην τῆς κλειδός, ἀπαντᾷ τὸ ἑξῆς σύστημα: Ἕκαστον γράμμα ἐσημειοῦτο κρυπτογραφικῶς διὰ ζεύγους ὁμοίων γραμμάτων, ἕκαστος δὲ αὐτῶν ἐδήλου τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ, ὃν ἐδήλου τὸ αὐθεντικὸν γράμμα· ἀντὶ τοῦ σ π. χ., δηλοῦντος τὸ 200, ἐγράφοντο κρυπτογραφικῶς δύο ρ (ρρ), δηλοῦντα 100+100. Ἐὰν τὸ ὑπὸ κρυπτογράφησιν γράμμα ἐδήλου ἀριθμὸν μὴ περιέχοντα ἀρτίας δεκάδας, ὡς π χ. τὸ ο δηλοῦν τὸ 70, τότε τὸ γράμμα τοῦτο ἐγράφετο κρυπτογραφικῶς διὰ ζεύγους ἀνομοίων γραμμάτων, ὧν τὸ πρῶτον ἐδήλου τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ πλὴν μιᾶς πεντάδος, καὶ τὸ δεύτερον τὸ ἥμισυ σὺν μιᾷ πεντάδι· οὕτω ἀντὶ τοῦ ο ἐγράφετο λμ (διότι λ=35−5=30 καὶ μ=35+5=40). Ἐὰν τέλος τὸ ὑπὸ κρυπτογράφησιν γράμμα ἐδήλου ἀριθμὸν περιέχοντα μόνον μονάδας, παρέμενεν ὡς εἶχε γραφόμενον διπλοῦν ἐπίσης ἀλλὰ ὑπογεγραμμένον πρὸς διάκρισιν· οὕτω ἀντὶ τοῦ α ἐτίθετο τὸ ζεῦγος α̣α̣. Παράδειγμα τοῦ συστήματος τούτου εὑρίσκομεν ἐν χειρογράφῳ τὸ ἀκόλουθον:

ἀντὶ *μοναχός*, δηλ.: *κκλμκλα̣α̣ττλμρρ*, δηλ.:

Μ = 40	ΚΚ = 20+ 20
Ο = 70	ΛΜ = 30+ 40
Ν = 50	ΚΛ = 20+ 30
Α = 1	Α̣Α̣
Χ = 600	ΤΤ = 300+300
Ο = 70	ΛΜ = 30+ 40
Σ = 200	ΡΡ = 100+100

Κατ' ἀνάλογον σύστημα ἀλλαχοῦ ἀπαντᾷ τὸ ἀκόλουθον παράδειγμα:

ἀντί: Ἰωάννης

Κρυπτογραφικῶς: ἑευυσσκεκεκεκεδδρρ

Προφανῶς ἐνταῦθα ὁ κρυπτογράφος ἀντικατέστησεν ἕκαστον αὐθεντικὸν γράμμα διὰ δύο ἄλλων κρυπτογραφικῶν, ἀνταποκρινομένων ἑκάστου εἰς τὸ ἀκριβὲς ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ, ὃν δηλοῖ τὸ αὐθεντικὸν γράμμα· οὕτω ἀντὶ ι (=10) ἔθεσε εε (5+5), ἀντὶ ν (=50) ἔθεσε κεκε (25+25) κλπ. Παραμένει ὅμως ἄπορον διατὶ ἀντὶ τοῦ α ἔγραψε σσ (=200 +200).

Ἀριθμογραφικὸν σύστημα τελείως αἰνιγματῶδες καὶ ἀπαιτοῦν σειρὰν ὁλόκληρον μακροχρονίων ὑπολογισμῶν καὶ διὰ τὸν γνωρίζοντα τὴν κλεῖδα, εἶναι τὸ τοῦ ἀκολούθου παραδείγματος:

ἀντί: *Πέτρου* κρυπτογραφικῶς: *955* διότι:

Π = 80
Ε = 5
Τ = 300
Ρ = 100
Ο = 70
Υ = 400
955

Οὕτω ἐν κώδικι τοῦ 1812 τῆς μονῆς Φιλοθέου ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἀναγιγνώσκομεν εἰς τὸ τέλος ἀκολουθίας τοῦ Μικροῦ Ἁγιασμοῦ «ἐγράφη διὰ χειρῶν τοῦ 1296 844 1404», τοῦ ὁποίου τὴν λύσιν οὐδεὶς ἀσφαλῶς θὰ ἐπιδιώξῃ.

Ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα κύρια συστήματα κρυπτογραφίας σπανιώτατα ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ πρακτικοὺς σκοπούς, πλὴν τοῦ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, συνηθέστερον ἀπαντῶντα εἰς ὑποσημειώσεις καλογηρικῶν χειρογράφων, δηλούσας τὸν βιβλιογράφον, τὸ ἔτος τῆς περατώσεως τοῦ κώδικος ἢ περιεχούσας βραχέα γνωμικά, ρητά, προφητείας, προσευχὰς κ. ἄ. Ἐπ' αὐτῶν εἰργάσθη ὁ Σπ. Λάμπρος, ἀδυνατήσας νὰ περατώσῃ ἴδιον σύγγραμμα. Πλὴν τούτων, παραμένουσιν ἄλυτα πολυπληθῆ κρυπτογραφικὰ συστήματα. Μόνος ὁ Ruelle τῷ 1911, ἐν ἰδίαις ἐργασίαις, εὗρε 39 ἀνεξήγητα ἑλληνικὰ κρυπτογραφικὰ ἀλφάβητα. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἑλληνικῶν μοναστηρίων καὶ βιβλιοθηκῶν ἐναπόκεινται ἔτι περισσότερα, πολλὰ δὲ κρυπτογραφικὰ μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἄλλων χρόνων ἀναμένουν τὸν λύτην των εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ κράτους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Θόμψων Ἐδ.*, Ἐγχειρίδιον ἑλλ. καὶ λατιν. παλαιογραφίας' μετάφρ. *Λάμπρου* (Ἀθῆναι 1903), σελ. 156 κ. ἑ. – *Λάμπρου Σπ.*, ἐν «Νέῳ Ἑλληνομν. τόμ. 15 (1916), σελ. 225. 255, 352 καὶ ΙΖ' (1923), 343 κ. ἑ.—*Τοῦ αὐτοῦ* Catalogue of the greek manuscripts on Mount Athos (Cambridge 1900), τόμ. Α, σελ. 157, 368 καὶ Β', σελ. 66, 310, 568, 596, 597. —*Παπαγεωργίου Π.* ἐν «Byzant. Zeitschrift» τόμ. VI (σελ. 539 κ. ἑ.)—*Παπαδοπούλου - Κεραμέως*, Ἱεροσολ. Βιβλιοθ. (τόμ. Β', σελ. 309, 319, 599, 602, 750 καὶ Γ' 81).—*Φιλήμονος*, Δοκίμιον Φιλικῆς Ἑταιρείας, σελ. 143 κ. ἑ.—*Gardthausen*, Griechische Paläographie τόμ. Β', σελ. 298 κ. ἑ., προβλ. καὶ σελ. 50.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Zur byzant. Kryptographie ἐν «Sonder - Abruck» τοῦ «Byzant. Zeitschrift» τ. XIV 3 καὶ 4.

Π. Ν. Π.

Κρυπτογραφία τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἐκ τῶν κρυπτογραφικῶν συστημάτων τῶν ἐπινοηθέντων κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους γνωστότερα καὶ σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Α') Τὸ ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου Φραγκίσκου Βάκωνος (1561—1626), τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς τὴν ἐν τῷ τυπωμένῳ κειμένῳ παράστασιν μερικῶν γραμμάτων διὰ τυπογραφικῶν στοιχείων ἄλλου ρυθμοῦ ἀπὸ ἐκεῖνον, μὲ τὸν ὁποῖον εἶναι τυπωμένον τὸ κείμενον. Ἐὰν δηλαδὴ εἶναι τοῦτο διὰ στοιχείων ἐλζεβίρ, παρεμβάλλονται ἐναχοῦ στοιχεῖα κυρτά, ὡς εἰς τὴν ἑξῆς γαλλικὴν φράσιν:

le cé*l*èbre phil*os*o*ph*e *F.* Ba*co*n

Ἡ κρυπτογραφία τοῦ κειμένου τούτου εἶναι ἡ ἑξῆς:

Τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὸ γράμματα λαμβάνονται κατὰ σειρὰν ἀνὰ 5 καὶ ἀντικαθίστανται τὰ μὲν γράμματα ἑκάστης πεντάδος, τὰ διὰ τῶν κοινῶν χαρακτήρων, διὰ μιᾶς παύλας (—), τὰ δὲ διὰ πλαγίων διὰ μιᾶς στιγμῆς (.). Ἑκάστη ἐκ τῶν σχηματισθησομένων πεντάδων ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἓν γράμμα τοῦ συνθηματικοῦ ἀλφαβήτου τοῦ Βάκωνος, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ἑξῆς:

— — — — — = A	— . . — — = N
— — — — . = B	— . . — . = O
— — — . — = C	— . . . — = P
— — — . . = D	— . . . . = Q
— — . — — = E	. — — — — = R
— — . — . = F	. — — — . = S
— — . . — = G	. — — . — = T
— — . . . = H	. — — . . = U ἢ V
— . — — — = I ἢ J	. — . — — = W
— . — — . = K	. — . — . = X
— . — . — = L	. — . . — = Y
— . — . . = M	. — . . . = Z

Ἐὰν ἀναλύσωμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω τὴν μνημονευθεῖσαν φράσιν, θὰ ἀνεύρωμεν τὸ κρυπτογράφημα (=Bacon:

le cé*l*	èbre p	hil*os*	*oph*e *F*	Ba*co*n
- - - - .	- - - - -	- - - . .	. . - . -	- . . - -
B	A	C	O	N

Β') Τὸ διὰ μουσικῶν χαρακτήρων σύστημα. Τοῦτο συνίσταται εἰς τὴν διὰ διαφόρων μουσικῶν

Digitized by Google

σημείων παράστασιν ἐπὶ τοῦ πενταγράμμου τοῦ κρυπτογραφουμένου κειμένου. Ἂν ἐπὶ παραδείγματι

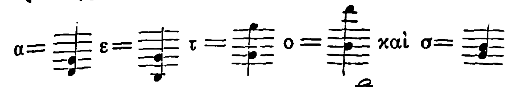

ἡ λέξις ἀετὸς θὰ γραφῇ

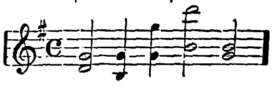

Τὸ σύστημα τοῦτο εἶναι εὔκολον νὰ προδοθῇ, ὅσον καὶ τὸ προηγούμενον τοῦ Βάκωνος. Τὸ μὲν πρῶτον παρουσιάζει περίεργον τυπογραφικὴν ἀνωμαλίαν, τὸ δὲ δεύτερον μουσικὴν δυσαρμονίαν, ἀσυνήθη καὶ εἰς τὰς μᾶλλον περιέργους ἀσκήσεις τῶν μαθητευομένων εἰς τὴν μουσικήν.

Γ΄) Τὸ σύστημα τοῦ Γάλλου διπλωμάτου Vigénère. Εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων, διότι ἀποφεύγεται δι' αὐτοῦ ἡ ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ σημείου ἢ γράμματος μὲ τὴν ἰδίαν πάντοτε σημασίαν, καὶ διότι δύναται εὐκόλως νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπὸ πάντων. Ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἐπὶ ἀβακίου (πίνακος) γράφεται κατὰ σειρὰν ὁλόκληρον τὸ ἀλφάβητον τῆς γλώσσης. Κάτωθεν τῆς πρώτης σειρᾶς ἐπαναλαμβάνεται καὶ πάλιν τὸ ἀλφάβητον, ἀρχόμενον ὅμως ἀπὸ τοῦ δευτέρου γράμματος αὐτοῦ, ὥστε κάτωθεν τοῦ πρώτου ἀντιστοιχεῖ τὸ δεύτερον γράμμα, κάτωθεν τοῦ δευτέρου τὸ τρίτον, κάτωθεν τοῦ τρίτου τὸ τέταρτον κλπ. Εἰς τὴν τρίτην ὁριζοντίαν σειρὰν ἀρχόμεθα ἀπὸ τοῦ τρίτου γράμματος καὶ οὕτω καθεξῆς, εἰς τὴν τετάρτην ἀπὸ τοῦ τετάρτου κλπ. Σχηματίζεται τοιουτοτρόπως τὸ παρατιθέμενον ἀβάκιον:

	Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω	
Α	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	Ω
Β	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	Ψ
Γ	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	Χ
Δ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	Φ
Ε	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	Υ
Ζ	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	Τ
Η	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	Σ
Θ	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	Ρ
Ι	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	Π
Κ	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	Ο
Λ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	Ξ
Μ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	Ν
Ν	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	Μ
Ξ	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	Λ
Ο	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	Κ
Π	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	Ι
Ρ	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	Θ
Σ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	Η
Τ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	Ζ
Υ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	Ε
Φ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	Δ
Χ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	Γ
Ψ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	Β
Ω	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	Α
	Ω	Ψ	Χ	Φ	Υ	Τ	Σ	Ρ	Π	Ο	Ξ	Ν	Μ	Λ	Κ	Ι	Θ	Η	Ζ	Ε	Δ	Γ	Β	Α	

Κρυπτογραφικὸν ἀβάκιον τοῦ Vigénère.

Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ οὕτω σχηματισθέντος ἀβακίου εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Λαμβάνομεν μίαν λέξιν ἢ φράσιν χρησιμοποιουμένην ὡς κλεῖδα καὶ γνωστὴν εἰς ἐκείνους μόνον, οἱ ὁποῖοι θέλομεν νὰ ἐννοήσωσι τὸ κρυπτογράφημα (ἔστω ἐνταῦθα ὡς κλεὶς ἡ λέξις στρατός). Ἀκολούθως γράφομεν τὸ πρὸς κρυπτογράφησιν κείμενον:

«ἐπιτεθῆτε δι' ὅλου τοῦ στρατοῦ μόλις ἐξημερώσῃ»

καὶ γράφομεν τὴν κλεῖδα κατ' ἐπανάληψιν παραλλήλως πρὸς αὐτό, οὕτως ὥστε ἕκαστον γράμμα τῆς κλειδὸς νὰ ἀντιστοιχῇ πρὸς ἕνα γράμμα τοῦ κειμένου

στρατος στρατος στρα........
ἐπιτεθῆ τεδιὅλο υτοῦ........

Διὰ νὰ κρυπτογραφήσωμεν τώρα τὸ κείμενον λαμβάνομεν ἐπὶ τοῦ ἀβακίου εἰς μὲν τὴν μίαν ἐπὶ τῶν καθέτων πρὸς ἀλλήλας ἀκραίων γραμμῶν τὸ γράμμα τῆς κλειδός, εἰς δὲ τὴν ἑτέραν τὸ πρὸς κρυπτογράφησιν ἀντίστοιχον γράμμα καὶ προεκτείνομεν ἐντὸς τοῦ ἀβακίου μέχρι συναντήσεως· τὸ εἰς τὸ σημεῖον δ' ἐκεῖνο γράμμα εἶναι τὸ ζητούμενον τοῦ κρυπτογραφήματος. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὸ σ καὶ τὸ ε συναντῶνται εἰς τὸ χ, τὸ τ καὶ τὸ π εἰς τὸ κ, τὸ ρ καὶ τὸ ι εἰς τὸ α κλπ. Ἔχομεν δηλαδή:

Κλεὶς

στρατος στρατος στρατος στρατος στρατος στρα

Κρυπτογραφούμενον

επιτεϑη τεδιολο υτουστρ ατουμολ ισεξημε ρωση

Κρυπτογράφημα

χκατψχωμψυιαϑννηυμιισνηυζεδβμφξαβχισιη

Τὸ πλεονέκτημα τοῦ συστήματος τούτου ἀπέναντι τοῦ πρώτου ἀναφερθέντος στοιχειώδους φαίνεται σαφῶς, καθ' ὅσον τὰ ἐπαναλαμβανόμενα ἐν τῷ κρυπτογραφήματι γράμματα ἀντιστοιχοῦσι πρὸς διάφορον ἑκάστοτε τοῦ κρυπτογραφουμένου γράμμα. Τὸ α, ἐπὶ παραδείγματι, ἀντιστοιχεῖ ἄλλοτε μὲν πρὸς τὸ ι, ἄλλοτε πρὸς τὸ λ καὶ ἄλλοτε πρὸς τὸ η. Ἐπίσης, ἕτερον πλεονέκτημα εἶναι ὅτι δύναται νὰ ἔχῃ τις διαφόρους κλεῖδας, μὲ τὰς ὁποίας νὰ συνεννοῆται χωριστὰ μὲ διαφόρους, δύναται δὲ εὐκολώτατα ἡ κλεὶς νὰ ἀλλάσσηται ἀμέσως, ἐὰν οἱ ἀνταγωνισταὶ ἤθελον ἀνακαλύψει αὐτήν.

Ἐντελῶς ὅμοιον πρὸς τὸ σύστημα τοῦ Vigénère εἶναι καὶ τὸ ἐφαρμοζόμενον ἐν τῇ γαλλικῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τοῦ Σαὶν Σύρ, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀβάκιον χρησιμοποιοῦνται δύο κανόνες, ἐξ ὧν ὁ εἷς εἶναι διπλάσιος τοῦ ἄλλου. Εἶναι δὲ οὗτοι κατὰ μῆκος διῃρημένοι εἰς ἰσομεγέθη τμήματα καὶ ὁ μὲν μακρότερος ἔχει τόσα τμήματα ὅσον εἶναι τὸ διπλάσιον τοῦ ἀλφαβήτου τῆς χρησιμοποιηθησομένης ἐν τῇ κρυπτογραφίᾳ γλώσσης, ὁ δὲ μικρότερος τὰ ἥμισυ, ὅσος εἶναι δηλαδὴ ὁ ἀριθμὸς τῶν γραμμάτων τῆς ἰδίας γλώσσης.

α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω	α	β	γ	δ	ε	ζ	η	ϑ	ι	κ	λ	μ	ν	ξ	ο	π	ρ	σ	τ	υ	φ	χ	ψ	ω

Α	Β	Γ	Δ	Ε	Ζ	Η	Θ	Ι	Κ	Λ	Μ	Ν	Ξ	Ο	Π	Ρ	Σ	Τ	Υ	Φ	Χ	Ψ	Ω

Κρυπτογραφικοὶ κανόνες τῆς σχολῆς τοῦ Σαὶν Σύρ.

Οἱ κανόνες οὗτοι χρησιμοποιοῦνται ὡς ἑξῆς: Προκειμένου νὰ εὑρεθῇ τὸ ἀντίστοιχον τοῦ γράμματος κ, ἐὰν τὸ γράμμα τῆς κλειδὸς εἶναι τὸ ν, τοποθετοῦμεν τὸν μικρὸν κανόνα πλησίον τοῦ μεγάλου, ὥστε ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ (γράμμα Α) νὰ συμπέσῃ ἐπὶ τοῦ γράμματος ν καὶ εὑρίσκομεν τὸ πρὸς τὸ γράμμα κ συμπῖπτον γράμμα χ, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ ζητούμενον.

Ἡ ἀποκρυπτογράφησις ὑπὸ τοῦ παραλήπτου τοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συστήματος Vigénère συντεταγμένου κρυπτογραφήματος γίνεται ὡς ἑξῆς: Ἀφ' οὗ ὁ παραλήπτης τοποθετήσῃ τὴν κλεῖδα ἐπὶ τοῦ κρυπτογραφήματος, ζητεῖ ἓν ἕκαστον ἐκ τῶν γραμμάτων τῆς κλειδὸς εἰς τὴν μίαν ἐκ τῶν δύο ἀκραίων στηλῶν, ἔστω τὴν κατακόρυφον, εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ γράμματος δὲ τούτου ἀρχομένην ὁριζοντίαν στήλην ἀναζητεῖ τὸ ἀντίστοιχον γράμμα τοῦ κρυπτογραφήματος· τότε εἰς τὴν ἄνω ὁριζοντίαν στήλην θὰ εὕρῃ τὸ ζητούμενον γράμμα, τὸ ὁποῖον πάλιν θὰ ἀντιστοιχῇ εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ γράμματος τοῦ κρυπτογραφήματος διερχομένην κατακόρυφον στήλην. Π. χ. ἐὰν τὸ γράμμα τῆς κλειδὸς εἶναι τὸ κ καὶ τὸ ἀντίστοιχον τοῦ κρυπτογραφήματος εἶναι τὸ ν, τὸ ζητούμενον εἶναι τὸ δ.

Ἡ ἀποκρυπτογράφησις ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συστήματος τοῦ Σαὶν-Σὺρ γίνεται ἐὰν ὁ ἐνδιαφερόμενος τοποθετήσῃ τὸν μικρὸν κανόνα, ὥστε τὸ πρῶτον γράμμα αὐτοῦ νὰ συμπέσῃ ἐπὶ τοῦ ἀντιστοίχου γράμματος τῆς κλειδὸς τοῦ μεγάλου κανόνος. Τότε τὸ ζητούμενον θὰ εἶναι τὸ γράμμα τοῦ μικροῦ κανόνος, τὸ συμπῖπτον μετὰ τοῦ γράμματος τοῦ κρυπτογραφήματος τοῦ μεγάλου κανόνος. Π. χ. ἐὰν ν εἶναι τὸ γράμμα τῆς κλειδὸς καὶ δ τὸ ἀντίστοιχον τοῦ κρυπτογραφήματος, τὸ ζητούμενον θὰ εἶναι τὸ ἐπὶ τοῦ μικροῦ κανόνος γράμμα Π.

Δ΄) Τὸ σύστημα τῶν ἀριθμῶν. Τοῦτο συνίσταται εἰς τὴν παράταξιν ἀριθμῶν, οἱ ὁποῖοι, ἐὰν ληφθῶσιν ἀνὰ 3 ἢ ἀνὰ 4 κλπ., νὰ δίδωσιν ἄθροισμα ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὴν κατὰ σειρὰν θέσιν τοῦ πρὸς κρυπτογράφησιν γράμματος τοῦ ἀλφαβήτου.

Ἐὰν ἔχωμεν ἐπὶ παραδείγματι τοὺς ἀριθμοὺς

546895791087931636990005430427100126994836421642001

καὶ γνωρίζωμεν ὅτι ἔχουσι σχηματισθῇ κατὰ τριάδας, χωρίζοντες καὶ ἀθροίζοντες αὐτοὺς ἀνὰ τρεῖς ἀνευρίσκομεν τοὺς νέους 15,22,17,15,13,15,18,5,9, 13,1,9,22,17,7,12,1. Ἀλλὰ δέκατον πέμπτον γράμμα τοῦ ἀλφαβήτου εἶναι τὸ Ο, 22ον=Χ,17ον=Ρ,13=Ν κλπ., ὥστε τὸ κρυπτογράφημά μας κρύπτει τὴν φράσιν «Ὁ χρόνος εἶναι χρῆμα».

Ε΄) Σύστημα τῆς ἀναμείξεως τῶν γραμμάτων. Καὶ εἰς τὸ σύστημα τοῦτο δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι πολυάριθμοι κλεῖδες. Τὸ πρὸς κρυπτογράφησιν κείμενον διαιρεῖται εἰς τμήματα, τῶν ὁποίων ἕκαστον ἔχει τόσα γράμματα ὅσα καὶ ἡ κλείς, γράφονται δὲ τὰ τμήματα ταῦτα εἰς διαδοχικὰς γραμμὰς κάτωθεν τῆς κλειδός, οὕτως ὥστε κάτωθεν ἑκάστου γράμματος αὐτῆς νὰ σχηματίζεται μία στήλη γραμμάτων τοῦ κειμένου. Ἔστω ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἡ κλεὶς ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ καὶ ἡ πρὸς κρυπτογράφησιν εἴδησις «Σκηνοθετουμένης ἀποπείρας δολοφονίας αὐτοκράτορος προλάβατε ἐπιδιωκομένην ἐντύπωσιν».

Ἡ διαίρεσις ταύτης θὰ γίνῃ ὡς ἑξῆς:

Θ	Ε	Σ	Σ	Α	Λ	Ο	Ν	Ι	Κ	Η
σ	κ	η	ν	ο	ϑ	ε	τ	ο	υ	μ
ε	ν	η	σ	α	π	ο	π	ε	ι	ρ
α	σ	δ	ο	λ	ο	φ	ο	ν	ι	α
σ	α	υ	τ	ο	κ	ρ	α	τ	ο	ρ
ο	σ	π	ρ	ο	λ	α	β	α	τ	ε
ε	π	ι	δ	ι	ω	κ	ο	μ	ε	ν
η	ν	ε	ν	τ	υ	π	ω	σ	ι	ν

Ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ ἀριθμὸς τῶν γραμμάτων τοῦ κειμένου δὲν εἶναι διαιρετὸς διὰ τῶν γραμμάτων τῆς κλειδός, προστίθενται εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ τὸ τέλος διάφορα τυχόντα γράμματα πρὸς συμπλήρωσιν. Ἡ κρυπτογράφησις τοῦ οὕτω διαταχθέντος κειμένου γίνεται ἐὰν ἀλλάξωμεν τὴν σειρὰν τῶν στηλῶν, ὁπότε θὰ ἔχωμεν τὸ σχῆμα:

Ε	Σ	Ν	Η	Κ	Λ	Θ	Σ	Ι	Α	Ο
κ	ν	τ	μ	υ	ϑ	σ	η	ο	ο	ε
ν	σ	π	ρ	ι	π	ε	η	ε	α	ο
σ	ο	ο	α	ι	ο	α	δ	ν	λ	φ
α	τ	α	ρ	ο	κ	σ	υ	τ	ο	ρ
σ	ρ	β	ε	τ	λ	ο	π	α	ο	α
π	δ	ο	ν	ε	ω	ε	ι	μ	ι	κ
ν	ν	ω	ν	ι	υ	η	ε	σ	τ	π

Ἐὰν ἐξ αὐτοῦ λάβωμεν κατὰ σειρὰν τὰ γράμματα, θὰ προκύψῃ τὸ ζητούμενον κρυπτογράφημα «εσνηκλϑσιαοκντμυϑησοοενσπριπεηεαοσοαιοαδνλφαταροκσυτορσρβετλοπαοαπδονεω ειμικνωνιυηεστπ».

Digitized by Google

Ἡ ἀποκρυπτογράφησις αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ παραλήπτου, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὴν κλεῖδα, γίνεται διὰ χωρισμοῦ τῶν γραμμάτων αὐτοῦ εἰς τμήματα, μὲ γράμματα ἰσάριθμα πρὸς τὰ τῆς κλειδός, τὰ ὁποῖα κατατάσσονται ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ σχήματι καὶ ἀνευρίσκεται ἡ σειρά, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ἀποστολεὺς προέβη εἰς τὴν μεταβολήν. Δύναται ἐπίσης νὰ εἶναι γνωστὴ εἰς τὸν παραλήπτην ἡ σειρὰ ἀναμείξεως τῶν γραμμάτων, ὁπότε δὲν ἀποστέλλεται ἡ μεταβολὴ τοῦ ὀνόματος τῆς κλειδὸς (τὸ *εσνηκλθσιαασ* ἐπὶ τοῦ προκειμένου), ἀλλ' ὁ παραλήπτης κατατάσσει τὰ γράμματα καὶ προβαίνει εἰς τὴν γνωστὴν μεταλλαγὴν τῶν στηλῶν. Εἰς τὸ σύστημα τοῦτο δύνανται νὰ γίνωσι ποικίλαι μεταλλαγαὶ σειρᾶς, νὰ ληφθοῦν ἐπὶ παραδείγματι μία ἢ περισσότεραι στῆλαι ἀνεστραμμέναι, νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸ μέσον ἢ εἰς τὸ τέλος τὸ κρυπτογράφημα τῆς κλειδός, νὰ προστεθοῦν μία ἢ περισσότεραι στῆλαι ψευδῶν γραμμάτων, πρὸς ἀποπλάνησιν τῶν ἐρευνῶν τῶν λογοκριτῶν, νὰ καταταχθῇ τὸ κείμενον κατ' ἄλλον τρόπον κλπ.

ΣΤ') Σύστημα τῶν ἐσχαρῶν. Εἶναι ἐπίσης ἐκ τῶν μᾶλλον διαδεδομένων, καταρτίζεται δὲ ὡς ἑξῆς. Ἐπὶ τεμαχίου ἐξ ἀνθεκτικοῦ χάρτου (χαρτονίου συνήθως) ἀνοίγομεν μικρὰς ὀπὰς εἰς διάφορα σημεῖα, κόπτομεν δὲ δεύτερον τεμάχιον χάρτου τῶν αὐτῶν διαστάσεων καὶ τοποθετοῦντες ἐπ' εἶναι ὅτι, ἐν περιπτώσει ἀπωλείας τῆς ἐσχάρας, εἶναι ἀδύνατος ἡ εὔκολος ἀνάγνωσις καὶ ὅτι δυσκόλως ἀντικαθίσταται ἐνταῦθα ἡ κλεὶς (δηλαδὴ ἡ ἐσχάρα), ἐὰν ἀνακαλυφθῇ.

Ζ') Τετραγραμμικὸν σύστημα. Εἶναι καὶ τοῦτο γνωστὸν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ βασίζεται ἐπὶ τῆς στοιχειώδους ἀρχῆς τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου δι' ἀριθμῶν ἢ σημείων. Διαιρεῖται πρὸς τοῦτο τὸ ἀλφάβητον εἰς τέσσαρας ἰσαρίθμους ὁμάδας διὰ σταυροῦ

ΑΒΓΔΕΖ	ΗΘΙΚΛΜ
ΝΞΟΠΡΣ	ΤΥΦΧΨΩ

παρίσταται δ' ἕκαστον ἐκ τῶν γραμμάτων ἐν τῷ κρυπτογράφῳ διὰ τῆς γωνίας τοῦ σταυροῦ ἐντὸς τῆς ὁποίας κεῖται (⅃, L, ⅂ καὶ Γ), ἡ ὁποία φέρει τόσα σημεῖα, στιγμὰς (.), παύλας (—), μηδενικὰ (0) κλπ., ὅση εἶναι ἡ ἀπόστασις τοῦ γράμματος ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς γωνίας. Ἔστω ἐνταῦθα ὡς σημεῖον δηλωτικὸν τοῦ ἀριθμοῦ τὸ 0, τότε τὸ α = 000000| τὸ τ = |0 τὸ ο = 0000| κλπ. Ἐπίσης ἀντὶ σημείων δύναται νὰ τεθῇ ἐντὸς τῆς γωνίας ὁ ἀριθμὸς ὁ δηλωτικὸς τῶν σημείων: ἀντὶ 000000| = 6|, ἀντὶ |0 = |1 κλπ.

Διὰ τὴν βελτίωσιν ἐπὶ τὸ πολυπλοκώτερον τοῦ

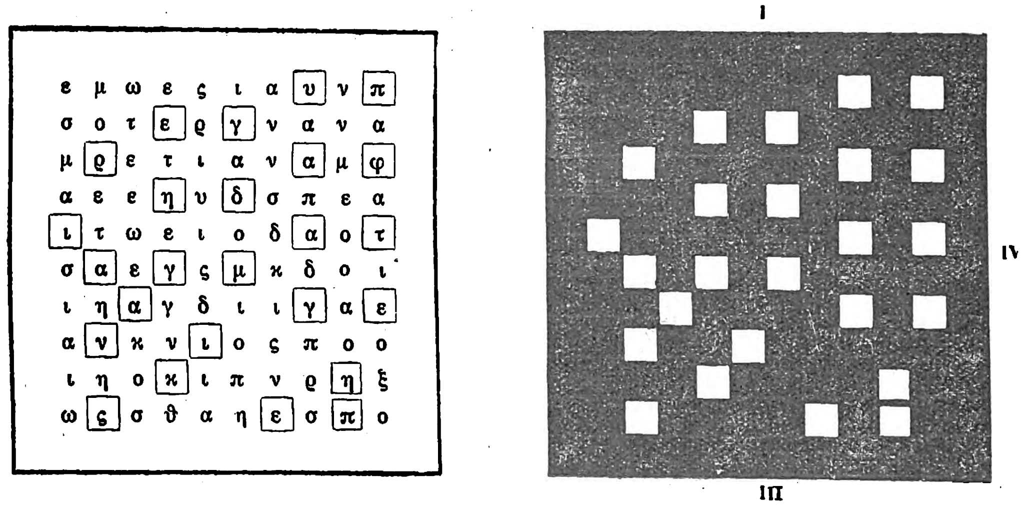

Κρυπτογραφικὸν σύστημα ἐσχαρῶν.

αὐτοῦ τὸ διάτρητον γράφομεν διὰ μέσου τῶν ὀπῶν τὸ πρὸς κρυπτογράφησιν κείμενον. Ἅμα συμπληρωθῶσιν ὅλαι αἱ ὀπαί, ἀλλάσσομεν τὴν θέσιν τοῦ διατρήτου, οὕτως ὥστε εἰς τὴν πλευρὰν ὅπου ἐφήπτετο ἡ κορυφὴ νὰ ἐφάπτεται μία ἐκ τῶν ἄλλων πλευρῶν καὶ ἐξακολουθοῦμεν γράφοντες τὰ γράμματα τοῦ πρὸς κρυπτογράφησιν κειμένου. Ἐὰν δὲ καὶ πάλιν δὲν ἔχῃ τελειώσει, ἀλλάσσομεν ἐκ τρίτου τὴν θέσιν κ. ο. κ. μέχρι τέλους. Συμπληροῦμεν κατόπιν τὰς κενὰς θέσεις δι' ἄλλων τυχόντων γραμμάτων, πρὸς παραπλάνησιν τῶν ἀνταγωνιστῶν, καὶ ἔχομεν τὸ ζητούμενον κρυπτογράφημα. Συνήθως χρησιμοποιοῦμεν τετραγωνισμένον χάρτην καὶ τετραγώνους ὀπάς. Ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι κρύπτεται ἡ κατωτέρω διαταγή: «Ὑπεγράφη διάταγμα γενικῆς ἐπιστρατεύσεως, κοινοποιηθησόμενον ἅμα ἐπιδόσει διακοινώσεως. Ἀναμείνατε ὁδηγίας», δύναται δὲ νὰ ἀναγνωσθῇ ἐὰν τοποθετηθῇ ἡ ἐσχάρα πρῶτον μὲν μὲ κορυφὴν τὴν πλευρὰν I καὶ ἀκολούθως μὲ τὰς πλευρὰς II, III καὶ IV. Ἐπίσης δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐσχάραι ἄλλων σχημάτων, στρογ- συστήματος τούτου δυνάμεθα νὰ ἀλλάξωμεν τὴν θέσιν τῶν γραμμάτων ἐν τῷ σταυρῷ, ἀντὶ δηλαδὴ

ΑΒΓΔΕΖ	ΗΘΙΚΛΜ
ΝΞΟΠΡΣ	ΤΥΦΧΨΩ

γράφομεν

ΟΨΤΚΞΓ	ΒΙΠΘΦΩ
ΧΑΗΔΝΣ	ΥΕΛΡΖΜ

πρὸς κατάργησιν δὲ τῶν γωνιῶν ἀντικαθιστῶμεν ἑκάστην ἐξ αὐτῶν δι' ἑνὸς ἀριθμητικοῦ ἐκθέτου ὡς ἑξῆς:

7	0
ΟΨΤΚΞΓ	ΒΙΠΘΦΩ
ΧΑΗΔΝΣ	ΥΕΛΡΖΜ
8	9

τὸν ὁποῖον προτάσσομεν ἢ ἐπιτάσσομεν τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ δηλοῦντος τὴν ἀπόστασιν τοῦ γράμματος ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς γωνίας. Τότε α=85 ἢ 58, β=01 ἢ 10 καὶ ἡ λέξις κρυπτογραφία=

739491037476719485050285 ἢ 874919304767174958502058.

Η') Κώδικες καὶ λεξικὰ κρυπτογραφικά. Πολλοὶ ἐμπορικοὶ οἶκοι, πρὸς περιορισμὸν τῶν τηλεγραφικῶν ἐξόδων, χρησιμοποιοῦσι συχνὰ εἰδικοὺς κώδικας. Οἱ κώδικες οὗτοι στηρίζονται ἐπὶ τοῦ διεθνῶς ἰσχύοντος τιμολογίου τῶν τηλεγραφικῶν ἑταιρειῶν, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον εἰς τὰ δι' ἀριθμῶν καὶ γραμμάτων συντεταγμένα τηλεγραφήματα, ἔστω καὶ ἂν ταῦτα εἶναι ἀκατάληπτα, λογίζεται ὡς μία λέξις ἑκάστη ὁμὰς περιλαμβάνουσα ἕως 5 τὸ πολὺ ἀριθμούς, ἢ γράμματα χωρὶς φωνῆεν. Ἐπὶ γραμμάτων ἐπίσης λογίζεται ὡς μία λέξις ἑκάστη ὁμὰς ἀποτελουμένη ἐκ 10 γραμμάτων τὸ πολύ, ἀλλ' ἔχουσα τοὐλάχιστον 3 φωνήεντα μεταξὺ τῶν συμφώνων.

Ἄλλα σχήματα κρυπτογραφικῶν ἐσχαρῶν.

γύλαι, τρίγωνοι, πολυγωνικαὶ κλπ., ὡς ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι. Τὸ κυριώτερον μειονέκτημα τοῦ κρυπτογραφικοῦ συστήματος τῶν ἐσχαρῶν

Τὰ κρυπτογραφικὰ λεξικὰ εἶναι συνήθως διῃρημένα εἰς 100 σελίδας, ἀπὸ 00, 01, 02 μέχρις 99, εἰς ἑκάστην δὲ σελίδα εὑρίσκονται ἠριθμημέναι καὶ κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν 100 λέξεις. Αἱ λέξεις τῶν λεξικῶν τούτων εἶναι αἱ μᾶλλον συνήθεις εἰς τὸ ἐπάγγελμα τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦσιν αὐτά. Προκειμένου τώρα νὰ κρυπτογραφήσωμεν μίαν λέξιν, περιλαμβανομένην ἐν τῷ λεξικῷ, γράφομεν τὸν ἀριθμὸν τῆς σελίδος, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχει (ἔστω 36) καὶ τὸν αὔξοντα ἀριθμὸν αὐτῆς ἐν τῇ σελίδι (ἔστω 07). Ἐὰν λοιπὸν ἡ λέξις αὕτη εἶναι καφφές, ἀποδίδεται συνθηματικῶς διὰ τοῦ 3607 ἢ καὶ ἀντιστρόφως διὰ τοῦ 0736. Ἐννοεῖται ὅτι μέχρι τοῦ σημείου τούτου, ἐφόσον τὰ λεξικὰ εἶναι κοινῆς χρήσεως, ἡ λέξις δὲν εἶναι κρυπτογραφημένη, ἀλλὰ δύναται νὰ γίνῃ τοιαύτη ἐὰν οἱ συνεννοούμενοι ἀλλάξωσι τὴν σειρὰν τῶν σελίδων τοῦ βιβλίου καὶ συμφωνήσωσι διαφόρους ἄλλας μεταλλαγὰς εἰς τὴν τάξιν τῶν τεσσάρων ἀριθμῶν, ἀλλάξωσι δηλαδὴ εἰς τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα 3607 τὴν τάξιν τῶν ἀριθμῶν, λαμβάνοντες πρῶτον τοὺς δύο ἀκραίους καὶ κατόπιν τοὺς μεσαίους, ὁπότε θὰ ἔχωμεν 3760 κ.ο.κ. Τὰ λεξικὰ ταῦτα δύνανται νὰ ἔχωσι καὶ χιλίας σελίδας ἀπὸ 000—999, ὁπότε μὲ ἑκατὸν λέξεις ἐν ἑκάστῃ σελίδι θὰ δώσωσιν ἀριθμὸν πενταψήφιον (3 ἀριθμοὶ διὰ τὴν σελίδα καὶ 2 διὰ τὸν αὔξοντα ἀριθμὸν τῆς λέξεως).

Συνήθη τοιαῦτα ἑλληνικὰ λεξικὰ εἶναι τῶν Α. Ραγκαβῆ, Κ. Μαρουδῆ καὶ Γ. Φιλαρέτου, ἅπαντα τετραψήφια, δηλαδὴ μὲ 100 σελίδας. Ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς στηρίζονται καὶ οἱ πολυάριθμοι ἐμπορικοὶ κώδικες, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιότεροι εἶναι οἱ: «Peterson's International Code» (ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ τελειότερος καὶ εὐχρηστότερος πάντων), «Bentley's Code», «Liebers», «A. B C», «A. C. M. E.», «Rudolf Mosse» κλπ. Παρ' ἡμῖν ἐπίσης κυκλοφορεῖ εὐρέως ὁ κώδιξ «Ἑρμῆς» τοῦ Φωστέρη.

Ἀξιομνημόνευτος ἑλληνικὸς κρυπτογραφικὸς κῶδιξ εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Ν.Ποριώτη ἐπινοηθεὶς καὶ κυκλοφορήσας ὑπὸ τὸν τίτλον: «Κρυπτογραφικὰ ἀβάκια (διὰ τρεῖς γλώσσας: ἑλληνιστί, ἀγγλιστὶ καὶ γαλλιστί, Ἀθῆναι 1925)». Εἶναι χρησιμώτατος διὰ τὴν τηλεγραφικὴν συνεννόησιν, διότι δι' αὐτοῦ κατορθοῦται ἡ μετασκευὴ τοῦ τηλεγραφήματος εἰς πεντασυλλάβους λέξεις ἐκ 10 γραμμάτων, ἐπιτυγχανομένης τοιουτοτρόπως μεγάλης οἰκονομίας. Τὰ ἀβάκια ταῦτα εἶναι ὑποδιῃρημένα εἰς 100 μικρὰ τετραγωνίδια, κατανεμημένα ἀνὰ 10 κατὰ πλάτος καὶ ὕψος, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἀναγεγραμμένα τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου (ἑλληνικοῦ καὶ λατινικοῦ). διάφορα σημεῖα συντμήσεις καὶ αἱ συνηθέστεραι συλλαβαὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου (βλ. ἀβάκιον Α). Ἡ μεταβολὴ κειμένου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀβακίου τούτου γίνεται, ἐὰν ἀντικαταστήσωμεν τὸ ἐντὸς ἑκάστου τετραγωνιδίου γράμμα ἢ συλλαβὴν διὰ τῶν δύο ἀριθμῶν, τοὺς ὁποίους εὑρίσκομεν εἰς τὸ περιθώριον προεκτείνοντες ὁριζοντίως καὶ κατακορύφως. Ἐπὶ τῶν τετραγωνιδίων εὑρίσκονται πολλάκις γράμματα, συλλαβαί, σημεῖα καὶ ἀριθμοί, οἱ ὁποῖοι θὰ δηλωθῶσι μὲ τοὺς ἰδίους ἀριθμούς, ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ἐκ τῶν συμφραζομένων δύναταί τις νὰ εὕρῃ ποῖον εἶναι τὸ δηλούμενον. Ἐπίσης εἰς μερικὰ τετραγωνίδια ὑπάρχουσιν ἀστερίσκοι, δηλοῦσι δὲ οὗτοι ὅτι ἡ σχετικὴ φράσις, σημεῖον ἢ γράμμα δύνανται νὰ ληφθῶσι μὲ συνθηματικὴν σημασίαν ἀντὶ ὁλοκλήρου λέξεως. Οἱ μὲ πολλαπλῆν σημασίαν χαρακτῆρες τοῦ ἀβακίου τούτου εἶναι οἱ ἑξῆς:

δ = δραχμαί...................
εκ = ἑκατόλιτρα ....
εν = 90...........................
ι = ἀγγλικαὶ ἴντσαι (δάκτυλοι)
κ = κύριος, κύριοι κτλ ....
και = χιλιόγραμμα.............
λ = λίραι Αγγλίας...............
μ = μάρκα Γερμανίας...........
μα = μετρα καὶ χιλιοστιόμετρα.
να = ναυτικὰ μίλλια ἢ κομβοι
Νο = ἀριθμός. Αἱ ἀριθμητικαὶ ποσότητες ἢ γράφονται διὰ γραμμάτων (12=ιβ) ἢ λαμβάνονται ἐκ τῶν ἀριθμῶν τῶν ἐν τῇ πρώτῃ ἀριστερᾷ κατακορύφῳ ἢ τῇ ἄνω ἀκρυίᾳ ὁριζοντίᾳ γραμμῇ τετραγωνιδίων, πάντοτε ὅμως τίθεται μεταξὺ δυο Νο. Δηλαδὴ τὸ 25 θὰ γραφῇ ἢ Νο κε Νο ἢ Νο 25 Νο.
ος = 900..........................
π = ἀγγλικαὶ πέννες...........
πα = ἀγγλικαὶ λίτρες...........
πο = ἀγγλικοὶ πόδες...........
ϱα = γαλλικὰ λίτρα............
σ δηλαδὴ *ς* = ἀγγλικὰ σελλίνια.........
στ δηλαδὴ *ς'* = θ ἢ δολλάρια.
τ = τόννοι ....
του = τουρκικαὶ λίραι......
υ = ἀγγλικαὶ ὑάρδες ....
χ = χιλιομετρα..............
ωρα = ὥρα καὶ ὧραι.......
Διπλ. και *Δατ.* = 1) τὸ προηγούμενον γράμμα ν' ἀναγνωσθῇ διπλοῦν, πρὸς ἀποφυγὴν ἐπαναλήψεως καὶ 2) ἀρχὴ καὶ τέλος λατινικῶν γραμμάτων ἢ λέξεων ....
— —— (/) Σημεῖα στίξεως. Τιθέμενα μεταξὺ ἀριθμῶν χωρίζουσι τὸν ἀριθμητὴν τ ῦ παρονομαστοῦ.......
, ' Κομμα ἢ ἀπόστροφος. Τιθέμενα μεταξὺ ἀριθμῶν χωρίζουσι τὰ δεκαδικά....
(.) ἢ *Σχετικῶς*. Στιγμὴ ἡ ὁποία τιθεμένη εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κρυπτογραφήματος σημαίνει «Σχετικῶς μὲ τὸ ὑμέτερον γράμμα, τηλεγράφημα κλπ».......

Digitized by Google

Ἐὰν τώρα ἔχωμεν πρὸς μεταβολὴν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀβακίου τὴν φράσιν «Ἀτμόπλοιον Anna ἀναχωρήση 10 τρέχοντος», ἀναλύομεν αὐτὴν εἰς

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
1	α A	αι	αν	απ	ας	ατ	αυ	β B	γ G	δ * Δρχ. D
2	δεν	δι	ε E	ει	εις	εμ	90 * εν ή	εκ *	εξ	επ
3	ερ	ες	ετε	ευ	εχ	ζ Z	η H	ημ	ην	ης
4	θ C	θι	ι * I	ια	ικ	ιμ	ιν	ιο	ις	κ * K
5	και *	λ * $ L	μ * ΜΑΡΚΑ M	μα *	μας	με	μεν	μου	ν N	να
6	ναι	No * Ἀριθ.	ξ X	ο * O	οι	ον	οπ	900 * ος ϡ'	ου	ουν
7	ους	π * d P	πα *	πε	πλ	πο *	ρ R	ρα *	ρι	ο/ς * s S
8	σας	σε	σθ	στ * £ ϛ'	σω	τ * T	τα	τας	τε	την
9	της	τι	το	τον	του *	των	υ * Y	υπ	φ Frs. F	χ * Ch
0	ψ Q	ω W	ὠν j	ωρα * U	ως V	Διπλ / Λατ. *	— (/) *	;	, *	(·) * ΣΧΕΤΙΚΩΣ

Ἀβάκιον A συστήματος N. Πoριώτη.

τὰ ἐν τῷ ἀβακίῳ γράμματα καὶ συλλαβὰς καὶ ἀντικαθιστῶμεν διὰ τῶν σχετικῶν ἀριθμῶν:

ατ	μ	οπ	λ	οι	ον	Λατινικὸν	A	N
16	53	67	52	65	66	06	11	59

Διπλοῦν	A	Λατινικὸν	α	να	χ	ω	ρ	η
06	11	06	11	50	90	02	77	37

σ	η	No	ι	No	τ	ρ	εχ	ον	το	ς
70	37	62	43	62	86	77	35	66	93	70

μ	ην	ος
53	39	68

Τὸ προκύπτον, δυνάμεθα νὰ τηλεγραφήσωμεν ἢ εἰς ὁμάδας ἐκ 5 ἀριθμῶν, π. χ. 16536 75265 66061 15906 κλ., ἢ μεταβάλλομεν εἰς ὁμάδας γραμμάτων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀβακίου B, 16=na.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
1	ba	be	bi	bo	bu	na	ne	ni	no	nu
2	ca	ce	ci	co	cu	pa	pe	pi	po	pu
3	da	de	di	do	du	ra	re	ri	ro	ru
4	fa	fe	fi	fo	fu	sa	se	si	so	su
5	ga	ge	gi	go	gu	ta	te	ti	to	tu
6	ha	he	hi	ho	hu	va	ve	vi	vo	vu
7	ja	je	ji	jo	ju	wa	we	wi	wo	wu
8	ka	ke	ki	ko	ku	xa	xe	xi	xo	xu
9	la	le	li	lo	lu	ya	ye	yi	yo	yu
0	ma	me	mi	mo	mu	za	ze	zi	zo	zu

Ἀβάκιον B συστήματος N. Πoριώτη.

53=gi κλπ. καὶ ἔχομεν τὰς πεντασυλλάβους νῦν λέξεις: nagivegehu, vazabatoza, bazabatuyu, mewerewure, hefihexawa duvaliwugi rovi (ἡ τελευταία λέξις δὲν συμπληροῦται).

Διὰ νὰ χρησιμοποιήσωμεν κρυπτογραφικῶς τὸ ἀβάκιον, ἀλλάσσομεν τὴν σειρὰν τῶν στηλῶν ἐπὶ τῇ βάσει κλειδός, ὅπως περίπου γίνεται εἰς τὸ σύστημα τῆς μεταλλαγῆς τῶν γραμμάτων, ὁπότε, ἐὰν εἰς τὴν πρώτην κατακόρυφον στήλην ἔχωμεν τὸν ἀριθμὸν 9 καὶ εἰς τὴν πρώτην ὁριζοντίαν τὸν 7, τὸ α θὰ εἶναι 79.

Θ') Κρυπτογραφικαὶ μηχαναί. Διὰ τὴν ταχεῖαν καὶ ἄπταιστον κρυπτογράφησιν ἐφευρέθησαν διάφοροι τύποι κρυπτογραφικῶν μηχανῶν, αἱ ὁποῖαι ἐργάζονται ὡς αἱ γραφομηχαναί, παρουσιάζουσι δὲ μεγάλην ἀσφάλειαν καὶ πληθώραν συνδυασμῶν ἐπὶ τῇ βάσει κλειδῶν. Ἡ εἰκονιζομένη μηχανὴ κατεσκευάσθη ὑπὸ τῆς ἑταιρείας «Cryptograph» τῆς Στοκχόλμης, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιστημονικῆς κρυπτογραφήσεως μελετῶν τῶν I. καὶ A. G. Damm. Δύναται ὄχι μόνον νὰ κρυπτογραφῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποκρυπτογραφῇ κατόπιν τὰ κρυπτόγραφα, ἐκτυπώνει δὲ τρία ἀντίγραφα, ἐξ ὧν τὸ ἓν περιέχει τὸ πρωτόγραφον καὶ τὰ δύο ἄλλα τὰ κρυπτόγραφα.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα συστήματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι καὶ τὰ μόνα, δύνανται νὰ βελτιῶνται καὶ νὰ συνδυάζωνται ἑκάστοτε, ἀναλόγως τῆς ἐφευρετικότητος τῶν χρησιμοποιούντων αὐτά. Παρ' ὅλα ταῦτα, τὰ κρυπτόγραφα ὑπόκεινται εἰς ἑρμηνείαν, ἡ ὁποία, ἂν καὶ ἀπαιτεῖ μεγάλην ὑπομονὴν καὶ πεῖραν ἀπὸ τοὺς ἀποκρυπτογραφοῦντας, καταλήγει συχνὰ εἰς ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον αἱ μεγάλαι ὑπηρεσίαι κατασκοπείας καὶ ἀντικατασκοπείας τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἔχουσι νὰ ἐπιδείξωσι πολλὰ παραδείγματα ἀποκρυπτογραφήσεως τῶν κρυπτογραφημένων ἐγγράφων τῶν ἀντιπάλων, τὰ ὁποῖα περιῆλθον εἰς χεῖράς των. Πολλοὶ κρυπτογράφοι ὑποστηρίζουσιν ὅτι κατὰ κανόνα τὰ κρυπτογραφήματα δύνανται νὰ ἑρμηνευθῶσι· χωρὶς ὅμως νὰ θελήσῃ τις ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν πιθανότητα ταύτην, πρέπει νὰ παραδεχθῇ ὅτι διὰ τὰ καλῶς κρυπτογραφημένα κείμενα ἡ πιθανότης αὕτη εἶναι τόσον μικρά, ὥστε φθάνει μέχρι τοῦ ἀδυνάτου. Τὰ συστήματα τὰ χρησιμοποιηθέντα κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον εἶναι ποικίλα, ἠλλάγησαν δὲ συχνά, ἐφ' ὅσον αἱ ὑπηρεσίαι τῶν ἀντιπάλων κατώρθωσαν νὰ τὰ ἀνακαλύψωσι. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ

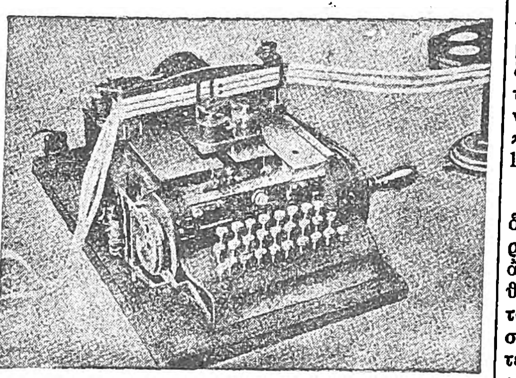

Κρυπτογραφικὴ μηχανή.

πολέμου, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν διὰ κρυπτογραφημάτων μυστικῶν συνεννοήσεων, λαμβάνονται πάντοτε αὐστηρὰ μέτρα καὶ ἀπαγορεύεται ἡ κυκλοφορία ἰδιωτικῶν ἐγγράφων (ἐπιστολῶν, τηλεγραφημάτων κλπ.) μὲ ἀσαφὲς περιεχόμενον.

Ἐκτὸς τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν, οἱ κατ' ἐξοχὴν ἐπίσης χρησιμοποιοῦντες τὴν κρυπτογραφίαν εἶναι οἱ ἔμποροι, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν των κρυπτογραφοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὰς τιμὰς κόστους τῶν ἐμπορευμάτων των συνθηματικῶς παριστῶσιν ἐπ' αὐτῶν. Συνήθως γράφουσι τὴν πραγματικὴν ἀξίαν αὐτῶν μεταξὺ δύο τυχόντων ἀριθμῶν ἢ διὰ γραμμάτων συνθηματικῶν ἢ κατ' ἄλλον τρόπον, καθιστῶντες αὐτὴν ἀκατάληπτον διὰ τοὺς μὴ μεμυημένους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Francis Beaufort*, Cryptography. A System of secret Writing.—*Fleissner*, Handbuch der Kryptographie (Βιέννη 1881).—*Krohn*, Buchstaben u. Zahlensysteme f die Chiffrierung von Telegrammen, Briefen u. Postcarten (1873).—*A. S. Walter*, Chiffrier u Telegraphier System (1877).—*A. Kerckhoffs*, La Cryptographie Militaire (1883.—*W. F. Friedman*, Elements of Cryptanalysis (1924).—*Dröscher*, Die Methoden der Geheimschriften (1921).—*M. Givierge*, Cours de Cryptographie (1925). ΕΜΜ. Π.—Χ. Δ.

— [ΨΥΧΑΝΑΛ.] Καλεῖται *κρυπτογραφία* ἐν τῇ ψυχαναλύσει ἡ ἰδιότης, ἣν πᾶς ἄνθρωπος ἔχει, τοῦ γράφειν ἀσυνειδήτως ἐν ἐγρηγόρσει ἀσυναρτήτους καὶ ἄνευ ἐννοίας πολλάκις λέξεις ἢ φράσεις, αἱ ὁποῖαι ἐν τούτοις εἶναι ἐκδήλωσις ὑποσυνειδήτων σκέψεων ἢ πόθων τοῦ γράφοντος. Τὰς λέξεις ἢ φράσεις ταύτας δύναταί τις διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς θεωρίας τῆς ψυχαναλύσεως νὰ ἑρμηνεύσῃ καὶ ν' ἀποκαλύψῃ οὕτω τὰς ὑποσυνειδήτους σκέψεις καὶ πόθους τοῦ γράφοντος. Τὴν ἰδιότητα ταύτην ἔχουν εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν τὰ γράφοντα μέντιουμ, τὰ ὁποῖα εἴτε ἐν ὑπνώσει εἴτε ἐν ἐγρηγόρσει διατελοῦντα γράφουν ἀσυνειδήτως ὁλοκλήρους πολλάκις σελίδας, ὧν τὸ περιεχόμενον ὑπὸ μὲν τῶν πνευματιστῶν θεωρεῖται ὡς ἐξ ὑπαγορεύσεως ὑπὸ πνευμάτων προκύπτον, ὑπὸ δὲ τῶν ψυχολόγων ὡς ἀσυνείδητον ὑπὸ τῶν μέντιουμ τούτων ἔκφρασιν ὑποσυνειδήτων παραστάσεων καὶ συναισθημάτων αὐτῶν. Χ. Ζ.

κρυπτογραφικός, —ή, —όν· ὁ τῆς κρυπτογραφίας: «κρυπτογραφικὸν λεξικόν, — ἀλφάβητον», «μέθοδος κρυπτογραφική», «κρυπτογραφικὴ κλείς», «κρυπτογραφικὸς κῶδιξ,—ἀβάκιον» κλπ· ‖ ὁ διὰ κρυπτογραφίας διατυπωθείς: «κρυπτογραφικὸν τηλεγράφημα, — ἔγγραφον».—Ἐπίρρ. *κρυπτογραφικῶς*.

κρυπτογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ εἰδικῶς περὶ τὴν κρυπτογραφίαν ἀσχολούμενος· ‖ ὁ ἁρμόδιος ὑπάλληλος ὑπηρεσίας τινὸς πρὸς κρυπτογράφησιν καὶ ἀποκρυπτογράφησιν ἐγγράφων· ‖ εἶδος γραφομηχανῆς, διὰ τῆς ὁποίας κρυπτογραφεῖται κείμενόν τι.

κρυπτογραφῶ (—έω)· μεταγράφω κείμενόν τι διὰ γραφῆς ἀποκρύφου ἢ συνθηματικῆς, ἀντίθ. *ἀποκρυπτογραφῶ*.

κρυπτόδεροι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἰδία κατηγορία χελωνῶν, χαρακτηριζομένων ἐκ τοῦ λαιμοῦ των, ὅστις εἶναι κεκαλυμμένος ὑπὸ τοῦ προθώρακος. Ἡ κεφαλὴ τῶν χελωνῶν τῆς κατηγορίας ταύτης, γενικῶς, εἶναι κωνική, σπανιώτερον τετραγωνικὴ καὶ λίαν ὑψηλή. Οἱ ὀφθαλμοί των κεῖνται εἰς τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς. Ὁ λαιμὸς εἶναι βραχὺς καὶ ἀναδιπλοῦται ἐν σχήματι Z, εἰσερχόμενος τελείως ἐντὸς τοῦ προθώρακος. Δ.Ν.Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα τῆς ὑποτάξεως ταύτης τῶν χελωνοειδῶν ἑρπετῶν εὑρέθησαν τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Ἐκ τῶν τριῶν οἰκογενειῶν τῶν *θαλασσεμυδιδῶν*, τῶν *χελυδριδῶν* καὶ τῶν *χελωνιδῶν* ἡ μὲν πρώτη, ἐπιζήσασα πιθανῶς καὶ κατὰ τὴν ἠώκαινον περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος, ἐξέλιπε κατόπιν τελείως, ἐνῷ αἱ ἄλλαι δύο ζῶσι καὶ σήμερον. Γ. Κ. Γ.

κρυπτόδερος (ὁ) (Cryptoderus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μικροῦ μεγέθους, ὧν τὸ σῶμα ἀποτελεῖται ἐξ ἕνδεκα ἀρθρώσεων, αἱ σιαγόνες εἶναι κυρταί, τὰ χείλη τετραγωνικά, αἱ σιαγονικαὶ προσακτρίδες ἔχουσι κεκολοβωμένην τὴν τελευταίαν αὐτῶν ἄρθρωσιν καὶ σχεδὸν τριγωνικήν, ὁ προθώραξ εἶναι τετραγωνικός, τὸ σῶμα ᾠοειδὲς καὶ οἱ πόδες ἰσχυρότατοι. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, τὸν *κρυπτόδερον τὸν αὐστραλιανὸν* (Cryptoderus australianus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν νέαν Γουϊνέαν. Δ.Ν.Π.

κρυπτοζυγία (ἡ) *['Ανθρωπολ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ σχηματισμὸς ἐκεῖνος τοῦ κρανίου, καθ' ὅν, παρατηρουμένου ἢ φωτογραφουμένου τούτου ἐκ τῶν ἄνω, κατὰ τὴν λῆψιν δηλαδὴ τῆς εἰκόνος τῆς καθέτου κατόψεως τοῦ κρανίου, τὰ δύο ζυγωματικὰ τόξα δὲν προέχουν ἑκατέρωθεν. Ἀντίθετος κατάστασις εἶναι ἡ *φαινοζυγία*, καθ' ἣν προέχουν ἑκατέρωθεν τὰ τόξα. Ἐννοεῖται ὅτι ὑπάρχουν διάφοροι βαθμοὶ φαινοζυγίας μέχρι τῆς τελείας κρυπτοζυγίας. Αἰτία τῆς ποικιλίας ταύτης εἶναι ἡ ἄλλοτε ἄλλη προβολὴ τῶν ζυγωματικῶν τόξων, συνεπείᾳ τῆς μικρᾶς ἢ μεγάλης ἀναπτύξεως τοῦ μασητηρίου συστήματος καὶ τῆς καμπυλώσεως τῶν τόξων ὑφ' ἃ διέρχεται ὁ κροταφίτης μῦς, ἀφ' ἑτέρου ὅμως καὶ ἡ διάφορος ἐπίσης πρὸς τὰ πλάγια ἀνάπτυξις τῆς κρανιακῆς κάψης, ἀποκρυπτούσης τὰ τόξα ἢ μή. Φαινοζυγία εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν πλείστων ζῴων, μὲ τὸ λίαν ἀνεπτυγμένον μασητήριον σύστημα καὶ τὴν μικρὰν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐγκεφαλικοῦ κρανίου, ἐπομένως ἡ πρωτογενὴς μορφή. Ἡ κρυπτοζυγία ἑπομένως θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ἀνωτέρα μορφή, δεδομένου ὅτι ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τοῦ ἐγκεφάλου, συνδεομένη καὶ μεθ' ὑποπλασίας τῶν γνάθων, θεωρεῖται ὡς ἀνώτερον χαρακτηριστικόν. Ὁπωσδήποτε ὅμως, οἱ σχηματισμοὶ οὗτοι ἔχουν μεγάλην σχέσιν μὲ τὴν φυλετικὴν διαμόρφωσιν τοῦ κρανίου, τὴν ἔντονον βραχυκεφαλίαν (εὐρυκεφαλίαν δηλαδὴ) καὶ τὴν δολιχοκεφαλίαν, αἵτινες δέον νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

κρυπτοζώνια (τὰ) *[Παλαιοζ.]*.— 1) Τάξις ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *ἀστεροειδῆ ἀστερόζῳα* ἐχινόδερμα. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον βραχίονας ἄνευ κοιλιακῶν κρασπεδικῶν πλακῶν ἢ φέροντας μόνον μικρὰς τοιαύτας. Αἱ ὑδροφόροι πλάκες των ἦσαν στεναὶ καὶ πολυάριθμοι. Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων μόνον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὴν Β. Ἀμερικήν, Ἀγγλίαν, Ρωσίαν, Αὐστραλίαν, Γερμανίαν, Βραζιλίαν κ. ἀλ.

—2) Τάξις ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *ὀφιουραστεριῶν αἰλουροειδῶν ἀστεροζῴων* ἐχινοδέρμων. Τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον ἀσαφεῖς κρασπεδικὰς πλάκας ἢ ἐστεροῦντο τοιούτων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμά-

Digitized by Google

των τῆς σιλουρίου, δεβονίου καὶ λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Γερμανίαν, Β. Γερμανίαν.

—3) Τάξις ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *ἐγκρινοαστεριδῶν αἰλουροειδῶν ἀστεροζῴων* ἐχινοδέρμων. Καὶ τὰ ζῷα ταῦτα ἔφερον ἀσαφεῖς κρασπεδικὰς πλάκας ἢ ἐστεροῦντο τοιούτων. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου καὶ δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὴν Β. Ἀμερικήν, Βοημίαν, Αὐστραλίαν, Ἀγγλίαν. Καλοῦνται καὶ κρυπτόζωνα. Γ. Κ. Γ.

κρυπτοκαλβινισταί (οἱ). Ἡ περὶ τῆς θείας εὐχαριστίας διδασκαλία τοῦ Λουθήρου, ἡ ἐνάρτωσις (inpanatio), δὲν ἦτο ἀρεστὴ εἰς πολλοὺς τῶν ἐν Γερμανίᾳ διαμαρτυρομένων, τινὲς τῶν ὁποίων, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Φίλιππον Μελάγχθονα, προετίμων αὐτῆς τὴν περὶ πνευματικῆς μεταλήψεως διδασκαλίαν τοῦ Καλβίνου. Ὁ Μελάγχθων μάλιστα ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς «Αὐγουσταίας ὁμολογίας» τοῦ 1540 (variata) μετέβαλε τὸ ἄρθρον αὐτῆς, τὸ πραγματευόμενον περὶ τῆς θείας εὐχαριστίας, οὕτως ὥστε νὰ ἀποκλίνῃ πρὸς τὸν καλβινισμόν. Ἐννοεῖται ὅτι μετὰ τῆς περὶ τῆς εὐχαριστίας διδασκαλίας τοῦ Λουθήρου ἔπιπτε καὶ ἡ περὶ τῆς πανταχοῦ παρουσίας τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου (ubiquitas) διδασκαλία αὐτοῦ. Οὕτως ἐσχηματίσθη ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα μερίς τις, τῆς ὁποίας οἱ ὀπαδοί, ὡς ἐν κρυπτῷ καλβινίζοντες, ἐκλήθησαν *κρυπτοκαλβινισταί*, ἐκ δὲ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀρχηγοῦ των *Φιλιππισταί*. Ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἡ διδασκαλία τῆς μερίδος ταύτης δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μένῃ ἐν κρυπτῷ, ἤρχισαν δ' ἔριδες μεταξὺ τῶν ὀρθοδόξων λουθηρανῶν καὶ αὐτῶν, αἱ κληθεῖσαι κρυπτοκαλβινιστικαί, ἰδίᾳ ἐν Βρέμῃ, Ἀϊδελβέργῃ καὶ Σαξωνίᾳ, δόντος τὸ σύνθημα τοῦ Wesptal ἐν Ἀμβούργῳ (1522). Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ κρυπτοκαλβινισταί, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν τὸν ἐκλέκτορα Αὔγουστον (1553—1586), κατώρθουν νὰ ὑπερισχύωσιν, ἀλλ' ἔπειτα, ἀπὸ τοῦ 1574, ἤρχισαν καταδιωκόμενοι, ὁ δὲ τύπος τῆς συμφωνίας (Concordienformel) τοῦ 1577 ἐπανέφερε τὴν περὶ εὐχαριστίας διδασκαλίαν τοῦ Λουθήρου. Καὶ ἐφάνη μὲν ὁπωσδήποτε ἀναζῶν ὁ κρυπτοκαλβινισμὸς ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Αὐγούστου Χριστιανοῦ τοῦ πρώτου (1586—1591), ὅστις ὑπεστήριξεν αὐτόν, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ κατέπεσε τελείως. Κ. Ι. Δ.

κρυπτοκαρύα (ἡ) (Cryptocarya) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δαφνιδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 20 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ἡ *κρυπτοκαρύα ἡ μόσχοσμος* (Cryptocarya moschata), ἥτις εἶναι γνωστὴ διὰ τοὺς ἀρωματώδεις καρπούς της, οἵτινες εἶναι γνωστοὶ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα *μοσκοκάρυα* (κοιν. *μοσχοκάρυδα* ἢ *μοσχοκάρφια*) καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς καρύκευμα. Δ. Ν. Π.

κρυπτοκέρατα, ἢ *κρυπτόκερα* (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ὑμενοπτέρων ἐντόμων, χαρακτηριζομένη κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι ἔχουσι τὰς κεραίας των μερικῶς ἢ ὁλικῶς κεκαλυμμένας ὑπὸ δερμοπτυχῆς ἐν εἴδει θήκης. Πάντα τὰ ἔντομα τῆς κατηγορίας ταύτης ἔχουσι κεφαλὴν πολὺ μεγάλην, πεπλατυσμένην, φέρουσαν ἑκατέρωθεν δερματοπτυχήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐγκλείονται αἱ κεραῖαι. Εἰς τὰ κρυπτόκερα ὑπάγονται οἱ *ὑδροκόρεις*. Δ. Ν. Π.

κρυπτόκερκος (ὁ) (Cryptocercus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δρομέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βλαττιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα ἄπτερα, μὲ σῶμα ἐπίμηκες. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π

κρυπτοκεφαλίδαι (οἱ) (Cryptocephalidae) *[Ζῳολογ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τετραμεροῦς συμμετρίας. Πάντα τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι μέγεθος μέτριον, κεραίας γενικῶς ἐπιμήκεις, λεπτὰς καὶ νηματοειδεῖς, κοιλίαν πεπιεσμένην καὶ τοξοειδῆ εἰς τὰ ἄρρενα καὶ διχαλωτὴν καὶ τριχωτὴν εἰς τὰς θηλείας. Αἱ κάμπαι ζῶσιν ἐπὶ διαφόρων φυτικῶν συντριμμάτων, ἐξ ὧν καὶ τρέφονται. Αἱ νύμφαι συνήθως εὑρίσκονται κεκρυμμέναι ὑπὸ τὰς πέτρας. Τὰ τέλεια ἔντομα ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῶν φυλλωμάτων διαφόρων δενδρυλλίων καὶ δένδρων. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει περὶ τὰ 100 εἴδη, διεσπαρμένα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τῆς γῆς. Περὶ τὰ 30 εἴδη ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Γενικῶς οἱ κρυπτοκεφαλίδαι εἶναι κομψότατα ἔντομα, μὲ ποικιλωτάτους, λαμπροὺς χρωματισμούς, ὧν κυριαρχεῖ τὸ κίτρινον, τὸ στιλπνῶς μελανὸν καὶ τὸ ἐρυθροπορφυροῦν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι, οἱ *κρυπτοκέφαλος, μοναχός, ὁμαλόπους, πρωτόφυσις* καὶ *στριγοφόρος*. Δ Ν. Π

κρυπτοκέφαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τὸ) (cryptocéphale *[Τερατογ.]*. Τερατογονικὴ διάπλασις, καθ' ἣν ἡ κεφαλὴ ἐλλείπει τελείως, ἀντιπροσωπευομένη μόνον ὑπὸ τινων ἀνατομικῶν τεμαχίων ταύτης, ἅτινα δὲν εἶναι καταφανῆ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Μ. Ν. Κ.

κρυπτοκέφαλος (ὁ) (Cryptocephalus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κρυπτοκεφαλιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους, μὲ κομψὸν σῶμα καὶ ποικίλους χρωματισμούς, ἀπαντῶντας πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 700 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερον εἶναι *κρυπτοκέφαλος ὁ στικτὸς* (Cryptocephalus maculatus), ὅστις ἔχει μῆκος μέτριον, κεφαλὴν πεπλατυσμένην, κεραίας ἐπιμηκεστάτας καὶ πολυαρθρωτάς, προθώρακα πλατύτατον καὶ διωγκωμένον κατὰ τὰ πλάγια, κοιλίαν εὐρυτάτην, ἐπιμήκη, ἀπεστρογγυλωμένην καὶ διχαλωτὴν κατὰ τὸ ἄκρον της. Οἱ πόδες του εἶναι ἰσχυροὶ καὶ ἀπολήγουσιν εἰς φυλλοειδεῖς ἀποφύσεις, ὁ χρωματισμός του εἶναι χρυσοκυανοῦς μὲ μεταλλικὰς ἀποχρώσεις καὶ τέσσαρας κηλῖδας στιλπνῶς μελανὰς ἐπὶ τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τοῦ σώματος. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων δασικῶν δένδρων καὶ κυρίως κωνοφόρων. Δ. Ν. Π.

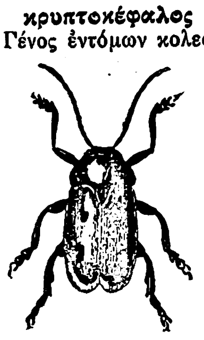

Κρυπτοκέφαλος ὁ στικτός.

κρυπτόκοκκος (ὁ) (Cryptococcus) *[Βοτ.]*. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βολβοκιιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικώτατα ἄλγη σφαιριοειδῆ καὶ ὑαλώδους συστάσεως, ἅτινα πολλάκις ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ζυμώσεις διαφόρων οἰνοπνευματωδῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

κρυπτοκορύνη (ἡ) (Cryptocoryna) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀροειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ θάμνους ἀνεπτυγμένους, ἰθαγενεῖς τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Μαλαισίας. Ἐκ τῶν τεσσάρων εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ἡ *κρυπτοκορύνη ἡ ὑδρόφυλλος* (Cryptocoryna hydrophylla), ἰθαγενὲς φυτὸν τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

κρυπτοκοτυλήδονα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, τῶν ὁποίων αἱ κοτυληδόνες εἶναι μερικῶς ἢ ὁλικῶς κεκρυμμέναι.

κρυπτοκράνιον (τὸ) (Cryptocranium) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸ *κρυπτοκράνιον τὸ πλευρικὸν* (Cryptocraninm lateralis, ὅπερ ἀπαντᾷ σπανιώτατα ἐν Βραζιλίᾳ. Δ. Ν. Π

κρυπτοκρυσταλλικός, *—ή, —όν [Κρυσταλλογρ.]*. Ὅρος κρυσταλλογραφικός, χρησιμοποιούμενος πρὸς διάκρισιν ὡρισμένης κατηγορίας συσσωματωμάτων οἱασδήποτε κρυσταλλικῆς ὕλης. Ὀνομάζεται δηλαδὴ ἡ κρυσταλλικὴ ὕλη κρυπτοκρυσταλλική, ὅταν τὰ διάφορα κρυσταλλικὰ ἄτομα, ἐκ τῆς συμφύσεως τῶν ὁποίων ἀπαρτίζεται τὸ συσσωμάτωμα αὐτῆς, εἶναι τόσον μικρά, ὥστε δὲν εἶναι ὁρατὸ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ. Τὸ κρυπτοκρυσταλλικὸν συσσωμάτωμα καλεῖται καὶ *στιφρόν*, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλα, τὰ ὁποῖα λέγονται *κρυσταλλοφυῆ* ἢ *κρυσταλλικά*. Γ. Β

κρυπτολεπίδη (ἡ) (Cryptolepide) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυανιδῶν*, περιλαμβάνον ἓξ εἴδη φυόμενα εἰς τὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

κρυπτόλιθος (ὁ) (Kryptolith) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν ἅλας τοῦ δημητρίου, πλουσιώτερον εἰς δημήτριον ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχον ὀρυκτόν, τὸν *μοναζίτην*. Ἀναπτύσσεται εἰς μικροσκοπικὰ βελονίδια ἐντὸς τοῦ ἀπατίτου τοῦ Arendal. Γ. Β

κρυπτολογία (ἡ)· ἡ περὶ τὴν κρυπτογραφίαν ἐπιστημονικὴ ἐνασχόλησις, ἡ μελέτη τῶν τρόπων τῆς ἀποκρύφου ἢ συνθηματικῆς γραφῆς (βλ.λ. *κρυπτογραφία*)· ‖ ἡ μελέτη ἀποτελεσμάτων, τῶν ὁποίων τὰ αἴτια εἶναι καὶ παραμένουσι κεκρυμμένα.

κρυπτολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ εἰδικὸς περὶ τὴν κρυπτογραφίαν ἀσχολούμενος, ὁ μελετῶν τοὺς τρόπους τῆς ἀποκρύφου ἢ συνθηματικῆς γραφῆς· ‖ ὁ μελετῶν ἀποτελέσματα, τῶν ὁποίων τὰ αἴτια εἶναι καὶ παραμένουσι κεκρυμμένα.

κρύπτομαι· βλ. λ. *κρύπτω*.

κρυπτομερὴς *γόνος*. Καλεῖται οὕτως ἡ κληρονομικὴ καταβολὴ (ὁ γόνος), ἡ ὁποία δὲν ἐκδηλοῦται εἰς ἰδιότητα ἕνεκα τῆς μὴ συνυπάρξεως καὶ ἄλλου γόνου ἀπαραιτήτου πρὸς ἐκδήλωσιν ταύτης. Οὕτω λ. χ. πολλάκις ἡ κληρονομικὴ καταβολὴ χρώματος δὲν ἐκδηλοῦται εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ χρώματος, διότι ἐλλείπει ἡ κληρονομικὴ καταβολὴ φυράματος ἀναγκαίου πρὸς τοῦτο. Α. ΒΛ.

κρυπτομερία (ἡ) (Cryptomeria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωνοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πιτυϊδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλα δασικὰ δένδρα, φθάνοντα ἐνίοτε εἰς ὕψος 50 περίπου μέτρων, μὲ φύλλα πολύμορφα, γραμμωτά, αἰχμηρὰ καὶ σταυροειδοῦς διατάξεως, ἄνθη μονόοικα, ὧν τὰ ἄρρενα εἶναι κατὰ στάχυς διατεταγμένα, τὰ δὲ θήλεα εἶναι κῶνοι σφαιροειδεῖς περικλείοντες ἕκαστος πλεῖστα σπέρματα. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, ἡ *κρυπτομερία ἡ ἰαπωνικὴ* (Cryptomeria japonica), ἥτις εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Ἰαπωνίας καὶ καλλιεργεῖται καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ὅπου μετεφέρθη κατὰ τὸ 1845. Δ. Ν. Π.

Κρυπτομερία ἡ ἰαπωνική.

κρυπτομηνόρροια (ἡ) (cryptoménorrhée) *[Γυναικολ.]*. Οὕτω καλεῖται ἡ κατάστασις τῆς γυναικός, καθ' ἣν ὑπάρχει καταφανὴς ἔλλειψις τῆς ἐπιμηνίου περιόδου, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐπίσχεσιν τῆς αἱμορραγίας τῶν καταμηνίων, ἕνεκα τῆς ἀτρησίας σημείου τινὸς οἱουδήποτε τοῦ γεννητικοῦ σωλῆνος. Μ. Ν. Κ.

κρυπτοπενταμερῆ (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἐντόμων κολεοπτέρων, χαρακτηριζομένη κυρίως ἐκ τῶν ποδῶν, ὧν ἕκαστος φέρει τέσσαρας ἀρθρώσεις φανερὰς καὶ μίαν κεκρυμμένην ἐντὸς δερματοπτυχῆς ἐν εἴδει θήκης. Δ. Ν. Π.

κρυπτοπερθίτης (ὁ) (Kryptoperthit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας τῆς οἰκογενείας τῶν ἀστρίων. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι: (Na K) Al Si_8 O_8. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, ἔχει δὲ σκληρότητα 6 καὶ εἰδικὸν βάρος 2,58—2,59. Γ. Β.

κρυπτοπίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς *μήκωνος τῆς ὑπνοποιοῦ* δευτερευούσης σημασίας. Περιέχεται εἰς τὸ ὄπιον εἰς ποσότητα 0,2—0,3 % καὶ εἶναι ὀπτικῶς ἀδρανές. Σ. Γ.

κρυπτόπλευρος (ὁ) (Cryptopleurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σφαιριιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα χαρακτηριζόμενα ὑπὸ μικροῦ σφαιρικοῦ σώματος, ὑπὸ πτυσσομένων πλευρῶν, προθώρακος πενταγωνικοῦ καὶ εὐρυτέρου κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα. Οἱ πρόσθιοι πόδες καταλήγουσιν εἰς διχαλωτὴν ἀπόφυσιν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἐκ τῶν ὁποίων δύο ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ τῆς κόπρου τῶν κτηνῶν καὶ ἐπὶ σεσηπότων ξύλων. Δ. Ν. Π.

— **κρυπτόπλευρος** (ὁ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κιχοροειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, ἀπαντῶν εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Δ.Ν.Π.

κρυπτόποδα (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ζῴων εἰς διάφορα ζῳολογικὰ ἀθροίσματα ἀνηκόντων καὶ ἐχόντων ἴδιον χαρακτηριστικὸν τὸ ὅτι οἱ πόδες των καλύπτονται μερικῶς ἢ ὁλικῶς ὑπὸ δερματοπτυχῆς ἢ χελωνίου ἢ καὶ ὑπὸ προεκτάσεως τῶν βραγχίων. Δ. Ν. Π.

κρυπτοποδία (ἡ) (Cryptopodie) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καθορίζεται πάθησις χαρακτηριζομένη ὑπὸ εὐμεγέθους διογκώσεως τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τοῦ ποδός, ὑπερβάλλουσα τὰ χείλη καὶ τὴν περίμετρον τοῦ πέλματος καὶ τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν. Ἡ ἐπ' αὐτῆς ἀπαντῶσα σταιτώδης κατάστασις ἀνέρχεται μέχρι καὶ τοῦ γόνατος. Μ. Ν. Κ.

κρυπτοποδία (ἡ) (Cryptopodia) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων δεκαπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυούρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαβριιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα μὲ ὄστρακον ἐλαφρῶς κυρτόν, σχήματος τριγωνικοῦ, λίαν εὐρὺ βραχὺ καὶ ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὴν βάσιν του. Τὸ πλάτος εἶναι διπλάσιον τοῦ μήκους, τὸ ἐντὸς τοῦ ὀστράκου ἐνδιαιτώμενον ζῷον ἔχει σῶμα ἐπίμηκες καὶ ἀρκετὰ εὔρωστον, μὲ ὀφθαλμοὺς μικροτάτους, κεραίας λεπτάς, περιστόμιον μᾶλλον εὐρύ, πόδας τοῦ πρώτου ζεύγους μεγάλους καὶ πρισματικοῦ σχήματος. Οἱ πόδες τῶν τεσσάρων τελευταίων ζευγῶν εἶναι μικρότατοι. Ἡ κοιλία ἀποτελεῖται, εἰς τὰς θηλείας, ἐξ ἑπτὰ ἀρθρώσεων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κρυπτοποδία ἡ τοξοειδὴς* (Cryptopodia arcata), ἥτις φέρει ὄστρακον λεῖον κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ ὀδοντωτὸν κατὰ τὴν περιφέρειαν. Οἱ πρόσθιοι πόδες εἶναι διπλάσιοι κατὰ τὸ μῆκος τοῦ ὀστράκου καὶ κάμπτονται περὶ τὸ μέσον. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

κρυπτοπυρρόλιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὁμόλογον τοῦ *πυρρολίου* λαμβανόμενον μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς ἀποσυνθέσεως τῆς αἱμίνης καὶ παραγώ-

Digitized by Google

γων τῆς χλωροφύλλης. Χημικῶς χαρακτηρίζεται ὡς 2,4-διμεθυλο-3-αιθυλοπυρρόλιον. Σ. Γ.

κρυπτόπους (ὁ) (Cryptopus) */Ζωολ./*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χελωνίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροχελυϊδῶν*, περιλαμβάνον χελώνας τῶν γλυκέων ὑδάτων, μὲ χελώνιον φέρον στενὴν καὶ χονδρώδους συστάσεως περιφέρειαν, στέρνον εὐρὺ καὶ πόδας βραχυτάτους καὶ εὐρώστους. Ἐκ τῶν δύο εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *κρυπτόπους ὁ ἐδώδιμος* (Cryptopus edulis), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς τῶν ρυάκων ἢ ἑτέρων γλυκέων ὑδάτων τῆς Ἀφρικῆς καὶ τρώγεται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν. Δ. Ν. Π.

— **κρυπτόπους** (ὁ) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δεκαπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *παγουριδῶν*, περιλαμβάνον δεκάποδα μὲ οὐρὰν βραχεῖαν, βράγχια προεκτεινόμενα ἑκατέρωθεν καὶ σχηματίζοντα εἶδος ἀσπίδος καλυπτούσης τοὺς πόδας κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῶν τμῆμα. Τὸ ὄστρακον ἔχει ᾠοειδὲς σχῆμα καὶ χρῶμα πρασινομελανόν. Δ. Ν. Π.

κρυπτόπρωκτος (Cryptoproctus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γατιδῶν*. Οἱ κρυπτόπρωκτοι ἀποτελοῦσι τὸν ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ τῆς *κιβέττης* καὶ τῆς *μουστέλης*. Τὴν ὀνομασίαν του ἔλαβεν ἐκ τῶν ἰδιορρύθμων ἀδένων, οἵτινες περικαλύπτουσι τὴν ἕδραν του. Μοναδικὸν εἶδος τοῦ γένους εἶναι ὁ *κρυπτόπρωκτος ὁ ἄγριος* (Cryptoproctus ferox), ἰθαγενὲς ζῷον τῆς Μαδαγασκάρης. Οὗτος ἔχει μῆκος 1,50 μ. περίπου, ἐξ ὧν ἡ οὐρὰ κατέχει τὰ 0,68 ἢ 0,70 μ. Τὸ σῶμά του εἶναι ἐπίμηκες καὶ χαμηλόν. Ὁ λαιμός του ἐπιμήκης, ἡ κεφαλή του μᾶλλον μικρά, ἀπεστρογγυλωμένη, τελευτῶσα εἰς ἀμβλύ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ρύγχος, τὸ ὦτα μικρά, εὐρέα καὶ ἠνωρθωμένα, οἱ πόδες χαμηλοὶ μὲ ὕψος μὴ ὑπερβαῖνον τὰ 0,15 μ. περίπου, ἡ οὐρὰ μακροτάτη καὶ πολυτριχωτή. Τὸ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ βραχειῶν τριχῶν, πυκνοτάτων, μᾶλλον σκληρῶν, καὶ ἔχει χρῶμα κιτρινοϋπέρυθρον, σκοτεινότερον κατὰ τὴν ράχιν καὶ ἀνοικτότερον κατὰ τὴν κοιλίαν. Τὰ ὦτα ἔχουσιν ὑπόξανθον χρῶμα, αἱ μυστακοειδεῖς ἀποφύσεις εἶναι μελαναὶ καὶ λευκαὶ ἀναμὶξ καὶ ὁ ὀφθαλμὸς εἶναι κιτρινοπρασινίζων. Τὰ ἤθη του δὲν ἔχουσι μέχρι τοῦδε ἱκανῶς μελετηθῆ. Δ. Ν. Π.

Κρυπτόπρωκτος ὁ ἄγριος.

κρυπτόρρυγχα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία ζῴων διαφόρων ζῳολογικῶν ἀθροισμάτων, περιλαμβάνουσα τὰ ζῷα ἐκεῖνα, ἅτινα ἔχουσι τὸ ρύγχος αὐτῶν καθ' ὁλοκληρίαν ἢ κατὰ τμῆμα κεκαλυμμένον. Δ. Ν. Π.

κρυπτορρυγχίδαι (οἱ) (Cryptorhynchidae) */Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων*. Πάντα τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἔχουσι σῶμα μετρίου ἢ καὶ μικροῦ μεγέθους, ἀλλὰ εὔρωστον, κεφαλὴν μικράν, πεπλατυσμένην καὶ ἀπεστογγυλωμένην κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς ἄκρον, κεραίας μετρίου ἢ μεγάλου μεγέθους, λεπτὰς καὶ εἰς ροπαλοειδεῖς ἀποφύσεις ἀποληγούσας, πόδας ἰσχυροὺς καὶ εὐρώστους καὶ χρωματισμὸν σκοτεινόν, κατὰ κανόνα. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας γνωστότερον εἶναι ὁ *κρυπτόρρυγχος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κρυπτόρρυγχος (ὁ) (Cryptorhynchus) */Ζωολ./*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κρυπτορρυγχιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους κανθάρους, μὲ σῶμα εὐρύτατον, ἀρκετὰ πεπλατυσμένον πρὸς τὴν κάτω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, αἰσθητῶς κυρτὸν κατὰ τὴν ράχιν καὶ ὑπὸ λεπιδωτῶν ἀποφύσεων καλυπτόμενον. Ἐκ τῶν 200 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει ἡ οἰκογένεια, μοναδικὸν ἐν Εὐρώπῃ εἶναι ὁ *κρυπτόρρυγχος ὁ μέλας* (Cryptorhynchus niger). Οὗτος φέρει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα. Σῶμα ἀτρακτοειδές, μέτριον, εὐρύ, κεφαλὴν χαμηλήν, ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὸ ἄκρον της καὶ πεπλατυσμένην κατὰ τὴν ἐπιφάνειάν της, κεραίας λίαν ἀπομεμακρυσμένας κατὰ τὴν βάσιν των, κατὰ τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς ἐκφυομένας, βραχυτάτας καὶ εἰς ροπαλοειδεῖς ἀποφύσεις ἀποληγούσας, προθώρακα ἀπεστρογγυλωμένον, κοιλίαν τετραγωνικὴν κατὰ τὸν σύνδεσμον αὐτῆς μετὰ τοῦ σώματος καὶ ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὸ ἄκρον της, πόδας ἐπιμήκεις, ἰσχυροτάτους, πεπλατυσμένους, εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις ἀπολήγοντας καὶ χρῶμα μελανὸν μετὰ λευκῆς κηλῖδος κατὰ τὴν βάσιν καὶ δύο εὐρείας, παραλλήλους ὑπολεύκους λωρίδας ἐπὶ τῆς ράχεως. Ὁ κρυπτόρρυγχος ὁ μέλας ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων δασικῶν δένδρων καὶ ἰδίᾳ κωνοφόρων. Αἱ κάμπαι αὐτῶν κατασκευάζουσι βαθείας στοὰς ἐντὸς τῶν κορμῶν τῶν δένδρων καὶ κατατρώγουσι τὴν ἐντεριώνην. Δ. Ν. Π.

Κρυπτόρρυγχος ὁ μέλας

κρυπτός, —ή, —όν· ὁ κεκρυμμένος, ὁ ἀποκρυπτόμενος, ὁ ἀφανὴς τηρούμενος, κοιν. *κρυφτός*· ‖ *κρυπτὸν* (τὸ)· ὡς οὐσ., τὸ μυστικόν: «οὐδὲν κρυπτὸν ὃ μὴ φανερὸν γενήσεται»· ‖ φρ. «ἐν κρυπτῷ καὶ παραβύστῳ» εἰς τόπον ὅπου ἀνθρώπινος ὀφθαλμὸς δὲν εἰσδύει.

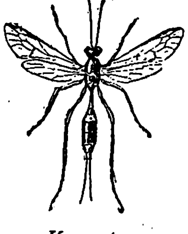
Καυπτός.

κρυπτὸς (ὁ) (Cryptus) */Ζωολ./*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰχνευμονιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ, συνήθως, μεγέθους ἔντομα, ὧν αἱ προνύμφαι ζῶσιν ἐπὶ ᾠῶν ἑτέρων ἐντόμων ἢ ἐντὸς τοῦ σώματος τῶν ψύλλων. Αἱ θήλειαι τῶν περισσοτέρων εἰδῶν εἶναι ἄπτεροι. Δ. Ν. Π.

κρυπτοσκόπιον (τό). Συσκευὴ ἐφαρμοζομένη πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ὁσάκις παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ἀκτινοσκόπησις ἐν θαλάμῳ ὁπωσδήποτε φωτιζομένῳ ἢ ἐν ὑπαίθρῳ ἐν καιρῷ ἡμέρας. Ἐπινοηθεῖσα σχεδὸν συγχρόνως ὑπό τε τοῦ Salvioni καὶ τοῦ Edison, ἀποτελεῖται ἐκ κυτίου, πτυσσομένου ἢ μή, σχήματος κολούρου πυραμίδος τετραπλεύρου, ἧς ἡ μεγάλη βάσις φέρει τὸν γνωστὸν φθορίζοντα ἀκτινοσκοπικὸν πίνακα, ἡ δὲ μικρὰ βάσις διόπτρας διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ παρατηρητοῦ. Τὸ κυτίον τοῦτο ἀποτελεῖ μικρὸν σκοτεινὸν θάλαμον. Ὁ Dessane ἐπενόησε παρόμοιον κρυπτοσκόπιον, ὅπερ ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι φέρεται δι' ἱμάντων διαρκῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν, ἵνα ὁ παρατηρητὴς μηδεμίαν στιγμὴν ἀπολέσῃ τὴν προσαρμογὴν τῆς ὁράσεως. Διὰ τοιούτων συσκευῶν δύναται νὰ γίνῃ ἀκτινοσκόπησις ἐν πλήρει φωτί, εἴς τε τὸν φωτιζόμενον θάλαμον τῆς ἐγχειρήσεως, ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐγχειρητικῆς τραπέζης, ὡς καὶ εἰς τὴν μετόπισθεν ζώνην ἐν ὑπαίθρῳ, ἐν καιρῷ πολέμου, ἐλλείψει τυχὸν τοῦ εἰδικοῦ σκοτεινοῦ θαλάμου τοῦ ἀκτινολογικοῦ ἐργαστηρίου. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

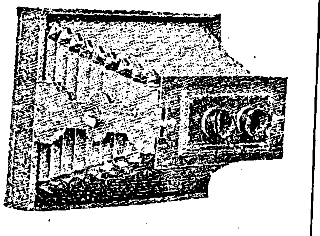
Πτυσσόμενον κρυπτοσκόπιον.

κρυπτόσπερμα (τὰ) */Βοτ./*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ὧν τὰ σπέρματα εἶναι κεκρυμμένα.

κρυπτοστέγη (ἡ) (Cryptostegia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκληπιαδιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον εἶναι ἡ *κρυπτοστέγη ἡ μεγανθὴς* (Cryptostegia grandiflora), θάμνος ἀναρριχώμενος, κοσμητικός, ἀειθαλής, ἀπαντῶν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς Δ. Ν. Π.

κρυπτοστεγὴς (ὁ) (Cryptostegus) */Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκληπιαδιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Μαγαδασκάρην. Δ. Ν. Π

κρυπτοστυλίδη (ἡ) (Cryptostylide) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχιοειδῶν*, περιλαμβάνον τέσσαρα εἴδη, ἅπαντα πόας φυομένας εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Ἰάβαν. Δ. Ν. Π.

κρυπτοταινία (ἡ) (Cryptotaenia) */Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *κρυπτοταινία ἡ καναδικὴ* (Cryptotaenia Canandensis) ἥτις εἶναι πόα πολυετής, ἰθαγενὴς τῆς βορείου Ἀμερικῆς, καλλιεργούμενη διὰ τὰς λαχανευομένας ρίζας της. Δ. Ν. Π.

κρυπτοτετραμερῆ (τὰ) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία ἐντόμων κολεοπτέρων, περιλαμβάνουσα τὰ φέροντα τέσσαρας ἀρθρώσεις εἰς τοὺς πόδας των ἔντομα, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία εἶναι ἀτροφικὴ καὶ καλύπτεται ὑπὸ δερματίνης ἀναπτυχώσεως. Εἰς τὰ κρυπτοτετραμερῆ ὑπάγονται πλεῖστα ἔντομα τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων*. Δ. Ν. Π.

κρυπτοτίλης (ὁ) (Kryptotil) */Ὀρυκτολ./*. Ὀρυκτὸν ὀρθοπυριτικὸν ἅλας. Ἀποτελεῖ προϊὸν μετουσιώσεως τοῦ *πρισματίνου*, ἔχει δὲ κατὰ τὸν Sauer τὸν χημικὸν τύπον $AlH\ SiO_4$ μὲ μικρὰν περιεκτικότητα εἰς ὀξείδιον τοῦ μαγνησίου MgO. Ἀπαντᾷ εἰς λεπτὰς μικροσκοπικὰς ἶνας χρώματος ἀνοικτοῦ πρασίνου. Γ. Β.

κρυπτοτοξικαὶ *οὐσίαι*. Καλοῦνται οὕτω οὐσίαι τινὲς ὑφιστάμεναι ἐν τῷ ὀρῷ ἢ ἐν τῷ φυσιολογικῷ πλάσματι, ἐν καταστάσει συνδυασμοῦ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον χαλαροῦ. Ὑπὸ τοὺς φυσιολογικοὺς ὅρους, ἡ κολλοειδὴς ἰσορροπία τοῦ πλάσματος σταθεροποιεῖ τὰς οὐσίας ταύτας, αἵτινες εἶναι τότε ἐν λανθανούσῃ τρόπον τινὰ καταστάσει· τότε δὲ μόνον ἀποβαίνουσι ζωτικαί, ἐνεργοὶ καὶ μάλιστα τοξικαί, ὅταν ἀπελευθερωθῶσι τελείως τοῦ συμπλέγματος, ὅπερ διετήρει ταύτας καθηλωμένας. Τοῦτο κατορθοῦται, ὅταν μεταβάλωμεν τὴν κολλοειδῆ κατάστασιν τοῦ ὀροῦ (διὰ τῆς θερμάνσεως, διὰ τῆς προσθήκης ξένης οὐσίας, κλπ.). Αἱ οὐσίαι αὗται, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγονται βακτηριολυσῖναι καὶ αἱματολυσῖναι τινές, δὲν ἀπεμονώθησαν ἐν καταστάσει ἀκεραιότητος, ἀγνότητος, εἶναι δ' αὗται ἴσως ἁπλαῖ ἰδιότητες τοῦ ὀροῦ. Μ. Ν. Κ.

κρυπτόϋπνος (ὁ) (Cryptoypnus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατηριδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ σῶμα ἐπίμηκες, ᾠοειδές, μᾶλλον στενόν, μὲ βραχέα ἔλυτρα, μακρὰς κεραίας, πόδας βραχεῖς καὶ μᾶλλον λεπτούς ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων, ὧν ἡ μία καλύπτεται ὑπὸ δερματοπτυχῆς καὶ εἶναι ὑποτυπώδης. Ἐκ τῶν 80 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ἅτινα πάντα σχεδὸν εἶναι ἰθαγενῆ τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, γνωστότερον εἶναι ὁ *κρυπτόϋπνος ὁ στικτὸς* (Cryptoypnus maculatus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἔχει χρῶμα μελανοκυανὸν μὲ λεπτοτάτας λευκὰς γραμμώσεις κατὰ μῆκος τῆς ράχεως καὶ ὁμοιοχρώμους ἀκανονίστους κηλῖδας. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

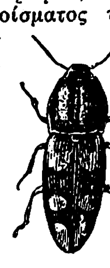
Κρυπτόϋπνος ὁ στικτός.

κρυπτοφαγίδαι (οἱ) (Cryptophagidae) */Ζωολ./*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων*, περιλαμβάνουσα κανθάρους μὲ κεραίας ἐξ ἕνδεκα ἀρθρώσεων ἀποτελουμένας καὶ εἰς ροπαλοειδεῖς ἀποφύσεις ἀποληγούσας, πόδας ἰσχυρούς, πενταμερεῖς εἰς ἀμφότερα τὰ γένη (ἄρρεν καὶ θῆλυ) ἢ πενταμερεῖς εἰς τὰ ἄρρενα καὶ ἑτερομερεῖς εἰς τὰ θήλεα, κοιλίαν ἐκ πέντε ἀρθρώσεων ἀποτελουμένην, σῶμα γενικῶς ᾠοειδές, ἐνίοτε ἐπίμηκες, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην, προέχουσαν καὶ τριγωνικήν, σιαγόνας ἀρκετὰ ἰσχυράς, ἐπιμήκεις, κεραίας συνήθως μονονηματοειδεῖς, προσακτρίδας σιαγονικὰς νηματοειδεῖς, προθώρακα τετραγωνικὸν συνήθως, θώρακα ἀρκετὰ εὐρὺν καὶ βραχύν. ἔλυτρα ᾠοειδῆ καὶ καλύπτοντα κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς μέρος τὴν κοιλίαν. Πάντα τὰ ἔντομα τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐνδιαιτῶνται εἰς σκοτεινὰ καὶ ὑγρὰ μέρη. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας γνωστότερον εἶναι ὁ *κρυπτοφάγος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κρυπτοφάγος (ὁ) (Cryptophagus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τῆς οἰκογενείας τῶν *κρυπτοφαγιδῶν*. Οἱ κρυπτοφάγοι ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: σῶμα μετρίου μεγέθους, σιαγόνας μεμβρανώδεις καὶ ἐκ δύο λοβῶν ἀποτελουμένας, σιαγονικὰς προσακτρίδας, κεραίας ἀρθρωτάς, κεφαλὴν τριγωνικήν, προθώρακα προέχοντα, τετραγωνικὸν καὶ ὀδοντωτὸν κατὰ τὴν περιφέρειάν του, θώρακα βραχὺν καὶ εὐρύν, καλύπτοντα τὴν κοιλίαν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς τμῆμα, πόδας λεπτούς, πενταμερεῖς εἰς τὰς θηλείας καὶ ἑτερομερεῖς εἰς τοὺς ἄρρενας. Οἱ κρυπτοφάγοι γενικῶς εἶναι μικρότατα ἔντομα, ζῶντα συνήθως ἐπὶ διαφόρων μυκήτων, σεσηπότων ξύλων, ἐντὸς ἀποσυντεθειμένων φυτικῶν οὐσιῶν, ὑπὸ τὸν φλοιὸν τῶν δένδρων, εἰς ὑγροὺς καὶ σκοτεινοὺς τόπους καὶ πολλάκις καὶ ἐντὸς τῶν ὑπογείων τῶν οἰκιῶν. Τρέφονται ἀποκλειστικῶς ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν. Αἱ κάμπαι ἐνδιαιτῶνται συνήθως ἐπὶ σκοτεινῶν καὶ ὑγρῶν τόπων καὶ πάσας τὰς μεταμορφώσεις αὐτῶν ὑφίστανται ἐκτὸς τοῦ ἐδάφους καὶ ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἀέρι. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κρυπτοφάγος ὁ τριχωτὸς* (Cryptophagus velatus), ὅστις ἔχει σῶμα ᾠοειδοεπίμηκες, σκωριόχρουν, προθώρακα βραχὺν μὲ τροπιδώδη ἔπαρσιν περὶ τὸ μέσον του, ἔλυτρα κυρτά. Τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος εἶναι τριχωτὸν καὶ οἱ πόδες σχεδὸν λεῖοι. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς μέσης καὶ δυτικῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

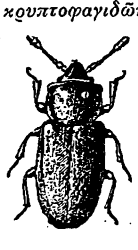
Κρυπτοφάγος ὁ τριχωτός.

Κρυπτοφέρρη *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Γκροτταφερράτα*.

κρυπτοφθαλμία (ἡ) (cryptophthalmie) *['Ιατρ.]*. Οὕτω καθορίζεται συγγενὴς παραμόρφωσις, τερα-

τογονικῆς πολλάκις φύσεως, τῶν ὀφθαλμικῶν βολβῶν, οἵτινες περιορίζονται κατ' αὐτὴν εἰς μικρὸν κυστίδιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐμφύονται οἱ μύες καὶ ὅπερ κρύπτεται τρόπον τινὰ ὑπὸ τὸ δέρμα. Μ.Ν.Κ.

κρυπτοφίαλος (ὁ) (Cryptophialus) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κυρριπόδων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *φιαλιδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα μὲ σῶμα φιαλοειδὲς καὶ ἐφωδιασμένον κατὰ τὸ πρόσθιον ἄκρον του μὲ τρία ζεύγη ποδῶν. Οἱ κρυπτοφίαλοι εἶναι γενικῶς μικρότατα θαλάσσια ζῴδια, ζῶντα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων. Αἱ προνύμφαι των ἔχουσιν ᾠοειδὲς σῶμα, εἶναι ἄποδες καὶ τυφλαί. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κρυπτοφίαλος ὁ ἐλάχιστος* (Cryptophialus minutus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, ἐνδιαιτᾶται δὲ ἐντὸς τῆς κόγχης διαφόρων μαλακοστράκων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀμερικῆς. Δ.Ν.Π.

κρυπτοφυματίασις (ἡ) (crypro-tuberculose) *[Ἰατρ.]*. Ὅρος δι' οὗ νοεῖται ἡ ἀποκεκρυμμένη ἢ παραμεμορφωμένη μορφὴ φυματιάσεως, ἐκδηλουμένη δὲ ὑπὸ βλαβῶν ἀποδιδομένων εἰς ἄλλην τινὰ νόσον. Μ. Ν. Κ.

κρυπτόφωνον (τὸ) */Στρατ./*. Καλεῖται οὕτως ἐν τῷ στρατῷ, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ τελευταίου Παγκοσμίου πολέμου 1914—1918 καὶ ἐντεῦθεν, εἶδος *μικροφώνου*, τοποθετουμένου ἐντὸς ὀρύγματος καὶ χρησιμεύοντος διὰ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἀντιμετώπου τοποθεσίας τοῦ ἀντιπάλου. Τὸ κρυπτόφωνον χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα κατὰ τὴν περίπτωσιν μονιμοποιηθέντος μετώπου, τὴν κοινῶς γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀγὼν χαρακωμάτων, ὁπότε μεγεθύνον τὴν ἔντασιν τῶν διαφόρων κρότων, καθιστᾷ ἀμέσως ἀντιληπτὴν πᾶσαν ἐργασίαν τοῦ ἀντιπάλου, εἴτε ἐπίγειον πρὸς ὄρυξιν τῆς γῆς, εἴτε ὑπόγειον πρὸς κατασκευὴν ὑπονόμων. Ν. Θ. Κ.

κρυπτόχειλος (ὁ) (Cryptochilus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μελασωματιδῶν*, περιλαμβάνον 5 περίπου εἴδη, ἀπαντῶντα ἐν Νέᾳ Γουϊνέᾳ. Δ. Ν. Π.

— **κρυπτόχειλος** (ὁ) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχιοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, ἀπαντῶν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

κρυπτοχριστιανοί (οἱ). Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐξεδηλώθησαν ἐν Κρήτῃ ὡς κρύφιοι Χριστιανοὶ οἱ *Κουρμούληδες*, οἵτινες ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Τούρκων, τότε δ' ἐγνώσθη ὅτι ὑπῆρχον ἐν Τουρκίᾳ τοιοῦτοι *κρυπτοχριστιανοί*, εἴτε βίᾳ ἐξισλαμισθέντες, εἴτε φαινομενικῶς ἀσπασθέντες τὸν Ἰσλαμισμόν, πρὸς ἀποφυγὴν διωγμῶν παρὰ τῶν Τούρκων. Μετὰ πάροδον ἐτῶν τινων ἀπεκαλύφθησαν πυκναὶ μᾶζαι κρυπτοχριστιανῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Πόντου. Ἀπὸ τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως τοῦ Πόντου καὶ δὴ μετὰ τὸ 1666, οὗτοι εἶχον δεχθῆ τὸν Ἰσλαμισμὸν μετά τινων ἱερέων καί τινος ἐπισκόπου, ὡς λέγεται, ἐξωτερικῶς. Τὰς ἡμέρας ἐξεπλήρουν δημοσίᾳ τὰ τῆς μουσουλμανικῆς λατρείας, τὰς δὲ νύκτας συνήρχοντο εἰς κατακόμβας καὶ ἐτέλουν τὰ χριστιανικὰ καθήκοντα. Περιέτεμνον τὰ τέκνα των, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐβάπτιζον. Ἐτέλουν τὸν γάμον κατ' ἀμφοτέρας τὰς θρησκείας, συνήθως δὲ κατέφευγον οἱ νεόνυμφοι εἰς τὰς μονὰς καὶ ἐστέφοντο. Ὡσαύτως τὰς κηδείας ἐτέλει καὶ ὁ χότζας καὶ ὁ μυστικὸς Χριστιανὸς ἱερεύς. Ἔφερον δὲ συνήθως διπλᾶ ὀνόματα, ἓν τουρκικόν, δι' οὗ ἦσαν γνωστοὶ εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἕτερον χριστιανικόν, δι' οὗ ἐγνωρίζοντο ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν. Καὶ ὅσοι μὲν ἔζων εἰς χωριὰ χριστιανικά, δὲν διέτρεχον κίνδυνον, ἀλλ' οἱ ζῶντες εἰς μουσουλμανικὰ διέτρεχον τὸν κίνδυνον νὰ προδοθῶσι καὶ νὰ καταδικασθῶσιν εἰς θάνατον. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ἔμενον τελείως ἄγνωστοι εἰς τοὺς συνοίκους. Δὲν ἐξέδιδον τὰς θυγατέρας των εἰς Μουσουλμάνους, τοὐναντίον δὲ προσείλκυον διὰ πολλῶν τεχνασμάτων εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν τὰς μουσουλμανίδας, ἃς τυχὸν ἐνυμφεύοντο. Ὡσαύτως κατώρθουν νὰ προσελκύωσιν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν τὰ τέκνα τῶν ἐξισλαμισθέντων Χριστιανῶν. Οἱ τοιοῦτοι δὲ κρύφιοι Χριστιανοὶ ὠνομάσθησαν *γνριστοὶ* ἢ *κλωστοὶ* (ἐκ τοῦ κλώθω), ἀλλὰ βραδύτερον *κλωστοὶ* ὠνομάσθησαν γενικῶς πάντες οἱ κρυπτοχριστιανοί.

Μεγάλαι δυσχέρειαι παρουσιάζοντο εἰς αὐτοὺς περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θρησκευτικῶν χριστιανικῶν καθηκόντων, ὅταν ἤρξαντο ἐκλείποντες οἱ ἀκολουθήσαντες αὐτοὺς ἱερεῖς. Μέχρι τινὸς φαίνεται ὅτι ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ ἱερέως διεδέχετο αὐτὸν εἰς τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα, ἀλλὰ συνήθως μετεκάλουν ἱερεῖς μυστικῶς ἐκ τῶν χριστιανικῶν χωρίων ἢ μετέβαινον εἰς τὰς μονάς. Ὑπῆρχον δὲ καὶ μοναχοὶ ἱερεῖς περιοδεύοντες ὡς δερβίσαι, ἐκμανθάνοντες ἐπακριβῶς τοὺς τύπους τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας καὶ ἐκτελοῦντες εἰς μὲν τὸ φανερὸν τὰς θρησκευτικὰς μουσουλμανικὰς ἑορτὰς καὶ τελετάς, μυστικῶς δ' ἐξυπηρετοῦντες τοὺς κρυφίους Χριστιανούς, λειτουργοῦντες ἐν κρύπταις καὶ ἐν κατακόμβαις.

Μέγα μέρος κρυπτοχριστιανῶν τοῦ Πόντου, περὶ τοὺς 25 000, κατῴκουν παρὰ τὴν Ἀργυρούπολιν (Guioumoushané) τὰ χωρία Σταύρι, Κρώμνα, Σάντα, Ματζούκα καὶ ἄλλα, ἀσχολούμενοι περὶ τὴν μεταλλουργικήν. Περὶ τὸ 1830, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐξάντλησιν τῶν μεταλλείων τῆς Ἀργυρουπόλεως, μέγα μέρος τῶν κρυπτοχριστιανῶν διηυθύνθη πρὸς τὸ κέντρον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐγκατεστάθη εἰς 24 συνοικισμοὺς τῆς περιφερείας Ἄκ-Δάγ Ὠνομάσθησαν δὲ *Σταυριῶται*, διότι οἱ περισσότεροι κατήγοντο ἐκ τοῦ χωρίου Σταύρι. Κατὰ τὴν νέαν ταύτην ἐγκατάστασίν των ἐν Ἄκ-Δάγ οἱ Σταυριῶται ἐθεώρησαν κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν νὰ δηλώσωσιν ὅτι εἶναι Χριστιανοὶ καὶ ἑπομένως ἐζήτησαν νὰ ἐγγραφῶσιν ὡς τοιοῦτοι, ἀλλὰ καταγγελθέντες ὅτι ἐν τῇ πατρίδι των ἦσαν Μουσουλμᾶνοι, ἠναγκάσθησαν νὰ μὴ ἐπιμείνωσι.

Τῇ 22 Ὀκτωβρίου 1839 ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ Μετζήτ (1839—1861) ἐξέδωκε τὸν χάρτην τῶν μεταρρυθμίσεων τῆς Τουρκίας (Χάττι σερὶφ τοῦ Γκιουλχανέ), δημοσιευθέντα ὡς αὐτοκρατορικὸν νόμον τανζιμάτ) μετὰ ἐπεξηγηματικοῦ σουλτανικοῦ φιρμανίου, ἀνεγνώριζε δὲ τὴν ἰσοπολιτείαν τῶν ὑπηκόων τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας των, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας. Οἱ ἐν Πόντῳ κρυπτοχριστιανοὶ ἠθέλησαν νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν διακηρύξεων τούτων καὶ νὰ δηλώσωσιν ἑαυτοὺς ὡς Χριστιανούς, ἀλλὰ προὐκάλεσαν τὸν ἄγριον φανατισμὸν τῶν Τούρκων. Πολύκροτον δ' ἀπέβη τὸ ζήτημα Ἀρμενίου τινὸς Ὀβαγκήμ, ὅστις δηλώσας ὅτι προσέρχεται εἰς τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ μεταμεληθεὶς κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἡ Τουρκία ἠθέλησε καὶ πάλιν νὰ διακηρύξῃ τὴν πλήρη θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν τῶν ὑπηκόων αὐτῆς διὰ τοῦ «Χάττι Χουμαγιοὺν» (1856), τότε δ' ἐσκέφθησαν οἱ κρυπτοχριστιανοὶ ν' ἀποκαλυφθῶσιν ὁριστικῶς. Τῷ 1857 περὶ τὰς 4.000 οἰκογένειαι τῆς Κρώμνης καὶ τῆς Ματζούκας τοῦ Πόντου ἀνεκήρυξαν ἑαυτοὺς Χριστιανοὺς καὶ ἐδήλωσαν τὰ χριστιανικά των ὀνόματα. Μετὰ τριετίαν ἐνώπιον τῆς ἐν Τραπεζοῦντι ἑδρευούσης διεθνοῦς ἐπιτροπῆς προσῆλθον νέαι χιλιάδες κρυπτοχριστιανῶν καὶ ἐδήλωσαν ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Κατάπληκτοι οἱ Τοῦρκοι ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτου ἐκείνου γεγονότος, προσεπάθησαν κατ' ἀρχὰς δι' ἠπίων τρόπων νὰ μεταπείσωσι τοὺς κρυπτοχριστιανούς, ἀλλ' οὗτοι ἔμειναν ἀμετάπειστοι. Ἠναγκάσθησαν δὲ αἱ ἀρχαὶ νὰ ἐγγράψωσιν αὐτοὺς ὡς Ἕλληνας καὶ Χριστιανούς, ἀλλ' ὑπὸ διαφόρους προφάσεις ἤρξαντο ἐκδικούμενοι αὐτούς, διέλυσαν δὲ ταχέως καὶ τὴν διεθνῆ ἐπιτροπήν, οὕτως ὥστε πλεῖστοι δὲν ἐπρόφθασαν νὰ δηλώσωσιν ἑαυτοὺς ὡς Χριστιανούς. Πλὴν δὲ τούτου αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ καὶ τοὺς ἐγγραφέντας ἐχαρακτήρισαν ὡς ἀρνησιθρήσκους (tenassour), παρέθηκαν δὲ παρὰ τὸ χριστιανικὸν ὄνομα ἑκάστου καὶ τὸ τουρκικόν. Κατεδίωξαν δὲ ἀπηνῶς τοὺς μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς θελήσαντας νὰ προβῶσιν εἰς δηλώσεις ὅτι ἦσαν Χριστιανοί.

Ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀποστάσεως τοῦ Ἄκ-Δάγ ἐκ τῆς Τραπεζοῦντος, οἱ ἐκεῖ Σταυριῶται δὲν ἐπρόφθασαν νὰ προβῶσιν εἰς δηλώσεις πρὸς τὴν διεθνῆ ἐπιτροπήν. Ἀνήκοντο δὲ εἰς 150 οἰκογενείας. Μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου, ἧς τὸ 62 ἄρθρον ἐπέτρεπε τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν ἐν Τουρκίᾳ, τῷ 1876 οἱ Σταυριῶται ἀπέβαλον τὰ τουρκικὰ ὀνόματα, ἐνέγραψαν τὰ τέκνα των εἰς τὰ χριστιανικὰ ληξιαρχικὰ βιβλία τῆς κοινότητος Ἄκ-Δάγ καὶ ἀπέστειλαν αὐτὰ εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα. Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἀνεγνώρισαν μὲν ἀλλ' ἠνέχθησαν τὰς πράξεις ταύτας τῶν Σταυριωτῶν, διότι οὗτοι ἦσαν πολύτιμοι μεταλλουργοί, ἐργαζόμενοι ὑπὲρ τοῦ κράτους. Τῷ 1899, τῇ εἰσηγήσει τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Μεμδοὺχ πασᾶ, ἡ κυβέρνησις διέταξε τὴν βιαίαν ἐγγραφὴν αὐτῶν ὡς Μουσουλμάνων καὶ τὴν φυλάκισιν τῶν ἀνθισταμένων. Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖνος Ε' (1897—1901), ἐντόνως διαμαρτυρηθείς, τῇ 15 Φεβρουαρίου 1899, πρὸς τὴν κυβέρνησιν, κατώρθωσε ν' ἀπελευθερώσῃ τοὺς φυλακισθέντας. Κατ' Ἀπρίλιον ὅμως τοῦ 1902, ἐπὶ πατριάρχου Ἰωακεὶμ Γ' (1878—1884, 1901—1912), ἐξ ἀφορμῆς ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ, ἠξίωσεν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις νὰ ἐγγραφῶσιν οἱ Σταυριῶται ὡς Μουσουλμᾶνοι καὶ ν' ἀποσύρωσι τὰ τέκνα των ἀπὸ τῶν χριστιανικῶν σχολείων, ἐκήρυξε δὲ τοὺς γάμους τῶν νυμφευθέντων ἀκύρους, ἅτε μὴ γενομένους κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Κορανίου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Σταυριῶται ἠρνήθησαν νὰ συμμορφωθῶσι, κατεδιώχθησαν ἀπηνῶς. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέτρεπον τὴν ταφὴν τῶν θνῃσκόντων ὡς Χριστιανῶν, πανταχόθεν δὲ ἠκούοντο διαμαρτυρίαι. Τῇ 31 Ἰανουαρίου 1906 δι' ἐγγράφου αὐτοῦ πρὸς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ὑπεδείκνυε τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον ὅτι ἡ βία, ἣν αὕτη μετέρχεται κατὰ τῶν Σταυριωτῶν, ἀντίκειται εἰς τὸ πατριαρχικὸν βεράτιον καὶ εἰς τὰς ἐνώπιον σύμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου προκηρύξεις τῆς κυβερνήσεως περὶ ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως. Ἐπὶ πλέον παρίστατο ὡς ἀνακόλουθος, διότι ἄλλοτε μὲν εἶχεν ἀναγνωρίσει τοὺς κρυφίους Χριστιανούς, νῦν δὲ ἀρνεῖται νὰ πράξῃ τοῦτο δι' ἀνθρώπους ἐπιμόνως δηλοῦντας ὅτι εἶναι καὶ θέλουσι πάντοτε νὰ εἶναι Χριστιανοί. Ὅθεν τὸ πατριαρχεῖον «ἐκφράζον τὴν ζωηρὰν αὐτοῦ λύπην καὶ μὴ δυνάμενον ἐκ τῶν καθηκόντων τῶν ἐπιβαλλομένων αὐτῷ ὑπὸ τῆς θρησκείας ν' ἀνεχθῇ τὴν σοβαρὰν ταύτην προσβολὴν τῆς ἐλευθερίας τῆς συνειδήσεως τῶν πιστῶν αὐτοῦ τέκνων, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ὑπάρξεως τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς ἐθνότητος, παρακαλεῖ ἐντόνως τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τοὐντεῦθεν τὴν ἐξακολούθησιν τῆς καταστάσεως ταύτης, ἀλλὰ νὰ διατάξῃ τὴν ἄμεσον ἐπάνοδον εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν τῶν ἐξορίστων προκρίτων Χριστιανῶν καὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου, ἅμα δὲ τὴν ἐγγραφὴν τῶν Χριστιανῶν τούτων ἐν τοῖς ληξιαρχικοῖς βιβλίοις ὡς Χριστιανῶν, συνῳδὰ ταῖς δηλώσεσιν αὐτῶν καὶ τῷ ληξιαρχικῷ νόμῳ».

Ἀλλ' οὔτε τὸ διάβημα τοῦτο τοῦ πατριαρχείου ἀπέδωκεν ἀποτέλεσμα, καίτοι τὸ ἀνωτέρω ἔγγραφον ἀνεκοινώθη καὶ εἰς τὴν ῥωσικὴν πρεσβείαν. Τότε οἱ Σταυριῶται ἀπετάθησαν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ζητοῦντες βοήθειαν. Ἡ ἐπίκλησίς των γνωσθεῖσα προὐκάλεσε βαθυτάτην συγκίνησιν. Συλλαλητήρια συνεκροτήθησαν ἐν Ἀθήναις καὶ ψηφίσματα ἐπεδόθησαν εἰς τὰς πρεσβείας τῶν μεγάλων δυνάμεων. Ἐπειδὴ δὲ συνέπεσε νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς Ἀθήνας ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδος, οἱ Σταυριῶται ἀπηυθύνθησαν καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων Γεώργιον. Διὰ πασῶν τούτων τῶν ἐνεργειῶν τῶν Σταυριωτῶν καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ὑποστηρικτῶν τοῦ ἀγῶνος αὐτῶν ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη ν' ἀνακαλέσῃ τοὺς ἐξορίστους, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα, ἐγγράφουσα τοὺς Σταυριώτας εἰς τὰ χριστιανικὰ ληξιαρχικὰ βιβλία. Μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος τοῦ 1908, οἱ Σταυριῶται ἐζήτησαν παρὰ τῶν Νεοτούρκων ν' ἀναγνωρισθῶσιν ἐπισήμως ὡς Χριστιανοί, καὶ πράγματι, κατ' ἀπόφασιν τῆς τουρκικῆς βουλῆς, τῇ 24 Μαρτίου 1910, παρεσχέθη θρησκευτικὴ ἐλευθερία εἰς τοὺς παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα καὶ ἐν Ἄκ-Δάγ κρυφίους Χριστιανούς, ἀλλά, κατὰ διαταγὴν τῶν Νεοτούρκων, αἱ ἐπιτόπιοι ἀρχαὶ οὐ μόνον παρεκώλυον τοὺς Σταυριώτας νὰ προσεύχωνται ὡς Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ κατέλαβον τὰ κτήματα αὐτῶν, ὑπὸ τὴν πρόφασιν ὅτι οἱ ἰδιοκτῆται αὐτῶν ἦσαν ἐγγεγραμμένοι διὰ μουσουλμανικῶν ὀνομάτων. Ἐν τοιαύτῃ θέσει κατέλαβε τὸ ζήτημα ὁ Παγκόσμιος πόλεμος.

Παρόμοιον ζήτημα παρουσιάσθη καὶ διὰ τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δυρραχίου τῆς Ἠπείρου *Σπαθιώτας*. Οὗτοι, κρύφιοι ὄντες Χριστιανοὶ καὶ μουσουλμανικὰ ὀνόματα φέροντες, κατ' ἐπίμονον ἀπαίτησίν των ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ὡς Χριστιανοί, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ συντάγματος τοῦ 1908. Κατὰ τὸ 1909 ἐγένετο ἡ ἀπογραφὴ αὐτῶν ὡς Χριστιανῶν, ἀλλ' ἐξηγέρθησαν οἱ φανατικοὶ Ἀλβανοὶ Μουσουλμᾶνοι προκαλέσαντες ταραχάς. Οἱ πρόκριτοι τῶν Σπαθιωτῶν ἐφυλακίσθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ μυρίας ὑπέστησαν κακώσεις ὅπως ἀρνηθῶσι τὸν Χριστιανισμόν, ἀλλ' ἐνέμειναν εἰς αὐτὸν σταθερῶς.

Κρύφιοι Χριστιανοὶ ἦσαν καὶ οἱ περὶ τὸ Ἐλβασὰν τῆς Ἀλβανίας οἰκοῦντες *Σπαταράκ*, οἵτινες κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα μετῴκησαν εἰς Ἀττικήν. Ἐν Κύπρῳ μετὰ τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν παρουσιάσθησαν ὡς κρύφιοι Χριστιανοὶ οἱ καλούμενοι *Λινοβάμβακοι*, ἐπανελθόντες εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Φαίνεται δὲ ὅτι χιλιάδες τινὲς κρυπτοχριστιανῶν ὑπάρχουσι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἔχοντες μυστικὰ θρησκευτικὰ κέντρα, ἐν συνόλῳ δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπολειπομένων ἐν Τουρκίᾳ κρυπτοχριστιανῶν ἀνέρχεται, κατά τινας ὑπολογισμούς, εἰς 500.000, μὴ συμπεριλαμβανομένων, ἐκτὸς ἄλλων, τῶν ἐπὶ τῶν ὀρέων τῶν νομῶν Σμύρνης καὶ Προύσης οἰκούντων *Γιουρούκων*, οἵτινες διατηροῦσι πολλὰ ἤθη καὶ ἔθιμα χριστιανικά, θεωροῦνται δὲ ὑπό τινων ὡς κρυπτοχριστιανοί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Α. Παπαδοπούλου*, Ὁ Πόντος διὰ τῶν αἰώνων, ἐν «Ἀρχείῳ Πόντου» τόμ. Α' (Ἀθῆναι 1928). — Ἀρχιμ. *Παναρέτου Τοπολίδου*, Ὁ Πόντος ἀνὰ τοὺς αἰῶνας (Δράμα 1929). — *Com. G. Papadopoulos*, Les Privilèges du Patriarcat Oecuménique (Paris 1924). — *Κ. Λαμέρα*, Περὶ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κρυπτοχριστιανῶν (Ἀθῆναι 1921) (πρβλ. τὴν αὐτόθι βιβλιογραφίαν). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Πόσοι καὶ ποῖοι οἱ κάτοικοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μετὰ τὴν ἀνταλλαγήν (Ἀθῆναι 1929). Περὶ τῶν Σταυριωτῶν λεπτομερείας ἀνέγραψαν ἡ «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ αἱ ἐφημερίδες τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθηνῶν.

† Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

κρύπτω· δημοτ. *κρύβω* καὶ σπαν. *κρύφτω*, ἀόρ. *ἔκρυψα—ἐκρύβην* καὶ δημοτ. *κρύφτηκα*, παθ. μετχ. *κε)κρυμμένος*· καλύπτω, ἀπομακρύνω τι ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν ἄλλων: «κρύπτει τὰ κλοπιμαῖα», «τό 'κρυψε 'ς τοῦ βοϊδιοῦ τὸ κέρατο», «ὅπου κι' ἂν τὸ κρύψῃς θὰ τό 'βρω»· ‖ ἀποσιωπῶ, κρατῶ τι μυστικόν: «δὲν θὰ σοῦ κρύψω τίποτε, θὰ σοῦ τὰ μαρτυρήσω ὅλα», «μὴ μοῦ τὸ κρύβῃς, γιατὶ θὰ τὸ μάθω ἀπὸ ἄλλον»=

Digitized by Google

κρατῶ, συγκρατῶ τι ἐν ἀφανείᾳ, δὲν ἐκδηλώνω: «κρύπτει τὴν ἀγάπην του, —τὴν κακίαν του, —τὰ ἐλαττώματά του, —τὰς προθέσεις του, —τοὺς σκοπούς του»· || παθ. *κρύπτομαι*, αὐτοπαθ. κρύπτω ἐμαυτόν,—τοὺς σκοπούς μου, —τὰ διανοήματά μου: «κρύβεται καὶ δὲ μπορεῖς νὰ τὸ καταλάβῃς τὶ σκέπτεται», «τί κρύβεσαι, σὲ καταλάβαμε».

κρυπτώνυμον (τό)· τὸ ἀποκρυπτόμενον ὄνομα, τὸ ὄνομα μὲ τὸ ὁποῖον καλεῖταί τις μόνον ὑπὸ τῶν μεμυημένων.

κρύπτωψ (ὁ) (Cryptops) /*Ζωολ.*/. Γένος μυριαπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χειλοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολοπενδριδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ζῷα μὲ σῶμα πολυαρθρωτόν, κεφαλὴν ὀγκώδη σχετικῶς πρὸς τὸ πάχος τοῦ σώματος καὶ κεραίας λεπτοτάτας ἐκ 17 ἀρθρώσεων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κρύπτωψ ἡ σκολόπενδρα* (Cryptops scolopendra), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Βορείῳ Ἀμερικῇ. Δ. Ν. Π.

Κρύσνε *Χόρυ* (Krusne Hory) /*Γεωγρ.*/. Τσεχικὴ ὀνομασία τῆς μεταξὺ Σαξωνίας καὶ Βοημίας ὀροσειρᾶς *Ἐρτσγκεμπίργκε* (βλ. λ.).

Κρυστάλλη /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἰάσμου τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 152. Χ. Δ.

Κρυστάλλης, *Κώστας*. Ἕλλην ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1868 ἐν Συρράκῳ τῆς Ἠπείρου. Ἐφοίτησεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν γυμνάσιον Ἰωαννίνων, ὁπόθεν, λόγῳ δημοσιεύσεως νεανικοῦ ἔπους «Αἱ σκιαὶ τοῦ Ἅδου», στρεφομένου κατὰ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ἀπηλάθη, καταφυγὼν εἰς Ἀθήνας (1886). Μηδὲ τὰς γυμνασιακὰς σπουδάς του δυνηθεὶς νὰ περατώσῃ, ἐτράπη εἰς ἐργασίας βιοποριστικάς, διατελέσας διαδοχικῶς στοιχειοθέτης τυπογραφείου, συντάκτης τοῦ ἑλληνικοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ Μπὰρτ καὶ Χίρστ, γραμματεὺς τοῦ περιοδικοῦ «Ἑβδομὰς» καὶ τέλος ἀποστολεὺς τῶν εἰσιτηρίων ἐν τῇ ἑταιρείᾳ σιδηροδρόμων Ἀθηνῶν — Πειραιῶς, ὁπόθεν, ἀπελύθη τῷ 1893. Τότε ἐξεδηλώθη καὶ ἡ φυματίασις, ἐξ ἧς ἀπέθανεν ἐν Κηφισίᾳ μετ' οὐ πολὺ (1896).

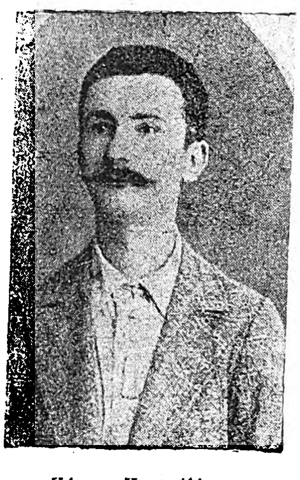

Κώστας Κρυστάλλης.

Κατὰ τὸ βραχὺ τοῦτο διάστημα, ὁ Κρυστάλλης ἐξέδωκε τὰς συλλογάς: «Αἱ σκιαὶ τοῦ Ἅδου» (1886). «Ἀγροτικὰ» (1891), τυχόντα τοῦ «πρώτου καὶ θερμοτάτου ἐπαίνου» (ὃν δὲν ἀπεδέχθη ὁ Κρυστάλλης) παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ πρώτου Φιλαδελφείου ποιητικοῦ ἀγῶνος, καθ' ὃν ἐβραβεύθησαν τὰ «Μάτια τῆς ψυχῆς μου» τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ καὶ τὰ «Ἐρείπια» τοῦ Ἰ. Πολέμη, «Τραγούδια τοῦ Χωριοῦ καὶ τῆς Στάνης» (1893), «Πεζογραφήματα» (1894. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐξεδόθησαν τὰ ἅπαντα τοῦ Κρυστάλλη, ἐπιμελείᾳ τοῦ Γ. Κ Γάγαρη, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἔργα-Ποιήματα-Πεζὰ» (1913), καὶ ἐκλογὴ ἐκ τῶν ποιημάτων του ἐπιμελείᾳ Ἰ. Ζερβοῦ (1916.

Ὁ Κρυστάλλης, *Κρουστάλλης* ὑπογραφόμενος ἀρχικῶς, εἶναι ὁ Βενιαμὶν τῶν Νεοελλήνων ποιητῶν. Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Γιαννάκη αὐτὸν συμβολίζει ὁ Γιάν. Καμπύσης εἰς τὸ ὀνειρόδραμά του «Δαχτυλίδι τῆς Μάννας», ἡ δὲ συμπαθεστάτη ἀνάμνησις, ἣν κατέλιπε, δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς ρωμαντικοὺς λόγους, σχετικοὺς πρὸς τὴν καταγωγήν του, τὰ θέματα τῆς ποιήσεώς του καὶ τὴν βραχεῖαν διάρκειαν τοῦ βίου του. Ὁ Κρυστάλλης ἀποτελεῖ πηγαίαν ἰδιοσυγκρασίαν ποιητικήν, κατ' εὐθεῖαν δὲ προερχόμενος ἐκ τῆς ὀρεινῆς ὑπαίθρου, ὑπενθυμίζει τὸν Τσοπανάκον, τὸν μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Ν. Πολίτου, ὡς παλαιότερον ἀντιπρόσωπον τῆς δημοτικῆς ἀνωνύμου ποιήσεως ἡμῶν· πολλαὶ φράσεις του παρέμειναν διὰ τοῦτο ἐπιγραμματικαὶ («κακοτράχαλα βουνά», «κρεμάμενα νερά», «πάρε με πίσω στὰ βουνά, τὶ θὰ μὲ φάῃ ὁ κάμπος»).

Ὁ Κρυστάλλης ἔσχεν ἐλευθέρας ἀναγνώσεις, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ δὲν ὑπέστη ἄλλην ἐπίδρασιν. Εἰς τὴν ποιάν τινα μονοτονίαν τούτου ἠθέλησε νὰ φέρῃ πλάγιον ἀντιπερισπασμόν, προσθέτων νέον ἐν τῇ ἀποκλειστικότητί του τόνον, τὸν βουκολικὸν καὶ εἰδυλλιακόν· καὶ ἀντιστρόφως, τὴν βουκολικὴν ταύτην ποίησιν ἠθέλησε καθαρῶς δημώδη, ἀπηλλαγμένην δὲ ἀναλογίας πρὸς πᾶσαν παλαιοτέραν πρότυπον βουκολικήν, δηλαδὴ τὴν διδακτικὴν (Ἡσίοδος, Βιργίλιος), τὴν φιλολογικὴν καὶ κοπιωδῶς ἔντεχνον (Θεόκριτος), ἢ τὴν τυπικὴν καὶ οὕτως εἰπεῖν μετημφιεσμένην, οἵα ἡ τῆς προκλασσικῆς καὶ κλασσικῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας (Παρνὺ κλπ.).

Ἡ ποίησίς του ἐν τούτοις εἶναι δευτερογενής. Πρόδρομον αὐτοῦ εὗρε τὸν Βαλαωρίτην, αὐτὸς δὲ μοιραίως διήκει τὸν στενὸν διάδρομον, ὅστις παρέμεινε κενὸς μεταξὺ τοῦ Βαλαωρίτη καὶ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, συμπληρῶν ὅσας ἀνευρίσκει ἀνεκμεταλλεύτους λεπτομερείας ἢ θέματα, ἐκλεπτύνων ἀμφοτέρων τὴν μέχρι τραχύτητος ἁδρότητα καὶ ὀξύνων τὴν τρυφερότητα τῆς χορδῆς, ἐξ οὗ καὶ προσεγγίζει μᾶλλον πρὸς τοὺς πεζογράφους Καρκαβίτσαν καὶ Κ. Χατζόπουλον.

Ἡ κριτικὴ ἔρευνα ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ ποιητοῦ ἄρχεται ἀπὸ τῶν «Ἀγροτικῶν», καθόσον τὸ μακρὸν καὶ εἰς πολλὰ μέρη διῃρημένον ἔπος αὐτοῦ «Αἱ σκιαὶ τοῦ Ἅδου», ὠχρὰ καὶ ἀτυχὴς ἀπομίμησις τῆς «Κολάσεως» τοῦ Δάντου ἢ τῆς «Νεκυίας» τῆς Ὀδυσσείας, εἶναι ἔργον ἀσήμαντον, ὄχι μόνον διὰ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ θέμα, ἀπρόσφορον καὶ διὰ τὸν ποιητὴν καὶ διὰ τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν.

Πλεῖστα τῶν θεμάτων τοῦ Κρυστάλλη δὲν εἶναι πρωτότυπα: ἀπαριθμοῦμεν τὸ «Γεφύρι τοῦ Μανώλη», παραλλαγὴν τοῦ «Γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας», τὸ «Τραγοῦδι τοῦ ἀργαλειοῦ», τὸ «Μεθυό», τὸ «Τραγοῦδι τῆς ξενητειᾶς», ἀπομιμήσεις ὁμοίων δημοτικῶν ᾀσμάτων· ἐξ ἄλλου τὸ «Τραγοῦδι τοῦ πιστικοῦ» ὑπενθυμίζει τὸν «Θύρσιν», τὸ δὲ «Ἔλα βοσκούλα!» τὸν «Κύκλωπα» τοῦ Θεοκρίτου· τὸ «Κέντημα τοῦ μαντηλιοῦ» ἔχει πρότυπον τὴν ὁμηρικὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέως (Ἰλιάδος Σ) καὶ ἡ «Νησιωτοπούλα» τὴν «Ἡρὼ καὶ Λέανδρον» τοῦ Μουσαίου ἢ τὸν θρῦλον τῆς Φυλλίδος, ἡγεμονίδος τῆς Θρᾴκης. Τὰ ἰδίας εὑρέσεως θέματα στεροῦνται ἐνίοτε ἱκανῆς φυσικότητος, ὁ δὲ χειρισμὸς αὐτῶν εἶναι ἐν τῇ ἐξελίξει ὑπερβολικός.

Ἡ στιχουργικὴ μορφὴ τοῦ Κρυστάλλη εἶναι, φυσικά, κατὰ κανόνα, ἡ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως, τουτέστιν ὁ ἀνομοιοκατάληκτος ἰαμβικὸς δεκαπεντασύλλαβος, τυπικὸς κατὰ τὸν ρυθμόν, ἄνευ τῆς περὶ τὴν ἀπόκλισιν τοῦ τονισμοῦ ἀναπτυχθείσης ἔκτοτε ὑπὸ νεωτέρων καὶ ὁσημέραι ἀναπτυσσομένης ποικιλίας, καθὼς καὶ ἄνευ διασκελισμῶν. Συχνά, περὶ τὸ μέσον ἢ τὸ τέλος τοῦ ποιήματος, ἰδιάζουν στίχοι μεμονωμένοι, τρόπον τινὰ γνωμικοί, καὶ τοὺς ὁποίους καταχρηστικῶς θ' ἀπεκάλει τις ἐμβολίμους, καθ' ὅσον καὶ ἡ ἰταλικὴ coda καὶ ὁ γαλλικὸς vers blanc ἀναφέρονται ἡ μὲν ὡς εἶδος, ἡ δὲ ὡς ἔλλειψις ὁμοιοκαταληξίας: ἀλλὰ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν κατ' ἐξαίρεσιν χρησιμοποιεῖ ὁ Κρυστάλλης, καὶ ταύτην λίαν ἰσχνήν. Ἕτερον μέτρον χρησιμοποιεῖ ὁ Κρυστάλλης τὸν ἁπλοῦν τονικὸν ἴαμβον («Κατάρα»), καὶ σπανίως τὸν τροχαϊκὸν ὀξύτονον δεκαιρισύλλαβον (καταληκτικόν).

Τεχνικῶς, ἡ στιχουργία τοῦ Κρυστάλλη, εἶναι ἀντιθέτως πρὸς τὴν δημοτικήν, προφανῶς ἠμελημένη, καὶ ἐκεῖ ἀκόμη, ὅπου ὀλίγη φροντὶς φαίνεται ἀρκοῦσα πρὸς διόρθωσιν. Τῆς συνιζήσεως ἡ ἔλλειψις—περιττευούσης, ἐν τῇ δημοτικῇ, λόγῳ τῆς ἰδιαζούσης πλαστικότητος της—εἶναι ἐνταῦθα ἀπειρόκαλος, ἡ δὲ χασμωδία ξενίζει ἀσυγγνώστως. Ἀπὸ τοῦ ὕφους του λείπει ἡ πυκνότης καὶ ἡ σοβαρὰ ἐπιγραμματικότης, ἡ ἀποτυπουμένη ἐπὶ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων. Καὶ ἡ γλῶσσά του εἶναι ἀσθενεστέρα· πρὸς τὴν πιστευομένην δὲ ἀφέλειάν της ἀντιτίθεται ἐνίοτε τὸ φαινόμενον σωρεύσεως ἰδιωτισμῶν, καθιστώντων ἀπαραίτητον τὴν συνδρομὴν γλωσσαρίου, καὶ μάλιστα ἐκεῖ ὅπου, ἐπ' ἴσοις ὅροις, σμικρὰ εἶναι ἡ παρουσία ἀναλογία τῆς δημοτικῆς ποιήσεως. Ὄχι σπανίως ὅμως ἡ σώρευσις αὕτη προέρχεται μοιραίως καὶ ἐκ τῆς πτωχείας τῆς ἀστικῆς δημοτικῆς, ἥτις καὶ βαίνει αὔξουσα καθ' ὅσον κατέρχεται εἴτε πρὸς ἐπίπεδον συγκεκριμένης περιγραφῆς, εἴτε πρὸς συγκεκριμένην φυσιογνωστικὴν ἢ βιοτεχνικὴν ὀνοματολογίαν ἢ πρὸς τοῦ οἰκιακοῦ βίου τὸ στενὸν περιβάλλον· ἐνταῦθα ἡ γλωσσικὴ ἐπάρκεια τοῦ Κρυστάλλη παρουσιάζεται πλουσιωτάτη, πολλάκις στοιχοῦσα καὶ πρὸς ξένας λέξεις, ὧν αἱ ἀντίστοιχοι κυριολεξίαι ἐλλείπουν καὶ ἀπὸ τῆς καθαρευούσης.

Τὸ προσῳδιακὸν καί, γενικώτερον, τὸ μουσικὸν μέρος τῆς ποιήσεώς του εἶναι ὡσαύτως ἠμελημένον, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι οὔτε πρὸς διόρθωσιν ἀπειροκάλου τυχὸν λεκτικοῦ ἐπέστρεφεν εἰς τὰ κείμενά του ὁ ποιητής. Τὸ σχῆμα τῆς ἐπαναφορᾶς, σύνηθες καὶ παρὰ τῇ δημώδει ποιήσει ἡμῶν, προσδίδει οὐχ ἧττον ἐνίοτε ἱκανὸν πάθος καὶ μουσικότητα εἰς τὴν στιχουργίαν του. Ἡ νοητὴ συγκεντρωτικὴ κατιοῦσα, ἡ ἐκδηλουμένη ὡς ἐπικράτησις ὁριστικῆς ροπῆς ἐν τῇ πνοῇ τῆς συνθέσεως, καθ' ἣν βαίνει ἡ ἄρθρωσις, ἡ ἐσωτερικὴ ὀργάνωσις καὶ ἡ stylisation καλλιτεχνικοῦ τινος ἔργου παρουσιάζονται κυρίως καὶ ὁλοκληροῦνται εἰς τὸν «Ληνόν» (α' τμῆμα) καὶ τὸ «Ἡλιοβασίλεμα» (α' τμῆμα), ὅπου ἐκδηλοῦται ὁ προσωπικὸς τόνος τοῦ ποιητοῦ.

Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὸ περιεχόμενον τῆς ποιήσεως τοῦ Κρυστάλλη, διακρίνεται ἐν πρώτοις ἡ κυριαρχοῦσα αὐτὸν γνησία, φυσιολογικὴ καὶ ἀρχέγονος φυσιολατρεία, λελογισμένη καὶ ἐνθουσιώδης. Ἀλλ' αὕτη, ὡς καὶ αἱ παραδόσεις τοῦ ἠπειρωτικοῦ λαοῦ καὶ οἱ θρῦλοι οὓς ἀναζωογονεῖ, εἶναι κυρίως τὸ πλαίσιον ἄλλου θέματος, τοῦ ἔρωτος. ὅστις ἀποτελεῖ τὸν προσφιλέστερον τοῦ ποιητοῦ περισπασμόν. Ἡ ἐρωμένη κόρη δὲν εἶναι ἁπλῶς ἡ ἀγρότις, ἀλλ' ἡ ἁγνὴ καὶ ρωμαλέα αἰπόλος, ἡ διαιτωμένη ἐπὶ τῶν ἀπροσίτων καὶ χιονοσκεπῶν κορυφῶν, τῶν ὁποίων διαφανὴς εἶναι παντοῦ ὁ συμβολισμός. Ἐν τούτοις τὰ ἐρωτικὰ ἤθη τοῦ ποιητοῦ εἶναι χαλαρώτερα τῶν γνησίων δημοτικῶν· ἡ τρυφερότης του προβαίνει πέραν τοῦ δέοντος, αἱ δὲ λεπτομέρειαι, ὅσας ἀπαριθμεῖ, προσφορώτεραι θὰ ἦσαν εἰς ποίησιν ἀστικήν· ἀσυμβίβαστος εἶναι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην καὶ ἡ «Ποθοπλανταγμένη», παρθένος ἐξομολογουμένη ἐρωτικοὺς ἱμέρους. Ὁ «Ψωμοπάτης» εἶναι ἀφήγημα, ὅπου ἡ παράβασις τύπου κοινωνικῆς ἠθικῆς αἴρεται εἰς περιωπὴν ἁμαρτήματος, θεωρουμένη οἱονεὶ ὡς πρόκλησις πρὸς τὴν μοῖραν τῶν ἀνθρωπίνων. Ἀντίθετος τούτου εἶναι ἡ «Φλογέρα». Τέλος, μέγα προσὸν τοῦ ποιητοῦ εἶναι ἡ γνῶσις τοῦ κόσμου, ὃν διαγράφει, ἐναρμονίζων πρὸς αὐτὴν τὰς ποιητικὰς δυνάμεις του.

Ἡ πεζογραφία τοῦ Κρυστάλλη ἀποτελεῖται ἐξ εὐαρίθμων, ἀλλ' ἐκλεκτοτάτων διηγημάτων. Τὸ ἀμελές, ἀνεπίπλαστον καὶ ἄμορφον τοῦ ὕφους ἐξουδετεροῦται ὑπὸ παρατηρητικότητος διαυγοῦς, ὀξυτάτης καὶ ἀκαταπονήτου καὶ ὑπὸ δροσερᾶς ζωηρότητος ἐντυπώσεων· ἡ ποίησις τῆς ἀγροίκου ἀφελείας διαλάμπει περισσότερον ἐνταῦθα καὶ πρὸ πάντων ἐν τοῖς διαλόγοις, οἵτινες καὶ φυσικοὶ εἶναι καὶ ἄφθονοι. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ἀγρύπνου του ὄμματος, καὶ μουσικὴν ἀτμόσφαιραν δημιουργεῖ ὁ Κρυστάλλης πεζογράφος καὶ τύπους ἐνσαρκώνει καὶ ὁμάδας διὰ δυνάμεως ἀβιάστου καὶ πλουσίας δημιουργεῖ. Ὁ ρυθμὸς τοῦ ὕφους μαρτυρεῖ προσωπικότητα πεζογράφου ἀπολεσθεῖσαν, ἥτις ἤθελε παραγάγει ἔργα κατὰ πολὺ ἀνώτερα τῆς ἠθογραφίας τοῦ ὑπαίθρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Κ. Παλαμᾶ*, Τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλη (1894).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Βιζυηνὸς καὶ Κρυστάλλης (Διαλέξεις τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσοῦ», 1917).— *Κ. Γ. Γάγαρη*, (περὶ Κρυστάλλη ἐν «Δωδώνη», ἠπειρωτικῷ ἡμερολογίῳ). —*Σπ. Λάμπρου*, Ὁ Κρυστάλλης (Λόγοι καὶ ἄρθρα, 1902). —*Ι. Ζερβοῦ*, Εἰσαγωγὴ εἰς τὰ «Ποιήματα» τοῦ Κρυστάλλη (1916).—*Κ. Γ. Γάγαρη*, Εἰσαγωγὴ καὶ σχόλια εἰς τὰ «Ἔργα, Ποιήματα-Πεζὰ» τοῦ Κρυστάλλη (1913). ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

κρυστάλλι (τό)· κοιν. *κρούσταλλο* (βλ. λ.)· || χαρακτηριστικὸν τοῦ διαυγοῦς: «νερὸ κρυστάλλι».

κρυσταλλικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ κρύσταλλον, ὁ τοῦ κρυστάλλου, ὁ ὁπωσδήποτε σχετιζόμενος μὲ τὸ κρύσταλλον: «κρυσταλλικὸν σῶμα», τὸ ἔχον μορφὴν κρυστάλλου.

— *κρυσταλλικὰ συσσωματώματα*. Ὀνομάζονται οὕτως αἱ κατὰ τοιοῦτον τρόπον συμφύσεις τῶν κρυσταλικῶν ἀτόμων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κρυσταλλικῆς ὕλης, ὥστε νὰ παρουσιάζουν ἰδιόμορφον ἀνάπτυξιν κατὰ μίαν ἢ καὶ περισσοτέρας πλευρὰς καὶ συνεπῶς ἐμφάνισιν περατωτικῶν ἑδρῶν. Τὰ κρυσταλλικὰ συσσωματώματα διακρίνονται εἰς *συστάδας*, ὅταν τὰ διάφορα ἄτομα ἀναπτύσσωνται τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δέ, καὶ εἰς *ἀδένας*, ὅταν ὅλα τὰ κρυσταλλικὰ ἄτομα στηρίζωνται ἐπὶ κοινοῦ ὑποβάθρου τῆς αὐτῆς ἢ καὶ διαφόρου ὕλης. Γ. Β.

—*κρυσταλλικὰ συστατικὰ πετρωμάτων*. Ὀνομάζονται οὕτως ἐκ τῶν ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν τὰ μετέχοντα εἰς τὴν σύστασιν τῶν πετρωμάτων καὶ ἀποτελούμενα ἀπὸ κρυσταλλικὴν ὕλην. Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος γίνεται πρὸς διάκρισιν ἀπὸ ἄλλα ὀρυκτολογικὰ συστατικά, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ συνίστανται ἐξ ὕλης ἀμόρφου. Ἀναλόγως τῆς παρουσίας κρυσταλλικῶν συστατικῶν, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, καλεῖται καὶ ὁ ἱστὸς τῶν ἀντιστοίχων πετρωμάτων *ὁλοκρυσταλλικὸς* ἢ *ὑποκρυσταλλικός*. Γ. Β.

—*κρυσταλλικὰ συστήματα*. Ἡ κρυσταλλικὴ κατάστασις τῆς ὕλης ἐκδηλοῦται ἐξωτερικῶς εἰς πολυεδρικὰ σχήματα, τὰ ὁποῖα καλοῦμεν *κρυστάλλους*. Οἱ κρύσταλλοι παρουσιάζουν διάφορα γεωμετρικὰ σχήματα, δύνανται ὅμως λαμβανόμενοι καθ' ὁμάδας νὰ ἀναχθοῦν εἰς ὡρισμένα συστήματα *κρυσταλλογραφικῶν ἀξόνων*. Τὸ σύνολον τῶν κρυστάλλων, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ ἀναχθοῦν εἰς τὸ αὐτὸ σύστημα κρυσταλλογραφικῶν ἀξόνων, ἀποτελεῖ τὸ *κρυσταλλικὸν σύστημα*.

Τὰ κρυσταλλικὰ συστήματα εἶναι ἑπτά: *κυβικόν, ἑξαγωνικόν, τετραγωνικόν, τριγωνικόν, ρομβικόν, μονοκλινὲς* καὶ *τρικλινές*. Τὸ κυβικὸν σύστημα ἔχει τρεῖς ἄξονας καθέτους πρὸς ἀλλήλους καὶ ἴσους. Τὸ ἑξαγωνικὸν σύστημα ἔχει τέσσαρας κρυσταλλογραφικοὺς ἄξονας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τρεῖς εἶναι ἴσοι πρὸς ἀλλήλους καὶ τέμνονται ὑπὸ γωνίαν 60°, ὁ δὲ τέταρτος μεγαλύτερος ἢ μικρότερος αὐτῶν φέρεται κάθετος ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῶν τριῶν ἀξόνων εἰς τὸ σημεῖον τῆς τομῆς των. Τὸ τετραγωνικὸν ἔχει τρεῖς κρυσταλλογραφικοὺς ἄξονας καθέτους πρὸς ἀλλήλους, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον ὁ εἷς εἶναι ἄνισος πρὸς τοὺς δύο ἄλλους, ὀνομάζεται δὲ *κυριώδης ἄξων*. Τὸ τριγωνικὸν σύστημα

Digitized by Google

ἔχει τοὺς αὐτοὺς πρὸς τὸ ἑξαγωνικὸν κρυσταλλογραφικοὺς ἄξονας. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ὁ κάθετος πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῶν ἄλλων τριῶν (κυριώδης) ἄξων παρουσιάζει συμμετρίαν τρίτης τάξεως, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἀντίστοιχον τοῦ ἑξαγωνικοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἕκτης τάξεως. Τὸ ρομβικὸν σύστημα ἔχει τρεῖς κρυσταλλογραφικοὺς ἄξονας, καθέτους πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀνίσους. Τὸ μονοκλινὲς ἔχει τρεῖς ἀνίσους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο εἶναι κάθετοι πρὸς ἀλλήλους, ὁ δὲ τρίτος κλίνει πρὸς τὸν κατακόρυφον. Τέλος, τὸ τρικλινὲς ἔχει τρεῖς κρυσταλλογραφικοὺς ἄξονας ἀνίσους καὶ τεμνομένους ὑπὸ γωνίαν διάφορον τῆς ὀρθῆς. γ. β.

— **κρυσταλλικαὶ *τάξεις*** ἢ ***τάξεις συμμετρίας.*** Ἕκαστος κρύσταλλος παρουσιάζει ὡρισμένην συμμετρίαν, τὴν ὁποίαν ὁρίζει τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα αὐτοῦ. Εἶναι δυνατὸν ὅμως διάφοροι κρύσταλλοι νὰ ἐμφανίζουν τὴν αὐτὴν συμμετρίαν. Τὸ σύνολον, λοιπόν, τῶν κρυστάλλων, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν τὰ αὐτὰ στοιχεῖα συμμετρίας ἀποτελεῖ τὴν κρυσταλλικὴν τάξιν. Αἱ κρυσταλλικαὶ τάξεις εἶναι 32, κατανέμονται δὲ εἰς τὰ 7 κρυσταλλικὰ συστήματα. Διακρίνομεν μεταξὺ αὐτῶν τὰς *ὁλοεδρικὰς* τάξεις, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν καὶ εἰς τὰ 7 κρυσταλλικὰ συστήματα, φέρει δὲ ἑκάστη ὅλα τὰ στοιχεῖα συμμετρίας τοῦ συστήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει ἐπίσης τὰς *ἡμιεδρικάς, τεταρτοεδρικάς, ἡμιμορφικὰς* καὶ *ἐναντιομόρφους* κρυσταλλικὰς τάξεις, αἱ ὁποῖαι ἀπαντοῦν μόνον εἰς μερικὰ ἐκ τῶν 7 κρυσταλλικῶν συστημάτων, παρουσιάζει δὲ ἑκάστη ὀλιγώτερα στοιχεῖα συμμετρίας παρὰ ἡ ἀντίστοιχος ὁλοεδρικὴ τάξις. γ. β

— **κρυσταλλικὴ *ἀνάκλασις.*** Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον τῆς ἀνακλάσεως *ἀκτίνων Ραῖντγκεν*, ὅταν αὗται προσπίπτωσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας κρυστάλλων. κ. π.

— **κρυσταλλικὴ *συμμετρία.*** Τὰ πολύεδρα σχήματα, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἐμφανίζεται ἡ κρυσταλλικὴ ὕλη εἰς τὴν φύσιν, ἢ κατόπιν τεχνητῆς παρασκευῆς, παρουσιάζουν ὡρισμένα στοιχεῖα συμμετρίας. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν *κρυσταλλικὴν* ἢ *κρυσταλλογραφικὴν συμμετρίαν.* Τὰ στοιχεῖα συμμετρίας ἑνὸς κρυστάλλου εἶναι οἱ *ἄξονες* συμμετρίας, τὰ *ἐπίπεδα* συμμετρίας καὶ τὸ *κέντρον* συμμετρίας. Ἄξονες συμμετρίας ὀνομάζονται οἱ νοητοὶ ἄξονες, περὶ τοὺς ὁποίους ἐὰν στραφῇ ὁ κρύσταλλος κατὰ 360° παρουσιάζει τὴν αὐτὴν μορφὴν τοὐλάχιστον δίς. Ἐπίπεδα συμμετρίας θεωροῦνται τὰ τέμνοντα τὸν κρύσταλλον εἰς δύο συμμετρικὰ ἡμίση. Τέλος ὁ κρύσταλλος ἔχει κέντρον συμμετρίας, ὅταν ἀναπτύσσηται συμμετρικῶς ὡς πρὸς ἓν σημεῖον κείμενον εἰς τὸ κέντρον αὐτοῦ. Ἡ παρουσία κέντρου συμμετρίας ἐξωτερικεύεται διὰ τῆς ἐμφανίσεως ἑδρῶν παραλλήλων ἀνὰ δύο καὶ ἑκατέρωθεν. Ἕκαστος κρύσταλλος δὲν παρουσιάζει πάντοτε ὅλα τὰ στοιχεῖα συμμετρίας. Τοῦτο χαρακτηρίζει ἄλλως τε τὸν βαθμὸν τῆς κρυσταλλικῆς συμμετρίας αὐτοῦ. Πᾶς κρύσταλλος ἐμφανίζει πάντοτε μόνον τὰς ἕδρας ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἐπιτρέπουν τὰ στοιχεῖα συμμετρίας αὐτοῦ. γ. β

— **κρυσταλλικὴ *ὕλη.*** Ἡ ὕλη, ἀνόργανος ἢ ὀργανική, παρουσιάζεται ὑπὸ δύο καταστάσεις, τὴν κρυσταλλικὴν καὶ τὴν ἄμορφον. Ὀνομάζομεν κρυσταλλικὴν τὴν κατάστασιν τῆς ὕλης, κατὰ τὴν ὁποίαν ὡρισμέναι φυσικαὶ ἰδιότητες αὐτῆς μεταβάλλονται, ἐφόσον μεταβάλλεται καὶ ἡ διεύθυνσις, κατὰ τὴν ὁποίαν αὗται δροῦν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν παρατηρεῖται εἰς τὴν ἄμορφον ὕλην. Τοιουτοτρόπως ἐνῷ εἰς τὴν ἄμορφον ὕλην ὁ δείκτης διαθλάσεως παραμένει ὁ ἴδιος, καθ' οἱανδήποτε διεύθυνσιν καὶ ἂν προσπέσῃ τὸ φῶς, εἰς τὴν κρυσταλλικὴν μεταβάλλεται οὗτος μετὰ τῆς διευθύνσεως καὶ εἶναι συνάρτησις αὐτῆς. Ἡ κρυσταλλικὴ ὕλη καλεῖται καὶ ἀνισότροπος, ἡ δὲ ἄμορφος ἰσότροπος. Τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς κρυσταλλικῆς ὕλης εἶναι τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα ὅπερ λαμβάνει πάντοτε, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀναπτύσσηται ἐλευθέρως. γ. β

— **κρυσταλλικοί**, ἢ ***κρυσταλλογραφικοὶ ἄξονες*** Καλοῦνται οὕτω νοηταὶ εὐθεῖαι, αἱ ὁποῖαι διέρχονται διὰ τοῦ κέντρου τῶν κρυστάλλων καὶ καταλήγουν εἰς τὰς κορυφάς, τὰς ἀκμὰς ἢ τὰς ἕδρας αὐτῶν, ἀναλόγως τῆς κρυσταλλικῆς των μορφῆς. Οἱ κρυσταλλογραφικοὶ ἄξονες χρησιμεύουν ὡς ἄξονες συντεταγμένων, διὰ τῶν ὁποίων ὁρίζεται ἡ θέσις ἑκάστης κρυσταλλικῆς ἕδρας. Ἕκαστον τῶν κρυσταλλικῶν συστημάτων ἔχει ἰδίους κρυσταλλογραφικοὺς ἄξονας. Διὰ τὸ κυβικόν, τετραγωνικόν, ρομβικόν, μονοκλινὲς καὶ τρικλινὲς σύστημα, οἱ κρυσταλλογραφικοὶ ἄξονες εἶναι τρεῖς, διὰ δὲ τὸ ἑξαγωνικὸν καὶ τὸ τριγωνικὸν τέσσαρες. Οἱ κρυσταλλογραφικοὶ ἄξονες παρίστανται διὰ τῶν στοιχείων *a*, *b* καὶ *c*. Κατὰ τὸν προσανατολισμὸν ἑνὸς κρυστάλλου ὁ ἄξων *c* λαμβάνει πάντοτε τὴν κατακόρυφον θέσιν, ὁ ἄξων *a* στρέφεται πρὸς τὸν παρατηρητήν, ὁ δὲ ἄξων *b* εἶναι παράλληλος πρὸς αὐτόν. Εἰς τὸ ἑξαγωνικὸν καὶ τὸ τριγωνικὸν σύστημα παρίσταται διὰ τοῦ *c* ὁ ἄξων, ὁ ὁποῖος εἶναι κάθετος πρὸς τὸ ἐπίπεδον τῶν τριῶν ἄλλων καὶ ἄνισος πρὸς αὐτούς, οἱοσδήποτε δὲ ἐκ τῶν ἄλλων τριῶν καὶ ἴσων πρὸς ἀλλήλους ἀξόνων παρίσταται διὰ τοῦ *a*. Οἱ κρυσταλλογραφικοὶ ἄξονες δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται πρὸς τοὺς ἄξονας συμμετρίας. Εἶναι δυνατὸν ἄλλως τε μερικοὶ κρύσταλλοι νὰ μὴ παρουσιάζουν ἄξονας συμμετρίας. Ὅπου ὅμως ὑπάρχουν τοιοῦτοι, προτιμῶνται εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ συστήματος τῶν κρυσταλλογραφικῶν ἀξόνων. γ. β.

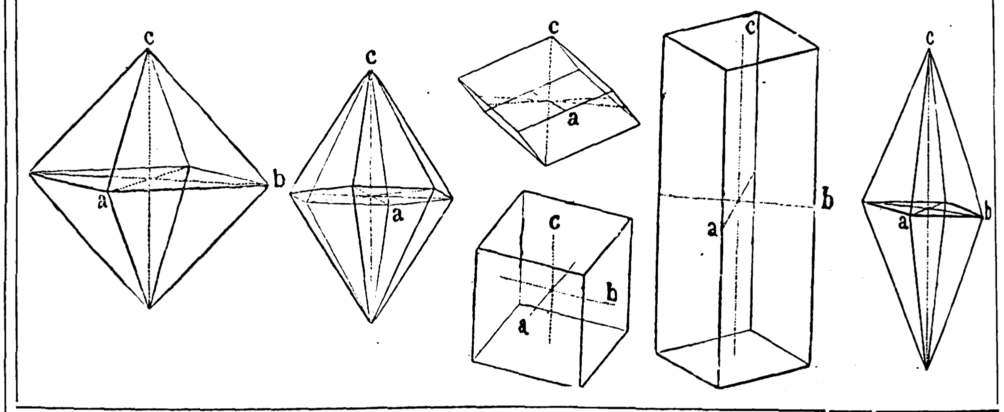

Κρυσταλλογραφικοὶ ἄξονες.

[1=κυβικὸν σύστημα (ὀκτάεδρον)· 2=ἑξαγωνικὸν σύστημα (ἑξαγωνικὴ πυραμίς)· 3=τριγωνικὸν σύστημα (ρομβόεδρον)· 4=τρικλινὲς σύστημα (σύνθετος κρύσταλλος ἀπὸ τὰ τρία πινακοειδῆ)· 5=μονοκλινὲς σύστημα (σύνθετος κρύσταλλος ἀπὸ πρίσμα μὲ πινακοειδές). 6=τετραγωνικὸν σύστημα (τετραγωνικὴ πυραμίς).]

— **κρυσταλλικὸν *δίκτυον,*** ἢ ***κρυσταλλικὸν πλέγμα.*** Ὠνομάσθη οὕτως ὑπὸ τοῦ Bravais τὸ σύνολον τῶν κρυσταλλομορίων, τὰ ὁποῖα κανονικῶς τοποθετημένα εἰς τὸν χῶρον ἀπαρτίζουν ἕκαστον κρύσταλλον. Ὁ ὅρος οὗτος εἰσήχθη πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἐσωτερικῆς κατασκευῆς τοῦ κρυστάλλου. Τὸ κρυσταλλικὸν πλέγμα, τὸ ὁποῖον περιέχει τὸν ἐλάχιστον ἀριθμὸν κρυσταλλομορίων, καλεῖται *στοιχειῶδες* κρυσταλλικὸν πλέγμα. Ἕκαστον κρυσταλλικὸν πλέγμα περατοῦται εἰς ἐπίπεδα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται *δικτυωτά.* Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Bravais αἱ ἕδραι τοῦ θεμελιώδους σχήματος ἑνὸς κρυστάλλου εἶναι δικτυωτὰ ἐπίπεδα τοῦ πλέγματος. Ὁ Bravais μελετήσας τὸν σχισμόν, τὸν ὁποῖον παρουσιάζουν τὰ διάφορα κρυσταλλικὰ σώματα, καθώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν κρυσταλλικῶν πλεγμάτων εἰς δεκατέσσαρα. Τρία ἐξ αὐτῶν ἀνήκουν εἰς τὸ κυβικὸν σύστημα, ἓν εἰς τὸ ἑξαγωνικόν, δύο εἰς τὸ τετραγωνικόν, ἓν εἰς τὸ τριγωνικόν, τέσσαρα περιλαμβάνει τὸ ρομβικὸν σύστημα, δύο τὸ μονοκλινὲς καὶ ἓν τὸ τρικλινές. Ἡ ἐξέλιξις εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ κρυστάλλου ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν κρυσταλλικῶν πλεγμάτων τοῦ Bravais. Τὸ ἁπλοῦν κρυσταλλικὸν πλέγμα ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὸ σύνθετον, τὴν δὲ θέσιν τῶν κρυσταλλομορίων εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ κρυσταλλικοῦ πλέγματος κατέλαβον τὰ κρυσταλλικὰ ἄτομα. γ. β.

—**κρυσταλλικὸν *ἰῶδες*·** βλ. *ἰῶδες.*

—**κρυσταλλικὸν *ὕδωρ.*** Ὀνομάζεται οὕτω τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς μοριακὴν σύνθεσιν μετὰ τοῦ κρυσταλλικοῦ σώματος, διὰ τοῦτο δὲ συντελεῖ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς κρυσταλλικῆς αὐτοῦ συμμετρίας. Παράδειγμα τὸ ὀρυκτὸν θειικὸν ἀσβέστιον· μὲ δύο μόρια κρυσταλλικοῦ ὕδατος εἰς τὸν χημικὸν μοριακόν του τύπον ἀπαντᾷ ὡς γύψος $Ca\,5O_4 \cdot 2H_2O$ καὶ κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, χωρὶς δὲ τὸ κρυσταλλικὸν ὕδωρ φέρεται ὡς ἀνυδρίτης, κρυσταλλούμενος εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα. Τὸ κρυσταλλικὸν ὕδωρ πρέπει νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὸ χημικὸν καὶ τὸ ὑγροσκοπικόν, διότι τὸ μὲν πρῶτον συνδέεται ἀναποσπάστως πρὸς τὴν χημικὴν σύστασιν τοῦ ὀρυκτοῦ, τὸ δὲ δεύτερον οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς αὐτό, συγκρατεῖται δὲ μόνον μηχανικῶς. Τὸ κρυσταλλικὸν ὕδωρ ἀποβάλλεται, ὅταν τὸ ὀρυκτὸν θερμανθῇ πέραν τῶν 100°. Εἰς θερμοκρασίαν κάτω τῶν 100°, ἐκφεύγει μόνον τὸ ὑγροσκοπικὸν ὕδωρ, εἰς ἰσχυρὰν δὲ πύρωσιν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀπομάκρυνσις καὶ αὐτοῦ τοῦ χημικοῦ ὕδατος, ὁπότε ἐπέρχεται καὶ ἡ ἀλλοίωσις τοῦ ὀρυκτοῦ. γ. β.

—**κρυσταλλικὸν *φράγμα.*** Ἐν τῇ φασματοσκοπίᾳ τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν καλοῦνται κρυσταλλικὰ φράγματα, ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὰ συνήθη ὀπτικὰ τοιαῦτα, οἱ φωτεινοὶ κρύσταλλοι, οἵτινες, ὡς γνωστόν, ἀποτελοῦνται ἐξ ἐπαλλήλων στρωμάτων, ὧν ἡ ἀπόστασις εἶναι τάξεως μεγέθους τῆς διαμέτρου τῶν μορίων, καὶ δύνανται ὅθεν νὰ θεωρηθῶσιν ὅτι ἀποτελοῦσι φράγματα, ἅτινα εἶναι κατὰ πολὺ λεπτότερα τῶν διὰ τῆς τέχνης χρησιμοποιουμένων ὀπτικῶν φραγμάτων. Διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως, κατὰ προτροπὴν τοῦ Laue, τοιούτων κρυσταλλικῶν φραγμάτων, κατώρθωσαν διὰ πρώτην οἱ Friedrich καὶ Kinpping ν' ἀποδείξωσι τὴν κυματοειδῆ φύσιν τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν, οἱ δὲ Bragg πατὴρ καὶ υἱὸς νὰ μετρήσωσι τὸ μῆκος κύματος αὐτῶν. κ.π.

—**κρυσταλλικὸς *ἱστός.*** Καλεῖται οὕτως ὁ ἱστὸς τῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, ὡς περιέχων ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ εἰς κατάστασιν κρυσταλλικήν. Ὁ κρυσταλλικὸς ἱστὸς διακρίνεται εἰς ὁλοκρυσταλλικόν, ὅταν ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ ὀρυκτολογικὰ συστατικά, τὰ ὁποῖα συνιστῶσι τὸ πέτρωμα, εὑρίσκονται εἰς κατάστασιν κρυσταλλικήν, καὶ εἰς ὑποκρυσταλλικόν, ὅταν τὸ πέτρωμα περιέχῃ καὶ ὑελώδη συστατικά. Ὁ ὁλοκρυσταλλικὸς ἱστὸς εἶναι ὁ συνήθης ἱστὸς τῶν πλουτωνείων πετρωμάτων, ἐνῷ ὁ ὑποκρυσταλλικὸς χαρακτηρίζει τοὺς ἡφαιστειογενεῖς σχηματισμούς. γ. β.

κρυσταλλικότης, —*ητος* (ἡ)· ἡ ἰδιότης τῆς ὀργανικῆς καὶ ἀνοργάνου ὕλης εἰς τὸ νὰ ἐμφανίζηται ὑπὸ κατάστασιν κρυσταλλικήν. γ. β.

Κρυστάλλινα ***ὄρη*** (Sierra del Cristal) /*Γεωγρ.*/. Ὀροσειρὰ τῆς Δ. Ἀφρικῆς ἐν τῇ ἱσπανικῇ Γουϊνέᾳ. Ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς ἀκτῆς καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους σειρὰς ὀρέων ὁλονὲν ὑψουμένων πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, ὧν τὸ ὕψος φθάνει ἀπὸ 500 μέχρι 1300 μ. Οἱ ἰθαγενεῖς ὀνομάζουν αὐτὴν *Οὐκούντι Μασσέϊ.* Μ. Δ. Β.

κρυσταλλίνη (ἡ) [*Χημ.*]· βλ. *ἀνιλίνη.*

κρυστάλλινος, —*η,* —*ον*· ὁ ἐκ κρυστάλλου ἀποτελούμενος ἢ κατεσκευασμένος, κοιν. *κρουσταλλένιος*· «κρυστάλλινος καθρέφτης, —φακός»· ‖ διαφανής, διαυγὴς ὡς κρύσταλλος: «κρυστάλλινα νερά».

—**κρυστάλλινα *σκεύη.*** Καλοῦνται οὕτω τὰ ἐκ κρυστάλλου, ὀρυκτοῦ εἴτε τεχνητοῦ, κατασκευαζόμενα σκεύη, ὡς δοχεῖα, ἀνθοδοχεῖα, κύπελλα, ὑδροχόαι, φιάλαι ποτῶν καὶ ἀρωμάτων, ἐπιτραπέζια ἀντικείμενα καὶ πλεῖστα ἄλλα διακοσμητικῆς φύσεως. Ἡ κατασκευὴ κρυσταλλίνων σκευῶν χρονολογεῖται ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς. Οἱ Αἰγύπτιοι, Φοίνικες, Πέρσαι, Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ κρυστάλλου. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἀναφαίνονται τὰ θαυμάσια κομψοτεχνήματα καὶ σκεύη τοῦ Μουράνο τῆς Βενετίας, πραγματικὰ ἀριστουργήματα διά τε τὴν πολυτέλειαν αὐτῶν καὶ τὴν λεπτότητα τῆς σμιλεύσεως. Σήμερον ἀνωτέρας ποιότητος καὶ τέχνης περὶ τὴν ἐπεξεργασίαν θεωροῦνται τὰ κρύσταλλα Μπακαρᾶ τῆς Γαλλίας, τὰ βοημικὰ καὶ τὰ σουηδικὰ τοῦ Ὄρεφορντ (Orreffords), ἅτινα ἐθαυμάσθησαν κατὰ τὴν εἰς Παρισίους ἔκθεσιν τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν τοῦ 1925. Ἡ ἑλληνικὴ βιομηχανία ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1920 νὰ ἐπιδίδεται λίαν εὐδοκίμως εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν κρυστάλλων, ἐφοδιάσασα τὴν ἑλληνικὴν ἀγορὰν μὲ κομψοτεχνήματα καὶ σκεύη παντὸς εἴδους καὶ πάσης χρήσεως. Μ. Χ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ

— **Κρυστάλλινον *ἀνάκτορον*** (Crystal Palace). Μεγαλοπρεπὲς μέγαρον ἐν Λονδίνῳ, ἓν τῶν μεγαλυτέρων δημοσίων κτηρίων τῆς πόλεως. Κατεσκευάσθη τῷ 1851 καὶ ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο λαβοῦσαν χώραν ἐν τῷ Χάϋδ Πάρκ τοῦ Λονδίνου διεθνῆ ἔκθεσιν, τῆς ὁποίας περιέλαβε τὰ πλεῖστα τῶν ἐκθεμάτων, καταλαβὸν ἔκτασιν 300 περίπου ἑκταρίων. Ἔχει μῆκος 550 μ. καὶ ὠνομάσθη οὕτω, διότι εἶναι κατεσκευασμένον ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ ὑάλινα παράθυρα συνδεδεμένα διὰ σιδηρῶν πλαισίων. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐκθέσεως μετεφέρθη, διαλυθὲν καὶ ἀνασυνδεθέν, εἰς τὴν θέσιν Σάϋντεναμ, ὅπου ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς διαφόρους ἐκθέσεις καὶ συγκεντρώσεις. Τῷ 1914 ἐχρησιμοποιήθη ὡς τόπος ἐκγυμνάσεως τῶν ναυτῶν ἐθελοντῶν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1920 μετεβλήθη εἰς αὐτοκρατορικὸν πολεμικὸν μουσεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον μετεφέρθησαν τὰ ἐκ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου λάφυρα τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ καὶ ναυτικοῦ. Μ. Δ. Β.

κρυσταλλῖται (οἱ). Μικροὶ κρύσταλλοι σχηματιζόμενοι κατὰ τὴν ταχεῖαν κρυστάλλωσιν ἄλλων

Digitized by Google

κρυσταλλικῶν σωμάτων. Οἱ κρυσταλλῖται ἀναλόγως τῆς μορφῆς αὐτῶν ὀνομάζονται *βελονῖται*, *τριχῖται* κ. ο. κ. γ. β.

κρυσταλλοβλαστικὸς *ἱστός*. Ὀνομάζεται οὕτως ὁ ἱστὸς τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων (γνευσίων, μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων κ. ἄ.). Τὸ γενικὸν χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ εἶναι ὅτι τὰ ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ τῶν πετρωμάτων τούτων συμπλέκονται πρὸς ἄλληλα χωρὶς περατωτικὰς ἕδρας, ἤτοι στεροῦνται ἰδιομορφισμοῦ. Ἡ ἔλλειψις ἰδιομορφισμοῦ εἰς τὸν κρυσταλλοβλαστικὸν ἱστὸν ὀφείλεται εἰς τὴν σύγχρονον κρυστάλλωσιν τῶν ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ τῶν πυριγενῶν πετρωμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα παρατηρεῖται χρονικὴ σειρὰ κρυσταλλώσεως, καὶ διὰ τοῦτο μερικὰ ἐξ αὐτῶν παρουσιάζονται ἰδιόμορφα. γ. β.

κρυσταλλογένεια (ἡ)· βλ. λ. *κρυστάλλωσις*.

κρυσταλλογλύφος (ὁ). Ὁ ἐπεξεργαζόμενος φυσικοὺς κρυστάλλους καὶ παρασκευάζων κρυσταλλικὰ σχήματα ἐξ ἀμόρφου ὕλης διὰ τὰς διακοσμητικὰς τέχνας. γ. β.

κρυσταλλογόνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ παράγων κρυστάλλους· ‖ *κρυσταλλογόνος δύναμις* ὀνομάζεται ἡ ἰδιότης, ἡ ὁποία ἐνυπάρχει εἰς τὴν κρυσταλλικὴν ὕλην καὶ συντελεῖ εἰς τὴν γένεσιν τῶν κρυσταλλικῶν σωμάτων ἐκ τῶν διαλύσεων αὐτῆς. γ.β.

κρυσταλλογραφία (ἡ), ἢ ***κρυσταλλολογία***. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία σπουδάζει τὸν κρύσταλλον καὶ ἐν γένει τὴν κρυσταλλικὴν ὕλην. Τὸ ἐξωτερικὸν γνώρισμα τῆς κρυσταλλικῆς ὕλης εἶναι τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα, ὅπερ λαμβάνει αὕτη ὅταν ἀναπτύσσηται ἐλευθέρως. Ἡ κρυσταλλικὴ ὕλη παρουσιάζει πολλάκις καὶ ἄλλας ἰδιότητας, π.χ. τὴν διδυμίαν καὶ τὸν σχισμόν. Ἡ μορφή, τὴν ὁποίαν λαμβάνει τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα τοῦ κρυστάλλου, ὡς καὶ ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκδηλοῦνται ἡ διδυμία καὶ ὁ σχισμὸς αὐτοῦ, εἶναι συναρτήσεις τῆς κρυσταλλικῆς συμμετρίας καὶ ἀποτελοῦν τὰ στοιχεῖα εἰς τὴν σπουδὴν αὐτῆς. Τὸ τμῆμα τῆς κρυσταλλογραφίας, τὸ ὁποῖον μελετᾷ τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα τοῦ κρυστάλλου, τὴν διδυμίαν καὶ τὸν σχισμὸν αὐτοῦ, ὀνομάζεται *γεωμετρικὴ κρυσταλλογραφία*. Ἡ κρυσταλλικὴ ὅμως ὕλη παρουσιάζει καὶ φυσικὰς ἰδιότητας, ὡς λ. χ. ὀπτικάς, θερμαντικάς, ἠλεκτρικὰς κ. ἄ., αἵτινες παρουσιάζουν χαρακτηριστικὰς διαφοράς. Πολλάκις δὲν ἀναπτύσσεται τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα εἰς τὴν κρυσταλλικὴν ὕλην, οὔτε παρατηρεῖται πάντοτε εἰς αὐτὴν ἡ διδυμία καὶ ὁ σχισμός. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ καθορισμὸς τῆς κρυσταλλικῆς συμμετρίας εἰς γενικὰς γραμμὰς ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς μελέτης ἰδίως τῶν ὀπτικῶν ἰδιοτήτων. Διότι καὶ ἡ ὀπτικὴ συμμετρία τῆς κρυσταλλικῆς ὕλης εἶναι συνάρτησις τῆς κρυσταλλικῆς συμμετρίας. Τὸ τμῆμα τῆς κρυσταλλογραφίας, τὸ ὁποῖον σπουδάζει τὰς φυσικὰς ἰδιότητας τῆς κρυσταλλικῆς ὕλης, ὀνομάζεται *φυσικὴ κρυσταλλογραφία*.

Ἡ σπουδὴ τῆς κρυσταλλικῆς ὕλης συμπληροῦται, ἀφοῦ ἐρευνηθῇ καὶ ἡ χημικὴ σύστασις αὐτῆς. Διότι παρετηρήθη ὅτι ὑπάρχει κάποια σχέσις μεταξὺ τῆς χημικῆς συστάσεως καὶ τῆς κρυσταλλικῆς συμμετρίας τῶν κρυσταλλικῶν σωμάτων. Οὕτω, σώματα μὲ ἀνάλογον μορφὴν εἰς τὸν χημικὸν μοριακὸν τύπον αὐτῶν παρουσιάζουν τὴν αὐτὴν ἢ ἀντίστοιχον κρυσταλλικὴν συμμετρίαν. Τὸ τμῆμα τῆς κρυσταλλογραφίας, τὸ ὁποῖον μελετᾷ τὴν χημικὴν σύστασιν τῆς κρυσταλλικῆς ὕλης ἐν σχέσει μὲ τὰς κρυσταλλογραφικὰς ἰδιότητας καὶ τὴν κρυσταλλικὴν ἐν γένει συμμετρίαν αὐτῆς, καλεῖται *χημικὴ κρυσταλλογραφία*. Ἱδρυταὶ τῆς κρυσταλλογραφίας, καὶ ἰδίᾳ τῆς γεωμετρικῆς, δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὁ Romé de l' Isle, διατυπώσας τὸν νόμον τῆς σταθερότητος τῶν γωνιῶν, ὁ ἀββᾶς Haüy, ὁ ἀνακαλύψας τὸν νόμον τῶν δεικτῶν κατὰ τὸ 1785, καὶ οἱ Hessel (1830) καὶ Bravais (1851), μελετήσαντες πρῶτοι τὰς κρυσταλλικὰς τάξεις. Τῆς χημικῆς κρυσταλλογραφίας διαμορφωτὴς εἶναι ὁ Groth. γ. β.

κρυσταλλογραφικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀφορῶν τὴν κρυσταλλογραφίαν καὶ τὴν σπουδὴν ἐν γένει τῆς κρυσταλλικῆς ὕλης.

— **κρυσταλλογραφικαὶ** *σταθεραί*. Ὀνομάζονται οὕτως ὡρισμένα κρυσταλλογραφικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν τὰς αὐτὰς τιμὰς μετρήσεως εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὀρυκτὸν σῶμα, ὁπουδήποτε καὶ ἂν ἀπαντᾷ τοῦτο. Τοιουτοτρόπως ἕκαστον ὀρυκτὸν κρυσταλλοῦται πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ κρυσταλλικὸν σύστημα καὶ εἰς τὴν αὐτὴν κρυσταλλικὴν τάξιν· αἱ γωνίαι τὰς ὁποίας σχηματίζουν αἱ ἕδραι αὐτοῦ, ἔχουν τιμὴν σταθεράν, καθὼς σταθεραὶ εἶναι ἐπίσης καὶ αἱ γωνίαι τῶν κρυσταλλογραφικῶν ἀξόνων. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἀποτελοῦν τὴν συμμετρίαν τῆς κρυσταλλικῆς τάξεως. Ἐκτὸς αὐτῆς κρυσταλλογραφικαὶ σταθεραὶ εἶναι ἐπίσης ἡ σχέσις τῶν κρυσταλλογραφικῶν ἀξόνων πρὸς ἀλλήλους, ἡ ὁποία ὀνομάζεται *σχέσις παραμέτρων*, τὰ ἐπίπεδα διδυμίας καὶ ὁ σχισμός, τὸν ὁποῖον ἐμφανίζουν τὰ ὀρυκτά. Ἡ μελέτη τῶν κρυσταλλογραφικῶν σταθερῶν εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας. Πολλάκις ὁ προσδιορισμὸς καὶ μόνον τῆς τιμῆς τῶν σταθερῶν τούτων ἀρκεῖ διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ὀρυκτοῦ. γ. β

— **κρυσταλλογραφικὸς** *ἄξων*· βλ. λ. *κρυσταλλικοὶ ἄξονες*.

κρυσταλλογράφος (ὁ). Ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν κρυσταλλικὴν ὕλην καὶ σπουδάζων τοὺς νόμους καὶ τὰς ἰδιότητας αὐτῆς.

κρυσταλλοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κρύσταλλον: «κρυσταλλοειδὴς λίθος».

— **κρυσταλλοειδῆ** *σωμάτια*· βλ. λ. *ἀκτινομυκητίασις*.

— **κρυσταλλοειδὴς** *φακὸς* /*Ἀνατομ.*/· βλ. λ. *φακὸς* κρυσταλλοειδὴς ὀφθαλμοῦ.

κρυσταλλοειδοθεραπεία (ἡ). Μέθοδος, καθ' ἣν χορηγοῦνται ἀπὸ τοῦ στόματος ἢ καὶ ἐνδοφλεβίως κρυσταλλοειδεῖς τινες οὐσίαι, εἴτε ὡς προφυλακτικαὶ κατὰ τῆς ἀφυλακτικῆς ἢ κολλοειδορρηκτικῆς κρίσεως, εἴτε ὡς θεραπευτικαί, ἀπευαισθητοποιοὶ καὶ ἀντικολλοειδοκλαστικαί. Τοιαῦται κρυσταλλοειδεῖς οὐσίαι εἶναι τὸ ἀνθρακικὸν νάτριον, τὸ χλωριοῦχον νάτριον, τὸ θειικὸν νάτριον, τὸ βρωμιοῦχον νάτριον τὸ ὑποθειῶδες νάτριον, τὸ ταυροχολικὸν καὶ γλυκοχολικὸν νάτριον, τὸ βρωμιοῦχον κάλιον, τὸ θειικὸν βάριον, τὸ θειικὸν μαγνήσιον, τὸ γαλακτικὸν ἀσβέστιον, ἡ λεκιθίνη κλπ. Εἰς τὴν αὐτὴν θεραπείαν ἀνάγουν τινὲς καὶ τὴν διὰ τῶν μεταλλικῶν ὑδάτων θεραπευτικὴν ἀγωγήν. σ. γ. σ.

κρυσταλλοειδοκλασία (ἡ). Ἐὰν εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἀτόμων τινῶν εἰσαχθῶσιν ἀποτόμως ἑτερογενῆ λευκώματα ἢ πρωτεϊνοῦχοι ἢ κρυσταλλοειδεῖς οὐσίαι, παρουσιάζεται κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν φαινομένων τῆς ἀφυλαξίας κρίσις αἱμοκλαστική, ἡ κολλοειδορρηκτική, ἥτις καλεῖται *κρυσταλλοειδοκλασία*. Αἱ ἐκδηλώσεις τῆς κρίσεως ταύτης περιεγράφησαν ὑπὸ τῶν Widal, Abrami, Brissaud κλπ. (βλ. καὶ *ἀφυλαξία*). σ. γ. σ.

κρυσταλλολογία (ἡ)· βλ. λ. *κρυσταλλογραφία*.

κρυσταλλολογικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κρυσταλλολογίαν, εἰς τὴν περὶ τὰ κρύσταλλα ἐπιστημονικὴν ἐνασχόλησιν.

κρυσταλλολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ περὶ τὰ κρύσταλλα ἐπιστημονικῶς ἀσχολούμενος, ὁ σπουδάζων τὰ τῶν κρυστάλλων, ὁ *κρυσταλλογράφος*.

κρυσταλλομαντεία (ἡ). Ἡ διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἐν κρυστάλλοις σχηματιζομένων μορφῶν μαντεία.

κρυσταλλομετρία (ἡ). Ἡ σπουδὴ τῆς μετρήσεως τῶν γεωμετρικῶν στοιχείων τοῦ κρυστάλλου, ἤτοι τῶν γωνιῶν, τῶν ἀκμῶν καὶ τῶν κρυσταλλογραφικῶν ἀξόνων πρὸς εὕρεσιν τῆς κρυσταλλικῆς συμμετρίας αὐτοῦ. γ. β

κρυσταλλομετρικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀφορῶν τὴν *κρυσταλλομετρίαν* (βλ. λ.). γ. β.

κρύσταλλον (τό)· καθαρὰ καὶ διαφανὴς ὕαλος, *κρύσταλλος* (βλ. λ.).

κρυσταλλονομία (ἡ). Ἡ σπουδὴ τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι διέπουν τὴν κρυσταλλικὴν ὕλην. γ. β

κρυσταλλονομικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀφορῶν ἢ ἀνήκων εἰς τὴν κρυσταλλονομίαν.

κρυσταλλοπαγὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· βλ. λ. *κρυσταλλοσχιστώδη* ἢ κρυσταλλοπαγῆ πετρώματα. γ. β.

κρυσταλλοποιεῖον (τό)· βλ. λ. *κρυσταλλουργεῖον*.

κρύσταλλος (ὁ, ἡ)· ὁ διαυγὴς καὶ διαφανὴς πάγος· ‖ ἄχρους καὶ λίαν διαφανὴς ὕαλος, βαρυτέρα τῆς κοινῆς ὑάλου· ‖ κανονικὸν πολύεδρον εἰς ὃ μετασχηματίζονται τὰ πλεῖστα τῶν σωμάτων ὅταν μεταβαίνωσιν ἀπὸ τῆς ρευστῆς εἰς τὴν στερεὰν κατάστασιν· ‖ αὐτοφυὲς ὀρυκτόν· ‖ μεταφορ., πᾶν πρᾶγμα σαφές, διαυγές, φανερόν.

— /*Ὀρυκτολ.*/ Ὀνομάζεται *κρύσταλλος* τεμάχιον ὁμοιογενὲς τῆς *κρυσταλλικῆς* ὕλης (βλ. λ.). Εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν ἡ λέξις κρύσταλλος σημαίνει πολύεδρον κανονικῶς ἀνεπτυγμένον. Ἐν τούτοις, οἱ κρύσταλλοι εἰς τὴν φύσιν δὲν ἐμφανίζουν πάντοτε πολυεδρικὰ σχήματα. Ταῦτα λαμβάνει ἡ κρυσταλλικὴ ὕλη, ὅταν ἀναπτύσσηται ἐλευθέρως κατὰ τὴν μετάβασιν αὐτῆς ἐκ τῆς τετηκυίας καταστάσεως εἰς τὴν στερεάν. Συνήθως οἱ κρύσταλλοι ἐμφανίζουν μέρος μόνον τῶν περατωτικῶν ἐπιφανειῶν των, ἐνίοτε δὲ παρουσιάζονται καὶ παραμορφωμένοι. Διὰ τοῦτο ἀρκεῖ ἓν τεμάχιον τῆς κρυσταλλικῆς ὕλης νὰ εἶναι ὁμογενὲς καθ' ὅλην τὴν μᾶζαν αὐτοῦ, διὰ νὰ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς κρύσταλλος, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐμφανίσεως περατωτικῶν ἑδρῶν ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει.

Ἡ σπουδὴ τοῦ κρυστάλλου καὶ ἐν γένει τῆς κρυσταλλικῆς ὕλης ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς *κρυσταλλογραφίας* (βλ λ.). Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εἴδους καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στοιχείων συμμετρίας, κατατάσσομεν τοὺς κρυστάλλους εἰς 32 *κρυσταλλικὰς τάξεις*, ταύτας δὲ εἰς ἑπτὰ *κρυσταλλικὰ συστήματα*. Δι' ἕκαστον κρυσταλλικὸν σύστημα λαμβάνομεν πρὸς σπουδὴν τῶν διαφόρων κρυσταλλικῶν μορφῶν, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται, καὶ ἴδιον σύστημα *κρυσταλλογραφικῶν ἀξόνων*. Αἱ κυριώτεραι κρυσταλλικαὶ μορφαὶ τοῦ κυβικοῦ συστήματος εἶναι τὸ ἑξάεδρον, τὸ ὀκτάεδρον τὸ ρομβικὸν δωδεκάεδρον, τὸ τρισοκτάεδρον, τὸ τετρακισεξάεδρον, τὸ δελτοειδὲς εἰκοσιτετράεδρον καὶ τὸ τεσσαρακονταοκτάεδρον. Ἐκ τῶν ἡμιεδρικῶν δὲ μορφῶν αὐτοῦ τὸ τετράεδρον καὶ τὸ πενταγωνικὸν δωδεκάεδρον. Τὸ ἑξαγωνικὸν σύστημα ἐμφανίζει κρυσταλλικὰς μορφὰς τὴν ἑξαγωνικὴν πυραμίδα, τὸ ἑξαγωνικὸν πρῖσμα καὶ τὸ πινακοειδές, τὴν διεξαγωνικὴν πυραμίδα καὶ τὸ διεξαγωνικὸν πρῖσμα. Τὸ τετραγωνικὸν σύστημα ἔχει τετραγωνικὴν πυραμίδα καὶ τετραγωνικὸν πρῖσμα, διτετραγωνικὴν πυραμίδα καὶ διτετραγωνικὸν πρῖσμα καὶ πινακοειδές, εἰς μίαν δὲ τάξιν αὐτοῦ ἡμιεδρικὴν τὸ σφηνόεδρον. Εἰς τὸ τριγωνικὸν σύστημα αἱ χαρακτηριστικαὶ κρυσταλλικαὶ μορφαὶ εἶναι τὸ ρομβόεδρον, τὸ σκαλινόεδρον καὶ τὸ πινακοειδές. Εἰς τὸ ρομβικὸν ἡ πυραμίς, τὰ πρίσματα καὶ τὰ πινακοειδῆ τῶν τριῶν τάξεων, εἰς τὸ μονοκλινὲς αἱ ἡμιπυραμίδες, τὰ πρίσματα καὶ τὰ πινακοειδῆ τριῶν ἐπίσης τάξεων καὶ τέλος εἰς τὸ τρικλινὲς σύστημα διακρίνομεν τεταρτοπυραμίδας, πρίσματα καὶ πινακοειδῆ τῶν αὐτῶν τάξεων. Ἄλλη χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τοῦ κρυστάλλου εἶναι ἡ διδυμία αὐτοῦ, δηλαδὴ ἡ σύμμετρος σύμφυσις δύο κρυσταλλικῶν ἀτόμων· ὁ νόμος τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ αὕτη εἶναι ὅτι τὰ ἐπίπεδά της εἶναι ἕδραι τοῦ θεμελιώδους σχήματος.

Τὸ ἐξωτερικὸν γνώρισμα τῶν διδύμων κρυστάλλων εἶναι αἱ εἰσχωροῦσαι γωνίαι, αἱ ὁποῖαι ἐμφανίζονται κυρίως μὲν εἰς τοὺς διδύμους τοῦ δευτέρου εἴδους, ἤτοι τοὺς ἡμιτροπικούς, ἐνίοτε ὅμως καὶ εἰς τοὺς διδύμους τοῦ πρώτου εἴδους μεταξὺ ἡμιμορφικῶν κρυστάλλων. Εἰς τοὺς διδύμους τοῦ τρίτου εἴδους, ἤτοι εἰς τὴν σύμμετρον σύμφυσιν δύο κρυσταλλικῶν ἀτόμων ἐναντιομόρφων, αἱ εἰσχωροῦσαι γωνίαι οὐδέποτε ἐμφανίζονται, ἡ τοιαύτη δὲ διδυμία ἀναγνωρίζεται εἴτε ἐκ τῆς κρυσταλλικῆς μορφῆς καὶ τῶν ποικίλσεων εἰς τὰς ἕδρας τοῦ διδύμου κατασκευάσματος, εἴτε ἐκ τῆς μὴ στροφῆς τοῦ ἐπιπέδου τῆς πολώσεως. Ὁ σχισμὸς εἶναι μὲν ἐπίσης χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῶν κρυστάλλων, δὲν ἐμφανίζεται ὅμως εἰς ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ κρυσταλλικὰ σώματα. Ἐκδηλοῦται κατὰ ὡρισμένα ἐπίπεδα (σχισμογενῆ), τὰ ὁποῖα ἀντιστοιχοῦν πρὸς ἕδρας κρυσταλλικάς. Διὰ τοῦτο πολλάκις διὰ τοῦ σχισμοῦ δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν τὸ γεωμετρικὸν σχῆμα τοῦ κρυστάλλου.

Ἐκ τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τοῦ κρυστάλλου σημαντικώτεραι εἶναι αἱ ὀπτικαί. Ἕκαστος κρύσταλλος, ἀναλόγως τῆς κρυσταλλικῆς του συμμετρίας, παρουσιάζει καὶ ἰδίαν ἀντίδρασιν εἰς τὸ προσπῖπτον ἐπ' αὐτοῦ φῶς, καὶ συνεπῶς ἡ μελέτη τῶν ὀπτικῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα ἡ ἀντίδρασις αὕτη παρέχει, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς διάγνωσιν τῆς ὀπτικῆς συμμετρίας τοῦ κρυστάλλου καὶ ἐντεῦθεν πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς κρυσταλλικῆς συμμετρίας αὐτοῦ. Ἡ μελέτη ὅμως τῶν ὀπτικῶν φαινομένων εἰς ἕνα κρύσταλλον ἀποβλέπει κυρίως καὶ εἰς τὴν ἀκριβῆ μέτρησιν τῶν ὀπτικῶν σταθερῶν αὐτοῦ. Διότι, διὰ τῆς μετρήσεως αὐτῶν, οἵτινες εἶναι συνάρτησις τῆς χημικῆς συστάσεως τοῦ κρυσταλλικοῦ σώματος, ἀγόμεθα εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ ὀρυκτοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖται ὁ κρύσταλλος.

Ἡ σπουδὴ τῆς ἐσωτερικῆς κατασκευῆς τοῦ κρυστάλλου ἀπησχόλησε πολλούς. Ὁ Haüy ἐκ τῶν πρώτων διετύπωσεν ὅτι ἕκαστος κρύσταλλος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐλάχιστα πολύεδρα κρυσταλλικῆς ὕλης. Ἡ πρότασις αὕτη εἶναι ἁπλῆ, διότι προέρχεται ἐκ τῆς πρώτης ἀντιλήψεως, ἡ ὁποία γεννᾶται ὅταν παρατηρήσῃ τις ἕνα οἱονδήποτε κρύσταλλον μὲ τέλειον σχισμόν, π. χ. τὸν γαληνίτην ἢ τὸν ἀσβεστίτην· εἶναι ὅμως ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν ἄλλων ἰδιοτήτων τοῦ κρυστάλλου. Κατὰ τὸν Bravais, ὁ κρύσταλλος ἀποτελεῖται ἀπὸ τεμάχια κρυσταλλικῆς ὕλης κανονικῶς τοποθετημένα ἐν τῷ χώρῳ. Τὰ τεμάχια ταῦτα ὠνόμασε *κρυσταλλομόρια*, οὕτω δὲ εἰσήγαγεν εἰς τὴν κρυσταλλογραφίαν τὴν ἔννοιαν τῶν *κρυσταλλικῶν πλεγμάτων* καὶ καθώρισε τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, ὁ ὁποῖος ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ ἑπτὰ κρυσταλλικὰ συστήματα. Ἡ θεωρία τοῦ Bravais ἐβελτιώθη βραδύτερον. Ἀνεγνωρίσθη ὅτι οἱ κρύσταλλοι ἀποτελοῦνται ἀπὸ σύνθετα κρυσταλλικὰ πλέγματα, ηὐξήθη δὲ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, διὰ νὰ περιλάβῃ καὶ τὰς 32 κρυσταλλικὰς τάξεις. Γ. ΒΟΡΕΑΔΗΣ

—[*Μετεωρολ.*] Βλ. *δροσόπαγος*.

Digitized by Google

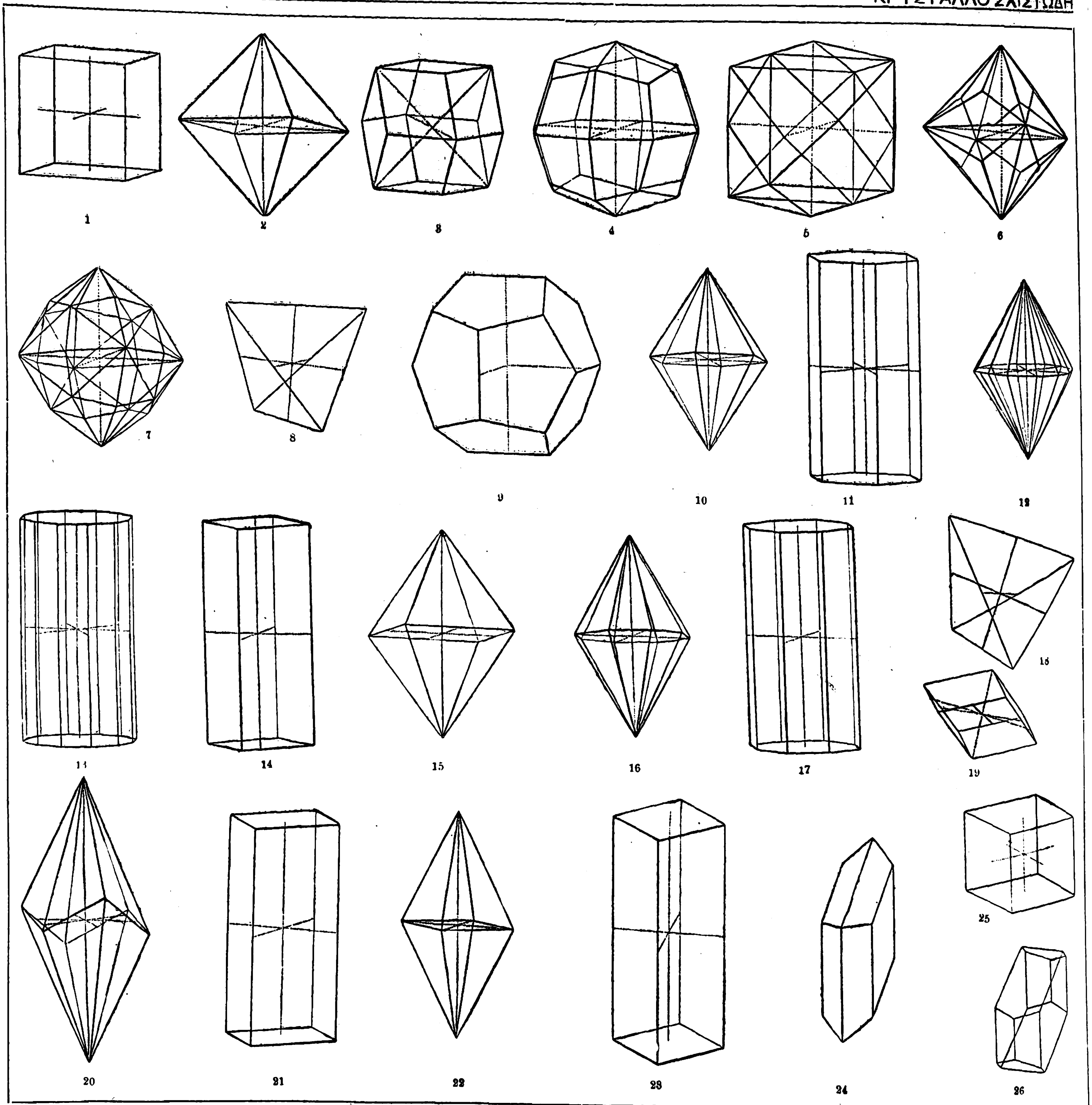

Αἱ συνηθέστεραι κρυσταλλικαὶ μορφαὶ τῶν 7 κρυσταλλικῶν τάξεων.

(*Α: κυβικὸν σύστημα:* 1=ἑξάεδρον· 2=ὀκτάεδρον· 3=ῥομβικὸν δωδεκάεδρον· 4=δελτοειδὲς εἰκοσιτετράεδρον· 5=τετράκις ἑξάεδρον· 6=τρὶς ὀκτάεδρον· 7=τεσσαρακονταοκτάεδρον· 8=τετράεδρον· 9=πενταγωνικὸν δωδεκάεδρον *Β: ἑξαγωνικὸν σύστημα*· 1=ἑξαγωνικὴ πυραμὶς· 11=ἑξαγωνικὸν πρῖσμα μὲ πινακοειδές· 12=διεξαγωνικὴ πυραμίς· 13=διεξαγωνικὸν πρῖσμα μὲ πινακοειδές *Γ: τετραγωνικὸν σύστημα*· 14=τετραγωνικὸν πρῖσμα μὲ πινακοειδές· 15=τετραγωνικὴ πυραμὶς· 16 διτετραγωνικὴ πυραμίς· 17=διτετραγωνικὸν πρῖσμα· 18=σφηνόεδρον. *Δ: τριγωνικὸν σύστημα:* 19=ῥομβόεδρον· 20=σκαληνόεδρον· *Ε: ῥομβικὸν σύστημα:* 21=πρῖσμα μὲ πινακοειδές· 22=πυραμίς. *ΣΤ: μονοκλινὲς σύστημα:* 23=πρῖσμα μὲ πινακοειδές. 24=πρῖσμα, πυραμὶς καὶ πινακοειδές. *Ζ: τρικλινὲς σύστημα:* 25=τρία πινακοειδῆ· 26=σύνθετος κρύσταλλος.

—κρύσταλλοι ***ἀρνητικοί.*** Ὀνομάζονται οὕτω τὰ διάκενα ἢ οἱ πόροι μὲ ἐσωτερικὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιπέδους ἐπιφανείας, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται ἐντὸς οἱουδήποτε κρυστάλλου καὶ καταστρέφουν τὴν ὁμοιογένειαν αὐτοῦ. Τὰ διάκενα ταῦτα εἶναι συνήθως πεπληρωμένα ἀπὸ ἀέρα, διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, ὕδωρ κ. ἄ. Γ. Β.

—κρύσταλλοι ***ἐναντιόμορφοι.*** Καλοῦνται οὕτως αἱ κρυσταλλικαὶ μορφαί, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τάξεις ἡμιεδρικὰς καὶ στεροῦνται ἐπιπέδων συμμετρίας. Χαρακτηριστικὸν τῶν ἐναντιομόρφων κρυστάλλων εἶναι, ὅτι στρέφουν τὸ ἐπίπεδον τοῦ πεπολωμένου φωτὸς δεξιά, ὁπότε λέγονται δεξιοστρόφοι, ἢ ἀριστερά, ὁπότε ὀνομάζονται ἀριστεροστρόφοι.

—κρύσταλλοι ***ὁμίχλης*** *(Μετεωρολ.).* Καλεῖται οὕτως, ἰδίᾳ ἐν Ἀγγλίᾳ, τὸ φαινόμενον τῶν ἐξαιρετικῶν ἀποθέσεων δροσοπάγου ἢ κρυστάλλων, αἵτινες πολλάκις εἶναι τόσον πυκναί, ὥστε ἀποτίθενται καὶ ἐπὶ τῶν κιγκλίδων τῶν μετεωρολογικῶν κλωβῶν ἐμποδίζουσαι τὴν παρατήρησιν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἐν αὐτοῖς ὀργάνων. Θ. Θ. Φ.

—κρύσταλλοι ***Ταΐχμαν.*** Οἱ κρύσταλλοι οὗτοι, οἱ ἄλλως καὶ *κρύσταλλοι τῆς ὑδροχλωρικῆς αἱματίνης* ἢ *αἱμίνης* καλούμενοι, παρουσιάζονται τῇ ἐπιδράσει τοῦ (HCl.) ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος ἐπὶ τὴν αἱμίνην. Πρὸς τοῦτο λαμβάνομεν ἐπὶ ἀντικειμενοφόρου πλακὸς ξηρὸν αἷμα ἔκ τινος κηλῖδος, τὸ ὁποῖον πρότερον κονιοποιοῦμεν καὶ εἶτα προσθέτομεν κρυστάλλους τινὰς χλωριούχου νατρίου καὶ σταγόνας ἀνύδρου ὀξεικοῦ ὀξέος, ἀφοῦ δὲ καλύψωμεν διὰ καλύπτρας θερμαίνομεν ἠπίως ὑπεράνωθεν φλογός. Εἶτα ἐξετάζοντες διὰ τοῦ μικροσκοπίου, παρατηροῦμεν τοὺς κρυστάλλους τούτους τοῦ Ταΐχμαν, οἵτινες ἔχουσι τὸ σχῆμα ῥομβικῶν πλακιδίων ἢ ῥαβδίων μεμονωμένων ἢ κατὰ σταυρούς. Ἡ ἀνεύρεσις τῶν κρυστάλλων τούτων ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν κηλίδων αἵματος, ἔχει δὲ τοῦτο μεγίστην ἰατροδικαστικὴν σημασίαν· οὐχ ἧττον ὅμως, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν ἐξ αὐτῶν τὸ εἶδος τοῦ ζῴου, ἐξ οὗ προέρχεται ἡ κηλίς, καθ' ὅτι ἡ αἱματίνη ἀπαντᾷ ἐν τῷ αἵματι ἁπάντων τῶν ζῴων. Ι. Ν. Μ.

—κρύσταλλοι ***ὑγροὶ*** ἢ ***ῥευστοὶ*** *(Ὀρυκτολ.).* Ὠνομάσθησαν οὕτως ὑπὸ τοῦ Lehmann ὀργανικαί τινες ἑνώσεις, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν κρυσταλλικὰς ἰδιότητας ὄχι μόνον ὅταν ὑπὸ τὴν συνήθη θερμοκρασίαν εὑρίσκωνται εἰς κατάστασιν στερεάν, ἀλλὰ καὶ ὅταν, εἰς ὡρισμένην ἀνωτέραν θερμοκρασίαν, μεταπέσουν ἐκ τῆς στερεᾶς εἰς τὴν ὑγρὰν κατάστασιν. Αἱ κρυσταλλικαὶ ἰδιότητες τῶν ῥευστῶν κρυστάλλων συνίστανται εἰς τὴν διπλῆν διάθλασιν καὶ τὴν πόλωσιν τοῦ προσπίπτοντος φωτός. Ὡς ἐκ τούτου, οἱ ῥευστοὶ κρύσταλλοι θεωροῦνται ὡς ὑγρὰ ἀνισότροπα, ὅπως ἀνισότροπος εἶναι καὶ οἱαδήποτε ἄλλη κρυσταλλικὴ ὕλη. Γ. Β.

—κρύσταλλος ***ἰσλανδικός.*** Ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον καθαρᾶς κρυσταλλικῆς μορφῆς (βλ. λ. *ἀσβεστίτης*). Γ. Β.

—κρύσταλλος ***ὀρεία.*** Ὀρυκτὸν διοξείδιον τοῦ πυριτίου. Γ. Β.

—κρύσταλλος ***χιόνος*** *(Μετεωρολ.)* βλ. λ. *χιών.*

Κρύσταλλος *(Ἀρχ. Γεωγρ.).* Παλαιὰ ὀνομασία τοῦ ποταμοῦ *Θερμώδοντος.* Γ. Ι. Κ.

κρυσταλλοσχιστώδη, ἢ ***κρυσταλλοπαγῆ πετρώματα.*** Ὀνομάζονται οὕτω τὰ πετρώματα τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, τὰ ὁποῖα προῆλθον ἀπὸ προϋπάρχοντα πυριγενῆ ἢ ἰζηματογενῆ πετρώματα δι' ἀλλοιώσεως τοῦ ἱστοῦ αὐτῶν καὶ τῶν ὀρυκτολογικῶν των συστατικῶν. Ἡ ἀλλοίωσις αὕτη καλεῖται μεταμόρφωσις, τὰ δὲ κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα φέρουν διὰ τοῦτο καὶ τὴν ὀνομασίαν *μεταμορφωσιγενῆ.* Τὰ κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα διακρίνει μακροσκοπικῶς μὲν ἡ σχιστότης, μικροσκοπικῶς δὲ ὁ κρυσταλλοβλαστικὸς ἱστός. Ἡ σχιστότης ὀφείλεται εἰς τὴν παράλληλον διάταξιν τῶν ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν, τὰ ὁποῖα συνιστοῦν τὰ πετρώματα ταῦτα, ὁ δὲ κρυσταλλοβλαστικὸς ἱστὸς χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ οὐδέποτε ἐμφανίζουν περατωτικὰς ἕδρας, στεροῦνται δηλαδὴ ἰδιομορφισμοῦ. Ἡ ἔλλειψις αὕτη εἶναι ἀποτελε-

Digitized by Google

σμα συγχρόνου κρυσταλλώσεως τῶν συνιστώντων τὸ πέτρωμα ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν, διὰ τοῦτο δὲ δὲν ἐμφανίζεται ὁ ἱστὸς οὗτος εἰς τὰ ἐκρηξιγενῆ πετρώματα, ὅπου διακρίνομεν εἰς τὰ ὀρυκτολογικά των συστατικὰ σειρὰν κρυσταλλώσεως.

Τὰ κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα ἀναπτύσσονται εἰς πλείστας περιοχὰς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἀποτελοῦν τὰς ἀρχαιοτέρας γεωλογικὰς διαπλάσεις, διὰ τοῦτο δὲ μέχρι τινὸς ἐθεωροῦντο ἀποκλειστικῶς ὡς προϊόντα μεταμορφώσεως τοῦ πρώτου στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς πυριγενοῦς προελεύσεως, καθὼς καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ἰζηματογενῶν πετρωμάτων. Ἀφ' ἧς ὅμως ἀπεδείχθη ὅτι κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα ἐμφανίζονται καὶ εἰς νεωτέρας διαπλάσεις, ἐνῷ συγχρόνως ἰζηματογενῆ τοιαῦτα παλαιοτέρων διαπλάσεων οὐδεμίαν ὑπέστησαν ἀλλοίωσιν, ἤρχισε νὰ μελετᾶται βαθύτερον ὁ τρόπος τῆς γενέσεως τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων καὶ αἱ συνθῆκαι αἱ ὁποῖαι δροῦν κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν.

Γενικῶς ἡ μετατροπὴ τῶν ἰζηματογενῶν πετρωμάτων εἰς κρυσταλλοσχιστώδη θεωρεῖται ἀποτέλεσμα τῆς μεταμορφώσεως ἐπαφῆς καὶ τῆς δυναμομεταμορφώσεως. Ἡ μεταμόρφωσις ἐπαφῆς προϋποθέτει τὴν παρουσίαν μαγματικῆς ἐκρήξεως πλησίον τοῦ κρυσταλλοσχιστώδους πετρώματος, συνέπεια δὲ αὐτῆς εἶναι καὶ ὁ ἐμπλουτισμὸς τοῦ πετρώματος εἰς στοιχεῖα προερχόμενα ἐκ τοῦ μάγματος. Ἡ δυναμομεταμόρφωσις προέρχεται ἐκ τῆς δράσεως γεωδυναμικῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι προκαλοῦν ὑψηλὴν πίεσιν καὶ ὑψηλὴν θερμοκρασίαν. Τὰ σπουδαιότερα τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων εἶναι οἱ γνεύσιοι, οἱ μαρμαρυγιακοὶ σχιστόλιθοι καὶ οἱ φυλλῖται. Οἱ γνεύσιοι ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀστρίους, χαλαζίαν καὶ μαρμαρυγίας μετὰ ἢ ἄνευ αὐγίτου, κεροστίλβης, ἐπιδότου, ἢ ζοϊσίτου. Οἱ μαρμαρυγιακοὶ σχιστόλιθοι συνίστανται ἀπὸ χαλαζίαν καὶ μαρμαρυγίας μετὰ ἢ ἄνευ γρανάτου, ἐπιδότου, ζοϊσίτου ἢ γλαυκοφανοῦς, οἱ δὲ φυλλῖται ἀπὸ χαλαζίαν καὶ σερικίτην μετὰ ἢ ἄνευ χλωρίτου, γρανάτου ἢ ἐπιδότου. Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων ἀνήκουν καὶ τὰ μάρμαρα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἀσβεστίτην ἢ δολομίτην μετὰ ἢ ἄνευ μοσχοβίτου.

Τὰ κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα παρουσιάζουν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εὐρεῖαν ἀνάπτυξιν. Διακρίνομεν ἐνταῦθα δύο κυρίως μεγάλας περιοχάς: τὴν κρυσταλλοσχιστώδη περιοχὴν τῆς νοτιοανατολικῆς Ἑλλάδος (κρυσταλλοπαγὴς μᾶζα τοῦ νοτίου Αἰγαίου), περιλαμβάνουσαν τὸ ΝΑ. τμῆμα τῆς Ἀττικῆς καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους, καὶ τὴν κρυσταλλοσχιστώδη περιοχὴν τῆς βορειοανατολικῆς Ἑλλάδος (κρυστολλοπαγὴς μᾶζα τοῦ βορείου Αἰγαίου), ἐκτεινομένην ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ ἀνατολικὴν Μακεδονίαν μέχρι τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ Ἕβρου. Γ. Β.

κρυσταλλοτεχνία (ἡ). Ἡ τέχνη τῆς κατεργασίας τῶν φυσικῶν κρυστάλλων ἢ τῆς κατασκευῆς κρυσταλλικῶν σχημάτων ἐξ ἀμόρφου ὕλης πρὸς χρῆσιν τῶν διακοσμητικῶν τεχνῶν. Γ. Β.

κρυσταλλοτεχνικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀφορῶν τὴν κρυσταλλοτεχνίαν ἢ ὁ χρήσιμος εἰς αὐτήν.

κρυσταλλότης, *—ητος* (ἡ)· βλ. λ. *κρυσταλλικότης.*

κρυσταλλοτομία (ἡ)· τὸ τέμνειν τοὺς κρυστάλλους δι' εἰδικῶν συνήθως ὀργάνων.

κρυσταλλοτομικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀφορῶν τὴν κρυσταλλοτομίαν.

κρυσταλλοτυπία (ἡ). Καλεῖται οὕτω μέθοδος παρασκευῆς τύπων ἐκ τεχνητῶς σχηματισθέντων κρυστάλλων. Ἡ μέθοδος αὕτη τελεῖται ὡς ἑξῆς: Ἐπὶ ὑαλίνων πλακῶν φέρεται διάλυμα κόλλας μετ' ὀξικοῦ μολύβδου ἢ θειικοῦ ψευδαργύρου, ἢ θειικοῦ σιδήρου ἢ ἄλλου τινὸς κρυσταλλουμένου σώματος, τὸ μετὰ τὴν ξήρανσιν δὲ λαμβανόμενον σχεδίασμα ἀποτυποῦται. Ἐπίσης ἐκ διαλύματος θειικοῦ χαλκοῦ, σιδηροκυανικοῦ καλίου καὶ διχρωμικοῦ καλίου λαμβάνονται εἰκόνες, χρησιμοποιούμεναι εἴτε εἰς τὴν φωτολιθογραφίαν εἴτε πρὸς λῆψιν τύπων. Κατ' ἄλλας μεθόδους ἡ κρυσταλλοτυπία δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ ὡς ἑξῆς: Ἐπαργυρωμένη πλὰξ κολλοδίου φωτίζεται καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἐπιφάνειαν, φέρεται εἶτα εἰς ὑποθειῶδες νάτριον καὶ ἀφίεται μέχρις οὗ αἱ σχηματιζόμεναι κρυσταλλικαὶ εἰκόνες ἁπλωθοῦν καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πλακός· εἶτα πλύνεται ἡ πλὰξ καλῶς, ξηραίνεται, βερνικοῦται καὶ χρησιμεύει εἰς τὴν φωτολιθογραφίαν. Κ. Γ. Μ.

κρυσταλλοῦμαι (*—όομαι*)· παθ. τοῦ *κρυσταλλῶ* (βλ. λ.).

κρυσταλλουργεῖον (τό)· ἢ *κρυσταλλοποιεῖον* ἐργοστάσιον κατασκευῆς κρυσταλλίνων εἰδῶν.

κρυσταλλουργία (ἡ)· ἡ κατασκευὴ τεχνητῶν κρυστάλλων ἢ κρυσταλλίνων εἰδῶν.

κρυσταλλοφανής (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ διαφανὴς ὡς κρύσταλλος.

κρυσταλλοφοβία (ἡ). Οὕτω καλεῖται ἡ ἀγχώδης ἀποστροφή, ἣν αἰσθάνονται ἄτομά τινα πρὸς τὰ ἐξ ὑάλου ἀντικείμενα, μὴ τολμῶντα νὰ ἐγγίσωσιν αὐτά. Μ. Ν. Κ.

κρυσταλλοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων, ὁ περιέχων κρύσταλλα: «κρυσταλλοφόρον στρῶμα».

κρυσταλλῶ (*—όω*)· κάμνω τι νὰ πήξῃ, νὰ γίνῃ κρύσταλλος, ψύχω μέχρι πήξεως, κοιν. *κρουσταλιάζω*· ‖ παθ. *κρυσταλλοῦμαι*· γίνομαι κρύσταλλος, ψύχομαι μέχρι πήξεως: «τὸ ὕδωρ ὑπὸ τοῦ ψύχους κρυσταλλοῦται».

κρυσταλλώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κρύσταλλον, ὁ διαφανὴς ὡς κρύσταλλος.

κρυστάλλωμα, *—ατος* (τό). Σῶμα, τὸ ὁποῖον ἐκρυσταλλώθη καὶ συνεπῶς εὑρίσκεται εἰς κατάστασιν κρυσταλλικήν. Γ. Β.

κρυσταλλών, *—ῶνος* (ὁ)· μεγάλη ἔκτασις πάγου εἰς τὰς κοιλάδας ὑψηλῶν ὀρέων, παγών.

κρυσταλλωρυχεῖον (τό). Τόπος ἐξορύξεως φυσικῶν κρυστάλλων. Τὰ κρυσταλλωρυχεῖα εὑρίσκονται κατ' ἐξοχὴν ἐντὸς τῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, ὅπου ἀναπτύσσονται πρωτογενῆ κοιτάσματα διαφόρων πολυτίμων ὀρυκτῶν ὑπὸ μορφὴν εἴτε ἐλευθέρων κρυσταλλικῶν ἀτόμων, εἴτε κρυσταλλικῶν συσσωματωμάτων. Γ. Β.

κρυσταλλώσιμος (ὁ, ἡ), *—ον,* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ γίνῃ κρύσταλλος, ὁ ἐπιδεκτικὸς κρυσταλλώσεως: «ὕλη κρυσταλλώσιμος».

κρυστάλλωσις, *—εως* (ἡ). Ὀνομάζεται οὕτω τὸ φαινόμενον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ ὕλη, μεταπίπτουσα εἰς κατάστασιν στερεάν, λαμβάνει μορφὴν κρυσταλλικήν. Ὅταν ἡ μετάπτωσις τῆς ὕλης εἰς τὴν στερεὰν κατάστασιν γίνεται ἠρέμα, σχηματίζονται κρυσταλλικὰ ἄτομα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν μὲ πλήρη ἐμφάνισιν τῶν περατωτικῶν ἑδρῶν των. Ὅταν, τοὐναντίον, ἡ στερεοποίησις τῆς ὕλης γίνεται ἀποτόμως, συνήθως μὲν σχηματίζεται μικροκρυσταλλικὴ μᾶζα, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν παρατηροῦνται ἐλευθέρως ἀνεπτυγμένα κρυσταλλικὰ ἄτομα, ἐνίοτε δὲ μεταπίπτει αὕτη εἰς κατάστασιν ἄμορφον. Οἱ πειραματισμοὶ εἰς τὴν τεχνητὴν παρασκευὴν τῶν μετάλλων παρέσχον τὴν εἰκόνα τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν καὶ ἐν τῇ φύσει. Τοιουτοτρόπως οἱ κρύσταλλοι καὶ ἐν γένει ἡ κρυσταλλικὴ μορφή, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζονται τὰ ὀρυκτὰ εἰς τὴν φύσιν, εἶναι δυνατὸν νὰ προκύψουν: 1) Ἀπὸ πυριγενῆ τήγματα διὰ τῆς βραδείας ψύξεως καὶ στερεοποιήσεως αὐτῶν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου κρυσταλλώσεως σχηματίζονται οἱ ὡραῖοι κρύσταλλοι τοῦ χαλαζίου, τῶν ἀστρίων, τοῦ λευκίτου, τοῦ ἀπατίτου κ. ἄ. 2) Ἀπὸ ὑδαρῆ διαλύματα, ὅταν ταῦτα φθάσουν εἰς τὸ σημεῖον τοῦ κορεσμοῦ. Οὕτω κρυσταλλοῦνται τὸ μαγειρικὸν ἅλας, ἡ γύψος κ. ἄ. 3) Διὰ τῆς μεταπτώσεως τῆς ὕλης ἀπὸ τὴν ἀερώδη εἰς τὴν στερεὰν κατάστασιν, εἴτε ἀπ' εὐθείας, εἴτε καὶ κατόπιν ἀλληλεπιδράσεως τῶν ἀερίων· οὕτω σχηματίζονται οἱ κρύσταλλοι τοῦ θείου, τοῦ μαγνητίτου, τοῦ κασσιτερίτου κ. ἄ. Γ. Β.

κρυσταλλωτήριον (τό)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ κρυστάλλωσις.

κρυσταλλωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος πρὸς κρυστάλλωσιν, ὁ ἐπιφέρων κρυστάλλωσιν, καταψυκτικός.

Κρυτζιμὸς [*Βυζ.*]. Βυζαντινὸν φρούριον τῆς βορειοανατολικῆς Θρᾴκης (εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Στενημάχου). Τῷ 1255 ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Μιχαὴλ Ἀσὰν Β', ἐπωφελούμενος τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ περισπασμῶν τοῦ κράτους τῆς Νικαίας, ἐπέδραμεν εἰς Θρᾴκην καὶ εὑρὼν τὴν χώραν σχεδὸν ἀφρούρητον, κατέλαβεν αἰφνιδιαστικῶς τὸν Κρυτζιμὸν καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐκεῖ φρούρια. Ἐπελθὼν ἀμέσως ὁ βασιλεὺς τῆς Νικαίας Θεόδωρος Β' Λάσκαρης ἀνέκτησεν αὐτό. Ν. ΚΛΣ

κρύφα· ἐπίρρ. ἀρχ., κρυφίως, λαθραίως, μυστικά, κοιν. *κρυφά.*

κρυφά· ἐπιρρ. δημοτ., κρυφίως, λάθρα: «κάτι τοῦ 'δωσα κρυφά», «μοῦ μίλησε κρυφά»· ‖ πρὸς ἐπίτασιν τῆς ἐννοίας: «κρυφὰ κι' ἀντίκρυφα»· ‖ «κρυφὰ ἀπὸ μένα, — ἀπὸ σένα κτλ.»· μὴ γνωρίζοντος ἐμοῦ, — σοῦ κτλ.: «δίνει 'ς τοὺς φτωχοὺς κρυφὰ ἀπὸ τὸν ἄντρα της».

κρυφαγροικῶ, καὶ *—κάω*· ἀκούω κρυφίως, ἄλλως *κρυφακούω* (βλ. λ.).

κρυφάκουσμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κρυφακούω*: «τὸ κρυφάκουσμα εἶναι κακό».

κρυφακούω· ἀκούω κρυφίως, κρυπτόμενος προσπαθῶ νὰ ἀκούσω τί λέγουν ἄλλοι, ὠτακουστῶ, ἄλλως *κρυφαγροικῶ*: «πάει 'ς τὴν πόρτα καὶ κρυφακούει», «ἔχει τὴ συνήθεια νὰ κρυφακούῃ».

κρύφαλος (ὁ) (Cryphalus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκολυτιδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα ὑποκυλινδρικά, μὲ εὔρωστον σῶμα καλυπτόμενον ὑπὸ τριχῶν καὶ μὲ κεφαλὴν κεκρυμμένην ὑπὸ τὸν κυρτὸν προθώρακα. Οἱ κρύφαλοι προσβάλλουσι παντοειδῆ φυτὰ καὶ προξενοῦσιν εἰς αὐτὰ μεγάλας καταστροφάς. Ἐκ τῶν 20 εἰδῶν τοῦ γένους, ἅτινα ἀπαντῶσι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς, γνωστότερον εἶναι ὁ *κρύφαλος ὁ δίχρους* (Cryphalus bicolor), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ ἔχει χρῶμα μελανὸν καὶ λευκόν. Δ. Ν. Π.

κρυφαναβρύζω· ἀναβρύζω κρυφίως, ἀφανῶς.

κρυφιόλιθος (ὁ) (Cryphiolith) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν ἅλας μετ' ἀσβεστίου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι πιθανῶς παρεμφερὴς πρὸς τὸν τοῦ βαγνερίτου ($Mg_2 F PO_4$), διαφέρει δὲ αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν περιεκτικότητα εἰς ἀσβέστιον, τοῦ ὁποίου στερεῖται ὁ βαγνερίτης. Γ. Β

κρυφιομύστης (ὁ) [*Ἀρχ.*]. Παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ὁ μυῶν εἰς τὰ μυστήρια, ὁ διδάσκαλος τῶν ἀπορρήτων τῆς ἀρχαίας λατρείας.

κρύφιος, *—ία, —ιον*· ὁ κρύφα ὑπάρχων, ὁ κεκρυμμένος, μυστικός, ἀπόκρυφος, κοιν. *κρυφός*: «κρύφιος λόγος», «κρυφία ἐνέργεια»· ‖ «τὰ κρύφια μέλη τοῦ σώματος» ἄλλως «—ἀπόκρυφα»· ‖ *κρύφιον* (τὸ) ὡς οὐσ., τὸ μυστικόν.—Ἐπίρρ. *κρυφίως.*

κρυφιόσπερμα (τὸ) (Cryphiosperma) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἡλιανθιδῶν*, περιλαμβάνον πέντε εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

κρυφίως· ἐπίρρ., οὐδενὸς γινώσκοντος, λαθραίως, μυστικά, κρυφά: «εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν κρυφίως».

κρυφο— καὶ *κρυφ—*· θέμα τοῦ *κρυφὸς* ὡς πρώτου συνθετικοῦ: *κρυφαναγελῶ, κρυφανοίγω, κρυφόγαμος, κρυφογγαστρωμένη, κρυφογελῶ, κρυφογενής, κρυφοδίνω, κρυφοδουλεύω, κρυφοκαίω, κρυφοκαμαρώνω, κρυφοκομπάζω, κρυφοπαίρνω, κρυφοταγίζω, κρυφοτρώγω, κρυφοχαίρω.*

κρυφοβλέπω· δημοτ., βλέπω, κοιτάζω κρυφά, ἄλλως *κρυφοκοιτάζω.*

Κρυφοβὸν [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι (1928) 350. Κατὰ τὸν πόλεμον 1912—1913 κατεστράφη ὡς κείμενον εἰς τὴν ζώνην τῶν ἐπιχειρήσεων. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Εἶναι ἀρχαῖος συνοικισμός, μνημονευόμενος εἰς τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Χ. Ι. Σ.

κρυφογελῶ, καὶ *—λάω*· δημοτ. γελῶ κρυφά, προφυλαττόμενος νὰ μὴ γίνω ἀντιληπτός.

Κρυφογιάλια [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὅρμος τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς Ἰκαρίας, εἰς 6 μίλλ. ΝΑ. (πλάτ. 37°37' 00" Β., μῆκ. 26°13' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1867: Nikaria island) τοῦ ἀκρωτηρίου Φενὰρ (ἀρχ. Δράκανον). Ἐν αὐτῷ τὸ ἐπίνειον Ἅγιος Κηρῦκος. Σ. Ε. Λ.

κρυφοδαγκανιάρης (ὁ)· δημοτ., ὁ δαγκάνων κρυφίως, ἄλλως *κρυφοδάκωτος* (βλ. λ.)

κρυφοδάκωτος, *—η, —ο*· δημοτ., ὁ κρυφίως δάκνων, ἰδίᾳ ἐπὶ κυνός: «κρυφοδάκωτο σκυλλί»· ‖ μετφ. ἐπὶ ἀνθρώπου ὑπούλου: «νὰ τὸν φοβᾶσαι αὐτόν, γιατὶ εἶναι κρυφοδάκωτος».

κρυφόθερμη (ἡ)· δημοτ., πυρετὸς μὴ ἐκδηλούμενος σαφῶς: «κρυφόθερμη τὸν τρυγάει καὶ δυνάτισε τόσο πολύ».

—[*Ἰατρ.*] Διὰ τοῦ ὅρου *κρυφοθέρμες* ἡ λαϊκὴ περὶ ἰατρικῆς ἀντίληψις ἐννοεῖ τοὺς πυρετοὺς ἐκείνους, οἵτινες ἐμφανίζονται ἐν λανθανούσῃ καταστάσει· πρωτίστως δὲ ἀποδίδεται εἰς τὴν ἑλονοσίαν, καί ποτε εἰς τοὺς καθ' ἕξιν πυρετούς, τοὺς ἀναγομένους εἰς ἀκαθόριστα νοσήματα καὶ δὴ εἰς τὴν ὑπολανθάνουσαν φυματίασιν, τὴν ἀδενίτιδα κλπ. Μ. Ν. Κ.

κρυφοκοίταγμα (τό)· δημοτ., τὸ νὰ κρυφοκοιτάζῃ τις, βλέμμα λαθραῖον.

κρυφοκοιτάζω· κοιτάζω, παρατηρῶ κρυφίως, ἄλλως *κρυφοβλέπω*: «κρυφοκοιτάζει ἀπὸ τὶς χαραμάδες τῆς πόρτας».

κρυφολαχταρίζω· λαχταρίζω κρυφίως, αἰσθάνομαι πρός τι κρυφὴ λαχτάρα.

κρυφομίλημα (τό)· δημοτ., τὸ νὰ κρυφομιλῇ τις, κρυφία συνδιάλεξις, ἄλλως *κρυφοκουβέντιασμα, μυστικοκουβέντα*: «ἄφησε τὰ κρυφομιλήματα».

κρυφομιλῶ, καὶ *—λάω*· δημοτ., ὁμιλῶ κρυφίως, συνδιαλέγομαι μετ' ἄλλου προσέχων μήπως γίνω ἀντιληπτός, ἄλλως *κρυφοκουβεντιάζω*: «κάθε φορὰ ποῦ θὰ συναντηθοῦν, κρυφομιλοῦν».

Digitized by Google

κρυφόρρινος (ὁ) (Cryphorhinus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κορακιδῶν* περιλαμβάνον πτηνὰ χαρακτηριζόμενα ὑπὸ μετρίου μήκους, εὐρώστου σώματος καὶ μικρᾶς σχετικῶς κεφαλῆς. Αἱ πτέρυγες εἶναι μᾶλλον βραχεῖαι, οἱ πόδες μετρίου μήκους μετὰ μεγάλων, γαμψῶν ὀνύχων καὶ ἡ οὐρὰ μακροτάτη. Ἐκ τῶν δύο γνωστῶν εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *κρυφόρρινος ὁ κομψὸς* (Cryphorhinus elegans), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ ἴδια χαρακτηριστικὰ ἐπιμήκη οὐράν, ἥτις τελευτᾷ εἰς θύσανον πτερῶν ἀπεστρογγυλωμένων, καὶ χρῶμα στιλπνῶς μελανὸν κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐρὰν καὶ ὑπόφαιον κατὰ τὸ σῶμα μὲ ποικιλοχρόους ἀνταυγείας. Ἀπαντᾷ ἐν Ἰάβᾳ. Δ. Ν. Π.

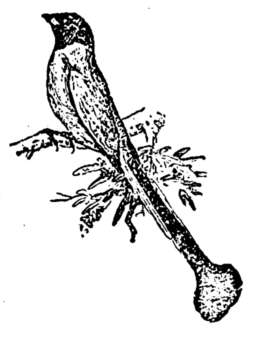

Κρυφόρρινος ὁ κομψός.

κρυφός, —ή, —ό· δημοτ., ὁ μὴ φαινόμενος, ἀπόκρυφος, μυστικός: «τὸ σπίτι του ἔχει ἕνα δωμάτιο κρυφό», «ἡ κρυφὴ τσέπη τοῦ παλτοῦ μου», «τὸ κρυφὸ σχολειό»· || «κρυφὸς πόνος, — καημός», «κρυφὸ παράπονο»· || «κρυφὸς πυρετὸς» ἄλλως *κρυφόθερμη* (βλ. λ.)· || «κρυφὴ χαρὰ» χαρὰ τὴν ὁποίαν ζηλοτύπως δὲν ἐμφανίζει τις· || ἐπὶ ἀνθρώπου, ὁ μυστικός, ὁ μὴ ἐκδηλῶν τὰς σκέψεις του, τοὺς σκοπούς του· καθόλου, ὁ μὴ κοινολογῶν τὰ μυστικὰ εἴτε ἴδια εἴτε ἀλλότρια· || ***κρυφὸ*** (τό)· ὡς οὐσ., ὅ,τι τηρεῖ τις ἀπόρρητον, μυστικὸς θησαυρός: παροιμ. «καὶ τὰ κρυφὰ τῆς μάννας μας ξετιμημὸ δὲν ἔχουν».—Ἐπίρρ. ***κρυφὰ*** (βλ. λ.).

Κρυφὸς *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Ρυδοχώρι* (βλ. λ.). Χ. Δ.

κρυφοσμίγω· δημοτ. μεταβ., διευκολύνω τὴν κρυφίαν συνάντησίν τινων, ἰδίᾳ ἐπὶ ἐρωτικῶν συνεννοήσεων: «τοὺς κρυφοσμίγει ἡ φιλενάδα της»· || ἀμεταβ. συναντῶμαι κρυφίως: «κρυφοσμίγουν στὴν ἐξοχή».

κρυφτὸ (τό). Νεοελληνικὴ παιδιά, παιζομένη σχεδὸν ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Λέγεται ἄλλως καὶ *κρυφτούλι, κρυφτουλάκι, κρυφτάκι, κρουβιντζάνα, κουρκουκί, μπουλουμάννα* κλπ. Μετὰ τὴν διὰ κλήρου ἐκλογὴν τῆς «μάννας», αὕτη κρύπτεται εἰς ὡρισμένον μέρος, κλείουσα ὑποχρεωτικῶς καὶ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ἄρχεται ἀπαγγέλλουσα ὡρισμένους στίχους ἢ τὸ «Πάτερ ἡμῶν», ἵνα δώσῃ καιρὸν εἰς τοὺς ἄλλους παίκτας νὰ κρυβοῦν ἕκαστος εἰς κατάλληλον μέρος. Μετὰ τοῦτο ἐξέρχεται τῆς κρύπτης της καὶ τίθεται εἰς ἀναζήτησίν των. Μόλις δ' ἀνακαλύψῃ τινά, ἄρχεται καταδιώκουσα αὐτὸν πρὸς ὃ μέρος εἶχεν αὕτη κρυβῆ. Καὶ ἂν μὲν τὸν προφθάσῃ καὶ «πτύσῃ» αὕτη πρώτη εἰς τὸ τέρμα τῆς καταδιώξεως, ὁ παίκτης καταλαμβάνει τὴν θέσιν τῆς «μάννας». Ἂν ὅμως ὁ καταδιωκόμενος «πτύσῃ» πρῶτος εἰς τὸ τέρμα, ἀπαλλάσσεται τῆς ὑποχρεώσεως ταύτης, ἡ δὲ «μάννα» τρέπεται εἰς καταδίωξιν ἄλλου παίκτου κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους ἡττηθῇ τις τῶν παικτῶν καὶ καταλάβῃ τὴν θέσιν τῆς «μάννας». Ἡ παιδιὰ τότε ἐπαναρχίζει. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

κρυφτός, —ή, —ό· δημοτ., ὁ κεκρυμμένος, κρυπτός· || ***κρυφτὸς*** (ὁ) καὶ ***κρυφτὸ*** (τό)· ὡς οὐσ., παιδιὰ τῶν μικρῶν παιδίων (βλ. λ. *κρυφτό*).

κρυψιβουλία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις κρυψίβουλος, ἡ ἀπόκρυψις τῶν βουλῶν, τῶν σκέψεών του, τῶν σκοπῶν του.

— *[Νομ.]* *Κρυψιβουλία* ἢ *κρυψίνοια* ἢ *ἐνδιάθετος ἐπιφύλαξις* (reservatio mentalis) καλεῖται ἡ ἐν δικαιοπραξίᾳ ἀναληθῶς δηλουμένη βούλησις πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ πρὸς ὃν ἡ δήλωσις ἀπευθύνεται Καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐπὶ εἰκονικότητος, πρόκειται περὶ ἐπινενοημένης διαστάσεως τῆς βουλήσεως καὶ τῆς δηλώσεως. Διαφέρει ὅμως ἡ κρυψιβουλία τῆς εἰκονικότητος, καθ' ὅσον ἐν τῇ πρώτῃ μόνος ὁ δηλῶν ἀποκρύπτει τὴν πραγματικήν του βούλησιν, ἐξαπατᾶται δ' ὁ πρὸς ὃν ἀποβλέπει ἡ δήλωσις, ἤτοι ἐπὶ συμβάσεως ὁ ἀντισυμβαλλόμενος καὶ ἐπὶ μονομεροῦς δικαιοπραξίας πᾶς τρίτος, ἐνῷ ἐν τῇ δευτέρᾳ, προκειμένης μὲν συμβάσεως μετέχει τῆς εἰκονικότητος ὁ ἀντισυμβαλλόμενος καὶ ἐξαπατῶνται οἱ τρίτοι, προκειμένης δὲ δικαιοπραξίας μονομεροῦς τελεῖ ἐν γνώσει τῆς εἰκονικότητος τρίτος τις, ὠφελούμενος ἐξ αὐτῆς, ἐξαπατῶνται δ' οἱ λοιποί.

Ἡ κρυψιβουλία, ἐν δόλῳ χωροῦσα, οὐδόλως ἐπενεργεῖ, τῆς δηλώσεως τῆς βουλήσεως παραμενούσης ἀπολύτως ἐγκύρου, διότι τὸ δίκαιον δὲν δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἰδίου ψεύδους. Πρὸς τὸν δόλον ἰσοῦται κατὰ τὰς συνεπείας καὶ ἡ βαρεῖα ἀμέλεια. Ἐλαφρὰ ἢ οὐδεμία ἀμέλεια ἐπισύρει τὴν εἰς τὸ ἀρνητικὸν διαφέρον εὐθύνην τοῦ δηλοῦντος. Ἐννοεῖται ὅτι οὐδαμῶς προστατεύεται ὁ γνωρίζων τὴν διάστασιν βουλήσεως καὶ δηλώσεως, τῆς τελευταίας οὔσης, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἀκύρου, ἄνευ οἱασδήποτε εὐθύνης τοῦ δηλοῦντος.

Τινὲς χαρακτηρίζουν ὡς ἄνευ δόλου κρυψιβουλίαν τὸν ἀστεϊσμόν, τὴν ἐπίδειξιν, τὴν διδασκαλίαν. Ἀλλ' εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς οὐ μόνον ἐλλείπει παρὰ τῷ δηλοῦντι ὁ δόλος, ἡ πρόθεσις δηλονότι ἐξαπατήσεως, ἀλλ' ἀποβαίνει εἰς τὸν ἄλλον ἔκδηλος ἡ ἀναλήθεια τῆς δηλώσεως, ὅτι κυρίως δὲν πρόκειται περὶ κρυψιβουλίας κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου, ἐφ' ᾧ καὶ ἄκυρος εἶναι ἡ δήλωσις, ἄνευ οἱασδήποτε εὐθύνης τοῦ δηλοῦντος. Ὁ ἐπικαλούμενος τὰς ἀκυρότητας εἶναι ὑπόχρεως εἰς ἀπόδειξιν τοῦ συνιστῶντος αὐτὰς λόγου. Ἐν τῷ γάμῳ ἡ κρυψιβουλία δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, ὡς ἀντικειμένη πρὸς τὴν ἠθικήν. Ἀλλὰ δικαιοπραξία τελευταίας βουλήσεως περιέχουσα ἀναληθῆ βούλησιν εἶναι ἀνίσχυρος. Θ. Ι. Α

κρυψίβουλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀποκρύπτων τὰς βουλάς του, τὰς σκέψεις του, τοὺς σκοπούς του

κρυψιγαμία (ἡ)· ταυτόσημον πρὸς τὸ *κρυπτογαμία* (βλ. λ.).

κρυψίγαμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κρύφιον γάμον συνάψας· || μεταφ., ἐπὶ τῶν φυτῶν, ἄλλως *κρυπτόγαμος* (βλ. λ.), ἀντίθ. *φανερόγαμος*.

κρυψιγενὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ κρυφίως γενόμενος, ὁ λαβὼν ὑπόστασιν κρυφίως, *κρυπτογενής*.

κρυψίγονα (τὰ) *[Βοτ.]*. Ἄθροισμα φυτῶν, ἅτινα καὶ *κρυπτόγαμα* (βλ. λ.) καλοῦνται.

κρυψιμιὸ (τό)· τὸ ἀποκρυβέν, τὸ κεκρυμμένον, κρυψιμαῖον.

κρύψιμον, —ατος (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κρύπτειν, ἀπόκρυψις: «ἔχει μανία μὲ τὸ κρύψιμο, κρύβει τὸ κάθε τι», «ὅ,τι κάμῃ τὸ κρύψιμο, ἀλλιῶς τὸ τρώνε τὰ παιδιά».

κρυψίνοια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις κρυψίνους, ἡ ἀπόκρυψις τῶν σκέψεων, τῶν σκοπῶν· || ὑπουλότης, ἀνειλικρίνεια, ὑποκρισία.

— *[Νομ.]* Βλ. *κρυψιβουλία*.

κρυψίνους (ὁ, ἡ), *—ουν* (τό)· ὁ ἀποκρύπτων τὰ διανοήματά του, τοὺς σκοπούς του· || ὕπουλος, ἀνειλικρινής, ὑποκριτής.

κρυψὶς (ἡ) (Crypsis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐνιαυσίους πόας ἀπαντώσας ἐν Εὐρώπῃ καὶ κεντρικῇ Ἀμερικῇ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *κρυψὶς ἡ ἀκιδωτὴ* (Crypsis acuta), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν μέσην καὶ δυτικὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

Κρυψὶς ἡ ἀκιδωτή.

κρυψορχία (ἡ), ἡ ***κρυψορχιδία***. Συγγενὴς ἀνώμαλος θέσις τοῦ ὄρχεως, καθ' ἣν οὗτος κεῖται ἐν τῷ βουβωνικῷ πόρῳ ἢ ἐντὸς τῆς κοιλίας. Ι. Π.

— *[Ἰατρ.]* Ἡ *κρυψορχία* εἶναι ἀνωμαλία ἐκ γενετῆς, λίαν συχνή, καθ' ἣν ὁ εἷς ἢ καὶ ἀμφότεροι οἱ ὄρχεις, ἀντὶ νὰ εὑρίσκωνται ἐντὸς τῆς κοιλότητος τοῦ ὀσχέου, παραμένουσιν ἐντὸς τοῦ βουβωνικοῦ πόρου ἢ καὶ βαθύτερον, ἐντὸς τῆς κοιλίας, ἔνθα ἀρχικῶς κεῖνται κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωήν. Ὁ ἐντὸς τοῦ βουβωνικοῦ πόρου ἐπισχεθεὶς ὄρχις εἶναι εὐκόλως ἀντιληπτὸς διὰ τῆς ψηλαφήσεως, εὐκίνητος συνήθως καὶ πολλάκις δύναται νὰ καθελκυσθῇ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὸν ὄσχεον. Μετὰ τῆς ἀνωμαλίας ταύτης συνυπάρχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ κήλη ἢ ὑδροκήλη. Εἴς τινας περιπτώσεις ὁ ὄρχις κατέρχεται σὺν τῷ χρόνῳ βαθμηδὸν ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν φυσιολογικὴν αὐτοῦ θέσιν ἐντὸς τοῦ ὀσχέου, δύνανται δὲ νὰ ὑποβοηθήσωσιν εἰς τοῦτο καὶ μεθοδικαὶ ἕλξεις διὰ τῶν χειρῶν, συνεχῶς ἐπαναλαμβανόμεναι ἐπί τινα χρόνον. Διὰ καταλλήλου δὲ κηλεπιδέσμου τότε ἐμποδίζεται ἡ ἐκ νέου ἄνοδος αὐτοῦ εἰς τὸν βουβωνικὸν πόρον. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ὅταν ἰδίως ὁ ὄρχις δὲν εἶναι πολὺ εὐκίνητος, ἐνδείκνυται χειρουργικὴ ἐπέμβασις *(ὀρχεοπηξία)*, καθ' ἣν διὰ τομῆς ἀποκαλύπτεται ὁ ὄρχις καὶ φέρεται εἰς τὸν πυθμένα τῆς κοιλότητος τοῦ ὀσχέου, ἔνθα συρράπτεται. Συμφέρει δὲ νὰ γίνῃ ἡ ἐγχείρησις αὕτη ὅσον τὸ δυνατὸν ἐνωρίτερον (ἤδη ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἡλικίας), διότι ὁ μὴ εὑρισκόμενος ἐν τῇ φυσιολογικῇ αὐτοῦ θέσει ὄρχις σὺν τῷ χρόνῳ περιέρχεται εἰς ἀτροφίαν, ἔτι δὲ εἶναι ἰδιαιτέρως ἐκτεθειμένος εἰς διαφόρους, μᾶλλον ἢ ἧττον σοβαράς, ἐπιπλοκάς, ὡς φλεγμονήν, συστροφὴν περὶ τὸν μίσχον αὐτοῦ, περίσφιγξιν, συχνάκις δὲ ἀναπτύσσονται ἐπ' αὐτοῦ νεοπλάσματα. Δ. Χ. Κ.

κρύψορχις, —εως (ὁ)· ὁ κεκρυμμένους ἔχων τοὺς ὄρχεις, ὁ μὴ ἔχων ἐμφανεῖς ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει τοὺς ὄρχεις.

κρυψώνας (ὁ), καὶ ***κρυψώνα*** (ἡ)· ὁ τόπος ὅπου δύναταί τις νὰ κρύψῃ τι ἢ νὰ κρυβῇ ὁ ἴδιος, κρύπτη, κευθμών: «καλὸς κρυψώνας εἶν' αὐ ἐδῶ».

κρύωμα (τό)· ἡ αἴσθησις τοῦ ψύχους, ψῦχος, ἄλλως *κρύο*· || ψῦξις, νόσημα ἐκ ψύξεως, κρυολόγημα: «ἔχει κρύωμα παρμένο».

κρυώνω· δημοτ. μεταβ., κάμνω τι κρύο, ψυχρόν, ψύχω: «κρυώνω τὸ γάλα, — τὴ σούπα», «τὸ κανάτι κρυώνει τὸ νερό»· ἀμετάβ., αἰσθάνομαι κρύο, ψῦχος, ψύχομαι, ριγῶ: «εἶμαι χωρὶς παλτὸ καὶ κρυώνω»· || παίρνω κρύωμα, νοσῶ ἐκ ψύξεως, κρυολογῶ: «ἐκρύωσα κι' ἔπεσα 'ς τὸ κρεββάτι».

Κρωβίαλος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Παφλαγονίας, κειμένη δυτικῶς τῆς Κρώμνας ἐν ἀγνώστῳ θέσει. Γ. Ι. Κ.

Κρωβύλη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ΝΑ. Θρᾴκης, κείμενον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπὶ τῆς Προποντίδος παρὰ τὴν Τιρίστασιν (Περίστασιν). Καταληφθὲν μετὰ τῆς Τιριστάσεως ὑπὸ τοῦ Διοπείθους, στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων, καθ' ἣν ἐποχὴν Φίλιππος ὁ Μακεδὼν ἡτοιμάζετο κατὰ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς θρᾳκικῆς χερσονήσου, τῷ 343 π. Χ., ἐγένετο ἀφορμὴ τοῦ τελευταίου κατὰ τοῦ Φιλίππου πολέμου τοῦ 340 π. Χ. (*Δημοσθεν.* Ἐπιστ. Φιλιππ. 3). Α. Θ. Σ.

— **Κρωβύλη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Δ. Θρᾴκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σαπῶν τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 895. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον Πετρωτὰ καὶ ἔχει κατ. (1928) 978. Χ. Δ.

κρωβύλος (ὁ)· εἶδος κομμώσεως, καθ' ἣν ἡ κόμη ἐνεπλέκετο εἰς πλόκαμον τὸ μὲν πρῶτον καταπίπτοντα ἐπὶ τοῦ αὐχένος, ἔπειτα δὲ ἀνυψούμενον καὶ προσδενόμενον ἐπὶ τοῦ ἰνίου, ὁπόθεν ἐξέχει ὄπισθεν νεύουσα ἡ κορυφὴ αὐτοῦ· συνεκρατεῖτο δὲ διὰ τέττιγος ἢ ἄλλου κοσμήματος· ἄλλως *κόρυμβος*· || θύσανος ἱππείων τριχῶν εἰς τὴν κορυφὴν κράνους.

Κρωβύλος. Κωμικὸς ποιητής, ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων πιθανῶς τῆς νέας κωμῳδίας. Ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἀναφέρονται αἱ κωμῳδίαι του «Ἀπαγχόμενος», «Ἀπολείπουσα» καὶ «Ψευδυποβολιμαῖος». Γ. Ι. Κ.

Κρῶγα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Πάρου, ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα Ναούσης τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 104. Χ. Δ.

κρωγμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κρώζειν*, ἡ φωνὴ τοῦ κόρακος, κράξιμο: «ἀκούονται κρωγμοὶ κοράκων».

κρώζω· ἐκβάλλω κρωγμούς, φωνάζω κρὰ-κρά, ἐπὶ τοῦ κόρακος, τῆς κορώνης, τῆς ἀλκυόνος: «κρώζει ὡς κόραξ».

Κρῶϊς, καὶ *Κρῶς* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀραβίας.

Κρωΐτης ***νομὸς*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Αἰγύπτου, ὀνομασθεὶς ἀπὸ τῆς πόλεως *Κρῶς* (βλ. λ.).

Κρώκαλα, ἢ ***Κρωκέλα*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀμμώδης νῆσος τῶν Ἰνδιῶν κατὰ τὰ μεταξὺ Ἰνδοσκυθίας καὶ Γεδρωσίας ὅρια, παρὰ τὴν χώραν τῶν Ἀραβιτῶν. Ταυτίζεται ὑπὸ τοῦ Λάσσεν πρὸς τὴν σημερινὴν *Κάκραλα*, ὑπ' ἄλλων δὲ πρὸς τὴν *Γκιζρὶ Κρὴκ* (Ghizri Creek) πρὸ τοῦ κόλπου τοῦ Καράτσι (Karachi, Kurrachee), τῆς περιοχῆς τοῦ Χαϊνταραμπὰντ ἢ πρὸς τὴν *Ἄντρυ* (Andry). Ἐπ' αὐτῆς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου καὶ πόλις, ἡ *Κωλάκα*. —Π.

Κρῶλυ (Crowley), ***Ροβέρτος***. Ἄγγλος ἐκκλησιαστικὸς καὶ κοινωνικὸς μεταρρυθμιστὴς (1518—1588). Μετὰ τὴν ἐκπαίδευσίν του ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης μετέβη εἰς Λονδῖνον, ἔνθα ἵδρυσε τυπογραφεῖον, εἰς ὃ ἐξετύπωσε τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του. Ἐκτὸς τῶν θεολογικῶν του ἔργων ἐδημοσίευσεν «Ὁδὸς πρὸς τὴν πλάνην» (1550), «Τριάκοντα ἕνα ἐπιγράμματα» (1550), «Χαρὰ καὶ πόνος» (1551), ἐκδοθέντα βραδύτερον ὑπὸ τῆς «Ἑταιρείας ἀγγλικῶν παλαιῶν κειμένων» τῷ 1872, κλπ. καὶ τὸ σπουδαιότερον «Ἐπιτομὴ χρονικῶν» (1559). Λ. Α.

Κρωμῖτις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τμῆμα τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ Αἰγύτιδος, ἀπὸ τῆς ἐν αὐτῇ πόλεως Κρώμης ὀνομασθέν. Ἐπ' αὐτοῦ ἔκειντο ἡ πόλις Γαθέαι καὶ αἱ πηγαὶ τοῦ Γαθεάτα, παραποτάμου τοῦ Ἀλφειοῦ. —Π.

Digitized by Google

Κρῶμνα / *Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις παράλιος τῆς Βιθυνίας τοῦ Πόντου, ἀρχαιοτάτη, ἧς (*Στραβ.* IB 45 Teubner) καὶ «Ὅμηρος μέμνηται ἐν τῷ Παφλαγονικῷ διακόσμῳ» ὡς πεμψάσης στρατὸν εἰς Τροίαν ὑπὸ τὸν Πολαιμένην κατὰ τῶν Ἀχαιῶν (Ἰλιάς Β, 855), μεταξὺ Ἀμάστριδος καὶ Κυτώρου (*Πτολ.* Ε, α, 7, ἐκδ Nobbe). Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον (ἐκδ Βεrol. 388, 3) «πόλις Παφλαγονίας ἡ νῦν Ἄμαστρις, τινὲς δέ φασι χωρίον Ἀμάστριδος. Τὸ ἐθνικὸν Κρωμναῖος, Κρωμνίτης καὶ Κρωμναιεύς» (πρβλ. *Ἀρριαν.* 20, *Ἀνων.* 17, Περίπλους Εὐξείνου). Πιθανῶς ἀποικία Φοινίκων ἐξελληνισθεῖσα μετέπειτα καὶ ἔκοψε ἴδια νομίσματα (*Head*, Histor numism. 433). Ὑπὸ τῶν Λατίνων φέρεται ὡς Cromna καὶ Cromnas (*Valer. Flac.* 5, 106, *Plin* 6, 5, *Pomp Mel.* 1, 104). Φαίνεται ὅτι περὶ τὸ 300 π. Χ. μετῴκησαν οἱ κάτοικοί της εἰς Σήσαμον. Ἡ τοποθεσία της, πάντως ἐπὶ τοῦ συγχρόνου κόλπου τῆς Ἀμάστρα (πλάτ. 41°45′ Β., μήκ. 32°25′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2238: Bosporus to Kerempeh) δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη, καίτοι θεωρεῖται παρὰ τῶν μὲν ἐγγὺς τοῦ ἀκρωτηρίου Ντελικλῆ καὶ κατ' ἄλλους παρὰ τὸ χωρίον Κορτζοῦ Σιλέ. Σ. Ε. Λ.

— **Κρῶμνα** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Πελοποννήσου ἐν Ἀρκαδίᾳ, ἄλλως *Κρώμη* (βλ. λ.).

Κρώμνη /*Γεωγρ.*/. Ἑλληνικὴ ἄλλοτε περιφέρεια τοῦ Πόντου εἰς δεκαπεντάωρον ἀπόστασιν πρὸς μεσημβρίαν τῆς Τραπεζοῦντος. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ πλησίον ἀλλήλων κείμενα χωρία Φραγκάντων, Μαντσάντων, Ρουσταμάντων, Σαράντων, Κωδωνάντων, Γεράντων, Τσαχμανάντων, Σαμαλάντων, Παπαδάντων, Κουτσουπάντων, Γλούβαινα, Ναvάκ, Λωρία, Ζεμπερέκια, Ἀληθινὸς καὶ Μόνορα, ἔχοντα συνολικῶς περίπου 1450 κατοίκους. Ἡ Κρώμνη διοικητικῶς μὲν ὑπήγετο εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Ντορούλ, ἐκκλησιαστικῶς δὲ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Χαλδίας. Οἱ Κρωμναῖοι ὑπαχθέντες εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν μετηνάστευσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Α. Α. Π.

— **Κρώμνη** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν (Γενιτσῶν) τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ΝΔ. τῆς Γουμενίτσης κάτωθεν ὑψηλοῦ βουνοῦ καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 330. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κορνισόρ*. Χ. Δ.

Κρωμνικὸν [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 152. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Σάρνιτς*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Γαλανὴ (Τσακιρλῆ)*, *Ἵμερα (Σαλτικλῆ)* καὶ *Λιβερὰ (Ἀντάς)* καὶ ἔχει κατ. (1928) 849. Χ. Δ.

Κρῶμοι, ἡ ***Κρώμη*** (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). Ὀχυρὰ πόλις τῆς Ἀρκαδίας ἐν τῇ Κρωμίτιδι τῶν Αἰγυτῶν, ἀπὸ Κρώμου τοῦ Λυκάονος ὀνομασθεῖσα. Ἔκειτο εἰς ἀπόστασιν εἴκοσι σταδίων ἀπὸ Νυμφῶν, τοποθετεῖται δὲ ὑπὸ τῶν νεωτέρων παρὰ τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια τοῦ Παναγιτσίου μεταξὺ τῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν Μπιλάλι καὶ Δεδέμπεη (Μπούρσιαν, Φίσερ) ἢ παρὰ τὸ σημερινὸν Νεοχώρι ΝΔ. τοῦ Δεδέμπεη καὶ δεξιὰ τῆς ἀπὸ Μεγαλοπόλεως εἰς Μεσσήνην καὶ Καλάμας ὁδοῦ (Μπομπλαί) ἢ τέλος εἰς τὰ παρὰ τὸ χωρίον Σαμάρα ἀρχαῖα ἐρείπια Ν. τοῦ Δεδέμπεη, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ξεριλοποτάμου (ἀρχ. Καρνίων), παραποτάμου τοῦ Ἀλφειοῦ. Ἐκ τῆς ἱστορίας της ὀλίγα εἶναι γνωστά. Τῷ 364 π. Χ. κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν διὰ τοῦ Ἀρχιδάμου, ὅστις ὁδηγῶν δώδεκα λόχους ἀφῆκεν αὐτόθι τοὺς τρεῖς ὡς φρουράν. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν του ἐπελθόντες οἱ Ἀρκάδες ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν διὰ διπλοῦ χαρακώματος («διπλῷ σταυρώματι»), τότε δὲ ἐπῆλθεν ἐκ νέου ὁ Ἀρχίδαμος ὅπως ἐλευθερώσῃ τοὺς πολιορκουμένους· γενομένης ὅμως μάχης ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς 30 ἐπιφανεῖς Σπαρτιᾶται, ἐν οἷς ὁ Πολυαινίδης καὶ ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς τοῦ Ἀρχιδάμου Χίλων, αὐτὸς δὲ ὁ Ἀρχίδαμος ἐτραυματίσθη εἰς τὸν μηρόν. Μετὰ τὰς σπονδὰς καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν νεκρῶν, οἱ Σπαρτιᾶται ἀπῆλθον καὶ οἱ Ἀρκάδες στήσαντες τρόπαιον ἐξηκολούθησαν τὴν πολιορκίαν. Ἐπελθὼν ὅμως νύκτωρ ὁ Ἀρχίδαμος καὶ καταλαβὼν ἓν τῶν χαρακωμάτων ἠλευθέρωσεν ἀρκετοὺς τῶν πολιορκουμένων· οἱ λοιποί, περὶ τοὺς ἑκατόν, αἰχμαλωτισθέντες κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, διενεμήθησαν μεταξὺ Ἀρκάδων, Ἀργείων, Μεσσηνίων καὶ Θηβαίων (*Ξενοφ.* Ἑλλ. Ζ' 4, 20 κ.ἑ.). Κατὰ τὸν συνοικισμὸν τῆς Μεγαλοπόλεως ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, οἱ Κρωμῖται ἐγκαταλείψαντες τὴν πατρίδα των κατῴκησαν εἰς τὴν νέαν πόλιν, ἐκ δὲ τῆς παλαιᾶς κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα ἀναφέρονται παρὰ Παυσανίᾳ (Η' 3, 27, 34) ὀλίγα ἐρείπια («οὐ πάντάπασι τὰ ἐρείπια ἐξίτηλα»). Ἡ πόλις ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κρῶμνα*, *Κρῶμνος*, *Κρῶμναι*. Π. Ν. Π.

Κρῶμος [*Μυθολ.*]. —1) Ἀρκὸς ἥρως, υἱὸς τοῦ Λυκάονος, μυθολογούμενος ἱδρυτὴς τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ πόλεως *Κρῶμοι*. —2) Κορίνθιος ἥρως, υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, οἰκιστὴς τοῦ ἐν Κορινθίᾳ Κρομυῶνος, γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κρόμος*. —Π.

Κρωπιὰ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀττικὸς δῆμος τῆς Λεοντίδος φυλῆς, ἄλλως γνωστὸς ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κρωπιάς*, *Κρωπιαί*, *Κρῶπες*, *Κρωπίδαι*. Ἐσφαλμένως, κατὰ τὸν Μιλχόφερ, ἐθεωρήθη ἡ ὀνομασία τοῦ σημερινοῦ *Κορωπίου* τῆς Μεσογαίας ὡς παραφθορὰ τῆς Κρωπιᾶς, ἐφ' ἧς ἐκδοχῆς ἐστηρίχθη καὶ Β.Δ. τοῦ 1846, καθ' ὃ ἡ περὶ τὸ Κορωπὶ περιοχὴ ἐκλήθη δῆμος *Κρωπιᾶς*. Κατὰ Θουκυδίδην (Β' 19) τὸ θέρος τοῦ 431 π. Χ. ὁ Ἀρχίδαμος εἰσβαλὼν ἐν Ἀττικῇ ἀπὸ τοῦ Θριασίου πεδίου καὶ βαδίζων πρὸς Ἀχαρνὰς διῆλθε διὰ Κρωπιᾶς ἔχων δεξιὰ τὸν Αἰγάλεω· κατὰ ταῦτα ὁ δῆμος ἔκειτο Β. τῶν Ἀθηνῶν καὶ Δ. τοῦ Αἰγάλεω, παρὰ τὰ Ἄνω Λιόσια, εἰς τὸν μεταξὺ Πάρνηθος καὶ Αἰγάλεω χῶρον, κατὰ τὴν θέσιν *Στεφάνι*, ἔνθα καὶ ἀρχαῖον ὀχύρωμα πρὸς προάσπισιν τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ Πελοποννήσου, τὸ νῦν *Δέμα* ἢ *Κατάδεμα*. Κατὰ τὴν ἐσφαλμένην ἐκδοχὴν ἔκειτο παρὰ τὰ ἀρχαῖα ἐρείπια τοῦ Δεμερτζῆ. Ἡ Κρωπιὰ ἀπετέλει τριχωμίαν μετὰ τῶν δήμων Εὐπυριδῶν καὶ τινος ἄλλου. Τὸ ὄνομά της παράγεται ἀπὸ τὸ κρώπιον (=δρεπάνι), εἰρωνικῶς δὲ ἐκαλεῖτο Κλωπιδῶν δῆμος. Π. Ν. Π.

— **Κρωπιᾶς, τέως δῆμος** — [*Γεωγρ.*]. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς ἐν τῷ νομῷ Ἀττικῆς, περιλαμβάνων τὰς κοινότητας Κορωπίου, Μαρκοπούλου, Μεσογαίας, Παιανίας (Λιόπεσι), Παλλήνης (Χαρβατίου) καὶ Σπάτα, μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Μαρκόπουλον*, καὶ ἀριθμῶν κατ. 8.100 περίπου. Χ. Δ.

Κρῶρα [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας χωρίου *Στεφάνη* (βλ.λ.). Χ. Δ.

Κρῶς / *Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις Αἰγύπτου, ἀγνώστου ἐπακριβοῦς θέσεως, γνωστὴ ἀπὸ μόνου τοῦ Ἑκαταίου. Περὶ αὐτὴν ἔκειτο ὁ *Κρωΐτης* νομός.

— **Κρῶς** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*] βλ. λ. *Κρωΐς*.

κρωσσὸς (ὁ), καὶ **κρωσὸς** [*Ἀρχ.*]. Εἶδος ὑδροφόρου ἀγγείου παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι, πιθανῶς ἀναλόγου πρὸς τὴν ὑδρίαν, τὸν ἀμφορέα καὶ στάμνον, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῶν ὁποίων ἀναφέρεται. Ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν ἄντλησιν ὑγρῶν καὶ ὡς νεκρικὴ τεφροδόχος κάλπη. Τὸ σχῆμα αὐτοῦ ἀγνοεῖται, αἱ δὲ ὑποθέσεις τοῦ Πανόφκα, Κράουζε κ. ἄ. ἐπὶ οὐδεμιᾶς στηρίζονται ἐνδείξεως. —Π.

Κρῶφι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὄρος τῆς Ἄνω Αἰγύπτου, ἀναφερόμενον μετὰ τοῦ ὄρους Μῶφι παρ' Ἡροδότῳ (Β' 28), ὅστις τοποθετεῖ ἀμφότερα μεταξὺ Συήνης καὶ Ἐλεφαντίνης κατὰ τὴν αἰγυπτιακὴν θεολογίαν ἦσαν ὀξυκόρυφα, ἐκ δὲ τῶν κατὰ τὸ μέσον αὐτῶν ἀβύσσων ἐπήγαζεν ὁ Νεῖλος. Τὸ ἥμισυ τοῦ ὕδατος ἔρρεε πρὸς Β. κατὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ ἥμισυ πρὸς Ν. κατὰ τὴν Αἰθιοπίαν, τὸ βάθος δὲ τῶν ἀβύσσων ἦτο ἀμέτρητον κατὰ τὰς μυθολογουμένας δοκιμὰς βυθομετρήσεως, τὰς γενομένας ὑπὸ Ψαμμιτίχου. Π. Ν. Π.

Κρῶφορντ (Crawford), *Θωμᾶς*. Ἀμερικανὸς γλύπτης (1814—1857). Ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ, ὅπου ἐξέθεσε τὸ πρῶτόν του ἔργον «Ὀρφεὺς καὶ Κέρβερος» (1839), ἀξιωθὲν πολλῆς προσοχῆς ἐκ μέρους τῶν καλλιτεχνικῶν κύκλων τῆς ἰταλικῆς πρωτευούσης. Ὑπ' αὐτοῦ ἔχει ἐκτελεσθῆ τὸ ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου τῆς Οὐασιγκτῶνος ἄγαλμα τῆς Ἐλευθερίας (6,5 μ.), καθὼς ἐπίσης πλεῖστα ἀνάγλυφα καὶ προτομαὶ τοῦ ἰδίου χτηρίου.

— **Κρῶφορντ** (Crawford), *Ἰωάννης*. Σκῶτος ἀνατολιστὴς (1783—1868). Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἐδιμβούργου, μεθ' ὃ διωρίσθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς «Ἑταιρείας Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν». Διαρκούσης τῆς βρεττανικῆς κατοχῆς τῆς Ἰάβας (1811—1817), ἐχρησιμοποιήθη εἰς κυβερνητικὴν ὑπηρεσίαν, τῷ δὲ 1821 ὑπηρέτησεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως εἰς τὸ Σιὰμ καὶ Κοχιγχίναν. Τῷ 1823 ἐγένετο κυβερνήτης τῆς Σιγκαπούρης, τῷ 1827 μετέβη ἐπὶ πολιτικῇ ἀποστολῇ εἰς Βιρμανίαν, τῷ δὲ 1861 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας. Ὁ Κρῶφορντ συνέγραψε: «A History of the Indian Archipelago» (1820), «Destrictive Dictionary of the Indian island and adjacent Countries» (1856) κλπ., ὡς καὶ μίαν πολυτιμοτάτην γραμματικὴν καὶ λεξικὸν τῆς μαλαϊκῆς γλώσσης (1852). Λ. Α.

— **Κρῶφορντ** (Craufurd), ***Κουΐντῖνος***. Ἄγγλος συγγραφεὺς (1743—1819). Ὑπηρέτησεν εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπου ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς ἡλικίαν 40 ἐτῶν εἰς Παρισίους, ἀσχολούμενος εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν τέχνην. Ἐσχημάτισε μεγάλην βιβλιοθήκην καὶ συλλογὴν ζωγραφικῶν ἔργων, νομισμάτων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων ἀρχαιολογικοῦ ἐνδιαφέροντος. Εὑρίσκετο εἰς στενὰς σχέσεις μετὰ τῆς γαλλικῆς αὐλῆς καὶ εἰδικῶς μετὰ τῆς Μαρίας Ἀντουανέττας. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «The History of Religion, Learning and Manners of Hindus (1790), «Secret History of the King of France and his escape from Paris» (1885), «History of the Bastille» (1798), «On Pericles and the Arts in Greece» (1815) κλπ. Λ. Α.

—**Κρῶφορντ** (Crawford), ***Φραγκῖσκος-Μάριος*** Ἀμερικανὸς μυθιστοριογράφος (1854—1909), υἱὸς τοῦ Θωμᾶ Κρῶφορντ. Ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τοῦ Καΐμπριτζ, τῆς Ἀϊδελβέργης καὶ τῆς Ρώμης, ἐν Ἰνδίαις δὲ ἐμελέτησε τὴν σανσκριτικήν. Ἐν Ἀλλαχαπὰτ ἐξέδωκε τὴν ἐφημερίδα «Ἰνδικὸς Κῆρυξ». Συνεργάτης διαφόρων περιοδικῶν, ἔγραψε τῷ 1882 τὸ πρῶτον του μυθιστόρημα «Mr Isaacs», μεθ' ὃ τὸ «Dr Claudius» (1883). Ἐγκατασταθεὶς μονίμως ἐν Ἰταλίᾳ συνέγραψεν ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ 1906 περὶ τὰ τριάκοντα πέντε μυθιστορήματα. Ἐδημοσίευσε καὶ τὰ ἱστορικὰ ἔργα: «Ave Roma Immortalis» (1898), «Rulers of the South» (1900), μετονομασθὲν τῷ 1904 εἰς «Sicily, Calabria and Malta» καὶ «Gleanings of Venetian History», ἐν οἷς συνδυάζει τὴν ἱστορικὴν γνῶσιν πρὸς τὴν μυθιστορηματικὴν φαντασίαν. Τὰ ἔργα τοῦ Κρῶφορντ διακρίνει θελκτικὴ ἀφηγηματικότης καὶ ὕφος ἐπιμελημένον καὶ γλαφυρόν. Τὸ ἔργον του «A. Cigarette maker's Romance» ἐδραματοποιήθη καὶ ἔσχεν ἐξαιρετικὴν δημοτικότητα. Τὸ δρᾶμά του «Francessa da Rimini» ἐπαίχθη τῷ 1902 ἐν Παρισίοις ὑπὸ τῆς Σάρας Μπερνάρ. Λ. Α.

Κρῶφορντσβιλ (Crawfordsville) / *Γεωγρ.*/. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, πρωτεύουσα τῆς κομητείας Μοντγκόμερυ. Εἶναι σιδηροδρομικὸς σταθμὸς καὶ ἔχει βιομηχανίαν ἁτμαμαξῶν καὶ συρματοπλεγμάτων. Κάτ. (1920) 10.139. Μ. Ν. Δ.

Κτέατος [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Ἄκτορος (ἢ κατ' ἄλλους τοῦ Ποσειδῶνος), πατὴρ τοῦ Ἀμφιμάχου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀρχηγῶν τῶν Ἐπειῶν κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον. Ὅτε ὁ Ἡρακλῆς ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ Αὐγείου (θείου τοῦ Κτεάτου) ὁ Κτέατος ἀντιταχθεὶς κατ' αὐτοῦ ἐφόνευσεν ἐν τῇ μάχῃ τὸν συμμαχοῦντα μετὰ τοῦ Ἡρακλέους Δαμέωνα, τὸν υἱὸν τοῦ Φλιοῦντος. Διὰ τοῦτο, ὅτε βραδύτερον ὁ Κτέατος μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Εὐρύτου μετέβαινον εἰς τὴν πανήγυριν τῶν Ἰσθμίων, ἐνεδρεύσας ὁ Ἡρακλῆς ἐν Κλεωναῖς ἐφόνευσεν ἀμφοτέρους. Ἐπὶ Παυσανίου ἐδεικνύετο ἀκόμη ὁ τάφος αὐτῶν ἐν Κλεωναῖς. Γ. Ι. Κ.

κτείνω, *ἀόρ. ἔκτεινα* ἀποκτείνω, φονεύω.

κτείς, *γεν. κτενός* (ὁ)· τὸ κτένι τῆς κόμης, κτένιον || τὸ κτένι τοῦ ὑφαντικοῦ ἱστοῦ || τὸ περὶ τὸ αἰδοῖον τρίχωμα.

κτεὶς (ὁ) (Pecten) /*Ζωολ.*/. Γένος μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κτενιδῶν*, περιλαμβάνον μαλάκια μετρίου ἢ μεγάλου μεγέθους, μὲ κόγχην ἐκ δύο συμμετρικῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μερῶν ἀποτελουμένην, βαθέως διηυλακωμένην ὑπὸ πλήθους ἀκτίνων ἀπολήγουσῶν εἰς εὐθείας κορυφάς. Ὁ μανδύας ὅστις περιβάλλει τὸ ζῷον εἶναι ἠνωμένος καὶ φέρει κατὰ τὰ ἄκρα του πολυπληθεῖς κεραίας. Τὰ νημάτια τὰ ἀποτελοῦντα τὰ βράγχια εἶναι ἐλεύθερα μεταξύ των καὶ ὁ ποὺς τοῦ ζῴου εἶναι κατὰ κανόνα μικρὸς καὶ φέρει βύσσον. Εἴδη τινὰ τῶν μαλακίων τούτων προσκολλῶνται διὰ τοῦ βύσσου των ἐπὶ στερεῶν ὑποθεμάτων καὶ ἄλλα νήχονται τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀνοίγματος καὶ κλεισίματος τῶν κογχῶν των. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν πολλὰ εἶναι ἐδώδιμα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων ἐδωδίμων εἰδῶν εἶναι ὁ *κτεὶς ὁ ἐδώδιμος* (Pecten edulis, κοιν. *κτένι* ἢ *χτένι*), ὅπερ ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Δ. Ν. Π.

Κτεὶς ὁ δώδιμος.

—/*Παλαιοζωολ.*/ Λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων, ἀπὸ τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Ἡ κυρία ἐξάπλωσις των ἐγένετο κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν πολλαχοῦ ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως. Γ. Κ. Γ.

κτένα (ἡ), καὶ *χτένα* δημοτ., τὸ ἐπὶ τῆς γυναικείας κόμης φερόμενον κτένιον πρὸς συγκράτησιν αὐτῆς καὶ στολισμόν.

κτενάγκαθο (τὸ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *δίψακος ὁ γναφευτικός*.

κτενᾶς (ὁ), καὶ *χτενᾶς* δημοτ., ὁ κατασκευάζων κτένια τοῦ ὑφαντικοῦ ἱστοῦ.

Digitized by Google

— *[Λαογρ.]* Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ *κτενᾶ* μετέρχονται εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ ἐκ τοῦ χωρίου Κοσμᾶς τῆς Κυνουρίας καταγόμενοι. Τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἀνδρικοῦ πληθυσμοῦ τοῦ Κοσμᾶ εἶναι κτενᾶδες, ταξιδεύοντες ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ κατασκευάζοντες καὶ πωλοῦντες ὑφαντουργικὰ κτένια. Παλαιότερον οἱ ἐπιτηδειότατοι οὗτοι τεχνῖται ἐταξίδευον καὶ εἰς τὴν Βαλκανικήν. Οἱ κτενᾶδες τοῦ Κοσμᾶ, οἵτινες εἶναι συγχρόνως καὶ γεωργοί, ἀφίνουν τὴν πατρίδα των ὁμαδικῶς μετὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα καὶ ἐπιστρέφουσι τὸν Ὀκτώβριον, ὁπότε ἄρχονται αἱ βαρεῖαι ἀγροτικαὶ ἐργασίαι, εἰς ἃς καὶ ἀσχολοῦνται κατὰ τὴν ἐν τῇ πατρίδι των παραμονήν. Οἱ κτενᾶδες τοῦ Κοσμᾶ ἔχουσιν ἰδίαν συνθηματικὴν γλῶσσαν, καλουμένην *γιωργαντζέϊκα.* κ. φ.

Κτενᾶς *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Σιδερᾶ τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ δμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 162. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ταρακτσιλάρ.* χ. δ

Κτενᾶς ὁ ***δομέστικος.*** Μουσικὸς ἀκμάσας κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Τούτου σῴζονται ἐκλεκτὰ μουσουργήματα εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας. ι. χ. κ.—ν. α. χ.

Κτενᾶς, *Κωνσταντῖνος.* Καθηγητὴς τοῦ ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, ἀκαδημαϊκὸς καὶ διευθυντὴς τοῦ ὀρυκτολογικοῦ καὶ πετρολογικοῦ ἐργαστηρίου καὶ μουσείου. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1884, ἐσπούδασε δὲ φυσικὰς ἐπιστήμας εἰς τὰ πανεπιστήμια τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Λειψίας, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας. Τῷ 1908 ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς ὀρυκτολογίας, καὶ τῷ 1912 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ὀρυκτολογίας καὶ πετρολογίας ἐν τῷ ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ καὶ διευθυντὴς τοῦ ὀρυκτολογικοῦ καὶ πετρολογικοῦ μουσείου, διαδεχθεὶς τὸν Κωνσταντῖνον Μητσόπουλον. Ὠργάνωσε τὸ ὀρυκτολογικὸν καὶ πετρολογικὸν ἐργαστήριον καὶ ἐπλούτισε τὸ ὀρυκτολογικὸν καὶ πετρολογικὸν μουσεῖον, ἱδρύσας εἰς αὐτὸ τμῆμα μὲ εἰδικὰς συλλογὰς ἀπὸ ὀρυκτά, πετρώματα καὶ μεταλλεύματα τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

Ἐκ τῶν μελετῶν καὶ συγγραμμάτων αὐτοῦ ἄλλα μὲν ἀναφέρονται εἰς τὴν στρωματογραφίαν καὶ τεκτονικὴν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἄλλαι εἰς τὴν πετρολογίαν, ἡφαιστειολογίαν καὶ μεταλλογένειαν αὐτῶν καὶ ἄλλαι ἀφοροῦν εἰδικὰ γεωτεχνικὰ ζητήματα. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν: «Sur l'âge des terrains calcaires des environs d'Athènes» (C. R. de l'Acad. des Sciences, Paris 1907), «Sur le Néocrétacé de l'Argolide» (C. R., Paris 1907, ἐν συνεργασίᾳ Φ. Νέγρη), «Die Ueberschiebungen in der Peloponnisos I. der Ithomiberg» (Sitzungsberichte der preussischen Akademie der Wissenschaften, Berlin 1908), «Sur la découverte du Dévonien à l'île de Chio» (C. R. Soc Géol. de France 1921), «Sur le Carbonifère à l'île de Chio» (Αὐτόθι 1921), «Les îles de Psara et d'Antipsara» (Αὐτόθι 1921), «Sur la découverte d'un horizon à Productus cora à l'île de Chio» (Αὐτόθι 1923), «Les plissements d'âge primaire dans la région centrale de la mer Égée» (C. R. du XIII Congrès géol. intern. (I. 1923), «Συμβολὴ εἰς τὴν γεωλογίαν τῆς βορείου Ἐρυθραίας (Μικρὰ Ἀσία)» (Ἐπιστημ. Ἐπετηρὶς Φυσικομ. Σχολῆς, I, 1925). «Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Πρωτογενοῦς εἰς τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον» (Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1, 1926), «Découverte du Werfenien supérieur Ammonitifère dans l'île de Chio» (Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 3, 1928, ἐν συνεργασίᾳ C. Renz), «Die Einlagerungen im Krystallinen Gebirge der Kykladen» (Tschermaks min. petrogr. Mitteilungen, Wien 1907), «La formation de la jadéïte et les provinces minéralogiques sodiques dans les schistes cristallins» (C. R., Paris 1908), «Les formations éruptives de Parnès (Attique)» (C. R Soc. géol. de France, 1909), «Ueber die eruptiven Bildungen der Parnasgebirges in Attica» (Centralblatt für Miner. etc. Stuttgart 1909), «Les phénomènes métamorphiques à l'île de Sériphos—Archipel» (C. R. Paris 1914), «Sur les relations pétrographiques existant entre l'île de Sériphos et les formations environnantes» (C. R. Paris 1914), «Ἔρευναι περὶ τῆς μεταλλογενείας τῆς Ν. Δ Αἰγηΐδος. Κοιτάσματα ἐπαφῆς ἐντὸς κρυσταλλοσχιστώδους φάσεως—Ἐκκρίματα χρωμίτου» (Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Πανεπιστημίου 1917), «L'éruption du volcan de Santorin. Caractères morphologiques» (Αὐτόθι 1925). «Les laves actuelles de Fouqué Kaméni-Santorin» (Αὐτόθι 1924 ἐν συνεργασίᾳ A. Lacroix), «La composition des laves du volcan de Kaménis-Santorin» (Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν 1, 1926), «L'éruption du volcan des Kaménis-Santorin en 1925» (Bull. volc Napoli, 3, 1926), «Les évolutions du volcan des Kaménis-Santorin en 1926» (C. R. Ac. Sc. 1926, «Sur la nature chimico-minéralogique des enclaves de Fouqué—Kaménis—Santorin (C R. Ac. Sc. 1926), «Τὸ Ἡφαίστειον τῶν Θηβῶν τῆς Θεσσαλίας» (Πρακτικὰ Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 2, 1927), «Φαινόμενα ἐνδομορφισμοῦ εἰς τὴν λάβαν τῆς τελευταίας ἐκρήξεως τῆς Σαντορίνης» (Αὐτόθι, 2, 1927), «Ἡ τελικὴ μορφολογία τοῦ ἡφαιστείου τῶν Καμένων», (Αὐτόθι, 2, 1927), «Sur le volcan de Psathoura. Les laves andésitiques à facies basaltique de la Mer Égée septentrional» (Αὐτόθι, 3, 1928), «L'éruption parasitaire de Fouqué-Kaméni, le 23 Janvier 1928» (Αὐτόθι, 3, 1928, ἐν συνεργασίᾳ Π. Κοκκόρου), «Sur la deuxième phase de l'éruption parasitaire de Fouqué-Kaméni» (Αὐτόθι, 3, 1928, ἐν συνεργασίᾳ Π. Κοκκόρου), «Nouvelles recherches sur les caractères petrochimiques de la caldeira de Santorin (C. R. 1929, «Περὶ τῆς γεωλογικῆς θέσεως τῶν ὑδροφόρων στρωμάτων Κοκκιναρᾶ» (Ἀθῆναι 1919), «Ἡ ὑδρογονανθρακοῦχος ζώνη τῆς Δ. Ἑλλάδος» (ὑπομνήματα τῆς Γεωλογικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος I, Ἀθῆναι, 1920), «Πορίσματα καὶ προβλήματα τῆς Κρυσταλλολογίας» (Ἀθῆναι, 1908) Ἐπίσης γενικάς τινας πραγματείας, ὡς «Ἡ γεωλογικὴ ὑπηρεσία τῆς Ἑλλάδος, προμελέτη διὰ τὴν ἵδρυσιν καὶ ὀργάνωσίν της» (Ἀθῆναι, 1917), πρὸς δὲ διδακτικὰ συγγράμματα ὡς «Ὀρυκτογνωστικοὶ πίνακες μετὰ καταλόγου τῶν ἐν Ἑλλάδι ὀρυκτῶν» (Ἀθῆναι 1910) «Ἀναλυτικὸς πίναξ μαθημάτων, ἀσκήσεων καὶ φοιτητικῶν ἐκδρομῶν» (Ἀθῆναι 1921), «Στοιχεῖα ἀναλυτικῆς ὀρυκτολογίας, ὀρυκτογνωσία τῆς Ἑλλάδος» (Ἀθῆναι 1923).

Διωρίσθη τακτικὸν μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τῷ 1926 καὶ ἀντεπροσώπευσε πολλάκις τὸ πανεπιστήμιον, τὴν ἀκαδημίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα εἰς διεθνῆ ἐπιστημονικὰ συνέδρια. γ. β

— **Κτενᾶς,** ἢ ***Χτενᾶς, Παναγῆς,*** ἐπονομαζόμενος καὶ *Μπατζακάτσας.* Γενναῖος ὁπλαρχηγὸς ἐξ Ἀθηνῶν, διακριθεὶς ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν (1821—1822). Μόλις ἐσημειώθησαν αἱ πρῶται ἐπαναστατικαὶ κινήσεις ἐν Ἀθήναις κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1821 καὶ ἤρχισεν ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως, ὁ Κτενᾶς εἶχε καταταχθῆ μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του Σπύρου, ἀνέλαβε δὲ κατ' ἀρχὰς τὴν διοίκησιν μικροῦ σώματος. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὁμὲρ Βρυώνη ἐξ Ἀττικῆς καὶ ἀρξαμένης τῆς δευτέρας πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως, διωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων προσωρινὸς γενικὸς ἀρχηγὸς αὐτῶν Τὸ δυσχερὲς τοῦτο ἔργον κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς πέρας χάρις εἰς τὴν ὁρμητικότητα καὶ τὴν στρατηγικὴν δεξιότητα, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν. Ἐπιτεθεὶς κατ' ἀρχὰς κατὰ τοῦ Σερπετζὲ (θεάτρου τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ), τὸ ὁποῖον ἐφύλασσον 60 γκέγκηδες τοῦ Ὁμὲρ Βρυώνη, κατώρθωσε μετὰ ὁρμητικὴν ἔφοδον νὰ γίνῃ κύριος αὐτοῦ τὴν 13 Νοεμβρίου τοῦ 1821. Ἡ σημασία τῆς καταλήψεως τοῦ ὀχυροῦ τούτου προμαχῶνος ἦτο μεγίστη, καθ' ὅσον ὑπῆρχεν ἐν αὐτῷ φρέαρ, τὸ μόνον ἐκ τοῦ ὁποίου ἠδύναντο νὰ ὑδρεύωνται οἱ ἐν τῇ Ἀκροπόλει Τοῦρκοι. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐστάλη ἐκ μέρους τῶν Πελοποννησίων ὁ Ἠλίας Μαυρομιχάλης, ὡς γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηνῶν, ὁ δὲ Κτενᾶς ἐδέχθη προθύμως νὰ πολεμήσῃ ὑπὸ τὰς διαταγάς του. Ὅτε ὅμως ὁ Μαυρομιχάλης μετέβη διὰ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Καρύστου, ὅπου ἐφονεύθη, ὁ Κτενᾶς διηύθυνε καὶ πάλιν τὴν πολιορκίαν καὶ κατώρθωσε τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὑπονομοποιοῦ Χορμοβίτου καὶ τοῦ Γάλλου φιλέλληνος ἀξιωματικοῦ Βουτιὲ νὰ καταλάβῃ, τὴν 18 Ἀπριλίου τοῦ 1822, καὶ τὴν τελευταίαν πύλην τῶν Προπυλαίων, περιορίζων τοιουτοτρόπως τοὺς Τούρκους εἰς μόνην τὴν ἐπὶ τοῦ βράχου ἔκτασιν. Ἐκεῖ στερούμενοι τροφῶν καὶ μαστιζόμενοι ὑπὸ τῆς δίψης ἠναγκάσθησαν τὴν 9 Ἰουνίου νὰ συνθηκολογήσωσιν. Ἀλλὰ κατὰ τὸν πανηγυρισμὸν ἐφονεύθη ὁ Κτενᾶς ὑπὸ ἐκραγέντος κανονίου, τὸ ὁποῖον μόνος ἐγέμιζε, διὰ νὰ χαιρετίσῃ τὴν νίκην, ἡ ὁποία εἰς αὐτὸν κυρίως ὠφείλετο.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Παναγῆ, ***Σπῦρος,*** διωρίσθη ἀκολούθως, τιμῆς ἕνεκεν, ἀντικαταστάτης αὐτοῦ καὶ φρούραρχος τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐπειδὴ ὅμως ἐφέρετο βιαίως πρὸς τοὺς προκρίτους καὶ συνέλαβε τινας ἐξ αὐτῶν διὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ καταβάλουν τοὺς μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν του, ἐξεβλήθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Νικολάου Σαρρῆ ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ μετ' ὀλίγον ἐλθόντος Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου. χ. δ.

κτένι (τό), καὶ ***χτένι***· δημοτ. τύπος τῆς λ. *κτένιον* (βλ. λ.)· || κοινὴ ὀνομασία τοῦ μαλακίου *κτείς* (βλ. λ.)

Κτένι *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Κερασιᾶς τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 183. χ. δ

— **Κτένι** *[Γεωγρ.].* Ὀνομασία ἣν δίδουσιν οἱ σπογγαλιεῖς εἰς πέντε χαρακτηριστικὰς ὑφαλογλώσσας σπογγοβριθεῖς (Πονέντες, Χεράκι, Κομπολόϊ, Στρεβλὸς καὶ Talbot), προεχούσας ἀπὸ τοῦ βορείου τῆς νήσου Τενέδου ὑφαλοπλαισίου (χάρτ. ἀγγλ. 1599: Eski Stamboul to Kum Kalè). σ. ε. λ.

Κτένια *[Γεωγρ.].* Νησίον καὶ περὶ αὐτὸ σκόπελοι 3 ¼ μιλ. ΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Στέλι, ΝΑ τῆς Μήλου ἐσχατιᾶς (πλάτ. 36° 38' 05" Β., μῆκ. 24°35'05" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2501: Milos, Kimolos, Antimilo and Polino islands). Ἄλλο ἢ τὸ παρὰ τὴν ΝΔ. ἐσχατιὰν τῆς αὐτῆς νήσου, τὸ ἄλλως *Παξιμάδι* ὀνομαζόμενον. σ. ε. λ

— **Κτένια** *[Γεωγρ.].* Τρεῖς νησῖδες ἐγγύτατα ἀλλήλων κείμεναι καὶ ἀποτελοῦσαι τὰς τρεῖς κορυφὰς ὀβελοῦ, ἀναδύοντος ἀπὸ βαθέος πυθμένος (19—32 ὀργ., πλάτ. 36°31'35" Β., μῆκ. 26°14'40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1838: Stampalia island), 2 ½ μίλ. δυτικῶς τῆς Ἀστυπαλαίας καὶ 3 ½ Ἀν. τῆς Ὀφιδούσης. σ. ε. λ.

κτενιά (ἡ), καὶ ***χτενιά***· δημοτ., εἶδος σφύρας τῶν λιθοξόων, τῆς ὁποίας ἡ ἀκμὴ ἔχει ὀδόντας εἰς σχῆμα κτενίου.

κτενιαῖος, *—α, —ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κτένα, ὁ τοῦ κτενός.

— **κτενιαία *ἀκρολοφία*** ἢ ***ἄκανθα*** *['Ανατομ.].* Αὕτη ἀποτελεῖ τὸ ὀπίσθιον χεῖλος τῆς κτενιαίας ἐπιφανείας τοῦ ὁριζοντίου κλάδου τοῦ ἡβικοῦ ὀστοῦ, ἀφορίζουσα ταύτην ἀπὸ τῆς ἄνω ἐπιφανείας αὐτοῦ, καὶ πρὸς μὲν τὰ ὀπίσω μεταβαίνει εἰς τὴν τοξοειδῆ *ἀνώνυμον* ἢ *λαγονοηβικὴν γραμμήν*, ἧς ἀποτελεῖ συνέχειαν, πρὸς δὲ τὰ πρόσω τελευτᾷ εἰς τὸ ἡβικὸν φῦμα, ἀπέχον 1 ½ ἑκ. ἀπὸ τῆς ἡβικῆς συμφύσεως. ι. π.

— **κτενιαία *γραμμὴ*** *['Ανατομ.].* Γραμμὴ κάθετος (ἐπιμήκης), παριστῶσα τὸ μέσον τῶν τριῶν σκελῶν, εἰς ἃ ἀποσχίζεται ἡ τραχεῖα γραμμὴ τοῦ μηριαίου ὀστοῦ, πρὸς τὰ ἄνω τελευτῶσα, καὶ χρησιμεύουσα πρὸς πρόσφυσιν τοῦ κτενίτου μυός. ι. π.

Κτενιᾶς, ἡ ***Κτένια*** *[Γεωγρ.].* Ὄρος τῶν Ἀργολιδοαρκαδικῶν ὀρέων (ὕψ. 1599 μ.), τὸ παρ' ἀρχαίοις *Κρεῖον.* ι. σ. ι.

κτενίδι (τό), πληθ. *κτενίδια*· αἱ διὰ τοῦ κτενίσματος ἀποπτίπτουσαι τρίχες τῆς κόμης, ἄλλως *ἀποκτενίδια.*

κτενίζω, ἀόρ. *ἐκτένισα—ἐκτενίσθην,* παθ. μετχ. *κτενισμένος,* κοιν. *χτενίζω*· εὐθετῶ, τακτοποιῶ τὴν κόμην διὰ τοῦ κτενίου, ξεμπερδεύω, ξεδιαλύνω τὰ μαλλιά: «κτενίζω τὸ παιδί»· || παθ. *κτενίζομαι*· αὐτοπαθῶς, κτενίζω τὰ μαλλιά μου· || ἐπὶ λόγου, βιβλίου, πραγματείας κττ., εὐτρεπίζω, καλλύνω.

κτενιοειδὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κτένιον, ὁ ἔχων σχῆμα κτενίου.

— **κτενιοειδεῖς *μύες*** *['Ανατομ.].* Μυϊκαὶ δοκίδες, διελαύνουσαι τὸ ἐσωτερικὸν τῶν τοιχωμάτων τῶν κόλπων τῆς καρδίας, ἰδίως τοῦ ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τοιχώματος τοῦ δεξιοῦ κόλπου, διήκουσαι παραλλήλως ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω. Καὶ αἱ κοιλότητες δὲ τῶν ὤτων τῆς καρδίας φέρουσι κτενιοειδεῖς μῦς, πολυπληθεῖς μάλιστα ἡ τοῦ δεξιοῦ ὠτός. ι. π.

κτένιον (τό), κοιν. *κτένι—χτένι*· ὁ κτείς, τὸ δι' οὗ κτενιζόμεθα, εἴτε πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ φθειρῶν, εἴτε πρὸς καθαρισμὸν τῆς κόμης, ἰδίᾳ τὸ πυκνὸν κτένιον, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν *τσατσάραν* ἢ *τσουγκράναν* ἢ *διαλύστραν*: «κτένι μετάλλινο,—κοκκαλένιο,—φιλτισένιο», «τὴν ἔλουζε, τὴν χτένιζε μὲ φιλτισένιο χτένι»· || ὁ ὑφαντικὸς κτείς, τὸ χτένι τοῦ ἀργαλειοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου διέρχονται αἱ κλωσταὶ τοῦ στήμονος: «σὲ ἀσημένιο ἀργαλειό, σὲ φιλτισένια χτένια»· || κηπουρικὸν ἐργαλεῖον ὀδοντωτόν, διὰ τοῦ ὁποίου καθαρίζουν τὸ ἔδαφος ἀπὸ λίθων ἢ καὶ χόρτων· || ὄργανον συλλογῆς ἐλαιοκάρπου· || ἡ περὶ τὸ αἰδοῖον χώρα, τὸ ἐφήβαιον· || εἶδος θαλασσίου ὀστρακοδέρμου· || τὸ πλῆκτρον τῆς λύρας· || εἶδος ἀρχαίου χοροῦ, οὗ ἡ ἐπινόησις ἀποδίδεται εἰς τὰς Ἀμαζόνας.

— *[Προϊστορ. 'Ανθρωπολ.]* Ἡ κατασκευὴ τῶν *κτενῶν* ἀνάγεται ἤδη εἰς ἀπωτάτους χρόνους. Ὁ ἄνθρωπος ἤχθη εἰς τὴν κατασκευὴν τοιούτου ἐργαλείου ἐκ τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἥτις παριστᾷ ἀρχικὸν οὕτως εἰπεῖν κτένα καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ τρίχωμα τῶν ζῴων κτενίζεται ἐν μέρει αὐτομάτως διὰ τῶν ἀκανθῶν τῶν θάμνων, δι' ὧν ταῦτα διέρχονται. Εὑρίσκεται ἤδη ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τῆς μεσολιθικῆς περιόδου (Κουέκκενμάννтιγκεν κλπ.), οὐχὶ πρὸς κόμμωσιν, ἀλλὰ διὰ λεπτάς τινας τεχνικὰς ἐργασίας. Ἐπίσης ἐχρησιμοποιήθη καὶ διὰ τὸν στολισμὸν τῶν ἀγγείων (βλ. *κτενόγραμμος* κεραμική). Ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἀσφαλῶς εὑρίσκομεν τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ κτενὸς πρὸς κόμμωσιν, μόνον δὲ μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ χαλκοῦ εὑρίσκομεν καὶ τὸν διὰ κτενῶν στολισμόν. Κατεσκευάζοντο δέ, μέχρι τῆς νέας χρονολογίας σχεδόν, ἐξ ἑνὸς τεμαχίου λαβὴ καὶ ὀδόντες. Εὑρίσκομεν ὅμως καὶ εἰς τὴν νεολιθικὴν περίοδον σπάνια δείγματα προσθετῶν ὀδόντων ἐπὶ λαβῆς ἐξ ἄλλης ὕλης, ὅπως τοῦτο συμβαίνει εἰς τοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους. Ὡς πρὸς τὸ σχῆμα οἱ ὀδόντες εὑρίσκονται εἴτε εἰς μίαν γραμμήν, ὀλίγοι, ἀραιοὶ καὶ μεγάλοι ἀρχικῶς, τελειοποιούμενοι σὺν τῷ χρόνῳ, καὶ δὴ εἰς τὰ πρωτογενῆ ἐργαλεῖα, ἀλλὰ καὶ γενικῶς συνηθέστερον, εἴτε εἰς δύο γραμμὰς ἰδίᾳ εἰς τὰς παραμεσογείους χώρας, ἑκατέρωθεν τῆς πλακὸς (κτένια), ἀκριβῶς ὅπως καὶ σήμερον. Ἡ λαβὴ εἴτε εἶναι ἁπλῆ, εἴτε διακεκοσμημένη. Ὡς πρὸς τὸ ὑλικόν, ἐξ οὗ κατεσκευάζοντο, εὑρίσκομεν κτένας ἐξ ὀστοῦ καὶ κέρατος καὶ λεπίω-

Digitized by Google

κεράτων, τοὺς καὶ παλαιοτέρους, ἐκ ξύλου εἰς τὰς νεολιθικὰς λιμναίας οἰκήσεις ἰδίᾳ, ἐκ μετάλλου (ὀρειχάλκου καὶ σπανίως χρυσοῦ). Ἔχομεν ἐπίσης ἐν Αἰγύπτῳ ἰδίᾳ καὶ ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, καὶ μετὰ ἐπιμελείας κεκοσμημένους, ἐπίσης καὶ σιδηροῦς ἐν Μ. Ἀσίᾳ. Ι. Γ. Κ.

— *[Ἐγκυκλ.]. **Παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι.*** Τὸ κάλλυντρον τοῦτο τῆς κόμης καὶ ἐν γένει τῶν τριχῶν ὑπῆρξε τὸ ἀπαραίτητον ἐργαλεῖον πρὸς καθαρισμὸν και καλὴν διευθέτησιν αὐτῶν, τόσον διὰ τὰς γυναῖκας, ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας. Ἀρχαιότατα δείγματα τοῦ ὀργάνου τούτου εἶναι τὰ ἐν τῇ μυκηναϊκῇ συλλογῇ τοῦ Ἐθν. Ἀρχαιολ. μουσείου ἀποκείμενα κτένια τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, τὰ εὑρεθέντα τὰ μὲν ἐν τάφῳ τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν, τὰ δὲ ἐν Σπάτᾳ τῆς Ἀττικῆς. Ἡ ἐξ ἐλεφαντοστοῦ ἐπιφάνεια τοῦ κτενίου τοῦ Σπάτα, πλουσίως κεκοσμημένη, διὰ πτερωτῶν μυθολογικῶν ὄντων καὶ ῥοδάκων, πρόκειται τρανὸν μαρτύριον τῆς ἀξίας, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἀπέδιδον εἰς τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο τοῦ καλλωπισμοῦ. Διὰ τοῦτο τὸ κτένιον κατέχει τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἐργαλείων τοῦ κουρέως, ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων εἶναι τὸ σύνηθες σῆμα τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ. Κατὰ τὰ πολλὰ διασωθέντα ἀρχαῖα κτένια καὶ τὰς πολλὰς εὑρεθείσας παραστάσεις αὐτῶν ἐπὶ διαφόρων μνημείων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὸ σχῆμα τοῦ ἐργαλείου τούτου δὲν διαφέρει πολὺ τοῦ σημερινοῦ. Ἐνίοτε ἦτο ἐπίμηκες, συχνάκις δὲ βραχὺ καὶ ἔφερε μίαν ἢ δύο σειρὰς ὀδόντων, ἐξ ὧν ἡ μὲν εἶχε τοὺς ὀδόντας ἀραιοὺς πρὸς χωρισμὸν τῶν τριχῶν τῆς κόμης, ἡ δὲ λεπτοὺς καὶ πυκνοὺς πρὸς καθαρισμὸν καὶ λείανσιν αὐτῶν. Τὰ κοινότερα τῶν κτενίων κατεσκευάζοντο ἐκ ξύλου πύξου. Τοιαῦτα κτένια εὑρέθησαν πολλὰ ἰδίως ἐν Ἰταλίᾳ, ἐκόστιζον δὲ δεκατέσσαρα δηνάρια, ὡς καθορίζει τὴν τιμὴν αὐτῶν διάταγμα τοῦ Διοκλητιανοῦ. Τὰ πολυτιμότερα ὅμως κτένια κατεσκευάζοντο ἐξ ἐλεφαντοστοῦ. Πλὴν τῶν ἐξ ἐλεφαντοστοῦ κτενίων τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, τοιαῦτα κτένια εὑρέθησαν ἐπίσης πάμπολλα ἐν ταῖς κατακόμβαις τῆς Ῥώμης. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ χάλκινα κτένια, ἀλλὰ ταῦτα ἔχουσι συνήθως μίαν μόνον σειρὰν ὀδόντων. Τὰ κτένια, οἱασδήποτε ὕλης, ἐκοσμοῦντο ἐνίοτε δι' ἐγγλύπτων παραστάσεων καὶ ἐπιγραφῶν. Τὰ χάλκινα ἰδίως κοσμοῦνται συνήθως διὰ γεωμετρικῶν κοσμημάτων καὶ ἐγκοίλων στιγμάτων. Τοιαῦτα κτένια εὑρέθησαν ἀρκετὰ ἐν Πομπηΐᾳ. Ἀλλὰ τὰ κτένια δὲν ἦσαν ἐν χρήσει μόνον ἐν κουρείοις καὶ οἰκίαις. Κτένια εὑρίσκοντο ἐπίσης καὶ ἐν ναοῖς, καὶ ἰδίως ναοῖς θηλειῶν θεοτήτων, ἀποτελοῦντα μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἀντικειμένων τὸν κόσμον τοῦ λατρευτικοῦ ἀγάλματος τῆς θεᾶς. Κατὰ τὸν Καλλίμαχον, ἐν Ἄργει ὑπῆρχε χρυσοῦν κτένιον πρὸς χρῆσιν τῆς Παλλάδος. Κατὰ τὴν Ἀνθολογίαν κτένια κατετίθεντο ὡς ἀναθήματα εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Ἀφροδίτης. Πλὴν τῶν

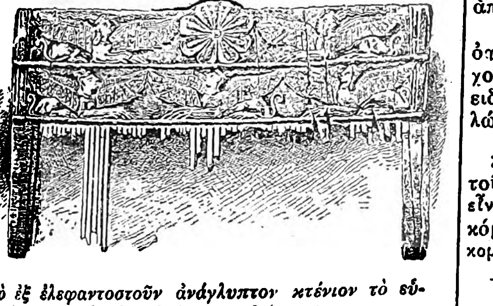

Τὸ ἐξ ἐλεφαντοστοῦν ἀνάγλυπτον κτένιον τὸ εὑρεθὲν ἐν Σπάτᾳ τῆς Ἀττικῆς.

κτενίων διὰ τὸ κτένισμα ὑπῆρχον, κατὰ Πολυδεύκην, καὶ κτένια ὡς στόλισμα τῆς κεφαλῆς. Τοιαῦτα κτένια θὰ ἐπεῖχον θέσιν τῶν σημερινῶν κτενωτῶν κοσμημάτων (κτενες), μὲ τὰ ὁποῖα κοσμοῦσιν αἱ γυναῖκες τὴν κόμην. Β. Δ. Θ.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Τὰ κτένια κατὰ τὸν μεσαίωνα κατεσκευάζοντο ἐκ ξύλου, ἐλεφαντοστοῦ, κέρατος ἢ μετάλλου, παρουσίαζον δὲ μεγάλην ποικιλίαν σχημάτων. Τὸ κτένιον ἐφέρετο κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα ὡς σημεῖον ἀριστοκρατικῆς διακρίσεως. Τὸ ἔθιμον ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μολιέρου. Τὰ κοινὰ κτένια κατεσκευάζοντο ἐκ καουτσούκ, ὀστοῦ, ξύλου, κέρατος, τὰ δὲ πολυτελῆ ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, χρυσοῦ ἢ ἀργύρου μὲ πολυτίμους λίθους. Ὁσάκις ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς κάλλυντρον, ἔφερεν ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῶν ὀδόντων ἓν εἶδος ἡμιστέμματος διακεκοσμημένου πλουσίως. Ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ εἰς ἄλλας χώρας τὸ κτένιον ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς προσαρμογὴν καὶ συγκράτησιν τοῦ πέπλου τοῦ καλύπτοντος τὴν κεφαλήν. Τὸ κτένιον ἐκ καουτσοὺκ ἐξευρέθη τῷ 1853 ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ Καρόλου Γκουντγήαρ, εἰσήχθη δὲ εἰς τὴν Γαλλίαν ὑπὸ τοῦ Φωβέλλ-Ντελεμπάρ, τοῦ πρώτου ἱδρύσαντος ἐργοστάσιον κατασκευῆς κτενίων. Δέκα ἔτη βραδύτερον ἱδρύθησαν τοιαῦτα ἐργοστάσια ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ.

Σήμερον κατεσκευάζονται κτένια ἐκ τῶν αὐτῶν ὑλῶν. Ἡ ἐπικράτησις μεταξὺ τῶν γυναικῶν τοῦ συρμοῦ τῶν κομμένων μαλλιῶν δὲν περιώρισε τὴν κατανάλωσιν τῶν κτενίων. Ταῦτα ἐξακολουθοῦν νὰ χρησιμοποιοῦνται ὡς κόσμημα τῆς κεφαλῆς, ἰδίᾳ διὰ τὰς νυκτερινὰς ἀμφιέσεις, ὅτε καὶ κατασκευάζονται ἐκ κελύφους χελώνης ἰδίᾳ, μὲ

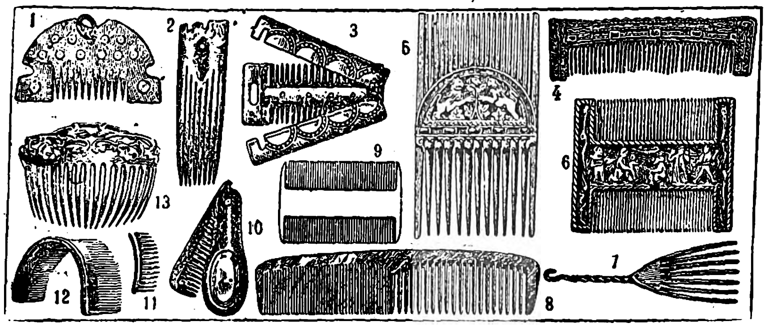

Διάφορα εἴδη κτενίων.

1 Ρωμαϊκόν. 2=Γερμανικόν. 3=Γαλλικὸν (μεροβιγγιανὴ περίοδος). 4=Ἰταλικὸν (βυζαντινοῦ ρυθμοῦ). 5=τοῦ Ι αἰῶνος. 6=τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος. 7=στρατιωτικὸν ἐκ σιδήρου. 8=κτένιον σημερινὸν πρὸς διευθέτησιν τῆς κόμης. 9=κτένιον πυκνὸν καὶ λεπτόν. 10=φορητόν. 11, 12, 13=σημερινὸν πρὸς συγκράτησιν τῆς κόμης.

ἐπιστρώματα ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου, κεκοσμημένα διὰ πολυτίμων λίθων. Κτένια μικρά, συνήθως ἐξ ὀστοῦ, πρὸς καθαρισμὸν ἢ διευθέτησιν τῆς κόμης φέρουν ὅλαι αἱ γυναῖκες σήμερον ἐντὸς τοῦ σάκκου των. Ἐπίσης εὐρύτατα διαδεδομένα εἶναι τὰ ἀναδιπλούμενα κτένια καὶ φερόμενα ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν ἐντὸς τοῦ θυλακίου, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν διευθέτησιν τῶν τριχῶν τῆς κόμης ἢ τοῦ μύστακος. Μεγάλα κτένια φέροντα πολυτίμους λίθους ἢ ἀπομιμήσεις τούτων χρησιμοποιοῦνται καὶ σήμερον ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ εἴς τινα μέρη τῆς Ἰταλίας, ὡς ἐν Νεαπόλει, Βενετίᾳ κλπ. Δ. Ε. Δ.

—*[Ὑφαντ.]* Καλεῖται *κτένιον* κτενοειδὲς τμῆμα τοῦ ἱστοῦ, διὰ τῶν ὀδόντων τοῦ ὁποίου διέρχονται οἱ στήμονες. Οἱ ὀδόντες τοῦ κτενίου στηρίζονται κατακορύφως ἐπὶ τῶν δύο ὁριζοντίως κειμένων «κτενοξύλων», τοῦ «πανώξυλου» καὶ τοῦ «κατώξυλου», τὸ ὅλον δὲ κτένιον στηρίζεται ἐπὶ τῶν «σπαθῶν», μεθ' ὧν ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην «πόρταν» τοῦ ἀργαλειοῦ.

—*[Γεωργ.]* Τὸ *κτένιον* εἶναι εἰδικὸν ἐργαλεῖον ἐκ ξύλου ἢ ἀλουμινίου, ὅπερ ἔχει σχῆμα κτενός, δι' οὗ κτενίζονται οἱ κλῶνοι τῶν ἐλαιῶν πρὸς συλλογὴν τοῦ ἐλαιοκάρπου. Τὸ ὄργανον τοῦτο εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *δαλματικὸν κτένιον.* Δ. Ν. Π.

—*[Ζῳολ.] Κτένια* καλοῦνται αἱ κερατοειδεῖς καὶ κυματοειδεῖς λεπίδες, ἃς φέρουσιν οἱ σκορπίοι κατὰ τὴν βάσιν τοῦ τελευταίου ζεύγους τῶν ποδῶν καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ τρήματος τῆς ἕδρας. Χρησιμεύουν ἢ ἀναπληροῦν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὰ ἁπτικὰ ὄργανα.

Κτένιον ἐπίσης καλεῖται ἴδιον ὄργανον τοῦ ὀφθαλμοῦ τῶν πτηνῶν, ὅπερ εἶναι προέκτασις τοῦ χοριοειδοῦς χιτῶνος, διασχίζον τὸν ἀμφιβληστροειδῆ καὶ ἐξαπλούμενον λοξῶς κατὰ μῆκος τοῦ ὑαλώδους σώματος τοῦ ὀφθαλμοῦ. Δ. Ν. Π.

κτένισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κτενίζω*: «τὰ μαλλιά μου θέλουν κτένισμα γιατὶ εἶναι μπερδεμένα»· ‖ ὁ τρόπος τῆς εὐθετήσεως τῆς κόμης, ἡ κόμμωσις: «ὡραῖο κτένισμα μοῦ 'κανε ἡ κομμώτρια».

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *κόμμωσις.*

κτενιστὴς (ὁ), θηλ. *κτενίστρια*· ὁ κτενίζων, ὁ εἰδικὸς τεχνίτης τοῦ κτενίσματος, ὁ κομμωτής.

κτενιστὴς (ὁ) (Ctenistes) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τῆς οἰκογενείας τῶν *ψηλαφιδῶν.* Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουν σῶμα ἐπίμηκες, ἐλαφρῶς πεπιεσμένον, κεφαλὴν μὲ μέτωπον ἐλαφρῶς προτεταμένον εἰς μικρὰν ἀπόφυσιν, ἐφ' ἧς ἐκφύονται αἱ κεραῖαι, σιαγόνας ἀρκετὰ μικράς, σιαγονικὰς μὲν προσακτρίδας ἑκάστην ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων ἀποτελουμένην, χειλικὰς δὲ ἐκ δύο ἀρθρώσεων, προθώρακα ᾠοειδῆ ἢ κυλινδροκωνικόν, ἔλυτρα αἰσθητῶς πεπιεσμένα καὶ πόδας ἀρκετὰ μακρούς. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα ἐν τῇ μεσημβρινῇ Εὐρώπῃ, ἐξ ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *κτενιστὴς ὁ μακρόκερως* (Ctenistes longicornis), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους, ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ σεσηπότων ξύλων. Δ. Ν. Π.

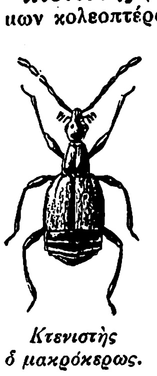

Κτενιστὴς ὁ μακρόκερως.

κτενιστικός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος, ὁ ἁρμόδιος διὰ τὸ κτένισμα: «κτενιστικὴ μηχανή».

κτενίτης ***μῦς*** *['Ανατομ.].* Κεῖται ἐν τῇ ὑποβουβωνικῇ χώρᾳ καὶ ἐν τῇ ἀνωτάτῃ μοίρᾳ τῆς προσθίας μηριαίας χώρας· ἐκφύεται δ' ἐκ τοῦ κωπηρείου συνδέσμου καὶ ἐκ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ ἡβικοῦ ὀστοῦ μέχρι τοῦ ἡβικοῦ φύματος καὶ καταφύεται εἰς τὴν κτενιαίαν γραμμήν. Κάμπτει τὸν μηρόν, προσάγων ἅμα καὶ στρέφων αὐτὸν πρὸς τὰ ἐκτός. Ι. Π.

κτενοβράγχια (τὰ) *[Ζῳολ.].* Κατηγορία μαλακίων γαστεροπόδων, περιλαμβάνουσα ζῷα διακρινόμενα κυρίως ἐκ τῆς ἀτροφίας τοῦ ἀριστεροῦ βραγχίου καὶ ἐκ τῆς κτενοειδοῦς διατάξεως τοῦ δεξιοῦ βραγχίου. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.].* Λείψανα τῆς ὑποτάξεως ταύτης τῶν γαστεροπόδων μαλακίων εὑρίσκονται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς καμβρίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Τὴν κυρίαν ἐξάπλωσίν των ἔλαβον τὰ ζῷα ταῦτα κατὰ τὸν μεσοζωϊκὸν αἰῶνα καὶ κατὰ τὴν τριτογενῆ καὶ τὴν παροῦσαν περίοδον.

κτενόγραμμος ***κεραμεική*** (Kammkeramik). Ὀνομάζομεν οὕτω τὸν ρυθμὸν ἐκεῖνον ἐν τῇ ἀγγειοπλαστικῇ, ὅστις χαρακτηρίζει ὡρισμένην ἐποχὴν τῆς προϊστορίας τοῦ ἀνθρώπου. Πρόκειται περὶ ἰδίου αὐτοτελοῦς στολισμοῦ τῶν χονδροειδῶν μεγάλων πηλίνων ἀγγείων, οἰκείου εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην, παρουσιάζοντος δὲ καταφανῶς γλυφὰς γενομένας διὰ κτενομόρφου ὀργάνου. Εὑρίσκομεν ταύτην κατὰ τὴν ΒΑ. ζώνην ἀπὸ τῆς Φινλανδίας μέχρι τοῦ ποταμοῦ Γενισσαίου τῆς Σιβηρίας. Τὴν ἀρχήν της φαίνεται λαβοῦσα ἐκ τῶν χωρῶν τοῦ ἄνω Βόλγα καὶ ἐκ στοιχειωδεστέρων κοσμήσεων (ὀπῶν κλπ.). Βραδύτερον εὑρίσκομεν καὶ τὴν κτενόγραμμον ταύτην κοσμητικὴν μεμειγμένην μετ' ἄλλων, ἐκ γειτονικῶν ἐπιδράσεων. Ὀφείλεται εἰς τοὺς πρωτογενεῖς φιννοουγγρικοὺς λαοὺς τῆς λιθίνης ἤδη ἐποχῆς καὶ διακρίνεται καὶ εἰς χαρακτηριστικοὺς στενοτέρους τύπους, ἀνατολικὸν (ἐν πολλοῖς γεωμετρικὸν) καὶ δυτικὸν κυρίως. Ι. Γ. Κ.

κτενοδάκτυλος (ὁ) (Ctenodactylus) *[Ζῳολ.].* Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *διποδιδῶν*, περιλαμβάνον παρεμφερῆ πρὸς τοὺς *ὑδρόμυς* ζῷα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *κτενοδάκτυλος ὁ ἀραβικὸς* (Ctenodactylus arabicus), ὅστις ἔχει σῶμα εὔρωστον καὶ βραχύ, ράχιν λίαν κυρτήν, οὐρὰν βραχυτάτην, μᾶλλον ὑποτυπώδη, κεφαλὴν ἀρκετὰ ὀγκώδη, ἀπολήγουσαν εἰς ἀμβλὺ ρύγχος, ἐφωδιασμένον διὰ μακρῶν καὶ σκληρῶν τριχῶν ἐν εἴδει μύστακος, ὀφθαλμοὺς ἀρκετὰ μεγάλους καὶ ὦτα μετρίου μεγέθους καὶ ἠνωρθωμένα. Τὸ τρίχωμά του εἶναι φαιοτεφρόν. Ἀπαντᾷ ἐν κεντρικῇ Ἀφρικῇ καὶ Ἀλγερίᾳ. Δ. Ν. Π.

Κτενοδάκτυλος ὁ ἀραβικός.

κτενοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κτένιον, ὁ ἔχων σχῆμα κτενίου.

— **κτενοειδὴς** ***σύνδεσμος*** *['Ανατομ.].* Κεῖται οὗτος ἐν τῷ βάθει τῆς σκληροκερατοειδοῦς ζώνης ἢ στεφάνης, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δικτυωτοῦ ἢ σπογγώδους ἱστοῦ καὶ ἐπαλείφει τὴν γωνίαν τῆς ἴριδος, χωρίζων τὸν φλεβώδη κόλπον ἀπὸ τοῦ προσθίου θαλάμου. Ι. Π.

κτενόκρινος (ὁ) (Ctenocrinus) *[Παλαιοζ.].* Ποικιλία τοῦ *μελοκρίνου* ἢ *μηλοκρίνου*, ἔχουσα τὸ κάλυμμα τοῦ κάλυκος μετὰ ἑδρικοῦ σωλῆνος. Λείψανα αὐτῶν ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου καὶ τῆς δεβονίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς

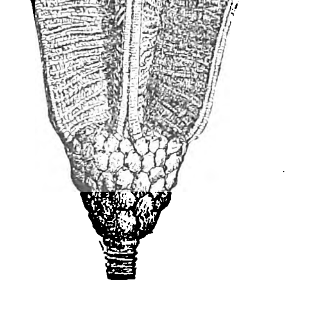

Κτενόκρινος ὁ τύπος.

Digitized by Google

τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Β 'Αμερικήν. Εἰς τὸν ψαμμίτην μετὰ σπειριφερῶν τῆς δεβονίου διαπλάσεως συχνὰ συναντῶνται κοῖλα ἐκμαγεῖα τῶν μίσχων τοῦ *κτενοκρίνου τοῦ τύπου* (Ctenocrinus typus), εἰς τὰ ὁποῖα ὁ κεντρικὸς ἀγωγὸς καὶ οἱ ἐνδιάμεσοι χῶροι μεταξὺ τῶν ἀκτινωτῶν ἐπιφανειῶν ἀρθρώσεως εἶναι πεπληρωμένοι μὲ πέτρωμα καὶ σχηματίζουν τότε τοὺς καλουμένους *κοχλιολίθους*. Γ. Κ. Γ.

κτενόλαβρος (ὁ) (Ctenolabrus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαβριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον εἶναι ὁ *κτενόλαβρος ὁ ἰριδώδης* (Ctenolabrus iri- deus), ὅστις ἔχει μῆκος κυμαινόμενον μεταξὺ 0,12 καὶ 0,15 μ., σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ λεπίων ἀρκούντως μεγάλων, κεφαλὴν ἐπικλινῆ, ἀπολήγουσαν εἰς ὀξύ, καὶ ἐπιμηκες, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ῥύγχος, σιαγόνας, ἑκάστη τῶν ὁποίων φέρει διπλῆν σειρὰν ὀδόντων καὶ χρῶμα ζωηρῶς ἐρυθρόν. 'Απαντᾷ ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ. Δ. Ν. Π.

Κτενόλαβρος ὁ ἰριδώδης.

κτενόμυς (ὁ) (Ctenomys) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀκτωδοντιδῶν*, περιλαμβάνον μῦς μὲ κεφαλὴν φοειδῆ, ὀφθαλμοὺς μικρούς, ὦτα μικρὰ καὶ πρὸς τὰ πλάγια διευθυνόμενα, ὀδόντας 20 τὸν ἀριθμόν, μὲ δύο αἰχμηροὺς κοπτῆρας εἰς ἑκάστην τῶν σιαγόνων. Τὸ σῶμα εἶναι ἀρκετὰ ἐπίμηκες, τελευτῶν εἰς μετρίου μήκους οὐράν, οἱ πόδες βραχεῖς μὲ πέντε δακτύλους ἐφωδιασμένους μὲ αἰχμηροὺς ὄνυχας. Εἶναι ζῷα κατ' ἐξοχὴν φυτοφάγα. 'Εκ τῶν πέντε εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, πάντων ἰθαγενῶν τῆς 'Αμερικῆς, γνωστότερον εἶναι ὁ *κτενόμυς ὁ κοινὸς* ἢ *βραζιλιανὸς* (Ctenomys vulgaris ἢ brasiliensis), ὅστις ἔχει σῶμα ἀρακτοειδές, μέγεθος παρόμοιον πρὸς τὸν ὕδρόμυν, τρίχωμα λεπτὸν καὶ μεταξοειδὲς καὶ χρῶμα φαιοϋπέρυθρον κατὰ τὸ σῶμα, καστανέρυθρον κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ ἐρυθροϋπόλευκον κατὰ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος. Αἱ τρίχες τῆς οὐρᾶς εἶναι φαιομελαναί. 'Απαντᾷ εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ τὴν Χιλήν. Δ. Ν. Π.

κτενοποιΐα (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ κτενοποιοῦ, ἡ κατασκευὴ κτενῶν.

κτενοποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ κατασκευαστὴς κτενῶν, κοιν. *κτενᾶς*.

κτενοπώλης (ὁ)· ὁ πωλητὴς κτενῶν.

κτενόστομα ἢ *κτενοστόματα* (τὰ) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία βρυοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γυμνολαιμάτων*, περιλαμβάνουσα ζῷα εἰς διαφόρους οἰκογενείας ὑπαγόμενα καὶ ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοντ.]* Τῆς κατηγορίας ταύτης τῶν βρυοζῴων λείψανα εὑρίσκονται ἄφθονα ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου, δεβονίου καὶ λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ, ὡς καὶ τῆς ἰουρασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ καὶ τῆς τριτογενοῦς τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Κτενοῦς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου, εἰς ἴσην ἀπόστασιν μεταξὺ τῆς τῶν Χερρονησιτῶν πόλεως καὶ τῶν Συμβόλων λιμένος (*Στράβ.* Ζ, 308—312), πλησίον λιμνοθαλάσσης ἐχούσης ἁλοπήγιον. Σ. Ε. Λ.

κτενοφόρα (τὰ) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μεταζώων*. Τὰ κτενοφόρα εἶναι ζῷα ποικίλου σχήματος καὶ μεγέθους, μὲ σῶμα συμμετρικόν, ἀκτινοειδὲς καὶ διαφανές. 'Εκατέρωθεν τοῦ σώματος φέρουσιν 8 σειρὰς βλεφαρωτῶν κτενίων. Οὐδέποτε σχηματίζουσιν ἀποικίας καὶ πάντοτε διακρίνονται διὰ τὸν ἁπλοῦν ὀργανισμόν των. Τὸ στόμα κεῖται εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ ζῴου καὶ περιβάλλεται συνήθως ὑπὸ λοβῶν, οἵτινες καταλήγουσιν εἰς τὴν γαστρικὴν κοιλότητα καὶ εἰς ἑτέραν τοιαύτην, τὴν *χοάνην*. Τὸ ἀντίθετον μέρος τοῦ στόματος κατέχει ὀγκώδης κύστις περικλείουσα τὴν *ὠτοκύστιν*, ἥτις εἶναι τὸ μόνον μέχρι σήμερον γνωστὸν νευρικὸν ὄργανον τοῦ ζῴου. Εἰς πλεῖστα κτενοφόρα ὑπάρχουσι δύο μακροὶ πλόκαμοι, διαφόρως διακλαδούμενοι καὶ συμπτυσσόμενοι κατὰ βούλησιν, ἐντὸς θυλάκου ἐκ πηκτωματώδους οὐσίας ἀποτελουμένου. 'Η κίνησις διενεργεῖται διὰ συστήματος κτενοειδῶν ἀποφύσεων, αἵτινες καλοῦνται *κινητικαὶ βλεφαρίδες*. Τὰ κτενοφόρα εἶναι ἑρμαφρόδιτα καὶ ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

κτένων, ἢ *ῥάχις ὀδοντωτὴ* *[Τοπογρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ῥάχις, ἥτις λόγῳ τῶν διαβρώσεων ἔχει καταστραφῆ καὶ παρουσιάζει ὀδοντωτὴν μορφήν.

Κτένων ἢ ῥάχις ὀδοντωτή.

κτενωτός, *—ή, —όν*· ὁ ἐκτενισμένος, κτενιστός· || ξασμένος.

κτέρισμα (τό), πληθ. *κτερίσματα*· αἱ ἐπικήδειοι τιμαὶ τοῦ νεκροῦ παρ' ἀρχαίοις· || ἐπιτύμβια ἐναγίσματα, τὰ κατατιθέμενα ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ νεκροῦ ὡς προσφορά.

—*['Αρχ.]* *Κτερίσματα* ἦσαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς τὰ προσφιλῆ τοῦ νεκροῦ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίζετο καὶ ἠγάπα κατὰ τὸν ἐπὶ γῆς βίον του, καὶ τὰ ὁποῖα ἅμα τῷ θανάτῳ του ἐναπετίθεντο μετ' αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ τάφου. Τὸ ἔθος τοῦτο ἔσχεν ὡς δημιουργὸν αἰτίαν τὴν παναρχαίαν δοξασίαν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ πέραν τοῦ θανάτου ἐξηκολούθει νὰ ζῇ, ἔχων τὰς αὐτάς, ὡς καὶ ἐπὶ γῆς, ἀνάγκας καὶ πόθους καὶ ὅτι, συνεπῶς, οἱ νεκροὶ ἔπρεπε νὰ ἐφοδιάζωνται καὶ πέραν τοῦ τάφου μὲ τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἀγαπητὰ πράγματα, τῶν ὁποίων εἶχον ἀνάγκην καὶ κατὰ τὸν ἐπὶ γῆς βίον των. Τὸ ἔθος, ἄρα, τοῦτο ἦτο πανάρχαιον. Τοῦτο, ἄλλως τε, μαρτυροῦσι βεβαιώνουσιν οἱ ἀνασκαφέντες ἄπειροι τάφοι τῶν προϊστορικῶν χρόνων. Σπουδαῖοι ἀπὸ ἀπόψεως πλούτου κτερισμάτων εἶναι οἱ ἐξ βασιλικοὶ λεγόμενοι τάφοι τῶν Μυκηνῶν. 'Εν τοῖς τάφοις τούτοις πλοῦτος ὁλόκληρος εὑρέθη πολυτίμων πραγμάτων. Οἱ νεκροὶ τῶν γυναικῶν ἔφερον χρυσᾶ διαδήματα, δακτυλίους, πόρπας, ἐνώτια, βραχιόλια. Οἱ ἄνδρες στέφανον, ζώνην, χρυσοῦν ζωστῆρα ξίφους, χρυσῆν προσωπίδα. Τὰ ξίφη των ἦσαν κατατεθειμένα πλησίον τῆς χειρός. Πέριξ τοῦ σώματος ἔκειντο ἀγγεῖα, ἐξ ὧν πολλὰ ἦσαν ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ. 'Εν ἄλλοις προϊστορικοῖς τάφοις, πλὴν τῶν σκευῶν εὑρίσκονται καὶ πήλινα ἢ ὀστέϊνα εἰδώλια. 'Εν Βαφειῷ τῆς 'Αττικῆς, ὁ νεκρὸς ἔφερε, πλὴν τοῦ περιδεραίου ἐκ σφαιρῶν ἀμεθύστου καὶ τῶν βραχιολίων ἐκ γεγλυμμένου πολυτίμου λίθου, καὶ δύο ποτήρια, τὸ ἓν χρυσοῦν καὶ τὸ ἄλλο ἀργυροῦν, πλησίον τῶν χειρῶν, ὡς καὶ τὰ ὅπλα του καὶ τὰ πολεμικά του ἐργαλεῖα κατὰ τὴν κεφαλήν, πέριξ τοῦ δοχεῖα ἀλαβάστρινα, ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ καὶ πολλὰς λυχνίας.

'Αλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἡ αὐτὴ ὑλικὴ ἀντίληψις ἐξακολουθεῖ περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, παρ' ὅλην τὴν πρόοδον τῆς φιλοσοφίας. 'Η μόνη ἐκλείψασα τώρα συνήθεια εἶναι αἱ προσωπίδες· κατὰ τἆλλα ὅμως ἐξακολουθοῦσι νὰ κοσμῶσι τὸν νεκρὸν μὲ διάφορα ἀντικείμενα καλλωπισμοῦ, ἰδίως περιδέραια, πόρπας, περίαπτα (φυλακτά), βραχιόλια, στλεγγίδας καὶ ἀγγεῖα, εἰδώλια κτλ. Τὰ κτερίσματα εἶναι συνήθως πλουσιώτερα διὰ τοὺς ἄνδρας ἢ διὰ τὰς γυναῖκας. Τὰ ἀγγεῖα συνήθως ἐρρίπτοντο ἐντὸς τοῦ τάφου εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ τὰ ἀντικείμενα τοῦ καλλωπισμοῦ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πλησίον τοῦ σώματος. Τὰ κάτοπτρα π. χ., εὑρίσκονται εἰς τὴν χεῖρα. Πολλὰ τῶν σκευῶν τούτων καὶ ἰδίως τὰ ἀγγεῖα ἐθραύοντο ἐπίτηδες κατὰ τὸν ἐνταφιασμόν. Διὰ τοὺς ἄνδρας τὰ κτερίσματα ἦσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ ὅπλα, αἱ πόρπαι, αἱ στλεγγίδες, οἱ δακτύλιοι, αἱ ῥάβδοι, διάφορα παίγνια, ἰδίως κύβοι, πεσσοὶ τοῦ ζατρικίου, ἀστράγαλοι. Διὰ τὰς γυναῖκας τὰ κάτοπτρα, συχνάκις περιτετυλιγμένα ἐντὸς λινοῦ ὑφάσματος ἢ παπύρου, κύσται καὶ φιαλίδια ἀρωμάτων, ἐν οἷς διατηροῦνται πολλάκις ἀκόμη αἱ ἀρωματικαὶ οὐσίαι, αἱ κισσηρίδες πέτραι, αἱ βελόναι παντὸς εἴδους, τὰ ἐργαλεῖα καλλωπισμοῦ τῆς κόμης, τὰ εἴδη τοῦ καλλωπισμοῦ τοῦ σώματος. Διὰ τὰ παιδία, τὰ διάφορα ἀντικείμενα τῶν παιγνιδίων των καὶ τῶν παιδιῶν των. Πολλάκις, ἀντὶ τῶν πραγματικῶν δοχείων πρὸς ἐναπόθεσιν τροφῆς ἢ ποτοῦ, ὑπῆρχον ἁπλῶς μικρογραφικὰ ὁμοιώματα φιαλῶν, οἰνοχόων, ἀλαβάστρων κτλ. Τὰ ἀγγειοπλαστικὰ εἴδη τῶν κτερισμάτων εἶναι συνήθως φιάλαι, ἀμφορεῖς, κρατῆρες, ὀξύβαφα, ἀλάβαστρα, ἀρύβαλλοι, οἰνοχόαι, εἴτε ἁπλᾶ, εἴτε ἔγχρωμα μὲ παραστάσεις. 'Εν 'Αθήναις ὅμως, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ε' αἰῶνος ἤχισεν ἡ συνήθεια τῆς κατασκευῆς τῶν λευκῶν λεγομένων ληκύθων, ἤτοι ληκύθων μὲ λευκὸν ἔδαφος καὶ πολυχρώμου νεκρικὴν παράστασιν ἀποκλειστικῶς ὡς κτερισμάτων τοῦ τάφου. Εἰς τὰ ὡς ἄνω κτερίσματα προσθετέα καὶ διάφορα ἄλλα μικρὰ ἀντικείμενα, ὡς λαβαὶ μαστιγίων, σάκκοι δερμάτινοι, κάλαθοι ἐκ λύγου, κωδωνίσκοι, καρφία, ἄγκιστρα, γραφίδες, ξύλινα καλάθια καὶ ὁλόκληρος σειρὰ ἀντικειμένων ἀντικαταστάσεως, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἁπλᾶ σύμβολα πραγματικῶν προσφορῶν, ὡς π. χ., ἄνθη, καρποί, τράπεζαι, ὁμοιώματα ἐπιτυμβίων κτισμάτων, στῆλαι, κιονίσκοι, κάτοπτρα, κωδωνίσκοι, θρόνοι, ὅλα ταῦτα ἐξ ὀπτῆς γῆς κατασκευαζόμενα. Εἰς τὰ κτερίσματα προσθετέος καὶ ὁ ὀβολὸς τοῦ Χάρωνος, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ὁ νεκρός, διὰ νὰ πληρώσῃ τὰ πορθμεῖα τοῦ φοβεροῦ λεμβούχου. Β. Δ. Θ.

κτηδών, *—όνος* (ἡ)· ἡ τρίαινα, τριόδους· || ἐντεῦθεν, τὸ σύνολον τῶν ὀδόντων τοῦ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ, ὀδόντωμα· || «κτηδόνες τοῦ ξύλου» αἱ ἶνες τοῦ ξύλου.

—*[Μηχανολ.]* Καλεῖται *κτηδὼν* (γερμ. Daumen, γαλλ. came) μεταλλικὸν τεμάχιον, ἐν εἴδει δίσκου περιστρεφομένου περὶ ἄξονα, οὗ ἡ περιφέρεια φέρει ἐξοχὰς (γκρενάζια) ἢ εἶναι ἐπεξειργασμένη καθ' ὡρισμένην καμπύλην, οὕτως ὥστε, ἐνεργοῦν ὡς ἔκκεντρον, νὰ παρεμποδίζῃ τὴν μετακίνησιν ἢ νὰ ρυθμίζῃ συνεχῶς, κατὰ τὰς περιστάσεις, τὴν παλινδρομικὴν κίνησιν ἑτέρου κινητοῦ τεμαχίου. Εὐρεῖα χρῆσις κτηδόνων γίνεται εἰς τὰς διαφόρους μηχανάς. Κ. Δ.

κτῆμα (τό)· πᾶν ὅ,τι κέκτηταί τις, ὅ,τι κατέχει ὡς ἰδίαν περιουσίαν, ἰδιοκτησία: «κτῆμα κινητόν, — ἀκίνητον», «κτῆμα μεγάλον, — μικρόν, — πολύτιμον», «κτῆμα ἀναφαίρετον,—ἀναπαλλοτρίωτον», «κτῆμα ἀστικὸν» κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ «ἀγροτικὸν κτῆμα»· || ἰδίᾳ, ἀγροτικόν, οἷον ἀγρός, ἄμπελος κττ.: «τὸ καλοκαίρι οἱ γεωργοὶ διανυκτερεύουν 'ς τὰ κτήματα»· || ἀπόκτημα, πολύτιμον κτῆμα: «κτῆμά τε ἐς ἀεὶ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν» *(Θουκ.)*· || ἰδιωματ, τὰ μεταγωγικὰ ζῷα, ἰδίως δὲ ὁ ὄνος, ὁ ἡμίονος καὶ ὁ ἵππος.

—*[Νομ.]*. Περὶ τῶν *κτημάτων*, ἤτοι τοῦ νομικοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν πραγμάτων (ὑλικῶν ἢ νοητῶν) καὶ τῶν νομικῶν αὐτῶν σχέσεων πρὸς τὰ φυσικὰ καὶ τὰ νομικὰ πρόσωπα προβλέπει ὁ νόμος «Περὶ διακρίσεως κτημάτων» τῆς 21 'Ιουνίου (3 'Ιουλίου) 1837. Κατὰ τοῦτον κτῆμα ὀνομάζεται πᾶν ὅ,τι ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἀντικείμενον ἰδιοκτησίας δημοσίου ἢ ἰδιωτικῆς. Διακρίνονται δὲ τὰ κτήματα εἰς *ἐνσώματα* ἢ *ἀσώματα*, καθόσον ἀντιλαμβανόμεθα ἢ οὐ αὐτῶν διὰ τῶν αἰσθητηρίων, εἰς *ἀντικαταστατὰ* καὶ *ἀναντικατάστατα*, ἐὰν ἡ ἀπόδοσις αὐτῶν δύναται νὰ γίνῃ δι' ἄλλων πραγμάτων τῆς αὐτῆς ποσότητος καὶ ποιότητος, ἢ δι' αὐτῶν τούτων αὐτουσίων, καὶ εἰς *κινητὰ* ἢ *ἀκίνητα*. Κινητὰ εἶναι τὰ ἄνευ βλάβης τῆς οὐσίας αὐτῶν δυνάμενα νὰ μεταφερθῶσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀκίνητα δὲ τὰ τῆς ἐναντίας ἰδιότητος, κατὰ κανόνα τὰ φύσει ἀκίνητα, ὡς ἡ γῆ, ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὸ *παρακολούθημα* αὐτῶν, ἤτοι πᾶν τὸ μετὰ τοῦ κτήματος εἰς διαρκῆ σύνδεσμον τεθειμένον, καί, δυνάμει τοῦ νόμου ἢ τῇ προθέσει τοῦ ἰδιοκτήμονος, ὡς τοιοῦτον χαρακτηριζόμενον. Τὸ παρακολούθημα καλεῖται εἰδικώτερον *προσαύξημα* μέν, ἐὰν προσηλοῦται τῷ κυρίῳ πράγματι καὶ ἀποτελῇ μέρος αὐτοῦ, *παράρτημα* δέ, ἐὰν μένῃ κεχωρισμένον καὶ συνάπτεται ἁπλῶς πρὸς αὐτὸ ἐν ὑπηρετικῇ λειτουργίᾳ. 'Η διάκρισις μεταξὺ προσαυξημάτων καὶ παραρτημάτων ἔχει τὴν σπουδαιότητα ὅτι μόνον ἐπὶ τῶν πρώτων ἀληθεύει κατὰ πάντα ὁ κανὼν accessio cedit principali (=τὸ παρεπόμενον εἴκει τῷ κυρίῳ). Τοιαῦτα παρακολουθήματα ἀπαριθμοῦνταί τινα ἐνδεικτικῶς ἐν τῷ νόμῳ, οἷον φυτά, δένδρα, καρποὶ καὶ ἂν ὦσι συνειλεγμένοι, περιστερεῶνες, κυψέλαι μελισσῶν, οἱ ἐν λίμναις ἰχθύες κλπ. 'Ακίνητος θεωρεῖται ἐπίσης καὶ ἡ οἰκοδομικὴ ὕλη κτηρίου κατεδαφισθέντος, ἐνόσῳ εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς κατεδαφίσεως. Πρὸς ἀκίνητα ἐξομοιοῦνται, μόνον καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐπ' αὐτῶν δικαίωμα ὑποθήκης, τὰ πλοῖα, δυνάμει τοῦ ἐμπορικοῦ νόμου, καὶ τὰ μηχανήματα καὶ αἱ ἄλλαι μηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις τῶν ἐργοστασίων, κατὰ τὸν νεώτερον νόμον 4112 τοῦ 1929. 'Εκ τῶν *κινητῶν* ὁ νόμος διακρίνει ἰδιαιτέρως τὰ ἔπιπλα, εἰδικῶς περιγραφόμενα ἐν ἄρθρῳ 10. Ὡς κινητὰ λογίζονται ἐπίσης, κατὰ τὸ ἄρθρον 12, καὶ πάντα τὰ περιουσιακὰ δίκαια, ἤτοι τὰ ἐνοχικὰ δικαιώματα καὶ τὰ ἐπὶ κινητῶν ἢ ἀκινήτων ἐμπράγματα δίκαια, ἐξαιρέσει τῶν ἐπὶ ἀκινήτου δουλειῶν καὶ τῶν πρὸς διεκδίκησιν ἀκινήτου ἀγωγῶν, θεωρουμένων ὡς ἀκινήτων. Οἱ συγγραφεῖς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ἑρμηνεύοντες περαιτέρω, διακρίνουσι προσέτι τὰ κτήματα εἰς *διαιρετά*, τὰ δυνάμενα νὰ χωρισθῶσιν εἰς διακεκριμένα τεμάχια ἄνευ ἀλλοιώσεως τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν, καὶ *ἀδιαίρετα* τῆς ἐναντίας ἰδιότητος, εἰς *ἁπλᾶ* καὶ *σύνθετα*.

Κατὰ τὴν νομικὴν σχέσιν πρὸς τοὺς κυρίους αὐτῶν, τὰ κτήματα διακρίνονται εἰς δημόσια ἢ ἰδιωτικά. *Δημόσια* εἶναι τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐπικράτειαν, εἴτε ὡς περιουσία αὐτῆς, κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, εἴτε ὡς προωρισμένα εἰς δημοσίους σκοπούς, οἷον ὁδοί, λιμένες, αἰγιαλοί, ὀχυρά, φρούρια, ὅτε εἶναι καὶ ἀναπαλλοτρίωτα, δηλαδὴ δὲν δύνανται νὰ γίνωσιν ἀντικείμενον ἰδιωτικῆς κτήσεως. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται ἐπίσης καὶ τὰ ἀδέσποτα ἀκίνητα, ἤτοι τὰ μὴ ἀνήκοντα εἰς ἰδιωτικὴν κυριότητα, ὡς καὶ τὰ τῶν ἀποθνῃσκόντων ἀκλήρων, πρὸς δέ, κατὰ τὸν νεώτερον νόμον 2310 τοῦ 1920, καὶ τὰ τῶν ἀποβιούντων ἀδιαθέτων καὶ μὴ καταλιπόντων κληρονόμους μέχρι καὶ τῆς τετάρτης τάξεως συμπεριλαμβανομένης. *'Ιδιωτικὰ* δὲ εἶναι τὰ ἀνήκοντα εἰς ἓν ἢ πλείονα κατὰ μέρος ἄτομα ἢ εἰς κοινότητά τινα. Περὶ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν ἀκινήτων καὶ κινητῶν κτημάτων ἀρχαιολογικῆς ἀξίας ὁρίζουσιν εἰδικοὶ νόμοι. Πάντα ταῦτα ἀνήκουσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ κράτος, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ τινὰ τῶν κινητῶν μόνον καὶ εἰς ἰδιώτας. Ὡς πρὸς τὰ ἐγκείμενα εἰς τὰ κτήματα ἐν γένει δίκαια, ἀναγράφει ὁ νόμος ὡς τοιαῦτα τὰ τῆς διακατοχῆς, τῆς ἰδιοκτησίας, τῆς κληρονομίας, τῶν δουλειῶν, τῆς ὑποθήκης καὶ τοῦ ἐνεχύρου. Θ. Κ.

Digitized by Google

— κτήματα ἐθνικά· βλ. λ. *ἐθνικὰ κτήματα.*

Κτῆμα *[Γεωγρ.].* Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Πάφου τῆς νήσου Κύπρου. Κάτ. (1920) 4789, ἐξ ὧν 2000 περίπου Τοῦρκοι. Εἶναι ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Πάφου, ἔχει νεόκτιστα λαμπρὰ ἐκπαιδευτήρια, γυμνάσιον, ἀνεγερθὲν δαπάνῃ τοῦ Ν. Ἰ. Νικολαΐδου, τὸ «Δημήτρειον» παρθεναγωγεῖον δαπάνῃ τοῦ ἐν Ἀμερικῇ ὁμογενοῦς Παφίου Δ. Κωνσταντίνου, τὴν «Νεοφύτειον ἀστικὴν σχολὴν» δαπάνῃ τοῦ Νεοφ Νικολαΐδου, δημοτικὴν ἀγορὰν καὶ δύο ὡραίους δημοσίους κήπους. Τῆς ἀστυνομίας προΐσταται Ἕλλην ἰθαγενής. Τὸ Κτῆμα εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς ἐπαρχίας Πάφου, τὸ ὁποῖον κυρίως ἀσχολεῖται εἰς τὴν ἐξαγωγὴν χαρουπίων, κουκουλίων, σταφίδων, ἀμυγδάλων, βάμβακος, κρομμύων, δημητριακῶν καὶ ὀπωρῶν, λειτουργοῦσι δ' ἐν αὐτῷ ὑποκαταστήματα τῆς Ὀθωμανικῆς καὶ Ἰονικῆς τραπέζης, ἀντιπροσωπεία τῆς Τραπέζης Ἀθηνῶν καὶ δύο ἐγχώριοι λαϊκαὶ τράπεζαι, ἡ «Μέλισσα» καὶ ἡ «Πάφος». Εἶναι ἕδρα ἐπαρχιακοῦ δικαστηρίου καὶ διοικήσεως, ἔχει ἑλληνικὰς καὶ μωαμεθανικὰς λέσχας, τεκτονικὴν στοὰν ὁ «Κινύρας», γυμναστικὸν σύλλογον ὁ «Κόροιβος», τρία μωαμεθανικὰ σχολεῖα τῆς κατωτέρας παιδείας καὶ νηπιαγωγεῖον· εἶναι ἕδρα (μετὰ τῆς Λεμεσοῦ) τοῦ Μωαμεθανοῦ ἱεροδικαστοῦ καὶ ἔχει γραφεῖον καὶ ἀντιπρόσωπον τοῦ ἐβκαφίου, τοῦ ὁποίου τὸ κέντρον εἶναι ἡ Λευκωσία. Ἐκ τῆς φραγκοκρατίας σῴζεται νῦν ἀκέραιος ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, μεταβληθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τέμενος, καὶ πλησίον αὐτῆς μέγα ἀρχαῖον κτήριον, τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο ἢ μητρόπολις φραγκικὴ ἢ μοναστήριον.

Τὸ Κτῆμα ἤρχισε νὰ οἰκίζηται ἀπὸ τοῦ 700 μ. Χ. καὶ ἐντεῦθεν, ὅτε, ἕνεκα τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν, οἵτινες ἐμάστιζον τοὺς κατοίκους τῆς Νέας Πάφου, ἠναγκάζοντο οὗτοι ν' ἀνέρχωνται εἰς τὰ δεσπόζοντα τῆς πόλεώς των βραχώδη ὑψώματα, ἐφ' ὧν κατὰ τοὺς προρρωμαϊκοὺς καὶ ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐθάπτοντο οἱ νεκροὶ τῆς Νέας Πάφου, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ πολυάριθμοι λαξευτοὶ ἐπὶ τῶν βράχων τάφοι καὶ ὅπου εἶχον θερινὰς κατοικίας καὶ κτήματα· κατὰ δὲ τοὺς φραγκικοὺς χρόνους ἦτο βασιλικὸν κτῆμα, ἐξ οὗ προῆλθε καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ συνοικισμοῦ. Ἡ μετοίκησις αὕτη, γενομένη σὺν τῷ χρόνῳ, δὲν ἐπέφερε καὶ τὴν ἐκ τῆς Νέας Πάφου εἰς Κτῆμα μεταφορὰν τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν, αἵτινες ἐξηκολούθουν καὶ ἐπὶ φραγκοκρατίας καὶ ἑνετοκρατίας νὰ ἑδρεύωσιν ἐν Νέᾳ Πάφῳ, καὶ μόνον κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ', ὁ Τοῦρκος διοικητὴς ἥδρευεν ἐν Κτήματι ὡς καὶ ὁ ἐπίσκοπος. Ν. Ι. Ν.

— Κτῆμα *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς ἀνήκων εἰς τὸν δῆμον Σουφλίου τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. (1928) 27. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Τσιφλικάκι.* Χ. Δ.

κτηματαγορὰ (ἡ)· ἀγορὰ κτημάτων, ὁ τόπος ἢ τὸ κατάστημα, ὅπου διαπραγματεύεταί τις καὶ ἀγοράζει κτήματα· || καθόλου, τὸ ἀγοράζειν κτήματα.

κτηματίας (ὁ)· ὁ ἔχων κτήματα, ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐπιμελούμενος τῶν κτημάτων καὶ ἐξ αὐτῶν ἀποζῶν, ἄλλως *κτηματικός.*

κτηματικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰ κτήματα, ὁ τῶν κτημάτων: «κτηματικὴ πίστις, — τράπεζα»· || ὁ ἔχων κτήματα, ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὰ κτήματα, ἄλλως *κτηματίας.*

— κτηματικὰ ***βιβλία.*** Τὰ βιβλία εἰς ἃ ἀναγράφεται ὁ φυσικὸς καὶ νομικὸς χαρακτηρισμὸς ἑκάστου στοιχείου ἰδιοκτησίας. Εἶναι τὸ ἕτερον τῶν δύο σκελῶν τοῦ κτηματολογίου μιᾶς περιοχῆς. Εἰς τὰ κτηματικὰ βιβλία ἐπὶ ἑνὸς μέρους σημειοῦνται τὰ στοιχεῖα τὰ καθορίζοντα τὴν φυσικὴν ὑπόστασιν ἑκάστου τεμαχίου καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τὰ στοιχεῖα τὰ καθορίζοντα τὸν ἰδιοκτήτην ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐμφανίσεώς του, τὸν τίτλον κυριότητος καὶ τὰς ὑποχρεώσεις καὶ δικαιώματα τοῦ ἰδιοκτήτου ἐν σχέσει μὲ τὸ θεωρούμενον στοιχεῖον. Τὰ κτηματικὰ βιβλία πρὸ τῆς ὁριστικῆς των συντάξεως καταρτίζονται εἰς φύλλα, δίδεται ὁ ἀπαιτούμενος διαθέσιμος χρόνος ὅπως λάβωσι γνῶσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι καὶ ἐπιφέρωσι τὰς τυχὸν ἀντιρρήσεις των ἢ ἐπικαλεσθῶσι τὴν διὰ τῶν τακτικῶν δικαστηρίων μεταβολὴν τῶν στοιχείων, ὅπου ἔχουσι τὸ δίκαιον ὑπὲρ αὐτῶν. Τὰ κτηματικὰ βιβλία εἶναι ἀναπόφευκτον νὰ παρακολουθῶσι τὸν κτηματικὸν χάρτην καὶ συμβαδίζωσι μετ' αὐτοῦ καὶ νὰ τηρῶνται ἀμφότερα ἐνήμερα πρὸς τὴν πραγματικὴν κατάστασιν. Εἰδικαὶ διατάξεις ὑποχρεοῦσιν ὥστε νὰ λαμβάνῃ ὑποχρεωτικῶς γνῶσιν ἡ ὑπηρεσία τῶν κτηματικῶν βιβλίων πάσης δικαιοπραξίας ἐπὶ ἀκινήτων καὶ καταχωρῆται εἰς αὐτὰ ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος ἢ ποινικῆς καὶ πειθαρχικῆς διώξεως τῶν ὑπευθύνων ὑπαλλήλων. Ἀποσπάσματα τῶν κτηματικῶν βιβλίων, ὀνομαζόμενα *κτηματόγραφα* (βλ. λ.), χορηγοῦνται εἰς τοὺς βουλομένους ὅπως ἔχωσι τὸν πλήρη καθορισμὸν τῆς ἰδιοκτησίας των. Γ. ΞΕΝΟ.

—κτηματικαὶ ***τράπεζαι.*** Ἡ ἀνάγκη τῆς παραχωρήσεως εἰς ὡρισμένας ἀστικὰς τάξεις δανείων μακροπροθέσμων καὶ ἰδίᾳ χρεωλυτικῶν, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ παράσχουν αἱ ἐμπορικαὶ τράπεζαι, ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία, ὅπως δημιουργηθῇ ἰδιαίτερος τύπος πιστωτικῶν ἱδρυμάτων, ἅτινα δανειζόμενα μακροπροθέσμως δι' ἐκδόσεως ὁμολογιῶν ἄγονται εἰς θέσιν νὰ ἐνεργῶσι τοιαύτας λειτουργίας. Τὰ ἱδρύματα, ὅθεν, ἐκεῖνα, ἅτινα ὡς κύριον σκοπὸν ἔχουν τὴν παροχὴν κτηματικῆς πίστεως, ἤτοι τὴν παροχὴν μακροπροθέσμων δανείων ἔναντι ὑποθήκης ἐπὶ ἀστικῶν ἀκινήτων, καλοῦμεν *κτηματικὰς* ἢ καὶ *ὑποθηκικὰς τραπέζας.* Τὰ ἱδρύματα ταῦτα δύνανται νὰ εἶναι εἴτε νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, ὡς πολλαχῶς ἐν Γερμανίᾳ συμβαίνει, εἴτε ἰδιωτικαὶ ἑταιρεῖαι, κατὰ κανόνα ἀνώνυμοι ἑταιρεῖαι, ὡς εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν χωρῶν καὶ ἐν Ἑλλάδι, εἴτε τέλος συνεταιριστικαὶ ὀργανώσεις τῆς ἀστικῆς ἰδιοκτησίας, ὡς π. χ. ἐν Οὐγγαρίᾳ.

Αἱ κτηματικαὶ τράπεζαι προμηθεύονται τὰ κεφάλαια διὰ τῆς ἐκδόσεως μακροπροθέσμων ἐντόκων ὁμολογιῶν εἰς τὸν κομιστήν, ἠσφαλισμένων διὰ τῶν ὑποθηκῶν, ἃς αὗται λαμβάνουσι διὰ τὴν παροχὴν τῶν ἐπίσης μακροπροθέσμων πρὸς τοὺς ἰδιοκτήτας δανείων. Αἱ ὁμολογίαι αὗται καλοῦνται *ὁμολογίαι κτηματικῆς πίστεως* ἢ *ὑποθηκόγραφοι* καὶ εἶναι οἱ φορεῖς τῶν ὑποθηκικῶν τούτων ἀπαιτήσεων.

Εἰς τὰς κτηματικὰς ἢ ὑποθηκικὰς τραπέζας ἀπόκειται ἡ ἐνέργεια τῆς ἀποκτήσεως τῶν ὑποθηκῶν ἐπὶ τῶν ἀκινήτων, ὁ ἀναγκαῖος ἔλεγχος, ἡ ἐκπλήρωσις πασῶν τῶν διατυπώσεων, ἡ εἴσπραξις τῶν τόκων τῶν ὑποθηκοδανείων κατὰ τὰς προθεσμίας τῶν σχετικῶν συμβάσεων. Ἡ εἴσπραξις τῶν δανείων σπανίως παρουσιάζει δυσχερείας, καθ' ὅσον ὁ τρόπος τοῦ δανεισμοῦ καὶ τὸ μακροχρόνιον τῆς παρεχομένης πιστώσεως ἀποτελεῖ ἀποκλειστικὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ὀφειλέτου, ὅστις σπανίως εὑρίσκεται εἰς τὴν δύσκολον θέσιν νὰ μὴ καταβάλῃ τὸ τοκοχρεολύσιον, καλυπτόμενον πλήρως ὑπὸ τῆς προσόδου τοῦ ἀντικειμένου, διότι καὶ ὡς πρὸς τοῦτο δέον νὰ καταβάλληται ἡ δέουσα φροντίς, ἵνα μὴ ἡ τοκοχρεολυτικὴ δόσις ὑπερβαίνῃ τὴν ἐτησίαν πρόσοδον τοῦ ὑποθηκευομένου ἀντικειμένου. Δὲν εἶναι ὅμως ἀναγκαῖον ἡ ὑποθηκικὴ τράπεζα ν' ἀσχολῆται ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν παροχὴν κτηματικῆς πίστεως, ἵνα φέρῃ τὸν τίτλον τῆς κτηματικῆς τραπέζης. Ἡ λειτουργία αὕτη, ὡς ἐν ἀρχῇ ἀνεφέρθη, δέον νὰ εἶναι ἡ κυρία αὐτῆς ἀπασχόλησις. Καὶ τοῦτο διότι αἱ τράπεζαι αὗται ἱδρύονται πολλάκις μεικταί, διενεργοῦσαι, τουτέστιν, ἐκτὸς τῶν ὑποθηκικῶν ἐργασιῶν καὶ πᾶσαν ἄλλην τραπεζικὴν ἐργασίαν. Κυρία ὅμως προϋπόθεσις διὰ τὰς μεικτὰς ταύτας τραπέζας εἶναι, ὅπως ὑπάρχῃ ἐντελὴς χωρισμὸς τῶν ὑποθηκικῶν ἐργασιῶν ἀπὸ τῶν λοιπῶν, ἵνα τὰ διὰ τῶν ὁμολογιῶν προσποριζόμενα κεφάλαια τοποθετοῦνται εἰς ὑποθηκοδάνεια καὶ ἐξασφαλίζωνται πλήρως δι' αὐτῶν.

Ἡ χώρα, ἥτις πρώτη εἰσήγαγε τὸν θεσμὸν τῶν εἰδικῶν κτηματικῶν τραπεζῶν, εἶναι ἡ Γαλλία, ἱδρύσασα ἐν ἔτει 1824 τὴν «Caisse hypothécaire». Μετ' αὐτὴν ἱδρύθη ἡ «Banque foncière de Paris» τῷ 1852 ἡ «Crédit foncier de France», ἥτις συνεχώνευσεν ἁπάσας τὰς ὑπαρχούσας κτηματικὰς τραπέζας καὶ παραμένει μέχρι σήμερον ἐν Γαλλίᾳ τὸ μόνον, ἀλλὰ τεράστιον ἵδρυμα κτηματικῆς πίστεως, ὅπερ ἐκπληροῖ πληρέστατα τὸν προορισμόν του. Ἡ κλασσικὴ ὅμως χώρα τῆς ἐξαιρετικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀκμῆς τῶν τραπεζῶν ὑποθηκικῶν συναλλαγῶν εἶναι ἡ Βαυαρία. Σήμερον ὁ θεσμὸς τῶν ὑποθηκικῶν τραπεζῶν εἶναι διαδεδομένος εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν πεπολιτισμένον καὶ οἰκονομικῶς προηγμένον κόσμον καὶ δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ἐν αὐτῷ χώρα, εἰς ἣν ὁ κλάδος οὗτος τῶν τραπεζικῶν ἐργασιῶν νὰ μὴ ἔχῃ λάβει τὴν ἀνάλογον πρὸς τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἀποστολήν του ἐν τῇ καθόλου ἐθνικῇ οἰκονομίᾳ ἑκάστης χώρας ἀνάπτυξιν καὶ καλλιέργειαν.

Ἐν Ἑλλάδι τὴν κτηματικὴν πίστιν διεχειρίσθη τὸ πρῶτον ἡ «Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος», ἥτις ἱδρύθη μάλιστα ὡς κατ' ἐξοχὴν κτηματικὴ καὶ ἀγροτικὴ τράπεζα. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ «Ἐθνικὴ Τράπεζα» ἱδρύθη συγχρόνως καὶ ὡς ἐκδοτική, δὲν ἐγένετο ὁ ἐπιβαλλόμενος χωρισμὸς αὐτῆς εἰς δύο τμήματα ἀνεξάρτητα ἀλλήλων, τὸ τῆς κτηματικῆς πίστεως καὶ τὸ ἐκδοτικόν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ πραγματοποιηθῇ ὁ ἀναγκαῖος σύνδεσμος μεταξὺ τῶν ποσῶν τῶν κυκλοφορουσῶν ὁμολογιῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ὑποθηκικῶν ἀπαιτήσεων ἀφ' ἑτέρου. Ἄλλαι ἑλληνικαὶ τράπεζαι δὲν ἐπεδόθησαν εἰς τοιαύτας ἐργασίας, αἱ ὁποῖαι καὶ μικρότερον μέν, ἀλλ' ἀσφαλέστερον κέρδος ἐπιφέρουν, ἀλλὰ καὶ τὴν κατάλληλον διαρρύθμισιν πασῶν ἐν γένει τῶν ἐργασιῶν τῆς τραπέζης ἀπαιτοῦσιν, ἐξαιρέσει τῆς «Τραπέζης Ἀθηνῶν», ἥτις ἀπὸ τοῦ 1898 παρεχώρησεν ὑποθηκικὰ δάνεια μόνον ἐπὶ ἀτμοπλοίων καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας. Διὰ τοῦ νόμου 2453 τῆς 5 Ἰουνίου 1920, «περὶ ὑποθηκικῶν τραπεζῶν» παρεσχέθη τὸ δικαίωμα εἰς πᾶσαν τράπεζαν κεφαλαίου τοὐλάχιστον 10 ἑκατομμυρίων δραχμῶν νὰ ἐκδίδῃ ὁμολογίας κτηματικῆς πίστεως ἐξησφαλισμένας δι' ἀναλόγων ὑποθηκικῶν ἀπαιτήσεων. Ὁ νόμος ὅμως οὗτος δὲν ἐφηρμόσθη. Ἀργότερον, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νεωτέρου νόμου 3221 τῆς 28 Αὐγούστου 1924, προέβη ἡ «Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος» εἰς τὴν ἀπόσχισιν τοῦ κλάδου τῆς κτηματικῆς πίστεως, ἱδρύσασα (1927) τὴν «Ἐθνικὴν Κτηματικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος» μὲ μετοχικὸν κεφάλαιον 80 ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 60 ἑκατομμύρια ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ ἀποθεματικοῦ κεφαλαίου τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, διανεμηθεισῶν ἀναλόγων μετοχῶν εἰς τοὺς μετόχους αὐτῆς, 20 δὲ ἑκατομμύρια κατετέθησαν ὑπὸ τῆς τραπέζης ἔναντι παραδόσεως ἀναλόγων μετοχῶν εἰς αὐτήν. Ἐκτὸς τῆς τραπέζης ταύτης κτηματικὴν πίστιν παρέχουν δύο εἰσέτι τράπεζαι: Ἡ «Τράπεζα Ἰδιοκτησίας», ἑδρεύουσα ἐν Ἀθήναις, καὶ ἡ «Τράπεζα Ἰδιοκτησίας Πειραιῶς», ἑδρεύουσα ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πόλει. Ν. Γ. ΦΩΤΙΑΣ

—κτηματικὴ ***πίστις.*** Καλεῖται οὕτως ἡ παροχὴ δανείων ἔναντι ὑποθήκης ἐπὶ ἀκινήτων. Ἡ κτηματικὴ πίστις εἶναι μακροπρόθεσμος ἐμπράγματος πίστις. Τὰ ἀκίνητα δύνανται νὰ εἶναι τόσον ἀστικά, ὅσον καὶ ἀγροτικά. Ἐν ἀντιδιαστολῇ ὅμως πρὸς τὴν *ἀγροτικὴν πίστιν,* ὁμιλοῦμεν περὶ *κτηματικῆς πίστεως* μόνον ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ χρησιμοποιήσεως πίστεως δι' ἐνυποθηκεύσεως ἀστικῶν ἀκινήτων. Τὴν πίστιν ταύτην καλοῦμεν ἀκριβέστερον καὶ ὑποθηκικὴν πίστιν (πλείον. βλ. *κτηματικαὶ τράπεζαι*). Ν. Γ. Φ.

— κτηματικοὶ ***συνεταιρισμοί.*** Ἡ συνεργία (coopération), ὅπως εἰς κάθε ἄλλο οἰκονομικὸν πεδίον, ἔλαβε καὶ εἰς τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν διαφόρους μορφάς, ἀναλόγως τοῦ διαφορετικοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει. Ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν ἀγροτικῶν συνεταιρισμῶν ἠμπορεῖ νὰ καταταχθῇ εἰς δύο κύρια συγκροτήματα: 1) Εἰς συνεργικοὺς συνεταιρισμοὺς μόνον γεωργοκτηματιῶν καὶ πρὸς τὸ μοναδικὸν συμφέρον τῶν ὑπ' αὐτῶν κατεχομένων ἰδιοκτησιῶν. 2) Εἰς συνεργικοὺς συνεταιρισμοὺς γεωργοκτηματιῶν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων αὐτῶν ἢ καλλιεργητῶν ἀλλοτρίων κτημάτων πρὸς αὔξησιν τῶν κερδῶν ἢ ἐλάττωσιν τῶν ἐξόδων τῆς σχετικῆς βιομηχανίας.

Μεταξὺ τῶν συνεταιρισμῶν τοῦ πρώτου συγκροτήματος, οἵτινες ἀποτελοῦν, οὕτως εἰπεῖν, «συνεταιρισμοὺς κτημάτων», καταλέγονται οἱ συνεταιρισμοί: 1) ἀρδεύσεως ἐδαφῶν, 2) ἀποξηράνσεως ἑλῶν, 3) συστηματοποιήσεως ροῆς ὑδάτων, 4) ἀμύνης ἀπὸ ποταμούς, χειμάρρους καὶ ἄλλας αἰτίας ζημιῶν, 5) ἀποστραγγίσεως ἐδαφῶν, 6) ἀγροτικῆς ὁδοποιίας, 7) ἀναδασώσεως, 8) μεικτοῦ σκοποῦ κλπ. κλπ. Οὗτοι εἶναι οἱ «ἀναγκαστικοὶ κτηματικοὶ συνεταιρισμοί», ἀρχαιοτάτης καταγωγῆς, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μεγίστην ἀνάπτυξιν εἰς ὅλας τὰς χώρας πλὴν τῆς Ἑλλάδος. Μεταξὺ τῶν συνεταιρισμῶν τοῦ δευτέρου συγκροτήματος, οἵτινες ἀποτελοῦν «συνεταιρισμοὺς γεωργῶν», καταλέγονται οἱ ἐλεύθεροι συνεταιρισμοί: 1) ἀγορᾶς ἢ προμηθείας, 2) πιστώσεως, 3) πωλήσεως, 4) κοινῆς χρήσεως μηχανῶν, 5) παραγωγῆς, 6) ἐργασίας καὶ μισθώσεως, 7) ἀσφαλίσεως καὶ προνοίας, 8) μεικτοῦ σκοποῦ κλ. Οὗτοι εἶναι οἱ κυρίως λεγόμενοι «συνεργικοὶ γεωργικοὶ συνεταιρισμοί», οἱ διεπόμενοι ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ νόμου 602 περὶ συνεταιρισμῶν.

Χαρακτῆρες κτηματικοῦ συνεργισμοῦ. Οἱ κτηματικοὶ συνεταιρισμοὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἰδιοκτήτας γειτονικῶν ἀγροτικῶν κτημάτων, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐκτελέσεως καὶ συντηρήσεως ἔργων μονίμων κτηματικῶν βελτιώσεων. Διέπονται ὑπὸ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου καὶ μέλη αὐτῶν δὲν ἠμποροῦν νὰ γίνουν παρὰ μόνον οἱ ἐνδιαφερόμενοι γεωργοκτηματίαι. Λειτουργοῦν εἰς ἄλλα κράτη ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων, εἰς δὲ τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων, παρέχοντες μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν γεωργίαν. Ἐν Ἑλλάδι παρέμειναν ἄγνωστοι, μολονότι ἀνεφάνησαν καὶ παρ' ἡμῖν, πρὸ πολλῶν δεκαετηρίδων, ὑποτυπώδεις μορφαὶ τοιούτων συνεταιρισμῶν, αἱ «κοινοτικαὶ συνιδιοκτησίαι», εἰς ἑπτὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς. Αἱ συνιδιοκτησίαι αὗται μετετράπησαν ἐσχάτως εἰς «ἀναγκαστικοὺς συνεταιρισμοὺς διαχειρίσεως συνιδιοκτησίας», δυνάμει τοῦ ἀπὸ 11 Ἰουλίου 1923 Ν. Δ., ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ἱδρύθησαν καὶ νέοι τοιοῦτοι συνεταιρισμοὶ εἰς διαφόρους ἄλλας περιφερείας τῆς Ἑλλάδος.

Ὑπάρχουν δύο εἰδῶν κτηματικοὶ συνεταιρισμοί: οἱ *προαιρετικοὶ* καὶ οἱ *ἀναγκαστικοί.* Οἱ πρῶτοι ἱδρύονται σχεδὸν ἐλευθέρως ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερομένους γεωργοκτηματίας, σύμφωνα πρὸς τὰς γενικὰς περὶ συνεταιρισμῶν ἀρχάς. Τὰ μέλη τῶν συνεταιρισμῶν τούτων ὑποτάσσουν τὰ κτήματά των εἰς ἕνα δεσμὸν ἢ βάρος, διὰ νὰ ἐπιτύχουν ὑπὲρ αὐτῶν κοινὸν ὄφελος ἢ διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἄμυνάν των ἀπὸ κοινὴν ζημίαν. Οἱ συνεταιρισμοὶ οὗτοι εἶναι παντοῦ ἢ παραμένουν τελικῶς ὀλίγοι, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἄλλους, τοὺς ἀναγκαστικούς, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ φύσις τῶν ἔργων κτηματικῆς βελτιώσεως εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐπιβάλῃ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸν συνεταιρισμὸν

Digitized by Google

ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν γεωργοκτηματιῶν τῆς περιοχῆς, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἐκτελεσθῇ τὸ ἔργον· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶναι δύσκολον, ἂν ὄχι ἀδύνατον, νὰ ἐπιτευχθῇ μὲ τὴν ἐλευθέραν συναίνεσιν τῶν ἐνδιαφερομένων γεωργοκτηματιῶν. Καὶ πολλάκις, ἡ ἄρνησις καὶ ἑνὸς μόνου δυστρόπου γεωργοκτηματίου δύναται νὰ ματαιώσῃ τὸ ἔργον. Διὰ τοῦτο, εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ κράτη, ἐπενέβησαν αἱ κυβερνήσεις καὶ ἐξουσιοδότησαν τὴν πλειοψηφίαν τῶν γεωργοκτηματιῶν, ὅπως ἐπιβάλῃ τὰς ἀποφάσεις της εἰς τὴν δυστροποῦσαν μειοψηφίαν. Καὶ ἔχομεν οὕτω τοὺς *ἀναγκαστικοὺς* συνεταιρισμούς. Εἰς τοῦτο δὲ ἔγκειται τὸ ἀναγκαστικόν, ὅτι λειτουργοῦν σύμφωνα πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπιβολῆς τῆς θελήσεως τῆς πλειοψηφίας ἐπὶ τῆς μειοψηφίας. Οὗτοι ἱδρύονται καὶ διοικοῦνται μόνον ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων γεωργοκτηματιῶν μὲ ἀπόλυτον πρωτοβουλίαν αὐτῶν καὶ μόνων. Εἰς μερικὰ κράτη μάλιστα ἱδρύονται καὶ «ὑποχρεωτικοὶ» συνεταιρισμοὶ διοικητικοῦ δικαίου, ἐπιβαλλόμενοι αὐτεπαγγέλτως ὑπὸ τοῦ κράτους. Οἱ ὑποχρεωτικοὶ οὗτοι συνεταιρισμοὶ ἀποτελοῦν νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου καὶ διατελοῦν ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν, ἐὰν ὄχι καὶ συνδιοίκησιν, τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς. Εἰς τοὺς ἡμικρατικοὺς τούτους συνεταιρισμούς, αἱ εἰσφοραὶ τῶν ὑποχρεωτικῶν μελῶν δὲν ἐπιβάλλονται κατόπιν ἀποφάσεως τῆς συνελεύσεως αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ νόμου ἢ πράξεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἡ ὁποία δύναται νὰ καθορίσῃ ὡς πόρους τῶν συνεταιρισμῶν τούτων καὶ ποσοστὰ ὑφισταμένων φορολογιῶν.

Οἱ κτηματικοὶ συνεταιρισμοὶ *ἀστικοῦ δικαίου* δὲν ἔχουν χαρακτῆρα ἠθικοῦ προσώπου. Προνοοῦν διὰ τὴν ἀποξήρανσιν μικρῶν ἑλῶν, τὴν ἄρδευσιν γαιῶν, τὴν ἀποστράγγισιν ἐδαφῶν, τὴν ἄμυναν κτημάτων κλπ., ἀλλ' εἰς τόσον στενὰ ὅρια, ὥστε νὰ μὴ ἐγγίζουν τὸ δημόσιον συμφέρον, νὰ μὴ προκαλοῦν τὴν ἐπέμβασιν τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς. Οἱ κτηματικοὶ συνεταιρισμοὶ *διοικητικοῦ δικαίου* ἱδρύονται διὰ τὴν προστασίαν ἰδιωτικῶν συμφερόντων, εἰς τὰ ὁποῖα ὅμως συνδέονται καὶ δημόσια συμφέροντα. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ἐπέμβασις τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς ἀποτελεῖ τὸν διακριτικὸν χαρακτῆρα μεταξὺ τῶν κτηματικῶν συνεταιρισμῶν καθαροῦ ἀστικοῦ καὶ τοιούτων διοικητικοῦ δικαίου. Πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεων τῆς ἀναγκαστικῆς ἰδιότητος τῶν κτηματικῶν συνεταιρισμῶν, οἱ Γάλλοι τοὺς συνεταιρισμοὺς τούτους ὀνομάζουν «ἐξουσιοδοτημένους» (autorisées), οἱ δὲ Ἰταλοὶ ἁπλῶς «κτηματικοὺς συνεταιρισμοὺς» (Consorzi Fondiari) ἢ «ὑδραυλικοὺς συνεταιρισμοὺς» (Consorzi Idraulici), ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ ὑδραυλικὰ ἔργα (ἀποξηράνσεως ἢ ἀρδεύσεως ἐδαφῶν, διευθετήσεως χειμάρρων κλπ.).

Γένεσις καὶ ἐξέλιξις κτηματικῶν συνεταιρισμῶν. Ἡ γένεσις τῶν κτηματικῶν συνεταιρισμῶν ἀνέρχεται εἰς τὸν Ι' αἰῶνα, ὁπότε ἀνεφάνησαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν, ὀφείλεται δὲ εἰς τὴν προϋπαρξιν τῆς δουλείας ὑδραγωγείου, δηλαδὴ τῆς δουλείας ἐκείνης, δυνάμει τῆς ὁποίας ὁ γεωργός, ὅστις ἤθελε νὰ ἀρδεύσῃ ἢ νὰ ἀποξηράνῃ τὰ ἐδάφη του, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διέρχεται, κατόπιν ἀποζημιώσεως, τὰ ἐδάφη τῶν ἄλλων, διὰ νὰ διοχετεύῃ ἢ νὰ ἀποχετεύῃ τὰ ὕδατα. Τῆς δουλείας αὐτῆς ὑπάρχουν ἴχνη εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν ἀπὸ τοῦ Η' καὶ Θ' αἰῶνος καὶ αἱ νομοθεσίαι τῶν μεσαιωνικῶν κοινοτήτων τὴν ἐκωδικοποίησαν ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ὡς ἐκ τούτου, πολλοὶ γεωργοκτηματίαι ἠναγκάσθησαν νὰ ἑνωθοῦν εἰς εἰδικοὺς συνεταιρισμούς, διὰ νὰ ἐπωφεληθοῦν τῶν χανδάκων, ποὺ θὰ διήρχοντο ἀπὸ τὰ κτήματά των, προτιμῶντες οὕτω νὰ συμμετάσχουν εἰς τὰς δαπάνας τῶν ἔργων καὶ συνεπῶς καὶ εἰς τὴν ὑδροληψίαν, ἀντὶ νὰ πωλήσουν ἀναγκαστικῶς τὰ τμήματα τοῦ ἐδάφους, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ διήρχοντο οἱ χάνδακες. Καὶ ἱδρύθησαν οὕτως οἱ πρῶτοι καθ' ὅλην τὴν ὑφήλιον ὑδραυλικοὶ συνεταιρισμοί, εἰς μὲν τὴν περιφέρειαν τῆς Περγάμου (Bergamo) ἀπὸ τοῦ Ι' αἰῶνος, εἰς δὲ τὴν περιφέρειαν τῆς Πάδοβας ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Τὰ πρῶτα ἴχνη νομοθετικῶν διατάξεων περὶ ὑδραυλικῶν συνεταιρισμῶν τὰ εὑρίσκομεν εἰς τοὺς καταστατικοὺς χάρτας τῶν ἰταλικῶν πολιτειῶν τῆς Λομβαρδίας καὶ τῆς Ἐνετίας.

Διάδοσις τῆς κτηματικῆς συνεργίας. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἰταλικῶν κτηματικῶν συνεταιρισμῶν ὑπῆρξε τεραστία εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Τῷ 1878 ὑπῆρχον ἐν Ἰταλίᾳ 291.000 ἀγροτικαὶ ἰδιοκτησίαι, ἡνωμέναι εἰς 882 ὑδραυλικοὺς συνεταιρισμούς, εἰς 42 διαφόρους νομούς, ἐκ τῶν ὁποίων 477 δι' ἀρδεύσεις, 273 δι' ἀποστραγγίσεις, 101 μεικτοὶ ἀρδεύσεως καὶ ἀποστραγγίσεως καὶ 31 διαφόρων ἄλλων ὑδραυλικῶν σκοπῶν. Τὰ ἐδάφη τὰ ἀρδευθέντα ἀνήρχοντο εἰς 321.805 ἑκτάρια, ἤτοι 3 218 050 στρέμματα, τὰ ἀποστραγγισθέντα εἰς 1.055.191 ἑκτάρια, ἤτοι 10 551.910 στρέμματα, τὰ δὲ ἀρδευθέντα καὶ ταυτοχρόνως ἀποστραγγισθέντα εἰς 347.843 ἑκτάρια, ἤτοι 3.478.430 στρέμματα. Εἷς τῶν μᾶλλον ἐνδιαφερθέντων ὑπὲρ τῶν κτηματικῶν συνεταιρισμῶν καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται μέγα μέρος τῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἰταλικῆς γεωργίας ἦτο καὶ ὁ Ἰταλὸς πολιτικὸς Κάμιλλος Καβούρ. Οἱ κτηματικοὶ συνεταιρισμοὶ ἀνέρχονται σήμερον ἐν Ἰταλίᾳ εἰς ἀρκετὰς χιλιάδας, χάρις δὲ εἰς τοὺς ἀρδευτικοὺς κτηματικοὺς συνεταιρισμοὺς ἡ Β. Ἰταλία ἰδίως εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου, κέκτηται ὑπὲρ τὰ 2.000.000 ἑκτάρια, ἤτοι 20.000.000 στρέμματα ἀρδευόμενα. Ὑπολογίζεται δὲ ὅτι οἱ συνεταιρισμοὶ οὗτοι θὰ λάβουν μεγαλυτέραν ἀκόμη ἀνάπτυξιν μὲ τὸν ἐσχάτως ψηφισθέντα «νόμον τοῦ Μουσολίνι» «περὶ ὁλοκληρωτικῆς κτηματικῆς βελτιώσεως» (Bonifica Integrale) τῆς 24 Δεκεμβρίου 1928. Διὰ τοῦ νόμου τούτου πρόκειται νὰ συντελεσθοῦν ἐντὸς δεκατετραετίας ἔργα κτηματικῆς βελτιώσεως ἀξίας 7 500.000.000 λιρεττῶν.

Εἰς τὴν Γαλλίαν, οἱ κτηματικοὶ συνεταιρισμοὶ (associations syndicales), ὡς ὀνομάζονται, ἔχουν ἐπίσης μακρὰν ἱστορίαν. Ἤρχισαν να κανονίζωνται διὰ νομοθετικῶν διατάξεων κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Ἐπίσης, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ναπολεοντείου περιόδου, πολλοὶ ἦσαν οἱ νόμοι οἱ ἐκδοθέντες διὰ τοὺς κτηματικοὺς συνεταιρισμούς. Ἀλλ' ὁ ὀργανικὸς νόμος, ὁ ὁποῖος κανονίζει καὶ σήμερον ἐν Γαλλίᾳ τοὺς συνεταιρισμοὺς τούτους, εἶναι ὁ νόμος τῆς 21ης Ἰουνίου 1865, ὡς ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη διὰ τῶν μεταγενεστέρων νόμων, τῆς 20ῆς Αὐγούστου 1881, τῆς 22ας Δεκεμβρίου 1888 καὶ τῆς 5ης Αὐγούστου 1911. Οἱ γαλλικοὶ κτηματικοὶ συνεταιρισμοὶ εἶναι δύο εἰδῶν: 1) προαιρετικοὶ καὶ 2) ἐξουσιοδοτημένοι (autorisées).

Εἰς τὴν Γερμανίαν, οἱ συνεταιρισμοὶ κτηματικῶν βελτιώσεων διακρίνονται: 1) εἰς προαιρετικούς, 2) εἰς ἀναγκαστικούς, ἐν Πρωσσίᾳ δὲ καὶ Ἔσσῃ καὶ εἰς 3) ὑποχρεωτικούς.

Ὁ κτηματικὸς συνεργισμὸς ἐν Ἑλλάδι. Ἐν Ἑλλάδι παρέμεινεν ἄγνωστος ὁ συνεργισμὸς οὗτος, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν ὑπῆρχε ποτέ, τόσον ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὅσον καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, οὔτε νόμος, οὔτε κανονισμὸς οἱοσδήποτε, ὅστις νὰ ρυθμίζῃ τὴν ροὴν τῶν ὑδάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι, ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἐλειτούργει ἡ αὐτοδιοικουμένη κοινότης, ἡ ὁποία, ἀφοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι πολιτικὴ (διοικητική), καθόσον δὲν ἐπέτρεπε τοῦτο ὁ δυνάστης, ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ μᾶλλον οἰκονομική, νὰ ἀσχολῆται δηλαδὴ μὲ ἔργα οἰκονομικῆς φύσεως (κοινωφελοῦς μορφῆς). Συνεπῶς, ἐθεράπευεν ὁπωσδήποτε ἡ κοινότης καὶ τὰς κτηματικὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων (ἀγροφυλακήν, ἀγροτικὴν ὁδοποιίαν, διευθετήσεις χειμάρρων κλπ.). Καὶ κορυφαία, ὡς τοιαύτη, ἦτο ἡ περίφημος κοινότης Ἀμπελακίων Θεσσαλίας, ἡ ὁποία, ἐπεκταθεῖσα καὶ εἰς διάφορα ἄλλα ἔργα, γεωργικῆς καὶ βιομηχανικῆς καὶ ἐμπορικῆς φύσεως, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀπετέλει ἕνα κρᾶμα κοινοτικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ κτηματικοῦ καὶ γεωργικοῦ συνεταιρισμοῦ, ἕνα εἶδος ρωσικοῦ «μίρ». Ὁ ὀργανισμὸς τοῦ κοινοτικοῦ συνεταιρισμοῦ Ἀμπελακίων ἱδρύθη τῷ 1875 μὲ κεφάλαιον 100 000 φράγκων, τῷ δὲ 1810 διέθετε πλέον τῶν 20 000 000 φράγκων. Αἱ ἄλλαι λειτουργοῦσαι ἐπὶ τουρκοκρατίας κοινότητες δὲν εἶχον βέβαια τὴν πολυσύνθετον μορφὴν τῆς κοινότητος Ἀμπελακίων, δὲν ἦσαν δηλαδὴ καὶ γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ καὶ μάλιστα μεικτοὶ τοιοῦτοι συνεταιρισμοί, ἤτοι ἀγορᾶς καὶ παραγωγῆς καὶ πωλήσεως, ἀκόμη δὲ καὶ καταναλώσεως, ἀλλὰ πάντως ἀπετέλουν καὶ αὗται κρᾶμα κοινοτικοῦ ὀργανισμοῦ καὶ κτηματικοῦ συνεταιρισμοῦ, ἐφόσον ἠσχολοῦντο καὶ μὲ κτηματικὰ ζητήματα. Ἀλλά, τὸν κοινοτικὸν αὐτὸν θεσμὸν κατέστρεψεν ἡ ἐπελθοῦσα βαυαρικὴ νομοθεσία, ἐμποδίσασα τὴν ἐξέλιξιν τῆς κοινότητος εἰς τοὺς σημερινοὺς κτηματικοὺς συνεταιρισμούς. Ὅτι οὕτω θὰ ἐξειλίσσετο ὁ κοινοτικὸς θεσμός, ἐὰν ηὐνοεῖτο νομοθετικῶς, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ θεσμὸς οὗτος, παρ' ὅλην τὴν δέσμευσίν του, ἐχάρισεν ἑπτὰ ὑποτυπώδεις ἀναγκαστικοὺς κτηματικοὺς συνεταιρισμούς, τὰς «κοινοτικὰς συνιδιοκτησίας», εἰς τὰ ἑπτὰ χωρία τῶν Μεσογείων τῆς Ἀττικῆς (Λιόπεσι, Κορωπί, Σπάτα, Μαρκόπουλο, Καλύβια, Κουβαρᾶν καὶ Κερατέαν).

Τέλος, τῷ 1930, ἐψηφίσθη καὶ ἐν Ἑλλάδι νόμος περὶ κτηματικῶν συνεταιρισμῶν, ὁ νόμος 4639 τῆς 3ης Μαΐου 1930 «περὶ ἀναγκαστικῶν συνεταιρισμῶν ἐγγείων βελτιώσεων», ὁ ὁποῖος ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 146 τῆς 8 Μαΐου 1930 φύλλον τῆς ἐφημερίδος τῆς κυβερνήσεως (τεῦχ. πρῶτον).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bordiga*, «Economia rurale» (vol II, Milano 1902).—*Sperotti*. «Consorzi agricoli» (Torino 1914). —*Bordiga*, «Trattato di Economia rurale» (vol I, portici, Napoli, 1926) —*Ἀδριανοπούλου*, «Μαθήματα Γεωργικῆς Ὑδραυλικῆς» (Ἀθῆναι 1929).— *Ἀδριανοπούλου*, «Ἡ ἄρδευσις τοῦ Ληλαντίου πεδίου» (εἰς Δελτίον Ἑλλην. Γεωργ. Ἑταιρείας, τεῦχ 189—191 τοῦ 1927). — *Bordiga*, «Consorzi fondiari» (Napoli 1910). —*Jacini*, «La proprietà fondiaria in Lombardia» (Milano 1857). — *Gianzana*, «Dei consorzi di irrigazione, di difesa, di scolo e di bonifica» (Torino 1884). —*Ronna*, «Les irrigations» (Paris 1888) —Ministero dei Lavori Publici: Bonifiche ed irrigazioni Italiane (Roma 1879).—*Giuriati*, «Relazione sul disegno di legge per la bonifica integrale» (Roma 1928). — Ἐφημερὶς «L'Agricoltore d'Italia» (ὄργανον τῆς Ἐθν. Φασισ. Συνομ. Γεωργῶν). «Giornale di Agricoltura della Domenica», «Domenica dell' Agricoltore» (ἑβδ. περιοδ. ἐν Μιλάνῳ) καὶ λοιπὰ γεωργικὰ περιοδικά. — *Μαργέτη*. «Ἀναγκαστικοὶ Κτηματικοὶ Συνεταιρισμοὶ» (εἰς Γεωργ. Δελτ. Ὑπουργ. Γεωργίας, ἔτο. Α', τεῦχ. Β', Ἀπριλίου—Ἰουνίου 1930). Δ. Χ. ΜΑΡΓΕΤΗΣ

— **κτηματικὸς *χάρτης*.** Ὁ λεπτομερὴς τοπογραφικὸς χάρτης μιᾶς περιοχῆς, εἰς ὃν ἐπὶ πλέον ἀναγράφεται ἕκαστον στοιχεῖον ἰδιοκτησίας χωριστὰ μὲ ἴδιον ἀριθμόν, ἐφόσον τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἐλήφθη κατὰ τὰς περὶ κτηματολογίου διατάξεις.

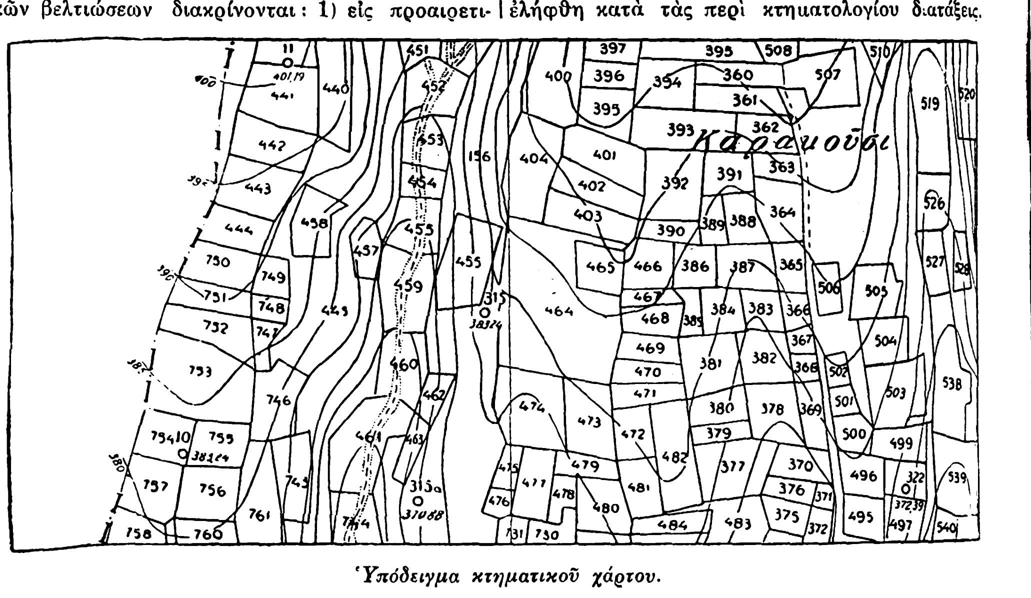

Ὑπόδειγμα κτηματικοῦ χάρτου.

διακρινόμενον τοῦ γειτονικοῦ ἢ κατὰ τὸν ἰδιοκτήτην ἢ τὴν κατηγορίαν καὶ τὸ εἶδος. Εἶναι τὸ ἕτερον σκέλος τοῦ πλήρους κτηματολογίου μιᾶς ἐκτάσεως καὶ ἀπαραιτήτως συμβαδίζον μετὰ τοῦ ἀντιστοίχου *κτηματικοῦ βιβλίου*, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι ἀμφότερα ἐνημερωμένα ἐκ παραλλήλου. Οἱ κτηματικοὶ χάρται, βασιζόμενοι ἐπὶ ἀκριβεστάτου τριγωνισμοῦ, καταρτίζονται κατὰ τὰς ἀκριβεστάτας μεθόδους τῆς τοπογραφίας. Ἰδίᾳ προσοχὴ καταβάλλεται εἰς τὰ ἀστικὰ κτηματολόγια. Γ. Ξ.

κτηματογράφησις, *—εως* (ἡ)· καταγραφὴ τῶν κτημάτων, ἡ ἀπογραφὴ ἑνὸς ἑκάστου τῶν κτημάτων κατὰ τὴν θέσιν, τὴν ἔκτασιν, τὰ ὅρια, τὴν κυριότητα κτλ., *κτηματολόγιον*.

—[*Ἐγκυκλ.*]. *Κτηματογράφησις* καλεῖται ἡ λεπτομερὴς τοπογράφησις μιᾶς ἐκτάσεως μετὰ διακρίσεων ἑκάστου τεμαχίου διαφέροντος τοῦ γειτονικοῦ κατὰ τὴν καλλιέργειαν ἢ κατὰ τὸν ἰδιοκτήτην μετὰ τῆς παραλλήλου ἐν ἰδίῳ πίνακι ἀναγραφῆς τῶν ὀνομάτων τῶν κατόχων ἑκάστου τεμαχίου. Ἐπὶ ἑκάστου τεμαχίου ἐν τῷ διαγράμματι ἀναγράφεται ἴδιος ἀριθμός, καθορίζων τὸ τεμάχιον καὶ ἐν τῷ ἀντιστοίχῳ κτηματολογικῷ πίνακι ἔναντι τοῦ οἰκείου ἀριθμοῦ ἀναγράφεται ἡ ἔκτασις, ὁ κάτοχος καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἀκινήτου. Ἡ κτηματογράφησις, ἵνα εἶναι πλήρης, γίνεται μετὰ ὑψομετρήσεως, ἵνα δύναται νὰ προσδιορισθῇ καὶ ἡ σχετικὴ ποιότης τοῦ τεμαχίου ἡ ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς ἐδαφικῆς μορφῆς του. Γ. Ξ.

κτηματογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κτηματογράφησιν, κτηματολογικός.

—**κτηματογραφικαὶ *ἐργασίαι*.** Αἱ ἐργασίαι κτηματογραφήσεων, τουτέστιν ἡ σύγχρονος μὲ τὴν τοπογράφησιν ἀποτύπωσις τοῦ εἴδους τοῦ ἀκινήτου καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ κατόχου αὐτοῦ. Αἱ κτηματογραφικαὶ ἐργασίαι δυνατὸν μὲν νὰ ἔχωσιν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν ἐκκαθάρισιν διοικητικῶν ζητημάτων ἢ τὴν διευκόλυνσιν δικαστικῶν ἀποφάσεων ἐπὶ κτηματικῶν ζητημάτων, ἄλλοτε δὲ τὸν καταρτισμὸν τοῦ κτηματικοῦ χάρτου μιᾶς ἐκτάσεως, ὅστις συμπληροῖ τὸ κτηματολόγιον τῆς ἐκτάσεως. Ἐν Ἑλλάδι κτηματογραφικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο εἰς μεγίστην κλίμακα ἀπὸ τοῦ 1927 τῆς ἀ-

Digitized by Google

κατηγορίας, πρὸς ἐκκαθάρισιν καὶ τακτοποίησιν τῶν δημιουργηθέντων ζητημάτων ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀγροτικῶν μεταρρυθμίσεων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν προσφύγων. Διὰ την ὅλην ἀγροτικὴν ἐγκατάστασιν γηγενῶν καὶ προσφύγων ἐδέησε νὰ ἱδρυθῇ ἰδία «Τοπογραφικὴ Ὑπηρεσία» παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Γεωργίας, ἥτις μέχρι τέλους τοῦ 1929 ἐκτηματογράφησε 10.000.000 στρέμματα, κυρίως ὑπὸ κλίμακα 1 : 5000 Τὰ διαγράμματα καὶ οἱ κτηματολογικοὶ πίνακες τούτων, ἀφοῦ διετέθησαν διὰ τὴν ἐκδίκασιν τῶν προκυπτόντων ζητημάτων ἐπὶ τῶν ἐκτάσεων τούτων. χρησιμεύουσιν εἰς τὴν αὐτὴν ὑπηρεσίαν διὰ τὴν ὁριστικὴν διανομὴν τῶν γαιῶν τούτων εἰς τοὺς δικαιουμένους. Οὐχ ἧττον τὰ διαγράμματα ταῦτα βασιζόμενα ἐπὶ τοῦ ἐπισήμου τριγωνισμοῦ τῆς χώρας καὶ ἐκτελούμενα μετὰ πάσης τῆς ἀναγκαίας ἀκριβείας, ἐχρησιμευσαν διὰ πᾶσαν σχετικὴν ἐργασίαν ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐκτάσεων καὶ θέλουσιν εἶσθαι πολυτιμότατον στοιχεῖον εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἐπισήμου ἀγροτικοῦ κτηματολογίου τῆς χώρας. Διὰ τὴν ἀστικὴν ἀποκατάστασιν τῶν προσφύγων προέβησαν εἰς κτηματογραφικὰς ἐργασίας τὸ ὑπουργεῖον Προνοίας καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων.

Κτηματογραφικαὶ ἐργασίαι ἀφορῶσαι τακτικὸν κτηματολόγιον δὲν ἐγένοντο ἢ μόνον ἐντὸς τῶν Ἀθηνῶν καί τινων ἐπαρχιακῶν πόλεων. Γ. Ξ.

κτηματόγραφον (τό)· τὸ ἐπίσημον πιστοποιητικὸν τῆς οἰκειας ὑπηρεσίας τοῦ κράτους, ἐν ᾧ ἐμφαίνεται τὸ σχῆμα, ἡ θέσις, ἡ ἔκτασις, τὸ εἶδος καὶ ὁ ἀριθμὸς τοῦ τεμαχίου, ὃν φέρει τὸ ἀκίνητον, περὶ οὗ τὸ κτηματόγραφον ἐν τῷ κτηματικῷ χάρτῃ, καθὼς καὶ ὁ πλήρης καθορισμὸς τοῦ θεωρουμένου τεμαχίου καὶ τοῦ ἰδιοκτήτου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκδόσεως τοῦ κτηματολογίου. Ὁ ἐπίσημος οὗτος χάρτης εἶναι ὁ κυριώτερος τίτλος τοῦ τεμαχίου, ὁ παρακολουθῶν τὸ τεμάχιον καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου δύναται ἀσφαλῶς νὰ λάβῃ χώραν οἱαδήποτε πρᾶξις πωλήσεως, μεταβιβάσεως, ὑποθηκεύσεως κλπ. τοῦ ἀκινήτου. Γ. Ξ.

κτηματογραφῶ (*—έω*)· καταγράφω τὰ κτήματα, ἐνεργῶ ἀπογραφὴν τῶν κτημάτων, συντάσσω κτηματολόγιον.

κτηματολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ κτηματολόγιον: «κτηματολογικὸν διάγραμμα».

κτηματολόγιον (τό)· ἀπογραφὴ τῶν κτημάτων κατὰ θέσιν, ὅρια, ἔκτασιν, ποιότητα, πρόσοδον ἑνὸς ἑκάστου· ‖ τὸ ἐπίσημον βιβλίον τὸ περιέχον τὴν ἀπογραφὴν τῶν κτημάτων: «κτηματολόγιον δήμου, —κοινότητος»· ἰδιωματ. *γύρισῃ*.

—[*Ἐγκυκλ.*] *Κτηματολόγιον* (cadastre) ὑπὸ τὴν ἀρχικήν του ἔννοιαν εἶναι τὸ βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνδείκνυνται αἱ ἀκίνητοι ἰδιοκτησίαι μιᾶς ὡρισμένης περιοχῆς, μὲ τὴν ἔκτασιν, τὰ ὅρια, τὴν θέσιν καὶ τὴν ποιότητα αὐτῶν. Εἶναι ὅθεν μία λεπτομερεστάτη ἀπογραφὴ τῶν ἰδιωτικῶν ἀκινήτων περιουσιῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας τὸ κράτος ἠδύνατο νὰ ρυθμίζῃ ἐπὶ τῆς ἐγγείου φορολογίας καὶ νὰ εἰσπράττῃ τὰ κτηματικὰ τέλη.

Ἡ ἰδέα τοιαύτης ἀπογραφῆς, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ἐγεννήθη μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς καλλιεργείας καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς μία στατιστικὴ διὰ τὴν δικαιοτέραν κατανομὴν τῶν φόρων. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔκαμνον χρῆσιν τῶν ἀπογραφῶν τούτων, οἱ δὲ Ρωμαῖοι εἰσήγαγον ταύτας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σερβίου Τυλλίου. Ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς τὸ cens εἶχε θεσπισθῆ καὶ ἀνενεοῦτο κατὰ δεκαπενταετίαν, εἰδικὴ δὲ τάξις ἀγρομετρῶν (agrimensores) ἠσχολεῖτο εἰς τὸ ἔργον τοῦτο. Ἀπηρτίζετο ἀπὸ πλήρη ἀπογραφὴν τῶν ἀκινήτων μὲ εἰδικὴν αὐτῶν ἐκτίμησιν. Εἰς τὰ φεουδαρχικὰ καθεστῶτα οἱ κύριοι ὑπεχρεοῦντο νὰ τηρῶσι κτηματολόγιον τῶν ἐκτάσεών των, ἵνα φορολογῶσι τοὺς καλλιεργητάς των. Τὰ πρωτόγονα κτηματικὰ βιβλία συνετάσσοντο ἢ ἐπὶ τῇ βάσει δηλώσεων ἢ ἐπὶ τῇ βάσει ἐκτιμήσεων τῶν ἐκτάσεων ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κτηνῶν ἢ τοῦ ποσοῦ τοῦ σπόρου.

Ἡ προοδευτικὴ ἐξέλιξις τῶν ἐπιστημῶν ἔδωκε νέον ὅλως χαρακτῆρα εἰς τὸ κτηματολόγιον. Ἔπαυσε νὰ εἶναι τοῦτο ἁπλοῦν μέσον εἰς τὴν διοίκησιν. Εἶναι τὸ σύνολον τῶν πράξεων, δι' ὧν θεμελιοῦται ἡ ἰδιοκτησία ἀπὸ νομικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀπόψεως καὶ ἔχει δύο σκέλη, δι' ὧν ἑδράζεται ἀφ' ἑνὸς τὴν διὰ τοῦ *κτηματολογικοῦ χάρτου* γραφικὴν παράστασιν αὐτῆς καὶ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ὑλικῆς ταυτότητος ἑκάστου τεμαχίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν διὰ τῶν *κτηματικῶν βιβλίων* νομικήν της ἔκφρασιν. Ἀπαραιτήτως τὰ δύο ταῦτα σκέλη δέον νὰ συγχρονίζωσι τὰ βήματά των καὶ ἡ ἀμοιβαία των συμφωνία νὰ εἶναι ἐξησφαλισμένη.

Ὁ σκοπὸς τοῦ κτηματολογίου πλέον, ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὸν περιωρισμένον κύκλον τῆς τάξεως καὶ τῆς δημοσίας οἰκονομίας, καθίσταται τὸ ἀκριβέστερον καὶ ἀληθέστερον τεκμήριον διὰ πᾶσαν συναλλαγὴν τῶν ἀκινήτων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐκδιδομένων κτηματογράφων. Εἶναι τὸ ἐπίσημον κρατικὸν μέσον, δι' οὗ βεβαιοῦται πᾶσα ἰδιοκτησία καὶ καθορίζεται τεχνικῶς καὶ νομικῶς. Χάριν αὐτοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία, ὅπως ἐλέγχωνται οἱ τίτλοι καὶ ἐκκαθαρίζωνται αἱ πάσης φύσεως ὕποπτοι κατοχαὶ καὶ κυριότητες ἅπαξ διὰ παντός. Τὸ *ἀγροτικὸν κτηματολόγιον* οὕτω καθίσταται ἡ ἰδεώδης εἰκὼν τῆς καταμετρήσεως τῆς ὑπαίθρου χώρας, καταρτιζόμενον χωριστὰ διὰ τοὺς ἀγρούς, χωριστὰ διὰ τὰ δάση καὶ χωριστὰ διὰ τὰς ἀγόνους καὶ χέρσους ἐκτάσεις ἢ τὰς καλυπτομένας ὑπὸ ὑδάτων.

Ἔτι πολυτιμότερον εἶναι τὸ *ἀστικὸν κτηματολόγιον* καὶ τὸ *κτηματολόγιον τῶν συνοικισμῶν*. Ὁ σκοπὸς τοῦ κτηματολογίου τῆς ὑπαίθρου χώρας γενικεύεται ἔτι περισσότερον. Ἐπὶ τοιούτου λεπτομερεστάτου κτηματικοῦ χάρτου εἶναι δυνατὴ ἡ ταχεῖα μελέτη καὶ ἐφαρμογὴ τῶν πορισμάτων τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης καὶ τέχνης. Δύνανται νὰ μελετηθῶσι καὶ ἐκτελεσθῶσιν ἀναδασμοὶ κατατετμημένων ἰδιοκτησιῶν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κυρίου Νὰ ρυθμισθῶσι τὰ σχήματα τῶν τεμαχίων, καθὼς καὶ αἱ ὁδικαὶ καὶ ὑδραυλικαὶ σχέσεις. Εἶναι εὐχερεστέρα ἡ μελέτη παντὸς τεχνικοῦ ἔργου χρησίμου δι' εἰρηνικοὺς ἢ καὶ στρατιωτικοὺς σκοπούς. Δύνανται ὁ ἐδαφολόγος καὶ ὁ γεωλόγος νὰ καταρτίσωσι τοὺς εἰδικοὺς αὐτῶν τοπογραφικοὺς χάρτας καὶ ὁ μηχανικὸς καὶ ὁ γεωπόνος νὰ μελετήσουν πᾶν ἔργον ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν βελτίωσιν τῶν πρὸς καλλιέργειαν ἐκτάσεων, τὴν αὔξησιν τῆς ἀποδόσεως καὶ τὴν αὔξησιν τῆς ὁλικῆ ἀξίας τῶν ἀκινήτων. Τὰ κράτη μετὰ πολλῆς περισκέψεως ἐφήρμοσαν τὸ καθολικὸν κτηματολόγιον, λόγῳ τῶν μεγάλων δυσχερειῶν, αἵτινες ἐμφανίζονται. Πλὴν τῆς δαπάνης καὶ τῆς μεθοδικῆς ὀργανώσεως τῶν σχετικῶν ὑπηρεσιῶν προαπαιτεῖται ποία τις πολιτικὴ ὡριμότης τῶν πολιτῶν καὶ σταθερὰ πολιτικὴ κατεύθυνσις τῆς κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου μέχρι πέρατος τῆς ὅλης ἐργασίας. Εἶναι μία ἐργασία, ἥτις δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ἀναθεωρῆται παρὰ μετὰ 50 περίπου ἔτη. Προϋποθέτει ἀνάλογον νομοθεσίαν καὶ κατάπαυσιν τῆς ἐποικιστικῆς ρευστότητος εἰς ὅλην τὴν χώραν. Ἐκ τῆς τελειοτέρας ὀργανώσεως τῆς ἐργασίας ταύτης θὰ ἐξαρτηθῇ ἡ ταχύτης, ἡ ἀκρίβεια τῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἀποφυγὴ ἀσκόπων δαπανῶν ἢ ἀτελευτήτων δικαστικῶν διενέξεων. Σήμερον ἔχει ἐπαρκῶς κατανοηθῇ ὅτι τὴν ἐργασίαν τοῦ κτηματολογίου δέον νὰ παρακολουθῇ ὁ ἀναδασμὸς καὶ ἡ τακτοποίησις τῆς ἀσκεποῦς ἰδιοκτησίας διὰ τῶν ἀπαραιτήτων ὀρθογωνισμῶν καὶ κανονισμοῦ τῶν ὑδροδιοχετεύσεων, τῶν ὁδῶν καὶ τῶν ἀναγκαίων διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ἐδαφῶν σχετικῶν ἔργων.

Ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, μηδὲ τῶν Βαλκανίων καὶ τῆς Τουρκίας ἐξαιρουμένων, κατήρτισαν κτηματολόγια τέλεια κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Εἰς τὴν Γερμανίαν, καὶ ἰδίως εἰς Ἀμβοῦργον καὶ Σαξωνίαν, τὸ κτηματολόγιον εἶναι τέλειον. Ἐν Ἑλλάδι, πλὴν τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἀστικοῦ κτηματολογίου (βλ. κατωτ.), οὐδεμία σοβαρὰ ἀπόφασις διὰ τὸ κτηματολόγιον τῆς χώρας ἐλήφθη εἰσέτι, λόγῳ τῆς ἀπαιτουμένης δαπάνης. Ἐν τούτοις μία σοβαρὰ ἀπαρχὴ τοῦ κτηματολογίου δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ καταρτισμὸς τοῦ τριγωνομετρικοῦ δικτύου τῆς χώρας ὑπὸ τῆς γεωγραφικῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ, ἐφ' οὗ θέλει βασισθῇ πᾶσα σχετικὴ εἰς τὸ μέλλον ἐργασία. Ἐπίσης ἀξιόλογον στοιχεῖον θέλει εἶσθαι ἡ γενομένη παρὰ τῆς τοπογραφικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας καταμέτρησις καὶ ὁριστικὴ διανομὴ τῶν γαιῶν, αἵτινες διετέθησαν διὰ τὸν ἐποικισμὸν τῆς χώρας. Ἀπὸ τοῦ 1917 μέχρι τέλους τοῦ 1929 ἀπετυπώθησαν, μὲ κλίμακα 1 : 5000, 16.500.000 στρέμ. καὶ διενεμήθησαν ὁριστικῶς στρέμ. 4.500.000. Τὰ διαγράμματα ἐστηρίχθησαν εἰς τὸν ἐπίσημον τριγωνισμὸν τοῦ κράτους, τὰ δὲ διαγράμματα διανομῶν παρακολουθοῦσι λεπτομερεῖς κτηματολογικοὶ πίνακες μὲ τοὺς ἀριθμοὺς καὶ ἐκτάσεις τῶν τεμαχίων, ἅτινα ἕκαστος ἔλαβε Ἡ ἐργασία αὕτη ἐξακολουθοῦσα θέλει ὁλοκληρώσει τὸ ἔργον τοῦ ἐποικισμοῦ ἐντὸς ὀλίγου.

Οἱ Γάλλοι ἀπὸ τοῦ 1491, ἐπὶ Καρόλου τοῦ Η', ἐπεχείρησαν τὸν καταρτισμὸν τοῦ κτηματολογίου, μόλις ἐκταθέντος ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τετάρτου τῆς χώρας. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1789 ἐξέδωκε τὸ διάταγμα τῆς 23/9/1792, ὅπερ ἐρρύθμιζε τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως τοῦ γαλλικοῦ κτηματολογίου. Τότε τὸ πρῶτον ἐθεσπίσθη ἐργασία ἐπιστημονικὴ καὶ καταρτισμὸς κτηματικοῦ χάρτου τῆς χώρας, βασιζομένου ἐπὶ τριγωνομετρικοῦ δικτύου. Ὁ νόμος τῆς 15/9/1807, ὁ τῆς 3 Ἰουλίου 1821 καὶ τέλος ὁ τῆς 15 Μαρτίου 1827 ἐρρύθμισαν τελικῶς τὰς διαφόρους ἐργασίας τοῦ κτηματολογίου καὶ ἤρχισεν ὁ κτηματικὸς χάρτης παριστῶν ἓν ἕκαστον τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου καθορισθέντων ἐδαφικῶν στοιχείων (parcelle). Ἡ κλῖμαξ ἦτο συνήθως μὲν 1:5000, εἰδικῶς δὲ ἐπὶ λεπτομερειῶν 1:2500 ἢ 1:2250, ἡ δὲ κλῖμαξ τῶν γενικῶν χαρτῶν 1:10000 ἢ 1:20000. Ἡ δαπάνη τοῦ κτηματολογίου τῆς Γαλλίας ὑπελογίσθη εἰς 160 ἑκατ. χρ. φράγκα (1807—1850), ἡ δὲ δαπάνη τῆς ἀναθεωρήσεως τῷ 1876 ὑπελογίζετο εἰς 250 ἑκατ. φράγκα. Ἡ τήρησις τοῦ κτηματολογικοῦ χάρτου εἰς ἐνημερότητα ὑπελογίζετο ὅτι θὰ ἐπεβάρυνε τὸν προϋπολογισμὸν μὲ 10 ἑκ. φράγκα ἐτησίως. Τῷ 1894 κατεβλήθη καὶ πάλιν προσπάθεια νὰ διορθωθῇ τὸ γαλλικὸν κτηματολόγιον, ἀλλ' ἡ δαπάνη, προϋπολογισθεῖσα εἰς 300 ἑκατ. φράγκα, ἀπεθάρρυνε τὴν κυβέρνησιν.

Εἰς τὴν Πρωσσίαν ὑπελογίσθη ὅτι διὰ τὸ κτηματολόγιον 18 000 000 στοιχειωδῶν τμημάτων, ἡ δαπάνη ἀνήρχετο εἰς 3 δραχ. τὸ τεμάχιον.

Ὁροσήμανσις. Εἶναι πρόδηλον ὅτι ὁ κτηματικὸς χάρτης τότε προσλαμβάνει ἔννομον ἀποδεικτικὸν κῦρος καὶ τῶν ἀκινήτων ἡ ὑλικὴ ταυτότης τότε προσδιορίζεται ἐγκύρως, ὅταν ὑποδειχθῶσι μὲ τὰ ὅριά των ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, ἀναγνωρισθῶσι παρὰ τῶν ἐνδιαφερομένων, κυρωθῶσιν ὑπὸ τῆς δικαστικῆς ἀρχῆς, ὁροσημανθῶσι, μετρηθῶσι καὶ ἀναπαρασταθῶσιν ἐπὶ τοῦ χάρτου. Πολλάκις εἰδικοὶ νόμοι ἐψηφίσθησαν διὰ τὴν ὑποχρεωτικὴν ὁροσήμανσιν, χωρὶς φυσικὰ νὰ θιχθῶσι δικαιώματα κεκτημένα. Τὰ ὁρόσημα ἀνέκαθεν ἐθεωροῦντο ἱερά, καὶ εἰς τὴν παλαιὰν ἀκόμη Γραφὴν ἀναφέρονται ποιναὶ εἰς τοὺς θίγοντας ταῦτα. Ἐπὶ τῆς ἀκριβείας τῶν ὁροσήμων στηρίζεται ἡ ὅλη ἐργασία τοῦ κτηματικοῦ χάρτου, ὅλοι δὲ οἱ ποινικοὶ κώδικες τῶν ἐθνῶν τιμωροῦσιν αὐστηρῶς τοὺς βλάπτοντας τὰ κρατικὰ ὁρόσημα.

Ἡ ὅλη ἐργασία τοῦ κτηματολογίου ἀναλύεται εἰς εἰδικὰς ἐργασίας, αἵτινες εἶναι: 1) Νομοθετικὴ προεργασία καὶ ὀργάνωσις εἰδικῆς κρατικῆς ὑπηρεσίας διὰ τὴν ἐξασφάλισιν ἐργασίας ἐμπίστου καὶ τοῦ προσδοκωμένου κύρους. 2) Καθορισμὸς τῆς περιοχῆς τῶν κοινοτήτων καὶ ὑποδιαίρεσις αὐτῆς εἰς τμήματα. 3) Καταρτισμὸς πλήρους δικτύου τριγωνισμοῦ μέχρι τετάρτης τάξεως. 4) Τοπογράφησις καὶ κτηματογράφησις τῆς ἐκτάσεως ἑκάστου τμήματος κατὰ τεμάχιον διακεκριμένον τῶν γειτονικῶν του, εἴτε λόγῳ καλλιεργείας εἴτε λόγῳ ἰδιοκτησίας· σχεδίασις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ χάρτου. 5) Ὑπολογισμὸς τῶν ἐμβαδῶν τῶν τεμαχίων. 6) Ἔλεγχος τῶν τίτλων ἰδιοκτησίας, ἐκδίκασις τῶν τυχὸν ἐνστάσεων. 7) Ὁροσήμανσις τῶν τεμαχίων καὶ καταγραφὴ τῶν ὀνομάτων τῶν ἰδιοκτητῶν. 8) Κατάταξις τῶν γαιῶν εἰς κατηγορίας ἀξίας. 9) Καθορισμὸς τῶν συντελεστῶν ἀξίας τῶν γαιῶν καὶ ὑπαγωγὴ ἑνὸς ἑκάστου τεμαχίου εἰς τὴν οἰκείαν κατηγορίαν κατ' ἐκτίμησιν. 10) Ὑπολογισμὸς τῶν νέων ἰσαξίων τεμαχίων εἰς τὴν περίπτωσιν ἀναδασμοῦ ἢ διαρρυθμίσεως τῶν τεμαχίων. 11) Ρύθμισις δουλειῶν, ὑδραυλικῶν καὶ ὁδικῶν σχέσεων, διαβάσεις καὶ τεχνικὰ ἔργα. 12) Διανομὴ ὁριστικῶν τίτλων κτηματολογίου.

Τὴν τεχνικὴν ἐργασίαν ἀναλαμβάνει τεχνικὴ ὑπηρεσία, τὴν δὲ διοικητικήν, τὰ ὄργανα διοικήσεως καὶ τὰ τακτικὰ δικαστήρια. Κατὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἀξίας τῶν κατηγοριῶν ἀποβλέπουν καὶ εἰς τὴν ἐμπορικὴν ἀξίαν παραλλήλως πρὸς τὴν ἐκ τῆς ἀποδόσεως ἀξίαν, ἥτις πολλάκις συμπίπτει. Εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν κατηγοριῶν πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν: 1) Ἡ γένεσις τοῦ ἐδάφους (ἐπιχώσεις, ἀποσαθρώσεις κλ.). 2) Ἡ φύσις τῆς φυσικῆς γῆς: α') ἀναλόγως τοῦ βάθους· β') ἀναλόγως τῆς συνθέσεως (ἄργιλλος, ἄμμος κλπ.)· γ') ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῶν στοιχείων του (χάλικες, πέτραι, χῶμα). 3) Ἡ φύσις τοῦ ὑπεδάφους (κροκάλαι, ἄργιλλος, πορῶδες). 4) Ἡ θέσις τοῦ ἀγροῦ: α') προσανατολισμοί· β') κλίσις· γ') ὑψηλὸν ἢ χθαμαλόν. 5) Αἱ συνθῆκαι ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους καὶ αἱ δυνατότητες ἀποστραγγίσεως ἢ ἀρδεύσεως.

Ἡ κατάταξις ἑκάστου τεμαχίου εἰς μίαν τῶν παραδεδεγμένων κατηγοριῶν γίνεται διὰ τριῶν τοὐλάχιστον ἐκτιμητῶν. Διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον δίδεται ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος καὶ ἡ εὐχέρεια εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας νὰ λάβωσι γνῶσιν τῶν καταρτιζομένων φύλλων ἢ καταστάσεων καὶ νὰ ἐπιφέρωσι τὰς νομίμους αὐτῶν ἐνστάσεις πρὸτοῦ καταχωρισθῶσιν αἱ πράξεις εἰς τὸ ἐπίσημον βιβλίον τοῦ κτηματολογίου. Καθορίζεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ στοιχεῖον ἢ μονὰς τῆς ἰδιοκτησίας (parcelle), ὥστε νὰ ἀποτελῇ διακεκριμένον φυσικῶς καὶ οἰκονομικῶς τεμάχιον, καὶ τοῦτο λαμβάνεται ὡς βάσις διὰ τὴν ὅλην ἐργασίαν. Δι' ἑκάστην μονάδα ἰδιοκτησίας καταρτίζεται ἓν φύλλον διακεκριμένον, διαιρούμενον εἰς δύο μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον περιγράφεται φυσικῶς τὸ στοιχεῖον ἰδιοκτησίας συμφώνως πρὸς τὸν κτηματικὸν χάρτην καὶ μὲ ἀναγραφὴν τῶν ὑποχρεώσεων καὶ δικαιωμάτων, ἅτινα δύναται νὰ ἔχῃ τὸ στοιχεῖον τοῦτο. Εἰς τὸ δεύτερον προσδιορίζεται ὁ ἰδιοκτήτης μὲ τὴν χρονολογίαν καὶ τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς του καὶ τὰς συνθήκας τοῦ γάμου του, ὡς καὶ ἡ φύσις καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ τίτλου κυριότητος, καὶ τέλος τὰ δικαιώματα ἢ ὑποχρεώσεις τοῦ ἰδιοκτήτου. Καμμία μεταβολὴ δὲν γίνεται εἰς τὸν κτηματολογικὸν χάρτην, ἂν προηγουμένως δὲν σημειωθῇ εἰς τὸ κτηματικὸν βιβλίον. Ὅροι αὐστηρᾶς τηρήσεως ἐν συμφωνίᾳ τῶν δύο τούτων σκελῶν τοῦ κτηματολογίου καὶ διατάξεις πειθαρχικῆς καὶ ποινικῆς τιμωρίας τῶν ὑπευθύνων ἐξασφαλίζουσι πλήρως τὴν ἐνημερότητα καὶ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τοῦ πολυτίμου τούτου στοιχείου τῶν νεωτέρων πολιτειῶν.

Ἐγένετο ἀνωτέρω χρῆσις τῆς λέξεως ἀναδασμὸς τῶν ἰδιοκτησιῶν καὶ τῆς μεγάλης σημασίας τοῦ συγχρονισμοῦ αὐτοῦ μὲ τὰς ἐργασίας τοῦ κτηματολογίου τῆς χώρας. Διὰ τοῦ ὅρου *ἀναδι-*

Digitized by Google

σμός, ἐννοοῦμεν σήμερον μίαν οἰκονομικῆς φύσεως ἐγχείρησιν, δι' ἧς ἀπελευθερούμεθα ἀπὸ ἓν ἄθροισμα τεμαχισμένων ἰδιοκτησιῶν, διὰ νὰ σχηματίσωμεν ἐκ τούτων μίαν ἰδιοκτησίαν συνισταμένην ἐκ γῆς ἀξίας αἰσθητῶς ἴσης πρὸς τὴν τῶν καταργουμένων τεμαχίων καὶ ἐχούσης ἔκτασιν ἀνάλογον πρὸς τὰς ἐκτάσεις τῶν πρώτων, ἀπόστασιν δὲ οὐχὶ αἰσθητῶς μείζονα τῆς μέσης ἀποστάσεως τῶν ἀρχικῶν τεμαχίων.

Ἀναπόφευκτος εἶναι ὁ διηνεκὴς τεμαχισμὸς τῆς γῆς· διακρίνομεν ἐν τούτοις ἀπὸ τοῦδε τὸν τεμαχισμὸν τῆς ἰδιοκτησίας διὰ τῆς νομικῆς διαιρέσεως αὐτῆς, ἀπὸ τὸν τεμαχισμὸν τοῦ ἐδάφους, ὅστις προϋποθέτει ὑποδιαίρεσιν εἰς τεμάχια οὐχὶ συνεχόμενα. Πολλάκις νόμοι ἔθεσαν ὅρια τεμαχισμοῦ τῆς γῆς, κάτω τῶν ὁποίων ἀπηγορεύετο ἡ διαίρεσις. Εἰς τὴν Ἑλβετίαν ἀπὸ τοῦ 1876 ἐψηφίσθη ὁ πρῶτος σχετικὸς νόμος, εἰς δὲ τὴν Γερμανίαν (Σαξωνία) τῷ 1887. Ὁ ἀστικὸς κῶδιξ τῆς Ἱσπανίας ἐπιτρέπει τὴν νόμιμον ἐξαφάνισιν ἑνὸς ἀκινήτου ἀγροτικοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ ἔκτασις δὲν ὑπερβαίνει τὰ 10 στρέμ., ὑπὲρ τῶν ἀμέσων γειτόνων του, ὅταν τὸ ἀκίνητον πρόκειται νὰ πωληθῇ. Πάντως, ἀδύνατος καθίσταται ἐπ' ἄπειρον τεμαχισμὸς τοῦ ἐδάφους· ἡ ἐπωφελὴς καλλιέργεια παύει οὖσα δυνατὴ πέραν ὡρισμένου σημείου.

Ἰδοὺ συστηματικώτερον τὰ ἄτοπα τῆς κατατμήσεως: 1) Μείωσις τῆς συνολικῆς οἰκονομικῆς ἀξίας τῶν ἀκινήτων καὶ αὔξησις τῆς ἀσυνεχείας τῶν γαιῶν μετὰ τῆς κατατμήσεως. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὴν καλλιέργειαν χάνεται περιμετρικὴ ζώνη γῆς πλάτους 15 ἑκατ., εἶναι φανερὰ ἡ ἀπώλεια ἐκτάσεως εἰς ἰδιοκτησίαν κατατετμημένην. Πολλάκις, λόγῳ ἐμποδίων φυσικῶν ἢ τεχνητῶν καὶ δι' ἀποφυγὴν τοῦ κόπου προσεγγίσεως, ἀφίνονται μερικὰ τεμάχια ἀκαλλιέργητα. 2) Δυσχέρειαι καλλιεργείας. Εἶναι ἀδύνατος ἡ βελτίωσις τῆς καλλιεργείας, ἡ χρῆσις μηχανῶν καὶ ἡ αὔξησις τῆς ἀποδόσεως. 3) Ἀπώλεια χρόνου.

Ὁ πρῶτος ἀναδασμὸς χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1540 ἐν Βαυαρίᾳ, ἀργότερον δέ, κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, καὶ εἰς τὴν Ἑλβετίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Σκωτίαν. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα εἰς τὴν βορείαν Εὐρώπην ἐλήφθησαν σχετικὰ νομοθετικὰ μέτρα, ὡς εἰς τὴν Σουηδίαν, Δανίαν, Φινλανδίαν, Πρωσσίαν, Ἀγγλίαν. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἀναδασμὸς ἐγένετο εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος πλησίον τοῦ Dijon. 4000 κτηματομερίδια μικρὰ ἀνήκοντα εἰς 300 ἰδιοκτήτας ἡνώθησαν, ὥστε νὰ σχηματίσωσι 400 νέα κτηματομερίδια. Τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἡ ἀναθεώρησις τοῦ κτηματολογίου, παντοῦ ὅπου ἔγινε, συνεχρονίσθη μὲ τὸν ἀναδασμόν, τὴν ἀνασύνθεσιν τῶν ἰδιοκτησιῶν καὶ διαρρύθμισιν τῶν κτηματομεριδίων κατὰ τρόπον ἐπιστημονικόν. Ἡ ὁροσήμανσις πλέον ἐγένετο ἐπὶ τῶν τελικῶν σχημάτων τοῦ οὑτωσὶ καταρτιζομένου κτηματολογίου. Εἰς τὴν Πρωσσίαν ἐπὶ 347.000.000 στρεμ. καλλιεργεῖται ἔκτασις 240 ἑκατ. στρεμ., ὧν τὰ 210 ἑκατ. στρεμ. ἦσαν ἀντικείμενον ἀναδασμοῦ μέχρι τοῦ ἔτους 1901. Γ. ΞΕΝΟΣ

Ἡ ἐκτέλεσις κτηματολογίου ἐν Ἑλλάδι. Παρ' ἡμῖν, πρώτη σοβαρὰ προπαρασκευὴ πρὸς κατάρτισιν κτηματολογίου ἐγένετο διὰ τοῦ νόμου ΓΧΝΖ' τοῦ 1910, περὶ κτηματικοῦ χάρτου καὶ ὁροθεσίας τῶν ἀκινήτων κτημάτων, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ συστήματος τοῦ ἐν Καρλσρούῃ τῆς Γερμανίας εἰδικοῦ καθηγητοῦ Haid, οὗτινος καὶ προεβλέπετο, διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου, ἡ μετάκλησις εἰς Ἑλλάδα. Ἡ τεχνικὴ ἐκτέλεσις ἀνετέθη εἰς τὴν χαρτογραφικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στρατοῦ, ἐπρόκειτο δὲ νὰ γίνῃ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν, ἐντὸς τοῦ 1911, ἐν τοῖς δήμοις Ἀθηναίων καὶ Τρικκάλων, κατὰ τὰ διὰ Β. Δ. ὁρισθέντα. Ἀλλὰ τὴν ἐφαρμογήν, ἀναβληθεῖσαν ἕνεκα ἐλλείψεών τινων τοῦ νόμου, πρὸς ἄρσιν τῶν ὁποίων ἐδημοσιεύθη ὁ τροποποιητικὸς νόμος Γ϶Ξ' τοῦ Δεκεμβρίου 1911, ἐματαίωσεν ὁ ἐπακολουθήσας Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος. Ἡ προσπάθεια ἐπανελήφθη διὰ τοῦ νόμου 1122 τοῦ 1918 πρὸς προσωρινὴν κτηματογράφησιν μόνον τῆς ἀνοικοδομουμένης, μετὰ τὴν πυρκαϊάν, Θεσσαλονίκης, καὶ διὰ τοῦ νόμου 2085 τοῦ 1920, δι' οὗ ἡ ἰσχὺς τοῦ προηγουμένου ἐπεξετάθη εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἰς ὅσας ἄλλας πόλεις καὶ κώμας τῆς Ἑλλάδος, ἤθελον ὁρίσει ἐκδιδόμενα διατάγματα. Ἡ ὅλη σχετικὴ νομοθεσία ἐκωδικοποιήθη διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 5/22 Σεπτεμβρίου 1923, ὅπερ καὶ ἰσχύει σήμερον, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νεωτέρου νόμου 4351 τοῦ 1929. Κατὰ τοῦτο, προβλέπον περὶ κτηματολογίου τῶν ἀστικῶν μόνον κτημάτων ὁλοκλήρου τῆς χώρας, ὁ κτηματικὸς χάρτης μετὰ τῶν συναφῶν αὐτῷ κτηματικῶν βιβλίων σκοπεῖ τὴν δημοσιότητα, ἀναγνώρισιν καὶ ἐξασφάλισιν παντὸς ἐπὶ τῶν ἀστικῶν ἀκινήτων ἐμπραγμάτου δικαιώματος, δι' ὁροθετήσεως, ἀναπαραστάσεως ἐν τῷ χάρτῃ, θέσει καὶ μεγέθει, καὶ ἐξακριβώσεως τῆς νομικῆς μορφῆς αὐτῶν. Ἡ κτηματογράφησις, ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν αὐτῆς ἐκτέλεσιν, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ συναφεῖς ἐργασίαι ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς τοπογραφικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῆς Συγκοινωνίας, τελοῦσι δὲ ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν εἰδικοῦ συμβουλίου, καλουμένου «Συμβουλίου Ἀστικοῦ Κτηματολογίου» (*Σ. Α. Κ.*). Ἐν ἑκάστῃ κτηματογραφουμένῃ περιοχῇ ἱδρύεται «Γραφεῖον Τηρήσεως Κτηματολογίου» (*Γ. Τ. Κ.*), ὑπὸ τεχνικὸν προϊστάμενον, ἐν δὲ τῷ ὑπουργείῳ τῆς Συγκοινωνίας «Κεντρικὸν Κτηματικὸν Ἀρχειοφυλακεῖον» (*Κ. Κ. Α.*) πρὸς τήρησιν ἐν αὐτῷ τῶν κτηματικῶν χαρτῶν καὶ βιβλίων, μετὰ τῶν σχετικῶν εὑρετηρίων, ὁλοκλήρου τοῦ κράτους. Μέχρι τῆς συστάσεως τοῦ Κ. Κ. Α ἁρμόδιον γραφεῖον διὰ τὴν συγκεντρωτικὴν ταύτην ὑπηρεσίαν ὡρίσθη τὸ Γ. Τ. Κ. Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν ὁροθέτησιν τῶν κατ' ἰδίαν ἰδιοκτησιῶν, καὶ τὴν ὁριστικὴν κατάρτησιν τοῦ κτηματικοῦ χάρτου μιᾶς ἑκάστης περιοχῆς, κατὰ τὴν ἐν τῷ νόμῳ, πρὸς προστασίαν τῶν ἰδιοκτητῶν, διαγραφομένην διαδικασίαν, καὶ ὑπὸ τὴν κύρωσιν ἀνωτάτης ἐποπτευούσης ἐπιτροπῆς, συντάσσονται τὰ κτηματικὰ βιβλία, κατατιθέμενα ἐν πρωτοτύπῳ εἰς τὸ Γ. Κ. Α. καὶ ἐν ἀντιγράφῳ εἰς τὰ οἰκεῖα Γ. Τ. Κ. Προβλέπεται ἐξ ἄλλου ἐν τῷ νόμῳ ὅτι, μετὰ τὴν συντέλεσιν τῶν ἐργασιῶν τούτων, ἀπὸ χρόνου ὁριστέου, οὐδεμία πρᾶξις ἀφορῶσα εἰς μεταβολὴν τῆς κυριότητος τοῦ ἀκινήτου δι' ἐκποιήσεως ἢ διανομῆς ἢ κατὰ πάντα ἄλλον τρόπον θέλει λογίζεσθαι ἔγκυρος, ἂν μὴ ὑποτυπωθῇ ἐν τῷ κτηματικῷ χάρτῃ καὶ καταχωρισθῇ ἐν τοῖς οἰκείοις κτηματικοῖς βιβλίοις. Ἡ αὐτὴ ὑποχρέωσι. ἐπιβάλλεται, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς χορηγηθείσης ἀδείας, διὰ πᾶσαν μεταβολὴν τοῦ ἀκινήτου, διὰ κατασκευῆς ἢ διαρρυθμίσεως ἢ κατεδαφίσεως τῶν ἐπ' αὐτοῦ οἰκοδομῶν. Ἡ οἰκονομικὴ διαχείρισις τῆς ὑπηρεσίας ταύτης ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ συσταθέντος εἰδικοῦ «Ταμείου Ἀστικοῦ Κτηματολογίου τῆς Ἑλλάδος» (*Τ. Α. Κ. Ε.*), οὗτινος πόροι, πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν τῆς κτηματογραφήσεως, ὡρίσθησαν ἐτησία ἐπιχορήγησις τοῦ κράτους, καὶ κυρίως τέλος εἰς βάρος τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν κτηματογραφουμένων ἀκινήτων, ἑκάστοτε καθοριζόμενον ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου, οὐχὶ δὲ ἀνώτερον τῶν δραχ. 2 κατὰ τ. μ. ἐπιφανείας διὰ τὴν ἀρχικὴν κτηματογράφησιν καὶ δραχ. 1 διὰ τὰς μετέπειτα μεταβολάς, ἀναλόγως τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἀξίας τῶν ἰδιοκτησιῶν. Αἱ ἐργασίαι τῆς κτηματογραφήσεως, περατωθεῖσαι ἤδη ἐν Θεσσαλονίκῃ, συνεχίζονται ἀπὸ τοῦ 1926 ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν προαστείων, βραδέως ὅμως προχωροῦσαι, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ ἀπαιτουμένου τεχνικοῦ προσωπικοῦ. Μέχρι τοῦδε κατηρτίσθη ὁ κτηματικὸς χάρτης τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου, τῆς Νέας Σμύρνης καὶ τῆς Καλλιθέας, ἐγένετο δὲ ἔναρξις καὶ τῆς κτηματογραφήσεως διαφόρων περιοχῶν τῆς πόλεως Ἀθηνῶν. Μετὰ τῆς κτηματογραφήσεως συμβαδίζει καὶ ἡ σύνταξις τῶν κτηματικῶν βιβλίων. Ἐξ ἄλλου διὰ Π. Δ. τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1930 διετάχθη ἡ κτηματογράφησις τῶν ἀστικῶν προσφυγικῶν συνοικισμῶν Ἁγίου Σάββα, Καλογραίζης, Ἀμαρουσίου, Φάρου Κηφισιᾶς, Ν. Σφαγείων, Περιστερίου, Πολυγώνου, Χαροκόπου, Ἐμπειρικείου, Μοσχάτου, Ἀπόλλωνος, Καλλιθέας, Ἱερᾶς Ὁδοῦ, Δραπετσῶνος, Τουρκολιμανίου, Κοκκινιᾶς, Θηβῶν, Λαυρείου, Περάματος καὶ Σαλαμῖνος. Αὕτη, ἀνεξάρτητος, πρὸς τὸ παρόν, τῆς τοῦ γενικοῦ κτηματολογίου, ἐκτελεσθήσεται ὑπὸ ἰδιωτῶν μηχανικῶν, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς τεχνικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου Προνοίας καὶ Ἀντιλήψεως. Ὡς πρὸς τὴν κτηματογράφησιν τῆς ὑπαίθρου χώρας (τῶν μὴ ἀστικῶν κτημάτων) ἰσχύουσι προσωρινῶς αἱ διατάξεις τῆς περὶ ἀστικοῦ κτηματολογίου νομοθεσίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Καρούσου*, Μελέτη περὶ κτηματολογίου (1898), ἔνθα καὶ διεθνὴς βιβλιογραφία. Θ. Κ.

κτηματομεσίτης (ὁ)· μεσίτης πωλήσεως καὶ ἀγορᾶς κτημάτων.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *μεσιτεία*.

κτηματομεσιτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κτηματομεσίτην, ὁ τοῦ κτηματομεσίτου: «κτηματομεσιτικὸν γραφεῖον».

Κτημένη */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται παρὰ τοὺς Β. πρόποδας τῆς Ὄθρυος, ἦτο πρωτεύουσα τοῦ τέως δήμου Ταμασίου καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 306. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Δρανίτσα*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ παρακείμενον χωρίον *Κάτω Κτημένη* καὶ ἔχει κατ. (1928) 689. Χ. Δ.

— Κτημένη (*Κάτω*) */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κτημένης τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 383. Χ. Δ.

Κτημενίων, ἢ ***Κτιμενίων, τέως δῆμος*** — */Γεωγρ./*. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας ἐν τῷ νομῷ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, περιλαμβάνων τὰς σημερινὰς κοινότητας Ἁγίας Τριάδος, Πετραλώνου (Ἀραχωβίτσας), Βράχας, Δομιανῶν, Ἁγίου Χαραλάμπους (Ἔλογας), Κλειστοῦ, Κόχλιας ἢ Χόχλιας καὶ Φουρνᾶ, μὲ ἕδραν τὸν Φουρνᾶν. Ἔκειτο ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ὀρέων Πίνδος, Πτέρη καὶ Τυμφρηστὸς λεκανοπεδίῳ, καὶ ἠρίθμει κατ. 4.200 περίπου. Χ. Δ.

κτηνάλευρον (τό). Καλεῖται οὕτως ὁ εἰς κατάστασιν κόνεως μεταβληθεὶς διὰ τοῦ ἀλεσμοῦ σπόρος καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν διατροφὴν τῶν κτηνῶν. Οἱ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρησιμοποιούμενοι σπόροι εἶναι οἱ τοῦ σίτου, κριθῆς, ἀραβοσίτου, βρίζης καὶ σπανιώτερον βρόμης καὶ οἱ σπόροι τῶν ὀσπριοειδῶν: ἤτοι οἱ κύαμοι, ἐρέβινθοι, λίνος, κλπ. Τὸ ἄλευρον τῶν σπόρων τούτων συνήθως χρησιμοποιεῖται ὡς ἀναπληρωματικὴ τροφὴ καὶ ὑπὸ μορφὴν ροφημάτων, τόσον διὰ τὰ πρὸς πάχυνσιν ζῷα ὅσον καὶ διὰ τὰ ἀναρρωνύοντα, διὰ τὰ ἰσχνά, διὰ τὰ ὑπὸ ἐγκλιματισμὸν εὑρισκόμενα καὶ διὰ τοὺς πώλους. Δ. Γ. Σ.

κτηνάνθρωπος (ὁ)· ἄνθρωπος μὲ τὰς ἰδιότητας κτήνους, ὁ ἐλαυνόμενος ὑπὸ τῶν ὁρμῶν του, ἀπάνθρωπος, ἀναίσθητος, σκληρός.

κτηνασφάλεια (ἡ), ἢ ***κτηνασφάλισις***, *—εως* (ἡ)· ἡ ἀσφάλισις τῶν κτηνῶν κατὰ τῶν ἐπιζωοτιῶν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἡ ἀσφάλισις τῶν ζῴων δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τρεῖς τρόπους: α') διὰ τῆς δημιουργίας μεγάλων ἀσφαλιστικῶν ἱδρυμάτων κρατικῶν ἢ κερδοσκοπικῶν, β') διὰ τῆς ἱδρύσεως μεγάλων ἀλληλασφαλιστικῶν ὀργανισμῶν συνεταιρικῶν, γ') διὰ τῆς ὀργανώσεως μικρῶν τοπικῶν ἀλληλασφαλιστικῶν συνεταιρισμῶν. Τὰ μεγάλα ὅμως ἱδρύματα τὰ ὁποῖα ὑποστηρίζονται ἀπὸ πολλούς, εἶναι ἀκατάλληλα διὰ τὴν ἀσφάλισιν τῶν ζῴων, ἕνεκεν τοῦ ἑξῆς εἰδικοῦ λόγου: Ἡ θνητότης τῶν ζῴων ἀποτελεῖ κίνδυνον, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ παρακολουθῇ τις ἐκ τοῦ πλησίον, ἀλλὰ καὶ παρουσιάζει μεγάλην δυσκολίαν εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν καὶ τὴν δικαίαν ἐκτίμησιν τῶν ἐπερχομένων ζημιῶν, δοθέντος ὅτι τὰ ζῷα δὲν ἐνδιαιτῶνται εἰς τοὺς περιωρισμένους χώρους τῶν μεγάλων πόλεων, ἀλλ' εἰς ἀπομεμακρυσμένας περιοχάς. Διὰ τοῦτο καὶ κατέληξαν παντοῦ εἰς τὴν ἵδρυσιν τοπικῶν ἀλληλασφαλιστικῶν συνεταιρισμῶν, ἡνωμένων εἰς περιφερειακὰς ὁμοσπονδίας καὶ γενικὴν συνομοσπονδίαν, διὰ τὴν ἀντασφάλισιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐπιτυγχάνονται καὶ τὰ ἀγαθὰ τῶν μεγάλων ὀργανισμῶν.

Τὰ πλεονεκτήματα τῶν μικρῶν τούτων συνεταιρικῶν ὀργανισμῶν εἶναι πολλαπλᾶ: α') εὐκολώτερον ἐπιτυγχάνεται ἡ δικαιοτέρα κατανομὴ τῶν εἰσφορῶν, ἀναλόγως τῶν διαφόρων κινδύνων, λόγῳ τῆς ἀμοιβαίας γνωριμίας τῶν συνεταίρων, β') εἶναι ταχυτέρα, ἀμεσωτέρα καὶ λυσιτελεστέρα ἡ ἐπέμβασις εἰς περίπτωσιν ἀπειλῆς ἢ ζημίας, γ') εἶναι εὐκολώτερος ὁ ἔλεγχος τῶν αἰτίων κάθε ζημίας καὶ ὁ δίκαιος ὑπολογισμὸς τῆς ἀποζημιώσεως, δ') ἡ γνωριμία μεταξὺ τῶν συνεταίρων καὶ ὁ ἀμοιβαῖος ἔλεγχος αὐτῶν, ἀποτελοῦν ἰσχυρὸν ἠθικὸν φραγμόν, ε') ὁ μικρὸς συνεταιρισμὸς ἀπαιτεῖ ἐλάχιστα ἔξοδα διαχειρίσεως κλπ. κλπ.

Οἱ κτηνασφαλιστικοὶ συνεταιρισμοὶ εἶναι τριῶν εἰδῶν: α') συνεταιρισμοὶ βασιζόμενοι εἰς συνεισφοράν, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπαιτοῦν ἀπὸ τοὺς συνεταίρους κανὲν ἀσφάλιστρον, ἀλλὰ μόνον ἀφοῦ ἐπέλθῃ ἓν ἀτύχημα ἐνεργοῦν μεταξὺ αὐτῶν συνεισφοράν, βάσει τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ζῴων, τὰ ὁποῖα κατέχει ὁ καθείς, διὰ τὴν κατανομὴν τῆς ζημίας, β') συνεταιρισμοὶ βασιζόμενοι εἰς ὡρισμένον ἀσφάλιστρον, τὸ ὁποῖον καταβάλλουν ἐκ τῶν προτέρων οἱ συνεταῖροι, ἀσφάλιστρον ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀξίαν κάθε ἀσφαλιζομένου ζῴου, γ') συνεταιρισμοὶ βασιζόμενοι εἰς ὡρισμένον ἀσφάλιστρον, ἀλλὰ καὶ εἰς συνεισφορὰν ἐπικουρικήν.

Ἡ πρώτη μορφή, ἡ ὁποία εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ ἁπλοϊκωτέρα, παρουσιάζει ὄχι ὀλίγα ἐλαττώματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων χειρότερον εἶναι τὸ ὅτι δὲν σχηματίζεται ποτὲ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον, διὰ τὴν ἀντιστάθμισιν μεταξὺ ἐτῶν μεγάλης, μετρίας καὶ μικρᾶς θνητότητος. Ἡ τρίτη μορφή, ἡ ὁποία συνδυάζει τὴν ἔκτακτον συνεισφορὰν πρὸς τὸ ὡρισμένον ἀσφάλιστρον, τὸ καταβαλλόμενον ἐκ τῶν προτέρων, ἀναλόγως τῆς ἀξίας τῶν ἀσφαλιζομένων ζῴων, εἶναι βέβαια ἡ καλυτέρα. Ἐκτὸς ἐὰν ὁ συνεταιρισμὸς συμμετέχῃ εἰς ἐπαρχιακὴν ἢ νομαρχιακὴν ὁμοσπονδίαν, διὰ τὴν ἀντασφάλισιν, ὁπότε περιττεύει ἡ ἔκτακτος ἐπικουρικὴ συνεισφορά, εἶναι δὲ τότε καλυτέρα ἡ δευτέρα μορφή, ἡ βασιζομένη εἰς μόνον τὸ ἀσφάλιστρον.

Ἀφοῦ ὁρισθῇ τὸ ἀσφάλιστρον, καθορισθῇ ἡ ἀξία κάθε ἀσφαλιζομένου ζῴου καὶ πληρωθοῦν τὰ ὀφειλόμενα ὑπὸ τῶν συνεταίρων ποσά, ὁ ἀλληλασφαλιστικὸς συνεταιρισμὸς εἰσέρχεται εἰς πλήρη λειτουργίαν. Εἰς περίπτωσιν ἀσθενείας ζῴου, ἢ εἰς περίπτωσιν θανῆς, ὁ ἐνδιαφερόμενος συνεταῖρος εἰδοποιεῖ ἀμέσως τὸν συνεταιρισμόν. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ κτηνίατρος θὰ κρίνῃ ἐὰν ἐπιβάλλεται ἢ ὄχι ἡ θεραπεία ἢ ὁ φόνος τοῦ ζῴου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ θανὸν ζῷον θὰ ἐκτιμηθῇ ἀπὸ μίαν ἐκτιμητικὴν ἐπιτροπήν, ἡ ὁποία ἐκλέγεται κατ' ἔτος ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν συνεταίρων. Εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον θὰ καταβληθῇ ἀποζημίωσις, ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ἐκτιμήσεως. Ἐν γένει δὲν πληρώνεται παρὰ ἓν 85—90 % τῆς ἀξίας αὐτῆς, οὕτως ὥστε νὰ μείνῃ εἰς βάρος τοῦ παθόντος μέρος τῆς ζημίας, διὰ νὰ μὴ

Digitized by Google

παραμελῇ ποτὲ κανεὶς νὰ περιποιῆται τὰ ζῷά του. Διὰ τὴν ἀνετωτέραν ἀντιμετώπισιν τῶν κινδύνων, οἱ ἀλληλασφαλιστικοὶ συνεταιρισμοὶ ἑνοῦνται εἰς περιφερειακὰς ὁμοσπονδίας, εἰς τὰς ὁποίας ἐνεργοῦν ἀντασφάλισιν, διὰ τῆς παραχωρήσεως μέρους τοῦ ἀσφαλίστρου των, ὅπως οὕτως ἐπεκτείνουν τὴν κατανομὴν τῶν ζημιῶν, ἐνῷ διατηροῦν ὅλην τὴν αὐτονομίαν των. Ἐπίσης αἱ ὁμοσπονδίαι ἑνοῦνται περαιτέρω εἰς συνομοσπονδίαν, διὰ τὴν ἐθνικὴν ἀντασφάλισιν, ὁπότε ὁλοκληροῦται, κατὰ τὸν καλύτερον τρόπον, τὸ οἰκοδόμημα τῆς συνεταιρικῆς ἀσφαλίσεως τῶν ζῴων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bordiga*, Economia Rurale, τόμ. Β' (Napoli, 1926).—*Niccoli*, Cooperative Rurali.—*Casalini*, Cooperazione e Mutualità agraria (Milano 1914).—*De Rocquigny*, L'assurance mutuelle du bétail.—*Lécolle*, Les associations agricoles (syndicats, coopératives, mutualités) (Paris 1912).

Δ. Χ. ΜΑΡΓΕΤΗΣ

κτηνιατρεῖον (τό)· ἰατρεῖον κτηνῶν, ὁ τόπος, τὸ κατάστημα, ὅπου προσάγονται πρὸς θεραπείαν τὰ κτήνη.

κτηνιατρική (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη καὶ τέχνη, ἡ ὁποία σκοπεῖ τὴν διατήρησιν τῆς ὑγείας καὶ τὴν θεραπείαν τῶν νόσων τῶν κτηνῶν.

—[*Ἐγκυκλ.*] Ἡ ἱστορία τῆς ἐξελίξεως τῆς κτηνιατρικῆς ἐπιστήμης περιλαμβάνει κυρίως δύο περιόδους: α') ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1762, ἔτους ἱδρύσεως κτηνιατρικῆς σχολῆς· β') ἀπὸ τοῦ 1762 μέχρι σήμερον.

1. Ὁ χρόνος τῆς ἐνάρξεως τῆς τέχνης τοῦ θεραπεύειν τὰ ζῷα δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς. Ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ γεωργοὶ ἐζήτησαν νὰ καταπολεμήσωσι τὰς διαφόρους ἀσθενείας τῶν ζῴων των, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν μέγα μέρος τῆς περιουσίας των. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπεφόρτιζον ἀνθρώπους εἰδικούς, ὡς τεκμαίρεται ἐκ τοῦ εὑρεθέντος κώδικος τῶν νόμων τοῦ Χαμμουραμπί, βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος (2123—2081 π. Χ.), οἱ ὁποῖοι εἰς περίπτωσιν θεραπείας τοῦ ζῴου ἐλάμβανον ὡς ἀμοιβὴν τὸ ἕκτον ἑνὸς σέκελ ἀργύρου, ἐνῷ, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, ὑπεχρεοῦντο νὰ πληρώσωσιν εἰς τὸν κάτοχον τοῦ θανόντος ζῴου τὸ τέταρτον τῆς ἀξίας του. Κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ὁ Μαχάων ἀναφέρεται ὡς ἀσκήσας κτηνιατρικήν. Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων φιλοσόφων, ὡς ὁ Ἱπποκράτης, ὁ Δημόκριτος, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Κάτων, ὁ Γαλλικὸς καὶ ἄλλοι ἔγραψαν ἐγχειρίδια ἐπὶ τῆς τέχνης τοῦ θεραπεύειν τὰς ἀσθενείας τῶν ζῴων. Καίτοι τὰ πρῶτα κτηνιατρικὰ συγγράμματα εὑρίσκονται εἰς τὴν ἱπποκράτειον συλλογήν, ἐν τούτοις, λόγῳ τῆς ὑπαρχούσης ἀβεβαιότητος ὡς πρὸς τὸν συγγραφέα καὶ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως αὐτῶν, ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖται ὡς ὁ πλέον ἀσχοληθεὶς εἰς τὰ κτηνιατρικά. Οὗτος, ἐκτὸς τῶν ἐπακριβῶν ἐπὶ τῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας γνώσεων αὐτοῦ, σημειώνει καὶ περιγράφει μερικὰς ἀσθενείας τοῦ ἵππου, τοῦ βοός, τοῦ κυνὸς κλπ. Μερικαὶ σελίδες ἀφιεροῦνται εἰς τὰς ἀσθενείας τοῦ ἐλέφαντος, τῆς καμήλου, τῶν πτηνῶν, τῶν ἰχθύων καὶ τῶν ἐντόμων. Ἐπίσης περιγράφει τρόπους τινὰς ἐκτομήσεως τῶν ζῴων.

Ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς ὁ Ἀψύρτης ἀναφέρεται ὡς γενικὸς ἀρχικτηνίατρος τῆς στρατιᾶς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ αὐτοῦ ἐκστρατείαν τοῦ Δουνάβεως. Ἐπίσης, χάρις εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Ζ' τὸν Πορφυρογέννητον (912—959), κατέχομεν τὰ ἔργα τῶν ἱππιάτρων τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἀλλὰ εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους εἶδον τὸ φῶς διάφοροι μελέται περὶ τῆς τέχνης τοῦ θεραπεύειν τὰ ζῷα, συνταχθεῖσαι ὑπὸ γεωργῶν, ἱππιάτρων, πεταλωτῶν, ποιμένων καὶ ἄλλων. Ἡ βιβλιογραφία αὕτη ἀπετέλει ἀληθὲς χάος, καθόσον αἱ ὀλίγαι συνεταὶ θεραπευτικαὶ συμβουλαὶ καὶ ἀποτελεσματικαὶ συνταγαὶ εὑρίσκοντο ἀναμεμειγμέναι μὲ προλήψεις καὶ λαϊκὰς πλάνας, ὀφειλομένας εἰς τὸν ἐπικρατοῦντα ἐμπειρισμὸν καὶ εἰς τὴν ἄγνοιαν τῆς ἀνατομικῆς καὶ φυσιολογίας.

Τὰ πρῶτα στοιχεῖα μιᾶς καθαρᾶς κτηνιατρικῆς βιβλιογραφίας εὑρίσκομεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α', βασιλέως τῆς Γαλλίας (1494—1547). Οὗτος ἐπεφόρτισε τὸν Ruel νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰ ἀρχαῖα κτηνιατρικὰ συγγράμματα καὶ ἐξ αὐτῶν νὰ συγκεντρώσῃ τὰ καλύτερα τῶν δεδομένων. Βραδύτερον, κατὰ τὸ ἔτος 1598, ὁ Ἰταλὸς Ruini ἐκυκλοφόρησε βιβλίον ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀνατομικὴ καὶ παθολογία τοῦ ἵππου», περιλαμβάνον εἰκόνας τοῦ Λεονάρδου Νταβίντσι. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶχε συνταχθῇ μετὰ τοιαύτης μεθόδου καὶ εὐκρινείας, ὥστε δικαίως ὁ συγγραφεὺς του θεωρεῖται ὡς ὁ πατὴρ τῆς κτηνιατρικῆς ἐπιστήμης. Κατὰ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἐποχὴν διάφοροι σταυλάρχαι, ἱππίατροι, πεταλωταὶ καὶ ἄλλοι ἐδημοσίευσαν ἐργασίας κτηνιατρικῆς φύσεως. Οὕτως, ὁ Solleysel ἔγραψε τὸ ἔργον «Τέλειος πεταλωτής», ὁ Bourgelat «Τὰ στοιχεῖα τῆς ἱππιατρικῆς» κλπ. Οἱ πρακτικοὶ κτηνίατροι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, διὰ νὰ μεταδώσωσι τὰς γνώσεις των, συνήθροιζον μαθητάς, ἐρασιτέχνας, πεταλωτὰς καὶ ἐδίδασκον εἰς αὐτοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐμπειρικῶς τὰ στοιχεῖα τῆς ἱππιατρικῆς.

2. Κατὰ τὸ 1762 ὁ Bourgelat ἵδρυσεν εἰς τὴν Λυῶνα τὴν πρώτην κτηνιατρικὴν σχολήν, ἥτις ἔδωσε μαθητὰς εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον. Ἐν τούτοις ὁ τίτλος τοῦ κτηνιάτρου δὲν ἦτο ἀνεγνωρισμένος καὶ μόνον κατὰ τὸ ἔτος 1813 ἐν Γαλλίᾳ δι' εἰδικοῦ διατάγματος ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως καὶ ἐκανονίσθη ἐν μέρει ἡ διδασκαλία καὶ ἡ ἐξάσκησις τῆς κτηνιατρικῆς. Οὕτως, ἡ κτηνιατρικὴ ἐπιστήμη διὰ τῶν ἐπὶ τῶν ζῴων πειραματισμῶν ἐπετέλεσεν ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος μεγάλας προόδους καὶ συνετέλεσε κατὰ πολὺ εἰς τὴν λύσιν πολλῶν ἐπιστημονικῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπησχόλουν ἀπὸ πολλοῦ τὴν ἰατρικήν. Πολλῶν κτηνιάτρων τὰ ὀνόματα κατέστησαν γνωστὰ καὶ εἰς τὸν ἰατρικὸν κόσμον, χάρις εἰς τὰς ἐξαιρετικὰς αὐτῶν ἐργασίας, ὡς τοῦ Colin, τοῦ Cheveau, τοῦ Laullanie εἰς τὴν φυσιολογίαν, τοῦ Bouley, τοῦ Trasbot εἰς τὴν παθολογίαν, τοῦ Davaine, τοῦ Moritz, τοῦ Galtier, τοῦ Nocard κλπ. εἰς τὴν μικροβιολογίαν, τῆς ὁποίας γενικῶς οἱ κτηνίατροι θεωροῦνται ὡς πρωτοπόροι.

Ἡ σπουδαιότης οὕτω τῆς κτηνιατρικῆς καὶ αἱ σημαντικαὶ ὑπηρεσίαι, ἃς προσφέρουσιν οἱ κτηνίατροι τόσον εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ συνεπῶς εἰς τὸν ἐθνικὸν πλοῦτον μιᾶς χώρας, διὰ τῆς προφυλακτικῆς καὶ θεραπευτικῆς προστασίας ἑκατομμυρίων ζῴων ἀπὸ τὰς καταστρεπτικὰς ἐπιζωοτίας, ὅσον καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς προφυλάξεως τῆς ὑγείας αὐτοῦ ἐκ τῶν διαφόρων μεταδοτικῶν νόσων, εἴτε διὰ τῶν διαφόρων ὀρρῶν καὶ ἐμβολίων, εἴτε διὰ τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν ζωϊκῶν τροφῶν τῶν πρὸς διατροφὴν αὐτοῦ προοριζομένων, παρώρμησε τὰς κυβερνήσεις ὅλων σχεδὸν τῶν κρατῶν εἰς τὴν ἵδρυσιν κτηνιατρικῶν σχολῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλαι μὲν ὑπάγονται εἰς τὰ οἰκεῖα πανεπιστήμια, ἄλλαι δὲ διατηροῦν τελείαν ἀνεξαρτησίαν. Τὰ προσόντα τῶν εἰσερχομένων εἰς τὰς σχολὰς ταύτας εἶναι τὰ αὐτὰ μὲ ἐκεῖνα τῶν ἄλλων φοιτητῶν. Ἡ φοίτησις εἶναι τετραετὴς καὶ οἱ ἐξερχόμενοι λαμβάνουσι τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος τῆς κτηνιατρικῆς κατόπιν αἰνεσίμου διατριβῆς. Τὰ διδασκόμενα μαθήματα εἶναι: ἀνατομία, φυσιολογία τῶν ζῴων, βοτανική, ζῳολογία, ὑγιεινὴ τῶν ζῴων, ζῳοτεχνία, γενικὴ παθολογία, εἰδικὴ παθολογία τῶν ζῴων, κτηνιατρικὴ δικαστική, μικροβιολογία, κρεοσκοπία κτλ.

Παρ' ἡμῖν ἡ κτηνιατρικὴ ἠσκήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ στρατιωτικῶν κτηνιάτρων Ἑλλήνων καὶ ξένων καὶ μόνον τῷ 1911 συνεστήθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τμῆμα νομοκτηνιατρικῆς ὑπηρεσίας. Τὸ κράτος ἀποστέλλει κατ' ἔτος ὡρισμένον ἀριθμὸν ὑποτρόφων εἰς Γαλλίαν, Γερμανίαν καὶ Βέλγιον διὰ τὴν σπουδὴν τῆς κτηνιατρικῆς, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως οὗτοι ἐπιστρέφοντες ὑπηρετήσωσιν ἐπὶ δεκαετίαν εἰς τὴν νομοκτηνιατρικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου τῆς Γεωργίας ἢ τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν.

Β. ΧΑΤΖΗΟΛΟΣ

κτηνιατρικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κτηνίατρον, ὁ τοῦ κτηνιάτρου: «κτηνιατρικὴ σχολή» ‖ *κτηνιατρικὴ* (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.), ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη τοῦ θεραπεύειν τὰ κτήνη.

— **«Κτηνιατρικὴ ἑταιρεία»**. Ἑλληνικὴ ἐπιστημονικὴ ἑταιρεία, συσταθεῖσα τὴν 9ην Ἰουλίου 1924, μὲ ἕδραν τὰς Ἀθήνας. Διέπεται ὑπὸ ἰδίου καταστατικοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ Ἕλληνας κτηνιάτρους διπλωματούχους κτηνιατρικῆς σχολῆς τῆς Εὐρώπης, ἀνεγνωρισμένης ὑπὸ τοῦ κράτους, ἀπὸ ἐπιτίμους ἑταίρους διαπρεπόντων ἡμεδαπῶν ἢ ἀλλοδαπῶν κτηνιάτρων ἢ καὶ ἄλλους ἐπιστήμονας συντελέσαντας διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν αὐτῶν ἐργασιῶν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς κτηνιατρικῆς ἐπιστήμης.

Ἡ «Ἑλληνικὴ Κτηνιατρικὴ Ἑταιρεία» ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν μελέτην τῶν μαστιζουσῶν τὴν χώραν ἐπιζῳοτιῶν καὶ τῶν μέτρων καταπολεμήσεως αὐτῶν, ὡς καὶ τὴν μελέτην παντὸς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν βελτίωσιν τῆς κτηνοτροφίας τῆς χώρας. Ἡ Ἑλληνικὴ Κτηνιατρικὴ Ἑταιρεία ἐκδίδει μηνιαῖον περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Δελτίον Ἑλληνικῆς Κτηνιατρικῆς Ἑταιρείας», διευθυνόμενον ὑπὸ ἐπιτροπῆς.

Δ. Γ. Σ.

— **κτηνιατρικὴ** *ὑπηρεσία*. Παρ' ἡμῖν ἡ κτηνιατρικὴ ὑπηρεσία ἱδρύθη τὸ πρῶτον διὰ τοῦ νόμου ΓϠΣΤ' (3906) τοῦ 1911. Διὰ τοῦ νόμου τούτου συνεστήθησαν ὀκτὼ κτηνιατρικαὶ περιφέρειαι, ἐν ἑκάστῃ τῶν ὁποίων διωρίσθη εἷς νομοκτηνίατρος ἐπὶ βαθμῷ καὶ μισθῷ γραμματέως β' τάξεως. Διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου ὡρίσθησαν τὰ καθήκοντα συστάσεως: α) εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ὑπὸ κολλητικῆς νόσου προσβαλλομένων ζῴων καὶ ἡ ὑπόδειξις τῶν καταλλήλων θεραπευτικῶν καὶ προληπτικῶν μέσων πρὸς περιστολὴν καὶ ταχυτέραν ἐξαφάνισιν τῶν ἐπιζωοτιῶν, β) ὁ ἔλεγχος τῆς ὑγείας τῶν εἰς τὸ κράτος εἰσαγομένων ζῴων, γ) ἡ ἐκτέλεσις τῆς ἀστυκτηνιατρικῆς ὑπηρεσίας ἐν ταῖς πρωτευούσαις τῶν νομῶν, πλὴν τῶν Ἀθηνῶν, ἔνθα αὕτη ἐκτελεῖται ὑπὸ τῶν ἀστυκτηνιάτρων. Διὰ τοῦ νόμου 248 τοῦ 1914 «περὶ ὀργανώσεως τῆς ζῳοτεχνικῆς καὶ κτηνιατρικῆς ὑπηρεσίας» συνεστήθη ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας (κατόπιν ὑπαχθὲν εἰς τὸ ὑπουργεῖον Γεωργίας) τμῆμα ζῳοτεχνικὸν καὶ κτηνοτροφικόν, ὠργανώθη δὲ πληρέστερον ἡ κτηνιατικὴ ὑπηρεσία, αὐξηθέντος καὶ τοῦ προσωπικοῦ αὐτῆς. Διὰ τοῦ νόμου ΓϠΔ' (3904) τοῦ 1911 ἱδρύθη ἐν Ἀθήναις τὸ κτηνιατρικὸν μικροβιολογικὸν ἐργαστήριον «ἐντεταλμένον νὰ ἐνεργῇ πᾶσαν κτηνιατρικὴν μικροβιολογικὴν ἔρευναν, παρασκευάζῃ ἐμβόλια καὶ ἄλλα μικροβιολογικὰ προϊόντα, χρήσιμα εἰς διάγνωσιν, προφύλαξιν καὶ θεραπείαν τῶν λοιμωδῶν νόσων τῶν ζῴων». Τὸ ἐργαστήριον διευθύνεται παρ' ἐπιμελητοῦ, ὑπηρετεῖ δ' ἐν αὐτῷ καὶ τὸ ἀνάλογον βοηθητικὸν προσωπικόν.

Ε. Ι. Μ.

κτηνίατρος (ὁ)· ὁ ἰατρὸς τῶν κτηνῶν, ὁ ἀσκῶν τὴν ἐμπειρίαν ἢ τὴν ἐπιστήμην τοῦ θεραπεύειν τὰ κτήνη: «ἐμπειρικός, — πρακτικὸς κτηνίατρος», «κτηνίατρος ἐπιστήμων».

—[*Στρατ.*] *Κτηνίατρος* καλεῖται ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ κτηνιατρικοῦ σώματος, ὁ φέρων βαθμὸν ἰσότιμον τοῦ λοχαγοῦ. Ὁ κτηνίατρος εἶναι, ἢ προϊστάμενος τῆς κτηνιατρικῆς ὑπηρεσίας συντάγματος ἐφίππου ὅπλου (ἱππικοῦ ἢ πυροβολικοῦ), ἢ ὑποδιευθυντὴς νοσοκομείου κτηνῶν.

Ν. Θ. Κ.

κτηνοβασία (ἡ)· γενετήσιος διαστροφή, καθ' ἣν ἀνὴρ ἢ γυνὴ συνουσιάζεται μετὰ ζῴου.

—[*Ψυχοπαθολ.*] *Κτηνοβασία* ἢ *ζῳοφιλία* (κατά τινας *σοδομία*) καλεῖται ἡ τοῦ γενετησίου αἰσθήματος διαστροφή, καθ' ἣν ἐπιζητεῖται ἡ μετὰ κτηνῶν ἀφροδίσιος ὁμιλία. Ἡ διαστροφὴ αὕτη ἦτο γνωστὴ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων· οὕτως ἐν Μένδῃ (=τράγος καὶ Πάν) τῆς Αἰγύπτου ὁ Ἡρόδοτος (II, 46) ἀναφέρει «εἰς ἐπίδειξιν ἀνθρώπων ἀπικομένους» ἔρωτας (ἴσως κατὰ Dukaure ἐπὶ τῇ ἐλπίδι γονιμότητος) γυναικῶν πρὸς τὸν ἐκεῖσε λατρευόμενον τράγον, οὓς βεβαιοῦσιν ὅ τε Στράβων καὶ ὁ Πλούταρχος, ὅστις ἐπὶ τούτοις σημειοῖ ὅτι, ὡς εἰκὸς ἄλλωστε, ὁ τράγος διετήρει τὴν προτίμησιν αὐτοῦ πρὸς τὰς αἶγας. Ὁ Ἀθήναιος ἐπίσης ἀναφέρει σχέσεις ζῴων πρὸς ἀνθρώπους, ὁ δ' Αἰλιανὸς ἔρωτας γυναικῶν πρὸς κύνας, κυνοκεφάλους καὶ τράγους, ὡς καὶ δίκην γυναικὸς ἐν Ρώμῃ διὰ τὴν κυνοφιλίαν αὐτῆς: «ἤκουσα, προσθέτει οὗτος, κυνοκεφάλους καὶ παρθένοις ἐκμανῆναι καὶ μέντοι καὶ βιάσασθαι ὑπὲρ τὰ μικρὰ μειράκια τὰ τοῦ Μενάνδρου ἐν ταῖς παννυχίσιν ἀκόλαστα». Γνωστοὶ ἐπίσης εἶναι οἱ τοῦ Διός, μεταμορφωθέντος εἰς κύκνον, ἔρωτες πρὸς τὴν Λήδαν καὶ ἡ ἱστορία τῆς Ἰοῦς, ἣν εἶτα μετέβαλεν εἰς ὡραίαν λευκὴν ἀγελάδα. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι μάλιστα ἀναφέρονται καὶ ἀπόγονοι τοιούτων ἑνώσεων, οἷα ἡ ὡραιοτάτη Ονοσκελία (*Στοβ.*, Ἀνθολογ. 37) γεννηθεῖσα ἐκ τῶν ἐρώτων Ἐφεσίου τινός, υἱοῦ τοῦ Δημοστράτου, μετὰ ὄνου, ὁ Μινώταυρος ἐκ τῶν τῆς γυναικὸς τοῦ Μίνωος Πασιφάης πρὸς ταῦρον ἐρώτων, διευκολυνθέντων διὰ στρατηγήματός τινος τοῦ Δαιδάλου, ὅστις ἐνέκλεισε ταύτην ἐντὸς ὁμοιώματος ἀγελάδος. Ἐκ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἄλλωστε γνωστοὶ ἐπίσης εἶναι σύνθετοι ὀργανισμοὶ ἐκ ζῴων καὶ ἀνθρώπων (Κένταυρος, Σφὶγξ κτλ.).

Ὅτι δὲ καὶ παρὰ τοῖς ἀκολάστοις Ρωμαίοις ἦτο γνωστὴ ἡ κτηνοβασία, δεικνύουσιν οὐκ ὀλίγα χωρία συγγραφέων, ἰδίᾳ δὲ τῶν σατιρικῶν (*Ἰουβεν. VI*, 332, *Ἀπουλ.* Μεταμ. X 249 κλπ.). Καὶ παρ' Ἰουδαίοις δ' ἀπηντᾶτο, ἀλλ' ἐθεωρεῖτο ὡς ἐξόχως μυσαρὰ πρᾶξις· «καὶ πᾶν τετράποδον» λέγει τὸ Λευϊτικὸν (ιδ') «οὐ δώσεις τὴν κοίτην σου εἰς σπερματισμὸν ἐκμιανθῆναι πρὸς αὐτό· καὶ γυνὴ οὐ στήσεται πρὸς πᾶν τετράπουν βιβασθῆναι, μυσερὸν γάρ ἐστι», «Ἐπικατάρατος» λέγει τὸ Δευτερονόμιον (κζ' 21) «ὁ κοιμώμενος μετὰ παντὸς κτήνους· καὶ ἐροῦσι πᾶς ὁ λαὸς γένοιτο». Ἐτιμωρεῖτο δὲ διὰ θανάτου «καὶ ὃς ἂν δῷ» λέγει τὸ Λευϊτικὸν (κ' 15) «κοιτασίαν αὐτοῦ ἐν τετράποδι, θανάτῳ θανατούσθω, καὶ τὸ τετράποδον ἀποκτενεῖτε, καὶ γυνή, ἥτις προσελεύσεται πρὸς πᾶν κτῆνος βιβασθῆναι αὐτὴν ὑπ' αὐτοῦ, ἀποκτενεῖτε τὴν γυναῖκα καὶ τὸ κτῆνος· θανάτῳ θανατούσθωσαν· ἔνοχοί εἰσιν», ὡς ὁρίζεται καὶ ἐν τῇ «Ἐξόδῳ» («πᾶν κοιμώμενον μετὰ κτήνους θανάτῳ ἀποκτενεῖτε» (κβ' 19). Ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου ἐξηκολούθησεν ἐπιβαλλομένη καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἀναφέρονται δὲ περιπτώσεις καταδίκης διαφόρων ἐπὶ κτηνοβασίᾳ, οἷον τοῦ G. Garnier διὰ φιλίαν πρὸς κύνα, ἥτις ὑπέστη καὶ αὕτη τὸν διὰ πυρὸς θάνατον, τοῦ Devraille εἰς ἀπαγχονισμὸν κτλ. Ὁ Mantegazza ἐπὶ τούτοις ἀναφέρει καὶ περίπτωσιν γυναικὸς καείσης ἐπὶ πυρᾶς μετὰ τοῦ κυνὸς αὐτῆς.

Κυρίως ἡ κτηνοβασία εἶναι συχνὴ παρὰ τοῖς πρωτογόνοις λαοῖς (Blamenbach, Bloch, Ploss, Bartels), ὡς ἐκ τῆς ζῳώδους καταστάσεως, ἣν ἔτι διατελοῦσιν ἔτι, καὶ τῆς στενοτέρας διαβιώσεως αὐτῶν μετὰ ζῴων. Ἄλλωστε καὶ παρ' αὐτοῖς ἔτι τοῖς ζῴοις, καίτοι ἡ προτίμησις τῆς ἀφροδισίας σχέσεως μετὰ ἀτόμων τοῦ αὐτοῦ εἴδους εἶναι κοινή, ἐνίοτε παρετηρήθη σχέσις πρὸς ζῷα ἄλλου εἴδους, οἷον χοίρου καὶ κυνὸς (Buffon), νήσσης καὶ ὄρνιθος, ψιττακοῦ καὶ καναρίου, ἵππου καὶ ὄνου, ὄνου καὶ ἀγελάδος, κυνὸς καὶ λυκαίνης, ταύρου καὶ φορβάδος, κονίκλου καὶ περιστερᾶς, χηνὸς καὶ κυνός, ὄρνιθος καὶ κυνός, κονίκλου καὶ ὄρνιθος (Réaumur) κτλ. Δυστυχῶς ὅμως καὶ παρὰ τοῖς

πεπολιτισμέναις ἔτι χώραις παρετηρήθη ἡ κτηνώδης αὕτη ὁρμή, καίτοι σπανίως αὕτη περιέρχεται εἰς γνῶσιν τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ κοινοῦ. Συνήθως δ' ἀπαντᾷ παρ' ἀγρόταις, ποιμέσι καὶ ἀνθρώποις ἐν γένει ζῶσιν εἰς ἔρημα μέρη, παρ' ἀνθρώποις μικρᾶς διανοητικῆς ἀναπτύξεως, συνήθως μικρὸν πέραν τῆς ζωώδους προαχθείσης, ἢ καὶ ἀμορφώτοις καὶ ἀκαταλογίστοις νεαρᾶς ἡλικίας, οἵτινες ὡς τὰ πολλὰ ζῶσιν ἐν συνεχεῖ ἐπικοινωνίᾳ μετὰ ζῴων, ὑποθαλπομένης πάντως τῆς τάσεως αὐτῶν ταύτης ἐκ τῆς πρωτογενοῦς καταστάσεως, ἐν ᾗ ζῶσιν, ἐκ τῆς ἐλλείψεως πάσης σχέσεως πρὸς γυναῖκας, ἢ τέλος καὶ τῆς δεισιδαιμονίας, ὅτι νοσήματά τινα ἀφροδίσια δυνατὸν κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον νὰ ἰαθῶσι, καταλιμπανόμενα τοῖς ζῴοις (Bloch, Moll). Συνήθως ὅμως τὰ ἄτομα ταῦτα εἰσὶν ἠλίθιοι, ἔκφυλοι, ἐπιληπτικοὶ ἢ βαρέως ψυχοπαθεῖς. Τὸν βαθμὸν τῆς διανοητικότητος αὐτῶν δύνανται νὰ καταδείξωσι τὰ ἑξῆς παραδείγματα: Χωρικός τις κατὰ τὰ «Ἀρχεῖα τοῦ Gross», συλληφθεὶς ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐξήγει τὴν τοιαύτην σχέσιν ἐκ τῆς ἀπουσίας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ἣν δὲν ἤθελεν ἄλλως ν' ἀπατήσῃ, ἕτερος δὲ τὴν χοιροφιλίαν, διότι τὸ ζῷον παρηκολούθει τοῦτον πιστῶς καὶ ἠτένιζεν αὐτὸν μετὰ περιπαθείας. Ὁ Hirschfeld ἀναφέρει περίπτωσιν ἐπιλοχίου τιμωρηθέντος αὐστηρῶς διὰ τὴν πρὸς χοῖρον ζῳοφιλίαν αὐτοῦ, ἣν δικαιολογῶν ἐξήγει ἐκ τοῦ ὅτι τὸ στιλπνὸν καὶ λεῖον δέρμα τοῦ ζῴου ὑπενθύμιζε τὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. Ἀπαντᾶται δὲ εἰς πολλὰ μέρη· οὕτως ὁ Mirabeau τὴν πρᾶξιν ἀναφέρει ἐπιτελουμένην ἐν Πυρηναίοις, ὁ δὲ Mantegazza εἰς ἀγροτικὰ μέρη τῆς Ἰταλίας καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ.

Καὶ σχέσεις μὲν ἀνδρῶν ἀναφέρονται πρὸς κονίκλους (Ball, Krafft-Ebnig), χοίρους (Howard), χῆνας, νήσσας, ὄρνιθας, αἶγας, ἀγελάδας, ἵππους, ὄνους, ἄρκτους. Ἀναφέρεται δὲ τοὐναντίον καὶ ἐκγύμνασις ἰδίᾳ κυνῶν, ὑπὸ κιναίδων, καίτοι ὁ κτηνίατρος Bouley ἀρνεῖται τὸ δυνατὸν τῆς τοιαύτης σχέσεως. Ὁ Βάφας ἀναφέρει περίπτωσιν ἐκφύλου ἀνδρὸς ὀνοφίλου, ἑτέραν καλογήρου καὶ τρίτην ὑπηρέτου ξενοδοχείου ἀπαγομένου εἰς τὴν ἀστυνομίαν καὶ κρατοῦντος ἐν ἀγκάλαις τὴν κύνα, τὴν «μηδὲν ἐννοοῦσαν γυναῖκα αὐτοῦ» ὡς γράφει. Σχέσεις γυναικῶν ἀφ' ἑτέρου, ἑταιρῶν ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἐκφύλων, ἀναφέρονται μετὰ κυνῶν (Pfaff), σπανιώτατα γαλῆς (Krauss). Εἰς τὰ «Ἀρχεῖα τοῦ Gross» ἀναφέρεται περίπτωσις ἀνδρὸς καταδικασθέντος, διότι εἶχεν ἐκγυμνάσει διὰ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ κύνα. Εἴς τινας ἐκ τῶν τοιούτων ἑνώσεων παρετήρησαν καὶ κακώσεις, ὁ δὲ Rosse ἐν Οὐασιγκτῶνι καὶ θάνατον ἐξ αἱμορραγίας. Οὗτος ὁμιλεῖ καὶ περὶ ἱεροδούλου ὀνοφίλου καὶ ἄλλης κυνοφίλου. Ὁ Krauss καὶ ἐν Βοσνίᾳ ἀναφέρει φιλίας πρὸς κύνας καὶ γαλᾶς. Περιττὸν νὰ τονισθῇ ὅτι τὰ παραδιδόμενα ὅτι ἐκ τοιούτων σχέσεων γυναικῶν ἐγεννήθησαν κυνάρια κ. τ. λ. εἶναι μῦθοι ἐντελῶς ἀστήρικτοι. Τέλος καὶ πίθηκοι ἀναφέρονται ἐκγυμνασθέντες ἐπὶ τούτῳ (Castelnau)· παρὰ Περουϊανοῖς μάλιστα ἐπικρατεῖ ἡ παράδοσις ὅτι ἡ σύφιλις, ἐν ἀρχῇ νόσος τῶν πιθήκων, τοιούτῳ τῷ τρόπῳ μετεδόθη τοῖς ἀνθρώποις. Τινὲς τῶν τοιούτων ἐκφύλων γυναικῶν ἀρκοῦνται εἰς ἁπλοῦς χειρισμοὺς ἐπὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τῶν ζῴων (Ellis, Näcke, Guillereau).

Πολλάκις μετὰ τῆς κτηνοβασίας ἐσημειώθη καὶ σαδισμός. Οὕτω ἀναφέρεται ἐν Κίνᾳ στραγγαλισμὸς ζῴων (ὀρνίθων, νησσῶν, χηνῶν), ἢ ἡ ἀποκοπὴ τῆς κεφαλῆς τούτων, ἵνα οἱ τελοῦντες ταῦτα ἔκφυλοι ἀπολαμβάνωσι κατὰ τὸν σπασμωδικὸν θάνατον τῶν ἀτυχῶν ζῴων ἢ ἐκ τῆς θέας τοῦ ῥέοντος αἵματος. Ὁ Thoinot ἀναφέρει περίπτωσιν ἐκφύλου ἱκανοποιουμένου ἐκ τῆς διανοίξεως τῆς κοιλίας κονίκλου, κρατουμένου ὑπὸ γυναικός, καὶ τῆς ἐμβυθίσεως τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐντὸς τῆς αἱμασσούσης τοῦ ζῴου ἐκείνου κοιλίας. Τοιαύτην τινὰ σημασίαν ἀποδίδουσι συγγραφεῖς τινες καὶ εἰς τὴν συχνάκις παρατηρουμένην τυραννίαν ζῴων, τὸν στραγγαλισμὸν αὐτῶν, τοὺς ἐπὶ τῶν γεννητικῶν αὐτῶν ὀργάνων σημειωθέντας διαφόρους χειρισμοὺς (διὰ τῶν χειρῶν, ῥάβδων κτλ.), ὡς καὶ τὰς βαρείας ἐνίοτε τρώσεις τὰς ἀπαντωμένας κατ' αὐτά.

Ἀπὸ τῶν περιπτώσεων τούτων δέον νὰ διακρίνῃ τις τὴν ἁπλῆν ζῳοφιλίαν, καίτοι τινὲς διισχυρίσθησαν ὅτι καὶ ὑπὸ τὴν ἄκραν ζῳοφιλίαν καὶ τὰς θερμὰς θωπείας ζῴων ὑποκρύπτεται ἀφροδίσιός τις ἱκανοποίησις. Εἰς τὴν τοιαύτην ζῳοφιλίαν ὑπάγεται καὶ ἡ περίπτωσις τῆς μετὰ κροκοδείλου συγκοιταζομένης γυναικός, περὶ ἧς ὁμιλεῖ ὁ Πλούταρχος, ὡς καὶ ἡ τῶν ὄφεων, οὓς παρ' αὑτὰς εἶχον Ρωμαῖαι γυναῖκες. Ὁ Hirschfeld ἀναφέρει περίπτωσιν εἰκοσιπενταετοῦς κόρης, ἥτις δὲν ἐδέχθη νὰ νυμφευθῇ μετὰ ἀρχιτέκτονος, ἵνα μὴ μερίσῃ μετὰ συζύγου τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ κανάριον αὐτῆς. Παρομοίαν περίπου περίπτωσιν ἀναφέρει ὁ Rohderer, προκειμένου ὅμως περὶ ψιττακοῦ. Ὁ Hirschwald ἀναφέρει χορεύτριαν μετ' ὄφεων, ἥτις ἐβεβαίωσεν αὐτὸν ὅτι οὗτοι δὲν ἦσαν ἄσχετοι πρὸς ἀφροδισίαν ἱκανοποίησιν.

Ἐπὶ τῶν περιπτώσεων, οἷαι αἱ ἐν λόγῳ, ἠσχολήθη καὶ ἡ τέχνη. Γνωσταὶ εἶναι αἱ εἰκόνες τοῦ Διὸς ὡς κύκνου καὶ τῆς Λήδας, τοῦ συμπλέγματος σατύρου καὶ αἰγὸς (Herculanum) καί τινες ἀνάγλυφοι παραστάσεις.

Τὸ ἀκαταλόγιστον τῶν οὕτω ἀσχημονούντων, ἀναγνωριζόμενον τὴν σήμερον, τείνει ὅπως ἀπαλλάξῃ τούτους πάσης τιμωρίας. Ἡ κατάπτωσίς των εἰς τὴν θέσιν τοῦ κτήνους παραμένει αὐτοῖς ἀρκοῦσα τιμωρία, ὑπερβάλλων δέ τις μάλιστα ὑπεστήριξεν ὅτι αἱ τοιαῦται σχέσεις ἀπαλλάττουσι τὴν κοινωνίαν ἀπὸ παρομοίων ὑπανθρώπων, ἀπογόνων τοιούτων ἐκφύλων. Ὁ Φρειδερῖκος ὁ Μέγας ἐπὶ περιπτώσεως στρατιώτου τοῦ ἱππικοῦ, συλληφθέντος ὡς ἱπποφίλου, ἠρκέσθη, ἀντὶ τῆς ἀναμενομένης βαρείας τιμωρίας, νὰ διατάξῃ ἁπλῶς τὴν μετάθεσιν τούτου εἰς τὸ πεζικόν.

ΑΡ. Π. Κ.

—[*Ποιν. Δίκ.*] Ὁ ἑλληνικὸς ποινικὸς νόμος δὲν ποιεῖται ἰδίαν μνείαν τῆς κτηνοβασίας, διὸ οἱ ἔνοχοι ταύτης ὑποβάλλονται τῷ ἄρθρῳ 282 τῷ ἀπειλοῦντι τοῖς διαπραξαμένοις παρὰ φύσιν ἀσέλγειαν φυλάκισιν τοὐλάχιστον ἑνὸς ἔτους καὶ εἰς ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν. Τοὐναντίον, ἐν ἄλλαις ποινικαῖς νομοθεσίαις, γίνεται ἰδία μνεία τῆς κτηνοβασίας. Οὕτω λ.χ. τοῖς κτηνοβάταις ἠπείλει τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον ἡ Καρολῖνα ἐν § 116. Ὁ γερμανικὸς ποινικὸς νόμος ἐν § 275 ἀπειλεῖ φυλάκισιν, δύναται δὲ κατ' αὐτὸν ν' ἀπαγγελθῇ καὶ στέρησις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Ὁ ἀπὸ 1928 κυπριακὸς ποινικὸς κῶδιξ, ἐν ἄρθρῳ 161, χαρακτηρίζει τὴν κτηνοβασίαν ὡς κακούργημα, καθ' οὗ ἀπειλεῖ ποινὴν φυλακίσεως τριῶν ἐτῶν (βλ. καὶ λ. *ἠθῶν* πλημμελήματα).

Κ. Μ ΡΑΛΛΗΣ

κτηνοβάτης (ὁ)· ὁ ἐπιβαίνων, ὁ συνουσιαζόμενος μετὰ ζῴου.

κτηνοβατῶ (*—έω*)· εἶμαι κτηνοβάτης, συνουσιάζομαι μετὰ ζῴου· || *παθ. κτηνοβατοῦμαι*, ἐπὶ γυναικός, δέχομαι ἀντὶ ἀνδρὸς κτῆνος, ἐπιβαίνομαι ὑπὸ ζῴου.

κτηνολογία (ἡ)· ἡ περὶ κτήνους θεωρία, ἡ ἐξέτασις καὶ περιγραφὴ τῶν ἰδιοτήτων τῶν κτηνῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν κατοικιδίων.

κτηνομίσθιον (τό)· ἡ ἐπιμίσθωσις κτήνους, ἡ ἀμοιβὴ διὰ τὴν χρῆσιν κτήνους, ἀγώγιον.

κτηνόμορφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων μορφὴν οἱονεὶ κτήνους, ὁ κτηνώδης τὴν μορφήν.

κτῆνος, *—ους* (τό)· τὸ κατοικίδιον ζῷον τὸ ἐξυπηρετοῦν τὸν ἄνθρωπον, τὸ φορτηγὸν ἢ τὸ ἀγελαῖον, ἄλλως *βόσκημα*: «ἔφυγον εἰς τὰ ὄρη ἄνθρωποι καὶ κτήνη», «φόρος ἐπὶ τῶν ἀροτριώντων κτηνῶν» || μεταφ. χαρακτηριστικὸν μωροῦ ἢ ἀναισθήτου ἀνθρώπου: «αὐτὸς εἶναι κτῆνος, προσβολὴν δὲν αἰσθάνεται»

—[*Ἀστ. Δίκ.*] Εἰς τὰς διατάξεις τοῦ βυζαντινορρωμαϊκοῦ δικαίου ἡ λέξις *κτήνη* (pecudes) δὲν ἀπαντᾷ πάντοτε ὑπὸ τὴν ἀκριβῆ αὐτῆς ἔννοιαν (ὡς ἀγεληδὸν ἰθυνόμενα τετράποδα — quadrupedes quae gregatim habentur). Ἡ αὐτὴ ἔλλειψις πνεύματος ἀκριβολόγου παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν χρῆσιν σχετικῶν λέξεων (*ὑποζύγιον*—jumentum, *τετράποδον*—quadrupes, *θηρίον*—fera), ἐνίοτε ὑπαγορευομένων καὶ ἐκ λόγων ἱστορικῶν. Ἐνταῦθα ἡ λέξις ἐξετάζεται ὑπὸ τὴν ἐκτεθεῖσαν ἔννοιάν της καὶ ὑπὸ τὰς συνήθεις περιπτώσεις, ὑφ' ἃς ἐμφανίζεται εἰς τὸν ἐν ἐπικεφαλίδι κλάδον τοῦ δικαίου. Ὁ ν. 2 Πανδ. 9. 2 ἀναφέρει ὡς ἀγεληδὸν ἰθυνόμενα τετράποδα, ἤτοι *κτήνη*, τὰ πρόβατα, τὰς αἶγας, τοὺς βοῦς, τοὺς ἵππους, τοὺς ἡμιόνους, ὡς καὶ τοὺς χοίρους. Ἀλλ' ὁ κύων δὲν περιλαμβάνεται μεταξὺ τούτων, πολλῷ μᾶλλον τὰ ἄγρια θηρία (bestiae), ὡς αἱ ἄρκτοι, οἱ λέοντες, οἱ πάνθηρες. Οἱ ἐλέφαντες δὲ καὶ αἱ κάμηλοι εἶναι οἱονεὶ μεικτοί, διότι καὶ ὑποζυγίων (jumentorum, κατὰ τὸ κείμενον) ἐργασίαν ἐκτελοῦν καὶ ἡ φύσις των εἶναι ἀγρία. Ἐξ ἄλλου ἐν ν 38 § 4, § 6 Πανδ. 21, 1 ἀπὸ τῶν ὑποζυγίων (ὁ ἀνώνυμος παραφραστὴς ἐν Βασιλικοῖς χρησιμοποιεῖ ὀλίγον ἀνωτέρω ἀδιακρίτως τὰς λέξεις ὑποζύγια καὶ κτήνη) διακρίνονται τὰ θρέμματα (pecores), εἰς ἃ κατατάσσεται καὶ ὁ βοῦς. Τὰ κτήνη ὅθεν, ἀποτελοῦντα ἔννοιαν γενικωτέραν, περιλαμβάνουν τὰ *ὑποζύγια*, ἤτοι τὰ ὑπὸ ζυγὸν ἢ φόρτον τελοῦντα, καὶ τὰ *θρέμματα*, ἤτοι τὰ λοιπὰ βοσκήματα.

Τὰ κτήνη, ὡς πράγματα θεωρούμενα, κατατάσσονται εἰς τὰ κινητά, εἰδικώτερον εἰς τὰ αὐτοκίνητα, ἤτοι τὰ κινούμενα ἀφ' ἑαυτῶν. Ὁ περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμος τοῦ 1837 κατατάσσει τὰ ζῷα εἰς τὰ ἀκίνητα, ὁσάκις ἀνήκουν εἰς κτῆμα ἢ ἐργοστάσιον καὶ εἶναι ἀναγκαῖα, προσδιωρίσθησαν δὲ παρὰ τοῦ ἰδιοκτήτου εἰδικῶς εἰς τὴν τακτικὴν καλλιέργειαν καὶ χρῆσιν αὐτῶν. Καρπὸν ἐκ τοῦ κτήνους, ὡς καὶ παντὸς ζῴου, ἀποτελεῖ ἡ γονή του, ὄχι ὅμως καὶ τὸ δέρμα καὶ τὸ κρέας του, διότι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ οὐσία τοῦ πράγματος καταστρέφεται.

Τὰ κτήνη, ἐφ' ὅσον βόσκουν ἀγεληδόν, ἀποτελοῦν ὁμάδα πραγμάτων. Αὕτη σύγκειται ἀπὸ πράγματα διακεκριμένα, ἀλλ' ὁμοῦ ὑπάρχοντα καὶ φέροντα περιληπτικὸν ὄνομα, ἐν προκειμένῳ τὸ τῆς *ἀγέλης* (grex), ἀνεξαρτήτως τοῦ εἴδους αὐτῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κτηνῶν τῆς ἀγέλης δὲν δύναται νὰ εἶναι μικρότερος τῶν δέκα (Περὶ διεκδικήσεως αὐτῆς βλ. *διεκδικητικὴ* ἀγωγή.) Ὁ ἐπικαρπωτὴς ἀγέλης ὀφείλει ν' ἀναπληροῖ ὑπὲρ τοῦ κυρίου δι' ὑποβολῆς νεογνῶν τὰ ἀποθνήσκοντα ἢ ἄχρηστα καθιστάμενα κτήνη, ἅτινα ἐδόθησαν εἰς αὐτὸν ὡς ἐπικαρπία, διότι ἡ ἀγέλη λογίζεται ἑνιαία καὶ κατ' ἀριθμὸν κτηνῶν ὡρισμένη. Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη δὲν ὑφίσταται προκειμένης ἐπικαρπίας κεχωρισμένων κτηνῶν. Ἂν ὁ ἀριθμὸς τῶν κτηνῶν κατέλθῃ τῶν δέκα, ἡ ἐπικαρπία ἀγέλης καταργεῖται.

Πρὸς εὐκολίαν τῶν ἐχόντων θρέμματα ἐθεσπίσθησαν διάφοροι ἀγροτικαὶ δουλεῖαι, αἵτινες ὑπάγονται εἰς τὰς πραγματικὰς τοιαύτας, θεραπευούσας τὴν διάβασιν, τὴν ὕδρευσιν καὶ τὴν βόσκησιν τῶν θρεμμάτων εἰς γειτονικὸν κτῆμα (*δουλεία παρόδου, δουλεία ὁδοῦ, δουλεῖαι ποτισμοῦ καὶ βοσκῆς θρεμμάτων*).

Περὶ βλάβης προξενηθείσης εἰς ζῷον βλ. *Ἀκουΐλιος νόμος*, ὑπ' αὐτοῦ δὲ προξενουμένης βλ. *βλαβερὰ* ἀγωγή.

Ὁ περὶ θανατώσεως τῶν περιπλανωμένων ζῴων, χοίρων καὶ αἰγῶν ἐντὸς ἀλλοτρίας ἰδιοκτησίας νόμος ΟΣΓ'/1848 καθιστᾷ ἀναίτιον δι' ὡρισμένα πρόσωπα τὸν φόνον τῶν ζῴων τούτων, κατὰ τὰς διαγραφομένας εἰς τὸ αὐτόθι ἄρθρ. 1 περιστάσεις. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἄρθρον τὰ θανατωθέντα κτήνη ἢ τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν ἀνήκουν εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας των, μετὰ προηγουμένην ἀποζημίωσιν τῆς βλάβης, τὴν ὁποίαν τυχὸν προὐξένησαν ὑπὲρ τοῦ ζημιωθέντος καὶ τὴν ἐξόφλησιν ὡρισμένου προστίμου.

Πενιχραὶ διεσώθησαν ἐκ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου αἱ διατάξεις περὶ κτηνοληψίας. Ἡ σύμβασις αὕτη ἀπαντᾷ ἐν χρήσει συνηθέστατα παρ' ἡμῖν, κατ' ἔθιμον, μετά τινων τοπικῶν παραλλαγῶν. Κατ' αὐτὴν ὁ λήπτης παραλαμβάνων ὡρισμένον ἀριθμὸν κτηνῶν (τὰ λεγόμενα σιδεροκέφαλα), ὑποχρεοῦται νὰ παραδώσῃ εἰς ὡρισμένον χρόνον πρὸς τὸν δίδοντα τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν καὶ ποιότητα, ἢ καὶ ὡρισμένον δι' ἕκαστον χρηματικὸν ἀντάλλαγμα. Πρόκειται περὶ σχέσεως ὅλως ἰδιορρύθμου, μετεχούσης πολλῶν συμβάσεων. Ὁρισμὸν κτηνοληψίας διετύπωσεν εἰς τὸ ἄρθρον αὐτοῦ 1679 τὸ ἑλληνικὸν νομοσχέδιον τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος 1874.

Θ. Ι. Α.

—[*Πολ. Δικον.*] Κατὰ τὸν νόμον ΣΛ'/1867 περὶ ζῳοκλοπῆς καὶ ζῳοκτονίας, ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς μεγάλα ζῷα οἱ ἵπποι, ἡμίονοι, ὄνοι, βόες, βούβαλοι καὶ κάμηλοι, ὁ τοιοῦτος δὲ χαρακτηρισμὸς παρέμεινε καὶ ἐν τῷ σχετικῷ νόμῳ ΓΩΛϚ'/1911 ἰσχύοντι ὡς ἐτροποποιήθη. Ἐκτὸς τῆς γενικῶς ἀπαιτουμένης παραδόσεως ὁ ΣΛ' νόμος καθιέρωσεν ὡρισμένας ἐγγράφους διατυπώσεις διὰ τὴν μεταβίβασιν τῆς κυριότητος μεγάλων ζῴων, ἀπέκλεισε δὲ τὴν «ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων» δι' ἄλλων πλὴν τῶν ἐγγράφων τούτων μέσων ἀπόδειξιν τῆς κυριότητος καὶ κατοχῆς τῶν ζῴων. Παρὰ τὸ σαφὲς τοῦ νόμου γράμμα, ἡ νομολογία ἐκυμαίνετο περὶ τὸ ἂν ἡ διάταξις αὕτη ἀφορᾷ τὰ πολιτικὰ δικαστήρια, μέχρις οὗ ὁ νόμος ΒΥϚ'/1896, τροποποιῶν τὸν ΣΛ' καὶ αἴρων πᾶσαν ἀμφισβήτησιν, ὥρισεν ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ὁρισθέντα ἀποδεικτικὰ μέσα δὲν ἀποκλείουν τὰ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς δικονομίας προβλεπόμενα, εἶναι ὅμως ἐπικρατεστέρα τούτων. Οἱ ἐν λόγῳ νόμοι (ΣΛ' καὶ ΒΥϚ') ἐξηκολούθησαν μέχρις ἐσχάτων ἰσχύοντες, ὅτε ὁ νόμος 3999/1929 «περὶ τροποποιήσεως τοῦ νόμου ΓΩΛϚ'/1911 περὶ ζωοκλοπῆς κλπ.», ἰσχὺν λαβὼν ἀπὸ 18ης Μαρτίου 1929, τὸ μὲν κατήργησε τὸν νόμον ΣΛ', ἄρα καὶ τὸν παρεπόμενον αὐτῷ ΒΥϚ', τὸ δὲ καθιέρωσε νέον εἶδος ἐγγράφων ἀποδεικτικῶν τῆς κυριότητος οἱουδήποτε ζῴου, μικροῦ ἢ μεγάλου, ἐκ τῶν ἐν τῷ νόμῳ ΓΩΛϚ' διαλαμβανομένων, ἀποκλείσας πᾶν ἄλλο πλὴν αὐτῶν μέσον, ἀλλ' ὅμως ἐνώπιον μόνον τῶν ποινικῶν δικαστηρίων. Συνεπῶς διὰ τὰ πολιτικὰ τοιαῦτα ἰσχύουσιν ἐφεξῆς ἀποκλειστικῶς οἱ περὶ ἀποδείξεως ὁρισμοὶ τῆς πολιτικῆς δικονομίας, ἐὰν δὲ τὰ εἰρημένα ἔγγραφα παρεκκλίνουν τῶν περὶ ἐγγράφων σχετικῶν ὁρισμῶν της ἔχουν τὴν ἀξίαν δικαστικῶν τεκμηρίων. Κατὰ τὸ ἄρθρον 885 πολιτικῆς δικονομίας ὅλα τὰ χρήματα καὶ κινητὰ ὀφειλέτου τινὸς δύνανται νὰ κατασχεθοῦν, πλὴν τῶν ἐν αὐτῷ ἐξαιρέσεων. Οὕτως ἐξαιροῦνται τῆς κατασχέσεως ὁ ὁπλισμὸς τῶν ἀξιωματικῶν τῆς ξηρᾶς, εἰς ὃν ἡρμηνεύθη ὅτι περιλαμβάνεται καὶ ὁ ἵππος. Ὡσαύτως τὰ ἀνήκοντα τῷ γεωργῷ δύο ἀροτριῶντα κτήνη καὶ ἐπὶ πλέον μία δάμαλις (ἀνεξαρτήτως ἡλικίας, Ἀρ. Πάγ.) ἢ ἓξ πρόβατα ἢ τέσσαρες αἶγες ἢ δύο ὄνοι, κατ' ἐπιλογὴν τοῦ ὀφειλέτου, ἥτις γίνεται διὰ δηλώσεως κατὰ τὴν κατάσχεσιν ἢ ἐντὸς τῆς ἑπομένης καὶ εἶναι ὁριστική. Περὶ ἀκατασχέτου γεωργικῶν κτηνῶν ἀνάλογοι διατάξεις ὑπῆρχον καὶ εἰς τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον (ν. 7, ν. 8, Κώδ. 8, 17).

Θ. Ι. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

—[*Στρατ.*] Τὰ ἐν τῷ στρατεύματι χρησιμοποιούμενα ζῷα, εἴτε ἵπποι εἰσὶ ταῦτα εἴτε ἡμίονοι, καλοῦνται *κτήνη*. Καὶ οἱ μὲν ἵπποι διακρίνονται εἰς κέλητας, ἐλάσεως καὶ φόρτου, οἱ δὲ ἡμίονοι εἰς

Digitized by Google

ἐλάσεως καὶ φόρτου. Κέλητες εἰσὶν ἅπαντες οἱ ἱππευόμενοι, ἐλάσεως ἅπαντες οἱ ζευγνυόμενοι καὶ φόρτου οἱ φορτούμενοι. Οἱ ἡμίονοι ζεύγνυνται καὶ φορτοῦνται. Δ. Γ. Σ.

κτηνοστάσιον (τό)· ὁ στάβλος τῶν κτηνῶν.

κτηνοτροφεῖον (τό)· ὁ τόπος ὅπου τρέφονται τὰ οἰκιακὰ ζῷα.

κτηνοτροφία (ἡ)· τὸ τρέφειν καθόλου κτήνη, ἰδίᾳ βοσκήματα: «ἡ κτηνοτροφία ἐν Ἑλλάδι», «προστασία τῆς κτηνοτροφίας» ‖ ἡ τέχνη, ἡ ἐμπειρία τοῦ τρέφειν καλῶς καὶ ἐπικερδῶς τὰ κτήνη.

— / *Ἐγκυκλ.* / Ὁ ὅρος *κτηνοτροφία* χρησιμοποιεῖται ἐφ' ὅσον πρόκειται διὰ τὴν ἀνατροφὴν θηλαστικῶν ζῴων, ἅτινα προορίζονται κυρίως ὡς τροφὴ τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ διὰ τὰ κατοικίδια κυρίως ζῷα, ὡς διὰ τοὺς βοῦς, τὰ πρόβατα, τὰς αἶγας καὶ τοὺς χοίρους. Σήμερον βάσις τῆς κτηνοτροφίας, εἰς τὰ προηγμένα κράτη, εἶναι ἡ *ζωοτεχνία*, διότι ἡ ἀνατροφὴ τῶν κτηνῶν συμφώνως πρὸς τοὺς ζωοτεχνικοὺς κανόνας δίδει ἄριστα ἀποτελέσματα εἰς παραγωγὴν εὐρώστων ζῴων καὶ μεγάλης καὶ ἀρίστης ποιότητος κρέατος. Ἡ κτηνοτροφία, πλὴν τῶν καταλλήλων ζωοτεχνικῶν μεθόδων ἃς δέον νὰ ἀκολουθῇ, δέον ὡσαύτως νὰ ἀποβλέπῃ καὶ εἰς τὴν οἰκονομικωτέραν διατροφὴν τῶν ζῴων, ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, ἐν ᾧ ἡ κτηνοτροφία ἀσκεῖται. Δι' ἕκαστον εἶδος κτηνοτροφίας, ἤτοι βοοτροφίαν, προβατοτροφίαν, αἰγοτροφίαν καὶ χοιροτροφίαν, ἀπαιτεῖται εἰδικὴ βοσκή· εἰς χώρας ὅμως πλουσίας εἰς φυτικὴν βλάστησιν καὶ εἰς βοσκὰς δύνανται νὰ διατρέφωνται πλεῖστα εἴδη ζῴων. Προτιμοτέρα εἶναι ἡ διατροφὴ ὡρισμένου εἴδους εἰς ὡρισμένας περιοχάς οὕτω τὰ ζῷα, ἅτινα διατρέφονται περισσότερον διὰ τὸ γάλα των, δέον νὰ ἀνατρέφωνται εἰς λειμῶνας χόρτου, ἀντιθέτως δὲ τὰ ζῷα τὰ διατρεφόμενα κυρίως διὰ τὸ κρέας των, συμφερώτερον εἶναι νὰ ἀνατρέφωνται εἰς μέρη ὅπου εἶναι εὔκολος καὶ ἡ προμήθεια βιομηχανικῶν ὑπολειμμάτων, ἅτινα εἰς δεδομένας περιστάσεις ἀποτελοῦν καὶ τὴν κυριωτέραν καὶ εὐωνοτέραν τροφὴν καὶ πολλάκις καὶ τὴν πλέον θρεπτικήν.

Ἡ κτηνοτροφία μεγάλως συμβάλλει εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν μιᾶς χώρας. Ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν σήμερον τὴν μεγαλυτέραν κτηνοτροφίαν, σχετικῶς πρὸς τὴν ἐδαφικὴν ἔκτασιν, ἔχει τὸ Βέλγιον. Ἀκολουθοῦν ἡ Ὁλλανδία, ἡ Δανία, ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρία, ἡ Γαλλία, ἡ Οὐγγαρία καὶ ἡ Ρωσία. Ἡ σειρὰ αὕτη κατηρτίσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπολογισμῶν πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Ἡ κτηνοτροφία παρ' ἡμῖν κατὰ πολὺ ὑπολείπεται πάντων τῶν λοιπῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα μεταπολεμικὰ ἔτη παρατηρεῖται ποιά τις κίνησις πρὸς προαγωγήν της (βλ. λ. *Ἑλλάς*). Δ Ν.Π.

κτηνοτροφικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ὁ τῆς κτηνοτροφίας: «κτηνοτροφικὰ προϊόντα». —Ἐπίρρ. ***κτηνοτροφικῶς***.

κτηνοτρόφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κατάλληλος πρὸς τροφήν, πρὸς εὐδοκίμησιν κτηνῶν: «κτηνοτρόφος χώρα» ‖ *κτηνοτρόφος* (ὁ ἡ)· ὡς οὐσ, ὁ κατ' ἐξοχὴν τρέφων κτήνη, ὁ ἀπὸ τῆς κτηνοτροφίας ἀποζῶν: «οἱ κτηνοτρόφοι κατέστρεψαν τὴν χώραν».

κτηνοφύλαξ, *—ακος* (ὁ, ἡ)· ὁ φύλαξ τῶν κτηνῶν.

κτηνώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κτῆνος, ὁ ἁρμόζων εἰς κτῆνος: «κτηνώδης μορφή», «συμπεριφορὰ —, τρόπος κτηνώδης». — Ἐπίρρ. ***κτηνωδῶς***.

κτηνωδία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ κτηνώδους, ἀναισθησία, χυδαιότης, βαναυσότης, σκληρότης.

κτήριον (τὸ)· οἰκοδόμημα οἱονδήποτε: «δημόσια κτήρια», «στρατιωτικὸν κτήριον», «κτήριον τετράγωνον, —κυκλοτερὲς» κλπ. (ἡ λ. ἀπὸ τοῦ *εὐκτήριον*· ἀπὸ τοῦ *κτίζω* ἦτο ἀδύνατον νὰ προκύψῃ λ. *κτίριον*.

Κτήσαρχος. Κατὰ Διογένη τὸν Λαέρτιον, εἰς τὸν Κτήσαρχον τοῦτον ἀνετέθη ἡ ἐκτέλεσις τῆς διαθήκης τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους. Γ. Ι. Κ.

Κτησίαρχος. —1) Κνίδιος ἰατρὸς καὶ υἱὸς ἰατροῦ ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀσκληπιαδῶν, πατὴρ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ ἰατροῦ Κτησίου. —2) Ἀθηναῖος, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἔγραψε λόγον, μὴ σῳζόμενον, ὁ ῥήτωρ Λυσίας. Γ. Ι. Κ.

Κτησίας. Περίφημος Ἕλλην ἰατρὸς καὶ ἱστορικός, σύγχρονος (συγγενὴς κατὰ Γαληνὸν XVIII, I, 731) τοῦ Ἱπποκράτους, καταγόμενος ἐκ Κνίδου καὶ υἱὸς τοῦ Κτησιάρχου ἢ Κτησιόχου, διατελέσας ἰατρὸς ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Κύρου. Μετὰ τὴν ἐκστρατείαν τούτου κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀρταξέρξου τοῦ Μνήμονος συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τούτου κατὰ τὴν ἐν Κούναξα μάχην, διέμεινεν ἐπὶ 17 ἔτη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀρταξέρξου, τιμώμενος λίαν διὰ τὴν ἰατρικὴν αὐτοῦ δεινότητα (*Διόδ. Σικελ.* II, 32). Ἀναφέρεται ὅτι κατηγόρει, ἄδηλον ποῦ, τοῦ Ἱπποκράτους, ὑποστηρίζοντος τὸ δυνατὸν τῆς διαρκοῦς ἀνατάξεως τῆς κεφαλῆς τοῦ μηριαίου ὀστοῦ, δι' ὃ καὶ ὁ Διοκλῆς, ὑπεραμυνόμενος τοῦ Ἱπποκράτους, ἔγραψε κατ' αὐτοῦ (*Γαλην.*, ἔνθ. ἀν., σ. 736). Τὰ συγγράμματα αὐτοῦ διεσῴζοντο μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Γαληνοῦ, σήμερον ὅμως ἀγνοοῦμεν τίνας ἰατρικὰς πραγματείας ἔγραψε, διότι ἐκτὸς ἀποσπάσματός τινος περὶ ἐλλεβόρου, ὅπερ διεσώθη παρ' Ὀρειβασίῳ (VIII 8) καὶ τῆς μνείας ὑπ' αὐτοῦ τῆς εὐόσμου ἀλοιφῆς κάρπιον (*Φωτ*, Βιβλ. σελ. 49 33) οὐδὲν περιεσώθη.

Κυρίως ὅμως ὁ Κτησίας εἶναι γνωστὸς διὰ τὰ γεωγραφικὰ αὐτοῦ συγγράμματα. Μὲ τὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν εἶχε συλλέξει ἀπὸ τὰ ἐπίσημα ἀρχεῖα τοῦ περσικοῦ κράτους, καὶ ἀπὸ διηγήσεις καὶ ἀναμνήσεις, ἐξέδωκε τὰ «Περσικά», ἱστορίαν τῆς Ἀσσυρίας καὶ Περσίας, εἰς 23 βιβλία, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 6 πρῶτα περιελάμβανον τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀσσυρίων καὶ Μήδων μέχρι τῆς ἱδρύσεως τοῦ περσικοῦ κράτους, τὰ ἑπτὰ ἑπόμενα τὴν ἱστορίαν τῆς Περσίας μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ξέρξου, καὶ τὰ δέκα τελευταῖα τὴν ἱστορίαν τῆς Περσίας μέχρι τοῦ 398, ὁπότε ὁ Κτησίας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του.

Τὸ ἔργον αὐτὸ ἐχάθη, ὅπως καὶ ἐπιτομὴ αὐτοῦ ἐκ τριῶν βιβλίων, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει ἡ Παμφίλα ἐπὶ Νέρωνος. Ὁ Φώτιος, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, ἔδωκεν εἰς τὴν «Μυριόβιβλόν» του ἐπιτομὴν τῶν βιβλίων 7—23 Τῶν ἓξ πρώτων βιβλίων λαμβάνομεν ἰδέαν ἀπὸ τὴν «Ἱστορικὴν Βιβλιοθήκην» (2ον βιβλ.) τοῦ Διοδώρου. Ἐπίσης ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Ἀθήναιος διέσωσαν ἀρκετὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ διάφορα βιβλία Ὁ Κτησίας ἔγραψε καὶ «Ἰνδικὰ» (περιγραφὴ τῶν Ἰνδιῶν), εἰς τὰ ὁποῖα ἐξήταζε τὰ προϊόντα, τὰ ζῷα καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ βορειοδυτικοῦ μέρους τῶν Ἰνδιῶν. Καὶ τῶν «Ἰνδικῶν» ἐπιτομὴν μᾶς ἔδωκεν ὁ Φώτιος. Ὁ Κτησίας εἰς τὰ ἔργα του ἀναφέρει πλείστους μύθους ὡς ἀληθεῖς, λέγων ἢ ὅτι ἦτο αὐτόπτης μάρτυς τῶν πραγμάτων, ἢ ὅτι ἤκουσε παρ' ἄλλων καλῶς πληροφορημένων. Δι' αὐτὸ ὑπὸ πολλῶν δὲν θεωρεῖται φιλαλήθης. Πολλαὶ κρίσεις ἔχουν γίνει ἐπὶ τῶν «Περσικῶν» καὶ «Ἰνδικῶν» τοῦ Κτησίου, ἀλλὰ δὲν συμφωνοῦν μεταξύ των. Ὁ Φώτιος (Βιβλ. σ. 45) ἐπαινεῖ τὴν σαφήνειαν, ἁπλότητα καὶ χάριτα. Κατὰ πλειονότητα ὅμως αἱ περὶ τῆς φιλαληθείας τοῦ Κτησίου κρίσεις δὲν εἶναι εὐνοϊκαί. Καὶ πολλοὶ νεώτεροι κριτικοὶ κατέκριναν τὸν Κτησίαν, ὡς διαστρέφοντα τὴν ἀλήθειαν. Ἡ τοιαύτη περὶ Κτησίου ἰδέα προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι οὗτος ἀκολουθεῖ παράδοσιν ὅλως διάφορον τῶν ἄλλων ἀρχαίων ἱστορικῶν, ἔχει δὲ ὑπ' ὄψιν ἀνατολικὰς πηγάς. Αἱ νεώτεραι ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι ὡς πρὸς τὰς Ἰνδίας ἀδίκως κατηγορήθη ὁ Κτησίας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς νεωτέρους. ΑΡ. Π. Κ.—Α. Σ.

Κτησίβιος Ἀλεξανδρεὺς μηχανικός. Αἱ περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ εἰδήσεις συγκρούονται πρὸς ἀλλήλας, καθόσον ἄλλαι μὲν φέρουσιν αὐτὸν ἀκμάσαντα ἐπὶ Πτολεμαίου Β' τοῦ Φιλαδέλφου (283—247), ἄλλαι δὲ ἐπὶ Πτολεμαίου Ζ' τοῦ Εὐεργέτου (180—117). Φαίνεται ὅτι ἡ ἀσφαλὴς χρονολογία τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ εἶναι τὰ μέσα τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ. (250). Ἡ πολυμέρεια τῆς διανοίας αὐτοῦ καὶ ἡ ἰδιοφυΐα διὰ τὴν μηχανικὴν κατέστησαν αὐτὸν ἔνδοξον. Ἀναφέρεται εὐφήμως καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν εἰδικῶν Φίλωνος τοῦ Βυζαντίου, Ἀθηναίου τοῦ μηχανικοῦ καὶ Βιτρουβίου. Διεκρίθη πρὸ πάντων εἰς τὴν πολεμικὴν μηχανικήν, τὴν ὁποίαν, μετὰ τὸν Ἀρχιμήδην, τὰ μέγιστα προήγαγε. Τὰ συγγράμματα τοῦ Κτησίου ἀφῆκαν ἐποχήν, ἀλλ' ἀτυχῶς οὐδὲν ἐκ τούτων διεσώθη· τὰ δὲ σπουδαιότερα τούτων ἦσαν «Ὑπομνήματα μηχανικὰ» καὶ «Μηχανική». Τὸ μηχανικὸν πνεῦμα τοῦ Κτησίου ἐζήτησε νὰ συνδυάσῃ τὴν πίεσιν τοῦ ἀέρος μὲ τὴν πίεσιν τοῦ ὕδατος. Πλεῖσται ἐφευρέσεις εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται, ὡς ἡ ὕδραυλις, ἓν εἶδος πνευματικῆς ἀντλίας, ἓν εἶδος ὡρολογίου (κλεψύδρας), αἱ ἀνυψώσεις καὶ διαπομπαὶ ὕδατος τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀέρος, ἡ κατ' ἐξοχὴν λεγομένη Κτησιβία μηχανή, τὸ χαλκότονον ἢ χαλκέντονον ὄργανον, τὸ ἀερότονον ὄργανον καὶ ἄλλα. Ν. Ζ.

Κτησίδημος. Ζωγράφος ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς Δ' π. Χ ἑκατονταετηρίδος. Τὸν ζωγράφον τοῦτον ἀναφέρει μόνον ὁ Πλίνιος, ὅστις κατατάσσει αὐτὸν μεταξὺ τῶν καλυτέρων τῆς δευτέρας τάξεως ζωγράφων, ἀμέσως μετὰ τοὺς ἀριστεῖς. Κατὰ τὸν Λατῖνον τοῦτον συγγραφέα ἐπίσης, ὁ Κτησίδημος ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Ἀντιφίλου. Ὡς ἔργα τοῦ ζωγράφου τούτου παραδίδονται ἡ ἀπαγωγὴ τῆς Οἰχαλίας καὶ τῆς Λαοδαμείας. Β. Δ. Θ.

Κτησικλῆς. Γλύπτης, ἀκμάσας περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. ὡς τεκμαίρεται ἐκ πολλῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν Ὡς πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ Ἀδαῖος παρ' Ἀθηναίῳ, ὁ γλύπτης οὗτος ἐξετέλεσεν ἐν Σάμῳ, ἐκ παρίου μαρμάρου, ἄγαλμα παρθένου τοσούτῳ ὡραίας, ὥστε Κλείσοφός τις ἐκ Σηλυμβρίας ἐμμανῶς ἠράσθη αὐτοῦ. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ θρύλου τούτου οἱ κωμικοὶ ποιηταὶ Ἀλέξιος καὶ Φιλήμων συνέθεσαν κωμῳδίαν. Τὴν φιλολογικὴν ταύτην πηγὴν ἔχων ὑπ' ὄψει ὁ Lippold, φρονεῖ ὅτι ὁ Κτησικλῆς οὗτος πρέπει νὰ ἔχῃ ζήσει πρὸ τῆς Δ' π. Χ ἑκατονταετηρίδος.

— **Κτησικλῆς**. Ζωγράφος. Κατὰ τὸν Πλίνιον, ἀναφέροντα αὐτὸν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ζωγράφων τῶν παρὰ τοῖς ἀρίστοις ἱσταμένων, ὁ Κτησικλῆς οὗτος ἐγένετο εὐφήμως γνωστὸς ἐκ τῆς ἐχθρότητος αὐτοῦ πρὸς τὴν βασίλισσαν Στρατονίκην, τὴν σύζυγον τοῦ Σελεύκου Α' καὶ Ἀντιόχου τοῦ Α'. Ἐπειδή, δηλαδή, ὁ Κτησικλῆς δὲν ἐγένετο εὐμενῶς δεκτὸς παρὰ τῇ βασιλίσσῃ Στρατονίκῃ, ἐκδιδούμενος διὰ τὴν περιφρόνησιν ταύτην ἐζωγράφησεν αὐτὴν ἐν ἐρωτικῷ ἐναγκαλισμῷ μετά τινος ἁλιέως, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐλέγετο παρὰ τῷ λαῷ ὅτι ἡ βασίλισσα εἶχεν ἐρωτικὰς σχέσεις. Τὸν πίνακα τοῦτον ὁ ζωγράφος ἐξέθηκεν εἰς κοινὴν θέαν παρὰ τὸν λιμένα τῆς Ἐφέσου, καὶ ἐπιβὰς πλοίου ἀπέπλευσε, φοβούμενος τὴν ἐκδίκησιν τῆς προσβληθείσης βασιλίσσης. Ἡ βασίλισσα ὅμως, ἰδοῦσα τὴν θαυμασίως ἀποδοθεῖσαν ὁμοιότητα ἀμφοτέρων τῶν μορφῶν, δὲν διέταξε τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ πίνακος, ὡς ἐνόμιζεν ὁ Κτησικλῆς, ἀλλὰ τὴν μόνιμον ἔκθεσιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ τόπου, τὸν ὁποῖον ἐξέλεξεν ὁ καλλιτέχνης. Κατὰ ταῦτα, ὁ ζωγράφος Κτησικλῆς ἤκμασε περὶ τὰ 280 π. Χ., ὁπότε ὁ Ἀντίοχος ἦτο κύριος τῆς Ἐφέσου. Β. Δ. Θ.

— **Κτησικλῆς**. Ἱστορικός, πιθανῶς τοῦ Γ' ἢ Β' π. Χ. αἰῶνος, συγγράψας «Χρονικά», ἐκ τῶν ὁποίων παρέλαβεν ὁ Ἀθήναιος, πλὴν ἄλλων, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀπογραφὴν τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς, τὴν γενομένην ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως. Γ. Ι. Κ.

Κτησίλαος. Χαλκοπλάστης. Κατὰ τὸν Πλίνιον, κατατάσσοντα αὐτὸν ἐν τῷ πρώτῳ ἀλφαβητικῷ καταλόγῳ τῶν χαλκοπλαστῶν, ὁ καλλιτέχνης οὗτος ἔπλασε δύο ἔργα: ἕνα Δορυφόρον καὶ μίαν πληγωμένην Ἀμαζόνα. Ἐπὶ πολὺ τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου τούτου συνεχέετο μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ *Κρησίλα*, τοῦ χαλκοπλάστου ἀγαλμάτων Ἀμαζόνων, ἐθεωρεῖτο δὲ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Κατόπιν ὅμως πολλῶν γλωσσολογικῶν ἑρμηνειῶν τῶν κυρίων ὀνομάτων ὑπὸ τοῦ Bechtel, καὶ τῶν ἑρμηνειῶν τοῦ Seller ἐπὶ τῶν κεφαλαίων τοῦ Πλινίου περὶ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης, εἶναι πλέον σαφῶς βέβαιον ὅτι ὁ Κτησίλαος καὶ ὁ Κρησίλας ὑπῆρξαν δύο διάφοροι χαλκοπλάσται. Β. Δ. Θ.

Κτησίλοχος, ἢ ***Κτησίοχος*** Ζωγράφος ἐκ Κολοφῶνος, υἱὸς τοῦ Πυθέου καὶ ἀδελφὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Ἀπελλοῦ. Κατὰ τὸν Πλίνιον, ἀναφέροντα αὐτὸν μεταξὺ τῶν παρὰ τοῖς ἀρίστοις ζωγράφων ἱσταμένων ζωγράφων, ὁ καλλιτέχνης οὗτος ἐζωγράφησε τὴν κωμικὴν παράστασιν τοῦ Διὸς γεννῶντος τὸν Διόνυσον. Ὁ Ζεὺς ἔφερε τὴν μίτραν τῶν γυναικῶν, ἐστέναζε δὲ ὡς γύναιον ἐν ὠδῖσι, ὑποβοηθούμενος ὑπὸ τὰς Εἰλειθυίας, τῆς θεᾶς ἥτις βοηθεῖ κατὰ τοὺς τοκετούς. Ὁ Σουΐδας, κάμνων λόγον περὶ Ἀπελλοῦ, ἀναφέρει ἀδελφόν του ζωγράφον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κτησιοχος*, ὅστις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἄλλος παρὰ ὁ ὑπὸ τοῦ Πλινίου μνημονευόμενος Κτησίλοχος. Κατὰ ταῦτα ὁ ζωγράφος οὗτος ἀνήκει εἰς τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα. Β. Δ. Θ

Κτήσιος. Ἐπωνυμία τοῦ Διὸς κυρίως πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὡς προστάτου τῆς ἰδιοκτησίας (ὡς λ. χ. ἐν Ἀθήναις, ἐν Ἐπιδαύρῳ, ἐν Μ. Ἀσίᾳ, ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου κλπ.), ἀλλὰ καὶ ἄλλων θεῶν (τῆς Ἀθηνᾶς λ. χ. παρ' Ἱπποκράτει), καὶ γενικῶς τοῦ θεοῦ (ὁ θεὸς ὁ Κτήσιος παρὰ Πλουτάρχῳ). Γ. Ι. Κ.

Κτησίοχος. Κολοφώνιος ζωγράφος (βλ. *Κτησίλοχος*). Γ. Ι. Κ.

Κτήσιππος. Αἰξωνεύς, ἔκφυλος υἱὸς τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Χαβρίου, πολλάκις κωμῳδηθεὶς ὡς ἔκδοτος εἰς τὰς ἡδονάς, ἀπὸ τῶν ὁποίων μάτην προσεπάθησε νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ὁ πατρικός του φίλος Φωκίων. Ὁ Κτήσιππος ἐν τούτοις, ὡς υἱὸς τοῦ Χαβρίου, ἀπελάμβανεν ἀτελείας ἐν Ἀθήναις καὶ εἶχε τὸ θάρρος νὰ προσβάλῃ δικαστικῶς τὸν νόμον τὸν ψηφισθέντα εἰσηγήσει τοῦ Λεπτίνου, κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἐπετρέπετο νὰ εἶναί τις ἀτελὴς πλὴν τῶν ἀφ' Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος καὶ τῶν ἐννέα ἀρχόντων. Ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως τοῦ Κτησίππου ταχθεὶς καὶ ὁ Δημοσθένης ἐξεφώνησε τὸν πρὸ Λεπτίνην λόγον του. Γ.Ι.Κ.

κτῆσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κτᾶσθαι, ἀπόκτησις, πρόσκτησις: «κτῆσις χρημάτων, —δόξης, —θέσεως» ‖ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κτᾶσθαι, τὸ ἀποκτηθέν, τὸ κτῆμα: «αἱ κατὰ τὴν χώραν κτήσεις» (*ἀρχ.*) ‖ ἰδίᾳ ἐπὶ ἀποικιῶν: «αἱ ἀγγλικαὶ —, γαλλικαὶ κτήσεις».

—/ *Ἐγκυκλ.* / *Κτῆσις* εἶναι ἡ πρᾶξις τοῦ κατέχειν τίτλῳ κυρίου. Μία τῶν κυριωτέρων πηγῶν δικαιώματος κυριότητος ἀποτελεῖ ἡ ἀπὸ χρόνου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακροῦ καὶ μηδέποτε ἀμφισβητηθεῖσα κατοχὴ ἐδάφους ὑπό τινος ἔθνους.

Digitized by Google

Ἡ ἀναγνώρισις τοῦ δικαιώματος τούτου, συντρεχόντων τῶν ἀνωτέρω ὅρων, καθίσταται ὑποχρεωτικὴ δι' ὅλα τὰ λοιπὰ κράτη, τὸ δὲ οὕτω κατεχόμενον ἔδαφος γίνεται κτῆσις τοῦ κατέχοντος, τῆς ἀδιακόπου καὶ ἀναμφισβητήτου κατοχῆς διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου προσλαμβανούσης ἰσχὺν ἴσην πρὸς τὴν πηγάζουσαν ἐξ ἐπισήμου σχετικῆς συμβάσεως ἢ θετικοῦ δικαιώματος. Ἡ πρᾶξις, δι' ἧς ἐγκαθίσταται τὸ κράτος ἐπὶ ἄλλου ἐδάφους καὶ ἐξασφαλίζει τὴν *κατοχὴν* (βλ.λ.), ὀνομάζεται *κατάληψις* (βλ.λ. καὶ λ. *ἀποικία*). Δ. Σ. Δ.

Κτησιφῶν /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Βαβυλωνίας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τίγρητος, ἀπέναντι τῆς Σελευκείας, ἀκμάσασα κυρίως ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Πάρθων καὶ τῶν Περσῶν ἀπὸ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων μέχρι τῆς ἀραβικῆς κατακτήσεως. Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ταύτης, κατὰ τὸ φαινόμενον ἑλληνικόν, εἶναι ἐν τούτοις ἐγχώριον προελληνικόν, τὸ ὁποῖον οἱ Ἕλληνες (ἄγνωστον ὑπὸ τίνα τύπον ἀπαντήσαντες) μετέτρεψαν κατὰ παρετυμολογίαν εἰς Κτησιφῶν, ὡς ἂν ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ Ἕλληνος Κτησιφῶντος καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπ' αὐτοῦ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Κτησιφῶν καὶ ἡ γειτονικὴ Σελεύκεια οὐδόλως ἀναφέρονται πρὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, μόλις δ' ἐπὶ τῶν διαδόχων τούτου ἔγιναν πραγματικαὶ πόλεις καὶ μάλιστα πόλεις καθαρῶς ἑλληνικαί, ἀλλ' ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν ἑλληνικῶν πόλεων προϋπῆρχον βαρβαρικοὶ συνοικισμοί. Κατὰ τὸν Πολύβιον, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἀναφέρει τὴν πόλιν ταύτην, τῷ 221 π. Χ. ἡ Κτησιφῶν ἦτο ἀκόμη πόλις ἀσήμαντος· καὶ ἐπὶ τοῦ Αὐγούστου ὅμως ἦτο κώμη. Σπουδαίαν θέσιν ὡς προπύργιον τῶν Σελευκιδῶν κατὰ τῶν Πάρθων ἤρχισε νὰ καταλαμβάνῃ ἡ Κτησιφῶν περὶ τὰ μέσα ἤδη τοῦ Β' π.Χ. αἰῶνος· ταχέως ὅμως περιέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Πάρθων καὶ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τούτων κατέστη πράγματι πόλις μεγάλη ἀπὸ τοῦ χρόνου, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ Ἀρσακίδαι κατέστησαν ταύτην χειμερινὴν ἕδραν τοῦ κράτους αὐτῶν. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος, καθ' ὃν χρόνον ὁ Κράσσος ἐπολέμει κατὰ τῶν Πάρθων (53 π. Χ.), ἡ Κτησιφῶν ἦτο ἡ καλῶς ὠχυρωμένη πρωτεύουσα τοῦ παρθικοῦ κράτους καὶ ἠδύνατο νὰ παραβληθῇ, ὑπὸ πάσας τὰς ἀπόψεις, πρὸς τὴν ἀπέναντι κειμένην Σελεύκειαν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ Κτησιφῶν καθίστατο ὁσημέραι σπουδαιοτέρα, ἐνῷ ἡ Σελεύκεια διαρκῶς παρήκμαζε. Κατὰ τοὺς μακροχρονίους πολέμους τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων ἐναντίον τῶν Πάρθων κατελήφθη πολλάκις ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ ἡ Κτησιφῶν (ὡς λ χ. τῷ 116 μ.Χ. ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ, τῷ 165 μ.Χ. ὑπὸ τοῦ Βήρου τῷ 197 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου)· ἐν τούτοις ἐπὶ βραχὺ μόνον διέμεινεν ἑκάστοτε εἰς χεῖρας τῶν Ρωμαίων ἡ Κτησιφῶν, ἡ ὁποία, μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς Σελευκείας, ἐξηκολούθησε νὰ κατέχῃ ὑπέροχον θέσιν ἐν Βαβυλωνίᾳ καὶ κατέστη, ὡς πρωτεύουσα ἰδίως τοῦ νεοπερσικοῦ κράτους, ἡ διάδοχος, οὕτως εἰπεῖν, τῆς παλαιᾶς Βαβυλῶνος. Τὴν θέσιν της ταύτην διετήρησεν ἡ Κτησιφῶν μέχρι τοῦ 7ου μ. Χ. αἰῶνος. Μετὰ τὴν κατάληψίν της ὅμως ὑπὸ τῶν Ἀράβων (637 μ. Χ.), ἠκολούθησε καὶ αὕτη τὴν τύχην τῆς Σελευκείας καὶ τῆς Βαβυλῶνος· ἔκτοτε κατέλαβε μὲ τὴν σειράν της ἡ Βαγδάτη τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν εἶχον καταλάβει πρὸ αὐτῆς αἱ πόλεις ἐκεῖναι καὶ ἡ Κτησιφῶν. Ἱκανὰ ἐρείπια τῆς Κτησιφῶντος διασῴζονται παρὰ τὴν σημερινὴν πόλιν Ἐλ Μαδαίν. Γ. Ι. ΚΑΡΒΕΛΑΣ

Κτησιφῶν. Ἀθηναῖος, υἱὸς τοῦ Λεωσθένους ἐκ τοῦ δήμου Ἀναφλύστου, πολιτικὸς σύγχρονος καὶ φίλος τοῦ Δημοσθένους, τὸν ὁποῖον καὶ προέτεινεν, ἐν ἔτει 336 π. Χ., εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου νὰ τιμήσουν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ χρυσοῦ στεφάνου εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐγνωμοσύνης των δι' ὅσα οὗτος εἶχεν εἴπει καὶ πράξει ὑπὲρ τῆς πόλεως. Ἡ πρότασις αὕτη τοῦ Κτησιφῶντος ἔγινεν ἀποδεκτή, ἐδημιούργησεν ὅμως εἰς αὐτὸν κινδύνους, ἀπὸ τῶν ὁποίων μετὰ δυσκολίας καὶ μετὰ παρέλευσιν μακροῦ χρόνου ἠδυνήθη νὰ ἀπαλλαγῇ. Ὁ πολιτικὸς δηλαδὴ ἀντίπαλος τοῦ Δημοσθένους Αἰσχίνης εἰσήγαγεν εἰς δίκην τὸν Κτησιφῶντα διὰ τῆς λεγομένης γραφῆς παρανόμων, ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τῆς προτάσεώς του ἐκείνης. Ἡ διεξαγωγὴ τῆς δίκης, ἡ ὁποία ἀνεβλήθη ἐπὶ ἓξ ὁλόκληρα ἔτη, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν περίφημον ἐκείνην ρητορικὴν μονομαχίαν μεταξὺ Αἰσχίνου καὶ Δημοσθένους, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Δημοσθένης κατέβαλε τὸν ἀντίπαλόν του ὁριστικῶς. Γ. Ι. Κ

— **Κτησιφῶν, ἅγιος.** Κατ' ἀρχαίαν ἱσπανικὴν παράδοσιν, ὁ Κτησιφῶν ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἓξ ἱεραποστόλων, οἵτινες πρῶτοι ἐκήρυξαν τὸν Χριστιανισμὸν ἐν Ἱσπανίᾳ κατὰ τὸν Α' αἰῶνα, σταλέντες εἰς αὐτὴν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀποστόλων. Οἱ ἄλλοι ὠνομάζοντο Τορκουᾶτος, Σεκοῦνδος, Ἰνδαλέσιος, Ἡσύχιος καὶ Εὐφράσιος, ἑορτάζονται δὲ καὶ οἱ ἓξ τὴν 15 Μαΐου ἐν Ἱσπανίᾳ. Ε. Γ. Π.

κτητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἁρμόδιος, ὁ κατάλληλος νὰ ἀποκτήσῃ, ὁ ἱκανὸς πρὸς ἀπόκτησιν· ‖ γραμμ., ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κτῆσιν, ὁ σημαίνων κτῆσιν: «κτητικὴ ἀντωνυμία, —γενική».

— /*Γραμματ.*/ Ἐν τῇ ἑλληνικῇ γραμματικῇ δὲν ὑπάρχει, ὡς ἐν ἄλλαις γλώσσαις, ἡ διάκρισις κτητικῶν ἐπιθέτων καὶ κτητικῶν ἀντωνυμιῶν, διότι αἱ κτητικαὶ ἀντωνυμίαι εἶναι καὶ κτητικὰ ἐπίθετα: «ἦλθεν ὁ ἐμὸς πατήρ», «ἦλθεν ὁ ἐμός», «ἦλθεν ὁ ἰδικός μου πατήρ», «ἦλθεν ὁ ἰδικός μου» (ἀλλὰ ἐν τῇ γαλλικῇ mon père (ἐπίθ.), le mien (ἀντων.).

Αἱ κτητικαὶ ἀντωνυμίαι τίθενται ὡς ἐπιθετικοὶ προσδιορισμοὶ οὐσιαστικοῦ λεγομένου ἢ ἐννοουμένου ἀντὶ τῆς γενικῆς κτητικῆς τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν ἑνικοῦ ἢ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ: «ὁ ἐμὸς πατήρ»=«ὁ πατὴρ ἐμοῦ», «ὁ ἡμέτερος πατήρ»=«ὁ πατὴρ ἡμῶν»· ἡ δι' ἐπιθέτου δήλωσις τῆς κτήσεως εἶναι συνήθης: «ἡ ὁμήρειος ποίησις»=«ἡ ποίησις τοῦ Ὁμήρου». Ὅτι αἱ κτητικαὶ ἀντωνυμίαι ἰσοδυναμοῦσι πρὸς τὰς γενικὰς τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν, φαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι οὐχὶ σπανίως εὕρηνται ἰσοδυνάμως: «τὸν ἐμὸν πατέρα»=«τὸν πατέρα μου» (τὸ πρῶτον μετά τινος ἐμφάσεως), πάντοτε δὲ ἐπὶ αὐτοπαθείας λέγεται: «τὸν ἐμαυτοῦ πατέρα εἶδον», ἐν δὲ τῷ πληθυντικῷ «τὸν ἡμέτερον αὐτῶν πατέρα εἴδομεν» (=τὸν ἡμῶν αὐτῶν).

Εἶναι δὲ αὗται ἔν τε τῇ ἀρχαίᾳ καὶ τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ· ἐπὶ ἑνὸς μὲν κτήτορος: *ὁ ἐμός, ὁ σὸς* (ἑὸς ποιητ.), *ὁ αὐτοῦ, ὁ ἰδικός μου, ὁ ἰδικός σου, ὁ ἰδικός του*· ἐπὶ δὲ πολλῶν κτητόρων: *ὁ ἡμέτερος, ὁ ὑμέτερος* (*σφέτερος* σπάν. πεζ.), *ὁ αὐτῶν, ὁ ἰδικός μας, ὁ ἰδικός σας, ὁ ἰδικός των*· ἐπὶ δὲ αὐτοπαθείας: 1) *ὁ ἐμαυτοῦ, ὁ σεαυτοῦ, ὁ ἑαυτοῦ* (καὶ *ἑός*), *ὁ ἴδιος ὁ ἰδικός μου, ὁ ἴδιος ὁ ἰδικός σου* κλ. καὶ ἁπλῶς, *ὁ ἰδικός μου*· 2) *ὁ ἡμέτερος αὐτῶν, ὁ ὑμέτερος αὐτῶν, ὁ ἑαυτῶν* (καὶ ὁ *σφέτερος*), *οἱ ἴδιοι οἱ ἰδικοί μας* κλ. καὶ ἁπλῶς, *οἱ ἰδικοί μας.* Σ. Τ.

κτητορικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κτήτορα, ὁ τοῦ κτήτορος.

— ***κτητορικὰ μοναστηρίων.*** Καλοῦνται οὕτω τὰ τυπικὰ τῶν μοναστηρίων τὰ περιέχοντα τὰς ἀπὸ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μονῆς τεθειμένους ὁρισμούς. Ὠνομάσθησαν οὕτω τὸ πρῶτον ὑπὸ Λέοντος Ἀλλατίου πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν λοιπῶν κανονισμῶν τῶν μονῶν, ἦσαν δὲ τρόπον τινὰ ἡ διαθήκη τοῦ κτήτορος τῆς μονῆς. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους φέρονται ὑπὸ ποικίλα ὀνόματα: *διάταξις, τυπικὴ διάταξις, διαταγή, διατύπωσις, ὑποτύπωσις* κτλ. Σπουδαιότατα δὲ εἶναι ἐνίοτε, ὅταν ἐν αὐτοῖς ὑπάρχῃ συνημμένη ἐπιγραφὴ τῶν κινητῶν καὶ ἀκινήτων τῆς μονῆς, τὸ καλούμενον «βρέβιον». Συνήθως παρέχουν καὶ βιογραφικὰς σημειώσεις τοῦ ἱδρυτοῦ, ἀκριβεῖς πληροφορίας περὶ τῶν ὑπὸ τὴν μονὴν ἱδρυμάτων, τῶν ἐν αὐτῇ ἱερῶν σκευῶν, βιβλιοθηκῶν κ. ἄ. Ὁ θεσμὸς αὐτῶν εἰσήχθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Ι' περίπου αἰῶνα, ἐκ τῶν μέχρι δὲ τοῦδε γνωστῶν κτητορικῶν ἀρχαιότερον φέρεται τὸ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου (τῷ 969) ἱδρυτοῦ τῆς ἐν Ἄθῳ Μεγάλης Λαύρας. Τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἔχουν δημοσιευθῇ ἐν «Acta et diplomata, τῶν Miklosich-Müller». — Π.

— **κτητορικὴ μονή** [*Καν. Δίκ.*]· βλ. λ. *κτητορικὸν δίκαιον*.

— **κτητορικὸν δίκαιον** /*Κανον. Δίκ.*/. Καλεῖται τὸ δίκαιον τὸ ρυθμίζον τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ κτήτορος ναοῦ, μοναστηρίου ἢ ἄλλου εὐαγοῦς ἱδρύματος. Κτήτωρ δύναται νὰ γίνῃ πᾶν πρόσωπον νομικὸν ἢ φυσικὸν ἀνεξαρτήτως φύλου, κληρικῆς, μοναχῆς ἢ κοσμικῆς ἰδιότητος. Δέον ὅμως ὁ κτήτωρ νὰ ᾖ Χριστιανὸς ὀρθόδοξος, μὴ ἐστερημένος δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων· διὸ κτήτορες δὲν δύνανται νὰ ὦσιν οἱ αἱρετικοί, οἱ σχισματικοὶ καὶ οἱ ἀφωρισμένοι καθόλου. Ἡ τοῦ ναοῦ ἵδρυσις γίνεται κατόπιν ἀδείας τοῦ ἐπισκόπου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ ὁποίου θὰ ἱδρυθῇ ὁ ναὸς (καν. δ' τῆς Δ' Οἰκουμ. συνόδου), βεβαιωθέντος περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς ἀνάγκης καὶ τῶν πρὸς ἵδρυσιν καὶ συντήρησιν τοῦ ναοῦ ἀναγκαίων. Ἤδη κατὰ τὴν ἰουστινιάνειον νεαρὰν (ξζ κ φάλ. β') οὐδεὶς δύναται νὰ ἄρξηται τῆς οἰκοδομίας ναοῦ, πρὶν ἢ διαλεχθεὶς πρὸς τὸν ἐπιχώριον ἐπίσκοπον ὁρίσῃ τὴν πρὸς τὴν λυχνοκαΐαν, τὴν θείαν λατρείαν, τὴν συντήρησιν τοῦ ναοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ κατασταθησομένων ἀναγκαίαν πρόσοδον· μὴ κριθείσης δὲ ταύτης ἱκανῆς δύναται κατὰ γνώμην τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου νὰ διακοσμήσῃ τινὰ τῶν ἑτοιμορρόπων, ἢ «σμικρῶν καὶ ἀκοσμοτέρων» ναῶν, ὅτε καὶ *κτίστης* αὐτοῦ θὰ λογισθῇ. Καὶ κατὰ τὸν κανόνα ιζ' τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς συνόδου ὁ ἐπίσκοπος ὀφείλει νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ τὴν ἵδρυσιν εὐκτηρίων οἴκων εἰς τοὺς μὴ κεκτημένους τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν αὐτῶν. Καὶ πρὸς τὴν οἰκοδομίαν μοναστηρίων εἶναι ἀναγκαία, κατὰ τὸν κανόνα α' τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Α' καὶ Β' συνόδου, ἡ τῶν ὑπὸ τοῦ δομήτορος πρὸς οἰκονομίαν τοῦ μοναστηρίου καὶ αὐτάρκειαν τῶν ἐν αὐτῷ μοναχῶν διδομένων καταγραφὴ εἰς «βρέβιον» ἐναποτιθέμενον ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ ἀρχείῳ, ἵνα ᾖ ἀδύνατος ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀφαίρεσις τῶν δωρηθέντων. Ἄρχεται δ' ἡ οἰκοδμία τοῦ ναοῦ μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς τεταγμένης ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, ἀπαιτουμένην κατὰ τὸν κανόνα α' τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Α' καὶ Β' συνόδου καὶ ὡς πρὸς τὴν ἵδρυσιν μοναστηρίου. Ὁ ὑποσχεθεὶς τὴν ἵδρυσιν τοῦ ναοῦ ὀφείλει νὰ ἐκτελέσῃ τὴς ὑπόσχεσιν αὐτοῦ καὶ δὴ νὰ ἄρξηται τῆς οἰκοδομίας καὶ περατώσῃ αὐτήν, παράσχῃ δὲ τῷ ναῷ τὰ διὰ τῆς δωρεᾶς ὁρισθέντα, διότι ἄλλως ἀναγκάζεται ὑπὸ τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου εἰς τὴν τῶν ἐπηγγελμένων ἐκτέλεσιν αὐτὸς ὡς καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ. Ὀφείλουσι δ' οἱ κληρονόμοι τοῦ διατάξαντος τὴν οἰκοδομίαν ναοῦ νὰ οἰκοδομήσωσι τοῦτον ἐντὸς πενταετίας, ἧς ἀπράκτου παρελθούσης, μὴ ὑπάρχοντος δὲ τοῦ δυναμένου νὰ ἀξιώσῃ ταύτην, ἀπαιτεῖ τὰ πρὸς τὴν οἰκοδομίαν καταλελειμμένα ὁ ἐπίσκοπος καὶ ποιεῖται αὐτὴν διορίζων αὐτὸς τοὺς διοικητὰς καὶ ἐπιμελητάς. Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ὁ ἐπίσκοπος ἤθελεν ἀμελήσει τῆς τοῦ εὐαγοῦς οἴκου ἐκτελέσεως, μεριμνᾷ περὶ αὐτῆς ὁ τῆς ἐπαρχίας μητροπολίτης. Ἐν περιπτώσει μὴ ἐκτελέσεως ὑπὸ τοῦ κληρονόμου τῶν διατεταγμένων διὰ τὸ κατὰ τοὺς ἰσχυρισμοὺς αὐτοῦ ἀνεπαρκὲς τῆς καταλειφθείσης περιουσίας, τότε σχολάζει κατὰ τὴν Ἰουστινιάνειον διάταξιν τὸ ἐκ τοῦ φαλκιδίου τετάρτου κέρδος, τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου λαμβάνοντος πᾶν τὸ ἐν τῇ καταλειφθείσῃ περιουσίᾳ εὑρισκόμενον πρὸς ἐκτέλεεσιν τῶν ὑπὸ τοῦ διαθέτου ὁρισθέντων.

Τοῦ κτήτορος τὸ ὄνομα ἐγγράφεται ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ, ὡς καὶ εἰς τὰ δίπτυχα, καὶ οὕτω μνημονεύεται τὸ ὄνομα κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας, καθ' ἃ ἔχει καὶ ἰδίαν τιμητικὴν θέσιν, δικαιοῦται δ' ἔτι οὗτος νὰ προτείνῃ τῷ ἁρμοδίῳ ἐπισκόπῳ τὸν διορισμὸν τοῦ ἐφημερίου, ψάλτου κλπ. Ὁ κτήτωρ ὀφείλει νὰ μεριμνᾷ περὶ τῆς εὐπρεπείας τοῦ ναοῦ, περὶ τοῦ φωτισμοῦ, περὶ τῆς τακτικῆς τελέσεως τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, περὶ τῆς ἐτησίας τελέσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου, οὗ τὸ ὄνομα φέρει ὁ ναός, περὶ τῆς καταβολῆς τῶν ἀναγκαίων δαπανημάτων ἐκ τῆς προσόδου τῆς τοῦ ναοῦ οὐσίας καὶ καθόλου περὶ τῆς συντηρήσεως καὶ αὐξήσεως αὐτῆς. Τὸ κτητορικὸν δίκαιον ἀναιρεῖται διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ κτήτορος ἀνειλικρινοῦς ἢ καὶ ἀμελοῦς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, μάλιστα δ' ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τῶν ὑποκειμένων τῷ κτητορικῷ δικαίῳ, ἔτι δὲ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ κτήτορος ἄνευ κληρονόμων καὶ διὰ τῆς ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀποσκιρτήσεως αὐτοῦ.

Ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὸ ἀπὸ 26 Ἀπριλίου 1834 Β Δ, ὁ ἔχων ἀποδεδειγμένως δικαίωμα κυριότητος ἐπὶ ἰδιωτικῶν μοναστηρίων καὶ ναῶν ἐξηκολούθει νὰ ἔχῃ τοῦτο ἀνενοχλήτως. Θὰ ἠδύναντο δὲ οἱ ἰδιόκτητοι ναοὶ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἐνοριακοί, μόνον ἂν ὁ κύριος αὐτῶν ἐδωρεῖτο ἢ ἐπώλει αὐτοὺς πρὸς τὴν ἐνορίαν. Ἡ διάταξις αὕτη ἀφορᾷ μόνον εἰς τὰ μοναστήρια καὶ τοὺς ναοὺς τοὺς ἀνήκοντας εἰς φυσικὰ πρόσωπα, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ εἰρημένου Β. Δ., ἔνθα λόγος γίνεται περὶ τοῦ πρώτου κτήτορος ἢ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἄρθρου 5, καθ' ὃ τὰ ἰδιωτικὰ μοναστήρια, ἅτινα δὲν θὰ ἔφερον εἰς τὸ ἑξῆς τὸ ὄνομα τοῦτο, θὰ ἐχρησίμευον οὐχὶ πρὸς ἐνοίκησιν μοναχῶν, ἀλλ' ὡς ἴδια εὐκτήρια καὶ ἡσυχαστήρια τῶν κυρίων αὐτῶν. Οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἰδιωτικὰ μοναστήρια τὰ δοθέντα εἰς δημοσίαν χρῆσιν καὶ γενόμενα ἐνοριακὰ ἢ παυσάμενα ὁπωσδήποτε νὰ τελῶσιν ὑπὸ τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τῶν ἀξιούντων ἐπ' αὐτῶν δικαίωμα κυριότητος, θὰ ἐλογίζοντο καὶ εἰς τὸ ἑξῆς δημόσια καὶ θὰ ὑπήγοντο εἰς τὰς περὶ τῶν ἐν τῷ κράτει μοναστηρίων νομικὰς διατάξεις. Κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ ἀπὸ 11 Δεκεμβρίου 1923 νόμου περὶ ἐνοριακῶν ναῶν, ἐκ τῶν ἰδιοκτήτων ναῶν οἱ ἀνήκοντες εἰς φυσικὰ πρόσωπα παραμένουσιν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν, διοίκησιν καὶ διαχείρισιν αὐτῶν, ἐφόσον προορίζονται ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἀνάγκας αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του. Ἀπαλλοτριοῦνται δ' ἀναγκαστικῶς ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου, ἐφόσον ἔχουσι τεθῇ εἰς δημοσίαν λατρείαν. Δὲν λογίζεται ὅμως ἀπόδοσις εἰς τὴν δημοσίαν λατρείαν ἡ κατὰ τὴν πανήγυριν τοῦ ναοῦ προσέλευσις καὶ ἄλλων πιστῶν. Ἡ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην καθαρὰ πρόσοδος τοῦ ναοῦ περιέρχεται εἰς τὸν ἐγγύτερον ἐνοριακὸν ναόν, ὅστις ὀφείλει νὰ προβαίνῃ εἰς τὰς ἀναγκαίας δαπάνας ἐπισκευῆς αὐτοῦ. Ἡ τοιαύτη ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις, ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ νόμου 3951 τοῦ ἔτους 1911, ὡς οὗτος αὐθεντικῶς ἡρμηνεύθη ὑπὸ τοῦ νόμου 103 τοῦ 1923 καὶ συνεπληρώθη διὰ τοῦ ἀπὸ 12 Μαΐου 1913 νομοθετικοῦ διατάγματος, περιλαμβάνει καὶ τὰς ἐν τῷ ναῷ εἰκόνας, τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ πράγματα. Μόνον δὲ διὰ τὰ ἀποδεδειγμένως παρ' αὐτοῦ εἰσενεχθέντα λαμβάνει ὁ τοῦ ναοῦ ἰδιοκτήτης ἀποζημίωσιν, δι' ἣν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἀξία τῶν ἀναγκαστικῶς ἀπαλλοτριουμένων ὡς ὕλης, ἐργασίας καὶ τέχνης. Δὲν ὑπάγονται ὅμως εἰς τὰς εἰρημένας διατάξεις οἱ ἰδιόκτητοι ναοί, ὧν ἡ ὕπαρξις καὶ ἡ ἰδιοκτησία ἐπὶ τῇ βάσει τίτλων μαρτυρεῖται ἀπὸ πεντήκοντα τοὐλάχιστον ἐτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Zhishman*, Das Stifterrecht in den morgenländischen Kirche (Wien 1888). — *Κ. Μ. Ράλλη*, Περὶ

Digitized by Google

τῆς ἱδρύσεως ναῶν κατὰ τὸ δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (1916). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου (τεῦχ. Α'' σελ. 195—196). Κ. Μ. Ρ.

— **κτητορικὸν** *τυπικὸν [Κανον. Δίκ.]*· βλ. λ. *τυπικόν*.

κτήτωρ, *—ορος* (ὁ)· ὁ κτησάμενος, ὁ ἀποκτήσας, ὁ κύριος καὶ κάτοχος κτλ.

κτιδὼν (ἡ) */Μηχαν./*· βλ. λ. *κτηδών*.

κτίζω, κοιν. *χτίζω*· κατασκευάζω τοῖχον καὶ καθόλου οἰκοδομῶ: «κτίζω οἰκίαν, — ναόν, — γέφυραν»· || φράττω διὰ τοίχου: «θὰ τὴν κτίσω τὴν αὐλή»· || ἐντοιχίζω: «ἔκτισαν τὴν πλάκα»· || «κτίζω πόλιν» ἱδρύω, οἰκίζω: «ἡ Μασσαλία ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Φωκαέων»· || δημιουργῶ, κάμνω τι νὰ λάβῃ ὕπαρξιν: «καὶ γὰρ οὐκ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα» (Πρὸς Κορινθ. 1, 11, 9).

Κτικάδες */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 310. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Τριπόταμος* καὶ *Χατζηράδος*. Χ. Δ.

Κτιμέναι, ἢ ***Κτιμεναί,*** ἢ ***Κτιμένη Δολοπηΐς.*** Παλαιοτάτη πρωτεύουσα τῆς *Δολοπίας*. Ἐν δελφικαῖς ἐπιγραφαῖς τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος ἀναφέρονται ἄνδρες *Κτιμεναῖοι* ὡς κατέχοντες ἐπίσημον θέσιν ἐν τῷ δελφικῷ ἱερῷ καὶ ὡς μετέχοντες τῶν ἐκεῖ συνεδρίων. Βραδύτερον ἡ πόλις αὕτη ἐξέπεσεν, ἐν ἔτει δὲ 198 π. Χ. ἦτο ἀσήμαντος κώμη κατεχομένη ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀφῄρεσαν ταύτην οἱ Αἰτωλοί. Ἡ πόλις ἔκειτο οὐχὶ μακρὰν τῆς Ξυνιάδος (κατά τινας παρὰ τὴν Καΐτσαν ἢ Ρεντίναν, κατ' ἄλλους δὲ παρὰ τὴν Δρανίτσαν, ὅπου καὶ εὑρέθησαν τὰ ἐρείπια παλαιᾶς πόλεως). Γ. Ι. Κ

Κτιμενίων, ***τέως δῆμος*** *— [Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κτημενίων*.

Κτίμενος. Υἱὸς τοῦ Γανύκτορος, φονεύσας, κατά τινα παράδοσιν, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Ἀντίφου* τὸν ποιητὴν Ἡσίοδον, ὡς φθείραντα τὴν ἀδελφήν των. Κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν οἱ φονεῖς ἔφυγον εἰς Μολύκρειαν, ἐκεῖ δέ, ἕνεκα ἁμαρτήματος πρὸς τὸν Ποσειδῶνα, συνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ μάντεως Εὐρυκλέους καὶ ἐθυσιάσθησαν εἰς τοὺς ξενίους θεούς. Γ. Ι. Κ.

Κτίρια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ (βλ. λ. *Καρὰ-Τεπέ*).

κτίριον (τό)· συνήθης γραφὴ ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *κτήριον* (βλ. λ.).

κτίσιμο(ν), *—ατος* (τό), καὶ ***χτίσιμο***· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κτίζειν*, τοιχοδομία: «τὸ κτίσιμο τοῦ σπιτιοῦ, — τῆς ἐκκλησιᾶς κ.τ.τ.».

—**κτίσιμο** ***μπατικὸ*** (τὸ) */Δομ./*· βλ. λ. *διάτονος* λίθος.

κτίσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κτίζειν*, θεμελίωσις, κατοίκισις, ἵδρυσις: «κτίσις πόλεως, — ἀποικίας», «ἀπὸ κτίσεως Ρώμης»· || «ἡ κτίσις, ἢ ἡ κτίσις τοῦ κόσμου» ἡ δημιουργία, ὁ κόσμος ὅλος ὡς κτίσμα τοῦ θεοῦ: «ἀπὸ κτίσεως κόσμου».

— **κτίσις** ***κόσμου.*** Μεταξὺ τῶν *ἐποχῶν*, τὰς ὁποίας μετεχειρίσθησαν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι καὶ ἡ «ἀπὸ κτίσεως κόσμου» ἢ ἄλλως λεγομένη «ἀπὸ Ἀδάμ». Ἀρχήν της ἔσχον οἱ μὲν Ἰουδαῖοι τὴν 7 Ὀκτωβρίου 3761 π. Χ., οἱ δὲ Χριστιανοὶ τὴν 1 Σεπτεμβρίου 5508 π. Χ., ὁρισθεῖσαν ὑπὸ τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς συνόδου τοῦ 680 μ. Χ. Ἐκάλεσαν δ' αὐτὴν «βυζαντινὴν ἐποχήν», τὴν ἐχρησιμοποίησαν δὲ καὶ οἱ Ρῶσοι μέχρι τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία εἰς τὸ μαρτυρολόγιόν της, ἂν καὶ ἡ Βουλγάτα ἀκολουθεῖ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον. Ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῶν κειμένων καὶ ἑρμηνειῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, διάφοροι κατὰ καιρούς ἐγένοντο ἐκτιμήσεις· οὕτως οἱ Ἰουδαῖοι ἐπὶ Κλήμεντος ἐδέχοντο τὸ ἔτος 5624 π. Χ., ὁ Φλ. Ἰώσηπος τὸ 4163, ὁ Κεδρινὸς τὸ 5506, οἱ Ἀλεξανδρεῖς τὸ 5501, οἱ Ἀντιοχεῖς τὸ 5493, ὁ Εὐσέβιος τὸ 5199, ὁ Πετὼ τὸ 3984, ὁ Σκαλίγερος τὸ 3949, ὁ «Σαμαρειτικὸς κῶδιξ» τὸ 4524 καὶ ἡ «Τέχνη τῆς ἐπαληθεύσεως τῶν χρόνων» τὸ 4963. Ὁ διάσημος ἀστρονόμος Hevelius εἰς τὸ βιβλίον του «Prodomus Astronomiae», ὑποβάλλων τὰ δεδομένα τῆς Γραφῆς εἰς αὐστηρὸν λογισμόν, ὁρίζει (τῷ 1686) τὴν κτίσιν τοῦ κόσμου τὴν 24 Ὀκτωβρίου 3963 π. Χ. Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι πρόκειται περὶ παραδόσεων, αἵτινες οὐδεμίαν ἀξίαν χρονολογικὴν ἔχουσιν. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι ἔχομεν δένδρα ἡλικίας ἄνω τῶν 6 χιλ. ἐτῶν. Γ. Λ. Α.

— **κτίσις** ***Ρώμης.*** Ὁ Οὐάρων ἐπὶ καίσαρος Αὐγούστου ὑπελόγισε τὴν κτίσιν τῆς Ρώμης ὡς γενομένην τὴν 21 Ἀπριλίου 753 π. Χ. Τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔκαμον χρῆσιν συγγραφεῖς τινες, ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἐπιγραφάς, ἀλλ' οὐδέποτε υἱοθετήθη ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς. Ἐλέγετο annus urbis conditae καὶ συντόμως A. U. C. Γ. Λ. Α.

κτίσμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κτίζειν*, τὸ ἐκτισμένον, οἰκοδόμημα, κτήριον· || τὸ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργηθέν, πλάσμα, δημιούργημα.

Κτίσματα */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 390. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἑλληνοαλβανικῆς μεθορίου καὶ ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμὸν καὶ τελωνεῖον. Παρὰ τὸ χωρίον σῴζονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως ἀγνώστου. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Ἀρίνιστα*. Χ. Ι. Σ.

κτισματολατρεία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ λατρεία τῶν *κτισμάτων*, τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δηλαδὴ δημιουργηθέντων δημιουργημάτων (1 Τιμ. 4, 4. Ἀποκ. 6, 13 καὶ 8, 9), ἀντὶ τοῦ κτίσαντος (Ρωμ. 1, 25). Αἱ ἐθνικαὶ θρησκεῖαι ἦσαν κτισματολατρικαὶ ὑπὸ ἀνωτέραν ἢ κατωτέραν μορφήν. Κατωτάτη βαθμὶς τῆς κτισματολατρείας εἶναι ἡ ζῳολατρεία καὶ δὴ ὁ φετιχισμός, ἡ λατρεία δηλαδὴ ἀψύχων πραγμάτων (ξύλων, λίθων, δένδρων), ἡ ἀπαντῶσα παρὰ τελείως ἀπολιτίστοις λαοῖς. Κ. Ι. Δ.

κτισματολάτρης, *—ου* (ὁ)· ὁ λάτρης, ὁ προσκυνητὴς τῶν κτισμάτων ἀντὶ τοῦ κτίστου, εἰδωλολάτρης.

κτιστά· ἐπίρρ. τοῦ *κτιστός*· κατὰ τὸν τρόπον τοιχοποιίας.

Κτιστᾶδες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης καὶ Τζουμέρκων τοῦ νομοῦ Ἄρτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 410. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κουσοβίστα*. Χ. Δ.

κτίστης (ὁ), καὶ *χτίστης*· δημοτ., ὁ κτίζων, ὁ γνωρίζων τὴν τέχνην τοῦ κτίζειν, τοῦ οἰκοδομεῖν, τοιχοποιός, τοιχοδόμος· || ὁ κτίστης τοῦ κόσμου, ὁ δημιουργός, ὁ Θεός.

— *[Ἀρχ.] Κτίστης* (ἢ *οἰκιστής*, ἐνίοτε καὶ *ἀρχηγέτης* καὶ *ἀρχηγὸς*) ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὁ ἱδρυτὴς μιᾶς νέας πόλεως ἢ ὁ ἐποικιστὴς ἤδη ὑφισταμένης τοιαύτης. Πλεῖστοι κτίσται ἢ οἰκισταὶ πόλεων εἶναι γνωστοὶ ἐκ τῆς ἱστορίας, π. χ. ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. Ἐπειδή, ἐν τούτοις, πολλῶν ἑλληνικῶν πόλεων, καὶ ἰδίως τῶν παλαιοτάτων, ἡ ἀρχὴ δὲν ἦτο γνωστή, ἀπεδόθη ἡ κτίσις αὐτῶν εἰς μυθικὰ πρόσωπα, ἀντίστοιχα πρὸς τὴν ὀνομασίαν ἑκάστης· ἄλλαι μὲν ἐθεώρουν ὡς κτίστας των ἥρωας πανελληνίους, ὡς λ. χ. τὸν Ἡρακλέα, καὶ ἄλλαι θεούς. Ἐντεῦθεν προῆλθε καὶ ἡ ὀνομασία ἡ διδομένη εἴς τινας πόλεις (θεόδμητοι). Εἰς τοὺς κτίστας, εἴτε θεοὶ ἦσαν οὗτοι, εἴτε ἥρωες, εἴτε ἁπλοῖ θνητοί, ἐτελοῦντο θυσίαι ἐνιαύσιαι. Ἐπειδὴ δὲ κτίστης τῆς πόλεως ἐθεωρεῖτο, ὄχι μόνον ὁ ἀρχικὸς ἱδρυτὴς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐποικιστής, πολλάκις δὲ καὶ ὁ μέγας εὐεργέτης ὁ συντελέσας εἰς τὸ μεγαλεῖον ἢ τὴν σωτηρίαν αὐτῆς, ἐτιμήθησαν πολλάκις οὗτοι διὰ τοῦ τίτλου τούτου καὶ διὰ τιμῶν ἡρωϊκῶν, ὡς ὁ Μιλτιάδης ὁ Κυψέλου ἐν τῇ Θρακικῇ χερσονήσῳ, ὁ Βρασίδας ἐν Ἀμφιπόλει, ὁ Εὔφρων ἐν Σικυῶνι καὶ ἄλλοι. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἐτιμῶντο πολλάκις ὡς κτίσται οἱ ἑκάστοτε ἄρχοντες ἢ οἱ ἰσχυροὶ τῆς ἡμέρας, ὡς ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς πολλαχοῦ, ὁ Ἄρατος ἐν Σικυῶνι, ὁ Πομπήϊος ἐν Μυτιλήνῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ Αὔγουστος, ὁ Τιβέριος, ὁ Νέρων. Τοιουτοτρόπως ἡ ἀρχικὴ σημασία τῆς ἐπωνυμίας κτίστης ἐξηφανίσθη, ἐδίδετο δὲ αὕτη ὑπὸ εὐρυτάτην ἔννοιαν εἰς τοὺς ἄρχοντας· ὁ βασιλεὺς τοῦ Πόντου Μιθριδάτης ἐκαλεῖτο κτίστης γενικῶς καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειάν του, εἰς δὲ τὸν Τραϊανὸν ἐδίδετο ἡ ἐπωνυμία «κτίστης τῆς οἰκουμένης». Γ. Ι. Κ.

κτιστικὰ (τά), καὶ ***χτιστικά***, δημοτ., ἡ ἀμοιβὴ τοῦ κτίστου, ἡ δαπάνη διὰ τὸ χτίσιμο.

κτιστολάτρης (ὁ)· ὁ λατρεύων, ὁ προσκυνῶν τὰ κτιστὰ ἀντὶ τοῦ κτίστου, ἄλλως *κτισματολάτρης*.

— *[Ἐκκλ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὰς μονοφυσιτικὰς ἔριδας μεταξὺ τῶν ἀφθαρτοδοκητῶν, τῶν δεχομένων τὴν ἀφθαρσίαν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, ἠγέρθη ἔρις, ἐὰν τὸ ἄφθαρτον τοῦτο σῶμα τοῦ Κυρίου εἶναι κτιστὸν ἢ ἄκτιστον, ἥτις ἐχώρισεν αὐτοὺς εἰς δύο μερίδας, τοὺς *κτιστολάτρας*, τοὺς δεχομένους τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου κτιστόν, καὶ τοὺς *ἀκτιστάς*, τοὺς δεχομένους αὐτὸ ἄκτιστον. Κ. Ι. Δ.

κτιτορικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κτίτορα, ὁ τοῦ κτίτορος: «κτιτορικὴ ἐπιγραφὴ» ἐπιγραφὴ δηλοῦσα τὴν θεμελίωσιν, οἷον ναοῦ, μονῆς κτλ.

κτίτωρ, *—ορος* (ὁ)· ὁ κτίσας, ὁ ἱδρύσας, ὁ θεμελιώσας: «κτίτορες τοῦ ναοῦ» (ἡ λ. αὕτη συγχέεται *πρὸς τὴν κτήτωρ, καθὰ καὶ κτιτορικὸς—κτητορικός)*.

κτοίνα (ἡ) */Ἀρχ./*. Ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς Ρόδου καὶ ἄλλων ὑποκειμένων εἰς αὐτὴν τόπων (Καρπάθου, Σύμης κλπ.) ἀπαντᾶται ἡ λέξις *κτοίνα* μὲ σημασίαν τμήματος λαοῦ ἀντιστοίχου περίπου πρὸς τοὺς καλουμένους ἐν Ἀττικῇ *δήμους*. Οἱ ἀνήκοντες εἰς ἑκάστην κτοίναν, κατὰ τὰς αὐτὰς ἐπιγραφάς, ἐλέγοντο *κτοινᾶται* τῆς κτοίνας ταύτης. Ἐκτὸς ὅμως τῆς περιοχῆς τοῦ ροδιακοῦ κράτους οὐδαμοῦ ἀπηντήθη εἰσέτι ἡ λέξις κτοίνα ἐν ἐπιγραφαῖς. Διὰ τοῦτο ἐνόμισάν τινες ὅτι ὁ βοιωτικὸς τύπος *κτύνα*, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἀναγράφει τὴν λέξιν ταύτην ὁ Ἡσύχιος, προέρχεται ἐξ ἐσφαλμένης γραφῆς καὶ ὅτι ὁλόκληρος ἡ φράσις τοῦ Ἡσυχίου «κτύναι ἢ κτοῖναι· χωρήσης προγονικῶν ἱερείων ἢ δῆμος μεμερισμένος» ὡς ἐφθαρμένη, ἔχει ἀνάγκην διορθώσεως. Πολλαὶ διορθώσεις τῆς φράσεως ταύτης προετάθησαν (λ. χ. χρήσεις προγονικῶν ἱερῶν καὶ ἄλλαι)· ὁ τύπος ὅμως τῆς λέξεως κτύναι δὲν φαίνεται ἀναγκαῖον νὰ διορθωθῇ (εἰς κτῶαι ἤ τι ὅμοιον), διότι εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ἡ λέξις αὕτη (*κτοίνα* ἢ *κτύνα*) δὲν εἶναι ἀποκλειστικῶς ροδιακή, ληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ρόδου ἀπὸ τῶν προελληνικῶν κατοίκων τῆς νήσου ταύτης, ἀλλὰ παλαιὰ κοινὴ πάντων τῶν Ἑλλήνων, διατηρηθεῖσα ὑπὸ μὲν τὸν τύπον *κτοίνα* ἐν Ρόδῳ, ὑπὸ δὲ τὸν βοιωτικὸν τύπον *κτύνα* ἐν τῇ λέξει *ἀμφικτυονία* καὶ *ἀμφικτύονες*. Γ. Ι. Κ.

κτύπαλον (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σιληνὴ ἡ φυσκώδης* (Silena venosa)

Κτυπᾶς *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Βοιωτίας (ὕψ. 1021 μ.), τὸ *Μεσσάπιον* τῶν ἀρχαίων, συνεχόμενον μετὰ τοῦ Λυκοβουνίου καὶ Ὑπάτου ΝΔ, μεθ' ὧν ἀποτελεῖ ἴδιον συγκρότημα, ὁριζόμενον πρὸς Δ. διὰ τῶν λιμνῶν Ὑλικῆς καὶ Τρεφίας (Λικερίων). Διὰ τοῦ συγκροτήματος τούτου διέρχεται ἡ ἐκ Θηβῶν πρὸς τὴν Χαλκίδα ὁδός. Ὁ Κτυπᾶς καταπίπτει πρὸς Β. εἰς τὸν Εὐβοϊκόν, καθ' ὃν πλῆθος παραλίων πηγῶν, πρὸς Α. δ' ἠρέμα πρὸς τὸν Εὔριπον καὶ τὴν Χαλκίδα. Ι. Σ. Σ.

κτύπημα (τό), κοιν. *χτύπημα*· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κτυπῶ*, πλῆγμα, δημοτ. *βάρεμα*: «ἔφαγε ἕνα κτύπημα 's τὸ κεφάλι», «κτύπημα διὰ ράβδου, — διὰ μαστιγίου, — δι' ὅπλου»· || μεταφ. προσβολή, ἐπίθεσις: «ὁ ἀντίπαλος ὑπεχώρησε μὲ τὸ πρῶτον κτύπημα»· || καθόλου, προσβολή, ἀντιμετώπισις κινδύνου, δυστύχημα: «ὁ θάνατος τοῦ παιδιοῦ του ἦτο μεγάλο κτύπημα»· || «κτύπημα τῆς καμπάνας, — τοῦ ὡρολογίου, — τῆς ὥρας» κροῦσις.

—*[Γαλακτοκομ.]* Βλ *ἀποβουτύρωσις*.

— *[Χρηματιστηρ.] Κτύπημα* ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ καλεῖται ὁ δι' ἀντιπαραβολῆς ἔλεγχος τῶν συναφθεισῶν πράξεων μεταξὺ ἀντισυμβληθέντων χρηματιστῶν. Ἐν Ἀθήναις κτύπημα γίνεται: α) ἅμα τῇ λήξει ἑκάστης συνεδριάσεως διὰ τὸν ἐκ τοῦ προχείρου σημειωματαρίου ἔλεγχον τῶν συναφθεισῶν πράξεων· β) $8\,^1/_2 - 9\,^1/_2$ π. μ. ἑκάστην ἐργάσιμον ἡμέραν διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς ἀκριβοῦς ἑκατέρωθεν παρὰ τῶν ἀντισυμβληθέντων ἐγγραφῆς τῶν κατὰ τὴν προηγουμένην τελευταίαν ἐργάσιμον ἡμέραν συναφθεισῶν πράξεων· γ) τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἐκκαθαρίσεως διὰ τὸν συνολικὸν ἔλεγχον τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν βιβλίων παρ' ἑκάστου χρηματιστοῦ ὡς πρὸς πάντας τοὺς ἄλλους τοὺς μετ' αὐτοῦ συμβληθέντας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τὸ ἀναγόμενον εἰς τὴν χρηματιστηριακὴν ἐκκαθάρισιν. ΤΡ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

κτυπητήρι (τό), καὶ ***χτυπητήρι***· δημοτ., τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου κτυποῦν, ἀνακυκῶσι τὰ ἀβγά.

κτυπητός, *—ή, —όν*, καὶ *χτυπητός*· ὁ διὰ κτυπήματος παρεσκευασμένος, ἐπὶ ᾠῶν, ἄλλως *δαρτός*: «ἕνα ἀβγὸ χτυπητό»· || ἐπὶ μετάλλου, ὁ σφυρήλατος· || ἔντονος, ζωηρός: «χρῶμα χτυπητό». —Ἐπίρρ. ***κτυπητά.***

κτυποβροντῶ (*—άω*)· κτυπῶ καὶ βροντῶ, ἐπανειλημμένως κτυπῶ: «μὴ κτυποβροντᾷς τὴν πόρτα».

κτυποκάρδι (τό), καὶ *χτυποκάρδι*· ὁ **κτύπος** τῆς καρδιας, ὁ ταχὺς παλμὸς τῆς καρδίας· || συνήθ. μεταφ φόβος, ἀγωνία, ἄλλως *τρομάρα*: «εἶχα ἕνα χτυποκάρδι ὅσο νὰ πάρω τὸ γράμμα», «δὲν μᾶς ἀφίνουν τὰ χτυποκάρδια».

κτύπος (ὁ), κοιν. ***χτύπος***· κτύπημα, ὁ ἐκ τοῦ κτυπήματος κρότος: «ὁ χτύπος τῆς καρδιᾶς, — τοῦ ὡρολογιοῦ», «κτύπος ἰσχυρός, — ἀσθενής».

κτυπῶ, κοιν. ***χτυπάω***, ἀόρ. *ἐκτύπησα—ἐκτυπήθην*, παθ. μετχ. *κτυπημένος*· καταφέρω κτύπημα, πλήττω: «τὸν ἐκτύπησε 's τὸ κεφάλι, — 's τὸ χέρι», «μὴν κτυπᾶς τὸ παιδί», «κτυπᾷ τὸ στῆθός του»· || παθ. αὐτοπαθῶς: *κτυπιέμαι* κτυπῶ τὸν ἑαυτόν μου: «ὅλη μέρα κτυπιέται, σκοτώνεται ἀπὸ τὴ λύπη της»· || ἀλληλοπαθῶς: «μαλώνουν καὶ χτυπιοῦνται ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον»· || **τραυματίζω**: «τὸν ἐχτύπησαν μὲ μαχαίρι — μὲ περίστροφον», «χτυπήθηκε ἐπικινδύνως»· || ἀμετβ. παθαίνω κτύπημα, προσκρούω, προσπαίω: «ἔπεσα καὶ κτύπησα 's τὸ χέρι, — 's τὸ κεφάλι», «πρόσεχε μὴ κτυπήσῃς», παροιμ. «κτυπᾷ ἡ πέτρα 's τ' ἀβγό, ἀλλὶ 's τ' ἀβγό· κτυπᾷ τ' ἀβγὸ 's τὴν πέτρα,

Digitized by Google

ἀλλ 'ς τ' ἀβγό»' || παθ. ἀλληλοπαθῶς: «πιάστηκαν καὶ κτυπήθηκαν»' || κρούω: «κτυπῶ τὴν πόρτα, —τὰ χέρια,—τὰ πόδια», κάμνω κρότον κτυπῶν τὴν θύραν, τὰς χεῖρας, τοὺς πόδας, «κτυπῶ τὴν καμπάνα,—τὸν κώδωνα»' || κάμνω κτύπον, ἠχῶ, κροτῶ, παταγῶ: «κτυπᾷ ἡ καμπάνα, — τὸ κουδούνι, —τὸ ὡρολόγι, —ἡ πόρτα» || ὠθῶ, πιέζω διὰ κτυπήματος: «κτυπῶ τὸ καρφὶ μὲ τὸ σφυρί», «κτύπα τὸ σίδερο νὰ ντώσῃ»' || προσβάλλω, ἐπιτίθεμαι: «τὸν ἐχθρό σου κτύπα τον ἀλύπητα», «κτυπᾷ τὴν κυβέρνηση, — τὸν ὑπουργό»' || «τὸ κρασὶ—, ὁ ἥλιος μὲ κτύπησ 'ς τὸ κεφάλι», «ἡ ἀρρώστια τὸν κτύπησε 'ς τὴν καρδιά»' || «κτυπημένος» προσβεβλημένος ὑπὸ νόσου, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν δυτῶν προσβαλλομένων κατὰ τὴν καταδυσιν' || ἐπὶ κυνηγίου, φονεύω διὰ τοῦ ὅπλου: «ἐκτύπησα λαγούς.—τρυγόνια,—μπεκάτσες»' || μετφ. «μοῦ κτυπησε ἕνα ἑκατοστάρικο» μοῦ ὑφήρπασε, ἢ καὶ μοῦ ἔκλεψε' || «μοῦ τὸ κτύπησε» ἢ «μοῦ τὸ κτύπησε κατὰ πρόσωπον» μοῦ εἶπε λόγον θίγοντα τὴν ἀξιοπρέπειάν μου' || «κτυπῶ ἀβγά» ἀναταράσσω, ἀνακυκῶ' || φρ. «κτυπῶ τὸ κεφάλι μου» τρόπον τινὰ ἕνεκα μεταμελείας: «θὰ θυμηθῇς τὰ λόγια μου καὶ θὰ κτυπήσῃς τὸ κεφάλι σου», «τώρα κτύπα τὸ κεφάλι σου 'ς τὸν τοῖχο»' || «κτυπᾷ ἡ καρδιά μου», ἄλλως: «ἔχω καρδιοκτύπι» ἀγωνιῶ, φοβοῦμαι' || ναυτ., κατευθύνομαι διὰ τῆς ἀκολουθητέας ἢ ἀκολουθουμένης πλεύσεως πρὸς ὡρισμένον καὶ καταφανὲς τῆς στερεᾶς σημεῖον, δυνάμενον νὰ ᾖ πρὸ ἢ πέραν τοῦ κατιτηρίου στίγματος ἢ καὶ αὐτὸ τοῦτο: «γιὰ νὰ πᾶς στὴ Σύρα, ἅμα καβαντζάρῃς τὸ Γαϊδουρόνησο, θὰ κτυπήσῃς στὸ φανάρι τοῦ Ταμίλου».

κτῶμαι (*—άομαι*), *ἀόρ. ἐκτησάμην, παθ. μετχ. κεκτημένος*' ἀποθετικόν, ἀποκτῶ, κάμνω τι κτῆμά μου: «ἐκτήσατο τιμὴν καὶ δόξαν», «οἱ κεκτημένοι ἔγγειον περιουσίαν»' || μετὰ παθητικῆς διαθέσεως ὁ ἀόρ. *ἐκτήθην*: «ἡ κτηθεῖσα περιουσία» ἡ ἀποκτηθεῖσα' || καὶ ἡ παθ. μετχ. «τὰ δικαίως καὶ νομίμως κεκτημένα», «κεκτημένη ταχύτης».

κυαθιοειδῆ (τὰ) (Cyatheaceae) /*Βοτ.*/. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν δικοτυληδόνων, περιλαμβάνουσα πόας ἀνεπτυγμένας, ὧν ἐνίοτε τὸ ὕψος φθάνει τὰ 15 μ. περίπου. Φύονται εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς καὶ εἰς ὕψος κυμαινόμενον μεταξὺ 300 καὶ 1.200 μέτρων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *κύαθος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κυάθιον (τό)' ὑποκορ. τοῦ *κύαθος* (βλ. λ.).

κυάθιον (τὸ) (Cyathea) [*Βοτ.*] Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πτεριδοειδῶν* ἢ *πτεριδιδῶν* περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς, ὧν πλεῖστα κοσμητικά. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *κυάθιον τὸ ἐντεριωνοφόρον* (Cyathea medullaris), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Νέαν Ζηλανδίαν. Δ. Ν. Π.

κυαθίσκος (ὁ)' μικρὸς κύαθος, μικρὸν κύπελλον, φλετζανάκι.

—**κυαθίσκος διόκλειος** /*Χειρουργ.*/' βλ. λ. *διόκλειος* κυαθίσκος.

κυαθοκρινίδαι (οἱ) (Cyathocrinidae) /*Παλαιοζ.*/. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *φιστουλᾶτα πελματόζῳα* ἐχινόδερμα. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *δενδρόκρινος*, ὁ *ὁμόκρινος*, ὁ *πορόκρινος*, ὁ *κυαθόκρινος*, ὁ *βοτρυόκρινος* κτλ. Λειψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς σιλουρίου μέχρι καὶ τῆς περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ Β. Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

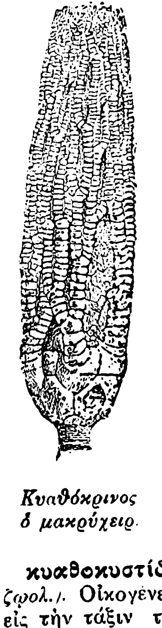

Κυαθόκρινος ὁ μακρύχειρ.

κυαθόκρινος (ὁ) (Cyathocrinus) /*Παλαιοζῳολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κυαθοκρινιδῶν φιστουλάτων κρινοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον κάλυκα κυλικοειδῆ χθαμαλόν, μίσχον κυκλικὸν μὲ ἄρθρα ἐναλλασσόμενα, μικρότερα καὶ μεγαλύτερα, δέκα βραχίονας μακρούς, πρὸς τὰ ἄνω πολλάκις δικρανοειδῶς διακλαδιζομένους. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου, δεβονίου καὶ λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Β. Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

κυαθοκυστίδαι (οἱ) (Cyathocystidae) [*Παλαιοζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *θηκοειδῶν κυστοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Ἡ θήκη τῶν ζῴων τούτων ἦτο σακκοειδὴς ἢ κυλικόμορφος, συνισταμένη ἐκ μικρῶν πινακιδίων τοῦ κάλυκος. Τὰ ὑδροφόρα πεδία ἦσαν βραχέα καὶ εὐθέα. Τὰ κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας εἶναι ἡ *κυαθόκυστις*, ἡ *θηκόκυστις* καὶ ὁ *κυτταστήρ*. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Β. Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

κυαθοκύστις (ἡ) (Cyathocystis F. Schmidt) /*Παλαιοζῳολ.*/ Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κυαθοκυστιδῶν θηκοειδῶν κυστοειδῶν πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Τὰ ζῷα ταῦτα ἦσαν κυλικόμορφα καὶ προσπεφυκότα. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὴν Esthland. Γ. Κ. Γ.

κύαθος (ὁ)' κύπελλον, δοχεῖον διὰ τοῦ ὁποίου λαμβάνει τις ροφήματα, κοιν. *φλιτζάνι, τσάσκα*' || *ἀρχ.*, ἀντλητήριον διὰ τοῦ ὁποίου ἐλάμβανον οἶνον ἀπὸ τοῦ κρατῆρος καὶ ἐπλήρουν τὰς φιάλας, ἤτοι τὰ κύπελλα ἀπὸ τῶν ὁποίων ἔπινον.

— /*Ἀρχ.*/ Ὁ *κύαθος* ἦτο λίαν εὔχρηστον ἀγγεῖον καὶ διὰ τοῦτο ὁ Ἀθήναιος λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο τὸ ἀπαραίτητον σκεῦος καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν πλουσίων καὶ ἐν ταῖς καλύβαις τῶν πτωχῶν. Ἐχρησίμευε καὶ ὡς μέτρον τῆς ἐνδε-

Ἀγγειογραφία βακχικῆς λατρείας, καθ' ἣν Βάκχαι ἀντλοῦσιν οἶνον ἐκ κρατήρων διὰ κυάθων.
[Μουσεῖον Borbonico.]

δειγμένης ὑπὸ τοῦ οἰνοχόου ἀναλογίας μείξεως τοῦ οἴνου μεθ' ὕδατος. Ὁ Πολυδεύκης λέγει ὅτι εἰς πέντε κυάθους οἴνου ἀνελόγουν δέκα κύαθοι ὕδατος. Κατὰ τὸ συμπόσιον, ὁ δοῦλος, ἱστάμενος πλησίον τοῦ κρατῆρος μὲ τὸν κύαθον εἰς τὴν χεῖρα, ἐπλήρου αὐτὸν οἴνου ἐκ τοῦ κρατῆρος καὶ ἔχυνε τὸ μεθυστικὸν ὑγρὸν εἰς τὸ ποτήριον τοῦ συνδαιτυμόνος, «κυαθίζων» οὕτω, ὡς λέγει ὁ Ἀθήναιος. Κατὰ τὴν οἰνοποσίαν, ὁ ἀμφιτρύων ὥριζε τὸν ἀριθμὸν τῶν κυάθων, τοὺς ὁποίους ὁ οἰνοχόος ἔπρεπε νὰ χύνῃ εἰς τὸ ποτήριον ἑκάστου συνδαιτυμόνος. Ὁ Κλεομένης, ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἔπινε μόνον δύο κυάθους οἴνου κατὰ τὸ δεῖπνον, τοῦτο δὲ ἐθεωρεῖτο ὡς ἔνδειξις μεγάλης ἐγκρατείας, ὡς τονίζει ὁ Ἀθήναιος. Ὁ Αὔγουστος δὲν ὑπερέβαινε τοὺς δώδεκα κυάθους καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν συμποσίου, ὡς ἀναφέρει ὁ Σουητώνιος. Ὁ δοῦλος, ὁ ἐκτελῶν χρέη οἰνοχόου, ἐκαλεῖτο *κυαθότης*, καὶ συνήθως ἦτο ὡραῖος καὶ χαρίεις ἔφηβος, φέρων μακρὰν καὶ ἀρωματισμένην κόμην. Ἐπὶ παραστάσεων ὁ τοιοῦτος νέος κρατεῖ πάντοτε τὸν κύαθον ὡς ἔμβλημα τῆς ὑπηρεσίας του. Μὲ τὸν κύαθον ἐγίνοντο κατὰ τὴν ἔναρξιν καὶ τὸ τέλος τοῦ συμποσίου καὶ αἱ ἀπαραίτητοι σπονδαί, καθ' ἃς ἐξεφωνοῦντο τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀμφιτρύωνος. Ὁ κύαθος ἦτο μετάλλινον ἀγγεῖον, συνήθως χάλκινον' ὑπῆρχον ὅμως καὶ κύαθοι ἐκ πολυτιμοτέρου μετάλλου καὶ κύαθοι ἐξ ἐλεφαντοστοῦ. Τὸ σχῆμα τοῦ εὐχρήστου τούτου δοχείου εἶναι ἀκαθόριστον. Ὁ Πλάτων ὁ κωμικὸς παρομοιάζει τὸν κύαθον πρὸς τὸ ταψάκι, δι' οὗ ἤντλουν τὸ ὕδωρ τῶν πλοίων. Ὁ Σουΐδας καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους τὸν συγκρίνουν πρὸς τὸ κοχλιάριον. Ὁ Ἡσύχιος τὸν ὀνομάζει ᾠοειδὲς δοχεῖον.

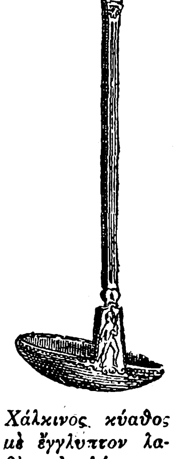

Χάλκινος κύαθος μὲ ἔγγλυπτον λαβὴν ἀπολήγουσαν εἰς δικέφαλον ὄφιν.
Μουσεῖον Λούβρου.)

Αἱ διάφοροι αὗται περιγραφαὶ μᾶς δίδουσι τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ κύαθος ἦτο δοχεῖον μικρᾶς χωρητικότητος μὲ μακρὰν ὅμως λαβήν. Μὲ τὴν εἰκόνα ταύτην συμφωνοῦσιν, ἄλλως τε, καὶ ὅλαι αἱ παραστάσεις, ὅπου ὁ μικρὸς ὡραῖος ὑπηρέτης ἵσταται παρὰ τὴν τράπεζαν τοῦ συμποσίου, κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα κοχλιαροειδὲς σκεῦος. Ἔνιοι τῶν ἀρχαιολόγων, ὡς ὁ Panofka καὶ ὁ Gerhard, στηριζόμενοι ἐπὶ ἀρχαίων κειμένων, ὅπου γίνεται μνεία περὶ κυαθίδος ὡς κοτυλώδους ἀγγείου καὶ περὶ κοιλώδους ἀγγείου ὡς κυμβίου, ἐπειράθησαν ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ὁ κύαθος εἶναι ἡ κοτύλη ἢ τὸ κύμβιον' ἀλλ' εἶναι πλέον ἐξηκριβωμένον ὅτι πρόκειται περὶ κακῆς ἐκφράσεως τῶν ἀρχαίων λεξικογράφων, ἢ ἐσφαλμένης ἑρμηνείας χωρίου τοῦ Ἰουβεναλίου καὶ λελανθασμένης ἀναγνώσεως τῶν στίχων τοῦ Μαρτιάλη, παραμένει δ' ἀπολύτως βέβαιον ὅτι ὁ κύαθος ἐχρησίμευεν ἀποκλειστικῶς ὡς ἀντλητὴρ καὶ ὡς δοχεῖον μεταφορᾶς τοῦ οἴνου ἐκ τοῦ κρατῆρος εἰς τὸ ποτήριον ἢ τὸ ἀγγεῖον τῶν σπονδῶν. Ἐπὶ πολλῶν ἀγγειογραφιῶν μὲ σκηνὰς βακχικῆς λατρείας ἢ σκηνὰς σπονδῶν σαφῶς δηλοῦται ἡ χρῆσις τοῦ κυάθου ὡς ἀντλητῆρος. Πραγματικοὶ κύαθοι ὑπάρχουσιν ἐν διαφόροις μουσείοις. Πλουσίαν συλλογὴν κυάθων κατέχει τὸ μουσεῖον Λούβρου. Τὰ διαφόρων σχημάτων καὶ διαφόρων μεγεθῶν ταῦτα ἀντλητήρια φανερώνουσιν ὅτι ἐν τῇ κοινῇ χρήσει ὁ κύαθος δὲν εἶχεν ὡρισμένην χωρητικότητα καὶ καθωρισμένον σχῆμα. Ἄλλοι κύαθοι τῆς συλλογῆς ταύτης εἶναι μικροὶ κύλινδροι καὶ ἄλλοι ἔχουσι τὸ σχῆμα ἀπλωτῶν φιαλῶν μὲ κινητὴν λαβήν. Ὡραῖον δεῖγμα κυάθου παρέχει ὁ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου χαλκοῦς κύαθος, τοῦ ὁποίου ἡ λαβή, ἔγγλυπτος κατὰ τὴν βάσιν, ἀπολήγει εἰς διπλῆν κεφαλὴν ὄφεως.

Χάλκινος κύαθος μὲ κινητὴν λαβήν.
(Μουσεῖον Λούβρου.

Ὁ κύαθος εἶναι καὶ μέτρον χωρητικότητος ὑγρῶν, ὧν τὸ 864ον τοῦ μετρητοῦ, τὸ 72ον τοῦ χοῦ, τὸ 12ον τοῦ ξεστοῦ, τὸ 6ον τῆς κοτύλης καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ὀξυβάφου. Β. Δ. Θ.

— /*Ἐγκυκλ.*/ *Κυάθους* σήμερον καλοῦμεν τὰ μικρὰ ἐκεῖνα σκεύη τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τὰ θερμὰ ποτά, τὸ τεῖον, τὸν καφὲν κλπ. (*φλυτζάνια*). Ἐν τούτοις ἔτι καὶ σήμερον εἰς γεύματα πλουσίων βλέπει τις τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἀρχαίου κυάθου, ὁ ὁποῖος ἔχει σχῆμα κουτάλας, διὰ τῆς ὁποίας ἀντλεῖται οἶνος ἐκ κρυσταλλίνου κρατῆρος εἰς τὰ ποτήρια. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὁ κύαθος εἶχε κάλυμμα καὶ δύο λαβάς. Κύαθος ἱσπανικοῦ ρυθμοῦ, ἀναφερόμενος εἰς τὴν καταγραφὴν τῆς κινητῆς περιουσίας τοῦ Καρόλου Γ' (1536), φέρει καὶ στόμιον ἐν εἴδει θηλάστρου. Συνήθως οἱ κύαθοι κατεσκευάζοντο ἐκ μετάλλου, οἱ δὲ προσκυνηταὶ καὶ οἱ ἐργάται ἐκρέμων τούτους ἐκ τῆς ζώνης των καὶ τοὺς ἐχρησιμοποίουν ὅπως ἀντλοῦν ὕδωρ ἐκ τῶν κρηνῶν. Ἡ πρακτικὴ μέθοδος τῆς προσδέσεως δι' ἁλυσίδος μεταλλίνων κυάθων εἰς τὰς δημοσίας κρήνας τῶν μεγαλοπόλεων, ὅπως πίνουν οἱ διαβάται, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἡ διακόσμησις τῶν κυάθων προσέλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν ἐν Κίνᾳ καὶ Ἰαπωνίᾳ. Οἱ τεχνῖται τῶν δύο τούτων χωρῶν ἀνεδείχθησαν ἀπαράμιλλοι. Ὑπάρχουν πλήρεις σειραὶ (σερβίτσια) τεΐου κινεζικῆς τέχνης μὲ παραστάσεις γλυπτὰς ἢ γραπτὰς μεγάλης ἀξίας, πραγματικὰ κομψοτεχνήματα. Εἰς ὅλον τὸν κόσμον σήμερον χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸ τέϊον κύαθοι κινεζικῆς τέχνης, ἥτις κατέστη τόσον διεθνῶς δημοφιλής, ὥστε πλεῖσται βιομηχανίαι ἐμιμήθησαν ταύτην, ἰδίᾳ ἡ γερμανική, προσφέρουσαι εὐθηνοτάτας ἀλλὰ πτωχὰς ἀπομιμήσεις τῶν Κινέζων τεχνιτῶν. Δ. Σ. Δ.

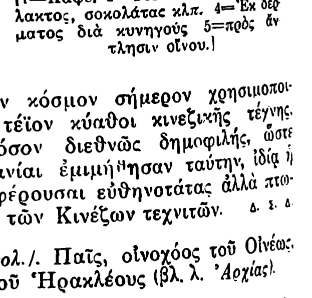

Εἴδη κυάθων.
[1=Καφέ. 2=Τεΐου 3=καφὲ καὶ γάλακτος, σοκολάτας κλπ. 4=Ἐκ δέρματος διὰ κυνηγούς 5=πρὸς ἄντλησιν οἴνου.]

Κύαθος /*Μυθολ.*/. Παῖς, οἰνοχόος τοῦ Οἰνέως, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους (βλ. λ. *Ἀρχίας*).

κύαθος (ὁ) (Cyathus) /*Βοτ.*/ Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυαθιοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας μὲ καυλὸν πρὸς τὰ ἄνω διευθυνόμενον, ἐνίοτε ἀρκετοῦ ὕψους, ὅστις κατὰ τὴν κορυφήν του φέρει θύσανον ἀνθέων σχηματίζοντα εἶδος κυάθου. Οἱ κύαθοι, γενικῶς, εἶναι φυτὰ ὡραιότατα καὶ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 30 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *κύαθος ὁ γλαυκὸς* (Cyathus glaucus), ὅστις φύεται εἰς τὴν νῆσον τῆς Ἑνώσεως καὶ φθάνει εἰς ὕψος 15 μ. περίπου. Δ. Ν. Π.

Κύαθος /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ἀγρινίου ποταμίου (ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ) *Δίμηκο*, τὸ ὁποῖον σχηματίζεται διὰ τοῦ ἐκρου τῆς λίμνης Ὑρίας (Ἀγγελοκάστρου) ἐκβάλλοντος εἰς τὸν Ἀχελῷον (μήκους 9 χλμ.). Δύο γέφυραι ἐνταῦθα χρησιμεύουν διὰ τὴν διέλευσιν ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ καὶ τοῦ σιδηροδρόμου τῆς ΒΔ. Ἑλλάδος. Ἄλλοτε ὑπῆρχε παλαιὰ λιθίνη γέφυρα, δι' ἧς διῆλθον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλὼφ οἱ Ἀλβανοί, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμησαν μὲ τοὺς Γρίβαίους καὶ τὸν Γουλιμῆν εἰς τὸ Ἀγγελόκαστρον. Ι. Σ. Σ.

κυαθοφόρος (ὁ) (Cyathophorus) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων* τῆς οἰ-

Digitized by Google

γογενείας τῶν *μυκητιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, ἁπαντῶν εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Δ. Ν. Π.

κυαθόφυλλον (τὸ) (Cyathophyllum) *[Παλαιοζ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς την οἰκογένειαν τῶν *κυαθοφυλλιδῶν τετρακοραλλίων ζωανθαρίων* κοραλλιωδῶν (ἢ ἀνθοζῴων). Τὰ κοράλλια ταῦτα εἶχον ἐξόχως πολυποίκιλον μορφήν ἄλλοτε ἁπλῶς κυλικοειδῆ, ὑποκυλινδρικήν, ἄλλοτε δὲ ὁμοίαν πρὸς θαμνώδεις ἢ δεσμώδεις ἢ ἀστεροειδεῖς κορμούς. Τὰ διαφράγματα των ἦσαν πολυάριθμα, ἐναλλασσόμενα εἰς μέγεθος καὶ αὐστηρῶς ἀκτινοειδῶς διατεταγμένα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἐπιμηκέστερα ἔφθανον μέχρι τοῦ κέντρου.

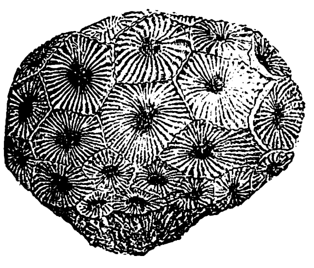
Κυαθόφυλλον τὸ ἐξάγωνον.

Τοῦ γένους τούτου εὑρέθησαν ἄχρι τοῦδε πλέον τῶν 100 εἰδῶν, ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς σιλουρίου, δεβονίου καὶ λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Ἡ κυρία ἐξάπλωσίς των ἦτο κατὰ τὴν δεβόνιον περίοδον.

Ἐν Ἑλλάδι λείψανα κυαθοφύλλων εὑρέθησαν: 1) ἐντὸς μελανῶν ἀσβεστολίθων τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως εἰς τὴν Πάρνηθα (μεταξὺ τῶν πηγῶν Μόλα καὶ Κορομηλιά)· 2) ἐντὸς ὁμηλίκων ἀσβεστολίθων τῶν ὀρέων Γαλτζάδες τῆς Εὐβοίας· 3) ἐντὸς δεβονίων ἀσβεστολίθων τῆς νήσου Χίου (ὀρίζων τοῦ Ἀγρελωποῦ). Γ. Κ. Γ.

κυαίστωρ, —ωρος (ὁ) (quaestor) *['Ἀρχ.]* βλ. *κοιαίστωρ.*

«Κυακοὺ - μπὸν» (Kyakou - bon). Συλλογὴ δραματικῶν ἔργων διαφόρων Ἰαπώνων συγγραφέων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Μ. Ν. Δ.

Κύαλος *['Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λυδίας «*κτισθεῖσα ὑπὸ [Κυάλου τοῦ] Διός· τὸ ἐθνικὸν Κυάλιος*» *(Στέφ. Βυζ.)*. Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

κυαμελίδη (ἡ) *['Ὀργ. Χημ.]* βλ. κυαμηλίδιον.

κυαμευτοί (οἱ), ἢ *ἀπὸ κυάμου ἄρχοντες ['Ἀρχ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως οἱ διὰ κλήρου ἐκλεγόμενοι ἄρχοντες τῶν Ἀθηνῶν, λόγῳ τῆς κατὰ τὴν κλήρωσιν χρησιμοποιήσεως κυάμων (βλ. λ. *κληρωταὶ ἀρχαί*).

κυαμηλίδιον (τό), ἢ *κυαμελίδη* (ἡ) *['Ὀργ.Χημ.]*. Προϊὸν πολυμερισμοῦ (τριμοριακὴ μορφή) τοῦ κυανικοῦ ὀξέος. Ἀποδίδεται ἑπομένως εἰς αὐτὸ ὁ τύπος $C_3(:NH)_3O_3$ καὶ ἀποτελεῖ λευκὴν ἄμορφον κόνιν, ἥτις κατὰ τὴν θέρμανσιν παρέχει μονομοριακὸν κυανικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

κυαμίασις, —εως (ἡ) (favisme) *['Ἰατρ.]*. Νοσηρὰ συνδρομή, ἐκδηλουμένη ὑπὸ αἰφνιδίας ἀναιμίας μετὰ οὐροχολινουρίας, ἰκτέρου πολλάκις ἢ αἱμοσφαιρινουρίας, ἀποδιδομένη δὲ ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν βρῶσιν κυάμων ὠμῶν ἢ μόλις ἐσχαροψήτων, ἢ εἰς τὴν ἀναδιδομένην ὑπὸ τῶν ἀνθέων αὐτῶν ἀπόπνοιαν. Ἡ νόσος αὕτη ἦτο γνωστὴ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Πυθαγόρου, μελετηθεῖσα καὶ σπουδασθεῖσα μεταγενεστέρως ὑπὸ τῶν ἰατρῶν τῆς Σικελίας καὶ τῶν Σάρδεων. Λυμαίνεται κυρίως τὰς περιφερείας, ἔνθα οἱ κύαμοι καλλιεργοῦνται καὶ εἶναι λίαν διαδεδομένοι ὡς εἰδικὸν βρῶμα καὶ καταναλίσκονται ὑπὸ πλημμελεῖς ὅρους. Τὰ συμπτώματα τῆς νοσηρᾶς ταύτης καταστάσεως ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: Ἀποτόμως τὸ ἄτομον καταλαμβάνεται ὑπὸ ζάλης καὶ ἰλίγγων, ὑπὸ ἐκλύσεως καὶ γενικῆς κακουχίας, παρακολουθουμένων ἐνίοτε ὑπὸ ναυτιάσεων, ἐμέτων, διαρροίας, πολυπνοίας, καὶ ἀνωμάλων παλμῶν τῆς καρδίας. Ἡ θερμοκρασία ὑψοῦται, ὁ δὲ πάσχων ἀποβαίνει ὠχρότατος. Τὰ οὖρα εἰς τὰς ἐλαφρὰς περιπτώσεις εἶναι οὐροχολινουρικά, εἰς δὲ τὰς βαρείας περιπτώσεις περιέχουσιν αἱμοσφαιρίνην καὶ χρωστικὰς τῆς χολῆς. Παρατηρεῖται προσέτι ταχυκαρδία καὶ ἀνόργανα φυσήματα τῆς καρδίας· ὁ σπλὴν εἶναι κατά τι διωγκωμένος. Αἱματολογικῶς παρατηρεῖται βαρεῖα ἀναιμία (μέχρι ἑνὸς ἑκατομμυρίου αἱμοσφαιρίων) μετὰ σημείων μυελικῆς ἀναγεννήσεως. Ὁ ἀριθμὸς τῶν λευκοκυττάρων εἶναι εὐμετάβλητος, ἡ σφαιρίνη εἶναι ἠλαττωμένη ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ πολλαπλασιάζεται ἀκολούθως (μέχρις 900 000). Πάντα τὰ σημεῖα ταῦτα τῆς μυελικῆς ἀναγεννήσεως θεωροῦνται ὡς καλὸς οἰωνός. Ἐν διαστήματι 2 — 4 ἡμερῶν τὰ συμπτώματα παλινδρομοῦσι καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ ἴασις. Αἰτιολογικῶς οὐδεμία ὑφίσταται σχέσις πρὸς τὴν ἑλονοσίαν οὔτε πρὸς τὴν σύφιλιν. Ὁ αἰτιολογικὸς δεσμὸς πρὸς τὴν βρῶσιν τῶν κυάμων καὶ τὰς ἀναθυμιάσεις τῆς ὀσμῆς τῶν ἀνθέων αὐτῶν ἐπιβεβαιοῦται συχνότατα. Ἡ νόσος αὕτη παρατηρεῖται εἰς πᾶσαν ἡλικίαν, ἀδιακρίτως τῆς προγενεστέρας καταστάσεως τοῦ ἀτόμου. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

κυαμιστὸς *ἄρχων ['Ἀρχ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος τῶν Βοιωτῶν (βλ. λ. *βοιωτικῶν πόλεων ἄρχοντες*).

Κυαμίτης *(Μυθολ.)*. Ἀττικὸς ἥρως προστάτης τῶν κυάμων, ἔχων ναὸν μικρὸν παρὰ τὴν ἱερὰν ὁδὸν πέραν τοῦ Κηφισοῦ. Ἡ ὀνομασία αὕτη, κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἐδόθη εἰς τὸν ἥρωα ἐκεῖνον ὡς πρῶτον σπείραντα κυάμους. Πιθανώτερον ὅμως φαίνεται ὅτι ὁ Κυαμίτης ἐκλήθη οὕτως ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς των κυάμων (τῆς κυαμίτιδος ἀγορᾶς), ἡ ὁποία εὑρίσκετο ἐκεῖ πλησίον. Γ. Ι. Κ.

κυαμόδους (ὁ) (Cyamodus H. v. Meyer) *[Παλαιοζωολ.]* Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὰ *πλακοδόντια* ἑρπετά. Τὸ κρανίον τῶν ζῴων τούτων ἦτο τριγωνικόν, τὸ ρύγχος πολὺ ἐστενωμένον, αἱ ρινικαὶ ὀπαὶ μικραὶ καὶ παρὰ τὸ ἄκρον τοῦ ρύγχους. Ἐπὶ τοῦ οὐρανίσκου ἑκατέρωθεν ὑπῆρχον ἀνὰ 2—3 μέλανες, πλακοειδεῖς, ἐλλειπτικοὶ ἢ στρογγύλοι ὀδόντες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ὀπίσθιος ἦτο τοὐλάχιστον διπλασίως μεγαλύτερος τοῦ ἐμπροσθίου. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ κογχυλιάτου λίθου τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐν Γερμανίᾳ. Γ. Κ. Γ.

κυαμοειδῆ (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, ἅτινα ἔχουν τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τοῦ σώματός των ὁμοίαν πρὸς κύαμον. Κυρίως ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται ἐπὶ τῶν ὀστράκων τῶν ἐχόντων κυαμοειδὲς σχῆμα. Δ. Ν. Π.

Κύαμον *['Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐσφαλμένη ὀνομασία τοῦ ἐν τῇ βορείᾳ τῆς Κρήτης πλευρᾷ ἀκρωτηρίου *Κισάμου*, ἀπαντῶσα εἴς τινα τῶν χειρογράφων τοῦ Πτολεμαίου (Γ', ιζ', 8), εἰς τοὺς παλαιοὺς τῆς Κρήτης χάρτας καὶ εἰς αὐτὸν τὸν σύγχρονον ἀγγλικὸν (2536a: Candia Eastern portion). Σ.Ε.Λ.

κύαμος (ὁ) (Feba) *['Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων* περιλαμβάνον ἐτήσια φυτὰ ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς καὶ καλλιεργούμενα ὡς λαχανικά. Ἡ πατρὶς τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι ἄγνωστος. Τὸ μόνον γνωστὸν γένος εἶναι ὁ *κύαμος ὁ κοινὸς* (Feba vulgaris), ὁ γνωστὸς *κύαμος* τῶν ἀρχαίων, κοινῶς παρ' ἡμῖν *κουκιά*. Καλλιεργεῖται εἰς διαφόρους ποικιλίας, ὧν κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: *Κύαμος ὁ ἵππειος* (Feba vulgaris equinus), πολύκαρπον φυτόν, οὗτινος ὁ λοβὸς εἶναι μικρὸς καὶ τὰ σπέρματά του ἀπεστρογγυλωμένα καὶ μικρά· κυρίως χρησιμοποιεῖται ὡς κτηνοτροφικὴ οὐσία.

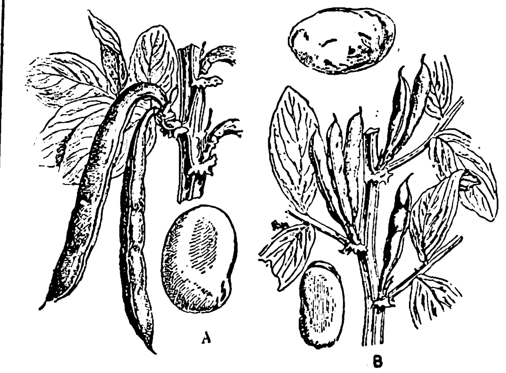

Κύαμοι.
(A—Ἰσπανικός· B=ἵππειος.)

Κύαμος ὁ ἰσπανικὸς (Feba vulgaris hispanicus), ὅστις διακρίνεται διὰ τοὺς μεγάλους λοβούς του, οἵτινες ἔχουσι μέγεθος 30 περίπου ἑκατοστομέτρων. *Κύαμος ὁ μαζάνιος* (Feba vulgaris mazanii), διακρινόμενος ἐκ τοῦ λοβοῦ του, ὅστις παραμένει πάντοτε ὄρθιος καὶ περιέχει μετρίου μεγέθους σπέρματα. *Κύαμος ὁ μελανόσπερμος* (Feba vurgaris pavonina), διακρινόμενος ἐκ τῶν μελανῶν σπερμάτων του. Ὁ χρωματισμὸς τῶν λοβῶν μεταβάλλεται ἀναλόγως τῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν. Πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν γεωμήλων, τῶν φασιόλων καὶ τοῦ ἀραβοσίτου οἱ κύαμοι ἐπεῖχον θέσιν δημητριακῶν καρπῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα ἐξηκολούθησαν νὰ καλλιεργῶνται ἐκτενῶς ὡς λαχανικά, κτηνοτροφικὴ τροφὴ καὶ χλωρὸν λίπασμα. Οἱ νωποὶ κύαμοι (κοιν. *κουκιά*) μετὰ τῶν λοβῶν των ἀποτελοῦσιν εὔγευστον λαχανικόν, ὡς ξηροὶ δὲ ὄσπριον κοινότατον καὶ θρεπτικώτατον. Οἱ ξηροὶ κύαμοι παρασκευάζονται πρὸς βρῶσιν ἢ βεβρεγμένοι *(βρεχτοκούκια)* ἢ ἑψημένοι καὶ ὑπὸ μορφὴν πολτοῦ *(φάβα)*. Εἰς πλεῖστα μέρη χρησιμοποιοῦνται πρὸς νοθείαν τοῦ σιταλεύρου καὶ τοῦ καφέ. Εὐδοκιμοῦσιν εἰς πλουσίαν εἰς θρεπτικὰς οὐσίας καὶ γόνιμον γῆν καὶ σπείρονται ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ Νοεμβρίου. Προσβάλλονται ὑπὸ πλείστων παρασίτων ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν, ὧν σπουδαιότερα εἶναι ἡ *φυτοφθεῖρα* (Aphis), ἥτις καταπολεμεῖται διὰ ψεκασμοῦ λυζόλης, ἢ ἀποβρέγματος καπνοῦ, καὶ ἡ *σκωρία*, ἥτις καταπολεμεῖται διὰ ψεκασμοῦ βορδιγαλλίου πολτοῦ. Ἐνίοτε προσβάλλονται, ὅταν ἔτι εἶναι χλωροί, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐντόμου *βροῦχος τῶν κυάμων* (Bruchus febii), ὅστις καθιστᾷ τούτους σκωληκοβρώτους καὶ ἀκαταλλήλους πρὸς βρῶσιν. Μεγάλη παρ' ἡμῖν καλλιέργεια κυάμων γίνεται ἐν Θεσσαλίᾳ.

Οἱ κύαμοι ἦσαν γνωστοὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, μνημονευόμενοι ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Ν. 589). Ὁ Διοσκουρίδης ἀποκαλεῖ τὸν κύαμον «*ὄσπριον πνευματῶδες, φυσῶδες, δύσπεπτον καὶ δυσόνειρον*». Δ. Ν. Π.

— *['Ἐμπορευμ.]* Βλ. λ. *ὄσπρια*.

— *['Ἀρχ.]* Ὁ *κύαμος*, μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἐν Ἀθήναις, ἐχρησιμοποιήθη ὡς μέσον ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων. Ἀναλόγως ὅμως τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγίνετο ἑκάστοτε ἡ ἐκλογή, ἐλάμβανε καὶ τὸ «*κυαμεύειν*» διάφορον ἑκάστοτε σημασίαν. Ἐντεῦθεν προέρχεται καὶ ἡ φαινομένη ἀντίφασις μεταξὺ τῶν ἑρμηνειῶν, τὰς ὁποίας δίδουν εἰς τὴν λέξιν ταύτην καὶ τὰς παρεμφερεῖς πρὸς αὐτὴν οἱ λεξικογράφοι (ὡς *κυαμεύονται=κληροῦνται*· ἀλλὰ *κυαμεῦσαι=κυάμῳ ψηφοφορῆσαι*). Ἐν γένει ὅμως διὰ τοῦ «*ἄρχοντες κυαμευτοί*», «*ἄρχοντες ἀπὸ κυάμου*» ἢ «*κυάμῳ λαχόντες*» ἠννοοῦντο οἱ ἄρχοντες οἱ ἐκλεγέντες συμφώνως μὲ τοὺς ἰσχύοντας νόμους κανονικῶς (βλ. *κληρωταὶ ἀρχαί*). Γ. Ι. Κ.

— **κύαμοι τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου** *(Βοτ.)*. Καλοῦνται οὕτω τὰ δηλητηριώδη σπέρματα τοῦ φυτοῦ *ψευδόστρυχνος ὁ ἰγνάτειος*. Κ. ΠΑΠ.

— **κύαμος καλαβάριος** (Semen physostigmae) *[Φαρμακ.]* Παραγωγὸν φυτὸν τῶν κυάμων τούτων εἶναι *φυσόστιγμα ἡ δηλητηριώδης* (Physostigma venenosum). Εἶναι ἰθαγενὲς τῆς τροπικῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀπαντᾷ εἰς Καμερούν, Γουϊνέαν, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Νίγηρος καὶ τὴν Σιέρρα Λεόνην. Συστατικὰ τῶν καλαβαρίων κυάμων εἶναι: ἐσερίνη ἢ φυσοστιγμίνη, καλαβαρίνη, ἐσεριδίνη, μόνιμον ἔλαιον, 48 % ἄμυλον καὶ 23 % λευκωματοειδῆ καὶ ἕτερόν τι ἀλκαλοειδὲς ἀνακαλυφθὲν ἐσχάτως. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν οἱ καλαβάριοι κύαμοι χρησιμεύουν πρὸς παρασκευὴν τῆς σαλικυλικῆς φυσοστιγμίνης, τοῦ καλαβαρίου ἐκχυλίσματος (Extractum Calabar), τοῦ βάμματος τοῦ φυσοστίγματος (Tinctura physostigmatac). Ἀντίδοτα τῆς δρόγης εἶναι ὄχι μόνον τὰ ἀσύμβατα αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἐμετικά, καθαρτικά, διεγερτικὰ καὶ ὑποδόριοι ἐνέσεις ἀτροπίνης. Ἡ δρόγη δρᾷ ὡς ναρκωτικὸν καὶ ἀντινευραλγικὸν φάρμακον, εἰς μεγάλας ὅμως δόσεις προκαλεῖ ἰσχυροὺς πόνους τῶν ἐντέρων καὶ κατάπτωσιν τῶν καρδιακῶν λειτουργιῶν, κεφαλαλγίαν, ἀνωμαλίας τῆς ὁράσεως, ψυχροὺς ἱδρῶτας, τρόμους, σιέλωσιν ἔκδηλον, μύωσιν, βραδύτητα σφυγμῶν, ἐλάττωσιν τῆς ἀγγειακῆς πιέσεως, ἐμέτους καὶ σπασμοὺς ἀναπνευστικούς, βαθμιαίαν παράλυσιν τῶν μυῶν καὶ θάνατον ἐξ ἀσφυξίας. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ καλαβάριοι κύαμοι ἀποβάλλονται διὰ τῶν ἐμέτων οὓς προκαλοῦν, οὕτως ὥστε σπανίως ἐπέρχεται θάνατος ἐξ αὐτῶν. Κ. Γ. Μ.

— **κύαμος τῆς Τόγγας** (ὁ) *[Βοτ]*. Καλεῖται οὕτως εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ ἀρωματικὸν σπέρμα τοῦ φυτοῦ *διπτέρυξ ἡ εὔοσμος*. Κ. ΠΑΠ.

κύαμος (ὁ) (Cyamus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἰσοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαιμιδοποδιδῶν*, περιλαμβάνον μαλακόστρακα μὲ κεφαλὴν μικράν, κεκαλυμμένην ὑπὸ τῆς πρώτης ἀρθρώσεως τοῦ προθώρακος, καὶ μὲ δύο ζεύγη κεραιῶν, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ δεύτερον ζεῦγος εἶναι ἐξαιρετικῶς βραχύ. Ὁ προθώραξ εἶναι τόσον ἀνεπτυγμένος, ὥστε καλύπτει καὶ τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῆς κοιλίας. Κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον τῆς κοιλίας εὑρίσκεται ἡ ἕδρα. Φέρουσιν ἑπτὰ ζεύγη ποδῶν, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον εἶναι λεπτότατον, ἀποτελεῖται ἐκ 5 ἀρθρώσεων καὶ ἐκφύεται παρὰ τὸν λαιμόν. Τοῦ δευτέρου ζεύγους οἱ πόδες ἀπολήγουσιν εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Τὰ δύο ἑπόμενα ζεύγη φαίνονται ὡς προσαρτηματικὰ ὄργανα, παίζοντα ρόλον βραγχίων. Τὰ τρία τελευταῖα ζεύγη τῶν ποδῶν ἀναφύονται ἐπὶ τῶν τελευταίων ἀρθρώσεων τοῦ θώρακος. Τὰ διάφορα εἴδη τοῦ γένους τούτου ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ τοῦ δέρματος τῆς φαλαίνης. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι *κύαμος ὁ πλάνος* (Cyamus erratus), ὅστις ἔχει χρῶμα οἰνέρυθρον καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ σώματός του κυρίως, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ ἐκφύσεων πλησίον ἀλλήλων ἐκφυομένων. Πλανᾶται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος τῆς φαλαίνης καὶ ὅταν προξενηθῶσιν ἐπ' αὐτῆς πληγαὶ εἰσχωρεῖ ἐντὸς τοῦ σώματος τοῦ κήτους. Δ. Ν. Π.

Κύαμος.

Κυαμόσωρος *['Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖον ὄνομα ποταμοῦ τῆς Σικελίας παραρρέοντος τὴν πόλιν

Digitized by Google

Κεντόριπα. Ἀναφέρεται μόνον ὑπὸ τοῦ Πολυβίου (Α, 9, 4), πρὸς ἐπεξήγησιν τεχνάσματος τοῦ Ἱέρωνος, ὅταν οὗτος ἀντεμετώπισε τὴν δημοκρατικὴν στάσιν τῶν Συρακουσῶν. Ἐκ τῆς περιγραφῆς δὲ τοῦ Πολυβίου προκύπτει ὅτι ὁ ποταμὸς παρενεβάλλετο μεταξὺ Μεσσήνης καὶ Συρακουσῶν καὶ ὅτι συναφῶς δὲν δύναται νὰ εἶναι ὁ *Φιοῦμε Σάλσο*, ὡς παρά τινων ὑποτίθεται, δεδομένου ὅτι οὗτος ἐκβάλλει εἰς τὴν νοτίαν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Σικελίας. Σ. Ε. Λ.

κυαμοψίδη (ἡ) (Cyamopside) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας παραπλησίας πρὸς τὸν *φασίολον*. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ δύο εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς καὶ καλλιεργούμενα εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης ὡς ὄσπρια. Δ. Ν. Π.

Κυανᾶ ὄρη (Blue Mountains) [*Γεωγρ.*]. Ὄνομα διαφόρων ὀροσειρῶν, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἑξῆς: 1) Ἡ ὀροσειρὰ ἐν Ἰαμαϊκῇ ἡ διήκουσα ἀπὸ Α. πρὸς Δ. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ ἔχει ὕψος 2.236 μ. 2) Ὀροσειρὰ τῆς Αὐστραλίας, ἐν τῇ Νέᾳ Νοτίῳ Οὐαλλίᾳ, διήκουσα παραλλήλως πρὸς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτήν, εἴς τινα μέρη πλησίον αὐτῆς, εἰς ἕτερα ἀπέχουσα αὐτῆς 125 χλμ. Ἐκ τῶν ὀρέων τούτων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται ἐπίσης Αὐστραλιαναὶ Ἄλπεις, πηγάζει ὁ Λάχταν, παραπόταμος τοῦ Μώρρεϋ. Τὰ ὄρη ταῦτα καλύπτονται ὑπὸ πυκνῶν δασῶν εὐκαλύπτων. Ὑψηλοτέρα κορυφὴ εἶναι τὸ ὄρος Μπήμπρανγκ, ὕψους 2.200 μ. 3) Ὀροσειρὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν ταῖς πολιτείαις Ὄρεγκον καὶ Βάσιγκτων. Τὰ ὄρη καλύπτονται ὑπὸ δασῶν πευκῶν καὶ ἐλατῶν. Ὑψηλοτέρα κορυφὴ 2.500 μ. 4) Ὀροσειρὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ Μαίν. Ὑψηλοτέρα κορυφὴ 820 μ. Δ. Σ. Δ.

κυαναζίδιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Παράγωγον τοῦ *κυανίου* τοῦ τύπου CN_4

(συντακτικῶς $\mathrm{N \vdots C.N}\!<\!\begin{smallmatrix}\mathrm{N}\\ \|\\ \mathrm{N}\end{smallmatrix}$ ἢ $\mathrm{N \vdots C\,N{:}N{:}N}$).

Παράγεται κατὰ τὴν ἀλληλεπίδρασιν βρωμοκυανίου καὶ νατριοαζιδίου καὶ ἀποτελεῖ ἄχρουν καὶ ἄοσμον κρυσταλλικὸν σῶμα, τηκόμενον εἰς 36°, λίαν δ' ἐκρηκτικὸν σῶμα. Εἶναι ἡ μᾶλλον ἐνδόθερμος ἕνωσις (μοριακὴ θερμότης σχηματισμοῦ —92°, 6). Σ. Γ.

κυαναιθίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Παράγωγον τῆς *πυριμιδίνης* τοῦ τύπου $C_9H_{15}N_3$. Σ. Γ.

κυανακεταμίδιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $NC.CH_2.CO.NH_2$. Σῶμα στερεὸν κρυσταλλικὸν τηκόμενον εἰς 120°. Σ. Γ.

κυαναλκῖναι (αἱ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Εἶναι ἀμινοπαράγωγα ὁμολόγων τῆς *πυριδίνης*, θεωρούμενα καὶ ὡς προϊόντα τριμοριακὰ τῶν ἀλκυλοκυανιδίων $R.CH_2CN$ (ἔνθα R= ἀλκύλιον ἢ ὑδρογόνον). Ἡ ἁπλουστέρα τῶν κυαναλκινῶν εἶναι ἡ *κυανομεθίνη*. Σ. Γ.

κυαναμιδικὴ μέθοδος. Καλεῖται οὕτως ἡ συνθετικὴ παρασκευὴ λιπασμάτων διὰ δεσμεύσεως τοῦ ἀζώτου ὑπὸ μορφὴν ἀσβεστιοκυαναμιδίου.

κυαναμίδιον (τό), ἢ *κυαναμίδη* [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $NH_2.CN$. Παρασκευάζεται βιομηχανικῶς ἐκ τοῦ παραγώγου αὐτῆς τοῦ ἀσβεστιοκυαναμιδίου τῇ ἐπιδράσει πυκνοῦ διαλύματος θειικοῦ ἀργιλλίου. Σχηματίζει ἀχρόους διαρρέοντας κρυστάλλους, εὐδιαλύτους ἐν ὕδατι, ἀλκοόλῃ καὶ αἰθέρι. Τήκεται εἰς 41—42° καὶ βράζει ὑπὸ πίεσιν 18 χλστμ. 143—144°. Καίτοι οὐδέτερον σῶμα, ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ δέρματος ὅπως τὰ καυστικὰ ἀλκάλια. Ἐπὶ τῶν μικροοργανισμῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ζῴων, ἐνεργεῖ δηλητηριωδῶς. Τὸ κυαναμίδιον διὰ θερμάνσεως, ὡς καὶ κατὰ τὴν παραμονήν, πολυμερίζεται πρὸς δικυανοδιαμίδιον, τὴν κυανογουανιδίνην. Ἐν ὑδατικῷ διαλύματι, παρουσίᾳ ἰσχυρῶν ὀξέων ἢ βάσεων, προσλαμβάνον ὕδωρ μεταβάλλεται εἰς οὐρίαν. Σχηματίζει δὲ γενικῶς ἀντιδράσεις διὰ προσθήκης. Σχηματίζει ἅλατα μετὰ μετάλλων, ὧν τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὸ ἀσβεστιοκυαναμίδιον καὶ τὸ νατριοκυαναμίδιον.

Ἀσβεστιοκυαναμίδιον ἢ *ἀζωτάσβεστος* ἢ *ἀσβεστάζωτον*, ἔχει τὸν τύπον CaN.CN καὶ παρασκευάζεται ἐν μεγάλῳ βιομηχανικῶς δι' ἀπορροφήσεως τοῦ ἀζώτου τοῦ ἀέρος εἰς 1000—1100° ὑπὸ ἀγοραίου ἀνθρακασβεστίου. Τὸ εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς λίπασμα ἐρχόμενον ἀσβεστάζωτον εἶναι μεῖγμα ἀσβεστιοκυαναμιδίου καὶ 10% χλωριασβεστίου. Δὲν ἀπορροφᾶται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν φυτῶν, ἀλλ' εἶναι εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι καὶ μετατρέπεται εἰς ἅλατα ἀμμωνίας εὐκόλως ἀπορροφώμενα ὑπὸ τῶν φυτῶν ἢ ὀξειδοῦνται τελικῶς εἰς νιτρικὰ ἅλατα. *Νατριοκυαναμίδιον* $Na_2N.CN$ παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως ἄνθρακος ἐπὶ νατριαμιδίου εἰς 350—400°. Σ. Γ.

κυανανθρακικὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ *κυανομυρμηκικοῦ* ὀξέος (βλ. λ.).

κυανανθρένιον (τὸ) [*Βιομ. Χημ.*] βλ. *βενζανθρόνη*.

κυανανθρόλη (ἡ) [*Βιομ. Χημ.*]. Συνθετικὸν χρῶμα ἀνακαλυφθὲν τῷ 1902 ὑπὸ τοῦ Isler. Εἶναι τὸ σουλφοξὺ τῆς 1-αμινο-2-μεθυλο-4-τολουϊδοανθρακινόνης. Λίαν ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς κυανοῦν χρῶμα.

Κυανανθρόλης πράσινον καὶ *κυανανθρόλης τεφρὸν* εἶναι ὄξινοι χρωστικαὶ τῶν μαλλίνων, λίαν ἀνθεκτικαί. Δὲν βάπτουν τὰ βαμβακερά. Σ. Γ.

κυανέα (ἡ) (Cyanea) [*Ζωολ.*]. Γένος μεδουσῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δισκομεδουσῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κνιδιδῶν*, περιλαμβάνον ἀκαλήφας μὲ σῶμα διαφανές, ἐπιμηκοειδές, φέρον κατὰ τὸ ὑποκάτω μέρος κεντρικὸν ποδίσκον μὲ τέσσαρας βραχίονας τριχωτούς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Ἔχει τέσσαρας ἀεροφόρους, κεντρικὰς κύστεις, τέσσαρας στομάχους καὶ τέσσαρα στόματα. Πάντα τὰ ζῷα ταῦτα διακρίνονται διὰ τὴν κομψότητα τοῦ σώματος καὶ τοῦ χρωματισμοῦ των. Τὸ γένος περιλαμβάνει 12 περίπου εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι: *Κυανέα ἡ μεσογειακὴ* (Cyanea mediterranea), ἥτις ἔχει λευκοώδη χρωματισμόν, σῶμα κοσμούμενον ὑπὸ 16 κυματοειδῶν ραβδώσεων καὶ τέσσαρας σταυροειδεῖς βραχίονας. *Κυανέα ἡ λαμάρκειος* (Cyanea Lamarckii), ἥτις ἔχει χρῶμα κυανοῦν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Μάγχης. Δ. Ν. Π.

Κυάνεαι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Λυκίας, παρὰ τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο τὸ μαντεῖον τοῦ Θυρξέως Ἀπόλλωνος. Ἐν τῷ μαντείῳ τούτῳ, κατὰ τὸν Παυσανίαν, εὑρίσκετο μία πηγή, εἰς τὸ ὕδωρ τῆς ὁποίας παρατηρῶν τις ἔβλεπε πάντα, ὅσα ἐπεθύμει νὰ μάθῃ. Τὸ ὄνομα Κυάνεαι φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις τοῦ λυκιακοῦ ὀνόματος, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ἡ πόλις· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν εἶναι ἀπίθανον ἡ πόλις αὕτη νὰ εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ ἄλλοθεν γνωστὴν λυκιακὴν πόλιν φέρουσαν τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα *Μελαιναί*, καθ' ὅσον ἀμφότεραι αἱ ὀνομασίαι Κυάνεαι καὶ Μελαιναὶ ἀναφέρονται εἰς τὸ σκοτεινὸν χρῶμα τῆς ἐν τῷ μαντείῳ πηγῆς. Γ. Ι. Κ.

— **Κυάνεαι** [*Ἀρχ. Παραλ. Γεωγρ.*]. —1) Ἡ παρ' ἀρχαίοις ὀνομασία συστάδος βραχωδῶν νήσων, πλαισιουσῶν τὴν ΒΔ. ἐσχατιὰν τῆς εὐρωπαϊκῆς τοῦ Βοσπόρου ἀκτῆς (πλάτ. 41° 14' Β., μῆκ. 29° 06' 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: The Bosporus) ἀριστερᾷ τῷ ἐκπλέοντι πρὸς τὸν Εὔξεινον. Οἰκεῖα «τῆς τῶν Ἀργοναυτῶν πλάνης σημεῖα» αἱ «Κυανέαι», ἅσπερ *Συμπληγάδας* καλοῦσι πέτρας τινές, τραχὺν ποιοῦσι τὸν διέκπλουν τὸν διὰ τοῦ Βυζαντιακοῦ στόματος» (*Στράβ.* Α, 21), ὀφείλουν τὴν δευτέραν ταύτην ὀνομασίαν των εἰς τὸ ὅτι φαινόμεναι, κατὰ τὰς διαφόρους τοῦ θεωμένου αὐτὰς θέσεις, ὁτὲ ἐγγύς, ὁτὲ ἀφιστάμεναι ἀλλήλων, ἐμφανίζουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι κινηταὶ εἰς τρόπον ὥστε νὰ συντρίβουν τὰ πλοῖα, ἅτινα θὰ ἀπετόλμων τὸν διὰ μέσου αὐτῶν διέκπλουν. Δι' αὐτὸ ἀπεκάλουν ταύτας καὶ *Πλαγκτὰς* οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἐδημιουργήθη ὁ παρ' αὐτοῖς θρῦλος τοῦ «διὰ τούτων πρώτων ναῦν περᾶσαι τὴν Ἀργώ, ἥτις εἰς Κολχοὺς τὸν Ἰάσονα ἤγαγε» (*Ἀνων.* Περίπλ. Εὐξ. 90). Καὶ ἦτο μὲν ἐν χρήσει καὶ πρὸ τοῦ Ὁμήρου ἡ προσωνυμία *Πλαγκταὶ* εἰς ἄλλας πέτρας, δι' ἃς ἐφαντάζοντο προσομοίους τῶν ναυτιλλομένων κινδύνους (Ὀδυσ. Μ, 60, 69, 235), ἀλλ' ὁ Εὐριπίδης πρῶτος (Μήδ. 2) ἔδωσεν εἰς τὰς Κυανέας τὴν ὀνομασίαν *Πλαγκταί*. Συνέβαλον δὲ πολὺ αἱ νησῖδες (καλούμεναι καὶ *Κύλαι*) εἰς τὴν ἄφθονον τῆς πηλαμύδος ἁλιείαν, διότι ὅταν αἱ ἀπὸ τῶν μικρασιατικῶν τοῦ Εὐξείνου ἀκτῶν προερχόμεναι ἀγέλαι των ἔφθανον εἰς τὸ ὕψος τῶν Κυανέων, καταπτοούμεναι ἀπὸ τῆς θέας λευκαζούσης ἐκεῖ που πέτρας ἐτρέποντο πρὸς τὴν ἀντιπέραν, ἀλλὰ παρασυρόμεναι ὑπὸ τοῦ ρεύματος ἐφέροντο πρὸς τὸ Βυζάντιον κατ' ἀγέλας τοσοῦτον πυκνάς, «ὥστε καὶ χερσὶν ἁλίσκεσθαι» (*Στράβ.* ἀπόσπ. Ζ, 319). Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἱερὸν ἀρχαιότατον εἰς τὴν μείζονα τούτων, τὴν διατηρήσασαν τὴν ὀνομασίαν της ὑπὸ τύπον: *Κυανὶ ἀντὰ* (Black sea pilot. ἐκδ. 1908, σελ. 126). —2) Ἐκτὸς τῶν προμνησθεισῶν Κυανέων, ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Ε', α, 15) καὶ ἄλλαι νησῖδες φερώνυμοι, προσκείμεναι τῇ Βιθυνιακῇ τοῦ Βοσπόρου ἀκτῇ, τοῦ Στράβωνος (Ζ, 319) κατηγορηματικῶς διαστέλλοντος: «Αἱ δὲ Κυάνεαι πρὸς τὸ στόματος τοῦ Πόντου εἰσὶ δύο νησίδια, τὸ μὲν τῇ Εὐρώπῃ προσεχές, τὸ δὲ τῇ Ἀσίᾳ, πορθμῷ διειργόμενα ὅσον εἴκοσι σταδίων». Τοιαῦται ἐν τούτοις νησῖδες, αἵτινες ἔδει νὰ ὦσιν ἐγγὺς τοῦ ἀκρωτηρίου Γιοὺμ μπουρνοὺ (ἀρχ. Ἀγκύραιον) δὲν ὑφίστανται, ἐκτὸς ἐὰν ὡς τοιαῦται ἐννοοῦν σκοπέλους τινὰς ἐγγὺς τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀνατολὶ Φενὰρ (πλάτ. 41°13' Β., μῆκ. 29°05' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: The Bosporus). Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

κυανέλλη (ἡ) (Cyanella) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον ριζωματώδη φυτὰ ἢ καὶ βολβώδη μὲ φύλλα ριζωματικά, ἤτοι κατὰ τὴν βάσιν τοῦ καυλοῦ καὶ ἀμέσως ἄνωθεν τῆς ῥίζης ἀναφαινόμενα καὶ ἔχοντα σχῆμα φοειδές, λογχοειδὲς ἢ γραμμωτόν. Τὰ ἄνθη των εἶναι κυανᾶ ἢ κίτρινα, φέρουσι βράκτεια καὶ εἶναι κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει ἓξ εἴδη, φυόμενα εἰς τὰ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κυανέλλη ἡ τοῦ ἀκρωτηρίου* (Cyanella capensis), ἥτις καλλιεργεῖται καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς λαχανικὸν ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ἐκείνων. Αἱ κυανέλλαι ἐπίσης καλλιεργοῦνται εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἐντὸς θερμοκηπίων ὡς διακοσμητικὰ φυτά. Δ. Ν. Π.

Κυάνη [*Μυθολ.*]. —1) Νύμφη τῆς παρὰ τὰς Συρακούσας ὁμωνύμου πηγῆς. Κατά τινα παράδοσιν, ἐκ τοῦ χάσματος, τὸ ὁποῖον ἤνοιξεν ὁ Πλούτων εἰς τὴν γῆν, ἵνα κατέλθῃ εἰς τὰ βασίλειά του μετὰ τῆς Περσεφόνης, τὴν ὁποίαν ἥρπασεν, ἀνέβλυσε τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε τὴν πηγὴν Κυάνην. Κατ' ἄλλην ὅμως παράδοσιν, ἡ Κυάνη ἦτο νύμφη καὶ συνέπαιζε μετὰ τῆς Περσεφόνης ἔν τινι λειμῶνι τῆς Σικελίας, ὅτε ἀναφανεὶς ὁ Πλούτων ἥρπασε τὴν Περσεφόνην καὶ διανοίξας τὴν γῆν ἐξηφανίσθη μετ' αὐτῆς. Ἡ Κυάνη τότε, ἡ ὁποία εἰς μάτην εἶχε προσπαθήσει νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης, κατελήφθη ὑπὸ τοσαύτης θλίψεως, ὥστε μετεβλήθη εἰς τὴν ὁμώνυμον πηγὴν ἐκ τῶν χυθέντων δακρύων της. Κατὰ τὸν Ὀβίδιον τέλος, ἡ ἐντὸς τῆς πηγῆς εὑρισκομένη νύμφη Κυάνη, μὴ δυνηθεῖσα νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἁρπαγὴν τῆς Περσεφόνης ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, ἐκ τῆς μεγάλης θλίψεώς της ἐξηράνθη καὶ μετ' αὐτῆς ἡ πηγή.

—2) Θυγάτηρ τοῦ Συρακοσίου Κυανίππου. Οὗτος, ἐπειδὴ ἀντετάχθη εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου ὡς θεοῦ, ἐτιμωρήθη ὑπ' αὐτοῦ σκληρῶς. Μεθυσθεὶς δηλαδὴ ὁ Κυάνιππος, ἐπετέθη ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς κατὰ τῆς θυγατρός του Κυάνης καὶ ἀγνοῶν τίς ἦτο αὕτη τὴν ἐβίασεν. Ἡ Κυάνη ὅμως, ἡ ὁποία ἠγνόει ἐπ' ἴσης ὅτι ὁ βιαστής της ἦτο ὁ πατήρ της, κατώρθωσε νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοῦ δακτύλου του ἕνα δακτύλιον καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν πρωΐαν ὡς βιαστὴν τὸν Κυάνιππον. Καὶ τότε μέν, βαρέως φέρουσα τὸ πάθημά της ἡ Κυάνη, αἰσχυνομένη δὲ δι' αὐτό, εἰς οὐδένα ἐφανέρωσε τοῦτο. Βραδύτερον ὅμως, ὅτε ἐνέσκηψε λοιμὸς εἰς τὰς Συρακούσας καὶ ἐδόθη χρησμὸς ἐκ Δελφῶν ὅτι ὁ λοιμὸς θὰ παύσῃ, ὅταν φονευθῇ εἷς αἱμομίκτης, ἡ Κυάνη, φρονοῦσα ὅτι τὸν πατέρα της ἐνόει ὁ χρησμός, ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ κατόπιν ηὐτοκτόνησεν.

— **Κυάνη** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πηγὴ παρὰ τὰς Συρακούσας (νῦν Ciani), σχηματίζουσα ῥύακα, ὁ ὁποῖος χύνεται εἰς τὸν ποταμὸν Ἄναπον, ὀλίγον πρὸ τῶν ἐκβολῶν του. Παρὰ τὴν πηγὴν ταύτην ἐτελεῖτο κατ' ἔτος μεγάλη θυσία εἰς τὴν Δήμητρα, τὸν Κόρην καὶ τὴν νύμφην Κυάνην, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ σφάγια κατεποντίζοντο εἰς τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς. Ἡ σύστασις τῆς θυσίας ἐκείνης ἀπεδίδετο εἰς τὸν Ἡρακλέα· ἡ πραγματικὴ της ὅμως ἀρχὴ ἦτο φοινικική, ὡς λείψανον δὲ τῶν παλαιῶν φοινικικῶν ἀνθρωποθυσιῶν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ καταποντισμὸς τῶν σφαγίων ἐν τῇ πηγῇ. Ὁ ξένος δὲ διὰ τοὺς Ἕλληνας τρόπος τῶν θυσιῶν τῶν γινομένων παρὰ τὴν πηγὴν Κυάνην ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ πλασθῶσιν ὑπ' αὐτῶν πολλοὶ μῦθοι περὶ τῆς πηγῆς ἐκείνης καὶ τῆς ὁμωνύμου νύμφης, ἡ ὁποία ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα. Γ. Ι. Κ.

Κυανῆ [*Γεωγρ.*]. Κωμόπολις τῆς Δ. Θράκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Διδυμοτείχου τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει δύο δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ταχυδρομεῖον καὶ συνῳκίσθη μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν ὑπὸ προσφύγων. Κάτ. (1928) 1669. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Ἀσβεστάδες*, *Κουφόβουνον* καὶ *Μαυροκλῆσι* καὶ ἔχει κατ. (1928) 3.200. Χ. Δ.

Κυανῆ ἀκτὴ (Côte d'Azur) [*Γεωγρ.*]. Ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὴ ἡ ἀκτὴ τῆς Γαλλίας ἡ βρεχομένη ὑπὸ τῆς Μεσογείου, ἰδίως δὲ τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα, τὸ ἄλλως ὀνομαζόμενον καὶ *Ἰταλικὴ Ριβιέρα*. Ὠνομάσθη οὕτω, κατὰ ποιητικὴν μεταφοράν, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ παρ' αὐτὴν θάλασσα ἔχει καθαρῶς σχεδὸν κυανοῦν χρῶμα, λόγῳ τοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκυμάντου αὐτῆς ἐπιφανείας καὶ καθρεπτισμοῦ καθαρωτάτου καὶ κυανοῦ οὐρανοῦ.

Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη καὶ ἐν Ἑλλάδι, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ γαλλικοῦ, εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ *Ἁγίου Ἀνδρέου* τῆς Ἀττικῆς, κειμένην ἐν τῷ Εὐβοϊκῷ κόλπῳ μεταξὺ τοῦ ὅρμου τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Ραφήνας, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1925 μέχρι τοῦ 1928 ἐλειτούργησε καὶ καζῖνον, μεταβληθὲν κατόπιν εἰς ξενοδοχεῖον (βλ. καὶ λ. *Ἅγιος Ἀνδρέας*). Μ. Δ. Β.

κυανιδίνη (ἡ) [*Χημ.*] βλ. *ἀνθοκυάναι*.

κυανίζω· φαίνομαι κυανοῦς, κλίνω πρὸς τὸ κυανοῦν χρῶμα.

κυανικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ *κυάνιον*.

Digitized by Google

—κυανικὴ ὁμὰς [*'Οργ. Χημ.*]: Καλεῖται οὕτως ἡ μονοσθενὴς ρίζα —C ⋮ N.

—κυανικὸν ὀξὺ [*'Οργ. Χημ.*]. 'Οργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου HCNO. Κέκτηται τοὺς δύο ταυτομερεῖς τύπους HOC ⋮ N καὶ HN.C:O καὶ ἐνῷ αὐτὸ τοῦτο τὸ ὀξὺ εἶναι ἄγνωστον ποῖον ἐκ τῶν δύο τύπων ἔχει, ὑπάρχουσι παράγωγα γνωστὰ τόσον ἐκ τοῦ πρώτου τύπου (παράγωγα τοῦ κυανικοῦ ὀξέος), ὅσον καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου (παράγωγα τοῦ ἰσοκυανικοῦ ὀξέος).

Παράγεται εἰς ἐλευθέραν κατάστασιν ἐκ τῆς πολυμοριακῆς αὐτοῦ μορφῆς, τοῦ *κυανουρικοῦ ὀξέος* $(HCNO)_3$ διὰ θερμάνσεως ἐν ρεύματι διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ ἰσχυρᾶς ψύξεως διὰ ψυκτικοῦ μίγματος τῶν σχηματιζομένων ἀτμῶν. Τὸ οὕτω λαμβανόμενον κυανικὸν ὀξὺ εἶναι λεπτόρρυτον ὑγρόν, νυσσούσης ὀσμῆς, καυστικὸν καὶ εὐκόλως πτητικόν. Εἶναι σταθερὸν μόνον εἰς κατωτέρας τοῦ 0° θερμοκρασίας. Ἤδη εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ 0°, μεταπίπτει ταχέως εἰς στερεὰν μᾶζαν συνισταμένην ἐκ μίγματος κυανουρικοῦ ὀξέος καὶ κυαμελιδίου. Τὸ ἐν ἀερίῳ καταστάσει κυανικὸν ὀξὺ εἰς θερμοκρασίας κάτω μὲν τῶν 150° πολυμερίζεται πρὸς κυαμελίδιον, ἄνω δὲ τῶν 150° πρὸς κυανουρικὸν ὀ.ὐ. Τὸ ὑδατικὸν αὐτοῦ διάλυμα διασπᾶται ἄνω τοῦ 0° ὑδρολυτικῶς πρὸς ἀμμωνίαν καὶ ἀνθρακικὸν ὀξύ:

$$HOCN + H_2O = NH_3 + CO_2$$

Τὸ ὑδατικὸν διάλυμα τοῦ κυανικοῦ ὀξέος ἔχει ἰσχυρὰς ὀξίνους ἰδιότητας καὶ ἡ σταθερὰ τῆς ἀφετεροιώσεως εἶναι περίπου ἑπταπλασία τῆς τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος.

Κυανικὰ ἅλατα. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἁλάτων τοῦ κυανικοῦ ὀξέος εἶναι:

Τὸ *κυανικὸν ἀμμώνιον* N⋮C.O NH_4, σχηματιζόμενον δι' ἀπ' εὐθείας ἑνώσεως ἀμμωνίας καὶ ἀτμῶν ἀνύδρου κυανικοῦ ὀξέος. Λευκὸν κρυσταλλικὸν σῶμα, κρυσταλλούμενον εἰς λεπτὰ βελονίδια, εὐδιάλυτον ἐν ὕδατι. Θερμαινόμενον ἐν ὑδατικῷ διαλύματι ἢ ἐξατμιζόμενον μετατρέπεται εἰς τὴν ἰσομερῆ *οὐρίαν* NH_2CONH_2, αὕτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη παρασκευὴ ὀργανικῆς ἑνώσεως ἐξ ἀνοργάνου (ὡς ἐθεωρεῖτο τότε).

Τὸ *κυανικὸν κάλιον* N⋮C.O K παρασκευαζόμενον διὰ συντήξεως καλιοκυανιδίου μετὰ ὀξειδίου τοῦ μολύβδου ἢ ὑπερμαγγανικοῦ καλίου. Λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις ἢ τετραγωνικοὶ κρύσταλλοι, εὐδιάλυτοι ἐν ὕδατι καὶ ἀδιάλυτοι ἐν ἀπολύτῳ ἀλκοόλῃ. Τὸ ὑδατικὸν αὐτοῦ διάλυμα ἀποσυντίθεται βραδέως πρὸς ἀνθρακικὸν ἀμμώνιον, ἀνθρακικὸν κάλιον καὶ οὐρίαν. Διάλυμα κυανικοῦ καλίου παρέχει μετ' ὀξικοῦ ὀξειδυλίου τοῦ κοβαλτίου ζωηρὸν κυανοῦν χρῶμα.

Κυανικοῦ ὀξέος ἀλκυλοπαράγωγα. Ἐκ τῶν δύο δυνατῶν τάξεων ἀλκυλοπαραγώγων τοῦ κυανικοῦ ὀξέος εἶναι γνωστὰ μόνον τὰ ἐκ τοῦ ἰσοκυανικοῦ ὀξέος O:C:N.H, ἅτινα ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον O:C:N.R. Εἶναι πτητικὰ ὑγρά, ἰσχυρᾶς ἀποπνικτικῆς ὀσμῆς, μετατρεπόμενα κατὰ τὴν παραμονὴν εἰς τοὺς πολυμερεῖς ἰσοκυανουρικοὺς ἐστέρας. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν μελῶν τῆς σειρᾶς αὐτῆς εἶναι: τὸ *ἰσοκυανικὸν μεθύλιον, αἰθύλιον κλπ.* σ. γ.

κυανίνη (ἡ) [*Βιομ. Χημ.*]. Συνθετικὸν χρῶμα ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ὀξίνων χρωστικῶν τοῦ τριφαινυλομεθανίου. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1891 ὑπὸ τοῦ Hermann καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὸ ἔριον. Ὁ ὅρος εἰς τὸν πληθυντικὸν *κυανῖναι* εἶναι ταυτόσημος πρὸς τὸ *ἀνθοκυάναι*. σ. γ.

κυανιομηλονικὸν *ὀξὺ* [*'Οργ. Χημ.*]. Ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου NC.CH.$(COOH)_2$, γνωστὸν μόνον ὑπὸ μορφὴν ἐστέρων. Ἰσχυρῶς ὄξινον ὑγρὸν σχηματίζον ἅλατα. σ. γ.

κυάνιον (τὸ) [*'Οργ. Χημ.*] Εἶναι ἡ ἁπλουστάτη ἕνωσις ἄνθρακος καὶ ἀζώτου. Κυρίως εἶναι ρίζα μονοσθενὴς τοῦ τύπου —C ⋮ N ἢ —N:C, κληθεῖσα οὕτως ὡς σχηματίζουσα κυανᾶς ἑνώσεις. Ἡ πρώτη παραχθεῖσα ἕνωσις τοῦ κυανίου εἶναι τὸ κυανοῦν τοῦ Βερολίνου, παρασκευασθὲν τῷ 1704 ὑπὸ τοῦ Diesbach. Τὸ κυάνιον φέρεται ἀναλόγως πρὸς τὰ ἀλογονικὰ στοιχεῖα κατὰ τὸν σχηματισμὸν ἑνώσεων, δι' ὃ καὶ ἐνίοτε παρίσταται διὰ τοῦ συμβόλου Cy. Ἡ ρίζα τοῦ κυανίου δὲν ὑπάρχει ἐλευθέρα, τὸ δὲ μόριον τοῦ ἐλευθέρου κυανίου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν διμοριακὴν μορφὴν $(CN)_2$ ἤτοι N⋮C.C⋮N.

Τὸ ἐλεύθερον κυάνιον παρασκευάζεται διὰ διασπάσεως τοῦ ξηροῦ ὑδραργυροκυανιδίου διὰ συσκευῆς ἐρυθροπυρώσεως $Hg(CN)_2 = Hg + (CN)_2$. Τὸ παραγόμενον ἀέριον κυάνιον συλλέγεται ὑπεράνω ὑδραργύρου ἢ ὑγροποιεῖται διὰ ψύξεως. Ἐπίσης δύναται νὰ παρασκευασθῇ δι' ἀναλόγου διασπάσεως τοῦ ἀργυροκυανιδίου ἢ διὰ θερμάνσεως διαλύματος θειικοῦ χαλκοῦ μετὰ καλιοκυανιδίου ἢ διὰ θερμάνσεως ὀξαλικοῦ ἀμμωνίου μετ' ἀφυδραντικῶν σωμάτων ὡς γλυκερίνης ἢ πεντοξειδίου τοῦ φωσφόρου Εἶναι ἄχρουν ἀέριον, δηλητηριωδέστατον, ἰδιαζούσης ὀσμῆς, προσομοίας πρὸς τὴν τῶν πικραμυγδάλων, εὔφλεκτον, καιόμενον ἐν τῷ ἀέρι πρὸς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ ἄζωτον. Τὸ ἀέριον κυάνιον ἔχει πυκνότητα 1,806 καὶ εὐκόλως σχετικῶς συμπυκνοῦται πρὸς ἄχρουν ὑγρόν. Τὸ ὑγρὸν κυάνιον βράζει εἰς —20°,7, εἰς κατωτέραν δὲ θερμοκρασίαν στερεοποιεῖται εἰς λευκὴν κρυσταλλικὴν μᾶζαν. Τὸ στερεὸν κυάνιον τήκεται εἰς —34°,4.

Τὸ κυάνιον διαλύεται εὐκόλως ἐν ὕδατι, εὐκολώτερον δὲ εἰς ἀλκοόλην, μεθ' ἧς ὅμως ἀντιδρᾷ χημικῶς. Ἐκ τοῦ ὑδατικοῦ διαλύματος ἀποχωρίζονται ταχέως καστανόχροοι νιφάδες ἐξ *ἀζουλμικοῦ ὀξέος*, τὸ δὲ διάλυμα περιέχει ὀξαλικὸν ἀμμώνιον, οὐρίαν καὶ ὑδροκυανικὸν ὀξύ. Διὰ θερμάνσεως εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν διασπᾶται βραδέως πρὸς ἄνθρακα καὶ ἄζωτον. Διὰ προσλήψεως ὕδατος παρουσίᾳ ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου ἢ πυκνῶν ὑδραλογονικῶν ὀξέων μετατρέπεται εἰς ὀξαμίδιον N⋮C.C⋮N $+ 2H_2O = H_2N.CO.CO\,NH_2$.

Δι' ἀραιοῦ ὑδατικοῦ καυστικοῦ καλίου μετατρέπεται πρὸς καλιοκυανίδιον καὶ κυανικὸν κάλιον

$$(CN)_2 + 2KOH = KCN + KCNO + H_2O.$$

Δι' ἐπιδράσεως ἀλκοόλης παρουσίᾳ καλιοκυανιδίου ἢ ὑδροχλωρίου σχηματίζει ἰμιναιθέρας. Δι' ἐπιδράσεως διαζωμεθανίου σχηματίζεται κυανοζοτριαζόλιον. Δι' ἐπιδράσεως ἀλογόνων ἐπὶ τοῦ ὑδροκυανικοῦ ὀξέος σχηματίζονται ἀλογονοπαράγωγα τοῦ κυανίου, ὡς τὸ χλωριοῦχον κυάνιον CNCl καὶ βρωμιοῦχον κυάνιον CNBr, ἑνώσεις δριμυτάτης ὀσμῆς καὶ λίαν δηλητηριώδεις, χρησιμοποιηθεῖσαι κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον.

Κυανίου ἑνώσεις. Τὸ κυάνιον σχηματίζει, ὅπως καὶ τὰ ἀλογόνα, μεθ' ὑδρογόνου τὸ *ὑδροκυανικὸν ὀξύ*, σῶμα τελείως ἀνάλογον πρὸς τὰ ὑδραλογονικὰ ὀξέα. Τὸ ὑδροκυανικὸν ὀξὺ σχηματίζει ἅλατα μετὰ μετάλλων, ὡς τὸ *κυανιοῦχον κάλιον* κλπ. Τὸ κυάνιον σχηματίζει ἑνώσεις μεθ' ἀλογόνων. ὡς τὸ *χλωροκυάνιον* CNCl, ὑγρὸν βράζον εἰς 15°,5, τὸ *βρωμοκυάνιον* CNBr, σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 52° καὶ βράζον εἰς 61°,3, καὶ τὸ *ἰωδοκυάνιον* CNJ, σῶμα στερεόν, ἀπαντῶν ἐνίοτε εἰς τὸ ἀγοραῖον ἰώδιον. Περαιτέρω τὸ κυάνιον σχηματίζει σειρὰς ὅλας ἑνώσεων δι' ἑνώσεως μετ' ἀζώτου, μετὰ θείου, μετ' ὀξυγόνου κλπ. σ. γ.

—κυάνιον βρωμιοῦχον [*Χημ. Πολ.*]. Σῶμα στερεὸν τοῦ τύπου Br — C ⋮ N, κρυσταλλούμενον εἰς ἀχρόους βελόνας καὶ πρίσματα, μὲ βαθμὸν τήξεως 52° καὶ ζέσεως 61°. Ἔχει ἀηδῆ, ἐρεθιστικωτάτην καὶ δηλητηριώδη ὀσμὴν καὶ εἶναι ἡ πτητικωτέρα γνωστὴ πολεμικὴ οὐσία. Ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸν πόλεμον εἰς μικρὰν κλίμακα, κυρίως ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, οἵτινες κατ' ἀρχὰς ἀνεμείγνυον τοῦτο μὲ 25 % βρωμοοξόνην καὶ 50 % βενζόλην. Παρεσκευάζετο τῇ ἐπιδράσει βρωμίου ἐπὶ κυανιούχων ἀλκαλίων εἰς θερμοκρασίαν 0°:

$$NaCN + Br_2 = BrCN + NaBr.$$

Ἐπειδὴ κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην τὸ ½ τοῦ βρωμίου ἐχάνετο μετατρεπόμενον εἰς βρωμιοῦχον νάτριον, ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸν πόλεμον ἡ ἑξῆς ἀντίδρασις: $NaClO_3 + 3NaBr + 3NaCN + 6H_2SO_4 = 3Br—C⋮N + NaCl + 6NaHSO_4 + 3H_2O$. ι. γ. τ.

—κυάνιον θειοῦχον [*'Οργ. Χημ.*] βλ. λ. *θειοῦχον* κυάνιον.

—κυάνιον χλωριοῦχον [*Χημ Πολ.*]. Ὑγρὸν ἄχρουν τοῦ τύπου Cl—C ⋮ N, μὲ βαθμὸν ζέσεως 12°,5 καὶ πήξεως —7°. Μὴ τελείως καθαρόν, καθίσταται ἀσταθές, ὑφιστάμενον πολυμερισμὸν καὶ σχηματίζον τὸ στερεὸν τριχλωριοῦχον κυάνιον $(CNCl)_3$. Παρασκευάζεται τῇ ἐπιδράσει ἀερίου χλωρίου ἐπὶ κυανιούχων ἀλκαλίων εἰς θερμοκρασίαν 0°

$$NaCN + Cl_2 = CNCl + NaCl$$

Ἔχει δριμυτάτην ὀσμήν, προκαλεῖ δάκρυα καὶ εἶναι δηλητηριωδέστατον. 50 χιλιοστόγραμμα τούτου ἀνὰ κυβικὸν μέτρον ἀέρος ἀρκοῦσιν ὅπως καταστήσωσιν ἀδύνατον τὴν παραμονὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἀσφυξιογόνον κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον δοκιμαστικῶς ὑπὸ τῶν Γάλλων εἰς γομώσεις ὀβίδων ὑπὸ τὸ ὄνομα mauguinite, καθὼς καὶ ἐν ἀναμείξει μετὰ τριχλωριούχου ἀρσενικοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα vitrite, ἀπεδείχθη ὅμως μᾶλλον ἀκατάλληλον. Τοῦτο, καθὼς καὶ τὸ βρωμιοῦχον κυάνιον, χρησιμοποιεῖται σήμερον ὡς προσθήκη εἰς ὑδροκυάνιον, κατὰ τὴν καταπολέμησιν παρασίτων καὶ ἐντόμων ἢ τὴν ἀπολύμανσιν πλοίων, κτηρίων κλπ. Ἡ ἰσχυρὰ ὀσμὴ τούτων καθιστᾷ φανερὰν τὴν τυχὸν εἰσέτι ὕπαρξιν τοῦ δηλητηριωδεστάτου ὑδροκυανίου. ι. γ. τ.

κυανιοῦχος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό). Ἐπίθετον χημικὸν διὰ τὰ παράγωγα τοῦ ὑδροκυανίου (ἅλατα, ἐστέρας κλπ.).

α-κυανιοῦχον βρωμοβενζύλιον [*Χημ. Πολ.*]. Τύπος: $C_6H_5.CHBr(CN)$. Ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν σημειοῦται διὰ τῶν χαρακτηριστικῶν «CA». Πεῖρα ἐκ τοῦ πολέμου ἐλλείπει, καίτοι, κατὰ ἀγγλικὰς καὶ ρωσικὰς πληροφορίας, ἐβλήθη τοῦτο ὑπὸ τῶν Γάλλων περὶ τὸ τέλος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὑπὸ τὴν συνθηματικὴν ὀνομασίαν *καμῖτις*. Μεταπολεμικὰ πειράματα τῶν Ἀμερικανῶν ἀπέδειξαν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ ἰσχυροτέρου δακρυγόνου, 0,0003 χιλιοστόγραμμα τοῦ ὁποίου ἀνὰ λίτρον ἀέρος ἀρκοῦσι πρὸς πρόκλησιν δακρύων. Ἡ δηλητηριώδης ἀφ' ἑτέρου τούτου ἐνέργεια εἶναι κατά τι ἀνωτέρα τῆς τοῦ χλωρίου. Τὸ κυανιοῦχον βρωμοβενζύλιον παρασκευάζεται διὰ ζέσεως διαλύσεως ἐν οἰνοπνεύματι χλωριούχου βενζυλίου μετὰ κυανιούχου καλίου. Δι' ἀποστάξεως λαμβάνεται τὸ *κυανιοῦχον βενζύλιον*:

$$C_6H_5.CH_2Cl + KCN = KCl + C_6H_5.CH_2CN,$$

ἄχρουν ἐλαιῶδες ὑγρόν, ἐντελῶς ἀκίνδυνον καὶ ἄνευ δυσαρέστου ὀσμῆς, ζέον εἰς 232°. Τὸ τελευταῖον τοῦτο, φερόμενον εἰς ἐπαφὴν μετὰ ἀτμῶν βρωμίου, τῇ καταλυτικῇ ἐπιδράσει ἡλιακοῦ φωτὸς ἢ ὑπεριωδῶν ἀκτίνων, βρωμιοῦται, σχηματιζομένου τοῦ *α-κυανιούχου βρωμοβενζυλίου*:

$$C_6H_5\,CH_2CN + Br_2 = HBr + C_6CH_5.CHBr(CN).$$

Δι' ἀνακρυσταλλώσεως ἐν οἰνοπνεύματι λαμβάνεται ἡ οὐσία ἐντελῶς καθαρὰ εἰς κιτρινολεύκους κρυστάλλους, τηκομένους εἰς 29°. Τὸ μὴ καθαρὸν προϊόν, ἐλαιῶδες, πυκνόρρευστον καὶ καστανόχρουν ὑγρόν, εἰδικοῦ βάρους 1, 54, εἶναι κατάλληλον διὰ πολεμικοὺς σκοπούς. Τὸ κυανιοῦχον βρωμοβενζύλιον εἶναι χημικῶς εὐσταθεστάτη οὐσία, μὲ πολὺ μικρὰν πτητικότητα, δι' ὃ καὶ ἡ δακρυγόνος ἱκανότης του διατηρεῖται ἐπὶ μακρόν, ἀκόμη καὶ ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ. Εἶναι ἀπαραίτητον ἑπομένως μετὰ βολὴν κυανιούχου βρωμοβενζυλίου νὰ ἀπομακρυνθῶσι καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη ἐξ ἀντικειμένων ραντισθέντων ὑπὸ τούτου. Πρὸς τοῦτο συνιστᾶται κατὰ πρῶτον ἐλαφρὰ πλύσις διὰ σπόγγου ἐμπεποτισμένου εἰς τετραχλωριοῦχον ἄνθρακα, καὶ εἶτα διὰ διαλύσεως ὑδροξειδίου τοῦ νατρίου ἐν οἰνοπνεύματι (20%).

Ἀπὸ στρατιωτικῆς τακτικῆς ἐξεταζομένη ἡ πολεμικὴ αὕτη οὐσία, παρὰ τὰς ἐξαιρέτους ἰδιότητας, φαίνεται νὰ ἔχῃ μᾶλλον περιωρισμένην ἐφαρμογήν. Πρῶτον μέν, διότι ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐκρήξεως τοῦ βλήματος χάνει αὕτη εἰς δραστικότητα, καὶ ἑπομένως δὲν δύναται νὰ βληθῇ ἐντὸς βλημάτων μὲ μεγάλην ἐκρηκτικὴν γόμωσιν, δεύτερον δέ, διότι εἶναι ἀσταθὴς ἔναντι ὡρισμένων ὑλικῶν, ὡς σιδήρου καὶ χάλυβος, καὶ ἑπομένως δέον νὰ βληθῇ ἐγκεκλεισμένη εἰς εἰδικὰ δοχεῖα ἐξ ὑέλου, μολύβδου, πορσελλάνης κλπ. Πάντως, λόγῳ τῆς ἰσχυροτάτης δακρυγόνου ἰδιότητος, ἡ πολεμικὴ αὕτη οὐσία εἶναι καταλληλοτάτη διὰ βολὴν πρὸς ἀπόκρυψιν ὑπερίτιδος. Ι. Γ. ΤΣΑΓΡΗΣ

—κυανιοῦχος διφαινυλαμιναρσίνη [*Χημ. Πολ.*]. Πολεμικὴ οὐσία μὲ ἀναλόγους ἰδιότητας πρὸς τὰς τῆς *χλωριούχου διφαινυλαμιναρσίνης*. Λαμβάνεται ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης τῇ ἐπιδράσει κυανιούχου νατρίου. ι. γ. τ.

—κυανιοῦχος διφαινυλαρσίνη [*Χημ. Πολ.*]. Τύπος: $(C_6H_5)_2$. As. CN. Πολεμικὴ πταρνιστικὴ καὶ δηλητηριώδης οὐσία, εἰσαχθεῖσα κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὑπὸ τὰς συνθηματικὰς ὀνομασίας *κλὰρκ II* ἢ *κυανοῦς σταυρὸς I*, καὶ βληθεῖσα τὸ πρῶτον κατὰ Μαΐον 1918 παρὰ τὴν Banzières. Εἶναι ἄχρους κρυσταλλικὴ μᾶζα, εἰδικοῦ βάρους 1,45, χαρακτηριστικῆς δὲ ὀσμῆς ἀπὸ σκορόδου καὶ πικραμυγδάλων. Τήκεται εἰς 31°,5 καὶ ζέει εἰς 346°. Εἶναι δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι, εὐδιάλυτος δὲ ἐν οἰνοπνεύματι, αἰθέρι κλπ. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν *χλωριοῦχον διφαινυλαρσίνην* μόλις ἀποσυντίθεται ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Εἶναι ἡ ὀλιγώτερον πτητικὴ ἐξ ὅλων τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν πολεμικῶν οὐσιῶν, ἑπομένως ἡ ἐξαέρωσις ταύτης δέον νὰ προκληθῇ διὰ τῆς θερμοκρασίας ἐκρήξεως ἀναλόγου ἐκρηκτικῆς γομώσεως τοῦ βλήματος. Λόγῳ ὅμως τῆς ἐπακολουθούσης τὴν ἔκρηξιν ταχίστης πτώσεως τῆς θερμοκρασίας, ἡ ἐξαερωθεῖσα κυανιοῦχος διφαινυλαρσίνη ἐπαναπίπτει ἀμέσως ὑπὸ μορφὴν ὑπερμικροσκοπικῶς λεπτῆς κόνεως, εἰς τρόπον ὥστε καθίσταται ἀδύνατος ἡ συγκράτησίς της ἀπὸ τὸν ξυλάνθρακα ἢ ἄλλας χημικὰς ὕλας τῶν διηθητικῶν φυσιγγῶν τῶν προσωπίδων. Μόνον πυκνὸν φίλτρον ἐκ βάμβακος, πιλήματος ἢ εἰδικοῦ χάρτου δύναται ὁπωσδήποτε νὰ συγκρατήσῃ ταύτην. Ἡ κυανιοῦχος διφαινυλαρσίνη παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως εἰς θερμοκρασίαν 60° κυανιούχου νατρίου ἐπὶ χλωριούχου διφαινυλαρσίνης. Ἡ φυσιολογικὴ ἐπίδρασις τῆς πολεμικῆς ταύτης οὐσίας ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶνα ὁμοία πρὸς τὴν τῆς χλωριούχου διφαινυλαρσίνης, ὁ βαθμὸς ὅμως καὶ ἡ διάρκεια εἶναι ἐνταῦθα ἀνώτερος. Λόγῳ τῆς ἰσχυρᾶς καὶ χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς της, ἀρκεῖ πυκνότης 0,005 χιλιοστογράμμων ἀνὰ κυβ. μ. ἀέρος, ὅπως φανερώσῃ τὴν παρουσίαν ταύτης. Τὸ ὅριον τοῦ ἀδυνάτου τῆς παραμονῆς πέραν τοῦ ἑνὸς πρώτου λεπτοῦ ἐν ἀτμοσφαίρᾳ περιεχούσῃ τὴν πολεμικὴν ταύτην οὐσίαν εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον 0,25 χιλιοστόγραμμα ἀνὰ κυβ. μ. ἀέρος. ι. γ. τ.

—κυανιοῦχος διφαινυλστιβίνη [*Χημ. Πολ.*]. Ἕνωσις ἀντιμονίου, ἀνάλογος πρὸς τὴν τοῦ ἀρσενικοῦ, μὲ τὰς αὐτὰς ὡς αὕτη πολεμικὰς ἰδιότητας (βλ. *κυανιοῦχος διφαινυλαρσίνη*).

Digitized by Google

κυανιοφόρμιον (τό), ἢ *τρικυανιομεθάνιον* /*'Οργ. Χημ.*/. 'Οργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $(NC)_3CH$. Εἶναι ἰσχυρότατον ὀξύ, γνωστὸν ὡς διάλυμα ἢ ὑπὸ μορφὴν ἐστέρων. Σ. Γ.

Κυάνιππος /*Μυθολ.*/. —1) Μυθικὸς βασιλεὺς τοῦ Ἄργους ἐκ τοῦ γένους τῶν Βιαντιδῶν, υἱὸς τοῦ Αἰγιαλέως καὶ τῆς Κοιαιθοῦς, τῆς ἀδελφῆς τοῦ Διομήδους. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, τὸν ἀνεψιόν του Κυάνιππον ἐπιτροπεύων ὁ Διομήδης μετὰ τοῦ Εὐρυάλου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μηκιστέως, μετέσχε τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἀντ' αὐτοῦ. Κατ' ἄλλην παράδοσιν μετέσχε καὶ ὁ Κυάνιππος τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου καὶ ἦτο εἷς ἐκ τῶν κλεισθέντων ἐντὸς τοῦ δουρείου ἵππου. Ἐπειδὴ ὁ Κυάνιππος ἀπέθανεν ἄτεκνος, ἐξέλιπεν ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὸ βασιλικὸν γένος τῶν Βιαντιδῶν.

—2) Θεσσαλός, υἱὸς τοῦ Φάρακος, κύριον πρόσωπον μύθου παρεμφεροῦς πρὸς τὸν μῦθον περὶ Κεφάλου. Κατὰ τὸν μῦθον ἐκεῖνον, ὁ Κυάνιππος ἦτο μανιώδης κυνηγός, φθάνων μέχρι τοῦ σημείου νὰ διαμένῃ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας εἰς τὰ δάση θηρεύων καὶ νὰ ἀφίνῃ σχεδὸν διαρκῶς μόνην τὴν ὡραίαν σύζυγόν του Λευκονόην, ἡ ὁποία περιπαθῶς τὸν ἠγάπα. Αἱ συχναὶ καὶ μακροχρόνιοι ἀπουσίαι τοῦ Κυανίππου ἀπὸ τῆς συζυγικῆς ἑστίας ἐνέβαλον εἰς τὴν Λευκονόην τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ὁ σύζυγός της εἶχεν ἐρωμένην. Τούτου ἕνεκα ἀπεφάσισεν αὕτη νὰ τὸν παρακολουθήσῃ κρυφίως καὶ νὰ τὸν κατασκοπεύσῃ. Ἐνῷ ὅμως κεκρυμμένη ἐντὸς λόχμης ἀνέμενε νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἀπιστίαν τοῦ συζύγου της, τὴν ἀνεκάλυψαν οἱ κυνηγετικοὶ κύνες τούτου καὶ τὴν κατεσπάραξαν, ἐκλαβόντες αὐτὴν ὡς θήραμα. Μετ' ὀλίγον καταφθάσας ὁ Κυάνιππος καὶ ἀναγνωρίσας τὴν σύζυγόν του κατελήφθη ὑπὸ ἀπελπιστικῆς λύπης καί, ἀφοῦ ἐφόνευσε τοὺς κύνας του, ηὐτοκτόνησεν ἐπὶ τοῦ πτώματος τῆς Λευκονόης. Γ. Ι. Κ.

κυανισοκυάνιον (τὸ) /*'Οργ Χημ.*/. Δυνατὴ θεωρητικῶς μορφὴ τοῦ *κυανίου*, μὴ ληφθεῖσα εἰσέτι ἐν τῇ πράξει. Θὰ εἶχε τὸν τύπον N: C.N:C. Σ. Γ.

κυανίτης (ὁ) (Cyanit) /*'Ορυκτολ.*/. Πυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου. 'Ονομάζεται καὶ *δισθενὴς* (βλ. λ.).

κυανιωδίδιον (τὸ) /*'Οργ. Χημ.*/. Ταυτόσημον τοῦ *ἰωδοκυανίου* (βλ. *κυάνιον*).

κυανίωσις, *—εως* (ἡ) (γαλλ. cyanuration) /*Μεταλλ.*/. Μεταλλουργικὴ μέθοδος ἐξαγωγῆς τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου δι' ὑγρᾶς ὁδοῦ ἐκ λεπτῶς λειοτριβημένων μεταλλευμάτων ἢ προϊόντων ἄλλης μεταλλουργικῆς κατεργασίας, τιθεμένων εἰς ἐπαφὴν μὲ διαλύσεις κυανιούχων ἁλάτων (συνήθως νατρίου). Ἡ μέθοδος ἐφηρμόσθη ἀπὸ τοῦ 1886 εἰς τὸν χρυσόν, καὶ ἀπὸ τοῦ 1902 εἰς τὸν ἄργυρον.

Κυανίωσις μεταλλευμάτων χρυσοῦ. Τὸ μετάλλευμα κονιοποιεῖται καὶ τίθεται παρουσίᾳ ἀραιᾶς διαλύσεως κυανιούχου καλίου ἢ προτιμότερον νατρίου. Φαίνεται ὅτι γίνεται ἡ ἑξῆς ἀντίδρασις :

$$4Au + 8KCAz + 2H_2O + O_2 = 4KAu(CAz)_2 + 4KOH$$

Ὁ χρυσὸς ἑνοῦται εἰς διαλυτὸν διπλοῦν κυανιοῦχον ἅλας, ἡ δὲ ταχύτης τῆς ἀντιδράσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καταστάσεως διαιρέσεως τοῦ χρυσοῦ καὶ ἐκ τῆς πυκνότητος τῆς διαλύσεως· καὶ ἐνῷ κατὰ τὸν τύπον 130 χγρ. κυανιούχου ἅλατος διαλύουσι 196.8 χγρ. χρυσοῦ, ἀπαιτοῦνται ἐν τῇ ἐφαρμογῇ 30 μέρη κυανιούχου ἅλατος δι' 1 μέρος χρυσοῦ. Τὸ οὕτω σχηματιζόμενον χρυσοφόρον ὑγρὸν περιέχει 8 ἕως 10 γραμμάρια χρυσοῦ κατὰ τόννον καὶ σπανίως μέχρι 30 γραμμαρίων. Ἐκ τοῦ ὑγροῦ τούτου ἀποχωρίζονται τὰ στερεὰ στεῖρα μέρη καὶ ὁ χρυσὸς κατακρημνίζεται ἐξ αὐτοῦ εἴτε δι' ἠλεκτρολύσεως, εἴτε διὰ τοῦ ψευδαργύρου. Ἡ ἠλεκτρολυτικὴ μέθοδος, ὀφειλομένη εἰς τὸν Siemens καὶ Halske, χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1894 διατηρηθεῖσα διὰ τὰ ἀραιὰ διαλύματα, ἀντικαθίσταται ὁλονὲν περισσότερον ὑπὸ τῆς μεθόδου τοῦ ψευδαργύρου, ἥτις διὰ προσφάτου προόδου ἐφαρμόζεται καὶ εἰς τὰ ἀραιὰ διαλύματα. Κατὰ τὴν ἠλεκτρόλυσιν, ὁ χρυσὸς ἐναποτίθεται εἰς τὸν ἀρνητικὸν πόλον, τὸ νάτριον δίδει σόδαν καὶ σχηματίζεται ὑδροκύανον, αἱ ἄνοδοι εἶναι σιδηραῖ καὶ αἱ κάθοδοι μολύβδιναι. Ὁ χρυσὸς ἐναποτίθεται ἐπὶ τοῦ μολύβδου, ὅστις κατόπιν συντήκεται καὶ κυπελλοῦται ἀποχωριζομένου τοῦ χρυσοῦ.

Ἡ κατακρήμνισις διὰ τοῦ ψευδαργύρου στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀντιδράσεως

$$2NaAu(CAz)_2 + Zu = Na_4Zn(CAz)_4 + 2Au.$$

Ἂν καὶ θεωρητικῶς 1 μέρος ψευδαργύρου κατακρημνίζει 6,2 μέρη χρυσοῦ, ἀπαιτεῖται 30 ἕως 90 φορὰς περισσότερος ψευδάργυρος, διότι σχηματίζεται ἔνυδρον ὀξείδιον ψευδαργύρου. Ἡ κατακρήμνισις γίνεται διὰ μεθοδικῆς κυκλοφορίας ἐντὸς ξυλίνων κιβωτίων χωριζομένων διὰ κατακορύφων χωρισμάτων εἰς διαδοχικὰ διαμερίσματα, ἐν οἷς τορνεύματα πρόσφατα ψευδαργύρου εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ ὁριζοντίων ξυλίνων πλεγμάτων. Ὁ χρυσὸς εὑρίσκεται κατ' ἀνάγκην εἰς κατάστασιν ὑγρᾶς κόνεως, ἥτις πρέπει ν' ἀποχωρισθῇ τοῦ πλεονάζοντος ψευδαργύρου. Πρὸς τοῦτο τοποθετεῖται ἐντὸς περιστροφικοῦ κυλινδρικοῦ τυμπάνου (trommel) φέροντος ὀπάς, δι' ὧν διέρχονται τὰ λεπτὰ μέρη· ἅτινα προσβάλλονται ὑπὸ θειικοῦ ὀξέος, ὅπερ διαλύει τὸν ψευδάργυρον. Γίνεται διήθησις καὶ καίεται τὸ ὑπόλειμμα ἐντὸς χωνευτηρίου, ἢ καὶ συσσωματοῦται τῇ βοηθείᾳ λιθαργύρου (ὀξειδίου τοῦ μολύβδου) καὶ τήκεται δι' ἄνθρακος. Ἔχομεν πάλιν μόλυβδον χρυσοφόρον, ὅστις κυπελλοῦται (μέθοδος Tavernier). Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν μεθόδων τούτων ποικίλλει ἀναλόγως τῶν μεταλλευμάτων καὶ τῶν μέσων λειοτριβήσεως. Ἐὰν ὁ χρυσὸς εἶναι ἐλεύθερος ἢ διαλελυμένος, προηγεῖται συνήθως ἀμαλγάμωσις, ἐὰν τὸ μετάλλευμα εἶναι ἀρκούντως πλούσιον ἕπεται κυανίωσις πρὸς δέσμευσιν τοῦ μὴ δεσμευθέντος ὑπὸ τοῦ ὑδραργύρου χρυσοῦ. Ἐὰν ὁ χρυσὸς διατελῇ, ὡς εἰκάζεται, ὑπὸ μορφὴν ἑνώσεων, πρέπει νὰ προηγηθῇ φρῦξις. Ὅταν ἡ ἀναλογία ἐλευθέρου χρυσοῦ δὲν εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη (40 % τοῦ συνόλου) δὲν προηγεῖται ἀμαλγάμωσις.

Ὁ τρόπος τῆς λειοτριβήσεως ἐπιδρᾷ ἐπίσης. Ὁτὲ μὲν γίνεται αὕτη μετὰ ἐμπλουτισμοῦ διὰ μεταλλοπλυσιῶν, ὥστε νὰ ἔχωμεν πλούσια (ἄμμους καὶ πηλούς), ἅτινα ὑποβάλλονται εἰς χωριστὰς κατεργασίας πρὸς κυανίωσιν εἰς καταλλήλους ἐγκαταστάσεις, ὁτὲ δὲ πάλιν προτιμᾶται ἡ χρῆσις ἑνιαίων ἐγκαταστάσεων καὶ τὸ σύνολον λειοτριβεῖται εἰς κατάστασιν πηλῶν Τὰ πλούσια κατεργάζονται εὐκολώτερον Ἀπαιτοῦσι μὲν καὶ αὐτὰ πλήρη λειοτρίβησιν, ἀλλὰ παρέχουσι πλουσίαν σχετικῶς διάλυσιν 25 γραμμαρίων κατὰ τόννον. Αἱ ἄμμοι καὶ οἱ πηλοὶ παρέχουσιν ἀραιὰς διαλύσεις. Αἱ διαλύσεις αὗται, μετὰ τῶν ἐγκαταστάσεων θραύσεως (κυλίνδρων συστοιχιῶν κοπάνων, κυλίνδρων περιεχόντων σφαίρας), πλυντηρίων δεξαμενῶν, ἀναμείξεως καὶ κατακρημνίσεως διὰ ψευδαργύρου, π. χ. σωλήνων, ἀποστραγγιστήρων, ἠθμῶν πρὸς διήθησιν καὶ ἀποχωρισμὸν τῶν στερεῶν μερῶν, λόγῳ τῆς ἀραιότητος αὐτῶν ἀπαιτοῦσιν ἐκτεταμένας ἐγκαταστάσεις. Οἱ ἠθμοὶ εἶναι διαφόρων τύπων (Moore, Cutter) ἐνεργούντων δι' ἀπορροφήσεως μέσῳ ὑφάσματος τεταμμένου ἐπὶ διατρήτου πλαισίου Ridgway, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἠθμοὶ ἀποτελοῦνται ἐκ περιστρεφομένων ἀκτινωτῶν βραχιόνων κοίλων, ὧν ἡ μία ὄψις φέρει τὸ ὕφασμα καὶ διὰ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ ἀπορρόφησις αὐτομάτως καὶ ἡ πλύσις τοῦ ἰζήματος κτλ. Ἡ κυανίωσις εἶναι ἐν μεγάλῃ χρήσει ὡς εἰς τὰ διάσημα χρυσωρυχεῖα τοῦ Τράνσβααλ, ὅπου κατεργάζονται μεταλλεύματα περιέχοντα 9 ἕως 40 γρ. κατὰ τόννον ἐντὸς λίαν σκληρῶν πετρωμάτων μὲ ἀπόδοσιν, ἤτοι ἀπόκτησιν, τῶν 70 ἕως 80% τοῦ περιεχομένου χρυσοῦ· ὡσαύτως τὰ μικρὰ κοιτάσματα τῆς νοτιοδυτικῆς Γαλλίας (La Lucette, Bellière, Chatelet) ἔχουσι λίαν σκληρὸν χρυσοφόρον χαλαζίτην, περιέχοντα 15 ἕως 20 γραμμάρια κατὰ τόννον, κατεργαζόμενα διὰ κυανιώσεως.

Κυανίωσις μεταλλευμάτων ἀργύρου. Ἡ σχετικῶς νέα αὕτη μέθοδος ἐφηρμόσθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ Μεξικόν. Ἡ κυανίωσις ἐφαρμόζεται εἰς τὸ μετάλλευμα ἄνευ χημικῆς κατεργασίας, ἀπ' εὐθείας εἰς τὰς ἑνώσεις, π. χ.

$$Ag_2S + 4\,NaCAz = 2(AgCAz + NACAz)\,NA_2S$$

Λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ θειούχων, πολυθειούχων καὶ θειοκυανιούχων ἁλάτων ἀπαιτεῖται μέγα πλεόνασμα κυανιούχου ἅλατος, ἵνα μὴ κατακρημνισθῇ ὁ ἄργυρος ὡς θειοῦχος ἄργυρος. Ἡ ἐνέργεια γίνεται λίαν βραδέως. Ἡ κατακρήμνισις τοῦ ἀργύρου ἐκ τῆς διαλύσεως γίνεται μετὰ διήθησιν διὰ τοῦ ψευδαργύρου, ὡς ἀνωτέρω. Ἐφαρμόζονται δ' ἐν γένει τὰ αὐτὰ μέσα, ἅτινα καὶ εἰς τὸν χρυσόν. Ἡ μέθοδος ἐπιτρέπει: 1) μεγάλην οἰκονομίαν καὶ 2) τὴν κατεργασίαν μεταλλευμάτων περιεχόντων μόνον 300 γραμμάρια κατὰ τόννον. Ἐφαρμόζεται μόνον εἰς πτωχὰ μεταλλεύματα καὶ ἀπαιτεῖ λίαν λεπτὴν λειοτρίβησιν εἰς συσκευὰς μετὰ κοπάνων καὶ κυλίνδρων περιεχόντων σφαίρας, δεξαμενὰς διαλύσεως, ἀναμεικτῆρας, ἠθμοὺς δι' ἀπορροφήσεως διὰ κενοῦ, δεξαμενὰς κατακρημνίσεως διὰ ψευδαργύρου κλπ. Μία τελειοποίησις (μέθοδος Merril) εἰσαχθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1910 συνίσταται εἰς τὴν χρῆσιν κόνεως ψευδαργύρου, ὡς προέρχεται οὗτος ἐκ τῶν συνήθων καμίνων παραγωγῆς αὐτοῦ δι' ἀναγωγῆς καὶ ἀποστάξεως. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι οἰκονομικωτέρα ὡς πρὸς τὸν ψευδάργυρον καὶ τοὺς χειρισμοὺς καὶ τὴν ἀπόδοσιν εἰς χρυσὸν ἢ ἄργυρον. Ἄλλη μέθοδος, διαδοθεῖσα ἐπίσης μεγάλως, εἶναι ἡ χρῆσις κόνεως ἀργιλλίου, ἥτις ἔχει σὺν τῇ καλῇ ἀποδόσει τῆς ὑπὸ κόνιν μορφῆς αὐτῆς καὶ τὸ πλεονέκτημα ὅτι ὁ παραγόμενος κυανιοῦχος ψευδάργυρος, λόγῳ τῆς ἀσταθείας αὐτοῦ, ἐπιτρέπει τὴν εὔκολον ἀναγέννησιν τοῦ ἀργιλλίου. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

κυανοβρωμίδιον (τὸ) /*'Οργ. Χημ.*/· βλ. *βρωμοκυάνιον* καὶ *κυάνιον* βρωμιοῦχον.

κυανογουανιδίνη (ἡ) /*'Οργ. Χημ.*/· βλ. *δικυανοδιαμίδιον*.

κυανόγυνα (τὰ) /*Βοτ.*/. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, τῶν ὁποίων τὰ θήλεα γεννητικὰ ὄργανα εἶναι κυανᾶ.

κυανοδερμία (ἡ) καὶ *κυανοπάθεια*· βλ. *κυάνωσις*.

κυανοδιμεθυλαμίδιον (τὸ) /*'Οργ. Χημ.*/. 'Οργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $NC.N(CH_3)_2$. Βράζει εἰς 163°, 5. Σ. Γ.

κυανοδάφνη (ἡ) (Cyanodaphnae) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δαφνοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν νήσων τῆς Μαλαισίας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κυανοδάφνη ἡ κομψὴ* (Cyanodaphnae elegans), ἰθαγενὲς φυτὸν τῶν περὶ τὴν Κοχιγκίναν μερῶν, καλλιεργουμένη εἰς πλείστας χώρας διὰ τὰ ὡραῖα ἄνθη της καὶ τὸ ὠχροκίτρινον ξύλον της, ὅπερ χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ἐπιπλοποιίᾳ Δ. Ν. Π.

κυανοζίνη (ἡ) /*Βιομ. Χημ.*/. Συνθετικὸν χρῶμα ἀνακαλυφθὲν τῷ 1882 ὑπὸ τοῦ Gnehm. Εἶναι ὄξινον χρῶμα τῆς πυρονίνης καὶ λαμβάνεται διὰ βρωμιώσεως τῆς τετραχλωριοφλουορεσκεΐνης ἐν ἀλκοολικῷ διαλύματι. Βάπτει τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν ἐν λουτρῷ ὀξικοῦ ὀξέος. Σ. Γ.

κυανόθαμνος (ὁ) (Cyanothamnus) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διοσμηϊδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη, ἅτινα καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικά. Εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

κυανοθεραπεία (ἡ) (cyanothérapie) /*'Ιατρ.*/. Οὕτω καλεῖται ἡ ἐπίδρασις τοῦ κυανοῦ χρώματος καὶ ἡ χρησιμοποίησις αὐτοῦ ὡς θεραπευτικοῦ μέσου. Εἰς τὸ ἡλιακὸν φάσμα εὕρηται ἡ ζώνη τοῦ κυανοῦ φωτός, ὅπερ, κατὰ τὰ γενόμενα πειράματα, ἐπὶ τῶν μεμονωμένων ἱστῶν καὶ τῶν ζώντων κυττάρων ἐπιφέρει κατευναστικὴν ἐν ἀρχῇ ἐνέργειαν, διεγερτικὴν ἀκολούθως καὶ καταστρεπτικὴν ἐν τέλει. Τὸ κυανοῦν χρῶμα, καίπερ ἔχον μικρὰν διεισδυτικὴν δύναμιν, διὰ τῆς ἀφθονίας ὅμως αὐτοῦ εἰς χημικὰς ἀκτινοβολίας εἶναι ἐρεθιστικὸν διὰ τὸ δέρμα καὶ ἰσχυρῶς βακτηριοκτόνον· δι' ὃ καὶ ἐφηρμόσθη θεραπευτικῶς κατὰ τοῦ λύκου, τοῦ ἐκζέματος καὶ τοῦ ἐρυσιπέλατος, ὡς καὶ κατὰ τῶν μεσοπλευρίων νευραλγιῶν. Ἐφηρμόσθη ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν ψυχοθεραπευτικήν· οὕτως οἱ ἐν διεγέρσει παραληροῦντες, οἱ ἀνήσυχοι καὶ μανιακοί, εὑρισκόμενοι ἐντὸς ἀτμοσφαίρας κυανῆς καταπραΰνονται μικρὸν κατὰ μικρὸν καὶ ἐπανακτῶσι τὴν πραγματικὴν ἠρεμίαν. Μ. Ν. Κ.

Κυανοί (οἱ), ἢ *Βένετοι*. Ὄνομα ἁρματηλατῶν καὶ πολιτικῆς φατρίας ἐν Ρώμῃ καὶ εἶτα ἐν Κωνσταντινουπόλει (βλ. λ. *Βένετοι*). ΜΝ ΚΛΣ

κυανόκαρπα (τὰ) /*Βοτ.*/. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ἅτινα φέρουσι κυανοῦς καρπούς. Δ. Ν. Π.

κυανόκερα (τὰ) /*Ζῳολ.*/. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, ἅτινα ἔχουσι τὰ κέρατα ἢ τὰς κεραίας των κυανῶς κεχρωματισμένας. Δ. Ν. Π.

κυανοκέφαλα (τὰ) /*Ζῳολ.*/. Καλοῦνται οὕτω πτηνὰ ἢ ἔντομα, ἅτινα ἔχουσι τὴν κεφαλήν των κυανῆν. Δ. Ν. Π.

κυανόλευκος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κυανοῦς ἅμα καὶ λευκός, χαρακτηριστικὸν τῆς ἑλληνικῆς σημαίας· «ἡ κυανόλευκος σημαία μας»· || καὶ ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *σημαία* : «ἀνεπετάσθη ἡ κυανόλευκος».

κυανόλη (ἡ) /*Βιομ. Χημ.*/. 'Οξίνη χρωστικὴ τοῦ τριφαινυλομεθανίου, ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1891 ὑπὸ τοῦ Weinberg. Λίαν ἀνθεκτικὸν χρῶμα διὰ τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν. Σ. Γ.

— **κυανόλης** ***πράσινον*** /*Βιομ. Χημ.*/. Ὄξινον συνθετικὸν χρῶμα τῆς ὁμάδος τοῦ τριφαινυλομεθανίου. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1883 ὑπὸ τοῦ Caro. Σταθερώτατον χρῶμα διὰ μάλλινα καὶ μετάξινα. Σ. Γ.

κυανόλιον (τὸ) /*Χημ.*/· βλ. *ἀνιλίνη*.

κυανομεθίνη (ἡ) /*'Οργ. Χημ.*/. Ἡ ἁπλουστέρα τῶν *κυαναλκινῶν*. Ἔχει τὸν τύπον

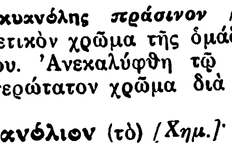

καὶ λαμβάνεται διὰ θερμάνσεως ἀκετονιτριλίου μετὰ νατρίου. Ἀρκούντως ἰσχυρὰ βάσις, δυνατὴ καὶ εἰς ἰμινομορφήν. Τήκεται εἰς 180°. Σ. Γ.

κυανομέλαν (τὸ) /*Βιομ. Χημ.*/. 'Οξίνη διαζωχρωστική, ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1896 ὑπὸ τῶν Elbel καὶ Rosenberg. Σκοτεινοκύανος κόνις διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην. Βάπτει ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ τὸ ἔριον μέλαν λίαν ἀνθεκτικῶς εἰς τὸ φῶς, τὰ ὀξέα, τὴν πλύσιν κτλ. Σ. Γ.

κυανομυρμηκικὸν *ὀξὺ* /*'Οργ. Χημ.*/. 'Οργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου NC. COOH. Εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ *κυανομυρμηκικοῦ αἰθυλεστέρος*

Digitized by Google

NC COOC$_2$H$_5$ ὅστις εἶναι ὑγρὸν βράζον εἰς 115°, ὡς καὶ τοῦ *κυανουνομηκικοῦ μονιμιναιθέρος*

NC C(NH). OC$_2$H$_5$

ἀχρόου ὑγροῦ βράζοντος ὑπὸ πίεσιν 20 χλσμ. εἰς 42°. Σ. Γ.

κυανοξικὸν ὀξὺ / *Ὀργ. Χημ.*/. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου N ⋮ C. CH$_2$. COOH παρασκευαζομένη δι' ἐπιδράσεως καλιοκυανιδίου ἐπὶ χλωριοξικοῦ νατρίου. Ἐκ τοῦ οὕτω παραγομένου κυανοξικοῦ νατρίου ἀπελευθεροῦται τὸ κυανοξικὸν ὀξὺ δι' ἐπιδράσεως ἀνοργάνων ὀξέων. Διαρρέοντες ὑγροσκοπικοὶ κρύσταλλοι, διαλυτοὶ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην. Τήκεται εἰς 66°,1. Χρησιμοποιεῖται διὰ συνθέσεις. Σ. Γ.

κυανόξυλον (τό). Συνώνυμον πρὸς τὸ *καμπεχιανὸν ξύλον* καὶ τὸ *αἱματόξυλον* (βλ. λ.). Σ. Γ.

κυανοπάθεια (ἡ) / *Ἰατρ.*/ βλ. λ. *κυάνωσις*.

κυανόποδα (τὰ) /*Ζῳολ.*/. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἔντομα, ἅτινα ἔχουσι κυανοῦς πόδας. Δ. Ν. Π.

κυανοπτέρυγα, ἢ **κυανόπτερα** (τὰ) /*Ζῳολ.*/. Καλοῦνται οὕτω τὰ πτηνὰ ἢ τὰ ἔντομα, ἅτινα ἔχουσι πτέρυγας χρώματος κυανοῦ. Δ. Ν. Π.

κυανοπώγων, —ωνος (ὁ)· ὁ ἔχων κυανῆν γενειάδα· ‖ λαϊκὸς μυθικὸς ἥρως τῶν Γάλλων, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν μανίαν νὰ φονεύῃ τὰς συζύγους του.

— /*Ἐγκυκλ.*/ *Κυανοπώγων* (Barbe-bleue) εἶναι ὁ ἥρως λαϊκοῦ παραμυθίου τὸ ὁποῖον ἐπραγματεύθη ὁ Κάρολος Περρὼ εἰς τὰ «Contes des Fées» του. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ μύθου ἐν συντόμῳ ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἄνθρωπός τις, πολὺ πλούσιος, ὁ ὁποῖος εἶχε κυανῆν γενειάδα, ἐνυμφεύθη ἐξάκις. Νυμφευθεὶς δι' ἑβδόμην φοράν, ἐγχειρίζει εἰς τὴν νέαν του σύζυγον τὴν κλεῖδα δωματίου, ἀπαγορεύσας νὰ τὸ ἀνοίξῃ καὶ εἰσέλθῃ εἰς αὐτό. Ἡ σύζυγος, μὴ δυνηθεῖσα νὰ συγκρατήσῃ τὴν περιέργειάν της, κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Κυανοπώγωνος, ἀνοίγει τὸ δωμάτιον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου βλέπει τὰ πτώματα τῶν ἓξ προηγουμένων γυναικῶν τοῦ συζύγου της. Ἐκ τοῦ τρόμου της δὲ ἀφίνει νὰ πέσῃ ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἡ κλείς, ἥτις βάφεται δι αἵματος. Παρὰ τὰς προσπαθείας της δὲν ἐπιτυγχάνει νὰ ἀπαλείψῃ ἐκ τῆς κλειδὸς τὸ ἀποκαλυπτικὸν τῆς ἀνυπακοῆς της αἷμα, ὁ δὲ σύζυγος καταφθάνων ἑτοιμάζεται νὰ τὴν στραγγαλίσῃ, ὅπως ἐστραγγάλισε τὰς ἄλλας συζύγους του, ἀλλ' οἱ δύο ἀδελφοὶ τῆς γυναικὸς προλαμβάνουν ἐγκαίρως καὶ τὴν σῴζουν φονεύοντες τὸν Κυανοπώγωνα. Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ μύθου ἂν πρόκειται δηλαδὴ περὶ προσώπου μυθικοῦ ἢ πραγματικοῦ, πλεῖστα ἐγράφησαν, χωρὶς νὰ λυθῇ εἰσέτι τὸ ζήτημα. Ἰδοὺ συνοπτικῶς αἱ λύσεις αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν. Τινὲς θεωροῦν τὸν θρῦλον ὡς ἀρχαιότατον, ἐλθόντα ἐξ Ἰνδιῶν μεταξὺ τῶν ἄλλων μύθων, οἱ ὁποῖοι διεδόθησαν κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐξ Ἀνατολῆς εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως. Τὰ ἀπηγορευμένα δωμάτια καὶ αἱ μυστηριώδεις κλεῖδες ἀναφέρονται συχνότατα εἰς τὴν ἀρείαν μυθολογίαν. Τὸ «Ριγκ-Βέδα» περιγράφει τὸν Ἴνδραν «τινάσσοντα τὰς τρίχας τῆς κυανῆς γενειάδος του». Μεταξὺ τῶν μνημείων τῆς αἰγυπτιακῆς ἀρχαιότητος ἀναφέρεται ὁ θεὸς Μπές, φέρων κυανῆν γενειάδα. Αὐτὸς ὁ Ζεὺς εἶχε τὴν γενειάδα τόσῳ μαύρην «ὥστε ἐφαίνετο κυανῆ, ὡς αἱ πτέρυγες τοῦ κόρακος». Αἱ συσχετίσεις αὗται, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βάσιμοι, ἤνοιξαν τὰς πύλας τοῦ μυθολογικοῦ παιδεύου εἰς τὸν Κυανοπώγωνα, ὅστις ἐθεωρήθη ἡλιακὴ θεότης.

Ἄλλοι ἀναγνωρίζουν εἰς τὸν Κυανοπώγωνα τὸν βασιλέα Κόμορ, Βρετόνον ἡγεμόνα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Κατὰ τὸν θρῦλον τῆς Ἁγίας Τρυφίνης, ὁ βασιλεὺς Κόμορ, ἀφοῦ ἐθανάτωσε πλείστας συζύγους του, ἐπέτυχε τὴν χεῖρα τῆς Τρυφίνης, ἥτις μετὰ τὸν γάμον της ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ σύζυγός της ἔσφαζε τὰς γυναῖκάς του μόλις παρετήρει ὅτι καθίσταντο ἔγγυοι. Φοβουμένη τὴν ἰδίαν τύχην κατέφυγεν εἰς τὸ δάσος, ἔνθα ὁ σύζυγός της, διώκων αὐτήν, τὴν συλλαμβάνει καὶ τὴν ἀποκεφαλίζει. Οἱ προτείνοντες τὴν λύσιν ταύτην ἐπικαλοῦνται ὡρισμένας τοιχογραφίας ἀνακαλυφθείσας τῷ 1850 καὶ παριστώσας τὴν ἱστορίαν τῆς Ἁγίας Τρυφίνης, ἀλλ' αἱ τοιχογραφίαι ἐξετελέσθησαν τῷ 1704, δηλαδὴ ἑπτὰ ἔτη μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ μύθου τοῦ Περρώ, φαίνεται δὲ καταφανῶς ὅτι ὁ καλλιτέχνης ἠκολούθησε τὴν ἀφήγησιν τοῦ συγγραφέως. Μᾶλλον πρέπει νὰ παραδεχθῇ τις ὅτι τὸ ἐπίθετον Κυανοπώγων ἐδίδετο κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἰς ἐγκληματίας, τῶν ὁποίων τὰ ἀδικήματα ἦσαν παρεμφερῆ πρὸς τὰ τοῦ λαϊκοῦ μυθικοῦ ἥρωος, ὅπως πρόσφατος ἐδόθη καὶ εἰς τὸν φονεύσαντα τὰς ἐρωμένας του *Λαντρύ*. Δ. Σ. Δ.

κυανορραμφῆ (τὰ) /*Ζῳολ.*/. Καλοῦνται οὕτω τὰ πτηνά, ὧν τὸ ράμφος ἔχει χρῶμα κυανοῦν, ἢ καὶ τὰ ἔντομα τὰ ἔχοντα κυανοῦν ρύγχος. Δ.Ν.Π.

κύανος (ὁ)· ἀρχ., ὁ βαθὺ κυανοῦν χρῶμα ἔχων χάλυψ, οἷον τῶν ὅπλων ‖ εἶδος ἄνθους κυανοῦ χρώματος ‖ εἶδος πολυτίμου λίθου (βλ. *λαζουρίτης*).

— /*Ἀρχ.*/ Ἀπὸ παλαιοτάτης ἐποχῆς ἀναφέρεται ὁ *κύανος* καὶ τὸ ἀπ' αὐτοῦ λαβὸν τὴν ὀνομασίαν χρῶμα, τὸ λεγόμενον κυάνεον ἢ κυανοῦν. Ἐνῷ ὅμως τὸ κυανοῦν χρῶμα ἀναφέρεται συχνότατα παρ' Ὁμήρῳ, ὁ κύανος ὡς σῶμα αὐτοτελὲς (μέταλλον ἢ ἐν γένει ὀρυκτὸν) ἀναφέρεται πολὺ σπανίως καὶ πάντοτε ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον. Τί ἦτο ὅμως ὁ ὁμηρικὸς κύανος; Τινὲς ἐκ τῶν νεωτέρων νομίζουν ὅτι διὰ τῆς λέξεως κύανος νοεῖται παρ' Ὁμήρῳ ὁ βεβαμμένος χάλυψ καὶ ὅτι κυανοῦν χρῶμα εἶναι τὸ καστανόχρουν. Ἡ ἐκδοχὴ ὅμως αὕτη ἀντίκειται πρὸς ὅσα οἱ συγγραφεῖς τῶν ἱστορικῶν χρόνων λέγουν περὶ τοῦ κυάνου. Ὁ Θεόφραστος π.χ., λέγων ὅτι ὁ κύανος ἦτο δύο εἰδῶν, αὐτοφυὴς καὶ σκευαστός, καὶ ὅτι ὁ αὐτοφυὴς περιεῖχε χρυσόκολλαν, ἀποκλείει τὴν ἐκδοχὴν ὅτι ὁ αὐτοφυὴς τοὐλάχιστον κύανος ἦτο ὁ χάλυψ. Ἐκ τῶν λεγομένων ὅτι ὑπῆρχε τριῶν εἰδῶν κύανος, δηλαδὴ αἰγυπτιακός, σκυθικὸς καὶ κύπριος, καὶ ὅτι πατρὶς τοῦ τεχνητοῦ κυάνου ἦτο ἡ Αἴγυπτος, ὑπῆρχε δὲ καὶ χυτὸς κύανος, εἰς τέσσαρας ἀποχρώσεις ἀπαντώμενος, δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι κύανος ἐλέγετο ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶδος πολυτίμου λίθου, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ τεχνητόν τι κατασκεύασμα. Καὶ ὁ μὲν πολύτιμος λίθος, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι ἦτο σπανιώτατος κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους, ἐκλήθη βραδύτερον σάπφειρος καὶ ἦτο διάφορος τοῦ νῦν καλουμένου σαπφείρου, ὁ δὲ τεχνητὸς κύανος φαίνεται πιθανὸν ὅτι ἦτο εἶδός τι σμάλτου κατασκευαζομένου ἀπὸ χαλκίτην, ὁ ὁποῖος ἀφθονώτατος εὑρίσκετο εἰς τὰ χαλκωρυχεῖα. Ποῖον ὅμως εἶδος κυάνου νοεῖται ἑκάστοτε, ὁσάκις ἀναφέρεται κύανος ἀορίστως ὑπὸ τῶν παλαιῶν, καὶ ἂν ὁ ὁμηρικὸς κύανος ἦτο τὸ αὐτὸ πρᾶγμα μὲ τὸν κύανον τῶν ἱστορικῶν χρόνων, δὲν εἶναι εὔκολον νὰ καθορισθῇ. Γ. Ι. Κ.

κυανοσιδηρῖτις γῆ (Blaueisenerde) /*Ὀρυκτολ.*/. Γεώδης παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ *βιβιανίτου*, ἀπαντῶσα ὑπὸ μορφὴν φωλεῶν ἐντὸς τῆς τύρφης εἰς διαφόρους τόπους τῆς Β. Γερμανίας καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

κυανόσπερμον (τὸ) (Cyanospermum) /*Βοτ.*/ Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνρωστοειδῶν*. Περιλαμβάνον εἴδη τινὰ λαχανευόμενα καὶ φυόμενα εἰς τὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

κυανοτυπία (ἡ) (Cyanotypie). Καλεῖται οὕτω φωτογραφικὴ μέθοδος τυπώσεως τῇ βοηθείᾳ ἀλάτων τοῦ σιδήρου, χρησιμοποιουμένη κυρίως πρὸς τύπωσιν γραμμικῶν σχεδιασμάτων. Ὁ διὰ τὴν κυανοτυπίαν χάρτης φέρεται ἕτοιμος εἰς τὸ ἐμπόριον, πλὴν ὅμως εὐκόλως δύναται νὰ παρασκευασθῇ τοιοῦτος. Πρὸς τοῦτο παρασκευάζονται τὰ ἀκόλουθα δύο διαλύματα: 1) ὕδατος ἀπεσταγμένου 60 κ. ἑκ., σιδηροκυανιούχου καλίου ἐρυθροῦ 9 γρμ., 2) ὕδατος ἀπεσταγμένου 100 κ. ἑκ., πρασίνου ἐναμμωνίου κιτρικοῦ σιδήρου 25 γρμ. Ἀμφότερα τὰ διαλύματα φυλάσσονται εἰς σκοτεινὸν χῶρον, πρὸ τῆς χρήσεως δὲ ἀναμειγνύονται ἴσα ποσὰ ἐξ ἀμφοτέρων. Διὰ τοῦ διαλύματος αὐτοῦ ἐπιχρίεται τῇ βοηθείᾳ χρωστῆρος κατάλληλος χάρτης σχεδιάσεως καλῶς στερεωθεὶς ἐπὶ σανίδος καὶ εἶτα ἀφίεται οὗτος ὅπως στεγνώσῃ. Ἡ ἐπίχρισις τοῦ χάρτου, ὡς καὶ τὸ στέγνωμα, γίνονται εἰς χῶρον σκιερὸν ἢ φωτιζόμενον διὰ τεχνητοῦ φωτός. Ὁ στεγνωθεὶς χάρτης παρουσιάζει κιτρινοπράσινον χρῶμα, δύναται δὲ νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ μακρόν. Ἐκτιθέμενος εἰς τὸ φῶς ὁ κυανοτυπικὸς χάρτης καθίσταται βαθέως κυανοῦς. Ἐπὶ τοῦ κυανοτυπικοῦ χάρτου τυποῦται ἡ ἀρνητικὴ εἰκὼν ἀφοῦ ἐπιτεθῇ ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἐκτεθῇ εἰς ἰσχυρὸν ἡλιακὸν φῶς. Μετὰ τὴν τύπωσιν πλύνεται καλῶς ἡ τυπωθεῖσα εἰκὼν δι' ὕδατος, ἕως οὗ τὸ ὕδωρ τῆς ἐκπλύσεως νὰ μὴ χρωματίζεται πλέον κυανοῦν. Τῶν κυανοτυπικῶν εἰκόνων (αἵτινες, ἐφ' ὅσον χρησιμοποιεῖται ὡς τύπος διαφανὲς σχεδίασμα, δίδουν λευκὰς γραμμὰς ἐπὶ κυανοῦ περιθωρίου, ἐνῷ ὅταν χρησιμοποιηθῇ τὸ οὕτω ληφθὲν σχέδιον ὡς τύπος λαμβάνονται κυαναῖ γραμμαὶ ἐπὶ λευκοῦ περιθωρίου), δύναται νὰ μεταβληθῇ τὸ χρῶμα εἰς μέλαν ὡς ἀκολούθως: Βυθίζονται τὰ κυανοτυπικὰ ἀντίτυπα πρῶτον εἰς διάλυμα ἀραιὸν σόδας ἢ ἀμμωνίας, ἐκπλύνονται καλῶς δι' ὕδατος καὶ φέρονται εἶτα εἰς διάλυμα 4% γαλλικοῦ ὀξέος, ὅπου ἡ εἰκὼν μελανοῦται, ἐκπλύνονται εἰς ὕδωρ ἐνέχον σταγόνας ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος καὶ τέλος εἰς καθαρὸν ὕδωρ. Κ. Γ. ΜΑΚΡΗΣ

κυανοῦν (τό)· οὐσιαστικοποιηθὲν οὐδέτερον τοῦ ἐπιθ. *κυανοῦς*· τὸ χρῶμα ὅπερ ἔχει ὁ οὐρανὸς ἢ ἡ θάλασσα, τὸ κοιν. *μπλέ, γαλανό, γαλάζιο* κττ.

— /*Χημ.*/ Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν κυανῶν συνθετικῶν χρωμάτων εἶναι:

Τὸ *κυανοῦν ἀγγλικόν*. Ἀνόργανον χρῶμα συνιστάμενον ἐκ βασικοῦ ἀνθρακικοῦ χαλκοῦ καὶ ὑδροξειδίου τοῦ χαλκοῦ. Προσομοιάζει πρὸς τὸν ἀζουρίτην καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε εἰς τὴν ὑδατογραφίαν.

Τὸ *κυανοῦν ἀλδεΰδης*. Παράγωγον τῆς παραροζανιλίνης, λαμβανόμενον ἐξ αὐτῆς δι' ἐπιδράσεως ὀξικῆς ἀλδεΰδης καὶ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος.

Τὸ *κυανοῦν ἀλιζαρίνης* (βλ. *ἀλιζαρίνης χρώματα*).

Τὸ *κυανοῦν ἀλκάλεως* (βλ. *ἀλκαλικυανοῦν*).

Τὸ *κυανοῦν ἀνθρακενίου* (βλ. *ἀνθρακενίου κυανοῦν*).

Τὸ *κυανοῦν ἀνθρακινόνης* (βλ. *ἀνθρακινόνης κυανοῦν*).

Τὸ *κυανοῦν ἀνιλίνης*. Παράγωγον τῆς παραροζανιλίνης, λαμβανόμενον ἐξ αὐτῆς διὰ φαινυλιώσεως. Ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διαλυτὸν εἰς τὴν ἀλκοόλην.

Τὸ *κυανοῦν Βερολίνου* ἢ *πρωσσικὸν* (βλ. *βερολίνιον κυανοῦν*).

Τὸ *κυανοῦν Βικτωρίας* (βλ. *Βικτωρίας χρώματα* καὶ *διφαινυλοναφθαλ·ιμεθάνιον*).

Τὸ *κυανοῦν Ciba* (βλ. *ἰνδικόν*).

Τὸ *κυανοῦν Hydron*. Σταθερώτατον κυανοῦν χρῶμα, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *θειοχρωμάτων*.

Τὸ *κυανοῦν Immedial*. Ἀνήκει ὁμοίως εἰς τὴν τάξιν τῶν *θειοχρωμάτων*.

Τὸ *κυανοῦν μεθυλενίου* (βλ. *θειαζῖναι*).

Τὸ *κυανοῦν μολυβδαινίου*. Ἀνόργανον χρῶμα, συνιστάμενον ἐξ ὀξειδίου τοῦ μολυβδαινίου. Σκοτεινοκύανος κόνις, χρησιμοποιουμένη ἄλλοτε εἰς τὴν βαφικὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα ὀρυκτὸν ἰνδικόν.

Τὸ *κυανοῦν α-ναφθόλης*. Ἀνήκει εἰς τὰ παράγωγα τῆς *α-ναφθοκινόνης*. Ἔχει τὸν τύπον O : C$_{10}$H$_6$: N C$_6$H$_4$ N.CH$_3$)$_2$ καὶ λαμβάνεται δι' ὀξειδώσεως μείγματος ἐξ α-ναφθόλης καὶ διμεθυλο-π-φαινυλενοδιαμίνης.

Τὸ *κυανοῦν ναφθόλης R* ἢ τοῦ *Μελδόλα*. Συνθετικὸν χρῶμα τοῦ τύπου

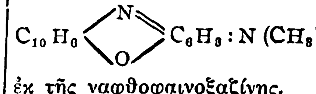
προερχόμενον

ἐκ τῆς ναφθοφαινοξαζίνης.

Τὸ *κυανοῦν Νείλου*. Ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀνωτέρω, τοῦ τύπου

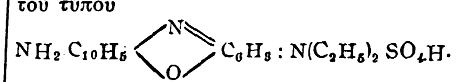

Τὸ *κυανοῦν νυκτὸς* (βλ. *διφαινυλοναφθυλμεθάνιον*).

Τὸ *κυανοῦν Παρισίων*. Χρῶμα συγγενὲς πρὸς τὸ *κυανοῦν Βερολίνου*.

Τὸ *κυανοῦν προνομιακόν*. Συνθετικὸν χρῶμα ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ μετὰ μαγνησίου ἅλατος τοῦ δισουλφοξέος τῆς 3-οξυ-4,4'-τετρααιθυλοδιαμινοτριφαινυλοκαρβινόλης. Συγγενὲς πρὸς τὰς *ροζαμίνας*.

Τὸ *κυανοῦν πρωσσικὸν* ἢ *Πρωσσίας* (βλ. *Βερολίνου κυανοῦν*).

Τὸ *κυανοῦν σταθερόν*. Ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἰνδουλινῶν* (βλ. *ἀζινοχρώματα*).

Τὸ *κυανοῦν Turnbull*. Συνθετικὸν χρῶμα λαμβανόμενον δι' ἐπιδράσεως σιδηροαλάτων ἐπὶ καλιοσιδηρικυανιδίου. Χρησιμοποιεῖται ὡς εὐαίσθητος ἀντίδρασις τοῦ δισθενοῦς σιδήρου.

Τὸ *κυανοῦν ὕδατος*. Συγγενὲς πρὸς τὸ *κυανοῦν ἀλκάλεως*.

Τὸ *κυανοῦν II*. Συνθετικὸν χρῶμα, ἀνῆκον εἰς τὰ βασικὰ χρώματα τοῦ τριφαινυλομεθανίου. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1862 ὑπὸ τοῦ Nicholson. Λαμβάνεται διὰ θερμάνσεως εἰς 180° βάσεων τῆς φουξίνης ἢ ροζανιλίνης μετὰ περισσείας ἀνιλίνης καὶ βενζοϊκοῦ ὀξέος. Ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διαλυτὸν εἰς τὴν ἀλκοόλην. Χρησιμοποιεῖται διὰ βαφὴν μετάξης, περαιτέρω τοῦ χάρτου, ὡς καὶ διὰ περαιτέρω κατεργασίας πρὸς παρασκευὴν ἄλλων συνθετικῶν χρωμάτων. Σ. Γ.

— /*Οἰκοσημ.*/ Τὸ *κυανοῦν* εἶναι ἓν ἐκ τῶν ἐν χρήσει χρωμάτων (couleurs) ἐν τῇ οἰκοσημολογίᾳ. Σημειοῦται συμβολικῶς ἐπὶ τῶν θυρεῶν, ἢ τῶν ἐπὶ τούτων τιμητικῶν σχημάτων (pièces honorables), ἢ ἐμβλημάτων (emblèmes) δι' ὁριζοντίων γραμμῶν. Ἐν Ἰταλίᾳ ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν διακριτικὸν χρῶμα τῶν Γουέλφων, ἐσυμβόλιζε δέ, κατὰ τοὺς Ἰταλοὺς ἐραλδιστάς, δικαιοσύνην, ἐντιμότητα, καλὴν φήμην, ἰσχύν, παλαιὰν καταγωγήν. Γ. Ε. Τ.

— **κυανοῦν θειονίνης** /*Βιομ. Χημ.*/ βλ. λ. *θειονίνης κυανοῦν*.

— **κυανοῦν μεθυλενίου** /*Βιομ. Χημ.*/. Χρωστικὴ οὐσία ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν σύνθεσιν:

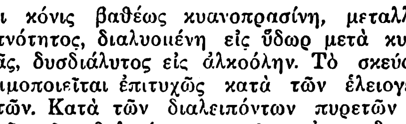

Εἶναι κόνις βαθέως κυανοπρασίνη, μεταλλικῆς στιλπνότητος, διαλυομένη εἰς ὕδωρ μετὰ κυανῆς χροιᾶς, δυσδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην. Τὸ σκεύασμα χρησιμοποιεῖται ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν ἑλειογενῶν πυρετῶν. Κατὰ τῶν διαλειπόντων πυρετῶν τὸ κυανοῦ τοῦ μεθυλενίου χορηγεῖται ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς κινίνης. Τὸ κυανοῦν τοῦ μεθυλενίου ἀνεγράφη ἐπίσης κατὰ τῆς ἰσχιάδος, τῆς βλεννορροϊκῆς οὐρηθρίτιδος, ὡς ἀντιρρευματικὸν κλπ. Κ. Γ. Μ.

Κυανοῦν σπήλαιον, ἢ **Κυανοῦν ἄντρον** (Grotta azzurra) /*Γεωγρ.*/ βλ. *Κάπρι*.

κυανουραμίδιον (τὸ) / *Ὀργ. Χημ.*/. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου C$_3$H$_6$N$_6$, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν κυανουρικῶν ἑνώσεων. Συνηθέστερον καλεῖται *μηλαμίνη*. Σ. Γ.

Digitized by Google

κυανουρία (ἡ), ἢ *ἀμιδοδικυανικὸν ὀξὺ* [*'Οργ. Χημ.*]. Καλεῖται οὕτω τὸ νιτρίλιον τοῦ *ἀλλοφανικοῦ ὀξέος*. Ἔχει τὸν τύπον $H_2N.CO\,NH\,CN$ καὶ σχηματίζεται ἐκ τῆς κυανογουανιδίνης διὰ βρασμοῦ μετ' ἀσθενῶν ἀλκαλίων. Συμπεριφέρεται ὡς ἰσχυρὸν μονοβασικὸν ὀξὺ διασπῶν τὰ ἀνθρακικὰ ἅλατα. σ. γ.

κυανουρικὸν *ὀξὺ* [*'Οργ. Χημ.*]. Εἶναι προϊὸν πολυμερισμοῦ τοῦ *κυανικοῦ ὀξέος*. Ἔχει δύο δυνατοὺς δεσμοτρόπους τύπους, τούς:

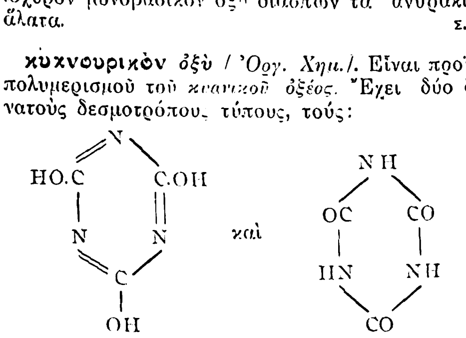

κανονικὸν κυανουρικὸν ὀξὺ *ἰσοκυανουρικὸν ὀξὺ*

Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως οὐρίας μετ' ἀνύδρου χλωριοψευδαργύρου. Ἐξ ὕδατος ἢ ἀραιᾶς ἀλκοόλης κρυσταλλοῦται μετὰ δύο μορίων ὕδατος εἰς ἀχρόους κρυστάλλους. Εἶναι διαλυτὸν ἐν θερμῷ ὕδατι καὶ δυσδιάλυτον ἐν ψυχρῷ ὕδατι καὶ ἀλκοόλῃ. Διὰ θερμάνσεως ἐν ἀνύδρῳ καταστάσει μετατρέπεται εἰς μονομοριακὴν μορφήν, τὸ *κυανικὸν ὀξύ*. Τὸ ὑδατικὸν αὐτοῦ διάλυμα πρὸς χάρτην ἡλιοτροπίου δὲν ἀντιδρᾷ ὀξίνως, μετ' ἀλκαλίων ὅμως εἰς μὲν τὴν συνήθη θερμοκρασίαν συμπεριφέρεται ὡς δισθενὲς ὀξύ, εἰς μεγαλυτέραν δὲ (περὶ τοὺς 100°) ὡς τρισθενές. Σχηματίζει ἅλατα, ἐστέρας, ἀλογονοπαράγωγα κλπ. Παρέχει ἐπίσης χαρακτηριστικὸν ἰόχρουν ἐναμμώνιον ἅλας μετὰ χαλκοῦ. σ. γ.

κυανουριωδίδιον (τὸ) [*'Οργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_3\,N_3\,J_3$. Στερεὸν κρυσταλλικὸν σῶμα ἀποσυντιθέμενον κατὰ τὴν θέρμανσιν μεταξὺ 200 καὶ 300°. σ. γ.

κυανουροβρωμίδιον (τὸ) [*'Οργ Χημ.*]. Ἕνωσις τοῦ τύπου $C_3\,N_3\,Br_3$ Στερεὸν ἄμορφον σῶμα, τηκόμενον εἰς ἀνωτέραν τῶν 300° θερμοκρασίαν. σ. γ.

κυανουροχλωρίδιον (τὸ) [*'Οργ Χημ.*] Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_3\,N_3\,Cl_3$. Ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα, τηκόμενον εἰς 145° καὶ βράζον εἰς 190°. σ. γ.

κυανοῦς, —*ῆ*, —*οῦν* (*κυάνεος*)· ἀρχ., ὁ ἔχων βαθὺ τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ, βαθὺς γαλάζιος, μαυρογάλαζος, ἰδιωμ. *γεράνιος* ‖ ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ ἢ τῆς θαλάσσης, κοιν. *γαλάζιος, γαλανός*· ‖ ***κυανοῦν*** (τό)· ὡς οὐσ., τὸ γαλάζιο χρῶμα, βλ. λ. *κυανοῦν*).

— [*Χημ.*] Βλ. λ. *κυανοῦν*.

— **κυανῆ** ***νόσος***. Πάθησις ὀφειλομένη εἰς συγγενεῖς παραμορφώσεις τῆς καρδίας καὶ ἰδίᾳ εἰς στένωσιν τοῦ στομίου τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας μετὰ συνυπαρχούσης ἐπικοινωνίας τῶν δύο κοιλιῶν, ἢ τῶν δύο κόλπων ἐκ παραμονῆς τοῦ βοταλείου τρήματος. Αἱ συγγενεῖς αὗται διαμαρτίαι περὶ τὴν διάπλασιν ὀφείλονται κατ' ἄλλους μὲν εἰς ἐνδοκαρδίτιδας ἐπελθούσας κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωήν, κατ' ἄλλους εἰς συγγενῆ ἐλαττωματικὴν ἀνάπτυξιν τῆς καρδίας, εἰς λοιμώδεις νόσους τῆς μητρὸς κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην, εἰς τὴν σύφιλιν καὶ τέλος εἰς τὴν αἱμομειξίαν. Ἓν τῶν κυριωτέρων συμπτωμάτων τῆς νόσου εἶναι ἡ κυανῆ χρῶσις τοῦ δέρματος τοῦ προσώπου καὶ τῶν ἄκρων, ἥτις συνηθέστερον ἀναφαίνεται ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ παιδός. Ἐνίοτε ἡ κυανῆ νόσος ἀποδίδεται εἰς τυχαῖον συμβάν, κατὰ τὸν τοκετόν, ἀλλ' ἡ πλάνη διαλύεται μετὰ τοὺς πρώτους κλαυθμηρισμοὺς τοῦ βρέφους, ὁπότε ἡ κυανῆ χρῶσις καθίσταται ἐντονωτέρα, οἱ βλεννογόνοι κυανώτεροι, σχεδὸν μελανοί, ἐπίσης καὶ κάθε προσπάθεια, ὡς ὁ βήξ, ἐπιτείνει τὴν κυάνωσιν. Ἄλλοτε ἀναφαίνεται ἀργὰ κατὰ τὴν παιδικὴν ἢ νεανικὴν ἡλικίαν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ λοιμώδους τινὸς νόσου, κοκκύτου, ἰλαρᾶς κλ. Κατὰ τὴν νόσον αὐτὴν παρατηρεῖται αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων (ἐνίοτε ἄνω τῶν 8 ἑκατομ. κατὰ κυβικὸν χιλιοστόμετρον) καὶ τῆς διαμέτρου τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων ἥτις ἀπὸ 7 μ. ἕως 7,5 μ. διαμέτρου φυσιολογικῆς φθάνει εἰς 8 μ. ἕως 8,5 μ., συγχρόνως δὲ καὶ τῆς ποσότητος τῶν αἱμοσφαιρίνης. Ἡ δύσπνοια, συνεχής, αὐξάνει μὲ τὴν παραμικρὰν προσπάθειαν. Προϊόντος τοῦ χρόνου παρατηροῦνται καὶ τροφικαὶ διαταραχαί. Οἱ δάκτυλοι τῶν χειρῶν τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν ὁμοιάζουν πρὸς πλῆκτρα τυμπάνου (*πληκτροδακτυλία*). Ἡ παραμόρφωσις αὕτη τῶν δακτύλων ὀφείλεται εἰς διαταραχὴν τῆς θρέψεως τῶν ἱστῶν. Ἐν γένει ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐκ τῆς κυανῆς νόσου πασχόντων εἶναι ἀτελής· οὗτοι διατηροῦν τὴν παιδικήν των μορφήν, αἱ κινήσεις των εἶναι βραδεῖαι, εἶναι εὐαίσθητοι εἰς τὸ ψῦχος καὶ ἔχουσι διάνοιαν ἀσθενῆ καὶ συσκοτισμένην. Τὰ φυσικὰ σημεῖα εἶναι διάφορα, ἀναλόγως τῶν συγγενῶν βλαβῶν τῶν προκαλουσῶν τὴν νόσον. Κατὰ τὴν ἁπλῆν στένωσιν τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας εὑρίσκομεν συστολικὸν φύσημα κατὰ τὸ δεύτερον μεσοπλεύριον διάστημα ἀριστερὰ πλησίον τοῦ στέρνου μὲ ἐπέκτασιν ἐπὶ τῆς κλειδός, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀγγείων τοῦ λαιμοῦ. Ἡ ἁπλῆ παραμονὴ τοῦ ἀρτηριακοῦ πόρου δὲν δίδει κυάνωσιν, εἰμὴ ὅταν πλέον ἀποκάμῃ ἡ δεξιὰ κοιλία. Κατ' αὐτὴν παρατηρεῖται φύσημα κατὰ τὸ δεύτερον ἢ τρίτον μεσοπλεύριον διάστημα ἀριστερά, ἐπεκτεινόμενον πρὸς τὴν κλεῖδα, τὰ ἀγγεῖα τοῦ λαιμοῦ καὶ μέχρι τῆς ῥάχεως μεταξὺ ὠμοπλάτης καὶ σπονδυλικῆς στήλης. Τὸ φύσημα, σπανίως διαστολικόν, εἶναι συνήθως συστολικὸν ἢ διπλοῦν, ὁμοιάζον πρὸς τὸν ἦχον τοῦ διὰ σήραγγος διερχομένου σιδηροδρομικοῦ συρμοῦ. Ἡ παραμονὴ τοῦ ἀρτηριακοῦ πόρου συνήθως συνοδεύεται καὶ ὑπὸ ἄλλων συγγενῶν βαλβιδικῶν παθήσεων, ὡς στενώσεως τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας τῆς ἀορτῆς, ἐπικοινωνίας τῶν δύο κοιλιῶν ἢ τῶν κόλπων. Ἡ ἐπικοινωνία τῶν δύο κόλπων δὲν ἐκδηλοῦται ὑπὸ φυσικῶν σημείων, οὔτε δίδει κυάνωσιν, παρὰ μόνον ὅταν συνδυάζεται μετ' ἄλλων καρδιακῶν παραμορφώσεων καὶ δὴ μὲ στένωσιν τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας.

Δέον νὰ μὴ συγχέηται ἡ νόσος μετὰ τῆς κατὰ τὰ προκεχωρημένα στάδια τῆς πνευμονικῆς φυματιάσεως παρατηρουμένης κυανῆς χρώσεως τοῦ δέρματος ἢ μετὰ τῆς κατὰ τὰς παθήσεις τῆς μιτροειδοῦς παρατηρουμένης κυανώσεως τῶν χειλέων καὶ τῶν μήλων τῶν παρειῶν. Τὸ προγνωστικὸν τῆς κυανῆς νόσου εἶναι σοβαρόν· ἡ βραδεῖα ἀσφυξία ἀπολήγει συνήθως εἰς τὸν ἐκ πνευμονικῆς φυματιάσεως θάνατον. Ἡ θεραπεία της συνίσταται εἰς ἀνάπαυσιν, χορήγησιν ὀξυγόνου κατὰ τῆς δυσπνοίας, σιδήρου ὡς τονωτικοῦ καὶ δακτυλίτιδος εἰς περίπτωσιν καρδιακῆς ἀνεπαρκείας. Α. Κ. Κ.

— **κυανοῦν** ***βιτριόλιον*** [*Χημ.*]. βλ. λ. *θειικὸς χαλκός*.

— **κυανοῦς** ***σταυρός***. Γερμανικὴ στρατιωτικὴ ὀνομασία τῆς πολεμικῆς οὐσίας *χλωριούχου διφαινυλαρσίνης*· *κυανοῦς* δὲ ***σταυρὸς*** 1 καλεῖται ἡ *κυανιοῦχος διφαινυλαρσίνη*.

Κυανοῦς [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Κίνας (βλ. *Γιὰνγκ-Τσὲ-Κιάνγκ*).

κυανόφθαλμα (τὰ) [*Ζῳολ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἔντομα κυρίως, ἅτινα ἔχουσι κυανοῦς ὀφθαλμούς.

κυανοφιλία (cyanophilie) [*'Ιατρ.*]. Οὕτω καλεῖται ἡ ποικιλία τῆς πολυχρωματοφιλίας, ἥτις χαρακτηρίζεται διὰ τῆς ἐπιτηδειότητος τοῦ πρωτοπλάσματος αἱμοσφαιρίων τινῶν, ὅπως χρωματίζωνται διὰ τοῦ κυανοῦ Loeffler. Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν αἱμοσφαιρίων ἀπαντᾷ εἰς τὴν ἀναιμίαν. Μ. Ν. Κ.

κυανοφύκη (τὰ) (Cyanophyceae) [*Βοτ.*]. Κατηγορία φυτῶν κρυπτογαμικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀλγῶν* (βλ. λ. *ἄλγη*). Δ. Ν. Π.

κυανοχλωρίδιον (τὸ) [*'Οργ. Χημ.*]. Ταυτόσημον τοῦ *χλωροκυανίου* (βλ. *κυάνιον*).

κυανόχροια (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τι κυανόχρουν.

κυανοχροΐτης (ὁ) (Cyanochroit), ἢ ***κυανόχρωμον*** (Cyanochrom) [*'Ορυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν θειικὸν ἅλας ἔνυδρον τοῦ καλίου καὶ τοῦ χαλκοῦ. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $K_2SO_4\,CuSO_4\,6H_2O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα ὡς ἰσόμορφον πρὸς τὸν πικρομερίτην, ἔχει χρῶμα κυανοῦν καὶ ἀπαντᾷ ὡς ἀπόθεσις τῶν ἀτμίδων τοῦ Βεζουβίου. Γ. Β.

κυανόχρους (ὁ, ἡ), —*ουν* (τό)· ὁ ἔχων χρῶμα κυανοῦν, γαλάζιος.

κυανυδρῖναι (αἱ) [*'Οργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ προϊόντα προσθήκης ὑδροκυανίου ἐπὶ τῶν καρβονυλικῶν ἑνώσεων (ἀλδεϋδῶν καὶ κετονῶν). Ὁ σχηματισμὸς τῶν ἑνώσεων τούτων ὀφείλεται εἰς τὴν χαρακτηρίζουσαν τὰς ἀλδεΰδας καὶ κετόνας ῥίζαν τοῦ *καρβονυλίου*, δι' ὃ καὶ ἡ ἀντίδρασις αὕτη, κυανυδρινικὴ ἀντίδρασις καλουμένη, εἶναι χαρακτηριστικὴ τῶν ἀλδεϋδῶν καὶ κετονῶν.

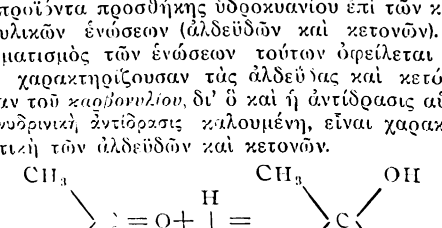

Αἱ κυανυδρῖναι διὰ σαπωνοποιήσεως παρέχουν τὰ ἀντίστοιχα ὀξυοξέα, δι' ὃ καὶ θεωροῦνται καὶ ὡς νιτρίλια τῶν ὀξυοξέων. Χρησιμοποιοῦνται διὰ συνθετικοὺς σκοπούς. Σ. Γ.

κυανωπός, —*ή*, —*όν*· ὁ φαινόμενος κυανοῦς, ὁ ἀποκλίνων πρὸς τὸ κυανοῦν χρῶμα.

κυάνωσις (ἡ) [*'Ιατρ.*]. Σύμπτωμα παθολογικόν, καθ' ὃ τὸ δέρμα καὶ οἱ βλεννογόνοι προσλαμβάνουν ἰδίαν κυανωτικὴν χροιάν, καταφανεστέραν εἰς τὰ χείλη, τὰ πτερύγια τῆς ῥινός, τὰ μῆλα τῶν παρειῶν, τὰ ἄκρα καὶ δὴ τοὺς ὄνυχας. Παρατηρεῖται ἐπὶ διαφόρων παθήσεων τῆς καρδίας καὶ τῶν πνευμόνων, αἵτινες προκαλοῦν κυκλοφορικὰς διαταραχάς. Ἐπὶ τινων συγγενῶν καρδιοπαθειῶν καὶ δὴ ἐπὶ τῆς *κυανῆς* νόσου (βλ. λ.), ἡ κυάνωσις, γενικὴ καὶ μόνιμος, ἐντονωτέρα κατὰ τὰ ἄκρα, ὑφίσταται ἐκ γενετῆς. Σπανίως ἀναφαίνεται μετά τινα ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἔτη, κατόπιν παρεμπεσούσης νόσου. Ὅταν δ' ἡ ἐκ τῆς εἰρημένης νόσου κυάνωσις εἶναι ἐλαφρά, ἐμφανίζεται μᾶλλον ὡς διαλείπουσα, ἀναφαινομένη μετ' ἀγῶνα ἢ μυϊκὴν ἐργασίαν κλπ. Κυάνωσις σημειοῦται καὶ κατὰ τὴν νόσον τοῦ Raynaud, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ κυανωτικὰ ἄκρα δύνανται νὰ καταλήξουν καὶ εἰς ξηρὰν γάγγραιναν. Σ. Γ. Σ.

— [*Μεταλλ.*] Καλεῖται *κυάνωσις* ἡ ὄρφνωσις ἢ χαλκοχρωμάτισις μεταλλίνων (ἰδίως σιδηρῶν, χυτοσιδηρῶν καὶ χαλυβδίνων, ὡς καὶ ὀρειχαλκίνων) τεμαχίων πρὸς προστασίαν ἀπὸ τῆς ὀξειδώσεως καὶ ἐξωραϊσμὸν (*δαμασκήνωσις*). Ἡ κατεργασία ἐκτελεῖται δι' ἐπιχρίσεως δι' ὄξεος, μετὰ κόνεως ἄνθρακος πολλάκις, ἐλαφρᾶς θερμάνσεως καὶ προστριβῆς διὰ κυανωτηρίου ἢ στιλβώτρου ἢ καὶ διὰ σκληρῶν ξυλίνων μυλῶν. Σχηματίζεται οὕτως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας λεπτὸν ὑποκύανον στρῶμα ὀξειδίου, κανονικὸν καὶ στιλπνόν, ἀλλὰ μᾶλλον θαμβόν. Ἐφαρμόζεται εἰς τὰ ὅπλα, σκεύη κτλ. Θ. Χ.

κυανωτήριον (τό). Ἐργαλεῖον ἐκ χάλυβος, ἐξ ὀρειχάλκου σκληροῦ ἢ καὶ λίθου ἢ ξύλου, πρὸς προστριβὴν ἀντικειμένων μεταλλίνων πρὸς *κυάνωσιν* (βλ. λ.). Λέγεται καὶ *στίλβωτρον*.

κυανωτικός, —*ή*, —*όν*· ὁ πάσχων ἐκ κυανώσεως.

κυανωτὶς (ἡ) (Cyanotide) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐφημεριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ δώδεκα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας. Δ. Ν. Π.

Κυαξάρης Α΄. Βασιλεὺς τῶν Μήδων, υἱὸς τοῦ Φραόρτου Β΄, πεσόντος ἔν τινι μάχῃ πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους. Ὁ Κυαξάρης, ἀφοῦ ὠργάνωσε τὸν στρατόν του (ὅστις ἀποτελούμενος πρότερον ἐκ διαφόρων στιφῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναμὶξ περιελαμβάνοντο πεζοὶ καὶ ἱππεῖς, ὡδηγεῖτο εἰς τὴν μάχην κατὰ στίφη ὑπὸ τοὺς διαφόρους τοπάρχας) εἰς πειθαρχοῦντα σώματα πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ, παρεβίασε τὰ μεταξὺ Μηδίας καὶ Ἀσσυρίας ὅρια καὶ μετὰ ἀλλεπαλλήλους νίκας του κατὰ τῶν ἀποσταλέντων ἐναντίον του Ἀσσυρίων ἐπολιόρκησε τὴν ὀχυρὰν Νινευῒ 627 π. Χ.). Ὁ Ἀσσύριος βασιλεὺς Ἀσσουρβανιπὰλ ἐπέτυχε τότε τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους του, ἐξεγείρας ἐναντίον τοῦ Κυαξάρου τὸν Μαδύην, ἀρχηγὸν σκυθικῶν ὀρδῶν, μετὰ τῶν ὁποίων οὗτος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μηδίαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀσσουρβανιπὰλ καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ δευτέρου υἱοῦ του Σαράκου (620—612 π. Χ.) ὁ Κυαξάρης, ἀφοῦ ἐξεδίωξε μετὰ μακροὺς ἀγῶνας ἐκ τῆς χώρας του τὰ σκυθικὰ στίφη, ὑπὸ τῶν ὁποίων εἶχεν ἡττηθῆ ἐν ἀρχῇ παρὰ τὴν λίμνην Οὐρμίαν, ἐξεστράτευσε πάλιν κατὰ τῆς Νινευΐ, ἔχων σύμμαχον τὸν ἀποστατήσαντα ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων βασιλέα τῆς Βαβυλωνίας Ναβοπολασσάρ. Ὁ Σάρακος μετὰ τριετῆ ἀντίστασιν εἰς τὴν πολιορκηθεῖσαν πρωτεύουσάν του ὑπὸ τῶν ἡνωμένων δυνάμεων Μήδων καὶ Βαβυλωνίων, ἐγκατέλιπε τὴν Νινευΐ, πεσοῦσαν (?) ἐπελθοῦσαν κατὰ τὸ 612 π. Χ. εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κυαξάρου, ὅστις κατέστρεψε ταύτην ἐκ θεμελίων. Τὴν ἅλωσιν τῆς Νινευΐ ἐπηκολούθησε παλινδρομηδὸν ἡ ὑποταγὴ τῆς ὅλης Ἀσσυρίας. Κατόπιν ὁ Κυαξάρης ἐστράφη κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν Ἀλυάττου βοηθηθέντος εἰς τοὺς κατὰ τῶν Μήδων ἀγῶνάς του καὶ ὑπὸ μισθοφόρων Ἑλλήνων. Μετὰ ἑξαετεῖς δ' ἀβεβαίους πολέμους μεταξύ των καὶ κατόπιν τῆς κατὰ τὴν 28ην Μαΐου τοῦ 585 π. Χ. (κατ' ἄλλους 597) συμβάσης ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου, ἥτις ἀνησύχησε τοὺς ἀλλομαχοῦντας βαρβάρους, ἐπῆλθεν εἰρήνη, κατὰ τὴν ὁποίαν συνωμολογήθη νὰ εἶναι ὅριον μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ὁ ποταμὸς Ἅλυς. Τὸν Κυαξάρην, ἀποθανόντα πλήρη δόξης, διεδέχθη ὁ υἱός του Ἰσχτουβέγου (Ἀστυάγης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καλούμενος).

— **Κυαξάρης Β΄**. Βασιλεὺς τῶν Μήδων, ἔγγονος τοῦ προηγουμένου καὶ υἱὸς τοῦ Ἀστυάγους, τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη. Κ. Α.

κύαρ, —*ατος* (τό)· καθόλου, τὸ κοῖλον· ‖ ἡ τρύπη τῆς βελόνης· ‖ ἡ ἔνδον τῆς εἰσόδου τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου μοῖρα (*Πολυδ.* Β΄, 86)· ‖ ἡ στομὶς τοῦ χαλινοῦ, διὰ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ παραγναθίδιον· ‖ ἡ ὀπὴ τοῦ ἀναβολέως, διὰ τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τῆς ἀρτάνης.

Κύαρδα [*'Αρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις Καρίας «ἀπὸ Κυάρδου βασιλέως Καρῶν, υἱοῦ τοῦ Βαργάσσου· τὸ ἐθνικὸν Κυαρδεύς» (*Στ. Βυζ.*). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

Κυάρινγκ-Τσὸ (Kyaring-Cho) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τοῦ ὀροπεδίου Θιβέτ, κειμένη 250 μίλ. ΝΔ τοῦ Λάσα εἰς ὕψος 15.420 ποδῶν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Χ. Δ.

Κύβαλλ, ἢ ***Κύβαλον*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Βυζαντινὴ πόλις τῆς Μ. 'Ασίας, ἡ σημερινὴ *Γκέϊβε* (βλ.λ.).

κύβαρον (τό). 'Εκαλεῖτο οὕτω ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως Ὄθωνος τὸ ἐκ κετσὲ (feutre) πηλήκιον τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ. 'Επὶ τοῦ προσθίου ἀνωτέρου μέρους τοῦ κυβάρου ἐπετίθετο μεταλλικὸς ἥλιος, ἄνωθεν δ' αὐτοῦ τὸ Ο (Ὄθων) μὲ τὸ βασιλικὸν στέμμα. Ν. Θ. Κ.

Κυβασσὸς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον (389,7), πόλις τῆς Καρίας. Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

Κύβεα, καὶ ***Κύβεια*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. 'Ετέρα ὀνομασία τῆς ἀρχαίας πόλεως *Κλιταὶ* (βλ. λ.).

κυβεία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κυβεύειν, τὸ παίξιμο μὲ τοὺς κύβους, μὲ τὰ ζάρια· || συνεκδ., πᾶν τυχηρὸν παιγνίδιον· || ἰδίᾳ, ἡ ἐμπορία τῶν χρηματιστηριακῶν ἀξιῶν (βλ. κατωτ.).

—*['Αρχ.]* Βλ. *κύβος*.

—*['Αστ. καὶ 'Εμπ. Δίκ.]* 'Η λέξις ταυτίζεται πρὸς τὸ *παίγνιον*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου διακρίνεται τὸ *στοίχημα* ἢ *περίδοσις* (βλ. καὶ λ. *παίγνιον*).

'Ο νόμος 1308/1918 περὶ ἐμπορικῶν χρηματιστηρίων, ὡς καὶ τὸ Ν. Δ. / 1923 περὶ χρηματιστηρίων ἐμπορευμάτων, ἐπὶ τῶν χρηματιστηριακῶν παιγνίων (οἷα: ἡ ἀγοραπωλησία ἐπὶ *προθεσμίᾳ*, ἡ ἐπὶ *δώρῳ*, καὶ ἡ *μεταφορὰ*) καθιεροῦν παρεκκλίσεις ἀπὸ τοῦ κοινοῦ δικαίου. Οὕτω τὰ ἐν λόγῳ παίγνια λογίζονται ἔγκυρα, ἂν ἡ καλύπτουσα ταῦτα σύμβασις ἔγινε χρηματιστηριακῶς, καθ' ἃ ὁ νόμος ὁρίζει. 'Εν ἐναντίᾳ περιπτώσει τεκμαίρεται ἡ *κυβεία*. 'Ο προτείνων τὴν ἔνστασιν ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ ὅτι δὲν συνέστη ἡ σύμβασις χρηματιστηριακῶς, βασίμου δὲ τούτου ἀποδεικνυομένου ὁ καθ' οὗ ἡ ἔνστασις (ἐπικαλούμενος τὸ ἔγκυρον τῆς συμβάσεως), ὑπὸ προϋποθέσεις διαγραφομένας ἐν τῷ νόμῳ, ἀπαλλάσσεται μόνον ἂν ἀποδείξῃ τὴν ἀνυπαρξίαν κυβείας. Θ. Ι. Α.

—*[Χρηματιστηρ.]* 'Η λέξις *κυβεία* χρησιμοποιεῖται διὰ τὸ ἐν τοῖς χρηματιστηρίοις ('Αξιῶν καὶ 'Εμπορευμάτων) παίγνιον ἀντὶ τῆς λέξεως *κερδοσκοπία*, ὅταν χρησιμοποιῶνται μὴ θεμιτὰ μέσα. 'Εφόσον ἄτομόν τι, ἢ οἰκονομικός τις ὀργανισμός, ἢ ὁμὰς τοιούτων, δρᾷ διὰ διαφόρων μέσων κατὰ μίαν διεύθυνσιν σταθεράν, ἵνα τὰς τιμὰς ἑνὸς ἢ πολλῶν χρηματιστηριακῶν πραγμάτων ἐκτρέψῃ τῆς ἐκ τοῦ συνόλου οἰκονομικοῦ φαινομένου τροχιᾶς των, ὑπάρχει κυβεία. 'Ο τρόπος τῆς ἐνεργείας πρὸς ἐκτροπὴν τῶν τιμῶν ἐκ τῆς κανονικῆς των τροχιᾶς συνίσταται εἰς τὴν πρόκλησιν ἀθρόας προσφορᾶς ἢ ζητήσεως. Ὅταν προκαλῆται ἀθρόα ζήτησις, αἱ τιμαὶ ἀνέρχονται καὶ τὸ κοινὸν σπεύδει ν' ἀγοράσῃ εἰς τιμὴν ὑψωμένην χρηματιστηριακὸν πρᾶγμα πωλούμενον παρὰ τοῦ ἐνεργοῦντος τὴν κυβείαν καὶ μὴ ἔχον τοιαύτην πραγματικὴν ἀξίαν. Τοὐναντίον, ὅταν προκαλῆται ἀθρόα προσφορὰ παρὰ τοῦ κοινοῦ. Τὰ μέσα, δι' ὧν προκαλεῖται ἀθρόα προσφορὰ ἢ ζήτησις, εἶναι: τὰ χρηματιστηριακὰ τράστ, εἰδήσεις τιθέμεναι ἐν εὐρυτάτῃ κυκλοφορίᾳ, ἀπροόπτως, τεχνηέντως καὶ διὰ τρόπου ἔχοντος χαρακτῆρα κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἔγκυρον καὶ ἐπίσημον. Παίγνιον εἰκονικὸν εἰς μέγαν βαθμόν, ἤτοι συνεχὴς ἀγορὰ καὶ πώλησις μεγάλων ποσοτήτων παρὰ τοῦ αὐτοῦ προσώπου.

Ἵνα ἡ κυβεία ἐπιτύχῃ, δέον οἱ ἐνεργοῦντες ταύτην: Νὰ διαθέτωσι μεγάλα ποσὰ κεφαλαίων ἢ χρηματιστηριακῶν πραγμάτων, λόγῳ τοῦ ὅτι δέον νὰ ἐνεργήσωσι πράξεις εἰς μέγαν ἀριθμόν. Νὰ ἐνεργῶσιν ἐπὶ χρηματιστηριακοῦ πράγματος μικρᾶς συνολικῆς ποσότητος, ἵνα ᾖ δυνατὴ ἡ συγκέντρωσις τοῦ πλείστου μέρους τούτου καὶ ἑπομένως ἡ μετέπειτα μονοπωλιακὴ σχεδὸν διάθεσίς του. Καὶ ἰδίᾳ νὰ ἐνεργηθῇ ἡ κυβεία πρὸς μίαν κατεύθυνσιν ταχέως καὶ ἐντόνως, διότι οὐδεὶς ὀργανισμός, ὁσονδήποτε ἰσχυρός, εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐκτρέψῃ τὸ οἰκονομικὸν φαινόμενον τῆς τροχιᾶς του ἢ μόνον δι' ὡρισμένην ἐποχήν, ἐλάχιστον χρόνον καὶ ὡρισμένον σημεῖον. Τ. Κ.

—*[Ποιν. Δίκ.]* Τὸ παίζειν τοὺς κύβους (ζάρια) ὡς τυχηρὸν παίγνιον ἀπαγορεύεται ἀπολύτως διὰ τοῦ Β. Δ. τῆς 20 Νοεμβρίου 1922, ἐκδοθέντος εἰς ἐκτέλεσιν τοῦ νόμου 2916 τῆς 24 'Ιουλίου 1922 «περὶ λειτουργίας τυχηρῶν καὶ μὴ παιγνίων καὶ φορολογίας αὐτῶν». Κατὰ δὲ τὸ νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 14 Δεκεμβρίου 1927 οἱ ἐπ' αὐτοφώρῳ συλλαμβανόμενοι παῖκται τῶν ἀπολύτως ἀπηγορευμένων παιγνίων τιμωροῦνται διὰ χρηματικῆς ποινῆς ἀπὸ 50 μέχρι 1000 δρχ. καὶ φυλακίσεως μέχρι 3 μηνῶν, ἐν ὑποτροπῇ δὲ διὰ χρηματικῆς ποινῆς 100—500 δρχ. καὶ φυλακίσεως ἀπὸ 10 ἡμερῶν μέχρι 2 ἐτῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 23 τοῦ ἀνωτέρω μνησθέντος νόμου, τὰ ἀδικήματα τὰ ὑπὸ τοῦ νόμου τούτου προβλεπόμενα παραγράφονται μετὰ παρέλευσιν ἑξαμήνου προθεσμίας ἀπὸ τῆς τελέσεως αὐτῶν. Χ. Ν. Τ.

—*[Κανον. Δίκ.]* Τὸ κυβεύειν ἀπηγόρευσεν ἡ 'Εκκλησία οὐ μόνον ὡς αἴτιον καταστροφῆς τῶν οὐσιῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς εἶδος ἐθνικῆς λατρείας, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ κύβοι τῶν ἀρχαίων ἀπεικόνιζον εἰκόνας θεοτήτων. Οὕτω λ.χ. ὁ ρίπτων τὴν εἰκόνα τῆς 'Αφροδίτης ἐκέρδαινε. Τοῖς μετὰ προηγουμένην νουθεσίαν μὴ παυομένοις τῆς κυβείας κληρικοῖς, ἐπισκόποις μὲν οὖσιν ἢ πρεσβυτέροις ἢ διακόνοις ἀπειλεῖται καθαίρεσις, κατὰ τὸν μβ' ἀποστολικὸν κανόνα καὶ καν. ν' τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου, ὑποδιακόνοις δέ, ψάλταις ἢ ἀναγνώσταις οὖσιν, ὡς καὶ τοῖς λαϊκοῖς, ἀφορισμός, κατὰ τὸν μγ' ἀποστολικὸν κανόνα καὶ τὸν κανόνα ν' τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου. Τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ κυβεύειν ἐπανέλαβε καὶ ἡ πολιτικὴ νομοθεσία τῶν Ρωμαίων καὶ Βυζαντινῶν. Οὕτως ὁ 'Ιουστινιανὸς διὰ τοῦ νόμου 34 τοῦ κώδικος 4, 1 ἀπηγόρευε τοῖς ἐπισκόποις, πρεσβυτέροις, διακόνοις, ὑποδιακόνοις καὶ ἀναγνώσταις τὸ κυβεύειν καὶ τὸ παρευρίσκεσθαι αὐτοὺς κυβευόντων ἑτέρων. Τὰς ἀνακρίσεις κατὰ τῶν παραβατῶν τῆς διατάξεως ἐποιοῦντο ἐν μὲν τῇ Κωνσταντινουπόλει ὁ πατριάρχης, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις οἱ ἐπίσκοποι. 'Αληθοῦς ἀποδειχθείσης τῆς κατηγορίας, ὁ κληρικὸς ὑποβάλλεται ἀργίᾳ, ὁριζομένου ἅμα τοῦ χρόνου καθ' ὃν ὀφείλει διὰ νηστειῶν καὶ προσευχῶν νὰ μετανοήσῃ· μετανοήσας δὲ καὶ ὑποσχεθεὶς ὅτι τοῦ λοιποῦ θ' ἀπέχηται τοῦ τοιούτου πλημμελήματος, ἀναλαμβάνει τὰ καθήκοντα τοῦ ἱερατικοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ· τοὐναντίον δέ, περιφρονῶν τὸ ἐπιβληθὲν ἐπιτίμιον, καθαιρεῖται. Διὰ τῆς νεαρᾶς ρκγ', κεφ. ι', μετερρύθμισεν ὁ 'Ιουστινιανὸς τὰ τῆς ποινῆς κατὰ τῶν παραβατῶν, ὁρίσας ὅτι οὗτοι ἐπὶ τριετίαν οὐδὲν ἐκ τῶν ἱερατικῶν αὐτῶν καθηκόντων δύνανται νὰ τελῶσι, παραπεμπόμενοι εἰς μοναστήριον· μόνον δ' ἂν διαρκούσης τῆς ποινῆς ἐπιδείξωνται μετάνοιαν διὰ τὸ πλημμέλημα, δύναται νὰ ἐλαττωθῇ ἡ διάρκεια τῆς ποινῆς καὶ ν' ἀναλάβωσιν οὗτοι τὰ καθήκοντα τοῦ λειτουργήματος αὐτῶν. 'Η ἀπαγόρευσις τοῦ κυβεύειν, χαρτοπαικτεῖν καὶ παρευρίσκεσθαι ἐν ὁμίλοις χαρτοπαικτούντων ἐπανελήφθη καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων βυζαντινῶν πηγῶν καὶ πλείστων ἐγκυκλίων τῆς ἱερᾶς συνόδου τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος.

[Βλ. *Κ. Μ. Ράλλη*, Ποινικὸν δίκαιον τῆς ὀρθοδόξου 'Ανατολικῆς 'Εκκλησίας (1907, σελ. 418—421). *Τοῦ αὐτοῦ*, 'Εγχειρίδιον ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου (τεῦχ. Α' ἔτ. 1927, σελ. 134).] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

κυβεῖον (τό)· ὁ τόπος ὅπου παίζονται κύβοι, καταγώγιον κυβευτῶν, ἄλλως *κυβευτήριον*.

—*['Αρχ.]* *Κυβεῖον* ἢ *κυβευτήριον* ἐλέγετο ὁ τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔπαιζον τοὺς κύβους (ἐκύβευον). 'Εν 'Αθήναις συνήθιζον οἱ κυβευταὶ νὰ συνέρχωνται καὶ νὰ κυβεύουν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς 'Αθηνᾶς Σκιράδος, τὸ εὑρισκόμενον παρὰ τὴν 'Ιερὰν ὁδόν. 'Εντεῦθεν ἐδόθη εἰς τοὺς κυβευτὰς ἡ ὀνομασία *σκιραφευταί*, καὶ εἰς τὰ κυβεῖα ἡ ὀνομασία *σκιραφεῖα*. Ἦσαν δὲ τὰ κυβεῖα ἐν 'Αθήναις πολυάριθμα καὶ πολυάριθμοι ἦσαν καὶ οἱ πελάται αὐτῶν. 'Η εἴσοδος ὅμως εἰς τὰ κυβεῖα ἐθεωρεῖτο αἶσχος, ὅπως καὶ ἡ εἴσοδος εἰς τὰ καπηλεῖα. Οἱ ρήτορες τὴν εἴσοδον εἰς τοιαῦτα καταγώγια ἔφερον ὡς ἀπόδειξιν διεφθαρμένου χαρακτῆρος, οἱ δὲ κωμικοὶ δὲν παρέλειπον εὐκαιρίαν νὰ διακωμῳδοῦν τὰ κυβεῖα καὶ τοὺς κυβευτάς. Καὶ ἐν Ρώμῃ δὲ ὑπῆρχον πολυάριθμα κυβεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων μάλιστα ἓν μέρος τῆς ἀγορᾶς ἔφερε τὸ ὄνομα κυβευτικὴ ἀγορὰ (forum aleatorium) Γ. Ι. Κ.

Κυβέκη (Quebec)· βλ. λ. *Κουΐμπεκ*.

Κύβελα, ἢ ***Κυβέλη*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Μικρᾶς 'Ασίας ἐν Φρυγίᾳ, ἀγνώστου ἐπακριβοῦς θέσεως, ἐφ' οὗ πιθανώτατα ἔκειτο καὶ ὁμώνυμος πόλις. Εἶναι γνωστὸν καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κύβελον, Κύβελος, Κύβελλα*. Μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Κελαινῶν κοιλάδος διήρχετο ὁ Γάλλος ποταμός. —Π.

Κυβέλεια *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς ἐν τῇ Μ. 'Ασίᾳ 'Ιωνίας. Ἔκειτο εἰς τὴν χερσόνησον 'Ερυθραίαν, μεταξὺ τοῦ εὐθήρου καὶ πολυδένδρου ὄρους Μίμαντος καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Μέλαινα, ὀνομαστοῦ διὰ τὸ ἐπ' αὐτοῦ λατομεῖον μυλοπετρῶν, καὶ ἀπέναντι τῆς Χίου (*Στράβ.* C 645). Τὸ ὄνομά της ὤφειλε, πιθανώτατα, εἰς τὴν ἐν αὐτῇ ἐξαιρετικὴν λατρείαν τῆς μεγάλης θεᾶς, τῆς Κυβέλης. ΚΑΨ.

Κυβέλη. Μεγάλη φρυγικὴ θεότης, τῆς ὁποίας ἡ λατρεία εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν 'Ελλάδα, ὡς καὶ τῆς ταυτιζομένης πρὸς αὐτὴν ἐπίσης ξένης θεᾶς *Ρέας*. Εἶναι, ὡς καὶ αἱ ἑλληνικαὶ θεότητες Γαία καὶ Δημήτηρ, πρὸς τὰς ὁποίας ἐταυτίσθη, ἡ θεοποιηθεῖσα γῆ, ἡ μήτηρ φύσις, βασίλισσα τῆς ἀγρίας φύσεως, ἔχουσα τὸν θρόνον ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων καὶ τῶν ἀδιαβάτων δασῶν, καὶ δεσπόζουσα τῶν ἀγρίων ζῴων, τὰ ὁποῖα ὑπακούουν εἰς αὐτὴν καὶ ἀποτελοῦν τὴν ἀκολουθίαν της. 'Εν Φρυγίᾳ καὶ Ἴδῃ τῆς ἀρχαίας Τροίας, αἵτινες ὑπῆρξαν τὰ ὁρμητήρια τῆς λατρείας της, ἐκαλεῖτο *Μεγάλη Φρυγία θεός*, *Ἄγδιστις*, καὶ *Μήτηρ θεῶν*, πλὴν τῶν ὀνομάτων ὅμως τούτων ἔφερε καὶ ἄλλα, ἀπὸ τῶν τόπων εἰς τοὺς ὁποίους ἐλατρεύετο, καλουμένη *'Ιδαία, Δινδυμήνη, Σιπυληνή, Βερεκυντία, Πεσσινουντίς, Κυβέλη* καὶ *Κυβήβη*.

'Ο κυριώτερος τῶν περὶ αὐτῆς μύθων, τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον πολλαὶ κατὰ τόπους παραλλαγαί, ἦτο ὁ τῶν σχέσεων αὐτῆς μὲ τὸν Ἄττιν, τὸν ὡραῖον νεανίαν, ὅστις ἀποθνήσκει εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας του (καὶ εἶναι προσωποποίησις τοῦ ἀποσπωμένου ἐκ τοῦ μίσχου του καρποῦ καὶ τοῦ ἀποκοπέντος πρὸ τοῦ θερισμοῦ στάχυος, ἢ τῆς λαμπρᾶς λάμψεως καὶ ἐφημέρου διαρκείας τῆς ἀνοίξεως), ἀλλὰ καὶ ἀνίσταται ἐκ τοῦ τάφου του, ὢν προσωποποίησις τῆς ἀναγεννωμένης φύσεως. Τόποι δὲ κυριώτεροι τῆς λατρείας τῆς Κυβέλης ἦσαν οἱ ἑξῆς: Τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἐν Φρυγίᾳ ὄρος Δίνδυμον, εἰς ἓν τῶν σπηλαίων τοῦ ὁποίου ἐδεικνύετο ἡ εἰκὼν αὐτῆς ὑπὸ μορφὴν λίθου, ὅστις ἐπιστεύετο ὅτι εἶχε πέσει ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ὁ τάφος τοῦ προσφιλοῦς της Ἄττιδος. 'Η Λυδία ἐν γένει χώρα, ἔνθα ἐπιστεύετο ὅτι ὁ Ἄττις ἦτο νεαρὸς ἱερεὺς τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν, ἀποθανὼν ἀπὸ τὰ πλήγματα μανιώδους κάπρου, ἐξαποσταλέντος ὑπὸ τοῦ Διός, ὅστις ἦτο ἐξωργισμένος ἐναντίον του διὰ τὸν σεβασμόν, τὸν ὁποῖον εἶχον πρὸς αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι, εὐγνωμονοῦντες διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς διδασκαλίαν τῶν μυστηρίων τῆς θεᾶς (*Παυσ.* VII. 17.9). 'Η πόλις τῆς Φρυγίας Πεσσινοῦς, ἔνθα διηγοῦντο ὅτι ὁ σπανίας καλλονῆς νε-

'Ανάγλυφον τῆς Κυβέλης καθημένης ἐπὶ θρόνου. Κρατεῖ τὸ τύμπανον καὶ φιάλην. Πρὸ αὐτῆς ἡ 'Εκάτη.

ανίας Ἄττις, ἀγαπηθεὶς ἀπὸ τὴν Ἄγδιστιν (Κυβέλην), ἠναγκάσθη, ἐκ ζηλοτυπίας αὐτῆς μήπως ἀγαπηθῇ ὑπ' ἄλλης τινός, ν' ἀπεκδυθῇ τὴν ἀνδρικότητά του (εἰκὼν τῶν ἀειθαλῶν δένδρων, διατηρούντων κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα λείψανα τῆς ζωηρᾶς βλαστήσεως τῆς ἀνοίξεως), καὶ ὅτι μετεμορφώθη ἔπειτα ὑπ' αὐτῆς, μεταμεληθείσης, εἰς πεύκην. 'Απὸ τῆς Φρυγίας καὶ Λυδίας διεδόθη ἡ λατρεία τῆς Κυβέλης εἰς τὰς ἐν Μ. 'Ασίᾳ ἑλληνικὰς ἀποικίας, Μαγνησίαν, Σμύρνην, Μίλητον, Ἔφεσον καὶ ἀπὸ τούτων εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν 'Ελλάδα πρὸ τῶν Μηδικῶν πολέμων. 'Εν Θήβαις ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν (Δινδυμήνης) μετὰ ἀγάλματος αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ἦτο ἔργον δύο Θηβαίων καλλιτεχνῶν (*Παυσ.* IX. 25.3) πλησίον τῆς οἰκίας τοῦ Πινδάρου, τοῦ ὁποίου καὶ ἀνάθημα ἦτο τὸ ἄγαλμα. 'Εν 'Αθήναις ὑπῆρχε ναὸς αὐτῆς (τὸ Μητρῷον), ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς ἀρχεῖον τῆς πόλεως, καὶ ἄγαλμα τῆς θεᾶς ἐντὸς αὐτοῦ μεγαλοπρεπές, ἔργον τοῦ Φειδίου ἢ τοῦ μαθητοῦ του 'Αγορακρίτου. 'Ομοίως ὑπῆρχε ναὸς αὐτῆς δωρικοῦ ρυθμοῦ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ 'Ολυμπίᾳ. Βραδύτερον εἶχε βωμοὺς εἰς τὸν 'Ακροκόρινθον, τὴν Φιγαλείαν, τὴν Μεσσήνην, τὰς 'Ακριὰς τῆς Λακωνικῆς καὶ ἀλλαχοῦ. 'Η θεά, ἔχουσα προπόλους τοὺς ὑπὸ τῶν 'Ελλήνων κληθέντας *Κούρητας* καὶ *Κορύβαντας*, ἐλατρεύετο θορυβωδῶς. Οὕτως ἐν Πεσσινοῦντι, κυρίῳ τόπῳ τῆς λατρείας της, κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Ἄττιος οἱ ἑορτασταὶ ἔκοπτον νεαρὰν πίτυν (πεύκην) ἐκ τοῦ δάσους, τὴν ἐστόλιζον μὲ ἴα καὶ μαλλίνας ταινίας καὶ τὴν μετεκόμιζον εἰς τὸ ἱερὸν τῆς θεᾶς, ὡς σύμβολον τοῦ ἀποθανόντος Ἄττιος. Μετὰ ταῦτα μετέβαινον εἰς τὸ ὄρος καὶ διὰ γοερῶν κραυγῶν ἐθρήνουν τὸν Ἄττιν ὑπὸ τοὺς ἤχους θορυβώδους (ἐκ κυμβάλων καὶ κροτάλων) μουσικῆς καὶ μὲ ὁρμητικὴν παραφοράν. Μετ' ὀλίγον τὰς γοερὰς κραυγὰς διεδέχοντο ἀλαλαγμοὶ χαρᾶς, διότι ἐπίστευον ὅτι

Digitized by Google

ὁ Ἄττις εἶχεν ἀναστηθῇ. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιστεύετο ὅτι εἶχε κτισθῇ καὶ ὁ πρῶτος ναὸς τῆς θεᾶς ἀπὸ τὸν μυθικὸν βασιλέα τῆς Φρυγίας Μίδαν, ἡ Κυβέλη, χωρὶς ν' ἀπολέσῃ τὸν χαρακτῆρά της ὡς θεᾶς τῆς ἀγρίας φύσεως, ἐλατρεύετο ὡς θεὰ τῆς γεωργίας καὶ προστάτις τῶν περιβαλλομένων ὑπὸ πύργων πόλεων καὶ τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων.

Κατ' ἀρχὰς ἡ Κυβέλη ἐλατρεύετο ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀξέστου λίθου (ὡς ἐν Δινδύμῳ), βραδύτερον ὅμως παρίστατο αὕτη καθημένη ἐπὶ θρόνου μὲ δύο λέοντας παρ' αὐτὸν καὶ κρατοῦσα τύμπανον εἰς τὴν μίαν χεῖρα καὶ φιάλην εἰς τὴν ἄλλην ἢ ἐπὶ ἅρματος συρομένου ὑπὸ λεόντων (ὡς ἐν τῇ ζωφόρῳ τοῦ θησαυροῦ τῶν Σιφνίων ἐν Δελφοῖς) ἢ καθημένη ἐπὶ θρόνου καὶ φοροῦσα τεχνικὸν στέμμα· ἐν τῇ τελευταίᾳ μορφῇ της εἶναι ἡ «mater turrita» τῶν Λατίνων ποιητῶν. Ἡ μορφὴ τῆς Κυβέλης διεσώθη ἐπὶ τῆς προρρηθείσης ζωφόρου τοῦ θησαυροῦ τῶν Σιφνίων, ἐπί τινος ἀναγλύφου ἀποκειμένου εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βερολίνου καὶ ἐπὶ πλείστων νομισμάτων πόλεων τῆς Φρυγίας (Ἀγκύρας, Ἀκμονίας, Ἀμορίου, Δοκιμίου, Δορυλαίου, Σεβαστῆς, Συννάδων κλπ.) τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν ἰδίως χρόνων, φέρουσα, συνήθως, τειχικὸν στέμμα.

Παράστασις τῆς Κυβέλης ἐπὶ νομίσματος τῆς Σμύρνης.

Περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ηὐδοκίμησεν ἡ λατρεία τῆς Κυβέλης καὶ τοῦ Ἄττιος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ, ὡς συμφωνοτέρα μᾶλλον πρὸς τὰ ἤθη τῶν Ρωμαίων ἢ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐκεῖ ὡς Magna mater καὶ Mater deum ἐτιμᾶτο ἐξαιρετικῶς ἡ Κυβέλη δι' ἑορτῶν κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον. Κατὰ τὴν 15ην Μαρτίου ἐγίνετο ἡ πομπὴ τῶν καλαμοφόρων εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀνευρέσεως τοῦ Ἄττιος ὑπὸ τῆς Κυβέλης. Κατὰ τὴν 22αν Μαρτίου ἡ πομπὴ τῶν δενδροφόρων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Κυβέλης ἐγίνετο ἡ προσκύνησις κλάδου πεύκης, παριστῶσης τὸν Ἄττιν νεκρόν. Κατὰ τὴν 24ην Μαρτίου ἡ ἔναιμος θυσία, ὅτε οἱ ἱερεῖς τῆς θεᾶς Galli ἐμαστίγουν ἑαυτοὺς μέχρι χύσεως αἵματος καὶ ηὐνούχιζον μύστας τινὰς τῆς λατρείας τῆς θεᾶς. Κατὰ τὴν 25ην ἐγίνετο ἡ ἑορτὴ τῶν Ἱλαρίων, ἑορτὴ φαιδρά, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἄττιος καὶ τῆς ἱερογαμίας αὐτοῦ μετὰ τῆς θεᾶς. Καὶ κατὰ τὴν 27ην ἡ πομπὴ τοῦ ἱεροῦ λουτροῦ, ἡ lavatio, τῆς θεᾶς (βλ. καὶ λ. *Ἄττις* καὶ *Ρέα*). ΚΑΨ

Κυβέλη. Μεγάλη Ἑλληνὶς ἠθοποιός, τὸ γένος Ἀδριανοῦ, νῦν σύζυγος τοῦ Κ. Θεοδωρίδου, γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1887. Παιδίσκη ἔτι, ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον πρὸ τοῦ κοινοῦ ὡς ἐρασιτέχνις τῆς ἀπαγγελίας κατὰ τὸν γενόμενον τῷ 1900 διαγωνισμὸν τοῦ συλλόγου «Παρνασσός», μεθ' ὅ, διαγωνισθεῖσα, ἐγένετο δεκτὴ ὡς μαθήτρια τῆς Βασιλικῆς δραματικῆς σχολῆς, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ὁποίας προσελήφθη εἰς τὴν τότε ὑπὸ τοῦ Χρηστομάνου ἱδρυθεῖσαν «Νέαν Σκηνήν», ἐν ᾗ ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν ὡς κορυφαία εἰς τὴν «Ἄλκηστιν» τοῦ Εὐριπίδου. Εὐθὺς κατόπιν, ὑπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χρηστομάνου, ἔπαιξε μετὰ σπανίας ἐπιτυχίας τὴν θεατρίναν εἰς τὴν «Λοκαντιέραν» τοῦ Γκολντόνη, τὴν Ἀνιούτκαν εἰς τὸ «Κράτος τοῦ ζόφου» τοῦ Τολστόϊ, τὴν Δορίναν τοῦ Ροβέττα, τὴν Τεαν Ἐλβοτὲδ εἰς τὴν «Ἔντα Γκάμπλερ» τοῦ Ἴψεν, τὴν κόμισσαν Κλάραν εἰς τὴν «Ἄπιστον» τοῦ Μπράκο καὶ τὴν Καικιλίαν εἰς τὸν «Κύριον Μπρινιὸλ καὶ τὴν κόρην του». Μετὰ τὰς πρώτας αὐτὰς παραστάσεις, οἱ κριτικοὶ πάντες ὡμίλησαν ἀνεπιφυλάκτως περὶ τῆς «ἀνατελλούσης τέχνης τῆς δεσποινίδος Κυβέλης», τῆς «σπανίας ἀξίας της καὶ τοῦ φωτεινοῦ μέλλοντός της».

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Χρηστομάνου ἀπὸ τὴν «Νέαν Σκηνὴν» (θέρος τοῦ 1906), ἡ Κυβέλη, ἀφοῦ συνειργάσθη ἐπ' ὀλίγον ἐν τῷ αὐτῷ θεάτρῳ μετὰ τοῦ Κωνστ. Σαγιώρ, κατήρτισεν ἴδιον θίασον, μεθ' οὗ μέχρι τῆς σήμερον, τόσον ἐν Ἑλλάδι, ὅσον καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, Ρουμανίᾳ καὶ Τουρκίᾳ, ἐδίδαξε πλεῖστα ὅσα ἔργα, ἑλληνικὰ καὶ ξένα, ὧν διέπλασσεν ἀπαραμίλλως τὰ πρωτεύοντα πρόσωπα, ἀναγνωρισθεῖσα γενικῶς «ὡς ἡ μοναδικὴ comédienne τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς». Ἡ Κυβέλη διεκρίθη ἰδίως διὰ τὴν καταπλήσσουσαν μιμικήν της εὐχέρειαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς στάσεις της, τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου της, τὰς χειρονομίας της καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν βηματισμόν της, προτερήματα τὰ ὁποῖα γνωρίζει νὰ συνδυάζῃ ἀριστοτεχνικῶς μὲ τὰς σκηνικὰς ἀνάγκας καὶ τὴν θεατρικὴν ὀπτικήν.

Ἐκ τῶν πολυπληθῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ μίαν τριακονταετίαν ἐδίδαξε, μνημονευτέα ἐκ μὲν τῶν ἑλληνικῶν τὰ ἑξῆς: «Ἡ χειραφέτησις» τοῦ Σουρῆ, «Ὁ ἀγαπητικὸς τῆς βοσκοπούλας» τοῦ Κορομηλᾶ, «Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς» τοῦ Προβελεγγίου, «Οἱ Φαρισαῖοι» καὶ «Ὁ Βύρων» τοῦ Σπ. Ποταμιάνου, «Ἡ θεατρίνα» καὶ «Ὁ πιερόττος» τοῦ Πλ. Ροδοκανάκη, «Ἡ ἀθῴα ἁμαρτωλὴ» τοῦ πρίγκιπος Νικολάου, «Οἱ νικημένοι», «Τὸ φιντανάκι» καὶ «Ἡ Νταλμανοπούλα» τοῦ Χόρν, «Τὰ μαλλιὰ κουβάρια» καὶ «Ἡ σύζυγος» τοῦ Λάσκαρη, «Ἡ Φωτεινὴ Σάντρη», «Ἡ Ραχήλ», «Ὁ πειρασμός», «Ἡ τρίμορφη γυναῖκα» καὶ «Ἡ δίκη τοῦ Θανάση» τοῦ Ξενοπούλου, «Τὸ κόκκινο πουκάμισο», «Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο» καὶ «Τὸ χαλασμένο σπίτι» τοῦ Μελᾶ, «Ἡ δεσποινὶς δικηγόρος» τοῦ Συναδινοῦ, «Ἡ κυρὰ Φροσύνη» τοῦ Σκίπη κτλ., ἐκ δὲ τῶν ξένων τὰ ἀκόλουθα: «Ἡ Τζοκόντα» τοῦ Ντανούτσιο, «Ἡ Νόρα» τοῦ Ἴψεν, «Ἡ Τζούλια» τοῦ Στρίντμπεργ, «Ἡ μωρὰ παρθένος» καὶ «Τὸ σκάνδαλον» τοῦ Μπατάϊγ, «Ὁ ἔρως ἀγρυπνεῖ», «Ὁ βασιλεύς», «Τὸ γαϊδοῦρι τοῦ Μπουριντὰν» καὶ «Τὸ ἱερὸν ἄλσος» τῶν Λεφλὲρ καὶ Καγιαβέ, «Ἡ ἀδικημένη» τοῦ Devore, «Ἡ κρήνη» τοῦ Bloems, «Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ» τοῦ Μέτερλιγκ, «Ἡ παριζιάνα» τοῦ Μπέκ, «Ὁ πληκτικὸς κόσμος» τοῦ Παγερών, «Τὸ παριζιάνικο χοῦ» τῶν Croisset καὶ Walefte, «Ἡ κόρη τοῦ Ἰεφθάε» τοῦ Καβαλότη, «Τὸ κουρέλι» τοῦ Νικοντέμι κτλ.

Ἡ Κυβέλη, ἀκολουθήσασα τὸ παράδειγμα τῶν μεγάλων ξένων ὁμοτέχνων της, ὑπεδύθη καὶ ἀνδρικὰ πρόσωπα μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Μεταξὺ ἄλλων τοιούτων ἔπαιξε τὸν «Ἀρσὲν Λουπέν», τὴν «Κοκκινότριχα» καὶ τὸν «Βύρωνα» τοῦ Σπ. Ποταμιάνου. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παντομίμαν δὲν

Κυβέλη Θεοδωρίδου.

ἀπηξίωσε νὰ ἐμφανισθῇ, παίξασα τὸν μπεμπὲν εἰς τὴν παντομίμαν τοῦ Μπάγερ «Ἡ κουκλονεράϊδα» ἣν ἀνεβίβασεν ἐπὶ σκηνῆς τῷ 1914 ὁ Θωμᾶς Οἰκονόμου. Εἶναι τετιμημένη καὶ διὰ τοῦ ἀριστείου γραμμάτων καὶ τεχνῶν. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Κυβέλος. Ἐπίθετον μεγάλης οἰκογενείας τῆς δυτικῆς (ἀποσκιαδερῆς) Μάνης, κατοικούσης εἰς τὰ χωρία τοῦ τέως δήμου Λεύκτρου (ἐπαρχίας Οἰτύλου) τοῦ νομοῦ Λακωνίας Μηλέαν, Γαρμπαλέαν καὶ Σελίνιτσαν. Ἀναφαίνεται τὸ πρῶτον αὕτη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ ἔχει πάντοτε δι' ἑνὸς τῶν μελῶν της μίαν τῶν καπετανιῶν τῆς Ἔξω Μάνης, τὴν τῆς Μηλιᾶς καὶ τῶν χωρίων της. Κατὰ τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ 1806 ὁ καπετὰν *Γεωργάκης Κυβέλος* συνυπέγραψε μὲ ἄλλους καπεταναίους τῆς Μάνης τὸ ὑποσχετικὸν τῆς ὑποταγῆς εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν καὶ τὸν μπέην τῆς Μάνης Ἀντωνόμπεην Γρηγοράκην (ἐθεωρεῖτο ἀφωσιωμένος φίλος τοῦ ἐκπτώτου μπέη Τζανήμπεη Γρηγοράκη). Κατὰ τὸ 1820 ὁ *Πανάγος Κυβέλος* εἶναι ἐκ τῶν ὀκτὼ καπεταναίων, οἵτινες μετὰ πέντε ἐπισκόπων τῆς Μάνης ὑπέγραψαν τὴν πρὸς τὴν Ἀρχὴν (ἀνωτάτην διοίκησιν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας) ἐπιστολήν, διὰ τῆς ὁποίας, συνθηματικῶς ὁμιλοῦντες περὶ ἱδρύσεως σχολῆς, ὑπισχνοῦντο ὅτι θὰ μετάσχωσι τοῦ ἑτοιμαζομένου ἀγῶνος. Ὁ αὐτὸς ἐμφανίζεται ὡς ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας καὶ ὅτε γίνεται ἡ καταγραφὴ τῶν ὁπλοφόρων τῆς Μάνης ὑπὸ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ, καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Εἰς 500 ἀνέρχονται οἱ ὑπὸ τὰς διαταγάς του ὁπλοφόροι κατὰ τὸν πίνακα τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ καὶ εἰς 700 κατὰ τὸν συνταχθέντα ὀλίγον πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀλλ' εἰς τὸν δεύτερον πίνακα περιλαμβάνονται πάντες οἱ ὁπλοφόροι τοῦ Ζυγοῦ, ὅστις ὑποδιῃρεῖτο εἰς δύο καπετανίας, τὴν τοῦ Κυβέλου καὶ τὴν τοῦ Χρηστέα. Κατὰ τὴν κατάληψιν τῶν Καλαμῶν ἡγεῖτο ἰδίου σώματος καὶ μετ' αὐτὴν παρέμεινεν ἐν Καλάμαις μετὰ τοῦ Πετρόμπεη πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως. ΚΑΨ

Κυβερζίνη *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸς λιμὴν (πλάτ. 37°08' Β., μῆκ. 27°37 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos strait to Mandelyah gulf κατὰ τὸν Α. ΝΑ. μυχὸν τοῦ Βαργυλιακοῦ κόλπου. Διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κιουμοὲ-μπουρνοῦ (ΒΑ. κέρας) καὶ Καραδερὲ-μπουρνοῦ (ΝΔ.), ἔχει εἴσδυσιν 1 ²/₃ μιλλ. καὶ βάθος 5—10 ὀργ. Εἶναι ὁ ἀρχαῖος τῶν *Καρυάνδων λιμήν*. Σ. Ε. Λ.

Κυβέρι(ον) *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κορωνείας (Κουτουμουλᾶ) τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτοικοι (1928) 45 Χ. Δ.

—**Κυβέρι(ον)**, ἢ ***Τουβέρι*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἀριστερᾷ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτοικοι (1928) 506. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Καλαμάκι* καὶ *Ποταμὸς* καὶ ἔχει κατ. (1928) 763. Εἰς τὴν κοινότητα ἐπίσης ὑπήγετο καὶ τὸ χωρίον *Μύλοι*, τὸ ὁποῖον ἀποσχισθὲν ἐσχάτως ἀπετέλεσεν ἰδίαν κοινότητα. Χ. Δ.

—**Κυβέρι(ον)** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου (πλάτ. 37° 31' 15" Β., μῆκ. 22° 44' 20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1518: Gulf of Nauplia), 6½ μίλλ. Β. τοῦ Ἄστρους καὶ 1 χλμ. περίπου ΝΑ. τῆς φερωνύμου κώμης. Ἀποτελεῖ τὴν πρὸς Β. ἐσχάτην ἀκρώρειαν τοῦ ὄρους Ζάβιτσα καὶ τὸ ΝΔ κέρας τοῦ κολπίζοντος ὅρμου τοῦ Ναυπλίου, τοῦ κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ Ἀργολικοῦ σχηματιζομένου. Ἄφθονοι πηγαί. Σ.Ε.Λ.

κυβερνεῖον (τό)· τὸ ἀνάκτορον τοῦ κυβερνήτου, τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας· ‖ τμῆμα διοικητικὸν τοῦ ρωσικοῦ κράτους: «ἡ Ρωσία διαιρεῖται εἰς κυβερνεῖα».

— *[Ἐγκυκλ.]* Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1917 ἡ Ρωσικὴ αὐτοκρατορία διῃρεῖτο εἰς 78 κυβερνεῖα (γκουμπερνίγια), 18 ἐπαρχίας (ὄμπλαστ) καὶ ἓν διαμέρισμα (ὀκρούγκ). Ἐκ τούτων 11 κυβερνεῖα, 17 ἐπαρχίαι καὶ ἓν διαμέρισμα (τῆς Σαχαλίνης) ἀνῆκον εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Ρωσίαν. Ἡ εὐρωπαϊκὴ Ρωσία περιελάμβανε 59 κυβερνεῖα καὶ 1 ἐπαρχίαν (τοῦ Δόν). Ἡ ἐπαρχία τοῦ Δὸν ὑπήγετο ὑπὸ τὴν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, τὰ δὲ κυβερνεῖα εἶχον ἕνα *κυβερνήτην* καὶ ἕνα *πληρεξούσιον-κυβερνήτην*, ὅστις προήδρευε τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου. Ὑπῆρχον ἐπίσης γενικοὶ κυβερνῆται, τοποθετούμενοι συνήθως ἐπὶ πολλῶν κυβερνείων καὶ κατέχοντες μεγαλυτέραν ἐξουσίαν, συνήθως δὲ διοικοῦντες καὶ τὰ ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας των στρατεύματα. Γενικοὶ κυβερνῆται ὑπῆρχον ἐν Φινλανδίᾳ, Βαρσοβίᾳ, Βίλνᾳ, Κιέβῳ, Μόσχᾳ καὶ Ρίγᾳ. Αἱ μεγαλύτεραι πόλεις Πετρούπολις, Μόσχα, Ὀδησσός, Σεβαστούπολις, Κὲρτς-Γενίκαλα, Νικολάϊεφ, Ροστόβιον) εἶχον ἰδιαίτερον διοικητικὸν σύστημα, ἀνεξάρτητον τῶν κυβερνείων, τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας ἐνεργοῦντος ὡς κυβερνήτου. Ἤδη ἡ Ρωσία, ἀφότου κατέστη Ἕνωσις τῶν Σοβιετικῶν Σοσιαλιστικῶν Δημοκρατιῶν, διῃρέθη εἰς πολλὰς αὐτονόμους δημοκρατίας καὶ αὐτόνομα διαμερίσματα, περιλαμβάνει δὲ μόνον 32 κυβερνεῖα ἐν τῇ ἐσωτερικῇ Ρωσίᾳ, διοικούμενα ὑπὸ τῶν τοπικῶν σόβιετ. Θ.Ν.Τ.

κυβέρνησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κυβερνᾶν πλοῖον, ἡ διὰ τοῦ πηδαλίου διεύθυνσις πλοίου, οἰάκισμα· ‖ καθόλου, ἡ διοίκησις, ἡ διεύθυνσις ἑνὸς ὅλου: «κυβέρνησις πόλεως, —χώρας, —οἴκου, —καταστήματος, —ἐργοστασίου κ.τ.τ.» ‖ πάντες οἱ ὑπουργοὶ ὡς συνάρχοντες, ὡς ἀποτελοῦντες συναρχίαν: «ἡ παραίτησις τῆς κυβερνήσεως», «ἡ νέα κυβέρνησις», «ἡ ὑπεύθυνος κυβέρνησις» ‖ «κυβέρνησις Τρικούπη» ἡ ὑπὸ τὸν Τρικούπην κυβέρνησις· ὁμοίως: «ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ Τρικούπης, — ὁ Δηλιγιάννης» ἐσχηματίσθη κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Τρικούπην, τὸν Δηλιγιάννην· ‖ «κυβέρνησις ἄχρους» ἢ «—ἀχρωμάτιστος» ἡ ἀποτελουμένη ἐκ προσώπων μὴ ἀνηκόντων εἰς πολιτικὰς ἀποχρώσεις· ‖ «κυβέρνησις ὑπηρεσιακὴ» ἡ σχηματιζομένη πρὸς διενέργειαν ἐκλογῶν καὶ περιοριζομένη εἰς τὰ τῆς τρεχούσης ὑπηρεσίας ζητήματα· ‖ «οἰκουμενικὴ κυβέρνησις»· οὕτως ἐκλήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Θ. Ζαΐμη ἡ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Κανάρην σχηματισθεῖσα κυβέρνησις τῷ 1877 ἐκ πάντων τῶν πολιτικῶν κομμάτων· ἔκτοτε καλεῖται οὕτω πᾶσα κυβέρνησις ἀποτελουμένη ἐκ πάντων τῶν ἐν τῇ βουλῇ κομμάτων· ‖ «Ἐφημερὶς τῆς κυβερνήσεως» ἡ ἐπίσημος ἐφημερὶς τοῦ κράτους ἡ ἀναγράφουσα τὰς πράξεις τῆς κυβερνήσεως.

— *[Συνταγμ. Δίκ.]* Τὴν λέξιν *κυβέρνησις* συναντῶμεν ἐν τῷ συνταγματικῷ δικαίῳ ὑπὸ διαφόρους ἐννοίας. Ὑπό τινα γενικωτέραν ἔννοιαν, ἡ ὁποία εἶναι συνήθης ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ, *κυβέρνησις* σημαίνει τὴν ὑπὸ τοῦ κυριάρχου (μονάρχου ἢ λαοῦ) ἐνάσκησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἡ ἐγγύησις

Digitized by Google

καὶ ἡ ἀσφάλεια τῆς πολιτείας κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων, ἡ διατήρησις τῆς τάξεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης ὑπάγονται εἰς τὴν κυβέρνησιν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐνάσκησις τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἔν τινι πολιτείᾳ δύναται νὰ εἶναι διάφορος, διακρίνονται διάφορα εἴδη κυβερνήσεως. Οὕτως, ὑπό τινα ἔποψιν, ἡ κυβέρνησις διακρίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς *δεσποτικὴν* ἢ *αὐθαίρετον*, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς *νόμιμον* ἢ *συνταγματικήν*. Σημειωτέον ὅτι αἱ διακρίσεις αὗται τῆς κυβερνήσεως εἶναι ἄσχετοι πρὸς τὰς διαφόρους μορφὰς τῶν πολιτευμάτων, καὶ εἶναι δυνατὸν διάφορα εἴδη κυβερνήσεως νὰ παρατηρῶνται ἐν τῷ αὐτῷ πολιτεύματι, ὅπως εἶναι δυνατὸν τὸ αὐτὸ εἶδος κυβερνήσεως νὰ παρατηρῆται εἰς διαφόρους μορφὰς πολιτευμάτων. Δεσποτικὴ ἢ αὐθαίρετος κυβέρνησις ὑπάρχει, ὅταν ὁ κυρίαρχος (μονάρχης ἢ λαὸς) ἀσκῇ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν αὐθαιρέτως καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν του θέλησιν, καθορίζων τὰς ἑκάστοτε ἐνεργείας του συμφώνως πρὸς τὰς παρουσιαζομένας περιστάσεις, νόμιμος δὲ ἢ συνταγματικὴ κυβέρνησις ὑπάρχει, ὅταν ὁ κυρίαρχος ἀσκῇ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν συμφώνως πρὸς ὡρισμένους κανόνας, γνωστοὺς ἐκ τῶν προτέρων, οἱ ὁποῖοι καθ' ἑκάστην διδομένην περίπτωσιν ὑποδεικνύουν εἰς αὐτὸν τὴν ἐνέργειάν του. Ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν ἡ κυβέρνησις, ἐν τῇ αὐτῇ πάντοτε ἐννοίᾳ ἐκλαμβανομένη, διακρίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς *ἄμεσον* καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς *ἔμμεσον* ἢ *ἀντιπροσωπευτικήν*.

Ἄμεσος κυβέρνησις ὑπάρχει, ὅταν ὁ κυρίαρχος (μονάρχης, ἢ λαὸς) ἀσκῇ ἀμέσως, αὐτὸς ὁ ἴδιος, τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, ἔμμεσος δὲ ἢ ἀντιπροσωπευτική, ὅταν ὁ κυρίαρχος ἀσκῇ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν δι' ἀντιπροσώπων. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ περιπτώσει εἶναι δυνατὸν ὁ κυρίαρχος νὰ μεταβιβάζῃ τὰ κυριαρχικά του δικαιώματα εἰς ἀντιπροσώπους ἐκλεγομένους παρ' αὐτοῦ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οὗτοι νὰ ἐνεργοῦν ἐλευθέρως, ἐντὸς βεβαίως τῶν ὁρίων τῶν νόμων, καὶ νὰ μὴ δύνανται ν' ἀνακληθοῦν κατὰ θέλησιν καὶ ὁπωσδήποτε, ἀλλὰ μόνον μετὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου δι' ὃν ἐξελέγησαν· εἶναι ὅμως δυνατόν, ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ κυριάρχου, νὰ εἶναι ἁπλῶς ἐντολοδόχοι αὐτοῦ, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ κυρίαρχος ὑποδεικνύει ἐκ τῶν προτέρων τὰς ἀποφάσεις τὰς ὁποίας ἑκάστοτε δέον νὰ λαμβάνουν, καὶ τοὺς ὁποίους δύναται ν' ἀνακαλῇ ὁσάκις θέλει. Τὸ πρῶτον εἶδος ἀποτελεῖ τὸν κατ' ἐξοχὴν τύπον τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς κυβερνήσεως καὶ εἶναι ὁ συνήθης τῶν νέων πολιτειῶν, ἐνῷ τὸ δεύτερον εἶδος εἶναι μόνον κατ' ἐπίφασιν ἀντιπροσωπευτικὴ κυβέρνησις, ὃν κατ' οὐσίαν ἄμεσος τοιαύτη.

Ὑπ' ἄλλην ἔννοιαν ἡ λέξις κυβέρνησις σημαίνει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τοῦ ὅλου πολιτειακοῦ βίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ πρόσωπα, εἰς ἃ αὕτη ἀνατίθεται. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἡ κυβέρνησις ἐκλαμβάνεται ὡς κλάδος τῆς καθόλου *διοικήσεως*, διαιρουμένης εἰς *κυβέρνησιν* καὶ *ἐκτέλεσιν*, ὡς ὡρισμένη πολιτικὴ ἐνέργεια, ἐντὸς πάντοτε τῶν ὁρίων τῶν νόμων, ἀλλὰ μετά τινος πρωτοβουλίας καὶ ἐλευθερίας γινομένη. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν λέγομεν π. χ. ὅτι ἡ κυβέρνησις τῆς χώρας ἐνεργεῖται συνετῶς, χρηστῶς, ἢ καὶ τοὐναντίον. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει κυβέρνησις σημαίνει τὸ σύνολον τῶν ἀνωτάτων πολιτειακῶν ὀργάνων, συνήθως τὸ σύνολον τῶν ὑπουργῶν, εἰς ἃ εἶναι ἀνατεθειμένη ἡ ἀνωτάτη διεύθυνσις τῆς χώρας, δηλαδὴ ἡ κυβέρνησις αὐτῆς, τῆς λέξεως ἐκλαμβανομένης ἐδῶ ὑπὸ τὴν πρώτην ἔννοιαν. Ὑπὸ τὴν δευτέραν ταύτην ἔννοιαν λέγομεν π. χ. ὅτι ἡ κυβέρνησις ὡρκίσθη, παρῃτήθη κτλ. Ἐν ταῖς πολιτείαις, αἱ ὁποῖαι δὲν διέπονται ὑπὸ τῶν κοινοβουλευτικῶν κανόνων, ὁ ἀρχηγὸς τῆς πολιτείας ἀποτελεῖ καὶ τὴν κυβέρνησιν τῆς δευτέρας μορφῆς. Τοὐναντίον ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς πολιτείαις ἀνήκει εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ ὁ ἀνεύθυνος ἀρχηγὸς τῆς πολιτείας καὶ οἱ ὑπεύθυνοι ὑπουργοί, συνήθως μάλιστα ὡς κυβέρνησις νοεῖται μόνον τὸ σύνολον τῶν ὑπουργῶν (ὑπουργικὸν συμβούλιον). Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἐννοίᾳ, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ μᾶλλον συνήθης ἐν τῇ σημερινῇ νομικῇ γλώσσῃ, χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν κυβέρνησις καὶ τὸ ἡμέτερον δημοκρατικὸν Σύνταγμα ἐν τοῖς ἄρθροις 14, 28, 29, 49 καὶ ἰδίως 87 ἑπ. καὶ 123.

Ἡ κυβέρνησις (ὑπουργικὸν συμβούλιον) εἶναι θεσμὸς ἀγγλικῆς προελεύσεως καὶ χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Οἱ Ἄγγλοι μονάρχαι ἐπὶ σειρὰν αἰώνων ἐκυβέρνων τὴν χώραν τῇ βοηθείᾳ ἰδιωτικοῦ συμβουλίου, ἀποτελουμένου ἐκ μελῶν ἐκλεγομένων παρ' αὐτῶν καὶ ἐκ μεγάλων ἀξιωματούχων μετεχόντων τοῦ συμβουλίου ἰδίῳ δικαίῳ. Τὸ συμβούλιον τοῦτο, ἐν τῷ ὁποίῳ συνεζητοῦντο καὶ ἀπεφασίζοντο ἅπασαι σχεδὸν αἱ ὑποθέσεις τοῦ κράτους, διετηρήθη μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὅτε ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ συμβουλίου τούτου ἤρχισε ν' ἀναφαίνεται μικρὰ ὁμάς, ἀποτελοῦσα οἱονεὶ τὸ μυστικοσυμβούλιον τοῦ στέμματος, εἰς ὃ ὁ βασιλεὺς ὑπέβαλλε τὰς μᾶλλον σπουδαίας καὶ λεπτὰς κρατικὰς ὑποθέσεις. Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου τὸ ἰδιωτικὸν συμβούλιον ἔχασε τὴν σπουδαιότητά του, ὅλαι δὲ αἱ ὑποθέσεις εἰσήγοντο καὶ ἀπεφασίζοντο εἰς τὸ μικρὸν συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἔλαβε διαδοχικῶς τὸ ὄνομα committee of state, juncto, cabinet. Τὸ cabinet εἶναι ὁ πρόδρομος τῆς σημερινῆς κυβερνήσεως, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦτο ὄργανον ἀποκλειστικῶς τοῦ βασιλέως, παρ' οὗ καὶ διωρίζετο, βραδύτερον ὅμως ἀπέκτησε τὴν ἀπὸ τοῦ στέμματος ἀνεξαρτησίαν του. Τοῦτο συνέβη μὲ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ὁποίου ἡ ἀνάδειξις τῆς κυβερνήσεως (cabinet) προέρχεται ἐκ τοῦ κοινοβουλίου καὶ δὴ ἐκ τοῦ πλειοψηφοῦντος ἐν αὐτῷ κόμματος καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ βασιλέως. Ἐν τούτοις ἐξηκολούθει ὁ βασιλεὺς νὰ μετέχῃ τῶν συζητήσεων τῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως, τῶν ὑπουργῶν, καὶ νὰ προΐσταται αὐτῶν κατὰ τὰς συνεδριάσεις, μόλις δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας Γεωργίου Α' (1714—1727) ἐκράτησεν ἡ ἀρχή, ἵνα οἱ ὑπουργοὶ συνεδριάζουν ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ βασιλέως. Τότε ἀνεφάνη καὶ ὁ τίτλος τοῦ πρωθυπουργοῦ (Premier), ὁ ὁποῖος ἐπὶ Pitt ἀπετέλεσεν οὐσιῶδες τμῆμα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ συστήματος ἐν Ἀγγλίᾳ. Φθάνομεν τοιουτοτρόπως εἰς τὸν νεώτερον τύπον τῆς σημερινῆς κοινοβουλευτικῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία συναντᾶται εἰς τὰ πλεῖστα εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ ἡ ὁποία κατὰ τοὺς κοινοβουλευτικοὺς κανόνας ἐκλέγεται μεταξὺ τοῦ πλειοψηφοῦντος ἐν τῷ κοινοβουλίῳ κόμματος, εἶναι συνεπῶς ὁμοιογενής, τὰ δὲ μέλη της, οἱ ὑπουργοί, εἶναι ὑπεύθυνα ἀπέναντι τοῦ κοινοβουλίου, τὸ ὁποῖον δικαιοῦται νὰ ἐλέγχῃ τοὺς ὑπουργοὺς διὰ τῶν λεγομένων ἐπερωτήσεων.

Κατὰ τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα, τὴν κυβέρνησιν ἀποτελεῖ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, συγκείμενον ἀπὸ τοὺς ὑπουργοὺς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πρωθυπουργοῦ (ἄρθρ. 87). Ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας διορίζει καὶ παύει τὸν πρόεδρον τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἐπὶ τῇ προτάσει δὲ αὐτοῦ τοὺς λοιποὺς ὑπουργοὺς (ἄρθρ. 71), τὸ δικαίωμα ὅμως τοῦτο τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας περιορίζεται ὑπὸ τοῦ ἄρθρου 89 τοῦ Συντάγματος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ κυβέρνησις πρέπει ν' ἀπολαύῃ τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς βουλῆς, ἀπέναντι τῆς ὁποίας τὰ μέλη της, εἴτε συνολικῶς εἴτε ἀτομικῶς, εἶναι ὑπεύθυνα διὰ τὴν καθόλου πολιτικὴν τῆς κυβερνήσεως.

Καίτοι ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς πολιτείαις ἰσχύει ὡς κανὼν ὁ σχηματισμὸς τῆς κυβερνήσεως ἐκ τοῦ πλειοψηφοῦντος ἐν τῷ κοινοβουλίῳ κόμματος ἢ ἐν ἐλλείψει ἰσχυροῦ τοιούτου ἐκ τῆς συνεργασίας πλειοτέρων κομμάτων ἐχόντων τὴν ἐν αὐτῷ πλειοψηφίαν, ἐν τούτοις παρατηρεῖται ἐνίοτε καὶ ὁ σχηματισμὸς κυβερνήσεως ἐκ προσώπων ἐξωκοινοβουλευτικῶν, ὅπως συμβαίνει ἐπὶ τῆς λεγομένης *ἀχρόου* κυβερνήσεως. Αὕτη συντίθεται ἐκ προσώπων ἀνηκόντων συνήθως εἰς τὴν ἀνωτάτην δικαστικήν, διοικητικήν, ἢ στρατιωτικὴν ἱεραρχίαν, σκοπὸς δὲ τῆς συγκροτήσεώς της εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ διενέργεια ἐκλογῶν. Ὁ τοιοῦτος τρόπος τῆς συγκροτήσεως τῆς κυβερνήσεως προκρίνεται εἴς τινας πολιτείας ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι μία τοιαύτη κυβέρνησις, ἧς τὰ μέλη δὲν ἀνήκουν εἰς κανὲν τῶν ἐν ἐνεργείᾳ κομμάτων, δύναται μᾶλλον ἀμερολήπτως νὰ ἐνεργήσῃ τὰς ἐκλογάς, δεδομένου ὅτι πᾶσα ἐκ τοῦ κοινοβουλίου προερχομένη κυβέρνησις δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἐν τῇ ἀρχῇ θέσιν της εἰς ὄφελος τῶν ἰδίων ὑποψηφίων κατὰ τὰς ἐκλογὰς καὶ τὴν νόθευσιν συνεπῶς τοῦ πραγματικοῦ φρονήματος τῶν ἐκλογέων. Τοιαῦται κυβερνήσεις παρετηρήθησαν κατὰ καιροὺς καὶ παρ' ἡμῖν, ὡς ἡ κατὰ τὸ 1867 ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀριστείδου Μωραϊτίνη, προέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἐξ ἀντιθέτου, παρατηρεῖται ἐνίοτε ὁ σχηματισμὸς κυβερνήσεως ἐκ συνεργασίας ὅλων τῶν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ πολιτικῶν κομμάτων, συμμετεχόντων ἐν ταύτῃ συνήθως διὰ τῶν ἀρχηγῶν των. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁμιλοῦμεν περὶ *οἰκουμενικῆς* κυβερνήσεως, ἡ ὁποία συγκροτεῖται κυρίως, ὅταν πρόκειται ἡ πολιτεία ν' ἀντιμετωπίσῃ κατάστασιν ἐσωτερικὴν ἢ ἐξωτερικὴν ἀσυνήθους ἐθνικῆς σπουδαιότητος. Μία τοιαύτη ἦτο καὶ παρ' ἡμῖν ἡ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς δικτατορίας τοῦ Παγκάλου ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀλ. Ζαΐμη σχηματισθεῖσα καὶ ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐν τῇ βουλῇ κομμάτων μετά τινων ὀπαδῶν των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Ν. Σαριπόλου*, Συνταγματικὸν δικαιον, τόμ. II 1923). — *Τοῦ αὐτοῦ*, Τὸ σύστημα τῆς κοινοβουλευτικῆς κυβερνήσεως ἐν τῇ νεωτάτῃ αὐτοῦ ἐξελίξει 1921). — *Ἀλ. Σβώλου*, Τὸ νέον σύνταγμα καὶ αἱ βάσεις τοῦ πολιτεύματος (1928). — *A. Esmein*, Éléments de droit constitutionnel, τ. I (1921). — *L. Duguit*, Traité de droit constitutionnel, τ. II (1923). — *M. Hauriou*, Précis de droit constitutionnel (1923). — *Em Kaufmann*, Die Reichsregierung. ἐν Handbuch der Politik, τ. III (1921) — *G. Jellinek*, Allgemeine Staatslehre (1920). — *F. Giese* Die Reichsverfassung vom 11 August 1919 (1926). — *G. Anschütz*, Die Verfassung der deutschen Reiches vom 11 August 1919 (1921).

Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

— Κυβέρνησις τοῦ κόσμου Ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ κόσμου περιλαμβάνει τὴν συντήρησιν καὶ κυβέρνησιν αὐτοῦ. Καὶ ἡ μὲν συντήρησις εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς διατηροῦνται τὰ ὄντα ἐν τῷ εἶναι, ἡ δὲ κυβέρνησις ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ, δι' ἧς ὁδηγοῦνται ταῦτα πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ τελικοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἐδημιουργήθησαν. Ἀμφότεραι, ἥ τε συντήρησις καὶ ἡ κυβέρνησις, γίνονται διὰ τῆς συνεργίας τῆς θείας καὶ τῆς φυσικῆς ἐν τοῖς οὖσιν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐντεθείσης ἐνεργείας, οὕτως ὥστε ἐν τῇ συνεργίᾳ ταύτῃ, ἥτις ἐπεκτείνεται ἐπί τε τῆς ἀψύχου καὶ ἐμψύχου φύσεως, ἐπί τε τῆς ἀλόγου καὶ λογικῆς, δὲν αἴρεται ἡ μία τῶν ἐνεργειῶν τούτων ὑπὸ τῆς ἑτέρας. Ἀντικείμενον τῆς κυβερνήσεως εἶναι ὁ κόσμος καθόλου καὶ τὰ καθ' ἕκαστον ὄντα ἀπὸ τοῦ μικροτάτου μέχρι τοῦ μεγίστου, καὶ δὴ ὁ ἄνθρωπος, σκοπὸς δ' αὐτῆς ἡ εὐδαιμονία τῶν κτισμάτων καὶ δὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ.

Κ. Ι. Δ.

—κυβέρνησις ντὲ φάκτο. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου (gouvernement de fait, de facto government, de facto Regierung), κατ' ἀντίθεσιν τοῦ *κυβέρνησις ντὲ γιοῦρε*, ἐδηλοῦτο παλαιότερον ἡ «μὴ νόμιμος» κυβέρνησις, ἥτις ὅμως ἀπετέλει πραγματικὴν κατάστασιν. Ἡ θεωρία ὅμως περὶ τῆς νομιμότητος τῆς κυβερνήσεως οὐδεμίαν πλέον σημασίαν κέκτηται διὰ τὸ διεθνὲς δίκαιον. Ἀλλὰ καὶ ἡ τελευταίως ἀναπτυχθεῖσα θεωρία, ὅτι «νόμιμος» κυβέρνησις εἶναι ἐκείνη, ἥτις συνταγματικῶς ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχήν, ἢ κατὰ παράβασιν μὲν τοῦ Συντάγματος, πλὴν ὅμως ἀνεγνωρίσθη παρὰ τοῦ λαοῦ, ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει καὶ μόνον πολιτικῶς ἐνδιαφέρει. Ὡς κυβέρνησις *ντὲ φάκτο* θεωρεῖται συνήθως ἐκείνη, ἥτις προῆλθεν εἴτε ἐξ ἐπαναστάσεως, εἴτε κατόπιν πραξικοπήματος. Διακρίνομεν δὲ συνήθως: 1) τὴν *γενικὴν ντὲ φάκτο* κυβέρνησιν (gouvernement de fait général), καὶ τοιαύτη θεωρεῖται ἡ ντὲ φάκτο κυβέρνησις ἐκείνη, ἥτις ἀντικατέστησεν ἐντελῶς τὴν ντὲ γιοῦρε κυβέρνησιν· εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἐκείνη μεταβληθῇ εἰς ντὲ γιοῦρε κυβέρνησιν ἢ ἀντικατασταθῇ παρὰ τοιαύτης, τότε ὁμιλοῦμεν περὶ «προσωρινῆς» ντὲ φάκτο κυβερνήσεως· εἰς περίπτωσιν δὲ καθ' ἣν ἀνατραπῇ ἡ ντὲ φάκτο κυβέρνησις καὶ τὴν θέσιν αὐτῆς καταλάβῃ ἡ ντὲ γιοῦρε κυβέρνησις, ὁμιλοῦμεν περὶ «ἐνδιαμέσου» κυβερνήσεως (gouv. de fait intermédiaire-Zwischen regierung)· 2) τὴν *τοπικὴν ντὲ φάκτο* κυβέρνησιν (lokale-régional), ὁπότε διακρίνομεν ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως: Α) τὸν περὶ τὴν κυβέρνησιν ἀγῶνα δι' ἅπασαν τὴν πολιτείαν, ὁπότε ἢ α) μία ἢ καὶ περισσότεραι ντὲ φάκτο κυβερνήσεις ἀγωνίζονται κατὰ τῆς ντὲ γιοῦρε, ἢ β) μία ἢ καὶ περισσότεραι ντὲ φάκτο κυβερνήσεις ἀγωνίζονται διὰ τὴν κυβέρνησιν ὁλοκλήρου τῆς χώρας· καὶ Β') ὁσάκις πρόκειται περὶ ἀποσκιρτήσεως ἐπαρχίας τινὸς ἀπὸ τοῦ κράτους ἢ ἀποικίας τινὸς τῆς μητροπόλεως, ὁπότε ἡ τοπικὴ ντὲ φάκτο κυβέρνησις ἀγωνίζεται νὰ καταστῇ κυβέρνησις νέας πολιτείας.

Καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἀναγνώρισιν διεθνῶς τῆς ντὲ φάκτο κυβερνήσεως δέον νὰ διακρίνομεν: α) τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῆς ὡς ἐπαναστατικῆς, β) ὡς ἐμπολέμου δυνάμεως (reconnaissance de la belligérence), γ) τὴν ἀναγνώρισιν μιᾶς πολιτείας, δ) τὴν εἴσοδον πολιτείας τινὸς εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν. Ἐν περιπτώσει ἀναγνωρίσεως τῆς κυβερνήσεως, ἥτις θέλει νὰ καταστῇ τοιαύτη τῆς νέας πολιτείας, ἡ ἀναγνώρισις αὐτῆς συνεπιφέρει καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ νέου κράτους. Προκειμένου δὲ περὶ πολιτείας, ἥτις ὡς τοιαύτη ἔχει ἤδη ἀναγνωρισθῇ διεθνῶς, ἡ τοιαύτη ἀναγνώρισις αὐτῆς δὲν αἴρεται διὰ τῆς ἐνδεχομένης μὴ ἀναγνωρίσεως τῆς ντὲ φάκτο κυβερνήσεως. Ἡ ἀναγνώρισις μιᾶς ντὲ φάκτο κυβερνήσεως δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀπὸ κοινοῦ παρὰ τῶν διαφόρων Δυνάμεων ἢ μεμονωμένως, ρητῶς ἢ σιωπηρῶς. Ἡ ἀναγνώρισις συνήθως τῆς ἀποσκιρτησάσης ἐπαρχίας ἢ ἀποικίας παρὰ τῆς μητροπόλεως λαμβάνει χώραν βραδύτερον τῆς ἐκ μέρους τῶν ἄλλων δυνάμεων γενομένης ἀναγνωρίσεως. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ τὰς ξένας πολιτείας ἡ ἀναγνώρισις δὲν ἀποτελεῖ νομικὸν καθῆκον, οὐδὲ ἔχει ἄλλην τινὰ σημασίαν ἀπὸ ἀπόψεως σταθεροποιήσεως τῆς ντὲ φάκτο κυβερνήσεως. Πάντως δὲ ὡς προϋπόθεσις τῆς ἀναγνωρίσεως παραμένει ἡ πραγματικὴ κατάστασις ὑπάρξεως ντὲ φάκτο κυβερνήσεως, ἀσχέτως τῆς «νομίμου» ἢ μὴ καταγωγῆς αὐτῆς, τῆς πολιτείας, παρὰ τὴν τοιαύτην περὶ τὴν κυβέρνησιν ἐναλλαγήν, παραμενούσης τῆς αὐτῆς: forma regiminis mutata non mutatur civitas ipsa. Εἰδικότερον, προκειμένου περὶ ἀναγνωρίσεως ντὲ φάκτο κυβερνήσεως, δέον αὕτη νὰ παρέχῃ τὸ ἐνδόσιμον τῆς σταθερότητος καὶ διαρκείας, ἀσχέτως ἂν κατέπαυσεν ἢ ὄχι ὁ μετὰ τῆς ντὲ γιοῦρε κυβερνήσεως πολιτικὸς ἀγών, ἀρκεῖ ὅμως νὰ ἐξουσιάζῃ τοῦ μεγαλυτέρου τμήματος τῆς χώρας καὶ αἱ διαταγαὶ αὐτῆς νὰ εἶναι ὑποχρεωτικαὶ διὰ τοὺς πολίτας. Ἐν τούτοις, δέον ἡ ντὲ φάκτο κυβέρνησις ν' ἀναδειχθῇ ἱκανὴ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς διεθνεῖς αὐτῆς ὑποχρεώσεις, αἵτινες, ἀσχέτως ἂν ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τὸ καθεστὼς ἄλλης προϋπαρξάσης κυβερνήσεως, ἐδέσμευσαν τὴν αὐτὴν πολιτείαν ὡς τοιαύτην. Ἡ ἀναγνώρισις δέον νὰ λάβῃ χώραν εἴτε παρὰ τοῦ ἀνωτάτου ὀργάνου τῆς πολιτείας ἢ παρ' ἄλλου τῇ ἐντολῇ αὐτοῦ· συνεπῶς ἀναγνώρισις γενομένη παρά τινος προξένου ἢ ἄλλου τινὸς διπλωματικοῦ ἀντιπροσώπου, ἄνευ ἐντολῆς τῆς πολιτείας του δύναται ν' ἀνακληθῇ. Συνήθως μά-

Digitized by Google

λιστα ποιοῦνται διάκρισιν μεταξὺ *ντὲ φάκτο* καὶ *ντὲ γιοῦρε* ἀναγνωρίσεως, τῆς πρώτης δυναμένης ὁποτεδήποτε ν' ἀνακληθῇ. Ἡ ντὲ φάκτο ἀναγνώρισις εἶναι δυνατὴ ὅτε ἡ ἀναγνώρισις γενικῶς τῆς κυβερνήσεως δὲν ἔλαβε χώραν καὶ ἀποκρούεται μάλιστα παρά τινος πολιτείας, διὰ τῶν διαφόρων αὐτῆς ὀργάνων (προξένων, διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων κλπ.) τῶν τοποθετημένων εἰς τὴν χώραν τῆς de facto κυβερνήσεως, μεθ' ἧς ταῦτα ἔρχονται εἰς ἐπαφήν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται ἡ διαρρύθμισις πλείστων ζητημάτων ἀφορώντων ἀμφοτέρας τὰς πολιτείας. Διὰ τῆς ἐπισήμου ἀναγνωρίσεως ἐπέρχεται ἡ ἀποστολὴ καὶ ἡ ἀποδοχὴ διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων μεταξὺ τῶν κυβερνήσεων τῶν ἄλλων δυνάμεων καὶ τῆς ντὲ φάκτο κυβερνήσεως δεδομένης πολιτείας.

Τὸ ζήτημα τῆς ντὲ φάκτο κυβερνήσεως ἐν σχέσει πρὸς τὴν δικαιοσύνην καθόλου δυνατὸν πρακτικῶς νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὰς ἑξῆς περιπτώσεις: α') Ἡ μὴ ἀνεγνωρισμένη ντὲ φάκτο κυβέρνησις ὡς ἐνάγουσα ἐνώπιον ἀλλοδαποῦ δικαστηρίου. β') Ἡ μὴ ἀνεγνωρισμένη ντὲ φάκτο κυβέρνησις ἐνώπιον ἀλλοδαποῦ δικαστηρίου προβάλλει τὸ προνόμιον τῆς ἀσυλίας. γ') Ἰσχύουσιν αἱ πράξεις τῆς μὴ ἀνεγνωρισμένης ντὲ φάκτο κυβερνήσεως; δ') Ποία ἡ σχέσις τῶν τοιούτων (ἐγκύρων ἢ μὴ) πράξεων ἐπὶ διαφορῶν μεταξὺ ἰδιωτῶν; Ἐπὶ τῶν δύο πρώτων περιπτώσεων ἡ πρακτικὴ τῶν ἀγγλικῶν καὶ ἀμερικανικῶν δικαστηρίων ἀπὸ ἑκατονταετίας καὶ πλέον μένει εἰς τὴν ἄποψιν ὅτι τὸ δικαστήριον δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ τὴν «βεβαίωσιν» τῆς ὑπάρξεως τῆς ντὲ φάκτο κυβερνήσεως, ἐν ἀμφιβολίᾳ δὲ δικαιοῦται νὰ αἰτήσηται σχετικὴν ἀνακοίνωσιν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἐὰν ὅμως ἡ καθόλου κατάστασις ἐν τῇ δεδομένῃ πολιτείᾳ εἶναι τὰ μάλιστα ἀμφίβολος καὶ δὲν ἔχῃ πως διαμορφωθῇ, τὰ δικαστήρια δέον νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν των τὴν ντὲ γιοῦρε κυβέρνησιν μόνον. Προκειμένου περὶ τοῦ ζητήματος ἂν ἰσχύωσιν αἱ πράξεις μιᾶς γενικῆς καὶ ἀνεγνωρισμένης ντὲ φάκτο κυβερνήσεως, τόσον ἐν τῇ πρακτικῇ ὅσον καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ κρατεῖ γενικῶς ἡ ἄποψις ὅτι ἡ γενικὴ ντὲ φάκτο κυβέρνησις ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτῆς τυγχάνει ἡ μόνη ἀντιπρόσωπος τῆς πολιτείας της καὶ αἱ πράξεις αὐτῆς εἶναι πολιτικαὶ πράξεις. Συνεπείᾳ τῆς ἀρχῆς τῆς «συνεχείας» τῆς πολιτείας καὶ τῆς «μεταβιβάσεως τῆς εὐθύνης» (transmission de responsabilité) ἡ τοιαύτη κυβέρνησις εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν διεθνῶς ὑποχρεωμένη ν' ἀποδεχθῇ τὰς ὑποχρεώσεις ἃς ἀνέλαβεν ἡ προκάταχος αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ παρ' αὐτῆς δημιουργούμεναι ὑποχρεώσεις δεσμεύουσι καὶ τὰς διαδόχους αὐτῆς καὶ αὐτὴν τὴν ἐκτοπισθεῖσαν ντὲ γιοῦρε κυβέρνησιν, ἂν ἐπανέλθῃ ποτὲ ἐν τῇ ἀρχῇ. Συνεπῶς, γενικὴ καὶ ἀνεγνωρισμένη ντὲ φάκτο κυβέρνησις δὲν κέκτηται «εἰδικὴν ἐξουσίαν», ἀλλ' ἀντιθέτως «γενικὴν ἐξουσίαν» (spécialité des pouvoirs, géneralité des pouvoirs). Ἡ τοιαύτη κυβέρνησις, δύναται δηλαδή: α') νὰ συνομολογῇ διεθνεῖς συμβάσεις πάσης φύσεως, δεσμευτικὰς διὰ τὴν διάδοχον αὐτῆς, ὡς αὕτη ἐδεσμεύθη παρὰ τῶν σχετικῶν συνθηκῶν, αἵτινες συνωμολογήθησαν παρὰ τῶν προκατόχων της· ἐπίσης β') νὰ ἀναλαμβάνῃ οἰκονομικὰς ὑποχρεώσεις καὶ διὰ τὸ μέλλον, ὡς τοιαύτας καὶ αὕτη ἀνέλαβεν ἐκ τοῦ παρελθόντος· γ') νὰ θέτῃ νόμους, τροποποιοῦντας, καταργοῦντας κλπ. προηγουμένους, οἵτινες ἐξακολουθοῦσιν ἰσχύοντες καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀπομάκρυνσιν τῆς ἐν λόγῳ ντὲ φάκτο κυβερνήσεως, ἐκτὸς ἂν καταργηθῶσι κλπ. διὰ νεωτέρων νόμων, μὴ δυνάμενοι παρὰ τῆς διαδόχου ντὲ γιοῦρε κυβερνήσεως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς «ἀνύπαρκτοι»· δ') αἱ ἐκδοθεῖσαι κατὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπάρξεως τῆς ντὲ φάκτο κυβερνήσεως δικαστικαὶ ἀποφάσεις ὡς καὶ αἱ διοικητικαὶ αὐτῆς πράξεις εἶναι ἰσχυραί, καὶ ε') αἱ γενόμεναι μεταξὺ αὐτῆς καὶ ὑπηκόων ξένων πολιτειῶν συμβάσεις εἶναι ἰσχυραὶ καὶ δέον νὰ παραμένωσι σεβασταὶ παρὰ τῆς ἀναδόχου κυβερνήσεως.

Προκειμένου περὶ τῶν πράξεων μιᾶς γενικῆς μὲν ἀλλά: α') μὴ ἀνεγνωρισμένης κυβερνήσεως, καὶ β') μὴ εἰσέτι ἀναγνωρισθείσης, δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ ἐν τῇ πρώτῃ ὡς καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει αἱ πράξεις τῆς τοιαύτης κυβερνήσεως κατὰ τὴν ὀρθοτέραν θεωρίαν εἶναι ἰσχυραί· τὸ «ἰσχυρὸν» τῶν πράξεων τούτων προσδιορίζει τὸ ἐν τῇ πραγματικότητι ἐγκείμενον γεγονὸς ὅτι ἡ ἐν λόγῳ κυβέρνησις ὑφίστατο ὄντως, δυναμένη διὰ διαταγῆς αὐτῆς νὰ καθυποχρεώσῃ καὶ τοὺς πολίτας καὶ νὰ δεσμεύσῃ τὰς βουλήσεις αὐτῶν, ἐξήσκει ὄντω τὴν καλουμένην «διακυβέρνησιν» τῆς χώρας. Καὶ ὡς δεσμεύεται αὕτη παρὰ τῶν ὑποχρεώσεων τῶν διὰ πράξεων τῶν προκατόχων της δημιουργηθεισῶν, οὕτω πως δύναται δι' ἐγκύρων-ἰσχυρῶν πράξεων νὰ δημιουργήσῃ ὑποχρεώσεις καὶ διὰ τὴν διάδοχον αὐτῆς.

Καθόσον ἀφορᾷ τὰς πράξεις μιᾶς τοπικῆς ντὲ φάκτο κυβερνήσεως, ὑποστηρίζεται πολλάκις ὅτι ἡ ἰσχὺς αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκβάσεως τοῦ πολιτικοῦ ἀγῶνος μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς ντὲ γιοῦρε κυβερνήσεως, καὶ μόνον προκειμένου περὶ τῶν ἀναληφθεισῶν οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεων γίνεται δεκτὸν ὅτι εἶναι ἰσχυραὶ ἐφόσον ὠφέλησαν τὸν νικητὴν ἢ ἐδημιουργήθησαν πρὸς τὸ γενικώτερον συμφέρον τῆς πολιτείας. Ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν ἡ τοπικὴ ντὲ φάκτο κυβέρνησις ὑπῆρξε τὸ προοίμιον ἀποσπάσεως τῆς ἐν λόγῳ ἐπαρχίας ἀπὸ τῆς πολιτείας, αἱ ἀναληφθεῖσαι οἰκονομικαὶ ὑποχρεώσεις βαρύνουσι τὴν οὕτω πως δημιουργηθεῖσαν πολιτείαν. Νομικῶς ὅμως τὸ καθόλου ζήτημα προβάλλει ὡς ἑξῆς: Μόνον ἡ ντὲ γιοῦρε κυβέρνησις εἶναι διεθνὲς πολιτειακὸν ὄργανον τῆς πολιτείας της. Ἂν ἡ τοπικὴ ντὲ φάκτο κυβέρνησις ἐπιτύχῃ νὰ καταστῇ γενική, καταρρίπτουσα τὴν ντὲ γιοῦρε, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔχομεν «μεταβίβασιν» καὶ «συγχώνευσιν» εὐθυνῶν· αἱ παρὰ τῆς τοπικῆς ντὲ φάκτο κυβερνήσεως ἀναληφθεῖσαι ὑποχρεώσεις καὶ γενόμεναι πράξεις, ὡς καὶ αἱ παρὰ τῆς ντὲ γιοῦρε τοιαύτης βαρύνουσι τὴν γενικὴν καταστᾶσαν ντὲ φάκτο κυβέρνησιν καὶ τὴν διάδοχον αὐτῆς. Ἐν ἀντιθέτῳ περιπτώσει, ἀποτυχίας δηλαδὴ τῆς τοπικῆς ντὲ φάκτο κυβερνήσεως, αἱ πράξεις αὐτῆς εἶναι ἀνίσχυροι, καθόσον αὕτη οὐδέποτε ὑπῆρξεν ὄργανον πολιτειακόν· τὸ ἀνίσχυρον τῶν πράξεων αὐτῆς παραμένει καὶ ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ τοπικὴ ντὲ φάκτο κυβέρνησις ἀνεγνωρίσθη παρὰ τῶν πολιτειῶν. Συνήθως ὅμως συμβαίνει ἡ ντὲ γιοῦρε κυβέρνησις νὰ διατηρῇ ἐν ἰσχύϊ πράξεις τινὰς τῆς ἀποτυχούσης τοπικῆς ντὲ φάκτο κυβερνήσεως, ἕνεκα λόγων σκοπιμότητος κλπ., οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ «νομικὸν καθῆκον», διότι τοιοῦτον δὲν ὑφίσταται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Spiropoulos,* Die de facto Regierung im Völkerrecht (1926).— *Kunz,* Die Auerkennug von Staaten und Regierungen im Völkerrecht (1928), τ. II, τεῦχ. 3 τοῦ ὑπὸ τοῦ Stier-Somlo ἐκδιδομένου Handbuch des Völkerrechtes.— *Kunz.* Ἄρθρον Staatsgewalt de facto (ἐν τῷ Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie τοῦ Strupp t. II (1925) σ. 605–615).— *Le Normand,* La reconnaissance internationale et ses diverses applications (1889). — *A. Rougier,* Les guerres civiles et les droits de gens (1913, σ. 478–546).— *Carlos Wiesse,* Le droit international appliqué aux guerres civiles (γαλλ. μετ. 1898).

Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

κυβερνήτης (ὁ)· ὁ κυβερνῶν, ὁ διευθύνων τὸ πλοῖον, ὁ πηδαλιοῦχος, ὁ οἰακοτρόφος· || ὁ ἔχων τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν πολεμικοῦ πλοίου: «ὁ κυβερνήτης τοῦ Ἀβέρωφ, — τοῦ Κιλκίς»· || ὁ κυβερνῶν τὴν χώραν, ὁ πρωθυπουργὸς καὶ πληθ. *κυβερνῆται*, οἱ ὑπουργοί: «οἱ ὑπεύθυνοι κυβερνῆται τῆς χώρας»· || *κυβερνήτης* ὠνομάσθη ὁ πρῶτος ἀνώτατος ἄρχων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος *Ἰ. Καποδίστριας*: «ἐπὶ κυβερνήτου» «εἰς τὸν καιρὸν τοῦ κυβερνήτου».

— *[Ἐγκυκλ.]* Παρ' ἡμῖν ὁ τίτλος τοῦ κυβερνήτου ὡς ἀνωτάτου ἄρχοντος τῆς πολιτείας ἐδόθη τὸ πρῶτον εἰς τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς 3ης Ἀπριλίου 1827 τῆς ἐν Τροιζῆνι Γ' ἐθνοσυνελεύσεως. Τὸ ὑπὸ τῆς συνελεύσεως ταύτης κατὰ Μάϊον τοῦ 1827 ψηφισθὲν «πολιτικὸν σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος» καθώριζεν ὅτι ἡ νομοτελεστικὴ ἐξουσία ἀνήκει εἰς ἕνα μόνον, ὀνομαζόμενον κυβερνήτην, ἔχοντι διαφόρους ὑπ' αὐτὸν γραμματεῖς. Ὁ κυβερνήτης εἶχεν ἁπλοῦν veto ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς βουλῆς, δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως αὐτῆς, ἦτο ὅμως ἀπαραβίαστος, τῆς βουλῆς μὴ δυναμένης νὰ κηρύξῃ ἔκπτωτον τὸν κυβερνήτην. Βραδύτερον, διὰ τοῦ ψηφίσματος τῆς βουλῆς τῆς 18 Ἰανουαρίου 1828, ἅπασα ἡ ἐξουσία συνεκεντρώθη εἰς χεῖρας τοῦ κυβερνήτου, ὅστις ἐκτήσατο δικτατορικὴν ἐξουσίαν, ἕνεκα δὲ τούτου καὶ ἐδολοφονήθη τῷ 1831. Ἔκτοτε ὁ τίτλος τοῦ κυβερνήτου δὲν ἐχρησιμοποιήθη παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος τῆς πολιτείας, καθότι ἐπηκολούθησεν εἶτα ἡ ἵδρυσις τῆς βασιλείας καὶ ἡ χρῆσις τοῦ τίτλου βασιλεὺς εἰς τὴν θέσιν τοῦ κυβερνήτου.

Συναντᾶται καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν ἡ λέξις κυβερνήτης, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς δήλωσιν τοῦ πρωθυπουργοῦ. Οὕτω, κυβερνήτης σήμερον χαρακτηρίζεται ὁ ὑπευθύνως διαχειριζόμενος τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν πρωθυπουργὸς καὶ οὐχὶ ὁ ἀνεύθυνος πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Ὁ ὅρος κυβερνήτης εἶναι σήμερον ἐν χρήσει ἐν ταῖς ἀγγλικαῖς ἀποικίαις ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος καὶ ἰδίως ἐν ταῖς κατ' ἰδίαν πολιτείαις τῆς Β Ἀμερικῆς. Ἐν τῇ ὁμοσπονδίᾳ τῆς Αὐστραλίας (Commorwealth), ὡς καὶ ἐν ταῖς κατ' ἰδίαν πολιτείαις αὐτῆς, ἐν τῇ Νέᾳ Ζηλανδίᾳ καὶ γενικῶς ἐν ταῖς ἀγγλικαῖς ἀποικίαις, ὁ κυβερνήτης εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, διορίζεται παρὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στέμματος κατὰ κανόνα ἀνὰ πέντε ἔτη, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διαλύῃ τὰς βουλὰς καὶ ν' ἀρνῆται τὴν ἔγκρισιν αὐτοῦ εἰς σχέδιον νόμου υἱοθετούμενον παρὰ τῶν βουλῶν. Ἐπίσης κατὰ πρότασιν τῶν ὑπουργῶν του διορίζει διὰ βίου τοὺς δικαστάς. Ἐν ταῖς κατ' ἰδίαν πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς ὁ κυβερνήτης ἐκλέγεται κατ' εὐθεῖαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὅλης τῆς πολιτείας καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῶν ἐκλεκτόρων, ὅπως συμβαίνει προκειμένου περὶ ἐκλογῆς τοῦ προέδρου τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Ἡ διάρκεια τῶν καθηκόντων του εἶναι διάφορος εἰς τὰς διαφόρους πολιτείας καὶ κυμαίνεται ἀπὸ ἑνὸς ἔτους μέχρι τεσσάρων ἐτῶν. Ἡ ἐξουσία τοῦ κυβερνήτου ἔν τινι πολιτείᾳ εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν· εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἀρνησικυρίας εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς βουλῆς υἱοθετουμένους νόμους, τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος διὰ τοὺς καταδικασθέντας, διορίζει τοὺς ὑπαλλήλους καὶ τοὺς δικαστάς, ὅσοι ἐκ τούτων δὲν ἐκλέγονται παρὰ τοῦ λαοῦ, καὶ ἀσκεῖ ἐποπτείαν ἐπ' αὐτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Ν. Σαριπόλου,* Συνταγματικὸν δίκαιον, τ. Ι. (1915). —*Lord Bryce,* Les démocraties modernes τ. II (1924).—*Τοῦ αὐτοῦ,* La république américaine τ. II (1912).

Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

— *[Ναυτ.] Κυβερνήτης πολεμικοῦ* (κοιν. *καπετάνιος*, γαλλ. le commandant ἢ καὶ le capitaine, ἀγγλ. the captain ἢ καὶ commander) εἶναι ὁ ἀνώτερος τοῦ προσωπικοῦ τοῦ πλοίου ἐν τῇ ὀργανικῇ αὐτοῦ δυνάμει. Καίτοι τηρεῖται κατὰ κανόνα ἀναλογία μεταξὺ τοῦ μεγέθους τοῦ πλοίου, ἢ τοῦ εἴδους του, ἢ τοῦ προορισμοῦ του, καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ κυβερνήτου, ἐν τούτοις ἡ ἰδιότης τοῦ κυβερνήτου εἶναι ὅλως ἄσχετος πρὸς τὸν βαθμόν, δυνάμενον νὰ ποικίλλῃ ἀπὸ πλοιάρχου ἕως κελευστοῦ κατὰ τὸ σκάφος, καὶ ἀποτελεῖ ἀξίωμα τοποθετήσεως μόνον. Τὸν κυβερνήτην ἀντικαθιστᾷ ὁ ὕπαρχος ἐπὶ παντὸς κατεπειγούσης φύσεως ζητήματος· θανόντος δὲ τοῦ κυβερνήτου ἀναλαμβάνει τὴν κυβέρνησιν τοῦ πλοίου ὁ ὕπαρχος, αὐτοδικαίως καὶ μέχρι διορισμοῦ ἄλλου κυβερνήτου, τοιούτου δὲ μὴ ὑπάρχοντος ὁ ἀρχαιότερος μάχιμος ἀξιωματικὸς καὶ οὕτω καθεξῆς, ἐν πολέμῳ, μέχρι καὶ τοῦ πρωρέως· παράδειγμα περιώνυμον τοιαύτης ραγδαίας ὑπαμοιβῆς ἀξιωματικῶν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ κυβερνήτου παρέχει τὸ γαλλικὸν δίκροτον «Ζεζιρὰς» κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τράφαλγκαρ, καθ' ἥν, τεθέντων ἐκτὸς μάχης τοῦ ναυάρχου καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων ἀξιωματικῶν, ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τοῦ σκάφους ὁ ἀνθυποπλοίαρχος Μποτερὲλ ντὲ λὰ Μπρετονιέρ, ὁ κυβερνήτης τοῦ δικρότου «Μπρεσλῶ» κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναβαρίνου. Οἱ κυβερνῆται τῶν πολεμικῶν τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ εἶχον ἀπεριόριστον δικαιοδοσίαν, ὅταν τὰ πλοῖα ἦσαν μακρὰν τῆς ἐπικρατείας των, τοῦθ' ὅπερ ἐγένετο καὶ κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον μὲ τὰ μακρὰν τῆς Γερμανίας εὑρεθέντα πολεμικὰ καὶ δὴ τὸ «Ἔμδεν».

Ὅταν κυβερνήτης πολεμικοῦ πλοίου εἶναι ἀξιωματικός, τότε μόνον ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἱστοῦ κυματίζει ἐπισείων, ἐάν, ὡς εἰκός, δὲν ἐπιβαίνῃ καὶ γενικὸς ἀξιωματικός, οὗ τότε ἐπαίρεται τὸ διακριτικὸν σῆμα

Εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα ὁ κυβερνήτης ἦτο ἀνώτατος ἄρχων τοῦ τε πληρώματος καὶ τοῦ πλοίου· ἀναφέρεται δὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ κυβερνήτου καὶ παρ' Ὁμήρῳ, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἐκ Καρίας Φάρου, κυβερνήτου τοῦ πλοίου, δι' οὗ ἡ Ἑλένη προσεπάθησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Λακεδαίμονα· Βραδύτερον, καὶ δὴ εἰς τὸ ναυτικὸν τῶν Ἀθηναίων, ὁ κυβερνήτης, ὑποτεταγμένος εἰς τὸν τριηράρχην, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἐπιτελεῖς τῆς τριήρεως, δὲν ἦτο ἡ ἁπλοῦς ἀξιωματικὸς ἐπιφορτισμένος τὸν χειρισμὸν τῶν πηδαλίων, εἶδός τι συγχρόνου ἀξιωματικοῦ τῶν ἀρμένων καὶ ἀξιωματικοῦ τῆς πορείας.

Κυβερνήτης ἐμπορικοῦ πλοίου. Εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ὁ κυβερνῶν τὸ πλοῖον δὲν ὀνομάζεται *κυβερνήτης*, ἀλλὰ *πλοίαρχος*, κοινῶς *πρῶτος*. Τοῦτο ὅμως μόνον περὶ τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν, δεδομένου ὅτι εἰς τοὺς κυβερνῶντας πλοῖα κάτω τῶν 25 κόρων διατηρεῖται ἡ ὀνομασία *κυβερνήτης* (γαλλ. patron, ἀγγλ. coxwain), ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν *πιστικὸς* τοῦ νόμου τῶν Ροδίων. Τοῦτο ὅμως ἐφ' ὅσον ὁ τοιοῦτος κυβερνῶν εἶναι ἐφωδιασμένος διὰ διπλώματος κυβερνήτου.

Κυβερνήτης τῆς σημαίας (γαλ. capitain de pavillon, ἀγγλ. flag captain). Ὁ τῆς ναυαρχίδος κυβερνήτης, ἢ καὶ τῆς μοιραρχίδος, ἐφ' ὅσον ὁ ἐπιβαίνων ταύτης μοίραρχος ἀρχηγὸς δὲν εἶναι *κομμοδόρος*.

Σ. Ε. Λ.

κυβερνητικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κυβέρνησιν, ὁ τῆς κυβερνήσεως: «κυβερνητικαὶ πράξεις,—ἐνέργειαι», «κυβερνητικὸν σύστημα»· || ὁ ἀνήκων εἰς τὸ κόμμα, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθεν ἡ κυβέρνησις: «οἱ κυβερνητικοὶ βουλευταί».

— **κυβερνητικὴ** ***ἐπιτροπή.*** Ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς πολιτείαις, ἐν αἷς κατὰ συνήθειαν γίνονται ὑπουργοὶ πρόσωπα πολιτικὰ προερχόμενα ἐκ τοῦ κοινοβουλίου, στερούμενα ὡς τοιαῦτα ὡρισμένων τεχνικῶν γνώσεων, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν τεχνικῶν ζητημάτων τῶν ὑπουργείων, ἐπεκράτησεν ἡ ἀρχή, ἵνα διορίζωνται κυβερνητικαὶ ἐπιτροπαὶ ἐκ προσώπων εἰδικῶν, αἱ ὁποῖαι νὰ βοηθοῦν ἑκάστοτε τὸν ὑπουργὸν εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ σύνταξιν νομοσχεδίων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκτίμησιν νόμων τινῶν τεχνικοῦ περιεχομένου. Ἐν Γαλλίᾳ αἱ τοιαῦται κυβερνητικαὶ ἐπιτροπαὶ σχηματίζονται συνήθως ἐκ τῶν διευθυντῶν τῶν οἰκείων διευθύνσεων τῶν ὑπουργείων καὶ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν βουλὴν καὶ νὰ δίδωσι τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας προκειμένης συζητήσεως νομοσχεδίου τινός. Τὸ ἄρθρον 6 τοῦ συνταγματικοῦ νόμου τῆς 16 Ἰουλίου 1875 τῆς Γαλλίας προβλέπει περὶ τῶν κυβερνητικῶν ἐπιτροπῶν, αἱ ὁποῖαι καθίστανται διὰ διατάγματος τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας δι' ὡρι

Digitized by Google

σμένον χρονικὸν διάστημα. Παρ' ἡμῖν δὲν ὑπάρχει ἀνάλογος συνταγματικὴ διάταξις. Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

— *[Ἱστορ. Ἀγων.] Κυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ* καλεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἀγῶνος ἡ εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ὑπουργείου Γ. Κουντουριώτη ἐκλεγεῖσα διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ὑπὸ τῆς ἐν Πιάδᾳ συνελεύσεως, ἡ ὁποία διῴκησε τὴν χώραν ἐπὶ ἓν ἔτος (14 Ἀπριλίου 1826—3 Ἀπριλίου 1827) κατὰ τὴν κρίσιμον περίοδον, καθ' ἣν ἡ ἐπανάστασις ἐφαίνετο ἐκπνέουσα, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῆς ἀπολύτου ἐπικρατήσεως τοῦ Ἰμβραὴμ ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τοῦ Χουρσὶτ ἐν τῇ Στερεᾷ, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνεκα τῆς κακοδιοικήσεως τῶν κυβερνήσεων Κουντουριώτη, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέδιδον τὴν ἀνωφελῆ σπατάλην τῶν χρημάτων τοῦ δανείου καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἀπετελέσθη ἐκ τῶν Ἀνδρ. Ζαΐμη ὡς προέδρου καὶ τῶν Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, Γ. Σισίνη καὶ Ἀναργ. Δεληγιάννη ὡς ἀντιπροσώπων τῆς Πελοποννήσου, τοῦ Σ. Τρικούπη ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ Μεσολογγίου, τῶν Ἰ. Βλάχου καὶ Ζώτου ὡς ἀντιπροσώπων τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς, τῶν Δ. Τσαμαδοῦ, Ἀνδρ. Χατζηαναργύρου, Π. Δημητρακοπούλου καὶ Ἀν. Μοναρχίδη ὡς ἀντιπροσώπων τῶν νήσων καὶ τοῦ Ζωγράφου ὡς γραμματέως, ἀπεκλείσθησαν δὲ αὐτῆς καὶ ὁ Κωλέττης καὶ ὁ Κουντουριώτης. Τοῦτο εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀντιπολίτευσιν ἐναντίον τῶν πράξεων τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἰσχυρῶν τούτων ἀνδρῶν καὶ μάλιστα τοῦ δευτέρου, ὁ ὁποῖος συνέπραξε μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων ἔργων τῆς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς εἶναι καὶ ὁ διορισμὸς ὡς ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης τῶν Ἄγγλων φιλελλήνων Τζώρτζ καὶ Κόχραν, ὡς καὶ ὁ διορισμὸς τοῦ Καραϊσκάκη, ἀρχηγοῦ τῆς ἐναντίον τοῦ Χουρσὶτ στρατείας. Χ. Δ.

— **κυβερνητικὴ *κρίσις*.** Καλεῖται οὕτως ἡ παραίτησις τῆς κυβερνήσεως (ὑπουργικοῦ συμβουλίου) καὶ τὸ διάστημα, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνεται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ὑποβολῆς τῆς παραιτήσεως μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς ὁρκωμοσίας τῆς νέας κυβερνήσεως, ἢ μέχρις ὅτου ἀποσύρῃ τὴν παραίτησίν της ἡ ὑπὸ παραίτησιν κυβέρνησις. Αἱ κυβερνητικαὶ κρίσεις ἐπέρχονται ἄλλοτε ἑκουσίως καὶ ἄλλοτε ἀκουσίως· ἑκουσίως, ὅταν ἡ κυβέρνησις, δι' οἱονδήποτε λόγον, ἀποφασίσῃ νὰ παραιτηθῇ, ἀκουσίως δέ, ὅταν ἀναγκασθῇ πρὸς τοῦτο ἐκ λόγων ἀνεξαρτήτων τῆς θελήσεώς της. Ἐν ταῖς μὴ κοινοβουλευτικαῖς πολιτείαις, ἐν ταῖς ὁποίαις ὁ διορισμὸς καὶ ἡ ζωὴ τῶν κυβερνήσεων ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, αἱ κυβερνητικαὶ κρίσεις προκαλοῦνται συνήθως παρ' αὐτοῦ, αἴροντος τὴν ἐμπιστοσύνην του ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως. Ἐν ταῖς κοινοβουλευτικαῖς ὅμως πολιτείαις αἱ κυβερνητικαὶ κρίσεις προκαλοῦνται ἐκ τοῦ κοινοβουλίου καταψηφίζοντος νόμους προτεινομένους ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἢ ἐκφράζοντος δυσπιστίαν κατ' αὐτῆς, αἴροντος οὕτως ἀπὸ τῆς κυβερνήσεως τὴν ἐμπιστοσύνην του, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ περαιτέρω ὑπόστασις τῆς κυβερνήσεως. Μετὰ μίαν τοιαύτην μομφὴν τοῦ κοινοβουλίου κατὰ τῆς κυβερνήσεως ὀφείλει αὕτη, κατὰ τοὺς κοινοβουλευτικοὺς κανόνας, νὰ ὑποβάλῃ παραίτησιν, καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἄρχεται ἡ κυβερνητικὴ κρίσις. Διὰ τὴν διευθέτησιν τῆς κυβερνητικῆς κρίσεως μεριμνᾷ ὁ ἀνώτατος ἄρχων τῆς πολιτείας, τερματίζεται δὲ αὕτη μὲ τὸν σχηματισμὸν νέας κυβερνήσεως ἢ τὸν ἀνασχηματισμὸν τῆς ὑποβαλλούσης τὴν παραίτησιν. Εἰς ἐκείνας τὰς πολιτείας, εἰς τὰς ὁποίας τὸ κοινοβούλιον συντίθεται ἐκ πολλῶν πολιτικῶν κομμάτων καὶ ὁ σχηματισμὸς τότε κυβερνήσεων δὲν εἶναι εὐχερής, ἡ κυβερνητικὴ κρίσις δυνατὸν νὰ ἐξακολουθῇ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, ἐνῷ, τοὐναντίον, ὅπου ὑπάρχουν δύο ἢ τρία κόμματα ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, ἡ διευθέτησις τῆς κρίσεως καθίσταται κατὰ πολὺ εὐχερεστέρα. Χ. Γ. ΣΓΟΥΡΙΤΣΑΣ

— **κυβερνητικὸς *ἐπίτροπος*·** βλ. λ. *ἐπίτροπος*.

Κυβερνήτου *νῆσοι* (Kommanders) *[Γεωγρ.]*. Σύστὰς νήσων παρὰ τὴν Α. παραλίαν τῆς χερσονήσου τῆς Καμτσιάτκας ἐν τῇ Βεριγγείῳ θαλάσσῃ. Ἔχουσι συνολικὴν ἔκτασιν 1734 τ. χλμ., μεγαλύτεραι δ' ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ νῆσος τοῦ *Βέριγγ* καὶ ἡ *Μγέντνο* (νῆσος τοῦ χαλκοῦ), αἱ μόναι κατοικούμεναι ἀπὸ πληθυσμὸν 1000 περίπου κατοίκων, ἐξ ὧν ἐλάχιστοι Εὐρωπαῖοι. Αἱ νῆσοι τοῦ Κυβερνήτου ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Βέριγγ τῷ 1728. Χ. Δ.

Κυβερνίσκος. Εἷς τῶν ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (7,98) ἀναφερομένων ναυάρχων, ὅστις συνακολουθήσας τὸν Ξέρξην ἐναυάρχει τοῦ Λυκίου στόλου. Σ. Ε. Λ.

κυβερνῶ (—άω)· διοικῶ, διευθύνω τὸ πλοῖον, πηδαλιουχῶ· || καθόλου, διοικῶ, διευθύνω: «δὲν κυβερνᾷ καλῶς τὸν οἶκόν του»· || ἔχω τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῆς χώρας, εἶμαι ὑπουργός: «ἡ εὐθύνη τῶν κυβερνώντων.

— **κυβερνώμενα *πλοῖα*.** Καλοῦνται οὕτω (γαλλ. gouvernant, ἀγγλ. under command), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ *ἀκυβέρνητα, τὰ ἀνοιάκιστα* ἐν μέρει καὶ πρὸς τὰ *ἀδυνατοῦντα νὰ χειρίσωσι*, τὰ πλοῖα, ἅτινα κατὰ τὴν θεωρουμένην στιγμὴν δύνανται νὰ χειρίσωσι τὰ κυβερνητήρια αὐτῶν μηχανήματα, οὐ μόνον τῆς προώσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰακίσεως αὐτῶν, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἦσαν ταῦτα ἐν λειτουργίᾳ πρὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς, δηλαδὴ τὰ ὄντα κύρια τῶν κινήσεων αὐτῶν. Ἀπαραίτητον στοιχεῖον πρὸς χαρακτηρισμὸν πλοίου ὡς κυβερνωμένου εἶναι ἡ ἔλλειψις παντὸς συνδέσμου του πρὸς τὴν ξηράν· δι' ὃ τὰ ἔχοντα ἀνατεταμένας τὰς ὁρμιὰς ἢ τὰ δίκτυά των ἁλιευτικά, καίτοι ὄντα πελάγια, καίτοι ἔχοντα ἐν τάξει τὰ κυβερνητήρια αὐτῶν μηχανήματα, δὲν εἶναι ἐν τούτοις κυβερνώμενα, δι' ὃν λόγον καὶ ὁ διεθνὴς κανονισμὸς πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων τὰ χαρακτηρίζει ὡς ἀδυνατοῦντα νὰ χειρίσουν. Σ. Ε. Λ.

κυβευτήριον (τό)· ὁ τόπος ὅπου συχνάζουν οἱ κυβευταί, κυβεῖον, χαρτοπαικτεῖον.

κυβευτὴς (ὁ)· ὁ κυβεύων, ὁ παίζων κύβους· || ὁ ἀσκῶν τὴν κυβείαν χρηματιστηριακῶν ἀξιῶν, παίκτης χρηματιστηρίου.

κυβεύω· εἶμαι κυβευτής, παίζω τοὺς κύβους· || ἀσκῶ κυβείαν χρηματιστηριακῶν ἀξιῶν.

κύβηλις, *—ιος* (ἡ) ἢ *—ιδος*· εἶδος πελέκεως μετὰ πλατέος ἐλάσματος μικροῦ μήκους, σχήματος ὀρθογωνίου συνήθως ἢ τραπεζοειδοῦς μετὰ τοξοειδοῦς κόψεως, χρησιμοποιουμένου διὰ τὴν κοπὴν μεγάλων ὁπωσδήποτε τεμαχίων κρέατος (*κοιν. μπαλτᾶς*).

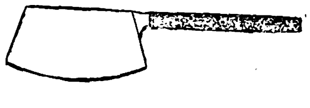

Κύβηλις.

Κυβίδες (*Πάνω* καὶ *Κάτω*) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Αὐδήμου τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ. Κάτ. 585.

κυβιέρα (ἡ) (Cyviera) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρουβιδοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

Κυβιέρος (Cuvier), ***Γεώργιος-Λεοπόλδος-Χριστιανὸς-Φρειδερῖκος Δαγοβέρτος.*** Μέγας Γάλλος φυσιοδίφης, γεννηθεὶς τὴν 23 Αὐγούστου 1769 εἰς Mömpelgardt (Montbéliard), πλησίον τῆς Basel, καὶ ἀποθανὼν τὴν 13ην Μαΐου 1832. Νεαρὸς ἤδη, κατὰ τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς ἐν τῇ πατρίδι του, ἔδειξε μεγάλην ἐπιμέλειαν, ἐμελέτησε τὰ ἔργα τοῦ Buffon καὶ ἔχων σχεδιαστικὸν τάλαντον ἀπεικόνισε πολλὰ τῶν ἐν αὐτοῖς περιγραφομένων ζῴων. Ἐφοίτησεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Καρόλου ἐν Στουτγάρτῃ καὶ κατέγινεν ἰδίως εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Δεκαοκταετὴς ἀπεφοίτησε τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα του. Στερούμενος ὅμως μέσων ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ θέσιν οἰκοδιδασκάλου εἴς τινα προτεσταντικὴν οἰκογένειαν ἐν Νορμανδίᾳ, ὅπου εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν μελέτην πολλῶν θαλασσίων ζῴων, ἰχθύων, μαλακίων, σκωλήκων, ἀστερίων κλπ., ἰχνογραφῶν πάντα ὅσα ἐμελέτα. Ἐκεῖ ἐγνωρίσθη μὲ τὸν ἀββᾶν Tessier, ὁ ὁποῖος συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸ νὰ κληθῇ ὁ Cuvier τῷ 1795 εἰς Παρισίους ὑπὸ τοῦ Geoffroy Saint-Hillaire, λαβόντος γνῶσιν τῶν μελετῶν αὐτοῦ, καὶ νὰ διορισθῇ καθηγητὴς τῆς συγκριτικῆς ἀνατομίας εἰς τὸν Βοτανικὸν κῆπον, ὅπου ἔκαμε τὴν μεγαλυτέραν ἀνατομικὴν συλλογὴν τῆς Εὐρώπης. Τῷ 1796 ἔγινε μέλος τοῦ Ἐθνικοῦ Ἰνστιτούτου, τῷ δὲ 1800 διεδέχθη τὸν Daubenton εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Γαλλίας, ἔπειτα δὲ διωρίσθη εἰς τὸ Μουσεῖον καὶ ἔγινεν ἀκαδημαϊκός.

Γεώργιος Κυβιέρος.

Τῷ 1808 ἐγένετο σύμβουλος εἰς νέα ἱδρυόμενα πανεπιστήμια, ὁ ἴδιος δὲ ὠργάνωσεν ἀκαδημίας καὶ πανεπιστήμια εἰς Ἰταλίαν, Ὁλλανδίαν κ.λ.π. Ἐχρημάτισεν ἐπίσης λόγῳ τοῦ ὀργανωτικοῦ του πνεύματος καὶ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῆς ἐκπαιδεύσεως, παρασχὼν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῶν σχολείων τῆς Γαλλίας. Ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Λουδοβίκου ἠξιώθη πολλῶν τιμῶν, ἔλαβε δὲ τὸν τίτλον τοῦ βαρώνου τῷ 1819. Ἐγένετο ἔπειτα ὑπουργός, βραδύτερον δέ, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του, ὠνομάσθη ὁμότιμος (Pair) τῆς Γαλλίας.

Ἡ ἐπιστημονικὴ δρᾶσις τοῦ Κυβιέρου ὑπῆρξε μεγίστη. Ἠσχολήθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὰ ἔντομα καὶ τὴν ἀνατομίαν τῶν ἀσπονδύλων καὶ ἰδίᾳ τῶν μαλακίων, ἔπειτα δὲ τῶν σπονδυλωτῶν καὶ δὴ τῶν θηλαστικῶν. Εἰς τὰς μελέτας του ὅμως ταύτας ὁ Κυβιέρος εἰσήγαγε νέαν μέθοδον ἐρεύνης, τὴν *συγκριτικὴν ἀνατομίαν*, γενόμενος ὁ ἱδρυτὴς ταύτης, καθόσον οἱ προηγούμενοι τούτου Daubenton, Vicg d'Azyr, Camper, Blumenbach κλπ. συνέκριναν τὰ λοιπὰ ζῷα πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὡς βάσιν, ἐνῷ ὁ Κυβιέρος ἤρχισε τὴν μελέτην ἐκ τῶν κατωτέρων ζῴων πρὸς τ' ἀνώτερα καὶ ἔθεσεν ἐπὶ νέων βάσεων τὴν αἰτιώδη σχέσιν ἐν τῇ φύσει, τόσον ὡς πρὸς τὴν μορφὴν ἑκάστου ἀτόμου, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν τῶν διαφόρων μορφῶν τῶν ζῴων μεταξύ των. Οὕτω κατέστησεν ὁ Κυβιέρος τὴν συγκριτικὴν ἀνατομίαν βάσιν τῆς ταξινομήσεως τῶν ζῴων, δώσας μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν μορφὴν τῶν ὀργάνων. Ἀνήγαγεν ἐπίσης ὁ Κυβιέρος εἰς περιωπὴν τὴν ἀντιρροπίαν (correlation) τῶν ὀργάνων τοῦ αὐτοῦ σώματος. Οὕτω λ. χ. τὰ σαρκοφάγα ζῷα, τὰ ὁποῖα ἔχουν πεπτικὸν σύστημα κατάλληλον διὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τροφῆς, πρέπει νὰ ἔχουν καὶ ὀξεῖς ὀδόντας διὰ νὰ τεμαχίζουν τὰς σάρκας καὶ σιαγόνας καταλλήλους διὰ τοιούτους ὀδόντας, γαμψοὺς ὄνυχας διὰ ν' ἁρπάζωσι τὸ θῦμά των, ἱκανότητα πρὸς ταχεῖαν κίνησιν, λίαν ἀνεπτυγμένα αἰσθητήρια ὄργανα κλπ. Ὁ ἐξησκημένος ἐρευνητὴς θὰ ἔπρεπε συνεπῶς νὰ συναγάγῃ περὶ τῆς μορφῆς τοῦ σώματος καὶ τοῦ τρόπου τοῦ βίου ζῴου τινὸς ἔκ τινος καλῶς ἐκλεγέντος μέρους τοῦ σώματος αὐτοῦ, καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ περὶ τῆς κατατάξεως αὐτοῦ εἰς τὸ σύστημα τῶν ζῴων.

Ἐπὶ τῶν βάσεων τούτων στηριζόμενος ὁ Κυβιέρος καθώρισε τέσσαρας κυρίους τύπους τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου, ἤτοι τὰ *σπονδυλωτά*, τὰ *μαλάκια*, τὰ *ἀρθρωτὰ* καὶ τὰ *ἀκτινωτὰ* ἢ *ζωόφυτα*. Τὰ εἰς ἕκαστον τύπον ἀνήκοντα ζῷα ἦσαν κατ' αὐτὸν κατεσκευασμένα μὲ τὸ αὐτὸ γενικὸν σχέδιον καὶ διὰ τοῦτο ἠδύναντο νὰ συγκριθοῦν, ἐνῷ, τοὐναντίον, ζῷα διαφόρων τύπων δὲν ἐπεδέχοντο σύγκρισιν. Ἡ θεωρία αὕτη τῶν τύπων συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν πρόοδον τῆς συστηματικῆς τῶν ζῴων καὶ ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῶν μετέπειτα προόδων αὐτῆς, ὅτε ἐπεξετάθη ἡ σύγκρισις καὶ μεταξὺ ζῴων διαφόρων τύπων.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν μελέτην τῶν ζώντων ὀργανισμῶν, ὁ Κυβιέρος ἠρεύνησε συστηματικῶς τοὺς ἀπολιθωμένους ὀργανισμούς, γενόμενος ἐπίσης ὁ ἱδρυτὴς τῆς παλαιοντολογίας. Τὸ ἔδαφος τῶν Παρισίων τοῦ ἔδωσεν ἄφθονον ὑλικόν, οὗτος δὲ ἐφαρμόσας τὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιρροπίας τῶν ὀργάνων κατώρθωσεν ἐκ τῶν εὑρισκομένων μερῶν τοῦ σκελετοῦ ν' ἀναπαραστήσῃ ὁλόκληρον τὸ ζῷον καὶ νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῆς τοιαύτης κατασκευῆς του περὶ τοῦ τρόπου τοῦ βίου του. Συγκρίνων ἔπειτα τοὺς ἀπολιθωμένους ὀργανισμοὺς μεταξύ των καὶ πρὸς τοὺς ζῶντας συγγενεῖς πρὸς αὐτοὺς εἰσῆγε τούτους εἰς τὸ ὅλον σύστημα τῶν ζῴων.

Αἱ ὡς ἄνω ἔρευναι ὅμως καὶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ζώντων καὶ τῶν ἀπολιθωμένων ζῴων ἔθεσαν τὸ ἐρώτημα εἰς τὸν Κυβιέρον ποίου εἴδους μεταβολὰς ὑπέστη ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς, ὥστε νὰ ἐπέλθῃ τοιαύτη μεταβολὴ εἰς τὸν ὀργανικὸν κόσμον. Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ὁ Κυβιέρος ἀπήντησε διὰ τῆς λεγομένης *θεωρίας τῶν καταστροφῶν* ἢ *κατακλυσμῶν*, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ μεγάλαι μεταβολαὶ τῶν ὀργανισμῶν προῆλθον ἀπὸ μεγάλας ἀνατροπάς, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν εἰς τὸ παρελθὸν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, καὶ κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ὀργανικὸς κόσμος ἐξηφανίζετο κατὰ τὸ πλεῖστον. Αἱ ἀνατροπαὶ αὗται ὠφείλοντο εἰς γιγαντιαίαν αὔξησιν τῆς ἡφαιστείας ἐνεργείας, ἢ φοβερὰν ἐνέργειαν τοῦ ὠκεανοῦ, ἢ τέλος εἰς ἄγνωστα αἴτια. Αἱ λεγόμεναι λοιπὸν γεωλογικαὶ ἐποχαι δὲν ἦσαν μακρᾶς διαρκείας, ἀλλὰ τοὐναντίον βραχείας, καὶ συνεπῶς αἱ ἐξωτερικαὶ συνθῆκαι τῆς ζωῆς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχουν ἐπίδρασιν πρὸς μεταβολὴν τῶν εἰδῶν, τὰ ὁποῖα κατ' αὐτὸν ἦσαν σταθερά. Οὕτως ὁ Κυβιέρος ἦλθεν εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰς θεωρίας τοῦ Lamark καὶ τοῦ Geoffroy Saint Hillaire, ἡ ὁποία ἐξερράγη εἰς ὀξεῖαν ἐπιστημονικὴν ἔριδα κατὰ τὸ 1830

Τὴν ἐσωτερικὴν ἔννοιαν τῆς ζωῆς ἐθεώρει ὁ ὁ Κυβιέρος ὡς ἄλυτον αἴνιγμα, δὲν ἐδέχετο δὲ αὐτόματον γένεσιν τῆς ζωῆς. Ὡρισμένην βιταλιστικὴν θεωρίαν δὲν διετύπωσεν, ὑποστήριξεν ὅμως ὅτι θὰ ἦτο ἄτοπον νὰ προϋποθέσῃ τις ὅτι ἡ δρῶσα ἐνέργεια εἶναι χημικῆς φύσεως. Τὸ πνεῦμα ἐθεώρει μυστήριον, τὸν δὲ ὑλισμὸν ὡς αὐθαίρετον ὑπόθεσιν.

Αἱ γνώσεις τοῦ Κυβιέρου ὑπῆρξαν γενικῶς εὐρύταται, ἡ δὲ ἱκανότης του πρὸς παρατήρησιν καὶ περιγραφὴν ἄφθαστος. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων τοῦ Κυβιέρου εἶναι: «Τὸ βασίλειον τῶν ζῴων διαιρούμενον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὀργανώσεώς του» (α' ἔκδοσις 1817, ἐκ 4 τόμων), «Μαθήματα συγκριτικῆς ἀνατομίας» (1800—1805, ἐκ 5 τόμων), «Ἔρευνα ἐπὶ τῶν ἀπολιθωμένων σκελετῶν τῶν τετραπόδων» (1812 ἐκ 4 τόμων), «Ὁμιλίαι ἐπὶ τῶν μεταβολῶν τῆς γηΐνης ἐπιφανείας», «Ἱστορία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν» κλπ. Θ. ΕΛΗΣΙΔΗΣ

Digitized by Google

—Κυβιέρος (Cuvier), ***Φρειδερῖκος***. Γάλλος ζωολόγος, ἀδελφὸς τοῦ *Ἰεωργίου Κυβιέρου*, γεννηθεὶς ἐν Μονμπελιὲρ τῷ 1773 καὶ ἀποθανὼν ἐν Στρασβοῦργῳ τῷ 1838. Διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ θηριοτροφείου τοῦ βασιλέως, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ καθηγητὴς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Ἐνέκυψεν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν μελέτην τῆς ὑφῆς τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ζῴων καὶ τῆς βιολογίας αὐτῶν. Παραλλήλως ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ζῳολογίαν, μελετήσας ἐπακριβῶς τὴν ψυχὴν καὶ τὰς διανοητικὰς ἰδιότητας τῶν ζῴων, ὡς καὶ τὸ ἔνστικτον τούτων. Ἰδίως κατέγινεν εἰς τὴν διανοητικὴν κατάταξιν τῶν θηλαστικῶν. Ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ ταύτης, ἀπὸ διανοητικῆς ἀπόψεως, κατατάσσει εἰς τὴν κατωτέραν διανοητικὴν βαθμίδα τὸν κάστορα, εἰς ἀνωτέραν τὸν βίσωνα, εἰς ἀμέσως ἀνωτέραν τὸν ἐλέφαντα, κατόπιν κατὰ σειρὰν τὸν ἵππον, τὰ σαρκοφάγα καὶ ἰδίως τὸν κύνα, καὶ εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀπὸ διανοητικῆς ἀπόψεως τοὺς πιθήκους καὶ ἰδιαιτέρως τὸν χιμπαντζῆν.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων του ἀξιολογώτερα εἶναι: «Γενικὴ ἱστορία τῶν θηλαστικῶν» Histoire générale des mammifères, Paris 1818—1837), «Περιγραφὴ τοῦ οὐραγκοτάγκου καὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ δεξιοτήτων» (Description d'un ourang outang et observation sur ses facultés intellectuelles, Paris 1810). «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν διανοητικῶν καὶ φυσικῶν δεξιοτήτων τῆς φώκης τῆς κοινῆς» (Observations sur les facultés physiques et intellectuelles du phoque commun, Paris 1811) κλπ.
Δ. Ν. Π.

κυβίζω· κάμνω, σχηματίζω κύβον· || ἀνάγω, ἀνυψῶ εἰς τὸν κύβον, εἰς τριτοβάθμιον δύναμιν.

κυβικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κύβον, ὁ τοῦ κύβου: «κυβικὸν μέτρον», «κυβικὸς πούς», «κυβικὴ ῥίζα».

— κυβικαὶ καμπύλαι. Καλοῦνται οὕτω συντόμως αἱ καμπύλαι τρίτου βαθμοῦ, δηλαδὴ αἱ διδόμεναι ὑπὸ ἐξισώσεως τρίτου βαθμοῦ ὡς πρὸς x καὶ y. Αἱ κυβικαὶ καμπύλαι, ἀναλόγως τῶν διπλῶν σημείων τὰ ὁποῖα ἔχουν (καὶ δὲν δύνανται νὰ ἔχουν πλείονα τοῦ ἑνὸς διπλᾶ σημεῖα) διαιροῦνται εἰς τὰς ἑξῆς τρεῖς τάξεις: α') τὰς ὁμαλάς, αἵτινες δὲν ἔχουν οὐδὲν διπλοῦν σημεῖον· β') τὰς ἐχούσας ἓν διπλοῦν σημεῖον, μὲ δύο διαφόρους ἐφαπτομένας, πραγματικὰς ἢ φανταστικὰς (cubiques nodales), καὶ γ') τὰς ἐχούσας ἓν διπλοῦν σημεῖον, ἔνθα αἱ ἐφαπτόμεναι συμπίπτουν (cubiqnes cuspidales).

Μια κυβικὴ καμπύλη ὁρίζεται ὑπὸ 9 σημείων τοιούτων, ὥστε οιαδήποτε 6 σημεῖα ἐξ αὐτῶν νὰ μὴ κεῖνται ἐπὶ κωνικῆς τομῆς καὶ οιαδήποτε 3 σημεῖα ἐξ αὐτῶν νὰ μὴ κεῖνται ἐπ' εὐθείας.

Μια κυβικὴ τέμνεται ὑπὸ εὐθείας εἰς 3 τὸ πολὺ σημεῖα, πραγματικὰ ἢ φανταστικά, ἔχει δὲ τὸ πολὺ μίαν πραγματικὴν ἀσύμπτωτον. Ἐπίσης μία πραγματικὴ κυβικὴ ἔχει τρία πραγματικὰ σημεῖα κάμψεως.

Κυβικὴ μονομερὴς (cubique unipartite) καλεῖται ἡ ἀποτελουμένη ἀπὸ ἕνα μόνον κλάδον μὲ τρία σημεῖα κάμψεως.

Κυβικὴ διμερὴς (cubique bipartite) καλεῖται ἡ ἀποτελουμένη ἀπὸ ἕνα κλάδον ὅμοιον πρὸς τὸν ἀνωτέρω καὶ ἀπὸ μίαν φοειδῆ καμπύλην κειμένην ἐκτὸς αὐτοῦ. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων κυβικῶν τῶν ἄνευ διπλοῦ σημείου ὑπάρχει ἡ κυβικὴ μεθ' ἑνὸς διπλοῦ σημείου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Clebsch*, Leçons sur la Géomètrie t. 2 —*G. Salmon*, Traité de Géométrie analytique (courbes planes).
Σ. Μ-Ο

—κυβικὴ μονάς. Καλεῖται οὕτως ἡ τρίτη δύναμις μονάδος τινός, κυρίως ἡ τρίτη δύναμις μονάδων μήκους, π. χ. κυβικὸν μέτρον, κυβικὸν ἑκατοστόμετρον, κυβικὸν χιλιοστόμετρον κτλ. (βλ. καὶ λ *κυβόμετρον*). Συμβολικῶς παρίστανται ὅπως καὶ αἱ τρίται ἢ κυβικαὶ δυνάμεις τῶν ἀριθμῶν, π. χ m^3=κυβικὸν μέτρον, cm^3=κυβικὸν ἑκατοστόμ. κ. οὕ. κ. Καλοῦνται κυβικαί, διότι δίδουν τὸν ὄγκον τοῦ κύβου τοῦ ἔχοντος ὡς πλευρὰν τὴν βασικὴν μονάδα, π. χ. ὁ ὄγκος κύβου ἔχοντος πλευρὰν ἴσην πρὸς 1 μέτρον εἶναι ἴσος πρὸς 1 κυβικὸν μέτρον ἢ πρὸς ἓν m^3 Αἱ μεταξὺ τῶν συνήθων κυβικῶν μονάδων μήκους σχέσεις εἶναι αἱ ἑξῆς:

$$1\ m^3 = 1.000\,000\ cm^3 = 1\,000\,000.000\ mm^3$$
$$1\ cm^3 = 1.000\ mm^3$$

Ἐνίοτε εἰς τοὺς τύπους τῆς φυσικῆς καὶ τῆς μηχανικῆς παρουσιάζονται καὶ αἱ κυβικαὶ δυνάμεις ἄλλων μονάδων, ἐκτὸς τῶν μονάδων μήκους, π. χ. κυβικὴ μονὰς τοῦ χρόνου (sec^3) κ. ἄ. Αἱ μονάδες αὗται δὲν ἔχουν ἐν τούτοις αὐτοτελῆ φυσικὴν σημασίαν.
Γ. Θ. Κ.

—κυβικὴ ῥίζα (*Μαθημ.*). Κυβικὴ ῥίζα ἀριθμοῦ τινος α καλεῖται ὁ ἀριθμός, ὅστις πολλαπλασιαζόμενος τρὶς ἐπὶ τὸν ἑαυτόν του διδει τὸν α. Ἐπειδὴ ὅλοι οἱ ἀριθμοὶ δὲν ἔχουσιν ὡς κυβικὴν ῥίζαν ἀριθμὸν σύμμετρον, λαμβάνεται συνήθως αὕτη κατὰ προσέγγισιν ὁσονδήποτε μικράν. Ὁ τρόπος εὑρέσεως τῆς τρίτης ῥίζης στηρίζεται ἐπὶ τῆς ταυτότητος $(\alpha+\beta)^3=\alpha^3+3\alpha^2\beta+3\alpha\beta^2+\beta^3$, ἀλλὰ συνηθέστερον εὑρίσκεται αὕτη διὰ τῶν λογαρίθμων Ἡ κυβικὴ ῥίζα ἀριθμοῦ τινος α παρίσταται ὑπὸ τοῦ συμβόλου $\sqrt[3]{\alpha}$ καὶ ἐκλήθη οὕτως ἐπειδὴ ὁ α ἀποτελεῖ τὸν κύβον αὐτῆς.
Ν. Φ.

—κυβικὸν μέτρον· βλ. *κυβικὴ μονὰς* καὶ *κυβόμετρον*.

—κυβικὸν σύστημα (*Ὀρυκτολ.*). Ὀνομάζεται κυβικὸν σύστημα ἓν ἐκ τῶν ἑπτὰ κρυσταλλικῶν συστημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνάγονται οἱ φυσικοὶ καὶ τεχνητοὶ κρύσταλλοι. Οἱ κρυσταλλογραφικοὶ ἄξονες αὐτοῦ εἶναι τρεῖς, κάθετοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἴσοι, διερχόμενοι διὰ τοῦ κέντρου τοῦ κρυστάλλου. Τὸ κυβικὸν σύστημα παρουσιάζει τὴν μεγαλυτέραν κρυσταλλικὴν συμμετρίαν ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων συστημάτων, περιλαμβάνει δὲ πέντε κρυσταλλικὰς τάξεις, ἑκάστην τῶν ὁποίων χαρακτηρίζουν τὰ στοιχεῖα συμμετρίας αὐτῆς.

Αἱ σπουδαιότεραι κρυσταλλικαὶ μορφαὶ τῆς ὁλοεδρίας τοῦ κυβικοῦ συστήματος εἶναι τὸ ἑξάεδρον, τὸ ὀκτάεδρον, τὸ ῥομβικὸν δωδεκάεδρον καὶ τὸ δελτοειδὲς εἰκοσιτετράεδρον. Εἰς ἑξάεδρα κρυσταλλοῦται ὁ γαληνίτης, εἰς ὀκτάεδρα ὁ χρωμίτης καὶ μαγνητίτης, εἰς ῥομβικὰ δωδεκάεδρα οἱ γρανάται καὶ εἰς δελτοειδῆ εἰκοσιτετράεδρα ὁ λευκίτης. Ἐκ τῶν ἡμιεδρικῶν τάξεων αὐτοῦ ἀναφέρομεν τὴν ἀνθημιεδρίαν μὲ χαρακτηριστικὴν κρυσταλλικὴν μορφὴν τὸ τετράεδρον, καὶ τὴν παρημιεδρίαν μὲ τὸ πενταγωνικὸν δωδεκάεδρον. Εἰς τὴν πρώτην κρυσταλλοῦται ὁ σφαλερίτης, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ὁ σιδηροπυρίτης.
Γ. Β.

Κυβιλλιὲ-*Φλερὺ* (Cuvillier-Fleury), ***Ἀλφρέδος-Αὔγουστος*** Γάλλος λογοτέχνης καὶ δημοσιογράφος (1802—1887). Μετὰ λαμπρὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς ἔτυχε τῆς προστασίας Λουδοβίκου τοῦ Ναπολέοντος, διατελέσας καὶ ἰδιαίτερος αὐτοῦ γραμματεύς. Διέμεινεν ἐπὶ διετίαν ἐν Φλωρεντίᾳ, Μιλάνῳ καὶ Ρώμῃ καὶ συνεπλήρωσε τὴν σπουδὴν τῆς λατινικῆς φιλολογίας. Τῷ 1823 διετέλεσε παιδαγωγὸς τοῦ δουκὸς τῆς Ὠμάλης, υἱοῦ τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης, ἠκολούθησε δ' αὐτόν, τῷ 1840, εἰς Ἀφρικήν. Διέπρεψεν ὡς φιλολογικὸς κριτικὸς εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων», μετέσχε τῶν ἐκλογῶν τοῦ 1846 ἀλλ' ἀποτυχὼν ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς καὶ ἀφωσιώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν. Τῷ 1866 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του, μολονότι τυφλός, ἐξηκολούθει παρακολουθῶν τὰς συνεδριάσεις τῆς Ἀκαδημίας. Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων του ἀξιομνημόνευτα εἶναι: «Ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ τοῦ στρατηγοῦ Ἀλλὰρ καὶ περὶ τοῦ βασιλείου τῆς Λαχώρης», «Πολιτικὰ καὶ ἐπαναστατικὰ πορτραῖτα», «Ταξίδια καὶ ταξιδιῶται», «Ἱστορικαὶ καὶ φιλολογικαὶ μελέται», «Νέαι ἱστορικαὶ καὶ φιλολογικαὶ μελέται», «Ἱστορικοὶ ποιηταὶ καὶ μυθιστοριογράφοι», «Ἡ δούκισσα τῆς Ὠμάλης» κ.ἄ. ἅπαντα εἰς ὕφος γλαφυρὸν καὶ ἁπλοῦν. Τῷ 1903 ἐξεδόθη καὶ τὸ ἡμερολόγιον τοῦ Κυβιλλιέ, γέμον πληροφοριῶν περὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Ὀρλεάνης ἀπὸ τοῦ 1828—1851.
Μ. Ν. Δ.

κυβισμὸς (ὁ)· ἡ κατὰ κύβους μέτρησις, ἡ ἀναγωγὴ ὄγκου τινὸς εἰς κύβους || ἡ ἀνύψωσις εἰς τὸν κύβον, εἰς τὴν τρίτην δύναμιν· || αἰσθητικὴ σχολὴ ἐν τῇ ζωγραφικῇ.

— *Ζωγραφ.*) Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην εἶναι γνωστὴ ἡ ἐν τῇ νεωτέρᾳ τέχνῃ τάσις πρὸς ἐπαναγωγὴν τῆς ζωγραφικῆς εἰς τὰς παλαιὰς θεμελιώδεις ἀρχάς της. Κατ' οὐσίαν ὁ κυβισμὸς συνίσταται ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῆς μορφῆς εἰς τὰ ἁπλᾶ γεωμετρικὰ στοιχεῖα, ἅτινα ἀπαρτίζουν ταύτην. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἀκριβῶς νοεῖται ὡς αἰσθητικὸν κίνημα ἐπιστροφῆς. Ὑπομιμνήσκει τὴν μορφολογίαν παλαιῶν τινων διδασκάλων, ὡς ὁ Ντύρερ, ὁ Κράναχ ἢ ὁ Χολμπάϊν, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ υἱοθετῇ τὰς λοιπὰς ζωγραφικὰς ἀξίας, ὅσαι ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἀλλήλας συναπήρτιζον τὸ σύνολον τοῦ ἔργου τῶν διδασκάλων τούτων. Αἱ πρῶται του ῥίζαι ἀνευρίσκονται εἰς ὁλόκληρον τὴν μετιμπρεσσιονιστικὴν ἢ νεοϊμπρεσσιονιστικὴν κίνησιν. Εἰς τοὺς πίνακας τοῦ Sezanne, τοῦ Bonnard ἢ τοῦ Signiac παρατηροῦνται ἔκδηλοι αἱ πρῶται σκέψεις, αἵτινες ἤγαγον εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς κυβιστικῆς κινήσεως. Ἐν τούτοις ὅμως ἐχρειάσθη τὸ ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων ἀξιοσημείωτον ἔργον τοῦ Ἱσπανοῦ Παύλου Πικασσό, διὰ νὰ λάβῃ ὁ κυβισμὸς τὴν ἐμφάνισιν ζωντανῆς πρωτοποριακῆς κατευθύνσεως ἐν τῇ τέχνῃ. Ἡ ἐμφάνισις αὕτη ἔλαβε χώραν τῷ 1908, διέτρεξε δὲ πολλὰς φάσεις ἀναζητήσεων μέχρι σήμερον, ὅτε δύναται νὰ διαπιστωθῇ μετὰ βεβαιότητος ὅτι ἕνεκα τῆς μονομερείας τῶν ἀπόψεών του καὶ τῶν ὑπερβολῶν τῶν ἐκπροσώπων του ἀπώλεσεν ὁριστικῶς τὴν ἐλπίδα ν' ἀποτελέσῃ αὐθύπαρκτον καὶ πλήρως ἐνωργανωμένην σχολήν.

Ὁ κυβισμὸς ἐγεννήθη ὡς ἀντίδρασις τοῦ ἰμπρεσσιονισμοῦ, ὅστις καταδαπανώμενος εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς ἐντυπώσεως, εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ χρώματος καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας, εἶχεν ἐκμηδενίσει κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ ἀντικείμενον. Ὁ κυβισμὸς ἐπανέφερε τὴν ἀγάπην τοῦ ἀντικειμένου, ἀλλ' ἀναλύων τοῦτο εἰς τὰ γεωμετρικά του στοιχεῖα ἐφόνευσε τὸ θέμα καὶ κατέστησε τὴν ζωγραφικὴν μονόπλευρον τέχνην σχημάτων καὶ ὀξέως τεμνομένων ἀλλήλας ἐπιφανειῶν. Τοιουτοτρόπως ἐδημιούργησε τὴν *καθαρὰν* ὀνομασθεῖσαν ζωγραφικήν, ὡς συμπλήρωμα τῆς καθαρᾶς ποιήσεως. Ἀλλ' ἡ καθαρὰ αὕτη ζωγραφικὴ δὲν ἔχει οὔτε περιβάλλον οὔτε ἀτμοσφαῖραν οὔτε φωτισμὸν οὔτε ρευστότητα. Εἶναι μόνον συναρμογὴ γραμμῶν καὶ ὄγκων, ἀπωστεωμένων τμημάτων τῆς πρωτεϊκῆς καὶ παλλομένης φύσεως τοποθετουμένων ἐπὶ τοῦ πίνακος κατὰ τὴν ἔξαλλον ὑπαγόρευσιν τῆς διακοσμητικῆς μᾶλλον ἢ γνησίως μορφοπλαστικῆς φαντασίας τοῦ καλλιτέχνου. Διὰ τοῦτο ὁ κυβισμὸς οὐ μόνον ζωηρότατα κατεκρίθη, ἀλλὰ καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ παρουσιάσῃ ἔργα πειστικά, βιώσιμα, ἀντιπροσωπεύοντα ἄλλο τι πέραν μιᾶς ἐνδιαφερούσης ἴσως, μονομεροῦς ὅμως προσπαθείας. Ἡ γνησία ἔμπνευσις, ὁ αὐθορμητισμός, ἡ εὐρύτης τῆς φαντασίας, αἱ δονήσεις τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας, ἡ λαιμαργία τῆς ὁράσεως ὑπετάγησαν ἐν τῷ κυβισμῷ εἰς ἕνα κυρίαρχον γεωμετρικὸν ῥυθμὸν καὶ εἰς τὴν σκοπιμότητα μιᾶς ἁρμονίας πηγαζούσης ἐκ γεωμετρικῶν δεδομένων καὶ χρωματικῶν συνδυασμῶν ἀπιστούντων ἐκ προθέσεως πρὸς τὸ ἀντικείμενον καὶ πειρωμένων νὰ διεγείρωσι διὰ μόνης τῆς σκοπίμου παραθέσεώς των τὴν καλλιτεχνικὴν συγκίνησιν. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους, ὡς παρατηρεῖ ὁ T. Klingsor, ἡ ζωγραφικὴ οὐδόλως διαφέρει τῆς διακοσμητικῆς ψηφοθεσίας καὶ τῆς ταπητοκοσμητικῆς. Παρὰ πάντα

Zadkine: Αἱ τρεῖς Χάριτες.

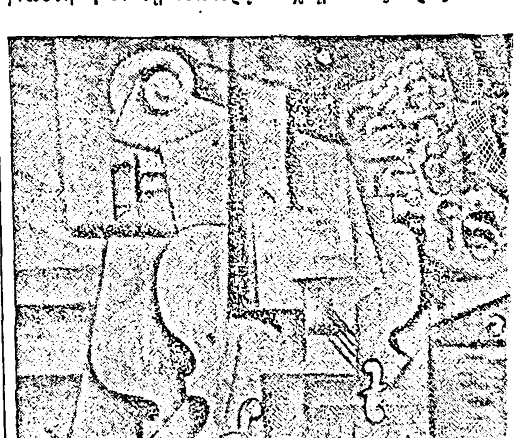

Π. Πικασσό: Τὸ βιολί.

Digitized by Google

ταῦτα ὅμως, ὀφείλεται μεγάλη τιμὴ εἰς τὸν κυβισμόν, διότι ἔδωσεν εἰς τὴν σύγχρονον τέχνην τὸ

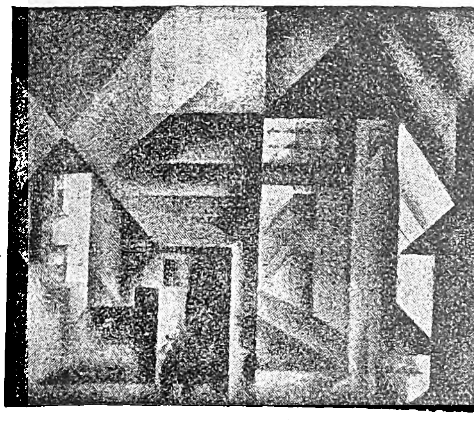

Δ. Φαϊνίγκερ: Εἰκὼν πόλεως.

θάρρος τῶν ἐπιφανειῶν, τὴν κατέστησεν ἱκανὴν νὰ ἑρμηνεύῃ τὴν φύσιν διὰ κύβων, κώνων, κυλίνδρων, νὰ εἶναι πλατεῖα, τολμηρὰ καὶ ἐλεύθερα εἰς τὰς ἑρμηνείας της. Τὴν εἰσήγαγεν εἰς τὸ πλαίσιον τῆς συγχρόνου μηχανικῆς ζωῆς. Μετέβαλε τοὺς καλλιτέχνας εἰς οἰκοδόμους, ὡς παρετήρησεν ὁ Ζ. Παπαντωνίου. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης αἱ δημιουργικαὶ προσωπικότητες θὰ ἔχουν πολὺ νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὸν κυβισμόν, ἐφ' ὅσον δὲν μείνουν στενῶς περιχαρακωμέναι μέσα εἰς αὐτόν. Μεταξὺ τῶν ἐν Εὐρώπῃ κυβιστῶν ζωγράφων διακρίνονται οἱ: Πικασσό, Φ. Λεζέ, Α. Gleizes, Ἀνδρ. Λώτ, D. Metzinger, Λ. Α. Μουώ, Μαρία Λωρανσεν, Λ. Φαϊνίγκερ κλπ. Ἐν Ἑλλάδι τὴν κίνησιν ταύτην ἐκπροσωπεῖ ἡ Μπερτσᾶ.

Πλὴν τῆς ζωγραφικῆς ὁ κυβισμὸς ἐφηρμόσθη καὶ εἰς τὴν γλυπτικὴν καὶ εἰς τὰς διακοσμητικὰς τέχνας καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Διακεκριμένος κυβιστὴς γλύπτης εἶναι ὁ Zadkine. Ι. Μ. Π.

Κυβισσός. Μυθογράφος τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, γράψας κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως μύθους λιβυκούς, χρησιμοποιηθέντας ὑπὸ τοῦ Βαβρίου. Γ. Ι. Κ.

κυβισταξ (ἡ) (Cybistax) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βιγνονιοειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κυβισταξ ἡ ἀντισυφιλιδική* Cybistax antisyphilidica), ἥτις ὑψοῦται μέχρις 8 περίπου μέτρων καὶ καλλιεργεῖται διὰ τὸ εὐέργαστον ξύλον της καὶ τὰ ποικίλας φαρμακευτικὰς ἰδιότητας ἔχοντα φύλλα της καὶ ἰδίως ἐφιδρωτικάς. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν τὸ ἀφέψημα τῶν φύλλων της ἐδίδετο ὡς ἀντισυφιλιδικὸν φάρμακον. Δ. Ν. Π.

κυβίστημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κυβιστᾶν, ἄλλως *κυβίστησις* (βλ. λ.).

κυβιστὴρ (ὁ) (Cybister) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δυτικιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου ἢ μεγάλου μεγέθους ἔντομα, ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κυβιστὴρ ὁ πλαγιόγραμμος* (Cybister laterali-marginalis), ὅστις ἔχει μῆκος 0.30 μ. περίπου, σῶμα ἐπίμηκες, ᾠοειδές, διωγκωμένον κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ παρὰ τὸ κατώτερον τμῆμα, ἐλαφρῶς πεπιεσμένον κατὰ τὴν ῥάχιν, κεραίας λεπτάς, ἐπιμηκεστάτας καὶ πολυαρθρωτάς, προσθίους πόδας βραχυτάτους, ἀπολήγοντας εἰς πεπιεσμένας ᾠοειδεῖς ἀποφύσεις, ἐκ τοῦ κέντρου τῶν ὁποίων ἀναφύονται ἀγκιστροειδῆ ἐπάρματα, δεύτερον ζεῦγος ποδῶν κατά τι ἐπιμηκέστερον τοῦ πρώτου ζεύγους καὶ εἰς ἀκάνθας ἀπολῆγον καὶ τρίτον ζεῦγος ποδῶν ἐπιμηκέστερον, παχύτερον καὶ ἰσχυρότερον τῶν δύο προηγουμένων καὶ ἐφωδιασμένον διὰ φυλλοειδῶν ἀποφύσεων. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι ποικίλος, πρασινοελαιώδης κατὰ τὴν ῥάχιν, κίτρινος κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ τὸν προθώρακα καὶ πρασινοκίτρινος κατὰ τὰς πλευράς. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς χώρας τῆς κεντρικῆς καὶ δυτικῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτᾶται παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ὑδάτων καὶ εἰς τελματώδεις ἐκτάσεις. Δ. Ν. Π.

κυβίστησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κυβιστᾶν, γύμνασμα ἢ χορευτικὸν παιγνίδιον, καθ' ὃ βαίνει τις διὰ τῶν χειρῶν καὶ χειρονομεῖ διὰ τῶν ποδῶν.

— [*Ἀρχ.*] Ἡ *κυβίστησις*, ἢ τὸ *κυβίστημα*, ἦτο ἀκροβατικὴ ἄσκησις, γνωστὴ δὲ ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ὀδ. δ, ιγ καὶ Ἰλ. Π. 745). Ἐπίσης ὁ Ξενοφῶν (Συμπ. 2, 11) καὶ Πλάτων (Συμπ. 190 Α) ἀναφέρουν τὴν ἄσκησιν ταύτην, ἡ ὁποία σὺν τῷ χρόνῳ ἀνεπτύχθη καὶ ἐκαλλιεργήθη ἰδίως ἐν Ἀθήναις. Ἡ κυβίστησις ἢ τὸ κυβιστᾶν ἦτο ἴδιον ἐπάγγελμα καὶ οἱ ἀσχολούμενοι περὶ αὐτὸ ὠνομάζοντο *κυβιστητῆρες*. Κατὰ τὴν ἄσκησιν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν διέπρεπον πρὸ πάντων γυναῖκες μισθωταί, ἐγίνοντο περιστροφαὶ καὶ πηδήματα κατακέφαλα· αἱ ἐκτελοῦσαι δηλαδὴ τὴν ἄσκησιν ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῶν παλαμῶν τῶν χειρῶν καὶ εἶχον τὴν μὲν κεφαλὴν πρὸς τὰ κάτω, τοὺς δὲ πόδας πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἐκίνουν τούτους ἐλευθέρως, ὡς χεῖρας. Αἱ γυναῖκες αὗται, αἱ ὁποῖαι εἶχον μόνον διάζωμα, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα γυμνόν, ἀπέκτων τόσην ἐπιδεξιότητα, ὥστε ἐπήδων ὑπὲρ ὀρθὰ ἐγχειρίδια ἢ ξίφη (εἰς μαχαίρας κυβιστᾶν), ἐξετέλουν πολλὰς τεχνικὰς ἐργασίας διὰ τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν, ἐτάνυον τόξον ὑπὲρ τὴν κεφαλήν, ἤντλουν ὕδωρ ἐξ ἀμφορέως καὶ ἐπλήρουν ποτήριον καὶ ἄλλα· ἐν γένει οἱ δάκτυλοι τῶν ποδῶν των ἀπέκτων μεγίστην δεξιότητα καὶ ἀποτελεσματικῶς ἀντικαθίστων τοὺς δακτύλους τῶν χειρῶν. Ἡ κυβίστησις ἦτο ἄσκησις συνήθης εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς ἑορτάς. Εἰκόνες τῆς ἀσκήσεως ταύτης ὑπάρχουν πολλαὶ εἰς τὰ ἀγγεῖα. Ἐπίσης ἀνευρέθησαν καὶ ἀγαλμάτια ἐξ ὀρειχάλκου παριστῶντα κυβιστητῆρας, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, τινὰς τούτων ἐντελῶς γυμνάς, ἐκτελοῦντας διάφορα κυβιστήματα. Τὰ ἀγαλμάτια ταῦτα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνήκουν εἰς τὴν ἐτρουσκικὴν τέχνην. Ἐκ παραστάσεων ἀρχαίων ἀγγείων ἐμφαίνεται ὅτι ἡ κυβίστησις ἐλάμβανεν ἐπίσης χώραν καὶ εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἑορτάς. Ν. Ζ.

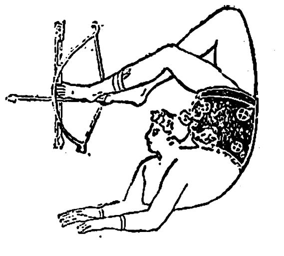

Κυβιστητὴρ τανύουσα τόξον καὶ ῥίπτουσα βέλος διὰ τῶν ποδῶν

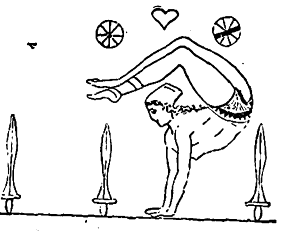

Γυνὴ ἐκτελοῦσα κυβιστήματα ἄνωθεν γυμνῶν ξιφῶν.

— [*Γυμναστ.*] Κυβίστησις καλεῖται ἐν τῇ συγχρόνῳ γυμναστικῇ εἶδος ἀκροβατικῆς τούμπας (κοιν. *καμπανιστή*) ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ τοῦ ἀκροβατικοῦ τάπητος. Ἐκτελοῦνται αὗται κατὰ διαφόρους τρόπους, μετὰ ἢ ἄνευ στηρίξεως τῶν χειρῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, μετὰ ἢ ἄνευ φορᾶς, μετὰ ἢ ἄνευ βατῆρος (κοιν. *κουζινέτο*) καὶ πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἢ πρὸς τὰ ὀπίσω (*μπροστινὲς* ἢ *πισινές*). Ἐπίσης ἄλλο εἶδος κυβιστήσεως εἶναι ἡ καλουμένη κοινῶς *ρόδα*, ἡ ὁποία ἐκτελεῖται πρὸς τὰ πλάγια, στηριζομένων διαδοχικῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρώτον τῆς μιᾶς χειρός, κατόπιν τῆς ἑτέρας

Κυβιστητὴρ οἰνοχοοῦσα.

καὶ ἀκολούθως ἑνὸς ἑκάστου τῶν ποδῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ ἄκρα τοῦ ἀκροβάτου ἔχουσι θέσιν ἀκτίνων τροχοῦ. Ἡ κυβίστησις εἶναι σύνηθες ἀκροβατικὸν γύμνασμα εἰς τὰ ἱπποδρόμια, ἐκτελουμένη ὑπὸ τῶν κλόουν καὶ ὑπὸ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἀκροβατῶν, ἐξ ὧν οἱ μᾶλλον ἐξησκημένοι δύνανται νὰ ἐκτελῶσι σειρὰν ὅλην διαδοχικῶν κυβιστήσεων. —Ω

κυβιστητής, *—ῆρος* (ὁ) [*Ἀρχ.*]. Ὁ ἔχων ὡς ἐπάγγελμα τὴν *κυβίστησιν* (βλ. λ.). Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, παρόμοιοι πρὸς τοὺς σημερινοὺς θαυματοποιοὺς καὶ ἀκροβάτας, ἦσαν συνήθως γυναῖκες γυμναὶ μὲ διάζωμα μόνον ἢ ἐσθῆτα βραχεῖαν καὶ προσεκαλοῦντο εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς ἑορτάς, ὅπου κυβίστων πρὸς τέρψιν τῶν εὐωχουμένων ἢ ἑορταστῶν. Ν. Ζ.

κυβιστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κυβισμόν: «*κυβιστικὴ καταμέτρησις*».

κυβιστίνδα ἢ *κυβησίνδα* (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Παιδιὰ παρ' ἀρχαίοις, ὁμοία πρὸς τὴν *ἐγκοτύλην* καὶ πρὸς τὴν σημερινὴν παιδιὰν *καβάλλες* ἢ *ἀλογάκια*. Ν. Ζ.

κυβιστὶς (ἡ) [*Βοτ.*]. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ῥινοπέταλον*.

Κύβιστρα, ἢ *Κυβίστρα* (τὰ) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία πόλις τῆς Καταονίας, σπουδαία ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς θέσεως αὐτῆς, καθόσον ἔκειτο πρὸς Ν. τῶν Τυάνων καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Κιλικίας πρὸς τὰ Τύανα καὶ Καισάρειαν. Ἦτο ἀρκετὰ μεγάλη καὶ πλουσία, διατηρήσασα τὴν ἀκμήν της καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, διότι ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος καὶ ὁ Ἱεροκλῆς εἰς τὸν «Συνέκδημον» ἀναφέρουν αὐτὴν ὡς σπουδαιοτέραν τῆς Ναζιανζοῦ. Ν. Ζ.

κυβιστῶ (*—άω*)· κάμνω κυβίστημα, βαίνω διὰ τῶν χειρῶν καὶ χειρονομῶ διὰ τῶν ποδῶν.

κυβοειδής, (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κύβον, ὁ ἔχων σχῆμα κύβου.

— *κυβοειδὲς ὀστοῦν* [*Ἀνατομ.*]. Ὀστοῦν τοῦ τρίτου ἢ προσθίου στοίχου τοῦ ταρσοῦ, κείμενον ἐν τῷ ἔξω χείλει τοῦ ποδός, μεταξὺ τῆς πτέρνης καὶ τῶν δύο τελευταίων μεταταρσίων ὀστῶν. Ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια αὐτοῦ συντάσσεται πρὸς τὴν πτέρναν, ἡ προσθία πρὸς τὸ δ' καὶ ε' μετατάρσιον, ἡ δ' ἔσω πρὸς τὸ γ' σφηνοειδές, ἡ δ' ἔξω, στενὴ οὖσα, ἀποτελεῖ χεῖλος, ἡ δὲ κάτω ἢ πελματικὴ ἐπιφάνεια φέρει εὐμεγέθες ἐπίμηκες φῦμα, ἐφ' οὗ διολισθαίνει ὁ τένων τοῦ μακροῦ περοναίου μυός. Ι. Π.

κυβοκέφαλος (ὁ) (Cybocephalus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον, κεφαλὴν ἀρκετὰ εὐμεγέθη, προθώρακα ἁπλοῦν καὶ τραχύτατον, πόδας ἰσομήκεις καὶ ἰσοπαχεῖς, ὧν αἱ πρῶται τρεῖς ἀρθρώσεις διΐστανται περισσότερον τῶν λοιπῶν ἀπ' ἀλλήλων, καὶ χρῶμα σκοτεινῶς φαιοκαστανὸν ἢ φαιοτεφρόν. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *κυβοκέφαλος ὁ ἀνισοτόμος* (Cybocephalus anisotomus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

κυβοκυκλοειδής; *καμπύλη* [*Μαθηματ.*]· βλ. *ἀστροειδὴς καμπύλη*.

κυβόλεξον (τό). Πνευματικὴ ἄσκησις ἢ παιδιά, συνήθης εἰς παιδικὰ ἢ λαϊκὰ περιοδικά, πρὸς τέρψιν τῶν ἀναγνωστῶν των. Κατὰ τοῦτο τοποθετοῦνται γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ταῦτα νὰ ἀποτελῶσι σχηματικῶς κύβον, εἰς τοῦ ὁποίου τὰς πλευρὰς νὰ ἀναγινώσκωνται καθέτως καὶ ὁριζοντίως λέξεις, ἀπαρτιζόμεναι ἐκ τῶν στίχων τῶν γραμμάτων τούτων. Σ. Γ. Σ.

κυβόλιθος (ὁ). Λίθος σκληρὸς ἐπεξεργαζόμενος εἰς κυβικὸν περίπου σχῆμα καὶ χρήσιμος εἰς τὴν ὁδοστρωσίαν. Οἱ κυβόλιθοι παρασκευάζονται συνήθως ἀπὸ γρανιτικὰ πετρώματα. Γ. Β.

κυβομανία (ἡ) (cubomanie) [*Ψυχοπαθολ.*]. Ψυχικὴ παρόρμησις νοσηρᾶς καταστάσεως, καθ' ἣν τὰ ὑπὸ ταύτης κατεχόμενα ἄτομα ὠθοῦνται ἀκάθεκτα πρὸς τὴν κυβείαν ἐν γένει (χαρτοπαίγνιον, χρηματιστήριον, τυχηρὰ παίγνια, λαχεῖα κλπ.). Μ. Ν. Κ.

κυβομαντεία (ἡ) [*Ἐγκυκλ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ διὰ κύβων (ζαριῶν) μάντευσις, ἡ ὁποία ἦτο συνηθεστάτη ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι. Κατὰ τὴν ἄσκησιν τῆς κυβομαντείας ἐλαμβάνοντο δύο ἢ τρεῖς κύβοι καὶ ἐρρίπτοντο κατὰ γῆς, ἀναλόγως δὲ τῶν ἑδρῶν τὰς ὁποίας παρουσίαζον μετὰ τὴν βολὴν ἐξήγετο καὶ ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ τεθὲν ἐρώτημα. Ἐκ τῶν ἓξ ἑδρῶν ἑκάστου κύβου ἄλλαι ἐθεωροῦντο εὐοίωνοι καὶ ἄλλαι δυσοίωνοι.

κυβόμετρον (τό), ἢ *κυβικὸν μέτρον*. Μονὰς συμπαγοῦς, εἴτε χωρητικότητος. Εἶναι κύβος ἔχων πλευρὰν ἴσην πρὸς 1 μέτρον. Συνεπτυγμένως γράφεται κ. μ. ἢ $μ^3$. Εἰδικώτερον προκειμένου περὶ μέτρου χωρητικότητος μὴ συμπαγῶν ἀντικειμένων (π. χ. σκίρρων, καυσοξύλων, ἀνθράκων κλπ., ὁπότε κατὰ τὴν στίβαξιν αὐτῶν ἀπομένουν καὶ διάκενα) λέγεται καὶ *χωρικὸν μέτρον* ἢ *κυβικὸν χωρικὸν μέτρον* κ. $μ^3$. Τὸ κυβόμετρον ὑποδιαιρεῖται εἰς χιλίας κυβικὰς παλάμας ἤ, ἄλλως, κυβικὰ ὑποδεκάμετρα. Τὸ περιεχόμενον ἑνὸς κυβομέτρου εἰς ὕδωρ ἀπεσταγμένον καὶ θερμοκρασίας 4° C, ἐκφραζόμενον εἰς βάρος, ἰσοῦται πρὸς 1000 χιλιόγραμμα=781 $^1/_4$ ὀκάδας, χρησιμοποιεῖται ὡς μονὰς βάρους καὶ λέγεται *τόννος*.

κύβος (ὁ)· στερεὸν σῶμα περατούμενον εἰς ἓξ ἴσας τετραγωνικὰς πλευράς || κυβικὸν ὀστάριον ἔχον τὰς πλευρὰς ἠριθμημένας ἀπὸ τοῦ 1—6 (κοιν. *ζάρι*), διὰ τοῦ ὁποίου παίζουν εἰς κέρδος || φρ. ἀρχ. «*ἀναρρίπτω τὸν κύβον*» διακυβεύω τι, διακινδυνεύω τι, ἐπαφίεμαι εἰς τὴν τύχην, τολμῶ: «*ἀνερρίφθη ὁ κύβος*» (λατ. alea jacta est) ἀπεφάσισα, ἐμπρὸς καὶ ὅ,τι θέλει ἂς γίνῃ (φρ. τοῦ Καίσαρος διαβαίνοντος τὸν ποταμὸν Ρουβήκωνα ἐναντίον τῆς Ρώμης) || «*κύβος ἀριθμοῦ*» ἡ ἀνύψωσις ἀριθμοῦ εἰς τὴν τρίτην δύναμιν: 5^3, ἤτοι 5×5×5=125 (τὸ 125 εἶναι ὁ κύβος τοῦ 5).

— [*Γεωμ.*] Κύβος καλεῖται σῶμα στερεόν, σχηματίζον κανονικὸν ἑξάεδρον, οὗτινος αἱ ἕδραι εἶναι τετράγωνα. Ἔχει ὀκτὼ κορυφὰς καὶ δώ

Digitized by Google

δεκα ἀκμάς, ἐκ δὲ τῶν γωνιῶν αὐτοῦ αἱ μὲν δίεδροι εἶναι ἴσαι καὶ ὀρθαί, αἱ δὲ τρίεδροι τρισορθογώνιοι. Ὁ ὄγκος τοῦ κύβου ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τῶν τριῶν ἀκμῶν μιᾶς τῶν κορυφῶν του καὶ ἐπειδὴ αὗται εἶναι ἴσαι, πρὸς τὴν τρίτην δύναμιν αὐτῆς, ὥστε ἐὰν ἡ ἀκμὴ τοῦ κύβου διπλασιασθῇ, ὁ ὄγκος του ὀκταπλασιάζεται καὶ ὅπως ὁ ὄγκος του διπλασιασθῇ δέον ἡ ἀκμὴ αὐτοῦ νὰ πολλαπλασιασθῇ ἐπὶ τὴν $\sqrt[3]{2}$, ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ γεωμετρικῆς κατασκευῆς, ἤτοι διὰ τοῦ κανόνος καὶ τοῦ διαβήτου (βλ. λ. *δήλιον πρόβλημα*). Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κύβου ἰσοῦται πρὸς τὸ ἑξαπλάσιον τοῦ ἐμβαδοῦ μιᾶς τῶν ἑδρῶν του. Ν. Φ.

—*[Μαθημ.]* *Κύβος* ἀριθμοῦ τινος α καλεῖται ἡ τρίτη δύναμις αὐτοῦ, ἤτοι τὸ γινόμενον αὐτοῦ ἐπὶ τὸν ἑαυτόν του τρὶς (α.α.α.), παρίσταται δὲ ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 3, τιθεμένου δεξιὰ καὶ ὑψηλότερον, καλουμένου *δείκτου* ἢ *ἐκθέτου* (=α. α. α.=$α^3$). Ἐκλήθη δὲ κύβος ἀπὸ τοῦ γεωμετρικοῦ κύβου, οὗτινος τὸν ὄγκον παριστᾷ, ἰσούμενον πρὸς τὸ γινόμενον μιᾶς τῶν ἀκμῶν του ἐπὶ τὸν ἑαυτόν της τρίς. Ν. Φ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Οἱ *κύβοι*, ὡς παίγνιον, θεωροῦνται ἐξέλιξις τῶν ἀστραγάλων. Ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Σοφοκλέους ἡ ἐφεύρεσις τοῦ παιγνίου τούτου ἀποδίδεται εἰς τὸν Παλαμήδην, ὅστις τὸ ἐδίδαξεν εἰς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τροίας καί, κατὰ τὸν Παυσανίαν, προσήνεγκε κύβους εἰς τὸν βωμὸν τοῦ ναοῦ τῆς Τύχης. Ἡ *κυβεία* ἀναφέρεται εἰς ἰνδικὸν παίγνιον ἐν τῇ Ρὶγκ-Βέδα. Ὁ Παυσανίας παραδίδει ὅτι ὑπῆρχεν ἐν τῇ λέσχῃ τῶν Δελφῶν εἰκὼν τοῦ Πολυγνώτου παριστῶσα παιγνίδιον κύβων. Ἐπὶ ἀρχαίου ἀγγείου παρίσταται κυβοπαικτεία μεταξὺ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τοῦ Αἴαντος, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «τέσσαρα Ἀχίλεος, τρία Αἴαντος». Ἐνῷ οἱ ἀστράγαλοι ἦσαν παίγνιον ἐπιδεξιότητος, παιζόμενον ὑπὸ γυναικῶν καὶ παιδίων, οἱ κύβοι ἦσαν καθαρῶς παίγνιον τυχηρόν, παιζόμενον ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν, κυρίως εἰς τὰ συμπόσια. Οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν μανιώδεις παῖκται κύβων, πολλοὶ δὲ ἀναφέρονται καταστραφέντες οἰκονομικῶς ἐκ τοῦ παιγνιδίου τούτου. Ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Ἐλευσῖνα Ἱερᾶς ὁδοῦ ὑπῆρχε ναὸς τῆς Σκιράδος Ἀθηνᾶς, ἔνθα συνηθροίζοντο οἱ παῖκται κύβων. Ἐκ τούτου ἐδόθη τὸ ὄνομα σκιραφεῖα εἰς πάντα τὰ κέντρα τοῦ εἴδους τούτου καὶ ἀπεκλήθησαν σκιραφευταὶ οἱ θαμῶνες αὐτῶν. Τὸ σχῆμα τοῦ ἀρχαίου κύβου διετηρήθη ἀνέπαφον διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ἑκάστη πλευρὰ αὐτοῦ ἔφερε καὶ μίαν ἀξίαν, ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 1 μέχρι τοῦ 6, παρισταμένων διὰ σημείου ἢ τύπου, πέριξ τοῦ ὁποίου συνήθως ἐχαράσσετο ἁπλοῦς ἢ διπλοῦς κύκλος. Τὸ παίγνιον ἐπαίζετο μὲ δύο ἢ τρεῖς κύβους, οἱ ὁποῖοι ἐρρίπτοντο ἐκ κωνικοῦ κέρατος ἐπὶ τραπέζης. Ἡ καλυτέρα βολὴ (εὐβολώτατος) ἦσαν αἱ τρεῖς ἑξάδες, καλουμένη καὶ «Ἀφροδίτη», ἡ δὲ μικροτέρα, αἱ τρεῖς μονάδες, καλουμένη «κύων». Ἐκ τούτου ἡ φράσις «τρὶς ἕξ» κατέστη παροιμιώδης, σημαίνουσα ἀνέλπιστον εὔνοιαν τῆς τύχης. Ἐν Ἑλλάδι καὶ Ρώμῃ ὑπῆρχον διάφοροι τρόποι μετρήσεως. Οἱ ρωμαϊκοὶ κύβοι ἐκαλοῦντο tesserae, ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως τέσσαρες, ὄνομα ὅπερ ὑποδηλοῖ τὰς τέσσαρας πλευρὰς τοῦ ἀστραγάλου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξειλίχθη ὁ κύβος. Οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν δεινοὶ παῖκται, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς αὐτοκρατορίας, ἡ δὲ κυβεία ἀπετέλει δημοφιλέστατον τυχηρὸν παίγνιον, ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι, καίτοι ἀπηγορεύθη, ἐπιτρεπόμενον μόνον κατὰ τὰ Σατουρνάλια. Εἰς τοὺς οἴκους τῶν πλουσίων τὰ κέρατα κατεσκευάζοντο ἐκ γεγλυμμένου ἐλεφαντοστοῦ, οἱ δὲ κύβοι ἐκ κρυστάλλου μὲ χρυσᾶ σημεῖα. Ὁ Μᾶρκος Ἀντώνιος ἐδαπάνα τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ χρόνου του ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κυβεύων, κατὰ δὲ τὸν Σουητώνιον, οἱ αὐτοκράτορες Αὔγουστος, Νέρων καὶ Κλαύδιος ἔπαιζον μανιωδῶς κύβους. Ὁ Καλιγούλας ἦτο παγκοίνως γνωστὸς ὡς κλέπτων εἰς τὸ παίγνιον. Ὁ Ὁράτιος σατιρίζει τοὺς νέους τῆς ἐποχῆς του, οἵτινες, ἀντὶ νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὸν ἀθλητισμόν, τὴν θήραν καὶ τὰς λοιπὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, ἐσπατάλων τὸν χρόνον των εἰς τὴν κυβείαν, ριψοκινδυνεύοντες τὴν περιουσίαν των. Εἰς τὰ διάφορα μουσεῖα ἀπόκεινται κύβοι διεσκευασμένοι κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ κλέπτεται ὁ παίζων. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Αἴγυπτον οἱ κύβοι ἦσαν κοινότατοι, εἶχον δὲ ἀκριβῶς τὸ σημερινὸν σχῆμα. Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου, ἐν Παρισίοις, ὑπάρχουν αἰγυπτιακοὶ κύβοι ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, φέροντες ἐπὶ τῶν πλευρῶν μαῦρα σημεῖα ὡς οἱ σημερινοί, ἀλλ' εἶναι ἄγνωστον ἂν τὸ εἶδος τούτων τῶν κύβων εἶναι ἀρχαιότερον τῶν ἑλληνικῶν. Οἱ Φοίνικες ὡσαύτως ἐγνώριζον τοὺς κύβους. Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸ παιγνίδιον τῶν κύβων ἦτο λίαν διαδεδομένον, δὲν ἐθεωρεῖτο δὲ τέλειος ἱππότης ὁ μὴ γνωρίζων τοῦτο. Εἰς Παρισίους καὶ εἰς ἄλλας πρωτευούσας καὶ μεγαλοπόλεις τῆς Εὐρώπης ὑπῆρχον σχολαί, ἔνθα ἐδιδάσκετο ἡ κυβεία (scholae deciorum). Δι' ἐπανειλημμένων νομοθετικῶν μέτρων ἀπηγορεύθη ἡ κυβεία, ἰδίᾳ ἐπὶ ἁγίου Λουδοβίκου, ἀλλὰ παρ' ὅλους τοὺς περιορισμοὺς καὶ ἀπαγορεύσεις δὲν ἐξηλείφθη, μόνον δὲ μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν παιγνιοχάρτων περιωρίσθη. Σήμερον ἡ κυβεία, ὡς αὐτοτελὲς παίγνιον, ὑφίσταται πάντοτε, ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν λαϊκῶν τάξεων. Οἱ κύβοι κατασκευάζονται ἐξ ὀστοῦ ἢ ἐλεφαντοστοῦ. Δ. Σ. Δ

—*[Ἑραλδ.]* Ὁ *κύβος* (dé) ὡς ἔμβλημα δὲν εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον ἐν χρήσει ἐπὶ τῶν θυρεῶν. Τὸ χρῶμα τῶν ἐπ' αὐτοῦ στίξεων συνήθως εἶναι μέλαν ἢ ἐρυθρόν, δέον δὲ νὰ δηλοῦται διὰ τῶν λέξεων «ἐρυθρόστικτος» (marqué de gueules) καὶ «μελανόστικτος» (marqué de sable). Κατά τινας ἑραλδιστὰς συμβολίζει τὴν τύχην, τὴν νίκην, τὸν κίνδυνον. Γ. Ε. Τ.

—**κύβος φωτομετρικὸς** *[Φυσ.]* βλ. λ. *φωτόμετρον*.

Κύβος, ἡ **Κυβὼ** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀποικία Ἰώνων ἐν τῇ Λιβύῃ Φοινίκων. Ἡ ταυτότης αὐτῆς εἶναι ἀνεξακρίβωτος, καίτοι πιθανοφανέστατα συμπίπτει πρὸς τὴν σύγχρονον *Μπιζέρταν* τῆς Τύνιδος. Σ. Ε. Λ

Κύβος, Κυβός, ἢ **Ζυβός**. Ἐξηλληνισμένη γραφὴ τοῦ ὀνόματος *Cibo*, ἐπιθέτου σπουδαίου εὐγενοῦς οἴκου τῆς Γενούης. Πλεῖστα μέλη τοῦ οἴκου τούτου ἔδρασαν ἐν Ἑλλάδι, ἐξ ὧν σπουδαιότερος εἶναι *Ἰωάννης* ἢ *Καλοϊωάννης*, γνωστότερος ὡς *Ζυβός*. Ὑπῆρξεν ἄρχων ἐν Χίῳ, πιθανώτατα αὐτόθι γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Διεδέχθη τὸν Λέοντα Καλόθετον τῷ 1346 εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου τῆς νήσου, ἓξ ἔτη μετὰ τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου. Διετέλει ὅμως ἐν ἀνεξαρτησίᾳ ἀπὸ τῆς πρωτευούσης, ἔχων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του καὶ τὴν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Φώκαιαν. Τῷ 1346 ὁ Γενουάτης Σίμων Βινιόζος ἔπεμψεν εἰς τὴν νῆσον τρεῖς γαλέρας, δῆθεν πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ κατὰ ἐπικειμένης ἐπιδρομῆς στόλου Ἑνετῶν καὶ Ἰωαννιτῶν ἱπποτῶν· ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στολίσκου Δελφῖνος Οὐμβέρτος ἐζήτησε παρὰ τοῦ Κύβου τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου, τὴν ἀναπέτασιν τῆς γενουατικῆς σημαίας καὶ τὴν ἀποβίβασιν Γενουησίων ἐπὶ τῆς νήσου μέχρι κατατροπώσεως τοῦ ἐχθροῦ, ὁπότε καὶ θὰ ἀποκαθίστα τὸν Κύβον εἰς τὸ ἀξίωμά του. Οὗτος ὅμως, διαβλέπων τοὺς πραγματικοὺς σκοποὺς τοῦ Βινιόζου, ἠρνήθη, τότε δὲ ὁ τελευταῖος ἐζήτησε νὰ παραμείνῃ ἐντὸς τοῦ λιμένος ἐπὶ βραχὺ διάστημα, ἵνα προλάβῃ τυχὸν βενετικὴν ἐπίθεσιν. Καὶ ἡ αἴτησις αὕτη δὲν ἐγένετο δεκτή, ὁ δὲ λαὸς ἐπετέθη κατὰ τῶν γαλερῶν. Ὁ Βινιόζος τότε, ἀπροκαλύπτως πλέον, ἐπὶ κεφαλῆς 32 πλοίων καὶ 6 χιλ. πεζῶν, ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν. Ὁ Κύβος ἀπεσύρθη ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ἡ πόλις ἐκυριεύθη μετὰ ὁλοήμερον μάχην (16 Ἰουνίου 1346), καθ' ἣν οἱ τραυματίαι ἀνῆλθον εἰς 500, ὁλόκληρος δὲ ἡ νῆσος περιῆλθεν ἐντὸς τεσσαρημέρου εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Βινιόζου. Ὁ Κύβος παρέμεινεν ἐν τῷ φρουρίῳ μέχρι τῆς 14ης Σεπτεβρίου, ὁπότε ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἐν ᾗ ἀποκαλεῖται procurator καὶ capitano, καὶ τὴν ὁποίαν ὑπέγραψεν ἐξ ὀνόματός του ὁ ἀδελφός του *Κώστας*, ὁ Ἰωάννης Κύβος ἀφίνετο ἐλεύθερος νὰ μείνῃ ἢ νὰ φύγῃ ἐκ Χίου, ἀπελάμβανεν ἀτελείας, παρέμενε κύριος τοῦ μοναστηρίου Παναγίας τῆς Σικελιᾶς, ἐπὶ πλέον δὲ ἐδίδοντο εἰς αὐτὸν 7 χιλ. ὑπέρπυρα ἐκ τῶν προσόδων τῆς νήσου κατὰ τὴν πρώτην τριετίαν. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Γενουατῶν ἐπὶ τῆς Χίου, ὁ Κύβος ἀπεστάλη ὡς ὑποτελὴς αὐτῶν νὰ διοικήσῃ τὴν Παλαιὰν Φώκαιαν, καθῃρέθη δὲ τοῦ ἀξιώματος τούτου περὶ τὸ 1348, ὅτε μετὰ τοῦ Λέοντος Καλοθέτου εἶχεν ἐπιχειρήσει ἀνάκτησιν τῆς νήσου.

Ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Κύβων κατάγονται καὶ ὁ *Ἰωάννης Βαπτιστὴς Κύβος*, ὁ μετέπειτα πάπας *Ἰννοκέντιος Η'* (βλ. λ.) καὶ ἡ *Αἰκατερίνη*, δούκισσα τοῦ Καμερίνο, ἱδρύτρια τῆς πρώτης μονῆς καπουκίνων. Π. Ν. Π.

Κύβρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Συρίας, ἡ ἄλλως γνωστὴ *Κύρρος* (βλ. λ.).

Κυβὼ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Κύβος*.

Κύγκελγκεν (Kügelgen), ***Γουλιέλμος*** *φὸν* —. Γερμανὸς συγγραφεὺς καὶ ζωγράφος (1802—1867). Ἐπεδόθη, ἐν Δρέσδῃ καὶ Ρώμῃ, εἰς τὴν ζωγραφικήν, ἔζησεν ἐν Ρωσίᾳ (1827—1830) καὶ ἀπὸ τοῦ 1834 διετέλεσε ζωγράφος τῆς αὐλῆς ἐν Μπέρνμπουργκ. Γνωστὸς πρὸ παντὸς ἐγένετο διὰ τῆς μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκδοθείσης αὐτοβιογραφίας: («Ἀναμνήσεις ἐκ τῆς νεότητος ἑνὸς γέροντος», 1870, 3η ἔκδ. 1904), ἥτις διακρίνεται διὰ τὴν βαθύτητα τοῦ αἰσθήματος, τὴν δύναμιν τῆς περιγραφῆς, τὴν ὀξεῖαν παρατηρητικότητα καὶ τὴν τερπνότητα τῆς ἀφηγήσεως. Ἡ εἰκὼν τῆς προσωπικότητός του ὁλοκληρώνεται διὰ τῶν πρὸς τὸν ἀδελφόν του ἐπιστολῶν (1840—1867), ἐκδοθεισῶν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἀναμνήσεις ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ γέροντος» (1923), τοῦ «Ἡμερολογίου καὶ ἐπιστολῶν μεταξὺ νεότητος καὶ ὡρίμου ἡλικίας» (1924) καὶ τοῦ μύθου «Ὁ Ντάνκβαρτ» (1924). Τῷ 1902, ἐπὶ τῇ ἑκατοστῇ ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἐπετείῳ, ἐξεδόθησαν αἱ «Τρεῖς περὶ τέχνης διαλέξεις» του. Γ. Ε. Κ.

Κυδαθηναιεῖς (οἱ), ἢ ***Κυδαθήναιον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀττικὸς δῆμος τῆς Πανδιονίδος καὶ ἐπί τινα χρόνον (307—200 π. Χ.) τῆς Ἀντιγονίδος φυλῆς. Τὸ Κυδαθήναιον κατεῖχε τὸ κάλλιστον καὶ λαμπρότατον κεντρικὸν τμῆμα τῆς πόλεως Ἀθηνῶν τὸ περιλαμβάνον καὶ τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ εἶχε μέγαν ἀριθμὸν δημοτῶν. Ὁλόκληρον τὸ τρίτον τῆς Πανδιονίδος φυλῆς (ἡ τριττύς), τὸ ἀποτελοῦν τὸ ἐντὸς τῆς πόλεως τμῆμα ταύτης, φαίνεται ὅτι ἀνῆκεν εἰς τοῦτον τὸν δῆμον. Ἐξετείνετο δὲ τὸ Κυδαθήναιον πρὸς Β. κυρίως καὶ ΒΑ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἔφθανε μέχρι τοῦ Ἠριδανοῦ ποταμοῦ, παρὰ τὸν ὁποῖον εὑρίσκοντο τὰ βυρσοδεψεῖα, ἴσως δὲ καὶ πέραν τοῦ ποταμοῦ. Ἐκ τοῦ δήμου τούτου κατήγοντο πλεῖστοι ἐπιφανεῖς ἄνδρες, ὡς ὁ πολιτικὸς Κλέων, ὁ κωμικὸς Ἀριστοφάνης, ὁ ρήτωρ Ἀνδοκίδης καὶ ἄλλοι. Γ. Ι. Κ.

Κυδαντίδαι (οἱ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς δῆμος τῆς Αἰγηΐδος καὶ βραδύτερον τῆς Πτολεμαΐδος φυλῆς, κείμενος πιθανῶς ἐν τῇ μεσογαίᾳ τῆς Ἀττικῆς. Κατά τινας οἱ δύο δῆμοι, *Κυδαντίδαι* καὶ *Φιλαΐδαι* ἀπετέλουν τὴν πόλιν *Βραυρῶνα*. Γ.Ι.Κ.

κύδαρις, *—εως* (ἡ)· ἀντὶ *κίδαρις* (βλ. λ.).

Κύδαρις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμίσκος τῆς ΝΑ. Θρᾴκης, ὅστις ἑνούμενος ὀλίγον πρὸ τῶν ἐκβολῶν του μετὰ τοῦ Βορβύση ἢ Βαρβύσου χύνεται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου κόλπου. Ἡμίσειαν ὥραν περίπου πρὸ τῆς συμβολῆς αὐτῶν ἐκτίσθη, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου Δαμὰτ Ἰβραὴμ πασᾶ κρηπίδωμα ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν αὐτοῦ, μήκους 800 πήχεων, σκιαζόμενον ὑπὸ πυκνοτάτης δενδροστοιχίας, χάριν τοῦ πενθεροῦ του σουλτάνου Ἀχμὲτ τοῦ Γ', ὅστις, κατ' ἀπομίμησιν τῶν Βερσαλλιῶν καὶ τοῦ Φονταινεμπλώ, ἀνήγειρε πολυτελέστατον ἀνάκτορον. Ἐπίσης καὶ πολλοὶ μεγιστᾶνες, μιμούμενοι τὸν κύριόν των, ἔκτισαν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ὡραιότατα περίπτερα. Πάντα ὅμως ταῦτα κατεστράφησαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν γενιτσάρων τῷ 1729—1730. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ ποταμοῦ ἐπί τι διάστημα εἶναι πλωταὶ εἰς μικρὰ πλοιάρια. Σήμερον καλεῖται *Ἀλῆ-μπέη-κιοΐ* ἢ *Σιλιχτάρ*, ἀπὸ τῶν ὁμωνύμων χωρίων, κειμένων παρὰ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ. Α. Θ. Σ.

Κυδάσι(ν) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Κελοκεδάρων τῆς ἐπαρχίας Πάφου. Κάτ. 160. Κ. Μ. Κ.

Κυδιάντος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Λαγκάδος τῆς ἐπαρχίας Χίου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 192. Χ. Δ.

Κυδίας. Ἑρμιόνιος κιθαρῳδὸς καὶ ποιητής, ζήσας πρὸ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ὀλίγα ἀποσπάσματα τῶν ποιημάτων αὐτοῦ διεσώθησαν. Γ. Ι. Κ.

— **Κυδίας**. Ζωγράφος, σύγχρονος τοῦ Εὐφράνορος, καταγόμενος ἐκ τῆς νήσου Κύθνου. Ἔργον αὐτοῦ ἦτο ὁ περίφημος πίναξ ὁ εἰκονίζων τοὺς Ἀργοναύτας. Τὸν πίνακα τοῦτον ἠγόρασεν ὁ ρήτωρ Ὁρτένσιος ἀντὶ 144 χιλιάδων σεσταρίων καὶ ἐξέθηκεν ἐν κτίσματι ἐπίτηδες κατασκευασθέντι ἐν τῷ κτήματι αὐτοῦ. Πολλοὶ φρονοῦσιν ὅτι ὁ πίναξ οὗτος εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν πίνακα τῶν Ἀργοναυτῶν, τὸν ὁποῖον ἐξέθηκεν ὁ Ἀγρίππας ἐν τῇ στοᾷ τοῦ Ποσειδῶνος ἐν Ρώμῃ. Εἰς τὸν Κυδίαν ἀποδίδεται, κατὰ Θεόφραστον, καὶ ἡ ἐφεύρεσις τοῦ μίλτου ἐκ κεκαυμένης ὤχρας, κατόπιν παρατηρήσεως τὴν ὁποίαν ἔκαμεν, ἰδών, κατά τινα πυρκαϊὰν ξενοδοχείου, ἡμικεκαυμένην ὤχραν μὲ ἐρυθρὸν χρῶμα. Β. Δ. Θ.

Κυδίππη *[Μυθολ.]*. Ἀργεία ἱέρεια τῆς Ἥρας, μήτηρ τοῦ Κλεόβιδος καὶ Βίτωνος, ὑπὸ τῶν ὁποίων ζευχθέντων εἰς τὸ ἅρμα της ἐσύρθη εἰς τὸ ἱερὸν τῆς θεᾶς κατά τινα πανήγυριν.

— **Κυδίππη**. Θυγάτηρ τοῦ τυράννου τῆς Ἱμέρας Τηρίλλου καὶ σύζυγος τοῦ τυράννου τοῦ Ρηγίου Ἀναξίλεω. Γ. Ι. Κ.

κυδίππη (ἡ) (Cydippe) *[Ζωολ.]*. Γένος κτενοφόρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βεροϊδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα μὲ σῶμα σφαιριοειδὲς ἢ ᾠοειδές, κοσμούμενον ὑπὸ ὀκτὼ σειρῶν βλεφαρίδων καὶ τελευτῶν εἰς δύο ἐπιμήκεις νηματοειδεῖς προσακτρίδας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερα εἶναι: *Κυδίππη ἡ διαφανὴς* (Cydippe diafanes), ἥτις χαρακτηρίζεται ἰδίως ἐκ τῆς τελείας διαφανείας τοῦ σώματός της, ὅπερ λόγῳ τούτου καθίσταται ἀδιόρατον ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἀπαντᾷ κατὰ μεγάλας ποσότητας, τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος, εἰς τὰ βελγικὰ παράλια. *Κυδίππη ἡ πυκνὴ* (Cydippe dense), ἥτις ἔχει ἀδιαφανὲς σῶμα, φωσφορίζον, καὶ ἀπαντᾷ συχνάκις εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Τὸ σῶμά της δὲν ἔχει μεγαλύτερον μέγεθος τοῦ λεπτοκαρύου (φουντουκιοῦ) καὶ φέρει ὑπὸ τὸν ἐξωτερικὸν χιτῶνά του μακροτάτας ὑπερύθρους προσακτρίδας. Δ. Ν. Π.

κυδνιίδαι (οἱ) (Cyduiidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτεροπτέρων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, χαρακτηριζόμενα ἐκ τοῦ ἀρκετὰ εὐρώστου σώματος καὶ

Digitized by Google

τῶν εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις ἀποληγουσῶν ποδῶν των. Οἱ κυδνιίδαι ἀπαντῶσι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Κύδνος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κιλικίας πηγάζων ἐκ τοῦ Ταύρου καὶ μετὰ ῥοῦν 60 μιλλίων ἐκβάλλων εἰς τὴν Κιλικίαν θάλασσαν μεταξὺ Ρηγμῶν καὶ Ζεφυρίου (Σταδ. Μεγ. θαλ. 168), ἐγγὺ. καὶ δυτικῶς τοῦ Σάρου (*Πτολεμ.* Ε, η, 4), φθάνων κατὰ πολλὰ αὐτοῦ μέρη τὸ εὖρος διπλέθρου (*Ξενοφ.* Κύρ. 'Ανάβ. Α. β, 23). Εἰς τὰ ψυχρὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ τούτου λουσθεὶς 'Αλέξανδρος ὁ Μέγας ἠσθένησε σοβαρῶς. ἀλλ' ἐσώθη ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ του Φιλίππου τοῦ 'Ακαρνᾶνος. Αἱ κατὰ τὸ Ρῆγμα ἐκβολαί του ἦσαν τῆς Ταρσοῦ ὁ λιμήν, διὸ καὶ εἰς τὰ νομίσματα τῆς πόλεως ἐπροσωποποιεῖτο ὁ ποταμός. Εἰς τὰς ὄχθας του δὲ διωργάνωσεν ὁ 'Αντώνιος ἑορτὰς ὑπὲρ τῆς Κλεοπάτρας. 'Ονομάζεται τανῦν *Ταρσοὺς τσάϊ* (πλάτ. 36°46 15″ Β, μῆκ. 34°49′50″ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 237 : Karaburnù to Karadash Burnù) καὶ παλαιότερον *Καρὰ Σού*. Σ. Ε. Λ.

κύδνος (ὁ) (Cydnus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυδνιιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κορέους ἐνδαιτωμένους εἰς ἀγόνους ἐκτάσεις. 'Εκ τῶν 60 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *κύδνος ὁ κυανοῦς* (Cydnus azureus), ὅστις ἔχει λαμπρῶς κυανοῦν χρῶμα καὶ ἀπαντᾷ εἰ πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Κυδοιμὸς *[Μυθολ.]*. Δαίμων προσωποποιῶν τὸν θόρυβον τῆς μάχης καὶ χρησιμεύων ὡς ὅπλον τῆς θεᾶς 'Ενυοῦς. 'Εν τῇ ὁμηρικῇ καὶ τῇ ἡσιοδείῳ ποιήσει ὁ Κυδοιμὸς δὲν συνδέεται διὰ συγγενείας μὲ τὸν θεὸν τοῦ πολέμου Ἄρην, ὡς αἱ ἄλλαι παρεμφερεῖς πρὸς αὐτὸν θεότητες 'Αλλὰ καὶ ὑπὸ τοῦ 'Αριστοφάνους ὁ Κυδοιμὸς ἐμφανίζεται ὡς υἱὸς τοῦ Πολέμου καὶ ὄχι τοῦ Ἄρεως. 'Εν τῇ τέχνῃ δὲν ἀπηντήθη μέχρι τοῦδε ἀπεικονιζόμενος ὁ Κυδοιμός, ὡς ἄλλαι πολεμικαὶ θεότητες (Δεῖμος. Φόβος κλπ.), καίτοι ἐν τῇ ὁμηρικῇ περιγραφῇ τῆς ἀσπίδος τοῦ 'Αχιλλέως μετὰ τῆς Ἔριδος καὶ τῆς Κηρὸς φαίνεται ἀπεικονιζόμενος καὶ ὁ Κυδοιμός. Γ. Ι. Κ.

Κυδραγόρα *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ 'Ατρέως τοῦ βασιλέως τῶν Μυκηνῶν, σύζυγος τοῦ Κρίσου τοῦ υἱοῦ τοῦ Φώκου, ἱδρυτοῦ καὶ βασιλέως τῆς φωκικῆς Κρίσης, καὶ μήτηρ τοῦ Πυλάδου. Γ. Ι. Κ.

Κύδραρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Φρυγίας παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Λυδίας. Κατά τινας ἡ πόλις αὕτη ὠνομάζετο καὶ Κάρουρα καὶ ἔκειτο νοτίως τοῦ ποταμοῦ Λύκου παρὰ τὸ νῦν Σαράκιοϊ Γ. Ι. Κ.

Κυδρῆλος. Κοδρίδης, οἰκιστὴς τῆς πόλεως Μυοῦντος. Γ. Ι. Κ.

Κύδων *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἑρμοῦ, «ἐκ δ' Ἑρμοῦ Κύδωνα, ἀφ' οὗ ἡ πόλις Κυδωνία καλεῖται ἐν Κρήτῃ» (Σχόλ. εἰς *'Απολλών. Ρόδιον* IV στ. 1492), ἢ κατά τινας τοῦ 'Απόλλωνος καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Μίνωος 'Ακακαλλίδος. Ἄλλη παράδοσις θέλει τοῦτον υἱὸν τοῦ ἐξ 'Αρκαδίας Τεγεάτου (*Παυσαν.* VIII, 53). Ὁπωσδήποτε οὗτος θεωρεῖται ὁ ἱδρυτὴς τῆς Κυδωνίας. Ἴσως δὲ ἡ σύγκρουσις αὕτη ἀποδεικνύει τὴν συμβολὴν ἀρκαδικοῦ στοιχείου εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Κυδωνίας.

—Κύδων. —1) Υἱὸς τοῦ Μελισσαίου, ἕβδομος βασιλεὺς ἐν τῇ συνήθει σειρᾷ τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης ἐν τῷ δυτικῷ τμήματι —2) Ὁ προδώσας τὸ Βυζάντιον εἰς τοὺς 'Αθηναίους τῷ 409 π. Χ. (*Ξενοφ.* Ἑλλην. I, 3, 18). —3) Κορίνθιός τις, τοῦ ὁποίου ἡ φιλοξενία ἦτο παροιμιώδης. Ε. Γ.

Κυδώνα *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸν χωρίον τῆς νήσου Λέσβου καὶ νησὶς ἔναντι αὐτοῦ, ΒΔ. τῶν Μυστεγνῶν κατὰ τὴν Α. τῆς νήσου παραλίαν. Τὸ χωρίον ἔκειτο κάτωθεν τοῦ χωρίου Μπαλτζίκι, ἠρειπώθη ὑπὸ σεισμῶν, ἐξ αὐτοῦ δέ, κατά τινας, ἀπῳκίσθησαν αἱ ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς *Κυδωνίαι* (*'Αϊβαλῆ*). Ἡ νησὶς (ἀρχ. *Κυδωνία*) φαίνεται ὅτι κατῳκεῖτο εἰς παλαιοτέρους χρόνους· ἐν αὐτῇ ὑπάρχει θερμὴ πηγή, σῴζονται δὲ ἀρχαῖαι στῆλαι, πελεκητοὶ λίθοι κατὰ τὴν ἀκτὴν καὶ λείψανα σταυροειδοῦς χριστιανικοῦ ναοῦ. Π. Ν. Π.

κυδωνᾶτο (τό)· τὸ ἐκ κυδωνίων παρασκευαζόμενον γλύκισμα, ἄλλως *κυδωνόπαστο* ἢ *παστοκύδωνο*

κυδωνέα (ἡ) (Cydonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ῥοδοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δενδρύλλια φυλλοβόλα, καρποφόρα καὶ κοσμητικά. Τὸ γένος περιλαμβάνει 4 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς πλείστας χώρας τῆς γῆς. 'Εκ τῶν γνωστοτέρων καὶ κοινοτέρων εἰδῶν, γνωστὸν δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, εἶναι ἡ *κυδωνέα ἡ κοινὴ* (Cydonia vulgaris), ἡ γνωστὴ παρ' ἡμῖν κυδωνιά. Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Περσίας καὶ ἐνεκλιματίσθη ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ὁ καρπός της, κυδώνιον καὶ κυδώνι, ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὴν 'Αφροδίτην. Ὁ Διοσκορίδης διέκρινε τὸν καρπόν της εἰς δύο κατηγορίας· τὰ μικρὰ καὶ εὔοσμα κυδώνια ἐκάλει κυδώνια μῆλα καὶ τὰ μεγάλα στρουθία. Τὰ πρῶτα ἐθεωροῦντο καταλληλότατα πρὸς βρῶσιν, τὰ δὲ δεύτερα ἐθεωροῦντο εὐτελῆ. Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἐπίσης ἀναφέρει ὅτι πολλὰς θεραπευτικὰς ἰδιότητας εἶχον οἱ καρποὶ τῆς κυδωνέας καὶ ὅτι ἐξ αὐτῶν παρεσκευάζετο ὁ κυδωνίτης οἶνος, τὸ μήλινον ἔλαιον, τὸ μήλινον μύρον καὶ ὁ μηλοπλακοῦς. Καὶ σήμερον ἔτι ἐκ τῶν κυδωνίων, ἀναμεμιγμένων μετὰ σακχάρεως, παρασκευάζονται διάφορα γλυκά, ὡς τὸ μελίπηκτον (κοιν. ρετσέλι), τὸ τριπτὸν (κοιν. μπελτὲς) καὶ ὁ μηλοπλακοῦς (κοιν. κυ-

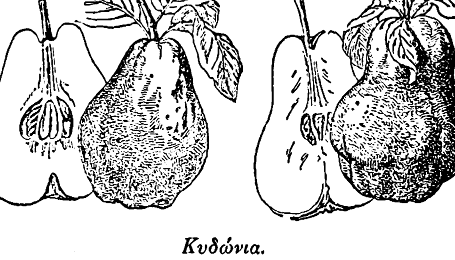

Κυδώνια.

δωνόπαστο). Τὸ ξύλον τοῦ φυτοῦ εἶναι σκληρότατον καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν τορνευτικήν. Ἡ κυδωνέα εὐδοκιμεῖ εἰς ὑγρὸν ἔδαφος καὶ πολλαπλασιάζεται εὐχερῶς διὰ μοσχευμάτων καὶ παραφυάδων. Αἱ κυδωνέαι ἐμβολιάζονται ἐπιτυχῶς μετὰ ἀπιδέας, μεσπιλέας, μηλέας καὶ ἄλλων τινῶν δένδρων. 'Εκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστότερα εἶναι ἡ *κυδωνέα ἡ μαύλειος* (Cydonia Maulei), *κυδωνέα ἡ ἰαπωνικὴ* (Cydonia japonica) καὶ *κυδωνέα ἡ σινικὴ* (Cydonia chinensis), καλλιεργούμενα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

—*[Φαρμακογ.]* Τὰ σπέρματα τοῦ καρποῦ *κυδωνέας τῆς κοινῆς* ξηραινόμενα εἶναι ἄοσμα, διαβρεχόμενα ἀποδίδουν ὀσμὴν ὑδροκυανίου, γεῦσιν δ' ἔχουν εὐχάριστον, γλισχρασματώδη, ὑπομιμνήσκουσαν τὴν τῶν πικραμυγδάλων. Συστατικὰ τῶν σπερμάτων τῶν κυδωνίων εἶναι : καλαμοσάκχαρον, γλυκοζίτης τις, ὅστις τῇ ἐπιδράσει ὕδατος σχᾶται εἰς γλυκόζην, ὑδροκυάνιον καὶ βενζαλδεΰδην. 'Επίσης περιέχουν γλίσχρασμα, ἴχνη ταννίνης, πηκτίνην καὶ ἔλαιον. Τὸ ἔλαιον αὐτῶν εἶναι κιτρινωπὸν ὑγρόν, ὀσμῆς εὐχαρίστου, ὑπομιμνησκούσης ἐλαφρῶς τὴν τῶν πικραμυγδάλων, εἰδ. βάρους 0,914. Ὁ δείκτης διαθλάσεως αὐτοῦ εἶναι 1,47248, ὁ ἀριθμὸς σαπωνοποιήσεως 181, ὁ ἀριθμὸς ὀξύτητος 31° καὶ ὁ ἀριθμὸς ἰωδίου 113. Τὸ ἔλαιον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ μίγματος τῶν τριγλυκεριδίων τῶν ὀξέων μυριστικοῦ, βουτυρικοῦ, στεατικοῦ, ἐλαϊκοῦ καὶ ὀξέος τινὸς τοῦ τύπου $C_{17}H_{32}(OH)COOH$. Ἡ γλισχρασματώδης οὐσία τῶν σπερμάτων ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν σύνθεσιν $C_6H_{10}O_5+H_2O$, ἀποτελεῖ δὲ ἄμορφον λευκὴν κόνιν διαλυτὴν εἰς ὕδωρ, κατακρημνιζομένη προσθήκῃ ἀλκοόλης ἢ ἀνοργάνων ὀξέων.

Ἡ πηκτίνη τῶν σπερμάτων τῶν κυδωνίων παρασκευάζεται δι' ἐκχυλίσεως τῶν καρπῶν διὰ χλωριούχου ὕδατος καὶ καθιζήσεως τοῦ διηθηθέντος χλωροφορμιούχου διαλύματος προσθήκῃ ἀλκοόλης καὶ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Εἶναι κόνις λευκοκιτρίνη, ἄμορφος, ἄοσμος, ἀδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα, λίαν διαλυτὴ εἰς ὕδωρ. Τὰ σπέρματα τῶν κυδωνίων ἀναγράφονται λόγῳ τοῦ γλισχράσματος αὐτῶν κατὰ τῆς λευκορροίας, ὡς τονωτικὸν τοῦ ἐντέρου καὶ κατὰ τῆς διαρροίας τῶν παίδων. 'Εκ τῶν σπερμάτων τῶν κυδωνίων παρασκευάζεται ἡ *βανδολίνη*, ἥτις χρησιμεύει εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν καὶ εἰς ἐπίχρισιν τῶν ὑφασμάτων. Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὰ σπέρματα τῶν κυδωνίων ἀνεγράφοντο εἰς καταπλάσματα ὡς φάρμακον γλυκαντικὸν καὶ μαλακτικὸν κατὰ τῶν φλογώσεων τῶν βλεφάρων καὶ εἰς γαργαλισμοὺς κατὰ τῆς στηθάγχης. Αἱ ῥίζαι τῆς κυδωνέας περιέχουν γλυκοζίτην τινὰ καὶ φθοριζίνην. Κ. Γ. Μ.

Κύδωνες (οἱ) *['Αρχ.]*. Εἷς ἐκ τῶν πέντε λαῶν, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος (τ, 175 ἑξ.) ὡς συγκροτοῦντας τὸν πληθυσμὸν τῆς Κρήτης ἐπ' αὐτοῦ. Ἦσαν δὲ οἱ Κύδωνες δεύτεροι ἐν τῇ συγκροτήσει τῶν ἀρχαιοτάτων Κρητῶν καὶ ἐπήλυδες μετὰ Πελασγῶν, εἰς ὧν τὸ φῦλον θὰ ἀνῆκον, ἐλθόντες καὶ ἱδρυθέντες εἰς τὴν δυτικὴν Κρήτην «'Ιαρδάνου ἀμφὶ ῥέεθρα» καθ' Ὅμηρον (γ 292). 'Επῆλθον δὲ ἐκ βορρᾶ καὶ εὗρον τοὺς Ἐτεόκρητας (γνησίους Κρῆτας), οἵτινες εἶναι διὰ τὴν Κρήτην ὅ,τι οἱ Προσέληνοι διὰ τὴν 'Αρκαδίαν. Ἡ δὲ καταγωγή των εἶναι ἀριοπελασγική, οὐχὶ φοινικική. Τὸ ὄνομά των εἶναι ἑλληνικόν, μεγεθυντικὸν ἐκ τοῦ *κῦδος*=(δόξα). Ἔκ τινων δ' ἐνδείξεων φαίνεται ὅτι προήρχοντο ἐξ 'Αρκαδίας ἢ ἦσαν συγγενεῖς πρὸς ταύτην. Ὁ Κύδων ἰσχυρίζονται οἱ 'Αρκάδες ὅτι ἦτο 'Αρκὰς καὶ κτίστης τῆς Κυδωνίας. 'Ιάρδανος εἶναι ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν 'Αρκαδίᾳ, ἴσως ὄχι ἐκ τυχαίας συμπτώσεως. Δὲν ἔκτισαν δὲ τὴν Κυδωνίαν, ἣν γνωρίζομεν, οὗτοι, οὐδὲ γινώσκει ὁ Ὅμηρος Κυδωνίαν, ἀλλὰ Κύδωνας. Οὗτοι ὅμως θὰ ἦσαν συνῳκισμένοι ἐν μικρᾷ τινι πολίχνῃ, πάντως οὐχὶ πολὺ μακρὰν τῆς ὕστερον ἀναδειχθείσης Κυδωνίας. Κατὰ τὰς ἔξωθεν ἐπιδρομὰς ἠραιώθησαν οἱ Κύδωνες, ἀλλὰ δὲν ἐξέλιπον. Τοὐναντίον ἐπὶ Μίνωος εἶναι ἐν ἀκμῇ. Καὶ ὅτε ἐπῆλθον οἱ Δωριεῖς, αὐτοὶ μετὰ τῶν 'Ετεοκρήτων ἀντέστησαν καὶ δὲν ἀφωμοιώθησαν, καίτοι δὲν ἔμειναν ὅλως ἀπρόσβλητοι ἐκ τῆς ἐπιδράσεως. Πρὸς τοὺς Σημίτας εἶναι ὅλως ἀντίθετοι, παρὰ τὴν ἐπιμονήν τινων νὰ θεωρῶσι τούτους συγγενεῖς, θρησκευτικῶς μάλιστα. 'Εν γένει παρατηρεῖται ἀσυμφωνία παλαιῶν καὶ συγχρόνων περὶ τῶν Κυδώνων. Οἱ μὲν αὐτόχθονας, οἱ δὲ ἐπήλυδας, ἄλλοι 'Αριοπελασγοὺς καὶ ἄλλοι Σημίτας θέλουσι τούτους. Ὑπερισχύουν οἱ νομίζοντες ὅτι ἦλθον ἔξωθεν, ὅτι ἦσαν πελασγικὸν φῦλον καὶ ὅτι ἡ ἐγκατάστασίς των ἐν Κρήτῃ εἶναι ἀρχαιοτάτη. Ε. Γ.

Κύδωνες *[Γεωγρ.]*. Οὕτω μετωνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς 'Αν. Θράκης τὸ ἑλληνικὸν χωρίον *'Αϊβαλῆ*. 'Ηρίθμει μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν (1923. 525 κατοίκους, διατηροῦντας ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου 'Αθανασίου καὶ δημοτικὸν σχολεῖον μετὰ 50 μαθητῶν καὶ μαθητριῶν. Α. Θ. Σ.

Κυδώνης, *'Αθανάσιος*. Θεολόγος ἀντιρρητικὸς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Γνωστὸς εἶναι ἐκ τοῦ Λέοντος 'Αλλατίου, ὅστις ἀναφέρει πόνημα αὐτοῦ περὶ τοῦ χωρισμοῦ τῆς ῥωμαϊκῆς 'Εκκλησίας ἀπὸ τῶν λοιπῶν τεσσάρων πατριαρχείων, ὅπερ εἶναι εἰσέτι ἀνέκδοτον. Ε. Γ. Π.

— **Κυδώνης, *Δημήτριος*.** Βυζαντινὸς λόγιος (βλ. λ. *Δημήτριος ὁ Κυδώνης*).

— **Κυδώνης, *Πρόχορος*.** Θεολόγος ἀντιρρητικὸς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἀντίπαλος Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ σφοδρὸς πολέμιος τῶν ἡσυχαστῶν. Ἔγραψε περὶ τοῦ ἐν τῷ ὄρει Θαβὼρ φωτός, μετέφρασε δὲ ἐκ τῆς λατινικῆς σύγγραμμά τι τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου. Κατὰ τοῦ Προχόρου ἔγραψεν ὁ αὐτοκράτωρ 'Ιωάννης ὁ Καντακουζηνός, ὑπέρμαχος ὢν τῶν ἡσυχαστῶν. Ε. Γ. Π.

κυδώνι (τό). Κοινὴ ὀνομασία τοῦ καρποῦ τῆς *κυδωνέας* || κοινὴ ὀνομασία τοῦ μαλακίου *κάρδιον τὸ ἐδώδιμον*.

—*[Μαγειρ.]* Τὰ *κυδώνια* παρασκευάζονται μὲ κρέας, κατὰ προτίμησιν ἀμνοῦ (καὶ δὴ ἐκ τῆς ῥάχεως αὐτοῦ), ὡς ἑξῆς : Κόπτομεν τὸ κρέας εἰς μικρὰ τεμάχια, καβουρδίζομεν μὲ βούτυρον ἐπὶ 10′ καὶ κατόπιν προσθέτομεν ὀλίγην τομάταν μπελτὲ διαλελυμένην εἰς ὕδωρ καὶ ἐπὶ πλέον τόσον ὕδωρ (ἢ ζωμὸν ἐὰν ἔχωμεν), ὥστε νὰ καλυφθοῦν ὅταν ῥιφθοῦν τὰ κυδώνια. Ὅταν τὸ κρέας μισοψηθῇ, προσθέτομεν τὰ κυδώνια (μίαν καὶ ἡμίσειαν ὀκᾶν διὰ μίαν ὀκᾶν κρέατος), ἀφοῦ πρῶτον τὰ καθαρίσωμεν ἀπὸ τοὺς φλοιοὺς καὶ τοὺς σπόρους καὶ τὰ κόψωμεν εἰς φέτες, τὰ βράσωμεν δ' ἐπ' ὀλίγον μόνον μὲ νερὸ καὶ τὰ στραγγίσωμεν. Προσθέτομεν τὸ ἀνάλογον ἁλάτι καὶ πιπέρι καὶ τὰ ἀφίνομεν νὰ βράσουν μετὰ τοῦ κρέατος, σκεπασμένα μέχρις ὅτου ἑτοιμασθῇ τὸ φαγητὸν καὶ μείνῃ ἡ σάλτσα πυκνή, φροντίζοντες μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν νὰ τὰ βρέχωμεν μὲ τὸν ζωμὸν τῶν κυδωνίων. Ὅταν πλησιάζουν νὰ ψηθοῦν, ῥίπτομεν καὶ ἕως 10 δράμια ψιλὴ ζάχαρη.

—*[Ζαχαροπλ.]* Τὰ κυδώνια παρασκευάζονται κατὰ διαφόρους τρόπους. Τὰ *κυδώνια μπελτὲ* παρασκευάζονται ὡς ἑξῆς : Σκουπίζομεν πρῶτον τὰ κυδώνια δι' ὑφάσματος, ὥστε νὰ φύγῃ τὸ χνούδι, τὰ κόπτομεν εἰς φέτες καὶ τὰ καθαρίζομεν μόνον ἀπὸ τοὺς σπόρους καὶ τὸ περὶ αὐτοὺς σκληρὸν περίβλημα καὶ τὰ ῥίπτομεν εἰς δοχεῖον πλῆρες ὕδατος. Τὰ πλύνομεν κατόπιν πολύ, τὰ τοποθετοῦμεν εἰς τὸ δοχεῖον εἰς τὸ ὁποῖον θὰ βράσουν καὶ τὰ σκεπάζομεν μὲ ὕδωρ. 'Αφοῦ βράσουν ἐπὶ μίαν καὶ ἡμίσειαν τοὐλάχιστον ὥραν, τὰ σύρομεν ἀπὸ τὴν φωτιὰν καὶ τὰ σουρώνομεν ἀπὸ λεπτὸν ὕφασμα καὶ τὸν χυμὸν τὸν μεταφέρομεν εἰς ἄλλο δοχεῖον, ὅπου ἀφίνομεν καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ ὑφάσματος κυδώνια νὰ στραγγίσουν καλῶς. Ρίπτομεν ἀκολούθως ἀνάλογον ζάχαρην καὶ τὰ ἀφίνομεν νὰ βράσουν ἕως νὰ «δέσουν», προσέχοντες ν' ἀφαιρῶμεν ἐπιμελῶς τὸν ἑκάστοτε σχηματιζόμενον ἀφρόν. Ὅταν πλησιάζουν νὰ δέσουν, ῥίπτομεν εἰς τὸ δοχεῖον καὶ τὸν χυμὸν δύο λεμονίων. Τὸν παρασκευαζόμενον οὕτω μπελτὲν τοποθετοῦμεν ἐντὸς δοχείων, προσέχοντες ὅπως μὴ σχηματίσῃ ἀφρόν. Διὰ τὴν παρασκευὴν μπελτέ, εἰς τρεῖς ὀκάδας κυδώνια ἀναλογοῦν δύο ζάχαρη καὶ τέσσαρες ὕδατος.

Κυδώνια ρετσέλι· ἀναλογία : δύο ὀκάδες κυδώνια, μία καὶ ἡμίσεια ὀκᾶ ζάχαρη, μία ὀκᾶ ὕδατος. Καθαρίζομεν τὰ κυδώνια ἀπὸ τοὺς φλοιοὺς καὶ τοὺς σπόρους, τὰ κόπτομεν εἰς τετράγωνα τεμάχια, τὰ πλύνομεν καλῶς καὶ τὰ βράζομεν εἰς μίαν ὀκᾶν ὕδατος ἕως ὅτου μαλακώσουν. Ρίπτομεν ἀκολούθως τὴν ζάχαρην καὶ τὰ ἀφίνομεν νὰ βράσουν ἕως ὅτου «δέσουν», προσθέτοντες καὶ τὸν χυμὸν δύο λεμονίων. Τὸ γλυκὸν τοποθετεῖται θερμὸν εἰς δοχεῖα.

Κυδώνια τριφτὰ γλυκόν· ἀναλογία : δύο ὀκάδες

Digitized by Google

κυδώνια, 300 δράμια ὕδατος, δύο ὀκάδες ζάχαρης. Καθαρίζομεν δι' ὑφάσματος τὰ κυδώνια ἀπὸ τὸ χνούδι των, τὰ τρίβομεν κατόπιν εἰς τὸν «τρίφτην» τῶν κυδωνιῶν ὁλόκληρα, προσέχοντες νὰ μὴ τρίψωμεν καὶ τὸ σκληρὸν μέρος τοῦ κέντρου. Τὰ τριβόμενα τεμάχια ἀφίνομεν νὰ πίπτουν ἐντὸς δοχείου πλήρους ὕδατος ψυχροῦ, τὰ στραγγίζομεν κατόπιν καλῶς καὶ τὰ ζυγίζομεν. Ἂν εἶναι ἀκριβῶς μία ὀκᾶ, προσθέτομεν 300 δράμια ὕδατος καὶ τὰ βράζομεν. Ὅταν μαλακώσουν προσθέτομεν δύο ὀκάδας ζάχαρη καὶ τὰ ἀφίνομεν νὰ συνεχίσουν τὸν βρασμὸν ἕως ὅτου «δέσουν», ἀφοῦ προσθέσωμεν καὶ τὸν χυμὸν τριῶν λεμονίων.

Κυδώνια κομπόστα. Ἐκλέγομεν μίαν ὀκᾶν ἀφρᾶτα κυδώνια, τὰ κόπτομεν εἰς τεμάχια, ἀφαιροῦμεν τοὺς σπόρους καὶ τοὺς φλοιοὺς καὶ τὰ θέτομεν ἐντὸς δοχείου μὲ ἀρκετὸ νερό, οὕτως ὥστε νὰ ἐπιπλέουν. Ρίπτομεν ἡμίσειαν ὀκᾶν ζάχαρη, ὀλίγην κανέλλαν καὶ γαρύφαλλα. Ἀφοῦ βράσουν ἀποσύρομεν τὰ κυδώνια καὶ θέτομεν εἰς κομποστιέραν. Εἰς τὸ σιρόπι ρίπτομεν ἀκόμη ἡμίσειαν ὀκᾶν ζάχαρη καὶ ἀφίνομεν νὰ βράσῃ ἕως ὅτου πυκνωθῇ καὶ τότε τὸ σερβίρομεν εἰς τὰ κυδώνια.

Κυδώνι */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Πόχαλης τῆς ἐπαρχίας Ζακύνθου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 100. Χ. Δ.

Κυδώνια */Παραλ. Γεωγρ./.* Ἀκρωτήριον τῆς Ἀν. Εὐβοίας, ἀπὸ τῆς Ν. ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Ὀχθωνιᾶς (ἀρχ. Κοῖλα Εὐβοίας) μεταξὺ ἀκρωτηρίων Φυλάγρας καὶ Καφηρέως (πλάτ. 38°08'20'' Β., μῆκ. 24°27'20'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 4?6: Doro channel to Gulf of Saloniki). Ἔχει αὐλωνίσκον ὑπ' αὐτό. Σ. Ε. Λ.

Κυδωνία *['Αρχ. Γεωγρ.].* Μία ἐκ τῶν τριῶν μεγαλυτέρων καὶ διασημοτέρων πόλεων τῆς ἀρχαίας Κρήτης ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ διαμερίσματος τῆς βορείας αὐτῆς παραλίας, νεωτέρα ὅμως τῆς Γόρτυνος καὶ Κνωσσοῦ, τὰς ὁποίας μνημονεύει ὁ Ὅμηρος, ἐνῷ δὲν ἀναφέρει *Κυδωνίαν, ἀλλὰ Κύδωνας.* Ὁ κάτοικος *Κυδωνιάτης, Κυδωνίτης, Κύδων.* Τὸ πρῶτον ἐκαλεῖτο *Ἀπολλωνία.* Ὑπῆρξε δὲ τὸ κέντρον τοῦ παναρχαίου λαοῦ τῆς Κρήτης, τῶν Κυδώνων. Καὶ κατά τινας μὲν κτίστης τῆς πόλεως ἦτο ὁ Μίνως, ἀλλὰ κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην ἦτο ὁ *Κύδων* (βλ. λ.). Ὁ δὲ Ἡρόδοτος ἀναφέρει τὴν κτίσιν αὐτῆς εἰς Σαμίους ἐπαναστατήσαντας κατὰ τοῦ τυράννου Πολυκράτους τῷ 524 π. Χ. καὶ φυγόντας ἐκ τῆς Σάμου. Οὗτοι, πειρατεύοντες, κατέλαβον τὴν Κυδωνίαν καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Ζακυνθίους, περὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἄγνωστον πότε καὶ πῶς εἶχον καταλάβει τὴν πόλιν. Οἱ Σάμιοι ἔκτισαν ἐκ νέου τὴν πόλιν καὶ ἱερά, ἐχώρησαν δὲ εἰς τόσην δύναμιν, ὥστε ὁλόκληρος ἡ Κρήτη νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῆς Αἰγίνης διὰ νὰ καταβαλωσιν αὐτούς (*Ἡρόδ.* III, 59). Τότε κατέστη κοινὴ ἡ λατρεία Κρητῶν καὶ Αἰγινητῶν καὶ ἐτιμῶντο ἀπὸ κοινοῦ αἱ θεότητες τῶν Κρητῶν Ἄρτεμις Βριτόμαρτις καὶ τῶν Αἰγινητῶν Ἀφαία, τὰς ὁποίας θεωροῦσί τινες μίαν θεότητα, Βριτόμαρτιν ἐν Κρήτῃ καὶ Ἀφαίαν ἢ Ἄφαν ἐν Αἰγίνῃ. Οἱ Αἰγινῆται τότε ἔπεμψαν ἀποικίαν εἰς τὴν Κυδωνίαν.

Ἕνα αἰῶνα βραδύτερον, ἤτοι τῷ 429 π. Χ., οἱ Ἀθηναῖοι, προσκληθέντες ὑπὸ τῶν Πολιχνιτῶν, ἐχθρικῶν γειτόνων τῆς Κυδωνίας, ἔπεμψαν εἴκοσι πλοῖα, ἐλπίσαντες νὰ γίνωσι κύριοι ταύτης, ἀλλὰ μόνον τὰς κτήσεις αὐτῆς ἐλεηλάτησαν (*Θουκυδ.* II, 85). Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ Κυδωνία ἦτο ἡ μᾶλλον ἐκτεθειμένη ἐκ τῶν κρητικῶν πόλεων εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδρομάς. Τῷ 344 π. Χ. ὁ ἀρχηγὸς τῶν Φωκέων Φάλαικος, διελθὼν εἰς Κρήτην ἐκ Λακωνίας, ὅπου διέτριβε διὰ τὸν Φωκικὸν πόλεμον, κατέλαβε τὴν Λύκτον. Ἀλλ' ἐκδιωχθεὶς ἐκεῖθεν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχιδάμου ἔρχεται εἰς Κυδωνίαν, προσπαθῶν νὰ κυριεύσῃ αὐτὴν ἢ ν' ἀποσπάσῃ χρήματα. Ἀλλ' αἱ πολιορκητικαὶ αὐτοῦ μηχαναὶ ἐκάησαν, αὐτὸς δ' ἐφονεύθη ἢ ἐσφάγη (Διοδ. 30,63). Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν μεγάλων διχονοιῶν τῶν κρητικῶν πόλεων, ἡ Κυδωνία διεδραμάτισε σημαντικώτατον πρόσωπον μεταξὺ αὐτῶν. Εἰς τὴν περίοδον ἀναμφιβόλως ταύτην ἀναφέρεται τὸ χωρίον ἐκεῖνο τοῦ Στράβωνος (X, 11), καθ' ὃ ἡ σύμπραξις ἢ ἡ διάστασις τῶν δύο μεγάλων πόλεων τῆς Κρήτης εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐφ' ὅλης τῆς νήσου, τὴν ὁποίαν ἐκανόνιζεν ἡ προσθήκη τῆς Κυδωνίας. Κατὰ τὸν μέγαν τῶν κρητικῶν πόλεων πόλεμον κατὰ τῆς Λύκτου, ὅστις καὶ ἐπήνεγκε τὴν καταστροφὴν ταύτης, τῷ 220 π. Χ., ἡ Κυδωνία ἔμεινε πάντοτε πιστὴ εἰς τὴν μετὰ τῆς Κνωσσοῦ συμμαχίαν καὶ δὲν ἀφῆκεν αὐτήν, παρὰ ἀφοῦ ἐξεβιάσθη διὰ πολιορκίας ὑπὸ τῶν πόλεων Πολυρρηνίου, Λάππας, Κεραίας, Ὀρίου καὶ Ἀρκαδίας, ἡνωμένων καὶ βοηθουμένων ὑπὸ 700 Ἀχαιῶν, Ἰλλυριῶν καὶ Φωκέων, πεμφθέντων ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Ε', οἵτινες ἐκυρίευσαν καὶ κατέλαβον αὐτήν.

Τῷ 193 π. Χ. συνῆψε, κατά τινα ἐπιγραφήν, συνθήκην πρὸς τὴν Τέων περὶ τῆς ἀσυλίας ἐν τῷ ναῷ τοῦ Διονύσου, τὴν ὁποίαν διεπραγματεύθησαν οἱ Τήϊοι πρέσβεις Ἀπολλόδοτος καὶ Κολώτης. Τῷ 189 π. Χ. μόνη ἡ Κυδωνία ἀντεπεξέρχεται κατὰ τῆς Κνωσσοῦ καὶ Γόρτυνος ἡνωμένων καὶ ἀρνεῖται νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῶν Ρωμαίων περὶ παραδόσεως τῶν αἰχμαλώτων. Ἕνεκα ὅμως τῶν πλεονεκτικῶν τάσεων, τὰς ὁποίας ἐξεδήλωνεν ἀπέναντι τῶν ἄλλων Κρητῶν, ὑπεχρεώθη τῷ 184 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου πρεσβευτοῦ Ἀππίου, τὸν ὁποῖον αἱ κρητικαὶ πόλεις εἶχον ἐκλέξει διαιτητὴν ἐπὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν ὑφισταμένων διαφορῶν, νὰ ἀφήσῃ ἀνεπάφους τὰς κτήσεις τῆς Φαλασάρνης, ἥτις εἶχεν ὑποκύψει, ὡς φαίνεται, εἰς αὐτήν, καὶ νὰ σέβεται τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰς προνομίας τῶν ἄλλων πόλεων. Ἔμεινεν ἐν τούτοις ἐλευθέρα νὰ μετέχῃ ἢ οὐ τοῦ κοινοδικίου τῆς νήσου. Τῷ 170 π. Χ., ἐπειδὴ τὸ προηγούμενον ἔτος εἶχε στενῶς πολιορκηθῇ ὑπὸ τῶν Γορτυνίων, ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ Εὐμένους Β' τῆς Περγάμου, ὅστις καὶ ἔπεμψεν εἰς αὐτὴν 300 ὁπλίτας ὑπὸ τὸν Λέοντα, εἰς ὃν παρέδωκε τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως. Παρὰ ταῦτα δὲν φέρεται τὸ ὄνομα τῆς Κυδωνίας εἰς τὴν συνθήκην, ἣν συνωμολόγησαν τριάκοντα κρητικαὶ πόλεις πρὸς τὸν Εὐμένη, ἐνῷ τὸ τῆς ἐχθρᾶς αὐτῆς Γόρτυνος εἶναι μεταξὺ τῶν πρώτων. Ὁ Σβορῶνος ἀποδίδει τὴν ἔλλειψιν εἰς τὸ ὅτι δὲν ἀνεκαλύφθη πλήρης ἡ περιέχουσα τὸ κείμενον τῆς συνθήκης ἐπιγραφή. Κατὰ τὸ αὐτὸ πιθανῶς ἔτος οἱ Κυδωνιᾶται παρασπονδοῦντες κατέστρεψαν τὴν τέως σύμμαχον Ἀπολλωνίαν, θανατώσαντες ἡβηδὸν τοὺς ἄνδρας, ἐξανδραποδίσαντες δὲ γυναῖκας καὶ παῖδας (*Πολύβ.* 27. 66. *Διόδ.* 30. 17). Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐπιδρομὴν οἱ Κυδωνιᾶται, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Κρητῶν, μετὰ μεγάλου θάρρους ἐπολέμησαν τοὺς ξένους ἅρπαγας. Τῷ μὲν 77 π. Χ. κατέστρεψαν τὴν μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν τοῦ Ἀντωνίου, τῷ δὲ 69 π. Χ., μετὰ γενναίαν ἀλλ' ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν πρὸς τὸν Μέτελλον, καθ' ἣν ὁ Λασθένης, ὁ ἕτερος στρατηγὸς τῶν Κρητῶν, ἔφυγεν εἰς Κνωσσόν, ὁ δὲ Πανάρης ἠχμαλωτίσθη, ὑπετάχθησαν, ἀλλ' ἔκλεισαν ἔντιμον συνθήκην. Τεσσαράκοντα δὲ μετὰ ταῦτα ἔτη τῷ 30 π. Χ., κατὰ τὸν μεταξὺ Ἀντωνίου καὶ Ὀκταβίου ἐμφύλιον πόλεμον, συνταχθέντες οἱ Κυδωνιᾶται μετὰ τοῦ Ὀκταβίου ἀφέθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἐλεύθεροι.

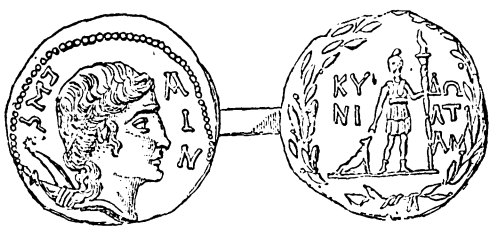

Τετράδραχμον τῆς Κυδωνίας.

[Ἐπ' αὐτοῦ εἰκονίζεται ἡ Δίκτυννα φέρουσα βραχεῖαν ἐσθῆτα κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Ἀρτέμιδος, ἀκολουθουμένη ὑπὸ κυνὸς καὶ κρατοῦσα ἀνημμένην δᾷδα.]

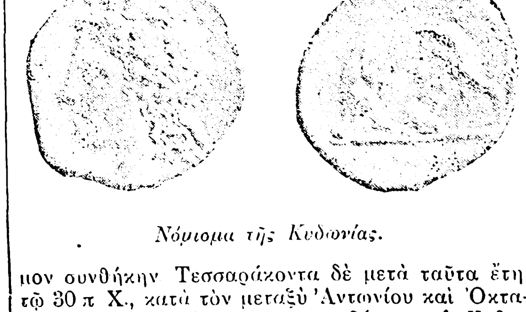

Νόμισμα τῆς Κυδωνίας.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ Κυδωνία εἶναι ἕδρα ἐπισκοπῆς. Μεταξὺ δὲ τῶν 22 ἐπισκοπικῶν πόλεων τῆς Κρήτης, αἱ ὁποῖαι μνημονεύονται ἐν τῷ Συνεκδήμῳ Ἱεροκλέους (§ 13), φέρεται μὲ τὸ ὄνομα *Κυδωνέα.*

Αἱ κτήσεις τῆς Κυδωνίας ἐξετείνοντο πιθανῶς καθ' ὅλην τὴν μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κυάμου (Ἀκρωτηρίου) πρὸς Α. καὶ Ψάκου (Σπάθα) πρὸς Δ. παραλίαν, περιελάμβανον δὲ καὶ τὴν νησῖδα Ἀκοίτιον (Θοδωροῦ). Ὅρια δ' αὐτῶν ἦσαν πρὸς Α. τὰ Ἄπτερα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνῆκεν ἐξ ὁλοκλήρου ὁ λιμὴν τῆς Σούδας, πρὸς Δ. δὲ ἡ Πολυρρηνία καὶ ἡ Μωδαία. Καὶ ἡ Δίκτυννα δὲ ἐπὶ τοῦ Ψάκου ἦτο κτῆσις τῆς Κυδωνίας. Πρὸς Ν. δὲ ἦσαν ἡ Πολίχνα ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς, ἥτις ὑπέρκειται τῆς Κυδωνίας, καὶ ἡ Πέργαμος, ἡ ὁποία τοποθετεῖται εἰς τὸν παρὰ τὸ χωρίον Βρύσες λόφον Κάστελλον. Ἐπὶ τῆς πρὸς ταύτην ἐκ Κυδωνίας ὁδοῦ λέγει ὁ Πλούταρχος ὅτι ἐτάφη ὁ Λυκοῦργος. Ἡ Κυδωνία πάντως κατεῖχε τὸ πλεῖστον τῆς μεγάλης καὶ ὡραίας πεδιάδος, τὴν ὁποίαν διασχίζει ὁ παλαιὸς Ἰάρδανος (Πλατανιᾶς). Τὸ ἀρχαῖον ὄνομα διετηρήθη ἐν τῷ τίτλῳ τοῦ ἐπισκόπου Κυδωνίας - Ἀποκορώνου καὶ ἐν τῇ ὀνομασίᾳ τῆς ἐπαρχίας. Πιστοῦται δὲ ἐκ τῶν γενομένων σήμερον σποραδικῶν ἀνασκαφῶν, ὅτι τὰ σημερινὰ Χανιά, τὰ ὁποῖα οἱ Ἐνετοὶ ἔκτισαν, τῷ 1252 μ. Χ., εἶναι ἱδρυμένα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων μέρους τῆς ἀρχαίας Κυδωνίας, τὰ ὁποῖα καὶ μετὰ τοὺς Ἐνετοὺς οἱ Τοῦρκοι καὶ πρότερον οἱ Ἄραβες εἶχον χρησιμοποιήσει δι' ὀχυρωματικὰ ἔργα.

Ἡ ἵδρυσις τῆς Κυδωνίας συμπίπτει, κατὰ τὸν Διόδωρον, τῷ 1500 π. Χ. Κατὰ δὲ τὸν Εὐσέβιον ἀκόμη ἀρχαιότερον. Ἡ μετὰ τῶν Αἰγινητῶν ἐπικοινωνία συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐμπορικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως, ἥτις διὰ τὴν πρόοδον ἀκριβῶς ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Φλώρου mater urbium Cydonia. Οἱ δὲ Κυδωνιᾶται ἦσαν ὀνομαστοὶ διὰ τὴν φιλοπατρίαν των, τὴν φιλοξενίαν, τὴν ὁποίαν φανερώνει καὶ τὸ λόγιον «ἀεί τις ἐν Κύδωνος», ἤτοι ἐν φιλοξένῳ οἴκῳ Κυδωνιάτου, τὸ φιλοπρόοδον, ὅπερ ἐμφαίνουσι τὰ σημεῖα ὑδραγωγείου ἐκ Πουτσουναρίων *(Ψιλάκις)*, τὰ ἐντεῦθεν ἔχοντα τὴν ἀρχὴν κυδώνια μῆλα (mala cydonea) καὶ ἡ τοξεία, εἰς ἣν διεκρίνοντο, ἰσχυριζόμενοι ὅτι εὑρετὴς αὐτῆς ἦτο ὁ ἐγχώριος Ἀπόλλων, ὅστις καὶ τὴν ἐδίδαξεν εἰς αὐτούς. Ὀνομαστὰ δὲ ἦσαν τὰ κυδώνια τόξα, τὰ ὁποῖα μνημονεύει ὁ Καλλίμαχος καὶ τὰ ὁποῖα κατεσκεύαζον ἐκ τῶν κεράτων τῶν αἰγάγρων, τῶν τρεφομένων εἰς τὰ ὄρη τῆς Ριζηνίας.

Νομίσματα. Νομίσματα τῆς ἀρχαίας Κυδωνίας σῴζονται πάμπολλα, χρονολογούμενα ἀπὸ τοῦ 350 περίπου π. Χ. μέχρι τοῦ 217 μ. Χ. Εἶναι δὲ ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ, εὑρέθησαν δὲ καὶ κίβδηλα. Ὁ Σβορῶνος περιγράφει ἐν τῇ Νομισματικῇ τῆς Κρήτης 155 τύπους. Ἐπὶ τῆς μιᾶς τούτων ὄψεως εἰκονίζουσι κεφαλὴν διονυσιακὴν γυναικείαν, ἀγενείου ἀνδρὸς γυμνοῦ, Ἀθηνᾶς, Ἀρτέμιδος, Δικτύννης, Ἀπόλλωνος, Δήμητρος ἢ Περσεφόνης, Νύμφης, Πανὸς ἢ Σατύρου, Ἀκακαλλίδος, Διός, Διονύσου. Εἶναι δὲ ἡ κεφαλὴ κισσοστεφής, δαφνοστεφὴς ἢ φύλλοις ἢ σταφυλαῖς ἀμπέλου ἐστεμμένη. Ἐπί τινων εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ κατασκευαστοῦ (ΝΕΥΑΝΤΟ ΠΟΕΙ), ἢ ἄρχοντος, ἢ μονόγραμμα (ΑΙΘΩΝ, ΠΑΙΩΝ, [monogram]). Ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης ὄψεως εἰς τὰ πλεῖστα Κ, ΚΥ, ΚΥΔΩ, ΚΥΔΩΝ, ΝΩΔΥΚ ἢ ΚΥΔΩΝΙΑΤΑΝ ἢ κατ' ἄλλην τῶν γραμμάτων τοποθέτησιν: ΚΥ ΝΙΑ | ΔΩ ΤΑ Ν ποικίλλουσαν ἀκόμη. Ἐντὸς δὲ εἰκονίζεται κύων καθήμενος, κύων ἢ λύκαινα θηλάζουσα παῖδα (τὸν Κύδωνα), ὑπεράνω ἀστήρ, τοξότης γυμνὸς χορδίζων τὸ τόξον· ἀμφορεύς· Δίκτυννα κρατοῦσα δᾷδα· σταφυλή· μηνίσκος κτλ.

Ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων (ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Δόμνης, συζύγου Σεπτιμίου Σεβήρου) εἶναι ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως ἡ ἐπιγραφὴ ΚΥΔΩΝΙΑΤΑΝ καὶ Κύδων ὑπὸ κυνὸς θηλαζόμενος, πεπλοφόρος καὶ πωγωνοφόρος κεφαλὴ τῆς Συγκλήτου, ἐπειδὴ ἡ Κρήτη ἦτο συγκλητικὴ ἐπαρχία, καὶ κεφαλὴ ταινιοφόρος ἢ μὴ αὐτοκρατόρων καὶ τὰ γράμματα τοῦ ὀνόματος αὐτῶν, ΤΙΒΕΡΙΩ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΕΠΙ ΚΟΡ(νηλίου) ΛΥΠΟ Λούπου) καὶ εἰς τὴν ἀντίθετον ὄψιν ΣΥΝΚΛΗΤΩ ΚΡΗΤΕΣ ΚΥ ἢ ΚΥΔΩΝΙΑΤΑΝ κλπ. Ὑπάρχουσι καὶ τοῦ Κοινοῦ τῶν Κρητῶν νομίσματα ἀργυρᾶ ἐπιγεγραμμένα Κ(οινὸν) ΚΡΗΤΩΝ Ε(πὶ) ΚΟΡ(νηλίου) Λ(ούπου). Οἱ αὐτοκράτορες δέ, ὧν νομίσματα περιελήφθησαν εἰς τοὺς πίνακας τῆς Κυδωνίας, εἶναι: Αὔγουστος, Τιβέριος, Κλαύδιος, Νέρων, Οὐϊτέλλιος, Δομιτιανός, Οὐεσπασιανός, Τραϊανός, Ἀντωνῖνος ὁ Εὐσεβὴς καὶ Ἰουλία Δόμνα.

[*Λελεδάκι,* «Ἱστορ. τῆς ἀρχ. Κυδωνίας».]

Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

— Κυδωνίας ἐπαρχία */Γεωγρ./.* Ἡ ἐπαρχία Κυδωνίας τῆς Κρήτης, λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως Κυδωνίας, ἔχει ὅρια πρὸς Β. τὸ Κρητικὸν πέλαγος, πρὸς Ν. τὰ Σφακιὰ καὶ τὸ Σέλινον, ἀπὸ τῶν ὁποίων χωρίζεται διὰ τοῦ Ὁμαλοῦ, Πορρωσελλίων καὶ Ἀποπηγαδιοῦ, πρὸς Α. τὸν Ἀποκόρωναν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται διὰ τῆς Μαλάξης, καὶ πρὸς Δ. τὴν Κίσαμον, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τοῦ ποταμοῦ Ταυρωνίτου. Ἐξαπλοῦται δὲ εἰς ἐκτεταμένον λεκανοπέδιον ἀπὸ Μαλάξης μέχρι Ταυρωνίτου, σύνδενδρον ἐξ ἐλαιῶν, ἐσπεριδοειδῶν, παντοίων ὀπωροφόρων καὶ μὴ δένδρων καὶ πλῆρες ἀμπελώνων, κοινῶν σταφυλῶν καὶ σουλτανίνας, καὶ κήπων καταρρύτων, καὶ εἰς ὀρεινὰς ἐκτάσεις ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ Ἀκρωτηρίου τῶν Κεραμειῶν, Θερίσου καὶ Λάκκων. Τὸ πεδινὸν μέρος περιλαμβάνει εἰδικώτερον τὰ λεκανοπέδια Χανίων, Ἀλυκιανοῦ καὶ ἑνὸς μέρους τοῦ Ταυρωνίτου, τὸ ὀροπέδιον τοῦ Ὁμαλοῦ καὶ τὴν ὀρεινὴν κοιλάδα τῶν Κεραμειῶν. Τὰ προϊόντα τῆς ἐπαρχίας εἶναι: ἔλαιον, οἶνος, σταφίς, σιτηρά, ὄσπρια, ἐσπεριδοειδῆ, παντοῖα ἄλλα ὀπωρικὰ (κυδώνια, δέσποτες, ροδάκινα, κεράσια, κάστανα κλπ.), γεώμηλα μαλίτικες — τοῦ Ὁμαλοῦ — πατάτες), ὅλα τὰ κηπευτὰ εἴδη, μέλι (ἀκρωτηριανό), τυρὸς κτλ. Ἔχει δὲ ἡ ἐπαρχία πολλαχοῦ ἱδρυμένα ἐλαιουργεῖα, οἰνοποιητικὰ ἐργοστάσια, πυρηνελαιουργεῖα καὶ ἀριστον κυλινδρόμυλον ἐν Σούδᾳ. Εἰς πολλὰ κέντρα ἔχουσι συσταθῆ συνεταιρισμοὶ πρὸς ὑποστήριξιν καὶ προαγωγὴν τῆς γεωργίας: σταφιδικοί, οἰνοποιητικοί, ἐλαιοκομικοί, πωλήσεως σουλτανίνας καὶ νωπῶν καρπῶν, λαχανικῶν καὶ ἄλλων. Λειτουργοῦσι καὶ δύο ἰδιωτικὰ τυροκομεῖα ἐν Ὁμαλῷ, μελετᾶται δὲ ἡ σύστασις καὶ ἑνὸς δημοσίου.

Digitized by Google

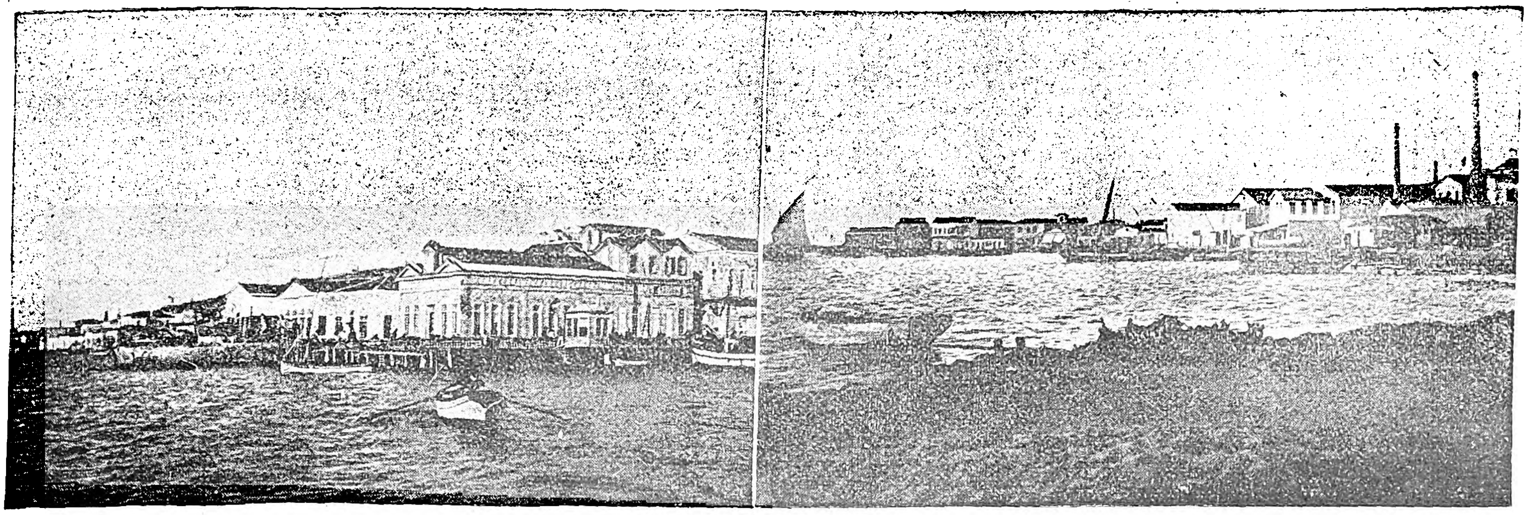

Μερικὴ ἄποψις τῆς παραλίας Κυδωνιῶν.

Ἡ ἐπαρχία, ἡ ὁποία πρότερον ἦτο διῃρημένη εἰς 7 δήμους, ἐκτὸς τοῦ τῆς πόλεως (Ἀκρωτηρίου, Σούδας—Ἀζιζιὲ ἐπὶ τουρκοκρατίας—, Κεραμειῶν, Περιβολίων, Ἁλυκιανοῦ, Λάκκων καὶ Πυργοψηλονέρου) διαιρεῖται σήμερον εἰς 33 κοινότητας, περιλαμβανούσας 103 συνοικισμούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἀριθμοῦνται 10 ὑπαίθριοι τοῦ δήμου Χανίων. Οἱ δὲ κάτοικοι ἀνέρχονται εἰς 54.042 (1928). Χριστιανοὺς δὲ ἅπαντας Μόνον περὶ τοὺς 100 Τοῦρκοι παραμένουσιν, ὧν τινες προσωρινῶς, ὡς ἀνταλλάξιμοι. Αἱ μεγαλύτεραι εἰς πληθυσμὸν κοινότητες τῆς ἐπαρχίας εἶναι: *Γεοργίου* (1372 κ.), *Ἁλυκιανοῦ* (1332), *Σούδας* (1244, *Κοντομαρῆ* (1076), *Λάκκων* (1052). Οἱ μεγαλύτεροι δὲ συνοικισμοί: *Λάκκοι* (914), *Σούδα* (882), *Ἁλυκιανοῦ* 707, *Κάμποι* (659), *Φουρνὲ* (653), *Πλατανιᾶς* (643), *Μεσκλὰ* (619), *Τσικαλαριὰ* (608).

Δημοτικὰ σχολεῖα εἶναι πανταχοῦ ἱδρυμένα Ἐνιαχοῦ ἀνεγείρονται μεγαλοπρεπεῖς ναοί, ὡς ἐν Ἁλυκιανοῦ. Ὁμοίως σχολικὰ κτήρια Γραφεῖα τῶν Τ.Τ.Τ. λειτουργοῦσιν εἰς Σούδαν, Γερωλάκκον, Λάκκους καὶ Ἁλυκιανοῦ, ὅπου καὶ εἰρηνοδικεῖον καὶ ἀγρονομεῖον. Σταθμοὶ χωροφυλακῆς ὑπάρχουσιν εἰς Μουρνιές, Περβόλια, Σκέρνες, Γερωλάκκον, Γαλατᾶν, Πλατανιᾶν, Μάλεμε, Σούδαν (τμῆμα). Ἡ ἐπαρχία συνδέεται πρὸς πάσας τὰς πέριξ δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν. Εἶναι δὲ ὑπὸ κατασκευὴν Χανίων - Μαλάξης - Κάμπων καὶ Χανίων - Σκινὲ πρὸς τὸ Σέλινον. Οἱ κάτοικοι τῶν ἀποκέντρων χωρίων συνδέουσι ταῦτα χαράσσοντες ὁδοὺς διὰ προσωπικῆς ἐργασίας, τὴν ὁποίαν βοηθοῦσι τὰ ἐπαρχιακὰ ταμεῖα καὶ τὸ δημόσιον. Οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας εἶναι γεωργοί, ἀμπελουργοί, κηπουροί, ἐλαιοκόμοι, κτηνοτρόφοι, μελισσοκόμοι. Τεχνῖται δὲ ὀλίγοι (κτίσται, μαραγκοί, σιδηρουργοί).

Ε. ΓΕΝΕΡΑΛΙΣ

—**Κυδωνίας ἐπισκοπὴ** [*Ἐκκλ. Ἱστορ.*]. Ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν πρώτων ἱδρυθεισῶν ἐν Κρήτῃ ἐπισκοπῶν, λαβοῦσα τὴν ὀνομασίαν ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως Κυδωνίας, ἥτις ἦτο καὶ ἕδρα αὐτῆς μέχρι τῆς ἀραβοκρατίας. Κατὰ τὴν δευτέραν βυζαντινὴν περίοδον ἐπανιδρύθη ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη (ἐπισκοπὴ *Ἀγιᾶς*), ἀλλ' ἡ ἕδρα αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων καταστραφείσης Κυδωνίας μετετοπίσθη δυτικώτερον, ἐκεῖ ὅπου σήμερον κεῖνται τὰ μετόχια *Ἀγιὰ* καὶ *Ἐπισκοπὴ* ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Χανίων. Ἐρείπια τοῦ ἐπισκοπικοῦ ναοῦ σῴζονται μέχρι σήμερον. Ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη διετηρήθη καὶ ἐπὶ ἐνετοκρατίας (Agiensis Episcopatus) ὑπὸ Λατῖνον ἐπίσκοπον. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἡ ἕδρα αὐτῆς μετηνέχθη εἰς Χανιά, τὰ ὁποῖα εἶχον ἱδρύσει οἱ Ἐνετοὶ κατὰ τὸ 1252 ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Κυδωνίας.

Μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν ἐγκαθιδρύθη ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Κυδωνίας, ὡς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπισκοπαῖς τῆς νήσου, ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος, προσαρτηθείσης δ' αὐτῇ καὶ τῆς ἐπαρχίας Ἀποκόρωνα ὁ ἐπίσκοπος Κυδωνίας τιτλοφορεῖται μέχρι σήμερον: «ὁ Κυδωνίας καὶ Ἀποκορώνου», ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπάγονται αἱ δύο ὁμώνυμοι ἐπαρχίαι. Μετὰ τὸν ἐπίσκοπον Καλλίνικον Σαρπάκην, ἀποθανόντα τῷ 1822 ἐν τῷ ἔξωθι τῶν Χανίων τουρκικῷ στρατοπέδῳ ἐκ τῶν κακουχιῶν, ἀνῆλθον εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον Κυδωνίας οἱ: Ἀρτέμιος, ἱεροδιάκονος τοῦ Καλλινίκου, μεθ' οὗ ἐπὶ ἔτος ἔμεινεν ἐγκάθειρκτος ἐν ταῖς φυλακαῖς Χανίων, Καλλίνικος Φυντίκης, ἀποθανὼν τῷ 1858, Μισαὴλ Μαρμαράκης, Γαβριήλ, Ἱερόθεος Μπραουδάκης (1881), μετατεθεὶς μετὰ ἓν ἔτος εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου, Νικηφόρος Ζαχαριάδης (1887—1912) ἐκ Λασιθίου, μετατεθεὶς εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Κυδωνίας ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς Ἀρκαδίας, καὶ ὁ νῦν Ἀγαθάγγελος Νινολάκης (1912).

† Ρ. Α. Τ.

—**Κυδωνίας κόλπος** (κοιν. *κόλπος τῶν Χανίων*, ἀγγλ. Khania bay) [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Πελαγίζων τῆς Β. ἀκτῆς τῆς Κρήτης κόλπος, ἀναπεπταμένος πρὸς Β., διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν χερσονήσων Σπάδας (ἀρχ. Τίτυρον) καὶ τοῦ Ἀκρωτήρι (ἀρχ. Κύαμον) εἰς εὖρος 18 μιλλ. μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κάβο Σπάδα (ΒΔ. κέρας) καὶ Μαῦρη Μούρη (ΒΑ. κέρας, πλάτ. 35° 34' 3/4 Β., μῆκ. 24° 04' 1/8 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 2536 a: Candia western portion καὶ μέσην εἴσδυσιν 8 μιλλ. Τὸν ΝΔ. μυχόν του ἀποτελεῖ ὁ ὅρμος τοῦ Κολυμπαρίου, ὅπου ἀπέβη ὁ ὑπὸ τὸν Τιμολέοντα Βάσσον στρατὸς τῆς κατοχῆς, τὸν δὲ ΝΑ. ὁ ὅρμος τῆς Χαλέπας. Εἰς τὸ μέσον τῆς μεταξὺ τῶν μυχῶν ἀκτῆς, εἰς τὴν ἐνδοχώραν τῆς ὁποίας ἔδρασεν ὁ στρατὸς τῆς κατοχῆς, ἡ νησὶς Θοδωροῦ (ἀρχ. Ἀκοίτιον, ἢ Κοίτη, ἢ Boudroae).

Σ. Ε. Λ.

— **Κυδωνία** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Νησίον κείμενον ἐγγύτατα τοῦ μέσου τῆς Ἀν. πλευρᾶς τῆς μεγαλονήσου Λέσβου (πλάτ. 39° 11' 40'' Β, μῆκ 26° 31' 15'' Ἀν, χάρτ ἀγγλ 1665: Mytilene island ἐν τῷ διέκπλῳ τῆς Μυτιλήνης.

Σ. Ε. Λ

Κυδωνιὰ [*Γεωγρ.*]. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται πρὸς Α. τοῦ Λαχανᾶ, ἐγγὺς τῆς ὁδοῦ Θεσσαλονίκης - Σερρῶν, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον Κάτ. (1928) 158 Παλαιότερον ὠνομάζετο *Αἰβαλὶκ - δερὲ - Μαχαλάδες*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τοὺς συνοικισμοὺς *Ἀϊτολοῦ*, *Καρατζαλῆ* καὶ *Σαντοῖδα* (Οὐρουμλῆ) καὶ ἔχει κατ. (1928) 327

— 2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ὀφιονείας καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 184. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ὀξυὰ* ἢ *Ζηλίστα*.

— 3) Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κλειστοῦ (Μουσγαλῆ) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 38. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κότσο-Ὀγλαρῆ*.

— 4) Χωρίον τῆς κοινότητος Λευκοχώματος τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτοικοι (1928) 134.

Χ. Δ.

κυδωνιὰ (ἡ). Κοινὴ ὀνομασία τοῦ γνωστοῦ καρποφόρου *κυδωνέα ἡ κοινή* ‖ *κυδωνιὰ ἄγρια*· δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *στύραξ ὁ φαρμακευτικός*.

Κυδωνίαι (τουρκ. *Ἀϊβαλὶκ* καὶ κατὰ παραφθ. *Ἀϊβαλὶ*) [*Γεωγρ.*]. Ἀμειγῶς, ἄλλοτε, ἑλληνικὴ πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, ἕδρα τῆς ὑποδιοικήσεως Ἀϊβαλίκ, ἐχούσης κατὰ τὴν τουρκικὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1927 ἐπιφάνειαν 425 τετρ. χλμ. καὶ 16.744 κατοίκους. Κάτοικοι 13.534 (ἀπογρ. 1927). Κατὰ τὰς προηγουμένας τουρκικὰς στατιστικὰς ἐφέρετο ἔχουσα 18.834 κατοίκους, σχεδὸν ἅπαντας Ἕλληνας, ἐνῷ πράγματι εἶχεν ἄνω τῶν 30.000.

Ὁ λιμὴν τῶν Κυδωνιῶν, εἷς τῶν ἀρίστων τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου φυσικῶν λιμένων, σχηματίζεται εἰς τὰ ΒΔ. τῆς Μ. Ἀσίας καὶ κατέναντι τῆς Λέσβου ὑπὸ τῆς ἠπειρωτικῆς στερεᾶς καὶ τῶν νήσων *Κρεμμύδι* καὶ *Μοσχόνησος*. Τὴν ἠπειρωτικὴν (Ἀν.) ἀκτὴν καταλαμβάνουν ἡ πόλις (πλάτ. 39°19' Β., μῆκ. 26°42' Ἀν., χάρτ. ἑλλην. ὑδρογραφ. ὑπηρ. 15: «Κυδωνίαι καὶ Μοσχόνησοι»), ὁ λόφος *Παραθυράκια* ἐπιστεφόμενος ὑπὸ ἀνεμομύλων, οἱ αἰγιαλοὶ *Φάληρον* καὶ *Ἅγιος Νικόλαος*, οἱ ἐλάσσονες λιμένες *Πασᾶ λιμάνι*, ἐπίνειον τοῦ Γενητσαροχωρίου, καὶ *Ἁγίας Παρασκευῆς*, καὶ οἱ λόφοι *Πετροβούνι*, *Γύρα*, *Λαγὸς* καὶ *Καλόγερος*, παραθέει δὲ ἡ πρὸς τὰς *Ἁλυκὰς* ἁμαξιτὸς ὁδός. Τὴν δὲ νησιωτικὴν (Βορ.) του ἀκτήν, ἡ νοτία ἀκτὴ τῆς Μοσχονήσου, χωριζομένης διὰ τοῦ στομίου τῆς *Τάλιανης* (ἢ τοῦ *Κόνωνος*), οὗ ἡ πλώϊμος ὑφαλαῦλαξ φωτίζεται διὰ τετράδος σημαντήρων καθ' ἑκατέραν τῶν πλευρῶν της, καὶ ἡ νοτία ἐπίσης ἀκτὴ τῆς νήσου Κρεμμύδι, χωριζομένης ἀπὸ μὲν τῆς Μοσχονήσου διὰ τοῦ στομίου *Νιουλάπι* (ἢ τῆς *Νήσης*), ἀπὸ δὲ τῆς ἠπείρου δι' ἀβαθοῦς στομίου γεφυρωμένου πρὸς διέλευσιν τῆς ἀπὸ Κυδωνιῶν εἰς Μοσχόνησον ὁδοῦ. Τὸ βάθος τοῦ λιμένος εἶναι 5 ὀργυιῶν πρὸς τὸ κέντρον.

Σ. Ε. Λ.

—[*Ἱστορ.*] Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κυδωνιῶν ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀρκεταὶ πόλεις (Κισθήνη, Κορυφαντίς, Ἡράκλεια) κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος, αἵτινες ὅμως κατεχώσθησαν. Καίτοι ἡ περιοχὴ αὕτη οὐδέποτε ἔπαυσε κατοικουμένη, ἐν τούτοις οὐδὲν τὸ σχετικὸν περιεσώθη ἡμῖν πλὴν μνείας ἐπισκοπῶν Περπερηνῆς καὶ Θεοδοσιουπόλεως, ὧν αἱ ἀκριβεῖς τοποθεσίαι εἶναι ἄγνωστοι.

Τῆς σημερινῆς πόλεως ἡ κτίσις ἀνάγεται εἰς τὸ τέλος τοῦ ΙΣΤ' (1570 - 1580) ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Οἱ ἱδρυταί της εἶχον προηγουμένως ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν θέσιν Καμπακούμ ὁπόθεν, παρενοχλούμενοι ὑπὸ Μελιταίων πειρατῶν, κατῴκησαν τὴν τοποθεσίαν, εἰς ἣν ἡ σημερινὴ πόλις. Ἡ πόλις ἔλαβε τὸ ὄνομα Κυδωνίαι ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, κατά τινα παράδοσιν, οἱ πρῶτοι οἰκισταὶ αὐτῆς εἶχον φυτεύσει φυτὰ κυδωνέας Μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος οἱ Κυδωναῖοι ἔζων ἐν ἀφανείᾳ Κατὰ τὸ 1773 ὁ Ἰωάννης Δημητρακέλλης, κληρικός, ἔχων τὸ ἀξίωμα οἰκονόμου (ἐξ οὗ καὶ Οἰκονόμος ἐπωνομάσθη), τῇ βοηθείᾳ ἰσχυρῶν φίλων του παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ, τοῦ Ν. Μαυρογένους καὶ τοῦ τραπεζίτου Πετράκη, ἐπέτυχε τὴν ἔκδοσιν σουλτανικοῦ φιρμανίου, διὰ τοῦ ὁποίου παρεχωροῦντο εἰς τὰς Κυδωνίας ἐξαιρετικὰ προνόμια αὐτονομίας. Ἀποτέλεσμα τῆς αὐτονομίας ταύτης καὶ τῶν λοιπῶν εὐεργετικῶν διατάξεων τοῦ φιρμανίου ὑπῆρξεν ἡ ἀνάπτυξις τῆς γεωργίας καὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ γενικῶς ἡ οἰκονομικὴ ἀκμὴ τῆς πόλεως. Ὁ Οἰκονόμος κατόπιν ἐπεδόθη εἰς ἔργα ἐκπολιτισμοῦ καὶ ἀναπτύξεως τῆς πόλεως, ἱδρύσας πολλοὺς ναούς, βιβλιοθήκην, νοσοκομεῖα, σχολεῖα καὶ μεταξὺ αὐτῶν τὴν πρώτην σχολὴν τῆς Παναγίας τῶν ὀρφανῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ συνέρρευσαν ἄποικοι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων (Κεφαλλῆνες, Χαλκιδεῖς, Πελοποννήσιοι, Θεσσαλοί, Χῖοι, Ἄνδριοι κλπ.). Βραδύτερον οἱ κάτοικοι ἔκτισαν τὸ οἴκημα τῆς μητροπόλεως καὶ εἰς τὸ βορεινὸν μέρος τῆς πόλεως τὴν περισπούδαστον Ἀκαδημίαν, καθόσον ἡ πρώτη, παρὰ τοῦ Οἰκονόμου, κτισθεῖσα σχολὴ τῆς Παναγίας τῶν ὀρφανῶν, ἕνεκα τῆς συρροῆς πανταχόθεν μαθητῶν, ἐθεωρεῖτο ἀνεπαρκής. Ὡς πόροι διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς Ἀκαδημίας ἐχρησίμευσαν διάφοροι εἰσφοραί, δωρεαί, δάνεια καὶ μέρος τῶν προσόδων ἐκ τῶν λιμενικῶν δικαιωμάτων τῆς πόλεως (ἐν ὅλῳ 107.000 γρόσια, ἰσοδυναμοῦντα πρὸς 1.605.000 σημερινὰς δραχμάς), τὸ δὲ οἰκόπεδον ἐδωρήθη ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου Χατζῆ Γεωργίου καὶ Χατζῆ Ἀθανασίου Χατζῆ Καμπούρη. Πρῶτος διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας ὑπῆρξε, τῷ 1803, ὁ μοναχὸς Γρηγόριος Σαράφης, ἔχων ὡς συνδιευθυντὴν τὸν Βενιαμὶν τὸν Λέσβιον· οὗτος ἐδίδασκε φυσικὰ καὶ μαθηματικά, ἐνῷ ὁ Σαράφης ἐδίδασκε θεολογίαν, φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Ἐδίδασκον προσέτι καὶ ἄλλοι μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ γένους, ὁ Θεόφιλος Καΐρης, ὁ Νεόφυτος Συμαῖος, ὁ Φρατζέσκος, ὁ Εὐστράτιος Πετρίδης κλπ. Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ὑπῆρχε τέλειον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐργαστήριον φυσικῆς, μουσεῖον, πλουσία βιβλιοθήκη, γυμναστήριον καὶ τυπογραφεῖον. Διὰ τοιούτων ἐφοδίων ἡ Ἀκαδημία ἀπετέλει θαυμασίαν ἑστίαν ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ βίου. Ἐξ ὅλων τῶν μερῶν, καὶ τῶν μεμακρυσμένων κόμη τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, πλεῖστοι συνέρρεον ν' ἀκούσωσι τὰ μαθήματα τῆς Ἀκαδημίας. Μεταξὺ τῶν πολλῶν τροφίμων αὐτῆς μνημονεύονται διακεκριμένοι Ἕλληνες, ὁ Σαμουὴλ Κύπριος, ὁ Γρηγόριος Ροΐδης, ὁ Θεόκλητος Φαρ-

Digitized by Google

μακίδης, ὁ Γρηγόριος Γεννάδιος, ὁ Παναγῆς Ρόδιος, ὁ Τυπάλδος, καὶ ἄλλοι. Τὸ τυπογραφεῖον τῆς Ἀκαδημίας διηύθυνεν ὁ Κωνσταντῖνος Τόμπρας, ἀποσταλεὶς πρὸς τοῦτο ὑπότροφος εἰς Παρισίους καὶ Βιέννην. Ἄριστα δὲ ἐδιδάσκετο καὶ ἡ ζωγραφικὴ παρὰ τοῦ Κυδωνιάτου Μιχαὴλ Χατζηκομνηνοῦ.

Τὴν ἐθνοπρεπῆ δρᾶσιν τῆς Ἀκαδημίας ἐξύμνησαν ἐν Εὐρώπῃ ὁ Ἀμβρόσιος Διδότος καὶ ὁ Γκου-

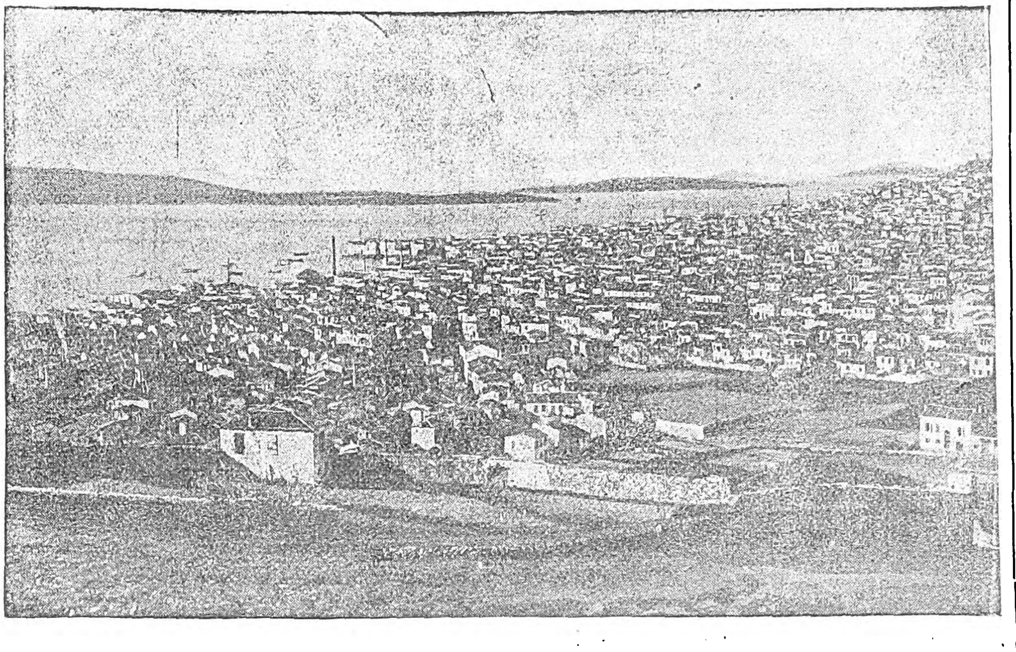

Ἄποψις τῶν Κυδωνιῶν.

φιέ, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ ταξίδιόν των εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐπεσκέφθησαν καὶ τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Κυδωνιῶν καὶ ἐγένοντο τότε, παρὰ τοῖς ἰσχυροῖς τῆς Εὐρώπης, ἔνθερμοι κήρυκες καὶ προστάται τῶν δικαίων τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ διοίκησις τότε τῆς πόλεως, λόγῳ τῶν προνομίων, τὰ ὁποῖα τῆς εἶχον χορηγηθῆ, ἦτο ὅλως ἰδιόρρυθμος. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχεν ἀντιπροσώπους της μόνον τὸν διοικητὴν (τοπάρχην, ἀγᾶν ντερέμπεην), τὸν δικαστὴν (καδῆν) καὶ τὸν τελώνην. Πᾶσα ἄλλη κοινοτικὴ ἐξουσία ἀνετίθετο, κατ' ἔτος, εἰς τρεῖς δημογέροντας, ἐκ τῶν ἐπιλέκτων Κυδωνιατῶν ἐκλεγομένους. Ἐκτὸς τούτων ἐξελέγοντο καὶ ἐννέα προεστῶτες καὶ δύο γραμματεῖς. Οἱ ἐννέα προεστῶτες μετὰ τῶν τριῶν δημογερόντων ἀπετέλουν τὸ δωδεκαμελὲς συμβούλιον (κοινόν), ὅπερ ἐξεδίκαζε τὰς μεταξὺ τῶν πολιτῶν διαφοράς. Οἱ προεστῶτες ὅμως οὗτοι κατεχρῶντο πολλάκις τῶν δικαιωμάτων των καὶ ἐπίεζον τοὺς πολίτας, κυρίως εἰς τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐγεννῶντο προστριβαί, αἵτινες ἐνίοτε ἔφθανον μέχρι στάσεως.

Οἱ κάτοικοι τῶν Κυδωνιῶν, συμποσούμενοι, πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ 1821, εἰς 40.000 περίπου, κατεγίνοντο εἰς τὴν ἐλαιοκομίαν, σαπωνοποιίαν, ἁλιείαν, ἀμπελουργίαν, ἐξαγωγὴν ἅλατος ἐξ ἁλυκῶν καὶ ἐμπορικὴν ναυτιλίαν. Ὅτε, τῷ 1821, ἐξερράγη ὁ μέγας Ἀγὼν τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, αἱ Κυδωνίαι εἶχον προπαρασκευασθῆ πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ὁ ἀποσταλεὶς παρὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Ἀριστείδης Πὼπ εὗρε τοὺς Κυδωνιάτας ἑτοίμους διὰ τὸν μεγάλον ἀγῶνα. Ἡγέτης τῆς δράσεως τῶν φιλικῶν ἐν Κυδωνίαις ἦτο ὁ προὔχων Χατζηθανάσης Χατζηγεωργίου. Τετρακόσιοι καὶ πλέον ἦσαν οἱ μεμυημένοι ἐν Κυδωνίαις τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, λαμβάνοντες ὁδηγίας ὑπὸ τῆς ὑπάτης ἀρχῆς (Ὑψηλάντης). Ἀναφέρονται ἑταῖροι φιλικοί, ὁ Καπινδάρος, Οἰκονόμου, Πίσσας, Γονατᾶς, Τινερλίδης, Πατέστος, Ἀποστολάκης, Ἀμμανίτης. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Ἀγῶνος μοῖρα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου εἶχεν ἀποκλείσει τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας καὶ πολλάκις εἶχεν ἐμφανισθῆ πρὸ τοῦ λιμένος τῶν Κυδωνιῶν, ἐμποδίζουσα τὰς μεταφορὰς διὰ θαλάσσης τῶν Τούρκων· ἔξωθι τοῦ λιμένος τῶν Κυδωνιῶν ἡ μοῖρα αὕτη ἐπετέθη ἐναντίον δύο τουρκικῶν μεταγωγικῶν, τὰ ὁποῖα καὶ ἐπυρπόλησε. Τοῦτο ἤρκεσε νὰ ἐντείνῃ τὰς προϋπαρχούσας ἤδη ὑπονοίας τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἐναντίον τῶν Κυδωνιῶν. Εἰς τὰ περίχωρα τῆς πόλεως ἀπεστάλη ἀρκετὴ δύναμις τουρκικοῦ στρατοῦ, κυρίως ἐκ Γεννιτσάρων καὶ ἱππικοῦ· ὁ στρατὸς οὗτος διαρκῶς ἐνισχύετο διὰ νέων μονάδων καὶ παρηνώχλει τοὺς Κυδωνιάτας. Ὅτε συνέβη τὸ κατόρθωμα τοῦ Παπανικολῆ κατὰ τοῦ τουρκικοῦ δικρότου, ὁ στρατὸς οὗτος κατέλαβε τοὺς πέριξ λόφους τῶν Κυδωνιῶν καὶ τὰς ἐπικαίρους θέσεις, ἕτοιμος πρὸς δρᾶσιν. Οἱ κάτοικοι, βλέποντες τὸν ἄμεσον κίνδυνον καὶ βεβαίαν τὴν καταστροφήν, ἤρχισαν ἀναχωροῦντες καὶ διαπεραιούμενοι εἰς τὰ ἀπέναντι τῆς πόλεως Μοσχονήσια, ὅπου μοῖρα ἀπὸ 70 ἑλληνικὰ πλοιάρια ἐμφανισθεῖσα παρέλαβε πάντας τοὺς ἐκπατριζομένους Κυδωνιάτας, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπεβίβασεν εἰς τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς νήσους. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀφορμὴ ὅπως ἀναχωρήσουν καὶ οἱ ἄλλοι ἐναπομείναντες κάτοικοι ἐν συγχύσει. Ἀφοῦ τοιουτοτρόπως συνετελέσθη ὁ ἐκπατρισμὸς τῶν κατοίκων, τὴν 3 Ἰουνίου τοῦ 1821, ἐνεφανίσθησαν πρὸ τοῦ λιμένος Κυδωνιῶν ἑλληνικὰ πλοιάρια, μὲ ἀποβατικὰ ἀγήματα, καὶ ἤρχισεν ἡ σύγκρουσις μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἀγημάτων τούτων. Τὰ ἀγήματα κατώρθωσαν νὰ ἀποβιβασθῶσιν εἰς τὴν πόλιν καὶ κατόπιν λυσσαλέας πολυνέκρου μάχης νὰ ἐκδιώξωσι τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς πόλεως· ἀλλὰ δυστυχῶς οὗτοι φεύγοντες ἔθεσαν πῦρ εἰς τὰς οἰκίας καὶ λοιπὰ κτήρια, καὶ οὕτως ὁλόκληρος ἡ πόλις κατεστράφη ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς, ἐνῷ ταυτοχρόνως τὰ ψαριανὰ πλοιάρια, κατάφορτα δυστυχοῦς πληθυσμοῦ, ἀπέπλεον πρὸς τὰς ἑλληνικὰς νήσους.

Οἱ ἐκπατρισθέντες Κυδωνιᾶται κατὰ τὸ πλεῖστον (ἄνω τῶν 5000) μετέσχον τοῦ Ἀγῶνος τοῦ 1821, ἄλλοι ὡς ὁπλαρχηγοί, ἄλλοι εἰς τοὺς λόχους τοῦ Γιατράκου, τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ Λόντου, τοῦ Νικηταρᾶ κλπ., ἐπιδείξαντες θαυμαστὴν ἀνδρείαν καὶ

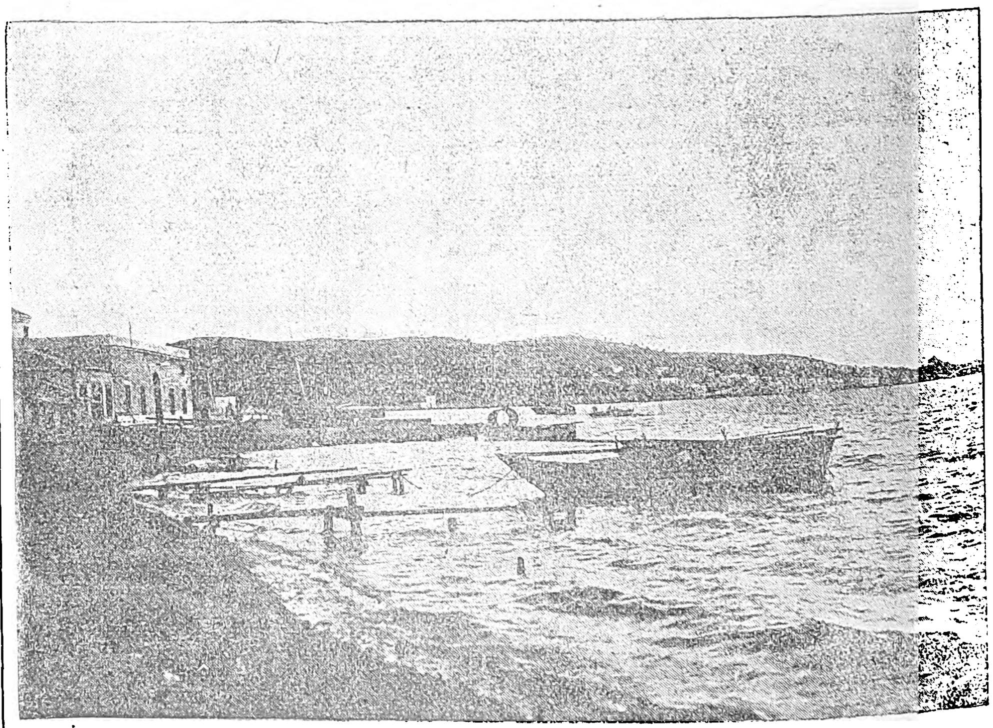

Τὸ Φάληρον τῶν Κυδωνιῶν.

αὐταπάρνησιν. Οἱ ἄλλοι Κυδωνιᾶται, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς διαφόρους ἑλληνικὰς νήσους καὶ κυρίως εἰς Σῦρον καὶ Αἴγιναν. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἀπὸ τοῦ 1827 οἱ Κυδωνιᾶται ἤρχισαν ἐπιστρέφοντες εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος, ὅπου εὗρον τὴν πόλιν των ἠρειπωμένην. Κατόπιν μυρίων βασάνων κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀγροτικῶν καὶ ἀστικῶν κτημάτων των, ἐξαγοράζοντες αὐτὰ ἀντὶ ὡρισμένου τιμήματος. Καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς παλαιᾶς πόλεως ἤρχισεν ἡ ἀνοικοδόμησις τῶν Κυδωνιῶν καὶ ἡ ἀνέγερσις τῶν πολλῶν φιλανθρωπικῶν καὶ παρομοίων ἱδρυμάτων, ἅτινα σῴζονται μέχρι σήμερον (νοσοκομεῖον, γηροκομεῖον, πολλαὶ ἐκκλησίαι, δημοτικὰ σχολεῖα, τὸ γυμνάσιον, ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ἦτο ἡ ἡ Ἀκαδημία, κλπ.).

Ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐπανόδου τῶν πολιτῶν εἰς τὰς ἑστίας των ἡ πόλις ἀνέκτησε τὴν ἀκμήν της. Τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν τῆς πόλεως ἠμπόδιζε τὸ ἀβαθὲς τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος της. Μετὰ πολλὰς προσπαθείας κατωρθώθη, κατὰ τὸ 1880, ἡ λῆψις ἀδείας παρὰ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως πρὸς ἐκβάθυνσιν τοῦ λιμένος, καὶ ἱδρύθη πρὸς τοῦτο μετοχικὴ ἑταιρεία ἐξ ἐντοπίων, ἥτις ἤρχισε τὰς ἐργασίας της μὲ κεφάλαιον 20.000 τουρκικῶν λιρῶν. Εἰς αὐτὴν παρεχωρήθη προνόμιον ἐκμεταλλεύσεως τοῦ λιμένος ἐπὶ 20 ἔτη, συνιστάμενον εἰς τὴν εἴσπραξιν διοδίων ἐπὶ τῶν διαπλεόντων φορτίων. Ἡ ἑταιρεία αὕτη ἐξεβάθυνε τὸ ἕτερον τῶν στομίων τοῦ λιμένος, τὸ Ταλιάνι, εἰς μῆκος 1500 μέτρων, πλάτος 40 μ καὶ βάθος 6 μ, καὶ ἀπὸ τοῦ 1882 ἤρχισεν ἡ ἀκώλυτος κατὰ θάλασσαν συγκοινωνία καὶ ἡ πρόοδος τῆς πόλεως. Ἤρχισεν ἀμέσως ἡ ἵδρυσις ἀτμοκινήτων ἐργοστασίων ἐκθλίψεως ἐλαιῶν καὶ τοσαύτη ὑπῆρξεν ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ ποιότης τοῦ ἐλαίου, λόγῳ τῶν τελείων ἐγκαταστάσεων, ὥστε, διαφημισθὲν ταχέως διεθνῶς, ἐζητεῖτο πανταχόθεν. Περὶ τὰ 25 τοιαῦτα μεγάλα ἐργοστάσια ἠριθμοῦντο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἡ μέση ἐτησία παραγωγὴ τοῦ ἐλαίου τούτου ἔφθανε τὰ 4 000.000 ὀκάδων. Ἐκτὸς τῆς ἐλαιουργίας ἤκμαζε καὶ ἡ σαπωνοποιία καὶ ἡ πυρηνελαιουργία διὰ τελείων ἐργοστασίων· ὁμοίως ἱδρύθησαν καὶ πολλοὶ ἀλευρόμυλοι (ἐπὶ τῶν ὑπερκειμένων τῆς πόλεως λόφων ὑπάρχουν πολλοὶ ἀνεμόμυλοι)· ἡ βυρσοδεψία ἦτο εἰς μέγαν βαθμὸν τελειοποιημένη, τὰ δὲ κατειργασμένα δέρματα ἀπεστέλλοντο κατὰ μεγάλας ποσότητας εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ Εὐρώπην. Ἐπίσης ἐγένετο σημαντικὴ ἐξαγωγὴ ὤχρας, ἧς κοιτάσματα εὑρέθησαν εἴς τινα τῶν παραλίων λόφων, ἐνεργουμένη ὑπὸ προνομιούχου ἑταιρείας ἐξ ἐντοπίων. Ἡ παραγωγὴ τῶν γεωργικῶν προϊόντων—ἐκτὸς τῆς ἐλαίας—δὲν ἦτο μεγάλη· ὁλόκληρον τὸν ἀναγκαιοῦντα σῖτον εἰσῆγεν ἡ πόλις ἐξ ἄλλων χωρῶν, τὰ δὲ προϊόντα τῆς ἀμπέλου καὶ τὰ λαχανικὰ ἦσαν ὀλίγα. Σχετικῶς σημαντικὴ ἦτο ἡ παραγωγὴ βαλανιδίων (25.000 ἀγγλικοὶ στατῆρες ἐτησίως), καλλιεργουμένων ἐπίτηδες διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς βυρσοδεψίας.

Τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον τῆς πόλεως κατὰ τὰ πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ 1922 ἔτη εἶχεν ὡς ἑξῆς: Σύνολον κινήσεως 1 500.000 χρυσαῖ ὀθωματικαὶ λίραι, ὧν αἱ 800.000 ἀντεπροσώπευον τὴν ἐξαγωγήν, ἀπομενούσης ὑπὲρ τῆς πόλεως διαφορᾶς 100.000 λιρῶν ἐτησίως. Εἰς τὸν λιμένα κατέπλεον κατ' ἔτος 600 περίπου ἀτμόπλοια καὶ πλέον τῶν δισχιλίων ἱστιοφόρων, ἀντιπροσωπεύοντα συνολικῶς τόννους 125 000. Ἡ δι' ἱστιοφόρων μεταφορά, λίαν ἀνεπτυγμένη, ἐξετελεῖτο, ἀποκλειστικῶς σχεδόν, διὰ πλοίων ἀνηκόντων εἰς τοὺς κατοίκους.

Τὸ γυμνάσιον τῶν Κυδωνιῶν εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ὡς ἰσότιμον μὲ τὰ ἰδικά του. Εἰς τὸ γυμνάσιον τοῦτο ἐγκατεστάθη πλουσία βιβλιοθήκη, πλουτισθεῖσα διὰ χιλιάδων τόμων ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις οἴκου Διδότου, καὶ δι' αὐτὸ ὠνομάσθη Διδότειος βιβλιοθήκη.

Digitized by Google

Πλὴν αὐτοῦ ἐσχάτως τὸ γυμνάσιον εἶχε προικισθῆ διὰ τελειοτάτου χημικοῦ καὶ φυσικοῦ ἐργαστηρίου, δι' εὐρυχώρου γυμναστηρίου, μετεωρολογικοῦ σταθμοῦ κλπ. Εἰς χιλίους καὶ πλέον συμποσοῦνται οἱ μαθηταί, οἱ ὁποῖοι ἐμαθήτευον, τόσον ἐκ τῆς πόλεως Κυδωνιῶν, ὅσον καὶ ἐκ τῶν περιχώρων. Πλὴν τοῦ γυμνασίου ὑπῆρχον κατὰ τὰ πρὸ τῆς καταστροφῆς ἔτη 6 πεντατάξια δημοτικὰ σχολεῖα (τρία ἀρρένων καὶ τρία θηλέων), ἀνώτερον τετρατάξιον παρθεναγωγεῖον, προγυμνάσιον (ἑλληνικὸν σχολεῖον), σχολικὸν ἀγροκήπιον, γεωργικὸς σταθμός, ἀθλητικὸς ὅμιλος, ὀρφανοτροφεῖον καὶ βρεφοκομεῖον, ἐξεδίδετο δὲ καὶ ἐφημερὶς καλουμένη «Αἰολικὸς Ἀστήρ». Ἡ συνολικὴ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν δαπάνη τῆς κοινότητος ὑπερέβαινε τὰς 3.500 ὀθωμανικὰς λίρας ἐτησίως.

Ἡ κοινότης συνετήρει ἐν ὅλῳ ἕνδεκα ναούς, τρία νεκροταφεῖα, ὀκτὼ σχολικὰ κτήρια, γυμναστήριον, νοσοκομεῖον, γηροκομεῖον, ὀρφανοτροφεῖον και ἀγροκήπιον. Διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν δὲ τῶν ἀναγκῶν της εἶχεν ἐκτὸς τῶν ἐτησίων δωρεῶν πολλὰ ἐλαιόδενδρα ἐπὶ ἐκτάσεως 3.000 στρεμμάτων καὶ 60 ἀστικὰ ἀκίνητα.

Ὁ ἰδιωτικὸς πλοῦτος ἀνήρχετο εἰς τὰ ἑξῆς: 5.500 οἰκίαι, 1000 καταστήματα καὶ ἐργαστήρια, 22 ἐργοστάσια ἐλαίου ἀτμοκίνητα, 22 ἐλαιοτριβεῖα ἱππήλατα, 3 μεγάλα ἐργοστάσια ἐλαιοπυρήνων, 15 ἐργοστάσια σαπωνοποιίας, 30 μικρὰ σαπωνοποιεῖα, 4 ἀλευρόμυλοι, 80 ἀτμοκίνητα βυρσοδεψεῖα, 6.000 στρέμματα ἐλαιώνων, 2.000 στρέμματα διαφόρων γεωργικῶν προϊόντων καὶ περὶ τοὺς 30 κήπους, διαμοιραζόμενα ἅπαντα εἰς 5.500 οἰκογενείας ἀριθμούσας 30.000 περίπου μέλη. Ἄξια λόγου σωματεῖα ἦσαν: ἡ «Ἀγαθοεργὸς ἀδελφότης», ἱδρυθεῖσα τῷ 1870, ἥτις συνετήρει ἀναγνωστήριον, ἔδιδε διαλέξεις, προῆγε τὴν λαϊκὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἵδρυσε τὸ δεύτερον παρθεναγωγεῖον τῶν Κυδωνιῶν, τὸ ὁποῖον καὶ συνετήρει δι' ἰδίων πόρων (ἀπὸ τοῦ 1879 ἡ ἀδελφότης αὕτη παρέλαβεν ἐκ τῆς δημογεροντίας τὴν ἐπιμέλειαν τῆς διοικήσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων, προσέθεσε τὰς τελευταίας τάξεις εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ ηὔξυνε τὸ κτήριον κτλ.) καὶ ἡ «Φιλόπτωχος ἀδελφότης τῶν κυριῶν», ἱδρυθεῖσα τῷ 1905 καὶ καταρτίσασα σὺν τοῖς ἄλλοις ἐξαίρετον ἐργαστήριον πολυειδοῦς χειροτεχνίας, ἐν ᾧ παρείχετο ἐργασία καὶ μόρφωσις εἰς τὰς ἀπόρους ἐργατίδας.

Κατὰ τὸ 1908 ἡ πόλις ἀπεσπάσθη θρησκευτικῶς τῆς μητροπόλεως Ἐφέσου καὶ ἀπετέλεσεν ἰδίαν μητρόπολιν, ὑπὸ τὸν πρῶτον καὶ μοναδικὸν παραμείναντα μητροπολίτην Γρηγόριον, ὅστις ἐσφαγιάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν τελευταίαν καταστροφήν. Ἡ μητρόπολις Κυδωνιῶν περιελάμβανε, πλὴν τῆς ὁμωνύμου πόλεως, καὶ τὰ πέριξ χωρία τοῦ δήμου Κισθήνης (Ἀρμοὺτ-ὀβᾶ), Γενιτσαροχώριον καὶ Ἁγιασμάτι.

Οἱ Κυδωνιᾶται (Ἀϊβαλιῶται), ἐκ τῶν πολεμικωτέρων Μικρασιατῶν, διεκρίνοντο διὰ τὴν φιλοπατρίαν, τὴν ἀγάπην των πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν ἀνδρείαν των. Εἰς ἄκρον ριψοκίνδυνοι, εὑρέθησαν συχνάκις ἀντιμέτωποι τῶν τοπικῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἐν τῇ προασπίσει τῆς ὅλως ἐξαιρετικῆς ἐλευθερίας ἧς ἀπέλαυον. Ἕνεκα τούτου, ὅτε διετάχθησαν, τῷ 1915, οἱ ἐπὶ Λίμαν φὸν Σάντερς διωγμοί, ὑπέστησαν τὴν μεγαλυτέραν πίεσιν κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν ὁμαδικὴν ἐκδίωξιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας, εἰς ἀπομεμακρυσμένα καὶ ἀπομεμονωμένα χωρία, τὰ ὁποῖα τοῖς ὡρίσθησαν ὡς τόπος διαμονῆς. Εἰς τὰς οἰκίας καὶ τὰ κτήματα τῶν ἐκδιωχθέντων ἐγκατεστάθησαν Τοῦρκοι ἐκ Βοσνίας, Μακεδονίας καὶ Θρᾴκης. Τῷ 1919, ὅτε ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, οἱ κάτοικοι ἐπανῆλθον εἰς τὰς ἑστίας των καὶ ἤρχισαν ἐπιδιδόμενοι εἰς τὰ ἔργα των, πλὴν μετὰ τριετῆ μόλις εἰρηνικὸν βίον, συντελεσθείσης τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ὑπέστησαν νέον διωγμόν, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1922, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ διαφυγόντες διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρόσφυγες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀντωνοπούλου Σταμ.*, Μικρὰ Ἀσία (Ἀθῆναι 1907).— *Σάκκαρη Γεωργ.*, Κυδωνιῶν ἱστορία (Ἀθῆναι 1920).— *Σίμου Δημ.*, Ἴδαιος ἢ Ἀδραμυττηνὸς κόλπος (Μυτιλήνη 1920).— *Σταματιάδη Ἐπ.*, Αἱ Κυδωνίαι ἐν περιοδ. Χρυσαλλὶς τ. Β, σ 231.— *L. de Launay*, Chez les Grecs de Turquie, Mytilène etc. (Paris 1897).— *Ραφφενέλου Μ. Δ.*, Αἱ Κυδωνίαι πρὸ τοῦ 1821.— *Σαλτέλλη Ν. Ι.*, Ὁ Κυδωνιάτης, ποίημα εἰς ᾄσματα τέσσαρα (Ἀθῆναι 1842, β' 1880).— Κυδωνιεῖς (βλ. Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος Γενική, ἔτους 1828 Σεπτεμβρίου 1).

Α. Π. ΜΕΛΛΟΣ—Ν. ΦΩΤΕΙΝΟΣ

«Κυδωνίαι» /*Ναυτ. Ἱστορ.*/. Τορπιλλοβόλον ἀνοικτῆς θαλάσσης τοῦ στόλου μας, ἀδελφὸν τοῦ «*Κίος*» (βλ. λ.).

Σ. Ε. Λ

Κυδωνιῶν *συστὰς* /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἡ πρὸ τοῦ λιμένος τοῦ *Ἀϊβαλὶκ* (Ἀϊβαλὶ) πολυνησία (ἀρχ. *Ἑκατόννησοι*), ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἀκολούθων (ἀπὸ Ν. πρὸς Δ., πρὸς Β., πρὸς Α.) νησίων καὶ νησίδων: *Γυμνὸ* ἔχον φανόν, *Ἐλιὸς* ἔχουσα φάρον, *Ἐλιόπουλο, Καλαμόπουλο, Κάλαμος, Πέρα Μόσχος, Λιχα, Πλάτη, Αἰγιαλονήσι, Πελαγονήσι, Ἀδιάβατος, Πύργος, Μοσχόνησος, Οὐλιά, Βράχια Δασκαλειοῦ, Ἀργυρόνησος, Δασκαλειό, Ψαριανό, Κώδωνας, Σκλαβονήσι, Κόπανος, Κρεμμύδι* καὶ *Ἁλυκή*. Μείζων πασῶν ἡ *Μοσχόνησος*, χωριζομένη ἀπὸ τῆς μικρασιατικῆς ἀκτῆς διὰ τοῦ διαύλου τοῦ *Κόνωνος*.

Σ. Ε. Λ

κυδωνίαστρον (τὸ) (Cotoneaster) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροδοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δένδρα φυλλοβόλα, πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς ἀπαντῶντα. Ἐκ τῶν 15 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν τινα εἶναι λίαν κοσμητικά, γνωστότερον εἶναι τὸ *κυδωνίαστρον τὸ κοινὸν* (Cotoneaster vulgaris), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Κερκύρᾳ καὶ καλλιεργεῖται καὶ εἴς τινας χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν κοσμητικῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστότερον εἶναι τὸ *κυδωνίαστρον τὸ βακτηριοφόρον* (Cotoneaster bacillaris), ἰθαγενὴς θάμνος τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, καλλιεργούμενος διὰ τοὺς κλάδους του ἰδίως, ἐξ ὧν κατασκευάζονται ῥάβδοι μπαστούνια).

Δ. Ν. Π.

Κυδωνιάτης, *Ἀναστάσιος Δ.* Εἷς ἐκ τῶν προὐχόντων τῆς Θεσσαλονίκης, ἀπαγχονισθεὶς ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως, μετὰ τῶν Ἰωσὴφ ἐπισκόπου Κίτρους (Πύδνης), Χριστοδούλου Μπαλάνου καὶ Χρήστου Μενεξὲ, κατὰ Μάϊον τοῦ 1821, ὁπότε ἡ ἐπανάστασις εἶχε γενικευθῆ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

—Ω

— **Κυδωνιάτης,** ἢ *Ἀϊβαλιώτης, Κωνσταντῖνος*· βλ. λ. *Δημιδης* Κωνσταντῖνος.

Κυδωνιὲς /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Δ. Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ΒΑ. τῶν Γρεβενῶν καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 641. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Βαντσικό*.

Χ. Δ

— **Κυδωνιὲς** /*Γεωγρ.*/. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λαύκου τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 21.

Χ. Δ

κυδώνιον (τό), κοιν. *κυδώνι*· ὁ καρπὸς τῆς κυδωνέας.

κυδωνόπαστον /*Ζαχαροπλ.*/. Γλύκισμα παρασκευαζόμενον ἐκ χυμοῦ κυδωνίων, ὡς ἑξῆς: Πέντε ὀκάδας κυδώνια τὰ καθαρίζομεν δι' ὑφάσματος, ὥστε νὰ φύγῃ τὸ χνοῦδι των, τὰ κόπτομεν εἰς φέτες, ἀφαιροῦμεν τοὺς σπόρους καὶ τὸ σκληρὸν μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τὰ ῥίπτομεν εἰς δοχεῖον ὕδατος. Τὰ πλύνομεν κατόπιν μὲ ἄφθονον ὕδωρ καλῶς καὶ τὰ βράζομεν μόλις σκεπασμένα μὲ τὸ ὕδωρ ἐντὸς μεγάλου δοχείου κλειστοῦ, ἕως ὅτου μείνῃ ἐλάχιστον ὕδωρ ἐντὸς τοῦ δοχείου. Τὰ στραγγίζομεν κατόπιν καὶ βράζομεν πάλιν τὸν χυμόν των, ὥστε νὰ λιγοστεύσῃ ἀκόμη περισσότερον. Τὰ κυδώνια ἐν τῷ μεταξὺ ἔχουν κρυώσει· τὰ περνοῦμεν ἀπὸ τὸ «τρυπητὸ» καὶ συνάζομεν τὸν πουρὲ εἰς ἄλλο δοχεῖον καθαρόν, προσθέτομεν τρεῖς ὀκάδας ζάχαρη καὶ τὸν χυμόν των, ὁ ὁποῖος ἔχει βράσει καὶ ἔχει μείνει πολὺ ὀλίγος· τὰ ἀποθέτομεν ἐπὶ τῆς πυρᾶς καὶ ἀνακατώνομεν συνεχῶς, μὲ ξύλινον κοχλιάριον, ἕως ὅτου δέσουν καλά. Διὰ νὰ βεβαιωθῶμεν ὅτι ἔδεσαν ὅσον χρειάζεται, ῥίπτομεν ὀλίγην ποσότητα ἐντὸς πινακίου ψυχροῦ ὕδατος καὶ μὲ τὰ δάκτυλα δοκιμάζομεν ἐὰν εἶναι ἀρκετὰ σφικτόν, ὁπότε εἶναι ἕτοιμον τὸ κυδωνόπαστον. Τὸ ἁπλώνομεν τότε ἐπὶ καθαροῦ μαρμάρου καὶ τὸ στρώνομεν διὰ μαχαιρίου διὰ νὰ γίνῃ ἰσόψηφές, ὅσον θέλομεν, τὸ τετραγωνίζομεν καὶ τὸ κόπτομεν κατόπιν εἰς τεμάχια οἱουδήποτε σχήματος καὶ μεγέθους.

Κυδωνοχῶρι /*Γεωγρ.*/. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἐπταλόφου (Σεβεντεκλῆ) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 27. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κιομουρτζῆ*.

Χ. Δ.

Κυὲμ (Cuesmes) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τοῦ Βελγίου ἐν τῷ νομῷ Ἀννονίας (Hainaut), κειμένη ΝΔ. τοῦ Μόνς, ἐγγὺς τῆς γαλλικῆς μεθορίου (πόλις Βαλανσιέν). Ἔχει ἀνθρακωρυχεῖα καὶ ἀξιόλογον σιδηροβιομηχανίαν. Κάτ. 9.350.

Χ. Δ.

Κυζᾶς (Cujas, ἢ Cujaus, ἐξ οὗ καὶ παρ' ἡμῖν *Κουιάτιος*), *Ἰάκωβος*. Γάλλος νομοδιδάσκαλος (1522—1590), ἐπιδοθεὶς ἰδιαιτέρως εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου. Ἵδρυσε σχολὴν εἰς Τουλούζην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδαξεν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον. Βραδύτερον ἐδίδαξε καὶ ἐν Παρισίοις. Συνέγραψε: «Παρατηρήσεις», «Παράτιτλα» καὶ «Σχόλια ἐπὶ τῶν Πανδεκτῶν». Ὑπῆρξεν ὁ κορυφαῖος καὶ ὁ ἱδρυτὴς τῆς σχολῆς, ἥτις ἐβασίσθη ἐπὶ τῆς συστηματικῆς ἐρεύνης τῶν πηγῶν τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου καὶ ἐπὶ τῆς ἀλληλοερμηνείας τῶν κειμένων. Εἰς τὴν τέχνην ταύτην ὁ Κυζᾶς δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀπαράμιλλος διδάσκαλος, ὑπῆρξε δὲ ἀκόμη ἐν πολλοῖς χρήσιμος διὰ τὴν σπουδὴν τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου.

Ε. Ι. Μ.

Κυζικηνὴ *χερσόνησος* /*Γεωγρ.*/. Χερσόνησος τῆς νοτίας ἀκτῆς (*Χουδαβενδικιάρ*) τῆς Προποντίδος, *Καπού νταγ* καλουμένη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος ἦτο νῆσος συνδεομένη πρὸς τὴν περαίαν τῆς διὰ δύο γεφυρῶν, κατασκευασθεισῶν κατὰ τὸν Πλίνιον ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου. Σήμερον ἐμφανίζεται καὶ πάλιν ὡς χερσόνησος, ἧς ὁ ἰσθμὸς παρουσιάζει εὖρος πλέον τοῦ μιλλίου κατὰ τὴν μεγίστην αὐτοῦ στενότητα. Ἔχουσα σχῆμα τριγώνου ἀμβλυγωνίου ἰσοσκελοῦς, μὲ τὴν ἐκ δεκαὲξ μιλλίων βάσιν τοῦ ἐστραμμένην πρὸς βορρᾶν καὶ ἀνατεινομένην ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, τὴν δὲ ἀντικειμένην κορυφήν του ἐστραμμένην πρὸς νότον, συνδέεται πρὸς τὴν μικρασιατικὴν ἀκτήν, ἀκριβῶς κατὰ τὴν κορυφήν, δι' ἰσθμοῦ κειμένου εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ μὲν τοῦ βορείου στομίου τοῦ Ἑλλησπόντου 54 μιλλίων, ἀπὸ δὲ τῆς Κίου 57. Δύο κολπίζοντες ὅρμοι, ὁ τῆς *Ἀρτάκης* (*Ἐρντέκ*) πρὸς δυσμὰς τοῦ ἰσθμοῦ καὶ ὁ τῆς *Πανόρμου* (κοιν. *Πάντερμα*) ἐξ ἀνατολῶν, πλαισιοῦν τὴν χερσόνησον ἐκ νότου. Ἀκρωτήρια δὲ σχηματίζει ἀπὸ τῆς δυτικῆς μασχάλης της καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου τὰ ἑξῆς: *Μουρὰτ-Μπεὴρ* εἰς $3\,^1/_2$ μίλλ. πρὸς δυσμάς· τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο, ἀποτελοῦν τερματισμὸν τοῦ *ὄρους* τῆς *Ἀρτάκης*, ἔχει πρὸ καὶ ἐγγύτατα αὐτοῦ τὴν νησίδα *Ἀρτάκην*. *Κορακιὰ Μπουρνοῦ* εἰς 4 μίλλ. ΒΔ τοῦ προηγουμένου. *Καρυδιά*, 2 μίλλ. ΒΔ. τῆς Κορακιᾶς, μεθ' ἧς ἀφορίζει τὸν ὅρμον Γωνιά. *Παλιός*, ὁ *Μέλανος* τοῦ Στράβωνος, ἡ δυτικὴ τῆς χερσονήσου ἐσχατιά, ἐφ' ἧς φάρος δύο ἐρυθρῶν κατακορύφων σταθερῶν φώτων. *Δράκοντας* ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς εἰς 2 μίλλ. Α.ΒΑ. τοῦ προηγουμένου, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἡ νῆσος Χαλκονήσι. *Λίτζα Μπουρνοῦ*, ἡ βορειοτάτη τῆς χερσονήσου ἄκρα, εἰς 8 μίλλ. ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Παλιός· μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Δράκοντα οἱ ὅρμοι *Δράκοντας, Βαθὺ λιμάν, Σαϊτὰν κιοΐ*. *Καιράλα Μπουρνοῦ*, ἡ ἀνατολικὴ τῆς νήσου ἐσχατιά· δυτικῶς αὐτῆς οἱ ὅρμοι *Κεστὲλ* καὶ *Χόντζα Μπουργκάς*· εἰς ἀπόστασιν δὲ 2—3 μίλλ. Α.ΝΑ. ἡ συστὰς τῶν νησίδων *Μολά, Ἅϊ Γεώργης, Ἅϊ Ἀνδρέας, Ἄγρια Πέτρα* καὶ *Μίξα*. *Μολὰ Μπουρνοῦ*, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς εἰς 2 μίλλ. Ν.ΝΔ. τῆς Καψάλα. *Βελὰρ Μπουρνοῦ*, εἰς 3 μίλλ. ΝΑ. τοῦ προηγουμένου, καὶ *Καλὶν Μπουρνοῦ*, 3 μίλλ. ΒΑ. τῆς ἀνατολικῆς τοῦ ἰσθμοῦ μασχάλης.

Ἡ χερσόνησος, ὀρεινὴ ἢ μᾶλλον βουνώδης, παρουσιάζει ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὴν *Ἀντὰμ Καγιὰ* (2620 ποδ.), ἧς τὸ «μονοφυὲς» πείθει ὅτι εἶναι τὸ *Δίνδυμον* τοῦ Στράβωνος· ταπεινοτέρας δὲ κορυφὰς τὸ *Ντεντὲ Μπαΐρ* (2320 ποδ.), πιθανῶς τὸ τῶν *Ἄρκτων ὄρος*, τὸ *Κουρτ Μεϊντὰν* (1400 π.), οὗ ΝΑ ἀπόληξις εἶναι τὸ προμνησθὲν ἀκρωτήριον Βελὰρ Μπουρνοῦ, τὸ *Κλαψί*, οὗ ΒΔ. ἀπόληξις τὸ ἀκρωτήριον *Παλιός*, καὶ ἡ *Ἐρντὲκ νταγ* ἄνωθεν τῆς φερωνύμου πολίχνης (πλάτ. 40° 24' Β., μήκ. 27° 48' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 884* Artaki bay καὶ 224 Sea of Marmara). Ἀλλὰ καὶ τέταρτον ὄρους, τῆς *Ἀδραστείας*, ἐν τῇ τότε νήσῳ, τὴν ὕπαρξιν ὑποδηλοῖ ὁ Στράβων, περιγράφων τὴν εἰσβολὴν τοῦ Μιθριδάτου (Γ 493,15).

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Κυζικηνός, —ή· ὁ κάτοικος τῆς Κυζίκου, ὁ ἐκ Κυζίκου καταγόμενος || ὁ εἰς τὴν Κύζικον ἀναφερόμενος.

— **κυζικηνὸς *στατὴρ*** /*Ἀρχ.*/. Ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων *κυζικηνοὶ στατῆρες* ἢ *χρυσοῦ στατῆρες κυζικηνοὶ* ἢ ἁπλῶς *κυζικηνοί*, τὰ ἐξ ἠλέκτρου (φυσικοῦ κράματος χρυσοῦ καὶ ἀργύρου) νομίσματα τῆς πόλεως Κυζίκου. Οἱ κυζικηνοὶ ἦσαν ἐκ τῶν κυριωτέρων χρυσῶν νομισμάτων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, κοπέντες σχεδὸν ἄνευ διακοπῶν ἀπὸ τοῦ 600 μέχρι τοῦ 330 π. Χ., ὁπότε ἐξετοπίσθησαν ὑπὸ τῶν χρυσῶν στατήρων τοῦ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου.

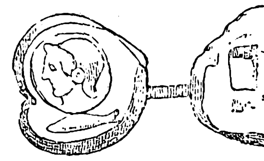

Κυζικηνὸς στατήρ.

Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς αὐτῶν ἀπεικονίζεται πάντοτε ὁ ἰχθὺς θύννος, σύμβολον τῆς πόλεως Κυζίκου, κατ' ἀρχὰς ὡς κυρία παράστασις, ἀργότερον ὡς δευτερεῦον σύμβολον· ἐπὶ τῆς ἑτέρας δὲ πλευρᾶς σταθερῶς τὸ τετράγωνον ἔγκοιλον. Τὸ βάρος τῶν κυζικηνῶν στατήρων εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 16 γραμμάρια, συνήθεις δὲ ὑποδιαιρέσεις αὐτῶν τὸ $^1/_6$ αἱ «ἕκται» καλούμεναι καὶ σπανιώτερον τὸ $^1/_2$· αἱ μικρότεραι ὑποδιαιρέσεις $^1/_{24}$ καὶ $^1/_{48}$ εἶναι ἐξαιρετικῶς σπάνιαι. Ἡ ἀξία δὲ αὐτῶν ὡς πρὸς τὸν ἄργυρον δὲν εἶναι ἀκριβῶς καθωρισμένη· πιθανῶς ἦτο διάφορος κατὰ τόπους καὶ χρόνους. Ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει ὅτι ὁ μισθὸς τῶν ὁπλιτῶν ἦτο εἷς κυζικηνὸς κατὰ μῆνα.

Ε. Β.-Χ.

Κυζικηνός, *Ἀθανάσιος Ἰωάν.* Μαθηματικός, γεννηθεὶς τῷ 1822 ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1894. Τυχὼν προστασίας τοῦ Κ. Ἰωνίδου, εἰσήχθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν Ἄνδρῳ ὀρφανοτροφεῖον τοῦ Θεοφίλου Καΐρη, ἔνθα ἐμαθήτευσεν ἐπὶ πενταετίαν. Μετὰ ταῦτα ἀπεστάλη εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἀπεπεράτωσε τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς καὶ τῷ 1842 ἐνεγράφη εἰς τοὺς φοιτητὰς τῆς νομικῆς, ἐξ ἧς μετεγράφη εἰς τὸ μαθηματικὸν τμῆμα τῆς φιλοσοφικῆς. Μετὰ διετῆ ἀναχώρησας δι' Εὐρώπην ἐσπούδασε μαθηματικὰ ἐπὶ δύο ἔτη, κατόπιν εἰργάσθη ὡς ἰδιωτικὸς ὑπάλ-

Digitized by Google

ληλος καὶ μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινὸς παρουσιάσθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γρενόβλης, ὅπου ἔτυχε διπλώματος ἀπολυτηρίου τῶν μαθηματικῶν ἐπιστημῶν. Προσελθὼν δὲ βραδύτερον εἰς δευτέραν δοκιμασίαν, ἠξιώθη διπλώματος προλύτου τῶν μαθηματικῶν. Ἀκολούθως ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς ἐπὶ τετραετίαν ἑλληνικὰ καὶ μαθηματικὰ ἐν ἰδιωτικῷ λυκείῳ τῆς Γενεύης. Κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐδίδαξεν ἐπι εἴκοσι περίπου ἔτη ὡς καθηγητὴς γυμνασίου ἐν Τριπόλει τὸ πρῶτον καὶ εἶτα ἐν Ἀθήναις. Τῷ δὲ 1872, διορισθεὶς τακτικὸς καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του. Συνέγραψε: «Θεωρητικὴ ἀριθμητική», «Στοιχειώδης ἄλγεβρα» (1868).
Δ. Δ.

Κυζικηνὸς κόλπος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπος διανοιγόμενος πρὸς δυσμὰς τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Ἀρτάκης, ὅπου ὁ μυχός του, καὶ μεταξὺ τοῦ νησίου Ταουσὰν Ἀντὰ (ΒΔ κέρας: πλάτ. 40° 22′ 10″ Β., μῆκ. 27°47′20″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 224: Sea of Marmara καὶ 884 Artaki bay) καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Τοπσοὺ-μπουρουν (ΝΔ. κέρας). Τὸ εὖρός του εἶναι 2 2/3 μιλ. καὶ ἡ εἴσδυσίς του 4 1/3 μιλ. Ἔχει ὡς ἀμφίπυγον κόλπον τὸν τοῦ *Πέραμο* ἀνατολικῶς τοῦ ἰσθμοῦ.
Σ. Ε. Λ.

Κύζικος *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς βασιλεὺς τῶν Δολιόνων (υἱὸς τοῦ Αἰνέου καὶ τῆς Αἰνήτης), ὅστις ἐβασίλευε τῆς χώρας του ὅτε οἱ Ἀργοναῦται πλέοντες ἐκ Λήμνου προσωρμίσθησαν εἰς αὐτήν. Ὑπεδέχθη τούτους φιλοφρόνως καὶ παρέσχε πᾶσαν πρὸς αὐτοὺς κατὰ τὸν ἀπόπλουν συνδρομήν. Ἀτυχῶς, κατα τὴν ἐπιοῦσαν τοῦ ἀπόπλου τῶν Ἀργοναυτῶν νύκτα, οἱ ἄνεμοι ἔφερον τὴν Ἀργὼ καὶ πάλιν εἰς τὴν χώραν τῶν Δολιόνων καὶ τότε συνήφθη μεταξὺ Δολιόνων καὶ Ἀργοναυτῶν, ἀγνοούντων ἀλλήλους εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός, ἀγρία μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθη ὁ βασιλεὺς Κύζικος. Τοῦτον ἔθαψαν κατὰ τὴν πρωΐαν μετὰ μεγάλων τιμῶν οἱ Ἀργοναῦται, ὅτε ἀπεκαλύφθη ὅτι εἰς τὴν χώραν τούτου καὶ οὐχὶ εἰς ἄλλην, ὡς εἶχον πιστεύσει, εἶχον ὠθήσει αὐτοὺς οἱ ἄνεμοι.
ΚΑΨ

Κύζικος *[Ἀρχ. Γεωγρ. — Ἱστορ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Μ. Ἀσίας (τῆς ἐφ' Ἑλλησπόντῳ Φρυγίας), ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ ἑνώνοντος τὴν ἐπὶ τῆς Προποντίδος χερσόνησον τῆς Ἀρκτονήσου μετὰ τῆς ἀπέναντι ξηρᾶς καὶ εἰς τοποθεσίαν σπουδαιοτάτην ἀπὸ ἀπόψεως ἐμπορικῆς καὶ πολεμικῆς. Κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ θρακικῆς καταγωγῆς λαοῦ τῶν Δολιόνων, κατοικοῦντος τὴν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Αἰσήπου καὶ Ρυνδάκου καὶ τῆς λίμνης Δασκυλίτιδος χώραν, ὠνομάσθη κατ' ἀρχὰς *Ἀρκτόνησος* καὶ *Δολιονία* καὶ *Δολιονίς*, μετονομασθεῖσα βραδύτερον *Κύζικος* ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου βασιλέως τῶν Δολιόνων, φονευθέντος, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τῶν Ἀργοναυτῶν ἐν ἀγνοίᾳ των. Μετὰ τὴν μετανάστευσιν τῶν Αἰολέων εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ἡ Κύζικος ἀνῆκεν εἰς τὴν Αἰολίδα. Δεχθεῖσα δὲ δὶς (κατὰ τὸ 749 καὶ τὸ 682 π. Χ.) ἀποίκους τῆς Μιλήτου, κατέστη, ὡς καὶ ἡ ἑτέρα τῶν Μιλησίων ἀποικία, ἡ Σινώπη, ὁρμητήριον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐθεμελίωσαν οὗτοι τὴν κυριαρχίαν των εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Πόντον. Εὐημερήσασα οἰκονομικῶς ἡ Κύζικος διὰ τῆς ἁλιείας τῶν θύννων (τόννων) καὶ τῆς μεγάλης ἀκμῆς τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας της, ἐξυπηρετουμένων ὑπὸ τῶν δύο θαυμασίων λιμένων της, τοῦ *Πανόρμου* πρὸς Α. καὶ τοῦ *Ρυτοῦ* πρὸς Δ., κατέστη ἀνεξάρτητος ἀπὸ τῆς μητροπόλεώς της καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος ἐτυράννει αὐτῆς, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν Περσῶν, ὁ Ἀρισταγόρας (ὁμώνυμος πρὸς τὸν τῆς Κύμης). Ἡ Κύζικος μετέσχε τῆς ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν αὐτῆς ἠναγκάσθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Περσῶν, διετήρησεν ὅμως τὴν αὐτονομίαν της ἐν τῇ διοικήσει τῶν ἀστικῶν πραγμάτων. Μετὰ τὴν αἰσίαν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων ἔκβασιν τῶν μηδικῶν πολέμων, ἡ Κύζικος ἔγινε σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων, εἰσελθοῦσα εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Δήλου, ἀπεστάτησεν ὅμως αὐτῶν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀνακατελήφθη καὶ πάλιν ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὸ 411 π. Χ., εὐθὺς μετὰ τὴν διπλῆν ἐν Ἀβύδῳ νίκην των κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

Ἡ παρὰ τὴν Κύζικον ναυμαχία. Μετὰ τὴν παρὰ τὴν Ἄβυδον διπλῆν ἧττάν του, ὁ ναύαρχος τῶν Πελοποννησίων Σπαρτιάτης Μίνδαρος, πλεονεκτῶν, καίπερ ἡττηθείς, τῶν ἀντιπάλων του διότι καὶ ἰσχυρὰ πεζικὴ δύναμις τοῦ συμμάχου του Πέρσου Φαρναβάζου ἐκάλυπτε τὰ νῶτά του καὶ ἄφθονον χρῆμα περσικὸν εἶχε πρὸς πληρωμὴν τῶν μισθοφόρων, ἔπλευσεν εἰς τὴν Προποντίδα καὶ κατέλαβε, τῇ συνδρομῇ τοῦ Φαρναβάζου ἀπὸ ξηρᾶς, τὴν Κύζικον. Ἔσπευσεν ὅμως πρὸς δίωξίν του εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκ Σάρδεων ἀποφυλάκισίν ὁ Ἀλκιβιάδης, ἡγούμενος στόλου ἐξ 86 τριήρων, ὅστις προσωρμίσθη εἰς τὴν νῆσον τῆς Προποντίδος Προκόννησον. Ἐκεῖ κατεστρώθη τὸ πολεμικὸν σχέδιον, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ μὲν στόλος θὰ διῃρεῖτο εἰς τρεῖς μοίρας ὑπὸ ἀρχηγοὺς τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν Θρασύβουλον καὶ τὸν Θηραμένην, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος θ' ἀνελάμβανε τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τοῦ ἐν Κυζίκῳ στόλου τῶν Σπαρτιατῶν, οἱ δὲ δύο ἄλλοι στρατηγοὶ θὰ ἐφρόντιζον νὰ μετάσχωσιν ἐν καιρῷ τῆς μάχης διὰ πλαγίας προσβολῆς, ὁ δὲ πεζὸς στρατός, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Χάρητα, θ' ἀπεβιβάζετο παρὰ τὴν Κύζικον. Ἡ μάχη ἤρχισε τὴν πρωΐαν μιᾶς βροχερᾶς ἡμέρας τοῦ Φεβρουαρίου μὲ τὴν ἐπίθεσιν τῆς ἐκ 40 τριήρων μοίρας τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἥτις, ὑποκριθεῖσα ὅτι ἐφοβήθη εὐθὺς ὡς ἀντίκρυσε τὸν ἰσχυρότερον στόλον τῶν ἀντιπάλων, ἐπεχείρησε πλαστὴν ὑποχώρησιν καὶ οὕτω προσείλκυσε τοῦτον εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος. Μόλις ὅμως ἐπέτυχε τοῦτο, ἐστράφη αἴφνης καὶ ἐπετέθη μεθ' ὁρμῆς, ἐνῷ συγχρόνως ἔδραμον κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Μινδάρου ἀπὸ τῶν νώτων, ἐν καιρῷ εἰδοποιηθεῖσαι διὰ σήματος τοῦ Ἀλκιβιάδου, καὶ αἱ μοῖραι τοῦ Θηραμένους καὶ Θρασυβούλου. Ἀντιληφθεὶς ὁ Μίνδαρος τὸ στρατήγημα τοῦ Ἀλκιβιάδου, ἔφυγε ταχέως εἰς τὴν ξηρὰν πρὸς τὴν στρατιὰν τοῦ Φαρναβάζου. Ἐκεῖ, παρὰ τὴν πόλιν Κύζικον, συνάπτεται τότε αἱματηρὰ ναυμαχία καὶ πεζομαχία κατὰ τὴν ὁποίαν κατὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου μὲν ἀντιτάσσεται ὁ Μίνδαρος, κατὰ τοῦ Θηραμένους δὲ καὶ Θρασυβούλου ὁ Σπαρτιάτης Κλέαρχος καὶ τὰ προσδραμόντα περσικὰ στρατεύματα· ὅτε δὲ ταῦτα καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Κλεάρχου ἐν πλήρει συγχύσει ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ὁ Μίνδαρος ἐσυνέχισε τὸν ἀγῶνα ἐναντίον συμπάντων τῶν Ἀθηναίων ἕως ὅτου ἔπεσε μαχόμενος. Οἱ Ἀθηναῖοι κατεδίωξαν μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μινδάρου τὰ περσικὰ στρατεύματα καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὸν στόλον πρὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ περσικοῦ ἱππικοῦ. Κατὰ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἔγιναν οὗτοι κύριοι τῆς Κυζίκου, εἰς τὴν ὁποίαν εὗρον ἄφθονα λάφυρα. Τριάκοντα ὀκτὼ τριήρεις τῶν Πελοποννησίων περιῆλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηναίων (αἱ τῶν Συρακοσίων ἐπυρπολήθησαν ὑπὸ τῶν ἰδίων) καὶ πλεῖστοι αἰχμάλωτοι. Τοιαύτη νίκη δὲν εἶχε πανηγυρισθῆ εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κίμωνος. Τὴν καταστροφὴν ταύτην ἀνήγγειλεν εἰς Σπάρτην διὰ τῆς ἀκολούθου χαρακτηριστικῆς ἐπιστολῆς του ὁ ὑποναύαρχος Ἱπποκράτης: «Ἔρρει τὰ κᾶλα. Μίνδαρος ἀπεσσύα. Πεινῶντι τὤνδρες. Ἀπορίομες τί χρὴ δρᾶν».

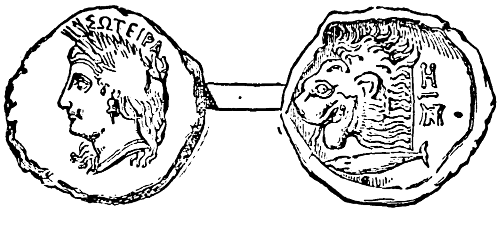

Νόμισμα τῆς Κυζίκου. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως παρίσταται κεφαλὴ τῆς Περσεφόνης μετὰ τοῦ τίτλου «Σώτειρα», ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας κεφαλὴ λέοντος, σύμβολον τῆς Κυβέλης.

Ἡ Κύζικος μέχρι τῆς καταστροφῆς της. Ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἔμεινεν ἡ Κύζικος μέχρι τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίας, μετὰ τὴν ὁποίαν ἀνεκηρύχθη ἐλευθέρα. Ἀπώλεσεν ὅμως τὴν ἐλευθερίαν της, περιελθοῦσα εἰς τοὺς Πέρσας διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Ἀνταλκίδα. Μετ' ὀλίγα ἔτη (373 π. Χ.) προσεχώρησεν εἰς τὴν νέαν κατὰ θάλασσαν ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους συμμαχίαν, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Τιμοθέου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου κατὰ τὸ 364 π. Χ. καὶ διεσώθη πολιορκηθεῖσα ὑπὸ τῶν Περσῶν. Κατὰ τὸ 355 π. Χ. ἀπεστάτησε καὶ πάλιν τῶν Ἀθηναίων καὶ διετήρησε τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν της μέχρι τῆς εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Οὖσα πόλις πλουσία καὶ πολυάνθρωπος κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ Κύζικος καὶ κυριαρχοῦσα τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τῆς Προποντίδος μέχρι Λαμψάκου, ἦτο σπουδαιοτάτη στρατηγικὴ θέσις. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τῆς στρατιᾶς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Παρμενίων κατέλαβε ταύτην κατὰ τὸ 335 π. Χ. καὶ ἐχρησιμοποίησε τὰ ὀχυρὰ τείχη της ὡς στήριγμα τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγός του· καὶ ὁ ἐν τῇ περσικῇ ὑπηρεσίᾳ Ρόδιος Μέμνων ἐπεχείρησε διὰ τολμήματος νὰ καταλάβῃ αὐτὴν κατὰ τὸ 334 π. Χ., ὁρμώμενος ἐκ τῶν ἐν Βιθυνίᾳ κτήσεών του, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἐλεηλάτησε τὴν χώραν της. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων ἡ Κύζικος, διασῴζουσα τὴν αὐτονομίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν της, ἀνεμείχθη πολλάκις εἰς τοὺς μεταξύ των ἀγῶνας, ἀλλὰ κατὰ τὸ 281 π. Χ. περιῆλθεν εἰς τοὺς Σελευκίδας. Περὶ τὸ 218 π. Χ. ἦτο καὶ πάλιν ἐλευθέρα καὶ ἡμιλλᾶτο εἰς ἀκμὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Ρόδον, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ συνεμάχησε κατὰ τὸ 201 π. Χ. ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Ε'. Καθ' ἅπαντα τὸν Β' καὶ Α' π. Χ. αἰῶνα ἡ Κύζικος διετήρησε τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν της, διατελοῦσα εἰς φιλικωτάτας σχέσεις ἰδίως πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Περγάμου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Ἄτταλος Α' ἐνυμφεύθη καὶ Κυζικηνὴν πολίτιδα, τὴν Ἀπολλωνίδα, τὴν μητέρα Εὐμένους τοῦ Β', τὸν ὁποῖον καὶ ἐβοήθησαν οἱ Κυζικηνοὶ εἰς τὸν ἐναντίον τοῦ Φαρνάκου, βασιλέως τοῦ Πόντου, πόλεμον κατὰ τὸ 183 π. Χ., καὶ Ἀττάλου τοῦ Β', τὸν ὁποῖον ἐπίσης ἐβοήθησαν πολεμοῦντα κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Βιθυνίας Προυσίου. Οἱ Κυζικηνοὶ συνεπολέμησαν μετὰ τῶν Ρωμαίων κατὰ τοῦ Μιθριδάτου, ὅστις ἐκδικούμενος ἐπῆλθε βραδύτερον ἐξ ἀπροόπτου κατὰ ταύτης μετὰ 150 χιλιάδων στρατοῦ καὶ τὴν ἐπολιόρκησεν ἀπό τε ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Ἡ ἐπίμονος ὅμως ἀντίστασις τῶν κατοίκων, τοὺς ὁποίους ἐβοήθησε καὶ ὁ ἀποσταλεὶς ὡς ἀρχηγὸς τοῦ δευτέρου κατὰ τοῦ Μιθριδάτου πολέμου Λούκουλλος, ἐξηνάγκασε τὸν Μιθριδάτην νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ βασίλειόν του. Ἀποτέλεσμα τοῦ ἡρωϊσμοῦ τούτου τῶν Κυζικηνῶν ἦτο ἡ ἐπέκτασις τῆς χώρας των διὰ τῆς προσαρτήσεως εἰς ταύτην μέρους τινὸς τῆς Μυσίας καὶ τῆς Τρωάδος. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου πόλεμον ἐτάχθη μετὰ τοῦ Καίσαρος. Μετὰ τὴν δολοφονίαν δὲ τούτου κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Βρούτου τὸ πρῶτον καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου, ὅστις ἐξήσκει ἐν αὐτῇ μονομάχους. Κατὰ τὸ 20 π. Χ. ἡ Κύζικος, περιπεσοῦσα εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, ἀπώλεσε τὴν ἐλευθερίαν της, ἀλλ' ἀνεκηρύχθη καὶ πάλιν ἐλευθέρα μετὰ πέντε ἔτη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐστερήθη τῆς ἐλευθερίας της κατὰ τὸ 25 μ. Χ., τιμωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τιβερίου διότι παρημέλησε τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ναοῦ τοῦ Αὐγούστου καὶ διότι κατεδίκασεν εἰς τὰ δεσμὰ πολίτας τινὰς Ρωμαίους. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Καλιγούλα ἀνενεώθησαν αἱ ἀγαθαὶ μεταξὺ Κυζίκου καὶ Ρώμης σχέσεις καὶ ἡ πόλις ἔλαβε τὸν τιμητικὸν τίτλον Νεωκόρος καὶ τὸ προνόμιον νὰ τελοῦνται εἰς τὸν περίβολον αὐτῆς οἱ μεγάλοι ἀσιατικοὶ ἀγῶνες, διότι καὶ μόνη αὕτη ἐκ τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνίδων πόλεων εἶχεν ἀμφιθέατρον. Ἡ πρὸς τὴν Κύζικον εὔνοια τῆς Ρώμης ἐξηκολούθησε καὶ ἐπι τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, ὅτε ἐκτίσθη ἐν αὐτῇ καὶ ὁ ναός τούτου, ὅστις ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τῆς Ἀσίας, καὶ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, ὅτε ἔλαβε καὶ τὸν τίτλον Φιλοσεβαστή.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Γαλλιηνοῦ ἡ Κύζικος κατεστράφη (267 μ. Χ.) ὑπὸ τῶν Γότθων. Ἐπὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ (285—305 μ. Χ.) ἦτο πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἑλλησπόντου, ἕδρα μητροπολίτου ἔχοντος πολλοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους (16 ἢ 19 κατ' ἄλλους), καὶ αὐτοκρατορικοῦ νομισματοκοπείου. Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἡ Κύζικος ὑπῆρξε θῦμα ἀλλεπαλλήλων θεομηνιῶν καὶ ἐπιδρομῶν. Οὕτω, κατὰ τὸ 544 ὑπέστη μεγάλας καταστροφὰς ὑπὸ σεισμοῦ· κατὰ τὴν πρώτην ὑπὸ τῶν Ἀράβων πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (672—679), καταληφθεῖσα ὑπὸ τούτων, ὑπέστη ἀνυπολογίστους ζημίας καὶ κατὰ τὸ 1063 κατεστράφη καὶ πάλιν σχεδὸν ὁλοσχερῶς ὑπὸ τρομακτικοῦ σεισμοῦ.

Ἡ Κύζικος, ἕνεκα τῶν γεωλογικῶν μεταβολῶν τοῦ ἐδάφους της, ὀφειλομένων εἰς τὰς προσχώσεις τῶν λιμένων της καὶ τὴν ἑκάστοτε διασκευὴν τῶν ἐπ' αὐτῶν λιμενικῶν ἔργων, ἦτο ἄλλοτε μὲν χερσόνησος, ἄλλοτε δὲ ἰσθμὸς καὶ ἐνίοτε νῆσος. Κατὰ τὸν Στράβωνα ἦτο ἐνάμιλλος πρὸς τὰς πρώτας πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ κατὰ τὸ μέγεθος, καὶ κατὰ τὸ κάλλος καὶ κατὰ τὴν εὐνομίαν, καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ. Περιεβάλλετο ὑπὸ τειχῶν καὶ εἶχε πολλὰ καὶ πολυτελῆ δημόσια οἰκοδομήματα, ὡς ναοὺς (εἷς ἐκαλεῖτο Παρθενών), πρυτανεῖον, τὸ ὁποῖον ἡμιλλᾶτο πρὸς τὸ ἐν Ἀθήναις, θέατρα, ἀμφιθέατρον, γυμνάσια, στάδια καὶ πλεῖστα ἄλλα (ἀγοράς, στοὰς κ.λ.π.). Πάντων ὅμως ἐξεῖχον τρία, οἱ καλούμενοι θησαυροί, ὁ τῶν ὅπλων, ὁ τῶν ὀργάνων καὶ ὁ τοῦ σίτου, ἡ συντήρησις τῶν ὁποίων ἦτο ἔργον ειδικῶν ἀρχόντων, τριῶν ἀρχιτεκτόνων. Τὸ δὲ πολίτευμα τῆς πόλεως καὶ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας, *Κυζικηνῆς* καλουμένης, ὡμοίαζε πρὸς τὸ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἰδίως τὸ τῶν Ρυδίων καὶ Μασσαλιωτῶν. Τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν εἶχεν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος, ὅστις διῃρεῖτο εἰς ἓξ φυλάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ τέσσαρες εἶχον κοινὰ τὰ ὀνόματα μὲ τὰς ἐν Ἀθήναις παλαιοτέρας τέσσαρας φυλάς. Ἐξ αὐτῶν ἑκάστη κατὰ διαδοχὴν καὶ ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον ἐλάμβανε τὴν πρυτανείαν. Ἦσαν δὲ οἱ πρυτάνεις 600, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνὰ 50 ἦσαν ἐν ὑπηρεσίᾳ κατὰ μῆνα. Ἑκάστου τῶν συνεδρίων τῶν πρυτάνεων, οἵτινες μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς των ἀνελάμβανον τὴν ἀρχὴν τῶν *καλιῶν*, προήδρευεν εἷς ἄρχων, καλούμενος *ἐπιστάτης* ἢ *βούλαρχος*. Ὑπῆρχον ὅμως ἐν Κυζίκῳ καὶ ἄλλοι ἄρχοντες, ὡς ὁ ἔχων τὴν προεδρίαν τῶν κοινῶν ἀγώνων τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνικῶν πόλεων, *ἀσιάρχης*. Ἡ μεγάλη ἀκμὴ τῆς πόλεως ἤρχισε κυρίως μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Μιλήτου καὶ τὴν προσάρτησιν τῆς νήσου Προκοννήσου (ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος) καὶ προῆλθεν ἐκ τῆς προνομιούχου τοποθεσίας τῆς Κυζίκου, εἰς τὴν ὁποίαν ὠφείλετο ἡ πλουσία ἁλιεία τῶν θύννων καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας της, ἐξυπηρετηθέντων ὑπὸ τοῦ κυριαρχήσαντος ἐπὶ πολλὰ ἔτη

Digitized by Google

ἐν Μ. Ἀσίᾳ νομίσματός της, τῶν *κυζικηνῶν στατήρων* (βλ. λ.), διήρκεσε δὲ μέχρι τῆς ἁλώσεώς της ὑπὸ τῶν Ἀράβων (675 μ. Χ.). Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν φαίνεται ὅτι δὲν ὑστέρησεν ἡ Κύζικος, ἀφοῦ τέκνον της εἶναι ὁ μέγας τῆς θαλάσσης ἐξερευνητὴς *Εὔδοξος*.

Τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Κυζίκου, μεγαλοπρεπῆ πολλαχοῦ τὴν θέαν, καλύπτονται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ἀμπελώνων, ἀνηκόντων εἰς τὴν εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀπόστασιν κειμένην πόλιν Πέραμον, ἐκτισμένην εἰς ὡραίαν κοιλάδα τῆς χερσονήσου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Δινδύμου, ἱεροῦ ὄρους τῆς Κυβέλης κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Marquardt*, Cyzikus u. sein Gebiet.— *Hasluck*, Cyzicus. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Βλ. λ. *Ἀρτάκη*.

«Κύζικος» *[Ναυτ. Ἱστορ.]*. Τορπιλλοβόλον ἀνοικτῆς θαλάσσης, πρώην αὐστριακὸν («98—Μ»), παραχωρηθὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἅμα τῇ λήξει τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης. Ἐναυπηγήθη τῷ 1914 καὶ εἶναι καθ' ὅλα ὅμοιον πρὸς τὰ ἀδελφά του «Κίος» καὶ «Κυδωνίαι». Σ. Ε. Λ

Κυζὶλ *[Γεωγρ.]*· βλ. *Κιζίλ*.

Κύζιμπλ (Kysibl) *[Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Τσεχοσλοβακίας, καλουμένη γερμανιστὶ *Γκίσσυμπλ-Σάουερμπρουν* βλ. λ.).

κύημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κυεῖν*, τὸ κυούμενον, τὸ κυοφορούμενον, τὸ ἔμβρυον.

κύησις,—*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ *κυεῖν*, τὸ ἔχειν ἐν γαστρὶ ἔμβρυον, κυοφορία, ἐγκυμοσύνη.

— *[Μαιευτ.]* Καλεῖται *κύησις* ἡ ἐν τῇ μήτρᾳ ἢ ἐν τοῖς ἐξαρτήμασιν αὐτῆς (ᾠαγωγός, ᾠοθήκη) ἐγκατάστασις, ἀνάπτυξις καὶ διάπλασις τοῦ γονιμοποιηθέντος ᾠαρίου καὶ ἐμβρύου. Τῆς κυήσεως διακρίνονται δύο κυρίως μορφαί, ἡ *ἐνδομήτριος*, ἡ καὶ συνηθεστάτη, καθ' ἣν τὸ γονιμοποιηθὲν ᾠάριον ἐγκαθιστάμενον ἐντὸς τῆς μήτρας ἀναπτύσσεται περαιτέρω εἰς ἔμβρυον, καὶ ἡ *ἐξωμήτριος*, ἀποτελοῦσα σπανίαν τῆς φύσεως ἀνωμαλίαν, καθ' ἣν τὸ γονιμοποιηθὲν ᾠάριον, ἐγκαθιστάμενον ἐκτὸς τῆς μήτρας, ἐν τῷ ᾠαγωγῷ ἢ ἐν τῇ ᾠοθήκῃ, ἀναπτύσσεται περαιτέρω εἰς ἔμβρυον. Καὶ ἡ μὲν ἐνδομήτριος κύησις ὑποδιαιρεῖται εἰς *ἁπλῆν*, ὅταν ἐν τῇ μήτρᾳ ἀναπτύσσεται ἓν καὶ μόνον ἔμβρυον, καὶ εἰς *πολλαπλῆν*, ὅταν ἐν αὐτῇ ἀναπτύσσωνται πλείονα τοῦ ἑνὸς ἔμβρυα. Ἥ τε δ' ἁπλῆ καὶ ἡ πολλαπλῆ κύησις καλεῖται φυσιολογικὴ μὲν ἢ ὁμαλή, ὅταν καθ' ἅπασαν τὴν διάρκειαν αὐτῆς ἥ τε μήτηρ καὶ τὸ ἔμβρυον ἔχουσιν ὑγιῶς, παθολογικὴ δὲ ἢ ἀνώμαλος, ὅταν τὸ ἕτερον τούτων ἢ ἀμφότερα πάσχωσιν.

Ἐνδομήτριος ἁπλῆ φυσιολογικὴ κύησις. Ἡ διάγνωσις αὐτῆς κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἥμισυ, ἤτοι, μέχρι τοῦ τετάρτου καὶ ἡμίσεος μηνός, στηρίζεται ἐπὶ τῶν συμπτωμάτων καὶ φυσικῶν σημείων αὐτῆς, ἤτοι κυρίως ἐπὶ τῆς ἐπισχέσεως τῆς ἐμμήνου ρύσεως καὶ τῶν ἀλλοιώσεων τῶν παρατηρουμένων ἐπὶ τῶν μαστῶν παρὰ πρωτοτόκοις καὶ πρότερον κανονικῶς ἐμμηνορροούσαις, εἰς τὴν σφαιρικότητα τῆς μήτρας, εἰς τὴν ὑβώδη ἐλαστικὴν διόγκωσιν αὐτῆς, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ᾠοῦ, εἰς τὴν ἐλαστικότητα τῶν τοιχωμάτων τοῦ σώματος τῆς μήτρας, ἰδίως δὲ εἰς τὴν μαλθακότητα τοῦ κατωτέρου τμήματος αὐτῆς, καλουμένην σημεῖον τοῦ Hégar. Κατὰ τοὺς πρώτους δηλαδὴ μῆνας τῆς κυήσεως, τὰ τοιχώματα τοῦ κατωτέρου τμήματος τῆς μήτρας εἰσὶ κατὰ πολὺ μαλθακώτερα καὶ ἐλαστικώτερα τῶν τοῦ ἀνωτέρου τμήματος αὐτῆς, διότι τοῦτο, περιέχον τὸ ᾠόν, εἶναι μᾶλλον τεταμένον, ἐνῷ τὸ κατώτερον κενὸν ὄν, εἶναι εἰς ἄκρον μαλθακόν. Τὸ σημεῖον τοῦτο γινόμενον αἰσθητὸν διὰ τῆς ἀμφιχείρου ἐξετάσεως ἀπὸ τῆς τετάρτης περίπου ἑβδομάδος τῆς κυήσεως καὶ κυρίως κατὰ τὸν δεύτερον μῆνα αὐτῆς, ἀποτελεῖ σημεῖον βέβαιον καὶ ἀσφαλὲς τῆς κυήσεως. Κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς κυήσεως, ἡ διάγνωσις οὐδεμίαν κατὰ κανόνα παρουσιάζει δυσχέρειαν, διότι τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ ἐν τῇ μήτρᾳ ἀναπτυσσόμενον ἔμβρυον παρουσιάζει ἔκδηλα σημεῖα τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, εὐκόλως διακρινόμενα διὰ τῆς κοιλιακῆς καὶ διὰ τῆς κολπικῆς ἐξετάσεως, ὡς καὶ διὰ τῆς ἀκροάσεως, ἤτοι τὴν ἀντιτυπίαν, τὴν παραγομένην διὰ τῆς ὠθήσεως διὰ τῶν δακτύλων τοῦ ἐντὸς τῆς μήτρας ἐμβρύου, τὰ σκιρτήματα καὶ τοὺς καρδιακοὺς παλμοὺς τοῦ ἐμβρύου, ὡς καὶ τὸ φύσημα τῆς ὀμφαλίδος.

Ἡ διάγνωσις ὅμως τῆς κυήσεως κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ αὐτῆς, παρ' ὅλα τὰ ἀνωτέρω συμπτώματα καὶ φυσικὰ σημεῖα, πολλάκις παρουσιάζει μεγάλας δυσχερείας. Κατὰ τὰς περιπτώσεις ταύτας καταφεύγομεν σήμερον πρὸς ἀσφαλῆ διάγνωσιν τῆς κυήσεως εἰς τὴν καλουμένην *ὀροδιαγνωστικὴν* μέθοδον. Ἡ δὲ διὰ τῆς ἀκτινοσκοπήσεως διάγνωσις τῆς κυήσεως κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ αὐτῆς δὲν εἶναι ἀσφαλής, διότι, καίτοι τινὲς ὑποστηρίζουσιν ὅτι δι' αὐτῆς κατορθοῦται ἡ ἐμφάνισις τοῦ σκελετοῦ τοῦ ἐμβρύου κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς κυήσεως, ἐν τούτοις οἱ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀσχολούμενοι βεβαιοῦσιν ὅτι πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 4ου μηνὸς τῆς κυήσεως ἀποβαίνει δυσχερὲς ν' ἀποφανθῇ τις μετὰ βεβαιότητος ὅτι αἱ ἐμφανιζόμεναι γραμμαὶ ἢ σκιαὶ διὰ τῶν ἀκτίνων ἀντιστοιχοῦσι πρὸς ὀστᾶ τοῦ σκελετοῦ τοῦ ἐμβρύου.

Διάγνωσις τῆς πρώτης ἀπὸ τῆς ἐπανειλημμένης κυήσεως. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐνδιαφέρει κυρίως τὴν ἀνακριτικὴν ἀρχήν. Ὅπως ἀποφανθῇ τις περὶ τούτου, ἀνάγκη νὰ βασισθῇ ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐπὶ τοῦ αἰδοίου καὶ ἐπὶ τοῦ τραχήλου τῆς μήτρας καταλειπομένων ὑπὸ τοῦ τοκετοῦ μεταβολῶν. Οὕτω, παρὰ ταῖς πρωτεγκύοις ὁ παρθενικὸς ὑμὴν παρίσταται μὲν διερρωγώς, οὐχὶ ὅμως καὶ κατεστραμμένος, ἡ δ' εἴσοδος τοῦ κολεοῦ εἶναι μᾶλλον στενὴ καὶ τὸ πρόσθιον καὶ ὀπίσθιον τοίχωμα αὐτοῦ διατηροῦσι τὰς πτυχὰς αὐτῶν. Ὁ τράχηλος δὲ προέχει ἐντὸς τοῦ κολεοῦ ὑπὸ μορφὴν βαλάνου καὶ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ στόμιον εἶναι κυκλοτερὲς καὶ κεκλεισμένον. Παρὰ δὲ ταῖς πολυτόκοις, ὁ παρθενικὸς ὑμὴν εἶναι τοσούτῳ κατεστραμμένος, ὥστε δὲν ὑπολείπονται ἐξ αὐτοῦ ἢ μόνον τὰ μύρτα, ἡ δ' εἴσοδος τοῦ κολεοῦ χαίνει καὶ ὁ πρόσθιος καὶ ὁ ὀπίσθιος αὐτοῦ στῦλος εἶναι λεῖος, ἐνῷ ὁ τράχηλος τῆς μήτρας εἶναι μαλθακὸς καὶ φέρει περὶ τὸ στόμιον αὐτοῦ ρωγμάς, τῆς ἐγκύου δὲ εὑρισκομένης περὶ τὸ τέρμα τῆς κυήσεως, τὸ στόμιον τῆς μήτρας χαίνει καὶ ὁ αὐλὸς τοῦ τραχήλου ἐπιτρέπει τὴν ἐλευθέραν εἴσοδον τοῦ δακτύλου.

Διάρκεια τῆς κυήσεως. Ἡ κύησις, ὑπολογιζομένη εἴτε ἀπὸ τῆς τελευταίας ἐμμήνου ρύσεως, εἴτε ἀπὸ μιᾶς καὶ μόνης γονίμου συνουσίας γνωστῆς χρονολογίας, ἀπεδείχθη, ἀπὸ τῆς ἱπποκρατικῆς ἤδη ἐποχῆς, ὅτι διαρκεῖ κατὰ μέσον ὅρον 40 ἑβδομάδας ἢ 10 σεληνιακοὺς μῆνας, δηλαδὴ 280 ἡμέρας. Ἀναφέρονται ὅμως καὶ ἐξαιρετικαὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ κύησις διήρκεσε καὶ μέχρι 300 ἡμερῶν ἢ 11 μηνῶν, αἱ δὲ περιπτώσεις διαρκείας ἄνω τῶν 300 ἡμερῶν ἀμφισβητοῦνται ὑπὸ τῶν περισσοτέρων συγγραφέων. Ἡ παράτασις αὕτη τῆς κυήσεως ἀποδίδεται μᾶλλον εἰς τὴν γενομένην γονιμοποίησιν οὐχὶ ὡς συνήθως μετὰ τὴν τελευταίαν ἔμμηνον ρύσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν 3ην ἢ 4ην ἑβδομάδα ἀπὸ τῆς τελευταίας ἐμμήνου ρύσεως, ἤτοι πρὸ τῆς ἀναμενομένης τοιαύτης. Ὅθεν, πρὸς καθορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς κυήσεως, ὃν διατρέχει ἡ γυνὴ καὶ κατ' ἀκολουθίαν τοῦ χρόνου τοῦ τοκετοῦ αὐτῆς, καταφεύγομεν καὶ εἰς τὰς ἑξῆς μεθόδους: α') Ὑπολογίζομεν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς τελευταίας ἐμμήνου ρύσεως 9 ἡμερολογιακοὺς μῆνας, ἤ, ὅπερ ταὐτόν, 3 μῆνας ὄπισθεν, ἤτοι διάστημα ἀποτελοῦν 273 ἡμέρας καὶ εἶτα προσθέτομεν 7 ἔτι ἡμέρας, ὅπως συμπληρωθῇ τὸ κατὰ μέσον ὅρον παραδεδεγμένον χρονικὸν διάστημα τῆς διαρκείας τῆς κυήσεως, ἤτοι αἱ 280 ἡμέραι. Σημειωτέον ὅμως ὅτι, ἐπειδὴ οὐχὶ σπανίως οἱ ἡμερολογιακοὶ μῆνες ἔχουσι 31 ἡμέρας, παρίσταται ἀνάγκη, ἐὰν μετὰ τὴν ἀρίθμησιν τῶν 9 μηνῶν συμπίπτῃ ὁ μὴν Φεβρουάριος, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν 280 ἡμερῶν νὰ προστίθενται οὐχὶ 7 ἑπτὰ ἡμέραι, ἀλλὰ μόνον 4, ἢ ἐὰν συμπίπτῃ ὁ μὴν Ἰανουάριος ἢ Δεκέμβριος νὰ προστίθενται μόνον 5 ἡμέραι καὶ ἐὰν ὁ Ἀπρίλιος ἢ ὁ Σεπτέμβριος μόνον 6. β') Καθ' ἣν περίπτωσιν δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ χρονολογία τῆς τελευταίας ἐμμήνου ρύσεως ἢ μιᾶς γονίμου συνουσίας, καταφεύγομεν εἰς τὴν διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ χρόνου τῶν πρώτων σκιρτημάτων τοῦ ἐμβρύου. Δεδομένου δηλαδὴ ὅτι τὰ πρῶτα σκιρτήματα τοῦ ἐμβρύου γίνονται αἰσθητὰ τῇ ἐγκύῳ περὶ τὰ μέσα τῆς κυήσεως, δηλαδὴ περὶ τὴν 20ὴν ἑβδομάδα, ἤτοι κατὰ τὸν τέταρτον καὶ ἥμισυ μῆνα, ὑπολογίζομεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἴκοσι περίπου ἑτέρας ἑβδομάδας. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι πολὺ ἀμφίβολος, διότι δὲν εἶναι εὐχερὲς νὰ ἐνθυμῆται ἡ ἔγκυος τὴν ἐποχὴν τῶν πρώτων σκιρτημάτων καὶ διότι τὰ σκιρτήματα γίνονται αἰσθητὰ ὁτὲ μὲν βραδύτερον, ὁτὲ δὲ πρὸ τοῦ 4ου μηνός, ἀσφαλεστέρα μέθοδος εἶναι: γ') Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ ὕψους τοῦ πυθμένος τῆς μήτρας. Κατὰ τοὺς πρώτους 2 μῆνας τῆς κυήσεως εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ μήτρα εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς πυέλου, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 3ου μηνὸς ὁ πυθμὴν αὐτῆς εὑρίσκεται εἰς τὸ ὕψος τοῦ χείλους τῆς ἡβικῆς συμφύσεως, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 4ου μηνὸς τέσσαρας δακτύλους ἄνωθεν τῆς ἡβικῆς συμφύσεως, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 5ου μηνὸς ἐν τῷ μέσῳ μεταξὺ ὀμφαλοῦ καὶ ἡβικῆς συμφύσεως, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 6ου μηνὸς ἐν τῷ ὕψει τοῦ ὀμφαλοῦ, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου μηνὸς τρεῖς περίπου δακτύλους ἄνωθεν τοῦ ὀμφαλοῦ, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 8ου μηνὸς τέσσαρας δακτύλους ἄνωθεν τοῦ ὀμφαλοῦ, κατὰ τὸν 9ον μῆνα μέχρι τῆς ξιφοειδοῦς ἀποφύσεως καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 9ου μηνὸς εἰς ὃ ὕψος εὑρίσκετο καὶ κατὰ τὸν 8ον μῆνα, ἤτοι 4 δακτύλους ἄνωθεν τοῦ ὀμφαλοῦ. Πλὴν ὅμως τούτων, δυνατὸν νὰ ὑπολογισθῇ ὁ χρόνος τῆς κυήσεως καὶ διὰ τῆς εὑρέσεως τοῦ μήκους τοῦ ἐν τῇ μήτρᾳ ἐμβρύου. Πρὸς τοῦτο λαμβάνομεν πυελόμετρον (διαβήτην), οὗτινος τὸ ἓν σκέλος εἰσάγομεν ἐντὸς τοῦ κολεοῦ, ἔμπροσθεν τοῦ κατωτέρου τμήματος τῆς μήτρας, καὶ τὸ ἕτερον φέρομεν ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς μήτρας, ἔνθα εὑρίσκεται ὁ ἕτερος πόλος τοῦ ἐμβρύου. Ἐκ τοῦ οὕτως εὑρισκομένου μήκους λαμβάνομεν τὸ διπλάσιον, ὅπερ παριστᾷ τὸ πραγματικὸν μῆκος τοῦ ἐμβρύου, τὸ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς μέχρι τῶν πτερνῶν. Γνωστοῦ δ' ὄντος ὅτι τὸ ἔμβρυον ἔχει ὡρισμένον μῆκος καθ' ἕκαστον μῆνα, δυνάμεθα διὰ τῆς τοιαύτης καταμετρήσεως νὰ ὁρίσωμεν κατὰ προσέγγισιν τὸν χρόνον τῆς κυήσεως, ὃν διατρέχει ἡ γυνή.

Πολλαπλῆ κύησις. Καλεῖται οὕτω ἡ σύγχρονος ἀνάπτυξις ἐντὸς τῆς μήτρας πλειόνων ἐμβρύων, ἥτις, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀναπτυσσομένων ἐμβρύων, ὀνομάζεται κύησις *διδύμων*, *τριδύμων*, *τετραδύμων* κλπ. Ἡ πολλαπλῆ κύησις ἀποδίδεται εἰς τὴν κληρονομικότητα, μεταβιβαζομένην ἐπὶ γενεὰς συνεχεῖς ἢ καὶ κατὰ διαλείμματα. Ἡ κύησις διδύμων εἶναι συνηθεστέρα τῶν λοιπῶν, ἤτοι 1 ἐπὶ 87, τῶν τριδύμων 1 ἐπὶ 7.103, τῶν τετραδύμων 1 ἐπὶ 767.000 καὶ ἡ πενταδύμων 1 ἐπὶ 41 600.000 (Guzzoni). Ἡ κύησις διδύμων παράγεται διὰ τῆς γονιμοποιήσεως δύο συγχρόνως ᾠαρίων ἢ ἑνὸς μόνου, ἐξ οὗ ἡ διαίρεσις ταύτης εἰς *διωογενῆ* καὶ εἰς *μονωογενῆ*. Ἐκ τούτων ἡ διωογενὴς εἶναι ἑξάκις συχνοτέρα τῆς μονωογενοῦς καὶ θεωρεῖται φυσιολογικωτέρα ταύτης. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν διωογενῆ κύησιν διδύμων δύο συγχρόνως γονιμοποιούμενα ᾠάρια προέρχονται διὰ μὲν ἕκαστον ἐξ ἑκατέρας τῶν ᾠοθηκῶν, διὰ δ' ἀμφότερα ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ᾠοθήκης καὶ ἐξ ἑνὸς ᾠοθυλακίου ἢ καὶ τῶν δύο ὡρίμων ᾠοθυλακίων ρηγνυομένων ἐκ τῆς αὐτῆς ᾠοθήκης. Τὰ διωογενῆ δίδυμα φθάνουσι συνήθως μέχρι τέρματος τῆς κυήσεως καὶ γεννῶνται καθ' ὅλα ὑγιῆ. Τὸ γένος δ' αὐτῶν ὁτὲ μὲν εἶναι τὸ αὐτό, ὁτὲ δέ, συνηθέστερον, διάφορον. Ἑκάτερον τῶν ᾠῶν τῆς διωογενοῦς διδύμου κυήσεως ὁτὲ μὲν ἔχει ἴδιον θυλακοειδῆ ὑμένα, ἴδιον ἀμνίον, χόριον καὶ πλακοῦντα, ὁτὲ δὲ κοινὸν θυλακοειδῆ ὑμένα, ἴδιον ὅμως ἀμνίον, χόριον καὶ πλακοῦντα. Ἡ μονωογενὴς κύησις διδύμων προέρχεται ἐκ τῆς ὑπὸ δύο σπερματοζωαρίων γονιμοποιήσεως ἑνὸς ᾠαρίου, περιέχοντος δύο βλαστικὰ κυστίδια ἢ ἴσως μὲν καὶ ἕν, διαιρούμενον ὅμως εἰς δύο τμήματα, ἑκάτερον τῶν ὁποίων γονιμοποιεῖται. Τὰ μονωογενῆ δίδυμα γεννῶνται συνήθως πρωϊμώτερον τῶν διωογενῶν καὶ σπανιώτερον φθάνουσι τὸ τέρμα τῆς κυήσεως, ὁπότε τὰ ἔμβρυα γεννῶνται ἀσθενικά, κακῶς διαπεπλασμένα καὶ συνήθως τὸ ἕτερον τούτων παρουσιάζει μείζονα ἀνάπτυξιν, εἶναι δὲ ταῦτα πάντοτε τοῦ αὐτοῦ γένους. Τὰ μονωογενῆ δίδυμα ἔχουσι πάντοτε κοινὸν θυλακοειδῆ ὑμένα, χόριον καὶ πλακοῦντα, ἀμνίον ὅμως ἔχουσιν ὁτὲ μὲν κοινόν, ὁτὲ δὲ ἴδιον. Τὰ δίδυμα ἐμφανίζουσιν ἄλλοτε μὲν μόλις διακρινομένας διαφορὰς ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ζωτικότητα ἐν γένει, ἄλλοτε δὲ καταφανεῖς τοιαύτας. Τὸ ἀσθενέστερον ἐνίοτε ἀποθνήσκει καί, ἐὰν περιβάλληται ὑπὸ ἰδίου ἀμνίου, ἀποβάλλεται τῆς μήτρας μετά τινας ἑβδομάδας, ἐνῷ τὸ ἕτερον ἐξακολουθεῖ κανονικῶς ἀναπτυσσόμενον καὶ γεννᾶται ἐν πλήρει ὡριμότητι. Ἄλλοτε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἑνός, ἀποβάλλονται τῆς μήτρας ἀμφότερα, τό τε νεκρὸν καὶ τὸ ζῶν. Συχνότερον ὅμως οὐδέτερον τούτων συμβαίνει, τοῦ νεκροῦ ἐμβρύου μεταμορφουμένου εἰς μύλην ἢ διὰ μαλακύνσεως καὶ πιέσεως, ἣν ὑφίσταται ὑπὸ τοῦ ζῶντος ἐμβρύου, εἰς τὸ καλούμενον *παπυρῶδες* ἔμβρυον. Ὁ θάνατος δὲ τοῦ ἑτέρου τῶν ἐμβρύων ἀπαντᾷ συνηθέστερον ἐπὶ τῆς μονωογενοῦς διδύμου κυήσεως. Κατὰ τὴν τρίδυμον κύησιν τὰ τρία συγχρόνως ἀναπτυσσόμενα ἔμβρυα παράγονται συνηθέστερον διὰ τῆς συγχρόνου γονιμοποιήσεως δύο ᾠαρίων, τοῦ ἑνὸς μὲν τούτων ὑπὸ δύο σπερματοζωαρίων, ὡς καὶ κατὰ τὴν μονωογενῆ δίδυμον κύησιν, τοῦ ἑτέρου δὲ ὑπὸ τρίτου σπερματοζωαρίου. Σπανιώτερον δὲ ἡ τρίδυμος κύησις παράγεται διὰ τῆς γονιμοποιήσεως τριῶν συγχρόνως ᾠαρίων, προερχομένων τοῦ ἑνὸς μὲν ἀπὸ τῆς μιᾶς ᾠοθήκης, τῶν δὲ δύο ἑτέρων ἐκ τῆς ἑτέρας ᾠοθήκης, περιεχούσης δύο ᾠοθυλάκια, ἐξ ἑκατέρου τῶν ὁποίων ἐξέρχεται ἀνὰ ἓν ὥριμον ᾠάριον. Εἶναι δ' ὅμως ἀναντίρρητον ὅτι ἐνίοτε καὶ τὰ τρία γονιμοποιηθέντα ᾠάρια δυνατὸν νὰ προέρχωνται ἐξ ἑνὸς μόνου ᾠοθυλακίου, περιέχοντος τρία ὥριμα ᾠάρια. Ἐπὶ κυήσεως τριδύμων, προερχομένης ἐκ τριῶν ᾠαρίων, παρατηροῦνται συνήθως τρεῖς κεχωρισμένοι πλακοῦντες καὶ σπανιώτερον εἷς κεχωρισμένος καὶ δύο συνηνωμένοι. Ἕκαστον δ' ᾠὸν περιβάλλεται ὑπὸ ἰδίου χορίου καὶ ἰδίου ἀμνίου· προερχομένης ὅμως ταύτης ἐξ ἑνὸς ᾠαρίου, ἀπαντᾷ εἷς μόνον πλακοῦς καὶ ἓν χόριον, περιβάλλον καὶ τὰ τρία ᾠά, ἀμνία δὲ συνήθως δύο, ἐξ ὧν τὸ ἓν μὲν περιβάλλει τὰ δύο ᾠά, τὸ δ' ἕτερον τὸ τρίτον. Ἡ τρίδυμος κύησις σπανιώτατα φθάνει μέχρι τέρματος αὐτῆς, ἐπερχομένου συνήθως προώρου τοκετοῦ ἢ ἐκτρώσεως. Σχεδὸν πάντοτε τὰ τρίδυμα εἶσιν ἀτελῶς διαπεπλασμένα καὶ διαφόρου γένους. Συνήθως τὸ ἕν, καὶ σπανιώτερον τὰ δύο, ἀποθνήσκοντα κατὰ τὴν κύησιν, ἀποβάλλονται, χωρὶς νὰ διαταραχθῇ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ζῶντος ἢ τῶν ζώντων

Digitized by Google

ἐμβρύων. Σπανιώτερον δὲ τὸ νεκρὸν ἢ τὰ νεκρὰ ἔμβρυα παραμένουσι μέχρι τέρματος τῆς κυήσεως, μεταβαλλόμενα εἰς ἔμβρυα παπυρώδη. Ἡ κύησις τετραδύμων καὶ πενταδύμων εἶναι σπανιωτάτη καὶ ὅλως ἐξαιρετική, ἀπολήγουσα συνηθέστατα εἰς ἔκτρωσιν ἢ πρόωρον τοκετόν. Ἡ πολλαπλῆ κύησις παράγεται διὰ μιᾶς γονίμου συνουσίας, ἀλλ' ὅμως εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ διὰ δύο κεχωρισμένων γονίμων συνουσιῶν κατὰ βραχέα χρονικὰ διαστήματα γενομένων. Ἡ περίπτωσις αὕτη καλεῖται *ἐπιγονιμοποίησις* (superfecondatio). Αὕτη ὑπ' οὐδενὸς τῶν συγγραφέων ἀμφισβητεῖται, καίτοι δὲν ὑπάρχουσι θετικὰ γεγονότα ἐπιβεβαιοῦντα ταύτην καὶ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ὡς παρὰ τοῖς ζῴοις. Πλὴν τῆς δι' ἐπιγονιμοποιήσεως παρατηρουμένης πολλαπλῆς κυήσεως, συγγραφεῖς τινες ὑποστηρίζουσιν ὅτι εἶναι δυνατόν, ὑπαρχούσης ἤδη κυήσεως προκεχωρημένης, ἑβδομάδων ἢ καὶ μηνῶν, νὰ συντελεσθῇ διὰ νέας συνουσίας ἑτέρα γονιμοποίησις, καὶ κατ' ἀκολουθίαν νέα κύησις. Ἡ περίπτωσις αὕτη, γνωστὴ οὖσα τῷ Ἱπποκράτει, ἐκλήθη ὑπ' αὐτοῦ *ἐπικύησις*.

Διάγνωσις. Τῆς πολλαπλῆς κυήσεως ἡ διάγνωσις παρουσιάζει συνήθως μεγάλας δυσχερείας. Ἡ παρατηρουμένη παρὰ τὸ σύνηθες μείζων ἀνάπτυξις τοῦ ὄγκου τῆς κοιλίας παρέχει ἁπλῶς μόνον ὑπονοίας πολλαπλῆς κυήσεως. Ἡ ὑπερβάλλουσα ὅμως διόγκωσις αὐτῆς ταύτης τῆς μήτρας, ἄνευ πλησμονῆς ἐναμνίου ὑγροῦ, ἡ ἐν αὐτῇ περιωρισμένη κινητικότης τοῦ ἐμβρύου καὶ ἰδίως ἡ διὰ τῆς κοιλιακῆς ψηλαφήσεως ἀνεύρεσις πολλῶν ἐμβρυϊκῶν ἄκρων ἀποτελοῦσι σημεῖα ἱκανὰ πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς πολλαπλῆς κυήσεως. Ἀσφαλῶς ὅμως διαγιγνώσκεται αὕτη διὰ τῆς ἀνακαλύψεως δύο κεφαλῶν, ὡς καὶ δύο ἑστιῶν ἐμβρυϊκῶν καρδιακῶν παλμῶν διαφόρου ρυθμικότητος καὶ εἰς διαφόρους τῆς κοιλίας χώρας.

Παθολογία τῆς κυήσεως. Ἡ ἔγκυος γυνή, ὡς καὶ τὸ ἔμβρυον αὐτῆς, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς κυήσεως μέχρι τέρματος αὐτῆς εὑρίσκονται ἐκτεθειμένοι εἰς πολλοὺς καὶ σοβαροὺς κινδύνους, προερχομένους ὁτὲ μὲν ἐκ παθήσεων καὶ ἐπιπλοκῶν, ἀποτόκων αὐτῆς τῆς κυήσεως, ὁτὲ δ' ἐξ ἀνεξαρτήτων ταύτης νόσων, αἵτινες ἐπηρεαζόμεναι ὑπ' αὐτῆς ἢ ἐπηρεάζουσαι αὐτήν, δυνατὸν νὰ διακυβεύσωσι τὴν ὑγείαν καὶ τὴν ζωὴν τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ τέκνου αὐτῆς. Πᾶσαι αἱ παθήσεις αἱ προσβάλλουσαι τὰ λοιπὰ ἄτομα δυνατὸν νὰ ἐπέλθωσι καὶ εἰς τὴν ἔγκυον γυναῖκα καὶ μάλιστα ὑπὸ βαρυτέραν μορφήν· αἱ ὀξεῖαι πρὸ πάντων παθήσεις, αἱ μιασματικαί, ὡς ἡ πνευμονία, τυφοειδὴς πυρετὸς καὶ ἐν γένει ἐξανθηματικοὶ πυρετοί, προσλαμβάνουσι συχνάκις ἰδιαιτέραν βαρύτητα κατὰ τὴν κύησιν, τῶν δὲ χρονίων τινὲς ἐπιδεινοῦνται διὰ τῆς κυήσεως (καρδιακὰ νοσήματα, φυματίασις).

Αἱ παθολογικαὶ καταστάσεις, αἱ ἀμέσως ἐξαρτώμεναι ἐκ τῆς κυήσεως, εἶναι πολλαὶ καὶ ποικίλαι. Πρῶτον ἔχομεν τὴν *τοξιναιμίαν* τῆς κυήσεως, τὴν *ἐλαφρὰν* καὶ τὴν *βαρεῖαν*. Εἰς τὴν ἐλαφρὰν περιλαμβάνονται: α') Αἱ ἐκ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, ἤτοι κεφαλαλγία, νευραλγίαι τῶν ὀδόντων, τῶν ἀρθρώσεων, τοῦ τριδύμου, τῆς ὀσφύος, αἱ μεσοπλεύριοι νευραλγίαι, ἰσχυαλγίαι, νευρῖτις, διέγερσις, μελαγχολία, νωχέλεια, ὑπνηλία, μυϊκαὶ συσπάσεις, διαστροφὴ ὀρέξεως, ὀσμῆς καὶ γεύσεως. β') Αἱ ἐκ τοῦ πεπτικοῦ συστήματος, ἤτοι δυσπεψία, ναυτία, ἔμετοι, σιαλόρροια, δυσκοιλιότης, εὐκοιλιότης, κολικοί, ἐρυγαί. γ') Αἱ ἐκ τοῦ δέρματος ἀλλοιώσεις τῆς χρωστικῆς, ἤτοι οἴδημα, ὕδρωψ, ἔκζεμα. δ') Αἱ ἐκ τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος, ἤτοι ταχυκαρδία, ταχυσφυγμία, ὑπερτονία τῶν ἀγγείων, συμπτώματα τῆς νόσου Basedow, χλώρωσις, ἀναιμία. ε') Αἱ ἐκ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, ἤτοι βὴξ καὶ ἀσθματικοὶ παροξυσμοί. στ') Αἱ ἐκ τῶν ὀστῶν, ἤτοι μαλάκυνσις τῶν ὀστῶν, ἄλγος τῶν ὀστῶν. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω παθολογικαὶ καταστάσεις ἀπεδείχθη σήμερον ὅτι ὀφείλονται εἰς τοξικὰς οὐσίας, συναθροιζομένας εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῆς γυναικός. Εἰς τὴν βαρεῖαν τοξιναιμίαν, περιλαμβάνονται: α') Οἱ κακοήθεις ἔμετοι (ὑπερέμεσις), β') ἡ κακοήθης ἀναιμία, γ') ἡ λευκωματουρία, δ') ἡ ἐκλαμψία, ε') ἡ ὀξεῖα κιτρίνη ἀτροφία τοῦ ἥπατος καὶ στ') αἱ νευρικαὶ νόσοι καὶ αἱ ψυχώσεις. Πλὴν τῶν νόσων τούτων, κατὰ τὴν κύησιν ἀπαντῶσι καὶ ἐπιπλοκαὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σοβαραί, ὡς αἱμορραγίαι ἐκ παθήσεων τῆς μήτρας ἢ ἐκ προσφύσεως τοῦ πλακοῦντος ἐπὶ τοῦ κατωτέρου τμήματος τῆς μήτρας (πρόδρομος πλακοῦς) ἢ ἐκ παθήσεων τοῦ ᾠοῦ.

Ἐξωμήτριος κύησις. Τῆς ἐξωμητρίου κυήσεως διακρίνονται δύο κυρίως μορφαί, ἡ *ᾠαγωγική*, καθ' ἣν τὸ γονιμοποιηθὲν ᾠάριον ἐγκαθίσταται καὶ ἀναπτύσσεται ἔν τινι μοίρᾳ τοῦ ᾠαγωγοῦ, καὶ ἡ *ᾠοθηκική*, καθ' ἣν τοῦτο προσφύεται καὶ ἀναπτύσσεται ἐν αὐτῇ τῇ ᾠοθήκῃ. Καὶ ἡ μὲν ᾠαγωγικὴ κύησις ἀποτελεῖ τὴν συνηθεστάτην μορφὴν τῆς ἐξωμητρίου κυήσεως, διὸ λέγοντες ἐξωμήτριον κύησιν ἐννοοῦμεν κυρίως τὴν ᾠαγωγικήν. Κατὰ κανόνα ἡ ᾠαγωγικὴ κύησις ἀπαντᾷ μονομερῶς, κατὰ τὸν ἕνα δηλαδὴ ᾠαγωγόν, εἰς σπανιωτέρας ὅμως καὶ ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ἀπαντᾷ συγχρόνως ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ᾠαγωγοῖς. Τὰ αἴτια τῆς ἐξωμητρίου κυήσεως εἶναι σχεδὸν ἄγνωστα. Ἐν τούτοις αὕτη ἀπαντᾷ συνηθέστερον εἰς παθήσεις τοῦ ᾠαγωγοῦ καὶ εἰς παραμορφώσεις τούτου. Κατὰ τὴν ᾠαγωγικὴν κύησιν τὸ ᾠὸν σπανιώτατα ἐξακολουθεῖ ἀναπτυσσόμενον ἐν τῷ ᾠαγωγῷ μέχρι τέρματος τῆς κυήσεως. Τοὐναντίον δέ, συνήθως κατὰ τὸν 2ον, 3ον, ἢ 4ον μῆνα τῆς κυήσεως καὶ σπανιώτατα βραδύτερον, καταστρέφεται ἕνεκα τῆς ἐπερχομένης διὰ τῆς ἀποκολλήσεως τοῦ φθαρτοῦ ὑμένος ἐπανειλημμένης ἢ ἀθρόας αἱμορραγίας, μεταμορφούμενον εἰς *μύλην ᾠαγωγικὴν* ἢ ἀποκολλώμενον τελείως ἐκ τῆς βάσεως αὐτοῦ καὶ ἐὰν μὲν προσφύεται ἐν τῷ κώδωνι τοῦ ᾠαγωγοῦ, πίπτει διὰ τοῦ κοιλιακοῦ ᾠαγωγικοῦ στομίου ἐντὸς τῆς περιτοναϊκῆς κοιλότητος, ἐὰν δ' ἐν τῷ μητρικῷ ᾠαγωγικῷ στομίῳ, ἐξωθεῖται ἐντὸς τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας δίκην ἐκτρώσεως, ἐξ οὗ *ᾠαγωγικὴ ἔκτρωσις* καλεῖται. Συνηθέστερον ὅμως τὸ ᾠὸν ἀποκολλώμενον πίπτει ἐντὸς τῆς περιτοναϊκῆς κοιλότητος διὰ διαρρήξεως τῶν τοιχωμάτων τοῦ ᾠαγωγοῦ, ἥτις καλεῖται *ᾠαγωγικὴ ῥῆξις*.

Ἡ ῥῆξις δὲ τοῦ ᾠαγωγοῦ ἐπέρχεται συνήθως μεταξὺ 8ης καὶ 10ης περίπου ἑβδομάδος τῆς κυήσεως, ἐνίοτε ὅμως καὶ ἐνωρίτερον, σπανιώτερον δὲ καὶ βραδύτερον. Συνήθως τὸ ᾠόν, μετὰ τὴν ῥῆξιν τοῦ ᾠαγωγοῦ, πίπτει ἐντὸς τῆς περιτοναϊκῆς κοιλότητος *(ἐνδοπεριτοναϊκὴ ῥῆξις)*, σπανιώτερον δὲ πίπτει ἐντὸς τοῦ πλατέος συνδέσμου *(ἐνδοσυνδεσμική)*. Κατὰ τὴν ἐνδοπεριτοναϊκὴν ῥῆξιν τὸ ἐντὸς τῆς περιτοναϊκῆς κοιλότητος ἐκχυνόμενον αἷμα, ὁτὲ μὲν εἶναι ἄφθονον, συναθροιζόμενον εἰς τὰ κατωφερῆ μέρη αὐτῆς *(διάχυτος αἱμορραγία)*, ὁτὲ δὲ εἶναι μέτριον συναθροιζόμενον συνήθως ὄπισθεν τῆς μήτρας, ἔνθα περιβάλλεται ὑπὸ φλεγμονωδῶν συμφύσεων *(ὀπισθομήτριος αἱματοκήλη)*. Κατὰ τὴν ἐνδοσυνδεσμικὴν ῥῆξιν τὸ ἐντὸς τοῦ πλατέος συνδέσμου συναθροιζόμενον αἷμα, ἐνθυλακούμενον ἐν αὐτῷ, σχηματίζει διόγκωσιν περιγεγραμμένην καὶ μᾶλλον σκληράν, ἥτις καλεῖται *ἐνδοσυνδεσμικὸν αἱμάτωμα*. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἄνω περιπτώσεις τὸ κύημα συνήθως καταστρέφεται καὶ σπανιώτερον, ὁσάκις οἱ ὑμένες αὐτοῦ διατηροῦνται ἄθικτοι, ὁ δὲ πλακοῦς προσπεφυκὼς ἐν τῷ ᾠαγωγῷ, εἶναι δυνατόν, μὴ διακοπτομένης τῆς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς κυκλοφορίας, νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀναπτυσσόμενον ἐν τῇ νέᾳ αὐτοῦ θέσει. Ἄλλοτε δ' ὅμως, μετὰ τὴν ῥῆξιν τοῦ ᾠαγωγοῦ καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ ᾠοῦ ἐντὸς τῆς περιτοναϊκῆς κοιλότητος, τὸ ἔμβρυον, διὰ τῆς ἀπορροφήσεως τῶν ὑγρῶν αὐτοῦ συστατικῶν, συρρικνοῦται, διὰ δὲ τῆς ἐναποθέσεως ἐπὶ τῶν ἱστῶν αὐτοῦ ἀφθόνων ἁλάτων σκληρύνεται, μεταβαλλόμενον εἰς *λιθοπαίδιον* καὶ διατηρεῖται ἐντὸς τῆς κοιλίας ἐπὶ μακρὰ ἔτη χωρὶς νὰ προκαλέσῃ σοβαρὰς τῆς γυναικὸς ἐνοχλήσεις.

Συμπτώματα. Ἐπερχομένης τῆς ῥήξεως ἢ ἐκτρώσεως ᾠαγωγικῆς, ἡ ἐξωμήτριος κύησις παρουσιάζει ποικίλα συμπτώματα, ἀνάλογα, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἐπερχομένης αἱμορραγίας. Ἐπὶ ἀφθόνου καὶ ἀθρόας αἱμορραγίας (διαχύτου), ἡ πάσχουσα καταλαμβάνεται αἰφνιδίως ὑπὸ σφοδροῦ ἄλγους, περιοριζομένου κατὰ τὸν ἕτερον ἢ κατ' ἀμφοτέρους τοὺς λαγονίους βόθρους καὶ παρακολουθουμένου συνήθως ὑπὸ ναυτιῶν καὶ λιποθυμίας, σπανιώτερον δὲ ὑπὸ συγκοπτικῶν φαινομένων· συγχρόνως δὲ παρουσιάζει καὶ πάντα τὰ φαινόμενα τῆς ἀφθόνου ἐσωτερικῆς αἱμορραγίας, ἤτοι ὠχρότητα ἀπότομον καὶ μεγάλην τῶν βλεννογόνων ὑμένων, συχνότητα καὶ σμικρότητα τοῦ σφυγμοῦ, βαθεῖαν καὶ συχνὴν ἀναπνοήν, ψῦξιν τῶν ἄκρων ἢ καὶ ὅλης τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος καὶ κατάπτωσιν τῆς θερμοκρασίας. Ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων παρατηρεῖται συνήθως ἐλαφρὰ αἱμόρροια καὶ μετ' αὐτῆς συναποβάλλεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ὁ φθαρτὸς ὑμὴν τῆς μήτρας. Ἐπὶ ἐλαφρᾶς δὲ καὶ βαθμιαίως ἐπερχομένης αἱμορραγίας, καθ' ἣν παράγεται *ὀπισθομήτριος*, *περιμήτριος* ἢ *προσθιομήτριος* αἱματοκήλη ἢ αἱμάτωμα, τὰ συμπτώματα εἰσὶ διάφορα τῶν τῆς διαχύτου αἱμορραγίας. Ἡ γυνή, μετὰ βραχεῖαν ἐπίσχεσιν τῆς ἐμμήνου ῥύσεως, ἐξ ἧς ὑποπτεύει ἑαυτὴν ἔγκυον, καταλαμβάνεται ὑπὸ ἐλαφρῶν, ἀλλὰ συνεχῶν πόνων κατὰ τὸ ὑπογάστριον, ἐνῷ συγχρόνως ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων ἐπέρχεται ἐλαφρὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον αἱμόρροια μετ' ἐξόδου ἢ ἄνευ τοιαύτης τοῦ φθαρτοῦ ὑμένος τῆς μήτρας. Μετά τινας δ' ἡμέρας, ὡς ἐκ τῶν περὶ τὸ ἐκχυνόμενον αἷμα παραγομένων φλεγμονωδῶν συμφύσεων, ἀναφαίνεται καὶ ὕψωσις τῆς θερμοκρασίας, παρακολουθουμένη ὑπὸ συχνοῦ καὶ μικροῦ σφυγμοῦ καὶ ὑπὸ σφοδροτέρου ὑπογαστρικοῦ ἄλγους, ἐξ οὗ οὐχὶ σπανίως τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐκλαμβάνονται ὡς φλεγμονώδη φαινόμενα τοῦ περιτοναίου.

Ἡ ἐξωμήτριος κύησις, κατὰ τὰς πρώτας 10 περίπου ἑβδομάδας, ἤτοι πρὸ τῆς ἐπελεύσεως τῆς ᾠαγωγικῆς ῥήξεως ἢ ἐκτρώσεως, καὶ ἡ κατὰ τὰς πρώτας 10 περίπου ἑβδομάδας ἀρχομένη ἐνδομήτριος ἔκτρωσις παρουσιάζουσι πολλὰ τὰ κοινὰ συμπτώματα, ἤτοι: α') βραχεῖαν ἐπίσχεσιν τῆς ἐμμήνου ῥύσεως, β') μεταβολὰς τῶν μαστῶν καὶ ἐξωτερικῶν γεννητικῶν ὀργάνων, γ') αὔξησιν τοῦ ὄγκου τῆς μήτρας μετὰ βαθμοῦ τινος μαλθακότητος τοῦ κατωτέρου τμήματος αὐτῆς καὶ τοῦ τραχήλου, δ') διαλείπουσαν ἢ συνεχῆ αἱμόρροιαν ἐκ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ε') ἄλγος κατὰ τὸ ὑπογάστριον καὶ τὴν ὀσφὺν καὶ στ') ἀποβολὴν ἐκ τῆς μήτρας μέρους τοῦ φθαρτοῦ ὑμένος. Τὰ ἀνωτέρω συμπτώματα δυνατὸν βεβαίως ν' ἀποδοθῶσι καὶ εἰς ἀρχομένην ἐνδομήτριον ἔκτρωσιν τῶν πρώτων ἑβδομάδων τῆς κυήσεως, ἀλλ' ὅμως ἐπὶ ἐξωμητρίων κυήσεων σὺν τοῖς φαινομένοις τούτοις ἀπαντᾷ παρὰ τῇ μήτρᾳ καὶ ὄγκος ἐλαστικός, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ᾠοειδής, ἀποτελούμενος ἐκ τοῦ περιέχοντος τὸ ᾠὸν ᾠαγωγοῦ καὶ εὐκόλως διὰ τῆς ἀμφιχείρου ἐξετάσεως ἀνακαλυπτόμενος.

Ἡ πρόγνωσις τῆς ἐξωμητρίου κυήσεως εἶναι βεβαίως πάντοτε σοβαρά, ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς ἐγκαίρου διαγνώσεως καὶ ἀμέσου ἐπεμβάσεως ἡ θνητότης ἠλαττώθη σήμερον μεγάλως.

Θεραπεία. Ἐπιβάλλεται ἡ διὰ λαπαρατομίας ἐξαίρεσις τοῦ ἐμβρυϊκοῦ σάκκου. Κ. ΛΟΥΡΟΣ

— *[Ἀστ Δίκ.]* Ἡ κατάστασις τῆς *κυήσεως* ἐνδιαφέρει κατὰ τοῦτο τὸ ἀστικὸν δίκαιον, ὅτι ἐξ αὐτῆς δύνανται νὰ γεννηθῶσι ζητήματα γνησιότητος τοῦ τέκνου καὶ διενέξεις συζυγικαί, φέρουσαι εἰς τὴν βιαίαν τοῦ γάμου διάλυσιν, ὡς καὶ ζητήματα διαδοχῆς. Ἡ ἐπιστήμη ἔθεσεν ὡρισμένα τεκμήρια νόμιμα μαχητά, ὡς ἐκεῖνο τοῦ πατρὸς δεικνυομένου ἀπὸ τῶν γάμων (pater est quem nuptiae demonstrant) καὶ ἐν συνεχείᾳ πρὸς αὐτὸ ὅτι ἡ ἀπὸ τοῦ γάμου παρέλευσις 182 ἡμερῶν ἢ ἡ ἀπὸ τῆς λύσεως αὐτοῦ καὶ ἐντὸς 300 ἡμερῶν γέννησις τοῦ τέκνου δημιουργεῖ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ τεκμήριον τῆς γνησιότητος καὶ ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο χρονικὸν διάστημα τῶν 300 ἡμερῶν, τότε μόνον περιορίζεται εἰς 9 ἡλιακοὺς μῆνας (ἤτοι 274 ἡμέρας), ὅταν ἡ γυνὴ παρέβη τὸν πένθιμον ἐνιαυτόν. Δὲν δύναται συνεπῶς ὁ σύζυγος νὰ προβάλῃ τὴν ὕπαρξιν ὑποβολῆς, ἐφ' ὅσον ἡ κυοφορία δὲν ἐξῆλθε τῶν κεκανονισμένων χρονικῶν τούτων ὁρίων, πλὴν ἂν δυνηθῇ νὰ ἀποδείξῃ ταύτην, ὅπερ δυσχερέστατον, ἐπιστημονικῶς δὲ ἀδύνατον. Λυθέντος τοῦ γάμου φυσικῶς ἢ βιαίως, ἡ γυνὴ ἔγκυον ἑαυτὴν συνειδυῖα δέον νὰ γνωστοποιήσῃ νομίμως καὶ ἐγκαίρως τὴν ἐγκυμοσύνην της εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ συζύγου της πρὸς διορισμὸν ἐμβρυωροῦ. Γνησίου ὄντος τοῦ τέκνου κατὰ τεκμήριον, γεννῶνται ζητήματα κληρονομικῆς διαδοχῆς καὶ διὰ τὸν ὀψιγενῆ (postumus agnatus), ὅστις καταλέγεται μετὰ τῶν ἀναγκαίων τοῦ ἀποβιώσαντος κληρονόμων. Παρὰ Ρωμαίοις ἴσχυεν ὅτι ὁ πατὴρ ὤφειλε νὰ καταλίπῃ τρεῖς μερίδας διὰ τὸν postumus agnatus, διότι ἦτο δυνατὸν νὰ γεννηθῶσι καὶ τρία τέκνα, παρ' ἡμῖν ὅμως τοῦτο δὲν ἰσχύει. Ἡ μήπω χωρισθεῖσα τῆς μητρικῆς κοιλίας ὕπαρξις ἐξισοῦται πρὸς τὰ πρόσωπα, καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ὕπαρξίν της (Nasciturus pro jam nato habetur quotiens de commodis ejus agitur). Κ. Ι. Ν.

— *[Λαογρ.]* Βλ. λ. *γέννησις*.

— **κύησις *δίδυμος*** *[Φυσιολ.]*· βλ. λ. *δίδυμος κύησις*.

Κυθαρίδα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κιθαρίδα*.

Κυθβέρτος (Cuthbert Mayne), *μάρτυς*. Ἐν Devonshire τῆς Ἀγγλίας γεννηθείς, κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἐσπούδασεν ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν κλῆρον ἐγένετο ἐφημέριος διαμαρτυρόμενος τοῦ κολλεγίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ὀξφόρδης. Μεταστὰς εἰς τὸν καθολικισμόν, ἀπεστάλη εἰς τὴν Γαλλίαν ὡς ἐφημέριος τοῦ σεμιναρίου τοῦ Douai. Ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν εἰς Ἀγγλίαν, εἰργάσθη ὡς ἱεραπόστολος ἐν Κορνουαλλίᾳ. Συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη καὶ καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ἀπεκεφαλίσθη, τῷ 1577, παρὰ τὴν Launceston, καὶ τῷ 1886 ἐνεγράφη τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὸ μαρτυρολόγιον τῆς 29 Νοεμβρίου ὑπὸ τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ ΙΓ'. Ε. Γ. Π.

Κυθβύργη (Cuthburge), *ἁγία*. Ἀγγλίς, ἀδελφὴ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Westsex Ἴνα. Νυμφευθεῖσα τὸν Ἀλφρέδον, υἱὸν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Νορθουμβρίας Oswi, ἐγνώρισεν εἰς τὸν σύζυγόν της ὅτι εἶχε κάμει τάξιμον νὰ διατελέσῃ παρθένος κατὰ τὸν βίον της καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν νὰ ἐγγραφῇ εἰς τὸ μοναχολόγιον τῆς μονῆς Barking. Βραδύτερον, ἱδρύσασα τὸ μοναστήριον τοῦ Winburn, διετέλεσεν ἡγουμένη αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ ἀποθανοῦσα τῷ 724 ἑορτάζεται ὡς ἁγία τὴν 31 Αὐγούστου. Ε. Γ. Π.

Κυθέρεια, καὶ *Κυθέρηα*, *Κυθέρη*, *Κυθερηϊάς*, *Κυθήρη*, *Κυθείρη*, *Κυθηρείη*, *Κυθηριάς*, *Κυθηρίη*, *Κυθηρίς*) *[Ἀρχ.]*. Ἐπωνυμία τῆς Ἀφροδίτης, δοθεῖσα εἰς αὐτὴν κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἕνεκα τῆς σχέσεώς της πρὸς τὰ Κύθηρα. Πιθανώτερον ὅμως νὰ συμβαίνῃ τὸ ἀντίθετον, ὅτι δηλαδὴ τὰ Κύθηρα, ὅπου ἐλατρεύετο ἡ θεά, ὡς Ἀφροδίτη οὐρανία, ἔλαβον ἀπ' αὐτῆς τὸ ὄνομα. Ἡ σημασία τῆς ἐπωνυμίας ταύτης τῆς Ἀφροδίτης εἶναι ἄγνωστος, ἡ δὲ παλαιὰ αὐτῆς ἐτυμολογία ἐκ τοῦ κεύθειν' = κρύπτειν τὸν ἔρωτα ἢ τὰς τῶν ἀφροδισίων ἐπιθυμίας)

Digitized by Google

εἶναι ἐντελῶς ἀπίθανος. Τινὲς τῶν νεωτέρων, ἐν τούτοις, φρονοῦν, ὅτι ἡ λέξις Κυθέρεια παράγεται πράγματι ἐκ τοῦ κεύθειν. λαμβανομένου ὅμως μὲ τὴν σημασίαν τοῦ κρύπτειν, καλύπτειν, θάπτειν. Κατὰ τὴν ἐκδοχὴν ταύτην, ἡ Κυθέρεια ἦτο ἀρχικῶς θεὰ θανάτου καὶ βραδύτερον ἐταυτίσθη μὲ τὴν φοινικικὴν 'Αφροδίτην. Γ. Ι. Κ.

κυθέρεια (ἡ) (Cytheria) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυθερειδῶν*. 'Ανεκαλύφθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Λαμὰρκ τῷ 1805 καὶ περιλαμβάνουν μαλάκια μὲ κόγχην χονδρήν, ὑαλοασβεστολιθικῆς συστάσεως, λείαν ἢ κεκοσμημένην ὑπὸ ἐπικέντρων διαυλακώσεων καὶ σχήματος ᾠοειδοῦς ἢ ὑποτριγωνικοῦ. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ζῶντα ἐντὸς τῆς ἄμμου καὶ εἰς μικρὸν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης βάθος. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *κυθέρεια ἡ λαμάρκειος* (Cytheria lamarckii), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Εὐρώπης, τὰς παρὰ τὸν 'Ατλαντικὸν ὠκεανὸν εὑρισκομένας, ὡς καὶ τῆς 'Αμερικῆς. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζωολ.]* Τῆς *κυθερείας* λείψανα ἀπολιθωμένα συναντῶνται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς ἰουρασίου καὶ ἐντεῦθεν. Ἡ κυρία ἐξάπλωσίς των ἦτο κατὰ τὴν ἠώκαινον ὑποδιάπλασιν τοῦ καινοζωϊκοῦ. 'Εν Ἑλλάδι συναντῶνται: α) ἐντὸς τῶν πλειοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ 'Ισθμοῦ (τὰ εἴδη *κυθέρεια Chione* καὶ *κυθέρεια rudis*), β) ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς ἑλβετίου (2ας μεσογειακῆς) βαθμῖδος τῆς κοιλάδος τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ ἐν 'Ηπείρῳ, γ) ἐντὸς τῶν ὀλιγοκαινικῶν ψαμμωδῶν μαργῶν τῆς Σίνου Κερασιᾶς Θεσσαλίας (τὸ εἶδος *κυθέρεια incrassata*), καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

κυθερειίδαι (οἱ) (Cytheriidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀστρακίδων*, περιλαμβάνουσα ζῷα χαρακτηριζόμενα ὑπὸ σκληρᾶς καὶ παχείας κόγχης, λείας ἢ διηυλακωμένης, μὲ μικρὸν τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον, ὅπερ ἔχει προθώρακα ὑποτυπώδη, κοιλίαν ἐκ δύο ἀρθρώσεων ἀποτελουμένην, κεραίας ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένας καὶ τελευτώσας εἰς πολλαπλᾶ καὶ ἰσχυρὰ ἄγκιστρα. Εἶναι ζῷα κατ' ἐξοχὴν θαλάσσια. 'Εκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας γνωστότερα εἶναι ἡ *κυθέρεια, λιμνοκύθηρος, λοξόκογχος, ξυστολεβηρὶς* καὶ *παραδοξόστομος*. Δ. Ν. Π.

Κύθηρα (κοιν. ***Τσιρίγο***, Cerigo καὶ Kithera τῶν ἀγγλικῶν χαρτῶν). Νῆσος κειμένη νοτίως τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους τῆς Λακωνίας, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ τοῦ διέκπλου τῆς 'Ελαφονήσου (Cervi channel, εὔρους 4 ½ μιλλ.) καὶ Β. ΒΔ. τῶν 'Αντικυθήρων, ἀφ' ὧν χωρίζεται διὰ τοῦ διέκπλου τῶν Κυθήρων (Cerigo channel, εὔρους 13 μιλλ. μέχρι τῆς νησῖδος Πορί). Πλαισιοῦται ὑπὸ τῶν παραλλήλων 36°07′ 30″ Β. καὶ 36°22′ 40″ Β. καὶ τῶν ἀπὸ Γκρήνουϊτς μεσημβρινῶν 22°53′ 40″ Α. καὶ 23°06′ 30″ 'Αν., ἀφίνουσα πρὸς Α. της τὸ Αἰγαῖον καὶ πρὸς Δ. της τὸ 'Ιόνιον.

—*[Γεωγρ.]* Τὰ Κύθηρα εἶναι νῆσος ἐπιμήκης (16 μιλλ.) ἀπὸ Β. πρὸς Ν., εὐρυνομένη (10 μιλλ.) πρὸς τὸ μέσον της καὶ προβάλλουσα πρὸς Α. τὴν χερσονησώδη ἀπόφυσιν *Ἅγιος Γεώργιος*. Τὸ ἀνάπτυγμα τῆς ἀκτογραμμῆς της εἶναι 43 μιλλ. καὶ δὴ 12 μιλλ. κατὰ τὴν ΒΑ. πλευράν της, 8 κατὰ τὴν ΝΑ., 5 κατὰ τὴν Ν.—ΝΔ. καὶ 18 κατὰ τὴν Δ., τὸ ἐμβαδόν της 277 τ. χλμ. καὶ τὸ μέγιστον ὑψόμετρόν της 1.668 ποδ. (βλ. λ. *Αἰγαῖον*, τ. Β′, σ. 395 β.). Ὁ ναυτικὸς τῆς νήσου φωτισμὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο φάρους καὶ ἕνα φανόν. Καὶ ὁ μὲν φάρος τοῦ *Μουδαρίου* (κατ' ἄλλους *Σπαθί*, πλάτ. 36°22′ 23″ Β., μῆκ. 22°56′ 44″ 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 3.372: Gulf of Lakonikos), εἰς τὴν Β. τῆς νήσου ἐσχατιάν, ἐκ τῶν ἀρίστων τοῦ φωτιστικοῦ μας δικτύου, ἀνηγέρθη ὑπὸ τῆς 'Αγγλίας (1857) διαρκούσης τῆς ἐπὶ τοῦ 'Ιονικοῦ κράτους προστασίας της. Τὸ φωτιστικόν περιστροφικόν του μηχάνημα, ὅπερ ἀπετελεῖτο ἐκ πεντηκοντάδος λυχνιῶν μετὰ παραβολικῶν κατόπτρων, ἀντικατεστάθη τῷ 1890 διὰ καταδιοπτρικοῦ ἐκπέμποντος μίαν ἀναλαμπὴν λευκὴν ἀνὰ πᾶν λεπτὸν καὶ ὅπερ ἐφοδιασθὲν (1929) διὰ μηχανισμοῦ λευκοπυρώσεως, διὰ πετρελαιατμῶν, ἀποδίδει φωτοβολίαν μηχανήματος 50 μιλλ., τῆς γεωγραφικῆς του οὔσης 26 μιλλ.· ὁ δὲ ἕτερος τῶν φάρων, ἐπίσης ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἀνεγερθεὶς (1853 ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ ὅρμου *Καψάλι* (πλάτ. 36°08′ 05″ Β., μῆκ. 22°59′ 40″ 'Αν.), ἐτροποποιήθη τῷ 1890, ἐκπέμπων φῶς ἐρυθρὸν σταθερὸν 7 μιλλ. Ὁ δὲ φανός, ἱδρυθεὶς (1915) εἰς τὸ ἀγκυροβόλιον τοῦ *Αὐλέμονος* (πλάτ. 36°13′ 30″ Β., μῆκ. 23°03′ 20″ 'Αν.), ἐκπέμπει φῶς πράσινον 5 μιλλ. καὶ εἶναι σωτήριος διὰ τὰ ὑπὸ τῶν ἀπὸ Β. ἐπιφορῶν χειμαζόμενα πλοῖα. Ὡς συζυγὴς τέλος πρὸς τοὺς φάρους τῶν Κυθήρων δέον νὰ θεωρηθῇ καὶ ὁ ἐν τῇ αὐτῇ συστάδι φάρος τοῦ ἀκρωτηρίου *'Απολυτάρες* (πλάτ. 35°48′ 50″ Β., μῆκ. 23°19′ 20″ 'Αν.), νοτίας τῶν 'Αντικυθήρων ἐσχατιᾶς, ἐκ τῶν ἀρίστων νεωτεριστικῶν φάρων (1926) τοῦ φωτιστικοῦ μας δικτύου, ἐκπέμπων ζεῦγος λευκῶν ἐκλάμψεων ἑξάκις κατὰ λεπτὸν φωτοβολίας μηχανήματος 50 μιλλ., τῆς γεωγραφικῆς του τοιαύτης οὔσης 17 μιλλ. Σ. Ε. Λ.

— *[Γεωλογ.]* Αἱ διαπλάσεις στρωμάτων, αἱ ὁποῖαι λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν γεωλογικὴν κατασκευὴν τῆς νήσου, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: α′) Ἡ ἀρχαιοτάτη πασῶν τῶν ἄλλων ὁμὰς ἐκ κρυσταλλοπαγῶν ἡμιμεταμορφωμένων σχιστολίθων (ἀργιλλικῶν μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων, φυλλιτῶν, σερικιτικῶν φυλλιτῶν, χαλαζιτικῶν σχιστολίθων μετ' ἐνστρώσεων μαρμάρων). Τὰ πετρώματα ταῦτα καταλαμβάνουν τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου. 'Εν τούτοις καὶ εἰς τὰ νότια παρουσιάζεται πολλαχοῦ (μονὴ Μυρτιδιᾶς, κτλ.) ὡς ὑπόβαθρον ἡ ὁμὰς τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων.

β′) 'Ασυμφώνως ἐπὶ τῆς ὁμάδος ταύτης ἐπικάθηται μία ἀσβεστολιθικὴ διάπλασις, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἐν Πελοποννήσῳ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀσβεστόλιθοι τῆς Τριπόλεως (Φίλιψων). Οἱ ἀσβεστόλιθοι οὗτοι, δολομιτικοὶ καὶ ἀνοικτόχρωμοι (φαιοὶ μέχρις ἐρυθροὶ) εἰς τὰ κατώτερά των, λεπτόκοκκοι δὲ πισσασφαλτώδεις μέλανες εἰς τὰ ἀνώτερά των, συνιστῶσι τὴν βορειοτάτην ἄκραν τῆς νήσου καὶ κυρίως τὸ κεντρικὸν καὶ νότιον τμῆμα αὐτῆς. 'Ανήκουν εἰς τὸ μεσοζωϊκὸν ἄθροισμα στρωμάτων, ὡς καὶ εἰς τὴν ἠώκαινον διάπλασιν τοῦ καινοζωϊκοῦ.

γ′) Ὑπεράνω τῆς διαπλάσεως τῶν ἀσβεστολίθων τῆς Τριπόλεως ἐπικάθηνται εἰς δύο θέσεις τῆς νήσου (εἰς τὰς κοιλάδας τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους Ἁγίου 'Ακινδύνου, καὶ εἰς τὸ ὑψίπεδον Περατίου), τὰ στρώματα τοῦ ἠωκαινικοῦ-ὀλιγοκαινικοῦ συστήματος τοῦ φλύσχου (σχισταὶ δηλαδὴ ἄργιλλοι, ψαμμῖται, κροκαλοπαγῆ, μάργαι μετὰ διαστρώσεων λιγνιτῶν, ἀργιλλικοὶ σχιστόλιθοι).

δ′) 'Ασυμφώνως ἐπὶ τῶν ἀσβεστολίθων τῆς Τριπόλεως κεῖνται εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς νήσου καὶ εἰς διάφορα ὑψόμετρα (ἀπὸ 0—350 μ.) στρώματα τῆς νεογενοῦς ὑποδιαπλάσεως (κατωτέρας πλειοκαίνου σειρᾶς) (μάργαι ἢ πάσποροι λαϊκῶς, ἀσβεστολιθικοὶ ψαμμῖται ἢ πωριὰ κοινῶς, ἄμμοι, κροκαλοπαγῆ, κτλ.) τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Μικραὶ ἐνστρώσεις λιγνιτῶν εὑρίσκονται εἰς τὸν Θόλαριν, τὴν Γωνιὰν καὶ ἀλλαχοῦ. Τὰ νεογενῆ στρώματα κατὰ τόπους φέρουν ἄφθονα ἀπολιθώματα (κτένας, ὀστρέας, σπονδύλους κτλ.). Τὰ νεογενῆ στρώματα σχηματίζουν εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου συνεχῆ ζώνην μεγάλου πάχους ἀπὸ τὸ Σκίρι μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Αὐλέμονα.

ε′) Παρὰ τὴν Βρουλέαν καὶ τὸν Μυλοπόταμον εὑρέθησαν καὶ πλειστόκαινα (διλουβιακὰ) ὀστεοπαγῆ πετρώματα, τὰ ὁποῖα περικλείουν ἀπολιθωμένα ὀστᾶ θηλαστικῶν ζῴων, ἰδίᾳ μηρυκαστικῶν. Κοινῶς ὀνομάζονται κόκκαλα. 'Εκτὸς τούτων, τὰ νεώτατα πετρώματα εἶναι ποτάμιά τινα κροκαλοπαγῆ, ὡς καὶ ὁλόκαιναί τινες προσχώσεις.

Ἡ στρωματογραφικὴ καὶ τεκτονικὴ δομὴ τῆς νήσου δεικνύει, ὅτι τὰ Κύθηρα δέον νὰ θεωροῦνται ὡς τμῆμα τῆς κεντρικῆς Πελοποννήσου, ἀφ' ἧς διὰ τεκτονικῶν διαταράξεων ἀπεχωρίσθησαν καὶ διεμορφώθησαν περαιτέρω. Αἱ τεκτονικαὶ αὗται διαταράξεις ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερον καὶ δίδουν ἀφορμήν, ὁσάκις ἐκδηλοῦνται, εἰς τὴν γένεσιν τεκτονικῶν σεισμῶν, οἱ ὁποῖοι σείουν πολλάκις τὴν νῆσον (σεισμοὶ τῶν ἐτῶν 1750, 1798, 1866, 1894, 1895, 1896 κτλ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *R. Leonhard* Die Insel Kythera (Petermann's Mit. Ergänz. Heft Nr. 128) 1899. Γ. Κ. Γ.

— *[Φυσ. Γεωγρ.]* *Ὄρη*. Ἡ νῆσος εἶναι ὀρεινή. 'Εξέχουσι δύο ὀροσειραί· ἡ Α. μὲ κορυφὰς τοῦ *Κουτσοκεφάλου βουνοῦ* (324 μ.), τοῦ *Βουνοῦ τοῦ Διγενῆ* (474 μ.), τῆς *Ἁγίας Μόνης* (348 μ.) καὶ τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου* (321 μ.), καὶ ἡ Δ. ὀροσειρὰ μὲ κορυφὰς τῆς *Σκληρῆς* (432 μ.), τοῦ *Μυρμηγκαριοῦ* (476 μ.), τῆς *Βίγλας* (510 μ.) καὶ τῆς *Ἁγίας 'Ελέσης* (433 μ.). Κατ' ἄλλας διευθύνσεις διακλαδίζονται κατά τι χαμηλότερα βουνά, τεμνόμενα ἀπὸ βαθεῖς αὐλῶνας. Μεταξὺ τῶν δύο ἀνωτέρω ὀροσειρῶν ἐκτείνεται ὀροπέδιον ὁμαλὸν καὶ καλλιεργήσιμον.

Ὕδατα. Ὕδατα πρὸς πόσιν καὶ ἄρδευσιν ἡ νῆσος ἔχει τὰ ἐκ φρεάτων, πλὴν τῶν χωρίων *Μυλοποτάμου, Καραβᾶ* καὶ *Μητάτων*, ὅπου ἀφθονοῦν τὰ ῥέοντα ὕδατα. 'Εν τῇ πόλει Κυθήρων καὶ ἐν πολλοῖς τῶν χωρίων ἔχουσι κατασκευάσει ἐντὸς τῶν οἰκιῶν ὑδροδεξαμενὰς (στέρνες), ὅπου συλλέγεται βρόχειον ὕδωρ, χρησιμοποιούμενον διὰ τὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας.

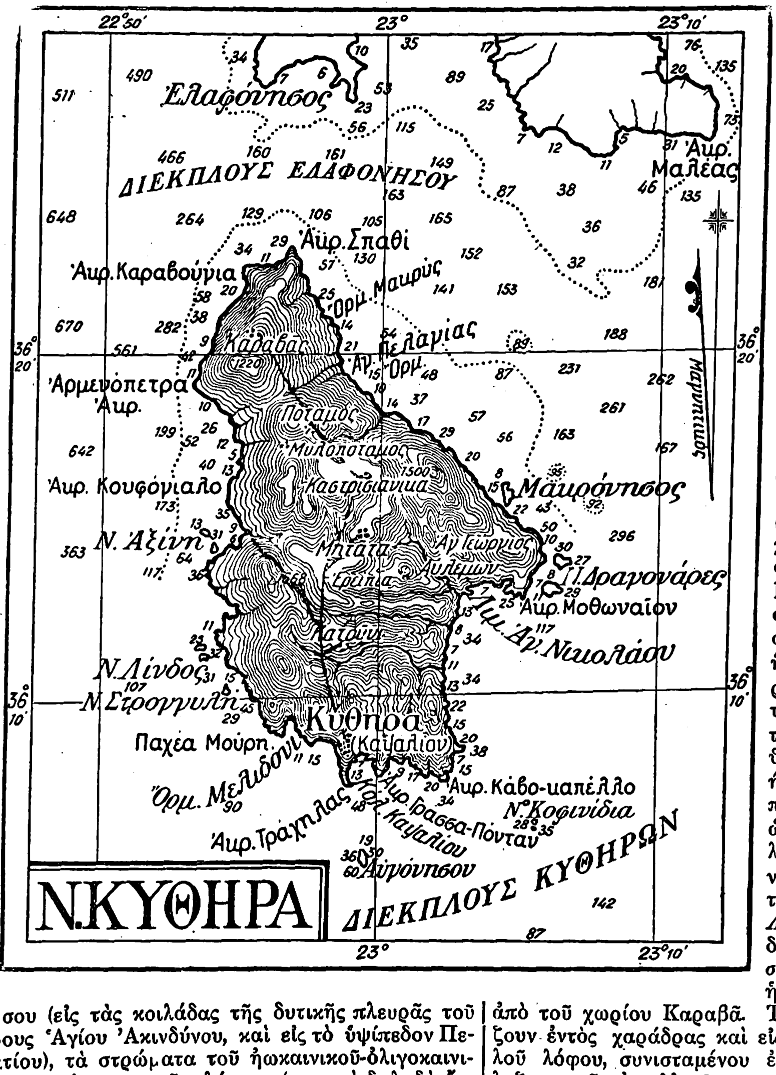

Σιδηροῦχοι πηγαί. Εἰς τὸ Β. ἄκρον τῆς νήσου εὑρίσκονται αἱ ἑξῆς 5 σιδηροῦχοι πηγαί: α′) Ἡ πηγὴ *Πετρουνίου*, παρὰ τὸ ὁμώνυμον χωρίον, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ ἀναβλύζει ἐκ μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων καὶ ἀποδίδει σταθερὰν ποσότητα 20 κυβ. μ. κατὰ εἰκοσιτετράωρον β′) Ἡ πηγὴ *'Οχέλων*, ἀπέχουσα ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς προηγουμένης. Τὰ ὕδατά της ἀναβλύζουν ἐξ ἀργιλλικοῦ σχιστολίθου καὶ ἀποδίδουν σταθερὰν ποσότητα 13 κυβ. μ. κατὰ εἰκοσιτετράωρον. γ′) Ἡ πηγὴ *Μαγγάνων*, ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχουσα τοῦ χωρίου Καραβᾶ. Τὰ ὕδατά της ἀναβλύζουν ἐπίσης ἐξ ἀργιλλικοῦ σχιστολίθου, ἡ δὲ ποσότης των, περίπου σταθερά, ἀνέρχεται εἰς 120 κυβ. μ. κατὰ εἰκοσιτετράωρον. Πιθανώτατα ἐχρησιμοποιήθη καὶ πρὸς λοῦσιν ἐν προγενεστέροις χρόνοις, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν λειψάνων λουτήρων, ἕνεκα τῶν ὁποίων καλεῖται καὶ ἡ θέσις αὕτη *Λουτρό*. δ′ καὶ ε′) Αἱ δύο πηγαὶ τῆς *Παλιοβοσκίνας*, εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ἐπίσης ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου Καραβᾶ. Τὰ ὕδατά των ἀναβλύζουν ἐντὸς χαράδρας καὶ εἰς τὰς ὑπωρείας χαμηλοῦ λόφου, συνισταμένου ἐκ μαρμαρυγιακῶν χαλαζιομειγῶν ἀργιλλικῶν σχιστολίθων, ἀποδίδουν δ' ἀμφότεραι ποσὸν οὐχὶ ἀνώτερον τῶν 10 κυβ. μ. κατὰ εἰκοσιτετράωρον.

Τὰ ὕδατα καὶ τῶν πέντε πηγῶν εἶναι ἅμα τῇ ἐκροῇ των διαυγέστατα, μετ' ὀλίγον ὅμως θολοῦνται, ἕνεκα τῆς ἀποβολῆς κιτρινερύθρου σιδηρούχου ἰζήματος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ἐγκαταλείπουν κιτρινέρυθρον ἰλὺν εἰς τὰ μέρη δι' ὧν διέρχονται, χρωματίζοντα αὐτά. Ἡ γεῦσίς των εἶναι ἡ χαρακτηριστικὴ τῶν σιδηρούχων ὑδάτων. Εἶναι ἄοσμα, στεροῦνται ὅμως ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ἕνεκα τούτου δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ μεταφορά των, καθιζανομένου ταχέως τοῦ ἐνυπάρχοντος σιδήρου. Πινόμενα εἰς ποσότητα 400—600 γραμμαρίων ἡμερησίως, δύνανται νὰ φανοῦν ἀποτελεσματικὰ κατὰ τῶν ἀναιμιῶν, χλωριάσεων, γενικῶν ἐξασθενήσεων καὶ ἐξαντλήσεων, νευρικῶν παθήσεων, χρονίων διαρροιῶν μετὰ γενικῆς καχεξίας τῶν παίδων, χρονίων κατάρρων τοῦ στομάχου, τῶν ἐντέρων καὶ τῆς μήτρας, ἀνωμαλιῶν τῶν ἐμμήνων, ἀτονιῶν ἐκ σφοδρῶν αἱμορραγιῶν καὶ καταχρήσεων περὶ τὰ ἀφροδίσια, χρονίων ἰκτέρων καὶ τῶν ἐξ ἑλονοσίας προερχομένων ἀτονιῶν καὶ παθήσεων τοῦ ἥπατος, σπληνὸς καὶ νεφρῶν.

'Ορυκτά. Εἰς τὴν θέσιν *Πήλακα* τῆς κοινότητος Λιβαδίου καὶ *Γωνία* τῆς κοινότητος Μητάτων ὑπάρχουν λιγνιτωρυχεῖα, λειτουργήσαντα μό-

Digitized by Google

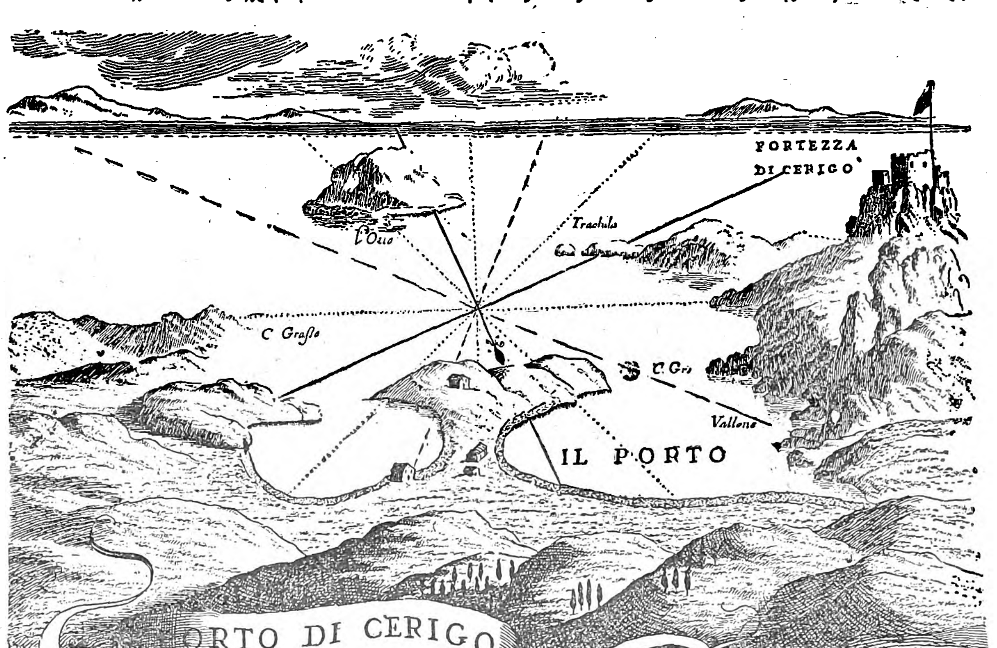

Ὁ λιμὴν τῶν Κυθήρων.

[Χαλκογραφία τοῦ ΙΖ´ αἰῶνος.]

νον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Ἡ ποσότης καὶ ἡ ποιότης τοῦ λιγνίτου δὲν παρέχει συμφέρουσαν τὴν ἐκμετάλλευσιν. Ὀρυχεῖα πωρολίθου, σχιστολίθου καὶ ἀργίλλου ὑπάρχουν πολλὰ διὰ τὰς ἐντὸς τῆς νήσου οἰκοδομησίμους ἀνάγκας. Ὁ σχιστόλιθος χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν κατασκευὴν πλακῶν πρὸς ἐπίστρωσιν, αἱ ὁποῖαι καλοῦνται «χελόπλακες», ἐκ τῆς θέσεως Ὄχελες, ὅπου ὀρύσσονται. Ἡ ἄργιλλος (πηλὸς) ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε, καὶ ἤδη, ἀλλ' εἰς μικροτέραν κλίμακα, διὰ τὴν στέγασιν τῶν οἰκιῶν.

Ἁλυκαί. Ἐν ταῖς ἀκταῖς τῆς ὅλης νήσου ὑπάρχουν 25 ἁλυκαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας παράγεται αὐτόπηκτον θαλάσσιον μαγειρικὸν ἅλας, ἐπαρκὲς διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς νήσου. Τοῦτο δὲν παραδίδεται εἰς τὰ κρατικὰ μονοπώλια, ἀλλὰ συλλέγεται παρὰ τῶν ἐνοικιαστῶν τῶν ἁλυκῶν, αἱ ὁποῖαι, ἀνήκουσαι εἰς τὴν «Ἐγχώριον περιουσίαν Κυθήρων», ἐκτίθενται κατ' ἔτος εἰς πλειοδοτικὴν δημοπρασίαν δι' ἐτησίαν ἐνοικίασιν.

Κλῖμα. Τὸ κλῖμα τῆς νήσου εἶναι εὔκρατον θαλάσσιον. Ἡ μέση ἐτησία θερμοκρασία εἶναι 19 περίπου βαθμῶν, τὸ μέσον ἐτήσιον ὕψος τῆς βροχῆς, διαρκείας 66 περίπου ἡμερῶν κατ' ἔτος, εἶναι 600 χλστμ., ἡ μέση νέφωσις 4 καὶ ἡ μέση ἐτησία δύναμις τῶν ἀνέμων περίπου 3. Ἐπικρατοῦντες ἄνεμοι οἱ βορειοανατολικοὶ καὶ οἱ δυτικοί. Ἐνίοτε, κατὰ τοὺς μῆνας τῆς ἀνοίξεως ἰδίᾳ, φυσᾷ ἰδιότυπος ἐντελῶς ἄνεμος μεταξὺ νοτιοδυτικοῦ καὶ δυτικοῦ, καλούμενος «προβέντζα», ὁ ὁποῖος ἀθροίζει εἰς χαμηλὰ στρώματα νέφη πολλά, ὑγραίνοντα τὴν ἀτμοσφαῖραν καὶ σχηματίζοντα ἐλαφρὰν ὁμίχλην. Ἡ χιὼν εἶναι σπανιωτάτη, ἡ δὲ μεγίστη θερμοκρασία σπανιώτατα ὑπερβαίνει τοὺς 35°, ἐνῷ ἡ ἐλαχίστη σπανιώτατα κατέρχεται κάτω τῶν 4° ὑπὸ τὸ 0. Γενικῶς τὸ κλῖμα τῆς νήσου δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀπολύτως ὑγιεινόν.

—*[Πολιτ. Γεωγρ.]* ***Διοίκησις.*** Μέχρι τοῦ 1929 τὰ Κύθηρα ὑπήγοντο διοικητικῶς εἰς τὸν νομὸν Ἀργολιδοκορινθίας καὶ δικαστικῶς εἰς τὸ πρωτοδικεῖον Γυθείου, μεθ' οὗ ἡ νῆσος γειτνιάζει. Τῷ 1929 ὑπήχθη διοικητικῶς εἰς τὸν νομὸν Ἀττικοβοιωτίας καὶ δικαστικῶς εἰς τὸ πρωτοδικεῖον Πειραιῶς. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον καὶ πταισματοδικεῖον, ἑδρεῦον τοὺς 7 χειμερινοὺς μῆνας εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου, τοὺς δὲ 5 θερινοὺς (ἀπὸ 1 Μαΐου—30 Σεπτεμβρίου) εἰς Ποταμόν, πρωτεύουσαν τοῦ τέως δήμου Ποταμίων, ὑποδιοίκησιν χωροφυλακῆς, ἑδρεύουσαν εἰς τὴν πόλιν Κυθήρων, καὶ σταθμοὺς χωροφυλακῆς ἐν Ποταμῷ καὶ Ἀντικυθήροις, ταμεῖον περιλαμβάνον καὶ ἐφοριακὸν τμῆμα καὶ ἑδρεῦον ἐν τῇ πόλει, ὑποτελωνεῖον ἐν Καψαλίῳ καὶ τὰ τελωνοσταθμαρχεῖα ἐν Ἁγίᾳ Πελαγίᾳ καὶ Αὐλέμονι. Τὰς ὑπηρεσίας τῶν Τ. Τ. Τ. ἀσκοῦσι τὰ ταχυδρομικὰ καὶ τηλεγραφικὰ γραφεῖα Κυθήρων καὶ Ποταμοῦ, τὸ ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον Καρβουνάδων καὶ τὰ τηλεφωνικὰ γραφεῖα Λιβαδίου, Μυλοποτάμου, Φρατσίων, Μητάτων, Φριλιγκιανίκων, Ἀρωνιαδίκων, Λογοθετιανίκων, Καραβᾶ καὶ Ἁγίας Πελαγίας.

Ἐκκλησία. Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνήκει εἰς τὴν ὀρθόδοξον χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἐκκλησιαστικῶς ἡ νῆσος ἀποτελεῖ ἰδίαν μητρόπολιν, τοῦ μητροπολίτου ἑδρεύοντος ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς νήσου πόλει Κυθήρων. Οἱ ναοὶ τῆς νήσου εἶναι συναδελφικοί, πάντες σχεδόν, πλὴν πέντε ἐνοριακῶν, κατὰ τὸ ἐν Ἑπτανήσῳ σύστημα. Εἰς τοὺς ναοὺς τούτους τῆς νήσου ἱερουργοῦν περὶ τοὺς 30 ἱερεῖς. Ἐν τῇ νήσῳ εὕρηνται καὶ τρεῖς μοναί, μὴ διοικούμεναι ἀπὸ ἡγουμενοσυμβούλια, ὅπως αἱ ἐν τῷ κράτει μοναί, ἀλλ' οὖσαι μᾶλλον προσκυνήματα, ὅπου τελοῦνται πολλαὶ κατ' ἔτος πανηγύρεις. Τὰ προσκυνήματα ταῦτα εἶναι: α') Ἡ καλουμένη *μονὴ Μυρτιδίων*, ἡ καὶ μεγαλυτέρα καὶ πλουσιωτέρα τῶν ἄλλων. Κεῖται εἰς τὸ Δ. μέρος τῆς νήσου καὶ εἰς ἀπόστασιν 12 χλμ. ἀπὸ τῆς πρωτευούσης. Ἀνήκει εἰς τὴν ἐγχώριον περιουσίαν Κυθήρων καὶ διοικεῖται παρ' ἰδίας ἐπιτροπῆς. β') Ἡ καλουμένη *μονὴ τῆς Ἁγίας Μόνης*, ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου βουνοῦ, εἰς τὸ Α. μέρος τῆς νήσου. Ἀνήκει καὶ αὕτη εἰς τὴν ἐγχώριον περιουσίαν Κυθήρων καὶ διοικεῖται παρ' ἰδίας ἐπιτροπῆς· καὶ γ') ἡ καλουμένη *μονὴ τῆς Ἁγίας Ἑλένης*, ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου βουνοῦ, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπὸ τῆς πρωτευούσης.

Ἐκπαίδευσις. Εἰς τὴν νῆσον ἐλειτούργουν 23 ἐν ὅλῳ δημοτικὰ σχολεῖα—μετὰ τοῦ τῶν Ἀντικυθήρων—ἐκ τῶν ὁποίων 15 ἀρρεναγωγεῖα καὶ 8 παρθεναγωγεῖα. Τῷ 1929 συνεπτύχθησαν ταῦτα εἰς 15 μεικτὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Εἰς ταῦτα πάντα φοιτοῦν περὶ τοὺς 1.500 μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι. Ἐν τῇ πόλει Κυθήρων ἱδρύθη τῷ 1921 πλῆρες κλασσικὸν γυμνάσιον, λειτουργοῦν ἤδη ὡς ἑξατάξιον. Φοιτοῦν εἰς αὐτὸ περὶ τοὺς 150 μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι. Ἐν Ποταμῷ λειτουργεῖ διτάξιον ἡμιγυμνάσιον, μὲ φοιτῶντας περὶ τοὺς 50 μαθητὰς καὶ μαθητρίας.

Γεωργία. Ἡ γεωργία ἐν Κυθήροις δὲν εἶναι ἀνεπτυγμένη. Λόγῳ τῆς μεταναστεύσεως, ἡ εἰς γεωργικὰ προϊόντα ἀπόδοσις ἐμειώθη τὰ μέγιστα καὶ ἡ νῆσος κατήντησε νὰ μὴ εἶναι αὐτάρκης εἰς οὐδὲν γεωργικὸν προϊόν, πλὴν του ἐλαίου καὶ τοῦ ἀμυγδάλου, μετὰ δυσκολίας δὲ καὶ τοῦ οἴνου. Τὸ κυριώτερον προϊὸν τῆς νήσου εἶναι τὸ ἔλαιον, ἡ ἐτησία παραγωγὴ τοῦ ὁποίου ἀνέρχεται εἰς 300.000 περίπου ὀκάδας. Παράγονται ἐπίσης ἐτησίως 200 000 ὀκ. οἴνου, 400.000 ὀκ. δημητριακῶν, 100 000 ὀκ. ὀπωρῶν, 25 000 ὀκ. ἀμυγδάλων, 300 000 ὀκ. λαχανικῶν. Ἐκ τῶν βιομηχανικῶν φυτῶν εἰσήχθη τῷ 1923 παρὰ προσφύγων ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ, ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἐγενικεύθη, μὴ σημειωθείσης ἀξιολόγου παραγωγῆς. Ἡ συνεταιρικὴ ἐν τῇ γεωργίᾳ κίνησις εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος ἐν Κυθήροις. Εἷς μόνος γεωργικὸς συνεταιρισμὸς ἔχει ἱδρυθῇ ἐν Λιβαδίῳ, ἀδρανῶν τελείως. Ταμεῖον προνοίας ἐλαιοπαραγωγῆς ἱδρύθη πρὸ τριετίας, ἀλλὰ δὲν ἐλειτούργησε, λόγῳ ἐξεγέρσεως τῶν γεωργῶν, ἀγνοούντων σχεδὸν τὴν ἀσθένειαν τοῦ δάκου, σπανιώτατα ἐμφανιζομένην ἐν Κυθήροις.

Κτηνοτροφία. Ἐν τῇ νήσῳ τρέφονται 1600 περίπου βόες, 6000 πρόβατα, 4000 αἶγες, 1000 χοῖροι, 25 ἵπποι, 1500 ἡμίονοι, 1200 ὄνοι, 500 κυνηγετικοὶ κύνες, 15000 ὄρνιθες, 2000 περιστεραί, 2200 κυψέλαι μελισσῶν. Σηροτροφία οὐδόλως ὑφίσταται. Ἐξαιρετικῆς ποιότητος εἶναι τὸ παραγόμενον μέλι. Αἱ ἀρχέγονοι μέθοδοι τῶν μελισσοτρόφων καθιστοῦν μικρὰν τὴν παραγωγήν του, ἐξαγομένων μόνον 1000—1500 ὀκ. κατ' ἔτος.

Ἁλιεία. Ἀνὰ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς ὅλης νήσου παραμένουν 70 περίπου λέμβοι, χωρητικότητος 55 τόννων ἐν συνόλῳ, χρησιμοποιούμεναι καὶ διὰ τὴν ἐν τοῖς παραλίοις ἁλιείαν. Αἱ ἐν ἐνεργείᾳ ἁλιευτικαὶ συσκευαὶ εἶναι 10 τράτες, 15 τρατιά, 25 παραγάδια, 20 καθητὲς καὶ ἄλλαι τινὲς μικροτέρας ἀποδόσεως. Ἡ ἐτησία ἀπόδοσίς των ἀνέρχεται εἰς 20 000 ὀκ. ἰχθύων.

Βιομηχανία. Ἡ βιομηχανία δὲν εἶναι ἐν τῇ νήσῳ ἀρκούντως διαδεδομένη. Ἡ παραγομένη μικρὰ ποσότης σιτηρῶν ἀλέθεται εἰς 3 βενζινοκινήτους μύλους, 5 ἀνεμομύλους καὶ 25 ὑδρομύλους. Ὁ παραγόμενος οἶνος πατεῖται εἰς 800 περίπου ληνούς, κατεσκευασμένους ἐντὸς τῶν οἰκιῶν τῶν παραγωγῶν. Ἡ ἐκ στεμφύλων ἀπόσταξις ἐνεργεῖται εἰς 20 περίπου καθ' ὅλην τὴν νῆσον ἄμβυκας. Τὸ παραγόμενον ἔλαιον ἐκθλίβεται εἰς 8 βενζινοκίνητα καὶ εἰς 25 χειροκίνητα ἐλαιοτριβεῖα. Δύο σαπωνοποιεῖα, ἓν ἐν Ποταμῷ καὶ ἕτερον ἐν Λιβαδίῳ, λειτουργοῦν καθ' ὅλην τὴν νῆσον. Ἐπίσης δύο μικρὰ βυρσοδεψεῖα ἐν Ποταμῷ. Δύο ξυλουργικαὶ πριονοκορδέλλαι, μία εἰς Ποταμὸν καὶ ἑτέρα εἰς Μυλοπόταμον. Ἓν κεραμοποιεῖον εἰς Ποταμόν. Ἓν ὑφαντήριον εἰς τὴν πόλιν. Κατασκευάζονται παρ' ἐντοπίων τεχνιτῶν κατ' ἔτος ἐν τῇ νήσῳ: 2.000 περίπου παντοειδῆ πήλινα ἀγγεῖα, 20.000 ὀκάδες ξυλανθράκων καὶ 400.000 ὀκ. ἀσβέστου. Ἡ τυροκομία ἀποδίδει ἐξαιρετικὰς ποιότητας βουτύρου καὶ τυροῦ, μαλακοῦ καὶ σκληροῦ, ἀλλ' εἰς μικρὰς ποσότητας, μὴ ἐπαρκούσας οὐδὲ διὰ τὰς ἐντὸς τῆς νήσου ἀνάγκας τῶν κατοίκων.

Ἐμπόριον. Οἱ Κυθήριοι διακρίνονται διὰ τὸ ἐμπορικόν των πνεῦμα, ἀλλ' ἡ νῆσός των δὲν εἶναι πρόσφορος δι' ἀξιολόγους ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις. Ὅθεν τὸ κυθηραϊκὸν ἐμπόριον περιορίζεται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν συντήρησιν τῶν κατοίκων εἰδῶν καὶ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ὀλίγων προϊόντων τῆς νήσου. Οὕτως εἰσάγονται κατ' ἔτος ἐμπορεύματα πάσης φύσεως συνολικῆς ἀξίας 10.000.000 δρ. περίπου, ἐξάγονται δὲ ἄνω τῶν 100.000 ὀκ. ἐλαίου, 20 000 ἀμυγδάλων, 30.000 ὀκ. νωπῶν σταφυλῶν 1000 ὀκ.,

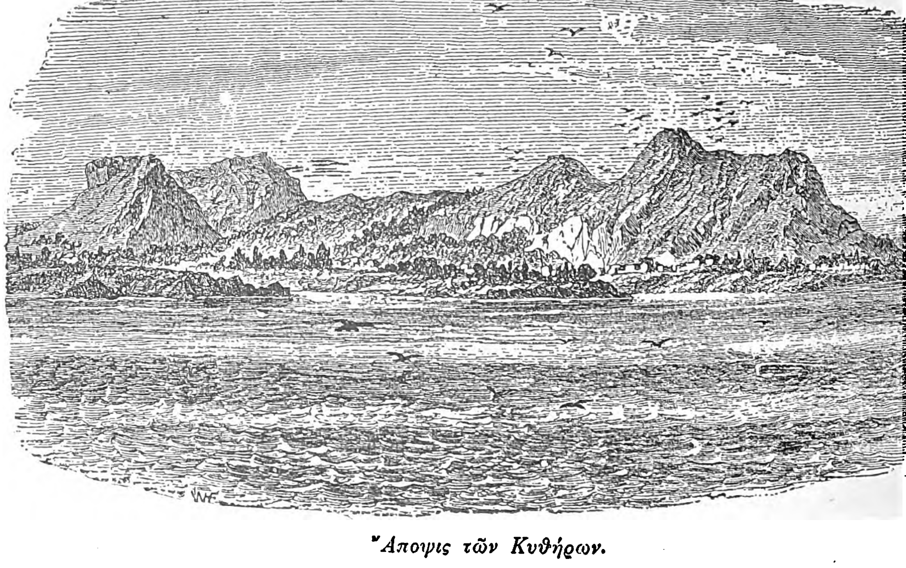

Ἄποψις τῶν Κυθήρων.

Digitized by Google

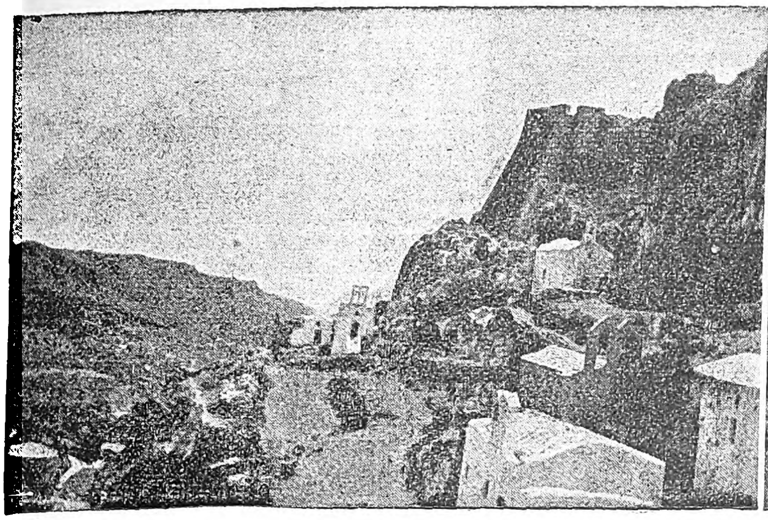

Μέσα Βοῦργος.

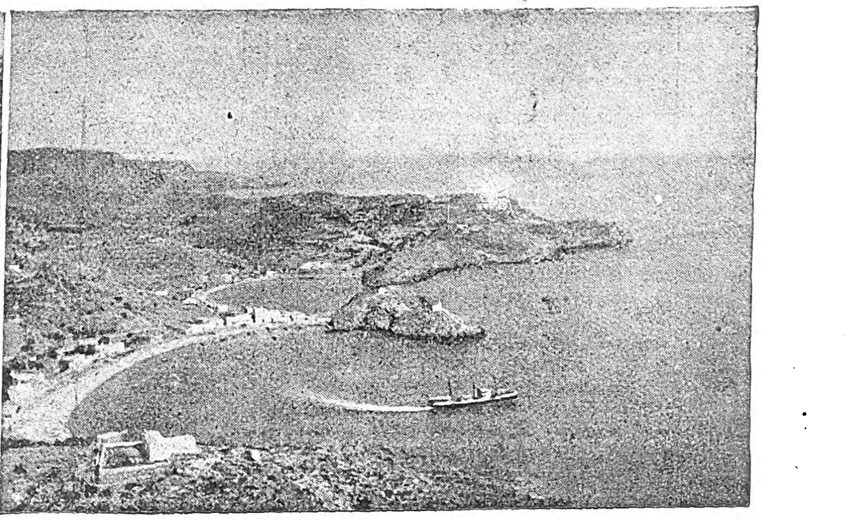

Ὁ λιμὴν Καψαλίου.

[Φωτογρ. Ρεγγ. Δ. Καλούτση.]

μέλιτος. Μέχρι τινὸς ἐξήγοντο καὶ περὶ τοὺς 100 βόες, 2.000 αἰγοπρόβατα καὶ 6.000 ὀρτύκια ζωντανά. Λόγῳ ὅμως τῆς παρακμῆς τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἄγρας κατὰ τὴν νύκτα ζωντανῶν ὀρτυκίων, ἡ εἰς τὰ εἴδη ταῦτα ἐξαγωγὴ ἐξηλείφθη σχεδόν. Τοπικαὶ ἐμπορικαὶ πανηγύρεις γίνονται πολλαὶ κατ' ἔτος, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ἡ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τὴν 12 Μαΐου, παρὰ τὸν ὁμώνυμον ναόν, κείμενον ἐν τῇ κοινότητι Ἀρωνιαδίκων, καὶ ἡ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου τὴν 21 Μαΐου, παρὰ τὸν ὁμώνυμον ναὸν ἐν τῇ κοινότητι Λιβαδίου. Ἐμπορικὴ ἀξία λόγου ἀγορὰ ἐνεργεῖται κατὰ Κυριακὴν εἰς Ποταμόν.

Ναυτιλία. Κυθηραϊκὴ ἀτμήρης ναυτιλία οὐδέποτε ὑπῆρξεν. Ἡ εἰς ἱστιοφόρα ναυτιλία, ἀνεπτυγμένη κάπως ἄλλοτε, περιωρίσθη ἤδη εἰς δύο μόνον πλοῖα, ἐνεργοῦντα τὰς ἀπὸ Πειραιῶς ἰδίᾳ μεταφοράς.

Συγκοινωνίαι. Ἡ ἀτμοπλοϊκὴ μετὰ τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Πελοποννήσου συγκοινωνία εἶναι πλημμελής, λόγῳ τῆς θέσεως τῆς νήσου, τοῦ μικροῦ της ἐμπορίου καὶ τῆς ἐλλείψεως ἀσφαλοῦς λιμένος. Ἐνεργεῖται δ' ἡ συγκοινωνία αὕτη διὰ τῶν ἐκτελούντων τὴν γραμμὴν τοῦ Λακωνικοῦ ἀτμοπλοίων, τὰ ὁποῖα προσεγγίζουν δὶς ἢ τρὶς τῆς ἑβδομάδος εἰς Ἁγίαν Πελαγίαν, ὅρμον ἀνοικτὸν εἰς τοὺς ΒΑ. ἀνέμους, καὶ ἅπαξ εἰς Καψάλι, ὅρμον ἀνοικτὸν εἰς τοὺς ΝΑ. ἀνέμους. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τὴν προσέγγισιν Καψαλίου ἐκτελοῦν τὸν περίπλουν τῆς νήσου, θεωρεῖται ἡ γραμμὴ ὡς ἄγονος καὶ χορηγεῖται παρὰ τοῦ κράτους ἐπιχορήγησις εἰς τὴν ἀτμοπλοϊκὴν ἑταιρείαν, ἡ ὁποία πρὸς τοῦτο ἐν ἐνεργουμένῃ δημοπρασίᾳ μειοδοτεῖ. Διὰ τὴν λύσιν τοῦ συγκοινωνιακοῦ τῆς νήσου ζητήματος ἐγένοντο ἐπανειλημμέναι ἀπόπειραι, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιοτέρα ἡ τοῦ 1875, ὅτε κατεσκευάσθη ἀποβάθρα εἰς τὸν ὅρμον Διακοφτίου, κριθέντος ὅτι ὁ ὅρμος οὗτος θέλει ἐξυπηρετήσει τὴν ἀτμοπλοϊκὴν τῆς νήσου συγκοινωνίαν. Ἡ ἀπὸ τοῦ πλησιεστέρου ὅμως κατῳκημένου μέρους ἀπόστασις τοῦ ὅρμου — 16 χλμ. — δὲν ἐπέτρεψε νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα. Ἤδη διὰ παγκυθηραϊκοῦ ἐράνου κατεσκευάσθη ἁμαξιτὸς πρὸς τὸ Διακόφτι δρόμος, μήκους 16 χλμ. (τῷ 1930). Ἐπὶ ἀγγλοκρατίας κατεσκευάσθη κεντρικὴ ἀρτηρία ἀπὸ τῆς πόλεως εἰς Ποταμόν, μήκους 17 χλμ., διερχομένη διὰ τῶν χωρίων Λιβαδίου, Φατσαδίκων, Τσικαλορίων, Κοντολιανίκων, Καρβουνάδων, Δοκάνων καὶ Ἀρωνιαδίκων. Μετὰ τὴν ἕνωσιν ἐπεξετάθη ἡ ἀρτηρία αὕτη πρὸς Καψάλι καὶ Ἁγίαν Πελαγίαν, κατεσκευάσθησαν δὲ καὶ πολλαὶ ἀπ' αὐτῆς πρὸς διάφορα χωρία διακλαδώσεις, μήκους 40 περίπου χιλμ. Σήμερον καὶ ὁ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένος συνοικισμὸς συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτοῦ δρόμου, τὸ δὲ μῆκος ὅλων τῶν ἁμαξιτῶν δρόμων ἔχει ἀνέλθει εἰς 105 χλμ., ἐντὸς τῶν ὁποίων κινοῦνται σήμερον 20 ἐπιβατικὰ καὶ φορτηγὰ αὐτοκίνητα.

Μετανάστευσις. Τὸ ξηρὸν καὶ ἄγονον τῆς νήσου ἔδωκε τροφὴν εἰς τὴν μετανάστευσιν. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ΙΘ αἰῶνος ἰσχυρὰ μεταναστευτικὰ ρεύματα σημειοῦνται πρὸς τὴν Σμύρνην καὶ τὴν Ἰωνίαν. Οὕτως, οἱ Κυθήριοι τῆς Σμύρνης κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὑπερέβησαν τὰς 20.000 Ἐκ τούτων οἱ πλεῖστοι ἦσαν καλῶς ἐν Σμύρνῃ ἀποκατεστημένοι, πλεῖστοι δ' ὅσοι Κυθήριοι διεκρίθησαν διὰ τὴν εἰς τὰ γράμματα, τὰς ἐπιστήμας, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα ἐν Σμύρνῃ ἐπίδοσίν των. Ἀλλὰ καὶ οἱ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ μετοικήσαντες Κυθήριοι ἀνέρχονται σήμερον εἰς 5.000 περίπου. Ἀπὸ τεσσαρακονταετίας νέα ἰσχυρὰ ρεύματα ἐμφανίζονται πρὸς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Αὐστραλίαν. Οὕτως ἐν Ἀμερικῇ σήμερον εὑρίσκονται ἄνω τῶν 2.000 Κυθηρίων, ἐν Αὐστραλίᾳ περὶ τοὺς 3.000 καὶ ἐν Αἰγύπτῳ περὶ τοὺς 1.000. Οἱ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ Κυθήριοι πολλαχῶς ὠφέλησαν τὴν νῆσον, διότι καὶ τὰς ἐν τῷ τόπῳ οἰκογενείας των ἠλευθέρωσαν τῶν οἰκονομικῶν των βαρῶν καὶ διατηρήσαντες ἀμιγῆ τὸν ἐθνισμόν των καὶ τὰ πατριωτικά των αἰσθήματα προσέφεραν μεγάλα κατὰ καιροὺς ποσὰ διὰ παντοειδῆ ἐν τῇ νήσῳ κοινωφελῆ ἔργα.

Κάτοικοι. Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου εἶναι φιλήσυχοι, φιλόνομοι καὶ φίλεργοι. Ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν κατοίκων ἀποτελεῖ πληθυσμὸν μικροαστικόν, ἔχοντα ἰδιοκτησίαν τινά. Διὰ τοῦ εἰσοδήματος τῆς ἰδιοκτησίας ταύτης καὶ διὰ τῆς προσωπικῆς του ἐργασίας, συνισταμένης εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων ἢ τὴν ἐξάσκησιν τέχνης τινὸς ἢ ἐπαγγέλματος, συντηρεῖται ὁ πληθυσμὸς οὗτος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνέτως. Πολλαὶ οἰκογένειαι, ἀντὶ διὰ τῆς ἐργασίας των νὰ συμπληροῦν τὸ ἐκ τῆς ἰδιοκτησίας των εἰσόδημα, δέχονται παρὰ μεταναστευσάντων μελῶν των χρηματικὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμβάσματα, μὲ τὰ ὁποῖα συντηροῦνται χωρὶς νὰ ἐργάζωνται. Μέσοι ἀστοὶ δυνάμενοι νὰ ζήσουν ἀνέτως ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τῆς περιουσίας των ὑπάρχουν ὀλίγοι, ἀποκτήσαντες τὰς περιουσίας των εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Μεγαλοαστὸς οὐδεὶς ἐν τῇ νήσῳ ὑπάρχει. Ἀκτήμονες (προλετάριοι), ἀποζῶντες μόνον ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν δύο των χειρῶν ἢ τῆς πνευματικῆς των τοιαύτης, ὀλίγοι ἐπίσης ὑπάρχουν. Ἐκ τῶν 2.000 οἰκογενειῶν τῆς νήσου αἱ 1700 περίπου ἀνήκουν εἰς μικροαστούς, αἱ 200 εἰς μέσους ἀστοὺς καὶ αἱ 100 εἰς ἀκτήμονας. Ἐπιδρομαὶ πειρατικαὶ καὶ κατόπιν τουρκικαὶ συνετέλεσαν, ὥστε ἡ νῆσος νὰ ἐρημωθῇ ἐπανειλημμένως καὶ νὰ οἰκισθῇ ἐκ νέου ἐκ τῶν γειτονικῶν ἰδίᾳ μερῶν. Ἕνεκα τούτου καὶ αἱ πλεῖσται τῶν οἰκογενειῶν δὲν φαίνονται γηγενεῖς. Ὁ πολιτισμὸς τῶν κατοίκων τῆς νήσου εἶναι καθαρὸς νεοελληνικὸς νησιωτικὸς πολιτισμός, ἐφ' οὗ διακρίνει τις εὐκόλως τρεῖς ἐπιδράσεις, βενετοκρητικὸν ἐφ' ὅλης σχεδὸν τῆς νήσου, ἰδίᾳ δ' ἐπὶ τῆς πόλεως καὶ τῶν κατοίκων τοῦ νοτίου τέως δήμου Κυθηρίων, πελοποννησιακὴν ἐπὶ τῶν κατοίκων τοῦ βορείου τέως δήμου Ποταμίων καὶ ἑπτανησιακὴν ἐπὶ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως. Ἕνεκα τῶν ἐπιδράσεων τούτων παρατηροῦνται καὶ μικραί τινες διαφοραὶ εἰς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ εἰς αὐτὴν τὴν γλῶσσαν μεταξὺ τῶν βορείων καὶ νοτίων χωρίων καὶ τῆς πόλεως Κυθήρων. Ἡ παρὰ τῶν Κυθηρίων λαλουμένη γλῶσσα ἀποτελεῖ βραδέως ἐξελισσόμενον ἰδίωμα τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς δημοτικῆς γλώσσης. Ἕνεκα τῆς βραδείας ταύτης ἐξελίξεως τὸ κυθηραϊκὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα διασῴζει ἐν πᾶσι τύπους καὶ λέξεις ἀρχαιοπρεπεστέρας καὶ τυγχάνει πολύτιμον διὰ τὴν μελέτην τῆς ὅλης νεοελληνικῆς δημοτικῆς γλώσσης.

Κοινωφελεῖς ὀργανώσεις. Σήμερον δρῶσιν οἱ ἑξῆς κυθηραϊκοὶ ὀργανισμοί, πολλαχῶς ὠφελήσαντες καὶ τοὺς ἐν τῇ ξένῃ Κυθηρίους καὶ τὰ ἐν τῇ νήσῳ κοινωφελῆ ἔργα: Ὁ «Κυθηραϊκὸς Σύνδεσμος», ἑδρεύων ἐν τῇ πόλει Κυθήρων, ἱδρυθεὶς τῷ 1909, ἡ «Κυθηραϊκὴ ἀδελφότης Πειραιῶς - Ἀθηνῶν», ἑδρεύουσα ἐν Πειραιεῖ καὶ ἱδρυθεῖσα τῷ 1899, ὁ «Κυθηραϊκὸς Σύνδεσμος Ἀθηνῶν», ἑδρεύων ἐν Ἀθήναις καὶ ἱδρυθεὶς ἀπὸ δεκαετίας περίπου, ὁ «Φιλεκπαιδευτικὸς Σύνδεσμος τῶν Κυθηρίων Ἀθηνῶν» ἱδρυθεὶς τῷ 1929 ἀπὸ τοὺς ἐκ τοῦ γυμνασίου Κυθήρων ἀποφοιτήσαντας φοιτητὰς καὶ σπουδαστάς, ἡ «Ἀδελφότης τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Κυθηρίων», ἑδρεύουσα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἱδρυθεῖσα ἀπὸ εἰκοσαετίας περίπου, ἡ «Κυθηραϊκὴ ἀδελφότης Ν. Ὑόρκης», ἑδρεύουσα ἐν Ν. Ὑόρκῃ τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ ἱδρυθεῖσα τῷ 1919, ἡ «Κυθηραϊκὴ Ἀδελφότης Vandergrift, Pa.», ἑδρεύουσα ἐν Vandergrift τῆς Πενσυλβανίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἱδρυθεῖσα ἀπὸ δεκαετίας περίπου, ἡ «Κυθηραϊκὴ Ἀδελφότης St Louis, Mo.» ἑδρεύουσα ἐν St Louis τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἱδρυθεῖσα ἀπὸ δεκαπενταετίας περίπου, ἡ «Κυθηραϊκὴ Ἀδελφότης Detroit, Mich.», ἑδρεύουσα ἐν Detroit τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἱδρυθεῖσα τῷ 1929, καὶ ἡ «Κυθη-

Βαττώ: Ταξίδι στὰ Κύθηρα.

Digitized by Google

ραϊκὴ 'Αδελφότης τὰ «Κύθηρα», ἑδρεύουσα ἐν Σίδνεϋ τῆς Αὐστραλίας καὶ ἱδρυθεῖσα τῷ 1922.

—[*'Ιστορ.*] Οἱ παλαιοὶ ἡρμήνευσαν τὸ ὄνομα Κύθηρα ἐκ Κυθήρου τινὸς Φοίνικος, πρώτου δῆθεν οἰκιστοῦ τῆς νήσου. 'Εν τούτοις ὑπῆρχε καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ποταμὸς Κύθηρος καὶ εἰς τὴν 'Αττικὴν δῆμος Κύθηρος καὶ εἰς τὴν Κύπρον πόλις Κυθήρα ἢ Κυθέρεια. Παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις καὶ τοῖς Βυζαντινοῖς ἡ νῆσος φέρει καὶ τὰ ὀνόματα *Κυθηρία, Κυθηραία, Κυθουρία*. Οἱ παλαιοὶ τὴν ἐκάλουν καὶ *Πορφυροῦσαν* ἢ *Πορφυρίδα* διὰ τὰς πορφύρας, ἡ ἁλιεία καὶ ἐκμετάλλευσις τῶν ὁποίων εὑρίσκετο ἀνέκαθεν εἰς χεῖρας τῶν Φοινίκων, οἱ ὁποῖοι ἐξῆγον ἐξ αὐτῶν πορφυρᾶν χρωστικὴν οὐσίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐβάπτοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τὰ πολυτελῆ πορφυρᾶ ἱμάτια.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῶν Κυθήρων θὰ ἦσαν Λάκωνες. 'Εν τούτοις, γεγονὸς εἶναι ὅτι οἱ Φοίνικες ἐνωρίτατα καταλαβόντες αὐτήν, ἵδρυσαν ἐν αὐτῇ σταθμὸν ἐμπορικόν, ἀναγκαιότατον διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν των μετὰ τῶν ἐν τῇ Δ. καὶ Α. λεκάνῃ τῆς Μεσογείου ἀποικιῶν των καὶ διὰ τὴν ἁλιείαν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῆς πορφύρας. Καὶ τὸ ὄνομα Φοινικοῦς τοῦ ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος κυθηραϊκοῦ λιμένος προδίδει τὴν μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῶν Φοινίκων σχέσιν. Οἱ Φοίνικες ἔφερον εἰς τὰ Κύθηρα τὴν λατρείαν τῆς συριακῆς θεᾶς τῆς γονιμότητος 'Αστάρτης, ταυτισθείσης πρὸς τὴν 'Αφροδίτην. Κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἡ 'Αφροδίτη, γεννηθεῖσα ἐκ τῶν αἰδοίων τοῦ Οὐρανοῦ, τὰ ὁποῖα ἀπέκοψε καὶ ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν ὁ υἱός του Κρόνος, ἀπεβιβάσθη εἰς τὰ Κύθηρα καὶ κατόπιν εἰς τὴν Κύπρον. 'Ο δὲ Παυσανίας ἀναφέρει ὅτι ὁ εἰς Κύθηρα ναὸς τῆς 'Αφροδίτης, εἰς τὸν ὁποῖον εὑρίσκετο ὡπλισμένον ξόανον τῆς θεᾶς, ἦτο τὸ ἀρχαιότατον ἀλλὰ καὶ τὸ ἁγιώτατον ἐξ ὅλων τῶν ἑλληνικῶν ἱερῶν τῆς 'Αφροδίτης. Διὰ ταῦτα πάντα ἡ 'Αφροδίτη ἐκαλεῖτο παρὰ τῶν παλαιῶν καὶ *Κυθέρεια* ἢ *Κυθήρη*. Εἰς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη συναντῶμεν τὰ Κύθηρα εἰς τὴν «'Οδύσσειαν», ὅπου ὁ 'Οδυσσεὺς διηγεῖται ὅτι καταληφθεὶς εἰς τὴν Μαλέαν ὑπὸ τρικυμίας ἐπλανήθη παρὰ τὰ Κύθηρα. Εἰς δὲ τὴν «'Ιλιάδα» ἀναφέρονται δύο Κυθήριοι: ὁ ἐκ τῆς Σκανδείας τῶν Κυθήρων 'Αμφιδάμας, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε περιέλθει ἡ περίφημος ἐξ ἰσχυροῦ δέρματος, πεποικιλμένη μὲ ὀδόντας ἀγριοχοίρου, περικεφαλαία τοῦ ἐξ 'Ελεῶνος τῆς Βοιωτίας 'Αμύντορος τοῦ 'Ορμενίδου, καὶ ὁ Λυκόφρων, ὁ υἱὸς τοῦ Μάστορος, ὁ ὁποῖος διαπράξας φόνον ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν ἐν Σαλαμῖνι Αἴαντα, τὸν ὁποῖον καὶ ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Τροίας, ὅπου ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, καὶ μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων, τὰ Κύθηρα κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἄργους, ἀπὸ τὸ ὁποῖον τὰ ἀφῄρεσαν οἱ Σπαρτιᾶται περὶ τὰ μέσα τοῦ Η' π. Χ. αἰῶνος. Ἦσαν δ' οἱ Κυθήριοι, κατὰ τὸν Θουκυδίδην καὶ τὸν Πλούταρχον, περίοικοι Λακεδαιμόνιοι καὶ ἀνῆκον εἰς τὸ δωρικὸν φῦλον. Τὰ Κύθηρα διῳκοῦντο ὅπως ὅλαι αἱ περιοικίδες πόλεις τῆς Λακεδαίμονος. Περιωρίζετο δηλαδὴ ἡ Σπάρτη εἰς τὸ ν' ἀποστέλλῃ κατ' ἔτος τὸν καλούμενον κυθηροδίκην, ὡς ἐποπτεύουσαν ἀρχήν, καὶ φρουράν τινα. 'Επεμελοῦντο δὲ τῶν Κυθήρων οἱ Σπαρτιᾶται, διότι ταῦτα εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἠδύναντο ν' ἀποβοῦν ὁρμητήριον κατὰ τῆς Λακεδαίμονος. 'Ο Χείλων ὁ Λακεδαιμόνιος, εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν, εἶχε προείπει ὅτι ἡ νῆσος θὰ ἐγίνετο αἰτία συμφορῶν διὰ τὴν Σπάρτην καὶ εἶχεν ἐκφράσει τὴν εὐχὴν νὰ μὴ ὑπῆρχεν, ἢ ἀφοῦ ὑπῆρξε νὰ κατεβυθίζετο. 'Ο δὲ Δημάρατος, μετὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην, συνεβούλευσε τὸν Ξέρξην νὰ καταλάβῃ διὰ τοῦ ναυτικοῦ τὰ Κύθηρα, ὅτε οἱ Σπαρτιᾶται θὰ ἔσπευδον εἰς τὴν Λακεδαίμονα καὶ τοιουτοτρόπως θὰ διεχωρίζοντο αἱ ἑλληνικαὶ δυνάμεις. 'Ο Ξέρξης ὅμως ἠκολούθησε τὴν γνώμην τοῦ ναυάρχου του καὶ ἀδελφοῦ του 'Αχαιμένους, ἀντιτείναντος εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημαράτου. 'Η πολεμικὴ σημασία τῆς νήσου ἐγένετο ἀργότερον αἰτία ἀγώνων μεταξὺ Σπάρτης καὶ 'Αθηνῶν. 'Ο ἀρχηγὸς τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου Τολμίδης, κατὰ τὸν περίπλουν τῆς Πελοποννήσου, τὸν ὁποῖον ἐπεχείρησε τῷ 455 π. Χ., μετὰ τὴν ἧτταν τῶν 'Αθηναίων εἰς Τανάγραν, κατέκαυσε τὰ νεώρια τοῦ Γυθείου καὶ ἐκυρίευσε τὰ Κύθηρα καὶ τὰς Βοιάς. Τὸ ὄγδοον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (424 π Χ) ἀπέστειλαν οἱ 'Αθηναῖοι εἰς Κύθηρα τὸν Νικίαν, ὁ ὁποῖος διὰ δέκα πολεμικῶν πλοίων ἀπεβίβασεν εἰς Σκάνδειαν 2.000 Μιλησίων καὶ κατέλαβε τὸ ἐπίνειον τοῦτο τῆς πρωτευούσης τῆς νήσου, δι' ἄλλου δὲ στρατοῦ ἀπὸ τὸ μέρος πιθανῶς τοῦ σημερινοῦ Διακοφτίου ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς πρωτευούσης, τὴν ὁποίαν τοιουτοτρόπως ἔθεσε μεταξὺ δύο δυνάμεων. Οἱ Κυθήριοι ἐξῆλθον τότε τῆς πόλεως καὶ ἀντέστησαν ἐπ' ὀλίγον, ἀλλὰ κατόπιν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ καταφυγόντες εἰς τὴν πόλιν ἦλθον, μεσολαβήσει τῶν μεταξὺ αὐτῶν ἀττικιζόντων, εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Νικίαν, δεχθέντες νὰ τῷ παραδοθοῦν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ φεισθῇ οὗτος τῆς ζωῆς των. 'Υπέφερον δ' οἱ Σπαρτιᾶται μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν 'Αθηναίων ὄχι ὀλίγα ἐκ ληστρικῶν ἀπ' αὐτῆς ἐπιδρομῶν μέχρι τοῦ 421, ὅτε ὑπεγράφη ἡ Νικίειος εἰρήνη, δυνάμει τῆς ὁποίας ἐπεστράφησαν τὰ Κύθηρα εἰς τὴν Σπάρτην. Διὰ δευτέραν φορὰν οἱ 'Αθηναῖοι κατέλαβον τὰ Κύθηρα τῷ 394 π. Χ., μετὰ τὴν εἰς Κνίδον καταναυμάχησιν τῶν Σπαρτιατῶν, ὅτε ὁ Κόνων, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Φαρναβάζου, κατέπλευσε καὶ κατέλαβε τὴν νῆσον, τὴν ὁποίαν ἀνέκτησαν τῷ 387 π. Χ. οἱ Σπαρτιᾶται διὰ τῆς περιφήμου 'Ανταλκιδείου εἰρήνης.

Ἔκτοτε ἡ νῆσος διετέλει ἀδιαπαύστως ὑπὸ τοὺς Σπαρτιάτας, κατὰ δὲ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα, ὑπῆρξεν ὁλόκληρος ἰδιοκτησία τοῦ Σπαρτιάτου Γ. 'Ιουλίου Εὐρυκλέους. Τὸν πατέρα τοῦ Εὐρυκλέους τούτου Λαχάρην κατεδίκασεν εἰς θάνατον ὁ 'Αντώνιος. Ὅτε δ' ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος μεταξὺ τοῦ 'Αντωνίου καὶ τοῦ 'Οκταβιανοῦ, ἡ Σπάρτη ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ δευτέρου καὶ οὕτως ἐδόθη εἰς τὸν Εὐρυκλῆ εὐκαιρία νὰ ἐκδικηθῇ τὸν θάνατον τοῦ πατρός. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ 'Ακτίου, τὴν γενομένην τὴν 2αν Σεπτεμβρίου τοῦ 31 π. Χ., ὁ Εὐρυκλῆς ἠγωνίσθη μὲ τόσον πεῖσμα, ὥστε ὁ 'Αντώνιος διωκόμενος ἀντελήφθη ὅτι ἐξ ὅλων τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα τὸν κατεδίωκον, ἓν διεκρίνετο διὰ τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν τόλμην τοῦ κυβερνήτου, διὸ καὶ ἠρώτησε: «*τίς οὗτος ὁ διώκων 'Αντώνιον;*» καὶ ὁ Εὐρυκλῆς ἀπεκρίθη: «*ἐγὼ Εὐρυκλῆς ὁ Λαχάρους τῇ Καίσαρος τύχῃ τὸν τοῦ πατρὸς ἐκδικῶν θάνατον*». Καὶ δὲν ἠδυνήθη μὲν ὁ Εὐρυκλῆς νὰ συλλάβῃ τὴν ναυαρχίδα καὶ τὸν 'Αντώνιον, συνέλαβεν ὅμως τὴν δευτέρα ναυαρχίδα καὶ ἄλλο ἓν πλοῖον. Διὰ τοῦτο καὶ ἠμείφθη ὑπὸ τοῦ 'Οκταβιανοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν κατέστησεν ἡγεμόνα τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τοῦ ἐχορήγησεν ὡς ἰδιοκτησίαν τὰ Κύθηρα.

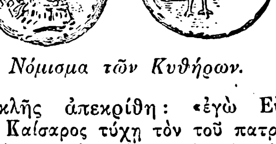

Νόμισμα τῶν Κυθήρων.

'Η ἱστορία τῆς νήσου, καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας τῆς πρώτης μ. Χ. χιλιετηρίδος, εἶναι τὰ μέγιστα σκοτεινή. 'Η ἐν Κυθήροις λαϊκὴ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἡ νῆσος ἠρημώθη ἑπτάκις, τὸ δὲ συναξάριον τῆς ἁγίας 'Ελέσης λέγει ὅτι ἡ 'Ελέσα ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμὸν καὶ κατέφυγεν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον εἰς τὰ Κύθηρα, διὰ νὰ μονάσῃ, τῷ 375 μ. Χ., ὅτε ἡ νῆσος ἦτο ἔρημος κατοίκων. Πρόκειται ἆρά γε περὶ παντελῶν τῆς νήσου ἐρημώσεων ἢ περὶ σημαντικῶν ἀραιώσεων τοῦ πληθυσμοῦ, περιορισθέντος εἰς ὀλίγας ἑκατοντάδας κτηνοτρόφων; Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψει τὴν κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἐξάρθρωσιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς θὰ συνετέλει εἰς τὸ νὰ γίνωνται ἀνενοχλήτως πειρατικαὶ ἐκδρομαί, πρὸς δὲ καὶ τὰς ἱστορουμένας πειρατικὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Γιζερίχου τῶν Βανδήλων (429—467 μ. Χ.), τοῦ 'Ομὰρ τῶν 'Αράβων, αἱ ὁποῖαι καὶ κατέληξαν εἰς τὴν ἵδρυσιν ἀραβικοῦ κράτους ἐν Κρήτῃ (823—960 μ. Χ.), καὶ τοῦ Ρογήρου τῶν Νορμανδῶν (1147 μ. Χ.), δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν τὴν παράδοσιν, ὅτι δηλαδὴ ἡ νῆσος ὑπέστη ἐρημώσεις τινὰς κατὰ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν πρώτην μ. Χ. χιλιετηρίδα.

Μετὰ τὴν πιθανολογουμένην πρώτην μέχρι καὶ τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος ἐρήμωσιν τῆς νήσου, ἐπηκολούθησεν ἀσφαλῶς ἀνακατοίκισις αὐτῆς κατὰ τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα. Τὸ ἐφθαρμένον ψηφιδωτὸν δάπεδον, τὸ ὁποῖον κοσμεῖ τὸ ἀνακαινισθὲν ναΐδιον τοῦ 'Αγίου Γεωργίου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁμωνύμου βουνοῦ, ὕπερθεν τῆς Παλαιοπόλεως καὶ τοῦ Αὐλέμονος, μὲ τὸ διακοσμητικά του θέματα (κυνηγετικὰς σκηνάς, πτηνά, ἑλληνιστικοὺς μαιάνδρους κ. ἄ.), κατατάσσεται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος καὶ ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν ἀκμαζούσης ὁπωσδήποτε βυζαντινῆς πόλεως ἐν Κυθήροις κατὰ τοὺς περὶ τὸν 'Ιουστινιανὸν χρόνους.

'Αναφέρεται δ' ἡ νῆσος τὸ πρῶτον κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ζ' μ. Χ. αἰῶνος, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ὑπαγωγῆς τῶν ἐκκλησιῶν Πελοποννήσου, Κρήτης καὶ Κυθήρων ἐπὶ Κώνσταντος († 668 μ. Χ.) εἰς τὸν πάπαν Ρώμης, ἀπὸ τοῦ ὁποίου Λέων ὁ Ἴσαυρος, τῷ 716 μ. Χ., τὰς ἀφῄρεσε μετὰ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἄλλης 'Ελλάδος καὶ τὰς ὑπήγαγεν εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως.

Βραδύτερον ἀναφέρεται καὶ ἄλλη ἀνακατοίκισις, προϋποθέτουσα βεβαίως καὶ ἄλλην ἐρήμωσιν. 'Η ἀνακατοίκισις αὐτὴ ἐξάγεται ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Κυθήρων, ὁ ὁποῖος, ὅπως καὶ ἡ ἁγία 'Ελέσα, μετέβη νὰ μονάσῃ, κατά τι μὲν χειρόγραφον τῆς ἐν Βενετίᾳ Μαρκείου βιβλιοθήκης ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ (963—969 μ. Χ.), κατὰ δὲ τὸ συναξάριόν του, τὸ ἐκδοθὲν μετὰ τῆς ἀκολουθίας του τῷ 1747 ὑπὸ τοῦ Βόρτολι, ἐπὶ Ρωμανοῦ τοῦ Β' (959—963 μ. Χ.), εἰς τὰ Κύθηρα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἔρημα κατοίκων. Καθ' ἣν ἐποχὴν τὰ περὶ τὴν Κρήτην πελάγη ἐλυμαίνοντο οἱ Ἄραβες, ὁρμώμενοι ἐκ Κρήτης, ὅπου ἵδρυσαν ἀνεξάρτητον πειρατικὸν κράτος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαμένῃ ἐν Κυθήροις ἄξιος λόγου πληθυσμός. 'Ο Ν. Στάης εὐλόγως ὑποθέτει ὅτι ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ (820—829 μ. Χ.) οἱ κατέχοντες τὴν 'Ισπανίαν Ἄραβες, μεταβαίνοντες εἰς Κρήτην, διῆλθον ἐκ Κυθήρων, τὰ ὁποῖα ἐδῄωσαν καὶ ἄλλους μὲν τῶν κατοίκων ἐφόνευσαν, ἄλλους δ' ἐξηνδραπόδισαν. 'Η κατὰ τὸ 960 μ. Χ. κατάλυσις τοῦ ἐν Κρήτῃ κράτους τῶν 'Αράβων ἐπέτρεψε τὴν ἀνακατοίκισιν τῆς νήσου, ἡ ὁποία καὶ συνετελέσθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ι' αἰῶνος.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος βλέπομεν τὴν νῆσον διοικουμένην ὑπὸ τοῦ ἐκ Μονεμβασίας Γ. Παχύ, μετὰ τὸν ὁποῖον ἡ νῆσος περιέρχεται ὡς ἰδιοκτησία εἰς τὸν ἀρχοντικὸν οἶκον τῶν Εὐδαιμονογιάννηδων ἢ Δαιμονογιάννηδων τῆς Μονεμβασίας, ἀφεθέντος εἰς τὸν Παχὺν μόνου τοῦ χωρίου Μητᾶτα. Ὅτε δέ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, καταλυθέντος τοῦ βυζαντινοῦ κράτους παρὰ τῶν Φράγκων, διάφοροι εὐγενεῖς Βενετοὶ κατέλαβον αὐθαιρέτως, τῇ ἀνοχῇ τῆς βενετικῆς κυβερνήσεως, διαφόρους ἑλληνικὰς νήσους, ὅπως ὁ Σανοῦδος τὴν Νάξον καὶ ἄλλας, οἱ Γκύζαι τὴν Τῆνον, ὁ 'Ιάκωβος Βιάρος τὰ 'Αντικύθηρα κτλ., ὁ βενετικὸς οἶκος τῶν Βενιέρηδων, ἐτυμολογῶν τὸ ὄνομα Βενιέρης ἐκ τοῦ λατινικοῦ Venus (='Αφροδίτη), προέβαλε δικαιώματα ἐπὶ τῶν Κυθήρων, νήσου τῆς 'Αφροδίτης, καὶ κατέλαβε βίᾳ αὐτά. Διὰ ν' ἀσφαλισθῇ δὲ ἡ ἐπὶ τῆς νήσου κυριότης τοῦ οἴκου συνήφθη τῷ 1238 γάμος μεταξὺ τῆς θυγατρὸς τοῦ Νικολάου Εὐδαιμονογιάννη καὶ τοῦ Βαρθολομαίου Βενιέρη, λαβόντος ὡς προῖκα τὴν νῆσον.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς φραγκοκρατίας εἰς τὴν Πελοπόννησον, τῷ 1269, ὁ Λικάριος ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἀφῄρεσε τὴν νῆσον ἀπὸ τοὺς Βενιέρηδες, ὅπως καὶ τὰ 'Αντικύθηρα ἀπὸ τοὺς Βιάρους. Τότε δ' ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἔδωσε πάλιν τὴν νῆσον εἰς τοὺς Εὐδαιμονογιάννηδες. 'Αλλὰ τῷ 1310 ἐπανῆλθε καὶ πάλιν ἡ κατοχὴ τῆς νήσου εἰς τοὺς τέσσαρας ἐγγόνους τοῦ προαναφερθέντος Βαρθολομαίου Βενιέρη, Γαβριήλ, Βαρθολομαῖον, Πέτρον καὶ Νικόλαον, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐμοίρασαν τὴν νῆσον μεταξύ των, πλὴν τῆς Παλαιοπόλεως διὰ τὴν εὐφορίαν της καὶ τοῦ μεταξὺ 'Αγίας 'Ελέσης καὶ 'Αγίων 'Ακινδύνων τμήματος, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ χρήσιμον εἰς ὅλους φρούριον.

Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1363 ἐναντίον τῶν Βενετῶν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης, μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐπαναστατῶν κατελέγετο καὶ ὁ Τῖτος Βενιέρης, ὁ ὁποῖος, μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τῶν Βενετῶν μετὰ δύο ἀδελφῶν του. Τότε ὁ τέταρτος ἀδελφὸς Πέτρος, ἔγγονος τοῦ προαναφερθέντος Πέτρου, ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὴν νῆσον εἰς τὴν βενετικὴν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία τῷ 1395 τὴν ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Πέτρου Παῦλον καὶ Φραγκιᾶν. 'Από τοὺς Βενιέρηδες αὐτοὺς ἐκληρονόμησε τὴν νῆσον ὁ υἱὸς τοῦ 'Αντωνίου Βενιέρη Βλάσιος, τὸν ὁποῖον διεδέχθησαν τῷ 1450 οἱ υἱοί του Μᾶρκος, Βερνάρδος, Μωϋσῆς καὶ Φραγκιᾶς. 'Από τοῦ 1502 τὰ Κύθηρα ὑπήχθησαν ἀμέσως εἰς τὸ κράτος τῆς Βενετίας, παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ὠργανώθησαν κατὰ τὸν τύπον τῆς Κερκύρας. 'Ο προνοητής, ἄρχων τῆς νήσου, συνεκέντρωνε τὴν δικαστικήν, ἐκτελεστικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν, ὑπείκων εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Κρήτης, ἐφ' ὅσον αὐτὴ παρέμενε βενετική τῆς Πελοποννήσου δὲ κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τῆς κατοχῆς της ὑπὸ τῆς Βενετίας. Τέλος, ἀπὸ τοῦ 1718 τὰ Κύθηρα ὑπετάχθησαν εἰς τὸν ἐν Κερκύρᾳ γενικὸν προνοητὴν τῆς 'Ανατολῆς.

Ἔσχεν ὅμως ἡ νῆσος καὶ τὰς ἰδιαιτέρας της περιπετείας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν συνέπειαι τῶν διαρκῶν ἀγώνων μεταξὺ Βενετῶν καὶ Τούρκων περὶ τῆς κυριότητος τῶν νήσων καὶ τῶν ἄλλων κτήσεων. Οὕτω, κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Χαῒρ-ἐδ-δὶν Βαρβαρόσσα, τῷ 1536, κατεκάη ἡ περὶ τὰ 5 χλμ. ΝΑ. τοῦ Ποταμοῦ καὶ ἔναντι τῆς Μαλέας τετειχισμένη κωμόπολις, ἡ σήμερον καλουμένη Παλιόχωρα, καὶ κατεστράφησαν τὰ φρούρια Καψαλίου καὶ Μυλοποτάμου, πλεῖστοι δὲ τῶν κατοίκων ἀπήχθησαν ὡς αἰχμάλωτοι. Τὸ χειρόγραφον τῆς Μαρκείου βιβλιοθήκης ἀναβιβάζει τοὺς αἰχμαλώτους τούτους εἰς 7.000, ἤτοι κατὰ 2.000 ὀλιγωτέρους τῶν σημερινῶν κατοίκων τῆς νήσου, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς φαίνεται ὑπερβολικός. Κατὰ τὸν περὶ Κύπρου ὡσαύτως μεταξὺ Βενετίας καὶ Τουρκίας πόλεμον, τὸν ἐκραγέντα τῷ 1569, ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Σελήμ, ὁ 'Αλγερῖνος Οὐλουζαλῆ, πλεύσας πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Τούρκου ναυάρχου Πιαλῆ, ἐπέδραμε κατὰ τῶν Κυθήρων ἐν ἔτει 1571 καὶ διέπραξε σφαγὰς καὶ λεηλασίας. 'Επίσης καὶ κατὰ τὰς ἐπιδρομάς, τὰς ὁποίας τῷ 1714 οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν κατὰ τῶν βενετικῶν κτήσεων, ὁ 'Αλῆ Κιουμουρτζῆς, ἐν ἔτει 1715 ἐπολιόρκησε τὴν νῆσον. Οἱ ἐκ τῶν κατοίκων τότε Νικ. Λεβούνης, 'Ιω. Στάης, 'Αν. Δαρμᾶρος, Καλλονᾶς, 'Ιω Μπλέσης καὶ ὁ πρωτοσύγκελλος Δαμᾶρος ἐπέμειναν νὰ παραδοθῇ ἡ νῆσος, διὰ ν' ἀποτραποῦν σφαγαὶ καὶ δῃώσεις.

Digitized by Google

Μάλιστα δὲ καὶ ἔσπευσαν εἰς Μεθώνην, ὅπου ἐδήλωσαν ὑποταγὴν εἰς τὸν Τοῦρκον ναύαρχον. Ὁ προβλεπτὴς τῆς νήσου Βαστιανὸς Μάρκελλος, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ ἀντιθέτου κόμματος Καλούτση καὶ Λαζαρέττου, ἐπέμενε ν' ἀμυνθοῦν, ἀλλ' εἰς τὸ τέλος ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῆς ἐπιμονῆς τῶν ἀντιθέτων καὶ ἔχων ἰδίᾳ ὑπ' ὄψιν του τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς φρουρᾶς. Ὅθεν παρέδωσεν ἀμαχητὶ τὴν νῆσον εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι εὐγνωμονοῦντες παρέσχον ἐπὶ διετίαν ἀσυδοσίαν εἰς τὴν οἰκογένειαν Λεβούνη. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν εἰρηνικὴν ταύτην κατάληψιν τῆς νήσου, οἱ Τοῦρκοι δὲν παρέλειψαν ν' ἀποκομίσουν εἰς Ἀφρικὴν 200 οἰκογενείας αἰχμαλώτων. Τῷ 1718, γενομένης εἰρήνης μετὰ τὴν παρὰ τὰ Κύθηρα καταναυμάχησιν τοῦ καπετὰν Σουλεϊμὰν Κότσια ὑπὸ τοῦ Βενετοῦ Διέδου, ἡ νῆσος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Βενετίας. Κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τέλος τῶν Δουλτσινιωτῶν καὶ Ἀλγερίνων πειρατῶν τοῦ 1756, οἱ Ἀλγερῖνοι ἐπέδραμον κατὰ τῶν Κυθήρων καὶ ἐπροξένησαν πολλὰς καταστροφάς.

Ἐκ τοῦ «Κυθηρίου χρονικοῦ», τοῦ ἐκδοθέντος ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Βελούδου, φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν κυριαρχίαν τῶν Εὐδαιμονογιάννηδων, ἴσως διότι ὁ οἶκος οὗτος εἶχεν ὑποσκελισθῆ ὑπὸ τοῦ οἴκου τῶν Μαμωνάδων καὶ εἶχεν ἐξασθενήσει, ἡ νῆσος δὲν ἔζη ἀσφαλής. Ἦλθον ὅμως οἱ Βενιέρηδες τῷ 1310, ὠχύρωσαν τὴν νῆσον μὲ τὸ φρούριον τοῦ Καψαλίου καὶ ἠδυνήθη τοιουτοτρόπως ἡ νῆσος νὰ ζήσῃ ἐπὶ 200 περίπου ἔτη, ἕως ὅτου ἡ Βενετία, μὲ τοὺς ἰσχυρούς της στόλους, ἠσφάλισεν ὁπωσδήποτε καλύτερον αὐτήν. Ἐννοεῖται ὅτι πολὺ ἀκριβὰ ἐπλήρωνον οἱ κάτοικοι τὴν σχετικὴν ἀσφάλειαν, τῆς ὁποίας ἀπέλαυον. Εἰργάζοντο διὰ τοὺς φρουρούς των. Οἱ τέσσαρες Βενιέρηδες, ἔγγονοι τοῦ πρώτου Βενιέρη κυριάρχου, τοῦ Βαρθολομαίου, ἐμοίρασαν μεταξύ των, πλὴν τοῦ ἐδάφους, καὶ τοὺς κατοίκους ἀκόμη ὀνομαστικῶς, ἕκαστος δὲ κάτοικος ὤφειλε νὰ θεωρῇ δεσπότην καὶ κύριόν του ἕνα ἐκ τῶν ἄνω ἀδελφῶν. Ἀπηγορεύετο εἰς τοὺς κατοίκους νὰ συνάπτουν γάμον χωρὶς τὴν ἄδειαν τοῦ αὐθέντου, ἀπηγορεύετο νὰ ἐμπορεύωνται πλέον τῶν ἓξ βενετικῶν σολδίων καὶ ἀπηγορεύετο νὰ μεταναστεύουν χωρὶς ἐγγυήσεις διὰ τὴν ἐπιστροφήν.

Ὑπέφερε δ' ἐπὶ τῆς βενετικῆς κυβερνήσεως ἡ νῆσος καὶ ἐκ τοῦ συστήματος τῆς διοικήσεως, τὸ ὁποῖον ἡ Βενετία ἐφαρμόζουσα εἰς τὰς κτήσεις της ἐπέβαλε καὶ ἐπὶ τῆς νήσου, ἱδρύσασα τῷ 1573 τὸ πρῶτον τριακονταμελὲς ὀλιγαρχικὸν συμβούλιον, ἐκ τῆς τάξεως τῶν εὐγενῶν. Ἡ μικρὰ αὕτη κοινωνικὴ τάξις τῶν εὐγενῶν ἦτο ἡ ἄρχουσα καὶ εἰς ταύτην ἦσαν ἐμπεπιστευμένα τὰ πάντα· ἡ διοίκησις, ἡ κατανομὴ καὶ εἴσπραξις τῶν φόρων, ἡ ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ δικαιοσύνη. Ἐτηρεῖτο ἀκριβὴς πίναξ, καλούμενος «Χρυσῆ βίβλος» (Libro d'oro) τῆς τάξεως ταύτης τῶν εὐγενῶν. Διὰ νὰ ἐγγραφῇ κανεὶς εἰς τὸν κατάλογον αὐτόν, ἔπρεπε: α') αὐτὸς καὶ οἱ πρόγονοί του νὰ μὴ εἶχον ἐξασκήσει καμμίαν τέχνην, β') νὰ ἦτο ἰθαγενὴς ἐκ νομίμου γάμου, γ') νὰ ἦτο ἐγκατεστημένος ἐντὸς τῆς πόλεως. Τοιουτοτρόπως τὸ μέγα μέρος τοῦ λαοῦ, ἰδίως δ' οἱ ἀγρόται, ἐστεροῦντο παντὸς πολιτειακοῦ δικαιώματος. Οἱ ἰσχυρότεροι χωρικοὶ ἔζων ὡς πελάται ἑνὸς ἐκ τῆς κρατούσης τάξεως, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὁποίου εὑρίσκοντο. Οἱ ἄλλοι ὑφίσταντο ὅλην τὴν ἀναπόφευκτον πίεσιν, ἡ ὁποία φυσικὸν ἦτο ὑπὸ τοιοῦτον σύστημα ν' ἀσκῆται ἀπὸ τὴν ἄρχουσαν τάξιν. Ἡ τυραννία τῶν διοριζομένων ὑπὸ τῶν δυναστῶν ἐγχωρίων ἐπιτρόπων (commessi), οἱ ὁποῖοι ἀνελάμβανον ἐπὶ μισθώσει τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων, ἦτο ἀβάστακτος. Ἐννοεῖται, ὅτι καὶ ἀμεσώτερον ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τῶν ἑκάστοτε κυβερνήσεων ἐπιέζετο πολλάκις ὁ λαός. Ἐναντίον τῶν ἀποφάσεων τῶν περιβεβλημένων ἀπόλυτον ἐξουσίαν προβλεπτῶν ἠδύναντο οἱ ἀδικούμενοι νὰ κάμουν ἔφεσιν εἰς τὴν βενετικὴν κυβέρνησιν· ἀλλὰ καὶ δύσκολον, ἂν μὴ ἀδύνατον, ἦτο τοῦτο καὶ κατὰ κανόνα ἡ ἔφεσις ἀπερρίπτετο, διὰ νὰ μὴ ἐνθαρρύνωνται οἱ ὑποτελεῖς. Τοιουτοτρόπως ὅσοι τῶν προβλεπτῶν εἶχον ἀπολυταρχικὴν ἰδιοσυγκρασίαν ἀπέβαινον μάστιγες ἀληθιναί. Τότε ὅμως λαὸς καὶ ἄρχοντες ἠνοῦντο ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Τῷ 1780 ἐπανεστάτησεν ὁ λαὸς ἐναντίον τοῦ προβλεπτοῦ Πέτρου Μαρσέλλου καὶ ἀρχηγοὺς εἶχε τοὺς ἄρχοντας Γεώργιον καὶ Ἐμμανουὴλ Καλούτσην καὶ Ἐμμανουὴλ Κασιμάτην.

Ὅλη ἡ ἐκ τῶν παντοειδῶν αὐτῶν πιέσεων δυσφορία ἐξέσπασε κατὰ τὰ μετὰ τὸ 1797, ὅτε κατελύθη ὑπὸ τῶν Γάλλων ἡ βενετικὴ δημοκρατία, ἔτη. Τὴν 10 Αὐγούστου 1797, κατελήφθη ἀπὸ τὸν Γάλλον Φραγκῖσκον Ρενὸν ἡ νῆσος. Τὴν κατάληψιν ἐπηκολούθησαν ἐνθουσιώδεις λαϊκαὶ πανηγύρεις καὶ καῦσις δημοσίᾳ ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ἐσταυρωμένου ἐν τῇ πόλει Κυθήρων τῶν εὐγενικῶν τίτλων τῆς βενετικῆς δημοκρατίας. Ἔκτοτε ἡ ἱστορία τῆς νήσου εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν τῶν Ἰονίων νήσων.

Τὴν 28ην Σεπτεμβρίου 1798 πλοῖα ρωσικὰ καὶ τουρκικά, 40 ἐν ὅλῳ, κατέλαβον τὸν Αὐλέμονα. Ἐκεῖθεν τμῆμα ρωσοτουρκικοῦ στρατοῦ μὲ δύο πυροβόλα ἐξεκίνησε διὰ ξηρᾶς πρὸς τὴν πόλιν Κυθήρων, τὴν ὁποίαν καὶ κατέλαβε μετὰ μικρὰν πρὸς τὴν ἐντὸς τοῦ φρουρίου γαλλικὴν φρουρὰν μάχην. Τὴν κατάληψιν ἐπηκολούθησαν λεηλασίαι καὶ ἔκτροπα παρὰ τῶν κατακτητῶν ρωσοτούρκων. Οἱ νέοι κυρίαρχοι ἐπανέφερον ἐν μέρει τὰ προνόμια τῶν ἀρχόντων καὶ ἐπανίδρυσαν τὸ ἐν τῇ πόλει δικαστήριον, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ εὐγενοῦς Ἐμμανουὴλ Στάη. Τὸ δικαστήριον ὅμως τοῦτο δὲν τὸ ἀνεγνώρισαν οὔτε οἱ χωρικοί, οἱ ὁποῖοι ἐξέλεξαν ἰδίους κριτάς, μὲ ἕδραν τὸ Μυλοπόταμον, οὔτε οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, οἱ ὁποῖοι ἐξέλεξαν καὶ αὐτοὶ ἰδικούς των κριτάς. Τὴν 12ην Μαΐου 1799, κατὰ τὴν πανήγυριν τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, οἱ εὐγενεῖς Τζανέττος καὶ Παναγιωτάκης Κασιμάτηδες ἐφονεύθησαν ἀγρίως παρὰ τοῦ ἐκμανέντος λαοῦ, διότι ὁ εἷς ἐκ τῶν εὐγενῶν αὐτῶν ἐρράπισε τὸν ἱερέα Δημήτριον Ἀνδρόνικον. Καὶ ἐφ' ὅσον ὑπῆρχεν ἡ ρωσικὴ φρουρὰ ἐν τῇ νήσῳ, ὁ λαὸς συνεκρατεῖτο. Ὅτε ὅμως, κατὰ τὴν 15 Ἰουλίου 1800, ὁ Ρῶσος ναύαρχος Οὐτζακὼφ παρέλαβε τὴν φρουράν, εὐθὺς τὴν 22αν τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐξερράγη ἀγρία ἡ ἐπανάστασις. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην οἱ χωρικοὶ μετέβησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ καλέσαντες τοὺς ἄρχοντας εἰς τὸ φρούριον, διὰ συνεννόησιν δῆθεν, ἐφόνευσαν ἓξ αὐτῶν, ἐνώπιον μάλιστα τοῦ ἐπισκόπου Ἀνθίμου Λεβούνη, τὸν Ἐμμανουὴλ Στάην, τὸν Τζώρτζην Δουρέντεν, τὸν Παῦλον Δαντώνην καὶ τὸν Ἰωάννην Μαχαιριώτην. Μετὰ τοὺς φόνους τούτους οἱ στασιασταὶ θέλοντες νὰ νομιμοποιήσουν τὰν πρᾶξίν των, προεκάλεσαν ἀπόφασιν τῶν δικαστηρίων καταδικαστικὴν διὰ τοὺς φονευθέντας, τὴν ὁποίαν μάλιστα ἐπίεσαν νὰ ὑπογράψουν καὶ ἄνθρωποι μεγάλως λυπηθέντες διὰ τὰ γενόμενα. Ὅπως δὲ συνήθως συμβαίνει εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ἐφρόντισαν διὰ τῶν δικαστηρίων νὰ ἐπιδικασθοῦν εἰς αὐτοὺς ὅσα ἐνόμιζον ὅτι οἱ φονευθέντες εἶχον ἀπ' αὐτῶν σφετερισθῆ, ὡς λ. χ. ὁ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς στάσεως Μπελέσης ἰσχυρίζετο, ὅτι τὰ εἰς Κακόπρινον κτήματα τοῦ Στάη ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειάν του, ἀπὸ τὴν ὁποίαν αὐθαιρέτως ἀφῃρέθησαν. Τέλος δὲ μετὰ δύο καὶ ἥμισυ ἔτη ἀποκατέστη ἡ τάξις διὰ τῶν αὐστηρῶν μέτρων τοῦ ἀποσταλέντος τῷ 1802 διοικητοῦ τῆς νήσου Εὐσταθίου Μεταξᾶ, συλλαβόντος τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς στάσεως, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Δημ. Μπελέσης ἐτυφεκίσθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τῷ 1805

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1801 ἐγκαθιδρύθη ἐν τῇ νήσῳ ἡ διοίκησις τῆς «Πολιτείας τῶν ἡνωμένων 7 νήσων», τῆς ἱδρυθείσης μετὰ τὴν ρωσοτουρκικὴν τοῦ 1800 συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας παρεχωρήθη εἰς τὴν πύλην ἡ ἐπὶ τῶν νήσων κυριαρχία, ἡ δὲ Ρωσία ἐπεφύλαξεν εἰς ἑαυτὴν δικαίωμα προστάτιδος, ἅμα δὲ καὶ ἠγγυᾶτο διὰ τὴν αὐτονομίαν τῶν νήσων. Τῷ δὲ 1803 ἐδόθη εἰς τὸν λαὸν τῆς Ἑπτανήσου φιλελευθερώτερον σύνταγμα, τὸ ὁποῖον καὶ ἀποκατέστησε τὴν ἡσυχίαν εἰς τὰς νήσους. Τὴν 15 Φεβρουαρίου τοῦ 1808 ἀνακατέλαβον οἱ Γάλλοι τὴν νῆσον, τὴν δὲ 27 Σεπτεμβρίου τοῦ 1809 δύο πολεμικὰ ἀγγλικὰ πλοῖα κατέλαβον τὸν Αὐλέμονα, τὴν δ' ἑπομένην ἀποβιβάσαντες κανόνια εἰς Βρουλέα καὶ σύραντες αὐτὰ μέχρι τῆς ἔναντι τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως κειμένης τοποθεσίας Παλαμήδα, ἐβομβάρδισαν αὐτὸ καὶ μετὰ μάχην κατέλαβον τὸ φρούριον, παραδοθείσης τῆς γαλλικῆς αὐτοῦ φρουρᾶς.

Τὰς διὰ τοῦ συντάγματος τοῦ 1803 παρασχεθείσας ἐλευθερίας οἱ Ἄγγλοι κατήργησαν διὰ τοῦ παραχωρηθέντος νέου συντάγματος τοῦ 1817. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου, πρὸς δὲ καὶ ἕνεκα τῆς στάσεως τῶν Ἄγγλων κατὰ τὴν ἑλληνικὴν τοῦ 1821 Ἐπανάστασιν, ἡ ὁποία στάσις ἔθιγε τὰ πατριωτικὰ τοῦ λαοῦ αἰσθήματα, ἐπὶ πλέον δὲ ἕνεκα τῶν σκληρῶν ἀγγαρειῶν καὶ τῶν πιέσεων τῶν Ἄγγλων ἁρμοστῶν, ἐπληροῦτο δυσφορίας ὁ λαὸς καὶ μετὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους εἰς οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ εἰς τὴν μετ' αὐτοῦ ἕνωσιν ἀπέβλεπεν, ἐκπροσωπηθεὶς εἰς τὸ ριζοσπαστικὸν κληθὲν κίνημα ὑπὸ τοῦ Κοσμᾶ Παναρέτου καὶ τοῦ Γεωργίου Μόρμορη.

Τέλος τῷ 1863 μετὰ τόσον μακρὸς περιπετείας ἡ νῆσος ἡνώθη μετὰ τῆς Ἑλλάδος, παραχωρηθείσης τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος τοῦ Γεωργίου τοῦ Α'.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Nicolo Stai*, L'isola di Citera (Pisa 1847). —*Ἰακ. Ρ. Ραγκαβῆ*, Τὰ Ἑλληνικὰ (Ἀθῆναι 1853).—*Ermanno Lunzi*, Storia delle isole Ionie etc. (Venezia 1860).—*Χιώτη*. Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα (Κέρκυρα 1863) —*Ἰωάννου τοῦ Βελούδου*, Χρονικὸν περὶ τοῦ ἐν Κυθήροις μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Θεοδώρου (Ἐνετίῃσιν 1868).—*Σάθα*, Μνημεῖα Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, τόμ. Α' καὶ ΣΤ'.—*Ἀθ. Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου*, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν (Κωνσταντινούπολις 1870).—*Φρ. Πρίντεζη*, Ἡ νῆσος τῶν Κυθήρων («Ἡμερολόγιον» 1882).—*Ν. Δελακοβία*, Ἡ νῆσος τῶν Κυθήρων (ἐν «Ἑσπέρῳ» Δ', Ἀθῆναι 1884).—*Ἀντ. Μηλιαράκη*, Γεωγραφία τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας (Ἀθῆναι 1886) —*Γερασ. Μαυρογιάννη*, Ἱστορία τῶν Ἰονίων νήσων ἀπὸ τοῦ 1797 μέχρι τοῦ 1815 (Ἀθῆναι 1889).—*Richard Leonhard* Die Insel Kythera (Gotha 1899).—*Ν. Δελακοβία*, Κυθηραϊκὴ Αὐγὴ (Ἀθῆναι 1898—1901).—*Ἀ. Δαμβέργη*, Περὶ τῶν ἐν Κυθήροις σιδηρούχων ἰαματικῶν ὑδάτων (Ἀθῆναι 1901).—*Διον. Ἀλβανάκη*, «Κυθηραϊκὴ ἐπετηρίς» (Ἀθῆναι 1909 καὶ 1912-1913).—*Σπ. Στάθη*, «Κυθηραϊκὴ ἐπιθεώρησις» (Ἀθῆναι 1928).

ΣΠ. ΣΤΑΘΗΣ

—**Κύθηρα** *[Γεωγρ.]*. Πόλις, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου νήσου. Ἀριθμεῖ 907 κατοίκους μετὰ τῶν συνοικισμῶν δὲ *Καλάμου, Πούρκου, Στραποδίου* καὶ *Καψαλίου* ἀποτελεῖ κοινότητα μὲ 1502 κατοίκους. Κεῖται ΒΔ. τοῦ λιμένος Καψαλίου ἐφ' ὑψηλῆς ράχεως, κειμένης μεταξὺ τοῦ λόφου Τουρκοβουνίου καὶ τοῦ φρουρίου, τὸ ὁποῖον ὑψοῦται ὑπὲρ τὴν θάλασσαν εἰς ὕψος 180 μ. Ἡ πόλις κατ' ἀρχὰς ἐκλείετο ἐντὸς τοῦ φρουρίου, κατόπιν ἐπεξετάθη σχηματίσασα τὴν συνοικίαν τοῦ Μέσα-Βούργου, περιφραχθεῖσαν διὰ τείχους. Ἀπὸ 120 περίπου ἐτῶν ἐξετάθη ἔξω τῶν τειχῶν, εἰς μῆκος 1 χλμ. περίπου πρὸς Β. Τὴν πόλιν διασχίζει κεντρικὴ ἁμαξιτὸς ὁδὸς μεθ' ὑπονόμου κατασκευασθείσης ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Εἶναι ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Κυθήρων, ἔχει δὲ γυμνάσιον καὶ δημοτικὰ σχολεῖα, ὑποδιοίκησιν χωροφυλακῆς, εἰρηνοδικεῖον, ταμεῖον, ἐφορείαν, ταχυδρομεῖον καὶ τηλεγραφεῖον, μετεωρολογικὸν σταθμόν, ὑποκαταστήματα τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης καὶ τῆς τραπέζης Ἀθηνῶν. Λόγῳ τοῦ θαυμασίου της κλίματος καὶ τῶν ὀρτυκιῶν καὶ λοιπῶν ἀποδημητικῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ σμήνη διέρχονται τὸν Σεπτέμβριον ἑκάστου ἔτους, ἀποτελεῖ κατάλληλον πρὸς παραθερισμὸν καὶ κυνήγιον μέρος. Ἐσχάτως ἐπλουτίσθη μὲ μεγαλοπρεπὲς γυμνασιακὸν μέγαρον, ἀνεγερθὲν ἐξ ἐράνων μεταξὺ τῶν ἁπανταχοῦ Κυθηρίων. Σ. Σ.

—**Κυθήρων** ***παρχία*** *[Γεωγρ.]*. Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νοτιωτάτων νήσων τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος *Κυθήρων* καὶ *Ἀντικυθήρων*, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 284 τ. χλμ. καὶ 9092 κατοίκους, ὧν 322 ἐν Ἀντικυθήροις. Ὑπαγομένη διοικητικῶς ἄλλοτε εἰς τὸν νομὸν Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, σήμερον (διὰ διατάγματος ἀπὸ 12 Ἰανουαρίου 1929) ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἕνεκα τῆς εὐκολωτέρας καὶ συχνοτέρας συγκοινωνίας μετὰ τοῦ Πειραιῶς. Περιλαμβάνει σήμερον 16 κοινότητας, ἄλλοτε δ' εἶχε δύο δήμους, Κυθηρίων καὶ Ποταμίων. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ ὁμώνυμος πολίχνη. Ἐκκλησιαστικῶς διοικεῖται ὑπὸ ἰδίου ἐπισκόπου, δικαστικῶς δ' ὑπάγεται εἰς τὸ πρωτοδικεῖον Πειραιῶς. Καὶ εἰς μὲν τὸν ἄλλοτε δῆμον Κυθηρίων σήμερον εἶναι αἱ ἑξῆς κοινότητες: *Κυθήρων, Βιαραδίκων, Δρυμῶνος, Καρβουνάδων, Κοντολιανίου, Λιβαδίου, Μυλοποτάμου, Φρατσίων* καὶ ἡ τῶν *Ἀντικυθήρων* ἐν τῇ ὁμωνύμῳ νησῖδι. Εἰς δὲ τὸν Ποταμίων οἱ ἑξῆς: *Ποταμοῦ, Ἀρωνιαδίκων, Γερακαρίου, Καραβᾶ, Λογοθετιανίκων, Μητάτων* καὶ *Φριλιγγιανίκων*. Ι. Σ. Σ.

—**Κυθήρων** ***συστὰς*** *[Γεωγρ.]*. Ἡ ἀπὸ τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους τῆς Λακωνίας πρὸς τὴν χερσόνησον τῆς Γραμβούζας (ἀρχ. Κώρυκος) τῆς Κρήτης ἐκτεινομένη συστάς. Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων καὶ βραχονησίδων: *Ἐλαφονήσου, Κυθήρων, Μακρύ, Ὀφίδι, Δραγονάρα, Ἀντιδραγονάρα, Κοφινίδια, Ὄβο, Ἀζίνη, Κυματοῦσα* (ἢ *Βυθί*), *Πορί, Πορέττι, Ναυτίλος, Ψεῖρα* καὶ *Ἀντικύθηρα*. Σ. Ε. Λ.

Κυθήριος. Σοφιστής, διδάσκων ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας ἴσως, ἐν ἀρχῇ τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος, φίλος Φίρμου τοῦ Καισαρείας ἀρχιεπισκόπου, ὅστις περὶ αὐτοῦ μαρτυρεῖ ὅτι ὁ λόγος καὶ αἱ συγγραφαὶ αὐτοῦ ἦσαν ἱκαναὶ καὶ λύπην νὰ διασκεδάσωσι καὶ ψυχικὸν πόνον νὰ θεραπεύσωσι, καὶ εἰς τὸ σῶμα νὰ μεταδώσωσι τόνον (*Φίρμου* Ἐπιστ. *Migne*, ΟΖ στ. 1483). Μ. Ι. Γ.

κυθηροδίκης (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτως ὁ κατ' ἔτος ἀποστελλόμενος ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἄρχων εἰς τὰ Κύθηρα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ 600 περίπου π.Χ. εἶχον ὑποταγῆ εἰς αὐτοὺς (βλ.λ. *Κύθηρα*). Γ. Ι. Κ.

Κύθηρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν 12 παλαιῶν πόλεων τῆς Ἀττικῆς, ἐκ τῶν ὁποίων συνῳκίσθησαν αἱ Ἀθῆναι ἐπὶ Θησέως, ἔπειτα δὲ δῆμος τῆς Πανδιονίδος φυλῆς. Οἱ κάτοικοι Κυθήριοι ἢ Κυθηρεῖς. Γ. Ι. Κ.

Κυθνιακὰ (τά). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη εἰς ἀντιδυναστικὴν στάσιν ἐκραγεῖσαν κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ναυπλίου (Ἰανουάριος 1862) καὶ τὰς ἐπακολουθησάσας ταραχὰς εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Ἑλλάδος, εἶχον συλληφθῆ πολλοὶ ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ εἶχον ἀποσταλῆ τὴν νύκτα τῆς 17—18 Φεβρουαρίου διὰ τοῦ ἀτμοδρόμωνος «Ἀμαλία» εἰς Κύθνον, ὅπου ἐτέθησαν ὑπὸ κράτησιν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας (28 Φεβρουαρίου) ὁ διοικητὴς τοῦ ἐν Σύρῳ ἑδρεύοντος πεζικοῦ σώματος ὑπολοχαγὸς Νικόλαος Λεωτσάκος ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Μετὰ τοῦ Λεωτσάκου ἡνώθησαν 30 περίπου στρατιῶται, ἐπιβάντες δὲ ὅλοι, ἀφοῦ κατέστρεψαν τὸ τηλεγραφικὸν καλώδιον, τοῦ ἐν τῷ λιμένι μικροῦ ἀτμοπλοίου «Καρτερία» ἔπλευσαν πρὸς τὴν Κύθνον, ὅπως παραλάβωσι τοὺς ἐξορίστους, ἐκεῖθεν δὲ ἀποβιβαζόμενοι εἰς Χαλκίδα, ἡ ὁποία ἦτο ἑτοίμη νὰ ἐπαναστατήσῃ, βαδίσωσιν ἐναντίον τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως καταλύσωσι τὴν δυναστείαν. Ὁ νομάρχης ὅμως Σύρου Ἀ. Ἀλεξανδρόπουλος κατώρθωσε νὰ εἰδοποιήσῃ δι' αὐστριακοῦ ἀτμοπλοίου τὴν κυβέρνησιν, ἡ ὁποία ἀπέ-

Digitized by Google

στειλεν ἐσπευσμένως ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν τὸν ἀτμοδρόμωνα «Ἀμαλίαν» μὲ ἕνα λόχον τακτικοῦ στρατοῦ καὶ 60 Μακεδόνας. Φθάσαντες οὗτοι εἰς Κύθνον τὴν 1 Μαρτίου ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν παραλίαν, παρὰ τὸν λιμένα τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, καὶ ἐπιτεθέντες ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν ἐφόνευσαν τὸν Λεωτσᾶκον καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἐξορίστων Ἀγ. Σκαρβέλην καὶ Μωραΐτίνην, τοὺς δὲ λοιποὺς συνέλαβον. Τὸ κίνημα κατεστάλη τοιουτοτρόπως, ἀλλ' ἡ σκληρότης, μεθ' ἧς οἱ κυβερνητικοὶ ἐφέρθησαν πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας, συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐρεθίσῃ μᾶλλον τὴν κοινὴν γνώμην. Φωτογραφίαι τῶν θυμάτων ἐκυκλοφόρησαν εἰς πολλὰ ἀντίτυπα, ποιήματα δὲ καὶ δράματα ἐγράφησαν, ὀνομάζοντα αὐτοὺς ἐθνικοὺς ἥρωας.

Χ. Δ.

Κύθνος (κοιν. *Θερμιά*). Νῆσος τῶν Κυκλάδων, ὑψουμένη εἰς τὴν δυτικὴν γραμμὴν τοῦ Κυκλαδικοῦ ὑποβάθρου 10 χλμ ΝΑ. τῆς Κέας, 22 χλμ. ΝΔ. τῆς Γυάρου καὶ 34 χλμ. Δ. τῆς Σύρου.

—*[Γεωγρ.]* Ἡ Κύθνος πρὸς Ν. χωρίζεται διὰ θαλασσίου διαύλου 18 χλμ. ἀπὸ τῆς Σερίφου, καθ' ὃν αἱ ἐρημόνησοι Πιπέρι καὶ Σεριφόπουλον. Ἐξ ὅλων τῶν νήσων ἡ Κύθνος χωρίζεται τῶν λοιπῶν διὰ βαθυτέρας θαλάσσης, ὑπὲρ τὰ 200 μ., ἡ δὲ γραμμὴ τοῦ βάθους τούτου εἶναι σχετικῶς πλησιεστέρα πρὸς τὰς ἀκτὰς αὐτῆς, ἰδίᾳ τὰς ΒΑ., ὁπόθεν ἀπέχει περὶ τὸ 1 χλμ. Πρὸς Δ. χωρίζεται ἀπὸ τῆς νησῖδος Βελβίνης (Ἁγίου Γεωργίου) καὶ τῆς εἰσόδου τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, διὰ βάθους ὑπὲρ τὰ 500 μ.

Τὸ μέγεθος τῆς νήσου εἶναι ἴσον πρὸς τὸ τῆς Σύρου (ἐμβαδὸν 86 τ. χλμ. ἢ κατ' ἄλλους 82). Ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, ὁμοιάζον κατὰ τὴν σύστασιν καὶ τὴν μορφὴν τοῦ ἐδάφους πρὸς τὴν γείτονα Κέαν, ἀλλὰ εἶναι σημαντικῶς ὁμαλωτέρα καὶ χαμηλοτέρα. Ὁμοιάζει πρὸς τραπεζοειδὲς ὄρος, κλῖνον ἐκ Β. πρὸς Ν. μέσου ὕψους 200 μ., ἄνευ εὐδιακρίτων κορυφώσεων, πολλαχοῦ δι' ἀποτόμων ἀκτῶν, καταπῖπτον πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὸ μῆκος τῆς νήσου ἐκ Β. πρὸς Ν. (19 χλμ.) δύναται νὰ διακριθῇ εἰς δύο τμήματα. Τὸ βόρειον εἶναι τρίγωνον μὲ ὀξεῖαν πρὸς Β γωνίαν (τὸ ἀκρωτήριον *Κατακέφαλος*). Κατὰ τὴν βάσιν τούτου (μήκους 7 χλμ.), πρὸς ἣν συνάπτεται προεξοχὴ μὲ τὴν κορυφὴν τοῦ *Ἁγίου Ἠλία* μέχρι τῶν ἀκρωτηρίων *Τρίβλακα* καὶ *Τζούλη* προσάπτεται τὸ νότιον τμῆμα, ὅπερ στενοῦται ἐφ' ὅσον ἐπὶ μᾶλλον χωρεῖ πρὸς Ν., τελευτῶν εἰς τὸ νοτιοανατολικώτατον τῆς νήσου ἀκρωτήριον *Μπόσου* (ἢ *Ἁγίου Δημητρίου*). Οὕτω σχηματίζονται τρεῖς πολύμορφοι κολπίσκοι, εἷς πρὸς Δ. καὶ δύο πρὸς Α., τῶν ὁποίων ἕκαστος διαχωρίζεται εἰς μικροτέρους ὅρμους, χωρὶς ὅμως νὰ παρουσιάζεται ἐντελῶς ἀσφαλής τις λιμὴν προστατευόμενος ἐξ ὅλων τῶν ἀνέμων. Ὁ πρὸς Δ. κόλπος σχηματίζει τοὺς ὅρμους *Φικιάδα*, *Ἀπόκρισι* (κατὰ τὸν Βάληνδαν *Ἀποκρείωσις*), *Ἐπισκοπὴν* καὶ *Μέριχαν*. Ὁ τελευταῖος οὗτος, πρὸς ὃν προσεγγίζουν καὶ τὰ ἐκτελοῦντα τὴν συγκοινωνίαν ἀτμόπλοια, θεωρεῖται ἐκ τῶν ἀσφαλεστέρων, ἐπίνειον τοῦ ἑτέρου τῶν τῆς νήσου χωρίων, τῆς Δρυοπίδος. Ὁ βορειότερος τῶν ἀνατολικῶν κόλπων εἶναι ὁ διπλοῦς ὅρμος τῶν *Λουτρῶν Κύθνου* καὶ τῆς *Ἁγίας Εἰρήνης* καὶ τὸ περαιτέρω *Λιβαδάκι*, ὁ δὲ νοτιώτερος, ὁ διπλοῦς ὅρμος τοῦ *Ἁγίου Στεφάνου* ἀνοικτὸς πρὸς Ν., ἀλλὰ προστατευόμενος ἀπὸ βορρᾶ. Οὗτοι εἶναι οἱ τρεῖς κύριοι λιμένες, τοὺς ὁποίους τὰ πλοῖα ἐκλέγουν ὡς ἀγκυροβόλια ἀναλόγως τῆς διευθύνσεως τῶν ἀνέμων. Ὁ κύριος λιμὴν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο ὁ κατὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν (ἡ *Ἀποκρείωσις* καὶ ἡ *Ἐπισκοπή*), σήμερον δ' εἶναι ὁ κατὰ ταύτην *Μέριχας* καὶ ὁ ΒΑ., ὁ τῶν Λουτρῶν καὶ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Ἡ νῆσος σχηματίζει καὶ ἄλλους μικροὺς κολπίσκους καὶ ὅρμους μικρᾶς σημασίας, ὧν ἄξιος μνείας εἶναι ὁ κατὰ τὸ ΝΑ. ἄκρον τοῦ *Ἁγίου Δημητρίου*, μὴ χρησιμοποιούμενος λόγῳ τῆς μεμακρυσμένης αὐτοῦ θέσεως.

Λόγῳ τῆς ὁμαλῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους τὰ ἐν αὐτῇ ὄρη δὲν διαγράφονται εὐσυνόπτως. Αἱ τὰς πλευρὰς τῆς νήσου διασχίζουσαι κοιλάδες ἀφίνουν κατὰ τὸν ὑδροκρίτην αὐτῶν εὐρέα σχετικῶς θολοειδῆ ὀροπέδια, ποικιλλόμενα ὑπὸ ἀσθενῶν καθ' ὕψος διακυμάνσεων. Ἡ ὑψίστη, ὡς φαίνεται τῆς νήσου κορυφή, ἡ *Πέτρα*, εὑρίσκεται εἰς τὴν κατὰ τὴν ΒΔ. ἀκτὴν τῆς νήσου ῥάχην *Κακόβολο* (καθ' ὑψομέτρησιν Ἰ. Σαρρῆ 333 μ.), χωρὶς ὅμως νὰ δεικνύουν σημαντικὴν διαφορὰν ἡ κορυφὴ τοῦ *ἁγίου Ἠλία* (326 μ.) καὶ ἡ κατὰ τὸ νότιον τμῆμα *Βίγλα τῶν Ἁγίων Θεοδώρων* (310 μ., κατὰ τὸν ἀγγλικὸν χάρτην 330 μ.).

Τὸ κλῖμα τῆς νήσου εἶναι ὑγιεινότατον, σφοδροὶ δ' εἶναι οἱ βόρειοι ἄνεμοι. Τῆς Κέας ὑστερεῖ κατὰ τὰ ὕδατα καὶ τὴν βλάστησιν. Εἶναι γυμνὴ δένδρων καὶ μόνον εἴς τινα μεμονωμένα μέρη ἀπαντῶνται ὀλίγαι ἀγριοαχλαδέαι, ἀγριελαῖαι καὶ ἀμυγδαλέαι, εἰς ὑδρηλάς τινας δὲ χαράδρας συκέαι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἰτέαι. Ἡ ἐπικρατοῦσα βλάστησις εἶναι τὰ φρύγανα (καὶ δὴ εὐώδεις θύμοι), ὀλίγοι δ' εἶναι οἱ κῆποι καὶ οἱ ἀμπελῶνες. Ἐν τῇ νήσῳ ζῶσι καὶ ἄγρια ζῷα, ἀλώπεκες, ἴκτιδες (κοιν. ἀτσίδες), ἀγριοπεριστεραὶ καὶ πλῆθος περδίκων. Ὡσαύτως τὰ παράλια ἔχουν καὶ ἰχθῦς, 10 δ' ἁλιευτικὰ πλοῖα ἀνήκουν εἰς τὴν νῆσον.

Ἐκ τῶν δημητριακῶν ἡ μάλιστα εὐδοκιμοῦσα εἶναι ἡ κριθή, τῆς ὁποίας γίνεται καὶ ἐξαγωγὴ (παραγωγὴ 500.000 ὀκ.). Ὡσαύτως γίνεται ἐξαγωγὴ καὶ σύκων (παραγωγὴ 80.000 ὀκ.) καὶ σταφυλῶν (35.000 ὀκ.). Πλὴν τούτων παράγει καὶ οἶνον (50.000), ἀμύγδαλα (10.000 ὀκ.), ὀλίγα κηπαῖα, ὡς καὶ ἐκλεκτὸν μέλι (1000 ὀκ.) καὶ κηρὸν (20) ὀκ.. Σπουδαιότερα εἶναι τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα καὶ ἐξάγονται. Εἰς τὴν νῆσον ζῶσιν 7.000 αἰγοπρόβατα, ἐξ ὧν παράγεται ἐκλεκτὸς τυρὸς (37.000 ὀκ.), 1300 βόες καὶ ἀγελάδες, 500 ἡμίονοι καὶ ὄνοι, 20 ἵπποι καὶ φορβάδες καὶ περὶ τοὺς 130 χοῖροι. Εἰς τὴν νῆσον ὑπάρχουν σήμερον δύο μεταλλεῖα σιδήρου ἐν ἐνεργείᾳ, ἐν Λεύκαις (παρὰ τὴν Δρυοπίδα) καὶ ἕτερον εἰς τὸ Κακόβολον (4 χιλμ. δυτικῶς τῶν Λουτρῶν). Ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ τελευταίου τούτου ἀπασχολεῖ 15—50 ἐργάτας καὶ τὸ ἐκμετάλλευμα (σίδηρος καὶ ὀλίγον μαγνήσιον) μεταφέρεται ἐναερίως εἰς τὸν λιμένα τῶν Λουτρῶν.

Ἡ διάλεκτος τῶν κατοίκων ἔχει πολλοὺς ἰδιωτισμούς, ἡ δὲ προφορὰ ἐνθυμίζει τὴν τῶν Μανιατῶν. Τῷ 1896 ἠριθμοῦντο 4353 κάτοικοι, ἀλλὰ τῷ 1928 μόνον 2680, συγκεντροῦνται δὲ εἰς τὰ δύο μεσόγεια χωρία καὶ κοινότητας τῆς νήσου, τὴν *Κύθνον* (κοιν. *Χώρα*) καὶ τὴν *Δρυοπίδα* (κοιν. *Σύλλακα*). Πλὴν τῶν πολλῶν ἡμιονικῶν ὁδῶν συνδέεται ἡ πρωτεύουσα Κύθνος δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν μετὰ τῶν ἐπινείων: τῶν *Λουτρῶν* (5 χλμ.) καὶ τοῦ *Μέριχα* (7.200 μ.). Κατάσπαρτος εἶναι ἡ νῆσος ὑπὸ ἐξωκκλησίων καὶ μονῶν διαλελυμένων. Εἰς ἑπτὰ ἀριθμοῦνται αἱ ὑπάρξασαι αὗται μοναὶ (Ἁγ. Γεωργίου, Προφήτου Ἠλιοῦ, Παναγίας Νίκους, Παναγίας Κανάλας, Προδρόμου (Χωριδάκι), Ταξιαρχῶν καὶ Στρατηλατίσσης) καὶ περὶ τὰ 200 τὰ ἐξωκκλήσια. Ἡ Κύθνος ἔχει συγκοινωνίαν ἀτμοπλοϊκῶς μετὰ τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν πέριξ νήσων τρὶς τῆς ἑβδομάδος, ἱστιοφόρα δ' ἐμπορικὰ ἔχει 5. Ἡ ἀπόστασις αὐτῆς ἐκ τοῦ Πειραιῶς εἶναι 65 μίλλια.

Ι. Σ. ΣΑΡΡΗΣ

—*[Ἰαμ. Πηγ.]* Παρὰ τὴν ΒΑ. πλευρὰν τῆς νήσου καὶ εἰς ἀπόστασιν 150 μ. περίπου ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τοῦ μικροῦ λιμένος τῶν Λουτρῶν, ἀναβρύουσιν αἱ πηγαὶ τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων αὐτῆς. Περὶ τῶν πηγῶν τούτων οὐδεὶς λόγος γίνεται παρὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ὑπάρχει γνώμη, ὅτι αἱ πηγαὶ τῆς νήσου ἀνεφάνησαν ἐξ ἐκρήξεώς τινος τοῦ νῦν ἀργοῦ ἡφαιστείου τοῦ Σωροῦ, γενομένης κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ ἐν ἔτησι 626 καὶ 740 μ. Χ., ὁπότε φοβεροὶ σεισμοὶ διέσεισαν ὁλόκληρον τὴν ἑλληνικὴν γῆν καὶ ἰδίᾳ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Περὶ τῶν πηγῶν τούτων ὁμιλεῖ διὰ μακρῶν ὁ Τουρνεφόρτιος (1700), πληροφορῶν ἡμᾶς ὅτι ὑπῆρχον λουτῆρες ἐκ πλίνθων ἑψητῶν καὶ ἐκ λίθων ᾠκοδομημένοι, εἰς οὓς ἔφερεν αὖλαξ διοχετεύουσα τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς τῶν *Ἁγίων Ἀναργύρων*. Χάριν τῶν πολυπληθῶν λουομένων ἐν ἔτει 1782 ὁ διερμηνεὺς τοῦ τουρκικοῦ στόλου Νικόλαος Μαυρογέννης, διὰ τοῦ Κυθνίου μηχανικοῦ Κωνσταντίνου Ζιννάκη ᾠκοδόμησε δεξαμενὴν θολοσκεπῆ καὶ παρ' αὐτῇ ἀποδυτήριον ἐπὶ τῆς πηγῆς τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων, ὡς μαρτυρεῖ σχετικὴ σῳζομένη ἐπιγραφή. Πλὴν τῆς πηγῆς τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων ὑπῆρχε καὶ ἑτέρα πηγή, τοῦ *Κακκάβου*, ἥτις ἐτύγχανε παρημελημένη ἐκ λόγων δεισιδαιμονίας.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, πρῶτοι οἱ μετὰ τοῦ Ὄθωνος κατελθόντες Γερμανοὶ ἰατροὶ προσέσχον εἰς τὴν ἰαματικότητα τῶν ὑδάτων τῶν πηγῶν καὶ τῇ συστάσει των ἐν ἔτει 1838 ᾠκοδομήθη τὸ κατάστημα τῶν λουτρῶν, ἐπεκταθὲν τῷ 1842, τῷ 1852 καὶ τῷ 1858, ὁπότε, ἕνεκα τῆς μεγάλης συρροῆς ἀσθενῶν, ἀνηγέρθη δημοσίᾳ δαπάνῃ εὐρύχωρον ὑδροθεραπευτικὸν ἵδρυμα. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο περιλαμβάνει νῦν ἑξήκοντα δωμάτια διαφόρου μεγέθους, δύο εὐρυχώρους αἰθούσας καὶ εἴκοσι λουτρῶνας κειμένους εἰς τὸν πρῶτον ὄροφον, ὧν ἕκαστος περιέχει λουτῆρα μονόλιθον, λελαξευμένον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου τῆς Πεντέλης.

Ἡ πηγὴ τοῦ Κακκάβου ἔχει θερμοκρασίαν 52°3 Κ., ἡ δὲ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων 38°6 Κ. Ἀμφότεραι ἀνήκουν εἰς τὰς ἁλιπηγάς, μεγαλυτέραν δὲ περιεκτικότητα εἰς ἅλατα ἔχει ἡ πηγὴ τοῦ Κακκάβου, τῆς ὁποίας τὸ στερεὸν ὑπόλειμμα ἀνέρχεται εἰς 37 γρ., ἐνῷ τῆς πηγῆς τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων τὸ στερεὸν ὑπόλειμμα εἶναι μόνον 21 γρ. Κρατοῦντα συστατικὰ εἰς ἀμφοτέρας τὰς πηγὰς εἶναι τὸ χλωριοῦχον νάτριον. Οὕτως εἰς τὴν πηγὴν τοῦ Κακκάβου τὸ χλωριοῦχον νάτριον ὑπολογίζεται εἰς 28.7 γρ., εἰς δὲ τὴν πηγὴν τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων εἰς 16 γρ. Εἰς τὰ ὕδατα ἐπικρατοῦν ἐπίσης καὶ αἱ χλωριοῦχοι ἑνώσεις καλίου, ἀσβεστίου, μαγνησίου. Ἄλλα συστατικὰ αὐτῶν εἶναι θειικὰ καὶ ἀνθρακικὰ ἅλατα καὶ τέλος βρωμιοῦχα καὶ ἰωδιοῦχα. Τὰ ἰαματικὰ ὕδατα τῆς Κύθνου χρησιμεύουν πρὸς λουτροθεραπείαν, ἐνδείκνυνται δὲ κατὰ ῥευματισμῶν, ἀρθρίτιδος, νευραλγιῶν, γυναικολογικῶν παθήσεων, χλωριάσεων καὶ ἀναιμιῶν, ἰσχιαλγιῶν, ψευδαγκυλώσεων κλπ.

Γ. Α. Κ.—Κ. Γ. Μ

—*[Ἱστορ.]* Πρῶτοι τῆς Κύθνου κάτοικοι ἦσαν Δρύοπες, μεταβάντες ἀπὸ τῆς Εὐβοίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Κύθνου, ἐξ οὗ τὸ ὄνομα τῆς νήσου. Ἐκ τῶν Δρυόπων τούτων ἡ νῆσος ὠνομάζετο καὶ *Δρυοπίς*. Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ *Ὀφιοῦσα*. Ἀργότερον ἐκ τῆς Κύθνου μεταβάντες εἰς Κύπρον ἵδρυσαν ἐκεῖ μικρὸν ἀποικίαν. Βραδύτερον τὴν Κύθνον ἀπῴκισαν Ἴωνες, ὧν ἡγήτορες ἦσαν ὁ Κέφαλος καὶ ὁ Κέφαλλος, διὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἡ Κύθνος ἐθεωρεῖτο νῆσος Ἰωνική. Ὁ Ἀθηνῶν Μελέτιος ἐν τῇ «Γεωγραφίᾳ» του γράφει ὅτι τὸ ἀρχαῖον τῆς Κύθνου ὄνομα ἦτο *Θηραμνία*, Κύθνιος δὲ λόγιος, ὁ Δανιήλ, πρὸ τοῦ Μελετίου, τῷ 1661, ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν *Θηράμνιον*. Ὁ Μελέτιος καλεῖ τὴν Κύθνον καὶ *Θέρμην*, ἄλλοι δὲ λόγιοι Κύθνιοι ἐκ τοῦ ὀνόματος *Θερμιὰ* ἔπλασαν ἐθνικὸν *Θέρμιος*. Σημειωτέον δ' ὅτι τὴν νῆσον ὀνομάζει Θερμιὰ ἀπὸ τοῦ ἔτους ἤδη 1143 ὁ Νεῖλος Δοξαπατρῆ. Οἱ Ἰταλοὶ ὠνόμασαν αὐτὴν *Φερμίναν* Fermene καὶ οἱ Τοῦρκοι κατὰ μετάφρασιν *Χαμὰμ Ἀδασῆ* (νῆσον τῶν θερμῶν). Τὸ δημῶδες ἐθνικόν: *Θερμιώτης, Θερμιώτισσα*.

Ἐν Κύθνῳ ἐλατρεύετο ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ἡ Ἀφροδίτη, εὑρέθη δ' εἰς τὴν νῆσον καὶ ἐπιγραφὴ «Σαμοθρᾳκίων θεῶν». Τὰ ὀλίγα σῳζόμενα τῆς Κύθνου νομίσματα εἶναι πάντα χαλκᾶ, ἐξ ὧν τὰ ἀρχαιότερα εἶναι μόλις 300 π. Χ. Εἰκονίζονται δ' ἐπ' αὐτῶν κεφαλὴ Ἀπόλλωνος ἢ Ἀθη-

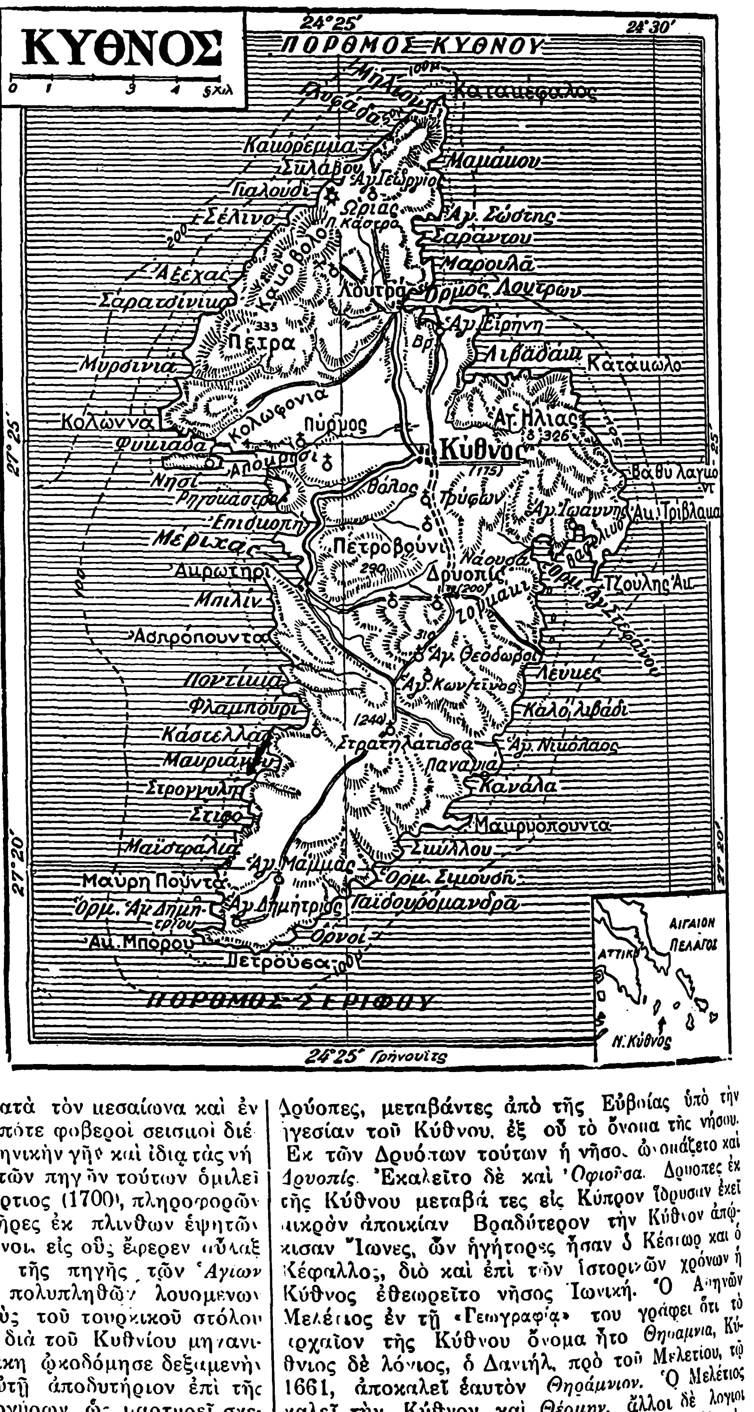

Digitized by Google

νᾶς, κύων, λύρα, βότρυς σταφυλῆς, ῥόδον, μέλισσα κ. ἄ. Ὀνομαστὸς ἦτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὁ Κύθνιος τυρός, οὗτινος ἡ καλὴ ποιότης προήρχετο, κατὰ τὸν Πλίνιον, ἐκ τοῦ ἐν τῇ νήσῳ φυομένου κυτίσου, τοῦ ἐκ τῆς Κύθνου, ὡς ἐπιστεύετο, διαδοθέντος καὶ εἰς τὰς ἄλλας Κυκλάδας. Ἐκ τῆς Κύθνου δὲ προῆλθεν ἡ παροιμιώδης λέξις «κυθνώλης», ἔχουσα τὴν σημασίαν τοῦ ἐξώλης.

Ἡ Κύθνος τὸ πάλαι εἶχε πόλιν ὁμώνυμον, ἥτις, ἰσχυρῶς περιτετειχισμένη, ἦτο ὀχυρωτάτη, διὸ καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἄνδρου (199 π. Χ.) οἱ Ρωμαῖοι καὶ ὁ Ἄτταλος ἐπιτεθέντες κατὰ τῆς Κύθνου ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κυριεύσωσιν αὐτήν, ἀποπλεύσαντες ἄπρακτοι. Φαίνονται δ' ἐπὶ τῆς Κύθνου σήμερον τὰ ἐρείπια δύο παλαιῶν αὐτῆς πόλεων, ἐξ ὧν ἡ μία εἶναι μεσαιωνική. Η ἀρχαιοτερα τῆς Κύθνου πόλις ἠγείρετο ἐπὶ θέσεως, ἥτις ὀνομάζεται *Ἑβραιόκαστρον* ἢ *Ρηγόκαστρον* κατὰ τὰ ΝΔ τῆς νήσου καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑψηλοῦ βουνοῦ. Ἡ πόλις αὕτη, ἐὰν κρίνωμεν ἀπὸ τὰ ὑπολειφθέντα ἴχνη τοῦ περιβόλου της, ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ περὶ τὰς 10.000 ψυχῶν. Σῴζονται δ' ἐπὶ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς ἱκανὰ ἀρχαῖα λείψανα καί τινα κατεθραυσμένα μαρμάρινα γλυπτά. Τῆς ἄλλης τῆς Κύθνου πόλεως τὰ ἐρείπια καλοῦνται σήμερον *Κεφαλόκαστρον* ἢ *Κάστρον τῆς Ὡριᾶς* καὶ εὕρηνται κατὰ τὸ ΒΔ. ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀπορρῶγος βράχου ἐπικρεμαμένου ἄνωθεν τῆς θαλάσσης, συνδεομένου δὲ μετὰ τῆς ξηρᾶς μόνον διά τινος λίαν δυσπροσβάτου ἰσθμοῦ. Φαίνεται δ' ὅτι ἡ δευτέρα αὕτη πόλις τῆς Κύθνου ἐγεννήθη, ἤκμασε καὶ παρήκμασε κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὅτε ἦτο καὶ πρωτεύουσα τῆς νήσου, καταστραφεῖσα ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, κατὰ τὴν διὰ προδοσίας ἅλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἡ περίμετρος τοῦ κάστρου τούτου δὲν εἶναι μεγάλη καὶ μόλις ἠδύνατο τοῦτο νὰ περιλάβῃ 1500—2000 ἀνθρώπους.

Οἱ Κύθνιοι κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους προσέφερον εἰς τὸν ἑλληνικὸν στόλον μίαν τριήρη καὶ μίαν πεντηκόντορον, τεκμήριον ἱκανῆς ἀκμῆς τῆς νήσου των. Ἦσαν δ' οἱ Κύθνιοι ἐκ τῶν ὀλίγων νησιωτῶν, ὅσοι δὲν ἔδωκαν γῆν καὶ ὕδωρ εἰς τὸν βάρβαρον. Καὶ δὲν ἦτο μὲν ἡ Κύθνος τὸ πάλαι οὔτε πλουσία, οὔτε ἰσχυρά, διὸ καὶ ὁ Δημοσθένης (Περὶ συντάξ., 176) περιφρονητικῶς ἀναφέρει τοὺς Κυθνίους, ἦτο ὅμως πρότυπον πολιτείας εὐνομουμένης, περὶ ἧς δὲν ἀπηξίωσε ν' ἀσχοληθῇ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν ἰδίῳ περὶ τῆς Κυθνίων πολιτείας βιβλίῳ του. Μεταξὺ τῶν ἐπισήμων τὸ πάλαι ἀνδρῶν τῆς Κύθνου καταλέγεται καὶ Ἡγισικλῆς ὁ Ἀγαθοφάνους, ἤκμασαν δὲ καὶ δύο ἔξοχοι ἐκ Κύθνου ζωγράφοι, ὁ Τιμάνθης καὶ ὁ Κυδίας, οὗτινος τὸν λαμπρὸν πίνακα τῶν Ἀργοναυτῶν ἠγόρασεν, ἀντὶ τῆς κολοσσιαίας τιμῆς 144.000 σηστερτίων ὁ πλούσιος Ρωμαῖος ῥήτωρ Ὁρτήνσιος, διὰ νὰ προσφέρῃ δῶρον εἰς τὴν σύζυγόν του, τοποθετήσας αὐτὸν εἰς ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο ἀνεγερθὲν οἰκοδόμημα.

Ἡ Κύθνος κατέβαλλεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους φόρους 3 τάλαντα, ἅτινα βραδύτερον ἐδιπλασιάσθησαν. Τῷ 202 π. Χ. ὁ Φίλιππος Ε', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἐγκατέστησεν ἰσχυρὰν ἐν Κύθνῳ φρουράν, ἀποκρούσασαν τὴν κατὰ τῆς νήσου μετὰ τριετίαν ρωμαϊκὴν ἐπίθεσιν. Ἐχρησιμοποιεῖτο δ' ἐπὶ Ρωμαίων καὶ ἡ Κύθνος ὡς τόπος ἐξορίας. Οὕτω τῷ 22 μ. Χ. ἐξωρίσθη εἰς Κύθνον ὁ ἀνθύπατος τῆς Ἀσίας Γάϊος Ἰούνιος Σιλανός, διότι ἐπέβαλεν αὐθαίρετον καὶ βιαίαν φορολογίαν ἐπὶ τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του κατοίκων. Τῷ 69 μ. Χ. τολμηρός τις τυχοδιώκτης μετὰ στίφους λιποτακτῶν, παριστῶν ἑαυτὸν ὡς τὸν αὐτοκράτορα Νέρωνα, μεθ' οὗ εἶχεν ὁμοιότητά τινα, περιπλανώμενος δ' ἐν τῷ πελάγει τῶν Κυκλάδων κατέστησεν ὁρμητήριόν του τὴν Κύθνον, ἐπιδοθεὶς ἀπὸ ταύτης εἰς συστηματικὴν λῃστείαν καὶ πειρατείαν, καταλαμβάνων τὰ ἐξ Ἀνατολῆς ἐρχόμενα ἐμπορικὰ πλοῖα καὶ ἀπογυμνῶν καὶ φονεύων τοὺς ἀνθισταμένους. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ τολμηροῦ τυχοδιώκτου εἰς τὴν θάλασσαν τῶν Κυκλάδων ἐνεποίησεν ἱκανὴν αἴσθησιν καὶ ταραχαὶ ἐπηκολούθησαν καὶ ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Ἀχαΐᾳ, ἔνθα πολλοὶ δὲν ἐπίστευον ἀκόμη τὸν θάνατον τοῦ Νέρωνος. Τέλος οἱ Ρωμαῖοι, ὑπὸ τὸν Καλπούρνιον Ἀσπρενᾶτον, ἐπιτεθέντες αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τῆς Κύθνου, ἔθηκαν διὰ ῥαγδαίας ἐνεργείας ταχὺ καὶ αἱματηρὸν τέρμα εἰς τὴν παιζομένην ἱλαροτραγῳδίαν, ζωγρήσαντες καὶ θανατώσαντες πάραυτα τὸν ἥρωα αὐτῆς.

Κατὰ τὴν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διοικητικὴν διαίρεσιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἡ Κύθνος μετὰ τῆς Κέας καὶ τῆς Δήλου περιελήφθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀχαΐας. Ἐπὶ Βυζαντινῶν δ' ὑπήχθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Νήσων, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρόδον, εἶτα δ' εἰς τὸ θέμα τοῦ Αἰγαίου πελάγους, οὗτινος πρωτεύουσα εἶχεν ὁρισθῆ ἡ Σάμος.

Τῷ 1292 ἡ Κύθνος ἐλεηλατήθη ὑπὸ τοῦ Ἀραγωνίου ναυάρχου Ρογήρου de Lluria. Ἐδέσποσαν δὲ τῆς Κύθνου ἐπὶ φραγκοκρατίας τὸ πρῶτον μὲν οἱ Σανοῦδοι (1207—1320), εἶτα δ' ὁ οἶκος τῶν Καστέλλη (1322—1337) καὶ μετὰ τούτους οἱ Γοζαδῖνοι, κατορθώσαντες νὰ παρατείνωσι τὴν ἐπὶ τῆς Κύθνου καί τινων ἄλλων μικρῶν νήσων ἡγεμονίαν των καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῷ 1537, κατάληψιν τῆς νήσου μέχρι τοῦ 1617, μὲ περικεκομμένα ὅμως δικαιώματα καὶ ὡς φόρου ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Τούρκους. Ἐπὶ κατοχῆς τῶν Ρώσων (1770—1774) ἡ νῆσος διῳκεῖτο ὑφ' ἑνὸς ἐπιτρόπου καὶ τεσσάρων συνδίκων. Ἀπερχόμενοι οἱ Ρῶσοι τῆς Κύθνου συναπεκόμισαν ἐξ αὐτῆς καὶ πολλὰς ἀρχαιότητας.

Ἀντώνιος ὁ Μήλιος ἀναφέρει (1587—1591) ὅτι ἡ Κύθνος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἦτο ἐγκαταλελειμμένη ἐπὶ μακρὸν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ἀνῳκίσθη ὑπὸ Ἀλβανῶν, οἵτινες, κατὰ τὸν Θεβενώ, κατέλαβον τὰς ὑποστάσεις τῆς φραγκικῆς ἐπισκοπῆς. Ἐκ τῶν ἐν Κύθνῳ Ἀλβανῶν τούτων οὐδὲν ἴχνος σῴζεται σήμερον, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν μόνον ἀλβανικῶν ἐπωνυμιῶν. Οἱ Τοῦρκοι τὸ λίαν δυσπόρθητον κάστρον τῆς Κύθνου ἐκυρίευσαν διὰ προδοσίας. Κατὰ δὲ τὸν F. W. Hasluck, ὁ Ἀνδρέας Thevet ἀναφέρει ὅτι οἱ Τοῦρκοι, περὶ τὸ ἔτος 1600, κατέσφαξαν ἡβηδὸν πάντας τοὺς ἄρρενας τῆς Κύθνου καὶ ὅτι αὕτη συνῳκίσθη τότε ὑπὸ τῶν παρακειμένων νήσων, τοῦθ' ὅπερ ὁ Hasluck δυσπίστως ἀποδέχεται. Ἐν τούτοις, μετὰ τέσσαρας μόλις δεκαετηρίδας, τῷ 1638, ὁ Φραγκῖσκος Λουπαζόλος ἀναφέρει ὅτι ἡ Κύθνος εἶχε κατοίκους 2.200, κατὰ δὲ Ἰωάννην Θεβενώ, ἐν ἔτει 1655 ἡ Μεσαριὰ τῆς Κύθνου εἶχε 300 οἰκίας καὶ 2000 κατοίκους· τῷ 1673 κατελέγετο ἡ νῆσος ἔχουσα 3000 καὶ κατὰ Βικέντιον Κορονέλην 2000 κατοίκους. Κατὰ τὸν Τουρνεφόρτιον τῷ 1700 ᾠκεῖτο ἡ νῆσος ὑπὸ 6000 καὶ κατὰ τὸν Pasch van Krienen τῷ 1770 ὑπὸ 1500. Ἐκ τούτων 10—12 μόνον οἰκογένειαι ἦσαν δυτικοῦ δόγματος, ἔχουσαι ὡς ἐφημέριον βικάριον ἀποστελλόμενον ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Σύρας. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν εὐαρίθμων τούτων ὑπαρχόντων τότε ἐν Κύθνῳ δυτικῶν ὀλίγιστοι ἦσαν ἐκ τῶν ἀπογόνων τῶν ἐν αὐτῇ ἐπὶ τῆς φραγκικῆς κυριαρχίας ὁμοδόξων των. Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἦσαν Γάλλοι, ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν νῆσον ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὅλοι πειραταί, ἤ, ὡς κατ' εὐφημισμὸν ἔλεγον ἑαυτούς, κουρσάροι, νυμφευθέντες Κυθνίας γυναῖκας. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ ἐκ Λιγουρίας Ἰωάννης Μαρία Cardi, ὅστις καὶ ἔκτισεν ἐν Κύθνῳ δυτικὴν ἐκκλησίαν φερώνυμον Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Σήμερον οὐδεὶς ἐν τῇ νήσῳ ὑπάρχει τοῦ δυτικοῦ δόγματος.

Ἡ Κύθνος ἐκκλησιαστικῶς ὑπήγετο τὸ πρῶτον εἰς τὴν μητρόπολιν Ρόδου, ἀπὸ δὲ τοῦ Θ' αἰῶνος ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Ἀθηνῶν. Ἐν ἔτει 1594 ἀπετέλει ἐπισκοπὴν μετὰ τῶν νήσων Τζίας καὶ Σύρας καὶ ἐπὶ βραχὺ καὶ μετὰ τῆς Τήνου. Γνωστὸν εἶναι τὸ ἐν Κύθνῳ μοναστήριον τῆς Ἁγίας Μαρίνης, οὗτινος τὰ σταυροπηγιακὰ δίκαια ἐπεκύρωσεν ὁ ἀπὸ Ἱεροσολύμων οἰκουμενικὸς πατριάρχης Σωφρόνιος διὰ γράμματος αὐτοῦ ἀπολυθέντος ἐν ἔτει 1777, κατὰ μῆνα Ἰανουάριον. Εἰς τὸν Λατῖνον ἐπίσκοπον φαίνεται ὅτι ἀνῆκεν ἡ ἐν Κύθνῳ μονὴ τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ Βελιδιοῦ καὶ οἱ περὶ αὐτὴν ἀγροί. Εἰς τὸ κάστρον τοῦ Κατακεφάλου, ὅπερ ἦτο ἡ ἕδρα τῶν Φράγκων δυναστῶν τῆς Κύθνου, σῴζονται μέχρι σήμερον ἠρειπωμέναι δύο δυτικαὶ ἐκκλησίαι, ἀμφότεραι θολοσκεπεῖς, ἡ τῆς Παναγίας Ἐλεούσης καὶ ἡ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἐν τῇ τελευταίᾳ εὕρηνται καί τινες λόγου ἄξιαι τοιχογραφίαι.

Τὸν ΙΗ αἰῶνα τὸ ἥμισυ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύθνου ἐθερίσθη ὑπὸ τῆς πανώλους, ὅτε πολλαὶ οἰκογένειαι «ἐξεκληρίσθησαν καὶ τὰ κλειδιὰ ἔμειναν στὶς πόρτες». Καὶ ἐν ἔτει δὲ 1823 ἐνσκήψασα εἰς τὴν Μεσαριὰν τῆς Κύθνου πανώλης ἀνήρπασε τὸ τέταρτον τῶν κατοίκων. Πολλοὶ Κύθνιοι μετηνάστευσαν προγενέστερον εἰς Ὕδραν. Τῷ 1809 ἵδρυσεν ἐν Κύθνῳ σχολεῖον, τὸ πρῶτον ἐν τῇ νήσῳ συσταθέν, ἐν ᾧ ἐδιδάσκοντο τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ὁ Μακάριος Φιλιππαῖος, Κύθνιος, ὃν διεδέχθη ὁ Γεώργιος Σερούϊος. Ὑπῆρξε δ' ἡ Κύθνος ἐκ τῶν πρώτων νήσων, αἵτινες ἀνεπέτασαν τῷ 1821 τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἅμα τῇ εἰδήσει τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. Ἐν Κύθνῳ ἐξωρίσθησαν τῷ 1862 οἱ κατὰ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος ἐπαναστάται τοῦ Ναυπλίου, αὐτόθι δ' ἔλαβε χώραν καὶ τὸ περὶ τὸν Λεωτσάκον, Σκαρβέλην καὶ Μωραϊτίνην αἱματηρὸν δρᾶμα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gozzadini*, Χειρόγραφον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Βολωνίας.—Θερμιων συμφωνητικὰ ἔγγραφα τῶν ἐτῶν 1641—1645, ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 211 κώδικι τῆς ἐν Ἀθήναις «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας».—Ἄνθιμος ὁ ἐκ Θερμιων, ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι», τ. ΣΤ' (1909), σ. 502.—*Α. Βάλληνδα*, Κυθνιακὰ (Ἑρμούπολις Σύρου 1882). Ὁ Βάλληνδας ἐδημοσίευσε πρὸς τούτοις ἱστορίαν τῆς νήσου Κύθνου ἐν Ἀθήναις 1896, καθὼς καὶ Κυθνιακὸν γλωσσάριον ἐν «Ἐφημερίδι τῶν Φιλομαθῶν» τῶν ἐτῶν 1859 καὶ 1861. Ἐπίσης ἔγραψε περὶ τῶν δυναστῶν τῆς Κύθνου Γοζαδίνων ἐν «Ἡμερολογίῳ Γυμνασίου Σύρου» (1888), σ. 144—158.—*Δανιὴλ καὶ Γρηγορίου τῶν Δημητριέων*, Νεωτερικὴ Γεωγραφία (Βιέννη 1791), σ. 291 κ. ἑ.—*H. Demoulin*, Mines anciennes en Grèce. «Musée Belge», τ. VII (1903), σ. 466 κ. ἑ.—Ἔγγραφον τῶν κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα ἐφόρων τῆς νήσου Θερμιων περὶ τοῦ παραπλέοντος τὴν Κύθνον ἐχθρικοῦ στόλου, *Κ. Σκόκου*, Ἡμερολόγιον 1888, σ. 132—133.—*Fr. Hiller de Gaertringen*, Inscriptiones Cycladum. Berolini MCMIII—MCMIX, σ. XXVIII. 131 καὶ 338.—*Henry Hauttecœur*, L'île de Kythnos (Thermia) (Bruxelles 1897).—*Ι. Δ. Καστρισιάδου*. Κυθνιακαὶ παροιμίαι ἐν «Ἐφημ. Φιλομαθῶν» (1858).—*Φαίδωνος Κουκουλέ*, Γλωσσικὰ ἐκ Κύθνου, «Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον», σ. 19—23.—*Κωνστ. Ἀ. Κυπριάδου* Κύθνος, ἐν «Ἐφημερίδι Ἀθηνῶν τῇ 22 Ἰουνίου 1898.—*Μιχ. Ἰάκ. Μαρκόπολι*, Ἡ δυτικὴ ἐκκλησία τῆς πόλεως Κύθνου «Ἑστία» (1895), σ. 126 κ. ἑ.—*Δ. Π. Πασχάλη* Τζίας καὶ Θερμίων Νικόδημος (Ἀθῆναι 1925).—*Alfr. Philippson*. Beitrage zur Kenntnis der griechischen Inselwelt (Gotha 1901), σ. 51—6.—*Β. Τούντα*, Ἡ χλωρὶς τῆς Κύθνου, «Γεωγραφικὸν Δελτίον», ἔτ. Α' (1905), σ. 179—185.—*Μιχ. Χρυσοχόου*, Χάρτης τῆς Κύθνου, ἐν «Γεωγραφικῷ Δελτίῳ», ἔτ. Α', σ. 56.

Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

— **Κύθνος** *[Γεωγρ.]*. Τὸ ἕτερον τῶν δύο χωρίων τῆς νήσου Κύθνου (κοιν. *Χώρα*), κείμενον ἐν ὀροπεδίῳ (ὕψ. 175 μ.) καὶ κατὰ τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς νήσου. Κάτ. 1190. Εἶναι ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, κατέχουσα τὸ βόρειον τμῆμα τῆς νήσου, ὅπερ μετὰ τῶν μικρῶν συνοικισμῶν Λουτρῶν, Ἁγίας Εἰρήνης καὶ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰ μεταλλεῖα Κακοβόλου ἀριθμεῖ 1217 κατ. (1928). Ὑπάγεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κέας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Τὸ χωρίον ἔχει στενὰς καὶ πλακοστρώτους ὁδούς, δύο ἐνορίας (Ἁγίας Τριάδος καὶ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου), πλῆθος δὲ ἐκκλησιδίων ἀνὰ τὴν ὕπαιθρον (περὶ τὰ 70), ὡς καί τινας διαλελυμένας μονάς. Ἔχει μονοτάξια δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, συνδέεται δὲ δι' ἁμαξιτῶν διὰ τῶν ἐπινείων Λουτρῶν Κύθνου καὶ τοῦ Μέριχα. Προϊόντα τῆς κοινότητος εἶναι κριθὴ (200 χιλ. ὀκ.), σμιγὸς (100 χιλ. ὀκ.), ὀλίγον ἄχυρον, σῦκα (50 χιλ. ὀκ.), οἶνος (20 χιλ. ὀκ.) σταφυλαὶ ἐξαγόμεναι (10 χιλ.), ἀμύγδαλα (7 χιλ.) καὶ κτηνοτροφικὰ (4 χιλ. αἰγοπρόβατα, 600 βόες καὶ ἀγελάδες, 300 ὄνοι καὶ ἡμίονοι, 12 χιλ. ὀκ. τυροῦ) καὶ ἐκλεκτὸν μέλι (1000 ὀκάδ.). Ι. Σ. Σ.

— **«Κύθνος»**. Ἐφημερὶς πολιτικὴ καὶ εἰδησεογραφικὴ ἐν Ἀθήναις ἱδρυθεῖσα τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1877.

— **«Κύθνος»**. Ὀνομασία ἥτις ἐδόθη ἅμα τῇ Ὀκτωβριανῇ μεταπολιτεύσει καὶ εἰς ἀνάμνησιν τῶν κατὰ Λεωτσάκον εἰς τὴν ἀτμοημιολίαν «Ναυπλίαν», εἰς ἣν ἐν τούτοις βραδύτερον, ἄγνωστον πότε, ἐπανεδόθη τὸ παλαιόν της ὄνομα, ἀφοῦ ὑπὸ τοιοῦτον διελύθη τῷ 1893. Σ. Ε. Λ.

— **Κύθνου** ***διέκπλους*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ μεταξὺ τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς Κέω καὶ τῆς ΒΔ. ἀκτῆς τῆς Κύθνου διέκπλους, ἔχων εὖρος 6 μιλλ. ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. Φωτίζεται μόνον διὰ τοῦ φάρου *Ταμέλου* (πλάτ. 37° 31' 50" Β., μῆκ. 24° 17' 45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2836 a: Archipelago Southern sheet), ἀνεγερθέντος ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Πετροῦσα*, Ν. τῆς νήσου Κέω ἐσχατιᾶς, τῷ 1893 καὶ ἐκπέμποντος φῶς λευκὸν σταθερὸν ἐναλλάσσον πρὸς λευκὴν ἀναλαμπὴν 20 μιλλ. ἀνὰ 2 λεπτά, ἐπαρκοῦς μόνον διὰ τοὺς πρὸς Δ διαπλέοντας, ἅτε συναρωγοῦντος αὐτοῖς τοῦ φάρου τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου* (τῆς Βελβίνης), ἀλλ' ἀνεπαρκῶς διὰ τοὺς ἀπὸ Πειραιῶς πρὸς Σῦρον διαπλέοντας τὸν διέκπλουν· δι' ὃ ἀπεφασίσθη καὶ ὁ φωτισμὸς τοῦ ἀκρωτηρίου *Κατακέφαλος*, Α. κέρατος τοῦ διέκπλου τῆς Κύθνου. Σ. Ε. Λ.

Κυθραία (κοιν. *Τζυρκὰ*) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις ἐν Κύπρῳ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας, ἀπέχουσα τῆς πρωτευούσης τῆς νήσου, μεθ' ἧς συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ καὶ σιδηροδρομικῶς, ὀκτὼ ἀγγλ. μίλλια. Κάτ. 2.400, ἅπαντες Ἕλληνες. Α. Κ. Α.

Κυΐνδα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν Κιλικίᾳ, ὕπερθεν τῆς Ἀγχιάλης, ἡ μετέπειτα ὀνομασθεῖσα *Ἀνάζαρβα* καὶ *Διοκαισάρεια*.

Κυΐντιλλος (Quintillus), ***Μᾶρκος-Αὐρήλιος-Κλαύδιος***. Ἀδελφὸς καὶ διάδοχος τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου, καταγόμενος ἐκ Δαλματίας ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Δαρδάνων. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀναγόρευσίν του (κατά τινας μετὰ 17 ἡμέρας) ἀνετράπη ὑπὸ τοῦ Αὐρηλιανοῦ καὶ ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του ἢ ηὐτοκτόνησεν. Γ. Ι. Κ.

Κυΐντου *[Βυζαντ.]*. Ἓν τῶν φρουρίων τῆς Δαρδανίας, τὰ ὁποῖα ἀνεκαίνισεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ Κτισμ. IV, 4). Α. Θ. Σ.

Κυϊρίνης (Quirini ἢ Querini). Ὄνομα ἐπιφανοῦς βενετικῆς οἰκογενείας (βλ. λ. *Κουϊρίνι*).

Κὺκ (Cuq), ***Ἐδουάρδος***. Γάλλος νομομαθὴς καὶ ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1850. Συνέγραψε διαφόρους ἱστορικὰς μελέτας ἐπὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Τῷ 1911 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν. Μ. Δ. Β.

κυκαδοειδῆ (τὰ) (Cycadaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα δενδρύλλια ἢ δένδρα εὐθυτενῆ, μὲ κορμὸν σχεδὸν πάντοτε ἁπλοῦν. Τὰ ἄνθη εἶναι δίοικα. Τὰ ἄρρενα εἶναι διατεταγμένα κατὰ μεγάλους κώνους καταληκτικοὺς καὶ τὰ θήλεα ἀποτελοῦνται ἐκ πολλῶν λεπιδωτῶν καρποφύλλων κατὰ κῦμα διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς ἔχει, συνήθως, λεπτὸν περικάρπιον μὲ μετρίου μεγέθους σπέρματα, περιβαλλόμενα ὑπὸ σαρκώδους περιβλήματος. Τὰ κυκαδοειδῆ ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ἐκ τούτων τινὰ εἶναι δα-

Digitized by Google

σικά, ἕτερα κοσμητικὰ καὶ ἄλλα ποικίλως χρησιμοποιοῦνται. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *δίων*, ὁ *ἐγκεφάλαρτος*, ἡ *ζαμία* καὶ ἡ *κυκάς*. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφυτ.]*. Ἡ τάξις αὕτη τῶν φυτῶν ζῇ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος τῆς γῆς, ἀνεπτύχθη ὅμως εἰς ὑψίστην ἀκμὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἀπολιθωμένα κυκαδόφυτα εἶναι πολυάριθμα, γνωστὰ ἰδιαιτέρως ἐκ τῶν λειψάνων τῶν φύλλων των, ὡς καὶ τῶν καρπῶν καὶ τεμαχίων κορμῶν καί τινων λειψάνων ἀνθέων. Τὰ κυριώτερα ἀπολιθωμένα γένη εἶναι τὸ *πτερόφυλλον*, *ὠτοζαμίτης*, *δικτυοζαμίτης*, *ἐγκεφάλαρτος* (Εὔβοια), *ποδοζαμίτης*, *βολβοπόδιον*, *φιττονία*, *κυκάς*, κτλ. Γ. Κ. Γ.

κύκαθρον (τό)· τὸ δι' οὗ κυκῶμεν, ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου ἀνακυκῶμεν, ἀνακατεύομέν τι, οἷον βαφήν, τὸ τυροκομούμενον γάλα, τὸν πηλόν, τὴν ἄσβεστον μετὰ τῆς ἄμμου κτλ.

Κύκαλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρὸς δῆμος τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς, ἀνήκων εἰς τὴν Αἰαντίδα φυλήν. Κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ἑρμοκοπιδῶν ὁ δῆμος οὗτος ἔκειτο παρὰ τὸ Πύθιον, οὐχὶ μακρὰν τοῦ Ἡρακλείου. Ὁ Köhler τοποθετεῖ τὸν δῆμον τοῦτον κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς ἐλευσινιακῆς διαβάσεως, ὁ δὲ Milchhöfer ταυτίζει αὐτὸν μὲ τὴν τοποθεσίαν Σεφέρι μπέη παρὰ τὸν σημερινὸν Μαραθῶνα, διότι ἐκεῖ που ἔκειτο, κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Σοφοκλέους, Πύθιόν τι καὶ ἐν Μαραθῶνι εὑρίσκετο, καθ' Ἡρόδοτον, τὸ Ἡράκλειον. Β. Δ. Θ.

κυκὰς (ἡ) (Cycas) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυκαδοειδῶν* ἢ *κυκαδιδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἢ δενδρύλλια ἀειθαλῆ, μετρίου μεγέθους, καὶ ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 15 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γέ-

Κυκὰς ἡ καμψίφυλλος.

νος, γνωστότερα εἶναι: *Κυκὰς ἡ καμψίφυλλος* (Cycas revoluta), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῆς Κίνας, ὅπερ ἔχει ἀνάστημα δύο περίπου μέτρων. Μεταφυτεύεται εὐχερῶς καὶ ριζοβολεῖ καὶ μετὰ μακροχρόνιον διαμονὴν ἐκτὸς τοῦ ἐδάφους, διὸ καὶ μεταφέρεται καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα μέρη. *Κυκὰς ἡ στρεπτόφυλλος* (Cycas circinalis). Εἶναι ἰθαγενὴς τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, τὸ ὕψος της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 5 μέτρα καὶ καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

Κύκεν (Kücken), ***Φρειδερῖκος - Γουλιέλμος*** (1810—1882). Γερμανὸς μουσουργός, υἱὸς χωρικοῦ. Μερικαὶ ἐπιτυχεῖς μελῳδίαι του ἔκαμαν τὸ ὄνομά του δημοφιλέστατον ἐν Θουριγγίᾳ. Τελειοποιηθεὶς ἐν Βερολίνῳ ὑπὸ τοῦ Μπίρνμπαχ, ἔγραψε τὸ μελόδραμα: «Die Flucht nach der Schweiz», ὅπερ ἐστέφθη ὑπὸ ἀρκετῆς ἐπιτυχίας καὶ διετηρήθη ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῶν περισσοτέρων μελοδραμάτων τῆς Γερμανίας. Αἱ πολυάριθμοι μελῳδίαι του, προσφιλεῖς εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας, ὑπολείπονται τοῦ κλασσικοῦ γερμανικοῦ λίντ· αἱ χορῳδίαι του, δι' ἀνδρικὰς φωνάς, ἔσχον ἐν τούτοις μεγάλην ἐπιτυχίαν καὶ ὀλιγωτέραν αἱ σονάται διὰ βιολίον καὶ βιολοντσέλλον κλπ. Τὸ μελόδραμά του «Ὁ Πρόεδρος», γραφὲν μετὰ τὴν τελειοποίησιν τοῦ συνθέτου ἐν Βιέννῃ καὶ ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν Ἀλεβύ, δεικνύει σημαντικὴν τεχνικὴν πρόοδον. Γ. Σ.

κυκεών, —*ῶνος* (ὁ)· ρόφημα ἢ πολτῶδες ἔδεσμα, ἀποτελούμενον ἐξ ἀλεύρου, τυροῦ, οἴνου, μέλιτος, παρεχόμενον ὡς ρωστικὸν ἢ ἀναψυκτικὸν (ἀρχ.)· || τὸ δοχεῖον ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὸ ποτὸν τοῦτο προσεφέρετο· || μεταφ., χαρακτηριστικὸν ἀναμείξεως ἀνομοίων πραγμάτων, συγχύσεως, ταραχῆς, κοιν. *ἀνακάτωμα*, *ἀνακατωσούρα*.

—*[Ἀρχ.]* Τὸ πρῶτον ἀναφέρεται ὁ *κυκεὼν* ἐν τῷ ὁμηρικῷ ὕμνῳ πρὸς τὴν Δήμητρα (στ. 208), ἦτο δὲ τὸ συμβολικὸν ποτόν, τὸ ὁποῖον λαβοῦσα ἀπὸ τῆς Ἰάμβης διέκοψε τὴν πολυήμερον αὐτῆς νηστείαν κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς Κόρης. Ἀπετελεῖτο οὗτος ἐξ ὕδατος, ἀλφίτων (ἀλεύρου) καὶ γλήχωνος (φλισκουνιοῦ), συμβολίζοντες δὲ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν οἱ μύσται τῶν Ἐλευσινίων ἐλάμβανον τοῦτον τὴν 21ην Βοηδρομιῶνος μηνὸς διακόπτοντες τὴν νηστείαν των· ἀργότερον, μετὰ τὴν σύνδεσιν τῶν Διονυσιακῶν μυστηρίων πρὸς τὰ Ἐλευσίνια, ἐν τῷ κυκεῶνι ἐτίθετο καὶ μέλι μετὰ οἴνου. Παρ' Ὁμήρῳ ἀναφέρεται κυκεὼν ἐκ κριθίνου ἀλεύρου, τετριμμένου τυροῦ καὶ πραμνείου οἴνου, ὅστις, προστιθεμένου καὶ μέλιτος, ἦτο ἓν τῶν «λυγρῶν φαρμάκων» τῆς μαγίσσης Κίρκης. Κατὰ τὴν περὶ Ἀργοναυτῶν παράδοσιν, οὗτοι, ἀφιχθέντες εἰς Κολχίδα καὶ θύσαντες, ἔπιον κυκεῶνα ἐξ ὕδατος τῆς θαλάσσης, ἀλεύρου καὶ αἵματος ταύρου, κατὰ τὰ Ὀσχοφόρια δὲ προσεφέρετο εἰς τοὺς νικητὰς κυκεὼν ἐξ ἐλαίου, οἴνου, μέλιτος, τυροῦ καὶ ἀλεύρου. Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος, ὁ κυκεὼν ἦτο ἓν τῶν συνήθων φαρμάκων, ἀναλόγως δὲ τοῦ ἐπικρατοῦντος στοιχείου ἐκαλεῖτο «κυκεὼν βληχωνίας ἢ γληχωνίας, κυκεὼν ἐπ' οἴνῳ, ἐπὶ μέλιτι, ἐφ' ὕδατι κλπ., ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὸ παρὰ Ρωμαίοις ποτὸν cinnus καὶ ἀπετέλει ἐνδιάμεσόν τι μεταξὺ ὑγροῦ καὶ στερεοῦ. Π. Ν. Π.

Κυκεὼν τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων.

—**«Κυκεών»**. Τίτλος ὑφ' ὃν ἐξεδίδοντο ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες καὶ περιοδικά: —1) Περιοδικὸν ἐν Βραΐλᾳ, ἱδρυθὲν τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1876 εἰς σχῆμα 16ον ὑπὸ Π. Πανᾶ. —2) Ἐφημερὶς ἐν Σύρῳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1875. —3) Ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 1ην Μαρτίου 1885. Π. Ν. Π.

κύκηθρον (τὸ) *[Ἀρχ.]*. Ἐργαλεῖόν τι, δι' οὗ ἀνακάτευον τὰ ψηνόμενα φαγητά, καὶ ἕτερον, δι' οὗ οἱ βαφεῖς ἀνετάρασσον, ἐντὸς δοχείων, ἐν οἷς περιείχετο χρωστικὸν ὑγρόν, ἔριον, μέταξαν ἢ ἐν γένει ὑφάσματα, ἵνα χρωματισθῶσι. Τὸ μαγειρικὸν κύκηθρον ἐπεῖχε θέσιν μακροῦ κοχλιαρίου, τοῦ κοινῶς λεγομένου «μάγερα», ἀλλ' ἦτο ἁπλῶς εὐθεῖα ράβδος, χωρὶς νὰ ἀπολήγῃ εἰς κοχλιαροειδῆ λαβήν, ὅπως ἡ τοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ *σπάθη*. Τὸ κύκηθρον τοῦτο κατεσκευάζετο ἐκ ξύλου ἐλαφροῦ, ἐκ νάρθηκος μάλιστα, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλίνιος. Κατὰ τὸν Κάτωνα ὅμως κατεσκευάζετο τοῦτο καὶ ἐκ σιδήρου, ἰδίως μάλιστα πρὸς μεῖξιν τοῦ θείου μετὰ τοῦ ἐν τήξει μολύβδου, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Πλίνιος. Τὸ κύκηθρον τῶν βαφέων ἦτο, κατ' Ἀθήναιον, ἐπίσης ἐκ ξύλου, ἀλλὰ στερεωτέρου, καὶ εἶχε τὸ αὐτὸ σχῆμα μὲ τὸ μαγειρικόν. Εἰκόνα τοῦ τοιούτου κυκήθρου παρέχει τὸ ἐπιτύμβιον μνημεῖον τοῦ Ρωμαίου βαφέως C. Pupius Amicus, τὸ ὁποῖον ἀπόκειται ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Πάρμας. Β. Δ. Θ.

Ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον βαφέως μὲ τὰ ἐργαλεῖα τῆς βαφικῆς καὶ τὸ σπαθοειδὲς κύκηθρον. [Μουσεῖον τῆς Πάρμας.]

Κυκήσιον, ἢ ***Κικύσιον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ μεγίστη τῶν ὀκτὼ πόλεων τῆς ἠλειακῆς Πισάτιδος ἐν Πελοποννήσῳ, παρ' ἣν ἔκειτο ἡ Βῖσα κρήνη. Τάχιστα κατεστράφη, ὁ δὲ Δαῖρπφελδ τοποθετεῖ αὐτὴν κατὰ τὸν ἐκτεταμένον ἐρειπιῶνα τὸν ὕπερθεν Λαμπετίου καὶ Βαρβάσαινας, Β. τοῦ Πύργου. —Π.

Κύκκου *μονὴ* *[Γεωγρ.-Ἱστορ.]*. Μονὴ κειμένη ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους τῆς Κύπρου, εἰς ὕψος 4.000 ποδῶν περίπου. Τὴν ἀρχήν της ἀνάγει εἰς τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον Κομνηνὸν (1090 μ. Χ.), ὅστις παρέσχεν ἄφθονα τὰ μέσα τῆς τε ἱδρύσεως καὶ συντηρήσεως αὐτῆς, καὶ ἐχορήγησεν ἰδιαίτερα προνόμια αὐτοδιοικήσεως καὶ αὐτονομίας. Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἀνεκήρυξεν αὐτὴν βασιλικὴν καὶ σταυροπηγιακήν, σχετικὸν δὲ γράμμα ἐπὶ μεμβράνης σῴζεται ἐν τῇ μονῇ, ἐκδοθὲν τῷ 1818 ἐπὶ πατριάρχου Κυρίλλου. Πρῶτος οἰκήτωρ καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς ὑπῆρξε μοναχός τις, ὀνομαζόμενος Ἠσαΐας. Ἐν τῇ μονῇ φυλάσσεται εἰκὼν τῆς Θεομήτορος, δῶρον τοῦ κτίτορος Ἀλεξίου, μία τῶν τριῶν τῶν ἱστορηθεισῶν, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, φέρουσα τὸν μονογενῆ ἐκ δεξιῶν μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἡ χάρις τοῦ ἐξ ἐμοῦ τεχθέντος εἴη μετ' αὐτῆς».

Ἡ μονὴ αὕτη ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἄσημος καὶ μικρά, εἰς ὃ ἴσως συνετέλεσεν ἡ μετὰ ἕνα αἰῶνα ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς της φραγκικὴ κατοχὴ τῆς νήσου (1192). Κατά τινα ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐπανάστασιν, ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἰωσὴφ ἄγεται μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ προκρίτων τῆς νήσου ὡς ἐξιλαστήρια θύματα εἰς σφαγὴν ἑκουσίαν ὑπὸ τοῦ τότε διοικητοῦ τῆς νήσου Κουτσοὺκ Μεχμέτ. Τριάκοντα δὲ περίπου κάμηλοι, κατὰ τὸν χρονογράφον, ἐφορτώθησαν ἀπὸ σκεύη καὶ κειμήλια τῆς μονῆς. Βραδύτερον, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς ἡ μονὴ εἰσέρχεται εἰς περίοδον ἀκμῆς. Τὰ εἰσοδήματα τῆς μονῆς ἀνέρχονται εἰς 6.000 περίπου λίρας, ἃς διαθέτει διά τε τὴν συντήρησιν αὐτῆς καὶ διὰ σκοποὺς ἐθνικούς, ἐκπαιδευτικοὺς καὶ φιλανθρωπικούς. Μέχρι τοῦ 1890 ἡ μονὴ διῳκεῖτο ὑπὸ ἰσοβίου ἡγουμένου· ἀπὸ τοῦ ἔτους ὅμως τούτου ὑπὸ ἡγουμένου καὶ τετραμελοῦς συμβουλίου ἐκλεγομένου ἀνὰ τετραετίαν ἐκ τῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν. Ἀριθμεῖ ἐν ὅλῳ τριάκοντα περίπου μοναχοὺς ἱερεῖς, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι εἶναι τελειόφοιτοι τοῦ Παγκυπρίου γυμνασίου, πάντες προκαταρτιζόμενοι εἰς τὴν ἐν τῇ κεντρικῇ μονῇ λειτουργοῦσαν ἑλληνικὴν σχολήν, εἷς δὲ πτυχιοῦχος τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου. Ἡ μονὴ τελεῖ πανήγυριν τὴν 15 Αὐγούστου καὶ τὴν 8 Σεπτεμβρίου. † Κύκκου ΚΛΕΟΠΑΣ

Κυκλάδες (αἱ) *[Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τὴν σύγχρονον γεωγραφικὴν ἀντίληψιν Αἰγαιοπελαγιτικὴ πολυνησία, ἣν πλαισιοῦν περίπου οἱ μεσημβρινοὶ μὲν τοῦ *Σουνίου* (Μακρονήσου) καὶ τῆς δυτικῆς *Ἰκαρίας*, οἱ παράλληλοι δὲ τοῦ *Καφηρέως* καὶ τῶν *Χριστιανῶν*, καὶ ἥτις ἀποτελεῖ ἴδιον νομόν. Οἱ γεωγράφοι ὅμως τῆς ἀρχαιότητος δὲν ἦσαν ποσῶς ἐν συμφωνίᾳ ὡς πρὸς τὰς νήσους, ἃς κατελόγιζον ὡς ἀνηκούσας εἰς τὴν συστάδα τῶν Κυκλάδων· δι' ὃ πολλαὶ ἐξ αὐτῶν φέρονται εἰς τὰς *Κυκλάδας* καὶ ἄλλοτε μετατίθενται εἰς τὰς *Σποράδας* (βλ. καὶ λ. *Αἰγαῖον*). Σ. Ε. Λ.

— **Κυκλάδων** ***νομὸς*** *[Γεωγρ.]*. Νησιωτικὸς νομὸς τῆς Ἑλλάδος, περιλαμβάνων τὰς ἐν τῷ ΝΔ. τμήματι τοῦ Αἰγαίου νήσους, κειμένας μεταξὺ τῶν παραλλήλων 36° καὶ 38° Β. πλάτους καὶ 24° καὶ 26° Α. μήκους Γκρήνουϊτς, περιβαλλομένας δὲ ὑπὸ τοῦ Μυρτῴου πελάγους πρὸς Δ., τοῦ Κρητικοῦ πρὸς Ν. καὶ τοῦ Ἰκαρίου πρὸς Α. Ὁ νομὸς προσεγγίζει πρὸς Β. ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν Εὔβοιαν διὰ τῆς νήσου Ἄνδρου (διέκπλους Καφηρέως) καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν Λαυρεωτικὴν διὰ τῆς νήσου Κέας (διέκπλους Κέας), περιλαμβάνει δέ, ἐκτὸς τῶν ἐν στενῇ ἐννοίᾳ Κυκλάδων (*Ἄνδρου, Τήνου, Μυκόνου, Δήλου, Ρηνείας, Κέας, Κύθνου, Σερίφου, Σίφνου, Γυάρου, Σύρου, Πάρου, Ἀντιπάρου* καὶ *Νάξου*) (βλ. *Αἰγαῖον*, τ. Β', σ. 397 β' καὶ ἑπ.) καὶ τὰς νοτιώτερον αὐτῶν κειμένας νήσους *Μῆλον, Κίμωλον, Πολύαιγον, Φολέγανδρον, Σίκινον, Ἴον, Ἀμοργόν, Θήραν, Ἀνάφην* μετὰ τῶν περὶ αὐτὰς νησίδων. Ὁ νομὸς ἔχει ἔκτασιν 2640 τετρ. χλμτρ., πληθυσμὸν (1928) 129.702 κατ. καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Ἑρμούπολιν* τῆς Σύρου.

— *[Φυσ. Γεωγρ.]*. Αἱ ἀποτελοῦσαι τὸν νομὸν Κυκλάδων νῆσοι καὶ νησῖδες εἶναι διατεταγμέναι εἰς δύο σχεδὸν παραλλήλους σειράς, ἐξ ὧν ἡ μὲν μία ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς Εὐβοίας καὶ περιλαμβάνει κατὰ σειράν, ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ., τὰς νήσους Ἄνδρον, Τῆνον, Μύκονον (μετὰ τῆς Δήλου καὶ Ρηνείας), Νάξον κλπ., ἡ δ' ἑτέρα συνέχειαν τῆς Λαυρεωτικῆς (ἀκρωτήριον Σούνιον) καὶ περιλαμβάνει τὰς νήσους Κέαν, Κύθνον, Σέριφον, Σίφνον κλπ. Τὸ σύμπλεγμα κλείει πρὸς Ν. ἡ Πάρος καὶ ἡ Ἀντίπαρος, εἰς τὸ μέσον δὲ τῶν δύο παραλλήλων γραμμῶν κεῖται ἡ Σῦρος. Τὸ ἔδαφος τῶν νήσων εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν ὀρεινόν, μόνον δὲ εἰς τὰς μεγαλυτέρας ἐξ αὐτῶν (Νάξον, Ἄνδρον, Πάρον, Τῆνον κλπ.) σχηματίζονται μικραὶ πεδιάδες καὶ κοιλάδες. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ εἶναι: τὸ *Δῖον* (*Ζεύς*, κοιν. *Ζᾶς*, ὑψόμ. 1010 μ.) καὶ τὸ *Κόρωνον* (996 μ.), ἀμφότερα ἐν Νάξῳ, τὸ *Πέταλον* (*Κουβάρα*, 975 μ.) ἐν Ἄνδρῳ καὶ ἡ *Μάρπισσα* (771 μ.) ἐν Πάρῳ. Αἱ ἀκταὶ τῶν Κυκλάδων σχηματίζουσι πλείστους διέκπλους, ἀκρωτήρια, ὅρμους καὶ κόλπους. Ἐνταῦθα παραθέτομεν τοὺς σπουδαιοτέρους φυσικοὺς λιμένας, οἱ ὁποῖοι ἐξυπηρετοῦσι τὸ ἐμπόριον καὶ χρησιμεύουσι συχνὰ ὡς ὁρμητήριον τῶν ναυτιλλομένων ἐν τῷ Ν. Αἰγαίῳ. Εἶναι δὲ οὗτοι: τῆς *Μήλου*, ἀσφαλὲς ὁρμητήριον τῶν πρὸς τὴν Κρήτην πλεόντων, τῆς *Ναούσης* ἐν Πάρῳ, τῆς *Σύρου*, τῆς *Μυκόνου*, οἱ τοῦ *Ἁγίου Προκοπίου* καὶ *Μουτσούνης* ἐν Νάξῳ, οἱ τοῦ *Κορθίου, Γαυρίου* καὶ *Μπατσίου* ἐν Ἄνδρῳ, τοῦ *Πανόρμου* ἐν Τήνῳ, τῆς *Ἁγίας Εἰρήνης* ἐν Κύθνῳ καὶ ὁ *Πλατὺς Γιαλὸς* ἐν Σίφνῳ. Ὁ νομὸς ἔχει καὶ τὸ μόνον ἐν Ἑλλάδι ἐνεργὸν ἡφαίστειον τῆς Θήρας. Οἱ ποταμοὶ εἶναι ἀνάξιοι λόγου καὶ χειμαρρώδεις, ὡς ἐκ τοῦ περιωρισμένου τοῦ μήκους των. Τὸ κλῖμα εἶναι γλυκὺ κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ δροσερὸν κατὰ τὸ θέρος. [Εἰδικῶς περὶ ἑκάστης νήσου βλ. οἰκείας λ.].

— *[Οἰκον. Γεωγρ.]* Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, λόγῳ τοῦ ἀγόνου τῆς χώρας των, ἠσχολήθησαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μὲ τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ὅπου καὶ διεκρίθησαν. Ἡ γεωργία, παρ' ὅλον τὸ περιωρισμένον τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων, εἶναι ἐπίσης ἱκανῶς ἀνεπτυγμένη, ὡς καὶ ἡ οἰκόσιτος κτηνοτροφία, ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ ὑπεδάφους κλπ. Κατωτέρω δίδομεν ἀναλυτικὰς περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν πλουτολογικῶν κλάδων πληροφορίας.

Digitized by Google

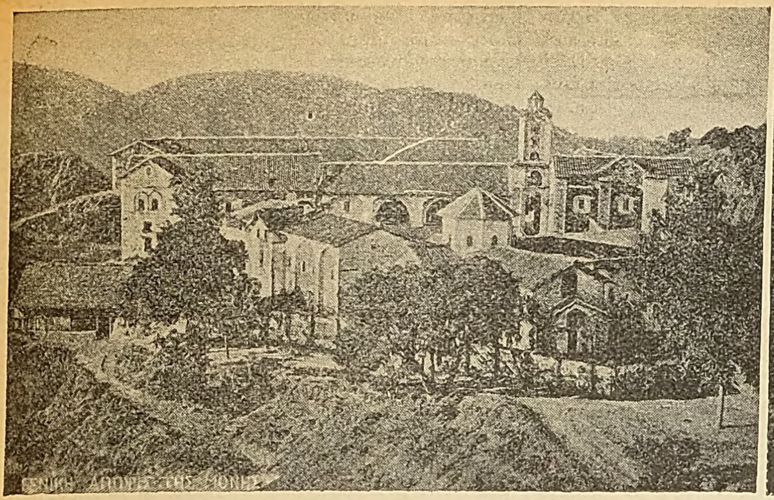

Γενικὴ ἄποψις τῆς μονῆς.

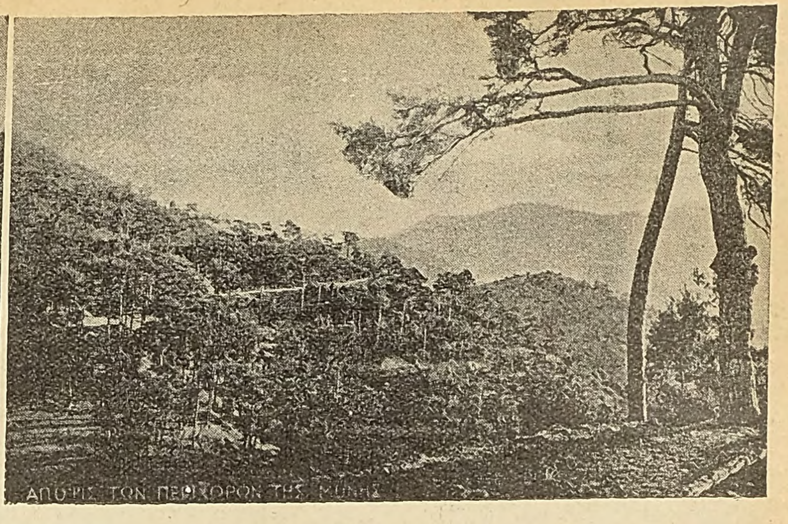

Ἄποψις τῶν περιχώρων.

Ἡ ἄγουσα πρὸς τὴν μονήν.

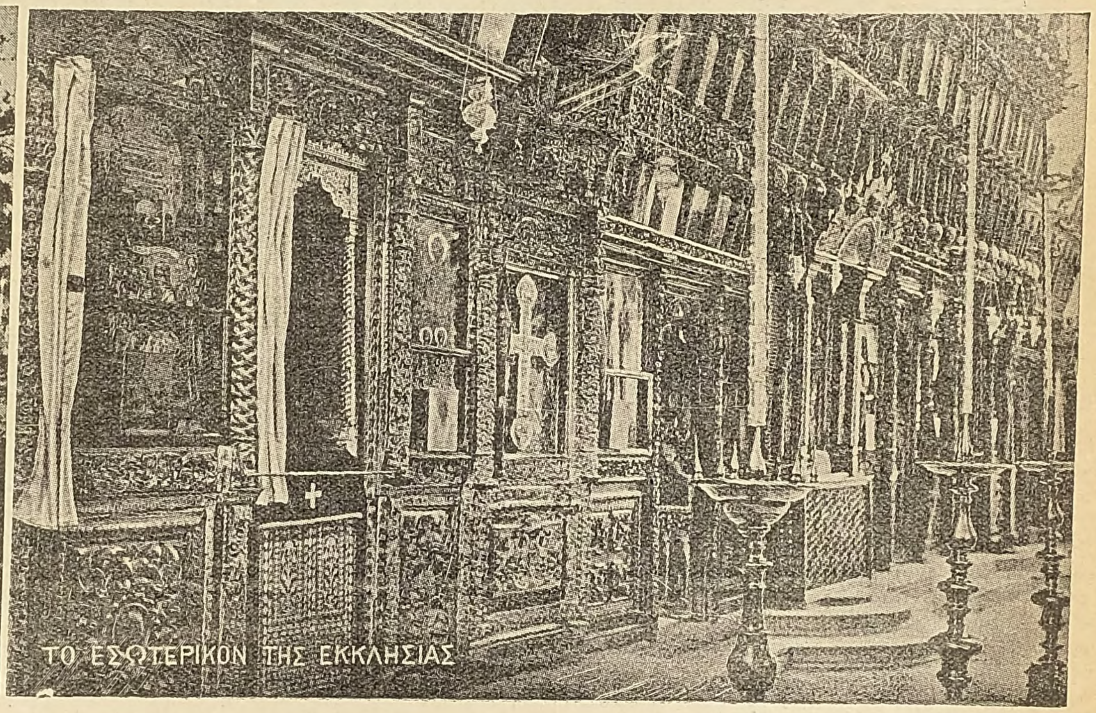

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἐκκλησίας.

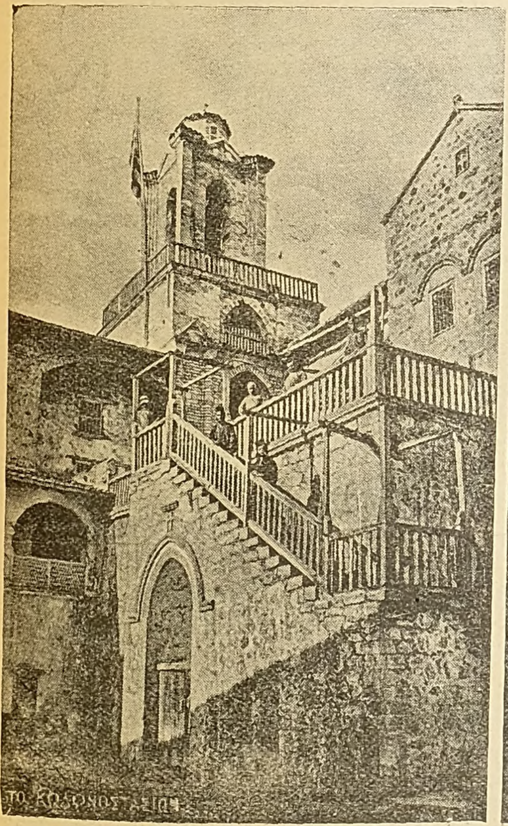

Τὸ κωδωνοστάσιον.

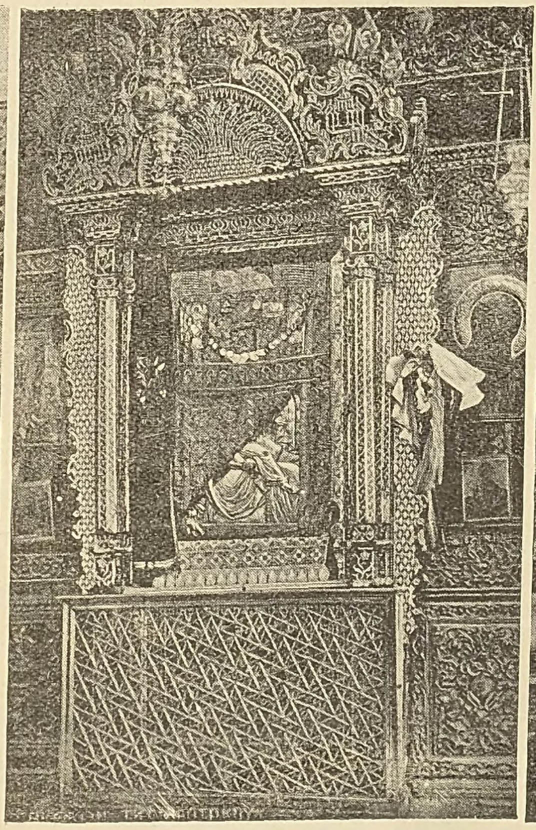

Ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου.

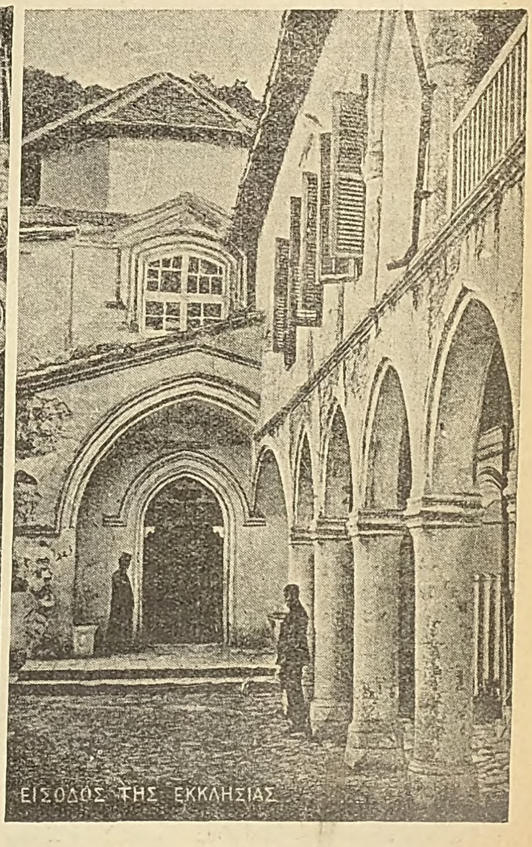

Εἴσοδος τῆς Ἐκκλησίας.

Digitized by Google

Γεωργία. Ἀκμάζει κυρίως εἰς τὰς μεγαλυτέρας νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους, τῶν ὁποίων πολλαὶ παράγουσιν ἐξαιρετικὰ ἀπὸ ἀπόψεως ποιότητος προϊόντα. Ἰδιαιτέρως γνωστὸς εἶναι ὁ οἶνος τῆς Πάρου καὶ τῆς Θήρας, αἱ νωπαὶ ἐλαῖαι τῆς Νάξου (ἀξιώτικες) κλπ. Κατὰ τὴν γεωργικὴν στατιστικὴν τοῦ 1928 ἐκαλλιεργήθησαν ἐν ὅλῳ 241.357 στρέμματα γῆς, παρήχθησαν δὲ προϊόντα ἀξίας 124.603.763 δραχμῶν, κατανεμημένα κατ' εἶδος ὡς ἑξῆς:

Προϊόντα	*Στρέμματα*	*Μετρικοὶ στατῆρες*	*Ἀξία εἰς δραχμὰς*
Σῖτος	12.054	4.030	2.442.857
Κριθή	74.587	48.757	18.697.905
Σμιγὸς	49.515	20 890	10.168.235
Ἀραβόσιτος, βρόμη, σίκαλις	510	232	95.090
Φασίολοι ξηροὶ	5.185	911	867.896
Κύαμοι	1.452	543	382.500
Ἐρέβινθοι	3 451	746	562 320
Φακῆ κλπ.	4.456	1.114	722 825
Γεώμηλα	7.077	34.443	7.396.500
Ἄλλα προϊόντα λαχανοκήπων	8.285	34 658	6.089.485
Καπνὸς	10.684	8.041	17.652 770
Βάμβαξ, σησάμιον	214	59	63.685
Σανος	301	315	59.700
Γλεῦκος	53.636	110.434	29.840.990
Σταφυλαὶ νωπαὶ	4.950	14.848	3.223.540
Σταφὶς σουλτανὶ	1	1	1.800
Ἑσπεριδοειδῆ καὶ ὀπωροφόρα	—	—	5.227.810
Ἔλαιον	—	7.668	19.380.225
Ἐλαῖαι	—	1.852	1.729.400
Σύνολον	241,358	289.542	124.603.763

Κτηνοτροφία. Λόγῳ τοῦ περιωρισμένου τῶν βοσκῶν εἶναι ἐντετοπισμένη ὅσον ἀφορᾷ τὰ μεγάλα ζῷα (πρόβατα, βοῦς κλπ.), εἰς τὰς μεγάλας νήσους καὶ ἰδίως τὴν Νάξον, ἰδιαιτέρως δὲ φημίζεται ἡ μυζήθρα τῆς νήσου ταύτης. Κατὰ τὴν γενομένην τῷ 1928 ἀπογραφὴν τῶν κατοικιδίων ζῴων, ὁ νομὸς ἔδωσε τοὺς κάτωθι ἀριθμούς:

Κτήνη	*Ἀροτριῶντα*	*Μὴ ἀροτριῶντα*	*Σύνολον*
Βόες	3109	828	3937
Ἀγελάδες	3874	1475	5349
Ἵπποι	89	100	189
Φορβάδες	—	195	195
Ἡμίονοι	1443	2636	4079
Ὄνοι	—	9620	9620
Πρόβατα	—	—	60.887
Χοῖροι	—	—	11 240
Αἶγες	—	—	74.561
Κόνικλοι	—	—	5.075
Πτηνὰ	—	—	138.790

Ναυτιλία καὶ ἁλιεία. Εἰς τοὺς λιμένας τῶν Κυκλάδων, και μάλιστα τῆς Ἄνδρου καὶ τῆς Σύρου, εὑρίσκονται νηολογημένα τὰ περισσότερα ἀπὸ ἀπόψεως χωρητικότητος ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα (ἱστιοφόρα καὶ ἀτμόπλοια). Ἡ κατωτέρω στατιστικὴ δίδει τοὺς ἀριθμοὺς τούτους κατὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου τοῦ 1929.

Εἶδος πλοίων	*Λιμένες*			
	Ἄνδρου		*Σύρου*	
	Ἀριθ. πλοίων	Χωρητικότης	Ἀριθ. πλοίων	Χωρητικότης
Φορτηγὰ ἁ/π.	67	237.247	55	198 178
Ἐπιβατηγὰ ἁ/π.	3	7.743	9	5.898
Ὑπερωκεάνια ἁ/π.	2	17.769	—	—
Μικρὰ ἁ/π	—	—	3	45
Βενζινάκατοι καὶ πετρελαιοκίνητα	1	13	9	84
Ἱστιοφόρα καὶ λέμβοι μέχρι 30 κόρων	40	471	861	6.838
Ἀτμάκατοι	1	14	1	14
Ρυμουλκὰ	—	—	2	37
Φορτηγίδες	2	82	40	1.845
Σάτια	—	—	4	579
Ὑδροφόρα	—	—	2	23
Σύνολον	116	263.339	986	213 511

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου καταφαίνεται ἡ ναυτιλιακὴ ὑπεροχὴ τοῦ νομοῦ ἔναντι τῶν ἄλλων ναυτικῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ εἰς τοὺς λιμένας αὐτοῦ εἶναι νηολογημένα πλέον τοῦ τετάρτου τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Κυκλάδιοι ἐπίσης εἶναι ἐμπειρότατοι σπογγαλιεῖς, ταξιδεύοντες κατ' ἔτος εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Μεσογείου, ὅπου ἁλιεύονται οἱ σπόγγοι. Ὡς ἐκ τοῦ ἐκτεταμένου τῶν παραλίων, ἡ ἰχθυαλιεία διενεργεῖται ἐπίσης ὑφ' ὅλων σχεδὸν τῶν κατοίκων πρὸς κάλυψιν ὅμως μόνον τῶν ἐπιτοπίων ἀναγκῶν.

Βιομηχανία. Ἡ ἔλλειψις μεγάλων ἀστικῶν κέντρων καὶ πρώτων ὑλῶν δὲν εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πλουτολογικοῦ τούτου κλάδου, μόνη δὲ ἡ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Ἑρμούπολις ἔχει ἀξιόλογον βιομηχανικὴν κίνησιν, ἀντιπροσωπευομένην ἀπὸ 13 κλωστοϋφαντουργεῖα βάμβακος, παράγοντα ἐτησίως 250.000 περίπου πάκα νήματος καὶ 5.500.000 πήχεις ὑφασμάτων, 15 περίπου πλεκτήρια καὶ τυποβαφεῖα, πολυάριθμα βυρσοδεψεῖα, τῶν ὁποίων ἡ παραγωγὴ καλύπτει τὰ 15 % τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὸ εἶδος τοῦτο, μακαρονοποιεῖα, ποτοποιεῖα, κυλινδρόμυλον, μηχανουργεῖον, ἐργοστάσιον λειοτριβήσεως σμύριδος κλπ. Ἐπίσης περισσότερον παντὸς ἄλλου τόπου τῆς Ἑλλάδος ἀκμάζει ἐν Σύρῳ ἡ λουκουμοποιία εἴτε ὡς βιομηχανία (13 ἐργοστάσια), εἴτε ὡς μικροβιοτεχνία, ἐξάγονται δὲ μεγάλαι ποσότητες ἐκλεκτῶν λουκουμίων, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «συριανά». Τέλος ἐν Ἑρμουπόλει λειτουργεῖ τὸ δεύτερον ἐν Ἑλλάδι, μετὰ τὸν Πειραιᾶ ναυπηγεῖον μετὰ νεωλκοῦ. Ἐκτὸς τῆς Σύρου, ἡ Τῆνος ἔχει ἓν ἀξιοσημείωτον ἐργοστάσιον παραγωγῆς τάλκ μὲ ἡμερησίαν ἀπόδοσιν 10 τόννων.

Ὀρυκτὸς πλοῦτος. Ὁ νομὸς Κυκλάδων εἶναι ἐκ τῶν πλουσιωτέρων εἰς μεταλλεῖα καὶ ὀρυχεῖα. Ἐν Σερίφῳ ὑπάρχει μεταλλεῖον σιδήρου, ἀποδῶσαν 94.635 τόννους μεταλλεύματος τῷ 1928, ἕτερα δὲ δύο ἐν Κύθνῳ, τὰ ὁποῖα παραμένουσιν ἀνεκμετάλλευτα. Ἐν Ἄνδρῳ ὑπάρχει μεταλλεῖον μαγγανίου, ἀποδῶσαν 304 τόννους τῷ 1928, καὶ ἕτερον ἐν Μήλῳ ἀνεκμετάλλευτον. Ἐν Νάξῳ ἐξάγεται σμύρις ἐκλεκτῆς ποιότητος, μὲ παραγωγὴν τῷ 1928 τόννων 13.129. Ἡ Μῆλος περικλείει ἐπίσης θειωρυχεῖα, παραγωγῆς 304 τόννων (1928). Τέλος, ἐν τῇ ἡφαιστειογενεῖ Θήρᾳ ἐξάγεται πορσελλάνη, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «θηραϊκὴ γῆ», καὶ ἐν τῇ Κιμώλῳ κιμωλία.

Τουρισμός. Τρεῖς κυρίως νῆσοι προσελκύουν κατ' ἔτος μέγαν ἀριθμὸν ἐπισκεπτῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἡ Τῆνος, διὰ τὸν ἐν αὐτῇ θαυματουργὸν ναὸν τῆς Εὐαγγελιστρίας, ὁ ὁποῖος πανηγυρίζει δὶς τοῦ ἔτους (25 Μαρτίου καὶ 15 Αὐγούστου), ἡ Δῆλος μετὰ τῆς ἐγγὺς Μυκόνου διὰ τὰς ἀρχαιότητάς της, καὶ ἡ Θήρα διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἡφαίστειον.

Συγκοινωνίαι. Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται, μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων μὲν νήσων καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος διὰ τῶν τακτικῶν ἀκτοπλοϊκῶν γραμμῶν, μεταξὺ τῶν μικροτέρων δὲ καὶ τῶν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένων ἀνὰ δεκαπενθήμερον διὰ τῶν πλοίων τῆς ἀγόνου γραμμῆς καὶ ἐνίοτε δι' ἱστιοφόρων. Τὴν πρώτην ναυτιλιακὴν κίνησιν ἔχει ὁ λιμὴν τῆς πρωτευούσης, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε, πρὸ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Πειραιῶς, ἦτο ὁ σπουδαιότερος τοῦ κράτους, νῦν δὲ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι μεταξὺ τῶν πρώτων (κατέπλευσαν τῷ 1928 ἀτμόπλοια καὶ ἱστιοφόρα 1182, καθαρᾶς χωρητικότητος 522.946 κόρων, φέροντα 20 513 ἐπιβάτας καὶ 27.300 τόννους ἐμπορευμάτων, καὶ ἀπέπλευσαν φέροντα 16.952 ἐπιβάτας καὶ 22 089 τόννους ἐμπορευμάτων). Μετὰ τὴν Ἑρμούπολιν ἔρχονται οἱ λιμένες Ἄνδρου, Νάξου, Πάρου καὶ Τήνου, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν πανηγύρεων σημειοῖ μεγάλην κίνησιν, τοῦ πλείστου τῶν ἀτμοπλοίων τῆς ἑλληνικῆς ἀτμοπλοΐας καταπλεόντων μὲ προσκυνητάς. Διὰ τὴν χερσαίαν συγκοινωνίαν μόνον αἱ μεγαλύτεροι νῆσοι (Ἄνδρος, Νάξος, Πάρος, Τῆνος, καὶ Σῦρος) ἔχουσιν ἁμαξιτοὺς ὁδούς, τὰς ὁποίας ἐξυπηρετοῦσι τακτικαὶ γραμμαὶ αὐτοκινήτων καὶ ἁμαξῶν, ἐνῷ αἱ μικρότεραι ἔχουσι μόνον ἡμιονικὰς καὶ βατάς, ἐκεῖ δὲ ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται δι' ὄνων καὶ ἄλλων φορτηγῶν ζῴων. Τὸ μῆκος τῶν ἐν τῷ νομῷ ἐθνικῶν ὁδῶν δίδουσιν οἱ κατωτέρω ἀριθμοί:

Ἁμαξιταὶ κατεσκευασμέναι	χλμτρ.	54
» ὑπὸ κατασκευὴν	»	102
Βαταὶ κατεσκευασμέναι	»	370
Σύνολον	»	526

Εἰς τοὺς ἀριθμοὺς τούτους δὲν περιλαμβάνονται τὰ μήκη τῶν ὑπαρχουσῶν μικρῶν κοινοτικῶν καὶ ἀγροτικῶν ὁδῶν.

— *[Πολιτ. Γεωγρ.]* Ὁ νομὸς Κυκλάδων διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς τὰς κατωτέρω 7 ἐπαρχίας:

1) *Ἄνδρου,* περιλαμβάνουσαν τὴν ὁμώνυμον νῆσον καὶ ὑποδιαιρουμένην ἄλλοτε μὲν εἰς 4 δήμους (Ἄνδρου, Ἄρνης, Γαυρίου καὶ Κορθίου), νῦν δὲ εἰς 24 κοινότητας μὲ 91 κώμας, χωρία καὶ συνοικισμούς. Κάτ. (1928) 17 593.

2) *Θήρας,* περιλαμβάνουσαν ἐκτὸς τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ τὰς Ἀμοργόν, Ἴον, Ἀνάφην, Θηρεσίαν καί τινας περὶ αὐτὰς νησῖδας. Ὑποδιῃρεῖτο ἄλλοτε εἰς 9 δήμους (Αἰγιάλης, Ἀμοργοῦ, Ἀνάφης, Ἐμπορείου, Θήρας, Θηρασίας, Ἰητῶν, Καλλίστης καὶ Οἴας) καὶ νῦν εἰς 24 κοινότητας μὲ 60 κώμας, χωρία καὶ συνοικισμούς. Κάτ. (1928) 17.138.

3) *Κέας,* περιλαμβάνουσαν ἐκτὸς τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ τὰς Κύθνον, Σέριφον καὶ τὰς περὶ αὐτὰς νησῖδας. Ὑποδιῃρεῖτο ἄλλοτε εἰς 4 δήμους (Δρυοπίδος, Κέας, Κύθνου καὶ Σερίφου) καὶ νῦν εἰς 6 κοινότητας μὲ 22 χωρία καὶ συνοικισμούς. Κάτ. (1928) 9.641.

4) *Μήλου,* περιλαμβάνουσαν ἐκτὸς τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ τὰς Σίφνον, Κίμωλον, Σίκινον καὶ Φολέγανδρον μετὰ τῶν περὶ αὐτὰς νησίδων. Ὑποδιῃρεῖτο ἄλλοτε εἰς 6 δήμους (Ἀδάμαντος, Κιμώλου, Μήλου, Σικίνου, Σίφνου καὶ Φολεγάνδρου) καὶ νῦν εἰς 11 κοινότητας μὲ 41 κώμας, χωρία καὶ συνοικισμούς. Κάτ. (1928) 11.912.

5) *Νάξου,* περιλαμβάνουσαν ἐκτὸς τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ τὰς Πάρον καὶ Ἀντίπαρον μετὰ τῶν πέριξ νησίδων. Ὑποδιῃρεῖτο ἄλλοτε εἰς 9 δήμους (Ἀπειράνθου, Βίβλου, Κορωνίδος, Μαρπήσσης, Νάξου, Ναούσης, Πάρου, Τραγαίας καὶ Ὑρείας) καὶ νῦν εἰς 26 κοινότητας μὲ 92 κώμας, χωρία καὶ συνοικισμούς. Κάτ. (1928) 29.962.

6) *Σύρου,* περιλαμβάνουσαν ἐκτὸς τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ τὰς Δῆλον, Μύκονον, Ρήνειαν μετὰ τῶν περὶ αὐτὰς νησίδων. Ὑποδιῃρεῖτο ἄλλοτε εἰς 3 δήμους (Ἑρμουπόλεως, Μυκόνου καὶ Σύρου), νῦν δὲ εἰς 1 δῆμον (Ἑρμουπόλεως) καὶ 8 κοινότητας, μὲ μίαν πόλιν καὶ 79 κώμας, χωρία καὶ συνοικισμούς. Κάτ. (1928) 32.196.

7) *Τήνου,* περιλαμβάνουσαν τὴν ὁμώνυμον νῆσον καὶ ὑποδιαιρουμένην ἄλλοτε μὲν εἰς 4 δήμους (Πανόρμου, Περαίας, Σωσθενίου καὶ Τήνου), νῦν δὲ εἰς 1 δῆμον (Τήνου) καὶ 10 κοινότητας, μὲ μίαν πόλιν, τὴν Τῆνον, καὶ 50 κώμας, χωρία καὶ συνοικισμούς.

Δικαστικῶς ὁ νομὸς ὑπάγεται εἰς τὸ ἐφετεῖον Αἰγαίου, ἑδρεῦον ἐν Σύρῳ, καὶ ἔχει 1 πρωτοδικεῖον, ἑδρεῦον ἐν Σύρῳ, 21 εἰρηνοδικεῖα (Ἑρμουπόλεως, Κέας, Κύθνου, Σερίφου, Σίφνου, Κιμώλου, Μήλου, Μυκόνου, Τήνου, Ἄνδρου, Κορθίου (Ἄνδρου), Γαυρίου (Ἄνδρου), Πάρου, Νάξου, Τραγαίας (Νάξου), Ἴου, Θήρας, Ἀμοργοῦ, Σικίνου, Φολεγάνδρου καὶ Ἀνάφης), 8 μονομελῆ πλημμελειοδικεῖα (Ἑρμουπόλεως, Κέας, Μήλου, Σίφνου, Νάξου, Τραγαίας (Νάξου), Θήρας καὶ Ἄνδρου) καὶ 12 εἰδικὰ συμβολαιογραφεῖα καὶ ὑποθηκοφυλακεῖα (Ἑρμουπόλεως, Πάρου, Τήνου, Ἄνδρου, Κορθίου (Ἄνδρου), Γαυρίου (Ἄνδρου), Νάξου, Τραγαίας (Νάξου), Θήρας, Κέας, Κιμώλου καὶ Μήλου). Εἰς τὰς λοιπὰς νήσους χρέη ὑποθηκοφύλακος καὶ συμβολαιογράφου ἐκτελοῦσιν οἱ κατὰ τόπους εἰρηνοδίκαι.

Ἐκπαιδευτικῶς ὁ νομὸς ὑπάγεται εἰς τὸν γενικὸν ἐπιθεωρητὴν Πειραιῶς καὶ ἔχει δύο ἐπιθεωρητὰς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως (Νάξου καὶ Σύρου). Ἔχει 4 γυμνάσια (Ἄνδρου, Νάξου, Σύρου καὶ Τήνου), ἡμιγυμνάσια εἰς τὰς πλείστας τῶν νήσων καὶ περὶ τὰ 200 δημοτικὰ σχολεῖα. Ἐκ τῶν ἄλλων δημοσίων ὑπηρεσιῶν αἱ λιμενικαὶ καὶ τελωνειακαὶ εἶναι πολυάριθμοι εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς λιμένας ἑκάστης νήσου. Ἐκκλησιαστικῶς ὁ νομὸς περιλαμβάνει 3 μητροπόλεις, *Θήρας* μὲ ἕδραν τὴν ὁμώνυμον νῆσον, *Παροναξίας* μὲ ἕδραν τὴν Νάξον καὶ *Σύρου, Τήνου, Ἄνδρου* μὲ ἕδραν τὴν Ἑρμούπολιν.

Οἱ κάτοικοι τῶν Κυκλάδων εἶναι φιλήσυχοι καὶ προηγμένοι ἀπὸ ἀπόψεως πολιτισμοῦ, μεταναστεύουσι δὲ πολλάκις εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου πολλοὶ ἔχουσιν ἐγκαταστήσει μεγάλους ἐμπορικοὺς οἴκους. Καθ' ὅλον τὸν νομὸν εὑρίσκονται πολυάριθμοι οἰκογένειαι καθολικῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι κοινῶς γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «φραγκολεβαντῖνοι», ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ αὐτῶν ὀργάνωσις περιλαμβάνει μίαν ἀρχιεπισκοπὴν (Τήνου - Νάξου) καὶ δύο ἐπισκοπὰς Θήρας καὶ Σύρου), ὡς καὶ μονὰς καθολικῶν καλογήρων καὶ καλογραιῶν, εἰς τὰς ὁποίας διδάσκονται ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα. Ἡ ἐγκληματικότης εἶναι ἐλαχίστη ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας περιφερείας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις τοῦ νομοῦ παρουσιάζει τὰ ἑξῆς δεδομένα: Κρούσματα λοιμωδῶν νόσων ἀναφαίνονται σποραδικῶς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν. Ἐνδημοῦσιν ὁ τυφοειδὴς πυρετός, ἡ ἐντερῖτις τῶν βρεφῶν, ἡ διφθερῖτις, ἡ ἱλαρά, ἡ ὀστρακιά, ἡ δυσεντερία καὶ ὁ κοκκύτης, δὲν ἔλαβον ὅμως μέχρι σήμερον ἐπιδημικὸν χαρακτῆρα. Ἐκ τῶν κοινωνικῶν νοσημάτων τὰ μᾶλλον ἐξηπλωμένα εἶναι ἡ ἑλονοσία, ἡ φυματίασις καὶ τὰ τραχώματα. Μᾶλλον ἑλονοσόπληκτος εἶναι ἡ Ἀντίπαρος, λόγῳ τῶν ἐν αὐτῇ ἑλῶν Ψιλαλυκὴ καὶ Μυρσαλυκή, μὲ ἀναλογίαν προσβεβλημένων 70-90%, ἕπονται δὲ κατὰ σειρὰν ἡ Πάρος 30-45%, ἡ Ἴος 20—25% ἡ Νάξος 15—20%, ἡ Δῆλος καὶ ἡ Μῆλος 10—15% καὶ αἱ Κέα, Σέριφος, Τῆνος καὶ Σίφνος μὲ μικρότερον ποσοστόν. Ἡ Θήρα, Ἄνδρος, Μύκονος καὶ Σῦρος παραμένουσιν ἐντελῶς ἀπρόσβλητοι. Ἡ φυματίασις εἶναι ἐξηπλωμένη εἰς μεγάλην κλίμακα, μεταξὺ τῶν λαϊκῶν ἰδίως τάξεων, εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ νομοῦ. Κατὰ τὸ 1929 ἀπέθανον ἐκ τῆς νόσου ταύτης 191 εἰς ὁλόκληρον τὸν νομόν, ἐξ ὧν 45 ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἐπὶ συνόλου 2.060 θανάτων, ἐξ ὧν 350 ἐν Ἑρμουπόλει. Τὰ τραχώματα εἶναι τὸ μᾶλλον διαδεδομένον ἐκ τῶν ἄλλων νοσημάτων, ἡ ἀναλογία δὲ τῶν ἀσθενῶν εἰς τὴν μᾶλλον προσβεβλημένην νῆσον, τὴν Θήραν, φθάνει τὰ 50—75% καὶ εἰς τὴν Ἑρμούπολιν τὰ 15—20%.

— *[Ἱστορ.]* Αἱ νῆσοι τῶν Κυκλάδων, οἰκισθεῖσαι κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἀπὸ τοὺς Φοίνικας καὶ τοὺς Κᾶρας, περιῆλθον βραδύτερον εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ βασιλέως τῆς Κρήτης Μίνωος καὶ κατόπιν εἰς τοὺς Κᾶρας ἐκ νέου, τέλος δὲ ᾠκήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἴωνας, οἱ ὁποῖοι, πιεζόμενοι ἀπὸ τοὺς εἰς τὰς χώρας αὐτῶν ἐγκατασταθέντας Δωριεῖς, ἔφευγον πρὸς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὰς νήσους. Κατὰ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς χρόνους αἱ πληροφορίαι περὶ τῆς ἱστορίας τῶν νήσων παρουσιάζουσι πολλὰ κενά. Βέβαιον εἶναι ὅτι ἦσαν προηγμέναι ἀπὸ ἀπόψεως πολιτισμοῦ καὶ ὅτι ἑκάστη ἐξ αὐτῶν ἀπετέλει ἰδίαν ἐπικράτειαν, διοικουμένην εἴτε κατὰ τὸ δημοκρατικόν, εἴτε κατὰ τὸ ὀλιγαρχικόν, εἴτε κατὰ τὸ τυραννικὸν πολίτευμα. Πρώτη ἡ Νάξος ἀναφαίνεται πο-

Digitized by Google

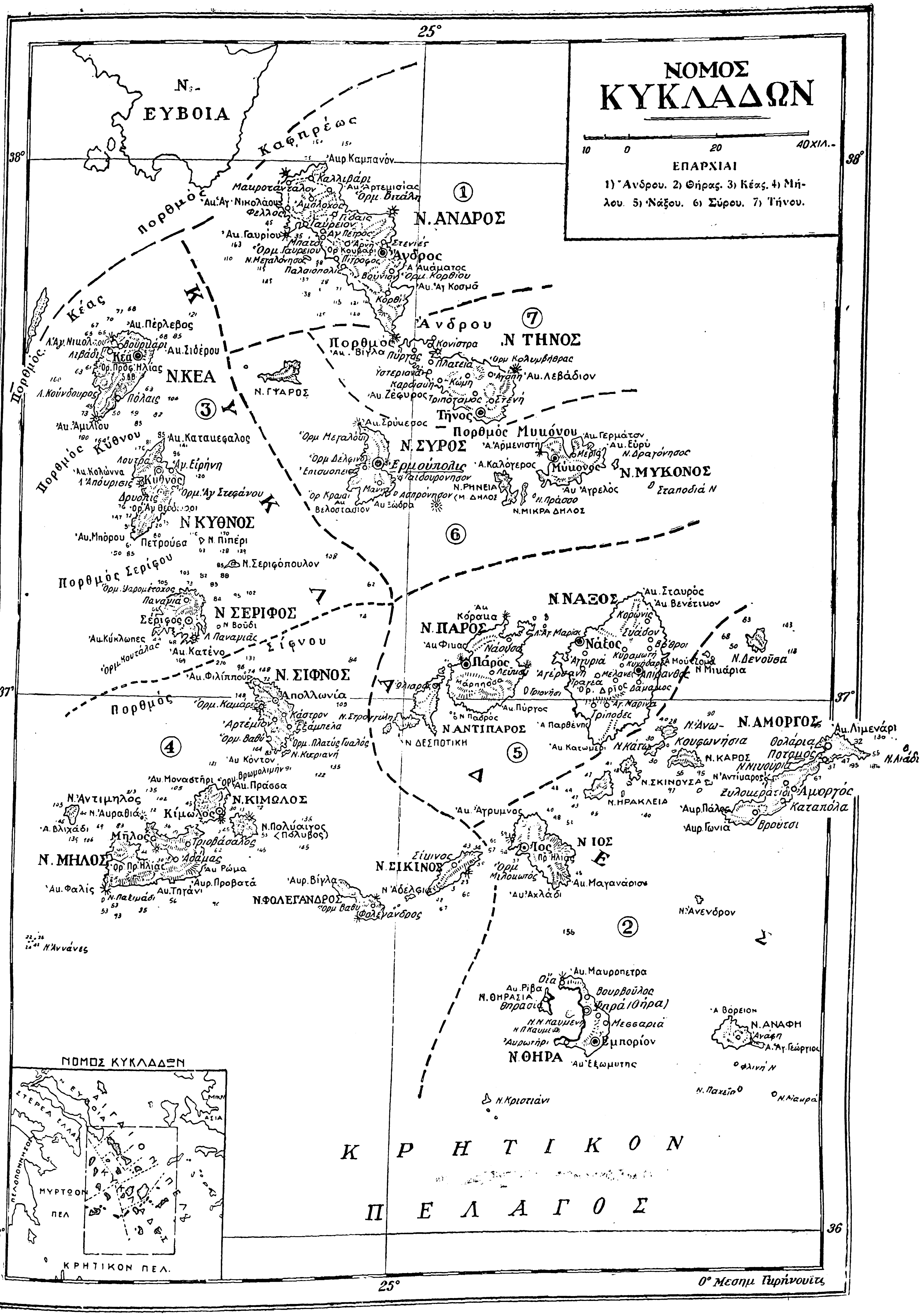

Digitized by Google

λεμοῦσα πρὸς τοὺς Μιλησίους Βραδύτερον ἐκστρατεύουν ἀνεπιτυχῶς ἐναντίον αὐτῆς οἱ Πέρσαι ὑπὸ τὸν Μεγαβάτην, ναύαρχον τοῦ Ἀρταφέρνους, ὅπως ἐπιβάλουν ἐν αὐτῇ τοὺς Ναξίους ὀλιγαρχικούς, τοὺς ὁποίους οἱ δημοκρατικοὶ ὑπερισχύσαντες εἶχον ἐκδιώξει. Ὁ Πολυκράτης εἶχε καταλάβει κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους πολλὰς νήσους. Ἀπὸ τοῦ πρώτου Μηδικοῦ πολέμου αἱ νῆσοι εἶχον ὑποταγῆ εἰς τοὺς Πέρσας, ἐξηκολούθησαν δὲ νὰ εἶναι ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τοῦ μεγάλου βασιλέως καὶ μετὰ τὴν νίκην τῶν Ἀθηναίων ἐν Μαραθῶνι. Κατὰ τὴν δευτέραν ἐκστρατείαν τῶν Περσῶν, αἱ μὲν ἐγγύτεραι πρὸς τὴν Ἑλλάδα νῆσοι (Κέα κλπ.), ἐτάχθησαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους, ἐνῷ αἱ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμέναι παρέμενον εἰς ὑποταγήν. Ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων ἐν Σαλαμῖνι εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ὁμαδικὴν ἀποστασίαν καὶ τῶν τελευταίων τούτων. Ἡ ἐπακολουθήσασα ναυτικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἀθηνῶν εἵλκυσε τὰς κυκλαδικὰς νήσους εἰς συμμαχίαν πρὸς αὐτάς, ἡ ὁποία βραδύτερον κατέληξεν εἰς ὑποτέλειαν. Ἡ ἐπιρροὴ τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῶν νησιωτῶν ἦτο παλαιοτάτη, ἀναγομένη εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πεισιστράτου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀναζωογονήσει τὴν λατρείαν τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος καὶ τὴν ἀμφικτιονίαν τῆς νήσου ταύτης, τῆς ὁποίας τὸν καθαρῶς θρησκευτικὸν χαρακτῆρα μετέτρεψε νῦν εἰς ἐθνικὸν ὁ Ἀριστείδης, καταστήσας τὴν Δῆλον κέντρον ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν Ἀθηνῶν ἱδρυθείσης συμμαχίας ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς καταστολῆς τῆς πειρατείας τοῦ Αἰγαίου. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον αἱ νῆσοι, ἂν καὶ πιεζόμεναι ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἔμειναν κατ' ἀρχὴν πισταὶ εἰς αὐτούς, ἐκτὸς τῆς Μήλου, ἀποστατησάσης πρὸς τὴν Σπάρτην. Μετ' ὀλίγον ὅμως προσεχώρησαν ἅπασαι πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ ὁποῖοι μεγάλως κατεπίεσαν αὐτὰς μέχρι τοῦ 375, ὁπότε, ἡττηθέντων τῶν τελευταίων τούτων ὑπὸ τοῦ στόλου τοῦ Ἀθηναίου Χαβρίου παρὰ τὴν Νάξον, αἱ νῆσοι ἐπανῆλθον εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Τῷ 363 στόλος θηβαϊκὸς ὑπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδαν κατέλαβεν ἐπ' ὀλίγον τὰς Κυκλάδας, συνέβησαν δὲ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο πολλαὶ δηώσεις εἰς βάρος τῶν νησιωτῶν ὑπὸ τῶν στρατῶν τῶν ἀνταγωνιζομένων πόλεων.

Μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην (338), αἱ Κυκλάδες ἀπωλέσθησαν ὁριστικῶς διὰ τοὺς Ἀθηναίους, ὑποταγεῖσαι εἰς τὸν Φίλιππον, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοῦ 352 προσεπάθει νὰ παρασύρῃ αὐτάς. Κατὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου αἱ Κυκλάδες περιελήφθησαν εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Ἀντίπατρον καὶ τὸν Κράτερον Μακεδονικὸν κράτος, ἀφοῦ δὲ κατὰ τὰ μετέπειτα ἔτη περιῆλθον διαδοχικῶς εἰς τοὺς διαφόρους οἴκους τῶν Ἐπιγόνων, παρέμειναν τέλος ἀπὸ τοῦ 244 εἰς τοὺς Πτολεμαίους. Ἀπὸ τούτων αἱ νῆσοι περιῆλθον εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι ἐδῄωσαν αὐτὰς ἐπειδὴ εἶχον ἀποστατήσει πρὸς τὸν Μιθριδάτην. Κατὰ τὸν πρῶτον μ. Χ. αἰῶνα ἦσαν τόπος ἐξορίας πολλῶν ἐκπεσόντων ἐπιφανῶν προσώπων τῆς Ρώμης. Κατὰ τὸν δεύτερον μ. Χ. αἰῶνα εἰσήχθη ὁ Χριστιανισμός, ἡ ἐποχὴ δὲ αὕτη εἶναι περίοδος ἀκμῆς μέχρι τοῦ 267, ὁπότε οἱ Γότθοι, ὁρμώμενοι ἐκ Λήμνου καὶ Σκύρου, ἐπέδραμον κατὰ τοῦ Αἰγαίου. Δευτέρα ἐπιδρομὴ μὲ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα εἶναι ἡ σλαυϊκὴ τοῦ 675 καὶ τρίτη ἡ τῶν Σαρακηνῶν ὑπὸ τῶν Ἀπόχαψιν (823), ἐπαναληφθεῖσα καὶ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα (1033) ἀνεπιτυχῶς. Ἡ κατάλυσις τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Λατίνων (1204) εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα καὶ τὴν κατάληψιν ὑπ' αὐτῶν τῶν νήσων, αἱ ὁποῖαι περιῆλθον εἰς δύο ἑνετικοὺς οἴκους, τῶν Γκιζῶν, καταλαβόντων τὴν Σκῦρον, Σκόπελον, Μύκονον καὶ τὴν Τῆνον, καὶ τῶν Σανούδων, καταλαβόντων τὰς νήσους Νάξον, Πάρον, Ἀντίπαρον, Μῆλον, Κίμωλον, Σίφνον, Φολέγανδρον, Ἀνάφην, Ἴον καὶ Θήραν, ἀποκληθείσας «Δουκάνησα» καὶ κατὰ παραλλαγὴν «Δωδεκάνησα». Ἐκλειψάντων τέλος τῶν ἀνωτέρω οἴκων, αἱ νῆσοι ἐτουρκοκρατήθησαν περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἡ κατάκτησις ὅμως ἦτο ἐλάχιστα πιεστική, διότι οὔτε Τοῦρκοι διοικηταὶ ἀπεστάλησαν οὔτε φρουραὶ ἐγκατεστάθησαν, ἀλλ' ἑκάστη νῆσος ἀπετέλει ἰδίαν δημοκρατίαν, πληρώνουσα μικρὸν φόρον εἰς τὸν ναύαρχον τῆς Τουρκίας. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία ἤκμαζον τότε καὶ πολλοὶ Κυκλάδιοι ὑπηρέτουν εἰς τοὺς στόλους τῶν διαφόρων ναυτικῶν ἐθνῶν. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ὀρλὼφ εὗρε τοὺς κατοίκους συμπαθῶς πρὸς αὐτὴν διακειμένους, ἀλλ' ἡ ἀποτυχία της εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μετέπειτα δυσπιστίαν αὐτῶν κατὰ τοὺς ἄλλους ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας, εἰς τοὺς ὁποίους μικρὸν ρόλον ἔπαιξαν αἱ Κυκλάδες, ἀπελευθερωθεῖσαι ἄνευ δυσκολίας. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, αἱ νῆσοι ἀπετέλεσαν τὸν ἐν λόγῳ νομόν. Περὶ τῆς καθ' ἕκαστον ἱστορίας τῶν νήσων βλ. σχετικὰς λέξεις.

[Πρβλ. *Α. Μηλιαράκη*, Κυκλαδικὰ (Ἀθῆναι 1874).]

χ. δ.

— **Κυκλάδων** *ἐπισκοπή*. Συνεστήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 21 Νοεμβρίου (3 Δεκεμβρίου 1833) Β.Δ., τὰ πρῶτα δὲ στοιχεῖα αὐτῆς ἀπετέλεσαν ἡ Σῦρος καὶ ἡ Τῆνος. Πρῶτος ἐπίσκοπος ἐγκαθιδρύθη, μὲ ἕδραν τὴν Ἑρμούπολιν, ὁ πρώην Ἡλιουπόλεως Ἄνθιμος ὁ Κομνηνός, ὃν διεδέχθη ὁ Δανιὴλ ὁ Κοντούδης.

δ. π. π.

κυκλαδικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς Κυκλάδας νήσους: «κυκλαδικὰ ἀγγεῖα».

— **κυκλαδικὰ** *ἀγγεῖα* [*Ἀρχ.*]. Οὕτω καλοῦνται τὰ ἀγγειοπλαστικὰ εἴδη τῆς προϊστορικῆς κεραμεικῆς τῶν Κυκλάδων νήσων. Ἐν ταῖς νήσοις ταύταις, ὅπως καὶ ἐν Κρήτῃ, κατὰ τὴν διάρκειαν

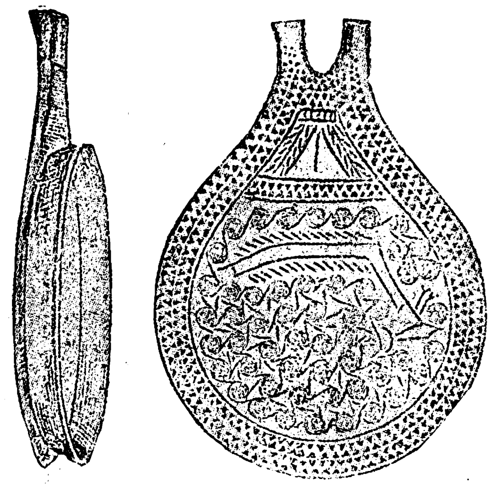

Ὀπισθία καὶ πλαγία ὄψις τηγανοειδοῦς σκεύους τῆς Σύρου μὲ ἐγχάρακτα κοσμήματα, θεωρούμενον ὡς κάτοπτρον.

τῆς χαλκολίθου περιόδου, ἐπὶ τῶν ἀγγείων παρουσιάζεται κατ' ἀρχὰς ἡ ἐγχάρακτος κόσμησις κατὰ γεωμετρικὸν ρυθμόν, σπανιώτατα δὲ καὶ ἡ ἔκτυπος. Ἡ περίοδος αὕτη ὠνομάσθη ἡ πρώτη ἐποχὴ τοῦ κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ. Εἰς τὰ παλαιότατα ἀγγεῖα τῆς περιόδου ταύτης, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν ἐν νεκροταφείοις τῶν νήσων Σύρου, Πάρου, Νάξου, Ἀμοργοῦ καὶ Μήλου, ὁ πηλὸς εἶναι χονδροειδής, τὰ δὲ κοσμήματα εἶναι ἁπλᾶ, ἐπιπόλαιαι γραμμαί. Ἐνίοτε τὰ ἀγγεῖα τῆς περιόδου ταύτης φέρουσι κατὰ τὴν βάσιν ἴχνη πλέγματος ἢ φύλλων, ὡς ἐκ τῆς συνηθείας τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ ἀγγειοπλάσται νὰ στεγνώνωσι τὰ πήλινα βιοτεχνήματά των θέτοντες αὐτὰ ἐπὶ καλαμωτῶν ἢ φύλλων. Προϊόντος τοῦ χρόνου τὰ ἀγγεῖα κοσμοῦνται δι' εὐθυγράμμων ἐγχαράκτων γραμμῶν, πεπληρωμένων διὰ λευκῆς ἀργίλλου. Ὑπάρχουσιν ἰδιαίτερα σχήματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται τὸ τῆς πυξίδος καὶ τοῦ τηγανοειδοῦς ἀγγείου, τὸ ὁποῖον ὁ Τσούντας θεωρεῖ ὡς κάτοπτρον.

Ἁλιεὺς ἀπὸ τὴν ἀγγειογραφίαν τῆς κυλινδρικῆς βάσεως ἀγγείου τῆς Φυλακωπῆς Μήλου.

Τὸ διακοσμητικὸν σύστημα βασίζεται οὐσιωδῶς ἐπὶ τῆς σπείρας, ἤτοι συνεχομένων ἑλίκων, ἤ, κατ' ἀπομίμησιν αὐτῶν, ἐπὶ ὁμοκέντρων κύκλων ἡνωμένων μὲ ἐφαπτομένας νόθους σπεῖρος. Ἐκτὸς τούτων ἐχάρασσον μεταξὺ τῶν σπειρῶν καὶ πλοῖον, ὅπως φέρουσι τοῦτο τὰ τηγανοειδῆ ἀγγεῖα τῆς Σύρου, τὰ ἀποκείμενα ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ. Παρὰ τὴν ἐγχάρακτον ταύτην κεραμεικὴν ὑπάρχει καὶ ἡ μονόχρωμος μὲ σχήματα πλέον ἐξειλιγμένα καὶ μετὰ περισσῆς ἐπιμελείας συντεθειμένα.

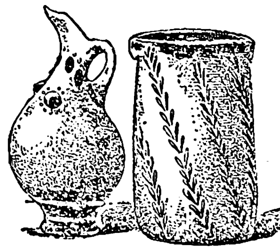

Πήλινα ἀγγεῖα τῆς Θήρας.

Σὺν τῷ χρόνῳ καὶ κατὰ τὰ μέσα, φαίνεται, τῆς χαλκολίθου περιόδου, ἀρχίζει ἡ δευτέρα ἐποχὴ τοῦ κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ ἔντυπος διάκοσμος τῶν ἀγγείων αὐξάνει εἰς σπουδαιότητα καὶ χρησιμοποιεῖται περισσότερον τοῦ ἐγχαράκτου. Τὰ θέματα δὲν εἶναι πλέον γεωμετρικά, τώρα δὲ ἐμφανίζεται καὶ ὁ γραπτὸς διάκοσμος. Ἡ διακόσμησις τῆς νέας ταύτης μορφῆς εἶναι κυρίως γεωμετρικὴ μεθ' ἁπλῶν γραμμῶν εἰς φαιὸν χρῶμα, πρῶτον μὲν ἀμαυρῶν, ἔπειτα δὲ στιλπνῶν ἐπὶ ἀνοικτοῦ ἐδάφους. Δείγματα τῆς πρωτογενοῦς ταύτης γραπτῆς κεραμεικῆς πρόκεινται μία πυξὶς καὶ μικρὰ πρόχους τῆς Σύρου, μὲ ἁπλᾶ τριγωνικὰ σχήματα πεπληρωμένα διὰ γραμμῶν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ κυκλαδικὴ ἀγγειογραφία, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κρήτης, πλουτίζεται δι' ἐκφραστικωτέρων θεμάτων. Ἡ Μῆλος καὶ ἡ Θήρα εἶναι αἱ νῆσοι, αἱ ὁποῖαι παρέσχον τὰ ἄριστα δείγματα τῆς πλέον ἐξειλιγμένης ταύτης παραγωγῆς. Ἐν Φυλακωπῇ τῆς Μήλου αἱ διενεργηθεῖσαι ἀνασκαφαὶ ἔφερον εἰς φῶς τὰ λείψανα παναρχαίας πολίχνης, παρὰ τὴν ἀκτὴν τότε τῆς θαλάσσης κειμένης, νῦν δὲ καταποθείσης κατὰ τὸ ἥμισυ ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Ἐν τῇ πολίχνῃ ταύτῃ ἀνεγνωρίσθησαν τέσσαρα στρώματα ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων τοῦ προελληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὁπότε ἐγκατελείφθη πλήρως ὁ τόπος. Ἡ Φυλακωπὴ ὤφειλε τὴν ἀκμὴν αὐτῆς εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ ἐξαγωγὴν τῶν ἐξ ὀψιδιανοῦ λίθου ἐργαλείων της, τὰ ὁποῖα διετηρήθησαν ἐν χρήσει μέχρι τῆς ἐπικρατήσεως τῶν μεταλλικῶν τοιούτων, ὁπότε ἡ πολίχνη αὕτη παρήκμασε καὶ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν κατοίκων της. Ἐν Θήρᾳ τὰ λείψανα τοῦ κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ εὑρέθησαν τεθαμμένα ἐντὸς στρώματος τέφρας καὶ κισήρεως, συνεπείᾳ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἡφαιστείου. Καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐν Φυλακωτῇ τῆς Μήλου, πρόκειται περὶ λειψάνων συνοικισμοῦ. Ὑπολογισμοὶ γεωλογικοὶ καθώρισαν τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἡφαιστείου τῆς Θήρας μεταξὺ τοῦ 2000—1800 π. Χ., ὅθεν τὰ μνημεῖα τοῦ ἐξαφανισθέντος πολιτισμοῦ τὰ εὑρεθέντα ὑπὸ τὴν λάβαν τοῦ ἡφαιστείου, πρέπει νὰ ἀνέρχωνται εἰς ἐποχὴν προγενεστέραν. Ἀλλὰ τοιοῦτοι γεωλογικοὶ ὑπολογισμοὶ ὑπόκεινται εἰς σοβαρὰς ἀμφιβολίας καὶ πρέπει νὰ ὑποβιβασθῇ ἡ χρονολογία αὕτη, διότι μεταξὺ τῶν καθαρῶς κυκλαδικῶν ἀγγείων εὑρέθησαν καὶ καθαρῶς κρητικὰ ἀγγεῖα, ἀνήκοντα εἰς τὸ πρῶτον τμῆμα τῆς ὑστερομινωϊκῆς περιόδου, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 1600 καὶ ἐντεῦθεν. Τοῦτο ἄλλως τε φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἐν γένει ἐπιδράσεως τῆς κρητικῆς τέχνης ἐπὶ τῆς κυκλαδικῆς κεραμεικῆς. Ἡ Θήρα καὶ ἡ Μῆλος, αἱ πλησιέστεραι πρὸς τὴν Κρήτην, ὑπέστησαν πρῶται τὴν ἐπίδρασίν της. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Καμαρεῶν εὑρίσκονται, τῷ ὄντι, εἰσαχθέντα εἰς τὰς Κυκλάδας κρητικὰ ἀγγεῖα καὶ ἤρχισαν νὰ γίνωνται καὶ ἐντόπιαι ἀπομιμήσεις τῆς τεχνοτροπίας ταύτης. Αἱ ἀπομιμήσεις καὶ εἰσαγωγαὶ γίνονται σημαντικώτεραι κατὰ τὸ πρῶτον τμῆμα τῆς ὑστερομινωϊκῆς περιόδου. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι ἐν τῷ πεδίῳ τῆς κεραμεικῆς ἡ Θήρα καὶ ἡ Μῆλος ἀπέβησαν κρητικαὶ ἐπαρχίαι. Κατὰ τὸ τελευταῖον ὅμως τμῆμα τῆς ὑστερομινωϊκῆς περιόδου, ἤτοι περὶ τὸ 1200 π. Χ., ἐπικρατεῖ πλέον τελείως ἡ κρητικὴ κεραμεικὴ μὲ τὸ μέλαν γάνωμα, ἀντὶ τῆς ἐντοπίας ἀμαυρᾶς μελαίνης γανώσεως, καὶ ἐπέρχεται οὕτω τελεία ἀφομοίωσις. Κατὰ τὰς βορείας, ἐν τούτοις, Κυκλάδας καὶ τὰς κεντρικὰς—ὡς ἐν Σύρῳ, Δήλῳ καὶ Πάρῳ —ἡ ἐπίδρασις τῆς Κρήτης γίνεται βραδύτερον, δὲν φαίνονται δὲ ἴχνη αὐτῆς πρὸ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Χαρακτηριστικὰ δείγματα ἀγγείων τοῦ κυκλαδικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι τὰ ἐκ Φυλακωπῆς προερχόμενα καὶ ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ ἀποκείμενα ἀγγεῖα. Μεταξὺ τούτων ἐξαίρεται ἡ κυλινδρικὴ βάσις πηλίνου σκεύους, τὸ ὁποῖον φέρει τὴν ἔγχρωμον παράστασιν τεσσάρων ἁλιέων κρατούντων ἰχθῦς. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἐποιήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ὑστερομινωϊκῆς ἐποχῆς. Οἱ ἐπ' αὐτοῦ εἰκονιζόμενοι τέσσαρες ἁλιεῖς ἔχουσι μακρὰν τὴν κόμην καὶ εἶναι γυμνοί, ἐκτὸς μικρᾶς ζώνης, τὴν ὁποίαν φοροῦσι περὶ τὴν ὀσφύν. Τὸ περίγραμμα τῶν μορφῶν χαράσσεται διὰ μέλανος ἀμαυροῦ γανώματος κυμαινομένου μεταξὺ ἐρυθροῦ καὶ φαιοῦ. Αἱ ἀναλογίαι τῶν σωμάτων εἶναι λίαν ραδιναί, ὅπως, ἄλλως τε, ἐμφανίζονται καὶ ἐπὶ κρητικῶν τοιχογραφιῶν καὶ ἄλλων μνημείων τῆς Κρήτης, ἐφ' ὧν εἰκονίζεται ἄνθρωπος. Οἱ βραχίονες ὅμως εἶναι ἀτροφικοί, αἱ χεῖρες ἐλλείπουσι παντελῶς, ὁ δὲ πελώριος ὀφθαλμὸς καταλαμβάνει ὅλον σχεδὸν τὸ μέσον τῆς παρειᾶς.

β. δ. θ.

— **κυκλαδικὴ** *μᾶζα* [*Γεωλογ.*]. Ἡ περιοχὴ τῆς Ἑλλάδος, ἡ συνισταμένη ἐκ κρυσταλλοσχιστωδῶν (τελείως μεταμορφωμένων ἢ ἡμιμεταμορφωμένων) πετρωμάτων καὶ περιλαμβάνουσα τὴν νότιον Ἀττικὴν (Πεντελικόν, Ὑμηττόν, Λαυρεωτικὴν ἐν μέρει), τὸ νοτιοανατολικὸν τρίτον τῆς νήσου Εὐβοίας (ὀρεινὴ μᾶζα τῆς Ὄχης) καὶ μέγιστον μέρος τῶν Κυκλάδων νήσων. Διὰ τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων τῶν νήσων Ἰκαρίας καὶ Φούρνων ἡ κυκλαδικὴ μᾶζα φαίνεται συνεχιζομένη πρὸς Α. πρὸς τὴν δίδυμον λυδιο-καρικὴν κρυσταλλοπαγῆ μᾶζαν τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας (Σάμος, ἀνατολικὴ Λυδία, βόρειος Καρία).

Τὰ πετρώματα τῆς μάζης ταύτης εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν τελείως μεταμορφωμένα κρυσταλλοσχιστώδη

Digitized by Google

πετρώματα (γνεύσιοι, μαρμαρυγιακοὶ σχιστόλιθοι, μάρμαρα, ἀσβεστομιγεῖς μαρμαρυγιακοὶ σχιστόλιθοι ἢ σιπολῖναι, ἐκλογῖται, ἀμφιβολῖται, πυροξενῖται, κερατῖται καὶ ἀσβεστοκερατῖται κλπ.) καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡμιμετσμορφωμένα πετρώματα (σερικιτικοὶ καὶ χλωριτικοὶ σχιστόλιθοι, φυλλῖται, ἀργιλικοὶ σχιστόλιθοι, χαλαζῖται καὶ πυριτικοὶ σχιστόλιθοι, γραουβάκαι, μάρμαρα κλπ.). Τὰ κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα τῆς κρυσταλλοπαγοῦς περιοχῆς τοῦ νοτίου Αἰγαίου διασχίζονται ὑπὸ πολλῶν πλουτωνείων ἢ φλεβικῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, ἰδίως ὀξίνων (π. χ. γρανιτῶν, γνευσιογρανιτῶν, γρανουλιτῶν, πηγματιτῶν κλπ.), τὰ ὁποῖα ἐπίσης πολλαχοῦ τῆς περιοχῆς σχηματίζουσι καὶ πυρῆνας (Λαύρειον, Σέριφος, Νάξος, Τῆνος, Ἴος, Μύκονος, Δῆλος, Ἰκαρία κλπ.). Περὶ τὰ τελείως μεταμορφωμένα κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα τῆς μάζης ταύτης παρουσιάζονται καὶ ἡμιμεταμορφωμένα τοιαῦτα, ὡς π. χ. εἰς τὰς νήσους Ψαρά, Ἀντίψαρα, Σκῦρον, Οἰνούσας, Λέσβον. Γ. Κ. Γ.

— **Κυκλαδικὴ** ***ὁμοσπονδία*** (ἢ ***Κοινὸν τῶν Νησιωτῶν***). Ἡ Κυκλαδικὴ ὁμοσπονδία περιελάμβανε, κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα, τὰς νήσους, αἵτινες δὲν ὑπήγοντο, φαίνεται, εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Δήλου, ἦτο δηλαδὴ αὕτη ἓν ἀντιαθηναϊκὸν συμμαχικὸν συγκρότημα, συμπηχθὲν καὶ περιλαμβάνον ἐν ἀρχῇ (454 π. Χ.) τὰς ἐχθρικῶς πρὸς τὰς Ἀθήνας διακειμένας πόλεις τῆς Εὐβοίας, τὴν νῆσον Αἴγιναν, ἐκ τῶν Κυκλάδων τὴν Ἄνδρον, Κέαν, Κύθνον, Μύκονον, Νάξον, Σέριφον καὶ Τῆνον καὶ ἄλλας τινὰς νήσους, ὡς τὴν Λῆμνον καὶ τὴν Ἴμβρον, εἰς τὰς ὁποίας προσετέθη, κατὰ τὸ 428, ἡ νῆσος Θήρα καὶ κατὰ τὸ 425 π. Χ. ἡ Μῆλος καὶ ἄλλαι τινὲς μικρότεραι Κυκλάδες (Ἀνάφη, Κίμωλος, Φολέγανδρος κλπ.). Ἡ ὁμοσπονδία αὕτη, διαλυθεῖσα κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα, ἀνασυνέστη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μὲ τὸ ὄνομα *Κοινὸν τῶν Νησιωτῶν* ἢ *Νησιῶται* καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν Πτολεμαίων, ἐπὶ τοῦ πρώτου αὐτῶν Πτολεμαίου τοῦ Λάγου. Ἡ ἱστορία ὅμως τοῦ κοινοῦ τούτου τῶν Νησιωτῶν δὲν εἶναι γνωστὴ ἀπὸ ἀρχαίων συγγραφέων, ἀλλ' ἀπό τινων ἐπιγραφῶν μόνον, ἀφιερωτικῶν καὶ ψηφισμάτων, αἵτινες δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Βοικχίου καὶ Ὁμὸλ (Th. Homolle) ἔχυσαν ἱκανὸν φῶς ἐπὶ ταύτης. Κατ' αὐτὰς τὸ κοινὸν τῶν Νησιωτῶν γίνεται γνωστὸν ὅτι διετέλει ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Πτολεμαίων ἀπὸ τῆς συστάσεώς του μέχρι τοῦ 266 π. Χ., ἤτοι μέχρι τῆς ἐν Κῷ ἥττης τοῦ στόλου τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀντιγόνου, ὅτι περιῆλθε καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτῶν μετὰ τὴν νίκην τῆς Ἄνδρου (246 π. Χ.), ὅτε ἡ κυριαρχία τοῦ Αἰγαίου περιῆλθεν ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας καὶ πάλιν, μετὰ εἰκοσαετῆ ἀπώλειαν αὐτῆς, εἰς τοὺς Πτολεμαίους, καὶ ὅτι ἡ κυριαρχία τοῦ Αἰγαίου καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἡ προστασία τῶν Νησιωτῶν ἀπωλέσθη καὶ πάλιν διὰ τοὺς Πτολεμαίους ἐπὶ Πτολεμαίου Δ' τοῦ Φιλοπάτορος, ἤτοι μετὰ τὸ 220 π. Χ. Ἐκ τῶν αὐτῶν ἐπιγραφῶν γίνεται γνωστὸν ὅτι τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῆς ὁμοσπονδίας εἶχε τὸ συνέδριον, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων (συνέδρων) ἑκάστης τῶν νήσων, συνερχομένων εἰς τὴν Δῆλον ἢ Τῆνον ἢ περιοδικῶς εἰς ἑκατέραν τούτων καὶ ψηφιζόντων δωρεὰς καὶ παντὸς εἴδους ἀμοιβὰς (ἀνέγερσιν ἀνδριάντων εἰς εὐεργέτας κλπ), διευθυνόντων δὲ καὶ τοὺς ἀγῶνας, τὰ Πτολεμαῖα.

Τοὺς νησιώτας, τῶν ψηφισμάτων τῶν ὁποίων ἀρχεῖον ἦτο ἡ ἱερὰ Δῆλος, ἔνθα ἵδρυον τὰς στήλας ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνέγραφον ταῦτα, συνέδεον οἱ δεσμοὶ τῆς κοινῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος, τῶν πολιτικῶν συμφερόντων καὶ κυρίως τῶν ἐμπορικῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων προέκυψε καὶ ἡ κοινότης τῶν πολιτικῶν συμφερόντων. Οἱ ἐπικυρίαρχοι Πτολεμαῖοι ἤσκουν ψιλὴν ἐπικυριαρχίαν ἐπὶ τῶν νησιωτῶν, ἀρκούμενοι μόνον εἰς τὴν φιλίαν των καὶ τὰς ἐμπορικὰς πρὸς τὴν Αἴγυπτον σχέσεις των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *W. König*, Der Bund der Nesioten.—*Hiller v. Gaetringen*, Thera.—*Th. Homolle*, Les Confédération des Cyclades («Bullet. de Corr. Hell.» IV) καὶ C. I. G. 2283 καὶ 2283c.
ΚΑΨ

Κυκλαδίτης (ὁ)· ὁ κάτοικος νήσου τινὸς τῶν Κυκλάδων, ὁ ἐκ τῶν Κυκλάδων καταγόμενος.

κυκλαμιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κυκλάμινον*.

κυκλαμίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Σαπωνίνη τοῦ τύπου $C_{88}H_{56}O_{18}$, ἀπαντῶσα εἰς τὰς ῥίζας διαφόρων εἰδῶν κυκλαμίνων. Ἀποτελεῖ λευκὴν δυσδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ κόνιν. Δι' ὑδρολύσεως διασπᾶται πρὸς γλυκόζην, πεντόζην τινὰ καὶ τελικὴν σαπωγενίνην, τὴν *κυκλαμιρετίνην*, ἥτις ἔχει τὸν τύπον $C_{14}H_{22}O_{8}$ καὶ εἶναι ἡ ἀντίστοιχος σαπωγενόλη. Ὡς δρόγη χρησιμοποιεῖται πρὸς ἄγραν ἰχθύων. Σ. Γ.

—**κυκλαμῖναι** (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως ὑπό τινων κακῶς αἱ κυκλικαὶ ἀμῖναι, ὡς ἡ *κινολίνη*, ἡ *πυρολίνη* κλπ.

κυκλαμινόλαι (αἱ) *['Οργ. Χημ.]*. Παράγωγα τῆς *πυριδινης* τοῦ τύπου:

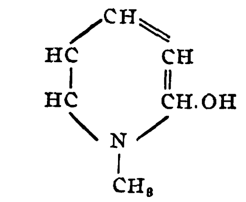

Σ. Γ.

κυκλάμινον (τὸ) (Cyclamen) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἠρανθοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, κονδυλορριζους, ἀπαντώσας εἰς Εὐρώπην, Ἀσίαν καὶ τὰς βορείους χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ὧν πλεῖστα κοσμητικὰ ἢ ποικίλως χρήσιμα. Ἡ ῥίζα των, ἥτις συνήθως ἔχει χρῶμα μελανόν, εἶναι γογγυλοειδὴς καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικήν, τὸ ἀπόβρεγμα δὲ ταύτης καταστρέφει διάφορα ζωϊκὰ παράσιτα, ὡς τὴν *πρασοκουρίδα*, ἥτις προσβάλλει τὰς ῥίζας διαφόρων φυτῶν. Ἡ καταστροφὴ ὀφείλεται εἴς τινα δραστικὴν οὐσίαν, ἣν ἐνέχουσιν αἱ ῥίζαι, τὴν *κυκλαμίνην*. Αἱ νωπαὶ ῥίζαι τοῦ φυ-

Κυκλάμινον τὸ περσικόν.

τοῦ τούτου τρώγονται ὑπὸ τῶν χοίρων, δι' ὃ καὶ καλοῦνται ἐνιαχοῦ τὰ φυτὰ ταῦτα *χοιρόψωμα*. Τὰ κυκλάμινα εἶναι γνωστότατα καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ πλείστας ὀνομασίας, ὡς *κυκλαμιές*, *κυκλαμίδες*, *λαγόψωμα*, *λαγουδάκια*, *φτιὰ τοῦ λαγοῦ* ἐν Κύπρῳ, *σκυλλάκια* ἐν Κεφαλληνίᾳ, κτλ. Γνωστότερα εἴδη εἶναι τά: *κυκλάμινον τὸ εὐρωπαϊκὸν* (Cyclamen europaea), *κυκλάμινον τὸ περσικὸν* (Cyclamen persica) καὶ *κυκλάμινον τὸ ἀφρικανικὸν* (Cyclamen africanica). Πάντα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

κυκλαμιρετίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *κυκλαμίνη*.

κυκλανθὴρ (ὁ) (Cyclanther) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κολοκυνθοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

κυκλανθοειδῆ (τὰ) (Cyclanthaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν κυριώτερα εἶναι ἡ *καρλουδοβίκη* (Carludovica) καὶ ἡ *κύκλανθος* (Cyclanthus). Δ. Ν. Π.

κύκλανθος (ὁ) (Cyclanthus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυκλανθοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ἀκαύλους, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *κύκλανθος ὁ ἀλλοιόχρους* (Cyclanthus discolor), ὅστις καλλιεργεῖται πολλαχοῦ ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

κυκλάρθρωσις, *—εως* (ἡ) *['Ανατομ.]*. Διάρθρωσις, καθ' ἣν τὸ ἕτερον τῶν συντασσομένων ὀστῶν παριστᾷ σφαιρικὴν κυρτὴν ἐπιφάνειαν, κεφαλήν, τὸ δ' ἕτερον κοίλην σφαιρικὴν ἐπιφάνειαν, κοτύλην ἢ γλήνην, ὑποδεχομένην τὴν κεφαλήν. Καλεῖται δ' αὕτη καὶ *ἀρθρωδία* καὶ εἶναι τόσῳ μᾶλλον εὐκίνητος, ὅσῳ ἡ μὲν ἀρθρικὴ κεφαλὴ εἶναι μείζων, ἡ δὲ κοίλη ἐπιφάνεια μικροτέρα.

Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

κυκλάς, *—άδος* (λατ. cyclas) *['Αρχ.]*. Πολυτελές, μακρόν, ἐκ λεπτοῦ ὑφάσματος κατεσκευασμένον καὶ τὸ ὅλον σῶμα καλύπτον γυναικεῖον ῥωμαϊκὸν ἔνδυμα. Ἐφέρετο ἰδίως ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων δεσποινῶν. Ἐλέχθη κυκλὰς εἴτε διότι ἦτο κυκλοτερὲς εἰς τὴν βάσιν, εἴτε διότι εἶχεν ὡς παρυφὴν κύκλῳ πλατεῖαν πορφυρᾶν λωρίδα φέρουσαν χρυσοκέντητον ἄκανθαν. Χ. Κ. Κ.

κυκλάς, *—άδος* (ἡ) (Cyclas) *[Ζῳολ.]*· βλ. *σφαιρίον*.

κυκλαχάτης (ὁ)· βλ. *ἀχάτης*.

Κυκλιάδας. Στρατηγὸς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ζήσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ Γ' π. Χ. καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος. Ἐξελέγη τὸ πρῶτον στρατηγὸς κατὰ τὸ 209 π. Χ., ὅτε καὶ μετέσχε τῆς κατὰ τῶν Ἠλείων ἐκστρατείας τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Ε', τοῦ ὁποίου οἱ Ἀχαιοὶ ἦσαν σύμμαχοι κατὰ τὸν πρῶτον (211—205 π. Χ.) ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων πόλεμόν του, ἐνῷ οἱ Ἠλεῖοι μετὰ τῶν Αἰτωλῶν συνεμάχουν μετὰ τῶν Ῥωμαίων. Ἐπανεξελέγη κατὰ τὸ 200 π. Χ. ἀντὶ τοῦ Φιλοποίμενος. Ἐξωρίσθη κατὰ τὸ 198 π. Χ. ὡς φιλομακεδὼν καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου Ε', τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρέσβεων καὶ εἰς τὰς ἐν Νικαίᾳ διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Τίτον Φλαμινῖνον κατὰ τὸ 198 καὶ εἰς τὰς μετὰ τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς μάχην (197 π. Χ.) πρὸς τὸν αὐτὸν γενομένας. ΚΑΨ.

κυκλίδαι (οἱ) (Cyclidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων*, περιλαμβάνουσα γένη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας, ὧν γνωστότερον τὸ *δασύμαλλον* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κυκλικός, *—ή, —όν*· ὁ ἔχων σχῆμα κύκλου, κυκλοειδής: «*οἰκοδόμημα κυκλικόν*»· ‖ ὁ κατὰ κύκλον τελούμενος: «*κυκλικὴ κίνησις, — πορεία*»· ‖ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἐπικὸν κύκλον: «*κυκλικοὶ ποιηταί*».—Ἐπίρρ. ***κυκλικῶς***.

— ***κυκλικὰ ἄνθη*** (τὰ) *[Γεωργ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ κατὰ κυκλάδας ἢ σπονδύλους διατεταγμένα (βλ. καὶ λ. *ἄνθος*, τ. Δ', σ. 729, α'). Δ. Ν. Π.

—***κυκλικὰ ἐπ' ἄπειρον σημεῖα***. Καλοῦνται οὕτω τὰ δύο φανταστικὰ σημεῖα τῆς ἐπ' ἄπειρον εὐθείας τοῦ ἐπιπέδου.

— ***κυκλικὰ δίκτυα*** (τὰ) *['Εγκυκλ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ δίκτυα, ἅτινα ῥίπτονται κυκλικῶς εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς ἀρκετὸν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας βάθος (25—35 μέτρ., ἐνίοτε δὲ καὶ περισσότερον), τοποθετοῦνται δὲ τῇ βοηθείᾳ δύο τοὐλάχιστον ἁλιευτικῶν πλοιαρίων. Τῶν δικτύων τούτων γίνεται χρῆσις ὅταν πρόκειται νὰ περιφραχθῇ θαλάσσιος χῶρος πλήρης ἰχθύων, οἵτινες καὶ συλλαμβάνονται πάντες. Τὰ δίκτυα ἀνασύρονται διὰ δύο σχοινίων, ὁπότε τὸ ὅλον δίκτυον λαμβάνει σχῆμα σάκκου. Σήμερον μεταχειρίζονται, πρὸς εὐχερεστέραν ἁλιείαν διὰ τῶν κυκλικῶν δικτύων τὰ βενζινοκίνητα συνήθως πλοιάρια. Ἡ ἁλιεία διὰ τῶν κυκλικῶν δικτύων γίνεται μόνον κατὰ τὴν νύκτα· πρὸς τούτοις τὰ ἐπιφορτισμένα διὰ τὴν τοιούτου εἴδους ἁλιείαν πλοιάρια φωτίζονται δι' ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων μεγίστης ἐντάσεως (μέχρι 2.000 κηρίων)· οἱ ἰχθύες συγκεντροῦνται εἰς ὡρισμένον σημεῖον, ἐκεῖνο ὅπερ περισσότερον φωτίζουσιν αἱ δέσμαι τοῦ ἐκπεμπομένου ἠλεκτρικοῦ φωτός, ὁπότε καὶ κυκλοῦται ἡ ἰχθυοβριθὴς ὑγρὰ ἔκτασις ὑπὸ τῶν κυκλικῶν δικτύων, μεθ' ὃ σβέννυται ἀποτόμως τὸ φῶς καὶ ἀνασύρονται τὰ δίκτυα. Διὰ τῶν κυκλικῶν δικτύων ἁλιεύονται μόνον ἰχθύες τῆς ἐπιφανείας, τὰ *ἀφρόψαρα*, ἤτοι οἱ καθ' ὁμάδας μεταναστεύοντες ἰχθύες. Διὰ τῶν κυκλικῶν δικτύων λαβάνεται ἡ μεγαλυτέρα δυνατὴ ποσότης ἰχθύων ἢ δι' οἱουδήποτε ἑτέρου εἴδους τοιούτων. Δ. Ν. Π.

— **κυκλικαὶ** ***ἑνώσεις*** *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι ἡ ἑτέρα τῶν δύο μεγάλων τάξεων τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων. Ἡ πρώτη τάξις ἀποτελεῖ τὰς καλουμένας *ἀκύκλους* ἢ *λιπαρὰς* ἢ *ἀλειφατικάς*, δηλαδὴ ἐκείνας, εἰς ἅς ὁ ἐξ ἀτόμων ἄνθρακος σκελετὸς ἀποτελεῖ ἀνοικτὴν ἅλυσιν εὐθεῖαν ἢ μετὰ διακλαδώσεων, ἡ δὲ δευτέρα τὰς *κυκλικάς*, ἤτοι ἐκείνας, εἰς ἃς ὁ σκελετὸς ἀποτελεῖ *κλειστὴν ἅλυσιν* ἢ *δακτύλιον*. Αἱ κυκλικαὶ ἑνώσεις διαιροῦνται εἰς *ἰσοκυκλικὰς* ἢ *ὁμοιοκυκλικὰς* ἢ *καρβοκυκλικάς*, ὅταν ὁ δακτύλιος ἀποτελεῖται μόνον ἐξ ἀτόμων ἄνθρακος, καὶ *ἑτεροκυκλικάς*, ὅταν ὡς κρίκοι τοῦ δακτυλίου συμμετέχουν καὶ ἄτομα ἄλλων στοιχείων καὶ δὴ ὀξυγόνον, θεῖον ἢ ἄζωτον συνήθως. Οὕτω λ. χ. ἰσοκυκλικαὶ εἶναι:

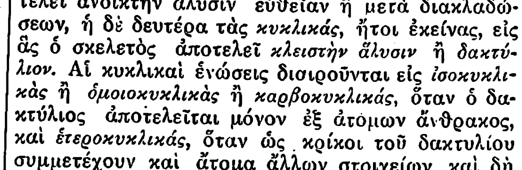

τριμεθυλένιον τετραμεθυλένιον πενταμεθυλένιον

Ἑτεροκυκλικαὶ δέ:

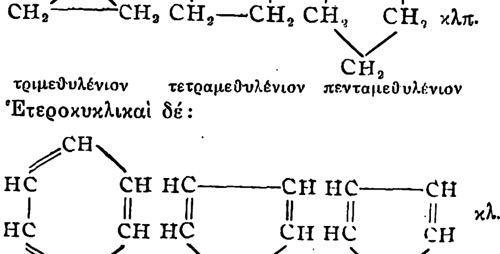

πυριδίνη πυρόλιον θειοφαίνιον

Δακτύλιος γενικῶς δύναται νὰ ἀποτελεσθῇ ἐκ τριῶν ἕως ἐννέα κρίκων, σταθερώτεροι ὅμως καὶ εὐκολώτεροι εἰς σχηματισμὸν εἶναι οἱ δακτύλιοι μετὰ πέντε καὶ ἓξ κρίκων. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐξηγεῖται ἄριστα διὰ τῆς καλουμένης *θεωρίας τῆς τάσεως* τοῦ Baeyer. Εἰς τὰς ἰσοκυκλικὰς ἑνώσεις, ὅταν τὰ ἄτομα τοῦ ἄνθρακος συνδέωνται πρὸς ἄλληλα διὰ μιᾶς μόνον μονάδος συγγενείας, τότε ἔχομεν ἰδιότητας ἀναλόγως πρὸς τὰς λιπαρὰς ἑνώσεις, ὡς λ. χ. τὸ τριμεθυλένιον, πενταμεθυλένιον κλπ. Ὅταν ὑπάρχουσι διπλοῖ δεσμοί, τότε ἔχομεν

Digitized by Google

τὰς ἰδιότητας τῶν ἀκορέστων ὑδρογονανθράκων. Ἰδιάζοντα χαρακτῆρα παρουσιάζουν αἱ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι τὸν ἑξαμελῆ δακτύλιον τοῦ βενζολίου, αἵτινες καὶ εἰδικώτερον *ἀρωματικαὶ ἑνώσεις* καλοῦνται (βλ. καὶ λ. *βενζόλιον, ἀρωματικαὶ ἑνώσεις, ἀρωματικὸς χαρακτήρ, ἄκυκλοι ἑνώσεις, ἑτεροκυκλικαὶ ἑνώσεις*). Σ. Γ.

— **κυκλικαὶ** ***συναρτήσεις*** *[Μαθηματ.]*. Κυκλικαὶ ἢ τριγωνομετρικαὶ συναρτήσεις καλοῦνται αἱ ημ χ, συν χ, εφ χ, σφ χ, αἵτινες ὁρίζονται ὡς ἑξῆς: Ἐπὶ τοῦ τριγωνομετρικοῦ κύκλου (κύκλου ἀκτῖνος ἴσης πρὸς τὴν μονάδα λαμβάνεται τόξον ΑΒ ἀλγεβρικῆς τιμῆς χ καὶ ἄγονται ἐκ τοῦ κέντρου Ο τοῦ κύκλου αἱ ἡμιευθεῖαι ΟΑ, ΟΒ ὡς καὶ ἡ ἐφαπτομένη ΑΤ τοῦ κύκλου εἰς τὴν ἀρχὴν Α τοῦ τόξου ΑΒ. Ἡ ἀκτὶς ΟΒ προβάλλεται ὀρθογωνίως ἐπὶ τῆς ΟΑ εἰς τὸ τμῆμα ΟΠ, τέμνει δὲ τὴν ΑΤ εἴς τι σημεῖον Τ. Αἱ ἀλγεβρικαὶ τιμαὶ τῶν τριῶν ἀνυσμάτων ΟΠ, ΠΒ καὶ ΑΤ, μετρουμένων διὰ τῆς ἀκτῖνος τοῦ κύκλου (μονάδος), ὀνομάζονται τὸ συνημίτονον, τὸ ἡμίτονον καὶ ἡ ἐφαπτομένη τοῦ τόξου χ.

Παρίστανται δὲ ὡς ἑξῆς:

$$ΟΠ = συν\ χ,\quad ΡΒ = ημ\ χ \text{ καὶ } ΑΤ = εφ\ χ.$$

Ἡ $εφ\ χ = \frac{ημ\ χ}{συν\ χ}$, μεταξὺ δὲ τῶν ημ χ καὶ συν χ ὑπάρχει πάντοτε ἡ σχέσις:

$$ημ^2 χ + συν^2 χ = 1$$

Ἡ συνεφαπτισμένη τοῦ τόξου ὁρίζεται ὡς ἡ ἀντίστροφος τῆς ἐφαπτομένης καὶ παρίσταται σφ χ ἰσοῦται δὲ πρὸς $\frac{1}{εφ\ χ}$.

Διὰ τὴν σπουδὴν τῶν συναρτήσεων τούτων, ὅταν τὸ χ μεταβάλλεται, προτιμᾶται νὰ λαμβάνεται μία κοινὴ ἀρχὴ Α δι' ὅλα τὰ τόξα χ.

Αἱ τιμαὶ τῶν συναρτήσεων ημ χ, συν χ, εφ χ, ὅταν τὸ χ ἀπὸ τῆς τιμῆς 0 γίνεται διαδοχικῶς $\frac{Π}{2}$, Π, $\frac{3Π}{2}$, 2Π, ... εἶναι αἱ ἑξῆς:

$ημ\ 0 = 0$	$συν\ 0 = 1$	$εφ\ 0 = 0$
$ημ\ \frac{Π}{2} = 1$	$συν\ \frac{Π}{2} = 0$	$εφ\ \frac{Π}{2} = \infty$
$ημ\ Π = 0$	$συν\ Π = -1$	$εφ\ Π = 0$
$ημ\ \frac{3Π}{2} = -1$	$συν\ \frac{3Π}{2} = 0$	$εφ\ \frac{3Π}{2} = -\infty$
$ημ\ 2Π = 0$	$συν\ 2Π = 1$	$εφ\ 2Π = 0$

Δηλαδὴ τὸ μὲν ημ χ καὶ συν χ λαμβάνει τιμὰς ἀπὸ τοῦ 0 ἕως 1 θετικὰς καὶ ἀρνητικάς, ἡ δὲ ἐφ χ ὅλας τὰς τιμὰς ἀπὸ τοῦ $-\infty$ ἕως τοῦ $+\infty$. Σ. Μ.-Ο.

— **κυκλικὴ** ***κίνησις*** *[Φυσ.]*· βλ. λ. *κίνησις*.

— **κυκλικὴ** ***λειτουργία*** *[Μηχανολ.]*. Σειρὰ ἀλλαγῶν καταστάσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἐργαζόμενον σῶμα (ἀέριον ἢ ἀτμὸς) ἀναχωρεῖ ἀπὸ ὡρισμένου σημείου, πιέσεως P_0 καὶ θερμοκρασίας T_0 καὶ ἀφοῦ διαγράψῃ ὁλόκληρον τὴν καμπύλην τῶν μεταβολῶν, ἐπανέρχεται εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον. Εἰς τὰ διαγράμματα P—V καὶ T—S αἱ κυκλικαὶ λειτουργίαι παρίστανται διὰ κλειστῶν γραμμῶν. Αἱ κυκλικαὶ λειτουργίαι, αἱ λαμβάνουσαι χώραν ἐντὸς τῶν κυλίνδρων τῶν διαφόρων μηχανῶν, διαφέρουν κατὰ τὸ ἑξῆς ἀπὸ τὴν ἰδεώδη κυκλικὴν λειτουργίαν, ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν λαμβάνουν χώραν αὐξομειώσεις τῆς ποσότητος τοῦ ἐργαζομένου σώματος (εἰσαγωγή, ἐξαγωγή), ἐνῷ ἡ ἰδεώδης κυκλικὴ λειτουργία νοεῖται πάντοτε δι' ὡρισμένον ποσὸν ἐργαζομένου σώματος. Γ. Θ. Κ.

— **κυκλικὴ** ***μεταβολὴ*** *[Φυσ.]*. Διὰ τοῦ ὅρου κυκλικὴ μεταβολὴ ὑπονοοῦμεν μεταβολὴν καταστάσεως σώματος τοιαύτην, ὥστε τοῦτο μετὰ τὴν διαδρομὴν τῆς κυκλικῆς μεταβολῆς ἐπανευρίσκεται ὑπὸ τὴν ἀρχικὴν αὑτοῦ κατάστασιν, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν μεταβολῶν τοῦ ὄγκου αὐτοῦ, τῆς θερμοκρασίας του, τῆς ἐνεργείας του κ.ο.κ. νὰ ἰσοῦται τῷ μηδενί. Ἐνταῦθα δέον νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ κυκλικὴ μεταβολὴ δὲν εἶναι ἐπάναγκες νὰ συνίσταται ἐκ δύο ἴσων καὶ ἀντιθέτων μεταβολῶν, ἀλλὰ δυνατὸν τὸ σῶμα νὰ μεταβαίνῃ ἔκ τινος ἀρχικῆς καταστάσεως Α εἰς ἑτέραν Β δι' ἐντελῶς διαφόρου δρόμου ἐκείνου, καθ' ὃν τὸ αὐτὸ σῶμα ἐκ τῆς καταστάσεως Β ἐπανέρχεται εἰς τὴν Α. Σύστημα ὡς σύνολον θεωρούμενον δύναται νὰ διαγράφῃ κυκλικὴν μεταβολήν, μόνον ὅταν ἐκτὸς τοῦ συστήματος παραμείνωσι μεταβολαὶ ἐπὶ ἄλλων σωμάτων. Τὸ μέγεθος τῶν μεταβολῶν τούτων δύναται νὰ καθορισθῇ, ὅταν ἡ μεταβολὴ εἶναι ἀναστρέψιμος, δηλαδὴ ὅταν αὕτη καθ' ὅλα τὰ μέρη αὐτῆς δύναται νὰ διαγραφῇ κατ' ἀντίθετον ἔννοιαν. Τοιαῦται κυκλικαὶ μεταβολαὶ καλοῦνται ἐν τῇ θερμοδυναμικῇ θερμικοὶ κύκλοι καὶ χρησιμοποιοῦνται ἐν αὐτῇ πρὸς ἐξαγωγὴν σπουδαιοτάτων συμπερασμάτων. Μεταξὺ τῶν θερμικῶν κύκλων σπουδαιότατος εἶναι ὁ κύκλος Carnot. Κ. Π.

— **κυκλικοὶ** ***ποιηταί***, βλ. λ. *ἐπικὸς κύκλος*.

— **κυκλικὸν** ***σῶμα***· βλ. λ. *σῶμα*.

— **κυκλικὸν** ***ὕφος*** *[Ρητορ.]*· βλ. λ. *επανάληψις*.

κύκλιον (τὸ) (lunette) *[Πυροβολ.]*. Πᾶσα ἐπὶ μεταλλικῆς πλακὸς ὀπὴ κυλινδρικοῦ σχήματος. Κύκλια ὑπάρχουσι πολλά, ἀλλὰ τὰ κυριώτερα εἶναι: τὸ *κύκλιον τοῦ κιλλίβαντος*, δηλαδὴ ἡ ἐπὶ τῆς ἀκτηρίδος ὀπή, ἡ χρησιμεύουσα διὰ τὴν ἕνωσιν τοῦ κιλλίβαντος μετὰ τοῦ πρυολκαίου, καὶ τὸ *κύκλιον τῆς γεμίσεως* δηλαδὴ ὁ ἐπὶ τοῦ κλείστρου πυροβόλων τινῶν μεταλλικὸς κύλινδρος, ὁ ὑποβοηθῶν τὴν γέμισιν. Ν. Θ. Κ.

κυκλίσκος (ὁ) (Cycliscus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιολιδῶν*, περιλαμβάνον πέντε εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

— *[Ναυτ.]* Προσθήκη ὀρειχαλκίνη, δυναμένη νὰ κοχλιοῦται εἰς τὸ προσοφθάλμιον τοῦ ἀστρονομικοῦ τηλεσκοπίου ἑξᾶντος ἢ ἐπὶ τῆς κατὰ Γαλιλαῖον διόπτρας καὶ ἧς ἡ ἐπὶ τοῦ ὀπτικοῦ ἄξονος ὀπὴ ἔχει φραχθῆ διὰ βαθέος χρωματιστοῦ ὑαλίου, σκοποῦντος εἰς τὴν μὴ κόπωσιν τοῦ ὀφθαλμοῦ, κατὰ τὴν ἀπ' εὐθείας παρατήρησιν τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου, πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ σφάλματος τοῦ ἐργαλείου μετ' ἐλέγχου διὰ τοῦ τετραπλασίου τῆς ἡλιακῆς ἡμιδιαμέτρου. Σ. Ε. Λ.

κυκλῖτις, *—ιδος* (ἡ) *['Οφθαλμιατρ.]*. Πάθησις τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος. Συνυπάρχει συνήθως μετὰ τῆς *ἰριτιδος* (βλ.λ.). Ἐνίοτε ὅμως εἶναι δυνατὸν τὸ ἀκτινωτὸν σῶμα νὰ πάσχῃ τόσον ἀβληχρῶς, ὥστε νὰ μὴ εἶναι καταφανὴς ἡ ἐπέκτασις τῆς νόσου ἐπὶ τῆς ἴριδος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ κυκλῖτις παρουσιάζεται ὡς αὐτοτελὴς νόσος. Τὰ συμπτώματα τῆς τοιαύτης κυκλίτιδος εἶναι: Κερατῖτις στικτή, ἢ δεσκεμετῖτις. Ἡ κερατῖτις αὕτη ἐντοπίζεται ἐπὶ τοῦ ἐνδοθηλίου τοῦ κερατοειδοῦς, ὅπου παρατηροῦνται κοκκώδη ἱζήματα σχηματίζοντα τριγωνικὴν ἔκτασιν μὲ κορυφὴν πρὸς τὸ κέντρον τοῦ κερατοειδοῦς καὶ βάσιν πρὸς τὴν περιφέρειαν. Τὰ ἱζήματα, ἀποτελούμενα ἐκ λεμφοκυττάρων, εἶναι ὀλίγα ἢ πάρα πολλά, μικρὰ ἢ μεγάλα, ἔχουσι δὲ χρῶμα φαιόλευκον. Ὅταν ὅμως εἰς τὰ ἱζήματα προστεθῶσι καὶ μελαγχρωστικὰ κοκκία, προερχόμενα ἐκ τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος, τότε τὰ ἱζήματα παρουσιάζουν χρῶμα καστανόφαιον. Πρὸς τὸ κάτω μέρος τοῦ προσθίου θαλάμου παρουσιάζεται ὀλίγη λευκὴ μᾶζα, ἀποτελουμένη ἐξ ἀθροίσματος πυοκυττάρων καὶ ἔχουσα σχῆμα ἀκανονίστου ὄνυχος. Ἡ συνοχὴ τῶν ἀποτελούντων τὸ ὑπόπυον πυοκυττάρων καὶ μελανῶν κοκκίων μετὰ τῆς συγκρατούσης αὐτὰ ἰνικῆς εἶναι ἀρκετὰ σταθερά, οὕτως ὥστε ἡ κατὰ Ἰοῦστον διάσεισις τῆς κεφαλῆς (*Γαληνὸς-Kühn*. X. 1019) ἤτοι αἱ ἀπότομοι κινήσεις τῆς κεφαλῆς, νὰ μὴ μεταβάλλωσι τὸ σχῆμα τοῦ ὑποπύου. Τὸ τοιοῦτον ὑπόπυον, ἤτοι τὸ ἄνευ ἕλκους τοῦ κερατοειδοῦς, ἀναγράφει ὁ Ἀέτιος VII 127 δὶς Aldus «γίνεται δὲ τὰ ὑπόπυα καὶ χωρὶς ἑλκώσεως, κεφαλαλγίας προηγησαμένης ἢ ὀφθαλμίας, συμβαίνει δὲ κα φλεγμονῆς προγεγενημένης διὰ τὴν πλείονα πλήρωσιν τῶν ὑγρῶν ῥηγνυμένων τινῶν ἀγγείων καὶ τοῦ ἐξ αὐτῶν προερχομένου αἵματος πυουμένου». Ἄλλο σύμπτωμα εἶναι ἐρυθρότης τῆς περικερατίου ζώνης, μὲ πόνον κατὰ τὴν πίεσιν. Ὁ τόνος τοῦ βολβοῦ κατ' ἀρχὰς εἶναι κατά τι ηὐξημένος, μετὰ ταῦτα ὅμως μετά τινας ταλαντεύσεις πρὸς ὑποτονίαν, ἐὰν ἡ νόσος δὲν ἐκλείψῃ, μένει ἠλαττωμένος. Συνέχειαι κατὰ τὴν ᾤαν τῆς κόρης εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ὑπάρχωσι, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ κόρη συστέλλεται καὶ διαστέλλεται κανονικῶς, ὄχι ὅμως καὶ τελείως, διότι ὑπάρχουσι σχεδὸν πάντοτε ὀπίσθιαι περιφερικαὶ συνέχειαι. Ὅταν ἡ κόρη εἶναι ἐλευθέρα, διὰ τοῦ κατόπτρου, τοῦ ὀφθαλμοσκοπίου ἢ τῆς σχισμοειδοῦς λυχνίας τοῦ Gullstraud, παρατηροῦνται θολερότητες ἐντὸς τοῦ ὑαλοειδοῦς. Α. Γ.

κυκλῖτις (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. λ. *βενζυλοβρωμίδιον*.

Κυκλόβιον (τό). Ἑτέρα, ἐπὶ Βυζαντινῶν, ὀνομασία τοῦ *Ἑπταπυργίου* (βλ. λ.).

Κυκλόβορος, ἢ ***Κυκλοβόρος*** *[Γεωγρ.]*. Χείμαρρος τῶν Ἀθηνῶν, ἀρχόμενος ἀπὸ τὴν νοτιοδυτικὴν πλευρὰν τοῦ Ἀγχέσμου (Τουρκοβούνια), ὅπου σχηματίζεται ἐκ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων τοῦ χειμῶνος. Διχαζόμενος κατωτέρω, διέρχεται περὶ τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως (Πολύγωνον). Ἀμφότεροι οἱ βραχίονες οὗτοι τοῦ χειμάρρου καταλήγουν εἰς τὴν παρὰ τὴν ὁδὸν Πατησίων κοινὴν κοίτην, ἥτις ἄλλοτε εἶχε τὴν διεύθυνσιν, ἣν σήμερον ἡ τέως ὁμώνυμος ὁδὸς (Κυκλοβόρου), ἤδη ὁδὸς Μάρνης. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἀπετέλει ἄλλοτε μέρος τῆς κοίτης τοῦ πολυκλάδου τούτου χειμάρρου τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις ἤδη ἐκαλύφθη διὰ προσχώσεων. Ἡ ὀνομασία εἶναι ἀρχαία, παραγομένη ἐκ τοῦ *κύκλος* καὶ *βιβρώσκω*, διότι ὁ χείμαρρος οὗτος συγκεντρῶν περισσότερα ὕδατα τότε ἐκ τῶν ἀνατολικῶν καὶ βορειανατολικῶν ὑψωμάτων περὶ τὴν πόλιν διεβίβρωσκε καὶ διεπλάτυνε τὴν κοίτην του καὶ ἐνίοτε εἶχε καὶ ῥοῦν ὁρμητικόν, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀριστοφάνης παρέβαλε τὸν φωνασκὸν καὶ δημαγωγὸν Κίμωνα, λέγων «Ἅρπαξ κεκράκτης, Κυκλοβόρου φωνὴν ἔχων» (Ἱππῆς 137). Ἤδη ὁ χείμαρρος οὗτος ἔχει ὑποστῆ πολλὰς προσχώσεις. Δ. Α. Λ.

— **Κυκλόβορος** *[Γεωγρ.]*. Συνοικία τῶν Ἀθηνῶν, (λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ παρ' αὐτὴν διερχομένου ὁμωνύμου χειμάρρου) μεταξὺ τῆς ὁμωνύμου ὁδοῦ, χωριζούσης ταύτην ἀπὸ τὴν συνοικίαν Βάθης, καὶ τῶν ὁδῶν Πατησίων, Ἠπείρου, Λιοσίων, Ἀκομινάτου καὶ Καρόλου. Δ. Α. Λ.

κυκλόβοτρυς (ὁ) (Cyclobotrys) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βολβορρίζων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑακινθιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Καλιφορνίαν. Δ. Ν. Π.

κυκλοβουτάνιον (τό), ἢ ***τετραμεθυλένιον*** *['Οργ. Χημ.]*. Κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου:

CH_2-CH_2
| |
CH_2-CH_2

λαμβανόμενος δι' ἀναγωγῆς τοῦ *κυκλοβουτενίου* δι' ὑδρογόνου παρουσίᾳ νικελίου ὡς καταλύτου. Ἀέριον καιόμενον μετὰ φωτεινῆς φλογός. Σ. Γ.

κυκλοβουτανόλη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἀλκοόλη τοῦ τύπου:

$CH_2-CH(OH)$
| |
CH_2-CH_2

Δι' ὀξειδώσεως παρέχει κυκλοβουτανόνην καὶ κυκλοπροπαναλδεΰδην. Σ. Γ.

κυκλοβουτένιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστος κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου:

CH_2-CH
| |
CH_2-CH

λαμβανόμενος κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν τοῦ ὑδροξειδίου τοῦ κυκλοβουτυλομεθυλαμμωνίου. Ἀέριον. Σ. Γ.

κυκλοβουτυλοκαρβινόλη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἀλκοόλη τοῦ τύπου:

$CH_2-CH.CH_2(OH)$
| |
CH_2-CH_2

Σ. Γ.

κυκλοβράγχια (τά). Κατηγορία μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα ζῷα μὲ κόγχην πεπλατυσμένην καὶ βράγχια κατὰ κύκλον, πέριξ τοῦ ἄκρου τοῦ περιβλήματος τοῦ ζῴου, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὴν ὀνομασίαν. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται ἐλάχισται οἰκογένειαι. Δ. Ν. Π.

κυκλογενὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ γενόμενος, ὁ παραχθεὶς ἐκ κύκλου: «κυκλογενεῖς ἐπιφάνειαι».

κυκλογράφημα ***ἀνθέων*** (τὸ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ διάγραμμα, ὅπερ παριστᾷ διὰ σχηματικῆς τομῆς τὴν διάταξιν τῶν ἀνθικῶν μορίων. Δ.Ν.Π.

κυκλογράφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ γράφων κύκλον· || *κυκλογράφος* (ὁ)· ὡς οὐσ., ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου διαγράφεται κύκλος ἄνευ τῆς βοηθείας διαβήτου.

— *['Εγκυκλ.]* Ὁ *κυκλογράφος* ἀποτελεῖται ἐκ δύο σκελῶν κινουμένων πέριξ κοινοῦ ἄξονος, ἐκ κυρίου ἄξονος κινήσεως τῶν 2 σκελῶν, ὡς καὶ κοχλίου συσφίγξεως τῶν σκελῶν τούτων, ἵνα διατηρῆται ἡ σταθερὰ θέσις τῆς γωνίας τοῦ ἀνοίγματος τῶν δύο σκελῶν. Τὸ ἓν τῶν σκελῶν τούτων φέρει ὑποδοχήν, εἰς ἣν ὑπεισέρχεται ἀκὶς μεταλ-

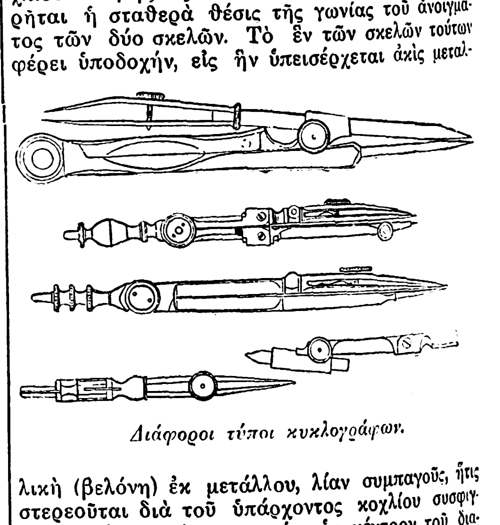

Διάφοροι τύποι κυκλογράφων.

λικὴ (βελόνη) ἐκ μετάλλου, λίαν συμπαγοῦς, ἥτις στερεοῦται διὰ τοῦ ὑπάρχοντος κοχλίου συσφίγξεως ταύτης καὶ χρησιμεύει ὡς κέντρον τοῦ διαγραφομένου κύκλου. Τὸ ἕτερον φέρει ὑποδοχήν, εἰς ἣν ὑπεισέρχεται ὁτὲ μὲν ὁ γραμμοσύρτης, ὁτὲ δὲ ὑποδοχὴ μολυβδίδος, ἥτις φέρει δακτύλιον γραμμωτὸν διὰ τὴν στερέωσιν ταύτης. Ἄνωθεν τῆς τε ὑποδοχῆς τοῦ γραμμοσύρτου ἢ μολυβδίδος καὶ τῆς ὑποδοχῆς τῆς ἀκίδος φέρει ἀρθρώσεις, αἵτινες δίδουσι θέσιν εἰς ταύτας κάθετον πρὸς τὴν ἀκτῖνα τοῦ διαγραφομένου κύκλου. Τινὲς τῶν κυκλογράφων ἐπὶ τοῦ στελέχους τοῦ γραμμοσύρτου ἢ μολυβδίδος φέρουσιν ὑποδοχήν, εἰς ἣν εἰσέρχεται καὶ κοχλιοῦται βραχίων τις πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ σκέλους τούτου, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ δια-

Digitized by Google

γράφωμεν μεγαλυτέρους κύκλους τῆς δυνατότητος τῶν ὑπαρχόντων σκελῶν. Πρὸς διαγραφὴν κύκλου, ἀφοῦ πρῶτον τοποθετήσωμεν τὴν μολυβδίδα ἢ γραμμοσύρτην εἰς τὸ οἰκεῖον σκέλος, καὶ ἀφοῦ στερεώσωμεν τὰ δύο σκέλη εἰς τὸ ἄνοιγμα, ὅπερ θὰ χρησιμοποιήσωμεν διὰ τὴν χάραξιν τοῦ κύκλου, τοποθετοῦμεν τὴν ἀκίδα εἰς τὸ κέντρον καὶ δίδομεν θέσιν εἰς τὸ ἐπίπεδον τὸ διερχόμενον διὰ τῶν δύο σκελῶν τοιαύτην, ὥστε μετὰ τοῦ ἐπιπέδου, ἐφ' οὗ ἐργαζόμεθα, νὰ ἀποτελῇ γωνίαν 60° περίπου. Δ. ΚΣ

—*[Φωτογρ.]* Ἐν τῇ φωτογραφικῇ τέχνῃ *κυκλογράφος* καλεῖται συσκευὴ χρησιμεύουσα διὰ τὴν φωτογράφησιν τῶν εἰς τὴν περιφέρειαν ἀντικειμένου τινός, ὡς π. χ. δοχείου, ὑπαρχόντων σχεδίων, εἰκόνων κλπ. Διὰ τῆς συσκευῆς ταύτης φέρεται τὸ πρὸς φωτογράφησιν ἀντικείμενον ἔμπροσθεν τοῦ φακοῦ τῆς φωτογραφικῆς συσκευῆς, περιστρέφεται δὲ περὶ τὸν ἄξονα αὐτοῦ, οὕτως ὥστε τὰ ἐπὶ τῆς περιφερείας αὐτοῦ ἀπεικονιζόμενα ἀντικείμενα φωτογραφίζονται ἄνευ παραμορφώσεως. Κ. Γ. Μ.

κυκλόγυνον (τὸ) (Cyclogynum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας, καλλιεργούμενα εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης, ἐντὸς θερμοκηπίων, πρὸς κόσμον, διὰ τὰ μεγάλα, ὡραῖα καὶ ἐλαφρῶς ἰώδη ἢ ἐρυθροκύανα ἄνθη των. Δ. Ν. Π

κυκλοδιάλυσία (ἡ) *[Ὀφθαλμιατρ.]*. Γλαυκωματικὴ ἐγχείρησις, καθ' ἣν διαλύεται καὶ ἀποχωρίζεται ἡ μεταξὺ τῆς περιφερείας τῆς ἴριδος καὶ τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος πρὸς τὸν χοριοειδῆ συνοχή, οὕτως ὥστε ὁ ὀπίσθιος θάλαμος καὶ ὁ ἐπιχοριοειδὴς χῶρος νὰ ἐλευθεροκοινωνήσωσι. Α. Γ.

κυκλοδοντινη (ἡ) (Cyclodontine) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀδοντοστομιδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα μὲ κόγχην ἀτρακτοειδῆ, διάτρητον, μὲ ἐπιμήκεις συσπειρώσεις, στόμα ἐπίμηκες, ᾠοειδές, ἀνώμαλον καὶ ἐφωδιασμένον διὰ πολλῶν ἢ ὀλίγων, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, ὀδόντων. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

κυκλοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κύκλον, ὁ ἔχων σχῆμα κύκλου, κυκλικός.—Ἐπιρρ. ***κυκλοειδῶς***.

—*[Γεωμετρ.]* Καλεῖται *κυκλοειδὴς* ἡ καμπύλη, ἥτις γράφεται ὑπὸ σημείου περιφερείας, ὅταν ἡ περιφέρεια κυλίηται ἐπὶ εὐθείας. Ἐὰν ὡς ἄξων τῶν x ληφθῇ ἡ εὐθεῖα, ἐφ' ἧς κυλίεται ἡ περιφέρεια, ἀρχὴ τῶν συντεταγμένων τὸ σημεῖον αὐτῆς O, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφάπτεται ὁ κύκλος τῆς εὐθείας κατὰ τὸ σημεῖον A αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον γράφει τὴν καμπύλην καὶ ὡς ἄξων τῶν y ἡ εἰς τὸ O κάθετος ἐπὶ τὸν ἄξονα τῶν x, αἱ ἐξισώσεις αὐτῆς εἶναι αἱ ἑξῆς:

$$x = \alpha(\omega - \eta\mu\omega)$$
$$y = \alpha(1 - \sigma\upsilon\nu\omega)$$

ἔνθα α ἡ ἀκτὶς τοῦ κυλιομένου κύκλου καὶ παράμετρος ω ἡ γωνία, τὴν ὁποίαν σχηματίζει ἡ ἀκτὶς τοῦ κύκλου, ἡ ἀγομένη εἰς τὸ σημεῖον M τῆς καμπύλης, τὸ συμπίπτον πρὸς τὸ σημεῖον A τῆς περιφερείας, πρὸς τὴν ἀκτῖνα τὴν ἀγομένην εἰς τὸ σημεῖον ἐπαφῆς. Σ. Μ.-Ο

κυκλοεννεάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου

$$\underbrace{CH_2 - [CH_2]_7 - CH_2}$$

Βράζει εἰς 171°. Σ. Γ.

κυκλοεννεανόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Κυκλικὴ κετόνη τοῦ τύπου

$$\underbrace{CH_2 - [CH_2]_7 - CO}$$

λαμβανομένη μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς ἀποστάξεως τοῦ σεβακικοῦ ἀσβεστίου. Βράζει ὑπὸ πίεσιν 17 χλστμ. εἰς 96°. Σ. Γ.

κυκλοενώσεις (αἱ)· βλ. *κυκλικαὶ* ἑνώσεις.

κυκλοεξαδιένιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ διϋδρογονωμένον βενζόλιον, ἤτοι ὁ ὑδρογονάνθραξ C_6H_8. Σ. Γ.

κυκλοεξάνιον (τό), ἢ *ἑξαμεθυλένιον* *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἑξαϋδροβενζόλιον, ἤτοι ὁ κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου

$$\begin{array}{c} CH_2 - CH_2 - CH_2 \\ | \qquad\qquad\quad | \\ CH_2 - CH_2 - CH_2 \end{array}$$

Ἀπαντᾷ εἰς τὸ ρωσικὸν καὶ γαλλικὸν πετρέλαιον. Συνθετικῶς παράγεται δι' ἀναγωγῆς τοῦ βενζολίου δι' ὑδρογόνου, παρουσίᾳ καταλυτῶν. Ἄχρουν ὑγρὸν ὀσμῆς βενζίνης. Τήκεται εἰς 6°, βράζει εἰς 81° καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος $\left(\frac{20}{4}\right)$0,7783. Σ. Γ.

κυκλοεξανοδιόλη—1,4 *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *κινίτης*.

κυκλοεξανοεξόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. βλ. *ἰνοσίτης*.

κυκλοεξανόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· Κυκλικὴ ἀλκοόλη τοῦ τύπου $C_6H_{11}OH$. Τήκεται εἰς 11° καὶ βράζει εἰς 160°. Σ. Γ.

κυκλοεξανόνη (ἡ), ἢ ***κετοεξαμεθυλένιον***, ἢ ***πιμελικὴ κετόνη*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Κυκλικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

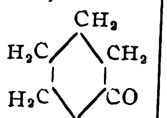

ἀνήκουσα εἰς τὰς κυκλικὰς κετόνας. Ἀποτελεῖ ἄχρουν, εὐκίνητον, οὐδετέρας ἀντιδράσεως ἔλαιον, τοῦ ὁποίου ἡ ὀσμὴ ὑπενθυμίζει τὴν ἀκετόνην καὶ τὴν μίνθην. Βράζει εἰς 156°,1—156°,8 καὶ ἔχει εἰδ. βάρος 0,947. Τὸ τεχνικὸν προϊὸν βράζει μεταξὺ 150—156°, ἔχει εἰδικὸν βάρος 0,9543 καὶ σημεῖον ἀναφλέξεως 44°. Εἶναι διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἀποχωρίζεται ἐκ τοῦ διαλύματος διὰ θειικοῦ ἀμμωνίου. Δι' ὀξειδώσεως διὰ νιτρικοῦ ὀξέος μετατρέπεται εἰς *ἀδιπικὸν ὀξύ*.

Ἡ κυκλοεξανόνη σχηματίζεται κατὰ τὴν ἀπόσταξιν τοῦ πιμελικοῦ ὀξέος μετ' ἀσβέστου. Παρασκευάζεται βιομηχανικῶς δι' ὀξειδώσεως τῆς *κυκλοεξανόλης* διὰ διχρωμικοῦ μίγματος, ἢ διὰ χλωρίου, παρουσίᾳ ὕδατος καὶ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου. Σκόπιμον εἶναι ἡ ὀξείδωσις νὰ γίνεται παρουσίᾳ καταλυτῶν, ὡς λεπτότατα μεμοιρασμένος χαλκὸς ἢ νικέλιον.

Ἡ κυκλοεξανόνη ἐνδείκνυται διὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἀκαθάρτου ἀνθρακενίου. Διαλύει εὐκόλως τοὺς ἐστέρας τῆς κυτταρίνης καὶ χρησιμεύει ἑτοιμένως ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ἀνόνη* καὶ *σεξτόνη* ὡ. διαλυτικὸν μέσον λακκῶν. Μίγνυται εὐκολώτατα μετὰ τῶν εὐθηνῶν διαλυτικῶν ὑγρῶν (βενζολίου, οἰνοπνεύματος, βενζίνης κλπ.), διαλύει ἐπίσης τὰ βασικὰ χρώματα (ἰῶδες τοῦ μεθυλίου, κυανοῦν τῆς Βικτωρίας, φουξίνην, ροδαμίνην, χρυσαμίνην κλπ.). Διαλύματα ἐστέρων τῆς κυτταρίνης ἐν κυκλοεξανόνῃ συνιστῶνται πρὸς συγκόλλησιν τῶν δερμάτων, ἐπίσης οὕτω δύνανται νὰ παρασκευασθῶσι μᾶζαι ἐξ ἐστέρων τῆς κελλουλόζης. Περαιτέρω χρησιμοποιεῖται πρὸς σκλήρυνσιν νιτροκυτταρινούχων πυριτίδων, πρὸς παρασκευὴν βερνικίων ὑποδημάτων, μέσων καθαρισμοῦ τῶν μετάλλων, μέσων στιλβώσεως τοῦ ξύλου καὶ δέρματος, ὡς καὶ προσθήκη εἰς τὰ λιπαντικὰ μέσα τῶν κινητήρων. Τῇ προσθήκῃ ὀλίγου σάπωνος δύναται, ὡς καὶ τὸ οἰνόπνευμα, νὰ λάβῃ τὴν στερεὰν κατάστασιν καὶ νὰ χρησιμοποιῆται ὡς μέσον θερμαντικὸν καὶ φωτιστικόν. Μῖγμα κυκλοεξανόνης καὶ κυκλοεξανόλης εἶναι ἡ *πυραντόνη* τοῦ ἐμπορίου. Σ. Γ.

κυκλοεξανοπεντόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *κερκίτης*.

κυκλοεξένιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ τετραϋδρογονωμένον βενζόλιον, ἤτοι ὁ κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου

$$\begin{array}{c} CH_2 - CH = CH \\ | \qquad\qquad\quad | \\ CH_2 - CH_2 - CH_2 \end{array}$$

Ὑγρὸν ἄχρουν, ἰδιαζούσης ὀσμῆς, βράζον εἰς 83°. Σ. Γ.

κυκλοεπταδιένιον (τό), ἢ ***ὑδροτροπιλιδένιον*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστος κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου

$$\underbrace{CH_2 .\ CH : CH .\ CH : CH .\ CH_2 \ \ CH_2}$$

Βράζει εἰς 121°. Σ. Γ.

κυκλοεπταδικετόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ζιβετόνη*.

κυκλοεπτάνιον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *ἑπταμεθυλένιον*.

κυκλοεπτανόνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *σουβερόνη*.

κυκλοεπτατριένιον (τό), ἢ *τροπιλιδένιον* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ἀκόρεστος κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου

$$\underbrace{CH : CH .\ CH : CH .\ CH : CH .\ CH_2}$$

ληφθεὶς κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τῆς ἀτροπίνης καὶ κοκαΐνης. Βράζει εἰς 116°. Σ. Γ.

κυκλόθονος (ὁ) (Cyclothonus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *στερνοπτυχιδῶν*, περιλαμβάνον ἐπιμήκεις ἰχθῦς μὲ σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, κεκαλυμμένων ὑπὸ ἀνθεκτικῶν λεπίων, κεφαλὴν διωγκωμένην, μέτωπον πεπιεσμένον καὶ ἄνω σιαγόνα βραχυτέραν τῆς κάτω καὶ κεκολοβωμένην κατὰ τὸ ἄκρον της. Αἱ σιαγόνες φέρουσιν 100 περίπου ὀδόντας. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι μικρὰ καὶ πολὺ πρὸς τὰ πρόσω τοποθετημένα. Τὸ ραχιαῖον καὶ τὸ ἑδραῖον, ἅτινα εὑρίσκονται ἀπέναντι ἀλλήλων, εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένα καὶ τὸ οὐραῖον μᾶλλον βραχὺ καὶ βαθέως διχαλωτόν. Ἐκτὸς ἑνὸς εἴδους, τοῦ *κυκλοθόνου τοῦ σκοτεινοῦ* (Cyclothonus obscurus), πάντα τὰ λοιπὰ εἴδη φέρουσι φωτεινὰ σημεῖα ἐγκατεσπαρμένα κατὰ μῆκος τῆς κοιλίας, ἅτινα δὲν εἶναι ἕτερόν τι, ἢ ἠλεκτρικαὶ συστοιχίαι φωτίζουσαι τὸ βάθος, ὅπου οὐδεμία ἡλιακὴ ἀκτὶς διεισδύει. Τὸ μῆκός των κυμαίνεται μεταξὺ 0,03—0,07 μ. Ἀπαντῶσιν εἰς βάθη κυμαινόμενα μεταξὺ 600 καὶ 3 000 μέτρων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κυκλόθονος ὁ μικρόδους* (Cyclothonus microdon). Δ. Ν. Π.

κυκλοθυμία (ἡ) *[Ψυχιατρ.]*. Καλεῖται οὕτως, ἀπὸ τοῦ Kahbaum καὶ ἐφεξῆς, ἡ περιοδικὴ ἔξαρσις τῶν διακυμάνσεων τοῦ νευροψυχικοῦ τόνου ἐκτὸς τῶν φυσιολογικῶν ὁρίων, χωρὶς ὅμως νὰ φθάνῃ καὶ τὰ ὅρια τῆς νόσου. Ὁ νευροψυχικὸς τόνος ὡρισμένων ἀτόμων, καλουμένων κυκλοθυμικῆς ἰδιοσυστασίας, κυμαίνεται μεταξὺ τῶν δύο πόλων: χαρὰ-λύπη, ἀναλόγως δὲ τῆς ἐντάσεως τῶν κυμάνσεων διακρίνομεν τὴν ἐντὸς τῶν φυσιολογικῶν ὁρίων περιοριζομένην κυκλοθυμικὴν ἰδιοσυστασίαν, τὴν κυκλοθυμίαν, ἥτις συνίσταται εἰς ἐμφάνισιν φάσεων ὑπερτονίας (πρὸς τὸν πόλον: χαρὰ) καὶ ὑποτονίας (πρὸς τὸν πόλον: λύπη), ἐξερχομένων τῶν φυσιολογικῶν ὁρίων, μικρᾶς διαρκείας, καὶ μέσης, οὕτως εἰπεῖν ἐντάσεως, καὶ τέλος τὴν μανιοκαταθλιπτικὴν ψύχωσιν, ἥτις εἶναι ἡ εἰς βαθμὸν νόσου ἔξαρσις τῶν εἰρημένων φάσεων. Ὁ κυκλοθυμικὸς χαρακτήρ, γενικῶς εἰπεῖν, χαρακτηρίζεται, ἐκτὸς τῆς τοιαύτης μεταξὺ χαρᾶς καὶ λύπης διακυμάνσεως, καὶ διὰ κυμάνσεων τῆς ψυχοκινητικότητος μεταξὺ τῆς ὑπερκινησίας καὶ εὐκινησίας καὶ τῆς βραδύτητος. Σωματικῶς ἀνήκουσιν 94.4 % εἰς τὸν τύπον Pyknique. Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι, ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ, εἶναι ρεαλισταί, ὡς φιλόσοφοι εἶναι θετικισταί, ὡς πολιτικοὶ εἶναι διοργανωταὶ καὶ ἄνθρωποι τῆς ἀμέσου ἐκτελέσεως ἔργων, εἰς τὴν πρακτικὴν ζωὴν τύποι πνευματώδεις, ἀγαπῶντες τὴν καλοζωΐαν καὶ ἐργατικοί, ὡς ἐπιστήμονες τέλος εἶναι κυρίως οὐχὶ οἱ ἐφευρεταί, ἀλλ' οἱ ἐκλαϊκευταὶ τῶν ὑπὸ τῶν ἄλλων γενομένων ἀνακαλύψεων. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ὁ Λούθηρος, ἡ μήτηρ τοῦ Gaethe, ὁ Humboldt, ὁ Mirabeau καὶ ἄλλοι.

Ἡ κυκλοθυμία περιλαμβάνει τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, εἰς ἃς αἱ ἐξάρσεις ὑπερτονίας καὶ ὑποτονίας εἶναι ἐντονώτεραι καὶ ἐξέρχονται τῶν φυσιολογικῶν ὁρίων. Καὶ ἡ μὲν πρὸς τὸν πόλον χαρὰ τοιαύτη ἔξαρσις, ἀποτελεῖ τὴν ὑπομανιακὴν μορφὴν τοῦ χαρακτῆρος, ἡ δὲ πρὸς τὸν πόλον λύπη, ἀποτελεῖ τὸν καλούμενον βραδὺν τύπον (κοινῶς μελαγχολικόν).

Ἡ ὑποτονικὴ φάσις εἶναι ἐκείνη, ἥτις συνήθως ἐγείρει τὴν προσοχήν, τῆς ὑπερτονικῆς θεωρουμένης ὡς ἁπλῆς εὐδιαθεσίας (κέφι). Ἡ ὑποτονικὴ φάσις συνίσταται εἰς τὸ ὅτι, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, καὶ ἐπὶ χρόνον διαρκοῦντα ἀπὸ ὡρῶν μέχρις ἡμερῶν τινων, τὸ ἄτομον καταλαμβάνεται ὑπὸ ἀδιαθεσίας, κλαίει, γίνεται ἀπαισιόδοξον, νομίζον ὅτι ἀποτυγχάνει εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ· ἀδυνατεῖ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἐργασίαν του, παρατηρουμένης βραδύτητος ψυχοκινητικῆς, ἧς ἕνεκα δὲν δύναται νὰ ἐκτελῇ διανοητικὴν ἐργασίαν, ἰδίᾳ, ὡς πρότερον· παραπονεῖται διὰ διάφορα ἐνοχλήματα ὑποχονδριακά, καὶ ἰδίᾳ ὅτι δὲν αἰσθάνεται πλέον τὸν ἑαυτόν του. Ἀπ' ἐναντίας ἡ φάσις ὑπερτονίας, ἡ λεγομένη ὑπομανιακή, χαρακτηρίζεται δι' εὐφορίας, εὐθυμίας, αἰσιοδοξίας, ταχύτητος ψυχοκινητικῆς. Κατὰ τὴν φάσιν ταύτην ὁ συνδυασμὸς τῶν ἰδεῶν εἶναι ταχύτερος καὶ ἐντονώτερος, οὗ ἕνεκα ἐπιτελοῦσιν ἐργασίας, διανοητικὰς ἰδίᾳ, ἀνωτέρας τῶν συνήθων αὐτῶν δυνάμεων (οὕτω βλέπει τις ἄτομα στοιχειώδους μορφώσεως νὰ στιχουργῶσι καὶ νὰ λύωσι προβλήματα, ἀπαιτοῦντα ἀνωτέραν μόρφωσιν, ἢ νὰ ἐκτελῶσιν ἔργα ἀπαιτοῦντα ἀνωτέραν τεχνικὴν ἱκανότητα). Αἱ φάσεις ἢ ἔρχονται ἡ μία εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλλην, ὅτε λέγομεν ὅτι εἶναι δίμορφοι, καὶ προηγεῖται εἰς ἄλλα μὲν ἄτομα ἡ ὑποτονική, εἰς ἄλλα δὲ ἡ ὑπερτονική, ἢ μετὰ τὴν μίαν ἀκολουθεῖ διάλειμμα, τουτέστι συντονία, ἢ ἐν ἄλλοις λόγοις ὑγιεινὴ κατάστασις, καὶ εἶτα ἐπακολουθεῖ ἡ ἑτέρα. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις μόνον τὴν μίαν ἀνευρίσκομεν, ἰδίως εἰς ἃς περιπτώσεις καὶ ἡ νόσος δὲν ἀποτελεῖται ἐκ διμόρφου προσβολῆς. Τὰ μεσοπαροξυντικὰ διαστήματα διαρκοῦσιν ἑβδομάδας ἢ μῆνας. Συνήθως γίνονται ἀντιληπταὶ εἰς τοὺς περὶ τὸν πάσχοντα αἱ φάσεις αὗται τῆς κυκλοθυμίας, μετὰ προσβολὴν μανιοκαταθλιπτικῆς ψυχώσεως.

Τοιαῦται φάσεις κυκλοθυμικαὶ ἀναφέρονται, ὡς ἐμφανίζοντες οἱ Goethe, Musset καὶ ἄλλοι, ἐκ τῶν διασήμων ἀνδρῶν. Ἡ ἔξαρσις τῶν κυμάνσεων τοῦ θυμοῦ εἰς βαθμὸν νόσου, ἀποτελεῖ, ὡς γνωστόν, τὴν μανιοκαταθλιπτικὴν ψύχωσιν. Μεταξὺ δύο προσβολῶν τῆς τελευταίας ταύτης πλεῖσται προσβολαὶ κυκλοθυμίας παρεμβάλλονται. Εἶναι δὲ σύνηθες ἡ μανιοκαταθλιπτικὴ ψύχωσις νὰ ἄρχεται βαθμιαίως, ὅτε ἐν ἀρχῇ ἐμφανίζεται ὡς κυκλοθυμία, βαθμηδὸν αὐξάνουσα τὴν ἔντασιν καὶ καθισταμένη νόσος.

Κατὰ τὸν Kraepelin, ὑποστηρίζοντα τὴν ἑνότητα μανίας καὶ μελαγχολίας, αἱ κυκλοθυμικαὶ φάσεις παρατηροῦνται ἐπὶ παντὸς σχεδὸν ἀτόμου, ἐμφα-

Digitized by Google

νίσαντος προσβολὴν μανιακὴν ἢ μελαγχολικήν, ὡς ἐκδήλωσιν τῆς νόσου μανιοκαταθλιπτικὴ ψύχωσις (δηλαδὴ μὴ συμπτωματικήν). Κατὰ τοὺς θεωροῦντας χωριστὴν νόσον τὴν μανίαν τῆς μελαγχολίας, μόνον ἐπὶ τῶν μορφῶν διαλειπούσης φρενίτιδος παρατηροῦνται αἱ κυκλοθυμικαὶ φάσεις, καὶ μάλιστα οὐχὶ ἐπὶ ὅλων, διότι πολλαὶ περιπτώσεις ἀναφέρονται διαλειπούσης φρενίτιδος, μετὰ μεσοπαροξυντικῶν διαστημάτων τελείας διανοητικῆς καὶ θυμικῆς ἰσορροπίας. Οἱ τελευταῖοι ὑποστηρίζουσι καὶ τὴν ὕπαρξιν κυκλοθυμικῶν φάσεων μονοπλεύρων, καὶ δὴ κυρίως τῶν ὑποτονικῶν, τῆς ὑπομανιακῆς καταστάσεως μόνης οὔσης διαρκοῦς σχεδόν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν φάσεων τούτων τὸ ἄτομον ἔχει πλήρη συνείδησιν, ἡ διάνοια αὐτοῦ εἶναι πλήρης, διὸ καὶ ἀκριβῆ ἀνάμνησιν αὐτῶν διατηρεῖ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν ἀκόμη αὐτῶν ἔχει γνῶσιν τοῦ νοσηροῦ αὐτῶν (ἐνσυνείδητοι προσβολαί), καὶ συνεπῶς εὐχερῶς διαγιγνώσκονται τῶν ἐπιληπτικῶν ἀναλόγων φάσεων, εἰς ἃς ὑπάρχει ἀποβολὴ συνειδήσεως. Δυσχερεστάτη εἶναι ἡ διάκρισις, εἰς ἃς περιπτώσεις ὑπάρχει μικτὸς χαρακτήρ: ἐπιληπτικὸς—κυκλοθυμικός. Δέον νὰ διακρίνωνται ἐπίσης ὑστερικῶν ἀναλόγων φάσεων, ψυχασθενικῶν καταστάσεων. Ἡ διάκρισις τῶν ἐκφυλογενῶν τοιούτων κυκλοθυμικῶν φάσεων ἀπὸ τῶν περιγραφεισῶν, θέτει ὅλον τὸ ζήτημα τῆς διαγνώσεως τῶν κληρονομικῶν καταστάσεων τῆς ἰδιοσυστασίας ἀπὸ τοῦ ἐκφυλισμοῦ καθόλου. Τ. Α. Ζ

κυκλοϊριδοχοριοειδῖτις (ἡ) [*Ὀφθαλμ.*] *βλ. λ. ἰριδοχοριοειδῖτις.*

κυκλοκάνθη (ἡ) (Cyclocanthe) [*Ζωολ.*]. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων*, περιλαμβάνον ζῷα μὲ κόγχην τροχοειδῆ, μὲ ἀρκετὰ ὑψηλὰς συσπειρώσεις, ἐφωδιασμένας δι' ἐκφύσεων ἢ ἀναδιπλουμένων λεπίδων ἐν σχήματι ἀκανθῶν, ἄνοιγμα κόγχης ὑποκυλινδρικόν, ἐξωτερικὰ χείλη κόγχης αἰχμηρὰ καὶ χρῶμα ἐρυθροφαιοκυανοῦν. Δ. Ν. Π.

κυκλόκαρπα (τὰ) [*Βοτ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ὧν οἱ καρποὶ εἶναι κυκλικοί.

κυκλοκεφαλία (ἡ) (Cyclocéphalie) [*Τερατογ.*] Τερατογονικὴ τάξις, ἀναγομένη εἰς μονὰ αὐτόσιτα τέρατα, ἐμφανίζουσα δὲ τοὺς ἀκολούθους χαρακτῆρας: Ἔλλειψιν τοῦ ρινικοῦ συστήματος, εὑρισκομένου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐν τελείᾳ ἀτροφίᾳ· ἀμφότερα τὰ ὀφθαλμικὰ συστήματα ἀτελῶς ἐσχηματισμένα, ἐνίοτε δὲ ἐντελῶς ὑποτυπώδη, φέρονται πρὸς τὴν μέσην γραμμὴν τοῦ προσώπου καὶ σχεδὸν πάντοτε συγχέονται, στενῶς συγχωνευόμενα πρὸς ἄλληλα. Εἰς τὰ κατώτερα εἴδη τῆς οἰκογενείας ταύτης ἡ γναθιαία χώρα εἶναι πάντοτε παραμεμορφωμένη, ἀλλὰ τὰ κάτω τμήματα τοῦ προσώπου εἶναι σχετικῶς ἀκέραια· τὰ ὦτα εὑρίσκονται εἰς τὴν φυσιολογικὴν αὐτῶν θέσιν. Ἡ ἐπεξεργασία ἡ ἄγουσα εἰς τὴν κυκλοκεφαλίαν εἶναι διπλῆ, ἤτοι ὑπάρχει ἀτροφία οὐ μόνον τῶν μέσων τμημάτων τοῦ προσώπου, ἀλλὰ καὶ τοῦ συστήματος τῆς ὁράσεως· ἐπὶ πλέον δὲ ὑφίσταται σύντηξις ἢ συγχώνευσις τῶν ὀργάνων, ἅτινα, ἀντὶ νὰ κατέχωσι τὴν πλαγίαν φυσικὴν θέσιν αὐτῶν, καταλαμβάνουσι τὴν μέσην τοιαύτην. Ἀναλόγως τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἀτροφίας ἢ τῆς συγχωνεύσεως, ἡ ὄψις τοῦ τέρατος μεταβάλλεται μεγάλως. Ἡ κυκλοκεφαλία ἐπιπλέκεται πολλάκις καὶ ὑπὸ ἄλλων ἀνωμαλιῶν, ἑδραζομένων ἐπὶ τῶν ἄκρων καὶ ἐπὶ τοῦ κορμοῦ. Τὰ τερατόμορφα ἔμβρυα, ἅτινα συνηθέστατα εἶναι θήλεος γένους, γεννῶνται γενικῶς πρὸ τοῦ τέρματος τῆς κυήσεως· σπανίως δὲ εἶναι προϊόντα διδύμου κυήσεως. Ἐὰν γεννηθῶσι ζῶντα, θνήσκουσι ταχέως, τοῦθ' ὅπερ ἀποδοτέον οὐχὶ εἰς τὴν περὶ τὴν θρέψιν δυσχέρειαν αὐτῶν, ἀλλ' εἰς τὰς ἀνωμαλίας τῶν νευρικῶν κέντρων. Κατὰ τὸν Dareste ἡ κυκλοκεφαλία ὀφείλεται εἰς τὴν περὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἐπίσχεσιν τοῦ προσθίου ἐγκεφαλικοῦ κυστιδίου. Μ. Ν. ΚΑΙΡΗ

κυκλοκέφαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό). Τέρας φέρον ἀτροφίαν τοῦ ρινικοῦ συστήματος ἐντονωτάτην, ὁπότε τὸ ρύγχος τῆς ρινὸς ἐξαφανίζεται. Μ. Ν. Κ.

κυκλοκίνησις (ἡ), ἡ ***περιαγωγὴ*** [*Ἀνατομ.*]. Κυκλικὴ τῆς διαρθρώσεως κίνησις, καθ' ἣν τὸ ἕτερον τῶν διαρθρουμένων ὀστῶν περιφέρεται κύκλῳ περὶ τὸ ἄλλο, περιγράφον σχῆμα κώνου, οὗ ἡ κορυφὴ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ πέρας τοῦ ἀκινητοῦντος ὀστοῦ. Ι. Π.

κυκλοκιτράλαι (αἱ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Κυκλικαὶ ἀλδεϋδαι, συγγενεῖς πρὸς τὰς *ἰρόνας* καὶ *ἰονόνας*. Διακρίνονται τέσσαρες ἰσομερεῖς, ἤτοι ἡ *α-κυκλοκιτράλη*, ἀντίστοιχος πρὸς τὴν α-ἰονόνην, ἡ *β-κυκλοκιτράλη*, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν β-ἰονόνην. Ἀμφότεραι λαμβάνονται ἐκ τῆς κιτράλης. Ἡ *γ-κυκλοκιτράλη* ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴ α-ἰρόνην. Ἡ *δ-κυκλοκιτράλη* πρὸς τὴν β-ἰρόνην. Ἀμφότεραι παρασκευάζονται ἐκ τῶν κυκλογερανιακῶν ὀξέων. Ἡ διαφορὰ τῶν κυκλοκιτραλῶν ἀπὸ τῶν ἰρονῶν καὶ ἰονονῶν ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἀντὶ τῆς πλευρικῆς ἀλύσεως $-CH:CH.CO.CH_3$ ἔχουν τὴν ἀλδεϋδικὴν ρίζαν $-CHO$. Χρησιμοποιοῦνται πρὸς παρασκευὴν τῶν ἰονῶν καὶ ἰρονῶν. Σ. Γ.

κυκλοκυλινδρικαὶ ***καμπύλαι*** [*Γεωμετρ.*]. Καλοῦνται οὕτως αἱ καμπύλαι τοῦ χώρου, αἵτινες εἶναι τομαὶ κυλίνδρου καὶ σφαίρας, ἐχούσης τὸ κέντρον αὐτῆς ἐπὶ τῆς κυλινδρικῆς ἐπιφανείας. Σ. Μ.-Ο.

κυκλοκώνιον (τὸ) (Cycloconium) [*Βοτ.*]. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δευτερομυκήτων*, περιλαμβάνον εἴδη τινά, ὧν γνωστότερον εἶναι τὸ *κυκλοκώνιον τῆς ἐλαίας* (Cycloconium olea), παρασιτικὸς μύκης τῆς ἐλαίας τῆς εὐρωπαϊκῆς, προσβάλλων κυρίως τὰ φύλλα τοῦ δένδρου, ἅτινα καὶ ἀποξηραίνονται μερικῶς ἢ ὁλικῶς καὶ ἀποπίπτουσι. Δ. Ν. Π.

κυκλολεπίδη (ἡ) (Cyclolepide) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χηνοποδιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, φυόμενον εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

κυκλολόβιον (τὸ) (Cyclolobium) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀνεπτυγμένας πόας, ὧν πολλάκις τὸ ὕψος φθάνει καὶ τὰ 6 μέτρα. Γνωστὰ 5 περίπου εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

κυκλομετρία (ἡ)· ἡ καταμέτρησις τόξων τοῦ κύκλου· ‖ ἡ καταμέτρησις τῶν κύκλων, τῶν στροφῶν τοῦ τροχοῦ διὰ τοῦ κυκλομέτρου.

κυκλομετρικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κυκλομετρίαν ἢ τὸ κυκλόμετρον.

κυκλόμετρον (τό). Ὄργανον μετροῦν καὶ καταγράφον τὸν ἀριθμὸν στροφῶν ἄξονός τινος. Διαφέρει τοῦ *στροφομέτρου* κατὰ τὸ ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο δίδει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνὰ λεπτὸν στροφῶν, ἐνῷ τὸ κυκλόμετρον δίδει τὸν συνολικὸν ἀριθμόν, ἀνεξαρτήτως τοῦ χρόνου, ὅστις ἀπῃτήθη διὰ τὴν συμπλήρωσιν αὐτοῦ. Τοῦ κυκλομέτρου γίνεται χρῆσις εἰς πλείστας ὅσας περιπτώσεις ἐν τῇ μηχανολογίᾳ, π. χ. διὰ πειράματα λιπάνσεως, ἀντοχῆς κ. ἄ. Ἐπίσης ἡ λειτουργία τῶν ταξιμέτρων τῶν αὐτοκινήτων στηρίζεται ἐπὶ ἀρχῆς ἀναλόγου πρὸς τὸ κυκλόμετρον.

—[*Ἀνθρωπολ.*] Κρανιομετρικὸν ἐργαλεῖον ἁπλουστάτης χρήσεως πρὸς ἀκριβῆ μέτρησιν μιᾶς καμπύλης ἀπ' εὐθείας, διὰ τῆς συγκριτικῆς μετρήσεως τῶν ἀκτίνων τοῦ τόξου. Δεδομένου ὅτι τρία σημεῖα τῆς περιφερείας καθορίζουν ἕνα κύκλον, ἡ μέτρησις τοῦ μήκους τριῶν ἀκτίνων δίδει τὸ ὕψος (ἢ βάθος) τῆς καμπύλης. Ι. Γ. Κ.

κυκλομέτωπα (τὰ) (Cyclometopa) [*Ζωολ.*]. Κατηγορία μαλακοστράκων δεκαπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυούρων*, περιλαμβάνουσα καρκίνους διακρινομένους κυρίως ἐκ τοῦ ὀστράκου των, ὅπερ εἶναι εὐρύτερον κατὰ τὸ πρόσθιον καὶ στενότερον κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα. Οἱ ἀνατομικοὶ χαρακτῆρες τῶν κυκλομετώπων παρουσιάζουσι ποιάν τινα ἰδιορρυθμίαν· οὕτω τὰ διάφορα θωρακικὰ γάγγλια, ἀντὶ νὰ εἶναι συνηνωμένα εἰς μίαν καὶ μόνην στερεὰν μᾶζαν, ὅπως εἰς ἕτερα ζῷα τοῦ αὐτοῦ ἀθροίσματος, σχηματίζουσιν εἶδος κυκλικοῦ δακτυλίου. Ἡ διάταξις τῆς ἀναπνευστικῆς συσκευῆς εἶναι παραπλησία πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν ζῴων τοῦ αὐτοῦ ἀθροίσματος. Κατὰ τὸ ἄνω μέρος τοῦ ζῴου καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ σώματος ὑπάρχουν 7 θωρακικὰ καὶ 2 ὑποσιαγονικὰ βράγχια. Ἡ στομαχικὴ κοιλότης ἔχει μέτριον μέγεθος καὶ συνήθως διαιρεῖται κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῆς τμῆμα εἰς δύο μέρη, σχηματιζόμενα ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς περιεχούσης τὰ γεννητικὰ ὄργανα σωματικῆς χώρας. Τὸ ἧπαρ εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον καὶ ἐπεκτείνεται ἀμφοτέρωθεν τῆς στομαχικῆς κοιλότητος. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι πάντοτε εὐκινητότατοι καὶ ὁ βολβὸς αὐτῶν κλείεται ὄπισθεν ὑπὸ ἀναδιπλουμένης μεμβράνης. Ἡ κοιλία ἀποτελεῖται ἐξ ἑπτὰ ἀρθρώσεων εὐδιακρίτων εἰς τοὺς ἄρρενας καὶ ἐκ πέντε δυσδιακρίτων εἰς τὰς θηλείας. Τὰ ἤθη τῶν κυκλομετώπων ποικίλλουσι κατὰ πολὺ εἰς τὰ διάφορα γένη καὶ εἴδη. Οὕτω τινὰ εἶναι ἀποκλειστικῶς νηκτικά, ἕτερα οὐδόλως ἀπομακρύνονται ἀπὸ τῶν ἀκτῶν, ἀλλ' οὐδέποτε ἐξέρχονται τοῦ ὕδατος, ἕτερα ζῶσι περισσότερον χρονικὸν διάστημα ἐκτὸς τοῦ ὕδατος ἐπὶ τῶν βράχων ἢ ἐντὸς τοῦ ὕδατος, καὶ τέλος ἄλλα ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τῆς ἄμμου. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται τὰ γένη *καρπίλος, λαγόστομος, ξάνθος, ὀγγία, πανοπαῖος, πλατυκάρυνον, πολυβία, ποδόφθαλμος κτλ.* Δ. Ν. Π.

κυκλόμορφα (τὰ) [*Ζωολ.*]. Καλοῦνται οὕτω ζῷά τινα τοῦ ἀθροίσματος τῶν μαλακίων, ἅτινα ἔχουσι κυκλικὸν σῶμα. Δ. Ν. Π

κυκλόνασσα (ἡ) (Cyclonassa) [*Ζωολ.*]. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νασιδῶν*, περιλαμβάνον ζῷα μὲ κόγχην ᾠοειδοεπιμήκη, κυρτὴν κατὰ τὴν ἄνω αὐτῆς ἐπιφάνειαν, πεπιεσμένην κατὰ τὴν κάτω, μὲ εὐθείας καὶ πεπιεσμένας συσπειρώσεις, κορυφὴν ἀπολήγουσαν, συνήθως, εἰς διαυλάκωσιν ἢ αἰχμήν, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι ἡ *κυκλόνασσα ἡ φαιὰ* (Cyclonassa cinerea), ἥτις εὑρέθη ὑπὸ τοῦ Chenu μεταξὺ τῶν καρίδων. Ἡ κόγχη τοῦ εἴδους τούτου εἶναι φαιὰ κατὰ τὴν κάτω αὐτῆς ἐπιφάνειαν μετὰ λεπτοτάτων λευκῶν λωρίδων κατὰ τὴν περιφέρειαν αὐτῆς καὶ ἐρυθρόφαιος κατὰ τὴν ἄνω αὐτῆς ἐπιφάνειαν, ἥτις ἐπίσης φέρει κατὰ τὴν περιφέρειάν της λευκὰς λωρίδας. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς θερμὰς καὶ ἐνίοτε καὶ εἰς τὰς εὐκράτους θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π

κυκλόνιον ***ὑγρὸν*** (γερμ. Cyclonfluessig) [*Χημ.*]. Παρασκεύασμα ὑδροκυανίου, χρησιμοποιούμενον πρὸς καταπολέμησιν ἐντόμων καὶ παρασίτων. Ἀποτελεῖται ἀπὸ μυρμηκικὸν κυανιοῦχον μεθυλεστέρα, εἰς ὃν προστίθεται μικρὰ ποσότης μυρμηκικοῦ χλωριούχου μεθυλεστέρος, ὡς ἐρεθιστικῆς οὐσίας, πρὸς προφύλαξιν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ὑγρὸν κυκλόνιον τοῦ ἐμπορίου ἔχει πυκνότητα 1,05 καὶ βαθμὸν ζέσεως 96° Κ. Ἡ ἐπίδρασις τούτου ἐπὶ τῶν πλείστων ἐντόμων εἶναι, ὡς ἡ τοῦ ἁπλοῦ ὑδροκυανίου, θανατηφόρος. Ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου παρατηροῦνται ἐνίοτε δερματικὰ νοσήματα, προκαλοῦντα κνησμόν. Ἡ ἐφαρμογὴ τούτου εἶναι ὀλίγον δύσκολος, ἀπαιτοῦσα ἀκριβὸν καὶ πολύπλοκον μηχάνημα πρὸς ραντισμόν. Ἐκτὸς τούτου διαλύει χρώματά τινα καὶ κηλιδώνει ὑφάσματα. Ἡ παρασκευὴ τοῦ ὑγροῦ κυκλονίου ἐν Γερμανίᾳ ἀπαγορεύεται δυνάμει τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν. Ἀντὶ τούτου εἰσήχθη τὸ *κυκλόνιον Β.*

Κυκλόνιον Β. Τοῦτο δὲν εἶναι ἄλλο τι, εἰμὴ ὑδροκυάνιον ἀπορροφηθὲν ἀπὸ διατομίτιδα γῆν (κίζελγκουρ), ἀφ' ἧς καὶ ἀποβάλλεται ἐν ἐλευθέρᾳ ἀτμοσφαίρᾳ. Εἰς τοῦτο συνήθως προστίθεται, πρὸς προφύλαξιν τοῦ ἀνθρώπου, 10 % ἐρεθιστικῆς οὐσίας (χλωριούχου ἢ βρωμιούχου μυρμηκικοῦ, μεθυλικοῦ ἢ αἰθυλικοῦ ἐστέρος). Οὕτω τὸ κυκλόνιον Β ἔρχεται ἐν τῷ ἐμπορίῳ ὑπὸ μορφὴν λεπτοτάτης κόνεως ἑρμητικῶς κεκλεισμένης ἐντὸς μεταλλικῶν δοχείων. Ἡ χρησιμοποίησις τούτου ἐν τῇ καταπολεμήσει ἀρουραίων, μυῶν καὶ παντὸς εἴδους ἐντόμων καὶ παρασίτων εὑρίσκει τελευταίως μεγάλην ἐφαρμογήν, καθ' ὃ ἁπλουστάτη καὶ τελεσφόρος. Ι. Γ. ΤΣΑΓΓΡΗ

κυκλόνωτος (ὁ) (Cyclonotus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν ἐντόμων τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Σῶμα ἡμισφαιρικόν, σιαγόνες φέρουσαι διπλῆν σειρὰν ὀδόντων, χείλη ἐλάχιστα ὁρατά, σιαγονικαὶ καὶ χειλικαὶ προσακτρίδες βραχεῖαι, ἔχουσαι τὴν τελευταίαν αὐτῶν ἄρθρωσιν αἰχμηράν, κεραῖαι ἐξ 9 ἀρθρώσεων ἑκάστη, ποὺς τριγωνικὸς κατὰ τὸ ἄκρον του. Τὸ μοναδικὸν εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι ὁ *κυκλόνωτος ὁ κοινὸς* ἢ *εὐρωπαϊκὸς* (Cyclonotus vulgaris ἢ europaeus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν Ἀλγερίᾳ καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς τῶν τελμάτων καὶ ἐνίοτε καὶ ἐπὶ ξηρῶν φύλλων ἢ σεσηπότων ξύλων. Δ. Ν. Π

κυκλοοκταδιένιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀκόρεστος κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου:

$$CH_2.CH:CH.CH_2.CH_2.CH:CH.CH_2$$

Λεπτόρρυτον ὑγρὸν βράζον ὑπὸ πίεσιν 16 χλσμ εἰς 39°. Σ. Γ.

κυκλοοκτάνιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου:

$$CH_2.[CH_2]_6.CH_2$$

Τήκεται εἰς 11°,5 καὶ βράζει εἰς 147°. Σ. Γ.

κυκλοοκτανόνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Κυκλικὴ κετόνη τοῦ τύπου: $CH_2.[CH_2]_6.CO$

Σχηματίζεται κατὰ τὴν ἀπόσταξιν τοῦ ἀζελαϊκοῦ ἀσβεστίου καὶ βράζει εἰς 196°. Σ. Γ.

κυκλοοκτατετραένιον (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀκόρεστος κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου:

$$\begin{matrix} CH:CH.CH:CH \\ | \qquad\qquad | \\ CH:CH.CH:CH \end{matrix}$$

Ἐλήφθη ἐκ τῆς ψευδοπελλετιερίνης καὶ εἶναι κίτρινον ὑγρόν. Σ. Γ.

κυκλοολεφῖναι (αἱ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτως οἱ ἀκόρεστοι κυκλικοὶ ὑδρογονάνθρακες, δηλαδὴ αἱ ἀλεικυκλικαὶ ἀκόρεστοι ἑνώσεις. Ἔχουσι τὰς ἰδιότητας τῶν ἀκορέστων ἀκύκλων ἑνώσεων. Σ. Γ.

κυκλοπαραφῖναι (αἱ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτως οἱ κεκορεσμένοι κυκλικοὶ ὑδρογονάνθρακες, ὡς τὸ *τριμεθυλένιον* 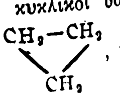, τὸ τετρα-

Digitized by Google

μεθυλένιον 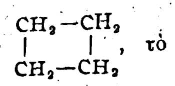, τὸ πενταμεθυλένιον 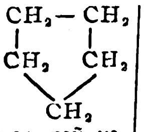

κλπ., ἤτοι οἱ κυκλικοὶ ὑδρογονάνθρακες τοῦ γενικοῦ τύπου $C_\nu H_{2\nu}$. Προσομοιάζουν κατὰ τὴν χημικὴν συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς κεκορεσμένους ἀκύκλους ὑδρογονάνθρακας (παραφίνας). σ. Γ.

κυκλοπενταδιένιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. 'Ακόρεστος κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου:

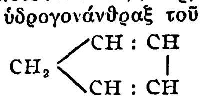

ἀπαντῶν εἰς τὴν πίσσαν τῶν λιθανθράκων καὶ λαμβανόμενος εἰς τὸ πρῶτον ἀπόσταγμα τοῦ ἀκαθαρίστου βενζολίου. Βράζει εἰς 41°. σ. Γ.

κυκλοπεντάνιον (τό), ἢ ***πενταμεθυλένιον*** *['Οργ. Χημ.]*. Κυκλικὸς ὑδρογονάνθραξ τοῦ τύπου

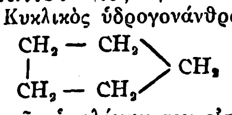

ἀπαντῶν μετὰ τῶν ὁμολόγων του εἰς τὸ ρωσικόν, ὡς καὶ τὸ ἀμερικανικὸν πετρέλαιον. Δύναται νὰ ληφθῇ συνθετικῶς δι' ἀναγωγῆς τῆς κυκλοπεντανόνης. Ἄχρουν παραφινοειδὲς ὑγρόν, βράζον εἰς 50°. σ. Γ.

κυκλοπεντανόνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *κετοπενταμεθυλένιον.*

κυκλοπληγία (ἡ) (cycloplégie) *['Οφθαλμ.]*. Λέγεται οὕτως ἡ τελεία ἢ ἀτελὴς παράλυσις τοῦ προσαρμοστῆρος ἢ ἀκτινωτοῦ μυός. Αἴτια τῆς κυκλοπληγίας εἶναι: σύφιλις ἐγκεφαλική, τάβες, γενικὴ παραλυσία, ληθαργικὴ ἐγκεφαλῖτις, ὄγκοι τῆς βάσεως τοῦ κρανίου, βοτουλισμός, διφθερῖτις, διαβήτης, γρίππη, παρωτῖτις, ἐνστάξεις κυκλοπληγικῶν φαρμάκων (ἀτροπίνη, ὁματροπίνη κτλ.), ἐσωτερικὴ λῆψις ἀτροπίνης, αἱμορραγίαι κατὰ τοὺς πυρῆνας τῆς γ' συζυγίας, παθήσεις τοῦ πυρῆνος τοῦ προσαρμοστῆρος μυὸς ἢ παθήσεις τῶν ἐγκεφαλικῶν κέντρων τῆς προσαρμογῆς, τέλος δὲ διάφοροι τραυματισμοὶ τοῦ κρανίου

Ἡ κυκλοπληγία δύναται νὰ εἶναι μονόπλευρος ἢ καὶ τῶν δύο ὀφθαλμῶν, καὶ νὰ περιορισθῇ εἰς μόνον τὸν προσαρμοστῆρα μῦν (ὡς συμβαίνει συνήθως εἰς τὴν διφθερικὴν παράλυσιν καὶ εἰς τὴν ληθαργικὴν ἐγκεφαλίτιδα). Εἰς ἄλλας περιπτώσεις, ἐκτὸς τῆς παραλύσεως τοῦ προσαρμοστῆρος, παρατηρεῖται παράλυσις καὶ τοῦ σφιγκτῆρος μυὸς τῆς κόρης (ὀφθαλμοπληγία ἐσωτερική). Ὅταν δὲ συμμετέχουν τῆς παραλύσεως καὶ ἄλλοι μύες τοῦ βολβοῦ, τότε ἔχομεν τὴν λεγομένην γενικὴν ὀφθαλμοπληγίαν.

Τὸ κυριώτατον σύμπτωμα τῆς κυκλοπληγίας εἶναι ἡ ἀπότομος καὶ ταχεῖα πάρεσις ἢ παράλυσις τοῦ προσαρμοστῆρος μυός, ὁπότε ὁ πάσχων δὲν δύναται νὰ ἐργασθῇ ἐκ τοῦ πλησίον, ἐνῷ τὰ μακρὰν εὑρισκόμενα ἀντικείμενα βλέπει ἀνενοχλήτως, ἐφόσον εἶναι ἐμμέτρωψ, διότι τὸ ἄπω σημεῖον τῆς προσαρμογῆς του (punctum remotum) εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄπειρον (5 μ.). Οἱ ὑπερμέτρωπες ὅμως ἐνοχλοῦνται καὶ κατὰ τὴν ὅρασιν τῶν μακρὰν εὑρισκομένων ἀντικειμένων, ἐπειδὴ εἶναι ἠναγκασμένοι νὰ προσαρμόζωσι καὶ διὰ τὰ ἀντικείμενα τὰ εὑρισκόμενα εἰς ἀπόστασιν 5 μ. Οἱ μύωπες, ἐπειδὴ τὸ ἄπω σημεῖον τῆς εὐκρινοῦς ὁράσεώς των εὑρίσκεται πλησίον τοῦ ὀφθαλμοῦ των, δὲν ἐνοχλοῦνται πολὺ ἐκ τῆς κυκλοπληγίας, ὅταν ἀφαιρέσουν τὰς διόπτρας των.

Ἕτερον σύμπτωμα τῆς κυκλοπληγίας εἶναι καὶ ἡ μικροψία. Κατ' αὐτὴν τὰ ἀντικείμενα φαίνονται μικρότερα τοῦ φυσικοῦ, ὡς νὰ ἐβλέποντο ἀπὸ μακράν.

Ἡ διάγνωσις τῆς παραλύσεως τῆς προσαρμογῆς γίνεται διὰ καθορισμοῦ τοῦ πλάτους τῆς προσαρμογῆς. Ἡ θεραπεία εἶναι αἰτιολογική, καὶ προσωρινὴ δι' ὑέλων διόρθωσις τῆς ἀμετρωπίας. Α. Γ.

κυκλοπροπαναλδεΰδη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Κυκλικὴ ἀλδεΰδη τοῦ τύπου:

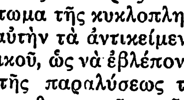

λαμβανομένη κατὰ τὴν ὀξείδωσιν τῆς *κυκλοβουτανόλης.* σ. Γ.

κυκλοπροπάνιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *τριμεθυλένιον.*

κυκλόπτερος (ὁ) (Cyclopterus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τῆς οἰκογενείας τῶν *δισκοβολιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς χαρακτηριζομένους ἰδίως ἐκ τῆς διατάξεως τῶν κοιλιακῶν πτερυγίων των. Ταῦτα ἔχουσι τὰς ἀκτῖνάς των κύκλῳ τοῦ κοιλιακοῦ θώκου καὶ συνηνωμένας διὰ μιᾶς μεμβράνης, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματίζῃ αὕτη ᾠοειδῆ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δίσκον, τὸν ὁποῖον τὸ ζῷον χρησιμοποιεῖ ὡς εἶδος σικύας, διὰ νὰ προσκολλᾶται διὰ ταύτης ἐπὶ τῶν βράχων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι ὁ *κυκλόπτερος ὁ λαγωὸς* (Cyclopterus lepus, κοιν. *λαγὸς τῆς θαλάσσης*), ὅστις ἔχει μῆκος 0,30 μ. περίπου καὶ χρῶμα φαιοτεφρὸν μὲ ἐρυθροκυανᾶς ἀποχρώσεις. Διὰ τῆς σικύας, ἥτι σχηματίζεται ὑπὸ τῶν κοιλιακῶν πτερυγίων του προσκολλᾶται ἐπὶ διαφόρων στερεῶν ἀντικειμένων. Τρέφεται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων καὶ κυρίως ἐκ μεδουσῶν. *Κυκλόπτερος ἡ λιπαρὶς* (Cyclopterus liparis). Εἶναι κατά τι μικρότερα τοῦ προηγουμένου εἴδους, μὲ κεφαλὴν εὐρεῖαν καὶ πεπλατυσμένην καὶ ἡνωμένον τὸ ραχιαῖον καὶ τὸ ἑδραῖον πτερύγιον κατὰ τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς. Ἀπαντᾷ εἰς πάντα σχεδὸν τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Κυκλόπτερος ὁ λαγωός.

κύκλος (ὁ)· γῦρος, καμπύλη, κλειομένη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον: «δόλιος κύκλος», ὁ κύκλος τὸν ὁποῖον οἱ κυνηγοὶ σχηματίζουν περὶ τὸ θήραμα, «ἀπετέλεσαν κύκλον περὶ τὸν βασιλέα»· ‖ ἡ δοτ. *κύκλῳ* ἐπιρρημ. γῦρο-γῦρο, πέριξ: «κύκλῳ τῆς οἰκίας —τοῦ ναοῦ»· ‖ ἡ κλειστὴ καμπύλη, τῆς ὁποίας ἕκαστον σημεῖον ἀπέχει ἴσον ἀπὸ τοῦ κέντρου: «χαράττω κύκλον»· ‖ ἐπίπεδος ἐπιφάνεια ὁριζομένη ὑπὸ καμπύλης γραμμῆς· ‖ πᾶσα κυκλικὴ κίνησις, περιφορά, κυκλοφορία: «ὁ ἥλιος ἐνιαυσίῳ χρόνῳ τὸν αὐτῷ κύκλον ἐκτελεῖ» *(Πλάτ.)*, «οἱ κύκλοι τῶν οὐρανίων σωμάτων»· ‖ «ἐπικὸς κύκλος» τὰ περὶ τὸν Ὅμηρον ἐπικὰ ποιήματα, πραγματευόμενα ὑποθέσεις ἀπὸ τῆς κοσμογονίας μέχρι τῆς ἀποβάσεως τοῦ Ὀδυσσέως εἰς τὴν Ἰθάκην· ‖ συλλογιστικὸν σόφισμα, καθ' ὃ «κύκλῳ καὶ ἐξ ἀλλήλων ἡ ἀπόδειξις» *('Αριστοτέλ.)*, ἄλλως «φαῦλος κύκλος»· ‖ οἱ περί τινα ἄνθρωποι, οἱ ὑπηρετοῦντες, οἱ ἐξαρτώμενοι, οἱονεὶ κυκλοῦντες αὐτόν: «σύνεδρος καὶ τυραννικὸς κύκλος» (*Σοφ.* Αἴ. 749) λατ. corona· ‖ οἱ ἑνότητά τινα ἀποτελοῦντες ἄνθρωποι: «φιλικὸς —, συγγενικὸς κύκλος»· ‖ συνήθως πληθ «ἐπιστημονικοὶ —, πολιτικοὶ —, στρατιωτικοὶ —, ναυτικοὶ κύκλοι»· ‖ ἔκτασις, τὰ ὅρια μέχρι τῶν ὁποίων φθάνει τι: «ὁ κύκλος τῶν ἐργασιῶν τῆς τραπέζης, — τοῦ ἐργοστασίου»· ‖ καθόλου, σύνολόν τι ἔχον ἀρχὴν καὶ τέλος: «κύκλος διαλέξεων — ἀνακοινώσεων, — πραγματειῶν κττ.».

—*[Γεωμετρ.] Κύκλος* καλεῖται τὸ πεπερασμένον μέρος τοῦ ἐπιπέδου, τὸ περιοριζόμενον ὑπὸ περιφερείας, δηλαδὴ γραμμμῆς τῆς ὁποίας ὅλα τὰ σημεῖα ἀπέχουν ἰσάκις ἀπό τινος ὡρισμένου σημείου τοῦ ἐπιπέδου, καλουμένου *κέντρου* αὐτῆς. Συνήθως διὰ τῆς λέξεως κύκλος ἐννοοῦμεν τὴν περιφέρειαν τοῦ κύκλου. Τὰ σημεῖα τοῦ κύκλου ἀπέχουν ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς περιφερείας ἀποστάσεις μικροτέρας τῆς ἀκτῖνος τῆς *περιφερείας* (βλ. λ.). Σ. Μ.-Ο

—*['Ακτογρ.] Κύκλον* ὠνόμαζον οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι τὸ εἰς σταδίους ἐκπεφρασμένον ἀνάπτυγμα τοῦ περὶ νῆσόν τινα ἢ χερσόνησον πλοῦ. Διέστελλον δὲ τὸν «κύκλον κατακολπίζοντι» (δηλαδὴ τὸν «προσεγγίζοντα παράπλουν», ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον εἰς τὴν ἐπίσημον ναυτικὴν γλῶσσαν, καὶ τὸν «κόστα-κόστα» εἰς τὴν κοινὴν) ἀπὸ τὸν «κύκλον εὐθυπλοΐᾳ» (δηλαδὴ τὸν «εὐθύπλουν» ἢ τὸν «ἀπὸ ὄξω κάβο σὲ ὄξω κάβο»). Τῶν ὅρων τούτων συχνὴν ποιεῖται χρῆσιν ὁ Στράβων (ΙΔ', 682 Teubner). Σ. Ε. Λ

—*[Βοτ.]* Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ βοτανικῇ πρὸς δήλωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν φύλλων, πρὸς ἃ ἐφάπτεται ἡ πρὸς ἄλληλα συνδέουσα ταῦτα γραμμή. Ἡ γραμμὴ αὕτη συνδέει τὰ φύλλα κατὰ σειρὰν προτεραιότητος ἐκβλαστήσεως, ἤτοι ἀπὸ τοῦ κατὰ πρῶτον ἀναφυομένου φύλλου μέχρι τοῦ τελευταίως βλαστάνοντος. Δ Ν Π.

—*[Ρητορ.]* Βλ. λ. *ἐπανάληψις.*

—*[Ἀποκρυφ.]*. Ὁ *κύκλος* μὲ τὸ σημεῖον εἰς τὸ κέντρον ⊙ εἶναι τὸ σύμβολον, εἰς ὅλας τὰς ἀρχαίας κοσμογονίας, τῆς γονιμότητος, τῆς δυνάμεως πρὸς ἀναπαραγωγὴν (vis genetrix), τῆς δημιουργικῆς ἀρχῆς, ἡ ὁποία ἀπαύστως ἐνεργεῖ ἐφ' ἑαυτῆς πρὸς ἀέναον δημιουργίαν τῶν κόσμων. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶναι ἔμβλημα ἰθυφαλλικόν, τοῦ μὲν κέντρου τοῦ κύκλου ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸν φαλλὸν τῶν Ἑλλήνων ἢ τὸ λίγκαμ τῶν Ἰνδικῶν μυστηρίων, ἤτοι τὴν ἄρρενα ἀρχήν, τὸν Ὄσιριν, τῆς δὲ περιφερείας πρὸς τὴν θήλειαν τοιαύτην, τὸ yoni τῶν Ἰνδῶν, τὴν Ἶσιδα, τὴν γόνιμον φύσιν. Πρὸς τούτοις εἶναι ἔμβλημα ἡλιακόν, δεδομένου ὅτι ὁ ἥλιος θεωρεῖται ὡς ἡ ἀστείρευτος πηγὴ ἐνεργείας, ἥτις γεννᾷ καὶ συντηρεῖ τὴν ζωὴν ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας.

Εἰς τὸν τεκτονικὸν συμβολισμὸν ὁ κύκλος συμβολίζει τὴν σχέσιν, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ ἐγὼ καὶ τοῦ μὴ ἐγώ, εἰδικώτερον δὲ τὸ κέντρον τοῦ κύκλου ἐκπροσωπεῖ τὸ ἀτομικὸν ἐγὼ τοῦ τέκτονος, ἡ δὲ περιφέρεια τὰ ὅρια τῆς συγκεκριμένης πραγματικότητος, ἐντὸς τῆς ὁποίας οὗτος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ κινῆται ἐν τῇ ἐπιδιώξει τῶν ἰδεωδῶν του.

Εἰς τὴν ἀλχημιστικὴν ἰδεογραφίαν ὁ κύκλος εἶναι ἐκ τῶν τεσσάρων βασικῶν σχημάτων (κύκλος, σταυρός, τρίγωνον καὶ τετράγωνον), τῶν ὁποίων οἱ συνδυασμοὶ σχηματίζουν σειρὰν ἰδεογραμμάτων, ὧν ἡ σημασία ἀποκαλύπτεται διὰ τῆς ἀναλύσεώς των εἰς τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν συναπαρτίζονται. Η. Π. Γ.

—*[Λαογρ.]* Οἱ μάγοι κατὰ τὰς μαγικὰς τελετάς των εἰς δάση, νεκροταφεῖα, ἐρείπια, σταυροδρόμια κλπ. ἐχάρασσον περὶ ἑαυτοὺς *κύκλον*, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου ἵσταντο καὶ προσεκάλουν τὰ πονηρὰ πνεύματα. Τὰ πνεύματα ταῦτα ἐπιστεύετο ὅτι ἐτίθεντο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ μάγου, καὶ δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ὑπερβῶσι τὸν κύκλον καὶ προσεγγίσωσι τὸν μάγον, ὁ ὁποῖος ἦτο οὕτω προφυλαγμένος ἀπὸ τῆς ὀλεθρίας ἐπιδράσεώς των. Πολλάκις ἐχαράσσετο καὶ δεύτερος ὁμόκεντρος, ἀλλὰ μικρότερος τοῦ πρώτου κύκλος, τὸ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ τῶν δύο περιφερειῶν διάστημα ἐκαλύπτετο διὰ διαφόρων μαγικῶν σημείων. Ἐν Ἑλλάδι οἱ μαγικοὶ οὗτοι κύκλοι χαράσσονται μὲ «μαυρομάνικο μαχαίρι», τὸ ὁποῖον ἐμπήγνυται παρὰ τὸ κέντρον. Γενικῶς ὁ κύκλος εἰς τὰς δεισιδαίμονας δοξασίας τῶν λαῶν θεωρεῖται ἀπαραβίαστος ὑπὸ τῶν δαιμόνων. Θ. Π.

— **κύκλοι τοῦ *Βέμπερ*** *[Ψυχολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἢ ἄλλως *ὅριον ἐκτάσεως τῆς αἰσθητικότητος* ἡ ἐλαχίστη ἀπόστασις, ἥτις ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ δύο σημείων, ἵνα ταῦτα διὰ συγχρόνου ἐπαφῆς γίνωσιν ἀντιληπτὰ ὡς δύο, ἤτοι ἡ ἐλαχίστη ἀντιληπτὴ ἀπόστασις δύο σημείων.

Ἡ ἀπόστασις αὕτη, μετρουμένη διὰ τοῦ αἰσθησιομέτρου, καλουμένου διαβήτου τοῦ Βέμπερ, ποικίλλει εἰς τὰς διαφόρους χώρας τοῦ σώματος ἀπὸ 1 μέχρι 70 χιλιοστομ. περίπου. Οὕτω, κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Βέμπερ συνταχθέντα εἰδικὸν πίνακα, εἰς τὴν κορυφὴν τῆς γλώσσης εἶναι 1 χιλιοστ., εἰς τὴν ῥᾶγα τῶν δακτύλων 2 χιλιοστ., εἰς τοὺς γλουτοὺς 40 χιλιοστ. περίπου, εἰς τὸ μέσον τοῦ βραχίονος 68 χιλιοστ., καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλη. Ἐπὶ παθήσεων τῶν αἰσθητικῶν νευρώνων, παρατηρεῖται ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων διαταραχῶν τῆς αἰσθητικότητος καὶ πλάτυνσις τῶν κύκλων τοῦ Βέμπερ, ἤτοι αὔξησις τῆς ἐν λόγῳ ἀποστάσεως. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἰδιαιτέραν ἐνέχει σημασίαν ἐπὶ στερεοαγνωσίας, ὁσάκις δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλαι ἀντικειμενικαὶ διαταραχαὶ τῆς αἰσθητικότητος. Ἐπίσης, κατά τινας ἐνέχει σημασίαν ἡ διαπίστωσις τῆς ὑπάρξεως τῆς πλατύνσεως τῶν κύκλων τοῦ Βέμπερ, χαρακτηριζούσης τὴν λεγομένην ἁπτικὴν ἀγνωσίαν, ἢ πρωτόγονον τακτοποίησιν τοῦ Wervicke (=μορφὴ τῆς στερεογνωστικῆς αἰσθήσεως) ἀπὸ τῆς ἀσυμβολίας ἢ ἐλλείψεως τῆς διανοητικῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἀντικειμένων. Ἡ πλάτυνσις τῶν κύκλων τοῦ Βέμπερ παρατηρεῖται ἐπὶ tabes, νευριτίδων, ριζιτίδων, μυελιτίδων, καὶ ἐν γένει ἐπὶ πάσης παθήσεως, εἰς ἣν ἐλλείπει ἡ στερεογνωστικὴ αἴσθησις, ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων τῆς ἀσυμβολίας κατά τινας. Τ. Α. Ζ.

— **κύκλοι *ἡμερήσιοι*** *['Αστρον.]*· βλ. *παράλληλοι κύκλοι*

— **κύκλοι *λίθινοι*** *[Γεωλογ.]*· βλ. λ. *κρόμλεχ.*

— **κύκλοι *ὁριζόντιοι*** *['Αστρον.]*· βλ. *ἀλμικανταράτοι.*

— **κύκλοι *παράλληλοι*** *['Αστρον.]*. Μικροὶ κύκλοι τῆς οὐρανίου σφαίρας, παράλληλοι τῷ ἰσημερινῷ. Οὗτοι καλοῦνται ἐνίοτε *παράλληλοι ἀποκλίσεως*, *οὐράνιοι παράλληλοι*, *ἡμερήσιοι κύκλοι* ἢ καὶ συνηθέστερον ἁπλῶς *παράλληλοι* (βλ. *ἰσημεριναὶ* συντεταγμέναι). Σ. Π.

— **κύκλοι *πλάτους*** *['Αστρον.]*. Οἱ μέγιστοι κύκλοι τῆς οὐρανίου σφαίρας, οἱ διερχόμενοι διὰ τῶν δύο πόλων τῆς ἐκλειπτικῆς, ἐφ' ὧν μετροῦνται τὰ πλάτη τῶν δι' ὧν διέρχονται ἀστέρων (βλ. *ἐκλειπτικαὶ* συντεταγμέναι). Σ. Π.

— **κύκλοι *πολικοὶ*** *['Αστρον.]*· βλ. *πολικοὶ* κύκλοι.

— **κύκλοι *τροπικοὶ*** *['Αστρον.]*· βλ. *τροπικοὶ* κύκλοι

— **κύκλοι *ὕψους*** *['Αστρον.]*. — 1) Οἱ καὶ *κάθετοι καὶ κατακόρυφοι* κύκλοι (βλ. λ.) — 2) Ἐλάσσονες κύκλοι τῆς γῆς, ὑποτιθεμένης σφαίρας, ἔχοντες πόλον κοινὸν τὴν γηΐνην προβολὴν τοῦ ἀστέρος. Εἶναι ὡς πρὸς τὸν κύκλον φωτίσεως ὅ,τι οἱ παράλληλοι ὡς πρὸς τὸν ἰσημερινόν. Οἱ τόποι, οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὸν αὐτὸν κύκλον ὕψους, ὁρῶσι κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν τὸν ἀστέρα εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος πάντες. Τμῆμα δὲ περιωρισμένον τῆς ἐπὶ Μερκατορικοῦ χάρτου «μετεσχηματισμένης» τοῦ κύκλου ὕψους ταυτίζεται αἰσθητῶς πρὸς εὐθεῖαν καὶ ἀποτελεῖ τὴν *εὐθεῖαν ὕψους*. Σ. Ε. Λ.

— **κύκλοι *ὡριαῖοι*** *['Αστρον.]*. Οἱ μέγιστοι κύκλοι τῆς οὐρανίου σφαίρας, οἱ διερχόμενοι διὰ τῶν δύο πόλων τοῦ ἰσημερινοῦ. Ἐπ' αὐτῶν μετροῦνται αἱ πολικαὶ ἀποστάσεις ἢ αἱ ἀποκλίσεις τῶν ἀστέρων, ὅθεν καλοῦνται καὶ *ἀποκλιτικοὶ κύκλοι* (βλ. *ὡριαῖαι* συντεταγμέναι). Σ. Π.

Digitized by Google

— **κύκλος ἀζιμουθιακὸς** [*'Αστρον.*]. Ὁ κύκλος τοῦ θεοδολίχου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μετροῦνται τὰ ἀζιμούθια (βλ. *θεοδόλιχος*). Σ. Π.

— **κύκλος ἀκτινωτὸς** [*'Ανατομ.*]. Ἡ ὀπισθία μοῖρα τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ ἀκτινωτοῦ σώματος, ὅπερ ἀποτελεῖ μοῖραν τοῦ ἀγγειώδους χιτῶνος (τοῦ ὀφθαλμικοῦ βολβοῦ)· παριστᾷ ζώνην κυκλοτερῆ πλάτους 4—5 χλστμ., παρεμβαλλομένην μεταξὺ τῆς πριονωτῆς περιφερείας καὶ τοῦ ἀκτινωτοῦ στεφάνου. Ἡ ἔξω ἐπιφάνεια αὐτοῦ συνάπτεται μετὰ τοῦ σκληροῦ χιτῶνος, ἡ δ' ἔσω, ἀμαυρὰ οὖσα, συνάπτεται μετὰ τῆς ἀκτινωτῆς μοίρας τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ ἐμφανίζει ἐν μὲν τῇ προσθίᾳ μοίρᾳ αὐτῆς τὰς *πτυχὰς τοῦ ἀκτινωτοῦ κύκλου*, ἐν δὲ τῇ ὀπισθίᾳ ἀμαυρὰς γραμμώσεις, τὰ *ταινίδια τοῦ ἀκτινωτοῦ κύκλου*. Ι. Π.

— **κύκλος ἀποκλίσεως** [*'Αστρον.*]. Ὁ κύκλος τοῦ ἰσημερινοῦ τηλεσκοπίου, διὰ τοῦ ὁποίου μετροῦνται αἱ ἀποκλίσεις τῶν ἀστέρων. Εἰς τὰ πλεῖστα τῶν νεωτέρων τηλεσκοπίων, ὁ κύκλος οὗτος ἀντὶ ἀποκλίσεων παρέχει πολικὰς ἀποστάσεις, πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεων κατὰ τὰς σκοπεύσεις μεταξὺ θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν ἀποκλίσεων (βλ. *ἰσημερινὸν τηλεσκόπιον*). Σ. Π.

—**κύκλος ἀποκλίσεως** [*'Αστρον.*]. Μέγιστος κύκλος τῆς οὐρανίου σφαίρας, διερχόμενος διὰ τῶν δύο πόλων τοῦ οὐρανοῦ καὶ διὰ δοθέντος ἀστέρος. 'Ωνομάσθη οὕτω, διότι ἐπ' αὐτοῦ μετρεῖται ἡ ἀπόκλισις τοῦ ἀστέρος διὰ τοῦ τόξου αὐτοῦ, τοῦ περιλαμβανομένου μεταξὺ τοῦ ἀστέρος καὶ τοῦ ἰσημερινοῦ. Ὁ αὐτὸς κύκλος καλεῖται ἐπίσης καὶ *ἀποκλιτικὸς κύκλος* ἢ *ὡριαῖος* (βλ. *συντεταγμέναι*). Σ.Π.

—**κύκλος διάλληλος** [*Λογικ.*]· βλ. λ. *διαλληλία*.

—**κύκλος ἐπικὸς** [*'Ιστορ. Λογοτ.*]· βλ. λ. *ἐπικὸς κύκλος*.

—**κύκλος ζῳδιακὸς** [*'Αστρον.*]· βλ. *ζῳδιακὸς κύκλος*.

—**κύκλος τοῦ 'Ηλίου** [*'Αστρον.*]. Ὁ ἀριθμὸς ὅστις παριστᾷ τὴν τάξιν ἔτους τινὸς ἐν χρονικῇ περιόδῳ διαρκείας 28 ἐτῶν. Ἡ ἀρχὴ τῶν εἰκοσιοκταετῶν τούτων περιόδων ὡρίσθη οὕτως, ὥστε ὁ κύκλος τοῦ 'Ηλίου τοῦ ἔτους 1 μ. Χ. ἰσοῦται πρὸς 10. Συνεπῶς, διὰ νὰ εὕρωμεν τὸν κύκλον τοῦ 'Ηλίου τοῦ τ ἔτους τινὸς σ, ἀρκεῖ νὰ προσθέσωμεν εἰς αὐτὸ τὸν ἀριθμὸν 9 καὶ τὸ ἄθροισμα νὰ διαιρέσωμεν διὰ τοῦ 28. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς διαιρέσεως ταύτης θὰ εἶναι ὁ κύκλος τοῦ 'Ηλίου διὰ τὸ ἔτος ε. Π. χ. ὁ κύκλος τοῦ 'Ηλίου διὰ τὸ ἔτος 1930 εἶναι 7.

Ὁ κύκλος τοῦ 'Ηλίου εἶναι ὁ αὐτὸς εἴς τε τὸ 'Ιουλιανὸν καὶ εἰς τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον. 'Αλλ' ἐν τῷ 'Ιουλιανῷ ἡμερολογίῳ τὰ ἔτη τὰ ἔχοντα τὸν αὐτὸν κύκλον τοῦ 'Ηλίου ἄρχονται ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, εἰς τρόπον ὥστε, ἐὰν λάβωμεν δύο εἰκοσιοκταετεῖς περιόδους, οἱαδήποτε ἡμερομηνία τῆς πρώτης, ἀπέχουσα ἀκριβῶς κατὰ 28 ἔτη ἀπὸ τῆς ἀντιστοίχου ἡμερομηνίας τῆς δευτέρας, θὰ ἀντιστοιχῇ εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιόδους πρὸς τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος. Ἄλλοις λόγοις, καθ' ἑκάστην εἰκοσιοκταετῆ περίοδον ἐπανέρχονται αἱ Κυριακαὶ ἢ ἡμέραι τοῦ 'Ηλίου εἰς τὰς αὐτὰς ἡμερομηνίας, τοῦθ' ὅπερ ἐξηγεῖ τὴν προέλευσιν τοῦ «κύκλου τοῦ 'Ηλίου».

Ὁ κανὼν οὗτος δὲν ἰσχύει κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον καὶ ἐν τῷ Γρηγοριανῷ ἡμερολογίῳ. Ἐν αὐτῷ ἡ εἰκοσιοκταετὴς περίοδος δύναται νὰ χρησιμεύσῃ μόνον μεταξὺ δύο διαδοχικῶν κοινῶν αἰωνίων ἐτῶν, ὡς λ. χ. μεταξὺ 1800 καὶ 1900 ἢ 1900 καὶ 2100. Σ. Π.

—**κύκλος θερμικός**· βλ. *κυκλικὴ μεταβολή*.

— **κύκλος τοῦ Καλίππου** [*'Αστρον.*]. Χρονικὴ περίοδος περιλαμβάνουσα 76 ἔτη, ἤτοι τέσσαρας κύκλους τοῦ *Μέτωνος* (βλ. λ.). Σ. Π.

— **κύκλος τοῦ Καρνὸ** [*Φυσ.*]· βλ. λ. *θερμοδυναμική*.

— **κύκλος μαγνητικὸς** [*Φυσ.*]. Σῶμα διαγράφει τέλειον μαγνητικὸν κύκλον, ὅταν τοῦτο ὑποβάλλεται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν μαγνητικοῦ πεδίου, οὗτινος ἡ ἔντασις ἀπὸ μεγίστης τινὸς τιμῆς ἄγεται εἰς τὴν τιμὴν μηδέν· ἀκολούθως ἡ διεύθυνσις τοῦ πεδίου ἀντιστρέφεται καὶ ἡ τιμὴ αὐτοῦ αὐξάνει ἀπὸ τοῦ μηδενὸς μέχρι τῆς μεγίστης τιμῆς· εἶτα αὕτη ἐλαττοῦται μέχρι τοῦ μηδενός, ὅτε διὰ νέας ἀντιστροφῆς τῆς διευθύνσεως τοῦ πεδίου ἡ τιμὴ αὐτοῦ αὐξάνει ἀπὸ τοῦ μηδενὸς μέχρι τῆς μεγίστης τιμῆς. Οὕτως ἐναλλασσόμενον πεδίον διαβιβαζόμενον διὰ πηνίου προκαλεῖ καθ' ἑκάστην περίοδον τοῦ ρεύματος μαγνητικὸν κύκλον. Κ. Π.

—**κύκλος μεσημβρινὸς** [*'Αστρον.*]· βλ. *μεσημβρινὸς κύκλος*.

— **κύκλος τοῦ Μέτωνος** [*'Αστρον.*]· βλ. *Μέτων*.

— **κύκλος τοῦ Μπίσσοπ** (Bishop's ring) [*Μετεωρολογ.*]. Καλεῖται οὕτως (ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου παρατηρητοῦ) ὁ παρατηρηθεὶς πέριξ τοῦ ἡλίου, ὑπὸ οὐρανὸν αἴθριον καὶ μάλιστα κατὰ τὴν μεσημβρίαν, σκοτεινῶς ἐρυθρὸς κύκλος, ἐξωτερικῆς ἀκτῖνος περίπου 20°. Ὁ κύκλος οὗτος ὑπάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *στεμμάτων* καὶ οὐχὶ τῶν *ἅλω*. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρετηρήθη κατὰ τὴν μεγάλην ἔκρηξιν τοῦ Krakatoa τοῦ 1883 καὶ παρέμεινεν ὁρατὸν μέχρι τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1886, ἀπεδόθη δὲ εἰς τὰ ἐλάχιστα μορίδια, ἅτινα ἐξεσφενδονίσθησαν κατὰ τὴν ἔκρηξιν καὶ ἅτινα παρέμειναν αἰωρούμενα ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐπὶ σημαντικὸν χρόνον. Τὸ μέγεθος τῆς ἀκτῖνος τοῦ στέμματος τούτου ἐξηγεῖται ἐκ τῆς σμικρότητος τῶν μορίων, καὶ ἡ ἔντασις τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ κύκλου ἐκ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ αὐτῶν. Ἡ μὴ ἐμφάνισις τῶν λοιπῶν χρωμάτων τοῦ στέμματος ἀπεδόθη εἰς τὴν παρουσίαν μοριδίων διαφορετικῶν διαστάσεων. Ὁ κύκλος τοῦ Μπίσσοπ παρετηρήθη ἐκ νέου κατὰ τὰς ἐκρήξεις ἐν St. Vincent καὶ Mont Pellée τῆς Μαρτινίκας κατὰ τὸ 1902. Θ. Θ. Φ.

— **κύκλος τοῦ Μπορντὰ** (Borda) [*Ναυτ.*]. Ναυτικὸν ἀστρονομικὸν ἐργαλεῖον μετρήσεως ὕψῶν, βασιζόμενον ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὡς ὁ *ἑξᾶς* ἀρχῆς. Πλεονεκτῶν δὲ αὐτοῦ λόγῳ τοῦ δυνατοῦ τῆς λήψεως ἐπαναληπτικῶν παρατηρήσεων, καὶ συνεπῶς τοῦ ἄνευ μεγάλου λάθους καταλογισμοῦ τοῦ μέσου ὕψους ὡς ἀνταποκρινομένου εἰς τὴν μέσην ὥραν, ὑστερεῖ ἐν τούτοις λόγῳ τοῦ μεγάλου του βάρους, δι' ὃ καὶ ἐγκατελείφθη. Σ. Ε. Λ.

— **κύκλος παρήλιος** [*'Οπτ. Μετεωρ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ λευκὴ ταινία ἡ διερχομένη διὰ τοῦ 'Ηλίου ὁριζοντίως ἢ σχεδὸν ὁριζοντίως, καὶ ἐκτεινομένη συνήθως καθ' ὅλον τὸν κύκλον τοῦ οὐρανοῦ (βλ. λ. *ἅλως*). Θ. Θ. Φ.

— **κύκλος παρατοίχιος** [*'Αστρον.*]. 'Αστρονομικὸν ὄργανον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ἄλλοτε πρὸς παρατήρησιν τῶν ἀστέρων κατ' ἀπόκλισιν τὴν στιγμὴν τῆς μεσουρανήσεως αὐτῶν. Συνίστατο ἐκ διόπτρας, τῆς ὁποίας ὁ ὀπτικὸς ἄξων ἠδύνατο νὰ διαγράφῃ τὸ ἐπίπεδον τοῦ μεσημβρινοῦ, ἀνενδότως συνδεδεμένης πρὸς κύκλον μεγάλης διαμέτρου, παράλληλον πρὸς τοῖχον διευθυνόμενον ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον, ὅθεν καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ ὀργάνου. Ὁ κύκλος ἔφερεν ἄντυγα μετ' ἀκριβῶν διαιρέσεων εἰς μοίρας καὶ κλάσματα αὐτῆς, ἡ δὲ λῆψις τοῦ κατ' ἀπόκλισιν ἀναγνώσματος ἑκάστου ἀστέρος, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς διαβάσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ τόπου, ἤτοι διὰ τοῦ κέντρου τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου τῆς διόπτρας, ἐγίνετο τῇ βοηθείᾳ τεσσάρων ἢ ἓξ μικροσκοπίων καὶ ἑτέρας μικρᾶς διόπτρας, ἐστερεωμένων ἐπὶ τοῦ τοίχου καὶ ἐχόντων τοὺς ὀπτικοὺς αὐτῶν ἄξονας καθέτους ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον τοῦ κύκλου. Τὸ ὄργανον τοῦτο δὲν ἀπαντᾷ πλέον ἐν χρήσει, ἀντικατασταθὲν σήμερον διὰ τοῦ *μεσημβρινοῦ κύκλου*, ὀργάνου ὅπερ ἀποτελεῖ συνδυασμὸν τοῦ παρατοιχίου κύκλου καὶ τῆς μεσημβρινῆς διόπτρας. Σ. Π.

— **κύκλος σεληνιακὸς** [*'Αστρον.*]. Περίοδος ἐκ 235 συνοδικῶν μηνῶν, ἴση πρὸς 19 περίπου τροπικὰ ἔτη ἐκ 365, 25 ἡμ. Ἡ περίοδος αὕτη καλεῖται ὡσαύτως καὶ *κύκλος σελήνης* ἢ *κύκλος τοῦ Μέτωνος*, ἐκ τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὴν περὶ τὸ 433 π. Χ. Μέτωνος, ἀποκαθιστῶσα δὲ σχέσιν τινὰ μεταξὺ τοῦ σεληνιακοῦ καὶ τοῦ ἡλιακοῦ ἔτους διευκολύνει σημαντικῶς τὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν φάσεων τῆς Σελήνης καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν ἐξαρτωμένων ἐκκλησιαστικῶν ἑορτῶν, ἤτοι τοῦ Πάσχα καὶ τῶν μετ' αὐτὸ κινητῶν ἑορτῶν (βλ. *Μέτων*). Σ. Π.

— **κύκλος τριγωνομετρικὸς** [*Γεωμ.*]. Καλεῖται οὕτως ὁ κύκλος ὁ ἔχων ὡς ἀκτῖνα τὴν μονάδα μήκους.

— **κύκλος ὑπάρξεως**. Ὁ ὅρος οὗτος ἐκφράζει κυρίως παράστασιν χαρακτηρίζουσαν τὴν ἰνδικὴν θρησκείαν καὶ φιλοσοφίαν καὶ συνδεομένην στενῶς πρὸς τὴν περὶ μετενσαρκώσεως διδασκαλίαν. Συνεπείᾳ τοῦ *Κάρμα*, τουτέστι τοῦ συνόλου τῶν ἔν τινι βίῳ ἐπιτελεσθεισῶν πράξεων, αἱ μετενσαρκώσεις διαδέχονται ἀλλήλας, συνεπαγόμεναι ἐξέλιξιν τῶν ὀργανικῶν ὄντων καὶ ἀποτελοῦσαι κύκλον τινά, ἐφ' ὅσον ἡ διαδοχὴ αὐτῶν δὲν ἀνακόπτεται διὰ τῆς διασπάσεως τοῦ κύκλου τούτου ὑπὸ τοῦ πρὸς ἀπολύτρωσιν ρέποντος ἀτόμου. Τὴν πρὸς τὴν διάσπασιν ταύτην ἢ τοὐλάχιστον πρὸς τὴν συντόμευσιν τοῦ κύκλου ὁδὸν διδάσκει ἡ ἰνδικὴ σοφία, ἥ τε θρησκευτικὴ καὶ ἡ ἄλλη, πρὸ πάντων δὲ ἡ τοῦ Βούδα. Ἴχνη κύκλου ὑπάρξεως, ἀλλὰ τῆς γενικωτέρας, τῆς κοσμικῆς, ἀπαντῶμεν καὶ παρά τισι τῶν ἑλληνικῶν φιλοσοφημάτων. 'Εκ τῶν νεωτέρων καὶ παρ' ἄλλοις καὶ παρὰ Νίτσε. Καὶ ἡ θεωρία δέ, καθ' ἣν αἱ ἱστορικαὶ περίοδοι ἐπαναλαμβάνουσι, μεταβεβλημέναι, ἀλλήλας, τῆς ἑκάστοτε ἑπομένης ἀναπληρούσης ὅ,τι παρέλειψεν ἡ προηγουμένη, δύναται νὰ ὀνομασθῇ κύκλος ὑπάρξεως, ἐφ' ὅσον δὲν περιορισθῶμεν εἰς τὴν στενὴν ἔννοιαν τοῦ ἰνδικοῦ ὅρου. Τέλος καὶ ἡ πολύκροτος ὑπόθεσις τοῦ Spengler περὶ τῶν πολιτισμῶν ἀποτελεῖ καὶ αὐτή, ὑπό τινα ἔποψιν, ὡς πᾶσαι αἱ μνημονευθεῖσαι, διδασκαλίαν περὶ κύκλου ὑπάρξεως. Ν. Λ.

— **κύκλος ὑψομετρικὸς** [*'Αστρον.*]. Ὁ κύκλος τοῦ θεοδολίχου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μετροῦνται τὰ ὕψη (βλ. *θεοδόλιχος*). Σ. Π.

— **κύκλος φαῦλος** [*Λογικ.*]· βλ. λ. *διαλληλία*.

— **κύκλος** τοῦ **φεγγαριοῦ** [*Ναυτ.*]. Ἡ παρὰ τῶν ναυτικῶν ὀνομασία τῆς ἅλω: «ἔχει κύκλο τὸ φεγγάρι»· προγνωστικόν, οὐχὶ ἀσφαλὲς ὅμως, πνοῆς νοτίων ἀνέμων. Σ. Ε. Λ.

—**κύκλος φωτίσεως** [*Ναυτ.*]. Ὁ μέγιστος κύκλος ὁ χωρίζων τὸ φωτισμένον μέρος τῆς γῆς ἀπὸ τὸ ἀφώτιστον, τοῦ φωτίζοντος σημείου δυναμένου νὰ ᾖ ὁ Ἥλιος ἢ οἱοσδήποτε ἀστὴρ (*Κανελλοπούλου*, Μαθήμ. Ναυτιλ., ἔκδ. 1892 σελ. 374). Πόλος τοῦ μεγίστου τοιούτου κύκλου εἶναι πάντως ἡ «γηΐνη προβολή» τοῦ ἀστέρος του καὶ παράλληλοί του οἱ *κύκλοι ὕψους*. Σ. Ε. Λ.

— **κύκλος ὡριαῖος** [*'Αστρον.*]. Ὁ κύκλος τοῦ ἰσημερινοῦ τηλεσκοπίου, διὰ τοῦ ὁποίου μετροῦνται αἱ ὡριαῖαι γωνίαι τῶν ἀστέρων (βλ. *ἰσημερινὸν τηλεσκόπιον*). Σ. Π.

κυκλοσία (ἡ) (Cyclosia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχιοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλαχίστας πόας ἐπιφύτους, ἰθαγενεῖς τῆς 'Αμερικῆς καὶ ἰδίως τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

κυκλοστήμων (ὁ) (Cyclostemon) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἢ δένδρα ἀπαντῶντα εἰς τὰς νήσους Βόρνεο καὶ 'Ιάβαν. Δ. Ν. Π.

κυκλόστιγμα (τὸ) [*Παλαιοφυτολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν *λυκοποδιοειδῶν πτεριδοφύτων*. Τὰ δενδροειδῆ ταῦτα φυτὰ διεκλαδίζοντο διχρανοειδῶς. Εἰς τὸ μέρος τῆς προσφύσεως τῶν φύλλων παρατηροῦνται εἰς τὰ ἀπολιθωμένα λείψανα μικραὶ οὐλαί, αἱ ὁποῖαι προέχουσιν ἡμικυκλικῶς ἢ εἶναι ἐπιπέδως κυκλικαὶ καὶ φέρουσιν ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῶν μικροτέραν ἐντετυπωμένην οὐλήν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου καὶ τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὴν Β. 'Αμερικὴν καὶ 'Ιρλανδίαν. Γ. Κ. Γ.

κυκλοστόματα (τά), ἢ **κυκλοστοματίδαι** (οἱ) (Cyclostomata Busk., Cyclostomatidae) [*Παλαιοζωολ.*]. Ὑποτάξις βρυοζῴων μαλακιοειδῶν ζῴων, ζῶσα καὶ σήμερον. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον τὴν κυρίαν ἀνάπτυξίν των κατὰ τὸν μεσοζωϊκὸν αἰῶνα. Μερικὰ πρόδρομα γένη ἐμφανίζονται ἤδη κατὰ τὴν σιλούριον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Κατὰ τὴν τριτογενῆ περίοδον τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος ἠλαττώθη ὁ πλοῦτος τῶν μορφῶν των καὶ σήμερον ἀντιπροσωπεύονται δι' ὀλίγον περισσοτέρων τῶν 100 εἰδῶν (*βερενίκεα, διαστόπορα*, κτλ.). Γ. Κ. Γ.

κυκλοστομίδαι (οἱ) (Cyclostomidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑλικιδῶν*, περιλαμβάνουσα γηΐνα μαλάκια μὲ κόγχην δισκοειδῆ ἢ ἐλλειψοειδῆ ἀσβεστολιθικῆς συστάσεως. 'Εκ τῶν κυριωτέρων γενῶν εἶναι ὁ *κυκλόστομος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζωολ.*] Τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀπολιθωμένα λείψανα εὑρίσκονται ἐντὸς χερσαίων στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων, ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

κυκλοστομικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς κυκλοστόμους, ὁ τῶν κυκλοστόμων.

κυκλόστομοι (οἱ) (Cyclostomi) [*Ζῳολ.*]. Κατηγορία χονδροστέων ἰχθύων, παρουσιάζουσα ἰδιορρύθμους τινὰς χαρακτῆρας, δι' ὃ τινὲς ἰχθυολόγοι κατατάσσουσι τούτους εἰς ἴδιον ἄθροισμα. Οἱ κυκλόστομοι δὲν ἔχουσι ζυγὰ πτερύγια, ἡ σπονδυλικὴ αὐτῶν στήλη εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμένη, σχεδὸν ὑποτυπώδης, καὶ ἡ ῥάχις ἀποτελεῖται μόνον ἐκ τῆς νωτοχορδῆς, περιβαλλομένης ὑπὸ νηματοειδοῦς, σκελετογενοῦς συστάσεως στρώματος. Τὸ κρανίον καὶ ὁ σπλαγχνικὸς σκελετὸς εἶναι, ἀντιθέτως πρὸς τὸν σπονδυλικὴν στήλην, ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένοι. Τὸ δέρμα δὲν φέρει λέπια καὶ τὸ στόμα δὲν φέρει ὀδόντας, ἀλλὰ κερατώδη τινὰ ὄργανα, ὀδοντοειδῆ. Τὸ στόμα ἀφ' ἑτέρου ἔχει ἰδιορρυθμοτάτην διάταξιν· ἔχει σχῆμα σικύας (βεντούζας), δὲν φέρει κινητὰς σιαγόνας καὶ εἰς τὸ βάθος τούτου ὑπάρχει ἡ γλῶσσα, ἥτις ὁμοιάζει πρὸς ἔμβολον. Τὰ βράγχια εἶναι τοποθετημένα ἐντὸς ἀσκῶν καὶ ἀποτελοῦν 6 ἢ 7 ζεύγη, ἅτινα συγκοινωνοῦσι διὰ διαφόρων ὀχετῶν πρὸς τὸ στόμα καὶ πρὸς τὰ ἐκτὸς τοῦ στόματος. Ὁ εντερικὸς σωλὴν εἶναι βραχὺς καὶ εὐθὺς καὶ πρὸς τὰ κάτω σχηματίζει εἶδος ἀσκῶν, οἵτινες προσδέχονται τὸ ὕδωρ δι' εἰδικοῦ ὀχετοῦ, ὅστις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ στόματος. Τὰ αἰσθητήρια ὄργανα παρουσιάζουσιν οὐσιώδεις διαφορὰς εἰς τὰ διάφορα γένη καὶ εἴδη. Εἴς τινα εἴδη οἱ ὀφθαλμοὶ ἐλλείπουσι καὶ εἰς ἄλλα εἶναι λίαν ὑποτυπώδεις. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται τὰ γένη λάμπραινα καὶ μυζῖνος. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

κυκλόστομος (ὁ) (Cyclostomus) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυκλοστομιδῶν*, περιλαμβάνον γήϊνα μαλάκια μὲ κόγχην τροχοειδῆ ἢ κυλινδρικήν. Αἱ συσπειρώσεις τῆς κόγχης εἶναι λεπταὶ καὶ ἡμικυκλικῶς ἐπὶ τῆς κόγχης διατεταγμέναι. Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον εἶναι ἐπίμηκες, ἔχει κεφαλὴν προβοσκιδοειδῆ, φέρουσαν δύο κυλινδρικὰς προσακτρίδας διωγκωμένας κατὰ τὸ ἄκρον των, ὀφθαλμὸν διωγκωμένον, στόμα προτεταμένον, ἀναπνευστικὰ ὄργανα ἀποτελούμενα ὑπὸ πνευμονικῆς ἀγγειώδους δέσμης, ἥτις ἐπιστρώνει τὴν τραχηλοραχιακὴν χώραν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Ὠκεανίαν. Δ. Ν. Π.

Κυκλόστομος.

κυκλοστροφικὴ *συνιστῶσα [Δυναμ. Μετεωρολ.]* Ὅρος, δι' οὗ παρίσταται συχνάκις ἡ κεντρόφυξ δύναμις, ἥτις ἀναπτύσσεται εἰς πᾶσαν κίνησιν ἐν τῷ ἀέρι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς καὶ εἰς πᾶν σῶμα κινούμενον ἐπὶ καμπύλης τροχιᾶς λόγῳ τῆς καμπυλότητος τῆς τελευταίας. Ὅταν ὁ ἄνεμος πνέῃ μετὰ ταχύτητος ὁμαλῆς ἐκ τῆς περιφερείας ἑνὸς μικροῦ κύκλου τῆς γηΐνης σφαίρας, τρεῖς δυνάμεις ἰσορροποῦνται: ἡ δύναμις ἡ ὀφειλομένη εἰς τὴν βαροβαθμῖδα, ἡ ἀποκλιτικὴ δύναμις ἡ προκαλουμένη λόγῳ τῆς περιστροφῆς τῆς Γῆς καὶ ἡ κεντρόφυξ δύναμις, ἥτις εἶναι ἡ καλουμένη *κυκλοστροφικὴ συνιστῶσα*. Αὕτη διευθύνεται πάντοτε πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ κύκλου καὶ εἶναι ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογος τῆς ἀκτῖνος τοῦ κύκλου. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ὑφέσεων προστίθεται εἰς τὴν ἀποκλιτικὴν δύναμιν διὰ νὰ ἰσορροπήσῃ τὴν βαροβαθμῖδα καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀντικυκλώνων προστίθεται εἰς τὴν βαροβαθμῖδα πρὸς ἰσορρόπησιν τῆς ἀποκλιτικῆς δυνάμεως. Θ. Θ. Φ.

κυκλόσωμος (ὁ) (Cyclosomus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Οἱ κυκλόστομοι ἔχουσι κεφαλὴν τριγωνικήν, προσακτρίδας μὲ τὴν τελευταίαν αὐτῶν ἄρθρωσιν ἐπιμήκη καὶ κεκολοβωμένην κατὰ τὸ ἄκρον της, ἄνω χεῖλος λοξὸν καὶ διηυλακωμένον κατὰ τὸ ἄκρον του, σιαγόνας κατά τι προεχούσας, τοξοειδεῖς καὶ αἰχμηράς, σῶμα πεπιεσμένον καὶ ἀπεστρογγυλωμένον, προθώρακα βραχὺν καὶ μᾶλλον τραπεζοειδῆ, ἔλυτρα ἡμιῳοειδῆ. Γνωστὰ δύο εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

κυκλοτερὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ἔχων κύκλου σχῆμα, ὁ ἐστρογγυλωμένος, τετορνευμένος: «κυκλοτερὴς ὡς ἀπὸ τόρνου», «πλοῖα κυκλοτερῆ ἀσπίδος τρόπον» (ἀρχ.)· ‖ κυκλοειδής, κυκλικός: «κυκλοτερὲς οἰκοδόμημα». — Ἐπίρρ. **κυκλοτερῶς**.

— **κυκλοτερὴς** *κόλπος [Ἀνατομ.]*. Ὁ δεξιὸς καὶ ὁ ἀριστερὸς σηραγγώδης κόλπος τῆς σκληρᾶς μήνιγγος, συναπτόμενοι ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν τοῦ μυξαδένος διὰ τῶν δύο *μεσοσηραγγωδῶν κόλπων*, σχηματίζουσιν οὕτω μετ' αὐτῶν περὶ τὸν μίσχον τοῦ μυξαδένος τὸν *κυκλοτερῆ κόλπον* (βλ. *κόλποι* φλεβικοί). Ι. Π.

— **κυκλοτερεῖς** *πτυχαί*, ἢ **βαλβῖδες** *[Ἀνατομ.]*. Πτυχαὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, ἐγκαρσίως φερόμεναι καθ' ὅλον σχεδὸν τὸ μῆκος αὐτοῦ, πλὴν τῆς κάτω μοίρας τοῦ εἰλεοῦ, ἔνθα ταπεινούμεναι ἐξαφανίζονται εἰς ἀπόστασιν 60 ἑκ. ἕως 1 μέτρου ἀπὸ τῆς εἰλεοκολικῆς βαλβῖδος. Διὰ τῶν πτυχῶν τούτων αὐξάνεται τὸ μῆκος τοῦ ἐντερικοῦ βλεννογόνου εἰς τὸ διπλάσιον ἢ τριπλάσιον (14–18 μέτρα) (βλ. καὶ *ἐγκάρσιοι πτυχαί*). Ι. Π.

κυκλοτράχηλος (ὁ) (Cyclotrachylus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ κεφαλὴν τετραγωνικὴν καὶ ἐπιμήκη, χειλικὰς προσακτρίδας διαρθρωτάς, σιαγόνας προεχούσας, στόμα τραπεζοειδές, κεραίας λεπτὰς καὶ ἰσομήκεις πρὸς τὸν προθώρακα καὶ τὴν κεφαλὴν ὁμοῦ λαμβανόμενα, ἔλυτρα κυρτά, προθώρακα ἀπεστρογγυλωμένον καὶ διχαλωτὸν κατὰ τὴν σύνδεσιν αὐτοῦ πρὸς τὴν κεφαλήν, σῶμα ἐπίμηκες, μετρίου μεγέθους, καὶ πόδας ἀρκετὰ μακρούς. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, ὁ *κυκλοτράχηλος ὁ ἀμερικανικὸς* (Cyclotrachylus americanus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὸ Μεξικόν, φέρει πάντα τὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ χρῶμα μελανοκυανοῦν. Δ. Ν. Π.

Κύκλουρος.

κύκλουρος (ὁ) (Cyclurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰγουανιδῶν*, περιλαμβάνον σαύρας στερουμένας προλόβου καὶ ἐχούσας οὐρὰν κεκαλυμμένην ὑπὸ λεπίδων πλαγίως διατεταγμένων καὶ ὀδόντας πολυπληθεῖς. Οἱ κύκλουροι ἀπαντῶσιν εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κύκλουρος ὁ λοφιοφόρος* (Cyclurus cristatus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, γενικὸν χρωματισμὸν ὑποκυανοῦν, πλευρὰς κοσμουμένας ὑπὸ τριῶν μελανοελαιωδῶν λωρίδων καὶ οὐρὰν φέρουσαν ἐπιμήκεις ὑποπρασίνους στενὰς λωρίδας. Τρέφεται ἐκ διαφόρων φυτικῶν οὐσιῶν. Δ. Ν. Π.

κυκλοφορία (ἡ)· κυκλικὴ φορά, κυκλοειδὴς κίνησις: «κυκλοφορία τοῦ αἵματος» ἡ κυκλικὴ κίνησις τοῦ αἵματος δι' ὅλου τοῦ σώματος, «κυκλοφορία τοῦ χρήματος» ἡ ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα, ἡ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον μετάβασις τοῦ χρήματος διὰ τῆς συναλλαγῆς· ‖ «ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία» ἡ διὰ νόμου ἐπιβληθεῖσα κυκλοφορία τῶν τραπεζικῶν γραμματίων· ‖ «κυκλοφορία ἐφημερίδων, — βιβλίων»· ἡ ἀγορά, ἡ κατανάλωσις τῶν ἐφημερίδων κττ.· ‖ «κυκλοφορία ἁμαξῶν, — αὐτοκινήτων» ἡ κίνησις, ἡ διάβασις τῶν ἁμαξῶν κτλ.

— *[Πολιτ. Οἰκονομ.] Κυκλοφορία* (circulation), ὑπὸ εὐρυτέραν ἔννοιαν, εἶναι τὸ σύνολον τῶν φαινομένων, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων ἐνεργεῖται ἡ μεταμόρφωσις τῶν κυκλοφορούντων κεφαλαίων εἰς νέα κεφάλαια κυκλοφοροῦντα ἢ εἰς σταθερὰ τοιαῦτα. Ἡ κυκλοφορία περιλαμβάνει πάντα τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα. Ὁ βιομήχανος θέτει ἐν ἐπαφῇ πρώτας ὕλας προερχομένας ἐκ διαφόρων σημείων τῆς γηΐνης σφαίρας καὶ διανέμει τὰ προϊόντα του πρὸς καταναλωτὰς διεσκορπισμένους ἐπὶ μεγάλης, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἐκτάσεως. Ὁ τραπεζίτης καὶ ὁ ἔμπορος δὲν εἶναι παρὰ πράκτορες κυκλοφορίας, ὅπως καὶ ὁ ἀγωγιάτης καὶ ἐν γένει αἱ ἐπιχειρήσεις μετακομιδῆς. Οὕτω διακρίνουσι τὴν *κυκλοφορίαν πλούτου*, ὡς τὴν διαρκῆ ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων τῆς ἀνθρωπίνης παραγωγῆς, τὴν *κυκλοφορίαν χρήματος*, ὡς τὴν διαρκῆ μεταβίβασιν χρηματικῶν ποσῶν εἰς ἀντάλλαγμα ἐμπορευμάτων ἢ ὑπηρεσιῶν. Ἡ συχνότης δὲ τῆς ἀνταλλαγῆς καλεῖται *ταχύτης τῆς κυκλοφορίας*. Ἡ κυκλοφορία τῶν *ἀξιῶν* ἀνήκει εἰς τὴν κυκλοφορίαν χρήματος. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ κυκλοφοφορία τῶν ἀνθρώπων ἀνήκει εἰς τὴν περὶ κυκλοφορίας πραγματείαν.

Η κυκλοφορία περιλαμβάνει πάντα τὰ οἰκονομικὰ φαινόμενα. Πάντες οἱ συνδυασμοὶ πίστεως, ὅλαι αἱ προσπάθειαι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς βιομηχανίας ἔχουσι σκοπὸν τὴν διευκόλυνσιν τῆς κυκλοφορίας. Τὰ πλεῖστα τῶν κρατῶν ἐδαπάνησαν μέγιστα κεφάλαια διὰ κατασκευὴν λιμένων, ὁδῶν, σιδηροδρόμων ἢ ἐπιχορηγοῦν ἀτμοπλοϊκὰς ἢ ἀεροπορικὰς ἐπιχειρήσεις συγκοινωνιῶν, ὅπως διευκολύνωσι τὴν κυκλοφορίαν. Ἀντιθέτως, αὕτη δυσχεραίνεται ἐκ τῶν τελωνειακῶν τελῶν καὶ ἐμμέσων φόρων καὶ διατυπώσεων, τῶν ἐπιβαλλομένων διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἐμπορευμάτων διὰ τῶν τελωνείων, καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τῶν τελῶν καὶ διατυπώσεων ἐπὶ τῶν διαβατηρίων τῶν εἰσερχομένων εἴς τι κράτος, τῶν διαφορετικῶν κατὰ κράτος νομισματικῶν συστημάτων, μέτρων καὶ σταθμῶν κτλ. Ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος μετρεῖται διὰ τῆς ταχύτητος καὶ τῆς εὐκολίας τῆς κυκλοφορίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον καταβάλλονται διεθνεῖς προσπάθειαι, ἰδίως διὰ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὅπως ἁπλοποιηθῶσι καὶ ἑνοποιηθῶσιν αἱ τελωνειακαὶ διατυπώσεις καὶ μὴ αὐξάνωνται τὰ εἰσαγωγικὰ τέλη· ἐπετεύχθησαν μάλιστα διεθνεῖς περὶ τούτων συμφωνίαι, καθὼς ἐπίσης διὰ τὰς σιδηροδρομικάς, ἐναερίους καὶ ἄλλας μεταφοράς, τὴν ταχυδρομικήν, τηλεγραφικήν, τηλεφωνικὴν συγκοινωνίαν κτλ. Εὐχαὶ δὲ ἐξεφράσθησαν εἰς διεθνῆ συνέδρια περὶ ἑνοποιήσεως τοῦ νομισματικοῦ συστήματος τῶν διαφόρων χωρῶν καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου, ἰδίως εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ γραμμάτια, τὰς συναλλαγματικὰς κτλ. Ἐλέχθη ὅτι «πᾶν ἐμπόδιον τῆς κυκλοφορίας πλήττει τὴν παραγωγὴν κατὰ λόγον γεωμετρικόν»· εὐλόγως, διότι τὰ ἐμπόδια τῆς κυκλοφορίας ἀποκλείουν τὰς χώρας τῆς καταναλώσεως καὶ ἐπάγονται τὰ φαινόμενα τῆς ὑπερπαραγωγῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς ἐλλείψεως εἰδῶν ἀφ' ἑτέρου.

Ἐν τῇ πολιτικῇ οἰκονομίᾳ ἡ κυκλοφορία, ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαν εὐρυτέραν ἔννοιαν, περιλαμβάνεται ἐν τῇ παραγωγῇ, ἐν τῷ περὶ αὐτῆς δὲ κεφαλαίῳ συμπεριλαμβάνεται ἐν τῇ κλασσικῇ πραγματείᾳ τοῦ J. B. Say, καὶ τοῦτον ἠκολούθουν ἄλλοτε οἱ οἰκονομολόγοι, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ κυκλοφορία δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὴν σκοπός, καθόσον τὰ ἀγαθὰ δὲν κυκλοφοροῦσι διὰ νὰ κυκλοφορήσωσιν, ἀλλ' ἀποβλέπει εἰς τὴν διευκόλυνσιν τῆς παραγωγῆς, διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ διὰ τῆς πίστεως, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὰ δύο τῆς κυκλοφορίας τῶν ἀγαθῶν οὐσιώδη μέρη. Νεώτεροι ὅμως οἰκονομολόγοι τείνουσι μᾶλλον νὰ περιλάβωσι τὴν κυκλοφορίαν ἐν τῇ διανομῇ τοῦ πλούτου, διότι ἡ κυκλοφορία ἐμφαίνει μετάθεσιν κυριότητος, συνάλλαγμα ἀνταλλαγῆς ἢ πίστεως. Τὸ ἀγαθὸν παρήχθη ἤδη καὶ πρόκειται διὰ τῆς κυκλοφορίας νὰ μεταβιβασθῇ, δὲν θ' ἀλλάξῃ ἐφεξῆς μορφήν, ἀλλὰ θ' ἀλλάξῃ κύριον, μὴ γινόμενον πλέον ἀντικείμενον τεχνικῆς μεταβολῆς, ἀλλὰ συναλλαγμάτων. Οὕτως, εἰς τὴν περὶ κυκλοφορίας πραγματείαν περιλαμβάνονται ἡ *ἀνταλλαγή*, ἡ *μεταφορά*, οἱ *ἔμποροι*, τὸ *μεταλλικὸν νόμισμα* καὶ τὰ *νομισματικὰ συστήματα*, τὸ *χαρτονόμισμα*, ἡ *διεθνὴς ἀνταλλαγή*, ἡ *ἐμπορικὴ πολιτική*, ἡ *πίστις* (κτηματική, ἀγροτική, λαϊκή, δημοσία) καὶ τὰ περὶ *τραπεζῶν*.

Σημασία τῆς ἀνταλλαγῆς. Ἡ ἀνταλλαγὴ κατέχει ἀνυπολόγιστον σημασίαν ἐν τῇ νεωτέρᾳ ζωῇ, διότι τὸ σύνολον τῶν παραγομένων προϊόντων καὶ ἐμπορευμάτων εἶναι προωρισμένα πρὸς πώλησιν. Ἀλλ' ἡ ἄμεσος ἀνταλλαγὴ ἐμπορεύματος πρὸς ἐμπόρευμα εἶναι δυσκατόρθωτος καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπενοήθη τρίτον τι ἐμπόρευμα, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς ἀντάλλαγμα τοῦ πωλουμένου. Τὸ διάμεσον τοῦτο ἐμπόρευμα, τὸ χρησιμεῦον πρὸς ἀνάλυσιν τῆς ἀνταλλαγῆς εἰς πώλησιν, ἥτις προηγεῖται πάσης ἀγορᾶς, καὶ εἰς ἀγοράν, ἥτις ὑποτίθεται ὡς συμβησομένη μετὰ πᾶσαν πώλησιν ἐν τῷ μέλλοντι, καλεῖται *νόμισμα*. Ἐξ ἄλλου ἡ ἀνταλλαγὴ ἐπιτρέπει τὴν καλυτέραν χρησιμοποίησιν τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα, ἄνευ αὐτῆς, θὰ ἦσαν ἄχρηστα, καθὼς ἐπίσης τὴν καλυτέραν χρησιμοποίησιν τῶν προσώπων καὶ τῶν παραγωγικῶν αὐτῶν ἱκανοτήτων, αἵτινες, ἄνευ αὐτῆς, θὰ ἔμενον ἀδρανεῖς.

Ἀξία καὶ τιμή. Ἀνταλλακτικὴ ἀξία εἶναι ἡ σχέσις μεταξὺ δύο οἱωνδήποτε πραγμάτων, τιμὴ δὲ ἡ αὐτὴ σχέσις, ὁσάκις ὁ εἷς τῶν δύο τούτων ὅρων εἶναι νόμισμα. Προσδιορίζεται δὲ οὐχὶ ὑπὸ τῶν προσωπικῶν ἀναγκῶν, πόθων καὶ ἐκτιμήσεων ὡρισμένου ἀτόμου, οὔτε ἐκ τῆς ὑποκειμενικῆς δι' αὐτὸ χρησιμότητος, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀναγκῶν καὶ πόθων πάντων τῶν θελόντων ἢ δυναμένων ν' ἀποκτήσωσι τὸ πρᾶγμα. Ἡ ἀξία καλεῖται ἐπίσης τιμή, ἥτις, ὡς μία τῶν ἀπείρων δυνατῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀξίας, εἶναι ἡ σχέσις, καθ' ἣν ὁ εἷς τῶν δύο ὅρων εἶναι πάντοτε νόμισμα (μεταλλικὸν ἢ χαρτονόμισμα), εἰς τὸ κοινὸν δὲ τοῦτο μέτρον, λαμβανόμενον ὡς ὅρον συγκρίσεως, ἐμφαίνεται ἡ τιμή. Ἐπομένως, τιμὴ εἶναι ἡ νομισματικὴ ποσότης, ἣν πρέπει νὰ δώσῃ τις εἰς ἀντάλλαγμα ἀγαθοῦ ἢ ὑπηρεσίας οἱασδήποτε, ἣν ἐπιθυμεῖ νὰ προμηθευθῇ. Ἐν τῇ ἀγορᾷ ὁμοειδῶν ἐμπορευμάτων, μετά τινας ταλαντεύσεις, ἐν δεδομένῃ στιγμῇ, ἡ τιμὴ κανονίζεται ἑνιαία καὶ σταθερὰ καὶ καλεῖται *τίμησις* (cours), χρησιμεύει δὲ ὡς βάσις τῶν συναλλαγῶν. Συνήθως λέγεται ὅτι ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις κανονίζουσι τὴν τιμήν, ἀλλ' ἐπίσης εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ τιμὴ κανονίζει τὴν προσφορὰν καὶ τὴν ζήτησιν, διότι ἡ αὔξησις τῆς τιμῆς ἐπάγεται ἀραίωσιν τῶν ἀγοραστῶν, μείωσιν τῆς ζητήσεως καὶ αὔξησιν τῆς προσφορᾶς. Δεδομένου ὅτι ἡ τιμὴ εἶναι σχέσις ἢ σύγκρισις μεταξὺ δύο ἀντικειμένων (πράγματος καὶ νομίσματος), συγκρινομένων πρὸς ἄλληλα, ἕπεται ὅτι διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ ἑνὸς τῶν ὅρων τῆς συγκρίσεως μεταβάλλεται ἀναγκαίως ἡ σχέσις αὕτη. Οὕτως ἡ μεταβολὴ τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος μεταβάλλει τὴν τιμὴν τοῦ πράγματος.

Αἰτίαι ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τῶν τιμῶν. α') Αἱ ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τοῦ νομίσματος αἰτίαι ἔγκεινται κυρίως εἰς τὴν μείζονα ἢ ἐλάσσονα ποσότητα τοῦ νομίσματος, πᾶσα μεταβολὴ τῆς ὁποίας ἐπάγεται μεταβολὴν κατ' εὐθεῖαν ἀνάλογον εἰς τὰς τιμάς, ἐφόσον καὶ αἱ ἄλλαι αἰτίαι, αἱ ἐπιδρῶσαι εἰς τὰς τιμάς, δὲν μεταβάλλονται. Ἐντεῦθεν δὲ προῆλθεν ἡ *ποσοτικὴ θεωρία* τοῦ νομίσματος (théorie quantitative), ἥτις θεωρεῖται ὡς τίτλος δόξης τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὴν Ricardo, ἀλλ' ἤδη ἔχει καταπολεμηθῆ καὶ κλονισθῆ ὑπὸ τῶν κριτικῶν οἰκονομολόγων· ἐκ τούτου ὅμως δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι ἡ ποσότης τοῦ νομίσματος εἶναι ὁ σπουδαιότερος τῶν συντελεστῶν τῶν τιμῶν. Οἱ δὲ λοιποὶ συντελεσταὶ εἶναι ἡ μεγαλυτέρα ἢ μικροτέρα ταχύτης τῆς κυκλοφορίας τοῦ νομίσματος, ἅτε ἰσοδύναμος πρὸς μεταβολὴν τῆς ποσότητος, ἔτι δὲ καὶ ὁ βαθμὸς τῆς τελειοποιήσεως τῶν τρόπων τῆς πίστεως, ὅστις ἐπιτρέπει νὰ γίνηται, ἀντὶ νομίσματος, χρῆσις ἄλλων πιστωτικῶν μέσων, οἷον ἐπιταγῆς κλπ., καὶ καθιστᾷ τὸ νόμισμα ἧττον χρήσιμον καὶ ἐπιζήτητον.

Τὸ ἐν πραγματικῇ κυκλοφορίᾳ *χαρτονόμισμα* (papier monnaie) καὶ τὸ *τραπεζογραμμάτιον* ἰσοδυναμοῦσι πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ μεταλλικοῦ νομίσματος. Τέλος καὶ ὁ μεγαλύτερος ἢ μικρότερος ἀριθμὸς ἀνταλλακτικῶν πράξεων (πωλήσεων, δανείων, προεξοφλήσεων, πληρωμῶν, ἡμερομισθίων κλπ.) ἐπιδρᾷ ἐπίσης ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος, ἀλλὰ κατ' ἀντίστροφον ἔννοιαν τῶν δύο προηγουμένων, διότι ὅσον περισσότεραι εἶναι αἱ συναλλαγαί, τόσον περισσότερον νόμισμα χρειάζεται, καὶ ἡ ἀξία του ὑψοῦται. β') Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπιδρώσας ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων αἰτίας μεταβολῶν τῶν τιμῶν, ἐφ' ὅσον ἡ τιμὴ τοῦ νομίσματος ὑποτίθεται σταθερά, αὗται εἶναι ἀναρίθμητοι, ὀφειλόμεναι εἰς γεγονότα πάσης φύσεως, οὐ μόνον οἰκονομικῆς, ἀλλὰ καὶ πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς. Περὶ τούτων μακραὶ ἐγένοντο συζητήσεις ἐν τῷ τύπῳ κατὰ τὰ ἔτη 1929 καὶ 1930, ἰδίως ὡς ἐκ τῆς ραγδαίας πτώσεως τῶν τιμῶν καὶ τῆς ἐντεῦθεν προκυψάσης παγκοσμίας κρίσεως.

Μεταφορά. Αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς χαρα-

Digitized by Google

κτὴρ οὐσιώδης τῆς ἰδιαιτέρας ἐκείνης μορφῆς τῆς ἀνταλλαγῆς, εἰς τὴν ὁποίαν δίδεται τὸ ὄνομα τοῦ *ἐμπορίου*. Τὰ μέσα μεταφορᾶς ἢ μετακομιδῆς ὁδοί, σιδηρόδρομοι, ἐμπορικὴ ναυτιλία, ἀεροπορικὴ συγκοινωνία, λιμένες, διώρυγες καὶ πλωταὶ ὁδοί, ταχυδρομεῖα, τηλέγραφοι, τηλέφωνα), καθὼς ἐπίσης οἱ τόποι συγκεντρώσεως, οἱ καλούμενοι ἐκθέσεις ἢ ἀγοραί, πρὸς εὐχερῆ συνάντησιν τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν πωλουμένων ἀντικειμένων καὶ τῶν ἐμπόρων, οἵτινες χρησιμεύουσιν ὡς διάμεσοι μεταξὺ παραγωγῶν καὶ καταναλωτῶν, τὰ μέτρα καὶ σταθμά, τὰ χρησιμοποιούμενα πρὸς καταμέτρησιν τῶν ἀνταλλασσομένων ποσοτήτων καὶ τὸ τρίτον ἐμπόρευμα, ἤτοι τὸ νόμισμα, τὸ χρησιμεῦον νὰ ἀναλύῃ τὴν ἀνταλλαγὴν εἰς πώλησιν καὶ ἀγοράν, πάντα ταῦτα εἶναι ἀπαραίτητα ὄργανα λειτουργίας καὶ διευκολύνσεως τῆς *ἀνταλλαγῆς* (βλ. λ.).

Νόμισμα. Τὰ καλούμενα πολύτιμα μέταλλα (χρυσός, ἄργυρος, χαλκός), χάρις εἰς τὰς χημικὰς αὐτῶν ἰδιότητας, τὰς καθιστώσας αὐτὰ σχετικῶς ἀναλλοίωτα, εἶναι τὰ μόνα, τὰ ὁποῖα ἀνευρίσκονται ἐν τῇ φύσει εἰς κατάστασιν ἀμιγῆ καὶ ἐντεῦθεν ἡ ὑπεροχή των εἶναι ἀνωτέρα παντὸς ἄλλου ἐμπορεύματος. Ἀρχικῶς μὲν ταῦτα ἐχρησίμευσαν ὡς ὄργανον ἀνταλλαγῆς, ἀλλὰ βραδύτερον ἐξειλίχθησαν εἰς νόμισμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι μόνον ὄργανον ἀμέσου ἀποκτήσεως παντὸς ἀγαθοῦ, ἀλλὰ καὶ μόνον ὄργανον ἐξοφλήσεως. Ἀμφότεραι αἱ ἰδιότητες αὗται τοῦ νομίσματος κυροῦνται ὑπὸ τοῦ νόμου, ὅστις ἐπιβάλλει εἰς τὸν δανειστὴν ἢ εἰς τὸν πωλητὴν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δέχηται τὸ νόμισμα πρὸς πληρωμὴν καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν λεγομένην *νόμιμον κυκλοφορίαν* τοῦ νομίσματος. Πᾶν μεταλλικὸν νόμισμα, κατ' ἀρχὴν κεφαλαιώδη, πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν ἀξίαν, ἥτις ἀποδίδεται αὐτῷ ὑπὸ τοῦ νόμου· ἄλλως, τὸ κράτος διαπράττει ἀληθῆ κιβδηλείαν. Ὑφίστανται ὅμως εἰς πάσας τὰς χώρας καὶ τὰ καλούμενα *ἀδόκιμα* ἢ *κέρματα* (monnaie de billon), μικρᾶς ἀξίας, συνήθως ἐκ χαλκοῦ ἢ νικελίου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ κράματος ἀργύρου, χρησιμοποιούμενα ὡς συμπληρωματικὰ (monnaie d'appoint) τῶν πληρωμῶν. Εἰς ταῦτα ὁ νομοθέτης ἀπομακρύνεται τῆς αὐστηρᾶς ἀρχῆς τῆς ἰσοτιμίας τῶν δύο ἀξιῶν.

Κατὰ τὸν νόμον τοῦ Gresham: «Ἐν αἷς χώραις κυκλοφοροῦσι δύο νόμιμα νομίσματα, τὸ κακὸν ἢ ἀδόκιμον νόμισμα ἀποδιώκει πάντοτε τὸ καλὸν ἢ δόκιμον». Πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἀριστοφάνης («Βάτραχοι», στ. 718 ἑπ.) εἶχε παρατηρήσει ὅτι οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ προέκρινον τὸ κακὸν νόμισμα. Ὁ νόμος τοῦ Gresham ἔχει τὴν ἔννοιαν ὅτι προτιμῶμεν τὸ καλὸν νόμισμα, ὅταν συντρέχῃ ὡς νόμιμον μετὰ τοῦ κακοῦ, ἐὰν πρόκειται νὰ τὸ κρατήσωμεν δι' ἡμᾶς, ἀλλ' ὅταν πρόκειται νὰ τὸ δώσωμεν εἰς τοὺς δανειστὰς ἢ προμηθευτὰς ἡμῶν, οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος νὰ ἐκλέξωμεν τὸ καλόν, ἂν καὶ τὸ κακὸν ἔχῃ ἴσην δύναμιν, ἤτοι εἶναι ὑποχρεωτικῶς δεκτὸν πρὸς πληρωμήν. Ἑπομένως, προϋπόθεσις τῆς λειτουργίας τοῦ νόμου εἶναι ὅτι ἀμφότερα εἶναι νόμιμον νόμισμα. Τὸ καλὸν νόμισμα διαφεύγει, χρησιμοποιούμενον εἰς ἀποθησαυρισμόν, εἰς πληρωμὰς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ εἰς πώλησιν κατὰ βάρος ἢ σταθμὸν διὰ τῆς ἀγορᾶς τῶν πολυτίμων μετάλλων. Συνήθως δὲ ὁ νόμος τοῦ Gresham ἐφαρμόζεται: 1) ὁσάκις νόμισμα ἐφθαρμένον ἢ τετριμμένον εὑρίσκεται ἐν κυκλοφορίᾳ μετὰ νομίσματος νέου, 2) ὁσάκις χαρτονόμισμα ὑποτετιμημένον εὑρίσκεται ἐν κυκλοφορίᾳ μετὰ νομίσματος μεταλλικοῦ, καὶ 3) ὁσάκις νόμισμα ἐλαφρὸν ἢ ἀδόκιμον εὑρίσκεται ἐν κυκλοφορίᾳ μετὰ νομίσματος ἴσου ἢ δοκίμου ἢ ὁσάκις τοῦτο εὑρίσκεται ἐν κυκλοφορίᾳ μετὰ νομίσματος βαρέος. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας, τὸ ἐλαφρότερον ἢ ἀσθενέστερον τῶν δύο νομισμάτων ἀποδιώκει τὸ ἄλλο. Ἐνταῦθα ἀνήκει καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ κεφαλαίου περὶ νομισματικῶν συστημάτων, *μονομεταλλισμοῦ* ἢ *διμεταλλισμοῦ*.

Χαρτονόμισμα. Καλοῦνται οὕτω τὰ ὑπὸ τοῦ κράτους ἀπ' εὐθείας ἐκδιδόμενα γραμμάτια τὰ κυκλοφοροῦντα ἀντὶ νομίσματος, χωρὶς νὰ ὦσιν ἐξαργυρωτέα, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ τραπεζικὰ τοιαῦτα, τὰ ἐν ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐξαργυρωτέα, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *νόμισμα ἐκ χάρτου* (monnaie de papier), τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦν τὰ ἔχοντα ὑπόσχεσιν ἢ διαταγὴν πληρωμῆς χρηματικοῦ ποσοῦ ἔγγραφα καὶ δυνάμενα νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὄργανα πληρωμῆς, οἷα εἶναι ἡ συναλλαγματική, τὸ γραμμάτιον εἰς διαταγήν, ἡ ἐπιταγή, τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία. Ταῦτα καλοῦνται ἐπίσης καὶ *πιστωτικὸν* νόμισμα (monnaie fiduciaire), ἔχον τὸ χαρακτηριστικὸν ὅτι εἶναι ἐξαργυρωτέα ἢ πληρωτέα εἰς νόμισμα κυκλοφοροῦν. Διακρίνουσι δὲ τρία εἴδη νομίσματος ἐκ χάρτου ἢ χαρτονομίσματος, ἤτοι: 1) τὸ *παραστατικόν*, ὅπερ ἀντιπροσωπεύει ἴσην ποσότητα νομίσματος κατατεθειμένην π. χ. εἰς τὰ ταμεῖα τῆς τραπέζης καὶ χρησιμεύουσαν ὡς ἐγγύησιν αὐτοῦ· 2) τὸ *πιστωτικόν*, ὅπερ παρίσταται ὑπὸ τύπον τίτλου πίστεως, κυρίως δ' εἰπεῖν εἶναι ὑποχρέωσις πληρωμῆς χρηματικοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία ἤρτηται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς φερεγγυότητος τοῦ ὀφειλέτου (τὰ τραπεζογραμμάτια κατὰ γενικὸν κανόνα ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην)· καὶ 3) τὸ *συμβατικὸν* χαρτονόμισμα, ὅπερ δὲν ἀντιπροσωπεύει τίποτε καὶ εἰς τίποτε δὲν χορηγεῖ δικαίωμα, ἀποτελεῖ δὲ τὸ ὑπὸ στενὴν ἔννοιαν χαρτονόμισμα.

Ἐπίδρασις τοῦ πολέμου. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, καί τινα ἔτη μετ' αὐτόν, τὰ κράτη εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προσφύγωσιν εἰς τὴν ἔκδοσιν χαρτονομίσματος καὶ ἰδίως τραπεζικοῦ γραμματίου, μὴ κεκαλυμμένου διὰ μεταλλικοῦ ἀποθέματος, καὶ οὕτω προέκυψεν ὁ *πληθωρισμὸς* (l' inflation). Ἀπὸ τῆς ἑπομένης τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, εἰς πάσας τὰς ἐμπολέμους χώρας τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον προσέλαβεν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν, ἔπαυσε νὰ ᾖ πιστωτικὸν νόμισμα καὶ κατεστάθη οὕτως ἁπλοῦν χαρτονόμισμα, καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ Gresham προβλεπόμενον ἀποτέλεσμα ἐξεδηλώθη ἀμέσως διὰ τῆς αὐτομάτου ἐξαφανίσεως παντὸς χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ νομίσματος. Ἐπηκολούθησεν ἡ ὕψωσις τῶν τιμῶν, ἀποδεικνύουσα τὴν ἔκπτωσιν τῆς ἀξίας τοῦ χαρτονομίσματος, παρὰ τὰ νομοθετικὰ μέτρα τὰ σκοποῦντα τὴν τεχνικὴν διατήρησιν τῆς ἀξίας του. Εἴς τινας τῶν ἐμπολέμων χώρας, οἷον ἐν Γερμανίᾳ, ὁ πληθωρισμὸς προσέλαβε τὸν ἀστρονομικὸν ἀριθμὸν τῶν 693 τρισεκατομμυρίων μάρκων καὶ ἀνάλογος ὑπῆρξεν ἡ ὕψωσις τῶν τιμῶν. Μεταξὺ τῶν νικητῶν, μόνη ἡ Ἀγγλία ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὰς συνεπείας τοῦ πληθωρισμοῦ καὶ νὰ στερεοποιήσῃ εἰς τὸ ἀκέραιον τὸ νόμισμά της. Ἡ Ἰταλία τὸ ἐσταθεροποίησεν εἰς τὸ $^{1}/_{4}$ τῆς ἀξίας του, ἡ Γαλλία εἰς τὸ $^{1}/_{5}$, τὸ Βέλγιον εἰς τὸ $^{1}/_{7}$, ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸ $^{1}/_{15}$.

«Κανὼν κυκλοφορίας χρυσοῦ» (Gold Standard). Τὸ νομισματικὸν τοῦτο σύστημα ἀποτελεῖ τὸν χρυσοῦν κανόνα, ὑπὸ τὴν στενὴν σημασίαν τῆς λέξεως, διότι ἡ νομισματικὴ μονὰς ἔχει κατὰ τρόπον ἄμεσον τὴν ἀξίαν τοῦ χρυσοῦ, ταυτοχρόνως δὲ ὑπάρχει καὶ κυκλοφορία χρυσοῦ νομίσματος. Ἀντιθέτως δὲ εἰς τὸ σύστημα τοῦ «κανόνος ἀποθέματος χρυσοῦ» (Gold Bullion Standard), οὐδεμία κυκλοφορία χρυσοῦ ὑφίσταται, ἀλλὰ τὸ μόνον μέσον πληρωμῆς εἶναι τὸ τραπεζογραμμάτιον καὶ ἡ ὑποχρέωσις τῆς τραπέζης πρὸς ἀνταλλαγὴν διὰ χρυσοῦ τῶν κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ἀπεριόριστος, ἡ δὲ εἰσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ χρυσοῦ ἐλευθέρα. Πρὸς ἐξασφάλισιν δὲ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν τραπεζογραμματίων, ἡ τράπεζα διατηρεῖ εἰς τὰ θησαυροφυλάκιά της ἀπόθεμα αὐτουσίου χρυσοῦ, κυμαινόμενον κατὰ κανόνα μεταξὺ 30–50% ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων ἢ τῆς δυναμικῆς κυκλοφορίας, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία «κανὼν ἀποθέματος χρυσοῦ». Τρίτον σύστημα τοῦ χρυσοῦ κανόνος εἶναι ὁ «κανὼν συναλλάγματος χρυσοῦ» (Gold Exchange Standard), καθ' ὃ ἡ νομισματικὴ μονὰς ἐμμέσως μόνον ἔχει τὴν ἀξίαν τοῦ χρυσοῦ, διότι ἡ τράπεζα ὑπέχει ἀπεριόριστον ὑποχρέωσιν πρὸς ἀνταλλαγὴν τῶν κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων διὰ νομίσματος ξένης χώρας χρυσῆς βάσεως εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένην σταθερὰν ἰσοτιμίαν. Ταυτοχρόνως δ' ὑφίσταται ἐλευθέρα ἐξαγωγὴ καὶ εἰσαγωγὴ ξένων νομισμάτων. Ἡ ἐν Ἑλλάδι γενομένη σταθεροποίησις τοῦ νομίσματος ἠκολούθησε τὸ σύστημα τοῦτο ἐπὶ τῇ βάσει τιμῆς δραχμῶν 375 ἀνὰ λίραν Ἀγγλίας.

Ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία ὑπάρχει, ὁσάκις τὸ τραπεζικὸν γραμμάτιον, τὸ ἐκδιδόμενον δυνάμει νόμου, παρέχοντος τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεώς του εἰς τραπεζικὸν ἵδρυμα, παύει νὰ ᾖ ἐξαργυρωτέον παρ' αὐτοῦ, δηλαδὴ μεταβλητὸν εἰς χρήματα, ἐπὶ τῇ αἰτήσει τοῦ κομιστοῦ. Ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία διακρίνεται τῆς νομίμου, διότι τὸ τραπεζογραμμάτιον αὐτῆς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παρουσιάσῃ ὁ κομιστὴς εἰς τὴν τράπεζαν πρὸς ἐξαργύρωσιν. Ἡ ἐκδιδομένη ποσότης τῆς νομίμου κυκλοφορίας τραπεζογραμματίων περιορίζεται ὑπὸ τοῦ μέτρου τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐμπορίου, συνήθως δὲ εἶναι ἴση πρὸς τὴν τῶν συναλλαγματικῶν τῶν εἰς προεξόφλησιν ἐμφανιζομένων. Ἐνῷ ἐπὶ ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας ἡ τράπεζα ἐκδίδει ὅσα τραπεζικὰ γραμμάτια ἐξουσιοδοτεῖται διὰ νόμου ὑπὸ τοῦ κράτους νὰ ἐκδώσῃ, ἵνα δι' αὐτῶν παράσχῃ δάνειον πρὸς τὸ κράτος διὰ τὰς ἀνάγκας του, ἀπαλλασσομένη τῆς ὑποχρεώσεως τῆς ἐξαργυρώσεως, διὰ τῆς διὰ νόμου ἐπιβολῆς τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας. Ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία ἤρθη ἐν Ἑλλάδι διὰ τῆς κατὰ τὸ 1928 γενομένης σταθεροποιήσεως. Ἀλλὰ κατὰ τὸ σύστημα αὐτῆς, τὸ τραπεζογραμμάτιον τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἐξαργυρωτέον παρ' αὐτῆς εἰς συνάλλαγμα, εἰς νομίμως κυκλοφοροῦντα νομίσματα ξένων χωρῶν χρυσῆς νομισματικῆς βάσεως, διότι οὕτως αἱ ἀνάγκαι τῆς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πληρωμῆς ἱκανοποιοῦνται. Τὸ τραπεζογραμμάτιον, κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο, τείνει νὰ γίνῃ σήμερον χαρτονόμισμα, μὴ ἔχον ἀνάγκην νὰ ᾖ κεκαλυμμένον διὰ μεταλλικοῦ ἀποθέματος.

Ἡ κυκλοφορία ἐν Ἑλλάδι. Ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, ἀσκοῦσα ἐν Ἑλλάδι τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων καὶ τεταγμένη διὰ τοῦ καταστατικοῦ της νὰ ρυθμίζῃ τὴν πιστωτικὴν κυκλοφορίαν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κανόνος τοῦ χρυσοῦ συναλλάγματος, ἐπὶ Λονδίνου, κατήρξατο τῶν ἐργασιῶν της τῇ 14 Μαΐου 1928 μὲ κάλυμμα τῆς πιστωτικῆς της κυκλοφορίας εἰς χρυσόν, συνάλλαγμα κλπ. ἀξίας δραχμ. 3.9640, μὲ πραγματικὴν κυκλοφορίαν 4.863.3 καὶ μὲ ἑτέρας ὑποχρεώσεις ὄψεως δραχ. 2.522.8 καὶ μὲ σύνολον ὑποχρεώσεων ὄψεως δραχμ. 7.386.1. Κατ' Αὔγουστον 1930 ἡ ἀξία τοῦ καλύμματος ἦτο 3.369.7, ἡ πραγματικὴ κυκλοφορία 4.761.0, αἱ ἕτεραι ὑποχρεώσεις ὄψεως 1.888.2 καὶ τὸ σύνολον τῶν ὑποχρεώσεων τούτων 6.649.2. Κατὰ τὸ ἄρθρον 61 τοῦ καταστατικοῦ, ὡς ἀνώτερον ὅριον τῆς «δυναμικῆς κυκλοφορίας», τραπεζικῶν δηλαδὴ γραμματίων, κατ' ἀνώτατον ὅριον σὺν ταῖς λοιπαῖς ὑποχρεώσεσιν ὄψεως, νοεῖται τὸ ποσόν, ὅπερ δύναται νὰ καλυφθῇ κατὰ 40% κατ' ἐλάχιστον διὰ τοῦ ὑφισταμένου καλύμματος. Τὸ ἐκδοτικὸν περιθώριον μεταξὺ τῆς πραγματικῆς κυκλοφορίας καὶ τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου ἐξευρίσκεται διὰ τοῦ τύπου:

$$X = \frac{K - (\Sigma.\ 0,40)}{0,40}$$

ἔνθα Κ εἶναι τὸ ἑκάστοτε κάλυμμα καὶ Σ τὸ ἄθροισμα τῆς πραγματικῆς κυκλοφορίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐν ὄψει ὑποχρεώσεων. Ἑπομένως, ἐνῷ κατὰ τὴν 14 Μαΐου 1928 ἡ ἔνδειξις τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου δυναμικῆς κυκλοφορίας ἀνήρχετο εἰς 7.387.3 καὶ ὑφίστατο ἐκδοτικὸν περιθώριον 2.524.0, κατ' Αὔγουστον 1930 ἡ μὲν ἔνδειξις αὕτη εἶχε κατέλθει εἰς 6.536.0, τὸ δὲ περιθώριον τοῦτο εἰς 1.775.0.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Ch. Gide*, Cours d' économie (1930 τόμ. Α') —*Ξεν. Σ. Ζολώτα*, Νομισματικὰ καὶ συναλλαγματικὰ φαινόμενα ἐν Ἑλλάδι 1910—1927.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Νομισματικὴ σταθεροποίησις (1929).—*Γ. Κοφινᾶ*, Τὸ ἰσοζύγιον τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἡ σταθεροποίησις τῆς δραχμῆς (1928).

Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

— *[Ἀστυν.]* Ἀφ' ἧς ἰδίᾳ ἡ χρῆσις τοῦ αὐτοκινήτου ἐπεξετάθη, ἡ ρύθμισις τῆς *κυκλοφορίας* ἀποτελεῖ σπουδαιότατον ζήτημα διὰ τὰς μεγάλας ἰδίᾳ πόλεις. Ἀνατίθεται δὲ ἡ ρύθμισις αὐτῆς εἰς τὴν ἀστυνομικὴν ἀρχὴν καὶ παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἱδρύθη καὶ λειτουργεῖ ἐν Ἀθήναις τὸ εἰδικὸν ἀστυνομικὸν τμῆμα «τῆς τροχαίας κινήσεως».

Ε. Ι. Μ.

— **κυκλοφορία** τοῦ ***αἵματος*** *[Φυσιολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἀδιάκοπος ἐν τῷ σώματι κίνησις τοῦ αἵματος, φερομένου ἀπὸ τῆς καρδίας διὰ τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων πανταχοῦ τοῦ σώματος καὶ ἐντεῦθεν πάλιν εἰς τὴν καρδίαν ἐπαναγομένου. Ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος ἀνεκαλύφθη τῷ 1628 ὑπὸ τοῦ William Harvey καὶ ὀφείλεται εἰς τὴν διαφορὰν τῆς πιέσεως, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἀρτηριῶν καὶ τῶν φλεβῶν, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ ρυθμικῶς ἐργαζομένη καρδία, ἥτις κατὰ πᾶσαν μὲν συστολὴν ἐκτοξεύει αἷμα πρὸς τὰς ἀρτηρίας, κατὰ πᾶσαν δὲ διαστολὴν παραλαμβάνει αἷμα ἐκ τῶν φλεβῶν. Ἡ καρδία εἶναι ὄργανον κοῖλον, ὅπερ διὰ διαφράγματος διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, τὸ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερόν, ἅτινα δὲν συγκοινωνοῦσι πρὸς ἄλληλα. Ἑκάτερον δὲ τούτων ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο κοιλότητας, αἱ ὁποῖαι συγκοινωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας. Καὶ ἡ μὲν ἄνω κοιλότης καλεῖται κόλπος, ἡ δὲ κάτω κοιλία· ὥστε ἡ καρδία ἐμφανίζει δύο κόλπους, τὸν ἀριστερὸν καὶ τὸν δεξιόν, καὶ δύο κοιλίας, τὴν ἀριστερὰν καὶ τὴν δεξιάν· οἱ κόλποι συγκοινωνοῦσι πρὸς τὰς συστοίχους κοιλίας διὰ στομίων, κολποκοιλιακῶν καλουμένων, ἅτινα φράσσονται διὰ βαλβίδων, καὶ εἰς μὲν τὸ ἀριστερὸν κολποκοιλιακὸν στόμιον ὑπάρχει ἡ διγλῶχιν βαλβίς, ἡ ἄλλως μιτροειδὴς καλουμένη, εἰς δὲ τὸ δεξιὸν κολποκοιλιακὸν στόμιον ὑπάρχει ἡ τριγλῶχιν βαλβίς. Διὰ τῶν βαλβίδων δὲ τούτων ρυθμίζεται ἡ ροὴ τοῦ αἵματος. Ἀπὸ τοὺς κόλπους καὶ τὰς κοιλίας ἐξέρχονται αἱμοφόρα ἀγγεῖα, καὶ τὰ μὲν ἐκ τῶν κοιλιῶν ἐξερχόμενα ἀπάγουσι τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας καὶ καλοῦνται ἀρτηρίαι, τὰ δὲ ἐκ τῶν κόλπων προσάγουσι τὸ αἷμα πρὸς τὴν καρδίαν καὶ καλοῦνται φλέβες. Αἱ ἀρτηρίαι συγκοινωνοῦσι πρὸς τὰς φλέβας διὰ τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων.

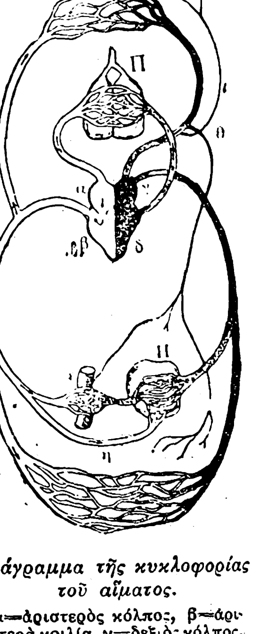

Διάγραμμα τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος.

[α=ἀριστερὸς κόλπος, β=ἀριστερὰ κοιλία, γ=δεξιὸς κόλπος. δ=δεξιὰ κοιλία, ε=ἔντερον, Η=ἧπαρ, η=ἡπατικὴ ἀρτηρία, Π=πνεύμονες. ϑ=ϑωρακικὸς πόρος.]

Digitized by Google

Τοιουτοτρόπως δὲ ἡ καρδία μετὰ τῶν ἀγγείων ἀποτελοῦν ἑνιαῖον ἀγγειακὸν σύστημα, ὅπερ εἶναι κεκλεισμένον καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου κυκλοφορεῖται τὸ αἷμα. Τὸ αἷμα, ὅπερ ἔρχεται ἐκ τῶν διαφόρων περιφερικῶν ὀργάνων, διὰ τῆς ἄνω καὶ κάτω κοίλης φλεβὸς χύνεται εἰς τὸν δεξιὸν κόλπον, ἐκ τούτου δὲ διὰ τοῦ κολποκοιλιακοῦ στομίου εἰς τὴν δεξιὰν κοιλίαν. Τὸ αἷμα τῆς δεξιᾶς κοιλίας εἶναι μελανέρυθρον, διότι στερεῖται ἐπαρκοῦς ὀξυγόνου. Διὰ τῆς συστολῆς τῆς κοιλίας τὸ αἷμα ἐξ αὐτῆς φέρεται εἰς τὴν πνευμονικὴν ἀρτηρίαν, καὶ δι' αὐτῆς εἰς τοὺς πνεύμονας. Ἐκ τῶν πνευμόνων διέρχεται διὰ τοῦ τριχοειδοῦς πλέγματος τῶν κυψελίδων καὶ καθίσταται ἀρτηριακόν, καθ' ὅτι προσλαμβάνει μὲν ὀξυγόνον, ἀποδίδει δὲ τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος (CO_2). Τούτου γενομένου ἐπανέρχεται διὰ τῶν πνευμονικῶν φλεβῶν εἰς τὸν ἀριστερὸν κόλπον, καὶ ἐκ τούτου διὰ τοῦ κολποκοιλιακοῦ στομίου εἰς τὴν ἀριστερὰν κοιλίαν, ἐκ ταύτης δὲ εἰς τὴν ἀορτὴν καὶ διὰ τῶν κλάδων αὐτῆς εἰς τὰ τριχοειδῆ τοῦ ὅλου σώματος, διὰ τοῦ τοιχώματος τῶν ὁποίων τὸ αἷμα προσάγει εἰς τοὺς ἱστοὺς ὀξυγόνον καὶ θρεπτικὰς οὐσίας, δέχεται δὲ ἐξ αὐτῶν τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ τὰ προϊόντα τῆς καύσεως αὐτῶν. Οὕτω δὲ τὸ αἷμα καθίσταται μελανέρυθρον, ἤτοι φλεβικόν, διὰ τῆς ἀποβολῆς τοῦ ὀξυγόνου. Τοῦτο παραλαμβάνεται ὑπὸ τῶν ἐκ τῶν τριχοειδῶν ἐκπορευομένων φλεβῶν, αἵτινες συνερχόμεναι ἀποτελοῦσι τὴν ἄνω καὶ κάτω κοίλην φλέβα, αἱ ὁποῖαι ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν δεξιὸν κόλπον. Τὸ μέρος δὲ τοῦτο τῆς κυκλοφορίας, τὸ ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας μέχρι τοῦ δεξιοῦ κόλπου, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ αἷμα διατρέχει μακροτέραν ὁδόν, καλεῖται *μεγάλη κυκλοφορία*. Τὸ δὲ ἀπὸ τῆς δεξιᾶς κοιλίας διὰ τῶν πνευμόνων μέχρι τοῦ ἀριστεροῦ κόλπου καλεῖται *μικρὰ* ἢ *πνευμονικὴ κυκλοφορία*. Ἑκατέρα τῶν κυκλοφοριῶν τούτων ἀποτελεῖ ἡμικύκλιον, τὰ πέρατα τοῦ ὁποίου συνάπτονται πρὸς τὴν καρδίαν, καὶ οὕτως ἀποτελεῖται τέλειος κύκλος, ὥστε ἓν ἐρυθρὸν αἱμοσφαίριον, τὸ ὁποῖον ἐξορμᾶται ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας, θὰ διέλθῃ δι' ἀμφοτέρων τῶν ἡμικυκλίων, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ μέρος ἐξ οὗ ἐξωρμήθη.

Πλὴν τῆς καρδίας, καὶ τῶν ἀρτηριῶν ἡ ἐλαστικότης καὶ ἡ συσταλτικότης συμβάλλονται εἰς τὴν κυκλοφορίαν, ἠπίως μὲν προωθοῦσαι τὸ αἷμα ἐπὶ περαιτέρω, ρυθμίζουσαι δὲ τὸ ρεῖθρον τοῦ αἵματος, ὥστε νὰ εἶναι πανταχοῦ συνεχές, ἐνῷ ἄνευ τῶν ἰδιοτήτων τούτων τῶν ἀρτηριῶν τὸ ρεῦμα τοῦ αἵματος θὰ ἦτο περιοδικὸν καὶ διαλεῖπον, συμφώνως πρὸς τὴν περιοδικότητα τῶν καρδιακῶν συστολῶν. Καὶ τὸ φλεβικὸν δὲ τῶν ἀγγείων σύστημα συμβάλλεται εἰς τὴν κανονικότητα τῆς κυκλοφορίας διὰ τῶν πολλαχοῦ αὐτῶν ὑπαρχουσῶν βαλβίδων, αἵτινες παρακωλύουσι τὴν πρὸς τὰ ὀπίσω ἐπάνοδον τοῦ αἵματος. Ἡ ταχύτης τῆς κυκλοφορίας δὲν εἶναι πανταχοῦ ἡ αὐτή, ἐν τοῖς τριχοειδέσιν εἶναι ἐλαχίστη ($^1/_2$—1 χλσμ. κατὰ δευτερόλεπτον), μεγίστη δ' ἐν τῇ ἀορτῇ (44 ἑκμ.), εἶτα δ' ἐν τῇ καρωτίδι (33 ἑκμ.) καὶ ἐν ταῖς φλεψὶ (20 ἑκμ. κατὰ δευτερόλεπτον). Ὁ δὲ χρόνος ὁ ἀπαιτούμενος ὅπως αἱμοσφαίριόν τι ἐπανέλθῃ διὰ τῆς κυκλοφορίας εἰς τὴν θέσιν, ἐξ ἧς ἀνεχώρησεν, ὑπολογίζεται ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου εἰς 24 δευτερόλεπτα.

Ι. Ν. Μ.—Ι. Π.

— κυκλοφορία ἀτμοσφαίρας [*Δυναμ. Μετεωρολ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ διανομὴ τῶν ἀερίων ρευμάτων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἡ κυκλοφορία τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι σχετικῶς ἁπλῆ εἰς τὰς ἰσημερινὰς περιοχάς, ἔνθα ἐπικρατοῦσιν ἄνεμοι χαρακτηριστικῶς σταθεροί, οἱ ἀληγεῖς καὶ ἀνταληγεῖς, ἐπηρεαζόμενοι ὑπὸ τῶν περιοδικῶν ἀνέμων, τῶν μουσσώνων καὶ τῆς αὔρας. Εἰς τὰς εὐκράτους καὶ πολικὰς περιοχὰς τοὐναντίον οἱ ἄνεμοι δὲν παρουσιάζουσιν οὐδεμίαν κανονικότητα καὶ ἡ κυκλοφορία τῆς ἀτμοσφαίρας δυσκόλως διακρίνεται· πρὸς ἐξήγησιν δὲ ταύτης ἔχουσι διατυπωθῆ πλεῖσται ὅσαι θεωρίαι.

Αἱ ἀτμοσφαιροβολίσεις (sondages) ἔχουσιν ἀποδείξει ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς γῆς ὑφίσταται διχοτόμησιν οὕτως εἰπεῖν διὰ μιᾶς ἐπιφανείας ἀσυνεχείας, ἥτις ὡς φαίνεται περιβάλλει ὁλόκληρον τὴν γῆν. Τὸ ὕψος τοῦ συνοριακοῦ τούτου ἐπιπέδου ἀσυνεχείας κυμαίνεται μεταξὺ 7 ἕως 15 χλμ. καὶ παρατηρεῖται εἰς τὰ ὑψηλότερα γεωγραφικὰ πλάτη χαμηλότερον παρὰ εἰς τὰς ἰσημερινὰς περιοχάς, καὶ κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς εἰς ὕψος 7 χλμ. παρὰ τὸν πόλον, καὶ 17 χλμ. εἰς τὰς τροπικάς. Ἡ θέσις τοῦ ἐπιπέδου τούτου ἐκδηλοῦται ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῶν συνθηκῶν τῆς θερμοκρασίας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ παρατηρῆται λίαν ἀπότομος μεταβολὴ εἰς τὴν κάθετον διανομὴν τῆς πτώσεως τῆς θερμοκρασίας, διότι ἡ θερμοκρασία εἰς τὸ κατώτερον τμῆμα τῆς ἀτμοσφαίρας (τροποσφαῖραν) ἐλαττοῦται σχεδὸν μετὰ τοῦ ὕψους, ἐνῷ τοὐναντίον ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας ἀσυνεχείας ἐν τῇ στρατοσφαίρᾳ παραμένει σταθερὰ καὶ αὐξάνει λίαν βραδέως. Ὁμοίως καὶ τὰ στρώματα τοῦ ἀέρος παρουσιάζουσιν εἰς τὸ ὁριακὸν ἐπίπεδον σαφῆ ἀστάθειαν καὶ ἡ ταχύτης αὐτῶν ἐντὸς τῆς στρατοσφαίρας ἐλαττοῦται ταχέως. Ἡ διχοτόμησις αὕτη τῆς ἀτμοσφαίρας ἀσκεῖ σπουδαίαν ἐπίδρασιν ἐν γένει ἐπὶ τῆς καιρικότητος καὶ ἰδίᾳ τῶν μέσων πλατῶν, διὰ τὴν φυσικὴν ὅμως τοῦ καιροῦ λαμβάνεται μόνον ὑπ' ὄψει τὸ κατώτερον τμῆμα τῆς τροποσφαίρας, ἐνῷ τὸ λοιπὸν τμῆμα τῆς ἀτμοσφαίρας μόνον ἐμμέσως λαμβάνει μέρος.

Ἡ γενικὴ κυκλοφορία τῆς ἀτμοσφαίρας, ἥτις μᾶς δίδει εἰκόνα τῶν μέσων συνθηκῶν τῶν ἀερίων ρευμάτων τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας καὶ ἔχει ἐξαχθῆ ἐκ πολυπληθῶν παρατηρήσεων τῶν ἀνέμων, περιορίζεται ἐν πρώτοις μόνον ἐν τῇ τροποσφαίρᾳ. Ἐν τῇ ἰσημερινῇ ζώνῃ τῆς γῆς (τροπικαὶ καὶ ὑποτροπικαὶ περιοχαὶ μέχρι περίπου 30° βορείου καὶ νοτίου πλάτους) παρατηροῦνται κλεισταὶ κυκλοφορίαι ἀληγῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ ἀνταληγῶν εἰς ὕψος, ἀνοδικὰ ρεύματα ἀέρος ἄνωθεν τῆς ἰσημερινῆς ζώνης τῶν νηνεμιῶν, εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἀνταληγοῦς, κατερχομένου μεταξὺ 15° καὶ 30° πλάτους μέχρι τῆς γηΐνης ἐπιφανείας καὶ ἐπιστρέφοντος εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πρὸς τὸν ἰσημερινὸν ὡς ΝΕ ἢ SE ἀληγοῦς τοῦ βορείου ἢ νοτίου ἡμισφαιρίου. Ἐνῷ εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς κυκλοφορίας τῆς ἀτμοσφαίρας παρατηρεῖται ὡρισμένη σταθερότης ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν καὶ ἔντασιν τῶν ρευμάτων, τοὐναντίον ἐλλείπει αὕτη τελείως ἐν τῇ ἐξωτροπικῇ κυκλοφορίᾳ τῶν μέσων πλατῶν.

Εἰς τὰ μέσα εὔκρατα πλάτη, μέχρι περίπου 60° πλάτους, παρατηροῦνται εἰς τὰ κατώτερα στρώματα τοῦ ἀέρος ἀπὸ τῆς ζώνης τῶν νηνεμιῶν νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι, προερχόμενοι ἀπὸ τῶν πλατῶν τοῦ ἵππου (Rossbreiten, horse latitudes), καθ' ὃν χρόνον εἰς τὸ ὕψος ἀντικαθίστανται οὗτοι διὰ τῆς μεταφορᾶς μαζῶν ἀέρος ἀπὸ βορρᾶ προερχομένων ὑπὸ μορφὴν βορειοδυτικῶν ἀνέμων. Εἰς τοὺς πόλους παρατηρεῖται αὐτονόητος κυκλοφορία· εἰς τὰ κατώτερα στρώματα πνέει πολικὸς ἀὴρ ὡς Ε μέχρι ΝΕ ἄνεμος πρὸς τὴν ζώνην τῶν χαμηλῶν πιέσεων περὶ τὸ πλάτος τῶν 60°, ἔνθα ἀνέρχεται οὗτος κατὰ μῆκος μιᾶς ἐπιφανείας ἀσυνεχείας, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ V. Bjerknes ἔδωσε τὸ ὄνομα πολικὸν μέτωπον (Polarfront) καὶ ἐπιστρέφει διὰ τοῦ ὕψους πρὸς τὸν πόλον. Τὸ πολικὸν μέτωπον εἶναι ἡ δευτέρα μεγάλη ἐπιφάνεια ἀσυνεχείας τῆς τροποσφαίρας, ἥτις εἶναι ἐξαιρετικῆς σημασίας διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ καιροῦ τῶν εὐκράτων πλατῶν τῆς γῆς, διότι διαχωρίζει τὰς πολικῆς καταγωγῆς μάζας ἀέρος ἀπὸ ἐκείνων τῆς ἰσημερινῆς. Ἡ κυκλοφορία τῶν εὐκράτων ζωνῶν εἶναι ἀσθενής, ἀκαθόριστος καὶ μικρᾶς σταθερότητος, εἰς τρόπον ὥστε μόνον διὰ δυσκόλων μέσων ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀπόδειξις τῆς παρουσίας αὐτῆς τόσον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ὅσον καὶ εἰς ὕψος. Ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν σειρᾶς διαταράξεων, τῶν ὁποίων αἱ μᾶζαι ἀέρος τῆς ἐπιφανείας ἔχουσι πολικὴν καταγωγὴν καὶ κινοῦνται συγχρόνως πρὸς νότον, ὁμοῦ μετ' ἐκείνων τῶν ὑποτροπικῶν, αἵτινες ὠθοῦνται πρὸς βορρᾶν. Αἱ διαταράξεις αὗται ἀποτελοῦσι τὸ οὐσιῶδες στοιχεῖον τοῦ μεταβλητοῦ χαρακτῆρος τῆς καιρικότητος τῶν εὐκράτων πλατῶν. Ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ πολικοῦ ὁριακοῦ ἐπιπέδου ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως ὁ H. Helmholtz καὶ ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἐπιφάνεια αὕτη διὰ τῶν διαταράξεων τῆς εὐκράτου ζώνης ὑπόκειται εἰς συνεχῆ ἐκμηδένισιν καὶ συγχρόνως ἀνανέωσιν. Ὁ H. W. Dove ἀπέδειξε τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς τῇ βοηθείᾳ τοπικῶν μεμονωμένων παρατηρήσεων μεταξὺ τῶν πολικῶν καὶ ἰσημερινῶν ρευμάτων καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐγένοντο, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νέων τούτων ἀντιλήψεων, αἱ πολυάριθμοι ἐργασίαι τῶν Margules, Exner, v. Ficker κτλ., αἱ ἐξετάζουσαι λεπτομερῶς τὰ τῆς θέσεως τῆς ἐπιφανείας ταύτης καὶ τῆς σταθερότητος αὐτῆς.

Θ. Θ. Φ.

—κυκλοφορία ἀναγκαστική. Καλεῖται οὕτω κρατικὴ ἐπιταγή, διὰ τῆς ὁποίας ἀναστέλλεται ἡ ἐξαργύρωσις κυκλοφορούντων μέσων πληρωμῆς (τραπεζογραμματίων συνήθως, ἀλλὰ καὶ χαρτονομίσματος, ἐνίοτε δὲ μάλιστα καὶ μεταλλικοῦ χρήματος) καὶ ἐπιβάλλεται ὑποχρεωτικῶς, ἀναγκαστικῶς, νὰ γίνωνται ταῦτα ἀποδεκτὰ ἐντὸς τῆς χώρας ὡς νόμιμον νόμισμα, εἰς ὡρισμένην τινα τιμήν, συνήθως τὴν ὀνομαστικήν των. Ἐξυψοῦται δηλαδὴ εἰς νόμιμον μέσον πληρωμῆς, εἰς χρῆμα, ὅ,τι προηγουμένως ἦτο ὑποκατάστατόν τι τοῦ χρήματος. Ἐνῷ δηλαδὴ ἠδύνατό τις νὰ ἀνταλλάξῃ πρὸ τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τὸ τραπεζογραμμάτιον παρὰ τῷ ἐκδοτικῷ ἱδρύματι διὰ χρυσοῦ, μετὰ τὴν ἀναγκαστικὴν αἴρεται ἡ ὑποχρέωσις αὕτη τοῦ ἐκδόντος τὸ τραπεζογραμμάτιον ἱδρύματος. Ἀλλὰ καὶ τὸ κράτος δύναται νὰ ἐκδώσῃ δι' ἴδιον λογαριασμὸν χαρτονόμισμα μὲ ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν· τότε ὅμως ὀφείλει νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀναγκαστικὴν καὶ ἐπὶ τῶν τραπεζογραμματίων. Ἄλλως ἡ τράπεζα ὑποχρεοῦται ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν ἐξαργύρωσιν τῶν τραπεζογραμματίων της, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ εἰς τὴν λῆψιν τοῦ ἀναγκαστικῶς κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος. Τὸ ἀποτέλεσμα λοιπὸν τῆς μὴ ἄρσεως τῆς ἐξαργυρώσεως τῶν τραπεζογραμματίων θὰ ἦτο ἡ ἀπογύμνωσις τοῦ μεταλλικοῦ τῆς τραπέζης. Διότι ὁ κόσμος, ἐκ δυσπιστίας πρὸς τὸ κυκλοφοροῦν χαρτονόμισμα, τὸ ὁποῖον ταχέως ἢ βραδύτερον θὰ ἐγέννα τὴν ἐπικαταλλαγήν, θὰ ἔσπευδε νὰ ἐξαργύρωνε τὰ τραπεζογραμμάτιά του. Ὑποχρεοῦται λοιπὸν ἡ πολιτεία, πρὸς πρόληψιν τῆς ἐξ ὑπαιτιότητος αὐτῆς προκληθησομένης δυσχεροῦς θέσεως τοῦ ἐκδοτικοῦ ἱδρύματος, νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν καὶ ἐπὶ τῶν τραπεζικῶν γραμματίων, ἐφ' ὅσον αὕτη διαρκεῖ καὶ διὰ τὸ κρατικὸν χαρτονόμισμα. Μάλιστα χαρτονόμισμα, ὑπὸ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως, ἔχομεν ἀφ' ἧς στιγμῆς περιβληθῇ τοῦτο τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν, δηλαδὴ κηρυχθῇ ἀνεξαργύρωτον, διότι μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης οἱ ἰδιῶται ἠδύναντο νὰ δεχθοῦν ἢ νὰ ἀποκρούσουν αὐτό. Ἐφ' ὅσον δὲ πρόκειται περὶ τραπεζογραμματίων, ταῦτα κυκλοφοροῦν οὐχὶ δυνάμει νομικοῦ τινος ἐξαναγκασμοῦ, ἀλλὰ δυνάμει τῆς πρὸς τὴν ἐκδότριαν τράπεζαν παρεχομένης ἐμπιστοσύνης· διότι αὕτη ὑποχρεοῦται νὰ ἀνταλλάξῃ τὰ τραπεζογραμμάτιά της μὲ τὸ νόμιμον νόμισμα τῆς χώρας, ἐφ' ὅσον διὰ κρατικῆς πράξεως δὲν ἐκηρύχθησαν ἀνεξαργύρωτα. Ἡ διὰ τοιούτων τραπεζογραμματίων πληρωμὴ δὲν εἶναι πληρωμὴ εἰς χρῆμα, ἀλλὰ ὑπόσχεσις παροχῆς χρήματος, ἀποσβεννύουσα τὴν ἐνοχὴν τῇ συγκαταθέσει τοῦ δικαιούχου.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας λόγους, ὅταν τὸ κράτος θέλῃ νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν, δὲν ἐκδίδει αὐτὸ τοῦτο τὸ χάρτινον νόμισμα ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ ἐμμέσως διὰ μιᾶς ἢ πλειόνων ἐκδοτικῶν Τραπεζῶν (ὅπως παρ' ἡμῖν ἦσαν παλαιότερον ἡ Ἐθνικὴ τράπεζα, ἡ Ἰονικὴ Τράπεζα, ἡ Προνομιοῦχος Τράπεζα Ἠπειροθεσσαλίας). Ἀναθέτει δηλαδὴ τὸ κράτος εἰς τὴν τράπεζαν νὰ ἐκδώσῃ αὕτη τραπεζογραμμάτια πέραν τῶν καθωρισμένων εἰς αὐτὴν ὁρίων, προκαταβάλλουσα εἰς τὸ κράτος τὸ ἀναγκαῖον εἰς αὐτό, συνήθως μεταλλικόν, ποσόν. Ἡ τράπεζα ἐνεργεῖ ἐν προκειμένῳ ὡς ἀντιπρόσωπος καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ κράτους. Αὕτη δηλαδὴ μεσάζει ἁπλῶς ἐπ' ἀμοιβῇ, διότι κύριος δανειστὴς τοῦ κράτους δὲν εἶναι αὕτη, ἀλλὰ τὸ κοινόν, μεταξὺ τοῦ ὁποίου κυκλοφοροῦν τὰ ἐκδοθέντα τραπεζογραμμάτια. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἤδη κυκλοφοροῦντα τραπεζογραμμάτια ἔχουν ὡς μόνον ἀντιστάθμισμα τὴν μὴ ἀπαιτητὴν παρὰ τοῦ κράτους ἀπαίτησιν τῆς τραπέζης, δι' αὐτὸ τὸ κράτος περιβάλλει τὰ τραπεζογραμμάτια ταῦτα διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, μετατρέπον οὕτω ταῦτα εἰς χαρτονόμισμα. Ἡ ἔμμεσος αὕτη ἔκδοσις τοῦ τραπεζογραμματίου-χαρτονομίσματος ἔχει πλεονεκτήματα γενικωτέρας φύσεως διὰ τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν. Ἡ ἐκδοτικὴ τράπεζα θὰ ἔχῃ πάντοτε, ἔστω καὶ ἐλάχιστον, κάλυμμα τῶν κυκλοφορούντων τραπεζογραμματίων, περιορίζει πως τὰς ὑπερμέτρους συνήθως ἀξιώσεις τοῦ κράτους, ὅταν αὕτη εὑρίσκεται εἰς τὸ ὕψος της, ἐπισκοπεῖ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν καλύτερον, τέλος παρασκευάζει χρηματοτεχνικῶς εὐχερέστερον τὴν ἄρσιν τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας.

Ἐν Ἑλλάδι τὰ τραπεζογραμμάτια περιεβλήθησαν διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, μετατραπέντα οὐσιαστικῶς εἰς χαρτονόμισμα, κατὰ τὰς ἑξῆς χρονικὰς περιόδους: 1) τὴν 4ην Ἀπριλίου 1848 μέχρι τῆς 16ης Δεκεμβρίου 1848. 2) Τὴν 30 Δεκεμβρίου 1868 μέχρι τῆς 15 Ἰουλίου 1870 3) Τὴν 19 Ἰουνίου 1877 μέχρι τῆς 1 Ἰανουαρίου 1885. 4) Τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1885 μέχρι σήμερον. Ἐκτὸς τῆς πρώτης περιόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ μέτρον τοῦτο ἐλήφθη παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ εἰς ἄλλα κράτη, ἕνεκα τῆς γενικῆς οἰκονομικῆς κρίσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία διέτρεξε τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὰς ἑπομένας τρεῖς περιόδους ἐπεβλήθη παρ' ἡμῖν ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία πρὸς ἱκανοποίησιν ταμειακῶν ἀναγκῶν τοῦ δημοσίου, οἱ πόροι τοῦ ὁποίου ἦσαν δυσαναλόγως πενιχροὶ διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν ἐκτάκτων δαπανῶν, ὅσας ἐπέβαλον κυρίως γεγονότα ἐξωτερικῆς πολιτικῆς.

Ἡ μέχρι σήμερον κατὰ τὰ ἄνω διαρκοῦσα τετάρτη ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία τοῦ 1885 ἐθεσπίσθη διὰ τῶν κατωτέρω νομικῶν διατάξεων: Διὰ μὲν τὰ τραπεζογραμμάτια τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης διὰ τοῦ Β. Δ. τῆς 20 Σεπτεμβρίου 1885 κυρωθέντος ὑπὸ τοῦ νόμου ,ΑΣΟΓ΄ τῆς 4 Νοεμβρίου 1885. Διὰ τὰ τραπεζογραμμάτια τῆς Ἰονικῆς τραπέζης διὰ τοῦ Β. Δ. τῆς 21 Σεπτεμβρίου 1885, κυρωθέντος ὑπὸ τοῦ νόμου ,ΑΣΟΔ΄ τῆς 4 Νοεμβρίου 1885. Τέλος διὰ τὰ τραπεζογραμμάτια τῆς Προνομιούχου Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας διὰ τοῦ Β. Δ. τῆς 23 Σεπτεμβρίου 1885, κυρωθέντος ὑπὸ τοῦ νόμου ,ΑΣΟΕ΄ τῆς 4 Νοεμβρίου 1885. Ὁ τύπος τῆς «ἀναγκαστικῆς» τῶν ἀνωτέρω Β. Δ. εἶναι περίπου ὁ ἑξῆς: «Ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς σήμερον εἰκοστῆς τοῦ παρόντος μηνὸς Σεπτεμβρίου, ἀφ' ἧς τοιχοκολληθῇ τὸ φύλλον τῆς ἐφημερίδος τῆς κυβερνήσεως, δι' οὗ θέλει δημοσιευθῆ τὸ παρὸν διάταγμα, ἀναστέλλεται ἡ ἐξαργύρωσις τῶν τραπεζικῶν γραμματίων τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης· θέλουσι δὲ ταῦτα κυκλοφορεῖ ὑποχρεωτικῶς ὡς νόμιμον νόμισμα ἐπὶ τῇ ὀνομαστικῇ ἀξίᾳ αὐτῶν ἐντὸς τοῦ κράτους... Ἑπομένως ὡς τοιαῦτα θέλουσι δίδοσθαι καὶ λαμβάνεσθαι εἰς πάσας ἀνεξαιρέτως τὰς παρὰ τοῦ δημοσίου ταμείου πρα-

Digitized by Google

γματοποιουμένας πληρωμὰς καὶ εἰσπράξεις, καθὼς ἐπίσης καὶ μεταξὺ ἰδιωτῶν, τραπεζῶν, ἑταιρειῶν καὶ σωματείων πάσης φύσεως καὶ οἱῳδήποτε τίτλῳ, μὴ λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν ἄλλης συμφωνίας προϋπαρχούσης». Αἱ δὲ σχετικαὶ συμβάσεις κράτους καὶ τραπεζῶν ἀναφέρουν σχετικῶς μὲ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας τὰ ἑξῆς: «Ἡ ἀναστολὴ τῆς ἐξαργυρώσεως καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία τῶν τραπεζικῶν γραμματίων...διαρκοῦν ἕως οὗ ἡ κυβέρνησις ἀποδώσῃ εἰς τὴν Ἐθνικὴν τράπεζαν ὁλοσχερῶς τὸ παρ' αὐτῆς γενόμενον διὰ τῆς παρούσης συμβάσεως δάνειον».

Ἀφ' ἑτέρου ὁ περὶ Διεθνοῦς ἐλέγχου νόμος (,ΒΦΙΘ') τοῦ 1898 ὥριζεν· «Οὐδὲν νέον δάνειον ἐπ' ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ δύναται νὰ συνομολογηθῇ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς, πρὶν ἢ τὸ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια ἐπὶ ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ ὑφιστάμενον δάνειον ἐντελῶς ἐξοφληθῇ...Οὐδεμία ἑτέρα ἔκδοσις πιστωτικοῦ νομίσματος δύναται νὰ ἀποφασισθῇ ἢ ἐπιτραπῇ ὑπὸ τοῦ κράτους, ἐκτὸς ἐκείνων αἵτινες ἤθελον γίνει διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐμπορίου, ἐντὸς τῶν κανονιζομένων ἢ κανονισθησομένων ὁρίων διὰ τῶν καταστατικῶν τῶν συνεστημένων ἢ συσταθησομένων τραπεζῶν ἐκδόσεως».

Περὶ ἄρσεως τῆς τετάρτης (1885) ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας ἐγένετο λόγος τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1903 ὑπὸ τοῦ Ἰ. Πεσμαζόγλου, ἐπ' εὐκαιρίᾳ ὑπομνήματός του πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Τὸ ὑπ' αὐτοῦ προταθὲν τότε σχέδιον δὲν ἐτέθη εἰς ἐφαρμογήν, πάντως ὅμως ἡ Ἐθνικὴ τράπεζα ἐφρόντιζεν ἔκτοτε διὰ διαφόρων μέτρων (κατάθεσις μέρους τοῦ μεταλλικοῦ αὐτῆς εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀποδοχὴ καταθέσεων εἰς χρυσόν, δάνειον εἰς χρυσὸν τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν - Λαρίσης κλπ.) νὰ συγκεντρώσῃ τὸ μέγα μέρος τῆς κινήσεως τοῦ συναλλάγματος καὶ νὰ γίνῃ ὁ κατ' οὐσίαν ρυθμιστὴς τῶν τιμῶν αὐτοῦ. Οὕτω τῷ 1909 ἡ δραχμὴ ἔφθασε τὴν χρυσῆν ἰσοτιμίαν, ἣν ἀπὸ τοῦ 1876 εἶχε χάσει, τῷ δὲ 1895 ἡ πώλησις cheque ἐπὶ Παρισίων ἐστοίχιζε κατὰ μέσον ὅρον τοῦ ἔτους 1.80.21 δρ. Ἡ ἐποχὴ λοιπὸν ἐκρίθη πλέον ὡς ὥριμος διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἄρσεως τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας. Ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Ἀθαν. Εὐταξίας ὑπέβαλε σχετικὸν νομοσχέδιον διὰ τὴν βαθμιαίαν ἄρσιν τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας. Ὁ Ἰωάνν. Βαλαωρίτης ὑπέβαλε τροποποιητικάς τινας σκέψεις ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου τούτου, τὸ ὁποῖον τροποποιηθὲν ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτῶν ἀπέβη ὁ νόμος ,ΓΧΜΒ' τῆς 19 Μαρτίου 1910 «Περὶ δανείου δραχμῶν χρυσῶν 240.000.000 κατ' ἀνώτατον ὅρον, περὶ ἄρσεως τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας καὶ περὶ τροποποιήσεως τῶν ὅρων τοῦ διὰ τοῦ νόμου ,ΒΦΙΘ' τῆς 26 Φεβρουαρίου 1898 περὶ διεθνοῦς ἐλέγχου κυρωθέντος κανονισμοῦ τῶν ἐν αὐτῷ ἀναφερομένων χρεωλυτικῶν καὶ παγίων εἰς χρυσὸν δημοσίων δανείων». Τὸ σύστημα τοῦ νόμου τούτου ἐνεσάρκωσε τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰ. Πεσμαζόγλου διατυπωθὲν σχέδιον, τελειοποιῆσαν ὅμως τοῦτο οὐσιωδῶς. Τὸ διὰ τοῦ νόμου τούτου (ἄρθρ. 9) προβλεπόμενον δάνειον διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ ἐπ' ἀναγκαστικῇ κυκλοφορίᾳ χρέους τοῦ κράτους ὄχι μόνον δὲν ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐνσκήψας Παγκόσμιος πόλεμος τοῦ 1914 ἀνέστειλε τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν καὶ αὐτοῦ τοῦ νόμου ,ΓΧΜΒ'. Οὕτως ὁ νόμος 382 τῆς 17 Νοεμβρίου 1914 (καὶ σειρὰ ἄλλων κατόπιν 520/14, 987/1917, 1414/1918) ἐκύρωσε Β. Δ. τῆς 21 Ἰουλίου 1914 τὸ ὁποῖον ἀνέφερεν ἐν ἄρθρῳ 6: «Ἀναστέλλεται ἡ ἐφαρμογὴ τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 8 ἐδ. β' τοῦ νόμου ,ΓΧΜΒ («ἐπιτρέπεται ἐν ταῖς πάσης φύσεως συναλλαγαῖς συμφωνία περὶ πληρωμῆς εἰς αὐτούσια χρυσᾶ νομίσματα ..»), αἱ δὲ εἰς χρυσὸν ὑποχρεώσεις ἐξοφλοῦνται κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ ἄρθρου 8 ἐδ. α' τοῦ αὐτοῦ νόμου ,ΓΧΜΒ'», δηλαδὴ διὰ τραπεζικῶν γραμματίων εἰς τὸ ἄρτιον. Ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀναστολῆς ταύτης διατελοῦμεν εἰσέτι. Ὁ μεσολαβήσας Παγκόσμιος πόλεμος ἀνέτρεψε τοὺς παλαιοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ ἐπέφερε τοιαύτην νομισματικὴν ἐξάρθρωσιν εἴς τε τὰ ἐμπόλεμα καὶ πολλὰ τῶν οὐδετέρων κρατῶν, ὥστε πᾶσα πρόβλεψις περὶ ἐπανόδου εἰς χρυσόν, παρ' ἡμῖν τοὐλάχιστον, νὰ μὴ ἔχῃ οὐδεμίαν βάσιν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἰ. Βαλαωρίτου*, Ἱστορία τῆς Ἐθνικῆς τραπέζης τῆς Ἑλλάδος (1902).— *Γ. Κατσελίδου*, Τὸ νόμισμα (1902).—*Ἰ. Σημαντῆρα*, Τὸ ζήτημα τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας (1905).—*Ἰ. Εὐταξία*, Τὸ Κράτος καὶ ἡ Ἐθνικὴ τράπεζα (1914). Ἰδίως *Ν. Μπακοπούλου*, Περὶ ἐκδοτικῶν τραπεζῶν (1920), καὶ *Εὐαγγ. Φαρμακίδου*, Τὰ ἐξωτερικὰ συναλλάγματα κατὰ καὶ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1921). — *Δ. Καλιτσουνάκι*, Θεωρία τοῦ χρήματος καὶ πολιτικὴ τῆς νομισματικῆς ἐξυγιάνσεως (1928). Τὴν μέχρι τοῦ 1918 ἑλληνικὴν νομισματικὴν νομοθεσίαν (Μεταλλικὸν νόμισμα, νομισματικὰς συμβάσεις, ἀναγκαστικὴν κυκλοφορίαν τραπεζικῶν γραμματίων, νόμισμα νέων χωρῶν) περιέχουν οἱ νεώτεροι κώδικες τοῦ *Κ. Βασιλείου* (τόμ. Β' 1915).

Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

— **κυκλοφορία** ***γενικὴ τῶν ἀνέμων*** /*Μετεωρ.*/ βλ. λ. *ἄνεμοι*.

— **κυκλοφορία** τοῦ ***πρωτοπλάσματος*** /*Βιολ.*/ βλ. λ. *πρωτόπλασμα*.

κυκλοφοριακός, —*ή*, —*όν*· ἄλλως *κυκλοφορικὸς* (βλ. λ.).

κυκλοφορίδαι (οἱ) (Cyclophoridae) /*Ζωολ.*/ Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων*, περιλαμβάνουσα μαλάκια μικροῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μεγέθους, ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *κυκλοφόρος* (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

κυκλοφορικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κυκλοφορίαν, ὁ τῆς κυκλοφορίας: «*κυκλοφορικὸν σύστημα*», ἄλλως *κυκλοφοριακός*.—Ἐπίρρ. ***κυκλοφορικῶς***.

— **κυκλοφορικὸν** ***σύστημα***. Τὸ κυκλοφορικὸν σύστημα περιλαμβάνει τὰ ὄργανα, ἅτινα χρησιμεύουσι διὰ τὴν κίνησιν τοῦ αἵματος. Ἀποτελεῖται δὲ τοῦτο ἐκ τῆς *καρδίας* καὶ τῶν *ἀγγείων*. Καὶ ἡ μὲν καρδία, μῦς κοῖλος οὖσα, χρησιμεύει τοῦτο μὲν διὰ τὴν ἐξώθησιν τοῦ αἵματος πρὸς τὰ ἀγγεῖα, καὶ δι' αὐτῶν πρὸς τοὺς διαφόρους ἱστούς, τοῦτο δὲ ἐκ τῶν διαφόρων ἱστῶν δι' ἄλλων ἀγγείων πρὸς αὐτήν, τουτέστιν ἡ καρδία λειτουργεῖ δίκην καταθλιπτικῆς ἢ ἀναρροφητικῆς ἀντλίας. Τὰ ἀγγεῖα ἅτινα φέρουσι τὸ αἷμα πρὸς τὴν περιφέρειαν καλοῦνται *ἀρτηρίαι*, τὰ δὲ ἀγγεῖα, ἅτινα ἐκ τῶν περιφερειῶν μεταφέρουσι τὸ αἷμα πρὸς τὴν καρδίαν, καλοῦνται *φλέβες*· μεταξὺ τῶν ἀρτηριῶν καὶ τῶν φλεβῶν ὑπάρχουσι τὰ *τριχοειδῆ*, δι' ὧν κυρίως τελεῖται ἡ κυκλοφορία.

Ι. Ν. Μ.

— /*Συγκρ. Ἀνατ.*/ Τὸ κυκλοφορικὸν σύστημα τῶν *θηλαστικῶν* ζῴων, οὐδόλως σχεδὸν διαφέρει τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ καρδία ἔχει τέσσαρας κοιλότητας. Αἱ διακλαδώσεις τοῦ ἀρτηριακοῦ συστήματος πηγάζουσιν ἐκ τῆς ἀριστερᾶς κοιλίας τῆς καρδίας, καὶ τὸ αἷμα τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων ἐπιστρέφει εἰς τὸν δεξιὸν κόλπον διὰ δύο κοίλων φλεβῶν, τῆς μιᾶς ἀνωτέρας καὶ τῆς ἑτέρας κατωτέρας. Πρὸς τούτοις ὑφίσταται καὶ ἡ μικρὰ κυκλοφορία, ἥτις θέτει εἰς ἐπικοινωνίαν τὴν δεξιὰν κοιλίαν μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ κόλπου. Ἡ διάταξις ἀγγειακῶν τινων διακλαδώσεων παρουσιάζει ποιάν τινα διαφορὰν σχετικῶς πρὸς τὰς ἀγγειακὰς διακλαδώσεις τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτως, εἴς τινα ζῷα τοῦ ἀθροίσματος τῶν μηρυκαστικῶν, τὰ παχύδερμα, ἡ ἀορτὴ διαιρεῖται εἰς δύο ὀλίγον κατωτέρω τῆς συμφύσεώς της. Ἐπίσης ὑφίσταται προσθία τις ἀρτηρία, ἥτις δίδει τὴν γένεσιν εἰς τὰς ἀρτηρίας τῆς καρωτίδος, εἰς τὰς ὑποκλειδίους τοιαύτας, ὡς καὶ εἰς τὴν ὀπισθίαν θωρακικὴν ἀρτηρίαν. Μετά τινα διαδρομὴν ἡ διασχισθεῖσα ἀορτὴ συνενοῦται πάλιν εἰς μίαν. Εἴς τινα ζῷα, ὅπως εἰς τὰ κήτη, τὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα παρουσιάζουσι πολυπλοκωτέρας διακλαδώσεις.

Εἰς τὰ *πτηνὰ* ἡ ἀορτικὴ κυκλοφορία εἶναι τελείως κεχωρισμένη τῆς φλεβικῆς τοιαύτης. Ἡ ἀορτὴ διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα ἢ διακλαδώσεις· ἡ πρώτη, ἥτις εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον, ἀποτελεῖ τὴν κατιοῦσαν ἀορτὴν καὶ αἱ δύο ἕτεραι, αἱ πλαγίως ταύτης κείμεναι, διαβιβάζουσι τὸ αἷμα εἰς τὴν κεφαλήν, τὸν λαιμὸν καὶ τοὺς θωρακικοὺς μῦς. Ἡ ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν μαστοειδῆ ἀρτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰ πτηνὰ εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη, ἐξ οὗ παρουσιάζεται καὶ ἡ ἀξιοπαρατήρητος ἀνάπτυξις τῶν θωρακικῶν μυῶν εἴς τινα πτηνά. Αἱ κοῖλαι φλέβες εἶναι ἐπίσης τρεῖς τὸν ἀριθμόν· ἡ πρώτη ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν κοίλην ἐσωτερικὴν φλέβα τῶν θηλαστικῶν, αἱ δὲ ἕτεραι δύο πρὸς τὰς ὑποκλειδίους τοιαύτας τῶν θηλαστικῶν καὶ διανοίγονται μεμονωμένως ἐντὸς τοῦ δεξιοῦ κόλπου τῆς καρδίας. Γενικῶς, τὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα τῶν πτηνῶν εἶναι πολυπληθέστερα ἢ τὰ ἀνάλογα ἀγγεῖα τοῦ ἀνθρώπου.

Εἰς τὰ *ἑρπετὰ* ἡ κυκλοφορικὴ συσκευὴ παρουσιάζει ἀξιοπαρατηρήτους ἰδιορρυθμίας. Τὸ ἀρτηριακὸν αἷμα πάντοτε εἶναι ἀναμεμειγμένον μετά τινος ποσότητος φλεβικοῦ αἵματος. Ἡ καρδία, συνήθως, παρουσιάζει τρεῖς κοιλότητας, δύο κόλπους καὶ μίαν κοιλίαν, οὕτως ὥστε τὸ φλεβικὸν αἷμα ἔρχεται ἐκ τοῦ δεξιοῦ κόλπου καὶ ἀναμειγνύεται ἐν τῇ μοναδικῇ κοιλίᾳ μὲ τὸ ἀρτηριακὸν αἷμα, ὅπερ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ κόλπου. Ἡ ἀορτὴ ἀναφύεται ἐξ ἑνὸς ἢ πλειόνων ζευγῶν ροπαλοειδῶν ἀποφύσεων, αἵτινες περαιτέρω συνενοῦνται εἰς ἓν ἀγγεῖον καὶ τὸ αἷμα ἐκτοξεύεται εἰς τὴν καρδίαν ὑπὸ τριῶν κοίλων φλεβῶν. Εἰς τὰ χελωνοειδῆ ἡ κοιλία διαιρεῖται ὑπὸ δύο σαρκωδῶν μεμβρανῶν εἰς δύο δευτερεύοντας λοβούς· ὁ ἀριστερὸς λοβός, ἢ ἀρτηριακὸς λοβός, οὐδὲν τρῆμα φέρει· ὁ δεξιὸς λοβός, ἢ φλεβικὸς λοβός, παρουσιάζει τρία τρήματα, ἐξ ὧν τὸ ἓν εἶναι πνευμονικὸν καὶ τὰ ἕτερα δύο ἀορτικά. Ὁ φλεβικὸς λοβὸς κατὰ τὰς συσταλτικὰς καὶ διασταλτικὰς κινήσεις του ἐκτοξεύει τὸ φλεβικὸν αἷμα πρὸς τὰ τρήματα, ἀλλ' ἐξοχή τις, ἐν εἴδει βαλβῖδος, ἐμποδίζει τὴν δίοδον τοῦ αἵματος εἰς τὰ ἀορτικὰ τρήματα. Ὁ ἀρτηριακὸς λοβὸς κατὰ τὰς ἀναλόγους πρὸς τὸν φλεβικὸν λοβὸν κινήσεις του ἐκτοξεύει τὸ ἀρτηριακὸν αἷμα, ὅπερ εἶναι κατὰ μικρὰν ποσότητα ἀναμεμειγμένον καὶ μετὰ φλεβικοῦ αἵματος, πρὸς τὰ ἀορτικὰ τρήματα. Εἰς τὰ ὀφίδια ἡ κοιλία διαιρεῖται εἰς δύο λοβοὺς ὑπό τινος ἀτελοῦς σαρκώδους διαφράγματος. Ὁ ἀριστερὸς λοβὸς εἶναι μικρός, ἐνῷ ὁ δεξιὸς εἶναι παμμέγιστος καὶ διαιρεῖται εἰς δύο μικρότερα τμήματα, τὸν ἀνώτερον καὶ τὸν κατώτερον. Ὁ ἀριστερὸς λοβὸς δὲν φέρει τρῆμα, ἐνῷ ὁ δεξιὸς φέρει τρία τρήματα, ἓν πνευμονικόν, κατὰ τὸ κατώτερον λοβίον, ὅπερ καλεῖται πνευμονικὸν προπύλαιον, καὶ δύο ἀορτικά, ἅτινα εὑρίσκονται κατὰ τὸ ἀνώτερον λοβίον καὶ καλοῦνται ἀορτικὰ προπύλαια. Οὕτω τὸ φλεβικὸν αἷμα μόνον διεισδύει εἰς τὴν πνευμονικὴν ἀρτηρίαν, ἐνῷ τὸ ἀορτικὸν σύστημα μόνον μεικτὸν (φλεβικὸν καὶ ἀρτηριακὸν) αἷμα προσδέχεται. Εἰς τὰ σαυρώδη, πλὴν τῶν κροκοδειλωδῶν, ἡ διάταξις τῆς κυκλοφορικῆς συσκευῆς εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν τῶν ὀφιδίων, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ ἀρτηριακὸν αἷμα διέρχεται, οὐδόλως σχεδὸν μειγνυόμενον μετὰ τοῦ φλεβικοῦ, διὰ τῶν ἀορτικῶν τρημάτων. Εἰς τὰς σαύρας τῆς οἰκογενείας τῶν ἰγουανιδῶν, ἕκαστος λοβὸς συγκοινωνεῖ μὲ τὸ ἀρτηριακὸν σύστημα· ὁ ἀριστερὸς λοβὸς δίδει τὴν γένεσιν εἰς τὴν ἀριστερὰν παχεῖαν ἀορτήν, ἥτις καὶ προσδέχεται ἀπ' εὐθείας τὸ ἀρτηριακὸν αἷμα. Ἡ παχεῖα δεξιὰ ἀρτηρία ἐκφύεται ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ λοβοῦ, ὅπως καὶ ἡ πνευμονικὴ ἀρτηρία. Εἰς τὰ κροκοδειλώδη οἱ δύο λοβοὶ τῆς κοιλίας τῆς καρδίας χωρίζονται ὑπὸ στερεοῦ καὶ ἀδιαβρόχου διαφράγματος καὶ ἐξ ἑκάστου λοβοῦ ἀναφύεται ἀνὰ μία ἀορτή· τὰ δύο συστήματα, τῶν τε ἀορτικῶν καὶ φλεβικῶν ἀγγείων, ἅτινα διασταυροῦνται ὀλίγον ἐκεῖθεν τῆς βάσεώς των, ἀναστομοῦνται περαιτέρω. Ἡ κεφαλὴ καὶ τὰ πρόσθια μέλη τοῦ σώματος προσλαμβάνουσιν ἀρτηριακὸν αἷμα ἐκ τῆς ἀριστερᾶς παχείας ἀρτηρίας, ἐνῷ τὸ ἐπίλοιπον σῶμα προσλαμβάνει μεικτὸν (ἀρτηριακὸν καὶ φλεβικὸν) αἷμα.

Τὰ *βατράχια*, κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτῶν ἡλικίαν, ἔχουσι παρεμφερῆ κυκλοφορικὴν συσκευὴν πρὸς τοὺς ἰχθῦς, κατὰ δὲ τὴν ὥριμον αὐτῶν ἡλικίαν ἡ κυκλοφορικὴ αὐτῶν συσκευὴ πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὴν τῶν ἑρπετῶν. Ἡ πρώτη κυκλοφορικὴ συσκευὴ ἐξαφανίζεται συγχρόνως μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῆς δευτέρας, ἥτις καὶ ἀναπτύσσεται ἀναλώμασι τῆς πρώτης. Γενικῶς ἡ κυκλοφορικὴ συσκευὴ ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν συσταλτῶν κοιλοτήτων ἀνταποκρινομένων πρὸς τὸν κόλπον, τὴν κοιλίαν καὶ τὸν ἀρτηριακὸν βολβὸν τῶν ἰχθύων. Κατὰ τὴν ἰχθυόμορφον φάσιν τοῦ βατράχου, ὁ κόλπος εἶναι ἁπλοῦς· βραδύτερον διαιρεῖται εἰς δύο λοβοὺς διὰ καθέτου διαφράγματος, ὁπότε ὁ δεξιὸς λοβὸς ὑποδέχεται τὸ φλεβικὸν αἷμα καὶ ὁ ἀριστερὸς τὸ ἀρτηριακὸν αἷμα. Αἱ δύο αὗται κοιλότητες διανοίγονται ἐν τῇ μοναδικῇ κοιλίᾳ δι' ἑνὸς ἢ δύο τρημάτων, φρασσομένων διὰ βαλβίδων. Εἴς τινα γένη βατραχίων αἱ πνευμονικαὶ ἀρτηρίαι διαιροῦνται εἰς δύο, ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἀπολήγει εἰς τὸν πνεύμονα καὶ ἡ ἑτέρα διακλαδίζεται ἐν τῷ δέρματι, διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ συμπληρωματικὴν αἱμάτωσιν· τοῦτο ἐξηγεῖ τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ εἴδη τινὰ βατραχίων ἐπιζῶσι καὶ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν πνευμόνων των. Τὸ ἀρτηριακὸν σύστημα ἀποτελεῖται ἐκ διπλῆς παχείας ἀρτηρίας, ἥτις περαιτέρω συνενοῦται, διὰ νὰ σχηματίσῃ τὴν κοιλιακὴν ἀρτηρίαν καλουμένην.

Εἰς τοὺς *ἰχθῦς* ἡ καρδία διαιρεῖται εἰς δύο κοιλότητας, ἀλλ' ἡ κυκλοφορία εἶναι τελειοτέρα τῆς κυκλοφορίας τῶν βατραχίων, διότι τὸ ἀρτηριακὸν αἷμα δὲν φέρει ἀναμεμειγμένην καὶ ποσότητα φλεβικοῦ αἵματος, ὅπως εἰς τὰ βατράχια. Ἡ καρδία ἀφ' ἑνὸς προσλαμβάνει φλεβικὸν αἷμα, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ κόλπου ἄρχεται ἡ καλουμένη βραγχιακὴ ἀρτηρία, ἥτις φέρει συσταλτικὴν βολβώδη ἀπόφυσιν καὶ διακλαδίζει τὰς πολυπληθεῖς ἀποφύσεις της εἰς τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα, ὁπότε αἱ βραγχιακαὶ φλέβες ἐκτοξεύουσι τὸ ἀρτηριακὸν αἷμα εἰς ἀορτικόν τι ἀγγεῖον, ὅπερ καλεῖται ραχιαία ἀρτηρία, ἥτις συστελλομένη καὶ διαστελλομένη ἐκτοξεύει τὸ αἷμα εἰς τὰ διάφορα ὄργανα. Τὸ αἷμα ἐπιστρέφον ἐκ τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ σώματος συναθροίζεται εἴς τινα κοίλην φλέβα εὐρυτάτην, ἥτις διανοίγεται ἐντὸς τῆς κοιλίας τῆς καρδίας.

Τὰ *μαλάκια* ἔχουσι κυκλοφορίαν ἀντίθετον πρὸς τὴν τῶν ἰχθύων. Εἰς τὰ ζῷα ταῦτα ἡ καρδία φέρει δύο κοιλότητας καὶ ἀντὶ νὰ δέχηται φλεβικὸν αἷμα δέχεται ἀρτηριακόν. Ἐκ πάντων τῶν μαλακίων τὰ κεφαλόποδα παρουσιάζουσι τὸ πολυπλοκώτερον κυκλοφορικὸν σύστημα. Οὕτως ἡ σηπία π. χ. ἔχει τρεῖς καρδίας, μίαν ἀορτικὴν καὶ δύο πνευμονικὰς ἢ βραγχιακάς. Αἱ φλέβες, αἵτινες κατέρχονται ἐκ τοῦ ἀνωτέρου τμήματος τοῦ σώματος, διαιροῦνται εἰς δύο κλάδους, φέροντας ἀδενικὰς ἀποφύσεις, αἵτινες ἀντικαθιστῶσι τὰ ἀπορροφητικὰ ὄργανα· αἱ ἀδενικαὶ αὗται ἀποφύσεις διανοίγονται ἐν τῇ βραγχιακῇ καρδίᾳ, ἥτις ἐκτοξεύει τὸ αἷμα εἰς τὰ βράγχια, εἶτα τὸ αἷμα διαβιβάζεται διὰ τῆς βραγχιακῆς φλεβὸς εἰς τὴν ἀορτικὴν καρδίαν, ἐξ ἧς πάλιν διὰ πολυπληθῶν αἱμοφόρων διακλαδώσεων συναθροίζεται εἰς τὸν καλούμενον οἰσοφαγικὸν δακτύλιον καὶ ἐκεῖθεν διασκορπίζεται εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος. Εἰς τὰ γαστερόποδα ἡ πνευμονικὴ φλὲψ μεταφέρει τὸ αἷμα εἰς τὸν κόλπον τῆς καρδίας καὶ ἐκεῖθεν τὸ αἷμα μεταβιβάζεται εἰς τὴν κοιλίαν καὶ εἶτα εἰς ἀρτηρίαν τινὰ διωγκωμένην κατὰ τὴν ῥίζαν της καὶ τέλος καταλήγει εἰς τὴν καρδίαν διά τινος παχείας κοίλης ἀρτηρίας.

Digitized by Google

Εἰς τὰ *μαλακόστρακα* τὸ κυκλοφορικὸν σύστημα διαφέρει κατά τι τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος τῶν μαλακίων. Τὸ φλεβικὸν αἷμα συναθροιζόμενον εἰς ἀκανονίστους κοιλότητας, αἵτινες συγκοινωνοῦσι πρὸς τὰς κοιλιακὰς κοιλότητας, ἐκτοξεύεται εἰς τὰ βράγχια καὶ ἐκεῖθεν πάλιν εἰς τὴν ἀορτικὴν καρδιαν.

Οἱ *ζωνοσκώληκες* δὲν ἔχουσιν ἀληθῆ καρδίαν. Τὸ κυκλοφορικὸν αὐτῶν σύστημα ἀποτελεῖται: α') ἐκ ραχιαιου ἀγγείου ἀρκετὰ εὐρέος, β') ἐκ κοιλιακοῦ ἀγγείου παρομοίου πρὸς τὴν σύστασιν τῆς φλεβὸς καὶ γ') ἔκ τινων τριχοειδῶν ἀγγείων, ἅτινα φαίνονται ὅτι εἶναι τὰ ὄργανα τῆς διανομῆς τοῦ αἵματος εἰς τὰ βράγχια. Εἰς τὰ ζῷα ταῦτα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διακρίνῃ τις δύο εἴδη αἵματος (φλεβικὸν δηλαδὴ καὶ ἀρτηριακόν).

Εἰς τὰ *ἔντομα* ἡ κυκλοφορία οὐδένα κανονικὸν χαρακτῆρα παρουσιάζει. Τὸ αἷμα πάντοτε εὑρίσκεται ἀναμεμειγμένον μετὰ τοῦ θρεπτικοῦ ὑγροῦ καλουμένου, ὥστε δὲν δύναταί τις νὰ ἀποχωρήσῃ τελείως τοῦτο. Οὕτω τὸ αἷμα δὲν περικλείεται εἰς ὡρισμένα ἀγγεῖα, ἀλλ' εὑρίσκεται εἰς κοιλότητας διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος τοῦ ζῴου Πλεῖστα ἔντομα φέρουσι κατὰ τὴν ραχιαίαν αὐτῶν ἐπιφάνειαν ἐπίμηκες συσταλτὸν ἀγγεῖον, ὅπερ διὰ τῶν συσταλτικῶν καὶ διασταλτικῶν αὐτοῦ κινήσεων προωθεῖ τὸ ὑγρὸν εἰς λεπτοτάτους ὀχετοὺς καὶ ἐκεῖθεν μεταφέρει τοῦτο εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος.

Τέλος, εἰς τοὺς κατωτάτους ζῳολογικοὺς ὀργανισμοὺς ἡ κυκλοφορία εἶναι σχεδὸν χασματώδης, πλὴν ἐλαχίστων εἰδῶν, τῶν πλέον ἀνεπτυγμένων εἰς ὀργανισμόν, ὧν ἡ κυκλοφορία εἶναι ἀγγειώδης. Εἰς τὰ ὁλοθουροειδῆ παρατηρεῖται ἀγγειακόν τι κυκλοφορικὸν σύστημα λίαν ὑποτυπῶδες παρ' αὐτοῖς ὑπάρχει οἰσοφαγικὸς κύκλος, ὅστις εἶναι εἶδος ἀορτῆς, ἐξ ἧς ἄρχονται δύο ἐπιμήκη ἀγγεῖα, ἅτινα βαίνουσι παραλλήλως τοῦ ἐντέρου καὶ τέλος διανοίγονται εἰς εὐρεῖαν ὁπωσδήποτε κοιλότητα, παραπλησίαν πρὸς τὴν καρδίαν. Εἰς τὰ κρινοειδῆ ὑφίσταται ἀγγειακὸς κύκλος καὶ ἐπιμήκης κοιλότης ἐν εἴδει καρδίας, εἰς ἣν διανοίγονται τὰ διάφορα ἐκ τοῦ ἀγγειακοῦ κύκλου ἀρχόμενα ἀγγεῖα. Εἰς τοὺς ὀφιούρους ὑπάρχει εἶδος καρδίας τοποθετημένης παρὰ τὸν οἰσοφάγον ὡς καὶ δύο ἀγγεῖα, ὧν τὸ ἓν διανοίγεται εἰς τὸν λύχνον τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τὸ ἕτερον παρὰ τὴν ἕδραν. Εἰς τὰς ἀκαλήφας, ἡ κυκλοφορικὴ συσκευὴ παρουσιάζει περιπλοκήν τινα. Ἐξ ἑκάστου πλοκαμιδίου ἄρχεται ἀγγεῖον, ὅπερ διήκει μέχρι τοῦ στομάχου, ὅπου καὶ ἀναστομοῦται μετά τινος κυκλικοῦ ἀγγείου ἐξ οὗ ἐκφύονται τέσσαρα λεπτότερα ἀγγεῖα, ἅτινα διήκουσι μέχρι τῶν βραγχίων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ αἷμα διαβιβάζεται εἰς τὰ διάφορα ὄργανα τοῦ σώματος. Ἡ συσκευὴ αὕτη φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖ προσάρτημα τῆς πεπτικῆς συσκευῆς τῶν ζῴων τούτων. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

κυκλοφόρμιον (τὸ) (Cycloforin) */Φαρμ. Χημ./.* Οὕτω καλεῖται ὁ ἰσοβουτυλεστὴρ τοῦ π-αμινοβενζυϊκοῦ ὀξέος. Εἶναι λευκὴ κόνις, δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι, εὐδιάλυτος ἐν ἀλκοόλῃ. Χορηγεῖται ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ὡς ἀναισθητικόν. Ἐσωτερικῶς δίδεται εἰς δόσιν 0,2—0,4 γρ., ἐξωτερικῶς δὲ ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀλοιφῆς (5—10 %). Ἐσωτερικῶς τὸ κυκλοφόρμιον δίδεται ἐπὶ ἐμέτων, τοπικῶς δὲ χρησιμεύει εἰς ἑλκώδεις ἐπιφανείας, ἐγκαύματα, ραγάδας τοῦ δακτυλίου καὶ τῶν θηλῶν καὶ εἰς ἐνσταλάξεις ἐπὶ ὠτίτιδος. Κ. Γ. Μ.

κυκλοφόρος (ὁ) (Cyclophorus */Ζῳολ./*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυκλοφοριδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῳάρια μὲ κόγχην σφαιροειδῆ ἢ δισκοειδῆ, καλυπτομένην ὑπὸ κερατώδους συστάσεως μανδύου. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Δ. Ν. Π.

κυκλοφορῶ (*—έω*)· κινοῦμαι κυκλοφορικῶς, φέρομαι κυκλικῶς: «τὸ αἷμα κυκλοφορεῖ» || μεταβιβάζομαι, μεταδίδομαι, εὑρίσκομαι ἐν κυκλοφορίᾳ· «τὸ χρῆμα κυκλοφορεῖ, δὲν μένει στάσιμον», «ἐκυκλοφόρησε φήμη ὅτι....» || ἐπὶ ἁμαξῶν, αὐτοκινήτων κττ., εὑρίσκομαι ἐν κινήσει: «εἰς τὰς κεντρικὰς ὁδοὺς κυκλοφοροῦν τὰ περισσότερα αὐτοκίνητα».

κυκλόφυλλα (τὰ) */Βοτ./*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ἅτινα ἔχουσι τὰ φύλλα των κυκλικῶς περὶ τοὺς κλάδους διατεταγμένα. Δ. Ν. Π.

κύκλῳ· δοτ. τοῦ *κύκλος* (βλ. λ.) ὡς ἐπίρρ. κυκλικῶς, πέριξ.

κυκλῶ (*—έω*), παθ. *κυκλοῦμαι* (σπαν.): «κυκλεῖται φήμη, — λόγος» λέγεται, μεταδίδεται.

κυκλῶ (*—όω*), κοιν. *κυκλώνω*· περιβάλλω τινὰ κυκλικῶς, πανταχόθεν, περικυκλῶ: «ἐκυκλώθη ὑπὸ τοῦ πυρός» || πολεμικῶς, κάμνω κυκλωτικὴν κίνησιν, ἀποκόπτω τὴν ὀπισθοχώρησιν: «ὁ ἐχθρὸς ἐκυκλώθη».

κύκλωθεν· ἐπίρρ, κυκλικῶς, πανταχόθεν, γῦρογῦρο.

κύκλωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κυκλοῦν*, περιφορὰ κυκλική, περιδρομή: «κύκλωμα τοῦ Ἰξίονος» ἢ ἐπὶ τοῦ τροχοῦ περιστροφὴ τοῦ Ἰξίονος || «ἠλεκτρικὸν κύκλωμα».

— **κύκλωμα ἐπιστροφῆς** *(Ἠλεκτρ.)*· βλ. λ. *ἐπιστροφῆς κύκλωμα*.

— **κύκλωμα ἠλεκτρικὸν** */Φυσ./*· βλ. λ. *ἠλεκτρικὸν κύκλωμα*.

— **κύκλωμα μαγνητικὸν** */Φυσ./*· βλ. λ. *μαγνητικὸν κύκλωμα*.

κυκλὼν */Μετεωρολ./*. Καλεῖται οὕτως ἡ περιοχὴ ἑνὸς συστήματος χαμηλῶν πιέσεων, ἥτις εἰς τὰ μέσα πλάτη καλεῖται πολλάκις καὶ *βαρομετρικὴ ὕφεσις*. Αἱ *ὑφέσεις τῶν τροπικῶν* καλοῦνται ἢ ἁπλῶς *κυκλῶνες* (cyclone, Zyklone), ἢ *κυκλῶνες τῶν τροπικῶν* Σήμερον ἐπικρατεῖ τάσις μεταξὺ τῶν μετεωρολόγων, ὅπως ὁ ὅρος *ὕφεσις* ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ ὅρου *κυκλών*. Οἱ κυκλῶνες, οἵτινες παρατηροῦνται εἰς τὰ παράλια τῆς Κίνας καὶ Ἰαπωνίας, καλοῦνται εἰδικῶς *τυφῶνες* (typhons). Κατὰ τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις τῆς μετεωρολογίας καὶ δὴ τῆς σχολῆς τῶν Νορβηγῶν μετεωρολόγων καὶ τῆς θεωρίας τοῦ Bjernes, ὁ ὅρος *κυκλὼν* σημαίνει πᾶσαν ἀτμοσφαιρικὴν διατάραξιν, ὀφειλομένην εἰς τὴν σύμπραξιν ἑνὸς θερμοῦ μετώπου (front chaud, Warnifrond) καὶ ἑνὸς (ἢ καὶ περισσοτέρων) ψυχροῦ μετώπου (front froid, Kaltfront) παρὰ τὸ ἔδαφος ἢ εἰς ὕψος. Ὁ κυκλὼν περιλαμβάνει μίαν γλῶσσαν τροπικοῦ ἀέρος (θερμὸς τομεύς, secteur chaud) ἐνσφηνωμένην μεταξὺ δύο σφηνῶν πολικοῦ ἀέρος.

Δὲν ὑπάρχουσι παρὰ λεπτομερειακαὶ διαφοραὶ μεταξὺ κυκλώνων ἢ τυφώνων καὶ τῶν ὑφέσεων τῶν ὑψηλοτέρων πλατῶν. Πάντα τὰ φαινόμενα ἀνήκουσι εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν καὶ ἔχουσι τὸν αὐτὸν γενικὸν τρόπον σχηματισμοῦ Εἰς τοὺς κυκλῶνας, ὅπως καὶ εἰς τὰς ὑφέσεις, αἱ ἰσοβαρεῖς ἔχουσι μορφὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κυκλικὴν ἢ ἐλλειπτικήν, ὁ ἄνεμος κλίνει πρὸς τὴν βαροβαθμίδα δεξιὰ εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον καὶ ἀριστερὰ εἰς τὸ νότιον, ὁ ἀὴρ ἑπομένως γράφει πέριξ τοῦ κέντρου σπείρας συγκλινούσας καὶ ἡ φορὰ τῆς στροβιλικῆς ταύτης κινήσεως βορείως μὲν τοῦ ἰσημερινοῦ εἶναι ἀντίθετος τῆς τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου, νοτίως δὲ τοῦ ἰσημερινοῦ εἶναι ὁμόρροπος πρὸς τὴν φορὰν τῶν δεικτῶν. Εἰς τοὺς κυκλῶνας, ὅπως καὶ εἰς τὰς ὑφέσεις, ἡ στροβιλοειδὴς αὐτὴ κίνησις συνοδεύεται ἐξ ἀνάγκης ὑπὸ ἀνοδικῆς κινήσεως· ἐξ ἄλλου, συχνάκις παρατηρεῖται ὅτι ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ κυκλῶνος εἰς τὴν ὕφεσιν γίνεται βαθμιαίως· οὕτως ὡρισμένοι κυκλῶνες, οἵτινες σχηματίζονται ἢ φθάνουσιν εἰς τὰς Ἀντίλλας, ἀνέρχονται πρὸς βορειοανατολικὰ κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀμερικῆς, ὁπότε ἐπεκτείνονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ὅταν φθάσωσι περὶ τὸ πλάτος τῶν 45° δὲν διακρίνονται ἀπὸ τὰς συνήθεις ὑφέσεις. Ὁ ὅρος *κυκλὼν* ἐχρησιμοποιήθη κατ' ἀρχὰς διὰ νὰ σημάνῃ τὰς θυέλλας τῶν τροπικῶν περιοχῶν, προτοῦ γνωσθῇ ὁ στροβιλικὸς χαρακτὴρ τῶν θυελλῶν τῶν μέσων πλατῶν.

Σχηματισμὸς κυκλώνων. Πρὸς ἐξήγησιν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ὑφέσεων ἢ τῶν κυκλώνων διετυπώθησαν πλεῖσται ὅσαι μέχρι σήμερον θεωρίαι· ἐκ τούτων ἡ ἐπικρατήσασα σήμερον στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῶν ἐπιφανειῶν ἀσυνεχείας ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ (Surfaces de discontinuité, Diskontinuitätsfläche). Ὅταν εἰς ἓν ὡρισμένον μέσον ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς σημείου α εἰς ἕτερον σημεῖον β συνοδεύηται ὑπὸ μιᾶς ἀποτόμου μεταβολῆς ἰδιοτήτων, τότε λέγομεν ὅτι ὑπάρχει εἰς τὸ σημεῖον α μία ἀσυνέχεια εἰς τὰς ἰδιότητας τούτου. Ὁ γεωμετρικὸς τόπος τῶν σημείων, εἰς τὸν ὁποῖον λαμβάνει χώραν ἡ μεταβολὴ αὕτη, ἀποτελεῖ μίαν ἐπιφάνειαν ἀσυνεχείας. Ἡ ἀσυνέχεια δύναται νὰ ἐπεκτείνεται εἰς ὅλας τὰς ἰδιότητας τοῦ μέσου ἢ νὰ περιορίζηται εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν, δύναται νὰ εἶναι τάξεως καθαρῶς φυσικῆς (π. χ. ἀσυνέχεια θερμοκρασίας) ἤ, ἐὰν πρόκειται περὶ ρευστοῦ ἐν κινήσει, δύναται νὰ εἶναι συγχρόνως φυσικῆς τάξεως καὶ κινητικῆς (π. χ. ὑπερεπίθεσις ἑνὸς θερμοῦ ρεύματος καὶ ἑνὸς ψυχροῦ τοιούτου μὲ ταχύτητας διαφόρους κατὰ μέγεθος καὶ διεύθυνσιν). Οὕτω π. χ. τὰ φαινόμενα, ἅτινα συνοδεύουσι τὰς ἀέλλας, ἐξηγοῦνται διὰ τῆς αἰφνιδίας ἀφίξεως ἑνὸς στρώματος ἀέρος, οὗτινος αἱ ἰδιότητες εἶναι ἅπασαι διάφοροι ἐκείνων τοῦ στρώματος, ὅπερ ἀντικαθιστῶσιν. Ἡ ἀσυνέχεια παρὰ τῇ διαχωριστικῇ ἐπιφανείᾳ τῶν δύο στρωμάτων εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐκπεφρασμένη καὶ ἐκδηλοῦται κατὰ τρόπον σαφῆ ἐπὶ τῶν καμπύλων τῶν αὐτογραφικῶν ὀργάνων κατὰ τὴν διέλευσιν μιᾶς ἀέλλης· οὕτως ἡ θερμοκρασία πίπτει ραγδαίως κατὰ πολλοὺς βαθμούς, τὸ βαρόμετρον διαγράφει χαρακτηριστικὸν ἄγκιστρον, ὁ ἀνεμοδείκτης στρέφεται κατὰ 180° κατὰ τὴν φορὰν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου, καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀνεμογράφος παρέχει αἰφνιδίαν αὔξησιν τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου. Τὰ παραδείγματα τῶν ἀελλῶν, τὰ ὁποῖα μᾶς ἀποκαλύπτουσι τὴν ὕπαρξιν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ὡρισμένων ἐπιφανειῶν ἀσυνεχείας, μᾶς ἀποδεικνύουσιν, ὅτι αἱ ἐπιφάνειαι αὗται δύνανται νὰ μετακινῶνται καὶ νὰ παρουσιάζωσιν ἀρκετὰ μεγάλην εὐστάθειαν, εἶναι δυνατὸν μάλιστα, εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις, νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν μετατόπισιν τῆς τομῆς αὐτῶν μετὰ τοῦ ἐδάφους εἰς ἀποστάσεις ἄνω τῶν 1000 χιλιομέτρων ἐπὶ χρονικὴν διάρκειαν ἄνω τῶν 15 ὡρῶν.

Ἡ γενικὴ θεωρία τῶν ἀσυνεχειῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ διετυπώθη, κατὰ τὸ 1889 ὑπὸ τοῦ Helmholtz, ὅστις ἔδωσε τὴν σχέσιν μεταξὺ τῆς κλίσεως τῆς ἐπιφανείας, τῶν θερμοβαθμίδων καὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ταχυτήτων τοῦ ἀνέμου ἑκατέρωθεν τῆς ἐπιφανείας ταύτης. Οὗτος ἐμελέτησεν ἐπίσης τὴν σύμμειξιν τῶν ἐφαπτομένων στιβάδων καὶ τὸν ἐντοπισμὸν τῶν συμμείξεων τούτων παρὰ τὸ ἔδαφος ἢ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ ἀτμοσφαίρᾳ

Τὰς ἀπόψεις ταύτας τοῦ Helmholtz ἐπὶ μακρὸν χρόνον οἱ μετεωρολόγοι εἶχον θέσει κατὰ μέρος, ἀλλὰ περίπου ἀπὸ εἰκοσαετίας ἦλθον ἐκ νέου εἰς φῶς χάρις εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Victor Bjerknes καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν διατύπωσιν τῆς σήμερον ἰσχυούσης θεωρίας τοῦ Bjerknes περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν κυκλώνων καὶ τῶν ὑφέσεων. Αἱ λεπτομερεῖς μελέται τῶν καταστάσεων κινήσεως τοῦ ἀέρος, ἰδιαιτέρως δὲ τῆς διανομῆς τοῦ πεδίου τῶν ρευμάτων, ἀπέδειξαν ὅτι ἡ τελευταία αὕτη παρατηρεῖται σχεδὸν ἄνευ ἐξαιρέσεως εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους, εἰς οὓς μᾶζαι ἀέρος διαφόρου καταγωγῆς, ἑπομένως θερμὸς καὶ ψυχρὸς ἀήρ, ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν μεταξύ των. Αἱ ἀερομᾶζαι αὗται διατηροῦσιν ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ τόπῳ ἐπαφῆς των πάσας τὰς ἰδιότητας αὐτῶν, χάνουσιν ὅμως τας χαρακτηριστικάς των ἰδιότητας, ἀναλόγως τῶν τρόπων συμμείξεως αὐτῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ταχέως. Τοῦτο ὀφείλεται πιθανὸν ἐν πρώτοις εἰς τὸ ὅτι διαρκῶς νέαι ἀερομᾶζαι ρέουσι πρὸς τοὺς τόπους τούτους ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν μὲ ἀντιθέτους ἰδιότητας, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀστάθεια εἰς τὰ πεδία τῶν ρευμάτων καὶ τῆς θερμοκρασίας, ἥτις ἔχει τὴν αἰτίαν της εἰς τοῦτο, διατηρεῖται ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐξησθενημένη. Ἡ ἐπιφάνεια ἐπαφῆς ἢ ὁριακὴ ἐπιφάνεια μεταξὺ ψυχροῦ καὶ θερμοῦ ἀέρος εἶναι τότε κεκλιμένη εἰς τρόπον, ὥστε ὁ ψυχρότερος ἀὴρ εἰσέρχεται σφηνοειδῶς ὑπὸ τὸν θερμότερον τοιοῦτον. Προτοῦ ἐξετασθῶσι καὶ ἀποδειχθῶσι λεπτομερέστερον αἱ τοιαῦται ἐπιφάνειαι ἀσυνεχείας τῇ βοηθείᾳ τῆς παρατηρήσεως, ἀπεδείχθη προηγουμένως θεωρητικῶς ὅτι μόνον ἐν καταστάσει ἠρεμίας, τουτέστιν εἰς τὴν περίπτωσιν νηνεμίας, εὑρίσκεται ἡ ὁριακὴ ἐπιφάνεια ὁριζοντίως διαχωρίζουσα τὸν ψυχρὸν καὶ θερμὸν ἀέρα, ἐνῷ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ κινουμένου ἀέρος ἡ κατάστασις ἰσορροπίας δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ παρὰ ὑπὸ ὡρισμένην θέσιν τῆς ὁριακῆς ἐπιφανείας. Πρῶτος ὁ Margules διὰ την περίπτωσιν τῆς καταστάσεως της ἰσορροπίας εὗρε μιαν ἀναλυτικὴν σχέσιν μεταξὺ τῆς γωνίας τῆς κλίσεως τῆς ἐπιφανείας ἀσυνεχείας καὶ τῆς θερμικῆς καὶ τῆς κινητικῆς καταστάσεως ἑκατέρωθεν αὐτῶν, ἐνῷ ὁ V. Bjerknes ἐγενίκευσε τὸ ζήτημα, δώσας καὶ τὰς ἰσοβαρεῖς ἐπιφανείας πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς διανομῆς τῶν διαφόρων μετεωρολογικῶν στοιχείων. Ἑκάστη σταθερὰ ὁριακὴ ἐπιφάνεια μεταξὺ ψυχροῦ καὶ θερμοῦ ἀέρος παραιτηρεῖται πάντοτε, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὴν κατακόρυφον ἡ θερμοτέρα μᾶζα τοῦ ἀέρος κεῖται ἄνωθεν τῆς ψυχροτέρας καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις νηνεμίας εἶναι ὁριζόντιος· ἐξετάζοντες κατακορύφως τὰς μάζας ἀέρος, παρατηροῦμεν ὅτι δὲν κεῖνται αὗται ὑπερθεν ἀλλὰ παραπλεύρως ἀλλήλων, εἰς τρόπον ὥστε δύναται ἑκάστη τούτων, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐξεταζομένη, νὰ εὑρίσκεται ἐν σταθερᾷ καταστάσει ἰσορροπίας, ἀμφότεραι ὅμως οὐδέποτε δύνανται νὰ εἶναι εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ἀκόμη καὶ ὅταν πρόκειται περὶ κινουμένων μαζῶν ἀέρος. Σταθερὰ κατάστασις εἶναι μόνον δυνατή, ὅταν ἡ διαχωριστικὴ ἐπιφάνεια ἔχῃ τοιαύτην θέσιν ὡς πρὸς τὸν ὁρίζοντα, ὥστε ἡ ψυχροτέρα μᾶζα ἀέρος νὰ κεῖται κάτωθεν τῆς θερμῆς τοιαύτης. Ἡ γωνία κλίσεως α τῆς ὁριακῆς ἐπιφανείας δύο διαφόρως συγκεκερασμένων μαζῶν ἀέρος παρέχεται κατὰ τοὺς Margules καὶ Bjerknes ὑπὸ τῆς σχέσεως:

$$\text{ἐφ. } \alpha = -\frac{2\omega.\ \text{ἡμ.}\ \varphi}{g}\cdot\frac{p_1 v_1 - p_2 v_2}{p_1 - p_2}$$

ἔνθα ω ἡ γωνιώδης ταχύτης τῆς γηΐνης περιστροφῆς, δηλαδὴ $7.25\ 10^{-5}$ ἐκ/δευτ., φ τὸ γεωγραφικὸν πλάτος, g ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς βαρύτητος, p ἡ πυκνότης, v ἡ ταχύτης τοῦ ἀέρος. Ὁ δείκτης 1 ἀναφέρεται εἰς τὴν κάτω ψυχρὰν μᾶζαν ἀέρος καὶ ὁ δείκτης 2 εἰς τὴν ἄνω θερμὴν τοιαύτην. Ἐὰν ἀντικατασταθῇ ἡ πυκνότης διὰ τῆς ἀπολύτου θερμοκρασίας T, τότε ἡ ἀνωτέρω σχέσις λαμβάνει τὴν μορφην

$$\text{ἐφ. } \alpha = -\frac{2\omega.\ \text{ἡμ.}\ \varphi}{g}\cdot\frac{v_1 T_2 - v_2 T_1}{T_2 - T_1}$$

καὶ ἑπομένως ἡ κλίσις τῶν ἰσοβαρῶν ἐπιφανειῶν ἐν ἑκάστῃ μάζῃ ἀέρος παρέχεται ὑπὸ τῆς σχέσεως

$$\text{ἐφ. } \beta = -\frac{2\omega.\ \text{ἡμ.}\ \varphi}{g}\cdot v$$

Digitized by Google

Ἡ ὁριακὴ ἐπιφάνεια εἶναι ὁμαλὴ καὶ ἡ κλίσις αὐτῆς καθίσταται τοσοῦτον μεγαλυτέρα, εἰς τὴν περίπτωσιν κινουμένου ἀέρος, καθ' ὅσον αἱ ταχύτητες εἶναι μεγαλύτεραι καὶ ὅσον αἱ θερμοκρασίαι εἶναι ὅμοιαι. Αἱ γωνίαι κλίσεως εἶναι συνήθως λίαν μικραὶ κατὰ τὰς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ λαμβανούσας χώρας μεταβολὰς τοῦ ἀνέμου καὶ θερμοκρασίας καὶ σπανίως ὑπερβαίνουσι τὸ μέγεθος λεπτοῦ τόξου. Ἡ γωνία κλίσεως, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι πάντοτε μικρά, αὐξάνεται μετὰ τῆς ἀσυνεχείας τῆς ταχύτητος $v_1 - v_2$ καὶ ἐλαττοῦται ὅταν ἡ ἀσυνέχεια τῆς θερμοκρασίας $T_2 - T_1$ αὐξάνῃ. Ὁ V. Bjerknes διετύπωσε τὸν ἑξῆς κανόνα πρὸς εὕρεσιν εὐκόλως τῆς διευθύνσεως τῆς κλίσεως μιᾶς ἐπιφανείας ἀσυνεχείας: Ὑποθέτοντες παρατηρητὴν τοποθετημένον ἐπὶ τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου καὶ παρατηροῦντα πρὸς τὴν διεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν μετακινεῖται τὸ πυκνότερον ρεῦμα, τότε 1ον) Ἡ ἐπιφάνεια ἀσυνεχείας θὰ κλίνῃ ἀριστερὰ (δεξιὰ διὰ τὸ νότιον ἡμισφαίριον) ἐὰν α) τὰ δύο ρεύματα ἔχουσιν ἀντιθέτους διευθύνσεις, β) ἐὰν τὸ πυκνότερον ρεῦμα εἶναι ἐπίσης καὶ τὸ ταχύτερον. 2ον) Θὰ κλίνῃ πρὸς τὰ δεξιὰ (ἀριστερὰ διὰ τὸ νότιον ἡμισφαίριον) ἐὰν α) τὰ δύο ρεύματα ἔχουσι τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, β) ἐὰν τὸ ρεῦμα, τὸ ἧττον πυκνόν, κατέχῃ τὴν μεγαλυτέραν ταχύτητα. Ὅταν μία ἐπιφάνεια ἀσυνεχείας ἐκτείνεται μέχρι τοῦ ἐδάφους, τότε καλεῖται *μέτωπον* (ἡ γραμμὴ δηλαδή, καθ' ἣν τέμνει ἡ ἐπιφάνεια ἀσυνεχείας τὴν γηΐνην ἐπιφάνειαν). Ἐπειδὴ αἱ ἐπιφάνειαι ἀσυνεχείας δὲν διατηροῦσιν ἐν γένει σταθερὰν θέσιν ὡς πρὸς τὸ ἔδαφος, τὰ μέτωπα μετακινοῦνται, αἱ δὲ μετατοπίσεις αὗται εἶναι δύο τύπων: Εἰς τὸν πρῶτον ὁ ψυχρὸς ἀὴρ κεῖται σφηνοειδῶς ὑπὸ τὸν ἔμπροσθεν αὐτοῦ συσσωρευμένον ἀέρα, ὃν ἀνυψοῖ παθητικῶς πρὸς τὰ ἄνω, δηλαδὴ ἔχομεν ὤθησιν πρὸς τὰ ἐμπρὸς θερμῆς μάζης ὑπὸ ψυχρᾶς τοιαύτης. Ἡ ὁριακὴ αὕτη ἐπιφάνεια ἢ ἐπιφάνεια ἀσυνεχείας μεταξὺ τῶν δύο τούτων μαζῶν καλεῖται ἐπιφάνεια εἰσβολῆς ἢ ἐπιφάνεια ἀελλῶν (Einbruchsfläche, Böenfläche), ἡ δὲ τομὴ ταύτης μετὰ τῆς γηΐνης ἐπιφανείας καλεῖται ψυχρὸν μέτωπον ἢ γραμμὴ εἰσβολῆς (Kalfront, Einbruchslinie). Εἰς τὸν δεύτερον τύπον παρατηρεῖται τὸ ἀντίθετον φαινόμενον: θερμὸς ἀὴρ προωθεῖ σφηνοειδῶς τὸν ἔμπροσθεν αὐτοῦ συσσωρευμένον ψυχρὸν ἀέρα. Ὁ θερμὸς ἀήρ, ὅστις κατέχει ἐνταῦθα τὴν μεγαλυτέραν κινητικὴν ἐνέργειαν προωθεῖται λόγῳ τῆς ὑποχωρήσεως τοῦ ψυχροῦ ἀέρος καὶ διέρχεται πρὸς τὰ ἄνω τούτου. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ ὁριακὴ ἐπιφάνεια μεταξὺ τῶν δύο τούτων μαζῶν ἀέρος καλεῖται ἐπιφάνεια ἀνολισθήσεως (Aufgleitfläche) καὶ ἡ τομὴ ταύτης μετὰ τῆς γηΐνης ἐπιφανείας ἀποτελεῖ τὸ θερμὸν μέτωπον ἢ τὴν γραμμὴν ἀνολισθήσεως (Warmfront, Aufgleitlinie). Αἱ μετακινήσεις τῶν μετώπων εἶναι στενῶς συνδεδεμέναι μετὰ τῶν φαινομένων καιρικότητος.

Ψυχρὸν μέτωπον. Ἔμπροσθεν τοῦ μετώπου τούτου παρατηροῦνται ἐν τῷ θερμῷ ἀέρι αἱ ἰσχυ-

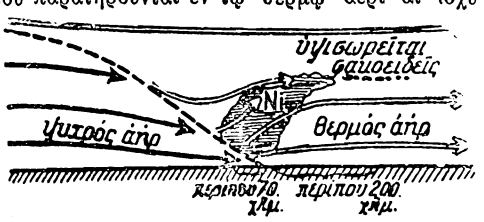

Σχ. 1. *Κάθετος τομὴ ψυχροῦ μετώπου.*

ρότεραι κάθετοι κινήσεις, αἵτινες προκαλοῦσι συμπυκνώσεις καὶ βροχάς. Ἐπὶ τῇ βάσει πολλῶν ἐρευνῶν οἱ J. Bjerknes καὶ H. Solberg διετύπωσαν σχηματικῶς τὸ ψυχρὸν μέτωπον (σχ. 1). Εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων τὸ ψυχρὸν μέτωπον ἀποδεικνύεται διὰ τῆς ἐμφανίσεως νεφῶν ὑψισωρειτῶν ἢ ἐπίσης θυσανοσωρειτῶν, ἅτινα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρουσιάζονται ὑπὸ ἐπιμήκη φα-

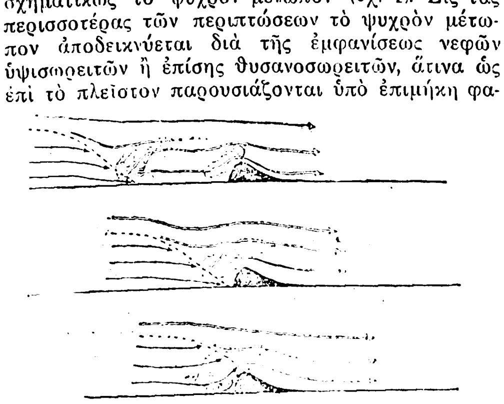

Σχ. 2. *Ὑπερπήδησις ὄρους ὑπὸ ψυχροῦ μετώπου.*

κοειδῆ μορφὴν καὶ ἅτινα εἶναι διατεταγμένα παραλλήλως τοῦ ἐγγίζοντος βροχεροῦ μετώπου. Τὰ νέφη ταῦτα, ἅτινα κατ' ἀρχὰς εἶναι ἀπλῶς μεμονωμένα, πυκνοῦνται ὀλίγον κατ' ὀλίγον, μετασχηματιζόμενα εἰς σειράς, καὶ τέλος καλύπτουσι τελείως τὸν οὐρανόν. Πυκναὶ μᾶζαι μελανιῶν, οἵτινες φθάνουσι μέχρι 4 χιλιομέτρων ὕψους, προκαλοῦσι ταχέως πολὺν ὄμβρον. Τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἐμφανίσεως τῶν νεφῶν τῶν ὑψισωρειτῶν μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς βροχῆς σπανίως φθάνει εἰς 3 μέχρι 4 ὥρας, ὁ δὲ ὄμβρος διαρκεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ ὥρας τινάς, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ὁποίου τὸ κάλυμμα ἐκ μελανιῶν μετασχηματίζεται εἰς σχιστοσωρείτας, οἵτινες ὀλίγον κατ' ὀλίγον βαίνουσι διαλυόμενοι καὶ τέλος ἐξαφανίζονται. Τὸ ψυχρὸν μέτωπον προσομοιάζει, ἐν ὅλαις ταῖς λεπτομερείαις αὐτοῦ, πρὸς τὸ μέτωπον τῶν ἀελλῶν, ὅπερ παρατηρεῖται κατὰ τὰς ἀελλώδεις καταιγίδας. Τὴν πρώτην ἀκριβῆ θεμελιώδη ἔρευναν τῆς μηχανικῆς θεωρίας τῶν ἀτμοσφαιρικῶν τούτων φαινομένων ὀφείλομεν εἰς τὸν W. Köppen. Συχνάκις τὸ ψυχρὸν μέτωπον ἀναγκάζεται νὰ ὑπερπηδήσῃ ὀροσειράν, ὅτε παρατηροῦνται πολύπλοκα φαινόμενα. Τὸ σχ. 2 παριστᾷ μίαν τοιαύτην ὑπερπήδησιν τοῦ ψυχροῦ μετώπου. Κατ' αὐτὴν ὁ ἀνερχόμενος θερμὸς ἀὴρ συμπυκνώνει τοὺς ὑδρατμοὺς αὐτοῦ ρίπτων βροχάς, μετὰ δὲ τὴν ὑπερπήδησιν τὸ ψυχρὸν μέτωπον κατέρχεται πρὸς τὴν ὑπήνεμον πλευρὰν ὑπὸ μορφὴν ἀνέμων Föhn. Τὸ πλεῖστον τῆς κακοκαιρίας, ἥτις συνοδεύει τὸ μέτωπον εἰσβολῆς, παρατηρεῖται εἰς τὴν προσήνεμον πλευρὰν καὶ διαρκεῖ περισσότερον παρ' ὅσον ὑπὸ κανονικὰς συνθήκας.

Θερμὸν μέτωπον. Ἡ διάβασις ἑνὸς θερμοῦ μετώπου συνοδεύεται ὑπὸ ταχείας, σχεδὸν αἰφνιδίας ἀνόδου τῆς θερμοκρασίας καὶ ὁ ὄμβρος ἀρχίζει ὀλίγας ὥρας πρὸ τῆς ἀνόδου ταύτης καὶ παύει ὀλίγον μετὰ τὴν ἔναρξιν αὐτῆς. Συνοπτικὴν ἰδέαν καθέτου τομῆς θερμοῦ μετώπου δίδει τὸ σχ. 3, ἐν τῷ ὁποίῳ δίδονται αἱ συνθῆκαι νεφώσεως καὶ τὸ σύστημα τῶν ρευμάτων. Τὸ ἀνοδικὸν ρεῦμα τοῦ θερμοῦ ἀέρος κατὰ μῆκος τῆς ἐπιφανείας ἀνολισθήσεως δίδει λαβὴν εἰς ζωηρὰν συμπύκνω-

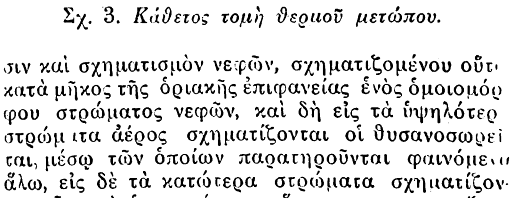

Σχ. 3. *Κάθετος τομὴ θερμοῦ μετώπου.*

σιν καὶ σχηματισμὸν νεφῶν, σχηματιζομένου οὕτω κατὰ μῆκος τῆς ὁριακῆς ἐπιφανείας ἑνὸς ὁμοιομόρφου στρώματος νεφῶν, καὶ δὴ εἰς τὰ ὑψηλότερα στρώματα ἀέρος σχηματίζονται οἱ θυσανοσωρεῖται, μέσῳ τῶν ὁποίων παρατηροῦνται φαινόμενα ἅλω, εἰς δὲ τὰ κατώτερα στρώματα σχηματίζονται εἶτα τὰ ὑψιστρώματα, ἅτινα μετασχηματίζονται περαιτέρω εἰς στρωματομελανίας καὶ μελανίας καὶ τὸ κάλυμμα τῶν νεφῶν φθάνει μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ὅταν παρατηροῦνται συνεχεῖς ἠπειρωτικαὶ βροχαί. Ἐπειδὴ ἡ ἀνοδικὴ συνιστῶσα παύει κατὰ τὸν θερμὸν ἀέρα, ὀλίγον μετὰ τὴν διέλευσιν τοῦ θερμοῦ μετώπου, ἡ βροχὴ παύει καὶ ἡ νέφωσις διαλύεται. Ὁ θερμὸς τομεύς, οὗτινος ὁ θερμὸς ἀὴρ περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν κάτω τροπόσφαιραν, παρουσιάζεται μὲ ἰσχυρὰς κινήσεις ἀέρος, μὲ μετρίως κεκαλυμμένον οὐρανὸν καὶ μὲ τὰς ἰδιαιτέρας ἰδιότητας τοῦ θερμοῦ ἀέρος. Ἐπίσης εἰς τὸ πεδίον ρευμάτων τοῦ θερμοῦ μετώπου παρατηρεῖται καὶ μία γραμμὴ συγκλίσεως, ἀλλ' ἡ ἐμφάνισις τοιούτων ἐκπεφρασμένων γραμμῶν δὲν εἶναι πάντοτε ἀπαραίτητος. Ἡ μεγάλη κινητικὴ ἐνέργεια τοῦ θερμοῦ ἀέρος εὐνοεῖ ἐξαιρετικῶς τὴν πρὸς τὰ ἄνω ὀλίσθησιν ἄνωθεν τοῦ μετρίαν κλίσιν ἔχοντος ψυχροῦ ἀέρος. Ἡ διανομὴ τῶν θερμοκρασιῶν δὲν εὐνοεῖ τὴν εὔκολον ἀναγνώρισιν ἑνὸς θερμοῦ μετώπου. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἰδίᾳ, αἱ τοπικαὶ ἐπιδράσεις (ψυχρὰ στρώματα ἐδάφους) καὶ ἡ ἡμερησία κύμανσις τῆς θερμοκρασίας δύνανται νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν τελείαν ἐξαφάνισιν αὐτοῦ. Ἀπὸ ἀπόψεως πεδίου ἰσοβαρῶν, τὸ θερμὸν μέτωπον ἐκφράζεται διὰ μιᾶς θλάσεως τῶν ἰσοβαρῶν καμπύλων καὶ ὁ κυκλωνικὸς σχηματισμὸς κινεῖται παραλλήλως πρὸς τὸ θερμὸν μέτωπον. Αἱ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ ἰδίᾳ αἱ ἀτμοσφαιροβολίσεις θεωροῦνται ὡς ἄριστον μέσον ἐξακριβώσεως ἐπιφανείας ἀσταθείας ἀνηκούσης εἰς θερμὸν μέτωπον. Τὰ θερμὰ μέτωπα σπανίως παρατηροῦνται ἐν Εὐρώπῃ μετ' ἐκπεφρασμένου σχηματισμοῦ, διότι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξαφανίζονται ὑπὸ τῶν ταχέως ἐπερχομένων ψυχρῶν μετώπων, ἅτινα ἕπονται αὐτῶν εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν σχηματισμὸν αὐτῶν. Ἡ ὁριζοντία ἐπίδρασις ἑνὸς θερμοῦ μετώπου ἀπὸ μετεωρολο-

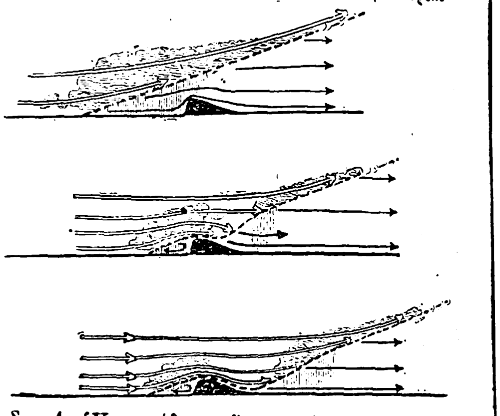

Σχ. 4. *Ὑπερπήδησις ὄρους ὑπὸ θερμοῦ μετώπου*

γικῆς ἀπόψεως, δὲν φθάνει περισσότερον τῶν 1000 χιλιομ. Τὸ θερμόν, ὅπως καὶ τὸ ψυχρόν, μέτωπον ὑφίσταται τροποποιήσεις κατὰ τὴν ὑπερπήδησιν ὄρους ἢ ὀροσειρᾶς. Τὸ σχ. 4 παρέχει κατὰ τὸν J. Bjerknes μίαν τοιαύτην ὑπερπήδησιν θερμοῦ μετώπου ἄνωθεν ὄρους. Ἡ ἐπιφάνεια ἀνολισθήσεως ἔχει συνήθως μικροτέραν κλίσιν πλησίον τοῦ ὀρεινοῦ συστήματος καὶ κατὰ τὴν προσέγγισιν τοῦ θερμοῦ μετώπου ἐνισχύονται τόσον ἡ νέφωσις ὅσον καὶ ἡ βροχὴ διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀνυψώσεως ἐπίσης τοῦ ψυχροῦ ἀέρος· καὶ τὸ μὲν κατώτερον στρῶμα τοῦ θερμοῦ μετώπου δὲν δύναται νὰ κινηθῇ κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ παραμένει στάσιμον εἰς τὴν προσήνεμον πλευρὰν τοῦ ὄρους ρίπτον βροχὰς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπὶ τῶν αὐτῶν τόπων· τὸ ἀνώτερον ὅμως τμῆμα τῆς ἐπιφανείας ἀνολισθήσεως διέρχεται τὸ ὄρος καὶ τὸ κάλυμμα τῶν νεφῶν ἀποχωρίζεται τοῦ τῆς προσηνέμου πλευρᾶς λόγῳ τῆς ἐπιδράσεως ἀνέμων Föhn. Αἱ περιοχαὶ μακρὰν τοῦ ὄρους δέχονται βροχὰς λόγῳ νέου ἀνασχηματισμοῦ βροχοφόρων ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου συστήματος νεφῶν. Ἡ διάβασις θερμῶν καὶ ψυχρῶν μετώπων παίζει σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἀσταθῆ καιρικὴν κατάστασιν τῶν εὐκράτων πλατῶν καὶ λαμβάνονται πάντοτε ὑπ' ὄψει κατὰ τὰς καιρικὰς προγνώσεις.

Σχηματισμὸς καὶ θεωρητικὴ ἀναπαράστασις κυκλῶνος. Ὁ J. Bjerknes, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω δεδομένων, ἔδωσε μίαν θεωρητικὴν ἀναπαράστασιν ἑνὸς κυκλῶνος (σχ. 5). Κατ' αὐτόν, ὡς εἴ-

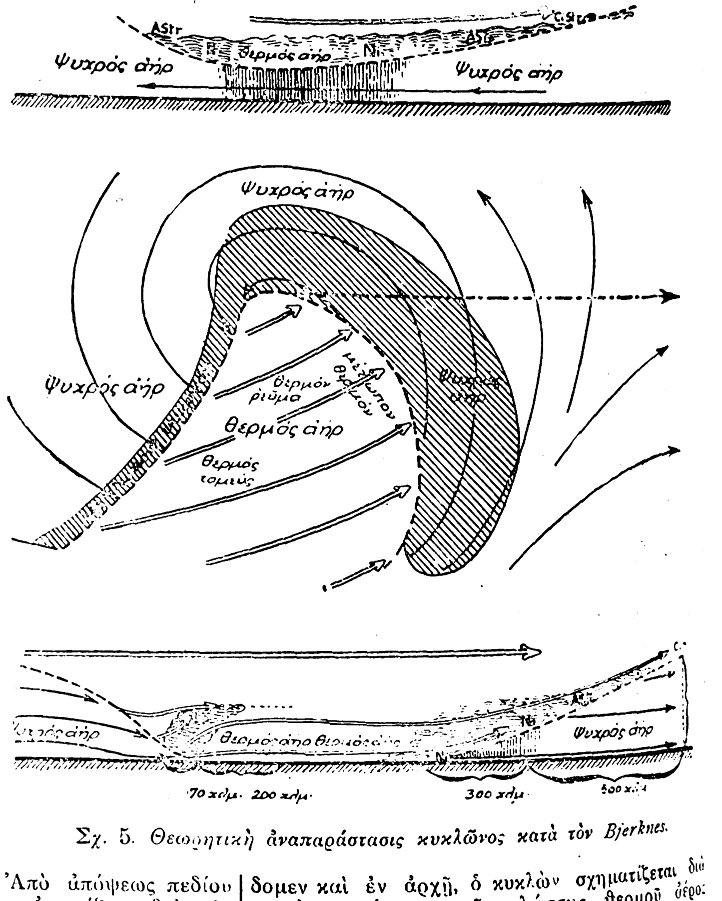

Σχ. 5. *Θεωρητικὴ ἀναπαράστασις κυκλῶνος κατὰ τὸν Bjerknes.*

δομεν καὶ ἐν ἀρχῇ, ὁ κυκλὼν σχηματίζεται διὰ τῆς ἐνσφηνώσεως μιᾶς γλώσσης θερμοῦ ἀέρος ἐντὸς μάζης ψυχροῦ τοιούτου. Αἱ δύο αὗται μᾶζαι

Digitized by Google

ἀέρος ἀνήκουσιν εἰς γενικὰ ρεύματα, τὸ ἓν βορειοανατολικὸν πολικῆς καταγωγῆς, καὶ συνεπῶς ψυχρὸν καὶ ξηρόν, καὶ τὸ ἕτερον νοτιοδυτικόν, τροπικῆς τοιαύτης, καὶ συνεπῶς μεγαλυτέρας θερμοκρασίας καὶ ὑγρασίας. Ἡ γλῶσσα τοῦ θερμοῦ ἀέρος ἢ θερμὸς τομεὺς χωρίζεται ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ ἀέρος ὑπὸ μιᾶς ἐπιφανείας ἀσυνεχείας, τῆς ὁποίας ἡ τομὴ μετὰ τοῦ ἐδάφους ἀποτελεῖ πρὸς ἀνατολὰς τὸ θερμὸν μέτωπον καὶ πρὸς δυσμὰς τὸ ψυχρόν· καὶ ἐπειδὴ ἡ ταχύτης τοῦ τροπικοῦ ρεύματος εἶναι μεγαλυτέρα ἐκείνης τοῦ πολικοῦ, ἡ γλῶσσα τοῦ θερμοῦ ἀέρος μετακινεῖται κατὰ τὴν φορὰν τοῦ νοτιοδυτικοῦ ρεύματος. Αἱ δύο συγκλίνουσαι αὗται γραμμαί, τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ μετώπου, χωρίζουσι τὸν θερμὸν τομέα ἀπὸ τῶν ψυχρῶν μαζῶν ἀέρος τοῦ κυκλῶνος πρὸς βορρᾶν. Τὰ δύο ταῦτα μέτωπα ἀνήκουσιν εἰς τὸ *πολικὸν μέτωπον* (Polarfront). Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ θερμοῦ τομέως ὁ τροπικὸς ἀὴρ ἀνέρχεται ἄνωθεν τοῦ πολικοῦ ἀέρος καὶ τροφοδοτεῖ τὰς βροχὰς τοῦ θερμοῦ μετώπου, συγχρόνως ὁ ψυχρὸς ἀὴρ προσβάλλει τὸν θερμὸν τομέα ἀπὸ δυσμῶν, προκαλῶν νέας βροχάς, ὀφειλομένας εἰς τὴν ἰσχυρὰν ἄνοδον τοῦ θερμοῦ ἀέρος ὑπὸ μορφὴν ραγδαίων βροχῶν καὶ καταιγίδων, αἵτινες χαρακτηρίζουσι τὴν διέλευσιν ψυχροῦ μετώπου. Ἡ διαδοχὴ αὕτη τῶν φαινομένων παρατηρεῖται νοτίως τῆς τροχιᾶς τοῦ κέντρου τοῦ κυκλῶνος, πρὸς βορρᾶν δὲ ἡ ἐπιφάνεια ἀσυνεχείας δὲν συναντᾶται μετὰ τοῦ ἐδάφους καὶ τὰ φαινόμενα διαφέρουσι. Μετὰ τὴν διαδοχὴν νεφώσεως, ἥτις προηγεῖται τῶν μελανιῶν, καὶ τῆς βαθμιαίας στροφῆς τοῦ ἀνέμου κατὰ φορὰν ἀντίθετον τῆς τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου, παρατηροῦνται συνεχεῖς βροχαί, κατόπιν τῶν ὁποίων ὁ οὐρανὸς ἀποκαλύπτεται βαθμιαίως, ἐνῷ συγχρόνως ὁ ἄνεμος στρέφεται πρὸς βορρᾶν. Ἐν τῷ σχ. 5 παρίστανται ἡ διανομὴ τῶν ρευμάτων τοῦ ἀέρος, τὰ εἴδη τῶν νεφῶν καὶ αἱ ζῶναι τῆς βροχῆς τοῦ κυκλῶνος.

Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν κυκλώνων, ἐκτὸς τοῦ J. Bjerknes (Wellentheorie), διετύπωσεν ἰδίαν θεωρίαν καὶ ὁ F. M. Exner τῆς αὐστριακῆς σχολῆς Riegeltheorie), αἱ δύο δὲ αὗται θεωρίαι τείνουσι νὰ ἐπικρατήσωσι. Φαινόμενα, ἅτινα δὲν ἐξηγοῦνται ὑπὸ μιᾶς τῶν θεωριῶν τούτων, ἐξηγήθησαν ὑπὸ τῆς ἄλλης.

Στάδια ἐξελίξεως ἑνὸς κυκλῶνος κατὰ τοὺς J. Bjerknes καὶ H. Solbeg. Αἱ διάφοροι φάσεις παρίστανται ἐν τοῖς σχ. 6 καὶ 7. Ἐν τῷ πρώτῳ σχήματι παρίστανται δύο ἀντίθετα ρεύματα, τὸ ἓν ψυχρόν, πνέον ἀπὸ ἀνατολῶν, καὶ τὸ ἕτερον θερμόν, πνέον ἀπὸ δυσμῶν, χωριζόμενα ὑπὸ μιᾶς ἐπιφανείας ἀσυνεχείας, ἣν παριστᾷ ἡ ἐστιγμένη γραμμή. Εἰς τὸ b ἡ ἐπιφάνεια ἀσυνεχείας καμπυλοῦται, στρέφουσα τὸ κυρτὸν αὐτῆς πρὸς τὴν θερμὴν πλευράν, καὶ μία γλῶσσα θερμοῦ ἀέρος ὑπεισέρχεται ἐντὸς τοῦ ψυχροῦ ἀέρος καὶ μετακινεῖται πρὸς ἀνατολάς, μετασχηματιζομένη καὶ ἁπλοποιουμένη ἰδίᾳ κατὰ τὴν διεύθυνσιν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον· εἶτα αὕτη λαμβάνει τὴν μορφὴν c, ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν κυκλῶνα, ὡς οὗτος περιγράφεται ἀνωτέρω (εἰκ. 5). Καθ' ὅσον τὸ μῆκος τοῦ θερμοῦ τομέως αὐξάνει κατὰ τὴν φορὰν βορρᾶς-νότος, τὸ ψυχρὸν καὶ θερμὸν μέτωπον πλησιάζουσιν ἄλληλα, ἰδίᾳ τὸ νότιον αὐτῶν τμῆμα, καὶ καταλήγουσιν εἰς τὴν συνένωσιν d, σχηματίζοντα ἓν διπλοῦν μέτωπον, καὶ ἔχομεν τότε τὸ στάδιον τοῦ καλουμένου ἀποχωρισμοῦ ἢ ἀπομονώσεως (*seclusion*). Ὁ θερμὸς τομεὺς χωρίζεται τοῦ θερμοῦ ρεύματος ἀέρος, ὅστις τὸν ἐτροφοδότει, καὶ μετ' ὀλίγον ἀνυψοῦται, εἰς τρόπον ὥστε πλησίον τοῦ ἐδάφους ὁ κυκλὼν δὲν ἀποτελεῖται παρὰ ἀπὸ ψυχρὸν

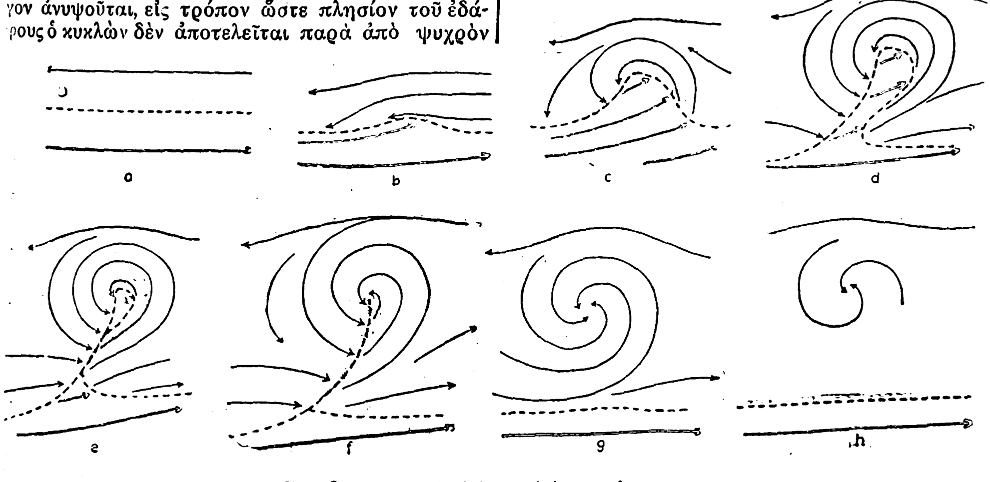

Σχ. 6. *Στάδια ἐξελίξεως ἑνὸς κυκλῶνος.*

ἀέρα (e). Ἡ συνένωσις αὕτη τῶν μετώπων καλεῖται σύμμυσις ἢ σύμπτυξις (occlusion, διεθνῶς) τοῦ κυκλῶνος καὶ εὑρίσκεται εἰς τὴν φάσιν τοῦ ἀκφυλισμοῦ. Ἡ δὲ γραμμὴ ἀσυνεχείας, ἥτις περιορίζει τὸν ψυχρὸν ἀέρα ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν, ἐξαφανίζεται (7), ἡ ζώνη τῶν συνεχῶν βροχῶν δὲν παρατηρεῖται πλέον καὶ ἔχει ἀντικατασταθῇ ὑπὸ ραγδαίων βροχῶν, μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν παύει πᾶσα κυκλωνικὴ κίνησις. Ἐφόσον ὁ κυκλὼν παραμένει ἀνοικτός, λαμβάνει χώραν, κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Margules, μετατροπὴ τῆς δυναμικῆς ἐνεργείας εἰς κινητικήν· ὁ ψυχρὸς ἀὴρ πίπτει καὶ ὁ θερμὸς ἀνέρχεται, ὁ κυκλὼν βαθύνεται καὶ ἐνισχύεται· τοῦτο παρατηρεῖται κατὰ τὰ στάδια ἀπὸ a μέχρι d καὶ ἰσχύει πρακτικῶς, ἄνευ ἐξαιρέσεως εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις, διὰ τὴν πρόβλεψιν τῆς ἐντάσεως ἑνὸς κυκλῶνος. Κατὰ τὸ στάδιον τῆς συμμύσεως ὁ θερμὸς τομεὺς ἀνυψοῦται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ψύχεται ἀδιαβατικῶς καὶ φθάνει, κατά τινα χρονικὴν στιγμήν, εἰς ὕψος, ὅπου ἡ θερμοκρασία του εἶναι ἴση πρὸς τὴν τοῦ πέριξ ἀέρος, ἑπομένως ἡ σύμμυσις χωρίζει εἰς δύο λίαν εὐδιακρίτους φάσεις τὴν ἐξέλιξιν ἑνὸς κυκλῶνος. Κατὰ τὴν πρώτην (κυκλὼν νεαρός), ἡ κινητικὴ ἐνέργεια βαίνει αὔξουσα, ὁ κυκλὼν κοιλοῦται. ἡ δὲ ταχύτης τοῦ ἀέρος αὐξάνει· κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν κυκλὼν ἡλικιωμένος), αἱ μᾶζαι ἀέρος, αἵτινες λαμβάνουσι μέρος εἰς τὴν κυκλωνικὴν κίνησιν, καθίστανται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ὁμογενεῖς, ἡ κινητικὴ ἐνέργεια ἐλαττοῦται, ὁ ἄνεμος ἐξασθενίζει κα ὁ κυκλὼν πληροῦται. Κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τὸ κυκλωνικὸν κέντρον ἐνισχύεται ὑπὸ μιᾶς αὐξανομένης ταχύτητος καὶ κινεῖται κατὰ διεύθυνσιν παράλληλον πρὸς τὰς ἰσοβαρεῖς τοῦ θερμοῦ τομέως· μετὰ τὴν σύμμυσιν ἡ ταχύτης του ἐλαττοῦται ταχέως, μέχρις ὅτου ἐξαφανισθῇ, καὶ συνεπῶς εἶναι δυνατόν, ὅταν πολλοὶ κυκλῶνες διαδέχωνται ἀλλήλους, νὰ παρατηρηθῇ ἀλληλεπίθεσις δύο κυκλωνικῶν κέντρων διαφόρου ἡλικίας καὶ νὰ ἔχωμεν ὑπερεπίθεσιν τῶν φαινομένων, ἅτινα συνοδεύουσι κάθε κυκλῶνα καὶ κατὰ τὴν ἐξέλιξιν καὶ κατὰ τὴν ἐξαφάνισιν αὐτοῦ.

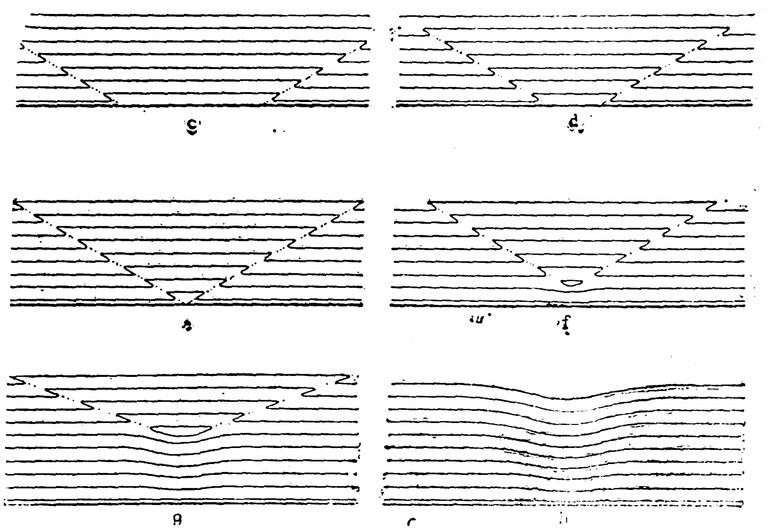

Σχ. 7. *Κάθετοι τομαὶ ἑνὸς κυκλῶνος εἰς τὰ διάφορα στάδια ἐξελίξεως.*

Αἱ μεγάλαι ἀντιθέσεις τῆς θερμοκρασίας φαίνεται ὅτι εὐνοοῦσι τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῶν κυκλώνων, ὑπάρχουν δὲ τόποι καὶ ἐποχαὶ εὐνοϊκαὶ διὰ τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν ἀναγέννησιν τῶν κυκλώνων. Ἡ ὀρογραφία ἐπιδρᾷ ἐπίσης ἐπὶ τῆς γενέσεως τῶν κυκλώνων. Εἰς τοὺς γενικοὺς κυκλῶνας τῶν μέσων πλατῶν τὸ θερμὸν ρεῦμα εἶναι ἰσημερινῆς καταγωγῆς καὶ τὸ ψυχρὸν πολικῆς τοιαύτης, ἀμφότερα δὲ ταῦτα συγκρατοῦνται συνεπείᾳ τῶν ἀνισοτήτων τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ τῶν πόλων καὶ τοῦ ἰσημερινοῦ. Ἀπεδείχθη (*Μαριολόπουλος*) ὅτι αἱ νορβηγικαὶ θεωρίαι ἐφαρμόζονται ἐξ ἴσου διὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν τοπικῶν κυκλώνων ἐν Μεσογείῳ. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὰ δύο ρεύματα ἀέρος διαφόρων θερμοκρασιῶν δὲν προέρχονται οὔτε ἀπὸ τῶν πόλων οὔτε ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ, ἀλλὰ παράγονται καὶ συγκρατοῦνται ὑπὸ δύο ἀντικυκλώνων τοποθετημένων ὑπεράνω ἀλλήλων. Ἐκ τούτων ὁ εὑρισκόμενος εἰς τὸ ὑψηλότερον πλάτος δίδει εἰς τὴν ἐνδιάμεσον περιοχὴν ἀνέμους βορειανατολικῆς διευθύνσεως καὶ ὁ ἄλλος ἀνέμους νοτιοδυτικῆς θερμοτέρους, διότι προέρχονται ἐκ χαμηλοτέρων πλατῶν, μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων ἀντικυκλώνων σχηματίζονται κυκλῶνες. Ὅταν ἐπιτυγχάνεται τοιαύτη διάταξις, ἡ ἐνδιάμεσος περιοχὴ παρουσιάζει πάσας τὰς ἀναγκαίας συνθήκας τοῦ σχηματισμοῦ κυκλώνων. Κατὰ τὸν χειμῶνα εἷς ἰσχυρὸς ἀντικυκλὼν ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς Ἀσίας μέχρι τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, καλύπτων καὶ ἕνα τμῆμα τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου· ἕτερος ἀντικυκλών, ἐπίσης ἰσχυρός, καλύπτει ὁλόκληρον τὴν περιοχὴν τῶν ὠκεανῶν καὶ τῶν ἠπείρων τῶν περιλαμβανομένων μεταξὺ τῶν Ἀζορῶν καὶ τῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Ἡ Μεσόγειος ἑπομένως εἶναι περιοχὴ πιέσεων σχετικῶς χαμηλῶν, ἥτις εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντικυκλώνων. Τὸ νότιον τμῆμα τοῦ ἀσιατικοῦ ἀντικυκλῶνος προκαλεῖ εἰς τὴν μεσογειακὴν περιοχὴν ἀνατολικὸν ἢ βορειοανατολικὸν ρεῦμα, καὶ τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ ἀτλαντικοῦ ἀντικυκλῶνος δυτικὸν ἢ νοτιοδυτικὸν ρεῦμα, τῆς θερμοκρασίας τοῦ πρώτου οὔσης φυσικῶς ψυχροτέρας τῆς τοῦ ἄλλου. Ἡ παρουσία τῶν δύο τούτων ρευμάτων καθίσταται προφανὴς ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Μεσογείου, ἀφ' ἑνὸς διὰ τῶν ψυχρῶν ἀνέμων τοῦ Βορρᾶ (μπόρρα), προκαλουμένων ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν ρευμάτων καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑπὸ τῶν θερμῶν ἀνέμων τοῦ Σιρρόκου, τῶν ὀφειλομένων εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ ρεύματα. Οὕτω, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ κυκλῶνες τῆς Μεσογείου σχηματίζονται κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Bjerknes ὑπὸ τῶν ψυχρῶν ἀνέμων τοῦ ἀσιατικοῦ ἀντικυκλῶνος καὶ τῶν θερμῶν ἀνέμων τοῦ ἀτλαντικοῦ ἀντικυκλῶνος. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐπιβεβαιοῦται ἀκόμη ὑπὸ τοῦ γεγονότος ὅτι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θερινῆς περιόδου οἱ κυκλῶνες λίαν σπανίως παρατηροῦνται ἐπὶ τῆς Μεσογείου, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ ἀτλαντικὸς ἀντικυκλὼν κινεῖται πρὸς βορρᾶν καὶ ὁ ἀσιατικὸς ἀντικυκλὼν ἐξαφανίζεται καὶ συνεπῶς δὲν ὑφίστανται τὰ ἀναγκαῖα ρεύματα διὰ τὸν σχηματισμὸν κυκλώνων.

Ἐξ ἄλλου, ἡ τοπικὴ διαμόρφωσις τροποποιεῖ τὴν ἐσωτερικὴν σύνθεσιν τῶν κυκλώνων κατὰ τὰ στάδια τῆς κανονικῆς αὐτῶν ἐξελίξεως. Οὕτω προκαλοῦνται κυρίως μεταμετωπικαὶ βροχαὶ (pluies post-frontales) ὄπισθεν τῶν θερμῶν μετώπων ἢ προμετωπικαὶ (préfrontales) ἔμπροσθεν τῶν ψυχρῶν μετώπων εἰς ἐκτεταμένας αἰθριότητας ἐντὸς τῶν νεφελωδῶν μαζῶν τῶν ψυχρῶν μετώπων, συνεπείᾳ ἀναλόγου φαινομένου πρὸς τὸν Föhn. Διαδοχικοὶ κυκλῶνες ἀποτελοῦντες σειράς, γενικῶς ἐκ τριῶν μέχρι πέντε στοιχείων, καλοῦνται *οἰκογένειαι*. Κατ' ἀρχήν, εἰς μίαν οἰκογένειαν, τὸ πρῶτον ψυχρὸν μέτωπον ἑνὸς κυκλῶνος συνδέεται πρὸς τὸ θερμὸν μέτωπον τοῦ ἑπομένου κυκλῶνος. Ἡ ἐπιφάνεια ἀσυνεχείας, ἐπεκτεινομένη οὕτως ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πλησιέστερον, χαρακτηρίζεται πραγματικῶς συχνάκις ὑπὸ μιᾶς ἁλύσεως ὁμίχλης νεφῶν, στρωμάτων ἢ στρωματοσωρειτῶν. Εἶναι δὲ αὕτη τὸ *πολικὸν μέτωπον*, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει ἐξαλείφεται συχνὰ ὡς πρὸς τὸ νότιον τμῆμα τῆς ἐνδιαμέσου γλώσσης τοῦ πολικοῦ ἀέρος, οὗτινος ἡ θερμοκρασία τείνει νὰ ἐξισωθῇ πρὸς ἐκείνην τοῦ τροπικοῦ ἀέρος. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ νεφικὸν σύστημα τοῦ κυκλῶνος καταλήγει πλευρικῶς εἰς ἓν ἐκπεφρασμένον περιθώριον. Εἰς τὸ τέλος τῆς οἰκογενείας ἡ διακοπὴ τοῦ πολικοῦ μετώπου, λόγῳ μιᾶς βαθείας εἰσβολῆς ψυχροῦ ἀέρος, εἶναι εἰσέτι χαρακτηριστική. Ἐντὸς αὐτῆς ταύτης τῆς οἰκογενείας οἱ κυκλῶνες ταξινομοῦνται ὄπισθεν, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας των, εἰς τρόπον ὥστε ὁ πρῶτος εἶναι γενικῶς συνεπτυγμένος, ἐνῷ ὁ τελευταῖος ἔχει ἐκτενῆ θερμὸν τομέα. Ἐξ ἄλλου, ἐὰν ἡ γενικὴ διεύθυνσις τοῦ πολικοῦ μετώπου εἶναι ἀπὸ δυσμῶν, ὅπως συμβαίνει συνήθως, οἱ διαδοχικοὶ κυκλῶνες μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας εἶναι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον νότιοι, λόγῳ τοῦ τρόπου τοῦ σχηματισμοῦ των (εἰς κῦμα) ἐπὶ τῆς οὐρᾶς τοῦ ψυχροῦ μετώπου τοῦ προηγουμένου κυκλῶνος.

Παρατηροῦνται καὶ ἕτεροι κυκλῶνες, ἐκεῖνοι οὓς προκαλοῦσι τὰ ρεύματα ἀνεξαρτήτων διαταράξεων, ὀφειλομένων εἰς τὰ πολικὰ ψευδομέτωπα. Ἡ σύνθεσις αὐτῶν φαίνεται ἀνάλογος πρὸς δύο μάζας ἀέρος διαφόρων θερμοκρασιῶν, αἵτινες ἐπέχουσι θέσιν πολικοῦ καὶ τροπικοῦ ἀέρος ἔναντι τοῦ πολικοῦ μετώπου. Οὕτω π. χ. εἰς τὴν περίπτωσιν

Digitized by Google

τοῦ ψευδομετώπου ἐν τῇ Μεσογείῳ ὑπεισέρχονται ὁ λίαν θερμὸς ἀὴρ τῆς Σαχάρας καὶ ὁ σχετικῶς ψυχρὸς τῶν ἀληγῶν.

Δύο κυκλῶνες, ἀνήκοντες εἰς δύο ἀνεξάρτητα ρεύματα διαταράξεων ἢ εἰς ἓν πολικὸν μέτωπον μέτωπον, ἀλλ' εἰς δύο οἰκογενείας διαφόρων διευθύνσεων, δύνανται νὰ προκαλέσωσι τὸ φαινόμενον τῆς συμβολῆς (interférence). Τὸ φαινόμενον τοῦτο δύναται νὰ προκαλέσῃ εἰς αὐτοὺς σημαντικὰς τροποποιήσεις εἰς τὴν σύνθεσίν των, ἤτοι ἐξαφανίσεις ἢ ἀναγεννήσεις τῶν μετώπων.

Γαλλικὴ θεωρία περὶ κυκλώνων. Αἱ δυναμικαὶ ἀντιλήψεις τῆς γαλλικῆς σχολῆς (πυρῆνες μεταβολῆς καὶ νεφικὰ συστήματα) δύνανται εὐκόλως νὰ συνδεθῶσιν, ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν τοῦ κυκλῶνος, μετὰ τῆς θεωρίας τῆς σχολῆς τοῦ Bjerknes. Οὕτως, ἡ ἐπιφάνεια ἀσυνεχείας τοῦ θερμοῦ μετώπου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸ μέτωπον καὶ σῶμα τῶν νεφικῶν συστημάτων· ὁ θερμὸς τομεὺς εἰς μίαν ζώνην οὐρανοῦ, συχνὰ νεφοσκεποῦς, ἀλλ' ἄνευ βροχῶν ἢ μόνον μετὰ λεπτῶν τοιούτων· τὰ ψυχρὰ μέτωπα εἰς τὰς γραμμὰς ἀέλλης. Ὅταν ὁ κυκλὼν εἶναι συνεπτυγμένος, ὁ συρμὸς ἢ οὐρὰ (traine) συνδέεται πρὸς τὸ σῶμα. Πλευρικῶς τὸ νεφικὸν σύστημα, ὅταν τὸ πολικὸν μέτωπον εἶναι συνεχές, προεκτείνεται διὰ μιᾶς συνδετικῆς ζώνης (zone de liaison), ἥτις τὸ συνδέει μετὰ τοῦ ἑπομένου· ὅταν τὸ πολικὸν μέτωπον εἶναι ἀσυνεχές, περιορίζεται ὑφ' ἑνὸς κρασπέδου ἢ περιθωρίου (marge) ἐκ μέσων καὶ ἀνωτέρων νεφῶν. Ἡ διέλευσις μιᾶς ἐπιφανείας ἀσυνεχείας μεταξὺ μαζῶν ἀέρος διαφόρων θερμοκρασιῶν προκαλεῖ μεταβολὴν τῆς πιέσεως, ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς κατακορύφου τοῦ τόπου τὰ ὕψη τῶν στηλῶν τοῦ ψυχροῦ καὶ θερμοῦ ἀέρος μεταβάλλονται.

α') Περίπτωσις θερμοῦ τομέως. Ὅταν οὗτος δὲν περιλαμβάνῃ ἐπιφάνειαν ἀσυνεχείας, παρουσιάζει μίαν ζώνην στιγμιαίας μεταβολῆς πιέσεως, σχεδὸν μηδενικῆς. Τὸ ψυχρὸν μέτωπον παρατηρεῖται ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς στιγμιαίας μηδενικῆς μεταβολῆς μεταξὺ τῆς ἐμπροσθίας πτώσεως καὶ τῆς ὀπισθίας ἀνόδου· τὸ ψυχρὸν μέτωπον εὑρίσκεται εἰς τὸ ὄπισθεν ὅριον τῆς ζώνης τῆς στιγμιαίας πτώσεως τῶν μεγίστων. Ἑπομένως, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ θερμοῦ τομέως, τὸ σῶμα τοῦ νεφικοῦ συστήματος, ὅπερ εὑρίσκεται ἐν ἐπαφῇ καὶ ἔμπροσθεν τοῦ θερμοῦ μετώπου, συμπίπτει μετὰ τοῦ πυρῆνος τῶν ἀρνητικῶν τάσεων πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἐπὶ τοῦ πυρῆνος τῶν ἀρνητικῶν μεταβολῶν εἰς ὅλον τὸ ἀνώτερον διάστημα.

β') Περίπτωσις τοῦ διπλοῦ μετώπου εἰς ὕψος (συντεταγμένος κυκλών). Εἰς την περίπτωσιν ταύτην τόσον συχνὰ παρατηρουμένην εἰς τὰ μέσα πλάτη αἱ πραγματικαὶ ἀσυνέχειαι παρατηροῦνται εἰς ὕψος, οὐχ ἧττον ἐκδηλοῦνται διὰ της πιέσεως, ἥτις εἶναι στοιχεῖον ἐπηρεαζόμενον ὑπὸ τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαιρα οὐχὶ μόνον παρὰ τὸ ἔδαφος, ἀλλ' ἀκόμη καὶ εἰς ὕψος. Τὸ διπλοῦν μέτωπον, ὅπερ ὑπέρκειται τοῦ ἐλαφροῦ τροπικοῦ ἀέρος, ἀντιστοιχεῖ εἰς ἰσοβαρικὴν (thalweg) γραμμὴν ρείθρου, τῶν δύο πολικῶν γλωσσῶν, αἵτινες περικλείουσιν αὐτήν, σχηματιζουσῶν τοὺς δύο ἀντικυκλῶνας ἢ κινητοὺς ἄξονας (dorsales). Εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς δυναμικῆς τὸ διπλοῦν μέτωπον συμπίπτει μετὰ τῆς γραμμῆς τῆς στιγμιαίας μηδενικῆς μεταβολῆς (πρακτικῶς, τῆς τάσεως) μεταξὺ τῆς ἐμπροσθίας πτώσεως καὶ τῆς ὀπισθίας ἀνόδου. Ἂς θεωρήσωμεν οὐχὶ πλέον ἓν μεμονωμένον διπλοῦν μέτωπον, ἀλλὰ μίαν οἰκογένειαν διπλῶν μετώπων, ἤτοι ἓν ρεῦμα πυρήνων μεταβολῶν. Τὰ διπλᾶ μέτωπα (ἰσοβαρικαὶ καὶ γραμμαὶ στιγμιαίας μηδενικῆς μεταβολῆς) εἶναι ἐπίσης αἱ γραμμαὶ τῶν μεγίστων τῆς ἀρνητικῆς μεταβολῆς εἰς διάστημα ἡμιπεριόδου. Ἐπειδὴ τὸ διπλοῦν μέτωπον συνδέεται πρὸς τὸ στερεὸν σύνολον «σῶμα συρμός» τοῦ νεφικοῦ συστήματος, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ σύνολον τοῦτο εὑρίσκεται ὑπεράνω τῆς γραμμῆς τῆς μηδενικῆς στιγμιαίας μεταβολῆς μεταξὺ τῆς ἐμπροσθίας πτώσεως καὶ ὀπισθίας ἀνόδου ἢ ὅτι ἀκόμη συμπίπτει μετὰ τῆς ζώνης τῶν μεγίστων πτώσεων εἰς τὸ διάστημα τῆς ἡμιπεριόδου. Ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν ἡ μεταβολὴ τῆς πιέσεως παρὰ τὸ ἔδαφος νὰ καθορίζηται οὐχὶ πλέον ὑπὸ τοῦ θερμοῦ τομέως καὶ ὕψους (ἰδίᾳ ὅταν οὗτος ἔχῃ ἤδη λίαν ἀπομακρυνθῆ τοῦ ἐδάφους), ἀλλὰ ὑπὸ ψευδοασυνεχείας, μεταξὺ τῶν μαζῶν πολικοῦ ἀέρος παλαιοῦ καὶ νέου, ὅστις προσβάλλει τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, καὶ ἥτις δύναται νὰ εἶναι λίαν ἐκπεφρασμένη ὡς πρὸς τὴν θερμοκρασίαν καὶ ἑπομένως τὸ διπλοῦν μέτωπον μετὰ τοῦ στερεοῦ συνόλου τοῦ νεφικοῦ συστήματος εὑρίσκεται ἐν πλήρει ἀνόδῳ τῆς πιέσεως.

Συγκρίνοντες τὴν θέσιν τοῦ νεφικοῦ συστήματος εἰς τὰς περιπτώσεις, ἃς ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω (α' καὶ β'), δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι τὰ σώματα τῶν ἰσχυρῶν νεφικῶν συστημάτων (κυκλῶνες μὲ θερμὸν τομέα) συμπίπτουσι μὲ τοὺς πυρῆνας τῶν ἀρνητικῶν τάσεων· τὰ ἐξησθενημένα συστήματα (διπλᾶ μέτωπα) ἐπιβραδύνονται ὡς πρὸς τὰς τάσεις. Ἐὰν λοιπὸν τὸ νεφικὸν σῶμα παρατηρῆται μὲ ἀρνητικὰς τάσεις καὶ πολλῷ μᾶλλον, ἐὰν τὸ μέτωπον τοῦ συστήματος προπορεύεται αὐτῶν ἐν τῇ ἀνόδῳ, τότε εἶναι πιθανὴ ἡ ἔλευσις θυελλώδους κακοκαιρίας. Φανερὸν εἶναι ὅτι ἡ μέθοδος τῶν μετώπων καὶ ἡ μέθοδος τῶν μεταβολῶν δὲν ἀντιτίθενται, ἀλλὰ συμπληροῦνται. Τέλος, δέον νὰ τονίσωμεν ὅτι ἡ σύνθεσις τῶν κυκλώνων, ὡς ἐκτίθεται αὕτη ὑπὸ τῆς σχολῆς τοῦ Bergen, ἐξάγεται ἐκ τῆς λεπτομεροῦς ἀναλύσεως τῶν μεμονωμένων περιπτώσεων, αἵτινες μελετῶνται ἐπὶ τῶν συνοπτικῶν χαρτῶν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν μελέτην λίαν πυκνοῦ δικτύου παρατηρήσεων. Ἡ μαθηματικὴ ἀνάπτυξις ἦλθε κατόπιν ἵνα συνδέσῃ τὰ γεγονότα πρὸς τὰς θεωρητικὰς ἰδέας τοῦ Helmholtz καὶ τοῦ Margules, αἵτινες ἐτελειοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ V. Bjerknes ὅσον ἀφορᾷ τὸν κυματοειδῆ χαρακτῆρα τῆς ἐπιφανείας ἀσυνεχείας μεταξὺ τοῦ τροπικοῦ καὶ πολικοῦ ἀέρος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Albert Defant*, «Wetter und Wettervorhersage».—*M. Margules*, «Ueber Temperaturschichtung in stationar bewegter und ruhender Luft» (Met Zeit. 1906).—*V Bjerknes*. «On the dynamics of the circular vortex Geofysiske (Publ. Vol. II, Nr 4), «Diagnostic and prognostic application of mountain observations (Geofysiske Publ. vol. III Nr 6).—*F. M. Exner*, «Dynamische Meteorologie», «Ueber die Bildung von Windehosen und Zyklonen» (Sitzungsber. d. Wiener Akad. 1923 Bd. 132) — *J. Bjerknes-H. Solberg*, «Meteor conditions for the formation of rain» (Geofysiske Publ vol II Nr 3).— *Alfred Angot*, «Traité élémentaire de Météorologie».—*General Delcambre*, «Lexique Météorologique».—*J. Sanson*, «La prévision du Temps».

Θ. Θ. ΦΩΤΙΚΛΗΣ

— [Ὀργ. Χημ.]. *Κυκλὼν* ἐκλήθη μεῖγμα ἐκ κυανομυρμηκικοῦ μεθυλεστέρος καὶ χλωρανθρακικοῦ ἐστέρος, χρησιμοποιηθὲν ὀλίγον κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὡς πολεμικὸν ἀέριον. Σ. Γ.

—**κυκλῶνες *ἡλιακοὶ*** [Ἀστρον.] βλ. λ. *Ἥλιος*.

— **κυκλῶνες τῶν *τροπικῶν*** [Μετεωρολ.]. Καλοῦνται οὕτω, καὶ *ὑφέσεις τῶν τροπικῶν*, διαταράξεις φύσεως στροβιλοειδοῦς, αἵτινες παρατηροῦνται κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς θαλάσσας τῶν τροπικῶν μεταξὺ 10^0 καὶ 20^0 βορείου καὶ νοτίου πλάτους.

Προέλευσις. Συχνότης. Ἐτησία μεταβολή. Οἱ τροπικοὶ κυκλῶνες σπανίως παρατηροῦνται πλησίον τοῦ ἰσημερινοῦ (ἡ ἀποκλιτικὴ δύναμις ἡ ἀπαιτουμένη διὰ τὸν σχηματισμὸν αὐτῶν μηδενίζεται εἰς τὸν ἰσημερινόν). Γεννῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ἰσημερινῶν νηνεμιῶν καὶ παρακολουθοῦσι ταύτην εἰς τὰς μετακινήσεις της κατὰ γεωγραφικὸν πλάτος· παρατηροῦνται ἑπομένως μᾶλλον πρὸς βορρᾶν κατὰ τὸ θέρος παρὰ κατὰ τὸν χειμῶνα (βόρειον ἡμισφαίριον).

Ὑπάρχουσι περιοχαί τινες, εἰς ἃς παρατηροῦνται συχνότερον ἄλλων· διὰ τοῦτο αἱ διαταράξεις αὗται καλοῦνται διὰ διαφόρων ὀνομάτων, ἀναλόγως τῶν θαλασσῶν, εἰς τὰς ὁποίας σχηματίζονται· οὕτω καλοῦνται *κυκλῶνες* εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν, *λαίλαπες* εἰς τὰς Ἀντίλλας, *τυφῶνες* εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Κίνας, *θύελλαι* εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τοὺς τόπους τῆς προελεύσεως τῶν τροπικῶν κυκλώνων καὶ τῆς συχνότητος αὐτῶν κατὰ τοὺς διαφόρους μῆνας ἐπὶ τοῖς % τοῦ συνόλου τοῦ ἔτους. Εἰς τὰ βόρεια πλάτη οἱ μῆνες τῆς μεγαλυτέρας συχνότητος εἶναι ὁ Ἰούλιος, Αὔγουστος καὶ Σεπτέμβριος, εἰς τὰ νότια πλάτη ὁ Ἰανουάριος, Φεβρουάριος καὶ Μάρτιος. Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ὁ βόρειος Ἰνδικὸς ὠκεανός, εἰς ὃν κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούλιον, Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον ὁ νοτιοδυτικὸς μουσσὼν εἶναι τόσον ἰσχυρός, ὥστε οἱ κυκλῶνες δύνανται σπανίως νὰ σχηματισθῶσι· οὗτοι παρατηροῦνται συχνότερον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν μεταβολῶν τοῦ μουσσῶνος Ἀπρίλιον, Μάϊον καὶ Ἰούνιον, Ὀκτώβριον, Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον. Κατὰ τὸν Meldrum οἱ τροπικοὶ κυκλῶνες εἶναι συχνότεροι κατὰ τὰ ἔτη τοῦ μεγίστου τῶν ἡλιακῶν κηλίδων.

Ταχύτης καὶ τροχιά. Ἡ θεωρητικὴ τροχιὰ εἶναι παραβολή, τῆς ὁποίας ἡ κορυφὴ εὑρίσκεται περὶ τὰς 20^0 μέχρι 25^0 γεωγραφικοῦ πλάτους. Οἱ τροπικοὶ κυκλῶνες παρακολουθοῦσιν ἐν τῷ συνόλῳ τὰ ἀτμοσφαιρικὰ ρεύματα, ἅτινα ἐπικρατοῦν εἰς τὰ μέσα καὶ τὰ ἀνώτερα ὕψη, διευθύνονται κατ' ἀρχὰς ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς μετὰ τοῦ μεγάλου ἰσημερινοῦ ρεύματος, εἶτα ἀποκλίνουσι πρὸς τὰ δεξιά, καθ' ὅσον πλησιάζουσι τὰ δυτικὰ ὅρια τοῦ ὠκεανοῦ, ὃν διασχίζουσι, παρασύρονται εἰς τὴν ἀντικυκλωνικὴν κυκλοφορίαν, ἥτις ἐπικρατεῖ ἐπὶ τῶν ὠκεανῶν κατὰ τὴν θερμὴν ἐποχὴν καὶ ἀνέρχονται πρὸς βορρᾶν, ἀλλὰ μέγας ἀριθμὸς τροχιῶν περιορίζεται εἰς τὸν πρῶτον κλάδον τῆς παραβολῆς. Τὸ μῆκος τῆς διαδρομῆς ἐξαρτᾶται ἐξ ἄλλου ἐκ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν καὶ πρὸ παντὸς ἐκ τῆς διανομῆς τῶν θαλασσῶν καὶ ἠπείρων. Οἱ ὑδρατμοὶ ἀποτελοῦσιν οὐσιώδη συνθήκην ἀναπτύξεως καὶ συντηρήσεως τῶν κυκλώνων. Ἡ τροχιὰ τῶν τροπικῶν κυκλώνων δὲν ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῶν ἀνέμων τῶν ἐπικρατούντων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν θαλασσῶν, ὅταν οὗτοι ἔχουσι μικρὸν ὕψος. Ἡ ταχύτης αὐτῶν εἶναι ἀσθενὴς ἐν ἀρχῇ (1—2 ναυτικὰ μίλλια) καὶ εἶτα αὐξάνει ταχέως. Ἡ μέση ταχύτης περιλαμβάνεται μεταξὺ 2—35 ναυτικῶν μιλλίων καθ' ὥραν, κυκλῶνες δέ τινες τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ κινοῦνται τοσοῦτον βραδέως ὥστε φαίνονται στάσιμοι. Εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Κίνας ἡ ταχύτης τῶν τυφώνων δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ 50—60 ναυτικὰ μίλλια καθ' ὥραν (93 μέχρις 111 χιλιόμ.). Κατὰ γενικὸν κανόνα ἡ ταχύτης ἐλαττοῦται πρὸς τὴν κορυφὴν τῆς τροχιᾶς, πίπτουσα μέχρι 10 μιλλίων καθ' ὥραν καὶ ἔτι περισσότερον. Ὅσον ὀξυτέρα εἶναι ἡ κορυφὴ τῆς παραβολῆς, τοσοῦτον μικροτέρα εἶναι ἡ ταχύτης.

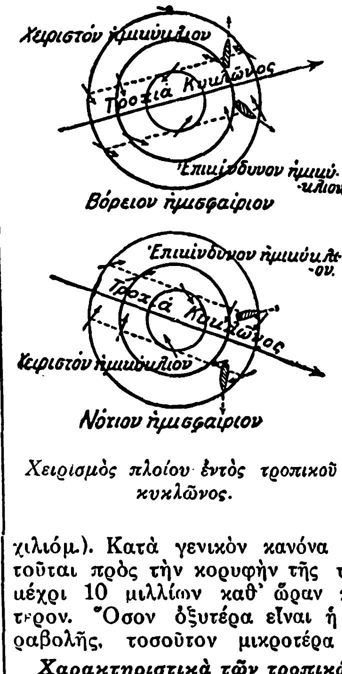

Χειρισμὸς πλοίου ἐντὸς τροπικοῦ κυκλῶνος.

Χαρακτηριστικὰ τῶν τροπικῶν κυκλώνων. Οἱ τροπικοὶ κυκλῶνες συγκρίνονται πρὸς τὰς ὑφέσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἔχουν πολλὰ σημεῖα ὁμοιότητος. Ἡ μεγάλη διάκρισις μεταξὺ τῶν ὑφέσεων καὶ τῶν κυκλώνων ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι εἰς τὰς ὑφέσεις δύο ἀτμοσφαιρικὰ ρεύματα λίαν διαφόρων θερμοκρασιῶν εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὸν σχηματισμὸν αὐτῶν, ἐνῷ εἰς τοὺς τροπικοὺς κυκλῶνας ὁ θερμὸς ἀὴρ τοὺς περιβάλλει ἐνίοτε ἐξ ὁλοκλήρου, καὶ τὸ ψυχρὸν ρεῦμα τῶν ὑφέσεων δὲν φαίνεται ἀπαραίτητον. Αἱ γνώσεις ἡμῶν ἐπὶ τῆς συνθέσεως τῶν τροπικῶν κυκλώνων εἶναι, ὑπὸ ὡρισμένας ἀναλογίας, ἐλλιπεῖς ἀναφορικῶς πρὸς ἐκείνας, ἃς ἔχομεν περὶ τῶν ὑφέσεων. Ἰδοὺ μερικὰ δεδομένα, ἅτινα καθορίζουσι τὸν γενικὸν χαρακτῆρα τῶν τροπικῶν κυκλώνων. Αἱ ἰσοβαρεῖς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλλειπτικαί, ὁ μέγας ἄξων διευθύνεται κατὰ τὴν φορὰν τῆς πορείας (ὁ λόγος τοῦ μεγάλου ἄξονος πρὸς τὸν μικρὸν 3 περὶ 2), ἡ μέση διάμετρος αὐτῶν ποικίλλει ἀπὸ 50 μέχρι 1000 ναυτικῶν μιλλίων (93 μέχρι 1862 χιλιομέτρων) καὶ εἶναι μικροτέρα κατ' ἀρχάς, ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀνέμου σχηματίζει γωνίας κατὰ μέσον ὅρον 60^0 μετὰ τῆς βαροβαθμῖδος, εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· ἑπομένως ὁ ἄνεμος συγκλίνει πρὸς τὸ κέντρον καὶ λαμβάνει ἀνοικτὴν κίνησιν. Εἰς ὕψος 800 μ. ὁ ἄνεμος τοὐναντίον ἀποκλίνει πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ κυκλῶνος. Ἡ ἀνοδικὴ κίνησις δὲν ἐντοπίζεται πιθανῶς εἰς τὴν κεντρικὴν περιοχήν, ὅπου παρατηρεῖται μάλιστα πτῶσις τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων, ἡ δὲ βροχὴ παύει καὶ ὁ οὐρανὸς αἰθριάζει ὀλίγον (ὀφθαλμὸς τοῦ κυκλῶνος). Ἡ ταχύτης τοῦ ἀνέμου αὐξάνει καθ' ὅσον πλησιάζομεν πρὸς τὴν κεντρικὴν ζώνην καὶ μεταπίπτει ἐνίοτε ἀποτόμως εἰς τὴν νηνεμίαν ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ. Ἡ βαροβαθμὶς δὲν ὑπερβαίνει συνήθως τὰ 5 ἕως 8 χιλιοστόμ., ἀλλ' εἴς τινας περιπτώσεις παρετηρήθησαν 15—20 καὶ ἀκόμη καὶ 24 χμ. Τοὺς κυκλῶνας συνοδεύουσι χειμαρρώδεις βροχαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, παρατηροῦνται δὲ καὶ συχνὰ καταιγίδες.

Διατάραξις	*Τόπος προελεύσεως*	*Συχνότης*											
		Ι	*Φ*	*Μ.*	*Α.*	*Μ.*	*Ι.*	*Ι.*	*Α.*	*Σ.*	*Ο*	*Ν.*	*Δ.*
Λαίλαπες τῶν Ἀντιλλῶν	Ἀνατολικῶς τῶν μικρῶν Ἀντιλλῶν	—	1	2	1	—	2	6	17	32	32	6	1
Κυκλῶνες τῆς θαλάσσης Ἀραβίας	Περὶ τὰ νήσους Laquedives καὶ Maldives	3	—	1	14	20	26	1	—	4	9	19	3
Κυκλῶνες τοῦ Βεγγαλικοῦ κόλπου	Παρὰ τὰς νήσους Siciberi, Andamali καὶ Mergui	2	—	2	8	18	9	2	3	5	27	16	8
Τυφῶνες τῶν θαλασσῶν Κίνας	Συχνότατα ἀνατολικῶς Φιλιππίνων	1	—	1	2	4	9	18	18	23	13	9	2
Λαίλαπες τῶν ἀκτῶν Μεξικοῦ	Μεταξὺ τῆς νήσου Clipperton καὶ τῆς ἀκτῆς 5^0—15^0 Β. καὶ 90^0—115^0 Δ. Gren	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Κυκλῶνες τοῦ νοτίου Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ (κυκλῶνες Μαυρικίου)	10^0—12^0 Ν., 60^0—90^0 Α. Gren	22	19	17	15	6	1	1	—	—	1	8	10
Κυκλῶνες τῆς Ἰάβας καὶ Αὐστραλίας	Βορείως τῆς Αὐστραλίας	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Θύελλαι τοῦ νοτίου Εἰρηνικοῦ	5^0—18^0 Ν., 145^0 Α.-140^0 Δ. Gr.	28	18	28	7	1	—	—	—	1	1	3	13

Digitized by Google

Ἀποτελέσματα τῶν τροπικῶν κυκλώνων. Ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὰς ὑπερβολικὰς ταχύτητας ἀνέμου, αἵτινες παρατηροῦνται εἰς τοὺς κυκλῶνας, εἶναι εὔκολον νὰ φαντασθῇ τὴν πίεσιν, ἣν ἀσκεῖ οὗτος ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων· οὕτως, ἂν δεχθῶμεν τὸν τύπον $p = k. v^2$ (ἔνθα p ἡ πίεσις, $k = 0{,}125$, v ἡ ταχύτης), τότε εὑρίσκομεν ὅτι εἰς ταχύτητα 50 μέτρων κατὰ 1″ ἀντιστοιχεῖ πίεσις περίπου 300 χιλιογρ. κατὰ τετρ. μ. Αἱ ζημίαι καὶ αἱ καταστροφαί, ἃς δύναται νὰ ἐπιφέρῃ μία τοιαύτη πίεσις, εἶναι τεράστιαι. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν κυκλώνων ἐπαυξάνονται ἐνίοτε ὑπὸ δύο συνοδευτικῶν φαινομένων, σεισμοῦ καὶ ὁρμητικοῦ ρεύματος παλιρροίας. Ὁ σεισμὸς προκαλεῖται πιθανὸν λόγῳ τῆς ἀποτόμου ἐλαττώσεως τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως. Τὸ ρεῦμα τῆς παλιρροίας παρατηρεῖται ὑπὸ μορφὴν κύματος ὕψους 10 μέτρων, ὅπερ παρασύρεται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἐντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ξηρᾶς, τὴν ὁποίαν καὶ κατακλύζει. Κατὰ τὸν κυκλῶνα τῆς 1ης Νοεμβρίου 1876, ὅστις προεκάλεσε τὴν καταβύθισιν στιγμιαίως τοῦ δέλτα τοῦ Γάγγου ἐπὶ ἐκτάσεως 8000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, τὰ ἀνθρώπινα θύματα ἀνῆλθον εἰς 215 χιλιάδας.

Ἡ τροχιὰ ἑκάστου τροπικοῦ κυκλῶνος διαιρεῖ αὐτὸν εἰς δύο ἡμικύκλια. Ἐκ τούτων τὸ πρὸς τὸ κοῖλον τῆς παραβολῆς εὑρισκόμενον καλεῖται ὑπὸ τῶν ναυτικῶν *ἐπικίνδυνον ἡμικύκλιον* (demi-cercle dangereux), τὸ δὲ ἕτερον *χειριστὸν ἡμικύκλιον* (demi-cercle maniable). Εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον τὸ ἐπικίνδυνον ἡμικύκλιον κεῖται δεξιὰ τῆς τροχιᾶς (ἀριστερὰ εἰς τὸ νότιον) καὶ οἱ ἄνεμοι ῥέουσι πρὸς τὸ κέντρον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Général Delcambre*, Lexique Météorologique.— *Marcel Coyecque*, Notions de Météorologie général et nautique. — *J. Sanson*, La prévision du temps

Θ. Θ. Φ.

—κυκλώνων *οἰκογένεια* *(Μετεωρολ.)*. Ἐκ τῆς κυματοειδοῦς θεωρίας (Wellentheorie) τοῦ Bjerknes περὶ *κυκλώνων* (βλ. λ.) συνάγεται ἡ κατὰ σειρὰς ἀνάπτυξις αὐτῶν. Ἑκάστη μεμονωμένη περιοχὴ χαμηλῶν πιέσεων ἀποτελεῖ ἓν κῦμα πολικοῦ μετώπου, ὅσον δὲ νεώτερος εἶναι εἷς τοιοῦτος κυκλών, τόσον νοτιώτερον λαμβάνει χώραν ὁ σχηματισμὸς αὐτοῦ καὶ τόσον νοτιώτερον διέρχεται ἡ τροχιά του. Ἅπαντες οἱ οὕτως ἐξηρτημένοι

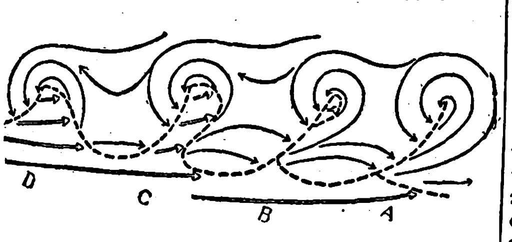

Σχ. 1. *Τὸ πολικὸν μέτωπον διασχιζόμενον ὑπὸ οἰκογενείας κυκλώνων.*

κυκλῶνες ἀνήκουσιν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον ὁ Bjerknes ἐκάλεσεν *οἰκογένειαν κυκλώνων* (Zyklonenfamilien, famille de cyclones). Ὁ ἀριθμὸς τῶν κυκλώνων, οἵτινες ἀποτελοῦσι μίαν οἰκογένειαν, εἶναι συνήθως 4· ἐν τούτοις δύναται ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν νὰ κυμαίνεται μεταξὺ μεγάλων ὁρίων. Ἐκτὸς αὐτῆς ταύτης τῆς οἰκογενείας οἱ κυκλῶνες εὑρίσκονται κατὰ σειρὰν ἡλικίας (σχ. 1 καὶ 2), εἰς τρόπον ὥστε ὁ πρῶτος (A) εἶναι γενικῶς συνεπτυγμένος, ἐνῷ ὁ τελευταῖος (D) ἔχει θερμὸν τομέα λίαν ἐκτενῆ. Ἐξ ἄλλου, ἐὰν ἡ γενικὴ διεύθυνσις τοῦ πολικοῦ μετώπου εἶναι ἀπὸ δυσμῶν, ὡς συνήθως συμβαίνει, οἱ διαδοχικοὶ κυκλῶνες μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας καθίστανται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μεσημβρινοὶ λόγῳ τοῦ τρόπου τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν (κυματοειδῶς) εἰς τὴν οὐ-

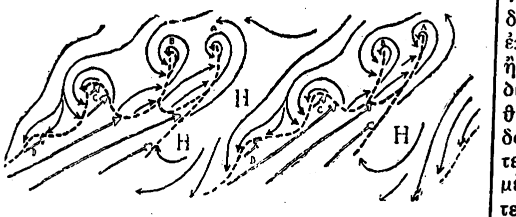

Σχ. 2. *Οἰκογένεια κυκλώνων.*

ρὰν τοῦ ψυχροῦ μετώπου τοῦ προηγουμένου κυκλῶνος. Τοὐναντίον, ὁ πρῶτος κυκλὼν τῆς ἑπομένης οἰκογενείας ἔχει σχηματισθῆ πολὺ πρὸς βορρᾶν τῆς πολικῆς εἰσβολῆς του, ὅτε τὸ τέλος τῆς οἰκογενείας παίζει τὸν ρόλον τροπικοῦ ἀέρος ἐν σχέσει πρὸς τὸ τμῆμα τοῦ πολικοῦ μετώπου.

Οἱ πρῶτοι κυκλῶνες μιᾶς οἰκογενείας εὑρίσκονται γενικῶς ἐπὶ τοῦ σταδίου ἐξαφανισμοῦ ὅταν φθάνουσιν ἐκ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ· ἐνῷ τοὐναντίον τὰ τελευταῖα μέλη εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀναπτύξεως καὶ δύνανται νὰ εἰσέλθωσιν ἀρκετὰ μακρὰν ἐντὸς τῶν ἠπείρων. Ἡ ἀρίθμησις τῶν κυκλώνων μιᾶς οἰκογενείας δὲν ἰσχύει παρὰ διὰ μίαν μόνον στιγμήν· οὕτως εἷς κυκλὼν ἀριθ. 1 ἐν Εὐρώπῃ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπῆρξε ἀριθ. 4 ἐν Ἀμερικῇ, τῶν προηγουμένων κυκλώνων ἐξαφανισθέντων διαδοχικῶς καὶ σχηματισθέντων ἑτέρων μεταγενεστέρως· ἐξ ἄλλου, λόγῳ τῆς κλίσεως ἀπὸ ΝΔ—ΒΑ τῶν τμημάτων τοῦ πολικοῦ μετώπου, δύναται νὰ προσβάλῃ τὴν Εὐρώπην ὡς κυκλὼν ἀρκτικός, ἂν καὶ προέρχεται ἐκ τῶν χαμηλῶν πλατῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἡ μέση διάρκεια τῆς ζωῆς ἑνὸς κυκλῶνος εἶναι περίπου 8 ἡμέραι, ἀλλ' αἱ οἰκογένειαι ἀνανεοῦνται σταθερῶς. Ἡ οἰκογένεια δύναται ἐπίσης νὰ ἐμπλουτισθῇ, εἰς ὡρισμένας περιοχάς, διὰ τῆς προσαρτήσεως τροπικῶν κυκλώνων ἢ κυκλώνων πολικοῦ ψευδομετώπου.

Θ. Θ. Φ.

κυκλωνικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κυκλῶνα, ὁ τοῦ κυκλῶνος.

—κυκλωνικαὶ *βροχαὶ* *(Μετεωρολ.)*· βλ. λ. *βροχή*.

—κυκλωνικαὶ *καταιγίδες* *(Μετεωρολ.)*· βλ. λ. *καταιγίδες κυκλωνικαί*.

κυκλώπειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Κύκλωπας, ὁ τῶν Κυκλώπων: «κυκλώπεια τείχη» τὰ οἱονεὶ ὑπὸ τῶν Κυκλώπων κατασκευασθέντα, «κυκλώπειος βίος» ὁ κατὰ τοὺς Κύκλωπας βίος, ὁ μονήρης, ὁ ἀκοινώνητος.

—κυκλώπεια *τείχη* *(Ἀρχ.)*. Ὅρος χρησιμοποιηθεὶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων Στράβωνος, Παυσανίου, Ἀπολλοδώρου, πρὸς δήλωσιν τῶν προϊστορικῶν τειχῶν, τὰ ὁποῖα κατεσκευάζοντο διὰ παμμεγέθων καὶ ἀκανονίστων λίθων καὶ ἀπεδίδοντο, ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου ἤδη, εἰς τοὺς μυθικοὺς Κύκλωπας. Ὁ ὅρος οὗτος ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ παρὰ τῶν νεωτέρων μέχρι τῆς ἀποκαλύψεως τῶν προϊστορικῶν μνημείων καὶ τῆς χρονολογήσεως αὐτῶν. Ἔκτοτε, ἀντὶ τοῦ ὅρου τούτου, τὰ οὕτως ὀνομαζόμενα πρὶν προϊστορικὰ τείχη καλοῦνται νῦν διὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ εἰς ἕκαστον ὀνόματος τῆς τοποθεσίας ἢ τοῦ πολιτισμοῦ εἰς ὃν ἀνήκουν. Παρὰ ταῦτα ὅμως, διετηρήθη ὁ ὅρος *κυκλώπειος τρόπος*, πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν προϊστορικῶν τειχῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι κατεσκευασμένα κατὰ τὸν πανάρχαιον ἐκεῖνον τρόπον, καθ' ὃν τὰ τείχη τῶν προελληνικῶν πόλεων κατεσκευάζοντο διὰ πελωρίων καὶ ἀκανονίστων λίθων, ἐφράσσοντο δὲ τὰ μεταξὺ αὐτῶν ἀπομένοντα χάσματα διὰ λιθαρίων καὶ πηλοῦ. Τοιαῦτα προϊστορικὰ τείχη ἀπαντῶσι συνήθως ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι. Τὰ σημαντικώτερα εἶναι τὰ τείχη τῶν ἀκροπόλεων τῆς Τίρυνθος, τῶν Μυκηνῶν, τῆς Ἄρνης παρὰ τὴν Κωπαΐδα καὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ λίθοι, πολύεδροι καὶ ἀκανόνιστοι, ἐπελεκῶντο κατὰ μίαν ἢ περισσοτέρας ὄψεις δι' αἰχμηρᾶς σφύρας, καθιστάμενοι οὕτω σχεδὸν λεῖοι καὶ στερεώτερον ἐπικαθήμενοι οἱ μὲν ἐπὶ τῶν δέ. Εἰς τὰ τείχη τῆς Τίρυνθος ὑπάρχουσιν ὀγκόλιθοι, τῶν ὁποίων τὸ μῆκος ποικίλλει ἀπὸ 2.90 μέχρι τριῶν μέτρων, τὸ ὕψος ἀπὸ 1.10—1.50 μέτρων καὶ τὸ πάχος ἀπὸ 1.20—1.50 μέτρων. Κατὰ τὸν Adler, τὸ βάρος τῶν τοιούτων ὀγκολίθων ζυγίζει ἀπὸ 12.000—13.000 χιλιόγραμμα, δικαίως δὲ ἐγείρεται ἡ περιέργεια πῶς μετεφέρθησαν τοσοῦτῳ πελώριοι ὀγκόλιθοι καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τόσον ὕψος. Ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι λίθοι δὲν ἐστερεώνοντο μόνον διὰ τῶν λιθαρίων, ἀλλὰ συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλους καὶ δι' ἀργιλλώδους πηλοῦ, ὡς παρετήρησεν ὁ Dörpfeld. Τὰ τείχη τῆς Τίρυνθος ἔχουσιν ὕψος, ἰδίως περὶ τὴν χαμηλὴν ἀκρόπολιν, 7.50 μέτρων, τὸ δὲ πάχος των ποικίλλει ἀπὸ 7 ἕως 8 μέτρων. Ἐπιβλητικώτερα ὅμως καθίστανται ταῦτα κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα αὐτῶν, τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὸ ὑψηλότερον ἐπίπεδον τῆς ἐν γένει ἀκροπόλεως.

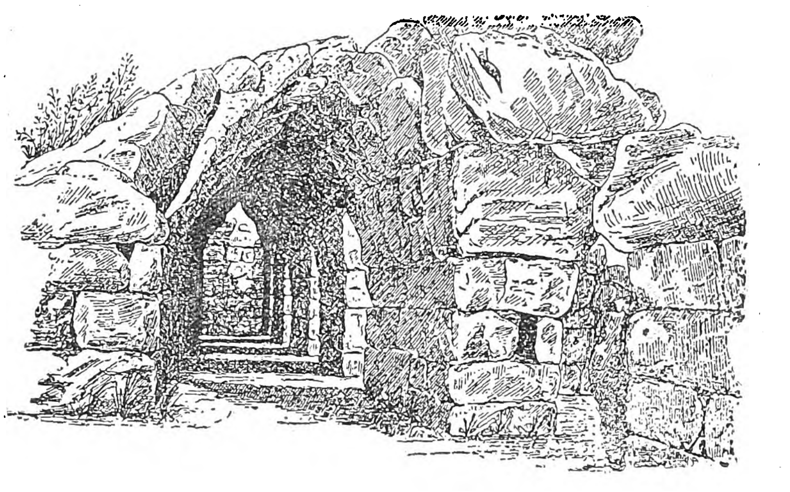

Σύριγξ τειχῶν Τίρυνθος.

Ἐνταῦθα, εἰς ὡρισμένα σημεῖα, ὁ τοῖχος φθάνει εἰς τὸ καταπληκτικὸν πάχος τῶν 17.50 μέτρων. Ἀλλὰ τοῦ τείχους τούτου δὲν εἶναι μόνον τὸ πελώριον τοῦ ὄγκου, τὸ ὁποῖον ἐκπλήσσει. Πολυάριθμοι προεξέχουσαι γωνίαι, ἐπέχουσαι θέσιν πύργων, ἐσωτερικοὶ διάδρομοι καὶ ὑπόνομοι ἐντὸς τῶν σπλάγχνων τῶν τοίχων πρὸς εὐχερῆ κίνησιν τῶν ἀμυνομένων καὶ προφύλαξιν αὐτῶν ἐκ τῶν βλημάτων τῶν ἐπιτιθεμένων παρουσιάζουσι τὰ τείχη ταῦτα ὡς σοφὸν ἔργον τῆς στρατιωτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Τὰ τείχη ταῦτα ἀνεσκάφησαν πλήρως κατὰ τὸ 1855 ὑπὸ τοῦ γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Ἀθηνῶν.

Μὲ τὸν αὐτὸν κυκλώπειον τρόπον εἶναι κατεσκευασμένα καὶ τὰ τείχη τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν. Τὰ τείχη τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν εἶναι τὰ μεγαλύτερα εἰς ἔκτασιν προϊστορικὰ τείχη, διότι περιέβαλλον χῶρον 30.300 τετραγωνικῶν μέτρων. Τὰ τείχη ταῦτα διεσώθησαν μέχρι σήμερον, ἐκτὸς μικροῦ μέρους πρὸς τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς ἀκροπόλεως. Τὸ σῳζόμενον ὕψος ποικίλλει ἀπὸ 4 ἕως 10 μέτρα. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ ἄποψις εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τῶν τειχῶν τῆς Τίρυνθος. Οἱ ὀγκόλιθοι, ἄλλοι ἀκατέργαστοι καὶ ἄλλοι ὀλίγον ἐπεξειργασμένοι, εἶναι ἐστερεωμένοι μὲ τὰ μεταξὺ αὐτῶν διάκενα πεπληρωμένα διὰ λιθαρίων. Διαφορὰ ὑπάρχει μόνον εἰς τὸ ὅτι οἱ ὀγκόλιθοι τῶν τειχῶν τούτων εἶναι μικροτέρων διαστάσεων τῶν τῆς Τίρυνθος, ἔνιοι ὅμως αὐτῶν εἶναι πελεκημένοι καθ' ὅλας τὰς πλευράς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον

Ἡ Πύλη τῶν Λεόντων κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν τειχῶν τῆς ἀκροπόλεως Μυκηνῶν.

ἀποδεικνύει ὅτι τὸ τεῖχος τοῦτο εἶναι νεώτερον τοῦ τῆς Τίρυνθος. Οἱ ὀγκόλιθοι παρουσιάζουσιν ὀρθογωνίους πλευρὰς καὶ διατίθενται κατὰ κανονικοὺς σχεδὸν δόμους. Ἐκ τῶν σῳζομένων μὲ τὰς δύο ὄψεις τμημάτων τοῦ τείχους τούτου προκύπτει ὅτι τὸ πάχος τῶν τειχῶν τῆς ἀκροπόλεως τῶν

Digitized by Google

Μυκηνῶν ἐποίκιλλεν ἀπὸ 3 ἕως 7 μέτρα, ἐνιαχοῦ δέ, ἰδίως πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς νότον, φαίνεται ὅτι ἔφθανε μέχρι 14. Τὸ ἐξαιρετικὸν τοῦτο πάχος ὠφείλετο, κατὰ τὸν Chipiez, εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς κατασκευῆς διαδρόμων καὶ συρίγγων ἐντὸς τῶν σπλάγχνων τοῦ τοίχου, ὡς καὶ ἐν Τίρυνθι, ἰδίως δὲ τῆς δεξαμενῆς, τῆς σῳζομένης μέχρι σήμερον, εἰς ἣν κατήρχετό τις δι' ἕνδεκα βαθμίδων ἐντὸς τοῦ σώματος τοῦ τείχους καὶ δι' ἑτέρων 24 τοιούτων ἐν συνεχείᾳ ἐντὸς τῆς γῆς. Τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν εἶχε δύο πύλας, τὴν μίαν πρὸς Β., τὴν δ' ἑτέραν πρὸς Ν., βλέπουσαν πρὸς τὸ Ἀργολικὸν πεδίον. Ἡ πύλη αὕτη ἦτο ἡ κυρία εἴσοδος, εἶναι δὲ γνωστὴ ἀνέκαθεν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἡ *Πύλη τῶν λεόντων*. Τὰς παραστάδας τῆς πύλης ταύτης ἀποτελοῦσι μεγάλοι πελεκητοὶ λίθοι Τὸ ἀνώφλιον ἔχει πάχος ἑνὸς μέτρου περίπου, ἀλλά, χάριν μεγαλυτέρας ἀσφαλείας, ἀφῆκαν ἐπ' αὐτοῦ τρίγωνον, τὸ ὁποῖον ἔφραξαν μὲ ὀρθίαν πλάκα, φέρουσαν ἀναγλύπτους δύο λέοντας. Περὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου, ὡς ἐν γένει περὶ τῶν τειχῶν τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος, ἐπίστευον οἱ ἀρχαῖοι ὅτι ἦσαν ἔργα τῶν Κυκλώπων, μυθικῶν τεκτόνων. Β. Δ. Θ.

Κύκλωπες (οἱ) [*Μυθολ.*]. Μυθικὰ ὄντα, περὶ τῶν ὁποίων πολλαὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ὑπῆρχον παραδόσεις. Κατὰ τὴν «Θεογονίαν» τοῦ Ἡσιόδου ἦσαν τρεῖς, υἱοὶ τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γαίας. καὶ ἐκαλοῦντο *Βρόντης, Στερόπης καὶ Ἄργης*. Εἶχον σῶμα ὑπερμέγεθες καὶ ἕνα κυκλοτερῆ ὀφθαλμὸν εἰς τὸ μέσον τοῦ μετώπου. Τὰ ὀνόματά των μαρτυροῦσι τὴν προέλευσίν των. Ὁ Βρόντης εἶναι ὁ ἰσχυρὸς κρότος τῆς βροντῆς, ὁ Στερόπης ἡ ἀστραπὴ καὶ ὁ Ἄργης τὸ φῶς τῶν ἠλεκτρικῶν λάμψεων. Ἐκτὸς τῶν ὀνομάτων των τὴν προέλευσίν των μαρτυροῦσι καὶ τὰ ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀσχολοῦνται οὗτοι, κατασκευάζοντες τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Διός. Κατά τινα μάλιστα παράδοσιν (*Ἀπολλ* 1. 1. 2) τοὺς Κύκλωπας εἶχε ρίψει μετὰ τὴν γέννησίν των εἰς τὸν Τάρταρον ὁ Οὐρανός. ἀπηλευθέρωσε δὲ τούτους λύσας τὰ δεσμά των. ἀφοῦ ἐφόνευσε τὴν φρουροῦσαν αὐτοὺς Κάμπην, ὁ Ζεύς, διότι ἡ Γαῖα εἶχε χρησμοδοτήσει εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ νικήσῃ τοὺς Τιτᾶνας, κατὰ τῶν ὁποίων ἠγωνίζετο ἄνευ ἀποτελέσματος ἐπὶ δέκα ἔτη, ἂν ἔχῃ συμμάχους τοὺς καταταρταρωθέντας. Οἱ Κύκλωπες ἀπελευθερωθέντες ἐδώρησαν εἰς τὸν Δία τὴν βροντήν, τὴν ἀστραπὴν καὶ τὸν κεραυνόν, εἰς τὸν Πλούτωνα τὴν κυνέην καὶ εἰς τὸν Ποσειδῶνα τὴν τρίαιναν, διὰ τῶν ὁποίων ὁπλισθέντες οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ θεοὶ κατέβαλον τοὺς Τιτᾶνας καὶ καθεῖρξαν αὐτοὺς εἰς τὸν τάρταρον, ὁρίσαντες ὡς φρουρούς των τοὺς Ἑκατόγχειρας. Τοὺς Κύκλωπας ἐφόνευσε, κατά τινα μῦθον, ὁ θεὸς Ἀπόλλων, ὀργισθεὶς ἐναντίον των, διότι διὰ τῶν κεραυνῶν, τοὺς ὁποίους κατεσκεύαζον οὗτοι, ὁ Ζεὺς ἐφόνευσε τὸν υἱόν του Ἀσκληπιόν, φοβηθεὶς ὅτι οἱ ἄνθρωποι διὰ τῶν φαρμάκων του θὰ διαφύγωσι τὸν φυσικὸν νόμον τῆς θνητότητος.

Κατοικία τῶν Κυκλώπων εἶναι, κατὰ τοὺς μᾶλλον διαδεδομένους μύθους, τὸ ἐργοστάσιον τοῦ Ἡφαίστου, εἴτε εἰς τὸν Ὄλυμπον ἢ τὴν Λῆμνον κεῖται τοῦτο, κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς μύθους, εἴτε εἰς τὴν Αἴτναν καὶ τὰς νήσους Λιπάρας, κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς μύθους. Ἐκεῖ βοηθοῦσι τὸν θεῖον σιδηρουργὸν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν κεραυνῶν τοῦ Διὸς καὶ τῶν ὅπλων θεῶν καὶ ἡρώων. Εἶναι οἱ γαστερόχειρες ἢ

Οἱ Κύκλωπες ἐργαζόμενοι μετὰ τοῦ Ἡφαίστου.
[Ἀνάγλυφον ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Καπιτωλίου.]

χειρογάστορες Κύκλωπες, οἱ ὁποῖοι ἀπεικονίζοντο συχνὰ μετὰ τοῦ κλυτοτέχνου θεοῦ εἰς διάφορα μνημεῖα τέχνης, κατεργαζόμενοι τὸν κεραυνόν. Κατὰ τὸν Ὅμηρον ὅμως οἱ Κύκλωπες ἦσαν γιγαντόσωμος καὶ ἄγριος λαός, ὅστις κατῴκει εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἔζη ἀπὸ τὰ ποίμνιά του, χωρὶς νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν. Τὸν ἄγριον τοῦτον λαόν, ἄθρησκον καὶ ἄνευ νόμων ζῶντα, φεύγοντες οἱ ἥμεροι καὶ πεπολιτισμένοι Φαίακες εἶχον μετοικήσει ἐκ Σικελίας εἰς τὴν ὡραίαν νῆσόν των, ἔνθα εὗρεν αὐτοὺς ὁ Ὀδυσσεύς. Ἐκ τῶν Κυκλώπων τούτων ἦτο ὁ τρομερὸς Πολύφημος ὁ κατασπαράξας τοὺς ἑταίρους τοῦ Ὀδυσσέως ἀλλὰ καὶ τυφλωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ. Ἄλλος Κύκλωψ, πλὴν τῶν εἰρημένων, μνημονεύεται ὁ Γέραιστος, εἰς τὸν τάφον τοῦ ὁποίου οἱ Ἀθηναῖοι ἔσφαξαν τὰς κόρας τοῦ Ὑακίνθου, διὰ ν' ἀπαλλαγῶσιν, ὡς ἤλπιζον, τοῦ λιμοῦ καὶ λοιμοῦ, οἱ ὁποῖοι ἐλυμαίνοντο τὴν πόλιν των πρὸς τιμωρίαν των ὑπὸ τοῦ Διός, χαριζομένου εἰς τὸν ἀδικηθέντα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων υἱόν του Μίνωα, καὶ ὁ Ἄκαμος καὶ ὁ Πυράκμων, ὀνόματα πλασθέντα ἐκ τῶν ἀσχολιῶν τῶν Κυκλώπων. Ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλων Κυκλώπων γίνεται λόγος εἰς τοὺς ἀρχαίους μύθους, τῶν οἰκοδόμων τῶν περιφήμων κυκλωπείων τειχῶν.

Οἱ μῦθοι τῶν Κυκλώπων ἐνέπνευσαν καὶ τὴν ἀρχαίαν λογοτεχνίαν, ὡς καὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν τέχνην. Οὕτως, ἐκτὸς τοῦ Ὁμήρου, ὅστις ἐκ τῶν μύθων τῶν Κυκλώπων ἐνεπνεύσθη τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ Πολυφήμου ἐν τῇ «Ὀδυσσείᾳ» του, ἐπραγματεύθησαν τοὺς μύθους τῶν Κυκλώπων ὁ Εὐριπίδης εἰς τὸν «Κύκλωπά» του, τὸ μόνον διασωθὲν σατυρικὸν δρᾶμά του, ἐμπνευσθὲν ἐκ τῆς Ὀδυσσείας, ὁ Θεόκριτος εἰς τὸ 11ον εἰδύλλιόν του τὰν «Κύκλωπα», καὶ ὁ Ὀβίδιος εἰς τὰς «Μεταμορφώσεις» του. Ἐκ δὲ τῶν ἐμπνευσθέντων ἐκ τῶν μύθων τῶν Κυκλώπων ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐφημίζετο ὁ κοιμώμενος Πολύφημος τοῦ ζωγράφου Τιμάνθους, τοῦ ὁποίου τὸν μέγαν δάκτυλον ἐμέτρουν Σάτυροι μὲ τὸν θύρσον καὶ οὕτως ἐδηλοῦτο σαφῶς τὸ μέγεθος τοῦ τέρατος. Ἐκ τῶν διασωθέντων ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἅτινα ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τῶν μύθων τῶν Κυκλώπων, τὰ καλύτερα εἶναι ἓν μαρμάρινον σύμπλεγμα τοῦ Καπιτωλίου, Κύκλωψ καθήμενος ἐπὶ βράχου (ἔχων τρίτον ὀφθαλμὸν εἰς τὸ μέσον τοῦ μετώπου) καὶ Σάτυροι μετροῦντες τὸν μέγαν δάκτυλόν του μὲ θύρσον (ἀπομίμησις, πιθανώτατα, τοῦ Πολυφήμου τοῦ Τιμάνθους), καὶ μία κεφαλὴ Κύκλωπος ἐν Τουρίνῳ, ἡ τύφλωσις τοῦ Πολυφήμου ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως, τοιχογραφία ἐπὶ ἑνὸς τάφου τοῦ Κορνέτου τῆς Ἐτρουρίας, καὶ ἡ ἐρωτικὴ σκηνὴ Πολυφήμου καὶ Γαλατείας ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς Λιβίας ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου τῆς Ρώμης. Ἐκ δὲ τῶν ἔργων τῆς νεωτέρας τέχνης τὸ καλύτερον εἶναι ὁ πίναξ τοῦ Δομινικίνου «Κύκλωπες ἐξολοθρευόμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος».

Οἱ Κύκλωπες καὶ ὡς θεοὶ ἀκόμη φαίνεται ὅτι εἶχον τιμηθῆ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Οὕτως, ἐν τῷ ἰσθμῷ τῆς Κορίνθου ὑπῆρχεν ἀρχαῖον ἱερόν, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο βωμὸς Κυκλώπων, ἔνθα ἐτέλουν θυσίας εἰς τοὺς Κύκλωπας. Βωμός τις τῶν Κυκλώπων ἴσως ἦτο καὶ ὁ τάφος τοῦ Γεραίστου ἐν Ἀθήναις. ΚΑΨ

—[*Λαογρ.*] Βλ. λ. *Μονομάτηδες*.

κυκλωπία (ἡ) (Cyclopie) [*Τερατολ.*]. Τερατογονικὴ διάπλασις, συγγενὴς παραμόρφωσις, χαρακτηριζομένη διὰ τῆς συντήξεως ἢ συγχωνεύσεως τῶν δύο ὀφθαλμικῶν κόγχων εἰς ἕνα, καὶ διὰ τῆς παρουσίας, κατ' ἀκολουθίαν, ἑνὸς μόνου ὀφθαλμοῦ. Τὰ τοιαῦτα τέρατα δὲν ἔχουσι ρῖνα ἢ προβοσκίδα, ὡς οἱ ρινοκέφαλοι, ἀφ' ὧν διακρίνονται

Ἡ κόγχη ἐν τῇ κυκλωπίᾳ ἑδράζεται ἀμέσως ὕπερθεν τῆς βάσεως τῆς ρινὸς κατὰ τὴν μεσόφρυον χώραν. Οἱ κύκλωπες παρουσιάζουσι καὶ πολλὰς ἄλλας διαμαρτίας καὶ δὴ κρανιακὰς καὶ ἐγκεφαλικάς, γεννῶνται δὲ νεκροί. Ἐξαιρέσεις ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν Schon καὶ Sanum. Ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ κύκλωπος ἐξεταζόμενος διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι εἷς καὶ μόνος (μονόφθαλμος κυκλωπία), ἀλλ' ἡ προσεκτικωτέρα μακροσκοπική τε καὶ μικροσκοπικὴ ἐξέτασις ἀποδεικνύει ὅτι πρόκειται περὶ συζεύξεως δύο ὀφθαλμῶν εἰς ἕνα. Ἡ λεπτομερὴς ἐξέτασις τῶν κυκλώπων ἀπέδειξε τὴν ὕπαρξιν τεσσάρων βλεφάρων, δύο κορῶν, δύο φακῶν, δύο ὀπτικῶν νεύρων κτλ., ὑπαρχόντων ἐν συνδυασμῷ ἢ καὶ μεμονωμένων. Ἡ ἐκ καταβολῆς ὕπαρξις ἑνὸς καὶ μόνου ὀφθαλμοῦ, ἤτοι ἡ ἀληθὴς κυκλωπία, διὰ νὰ εἶναι πραγματικὴ πρέπει ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ μὴ εὑρεθῇ οὐδὲ ἴχνος συζεύξεως διαφόρων ὀργάνων τοῦ βολβοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ μὴ ὑπάρχῃ ἐν τῇ κόγχῃ οὐδὲν ἴχνος ἑτέρου ὀφθαλμοῦ, ἔστω καὶ ὑπὸ ἐκδήλωσιν μελαγχρωστικῶν κυττάρων τοῦ ἀρχεγόνου ὀφθαλμικοῦ κυστιδίου. Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

κυκλωπία (ἡ) (Cyclopia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἢ καὶ πόας φυομένας εἰς τὰς παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Δ.Ν.Π.

κυκλωπίδαι (οἱ) (Cyclopidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωπηπόδων*, περιλαμβάνουσα μαλακόστρακα μὲ σῶμα πολυαρθρωτόν, κεραίας εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις ἀποληγούσας, αἵτινες εἰς τὰ ἄρρενα ζῷα χρησιμεύουσιν ὡς συλληπτικὰ ὄργανα. Γνωστότερον γένος τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *κύκλωψ* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κυκλώπιον (τό)· τὸ πέριξ τῆς στεφάνης τμῆμα τοῦ βολβοῦ (*Ἀριστοτ.*, Περὶ ἱστορ.: ζῴων Δ' σ. 6. 122).

κυκλωπὶς (ἡ) (Cyclopia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, τὴν *κυκλωπίδα τὴν ἐχινοποδιοειδῆ* (Cyclopia genistoides), ἰθαγενῆ θάμνον τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, καλλιεργούμενον πολλαχοῦ πρὸς κόσμον καὶ διὰ τὰ φύλλα, ἅτινα ἐνέχουσι καφεΐνην καὶ χρησιμοποιοῦνται ἐνιαχοῦ ἀντὶ τείου. Δ. Ν. Π.

κυκλωπίτης (ὁ) (Zyklopit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας τῆς σειρᾶς τῶν πλαγιοκλάστων. Ἀνήκει εἰς τὸν ἀνορθίτην, τὸ ἄκρον μέλος τῆς ἐν λόγῳ σειρᾶς, κρυσταλλοῦται ὡς ἐκεῖνος εἰς τὸ τρικλινὲς σύστημα καὶ ἀπαντᾷ εἰς τοὺς βράχους τῶν Κυκλώπων. Γ. Β

Κυκλώπων ***βράχοι*** (Scogli dei Ciclopi) [*Γεωγρ.*]. Τέσσαρες βραχονησῖδες ἐκ λάβας μεταξὺ Κατάνης καὶ Ριπόστο εἰς τριτημόριον μιλλίου ἀπὸ τῆς ἀκτῆς (πλάτ. 37°35' Β., μῆκ. 15°11' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 188: Katania to Cefalù), εἰς 1 μίλλ. ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Μολίνι (ἀρχ. Ἄργεννον ἄκρον). Ὀνομαζόμεναι ὑπὸ τῶν Λατίνων γεωγράφων (Ciclopum Scopuli, ἔχουσι παράδοξα, δίκην κώνων σακχάρεω σχήματα, ὕψη δὲ 142, 92, 82 καὶ 66 ποδῶν ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Ἡ ὀνομασία των εἶναι ἀπότοκος τῆς λατινικῆς μυθολογίας, μεταθεσάσης τοὺς Κύκλωπας ὑπὸ τὴν Αἴτναν πρὸς σφυρηλασίαν τοῦ κεραυνοῦ τοῦ Διὸς καὶ τῶν ὅπλων τῶν ἡρώων. Ὑπὸ τῶν ξένων ναυτῶν εἶναι γνωστοὶ καὶ ὡς Faraglioni. Σ. Ε. Λ.

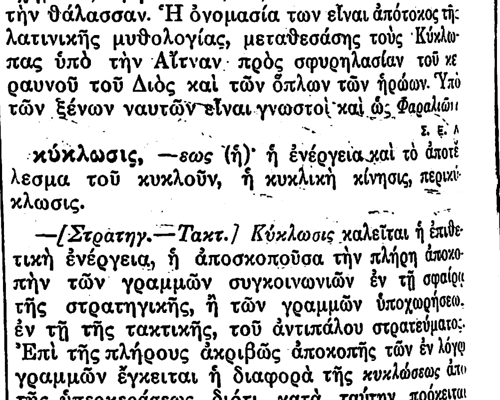

Κυκλώπων βράχοι.

κύκλωσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κυκλοῦν, ἡ κυκλικὴ κίνησις, περικύκλωσις.

—[*Στρατηγ.—Τακτ.*] *Κύκλωσις* καλεῖται ἡ ἐπιθετικὴ ἐνέργεια, ἡ ἀποσκοποῦσα τὴν πλήρη ἀποκοπὴν τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς στρατηγικῆς, ἢ τῶν γραμμῶν ὑποχωρήσεως ἐν τῇ τῆς τακτικῆς, τοῦ ἀντιπάλου στρατεύματος. Ἐπὶ τῆς πλήρους ἀκριβῶς ἀποκοπῆς τῶν ἐν λόγῳ γραμμῶν ἔγκειται ἡ διαφορὰ τῆς *κυκλώσεως* ἀπὸ τῆς *ὑπερκεράσεως*, διότι κατὰ ταύτην πρόκειται περὶ ἀπειλῆς τῆς ἀποκοπῆς τῶν γραμμῶν τοῦ ἀντιπάλου, ἐνῷ κατὰ τὴν κύκλωσιν πρόκειται περὶ συντελεσθείσης ἤδη ἀποκοπῆς τῶν γραμμῶν τούτων· δι' αὐτό, διὰ τὴν ὑπερκέρασιν τοῦ ἀντιπάλου δὲν ἀπαιτεῖται ἀριθμητικὴ ὑπεροχή, ἐνῷ διὰ τὴν κύκλωσιν ἀπαιτεῖται τοιαύτη, καθ' ὅσον κατὰ ταύτην λαμβάνει χώραν ὑπέρμετρος ἐπέκτασις τοῦ μετώπου τῆς ἐπιθέσεως. Ἡ κύκλωσις εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον μέσον καθυποτάξεως τοῦ ἀντιπάλου· «ὁ ὑποχωρῶν τότε μόνον θέλει θεωρηθῆ ὡς ἀπολέσας τὴν ἐλευθερίαν τῆς θελήσεως αὐτοῦ, ὅταν ὁ προχωρῶν κατορθώσῃ νὰ ἐξαναγκάσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἀνακοπὴν τῆς ὑποχωρήσεως» (Καν. Ἐκστρατείας, *Δούσμανης* (1921) σ. 18).

Διὰ νὰ ἐπέλθῃ κύκλωσις, πρέπει, ἀπαραιτήτως, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἔχῃ προηγουμένως ἐπιτευχθῆ ὑπερκέρασις τοῦ ἀντιπάλου στρατεύματος κατ' ἀμφότερα τὰ πλευρά, ὑπερκέρασις ὅμως μὴ ἀρχίζουσα νὰ ἐκδηλοῦται μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος, καθ' ὅσον θ' ἀνεκόπτετο, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου, ἀλλὰ προβλεφθεῖσα ἐν τῷ σχεδίῳ ἐπιχειρήσεων ἢ μάχης καὶ ἐκπεμφθεῖσα εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐκτελῆται καὶ ἀγὼν μετωπικὸς πρὸς καθήλωσιν καὶ ἀπασχόλησιν τοῦ ἀντιπάλου, ἀγὼν ὁμως ἐκδηλούμενος συγχρόνως μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπιθέσεων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ ὁ ἀντίπαλος, δρῶν κατ' ἐσωτερικὰς γραμμάς, νὰ προσβάλῃ διαδοχικῶς μίαν ἑκάστην τῶν ἐπιθέσεων. «Ἡ κύκλωσις ἐπιζητητέα πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης, ἡ δ' ἀποφασιστικὴ πρὸς τοῦτο ἐπίθεσις ἐξελίσσεται συγχρόνως μὲ τὴν μετωπικὴν» (Tactique générale, *Culmann* (1924), σελ. 231). «Ἡ κύκλωσις δὲν ἐννοεῖται, εἰμὴ ἐὰν συνδυάζηται μετὰ μετωπικῆς ἐνεργείας ἀρκετὰ ἰσχυρᾶς καὶ ἐξελισσομένης κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ καθηλώνῃ τὸν ἀντίπαλον» (Enseignements stratégiques et tactiques, *Miquel* (1926), σελ. 61).

Ἐπειδὴ ὁ ἀναλαμβάνων κύκλωσιν θὰ δράσῃ συνήθως κατὰ κατεύθυνσιν κάθετον πρὸς τὸ μέτωπον τοῦ ἐχθροῦ, δι' αὐτὸ πρέπει νὰ προσέξῃ πολὺ μὴ ὑποστῇ αὐτὸς ἀπειλὴν τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν

Digitized by Google

του (στρατηγική) ἢ τῶν γραμμῶν ὑποχωρήσεώς του (τακτική), διὰ τῆς διεισδύσεως, δίκην ἐμβόλου, ἐχθρικοῦ τινος στρατεύματος· δι' ὃ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ εὑρίσκηται ἐν διαρκεῖ συνδέσμῳ μετὰ τῶν κατὰ μέτωπον δρωσῶν φιλίων δυνάμεων, τοῦ συνδέσμου τούτου ὑφισταμένου ἐν μὲν τῇ σφαίρᾳ τῆς τακτικῆς ἐφ' ὅσον δὲν παρεμβάλλεται ἀπυρόβλητος χῶρος, ἐν δὲ τῇ τῆς στρατηγικῆς ἐφ' ὅσον τὰ μέσα μεταφορᾶς δύνανται νὰ μεταφέρωσιν ἐγκαίρως ἀριθμὸν στρατευμάτων διατελούντων ἐν ἐφεδρείᾳ. Συνεπῶς σήμερον, ὁπότε τὸ βεληνεκὲς εἶναι μέγα, τὰ δὲ μέσα μεταφορᾶς ταχύτατα, ἡ κύκλωσις δύναται νὰ ἐπιζητῆται δι' ἑλιγμῶν κατὰ πολὺ εὐρυτέρων καὶ αὐτῶν τούτων τῶν τῆς ἐγγὺς χθὲς (πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου 1914), τόσον εὐρυτέρων ἐφ' ὅσον τὸ ἔδαφος παρουσιάζεται ὁμαλώτερον, αἱ ἐδαφικαὶ συγκοινωνίαι πλείονες καὶ τὰ μέσα μεταφορᾶς ἀφθονώτερα, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ εὐρύτερος ἑλιγμὸς ἀπειλεῖ τὰς γραμμὰς τοῦ ἀντιπάλου πολὺ βαθύτερον, συνεπῶς ἐπενεργεῖ πολὺ περισσότερον ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ (διὰ τοιούτου ἑλιγμοῦ ἐνήργησε πάντοτε ὁ Ναπολέων τῷ 1800, 1805, 1806, τοιοῦτον δ' ἑλιγμὸν εἶχε πάντοτε ὑπ' ὄψει ὁ Γερμανὸς στρατάρχης φὸν Schlieffen εἰς τὸ σχέδιον τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς εἰς Γαλλίαν καὶ τοιοῦτος ἐπεζητήθη κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, τὸν Αὔγουστον 1914) στενοτέρων δὲ μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε οὐδέποτε ὁ πρὸς κύκλωσιν ἑλιγμὸς νὰ διατρέχῃ τὸν κίνδυνον νὰ προσκρούσῃ, κατὰ τὴν τακτικὴν ἐξέλιξιν, ἐπὶ σημείου τινὸς τοῦ μετώπου, ἔστω καὶ τοῦ ἄκρου, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἱ πρὸς κύκλωσιν μονάδες θὰ παρασυρθῶσι καὶ θὰ κατατριβῶσιν ἀσκόπως ἐν τῷ μετωπικῷ ἀγῶνι.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ ὁπωσδήποτε ἐκτελούμενος ἑλιγμός, πρὸς ἐπίτευξιν κυκλώσεως, πρέπει νὰ ἐνέχῃ ἀπαραιτήτως τὰ στοιχεῖα τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, διότι, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει, θὰ δυνηθῇ ὁ ἀντίπαλος νὰ μεταφέρῃ ἐγκαίρως δυνάμεις πρὸς τὸν ἢ πρὸς τοὺς ἀπειλουμένους χώρους. Ἐνίοτε ἡ κύκλωσις ἐπέρχεται, οὐχὶ κατόπιν ἐφαρμογῆς σχεδίου εἰλημμένου ἐκ τῶν προτέρων, ἀλλὰ κατόπιν σχεδίου ἀποφασισθέντος κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐπιχειρήσεων, ὡς π. χ. συνέβη εἰς τοὺς Γερμανοὺς κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον 1870 ἐν Σεδάν, εἰς τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1912 ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἡ κύκλωσις δὲν εἶναι σήμερον ἐνέργεια τόσον εὐκόλως ἐπιτυγχανομένη, διότι σήμερον καθίσταται δύσκολος ὁ αἰφνιδιασμός. Ἀφ' ἧς στιγμῆς αἱ ἑκατέρωθεν ὑπερκεράσεις ἔχουσιν ἐπεκταθῆ πολύ, εἰς τρόπον ὥστε ἡ κύκλωσις νὰ ἐπίκειται, ὁ μόνος τρόπος διὰ ν' ἀποφύγῃ τις ταύτην εἶναι ἡ ἔγκαιρος ὑποχώρησις καὶ ἡ ἐγκατάστασις ἐπὶ τοποθεσίας ἀφ' ἑνὸς μὲν τόσον πρὸς τὰ ὀπίσω, ὥστε νὰ εὑρεθῇ ἐκτὸς τοῦ σιδηροῦ κλοιοῦ (ὡς ἔπραξαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1897 μετὰ τὴν μάχην τοῦ Δομοκοῦ, οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον 1912 εἰς Σαραντάπορον, οἱ Γάλλοι κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τὸν Αὔγουστον 1914 μετὰ τὰς ἀτυχεῖς δι' αὐτοὺς μάχας τῆς βορειοανατολικῆς μεθορίου), ἀφ' ἑτέρου δ' ἐχούσης μέτωπον κατὰ πολὺ εὐρύτερον τοῦ προηγουμένου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ περιβάλλῃ τὸ μέτωπον τῶν ἐκτελουσῶν τὴν κύκλωσιν ἀντιπάλων μονάδων, τοῦθ' ὅπερ ἰδίως ἐπιβάλλεται προκειμένου περὶ ἀγώνων ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς τακτικῆς. Πᾶσα ἄλλη ἀντίληψις, ὡς π. χ. ἡ τῆς ἀντιμετωπίσεως διὰ παρεμβάσεως ἐφεδρειῶν, οὐδὲν τελεσφόρον ἀποτέλεσμα ἀποδίδει.

Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

κυκλωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κύκλωσιν, ὁ πρὸς κύκλωσιν γινόμενος, ὁ κυκλῶν, περικυκλῶν: «κυκλωτικὴ κίνησις», «ἡ προσπάθεια ἦτο κυκλωτική».—Ἐπίρρ. ***κυκλωτικῶς.***

Κύκλωψ, *—ωπος* (ὁ), πληθ. *Κύκλωπες*· μυθολογικὰ πρόσωπα ἔχοντα ἕνα ὀφθαλμὸν εἰς τὸ μέσον τοῦ μετώπου, πελώριον σῶμα καὶ λάσιον ὁλόκληρον. —*[Μυθολ.]* Βλ. λ. *Κύκλωπες.*

— **«Κύκλωψ».** Περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθὲν κατὰ Μάϊον τοῦ 1893 ὑπὸ Ἀ. Παπαγεωργίου εἰς σχῆμα 4ον.

κύκλωψ (ὁ) (Cyclops) *[Ζωολ.].* Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νασσιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ μαλάκια μὲ σῶμα μᾶλλον ᾠοειδὲς καὶ μαλακόν, κεφαλὴν καὶ θώρακα συγχεόμενα καὶ ἀποτελοῦντα τὸν κεφαλοθώρακα καὶ οὐρὰν ἐξ ἓξ ἀρθρώσεων. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι τόσον πλησίον ἀλλήλων τοποθετημένοι, ὥστε φαίνονται ὡς εἷς μόνος ὀφθαλμός, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα *κύκλωπες*. Αἱ κεραῖαι εἶναι ἐπιμήκεις καὶ αἱ σιαγόνες των ἰσχυρόταται. Τὰ περισσότερα τῶν μικρῶν τούτων μαλακίων νήχονται διὰ τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τοῦ σώματός των. Ὡς πεπτικὴ συσκευὴ χρησιμεύει κεντρικὸς ὀχετός, ἁπλούστατος, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ στόματος, διαπερῶν ὁλόκληρον τὸ σῶμα κατὰ μῆκος καὶ ἀπολήγων εἰς τὴν ἕδραν. Ἑκατέρωθεν τῆς οὐρᾶς τῆς θηλείας ὑπάρχει ᾠοειδὴς σάκκος, πληρούμενος ᾠῶν κατὰ τὴν γονιμοποίησιν. Μία καὶ μόνη ὀχεία εἶναι ἱκανὴ νὰ καταστήσῃ γονιμοποιὸν τὴν θήλειαν διὰ πλείονα ἔτη. Τὰ νεαρὰ τῶν κυκλώπων μέχρις ἐνηλικιώσεώς των ὑφίστανται πλείστας μεταμορφώσεις. Ἐκ τῶν

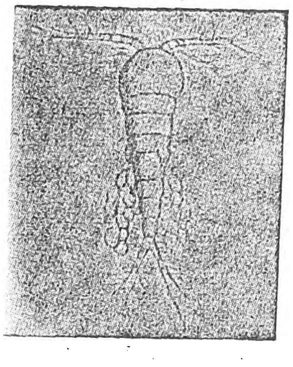

Κύκλωψ ὁ κοινός.

πολλῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Κύκλωψ ὁ κοινὸς* (Cyclops vulgaris). Εἶναι τὸ γνωστότερον καὶ τὸ περισσότερον μελετηθὲν εἶδος τοῦ γένους. Τὸ μῆκός του μόλις φθάνει τὰ 5 χιλιοστόμετρα. Τὸ σῶμά του εἶναι διωγκωμένον καὶ σχεδὸν ᾠοειδές, ἡ οὐρὰ στενοτάτη καὶ ἐξ 6 ἀρθρώσεων ἀποτελουμένη, αἱ κεραῖαι ἐπιμήκεις καὶ τὸ χρῶμα ποικίλον. Ἀπαντᾷ εἰς πάντα σχεδὸν τὰ στάσιμα ὕδατα. *Κύκλωψ ὁ κάστωρ* (Cyclops castor). Ἔχει σῶμα ἐπίμηκες καὶ οὐρὰν ἀρκετὰ ἐπιμήκη ἐκ δέκα ἀρθρώσεων ἀποτελουμένην. Ἔχει κατά τι μικρότερον μῆκος τοῦ προηγουμένου. *Κύκλωψ σταφυλῖνος* (Cyclops staphylinus). Εἶναι ὁ μικρότερος πάντων τῶν εἰδῶν τοῦ γένους καὶ ἔχει σῶμα λεπτότατον καὶ ἐπίμηκες καὶ οὐρὰν βραχυτάτην· ἀπαντᾷ εἰς τὰς τελματώδεις ἐκτάσεις τῆς Εὐρώπης.

Δ. Ν. Π.

Κύκλωψ *[Παραλ. Γεωγρ.].* Χερσονησίζον ἀκρωτήριον, ἀποτελοῦν τὴν ΝΔ. τῆς νήσου Σερίφου ἐσχατιὰν (πλάτ. 37°07′ Β., μῆκ. 24°25′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1817: Serpho island). Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς διεθνοῦς γραμμῆς Ἀλεξανδρείας - Πειραιῶς, δι' ὃ καὶ ἐπεσημάνθη (1925) διὰ φάρου Ἄγκα, ζεύγους ἐκλάμψεων ἐρυθρῶν 13 μιλλ.

Σ. Ε. Λ.

κύκνειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς κύκνους, ὁ τῶν κύκνων· || «κύκνειον ᾆσμα», τὸ ᾆσμα τὸ ὁποῖον ᾄδει τις ὅταν μέλλῃ νὰ ἀποθάνῃ καὶ καθόλου τὸ ἔσχατον ἔργον, σύγγραμμα ἢ ποίημα, τὸ ὁποῖον καταλείπει τις πρὸ τοῦ θανάτου του· ἡ μεταφορὰ ἀπὸ τῶν κύκνων, περὶ τῶν ὁποίων μυθολογεῖται ὅτι μέλλοντες ν' ἀποθάνουν μέλπουσιν ἐπιθανατίους γόους· || «κύκνειος λαιμὸς» ὁ λεπτοφυὴς καὶ λευκότατος λαιμός.

κύκνος (ὁ) (Cygnus) *[Ζωολ.].* Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *στεγανοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νησσιδῶν.* Οἱ κύκνοι διακρίνονται τῶν νησσῶν καὶ τῶν χηνῶν, πτηνῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ἐκ τῆς σωματικῆς αὐτῶν διαμορφώσεως, τῶν κινήσεων καὶ τοῦ πτερώματός των, παρουσιάζουσι δὲ μεγάλας ἀναλογίας ὡς πρὸς τὸ σκελετικόν των σύστημα πρὸς τὰ προειρημένα πτηνά. Κυριώτερα γνωρίσματα τῶν πτηνῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Ράμφος ἐπίμηκες, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, πλατύτατον κατὰ τὴν βάσιν του καὶ αἰσθητῶς κυρτὸν καὶ πεπλατυσμένον κατὰ τὸ ἄκρον του· τὰ πλάγια τοῦ ράμφους εἶναι ἐλαφρῶς ὀδοντωτά, ρώθωνες ᾠοειδοεπιμήκεις, καλυπτόμενοι ὑπὸ μεμβράνης, κεφαλὴ σχετικῶς μικρά, λαιμὸς ἐπιμήκης, ἐκτάκτως εὐκίνητος, πτέρυγες μετρίου μεγέθους, σῶμα εὔρωστον καὶ ὑπὸ πυκνοῦ πτερώματος καὶ πτίλων κεκαλυμμένον, οὐρὰ μᾶλλον βραχεῖα καὶ ἀπεστρογγυλωμένη κατὰ τὸ ἄκρον αὐτῆς, πόδες μετρίου ὕψους, λίαν πρὸς τὰ ὄπισθεν τοῦ σώματος τοποθετημένοι καὶ συνηνωμένοι ὑπὸ δερματοπτυχῆς. Οἱ κύκνοι εἶναι μεγάλα καὶ ὡραιότατα πτηνά, ἵπτανται εὐχερῶς καὶ ἐπιχαρίτως, λόγῳ τῶν εὐρειῶν πτερύγων των, καὶ κολυμβῶσι μὲ ἔκτακτον εὐχέρειαν, ἀλλὰ βαδίζουσι βραδέως, τὸ δὲ βάδισμά των εἶναι βαρύ. Τρέφονται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων καὶ διαφόρων κόκκων καὶ ριζῶν ὑδροβίων φυτῶν καὶ ὑπεραγαπῶσι τοὺς μικροὺς βατράχους, τὰς βδέλλας καὶ τοὺς σκώληκας τῆς ἰλύος, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ἐκλεκτοτέραν των τροφήν. Οἱ κύκνοι λέγεται ὅτι ζῶσι περὶ τὰ 100 ἔτη. Ἐξημερώθησαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ χρησιμοποιοῦνται ἀνέκαθεν ὡς κόσμημα τῶν ἀνακτόρων τῶν μεγιστάνων, τῶν μεγάρων τῶν πλουσίων καὶ τῶν δημοσίων κήπων. Ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ πτηνοῦ τούτου, τὸ ὑπέροχον ἀνάστημά του, ἡ ἁρμονικὴ διάταξις τῶν γραμμῶν τοῦ σώματός του καὶ ἡ γλυκύτης τοῦ ὕφους τὸ καθιστοῦν ἀξιαγάπητον ζῷον. Γνωρίζει νὰ μάχεται μετ' ἄλλων πτηνῶν καὶ νὰ ἐξέρχεται νικητής, ἀλλ' οὐδέποτε ἐπιτίθεται ἐὰν δὲν προκληθῇ. Λόγῳ τῆς ὑπερηφανείας του θεωρεῖται ὁ βασιλεὺς τῶν ὑδροχαρῶν πτηνῶν. Παρατηρεῖ τὸν ὑπεράνω αὐτοῦ τυχὸν ἱπτάμενον μὲ ἁρπακτικὰς διαθέσεις ἀετόν, ἀκίνητος, ἀπαθής, ἄφοβος, καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἐπιτίθεται καὶ διὰ τῶν ἀνθεκτικῶν πτερῶν του προσπαθεῖ νὰ τοῦ κτυπήσῃ τοὺς ὀφθαλμούς. Μὲ τὴν ἠρεμίαν καὶ τὴν στωϊκὴν ἀπάθειαν, μεθ' ἧς διέρχεται τὴν ζωήν του καὶ τὰς ἐκπλήξεις αὐτῆς, ἀντιμετωπίζει καὶ τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του. Εἶναι ἴσως τὸ μόνον ἐπὶ τῆς γῆς ζῷον, τὸ ὁποῖον καὶ κατὰ τὴν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν του ᾄδει.

Οἱ κύκνοι ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ καὶ ἐνδιαιτῶνται παρὰ τὰς λίμνας καὶ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν. Οἱ ἄρρενες εἶναι περιποιητικώτατοι πρὸς τὰς θηλείας, ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων αὐτῶν, καθ' ἣν διὰ παντοίων μέσων προσπαθοῦσι νὰ ἐπισύρωσι τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον των. Οἱ κύκνοι εἶναι μονόγαμα πτηνά. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἓξ ᾠὰ ἀρκετοῦ μεγέθους, ἅτινα ἐπῳάζει ἐπὶ ἓξ περίπου ἑβδομάδας. Οἱ νεαροὶ κύκνοι, ἅμα τῇ ἐκ τοῦ ᾠοῦ ἐκκολάψει των, ἔχουσι τελείως κεκαλυμμένον τὸ σῶμα ὑπὸ φαιοῦ ἢ ἐλαφρῶς κιτρινοχρόου πτιλώματος.

Τὸ γένος κύκνος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ἐξ ὧν ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Κύκνος ὁ ἐρυθρόρραμφος* ἢ *λευκὸς* (Cygnus albus), ὅστις ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει κατοικεῖ τὰς παρὰ τὰς ἀνατολικὰς θαλάσσας τῆς Εὐρώπης χώρας, εἶναι δὲ τὸ εἶδος, ὅπερ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐξημερώθη ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι γενναῖον πτηνὸν καὶ δὲν πτοεῖται παρὰ μόνον πρὸ τοῦ ἀετοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον πολλάκις μάχεται καὶ ἐνίοτε ἀπομακρύνει κτυπῶν τοῦτον ἐπιτηδείως εἰς τὸ πρόσωπον μὲ τὰς ἀνθεκτικὰς πτέρυγάς του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων των οἱ ἄρρενες συνάπτουν ἀληθεῖς ἀγῶνας μεταξύ των πρὸς ἀπόκτησιν τῆς θηλείας, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει μόνον μία· οἱ ἀγῶνές των πολλάκις διαρκοῦσιν ἐπὶ ὁλοκλήρους ἡμέρας καὶ δὲν παύουσιν εἰμὴ ὅταν ὁ ἕτερος τῶν ἀντιπάλων ἀποθάνῃ ἐκ τῶν κτυπημάτων. Ἡ θήλεια κατασκευάζει τὴν φωλεάν της παρὰ τὰς ἐρημικὰς ὄχθας τῶν τελμάτων καὶ κατὰ προτίμησιν ἐντὸς τῶν καλαμώνων. Ὅταν ἐξέρχεται πρὸς εὕρεσιν τῆς τροφῆς της, καλύπτει τὰ ᾠά της διὰ χόρτων, ἐνῷ ὁ ἄρρην ἱστάμενος πλησίον προφυλάσσει ταῦτα ἀπὸ παντὸς κινδύνου, ἐπιτιθέμενος ἀκόμη καὶ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου· ἀναφέρονται μάλιστα ἀρκετὰ παραδείγματα παιδίων ἡλικίας 13—15 ἐτῶν, ἅτινα ἀπέθανον ἐκ τῶν κακώσεων, ἃς ἐπέφερεν ἄρρην κύκνος, καθ' ἣν ὥραν ταῦτα προσεπάθουν νὰ ἁρπάσωσι τὰ ᾠὰ ἐκ τῆς φωλεᾶς. Τὰ νεογνὰ ἀνατρέφουσιν ἐπιμελῶς ἀμφότεροι οἱ γονεῖς καὶ ὅταν δύνανται ἐλευθέρως νὰ βαδίζωσι μεταφέρουσι ταῦτα παρὰ τὰ ὕδατα, προπορευομένης τῆς μητρὸς καὶ ἀκολουθοῦντος τοῦ πατρός. Ὁ ἐρυθρόρραμφος κύκνος καλεῖται καὶ *κύκνος ὁ λευκὸς* ἢ *οἰκοδίαιτος*.

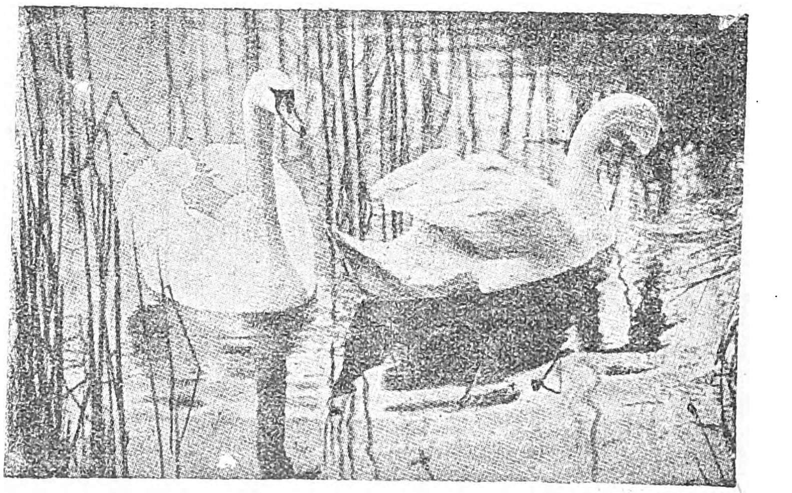

Κύκνος ὁ λευκός.

Ὁ χρωματισμός του εἶναι κατάλευκος ἢ φαιοϋπόλευκος, τὸ ράμφος ἐρυθρὸν περὶ τὸ μέσον, ἐρυθροκίτρινον κατὰ τὸ ἄκρον του καὶ μελανὸν κατὰ τὴν βάσιν. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 150 περίπου ἑκατοστόμετρα καὶ τὸ βάρος μέχρι 10 ὀκάδων.

Κύκνος ὁ ἄγριος ἢ *μουσικὸς* (Cygnus musicus). Οὗτος ἀπαντᾷ εἰς τὴν βόρειον Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν καὶ παρ' ἡμῖν ὡς πτηνὸν ἐπιδημικόν. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐθεωρεῖτο ἱερὸν πτηνὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 160 ἑκατοστόμετρα, τὸ πτέρωμά του εἶναι λευκόν, οἱ πόδες μελανοὶ καὶ τὸ ράμφος μελανὸν κατὰ τὸ ἄκρον καὶ κίτρινον κατὰ τὴν βάσιν. Εἶναι μονόγαμον πτηνὸν καὶ ἡ θήλεια ἐναποθέτει τὰ ᾠά της, 5—7 τὸν ἀριθμὸν καὶ χρώματος πρασινοελαιώδους, ἐπὶ ἡμιβεβρεγμένων καὶ κατὰ στιβάδας κειμένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καυλῶν ἐκ καλάμων.

Digitized by Google

Ἐνίοτε τὴν φωλεάν της κατασκευάζει καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ὁπότε ἐναποθέτει τὰ ᾠά της εἰς τὸ ἀνώτερον αὐτῆς τμῆμα, ὅπερ ἀπέχει ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος 25—35 ἑκατοστόμετρα. Τὰ πτηνὰ ἅμα ὡς ἐκκολαφθῶσιν ἐκ τοῦ ᾠοῦ φέρουσι πυκνὰ κίτρινα πτίλα.

Κύκνος ὁ μικρὸς (Cygnus minor). Ἀπαντᾷ ἐν Ἰσλανδίᾳ καὶ Σιβηρίᾳ καὶ πολλάκις κατὰ τὸν χειμῶνα κατασκευάζει τὴν φωλεάν του καὶ εἰς τὰ νότια τῆς Εὐρώπης. Ὁ κύκνος ὁ μικρός, ὡς καὶ τὸ ὄνομά του δεικνύει, ὑπολείπεται κατὰ τὸ μέγεθος τῶν προηγουμένων δύο εἰδῶν καὶ ἔχει χρῶμα πτερώματος ὑπόλευκον καὶ πόδας κιτρινοφαίους.

Κύκνος ὁ μελανόραμφος (Cygnus nigerostris καὶ *κύκνος ὁ ποικιλόχρους* (Cygnus variegatus) θεωροῦνται ὡς παραλλαγαὶ τοῦ *κύκνου τοῦ λευκοῦ*.

Κύκνος ὁ ἀμερικανικὸς (Cygnus americanus). Οὗτος ὡς πρὸς τὸ μέγεθος ἀποτελεῖ τὸν ἐνδιάμεσον τύπον μεταξὺ *κύκνου τοῦ λευκοῦ* καὶ *κύκνου τοῦ μικροῦ*. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς βορείους χώρας τῆς Ἀμερικῆς, πολλάκις μεταναστεύων κατὰ τὸν χειμῶνα εἰς τὰ νοτιώτερα μέρη. Ἔχει τὸ ράμφος μελανὸν καὶ ἀνὰ μίαν κιτρίνην κηλῖδα ἑκατέρωθεν τούτου καὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν.

Κύκνος ὁ μελανόλαιμος (Cygnus nigricollis). Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Ἀμερικῆς, ἀπαντῶν ἰδίως ἐν νοτίῳ Ἀμερικῇ, ἀπὸ τῆς Χιλῆς μέχρι τῶν νήσων Φάλκλαντ. Θεωρεῖται ἐκ τῶν κοσμητικωτέρων πτηνῶν τοῦ γένους, ἔχει τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῆς κεφαλῆς καὶ ὁλόκληρον τὸν λαιμὸν στιλπνῶς μελανά, τὸ δὲ λοιπὸν σῶμα πρασινότεφρον ἢ ἐρυθρόφαιον. Ἡ περὶ τοὺς ὀφθαλμούς του κεφαλικὴ χώρα εἶναι κατάλευκος καὶ τὸ ράμφος καὶ οἱ πόδες πορφυροῖ.

Κύκνος ὁ χιονώδης (Cygnus chionis). Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Χιλῆς καὶ τοῦ Περοῦ καὶ συχνάκις μεταναστεύει καὶ μέχρι τοῦ ἀρχιπελάγους τῶν Μαλουΐνων νήσων. Ὁ χρωματισμός του εἶναι κατάλευκος καὶ τὸ ράμφος καὶ οἱ πόδες ἐρυθροί.

Κύκνος ὁ μελανός.

Κύκνος ὁ μελανὸς (Cygnus astratus). Εἶναι ἰθαγενὴς τῆς Αὐστραλίας, ὅστις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐνεκλιματίσθη καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ κοσμεῖ τοὺς διαφόρους ζωολογικοὺς κήπους καὶ τὰ δημόσια πάρκα. Ἔχει θαυμάσιον στιλπνῶς μελανὸν μετὰ κυανοϊωδῶν ἀποχρώσεων πτέρωμα καὶ τὸ ράμφος καὶ τοὺς πόδας του ἐρυθρούς. Δ. Ν. Π.

— *['Εραλδ.]* Ὁ *κύκνος* (cygne) εἰκονίζεται ἐν τῷ θυρεῷ ἀργυροῦς καὶ συνήθως ἐν καταρροῇ. Ἐὰν πλέῃ ἐπὶ τοῦ ὕδατος, λέγεται *πλέων* (nageant), ἐὰν δὲ καταδύεται *καταδυόμενος* (plongeant). Συμβολίζει, κατά τινας ἐραλδιστάς, τὴν ἁγνότητα. Γ. Ε. Τ.

Κύκνος *[Μυθολ.]*. —1) Μυθικὸς ἥρως τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, υἱὸς τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Πελοπίας ἢ Κυρήνης, καὶ γαμβρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Τραχῖνος Κήϋκος, τοῦ ὁποίου εἶχε νυμφευθῆ τὴν θυγατέρα Θεμιστονόην. Ρωμαλέος ὢν ἐξηνάγκαζε τοὺς διερχομένους ἐκ τῆς χώρας του νὰ μονομαχοῦν πρὸς αὐτὸν καὶ τοὺς ἐφόνευεν ὅλους, καταβάλλων αὐτοὺς διὰ τῆς ἀνυπερβλήτου δυνάμεώς του. Τοῦτον ἐφόνευσε, προκληθεὶς εἰς μονομαχίαν, ὁ ἥρως Ἡρακλῆς, παρὰ τὸν ποταμὸν τῆς Θεσσαλίας Πηνειόν, ἢ παρὰ τὸν ποταμὸν τῆς Μακεδονίας Ἐχέδωρον, ἢ παρὰ τὴν πόλιν Ἴτωνα, ἢ παρὰ τὰς Παγασὰς (κατ' ἄλλους μύθους), ἔνθα ἐβασίλευε τῶν Ἀμφανῶν. Τὸν φόνον τοῦ Κύκνου ἠθέλησε νὰ ἐκδικηθῇ, κατὰ τὸ ἐν τῇ «Ἀσπίδι Ἡρακλέους» τοῦ Ἡσιόδου ἐπεισόδιον (στίχ. 443, 455 κ. ἑξ.), ὁ πατήρ του Ἄρης, ἡ προστάτις ὅμως τοῦ Ἡρακλέους θεὰ Ἀθηνᾶ ὄχι μόνον ἀπέτρεπεν ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ ἥρωος τὰ κτυπήματα τοῦ Ἄρεως, ἀλλὰ καὶ ἐβοήθησε τοῦτον νὰ καταβάλῃ τὸν ἰσχυρὸν θεόν. Τὸν φονευθέντα Κύκνον ἐτίμησαν οἱ κάτοικοι τῆς χώρας του, ἀνεγείραντες εἰς αὐτὸν σῆμα· τοῦτο ὅμως παρέσυρεν, ὡς λέγεται, πλημμυρήσας ὁ ποταμὸς Ἄναυρος. Ὑπῆρχε καὶ παράδοσις ὅτι τοὺς μονομαχοῦντας Ἄρην καὶ Ἡρακλέα ἐξηνάγκασε νὰ διακόψωσι τὸν μονομαχίαν των ὁ Ζεύς, ρίψας μεταξὺ αὐτῶν κεραυνόν. Ἡ μονομαχία τοῦ Κύκνου ὑπῆρξε θέμα προσφιλέστατον εἰς τὴν ἀρχαίαν τέχνην. Ἐν Ἀμύκλαις τῆς Λακωνικῆς ἦτο ἐκ τῶν γλυπτῶν παραστάσεων, αἵτινες ἐκόσμουν τὸν θρόνον τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος, ἐν τῷ ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἱερῷ τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς ὑπῆρχε σύμπλεγμα Κύκνου καὶ Ἡρακλέους ἀλληλομαχούντων, μία τῶν μετοπῶν τοῦ ἐν Δελφοῖς θησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων, διασωθεῖσα, ἐκοσμεῖτο μὲ ἀνάγλυπτον παράστασιν τοῦ αὐτοῦ θέματος. Πλεῖστα δὲ εἶναι καὶ τὰ πήλινα ἀγγεῖα τὰ κοσμούμενα μὲ τὴν μονομαχίαν τοῦ Κύκνου, ἐκ τῶν ὁποίων κάλλιστον εἶναι τὸ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου ἀποκείμενον, τοῦ ὁποίου ὁ πλούσιος πολυπρόσωπος διάκοσμος εἶναι ἔργον τοῦ ἀγγειογράφου Κόλχου.

—2) Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Καλύκης ἢ Ἁρπύλης ἢ Σκαμανδροδίκης καὶ βασιλεὺς τῶν Κολωνῶν τῆς Τρῳάδος ἢ τῆς Τενέδου, φονευθεὶς ἐν Τροίᾳ εἰς μονομαχίαν πρὸς τὸν Ἀχιλλέα.

—3) Υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ Σθενέλου καὶ τῆς Θυρίας ἢ κατὰ τὸν Ὀβίδιον τῆς Ὑρίας, καὶ βασιλεὺς τῶν πέραν τοῦ Ἠριδανοῦ Λιγύων. Ἦτο ὡραιότατος καὶ φιλομουσότατος, διδάξας, ὡς ἐλέγετο, καὶ τὸ ᾆσμα εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, ὅστις διὰ τοῦτο καὶ μετεμόρφωσεν αὐτὸν εἰς τὸ ὁμώνυμον

Ὁ Ἡρακλῆς φονεύων τὸν Κύκνον.
(Μετόπη τοῦ θησαυροῦ τῶν Ἀθηναίων εἰς τοὺς Δελφούς.

πτηνὸν καὶ ἔπειτα κατηστέρισεν. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς μύθους τοῦ Φαέθοντος συνεδέοντο οἱ μῦθοι τοῦ Κύκνου τούτου, διότι ἐλέγετο φίλος αὐτοῦ, παραστὰς καὶ εἰς τὸ ἐπεισόδιον τοῦ οἰκτροῦ θανάτου του. Καὶ τοῦ Κύκνου τούτου διάφορα ἐπεισόδια τῶν μύθων του (ἰδίως ἡ μεταμόρφωσίς του) ἐχρησίμευσαν ὡς διακοσμητικὰ θέματα πηλίνων ἀγγείων. ΚΑΨ.

Κύκνος *['Αστρον.]*. Ἀστερισμὸς τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, ἐκτεινόμενος ἐπὶ τοῦ Γαλαξίου μεταξὺ τῆς Λύρας πρὸς δυσμὰς καὶ τοῦ Πηγάσου πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἔχων πρὸς βορρᾶν μὲν τὸν Κηφέα, πρὸς νότον δὲ τὴν Μικρὰν Ἀλώπεκα. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν παριστᾷ τὸν Κύκνον, υἱὸν τοῦ Ἄρεως καὶ στενὸν φίλον τοῦ Φαέθοντος, κατηστερίσθη δὲ ὑπὸ τῶν θεῶν, διότι μεταμορφωθεὶς εἰς τὸ ὁμώνυμον πτηνὸν ἐβυθίζετο ἐπιμόνως εἰς τὴν θάλασσαν, ἀναζητῶν τὸν νεκρὸν τοῦ φίλου του, ὅταν οὗτος ἀποτολμήσας ποτὲ λαθραίως νὰ ὁδηγήσῃ τὸ ἅρμα τοῦ πατρός του Ἀπόλλωνος ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγη. Ὡς ἐκ τοῦ σχήματος, τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦσιν οἱ πέντε κυριώτεροι ἀστέρες αὐτοῦ, ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Κύκνου καλεῖται ὡσαύτως καὶ *Βόρειος Σταυρὸς* πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ τοῦ νοτίου

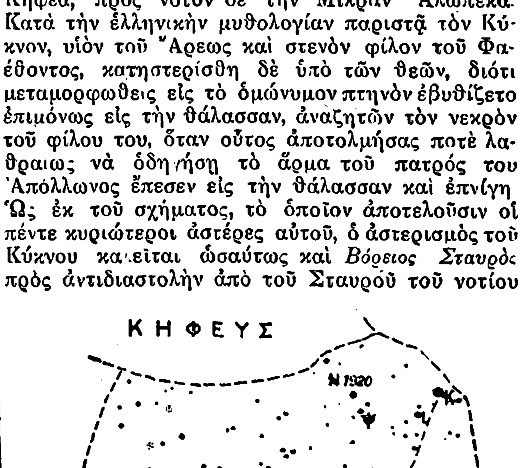

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Κύκνου.

ἡμισφαιρίου. Ἐκ τῶν ἀστέρων τοῦ Κύκνου κυριώτεροι εἶναι οἱ ἑξῆς:

Ὁ *α Κύκνου*, ὅστις ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐκλήθη *Ντενέμπ*, ἀποτελεῖ δὲ τὸν λαμπρότερον ὅλων· εἶναι μεγέθους 1,33 καὶ καταλέγεται μεταξὺ τῶν ἀπωτάτων ἀπλανῶν, ἀπέχων ἀφ' ἡμῶν περὶ τὰ 400 ἔτη φωτός.

Ὁ *β Κύκνου* ἢ *Ἀλ-μπιρέο*, ὅστις ἀποτελεῖ ἕνα ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ προσιτῶν εἰς τὰ μικρᾶς ἐντάσεως τηλεσκόπια διπλῶν ἀστέρων. Ἐκ τῶν δύο μελῶν αὐτοῦ, τὸ ἓν μεγέθους 3,2 εἶναι χρώματος χρυσοκιτρίνου, τὸ δ' ἕτερον μεγέθους 5,4 κυανοῦ. Κατὰ τὰς ὑπαρχούσας ἐνδείξεις πρόκειται μᾶλλον περὶ ὀπτικῶς παρὰ περὶ φυσικῶς διπλοῦ συστήματος.

Ἕτερος ἐνδιαφέρων διπλοῦς ἀστὴρ εἶναι ὁ *61 Κύκνου*, ὅστις εἶναι ὀνομαστός, διότι ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀπλανής, οὗτινος προσδιωρίσθη ἡ ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασις. Ὁ προσδιορισμὸς οὗτος ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Bessel τῷ 1838. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ, ἐπιβεβαιωθείσας καὶ δι' ἄλλων μεταγενεστέρων, ἡ παράλλαξις τοῦ 61 Κύκνου ἀνέρχεται εἰς 0'',311, συνεπῶς ἡ ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασις τοῦ ἀστέρος τούτου ἰσοῦται πρὸς 10,5 περίπου ἔτη φωτός. Ἐκ τῶν δύο μελῶν αὐτοῦ τὸ ἓν εἶναι μεγέθους 5,6 καὶ τὸ ἕτερον 6,3, ἀμφότερα δὲ ἔχουσι χρῶμα χρυσοκίτρινον.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἐπίσης ὁ ἀστὴρ *χ Κύκνου*, ὅστις ἀποτελεῖ ἕνα ἐκ τῶν περιφήμων μακρᾶς περιόδου μεταβλητῶν ἀστέρων. Ἡ περίοδος αὐτοῦ εἶναι 406 ἡμερῶν, ἡ δὲ λάμψις του μεταβάλλεται κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἀπὸ ἐλαχίστου μεγέθους 13,5 μέχρι μεγίστου κυμαινομένου μεταξὺ 4ου καὶ 6,5. Ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Κύκνου ἐνεφανίσθησαν τρεῖς νέοι ἀστέρες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος τῷ 1600 ἀνέλαμψε μέχρι μεγέθους 3,5· ὁ δεύτερος τῷ 1876 ἔφθασε μέχρι 3ου μεγέθους καὶ ὁ τρίτος τῷ 1920 μέχρις 1,8. Ἐκ τῶν νεφελοειδῶν καὶ τῶν συστροφῶν τοῦ Κύκνου ἄξιοι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ὁ ἐν τῷ γενικῷ καταλόγῳ φερόμενος ὑπ' ἀριθ. 6992, προσιτὸς εἰς μεγάλα τηλεσκόπια, καὶ ὁ M39, κείμενος ἐπὶ τῆς προεκτάσεως τῆς ἀπὸ τοῦ β πρὸς τὸν γ Κύκνου εὐθείας. Σ. Π.

Κύκνος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ὡραίου τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτοικοι (1928) 298. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 25 χλμ. ἀπὸ τῆς Ξάνθης καὶ ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Σατνοβίτσα*. Ν. Φ.

Κύκνων, *ποταμὸς τῶν* — (Swan River) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Δυτικῆς Αὐστραλίας (βλ. λ. *Σουὰν Ρίβερ*).

Κυκουφᾶτος (Cucufatus), *ἅγιος*. Ἐξ Ἀφρικῆς καταγόμενος, ἀπῆλθεν εἰς Ἱσπανίαν κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ 284—305 διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν. Ἐν Βαρκελώνῃ συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου ἐπάρχου Δακιηνοῦ καὶ ἀρνηθεὶς νὰ προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὰ εἴδωλα ἀπεκεφαλίσθη. Ὁ ποιητὴς Προυδέντιος ἐξυμνεῖ αὐτὸν ἐν τοῖς ὕμνοις του. Ἑορτάζεται τὴν 25 Ἰουλίου. Ε. Γ. Π.

Κύλα *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κοῖλος* λιμήν.

Κυλάραβις *['Αρχ.]*. Γυμναστήριον (γυμνάσιον) τοῦ ἀρχαίου Ἄργους, ὀνομασθὲν οὕτω, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Σθενέλου καὶ βασιλέα τοῦ Ἄργους *Κυλαράβην*. Ἐντὸς τοῦ γυμναστηρίου τούτου ὑπῆρχε τὸ ἱερὸν τῆς Καπανείας Ἀθηνᾶς καὶ ἐδεικνύοντο οἱ τάφοι τοῦ Σθενέλου καὶ τοῦ Κυλαράβου. Παρ' αὐτὸ δὲ ὑπῆρχε τὸ πολυάνδριον τῶν Ἀργείων, οἵτινες εἶχον πλεύσει μετὰ τῶν Ἀθηναίων εἰς Σικελίαν πρὸς ὑποδούλωσιν τῶν Συρακουσῶν κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ἐκ τῆς παρ' αὐτὸ ἀνοιγείσης ὑπὸ τοῦ Ἀριστέα πύλης τοῦ τείχους εἰσέβαλεν εἰς τὴν πόλιν ὁ βασιλεὺς Πύρρος κατὰ τὸ 272 π. Χ. ἐν καιρῷ νυκτός, ὅτε οἱ κάτοικοι ἔντρομοι ἀνῆλθον εἰς τὴν ὠχυρωμένην Ἀσπίδα καὶ ἐν σπουδῇ ἐκάλεσαν πρὸς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονον καὶ τοὺς Σπαρτιάτας, οἵτινες καὶ ταχέως ἔδραμον πρὸς βοήθειαν μετὰ τῶν μισθοφόρων Κρητῶν ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἀρέα. Κατὰ τὴν συγκροτηθεῖσαν ἐντὸς τῆς πόλεως τὴν ἐπομένην ἡμέραν μάχην, εὗρε τὸν θάνατον ὁ Πύρρος, κτυπηθεὶς διὰ κεραμίδος ὑπό τινος γυναικός, τῆς ὁποίας τὸν υἱὸν κατεδίωκεν ἔφιππος οὗτος. Ἄγνωστος εἶναι ἀκόμη ὁ χῶρος (τοποθετούμενος ὑπ' ἄλλων μὲν παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ὑπ' ἄλλων δὲ παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξετείνετο ἡ Κυλάβαρις. ΚΑΨ.

Κυλὰτ-Ρὰς ἐλ-Ἀϊν *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Παλαιστίνης παρὰ τὸ νότιον ἄκρον τῆς πεδιάδος Σαρών. Ἐπ' αὐτῆς ἔκειτο ἡ ἀρχαία *Ἀντιπατρίς*. Β. Μ. Β.

κυλάω· ἀντὶ *κυλῶ* (βλ. λ.).

κυλίγγη (ἡ) (Kyllinga) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπειροειδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τῶν τροπικῶν χωρῶν, ὧν τινα ἔχουσιν ἀρωματικὰς ρίζας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κυλίγγη ἡ εὐώδης* (Kyllinga odorata), ἥτις καλλιεργεῖται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

κυλικεῖον (τό)· τὸ μέρος ὅπου εἶναι αἱ κύλικες, τὰ ποτήρια· ‖ ὁ ἰδιαίτερος χῶρος θεάτρου, λέσχης ἢ οἰκίας, ὅπου εἶναι τοποθετημένα τὰ ποτὰ καὶ ἐδώδιμά τινα χάριν τῶν συγκεντρωθέντων ἢ προσκληθέντων: «τὸ κυλικεῖον ὑπῆρξε πλούσιον».

— *['Εθιμ.]* Τὸ *κυλικεῖον* εἶναι διαμέρισμα οἰκίας, ἐν ᾧ ἐπὶ μεγάλης τραπέζης παρατίθενται τὰ ἀναψυκτικὰ κατὰ τὴν διάρκειαν χοροῦ ἢ καὶ ἁπλῆς ἑσπερίδος. Ὡσαύτως δὲ κατὰ τὴν διάρκειαν οἱασδήποτε ἄλλης δεξιώσεως. Τὸ κυλικεῖον εἶναι ἀπα-

Digitized by Google

ραίτητον ἀφότου ἐγκατελείφθη σχεδὸν ἡ συνήθεια νὰ περιφέρωνται τὰ ἀναψυκτικὰ ἐπὶ δίσκων ἀνὰ τὰς αἰθούσας τῶν δεξιώσεων. Ἐλλείψει χώρου δύναται νὰ τοποθετηθῇ καὶ ἐντὸς τῆς κυρίας αἰθούσης. Ἡ σύνθεσίς του ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς δεξιώσεως καὶ τῆς διαθέσεως τῶν οἰκοδεσποτῶν. Δυνατὸν οὕτω ν' ἀποτελῆται ἀπὸ ἁπλοῦν τεῖον μετὰ βουτημάτων ἢ νὰ φθάνῃ εἰς περιωπὴν ὁλοκλήρου γεύματος μετὰ καμπανίτου καὶ ἐκλεκτῶν ἄλλων οἴνων. Παρὰ τὴν τράπεζαν τοῦ κυλικείου οἱ κεκλημένοι παραμένουν ὄρθιοι· καθίσματα ὑπάρχουν μόνον μακρὰν αὐτῆς. Ἐν τούτοις, ἂν οἱ κεκλημένοι εἶναι ὀλιγάριθμοι δύνανται νὰ παρακαθήσουν εἰς τὴν τράπεζαν. Γ. Δ.

κυλικοφόρος (ὁ)· βλ. *ἐπικέρνης*.

Κυλικρᾶνες (οἱ) /*Ἀρχ.*/. Ἀρχαῖος λαός, ὅστις κατῴκει τὴν περὶ τὴν Τραχῖνα τῆς Φθιώτιδος χώραν καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἀλλόφυλος. Τοῦ λαοῦ τούτου βασιλεὺς ἐλέγετο ὁ περίφημος μυθικὸς τοξότης Εὔρυτος, τοῦ ὁποίου τὴν πρωτεύουσαν Οἰχαλίαν κατέστρεψεν ὁ Ἡρακλῆς, κτίσας ἀντ' αὐτῆς τὴν Ἡράκλειαν καὶ καταδικάσας τοὺς ὑπηκόους του νὰ εἶναι πάντοτε δοῦλοι καὶ νὰ καλλιεργῶσι τοὺς ἀγροὺς τῶν Ἡρακλεωτῶν. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, οἱ Κυλικρᾶνες, καλούμενοι οὕτω διότι κατὰ βάρβαρον ἔθιμον ἔστιζον τὸν βραχίονά των σχηματίζοντες εἰς αὐτὸν κύλικα, εἶχον συρρῆ ἐκεῖ ὡς αἰχμάλωτοι ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἐκ Λυδίας μετὰ τὴν ἐκ τῆς Ὀμφάλης ἀπολύτρωσίν του. Ἐστερημένοι πολιτικῶν δικαιωμάτων, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ἔζων ὡς εἵλωτες ἢ πενέσται ἐν τῇ χώρᾳ των. Κυλικρᾶνας ἀπεκάλουν σκωπτικῶς πολλάκις οἱ Ἀθηναῖοι κωμικοὶ ποιηταὶ (Ἀθήν. 461 καὶ 462) καὶ τοὺς Ἡρακλεώτας ὡς λακωνίζοντας. ΚΑΨ

κυλίνδησις, —σεως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κυλίνδειν, κύλισις.

κυλινδητής (ὁ)· ὁ κυλίνδων, ὁ κυλίων.

κυλινδράξων, —ονος (ὁ) (=ἀξωνικὸς κύλινδρος) [*Ἀνατ.*]. Ἀποφυὰς τοῦ νευρικοῦ κυττάρου (καλουμένη καὶ *νευράξων* καὶ *νευρίτης* καὶ *νευρικὴ ἴς*) ἥτις μετὰ πορείαν ἄλλοτε ἄλλην διακλαδιζομένη ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μετ' ἄλλων παρακειμένων νευρικῶν κυττάρων. Ι. Π

κυλινδράρθρωσις, —εως (ἡ) /*Ἀνατομ.*/. Διάρθρωσις, καθ' ἣν ἡ μὲν μία ἀρθρικὴ ἐπιφάνεια ἔχει σχῆμα κυλίνδρου (ἡ τροχιλία), ἐγκαρσίως τοποθετημένου καὶ κατὰ τὸ μέσον περιεσφιγμένου (αὐχὴν τῆς τροχιλίας), ἡ δ' ἑτέρα τὸ ἀντίστοιχον κοῖλον σχῆμα, οὗ τὸ μέσον ἀναίρεται εἰς ἀκρολοφίαν κυκλοτερῆ, ἐφαρμοζομένην εἰς τὸν αὐχένα τῆς τροχιλίας· τοιαύτη εἶναι ἡ κατ' ἀγκῶνα διάρθρωσις. Ι. Π

κυλινδρέλλη (ἡ) (Cylindrella) /*Ζωολ.*/. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γεωφιλιδῶν* ἢ *γαιοφιλιδῶν*, περιλαμβάνον γήϊνα μαλάκια μὲ κόγχην κυλινδρικήν, φέρουσαν πολλὰς συσπειρώσεις κανονικῶς διατεταγμένας. Τὸ ἄνοιγμα τῆς κόγχης εἶναι ὑποκυλινδρικόν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα πολλαχοῦ τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἀντιλλῶν νήσων. Δ. Ν. Π.

κυλινδρία (ἡ) (Cylindria /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτεϊδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος, ἀπαντῶν εἰς τὴν Κοχιγχίναν. Δ. Ν. Π.

κυλινδρικός, —ή, —όν· ὁ ὅμοιος πρὸς κύλινδρον, ὁ ἔχων σχῆμα κυλίνδρου: «κυλινδρικὴ ἐπιφάνεια». —Ἐπίρρ. **κυλινδρικῶς**.

—**κυλινδρικὰ ἐλατήρια** [*Μηχανολ.*]· βλ. *ἐλατήριον*.

—**κυλινδρικὴ ἀεροστάθμη** [*Μηχανολ.*]. Σωλὴν ὑάλινος κλειστὸς καὶ πεπληρωμένος δι' ὑγροῦ, πλὴν μικροῦ τινος χώρου καταλαμβανομένου ὑπὸ φυσαλλίδος ἀέρος, ἐξ οὗ καὶ ἡ εἰς αὐτὰς ἐνίοτε ἀποδιδομένη ὀνομασία *φυσαλλιδωταὶ ἀεροστάθμαι*. Ὁ σωλὴν οὗτος τοποθετεῖται ἐντὸς μεταλλικοῦ περιβλήματος. Αἱ κυλινδρικαὶ ἀεροστάθμαι χρησιμοποιοῦνται ἐν γένει πρὸς ὁριζοντίαν διάθεσιν ἐπιπέδων καὶ κατακορύφωσιν ἀξόνων.

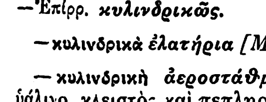

Κυλινδρικὴ ἀεροστάθμη.

Ἐπειδή, ἐὰν ὁ σωλὴν τῆς ἀεροστάθμης ἦτο εὐθύς, δὲν θὰ ὑπῆρχεν ὡρισμένον σημεῖον, ἐφ' οὗ θὰ ἵστατο ἡ φυσαλλίς, ὅταν ὁ σωλὴν κατέχῃ θέσιν ὁριζοντίαν, ἕνεκα τούτου δίδουσιν εἰς τὸν σωλῆνα, ἀναλόγως τῆς ἐπιδιωκομένης εὐαισθησίας, καὶ ἀνάλογον ἀκτῖνα καμπυλότητος. Αὐτὴ διὰ τὰς ἀεροστάθμας τῶν τοπογραφικῶν καὶ γεωδαιτικῶν ὀργάνων εἶναι 15—60 μ. Ἐπὶ τοῦ σωλῆνος χαράσσονται δύο σειραὶ διαιρέσεων συμμετρικαὶ πρὸς διαίρεσίν τινα M, ὅπως καθορίζωσιν ἑκάστοτε τὴν καταλαμβανομένην θέσιν ὑπὸ τῆς φυσαλλίδος φ. Ἡ διάμετρος τοῦ σωλῆνος δέον νὰ μὴ εἶναι μικρά, ἵνα τὸ βάθος τοῦ ὑγροῦ ὑπὸ τὴν φυσαλλίδα εἶναι ἀρκούντως μέγα καὶ ἐπιφέρεται οὕτως ἀντίστασις μικροτέρα εἰς τὰς κινήσεις τῆς φυσαλλίδος. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ σωλῆνος πρέπει νὰ ᾖ ἐξαιρετικῶς λεία, δι' ὃ σωλὴν δέον νὰ πληροῦται δι' ὑγροῦ μὴ ἐπιδρῶντος ἐπὶ τοῦ σωλῆνος. Ἵνα μὴ ἐν τῷ σωλῆνι, κατὰ τὰς χαμηλὰς θερμοκρασίας, τὸ ὑγρὸν πήγνυται, πληροῦσι τοῦτον δι' οἰνοπνεύματος ἢ αἰθέρος ἢ διὰ μίγματος ἀμφοτέρων τῶν ὑγρῶν τούτων. Ἡ φυσαλλὶς δέον νὰ ᾖ ἀρκούντως ἐπιμήκης, ἵνα ὑπερνικᾷ τὰς ἀντιστάσεις κατὰ τὰς μετακινήσεις αὐτῆς, δὲν πρέπει ὅμως νὰ ᾖ καὶ ὑπερβαλλόντως ἐπιμήκης, ἵνα δυνάμεθα νὰ παρακολουθῶμεν ἀμφότερα τὰ ἄκρα ταύτης. Πρὸς προστασίαν τοῦ ὑαλίνου σωλῆνος τοποθετοῦσι τοῦτον ἐντὸς μεταλλικοῦ περιβλήματος, ὅπερ ἐπιτρέπει νὰ φαίνεται τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ σωλῆνος. Ν. Π.

—**κυλινδρικὴ ἐπιφάνεια** ἢ *κύλινδρος* [*Γεωμ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐπιφάνεια, ἥτις γεννᾶται ὑπὸ εὐθείας καλουμένης *γενετείρας* καὶ κινουμένης οὕτω, ὥστε νὰ μένῃ παράλληλος πρὸς σταθερὰν εὐθεῖαν καὶ νὰ συναντᾷ ὡρισμένην ἐπίπεδον καμπύλην, καλουμένην *διευθύνουσαν*. Αἱ τομαὶ μιᾶς κυλινδρικῆς ἐπιφανείας ὑπὸ παραλλήλων ἐπιπέδων τεμνόντων τὰς γενετείρας αὐτῆς εἶναι ἴσαι. Εἰδικώτερον καλεῖται *κύλινδρος* ὁ ὄγκος τοῦ τμήματος τῆς κυλινδρικῆς ἐπιφανείας τοῦ περιεχομένου μεταξὺ δύο παραλλήλων ἴσων αὐτῆς τομῶν, καλουμένων *βάσεων*. Ὕψος τοῦ κυλίνδρου εἶναι ἡ ἀπόστασις τῶν ἐπιπέδων τῶν βάσεων. Ὁ κύλινδρος καλεῖται *ὀρθός*, ὅταν αἱ γενέτειραι αὐτοῦ εἶναι κάθετοι ἐπὶ τὰ ἐπίπεδα τῶν βάσεων. Ἐὰν αἱ κάθετοι τομαὶ ἐπὶ τὰς γενετείρας τοῦ ὀρθοῦ κυλίνδρου εἶναι κύκλοι, ὁ κύλινδρος καλεῖται *ὀρθὸς κυκλικὸς κύλινδρος* ἢ *κύλινδρος ἐκ περιστροφῆς*. Οἱαδήποτε ἄλλη τομὴ αὐτοῦ ὑπὸ ἐπιπέδου τέμνοντος τὰς γενετείρας εἶναι ἔλλειψις, ἡ τομὴ δὲ ὑπὸ ἐπιπέδου διερχομένου διὰ δύο γενετειρῶν εἶναι δύο εὐθεῖαι παράλληλοι (αἱ δύο αὗται γενέτειραι).

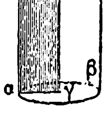

Διάγραμμα ὀρθοῦ κυλίνδρου. αα'=γενέτειρα — αβ = διευθύνουσα καὶ βάσις.— γγ'= σταθερὰ παράλληλος γενετείρας, ὕψος τοῦ κυλίνδρου.]

Τὸ ἐμβαδὸν τῆς παραπλεύρου ἐπιφανείας ὀρθοῦ ἢ μὴ κυλίνδρου εἶναι ἐξ ὁρισμοῦ τὸ ὅριον, πρὸς τὸ ὁποῖον τείνει τὸ ἐμβαδὸν τῆς παραπλεύρου ἐπιφανείας ἑνὸς ἐγγεγραμμένου πρίσματος, ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν πλευρῶν τῶν πολυγώνων τῶν βάσεων αὐξάνῃ διαρκῶς, ἐνῷ τὸ μῆκος αὐτῶν τείνει πρὸς τὸ μηδέν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὀρθοῦ κυκλικοῦ κυλίνδρου τὸ ἐμβαδὸν τοῦτο ἰσοῦται μὲ τὸ γινόμενον τῆς περιμέτρου τῆς βάσεως ἐπὶ τὸ ὕψος. Ἂν ρ εἶναι ἡ ἀκτὶς τῆς βάσεως καὶ υ τὸ ὕψος αὐτοῦ, τὸ ἐμβαδὸν τῆς παραπλεύρου ἐπιφανείας ἰσοῦται πρὸς 2 πρ.υ. Διὰ νὰ εὕρωμεν τὸ ἐμβαδὸν ὁλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας τοῦ κυλίνδρου, πρέπει εἰς τὸ 2 πρ υ νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ ἐμβαδὰ τῶν δύο βάσεων αὐτοῦ, δηλαδὴ τὸ $2\pi\rho^2$, ὅτε αὕτη θὰ ἰσοῦται πρὸς $2\pi\rho.\upsilon+2\pi.\rho^2=2\pi\rho\,(\upsilon+\rho)$.

Ὁ ὄγκος ἑνὸς κυλίνδρου εἶναι ἐξ ὁρισμοῦ τὸ ὅριον, πρὸς τὸ ὁποῖον τείνει ὁ ὄγκος ἑνὸς ἐγγεγραμμένου πρίσματος, ὅταν ὁ ἀριθμὸς τῶν πλευρῶν τῶν πολυγώνων τῶν βάσεων αὐξάνῃ διαρκῶς, οὕτως ὥστε ἑκάστη ἐξ αὐτῶν νὰ τείνῃ πρὸς τὸ μηδέν. Εἰς τὴν περίπτωσιν κυκλικοῦ κυλίνδρου ὀρθοῦ ἢ μὴ τὸ ὅριον τοῦτο ἀποδεικνύεται ὅτι ὑπάρχει καὶ ὅτι ἰσοῦται πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς βάσεως ἐπὶ τὸ ὕψος. Οὕτω, ἂν ρ ἡ ἀκτὶς τῆς βάσεως τοῦ κυλίνδρου καὶ υ τὸ ὕψος αὐτοῦ, ὁ ὄγκος ἰσοῦται πρὸς $\pi\rho^2\upsilon$. Σ. Μ.-Ο.

— **κυλινδρικὸν ἐκπέτασμα** [*Ἀστρον.*]. Σύστημα προβολῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ οἱ ἰσαπέχεις μεσημβρινοὶ παρίστανται δι' ἰσαπεχῶν παραλλήλων εὐθειῶν, οἱ δὲ παράλληλοι δι' εὐθειῶν παραλλήλων καθέτων ἐπὶ τὰς πρώτας. Σ. Π.

—**κυλινδρικὸν ἐπιθήλιον** [*Ἀνατομ.*]· βλ. *ἐπιθήλιον*.

— **κυλινδρικὸν σῶμα** [*Μηχανολ.*]. Καλεῖται τοιουτοτρόπως τὸ ἐκ κυλινδρικῶν ἐλασμάτων συγκροτούμενον δι' ἡλώσεων κυλινδρικὸν τοίχωμα τοῦ λέβητος. Τὸ πάχος τῶν ἐλασμάτων τοῦ κυλινδρικοῦ σώματος, καθὼς καὶ τὸ εἶδος τῶν ἡλώσεων αὐτῶν, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διαμέτρου τοῦ λέβητος καὶ τῆς μεγίστης πιέσεως ἀτμοῦ, δι' ἣν ὁ λέβης πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ. Διὰ πάχη ἐλασμάτων κυλινδρικῶν σωμάτων μέχρι 10 ἕως 12 χιλιοστῶν, ἡ κατὰ μῆκος τοῦ λέβητος ῥαφὴ τῶν ἐλασμάτων δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ δι' ἡλώσεων ἁπλῆς τομῆς καὶ ἁπλῆς σειρᾶς ἥλων. Διὰ τὰς ὑψηλὰς ὅμως πιέσεις ἀτμοῦ καὶ τὰς μεγάλας διαμέτρους λεβήτων, διὰ τὴν κατὰ μῆκος ῥαφὴν ἐνδείκνυται ἡ χρῆσις ἡλώσεων διπλῆς σειρᾶς ἥλων ἢ καὶ ἰσχυροτέρων. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐγκαρσίους ἡλώσεις τῶν κυλινδρικῶν σωμάτων, ἐὰν ἡ κατὰ μῆκος ῥαφὴ γίνεται δι' ἡλώσεων διπλῆς σειρᾶς, διὰ τὴν ἐγκάρσιον τοιαύτην δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ ἥλωσις ἁπλῆς σειρᾶς καὶ μόνον ἐν ᾗ περιπτώσει διὰ τὴν κατὰ μῆκος ῥαφὴν γίνεται χρῆσις ἡλώσεων σειρᾶς μεγαλυτέρας τῶν δύο, διὰ τὴν ἐγκάρσιον ῥαφὴν ἐνδείκνυται ἥλωσις διπλῆς σειρᾶς. Ἐν τούτοις εἰς τοὺς μεγάλου μήκους ὁριζοντίους λέβητας, οἵτινες παρουσιάζουσι τὴν μορφὴν δοκοῦ ὑφισταμένης κάμψιν, αἱ ἐγκάρσιαι ῥαφαὶ τοῦ κυλινδρικοῦ των σώματος ὑφίστανται μεγάλας καταπονήσεις καὶ ὡς ἐκ τούτου κατασκευάζονται δι' ἡλώσεων διπλῆς σειρᾶς, ἐνίοτε δὲ καὶ τριπλῆς τοιαύτης. Προκειμένου περὶ ἐλασμάτων μεγάλου πάχου., τὸ κυλινδρικὸν σῶμα ὑφίσταται εἰς τὴν θέσιν τῆς ἐπικαλύψεως αὐτῶν μίαν διακοπὴν τῆς συνεχείας τῆς κυλινδρικῆς του μορφῆς, διὰ τοῦτο ἡ κατασκευὴ δέον νὰ γίνεται μετὰ τῆς ἀναλόγου προσοχῆς πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δημιουργουμένων εἰς τὴν θέσιν ταύτην τοῦ κυλινδρικοῦ σώματος ῥωγμῶν, ἐκ τοῦ προκαλουμένου κατὰ τὴν ἐπικάλυψιν λυγισμοῦ τοῦ ἐλάσματος. Αἱ μικρᾶς σημασίας ἡλώσεις τῶν κυλινδρικῶν σωμάτων ἐπιτυγχάνονται διὰ τῆς χειρός, προκειμένου ὅμως περὶ μεγάλου πάχους ἐλάσματος καὶ μεγάλης διαμέτρου ἥλων γίνεται χρῆσις εἰδικῶν ἡλωτικῶν μηχανῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν στεγανότητα τῶν ἡλώσεων τῶν κυλινδρικῶν σωμάτων, αὕτη ἐπιτυγχάνεται γενικῶς διὰ στομώσεως τῶν ἄκρων τῶν ἐλασμάτων καὶ τῶν κεφαλῶν τῶν ἥλων. Προκειμένου ὅμως περὶ κυλινδρικῶν σωμάτων, συγκειμένων ἐξ ἐλασμάτων πάχους κάτω τῶν 5 χιλιοστῶν, ἡ στεγανότης ἐξασφαλίζεται οὐχὶ διὰ στομώσεως, ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν ὑλικῶν, ὡς λ. χ. ὑφάσματος ἐμπεποτισμένου διὰ μινίου, ταινιῶν χάρτου κλπ., παρατιθεμένων μεταξὺ τῶν ἐλασμάτων εἰς τὴν θέσιν τῆς ἐπικαλύψεως αὐτῶν. Δ.Κ.Α.

κυλινδρικότης, —ητος (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ κυλινδρικοῦ, τὸ νὰ εἶναι τι κυλινδρικόν.

κυλίνδρισμα (τὸ) /*Γεωπον.*/. Καλεῖται οὕτως ἡ γεωργικὴ ἐργασία, καθ' ἣν συμπιέζεται ἡ ἔκτασις τοῦ ἀγροῦ διὰ κυλίνδρου. Τὸ κυλίνδρισμα διενεργεῖται ἢ πρὸς συντριβὴν τῶν τυχὸν ὑπαρχουσῶν μαζῶν χώματος ἢ πρὸς συμπίεσιν ἐπιπολαίων στρωμάτων ἐδάφους, ἢ ἐπακολουθεῖ τὸν σβαρνισμόν, ὅστις διενεργεῖται κατὰ τὸ ἔαρ. Δ. Ν. Π.

κυλινδρίτης (ὁ) (Kylindrit [*Ορυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν θειοῦχον ἅλας τοῦ μολύβδου, κασσιτέρου καὶ ἀντιμονίου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $6PbS.\ 6SnS,\ Sb_2S_3$. Παρουσιάζεται εἰς χαρακτηριστικὰ κυλινδρικὰ συσσωματώματα κελυφοειδοῦς κατασκευῆς, ἔχει δὲ χρῶμα μολυβδόφαιον καὶ ἰσχυρὰν μεταλλικὴν λάμψιν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ μεταλλεῖα τῆς Santa Cruz ἐν Βολιβίᾳ. Γ. Β.

κυλινδρανθῆ (τὰ) [*Βοτ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ὧν τὰ ἄνθη ἔχουσι κυλινδρικὸν σχῆμα.

κυλινδροβασιοστήμονα (τὰ) /*Βοτ.*/. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἄνθη, ὧν οἱ στήμονες συμφύονται κυλινδρικῶς κατὰ τὴν βάσιν τοῦ θήλεος ὀργάνου. Δ. Ν. Π.

κυλινδρογράφος (ὁ) /*Φωτογρ.*/ Οὕτω καλεῖται φωτογραφικὴ συσκευὴ πανοραματική, κατασκευασθεῖσα ὑπὸ τοῦ P. Molssard. Ἡ φωτογραφικὴ αὕτη συσκευὴ φέρει τὴν εὐαίσθητον φωτοπαθῆ ταινίαν τεταμένην ἐπὶ ἡμικυλίνδρου. Κατὰ τὴν φωτογράφησιν ὁ φωτογραφικὸς φακὸς τῆς συσκευῆς στρέφεται περὶ τὸν ἄξονα τοῦ κυλίνδρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται καὶ τὸ ὀπτικὸν κέντρον αὐτοῦ. Κ. Γ. Μ.

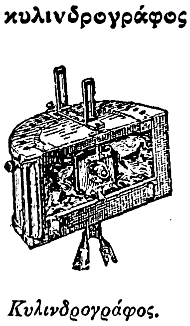
Κυλινδρογράφος.

κυλινδροειδής (ὁ, ἡ), —ὲς (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κύλινδρον, κυλινδρικός.

κυλινδρόκαρπα (τὰ) /*Βοτ.*/. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ἅτινα φέρουσι κυλινδρικοὺς καρπούς. Δ. Ν. Π.

κυλινδρόκερα (τὰ) /*Ζωολ.*/. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα (ἰδίως ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται περὶ τῶν ἐντόμων) τὰ ἔχοντα κυλινδρικὰ κέρατα ἢ κεραίας. Δ. Ν. Π.

κυλινδροκεφαλία (ἡ) (cylindrocéphalie) [*Ἀνθρωπολ.*/. Οὕτω καλεῖται εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν ἡ συγγενὴς παραμόρφωσις τοῦ κρανίου, ἡ χαρακτηριζομένη διὰ τῆς ἐπιμηκύνσεως τοῦ κρανίου ἐν σχήματι κυλίνδρου. Πολλάκις αὕτη ἐπιτυγχάνεται καὶ τεχνητῶς. Μ. Ν. Κ.

κυλινδροκέφαλος (ὁ)· ὁ ἔχων τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ διαμεμορφωμένην ἐν σχήματι κυλίνδρου.

κυλινδρόκλινος (ὁ) (Cylindroclinus) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένας καὶ ἀπαντώσας εἰς τὴν νῆσον τοῦ Μαυρικίου. Δ. Ν. Π.

κυλινδροκόρυνος (ὁ) (Cylindocorinus) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους κανθάρους μὲ στιλπνοὺς σκοτεινοὺς χρωματισμούς, ἰθαγενεῖς τῆς Γουϊάνας καὶ τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

κυλινδρόκυστις (ἡ) (Cylindrocystis) */Βοτ./*. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δεσμιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικὰ κρυπτόγαμα φυτά, φυόμενα εἰς ἄρτι καταχλυσθέντας ὑπὸ τῶν ὑδάτων τόπους. Δ. Ν. Π.

κυλινδρόλοβος (ὁ) (Cylindrolobus) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχιοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐπιφύτους πόας φυομένας ἐντὸς σκοτεινῶν δασῶν. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον γνωστὸν εἶδος ἁπάντων εἰς τὴν Ἰάβαν. Δ. Ν. Π.

κυλινδρόμυλος (ὁ). Συσκευὴ πρὸς κατατεμαχισμὸν ἢ ἄλεσιν, κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς ὁποίας τὸ πρὸς ἄλεσιν ὑλικὸν ἐξαναγκάζεται εἰς δίοδον μεταξὺ δύο κυλίνδρων ἐφαπτομένων ἀλλήλων καὶ περιστρεφομένων κατ' ἀντιθέτους φορὰς (βλ. *ἀερόμυλος, ἀτμόμυλος* κτλ.).

κυλινδροποίησις, *—εως* (ἡ)· ἡ εἰς κύλινδρον μετασκευή, ἡ ἀποκατάστασις ὕλης τινὸς εἰς σχῆμα κυλίνδρου.

κυλινδρόρρινος (ὁ) (Cylindrorhinus) */Ζωολ./*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου ἢ καὶ μικροῦ μεγέθους κανθάρους, ἁπαντῶντας εἰς τὰς παρὰ τὸν Μαγγελάνειον πορθμὸν χώρας. Δ. Ν. Π.

κύλινδρος (ὁ)· σῶμα ἐπίμηκες καὶ καμπύλου ἐπιπέδου, ὁριζομένου ὑπὸ δύο παραλλήλων κύκλων.

— *[Ἀρχ.] Κύλινδροι* ἐκαλοῦντο μικρὰ τεμάχια ἀγενῶν ἢ πολυτίμων λίθων, ξύλου ἢ ἐλεφαντοστοῦ, ἐφ' ὧν οἱ ἀρχαῖοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐχάρασσον ποικίλας παραστάσεις ἢ ἐπιγραφάς. Ἡ καταγωγὴ τῶν κυλίνδρων τούτων θεωρεῖται σημιτική, ἐφόσον ἀνευρέθησαν πανταχοῦ ὅπου οἱ Σημῖται παρέμειναν ἢ ἐπέδρασαν ἐπὶ μακρὸν ὁπωσδήποτε χρονικὸν διάστημα. Ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς διαμνημόνευσιν ἑνὸς σπουδαίου ἱστορικοῦ γεγονότος, μιᾶς νίκης, μιᾶς θρησκευτικῆς τελετῆς ἢ τῆς ἐγκαινίσεως ἑνὸς περιφήμου οἰκοδομήματος, ἰδίᾳ δὲ ὡς σφραγῖδες. Ἕκαστος ἀνώτερος ὑπάλληλος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Αἰγύπτῳ κατεῖχε τὴν ἐπίσημον σφραγῖδά του, ἀνάγλυπτον κύλινδρον φέροντα τὴν ἀναγραφὴν τοῦ τίτλου του, τοῦ ἀξιώματός του καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλέως, ὑφ' ὃν ἐτέλει. Αἱ ἐπὶ τοῦ κυλίνδρου παραστάσεις, ἐνίοτε ἐξαιρέτου τέχνης, ἀναφέρονται εἰς πλείστας ὅσας λεπτομερείας τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ δημοσίου βίου, τῆς ἱστορίας και τῆς θρησκείας τῶν ἀρχαίων ἀνατολικῶν λαῶν καὶ ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων διαφωτίζουν ταύτας. Τοιοῦτοι κύλινδροι ἀπόκεινται παμπληθεῖς εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Εὐρώπῃ μουσείων.

Κύλινδροι ἐπίσης ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κυλινδρικὰ ἐργαλεῖα πρὸς ἰσοπέδωσιν τοῦ ἐδάφους, ὡς ἀναφέρει ὁ Κάτων. Ταῦτα συνέκειντο ἐκ κυλινδρικοῦ κορμοῦ ξύλου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστερεοῦτο μακρολαβὴ μετὰ δύο στηρίγγων, ἀποτελοῦσα οἱονεὶ τὸ πηδάλιον. Οὕτω τὸ ἐργαλεῖον τοῦτο ἐσύρετο ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ, χωρὶς ὅμως νὰ στρέφηται περὶ ἑαυτό. Ὁ Rich ὅμως παραδέχεται ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐτελειοποίησαν τὸν κύλινδρον τοῦτον, ὥστε νὰ στρέφηται περὶ ἑαυτόν. Ι. Μ. Π.—Β. Δ. Θ.

— *[Παλαιογρ.]* Ὁ *κύλινδρος* εἶναι μετὰ τὴν δέλτον τὸ ἀρχαιότατον σχῆμα τοῦ βιβλίου, κυρίως ἐν χρήσει εἰς τοὺς παπύρους. Πολλὰ φύλλα παπύρου, συνήθως ὄχι πλείονα τῶν εἴκοσι, κολλώμενα τὸ ἓν παρὰ τὸ ἄλλο ἀπετέλουν κύλινδρον παπύρου. Πρὸς εὐχερεστέραν χρῆσιν ὁ κύλινδρος περιειλίσσετο περὶ ῥάβδον *(ὀμφαλός)*, εἰς τὰ ἄκρα τῆς ὁποίας προσηρμόζοντο λαβαί, καλούμεναι λατινιστὶ *cornua*. Ἡ διάταξις τῆς γραφῆς ἐν τοῖς παπύροις ἦτο κατὰ μῆκος, ἐχωρίζετο δὲ εἰς στήλας καλουμένας *σελίδας*, οὕτως ὥστε ὁ ἀναγινώσκων, διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐξεδίπλωνε τὸν κύλινδρον, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἐδίπλωνε τὸ ἀναγνωσθὲν μέρος· ἡ τοιαύτη πρᾶξις ἐκαλεῖτο: «ἐξελεῖν» ἢ «ἀνελίσσειν» τὸν κύλινδρον. Τὸ σχῆμα τοῦ κυλίνδρου ἐξετόπισεν ἀργότερον ἡ γενικευθεῖσα χρῆσις τοῦ σχήματος ἔχοντος σημερινοῦ βιβλίου *κώδικος*, διετηρήθη οὐχ ἧττον καὶ διὰ τὴν περγαμηνὴν εἰς λειτουργικὰ κείμενα (λειτουργίας κλπ.), ἐκαλεῖτο δὲ *εἰλητάριον, κοντάκιον*. Εἰς σχῆμα κυλίνδρου ἐγράφοντο κυρίως τὰ χρυσόβουλλα καὶ ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα μέχρι τῶν ἐσχάτων βυζαντινῶν χρόνων. Εἰς τοὺς περγαμηνοὺς τούτους κυλίνδρους ἡ διάταξις τῆς γραφῆς εἶναι ἀντίθετος τῆς τῶν παπύρων· τὸ κείμενον δὲν γράφεται πλέον κατὰ μῆκος, ἀλλὰ κατὰ πλάτος, οὕτως ὥστε ὅλος ὁ κύλινδρος ἀποτελεῖ μίαν στήλην. Λ. Ν. Π.

Ἀνὴρ ἀνελίσσων κύλινδρον.
[Ἀνάγλυφον εὑρεθὲν παρὰ τοὺς Δελφούς.]

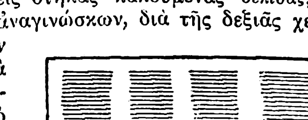

Διάταξις κειμένου εἰς κυλίνδρους παπύρου (1. 2. 3. 4 σελίδες).

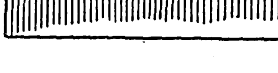

Διάταξις κειμένου εἰς μεταγεστέρους κυλίνδρους περγαμηνῆς.

— *[Γεωμ.]* Βλ. *κυλινδρικὴ* ἐπιφάνεια.

— *[Γεωργ.] Κύλινδρος* εἶναι γεωργικὸν ἐργαλεῖον, ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν πίεσιν καὶ ἰσοπέδωσιν τοῦ πρὸς σπορὰν ἢ καλλιέργειαν χρησιμοποιηθησομένου ἀγροῦ, ὡς καὶ διὰ τὴν συντριβὴν τῶν μαζῶν χώματος. Ἡ διὰ τοῦ κυλίνδρου διενεργουμένη ἐργασία καλεῖται *κυλίνδρισμα*. Κυλίνδρων ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη, ἀναλόγως δὲ τῆς ἐργασίας, δι' ἣν προορίζεται ὁ κύλινδρος, καλεῖται *κύλινδρος συμπιέσεως, κύλινδρος κυματιστός, κύλινδρος βωλοκόπος, κύλινδρος ῥαβδωτὸς* κτλ. Ὁ πρῶτος χρησιμοποιεῖται πρὸς συμπίεσιν τῶν σκληρῶν ἐδαφῶν, ὁ δεύτερος πρὸς συμπίεσιν τῶν μαλακῶν ἐδαφῶν, ὁ τρίτος πρὸς συντριβὴν τῶν βώλων καὶ ὁ τελευταῖος διὰ τὰ νεοσπαρέντα ἐδάφη. Δ. Ν. Π.

— *[Θρησκευτ.]* Καλοῦσιν ἐν Θιβὲτ *κύλινδρον* μηχάνημα χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν λάμα διὰ τὴν προσφορὰν δεήσεων. Λωρίδες χάρτου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχει γραφῆ ἐπανειλημμένως ἡ φράσις «*Τὸ κόσμημα τοῦ Λωτοῦ, ἀμήν*», τυλίσσονται πέριξ κυλίνδρων διαφόρων μεγεθῶν ἀπὸ τοῦ κυλίνδρου τοῦ μικροῦ χειροκινήτου μέχρι τοῦ ἀεροκινήτου ἢ ὑδροκινήτου μύλου. Περιστρεφομένου τοῦ κυλίνδρου αἱ λωρίδες ἐκτυλίσσονται καὶ ἡ προσευχὴ θεωρεῖται προσφερομένη πρὸς τὸν Θεόν. Δ. Σ. Δ.

— *[Μουσ.]* Καλεῖται *κύλινδρος* εἰδικὸς μηχανισμὸς ἐφαρμοζόμενος εἰς τὰ χάλκινα ὄργανα καὶ ἐπιτρέπων εἰς αὐτὰ τὴν ἐκτέλεσιν πλήρους χρωματικῆς κλίμακος. Οἱ κύλινδροι εἶναι τεμάχια ἐκ μετάλλου κυλινδρικοῦ σχήματος, φέροντα δύο ὀπὰς ἐπιτρεπούσας τὴν δίοδον τοῦ ἀέρος καὶ τὴν διείσδυσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς σωλῆνας τοῦ ὀργάνου, δυνάμει εἰδικῶν ἐμβόλων, ἅτινα ἅπαξ πιεσθέντα ἐπανέρχονται αὐτομάτως εἰς τὴν θέσιν των.

Τὸ σύστημα τῶν κυλίνδρων καὶ ἐμβόλων, ὅπερ ἐπέχει τὴν θέσιν τῶν παλαιῶν ἀνταλλακτικῶν σπειρῶν, ἐφηρμόσθη εἰς τὰς σάλπιγγας, τὰ κέρατα, τὰ κεράτια μετ' ἐμβόλων, τὰ κλειδοκέρατα, τὰς βαθείας σάλπιγγας, τὰ σαξοκέρατα καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ τρομπόνια.

Κύλινδρος ὀνομάζεται ἐπίσης εἰς τὰ αὐτόματα ὄργανα τεμάχιον ἐκ ξύλου κυλινδρικοῦ σχήματος, φέρον αἰχμάς, αἵτινες ὑπεγείρουν τὰ πλῆκτρα, ὅταν ὁ κύλινδρος εὑρίσκεται ἐν κινήσει. Οἱ κύλινδροι οὗτοι ἐκινοῦντο μέχρις ἐσχάτων δι' ἐλατηρίου ἢ διὰ χειρολαβῆς. Γ. Σ.

— **κύλινδροι οὔρων** *[Ἰατρ.]*. Μικροσκοπικοὶ ἐκ πρωτεϊνικῆς οὐσίας κύλινδροι, παραγόμενοι ἐντὸς τῶν οὐροφόρων σωληναρίων, τῶν ὁποίων τὸ σχῆμα λαμβάνουν. Παρατηροῦνται εἰς τοὺς ἀρρώστους, οἱ ὁποῖοι πάσχουν ἐκ νεφρίτιδος, εἰς τὸ ἵζημα τῶν οὔρων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς καὶ εἰς τὰς τομὰς τῶν νεφρῶν κατὰ τὴν ἀνατομοπαθολογικὴν ἐξέτασιν. Ἡ σύνθεσίς των εἶναι διάφορος, διακρίνονται δὲ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἰς ἐπιθηλιακούς, ὑελώδεις, κοκκώδεις, αἱμορραγικούς, λιπώδεις. Οἱ ἐπιθηλιακοὶ κύλινδροι ἀποτελοῦνται ἐκ κυττάρων τῶν οὐροφόρων σωληναρίων, ὀφείλονται δὲ εἰς ἀποφολιδωτικὸν κατάρρουν τοῦ κατωτέρου τμήματος τῶν οὐροφόρων σωληναρίων. Οἱ κοκκώδεις κύλινδροι ἀποτελοῦνται ἐκ λεπτῶν ἀνταναχλώντων κοκκίων, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τῶν ἐπιθηλιακῶν κυττάρων τῶν ἠλλοιωμένων ἐσπειραμένων σωληναρίων. Ἐπομένως ἡ παρουσία των ἐπιτρέπει τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς νεφρίτιδος. Οἱ ὑελώδεις κύλινδροι ἀποτελούμενοι ἐξ ὑελώδους οὐσίας (πεπηγότος λευκώματος), εἶναι διαφανεῖς καὶ μόλις ὁρατοί· ἔχουν τὴν αὐτὴν διαγνωστικὴν ἀξίαν μὲ τὴν λευκωματουρίαν καὶ δύνανται, κατὰ τὸν Talamon, νὰ παρουσιασθοῦν καὶ εἰς ὑγιᾶ ἄτομα. Οἱ αἱματικοὶ κύλινδροι ἀποτελοῦνται ἐξ ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων ἐπικαθημένων ἐπὶ ὑελώδους οὐσίας, ἡ ὁποία πολλάκις δὲν εἶναι ὁρατή. Δεικνύουν νεφρικὴν αἱμορραγίαν. Οἱ λιπώδεις κύλινδροι εἶναι κιτρινωποὶ καὶ λίαν διαθλαστικοί. Δεικνύουν ἀλλοίωσιν τῶν σωληναρίων μετὰ λιπώδους ἐκφυλίσεως τῶν κυττάρων. Σ. Μ.-Ο.

— **κύλινδρος διαδρομῆς**. Στοιχεῖον κοινὸν εἰς ὅλας τὰς ἐμβολοφόρους μηχανάς, ἀτμομηχανάς, ἀντλίας, συμπιεστάς, μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως κτλ. Εἶναι κύλινδρος κλειστὸς κατὰ τὸ ἓν ἢ καὶ ἀμφότερα τὰ ἄκρα αὐτοῦ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὸ ἔμβολον τῆς μηχανῆς ἐκτελεῖ παλινδρομικὰς κινήσεις συνδεομένας κινητικῶς πρὸς τὴν περιστροφὴν τοῦ ἄξονος τῆς μηχανῆς διὰ τοῦ βάκτρου τοῦ ἐμβόλου, τοῦ διωστῆρος καὶ τοῦ στροφάλου. Καλεῖται ἐνίοτε καὶ *ἐργοκύλινδρος*, πρὸς δήλωσιν τοῦ γεγονότος ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ γίνεται ἡ μετατροπὴ τῆς θερμικῆς ἐνεργείας εἰς ἔργον, εἰς τὰς ἐμβολοφόρους θερμομηχανάς, ὡς καὶ ἡ μετατροπὴ τοῦ ἔργου εἰς ἐνέργειαν πιέσεως, προκειμένου περὶ ἐμβολοφόρων συμπιεστῶν. Γ. Θ. Κ.

— **κύλινδρος ἐλεγκτικὸς** *[Στρατ.]*. Κύλινδρος χρησιμεύων διὰ τὸν ἔλεγχον τοῦ διαμετρήματος τῆς κάννης τῶν τυφεκίων ἢ τοῦ σωλῆνος τῶν πυροβόλων. Ν. Θ. Κ.

— **κύλινδρος ἑλικοφόρος** *[Γεωμετρ.]* βλ. λ. *ἑλικοφόρος* κύλινδρος.

— **κύλινδρος ἐμπρηστικὸς** *[Πυροβολ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ ἄθροισμα διαφόρων ἀπτρῶν ἐμπεποτισμένων δι' εὐφλέκτου οὐσίας καὶ ἀποτελουσῶν δεσμίδα κυλινδρικοῦ σχήματος. Εἰσήγετο ἐντὸς τῶν παλαιῶν συνήθων ὀβίδων (ἀφαιρουμένης, ἐννοεῖται, ἀναλόγου ποσότητος διαρρηκτικοῦ γεμίσματος), ὁπότε αἱ ὀβίδες αὗται ἀπέκτων ἐμπρηστικὰς ἰδιότητας, καθ' ὅσον ὁ κύλινδρος οὗτος ἐξηκολούθει καιόμενος ἐπὶ δύο εἰσέτι λεπτὰ τῆς ὥρας μετὰ τὴν διάρρηξιν τοῦ βλήματος. Ν. Θ. Κ.

— **κύλινδρος κεντρικὸς** (ὁ) */Βοτ./*. Καλεῖται οὕτω τὸ τμῆμα τοῦ βλαστοῦ, ὅπερ περιβάλλει τὰ διάφορα ἀγγεῖα τοῦ φυτοῦ. Οὕτως ὁ κεντρικὸς κύλινδρος τοῦ βλαστοῦ περιλαμβάνει τὰς ἰνααγγειώδεις δέσμας καὶ τοὺς περιβάλλοντας ταύτας ἱστούς. Δ. Ν. Π.

— **κύλινδρος τοῦ κινητοῦ οὐραίου** *['Οπλ.]*. Τὸ κυλινδρικοῦ σχήματος κοῖλον χαλύβδινον τεμάχιον, τὸ φράσσον κατὰ τὴν βολὴν τὸ ὀπίσθιον μέρος τῶν ὀπισθογεμῶν τυφεκίων καὶ διὰ τοῦ κοίλου τοῦ ὁποίου διολισθαίνει ὁ ἐπικρουστήρ. Ν. Θ. Κ.

κύλινδρος (ὁ) (Cylindrus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ κεραίας, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀποτελεῖται ἐξ ἕνδεκα ἀρθρώσεων, ὀφθαλμοὺς μικρούς καὶ ἀπεστρογγυλωμένους, κεφαλὴν ἐπιμήκη καὶ τετραγωνικήν, στόμα τελεούν εἰς ῥύγχος βραχύ, εὐρὺ καὶ ἐλαφρῶς διεσχισμένον κατὰ τὸ ἄκρον του, σιαγόνας μακρὰς καὶ αἰχμηράς, σιαγονικὰς προσακτρίδας κυλινδρικὰς καὶ ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων, χειλικὰς προσακτρίδας ἰσομήκεις πρὸς τὰς σιαγονικὰς καὶ ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων, προθώρακα ἐπιμηκέστατον καὶ κυλινδρικόν, ἔλυτρα ἀρκετὰ μαλακὰ καὶ ἰσομήκη με τὸν προθώρακα, κοιλίαν ἀρκετὰ ἐπιμήκη καὶ πόδας βραχεῖς καὶ ἰσχυρούς. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *κύλινδρος ὁ κυανοῦς* (Cylindrus azureus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, χρῶμα στιλπνῶς κυανομελανὸν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὴν Ἀφρικὴν νήσους. Δ. Ν. Π.

κυλινδρόσπερμα (τὰ) */Βοτ./*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, τῶν ὁποίων τὰ σπέρματα εἶναι κυλινδρικά. Δ. Ν. Π.

κυλινδρόσπερμον (τὸ) (Cylindrospermum) *[Βοτ./*. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *νοστοκιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη, ἁπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

κυλινδρόσπορον (τὸ) (Cylindrosporum) */Βοτ./*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκομυκητιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικὰ κρυπτόγαμα φυτά, ἅτινα φύονται καὶ ἐνδιαιτῶνται παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν φύλλων διαφόρων φανερογάμων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

κυλινδροσταχῆ (τὰ) */Βοτ./*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, ἅτινα ἔχουσιν ἄνθη κυλινδρικὰ καὶ κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Δ. Ν. Π.

κυλινδρόσωμα */Ζωολ./*. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα τὰ ἔχοντα σῶμα κυλινδρικόν. Δ. Ν. Π.

κυλινδροσωρὸς (ὁ) (Cylindrosorus) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας. Δ.Ν.Π.

κυλινδρόφις (ὁ) (Cylindrophis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τορτριχιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ὄφεις, ἁπαντῶντας εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ διακρινομένους ἰδίως ἐκ τῆς ἀπουσίας ὀδόντων ἐπὶ τῶν σιαγονικῶν ὀστῶν των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι ὁ *κυλινδρόφις*

Κυλινδρόφις ὁ στικτός.

ὁ ῥαβδωτός, ἀκαλύπτων ὀφθαλμῶν τῶν.

στικτός (Cylindrophis pictus), ὅστις ἔχει μῆκος 0,50 μ. περίπου, σῶμα κυλινδρικόν, δέρμα λεῖον καὶ χρῶμα φαιὸν κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ ὑποπράσινον κατὰ τὴν ῥάχιν, ἥτις ποικίλλεται διὰ λευκῶν στιγμάτων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μαλαισίαν, ἐνδιαιτᾶται εἰς ὑπογείους στοὰς καὶ τρέφεται ἐξ ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

κυλινδρόφυμα (τὸ) (Cylindrophyma· /*Παλαιοζῳολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *ἀνομοκλωδινῶν*, *λιθιστιδῶν τετρακτινελλιδῶν πυριτιοσπόγγων*. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον σῶμα σπογγῶδες κυλινδρικόν, παχύτοιχον, στερεῶς προσκολλώμενον, μετ' εὐρείας σωληνοειδοῦς κεντροκοιλιακῆς κοιλότητος, ἐξικνουμένης μέχρι τῆς βάσεως. Εἰς αὐτὴν ἐξέβαλλον πολυάριθμοι ἀκτινωτῶς διατεταγμένοι ὀχετοί. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια ἔφερε πολυάριθμα στομίδια. Ἄφθονα ἀπολιθωμένα λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

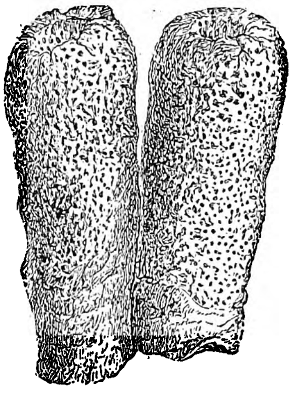

Κυλινδρόφυμα.

κυλινδρῶ (—*όω*)· ὁμαλίζω τι διὰ τοῦ κυλίνδρου, πιέζω ἐπιφάνειάν τινα διὰ τῆς περιστροφῆς κυλίνδρου, ὅπως καταστῇ ὁμαλή.

κυλίνδρωμα (τό)· *κυλίνδρωσις* (βλ.λ.).

—/*Χειρουργ.*/ Σπάνιον σχετικῶς εἶδος νεοπλάσματος, χαρακτηριζόμενον ὑπὸ ὑαλοειδῶν σωματίων στρογγύλων, ᾠοειδῶν ἢ κυλινδρικῶν, προερχομένων ἐξ ὑαλοειδοῦς ἐκφυλίσεως τοῦ ὄγκου. Ἱστολογικῶς τὰ κυλινδρώματα ἀνήκουσιν εἰς διάφορα εἴδη νεοπλασμάτων, σαρκώματα, καρκινώματα ἢ ἀδενώματα, συνηθέστερον δὲ εἰς τὰ ἐνδοθηλιώματα. Παρατηροῦνται εἰς διάφορα μέρη τοῦ προσώπου, κατὰ τὴν παρωτίδα, τὰς μήνιγγας, τὸ περιτόναιον κλπ. Εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλοήθεις, περιγεγραμμένοι ὄγκοι· ἡ διάγνωσις αὐτῶν γίνεται συνήθως μετὰ τὴν ἐξαίρεσιν, διὰ τῆς ἱστολογικῆς ἐξετάσεως. Δ. Χ. Κ.

κυλίνδρωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κυλινδροῦν, ἡ διὰ τοῦ κυλίνδρου ἰσοπέδωσις: «ἡ κυλίνδρωσις τῶν ὁδῶν».

κυλινδρωτής (ὁ)· ὁ κυλινδρῶν, ὁ εἰδικὸς ἐργάτης πρὸς κυλίνδρωσιν.

κυλινδρωτός, —*ή*, —*όν*· ὁ διὰ τοῦ κυλίνδρου ὡμαλισμένος, ἰσοπεδωμένος: «κυλινδρωτὸν δάπεδον».

κυλίνδω, καὶ **κυλινδῶ**· κυλίω, κινῶ, μεταθέτω διὰ κυλίσεως.

κύλιξ, —*ικος* (ἡ)· ποτήριον, κύπελλον μετὰ μιᾶς βάσεως καὶ δύο λαβῶν, κεραμεοῦν ἢ καὶ μετάλλινον: παροιμ. «πολλὰ μεταξὺ κύλικος πέλει καὶ χείλεος ἄκρου» ὅτι εἰς πᾶσαν στιγμὴν δύνανται νὰ ἐμφανισθοῦν ἀπρόοπτοι κίνδυνοι.

—/*Ἀρχ.*/ Ἡ κύλιξ ἦτο ποτήριον κυκλικοῦ σχήματος, βαθύ, ἀλλὰ τελείως ἀνοικτόν, μετὰ βάσεως καὶ δύο λαβῶν. Ὁ κλασσικὸς τύπος τῆς κύλικος ὁμοιάζει πολὺ μὲ τὰ ποτήρια τῆς σαμπάνιας μὲ προσθήκην δύο ὤτων συνήθως πρὸς ἐξάρτησιν τῆς κενῆς κύλικος. Ἐπὶ ἀγγειογραφιῶν οἱ συνδαιτυμόνες κρατοῦσι τὰ ποτήρια ταῦτα ἀπὸ τὴν βάσιν ἢ τὸν πόδα. Τὸ ὕψος τοῦ ποδός, ὡς καὶ τὸ βάθος τῆς κύλικος, ἐποίκιλλε κατὰ τόπον καὶ χρόνον καὶ διὰ τοῦτο εἶναι πολλαὶ αἱ παραλλαγαὶ τῆς κύλικος. Ὁ ἀρχαιότερος τύπος τῆς κύλικος εἶναι εἶδος βαθέος κυπέλλου μὲ τὴν κοιλίαν καθέτως διαμεμορφωμένην καὶ μὲ πόδα παχὺν καὶ ὑψηλόν. Αἱ λαβαὶ παρουσιάζουσι τὸ σχῆμα βραχέος καὶ πλήρους ὠτίου, πολλάκις δὲ καὶ παντελῶς ἐλλείπουσιν. Ὁ τύπος οὗτος ἀπαντᾷ ἐν Ἰταλίᾳ, Ἑλλάδι καὶ Μικρασίᾳ καὶ ἀνήκει εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν περίοδον. Χαρακτηριστικὸν δεῖγμα εἶναι ἡ ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ ἀποκειμένη ἀρχαϊκὴ κύλιξ, κεκοσμημένη μὲ μαιάνδρους καὶ κυματιστὰς γραμμάς. Προϊόντος τοῦ χρόνου τὸ σχῆμα τῆς κύλικος ταύτης μεταβάλλεται ἐπὶ τὸ κομψότερον καὶ ῥαδινώτερον, διὰ νὰ ἀπολήξῃ, διὰ βαθμιαίας ἐλαφρώσεως καὶ λεπτύνσεως τῶν μερῶν αὐτῆς, εἰς τὸν ὡραῖον κλασσικὸν τύπον. Αἱ κύλικες τοῦ τύπου τούτου φαίνονται σχεδὸν πεπλατυσμέναι συνεπείᾳ τοῦ μεγάλου πλάτους ἐν σχέσει πρὸς τὸ μικρὸν βάθος. Ὁ πυθμὴν τοῦ ποτηρίου σχηματίζει ἐπίμηκες τόξον. Ὁ πούς, λεπτὸς καὶ ὀλίγον ὑψωμένος, διαγράφει ἐλαφρὰν καμπύλην. Αἱ λαβαί, ἐν σχήματι κεράτων καὶ ὄχι δακτυλίων, ἐπιμηκύνονται καὶ αὗται, ἀκολουθοῦσαι τὴν γενικὴν τάσιν τοῦ ἀγγείου. Ὑπάρχουσιν ὅμως τώρα καὶ κύλικες μὲ πεπιεσμένην τρόπον τινὰ τὴν βάσιν ἢ καὶ χωρὶς βάσιν, ὁμοιάζουσαι κατὰ τοῦτο μὲ τὴν φιάλην. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον, οἱ Κύπριοι ὠνόμαζον κύλικα τὴν κοτύλην. Ὁ Πολυδεύκης συγχέει τὴν κύλικα μὲ τὸ καρχήσιον. Οὕτως ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ ὅρος τῆς κύλικος ἐπιδέχεται πολλοὺς ὁρισμούς. Γενικῶς ὅμως ἐγένετο παραδεκτὸν ὅτι ἡ κύλιξ εἶναι τὸ ὡς ἄνω περιγραφὲν ἀγγεῖον, χρησιμεῦον ὡς ποτήριον καὶ ὁμοιάζον ἐν πολλοῖς πρὸς τὰ σημερινὰ ποτήρια τῆς σαμπάνιας. Αἱ κύλικες κατεσκευάζοντο ἐκ πάσης ὕλης. Συνήθως βεβαίως κατεσκευάζοντο ἐξ ἀργίλλου. Κατεσκευάζοντο ὅμως καὶ ἐκ ξύλου, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Μαρτιάλιος, καὶ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Ἀθήναιος. Ἀπόδειξις τούτου πρόκειται ἡ ἀργυρᾶ κύλιξ, ἡ εὑρεθεῖσα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἐν Κριμαίᾳ καὶ ἀποκειμένη νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Ἐρμιτάζ. Ἡ ἀργυρᾶ αὕτη κύλιξ εἶναι κεκοσμημένη πέριξ τῆς κοιλίας, ὀλίγον ἄνωθεν τῶν ὤτων, δι' ἐγχαράκτου κεχρυσωμένου περιδεραίου. Κατὰ τὸν Μαρτιάλιον ὑπῆρχον καὶ χρυσαῖ καὶ ἀργυραῖ κύλικες, κεκοσμημέναι διὰ πολυτίμων λίθων, ὡς καὶ κύλικες ἐκ κρυστάλλου καὶ ἐξ ἁπλῆς ὑάλου. Β. Δ. Θ.

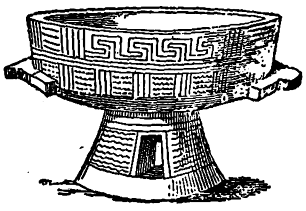

Ἀρχαῖος τύπος κύλικος.
[Βρεττανικὸν μουσεῖον.]

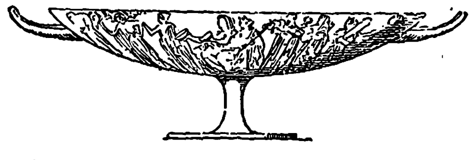

Κλασσικὸς τύπος κύλικος.

—/*Ἀποκρυφ.*/ Ἡ *κύλιξ*, τὸ κύπελλον καὶ τὸ ἅγιον *γκράλ* (βλ. λ.) εἶναι σύμβολα παρεμφερῆ, ἀπαντώμενα εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς θρησκείας καὶ τὰς τελετουργίας τῶν μυστηριακῶν ὀργανώσεων. Εἶναι τὸ ἱερὸν σκεῦος τῆς ἀρχαιότητος, συμβολίζον τὴν ψυχήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας χύνεται ὁ οἶνος, τὸ πνευματῶδες ποτὸν (ἡ ἀνωτέρα πνευματικὴ ζωή), τοῦ ὁποίου ἐγίνετο χρῆσις εἰς ὅλας τὰς μυστηριακὰς θυσίας. Ἡ ἔκστασις τῆς ψυχῆς, διατελούσης ἐν καταστάσει μέθης, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ τὸ θεῖον ποτὸν (συμβολιζόμενον ἀπὸ κύλικα πλήρη οἴνου, ἀμβροσίας, σόμα κ.λ.π.) ἀπαντᾶται εἰς τὸν μῦθον τοῦ Διονύσου (Βάκχου) ἀπάγοντος τὸν μεθυσθέντα Ἥφαιστον εἰς τὸν Ὄλυμπον (ἀνώτερον κόσμον) καὶ εἰς πλείστους ἄλλους συμβολικοὺς μύθους τῆς ἀνατολικῆς μυθολογίας καὶ ποιήσεως.

Ἡ κύλιξ ἢ τὸ κύπελλον ὑφίσταται σήμερον ὡς σύμβολον τόσον εἰς τὴν χριστιανικὴν λειτουργίαν (ἅγιον Ποτήριον), ὅσον καὶ τὰς τεκτονικὰς μυήσεις (κύλιξ τῆς Πικρίας ἢ κύπελλον τῶν Σπονδῶν). Η.Π.Γ.

κυλισιγενής (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἐκ κυλίσεως προερχόμενος: «κυλισιγενὴς καμπύλη».

—*κυλισιγενεῖς καμπύλαι* /*Μαθημ.*/. Καλοῦνται οὕτως αἱ καμπύλαι αἱ γραφόμεναι ὑπὸ σημείου καμπύλης, ὅταν αὕτη κυλίεται ἐπὶ ἄλλης. Τοιαῦται εἶναι ἡ κυκλοειδής, ἡ καρδιοειδὴς καὶ ἄλλαι.

κύλισις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κυλίειν, κυλίνδησις: «κύλισις λίθων ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους».

—/*Μαθημ.*/ *Κύλισιν καμπύλης* ἐπὶ ἄλλης καμπύλης ἀκινήτου λέγομεν τὴν κίνησιν αὐτῆς, καθ' ἣν ἡ πρώτη καμπύλη ἐφάπτεται πάντοτε τῆς ἀκινήτου, τὸ δὲ ἀρχικὸν σημεῖον ἐπαφῆς διαγράφει καὶ ἐπὶ τῶν δύο καμπύλων ἴσα τόξα. Ἐὰν δηλαδὴ M, M_1 εἶναι δύο τυχόντα σημεῖα τῆς κυλιομένης, καὶ M', M'_1 τὰ ἀντίστοιχα τούτων ἐπὶ τῆς ἀκινήτου, θὰ ὑφίσταται πάντοτε ἡ ἰσότης τόξ MM_1= τοξ $M'M'_1$. Σ. Μ. - Ο.

—/*Σιδηροδρ.*/. Βλ. *συρμός*.

—/*Ἀθλητ.*/ Βλ. *πάλη*.

κύλισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κυλίειν, ἡ διὰ κυλίσεως μετατόπισις: «ἡ πέτρα εἰς τὸ κύλισμά της συμπαρέσυρε τὰ προστυχόντα» ‖ «κύλισμα τοῦ ἐδάφους» κατάρρευσις, μετακίνησις χαμηλότερα.

—/*Γεωπον.*/. Ἡ εἰς βάθος 5—7 ἑκατοστ. ἀρότρίωσις θερισμένου ἀγροῦ πρὸς ἀνάμειξιν τῶν καλαμίων ὑπολειμμάτων τῶν καυλῶν τῶν φυτῶν μετὰ τοῦ χώματος καὶ τὴν καταστροφήν, ἐκρίζωσιν ἢ κατάχωσιν τῶν τυχὸν ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ φυομένων ζιζανίων Διὰ τὸ κύλισμα ὑπάρχουσιν εἰδικὰ ἐργαλεῖα, ἅτινα, ἀναλόγως τῆς ἐργασίας δι' ἣν χρησιμοποιοῦνται, φέρουσι καὶ διαφόρους ὀνομασίας, ὡς ἐκριζωτήρ, δι' οὗ ἀποκόπτονται ἢ ἐκβάλλονται αἱ ῥίζαι, *σκαριφήρ*, δι' οὗ διαυλακώνεται τὸ ἔδαφος, κτλ. Δ. Ν. Π.

—/*Βυζαντ. Μουσ.*/ *Κύλισμα* καλεῖται ἓν τῶν τεσσαράκοντα ἀφώνων μεγάλων σημαδίων τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἅτινα καὶ μεγάλαι ὑποστάσεις ἐκαλοῦντο. Τὸ κύλισμα, γραφόμενον πάντοτε διὰ κοκκίνης μελάνης, ὑπενόει διαφόρους μουσικὰς γραμμάς, μνημονικῶς ψαλλομένας, ἀναλόγως τοῦ ἤχου καὶ τοῦ φθόγγου, ἐφ' οὗ ἐτίθετο, ἐκλήθη δὲ οὕτω «διότι οἱονεὶ κυλίει καὶ στρέφει τὰς φωνάς». Εἰς τὴν σημερινὴν παρασημαντικὴν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, τὸ σημεῖον τοῦ κυλίσματος, λόγῳ τῆς γενομένης ἀναλύσεως τῶν ἀφώνων μεγάλων σημαδίων, δὲν ὑπάρχει πλέον. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

Κύλισμα.

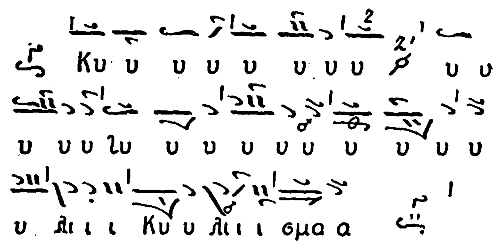

Μελῳδικὴ γραμμὴ κυλίσματος.

κυλιστήριον (τὸ) (κοιν. *ζεργίνα*, γαλλ. trevire, ἀγγλ. parbacle /*Ναυτ.*/. Διάταξις σχοινίων, δι' ἧς κυλίομεν, μεθέλκομεν ἢ ἐπαίρομεν κατὰ τὸ μῆκος κεκλιμένου ἐπιπέδου σῶμα σχήματος κυλινδρικοῦ, οἷον βυτίον, σφηκίσκον κτλ. Ἡ ἀρχὴ τοῦ σχοινίου δένεται κατὰ τὸ μέσον της διὰ θηλείας εἰς οἱονδήποτε σταθερὸν σημεῖον, τὰ δὲ ἄκρα του, ἀφοῦ περιλάβωσι τὸ κυλισθησόμενον ἀντικείμενον, συλλαμβάνονται καὶ ἕλκονται διὰ τῶν χειρῶν. Ὅταν πρόκειται νὰ καταβιβάσωμεν ἀντικείμενον διὰ τοῦ κυλιστηρίου, φέρομεν μίαν ἢ δύο στροφὰς τῶν ἄκρων του περὶ τὸν κύλινδρον τὸν μεταξὺ τῶν παραστατῶν, ἐὰν ὑπάρχῃ τοιοῦτον σύσκευον. Σ. Ε. Λ.

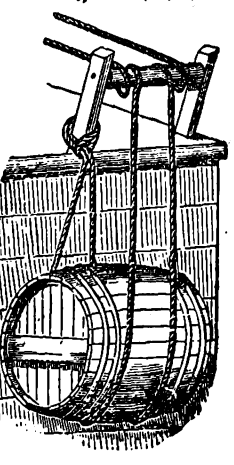

Κυλιστήριον.

κυλιστής (ὁ) (Cylistes) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*. Οἱ κυλισταὶ ἔχουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Κεραίας ἐξ ἕνδεκα ἀρθρώσεων ἀποτελουμένας καὶ ὑπεράνω τῶν ὀφθαλμῶν ἀναφυομένας, κεφαλὴν μεγάλην μὲ ῥύγχος βραχύτατον, εὐρὺ κατὰ τὰ πλάγια καὶ ἐλαφρῶς ἐσχισμένον κατὰ τὸ ἄκρον, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, σιαγόνας παχείας κατὰ τὴν ῥίζαν των καὶ λεπτὰς κατὰ τὸ ἄκρον των, ὅπου τελευτῶσιν εἰς αἰχμάς, σιαγονικὰς προσακτρίδας νηματοειδεῖς καὶ ἐκ τεσσάρων ἀρθρώσεων ἑκάστην, χειλικὰς προσακτρίδας ἐκ τριῶν ἀρθρώσεων ἑκάστην καὶ λίαν κυρτὴν ἐκ πέντε ὁρατῶν ἀρθρώσεων, ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον μένει εἰς κανονικὴν στάσιν, ἀποτελουμένην, ἔλυτρα μαλακὰ καὶ πόδας βραχυτάτους καὶ ἀρκετὰ ἰσχυρούς. Τὸ γένος περιλαμβάνει δώδεκα περίπου εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Σενεγάλην, εἰς τὰς παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας καὶ τὴν Ἰάβαν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κυλιστὴς ὁ μελανόκερως* (Cylistes nigricerus), ἰθαγενὴς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ὅστις ἔχει κεραίας μελανάς, ἐξ ὧν ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Δ. Ν. Π.

κυλίστρα (ἡ) /*Λαογρ.*/. Καλεῖται οὕτως ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κάθε λεῖος ἢ ἐπικλινὴς βράχος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου δύναταί τις νὰ ὀλισθήσῃ βραδέως καὶ ἀκινδύνως. Τοιοῦτοι βράχοι εὑρίσκονται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐπ' αὐτῶν δὲ αἱ ἐπίτοκοι ὀλισθαίνουν, πιστεύουσαι ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη διευκολύνει τὸν τοκετόν. Κυλίστρα ὑπάρχει καὶ ἐν Ἀθήναις εἰς τὸ ΒΑ. ἄκρον τοῦ λεγομένου λόφου τῶν Νυμφῶν, ἐκαλεῖτο δὲ κατὰ τὴν παλαιὰν ἀθηναϊκὴν προφορὰν «τσιουλίστρα» καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπὸ τῶν ἐπιτόκων γυναικῶν. Ὁμοία συνήθεια ἐπικρατεῖ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐκ τούτου δ' ἐν Γαλλίᾳ πολλὰ τῶν μεγαλιθικῶν μνημείων ἔλαβον τὸ ὄνομα glysades (=γλίστρες) ἢ roches écriantes (=ὀλισθαίνοντες βράχοι). Ἡ δύναμις ὅμως, τὴν ὁποίαν ἀποδέχονται ἐκ τῆς τοιαύτης μαγικῆς πράξεως, δὲν εἶναι ἡ εὐτοκία, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ γονιμότης, διὸ προσφεύγουν εἰς τοὺς

Digitized by Google

λίθους ἐκείνους στεῖραι γυναῖκες ἢ καὶ ἄγαμοι ποθοῦσαι νὰ ὑπανδρευθῶσι ταχέως. Καὶ ἡ ἐν Ἀθήναις κυλίστρα ὑπετίθετο ὅτι τοιοῦτον ἐξυπηρέτει σκοπόν, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ παλαιότεροι περιηγηταί. Ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλον τινὰ βράχον, παρὰ τὴν Καλλιρρόην, προσερχόμεναι προσετρίβοντο αἱ στεῖραι Ἀθηναῖαι διὰ ν' ἀποκτήσωσι τέκνα καὶ αἱ ἔγκυοι διὰ νὰ γεννήσωσιν εὐκόλως. Ἡ συνταύτισις τῶν σκοπῶν τῆς γονιμότητος καὶ τῆς εὐτοκίας παρατηρεῖται καὶ εἰς ἄλλας δοξασίας, ἀρχαίας καὶ νεωτέρας, εἰς δὲ τὴν προστριβὴν ἢ καὶ ἁπλῶς τὴν ἐπαφὴν μέρους τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ λίθου ἢ ἄλλου τὴν αὐτὴν δύναμιν ἔχοντος πράγματος ἀποδίδεται ἡ αὐτὴ ἐνέργεια, ἡ ὁποία ἀποδίδεται καὶ εἰς τὴν κατολίσθησιν. Ἡ ἀρχικὴ δοξασία, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθον αἱ συνήθειαι αὗται, ἦτο ἡ διὰ μαγικῆς πράξεως παραγωγὴ δυνάμεως γονιμοποιοῦ ἔκ τινων λίθων ἢ ἄλλων ἀντικειμένων. Ἡ διὰ τῆς κατολισθήσεως ἐκ βράχου προσπάθεια πρὸς παραγωγὴν γονιμοποιοῦ δυνάμεως ἐξελήφθη ὡς σκοποῦσα μᾶλλον τὴν διὰ τῆς συμπαθητικῆς μαγείας κατολίσθησιν τοῦ ἐμβρύου ἐκ τῆς μήτρας, καθ' ὃν τρόπον καὶ τὸ σῶμα τῆς ἐγκύου κατωλίσθαινεν ἐκ τῆς πέτρας· καὶ ὁ ταχὺς γάμος ἐξελαμβάνετο ὡς ἀναγκαία προϋπόθεσις τῆς γονιμότητος. [Πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου*, «Ὠκυτόκια ἐν «Λαογραφίᾳ» τόμ. ΣΤ' σ. 300 κ. ἑξ.] Θ. Π.

Κυλίστρες *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀπορρὼξ ἀκτὴ τῆς Β. τῆς Σύρου ἐσχατιᾶς μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων (*πλάτ.* 37° 30' 50" Β., *μηκ.* 24° 53' 35" Ἀν., *χάρτ. Ν. Κοτσοβίλλη*: «Νῆσος Σύρος»). Ἀνώνυμος ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ τοῦ Owen Stanley (1542: Syra island).

κυλίτης (ὁ) (Kylit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενὲς πλουτώνιον. Ἡ ὀνομασία αὐτοῦ εἶναι τοπική, δίδεται δὲ μαζὶ μὲ ἄλλας ὀνομασίας εἰς πετρώματά τινα τῆς οἰκογενείας τῶν ἐσσεξιτῶν, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν μετάβασιν πρὸς πυροξενικά, περιδοτιτικὰ καὶ σπανίως πρὸς ἀνορθωσιτικὰ πετρώματα. Γ. Β.

κυλίχνη (ἡ)· μικρὰ κύλιξ, ὑποκορ. τοῦ *κύλιξ*.

κυλίχνη (ἡ) (Cylichne) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀπισθοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πτεροποδιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα μὲ κόγχην περιωρισμένην, μὲ μικρὸν τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον, ὅπερ φέρει ἐπιμήκη πόδα καὶ ἀφανεῖς ὀφθαλμούς. Ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας καὶ ζῶσιν ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν προσκεκολλημένα. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους τούτου λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων, ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ καὶ ἐντεῦθεν. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ἀπολιθωμένα, καὶ δὴ τῶν εἰδῶν *κυλίχνη truncata* καὶ *κυλίχνη convoluta*, εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν θαλασσογενῶν ἄμμων καὶ κροκαλοπαγῶν τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. Γ. Κ. Γ.

κυλίω· κάμνω τι νὰ περιστραφῇ χαμαί, ἄλλως *κυλίνδω*, κοιν. *κυλάω*: «κυλίω λίθους»· ‖ παθ. *κυλίομαι*· κυλίω τὸν ἑαυτόν μου, κοιν. *κυλιέμαι*· ‖ μεταφ. «κυλίεται εἰς τὸν βόρβορον» ζῇ ἐν πάσῃ ἀκολασίᾳ. ΚΑΨ.

Κύλλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Μυσίᾳ· ἄλλως *Κίλλα* (βλ. λ.).

Κυλλανδία (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τμῆμα τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Καρίας. Ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ Τριστόμου τῆς Καρπάθου. Ὑπὸ τοῦ Πατὸν τοποθετεῖται παρὰ τὴν Πισύην (νῦν Πισίκιοϊ) (βλ. καὶ λ. *Κύλλανδος*). —Π.

Κύλλανδος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Καρίᾳ, μία τῶν μετεχουσῶν τῆς ἀττικοδηλιακῆς ναυτικῆς ὁμοσπονδίας. Τοποθετεῖται ὑπὸ τοῦ Πατὸν Δ. τοῦ σημερινοῦ Οὐλᾶ, ὑπὸ δὲ τοῦ Φίλιππσον ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ Ἀλαβάνδων-Λαγίνων-Στρατονικείας-Πισύης, μιᾶς τῶν σπουδαιοτάτων ἀρτηριῶν τῆς Καρίας, ἀγούσης ἀπὸ Ἰδύμων (νῦν Τζόβα) εἰς τὰ Ν. παράλια τῆς χώρας καὶ εἰς Λυκίαν. Ὑπό τινων σχετίζεται πρὸς τὴν ἄλλοθεν γνωστὴν ἀρχαίαν πόλιν *Κάλινδα* ἢ *Κάλυνδα*, ὑπ' ἄλλων δὲ πρὸς τὸν ἐν Πισιδίᾳ ἀναφερόμενον παρὰ Πλινίῳ Cyllanicus tractus. Ἡ περὶ τὴν Κύλλανδον χώρα ἐκαλεῖτο *Κυλλανδία* (βλ. λ.). — Π.

Κυλληναῖος *[Μυθ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Ἑρμοῦ, ἧς ἀνάλογος ἡ *Κυλλήνιος* (βλ. λ.).

Κυλλήνη (νῦν *Ζήρια*) *[Γεωγρ.]*. Τὸ βορειοανατολικώτατον ὄρος τῆς Ἀρκαδίας, διακλαδιζόμενον καὶ πρὸς τὰ ὅρια τῆς Ἀχαΐας (νῦν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κορινθίας). Τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ ὄνομα παράγουσιν ἐκ τοῦ κυλλός, τὸ δὲ σύγχρονον *Ζήρια* ἀναφέρεται ἤδη ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου σχολιαστοῦ. Τὸ ὄρος διαμορφοῖ μέγα ἡμικύκλιον 8 ½ χιλιομ. διαμέτρου, ἀνοιγόμενον πρὸς Β, πρὸς ἣν διεύθυνσιν ῥέουσι καὶ αἱ πηγαὶ τοῦ ποταμίου Σύθα (νῦν Τρικκαλίτικος). Ἐκ τῶν γειτονικῶν ὀρέων διακρίνεται διὰ τῶν περιστοιχιζόντων τὴν Κυλλήνην λεκανοειδῶν ἰζημάτων (Στυμφαλίας, Φενεοῦ) καὶ τῶν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. κατερχομένων κοιλάδων πρὸς τὰ ἰζήματα ταῦτα. Ἡ ὑψίστη κορυφὴ (2374 μ.) εἶναι ἡ δευτέρα κατὰ τὸ ὕψος τῶν πελοποννησιακῶν ὀρέων, εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὅμως ἐθεωρεῖτο ἡ ὑψίστη (*Στράβ.* VIII, 388)· ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ἐπὶ ταύτης καὶ ναὸν τοῦ Ἑρμοῦ, ὅπου κατὰ τοὺς μύθους ἐγεννήθη ἔν τινι σπηλαίῳ τοῦ ὄρους. Αἱ ὑψηλαὶ κορυφαὶ συνίστανται ἐξ ἀσβεστολίθου τῆς Τριπόλεως· χαμηλότερον τούτων, πρὸς μὲν τὴν Φενεὸν εἶναι ὁ ἀσβεστόλιθος τοῦ Ὀλωνοῦ, πρὸ ΒΔ. ὑπὲρ τὰ Τρίκκαλα φλύσχης, καθ' ὃν καὶ μικραὶ ἀποκεκλεισμέναι λεκάναι εἰς ὀροπέδιον εὔρους 3 ½ χιλ. (ὑψ. 1500 μ.), ὡς καὶ πετρώματα κροκαλοπαγῆ. Τὸ ὄρος φέρει ἀραιὰ δάση ἐκ λαρικοειδῶν πευκῶν καὶ πυκνὰ ἐξ ἐλατῶν. Εἰς ἀξιόλογον ἐνταῦθα σπήλαιον εὑρέθησαν ἀρχαῖα πήλινα ἀντικείμενα. Ι. Σ. Σ.

— *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Πόλις τῆς ἀρχαίας Ἠλείας, ἥτις εἶχε κτισθῆ κατὰ τὰ ΒΔ. παράλια αὐτῆς καὶ ἦτο ἐπίνειον τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἤλιδος, τῆς ὁποίας ἀπεῖχε περὶ τὰ 23 χιλιόμετρα (120 σταδίους). Εἶχε λιμένα ἀσφαλῆ, διὰ τεχνητῶν λιμενικῶν ἔργων, καὶ περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους. Ἦτο κτίσμα τῶν Ἀρκάδων, κατελθόντων εἰς τὴν παραλίαν ἐκείνην ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου ὄρους τῆς Ἀρκαδίας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου εἶχον μεταφέρει καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Ἑρμοῦ (Κυλληνίου γόνου), ὅστις ἦτο καὶ ὁ πολιοῦχος τῆς Κυλλήνης θεός. Τῆς Κυλλήνης γίνεται μνεία τὸ πρῶτον παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Ο. 518), ὡς πατρίδος τοῦ Ὤτου, ἀρχηγοῦ τῶν μεγαθύμων Ἐπειῶν, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων συγγραφέων τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Κατὰ τὸ 435 π. Χ. ἡ Κυλλήνη ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Κερκυραίων (*Θουκ.* Α' 30), μετὰ τὴν ἐν Λευκίμμῃ νίκην των, ὡς ἐπίνειον τῶν Ἠλείων, οἵτινες εἶχον βοηθήσει τοὺς ἐχθρούς των Κορινθίους μὲ πλοῖα καὶ χρήματα, κατὰ δὲ τὸ 400 π. Χ. ἐστερήθη τοῦ τείχους της, κρημνισθέντος, ὡς καὶ τοῦ τῆς Φειᾶς, κατόπιν συνθήκης τῶν Ἠλείων πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας, οἵτινες εἶχον ἐπιδράμει εἰς τὴν Ἠλείαν ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἆγιν καὶ εἶχον λεηλατήσει αὐτήν. Εἶχον ἀνεγείρει ὅμως τὰ τείχη αὐτῆς καὶ πάλιν οἱ Ἠλεῖοι κατὰ τὸν Συμμαχικὸν λεγόμενον πόλεμον (220—217 π. Χ.), ὅτε εἶχεν εἰσβάλει εἰς Ἠλείαν ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος ὁ Ε'. Εἶναι ἄγνωστον πότε κατεστράφη ἡ Κυλλήνη, ὅπως εἶναι ἄγνωστος καὶ ὁ χῶρος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο, ὅστις ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ὁ ὑπὸ τῆς νῦν κοινότητος Κυλλήνης κατεχόμενος, ὡς ἐσφαλμένως ὑπέθεσαν ἄλλοτε. Ἡ Κυλλήνη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος ἦτο κώμη μετρία, εἶχεν ὅμως ἄξιον θαυμασμοῦ ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ Κολώτου, ξόανον ἐλεφάντινον, κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Πολιούχου, ὅπερ ἦτο τὸ συμβολίζον τὴν φυσικὴν γονιμότητα ἀνδρικὸν αἰδοῖον, ὀρθὸν ἐπὶ βάθρου (*Παυσ* VI. 26. 5). Εἰς τὴν Κυλλήνην ἐλέγετο ὅτι εἶχον συγκεντρωθῆ οἱ Μεσσήνιοι, μετὰ τὸ πέρας τοῦ δευτέρου Μεσσηνιακοῦ πολέμου, καὶ ὅτι ἐκεῖθεν ἀπέπλευσαν πρὸς τὸ Ῥήγιον τῆς Ἰταλίας, μετὰ πρόσκλησιν τοῦ τυράννου αὐτοῦ Ἀναξίλα. ΚΑΨ.

— **Κυλλήνη** *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει μικρὸν λιμένα, εἶναι δὲ ἀκροτελεύτιος σταθμὸς διακλαδώσεως τοῦ σιδηροδρόμου Πελοποννήσου ἀπὸ Καβάσιλα. Εἶναι ἐπίνειον τῶν κωμοπόλεων Λεχαινά, Ἀνδραβίδα, Γαστούνη καὶ Βαρθολομιό, αἱ ὁποῖαι ἀπέχουν ἀπὸ Κυλλήνης 6—12 χλμτρ. Ἐξάγει σταφίδα καὶ ἄλλα προϊόντα τῆς περιφερείας. Ἔχει ὑποτελωνεῖον καὶ λιμενοσταθμαρχεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, Τ. Τ. Τ. γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Ἡ Κυλλήνη ὠνομάζετο *Γλαρέντζα* (βλ. λ.) ἢ *Κλαρέντζα* καὶ ἔπαιξε κατὰ τὸν μεσαίωνα σπουδαῖον ῥόλον ὡς ἐμπορικὸς λιμὴν τοῦ πριγκιπάτου τοῦ Μορέως. Κάτ. (1928) 976. Χ. Δ.

— **Κυλλήνης κόλπος**, κατ' ἄλλους *Κυλλήνιος* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Πάπας* καὶ *Γλαρέντζα* ἢ *Τορνέζε* μεγάλη εἰς ἄνοιγμα (20 μιλ.) πλὴν μικρὰ εἰς εἴσδυσιν (4 μιλ.) κόλπωσις. Τὸ χθαμαλόν, ὁμαλὸν καὶ κατάφυτον τῆς παραλίου του διακόπτει ἡ βραχώδης τοῦ Κουνουπέλλι ἔξαρσις. Σ. Ε. Λ.

— **Κυλλήνης λιμὴν** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν μασχάλην τῆς προβολῆς τοῦ ἀκρωτηρίου *Γλαρέντζα* (ἢ *Τορνέζε*) καὶ κατὰ τὸν Ν.ΝΔ. ἐξώτατον τοῦ κόλπου τῆς Κυλλήνης μυχὸν ὑπάρχει ὁ λιμὴν τῆς Κυλλήνης ἔχων κυματοθραύστην 730 μέτρων, χωροῦντα πρὸς ΒΑ. καὶ εἶτα στρέφοντα πρὸς ΝΑ. Τὰ βάθη του εἶναι 5—6 ὀργυιῶν καὶ συχνάζεται πολὺ ὑπὸ τῶν φορτούντων σταφίδα ἀτμοπλοίων. Ὁ κυματοθραύστης τοῦ ὅμως, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου (πλάτ. 37°56' 30" Β., μῆκ. 29°09' 10" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207 : Castro Tornese to Venetico) ὑπάρχει ναυτικὸς φανὸς ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτὸς (1874) 5 μιλ., ἔχει σοβαρῶς βλαβῆ (1930) ὑπὸ τῶν ἐπιφορῶν τῶν ἐκ Δ. τρικυμιῶν. Σ. Ε. Λ.

—**Κυλλήνης** *μεταλλικὰ ὕδατα*. Αἱ πηγαὶ τούτων ἀναβλύζουν ἐπὶ τῶν βορειοδυτικῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου, ἐντὸς μικρᾶς κοιλάδος καταφύτου, εἰς τὴν τοποθεσίαν «Λώτζα» τῆς Κυλλήνης. Αἱ πηγαὶ αὗται παρουσιάζουν θερμοκρασίαν κυμαινομένην μεταξὺ 21°—25°, τὰ δὲ ὕδατα αὐτῶν εἶναι ὑδροθειοχλωριονατριοῦχα. Ἐκ τῆς πλουσιωτέρας εἰς ὑδρόθειον πηγῆς τροφοδοτεῖται καὶ τὸ ὑδροθεραπευτήριον, ὅπερ διαθέτει 34 λουτῆρας. Σύνολον τῶν ἐν χιλιογράμμῳ ὕδατος διαλελυμένων στερεῶν οὐσιῶν εἶναι 2,5 γρ., ἐκ τῶν ὁποίων 1,5 γρ. εἶναι χλωριοῦχον νάτριον. Τὰ μεταλλικὰ ὕδατα τῆς Κυλλήνης χρησιμοποιοῦνται πρὸς λουτροθεραπείαν καὶ ποσιθεραπείαν, ἐνδείκνυνται δὲ ἐπὶ χρονίων παθήσεων τοῦ δέρματος καὶ τῆς βλεννομεμβράνης τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν κατὰ χρονίων φαρυγγιτίδων, χρονίων ῥευματισμῶν τῶν ἄρθρων, νευραλγιῶν, χρονίων κατάρρων τοῦ στομάχου, παθήσεων τοῦ ἥπατος καὶ τῆς μήτρας καὶ συφιλικῶν δερμοπαθειῶν. Διὰ τὴν διαμονὴν τῶν λουομένων ἐν Κυλλήνῃ ὑπάρχει ξενοδοχεῖον διαθέτον 29 δωμάτια, εἷς ξενὼν μὲ 32 δωμάτια, ἐκτὸς δὲ τούτων διάφοροι οἰκίσκοι καὶ παραπήγματα. Αἱ πηγαὶ τῆς Κυλλήνης ἀνήκουν εἰς τὸ δημόσιον, ἐξεχωρήθησαν δὲ ἀπὸ τοῦ 1890 διὰ πεντηκονταετίαν εἰς τὴν ἑταιρείαν σιδηροδρόμων Πειραιῶς—Πελοποννήσου. Ἡ συγκοινωνία τῶν λουτρῶν ἐξυπηρετεῖται διὰ τοῦ σιδηροδρόμου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Κυλλήνῃ λουομένων ἐτησίως ἀνέρχεται εἰς 500 περίπου. Κ. Γ. Μ.

Κυλλήνιος *[Μυθ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Ἑρμοῦ παρ' ἀρχαίοις καὶ τοῦ Πανός, μυθολογουμένου υἱοῦ τοῦ πρώτου. Ἡ ἐπίκλησις τὸ πρῶτον ἀπαντᾷ παρ' Ὁμήρῳ (Ὀδυσ. ω 1) καὶ ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὄρους Κυλλήνη, ἔνθα ἐνεννήθη καὶ ἀνεπτύχθη, δι' ὃ καὶ ὀνομάζεται συνήθως Κυλλήνης ἀνάσσων, πάλμυς, μέδων κλπ. Κατ' ἄλλους ὅμως ἡ ἐπίκλησις ἐδόθη ἀπὸ Κυλλῆνος τοῦ Ἐλάτου ἢ ἀπὸ τῆς μάμμης αὐτοῦ Κυλλήνης κατὰ δὲ τοὺς μεταγενεστέρους γραμματικοὺς σχετίζεται μετὰ τῆς λέξεως κύλα ἢ κυλὰς (=τὸ ὕπερθεν καὶ κάτωθεν τοῦ βλεφάρου κοίλωμα)· οὕτως ὁ Εὐστάθιος λέγει περὶ τοῦ Ἑρμοῦ Κυλληνίου «ὁ τοῦ ὕπνου δοτήρ, ὁ τὰς ἡνίας τῶν κύλων ἔχων», τὸ δὲ Γουδιανὸν λεξικὸν «Κυλλήνιος· ἐπειδὴ ἡ ῥάβδος αὐτοῦ ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει». Τέλος, ἄλλοι σχετίζουν τὸ ὄνομα πρὸς τὴν λέξιν κυλλὸς (χωλός), ἀνευρίσκοντες εἰς αὐτὸ ὑπαινιγμὸν εἰς τὴν ἔλλειψιν κάτω ἄκρων ἐν τοῖς ἀρχαίοις Ἑρμαῖς. Κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα ἐσῴζετο ἔτι, κατερριμένος ὅμως, ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς Κυλλήνης ναὸς τοῦ Ἑρμοῦ Κυλληνίου καὶ ξόανον αὐτοῦ ὕψους 8 ποδῶν ἐκ ξύλου θύου (*Παυσαν.* Η. 17, 1), σῴζονται δὲ σήμερον παραστάσεις αὐτοῦ ἐπὶ ἀττικῶν ἀγγείων. Ἀνάλογοι ἐπικλήσεις τοῦ Ἑρμοῦ ἦσαν καὶ τὰ ἐπίθετα *Κυλληνιδης*, *Κυλληναῖος*, *Κύλλιος*. Π. Ν. Π.

—**Κυλλήνιος** *[Μυθ.]*. Ὁ πατὴρ τοῦ Ἑρμοῦ κατά τινα ἀσαφῆ, παρὰ Σερβίῳ, μαρτυρίαν.

—**Κυλλήνιος**. Ἀρχαῖος Ἕλλην ἐπιγραμματοποιὸς τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος. Σῴζονται αὐτοῦ δύο ἐπιγράμματα (Παλατ. Ἀνθολ. Θ' 4.33), ὧν τὸ ἓν ἐμιμήθη Ἀντίφιλος ὁ Βυζάντιος (αὐτόθι 35). Π.Ν.Π.

κυλλιδία (ἡ) (Cyllidia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδροφιλιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι σῶμα σφαιροειδές, σιαγόνας κερατοειδεῖς, κυρτὰς κατὰ τὴν βάσιν των καὶ μεμβρανοειδεῖς κατὰ τὸ ἄκρον των, σιαγονικὰς πρασακτρίδας βραχείας, κεραίας ἐξ ἐννέα ἀρθρώσεων ἑκάστην ἀποτελουμένας καὶ πρόστερνον ὡπλισμένον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα ὑπὸ ἀνεπτυγμένης λεπιδωτῆς πλακός. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *κυλλιδία ἡ ὑδρόφιλος* (Cyllidia hydrophilus), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν ξηρῶν φύλλων τῶν ὑδροβίων πτηνῶν. Δ. Ν. Π.

Κύλλιος *[Μυθ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Ἑρμοῦ, κατὰ συντομὴν ἴσως τοῦ *Κυλλήνιος* (βλ. λ.).

κυλλοποδία (ἡ)· πήρωσις τῶν ποδῶν.

κυλλός, *—ή, —όν*· ὁ πηρὸς τοὺς πόδας, χωλός· κοιν. *κουλλὸς* (βλ. λ.).

κυλλόσωμος (ὁ) (Cyllosome) *[Τερατογ.]*. Τερατογονικὴ διάπλασις, ἐμφανίζουσα τὰς ἀκολούθους παραμορφώσεις: Κοιλιοπτωσίαν πλαγίαν, καταλαμβάνουσαν κυρίως τὴν κάτω χώραν τῆς κοιλίας· ἔλλειψιν τελείαν ἢ ἀνάπτυξιν ἀτελεστάτην τοῦ πυελικοῦ ἄκρου ἐκ τοῦ πλευροῦ τοῦ ὑπὸ τῆς κοιλιοπτωσίας κατεχομένου. Ὅθεν εἰς τὴν κυλλοσωμίαν, πλὴν τῆς πλαγίας κοιλιοπτωσίας, βλέπομεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πλευροῦ τὸ κάτω ἄκρον ἐν μεγίστῃ ἀτροφίᾳ· ἐκ τοῦ ἀντιθέτου δ' ἀπ' ἐναντίας πλευροῦ τὸ κάτω ἄκρον εἶναι φυσιολογικὸν ἢ ἐμφανίζει ἀνωμαλίας δευτερευούσης φύσεως. Ἡ βλάβη, ἀντὶ νὰ εὑρίσκηται ἐν ἐπιτάσει ἐπὶ τῶν οὐρογεννητικῶν ὀργάνων, προσβάλλει τὰ κάτω ἄκρα καὶ κατὰ

Digitized by Google

τὴν ἔκφρασιν τοῦ Isidore Geoffroy Saint Hilaire, παρίσταται ἐν εἴδει ἀμφιπλεύρου ἐκτρομελίας. Μ.Ν.Κ.

Κύλλου ***πήρα.*** Ὀνομασία τῆς τοποθεσίας παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὑμηττοῦ, ἥτις, ἄλλως, καλεῖται καὶ *Καλλεία* (βλ. λ.), καὶ ὀνομασία τῆς ἐν τῇ τοποθεσίᾳ ταύτῃ εὑρισκομένης κρήνης· καλεῖται ἄλλως καὶ *Καλλία* καὶ *Κυλία* καὶ *Κύλεια*. Τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ταύτης ἐπίνετο, κατὰ τὸν Κρατῖνον, τὸν Φώτιον καὶ τὸν Ἡσύχιον, ὑπό τε τῶν ἐγκύων καὶ τῶν στείρων γυναικῶν, ὡς κατάλληλον διὰ τὴν σύλληψιν καὶ τὴν ἐγκυμοσύνην. Τὴν συνήθειαν ταύτην ἔχων ὑπ' ὄψιν ὁ Ἀριστοφάνης, ὀνομάζει τὴν θέσιν πορνεῖον. Ἡ πηγὴ αὕτη εἶναι ἡ κυρία πηγὴ τοῦ Ἠριδανοῦ πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς μονῆς τῆς Καισαριανῆς, πηγὴ ἥτις καὶ σήμερον χαίρει παρομοίας φήμης. Δύναται ὅμως νὰ χωρήσῃ καὶ ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἡ ἔχουσα τὸ ἄνω ὄνομα πηγὴ ἦτο ἡ εὑρισκομένη τὴν σήμερον ὀλίγον ΒΑ. τῆς μονῆς, ἥτις φέρει τὸ ὄνομα *Καλλιοπούλα* ἢ *Γαλοπούλα*, κατὰ παραφθορὰν τῆς ὀνομασίας Κύλλου πήρα, ὡς ἐτυμολογεῖ ὁ Milchhöffer. Β. Δ. Θ.

κυλλύριοι (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Τάξις δούλων ἐν Σικελίᾳ (βλ *καλλικύριοι*).

κύλλων (ὁ) (Cyllon) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡμεροβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σατυριδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ὡραίας ψυχάς, μὲ σῶμα λεπτὸν καὶ μικροῦ μεγέθους καὶ πτέρυγας μεγάλας, ἐξ ὧν αἱ ἄνω εἶναι βαθέως ἐσχισμέναι κατὰ τὴν περιφέρειάν των, αἱ δὲ κάτω σχηματίζουν γωνίαν ἢ εἶδος οὐρᾶς κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον των. Ἡ κεφαλὴ ἔχει μέτριον μέγεθος, εἶναι τριχωτὴ καὶ φέρει κατὰ τὴν μετωπικὴν χώραν τριχωτὸν θύσανον βραχὺν καὶ πυκνόν. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι προέχοντες καὶ γυμνοὶ τριχῶν. Αἱ χειλικαὶ προσακτρίδες εἶναι λεπιδοειδεῖς, ἀρκετὰ βραχεῖαι, πεπιεσμέναι, εὐρεῖαι καὶ προτεταμέναι. Αἱ κεραῖαι εἶναι λεπταί, ποικίλου μήκους, ὁ δὲ θώραξ ἀρκετὰ βραχύς, πεπιεσμένος καὶ ὑψηλὸς κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα. Αἱ ἄνω πτέρυγες ἔχουσι σχῆμα ὑποτριγωνικόν, αἱ δὲ κάτω εἶναι εὐρύτεραι τῶν ἄνω καὶ ἔχουσιν ἡμιωοειδὲς σχῆμα. Αἱ κάμπαι τῶν ψυχῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι ἐπιμήκεις, ἰχθυόσωμοι. Τὸ σῶμά των, λεπτὸν κατ' ἀρχάς, εὐρύνεται περὶ τὸ μέσον καὶ εἶτα κανονικῶς λεπτύνεται μέχρι τοῦ ἄκρου του, ὅπερ τελευτᾷ εἰς δύο μακρὰς κερατοειδεῖς καὶ αἰχμηρὰς ἀποφύσεις, παρομοίας πρὸς τὸ διχαλωτὸν οὐραῖον πτερύγιον τῶν ἰχθύων.

Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐννέα εἴδη διεσπαρμένα εἰς τὰς Ἰνδίας, τὸ Ἰνδικὸν ἀρχιπέλαγος, τὴν Νέαν Ὁλλανδίαν, τὴν δυτικὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν νῆσον Μαδαγασκάρην. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων καὶ ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κύλλων ἡ λύδα* (Cyllon lyda), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μαδαγασκάρην, τὴν νῆσον τοῦ Μαυρικίου, τὴν Κίναν, τὴν Βεγγάλην, τὴν Ἰάβαν καὶ τὴν Νέαν Ὁλλανδίαν. Οὗτος φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, ἔχει χρῶμα ἐπίξανθον κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ φαιοῦδες κατὰ τὰ κάτω. Ἡ κάμπη του ἔχει χρῶμα ὑποπράσινον, τὸ σῶμά της καλύπτεται ὑπὸ τριχῶν καὶ ἡ μικρὰ κεφαλή της φέρει κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς τμῆμα δύο κερατοειδεῖς ἀποφύσεις. Ἡ χρυσαλλὶς ἔχει σχῆμα κυλινδρικὸν καὶ χρῶμα πράσινον. Τὸ τέλειον ἔντομον ἀναφαίνεται ἀπὸ τοῦ ἔαρος μέχρι τοῦ φθινοπώρου εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς κήπους. Δ. Ν. Π.

Κύλμαν (Kühlmann), ***Ριχάρδος*** *φὸν*—. Γερμανὸς διπλωμάτης, γεννηθεὶς τῷ 1873 ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ὁ πατήρ του ἦτο γενικὸς διευθυντὴς τῶν Ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων. Τῷ 1900 ὑπηρέτησεν ἐν τῇ πρεσβείᾳ τῆς Πετρουπόλεως καὶ κατόπιν ἐν Βασιγκτῶνι καὶ Χάγῃ. Ἀπὸ τοῦ 1904 μέχρι τοῦ 1905 διετέλεσε διπλωματικὸς πράκτωρ τῆς Γερμανίας ἐν Ταγγέρῃ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1909 μέχρι τοῦ 1914 σύμβουλος τῆς ἐν Λονδίνῳ γερμανικῆς πρεσβείας. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀπεστάλη ὡς σύμβουλος εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείαν, τῷ δὲ 1915 προήχθη εἰς πρεσβευτὴν καὶ ἀπεστάλη εἰς Χάγην. Τῷ 1916 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὴν 7 Αὐγούστου 1917 ἐκλήθη εἰς Γερμανίαν καὶ ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Χέρτλινγκ. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1918 ἀντεπροσώπευσε τὴν Γερμανίαν εἰς τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς σύναψιν εἰρήνης μετὰ τῆς Ρωσίας καὶ ὑπέγραψε τὴν συνθήκην τοῦ Μπρέστ-Λιτόφσκ καὶ κατόπιν, τὸν Μάϊον τοῦ ἰδίου ἔτους ὑπέγραψεν ἐν Βουκουρεστίῳ τὴν μετὰ τῆς Ρουμανίας συνθήκην. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1918 ὁ Κύλμαν ὑπεχρεώθη νὰ παραιτηθῇ κατόπιν λόγου, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησεν εἰς τὸ Ράϊχσταχ καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐξέφερε τὴν γνώμην ὅτι ἦτο ἀδύνατος ἡ λῆξις τοῦ πολέμου διὰ τῶν ὅπλων μόνον, ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς διπλωματίας. Ἡ παραίτησις τοῦ Κύλμαν εἶχεν ὡς κυρίαν αἰτίαν τὴν διαφωνίαν αὐτοῦ πρὸς τοὺς στρατιωτικοὺς παράγοντας, οἵτινες ἀνέμενον μεγαλύτερα ὠφελήματα ὑπὲρ τῆς Γερμανίας ἀπὸ τὰς συνθήκας πρὸς τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Ρουμανίαν. Μ. Δ. Β.

Κύλπε (Külpe), ***Ὀσβάλδος***. Γερμανὸς ψυχολόγος καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1862 ἐν Κανδάου τῆς Κουρλανδίας καὶ ἀποθανὼν τῷ 1915 ἐν Μονάχῳ, ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς σχολῆς τοῦ κριτικοῦ ρεαλισμοῦ ἢ νεορρεαλισμοῦ. Διατελέσας ἀπὸ τοῦ 1887 μέχρι τοῦ 1894 βοηθὸς εἰς τὸ ψυχολογικὸν ἐργαστήριον τοῦ Βούντ, διωρίσθη τῷ 1894 καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Βυρτσβούργῃ. Εἰς αὐτὸν κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται ἡ ἐπὶ τοῦ πειραματισμοῦ βασιζομένη ψυχολογικὴ σχολὴ τῆς Βυρτσβούργης, εἰς ἣν ἀνήκουν ὁ Μάχ, ὁ Ἄχ, ὁ Μπύλερ κ. ἄ. Ἡ σχολὴ αὕτη ἔστρεψεν ἰδίως τὴν προσοχήν της εἰς τὴν πειραματικὴν ἀνάλυσιν τῶν διανοητικῶν (ψυχολογία τῆς σκέψεως) καὶ τῶν βουλητικῶν φαινομένων, ἅτινα θεωρεῖ αὐθυπάρκτους ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ κόσμου. Ὁ Κύλπε ἀντιτίθεται ὀξύτατα ἀφ' ἑνὸς πρὸς τὸν νεοκαντιανικὸν ἰδεαλισμόν, καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς πάντα φυσιοκρατισμόν, καὶ θεωρεῖ δυνατὴν καὶ ἀναγκαίαν τὴν μεταφυσικὴν καὶ τὴν στενὴν σχέσιν της πρὸς τὴν ψυχολογίαν. Ἀποκρούει ἐπίσης τὴν βουλησιοκρατίαν καὶ τὴν νοησιαρχίαν ὡς μὴ ἱκανοποιητικάς, ἀποδίδει εἰς τοὺς κατωτέρους ὀργανισμοὺς ἀκαθόριστόν τι σύνολον ψυχικότητος καὶ ὑποστηρίζει εἶδός τι θεϊσμοῦ, ὡς ἀναγκαίας συμπληρώσεως τῆς κοσμοθεωρίας ἑκάστου, μολονότι παραδέχεται ὅτι ἡ ἀθεΐα δὲν δύναται ν' ἀντικρουσθῇ λογικῶς. Ὁ συντηρητικὸς αὐτὸς ἐκλεκτισμὸς τοῦ Κύλπε, ὅστις ἐκφράζεται πληρέστερον εἰς τὴν «Εἰσαγωγήν του εἰς τὴν φιλοσοφίαν», ἔργον πρότυπον εἰς τὸ εἶδός του, δὲν παρουσιάζει τόσον ἐνδιαφέρον, ὅσον ἡ περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἀποκλειστικῶς ἀπορροφήσασα αὐτὸν γνωσιολογικὴ ἔρευνα ἐπὶ τῆς πραγματικότητος, ἧς ἡ ὕπαρξις ἢ μὴ ἀποτελεῖ κατ' αὐτὸν τὸ θεμελιῶδες πρόβλημα πάσης φιλοσοφίας. Εἰς τὸ ἔργον του: «Ἡ πραγματοποίησις» (Die Realisierung), τοῦ ὁποίου μόνον τὸν πρῶτον τόμον ἐξέδωκεν ἐν ὅσῳ ἔζη (οἱ τρεῖς ἄλλοι εὑρέθησαν πλήρεις μετὰ τὸν θάνατόν του), διαιρεῖ τὸ πρόβλημα εἰς 4 κύρια σημεῖα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀναλύει ἐκτενῶς ἐν ἑκάστῳ τόμῳ: 1) Εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῇ ἡ πραγματικότης; 2) Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῇ; 3) Εἶναι δυνατὸς ὁ καθορισμὸς τῆς πραγματικότητος; 4) Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ; Ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς «Πραγματοποιήσεως» εὑρίσκεται ἡ πληρεστέρα καὶ βαθυτέρα κριτικὴ καὶ ὁ ἀκριβέστερος καθορισμὸς τῆς ἀντιθέσεως πρὸς τὸν ψυχολογισμὸν καὶ τὴν σχολὴν τοῦ Μαρβούργου. Οἱ λόγοι διὰ τὴν παραδοχὴν τῆς ὑπάρξεως ἀνεξαρτήτου πραγματικότητος εἶναι δύο εἰδῶν: α') ἐμπειρικοὶ καὶ β') ἐκ τῶν προτέρων. Οἱ πρῶτοι περιλαμβάνουν τὰ ἐπιχειρήματα ἐκ τῆς ἐντάσεως, τῆς εἰδικῆς ποιότητος καὶ τοῦ χρονικοῦ χαρακτῆρος τῶν αἰσθητῶν ἐντυπώσεων, ἰσχυρῶν αἰσθημάτων, ὡς τῆς πείνης, συναισθημάτων ὡς τοῦ ἀλτρουϊσμοῦ κ. ἄ. Οἱ δεύτεροι πηγάζουν ἐκ τῆς βεβαιότητος τῆς ἐπαγωγῆς, τῆς ἀναγκαίας ἐν τῇ σκέψει συνεξαρτήσεως μεταξὺ ὑποκειμένου καὶ ἀντικειμένου, κτλ. Ἀμφότεροι εἶναι ἀρνητικοί, καθότι δὲν ἀποδεικνύουν ἀναγκαστικῶς τὴν ὕπαρξιν ἐξωτερικοῦ κόσμου· μόνον ἀνάμικτα ἐκ τῶν δύο εἰδῶν ἐπιχειρήματα δύνανται νὰ τὴν στηρίξουν, χωρὶς ποτὲ νὰ τῆς ἀφαιρέσουν ὁλωσδιόλου τὸν ὑποθετικὸν χαρακτῆρα. Ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος εἶναι ἀναγκαῖος ὅρος καὶ ὑπόβαθρον τῆς ἀνεξαρτήτου ἀφ' ἡμῶν κανονικότητος τῶν ἐντυπώσεών μας· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ ψυχολογικὴ πραγματικότης πρέπει νὰ τεθῇ ὡς ὑποθετικὸν βάθρον τῶν κανονικῶν σχέσεων τῶν περιεχομένων τῆς συνειδήσεως. Ἡ γνωσιολογία ἀποβαίνει οὕτω θεωρία τοῦ ἀντικειμένου καὶ ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον μέρος τῆς φιλοσοφίας. Ἡ σημασία τῆς λογικῆς περιορίζεται εἰς θεωρίαν ἐννοιῶν καὶ τῶν μεταξύ των σχέσεων. Ὁ Κύλπε ἐξανίσταται κατὰ τῆς καταχρήσεως τῶν ἀξιολογικῶν ὅρων ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ.

Ἔργα: «Grundriss der Psychologie» (1893), «Einleitung in d. Philosophie» (1895, στ' ἔκδ. 913, θ' ἔκδ. 1919), «Die Philosophie der Gegenwart» (ζ' ἔκδ. 1920), «Das Ich u. d. Aussenwelt» Philos. Studien, 7, 8), «Über Subjektivierung u Objektivierung von Sinneseindrücken» (ἐν τῷ αὐτῷ, 19), «Im. Kant» (1912), «Philosophie u. Medizin» (1912), «Erkenntnistheorie u. Naturwissenschaft» (1910), «Contribution to the history of the concept of reality» («Philosophical Review» 1912), «Die Realisierung» (I τ. 1912, II καὶ III 1920), «Über die Methoden psychologischer Forschung» («Internation. Monatschrift» 1914), «Die Ethik u. der Krieg» (1915), «Zur Kategorienlehre» («Sitzungsber. der Münchener Akad.» 1915 Auhang 5), «Vorlesungen über Psychologie» (ἔκδ. 1920), «Grundlagen der Aesthetik» (1921).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *K. Bacumker* (ἐν Jahrbücher d. Münchener Akad.» (1916).—*M Grabmann*, Der kritische Realismus («Philos. Jahrb.» 1916).— *P. Linke*, Oswald Külpe («Kant-studien», 1917). Ε. Λ.

κυλῶ· δημοτ. καὶ **κυλάω**· ἀντὶ *κυλίω* (βλ λ.): «κυλάει ἀπὸ τὴν κορφὴ πέτρες, — χώματα»· || ἀμεταβ. κυλίομαι, παρασύρομαι: «κυλᾶνε πέτρες, — χώματα ἀπὸ ψηλά», «κυλάει τὸ νερὸ 'ς τ' αὐλάκι»· || παθ. *κυλιέμαι*· κυλίομαι: «κυλιέται 'ς τὸ χῶμα.—'ς τὶς λάσπες»· || μεταφ. «κυλιέται 'ς τὶς ταβέρνες,—μὲ τὶς παλιογυναῖκες».

Κύλων. —1) Ἀθηναῖος εὐπατρίδης, ζήσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Ζ' π. Χ. αἰῶνος. Οὗτος, νικήσας κατὰ τὸ 640 π.Χ. εἰς τὸ στάδιον τῆς Ὀλυμπίας καὶ γαμβρὸς γενόμενος μετὰ τὴν νίκην του τοῦ τυράννου τῶν Μεγάρων Θεαγένους, κατελήφθη ὑπὸ φιλοδόξου μανίας καὶ ἐκαραδόκει τὴν κατάλληλον περίστασιν διὰ νὰ γίνῃ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν. Ἐνόμισεν ὅτι ἡ εὐκαιρία αὐτὴ παρουσιάσθη κατὰ τὸ ἔτος 612 (κατ' ἄλλους 600) π. Χ., ἐπὶ ἄρχοντος τοῦ Ἀλκμεωνίδου Μεγακλέους, ὅτε ἡ κατὰ τῶν ἀριστοκρατικῶν δυσφορία τοῦ δήμου εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον. Τότε, κατὰ τὴν ἐπέτειον τῆς νίκης του ἐν Ὀλυμπίᾳ, ὅτε ἐπετρέπετο ἐστεφανωμένος καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ συγγενῶν καὶ φίλων νὰ περιέρχεται τὴν πόλιν καὶ νὰ τελῇ θυσίαν εἰς τοὺς ναοὺς αὐτῆς, διὰ τολμηρῶν ὀπαδῶν του, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ὑποσχεθῆ ἀνακούφισιν τῶν χρεῶν καὶ ἀναδασμὸν τῶν ἀγρῶν τῆς Ἀττικῆς, καὶ στρατοῦ ἐκ Μεγάρων, χορηγηθέντος εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ του Θεαγένους, κατέλαβε τὴν Ἀκρόπολιν (*Ἡροδ* Ε', 71 καὶ *Θουκ.* Α', 126). Ἡ θέα ὅμως τῶν ξένων στρατευμάτων ἐξήγειρεν εἰς ἀγανάκτησιν τοὺς Ἀθηναίους πολίτας καὶ πρόθυμοι οὗτοι συνεκεντρώθησαν ὑπὸ τοὺς πρυτάνεις τῶν ναυκράρων καὶ τὸν Μεγακλέα, ὅστις διὰ τούτων ἐπολιόρκησε τὸν Κύλωνα καὶ τοὺς ὀπαδούς του εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Οὗτος, ὅτε εἶδεν ὅτι αἱ ἐλπίδες του περὶ ἀναγνωρίσεώς του ὡς τυράννου ἐματαιώθησαν, ἐδραπέτευσε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, ἀφήσας τοὺς ὀπαδούς του λιμώττοντας.

Ἡ ἐπακολουθήσασα σφαγὴ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κύλωνος ἔξω τῆς Ἀκροπόλεως, παρὰ τοὺς βωμοὺς τῶν Ἐρινύων καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, προεκάλεσε τὴν φρίκην τῶν εὐσεβεστέρων πολιτῶν, ἐπειδὴ δὲ ἐπηκολούθησαν ἐπιδημικαί τινες νόσοι, αἵτινες ἐθεωρήθησαν ὡς ἐκδήλωσις τῆς ὀργῆς τῶν θεῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἱερὰ καὶ οἱ βωμοὶ ἐμιάνθησαν, ἡ δυσφορία τῶν πολιτῶν ηὔξησε καὶ τέλος ἐξέσπασεν εἰς ἀγανάκτησιν ἰδίως κατὰ τοῦ Μεγακλέους, ὡς πρωταιτίου τοῦ ἐπικληθέντος «κυλωνείου *ἄγους*» (βλ.λ.), καὶ ἀπῄτησε τὴν τιμωρίαν αὐτοῦ καὶ τῆς φατρίας του, διὰ νὰ μὴ βαρύνῃ τὴν πόλιν τὸ ἄγος. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἔξοδον τῶν εἰς ἐξορίαν καταδικασθέντων ἐναγῶν Ἀλκμεωνιδῶν καὶ τὸν καθαρμόν της ὑπὸ τοῦ Ἐπιμενίδου δι' ἐκτάκτων θυσιῶν, ἡ πόλις ἀνεθάρρησεν, ἀλλὰ καὶ δὲν ἡσύχασε, διότι περιῆλθεν εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς, τῶν ὁποίων ὁ τύραννος Θεαγένης, ὑποκινούμενος ὑπὸ τοῦ καταφυγόντος πρὸς αὐτὸν γαμβροῦ του Κύλωνος, κατέλαβε τὴν Σαλαμῖνα, δεσπόσας οὕτω τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου καὶ ἀποκλείσας διὰ φυλακίδων ὄχι μόνον τὸν Ἐλευσίνιον, ἀλλὰ καὶ τὸν Φαληρικὸν κόλπον. Καὶ ἐκ τῆς δυσχεροῦς ὅμως ταύτης θέσεως ἐξήγαγε τοὺς Ἀθηναίους ὁ Σόλων, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ τὴν Σαλαμῖνα ἀνέκτησαν.

—2) Ἀργεῖος. Οὗτος μετὰ τοῦ Σωδάμα ἡγεῖτο τῆς ἐν Ἄργει ἀντισπαρτιατικῆς φατρίας, ἥτις ἐξώθησε τὴν πόλιν ταύτην εἰς συμμαχίαν μετὰ τῆς Κορίνθου, Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν, μετὰ τὴν σύμπηξιν τῆς ὁποίας ἐκηρύχθη ὁ κατὰ τῆς Σπάρτης πόλεμος, ὁ ἐπικληθεὶς Κορινθιακός. Κατὰ τὸν Ξενοφῶντα (Ἑλλην. III 5, 1) καὶ τὸν Παυσανίαν, ἦτο καὶ οὗτος ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Τιμοκράτους τοῦ Ροδίου διὰ περσικοῦ χρυσίου διαφθαρέντων πρὸς κήρυξιν τοῦ προρρηθέντος πολέμου.

—3) Ἠλεῖος. Ἐκ τῶν τεσσάρων ἐπαναστατῶν, οἵτινες κατέλυσαν τὴν ἐν Ἠλείᾳ τυραννίδα τοῦ Ἀριστοτίμου (περὶ τὸ 245 π. Χ.), τὸν ὁποῖον καὶ ἐφόνευσε τῇ ἰδίᾳ χειρὶ ὁ Κύλων, καταφυγόντα ἱκέτην εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Διὸς Σωτῆρος (*Παυσ.* V, 5, 1). Τούτου ἄγαλμα εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὴν ἀρχαίαν Ὀλυμπίαν τὸ Κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν (βλ. καὶ λ. *Ἀριστότιμος*).

—4) Κροτωνιάτης. Ἦτο μετὰ τῶν ὀπαδῶν του, οἵτινες ἀπ' αὐτοῦ ἐκαλοῦντο Κυλώνειοι, ἀντίπαλος τῆς πυθαγορείου σχολῆς καὶ τῆς κατὰ τὰ δόγματα ταύτης κυβερνώσης συνηνωμένης διὰ τῆς κοινοκτημοσύνης καὶ τῆς πειθαρχίας κοινῶν ἠθῶν ἀριστοκρατίας, τὴν ὁποίαν καὶ ἀνέτρεψε κατὰ τὸ 440 π. Χ. διὰ στάσεως, ἥτις καὶ προεκάλεσε μακρὸν ἐμφύλιον πόλεμον εἰς τὰς πόλεις τῆς Κάτω Ἰταλίας (βλ. καὶ λ. *Κρότων*).

—5) Συβαρίτης. Ἐκ τῶν ὀπαδῶν τοῦ φιλοσόφου Πυθαγόρου. ΚΑΨ.

κυλώνειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Κύλωνα, ὁ τοῦ Κύλωνος: «κυλώνειοι» οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Κύλωνος, «κυλώνειον ἄγος».

— ***κυλώνειον ἄγος***· βλ. λ. *ἄγος κυλώνειον* καὶ *Κύλων*.

Digitized by Google

κῦμα (τό)· οἴδημα, φούσκωμα, ἔξαρσις τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἢ λίμνης κττ. ὠθουμένης ὑπὸ ἀνέμου ἢ ἄλλης αἰτίας: «κῦμα μέγα, —μικρόν, — πελώριον», «ἐξεβράσθη ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τὴν ἀκτήν», «κάθεται 'ς τὸ γιαλὸ καὶ μετράει τὰ κύματα»· || συνεκδ. «κῦμα ἀέρος» ῥιπὴ ἀέρος, πνοὴ ἀνέμου· || «ἠχητικὰ κύματα» αἱ παλμικαὶ κινήσεις εἴτε διὰ τοῦ ἀέρος εἴτε διὰ στερεῶν σωμάτων, διὰ τῶν ὁποίων μεταδίδεται ὁ ἦχος· || «κύματα λαοῦ» ὄγκοι λαοῦ ἀλλεπάλληλοι: «κύματα λαοῦ κατέφθανον εἰς τὴν πανήγυριν»· || μετφ. «κῦμα καύσωνος, — ψύχους» ἔξαρσις ἀσυνήθης καὶ πρόσκαιρος τοῦ καύσωνος, τοῦ ψύχους.

—[*'Ωκεανογρ.*] Ὑδάτινος ὄγκος εἰς κατάστασιν ἠρεμίας καὶ ὑπὸ μόνην τὴν ἐπίδρασιν τῆς βαρύτητος εὑρισκόμενος, παρουσιάζει λείαν καὶ κατοπτρικὴν ἐπιφάνειαν· ἐὰν ὅμως δύναμίς τις ἐπενεργήσῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἢ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὑδατίνου ὄγκου, ἐπέρχεται ἀμέσως διατάραξις τῆς ἰσορροπίας τῶν ὑδατίνων μορίων, ἥτις προκαλεῖ ἀνυψώσεις καὶ καθιζήσεις (κορυφὰς καὶ κοιλότητας), αἵτινες ἀποτελοῦσι τὰ *κύματα* ἢ *κυματισμούς*. Ἡ κυριωτέρα αἰτία ἡ προκαλοῦσα τὰ κύματα εἶναι ὁ ἄνεμος, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλαι δυνάμεις, ὅπως π. χ. ἡ ἕλξις τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης, τὰ θαλάσσια ῥεύματα, αἱ ὑποβρύχιοι ἐκρήξεις ἢ αἱ σεισμικαὶ δονήσεις, αἱ αἰφνίδιαι λήψεις ἢ προσθῆκαι ὑδατίνων ὄγκων κτλ. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι πνέει ἐλαφρὸς καὶ κανονικὸς ἄνεμος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, λόγῳ ἐπιφερομένης τριβῆς, τὰ ὑγρὰ μόρια τίθενται εἰς κίνησιν καὶ σχηματίζονται ἐν ἀρχῇ μικραὶ ῥυτιδώσεις, αἵτινες βραδύτερον μεταβάλλονται εἰς σύστημα κυμάτων. Ἐφ' ὅσον ὁ ἄνεμος διατηρεῖ τὴν

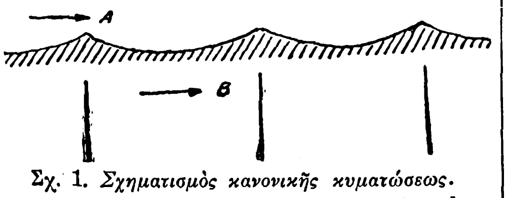

Σχ. 1. *Σχηματισμὸς κανονικῆς κυματώσεως.*
[A=διεύθυνσις ἀνέμου, B=διεύθυνσις διαδόσεως.]

αὐτὴν ἔντασιν (ὅταν αὕτη εἶναι σχετικῶς μικρά), τὸ σύστημα τῶν κυμάτων εἶναι κανονικὸν (Σχ. 1), αὐξανομένου ὅμως τοῦ ἀνέμου τὸ φαινόμενον ἀρχίζει νὰ χάνῃ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ συμμετρίαν καὶ παρατηροῦνται ἐπὶ τῶν πλευρῶν μικραὶ ἀνωμαλίαι (Σχ. 2). Αὐξανομένης ἔτι τῆς ἐντάσεως τοῦ ἀνέμου, τὰ κύματα κοιλοῦνται περισσότερον καὶ παρουσιάζουσι τὴν ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἄνεμον εὑρισκομένην πλευρὰν σχεδὸν κατακόρυφον, ἐπὶ τῆς κορυφῆς των δὲ παρατηροῦνται σταγονίδια, ὀφειλόμενα εἰς τὴν βιαιότητα τοῦ ἀνέμου (Σχ. 3). Ἐὰν ἡ ἔντασις γίνῃ ἔτι μεγαλυτέρα, τότε τὰ ἐκκλινῆ ὑγρὰ μόρια τῆς κορυφῆς, μὴ ὑποστηριζόμενα πλέον, ἐκχύνονται, ἐγκλείοντα καὶ φυσαλλίδας ἀέρος, αἵτινες διαφεύγουσαι σχηματίζουσιν ἀφρισμὸν (κύματα ἀναρρηγνυόμενα) (Σχ. 4). Ὅταν τέλος ὁ ἄνεμος φθάσῃ εἰς τὸ μέγιστον τῆς ἐντάσεώς του, τὰ κύματα φθάνουσιν εἰς τὸ ὅριον τοῦ ὕψους των, ὅπερ δὲν δύνανται νὰ ὑπερβῶσιν. Ἀρχομένης τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἐντάσεως τοῦ ἀνέμου, παρατηρεῖται ἡ ἀντίθετος φάσις τοῦ φαινομένου, τὰ δὲ ἀναρρηγνυόμενα κύματα μεταπίπτουσι τέλος εἰς κοινὰ τοιαῦτα. Ὅταν παύσῃ τελείως ὁ ἄνεμος, παραμένει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης σύστημα κανονικῶν κυματισμῶν. Ἡ διάδοσις τῶν κυματισμῶν τούτων γίνεται κατὰ κανόνας μαθηματικοὺς ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου τοῦ ὁρίζοντος εἰς τὸ ἕτερον. Τὸ φαινόμενον τοῦ κανονικοῦ τούτου κυματισμοῦ καλεῖται *ἀποθαλασσία*.

Σχ. 2. *Ἀπαρχὴ σχηματισμοῦ κύματος ἀνέμου.*
[A=διεύθυνσις ἀνέμου.]

Σχ. 3. *Κῦμα σχηματιζόμενον ἀπὸ ἄνεμον ἰσχυρόν.*
[A=διεύθυνσις ἀνέμου.]

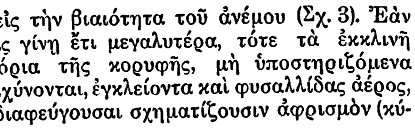

Σχ. 4. *Ἀναρρηγνυόμενα κύματα.*

Εἰς τὰ κύματα διακρίνομεν τὸ ὑπὲρ τὴν ἠρεμοῦσαν ὑδατίνην ἐπιφάνειαν τμῆμα, ὅπερ καλεῖται *κορυφή*, *οἴδμα* ἢ *ὀφρῦς* (crête) καὶ τὸ ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐπιφάνειαν τμῆμα, ὅπερ καλεῖται *κοιλότης*, *κοίλωμα* ἢ *κόλπος* (creux). Ἕκαστον κῦμα ἀποτελεῖται κατὰ συνέπειαν ἢ ἐκ μιᾶς κορυφῆς καὶ δύο ἡμίσεων κοιλοτήτων, ἢ ἐκ μιᾶς κοιλότητος καὶ δύο ἡμίσεων κορυφῶν, ἅτινα προηγοῦνται καὶ ἕπονται. Ὁ σχηματισμὸς τῶν κορυφῶν καὶ κοιλοτήτων ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἅπαντα τὰ ὑγρὰ μόρια δὲν εὑρίσκονται ἐν δεδομένῃ στιγμῇ εἰς τὴν αὐτὴν φάσιν (θέσιν) τῆς κινήσεώς των. Τὰ μὲν εὑρίσκονται εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τοῦ δρόμου των (κορυφή), τὰ δὲ εἰς τὸ κατώτατον (κοιλότης) καὶ τέλος τὰ λοιπὰ εἰς τὰς ἐνδιαμέσους θέσεις.

Κύματα ἀποθαλασσίας. Πολλάκις εἰς τὰ μέρη, εἰς ἃ οὐδεμία πνοὴ ἀνέμου παρατηρεῖται, ὡς ἐπίσης καὶ ἀφοῦ παύσῃ νὰ πνέῃ ὁ ἄνεμος, παρατηρεῖται διατάραξις τῆς ὑγρᾶς μάζης, ἡ δὲ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης διασχίζεται ἀπὸ ὁμοιόμορφα μακρὰ κύματα διαδιδόμενα παραλλήλως καὶ κατὰ διαστήματα κανονικά. Ἡ κίνησις αὕτη εἶναι φαινομενικὴ καὶ δὲν συνοδεύεται μὲ ὁριζοντίαν μετάθεσιν τῶν ὑγρῶν μορίων. Τοῦτο καταφαίνεται ἀμέσως διὰ πλωτῆρος, τὸν ὁποῖον ῥίπτομεν ἐντὸς τῆς θαλάσσης, ὅστις ἀλληλοδιαδόχως ἀνυψοῦται καὶ κατέρχεται, παραμένων ὅμως πάντοτε εἰς τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς θέσιν. Τὰ κύματα ταῦτα ἔχουσι μορφὴν ἐπιφανειῶν κυλινδρικῶν ὁμοιομόρφων, αἵτινες

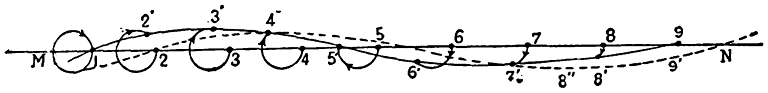

Σχ. 5.
Κυκλικαὶ κινήσεις τῶν ὑγρῶν μορίων. Γένεσις τῆς ἀποθαλασσίας (τροχοειδής).

ἔχουσι γενετείρας ὁριζοντίας, ἴσου πλάτους καὶ βάθους. Εἰς ταῦτα ἕκαστον ὑγρὸν μόριον διαγράφει ἕνα κύκλον κατακόρυφον, προσανατολισμένον κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς διαδόσεως τῆς ἀποθαλασσίας. Ὅλα τὰ ὑγρὰ μόρια διαγράφουσιν ἴσας περιφερείας κύκλου μὲ τὴν αὐτὴν ταχύτητα καὶ διεύθυνσιν. Ἡ καμπύλη ἡ ἑνοῦσα τὰς διαδοχικὰς θέσεις τῶν ὑγρῶν μορίων (Σχ 5) ἐν δεδομένῃ στιγμῇ, ἡ δίδουσα τὴν μορφὴν τῆς ὑγρᾶς ἐπιφανείας, εἶναι μία τροχοειδὴς καμπύλη, ἤτοι καμπύλη διαγραφομένη ὑπὸ σημείου εὑρισκομένου ἐντὸς κύκλου κυλιομένου ἐπ' εὐθείας.

Εἰς τὰ κύματα ἀποθαλασσίας διακρίνομεν τὰ ἑξῆς στοιχεῖα: α') Τὸ μῆκος L ὅπερ ἐκφράζεται εἰς μέτρα καὶ ὅπερ ἰσοῦται μὲ τὴν ὁριζοντίαν ἀπόστασιν τὴν χωρίζουσαν δύο διαδοχικὰς κορυφὰς ἢ δύο διαδοχικὰς κοιλότητας. Τὴν ἀπόστασιν ταύτην μετροῦμεν πάντοτε καθέτως πρὸς τὴν γενέτειραν τῆς ἀποθαλασσίας. β') Τὸ ὕψος H, ἤτοι τὴν κατακόρυφον ἀπόστασιν, ἥτις διαχωρίζει τὸ ἄκρον μιᾶς κορυφῆς ἀπὸ τὸ βάθος μιᾶς κοιλότητος (Σχ. 6). γ') Τὴν περίοδον T, δηλαδὴ τὸν χρόνον, ὅστις ἀπαιτεῖται ὅπως μία κορυφὴ διαδεχθῇ

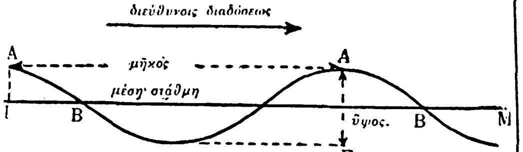

Σχ. 6. *Στοιχεῖα κυματοειδοῦς κινήσεως.*
[ΑΑ'=ΒΒ'=μῆκος κύματος, Α'Γ=ὕψος, ΜΜ=μέση στάθμη.]

τὴν προηγουμένην ἔμπροσθεν σταθεροῦ σημείου. δ') Τὴν διάδοσιν V (ταχύτητα διαδόσεως), ἥτις ἐκφράζεται διὰ τοῦ λόγου $\frac{L}{T}$ καὶ ε') τὴν διεύθυνσιν, τουτέστι τὸν προσδιορισμὸν τῆς διευθύνσεως, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ἔρχεται ἡ ἀποθαλασσία.

Κύματα προκαλούμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Ἐκτὸς τῶν κανονικῶν κυματισμῶν τῆς ἀποθαλασσίας, συνηθέστατα παρατηροῦνται καὶ ἀκανόνιστοι κυματισμοί, ὀφειλόμενοι κυρίως εἰς τὸν ἄνεμον (vagues de vent, vagues forcées). Εἰς τὰ κύματα ταῦτα παρατηρεῖται, ἐκτὸς τῆς κυκλικῆς κινήσεως τῶν ὑγρῶν μορίων, καὶ πρόωσις τῆς ὑγρᾶς μάζης ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὅστις, ἀναλόγως τῆς σφοδρότητος μεθ' ἧς πνέει, δίδει εἰς ταῦτα ἐνέργειαν κολοσσιαίαν. Ἡ διεύθυνσις τῶν κυμάτων τούτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου.

Ὕψος κυμάτων. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ ναυτικοὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν μέτρησιν τοῦ ὕψους τῶν κυμάτων, ἀναφέρεται δὲ κατὰ καιροὺς εἰς τὴν ἱστορίαν, ὑπὸ διαφόρων θαλασσοπόρων, ὅτι παρετηρήθησαν πολλάκις κύματα, ἅτινα ὑπερέβησαν καὶ τὰ 30 μέτρα. Ἡ μέτρησις τοῦ ὕψους τῶν κυμάτων γίνεται ὡς ἑξῆς: Εἷς ναύτης ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ, ὅταν τὸ πλοῖον εὑρίσκεται ἐπὶ μιᾶς κοιλότητος (τοῦ κύματος), ἕως ὅτου παρατηρήσῃ τὰς κορυφὰς πολλῶν διαδοχικῶν κυμάτων προβαλλομένας τὴν μίαν ὄπισθεν τῆς ἄλλης. Τὸ ὕψος εἰς ὃ ἀνῆλθεν ὁ παρατηρητὴς ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ, ὑπεράνω τῆς ἰσάλου γραμμῆς τοῦ πλοίου, δίδει τὸ ὕψος τοῦ κύματος. Ὡ. μέγιστον ὕψος ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ δέον νὰ θεωρηθῇ τὸ τῶν 16 μέτρων. Εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν τὸ μέγιστον παρατηρηθὲν ὕψος εἶναι 10-12 μέτρα, εἰς τὸν B Ἀτλαντικὸν 8 μέτρα, εἰς τὴν Μεσόγειον κατὰ τὰς μεγαλυτέρας τρικυμίας φθάνει τὰ 4—5 μέτρα, εἰς τὴν Βαλτικὴν τὰ 3 μέτρα, εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν τὰ 5 μ. καὶ εἰς τὰς νοτίους θαλάσσας τὰ 10 μέτρα κλπ. Ἐκ παρατηρήσεων τοῦ ναυάρχου Κουβὰν ντὲ Μπουὰ κατηρτίσθη ὁ ἀκόλουθος πίναξ, δίδων τὰ ὕψη τῶν κυμάτων εἰς μέτρα κατὰ τὰς διαφόρους ταχύτητας τοῦ ἀνέμου.

Ταχύτης ἀνέμου εἰς μέτρα κατα δευτερόλεπτον	*Ὕψος κύματος εἰς μέτρα*
3	1.4
5	2.0
8	2.7
13	3.8
21	5.2
33	7.0
50	9.3

Μῆκος κύματος ἤτοι ἡ ὁριζόντιος ἀπόστασις ἡ διαχωρίζουσα δύο διαδοχικὰς κορυφὰς καὶ μετρουμένη καθέτως πρὸς τὰς παραλλήλους κορυφὰς δύο διαδοχικῶν κυμάτων). Τὸ μῆκος κύματος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου, εὑρίσκεται ὅμως εἰς σχέσιν καὶ πρὸς τὸ ὕψος τῶν κυμάτων. Τὸ μῆκος κύματος εἶναι 25—30 φορὰς περίπου μεγαλύτερον τοῦ ὕψους τῶν κυμάτων. Ἐὰν π. χ. τὸ ὕψος εἶναι 10 μέτρα, τὸ μῆκος τοῦ κύματος θὰ ἰσοῦται πρὸς 300 μέτρα κ. κ. ἑ.

Ταχύτης διαδόσεως. Ἡ ταχύτης διαδόσεως μεταβάλλεται ἀναλόγως τῆς ταχύτητος τοῦ πνέοντος ἀνέμου. Διὰ τὴν μέτρησιν τῆς ταχύτητος διαδόσεως μεταχειριζόμεθα 2 πλοῖα, ἅτινα εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ μιᾶς γραμμῆς παραλλήλου πρὸς τὴν διεύθυνσιν διαδόσεως καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις εἶναι τελείως γνωστή. Παρατηροῦντες μίαν κορυφὴν ἑνὸς κύματος παρερχομένου ἐκ τοῦ ἑνὸς πλοίου, μετροῦμεν διὰ χρονομέτρου τὸν χρόνον, ὅστις ἀπαιτεῖται ὅπως αὕτη διέλθῃ ἐκ τοῦ δευτέρου πλοίου. Ἡ ταχύτης διαδόσεως κατὰ μέσον ὅρον ἰσοῦται πρὸς 10—12 μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον, τουτέστιν 20—23 ναυτικὰ μίλλια (ἕκαστον ναυτικὸν μίλλιον=1852 μ) καθ' ὥραν.

Περίοδος κυμάτων (ἤτοι ὁ χρόνος ὅστις ἀπαιτεῖται, ὅπως μία κορυφὴ διαδεχθῇ τὴν προηγουμένην ἔμπροσθεν σταθεροῦ σημείου). Ἡ μέτρησις τῆς περιόδου δύναται νὰ γίνῃ ἐπακριβῶς ἐπὶ ἑνὸς πλοίου, διὰ τῆς μετρήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κυμάτων (κορυφῶν) τῶν διερχομένων πρὸ τοῦ πλοίου ἐντὸς ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος. Ἡ περίοδος ἰσοῦται πρὸς 6—8 δευτερόλεπτα. Ἡ μέτρησις τῶν διαφόρων στοιχείων τῶν κυμάτων δύναται νὰ γίνῃ καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν *κυματομέτρων*, ὅπως π.χ. τὸ κυματόμετρον τοῦ Froude καὶ τὸ αὐτογραφικὸν τοιοῦτον τοῦ Γάλλου ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ Paris.

Ἰδιάζουσαι μορφαὶ κυματισμοῦ. *Συμβολὴ τῶν κυμάτων.* Ἡ ἀνάκλασις τῶν κυμάτων ἐπὶ τῶν ἀκτῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ἐπὶ διαφόρων ἐμποδίων, ἔστω καὶ πλωτῶν, δίδει γένεσιν εἰς σύστημα κυματισμοῦ ἐξ ἀνακλάσεως, ὅστις πολλάκις προστιθέμενος εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ ἀνέμου προκαλούμενον ἐνδυναμώνει τοῦτον. Ὡς ἀποτέλεσμα τῆς συμβολῆς τῶν κυμάτων ἔχομεν συνήθως τὴν αὔξησιν τοῦ ὕψους τοῦ κύματος, ὅπερ δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ 20 μέτρα (vagues d'interference). Τὸ φαινόμενον τῆς συμβολῆς παρατηρεῖται ἐπίσης καὶ ὅταν συναντῶνται κύματα κατὰ διαφόρους διευθύνσεις διαδιδόμενα (clapotis). Εἰς τὰ κύματα συμβολῆς ὀφείλεται καὶ τὸ φαινόμενον ὅπερ παρατηρεῖται εἰς τὸν φάρον Eddystone, οὗτινος τὸ φωτιστικὸν μηχάνημα εὑρίσκεται εἰς ὕψος 52 μέτρων καὶ ὅστις ἐνίοτε καλύπτεται ὁλόκληρος ὑπὸ κυμάτων κατὰ τὰς ἐκ Δ. καὶ ΝΔ. τρικυμίας.

Ἀνάρρους (ressac). Καλεῖται οὕτω τὸ φαινόμενον τῆς ἐκχύσεως (ξέσπασμα, σκάσιμο τῆς θαλάσσης), τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται εἰς τὰ κύματα, ὅταν ταῦτα ἐκ τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης πλησιάζωσι πρὸς τὴν ἀκτήν, ἥτις παρουσιάζει συνήθως ἐλαφρὰν κλίσιν (Σχ. 7). Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἐπιβραδύνσεως τῆς κινήσεως τῶν ὑγρῶν μορίων τῶν εὑρισκομένων εἰς τὸ κάτω μέρος λόγῳ τῆς τριβῆς τούτων ἐπὶ τοῦ πυθμένος. Τὰ ὑπερκείμενα ὑγρὰ μόρια, εὑρισκόμενα τότε ἄνευ ὑποστηρίγματος, ὀλισθαίνουσι παρασύροντα καὶ φυσαλλίδας ἀέρος. Ἡ ἔκλυσις τῶν φυσαλλίδων ἀέρος προκαλεῖ ἀφρισμόν. ὅστις εἶναι χαρακτηριστικὸς τοῦ ἀνάρρου. Ὁ ἀφρισμὸς οὗτος παρουσιάζεται καὶ κατὰ τὸ ξέσπασμα (ἔκχυσιν) τῶν κυμάτων τοῦ ἀνοικτοῦ πελάγους, ὁπότε παρατηροῦνται τὰ ἀναρρηγνυόμενα κύματα (vagues déferlantes). Ὁσάκις ἡ ἔντασις τοῦ ἀνέμου εἶναι πολὺ μεγάλη, τότε παρατηροῦνται λόφοι ἐξ ἀφροῦ

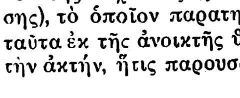

Σχ. 7. *Ἀνάρρους.*

Digitized by Google

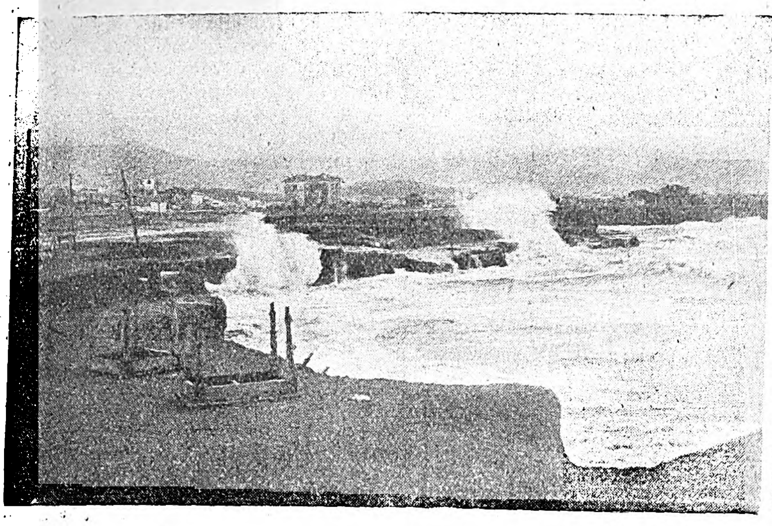

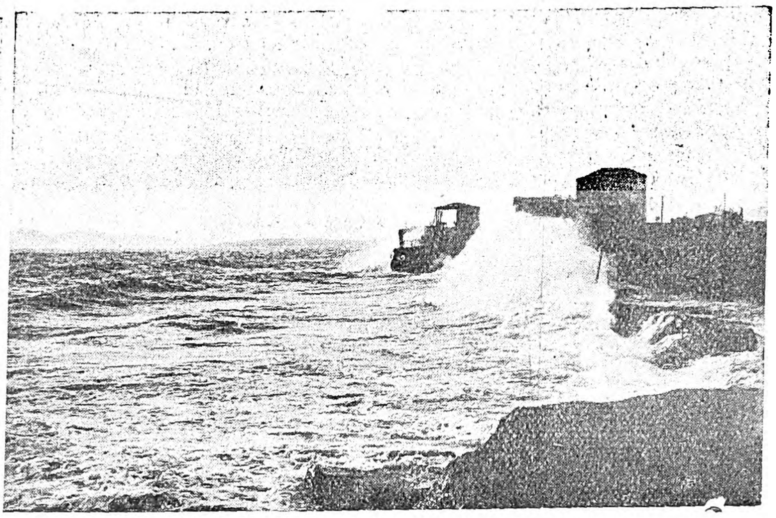

Κύματα θραυόμενα ἐπὶ τῆς ἀκτῆς.

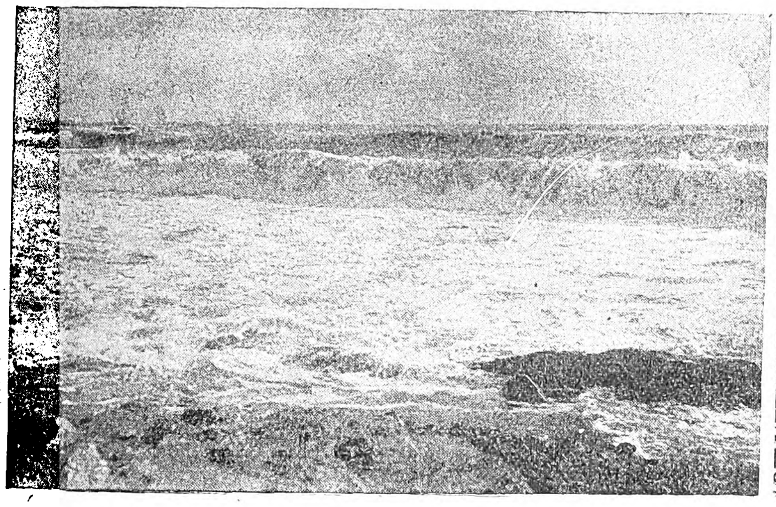

Θάλασσα ἀφρόεσσα ἐν ὅρμῳ.

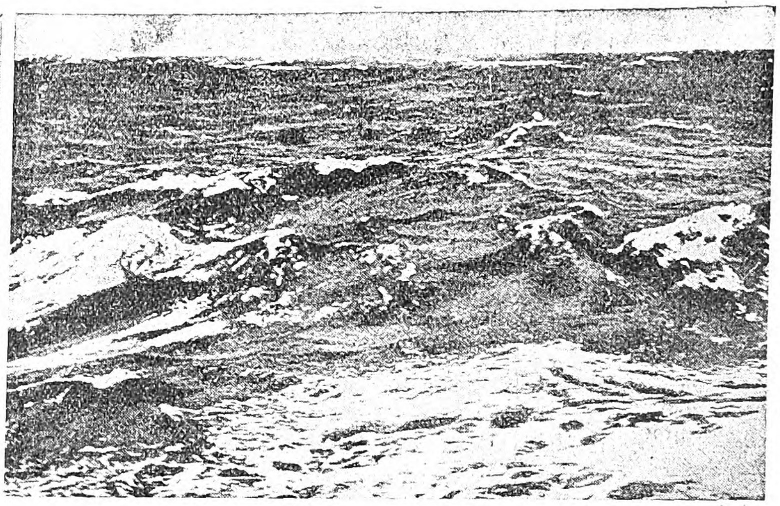

Ἀνοικτὴ ἀφρόεσσα θάλασσα.

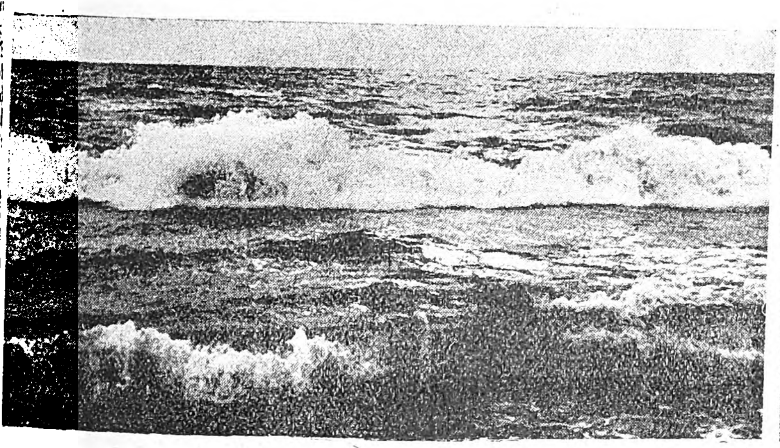

Πῖτυλος.

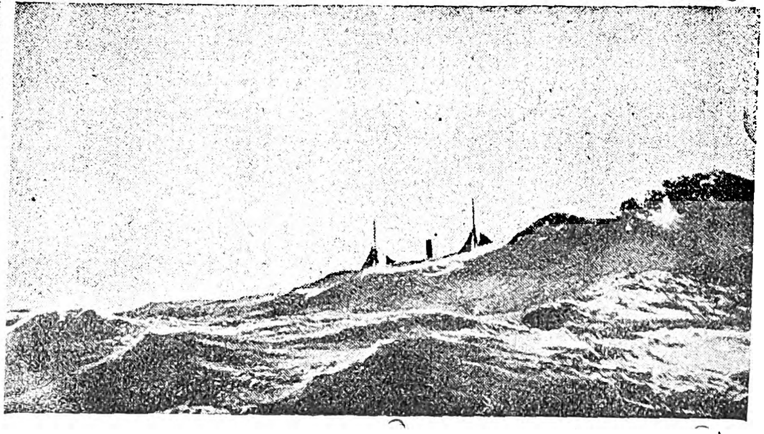

Μέγα κῦμα τοῦ Ἀτλαντικοῦ.

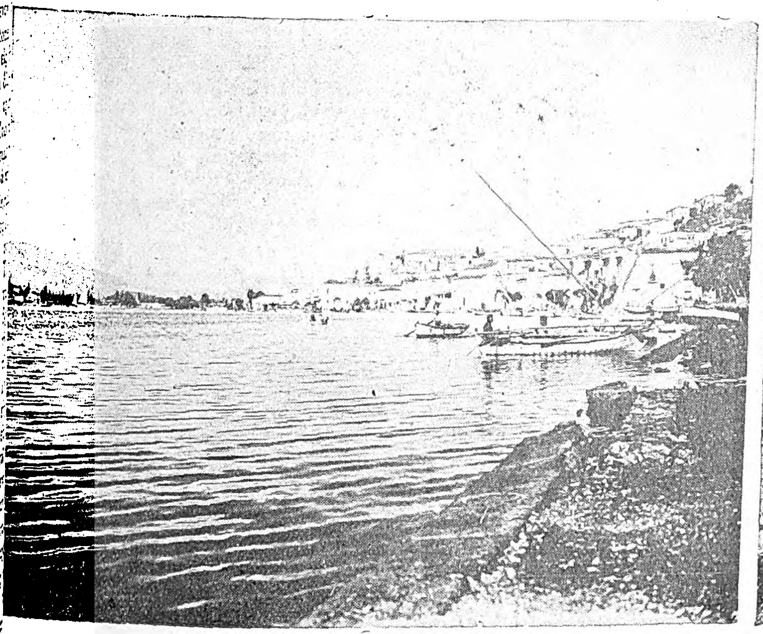

Ρυτίδες.

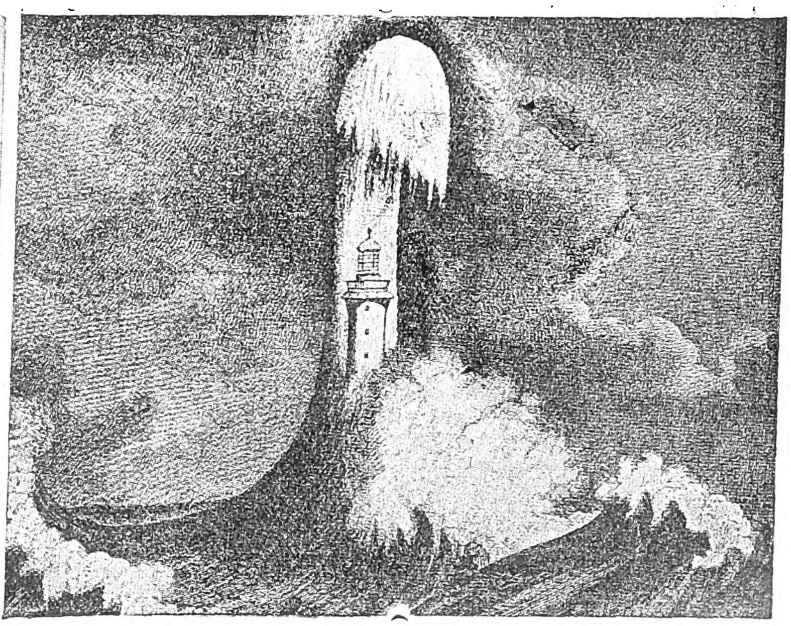

Ὁ φάρος Ἔντυστον καλυπτόμενος ὑπὸ τῶν κυμάτων.

Digitized by Google

ὁπότε ἡ θάλασσα λέγεται *ἀφρόεσσα* (mêr moutonneuse. κοιν. *προβατάκια*).

Ἀνωρροθία (κλυδασμὸς) καλεῖται ὁ ἀκατάστατος καὶ ἀκανόνιστος κυματισμός. *Κυματωγὴ* εἶναι τὸ φαινόμενον τῆς θραύσεως τῶν κυμάτων εἰς ἀνοικτὴν θάλασσαν, ὅπου τὸ βάθος εἶναι σχετικῶς μέγα. *Πίτυλος* (κοιν. *ἀντιμάμαλο*). Ὅταν τὸ κῦμα φθάνον εἰς τὴν παραλίαν συναντήσῃ τὸ προηγούμενον κῦμα, ὅπερ θραυσθὲν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς παλινδρομεῖ, τὸ ὕδωρ ἀναπηδᾷ εἰς μέγα ὕψος (30 καὶ πλέον μέτρων). Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται *πίτυλος*.

Βάθος τοῦ κύματος. Τὰ κύματα ἀναδεύουσιν ἰσχυρῶς τὴν ἐλευθέραν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἐρωτᾶται ὅμως, μέχρι τίνος βαθμοῦ γίνεται αἰσθητὴ ἡ ἀνάδευσις αὕτη; Ὁ προσδιορισμὸς οὗτος ἔχει μεγάλην σημασίαν καὶ διὰ τὴν ὑποβρύχιον ναυτιλίαν καὶ διὰ τὰ ὑποβρύχια ἔργα καὶ τὰς ὑποβρυχίους ἐργασίας. Κατὰ πειράματα γενόμενα εἰς ἐργαστήρια (πειράματα ἀδελφῶν Weber) κατεδείχθη ὅτι, ἐὰν προκληθῇ κυματισμὸς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὕδατος ἠρεμοῦντος, περιεχομένου ἐντὸς βαθείας λεκάνης, ἡ κίνησις τῶν ὑγρῶν μορίων μεταδίδεται εἰς βάθος 300 φορὰς μεγαλύτερον τοῦ ὕψους τοῦ κύματος. Ἐκ τούτου συμπεραίνομεν ὅτι, ἐὰν τὸ ὕψος τοῦ κύματος ἰσοῦται πρὸς 1 μέτρον, τότε ἡ κίνησις τῶν ὑγρῶν μορίων θὰ μεταδοθῇ μέχρι βάθους 300 μέτρων, ἐὰν τὸ ὕψος εἶναι ἴσον προς 10 μέτρα, ἡ κίνησις θὰ φθάσῃ μέχρι 3.000 μ. κ. κ. ἑ. Εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ βάθος εἶναι μικρὸν καὶ τὸ ὕψος τοῦ κύματος σχετικῶς μέγα, τότε ἡ κίνησις τῶν ὑγρῶν μορίων, φθάνουσα εὐκόλως μέχρι τοῦ βυθοῦ, ἀναταράσσει τὴν ἄμμον ἢ τὴν ἰλύν. Ἐπίσης τὸ φαινόμενον τῆς κυματοειδοῦς διατάξεως τοῦ ἀμμώδους βυθοῦ ἐξηγεῖται ἐκ τῆς μεταδόσεως τῆς κινήσεως τῶν ὑγρῶν μορίων εἰς ἀρκετὸν βάθος.

Ἀποτελέσματα τῶν κυμάτων ἐπὶ τῶν πλοίων. Ἡ ἀνατάραξις τῆς θαλάσσης, ἡ ὀφειλομένη εἰς τὰ κύματα (ἀποθαλασσίας, ἀέρος κλπ.), μεταδίδει εἰς τὰ πλοῖα διαφόρους συνθέτους κινήσεις. Αἱ κυριώτεραι τούτων εἶναι δύο, ἡ κίνησις τῆς *πρωνεύσεως* (tangage), ἤτοι κίνησις κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ μήκους τοῦ πλοίου, καὶ ἡ τῆς *διατοιχήσεως* (roulis), ἤτοι ἡ ταλάντωσις κατὰ πλάτους τούτου

Κατευνασμὸς τῶν κυμάτων δι᾽ ἐλαίου. Κατὰ τὰς τρικυμίας, ἐὰν ῥίψωμεν ἔλαιον ἢ ἄλλας λιπώδεις οὐσίας, εἶναι δυνατὸν νὰ μετατρέψωμεν τὰ ἀναρρηγνύμενα κύματα εἰς κύματα ἀποθαλασσίας, ἅτινα δὲν θραύονται. Ἐὰν χύνωμεν συνεχῶς κατὰ σταγόνας ἔλαιον, τοῦτο ἐκτείνεται εἰς λεπτότατον στρῶμα ὅπερ ἐμποδίζει τὴν μεγάλην τριβὴν τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῶν ὑγρῶν μορίων, τὰ δὲ κύματα ἀπὸ ἀναρρηγνυόμενα μεταβάλλονται εἰς μεγάλα κύματα ἀποθαλασσίας.

Ὠστικὴ δύναμις τῶν κυμάτων. Ἡ δύναμις, ἰδίᾳ τῶν κυμάτων τῶν καταιγίδων, εἶναι κολοσσιαία Η μέση τιμὴ εὑρέθη ἴση πρὸς 10000 χιλιόγραμμα κατὰ τετραγωνικὸν μέτρον διὰ τὰ κύματα τοῦ χειμῶνος καὶ 3.000 χιλιόγραμμα κατὰ τετραγωνικὸν μέτρον διὰ τὰ κύματα τοῦ θέρους (εἰς τὴν Μεσόγειον, ὡς μέγιστον εὑρέθη ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ Simoncini 17 0 0 χιλιόγραμμα κατὰ τετραγωνικὸν μέτρον, ὑπὸ δὲ τοῦ Stevenson, ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ, 39.000 χιλιόγραμμα κατὰ τετραγωνικὸν μετρον).

Ἡ γνῶσις τῆς ὠστικῆς δυνάμεως τῶν κυμάτων ἔχει σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὴν μελέτην τῶν τεχνικῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ ἔργων. Διὰ τὴν καταμέτρησιν τῆς ὠστικῆς δυνάμεως τῶν κυμάτων χρησιμοποιοῦνται εἰδικὰ δυναμόμετρα, ἅτινα ἐντοιχίζονται εἰς διαφόρους θέσεις ἐντὸς τῶν βράχων. Τοιαῦτα ἐπενοήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου μηχανικοῦ Stevenson (Σχ. 8), τοῦ Gaillard καὶ ἄλλων.

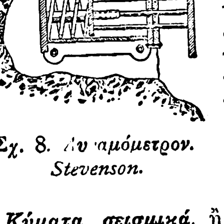

Σχ. 8. *Δυναμόμετρον. Stevenson.*

Κύματα σεισμικά, ἢ ***κύματα βυθοῦ.*** Ἐκτὸς τῶν κυμάτων τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀνέμου ἐπὶ τῶν ὑγρῶν μορίων, διακρίνομεν καὶ κύματα ὀφειλόμενα εἰς φαινόμενα σεισμικά Ἐὰν π. χ. εἴς τι σημεῖον τοῦ ὠκεανίου βυθοῦ ἐπισυμβῇ μία σεισμικὴ δόνησις, ἡ δόνησις αὕτη εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ ἔξαρσιν ἢ συνίζησιν τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ. Ἡ ἐκ τῆς ἐξάρσεως ἢ συνιζήσεως προκαλουμένη κίνησις μεταδίδεται κατακορύφως εἰς τὰ ὑπερκείμενα ὑγρὰ μόρια, ὅταν δὲ αὕτη φθάσῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, σχηματίζεται εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο μία διόγκωσις (Σχ. 9) δαπάναις τοῦ περιβάλλοντος ὕδατος (περὶ τὴν διόγκωσιν σχηματίζεται δακτυλιοειδὴς κοιλότης). Μετὰ μικρὸν χρονικὸν διάστημα, λόγῳ τῆς βαρύτητος, τὰ ὑψωθέντα ὑγρὰ μόρια πίπτουσι τείνοντα νὰ καταλάβωσι τὴν ἀρχικήν των θέσιν τῆς ἰσορροπίας καὶ προκαλοῦσι σειρὰν κατακορύφων ταλαντώσεων, αἵτινες δίδουσι γένεσιν εἰς κυμάτωσιν μεταδιδομένην εἰς ὁλόκληρον τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὠκεανοῦ διὰ γιγαντιαίων κυκλικῶν κυμάτων, ἅτινα διαδίδονται μὲ ταχύτητα, ἥτις φθάνει πολλάκις τὰ 750—800 χιλιόμετρα καθ᾽ ὥραν Τὰ σεισμικὰ κύματα φθάνουν ἐνίοτε εἰς ὕψος 20 μέτρων. Ἐν ἀρχῇ ἀποσύρεται ἡ θάλασσα εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς καὶ κατόπιν ἐπανέρχεται τὸ σεισμικὸν κῦμα μετὰ μεγάλης ὁρμῆς, εἰσδῦον εἰς τὴν ἐνδοχώραν καὶ πλημμυρίζον ταύτην. Ἡ ὁρμὴ πολλάκις εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε

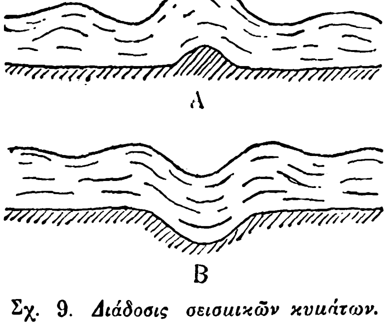

Σχ. 9. *Διάδοσις σεισμικῶν κυμάτων.*
[A=δι᾽ ἐξάρσεως τοῦ βυθοῦ, B=διὰ συνιζήσεως τοῦ βυθοῦ, α καὶ α =διεύθυνσις διαδόσεως.]

εἶναι δυνατὸν πλοῖα ὁλόκληρα νὰ μεταφερθῶσιν, εἰς ἀπόστασιν χιλιομέτρων, πρὸς τὴν ἐνδοχώραν. Τοιοῦτον κῦμα σεισμικὸν ἔλαβε χώραν κατὰ τοὺ σεισμοὺς τῆς Λισσαβῶνος τοῦ 1755, προξενήσαν τὴν ἀπώλειαν 30.000 ψυχῶν. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Κρακατάου τοῦ 1883, ὅπερ εἰς 12 ὥρας διέτρεξε τὸ ἀπέραντον πλάτος τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Rouche,* Manuel d' Océanographie physique —*A. Berget,* Vagues et Marées. —*J. Thoulet,* Océanographie Dynamique —*K. Κοντογιάννη,* Ναυτικὴ γεωγραφία καὶ ὠκεανογραφία.—*N. Σπεραντσα,* Ὠκεανογραφία καὶ ὁδηγίαι χρήσεως ὠκεανογραφικῶν ὀργάνων.

N. I. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ

— *[Τακτ.]* *Κῦμα* ἐκαλοῦντο, κατὰ τὴν ἐποχὴν 1916—1920, συλλήβδην τὰ διάφορα κατὰ βάθος κλιμάκια τὰ ἐκτελοῦντα τὴν ἔφοδον. Οἱ μεταπολεμικοὶ κανονισμοὶ ἔπαυσαν χρησιμοποιοῦντες τὸν ὅρον τοῦτον. N. Θ. K

— *[Βοτ.]* Καλεῖται ταξιανθία τις κατὰ *κῦμα* διατεταγμένη, ὅταν οἱ τρεῖς ἢ καὶ περισσότεροι ἀνθικοὶ ἄξονες εἶναι ἰσοπαχεῖς πρὸς ἀλλήλους (βλ. λ. *ἄνθος*, τ. Δ' σ. 798, πίναξ). Δ. N. Π

— *[Φυσ.]* Βλ. *κυματοειδὴς* κίνησις.

— *[Χημ. πόλεμ.]* Βλ. λ. *ἀέρια* *[Στρατ.]*.

— **κῦμα ζωῆς** *[Ἀποκρυφ.]*. Καλεῖται συνήθως οὕτω ἡ ἐκ τοῦ Λόγου ἐκπορευομένη δύναμις ἢ θεία ζωή, ἡ ζωογονοῦσα ἀλληλοδιαδόχως τὰ διάφορα βασίλεια τῆς φύσεως. Ὅταν ἡ ζωὴ αὕτη ἑλισσομένη ζωογονῇ ἓν ἀνώτερον βασίλειον, ἓν νέον κῦμα ζωῆς, προερχόμενον ἐκ τοῦ Λόγου, γίνεται ἡ ζωὴ τοῦ κατωτάτου στοιχειακοῦ βασιλείου Ἐνίοτε κύματα ζωῆς ὀνομάζονται καὶ αἱ τρεῖς ἐκδηλώσεις τοῦ Λόγου ἢ Θεοῦ κατὰ τὴν δημιουργίαν ἑνὸς συστήματος ἢ ἑνὸς σύμπαντος

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *C. Jinarajadasa,* Ἡ ἀπόκρυφος ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος.—*Ἀνν. Μπεζαντ,* Η ἀρχαία σοφια.

Π. Π. X

— ***κύματα ἠλεκτρομαγνητικὰ*** *[Φυσ.]*. Καλοῦμεν γενικῶς ἐν τῇ φυσικῇ ἠλεκτρομαγνητικὸν κῦμα τὴν ταυτόχρονον διάδοσιν ἐν τῷ χώρῳ ἐναλλασσομένων ἠλεκτρικῶν καὶ μαγνητικῶν πεδίων τῆς αὐτῆς περιόδου. Ἡ διεύθυνσις τοῦ ἠλεκτρικοῦ πεδίου εἶναι κάθετος πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου, τὸ δ᾽ ἐπίπεδον τὸ ὁριζόμενον ὑπ᾽ αὐτῶν εἶναι κάθετον ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς διαδόσεως. K. Π.

— ***κύματα ἠχητικά·*** βλ. *ἠχητικὰ* κύματα καὶ *ἦχος*.

— ***κύματα ὑλικά·*** βλ. *κβάντα* θεωρία.

— ***κύματα φωτεινά·*** βλ. *φῶς*.

— ***κύματα ψύχους καὶ θερμότητος*** *[Μετεωρολ.]*. Ἡ προώθησις ψυχροῦ ἀέρος ἐναντίον θερμοῦ (ψυχρὸν μέτωπον) ἀποτελεῖ τὸ *κῦμα ψύχους*, ἡ δὲ προέλασις θερμοῦ ἐναντίον ἔμπροσθεν εὑρισκομένου ψυχροῦ (θερμὸν μέτωπον) ἀποτελεῖ τὸ *κῦμα θερμότητος*. Ἐν τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ μεγάλης σπουδαιότητος εἶναι τὰ κύματα ψύχους (cold waves), διότι κινούμενα πρὸς νότον ῥίπτουσι καὶ εἰς τὰς νοτίους ἀκόμη ἐπικρατείας τὰς θερμοκρασίας ἀέρος καὶ προκαλοῦσι τρομακτικὰς ζημίας καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἡμιτροπικὰς καλλιεργείας. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν ψύχους παρὰ τὸ ἔδαφος ἡ ψῦξις προχωρεῖ δι᾽ εἰσροῆς ψυχρῶν μαζῶν ἀέρος ὑψηλότερον καὶ φθάνει τέλος τὸ μέγιστον αὐτῆς ὕψος. Ὄπισθεν τῶν κυμάτων ψύχους αἱ ψυχραὶ μᾶζαι ἀέρος εἶναι ἀβαθέστεραι καὶ παρατηρεῖται ἀντικυκλωνικὴ θέρμανσις καὶ ἐλάττωσις τῆς μεταβολῆς τῆς θερμοκρασίας εἰς ὕψος, ὡς ἐπίσης καὶ ἀναστροφὴ ταύτης. Ἡ μετεωρολογικὴ διανομὴ τῶν ἄκρων ψυχρῶν καὶ θερμῶν κυμάτων ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ μέχρι τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ εἶναι λίαν ὁμοιόμορφος. Εἰς τὸ ἐμπρόσθιον τμῆμα τῶν κυμάτων θερμότητος παρατηροῦνται νότιοι ἕως νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι, ὄπισθεν δὲ ἀκολουθοῦσιν οἱ βόρειοι μέχρι βορειοδυτικοὶ τοῦ κύματος ψύχους. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παρατηρήσεως τῶν περιοχῶν ἀνόδου καὶ πτώσεως τῆς θερμοκρασίας καὶ τῶν συμπαρακολουθουσῶν περιοχῶν τῶν ἰσαλλοβαρῶν μετὰ τῶν γραμμῶν ῥευμάτων τοῦ ἀέρος ἐξήχθη ὁ ἑξῆς κανών, ὁ ὁποῖος εἶναι λίαν χρήσιμος κατὰ τὴν πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ: «Ἐὰν διέρχωνται αἱ γραμμαὶ ῥευμάτων ἀέρος ἀπὸ μιᾶς περιοχῆς πτώσεως τῆς θερμοκρασίας εἰς τοιαύτην ἀνόδου, τότε λαμβάνει χώραν εἰς τὴν τελευταίαν αὔξησις τῆς πιέσεως, ἥτις εἶναι τοσοῦτον μεγαλυτέρα, ὅσον μείζων τυγχάνει ἡ ἰσαλλοθερμικὴ διαφορὰ ἀμφοτέρων τῶν περιοχῶν· ἐν ᾗ περιπτώσει ὅμως αἱ γραμμαὶ τῶν ῥευμάτων πορεύονται ἐκ μιᾶς περιοχῆς ἀνόδου πρὸς ἑτέραν πτώσεως τῆς θερμοκρασίας, τότε ἡ πίεσις πίπτει ἐν τῇ τελευταίᾳ».

Ὁ Ficker ἀπέδειξεν ὅτι οἱ θερμοὶ ἄνεμοι, οἵτινες ἀνήκουσιν εἰς θερμὸν κῦμα καὶ πνέουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ ΝΔ., διευθύνονται κατὰ προσέγγισιν παραλλήλως πρὸς τὰς ἰσοχρόνους, τὰς γραμμὰς δηλαδὴ τῆς συγχρόνου εἰσβολῆς τῆς θερμάνσεως ἢ τῆς ψύξεως. Οἱ ψυχροὶ ἄνεμοι τῶν κυμάτων ψύχους πνέουσι τοὐναντίον καθέτως πρὸς τὰς ἰσοχρόνους, δηλαδὴ κατὰ διεύθυνσιν ἐξελίξεως τοῦ κύματος. Οἱ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι τῶν κυμάτων θερμότητος εἰσερχόμενοι ἐντὸς τῶν ψυχρῶν περιοχῶν ἐξαφανίζονται παρὰ τὸ ἔδαφος.

Τὰ κύματα θερμότητος καὶ ψύχους δύνανται νὰ ἀναπτυχθῶσιν ἐπὶ λίαν μεγάλων εκτάσεων. Πηγὴ ἐξόδου τῶν κυμάτων ψύχους εἶναι τὸ βόρειον ἡμισφαίριον τῆς γῆς καὶ πρὸ πάντων ἡ πολικὴ περιοχή ὡς προνομιοῦχος δὲ θέσις εἰσβολῆς τοῦ ψυχροῦ ἀέρος θεωρεῖται διὰ τὴν Εὐρώπην ἡ ἀνατολικὴ Γροιλανδία καὶ ἡ Nowaja-Semlja. Ὁ ψυχρὸς ἀὴρ ἐξαπλοῦται διὰ ῥιπιδοειδοῦς διατάξεως τοῦ ἀνέμου πρὸς ἁπάσας τὰς διευθύνσεις, λίαν ἰσχυρῶς πρὸς ΝΑ. καὶ Ν καὶ λίαν ἀσθενῶς πρὸς Δ. Ὁ Exner, κατόπιν θεωρητικῶν ἐρευνῶν ἐπὶ τῆς ἐξαπλώσεως ψυχροῦ ἀέρος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὑπαρχούσης κπεφρασμένης διευθύνσεως ἀνέμου εἰς ὕψος, ἡ ῥοὴ ψυχρῶν μαζῶν ἀέρος ἐπὶ τῆς ἐπιφανεία, τῆς γῆς δίδει λαβὴν εἰς διπλῆν εἰσβολὴν ψύχους· εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐπέρχονται ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου δύο κύματα ψύχους, ἅτινα προέρχονται ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πηγῆς Ἡ ψυχρὰ μᾶζα ἀέρος, ἥτις ἀναπαύεται ἐπὶ θερμῆς τοιαύτης, πίπτει συνεπείᾳ τοῦ βάρους αὐτῆς εἰς δύο τμηματικὰς μάζας, αἵτινες ἐξαπλοῦνται ὁμοιομόρφως καὶ κινοῦνται περαιτέρω ἐὰν ἡ θερμὴ μᾶζα ἀέρος εὑρίσκεται ἐν πλήρει ἠρεμίᾳ.

Θ. Θ. ΦΩΝΤΙΚΛΗΣ

κυμαίνω, ἀόρ. *ἐκύμανα—ἐκυμάνθην*· κάμνω κύματα, ταράττω τὸ ὕδωρ ὥστε νὰ σχηματισθοῦν κύματα· || παθ. *κυμαίνομαι* μετφ. κινοῦμαι ὡς κῦμα, φέρομαι ἄνω καὶ κάτω, ταλαντεύομαι: «αἱ τιμαὶ τῆς σταφίδος κυμαίνονται περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας», «κυμαίνομαι μεταξὺ ἐλπίδος καὶ φόβου».

— **κυμαινόμενον χρέος** (Dette flottante, unfunded Dobt). Καλεῖται οὕτω κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τὸ πάγιον, τὸ πρόσκαιρον δάνειον, δι᾽ οὗ τὸ δημόσιον ἀναπληροῖ ἑκάστοτε τὰ ἀναφαινόμενα ἐλλείμματα. Τὸ κυμαινόμενον χρέος αὐξάνει καὶ ἐλαττοῦται, ὡς πρόσκαιρον, κατὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ δημοσίου ταμείου. Ὁσάκις τὸ κυμαινόμενον χρέος δημιουργεῖται πρὸς κάλυψιν ἐλλείμματος, ἀποτελεῖ πραγματικὸν ἔλλειμμα. Ἀλλ᾽ ἐκτὸς τῆς περιπτώσεως ταύτης, συμβαίνει ἐνίοτε τὰ ἔξοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ νὰ πραγματοποιοῦνται πρὸ τῆς εἰσπράξεως τῶν εἰς ἀπάντησιν αὐτῶν προβλεπομένων ἐσόδων, ὁπότε τὸ κυμαινόμενον χρέος εἶναι ἁπλῆ προεξόφλησις εἰσπρακτέων ἐσόδων ἢ προκαταβολὴ ἀποδοθησομένη ὑπὸ τοῦ ταμείου ἐκ τῶν ἐσόδων τῆς χρήσεως. συνήθης δὲ τύπος συνάψεώς του εἶναι ἡ ἔκδοσις ἐντόκων γραμματίων τοῦ κράτους, ἐξοφλητέων ἐν ὡρισμένῃ προθεσμίᾳ Διὰ τὰς προσωρινὰς ταύτας ἀνάγκας τοῦ δημοσίου, ὁ νόμος καθορίζει μέχρι τίνος ποσοῦ δύναται νὰ ἀνέλθῃ τὸ κυμαινόμενον χρέος, διότι εἶναι ἐπικίνδυνος διὰ τὰ δημόσια οἰκονομικὰ ὑπερβολικὴ ἐξόγκωσις αὐτοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀνεγράφησαν καὶ εἰδικαὶ διατάξεις ἐν ἄρθρῳ 55 (ἐδ. 6, 10γ', 11 κλπ.) τοῦ διὰ τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 10 Νοεμβρίου 1927 κυρωθέντος καταστατικοῦ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Εἰδικῶς δὲ προβλέπεται καὶ ἐν ἄρθρῳ VIII τοῦ διὰ τοῦ αὐτοῦ διατάγματος κυρωθέντος πρωτοκόλλου τῆς Γενεύης, ὅτι ἡ κυβέρνησις δὲν δύναται νὰ ζητῇ βραχυπροθέσμους προκαταβολάς, οὐδὲ νὰ ἐκδίδῃ βραχυπρόθεσμα γραμμάτια ἢ ὁμόλογα βραχυπροθέσμων ὀφειλῶν διὰ ποσὸν ὑπερβαῖνον τὰ 800 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

Κυμαῖος, —α· ὁ κάτοικος τῆς Κύμης, ὁ ἐκ Κύμης καταγόμενος.

—**Κυμαίων, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]* Παλαιὸς δῆμος τῆς νήσου Εὐβοίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καρυστίας, περιλαμβάνων τὰς σημερινὰς κοινότητας *Ἐνορίας, Κύμης, Ὀξυλίθου* καὶ *Ἄνω* καὶ *Κάτω Ποταμιᾶς,*

Digitized by Google

μὲ ἕδραν τὴν κωμόπολιν *Κύμην* καὶ κατ. 6.550 περίπου. Χ. Δ.

Κυμαῖος κόλπος /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. —1) Ὁ ἄλλως λεγόμενος *Κρατὴρ* ὁ νῦν κόλπος τῆς *Νεαπόλεως* τῆς Ἰταλίας. —2) Μικρασιατικὸς κόλπος, διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ὕδρα (τανῦν Ἀσλὰν-μπουρνοῦ, πλατ. 38°44'30'' Β., μῆκ. 26°44'45'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna) καὶ Λαγαὶ (τανῦν Λεγιὰ μπουροῦ ἢ Οὗτς Κεντσὲχ μπουρνοῦ). Σ. Ε. Λ.

Κυμαῖος, *Σταμάτης* ἢ *Στέργιος*. Κυβερνήτης μιᾶς τῶν δύο ἡμιολιῶν, αἵτινες ἀπεστάλησαν κατὰ τὸν Ἀγῶνα εἰς τὸν κόλπον τῶν Πεταλιῶν πρὸς παρεμπόδισιν τῆς εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἐγθρικὸν στρατόπεδον σιταγωγίας (*Α. Ὀρλάνδου*, «Ναυτικά» τ. Β. σ. 434). Σ. Ε. Λ.

κυμανσεογραφικὴ (ἡ) Μέθοδος ἐξετάσεως τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος, συνισταμένη εἰς τὴν γραφικὴν ἀναπαράστασιν τῶν διακυμάνσεων τῶν καρδιακῶν συστολῶν καὶ τοῦ σφυγμοῦ τῶν ἀγγείων. Α. Κ. Κ.

κύμανσις, —*εως* (ἡ)· ἡ δημιουργία κύματος, κυματισμὸς ἢ κίνησις τῆς ἐπιφανείας τῶν ὑδάτων εἰς κύματα.

— /*Ὠκεανογρ.*/ *Κύμανσις* καλεῖται ἡ κυματοειδὴς κίνησις καὶ γενικῶς ἡ ταραχή, ὁ κυματισμὸς τῆς θαλάσσης, ἤτοι ἡ κατάστασις, εἰς ἣν περιέρχεται ἡ ἐν ἰσορροπίᾳ ὑγρὰ μᾶζα, ὅταν αὕτη διαταραχθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἢ ἄλλου τινὸς αἰτίου. Ν. Ι. Σ.

— /*Φυσ.*/ Καλοῦνται *κυμάνσεις* τὰ φαινόμενα, ὧν ἡ διεύθυνσις μεταβάλλεται περιοδικῶς. Ἀντὶ τοῦ ὅρου *κύμανσις* χρησιμοποιοῦνται πολλάκις οἱ ὅροι *ταλάντωσις, δόνησις, κραδασμός, παλμός*. Κ. Π.

— [*Μαθημ.*] *Κύμανσις* μιᾶς συναρτήσεως ἐν τῇ περιοχῇ ἑνὸς σημείου Μ τοῦ τόπου ἔνθα αὕτη ἔχει ὁρισθῇ καλεῖται ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς μεγίστης τιμῆς Φ (Μ) καὶ τῆς ἐλαχίστης τιμῆς φ (Μ) αὐτῆς ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ σημείου Μ. Ἂν παραστήσωμεν τὴν κύμανσιν τῆς συναρτήσεως διὰ τοῦ Κ (Μ), ἔχομεν:

$$K(M) = \Phi(M) - \varphi(M)$$

Ὅταν ἡ συνάρτησις εἶναι ὁμαλὴ εἰς τὸ σημεῖον Μ, ἡ κύμανσις αὐτῆς ἰσοῦται πρὸς τὸ μηδέν. Σ. Μ.-Ο.

— κυμάνσεις *ἠλεκτρικαὶ* /*Φυσ.*/· βλ. λ. *ἠλεκτρικαὶ ταλαντώσεις*.

— κυμάνσεις *ἠχητικαὶ* /*Φυσ.*/· βλ. λ. *ἠχητικαὶ κυμάνσεις*.

Κυμαρᾶς /*Γεωγρ.*/. Ὄρος τῆς νήσου Καρπάθου κατάφυτον ἐκ θάμνων κυμάρου (κουμαριῶν), ἐξ οὗ ἴσως ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Μ. Γ. Μ.

κυμαρίνη (ἡ) (Cymarine) /*Φαρμ. Χημ.*/. Γλυκοζίτης τοῦ φυτοῦ *ἀπόκυνον* ἢ *καννάβινον*. Ἡ κυμαρίνη δρᾷ ὡς ἡ δακτυλίτις, χορηγεῖται δὲ εἴτε διὰ τοῦ στόματος, εἴτε δι' ὑποδορίων ἢ ἐνδοφλεβίων ἐνέσεων. Κ. Γ. Μ.

Κύμαρος /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ σημερινοῦ ἀκρωτηρίου *Βοῦζα* (βλ. λ.) τῆς Κρήτης.

κυματανάπαλσις, —*εως* (ἡ) /*Ὠκεαν.*/. Εἶδος κυματισμοῦ, ὅστις παρατηρεῖται κυρίως εἰς τὰς λίμνας ἢ καὶ εἰς θαλάσσας περικλείστους ἢ σχεδὸν περικλείστους. Ὁ εἰδικὸς οὗτος σχηματισμὸς συνίσταται εἰς τὴν καθ' ὡρισμένην στιγμὴν ἀνύψωσιν καὶ τὴν ἐκ νέου ταπείνωσιν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος. Ἡ ρυθμικὴ αὕτη κίνησις ἔχει περίοδον μακροτάτην (μέχρις 70 πρώτων λεπτῶν). Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρετηρήθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν λίμνην τῆς Γενεύης Λέμαν. Τὸ ὕδωρ αὐτῆς ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ἀνυψοῦται καὶ μετὰ χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρόν, κατέρχεται. Αἱ διαδοχικαὶ αὗται ἀνυψώσεις καὶ καταπτώσεις τοῦ ὕδατος, αἵτινες εἶναι δυνατὸν νὰ συνεχισθῶσι πολλάκις ἐπὶ σειρὰν ἡμερῶν, διαχωρίζονται διὰ διαλειμμάτων ἰσοχρόνων, ἅτινα κυμαίνονται ἀπὸ 30—70 πρώτων λεπτῶν. Αἱ ἐν λόγῳ κυματαναπάλσεις (Seiches) διαδίδονται κατὰ μῆκος τῆς λίμνης (μεταξὺ Γενεύης καὶ Βιλενέβ) καὶ κατὰ πλάτος ταύτης (μεταξὺ Λωζάνης καὶ Ἐβιάν), εἶναι βραχύτεραι ὅμως περίοδον ἢ αἱ προηγούμεναι. Διὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τούτου πολλαὶ ὑποθέσεις ἐγένοντο. Κατ' ἄλλους μὲν προέρχονται ἐκ τῆς ἀποτόμου πτώσεως ἐντὸς τῆς λίμνης ὑδατίνων ὄγκων, προερχομένων ἐκ τῆς τήξεως τῶν παγετώνων, κατ' ἄλλους δὲ ὀφείλονται εἰς τὴν ἕλξιν τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης, ἥτις ὡς γνωστὸν προκαλεῖ καὶ τὸ φαινόμενον τῶν παλιρροιῶν. Αἱ ὑποθέσεις ὅμως αὗται δὲν ἐξηγοῦσι πλήρως τὸ φαινόμενον. Πρῶτος ὁ Forel τῷ 1873 ἔδωκε κατόπιν συστηματικῆς μελέτης, τὴν πραγματικὴν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου, ἀποδώσας τοῦτο εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως· ἕτερα αἴτια προκαλοῦντα ἐπίσης τὸ φαινόμενον εἶναι διάφοροι ἀτμοσφαιρικαὶ ἀνωμαλίαι, κυκλῶνες, σίφωνες κλπ.

Ὁ τύπος $T = \frac{M}{\sqrt{P \cdot g}}$, ἔνθα Μ τὸ μῆκος τοῦ βυθοῦ ὑπεράνω τοῦ ὁποίου λαμβάνει χώραν τὸ φαινόμενον, P τὸ βάθος καὶ g ἡ ἐπιτάχυνσις τῆς βαρύτητος, δίδει τὴν τιμὴν τῆς διαρκείας τῆς κυματαναπάλσεως Τ. Αἱ ἐν τῇ λίμνῃ Γενεύης παρατηρούμεναι κυματαναπάλσεις εἶναι μὲ ἕνα δεσμὸν καὶ δύο κοιλίας (seiches uninodales) ἢ μὲ δύο δεσμοὺς καὶ τρεῖς κοιλίας (seiches binodales), ἐνίοτε ὅμως παρατηροῦνται καὶ τοιαῦται μὲ περισσοτέρους τῶν δύο δεσμῶν (seiches multinodales). Τὸ φαινόμενον τῶν κυματαναπάλσεων, ἐκτὸς τῶν λιμνῶν, ἐπισυμβαίνει καὶ εἰς τὰς περικλείστους θαλάσσας, εἰς ἃς λαμβάνει χώραν ὁμοῦ μετὰ τοῦ φαινομένου τῶν παλιρροιῶν, συντελοῦν πολλάκις εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς ἀστρονομικῆς παλιρροίας. Ἡ περίπτωσις αὕτη παρατηρεῖται εὐδιακρίτως εἰς τὸ στενὸν τοῦ Εὐρίπου, ἰδίως δὲ παρὰ τὴν γέφυραν τῆς Χαλκίδος.

Ἐὰν ἐφαρμόσωμεν τὸν τύπον τῶν κυματαναπάλσεων εἰς τὸ στενὸν τοῦ Εὐρίπου, οὗτινος τὸ μῆκος ἰσοῦται πρὸς 150 χιλιόμετρα περίπου, εὑρίσκομεν ὅτι τὸ φαινόμενον τῶν κυματαναπάλσεων πρέπει νὰ λαμβάνῃ χώραν 14 φορὰς τὴν ἡμέραν, πράγματι δὲ παρὰ τὴν γέφυραν τῆς Χαλκίδος παρατηροῦνται 12—14 κυματαναπάλσεις ἡμερησίως. Τὸ φαινόμενον τῶν κυματαναπάλσεων διαταράσσεται κατὰ τὰς συζυγίας, ὁπότε ἔχομεν τὰς μεγαλυτέρας παλιρροίας, παρατηρουμένων μόνον τεσσάρων κυματαναπάλσεων. Κατὰ τοὺς τετραγωνισμούς, ἀντιθέτως, ὑπερτερεῖ τὸ φαινόμενον τῶν κυματαναπάλσεων, καθόσον τότε αἱ παλίρροιαι εἶναι ἀσθενέστεραι. Κυματαναπάλσεις παρατηροῦνται ἐπίσης καὶ εἰς τὸ Ἀλγέριον, τὴν Μάλταν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ὁλλανδίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Ν. Ι. Σ.

κυματίζω· κάμνω, δημιουργῶ κύματα· || ἀμετβ. κάμνω κύματα, κινοῦμαι εἰς κύματα· || μετοφ. ἐπὶ σημαίας, κινοῦμαι κυματοειδῶς: «ὑπερήφανος κυματίζει ἡ σημαία ἐπὶ τοῦ κάστρου» ἀναδιπλοῦται ριπιζομένη.

κυματίνης (ὁ) /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ ἀμιάντου καὶ ἀπαντᾷ εἰς Reichenbach ἐν Vogtland. Γ. Β.

κυμάτιον (τό)· ὑποκορ. τοῦ κῦμα, μικρὸν κῦμα, κυματάκι· || ἀρχιτεκτονικὸν κόσμημα (βλ. κατ.).

— /*Ἐγκυκλ.*/ Τὸ *κυμάτιον* ὡς ὅρος ἀρχιτεκτονικὸς σημαίνει προεξέχουσαν διακοσμητικὴν γραμμὴν ἀρχιτεκτονικοῦ μέλους, κιονοκράνου, ἐπιστυλίου, βάσεως κίονος, βάσεως ἀγάλματος, ἔχουσαν κυματοειδῆ τὴν διαμόρφωσιν. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ἀρχιτεκτονικῇ ὑπῆρχον τριῶν εἰδῶν κυμάτια: τὸ δωρικόν, τὸ ἰωνικὸν καὶ τὸ λέσβιον. Τὸ δωρικὸν μετεχειρίζετο ὁ δωρικὸς ρυθμός, τὸ δὲ ἰωνικὸν καὶ τὸ λέσβιον ὁ ἰωνικός. Τὰ κυμάτια

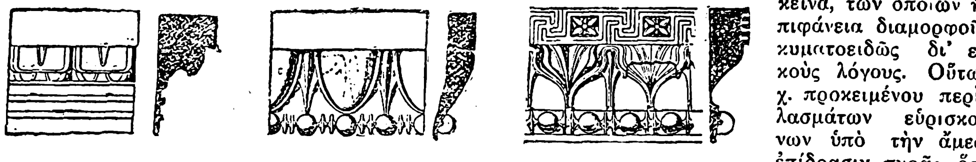

Δωρικόν, ἰωνικὸν καὶ λέσβιον κυμάτιον.

εἶναι ἐσχηματοποιημένα φυτόμορφα κοσμήματα, ἀποτελούμενα ἀπὸ σειρὰς φύλλων, μὲ τὰς κορυφὰς των πρὸς τὰ κάτω, πρὸς συμβολισμὸν τῆς πιέσεως τοῦ ἐπικειμένου μέλους καὶ τῆς ἀντοχῆς τοῦ ὑποκειμένου. Τὸ χαρακτηριστικὸν κοσμητικὸν γνώρισμα τοῦ δωρικοῦ κυματίου εἶναι τὰ γραπτὰ κοσμήματα, τοῦ ἰωνικοῦ τὰ ᾠὰ μὲ ἐστρογγυλοποιημένην τὴν ἄκραν αὐτῶν, τοῦ δὲ λεσβιακοῦ τὸ καρδιόσχημον κόσμημα, μετὰ ταινία, μαιάνδρου. Τὸ τε ἰωνικὸν καὶ τὸ λεσβιακὸν κυμάτιον κοσμοῦνται συνήθως κατὰ τὴν βάσιν μὲ ἀστράγαλον. Β.Δ.Θ.

κυματισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κυματίζειν, ἡ κυματοειδὴς κίνησις ὕδατος, ὑφάσματος, σημαίας.

— [*Ὠκεανογρ.*] *Κυματισμὸς* κατὰ τὴν γενικὴν ἔννοιαν καλεῖται ἡ κυματοειδὴς κίνησις, εἰδικῶς δὲ ἡ ἰδιάζουσα μορφὴ ἣν λαμβάνει ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης, ὅταν τὰ ὑγρὰ μόρια αὐτῆς τίθενται εἰς κίνησιν. Αἱ ἰδιάζουσαι μορφαὶ κυματισμοῦ εἶναι ὁ *ἀνάρρους*, ἡ *ἀνωρροθία*, ἡ *κυματωγή*, ὁ *πίτυλος* κλπ. (βλ. λ. *κῦμα*). Ν. Ι. Σ.

κυματοβολὴ (ἡ). Τὸ βίαιον κτύπημα, ὅπερ ἐπιφέρεται ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἅτινα ὑπερπηδῶσι πολλάκις ταύτην καὶ πλήττουσι τὸ πλοῖον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Ν. Ι. Σ.

κυματογενὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ἐκ τῶν κυμάτων γινόμενος.

— κυματογενὴς *γλοιώδης ἀφρός* Καλεῖται οὕτως ὁ σχηματιζόμενος ἐκ τῆς προσκρούσεως μεταξὺ τῶν χασμάτων τῶν κυλινδρικῶν τῶν κυματοθραυσμάτων ἀφρός, ὅστις εἶναι γλοιώδης λόγῳ πιθανῆς ἀνακυκήσεως πλαγκτοῦ. Οἱ ἁλιεῖς ἐπωφελοῦνται τούτου (κοιν. *λιβάδα* ἢ *ἀφρίτης*), ὅπως ἀλιεύσωσι μελανούρια καὶ σκαθάρια διὰ καλαμίδος, τῆς ὁποίας ἡ «μεσηνέζα» καθίσταται δυσδιάκριτος. Σ. Ε. Λ.

κυματογόνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ δημιουργῶν, ὁ παράγων κύματα ἢ κυματισμούς.

κυματογράφος (ὁ), ἢ *κυμογράφος*. Ὄργανον χρησιμοποιούμενον κυρίως ὑπὸ τῆς πειραματικῆς ψυχολογίας πρὸς ἀναγραφὴν τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ταχύτητος μικρῶν περιοδικῶν ἢ ρυθμικῶν κινήσεων, ὡς τοῦ σφυγμοῦ, τῆς ἀναπνοῆς κ. ἄ. ἢ πρὸς μέτρησιν τοῦ χρόνου ψυχικῶν τινων φαινομένων καὶ λειτουργιῶν, ὧν τῆς ἀντιδράσεως εἰς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμοὺς κτλ. Τοῦ ὀργάνου τούτου κύριον συστατικὸν εἶναι ἓν ὑδραργυρικὸν μανόμετρον, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου εἶναι προσηρμοσμένη βελόνη, φέρουσα εἰς τὸ ἄκρον αἰχμὴν μολυβδοκονδύλου πρὸς γραφήν. Ἡ βελόνη αὕτη μετὰ τῆς μολυβδίνης αἰχμῆς, ὁριζόντιος οὖσα καὶ κάθετος ἐπὶ τοῦ μανομέτρου, κινεῖται πρὸς τὰ ἄνω καὶ κάτω ἀναλόγως τῶν πιέσεων, ἃς ὑφίσταται τὸ μανόμετρον. Αἱ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πιέσεις ἀσκοῦνται ὑπὸ οἱουδήποτε ἐξωτερικοῦ σώματος κινουμένου, ὡς τοῦ σφυγμοῦ, τιθεμένου εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ μανόμετρον τῇ μεσολαβήσει σφαιριδίου ἐκ καουτσοὺκ πλήρους ἀέρος. Οὕτω αἱ σφύξεις ζῶντος ἀνθρώπου πιέζουσαι τὸ ἐκ καουτσοὺκ σφαιρίδιον μεταδίδουν διὰ τοῦ μανομέτρου ἀναλόγους κινήσεις εἰς τὴν βελόνην, ταύτης δ' ἡ αἰχμὴ ἐφαπτομένη τοῦ διὰ χάρτου ἐπεστρωμένου κυλίνδρου ἀναγράφει ἐπ' αὐτοῦ τὰς κινήσεις ταύτας.

Ὁ κύλινδρος οὗτος τίθεται εἰς ὁριζόντιον περὶ ἄξονα κίνησιν ὑπὸ ἐκκρεμοῦς ὡρολογίου, οὕτω δὲ οὐ μόνον ἡ ἔντασις, ἀλλὰ καὶ ὁ χρόνος τῶν κινήσεων τῆς βελόνης, καὶ ἑπομένως καὶ τῶν σφύξεων, ἐξάγεται ἐκ τοῦ πλάτους τῶν ἀποτυπουσῶν ταύτας καμπύλων γραμμῶν, δεδομένου ὅτι ρυθμίζεται ὑπὸ τοῦ ὡρολογίου ὁ χρόνος ἑκάστης περὶ τὸν ἄξονα περιστροφῆς τοῦ κυλίνδρου. Χ. ΣΚΟΛΙΑΝΟΣ

κυματόδερος (ὁ) (Cymatoderus) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλακοδέρμων*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ κεραίας νηματοειδεῖς, προθώρακα στενόν, ἐπιμήκη καὶ ὑποκυλινδρικόν, πρόστερνον ἐπίπεδον, μεσόστερνον ἐλάχιστα διωγκωμένον, ἔλυτρα αἰχμηρά, κοιλίαν ἐπίπεδον, ἐπιμήκη καὶ πέντε ὑποτυπωδῶν ἀρθρώσεων ἀποτελουμένην. Γνωστὰ περὶ τὰ 12 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

κυματοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κῦμα, ὁ ἔχων σχῆμα κύματος: «κυματοειδὴς γραμμή». — Ἐπίρρ. *κυματοειδῶς*.

— κυματοειδῆ *ἐλάσματα* [*Μηχανολ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἐλάσματα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἡ ἐπιφάνεια διαμορφοῦται κυματοειδῶς δι' εἰδικοὺς λόγους. Οὕτω λ. χ. προκειμένου περὶ ἐλασμάτων εὑρισκομένων ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν πυρᾶς, ὅπως οἱ φλογοσωλῆνες τῶν ἀτμολεβήτων, ἡ κυματοειδὴς διαμόρφωσις αὐτῶν ἐπιτρέπει τὴν κατὰ μῆκος διαστολὴν των· ἢ προκειμένου περὶ ἐλασμάτων χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν ἐπικάλυψιν στεγῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διευκολύνσεως τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων τῆς βροχῆς, καθὼς καὶ δι' ἄλλης φύσεως ἀναλόγους σκοπούς.

— κυματοειδὴς *κίνησις* Wellenbewegung, mouvement ondulatoire). Μέσον ἰσοτροπον λέγομεν ὅτι εὑρίσκεται ἐν κυματοειδεῖ κινήσει, ὅταν σειρὰ μορίων αὐτοῦ ἐκτελοῦσι τὴν αὐτὴν ἢ ὁμοίαν κίνησιν, αἱ δὲ κινήσεις αὗται τῶν μορίων ἄρχονται τόσον βραδύτερον, ὅσον τὰ μόρια τοῦ μέσου ἀφίστανται περισσότερον ἀπὸ σημείου τινός, ὅπερ θεωρεῖται ὡς ἀποτελοῦν τὴν πηγὴν τῆς κινήσεως. Ἡ κυματοειδὴς κίνησις ἔχει διὰ τὴν ἐν γένει σπουδὴν τῆς φυσικῆς κεφαλαιώδη σημασίαν, καθ' ὅσον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κυματοειδοῦς κινήσεως ἐξηγεῖται σειρὰ ὁλόκληρος φαινομένων, ὡς τῆς ἀκουστικῆς, ὀπτικῆς (θεωρία τῶν κυμάνσεων τοῦ Huygens), θερμότητος, ἠλεκτρισμοῦ.

Φανταζόμεθα ὅτι μόριόν τι μέσου τινὸς ἢ σώματος ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας ἐκτρέπεται τῆς θέσεως ἰσορροπίας αὐτοῦ, ἤτοι ἡ ἐσωτερικὴ ἰσορροπία τοῦ σώματος διαταράσσεται κατὰ τὴν θέσιν ταύτην. Ἡ ἀρχικὴ αὕτη διατάραξις μεταδίδεται ἐπὶ τοῦ ἀμέσως ἑπομένου μορίου κ.ο.κ., οὕτω δ' ἡ ἀρχικὴ διατάραξις ἐν τέλει διαδίδεται ἐν τῷ μέσῳ, ἢ τῷ σώματι ὡς κῦμα. Ἐὰν τὸ σῶμα εἶναι ἰσότροπον, ἤτοι ὅμοιον κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις, τότε ἡ ἀρχικὴ διατάραξις διαδίδεται ἐν αὐτῷ κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος c, εἰς τρόπον ὥστε, μετὰ πάροδον χρόνου t, ἡ ἀρχικὴ διατάραξις θὰ εὑρίσκεται ἐπὶ σφαιρι-

Digitized by Google

κῆς ἐπιφανείας ἀκτῖνος r=ct, ἥτις ἀποτελεῖ σφαιρικὸν κῦμα. Ἐὰν δὲ θεωρήσωμεν μικρὸν τμῆμα τοῦ σφαιρικοῦ κύματος εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς γενέσεως αὐτοῦ, δυνάμεθα τὸ μικρὸν τοῦτο τμῆμα τῆς σφαιρικῆς ἐπιφανείας νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐπίπεδον· τοιοῦτον δὲ κῦμα καλεῖται ἐπίπεδον. Ἐὰν ἀπὸ σφαιρικοῦ κύματος ἀποχωρήσωμεν λίαν στενὸν κῶνον, οὗτινος ἡ τομὴ νὰ εἶναι ἀπειροστή, τότε ἔχομεν τὴν ἀκτῖνα ἢ δέσμην ἀκτίνων. Ἡ ἀκτὶς παρίστατάται δι᾽ εὐθείας γραμμῆς, δυνάμεθα δὲ νὰ θεωρήσωμεν τὸ σφαιρικὸν κῦμα ὡς ἀποτελούμενον ἐξ ἀπειροπληθῶν τοιούτων ἀκτίνων.

Λίαν σαφῆ εἰκόνα τῆς κυματοειδοῦς κινήσεως καὶ τῆς γενέσεως τοῦ κύματος λαμβάνομεν ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν κυμάτων τοῦ ὕδατος. Ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια ὑγροῦ, ὑποκειμένου ἁπλῶς εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς βαρύτητος, εἶναι ἐν καταστάσει ἰσορροπίας ὁριζόντιον ἐπίπεδον. Ἐὰν ὅμως κατὰ ἕνα οἱονδήποτε τρόπον διαταράξωμεν τὴν ἰσορροπίαν ἠρεμοῦντος ὕδατος, π. χ. διὰ πτώσεως λίθου ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, παρατηροῦμεν ὅτι περὶ τὸ σημεῖον τῆς πτώσεως τοῦ ὕδατος διαδίδονται κύματα, ἅτινα διευρύνονται κυκλικῶς ἀπὸ τῆς διαταραχθείσης θέσεως τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος. Ἡ ἀκτὶς τῶν ἀναφαινομένων κύκλων καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον μεγαλυτέρα, ἐνῷ ἡ ἀρχικῶς διαταραχθεῖσα περιοχὴ ἐπανέρχεται εἰς ἠρεμίαν. Ἐφ᾽ ὅσον ὅμως ἀπομακρυνόμεθα τοῦ σημείου τῆς διαταράξεως, τὰ κύματα καθίστανται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ταπεινότερα καὶ ἐν τέλει ἐξαφανίζονται. Τὰ ὑψηλότερα σημεῖα τῆς διαταραχθείσης ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος λέγομεν ὅτι ἀποτελοῦσι λόφον τοῦ κύματος, ἐνῷ τὰ ταπεινότερα κοιλάδα τοῦ κύματος. Κατὰ τὴν κίνησιν ὅμως ταύτην τοῦ ὕδατος τὰ μόρια αὐτοῦ δὲν παρουσιάζουσι μεταβατικὴν κίνησιν, ἤτοι δὲν προχωροῦσι μετὰ τοῦ κύματος, ἀλλὰ μόνον κινοῦνται παλινδρομικῶς περὶ τὴν μέσην θέσιν ἰσορροπίας αὐτῶν. Κατὰ τὴν κυματοειδῆ κίνησιν ὅθεν τοῦ ὕδατος ἡ διάδοσις τοῦ κύματος συνίσταται εἰς διάδοσιν μόνον μορφῆς τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, ἥτις διαρκῶς σχηματίζεται ὑπὸ ἄλλων μορίων τοῦ ὕδατος. Κῦμα τῆς ὡς ἄνω μορφῆς καλεῖται *διαδιδόμενον κῦμα.*

Περιοδικὰ κύματα. Ἰδιάζον ἐνδιαφέρον παρουσιάζουσι τὰ κύματα ἐκεῖνα, ἅτινα γεννῶνται, ὅταν σημεῖόν τι τοῦ μέσου ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπενέργειαν περιοδικῆς διαταράξεως, ὅτε τοῦτο καθίσταται ἡ ἀφετηρία περιοδικοῦ κύματος. Οὕτω π.χ., ἐὰν εἰς περιοχήν τινα τοῦ μέσου εὑρίσκεται παλλόμενον σῶμα, τότε τοῦτο θέτει εἰς περιοδικὴν ἐπίσης κίνησιν τὰς γειτνιαζούσας περιοχὰς τοῦ μέσου, οὕτω δὲ τὰ διάφορα σημεῖα τοῦ μέσου ἐκτελοῦσιν ἐξηναγκασμένην περιοδικὴν κίνησιν, ἧς ἡ συχνότης εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ διεγείροντος παλλομένου σώματος. Ἐὰν ἡ κίνησις τοῦ παλλομένου σώματος παρουσιάζῃ συχνότητα ν, ἡ ἐξίσωσις τῆς παλμικῆς αὐτοῦ κινήσεως θὰ παρέχεται ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως $\xi=\xi_0$ ημ wt (1), ἔνθα $w=2\pi\nu$ καὶ ξ_0 τὸ πλάτος τῆς κινήσεως, ἐνῷ ἕκαστον μόριον τοῦ μέσου θὰ ἐκτελῇ παλμικὴν κίνησιν, ἧς ἡ ἐξίσωσις εἶναι $n=n_0$ ημ $(wt+a)$ (2), ἔνθα n_0 παριστᾷ τὸ πλάτος τῆς παλμικῆς κινήσεως τοῦ μορίου, n τὴν ἐκτροπὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς θέσεως ἰσορροπίας ἐν χρόνῳ t. Δεδομένου δ᾽ ὅτι, ὅπως διαδοθῇ ἡ διατάραξις ἐκ τοῦ κέντρου αὐτῆς μέχρις ἀποστάσεως r, ἀπαιτεῖται χρονικὸν διάστημα r/c, ἔνθα c ἡ ταχύτης διαδόσεως τῆς διαταράξεως, ἕπεται ὅτι εἰς χρόνον t καὶ εἰς ἀπόστασιν r ἀπὸ τοῦ κέντρου διαταράξεως θὰ ὑφίσταται ἡ αὐτὴ κατάστασις, οἵα ὑφίσταται ἐν τῷ κέντρῳ τῆς διαταράξεως κατὰ τὴν προγενεστέραν στιγμὴν $t-r/c$, καὶ ἑπομένως ἡ σταθερὰ a τοῦ τύπου (2), ἥτις καλεῖται *σταθερὰ φάσεως*, θὰ ἰσοῦται πρὸς $-wr/c$, ἡ δὲ ἐξίσωσις (2) δύναται νὰ γραφῇ $n=n_0$ ημ $w(t-r/c)$ (3), ἐφ᾽ ὅσον ἐν τῷ κέντρῳ τῆς διαταράξεως εἶναι $a=0$ Δύο σημεῖα ἐν τῇ περιπτώσει ἐπιπέδου κύματος, ἀπέχοντα ἀλλήλων κατὰ x κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς διαδόσεως παρουσιάζουσι διαφορὰν φάσεως ἐν τῇ κινήσει αὐτῶν κατὰ wx/c. Τὸ σύνολον τῶν σημείων, ἐν οἷς ἡ διατάραξις φθάνει κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν, ἀποτελοῦσι τὴν ἐπιφάνειαν κύματος. Αἱ ἐπιφάνειαι κύματος εἰς τὴν περίπτωσιν σφαιρικῶν κυμάτων εἶναι ἐπιφάνειαι σφαίρας, ἐνῷ εἰς τὴν περίπτωσιν ἐπιπέδων κυμάτων εἶναι ἐπίπεδα.

Γένεσις διαδιδομένων κυμάτων. Θεωρήσωμεν τὴν περίπτωσιν σειρᾶς μορίων ἐλαστικῶς συνδεδεμένων, διατεταγμένων ἐπ᾽ εὐθείας. Ἐὰν φαντασθῶμεν ὅτι τὸ πρῶτον μόριον ἐκτελεῖ παλμικὴν κίνησιν καθέτως πρὸς τὴν εὐθεῖαν ἰσορροπίας τῶν μορίων, ἡ κίνησις αὐτὴ μεταδίδεται καὶ εἰς τὰ παρακείμενα μόρια, ἡ δὲ κινητικὴ κατάστασις τῶν μορίων τοῦ μέσου κατὰ χρονικὰ διαστήματα $^1/_4$, $^1/_2$, $^3/_4$ καὶ 1 περιόδου (τοῦ χρόνου καθ᾽ ὃν ἐκτελεῖ τὸ μόριον ἕνα πλήρη παλμόν), ἀφ᾽ ἧς ἤρξατο κινούμενον τὸ πρῶτον μόριον, δεικνύεται ἐν τῷ σχ. 1. Οὕτω παρατηροῦμεν ὅτι, καθ᾽ ὃν χρόνον τὸ πρῶτον μόριον ἔχει συμπληρώσει ἕνα πλήρη παλμόν, ἤτοι ἐντὸς χρονικοῦ διαστήματος μιᾶς περιόδου, ἡ κινητικὴ κατάστασις τῶν μορίων δεικνύεται ἐν τῷ αὐτῷ σχήματι ὑπὸ τοῦ V. Μετὰ τὴν πάροδον μιᾶς περιόδου, ἐπαναλαμβάνονται αἱ αὐταὶ κινητικαὶ καταστάσεις, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς κινήσεως. Ἡ ὡς ἄνω μορφή, ἣν λαμβάνει ἡ σειρὰ τῶν μορίων, λέγομεν, ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὴν περίπτωσιν τῶν κυμάτων τοῦ ὕδατος, ὅτι ἀποτελεῖ κῦμα καὶ τὰ δύο συμμετρικὰ αὐτῆς ἡμίση λέγομεν ὅτι ἀποτελοῦσι τὸ μὲν ἓν λόφον, τὸ δ᾽ ἕτερον κοιλάδα τοῦ κύματος. Ἡ γραμμὴ δὲ ἡ ἑνοῦσα τὰ διάφορα μόρια ἀποτελεῖ κυματοειδῆ καμπύλην. Ἡ ἀπόστασις, εἰς ἣν διαδίδεται ἡ ἀρχικὴ διατάραξις ἐν τῇ μονάδι τοῦ χρόνου, παρέχει τὴν ταχύτητα διαδόσεως τοῦ κύματος, ἡ δ᾽ ἀπόστασις, εἰς ἣν διαδίδεται ἡ διατάραξις ἐντὸς χρόνου ἴσου πρὸς μίαν περίοδον τῆς παλμικῆς κινήσεως τῶν μορίων, καλεῖται μῆκος τοῦ κύματος. Ἐὰν καλέσωμεν διὰ λ τὸ μῆκος τοῦ κύματος, διὰ T τὴν περίοδον καὶ διὰ c καὶ ταχύτητα τῆς διαδόσεως, τὰ τρία ταῦτα μεγέθη συνδέονται διὰ τῆς σχέσεως $\lambda=cT$. Ἐὰν δὲ διὰ ν καλέσωμεν τὴν συχνότητα τῆς παλμικῆς κινήσεως τῶν μορίων, τότε $\nu=1/T$ καὶ $c=N.\lambda$.

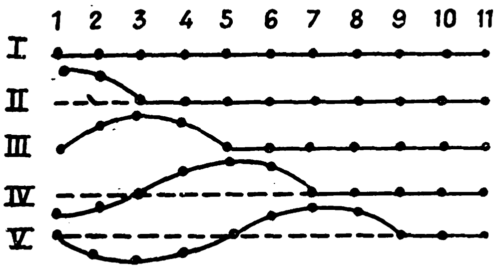

Σχ. 1. *Γένεσις ἐγκαρσίου κύματος.*

Τὰ ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐξετασθέντα κύματα χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς ἰδιότητος ὅτι ἡ κίνησις τῶν μορίων τοῦ μέσου γίνεται καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν διαδόσεως τοῦ κύματος, καλοῦνται δὲ τὰ κύματα τοῦ εἴδους τούτου *ἐγκάρσια κύματα.* Ἐκτὸς ὅμως τῶν κυμάτων τούτων διακρίνομεν καὶ ἕτερα εἴδη κυμάτων, ἐν οἷς τὰ μόρια τοῦ μέσου κινοῦνται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς διαδόσεως τοῦ κύματος, καλοῦνται δὲ τὰ κύματα τοῦ εἴδους τούτου *διαμήκη* ἢ *κατὰ μῆκος* κύματα. Τὸ σχ. 2 δεικνύει τὰς διαφόρους φάσεις κινήσεως σειρᾶς μορίων τοῦ μέσου διατεταγμένων ἐπ᾽ εὐθείας γραμμῆς καὶ παλλομένων κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς διαδόσεως τοῦ κύματος, κατὰ χρονικὰ διαστήματα ἀφιστάμενα ἀλλήλων κατὰ $^1/_4$ τῆς περιόδου ἀφ᾽ ἧς ἤρξατο τὸ πρῶτον τῶν μορίων τὴν κίνησιν αὐτοῦ μέχρι συμπληρώσεως ὑπὸ τούτου ἑνὸς πλήρους παλμοῦ. Αἱ περιοχαί, καθ᾽ ἃς παρατηρεῖται μεγάλη συγκέντρωσις μορίων, λέγομεν ὅτι ἀποτελοῦν *πύκνωμα*, ἐνῷ αἱ περιοχαί, καθ᾽ ἃς παρατηρεῖται μεγάλη ἀραίωσις τῶν μορίων, λέγομεν ὅτι ἀποτελοῦν *ἀραίωμα.* Κατὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἡ διάταξις τῶν μορίων δὲν παρουσιάζει τὴν μορφὴν κύματος, ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἐγκαρσίων κυμάτων. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἡ κίνησις ἀποτελεῖ κῦμα, διότι, ἐὰν ἀπὸ τῆς θέσεως ἠρεμίας ἑκάστου μορίου φέρωμεν κάθετον ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν διαδόσεως καὶ λαμβάνωμεν ἐπὶ ταύτης μῆκος ἴσον πρὸς τὴν ἐκτροπήν, ἣν λαμβάνει τὸ μόριον καθ᾽ ἣν στιγμὴν τὸ πρῶτον τῶν μορίων ἔχει ἐκτελέσει ἕνα πλήρη παλμόν, ἑνώσωμεν δὲ τὰ ἄκρα τῶν μηκῶν τούτων διὰ συνεχοῦς γραμμῆς, προκύπτει πάλιν κυματοειδὴς καμπύλη ὡς ἡ ἐν σχ. 1. Κατὰ τὴν περίπτωσιν δισμήκους κύματος τὸ πύκνωμα ἀντιστοιχεῖ εἰς λόφον καὶ τὸ ἀραίωμα εἰς κοιλάδα ἐγκαρσίου κύματος.

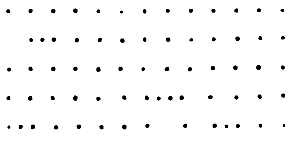
Σχ 2. *Γένεσις διαμήκους ἢ κατὰ μῆκος κύματος.*

Διαμήκη ἢ κατὰ μῆκος κύματα γεννῶνται εἰς ὅλα τὰ σώματα, στερεά, ὑγρὰ καὶ ἀέρια, ἐνῷ ἐγκάρσια κύματα γεννῶνται μόνον εἰς τὰ στερεὰ σώματα.

Πόλωσις. Παρατηροῦμεν ἐνταῦθα ὅτι τὰ διαμήκη κύματα καθορίζονται τελείως ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς συχνότητος τοῦ κύματος, ἀφ᾽ ἑτέρου δ᾽ ἐκ τοῦ πλάτους αὐτοῦ. Τοὐναντίον, εἰς τὴν περίπτωσιν ἐγκαρσίων κυμάτων δὲν ἀρκοῦσι τ᾽ ἀνωτέρω στοιχεῖα πρὸς καθορισμὸν τοῦ κύματος, καθ᾽ ὅσον δυνατὸν ὑπὸ τὸ αὐτὸ πλάτος καὶ τὴν αὐτὴν συχνότητα, οἱ παλμοὶ τῶν μορίων τοῦ μέσου νὰ γίνωνται καθ᾽ ὅλας τὰς διευθύνσεις τὰς καθέτους ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν διαδόσεως τοῦ κύματος. Ἐὰν ἐν ἐγκαρσίῳ κύματι τὰ μόρια τοῦ μέσου κινοῦνται κατὰ μίαν ὡρισμένην μόνον διεύθυνσιν, τότε τὸ κῦμα καλεῖται γραμμικῶς πεπολωμένον. Δυνατὸν ἐπίσης τὰ μόρια νὰ διαγράφωσιν ἐλλείψεις καὶ κύκλους, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲ τὰ κύματα ἢ οἱ παλμοὶ (κραδασμοὶ) τοῦ μέσου καλοῦνται ἐλλειπτικῶς ἢ κυκλικῶς πεπολωμένοι. Οὕτως, ἐν τῇ περιπτώσει χορδῆς τεταμένης μεταξὺ δύο σημείων, ἡ κυματοειδὴς κίνησις αὐτῆς εἶναι τοιαύτη, ὥστε οἱ παλμοὶ τῶν μορίων αὐτῆς νὰ εἶναι γραμμικῶς πεπολωμένοι. Ἐὰν δὲ θέσωμεν στενὴν σχισμὴν πρὸ τῆς χορδῆς κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε ἡ μεγάλη διάστασις τῆς σχισμῆς νὰ συμπίπτῃ πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς παλμικῆς κινήσεως τῆς χορδῆς, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ κίνησις αὐτῆς οὐδόλως παρακωλύεται. Ἐὰν ὅμως θέσωμεν τὴν σχισμὴν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ μεγάλη διάστασις αὐτῆς νὰ εἶναι κάθετος πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως τῶν μορίων τῆς χορδῆς, ἡ κίνησις αὐτῆς ἐκμηδενίζεται. Χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῶν ἐγκαρσίων κυμάτων εἶναι ὅτι ταῦτα δύνανται νὰ ὑποστῶσι πόλωσιν, δυνάμεθα δὲ νὰ κατασκευάσωμεν συσκευάς, δι᾽ ὧν διὰ στροφῆς αὐτῶν περὶ τὴν διεύθυνσιν διαδόσεως ὡς ἄξονος δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἢ ἐλευθέραν διάδοσιν τῆς κινήσεως διὰ μέσου αὐτῶν, εἴτε βαθμιαίαν ἢ ὁλικὴν ἐκμηδένισιν αὐτῆς. Ἡ διὰ τοῦ ὡς ἄνω τρόπου ἀπόδειξις τῆς ἰδιότητος τῆς πολώσεως τῶν ἐγκαρσίων κυμάτων ἀποτελεῖ καὶ μέσον, δι᾽ οὗ ἐλέγχομεν ἐὰν κῦμα εἶναι ἐγκάρσιον.

Ταχύτης διαδόσεως. Προκειμένου περὶ διαμήκων κυμάτων, ἡ ταχύτης διαδόσεως αὐτῶν ἐν στερεοῖς καὶ ὑγροῖς σώμασι παρέχεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$c=\sqrt{\frac{E}{d}}$$

ἔνθα E παριστᾷ τὸ μέτρον ἐλαστικότητος καὶ d τὴν πυκνότητα τῆς θεωρουμένης οὐσίας. Ἡ ὡς ἄνω ἐξίσωσις εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ φυσικῇ ὡς τύπος τοῦ Νεύτωνος καὶ προκύπτει ἐκ τῆς θεωρίας τῆς ἐλαστικότητος. Διὰ τὰ ἀέρια ἰσχύει ὁ τύπος:

$$c=\sqrt{\frac{P.u}{d}}$$

ἔνθα P ἡ πίεσις τοῦ ἀερίου, d ἡ πυκνότης αὐτοῦ, u σταθερά, ἥτις διὰ τὸ μονατομικὸν ἀέριον ἰσοῦται πρὸς 1,33, διὰ διατομικὸν ἀέριον καὶ τὸν ἀέρα πρὸς 1,40 καὶ δι᾽ ὅλα τὰ ἄλλα ἀέρια πρὸς 1,67.

Συμβολὴ κυμάτων. Θεωρήσωμεν ὅτι ἐν τῷ χώρῳ συνυπάρχουσι δύο ἐπίπεδα κύματα τοῦ αὐτοῦ πλάτους καὶ συχνότητος, ἀλλὰ διαφόρου φάσεως. Ἡ διατάραξις ἡ προκαλουμένη ὑπὸ τοῦ ἑνὸς κύματος ἔστω ὅτι παρέχεται ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως $n_1=n_0$ ημwt καὶ τοῦ ἑτέρου ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως $n_2=n_0$ ημ $(wt-\alpha)$. Ἡ συνολικὴ διατάραξις θὰ εἶναι $n=n_1+n_2=n_0\,[\text{ημ}\,wt+\text{ημ}\,(wt-\alpha)]=$ $=2n_0\,\text{συν}\,\frac{\alpha}{2}\,\text{ημ}\left(wt-\frac{\alpha}{2}\right)$. Τὸ πλάτος ὅθεν τῆς συνισταμένης διαταράξεως εἶναι $2n_0\,\text{συν}\frac{\alpha}{2}$.

Ἐὰν $\text{συν}\,\frac{\alpha}{2}=\pm 1$, ἤτοι $\alpha=\pm 2\pi, \pm 4\pi, \ldots, \pm 2n\pi$ (ὅπου n ἀκέραιος ἀριθμός), τότε τὸ πλάτος ἔχει τὴν μεγίστην αὐτοῦ τιμήν. Λέγομεν δὲ τότε ὅτι τὰ δύο κύματα εὑρίσκονται ἐν φάσει. Ἐὰν ὅμως συν $\alpha/2=0$, ἤτοι $\alpha=(2n+1)\pi$, τότε τὸ πλάτος ἰσοῦται τῷ μηδενί. Διὰ τὰς ἐνδιαμέσους τιμὰς τοῦ συν $\alpha/2$ τὸ πλάτος κυμαίνεται μεταξὺ τῶν τιμῶν 0 καὶ $2n_0$. Ὅταν, ὅθεν, ἐν τῷ χώρῳ συνυπάρχουσι δύο κύματα, ἀναλόγως τῆς διαφορᾶς φάσεως αὐτῶν ταῦτα ἐνισχύονται ἢ ἐκμηδενίζονται· καλεῖται δὲ τὸ φαινόμενον τοῦτο *συμβολή.* Ὁσάκις δὲ ἔν τινι φαινομένῳ παρατηροῦμεν

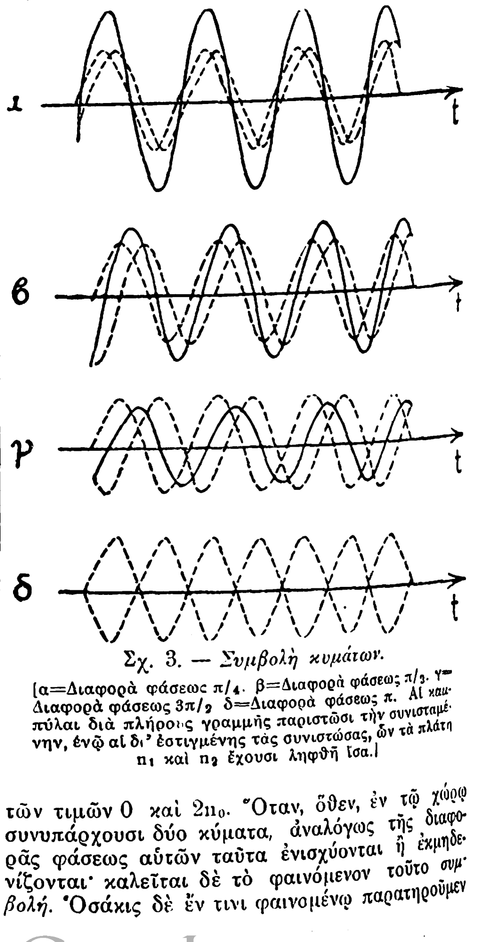

Σχ. 3. — *Συμβολὴ κυμάτων.*
[α=Διαφορὰ φάσεως π/4. β=Διαφορὰ φάσεως π/3. γ=Διαφορὰ φάσεως 3π/2 δ=Διαφορὰ φάσεως π. Αἱ καμπύλαι διὰ πλήρους γραμμῆς παριστῶσι τὴν συνισταμένην, ἐνῷ αἱ δι᾽ ἐστιγμένης τὰς συνιστώσας, ὧν τὰ πλάτη n_1 καὶ n_2 ἔχουσι ληφθῆ ἴσα.]

Digitized by Google

ἀποτελέσματα συμβολῆς, τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις ὅτι πρόκειται περὶ κυματοειδοῦς φαινομένου. Ἐν τῷ σχ. 3 δεικνύεται γραφικῶς τὸ φαινόμενον συμβολῆς κυμάτων παρουσιαζόντων διαφορὰν φάσεως $\pi/4$, $\pi/2$, $3\pi/4$ καὶ π. Ἐν τοῖς ἀνωτέρω ὑποτίθεται ὅτι ἡ παλμικὴ κίνησις τῶν μορίων τῶν μέσων γίνεται κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν.

Στάσιμα κύματα. Φαντασθῶμεν ὅτι δύο ἐπίπεδα κύματα τῆς αὐτῆς συχνότητος καὶ πλάτους διαδίδονται κατ' ἀντιθέτους διευθύνσεις. Ἔστω δ' ὅτι κατὰ τὸ σημεῖον O ($x=0$) κατὰ τὴν στιγμὴν $t=0$ παρουσιάζουσι διαφορὰν φάσεως ἴσην τῷ μηδενί· ἤτοι ἡ ἐξίσωσις τῆς προκαλουμένης διαταράξεως θὰ εἶναι ἡ αὐτὴ δι' ἀμφότερα τὰ κύματα, ἤτοι $n_1=n_2=n_0$ ἡμ. wt. Θεωρήσωμεν ἤδη σημεῖον εὑρισκόμενον εἰς ἀπόστασιν x. Ἡ διατάραξις τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ διαδιδομένου κύματος θὰ ἔχει ἐξίσωσιν $n_1 = n_0$ ἡμ. $(wt - x/c)$, ἐνῷ ἡ τοῦ πρὸς τ' ἀριστερὰ $n_2=n_0$ ἡμ. $(wt+x/c)$, ἡ δὲ συνολικὴ διατάραξις κατὰ τὸ σημεῖον x τῆς προερχομένης ἐκ τῶν δύο κυμάτων θὰ εἶναι:

$$n=n_1+n_2=n_0\,[\text{ημ}\,(wt-x/c)+\text{ημ}\,(wt+x/c)]=$$

$$=2n_0\,\text{συν}\,wx/c\;\text{ημ}\,wt=2n_0\,\text{συν}\,2\pi x/\lambda\;\text{ημ}\,wt$$

λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι $\lambda=cT$ καὶ $w=2\pi/T$. Τὸ πλάτος τῆς συνισταμένης διαταράξεως εἶναι $2n_0$ συν $2\pi x/\lambda$, ἐξαρτᾶται δὲ ἐκ τῆς ἀποστάσεως x τοῦ θεωρουμένου σημείου ἀπὸ τοῦ O. Τὸ πλάτος ἰσοῦται τῷ μηδενί, ὅταν συν $2\pi x/\lambda=0$, ἤτοι ὅταν $x=\pm\,\lambda/4,\ \pm\,3\lambda/4,\ldots,\ \pm\,(2n+1)\,\lambda/4$, καὶ ἔχει τὴν μεγίστην τιμήν, ὅταν συν $2\pi x/\lambda=\pm1$, ἤτοι $x=\mp n\lambda/2$, ὅπου n παριστᾷ ἀκέραιον ἀριθμόν.

Κατὰ μῆκος ὅθεν τοῦ δρόμου τῶν δύο κυμάτων ἐναλλάσσονται σημεῖα, καθ' ἅ, εἰς ἄλλα μὲν ἡ παλμικὴ κίνησις τῶν μορίων παρουσιάζει μέγιστον πλάτος, εἰς ἄλλα δὲ ἡ κίνησις ἐκμηδενίζεται. Τὰ σημεῖα μεγίστου πλάτους καλοῦνται κοιλίαι, ἐνῷ τὰ σημεῖα, ἐν οἷς τὸ πλάτος τῆς κινήσεως ἰσοῦται τῷ μηδενί, καλοῦνται δεσμοί. Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ δύο διαδοχικῶν δεσμῶν καὶ κοιλιῶν ἰσοῦται πρὸς ἥμισυ μήκους κύματος. Τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον χαρακτηρίζεται ἐν τῇ φυσικῇ διὰ τοῦ ὅρου στάσιμα κύματα, ἐν τῷ σχ. 4 δὲ δεικνύεται γραφικῶς ἡ γένεσις τῶν δεσμῶν καὶ κοιλιῶν.

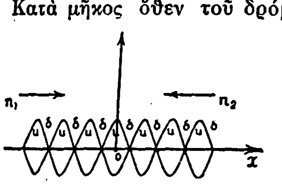

Σχ. 4. *Γένεσις στασίμων κυμάτων.*

Ἀνάκλασις καὶ διάθλασις κύματος. Ὁσάκις κῦμα προσπίπτει ἐπὶ τῆς ὁρικῆς ἐπιφανείας δύο διαφόρων μέσων, τοῦτο ὑφίσταται διαφόρους μεταβολάς. Μέρος τοῦ κύματος δὲν εἰσχωρεῖ εἰς τὸ δεύτερον μέσον, ἀλλ' ἀνακλᾶται ἐπὶ τούτου· ἐνῷ τοὐναντίον ἕτερον μέρος αὐτοῦ εἰσχωρεῖ εἰς τὸ δεύτερον μέσον ὑπὸ γενικῶς σύγχρονον ἀλλαγὴν τῆς διευθύνσεως διαδόσεως αὐτοῦ, ἤτοι, ὡς λέγομεν, διαθλᾶται. Κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ὅθεν τοῦ διαχωρισμοῦ τῶν δύο μέσων λαμβάνει χώραν διανομὴ τῆς ἐνεργείας τοῦ προσπίπτοντος κύματος μεταξὺ τοῦ ἀνακλωμένου καὶ τοῦ διαθλωμένου κύματος, ὁ δὲ λόγος τῶν δύο μερῶν τῆς ἐνεργείας δύναται νὰ εἶναι λίαν διάφορος· δυνατὸν νὰ ὑπερτερῇ εἴτε τὸ ἀνακλώμενον εἴτε τὸ διαθλώμενον μέρος. Διὰ τὴν ἀνάκλασιν ἀκτῖνος ἰσχύουσιν οἱ ἀκόλουθοι νόμοι:

1) Ἡ ἀνακλωμένη ἀκτὶς κεῖται ἐν τῷ ἐπιπέδῳ, ὅπερ ὁρίζουσιν ἡ προσπίπτουσα μετὰ τῆς καθέτου κατὰ τὸ σημεῖον τῆς προσπτώσεως.

2) Ἡ γωνία, ἣν σχηματίζει ἀνακλωμένη μετὰ τῆς καθέτου εἰς τὸ σημεῖον προσπτώσεως, εἶναι ἴση πρὸς τὴν γωνίαν, ἣν σχηματίζει ἡ προσπίπτουσα μετὰ τῆς αὐτῆς καθέτου.

Διὰ τὴν διάθλασιν ἰσχύουσιν οἱ ἀκόλουθοι νόμοι:

1) Ἡ διαθλωμένη ἀκτὶς κεῖται ἐν τῷ ἐπιπέδῳ, ὅπερ ὁρίζουσιν ἡ προσπίπτουσα μετὰ τῆς καθέτου εἰς τὸ σημεῖον τῆς προσπτώσεως.

2) Ἐὰν διὰ π καλέσωμεν τὴν γωνίαν, ἣν σχηματίζει ἡ προσπίπτουσα ἀκτὶς μετὰ τῆς καθέτου εἰς τὸ σημεῖον τῆς προσπτώσεως ἐν τῷ μέσῳ 1, καὶ διὰ δ τὴν γωνίαν, ἣν σχηματίζει ἡ διαθλωμένη ἀκτὶς μετὰ τῆς αὐτῆς καθέτου ἐν τῷ μέσῳ 1 καὶ διὰ δ τὴν γωνίαν, ἣν σχηματίζει ἡ διαθλωμένη ἀκτὶς μετὰ τῆς αὐτῆς καθέτου ἐν τῷ μέσῳ 2, ἰσχύει ἡ σχέσις ἡμ π/ἡμ $\delta=v$, ὅπου $v=c_1/c_2$, ἔνθα πάλιν c_1 ἡ ταχύτης διαδόσεως τοῦ κύματος ἐν τῷ πρώτῳ μέσῳ καὶ c_2 ἡ ταχύτης διαδόσεως ἐν τῷ δευτέρῳ μέσῳ. Καλεῖται δ' ἡ ποσότης v δείκτης διαθλάσεως τοῦ μέσου 2 ὡς πρὸς τὸ μέσον 1. Ἐὰν $c_1>c_2$, ἡ διαθλωμένη ἀκτὶς θλᾶται πλησιάζουσα πρὸς τὴν κάθετον· ἐὰν ὅμως $c_1<c_2$, τότε αὕτη θλᾶται ἀπομακρυνομένη τῆς καθέτου.

Μεταφορὰ ἐνεργείας ὑπὸ κύματος. Ὅταν ἔν τινι μέσῳ ὑφίσταται διαταρακτικὴ πηγή, ἥτις ἐμβάλλει τὰ μόρια αὐτοῦ εἰς κίνησιν (προκαλεῖ δηλαδὴ ἐν αὐτῷ κῦμα), εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ κίνησις τῶν μορίων τοῦ μέσου γίνεται δαπάνῃ ἐνεργείας, προσδιδομένης ἐκ τῆς διαταρακτικῆς πηγῆς, π. χ. κραδαινομένου σώματος. Ἡ πρὸς ἓν μόριον τοῦ μέσου μεταδιδομένη ἐνέργεια, ἐφόσον μέρος αὐτῆς δὲν ἀφανίζεται λόγῳ τριβῆς εἰς θερμότητα, μεταδίδεται εἰς τὰ παρακείμενα αὐτῷ μόρια. Εἰς τὴν περίπτωσιν ὅθεν κύματος ἡ ἐνέργεια μεταδίδεται διὰ τοῦ μέσου καὶ τὸ κῦμα μεταφέρει ἐνέργειαν ἀπὸ μιᾶς θέσεως εἰς ἑτέραν.

Ἀρχὴ τοῦ Huygens. Ἔστω ὅτι AB παριστᾷ τμῆμα τῆς ἐπιφανείας κύματος σφαιρικοῦ. Ὁ Huygens διετύπωσε τὴν ἀρχήν, ὅτι ἕκαστον σημεῖον τοῦ χώρου, ὅπερ συναντᾶται ὑπὸ τοῦ κύματος, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι καθίσταται δευτερεῦον κέντρον ἐκπομπῆς νέου στοιχειώδους κύματος, ὁμοίας μορφῆς, ὅπερ διαδίδεται κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις περὶ τὸ θεωρούμενον σημεῖον. Ἐὰν δὲ γενικῶς παρατηρῆται ὅτι τὸ κῦμα, προερχόμενον ἔκ τινος σημείου ἐπιφανείας κύματος διαδίδεται μόνον κατὰ μίαν διεύθυνσιν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ἐκ τούτου ἐκπορευόμενα κύματα, ἐφόσον δὲν συναντῶσιν ἐμπόδια εἰς τὴν διάδοσιν αὐτῶν, ἐξουδετεροῦνται κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις ἀμοιβαίως διὰ συμβολῆς, ἐξαιρέσει μόνον τῆς διευθύνσεως ἐκείνης, καθ' ἣν διαδίδεται τὸ κῦμα. Εαν θέλωμεν νὰ καθορίσωμεν τὴν θέσιν τῆς ἐπιφανείας τοῦ κύματος μετὰ χρόνον t, δέον ἐξ ἑκάστου σημείου τῆς πρώτης ἐπιφανείας, π. χ. τῆς AB (Σχ. 5), νὰ γράφωμεν κύκλον μὲ ἀκτῖνα $r = ct$. ἔνθα c ἡ ταχύτης τῆς διαδόσεως τοῦ κύματος. Ἡ κοινὴ περιβάλλουσα ΓΔ ὅλων τῶν κύκλων τούτων ἀποτελεῖ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κύματος εἰς χρόνον t καὶ ἐπομένως παρατηροῦμεν ὅτι εἰς περίπτωσιν ἐλευθέρας διαδόσεως τοῦ κύματος τὸ κῦμα πάλιν εἶναι σφαιρικόν, ἤτοι ἐφόσον ἡ διάδοσις εἶναι ἐλευθέρα, ἤτοι τὸ κῦμα δὲν διαταράσσεται, ἡ διάδοσις αὐτοῦ γίνεται εὐθύγραμμος.

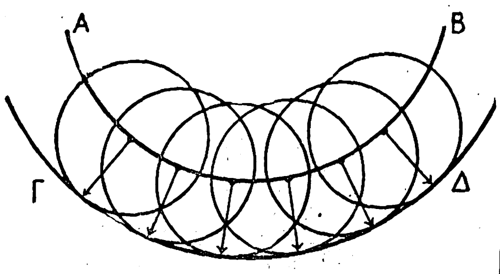

Σχ. 5.—*Ἀρχὴ τοῦ Huygens.*

Παράθλασις. Ἐὰν διὰ καταλλήλων κυκλωμάτων, τοποθετουμένων εἰς τὴν τροχιὰν τοῦ κύματος, ἀποφράξωμεν μέρος τῶν στοιχειωδῶν κυμάτων, τότε ἡ ἐκμηδένισις αὐτῶν δὲν γίνεται ἐκ συμβολῆς τελείας· καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην παρατηροῦμεν ὅτι διαταράσσεται ἡ εὐθύγραμμος διάδοσις τοῦ κύματος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται *παράθλασις.*

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

κυματοθραύστης (ὁ)· ὁ ἐφ' οὗ θραύονται τὰ κύματα, κατασκεύασμα κατὰ μῆκος τῶν λιμενικῶν βραχιόνων πρὸς τὸ πέλαγος ἐξ ὑπερμεγέθων ὀγκολίθων, φυσικῶν ἢ τεχνητῶν, ὅπως μὴ βάλλωσι τὰ κύματα μετὰ δυνάμεως κατὰ τῶν βραχιόνων.

— *[Ἐγκυκλ.] Ὁ κυματοθραύστης* εἶναι λιμενικὸν ἔργον προφυλακτήριον ὡρισμένης ὑδατίνης ἐπιφανείας κατὰ τῶν εἰσβολῶν τοῦ κυματισμοῦ, τοῦ κύματος τῆς ἀποθαλασσίας, τοῦ θαλασσίου ρεύματος καὶ τῶν στερεῶν ἐπιπλεόντων ὑλικῶν, ἅτινα ταῦτα παρασύρουν. Δύναται δὲ νὰ ᾖ ὁ κυματοθραύστης *μεμονωμένος* ἢ *ἐξωτερικός*, μὴ συνεχόμενος δηλαδὴ τὸ παράπαν πρὸς τὰς προκυμαίας τῆς ἀκτῆς, ἀλλὰ παραλλήλως, ἢ σχεδὸν παραλλήλως διήκων ὡς πρὸς αὐτάς, ἃς εἶναι προωρισμένος νὰ προασπίζῃ ἀπὸ τὰς ἐπιφορὰς τῶν κυμάτων, ἀφίνων μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς ξηρᾶς λωρίδα ὑδατίνης ἐκτάσεως ἤρεμον, ἥτις χρησιμεύει ὡς λιμὴν τεχνητός. Κλασσικὸν παράδειγμα τοιούτου μεμονωμένου κυματοθραύστου εἶναι ἡ Grande Digue τοῦ Χερβούργου, οὗ ἡ κατασκευὴ ἤρξατο ἐπὶ Ρισελιὲ καὶ ἐπερατώθη ἐπὶ Ναπολέοντος τοῦ Γ', ἐκ τῶν τῆς Μεσογείου ἡ Grande Jetée τῆς Μασσαλίας, ἐκ δὲ τῶν παρ' ἡμῖν ὁ τοῦ λιμένος Πατρῶν. Δύναται ὅμως καὶ νὰ ἀποφύηται ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, χωρῶν πρὸς τὸ πέλαγος εἴτε εὐθύ, ὡς ὁ ὑπὸ κατασκευὴν μέγιστος τοιοῦτος τοῦ λιμένος τοῦ Ἡρακλείου ἐν Κρήτῃ, εἴτε ἀγκωνοειδῶς θλώμενος, ὡς ὁ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν προλιμένα Πειραιῶς (βλ *Θεμιστοκλέους κυματοθραύστης*) καὶ τὸν λιμένα τοῦ Βόλου, εἴτε καμπυλοειδῶς κυρτούμενος καὶ στρέφων τὰ κυρτὰ πρὸς τὸ πελάγιον κῦμα, ὡς ὁ Diga Curvilinea τοῦ Λιβόρνου, ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς κατηγορίας ταύτης ἐν τῇ Μεσογείῳ. Ἐὰν ὅμως πλείονα τοιαῦτα, ἔχοντα τὴν ἀρχήν των ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, λιμενικὰ ἔργα ὑφίστανται ἐγγὺς ἀλλήλων, τόσον πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ναυτιλιακῆς καὶ ἐμπορικῆς κινήσεως, ὅσον καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ὁρμίσεως τῶν πλοίων ἐν τῷ αὐτῷ λιμένι, τότε μόνον τὰ πελαγιώτερα τούτων ὀνομάζονται κυματοθραῦσται· τὰ δὲ ἔνδον αὐτῶν «λιμενοβραχίονες» μέν, ἐὰν μόνος προορισμὸς αὐτῶν εἶναι ἡ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπόσβεσις τοῦ ἐν τῷ λιμένι ἐκδηλουμένου κλυδασμοῦ, «προβλῆτες» δὲ ἐὰν σὺν τῷ τοιούτῳ προορισμῷ των ἐξυπηρετοῦσι καὶ τὴν κίνησιν τῶν φορτοεκφορτώσεων, μέσῳ τῆς ἐπὶ τοῦ δαπέδου των ὑπαρχούσης ἁμαξιτοῦ, μετὰ ἢ ἄνευ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ὁδοῦ. Οὕτως, εἰς τὸν λιμένα Πατρῶν κυματοθραῦσται ἀπὸ τῆς ἀκτῆς προέχοντες οἱ τοῦ *Τριάντη* καὶ τοῦ *Ἁγίου Ἀνδρέου*, λιμενοβραχίων ὁ τῶν *Καλαβρύτων*, προβλὴς δὲ ὁ τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*. Πάντως, ὁ παλαιότερος διαφορικὸς ὁρισμός, καθ' ὃν (*Παλάσκα* εἰς λ. *Digue*) τοῦ μὲν κυματοθραύστου δέχεται τὸν κλύδωνα ἡ πλευρά, τοῦ δὲ λιμενοβραχίονος ἡ κεφαλή, δὲν ἀληθεύει πάντοτε, οὐδὲ πρέπει νὰ συγχέωνται οἱ κυματοθραῦσται πρὸς τὰ *κυματοθραυστικὰ πρανῆ* (βλ. λ.).

Ὁ προσανατολισμὸς τῶν κυματοθραυστῶν ἐπιζητεῖται ὅσον τὸ δυνατὸν καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ τὸν μείζονα κλύδωνα προκαλοῦντος ἀνέμου, ἐνῷ ἡ ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ ἔδρασίς του δέον νὰ ἐπιζητῆται ἐν συνδυασμῷ οἰκονομίας τοῦ βάθους του, καθ' ὃ ἡ ἔδρασις, πρὸς τὸ βάθος, ὅπερ πρέπει νὰ παρουσιάζῃ ἡ ὑδατίνη ἔκτασις, ἣν ὁ κυματοθραύστης κέκληται νὰ προκαλύψῃ καὶ ἥτις, ἀφ' ἑτέρου, εἶναι ἡ κανονίζουσα καὶ τὸ δοτέον εἰς τὸν κυματοθραύστην μῆκος. Γίνεται δὲ ἡ ἔδρασις τοῦ ἔργου ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ διὰ μεγάλων λιθοσυντριμμάτων, σχηματιζομένου τοῦ βάθρου τοῦ κυματοθραύστου, οὗ βάθρου ἡ διατομὴ ἀποτελεῖ βάσιν γεωμετρικοῦ τραπεζίου· ἐξακολουθεῖ δέ, τὸ κατώτατον τοῦτο τοῦ ἔργου τμῆμα, ἀνεγειρόμενον τοιοῦτον μέχρι ὕψους 10 μέτρων ὑπὸ τήν, κατὰ τὴν κατωτάτην ρηχίαν, στάθμην τῆς θαλάσσης, δεδομένου ὅτι εἰς τὸ βάθος τοῦτο ἡ ἀπὸ τοῦ κύματος ταραχὴ εἶναι ἀνεπαίσθητος. Ὕπερθεν ὅμως τοῦ τοιούτου ὑποστρώματος, ἡ κατασκευὴ ἐκτελεῖται ἐξόχως ἐπιμελής, δι' ὀγκολίθων φυσικῶν μὲν ἐὰν τὰ λατομεῖα εἶναι ἐγγύς, τεχνητῶν δὲ ἂν τοιαῦτα δὲν ὑπάρχουν, μεταφερομένων δέ, ἀνυψουμένων καὶ ποντιζομένων τῇ βοηθείᾳ ἰσχυροτάτων γεράνων δι' ἀτμοβαρούλκων ἐπὶ εἰδικῶν σχεδιῶν καὶ φορτηγίδων. Ἔχουσι δὲ οἱ τεχνητοὶ ὀγκόλιθοι (κοιν. *κασσόνια*) σχῆμα ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου, εἰδικὸν βάρος τόσον μεγαλύτερον, ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ κύματος ρύμη, καὶ ὡς ὑλικὸν κατασκευῆς των εἰδικὸν ὑδραυλικὸν σκυροκονίαμα. Ἀπὸ τῆς στάθμης δὲ τῶν 10 μέτρων μορφοῦται ἐπιμελῶς καὶ τοῦ ἔργου ἡ ἐγκαρσία διατομή, προσδιδομένου εἰς αὐτὴν γεωμετρικοῦ σχήματος, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τραπεζίου ἀνισοσκελοῦς ἔχοντος τὴν μείζονα τῶν μὴ παραλλήλων του πλευρῶν, τὴν καὶ ἐπικλινεστέραν πρὸς τὸν ὁρίζοντα, ἐστραμμένην πρὸς τὸ πέλαγος, πρὸς σχηματισμὸν πρανοῦς ἀποσβεννύοντος ἔν τινι μέτρῳ τῶν κυμάτων τὴν μανίαν. Τοποθετοῦνται δὲ πρὸς ἀποτέλεσιν τῆς διατομῆς οἱ ὀγκόλιθοι, φυσικοὶ εἴτε τεχνητοί, στοιβαζόμενοι ἀνεπιτηδεύτως, πάντως ὅμως μὲ τοὺς βαρυτέρους αὐτῶν κατὰ τὸ πελάγιον πρανὲς καὶ κατὰ τὰς ὁριζοντίους ἐπιφανείας της, τῶν μικροτέρων πληρούντων τὰ κενὰ τοῦ πυρῆνος τοῦ κυματοθραύστου. Τερματίζεται δὲ ἡ διατομὴ εἰς 1,50 μ. περίπου ὑπὲρ τὴν ἀνωτάτην πλήμμην, ἐπεγειρομένου πρὸς τὴν πελαγίαν πλευράν της καὶ τὸ ἀκροχήλιον προπετάσματος (δρυφάκτου) ἐκ λίαν ἐπιμεμελημένης λιθοδομῆς, προφυλαττούσης ἔν τινι μέτρῳ τὴν ἐπὶ τοῦ κυματοθραύστου κίνησιν ἀπὸ τῆς ὑπερλούσεως κατὰ τὰς μεγάλας ἀπὸ τοῦ πελάγους ἐπιφοράς. Ἀπό τινων ἐτῶν κατασκευάζονται κυματοθραῦσται δι' ὀγκολίθων τεχνητῶν ἐπιμελῶς ἐπιτιθεμένως ἐπαλλήλως, ἕδρα πρὸς ἕδραν, σχηματιζομένων οὕτω κατακορύφων ἢ σχεδὸν κατακορύφων παρειῶν· τὸ ἕως τοῦδε ὅμως βραχυχρόνιον τῆς δοκιμασίας των δὲν ἐπιτρέπει τὴν μόρφωσιν ἀσφαλοῦς συμπεράσματος ὡς πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς ἀντοχῆς τῶν τοιούτων κυματοθραυστῶν, οἵτινες πάντως εἶναι οἰκονομικώτεροι. Τέλος ἰσοπεδοῦται ἡ ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνεια, ἀποφρασσομένων τῶν μεταξὺ τῶν ὀγκολίθων διακένων καὶ ἐπιστρωννυμένου καταστρώματος ἔχοντος βάσιν τὸ σκυροκονίαμα (γκρὸ-μπετόν), πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐπὶ τοῦ κυματοθραύστου ἐνδεχομένης κινήσεως πεζῶν καὶ φορταμαξῶν.

Πάντως, τὰ ἀκροχήλια τῶν κυματοθραυστῶν ἐπισημαίνονται διὰ φαρίσκων ἢ διὰ φανῶν, ὧν τὸ φῶς, κατὰ μὲν τὴν σύμβασιν τῆς Βασιγκτῶνος (διὰ φωτὸς σταθεροῦ ἢ ἐκλάμποντος) ἐρυθρὸν μὲν τὸ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι, πράσινον δὲ ἀριστερᾷ, κατὰ δὲ τὴν σύμβασιν τῆς Πετρουπόλεως (1912), εἰς ἣν προσεχώρησε καὶ ἡ Ἑλλάς, ἀντιστρόφως, ἤτοι ἐρυθρὸν διὰ τὸ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι. Ὁ περὶ φάρων νόμος (ἀρ. 1833) ὑποχρεοῖ τὰ λιμενικὰ ταμεῖα ὅπως ἐν τῷ προϋπολογισμῷ παντὸς κυματοθραύστου προβλέπεται καὶ ἡ δαπάνη τῶν διὰ τὸν πρέποντα φωτισμόν του κτισμάτων, ἅτινα δέον νὰ συμπαραδίδωνται συντετελεσμένα. Τὸ Ν. Δ. «Περὶ φωτισμοῦ λιμένων, ἐπινείων καὶ ἀγκυροβολίων καταφυγῆς» (26 Σεπτεμβρίου 1925), ἀφ' ἑτέρου, ὑποχρεοῖ τοὺς ἐργολήπτας κατασκευῆς κυματοθραυστῶν νὰ ἐπισημαίνωσι τοὺς ἀπὸ τῶν ὑφάλων ἔργων κινδύνους διὰ φωτοβόλων αὐτομάτων σημαντήρων, μετακινουμένων σὺν τῇ προόδῳ τῶν ἔργων.

Σ. Ε. Λ.

— **κυματοθραύστης *βασιλέως Γεωργίου*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Γεωργίου βασιλέως κυματοθραύστης.*

Digitized by Google

κυματοθραυστικὰ *πρανῆ [Ναυτ.].* Πρανῆ σχηματιζόμενα διὰ προσθέτων ὀγκολίθων ἐρριμμένων ἐπὶ τοῦ πρὸς τὸ πέλαγος πρανοῦς τῶν κυματοθραυστῶν καὶ χρησιμεύοντα ὅπως τὰ κύματα προσκρούουν ἐπὶ τῶν κυρίως κυματοθραυστῶν. Ὡσαύτως αἱ μεταξὺ δύο παραλλήλων λιμνοβραχιόνων κατὰ διαστήματα κατασκευαζόμεναι μετ' ἐπικλινοῦς πυθμένος λεκάναι, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐκτονοῦται τὸ κῦμα, δαμαζομένης πως τῆς ὁρμῆς του. Σ. Ε. Λ.

κυματόθριξ,—*ότριχος* (ὁ,ἡ)· ὁ ἔχων τὴν κόμην ἢ τὸ γένειον κυματοειδές.

—*[Εγκυκλ.]* Οἱ *κυματότριχες* ἀποτελοῦν μίαν ἐκ τῶν τριῶν διαιρέσεων τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται τοῦτο ἀναλόγως τοῦ σχήματος τῆς κόμης. Οἱ κυματότριχες καταλαμβάνουν τὴν ἐνδιάμεσον θέσιν μεταξὺ λειοτρίχων καὶ οὐλοτρίχων.

Τὰ ὅρια τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ἐξαπλώσεως τῶν κυματοτρίχων δὲν εἶναι ἀκριβῶς καθωρισμένα. Εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην ὑπάγονται αἱ καθαρῶς εὐρωπαϊκαὶ φυλαί, χωρὶς ἐν τούτοις πάντες οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς φυλὰς ταύτας νὰ εἶναι κυματότριχες. Ἐπίσης ἀνήκουν οἱ Αἰνὼ τῆς Ἰαπωνίας, οἱ Ἀφγᾶνες, ἰνδικαί τινες φυλαί, αἱ πρωτοϊνδικαὶ οἱ κάτοικοι τῆς νοτίου Μαλάκας, τῆς Σουμάτρας καὶ τῶν Φιλιππίνων, οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας, ὡς καί τινες φυλαὶ τῆς Ἀφρικῆ, κατοικοῦσαι μεταξὺ τοῦ Νείλου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς. Κατά τινας καὶ οἱ ἐρυθρόδερμοι τῆς Ἀμερικῆς δέον νὰ θεωρῶνται ὡς κυματότριχες, ἐνῷ κατ' ἄλλους κατατάσσονται εἰς τοὺς λειότριχας. Γενικῶς αἱ ἐκτιμήσεις περὶ τῶν φυλῶν, αἱ ὁποῖαι δέον νὰ κατατάσσωνται εἰς τοὺς κυματότριχας, ποικίλλουν. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι τὰ πρ ς Α. ὅριτ τῶν κυματοτρίχων εὑρίσκονται ἐν Ἀσίᾳ. Ἡ κόμη τῶν κυματοτρίχων εἶναι ποικιλόχρωμος ἀπὸ τοῦ ἀλαμποῦς μέλανος μέχρι τοῦ ἀνοικτοῦ ἀχυρίνου. Γενικώτερον ἐπικρατεῖ τὸ καστανὸν χρῶμα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἄλλας διαιρέσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐπικρατεῖ τὸ μέλαν ἢ βαθυκάστανον χρῶμα κόμης. Τὸ μέτωπον τῶν ἀρρένων κυματοτρίχων παρουσιάζει ἐμφανῆ προεξοχήν, τὸ δὲ πρόσωπον οὐδέποτε εἶναι πεπλατυσμένον καὶ τὰ χείλη δὲν εἶναι ἐστραμμένα πρὸς τὰ ἔξω. Γενικῶς τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν κυματοτρίχων εἶναι τὰ τῶν μᾶλλον προηγμένων φυλῶν, ἂν καὶ ἐνιαχοῦ παρουσιάζονται ὑποδιαιρέσεις τινὲς μὲ χαρακτηριστικὰ κατωτέρων φυλῶν. Γ. Κ. Γ.

κυματόλιθος (ὁ) (Kymatolith) *[Ὀρυκτολ.]* Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας. Ἀνήκει εἰς τὴν σειρὰν τῶν πυροξένων τοῦ μονοκλινοῦς συστήματος, εἶναι δὲ χημικῶς ἰσότιμος πρὸς ἰαδεΐτην. Γ. Β.

κυματόμετρον (τὸ) *[Ὠκεανογρ.].* Ἡ μέτρησις τῶν διαφόρων στοιχείων τῶν κυμάτων γίνεται τῇ βοηθείᾳ ὀργάνων (ὧν τινα εἶναι αὐτογραφικά), τῶν *κυματομέτρων* (traces-vagues). Τὸ *κυματόμετρον Froude* ἀποτελεῖται ἐκ βαθμολογημένου κοντοῦ, ὅστις εἶναι καταλλήλως ἑρματισμένος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἐλαφρὰν κατακόρυφον κίνησιν. Ἐκ τῆς ἑκάστοτε ἀναγνώσεως τῶν διαιρέσεων τοῦ βαθμολογημένου κοντοῦ, αἵτινες ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὰς κορυφὰς καὶ κοιλότητας τῶν κυμάτων, ἐξάγεται τὸ ζητούμενον ὕψος τοῦ κύματος. Τὸ *αὐτογραφικὸν κυματόμετρον Paris* συνίσταται ἐξ ἑνὸς κατακορύφου σωλῆνος (γ), κλειστοῦ εἰς τὸ κάτω μέρος, ὅστις φέρει καταλλήλως ἐξηρτημένον τὸ πλαίσιον (ε), ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι τεταμένον ἱστιόπανον καὶ κάτωθεν τούτου τὸ ἕρμα. Τὸ πλαίσιον τοῦτο χρησιμεύει διὰ τὴν ἀπόσβεσιν τῶν κινήσεων τοῦ ὀργάνου. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ σωλῆνος ὑπάρχει ὁ χῶρος (α), ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶναι τοποθετημένον τὸ αὐτογραφικὸν ὄργανον, περὶ τὸ μέσον δὲ εὑρίσκεται ὁ πλωτὴρ (β), συνδεόμενος διὰ δύο νημάτων μὲ τὸ ἀντίβαρον (δ). Αἱ κινήσεις τοῦ πλωτῆρος, αἱ προκαλούμεναι ὑπὸ τῶν κυμάτων, μεταδίδονται διὰ τῶν δύο νηματίων εἰς σύστημα ὀδοντωτῶν τροχῶν, εὑρισκομένων ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου (α), καὶ διὰ καταλλήλου διατάξεως χαράσσεται ἐπὶ τῆς ταινίας τοῦ αὐτογραφικοῦ ὀργάνου καμπύλη γραμμή, δίδουσα τὴν ταχύτητα καὶ τὴν περίοδον τῶν κυμάτων.

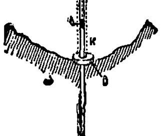

Κυματόμετρον Paris
[Α, Α = Κῦμα Κ= Κύλινδρος, περιέχων τὸ αὐτογραφικὸν ὄργανον].

Ἡ μέτρησις τοῦ ὕψους τοῦ κύματος δύναται νὰ γίνῃ καὶ δι' εὐαισθήτου βαρομέτρου. Τὸ ὄργανον τοποθετεῖται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἐκ τῶν διαφορῶν δὲ τῆς πιέσεως, ἃς τοῦτο δεικνύει, ἐξάγεται τὸ ὕψος τῶν κυμάτων. Ἡ μέτρησις τοῦ ὕψους τοῦ κύματος διὰ τῆς μεθόδου ταύτης δὲν δίδει πάντοτε τὴν ἐπιθυμητὴν ἀκρίβειαν. Ν. Ι. Σ.

—*[Ἀσυρμ.]* *Κυματόμετρον* καλεῖται συσκευή, ἥτις χρησιμοποιεῖται τὰ μέγιστα κατὰ τὰς μετρήσεις ρευμάτων ὑψηλῆς συχνότητος ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ τεχνικῇ τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας. Ἀποτελεῖται δ' ἐκ ταλαντευομένου κυκλώματος περιλαμβάνοντος μεταβλητὴν αὐτεπαγωγὴν καὶ μεταβλητὸν συμπυκνωτήν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ μεταβάλλωμεν κατὰ βούλησιν τὸν συντονισμόν, ἤτοι τὸ μῆκος κύματος τοῦ κυκλώματος. Ὡς ἐνδεικτικὸν ὄργανον ἐν τῇ συσκευῇ χρησιμοποιεῖται εἰς μὲν τὰ συνήθη κυματόμετρα κρυσταλλικὸς φωρατὴς ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἀκουστικά, εἴτε σωλὴν ἡλίου ἢ μικρὰ λυχνία πυρακτώσεως, εἰς δὲ τὰ κυματόμετρα ἀκριβείας εὐπαθὲς θερμικὸν γαλβανόμετρον.

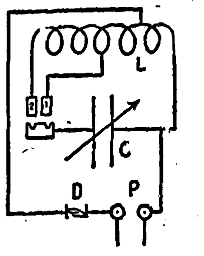

Σχ. 1. *Κυματόμετρον.* L=Αὐτ-παγωγή.—C= Συμπυκνωτης. — D= Φωρατής. —P= Ἀκουστικά.

Ἐν ταῖς ἐγκαταστάσεσιν ἀσυρμάτου τηλεγραφίας τὸ κυματόμετρον χρησιμεύει διὰ τὴν μέτρησιν τοῦ μήκους κύματος τῶν πομπῶν. Ἡ μέτρησις δὲ διεξάγεται ὡς ἑξῆς. Διεγείρομεν τὸν πομπὸν καὶ φέρομεν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τούτου τὸ κυματόμετρον, διὰ μεταβολῆς δὲ τῆς αὐτεπαγωγῆς καὶ τοῦ συμπυκνωτοῦ αὐτοῦ ρυθμίζομεν τὸ κυματόμετρον, ὥστε νὰ εὑρίσκεται ἐν συντονισμῷ πρὸς τὸν πομπόν. Ἀναγνωρίζομεν δὲ τὸν συντονισμὸν εἴτε ἐκ τῆς μεγίστης ἐντάσεως τῶν σημάτων εἰς τ' ἀκουστικά, εἴτε ἐκ τῆς μεγίστης λάμψεως τοῦ σωλῆνος ἡλίου ἢ τῆς λυχνίας, εἴτε ἐκ τῆς μεγίστης ἐνδείξεως τοῦ γαλβανομέτρου. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ εἰδικοῦ πίνακος, τοῦ κυματομέτρου, εὑρίσκομεν ἐκ τῶν τιμῶν τῆς αὐτεπαγωγῆς καὶ τῆς χωρητικότητος τοῦ συμπυκνωτοῦ τὸ μῆκος κύματος τοῦ κυματομέτρου, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ μῆκος κύματος τοῦ πομποῦ. Τὸ σχ. 1 δεικνύει τὴν διάταξιν αὐτεπαγωγῆς συμπυκνωτοῦ καὶ τοῦ φωρατοῦ μετὰ τῶν ἀκουστικῶν, ἐνῷ τὸ σχ. 2 τὴν γενικὴν ὄψιν κυματομέτρου.

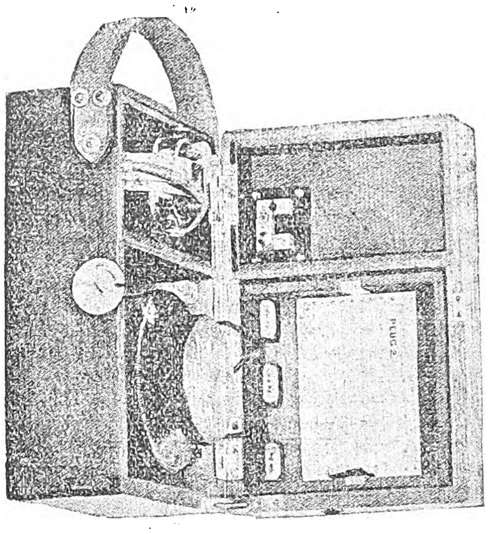

Σχ. 2. *Γενικὴ ὄψις κυματομέτρου.*

Συνήθως πολλὰ κυματόμετρα φέρουσι βομβητήν, δι' οὗ δυνάμεθα νὰ διεγείρωμεν τὸ κυματόμετρον, ὅπερ οὕτως ἀποτελεῖ πρότυπον μικρὸν πομπόν, δι' οὗ δυνάμεθα νὰ βαθμολογήσωμεν δέκτας ἀσυρμάτου τηλεγραφίας.

Ἐκτὸς τῶν ἄνω ἔρω μετρήσεων τὸ κυματόμετρον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν μέτρησιν αὐτεπαγωγῆς, χωρητικότητος, ἀποσβέσεως, ὡς ἐκ τούτου δὲ εἶναι ὄργανον λίαν διαδεδομένον εἰς τὰς μετρήσεις ρευμάτων ὑψηλῆς συχνότητος. Κ.Π.

κυματομηχανική (ἡ)· βλ. *κβάντα θεωρία.*

κυματοπαλίρροια (ἡ)· βλ. *παλιρροιακὸν κῦμα.*

κυματόπλευρον (τὸ) (Cymatopleurum) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *διατομιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικὰ κρυπτογαμικὰ φυτὰ ἁπλουστάτης ὑφῆς, ἀναπτυσσόμενα ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων. Δ.Ν.Π

κυματόπτερος (ὁ) (Cymatopterus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *δυτισκιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους, διακρινομένους διὰ τοὺς λαμπροὺς χρωματισμούς των. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους 12 εἶναι εὐρωπαϊκά. Δ. Ν. Π.

κυματοσκόπιον (τὸ). Συνώνυμον πρὸς τὴν λέξιν *κυματόμετρον* (βλ. λ.).

Κυματοῦσα *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἐπικίνδυνος σκόπελος ἐν χορῷ τῆς θαλάσσης ἐν τῇ συστάδι τῶν Κυθήρων, ὁ βορειότερος (πλάτ. 35°58'4'' Β., μήκ. 23°13'50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) ἐν τῇ μεταξὺ Κυθήρων καὶ Ἀντικυθήρων ὑποσυστάδι. Καταδηλοῦται ἐκ τοῦ ἀφροῦ τῶν ἐπ' αὐτοῦ θραυομένων κυμάτων, δι' ὃ καὶ ἡ ὀνομασία του. Ἐπὶ τῶν ἀγγλικῶν χαρτῶν σημειοῦται ὡς Vythi rock. Σ. Ε. Λ.

κυματοφορίδαι (οἱ) (Cymatophoridae) *[Ζῳολ.].* Οἰκογένεια ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτοβίων*, περιλαμβάνουσα ὡραιοτάτας ψυχάς, διακρινομένας διὰ τοὺς θαυμαστοὺς αὐτῶν χρωματισμούς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *κυματοφόρος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κυματοφόρος (ὁ) (Cymatophorus) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυματοφοριδῶν*, περιλαμβάνον ὡραίας ψυχάς, μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους καὶ μὲ ποικίλους στιλπνοὺς χρωματισμούς. Γνωστότερον εἶδος τοῦ γένους εἶναι ὁ *κυματοφόρος ὁ πεποικιλμένος* (Cymatophorus ornatus), ὅστις ἔχει σῶμα μετρίου μεγέθους, φοειδὲς καὶ ἐπίμηκες, παχύτερον περὶ τὸ μέσον καὶ λεπτότερον κατὰ τὰ ἄκρα, μὲ κεφαλὴν μικρὰν καὶ κωνικήν, ἀπολήγουσαν εἰς ἀβαθῆ σχισμήν, κεραίας μετρίου μήκους καὶ παχείας καὶ πτέρυγας ἡμιδιαφανεῖς. Τὸ σῶμα ἔχει χρῶμα τεφρόφαιον καὶ αἱ πτέρυγες εἶναι φαιοπράσινοι μετὰ ποικιλοχρώμων κηλίδων καὶ διαποικιλμάτων. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Αἱ κάμπαι της ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων δασικῶν δένδρων. Δ. Ν. Π.

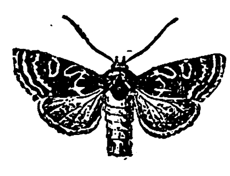

Κυματοφόρος.

κυματῶ (—*όω*), παθ. *κυματοῦμαι*· κατακλύζομαι ὑπὸ τοῦ κύματος, καταπλημμυροῦμαι || κυματίζω, ταράττομαι ὑπὸ κυμάτων: «ὁ ποταμὸς ἐκυμάτοῦτο ὥσπερ θάλασσα».

κυματωγὴ (ἡ)· τὸ μέρος τῆς παραλίας, ὅπου θραύονται τὰ κύματα, αἰγιαλὸς βραχώδης.

—*[Ὠκεανογρ.]* *Κυματωγὴ* καλεῖται τὸ φαινόμενον τῆς θραύσεως τῶν κυμάτων εἰς ἀνοικτὴν θάλασσαν, ὅπου τὸ βάθος εἶναι σχετικῶς μέγα. Κατὰ τὴν κυματωγὴν παρατηρεῖται ἢ μία ἀφρώδης κυλινδρικὴ ἐπιφάνεια, ἢ πολλάκις δύο καὶ συνηθέστερον τρεῖς τοιαῦται. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ φαινόμενον τῆς κυματωγῆς ὀφείλεται εἰς τὴν γειτνίασιν τοῦ βυθοῦ. Λόγῳ τῆς ἐπιβραδύνσεως, ἥτις παρατηρεῖται εἰς τὰ κατώτερα ὑγρὰ μόρια ἐν σχέσει πρὸς τὰ μόρια τῆς ἐπιφανείας, ἐπέρχεται διαταραχὴ τῆς ἰσορροπίας εἰς τὴν διάταξιν τῶν ὑγρῶν μορίων τοῦ κύματος, ἥτις ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν θραῦσιν τούτου. Ἡ κυματωγὴ παρατηρεῖται εἰς βάθη μεταβλητά, κυμαινόμενα συνήθως μεταξὺ τῶν 10 καὶ 20 μέτρων, παρατηρεῖται ὅμως σπανιώτερον τὸ φαινόμενον τοῦτο καὶ εἰς βάθη ἐξικνούμενα καὶ μέχρι 80 μέτρων. Ἡ κυματωγὴ εἶναι ἰσχυροτέρα, ὁσάκις ἡ ἀποθαλάσσια εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν εἶναι μεγαλυτέρα, τουτέστιν εἰς ἐποχάς, καθ' ἃς εἶναι συνηθέστεροι οἱ καταιγίζοντες ἄνεμοι. Τὸ φαινόμενον τῆς κυματωγῆς παρατηρεῖται εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Μαρόκκου, εἰς τὴν Δαχομέην, ἔνθα ὀνομάζεται καλέμα, εἰς τὰς Α. ἀκτὰς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, εἰς τὴν Χρυσῆν ἀκτήν, τὰς ἀκτὰς τῶν Ἰνδιῶν, τὴν Σουμάτραν, εἰς τὸ Λάντ τῆς Γαλλίας κλπ. Εἰς τὰς ἀκτὰς ταύτας συχνὰ διακόπτεται ἡ ἀκτοπλοΐα καὶ συμβαίνουσιν ἀπώλειαι μικρῶν σκαφῶν καὶ ἱστιοφόρων. Ν. Ι. Σ.

κυματώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ πλήρης κυμάτων, ὁ ταραττόμενος ὑπὸ κυμάτων: «ἡ θάλασσα ἦτο κυματώδης».

— **κυματῶδες εἴδωλον** *[Ἀστρον.].* Καλεῖται οὕτω τὸ εἴδωλον τῶν ἀστέρων, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ τοῦ τηλεσκοπίου δὲν φαίνεται στάσιμον, ἀλλ' εἶναι τεταραγμένον συνεπείᾳ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς διαθλάσεως. Τοιαῦτα εἴδωλα εἶναι ἀκατάλληλα πρὸς παρατήρησιν, μὴ ἐπιτρέποντα τὴν διάκρισιν λεπτομερειῶν ἢ τὴν ἐκτέλεσιν ἀκριβῶν μετρήσεων ἐπὶ τῶν ἀστέρων κτλ. Σ. Π.

κυμβαιρία (ἡ) (Cymbaeria) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, ἀπαντώσας εἰς τὰς ψυχρὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς τὴν Σιβηρίαν. Δ. Ν. Π.

Κυμβαλαιὸς *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Τούρμα, ἤτοι διοικητικὴ περιφέρεια τοῦ ἐν Καππαδοκίᾳ θέματος Χαρσιανοῦ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ν. Κ.

κυμβαλαρία (ἡ) (Cymbalaria) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *γρουφαδιωδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *κυμβαλαρίαν τὴν τοιχανθῆ* (Cymbalaria muralis), ἰθαγενὲς τῆς βορείου Εὐρώπης. Εἶναι φυτὸν κοσμητικόν, ἀναπτυσσόμενον συνήθως ἐπὶ τοίχων, ποῶδες καὶ ἐτήσιον, ἀναρριχώμενον, γυμνόν, φέρον μακροὺς, κρεμαμένους κλάδους. Ἔχει φύλλα μακρόμισχα, ἐναλλάσσοντα, καρδιόσχημα ἢ νεφροειδῆ, ἄνθη ἀνοικτοῦ ἰώδους ἢ ἀνοικτοῦ κιτρίνου χρώματος, καρ-

Digitized by Google

πὸν κάψαν στρογγύλην καὶ σπέρματα φοειδῆ. Ἀπαντᾷ ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Β. Εὐρώπης, ἐν Ν Ἀφρικῇ καὶ ἐν Δ. Ἀσίᾳ. Κ. ΠΑΠ

κυμβαλίζω· πλήττω, παίζω τὰ κύμβαλα.

κυμβαλισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κυμβαλίζειν, τὸ παίζειν τὰ κύμβαλα.

κυμβαλιστὴς (ὁ)· ὁ κυμβαλίζων, ὁ παίζων τὰ κύμβαλα.

κύμβαλον (τό)· εἶδος μουσικοῦ ὀργάνου, ζεῦγος μεταλλίνων δίσκων συγκρουομένων πρὸς ἀλλήλους.

—/*Μουσ.*/ Τὰ *κύμβαλα* (γαλλ. cymbales, ἰταλ. piatti ἢ cinelli, γερμ. Becken) εἶναι κρουστὸν ὄργανον, ἀποτελούμενον ἐκ δύο κυκλοτερῶν δίσκων, ἐχόντων εἰς τὸ κέντρον μικρὰν κοιλότητα, φέρουσαν ὀπάς, δι' ὧν διέρχονται δερμάτινοι ἱμάντες. Ὁ ἐκτελεστὴς κρατῶν ἐκ τῶν ἱμάντων τούτων τοὺς δίσκους κρούει τὰ ἄκρα αὐτῶν, εἴτε ἰσχυρῶς, ὁπότε ὁ παραγόμενος ἦχος δύναται νὰ δεσπόσῃ καὶ τοῦ μεγαλυτέρου συνόλου τῆς ὀρχήστρας, εἴτε προστρίβει ἐλαφρῶς τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, ἵνα παραγάγουν γλυκὺν ἦχον. Τὰ κύμβαλα ἐκπέμπουν ἐπὶ μακρὸν τὰ ἠχητικὰ των κύματα· διὰ τὸν λόγον τοῦτον πρέπει νὰ καθορίζηται ἀκριβῶς ἡ διάρκεια τῆς ἀντηχήσεω, των καὶ ἡ διακοπὴ αὐτῆς διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν δίσκων ἐπὶ τοῦ στήθους. Εἴθισται συχνάκις νὰ προσαρμόζουν τὸ ἓν ἐκ τῶν κυμβάλων ἐπὶ τοῦ μεγάλου τυμπάνου· κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ὁ αὐτὸς μουσικός, κρατῶν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸ ἕτερον ἐκ τῶν κυμβάλων, διὰ δὲ τῆς ἄλλης τὸν κόπανον τοῦ τυμπάνου, παίζει δύο ὄργανα ταυτοχρόνως. Ἕτερος τρόπος χρησιμοποιήσεως τῶν κυμβάλων εἶναι ἡ ἀνάρτησις ἑνὸς ἐξ αὐτῶν καὶ ἡ κροῦσις διὰ τοῦ κοπάνου τοῦ μεγάλου τυμπάνου, ἢ ἡ ἐκτέλεσις ρολλισμοῦ διὰ τῶν δύο ῥαβδων τῶν τυμπάνων.

Παίκτρια κυμβάλων.

Τὰ κύμβαλα εἶναι ὄργανα ἀρχαιοτάτης προελεύσεως, χρησιμοποιηθέντα κυρίως ἐν τῷ στρατῷ. Ἐν ταῖς αἰγυπτιακαῖς συλλογαῖς εὑρίσκονται ἤδη τοιαῦτα ἐκ κράματος ὀρειχάλκου καὶ ἀργύρου, ἔχοντα διάμετρον 0,14 μ. ἕως 0,18 μ. Τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον κέκτηται ἐπίσης ζεῦγος κυμβάλων ἐξ Αἰγύπτου προσδεδεμένων διὰ σχοινίου. Ἐν Ἀσσυρίᾳ εὑρέθησαν κύμβαλα ἔχοντα τὸν συνήθη τύπον, ὡς καὶ ἕτερα ἀποτελούμενα ἐκ δύο μεταλλικῶν κοίλων κώνων καταληγόντων εἰς λαβήν. Ἐν τῇ Βίβλῳ ἐπίσης γίνεται συχνάκις μνεία παρεμφερῶν ὀργάνων ὑπὸ τὸ ὄνομα *σελσελίμ* ἢ *μεσιλταγίμ*. Παρὰ τοῖς Κινέζοις, ὑπὸ τὸ ὄνομα *νάο*, εὑρίσκομεν κύμβαλα ἐξ ὀρειχάλκου, ὧν ἡ λαβὴ ἀποτελεῖ ἓν μετὰ τοῦ ὀργάνου, ὡς καὶ ποικίλας ἄλλας παραλλαγάς. Οἱ Ἰνδοὶ ἔχουσι τὰ *τάλα* ἢ *κάρα-τάλα*, εἶδος κυμβάλων σχήματος κελύφους, ἅτινα ὁ ἐκτελεστὴς κρατεῖ διὰ μεταξίνου λωρίου· ἐπίσης τὰ *γιαγγιὰ* ἢ *γιαγγιαρί*, προσομοιάζοντα πρὸς τὰ συνήθη ἐν Εὐρώπῃ κύμβαλα.

Σύγχρονα κυμβάλα.

Παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς Ῥωμαίοις ἐχρησιμοποιήθησαν εὐρύτατα τὰ κύμβαλα, ἰδίως μεταξὺ τῶν μεμυημένων εἰς τὰ μυστήρια. Τὰ παρ' αὐτοῖς ἐν τούτοις κύμβαλα ἦσαν μικρῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαστάσεων, ὡς ἀποδεικνύουσι τὰ εὑρεθέντα ἐν Πομπηΐᾳ, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐκ μικρῶν ὀρειχαλκίνων δίσκων, παραγόντων κρυσταλλίνους ἤχους. Ἐπὶ τῶν προτύπων τούτων κατεσκεύασεν ὁ Μπερλιὸζ εἰδικὰ κύμβαλα, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὴν συμφωνίαν του: «Ῥωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα». Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὰ κύμβαλα ἀναφέρονται κυρίως ὡς ὄργανα στρατιωτικῆς χρήσεως· ἀργότερον ἐνεφανίσθησαν εἰς τὸ θέατρον καὶ τὴν ὀρχήστραν. Πρῶτα δείγματα χρησιμοποιήσεως κυμβάλων μᾶς ἔδωκεν ὁ Γκλοὺκ εἰς τὸν χορὸν τῶν Σκυθῶν τῆς «Ἰφιγενείας ἐν Ταύροις», ὁ Βαγνερ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ «Ταγχώϋζερ», τὸ πρελούντιο τοῦ «Λόενγκριν» καὶ εἰς πλείστας ἄλλας περιπτώσεις· ὁ Μάγυερμπεερ εἰς τὴν γ' πρᾶξιν τοῦ «Ῥοβέρτου Διαβόλου», ὁ Λὶστ εἰς τὴν «Φάουστ συμφωνίαν», ὁ Γκλαζούνωφ εἰς τὸν «Στένκα Ῥάζιν», ὁ Πὸλ Ντυκὰς εἰς τὸν «Μαθητευόμενον μάγον» κ. λ. π.

Κύμβαλον (cymbalum) ἐπίσης καλεῖται εἶδος μικροῦ κώδωνος ἔχοντος καθωρισμένον ἦχον καὶ χρησιμεύοντος ὡς βάσεως ὁλοκλήρου κλίμακος ἐξ ὀκτὼ ἢ ἐννέα κωδώνων. Ἡ οὕτω σχηματιζομένη κωδωνοστοιχία (carillon) ἦτο λίαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς μοναχοῖς ἀπὸ τοῦ Γ' μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος.

Κύμβαλον (ἰταλ. cembalo, γερμ. Hackbrett) ἐπίσης καλεῖται ἔγχορδον ὄργανον ἐν χρήσει σήμερον ἐν ταῖς ὀρχήστραις τῶν Ἀτσιγγάνων. Ἔχει ἔκτασιν τῶν τεσσάρων χρωματικῶν ὀγδόων μι[1] ἕως μι[5] καὶ κρούεται διὰ δύο χειροπλήκτρων. Τὸ κύμβαλον ὑπῆρξεν ἐκ τῶν προγόνων τοῦ κλειδοκυμβάλου.

Κύμβαλον (cymbale, cymbal ἢ zimbal) τέλος καλεῖται εἰδικὴ μικτὴ συστοιχία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου, λίαν ὀξεῖα καὶ ἔχουσα ἐπαναλήψεις ἀνὰ 8 φθόγγους. Γ. ΣΚΛΑΒΟ

κυμβέλλη (ἡ) (Cymbelle) /*Βοτ.*/. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διατομιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα κρυπτογαμικὰ φυτὰ παρασιτικῶς ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ ἑτέρων φανερογάμων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

κύμβη (ἡ)· εἶδος μικρᾶς λέμβου ἄνευ ἱστοῦ || ἀρχ., εἶδος ποτηρίου, ἄλλως *τρυβλίον*.

—/*Ἀρχ.*/ Ἡ *κύμβη* ἢ *κυμβίον* ἦτο ποτήριον ἄνευ ποδὸς καὶ λαβῆς. Ἡ διαφορά, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουσιν αἱ διάφοροι περιγραφαὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων περὶ τοῦ σχήματος τοῦ ἀγγείου τούτου φανερώνει ὅτι τὸ κυμβίον ἐποίκιλλε κατὰ τὸ σχῆμα. Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἦτο ἴσως βαθὺ κύπελλον. Τὰ κυμβία κατεσκευάζοντο ἐκ πηλοῦ, μεταλλου καὶ ἐκ πολυτίμου ὕλης. Β. Δ. Θ.

—/*Ναυτ.*/ *Κύμβη* καλεῖται: 1) Ἁλιευτικὸν πλοιάριον τῶν ἀρχαίων, ἐξελιχθὲν εἰς ἐξυπηρετικὸν τῶν μακρῶν νηῶν. 2) Πλατεῖα καὶ βραχεῖα λέμβος (γαλλ. le canot de tambour, ἀγγλ. paddle box boat), ἥτις ἐτίθετο ἀνεστραμμένη ἐπὶ τῶν κανθηλίων τῶν τροχῶν τῶν τροχηλάτων ἀτμοπλοίων. 3) Ἡ ἐξ ὀθόνης βεβαμμένης καὶ σκελετοῦ ῥιπιδοειδῶς ἀνοιγοντος πτυκτὴ λέμβος τῶν τορπιλλικῶν καὶ ἀντιτορπιλλικῶν, ἥτις μετὰ τὴν ἔνθεσίν της πτυσσομένη παρατίθεται εἰς τὰς ὑπὲρ τὸ κατάστρωμα κατασκευὰς καὶ προσδενομένη εἰς αὐτὰς ἐλάχιστον καταλαμβάνει χῶρον. 4) Πτυκταὶ λέμβοι, ἃς χρησιμοποιεῖ τὸ μηχανικὸν ἀντὶ ὑποβάθρων κατὰ τὴν ζεῦξιν τῶν ποταμῶν δι' ἐλαφρῶν γεφυρῶν. Σ. Ε. Λ.

Κύμβη.

—/*Ἀνατομ.*/ *Κύμβη* ἢ *λέμβος* καλεῖται τὸ ἄνω μικρότερον μέρος τῆς εἰς δύο διὰ λοξῆς ἀκρολοφίας διαιρουμένης κόγχης τοῦ πτερυγίου τοῦ ὠτός. Ι. Π.

κυμβιδία (ἡ) (Cymbidia) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχιοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐπιφύτους πόας φυομένας ἐπὶ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

κυμβόκαρπος (ὁ) (Cymbocarpus) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιανδανθῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη φυόμενα εἰς τὰς παρὰ τὸν Καύκασον χώρας. Δ. Ν. Π.

κυμβοκεφαλία (ἡ) (Cymbocéphalia) /*Ἀνθρωπολ.*/. Παραμόρφωσις τοῦ κρανίου, καθ' ἣν τοῦτο παρίσταται φέρον βαθεῖαν ἐμβύθισιν ὄπισθεν τοῦ βρέγματος· ἡ παραμόρφωσις αὕτη ἐπιτυγχάνεται καὶ τεχνητῶς. Μ. Ν. Κ.

κυμβοκέφαλος (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων τὴν κεφαλὴν ἐν εἴδει κύμβου ἢ ἐν κυμβοκεφαλίᾳ.

κυμβόνωτος (ὁ) (Cymbonotus) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, πάντα πόας φυομένας ἐν Αὐστραλίᾳ. Δ. Ν. Π.

κυμβοπώγων (ὁ) (Cymbopogon) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Ἰάβας, τῆς Κεϋλάνης καὶ τῶν Μαλαισίων νήσων, πολύτιμους διὰ τὸ αἰθέριον ἔλαιον, ὅπερ παράγεται δι' ἀποστάξεως ἐκ τῶν ἀνθέων των καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν μυρεψικὴν καὶ σαπωνοποιίαν. Δ. Ν. Π.

κυμβουλία (ἡ) (Cymbulia) /*Ζῳολ.*/. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυμβουλιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ μαλάκια μὲ κόγχην χονδρώδους συστάσεως καὶ κεκοσμημένην ὑπὸ συμμετρικῶν συσπειρώσεων. Τὰ ἐλάχιστα εἴδη τοῦ γένους ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *κυμβουλία ἡ περόνειος* (Cymbulia Peronii), ἥτις ἔχει μῆκος 5 περίπου χιλιοστομέτρων, σῶμα φοειδοσπίμηκες, πηκτωματῶδες, διαφανές, κεφαλὴν ἐκτατήν, στόμα ἐφωδιασμένον ὑπὸ συσταλτῆς προβοσκίδος, δύο συλληπτήριους προσακτρίδας, ὀφθαλμοὺς μικροὺς καὶ δύο πτερύγια ἀντίθετα, παρὰ τὸ ἄκρον τοῦ σώματος εὑρισκόμενα. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

κυμβουλίδαι (οἱ) (Cymbulidae) /*Ζῳολ.*/. Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀπισθοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα μικρότατα μαλάκια ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *κυμβουλία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κυμβρικός, *-ή, -όν*, ἢ *κυμρικός*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Κύμβρους ἢ Κύμρους.

— **Κυμβρικὰ ὄρη** (Cumbrian Mountains) /*Γεωγρ.*/. Μικρὰ ὀροσειρά, ἡ ὑψηλοτέρα καὶ γραφικωτέρα τῆς κυρίως Ἀγγλίας. Ἐκτείνεται ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ἐν ταῖς κομιτείαις Οὐεστμόρλαντ καὶ Κουμβερλάνδης, μεταξὺ τοῦ κόλπου Μορκάμπ πρὸς Ν., τοῦ κόλπου Σόλουεϊ πρὸς Β. καὶ τῶν κοιλάδων τῆς Ἐδὲμ καὶ τῆς Σαγώνης πρὸς Α. Συνίσταται ἐκ σιλουρίων σχιστῶν, διὰ μέσου τῶν ὁποίων παρενεβλήθησαν γρανῖται, συηνῖται κλπ. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ εἶναι: ἡ *Σκώφελλ* (984 μ.), ἡ *Μπώφελλ* (900 μ.), ἡ *Χέλβελλιν* (950 μ.), ἡ *Σκίντω* 932 μ.), ἡ *Σάντλμπακ* (870 μ.) κλπ. Ἡ περιοχὴ αὕτη ὠνομάσθη ἀγγλικὴ Ἑλβετία λόγῳ τῆς γραφικότητος τῶν κοιλάδων τῶν ἐκτεινομένων μεταξὺ τῶν ὀρέων καὶ τῶν πολυαρίθμων λιμνῶν. Οὐδὲν σχεδὸν σημεῖον τῆς Εὐρώπης δέχεται τόσην βροχὴν ὅσην αἱ κλιτύες καὶ αἱ κοιλάδες αὗται, ἔνθα ἡ βροχὴ φθάνει μέχρι 5 μ. ἐτησίως. Δ. Σ. Δ.

— **Κυμβρικὴ** *γλῶσσα* (ἡ) /*Γλωσσολ.*/. Καλεῖται οὕτως ἡ κελτικῆς καταγωγῆς γλῶσσα (ὅπως καὶ ἡ Ἰρλανδική, ἡ Σκωτικὴ ἢ Βρετοννικὴ κλπ.), ἡ ὁμιλουμένη εἰς τὴν δυτικῶς τῆς Ἀγγλίας κειμένην Οὐαλίαν, δι' ὃ ἡ ῥηθεῖσα γλῶσσα καλεῖται καὶ *Οὐαλική*. Τὰ παλαιότερα γλωσσικὰ λειψανά της—βραχεῖαί τινες σημειώσεις καὶ σύντομα σχόλια μεταξὺ τῶν στίχων διαφόρων θρησκευτικοῦ περιεχομένου βιβλίων καὶ ἀνερχόμεναι μέχρι σχεδὸν τοῦ Η' αἰῶνος μ. Χ.—ὀλίγον ὑπολείπονται κατὰ τὴν ἡλικίαν ἀπὸ τὰ Ἰρλανδικά. Ἀλλὰ τὰ κυριώτερα λογοτεχνικὰ μνημεῖά της, περιέχοντα ἰδίως τὰς παθητικὰς καὶ μελαγχολικὰς μελῳδίας, δι' ὧν οἱ βάρδοι τῆς Οὐαλίας ἔψαλαν καὶ ἐξύμνησαν τὰ ἔνδοξα κατορθώματα καὶ τὰς λυπηρὰς τύχας καὶ περιπετείας τοῦ ἔθνους των—καὶ δὴ τὰς σχετικὰς μὲ τὴν εἰς τὴν χώραν των εἰσβολὴν τῶν Ἀγγλοσαξώνων — συνετάχθησαν κατὰ τοὺς ἀμέσως κατόπιν αἰῶνας, ἂν καὶ τὰ ἀρχαιότερα ἐκ τῶν σῳζομένων χειρογράφων των δὲν εἶναι παλαιότερα τῶν μεταξὺ τοῦ ΙΒ' καὶ ΙΕ' μ. Χ αἰώνος χρόνων. Ἡ νεωτέρα οὐαλικὴ φιλολογία εἶναι ἐξ ἴσου πλουσία καὶ ἀξιόλογος πρὸς τὴν ἀδελφήν της ἰρλανδικήν. Ἀλλ' ὅπως ἡ ἰρλανδικὴ γλῶσσα ὑποχωροῦσα διαρκῶς εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὁμιλεῖται σήμερον ὑπὸ τοῦ δεκάτου μόλις τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Ἰρλανδίας, οὕτω καὶ ἡ Κυμβρικὴ ἢ Οὐαλικὴ λαλεῖται ἤδη ὑπὸ μικρᾶς μειονότητος τῶν κατοίκων τῆς Οὐαλίας. Ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ δηλαδὴ τῆς χερσονήσου, ἀνερχομένου εἰς 2.742.072 κατοίκους (κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1921), μόνον αἱ 160.000 ὁμιλοῦν ἀποκλειστικῶς τὴν Οὐαλικήν, 772 188 δὲ Οὐαλῶν εἶναι δίγλωσσοι, ἔχοντες ὡς ὄργανον καθημερινῆς χρήσεως τόσον τὴν μητρικήν των γλῶσσαν, ὅσον καὶ τὴν Ἀγγλικήν. Τὰ ὑπόλοιπα δύο τρίτα περίπου τῶν κατοίκων ἐξηγγλίσθησαν ἤδη ἐντελῶς. Ὅπως δὲ λέγει ὁ γνωστὸς Ἀμερικανὸς γλωσσολόγος Whitney εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Γ. Χατζιδάκι ἐξελληνισθὲν (τῷ 1898) ἔργον του «Language and the study of language, twelve lectures on the principles of linguage science» (1867), «εἶναι πολὺ ἀμφίβολον, ἂν οἱ κάτοικοι τῆς Οὐαλίας, μεθ' ὅσου ζήλου καὶ ἐπιμονῆς καὶ ἂν ἀντέχωνται τῆς ἰδίας ἐθνικῆς των γλώσσης μέχρι τῆς σήμερον, θὰ ἐξακολουθήσωσιν ἐσαεὶ διαρκῶς ἀποκρούοντες τὰ μεγάλα ὠφελήματα, ὅσα θὰ προσεγίνοντο εἰς αὐτούς, ἂν ἐγκατέλειπον τὴν γλῶσσαν ταύτην, καὶ ἀνθιστάμενοι πρὸς πλήρη συγχώνευσιν μετὰ τῆς μεγάλης μάζης τῶν ἀγγλιστὶ λαλούντων, μετὰ τῶν ὁποίων—παρὰ τὴν γλωσσικὴν ταύτην διαφοράν των—ἀποτελοῦν ἓν ὅλον». Ἡ σύγχρονος γραπτὴ Οὐαλικὴ διεμορφώθη ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γλώσσης τῆς ὑπὸ τοῦ Morgan γενομένης τῷ 1588 μεταφράσεως τῆς ἁγίας Γραφῆς εἰς τὴν ἐθνικὴν γλῶσσαν τῶν Οὐαλῶν, αἱ δὲ διάλεκτοι ταύτης ὑπάγονται εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας: τὴν νότιον, περιλαμβάνουσαν τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τοῦ Cardigan, Carmarthen καὶ Clamorgan, καὶ τὴν βόρειον, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν ἰδιωμάτων τοῦ Anglesey, Carnarvon, καὶ Merioneth. Ἡ Κυμβρικὴ ὁμιλεῖται ἐκτὸς τῆς Οὐαλίας καὶ ὑπὸ τῶν πολλαχοῦ τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν καὶ τῆς λοιπῆς Ἀμερικῆς ἐγκατεστημένων Οὐαλῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Southall*, Wales and her language (London 1893). —*J. Rhys*. The Welsh people (London 1906) (ἐν κεφαλαίῳ 1ῳ πραγματεύεται καὶ περὶ τῆς ὁ αλικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας) —*Morris Jones*, A Welsch grammar historical and comparative I. (Oxford 1913). Ἀπαραίτητον διὰ τὸν μελετῶντα τὴν συγκριτικὴν γραμματικὴν τῶν κελτικῶν ἐν γένει γλωσσῶν εἶναι τὸ σπουδαῖο ἄτον ἔργον τοῦ Δανοῦ *H. Pedersen*, Vergleischende Grammatik der keltischen Sprachen I—II (Göttingen 1908—1913).

Γ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—**Κυμβρικὸς ὠκεανὸς** /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἡ κατὰ τοὺς Λατίνους γεωγράφους ὀνομασία τῆς μεγάλης θαλάσσης τῆς ἀκτογραφούσης τὰς δυτικὰς τῆς

Digitized by Google

Κυμβρίας ἀκτάς. Εἶναι ἡ ἀκτογραφοῦσα τὰς δυτικὰς τῆς συγχρόνου Κουμβερλάνδης ἀκτὰς θάλασσα, ἡ *Ἰρλανδικὴ θάλασσα* (Irish Sea). Σ. Ε. Λ.

Κύμβροι (οἱ), ἢ *Κύμροι* [*Ἀρχ.*]. Ὀνομάζονται οὕτως οἱ κελτικῆς καταγωγῆς κάτοικοι τῆς Οὐαλίας. Κελτικῆς καταγωγῆς ἦσαν πάντες οἱ κάτοικοι Ἀγγλίας καὶ Ἰρλανδίας πρὸ τῆς κατακτήσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἀγγλοσαξώνων καὶ Νορμανδῶν. Μὲ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου ὅμως ἐπεκράτησαν οἱ Ἀγγλοσάξωνες καὶ σήμερον μόλις $2^1/_2$ ἑκατομμύρια εἶναι κελτικῆς καταγωγῆς, ἐκ τῶν ὁποίων ἓν ἑκατομμύριον περίπου Κύμβροι εἰς τὴν Οὐαλίαν. Ν. Ζ

κυμένιον (τό), ἢ ***θυμένιον*** [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀρωματικὸς ὑδρογονάνθραξ, ἀπαντῶν εἰς διάφορα αἰθέρια ἔλαια, ὡς τοῦ θύμου, τῆς κυπαρίσσου, τοῦ κινναμώμου, εἴς τινα εἴδη τερεβινθελαίου κλπ. Ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐλαίου τοῦ ἀζοβὰν διὰ κλασματικῆς ἀποστάξεως καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς ἀρωματισμὸν σαπώνων. Σ. Γ.

Κύμη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία πόλις τῆς Εὐβοίας, κειμένη κατὰ τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς αὐτῆς παραλίας. Ἡ ἀκριβὴς θέσις τῆς ἀρχαίας πόλεως δὲν εἶναι γνωστή. Τινὲς τοποθετοῦσιν αὐτὴν ἐπὶ τῆς χερσονήσου Χειλῆς, τῆς κειμένης πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς σημερινῆς Κύμης, ἔνθα σῴζονται λείψανα μυκηναϊκοῦ φρουρίου καὶ ἀρχαίου συνοικισμοῦ, ἢ πλησίον τῆς μονῆς τοῦ Σωτῆρος, πρὸς τὰ Β. τῆς Κύμης. Ἄλλοι εὑρίσκουν τὰ ἐρείπια αὐτῆς παρὰ τὴν κώμην Ποταμίαν, τὴν κειμένην μίαν ὥραν νοτιώτερον, ὄχι μακρὰν τῆς παραλίας, ὅπου ἐπὶ κωνοειδοῦς λόφου ὑπάρχουν λείψανα ἀρχαίου φρουρίου. Ὑπὲρ τῆς θέσεως ταύτης συνηγορεῖ βεβαίως τὸ γεγονὸς ὅτι μόνον ἐκεῖ, παρὰ τὴν Πλατάναν, σχηματίζεται μικρός, ὄχι καὶ αὐτὸς τόσον ἀσφαλής, λιμὴν καθ' ὅλην τὴν ἀνατολικὴν ἀλίμενον καὶ ἄξενον παραλίαν τῆς Εὐβοίας. Καὶ τρίτη δὲ γνώμη ἀκόμη ἐξηνέχθη, ὅτι οἱ Κυμαῖοι ᾤκουν κατὰ κώμας μεταξὺ τῆς Χειλῆς πρὸς Β, Ὀχθονιᾶς καὶ Ὁρίου πρὸς Ν. καὶ Μακρυχωρίου πρὸ Δ. Ὁπωσδήποτε ἡ εὐβοϊκὴ Κύμη φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἡ μητρόπολις τῆς ἐν Αἰολίδι τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς ἐν Καμπανίᾳ τῆς Ἰταλίας μεγάλης ὁμωνύμου πόλεως, ἣν ἔκτισαν οἱ Κυμαῖοι μετὰ τῶν Χαλκιδέων. Τοῦτο βεβαίως μαρτυρεῖ τὴν ἐπισημότητα καὶ τὴν δύναμιν αὐτῆς. Ὅτι ταύτης, τῆς εὐβοϊκῆς Κύμης, εἶναι ἀποικία ἡ τῆς Καμπανίας καὶ οὐχὶ τῆς μικρασιατικῆς, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἔφορος, ἐπιμαρτυρεῖ ἡ ταυτότης τοπωνυμιῶν, ἀκόμη καὶ σήμερον σῳζομένων. Ἐνωρὶς ὅμως ἐξέπεσεν εἰς ἀσήμαντον χωρίον, καταστραφεῖσα ὑπὸ σεισμῶν ἢ ἐπιδρομῶν ἢ καὶ ὑποχωρήσασα εἰς τὴν αὔξουσαν δύναμιν τῆς Ἐρετρίας, εἰς τοὺς δήμους τῆς ὁποίας ἀνῆκε κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους. Κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἐν ἀφανείᾳ, διότι δὲν ἀναφέρεται ἐπίσκοπος αὐτῆς, ὑπαγομένης εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Αὐλῶνος, τῆς ὁποίας ἕδρα βεβαίως ἦτο τὸ σημερινὸν χωρίον Αὐλωνάριον.

Εἰς τὴν Κύμην ἀποδίδονται νομίσματά τινα ἀναλογοῦντα κατὰ τὴν τεχνοτροπίαν καὶ τὴν κατασκευὴν πρὸς τὰ παλαιὰ εὐβοϊκὰ νομίσματα, φέροντα ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἵππον ἢ πρόσθιον ἵππου ἐν κύκλῳ, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τετράγωνον ἔγκοιλον διῃρημένον διαγωνίως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. I. G. IX. 12 Inscriptiones Euboeae ὑπὸ *Ziebart*.—*Γ. Παπαβασιλείου*, Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων, σ. 29 κ. ἑ.—*Ναθαναὴλ Ἰωάννου*, Εὐβοϊκά.—*Β. Φάβη*, Γλωσσικαὶ ἐπισκέψεις.—Head-*Σβορώνου*, Ἱστορία τῶν νομισμάτων. Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΟΥ

— **Κύμη** (καὶ ***Κούμη***) [*Γεωγρ.*]. Πολίχνη τῆς Εὐβοίας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας, ἀπέχουσα 93 χλμ. (διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ) ἀπὸ τῆς Χαλκίδος. Κεῖται ἐπὶ ὑψηλοῦ ἐδάφους (μέσου ὕψους 200 μ.) πρὸς τὸ ΒΑ. μέρος τῆς νήσου καὶ εἰς ἀπόστασιν $4 \, ^1/_2$ χλμ. (διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ) ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ Αἰγαῖον παραλίας. Ἡ ἀπὸ τῆς πόλεως θέα (ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ Προφήτου Ἠλία, ὅπου τὸ νεκροταφεῖον τῆς πόλεως) πρὸς τὴν κατὰ τὸ Αἰγαῖον ἀκτὴν καὶ τὴν νῆσον Σκῦρον εἶναι μαγευτική, πολλὰ δ' εἶναι τὰ περὶ αὐτὴν ὡραῖα τοπία. Ἡ κεντρικὴ ὡραία πλατεῖα τῆς πόλεως, ὅπου καὶ ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἔχει δύο καλὰ ξενοδοχεῖα καὶ εὐπρεπῆ καφενεῖα. Ἡ πόλις ὑδρεύεται διὰ δεξαμενῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ φρεατίων ὑδάτων, φωτίζεται δὲ δι' ἠλεκτρικοῦ φωτός. Ἔχει γυμνάσιον, γραφεῖον ἀστυνομικῆς ὑποδιοικήσεως, οἰκονομικὴν ἐφορείαν, ταμεῖον, γραφεῖα ΤΤΤ. καὶ εἰρηνοδικεῖον. Κάτ. (1928) 3796. Εἶναι ἕδρα κοινότητος περιλαμβανούσης τὸν συνοικισμὸν *Σούκαρον* καὶ τὴν ὥραν ἀπέχουσαν μονὴν *Σωτῆρος*, ἀριθμούσης δὲ 4205 κατοίκους. Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτῆς ἀμπελώνων παράγεται ὁ ὀνομαστὸς οἶνος τῆς Κύμης, ἰδίᾳ ὁ μέλας, ὅστις ἐξάγεται εἰς τὸ ἐξωτερικὸν (ἐν ὅλῳ παραγωγὴ 11 ἑκατ. ὀκ.). Πρὸς τούτοις παράγονται ἄφθονα ὀπωρικά, ἐν οἷς ἐξαίρετα σῦκα, σταφυλαί, κεράσια (4—5 χιλ. ὀκ.), ἔτι δ' ἔλαιον (150 χιλ. ὀκ.), κουκούλια καὶ ὀλίγα σιτηρά.

Οἱ γνωστοὶ λιγνῖται τῆς Κύμης ἐξορύσσονται εἰς τὰς θέσεις Ἔντζ καὶ Καραβάκια (4—5 χιλ. δυτ. τῆς πόλεως) καὶ μεταφέρονται ἐναερίως πρὸς φόρτωσιν εἰς τὴν παραλίαν Κύμης. Ἀξιόλογος εἶναι ἡ οἰκιακὴ βιομηχανία διαφόρων μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Ἔχει 3 ἐλαιοτριβεῖα, ἐργοστάσιον τσιμπουκίων (ἐξ ἐρείκης) καὶ ἀλευρόμυλον κινούμενον δι' ἀτμοῦ. Εἰς ἀπόστασιν 20′ πρὸς Β. ὑπάρχει ἰαματικὴ πηγή, *Χωνευτικὸ* καλουμένη, κατάλληλος διὰ τοὺς πάσχοντας ἐκ χολολίθων. Συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ. Ἡ Κύμη ἔχει τακτικὴν αὐτοκινητικὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Χαλκίδος (δι' Ἀλιβερίου) καὶ κατ' εὐθεῖαν μετὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ὡσαύτως συνδέεται ἀτμοπλοϊκῶς (διὰ τῆς Παραλίας Κύμης) μετὰ τῆς νήσου Σκύρου, τῆς Καρύστου καὶ τοῦ Πειραιῶς.

Κατά τινα παράδοσιν, ἡ σημερινὴ Κύμη ἐκτίσθη ὑπὸ ἐννέα οἰκογενειῶν ἐκ τῆς κοιλάδος τοῦ Ὀξυλίθου ἐλθουσῶν, περὶ τὸ 1700 περίπου. Οἱ Κυμαῖοι ἀνέπτυξαν σὺν τῷ χρόνῳ ἀξιόλογον ἐμπόριον καὶ ναυτικόν, συναγωνιζόμενοι τοὺς Ὑδραίους, ὡς ἀναφέρουν αἱ παραδόσεις. Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἐπολέμησαν μὲ φιλοπατρίαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γεωργίου Ἰωάννου Παπᾶ. Μὴ δυνηθέντες ὅμως νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῶν ἄλλων Εὐβοέων, ἐνικήθησαν μεμονωμένοι ὑπὸ τοῦ Ὀμὲρ βέη τῆς Καρύστου παρὰ τὰ Λέπουρα, φονευθέντος καὶ τοῦ γενναίου ἀρχηγοῦ των. Καὶ ἡ εἰς τὸν ναυτικὸν ἀγῶνα συμβολὴ τῶν Κυμαίων εἰς πολεμικὰ πλοῖα καὶ εἰς ἄνδρας ὑπῆρξε ἱκανή.

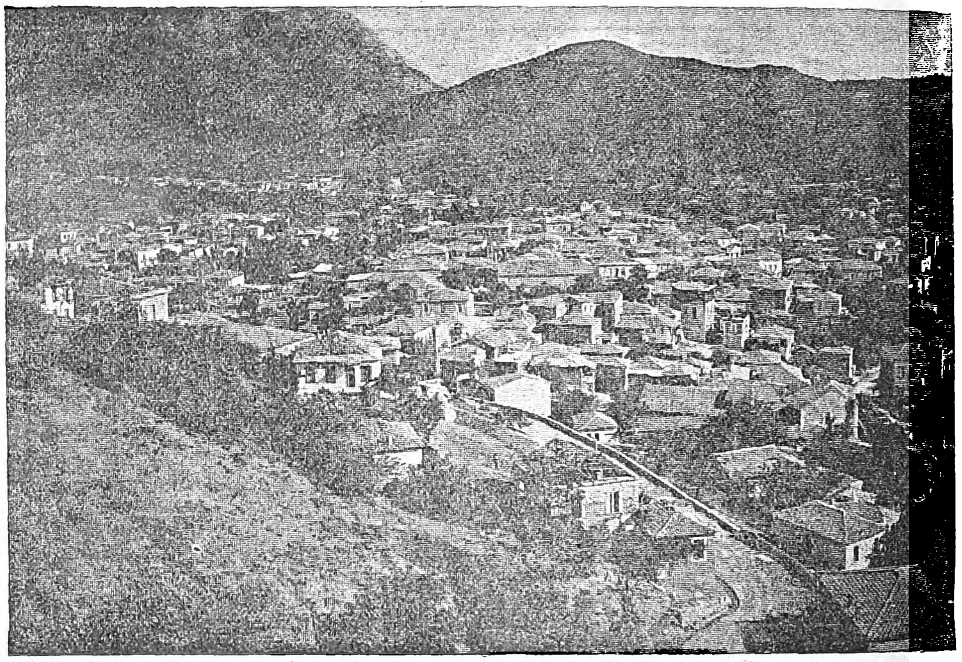

Γενικὴ ἄποψις τῆς Κύμης (Εὐβοίας).

Οἱ σημερινοὶ Κυμαῖοι διακρίνονται διὰ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν φιλοξενίαν των, ἡ δὲ γλῶσσά των, μὲ τὴν ἰδιάζουσαν προφοράν, διετηρήθη κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμειγὴς ξενικῶν ἐπιδράσεων, διατηροῦσα πλείστους τύπους καὶ λέξεις τῆς ἀρχαίας. Ἐκ Κύμης κατήγετο καὶ ὁ ἥρως τῶν βαλκανικῶν πολέμων Βελισσαρίου. Ι. Σ. Σ.—Ι. Π.

— **Κύμη** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἡ σημαντικωτάτη τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ πόλεων τῆς Αἰολίδος. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς νοτίου παραλίας τοῦ Ἐλαϊτικοῦ κόλπου, ΒΑ. τῆς Φωκαίας, καὶ μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν (καὶ εἰς ἴσην σχεδὸν ἀπ' αὐτῶν ἀπόστασιν) τῶν ποταμῶν Καΐκου καὶ Ἕρμου. Εἶχε κτισθῆ κατὰ μὲν τὴν μυθικὴν παράδοσιν ὑπό τινος Ἀμαζόνος, ὁμωνύμου, κατὰ δὲ τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις ὑπὸ Κυμαίων ἀποίκων τῆς Εὐβοίας, ἢ Λοκρῶν, ὁρμηθέντων ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου τῶν Θερμοπυλῶν Φρικίου ὄρους, οἵτινες ἔκτισαν τὴν Κύμην μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ ὑπὸ Πελασγῶν κατοικουμένης Λαρίσης. Ἡ Κύμη κατὰ τὸν Η′ καὶ Ζ′ π. Χ. αἰῶνα εἶχε φθάσει εἰς ἀνθηροτάτην οἰκονομικὴν κατάστασιν, ἕνεκα τῆς μεγάλης γονιμότητος τῆς χώρας της, ἥτις εἶχε μεγάλην ἔκτασιν, διότι οἱ Κυμαῖοι ἔστρεψαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν προσοχήν των εἰς τὰ μεσόγεια τῆς χώρας ἢ τὰ παράλια, καὶ εἰς τὴν γεωργίαν ἢ τὴν ναυτιλίαν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐσκώπτοντο ὑπὸ τῶν γειτόνων των Ἰώνων, οἵτινες ἔλεγον ὅτι οἱ Κυμαῖοι μετὰ αἰῶνας ὅλους ἀντελήφθησαν ὅτι κατῴκουν παραλίαν χώραν καὶ ὅτι μετὰ 300 ἔτη ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς πόλεώς των εἰσέπραξαν λιμενικὰ τέλη (*Στρ.* C. 622). Ἕνεκα τῆς οἰκονομικῆς της ἀνθήσεως ἡ Κύμη ταχέως ἔγινε πόλις πολυάνθρωπος καὶ ἕνεκα τούτου ὑπῆρξεν αὐτή, ὡς καὶ ἡ Λέσβος, τὸ κυριώτερον ὁρμητήριον τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ Αἰολέων καὶ ἡ κυριωτέρα μητρόπολις τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν. Ἐκ τῶν ἑλληνίδων πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας ἐκείνη, ἥτις ἦλθεν εἰς φιλικωτάτας σχέσεις πρὸς τὴν Κύμην, ἦτο ἡ Φώκαια, ἡ ὁποία παρ' αὐτῆς ἔλαβε καὶ τὸν χῶρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγκατεστάθησαν οἱ πολῖται της, ἐκ δὲ τῶν γειτόνων λαῶν οἱ Φρύγες, τῶν ὁποίων ὁ βασιλεὺς Μίδας, ὁ υἱὸς τοῦ Γορδίου, λέγεται μάλιστα ὅτι ἐνυμφεύθη Κυμαίαν πολίτιδα, τὴν Ἑρμοδίκην. Ἡ Κύμη ἐν ἀρχῇ ἐκυβερνήθη ὑπὸ βασιλέων, μετὰ ταῦτα δὲ ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατίας της καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΣΤ′ π. Χ. αἰῶνος, μετὰ τὴν εἰς τοὺς Πέρσας ὑποταγήν της, ὑπὸ τυράννου, τοῦ Ἀρισταγόρα (513 π. Χ.). Κατὰ τὴν ἰωνικὴν ἐπανάστασιν ἡ Κύμη, ὡς καὶ αἱ Κλαζομεναί, ἐπολιορκήθη ἀπὸ ξηρᾶς ὑπὸ τῆς κυρίας περσικῆς στρατιᾶς ὑπὸ τὸν Ἀρταφέρνη καὶ Ὀτάνην. Ἡ πολιορκία παρετάθη ἐπὶ πολλοὺς μῆνας, παρὰ τὴν δεξιότητα τῶν Περσῶν περὶ τὸ τειχομαχεῖν, καὶ ὁ Ἀρταφέρνης ἐπέστρεψεν ἄθυμος εἰς τὰς Σάρδεις, ἐκ τῶν ὁποίων εἶχεν ἐξορμήσει. Ὑπετάγη ὅμως καὶ ἡ Κύμη εἰς τοὺς Πέρσας μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν κατάπνιξιν τῆς ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ εἰς τὸν λιμένα ταύτης διεχείμασεν ὁ περισωθεὶς ἐκ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας περσικὸς στόλος, ἀφοῦ διεπόρθμευσε πρότερον τὴν μετὰ τοῦ Ξέρξου φυγοῦσαν πεζικὴν στρατιὰν ἐκ τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου εἰς τὴν Ἄβυδον. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνίδων πόλεων, ἡ Κύμη προσῆλθεν εἰς τὴν ὑπὸ τοὺς Ἀθηναίους συμμαχίαν τῆς Δήλου καὶ διετήρησε τὴν αὐτονομίαν της μὲ μικράς τινας περιπετείας, μέχρι τῆς Ἀντιλκιδείου εἰρήνης (387 π. Χ.), διότι καὶ ὅτε ὁ Τισσαφέρνης, ἐκδιώκούμενος τὰς ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνίδας πόλεις διὰ τὴν πρὸς τὸν Κῦρον εὔνοιάν των καὶ θέλων νὰ μεταβάλῃ ταύτας εἰς ὑπηκόους τῶν Περσῶν, ἤρχισε τὸ ἔργον του τοῦτο διὰ τῆς πολιορκίας τῆς Κύμης (400 π. Χ.), αὕτη φαίνεται ὅτι δὲν ἀπώλεσε τὴν ἐλευθερίαν της διὰ τῆς προστασίας τῆς Σπάρτης, ἥτις ἀπέστειλε, κατὰ τὸ 396 π. Χ., τὸν Ἀγησίλαον πρὸς ταπείνωσιν τῶν Περσῶν, κατόπιν ἐπιμόνου αἰτήσεως τῶν ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Διαδόχων, μέχρι τοῦ 222 π. Χ., δὲν γίνεται μνεία τῆς Κύμης, ὡς σπανίως ἐγίνετο μνεία αὐτῆς καὶ κατὰ τὸν Δ′ π. Χ. αἰῶνα. Κατὰ τὸ 222 π. Χ. γίνεται μνεία αὐτῆς ὡς περιελθούσης καὶ πάλιν εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Περγάμου, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ πρότερον ἀπὸ Ἀττάλου τοῦ Α′ ἀνῆκεν, ἀφαιρεθεῖσα ὑπὸ τῶν Σελευκιδῶν, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ πάλιν περιῆλθε κατὰ τὸ 190 π. Χ., ἀλλὰ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἧτταν Ἀντιόχου τοῦ Γ′ ἐν Μαγνησίᾳ, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἡ Κύμη ἀνεγνωρίσθη ὡς civitas libera, μετὰ δὲ τὴν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἵδρυσιν τῆς ἐπαρχίας Ἀσίας προσηρτήθη εἰς ταύτην καὶ κατὰ τὸ 17 μ. Χ. κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ. Ἡ Κύμη ὑπῆρξε πατρὶς τοῦ ἱστορικοῦ Ἐφόρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου, διότι ἐκ ταύτης μετῴκησεν ὁ πατήρ του εἰς Ἄσκρην τῆς Βοιωτίας. Ἐρείπια τῆς πόλεως ταύτης σῴζονται παρὰ τὸ σημερινὸν *Λακούρτ-κιοϊ*.

Τὰ ἀρχαιότερα νομίσματα τῆς Κύμης εἶναι τὰ κοπέντα πρὸ τοῦ 500 π. Χ. ἐξ ἠλέκτρου, κατὰ φοινικικὸν σταθμητικὸν κανόνα. Ταῦτα φέρουσι τὰς ἑξῆς, συνήθως, παραστάσεις: προτομὴν ἵππου ἀνορθουμένου καὶ ὑποκάτω ἄνθος ἔμπροσθεν καὶ τρία βαθέα ἔγκοιλα ὄπισθεν, ἢ ἵππον ἀνορθούμενον καὶ ὑποκάτω ἄνθος ἔμπροσθεν καὶ τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τέσσαρα διῃρημένον ὄπισθεν, ἢ κεφαλὴν ἵππου ἔμπροσθεν καὶ τετράγωνον ἔγκοιλον ὄπισθεν, ἢ κεφαλὴν ἀετοῦ ἔμπροσθεν καὶ τετράγωνον ἔγκοιλον ὄπισθεν (τὰ τοῦ τελευταίου τύπου εἶναι ἀργυρᾶ). Εἰς τὰ νομίσματα τῆς Κύμης τῶν χρόνων τούτων κατατάσσουν οἱ νομι-

Digitized by Google

σματολόγοι καὶ τὰ εὑρεθέντα ἐν Θήρᾳ νομίσματα, τὰ φέροντα ἔμπροσθεν μὲν πρόσθιον ἵππου, ὄπισθεν δὲ δύο τετράγωνα ἔγκοιλα περιέχοντα ἀστέρας. Ἀπὸ τῶν μηδικῶν πολέμων μέχρι τοῦ 190 π. Χ., ὅτε ἀνεγνωρίσθη civitas libera, φαίνεται ὅτι δὲν ἔκοψε νομίσματα ἡ Κύμη. Μετὰ τὸ 190 ἔκοψεν ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ. Ἐκ τῶν ἀργυρῶν τὰ τετράδραχμα φέρουσιν ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν τῆς Κύμης, τῆς κατὰ τὴν παράδοσιν οἰκιστρίας τῆς πόλεως, ὄπισθεν δὲ τὴν λέξιν ΚΥΜΑΙΩΝ, ἵππον, ἀγγεῖον μόνωτον ὡς σύμβολον καὶ διάφορα ὀνόματα ἀρχόντων (πάντα ἐντὸς στεφάνου), τὰ δὲ ἡμίδραχμα ἔμπροσθεν ἀετὸν καὶ ὄπισθεν τὰ γράμματα ΚΥ καὶ πρόσθιον ἵππου. Τῶν αὐτῶν περίπου τύπων εἶναι καὶ τὰ χαλκᾶ. Τὰ κοπέντα κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους εἶναι ποικίλων τύπων. Ἐκ τούτων ἄξια ἀναγραφῆς εἶναι τὰ φέροντα ἔμπροσθεν τὴν λεξιν ΟΜΗΡΟΣ καὶ Ὅμηρον καθήμενον καὶ ὄπισθεν τὴν λέξιν ΚΡΗΘΗΙΣ (ἤτο ἡ μήτηρ τοῦ Ὁμήρου) καὶ γυναῖκα κρατοῦσαν σκῆπτρον, ἢ τὴν λέξιν ΕΡΜΟΣ καὶ τὸν ποτάμιον θεὸν Ἕρμον, ἢ τὴν λέξιν ΞΑΝΘΟΣ καὶ τὸν ποτάμιον θεὸν Ξάνθον, ἢ τὴν ἐπιγραφὴν ΑΙΟΛΕΩΝ ΚΥΜΑΙΩΝ εἰς δήλωσιν τῆς καταγωγῆς των κ.ο.κ. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**Κύμη** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ὀργάνης τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 229. Χ. Δ.

—**Κύμη** *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀν. ἀκτῆς τῆς Εὐβοίας (πλάτ. 38°39′10″ Β., μῆκ. 24°09′30″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 426: Doro channel to gulf of Saloniki) εἰς 2 μίλ. ΒΑ. τοῦ φερωνύμου λιμένος καὶ εἰς 37 μίλ. ΒΔ. τοῦ Καφηρέως. Σ. Ε. Λ.

—**Κύμη** *Καμπανίας [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. Ἦτο ἐκτισμένη ἐπὶ ὑψώματος πρὸς Β. τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως, ὀλίγον πρὸς Ν. τοῦ Μισηνοῦ ἀκρωτηρίου. Κατὰ τὸν Στράβωνα ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Χαλκιδέων καὶ τῶν Κυμαίων τῆς Εὐβοίας, ὠνομάσθη δὲ Κύμη κατόπιν συμφωνίας τῶν δύο ἀρχηγῶν τοῦ στόλου τῶν ἀποίκων, τοῦ Ἱπποκλέους τοῦ Κυμαίου καὶ τοῦ Μεγασθένους τοῦ Χαλκιδέως, καθ᾿ ἣν ἔλαβε μὲν τὴν ἐπωνυμίαν ἀπὸ τῶν Κυμαίων, ἀνῆκεν ὅμως εἰς τοὺς Χαλκιδεῖς. Τοὐναντίον ὁ Ἔφορος, ἐκ φιλοπόλιδος αἰσθήματος ὁρ-

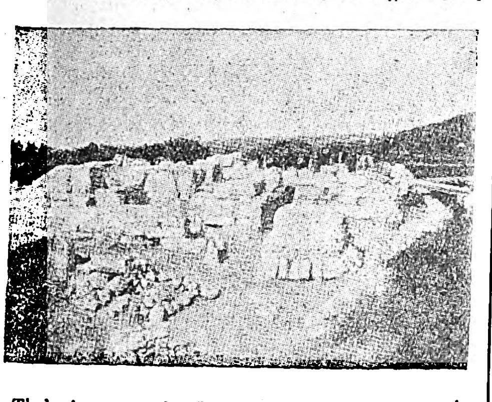

Τὰ ἐρείπεια τοῦ ἐν Κύμῃ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος.

μώμενος, φρονεῖ ὅτι τὴν ἐν Καμπανίᾳ Κύμην ἔκτισαν οἱ συμπολῖταί του Κυμαῖοι τῆς Αἰολίδος. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὅμως εἶναι καὶ αὕτη κτίσμα τῶν Εὐβοέων, ὅπως καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἀποικίαι τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Κατά τινα παράδοσιν ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τῶν κυμάτων «ραχιώδης γὰρ καὶ προεχὴς ὁ πλησίον αἰγιαλὸς» (*Στρ.* 243). Οἱ ἄποικοι ἐγκατεστάθησαν κατ᾿ ἀρχὰς ἐπὶ τῆς νήσου Αἰναρίας (Ἰσχίας), κατόπιν δὲ μετῴκησαν ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ἀκτῆς. Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ Κύμη ἦτο τὸ πλέον ἀπομεμακρυσμένον προπύργιον τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου εἰς τὰς τότε ἀγνώστους εἰς τοὺς Ἕλληνας δυτικὰς θαλάσσας, τὰς πλήρεις, κατὰ τὴν φαντασίαν των, θαλασσίων τεράτων. Εἶχεν ἐπίνειον τὴν Δικαιαρχίαν, τὴν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατόπιν κληθεῖσαν Ποτίολοι, καὶ ἀποικίας τὴν Παλαιόπολιν, τὴν σημερινὴν Νεάπολιν, καὶ τὴν Ζάγκλην.

Ἡ Ρώμη ὀφείλει εἰς αὐτὴν τὴν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Δήμητρος καὶ τὰ σιβυλλικὰ βιβλία. Πλουσία καὶ εὔπορος ἐκ τοῦ ἐμπορίου, εὑρίσκετο ἡ Κύμη μετὰ τῶν γειτόνων εἰς διαρκεῖς ἀγῶνας. Ἄρχουσα τῆς εὐφόρου Καμπανίας, ἀπέκρουσε κατὰ τὸ 524 τοὺς Τυρρηνοὺς καὶ τοὺς Οὐμβρίους, εἰσβαλόντας εἰς τὴν χώραν της. Κατὰ τὸ 500 π. Χ. ἐγένετο τύραννος ἐν Κύμῃ ὁ Ἀριστόδημος, διακριθεὶς εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Τυρρηνῶν, κατὰ τοὺς ὁποίους εἶχεν ὡς βοηθοὺς καὶ τοὺς Συρακοσίους. Ἐν ἔτει 417 ἡ Κύμη κατελήφθη ὑπὸ τῶν Σαμνιτῶν καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων της ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Κατὰ τὸ 337 περιῆλθεν εἰς τοὺς Ρωμαίους, εἶχεν ὅμως ἤδη χάσει τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἀκμήν, παραχωρήσασα τὴν πρωτεύουσαν ἐν Καμπανίᾳ θέσιν της εἰς τὴν Καπύην.

Πολλοὶ τῶν ἐπισήμων Ρωμαίων εἶχον ἐπαύλεις εἰς αὐτήν. Ἀργότερον κατελήφθη δὶς ὑπὸ τῶν Γότθων καὶ κατὰ τὸν Θ′ αἰῶνα ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν. Ἐν ἔτει 1203 κατεστράφη τελείως ὑπὸ Νεαπολιτῶν.

Σῴζονται ἀκόμη ἀρκετὰ λείψανα ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ τῶν τειχῶν μὲ πολλὰς εἰσόδους καὶ ὑπογείους σήραγγας καὶ ὑπονόμους. Μίαν ἐξ αὐτῶν φαίνεται ὅτι περιγράφει ὁ Βιργίλιος εἰς τὴν «Αἰνειάδα», ὡς τὸ σπήλαιον τῆς Σιβύλλης μὲ τὰς ἑκατὸν ἐξόδους καὶ εἰσόδους, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξήρχοντο αἱ ἀπαντήσεις τῆς μάντιδος. Ἡ κυρία εἴσοδος ἦτο πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης. Ἀπὸ πεντηκονταετίας ἐκτελοῦνται ἀνασκαφαί, αἵτινες ἔφερον εἰς φῶς τοὺς ναοὺς τοῦ Ἀπόλλωνος, τῆς Ἀρτέμιδος, τῶν Γιγάντων κλπ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, γενομένων ἀνασκαφῶν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, εὑρέθησαν κάτωθεν τῶν θεμελίων αὐτοῦ ὑπόγειοι στοαὶ συγκοινωνοῦσαι μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ διὰ σωλήνων, οἵτινες ἐχρησίμευον ὡς φωναγωγοὶ καὶ δι᾿ ὧν οἱ ἱερεῖς ἔδιδον τὰς ἀπαντήσεις, ὡς χρησμοὺς τῆς Σιβύλλης εἰς τοὺς πιστούς. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου εὑρέθησαν πλεῖστοι τάφοι μὲ ὡραιότατα ἀγγεῖα, ὧν πλεῖστα κοσμοῦν σήμερον τὰ μουσεῖα τῆς Νεαπόλεως, τῆς Ρώμης, τῶν Παρισίων καὶ τῆς Πετρουπόλεως.

Νόμισμα Κύμης.

Χαρακτηριστικὸν νόμισμα τῆς Κύμης εἶναι τὸ ἔχον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως κεφαλὴν γυναικὸς μετὰ διαδήματος, ἥτις εἰκονίζει πιθανῶς τὴν Κυμαίαν Σιβύλλην ἢ τὴν σειρῆνα Παρθενόπην, καὶ ὄπισθεν ὄστρακον θαλασσίου μυός. Ι. Π.

—**Κύμης** ***κόλπωσις*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπωσις τῆς Α. ἀκτῆς τῆς Εὐβοίας (Kumi bay: χάρτ. ἀγγλ. 426: Doro channel to gulf of Saloniki) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Κύμη* καὶ *Ὀχτωνιὰ* διανοιγομένη καὶ ἀναπεπταμένη πρὸς Α. Τὸ εὖρός της εἶναι $8^1/_2$ μιλλ. καὶ ἡ μεγίστη της εἴσδυσις, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ὀξύλιθος, 3 μιλλ. Σ. Ε. Λ.

—**Κύμης** ***λιμὴν*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Τεχνητὸς λιμὴν κατὰ τὸν Δ.ΒΔ μυχὸν τοῦ φερωνύμου ὅρμου (πλάτ. 38°38′ Β., μῆκ. 24°08′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 426 ὡς ἄνω). Ἀποτελεῖται ἐκ δύο κυματοθραυστῶν, τοῦ μὲν νοτίου 400 μέτρων, τοῦ δὲ βορείου, θλωμένου πρὸς Ν. καὶ προασπίζοντος τὸ ἀκρογιάλιον τοῦ νοτίου, 900 μέτρων. Τὰ βάθη του, $4^3/_4$—2 ὀργυιῶν, ἀρκοῦν διὰ τὰ ἱστιοφόρα· τὰ μεγάλα ὅμως τοιαῦτα, ὡς καὶ τὰ μεγάλα ἀτμόπλοια, ἀγκυροβολοῦν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἀγκυροβόλιον. Εἰς τὸν Β. κυματοθραύστην φανὸς ἐρυθροῦ σταθεροῦ (1900) 5 μιλλίων. Σ. Ε. Λ.

Κύμινα *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐγγὺς τελματώδους ἐκτάσεως μεταξὺ τοῦ κάτω ροῦ τῶν ποταμῶν Λουδία καὶ Ἀξιοῦ καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 1570. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Γιουντζῆδες*. Χ. Δ.

κύμινδις (ἡ) (Cymindis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱερακιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου ἔχουσι κεφαλὴν ᾠοειδῆ καὶ ἀρκετὰ διωγκωμένην, ράμφος μέγα, σχεδὸν εὐθὺ κατὰ τὴν βάσιν του καὶ ἐλαφρῶς κεκαμμένον κατὰ τὸ ἄκρον, ρωθωνικὰς ὀπὰς μικροῦ διαμετρήματος καὶ ὑπὸ πτερῶν κεκαλυμμένας, σῶμα εὔρωστον, ἀρκετὰ ἐπίμηκες, μετὰ εὐρειῶν πτερύγων, καὶ πόδας μᾶλλον βραχεῖς καὶ λεπτοὺς μετὰ αἰχμηροτάτων ὀνύχων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κύμινδις ἡ μικρὰ* (Cymindis minor), ἰθαγενὲς πτηνὸν τῆς Γουϊάνας, ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα τεφρὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, σκοτεινῶς τεφρὸν μετὰ φαιῶν ραβδώσεων ἐπὶ τῆς ράχεως, μελανὸν κατὰ τὴν περιφέρειαν τῶν πτερύγων, λευκὸν κατὰ τὴν κοιλίαν, φαιὸν μετὰ λευκῶν ραβδώσεων κατὰ τὴν οὐρὰν καὶ τεφρὸν κατὰ τοὺς πόδας. Δ. Ν. Π.

Κύμινδις.

—**κύμινδις** (ἡ) (Cymindis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμερῶν, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*. Τὰ ἔντομα τοῦ γένους τούτου ἔχουσι κεφαλὴν μικράν, ᾠοειδῆ, κεραίας ἀρκετὰ βραχείας καὶ νηματοειδεῖς, προθώρακα καρδιόσχημον, ἔλυτρα πεπλατυσμένα καὶ ἐπιμήκη, πόδας σχεδὸν κυλινδρικοὺς καὶ εἰς ἀγκιστροειδεῖς, κυματοειδεῖς ἀπολήγοντας. Πάντα τὰ εἴδη τοῦ γένους ἔχουσι σκοτεινοὺς χρωματισμούς, μικρὸν μέγεθος καὶ ἐνδιαιτῶνται ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ τοὺς σεσηπότας κορμοὺς τῶν δένδρων, τρεφόμενα ἐκ διαφόρων ζωυφίων. Γνωστὰ περὶ τὰ 100 εἴδη, πανταχοῦ τῆς γῆς διαδεδομένα. Δ. Ν. Π.

Κύμινδις.

κυμινδοδέα (ἡ) (Cymindodea) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους μὲ λαμπροὺς ποικίλους χρωματισμούς. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Σενεγάλης. Δ. Ν. Π.

κυμινέλαιον (τὸ) (Oleum Cumini) *[Χημ.]*. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῶν σπερμάτων τοῦ κυμίνου. Ὑγρὸν ἄχρουν, ἰσχυρᾶς ἀρωματικῆς ὀσμῆς, εἰδικῆς, γεύσεως θερμῆς, ἀρωματικῆς, μονίμου, εἰδικοῦ βάρους 0,89—0,91, δεξιοστρόφον (+4° ἕως +8°), διαλυτὸν εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, χλωροφόρμιον, βενζόλιον, λιπαρὰ καὶ αἰθέρια ἔλαια. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τοῦ κυμίνου ἀποτελεῖται ἐκ μίγματος κυμιναλδεΰδης, κυμόλης, πινενίου, παρακυμενίου, φελλανδρενίου, κυμιναλκοόλης, ἐνίοτε δὲ καὶ κουμινικοῦ ὀξέος. Κ. Γ. Μ.

Κυμινήτης ***Σεβαστός***. Τραπεζούντιος λόγιος, γεννηθεὶς τῷ 1630 εἰς τὸ χωρίον Χότσι, λεγόμενον καὶ Κύμινα, ὅθεν καὶ τὸ ἐπώνυμόν του. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, κατόπιν δὲ μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐσπούδασεν εἰς τὴν Μεγάλην Σχολήν, ἔχων διδασκάλους τὸν Ἰωάννην Καρυοφύλλην καὶ τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδᾶτον. Ἀποπερατώσας τὰς σπουδάς του ἔγινε σχολάρχης τῆς ἰδίας σχολῆς (διαδεχθεὶς τὸν Μαυροκορδᾶτον), εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1682, ὁπότε ἀπεχώρησεν ἕνεκα τῶν στάσεων τῶν μαθητῶν, τὰς ὁποίας ὑπεκίνησεν ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Γεράσιμος. Ἐγκαταλείψας τὴν Κωνσταντινούπολιν μετέβη εἰς τὴν Τραπεζοῦντα, ὅπου ἵδρυσε τῷ 1683 τὸ ἑλληνικὸν φροντιστήριον καὶ ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν διεύθυνσιν καὶ διδασκαλίαν. Ἐνταῦθα διεξήγαγεν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν φραγκοκαλογήρων, οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκον δωρεὰν πρὸς προσηλυτισμόν. Ὁ Κυμινήτης, μὴ περιοριζόμενος μόνον εἰς τὴν ἐν τῷ φροντιστηρίῳ διδασκαλίαν, ἀνέπτυσσε συνεχῶς εἰς τοὺς συμπολίτας του τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον καθήκοντα, στηρίζων αὐτοὺς διαρκῶς εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων. Ἡ φήμη του διεδόθη καὶ ἐκτὸς τοῦ Πόντου. Τῷ 1689 προσεκλήθη ὡς σχολάρχης εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ὅπου ἔγινε περιβόητος διὰ τὴν σοφίαν του καὶ πολλοὺς προσείλκυσε μαθητάς. Τυχὼν τῆς εὐνοίας καὶ προστασίας τῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχίας, προήγαγε τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ σχολὴν εἰς Ἀκαδημίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του, τῷ 1702. Α. Α. Π.

κυμινικός, *—ή, —όν*· ἐπίθετον χημικῶν ἑνώσεων προερχομένων ἐκ τοῦ κυμινελαίου ἢ χημικῶς σχετιζομένων ὁπωσδήποτε πρὸς αὐτό, ὡς λ. χ. κυμινικὴ ἀλδεΰδη, κυμινικὴ ἀλκοόλη, κυμινικὸν ὀξὺ κλπ. Σ. Γ.

—**κυμινικὴ** ***ἀλδεΰδη***, ἢ ***κυμινόλη*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ π-ἰσοπροπυλοβενζαλδεΰδη: $(CH_3)_2CH.C_6H_4.CHO$, ὡς ἀπαντῶσα εἰς τὸ αἰθέριον ἔλαιον τοῦ κυμίνου (κυμινέλαιον). Ἀπαντᾷ ἐπίσης εἰς μικρὰ ποσὰ καὶ εἰς ἄλλα αἰθέρια ἔλαια, ὡς τὸ κινναμώμου, τοῦ μύρρου, τῶν ἀνθέων ἀκακίας τῆς φαρνεσιακῆς κλπ. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἀρωματοποιίαν. Σ. Γ.

κυμινόλη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *κυμινικὴ ἀλδεΰδη*.

κύμινον (τό), καὶ κοιν. *κύμινο*, ἢ *κύμινος* (ὁ)· γένος φυτῶν καὶ ὁ ἀρωματικὸς καρπὸς αὐτῶν, ὅμοιος πρὸς τὸν τοῦ μαράθρου· ‖ φρ. «ὅσο νὰ πῇς κύμινο»· τάχιστα, ἀμέσως, στὴ στιγμὴ (ζωηρὰ καὶ παιγνιώδης ἔκφρασις ταχύτητος ἐν τῇ ἐκτελέσει πράξεώς τινος).

—*[Βοτ.]* Τὸ γένος *κύμινον*, ὑπαγόμενον εἰς τὰ *σκιαδανθῆ*, περιλαμβάνει πόας ἐτησίας, ἀρωματικὰς καὶ ἀρτυματικάς, ἰθαγενεῖς τῆς Αἰγύπτου. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰ-

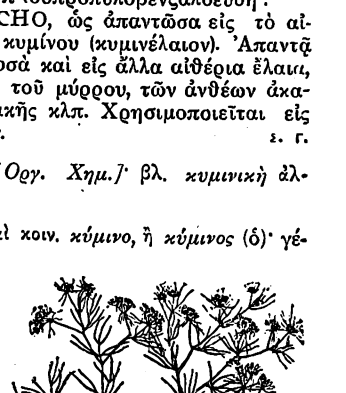

Κύμινον
[Α=ἄνθος· Β=καρπός.]

Digitized by Google

δῶν εἶναι τὸ *κύμινον τὸ ἥμερον* (Cyminum sativum), ὅπερ μετεφέρθη καὶ ἐνεκλιματίσθη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς ἑτέρας παραμεσογειακὰς χώρας. Ἰδίως καλλιεργεῖται διὰ τὰ ἀρωματικά, ἀρτυματικά, μυρεψικὰ καὶ φαρμακευτικὰ σπέρματά του (Semen cymini). Τὸ κύμινον εὐδοκιμεῖ εἰς πλουσίας εἰς θρεπτικὰς οὐσίας γαίας καὶ σπείρεται εἰς τὰ θερμὰ κλίματα κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ εἰς ψυχροτέρας χώρας κατὰ Μάρτιον ἢ Ἀπρίλιον. Εἰς τὴν Ὁλλανδίαν χρησιμοποιεῖται πρὸς ἀρωματισμὸν τῶν τυρῶν, ἐν Ἀνατολῇ καὶ παρ' ἡμῖν ὡς ἀρτυματικὸν φαγητῶν τινων. Ἐκ τοῦ κυμίνου παρέχεται φαρμακευτικὸν καὶ μυρεψικὸν ἔλαιον, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἔλαιον κυμίνου* (Oleum Cymini). Ἐν Γερμανίᾳ χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Δ. Ν. Π.

—**κυμίνου σπέρματα** (Semina Cymini) /*Φαρμ.*/. Εἶναι τὰ σπέρματα τοῦ φυτοῦ κυμίνου. Τὰ σπέρματα τοῦ κυμίνου εἶναι σωμάτια ἐλλειψοειδῆ, ὑπομήκη, ἑκατέρωθεν ὑποπεπιεσμένα, μήκους 4—6 χλστμ. καὶ 1,5—2 χλστμ. διαμέτρου, χρώματος κιτρίνου ἢ κιτρινοφαίου, ὀσμῆς ἰδιαζούσης, μαραθρώδους, ἀρωματικῆς καὶ βαρείας, γεύσεως θερμῶς ἀρωματικῆς. Τὰ σπέρματα τοῦ κυμίνου περιέχουν 2,5—3% αἰθέριον ἔλαιον, ταννίνην, ρητινώδεις οὐσίας καὶ πεκτονικὰς καὶ κόκκους ἀλευρόνης. Ἀναγράφονται εἰς δόσεις 0,5—1 γρ. πλειστάκις τῆς ἡμέρας ὡς ἀντιφυσώδες, ὡς διεγερτικὸν τοῦ στομάχου καὶ τῆς ἐκκρίσεως τοῦ γάλακτος καὶ ὡς ἱδρωτοποιόν. Τὰ σπέρματα τοῦ κυμίνου ἦσαν γνωστὰ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ἐχρησίμευον δὲ πρὸς παρασκευὴν ποτημάτων καὶ τείων ἀποχρεμπτικῶν. Λαμβανόμενα εἰς μεγάλας ποσότητας προκαλοῦν σκοτοδίνην καὶ καρηβαρίαν. Κ. Γ. Μ.

κύμμελ (τό)· βλ. *κιοῦμελ*.

Κυμμένε, ἢ *Κυμιγιόκι* (Kymmene, ἢ Kymijoki) /*Γεωγρ.*/ Ποταμὸς τῆς Ν. Φινλανδίας, πηγάζων ἐκ τῆς λίμνης Παϊϋγαΐννε καὶ ῥέων πρὸς Ν. μεταξὺ τῶν νομῶν Βίιπουργκ καὶ Νύλαντ εἰς μῆκος 300 χλμ. Ἐκβάλλει παρὰ τὴν ὁμώνυμον πόλιν, ἔναντι τοῦ λιμένος Κότκα ἐν τῇ Φινλανδικῇ θαλάσσῃ καὶ εἶναι εἰς ὀλίγα σημεῖα πλωτός. Χ. Δ.

κυμογένη /*Ὀργ. Χημ.*/. Μεῖγμα κατωτέρων κεκορεσμένων ὑδρογονανθράκων μέχρι καὶ τοῦ βουτανίου. Φέρεται ὑγροποιημένον εἰς ὑάλινα δοχεῖα καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς τοπικὸν ἀναισθητικὸν διὰ τὰς μικροχειρουργικὰς ἐπεμβάσεις, λόγῳ τῆς ψύξεως, ἣν προκαλεῖ κατὰ τὴν ἐξάτμισίν του Σ. Γ.

κυμοδοκέα (ἡ) (Cymodocea) /*Ζῳολ.*/. Γένος μαλακοστράκων δεκαπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *καριδιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα θαλάσσια ζῷα μὲ σῶμα εὔθραστον καὶ ἡμιδιαφανὲς καὶ χρῶμα ἐπίξανθον ἢ ἐρυθροκυανοῦν. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Κυμοδοκέα ἡ μεσογειακή.

—/*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ναϊδῶν*, περιλαμβάνον πόας ὑδροχαρεῖς, ἀναπτυσσομένας παρὰ τὰς τελματώδεις ἐκτάσεις. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, ἡ *κυμοδοκέα ἡ μεσογειακὴ* (Cymodocea mediterranea), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰ τέλματα τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

Κυμοθόη /*Μυθολ.*/. Νηρηΐς, θυγάτηρ τοῦ Νηρέως καὶ τῆς Δωρίδος.

«Κυμοθόη». Πολεμικὴ λιβυρνίς, ναυπηγηθεῖσα τῷ 1852 ἐν τῷ ναυστάθμῳ τοῦ Πόρου εἰδικῶς πρὸς δίωξιν τῆς πειρατείας, τόννων 15, ἔχουσα πλήρωμα 4 ὑπαξιωματικῶν καὶ 26 ναυτῶν. Τῷ 1862 σημειοῦται εἰς τοὺς καταλόγους τοῦ στόλου ὡς πεπαλαιωμένη, τῷ δὲ 1872 δὲν σημειοῦται ποσῶς. Σ. Ε. Λ.

κυμοθόη (ἡ) (Cymothoa) /*Ζῳολ.*/. Γένος μαλακοστράκων ἰσοπόδων, περιλαμβάνον μικρὰ θαλάσσια ζῳάρια, μὲ σῶμα γενικῶς εὐρύ, ἰδίως περὶ τὸ μέσον, κεφαλὴν μικροτάτην, τέσσαρας κεραίας σκυτώδεις, ἰσομήκεις, παχείας καὶ βραχείας καὶ ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκφυομένας. Αἱ δύο ἐξωτερικαὶ κεραῖαι εἶναι ἐπιμηκέστεραι τῶν ἐσωτερικῶν. Οἱ ὀφθαλμοὶ προέχουσιν. Ἔχουσι τρία ζεύγη σιαγόνων καὶ δύο βραχείας προσακτρίδας. Τὸ σῶμα ἀποτελεῖται ἐξ ὀστεοειδῶν πλακῶν καὶ ἡ οὐρὰ ἐξ ἓξ ἀρθρώσεων, ὧν ἡ τελευταία εἶναι μεγαλυτέρα πασῶν τῶν λοιπῶν, κεκολοβωμένη κατὰ τὸ ἄκρον της καὶ εἰς ἑκάστην πλευράν της φέρει πτερύγιον ἐκ δύο κερατοειδῶν ἀποφύσεων ἀποτελούμενον. Ἐπίσης φέρει 7 ζεύγη ποδῶν, ἀποληγόντων εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Τὰ μαλακόστρακα τοῦ γένους τούτου, καὶ ἰδίως αἱ θήλειαι, ὑφίστανται τοιαύτας μεταμορφώσεις σὺν τῇ παρόδῳ τῆς ἡλικίας των, ὥστε πολλάκις καθίσταται προβληματικὴ ἡ κατάταξίς των εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος. Εἴδη τινὰ φθάνουσιν εἰς μῆκος μέχρι 0,08 μ. Γνωστὰ πλεῖστα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς γῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα *ψεῖρες τῆς θαλάσσας* καὶ παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων καὶ κυρίως ἰχθύων ἐνδιαιτώμενα. Συνήθως προσκολλῶνται παρὰ τὰ βράγχια καὶ τὴν ἕδραν τῶν ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

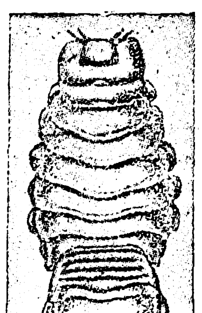

Κυμοθόη.

κυμόθριξ, —*ότριχος* (ὁ, ἡ)· ἄλλως *κυματόθριξ* (βλ. λ.).

κυμόλιον (τὸ) /*Ὀργ. Χημ.*/. Ὁμόλογον τοῦ *βενζολίου* (ἀρωματικὸς ὑδρογονάνθραξ) τοῦ τύπου $CH_3C_6H_4.CH(CH_3)_2$ ἀπαντῶν εἰς διάφορα αἰθέρια ἔλαια, ὡς τὸ τοῦ κυμίνου, τοῦ εὐκαλύπτου, τοῦ θύμου κλπ. Εἶναι ἄχρουν ὑγρὸν εὐχαρίστου ὀσμῆς. Ἔχει εἰδικὸν βάρος 0,865 καὶ βράζει εἰς 174,5—176°. Σ. Γ.

Κυμὸν (Cumont), ***Φραγκῖσκος***. Σύγχρονος Βέλγος φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1868. Νεώτατος διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γάνδης καὶ συνέγραψε πλὴν ἄλλων: «Τὰ μυστήρια τοῦ Μίθρα» (1899). «Ἐρεύνας ἐπὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου» (1898) «Τὰς ἀνατολικὰς θρησκείας ἐν τῇ εἰδωλολατρικῇ Ρώμῃ» (1929), ὡς καὶ τὸ διεξοδικὸν ἔργον «Κείμενα καὶ μνημεῖα ἀναφερόμενα εἰς τὰ μυστήρια τοῦ Μίθρα». Μ. Ν. Δ.

Κυμουριώτης /*Γεωγρ.*/. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Σκοπῆς τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης, μὲ 70 κατοίκους (1928). Ὑπάγεται εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον καὶ τὰς διοικητικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἀρχὰς τοῦ Λιμένος Σητείας, πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας. Τὸ διαμέρισμα εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἶναι εὔφορον καὶ ὑγιεινόν. Ε. Γ.

κυμοφανὴς (ὁ) (Cymophan) /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτὸν καλούμενον καὶ *χρυσοβήρυλλος* (βλ. λ.) Γ. Β.

Κυμπιὲρ (Cubières), ***Μιχαήλ***, *ἱππότης ντὲ* —. Γάλλος ποιητὴς (1752—1820), γνωστὸς ὡς Dorat-Cubières. Οἱ γονεῖς του τὸν προώριζον δι' ἐκκλησιαστικόν. ἀλλ' ἡ δημοσίευσις μερικῶν ἀρκετὰ ἐλευθεριαζόντων στίχων του τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ σεμινάριον καὶ νὰ ἐπιδοθῇ ὁριστικῶς εἰς τὴν ποίησιν. Ἐστιχούργει μετ' εὐκολίας καὶ κατέκλυζε τὸν τύπον τῆς ἐποχῆς του μὲ ἐλαφρὰ ἐρωτικὰ ποιήματα. Ἐξύμνει τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς φάσεις, ἀλλὰ δὲν ἐδίσταζε μετὰ τῆς αὐτῆς θέρμης νὰ ψάλλῃ καὶ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων. Ὑπῆρξεν ὑπασπιστὴς τῆς κομήσσης τοῦ Ἀρτουᾶ· ταχέως ὅμως ἐγκατέλειψε τὴν θέσιν ταύτην καὶ ἐπώλησε τὸν τίτλον του. Ἔγραψε πλεῖστα μετριώτατα ἔργα.

κυμπλὲ (τό)· τὸ μέρος πρὸς τὸ ὁποῖον στρέφονται πάντοτε οἱ ἁπανταχοῦ τοῦ κόσμου Μουσουλμᾶνοι κατὰ τὴν προσευχήν των. Τὸ μέρος τοῦτο εἶναι ἡ *καάβα* (βλ. λ.) τῆς Μέκκας. Μεταφορικῶς ὑπεδηλοῦτο διὰ τῆς λέξεως κυμπλὲ ἐν τῇ σουλτανικῇ Τουρκίᾳ ὁ θρόνος τοῦ σουλτάνου, πρὸς ὃν ἐστρέφετο πᾶς τις ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης. Ν. Μ.

Κυμπρὶς /*Γεωγρ.*/. Τουρκικὸν ὄνομα τῆς Κύπρου.

κυμρικός, —*ή* —*όν*, ἢ *κυμβρικός*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Κύμρους, ὁ τῶν Κύμρων: «κυμρικὴ γλῶσσα».

—/*Ἐγκυκλ.*/ Βλ. *κυμβρικός*.

Κὺν (Kühn), ***Κάρολος-Θεόδοτος***. Γερμανὸς ἰατρὸς καὶ φυσιολόγος (1754—1840). Τῷ 1785 διωρίσθη ὑφηγητὴς καὶ τῷ 1802 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας καὶ παθολογίας ἐν Λειψίᾳ. Ἔγραψε: «De philosophis ante Hippocratem medicinae cultoribus» (1781), «Histoire d'électricité médicale et physique» (1783—1797, εἰς 3 τόμ.), «Bibliothèque medico-chirurgicale italien (1793—1797 εἰς 4 τόμ.), «Repertoire des nouvelles expériences des savants anglais en physique en médecine et en chirurgie» (1803 εἰς 6 τ.), «Medicorum graecorum opera quae exstant graece et latine» (1821—1823 εἰς 26 τ.), «Opuscula academica, medica et philologica» (1827—1828 εἰς 2 τ.). Ο. Ρ.

— **Κὺν** (Kühn), ***Φραγκῖσκος***. Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατάρχου (1817—1896). Συμμετέσχε τῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Radesqy αὐστριακῶν ἀγώνων τοῦ 1848—1849 ἐναντίον τῆς ἰταλικῆς ἑνότητος, τοῦ Ἰταλικοῦ πολέμου 1859 ὡς ἐπιτελάρχης τοῦ ἀρχιστρατήγου Gyulaï φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, τοῦ Αὐστριακοῦ πολέμου 1866 ὡς ὑποστράτηγος διοικητὴς τοῦ Τυρόλου, ἔνθα ἔδρασε θαυμασίως, τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἀμύνης ταύτης τοῦ Τυρόλου ἀποτελούσης ἔκτοτε ὑποδειγματικὸν τύπον ἀμύνης ἐν ὀρεινῇ χώρᾳ. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1868—1874 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Συνέγραψε τὸ παγκοσμίου φήμης σύγγραμμα «Der Gebirgsgrieg» (=ὀρεινὸς πόλεμος, 1870), μεταφρασθὲν παρ' ἡμῖν τῷ 1909 ὑπὸ τοῦ τότε ταγματάρχου Καμπάνη Ἀντωνίου, ὡς καὶ διάφορα βιβλία ἀστρονομικὰ καὶ γεωγραφικά. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

κυνάγχη (ἡ) /*Ἰατρ.*/. Καλεῖται οὕτω πᾶσα φλεγμονώδης πάθησις, ὀξεία ἢ καὶ χρονία, ἁπλῆ καταρροϊκὴ ἢ μολυσματική, τοῦ φάρυγγος ἢ τῶν παρισθμίων αὐτοῦ ἢ τῶν ἀμυγδαλῶν μόνον, ὀφειλομένη εἴτε εἰς ψῦξιν, ὑγρασίαν, ἀτομικὴν προδιάθεσιν, εἴτε εἰς μολυσματικὴν ἐπίδρασιν (σταφυλόκοκκος, στρεπτόκοκκος, πνευμονόκοκκος, διάφοροι λοιμώξεις, γρίππη, ἱλαρά, ὀστρακιά, διφθερῖτις, ἐρυσίπελας, σύφιλις, φυματίασις κλπ.). Γενικὰ συμπτώματα τῆς κυνάγχης εἶναι: πυρετὸς μᾶλλον ἢ ἧττον ἔντονος, πολλάκις μέχρι 41°, υσφορία καὶ κόπωσις σωματική, κατάποσις πολλάκις καὶ αὐτοῦ τοῦ σιέλου δύσκολος καὶ ὀδυνηρά, ἐρυθρότης καὶ ἐξοίδησις τῶν παρισθμίων τοῦ φάρυγγος, κατὰ τὸ πλεῖστον μετὰ ὑποφαίου ἐπιχρίσματος ἢ ψευδομεμβρανῶν, ἐξοίδησις καὶ εὐαισθησία τῶν ὑπογναθίων λεμφαδένων, ἐνίοτε λευκωματουρία προσωρινή. Αἱ κυνάγχαι διαιροῦνται εἰς *ὀξείας* (*ἐρυθρά, λευκή, φλεγμονώδης, γαγγραινώδης*), εἰς *χρονίας* (*ἁπλῆ χρονία φαρυγγῖτις, χρονία κοκκιώδης* καὶ *ὑπερτροφία τῶν ἀμυγδαλῶν*).

Κυνάγχη ἐρυθρά Συνήθως εἶναι φύσεως ἁπλῆς καταρροϊκῆς, συνεπείᾳ ψύξεως, καὶ εἶναι μικρᾶς διαρκείας· ὁλόκληρος ὁ φάρυγξ καὶ τὰ παρίσθμια τούτου εἶναι ἐρυθρά, ἄνευ ἐπιχρίσματος, παρατηρεῖται δὲ δυσκαταποσία, πυρετὸς ὀλίγος, κόπωσις τοῦ σώματος καὶ ἀδυναμία· πολλάκις συνυπάρχει καὶ ἐλαφρὰ κώφωσις, ἐὰν ἡ φλεγμονὴ ἐπεκτείνεται καὶ πρὸς τὴν σάλπιγγα. Ἐνίοτε ἡ ἐρυθρὰ κυνάγχη προηγεῖται τῆς ἐμφανίσεως λοιμώδους τινὸς νόσου (ἱλαρᾶς, ὀστρακιᾶς, γρίππης, ὀξέος ρευματισμοῦ κλπ.), ἧς ἀποτελεῖ τὸ προδρομικὸν στάδιον.

Κυνάγχη ἱλαριώδης. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν αὐτῆς εἶναι: στίγματα ἐρυθρὰ (*ἐνάνθημα*), παρουσιαζόμενα κατὰ πρῶτον εἰς τὸν φάρυγγα καὶ τὴν ὑπερῴαν· ἡ νόσος συνοδεύεται μὲ κατάρρουν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς ῥινός.

Κυνάγχη ὀστρακιώδης. Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικόν: παρίσθμια φάρυγγος βαθέως ἐρυθρὰ (πορφυρόχροα), γλῶσσα ὁμοίως, πυρετὸς πολύς, κατάστασις βαρεῖα.

Κυνάγχη ἐρυσιπελατώδης. Φλύκταιναι ἐπὶ ἐδάφους ἐρυθροῦ.

Κυνάγχη λευκή. Αὕτη παρουσιάζει ἐξίδρωμα ὑπόλευκον μᾶλλον ἢ ἧττον διάχυτον ἐπὶ τῶν παρισθμίων τοῦ φάρυγγος, συνηθέστερον ἐπὶ τῶν ἀμυγδαλῶν, καὶ εἶναι εἴτε πολτῶδες, μαλθακόν, ἐλαφρῶς ἢ οὐδόλως προσκεκολλημένον, εἴτε ψευδομεμβρανῶδες, παχύ, στενῶς προσκεκολλημένον καὶ δυσαποκόλλητον.

Κυνάγχη πολτώδης. Ταύτης παρουσιάζονται δύο μορφαί: 1) *Κυνάγχη θυλακιώδης* (ἀμυγδαλῖτις μὲ λευκὰ στίγματα), ἐπερχομένη συνήθως ἀποτόμως μετὰ ψῦξιν. Συμπτώματα: πυρετὸς πολλάκις ἰσχυρός, κατάποσις δύσκολος καὶ ὀδυνηρά, αἱ ἀμυγδαλαὶ εἶναι ἐξωγκωμέναι, ἐρυθραί, καὶ καλύπτονται κατὰ τὰς κρύπτας αὐτῶν μὲ λευκὰ σημεῖα, ἑνούμενα πολλάκις εἰς λευκὰς πλάκας, ἐξοίδησις καὶ εὐαισθησία τῶν ὑπογναθίων λεμφαδένων, ἐνίοτε λευκωματουρία προσωρινή. Πορεία καλοήθης. ἴασις ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. 2) *Κυνάγχη μυκητώδης*, συνοδεύουσα τὴν μυκητώδη στοματίτιδα. Τὰ παρίσθμια, καὶ τὸ στόμα πολλάκις ὁλόκληρον, καλύπτονται μὲ παχύ, πολτῶδες, γαλακτόχρουν ἐπίχρισμα, ὀφειλόμενον εἰς εἰδικὸν μύκητα.

Κυνάγχαι ψευδομεμβρανώδεις. Ὁ τύπος αὐτῶν εἶναι ἡ *διφθεριτικὴ κυνάγχη* καὶ ταύτην πρέπει νὰ σκέπτεταί τις καὶ νὰ καλῇ ἀμέσως ἰατρόν, ὅταν ὁ πάσχων κυνάγχην παρουσιάζῃ ὑπόφαιον ἐπίχρισμα εἰς τὰ παρίσθμια ἢ τὰς ἀμυγδάλας.

Κυνάγχη διφθεριτική· βλ. λ. *διφθερῖτις*.

Κυνάγχη ὀστρακιώδης. Μετὰ τὴν διφθερίτιδα εἶναι ἡ συχνοτέρα κυνάγχη μὲ ψευδομεμβράνας. Παρουσιάζεται αὕτη ὡς πρόδρομον σύμπτωμα τῆς ὀστρακιᾶς, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ πολλάκις βαρεῖαν ἐπιπλοκήν.

Digitized by Google

Κυνάγχη ἑρπητική. Νόσος σπανία, χαρακτηριζομένη διὰ τῆς ἐμφανίσεως ἐπὶ τοῦ φάρυγγος μικρῶν φλυκταινῶν, αἵτινες ῥηγνύμεναι ἀφίνουσι μικρὰς κυκλικὰς διαβρώσεις, καλυπτομένας ταχέως ὑπὸ ψευδομεμβρανῶν. Ἡ νόσος εἰσβάλλει ἀποτόμως μετὰ ῥίγους καὶ πυρετοῦ καὶ ἐμφανίζεται ἕρπης ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ τῆς ῥινός. Συνήθως ἡ ἴασις γίνεται ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν.

Κυνάγχη τοῦ Vincent (ἑλκομεμβρανώδης). Πάθησις μολυσματικὴ κακοήθης, ὀφειλομένη εἰς εἰδικὸν σπυρίλλιον. Ἐμφανίζεται ὡς ἐξέλκωσις βαθεῖα, συνήθως ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον ἀμυγδάλης, καλυπτομένη ἐν ἀρχῇ ὑπὸ ψευδομεμβράνης, ταύτης δὲ ἀποπιπτούσης παραμένει ἐπί τινας ἡμέρας ἐξέλκωσις καλυπτομένη ὑπὸ ὑποφαίου πολτώδους ἐξιδρώματος εὐκόλως αἱμάσσοντος. Συμπτώματα: πυρετὸς μέτριος, κατάποσις δύσκολος, ἀπόπνοια ἀπὸ τοῦ στόματος δύσοσμος, διήθησις ἐπώδυνος τῶν ὑπογναθίων λεμφαδένων. Ἡ νόσος διαρκεῖ 8—15 ἡμέρας. Θεραπεία: ἐπαλείψεις τῶν ἐξελκώσεων διὰ διαλύσεως $^{1}/_{200}$—$^{1}/_{100}$ κυανοῦ τοῦ μεθυλενίου.

Κυνάγχη φλεγμονώδης (ἀπόστημα τῆς ἀμυγδάλης). Προσβάλλει κατὰ προτίμησιν νεαρὰ ἄτομα, πολλάκις μὲ συχνὰς ὑποτροπάς. Ἡ νόσος εἰσβάλλει ἀποτόμως μετὰ ῥίγους καὶ ὑψηλοῦ πυρετοῦ (40°—41°) καὶ πόνου ἰσχυροῦ κατὰ τὴν κατάποσιν, ἥτις καθίσταται δύσκολος· συνήθως φλεγμαίνει ἡ μία μόνον ἀμυγδάλη, ἥτις εἶναι λίαν ἐξωγκωμένη καὶ ἐπώδυνος, τὸ στόμα δυσκόλως ἀνοίγει, ἡ φωνὴ γίνεται ἔρρινος καὶ παρουσιάζεται δυσφορία μεγάλη. Τὸ ἀπόστημα σχηματίζεται περὶ τὴν 8ην ἡμέραν καὶ ἀνοίγει πολλάκις αὐτομάτως· ἐνίοτε ὅμως τὰ ἀποστήματα εἶναι πολλαπλᾶ καὶ δὲν ὡριμάζουσι ταυτοχρόνως, ἡ διάρκεια συνεπῶς τῆς νόσου εἶναι μακροτέρα· ἄλλοτε ἡ φλεγμονὴ καὶ τὸ ἀπόστημα σχηματίζονται εἰς τὸν περὶ τὰς ἀμυγδάλας συνεκτικὸν ἱστὸν (ἀπόστημα περιαμυγδαλικὸν ἢ ὀπισθαμυγδαλικόν), ὅτε ἡ πορεία εἶναι μακροτέρα καὶ ἡ κατάστασις βαρυτέρα· πυρετὸς πολὺς καὶ παρατεταμένος, δυσφορία μεγάλη, ὁ σίελος ῥέει διαρκῶς ἀπὸ τὰς γωνίας τοῦ στόματος, τὸ ὁποῖον οὐδόλως ἀνοίγει, ἡ κατάποσις καὶ αὐτοῦ τοῦ σιέλου εἶναι λίαν ἐπώδυνος καὶ βασανιστική, σχεδὸν ἀδύνατος, ἡ ὁμιλία παρηλλαγμένη· ἡ πάσχουσα ἀμυγδάλη λίαν ἐξωγκωμένη, προωθεῖται πολὺ πρὸς τὴν κιονίδα, ἥτις πιέζεται πρὸς τὴν ὑγιᾶ πλευράν, οἱ ὑπογνάθιοι λεμφαδένες εἶναι ἐξωγκωμένοι καὶ ἐπώδυνοι. Τὸ ἀπόστημα κενοῦται τὴν 10ην ἡμέραν μόνον του, ἐὰν δὲν ἀνοιχθῇ ἐνωρίτερον διὰ νυστερίου. Μετὰ τὴν διάνοιξιν ἡ ἀνακούφισις καὶ ἴασις εἶναι ταχυτάτη. Θεραπεία: ἡσυχία, τροφὴ ὑγρά, ἀντιπυρετικά, γαργαρισμοὶ ἢ πλύσεις συχναὶ ἀντισηπτικαί, θερμὰ ἐπιθέματα ἢ καταπλάσματα συνεχῆ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ· διάνοιξις τοῦ ἀποστήματος διὰ νυστερίου ἢ αὐλακωτῆς μήλης, ὅταν τοῦτο σχηματισθῇ. Ἐπὶ ἀσθενῶν, πασχόντων συχνὰς ὑποτροπὰς ἀμυγδαλίτιδος, συνιστῶνται, ὅταν παρέλθῃ ἡ ὀξεῖα κατάστασις, καυτηριάσεις τῶν ἀμυγδαλῶν διὰ γαλβανοκαυτῆρος ἢ ἀφαίρεσις τούτων μερική, ἢ καὶ ὁλικὴ ἀφαίρεσις τούτων εἰς εἰδικάς τινας περιπτώσεις.

Κυνάγχη γαγγραινώδης. Σπανίως ἀναπτύσσεται πρωτοπαθῶς· συνήθως ἕπεται μιᾶς κυνάγχης διφθεριτικῆς ἢ ὀστρακιώδους, καὶ ἰδίως ἐπὶ ἀτόμων ἐξηντλημένων ἢ καχεκτικῶν. Συμπτώματα: πυρετὸς ἔντονος, ἐπὶ τῶν ἀμυγδαλῶν, τῆς ὑπερῴας καὶ τῆς σταφυλῆς ἀναπτύσσονται πλάκες γαγγραινώδεις μὲ βαθείας ἐξελκώσεις, δυσώδης ἀπόπνοια ἀπὸ τοῦ στόματος, κατάποσις δύσκολος καὶ ὀδυνηρά, ἀφωνία, στενοχωρία μεγάλη, ἔκλυσις τῶν δυνάμεων, κατάστασις βαρεῖα, ὑπογνάθιοι λεμφαδένες λίαν ἐξωγκωμένοι καὶ ἐπώδυνοι. Θεραπεία: συχνοὶ γαργαρισμοὶ καὶ πλύσεις τοῦ φάρυγγος δι' ἠραιωμένου ὀξυγονούχου ὕδατος, καυτηριάσεις, τονωτικά.

Κυνάγχη χρονία (φαρυγγῖτις χρονία). Πάσχουσι ταύτην κυρίως ἐνήλικοι καὶ ἰδίως ἄτομα λυμφατικά, ἀρθριτικά, καπνισταί, πόται, ῥήτορες, ἀοιδοί, ἐργάται ἐργαζόμενοι εἰς μέρη ὅπου πολλὴ σκόνη ἢ ἀτμοὶ ἐρεθιστικοί, ἐπίσης ἄτομα, ἅτινα, ὡς ἐκ τοῦ συνυπάρχοντος ἐνίοτε κατάρρου τῆς ῥινός, ἀναπνέουσι διὰ τοῦ στόματος. Ὁ φάρυγξ παρουσιάζεται εἴτε ἐρυθρός, εἴτε τραχὺς μὲ κοκκιώδη ἐπαρμάτια *(φαρυγγῖτις κοκκιώδης, κοκκιάσεις)*· ἄλλοτε ὁ βλεννογόνος τοῦ φάρυγγος καὶ τῶν παρισθμίων εἶναι ἐρυθρὸς καὶ πεπαχυμμένος, καθὼς καὶ ἡ σταφυλή, καὶ καλύπτεται ὑπὸ βλέννης παχείας, ἰξώδους δυσαποκολλήτου πολλάκις· σχεδὸν πάντοτε ὑπάρχει βὴξ μικρὰ χαρακτηριστική, ὁ λαιμὸς εἶναι ξηρὸς καὶ ἡ φωνὴ πολλάκις ἠλλοιωμένη· ἐνίοτε συνυπάρχουσι καὶ ἐμβοαὶ τῶν ὤτων καὶ ἐλαφρὰ κώφωσις, συνεπείᾳ συνυπάρχοντος ῥινικοῦ κατάρρου. Θεραπεία: ἐπαλείψεις τοῦ φάρυγγος καὶ τῶν ἀμυγδαλῶν διὰ διαλύσεως ἰωδιούχων ἢ νιτρικοῦ ἀργύρου, ταυτοχρόνως θεραπεία τοῦ συνυπάρχοντος τυχὸν ῥινικοῦ κατάρρου.

Ὑπερτροφία τῶν ἀμυγδαλῶν. Νόσος συνήθης ἐπὶ παιδίων λυμφατικῶν, συνυπάρχουσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ ἀδενοειδῶν ἐκβλαστήσεων· ἐμφανίζεται ὅμως καὶ ἐπὶ ἐνηλίκων, κυρίως μετὰ προηγηθείσας συχνὰς προσβολὰς ὀξείας ἀμυγδαλίτιδος. Αἱ ἀμυγδάλαι, ἡ μία ἢ καὶ ἀμφότεραι, ἔχουσιν ἐνίοτε τὸ μέγεθος καρύου, ὥστε ἡ μία ἐγγίζει τὴν ἄλλην καὶ ἀποφράσσουσι τελείως τὴν εἴσοδον τοῦ φάρυγγος καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν, διὸ καὶ ἡ ἀναπνοὴ δὲν εἶναι ἐλευθέρα, καὶ ὁ ὕπνος συνήθως ταραχώδης· ὁ πάσχων κρατεῖ διαρκῶς τὸ στόμα ἀνοικτὸν καὶ ἡ φωνή του εἶναι ἔρρινος. Ἡ ὑπερτροφία τῶν ἀμυγδαλῶν γίνεται ἀφορμὴ συχνῶν προσβολῶν ὀξείας ἀμυγδαλίτιδος ἢ παθήσεων τῶν ὤτων (ὠτόρροια, κώφωσις) καὶ προδιαθέτει συχνάκις, ἕνεκα τῆς δυσκολίας τῆς ἀναπνοῆς, εἰς βρογχικὰς παθήσεις καὶ τὴν φθίσιν· πάντως ἐμποδίζει τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν πασχόντων καὶ μάλιστα τῶν παιδίων, διὸ καὶ πρέπει νὰ ἀφαιροῦνται αὗται ἐγκαίρως, ὁσάκις εἶναι πολὺ μεγάλαι, ἢ νὰ καυτηριάζωνται διὰ τοῦ γαλβανοκαυτῆρος ἢ ἐπαλείψεων, ὅταν δὲν εἶναι πολὺ μεγάλαι. Ἐσωτερικῶς δέον νὰ παρέχωνται φάρμακα τονωτικὰ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ συνιστῶνται ἐν καιρῷ θαλάσσια λουτρὰ καὶ ἡλιοθεραπεία. Μ. ΜΑΓΚΑΚΗΣ

— **κυνάγχη λουδοβίκειος**. Φλέγμων τοῦ ἐδάφους τοῦ στόματος, μολυσματικός. Περιεγράφη ὑπὸ τοῦ Ludwig τῷ 1836. Πολλάκις τῆς φλεγμονῆς συμμετέχει καὶ ὁλόκληρος ἡ ὑπογνάθιος χώρα μετὰ τῶν λεμφαδένων. Ἀναπτύσσεται εἴτε ὡς πρωτοπαθὴς νόσος, σποραδικῶς ἢ ἐπιδημικῶς, εἴτε κατ' ἐπέκτασιν, συνεπείᾳ βλάβης τοῦ βλεννογόνου τοῦ στόματος ἢ τερηδονισμένου ὀδόντος, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν διαφόρων μολυσματικῶν νόσων, ἱλαρᾶς, ὀστρακιᾶς, διφθερίτιδος, τύφου κτλ. Ἡ νόσος ἄρχεται μετὰ πυρετοῦ ἢ καὶ ἄνευ τοιούτου, δι' ἐντόνου ἐξοιδήσεως, λίαν σκληρᾶς, τοῦ ἐδάφους τοῦ στόματος καὶ μεγάλης ὡς ἐκ τούτου δυσκολίας εἰς τὴν κατάποσιν, τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν ὁμιλίαν. Ἡ γλῶσσα καθίσταται δυσκίνητος καὶ τὸ στόμα δυσκόλως ἀνοίγει. Καταλήγει δὲ εἴτε εἰς διάλυσιν τῆς φλεγμονῆς ἄνευ διαπυήσεως, εἴτε εἰς διαπύησιν καὶ νεκρώσεις μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκτενεῖς, μετὰ βαρείας πολλάκις σηψαιμικῆς καταστάσεως. Θεραπεία: ἐπιβάλλεται ταχεῖα ἰατρικὴ ἐπέμβασις, βαθεῖαι ἐντομαί, καυτηριάσεις, θερμὰ ἐπιθέματα, γαργαρισμοί. Μ. Μ.

—**κυνάγχη συφιλιδική**· βλ. *φαρυγγῖτις* συφιλιδική.

- **κυνάγχη φυματιώδης**· βλ. *φαρυγγῖτις* φυματιώδης.

κυναγχικός, *—ή, —όν*· ὁ τῆς κυνάγχης, ὁ πάσχων ἐκ κυνάγχης.

κύναγχον (τὸ) (Cynanchum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκληπιαδιδῶν*, περιλαμβάνον πόας καὶ θάμνους ἀπαντῶντας πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 20 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι τὸ *κύναγχον τὸ ὀξύφυλλον* (Cynanchum acutum, πολυετὴς πόα, περιαλλόκαυλος, ἀπαντῶσα εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *σαρμασίκι*. Πάντα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου καὶ ἰδίως ὁ ὀπός του παρέχουσι δηλητηριώδη τινὰ οὐσίαν, τὴν *κυναγχίνην*. Δ. Ν. Π.

κυναγωγὸς (ὁ). Ὁ φύλαξ ἢ ἐπόπτης ἢ ὁδηγὸς τῶν κυνηγετικῶν κυνῶν, ὅστις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν κυριωτέρων βοηθῶν ἢ συνεργῶν τοῦ κυνηγοῦ (*Ξενοφ* Κυν. 9,2). Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι πολλοὶ εὔποροι Εὐρωπαῖοι καὶ δὴ Ἄγγλοι ἰδιοκτῆται ἐκτεταμένων κτημάτων, μανιώδεις περὶ τὴν θήραν, τρέφοντες ἀγέλας κυνηγετικῶν δρομικῶν κυνῶν, διατηροῦσιν εἰδικοὺς κυναγωγούς, εἰς οὓς ἔχουν ἀναθέσει τὴν περίθαλψιν τῶν ζῴων τούτων. Σ. Γ. Σ.

Κυναίγειρος (καὶ ***Κυνέγειρος***). Περιώνυμος μαραθωνομάχος, ἥρως τῶν Ἀθηνῶν. Ἦτο υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος καὶ ἀδελφὸς τοῦ μεγάλου τραγικοῦ Αἰσχύλου. Κατὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, ὅτε οἱ Πέρσαι τραπέντες εἰς ἄτακτον φυγὴν ἔσπευδον πανικόβλητοι νὰ ἐπιβιβασθοῦν εἰς τὰ πλοῖά των, ὁ Κυναίγειρος ἠθέλησε νὰ κρατήσῃ διὰ τῆς χειρός του ἐχθρικὸν πολεμικὸν σκάφος ἑτοιμαζόμενον νὰ ἀποπλεύσῃ, ἀλλ' εἷς Πέρσης στρατιώτης ἀπέκοψε διὰ πελέκεως τὴν χεῖρά του καὶ οὕτως ὁ Κυναίγειρος κατέπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν (*Ἡρόδ* ΣΤ' 114). Τὴν ἡρωϊκὴν ταύτην πρᾶξιν τοῦ Κυναιγείρου ἀπεικόνισεν ὁ ζωγράφος Μήκων ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Παναίνου εἰς τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν Ποικίλην Στοάν, τὴν ὁποίαν ἐκόσμει μεταξὺ ἄλλων καὶ ἡ τοιχογραφία τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Κυναίγειρος ἐτιμήθη ἐξ ἴσου μὲ τὸν Μιλτιάδην καὶ τὸν πολέμαρχον Καλλίμαχον, οἵτινες, ὡς καὶ ἡ Ἀθηνᾶ, ὁ Ἡρακλῆς, καὶ δύο τοπικοὶ ἥρωες, ὁ Μαραθὼν καὶ ὁ Ἔχετλος, ἀπεικονίζοντο ὁμοίως εἰς ταύτην. ΚΑΨ.

Κύναιθα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις εἰς τὰ βόρεια τῆς ἀρκαδικῆς Ἀζανίδος. Ἡ θέσις της ἀγνοεῖται, πιθανὸν ὅμως ἔκειτο, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν σημερινῶν *Καλαβρύτων*, δι' ὃ ταῦτα κατὰ τὸ 1834 ὠνομάζοντο *Κύναιθα*. Κατὰ τὸν Συμμαχικὸν πόλεμον (220—217 π. Χ.) οἱ Αἰτωλοὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῆς ὀχυρᾶς ταύτης πόλεως, καὶ ἀφοῦ ἐκυρίευσαν αὐτὴν διὰ προδοσίας, εἶτα τὴν ἐπυρπόλησαν. Ὁ Πολύβιος ὁμιλεῖ μετ' ἐκπλήξεως περὶ τῆς ὠμότητος καὶ παρανομίας τῶν Κυναιθέων, ἀποδίδει δὲ τὰ ἐλαττώματά των ταῦτα εἰς τὸ ὅτι οὗτοι, μόνοι ἐκ τῶν Ἀρκάδων, ἀπέβαλον τὴν μουσικήν, διὸ καὶ περιεφρονοῦντο ὑπὸ τούτων. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ὅτι οἱ Κυναιθεῖς εἶχον ἀναθέσει ἐν Ὀλυμπίᾳ ἄγαλμα τοῦ Διός, ἔχον κεραυνὸν εἰς ἑκατέραν τῶν χειρῶν, καὶ ὅτι ὑπῆρχεν ἐν Κυναίθῃ ναὸς τοῦ Διονύσου—λόγῳ τῆς καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου—βωμὸς τῶν θεῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἄγαλμα τοῦ Ἀδριανοῦ, προστατεύσαντος τὴν πόλιν. Ἀναφέρει προσέτι ὅτι εἰς ἀπόστασιν δύο σταδίων ἀπὸ τῆς πόλεως ἦτο ἡ πηγὴ Ἄλυσσος (ἴσως ἡ σημερινὴ *Καλαβρυτινή*), τὸ ὕδωρ τῆς ὁποίας ἐπιστεύετο ὅ τ ι ἐθεράπευε τοὺς λυσσοδήκτους. Τῆς Κυναίθης εὑρέθη νόμισμα χαλκοῦν κοπὲν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Καρακάλλα, φέρον ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως τὴν προτομὴν τούτου, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὴν ἐπιγραφὴν ΚΥΝΑΘΕΩΝ, μετ' εἰκόνος τῆς ἀγορᾶς, κιονοστοιχίας καὶ ναοῦ. Τὸ νόμισμα τοῦτο εὑρίσκεται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βερολίνου. Α. Ι. Ο.

Νόμισμα τῆς Κυναίθης.

Κύναιθος. Ἀρχαῖος τραγῳδὸς ἐκ Χίου καὶ εἷς τῶν ὁμηριδῶν. Ἔκ τινος σχολίου εἰς τὸν Πίνδαρον (Νέμ. β' 1) μανθάνομεν ὅτι πρῶτος αὐτός, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ., ἐρραψῴδησεν εἰς τὰς Συρακούσας τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ χρόνος δὲν ὁρίζεται ἀκριβῶς, διότι δὲν εἶναι πιστευτὸν ὅτι τόσον ἀργὰ ἐγνώρισαν τὰ ὁμηρικὰ ἔπη οἱ φιλότεχνοι Συρακόσιοι. Εἰς τὸν αὐτὸν Κύναιθον ἀποδίδεται ἐσφαλμένως ὁ εἰς τὸν Δήλιον Ἀπόλλωνα ὕμνος. Ν. Ι. Ζ.

κυναίλουρος (ὁ) (Cynaelurus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γατιδῶν*, περιλαμβάνον ἄγρια ζῷα ἀποτελοῦντα τὸν ἐνδιάμεσον μεταξὺ γαλῶν καὶ κυνῶν τύπον. Μὲ τὰς γαλᾶς ὁμοιάζουσι κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν οὐρὰν καὶ μὲ τοὺς κύνας κατὰ τὸ ἐπίλοιπον σῶμα. Ἐκ τῶν ὀδόντων των, οἱ κυνόδοντες εἶναι καθ' ὅλα ὅμοιοι πρὸς τοὺς τῶν κυνῶν, οἱ δὲ λοιποὶ ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς τῶν γαλῶν. Τὸ πρόσωπον παρέχει ἐντύπωσιν γαλῆς, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ ἔχουσι τὴν ἄκραν ἀγαθότητα καὶ ἠρεμίαν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κυνός. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει ἓν καὶ μόνον εἶδος, *κυναίλουρον τὸν ἀσιατικὸν* (Cynaelurus asiaticus ἢ jubatus). Κυριώτερα γνωρίσματα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι: Σῶμα κουφόν, ἐπίμηκες, εὐκίνητον, οὗτινος τὸ μῆκος φθάνει τὰ 140 περίπου ἑκατοστόμετρα, ἐξ ὧν τὰ 75 ἀποτελοῦσι τὴν οὐράν. Τὸ ὕψος του κυμαίνεται ἀπὸ τοῦ ἄκρου τῶν ποδῶν μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ἀκρωμίου μεταξὺ 75—85 ἑκατοστομέτρων. Ὁ λαιμός του εἶναι βραχὺς καὶ εὔρωστος, ἡ κεφαλὴ ἀπεστρογγυλωμένη καὶ μᾶλλον μικρά, σχετικῶς πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ σώματος, τὸ ῥύγχος διωγκωμένον κατὰ τὸ ἄκρον του καὶ μᾶλον ἀμβλύ, οἱ μύστακες βραχεῖς, ἐκ σκληροτάτων τριχῶν ἀποτελούμενοι, οἱ ὀφθαλμοὶ ἀπεστρογγυλωμένοι, σπινθηροβολοῦντες καὶ ζωηρότατοι, ἡ ῥάχις ἐλαφρῶς κυρτὴ περὶ τὸ μέσον της, οἱ γλουτοὶ ἀρκετὰ εὐρεῖς, ἡ κοιλία ἐλάχιστα προέχουσα, οἱ πόδες μετρίου πάχους, ὑψηλοὶ καὶ εὐκίνητοι καὶ ἡ οὐρὰ κυλινδρικὴ καὶ μακροτάτη. Τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ μακροῦ καὶ μᾶλλον σκληροῦ τριχώματος, κυριαρχοῦν δὲ χρῶμα εἶναι τὸ ὑποκιτρινόφαιον, διαποικιλλόμενον ὑπὸ μελανῶν καὶ καστανοχρόων κηλίδων, αἵτινες προσδίδουσιν εἰς τὸ ζῷον ἐξαιρετικὴν ὡραιότητα. Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ μάλιστα εἰς τὰς Ἰνδίας. Τρέφεται ἐκ μικρῶν μηρυκαστικῶν ζῴων, ἅτινα συλλαμβάνει ἢ ἐξ ἐνέδρας, ὅπως ἡ γαλῆ, ἢ χάρις εἰς τὴν ὠκυποδίαν του, ὅπως ὁ κύων. Προτιμοτέρα καὶ προσφιλεστέρα τροφή του εἶναι ἡ ἀντιλόπη, τὴν ὁποίαν καὶ θηρεύει μετ' ἀξιοπαρατη-

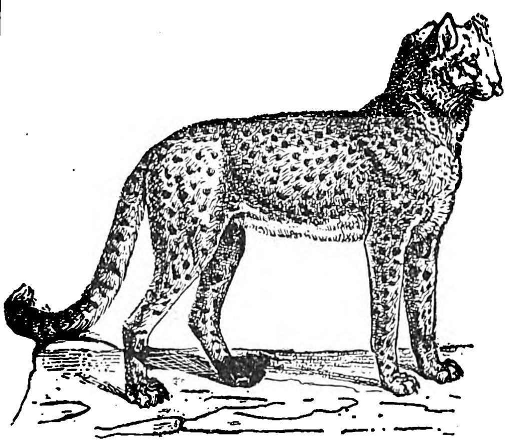

Κυναίλουρος ὁ ἀσιατικός.

Digitized by Google

ρήτου πανουργίας καὶ τέχνης. Εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Περσίαν χρησιμοποιοῦν τὸν κυναίλουρον καὶ ὡς ζῷον θηρευτικόν. Διὰ τὴν ἐκγύμνασιν αὐτῶν ἀπαιτεῖται ἀρκετὸς χρόνος καὶ εἰδικοὶ ἄνθρωποι. Δ. Ν. Π.

Κύναιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἄλλη γραφὴ τῆς ὀνομασίας τοῦ εὐβοϊκοῦ ἀκρωτηρίου *Κήναιον* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Κύναμη *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Πολύλακκον* (βλ. λ.). Χ. Δ.

κυνανθρωπία (ἡ) (cynanthropie) *[Ψυχοπαθολ.]*. Οὕτω καθορίζεται εἰδικὴ μονομανία, χαρακτηριζομένη ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ ἐκ ταύτης κατεχόμενα ἄτομα (φρενόληπτοι πάσχοντες) φαντάζονται ὅτι μετεβλήθησαν εἰς κύνας καὶ προσπαθοῦσι νὰ μιμηθῶσι τὴν ὑλακὴν καὶ πάντα τὰ τῶν κυνῶν ἰδιώματα. Μ. Ν. Κ.

κυνάνθρωπος (ὁ)· ὁ κύων ἄνθρωπος, ὁ πάσχων ἐκ *κυνανθρωπίας* (βλ. λ.).

κυνάρα, καὶ ***κινάρα*** (ἡ) *[Βοτ.]*. Ἐπιστημονικὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀγκυνάρα* (βλ. λ).

Κυνάρα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νησὶς (Kynira: πλάτ. 40°39'40" Β, μῆκ. 24°46'50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos) παρὰ τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Θάσου καὶ φερώνυμος ὅρμος ἐπὶ τῆς νήσου δυτικῶς τῆς νησῖδος. Σ. Ε. Λ.

κυναρίνη *['Οργ. Χημ.]*. Πικρὰ ὕλη τῆς *κυνάρας*. Κέκτηται ἀντιπυρετικὰς ἰδιότητας.

κυναροειδῆ (τὰ) (Cynareae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *συνθέτων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερα τὰ ἑξῆς: *ἄρκιον* (Lappa), *κάρδος* (Carduus), *κίρσιον* (Cirsium), *κυνάρα* (Cynara), *ὀνόπορδον* (Onopordum), *σίλυβον* (Silybum) καὶ *χαμαιπεύκη* (Chamaepeuce). Δ. Ν. Π.

Κύναρος *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κίναρος*.

κυναρών, *—ῶνος* (ὁ)· ὁ τόπος ὅπου καλλιεργοῦνται πολλαὶ κυνάραι (κοιν. *ἀγκυναρότοπος*).

Κυνάστ (Cynast). Ὀνομαστὸς πύργος ἐν Γερμανίᾳ, κείμενος ἐν τῇ Κάτω Σιλεσίᾳ καὶ τῇ περιφερείᾳ τοῦ Λήγκνιτς, ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Γιγάντων, εἰς ἀπόστασιν 4 χλμ. ΝΔ. τῆς πόλεως Βάρμπρουν. Εἶναι ἐκτισμένος ἐπὶ δασώδους κωνοειδοῦς βράχου ὕψους 588 μ., ἡ δὲ ἐξ αὐτοῦ θέα εἶναι ὡραιοτάτη ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Χίρσμπεργκ καὶ τῶν διακλαδώσεων τῶν ὀρέων τῶν Γιγάντων. Ἐκτίσθη τῷ 1292 ὑπὸ τοῦ Μπόλκο Α' (Φούλκωνος) δουκὸς τοῦ Σβάϊντνιτς καὶ ἐδωρήθη ὑπὸ τοῦ Μπόλκο Α' εἰς τὸν ἱππότην Γόσετ Σκφὰχ τῷ 1368. Τῷ 1675 κατεστράφη ὑπὸ κεραυνοῦ. Τὰ ἐρείπια αὐτοῦ σῴζονται μέχρι σήμερον εἰς καλὴν κατάστασιν. Κάτωθεν αὐτοῦ ὑπάρχει τὸ χωρίον Χέρενσντορφ, ὅπου ὑπάρχει ἕτερος πύργος τοῦ Κυνάστ, νεωτέρας κατασκευῆς. Ὁ παλαιὸς πύργος τοῦ Κυνὰστ ἀναφέρεται συχνάκις εἰς τοὺς θρύλους καὶ τὰ λαϊκὰ ᾄσματα τῆς Γερμανίας, ἀπετέλεσε δὲ ἐπίσης θέμα ποιητικῶν ἔργων διαφόρων Γερμανῶν ποιητῶν καὶ κυρίως τοῦ Ρύκερτ καὶ τοῦ Κέρνερ. Κατὰ τοὺς θρύλους τούτους, κατῴκει ἄλλοτε ἐν τῷ πύργῳ νεᾶνις ὀνόματι *Κουνιγούνδη*, κληρονόμος μεγάλης περιουσίας. Ἡ Κουνιγούνδη αὕτη ἦτο ὡραιοτάτη καὶ παράδοξος, εἶχε δὲ δηλώσει ὅτι θὰ ἐλάμβανεν ὡς σύζυγον ἐκεῖνον ἐκ τῶν πολυπληθῶν ὑποψηφίων, ὁ ὁποῖος θὰ ἔκαμνεν ἔφιππος τὸν γῦρον τῶν στενῶν ἐπάλξεων τοῦ πύργου. Πολλοὶ ἐπεχείρησαν νὰ ἐκτελέσουν τὸν ἆθλον, ἀλλὰ πάντες κατέπεσαν καὶ ἐφονεύθησαν, πλὴν τοῦ δουκὸς τῆς Σαξωνίας, ὁ ὁποῖος ὅμως, ὅταν ἡ νεᾶνις ἤνοιξε τὰς ἀγκάλας της, ἀγανακτήσας διὰ τὴν σκληρότητά της, περιεφρόνησεν αὐτὴν καὶ ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ καρδία του ἀνῆκεν εἰς ἄλλην. Ἡ Κουνιγούνδη τότε ἐρρίφθη ἀπὸ τοῦ τείχους τοῦ πύργου εἰς τοὺς κάτωθεν βράχους καὶ ἐφονεύθη. Μ. Δ. Β.

κυνδαλίσκος (ὁ). Σιδηρᾶ περόνη ἢ γομφίσκος, εἰσαγόμενος ἐντὸς ἐγκαρσίας ὀπῆς εἰς τὸ ἄκρον ἀγκίστρου, ἔστορος κτλ., ἵνα παρεμποδίζῃ τὸν τυχαῖον ἀποχωρισμὸν ἐξ αὐτοῦ ἑτέρου τινὸς τεμαχίου ἢ μέρους τῆς σκευῆς, φέροντος δακτύλιον ἢ ὀπὴν διὰ τὸν σύνδεσμον· οὕτως ὁ κυνδαλίσκος τοῦ συνδετικοῦ ἀγκίστρου τοῦ προολκαίου ἐξασφαλίζει τὴν ἀγκίστρωσιν τοῦ κυκλίου τοῦ κιλλίβαντος, κατὰ τὴν συνένωσιν τῶν δύο τούτων κυρίων μερῶν τοῦ πυροβόλου. Κ. Δ.

κυνδαλισμὸς (ὁ) *['Αρχ.]*. Παιδιὰ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Κατὰ ταύτην, ἕκαστος τῶν παικτῶν ἀνὰ χεῖρας κρατῶν αἰχμηρὸν *κύνδαλον*, ἤτοι πασσάλιον, ἔρριπτεν αὐτὸν μεθ' ὁρμῆς κατὰ διύγρου ἐδάφους, προσπαθῶν οὐ μόνον νὰ καταπήξῃ αὐτόν, ἀλλὰ καὶ πλήττων ἕτερον κύνδαλον ἀντιπάλου, προηγουμένως καταπαγέντα, νὰ ἐκκρούσῃ τοῦτον (*Πολυδ.* 9. 120). Ἐντεῦθεν καὶ ἡ παροιμία «ἥλῳ τὸν ἧλον, πασσάλῳ τὸν πάσσαλον ἐκκρούεσθαι». Ἡ εἰρημένη παιδιὰ ἀναλογεῖ πως πρὸς τὸ τουρκικὸν «τσελὶκ τσομάκ». Σ. Γ. Σ.

κυνδαλοπαίκτης (ὁ) *['Αρχ.]*. Ὁ μετέχων τοῦ κυνδαλισμοῦ, ὁ παίκτης τοῦ κυνδάλου, ὁ πασσαλιστής. Σ. Γ. Σ.

κύνδαλος (ὁ). Καλεῖται οὕτω πᾶν μεταλλικὸν ἢ ξύλινον στέλεχος, ἁπλοῦν ἢ μετὰ κεφαλῆς, χρησιμοποιούμενον γενικῶς διὰ τὴν ἔμφραξιν ὀπῆς τινος ἢ διὰ τὴν σύνδεσιν μεταλλικῶν ἢ ξυλίνων τεμαχίων, εἰσερχόμενον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐντὸς ἀντιστοίχων ὀπῶν αὐτῶν κττ. Ὑπάρχουσι διάφορα εἴδη κυνδάλων, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀντιστοιχεῖ, ἀναλόγως τοῦ εἰδικοῦ σκοποῦ τῆς χρήσεως αὐτοῦ, πρὸς γόμφον, σφῆνα, ἧλον κλπ. Δ. Κ. Α.

Κύνε (Kühne), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς φυσιολόγος (1837—1900). Διετέλεσε καθηγητὴς ἐν Ἄμστερδαμ (1868) καὶ εἶτα ἐν Ἀϊδελβέργῃ (1871). Ἔγραψεν: «Über die peripherischen Endorgane der motorischen Nerven» (1862), «Chemische Vorgänge in der Netzhant» (1879), «Physiologische Chemie» (1868), «Untersuchungen aus dem Physiologischen Institut zu Heidelberg» (1877—1882 εἰς 4 τόμ.) καὶ ἀπὸ τοῦ 1883 μετὰ τοῦ Φόϊτ ἐξέδωκε τὴν νέαν σειρὰν τοῦ βιολογικοῦ περιοδικοῦ «Zeitschrift für Biologie». Ο Ρ.

—Κύνε (Kühne), ***Φερδινάνδος-Γουσταῦος***. Γερμανὸς συγγραφεὺς (1806—1888). Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ φιλοσοφίαν, ὑποστὰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Χέγκελ καὶ Σλάϊερμάχερ καὶ διετέλεσε συνεργάτης καὶ συντάκτης ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν. Τὰ ἔργα του, ἐνῷ χαρακτηρίζονται διὰ τὴν γλαφυρότητα τοῦ ὕφους καὶ τὴν βαθύτητα τῶν παρατηρήσεων, στεροῦνται δημιουργικῆς πνοῆς. Ἐδημοσίευσεν, ἐκτὸς τῶν «Ποιημάτων» (1831), σειρὰν διηγημάτων: «Νοβέλλες» (1831), «Αἱ δύο Μαγδαληναί» (1833), «Οἱ ἀντάρται τῆς Ἰρλανδίας» (1840) καὶ τὸ ἀξιόλογον μυθιστόρημα: «Οἱ Φραμασσῶνοι» (1854). Σπουδαῖαι εἶναι αἱ κριτικαί του ἐργασίαι: «Γυναικεῖοι καὶ ἀνδρικοὶ χαρακτῆρες» (1838), «Πορτραῖτα καὶ σιλουέτται» (1843), «Γερμανοὶ καὶ Γερμανίδες» (1851). Ἐκ τῶν δραμάτων του, μόνον ἡ συνέχισις τοῦ «Δημητρίου» τοῦ Σίλλερ ἔσχεν ἐπιτυχίαν. Ἔγραψεν ἐπίσης: «Τὸ ἡμερολόγιόν μου» (1863), «Ὁ Χριστὸς ἐν τῇ πορείᾳ» (1870), ποιητικὴν σάτιραν ἐναντίον τοῦ παπισμοῦ, «Ρωμαϊκὰ σονέττα» (1869), «Βίττεμπεργκ καὶ Ρώμη» (1876). Τὰ «Ἅπαντά» του ἐξεδόθησαν ἐν Λειψίᾳ εἰς 12 τόμους (1862—1867). Γ. Ε. Κ.

Κυνεγόνδη (Cunégonde), *ἁγία*. Τρεῖς ἅγιαι ἀναγράφονται μετὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ: —1) Ἡ θυγάτηρ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ Λουξεμβούργου Sigefrei καὶ σύζυγος τοῦ ἁγίου Ἐρρίκου, δουκὸς τῆς Βαυαρίας καὶ εἶτα αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας. Στεφθεῖσα αὐτοκράτειρα ἐν Paderborn, ἔκαμε πλουσίας δωρεὰς εἰς διαφόρους ἐκκλησίας. Συκοφαντηθεῖσα ὡς ἄπιστος εἰς τὸν σύζυγόν της, ἀπέδειξε τὴν ἀθωότητα αὐτῆς καὶ ἐξηκολούθησε ζῶσα μετὰ τοῦ συζύγου της ἐν ἁγαστῇ συμπνοίᾳ καὶ ἁγιότητι βίου μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, συμβάντος τοῦ 1024. Μείνασα χήρα ἀπεσύρθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Kaffungen, τὴν ὁποίαν αὐτὴ εἶχεν ἱδρύσει, ἐκεῖ δὲ ὡς ἁπλῆ μοναχὴ ζήσασα ἐπὶ 16 ἔτη ἀπέθανε τῷ 1040, τῷ δὲ 1200 ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' ἐνεγράφη ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς 3 Μαρτίου. Μέγα μέρος τῶν λειψάνων της φυλάττεται ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Βαμβέργης, τὸν ὁποῖον εἶχε κτίσει μετὰ τοῦ συζύγου της.—2) Ἡ ἐν Κωνσταντίᾳ τῆς Γερμανίας κατὰ τὸν Θ'—Ι' αἰῶνα ζήσασα, ἧς τὰ λείψανα, ἀνακαλυφθέντα τῷ 1504 μετὰ τῶν λειψάνων τριῶν ἄλλων ὁσίων γυναικῶν, τῆς *Μεχτόνδης*, τῆς *Βιβράνδης* καὶ τῆς *Χριστιανῆς*, κατετέθησαν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Eischel καὶ ἔκτοτε καὶ αἱ τέσσαρες ἑορτάζονται τὴν 16 Ἰουνίου, ἐπέτειον τῆς ἀνακομιδῆς τῶν λειψάνων των.—3) Ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Βέλα τοῦ Δ' (1235—1270), ἥτις νυμφευθεῖσα τὸν ἡγεμόνα τῆς Πολωνίας Βολεσλαῦον τὸν Ἁγνὸν διῆλθε τὸν βίον αὐτῆς ἐν προσευχαῖς καὶ νηστείαις καὶ παντοίαις χριστιανικαῖς ἀγαθοεργίαις, ἀποθανόντος δὲ τοῦ συζύγου αὐτῆς περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα καὶ τῷ 1292 ἀποθανοῦσα ἐνεγράφη ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς 24 Ἰουλίου ὑπὸ τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου τοῦ Η'. Ε. Γ. Π.

Κυνεγοῦλφος (Cynewulf). Ὁ μόνος γνωστὸς παλαιὸς Ἄγγλος ποιητής, ζήσας πιθανῶς τὸν Θ αἰῶνα μ. Χ. Εἶναι συγγραφεὺς τῶν ἑξῆς τεσσάρων ποιημάτων, διασωθέντων εἰς δύο χειρόγραφα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος: «Ἡ ἀνάληψις», «Ἁγία Ἰουλιανή», «Ἑλένη» καὶ «Αἱ τύχαι τῶν ἀποστόλων». Ἐκ τῶν ποιημάτων τούτων καταφαίνεται ὅτι ὁ Κυνεγοῦλφος ἦτο γνώστης τῆς λατινικῆς καὶ θρησκευτικῆς γραμματείας. Τὸν διακρίνει ἐπιδεξιότης καὶ εὐχέρεια ἐν τῇ χρήσει τῆς ποιητικῆς γλώσσης. Περὶ τοῦ βίου του οὐδὲν εἶναι γνωστόν, εἰμὴ ὅτι ἦτο κληρικός. Λ. Α

κυνέη (ἡ) *['Αρχ.]*. Ἡ λέξις αὐτη, σημαίνουσα κυριολεκτικῶς τὴν δορὰν τοῦ κυνός, ὁρίζει ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ βιοτεχνίᾳ κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ ἐκ δέρματος κυνὸς καὶ εἶτα τὸ ἐκ παντὸς δέρματος ζῴου κατασκευαζόμενον κράνος, ἀργότερον δέ, μετὰ τὴν ἐπινόησιν τοῦ μεταλλικοῦ κράνους, τὸν πηλίσκον, ὁ ὁποῖον ἐτίθετο κάτωθεν τοῦ κράνους, διὰ νὰ μὴ πληγώνεται ἡ κεφαλή. Κυνέη ἐπίσης ἐκαλεῖτο καὶ εἶδός τι πιλίσκου, τὸν ὁποῖον οἱ ἀθληταὶ καὶ οἱ γυμνασταὶ ἐφόρουν διὰ νὰ προφυλάσσωσι τὴν κεφαλὴν ἀπὸ τὸν κονιορτόν, ὡς καὶ ἕτερον εἶδος πίλου, τὸν ὁποῖον ἐφόρουν οἱ χωρικοί, οἱ κυνηγοὶ καὶ οἱ περιηγηταί.

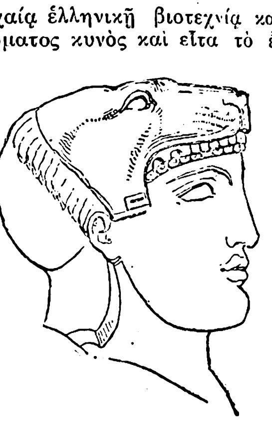

Ὁ Ἡρακλῆς τοῦ ἀετώματος τῆς Αἰγίνης μὲ κράνος ὑπενθυμίζον τὴν ὁμηρικὴν κυνέην.

Ἡ κυνέη, ὡς πολεμικὸν κράνος, ἦτο, φαίνεται, ἐν χρήσει πολὺ πρὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ὅμηρος ὀνομάζει πλέον κυνέην καὶ πᾶν ἐκ διαφόρων δερμάτων ζῴων κατασκευαζόμενον κράνος, «κυνέη αἰγείη», «κτιδέη», «ταυρείη», «γαλέη». Ἐκ τῶν ἐπιθέτων τούτων μανθάνομεν ὅτι τὰ πρῶτα ὅπλα πρὸς προστασίαν τῆς κεφαλῆς ἢ τὰ πανάρχαια κράνη κατεσκευάζοντο ἐκ δέρματος ζῴων.

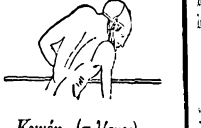

Κυνέη (πιλίσκος) γυμναστοῦ.

Οὕτως αἱ παραστάσεις τοῦ Ἡρακλέους, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἀρχαίου κόσμου, εἰκονίζουσι τὸν ἥρωα τοῦτον φέροντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὴν δορὰν τοῦ λέοντος. Ἐπίσης ὁ ὑποχθόνιος Ζεὺς τῶν Κελτῶν παρίσταται φορῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του δορὰν λύκου, ὡς παριστῶσιν αὐτὸν πολλὰ ἀγαλμάτια εὑρεθέντα ἐν Γαλατίᾳ. Ὁ ἐθνικὸς πῖλος τῶν Θρακῶν, ἡ λεγομένη *ἀλωπεκίς*, ἦτο καὶ οὗτος εἶδος κράνους ἐκ δέρματος ἀλώπεκος, τῆς ὁποίας ἡ μὲν οὐρὰ ἐσχημάτιζε λοφίον ὄπισθεν τοῦ λαιμοῦ, οἱ δὲ πόδες διεσταυροῦντο ὑπὸ τὴν σιαγόνα ἐν εἴδει ὑποσιαγόνου.

Ἡ πλαστικὴ τέχνη πολλάκις παρέστησεν ὡρισμένας μορφὰς μὲ μεταλλικὰ κράνη, ἔχοντα τὸ σχῆμα δέρματος ζῴου. Ἐξ ἐπιγραφῆς τοῦ 300 π. Χ. μανθάνομεν ὅτι ὑπῆρχον καὶ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἐποχὴν «κράνη ὠμοβόϊνα κεχαλκωμένα», ἤτοι δερμάτινα κράνη κεκαλυμμένα διὰ χαλκίνων πλακῶν πρὸς κόσμον καὶ στερέωσιν αὐτῶν. Μετὰ τὴν τελείαν ἐπικράτησιν τοῦ μεταλλικοῦ κράνους, κυνέη ἐλέγετο ὁ πιλίσκος ἢ σκοῦφος, τὸν ὁποῖον οἱ κρανοφόροι ἔθετον κάτωθεν τῶν μεταλλικῶν κρανῶν, διὰ νὰ μὴ πληγώνωσι ταῦτα τὸ δέρμα τοῦ προσώπου. Ἡ κυνέη αὕτη κατεσκευάζετο ἐκ δέρματος, ἐξ ὑφάσματος ἢ καὶ ἐκ σπόγγου, εἶχον δὲ αὐτὴν ἰδίως τὰ κράνη τῶν Λακώνων, τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Κορινθίων. Οἱ καλλιτέχναι τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος δὲν παρέλειψαν νὰ παραστήσωσι τὴν τοιαύτην κυνέην, ὡς εἶναι π. χ. τὰ νομίσματα τῶν Συρακουσῶν, ἐφ' ὧν ἡ Ἀθηνᾶ παρίσταται μὲ κορινθιακὸν κράνος, ἐκ τοῦ χείλους τοῦ ὁποίου προβάλλουσι τὰ ἄκρα τῆς ἐσωτερικῆς κυνέης.

Ἡ κυνέη τῶν ἀθλητῶν καὶ τῶν γυμναστῶν, τὴν ὁποίαν ἐφόρουν οὗτοι διὰ νὰ προφυλάττωσι τὴν κόμην ἐκ τοῦ κονιορτοῦ, κατεσκευάζετο ἐκ δύο τεμαχίων καὶ ἐδένετο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς δι' ὑποσιαγόνου. Κατὰ τὴν κλασσικὴν περίοδον ἡ κυνέη εἶναι ὁ πῖλος τῶν χωρικῶν. Ὁ γεωργὸς εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ ὁ κυνηγὸς ἐν τῇ ἐξοχῇ φέρουσι τὴν κυνέην, διὰ νὰ προφυλάσσωνται ἐκ τῶν καυστικῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου. Παραστάσεις ἀγροτικῶν κυνεῶν φέρουσι πολλὰ μνημεῖα, κοσμούμενα μὲ σκηνὰς τοῦ γεωργικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου. Ὡραῖον μνημεῖον εἶναι ἡ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Pio-Clementino ἀγγειογραφία, ἡ παριστῶσα ποιμένα φοροῦντα κυνέην καὶ προσπαθοῦντα νὰ ἀμέλξῃ γάλα ἐξ ἀγελάδος, ἥτις ἀνθίσταται, προσπαθοῦσα νὰ ἐκφύγῃ ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ διὰ σχοινίου κρατοῦντος αὐτὴν ἐκ τῶν κεράτων νεαροῦ ποιμένος. Διὰ τοῦτο ἡ λέξις κυνέη τῆς τοιαύτης χρήσεως ἐπεξηγεῖται ὑπὸ διαφόρων μεταγενεστέρων συγγραφέων καὶ σχολιαστῶν ὡς σκιάδιον. Β. Θ. ΘΕΟΦΑΝΕΙΔΗ

Κύνειος *[Μυθ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Ἀττικῇ ἀπὸ Κύννου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Παρνηθίας νύμφης. Κατὰ Σωκράτη τὸν Κῷον ἡ λατρεία αὐτοῦ εἰσήχθη εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ Κύννου, ἐκ δὲ τοῦ γένους τῶν *Κυννιδῶν* ἐξελέγετο κληρονομικῷ δικαιώματι, ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος Κυνείου. —Π.

Κύνειρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρριανῶν τῆς ἐπαρχίας Σαπῶν τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 128. Χ. Δ.

Digitized by Google

Κῦνερ (Kübner), ***Ραφαήλ.*** Γερμανὸς φιλόλογος (1802—1878). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς ἐπὶ μακρὰ ἔτη εἰς τὸ λύκειον τοῦ Ἀννοβέρου, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Τὸ μέγα ἔργον του, «Γραμματικὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης», ἀποτελεῖ σπουδαῖον σταθμὸν εἰς τὰς γραμματικὰς μελέτας. Αὕτη ἐξεδόθη εἰς δύο τόμους (1834—1835), ὧν ὁ μὲν πρῶτος περιλαμβάνει τὴν κυρίως γραμματικήν, ὁ δὲ δεύτερος τὸ συντακτικόν. Ἡ δ' αὐτῆς ἔκδοσις ἐξεδόθη εἰς τέσσαρας τόμους (1890—1894) κατ' ἀναθεώρησιν ὑπὸ τῶν *Blass* καὶ *Gerth* (γραμματικὴ ὑπὸ *Kühner-Blass*, συντακτικὸν ὑπὸ *Kühner-Gerth*). Ὑπὸ τοῦ Κῦνερ ἐχρησιμοποιήθησαν τὸ πρῶτον ἐν τῇ γραμματικῇ τὰ διδάγματα τῆς γλωσσολογίας. Ὡσαύτως ἐξέδωκε μεγάλην γραμματικὴν τῆς λατινικῆς γλώσσης (1877), ὡς καὶ στοιχειώδεις γραμματικὰς τῆς ἑλληνικῆς (1837) καὶ τῆς λατινικῆς. Ἀρίστη δ' αὐτοῦ ἔκδοσις ἐσχολιασμένη εἶναι ἡ τῶν «Tusculaneae disputationes», τοῦ Κικέρωνος, ὡς καὶ ἡ τῶν «Ἀπομνημονευμάτων» τοῦ Ξενοφῶντος. Τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἑλληνικῆς γραμματικῆς του (συντακτικὸν) μετεφράσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ Ε. Σταθάκη (1879). Σ. Τ.

κυνῆ (*—έα*)· *κάλυμμα* τῆς κεφαλῆς, εἶδος πίλου, περικεφαλαία: «κυνῆ σιδηρᾶ, —χαλκῆ, —ὑπόξυλος»· ‖ Ὁμηρ. *κυνέη*· ἐτυμολογικῶς σημαίνει δέρμα κυνός, ἀλλ' ἡ χρῆσις τῆς λέξεως πάντοτε ἐπὶ καλύμματος τῆς κεφαλῆς.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *κυνέη.*

Κυνὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον (ἔκδ. Βερολ., 393,10) «Πόλις Λυδίας. Ἑκαταῖος Ἀσίᾳ. Τὸ ἐθνικὸν Κυνεὺς καὶ Κύνιος». Ταυτότης ἄγνωστος. Ε. Ε. Λ.

κυνηγάρης (ὁ), θηλ. *—άρα*· δημοτ., ἄλλως *κυνηγάρικος*: «μιὰ σκύλλα κυνηγάρα».

κυνηγάρικος, *—η, —ο*· δημοτ., ἐπὶ κυνός, ὁ ἱκανὸς πρὸς κυνήγιον, θηρευτικός: «κυνηγάρικο σκυλλί», ‖ «κυνηγάρικη γάτα» ἡ καταδιώκουσα τοὺς ποντικούς.

κυνηγεσία (ἡ)· *κυνηγέσιον* (βλ. λ.).

κυνηγέσιον (τό)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κυνηγετεῖν, κυνήγιον, θήρα· ‖ ἡ μετὰ πολλῶν ἄλλων θήρα, ὅμιλος κυνηγετῶν, ἀκολουθία κυνηγοῦ μετὰ κυνῶν.

Κυνηγέσιον, ἢ ***Κυνήγιον*** *[Γεωγρ.]*. Θέσις ἔξω τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν) εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἑβδόμου, παρὰ τὸν σημερινὸν Μπαλατᾶν (Παλατᾶν), οὕτω κληθεῖσα διότι ἀρχικῶς ἦτο προωρισμένη διὰ τὰς θηριομαχίας, αἱ ὁποῖαι ὠνομάζοντο κυνήγια, παύσασαι ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ. Ἐξ αὐτῆς παρωνομάσθη καὶ ἡ παρακειμένη πύλη τοῦ Κυνηγοῦ. Ἐκεῖ ἔκτισε Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας τὸν λεγόμενον *Ξυλόκιρκον*, ἱππόδρομον περιτετειχισμένον διὰ ξύλων. Εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν ἐξετελοῦντο καὶ αἱ θανατικαὶ ποιναί. Ν. Μ.

κυνηγέτης (ὁ), θηλ. *—ις, —ιδος*· ὁ ὁδηγῶν κύνα εἰς κυνήγιον, κυνηγός, θηρευτής.

κυνηγετικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ κυνήγιον, ὁ σχετιζόμενος πρὸς τὸ κυνήγιον: «κυνηγετικοὶ κύνες».

— κυνηγετικὸν *δίκαιον.* Καλεῖται οὕτω τὸ σύνολον τῶν νομικῶν διατάξεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν ἢ ἄδειαν τοῦ κυνηγίου ἀγρίων ζῴων καὶ πτηνῶν. Κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον τὰ ἄγρια ζῷα καὶ πτηνὰ ἐθεωροῦντο ἀδέσποτα πράγματα. Συνέπεια τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως ἦτο νὰ ἐπιτρέπηται τὸ κυνήγιον εἰς πάντα εἰς τὰ κτήματά του, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τὰ ξένα κτήματα ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ ἰδιοκτήτου. Ἡ ἄσκησις τοῦ κυνηγίου ἐπὶ ξένης ἰδιοκτησίας ἐθεωρεῖτο παράβασις τοῦ δικαίου καὶ ὡς ὄχλησις τῆς ξένης ἰδιοκτησίας. Ὁ παραβάτης ὑπέκειτο μὲν εἰς ἀποζημίωσιν αὐτῆς, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἀποδόσεως τῶν τυχὸν φονευθέντων θηραμάτων, ἀδεσπότων λογιζομένων. Ἀλλὰ τοιαύτη τοῦ κυνηγετικοῦ δικαίου ἀντίληψις ἔσχεν ὡς συνέπειαν νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ὡς ἐξάρτημα τῆς ἰδιοκτησίας, ὡς λ. χ. ἐν Γερμανίᾳ κατὰ παλαιὸν δίκαιον. Ἐκ τοῦ τοιούτου κυνηγετικοῦ δικαίου, ἀποχωρισθέντος ὀλίγον βραδύτερον ἀπὸ τῆς ἰδιοκτησίας, προῆλθε τὸ κυνηγετικὸν δίκαιον καὶ ἐπὶ ξένης ἰδιοκτησίας, ὡς τοῦτο συνέβη ἐπὶ τῶν Γερμανῶν βασιλέων, μὴ ἀποκλειομένων καὶ τῶν γαιοκτημόνων νὰ θηρεύωσιν εἰς τὰ κτήματά των. Τελευτῶντος τοῦ μεσαίωνος τίθεται περιορισμὸς τοῦ κυνηγετικοῦ δικαίου εἰς τὴν τάξιν τῶν χωρικῶν, ἡ ὁποία μετὰ ταῦτα καὶ ὅλως ἀποκλείεται τοῦ δικαιώματος τούτου. Ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος τὸ κυνηγετικὸν δίκαιον ἀπετέλεσεν ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῶν χωροδεσποτῶν (χωρὶς νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ἡ ἰδιοκτησία), ἐν ἀπολύτῳ ἐξουσίᾳ ρυθμιζόντων τὰ κατ' αὐτό. Τὰ δάση τῶν κοινοτήτων ὑπήχθησαν εἰς τὸ δημόσιον, περιλαμβανομένων καὶ τῶν ἀγρίων ζῴων καὶ πτηνῶν, ὡς ἀδεσπότων. Ἐκ τῆς περιπτώσεως ταύτης προέκυψεν ἡ διαμόρφωσις τῆς κυνηγετικῆς κυριαρχίας ἢ ὑψηλότητος καὶ τῆς κυνηγετικῆς ἀστυνομίας, ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον δικαιοδοσίαν τῶν χωροδεσποτῶν, ἀσκουμένου οὕτω τοῦ κυνηγετικοῦ δικαίου ὡς κυνηγετικοῦ προνομίου αὐτῶν χάριν τοῦ γενικοῦ καλοῦ, ὡς ἐπιστεύετο. Ὁ θεωρητικὸς διαχειρισμὸς τοῦ κυνηγετικοῦ δικαίου ὡς κυνηγετικοῦ προνομίου διέκρινε τὸ κυνήγιον εἰς ἀνώτερον, μέσον καὶ κατώτερον. Τὸ ἀνώτερον περιελάμβανε τοὺς ἀγριοχοίρους, τὰς ἄρκτους, τὰς ἐλάφους, τοὺς ἀγριοπετεινούς, τοὺς φασιανούς, καὶ ἦτο σχεδὸν προνομιακόν. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ κυνηγετικοῦ δικαίου ἀπέκειτο εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ χωροδεσπότου καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέον δίκαιον ἐκαλεῖτο κυνηγετικὴ δικαιοσύνη. Τὸ κυνηγετικὸν τοῦτο προνόμιον ἔβλαψε καὶ δὴ ἐπὶ μακρὸν βαρύτατα τὴν ἀγροτικὴν γαιοκτησίαν. Τὰ ἄγρια ζῷα κατέστρεφον τοὺς ἀγρούς, τὰς σποράς, τοὺς καρποὺς τῶν χωρικῶν, χωρὶς νὰ δικαιοῦνται οὗτοι νὰ ἀμύνωνται κατ' αὐτῶν. Ἐκτὸς τούτου ὑπέκειντο καὶ εἰς παντοειδεῖς ἀγγαρείας κυνηγετικάς, ἃς ὤφειλον νὰ ἐκτελῶσιν ἀγογγύστως, συνισταμένας εἰς παγάνας, εἰς μεταφορὰν τῶν φονευομένων θηραμάτων καὶ τῶν κυνηγετικῶν ὀργάνων, εἰς ὑπηρεσίας τῶν θηρευόντων ἐν τοῖς καταλύμασιν, εἰς τὴν τροφὴν τῶν κυνηγετικῶν των κυνῶν, εἰς τὴν καταβολὴν φόρων καὶ εἰς εἰσφορὰς πρὸς περίφραξιν δασικῶν περιοχῶν κλπ. Ἡ λαθροθηρία ἐπατάσσετο ἀμειλίκτως, ὡς καὶ ἄλλα κυνηγετικὰ παραπτώματα, κατ' αὐστηρὰς νομικὰς διατάξεις. Εἰς τὸν λαθροθήραν ἐπεβάλλετο οὐ μόνον ἡ ποινὴ τῆς στερήσεως τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ ἐν ὑποτροπῇ αὐτὸς ὁ θάνατος. Μόλις κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐν τῇ Δύσει ἐλήφθη πρόνοια, ἀφοῦ τὸ κακὸν ἐπλεόνασε, περὶ ἐκδόσεως διατάξεων προστατευτικῶν τῶν ἀγρῶν καὶ δασῶν κατὰ τῆς βλάβης τῶν ἀγρίων ζῴων, περὶ περιορισμοῦ τῶν ἀγρίων ζῴων καὶ περὶ ἀποζημιώσεως τῶν ἐξ αὐτῶν ζημιῶν. Οἱ περὶ λαθροθηρίας νόμοι, οἱ ὁποῖοι, μ' ὅλην τὴν αὐστηρότητά των πολλαχοῦ, δὲν κατώρθουν νὰ πατάξωσιν αὐτὴν τελεσφόρως, ἐνηρμονίσθησαν μὲ τοὺς λοιποὺς τοῦ ποινικοῦ δικαίου νόμους. Ἡ ἐν Γαλλίᾳ ἐπανάστασις τοῦ 1789 κατέλυσε τὸ κυνηγετικὸν δίκαιον ἐπὶ τῆς ξένης ἰδιοκτησίας, ἀλλὰ καὶ ἐν Γερμανίᾳ ὀλίγον κατ' ὀλίγον, μὲ τὴν ἄρσιν τῶν περιορισμῶν τῆς ἐλευθερίας τῶν χωρικῶν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτῶν ὡς πραγματικῶν ἰδιοκτητῶν τῶν γαιῶν, ἐξέπιπτεν ἡ δικτατορικὴ τοῦ κυνηγετικοῦ δικαίου ἐπιβλαβὴς ρύθμισις. Διὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ 1848 πανταχοῦ τῆς Γερμανίας ἐγένετο δεκτὴ ἡ νομικὴ διάταξις, καθ' ἣν ἐν τῇ ἰδιοκτησίᾳ συνυπακούεται καὶ ἡ κυνηγετικὴ ἐξουσία. Μετὰ τοῦ κυνηγετικοῦ δικαίου ἐπὶ ξένης ἰδιοκτησίας κατελύθη σχεδὸν πανταχοῦ ἡ λεγομένη κυνηγετικὴ συνέπεια ἢ τὸ ἰδίᾳ κτηθὲν δίκαιον, νὰ διώκωνται δηλαδὴ τραυματιζόμενα ἄγρια ζῷα καὶ ἐντὸς τῆς περιοχῆς τρίτου καὶ νὰ ἐπιτρέπηται ἐκεῖ ἡ ἄγρα των. Ἐπειδὴ δὲ τὰ θηράματα ἀποτελοῦσι συμπλήρωμα τῆς τροφῆς τῶν ἀνθρώπων, ἡ νεωτέρα ἐν τῇ Δύσει κυνηγετικὴ νομοθεσία, πρὸς πρόληψιν τῆς ἐξοντώσεώς των, προηγηθείσης τῆς γαλλικῆς σχετικῆς νομοθεσίας, ἐκανόνισε τὴν αὐτοτελῆ τοῦ κυνηγίου ἄσκησιν, ἐπιτρεπομένην εἰς μεγαλύτερα κτήματα· διὰ τὰ μικροτέρας περιοχῆς ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς κατόχους αὐτῶν τὸ συνέρχεσθαι εἰς κυνηγετικοὺς συνεταιρισμοὺς πρὸς ἐκμίσθωσιν τῶν οὕτω σχηματιζομένων μεγαλυτέρων περιοχῶν. Ἐκτὸς τούτου, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς κυνηγετικῶν δελτίων, ἐξαγοραζομένων, περιωρίσθη ἡ πληθὺς τῶν κυνηγῶν καὶ κατενεμήθησαν οὗτοι οὕτω λογικῶς καὶ σωτηρίως διὰ τὰ θηράματα. Περιοριστικαὶ ἐπίσης διατάξεις τῆς ἀσκήσεως τοῦ κυνηγίου ἐν καιρῷ τοῦ ὀργασμοῦ καὶ πολλαπλασιασμοῦ τῶν θηραμάτων ἐξησφάλισαν τὴν διατήρησίν των ἐν τῷ προσήκοντι ἀριθμῷ· ἐξ ἄλλου διατάξεις πρὸς προστασίαν τῶν ὠφελίμων πτηνῶν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ δενδροκομίαν ἀπέβησαν εὐεργετικαὶ εἰς ταύτας. Οὕτω δὲ διεμορφώθη τὸ νεώτερον κυνηγετικὸν δίκαιον ἐν τῇ Δύσει, προσηρμοσμένον ἄνευ διακρίσεων ἀνελευθέρων εἰς τὰ ἤθη καὶ τὰς σημερινὰς ἀνάγκας τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν καὶ ἐνηρμονισμένον μὲ τὸ κρατοῦν ἐν ἑκάστῳ ποινικὸν δίκαιον, ἀποσκοποῦν καὶ εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς κυνηγετικῆς ἰδέας καὶ εἰς τὴν ἐν μέτρῳ προστασίαν τῶν θηραμάτων, ὡς κόσμου τῆς φύσεως καὶ σπουδαίου πλούτου τῆς ἐθνικῆς ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ οἰκονομίας καὶ εἰς τὴν προστασίαν τῆς ἰδιοκτησίας. Τὸ κυνηγετικὸν δίκαιον ἐν Ἑλλάδι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ὡς ἐν τῇ Δύσει, οὐδὲ κἂν διατάξεις τοιούτου ὑφίσταντο μέχρις Ἰουνίου τοῦ 1923, ἐν ἀπολύτῳ ἐλευθερίᾳ καὶ ἀστοργίᾳ τοῦ κυνηγίου ἀσκουμένου, ὅπερ ἐπέφερε πολλαχοῦ τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἐπιδημικῶν πλουσίων ἄλλοτε θηραμάτων. Διὰ τοῦ νόμου περὶ θήρας τοῦ 1923, τοῦ τροποποιηθέντος καὶ συνυφανθέντος μετὰ τοῦ δασικοῦ κώδικος διὰ τοῦ νόμου 4173 κατὰ Μάϊον 1929, διεμορφώθη καὶ παρ' ἡμῖν τὸ κυνηγετικὸν δίκαιον εἰς φιλελεύθερον καὶ ἀνάλογον πρὸς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς χώρας (βλ. καὶ λ. *θήρα [Νομοθεσ.]*). Φ. Δ. Γ.

— κυνηγετικὸς *κύων*· βλ. *κύων.*

— «Κυνηγετικὸς *Σύνδεσμος Ἀθηνῶν*». Τὸ ἀρχαιότερον ἐν Ἑλλάδι κυνηγετικὸν σωματεῖον, ἐξ οὗ καὶ καθ' ὃ ἱδρύθησαν τὰ ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὁμοειδῆ σωματεῖα. Ἱδρύθη μεταξὺ τοῦ 1890—1895, ἐπανιδρύθη δὲ τῷ 1913. Ἀριθμεῖ περὶ τὰς 10.000 μελῶν. Σκοπὸς τοῦ συνδέσμου εἶναι ἡ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς πολιτείας ρύθμισις τῶν τῆς θήρας καὶ ἡ κατάρτισις ἱκανῶν καὶ σκοπευτῶν κυνηγῶν. Ἔργον αὐτοῦ εἶναι ἡ σύνταξις σχεδίου νόμου περὶ θήρας, ὅστις καὶ κατέστη νόμος τοῦ κράτους. Ὁ σύνδεσμος τελεῖ ἐν τῷ παραχωρηθέντι αὐτῷ Παγκρατείῳ σκοπευτηρίῳ τῆς Πανελληνίου Σκοπευτικῆς ἑταιρείας ἀγῶνας βολῆς κατὰ πηλίνων δίσκων ἢ καὶ περιστερῶν πρὸς ἀνάδειξιν πρωταθλητῶν (ἔπαθλα μετάλλια χρυσᾶ, ἢ ἐπαμειβόμενα καὶ μή). Φ. Δ. Γ.

«Κυνηγετικός». Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Ξενοφῶντος περιέχει ἐγκώμιον τῆς κυνηγετικῆς καὶ πολλὰς πρακτικὰς συμβουλὰς πρὸς παίδευσιν τῶν θηρευτικῶν κυνῶν. Εἰς τὸν ἐπίλογον αὐτοῦ ἄριστα ἐγκωμιάζονται τὰ θηρευτικὰ ἔργα ὡς προπαιδεία τῶν πρὸς τὸν πόλεμον τοιούτων. Τὸ ἔργον τοῦτο θεωρεῖται ὡς νόθον καὶ ὑποβολιμαῖον, διότι ὁ χαρακτὴρ τοῦ λόγου καὶ αἱ ὑπερβολικαὶ ἐκφράσεις ἀφίστανται πολὺ τοῦ ἀπερίττου ὕφους τοῦ Ξενοφῶντος. Ν. Ι. Ζ.

Κυνηγιανὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Πρινὲ τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης. Κάτ. 119 (1928). Ἔχει μεικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον. Δικαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον Περάματος. Ε. Γ.

κυνήγιον (τό), κοιν. *κυνήγι*· τὸ ἔργον τοῦ κυνηγοῦ, ἡ θήρα: «ἐξέρχομαι εἰς κυνήγιον», «πάω κυνήγι», «κυνήγιον λαγωῶν, —ἀγριοχοίρων, —δορκάδων» ‖ συνεκδ., τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κυνηγίου, τὸ θήραμα: «ἔφερε καλὸ κυνήγι».

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *κυνήγιον* εἶναι ἀσχολία πρὸς τὸν σκοπὸν ζωγρήσεως ἢ θανατώσεως ἀγρίων ζῴων καὶ πτηνῶν. Πάντες οἱ λαοί, εἴτε ἐν τῇ πρωτογενεῖ καταστάσει διατελοῦντες εἴτε ἐν προηγμένῃ, ἀναλόγως τῶν προφαινομένων ἀναγκῶν καὶ περιστάσεων, ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἤσκουν τὸ κυνήγιον, ἄλλοι μὲν μὲ μεῖζον πάθος, ἄλλοι δὲ μὲ ἔλαττον, καὶ οἱ Χαλδαῖοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι. Μεταξὺ αὐτῶν ἐξήρθησαν οἱ Χαλδαῖοι καὶ ὑπὲρ αὐτοὺς οἱ Αἰγύπτιοι. Ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐθεοποίησαν τὸ κυνήγιον, ἐξάραντες αὐτὸ ὡς ἀρετήν, ἐνασχόλησιν καὶ τέρψιν τῶν θεῶν καὶ ὡς εὕρημα αὐτῶν, τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς παρθένου ἀδελφῆς του Ἀρτέμιδος, ὑπῆρξαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Παρ' αὐτῶν ἐδωρήθη εἰς τοὺς ἡμιθέους καὶ δι' αὐτῶν εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἐξέχοντας διὰ τὰς ἀρετάς των. Οὕτως ἐλογίζετο ὡς θεῖον δῶρον διὰ τοὺς ἀσκοῦντας τὸ κυνήγιον καὶ καθίστα ἔκδηλον, ὡς ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέουσαν, πᾶσαν ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου, οἷα εἶναι ἡ ἀνδρεία, ἡ σύνεσις, ἡ ὀξύνοια, τὸ πολυμήχανον, ἡ ὑγεία, κττ. Πάντες οἱ ἥρωες τοῦ ὁμηρικοῦ ἔπους, οἱ μεγαλουργήσαντες εἴτε λόγῳ εἴτε ἔργῳ, ἦσαν κυνηγοί. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὑπὲρ πάντα ἄλλον λαόν, κατενόησαν καὶ διεπίστωσαν τὴν ἀξίαν τοῦ κυνηγίου, ἐξυψώσαντες αὐτὸ εἰς ἄθλημα καὶ ὑπέροχον παιδαγωγικὸν μέσον τῆς νεότητος, ἀτομικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς ὠφελείας, καὶ εἰς ἀνδρώδη τέρψιν, αἰχμαλωτίζουσαν τὸν ἀσκοῦντα τὸ κυνήγιον δι' ὅλου τοῦ βίου του. Ὁ Ξενοφῶν ὑπέδειξε καὶ ἀνέπτυξε τὴν ἀξίαν καὶ σημασίαν τοῦ κυνηγίου εἰς τὸν «Κυνηγετικόν» του.

Τὸ κυνήγιον ἀποτελεῖ πραγματικὸν ἔρεισμα, ἀσφαλὲς ἀντισήκωμα τῆς διατηρήσεως τῆς ζωῆς, τῆς ψυχικῆς ἰσορροπίας καὶ ἀντοχῆς καὶ διανοητικῆς ἀκμῆς, κρατύνει δὲ τὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ συναισθήματι τῆς ἐλπίδος καὶ αἰσιοδοξίας. Μέχρι τῆς ἀνακαλύψεως τῆς πυρίτιδος καὶ τοῦ πυροβόλου ὅπλου ἠσκεῖτο τὸ κυνήγιον διὰ ποικίλων μέσων, ἐξαιρόντων ἔτι μᾶλλον τὴν ἀτομικὴν δεξιότητα, τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀνδρείαν, οἷα ἦσαν τὰ ρόπαλα, τὰ ἀκόντια, τὰ τόξα, ἡ ποδοστράβη, αἱ ἄρκυες, τὰ προβόλια, τὰ λαγωβόλα, ὁ ἁρπάλαγος, ὁ πάναγρος, τὰ εὐόδια, οἱ βρόχοι, αἱ παγίδες, αἱ ράβδοι, τὰ ἕρκη, τὰ δίκτυα, αἱ πηκταί, αἱ πηκτίδες, τὰ δελέατα, ἐκ τῶν πτηνῶν οἱ ἱέρακες (βλ. λ. *ἱερακοτροφία*). Τινῶν ἐξ αὐτῶν ἀκόμη καὶ νῦν γίνεται χρῆσις, ἣν αἱ κείμεναι περὶ θήρας διατάξεις ἐν Ἑλλάδι ἀπαγορεύουσι καὶ τιμωροῦσι τοὺς μεταχειριζομένους ἄλλα μέσα ἐκτὸς τοῦ πυροβόλου ὅπλου.

Τὸ κυνήγιον διὰ μέσου τῶν αἰώνων, χωρῆσαν παραλλήλως μὲ τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπέστη ριζικὰς μεταβολάς, οὐ μόνον ὡς πρὸς τὰ μέσα ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἀσκήσεως. Ὑπῆρξεν ἐλεύθερον διὰ πάσας τὰς τάξεις, κατέστη προνομιακὸν ὡρισμένων τάξεων, ἦτο κεχωρισμένον τῆς ἰδιοκτησίας, συνεδέθη μετὰ τῆς ἰδιοκτησίας, μέχρις οὗ, κατὰ τοὺς σημερινοὺς ἰδίᾳ χρόνους, ἡ ἐλευθερία τῆς ἀσκήσεως διὰ πάσας τὰς τάξεις κατέστη δικαίωμα, μὲ τοὺς περιορισμοὺς ἐκείνους, οὓς τὸ *κυνηγετικὸν δίκαιον*, ἀναλόγως τῶν ἠθῶν, ἐθίμων καὶ συνθηκῶν ἐν ἑκά-

Digitized by Google

στη χώρᾳ, καθώρισε, συνδυάζον τὴν ἐλευθερίαν τοῦ κυνηγίου μετὰ τῆς προστασίας τοῦ θηραματικοῦ κόσμου, τῶν ἐνδιαιτημάτων αὐτοῦ καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῆς ξένης ἰδιοκτησίας. Εἰ καὶ διαφέρει τὸ σημερινὸν κυνήγιον τοῦ παλαιοῦ, ἐπιδιώκει ὅμως τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ ἐνέχει τὰ ἴδια ἀποτελέσματα. Πάλαι ποτὲ ἡ ἄσκησίς του ἀπῄτει καὶ θάρρος μέγα καὶ ἀνδρείαν οὐ τὴν συνήθη καὶ οὐ τὴν τυχοῦσαν δεξιότητα πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν ἀπείρων ἐμποδίων καὶ κινδύνων, τὰ ὁποῖα προὔφαίνοντο κατ' αὐτήν. Τανῦν ἐξουδετέρωσε πάντα ταῦτα ἡ τελειότης τοῦ κυνηγετικοῦ ὅπλου καὶ ἡ τῶν πυριτίδων τελειοποίησις καὶ κατέστη ἀκίνδυνος ἐνασχόλησις μὲ ἀσφαλῆ κυνηγετικὰ ἀποτελέσματα.

Μετὰ τοῦ κυνηγίου συνυφάνθη ἡ ζωὴ καὶ ἡ ὑπόστασις τῶν καθ' ἕκαστον λαῶν, οὕτως ὥστε αὐτὸ ἐνέπνεε τὴν μυθολογίαν των καὶ τὴν λαογραφίαν των μὲ χαριτωμένας ἀλληγορίας καὶ παραδόσεις καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν καλλιτεχνίαν, ἀρχαίαν καὶ νεωτέραν. Γλύπται καὶ ζωγράφοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ Ρώμης, καὶ τῶν νεωτάτων ἀκόμη χρόνων, ἐνεπνέοντο ἀπὸ τὰ κυνηγετικὰ κατορθώματα καὶ τοὺς κυνηγετικοὺς ἄθλους εἰς τὴν ἀναπαράστασιν καὶ διαιώνισιν αὐτῶν. Τοιοῦτον θέμα ἀπετέλεσε δι' αὐτοὺς καὶ ὁ φόνος τοῦ Καλυδωνίου κάπρου ὑπὸ τοῦ Μελεάγρου, οἱ ἆθλοι τοῦ Ἡρακλέους, οἵτινες διαιωνίσθησαν, σῳζόμενοι εἰς τὰς μετόπας τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς τῆς Ὀλυμπίας, τὰς ἀποκειμένας νῦν εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου, ἐφ' ὧν παρίσταται ὁ Ἡρακλῆς καταβάλλων τὸν ταῦρον τὸν κρητικὸν καὶ ἐν ἄλλῃ παραστάσει φέρων εἰς τὴν Ἀθηνᾶν τὰς Στυμφαλίδας ὄρνιθας. Ἀλλὰ καὶ ἡ σύγχρονος καλλιτεχνία ἐπηρεάσθη ὑπὸ τῶν πραγματικῶν καὶ ἐξαιρετικῶν κυνηγεσίων, τὰ ὁποῖα ἀναπαρέστησαν εἰς ἐξόχους πίνακας, ἀποκειμένους εἰς παντοίας πινακοθήκας τῆς Εὐρώπης ἢ κοσμούσας τὰς αἰθούσας εὐπόρων τάξεων, οἱ ἐξοχώτεροι τῶν νέων καλλιτεχνῶν, οἷοι ὁ Ρούμπενς, ὁ Μποσελιέ, ὁ Βανβιτζέχης, ὁ Ὁράτιος Βερνὲ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Εἰς τὸ κυνήγιον ὀφείλεται ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἐξερεύνησις πλείστων ἀγρίων καὶ ἀπροσίτων χωρῶν καὶ λαῶν. Ἐκτὸς τούτων, τὸ κυνήγιον ἔδωκεν ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν πολυμερῶν εἰδῶν ἐμπορίου, οὐ μόνον κυνηγετικῶν εἰδῶν καὶ μέσων, ἀλλὰ καὶ ἐξυπηρετικοῦ παντοδαπῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν, οἷον εἶναι τὸ ἐμπόριον τῶν δερμάτων ἀγρίων ζῴων πρὸς διακόσμησιν αἰθουσῶν, τὸ ἐμπόριον τῶν γουναρικῶν, τὸ ἐμπόριον πτερῶν πτηνῶν καὶ τοιούτων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ συρμοῦ τῆς γυναικείας ἐμφανίσεως, ἐδημιούργησε τὴν βιομηχανίαν τῆς κατασκευῆς ποικίλων ἀντικειμένων ἐξ ὀστῶν, ὀδόντων καὶ κεράτων ἀγρίων ζῴων, ἔδωκε σωτήρια φάρματα εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ φαρμακευτικὴν ἐπιστήμην, ἐπλούτισε τὰ ζῳολογικὰ μουσεῖα καὶ τοὺς ζῳολογικοὺς κήπους μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀγρίων ζῴων καὶ πτηνῶν, αἰσθητοποιήσαν εἰς πάντα παρατηρητὴν διὰ τῶν αὐτουσίων τούτων ὄντων τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, ἧς πλεῖστα σημεῖα διελεύκανε καὶ συνεπλήρωσε, πλεῖστα δὲ ζῷα καὶ πτηνὰ ἄγνωστα εἰς αὐτὴν κατέστησε γνωστά· ἐπίσης παρέσχεν εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν σπουδαῖον συμπλήρωμα τῆς τροφῆς τῶν ἀνθρώπων. Κατέστη δ' οὕτω καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς ἀπόψεως ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, οὗ ἕνεκα τυγχάνει ἐξαιρετικῆς προσοχῆς, μερίμνης καὶ στοργῆς παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀσκούντων σήμερον τὸ κυνήγιον ἐν Ἑλλάδι ἀνέρχεται εἰς 250.000 τοὐλάχιστον κυνηγῶν.

[Βλ. *καὶ λ. θηρευτικὸς ['Εγκυκλ.]*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Μάρασμαν* «Ἀλάνθαστος Κυνηγὸς» (μετάφρ. *Ἰ. Α. Μοσχονησίου*). — *Ὄθωνος Κάρπου*, «Πρακτικὴ διδασκαλία τῆς θήρας». — *Ν. Οἰκονομίδου*, «Κυνηγετικά». — *Κ. Δημακούλη*, «Ὁδηγὸς τοῦ κυνηγίου». — *Ἐμμ. Στυλ. Λυκούδη*, «Τὸ κυνήγι». — *Γ. Δροσίνη*, «Ὁ κυνηγός». —*Π. Ι. Ζέρβα*, «Θηρευτική». Φ. Δ. Γ.

Τρόποι κυνηγίου καὶ ἐφόδια. Πρὸς ἄσκησιν τοῦ κυνηγίου ἀπαιτοῦνται ὡρισμέναι μέθοδοι ἢ τρόποι. Χρῆσις τοιούτων τρόπων γίνεται ἐν Ἑλλάδι τριχῶς: Ἢ ἀναμένει ὁ κυνηγὸς ἐν καταλλήλῳ θέσει τῆς διαβάσεως τῶν θηραμάτων τὴν διέλευσιν τοῦ ἀγρίου ζῴου ἢ πτηνοῦ. Τοιοῦτος δὲ τρόπος εἶναι ὁ ἁπλούστερος καὶ ἀκοπώτερος καὶ ἀσφαλέστερος εἰς ἀποτελέσματα, μᾶλλον προσιδιάζων εἰς τοὺς μὴ δυναμένους νὰ βαδίζωσιν, εἰς τοὺς γέροντας, εἰς τοὺς ἀρχαρίους πρὸς ἄσκησίν των, ἀσκούμενος τόσον διὰ τὰ ἄγρια ζῷα (οἷα οἱ ἀγριόχοιροι, αἱ αἴγαγροι, αἱ ἀλώπεκες, αἱ ἔλαφοι, αἱ δορκάδες, οἱ λαγωοὶ κλπ.), ὅσον καὶ διὰ τὰ πτηνὰ (οἷα αἱ ἄγριαι νῆσσαι, αἱ ἄγριαι περιστεραί, αἱ κίχλαι, οἱ κόσσυφοι, οἱ ἀγροδίαιτοι κορυδαλλοί, αἱ πέρδικες, ὅταν κατέρχωνται εἰς τὰ νερὰ νὰ πίωσιν, αἱ τρυγόνες κλπ.), γνωστὸς κοινῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *καρτέρι* (βλ. λ. *ἐνέδρα*). Ἢ πλείονες κυνηγοί, ὁμάδα ἀποτελοῦντες, διαιρουμένην εἰς δύο τμήματα, περιζώνουσι δάσος ἢ μέρος αὐτοῦ. Ἐκ τούτων τὸ ἓν τμῆμα ἀποτελεῖται ἐκ τῶν κυρίως κυνηγῶν, καταλαμβανόντων ἐπικαίρους θέσεις ἐν τῷ δάσει, ὅθεν εἶναι δυνατὸν νὰ διέλθωσι τὰ ποικίλα θηράματα, τὰ ὑπὸ τοῦ ἄλλου τμήματος τῆς ὁμάδος ἐξαναγκαζόμενα διὰ παντοδαπῶν θορυβωδῶν μέσων νὰ ἐξέλθωσι τῆς κρύπτης των καὶ προωθούμενα νὰ διέλθωσιν ἐκ τῆς θέσεως τοῦ πρώτου τμήματος τῆς ὁμάδος τῶν ἐνεδρευόντων κυνηγῶν (τοιοῦτος τρόπος εἶναι γνωστὸς κοινῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *παγάνα*). Ἤ, τρίτον, ὁ κυνηγὸς πάντοτε κινούμενος ἀναζητεῖ καὶ διώκων ἀνευρίσκει ἢ μόνος του ἢ τῇ βοηθείᾳ τοῦ κυνὸς τὰ κρυπτόμενα θηράματα (οἷα εἶναι οἱ λαγωοί, οἱ ὄρτυγες, αἱ νερόκοττοι, αἱ πέρδικες, οἱ σκολόπακες κτλ.). Ὁ τρόπος οὗτος καλεῖται *ἀνίχνευσις* (βλ. λ.) ἢ *ἰχνηλασία*. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων τρόπων οἱ δύο πρῶτοι ἐνέχουσί τι τὸ παθητικὸν καὶ τὸ δολοφονικὸν διὰ τὰ θηράματα. Ἐκτὸς τούτου καὶ τῶν κινδύνων, οὓς οἱ τρόποι οὗτοι ἐνέχουσι διὰ τὸν ἐπὶ μακρὸν ἐν καιρῷ χειμῶνος μάλιστα παραμένοντα ἐν ἀκινησίᾳ κυνηγόν, δὲν ἀπεργάζονται καὶ τὴν σωματικὴν ἄσκησιν τοῦ κυνηγοῦ, ἣν ἐπιτυγχάνει ὁ τρίτος τρόπος, ὁ δι' ἀνιχνεύσεως.

Διὰ τὴν ἀσφαλῆ ἐπίσης, ἄνετον καὶ ἀποτελεσματικὴν ἄσκησιν τοῦ κυνηγίου ἀπαιτοῦνται ἐκ μέρους τοῦ κυνηγοῦ καὶ ὡρισμένα ἐφόδια. Εἶναι δὲ ταῦτα ἐσωτερικὰ ἢ ψυχικὰ καὶ ἐξωτερικὰ ἢ σωματικά. Εἰς τὰ ἐσωτερικὰ καταλέγεται ἡ κλίσις ἢ ῥοπὴ πρὸς αὐτὸ (ἣν ἀπεργάζεται ἡ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἕξις διὰ παρακολουθήσεως εἰς τὸ κυνήγιον), ἡ ἀφοβία καὶ ἡ ψυχραιμία ἐν τῇ ἀσκήσει αὐτοῦ, ἡ ἀντοχὴ καὶ ἡ καρτερία ἐν τοῖς πόνοις καὶ ταῖς ταλαιπωρίαις, ἃς ἐνέχει τὸ κυνήγιον. Εἰς τὰ ἐξωτερικὰ δὲ ἡ ἀρτία σωματικὴ διάπλασις καὶ ὑγεία, ἡ ἀρτιότης τῶν αἰσθήσεων, ἡ σωματικὴ εὐκινησία καὶ ἐνεργητικότης. Διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς θήρας εἶναι ἀπαραίτητον νὰ παρομαρτῶσι πάντες οἱ παράγοντες πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ κυνηγετικοῦ ἔργου καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ὑγείας τοῦ καταπονουμένου κυνηγοῦ, ἐκτιθεμένης πολλάκις εἰς ποικίλας καιρικὰς ἀνωμαλίας καὶ ἐπηρείας. Οἱ τοιοῦτοι παράγοντες ἀποτελοῦσιν, ἐκτὸς τοῦ κυνηγετικοῦ ὅπλου καὶ τῶν γομώσεων ἢ φυσιγγίων καὶ τῆς κυνηγετικῆς ἀδείας, τὰ ἐφόδια τοῦ κυνηγοῦ, τὰ ὁποῖα κυρίως εἶναι: τὰ ἐνδύματα, ἐλαφρὰ ἀδιάβροχος χλαίνη, τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, τὰ ὑποδήματα, ὁ κυνηγετικὸς σάκκος, ἡ φυσιγγιοθήκη, ὁ ἐξολκεύς, ἡ σφυρίκτρα, ἡ κυνηγετικὴ μάχαιρα καὶ μικρόν τι φαρμακεῖον ἢ ἰατρεῖον.

Τὰ ἐνδύματα ἀποτελοῦνται ἐκ τοῦ σακκακίου, τὸ ὁποῖον δέον νὰ εἶναι εὐρύχωρον, ἐπιτρέπον τὴν ἐλευθέραν κίνησιν τῶν βραχιόνων, μὲ πολλὰ θυλάκια διὰ τὰ διάφορα ἀντικείμενα τοῦ κυνηγοῦ καὶ μέγαν ἐσωτερικὸν θύλακον ἐξ ἀδιαβρόχου ὑφάσματος πρὸς τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ σακκακίου, πρὸς πρόχειρον ἐναπόθεσιν τῶν θηραμάτων, ἐκ τοῦ γιλέκου καὶ ἐκ τῆς περισκελίδος, ἐστενευμένης πρὸς τὰ κάτω (κυλόττα) πρὸς διευκόλυνσιν οὐ μόνον τῆς κινήσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς διεισδύσεως εἰς τὰ μεγάλα ὑποδήματα (μπότες). Τρεῖς ἐνδυμασίαι ἀπαιτοῦνται, προσαρμοζόμεναι εἰς τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους, μία ἐλαφρὰ ἐκ λινοῦ ὑφάσματος διὰ τὸ θέρος, μία χειμερινὴ μαλλίνη καὶ μία μέση διὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον. Πᾶσαι δέον νὰ εἶναι ἐκ χρώματος μὴ ἐμφανιζομένου ζωηρῶς εἰς τὰ θηράματα καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀποκρύπτοντος τὸν κυνηγὸν ἀπὸ ταῦτα, κατὰ προτίμησιν προσομοιάζοντος πρὸς τὸ χρῶμα τοῦ ἐδάφους. Σύμφορος εἶναι διὰ τὸν χειμῶνα ἡ χρησιμοποίησις καὶ μαλλίνου κολοβίου. Συμπληροῦται δὲ ἡ ἐνδυμασία διὰ προσθήκης καὶ μιᾶς χλαίνης ἐλαφρᾶς καὶ μικροῦ ὄγκου ἀδιαβρόχου διὰ τὴν βροχήν, φυλασσομένης ἐντὸς ἢ μᾶλλον ἐκτὸς τοῦ κυνηγετικοῦ σάκκου. Κάλυμμα τῆς κεφαλῆς διὰ μὲν τὸ θέρος προσήκει ψάθα ἢ κάσκα, διὰ δὲ τὸν χειμῶνα στενόγυρος μαλακὸς πῖλος ἢ κοῦκκος, μὴ παρεμποδίζων τὴν ὅρασιν, μάλιστα ὅταν πνέῃ ἄνεμος ἢ προσπίπτῃ ὁ ἥλιος.

Τὰ ὑποδήματα δέον νὰ εἶναι ἐκ μαλακωτάτου δέρματος, ἐλαφρότατα, στερεὰ καὶ μὴ ἐπιτρέποντα τὴν εἴσοδον τῶν ὑδάτων, μᾶλλον εὐρύχωρα, μὲ χαμηλὸν καὶ πλατὺ τακούνιον καὶ μὲ προεξέχοντα προκίδια ἐπὶ τοῦ πέλματος πρὸς πρόληψιν τῶν ὀλισθημάτων. Εἰς τὸ ὑπόδημα δέον νὰ καταβάλληται μεγάλη προσοχή, διότι τοῦτο ἀποτελεῖ σπουδαῖον στοιχεῖον τῆς εὐκινησίας καὶ ἀντοχῆς τοῦ κυνηγοῦ καὶ τοῦ στερεοῦ βαδισματος αὐτοῦ. Πρὸς διατήρησιν δὲ τῆς καλῆς καταστάσεως τῶν ὑποδημάτων, δέον νὰ ἐπαλείφωνται ταῦτα ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μὲ μουρουνέλαιον ἢ μᾶλλον κινέλαιον (ρετσινόλαδο). Οἱ πόδες τοῦ κυνηγοῦ δέον νὰ τηρῶνται θερμοί, μάλιστα ὅταν οὗτος ἐνεδρεύῃ ἐν καιρῷ χειμῶνος. Ἀντὶ τῶν μακρῶν ὑποδημάτων μᾶλλον πρόσφορον εἶναι αἱ κνῆμαι νὰ περιτυλίσσωνται μὲ ταινίας μαλλίνας τὸν χειμῶνα ἢ πανίνας τὸ θέρος, πρὸς προφύλαξίν των τόσον ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν ὅσον καὶ ἀπὸ τὰς ἀκάνθας. Διὰ τὰ ἕλη, τοὺς βάλτους, κατάλληλα ὑποδήματα εἶναι τὰ ἐκ καουτσούκ. Τὰ μικρὰ ὑποδήματα ἀντὶ κορδονίων πρόσφορον εἶναι νὰ φέρωσιν εἰς τὰς παρὰ τοὺς ἀστραγάλους τῶν ποδῶν παρειὰς ἐλάστιχα, διότι εἰσέρχονται καὶ ἐξέρχονται τῶν ποδῶν εὐχερέστερον καὶ παρεμποδίζουσι τὴν διείσδυσιν τῶν ὑδάτων εἰς αὐτά.

Ὁ κυνηγετικὸς σάκκος, ἀποτελούμενος ἐξ ἀδιαβρόχου ὑφάσματος καὶ πολλῶν διαμερισμάτων διὰ τὴν ἐναπόθεσιν τῶν τροφῶν, τῶν ποικίλων ἀντικειμένων τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τὸ κυνήγιον, καὶ τῶν θηραμάτων, φέρεται δι' ἱμάντων ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὤμων ὄπισθεν, ἐπὶ τῶν νώτων, τὰ ὁποῖα ἐν καιρῷ χειμῶνος καὶ προφυλάσσει. Εἶναι προτιμότερος παντὸς ἄλλου, οἷα εἶναι τὸ δίκτυον ἢ ὁ ἐκ τοῦ ἑνὸς ὤμου ἐξαρτώμενος σάκκος, διότι ἐκεῖνος καὶ κατανέμει τὸ βάρος ἐξ ἴσου καὶ δὲν ἐμπλέκεται, ὅταν ὁ κυνηγὸς διέρχηται ἀπὸ λόχμας καὶ πυκνὰ δασώδη μέρη, εἰς τὰς ἀκάνθας ἢ τοὺς κλάδους. Τὸ δίκτυον εἶναι περισσότερον ἀκατάλληλον, διότι τὰ ἐν αὐτῷ θηράματα καταρρυπαίνουσι διὰ τῶν αἱμάτων τὰ ἐνδύματα τοῦ κυνηγοῦ. Ἐκτὸς τούτου ἐμπλέκεται εὐκόλως κατὰ τὴν κίνησιν ἀπὸ πυκνόφυτα μέρη εἰς τοὺς κλάδους.

Ἡ φυσιγγιοθήκη, δερματίνη, ἀνάλογος πρὸς τὴν διάμετρον τῶν φυσιγγίων τοῦ ὅπλου, δέον νὰ μὴ περιλαμβάνῃ ὀλιγώτερα τῶν 25 φυσιγγίων· ἐν ἀνάγκῃ δύναται νὰ χρησιμοποιῆται διπλῆς σειρᾶς φυσιγγίων τοιαύτη, φέρεται δὲ ἔσωθεν τοῦ σακκακίου, τασσομένων ἐν αὐτῇ τῶν φυσιγγίων κατὰ σειρὰν τῶν ἀριθμῶν τῶν σκαγίων πρὸς εὔκολον καὶ ταχεῖαν εὕρεσιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ κυνηγοῦ. Ὁ ἐξολκεὺς εἶναι χρήσιμος πρὸς ἕλξιν σφηνωθέντος ἐν τῇ θαλάμῃ τοῦ ὅπλου φυσιγγίου πλήρους ἢ κενοῦ. Ἡ σφυρίκτρα εἶναι ἀπαραίτητος εἴτε πρὸς συνεννόησιν μετὰ τῶν ἀπομακρυνομένων συγκυνηγῶν ἢ πρὸς κράξιμον τοῦ ἀπομακρυνομένου κυνὸς ἤ, ὅταν θηρεύῃ τις ἐντὸς πυκνῶν δασῶν, ὡς σύνθημα προσοχῆς ἢ ἄλλων κυνηγῶν ἢ οἱωνδήποτε ἀνθρώπων ἐν αὐτῷ εὑρισκομένων. Μικρόν τι δὲ κυτίον περιέχον φιαλίδιον ἰωδίου καὶ φιαλίδιον λαβδάνου, ὀλίγον βάμβακα καὶ ἐπίδεσμον, ὀφείλει ν' ἀποτελῇ τὸ ἰατρεῖον τοῦ κινουμένου εἰς βουνὰ καὶ δάση κυνηγοῦ, εὐλόγως ὑποκειμένου εἰς βλάβην τινά, πρὸς πρόληψιν παντὸς ἐνδεχομένου ἀπευκταίου.

Ἐν καιρῷ δὲ θέρους ὀφείλει νὰ εἶναι ἀνατόσπαστος μία ὑδροδόχη, εἴτε ἐξ ἀλουμινίου, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς φυσιγγιοθήκης ἢ ἐντὸς τοῦ σάκκου τοποθετουμένη, εἴτε ἐκ δέρματος (κοιν. ματαρᾶς) ἐπὶ τῶν νώτων δι' ἱμάντων ἀπὸ τῶν ὤμων φερομένη. Χρησιμεύει τόσον διὰ τὸν κυνηγόν, ὅσον καὶ διὰ τὸν κύνα του. Φ. Δ. Γ.

— *['Αρχ.]* Τὸ *κυνήγιον* ἦτο γνωστὸν εἰς τὸν ἄνθρωπον πρὸ τῆς γεωργίας. Κατὰ τὴν Αἰγαιατικὴν ἐποχήν, οἱ λαοὶ ἐκυνήγουν πεζῇ ἢ ἐφ' ἁρμάτων, ἀκριβῶς ὅπως εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι. Κατὰ τὰ μυθευόμενα, οἱ τοξόται θεοὶ Ἀπόλλων καὶ Ἄρτεμις ἐδίδαξαν εἰς τοὺς προστατευομένους αὐτῶν ἥρωας τὴν τέχνην τοῦ κυνηγίου διὰ κυνῶν καὶ ἁρμάτων. Ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει ὅτι ὁ Χείρων ἐδίδαξε τὴν κυνηγετικὴν τέχνην εἰς 21 ἥρωας, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγονται καὶ ὁ Ἀχιλλεύς, Ἀμφιάραος, Ἀσκληπιός, Κάστωρ, Κέφαλος, Διομήδης, Ἱππόλυτος, Μελέαγρος, Νέστωρ, Τελαμὼν καὶ Θησεὺς (*Ξεν.* Κυνηγ. I, 1). Ὁ Χείρων ἦτο ὁ πρῶτος, ὅστις ἐδιδάχθη τὸ κυνήγιον, ἐνῷ ὁ Ὀππιανὸς λέγει ὅτι οἱ Κένταυροι πρῶτοι διενήργουν τὸ κυνήγιον ὡπλισμένοι διὰ πετρῶν καὶ κορμῶν δένδρων (Κυνηγ. II, 1—25). Ὁ Περσεὺς ἦτο ὁ πρῶτος ὁ καθιερώσας τὸ κυνήγιον πεζῇ, ὁ Κάστωρ ἔφιππος καὶ ὁ Πολυδεύκης διὰ κυνῶν, ὁ δὲ Ἱππόλυτος ἐχρησιμοποίησε δίκτυα καὶ παγίδας, ἡ Ἀταλάντη ἐπενόησε πτερωτὰ βέλη καὶ ὁ Ὠρίων νυκτερινὰς παγίδας. Τὸ κυνήγιον ἦτο πάντοτε ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν κυνηγετικῶν θεῶν, οἵτινες ἑκάστοτε ὑπεβοήθουν τοὺς προσφιλεῖς εἰς αὐτοὺς κυνηγούς, οἵτινες ἐξ εὐγνωμοσύνης προσέφερον ὡς θυσίαν εἰς αὐτοὺς μέρος τοῦ κυνηγίου των. Εἰς πολλὰ μάλιστα μέρη ἡ κυνηγετικὴ ἐποχή, ἐπὶ τῇ ἐνάρξει της, ἐλάμβανε πανηγυρικὸν χαρακτῆρα. Ἡ Ἄρτεμις παρέμεινεν ἡ κατ' ἐξοχὴν θεὰ τοῦ κυνηγίου, δι' ὃ καὶ ἐκαλεῖτο *πότνια θηρῶν*, ἀναπαριστωμένη ἐνίοτε μὲ κέρατα ἐλάφου. Ἡ ἰωνικὴ τέχνη τὴν ἀναπαριστᾷ εἰς συμπλέγματα μετὰ λεοντιδέων, δορκάδων, λαγωῶν ἢ ἁρπακτικῶν πτηνῶν. Ὡς θεὰ τοῦ κυνηγίου, γενικῶς ἔφερε καὶ τὸ ὄνομα Ἀγροθήρα καὶ ἀναλόγως τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ ἐπεδείκνυε διὰ τὸ κυνήγιον τῆς ἐλάφου ἢ τοῦ λαγωοῦ, ἐκαλεῖτο ἐλαφηβόλος ἢ λαγωβόλος, πρὸς τιμήν της δὲ ἑώρταζον τὰ Ἐλαφηβόλια.

Παραλλήλως πρὸς τὴν Ἄρτεμιν, ὁ Ἀπόλλων, Ἡρακλῆς καὶ οἱ Διόσκουροι ἔπαιζον δευτερεύοντα ρόλον ὡς θεοὶ ἢ προστάται τοῦ κυνηγίου. Λόγῳ τῆς ἰδιότητός του καὶ ὁ Πᾶν ἔπαιζεν ἐνίοτε ρόλον προστάτου τοῦ κυνηγίου. Οἱ κυνηγοὶ ἀφιέρουν εἰς τοὺς προστάτας αὐτῶν θεοὺς μέρος τῆς λείας των, τὰ καλούμενα πρωτάγρια καὶ πρωτόλεια. Τὰ πρωτάγρια ταῦτα προσεφέροντο ὑπὸ διαφόρους μορφάς: ἦσαν κυρίως εἴτε τὰ πρῶτα φονευθέντα ζῷα ἐκ τοῦ κυνηγίου, εἴτε δέρμα φονευθείσης ἀρκτου, κεφαλὴ ἀγριοχοίρου ἢ κέρατα ἐλάφου, εἴτε ἓν τῶν κυνηγετικῶν σκευῶν ἢ δικτύων, εἴτε καὶ τὸ περιλαίμιον κυνὸς διακριθέντος κατὰ τὸ κυνήγιον· τὰ ἀφιερώματα δὲ ταῦτα ἀνηρτῶντο ἐκ δένδρου παρὰ τὸ θέατρον τοῦ κυνηγίου εἴτε ἀνετίθεντο εἰς τὸν πλησιέστερον ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Οἱ κυνηγοὶ ἔφερον βραχὺ καὶ καλῶς ἐφαρμοζόμενον εἰς τὸ σῶμά των ἔνδυμα, ὅπως μὴ ἐμποδίζωνται εἰς τὰς

Digitized by Google

κινήσεις των. Ζώνη τοποθετημένη ὀλίγον κάτωθεν τῆς ὀσφύος ἐπέτρεπε νὰ ἀνεγείρηται ὁ χιτὼν καὶ νὰ καθίσταται βραχύτερος, κατὰ βούλησιν. Πολλάκις οἱ κυνηγοὶ ἔφερον ἀνοικτὸν πρὸς τὸν δεξιὸν ὦμον χιτῶνα, ὅστις ἐξωμὶς ἐκαλεῖτο, ἐπίσης ἔφερον κνημῖδας καὶ ὑποδήματα, ἅτινα ἐκάλουν ἐνδρομίδας καὶ ἀρβύλας. Εἰς τὴν κεφαλὴν ἔφερον ἢ δερμάτινον σκοῦφον ἢ πλατυγύρους πίλους (πετάσους), ὅπως προφυλάσσωνται ἐκ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων καὶ τῆς βροχῆς.

Ὡς κυνηγετικὰ ὄργανα ἐχρησίμευον δίκτυα καὶ παγίδες, ἐκ δὲ τῶν πολλῶν κυνηγετικῶν ὅπλων σπουδαιότερα ἦσαν: τὸ ῥόπαλον, τὸ ἀκόντιον, ὅπερ ἦτο προωρισμένον διὰ τὸ κυνήγιον τῶν λαγωῶν, δι' ὃ καὶ λαγωβόλον ἐκαλεῖτο, ὁ πέλεκυς, εἶδος τοῦ τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ ὁ βούπληξ, ἡ λόγχη, ἡ βαλιστρὶς καὶ ἡ σφενδόνη, διὰ τὸ κυνήγιον ἰδίως τῶν πτηνῶν, καὶ ὁ λαθροβόλος δόναξ. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἰδίως, καὶ ἰδιαίτατα ὑπὸ τῶν Περσῶν, μετεχειρίζοντο εἶδος βρόχων διὰ τὰ ταχύποδα ζῷα. Διὰ τὸ ἐγγὺς κυνήγιον τῶν ἀγρίων ἰδίως ζῴων μετεχειρίζοντο εἶδος μαχαίρας. Κυρίως ὅμως καὶ πρωτίστως τὸ κυνήγιον διενηργεῖτο διὰ *κυνῶν* (βλ. λ.). Τὸ δι' ἵππων κυνήγιον ἦτο ἄγνωστον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ξενοφῶντος, ἂν καὶ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων διενηργεῖτο εἰς τὰς θεσσαλικὰς πεδιάδας. Οἱ νουμιδικοὶ ἵπποι ἐθεωροῦντο ἄριστοι πάντων, οἱ δὲ σκυθικοί, πάρθιοι, ἰλλυρικοὶ καὶ οἱ τῆς Θρᾴκης ἦσαν καταλληλότεροι διὰ τὸ εἰς πεδιάδας διενεργούμενον κυνήγιον, ἐνῷ διὰ τὸ εἰς ὀρεινοὺς τόπους κατάλληλοι ἦσαν οἱ σικελικοί.

Κυριώτερα θηράματα, ἐκτὸς τῶν πτηνῶν, ἦσαν ἐκ μὲν τῶν ἀγρίων ζῴων: ὁ *λέων*, ἡ *λεοπάρδαλις*, ὁ *πάνθηρ*, ὁ *λύγξ*, ἡ *ἄρκτος*, ἡ *τίγρις*, ὁ *ἐλέφας*, ὁ *λύκος*, ἡ *ἀλώπηξ* καὶ ὁ *ἀγριόχοιρος*, ἐκ δὲ τῶν ἡμιαγρίων καὶ ἡμέρων ζῴων: ἡ *ἔλαφος*, ὁ *λαγωὸς* καὶ ὁ *κόνικλος*. Ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἰταλίᾳ διενηργεῖτο κυρίως κυνήγιον ἄρκτων, ἀγριοχοίρων καὶ ἀλωπέκων. Οἱ Ρωμαῖοι ἐκυνήγουν τὰς τίγρεις ὅπως πλουτίσουν τὰ ἀμφιθέατρά των, διὰ τὴν σύλληψιν δὲ αὐτῶν ζώντων μετεχειρίζοντο μεγάλους κλωβούς. Συνήθως συνελάμβανον τὰ νεογνὰ ἐν ἀπουσίᾳ τῆς μητρός των. Τὸ κυνήγιον τῶν πανθήρων διενηργεῖτο τακτικῶς ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἐκόμισε πάνθηρας ἐξ Ἰνδιῶν. Τοὺς ἐλέφαντας συνελάμβανον ζῶντας σκάπτοντες βαθεῖς λάκκους, οὓς ἄνωθεν ἐκάλυπτον διὰ κλάδων. Τὸ κυνήγιον τῶν ἄρκτων διενηργεῖτο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀδυσσέως, κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τοῦ Παυσανίου, περὶ τὸν Πάρνηθα ἰδίως καὶ τὸν Ταΰγετον. Τὸ κυνήγιον τοῦ ἀγριοχοίρου ἦτο ἀγαπητὸν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν. Ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλατίᾳ ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλώπηξ ἐθηρεύοντο ἀπὸ τῶν ἵππων καὶ διὰ κυνῶν, πολλάκις δὲ διὰ τοῦ τεχνάσματος τῶν κεκαλυμμένων λάκκων. Ἐν Ἑλλάδι τὸ κυνήγιον τῶν ἐλάφων διενηργεῖτο διὰ κυνῶν ἢ διὰ δικτύων, πρὸς ἃ δι' ἀπάτης προσειλκύοντο τὰ ζῷα. Διὰ τὸ ἐξ ἀποστάσεως κυνήγιον τούτων οἱ Ρωμαῖοι μετεχειρίζοντο πολλάκις βέλη ἰοφόρα. Εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους, καὶ ἰδίως ἐν Κρήτῃ, ἐπεδίδοντο ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς τὸ κυνήγιον τῶν αἰγάγρων. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ κυνήγιον τοῦ λαγωοῦ ἦτο λίαν διαδεδομένον. Ἐν οἰκείῳ κεφαλαίῳ τοῦ «Κυνηγετικοῦ», ὁ Ξενοφῶν δίδει λεπτομερῆ περιγραφὴν τοῦ τρόπου κυνηγίου τῶν λαγωῶν διὰ κυνῶν, διὰ λαγωβόλων κλπ. Παραλλήλως πρὸς τὸ κυνήγιον τῶν ζῴων διενηργεῖτο καὶ τὸ κυνήγιον τῶν πτηνῶν (ὀρνιθοθηρευτική). Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κτησίου ἡ ὀρνιθοθηρευτικὴ διενηργεῖτο ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν, οἵτινες ἐπίσης μετεχειρίζοντο γεγυμνασμένους ἀετούς, κόρακας καὶ ἱέρακας διὰ τὴν θήραν τῶν λαγωῶν καὶ τῶν ἀλωπέκων. Εἰς τὴν Φρυγίαν τὸ πρῶτον μετεχειρίσθησαν τὸν ἱέρακα διὰ τὴν θήρευσιν τῶν πτηνῶν εἶτα καὶ ἐν Θρᾴκῃ. Κατὰ τὸ κυνήγιον τοῦτο, ἐνῷ οἱ κυνηγοὶ κατεδίωκον τὰ πτηνά, οἱ ἱέρακες ἵπταντο πρὸ αὐτῶν πρὸς ἐκφοβισμὸν καὶ ἠνάγκαζον ταῦτα νὰ στραφῶσι πρὸς τὰ ὀπίσω, ὁπότε καὶ ἐφονεύοντο ὑπὸ τῶν κυνηγῶν. Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα τὸ δι' ἱεράκων κυνήγιον ἐγένετο τοῦ συρμοῦ ἐν Γαλατίᾳ. Διὰ τὴν θήραν τῶν πτηνῶν οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο διαφόρους παγίδας, δίκτυα καὶ ἰξευτῆρας (κοιν. ξόβεργες).

Τὸ κυνήγιον ἐν τῇ ζωῇ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνευρέθησαν πλεῖστα ὅσα ἐζωγραφημένα ἀγγεῖα, ἀπεικονίζοντα κυνηγετικὰς σκηνὰς τοῦ ΣΤ' καὶ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Ἐν Ἀττικῇ, ἐλλείψει κυνηγίου μεγάλων ζῴων, δὲν ἐθήρευον εἰμὴ μόνον λαγωούς, δι' ὃ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐθεωροῦντο ὡς μέτριοι κυνηγοί. Ἀντιθέτως, οἱ Σπαρτιᾶται ἦσαν ἐπιδεξιώτατοι κυνηγοί, λόγῳ τοῦ ὅτι ἠφθόνει τὸ κυνήγιον εἰς τὰς περὶ τὸν Ταΰγετον περιφερείας. Τὸ κυνήγιον ἐν Ἀθήναις ἐδιδάσκετο πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς στρατιωτικῆς τέχνης. Ὁ Πλάτων κατεδίκαζε τὸ κυνήγιον τῶν πτηνῶν ὅτι δὲν εἶναι ἴδιον ἐλευθέρων ἀνθρώπων καὶ ἐπαινεῖ τοὺς κυνηγοὺς τοὺς καταδιώκοντας ἔφιππους μεγάλα θηράματα, πρὸς τὰ ὁποῖα παλαιεῖ πολλάκις ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ θηρεύσῃ ταῦτα. Οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Μακεδόνες κυνήγουν ἔφιπποι, τὸ τοιοῦτον δὲ εἶδος τοῦ κυνηγίου ἦτο σχεδὸν ἄγνωστον εἰς τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας. Ὁ Ἀλέξανδρος, ὅπως καὶ ὁ πατήρ του Φίλιππος, ὑπῆρξαν μεγάλοι κυνηγοί, μετεχειρίζοντο δὲ κύνας κατὰ τὸ κυνήγιον. Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπῆρξε καὶ ἄριστος κυνηγὸς λεόντων. Ἡ ἰδιότης τοῦ κυνηγοῦ ἀπετέλει τίτλον τιμῆς, δι' ὃ καὶ πολλοὶ ἐπεζήτουν νὰ ὀνομάζωνται κυνηγοὶ ἢ φιλοκύνηγοι. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶχον ἱδρυθῆ καὶ πλεῖστα κυνηγετικὰ σωματεῖα. Οἱ Ἕλληνες φαίνεται ὅτι πρῶτοι ἐπεδόθησαν καὶ εἰς τὸ κυνήγιον τῶν ἐξωτικῶν ζῴων, τὰ θηράματα τῶν ὁποίων ἐγένοντο εὐπρόσδεκτα εἰς τὰ ζῳοτροφεῖα διαφόρων βασιλέων καὶ κυρίως τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Β' καὶ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Γ'. Σχετικὰ περὶ κυνηγίου ἔγραψαν ὁ Ἀρχέλαος ὁ Ἀλεξανδρεύς, ὁ Ἀπολλόδωρος, ὁ Αἰλιανός, ὁ Νίκανδρος, ὁ Ὀππιανὸς κ. ἄ.

Ἐν Ἰταλίᾳ, ἐπὶ μακρόν, τὸ κυνήγιον διενηργεῖτο διὰ τὰς ἀνάγκας ἀποκλειστικῶς τοῦ ἐπισιτισμοῦ καὶ πρὸς προφύλαξιν τῶν κατοικιδίων ζῴων Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Β' π.Χ. αἰῶνος ἡ κλίσις τῶν Ρωμαίων πρὸς τὸ κυνήγιον ἤρχισε γενικευομένη καὶ πρὸς τοῦτο συνέβαλον οἱ ἐκεῖ διαμένοντες Ἕλληνες, ὁ Σελευκίδης Δημήτριος καὶ ἰδίως ὁ Πολύβιος. Ὁ Κικέρων ἐποίησε διὰ τὸ κυνήγιον ἐλεγεῖα. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας τὸ κυνήγιον ἐθεωρεῖτο κοσμικὸν γεγονὸς καὶ διενηργεῖτο εἰς ἐπὶ τούτῳ ἱδρυθέντα ἀμφιθέατρα, εἰς ἃ κατὰ πλήθη ἐθυσιάζοντο διάφορα ἄγρια καὶ ἥμερα ζῷα. Περὶ κυνηγίου ἔγραψαν οἱ Βιργίλιος, Σενέκας, Ἀρριανὸς κλπ. Οἱ αὐτοκράτορες Τραϊανός, Δομιτιανὸς καὶ Μᾶρκος Αὐρήλιος ὑπῆρξαν θιασῶται τοῦ κυνηγίου. Ὁ Διοκλητιανὸς διετήρει λαμπρὰν ἀκολουθίαν ἀνθρώπων, ἵππων καὶ κυνῶν, προοριζομένων διὰ τὸ κυνήγιον. Αἱ ἀπεικονίσεις κυνηγετικῶν σκηνῶν ἐπὶ πλείστων σαρκοφάγων πείθουσιν ὅτι συνηθέστερον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἐν χρήσει τὸ ἔφιππον καὶ μετὰ κυνῶν συνήθως κυνήγιον. Ὡς καὶ σήμερον, ἡ ἐποχὴ τοῦ κυνηγίου ἤρχετο κατ' Αὔγουστον ἢ Σεπτέμβριον.

Τὸ κυνήγιον παρ' Ἑβραίοις. Ἐν τῇ Βίβλῳ οὐδαμοῦ περιγράφεται ὁ τρόπος τοῦ κυνηγίου· τὸ μόνον ὅπερ μνημονεύεται εἶναι ὅτι ὁ Σολομὼν καθ' ἑκάστην παρέθετεν ἐν τῇ τραπέζῃ του ποικιλώτατον καὶ σπανιώτατον κυνήγιον (Βασιλ. Γ', Δ, 23). Ὁ μωσαϊκὸς νόμος ἀναφέρει κατάλογον ζῴων ἀγρίων, ὧν ἐπετρέπετο ἡ βρῶσις παρὰ τῶν Ἑβραίων: «ἔλαφον καὶ δορκάδα καὶ πύγαργον, ὄρυγα καὶ καμηλοπάρδαλιν» (Δευτερ. ΙΔ, 5). «Πᾶν ὄρνεον καθαρὸν φάγεσθε· καὶ ταῦτα οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτῶν, τὸν ἀετὸν καὶ τὸν γρῦπα καὶ τὸν ἁλιαίετον· καὶ τὸν γύπα καὶ τὸν ἴκτινον, καὶ τὰ ὅμοια αὐτῷ· καὶ στρουθὸν καὶ γλαῦκα, καὶ λάρον, καὶ ἐρωδιόν, καὶ κύκνον, καὶ ἶβιν, καὶ καταράκτην, καὶ ἱέρακα, καὶ τὰ ὅμοια αὐτῷ· καὶ ἔποπα καὶ νυκτοκόρακα, καὶ πελεκᾶνα, καὶ χαραδριόν, καὶ νυκτερίδα· πάντα τὰ ἑρπετὰ τῶν πετεινῶν ἀκάθαρτά ἐστι ὑμῖν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτῶν, πᾶν πετεινὸν καθαρὸν φάγεσθε» (Δευτερ. ΙΔ, 11—21).

Τὸ κυνήγιον παρ' Ἑβραίοις διενηργεῖτο μεταξὺ τῶν ἀγρίων ζῴων καὶ τῶν πτηνῶν. Κατὰ τὴν ἄφιξίν των εἰς Παλαιστίνην, οἱ Ἑβραῖοι εὗρον πλῆθος ἀγρίων ζῴων (Ἐξόδ. ΚΓ' 29 Ἰούδ. ΙΔ 5, 6 ΙΕ', 4. Λευϊτ. ΙΑ, 3 καὶ ἑξ.), ἅτινα κυρίως ἦσαν ὁ *ἀδδάξ*, ὁ *ὄναγρος*, ὁ *αἴγαγρος*, ὁ *βούβαλος*, ἡ *ἔλαφος*, ὁ *θὼς* καὶ ἡ *ἀλώπηξ*, ὁ *κροκόδειλος*, ἡ *γαζέλλα*, ἡ *ὕαινα*, ἡ *λεοπάρδαλις*, ὁ *λαγωός*, ὁ *λέων*, ὅστις καὶ εἶναι τὸ μόνον ζῷον, ὅπερ μνημονεύεται συχνότατα ἐν τῇ Βίβλῳ καὶ ἀναπαρίσταται ἐπὶ πλείστων αἰγυπτιακῶν καὶ ἀσσυριακῶν μνημείων, ὁ *ὄρυξ* καὶ ἡ *ἄρκτος*. Διὰ τὰ ἄγρια ζῷα μετεχειρίζοντο ἀσπίδας, βέλη, παγίδας, δίκτυα. Ὁ ἵππος ἅπαξ, ἐν τῷ Ἰώβ, ἀναφέρεται, χρησιμοποιούμενος εἰς τὸ κυνήγιον τῆς στρουθοκαμήλου, ἥτις ἐθεωρεῖτο ἀκάθαρτον ζῷον. Διὰ τὰ πτηνὰ μετεχειρίζοντο οἱ Ἑβραῖοι βέλη, τόξα κλπ

Τὸ κυνήγιον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τέχνῃ. Τὸ κυνήγιον λόγῳ τῆς ποικιλίας, τῶν περιπετειῶν, τῶν ἀπροόπτων καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὅπερ παρουσιάζει, εἵλκυσεν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τὴν προσοχὴν τῶν ποιητῶν, συγγραφέων, ζωγράφων, γλυπτῶν καὶ τῶν καλλιτεχνῶν γενικῶς. Ἡ ἑλληνικὴ τέχνη ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ πλεῖστα ὅσα ἀριστουργήματα. Τὰ ὁμηρικὰ ἔπη πολλαχοῦ περιέχουσι θαυμασίας περιγραφὰς κυνηγετικῶν σκηνῶν, ἐξ ὧν ἰδιαιτέραν θέσιν κατέχει ἡ περιγραφὴ τῆς ἐν τῇ ἀσπίδι τοῦ Ἀχιλλέως ἀναπαριστωμένης. Εἰς ἔπος ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Ἡσίοδον περιγράφεται ἡ ἀσπὶς τοῦ Ἡρακλέους. Εἰς κορινθιακὰ καὶ ἰωνοαττικὰ κεραμουργήματα ἀναπαρίστανται πλεῖσται κυνηγετικαὶ σκηναί. Ἰδίως οἱ κεραμουργοὶ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος ἠρέσκοντο εἰς ἀναπαραστάσεις σκηνῶν κυνηγίου ἀγριοχοίρων. Ἐπίσης οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι πρῶτοι ἐφιλοτέχνησαν καὶ διαφόρους σκηνὰς ἐξωτικῶν κυνηγίων, ἤτοι λεόντων, πανθήρων κτλ. Πρότυπον εἶναι τὸ θαυμάσιον ἀγγεῖον, ἐν ᾧ ἀπεικονίζεται τὸ ὑπὸ τοῦ Δαρείου κυνήγιον. Παραλλήλως καὶ οἱ Ἴωνες καλλιτέχναι ἀπεικόνισαν πλείστας κυνηγετικὰς σκηνὰς κυνηγίου ἀγρίων θηρίων. Ἐκ τῶν ζωγραφικῶν ἔργων τοῦ Δ' αἰῶνος πρωτίστην θέσιν κατέχουσιν τὸ ἔργον τοῦ Ἀριστείδου τοῦ ἐκ Θηβῶν, εἰκονίζοντος ἐπιστροφὴν κυνηγῶν, καὶ τοῦ Νικίου, εἰκονίζοντος νεαρὸν κυνηγόν, ἀκολουθούμενον ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν του καὶ κρατοῦντα τὰ κυνηγετικὰ ὅπλα, καὶ κύνας. Ἐκ τῶν γλυπτικῶν ἔργων καλύτερα θεωροῦνται τὰ τοῦ Λυσίππου καὶ τοῦ μαθητοῦ του Εὐθυκράτους. Ὁ Λύσιππος μετὰ τοῦ Λεωχάρους ἔγλυψε τὸ κυνήγιον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν Δελφοῖς, καὶ ὁ Εὐθυκράτης τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου κυνηγοῦντος, διὰ τὰς Θεσπιάς. Ὁ Ἀντίφιλος ἐζωγράφησε τὸ κυνήγιον τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α', ὅπερ θεωρεῖται ἀριστούργημα.

Κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν κυνηγετικαὶ σκηναὶ ἀπεικονίζοντο ἐπὶ μαρμάρου ὀρειχάλκου, ἀργύρου, ὑάλου, ὀπτολίθων κτλ. Ὁ Ἀκράγας ἐφιλοτέχνησε κυνηγετικὰς σκηνὰς λεπτοτάτης τέχνης ἐπὶ κυπέλλων οἴνου. Διάφορα μωσαϊκά, εὑρεθέντα ἐν Πομπηΐᾳ, ἀναπαριστῶσι θαυμασίας τέχνης κυνηγετικὰς σκηνάς. Ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ κυνήγιον τοῦ ἀγριοχοίρου τοῦ Φιλοστράτου τοῦ πρεσβυτέρου, ἡ ἀνάπαυσις μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ κυνηγίου τοῦ Φιλοστράτου τοῦ νεωτέρου καὶ τὸ κυνήγιον τοῦ Ἱππολύτου τοῦ Χορικίου (βλ. καὶ ἀνωτ. *[Ἐγκυκλ.]*)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ferreira*, «Arte de caça» (Lisboa, 1616), «Arte da caça da altaneria» (Lisboa, 1616).—*Hartig*, Lehrbuch für Jager (Stuttgart 1811). — *Miller*, Das Jagdwesen der alten Griechen und Römer (Munich, 1883). Δ. Ν. Π.

—*[Μαγειρ.]* Τὰ διάφορα μικρὰ πτηνὰ (*κυνήγι*) παρασκευάζονται μὲ ὄρυζαν ὡς «κυνήγι πιλάφι» κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: Καθαρίζομεν ἀπὸ τὰ πτερὰ καὶ τὰ ἔντερα δώδεκα μικρὰ πτηνὰ (ὀρτύκια, τσίχλες κτλ.), ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους, καὶ καίομεν ἐπὶ τῆς πυρᾶς περὶ τὰ 40 δράμια βουτύρου εἰς κατσαρόλαν, εἰς τὴν ὁποίαν ῥίπτομεν ἀκολούθως τὰ πτηνὰ καὶ ψιλοκομμένο κρομμύδι, τὰ καβουρδίζομεν ὥστε νὰ κοκκινίσουν καλῶς καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη, ῥίπτομεν κατόπιν νωπὴν τομάταν περασμένην ἀπὸ τὸ «τρυπητό», τὰ γιαχνίζομεν καὶ ῥίπτομεν ἓν ἢ δύο κοχλιάρια ὕδατος ἢ ζωμοῦ, ἐὰν ἔχωμεν, καὶ τὰ ἀφίνομεν νὰ βράσουν, προσθέτοντες τὸ ἀνάλογον ἅλας καὶ πιπέρι, ἐπὶ τρία τέταρτα τῆς ὥρας. Εἰς ἄλλο δοχεῖον θέτομεν 40 δράμια βουτύρου καὶ τὸ ζεσταίνομεν ἐπὶ τῆς πυρᾶς, ῥίπτομεν ἐντὸς μίαν ὀκᾶν ὀρύζης, τὸ ἀνάλογον ἅλας, τὰ ἀνακατώνομεν ἐπὶ πέντε λεπτὰ καὶ τότε στραγγίζομεν τὸν ζωμὸν τῶν πτηνῶν ἀπὸ τὸ «τρυπητόν», τὸν χύνομεν ἐντὸς τοῦ δοχείου, ὅπου ἡ ὄρυζα, καὶ προσθέτομεν ὕδωρ, ὥστε ν' ἀποτελεσθῇ ὑγρὸν δύο καὶ ἡμισείας ὀκάδων περίπου, καὶ τὸν χυμὸν ἑνὸς λεμονίου. Ἀφοῦ βράσουν ἐπὶ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας περίπου, τοποθετοῦμεν τὰ πτηνὰ ἐπὶ τῆς ὀρύζης, τὰ ἀφίνομεν νὰ βράσουν ἐπὶ πέντε λεπτὰ ἀκόμη καὶ τὰ σερβίρομεν.

—**κυνήγιον κεφαλῶν.** Ἀκριβέστερον, πρόκειται περὶ «κυνηγίου κρανίων», δηλαδὴ τοῦ ἐθίμου τῆς ἀποκτήσεως ἢ ἀθροίσεως κρανίων, ὅπερ εὑρίσκομεν εἰς ὡρισμένας πρωτογενεῖς φυλάς, ἰδίως δὲ τῶν Μαλαιικῶν νήσων. Ὑπό τινων θεωρεῖται τοῦτο ὡς ὑπόλειμμα τοῦ καννιβαλισμοῦ. Πάντως ἡ ῥίζα τοῦ ἐθίμου δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν βασικὴν σκέψιν, ἥτις ὑπάρχει εἰς τὸ βάθος καὶ τῶν ἀνθρωποφαγικῶν τάσεων, ὅτι καὶ τὸ κρανίον (ὅπως ἡ καρδία κλπ.) εἶναι ἕδρα ὡρισμένης δυνάμεως, ἣν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποκτήσῃ ὁ κτήτωρ. Διὰ τὴν ἀπόκτησιν δὲ ταύτην δὲν ὀρρωδεῖ πρὸ τοῦ ἐγκλήματος. Πολλάκις δὲ ἔχομεν ἄθροισιν ὁλοκλήρου θησαυροῦ κρανίων, στολίζοντος τὴν καλύβην, ἢ τὸν κοινὸν ἐπίσημον τόπον, ἐὰν ἀνήκουν εἰς τὴν ὁλότητα. Στολίζονται δὲ διαφοροτρόπως, θεωρούμενα ἱερά. Τόση δὲ ἀξία δίδεται εἰς τὸ κρανίον ὑπό τινων φυλῶν, ὥστε καὶ ὡς ἀνταλλακτικὴ μονὰς λέγεται ὅτι χρησιμοποιοῦνται πολλάκις. Εἰς πλείστας φωτογραφίας τοιούτων φυλῶν, ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν, βλέπει τις μετὰ ποίας λατρείας κρατοῦν πολλοὶ ἰθαγενεῖς καὶ ἓν ἢ πλείονα κρανία, ἢ πῶς στολίζουν τὰς συγκεντρώσεις των μὲ σωροὺς κρανίων. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Κυνήγιον. Εἶδος ξυλίνου ἀμφιθεάτρου τῆς παλαιᾶς Κωνσταντινουπόλεως, ἄλλως καλούμενον καὶ *Κυνηγέσιον* (βλ. λ.). Ν. Μ.

κυνηγὸς (ὁ, ἡ)· ὁ κυνηγῶν, ὁ ἄγων κύνα πρὸς ἄγραν, κυνηγέτης, θηρευτής: «κυνηγὸς πουλιῶν, — λαγωῶν, — ἀγριοχοίρων» || «σῶμα κυνηγῶν» σῶμα στρατιωτικὸν ἀποτελούμενον ἐξ ἀνδρῶν ἐλαφρῶς ὡπλισμένων καὶ εἰδικῶς ἠσκημένων (εἰς ἄλλα κράτη)' || (ναυτ.)· πᾶν εἶδος ἰχθύων ἀρεσκομένων νὰ παρακολουθῶσι τὸν πλοῦν τοῦ πλοίου.

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *κυνήγιον*.

—*[Στρατ.]* Οἱ *πεζοὶ κυνηγοί*, ἐμφανιζόμενοι μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν πυροβόλων ὅπλων, ἦσαν προωρισμένοι, ὡς καὶ οἱ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸν μεσαίωνα τοξόται καὶ ἀρκεβουζοφόροι, διὰ τὴν ἐκ τοῦ μακρόθεν ἐνέργειαν, ἐν διεσπαρμένῃ τάξει ἢ καθ' ὁμάδας, πρὸς δὲ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν εἰδικῶν ἀποστολῶν καὶ μικρῶν ἐπιχειρήσεων, ὧν κυρία ἀπαίτησις ἦτο ἡ εὐκινησία καὶ ἡ ταχύτης ἐνεργείας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ τότε βαρέως ὡπλισμένον καὶ δυσκίνητον πεζικόν, τὸ ἐνεργοῦν κατὰ μάζας καὶ διὰ τῆς κρούσεως.

Κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον οἱ ὑπὸ τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Ἔσσης-Κάσσελ Γουλιέλμου συστα-

Digitized by Google

θέντες τρεῖς λόχοι κυνηγῶν ὑπῆρξαν αἱ πρῶται ὠργανωμέναι μονάδες αὐτοῦ, ὧν ἡ συγκρότησις ἐπεξετάθη ἀργότερον εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς εὐρωπαϊκοὺς στρατούς. Οὕτω σώματα κυνηγῶν συνεστήθησαν ἐν Γαλλίᾳ, ὑπὸ τοῦ στρατάρχου τῆς Σαξωνίας τῷ 1743, τὰ κληθέντα οἱ κυνηγοὶ τοῦ Φίσσερ, ἐν Ρωσίᾳ μετὰ τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον καὶ ἐν Αὐστρίᾳ τῷ 1758.

Ἡ στρατολογία τῶν κυνηγῶν ἐγίνετο κατ' ἐπιλογὴν ἐξ ἀνδρῶν, οἵτινες εἴτε ὡς ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός των, ὡς δασοφύλακες κτλ., εἴτε ὡς ἐκ τῆς τοπικῆς περιφερείας τῆς προελεύσεώς των, ὡς οἱ

Γάλλοι κυνηγοί.

[1=τῆς Ὀρλεάνης (1840)· 2=τῶν Βιγκεννῶν (1860)· 3=ἔφιππος (1868)· 4=ἔφιππος (1899)· 5=τῆς ἀφρικανικῆς στρατιᾶς (1899)· 6=ἀλπινιστής· 7=πεζικοῦ.]

ὀρεσίβιοι, ἐκέκτηντο τὰς ἀπαιτουμένας διὰ τοὺς κυνηγοὺς ἰδιότητας. Ἡ ἐκπαίδευσις αὐτῶν ἐστρέφετο κυρίως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν προφυλακῶν καὶ τῶν ἀναγνωρίσεων, εἰς τὴν ἐξάσκησιν εἰς συντόνους καὶ μακρὰς πορείας, ὡς καὶ τὴν ὑπέρβασιν ἐμποδίων, ἰδίᾳ ὅμως ἐδίδετο μεγίστη σημασία εἰς τὰς ἀσκήσεις βολῆς, δι' ὃ καὶ ἐφωδιάζοντο πάντοτε διὰ τοῦ τελειοτέρου ἑκάστοτε ὅπλου. Ὁ ὁπλισμὸς τῶν κυνηγῶν περιελάμβανε τὴν ἀραβίδα τῶν κυνηγῶν, τὸν θεμελιώδη τύπον τῆς ἀραβίδος, ἄνευ βαϋονίδος καὶ μετὰ βραχυτέρας τῆς τοῦ ἀντιστοίχου τυφεκίου τοῦ πεζικοῦ κάννης, ἥτις, ἐφ' ὅσον δὲν παρίστατο ἀνάγκη βολῆς ἐκ δύο ζυγῶν, διηυκόλυνε καὶ ἐπετάχυνε τὴν ἐκ τοῦ στομίου αὐτῆς εἰσαγωγὴν τῆς βολίδος.

Ἡ προϊοῦσα τελειοποίησις τοῦ ὅπλου τοῦ πεζικοῦ καὶ ἡ καθιέρωσις τῆς ἀραιᾶς τάξεως κατὰ τὸν ἀγῶνα αὐτοῦ ἐπέφερον ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ἀφομοίωσιν τῶν κυνηγῶν πρὸς τὸ κυρίως πεζικόν· ἐν τούτοις, ἕνεκα ἱστορικῶν λόγων καὶ ἐφ' ὅσον συνέτρεχον ἰδιαίτεραι ἀπαιτήσεις στρατιωτικῆς ὀργανώσεως, διετηρήθησαν εἰς στρατούς τινας οἱ κυνηγοί, στρατολογούμενοι ἐξ ὡρισμένων περιφερειῶν καὶ προωρισμένοι δι' εἰδικὰς ἐπιχειρήσεις, κυρίως εἰς ὀρεινὰς περιοχάς. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ *κυνηγοὶ τῶν Ἄλπεων* ἐν Γαλλίᾳ καὶ οἱ *κυνηγοὶ* παλαιότερον μὲν *τοῦ Τυρόλου*, νῦν δὲ *τῶν Ἄλπεων*, ἐν Αὐστρίᾳ. Εἰς τοὺς κυνηγοὺς περιλαμβάνονται τὰ ὑπὸ διαφόρους ὀνομασίας εἰδικὰ σώματα πεζικοῦ, ὡς οἱ *βερσαλιέροι* καὶ οἱ *ἀλπινισταὶ* ἐν Ἰταλίᾳ, οἱ *εὔζωνοι* παρ' ἡμῖν κτλ.

Ἡ κατ' ἀρχὴν παραδεδεγμένη, ὡς ἀνταποκρινομένη λυσιτελέστερον εἰς τὸν προορισμὸν αὐτῶν, συγκρότησις τῶν κυνηγῶν εἶναι ἡ κατὰ τάγματα· ἡ εἰς συντάγματα συνένωσις αὐτῶν προϋποθέτει τὴν πλήρη ἀφομοίωσιν πρὸς τὸ πεζικόν.

Οἱ ἔφιπποι κυνηγοὶ ἀποτελοῦσι σώματα ἐλαφροῦ ἱππικοῦ, ἅτινα, ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς στρατολογίας, τοῦ εἴδους ὁπλισμοῦ καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀνταποκρίνονται πλεονεκτικῶς εἴτε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν εἰδικῶν τινων ἐπιχειρήσεων, εἴτε πρὸς χρησιμοποίησιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ συνδέσμου καὶ τῶν ἀποσπασμάτων, ἐνῷ συγχρόνως τὸ ἱππικόν, μὴ ἀπασχολούμενον εἰς τὰς ὑπηρεσίας ταύτας, παραμένει ἀκέραιον διὰ τὴν κυρίαν ἐνέργειαν αὐτοῦ. Οἱ ἔφιπποι ἄνδρες τῶν μεικτῶν μονάδων τῶν κυνηγῶν τοῦ Φίσσερ ἐχρησίμευσαν ὡς ἀπαρχὴ καὶ ὡς ὑπόδειγμα διὰ τὴν σύστασιν τῶν ὁδηγῶν ἐν Σαξωνίᾳ καὶ ἐφίππων κυνηγῶν ἐν Βυρτεμβέργῃ. Ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθα ἡ κατηγορία αὕτη τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ ἰδιαιτέρως ἀνεπτύχθη, κατ' ἀρχάς, τῷ 1776, συνεκροτήθησαν ἶλαι ἐφίππων κυνηγῶν, ἀντικαταστήσασαι τοὺς προηγουμένως ὑφισταμένους ἐφίππους καραβινοφόρους, οἵτινες, ὡς καὶ τμήματα τούτων, προσεκολλῶντο εἰς τὰ συντάγματα τῶν δραγώνων, ὅπως διὰ τοῦ πυρὸς ἐκ τοῦ μακρόθεν προπαρασκευάζωσι τὸν κύριον ἀγῶνα τοῦ ἱππικοῦ. Τὰ ἐκ τῶν ἰλῶν σχηματισθέντα, εὐθὺς ἀμέσως, ἓξ συντάγματα ἐφίππων κυνηγῶν ταχέως ἐπολλαπλασιάσθησαν διὰ μετατροπῆς συνταγμάτων δραγώνων. Ὅμοια πρὸς τὰ τῶν κυνηγῶν ἦσαν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς α' καὶ β' αὐτοκρατορίας συντάγματα τῶν ὁδηγῶν, ἀποτελοῦντα σωματοφυλακὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐν Γερμανίᾳ, τὰ κατὰ τὸ 1895 συγκροτηθέντα ἀποσπάσματα ἀγγελιαφόρων ὠνομάσθησαν τῷ 1897 ἀποσπάσματα ἐφίππων κυνηγῶν καὶ εἶτα τῷ 1899 ἶλαι ἐφίππων κυνηγῶν, προωρισμέναι ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν συνδέσμων, ὡς καὶ τὴν ἐγγὺς ἀσφάλειαν καὶ ἔρευναν τῶν μονάδων, παρ' αἷς προσεκολλῶντο.

Ἀργότερον, ἐκ τῶν ἰλῶν τούτων ἐσχηματίσθησαν συντάγματα ἐφίππων κυνηγῶν, ὡς ἐλαφρὸν ἱππικόν, καθ' ὅσον ἐγένετο ἀντιληπτὸν ὅτι, ἐνῷ ἕνεκα τῆς κατ' ἐπιλογὴν στρατολογίας τῶν τε ὁπλιτῶν καὶ ἀξιωματικῶν παρεβλέπετο τὸ ἱππικόν, ἐξ ἄλλου τὸ πεζικὸν δὲν ἐπωφελεῖτο δεόντως, ὡς ἠλπίζετο. Ἐν Βελγίῳ τὰ συντάγματα τῶν ὁδηγῶν ἀποτελοῦσιν ἐλαφρὸν ἱππικόν. Ἐν Ἑλβετίᾳ αἱ ἶλαι ὁδηγῶν διετίθεντο ὡς ἀποσπάσματα ἀσφαλείας παρὰ τοῖς διαφόροις ἐπιτελείοις. Ἐν Αὐστρίᾳ, παλαιότερον, καὶ ἐπὶ βραχὺ μόνον διάστημα, συνέστη σύνταγμα ἐφίππων κυνηγῶν. Πάντως, ὡς καὶ διὰ τοὺς πεζούς, οἱ ἔφιπποι κυνηγοὶ ἀφωμοιώθησαν σὺν τῷ χρόνῳ πρὸς τὰ λοιπὰ σώματα τοῦ ἱππικοῦ καὶ μόνον ἕνεκα ἱστορικῶν λόγων καὶ χάριν τῆς παραδόσεως διατηροῦνται εἰσέτι εἰς στρατούς τινας.

Οἱ ἔφιπποι κυνηγοὶ τῆς Ἀφρικῆς, τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀφρικῆς, συνεστήθησαν δὲ μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Ἀλγερίου, ὑπὸ τὸ ὄνομα κατ' ἀρχὰς ἔφιπποι κυνηγοὶ τοῦ Ἀλγερίου, ὡς ἐλαφρὸν ἱππικόν, πρὸς ἀντιμετώπισιν καὶ ἰδίως πρὸς καταδίωξιν ἀνὰ τὴν ἔρημον τῶν ἐνεργούντων τότε λίαν συχνοὺς καὶ καταστρεπτικοὺς αἰφνιδιασμούς. κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

— **«Κυνηγός».** Ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 14ην Ἰουλίου 1875.

— **κυνηγοῦ,** ***Σελήνη τοῦ —*** *[Ἀστρον.].* Καλεῖται οὕτω (hunter's moon) ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ πρώτη πανσέληνος, ἥτις ἀκολουθεῖ τὴν Σελήνην τοῦ ἀμητοῦ (harvest moon), ἤτοι τὴν πανσέληνον, ἡ ὁποία συμβαίνει ἐγγύτατα τῆς φθινοπωρινῆς ἰσημερίας. σ. π.

Κυνηγός *[Γεωγρ.].* Κώμη τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 4 περίπου χλμτρ. πρὸς Α. τῆς Πύλου, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκοδήμου ὄρους ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Πυλίων καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 974. Χ. Δ.

— **Κυνηγὸς** *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πλαταμῶνας τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 32. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ἰμρενλῆ.* Χ. Δ.

κυνηγότοπος (ὁ)· τόπος γιὰ κυνήγι, ὅπου ὑπάρχουν θηράματα.

Κυνηγοῦ (Τοῦ) *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ἀριστομένους καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 622. Χ. Δ.

—**Κυνηγοῦ** ***μονὴ*** *[Γεωγρ.].* Τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ εὑρίσκεται κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ Ὑμηττοῦ. Συνήθως ὀνομάζεται *μονὴ τοῦ Κυνηγοῦ τῶν Φιλοσόφων.* Τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα σχετίζονται πρὸς τοὺς κτίτορας αὐτῆς. Ὁ πρῶτος ἱδρυτὴς φαίνεται ὅτι ἐκαλεῖτο Λουκᾶς καὶ εἶχε τὸ ἐπώνυμον Κυνηγός· κατόπιν δὲ ἡ μονὴ περιῆλθεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Φιλοσόφων. Τοῦτο ἐξάγεται ἀπὸ τὴν ἔμμετρον ἐπιγραφὴν (φέρουσαν χρονολογίαν 6743=1235 μ. Χ.), τὴν εὑρισκομένην ἄλλοτε ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Λουκᾶ καὶ τοῦ πρώτου ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Φιλοσόφων, φυλασσομένην δὲ νῦν ἐν τῷ Βυζαντινῷ μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Λουκᾶς οὗτος, ὅστις φαίνεται ὅτι ἐχρημάτισε καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς, καθὼς καὶ ὁ διαδεχθεὶς τοῦτον ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Φιλοσόφων, ἀναφέρονται εἰς ἐπιστολὴν ἀποσταλεῖσαν πρὸς τὸν δεύτερον ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, γραφεῖσαν μετὰ τὸ ἔτος 1209.

Ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἱδρύσεως τῆς μονῆς οὐδὲν εἶναι ἀσφαλῶς γνωστόν. Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν εἶχεν εὑρεθῇ μαρμάρινον ἐπιστύλιον, ἀποκείμενον νῦν εἰς τὸ Βυζαντινὸν μουσεῖον Ἀθηνῶν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι χαραγμένον τὸ ὄνομα τοῦ Φιλοσόφου μετὰ χρονολογιας· ἣν παλαιότεροι ἐρευνηταὶ εἶχον ἀναγνώσει 974 μ. Χ. ἢ 1205. Πιθανώτερον αὕτη ἀναγινώσκεται 1232 μ. Χ. Ἐκ τῆς ἐσφαλμένης ταύτης ἀναγνώσεως ὁρμώμενοι ὑπέθετον ὅτι ἡ μονὴ καὶ ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς ἐκτίσθησαν τὸν Ι' αἰῶνα. Πολὺ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ὁ μέχρις ἡμῶν διασωθεὶς ναΐσκος τῆς μονῆς ἐκτίσθη περὶ τὸν ΙΒ' αἰῶνα.

Ὁ κομψότατος οὗτος ναΐσκος ἔχει τὸ συνῆθες σταυροειδὲς σχῆμα μετὰ τρούλλου, στηριζομένου ἐπὶ δύο κιόνων καὶ ἐπὶ τῶν δύο παραστάδων τοῦ ἱεροῦ. Ἐξωτερικῶς παρουσιάζει λίαν ἐπιμεμελημένην τοιχοδομίαν, ἀποτελουμένην ἐκ πωρίνων δόμων περιβαλλομένων ὑπὸ πλίνθων.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, καὶ δὴ περὶ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, προσετέθη ἐπὶ τῆς δυτικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς νάρθηξ μετὰ χαμηλοῦ τρούλλου, ἐκοσμήθη δὲ τὸ ἐσωτερικὸν διὰ τοιχογραφιῶν, αἱ ὁποῖαι νῦν καλύπτονται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ παχυτάτου ἀσβεστώματος. Πέριξ τοῦ ναΐσκου ἐκτίσθησαν, εἰς πολὺ μεταγενεστέρους χρόνους, κελλία τινὰ καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα. Πρὸς τὴν μονὴν τέλος ταύτην σχετίζεται ὁ κάτωθεν αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν Μεσογείων παρὰ τὴν θέσιν Σταυρὸς κιονίσκος, ἐφ' οὗ εἶναι χαραγμένον ἐπίγραμμα φέρον χρονολογίαν 6746 = 1238 μ. Χ. Ὁ κιονίσκος οὗτος ἐδείκνυε πιθανῶς τὸ σημεῖον, ἐξ οὗ ἤρχιζεν ἡ ὁδὸς ἡ φέρουσα πρὸς τὴν μονήν. Ἄλλοτε παρὰ τὸν κιονίσκον τοῦτον ὑπῆρχε καὶ δεύτερος ὅμοιος, ἀνακαλυφθεὶς πρό τινος ἐν Πλαταμῶνι, ἐφ' οὗ ὑπάρχει ἐπίγραμμα ἀναφέρον τὸν μοναχὸν Ἀθανάσιον μετὰ τῆς χρονολογίας 1280 μ. Χ. Α. Ξ.

κυνηγῶ (—*έω*), κοιν. *κυνηγάω*· εἶμαι κυνηγός, θηρεύω: «κυνηγῶ πουλιά, — λαγοὺς κττ.», παροιμ. «ὅποιος κυνηγάει δυὸ λαγοὺς χάνει καὶ τοὺς δυό» ‖ συνεκδ., διώκω τινὰ κατὰ πόδας, παρακολουθῶ ἐπιμόνως, ἐπιζητῶ νὰ συναντήσω: «δυὸ μέρες τὸν κυνηγάω καὶ πάντα μοῦ ξεφεύγει»· ‖ καταδιώκω τινὰ ἐχθρικῶς, προσπαθῶ νὰ βλάψω, κατατρέχω: «τὸν κυνηγάει ἀλύπητα, δὲν τὸν ἀφίνει νὰ καθίσῃ σὲ χλωρὸ κλαδί»· ‖ μεταφ., ἐπιδιώκω, προσπαθῶ νὰ εὕρω: «κυνηγάω τὴ δουλειά» ἐπιζητῶ τὴν ἐργασίαν, «κυνηγάει τὶς γυναῖκες» εἶναι φιλογύνης.

Κυνήδαρος *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς Νάξου ἐν τῇ ὁμωνύμῳ τῇ νήσῳ ἐπαρχίᾳ τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐγγὺς τοῦ Χαλκίου, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Τραγαίας, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 598. Χ. Δ.

κυνήπους (ὁ) *[Ζωολ.].* Καλεῖται οὕτως ἡ ἄρθρωσις ἡ εὑρισκομένη μεταξὺ τοῦ κατωτέρου τμήματος τοῦ ποδὸς τοῦ ἵππου καὶ ἀκριβῶς μεταξὺ τοῦ πήχεως καὶ τοῦ μεσοκυνίου (κοιν. *πουλάκι*). Ὁ κυνήπους τοῦ βοὸς εἶναι παχύτερος, ἀλλὰ ὀλιγώτερον εὐδιάκριτος τοῦ τοῦ ἵππου. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὸ μεσοκύνιον τοῦ βοὸς εἶναι βραχύτερον τοῦ τοῦ ἵππου. Ὁ κανονικὸς κυνήπους δέον νὰ εἶναι εὐρὺς καὶ ἀρκετοῦ πάχους. Εἰς τοὺς καταπεπονημένους πολὺ ἐκ τῆς ἐργασίας ἵππους ὁ κυνήπους παρουσιάζει αἰσθητὴν διαυλάκωσιν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα. Ὁ κυνήπους συχνάκις ὑφίσταται βλάβας ἢ ἑτέρας παθήσεις, ὡς ἐκδοράς, μώλωπας, οἰδήματα, ἐξαιματώσεις, ἀποστήματα κλπ. Ὁ κυνήπους χρησιμεύει ὅπως συγκρατῇ σταθερῶς τὸ βάρος τοῦ σώματος καὶ ὡσαύτως πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῶν ἐκ τῶν κλονισμῶν τοῦ σώματος προκαλουμένων ἀντιδράσεων. Δ. Ν. Π.

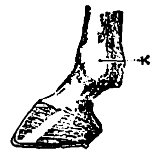

Κανονικὸς κυνήπους (Α).

κυνητίνδα (ἡ). Ἡ λέξις, παραγομένη ἐκ τοῦ *κυνέω* (=ἀσπάζομαι), ἐδόθη εἰς ἀρχαίαν παιδιάν, καθ' ἣν ἕκαστος τῶν παικτῶν προσεπάθει νὰ ἀσπασθῇ τὸν ἀντίπαλόν του (*Πολυδ.* 9, 110, 114). Σ. Γ. Σ.

Κυνητικὸν *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἰβηρίας τόπος πλησίον Ὠκεανοῦ (*Στεφ. Βυζ.* 393, 12). Εἶναι τὸ *Κοίνεον* τοῦ Στράβωνος. Σ. Ε. Λ.

κυνθία (ἡ) (Cynthia) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥοπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φαλαινιδῶν*, περιλαμβάνον ὡραιοτάτας ψυχὰς μὲ σῶμα μᾶλλον ἐπίμηκες καὶ κομψόν, κεφαλὴν κεκαλυμμένην ὑπὸ τριχῶν, σιαγόνας λίαν ἐπιμήκεις καὶ ὀφθαλμοὺς ᾠοειδεῖς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, διακρινόμενα κυρίως διὰ τὴν κομψότητα τοῦ σώματος καὶ τοὺς ζωηροὺς χρωματισμούς των καὶ ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὰς Μαλαισίας νήσους. Δ. Ν. Π.

Κυνθία. Ἐπίκλησις, ἤτοι προσωνυμία, πρῶτον, τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, τῆς συλλατρευομένης, κατ' ἐπιγραφὰς ἐκ Δήλου, μετὰ τοῦ Διὸς ἐν ἱερῷ ἐπὶ τοῦ λόφου Κύνθου τῆς Δήλου καὶ ἐν ἱερῷ τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος ἐν Πάρῳ· καί, δεύτερον, τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος, τῆς λατρευομένης ἐν Πάρῳ, κατὰ μαρτυρίας ἀρχαίων συγγραφέων ἐπιβεβαιωθείσας δι' ἐπιγραφῶν. Β. Δ. Θ.

Κύνθιος (ὁ) *[Ἀρχ.].* Ἐπίκλησις, πρῶτον, τοῦ Διὸς ἐν Δήλῳ. Τὸ ἱερὸν τοῦ Κυνθίου Διὸς ἔκειτο ἐπὶ τοῦ λόφου Κύνθου, ἔνθα συνελατρεύετο μετὰ τῆς Κυνθίας Ἀθηνᾶς, ὡς μαρτυροῦσι τοῦτο πολλαὶ εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαί· καί, δεύτερον, τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὸ ἱερὸν αὐτοῦ ἐν Δήλῳ ὠνομάζετο Κύνθιον. Β. Δ. Θ.

Κύνθος *[Γεωγρ.].* Λόφος ἐν Δήλῳ, ὕψους 112 μέτρων ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, μήκους

Digitized by Google

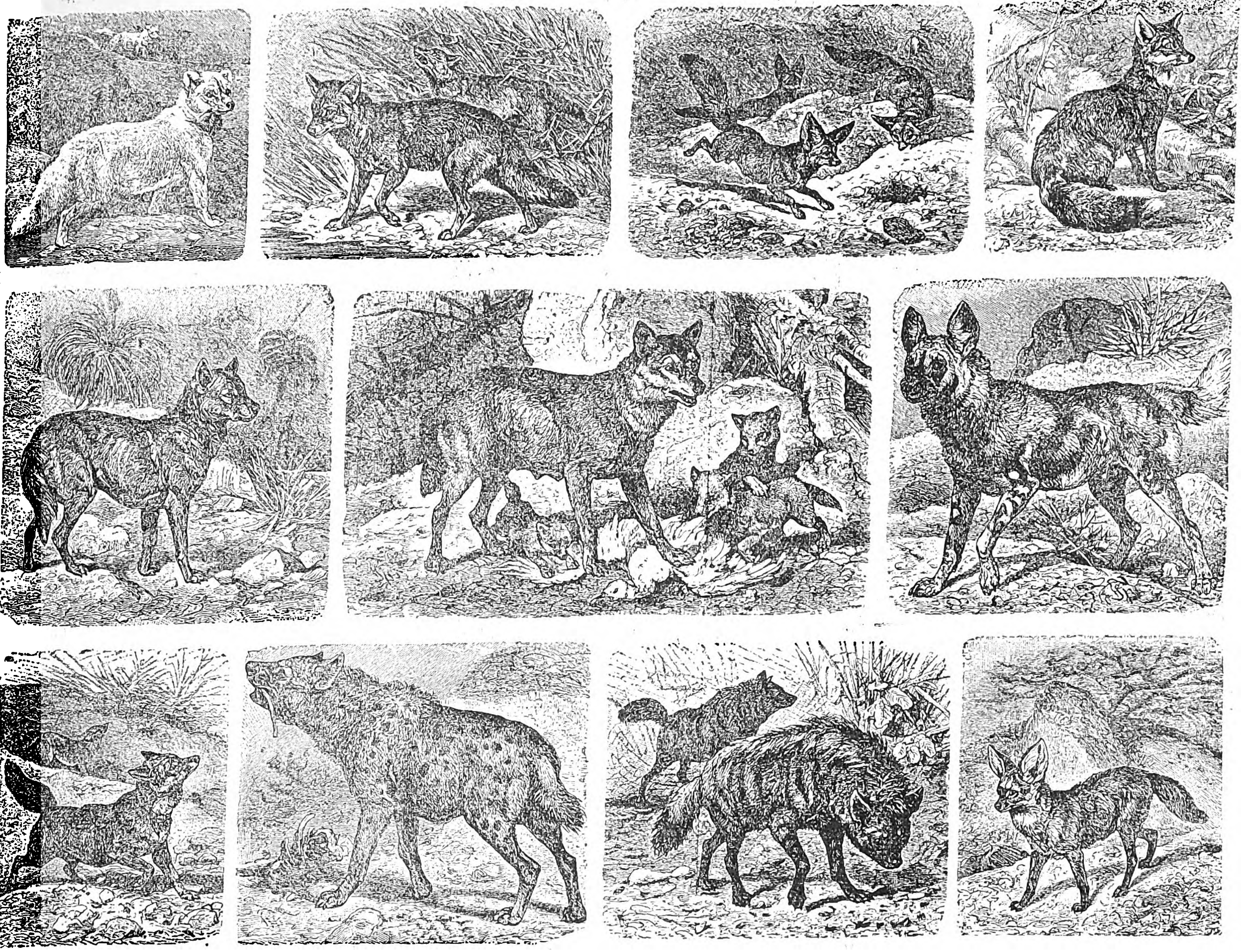

Διάφοροι τύποι κυνιδῶν.

['Εκ τῶν ἄνω καὶ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά : Κύων ὁ πολικός. Θώς. Κύων ὁ ἀλωπεκοειδής. 'Αλώπης. Δίγκο. Λύκος. Λυκάων. Κύων ὁ ὑλάκτης. Ὕαινα. Προτελής 'Ωτοκύων.]

2 χιλμ. ἀπὸ τὸ βόρειον ἄκρον τῆς νήσου καὶ 2,6 χιλμ ἀπὸ τὸ νότιον. Πρὸς νότον ὁ λόφος οὗτος χωρίζεται διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰνωποῦ. Ὁ λόφος οὗτος ὑπῆρξεν ὀνομαστὸς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διότι εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ ἡ Λητώ, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἔτεκε τὰ δύο αὐτῆς δ δυμα τέκνα, τὸν 'Απόλλωνα καὶ τὴν 'Αρτέμιδα. 'Επὶ τοῦ λόφου τούτου ἀπεκαλύφθη τῷ 1916 προελληνικὸς συνοικισμός, ἀποτελούμενος ἐκ λειψάνων δωδεκάδος παναρχαίων καλυβῶν. 'Επὶ τῆς κορυφῆς ταύτης ἐλατρεύοντο ὁ Ζεὺς καὶ ἡ 'Αθηνᾶ, ἀπὸ τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου, ἀλλ' ἐλάχιστα παρέμειναν λείψανα τῆς ἐποχῆς ταύτης, διότι ἡ διευθέτησις τῆς κορυφῆς κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα, διὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς καὶ τῆς 'Αθηνᾶς, κατέστρεψε τὰ προγενέστερα κτίσματα. Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα τὸν λόφον ἔστεφε τὸ ἱερὸν τοῦ Διός, τὸ ἐπικαλούμενον Κύνθιον, μετὰ τῶν οἴκων αὐτοῦ. Οἱ Δήλιοι ἔδωκαν εἰς τὸ Κύνθιον μνημειώδη ἐμφάνισιν. Οἱ προσκυνηταὶ καὶ οἱ ἔμποροι, ποντοποροῦντες πρὸς τὴν Δῆλον, ἐθεῶντο μακρόθεν τὰ μαρμάρινα τείχη τοῦ περιβόλου καὶ τὰς στέγας τῶν οἴκων. 'Αλλὰ καὶ κατὰ τὰς κλιτῦς τοῦ λόφου ὑπῆρχον ἐπίσης καὶ ἄλλα ἱερά. Ταῦτα εἶναι : τὸ Ἡραῖον, τὸ ἱερὸν τῆς 'Αθηνᾶς 'Οργάνης, τὸ Σεράπειον καὶ τὸ περίεργον ἱερὸν ἄντρον, τὸ καλούμενον σήμερον Δρακοντοσπηλιά. Τὸ ἄντρον τοῦτο ἔχει 5 μ. μῆκος καὶ πλάτος μὲ στένωσιν πρὸς τὸ βάθος 2.60 μ. Ὁ Lebègue θεωρεῖ αὐτὸ ὡς ἄδυτον Πελασγῶν ἢ Καρῶν, ἔνθα ἐδίδοντο χρησμοὶ ἐξ ὀνόματος τοῦ Κυνθίου 'Απόλλωνος.
Β. Δ. Θ.

Κύνι */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς Σύρου, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμώνυμον τῇ νήσῳ κοινότητα καὶ ἐπαρχίαν τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 207.
Χ. Δ

Κυνία */'Αρχ. Γεωγρ./.* Λίμνη (λιμνοθάλασσα) τῆς Αἰτωλίας, κειμένη ἀνατολικῶς τοῦ 'Αχελῴου ποταμοῦ μεταξὺ τῶν λιμνῶν Μελίτης καὶ Οὐρίας. Ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφέρεται ὡς ἔχουσα μῆκος 60 σταδίων (11.092 μ.) καὶ πλάτος 40 (7.394 μ.). Ἕνεκα τῶν διαφόρων μεταβολῶν τῆς αἰτωλικῆς παραλίας, τὰς ὁποίας ἐπιφέρουν αἱ προσχώσεις ἰδίᾳ τῶν ποταμῶν 'Αχελῴου καὶ Εὐήνου, δύσκολον εἶναι νὰ καθορισθῇ κατὰ τὴν ἀναφερομένην ἔκτασιν ἡ θέσις ταύτης. Βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπετέλει μέρος τῆς νῦν λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου. 'Εκ τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὴν ἀρχαίαν Αἰτωλίαν, οἱ μὲν Λὴκ καὶ Μπαζὲν φρονοῦσιν ὅτι Κυνία εἶναι ἡ σημερινὴ λιμνοθάλασσα τοῦ Αἰτωλικοῦ, ὁ δὲ Γούντχαους, διαιρῶν τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου εἰς τρία μέρη, δέχεται ὅτι τὸ ἀνατολικώτερον τμῆμα ταύτης, πέραν τῆς Κλεισόβης, εἶναι ἡ λίμνη τῆς Καλυδῶνος, τὸ δυτικὸν τμῆμα μέχρι Προκοπανίστου εἶναι ἡ Οὐρία, τὸ δὲ κεντρικὸν μετὰ τῆς συνεχομένης πρὸς Β. λιμνοθαλάσσης τοῦ Αἰτωλικοῦ εἶναι ἡ Κυνία.
Ι. Σ. Σ.

κυνίδαι (οἱ) (Canidae) */Ζῳολ./.* Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων*, περιλαμβάνουσα ζῷα ἥμερα καὶ ἄγρια. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν ζῴων τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς : Σῶμα εὔρωστον, ποικίλου μήκους, ἀναλόγως τῶν διαφόρων γενῶν, ὅμοιον ἐν πολλοῖς πρὸς τὸ τῶν αἰλουροειδῶν· κεφαλὴ μᾶλλον μικρὰ καὶ ἐπιμήκης, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ῥύγχος ἐπίμηκες καὶ ὀξύ, πλὴν ἐξαιρέσεών τινων, ῥὶς ἀμβλεῖα καὶ προέχουσα, λαιμὸς μᾶλλον λεπτός, ἀλλ' εὔρωστος, πόδες μετρίου, μικροῦ ἢ μεγάλου ἀναστήματος, ἀλλὰ ἰσχυροὶ πάντοτε, καὶ οὐρὰ ποικίλου μήκους, πάχους καί, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ὑπὸ μακρῶν τριχῶν κεκαλυμμένη. Οἱ πρόσθιοι πόδες φέρουσι 5, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, δακτύλους, οἱ δὲ ὀπίσθιοι πόδες εἰς πάντα τὰ γένη 4 δακτύλους. Οἱ ὄνυχες εἶναι πάντοτε ἰσχυροί, ἀμβλεῖς κατὰ τὴν κορυφήν των καὶ οὐχὶ συσταλτοί. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μεγάλοι καὶ εὐρέως ἠνεωγμένοι. Τὰ ὦτα μεγάλα, μεγαλύτερα πάντοτε καὶ ὀξύτερα τῶν ὤτων τῶν γαλῶν. Αἱ θηλαὶ τῶν μαστῶν εἶναι πολυπληθεῖς. Τὸ κρανίον εἶναι προτεταμένον καὶ αἱ γνάθοι ἐπιμήκεις. Ἡ σπονδυλική των στήλη ἀποτελεῖται ἀπὸ 41—45 σπονδύλους, ἐξ ὧν οἱ 20 στηθιαῖοι καὶ ὀσφυακοί, οἱ 3 ἱεροὶ καὶ οἱ 18 ἕως 22 κοκκυγιακοί. Ὁ θώραξ ἀποτελεῖται ἀπὸ 13 ζεύγη πλευρῶν, ἐξ ὧν τὰ 9 γνήσια καὶ τὰ 4 ψευδῆ. Ἡ λεκάνη εἶναι ἰσχυρά, ἡ ὠμοπλάτη στενὴ καὶ ἡ κλεὶς ἀτροφική. Ὁ πεπτικὸς σωλὴν εἶναι ἐπιμήκης καὶ ὁ στόμαχος ἀπεστρογγυλωμένος. Τὸ μῆκος τῶν ἐντέρων εἶναι τετραπλάσιον ἕως ἑπταπλάσιον τοῦ μήκους τοῦ σώματος. Οἱ ὀδόντες εἶναι 42, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων. Ὁ ὀδοντικός των τύπος εἶναι : κοπτῆρες $\frac{3}{3}$, κυνόδοντες $\frac{1}{1}$, προγόμφιοι $\frac{4}{4}$ γόμφιοι $\frac{2}{3} \times 2 = 42$ ὀδόντες. Οἱ κοπτῆρες καὶ ἰδίως οἱ πρόσθιοι τοιοῦτοι ἔχουσι σχῆμα τριφυλλοειδές, οἱ κυνόδοντες εἶναι αἰχμηροί, μεγάλοι καὶ ἰσχυροί, οἱ προγόμφιοι καὶ οἱ γόμφιοι εἶναι ἐπίσης ἰσχυροί, πεπλατυσμένοι καὶ φέρουσιν ἀρκετὰ φυμάτια. Ἡ διάταξις καὶ ἡ μορφὴ τῶν ὀδόντων τῶν κυνιδῶν ἀποδεικνύουν ὅτι εἶναι ὀλιγώτερον σαρκοφάγα ζῷα ἀπὸ τὰς γαλᾶς καὶ ὀλιγώτερον παμφάγα ἀπὸ τὰς ἄρκτους. Ἡ ἐπιμήκυνσις τῶν σιαγόνων δίδει ὀλιγωτέραν δύναμιν εἰς τὰ δήγματα τῶν κυνῶν· ὁ γενικὸς σχηματισμὸς τοῦ σώματος καὶ ἡ διάταξις τῶν ποδῶν, οἵτινες εἶναι λεπτότεροι καὶ ἐπιμηκέστεροι τῶν ποδῶν τῶν γαλῶν, δεικνύουσι σαρκοφάγα ζῷα, καταλληλότατα διὰ τὸν δρόμον, οἱ δὲ μὴ συσταλτοὶ ὄνυχές των χρησιμοποιοῦνται ὅπως συγκρατῶνται καλύτερον, κατὰ τὸν δρόμον, παρὰ διὰ τὴν ἐπίθεσιν κατ' ἄλλων ζῴων, ὅπως συμβαίνει τοῦτο εἰς τὰ αἰλουροειδῆ. Ἡ ἐν γένει σωματικὴ διάταξις τῶν κυνιδῶν εἶναι ἁρμονικὴ μὲ τὰ ἤθη των, διότι οὗτοι εἶναι τὰ ἐλαφρότερα τῶν ἁρπακτικῶν καὶ ἀντὶ νὰ καιροφυλακτῶσιν ὅπως συλλάβωσι τὴν λείαν των, παρακολουθοῦσι ταύτην καὶ καταδιώκοντες ταχέως καὶ συνεχῶς ἀναγκάζουσι τὸ ἀμυνόμενον ζῷον νὰ καταβληθῇ καὶ νὰ καταπέσῃ, ὁπότε συλλαμβάνουσιν αὐτό. 'Εν ἐλλείψει ζώσης λείας ἐπιτίθενται καὶ κατατρώγουσι καὶ θνησιμαῖα ζῷα, ἰδίως τὰ ὀστᾶ, ἅτινα ἐγκατέλειψαν τὰ μεγάλα αἰλουροειδῆ (τίγρις, λέων, κτλ.). Πλὴν τούτων τρώγουσιν ἑρπετά, ἀμφίβια, ἰχθῦς, πτηνά, ὄστρεα, καρκίνους, ἔντομα, ὀπώρας, μέλι, φυτά τινα, ῥίζας, χόρτον καὶ βρύα. 'Ενδιαιτῶνται εἰς χώρας ἢ τόπους ἐρημικούς, πεδινοὺς ἢ ὀρεινούς, μεγάλα δάση, στέππας καί τινα γένη διαρκῶς περιπλανῶνται τῇδε κακεῖσε. Τινὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ἡμερόβια, τινὰ νυκτόβια καὶ ἕτερα πάλιν ἡμινυκτόβια. Ζῶσι μεμονωμένα ἢ κατὰ ζεύγη καὶ πολλάκις καὶ κατὰ πολυπληθεῖς ἀγέλας, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τοὺς λύκους, οἵτινες πολλάκις κατ' ἀγέλας ἐκστρατεύουσι κατὰ τῶν ποιμνιοστασίων. Πάντα εἶναι ζῷα εὐφυᾶ καὶ πονηρά, τινὰ δὲ καὶ λίαν θαρραλέα. Γενικῶ

Digitized by Google

εἶναι ζῷα κοινωνικὰ καὶ ὑποβοηθοῦσιν ἄλληλα πρὸς ἐπίτευξιν κοινοῦ σκοποῦ.

Ἐκ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων περισσότερον ἀνεπτυγμένον εἶναι ἡ ὄσφρησις καὶ ἰδίως εἰς τοὺς κυρίως κύνας. Ἡ φωνὴ των εἶναι δυνατὴ καὶ ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα γένη. Ἡ γονιμότης εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη, ἰδίως ἡ τῶν κυνῶν. Ἡ μήτηρ δεικνύει μεγάλην ἀφοσίωσιν εἰς τὰ νεογνά της, ἐνῷ τοὐναντίον ὁ πατὴρ πολλάκις ἀναζητεῖ ταῦτα, ὅπως τὰ καταπνίξῃ καὶ τὰ καταβροχθίσῃ, διὰ τοῦτο αἱ θήλειαι τίκτουσιν εἰς ἀπόκρυφον μέρος τὰ νεογνά των. Πάντα γενικῶς τὰ ζῷα τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἐξαιρέσει τῶν κυνῶν, καταδιώκονται ἀπηνῶς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, λόγῳ τῶν πολλαπλῶν ζημιῶν ἃς ἐπιφέρουσι. Πάντα δύνανται νὰ ζήσωσι πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, ἀλλὰ παρὰ ταῦτα δὲν ἀποβάλλουσι τὸν ἄγριον αὐτῶν χαρακτῆρα. Ἡ οἰκογένεια τῶν κυνιδῶν ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς κατηγορίας: τοὺς *κύνας* (*κυρίως κύνας*, εἰς οὓς ὑπάγονται: ὁ *λύκος*, ὁ *κύων ὁ κοινὸς* ἢ *κατοικίδιος* καὶ ὁ *θώς*), τοὺς *ὠτοκύνας* καὶ τὰς *ἀλώπεκας* (βλ. τὰς λ.). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα *κυνιδῶν* ἐμφανίζονται τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ ἐν Εὐρώπῃ. Κατὰ τὴν ὀλιγόκαινον καὶ κατωτέραν μειόκαινον ὑποδιάπλασιν τὰ λείψανα ἐν Εὐρώπῃ καθίστανται ἀρκούντως σπάνια—ἀντιπροσωπευόμενα μόνον διὰ τῶν ἀμφικυονινῶν—καὶ τὸ πρῶτον πάλιν καθίστανται συχνὰ κατὰ τὴν πλειόκαινον καὶ πλειστόκαινον τοῦ καινοζωϊκοῦ. Ἡ ἐν τῇ Β. Ἀμερικῇ ἐξέλιξίς των ἐγένετο κατὰ τὴν μέσην τριτογενῆ περίοδον, ἐκ τῆς χώρας δὲ ταύτης ἐξηπλώθησαν οἱ κυνίδαι κατὰ τὴν πλειστόκαινον ὑποπερίοδον τόσον πρὸς τὴν Εὐρασίαν, ὅσον καὶ πρὸς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Λείψανα ἀπολιθωμένα κυνιδῶν ἐν Ἑλλάδι ἀντιπροσωπεύονται διὰ τῆς εἰς τὸ Πικέρμι εὑρεθέντος εἴδους *σιμοκύων ὁ διάφορος*. Γ. Κ. Γ.

κυνικοὶ (οἱ). Ἐκλήθησαν οὕτως οἱ ὀπαδοὶ ἰδίας φιλοσοφικῆς σχολῆς, ἧς ἱδρυτὴς ὑπῆρξεν ὁ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους Ἀντισθένης. Τὸ ὄνομα των προῆλθεν ἐκ τοῦ λυκείου τοῦ *Κυνοσάργους*, ὅπου οὗτος ἐδίδασκε, διότι ὡς υἱὸς Θρᾴσσης γυναικὸς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ γυμνάζεται καὶ ν' ἀναστρέφεται παντοῦ, ὅπου καὶ οἱ γνήσιοι Ἀθηναῖοι. Ἡ φιλοσοφία τῶν κυνικῶν περιορίζεται σχεδὸν ὁλόκληρος εἰς τὴν ἠθικήν των, καθ' ἣν τὸ ἀνώτατον ἀγαθὸν εἶναι ἡ ἔλλειψις πάσης ἀνάγκης, ἡ ἁπλότης καὶ φυσικότης τοῦ βίου καὶ ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιζήτησις τοῦ πόνου. Αἱ ἀρεταί των εἶναι ἐγκράτεια, καρτερία, ἀπάθεια. Ἡ ἀρετὴ εἶναι μία, ἑνιαία καὶ διδακτή, τὸ ἀνώτατον ἀγαθόν, καὶ ἀναφαίρετος ὅταν ἅπαξ ἀποκτηθῇ. Πραγματικῶς ἐνάρετος εἶναι ὁ σοφός, κατέχων στερεῶς τὴν μόνην ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν διὰ τὴν εὐδαιμονίαν. Ἡ ἡδονὴ εἶναι τὸ μέγιστον κακόν. «Μανείην μᾶλλον ἢ ἡσθείην», ἔλεγεν ὁ Ἀντισθένης. Ἡ λογικὴ καὶ ἡ γνωσιολογία του εἶναι ἄγονος ἄρνησις τοῦ δυνατοῦ πάσης κρίσεως πλὴν τῶν ταυτολογικῶν. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἀρνητικὴν βάσιν τῆς γνωσιολογίας του, διετήρησεν ὁ Ἀντισθένης τὴν ὀρθολογιστικὴν ἐκτίμησιν τοῦ Σωκράτους πρὸς τὴν γνῶσιν, τὴν ὁποίαν ὥριζεν «ἀληθῆ δόξαν» μετὰ λόγου καὶ ἔλεγεν ὅτι εἶναι μᾶλλον ἀδιάσειστος ἰσχυροῦ τείχους. Ὀρθολογιστικὴ εἶναι ἐπίσης ἡ περιφρόνησις τῶν κειμένων νόμων, τοῦ πολυθεϊσμοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπομορφισμοῦ. Μυηθεὶς εἰς τὴν ὀρφικὴν λατρείαν, προσέλαβεν ἀσκητικὰς τάσεις.

Ὁ διάδοχος τοῦ Ἀντισθένους Διογένης συνεδύασεν εἰς τὴν ἰδιόρρυθμον προσωπικότητά του τὴν ἀπόλυτον ἐγκράτειαν καὶ τὴν ἀπόλυτον περιφρόνησιν ὅλων τῶν καθιερωμένων ἀξιῶν, τιμῆς, δόξης, εὐπρεπείας, σεβασμοῦ πρὸς ἰδέας καὶ δόγματα. Ἐπεξειργάσθη τὰς γενικὰς θεωρητικὰς ἀρχὰς τῆς σχολῆς καὶ ἐσχημάτισεν ἰδικάς του θεωρίας, διδάσκων τὸν κοσμοπολιτισμόν, τὴν κοινοκτημοσύνην γυναικῶν καὶ παιδίων, τὴν ἀσκητικὴν ἐνέργειαν καὶ τὸ ἀνόητον καὶ ἀστήρικτον πάσης αἰδοῦς. Ἄλλοι κυνικοὶ ἀποδώσαντες θετικωτέραν ἀξίαν εἰς τὴν ἀρετὴν εἶναι ὁ Θηβαῖος Κράτης καὶ ἡ σύζυγός του Ἱππαρχία, ὁ Φιλίσκος, συγγράψας τραγῳδίας, ὁ Μητροκλῆς, ὁ Ὀνησίκριτος, συγγράψας μυθιστοριματικὴν ἱστορίαν Ἀλεξάνδρου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπαινεῖ ὡς πρότυπον τοὺς γυμνοσοφιστὰς τῶν Ἰνδιῶν, ὁ Λίσιμος, γράψας «παίγνια σπουδῇ λεληθυίᾳ μεμιγμένα» καὶ ἐγκαινιάσας τὸ χαρακτηριστικὸν ὕφος «σπουδογέλοιον», τὴν σάτιραν, τὴν ὑποκρύπτουσαν σοβαρὰ ἠθικὰ διδάγματα. Τούτους ἀκολουθεῖ δευτέρα περίοδος ἀκμῆς τοῦ κυνισμοῦ, καθ' ἣν καθίσταται οὗτος ἀνώδυνος, ὀλιγώτερον ἀσκητικός, φιλολογικὴ μᾶλλον ἐπιτήδευσις ἢ βαθεῖα πεποίθησις. Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα π. Χ. ἔχομεν πλῆθος μορφωμένων συγγραφέων ἐξ ἐπαγγέλματος, οἱ ὁποῖοι αὐτοκαλοῦνται κυνικοὶ καὶ ἀρέσκονται εἰς ἐκλαϊκευτικὰς διατριβὰς καὶ διαλέξεις· οὗτοι εἶναι ὁ Τέλης, τοῦ ὁποίου ἐθαυμάζετο ἡ δροσερὰ ζωηρότης τοῦ ὕφους, ὁ Βορισθένης, ὁ Μελέαγρος ἐκ Γαδάρων, ὁ Κερκίδας ἐκ Μεγαλοπόλεως, πολλαχῶς δράσας ὡς πολιτικός, στρατηγὸς καὶ νομοθέτης ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι του καὶ εἰσαγαγὼν τὸ φιλολογικὸν εἶδος «μελίαμβον», καὶ ὁ Βίων, ὅστις ἐμετρίασε τὴν αὐστηρότητα τοῦ δόγματος καὶ διατελέσας μαθητὴς τῆς ἀκαδημίας τοῦ περιπατητικοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Κυρηναίου Θεοδώρου ἵδρυσε τὸν ἡδονικὸν οὕτως εἰπεῖν κυνισμόν, τονίζων τὰ ἀγαθὰ καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς κυνικῆς ζωῆς, ἀρεσκόμενος εἰς εὐκολονοήτους φιλοσοφικὰς καὶ ἠθικολογικὰς συζητήσεις καὶ «τὴν φιλοσοφίαν πρῶτος ἀνθινὰ ἐνδύσας». Ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ὁ κυνισμὸς ἀναζῇ ὑπὸ τὴν πρώτην του αὐστηρὰν μορφήν, μὲ τὸν Δίωνα τὸν Χρυσόστομον, ἐπηρεασμένον καὶ ἀπὸ τοὺς στωϊκοὺς καὶ συνδυάζοντα βαθεῖαν εὐσέβειαν πρὸς πολλαπλᾶ διανοητικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ θετικὰς πολιτικὰς τάσεις, ἀρνούμενον οὕτω τὰς θεμελιώδεις βάσεις τοῦ κυνισμοῦ. Ἄλλοι κυνικοὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ὁ Δημήτριος, ὁ Δημῶναξ, ἤπιος χαρακτὴρ καὶ ἐκλεκτικὸς φιλόσοφος, ἐλευθερόφρων ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν, ὁ Περεγρῖνος, ὁ Πρωτεύ., ὅστις τείνει πρὸς τὸν μυστικισμόν, ὁ Ἀνάχαρσις, ὁ Ἡράκλειτος (Α' αἰὼν μ. Χ.) κ. ἄ. Τέλος ὁ κυνισμὸς ἐφάπτεται ὀλονὲν στενότερον καὶ συγχωνεύεται εἰς ἄλλους μὲν μὲ τὸν νεοπλατωνισμόν, εἰς ἄλλους δὲ μὲ τὴν χριστιανικὴν βιοθεωρίαν (Μάξιμος ὁ Ἀλεξανδρεύς, 380 μ. Χ., Σαλλούστιος περὶ τὸ 460 μ. Χ. κ. ἄ.) καὶ χάνει τὴν αὐτοτέλειάν του ὡς φιλοσοφικὴ σχολή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Διογ. Λαερτ.* VI, 6 κ. ἑ., VI, 80 κ. ἑ.—*Σουΐδας*, Ἀντισθένης, Διογένης. —*Mullach*, Fragmenta philosophorum graecorum II 259—3)5, παρ' ᾧ καὶ πλεῖσται ἐπιστολαὶ κυνικῶν πρὸς διαφόρους.—*Λουκιανοῦ*, Περεγρῖνος. — Βίος Δημώνακτος. — *J. Bernays*: Lukian u die Kyniker (1879). *J Geffcken*: Kynika und Verwandtes (1909).—*Zeller*, Die Philosophie d. Griechen δ' ἔκδ. II, 1 280 κ. ἑ. 312 κ. ἑ. — *Gomperz*, Griechische Denker II, 112 κ. ἑ.—*Susemihl*, Geschichte d. Griech. Literatur in d. Alexandrinischen Zeit I, 26 κ. ἑ. 32-37. - *Überweg*, Geschichte d. Philosophie, ἔκδ. 12η I 159 κ. ἑ, 432 κ. ἑ. 503 κ. ἑ. Ε. Λ.

κυνικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κύνα, ὁ τοῦ κυνός: «κυνικὸς σπασμός» παροδικὴ παράσπασις τῶν περὶ τὸ στόμα μυῶν, ὥστε νὰ φαίνωνται οἱ ὀδόντες, «κυνικὸς μῦς» μῦς τοῦ στόματος παρὰ τὸν κυνόδοντα· || «κυνικοὶ φιλόσοφοι» οἱ τρόπον τινὰ κατὰ τὸ ἦθος τοῦ κυνὸς ζῶντες, οἱ ἐπιδιώκοντες τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς πολιτείας καὶ τῆς πατρίδος, «κυνικὴ ἀναίδεια» ὁ μέγιστος βαθμὸς τῆς ἀναιδείας· ἡ χρῆσις ἀπὸ (ἢ τοῦ κυνὸς ἢ) τῶν κυνικῶν φιλοσόφων διὰ τὴν ἀνυπόστολον καὶ πέρα τῆς σεμνότητος ἐλευθεροστομίαν, πβλ. «τὸ κυνικὸν τῆς παρρησίας», ἄλλως *κυνισμός* || «κυνικὰ καύματα» ἡ θερμοτάτη περίοδος τοῦ θέρους, ἀπὸ τοῦ τέλους Ἰουλίου μέχρι τοῦ τέλους Αὐγούστου, καθ' ἣ ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Κυνὸς καὶ ειδικώτερον ὁ ἀστὴρ Σείριος ἀνατέλλει συγχρόνως μὲ τὸν ἥλιον.—Ἐπίρρ *κυνικῶς*.

—*κυνικὰ καύματα [Μετεωρ.]*. Θερινοὶ καύσωνες, ὀνομασθέντες οὕτως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, διότι ἤρχιζον ἀπὸ τῆς ἡλιακῆς ἀνατολῆς τοῦ κυριωτέρου καὶ λαμπροτέρου ἀστέρος τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Μεγάλου Κυνός, ἤτοι τοῦ Σειρίου. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων οἱ ὑπερβολικοὶ καύσωνες τοῦ θέρους ἀπεδίδοντο εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν ἀκτίνων τοῦ ἀστέρος τούτου μετὰ τῶν τοῦ Ἡλίου καὶ ὅλα τὰ δυσάρεστα ἐπακόλουθα τῶν ἐξαιρετικῶς ὑψηλῶν θερμοκρασιῶν τῆς θερινῆς ὥρας ἀπεδίδοντο εἰς τὴν κοινὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἀστέρος τοῦ Κυνός, ὅστις, ἐκ τούτου, παρὰ τὴν λαμπρότητά του, εἶχε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα κακὴν φήμην. Σ. Π

—*κυνικὸν βοθρίον [Ἀνθρωπολογ.]*. Ὀνομάζεται οὕτως ἡ κοιλότης, ἥτις ἀπαντᾷ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βαθεῖα ἐπὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τῶν ἄνω γνάθων, ἑκατέρωθεν τῆς γραμμῆς τῆς συνενώσεως αὐτῶν καὶ περίπου ἄνωθεν τοῦ κυνόδοντος. Τὸ βοθρίον τοῦτο ἔχει σημασίαν, καθότι δὲν εὑρίσκεται ὁμοίως ἀνεπτυγμένον εἰς πάσας τὰς ἀνθρωπίνους φυλὰς λίαν ἀνεπτυγμένον εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν προελθούσας ὁμοιογενεῖς φυλὰς τοῦ Ν. Κόσμου καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὰς λευκὰς φυλὰς καθόλου κλπ., παρὰ τοῖς Μελανησίοις (Παπούαις) καὶ τοὺς Σενοῖ εὑρίσκεται ὑποτυπῶδες μόνον ἢ καὶ τελείως ἐλλείπει παρὰ ταῖς μογγολικαῖς φυλαῖς γενικῶς, ἀπὸ τῶν πρωτογενῶν Ἀΐνο, μέχρι τῶν Μπιριάνων. Τὸ κυνικὸν βοθρίον ἐλλείπει τελείως ἐφ' ὅλων τῶν μέχρι σήμερον ἀποκαλυφθέντων κρανίων, τοῦ ἀνθρώπου τοῦ παλαιοῦ, δηλαδὴ τοῦ τύπου τοῦ Νεαντερταλίου (Neandertal, Spy, Krapina, La Chapelle-aux Saints κλπ.), ἐφ' ὧν ἔχομεν ἔντονον προγναθισμόν. Ι. Γ. Κ.

—*κυνικὸν σπάσμα* ἢ *σπασμός* Σύσπασις χαρακτηριστικὴ τῶν μυῶν τοῦ προσώπου καὶ δὴ τῶν παρειῶν, καθ' ἣν τὰ χείλη διανοίγονται καὶ πλατύνονται οὕτως, ὥστε ν' ἀποκαλύπτουν τοὺς ὀδόντας, ὡς ἐπὶ κυνὸς ἐκδηλοῦντος ὀργήν. Σ. Γ. Σ.

—*κυνικὸς μῦς [Ἀνατομ.]*. Μῦς τοῦ στόματος ἐκφύεται ἐκ τοῦ γναθιαίου (κυνικοῦ) βόθρου ὑπὸ τὸ ὑποκόγχιον τρῆμα, καθέτως δ' ἐπὶ τὰ κάτω φερόμενος καταφύεται εἰς τὸ δέρμα τῆς γωνίας τοῦ στόματος καὶ κατωτέρω εἰς τὸ δέρμα τοῦ κάτω χείλους. Ἕλκει τὴν γωνίαν τοῦ στόματος πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἔσω, ἀποκαλύπτων τὸν κυνόδοντα. Ι. Π.

κυνικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ κυνικοῦ, ἀναίδεια, ἀναισχυντία, ἄλλως *κυνισμός*.

κυνικτὶς (ἡ) (Mangusta) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰκτιδιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους ἁρπακτικὰ μὲ σῶμα εὔρωστον καὶ ἐπίμηκες, μὲ οὐρὰν μετρίου μεγέθους καὶ εὐθεῖαν, πόδας βραχεῖς φέροντας γαμψοὺς ὄνυχας. Ἡ ὀδοντοφυΐα εἶναι ἰσχυρὰ μὲ ἰσχυροτάτους γομφίους ὀδόντας. Οἱ ὀδόντες εἶναι 36—40, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ γένους. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κινικτὶς ὁ ἑρπηστής* (Mangusta herpestes), ἥτις ἔχει κρανίον ἐπίμηκες, ἀπεστρογγυλωμένον, σῶμα ἐπίμηκες, πεπιεσμένον αἰσθητῶς ἐκ τῶν πλευρῶν, πόδας βραχεῖς, δέρμα ἀρκετὰ ἐπίμηκες καὶ πυκνόν, ἰδίως κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν ρίζαν τῆς οὐρᾶς. Ἕκαστος πούς φέρει πέντε δακτύλους, οἵτινες εἶναι γυμνοὶ δέρματος κατὰ τὴν κάτω αὐτῶν ἐπιφάνειαν. Τὸ δέρμα συνήθως ἔχει πυρρόφαιον χρῶμα. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἀφρικήν, τὴν Ἀσίαν καὶ ἐνίοτε καὶ εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Ἱσπανίας. Τρέφεται ἐκ διαφόρων μικρῶν θηλαστικῶν, πτηνῶν, ἑρπετῶν καὶ ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

κυνιπίδαι (οἱ) (Cynipidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν νυκτοβίων. Οἱ κυνιπίδαι εἶναι ἔντομα μικροῦ μεγέθους πτερωτὰ ἢ ἄπτερα, παρασιτικῶς, συνήθως, ἐνδιαιτώμενα ἐντὸς τοῦ κορμοῦ τῶν δένδρων, ἐπὶ τῶν κλάδων, ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν διαφόρων ἐντόμων. Τὰ ἐνδιαιτώμενα ἐπὶ τῶν φυτῶν προξενοῦσι τὴν νόσον *ψωρίασιν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἐντόμων τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς: Θώραξ κυρτός, κοιλία πεπιεσμένη κατὰ τὰς πλευράς της, κεραῖαι μακραί. Αἱ θήλειαι φέρουσι τέρετρον καὶ δι' αὐτοῦ διατρυπῶσι τοὺς κορμοὺς τῶν δένδρων καὶ εἶτα ἐναποθέτουσι τὰ ᾠά των. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἐντόμων τούτων γίνεται διὰ τῆς κατ' ἐναλλαγὴν γενέσεως, ὡς καὶ διὰ τῆς παρθενογονίας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *κύνιψ*. Δ. Ν. Π.

Κυνίσκα. Σπαρτιᾶτις, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Ἀρχιδάμου καὶ ἀδελφὴ τοῦ Ἀγησιλάου, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ πάππου της Ζευξιδάμου, ὅστις ἐκαλεῖτο καὶ Κυνίσκος. Αὕτη πρώτη ἐκ τῶν Σπαρτιατίδων, μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς τὰς συνήθεις τούτων ἀσκήσεις, τὸν δρόμον, τὸ ἅλμα, τὴν πάλην, τὸν δίσκον καὶ τὸ ἀκόντιον, ἱπποτρόφησε καὶ μετασχοῦσα τῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ ἱπποδρομιῶν ἀνεκηρύχθη νικήτρια. Λέγεται ὅτι εἰς τοὺς ἀγῶνας τούτους μετέσχεν ἡ Κυνίσκα κατὰ παράκλησιν τοῦ ἀδελφοῦ της Ἀγησιλάου, θελήσαντος ν' ἀποδείξῃ ὅτι καὶ γυνὴ δύναται νὰ νικήσῃ εἰς τὰς ἱπποδρομίας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ νίκη δὲν δίδεται εἰς τοὺς διακρινομένους διὰ τὰς σωματικὰς δυνάμεις των (ταχυποδίαν κλτ.), ἀλλ' εἰς τοὺς πλουσίους τοὺς δυναμένους νὰ τρέφωσιν ἵππους.

Παρὰ τὴν παράδοσιν ταύτην ὅμως, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι ἡ μείωσις τῆς ἀξίας τῶν εἰς ἁρματοδρομίας νικῶν, ἡ Κυνίσκα ἐτιμήθη ἐξαιρετικῶς διὰ τὴν ὀλυμπιακὴν νίκην της, ὡς μαρτυροῦσι τὸ ἐν Πλατανιστᾷ τῆς Σπάρτης ἡρῷόν της (*Παυσ.* III. 15 1), οἱ πρὸς τὴν τιμήν της ἀνατεθέντες εἰς τὸν πρόναον τοῦ ναοῦ τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς χαλκοῖ ἵπποι μετὰ τῆς εἰκόνος της, ἥτις ἦτο ἔργον τοῦ Ἀπελλοῦ (*Παυσ* VI. 1, 6) καὶ τὰ πρὸς τιμήν της ἐπιγράμματα. Τὸ παράδειγμα τῆς Κυνίσκας ἐμιμήθησαν βραδύτερον καὶ ἄλλαι γυναῖκες, ἰδίως Σπαρτιάτιδες. ΚΑΡ.

κυνισμὸς (ὁ)· τὸ ἀκολουθεῖν τὸ δόγμα τῶν κυνικῶν, ἡ ἀποδοχὴ τῆς κυνικῆς φιλοσοφίας || τὸ κατὰ τοὺς κυνικοὺς ἦθος, ἀνυπόστολος ἐλευθεροστομία, ἡ ἐσχάτη ἀναίδεια, ἀναισχυντία, ἀκολασία.

— *[Φιλοσ.]* *Κυνισμὸς* καλεῖται ἡ φιλοσοφία καὶ ὁ τρόπος ζωῆς τῶν *κυνικῶν* (βλ λ.), ἁπλότης, φυσικότης καὶ ἀπάθεια πρὸς τὰς περιπετείας τοῦ βίου, προερχομένη ὄχι ἐξ ἀνωτέρας ἀντιλήψεως περὶ ἀρετῆς καὶ καθήκοντος, ἀλλ' ἐκ τῆς πεποιθήσεως περὶ τῆς μικρᾶς σημασίας των καὶ ἐξ ἀδιαφορίας πρὸς πᾶσαν ἀξιολογικὴν κρίσιν. Κατόπιν, καὶ ὡς φυσικὴ συνέπεια τούτου, περιφρόνησις πάσης παραδεδομένης ἀρχῆς, παντὸς αὐστηρῶς τηρουμένου τύπου συμπεριφορᾶς, πάσης πίστεως εἰς κανόνας καὶ ἤθη, χλεύη κοινωνικῶν ἢ ἄλλων ὑποχρεώσεων, ὑψηλῶν ἰδεωδῶν καὶ μεταφυσικῆς κυρώσεως, ἔλλειψις πάσης αἰδοῦς εἰς τὴν σκέψιν καὶ εἰς τὴν πρᾶξιν. Ε. Λ.

κύνιψ (ὁ) (Cynips) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυνιπιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ψυχὰς μὲ κεφαλὴν μικροτάτην καὶ πλαγίως τοῦ σώματος τοποθετημένην, κεραίας νηματοειδεῖς ἐκ δέκα ἀρθρώσεων, ἀναφαινομένας κατὰ τὸ μέσον τοῦ προσώπου, πρόθωρακα λίαν ὑψηλὸν καὶ κατὰ πολὺ παχύτερον τῆς κεφαλῆς, πτέρυγας μεγάλας καὶ εὐρείας. Ἡ

Digitized by Google

κοιλία ἔχει σχῆμα φακοειδές, εἶναι δὲ πεπιεσμένη ἐκ τῶν πλαγίων καὶ κεκολοβωμένη κατὰ τὸ ἄκρον της εἰς τὰ θήλεα ἔντομα. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς κοιλίας τῶν θηλέων ὑπάρχει τέρετρον κατὰ πολὺ μεγαλύτερον τῆς κοιλίας, ὅπερ εἶναι κερατώδους συστάσεως, σκληρότατον καὶ καλύπτεται ὑπὸ λεπίδων· τὸ τέρετρον τοῦτο ἐπιμηκύνεται καὶ δύναται νὰ συσπειρωθῇ.

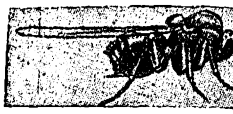
Κύνιψ ὁ τῆς δρυός.

Ὅταν ἡ θήλεια πρόκειται νὰ ᾠοτοκήσῃ, ἐπικάθηται ἐπὶ τοῦ κορμοῦ δένδρου, διατρυπᾷ διὰ τοῦ τερέτρου της τοῦτον καὶ ναποθέτει τὰ ᾠά της, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὴν νόσον ψωρίασιν. Αἱ κάμπαι ἀντὶ ποδῶν φέρουσι μικροτάτας θηλοειδεῖς ἀποφύσεις ἐν εἴδει μαστῶν, τῇ βοηθείᾳ δὲ τούτων κινοῦνται. Γενικῶς αἱ κάμπαι ζῶσιν ὁμαδικῶς ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ρωγμῇ τοῦ κορμοῦ, ἢ ἑκάστη εἰς ἰδίαν ρωγμήν. Εἰς τὰς ρωγμὰς ταύτας ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ ἓξ περίπου μῆνας, ὁπότε ἐξέρχονται ὡς τέλεια πλέον ἔντομα. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολυπληθῆ εἴδη, ἅτινα ἐν τῇ νεαρᾷ αὐτῶν ἡλικίᾳ ζῶσιν ἐκ διαφόρων φυτικῶν οὐσιῶν καὶ εἶτα ἐκ φυσικῶν καὶ ζωϊκῶν τοιούτων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κύνιψ ὁ τῆς δρυὸς* (Cynips quercus), ὅστις ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

Κύννα *[Μυθολ.]*. Ἀμαζών, ἀπὸ τῆς ὁποίας, κατὰ μυθικήν τινα παράδοσιν, εἶχεν ὀνομασθῆ Κύννα ἡ παρὰ τὴν Ἡράκλειαν ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου μνημονευομένη πόλις.

—**Κύννα.** Περιλάλητός τις ἐν Ἀθήναις ἑταίρα, συχνὰ ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ Ἀριστοφάνους (Ἱππῆς 765 σκωπτομένη. ΚΑΨ

—**Κύννα** (καὶ ***Κυνάνη***). Ὁμοπάτριος ἀδελφὴ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὡς θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Β' ἐκ τῆς Ἰλλυρίδος συζύγου του Αὐδάτας. Αὕτη συνεζεύχθη τὸν υἱὸν τοῦ Περδίκκα Γ' Ἀμύνταν, νόμιμον κληρονόμον τούτου εἰς τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας, ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου ἐκυβέρνα κατ ἀρχὰς ὁ Φίλιππος. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου, καταδικασθέντος διότι εἶχε κατηγορηθῆ ὡς ἀναμιχθεὶς εἴς τινα συνωμοσίαν κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἡ Κυνάνη ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθῇ τὸν φίλον καὶ σύμμαχον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Λάγγαρον, ἡγεμόνα τῶν Ἀγριάνων, ἀλλ' οὗτος ἀπέθανε πρὸ τοῦ γάμου του, νοσήσας εὐθὺς μετὰ τὴν κατὰ τῶν Αὐταριατῶν γάρ.ν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκστρατείαν του. Ἡ Κύννα εἶχε τὸ ἄγριον αἷμα τῆς Ἰλλυρίδος μητρός της. Διὰ τοῦτο οἱ κίνδυνοι τῶν ἐκστρατειῶν, αἱ ἐπιδρομαὶ καὶ αὐταὶ αἱ μάχαι, τῶν ὁποίων πολλάκις αὐτοπροσώπως μετεῖχεν, ἦσαν αἱ ὀρέξεις καὶ ἐπιθυμίαι της. Κατά τινα μεταξὺ Μακεδόνων καὶ Ἰλλυριῶν πόλεμον ἐφόνευσεν ἰδίᾳ χειρί, εἴς τινα συμπλοκήν, τὴν βασίλισσαν τῶν Ἰλλυριῶν. Ὁμοίαν πρὸς ἑαυτὴν διέπλασε καὶ τὴν ἐκ τοῦ Ἀμύντα θυγατέρα της ***Ἀδέαν*** ἢ ***Αὐδάτην***, τὴν μετονομασθεῖσαν ***Εὐρυδίκην***. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ὑπὸ φιλοδοξίας ὠθουμένη ἡ Κυνάνη ἐσκέφθη νὰ νυμφεύσῃ τὴν Εὐρυδίκην, ἥτις εἶχε κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας, ὡς κόρη τοῦ Ἀμύντα, μὲ τὸν Φίλιππον Ἀρριδαῖον, συμβασιλέα μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς Ρωξάνης Ἀλεξάνδρου, διὰ νὰ ἔχῃ ἐνεργὸν ἀνάμειξιν εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ μακεδονικοῦ κράτους. Ἐπειδὴ ὅμως διέκειτο πρὸς αὐτὴν δυσμενῶς ὁ Ἀντίπατρος, ἠμποδίσθη ὑπ' αὐτοῦ νὰ μεταβῇ εἰς Μ. Ἀσίαν, ἔνθα διέτριβεν ὁ Φίλιππος Ἀρριδαῖος· ἀλλὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 322 κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ ἐκ Μακεδονίας, μετὰ τῆς Εὐρυδίκης καὶ ἀφωσιωμένων εἰς αὐτὴν στρατιωτῶν, καὶ νὰ φθάσῃ ἀκωλύτως μέχρι τοῦ Στρυμόνος, τὸν ὁποῖον διέβη, ἀφοῦ διέρρηξε τὴν φάλαγγα τοῦ Ἀντιπάτρου, εὑρεθέντος ἐκεῖ κατὰ τύχην μετὰ στρατοῦ. Μετὰ ταῦτα διέπλευσε τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ ἐν Μ. Ἀσίᾳ μακεδονικὰ στρατεύματα. Ὅτε ὅμως ἀνηγγέλθη τοῦτο εἰς τὸν ἐπιμελητὴν τότε τοῦ κράτους Περδίκκαν, οὗτος διέταξε τὸν ἀδελφόν του Ἀλκέταν νὰ συλλάβῃ καὶ φονεύσῃ τὴν Κυνάνην. Ἀλλ' ὁ στρατὸς ἠρνήθη νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Φιλίππου, καὶ ὁ Ἀλκέτας ἠναγκάσθη νὰ προσποιηθῇ ὅτι σέβεται τὰ αἰσθήματα τοῦ στρατοῦ καὶ ὑπεδέχθη τὴν Κυνάνην μετὰ τῆς Εὐρυδίκης φιλοφρόνως. Οὕτω κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος αὐτῆς. Ἀφοῦ δὲ ἐπέτυχε τοῦτο, τὴν ἐφόνευσε διαμαρτυρομένην διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ Φιλίππου καὶ ἀδελφὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τὸν θάνατόν της ἐξηγέρθη ὁ στρατός, ὁ Ἀλκέτας ἠναγκάσθη, διὰ νὰ κατευνάσῃ τὴν ἐξέγερσιν, νὰ δεχθῇ νὰ μνηστευθῇ ἡ Εὐρυδίκη τὸν Φίλιππον Ἀρριδαῖον. Τὰ ὀστᾶ τῆς Κυνάνης μετεκόμισε μετά τινα ἔτη (316 π. Χ.), ὡς καὶ τοῦ Φιλίππου Ἀρριδαίου καὶ τῆς Εὐρυδίκης, εἰς Αἰγὰς (Ἔδεσσαν) τῆς Μακεδονίας ὁ Κάσσανδρος καὶ ἔθαψε μεγαλοπρεπῶς εἰς τοὺς ἐν αὐταῖς βασιλικοὺς τάφους, τελέσας μετὰ τὴν ταφὴν καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἐπιταφίους ἀγῶνας. ΚΑΨ.

Κύννης (ἢ ***Κύνης***) *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Νύμφης Παρνηθίας καὶ ἀρχηγέτης καὶ ἐπώνυμος τοῦ ἱερατικοῦ ἐν Ἀθήναις γένους τῶν Κυννιδῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξελέγετο κληρονομικῶς ὁ ἱερεὺς τοῦ Κυννείου ἢ Κυννίου Ἀπόλλωνος, τῆς λατρείας τοῦ ὁποίου εἰσηγητὴς ἦτο ὁ Κύννης. Κατὰ παραλλαγὴν τοῦ μύθου καὶ ὁ Κύννης οὗτος, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ἐπώνυμοι ἀττικοὶ ἥρωες, ἦτο ἐκ τῶν Τιτάνων.

—**Κύννης.** Υἱὸς τοῦ Θεολύτου ἐξ Ἀκαρνανίας, ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου μνημονευόμενος (Β' 102). ΚΑΨ.

κυνοβάτης (ὁ) *[Ἱππολ.]*. Καλεῖται οὕτω ὁ ἵππος, ὅστις λόγῳ βλάβης τοῦ κυνήποδος ἢ τῆς ἐλαττωματικῆς συναρθρώσεως τοῦ μεσοκυνίου, ἔχει, ἐφ' ὅσον ἵσταται, τοὺς κυνήποδας προτεταμένους οὕτως, ὥστε τὰ μεσοκύνια νὰ εὑρίσκωνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς καθέτου γραμμῆς μετὰ τοῦ κανόνος. Δ. Ν. Π.

κυνογαλῆ (ἡ) (Cynogale) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰκτιδιδῶν*, περιλαμβάνον ἰκτίδας μετρίου μεγέθους, ἰθαγενεῖς τῆς Ἰάβας καὶ τῆς Βόρνεο καὶ χαρακτηριζομένας ἰδίως ἐκ τῆς εὐκολίας, μεθ' ἧς κολυμβῶσιν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *κυνογαλῆ ἡ ποτάμιος* (Cynogale fluviatilis), ἥτις ἀπαντᾷ ἐν Ἰάβᾳ, ἐνδιαιτᾶται παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τρέφεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ ὑδροβίων ζῴων καὶ ἰδίως ἐξ ἰχθύων. Τὸ μέγεθός της εἶναι παρόμοιον πρὸς τὸ τῆς κοινῆς ἰκτίδος (νυφίτσας), οἱ πόδες της εἶναι ἀρκετὰ βραχεῖς καὶ φέρουσιν αἰχμηροὺς συσταλτοὺς ὄνυχας, ἡ κεφαλή της εἶναι πεπλατυσμένη, εὐρυτάτη κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς τμῆμα καὶ φέρει μεγάλους μύστακας, τὸ τρίχωμά της εἶναι μαλακὸν καὶ παραπλήσιον πρὸς τὸ τῆς ἰκτίδος καὶ ὁ χρωματισμός της φαιὸς σκοτεινῶς ἢ ἀνοικτῶς. Δ. Ν. Π.

Κυνογαλῆ ἡ ποτάμιος.

κυνογλωσσίνη (ἡ) (Cynoglossine) *[Φαρμ.]*. Συστατικὸν *κυνογλώσσου τοῦ φαρμακευτικοῦ*, ἐξ οὗ καὶ λαμβάνεται. Ἀποτελεῖ λευκὴν κρυσταλλικὴν κόνιν ἀδιάλυτον ἐν ὕδατι, λίαν διαλυτὴν εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα καὶ χλωροφόρμιον. Κ. Γ. Μ.

κυνόγλωσσον (τὸ) (Cynoglossum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τραχυφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον πόας διετεῖς ἢ πολυετεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων καὶ τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 60 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν τινα εἶναι κοσμητικὰ καὶ ἄλλα ζιζάνια ἢ φαρμακευτικά, γνωστότερα εἶναι: *κυνόγλωσσον τὸ κοινὸν* (Cynoglossum vulgare) καὶ *κυνόγλωσσον τὸ γραπτὸν* (Cynoglossum pictum), ἀμφότερα διετεῖς πόαι, ἀπαντῶσαι καὶ παρ' ἡμῖν καὶ γνωσταὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *γοργόγιαννο* καὶ *σκυλλόγλωσσα*. Δ. Ν. Π.

Κυνόγλωσσον.

— **κυνογλώσσου ῥίζα** (Radix cynoglossi) *[Φαρμακευτ.]*. Εἶναι ἡ ρίζα τοῦ φυτοῦ *κυνόγλωσσον τὸ φαρμακευτικὸν* (Cynoglossum officinale). Αἱ ρίζαι αὗται φέρονται ὑπὸ τὴν μορφὴν μικρῶν κυλινδρικῶν τεμαχίων μήκους 3 ἑκτσμ. Ἐξωτερικῶς ταῦτα εἶναι τεφρόφαια, ἐσωτερικῶς δὲ λευκωπά. Συστατικὰ τῆς ρίζης εἶναι: χολίνη, ταννίνη, ὀξαλικὸν κάλιον καὶ ὀξαλικὸν ἀσβέστιον, ρητινώδεις καὶ πηκτινικαὶ οὐσίαι καὶ εὔοσμόν τι ἰξῶδες συστατικόν. Αἱ ρίζαι τῆς κυνογλώσσου ἀναγράφονται ἐνίοτε εἰς τὴν λαϊκὴν θεραπευτικὴν ὑπὸ τὴν μορφὴν ἀφεψήματος ὡς στυπτικὸν τοῦ ἐντέρου καὶ ὡς ειδικὸν φάρμακον κατὰ τοῦ βηχός, τῶν αἱμορραγιῶν καὶ ὡς καταπραϋντικὸν ἐπὶ πνευμονικῶν κατάρρων. Συνδυαζόμεναι μετὰ τοῦ ὀπίου χρησιμεύουν διὰ τὴν παρασκευὴν ναρκωτικῶν καταποτίων. Κ. Γ. Μ.

κυνόγναθος (ὁ) (Cynognathus Seeley) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὰ *κυνοδόντια θηριοδόντια ἀνομοδόντια θηρόμορφα* ἑρπετά. Τὰ ζῷα ταῦτα ἦσαν μεγάλα ἁρπακτικὰ ἑρπετά, τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος ἔφθανε μέχρις 6 ποδῶν. Τὸ κρανίον των ἔφθανε μέχρι 40 ἑκατοστομέτρων καὶ ἦτο σχετικῶς στενὸν καὶ ὑψηλόν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀφρικῇ. Γ. Κ. Γ.

κυνόδηκτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δηχθεὶς ὑπὸ τοῦ κυνός, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον ἐδάγκασε κύων.

κυνόδους, *—οντος* (ὁ)· ὀνομασία τεσσάρων ὀδόντων τῶν θηλαστικῶν ζῴων (κοιν. *σκυλόδοντο*).

— *[Ἀνατομ.]* Οἱ *κυνόδοντες* εἶναι τέσσαρες, δύο ἐν ἑκατέρᾳ γνάθῳ, κείμενοι ἐν τοῖς πλαγίοις μεταξὺ τῶν τομέων ὀδόντων καὶ τῶν προγομφίων· διακρίνονται δὲ τῶν λοιπῶν ὀδόντων διὰ τὸ μῆκος καὶ διὰ τὴν κωνοειδῆ εἰς ὀξὺ ἄκρον τελευτῶσαν μύλην. Οἱ ἄνω κυνόδοντες διαφέρουσι τῶν κάτω, τὸ μὲν διότι εἶναι μείζονες καὶ τὰς ρίζας ἔχουσι μακροτέρας, τὸ δὲ διότι προέχουσι μᾶλλον, οὗ ἕνεκα τὰ πέρατα αὐτῶν φέρονται ἐπὶ τὰ ἐκτὸς ἢ ὄπισθεν τῶν τῆς κάτω γνάθου. Οἱ κυνόδοντες εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένοι ἐπὶ τῶν σαρκοφάγων, τῶν παχυδέρμων, οἷον τοῦ ἐλέφαντος, καὶ ἄρα προσφυέστατοι οὐ μόνον πρὸς κατασπάραξιν τῆς λείας ἀλλὰ καὶ ὡς ἀμυντικὰ μέσα. Ι. Π.

— *[Φυσιολ.]* Ἡ ἔκφυσις τῶν *κυνοδόντων* παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ λαμβάνει χώραν ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας περὶ τὸν 30ὸν—33ον τῆς γεννήσεως τοῦ παιδίου μῆνα, ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας περὶ τὸ 10ον—11ον ἔτος. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀδοντοφυϊῶν δύναται πολλάκις νὰ παρουσιασθῇ φλεγμονὴ τῶν οὔλων, πόνοι, ἐνίοτε δὲ ἐπὶ τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας ἐμφανίζονται καὶ γενικαὶ διαταραχαί. Π. Π.

κυνόδους (ὁ) (Cynodon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστωδῶν* ἢ *ἀγρωστιδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, νομευτικὰς ἢ φαρμακευτικάς. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι *κυνόδους ὁ δάκτυλος* (Cynodon dactylon), ὅστις εἶναι κοινότατος πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου καὶ ἀπαντᾷ ἀφθόνως καὶ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ἀγριάδα, ἄγλωσσο, ἀούστας, ἄργαστη* κτλ. Δ. Ν. Π.

κυνόδρακος (ὁ) (Cynodraco) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *θηριοκεφαλίων ἀνομοδοντίων θηρομόρφων* ἑρπετῶν. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀφρικῇ. Γ. Κ. Γ.

κυνοδρομία (ἡ)· ἀγὼν δρόμου κυνῶν, διαγώνισμα ταχύτητος θηρευτικῶν κυνῶν· ‖ ἀρχ., καταδίωξις, θήρα διὰ κυνῶν.

— *[Ἐγκυκλ.]* Συστηματικαὶ *κυνοδρομίαι* μετὰ ἐπάθλων καὶ ἀμοιβαίου στοιχήματος, κατὰ τὸν τύπον τῶν *ἱπποδρομιῶν*, ὠργανώθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐν Ἀμερικῇ καὶ Ἀγγλίᾳ τὸ πρῶτον, ἀκολούθως δὲ εἰς τὰς πλείστας μεγαλοπόλεις τῆς Εὐρώπης. Οἱ κύνες τρέχουσιν ἐπὶ στίβου, σχήματος ᾠοειδοῦς ἢ πεταλοειδοῦς, ὄπισθεν ὁμοιώματος λαγωοῦ, τὸ ὁποῖον κινεῖται ἐπὶ ἠλεκτρικῆς γραμμῆς. Πρὸς τοῦτο τοποθετοῦνται εἰς τὴν ἄφεσιν ἐντὸς κλωβῶν, τῶν ὁποίων ἡ πρόσοψις φράσσεται διὰ δικτυωτῶν, φέρουσι δὲ περὶ τὴν ὀσφὺν λευκὴν ζώνην, ἐπὶ τῆς ὁποίας σημειοῦται ὁ ἐνδεικτικὸς ἀριθμὸς ἑκάστου τῶν συναγωνιστῶν. Πρὸ τῆς ἐκκινήσεως ὁ λαγωὸς διέρχεται πρὸ τῶν κλωβῶν ἐρεθίζων τοὺς κύνας, μόλις δ' οὗτος λάβῃ τὴν κατεύθυνσιν τοῦ στίβου οἱ κλωβοὶ ἀνοίγονται αὐτομάτως καὶ οἱ δρόμωνες ρίπτονται εἰς καταδίωξίν του, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὸν προφθάνωσι, δεδομένου ὅτι δύναται νὰ ἀναπτύξῃ ὅσην ταχύτητα θέλει ὁ κανονίζων αὐτὸν ἀπὸ τοῦ παρατηρητηρίου μηχανικός. Μόλις οἱ κύνες φθάσωσιν εἰς τὸ τέρμα, ὁ λαγωὸς κρύπτεται, λογίζονται δὲ νικηταὶ κατὰ σειρὰν οἱ διελθόντες πρῶτοι τὸ τέρμα. Τὰ στοιχήματα, ὡς καὶ ἡ καθόλου ὀργάνωσις τῶν κυνοδρομιῶν, εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῶν ἱπποδρομιῶν. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι τοὺς κύνας δὲν ἱππεύουν ἄνθρωποι, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ἵππους, καὶ τοιουτοτρόπως κατὰ τὴν διαδρομὴν ἕκαστος ἐξ αὐτῶν πρέπει νὰ ἀναπτύξῃ ἰδίαν ἐντελῶς πρωτοβουλίαν. Καὶ ἀποφεύγονται μὲν τοιουτοτρόπως ἐν μέρει τὰ τεχνάσματα, τὰ ὁποῖα οἱ ἀναβάται μετέρχονται κρατοῦντες τοὺς καλοὺς ἵππους χάριν κερδοσκοπίας, χάνεται ὅμως μέγα μέρος ἐκ τῆς θεαματικότητος τοῦ ἀγωνίσματος, διότι λείπει τὸ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἱκανότητος ἐμψυχούμενον πνεῦμα τῆς πάλης καὶ τοῦ συναγωνισμοῦ. Ἐνῷ δὲ σπανίως συμβαίνει ὁ καλὸς ἵππος, ἱππευόμενος ὑπὸ ἱκανοῦ ἀναβάτου, νὰ μὴ διακριθῇ κατὰ τοὺς ἀγῶνας, εἰς τὰς κυνοδρομίας συχνάκις οἱ ἄριστοι ἐκ τῶν κυνῶν ἡττήθησαν ὑπὸ μετρίων συναγωνιστῶν, διότι κατὰ τὴν διαδρομὴν δὲν κατέβαλον ὅσας εἶχον δυνάμεις. Ὅπως εἰς τὰς ἱπποδρομίας, οὕτω καὶ εἰς τὰς κυνοδρομίας ἔχομεν ἀγῶνας ἐπὶ ὁμαλοῦ στίβου καὶ μετ' ἐμποδίων ἁπλῶν καὶ ποικίλων. Χ. Δ.

κυνοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κύνα, ὁ ἔχων μορφὴν κυνός.

κυνοκέφαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων κεφαλὴν κυνός, εἶδος πιθήκων ἐχόντων κεφαλὴν παρεμφερῆ πρὸς τὴν τοῦ κυνός.

Digitized by Google

κυνοκέφαλος (ὁ) (Cynocephalus) /*Ζῳολ.*/. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πιθήκων* ἢ *τετραχείρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κερκοπιθηκιδῶν*. Ὁ πίθηκος τοῦ γένους τούτου καλεῖται *κυνοκέφαλος*, διότι ἡ κεφαλή του ὁμοιάζει καταπληκτικῶς πρὸς τὴν τοῦ κυνός. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ ζῴου εἶναι: Σῶμα μέγα (τὸ μεγαλύτερον πάντων τῶν πιθήκων), διακρινόμενον διὰ τὴν εὐρωστίαν καὶ τὰς μεγάλας μυϊκὰς δυνάμεις του. Ἡ κεφαλὴ εἶναι μεγάλη καὶ βαρεῖα καὶ ἀπολήγει εἰς ἁδρόν, μακρόν, κεκολοβωμένον, διωγκωμένον ἢ καὶ διηυλακωμένον ρύγχος, ἡ ρὶς προέχει αἰσθητῶς τοῦ προσώπου, τὸ στόμα εἶναι ἀρκετὰ εὐρὺ καὶ φέρει 32 ὀδόντας, ὡς ὁ ἄνθρωπος καὶ οἱ ἄλλοι πίθηκοι, παρεμφερεῖς πρὸς τοὺς τῶν ἁρπακτικῶν· οἱ κοπτῆρες εἶναι ἰσχυρότατοι καὶ οἱ κυνόδοντες παμμέγιστοι. ἀποτελοῦντες φοβερὸν ἀμυντήριον ὅπλον τοῦ ζῴου τούτου. Αἱ θήλειαι καὶ τὰ νεαρὰ ζῷα ἔχουσι κοπτῆρας ἀσθενεστέρους τῶν ἀρρένων. Τὰ χείλη εἶναι εὐκινητότατα, τὰ ὦτα μᾶλλον μικρά, οἱ ὀφθαλμοὶ βαθέως εἰς τὰς κόγχας τοποθετημένοι, οἱ πόδες βραχεῖς καὶ ἰσχυροί· οἱ πρόσθιοι πόδες ἢ χεῖρες φέρουσι πέντε δακτύλους. Οἱ θύλακοι τῶν γνάθων εἶναι εὐρεῖς καὶ ἀρκετὰ διωγκωμένοι, ἡ οὐρὰ βραχεῖα ἢ μετρίου μήκους, καὶ ὁτὲ μὲν εἶναι λεία, ὁτὲ δὲ πολυτριχωτή. Αἱ καλύπτουσαι τὸ σῶμα τοῦ κυνοκεφάλου τρίχες εἶναι μακραί, ἀλλ᾽ ἀραιαὶ καὶ μόνον κατὰ τὴν κεφαλικὴν χώραν παρουσιάζονται πολὺ πυκναί, ὡς καὶ περὶ τὸν τράχηλον, ὅπου εἴς τινα εἴδη σχηματίζουσι πλουσιωτάτην χαίτην. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι ποικίλος εἰς τὰ διάφορα γένη, ἐπικρατέστερος δ᾽ εἶναι ὁ φαιός, ὁ φαιοπρασινέρυθρος καὶ ὁ καστανοφαιοέρυθρος. Πάντα τὰ εἴδη τῶν κυνοκεφάλων ἀπαντῶσιν εἰς τὴν αἰθιοπικὴν ζῳολογικὴν περιοχήν, δηλαδὴ εἰς τὴν Ἀφρικήν, τὰ δυτικὰ τῆς ἐρήμου Σαχάρας, τὴν πεδιάδα τοῦ Νείλου καὶ τὴν Ἀραβίαν. Ἐνίοτε ἀπαντῶσι καὶ εἴς τινας περιοχὰς τῶν Ἰνδιῶν. Ἐνδιαιτῶνται εἰς βραχώδεις ἐκτάσεις καὶ εἰς δασώδεις χώρας καὶ ἀναρριχῶνται μετ᾽ ἀρκετῆς ἐπιδεξιότητος ἐπὶ τῶν δένδρων. Ἀπαντῶσιν ἐπίσης εἰς πεδιάδας καὶ ὑψηλὰ ὄρη, ἐνίοτε δὲ φθάνουσι καὶ μέχρι τῆς ζώνης τῶν χιόνων. Εὑρέθησαν κυνοκέφαλοι καὶ εἰς ὕψος 4 000 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Συνήθως ἀπαντῶσιν εἰς ὕψος κυμαινόμενον μεταξὺ 1.000 καὶ 2.000 μέτρων. Τρέφονται ἐκ ποικίλων τροφῶν, ὡς κρομμύων, διαφόρων βολβωδῶν φυτῶν, λαχάνων, καρπῶν, ᾠῶν πτηνῶν καὶ μικρῶν ζῳαρίων. Πολλάκις τρέφονται καὶ ἐκ μικρῶν, σπανιώτερον δὲ καὶ μεγάλων, θηλαστικῶν. Συνήθως ἐπιπίπτουσι κατὰ διαφόρων ἀλεκτοροειδῶν (ὀρνίθων, ἰνδορνίθων φασιανῶν, κτλ.) καὶ οὐχὶ σπανίως καταδιώκουσι καὶ τὰς ἀντιλόπας. Μεγάλας καταστροφὰς ἐπίσης προξενοῦσι καὶ εἰς τὰς ἀμπελοφυτείας, κατὰ τῶν ὁποίων συνήθως ἐκστρατεύουσι καθ᾽ ὁμάδας. Ἐνδιαιτῶνται περισσότερον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἐπὶ τῶν δένδρων.

Κυνοκέφαλος ὁ ἀμαδρύας.

Οἱ κυνοκέφαλοι γενικῶς εἶναι ζῷα ἄγρια, ὀργίλα, πανοῦργα καὶ δυσειδέστατα τὴν θέαν. Τὸ βλέμμα των εἶναι ὀξύ, πονηρὸν καὶ πανοῦργον, αἱ ψυχικαὶ διαθέσεις των διεστρεβλωμέναι καὶ αἱμοβόροι. Εἶναι ζῷα καχύποπτα, προβλέποντα τὸν κίνδυνον ἀποφεύγουσιν ἐντέχνως τοῦτον, ἀλλ᾽ ἐν ἀνάγκῃ ὑπερασπίζουσιν ἑαυτοὺς μετ᾽ ἀρκετοῦ θάρρους καὶ θηριωδίας. Παρ᾽ ὅλην τὴν ἀγριότητά των, συλλαμβανόμενοι ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ τιθασεύονται καὶ γίνονται ἤπιοι τοὺς τρόπους. Τρέφουσι μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὰ τέκνα των, ὑποστηρίζουσι τοὺς ὁμοίους των καὶ δεικνύουσιν ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅστις τοὺς περιποιεῖται. Εἶναι ἔκδοτοι εἰς τὸν ἔρωτα καὶ ἀσχημονοῦσιν ἀσυστόλως ὁσάκις ἡ γενετήσιος ὁρμὴ τοὺς κυριεύῃ. Ἐκ τῶν κυριωτέρων ἐχθρῶν τοῦ κυνοκεφάλου εἶναι ἡ λεοπάρδαλις, ἥτις ὅμως ἐπιτίθεται συχνότερον κατὰ τῶν νεαρῶν ζῴων παρὰ κατὰ τῶν ἐνηλίκων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι τὰ ἑξῆς:

Κυνοκέφαλος ὁ μελανὸς (Cynocephalus niger). Οὗτος φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα μελανόφαιον. Τὸ εἶδος τοῦτο παρομοιάζει πολὺ πρὸς τὸν *μακᾶκον* (βλ. λ.) καὶ ἀπαντᾷ ἰδίως ἐν Ἀφρικῇ.

Κυνοκέφαλος ὁ μανδρίλλος. (Cynocephalus mandrillus). Οὗτος χαρακτηρίζεται ὑπὸ βραχυτάτης οὐρᾶς, σχεδὸν ὑποτυπώδους, ἔχει μέγεθος μεγάλου κυνὸς καὶ παραπλήσιον πρὸς τὸ τοῦ *χιμπαντζῆ*, ἀλλὰ διαφέρει τούτου κατὰ τὰ λοιπὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σώματος. Τὸ πρόσωπόν του εἶναι ἐπίμηκες καὶ διαυλακοῦται ὑπὸ δερματοπτυχῆς, ἥτις ἔχει χρῶμα κυανοῦν εἰς τὰ ἐνήλικα ἄρρενα ζῷα. Τὸ ἄκρον τῆς ρινὸς ἔχει ζωηρῶς ἐρυθρὸν χρῶμα, οἱ γυμνοὶ γλουτοὶ εἶναι κυανέρυθροι, τὸ τρίχωμα γενικῶς ἔχει πρασινοελαιῶδες χρῶμα, ἀνοικτότερον κατὰ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος ἢ κατὰ τὰ ἄνω. Εἰς τὴν κάτω σιαγόνα φέρει βραχὺ ὑποκίτρινον γένειον. Οἱ πόδες εἶναι ἀτρακτοειδεῖς, μᾶλλον βραχεῖς καὶ ἰσχυρότατοι. Αἱ θήλειαι εἶναι μικρότεραι κατὰ τὸ μέγεθος καὶ ἀσθενέστεραι κατὰ τὸ σῶμα. Τὰ γεννητικὰ ὄργανα ἀμφοτέρων τῶν γενῶν εἶναι πάντοτε διωγκωμένα καὶ γίνονται ἐρυθρὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὀχείας. Τὰ νεαρά, εἴτε ἄρρενα εἴτε θήλεα, ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς ἐνηλίκους θηλείας. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς τὴν δυτικὴν Ἀφρικήν. Τὰ ἤθη των ἐλάχιστα ἔχουσι μελετηθῆ

Κυνοκέφαλος ὁ λευκόφαιος (Cynocephalus leucophaeus). Ὁμοιάζει περίπου κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τοὺς σωματικοὺς χαρακτῆρας πρὸς τὸν προηγούμενον. Διαφέρει τούτου καθ᾽ ὅσον αἱ παρειαί του δὲν φέρουσι δερματικὴν ἀναδίπλωσιν. Ὁ χρωματισμός του εἶναι λευκόφαιος. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς παρὰ τὴν πεδιάδα τοῦ Νείλου ἐκτάσεις.

Κυνοκέφαλος ὁ χοιροειδὴς (Cynocephalus porcarius). Ἔχει καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν ἀγριόχοιρον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ σῶμά του εἶναι ὀλιγώτερον εὔρωστον, ὁ λαιμός του ὀλιγώτερον ἐπιμήκης, οἱ πόδες του περισσότερον ὑψηλοὶ καὶ ἡ οὐρά του κατὰ πολὺ μακροτέρα. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιοϋπομελανός. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος δασώδεις ἐκτάσεις. Πολλάκις ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς τοὺς καλλιεργημένους ἀγρούς.

Κυνοκέφαλος ὁ ἀμαδρύας (Cynocephalus amadryas). Ἔχει μικρότερον μέγεθος τῶν προηγουμένων εἰδῶν, οὐρὰν ἐπιμήκη, ἀπολήγουσαν εἰς θύσσανον πυκνὸν τριχῶν καὶ τὸ τρίχωμα μακρόν, ἰδίως περὶ τὸν λαιμόν. Τὸ πρόσωπον καὶ οἱ γυμνοὶ τριχῶν γλουτοὶ ἔχουσι χρῶμα σαρκῶδες. Τὸ ἐπίλοιπον σῶμα εἶναι φαιότεφρον εἰς τοὺς ἐνηλίκους ἄρρενας. Αἱ θήλειαι ἔχουσι μικρότερον σῶμα καὶ χρῶμα ἀνοικτῶς φαιόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν καὶ εἰς ὕψος 8.000 περίπου ποδῶν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ εἰς τὴν Ἀραβίαν. Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζῳολ.*] Λείψανα ἀπολιθωμένα *κυνοκεφάλων* εὑρίσκονται τὸ πρῶτον ἐντὸς τῶν πλειοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Σιβαλὶκ τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν (τὰ εἴδη *κυνοκέφαλος Subhimalayanus Mey* καὶ *κυνοκέφαλος Falconeri Lyd*) καὶ εἰς τὸ Ἀλγέριον (τὸ εἶδος *κυνοκέφαλος ὁ ἀτλαντικός*). Ἐπίσης εὑρέθησαν λείψανα πλειστοκαινικὰ εἰς τὰ σπήλαια ὀστέων τοῦ Μαδράς. Γ. Κ. Γ.

— [*Ἱστορ.*] Ὁ *κυνοκέφαλος*, καὶ ἰδίως *κυνοκέφαλος ὁ ἀμαδρύας*, ἀναπαρίσταται συχνάκις εἰς τὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα. Ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐκαλεῖτο «ἀανὶ» (ââni) καὶ ἀπεικονίζετο πάντοτε μὲ χρῶμα πράσινον. Φαίνεται ὅτι ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὸν θεὸν Θώθ, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ὡς θεοῦ τῆς Σελήνης, διότι κατὰ τὰς ἀναπαραστάσεις αὐτοῦ ἐμφανίζεται ἄλλοτε μὲν φέρων ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς του τὸν δίσκον τῆς Σελήνης, ἄλλοτε δὲ κρατῶν τὸν «ἱερὸν ὀφθαλμόν», σύμβολον τῆς πανσελήνου. Οἱ κυνοκέφαλοι, καλούμενοι ἐνίοτε καὶ «χατί», ἐσυμβόλιζον ἐπίσης καὶ τὴν λατρείαν τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου. Τοιαύτη ἀναπαράστασις ὑπάρχει εἰς τὴν βάσιν τοῦ ὀβελίσκου τοῦ Λούξωρ, εὑρισκομένου ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου. Τὸ ἄνω τμῆμα τῆς κεντρικῆς πύλης τοῦ ναοῦ τοῦ Ἄμμωνος ἐν Μεντινὲτ - Ἀμποὺ τῆς Αἰγύπτου κοσμεῖται ὑπὸ σειρᾶς τοιούτων ζῴων, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ θριγκὸς τοῦ ναοῦ τοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὸν Ἥλιον ἐν Ἰμπσαμπούλ. Ἐνίοτε ἀναπαρίσταται καθήμενος ἐπὶ θρόνου, ὡς θεός, κρατῶν εἰς τὴν χεῖρά του μικρὰν ἶβιν, ἡ ὁποία ἦτο τὸ ἔμβλημα τοῦ θεοῦ Θώθ. Ἐπίσης ἀναπαρίσταται συχνάκις ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ζυγοῦ, τῶν ψυχῶν, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θώθ, κατὰ τὴν μετὰ θάνατον κρίσιν. —Π.

κυνοκράμβη (ἡ) (Cynocrambae) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θηλυγονοειδῶν*, ἡ ἄλλως καλουμένη *θηλυγόνον* (βλ. λ.).

κυνομόριον (τὸ) (Cynomorium) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βαλανοφοριδῶν*, περιλαμβάνον ἐλαχίστας πόας σαρκώδεις, παρασιτικῶς ἐνδιαιτωμένας ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *κυνομόριον τὸ κόκκινον* (Cynomorium coccineum), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἰδίᾳ ἐν Μελίτῃ. Δ. Ν. Π.

Κυνομόριον.

κυνόμορον (τὸ) [*Βοτ.*]. Καλεῖται οὕτω παρ᾽ ἀρχαίοις ὁ καρπὸς τῆς *βάτου* (βλ. λ.). Κ. ΠΑΠ.

κυνόμυς (ὁ) (Cynomys) /*Ζῳολ.*/. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰκτιδωδῶν*, περιλαμβάνον τρωκτικὰ ἰθαγενῆ τῆς νοτίου Ἀφρικῆς καὶ ἰδίως τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν. Οἱ κυνόμυες μεταναστεύουσι πολὺ μακρὰν καὶ φθάνουσιν ἐνίοτε μέχρις αὐτῆς τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου. Τὰ τρωκτικὰ ταῦτα ἐνδιαιτῶνται κυρίως ἐπὶ βραχωδῶν ἐκτάσεων, εἰς χαράδρας, καὶ ἐντὸς ὀπῶν γῆς ἃς κατασκευάζουσι. Γενικῶς εἶναι ζῷα νυκτόβια, κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν σπανιώτατα ἐξέρχονται τῆς κρύπτης των. Τρέφονται ἐκ μικροτέρων μυῶν, μικρῶν πτηνῶν, ᾠῶν πτηνῶν καὶ διαφόρων ἑρπετῶν. Γνωστὰ δύο εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον *κυνόμυς ὁ ἰκτιδοειδὴς* (Cynomys mustelina), ὅστις ἔχει μῆκος 50 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα φαιοτεφρὸν πρὸς τὸ πυρρόφαιον, βαθύτερον κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ ἀνοικτότερον κατὰ τὰ κάτω. Δ. Ν. Π.

— **κυνόμυς** (ὁ) /*Ζῳολ.*/. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος *κυνόμυς ὁ συναγελαστικὸς* (Cynomys socialis), ὅστις ἐπιφέρει καταστροφὰς εἰς τὰς καλλιεργημένας ἐκτάσεις. Δ. Ν. Π.

— /*Παλαιοζῳολ.*/ Λείψανα *κυνόμυος* ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεως ἀπὸ τῆς μειοκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

κυνονυκτερὶς (ἡ) (Cynonycteris) /*Ζῳολ.*/. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χειροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νυκτοκυνιδῶν*, περιλαμβάνον νυκτερίδας ἰθαγενεῖς τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κυνονυκτερὶς ἡ αἰγυπτιακὴ* (Cynonycteris aegyptiaca), ἥτις ἀπαντᾷ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Νουβίᾳ καὶ ἔχει μῆκος 16 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα πυρροφαιομελανίζον. Δ. Ν. Π.

Κυνοπιάστες [*Γεωγρ.*]. Κώμη τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Παράγει κυρίως ἔλαιον. Κάτ. (1928) 1.362. Χ. Δ.

κυνοπίθηκος (Cynopithecus) /*Ζῳολ.*/. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πιθήκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κερκοπιθηκιδῶν*. Οἱ πίθηκοι τοῦ γένους τούτου φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα βραχύ, ὀπίσθιοι πόδες ἀρκετὰ ἐπιμήκεις, πρόσθιοι πόδες ἢ χεῖρες βραχύτεροι κατά τι τῶν ὀπισθίων, ρύγχος προτεταμένον, εὐρὺ καὶ πλατύ, ρωθωνικαὶ ὀπαὶ εὐρέως ἠνεωγμέναι, κοπτῆρες ὀδόντες ἐπικλινεῖς, οὐρὰ λίαν ὑποτυπώδης ἢ καὶ τελείως ἐλλείπουσα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κυνοπίθηκος ὁ μελανὸς* (Cynopithecus niger), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, σῶμα εὔρωστον, τρίχωμα μαλακόν, θύσανον ἐκ πτερῶν κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς, ρύγχος ἐλάχιστα προέχον. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους. Ἡ κεφαλή του εἶναι περισσότερον τετραγωνικὴ ἢ ἡ τοῦ *κυνοκεφάλου*, ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι πεπλατυσμένη. Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 40 ἕως 50 ἑκατοστομέτρων. Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζ.*] Λείψανα ἀπολιθωμένα *κυνοπιθήκων* εὑρίσκονται εἰς τὴν Εὐρώπην, Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς ὀλιγοκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ καὶ ἐντεῦθεν. Γ. Κ. Γ.

Κυνόπολις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Οὕτως ἀπεκλήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ φαραωνικὸν χωρίον *Καΐς*· τὸ σημερινὸν *ἐλ-Κεΐς*. εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ Νείλου. Πολιοῦχος αὐτοῦ ἦτο ὁ Ἄνουβις, θεὸς τῶν νεκρῶν, παριστάμενος μὲ κεφαλὴν θωός. Διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν τὸ χωρίον *Κυνόπολιν*. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει ὅτι οἱ *Κυνοπολῖται* ἦλθόν ποτε εἰς ρῆξιν δεινὴν μετὰ τῶν γειτόνων των Ὀξυρυγχιτῶν, διότι πρὸς ὕβριν τούτων ἁλιεύσαντες ἔφαγον ἐπιδεικτικῶς ὀξυρύγχους. Οὗτοι, εἰς ἀντεκδίκησιν, συλλαβόντες κύνας τοὺς ἔσφαξαν καὶ τοὺς ἔφαγον. Εἰς τὴν ἐπισυμβᾶσαν αἱματηρὰν σύγκρουσιν ἔθηκε τέρμα ἡ ρωμαϊκὴ φρουρά. Γ. Λ. Λ.

Κυνοπολίτης νομὸς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Νομὸς τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς Αἰγύπτου, ἐκτεινόμενος ἑκατέρωθεν τοῦ Νείλου. Πρωτεύουσαν εἶχε τὴν *Κυνόπολιν* (βλ. λ.). Γ. Λ. Λ.

κυνορεξία (ἡ)· ὁ ἔχων ὄρεξιν κυνός, ἀδηφαγία, βουλιμία.

κυνορραϊστὴς (ὁ) [*Ζῳολ.*]· βλ. λ. *ἰξώδους*.

Κυνόρτας /*Μυθολ.*/. Υἱὸς τοῦ μυθικοῦ τῆς Λακωνίας βασιλέως Ἀμύκλα καὶ τῆς Διομήδης, θυγατρὸς τοῦ Λαπίθου, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ὑακίνθου καὶ τοῦ Ἀργάλου, τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον. Υἱὸς τούτου ἦτο ὁ Περιήρης καὶ ἔγγονος ὁ Οἴβαλος, ὁ πατὴρ τοῦ Τυνδάρεω. Τούτου ὁ τάφος ἐδεικνύετο ἐν Σπάρτῃ παρὰ τὴν Σκιάδα καὶ τὸ μνῆμα τοῦ Κάστορος (*Παυσ.* Γ΄, 13, 1). ΚΑΥ

Κυνόρτιον /*Γεωγρ.*/. Χαμηλὸν ὄρος τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου, πρόβουνος τοῦ Ἀραχναίου, ὑψούμενον ἀμέσως ΝΑ. τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐπιδαύρου. Εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ εἶναι ἐκτισμένον τὸ περίφημον θέατρον τοῦ Πολυκλείτου. Διὰ τοῦ ὄρους τούτου ἔβαινε πάλαι ὁδὸς ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἱεροῦ πρὸς τὴν Τροιζῆνα, εὑρίσκετο δὲ ἐπ᾽ αὐτοῦ καὶ ναὸς τοῦ Μαλεάτα Ἀπόλλωνος. Ι. Σ. Σ.

Digitized by Google

Κῦνος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ ἀρχαιότατος ὀχυρὸς λιμὴν τοῦ λοκρικοῦ Ὀποῦντος (*Πτολεμ.* Γ, ιε', 10). Καὶ τὸ μὲν ἀκρωτήριον ἀπετέλει τὸ ΒΔ. κέρας τοῦ Ὀπουντίου κόλπου, ὁ δὲ λιμὴν τὸ πολεμικὸν ἐπίνειον τῆς πόλεως Ὀποῦντος, ἀφ' ἧς ἀπεῖχεν ἑξήκοντα σταδίους (*Στράβ.* Θ, 425). Ἐκ τοῦ σταδιασμοῦ τοῦ Στράβωνος συνάγεται ὅτι τὸ μὲν ἀκρωτήριον εἶναι τὸ νησίον *Ἅγιος Νικόλαος* τῆς Ἀταλάντης (πλάτ. 38°40' Β., μήκ. 23°05' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels), ὁ δὲ λιμὴν εἶναι τὸ πρὸς δυσμὰς τοῦ νησίου ἀγκυροβόλιον, εἰς τὸ ὁποῖον, καίτοι ἀνοικτὸν πρὸς ΒΑ., οὐδέποτε φθάνουν αἱ ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν τῆς Εὐβοίας ὀρέων ἐπιφερόμεναι καταιγίδες. Σ. Ε. Λ.

Κυνόσαργες *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Γυμνάσιον τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Ὁ τόπος οὗτος τῶν γυμναστικῶν ἀσκήσεων ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὸν Ἡρακλέα καὶ προωρισμένος διὰ τοὺς νόθους υἱοὺς τῶν πολιτῶν, ἐξ οὗ καὶ ἡ δυσφήμησις τῆς θέσεως. Ἐνταῦθα ἐδίδαξε καὶ ὁ κυνικὸς φιλόσοφος Ἀντισθένης ὡς υἱὸς δούλης ἐκ Θρᾴκης. Ἡ τοποθεσία ἔλαβε τὸ ὄνομα *Κυνόσαργες* ἐκ τοῦ ὅτι κύων τις ἥρπασε μέρος τοῦ εἰδωλοθύτου, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Δίομος προσέφερε θυσίαν εἰς τὸν Ἡρακλέα. Ἐν τῇ τοποθεσίᾳ ταύτῃ ἔκειτο τὸ περίφημον *Ἡράκλειον*, ὁ ναὸς τὸν ὁποῖον ᾠκοδόμησαν οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος. Τὸ Κυνόσαργες ἀνῆκεν εἰς τὸν δῆμον τῆς Διομείας. Τὸ γυμνάσιον ἔκειτο ἔξωθι τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, οὐχὶ μακρὰν τῶν Διομείων πυλῶν. Ὁ Leake τοποθετεῖ τὸ Κυνόσαργες κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαβηττοῦ, πλησίον τοῦ Ἀδριανείου ὑδραγωγείου. Ὁ Smith ἀνεζήτει τὸ γυμνάσιον ἐν τοῖς νεωτέροις θεμελίοις τῶν ρωμαϊκῶν θερμῶν παρὰ τὸν Ἰλισόν. Ὁ Judeich ὅμως ὀρθῶς ἐταύτισεν αὐτὸ μὲ τὰ λείψανα τῶν θεμελίων, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἐπὶ τοῦ λόφου παρὰ τὸ σημερινὸν *Κουτσοπόδι*. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἐν Κυνοσάργει ὑπῆρχον οἱ βωμοὶ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ἥβης, τῆς Ἀλκμήνης καὶ τοῦ Ἰολάου. Τὸ γυμνάσιον περιεβάλλετο ὑπὸ ἄλσους. Κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ε' τῷ 200 π. Χ, ἀλλ' ἀνῳκοδομήθη ἀμέσως. Β.Δ.Θ.

Κυνοσάριον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Παμφυλίᾳ μεταξὺ Εὐρυμέδοντος καὶ Κέστρου (νῦν "Ακ-Σοῦ). Ἔν τισι χειρογράφοις φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κυνόσθριον*. Ταυτότης ἄγνωστος. Π. Ν. Π.

Κυνόσθριον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. *Κυνοσάριον*.

Κυνὸς κεφαλαὶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Δύο ἀπόκρημνοι βράχοι εἰς τὴν Πελασγιῶτιδα τῆς Θεσσαλίας, παρὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν τῆς χώρας ταύτης Σκοτοῦσσαν καὶ πρὸς Β. αὐτῆς κείμενοι, καὶ ὀνομαζόμενοι οὕτως ἀπὸ τοῦ σχήματός των. Νῦν καλοῦνται *Μαυροβούνι*. Παρὰ τὰς Κυνὸς κεφαλὰς συνήφθησαν δύο μάχαι κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἡ μεταξὺ τῶν Θηβαίων καὶ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου κατὰ τὸ 365 π. Χ., καὶ ἡ μεταξὺ τῶν Ρωμαίων καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Ε' κατὰ τὸ 197 π. Χ. Ἡ πρώτη σκοπὸν εἶχε τὴν ὑπὸ τῶν Θηβαίων ἀπελευθέρωσιν τῶν Θεσσαλῶν ἀπὸ τῆς τυραννίας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ μάχη ἀπέβη ὑπὲρ τῶν Θηβαίων, ἐστοίχισεν ὅμως εἰς τοὺς ἀπελευθερωτὰς τὸν θάνατον τοῦ γενναίου Πελοπίδα· ὁ ἡττηθεὶς τύραννος ὑπεχρεώθη νὰ περιορισθῇ εἰς μόνον τὴν χώραν τῶν Φερῶν καὶ ν' ἀκολουθῇ ἐν πολέμῳ τοὺς Θηβαίους (*Πλουτ.* Πελοπ. 35). Ἡ δευτέρα ὑπῆρξε τὸ πέρας τοῦ μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Φιλίππου πολέμου (200—197 π. Χ.) καὶ εἶχε δεινὰ διὰ τὸν Φίλιππον καὶ τοὺς συμμάχους του Ἀκαρνᾶνας (πάντες οἱ ἄλλοι Ἕλληνες συνεμάχουν μὲ τοὺς Ρωμαίους) ἐπακόλουθα, διότι οἱ μὲν Ἀκαρνᾶνες ὀλίγον μετὰ τὴν ἐν Κυνὸς κεφαλαῖς ἧτταν των ἐβιάσθησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν, ὁ δὲ Φίλιππος ὑπεχρεώθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν ὅλων τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν, νὰ παραδώσῃ τὸν στόλον του εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ ἕνα τῶν υἱῶν του ὡς ὅμηρον καὶ νὰ καταβάλῃ εἰς αὐτοὺς 1000 τάλαντα (500 κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης καὶ 500 ἐντὸς δεκαετίας).

—2) Χωρίον ἢ τοποθεσία τις ἐν Βοιωτίᾳ μεταξὺ Θηβῶν καὶ Θεσπιῶν. Εἰς τὴν τοποθεσίαν ταύτην ἐστρατοπέδευσε καὶ παρέμεινεν ἐπὶ 16 ἡμέρας κατὰ τὸ 378 π. Χ. ὁ φιλειρηνικὸς τῆς Σπάρτης βασιλεὺς Κλεόμβροτος, ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν εἰς Λακεδαίμονα χωρὶς νὰ προξενήσῃ ζημίαν τινὰ εἰς τοὺς Θηβαίους, διότι ἤλπιζεν ὅτι θὰ λυθῶσιν εἰρηνικῶς αἱ μεταξὺ Σπάρτης καὶ Θηβῶν διαφοραί. Κατὰ τὸν Στέφανον τὸν Βυζάντιον, ὅστις καλεῖ τὰς Κυνὸς κεφαλὰς τῆς Βοιωτίας χωρίον (ὀχυρὰν κώμην, φρούριον), ἐκεῖ εἶχε γεννηθῆ ὁ μέγας λυρικὸς ποιητὴς Πίνδαρος. ΚΑΨ

κυνόσουρα (τά). Οὕτω καλοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους τὰ κατὰ τὸ θέρος γεννώμενα ᾠὰ τῶν πτηνῶν· ἄλλως *οὔρινα*. —Π.

κυνόσουρα (ἡ) (Cynosura) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερα εἶναι ἡ *κυνόσουρα ἡ ἐχινοειδὴς* (Cynosura echinata), *κυνόσουρα ἡ κομψὴ* (Cynosura elegans) καὶ *κυνόσουρα ἡ λοφωτὴ* (Cynosura cristata). Ἅπαντα ἀπαντῶσι καὶ παρ' ἡμῖν καὶ καλλιεργοῦνται κυρίως ὡς κτηνοτροφικά. Δ. Ν. Π.

Κυνόσουρα *[Μυθ.]*. Νύμφη ἐπώνυμος τοῦ ὁμωνύμου λιμένος καὶ τμήματος τῆς χώρας τῶν ἐν Κρήτῃ Ἰστῶν. Ἀναφέρεται ὡς τροφὸς τοῦ Διὸς μετὰ τῆς Ἑλίκης ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἴδη, δι' ὃ ἐκαλεῖτο καὶ Ἰδαία νύμφη. Μεταμορφωθεῖσα εἰς ἀστέρα ἀπετέλεσε τὸ ἄκρον τῆς Μικρᾶς Ἄρκτου. Π. Ν. Π.

Κυνόσουρα *[Ἀστρον.]*. Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἄρκτου ἐκ τῆς ὁμωνύμου κατ' Ἀγλαοσθένη τροφοῦ τοῦ Διός. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται βραδύτερον μόνον ὁ Πολικὸς ἀστήρ. Ἐνιαχοῦ ὁ αὐτὸς ἀστὴρ ἀπαντᾷ καὶ ὡς *Κυνόσουρος*. Σ. Π.

Κυνόσουρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία δύο Ἀττικῶν ἀκρωτηρίων: —1) Σφηνοειδὴς χερσονησίς, 3 μιλλ. περίπου, τερματίζουσα πρὸς Ἀν. Σαλαμῖνα τὴν νῆσον καὶ ἀντικρύζουσα, παράλληλος πρὸς αὐτά, τὰ νότια τοῦ Αἰγάλεω κράσπεδα. Ἐπίσημον σημεῖον κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος, ἀκρόπους τῆς ἀπὸ τῆς πυκνῆς παρατάξεως τῶν βαρβαρικῶν πλοίων γεφύρας, τῆς ἐνωσάσης τὴν χερσόνησον πρὸς τὸ ἐν Μουνιχίᾳ ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Καίτοι ἐπὶ τῶν ζωνῶν ὑδρογραφικῶν χαρτῶν φέρεται τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο ὑπὸ τό, ἀγνώστου προελεύσεως, ὄνομα *Σεντούκια* (Sedukia point: πλάτ. 37°57' Β., μήκ. 23°35' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1520: Piraeus and Phalerum bays), ὀνομάζεται πράγματι κάβο *Βάρβαρος*, τῆς ὀνομασίας της προφανῶς προελθούσης ἀπὸ τῆς, διὰ μέσου τῶν αἰώνων διασωθείσης, ἀναμνήσεως τῆς περὶ αὐτὸ ἐπισυμβάσης ἐποποιίας.—2) Ἀκρωτήριον τῆς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Ἀττικῆς, μεταξὺ Ἀρτέμιδος ἱεροῦ καὶ Ἀσώπου ἐκβολῶν (*Πτολεμ.* Γ, ιε, 8). Χερσονησίζον καὶ τοῦτο (2 μιλλ. στενόμακρον ἀπὸ Β. πρὸς Ν.) καὶ ὁμοιάζον ἐπίσης πρὸς κυνὸς οὐράν, ἀποτελεῖ τὸ Β. κέρας τοῦ ἐπὶ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κολπίζοντος ὅρμου τοῦ Μαραθῶνος, ἔχον πρὸς Ἀν. τὸν φάρον τῆς νησῖδος Δίψας. Παλαιότερον ἐλέγετο *Κάβο Σίδρο* (*Μελετίου*, Γεωγρ. Παλ. καὶ Νέα Β, 356), τανῦν καλεῖται ὑπὸ μὲν τῶν χερσαίων ἐντοπίων *Κάβο Στόμι*, ὑπὸ δὲ τῶν ναυτικῶν *Κάβο Μαραθῶνας* (Cape Marathon: πλάτ. 38°07'10'' Β., μήκ. 24°04'00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1597: Gulf of Petali). Σ. Ε. Λ.

— **Κυνόσουρα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τοπωνύμιον πλείστων ἀρχαίων θέσεων, ἀπὸ τῆς ὁμοιότητος τοῦ σχήματος αὐτῶν πρὸς τὴν οὐρὰν κυνός: —1) Ὄρος τῆς Ἀρκαδίας ἐπὶ τοῦ ἐν Κυνουρίᾳ τμήματος αὐτῆς, ὀνομασθὲν οὕτω, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπὸ Κυνοσούρου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἑρμοῦ. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχε καὶ Ἀσκληπιεῖον. —2) Μία τῶν κυριωτέρων συνοικιῶν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης, ἀναφερομένη ὡς «παλαιὸν χωρίον» καὶ τοποθετουμένη ὑπὸ Μπούρσιαν κατὰ τὸ νότιον τμῆμα τῆς ἀρχαίας πόλεως. Τῶν Κυνοσουρέων μυθολογεῖται σύγκρουσις εἰς παλαιοτάτους χρόνους μετὰ τῶν Λιμνατῶν καὶ τῶν κατοίκων Μεσόας καὶ Πιτάνης διὰ ξόανον τῆς Ἀρτέμιδος Ὀρθίας, κομισθὲν εἰς Σπάρτην ὑπὸ Ὀρέστου (*Παυσαν.* Γ' 16,9). —3) Ὀνομασία τοῦ λιμένος τῶν ἀρχαίων Ἰστῶν ἐν Κρήτῃ, σχετιζομένη κατὰ τοὺς μύθους μετὰ τοῦ ὀνόματος τῆς Ἰδαίας νύμφης Κυνοσούρας. —4) Ὀνομασία τμήματος τῆς Μεγαρίδος. Τοῦτο κατὰ Μπούρσιαν ἦτο ὑπὸ τὸν Κιθαιρῶνα, βόρειον τμῆμα τῆς χώρας. Π.Ν.Π.

Κυνόσουρος *[Ἀστρον.]* βλ. *Κυνόσουρα*.

«Κυνοσόφια» (τά). Οὕτως ἐκαλοῦντο λαϊκὰ βιβλιάρια σχετικὰ μὲ τὴν ἀνατροφὴν τῶν κυνῶν, τὰ ὁποῖα ἦσαν πολὺ διαδεδομένα κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Γνωστότερον ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ τοῦ ἰατροῦ Δημητρίου Πεπαγωμένου (ΙΓ' αἰών). Ἀνάλογα πρὸς τὰ «Κυνοσόφια» ἦσαν τὰ «Ἱερακοσόφια», «Ὀρνεοσόφια» κλπ. —Π.

Κυνὸς σῆμα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασίαι ἀκρωτηρίων παρ' ἀρχαίοις. —1) Τῆς ἀκτῆς τῆς Αἰγύπτου μεταξὺ «Ταποσείριδος τῆς οὐκ ἐπὶ θαλάττῃ» καὶ Λευκάσπιδος λιμένος (*Στράβ.* ΙΘ, 799). *Χιμὼ* κατὰ τὸν «Σταδιασμὸν Μεγ. θαλάσσης» (§6), ταυτίζεται πρὸς τὸ ὅρμον *Μπουρνὰν* ὀνόματι (πλάτ. 31° 57' Β., μήκ. 29°21' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 374: Mersa Matruh to Alexandria). —2) Ἀκρωτήριον τῆς Θρακικῆς χερσονήσου ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ὅπου ἡ Ἑκάβη μετεμορφώθη ἢ ἐκεῖ ἐτάφη μεταμορφωθεῖσα εἰς κύνα. Παρὰ τὸ ἀκρωτήριον κατεναυμαχήθησαν τῷ 410 π. Χ.) ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων οἱ Λακεδαιμόνιοι, στηθέντος τοῦ τροπαίου ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου (*Θουκυδ.* Η, 104). Εἶναι τὸ σύγχρονον *Κιλὶτ Μπάχρ* τοῦ Ἑλλησπόντου ἀκρωτήριον. —3) Ἀκρωτήριον τῆς Καρίας, μετὰ τὰ Λώρυμα, ἀντικρύζον τὴν Σύμην (*Στράβ.* Δ, 656), ὀνομαζόμενον δὲ καὶ *Ὄνου γνάθος*. Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Ἀλούπο* (πλάτ. 36° 33' Β., μήκ. 28°01' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: Gulfs of Kos, Doris and Symi), ἔσχατον πρὸς ΝΑ. ἠπειρωτικὸν τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἄκρον.—4) Ἀγνώστου ταυτότητος ἀκρωτήριον τῆς Σαλαμῖνος, οὕτως ὀνομασθέν, κατὰ Πλούταρχον, διὰ τὴν ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Ξανθίππου ταφὴν τοῦ πιστοῦ κυνός του, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐπέλασιν τοῦ Ξέρξου μὴ προφθάσας νὰ πηδήσῃ ἐπὶ τοῦ πλοίου, δι' οὗ διεπεραιοῦτο ὁ κύριός του εἰς Σαλαμῖνα, παρηκολούθη αὐτὸ κολυμβῶν, μόλις δὲ ἀποβὰς εἰς Σαλαμῖνα ἀπέθανε. Σ. Ε. Λ.

—**Κυνὸς σῆμα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία ἐν Καλυδῶνι, παρὰ Πολυδεύκει (Ε' 45) μόνον ἀναφερομένη. Κατ' αὐτὴν ἔκειτο τὸ μνῆμα τῆς Αὔρας, κυνὸς τῆς Ἀταλάντης, φονευθείσης ὑπὸ τοῦ Καλυδωνίου κάπρου. —Π.

Κυνὸς σπήλαιον (Grotta del Cane). Σπήλαιον ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν τῷ νομῷ τῆς Νεαπόλεως παρὰ τὴν λίμνην Ἀνιάνο καὶ τὰς παρ' αὐτὴν θερμοπηγάς. Τὸ βάθος αὐτοῦ εἶναι 3 μ., τὸ ὕψος 1.50 μ. καὶ τὸ πλάτος 1 μ. Εἶναι ὀνομαστὸν ἕνεκα τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τὸ ὁποῖον ἀναπτύσσεται ἐν αὐτῷ καὶ ἐξαπλοῦται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, φθάνον εἰς ὕψος 0.50 μ. Συνεπείᾳ τοῦ ἀνθρακικοῦ τούτου ὀξέος κηρίον ἀνημμένον σβέννυται εἰς ἀπόστασιν πλέον τῶν 3 μ. ἀπὸ τοῦ στομίου του, κύων δὲ εἰσερχόμενος ἀποθνήσκει ἀμέσως ἐξ ἀσφυξίας, ἐνῷ ἄνθρωπος κατακλινόμενος θ' ἀπέθνησκεν ἐντὸς δέκα λεπτῶν τῆς ὥρας. Μ. Δ. Β.

κυνουρενικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ γ-οξυκυνολινο-β-καρβονικὸν ὀξύ, ὡς ἀνευρεθὲν εἰς τὰ οὖρα κυνῶν, προερχόμενον ἐκ τῆς θρυπτοφάνης. Σ. Γ.

Κυνουρία *[Γεωγρ.]*. Ἀνατολικὴ χώρα τῆς Πελοποννήσου, ἐκτεινομένη εἰς μῆκος 50 καὶ πλέον χλμ. μεταξὺ τοῦ ὄρους Πάρνωνος καὶ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Εἶναι ὀροπέδιον διασχιζόμενον ὑπὸ βαθειῶν χαραδρῶν καὶ ὀγκούμενον ἐπὶ μᾶλλον πρὸς Ν., ὅπου συνάπτεται μετὰ τῶν πρὸς τὴν Λακωνίαν προεκτάσεων τοῦ ὄρους καὶ ὅπου ὑψοῦνται αἱ κορυφαὶ *Μαζαράκι*, *Μαδάρα* καὶ *Ζάραξ* (κοιν. *Κουλοχέρα*). Ὅριον μετὰ τῆς Ἀργολίδος πρὸς Β. εἶναι τὸ ἄνωθεν τοῦ χωρίου Κιβέρι ὑψούμενον *Ζάβιτσα* (973 μ. ὑψ.), καταπῖπτον εἰς τὸν Ἀργολικόν. Τὸ ἐκ τοῦ ὄρους τούτου ἀρχόμενον βόρειον τμῆμα εἶναι ἡ ἀρχαία Θυρεᾶτις. Ἀμέσως μετὰ τὸ τέρμα τοῦ ὄρους τούτου, ὅπου σχηματίζεται ἡ ὀχυρὰ πάροδος Ἀνιγραία, 400 μ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς καὶ ἐκ βάθους 50 ποδῶν ἀναδίδεται πηγὴ γλυκέος ὕδατος, Ἀνάβολος καλουμένη (ἡ Δίνη τῶν ἀρχαίων), προερχομένη ἐκ καταβόθρας τοῦ Μαντινειακοῦ ὀροπεδίου. Πρὸς Ν. καὶ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας ἐκτείνεται βαθύπεδον, καλυπτόμενον εἰς ἀρκετὴν ἔκτασιν διὰ τελμάτων. Ἡ πεδιὰς αὕτη διακόπτεται ὑπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς κωμοπόλεως Ἄστρους, τὸ ὁποῖον διαμορφώνει κατὰ τὴν ἁλίμενον ταύτην παραλίαν δύο ὅρμους, βόρειον καὶ νότιον. Δύο ἐνταῦθα ποταμοὶ κατέρχονται ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τοῦ Πάρνωνος. Ὁ βορειότερος εἶναι ὁ *Τάνος* ἢ *Τάναος*, ὁ νῦν *τῆς Λουκοῦς* καλούμενος, ῥέων πλησίον τῆς κωμοπόλεως Ἁγίου Πέτρου καὶ διὰ βαθείας φάραγγος κατερχόμενος εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἄστρους, ὁ δὲ μικροτέρας σημασίας νότιος ποταμὸς εἶναι ὁ *Χάραδρος* (κοιν. *τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου*), ῥέων εἰς τὴν νοτίαν παρυφὴν τῆς πεδιάδος. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο τούτων ποταμῶν καὶ εἰς τὸ βαθύτερον μέρος τῶν κολπίσκων, ὅπου καὶ ἡ πεδιὰς εἶναι στενοτάτη, πηγάζουσιν ἁλμυραὶ πηγαὶ ἐκ τῶν προπόδων τῶν ἀσβεστολιθικῶν ὀρέων καὶ πλημμυροῦσι τὴν χώραν. Τὰ ὕδατα ταῦτα καλοῦνται *Μουστός*, σχηματίζοντα μέγα τέλμα ἰχθυοτρόφον. Ἁλμυρὸν ὕδωρ παρέχουσι καὶ αἱ νοτιώτεραι πηγαὶ εἰς τὸν βραχώδη λόφον Χερρονήσι. Ἀπὸ τούτου ἄρχεται ἡ καλουμένη νῦν περιοχὴ τῆς *Τσακωνιᾶς*, περιέχουσα τὰ χωρία *Ἅγιον Ἀνδρέαν*, *Σίταιναν*, *Καστανίτσαν*, *Τυρόν*, *Πραγματευτήν*, *Πραστὸν* καὶ *Λεωνίδιον*, ἐν οἷς οἱ κάτοικοι ὁμιλοῦσιν ἰδίαν διάλεκτον, τὴν *τσακωνικὴν* (βλ. λ.). Τὰ ἐνταῦθα ὄρη *Κορακοβοῦνι* καὶ *Σεβετίλα* (1114 μ.) καταπίπτουν εἰς τὴν θάλασσαν χωρὶς νὰ ἀφίσουν πεδιάδας. Ἀπὸ μικροῦ κλειστοῦ ὀροπεδίου τῆς Παλαιοχώρας (764 μ. ὑψ.), ὅπου κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ ἐπισκοπικὴ πόλις Ρέοντας, καταπίπτει ἡ χώρα διὰ δύο βαθμίδων, ὧν ἡ δευτέρα ἀπὸ 600 μ., εἰς τὴν μικρὰν παράκτιον πεδιάδα τοῦ Λεωνιδίου. Κρημνοὶ περιβάλλουσι ταύτην, ὡς καὶ τὴν κατὰ ταύτην χαράδραν, δι' ἧς ῥέει τὸ ποτάμιον τοῦ Λεωνιδίου, προσδίδοντες φυσικὴν ἀγριότητα, ἐπιτεινομένην ὑπὸ τοῦ σκοτεινοῦ χρώματος τῶν βράχων. Ἡ πεδιὰς εἶναι κατάφυτος ἐξ ἐλαιῶν, ἡ δὲ χαράδρα ἀδιάβατος. Ὑψηλότερον, πρὸς τὸν Πάρνωνα, εὑρίσκονται ὀροπέδια μετὰ πολυαρίθμων δολινομόρφων λεκανῶν. Ὑψηλότερον, παρὰ τὸ χωρίον Ἅγιος Βασίλειος, ἀτραπὸς διέρχεται τὴν κορυφογραμμὴν τοῦ Πάρνωνος, ὅπου λείψανα ἀρχαίου ὀχυρώματος, ὅπερ ἔφερε τὸ ὄνομα *Ὄλυμπος* (νῦν *Λυμπιάδα*). Ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου ἄρχεται τὸ νοτιώτερον τμῆμα τῆς Κυνουρίας, εὑρισκομένων εἰς εὐκολωτέραν σχε-

Digitized by Google

τικῶς συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Λακωνίας. Τὰ ὅρια τῆς Κυνουρίας, τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ 338 π. Χ., ἐτελεύτων εἰς τὸ ἀκρωτήριον τοῦ *Ζάρακος* (νῦν *Ἱέρακος* ἐνῷ σήμερον τὰ πολιτικὰ ὅρια τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας κεῖνται αἰσθητῶς βορειότερον, κατὰ τὸ ἀκρωτήριον *Τραχήλι*.

Πετρώματα εἰς τὴν Κυνουρίαν ἐπικρατοῦν ὁ μαρμαρυγιακὸς σχιστόλιθος καὶ ὁ φλύσχης, ὅθεν ἡ γῆ εἶναι εὔφορος καὶ πλουσία εἰς πηγὰς καὶ μόνον κατὰ τὰ κλειστὰ ὀροπέδια εἶναι αὐχμηρά. Αἱ ὑψηλαὶ κορυφαὶ τοῦ Πάρνωνος (ὅστις περιλαμβάνει φαιὸν καὶ μέλαν μάρμαρον) ἔχουν ἐκτεταμένα δάση ἐλατῶν, καστανεῶν καὶ πευκῶν, πολλοὶ δὲ ἐλαιῶνες καὶ ὀπωροφόρα δένδρα στολίζουν τὰ ὡραῖα καὶ μεγάλα χωρία τῆς ἐπαρχίας.

— *[Ἱστορ.]* Οἱ Κυνουρεῖς (ἢ Κυνούριοι) ἦσαν ἀρχικῶς Πελασγοί, κατοικοῦντες οὐ μόνον εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δυτικωτάτην περιφέρειαν τῆς ἀρχαίας Ἀρκαδίας, παρὰ τὸν Ἀλφειὸν καὶ τὸν παραπόταμον αὐτοῦ Λούσιον (Γορτύνιον) μέχρι τοῦ ποταμοῦ Διάγωνος, ὅπου κατεῖχον τὰς πόλεις Γόρτυνα, Θεισόαν τὴν πρὸς Λυκαίῳ, Λυκαίαν (ἢ Λυκόαν) καὶ Ἀλιφεῖραν. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀφωμοιώθησαν ἐνωρὶς πρὸς τοὺς πέριξ Ἀρκάδας καὶ ἠκολούθησαν τὰς τύχας αὐτῶν, μέχρις οὗ, διὰ τῆς μετοικεσίας τούτων, τῷ 369 π. Χ., μετέσχον εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Μεγάλης πόλεως. Ἀλλ' οἱ ἐν τῇ Κυνουρίᾳ Κυνουρεῖς, ἀποκλειόμενοι τῆς Ἀρκαδίας διὰ τῶν βορειοτέρων καὶ ὑψηλῶν κορυφῶν τοῦ Πάρνωνος, ἐστράφησαν πρὸς τὴν θάλασσαν, παλαιοτάτη δ' ἦτο ἡ ἐπικοινωνία αὐτῶν μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ὁ Κύνουρος ἦτο υἱὸς τοῦ Περσέως. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει τούτους ὡς αὐτόχθονας Ἴωνας. Καὶ ἦσαν μὲν διαφόρου φυλῆς τῶν Ἀρκαδικῶν Πελασγῶν, δὲν διέφερον ὅμως οὐσιωδῶς τῶν ἀρχαιοτέρων κατοίκων τῆς Ἀργείας. Λόγῳ τῆς ἀποκεκλεισμένης φυσικῶς χώρας των, διεφύλαττον τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἤθη των, ἐθεωροῦντο δ' ὡς ἡμιβάρβαροι καὶ λησταί. Οἱ Κυνουρεῖς ἀπήρτιζον μόνον φυλὴν καὶ οὐχὶ κράτος, τὰ δ' ὅρια τῆς περιοχῆς αὐτῶν ἐποίκιλλον. Ὡς ἀρχαιότεροι κάτοχοι τῆς χώρας ἐθεωροῦντο οἱ Ἀργεῖοι. Ὁ Ἐχέστρατος, ὁ τρίτος βασιλεὺς τοῦ οἴκου τοῦ Εὐρυσθέως, κατέλαβε τὴν Κυνουρίαν, ὅπως προφυλάξῃ τὴν Λακωνίαν ἀπὸ τὰς ληστρικὰς ἐπιδρομάς. Οὕτως, οἱ Σπαρτιᾶται ἐκ τῆς Μαλέας ἀκαταπαύστως ἐπροχώρουν πρὸς βορρᾶν, ὁ δὲ κατὰ τῶν Κυνουρέων πόλεμος μετεβλήθη εἰς πόλεμον κατά τε τῶν Κυνουρέων καὶ τῶν Ἀργείων. Τὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀμφίβολον κατάστασιν, ἰδίως διὰ τὴν περιοχὴν τῆς Θυρεάτιδος, ἀπεφάσισεν ἡ νίκη τοῦ Κλεομένους κατὰ τὸ ἔτος 524. Μετὰ τὴν ὑποταγὴν ἡ ἐθνικὴ σημασία τῶν Κυνουρέων ἀπωλέσθη, διότι οὗτοι, ὡς περίοικοι, ἐντελῶς ἐξεδωρίσθησαν. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Θυρεᾶτιν ὡς φρουροὶ φυγάδες Αἰγινῆται, περιλαμβάνουσαν τότε δύο πόλεις, τὴν Θυρέαν καὶ τὴν Ἀνθήνην ἢ Ἀθήνην. Ἀργότερον ὁ Φίλιππος ὁ Μακεδὼν ἀπέδωκε τὴν Κυνουρίαν εἰς τοὺς παλαιοὺς αὐτῆς κατόχους, τοὺς Ἀργείους, ἐπεκτείνας τὰ ὅρια αὐτῆς παραλίως ἐκεῖθεν τοῦ Ζάρακος καὶ κατὰ τὰ ἐνδότερα μέχρι τῆς περιοχῆς τοῦ Μαριοῦ.

Πόλεις ὑπῆρχον ἐν μὲν τῇ Θυρεάτιδι αἱ ἑξῆς: τὸ *Ἄστρον* (νῦν *Ἄστρος*), ἡ *Θυρέα* (κατὰ τὸ νῦν *Ἑλληνικό*), ἡ *Ἀνθήνη* (ἢ *Ἀθήνη* παρὰ τὴν *Σκάλαν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου*), ἡ *Νηρὶς* καὶ ἡ *Εὔα*, ἡ μεγίστη τῶν κωμῶν ἐν τῇ νοτίᾳ κλιτύϊ τῆς Ζαβίτσης καὶ κατὰ τὴν θέσιν Σπηλιές. Κατὰ τὴν λοιπὴν Κυνουρίαν ὑπῆρχεν ἡ πολίχνη καὶ λιμὴν *Τῦρος* (νῦν *Τυρός*), αἱ *Πρασιαὶ* ἢ *Βρασιαὶ* κατὰ τὴν μεγαλυτέραν παράλιον πεδιάδα τοῦ νῦν Λεωνιδίου (κοιν. *Παλαιόκαστρο τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου*), τὰ *Κύφαντα* μετὰ μικρᾶς, ἀλλὰ τραχείας ἀκροπόλεως ἄνωθεν ὅρμου (παρὰ τὸ χωρίον Κυπαρίσσι), ὁ *Ζάραξ* κατὰ μακρόστενον, ἀλλ' ἀσφαλέστατον λιμένα, καὶ τέλος ὁ ἐπὶ πολυύδρου ὀροπεδίου *Μαριός*. Αἱ τέσσαρες τελευταῖαι πόλεις ἀπὸ τοῦ 195 π. Χ. ἀνῆκον εἰς τὸ κοινὸν τῶν Ἐλευθερολακώνων. Ἐνῷ δὲ πάλαι αἱ κύριαι πόλεις ἦσαν κατὰ τὴν ἀκτήν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσαίωνος μετεκινήθησαν (ὡς καὶ πανταχοῦ) πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, εἰς ἀπροσπελάστου. χαράδρας ἢ πρὸς ὑψηλὰς κορυφάς. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ θέσις *Ρέοντας* (ἐν τῷ ὑψιπέδῳ τῆς Πα- λαιοχώρας) ἦτο κέντρον καὶ ἕδρα ἐπισκοπῆς τῆς περιοχῆς τῶν Τσακώνων, ἐντελῶς ἤδη ἐξηφανισμένη. Μετὰ ταῦτα κυρία θέσις ἦτο ὁ *Πραστός*, ὅστις ἐκάη ὑπὸ τοῦ Ἰβραὰμ πασσᾶ, οἱ δὲ κάτοι κοι συνῴκισαν τὸ Λεωνίδιον, ὅπερ ἔκτοτε ἀπέβη ἡ κυρία θέσις τῆς χώρας. Ι. Σ. ΣΑΡΡΗΣ

— **Κυνουρίας ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]*. Μία ἐκ τῶν τεσσάρων ἐπαρχιῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὸν νομὸν Ἀρκαδίας, καταλαμβάνουσα τὸ Α. τμῆμα αὐτοῦ, τὸ βρεχόμενον ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Ἡ σημερινὴ ἐπαρχία εἶναι μεγαλυτέρα κατ' ἔκτασιν τῆς ἀρχαίας χώρας τῆς Κυνουρίας, ἐκτείνεται δὲ μεταξὺ τῶν ὀρέων Πάρνωνος πρὸς Δ, Ζάβιτσας πρὸς Ν. καὶ τῆς θαλάσσης τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου πρὸς Α. Ἡ χώρα αὐτῆς εἶναι ὀρεινὴ καὶ σχετικῶς ἄγονος. Παράγει σιτηρά, οἶνον, ὄσπρια, ἔλαιον, κάστανα (ἐν τῷ νοτίῳ τμήματι τῆς ἐπαρχίας, τῷ καλουμένῳ κοινῶς *Τσακωνιά*), ξυλοκέρατα κλπ., καὶ ἔχει ἀνεπτυγμένην κτηνοτροφίαν. Ἐπίσης εἰς τὰ ἐκτεταμένα δάση τοῦ Πάρνωνος ἀκμάζει ἡ ξυλανθρακοποιία. Αἱ συγκοινωνίαι εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμέναι, ἐξυπηρετούμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ θαλάσσης μέσω τοῦ ὅρμου τοῦ Λεωνιδίου ὡς καὶ τῶν δευτερευόντων τοῦ Ἄστρους, τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ τοῦ Κυπαρισσίου. Ἁμαξιτοὶ ὁδοὶ ὑπάρχουσιν ἡ ἀπὸ Τριπόλεως πρὸς τὸν Ἅγιον Πέτρον καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸ Ἄστρος, καὶ ἡ ἀπὸ Λεωνιδίου πρὸς τὴν κώμην Κοσμᾶς καὶ τὰ πέριξ χωρία. Τὴν συγκοινωνίαν ἐπὶ τῶν ὁδῶν τούτων ἐξυπηρετοῦσιν αὐτοκίνητα. Σπουδαιότερος ἐκ τῶν ἀρδευόντων τὴν χώραν χειμαρρωδῶν ποταμίων εἶναι ὁ *Τάνος*, ῥέων εἰς τὸ βορειότερον τμῆμα αὐτῆς. Κέντρα τῆς ἐπαρχίας εἶναι αἱ κωμοπόλεις *Λεωνίδιον* (πρωτεύουσα), *Ἅγιος Πέτρος*, *Δολιανὰ* (ἱστορικὴ ἐκ τῆς παρ' αὐτὴν μάχης κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821) καὶ *Κοσμᾶς*, εἰς τὰς πλείστας τῶν ὁποίων ἑδρεύουσιν αἱ δικαστικαὶ ἀρχαὶ (εἰρηνοδικεῖα) καὶ τὰ σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως (ἡμιγυμνάσια). Ἡ ἐπαρχία Κυνουρίας ἀριθμεῖ κατ. (1928) 30.992, διῃρεῖτο ἄλλοτε εἰς 10 δήμους (*Βερβαίνων, Βρασιῶν, Γλυπίας, Δολιανῶν, Θυρέας, Λιμναίου, Μαριοῦ, Πάρνωνος, Σελινοῦντος* καὶ *Τανίας*), σήμερον δὲ εἰς 40 κοινότητας, τὰς ἑξῆς: *Ἁγίας Σοφίας, Ἁγίου Ἀνδρέου, Ἁγίου Βασιλείου, Ἁγίου Γεωργίου, Ἁγίου Νικολάου, Ἁγίου Πέτρου, Ἄστρους, Βερβαίνων, Βλυσηδιᾶς, Βουρβούρων, Δολιανῶν, Ἐλαιοχωρίου (Μασκλίνας) Καράτουλας, Καστανίτσης, Κορακοβουνίου, Κοσμᾶ, Κουνουπιᾶς, Λεωνιδίου, Μεληγοῦ, Μεσορράχης, Νέας χώρας (Ρουβαλίου, Σωληναρίου), Παλαιοχωρίου, Γλυπίας, Παραλίου Ἄστρους, Πελωτῶν, Πέρα Μελάνων, Περδικόβρυσης (Τσορβασίου), Πηγαδακίων, Πηγαδίου, Πλατανακίου, Πλατάνας, Πλατάνου, Πουλήθρας, Πραγματευτῆς, Πραστοῦ, Σαπουνακείκων, Σιταίνης, Στόλου, Τσιταλίων, Τυροῦ* καὶ *Ὡριᾶς*, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνουσιν 67 κώμας, χωρία καὶ συνοικισμούς. Χ. Δ.

Κυνοῦσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Χρυσοχοῦς τῆς ἐπαρχίας Πάφου. Κάτοικοι 127. Κ.Μ.Κ.

κυνοφοβία (ἡ)· ὁ ἀπὸ τῶν κυνῶν ὑπερβολικὸς φόβος.

κυνοφόντις (ἡ) (ἐνν. *ἑορτή*) *['Ἀρχ.]*. Ἑορτὴ παρ' ἀρχαίοις Ἀργείοις (βλ. λ. *Ἀρνίς*). —Π.

Κυνοχωρῖται (οἱ) Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα ἐν Ἀμορίῳ τῆς Ἄνω Φρυγίας ἐνεφανίσθη ἰουδαΐζουσά τις αἵρεσις, ἡ τῶν Ἀθιγγάνων (βλ. λ.) τῶν δεχομένων, ἐκτὸς τοῦ βαπτίσματος, ὅπερ ἐθεώρουν ἀναγκαῖον πρὸς σωτηρίαν, καὶ τὰς διατάξεις τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου πλὴν τῆς περιτομῆς. Οἱ Ἀθίγγανοι οὗτοι, οἵτινες συνδέονται πρὸς τοὺς ἀρχαίους αἱρετικοὺς τοὺς *παυλικιανοὺς* (βλ. λ.) καὶ πρέπει νὰ διακρίνωνται τῶν Ἀτσιγγάνων, ἀναφέρονται συχνάκις ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ ὑπὸ ἄλλα ὀνόματα καὶ δὴ τὸ τῶν *κυνοχωριτῶν*, τῶν ἀποτελούντων μερίδα τινὰ τῶν Ἀθιγγάνων. Κυνοχωρῖται σῴζονται μέχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Γιουζοῦκοι*. Κ. Ι. Δ.

Κὺντ (Kyd), ***Θωμᾶς***. Εἷς τῶν σπουδαιοτέρων Ἄγγλων δραματικῶν (1558—1594), τῶν προηγηθέντων τοῦ Σαιξπήρου. Πιστεύεται, ὅτι συνέγραψε τὴν περίφημον «Ἱσπανικὴν τραγῳδίαν» μεταξὺ τοῦ 1584 καὶ 1589. Ὁ πλήρης τίτλος της εἶναι «Ἡ ἱσπανικὴ τραγῳδία, περιέχουσα τὸ ἀξιοθρήνητον τέλος τοῦ Δὸν Ὁράτιο καὶ Μπὲλ - Ἰμπέρια. Ὁ οἰκτρὸς θάνατος τοῦ Δὸν Ἱερωνύμου». Τὸ δρᾶμα τοῦτο καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τῆς Ἐλισάβετ, τοῦ Ἰακώβου τοῦ Α' καὶ Καρόλου τοῦ Α' ἔσχε μεγάλην ἐπίδρασιν καὶ ἦτο τὸ δημοφιλέστερον τῶν παλαιῶν ἀγγλικῶν δραμάτων. Ὑπὸ Γερμανῶν κριτικῶν ἀποδίδεται εἰς τὸν Κὺντ τὸ ἀπολεσθὲν προσαιξπηρικὸν δρᾶμα τοῦ «Ἀμλέτου». Εἰς τὸν ἴδιον ἀποδίδεται ἐπίσης ἡ τραγῳδία «Soliman and Perseda», γραφεῖσα πιθανῶς τῷ 1588. Ἐκτὸς τούτων διασῴζονται δύο πεζὰ ἔργα του: Μία διατριβὴ ἐπὶ τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας «Ἡ φιλοσοφία τοῦ οἰκοδεσπότου», μεταφρασθεῖσα ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν (1588), καὶ μία αἰσθηματικὴ διήγησις, «Ἡ κακὴ καὶ μυστικὴ δολοφονία τοῦ Ἰωάννου Μπριοῦερ Γκόλντσμιθ» (1592). Προσέτι σῴζονται ἀποσπάσματα διαφόρων ἀπολεσθέντων ἔργων του. Τῷ 1593 κατηγορήθη ἐπὶ ἀθεϊσμῷ καὶ ἐφυλακίσθη. Μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του ἀπέθανεν ἐν πτωχείᾳ τῷ 1594.

Ὁ Κὺντ θεωρεῖται ἱδρυτὴς τῆς ἀγγλικῆς τραγῳδίας. Ἡ «Ἱσπανικὴ τραγῳδία» του εἶναι τὸ παλαιότερον εἶδος δραματικῆς ποιήσεως ἐν τῇ ἀγγλικῇ λογοτεχνίᾳ. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ Κὺντ φαίνεται εἰς ὅλους τοὺς δραματικοὺς τοὺς προηγηθέντας τοῦ Σαιξπήρου. Ἡ ὠμότης δὲ τῶν σκηνῶν ἐγκλήματος εἰς τὸ θέατρον τῆς περιόδου ταύτης ἔχει τὴν ἀρχήν της εἰς τὸν Κύντ. Ἡ «Ἱσπανικὴ τραγῳδία» ἦτο γνωστοτάτη εἰς τὸ ἐξωτερικόν· ἐδημοσιεύθη ἐν Νυρεμβέργῃ καὶ τῷ 1601 παρεστάθη ἐν Φραγκφούρτῃ. Ἐπίσης ἦτο πολὺ γνωστὴ εἰς τὴν Ὁλλανδίαν καὶ ἐπέδρασεν ἐν τῇ δραματικῇ λογοτεχνίᾳ της. Λ. Λ.

κυντανὸς ***κόνταξ*** *[Βυζαντ.]*. Ἐκαλεῖτο οὕτω παρὰ Βυζαντινοῖς, κατὰ Βαλσαμῶνα, ὁ ἀκοντισμὸς ἄνευ περόνης, ἤτοι σιδήρου, κληθεὶς οὕτως ἀπό τινος Κοΐντου (Quintus).

— *[Ἱστορ. Δικ.]* Κατὰ τὸ ἔτος 529 ὁ Ἰουστινιανὸς «προνοεῖν ἐπιθυμῶν περὶ τῶν συμφερόντων τῶν ὑπηκόων», ἀπηγόρευσε τὸ παίζειν ὁπωσδήποτε, ἀρνηθεὶς ἀγωγὴν ἐκ τοῦ παιγνίου καὶ ἐπιτρέψας ἀναζήτησιν τοῦ ἐξ αὐτοῦ καταβληθέντος, πλὴν ἐπὶ πέντε ἐξαιρέσεων, τοῦ κυντανοῦ κόντακος, τοῦ μονοβόλου, τοῦ κοντομονοβόλου, τῆς περιχυτῆς καὶ τῆς ἱππικῆς ἄνευ τέχνης καὶ ἐπινοίας. Ταῦτα πάντα ἐν συνεχείᾳ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον ἐπίσης, κατὰ δόγμα τῆς συγκλήτου, εἶχεν ἀπαγορεύσει τὸ παίζειν ἐπὶ χρήμασι, πλὴν ἐπὶ πέντε παιγνίων, δι' ὧν ἐγίνετο ἀπόδειξις ἀνδρείας (τρέχειν, πηδᾶν, ἀκοντίζειν, παλαίειν, μάχεσθαι), παρομοίων πρὸς τὰ ἀναφερθέντα, ἅτινα ἁπλῶς διὰ τῆς αὐτοκρατορικῆς διατάξεως περιεβλήθησαν βυζαντινὸν ὄνομα. Ἐπὶ τοῦ παιζομένου δι' αὐτῶν ποσοῦ εἰς ἑκάστην συμφωνίαν ὁ Ἰουστινιανὸς ἔθεσε περιορισμὸν μέχρις ἑνὸς χρυσοῦ κατ' ἀνώτατον διὰ τοὺς πολὺ πλουσίους, μὴ χορηγήσας διὰ τὸ περιπλέον ἀγωγὴν (βλ. καὶ λ. *κυβεία*). Θ. Ι. Α.

Κυντράβτσεφ, ***Βίκτωρ Δημητρίεβιτς***. Ρῶσος σοφός, γεννηθεὶς τῷ 1828 ἐν Μόσχᾳ καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1891. Ἐπεράτωσε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ἐν τῇ Θεολογικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Μόσχας, διακριθεὶς δὲ ἀμέσως διωρίσθη καθηγητὴς τῆς μεταφυσικῆς καὶ τῆς λογικῆς ἐν τῇ αὐτῇ Ἀκαδημίᾳ. Βραδύτερον ἐδίδαξε τὰ αὐτὰ μαθήματα εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Μόσχας καὶ τῆς Πετρουπόλεως. Συνέγραψε πολυάριθμα ἔργα, περιληφθέντα εἰς τριάκοντα τόμους, ἐν οἷς: «Γνωσιολογίαν καὶ ὀντολογίαν», «Αἰσθητικὴν θεολογίαν», «Κοσμολογίαν» κλπ. Ἐκτὸς τούτων ἐδημοσίευσε βραδύτερον εἰς τρεῖς τόμους πραγματείας ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλοσοφικὰ καὶ ψυχολογικὰ ζητήματα» καὶ τὰς περὶ φιλοσοφικῆς κριτικῆς μελέτας του, κατὰ τοῦ ἀντιθεϊσμοῦ καὶ δαρβινισμοῦ. Πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ μετεφράσθησαν εἰς τὴν γερμανικήν, ἀγγλικὴν καὶ γαλλικήν, προεκάλεσαν δὲ εὐρυτάτας συζητήσεις. Θ. Β.

Κύνων *[Μυθολ.]*. Τρῷς πολεμιστής· ἄλλως *Κόων* (βλ. λ.).

Κυνῶν ***νῆσος*** *['Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον (394,17) νῆσος τῆς Λιβύης. Τὴν ὀνομασίαν ταύτην διετήρησαν καὶ οἱ Ἄραβες ὡς *Κέλμπ* καὶ οἱ σύγχρονοι ναυτικοὶ ὡς *Cani* (πλάτ. 37°21' Β., μῆκ. 10°07' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 250: Fratelli to Mahedia) (βλ. *Δρακοντία* νῆσος). Σ. Ε. Λ.

κύνωψ (ὁ) *[Βοτ.]*. Εἶδος φυτοῦ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου καὶ θεωρούμενον συνώνυμον τοῦ γένους *βούπρηστις*.

Κύο *[Γεωγρ.]*. Ζεῦγος νησίδων κειμένων ἐγγύτατα ἀλλήλων, εἰς 1 1/10 μίλλ. ΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου *Καμινάκι* τῆς Χίου καὶ εἰς 1/10 ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς νήσου Ἀγνούσας τῶν Οἰνουσῶν. Ἡ ὑψηλοτέρα τῶν νησίδων κεῖται εἰς πλάτ. 38°32' Β., μῆκ. 26°12' Ἀν. (χάρτ. ἀγγλ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna). Σ. Ε. Λ.

κυὸνειον ***νεῦρον***, ἢ *ἀνασταλτικὸν νεῦρον τῆς καρδίας ['Ἀνατομ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἄνω καρδιακῶν κλάδων (τῆς τραχηλικῆς μοίρας τοῦ πνευμονογαστρικοῦ), ὅστις πορεύεται ἐπὶ 0,06 μ. μεμονωμένως ἐντὸς τοῦ πνευμονογαστρικοῦ καὶ τοῦ ἐπινευρίου αὐτοῦ καὶ ὅστις διεγειρόμενος ἐνεργεῖ ἀνασταλτικῶς ἐπὶ τῆς καρδίας. Ι. Π.

Κυοσκΐ-*Σὸ-Φοῦ*. Ἰάπων σχεδιαστὴς καὶ ζωγράφος (1831—1889). Ἀναμειχθεὶς κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας τῆς πατρίδος του, διέπρεψεν ὡς γελοιογράφος προσώπων καὶ καταστάσεων μετὰ δηκτικοῦ σκώμματος, ὅπερ ἐστοίχισεν εἰς αὐτὸν ἀπηνεῖς καταδιώξεις καὶ φυλακίσεις. Μετὰ ταῦτα ἀφιερώθη εἰς τὴν ρωπογραφίαν καὶ ἐξετέλεσε σειρὰν σχεδιασμάτων καὶ πινάκων εἰκονιζόντων σκηνὰς ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου τῶν Ἰαπώνων. Ἔργα του ἀπόκεινται ἐν Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις. Ι. Μ. Π.

Κυοῦζο, ***Μοῦρο***. Ἰάπων φιλόσοφος (1658—1734), ὀπαδὸς τοῦ συστήματος τοῦ Τσοῦ-Χί, ὅστις εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, τὸν κομφουκιανισμόν, ὄχι ὑπὸ τὴν πρωτόγονον μορφήν του, ἀλλ' ὡς πολύπλοκον μεταφυσικὸν σύστημα, ἐν τῷ ὁποίῳ συνεχωνεύοντο ὅλα τὰ προηγούμενα τῆς Κίνας. Ἡ φιλοσοφία αὐτὴ δὲν ἐξήσκησε κατ' ἀρχὰς ἐν Ἰαπωνίᾳ οὐδεμίαν ἐπίδρασιν, ἕνεκα τῶν ἐμφυλίων πολέμων, καὶ ὁ Κυοῦζο τὴν ἀνεζωογόνησεν ἐπιτυχῶς διὰ τοῦ σημαντικοῦ ἔργου του «Σουντάι Ζατσούβα», ὅπου ὑποστηρίζει, ἐναντίον τῆς γνώμης πάντων τῶν συγχρόνων του, ὅτι ὁ Τσοῦ-Χὶ ἀποδίδει πιστῶς τὸ πνεῦμα τοῦ Κομφουκίου καὶ τὸ σύστημά του εἶναι προωρισμένον νὰ διατηρηθῇ καὶ ἐν περιπτώσει ἀκόμη, καθ' ἣν ἀναφανῇ νέος σοφός (Σεΐζιν

Digitized by Google

Ἡ ἠθικὴ τοῦ Κυοῦζο κηρύττει τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας, τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Θεὸς αἰσθάνεται καὶ ἐνεργεῖ ἀμέσως, ἔξω χρόνου καὶ τόπου, καὶ εἶναι ἡ οὐσία τῶν πάντων. Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ τὸν ἀντικατο πτρίζει ὡς τὸ καθαρὸν ὕδωρ τὴν σελήνην, ὅταν εἶναι ἀπηλλαγμένη πάσης ταραχῆς καὶ ἐπιθυμίας. Ε. Λ.

κυοφορία (ἡ)· τὸ νὰ φέρῃ τις ἐν γαστρί, ἡ κατάστασις τῆς ἐγκύου γυναικός, κύησις, ἐγκυμοσύνη, κοιν. *γγάστοι·* || μεταφ., ἡ περίοδος καθ' ἣν σκέπτεταί τις, μελετᾷ προκειμένου νὰ ἀποφασίσῃ τι.

— /*Ἐγκυκλ.*/ Βλ. λ. *κύησις*.

κυοφορῶ (—*έω*)· φέρω ἐν γαστρί, εἶμαι ἔγκυος, κυῶ, ἐγκυμονῶ· || μεταφ., σκέπτομαι, μελετῶ προκειμένου νὰ ἀποφασίσω τι: «τὸ σχέδιον κυοφορεῖται ἀκόμη».

— **κυοφορούμενος** (ὁ) /*Νομ.*/. Οὕτω καλεῖται τὸ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς μητρὸς ἔμβρυον καὶ δὴ καθ' ἅπαν τὸ ἀπὸ τῆς συλλήψεως μέχρι τοῦ τοκετοῦ στάδιον τῆς κυοφορίας. Τὸ δίκαιον προστατεύει τὸν κυοφορούμενον (nasciturus), θεωροῦν τοῦτον κατὰ πλάσμα ὡς γεννηθέντα, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ τῶν συμφερόντων αὐτοῦ (nasciturus pro jam nato habetur, quoties de commodis ejus agitur, πρβλ. Π. 50, 16, 231 καὶ ἀστ νόμον 1856, ἄρθρ. ΙΙ), ἀπαγορεῦον καὶ τιμωροῦν τὴν ἄμβλωσιν (βλ. λ.) καὶ τὸν ἐνταφιασμὸν ἐγκύου γυναικός, ἔτι δ' ἀναβάλλον τὴν θανατικὴν ἐκτέλεσιν κυοφορούσης γυναικός, μέχρι τοῦ τοκετοῦ (πρβλ. ποιν. δικ. ἄρθρ. 6, 302 καὶ 303).

Περαιτέρω, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, ἐτέθησαν οἱ περὶ κηδεμόνος κυοφορούσης γυναικὸς (curator ventris ἢ curator ventris nomine, πρβλ. Π. 25, 4), καὶ περὶ προσωρινῆς παραπομπῆς εἰς τὴν νομὴν τῆς κληρονομίας ἐπ' ὀνόματι τοῦ κυοφορουμένου κληρονόμου (missio in possessionem ventris nomine πρβλ. Π. 37, 9) ὁρισμοί. Τέλος, θανόντος τοῦ συζύγου, πρὸς ἀποτροπὴν ἀμβλώσεως ἢ ὑποβολῆς ἀλλοτρίου τέκνου ὑπὸ τῆς γυναικός, διορίζεται ταύτῃ ἐμβρυωρὸς (νόμ. ΧΠΘ', ἄρθρον 12). Δ. Φ. Π.

Κύπαιρα (καὶ **Κύφαιρα**) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Φθιώτιδος. Ἔκειτο πλησίον τῆς πόλεως Ξυνιῶν καὶ τῆς μικρᾶς λίμνης Ξυνιάδος καὶ ἦτο ὀχυρώτατον φρούριον (*Πτολ.* ΙΙΙ ιγ' 45, *Liv.* 36. 10). Κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος ἦτο πόλις αὐτόνομος, βραδύτερον ὅμως περιῆλθεν εἰς τοὺς Αἰτωλούς, ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ἐπιγραφῶν τῶν Δελφῶν, εἰς τὰς ὁποίας μνημονεύονται Αἰτωλοὶ Κυφαιρεῖς ἱερομνήμονες. Ἀπὸ τούτων περιῆλθε, κατὰ τὸ τέλος τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος (210 π. Χ.), εἰς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Ε', ἀλλ' ἀνεκτήθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Αἰτωλῶν μετὰ τινα ἔτη (198 π. Χ.). Λείψανα τῶν ἐρειπίων τῆς ὀχυρᾶς ταύτης πολίχνης διεσώθησαν παρὰ τὴν σημερινὴν *Καΐτσαν*. ΚΑΨ.

Κυπάρισσαι /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἡ κατὰ Πτολεμαῖον (Γ, ιστ' 7) ὀνομασία τῆς *Κυπαρισσίας* (*Στράβ* 349,25), ἣν οὗτος λογίζει μὲν ὡς μεσσηνιακήν, οὐσιαστικῶς ὅμως νοεῖ τὴν τριφυλιακήν, ἀφοῦ τὴν φέρει, διὰ τῶν γεωγραφικῶν του συντεταγμένων της, ΒΔ. τοῦ *Κυπαρισσίου* ἄκρου. Σ. Ε. Λ.

κυπαρισσάκι (τό)· μικρὸ κυπαρίσσι: ᾆσμ. «κυπαρισσάκι μου ψηλὸ γέρν' ἡ κορφή σου»· || δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀρνόγλωσσον ὁ κορωνόπους* (Plantago coronopus).

κυπαρισσέλαιον (τὸ) /*Χημ.*/. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τοῦ ξύλου τῆς κυπαρίσσου. Ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε διὰ τὴν βαλσάμωσιν τῶν νεκρῶν. Σ. Γ.

κυπαρισσένιος, —α, —ο· δημοτ., ὁ ἐκ κυπαρίσσου, ὁ κατεσκευασμένος ἐκ ξύλου κυπαρίσσου, κυπαρίσσινος: «κυπαρισσένια κασέλλα»· || μεταφ., ὁ εὐθυτενὴς καὶ λεπτὸς ὡς κυπάρισσος: «κορμὶ κυπαρισσένιο».

Κυπαρισσῆεις /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις, ποταμός, κόλπος καὶ ἀκτὴ τῆς Τριφυλίας. Καὶ ἡ μὲν πόλις «ἔστι περὶ τὴν πρότερον Μακιστίαν, ἡνίκα καὶ πέραν τῆς Νέδας ἔτι ἦν Μακιστία, ἀλλ' οὐκ οἰκεῖται ὡς οὐδὲ τὸ Μάκιστον». Καὶ τονίζει μὲν ὁ Στράβων ὅτι δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὴν Κυπαρισσήεντα ἢ μεσσηνιακὴν Κυπαρισσίαν (*Στράβ.* Η, 349, 25), ἀφίνει δὲ νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι ἄλλη ἦτο ἡ *Κυπαρισσία* ἡ ἐπίσης τριφυλιακή, ἣν τονίζει «ἐπὶ τῇ θαλάττῃ» καὶ ὅτι «τὸ παλαιὸν ἄλλως διώριστο, ὡς καὶ τινας τῶν πέραν τῆς Νέδας ὑπὸ τῷ Νέστορι εἶναι τόν τε Κυπαρισσήεντα καὶ ἄλλα τινὰ ἐπέκεινα» (349,22). Τὸν Κυπαρισσήεντα ὁ Παυσανίας ὀνομάζει *Κυπαρισσιαί*.

Ὁ δὲ ποταμός, ὅστις διέρρεε τὸν καλούμενον αὐλῶνα τῆς Μεσσηνίας, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ Ὄλουρις, ἦν τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος (350, 25) ἐταυτίζετο πρὸς τὴν ἀρχαιότεραν Ἀμφιγένειαν, εἶναι τὸ σύγχρονον ποτάμιον, ὅπερ πηγάζον ἀπὸ τῶν κλιτύων τῶν πλοκάμων τῶν περὶ τὸν Ἀετὸν καὶ διαρρέον τὴν πεδιάδα τῆς Τριφυλίας ἐκβάλλει (πλάτ. 37°17' 50" Β., μῆκ. 21°41' 50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 207: (Kastro Tornese to Venetico) εἰς 2 μίλλ. Β. τῆς Σκάλας Κυπαρισσίας ἐν τῷ Κυπαρισσιακῷ κόλπῳ.

Ὁ δὲ Κυπαρισσήεις ἢ Κυπαρισσιακὸς κόλπος, ὀφείλων τὴν ὀνομασίαν του ταύτην εἰς τοὺς Λατίνους γεωγράφους (*Pomp. Mel.* ΙΙ 50 καὶ 51. *Plin.* IV, 15 εἶναι ἡ κόλπωσις τῆς δυτικῆς, ἐπὶ τοῦ Ἰονίου, πελοποννησιακῆς ἀκτῆς, ἡ διανοιγομένη μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἰχθύος (κοιν. Κατακώλου) καὶ Κυπαρισσίου (κοιν. Κούνελλος) ἢ Πλαταμώδους. Ὁ Στράβων (348, 22) τὸν ὀνομάζει *Τριφυλιακὴν θάλασσαν*, ὁ δὲ Ὅμηρος *Πυλίαν ἅλα*. Ὀνομαζόμενος παλαιότερον *κόλπος τῆς Ἀρκαδιᾶς* ἢν ὀνομασίαν: Gulf of Arcadia διατηροῦν ἀκόμη οἱ ναυτικοὶ χάρται καὶ αἱ ναυτιλιακαὶ ὁδηγίαι) ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως Ἀρκαδιᾶς, καλεῖται τανῦν Τριφυλιακὸς ἢ Κυπαρισσιακὸς κόλπος, ἔχων ἄνοιγμα 31 μιλλ. μεταξὺ τῶν προμνησθέντων κεράτων του, μεγίστην δὲ εἴσδυσιν 10 μιλλ.

Κυπαρισσήεις τέλος ἐλέγετο καὶ ἡ παράλιος τοῦ κόλπου ἡ ἐκ τῆς περικοπῆς τοῦ Στράβωνος (348, 23) προκύπτει. Σ. Ε. Λ.

Κυπαρίσσης, Ἀλέξανδρος. Ἕλλην διευθυντὴς ὀρχήστρας, γεννηθεὶς τῷ 1877 ἐν Ἀθήναις. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν καὶ προσεκολλήθη εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Μελόδραμα, τὸ τότε ἱδρυθὲν ὑπὸ τῶν Σπινέλλη καὶ Λαυράγκα. Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ὁ Κυπαρίσσης ἐδημιούργησε τοὺς ῥόλους τοῦ Σωνὰρ εἰς τὴν «Μποέμ», κατόπιν τοῦ Γέρο-Γιάγκου εἰς τὸν «Ὑποψήφιον» τοῦ Ξύνδα, τοῦ Τσυρομάχου εἰς τὴν «Κάρμεν», τοῦ Μπάρτολο εἰς τὸν «Κουρέα τῆς Σεβίλλης» κτλ. Ὀλίγον κατόπιν μετέβη εἰς Εὐρώπην, ἔνθα διέμεινεν ἐπὶ πενταετίαν διευθύνας ὀρχήστρας εἰς τὰς «Φολὶ Μπερζέρ», τὸ «Ὀλυμπια» τῶν Παρισίων καὶ εἰς πλεῖστα θέατρα τῆς Ἰταλίας (1902). Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας ἐξηκολούθησεν ἐργαζόμενος διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Μελόδραμα, εἰς ὃ καὶ πρῶτος ἀνεβίβασε τὰ ἔργα: «Κα Μπώττερφλάϋ» τοῦ Πουτσίνι, «Λακμὲ» τοῦ Ντελὶμπ, «Ἀλιεῖς τῶν Μαργαριτῶν» τοῦ Μπιζὲ (1919), ἐν Θεσσαλονίκῃ δὲ τὸν «Ρωμαῖον καὶ Ἰουλιέτταν» τοῦ Γκουνώ. Τῷ 1904 ἐνυμφεύθη τὴν *Ἀρτέμιδα Παντοπούλου*, ἥτις ἔμεινεν ἔκτοτε γνωστὴ ὑπὸ τὸ συζυγικὸν ἐπώνυμον. Γ. Σ.

— **Κυπαρίσση, Ἄρτεμις.** Ἑλληνὶς ἀοιδός, γεννηθεῖσα τῷ 1888 ἐν Ἀθήναις. Κόρη τοῦ ἠθοποιοῦ Εὐαγγέλου Παντοπούλου. Ἀπόφοιτος τῆς σχολῆς τοῦ ᾄσματος τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν, ἔτυχε χρυσοῦ μεταλλίου καὶ ἑνὸς κλειδοκυμβάλου ὡς ἐπάθλου ἐκτάκτου ἰδιοφυΐας. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον τῷ 1898 εἰς τὴν «Μιρέϊγ» τοῦ Γκουνώ, εἶτα δὲ εἰς τὴν «Λουκίαν», τὸν «Ριγολέττον», τὴν «Ὑπνοβάτιδα», τὴν «Μποέμ», τὸν «Φάουστ», τοὺς «Παληάτσους» κλπ. Τῷ 1919 μετέβη, χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν, εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν. Ὑπῆρξεν ἡ πρώτη διδάξασα εἰς τὸ ἑλληνικὸν μελόδραμα τὴν «Καν Μπώττερφλάϋ» τοῦ Πουτσίνι. Τῷ 1904 ἐνυμφεύθη τὸν διευθυντὴν ὀρχήστρας *Ἀλέξανδρον Κυπαρίσσην*. Γ. Σ.

— **Κυπαρίσσης, Νικόλαος.** Ἕλλην ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1879 ἐν Κρήτῃ. Πτυχιοῦχος τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐστάλη, μετὰ διαγωνισμόν, ὡς ὑπότροφος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἰς Εὐρώπην, ὅπου ἐσπούδασεν ἐπὶ τριετίαν τὴν ἀρχαιολογίαν. Ἐπανελθών, διωρίσθη ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἐχρημάτισε διευθυντὴς τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος, διατελεῖ δὲ νῦν ἔφορος τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν καὶ Ἀττικῆς, Μεγαρίδος καὶ Αἰγίνης. Διενήργησεν ἀνασκαφὰς ἐν Κεφαλληνίᾳ, Ὀλυμπίᾳ, εἰς Σιχενὰ Πατρῶν, εἰς Διόπεσι δήμου Φαρῶν, εἰς Κάτω Γουμενίτσαν Καλαβρύτων, εἰς Προσηστόπιον Τριταίας καὶ εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἀττικῆς. Ἀρχαιολογικὰ ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Ὁμηρικὸς σκύφος ἐν Κεφαλληνίᾳ» (1914), «Les fouilles de Céphalonie et la question de la patrie d'Ulysse», «Ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα μετὰ παρατηρήσεων εἰς τὴν ἀρχαίαν προσῳδίαν», «Περιγραφὴ νέων εὑρημάτων Ἀθηνῶν καὶ Ἀττικῆς». Λογοτεχνικὰ δὲ τὰ ἑξῆς: «Ἠλέκτρα» Σοφοκλέους, ἔμμετρος μετάφρασις (1900), Σοφοκλέους «Οἰδίπους τύραννος», ἔμμετρος μετάφρασις (1906), «Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις» Εὐριπίδου, ἔμμετρος μετάφρασις (1910), «Καλὸν-Φύσις-Τέχνη», αἰσθητικὴ μελέτη (1910), «Τὰ σονέττα τῆς θεατρίνας», ποίησις (1916), «Ὀλυμπιακά», ποίησις (1927). Ὁ Κυπαρίσσης τυγχάνει μέλος τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου «Παρνασσός», σύμβουλος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν, τακτικὸν μέλος τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τακτικὸν μέλος τῆς ἐν Βρυξέλλαις Διεθνοῦς Ἑνώσεως τῶν Ἀκαδημιῶν, ὅπου ἐστάλη καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως μετὰ τοῦ Π. Καββαδία κατὰ τὰ ἔτη 1922 καὶ 1923. Β. Δ. Θ.

κυπαρίσσι (τό)· δημοτ., τὸ δένδρον κυπάρισσος: «μιὰ ντάνα κυπαρίσσια» δενδροστοιχία κυπαρίσσων· || τὸ ξύλον τῆς κυπαρίσσου: «ἔπιπλα ἀπὸ κυπαρίσσι»· || μεταφ., χαρακτηριστικὸν τοῦ εὐθυτενοῦς καὶ λεπτοῦ: «κορμὶ κυπαρίσσι», «σὰν κυπαρίσσι εἶναι τὸ κορμί της», ἄλλως λαμπάδα.

Κυπαρίσσι /*Γεωγρ.*/. —1) Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ΒΑ τῶν Μολάων, ἐγγὺς τῆς παραλίας τοῦ Αἰγαίου καὶ ἦτο χειμερινὴ πρωτεύουσα τοῦ τέως δήμου Ζάρακος. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 772. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸν μικροσυνοικισμὸν *Καψάλη* καὶ ἔχει κατ. (1928) 819.

— 2) Ὄνομα δύο χωρίων τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἀνήκει εἰς τὴν κοινότητα Ἀραγοζένης καὶ ἔχει κατ. (1928) 62, τὸ δὲ εἰς τὴν κοινότητα Γρεβενῶν καὶ ἔχει κατ. (1928) 139.

— 3) Χωρίον τῆς κοινότητος Λογκανίκου τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 127.

— 4) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Μεσσαπίων καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 169. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει τὰ χωρία καὶ συνοικισμοὺς *Ἄκρες* καὶ *Πεθαμένος* καὶ ἔχει κατ. (1928) 328.

— 5) Χωρίον τῆς κοινότητος Μονοκαρυᾶς τῆς ἐπαρχίας Ἱστιαίας (Ξηροχωρίου) τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 120.

— 6) Χωρίον τῆς κοινότητος Τραγάνας τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 186.

— 7) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται βορειοδυτικῶς τῶν Γρεβενῶν καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 369. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Δύσβατον* ἢ *Μπίσοβον*.

— 8) Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Εὐδήλου τῆς ἐπαρχίας Ἰκαρίας τοῦ νομοῦ Σάμου. Κάτ. (1928) 36. Χ. Δ.

— **Κυπαρίσσι** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ὡραῖος ὅρμος τῆς Ἀν. ἀκτῆς τῆς Πελοποννήσου (Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς: πλάτ. 36° 58' ¼ Β, μῆκ. 23° 00' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia) μεταξὺ Πόρτο Γέρακα καὶ Πουλήθρων. Εἶναι ὁ *Κύφαντα λιμὴν* τοῦ Πτολεμαίου. Σ. Ε. Λ.

Κυπαρισσία /*Γεωγρ.*/. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Γορτυνος Ν. τῆς Καρυταίνης καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κατ. (1928) 322.

— 2) Χωρίον τῆς κοινότητος Μοσχοχωρίου (Μπεχτσιλέρ) τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 134. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Σουφλάρ*.

—3) Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βάθης (Ραγιάν) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 14. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Γκεπετζελῆ*.

—4) Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Μουζακαίων τῆς ἐπαρχίας Ἰωαννίνων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 67. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Φράστανα*. Χ. Δ.

Κυπαρισσία (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς, ἥτις ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ἐλατρεύετο καὶ ἐν τῇ Κυπαρισσίᾳ τῆς Λακωνικῆς καὶ ἐν Κυπαρισσιαῖς τῆς Μεσσηνίας (*Παυσ.* IV. 36. 7). Τὸ ἐπίθετον τοῦτο φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ εἰς τὴν θεὰν ταύτην δένδρου κυπαρίσσου, τὸ ὁποῖον εἶχον συνήθειαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες νὰ φυτεύουν εἰς τὰς ἀκροπόλεις τῶν πόλεών των, τῶν ὁποίων προστάτις ἦτο συνήθως ἡ Ἀθηνᾶ. Ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀφροδίτης ἐπίθετον ἦτο ἡ λέξις *Κυπαρισσία*, ὡς ἐμφαίνεται ἔκ τινος νομίσματος τῶν Λακεδαιμονίων τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζεται ἡ Κυπαρισσία Ἄρτεμις ἱσταμένη καὶ περὶ αὐτὴν ἔχουν χαραχθῇ αἱ λέξεις «ΚΟι[νὸν] ΛΑΚΕ[δαιμονίων] ΤΙ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙΑ». ΚΑΨ.

Κυπαρισσία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία πόλιχνη ἐν τῇ Λακωνίᾳ. Ἦτο ἐκτισμένη ἐπὶ ὁμωνύμου χερσονήσου (*Στράβ.* Ϲ. 363) περικλειούσης ἀπὸ δυσμῶν τὸν ἐν τῷ Λακωνικῷ κόλπῳ ὁμώνυμον ὅρμον καὶ ἦτο τὸ ἐπίνειον τῆς πόλεως Ἀσωποῦ. Παρὰ τῷ Παυσανίᾳ (ΙΙΙ 22. 9), ὅστις μνημονεύει καὶ ναὸν τῆς Κυπαρισσίας Ἀθηνᾶς ἐν τῇ ἀκροπόλει τῆς πολίχνης ταύτης, καλεῖται πόλις τῶν *Παρακυπαρισσίων Ἀχαιῶν*. Σήμερον ἔχει μεταβληθῇ εἰς ἐρείπια. Τὸ ἀκρωτήριον τῆς Κυπαρισσίας χερσονήσου, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο ὁμωνύμως (Κυπαρισσία ἄκρα), σήμερον καλεῖται *Ξυλί*, τὰ δὲ ἐρείπια τῆς ἀκροπόλεως *Καστέλλι* (Castell Rampano). ΚΑΨ.

Κυπαρισσία. Πόλις τῆς Πελοποννήσου, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας.

— /*Γεωγρ.*/ Ἡ Κυπαρισσία διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, τὴν παλαιὰν ἄνω πόλιν (κάτ. 4 443), ἀπο-

Digitized by Google

τελοῦσαν μετὰ τῶν συνοικισμῶν *Μπλεμενιάνοι* (κάτ. 141) καὶ *Ρουτάκι* (κάτ. 67) τὴν κοινότητα Κυπαρισσίας, καὶ τὸν νέον παράλιον συνοικισμὸν (κάτ. 1.544), ἀποτελοῦντα ἰδίαν κοινότητα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Παραλία Κυπαρισσίας*. Ἀμφότεραι αἱ κοινότητες ἀριθμοῦσι συνολικῶς κατ. (1928) 6.195. Ἡ κυρίως πόλις κεῖται παρὰ τοὺς ΒΔ. πρόποδας τοῦ ὄρους *Ψυχροῦ* (ἀρχ. *Αἰγάλεως*, ὑψόμ. 1115 μ.), εἰς ἀπόστασιν 2 χλμ. περίπου ἀπὸ τῆς παραλίας πόλεως καὶ εἶναι ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς, ἐπὶ ἐλαφρῶς κεκλιμένου ἐδάφους. Ἡ Κυπαρισσία κατέχει τὴν ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἀνοίγεται διὰ κοιλάδος πρὸς Β. τοῦ Αἰγάλεω καὶ φέρει ἐκ τῆς θαλάσσης (Ἰονίου πελάγους) πρὸς τὴν Μεσσηνιακὴν πεδιάδα καὶ τὴν Ἀρκαδίαν. Σφοδροὶ πνέουν οἱ βόρειοι ἄνεμοι ἐκ τῆς Ἀρκαδίας, ἡ ὑγρασία εἶναι αἰσθητή, οἱ δὲ πυρετοὶ καὶ ἡ μηνιγγῖτις ἐνδημοῦσι. Τῆς πόλεως ὑπέρκειται παλαιὸν φρούριον, ἠρειπωμένον σήμερον. Ἡ ρυμοτομία εἶναι καλή, μὲ σχετικῶς εὐθυγράμμους καὶ κανονικὰς ὁδούς. Ὑπάρχουσι δύο πλατεῖαι, ὧν ἡ μία κεῖται κάτωθεν τοῦ φρουρίου καὶ ἡ ἑτέρα ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως. Ἡ παραλία συνοικία ἱδρύθη διὰ τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος τῷ 1881 καὶ συγκεντρώνει σήμερον ὁλόκληρον τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν. Κεῖται παρὰ τὸν Ν. μυχὸν τοῦ ἀναπεπταμένου Κυπαρισσιακοῦ κόλπου, εἰς τὸ βάθος ὁρμίσκου, καὶ ἔχει μικρὸν τεχνητὸν λιμένα. Ἡ κατασκευὴ τοῦ λιμένος τούτου εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοῦ 1835, ἐπὶ Καποδιστρίου, ἀλλ' εἶχε σταματήσει λόγῳ ἐλλείψεως πόρων. Ὅτε ἱδρύθη ὁ συνοικισμὸς καὶ ἤρχισαν ἐκ νέου αἱ ἐργασίαι διὰ τὸν λιμένα, ἐσῴζετο μικρὸν μόνον τμῆμα λιμενοβραχίονος μήκους 20 μ., ἡμικατεστραμμένον καὶ τοῦτο ὑπὸ τῶν κυμάτων. Ὁ νέος βραχίων ἀπεπερατώθη τῷ 1895 καὶ ἔχει μῆκος 350 μ. Ἐκτὸς ὅμως αὐτοῦ, οὐδεμία ἄλλη ἐγκατάστασις λιμενικὴ ὑπάρχει καὶ ἡ φορτοεκφόρτωσις γίνεται διὰ λέμβων καὶ φορτηγίδων.

Ἀμφότερα τὰ τμήματα τῆς πόλεως εἶναι ἀραιῶς ᾠκοδομημένα, αἱ πλεῖσται δὲ ἐκ τῶν οἰκιῶν ἔχουσι κήπους καὶ μεγάλας αὐλάς. Κυριωτέρα ὁδὸς εἶναι ἡ ἑνοῦσα τὰ δύο τμήματα λεωφόρος. Αἱ δημόσιαι ἀρχαὶ καὶ τὰ ἱδρύματα εἶναι διεσπαρμένα εἴς τε τὴν ἄνω καὶ τὴν κάτω πόλιν. Καὶ εἰς μὲν τὴν κυρίως Κυπαρισσίαν ἑδρεύουσι τὸ γυμνάσιον μετὸ τοῦ παραρτήματος αὐτοῦ, δύο δημοτικὰ σχολεῖα, ἡ ὑποδιοίκησις χωροφυλακῆς Τριφυλίας καὶ τὸ εἰρηνοδικεῖον, εἰς δὲ τὸν λιμένα ἓν δημοτικὸν σχολεῖον, τὸ τηλεγραφεῖον, ἡ οἰκονομικὴ ἐφορεία (β' τάξεως), τὸ ταμεῖον (β' τάξεως), ὁ ἐπαρχιακὸς μηχανικός, τὸ πρωτοδικεῖον μετὰ τῆς εἰσαγγελίας τῶν πρωτοδικῶν, ὁ ἐπιθεωρητὴς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ ὑποτελωνεῖον. Ἐν τῇ κάτω πόλει ἐπίσης ἑδρεύει ὁ μητροπολίτης Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας. Εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶσιν 950 περίπου μαθηταί, ἐξ ὧν 350 εἰς τὸ γυμνάσιον καὶ 600 εἰς τὰ δημοτικά.

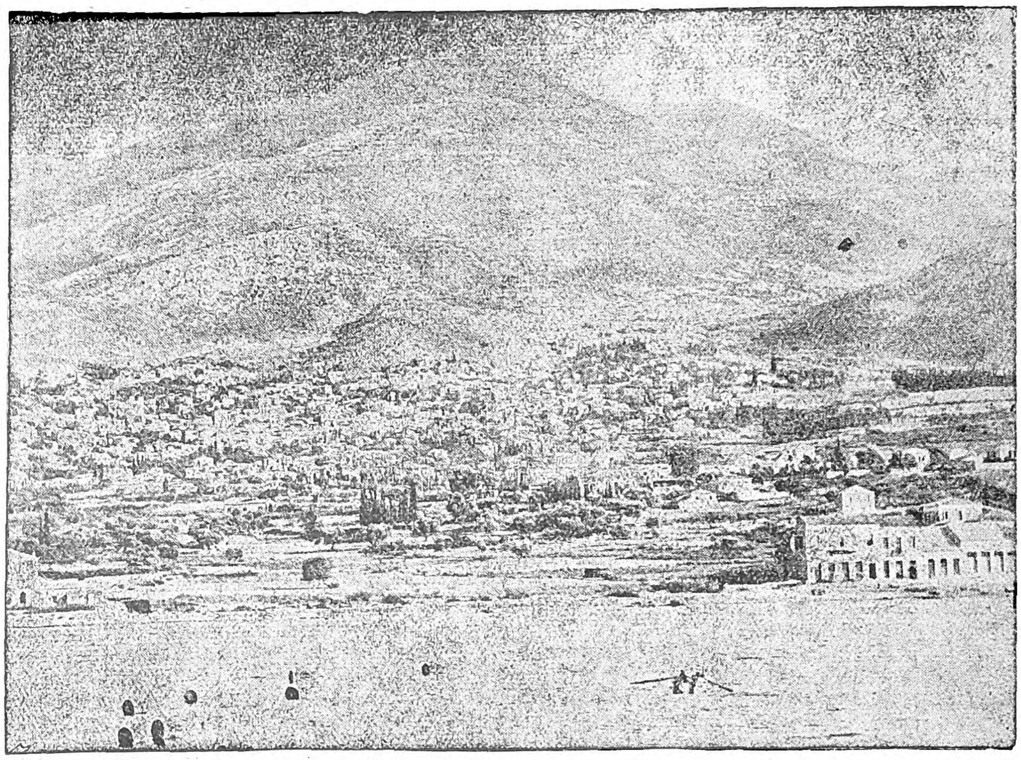
Γενικὴ ἄποψις τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ λιμενοβραχίονος.

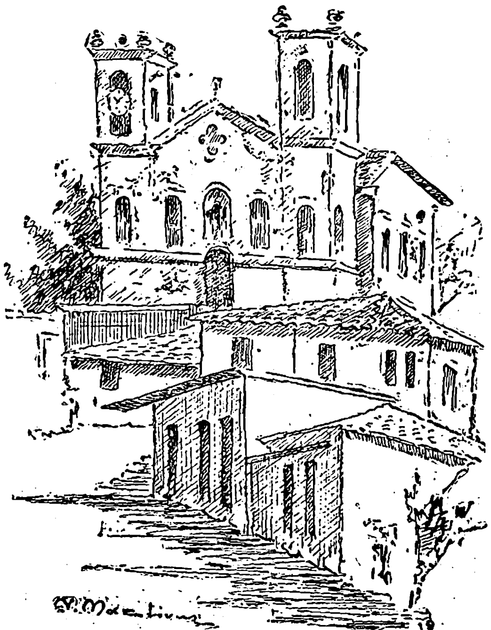
Ὁ κατέχων τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ τῆς Κυπαρισσίας Ἀθηνᾶς ναὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος.
[Σχέδιον Ν. Μαρτίνη.]

Ἡ Κυπαρισσία δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μεγάλη γεωργικὴ κωμόπολις, τὸ πλεῖστον δὲ ἐκ τῶν κατοίκων τῆς ἄνω πόλεως εἶναι γεωργοί, καλλιεργοῦντες τὰ περὶ τὴν πόλιν κτήματά των. Ἡ παραλία εἶναι τὸ ἐμπορικὸν κέντρον τῆς τε ἄνω πόλεως καὶ ὁλοκλήρου τῆς περιοχῆς, συγκεντροῦνται δ' ἐν αὐτῇ ἔλαιον, σταφὶς κορινθιακὴ (μαύρη) καὶ οἶνος. Ἑκάστην Κυριακὴν διοργανοῦται ἀγορά, ἡ ὁποία συγκεντροῖ ὅλους τοὺς ἀγρότας τῶν πλησιοχώρων, κατ' ἔτος δέ, τὴν 15—23 Σεπτεμβρίου, διεξάγεται μεγάλη ἐμποροπανήγυρις λαμβάνουσα εὐρύτερον τῶν ἑβδομαδιαίων ἀγορῶν χαρακτῆρα. Ἀπὸ συγκοινωνιακῆς ἀπόψεως ἡ Κυπαρισσία κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν, διότι ἐξυπηρετουμένη ὑπὸ τῆς ἀπὸ τοῦ Καλονέρου ἀρχομένης διακλαδώσεως τοῦ σιδηροδρόμου ΣΠΑΠ καὶ ἔχουσα τὸν μόνον ἐμπορικὸν λιμένα τῆς Δ. παραλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, χρησιμεύει ὡς διαμετακομιστικὸν κέντρον ὁλοκλήρου τῆς Τριφυλίας καὶ μεγάλου μέρους τῆς Πυλίας. Μεγάλη ἁμαξιτὸς ὁδὸς μετὰ πλήθους διακλαδώσεων διευθύνεται ἀπὸ Κυπαρισσίας πρὸς Ν. μέχρι Μεθώνης, συνδέουσα μετ' αὐτῆς τὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις Φιλιατρά, Γαργαλιάνους, Πύλον κλπ. Καθημεριναὶ γραμμαὶ αὐτοκινήτων ἐξυπηρετοῦσι τὰς συγκοινωνίας ταύτας. Ἡ θαλασσία συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται τακτικῶς διὰ τῶν ἀτμοπλοίων τῆς ἑλληνικῆς ἀκτοπλοΐας, τὰ ὁποῖα περιπλέουσι τὴν Πελοπόννησον. Ἡ βιομηχανία εἶναι ἀσήμαντος, μόναι δὲ ὑπάρχουσαι ἐγκαταστάσεις εἶναι ἀτμοκίνητά τινα ἐλαιουργεῖα, ἀρτοποιεῖα καὶ ἀλευρόμυλος. Αἱ τράπεζαι Ἐθνικὴ καὶ Ἀθηνῶν καὶ ἡ Ἑταιρεία Γενικῶν Ἀποθηκῶν ἔχουσιν ὑποκαταστήματα ἐν τῇ κάτω πόλει. Ἐμπορικαί, ἐπαγγελματικαὶ καὶ γεωργικαὶ ὀργανώσεις ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς: ἐμπορικὸς σύλλογος, δικηγορικός, ἰατρικός, φαρμακευτικός, κηπουρικός, ποιμενικός, συντεχνιῶν Ἁγίου Ἰωάννου, λειτουργῶν μέσης καὶ λειτουργῶν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἕνωσις συνεταιρισμῶν Τριφυλίας, ταμεῖον ἐλαίας κλπ. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς φιλανθρωπικῆς κινήσεως εὑρίσκεται ἡ Φιλόπτωχος ἑταιρεία. Ἡ κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξις εἶναι σχετικῶς μικρά. Ὁ ἀθλητισμὸς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀκμάζει, λειτουργεῖ δὲ καὶ σύλλογος ἀθλητικὸς καὶ γυμναστικός. Ἀμφότερα τὰ τμήματα τῆς Κυπαρισσίας ὑδρεύονται καλῶς ἐκ τοῦ αὐτοῦ κοινοῦ ὑδραγωγείου, συμπληρωματικῶς ὅμως ἐν τῇ κάτω πόλει ὑπάρχουσι καλὰ φρεάτια ὕδατα καὶ μεγάλη πηγὴ ὀνομαζομένη κοινῶς Ἀϊλαγούδης. Ναοὶ τῆς πόλεως εἶναι ἡ μητρόπολις Ἁγία Τριάς, ὁ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ὁ Ἅγιος Δημήτριος (Α' νεκροταφείου) καὶ ὁ Ἅγιος Δημήτριος (Β' νεκροταφείου). Χ. Δ.

— *[Ἱστορ.-Ἀρχαιολ.]* Ἡ Κυπαρισσία κατέχει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Τριφυλιακῆς πόλεως *Κυπαρισσήεις* (βλ. λ.), τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος, ἀνήκουσαν εἰς τὸ κράτος τοῦ Νέστορος (Ἰλ. Β, 593). Βραδύτερον ὁ Στράβων καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς μνημονεύουσιν αὐτὴν ὑπὸ τὸ σημερινόν της ὄνομα. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν ἱστορικῶν χρόνων ὑπῆρξε πόλις περιοίκων Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος ἀνῆκεν εἰς τοὺς Μεσσηνίους. Ἐπιγραφὴ τοῦ Δ' ἢ Γ' αἰῶνος μαρτυρεῖ αὐτοτέλειαν τῆς πόλεως, διατελούσης ὅμως εἰς τὴν στενὴν σχέσιν μὲ τὴν Μεσσηνίαν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος εἶναι ἀμφίβολον ἂν ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν, ἀσφαλῶς ὅμως ἔγινε ταύτης μέλος τῷ 191. Εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἔκοψεν ἴδια νομίσματα, σῴζονται δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σεβήρου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «Κυπαρισσιέων» καὶ παραστάσεων τοῦ Ἀσκληπιοῦ, Διονύσου κ.ἄ. Ἴχνη τῆς ἀρχαίας πόλεως σῴζονται εἰς διάφορα σημεῖα. Τὸ πολλάκις μνημονευόμενον ἱερὸν τῆς Ἀθηνᾶς, τῆς ἐντεῦθεν ἐπικαλουμένης Κυπαρισσίας, κατεῖχε πιθανῶς τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἷς δὲ σπόνδυλος κίονος σῴζεται μέχρι σήμερον, ὑποβαστάζων τὴν ἁγίαν Τράπεζαν. Ἐγγὺς τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ, παρὰ τὴν θέσιν Μοῦσγα, σῴζεται τμῆμα τείχους τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ὁ ὁποῖος τῷ 362 εἶχε καταστήσει τὴν πόλιν λιμένα τῆς Μεσσήνης, μεθ' ἧς συνεκοινώνει δι' ὁδοῦ. Περὶ τὸ τεῖχος τοῦτο ἐκτείνεται ὁ κυρίως ἀρχαιολογικὸς χῶρος, καθ' ὅλην δὲ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ εἶναι ἐγκατεσπαρμένοι ὀγκόλιθοι, σπόνδυλοι, κιονόκρανα, βάσεις κλπ. τμήματα ἰωνικῶν κιόνων, θραύσματα γλυπτικῶν ἔργων, κορμὸς ἀγάλματος τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἐπιγραφὴ ρωμαϊκῶν χρόνων κλπ. Ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ φύεται αὐτοφυὴς ἡ δάφνη, ἐκ τούτου δὲ συμπεραίνεται ὅτι ἐκεῖ ἔκειτο ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸν ὁποῖον μνημονεύει ὁ Παυσανίας (XXXVI, 7). Τὸ ὄνομα Μοῦσγα ὑποτίθεται ὅτι εἶναι παραφθορὰ τοῦ λατινικοῦ Musica, διότι ἐκεῖ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἔκειτο ἡ ἀγορὰ (forum). Ἐπίσης ἡ ὑδρεύουσα τὴν κάτω πόλιν πηγὴ τοῦ Ἀϊλαγούδη (Ἁγίου Λαγούδη), τῆς ὁποίας τὴν κοίτην περιβάλλουσιν ἀρχαῖοι ὀγκόλιθοι, ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἡ Διονυσιὰς πηγή, ἡ μνημονευομένη ὡσαύτως ὑπὸ τοῦ Παυσανίου. Τὴν πηγὴν ταύτην ἐδημιούργησε, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ὁ Διόνυσος, πλήξας τὸν βράχον διὰ τοῦ θύρσου. Τέλος διακρίνονται ἴχνη κρηπιδώματος ἐκ λίθων, κατὰ τὴν ἀκτήν, πρὸς προστασίαν τοῦ λιμένος, ἀνήκοντα εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἐπαμεινώνδου. Ἡ περιοχὴ τῆς ἀρχαίας πόλεως ἐξετείνετο πρὸς Β. μέχρι τοῦ ποταμοῦ Νέδας. Κατὰ

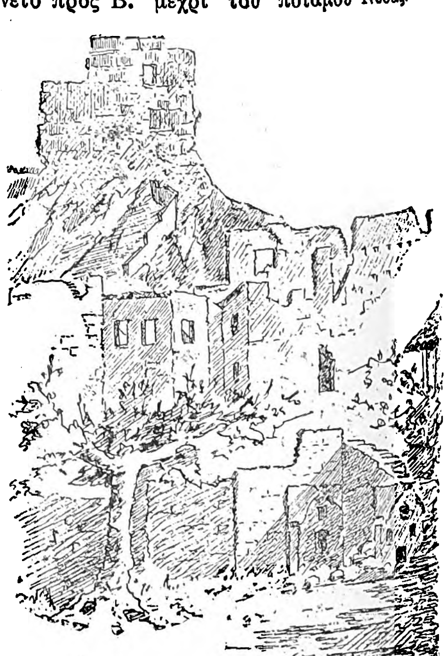
Τὸ φρούριον τῆς Κυπαρισσίας καὶ ἡ κάτωθεν αὐτοῦ πλατεία.
[Σχέδιον Ν. Μαρτίνη.]

Digitized by Google

τὰς ἐκβολὰς τούτου ἦτο ἡ θέσις Αὐλῶν, ἥτις κατ' ἄλλους ἔκειτο κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κυπαρισσήεντος ποταμοῦ.

Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἡ Κυπαρισσία ἀπαντᾷ ὑπὸ τὸ ὄνομα *'Αρκαδιά*, τὸ ὁποῖον διετηρήθη μέχρι τῶν χρόνων τῆς ἀπελευθερώσεως, ὁπότε, διὰ διατάγματος τοῦ Ὄθωνος, ἀποκατεστάθη εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα, διατηρουμένου ὅμως πολλάκις κοινῶς, μέχρι σήμερον, καὶ τοῦ παλαιοτέρου. Ἡ ὀνομασία Ἀρκαδιὰ ἐδόθη πιθανῶς εἰς αὐτὴν ὡς ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐκεῖ οἰκούντων Ἀρκάδων, οἱ ὁποῖοι, φεύγοντες τὰς διώξεις τῶν Σλαύων ἐπιδρομέων, μετῴκησαν πρὸς τὴν παραλίαν. Ἡ ἱστορικὴ σημασία τῆς πόλεως ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1205, ὁπότε καταλυθείσης ὑπὸ τῶν Φράγκων τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἡ Κυπαρισσία περιελήφθη εἰς τὸ ἱδρυθὲν τότε φραγκικὸν πριγκιπᾶτον τοῦ Μορέως. Καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν στρατῶν τοῦ Γουλιέλμου Σαμπλίττη καὶ τοῦ Γοδοφρείδου Α' Βιλλαρδουΐνου, ἀπετέλεσε μετὰ τῶν Καλαμῶν ἰδίαν βαρωνίαν, ἀνήκουσαν εἰς τὸν Βιλλαρδουΐνον. Τῷ 1262, ἀποχωρισθεῖσα τῶν Καλαμῶν, ἀπετέλεσεν ἰδίαν βαρωνίαν, ἡ ὁποία παρεχωρήθη εἰς τὸν Γάλλον ἱππότην Βιλαὶν Δωνοὰ (Vilain d'Aunoy), εἰς τοῦ ὁποίου τὸν οἶκον παρέμεινε μέχρι τοῦ 1324, ὁπότε περιῆλθε κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὸν Στέφανον τὸν Μαῦρον, νυμφευθέντα τὴν Ἁγνήν, θυγατέρα Βιλαὶν τοῦ Β'. Βραδύτερον ἡ Ἀρκαδιὰ περιῆλθε διὰ συνοικεσίου εἰς τὸν γενουήνσιον οἶκον τῶν Ζαχαρία (Zaccaria) καὶ μετὰ ταῦτα εἰς τὸν Θωμᾶν Παλαιολόγον, νυμφευθέντα τὴν θυγατέρα τοῦ κεντυρίωνος Ζαχαρία Αἰκατερίνην. Δοθεῖσα ὡς φέουδον εἰς τὸν Ἰωάννην Ραούλ, ἐχρησίμευσε μετ' ὀλίγον (1459) ὡς κέντρον τοῦ Θωμᾶ, ἐκστρατεύσαντος ἐναντίον τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἤδη καταλάβει τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλ' ἐπελθόντος αὐτοπροσώπως τοῦ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ, κατὰ τὸ θέρος τοῦ ἑπομένου ἔτους ἡ πόλις παρεδόθη ἀμαχητὶ ἐκ φόβου. Λείψανον τῆς ἐποχῆς ταύτης τῆς ἱστορίας τῆς Κυπαρισσίας σῴζεται τὸ ἠρειπωμένον φρούριον, τὸ ὁποῖον δεσπόζει τῆς πόλεως. Προησπίζετο τοῦτο ὑπὸ τεσσάρων πύργων, οἱ ὁποῖοι ἐκ τῆς τοιχοδομίας των φαίνονται οἰκοδομηθέντες ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Εἰς τὸν ἕνα ἐκ τῶν πύργων τούτων δίδεται κοινῶς τὸ ὄνομα: «Πύργος τοῦ Ἰουστινιανοῦ». Κάτωθεν αὐτοῦ διακρίνονται τὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας σεράγια τῶν μπέηδων, τὰ ὁποῖα κατεστράφησαν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν, οἱ κάτοικοι τῆς Κυπαρισσίας ἀπεστάλησαν, μετ' ἄλλων γειτόνων των, εἰς τὸ Βυζάντιον, ὡς οἰκήτορες. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους ἡ πόλις βραδέως συνῳκίσθη ἐκ νέου, μόνον δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἑνετικῆς ἐν Πελοποννήσῳ κατακτήσεως, καὶ δὴ κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἀνέκτησε μέρος τῆς παλαιᾶς ἀκμῆς της. Ἦτο τότε πρωτεύουσα περιοχῆς τοῦ νομοῦ Μεθώνης, εἰς ἣν ὑπήγοντο 84 χωρία, ἀλλ' ἦτο ὀλιγάνθρωπος. Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων (1718), ἡ Ἀρκαδιὰ ἀπετέλεσεν ἕνα ἐκ τῶν 24 καζάδων, εἰς τοὺς ὁποίους διῃρέθη ἡ χώρα. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλὼφ (1770), ἡ Κυπαρισσία ἐχρησίμευσεν, ἐπί τινα χρόνον, ὡς στρατόπεδον τοῦ πρίγκιπος Δολγορούκη. Ἡ Κυπαρισσία κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 οὐκ ὀλίγον συνεισέφερεν εἰς τὸν Ἀγῶνα, τέκνα δὲ ταύτης ἦσαν οἱ ἡρωϊκῶς πολεμήσαντες Παπατσώνης, Ἀναστασόπουλος, Γρηγοριάδης κ. ἄ. Εἶναι πατρὶς τοῦ μάρτυρος μητροπολίτου Χριστιανουπόλεως καὶ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτοῦ Φραντζῆ, πρώτου συγγραφέως τῆς «Ἱστορίας τῆς ἀγωνιζομένης Πελοποννήσου», καὶ ἄλλων.

Καταληφθεῖσα τῷ 1825 ὑπὸ τοῦ Ἰμβραὴμ, κατεστράφη σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου. Συνοικισθεῖσα καὶ πάλιν προώδευσε σημαντικῶς, ἀποτελεῖ δὲ σήμερον ἓν ἐκ τῶν μᾶλλον ἀνθούντων κέντρων τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου. Ι. Σ. Σ.—Χ. Δ.

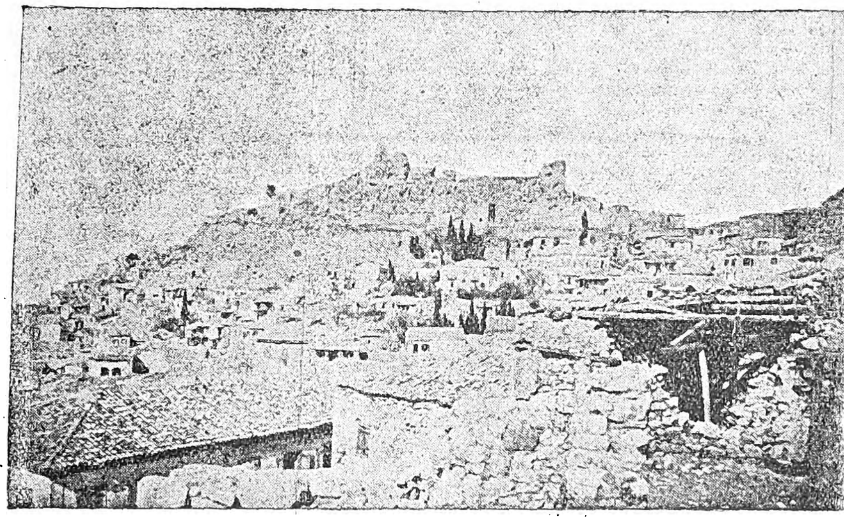

Βορειανατολικὴ ἄποψις τοῦ φρουρίου τῆς Κυπαρισσίας.

— **Κυπαρισσίας, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, περιλαμβάνων τὰς σημερινὰς κοινότητας *Κυπαρισσίας, Παραλίας Κυπαρισσίας, Ἀρμενῶν, Βρυσῶν, Μουριατάδας, Ραχῶν, Σπηλιᾶς, Στασιοῦ* καὶ *Φαρακλάδας*, μὲ πρωτεύουσαν τὴν *Κυπαρισσίαν*. Περιλαμβάνει τὰ πρὸς Β. καὶ Δ. τοῦ ὄρους Ψυχροῦ χωρία καὶ εἶχε κατ. 7650 περίπου. Χ. Δ

— **Κυπαρισσίας *Παραλία (ἢ Σκάλα Κυπαρισσίας)*** *[Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς κατὰ τὴν παραλίαν καὶ ἐπίνειον τῆς πόλεως *Κυπαρισσίας*, αὐξηθεὶς ἐσχάτως καὶ προαχθεὶς εἰς ἰδίαν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν 1544 κατ. (1928). Ἀπέχει 1 χλμ. ἐκ τῶν κάτω οἰκιῶν τῆς Κυπαρισσίας καὶ ἔχει λιμένα προστατευόμενον ὑπὸ τεχνητοῦ κυματοθραύστου, ἔνθα καὶ πυρσὸς ἐρυθροῦ φωτός. Ἔχει ναὸν τῆς Εὐαγγελιστρίας, δημοτικὸν σχολεῖον, ὑποτελωνεῖον, παράκειται δ' αὐτῇ ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς Κυπαρισσίας. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἁλιείαν, ἐμπόριον, τέχνας κλπ. Ι. Σ. Σ.

Κυπαρισσιαί *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Παυσανίαν ὀνομασία τοῦ *Κυπαρισσήεντος* (βλ. λ.). Ὑπάρχει ἐκεῖ πηγὴ παραθαλασσία, ἀναβλύσασα, κατὰ τὴν παράδοσιν, κατόπιν ἐμπήξεως εἰς τὴν γῆν ὑπὸ τοῦ Βάκχου, τῆς κισσοπλέκτου ῥάβδου του (θύρσου). Σ. Ε. Λ.

Κυπαρισσιακὸς *κόλπος* *[Παραλ. Γεωγρ.]* βλ. *Κυπαρισσήεις*.

κυπαρίσσινος,—η, —ον ὁ ἐκ ξύλου κυπαρίσσου, κοιν. *κυπαρισσένιος*: «κυπαρίσσινος θήκη», «λάρνακες κυπαρίσσιναι».

Κυπαρίσσιον *ἄκρον* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Μεσσηνίας (*Πτολεμ* Γ, ιστ', 7), κατὰ Παυσανίαν (Δ, λστ' 7. Η, α' 1) *Κυπαρισσαί*. Ἐκ περικοπῆς τοῦ Στράβωνος (Η, 348) προκύπτει, ὅτι εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὴν *Πλαταμώδη ἄκραν*, ἥτις «ἐγγὺς νέαται Πύλου ἠμαθόεντος». Πάντως εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Κάβο - Κουνέλλος*. Σ. Ε. Λ.

Κυπαρισσιώνας *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ μυχὸς το ὅρμου *Γαρδικίου* τῆς Φθιώτιδος, τοῦ ἐπὶ τῆς Β ἀκτῆς τοῦ διέκπλου τῶν Ὠρεῶν (πλάτ. 38° 55' 35 Β., μήκ. 22° 51' 25'' Ἀν., χάρτ. ἑλλην. ὑδρογρ. ὑπηρεσ. ἀριθ. 21: «Δίαυλος Ἀταλάντης Ὠρεῶν»). Ἐπὶ τοῦ χάρτου σημειοῦται ὡς *Ἅγιος Κωνσταντῖνος*, ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιδίου, οὗ τὸ κτίσμα καὶ αἱ παρ' αὐτὸ κυπάρισσοι ἀποτελοῦν γνώρισμα πρὸς κατάπλουν Σ. Ε. Λ

Κυπαρισσιώτης, *Ἰωάννης*. Βυζαντινὸς θεολόγος τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος. Τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ Κυπαρισσιώτου εἶναι παντελῶς ἄγνωστα, τὸ μόνον δὲ γνωστὸν εἶναι, ὅτι ὑπῆρξε, μετὰ Νικηφόρον τὸν Γρηγορᾶν, ὁ διαπρεπέστατος τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ καὶ τῶν καλουμένων ἡσυχαστῶν ἀντίπαλος. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ γνωστὰ εἶναι πρῶτον μὲν τὰ κατὰ Παλαμᾶ καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, «Παλαμιτικῶν παραβάσεων βιβλία τέσσαρα», «Κατὰ τοῦ τόμου Παλαμᾶ καὶ τῆς πίστεως αὐτοῦ βιβλία ὀκτώ», «Περὶ τοῦ ἀκτίστου φωτὸς κατὰ Παλαμᾶ βιβλία ὀκτώ», «Κατὰ τῆς ἀποστασίας τῶν παλαμικῶν βιβλία τρία», ἔπειτα δὲ τὰ «Κατὰ Νείλου Καβάσιλα βιβλία πέντε» καὶ ἡ «Ἔκθεσις στοιχειώδης ῥήσεων θεολογικῶν». Ἐκ τούτων, μόνον τοῦ πρώτου τὸ α' καὶ τὸ δ' βιβλίον εἶναι ἐκδεδομένα καὶ ἐν λατινικῇ μεταφράσει ἡ «Ἔκθεσις», ἥτις εἶναι τὸ πρῶτον δοκίμιον συστηματικῆς δογματικῆς ἑλληνικῆς κατὰ μίμησιν τῆς δυτικῆς σχολαστικῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὸ α' καὶ δ' βιβλίον τῶν «Παλαμιτικῶν παραβάσεων» καὶ ἡ «Ἔκθεσις» ἐν τῇ Πατρολογίᾳ *Migne* (152, 664 κ. ἑξ.).—*Κρουμβάχερ*, Ἱστορία τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας Α', 208 κ. ἑξ. Ε. Γ. Π

κυπαρισσοειδῆ, ἢ *κυπαρισσίδαι* (οἱ) (Cupressidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωνοφόρων*, περιλαμβάνουσα δένδρα ἀειθαλῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, δασικά, ὑψηλά, μὲ ξύλον συμπαγές, σκληρόν, ἐλαστικόν, ποικίλως χρήσιμον καὶ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς διαδεδομένα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *κυπάρισσος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κυπαρισσόμηλο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου *κυπάρισσος* (βλ. λ.).

κυπάρισσος (ἡ) (Cupressus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπαρισσοειδῶν* ἢ *κυπαρισσίδων*. Τὸ γένος κυπάρισσος (κοιν. *κυπαρίσσι*) περιλαμβάνει κωνοφόρα, δασικὰ δένδρα μὲ φύλλα

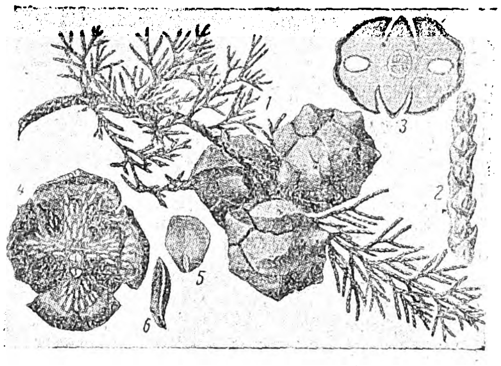

Κυπάρισσος ἡ ἀειθαλής.

1=κλαδίσκος μετὰ καρποῦ· 2=τμῆμα βλαστοῦ (ἐν μεγεθύνσει)· 3=ἐγκαρσία τομὴ βλαστοῦ· 4=καρπὸς (ἐσωτερικῶς· τὸ ἀνώτατον τμῆμα ἐλλεῖπει)· 5 καὶ 6=σπέρματα.)

μικρὰ καὶ συνεσφιγμένα μεταξύ των· τὰ ἄρρενα ἄνθη εἶναι συνηνωμένα εἰς φοειδῆ κεφαλίδα, ἀποτελουμένην ἐξ ἀντιθέτων, σκληρῶν, λεπιδωτῶν τμημάτων. Αἱ φοειδεῖς κεφαλίδες ἢ κῶνοι ἀναφαίνονται ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῶν νεαρῶν βλαστῶν καὶ συχνάκις εἰς μέγα πλῆθος. Τὰ θήλεα ἄνθη ἀναφαίνονται κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ δένδρου καὶ εἰς τοὺς λεπτοτέρους κλάδους τούτου, ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἄρρενα, ἅτινα ἀναφαίνονται εἰς τοὺς παχυτέρους. Ὁ καρπὸς (κοιν. *κυπαρισσόμηλο*) εἶναι κῶνος ἢ σφαιροειδὴς στρόβιλος, φοειδὴς ἢ ἐπιμήκης, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, ἀποτελούμενος ἐκ γραμμικῶν λεπίων διευρυνομένων κατὰ τὸ ἄκρον των καὶ περιέχων ἕκαστος πλεῖστα σπέρματα.

Ἡ κυπάρισσος εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἐξετιμᾶτο πολὺ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἅμα τῇ γεννήσει θήλεος τέκνου, ἐφύτευον κυπαρίσσους καὶ ὅταν ἡ κόρη ἤρχετο εἰς ἡλικίαν γάμου τὰς ἐπώλουν καὶ τὸ εἰσπραττόμενον ποσὸν ἔδιδον ὡς προῖκα εἰς τὸν γαμβρόν. Ἐπιστεύετο ὅτι ἐκαθάριζε τὸν ἀέρα διὰ τῆς βαλσαμικῆς εὐωδίας της, δι' ὃ ἐφυτεύετο καὶ εἰς ἑλώδεις καὶ τελματώδεις τόπους. Οἱ Κρῆτες ἰατροὶ μετεχειρίζοντο αὐτὴν ὡς φάρμακον κατὰ τῶν στηθικῶν νοσημάτων. Οἱ Ἕλληνες μετεχειρίζοντο τὸ ξύλον της διὰ νὰ λαξεύωσιν ἐπ' αὐτοῦ τοὺς νόμους των καὶ οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν πλοίων των. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει ἄγαλμα τοῦ Διὸς φιλοτεχνηθὲν ἐπὶ κορμοῦ κυπαρίσσου καὶ διατηρηθὲν ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας. Ἡ διακόσμησις τῶν κοιμητηρίων διὰ κυπαρίσσων ἦτο ἐν χρήσει ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ τοῦτο, διότι τὸ ἀειθαλὲς τοῦτο δένδρον συμβολίζει τὴν αἰωνιότητα, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν προσευχήν, ἐπειδὴ ἡ κορυφή του ἀνυψοῦται εὐθυτενὴς πρὸς τὸν οὐρανόν.

Ἡ κυπάρισσος, ἂν καὶ δένδρον ἰθαγενὲς τῶν θερμῶν χωρῶν, διατηρεῖται, ἀναπτύσσεται καὶ εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς ἀρκετὰ ψυχρὰ κλίματα. Εὐδοκιμεῖ σχεδὸν εἰς πάντα τὰ ἐδάφη, πλὴν τῶν ἀμμοαργιλλούχων. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς ἢ παραφυάδων. Τὸ ξύλον τῆς κυπαρίσσου εἶναι σκληρόν, συμπαγές, ἐλαστικόν, ὑπέρυθρον ἢ ὠχροκίτρινον καὶ ἐπιδεκτικὸν στιλβώσεως. Μεταχειρίζονται τοῦτο διὰ τὴν λεπτοξυλουργικὴν καὶ τὴν ἐβενουργικήν, ἐπίσης καὶ διὰ τὸν σύνδεσμον καὶ ὑποστήριξιν τῶν τηλεγραφικῶν καλωδίων (τηλεγραφόξυλα), λόγῳ τῆς μεγάλης ἀντοχῆς του, κτλ.

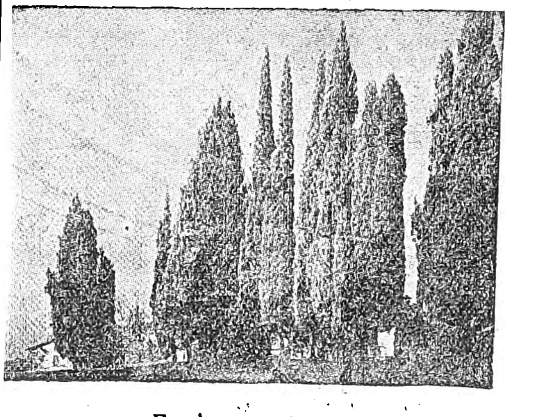

Συστὰς κυπαρίσσων.

Digitized by Google

Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Κυπάρισσος ἡ κοινὴ* (Cupressus sempervivens). Εἶναι μέγα δένδρον, ἰθαγενὲς τῆς Ἀνατολῆς, καλλιεργούμενον σήμερον πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ εἰς πλείστας ἄλλας χώρας τῆς γῆς. Καλλιεργεῖται ὑπὸ πλείστας παραλλαγάς, ὧν γνωστότεραι εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: *Κυπάρισσος ἡ ὁριζόντιος* (Cupressus horizontalis), ἀπαντῶσα πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἔχουσα κορμὸν παραπλήσιον πρὸς τὸν τῆς κέδρου. *Κυπάρισσος ἡ γλαυκὴ* (Cupressus glauca). Εἶναι μικρὸν δένδρον ἰθαγενὲς τῶν Ἰνδιῶν καὶ χαρακτηρίζεται κυρίως ἐκ τῶν ἐπικρεμαμένων κλάδων της καὶ τοῦ γλαυκοαργυρώδους χρωματισμοῦ τῶν φύλλων της. Ἐνεκλιματίσθη ἐπιτυχῶς εἰς τὰ περίχωρα τῆς Λισσαβῶνος, ἔνθα καὶ ἐντατικῶς καλλιεργεῖται. *Κυπάρισσος ἡ νεκρικὴ* (Cupressus funebris) Ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Κίνας, προσομοιάζον πρὸς τὸ προηγούμενον ἐκ τῶν ἐπικρεμαμένων κλάδων της, ἀλλὰ κατὰ πολὺ μεγαλύτερον ὡς πρὸς τὸ ἀνάστημα.

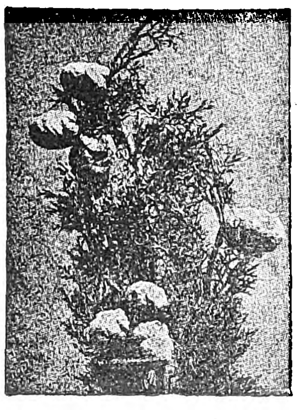
Κλάδος κυπαρίσσου μετὰ κώνων.

Κυπάρισσος ἡ μακρόκαρπος (Cupressus macrocarpa), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Καλιφορνίας, καὶ *κυπάρισσος ἡ μεξικανικὴ* (Cupressus mexicana), ἰθαγενὲς δένδρον τοῦ Μεξικοῦ, καλλιεργούμενον διὰ τὸ ὡραιότατον γλαυκοαργυρῶδες φύλλωμά του.

Κυπάρισσος ἡ λεία (Cupressus glabra). Εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων εἰς ὕψος γνωστῶν δένδρων. Τὸ ἀνάστημά της ἐνίοτε ὑπερβαίνει τὰ 40 μέτρα Εἶναι καὶ ἐκ τῶν μακροβιωτέρων δένδρων. Ὑπάρχουσι κυπάρισσοι τοῦ εἴδους τούτου ἀριθμοῦσαι ἡλικίαν 300 καὶ πλέον ἐτῶν. Ἡ βάσις τοῦ κορμοῦ της φθάνει ἐνίοτε νὰ ἔχῃ περιφέρειαν 10 μέτρων, τὸ πάχος ὅμως τοῦτο τοῦ κορμοῦ της ἐλαττοῦται διαρκῶς, ἐφ' ὅσον πλησιάζει πρὸς τὴν κορυφήν. Οἱ κλάδοι καλύπτονται ὑπὸ λεπτοτάτου καὶ κομψοῦ φυλλώματος, Τὰ φύλλα της πίπτουσι κατὰ τὴν πρώτην ἔλευσιν τοῦ χειμῶνος, ὅπως ἀναφανῶσιν εὐθὺς ἅμα τῷ ἔαρι. Τὰ ἄνθη εἶναι μονόοικα καὶ κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς εἶναι ᾠοειδὴς κῶνος, παρόμοιος πρὸς τὸν καρπὸν τῆς κυπαρίσσου τῆς κοινῆς. Εἶναι δένδρον ἰθαγενὲς καὶ ἀφθονεῖ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν, ἀναπτυσσομένη εἰς τελματώδεις τόπους. Πολλάκις ὁ κορμός της εὑρίσκεται ἐμβεβαπτισμένος ἐντὸς τοῦ ὕδατος εἰς ὕψος 2 καὶ πλέον μέτρων. Ἀπὸ ἐτῶν καλλιεργεῖται ἐπιτυχῶς εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοφυτολ.]* Τὰ κυπαρισσώδη φυτὰ παρουσιάζονται τὸ πρῶτον ἀπολιθωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας ἰουρασίου περιόδου τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

—*[Λογοτεχν.-Τέχνη]* Σημαντικωτάτη εἶναι ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν, ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, κατέχει ἡ κυπάρισσος εἰς τὴν τέχνην καὶ ἐκ τῆς λογοτεχνίας τὴν ποίησιν ἰδίᾳ τῶν διαφόρων λαῶν. Τοῦτο ὀφείλεται κατὰ πρῶτον μὲν εἰς τὰς ἐξαιρέτους ἰδιότητας τοῦ δένδρου τούτου, τὴν ἀξίαν τοῦ ξύλου του, τὴν εὐάρεστον εὐωδίαν, ἣν ἀποπνέει, τὸ εὐθυτενὲς τοῦ κορμοῦ του, τὴν ἰδιοτυπίαν τοῦ φυλλώματός του κ.λ.π., κατὰ δεύτερον δὲ λόγον εἰς τὸν ρόλον, ὃν κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς μάλιστα χρόνους ἔπαιξεν ὡς φύλαξ τῶν τάφων καὶ σύμβολον τῆς ἀδιαταράκτου γαλήνης τῶν νεκρῶν. Τόσον εἰς τὰς ἀρχαιοτάτας ἀνατολικὰς παραδόσεις, ὅσον καὶ εἰς τὰ παραδόσεις τῶν προελληνικῶν λαῶν τῆς Μικρᾶ Ἀσίας, μάλιστα δὲ τῶν Φρυγῶν καὶ τῶν Λυδῶν, ὅσον καὶ εἰς τὰς παραδόσεις τῶν βορείων λαῶν, ἡ κυπάρισσος ἐμφανίζεται ποικιλοτρόπως, ἄλλοτε ὡς σύμβολον, ἄλλοτε ὡς ἀλεξίκακον συνδεδεμένον μετὰ δεισιδαιμονιῶν καὶ προλήψεων, ἄλλοτε ὡς ἁπλοῦν, διακοσμητικῆς μᾶλλον φύσεως, στοιχεῖον. Κατ' ἀκολουθίαν τῆς εὐρείας ταύτης ἐν τῇ λαογραφίᾳ χρήσεως τῆς κυπαρίσσου εὐρυτάτη εἶναι καὶ ἡ ἐν τῇ τέχνῃ, ὡς διακοσμητικοῦ ἐν γένει θέματος ἢ ὡς συμβόλου, ἐμφάνισίς της. Τὸ θέμα τοῦτο δὲν ἀγνοοῦν οὔτε ἡ τυρρηνικὴ οὔτε ἡ ρωμαϊκὴ οὔτε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον αἱ λοιπαὶ τέχναι τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν προχριστιανικῶν χρόνων. Καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους δὲ χρόνους ἡ τέχνη πολλάκις ἐχρησιμοποίησε τὴν κυπάρισσον, ἰδίᾳ εἰς τοπιογραφίας, ὧν ἠθέλησε νὰ ἐξάρῃ τὸν πένθιμον καὶ μελαγχολικὸν χαρακτῆρα. Μεταξὺ τῶν σχετικῶν ἔργων ἐξαιρετικὴν θέσιν κατέχουν αἱ συνθέσεις τοῦ Ἀρνόλδου Μπαῖκλιν. Καὶ ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ εὐρεῖα εἶναι ἡ χρῆσις τῆς κυπαρίσσου, ὡς συμβόλου τοῦ πένθους καὶ τοῦ θανάτου. Τόσον ἡ δημώδης, ὅσον καὶ ἡ ἔντεχνος ποίησις παρέχουν πλεῖστα ἐπὶ τοῦ προκειμένου παραδείγματα. Ὁ Ὀβίδιος εἰς τὸ δέκατον βιβλίον τῶν «Μεταμορφώσεών» του ἑρμηνεύει ποιητικῶς καὶ μυθολογικῶς τὴν γέννησιν τῆς κυπαρίσσου. Ἐκ δὲ τῶν μεταγενεστέρων ποιητῶν δι' ὡραίων στίχων ὕμνησαν ἢ ἁπλῶς περιέγραψαν τὸ δένδρον τοῦτο ὁ Ἀρθοῦρος Γρὰφ («Τὸ τραγούδι τοῦ κυπαρισσιοῦ»), ὁ Ἰωσίας Καρντοῦτσι («Μπροστὰ στὸν ἅγιο Γκουΐντο», ὁ Ἀντώνιος Φογκατζάρο, ὁ Πάσκολι, ὁ Μορεὰς κλπ. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν ὡραιόταται στροφαὶ ἐγράφησαν διὰ τὴν κυπάρισσον. Σημειοῦμεν τὴν «Τρελλὴν Μάνναν» τοῦ Σολωμοῦ, τὸν «Δῆμον καὶ τὸ Καρυοφίλι» τοῦ Βαλαωρίτου, «Τὰ δυὸ κυπαρίσσια» τοῦ Λάμπρου Ἀστέρη, τὸ «Κυπαρίσσι» τοῦ Ι. Στογιάννη, τὴν «Ὁδὸς Ἀναπαύσεως» τοῦ Γ. Σπαταλᾶ, τὸ «Κυπαρίσσι» τοῦ Ἀγγέλου Σημηριώτη, τὴν ἑβδόμην ἀπὸ τὰς «Ἑκατὸ φωνὲς» τῆς «Ἀσάλευτης Ζωῆς» τοῦ Κ. Παλαμᾶ κλπ. (βλ. καὶ *Γ. Σπαταλᾶ*: «Τὸ κυπαρίσσι στὴν ποίησι», περιοδικὸν «Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδείας», ἀρ. 51). Καὶ ἡ νεοελληνικὴ δὲ δημοτικὴ ποίησις εὗρεν ἐξόχους ἐκφράσεις διὰ τὴν κυπάρισσον καὶ αἱ δοξασίαι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πολλάκις ἐστράφησαν περὶ αὐτὴν (βλ. καὶ *Ν. Πολίτου*: «Λαογραφικὰ σύμμεικτα», τ. Α', σ. 27). Ι.Μ.Π.

—**κυπαρίσσου κάρυον καὶ ἔλαιον** (Nux et oleum Cupressi) /*Φαρμακ.*/. Παραγωγὸν φυτὸν τούτων εἶναι κυπάρισσος ἡ κοινὴ (Cupressus sempervivens), ὅπερ εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Ἀνατολῆς, καλλιεργεῖται δὲ εἰς ὁλόκληρον τὴν Μεσόγειον Εὐρώπην καὶ εἰς τὰ κοιμητήρια τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης. Τὰ κάρυα αὐτῆς εἶναι σφαιρικὰ 0,02—0,03 μ. διαμέτρου, λεπιδοειδῆ, ἡ σὰρξ δὲ αὐτῶν περιβάλλει μικρὰ σπέρματα γωνιώδη. Ὁ καρπὸς τῆς κυπαρίσσου περιέχει ταννίνην καὶ αἰθέριον ἔλαιον, ἀποτελεῖ δὲ φάρμακον στυπτικόν, τονωτικόν, πικρόν, ἀλγεοσυσταλτικὸν καὶ ἀναγράφεται ἐπὶ αἱμορροΐδων, αἱμοπτύσεων, μητρορραγιῶν κτλ. Ἡ δρόγη λαμβάνεται ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐκχυλίσματος. Τὰ φύλλα τῆς κυπαρίσσου ἀποσταζόμενα δι' ὑδρατμῶν δίδουν αἰθέριον ἔλαιον. Τοῦτο εἶναι ὑγρὸν κιτρινωπόν, εὐχαρίστου βαλσαμικῆς ὀσμῆς ἀρωματικῆς, εἰδ. βάρους 0,88—0,90, δεξιοστρόφον (+4 ἕως +18). Ἀποτελεῖται ἐκ μειγματος 65% διαφόρων τερπενίων (καμφενίου, τερπινενίου συλβεστρενίου, πινενίου) καὶ ἐξ ἰχνῶν παρακυμόλης, σαβινόλης, καδινενίου, καφουρᾶς τῆς κυπαρίσσου καὶ τερπενικῆς ἀλκοόλης. Ἐπίσης περιέχει ἴχνη μεθυλικῆς ἀλκοόλης, διακετυλίου καὶ βαλεριανικοῦ καὶ ὀξικοῦ ὀξέος. Κ. Γ. Μ.

Κυπάρισσος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Παρακαμπυλίων τῆς Εὐρυτανίας καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 308. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Τέροβα* ἢ *Τέρροβα*.

— **Κυπάρισσος** /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Κραννῶνος καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 543. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Σουλέτσιον*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Ἅγιος Γεώργιος* (Μπουχλάρ), *Ἀγριοσυκιὲς* (Σούμπασι), *Τρῦπα* (Καρατζόλι) καὶ *Φιλίκια* (Τουρκομουσλῆ) καὶ ἔχει κατ. (1928) 1627.

— **Κυπάρισσος** /*Γεωγρ.*]. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Κοντομαρίου τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 89. Χ. Δ.

— **Κυπάρισσος** /*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκτὴ τῆς νοτίας ἐσχατιᾶς τῆς χερσονήσου τοῦ Ταϋγέτου (Μάνης), μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ματαπᾶ (ἀρχ. Ταινάρου) καὶ Κάβο Γκρόσσο (ἀρχ. Θυρίδων) εἰς πλάτ. 36° 26'3/4 Β. καὶ μῆκ. 22°26'1/2 Ἀν. (χάρτ. ἀγγλ. 3372: Gulg of Lakonikos, 1685: Venetico to Spezzia). Ἐγγὺς λατομεῖται μάρμαρον μέλαν νεφελῶδες. Εἶναι ὁ τῶν ἀρχαίων λιμὴν *Ψαμμαθίας* ἢ *Καινὴ* ἢ *Καινήπολις* τῶν Ἐλευθερολακώνων. Σ. Ε. Λ.

κυπαρισσών, —ῶνος (ὁ)· τόπος κατάφυτος ἐκ κυπαρίσσων, δάσος κυπαρίσσων.

Κυπαρισσώνας *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς κοινότητος Πελασγίας (Γαρδικίου) τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτ. (1928) 147. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Μαχαλᾶς*. Χ.Δ.

Κυπαρώδης κοιλὰς /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Βυζαντινὴ ὀνομασία κοιλάδος τινὸς τοῦ θρᾳκικοῦ Βοσπόρου, ἴσως τοῦ Ἑκατείου τῶν ἀρχαίων, κειμένης πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἑρμαίου (Ρούμελη-Χισσάρ), ὅπου σήμερον τὸ χαριτωμένον προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως *Ἐμιργκιούν*, ὀνομασθὲν οὕτως ἀπὸ τοῦ Πέρσου Ἐμὶρ-Γκιοὺν-Ὀγλοῦ, θαλαμηπόλου καὶ φίλου τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ τοῦ Δ' (1623—1640). Α. Θ. Σ.

κύπασις (ὁ), καὶ **κυπασσὶς** (ὁ) *['Αρχ.]*. Εἶδος χιτῶνος, περὶ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ ὁποίου οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς δὲν συμφωνοῦσι. Κατὰ τοὺς μὲν ὁ κύπασις εἶναι γυναικεῖον ἔνδυμα, κατὰ τοὺς δὲ ἀνδρικὸν καὶ κατ' ἄλλους στρατιωτικόν. Κατὰ τὸν Σουΐδαν, τὸ ἔνδυμα τοῦτο ἦτο μεγαλοπρεπὴς ἀσιατικὸς ἐπενδύτης ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, εἶχε δὲ τὴν καταγωγήν του ἐκ Περσίας, διὸ καὶ «κύπασσις περσικὸς» ἐκαλεῖτο. Κατ' Ἀλκαῖον παρ' Ἀθηναίῳ, ὁ κύπασις ἦτο βραχὺ στρατιωτικὸν ἔνδυμα. Τέλος, κατὰ τὸν Πολυδεύκη, ὁ κύπασις ἦτο βραχὺ καὶ στενὸν γυναικεῖον χιτώνιον, ἢ καὶ ἁπλῶς ζώνη τῶν νεανίδων. Β. Δ. Θ.

Κύπασις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις παράλιος τῆς Θρᾴκης κατὰ τὸν Μέλανα κόλπον καὶ εἰς τὴν βορείαν ἀκτήν του μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἕβρου καὶ τοῦ Μέλανος (*Σκύλ. Καρυανδ.* Περίπλ. Θρᾴκ. 67). Τὴν ἀναφέρει καὶ ὁ Ἑκαταῖος (παρὰ *Στεφ. Βυζαντ.* 395 12). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

κυπειροειδῆ (Cyperaceae) /*Βοτ.*]. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα πόας, ὧν ὁ καυλὸς εἶναι κυλινδρικὸς ἢ τρίγωνος, τὰ φύλλα εἶναι ἐναλλασσόμενα, γραμμωτὰ καὶ συνήθως συνηνωμένα κατὰ τὴν κορυφήν των ὑπὸ μεμβρανώδους συνδέσμου, τὰ δὲ ἄνθη κατὰ στάχυς ἢ καταληκτικοὺς κορύμβους διατεταγμένα. Ἕκαστον ἄνθος φέρει λεπιδωτὸν βράκτειον, περικλεῖον τρεῖς στήμονας ὑπογύνους ἐκ λεπτοτάτων νηματίων καὶ ᾠοθήκην ἐλευθέραν ἐξ ἑνὸς μόνον λοβοῦ καὶ ἐπὶ στυλίσκου ἁπλοῦ, ὑπὸ τριῶν στιγμάτων ὑποβασταζομένην. Ὁ καρπὸς εἶναι σφαιροειδὴς κάψα, πεπιεσμένη ἢ τριγωνική. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει πλεῖστα γένη, ὧν γνωστότερα εἶναι τά: *ἁπλοστυλίδιον, κυαθοκόμος, κριανόπτιλον, λεπιδόσπερμον, ὀρεόβολον, σπερμόδων, νομοχλόη, μαχαιρινα, λεπυρονία, πλατυλεπίδιον, λιπόκαρφον, μελοκρανίδιον* καὶ κύπειρος. Τὰ κυπειροειδῆ εἶναι διαδεδομένα ἐπὶ πάσης σχεδὸν τῆς γῆς καὶ ἰδίως εἰς τὰς βορείους τῆς Εὐρώπης χώρας. Τὰ περισσότερα γένη τῆς οἰκογενείας φύονται ἐπὶ ὑγρῶν ἢ ἑλωδῶν ἐδαφῶν, ὡς καὶ εἰς παραθαλασσίους τόπους. Πολλὰ τούτων εἶναι νομευτικά. Δ. Ν. Π.

κύπειρος (ἡ) (Cyperns) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπειροειδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 300 εἴδη, ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Εἶναι φυτὰ μὲ ἁπλοῦν καυλόν, ποώδη μὲ φύλλα κατὰ τὴν βάσιν τοῦ καυλοῦ των. Τὰ ἄνθη των εἶναι κατὰ στάχυς διατεταγμένα ἢ κατὰ σκιάδιον. Ἕκαστον ἄνθος φέρει τρεῖς στήμονας. Ὁ καρπὸς εἶναι τριγωνικὸν ἀχαίνιον περικλεῖον ἀρκετὰ σπέρματα. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Κύπειρος ὁ πάπυρος* (Cyperus papyrus). Εἶναι ὡραιοτάτη πόα, ἧς τὸ ἀνάστημα φθάνει εἰς ὕψος 2 περίπου μέτρων. Φύεται εἰς τὰς τελματώδεις ἐκτάσεις τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἀβησσυνίας καὶ τῆς Συρίας (βλ. λ. *πάπυρος*). *Κύπειρος ἡ στρογγυλόρριζος* (Cyperus rotondoradix). Εἶναι κοινότατον φυτὸν ἐν Εὐρώπῃ καὶ κέκτηται φαρμακευτικὰς ἰδιότητας. *Κύπειρος ἡ ἐδώδιμος* (Cyperus edulis, κοιν. *μύγδαλο τῆς γῆς*). Ἀπαντᾷ αὐτοφυὴς ἐν ἀνατολικῇ Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν, ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Βορείῳ Ἀφρικῇ. Τὸ ρίζωμά της φέρει σαρκώδη φυμάτια γλυκείας καὶ εὐαρέστου γεύσεως. Διὰ συνθλίψεως τῶν ριζωμάτων της λαμβάνεται καὶ αἰθέριον ἔλαιον. Καλλιεργεῖται εὐχερῶς καὶ εὐδοκιμεῖ εἰς ὑγρὰς καὶ ἐλαφρὰς γαίας. Τὰ ριζώματά της συναθροίζονται κατὰ τὸν Ὀκτώβριον. *Κύπειρος ὁ εὐώδης* (Cyperus odorata). Ἀπαντᾷ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης, φέρει μακρὰ ριζώματα, ἕρποντα ὑπομελανά, πικρᾶς γεύσεως καὶ εὐαρέστου ὀσμῆς, ἰδίως ὅταν εἶναι νωπά. Χρησιμοποιοῦνται ἐνιαχοῦ ὡς φαρμακευτικά. Δ. Ν. Π.

κυπελλοειδὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κύπελλον, ὁ ἔχων σχῆμα κυπέλλου, ποτηρίου.

κύπελλον (τό)· δοχεῖον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μικρόν, διὰ τοῦ ὁποίου πίνομεν ποτά τινα ἢ ροφήματα, ἄλλως *κύαθος*, κοιν. *φλιτζάνι, κούπα* κτλ.: «κύπελλον καφέ, — τείου, — γάλακτος».

— /*'Εγκυκλ.*/ Τὸ *κύπελλον*, ὡς ἀγγεῖον διὰ πόσιν, ἐχρησιμοποιεῖτο ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐχρησιμοποίουν κύπελλα ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, ὀρειχάλκου, ἀλαβάστρου, φαγεντιανῆς γῆς, ὑάλου. Πλῆθος αὐτῶν ἔχουν ἀνευρεθῆ εἰς διαφόρους τάφους, ἔχουν δὲ καλλιτεχνικώτατα σχήματα. Παριστοῦν κάλυκα ἄνθους ἡμιανοικτόν, κεφαλὴν πτηνοῦ ἢ θηλαστικοῦ, λέοντα, ὅστις μὲ χαῖνον στόμα κρατεῖ μικρὸν ζῷον μεταξὺ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν του κλπ. Εἰς ἄλλα τὸ βάθος τοῦ κυπέλλου ἐκοσμεῖτο μὲ γιρλάνδας καὶ ἄνθη, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἐκολύμβων ἰχθύες, οἱ ὁποῖοι ἐφαίνοντο σχεδὸν πραγματικοί, ὅταν τὸ κύπελλον ἐπληροῦτο ὕδατος. Εἰς τὸ ἐν Παρισίοις μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἀπόκεινται ὡραιότατα πρότυπα τοῦ εἴδους τούτου. Κύπελλον ἄνευ ποδὸς ἢ λαβῆς, ὡς ἦτο τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων Ἀσσυρίων, ἐκαλεῖτο παρὰ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιάλη (*Ἡρόδ.* 1, 50 κλπ. *Ξενοφ.* Συμπ. II 23). Συχνάκις ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ τὸ κύπελλον λαμβάνε-

Digitized by Google

ται ὑπὸ μεταφορικὴν ἔννοιαν. Οὕτω ἡ Βαβυλὼν καλεῖται χρυσοῦν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κυρίου, κύπελλον, ἐξ οὗ πάντα τὰ ἔθνη ἔπιον· Σῴζονται πλεῖστα κύπελλα, διατηρούμενα εἰς διάφορα μουσεῖα, προερχόμενα ἐκ διαφόρων χωρῶν τῆς Ἀσίας, τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας Πάντα ἔχουν σχῆμα κυάθου ἄνευ ποδός. Οἱ Φοίνικες κατεσκεύαζον κύπελλα, τὰ ὁποῖα ἔφερον τὸν χαρακτῆρα τῆς αἰγυπτιακῆς καὶ ἀσιατικῆς τέχνης. Πολλὰ τοιαῦτα κύπελλα ἀνεκαλύφθησαν ἐν Κύπρῳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου τὰ μετέφερον τὰ πλοῖα ἐκ Τύρου καὶ Σιδῶνος. Ἡ ἀνατολικὴ ἐπίδρασις μαρτυρεῖται ἐπίσης εἰς τὰ ἐκ Τυρρηνίας ἢ τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας προερχόμενα κύπελλα.

Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Τροίας, τῶν Μυκηνῶν καὶ ἄλλων μερῶν ἦλθον εἰς φῶς κύπελλα ἐκ χρυσοῦ, στηριζόμενα ἐπὶ βραχέος ποδὸς καὶ ἐφωδιασμένα μὲ δύο λαβάς. Καὶ ταῦτα ἐπίσης προδίδουν ἀσιατικὴν καταγωγήν, ὁμοιάζουν δὲ πρὸς τὸν τύπον τοῦ κανθάρου ἢ τοῦ καρχησίου Λαοί τινες εἶχον τὸ ἔθιμον νὰ κατασκευάζουν κύπελλα ἐκ τῶν κρανίων τῶν ἐχθρῶν των. Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁμιλῶν περὶ τῶν κατοίκων τῆς Ταυρίδος, γράφει ὅτι συνήθιζον νὰ καθαίρουν τὰ κρανία τῶν φονευθέντων ἀντιπάλων των, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίουν ἀντὶ κυπέλλων κατὰ τὰ πολεμικά των συμπόσια. Οἱ πλουσιώτεροι ἐκόσμουν τὰ κύ-

Διάφορα εἴδη κυπέλλων.

[1=Ἀρχαϊκόν. 2=Τοῦ ΙΣΤ´ αἱ. ἀργυροῦν. 3=Τοῦ ΙΣΤ αἱ. ἐξ ὀπτῆς γῆς μὲ σμάλτον. 4=Κρυστάλλινον καμπανίτου.]

πελλα ταῦτα μὲ χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους Ἕκαστος ἀρχηγὸς παρέθετε δημόσιον συμπόσιον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔδιδε νὰ πίωσιν εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας ἐκ τοῦ κυπέλλου του ἰδίᾳ χειρί. Τὸ ἔθιμον διατηρεῖται καὶ μέχρι σήμερον παρά τισι φυλαῖς ἀγρίων. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὑπῆρχον βαρύτιμα κύπελλα. Ὁ Ἀχιλλεὺς εἶχε θαυμάσιον κύπελλον, ὡς ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος, ἐκ τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἄλλος ἔπινε, τὸ ἐχρησιμοποίει δ' ἐπίσης ὅπως προσφέρῃ σπονδὰς εἰς ἕνα καὶ μόνον θεόν, τὸν Δία. Ὅταν ὁ Πρίαμος προσῆλθεν ὅπως ἐξαγοράσῃ τὸ πτῶμα τοῦ υἱοῦ του Ἕκτορος, ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀχιλλέα κύπελλον σπανίας τέχνης, κύπελλον δ' ἐπίσης προσέφερεν ὁ Ζεὺς εἰς τὴν Ἀλκμήνην, ὅτε ἐνεφανίσθη εἰς αὐτὴν ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Ἀμφιτρύωνος. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Δαρείου, ὁ Παρμενίων ἀνέφερεν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον ὅτι μεταξὺ τῆς κινητῆς περιουσίας τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν εὑρέθησαν χρυσᾶ κύπελλα ἀξίας 73 ταλάντων (400.000 χρυσῶν φράγκων) καὶ ἕτερα κεκοσμημένα διὰ πολυτίμων λίθων ἀξίας 56 ταλάντων (300 000 χρ. φρ.). Ὁ Ἀνακρέων ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἐπὶ τῶν κυπέλλων ἐγράφοντο παντὸς εἴδους παραστάσεις, μεγάλη δὲ πολυτέλεια ἐπεκράτει εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀγγείων. Ὁ Πλίνιος ὁμιλεῖ περὶ κυπέλλου διατηρουμένου εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Ῥόδῳ, ὅπερ ἐθεωρεῖτο δωρηθὲν εἰς τὴν Ἑλένην. Ὁ Θεόδωρος ὁ Σάμιος εἶχε κατασκευάσει μέγα κύπελλον ἐξ ἀργύρου, χωρητικότητος 600 μέτρων, ὅπερ ἐστάλη ὡς δῶρον εἰς Δελφοὺς ὑπὸ τοῦ Κροίσου. Ὁ Πομπήϊος εὗρεν εἰς τὸν θησαυρὸν τοῦ Μιθριδάτου 2.000 κύπελλα κεκοσμημένα διὰ πολυτίμων λίθων. Ὁ Πτολεμαῖος παρέθεσε συμπόσιον εἰς χίλια πρόσωπα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἕκαστος συνδαιτυμὼν ἔπινεν εἰς χρυσοῦν κύπελλον, εἰς ἕκαστον δὲ φαγητὸν ἤλλασσε καὶ τὸ κύπελλον.

Οἱ θησαυροὶ τῶν ναῶν τοῦ Μπερναί, τῶν Ρεννῶν, τοῦ Χιλντεσάϊμ καὶ τῆς Πομπηΐας περιεῖχον κύπελλα θαυμασίας ἐργασίας, κεκοσμημένα διὰ μυθολογικῶν παραστάσεων. Τινὰ τῶν κυπέλλων τούτων ἦσαν λαξευτὰ ἐκ σκληροτάτων λίθων, ὡς αἱ ἀρχαῖαι καμέαι. Τὸ ἀρχαιολογικὸν τμῆμα τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Γαλλίας κατέχει τοιοῦτον κύπελλον ἐξ ὄνυχος. τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία θεωρεῖται ἀνεκτίμητος. Πολυτιμότατα ἐπίσης τοιαῦτα κύπελλα ἀπόκεινται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως, προερχόμενα ἐκ τῆς συλλογῆς τῶν πριγκίπων τοῦ Οἴκου Φαρνέζε. Οἱ Γότθοι καὶ οἱ βάρβαροι, οἱ εἰσβαλόντες εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, εἰσήγαγον εἰδικὴν βιομηχανίαν κυπέλλων. Τὸ σχῆμα τῶν κυπέλλων ἦτο ποικίλον κατὰ τὸν μεσαίωνα. Τὰ περισσότερον ἐν χρήσει ὡμοίαζον πρὸς τὰ πατάνια τῆς ἀρχαιότητος, τὰ δὲ λοιπὰ ἐστηριζοντο ἐπὶ μίσχου φέροντος στρογγύλην βάσιν. Τὰ τελευταῖα ἐξειλίχθησαν εἰς τὰ gobelets, ἅτινα σὺν τῷ χρόνῳ ἔλαβον τὴν μορφὴν τοῦ σημερινοῦ ποτηρίου. Τὰ κύπελλα τῶν βασιλέων καὶ πριγκίπων τοῦ μεσαίωνος ἦσαν ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου, ἐκοσμοῦντο δὲ διὰ πολυτίμων λίθων. Οἱ ἀστοὶ καὶ αἱ λαϊκαὶ τάξεις ἐχρησιμοποίουν κύπελλα ἐκ χαλκοῦ ἢ κασσιτέρου. Τὸ σχῆμα τῶν κυπέλλων κατέστη ἁπλούστερον ἐπὶ τῆς Ἀναγεννήσεως. Τὰ ἀργυρᾶ σκεύη τῶν Μεδίκων εἰς τὸ ἀνάκτορον Πίττι περιέχουν τινὰ τῶν κυπέλλων τούτων, κατασκευασθέντα ὑπὸ τοῦ μεγάλου χρυσοχόου καὶ γλύπτου Μπενβενοῦτο Τσελλίνι. Εἰς τὸν αὐτὸν καλλιτέχνην ἀποδίδεται τὸ ὡραῖον ἐξ ἀργύρου ἐπίχρυσον κύπελλον, ὅπερ ἀπόκειται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου, φέρει δὲ εἰς τὸ βάθος ἓν ἀνάγλυφον παριστῶν τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὰς Τέχνας. Κατὰ τὸν ΙΣΤ´ αἰῶνα ἐλαξεύοντο κύπελλα ἐξ ἰάσπεως, κρυστάλλου λίθου, ὄνυχος καὶ ἄλλων πολυτίμων λίθων. Δ. Σ. Δ

— *[Ἀθλητ.]* Καλεῖται *κύπελλον* (ἀγγλ. cup) ἐν τῷ ἀθλητισμῷ, εἶδος ἀγγείου ἐκ πολυτίμου συνήθως μετάλλου ἐν σχήματι ἀρχαίου κυπέλλου, τὸ ὁποῖον δίδεται ὡς ἔπαθλον εἰς τοὺς νικητὰς διαφόρων ἀγωνισμάτων ἢ εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας ἵππων ἢ κυνῶν νικητῶν εἰς ἀγῶνας. Τὸ κύπελλον δύναται νὰ περιέλθῃ εἰς τὸν νικητὴν ἢ ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην νίκην, ἢ μετὰ τὴν τρίτην νίκην, ὁπότε καλεῖται *ἐπαμειβόμενον*. Οἱ ὅροι τῶν ἐπαμειβομένων κυπέλλων δύνανται νὰ προβλέπωσιν ὅτι τὸ ἔπαθλον θὰ περιέλθῃ εἰς τὸν νικητὴν εἴτε μετὰ τρεῖς ἀλλεπαλλήλους νίκας, εἴτε μετὰ τρεῖς νίκας καθ' οἱανδήποτε σειρὰν ἤθελον κερδηθῆ. Τὰ κύπελλα ἀπευθύνονται ἢ πρὸς ἀθλητικὰς ὁμάδας συλλόγων, ἢ πρὸς μεμονωμένους ἀθλητάς, ἢ πρὸς ὁμάδας ἐθνῶν, ἀφορῶσι δὲ ἓν μόνον ὡρισμένον ἀγώνισμα (ἀντισφαίρισιν, λεμβοδρομίας κλπ.), ἢ ὁμάδα ὁμοιογενῶν ἀγωνισμάτων (στίβου, κολυμβήσεως κλπ.) (βλ. καὶ λ. *ἔπαθλον*). Χ. Δ.

κύπελλον (τὸ) (Cypellon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδοειδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη, μονοετῆ ἢ καὶ διετῆ, φυόμενα εἰς τὰς χώρας τῆς μεσημβρινῆς καὶ κεντρικῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

κυπελλοφόρα (τὰ) *[Βοτ.]*. Ἄθροισμα φυτῶν, περιλαμβάνον δικοτυλήδονα φυτά, δένδρα, ἢ θάμνους, μὲ φύλλα ἁπλᾶ, ἐναλλασσόμενα, καὶ ἄνθη μονόοικα, μικρότατα καὶ κατὰ ἰούλους διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς ἔχει σχῆμα κυπέλλου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἄθροισμα ἔλαβε τὸ ὄνομα *κυπελλοφόρα*. Δ.Ν.Π.

κυπελλῶ (*—όω*)· τήκω ἐν κυπέλλῳ.

κυπέλλωσις, *—εως* (ἡ) *[Μεταλλουργ.]*. Μέθοδος ἀποχωρισμοῦ τῶν πολυτίμων μετάλλων, ἀργύρου καὶ χρυσοῦ, ἀπὸ τοῦ περιέχοντος τοιαῦτα ἀκαθάρτου μολύβδου, προερχομένου ἐξ ἄλλων μεταλλουργικῶν ἐπεξεργασιῶν. Ἡ γνωστὴ ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς μέθοδος αὕτη ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς ἀπαργυρώσεως τοῦ μολύβδου, περιέχοντος συνήθως 0,1% ἀργύρου κατόπιν προηγουμένου ἐμπλουτισμοῦ διὰ τῶν μεθόδων Πάττινσον καὶ Πάρκες *(ψευδαργυρώσεως)*. Συνίσταται δὲ εἰς ὀξειδωτικὴν τῆξιν, καθ' ἣν ὁ μόλυβδος ὀξειδοῦται, ἐνῷ ὁ περιεχόμενος ἄργυρος (καὶ ὁ χρυσός) παραμένει ἀνοξείδωτος. Ἡ φλογοβόλος κάμινος, ἐν ᾗ γίνεται ἡ ὀξείδωσις, ἔχει τὸ δάπεδον αὐτῆς ἐν σχήματι κυπέλλου, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία. Τὸ δάπεδον κατασκευάζεται ἐκ μάργης, κρητίδος, τέφρας ὀστέων ἢ σιμέντου. Μέθοδοι ἐπεξεργασίας ὑπάρχουσι δύο, ἡ ἀγγλικὴ καὶ ἡ γερμανική.

Κατὰ τὴν ἀγγλικὴν μέθοδον, κατάλληλον διὰ πλούσιον μόλυβδον, ἡ κάμινος εἶναι μικρὰ καὶ τὸ δάπεδον κινητόν, ὁ δὲ θόλος τῆς καμίνου σταθερός, κατὰ δὲ τὴν γερμανικὴν ἡ κάμινος εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα, τὸ δάπεδον σταθερὸν καὶ ὁ θόλος κινητὸς διὰ τὴν γόμωσιν καὶ τὴν ἀνακατασκευὴν τοῦ δαπέδου, τὸ ὁποῖον σκωριοποιεῖται βαθμηδὸν κατὰ τὴν ἐργασίαν· ἡ μέθοδος αὕτη προσαρμόζεται εἰς πτωχὸν μόλυβδον.

Ἐπίσης ἡ σειρὰ τῆς ἐπεξεργασίας διαφέρει. Κατὰ τὴν ἀγγλικήν, εἶναι συνεχής· τὸ φέρον τὸ κύπελλον κινητὸν δάπεδον δέχεται ποσόν τι πρὸς κατεργασίαν μετάλλου, ὁ μόλυβδος ὀξειδοῦται διὰ τοῦ προσφυσωμένου ἀέρος καὶ ὁ παραγόμενος λιθάργυρος (ὀξείδιον τοῦ μολύβδου) ἀπομακρύνεται καὶ προστίθεται συνεχῶς νέον ποσὸν μετάλλου. Ὁ ἄργυρος παραμένει ἐπὶ τοῦ κυπέλλου καὶ βαθμηδὸν καταλαμβάνει ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, τότε δὲ διακόπτεται ἡ κατεργασία καὶ ἐπιτυγχάνεται ὁ *ἄργυρος τῆς ἀστραπῆς*, ὅστις ὀνομάζεται οὕτω λόγῳ τῆς λάμψεως, ἥτις ἐμφανίζεται μόλις τὰ καλύπτοντα αὐτὸν τελευταῖα ἴχνη λιθαργύρου ἐξαφανισθῶσιν Ὁ ἄργυρος ἀστραπῆς εἶναι εἰσέτι ἀκάθαρτος καὶ ἔχει ἀνάγκην νέας ὁμοίας ἐπεξεργασίας, ἵνα μεταβληθῇ εἰς *λεπτὸν ἄργυρον*, ὅστις περιέχει τότε μόνον τὸν χρυσόν.

Κατὰ τὴν γερμανικὴν μέθοδον, τὸ δάπεδον εἶναι περιεκτικότητος 25 ἕως 30 τόννων μολύβδου, πληροῦται ἀνυψωμένου τοῦ θόλου, γίνεται ἡ τῆξις, προσφυσᾶται διὰ φυσῶν ὁ ἀήρ, οἱ σχηματιζόμενοι ἀφροί, οἵτινες περιέχουσι καὶ τὸν τυχὸν ὑπάρχοντα χαλκόν, ἀφαιροῦνται ἀποχωριζομένων τῶν πρώτων χαλκούχων ἀφρῶν, ὡς καὶ τῶν κατόπιν σχηματιζομένων ἀντιμονιούχων· εἶτα σχηματίζεται ὁ λιθάργυρος, ὅστις ἀφαιρεῖται δι' ἀποχύσεως, εἰς τὸ τέλος τῆς κατεργασίας γίνεται τὸ φαινόμενον τῆς ἀστραπῆς καὶ παραμένει ὁ ἄργυρος ἀστραπῆς, ὅστις κατόπιν ἀνακαθαίρεται ὁμοίως. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς μεθόδους ὁ λιθάργυρος ἀνάγεται πρὸς μόλυβδον εἰς φρεατοειδῆ κάμινον διὰ τοῦ ἄνθρακος. Ἡ γερμανικὴ μέθοδος διατηρεῖται σχεδὸν μόνον εἰς τὰ μεταλλουργεῖα τοῦ Χάρτς (Lautenthal) καὶ Φρεϊβέργης, ὅπου κατεργάζονται πολύπλοκα μεταλλεύματα.

— *[Χημ.]* Ἡ *κυπέλλωσις* ἐφαρμόζεται εἰς τὰ ἐργαστήρια ἀναλυτικῆς χημείας πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ ἀργύρου (καὶ τοῦ περιεχομένου χρυσοῦ) μολύβδου ἀργυρούχου. Γίνεται χρῆσις μικροῦ κυπέλλου διαμέτρου ὀλίγων ἑκατοστομέτρων ἐκ τέφρας ὀστέων, καὶ ἡ κυπέλλωσις ἐκτελεῖται ἐντὸς καμινου ἐργαστηρίου κλειστῶν παρειῶν εἰς κατάλληλον θερμοκρασίαν, ἵνα μὴ γίνωσιν ἀπώλειαι δι' ἐξατμίσεως καὶ ἵνα γίνῃ πλήρως ἡ ὀξείδωσις τοῦ μολύβδου, καὶ πρὸς ἀποφυγὴν ἀπωλειῶν ἐξ ἀποτόμου ψύξεως διὰ τοῦ ἀφρισμοῦ τοῦ ἀργύρου, ὅστις προκαλεῖται ἐξ ἀπορροφήσεως ὀξυγόνου ἐν τετηκυίᾳ καταστάσει, ἀποδιδομένου ἀποτόμως κατὰ τὴν ψῦξιν. Κατὰ τὴν ἀστραπὴν ὁ ἄργυρος συγκεντροῦται εἰς μικρὸν σφαιρίδιον στιλπνὸν περιέχον καὶ τὸν χρυσόν, τὸ ὁποῖον ζυγίζεται. Θ. Χ.

κύπερη (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν *κύπειρος ὁ ἐπιμήκης, κύπειρος ὁ βαδίας* καὶ *κύπειρος ὁ στρογγύλος*.

Κυπερούντα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κύπρου ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Κοιλανίου τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ. Κατ. 567. Κ. Μ. Κ.

Κύπη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς ἐν Σικελίᾳ Ἑλλάδος, ἀναφερόμενον εἰς τὸ ἔνατον βιβλίον τῶν «Σικελικῶν» τοῦ Φιλίστου (παρὰ *Στεφ. Βυζαντίῳ*, ἔκδ. Βερολ., σ. 395, Β). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

Κυππεροῦσα *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τοῦ βορείου τμήματος τῆς Σύρου μεταξὺ τῶν βουνῶν Πύργος καὶ Σύριγγας. Καίτοι βουνώδης, εἶναι εὐφορωτάτη καὶ λίαν ἐπιδεκτικὴ καλλιεργίας ἀρωματικῶν κηπευτικῶν ποῶν. Σ. Ε. Λ.

κυπραία (ἡ) (Cypraea) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπάδων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπραιιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια μαλάκια, ὧν τὸ σῶμα περιβάλλεται ὑπὸ μανδύου, ὅστις ἀναδιπλούμενος καὶ διευρυνόμενος σχηματίζει εἰς ἀμφότερα τὰ ἄκρα τῆς κόγχης (βάσιν δηλαδὴ καὶ κορυφὴν) λοβόν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πλείστας θαλάσσας καὶ ἰδίως εἰς τὰς τῶν θερμῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα *κυπραιῶν* εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ καὶ τῆς ἠωκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν λείψανα ἀπολιθωμένα ἐντὸς τῶν νεογενῶν στρωμάτων της εἰς πολλὰς θέσεις. Γ. Κ. Γ.

κυπραιίδαι (οἱ) (Cypraeidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον ἡ *κυπραία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κυπραίϊκος, *—η, —ο*· δημοτ., ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν νῆσον Κύπρον, ὁ τῆς Κύπρου, ἄλλως *κυπριώτικος*, ἀρχ. *κυπριακός, κύπριος*: «κυπραίικο κρασί, — τυρί».

Κυπραῖος, *Μιχαήλ*. Ἀγωνιστὴς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, πολεμῶν ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Μακρυγιάννην. Ἔπεσεν εἰς τὴν μάχην τῶν Ἀφεντικῶν Μύλων, τὴν 15 Ἰουνίου 1825, μαχόμενος ἐναντίον τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ. Γ. Δ. Κ.

κυπρέϊκος· ἀντὶ *κυπραίϊκος* (βλ. λ.).

κυπρεΐνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*· βλ. *κουπρεΐνη*.

Κυπριάδης, *Ἐπαμεινώνδας Μηνᾶ*. Ἕλλην μηχανικὸς-γεωπόνος, γεννηθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 1888. Μετὰ τὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ παίδευσιν ἐν Ἀθήναις, ἐνεγράφη τῷ 1906 εἰς τὸ κρατικὸν ἀγροτικὸν ἰνστιτοῦτον ἐν Gembloux τοῦ Βελγίου, ἀποφοιτήσας τῷ 1910. Τῷ 1912 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἐν Λαρίσῃ Ἀβερωφείου σχολῆς. Ὑπηρετήσας ἐν τῷ στρατῷ κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, ὠνομάσθη τῷ 1913 ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ. Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1913—1915 νομογεωπόνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης καὶ Τρικκάλων καὶ ἀπὸ τοῦ 1915—1922 γενικὸς διευθυντὴς τῶν κτημάτων τοῦ οἴ-

Digitized by Google

κου Παπαγεωργίου καὶ τῆς Ἑταιρείας Γεωργικῶν Ἐπιχειρήσεων ἐν Θεσσαλίᾳ. Τῷ 1919 ἀνέλαβε τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ὁμωνύμου συνοικισμοῦ ἐπαύλεων ἐν Πατησίοις (συνοικία Κυπριάδου). Ἀπὸ τοῦ 1926 μέχρι τοῦ 1929 διηύθυνε τὴν Γεωργικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ δὲ τοῦ 1929 διατελεῖ διευθυντὴς τῆς διευθύνσεως γεωργικῶν ἐφαρμογῶν τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας. Ἔγραψεν: «Ἡ ἐλαία τοῦ Πηλίου», «Αἱ μεγάλαι γεωργικαὶ ἐπιχειρήσεις» (μὲ βάσιν τὴν σιτοπαραγωγήν), «Συστηματικὴ ἐκμετάλλευσις ἑνὸς κτήματος» (γαλλιστί), «Τὰ γεωργικὰ θέματα τοῦ III Διεθνοῦς συνεδρίου τῆς Γενεύης», «Τὰ γεωργικὰ μηχανήματα», «Ἀποτελέσματα τῶν βαθυτέρων ὀργωμάτων ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τῶν σιτηρῶν», «Ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα ὡς πιστωτικὸν καὶ παραγωγικὸν ἵδρυμα». —Ω.

Κυπριάδου ***(συνοικισμός)*** *[Γεωγρ.]*. Νεόδμητος ἀστικὸς συνοικισμὸς τῶν Ἀθηνῶν, ἱδρυθεὶς ἀπὸ τοῦ 1922—1925, πρὸς τὰ δεξιὰ τῆς ὁδοῦ Πατησίων ἀμέσως μετὰ τὸ Γαλάτσι. Τὸ ὄνομα ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἱδρυτρίας ἑταιρείας. Περιλαμβάνει δὲ μονοκατοικίας εὐρωπαϊκοῦ ρυθμοῦ, διωρόφους κατὰ τὸ πλεῖστον. —Ω.

Κυπριανάδες */Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κληματιᾶς τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἔχον δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1925) 211. Χ. Δ.

Κυπριανὸς */Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λαγείας τῆς ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 22. Χ. Δ.

—Κυπριανὸς */Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφορμος τῆς Λαυρεωτικῆς μεταξὺ Θορικοῦ καὶ Λαυρίου (πλάτ. 37°42′ Β., μῆκ. 24°04′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens καὶ 1526: Ergasteria bay). Ἀνώνυμος εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην. Σ. Ε. Λ.

Κυπριανός Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐκ Θρᾴκης, διακριθεὶς εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βελισσαρίου κατὰ τῶν Βανδάλων τῆς Καρχηδόνος (534). Εἰς τὴν μάχην τοῦ Τρικαμάρου, καθ' ἣν ὁ Βελισσάριος κατέθραυσε τὰς δυνάμεις τοῦ Γελιμέρου, ὁ Κυπριανὸς κατεῖχε τὸ ἀριστερὸν τῆς παρατάξεως. Διεκρίθη ὡσαύτως εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων (536—554). Κατὰ τὸ 11ον ἔτος τοῦ πολέμου ἐκείνου, ὑπερασπιζόμενος τὴν πόλιν Περουσίαν (νῦν Perugia ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἰταλίᾳ), ἐδολοφονήθη δι' ἀπεσταλμένου τοῦ ἡγεμόνος τῶν Γότθων Τουτίλα. Ν. ΚΛΕ

—Κυπριανός. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ Κωνσταντίνου Δ' τοῦ Πωγωνάτου. Περὶ τὸ 673 ἐπελθὼν κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων Ἀράβων ὑπὸ τὸν Σουφιάν, κατενίκησεν αὐτοὺς (ἄγνωστον ποῦ) φονεύσας περὶ τὰς 30 χιλιάδας. Ν. ΚΛ.

—Κυπριανός. Γάλλος θεολόγος. Ἐν Παρισίοις γεννηθεὶς τῷ 1606, ἐκαλεῖτο *André de Compans*, ἐσπούδασε νομικὰ καὶ θεολογίαν, ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ὡς δημόσιος ταμίας καὶ εἰσελθὼν κατόπιν εἰς τὸ τάγμα τῶν καρμηλιτῶν μοναχῶν μετωνομάσθη *Κυπριανὸς* καὶ ἀφωσιώθη εἰς συγγραφικὰς ἐργασίας. Ἀπέθανε τῷ 1680. Πολύγλωσσος καὶ πολυμαθὴς ὤν, κατέλιπε μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς ἔργα: «Le monde saint où est tracé le moyen de vivre saintement dans toutes sortes d'estats» (1650), «De l'exercice de l'oraison pour toutes sortes d'estats» (1650), «La clef des trésors célestes» (1651), «Recueil des vertus et des escrits de la baronne de Neuvillette» (1660), «Conseils spirituels» (1661), «Suavité de la croix» (1661), «Aveuglement et ingratitude sans égale» (1664), «Le bouclier de la piété chrétienne tiré des quatre maximes de l'éternité» (1706). Ε. Γ. Π.

—Κυπριανός. Γάλλος ἐκκλησιαστικὸς ποιητὴς τοῦ Ε' πιθανῶς αἰῶνος. Ἔμμετρος λατινικὴ παράφρασις τῶν ἱστορικῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης, ἥτις ἄλλοτε ἀπεδίδετο εἰς τὸν ποιητὴν Ἰουβέγκον (Juvencus), ἀπεδείχθη κατόπιν ὅτι ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Κυπριανοῦ. Καὶ περιλαμβάνει μὲν τὸ ποίημα τοῦτο ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης τὴν Γένεσιν, Ἔξοδον, Λευϊτικόν, Ἀριθμούς, Δευτερονόμιον, τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ καὶ τοὺς Κριτὰς καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ἡ «Ἑπτάτευχος», ἐπειδὴ δ' ὅμως εὑρέθησαν καί τινες στίχοι τῶν Βασιλειῶν, τῶν Παραλειπομένων, τοῦ Ἰώβ, τῆς Ἰουδεὶθ καὶ τῆς Ἐσθήρ, φαίνεται ὅτι ὁ Κυπριανὸς καὶ ἄλλα βιβλία τῆς Π Διαθήκης, ἂν μὴ ὅλην ταύτην, παρέφρασεν. Εἶναι δὲ ἡ παράφρασις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πιστή, ἀντὶ δὲ τοῦ ἑξαμέτρου μεταχειρίζεται ἐνίοτε τὸν φαλαίκειον ἑνδεκασύλλαβον. Τὸ ποίημα εὑρηται παρὰ Migne (19, 345 κ. ἑξ.) καὶ εἰς τὸ C. S. E. L. τῆς Βιέννης (τόμ. 23). Ε. Γ. Π.

— Κυπριανός, ἅγιος. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται μετὰ τοῦ ὀνόματος τούτου οἱ ἑξῆς:—1) Ὁ *μάγος* καὶ εἶτα ἐπίσκοπος (βλ. λ. *Κυπριανὸς ὁ μάγος*), ἑορταζόμενος τὴν 2 Ὀκτωβρίου μετ' ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας.—2) Ὁ μετὰ Ἰουλιανῆς ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῆς τὴν 1 Νοεμβρίου.—3) Ὁ μετὰ Κοδράτου τοῦ ἐν Κορίνθῳ καὶ ἄλλων Χριστιανῶν τῷ 252 (ἢ 258) μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 10 Μαρτίου.—4) Ὁ μετὰ Στράτωνος, Φιλίππου καὶ Εὐτυχιανοῦ ἐν Νικομηδείᾳ ἄγνωστον πότε μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 17 Αὐγούστου.

Ἐν δὲ τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ μνημονεύονται προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς:—1) Ὁ ἐν Βρεσκίᾳ τῆς Λομβαρδίας ἐπίσκοπος κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, ὅστις τῷ 552 ἀποθανὼν ἑορτάζεται τὴν 21 Ἀπριλίου. —2) Ὁ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Σαβίνου ἐν Βρεσκίᾳ τῆς Λομβαρδίας ἄγνωστον πότε μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτοῦ τὴν 11 Ἰουλίου.—3) Ὁ ἐπίσκοπος Καρχηδόνος *Κυπριανὸς* (βλ. λ.), ἑορταζόμενος τὴν 14 Σεπτεμβρίου.—4) Ὁ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Βίκτωρος τῆς Μασσαλίας μοναχός, ὅστις προσληφθεὶς εἰς τὸν κλῆρον τοῦ Ἁγίου Καισαρίου τῆς Ἀρελάτης (Arles) προήχθη κατόπιν εἰς ἐπίσκοπον Toulon τῷ 516, παρέστη εἰς πολλὰς συνόδους καὶ σφοδρῶς κατεδίωξε τοὺς ἀρειανούς, ἀπέθανε δὲ ὀλίγον ἔπειτα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καισαρίου, οὗτινος ἔγραψε τὸν βίον, ἑορτάζεται δὲ τὴν 3 Ὀκτωβρίου.—5) Ὁ μετὰ Φήλικος καὶ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ ἀρειανοῦ βασιλέως τῶν ἐν Ἀφρικῇ Βανδάλων Οὐνερίχου ἐξορισθεὶς τῷ 482 εἰς Σαχάραν καὶ ὡς μάρτυς τῆς πίστεως συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 12 Ὀκτωβρίου.—6) Ὁ παρὰ τὴν Δορδόνην (Dordogne) τῆς Γαλλίας ἀναχωρητής, ἐξ οὗ ὠνομάσθη κατόπιν ἡ πολίχνη *Ἅγιος Κυπριανός*, ἀκμάσας κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ἑορταζόμενος δὲ τὴν 9 Δεκεμβρίου. Ε. Γ. Π.

— Κυπριανός, πατριάρχης ***Ἀλεξανδρείας***. Ἐν Κύπρῳ γεννηθείς, κατὰ τὴν τρίτην δεκαετηρίδα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, μετέβη εἰς Πάτμον, ὅπου ἐχρημάτισε μαθητὴς Μακαρίου τοῦ διευθυντοῦ τῆς Πατμιάδος Σχολῆς καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Γερασίμου. Τῷ 1742 ἀπελθὼν εἰς Ἰωάννινα, ἐδιδάχθη θεολογίαν, ρητορικὴν καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ὑπὸ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως. Τῷ 1753, τοῦ Εὐγενίου ἀναλαβόντα τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀθωνιάδος ἠκολούθησεν ὁ Κυπριανὸς εἰς Ἅγιον Ὄρος ὡς βοηθὸς αὐτοῦ. Ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβὰς ἐπὶ τῆς β' πατριαρχείας Κυρίλλου τοῦ Ε' (1752—1757), διωρίσθη διδάσκαλος τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας ἱεροδιάκονος ὤν. Τῷ 1761 ὁ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωαννίκιος ὁ Γ' (1761—1763), πιεζόμενος ὑπὸ τῆς Πύλης, ἀπέστειλεν εἰς Κύπρον ὡς ἀρχιεπίσκοπον αὐτῆς ἄνευ χειροτονίας τὸν Κυπριανόν, ὅστις ὅμως μετὰ ἐννεάμηνον διαμονὴν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ὀπίσω εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι οἱ Κύπριοι ὑπεστήριζον τὸν κανονικὸν αὐτῶν ἀρχιεπίσκοπον Παΐσιον. Τῷ 1766 ὁ Κυπριανός, ἐκλεγεὶς πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, διηύθυνε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ δεκαεπτὰ ἔτη καὶ ἀπέθανε τῷ 1783. Σέργιος ὁ Μακραῖος χαρακτηρίζει τὸν Κυπριανὸν ὡς «φιλοσοφώτατον διδάσκαλον», ὁ δ' Εὐγένιος μετὰ πολλῶν ἐγκωμίων εἰς αὐτὸν ἀφιέρωσε τὸν β' τόμον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων «Σῳζομένων τοῦ Θεωρήτου». Ε. Γ. Π.

— Κυπριανός, ἀρχιμανδρίτης. Ἐν Κορινέῳ τῆς Κύπρου γεννηθεὶς μεσοῦντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ τῆς νήσου ταύτης. Μεταβὰς κατόπιν εἰς Εὐρώπην, ἐχρημάτισε προϊστάμενος τῆς ἐν Τεργέστῃ ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων καὶ ἐν Βενετίᾳ διέτριψεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Τῷ 1788 ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ ἀξιολογωτάτην «Ἱστορίαν χρονολογικὴν τῆς νήσου Κύπρου» (β' ἐκδ. Λευκωσίᾳ Κύπρου 1902), ἐπεμελήθη δὲ καὶ τῆς ἐκδόσεως δύο ἔργων Θεοφίλου τοῦ Κορυδαλλέως, τοῦ «Συνταγματίου περὶ τῶν ἐπιστολικῶν τύπων» (1786) καὶ τῆς «Εἰσόδου φυσικῆς ἀκροάσεως κατ' Ἀριστοτέλη» (1779—1780). Ε. Γ. Π.

—Κυπριανός, ἱερομόναχος. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ὑπάτης, ἐπολέμησεν ὡς ὁπλαρχηγὸς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ διεκρίθη εἰς διαφόρους μάχας. Τῷ 1825 προήχθη ὑπὸ τῆς διοικήσεως εἰς ταξίαρχον καὶ ἐστάλη εἰς Πελοπόννησον ἐναντίον τοῦ Ἰμπραήμ. Ὅτε ὅμως, μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, ὁ Κιουταχῆς ἔπεμψεν εἰς Ὑπάτην τὸν Ἀσλὰν-μπέην, διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀττικῆς, ὁ Κυπριανὸς ἀνεκλήθη ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἄμυναν τοῦ τόπου. Τῷ 1828 ἐφονεύθη εἰς τὰ Κράββαρα, πολεμῶν ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἀσλὰν-μπέη. —Ω.

—Κυπριανός, ἐπίσκοπος ***Καρχηδόνος***. Ἐκκλησιαστικὸς πατὴρ τοῦ Γ' αἰῶνος. Ἐν Καρχηδόνι τῆς Ἀφρικῆς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰῶνος γεννηθείς, ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας ἐθνικῶν, ἐπαιδεύθη τήν τε ρωμαϊκὴν καὶ ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ ἤσκει τὸ ἔργον τοῦ ρήτορος. Ζῶν βίον οὐχὶ αὐστηρῶς ἠθικόν, κατηχήθη τὴν χριστιανικὴν πίστιν (245—246) ὑπὸ τινος ἱερέως Καικιλιανοῦ καὶ τῷ 247 βαπτισθεὶς διένειμε τὸ πλεῖστον τῆς περιουσίας του εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ὡς ἀσκητὴς ζῶν ἠσχολεῖτο εἰς τὴν μελέτην τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ τῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Μικρὸν μετὰ τὸ βάπτισμα χειροτονηθεὶς διάκονος καὶ εἶτα πρεσβύτερος, ἐξηναγκάσθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῷ 249, νὰ δεχθῇ τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα Καρχηδόνος ὡς διάδοχος τοῦ ἀποθανόντος Δονάτου. Ὅτε δέ, μετά τινας μῆνας ἀπὸ τῆς ἀνόδου του εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον, ἤρχισεν ὁ ἀπηνὴς κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμὸς τοῦ Δεκίου καὶ οἱ ἐθνικοὶ τῆς Καρχηδόνος ἐκραύγαζον: «et Cyprianus ad leonem» (=καὶ ὁ Κυπριανὸς εἰς τοὺς λέοντας), ὁ Κυπριανὸς σκεφθεὶς ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ θὰ ἀπεθάρρυνε τοὺς Χριστιανοὺς καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Καρχηδόνος στερουμένη τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς εὐκολώτερον θὰ ἡττᾶτο ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν, προετίμησε νὰ φύγῃ ἐκ Καρχηδόνος. Ἐκ τοῦ ἀγνώστου δὲ τόπου τῆς φυγῆς αὐτοῦ ἐκυβέρνα καὶ μακρόθεν τὸ ποίμνιόν του διὰ δύο ἐπισκόπων καὶ δύο ἱερέων, οὓς κατέλιπεν ἐν Καρχηδόνι τοποτηρητάς του (vicarii). Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦτον πολλοὶ τῶν Χριστιανῶν τῆς Καρχηδόνος, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μαρτυρίου ἄλλοι μὲν ἔθυσαν εἰς τὰ εἴδωλα, ἄλλοι, δὲ παρὰ τῶν ἐθνικῶν ἐξηγόρασαν ἀπόδειξιν ὅτι ἔθυσαν, εὐθὺς δὲ κατόπιν μετανοοῦντες οἱ παραπεσόντες οὗτοι ἐζήτουν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ μάλιστα ἐπεδείκνυον καὶ συστατικὰς ἀποδείξεις, ἃς εὐκόλως ἐχορήγουν εἰς αὐτοὺς ὅσοι ἐκ τῶν ὑποβληθέντων εἰς μαρτύρια ὁμολογητῶν ἐπέζησαν, ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ἐγεννήθη σχίσμα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Καρχηδόνος. Τότε, ἐπειδὴ ὁ Κυπριανὸς ἔγραφεν ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ δίδεται συγγνώμη εἰς πάντας τοὺς παραπεσόντας, ὁ διάκονος Φηλικίσσιμος, ἐπὶ κεφαλῆς πρεσβυτέρων τινῶν τῆς Καρχηδόνος, κατηγόρει τὸν Κυπριανὸν οὐ μόνον ὡς ἄγαν αὐστηρὸν πρὸς τοὺς παραπεσόντας, ἀλλὰ καὶ ὡς ζητήσαντα τὴν σωτηρίαν του διὰ τῆς φυγῆς. Καὶ ἀφώρισε μὲν τούτους ὁ Κυπριανός, ἀλλ' οὗτοι ἐξοργισθέντες ἐκ τούτου ἀνεκήρυξαν ἐπίσκοπον Καρχηδόνος Φορτουνᾶτόν τινα. Ἐπανελθὼν δ' ὅμως κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 251 εἰς Καρχηδόνα ὁ Κυπριανός, συνεκάλεσε σύνοδον, ἥτις ἀποδεξαμένη τὴν περὶ τῶν παραπεσόντων γνώμην του ἀπεφάσισε νὰ γίνωνται δεκτοὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐκ τούτων μόνοι οἱ πραγματικῶς καὶ εἰλικρινῶς μετανοοῦντες. Κατὰ δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἐνσκήψαντος φοβεροῦ λοιμοῦ εἰς τὴν Καρχηδόνα καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Γάλλου συνεχίσαντος τὸν διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν, ὁ Κυπριανὸς ὑπερήσπιζε τοὺς πιστοὺς καὶ περιέθαλπε τοὺς ἀσθενεῖς. Ὅτε δ' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Οὐαλεριανὸς (253) καὶ κατέπαυσεν ὁ διωγμός, ὁ Κυπριανὸς πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐκ τῶν διωγμῶν καὶ τῶν σχισμάτων διαταραχθείσης τάξεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, συνεκάλεσεν ἐν Καρχηδόνι τρεῖς συνόδους (255—256), ἐν αἷς, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἀπεφασίσθη ὅτι βάπτισμα ὑπὸ ἱερέων αἱρετικῶν γινόμενον εἶναι ἄκυρον. Ἐπειδὴ δ' ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης Στέφανος, ἀποδοκιμάσας τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῶν Ἀφρικανῶν ἐπισκόπων, ἠπείλησεν ὅτι θ' ἀφορίσῃ αὐτούς, ὁ Κυπριανὸς συνεκάλεσε νέαν πολυαριθμοτέραν σύνοδον τῷ 257, ἥτις ἐπεκύρωσε τὴν περὶ τοῦ βαπτίσματος τῶν αἱρετικῶν ἀπόφασιν τῶν προτέρων συνόδων. Κατὰ τὸ ἑπόμενον δ' ἔτος, διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ ἀνθύπατος τῆς Ἀφρικῆς Μάξιμος συλλαβὼν τὸν Κυπριανὸν καὶ ἀνακρίνας αὐτὸν κατεδίκασεν εἰς θάνατον, ἡ δὲ ποινή του ἐξετελέσθη τὴν 14 Σεπτεμβρίου 258.

Ὁ Κυπριανὸς ὑπῆρξε, κατὰ τὴν ὁμόφωνον κρίσιν ἀρχαίων καὶ νέων ἱστορικῶν, ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐκκλησιαστικὸς κυβερνήτης, τὸ πρότυπον ἀγαθοῦ ἐπισκόπου, οἷον ἤθελε τὸν ἐπίσκοπον ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Νοῦς κατ' ἐξοχὴν πρακτικός, καρδία εὐαίσθητος, δραστηριότης ἀδιάκοπος, ἀγάπη πρὸς τὸ ποίμνιον ἀνυπέρβλητος καὶ φρονημάτων σταθερότης ἀδιάπτωτος ἐχαρακτήριζον τὸν ἐννεαετῆ ἐπισκοπικὸν βίον του. Σφοδρὸς ὑπέρμαχος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, σφοδρῶς κατεφέρετο κατὰ τῶν ταραττόντων τὴν εἰρήνην ταύτην αἱρετικῶν καὶ σχισματικῶν, εἰς οἱανδήποτε τάξιν καὶ ἂν ἀνῆκον, οἱονδήποτε ἀξίωμα καὶ ἂν κατεῖχον. Θερμὸς ὑπέρμαχος τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἑνότητος αὐτῆς ἠγωνίζετο, φρονῶν ὅτι ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας οὐδεμία σωτηρία ὑπάρχει, ὡς αὐτὸς ἐνόει τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἑνότης δ' αὕτη τῆς Ἐκκλησίας ἑδράζεται ἐπὶ τῆς ἑνότητος τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος καὶ οὐχὶ ἐπὶ πρωτείου τοῦ πάπα, ὡς ἀνέπτυξεν ἐπ' ἐσχάτων ὁ Hugo Koch, ἀποδείξας ὅτι «ὁ Κυπριανὸς ἀγνοεῖ πρωτεῖον τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ἔν τε τῇ δογματικῇ καὶ τῷ δικαίῳ, θεωρῶν ὅτι τὸ σῶμα τῶν ἐπισκόπων (ἱεραρχία), ὡς κληρονόμον τοῦ σώματος τῶν ἀποστόλων, ἀποτελεῖ ἓν ὅλον, ἔνθα ἕκαστος ἐπίσκοπος κατέχει μέρος τοῦ ὅλου ἐν πλήρει ἰσότητι μετὰ τῶν λοιπῶν συναδέλφων». Καὶ ὄντως, ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 256, κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, ἐνώπιον 87 τῆς Ἀφρικῆς ἐπισκόπων ὁ Κυπριανὸς σφοδρῶς ἀπεδοκίμασε τὸν τυραννικὸν τρόπον τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Στεφάνου, ὅστις ἠρέσκετο νὰ καλῆται «ἐπίσκοπος τῶν ἐπισκόπων», αὐτὸς διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης, τῆς μετριοπαθείας, τῆς εὐπροσηγορίας του κατορθώσας νὰ ἀποκτήσῃ τοσοῦτον κῦρος ἐν Ἀφρικῇ, ὥστε οἱ 130 ἐπίσκοποι αὐτῆς, καίτοι ἦσαν ὅλοι

Digitized by Google

ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῆς Καρχηδόνος, ὅμως τὸν ἐπίσκοπον ταύτης ἐθεώρουν ὡς τὸν πρῶτον αὐτῶν, αὐτὸν ἐκάλουν πάπαν (Papa Cyprianus). Καὶ ὄχι μόνον οἱ Ἀφρικανοί, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Καππαδοκίας καὶ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοποι ἐζήτουν τὰς συμβουλάς του καὶ οὐ μόνον ἐν ἁπάσῃ τῇ Ἀφρικῇ, ἀλλὰ καὶ ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ, ἡ ἐπέτειος τοῦ θανάτου του συνεκάλει τοὺς Χριστιανοὺς εἰς πάνδημον μνημόσυνον.

Ὁ Κυπριανός, εἰς καθαρῶς πρακτικὰ ζητήματα ἀσχοληθείς, ἔγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ad Donatum», «Ad Demetrianum», «Ad Fortunatum», «De catholicae Ecclesiae unitate», «De lapsis», «De habitu virginum», «De mortalitate», «De opere et eleemosynis», «De bono patientiae», «De zelo et livore», «De dominica oratione», «Ad Quirinium». Ἐκτὸς τούτων ἔχομεν τοῦ Κυπριανοῦ 81 ἐπιστολάς, ὧν 59 ἐγράφησαν ὑπ' αὐτοῦ, 15 πρὸς αὐτὸν καὶ 6 εἶναι συνοδικαί. Ἑπτὰ δ' ἐπιστολαὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν κλῆρον τῆς Ῥώμης, δύο περὶ τῆς χειροτονίας τοῦ Φηλικισσίμου καὶ μία πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀφρικῆς ἀπωλέσθησαν. Αἱ σῳζόμεναι δ' ἐπιστολαί, ἀναφερόμεναι εἰς σπουδαῖα τῆς Ἐκκλησίας ζητήματα, οἷα τὸ περὶ μετανοίας τῶν παραπεσόντων, περὶ ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας, περὶ αἱρέσεων καὶ σχισμάτων, περὶ τοῦ βαπτίσματος τῶν αἱρετικῶν καὶ ἄλλων τοιούτων, ἐμφανίζουσαι ζωηρὰν εἰκόνα τοῦ πνεύματος, τοῦ βίου, τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, εἶναι ἐκ τῶν ἀξιολογωτάτων κειμηλίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Λίαν δ' ἐνωρὶς ἐπεγράφησαν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Κυπριανοῦ ὑπὲρ τὰ 20 ἄλλα ἔργα, ἅτινα δὲν ἐγράφησαν μὲν ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τῶν θαυμαστῶν του (ὀλίγον μεταγενεστέρων αὐτοῦ), ὡς ἀναφερόμενα δὲ εἰς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα τῶν χρόνων αὐτοῦ εἶναι καὶ ταῦτα πολλοῦ λόγου ἄξια. Εἴς τε τὰς ἐπιστολὰς δὲ καὶ τὰ ἄλλα αὐτοῦ ἔργα, ὁ Κυπριανὸς ἀρυόμενος τὰ ἐπιχειρήματά του ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν ἔργων τοῦ Τερτυλλιανοῦ, μετὰ τοσαύτης πίστεως, ἠπιότητος, μετριοπαθείας, ταπεινοφροσύνης, γράφει πάντοτε, ὥστε ἐπὶ πολλοὺς μὲν αἰῶνας τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐχρησίμευον ὡς κανὼν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὕφους ἐν τῇ Δύσει, ὁ δ' Αὐγουστῖνος καὶ ὁ Ἱερώνυμος ἐξαιρετικὴν ἐκτίμησιν εἶχον πρὸς τὸν Κυπριανόν, ὁ πρῶτος χαρακτηρίσας αὐτὸν ὡς τὸν κατ' ἐξοχήν, τὸν καθολικὸν ἐπίσκοπον, ὁ δὲ δεύτερος παραβαλὼν αὐτὸν πρὸς ποταμὸν προχέοντα διαυγέστατον καὶ γλυκύτατον ὕδωρ, καὶ ὁμολογήσας ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ οὐδέποτε ἔλειψαν ἀπὸ τὰς χεῖράς του. Ὁ δὲ ποιητὴς Προυδέντιος, μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὁμιλῶν περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἐπισκόπου, γράφει ὅτι «ἐφόσον ὁ Χριστὸς θὰ ἐπιτρέπῃ νὰ ζῇ καὶ νὰ ἀκμάζῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἐφόσον θὰ ὑπάρχουσι βιβλία καὶ ἱεραὶ τῶν γραμμάτων θῆκαι, σὲ θὰ ἀναγινώσκῃ πᾶς ἀγαπῶν τὸν Χριστόν, τὰ σὰ διδάγματα, ὦ Κυπριανέ, θὰ διδάσκηται».

Τὰ ἅπαντα τοῦ Κυπριανοῦ, τά τε γνήσια καὶ τὰ νόθα, ὡς καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ διακόνου αὐτοῦ γραφεὶς βίος του καὶ τὰ «Acta proconsularia Cypriani» (τὰ πρακτικὰ τῆς δίκης του), εὑρηνται ἐν τῇ λατινικῇ Πατρολογίᾳ τοῦ Migne (τόμ. 3,4 καὶ 6) καὶ εἰς τὸ Cor. scrip. eccl. lat. τῆς Βιέννης (1868—1871 εἰς 3 τόμ.), αἱ δ' ἐπιστολαὶ μόναι μὲ εἰσαγωγὴς καὶ γαλλικῆς μεταφράσεως ἐξεδόθησαν ὑπὸ Bayard (Παρισίοις 1925, 2 τόμ. ἐν τῇ Col. des univers. de France).

[*Η. Koch* ἐν «Texte und Untersuchungen» τοῦ Harnack 35, 1 καὶ «Kyprianische Untersuchungen» Berlin 1926. — *Δ. Μπαλάνου*, «Πατρολογία» (ἐν Ἀθήναις 1930, 199 κ. ἑξ.).] Ε. Γ. Π.

— **Κυπριανός**, μητροπολίτης ***Κιέβου***. Ἐν Τυρνόβῳ τῆς Βουλγαρίας γεννηθεὶς κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς ΙΔ' ἑκατονταετηρίδος, μετέβη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἐκεῖ ἀφωσιώθη εἰς μελέτας. Ὁ πατριάρχης Φιλόθεος, ἐκτιμήσας τὴν ἀρετὴν καὶ παιδείαν τοῦ Κυπριανοῦ, ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν πατριαρχικῶν γραφείων. Ὅτε δ' οἱ Λιθουανοὶ ἐζήτησαν παρὰ τοῦ Φιλοθέου νὰ μὴ ὑπάγωνται ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν μητρόπολιν Κιέβου, ἠπείλουν δ' ὅτι μὴ γενομένης δεκτῆς ταύτης τῆς αἰτήσεως θὰ μεθίσταντο εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ὁ Φιλόθεος, χειροτονήσας μητροπολίτην Λιθουανίας καὶ Κιέβου τὸν Κυπριανόν, ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Ῥωσίαν καὶ διέταξε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μητροπολίτου Μόσχας Ἀλεξίου, νὰ προσαρτηθῇ καὶ ἡ μητρόπολις Μόσχας εἰς τὸ Κίεβον ὑπὸ τὸν Κυπριανόν. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Ἀλεξίου τῷ 1378, ὁ πρίγκιψ Δημήτριος Ἰβάνοβιτς Δονσκόϊ (1363—1389) ἐξαπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν φίλον του τινα ἀρχιμανδρίτην, καλούμενον Μιχαήλ, ὅπως χειροτονηθῇ ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου μητροπολίτης Μόσχας, ὡς διάδοχος τοῦ Ἀλεξίου. Ἐπειδὴ δ' ὁ Μιχαὴλ βαδίζων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπέθανε καθ' ὁδόν, ὁ πατριάρχης Νεῖλος (1380—1388) ἐχειροτόνησεν ἀντ' αὐτοῦ μητροπολίτην Μόσχας Ποιμένα τινὰ καλούμενον, ὅστις ἀκόλουθος τοῦ Μιχαὴλ ὢν ἱερομόναχος, παρουσιάσθη ὡς Μιχαὴλ πρὸ τοῦ πατριάρχου. Τοῦτο δὲ μαθὼν ὁ πρίγκιψ Δημήτριος κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκάλεσεν εἰς Μόσχαν τὸν Κυπριανόν, ὃν ἀνεγνώριζεν ὡς μόνον μητροπολίτην ἁπάσης Ῥωσίας, κατόπιν δ' ὅμως παλινῳδήσας ἐκάλεσε τὸν Ποιμένα καὶ οὕτως ἐπῆλθε ῥῆξις μεταξὺ Κυπριανοῦ καὶ Ποιμένος μακροχρόνιος, μεθ' ἣν ὁ μὲν Ποιμὴν ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως δικασθῇ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου, ὁ δὲ Κυπριανός, ἐκ Κιέβου εἰς Μόσχαν μεταβάς, ἐγένετο ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῷ 1390. Ἐπὶ 16 δ' ἔτη ἀκόμη κυβερνήσας τὴν ῥωσικὴν Ἐκκλησίαν ὁ Κυπριανός, κατεπολέμησε τὴν αἵρεσιν τῶν καλουμένων Στριγολνίκων, μετέφρασεν εἰς τὴν ῥωσικὴν τὸ Ψαλτήριον, τὰ Εὐαγγέλια, τὰ ἔργα τοῦ Ψευδοδιονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, τὴν Κλίμακα τοῦ Ἰωάννου, τὴν Λειτουργίαν, τὸ Εὐχολόγιον καὶ τὸν Νομοκάνονα, συνέγραψε δὲ ἐν τῇ ῥωσικῇ γλώσσῃ πλεῖστα λειτουργικοῦ καὶ ἁγιολογικοῦ περιεχομένου ἔργα. Οἱ Ῥῶσοι τὸν Κυπριανὸν ὡς ἅγιον τιμῶντες, ἑορτάζουσι τὴν μνήμην αὐτοῦ τὴν 17 Σεπτεμβρίου. Ε. Γ. Π.

— **Κυπριανός**, ἐπίσκοπος ***Κιτίου***. Ἐγεννήθη ἐν Λευκονίκῳ τῷ 1833. Τῷ 1853 ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ ἐφοίτησεν εἰς τὸ σχολαρχεῖον Λευκωσίας, εἶτα δὲ εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου. Ἐπιστρέψας εἰς Κύπρον διωρίσθη καθηγητὴς ἐν Λευκωσίᾳ καὶ εἶτα σχολάρχης. Τῷ 1868 ἐξελέγη μητροπολίτης Κιτίου καὶ κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου Κύπρου, μετὰ τὴν βρεττανικὴν κατοχήν, βουλευτὴς (1883) Λάρνακος καὶ Ἀμμοχώστου. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ταύτην διεξήγαγε μετὰ θάρρους πολλοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς Κύπρου μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Κ. Μ. Κ.

— **Κυπριανός**, ἀρχιεπίσκοπος ***Κύπρου***. Ἐθνομάρτυς, γεννηθεὶς ἐν Στροβόλῳ, προαστείῳ τῆς Λευκωσίας, τῷ 1756· εἰσήχθη ὡς δόκιμος εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν Μαχαιρᾶ, ὁπόθεν, χειροτονηθεὶς εἰς διάκονον τῷ 1783, ἀπεστάλη μετὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Χαραλάμπους εἰς Μολδοβλαχίαν πρὸς συλλογὴν ἐλεῶν διὰ τὴν ἀπότισιν τῶν χρεῶν τῆς μονῆς. Ἐκεῖ, προτάσει τοῦ ἡγεμόνος Μιχαὴλ Σούτσου, προήχθη εἰς ἱερέα καὶ προσελήφθη ὡς ἐφημέριος τοῦ ἡγεμονικοῦ ναοῦ μετὰ τοῦ δικαιώματος τῆς φοιτήσεως εἰς τὴν ἐκεῖσε ἀνωτέραν ἑλληνικὴν σχολὴν Παραμείνας αὐτόθι μέχρι τοῦ 1802, ἐπέστρεψεν εἰς Κύπρον μετὰ τοῦ ῥηθέντος ἀρχιμανδρίτου, ἐπιτυχὼν πλήρως εἰς τὴν ἀποστολήν του. Εὐθὺς κατόπιν ἀνέλαβε τὴν διαχείρισιν τῶν ἐν Στροβόλῳ κτημάτων τῆς μονῆς, ἔνθα εὐδοκίμως ἐργασθεὶς ἐπέσυρε τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐν Λευκωσίᾳ προεστώτων, οἵτινες καὶ συνηγόρησαν ἐπιτυχῶς παρὰ τῷ γηραιῷ ἀρχιεπισκόπῳ Χρυσάνθῳ πρὸς πρόσληψιν αὐτοῦ ὡς οἰκονόμου τῆς ἀρχιεπισκοπῆς. Ἐν τῇ νέᾳ του θέσει ὁ Κυπριανὸς ἐπέδειξε δραστηριότητα καὶ πολιτικὴν πεῖραν μεγίστην, ἰδίως δὲ τῷ 1804, ὅτε ἐστασίασαν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ ἤρξαντο σφαγῶν. Ὁ Κυπριανὸς οὐ μόνον ἔσωσε τὸν ἀρχιεπίσκοπον καὶ ἐπέτυχε τὴν κατάπαυσιν τῶν σφαγῶν, ἀλλὰ καὶ ἀνύψωσε τοῦ ἀρχιεπισκόπου τὴν ἰσχύν, δικαίως δὲ Ἄγγλος τις, περιγράψας τῷ 1805 ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἀλῆ-βέης* τὸ γεγονός, ἐχαρακτήρισε τὸν Κυπριανὸν ὡς «ἄγγελον φύλακα τῶν δυσευτυχῶν του».

Ὁ Κυπριανὸς ἐχειροτονήθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1810. Ἀπήλλαξε κατὰ πρῶτον τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τῶν χρεῶν της, ἀνερχομένων εἰς τὸ ὑπέρογκον ποσὸν τῶν 3.285.870 γροσίων, ἔκτισε τὴν πρώτην ἑλληνικὴν σχολὴν ἐν Λευκωσίᾳ, τὸ σημερινὸν Παγκύπριον γυμνάσιον, ἐμερίμνησεν ὅπως καὶ ἡ Λεμεσὸς ἀποκτήσῃ ἀνωτέραν ἑλληνικὴν σχολήν, καὶ ἐν γένει ἔπραξε τὸ πᾶν ὑπὲρ τῆς παιδείας, καθότι ἔβλεπε μετὰ θλίψεως ὅτι «ἡ Κύπρος πάσχει μέγαν αὐχμὸν ἑλληνικῶν μαθημάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ μόνον μέσον ὁποῦ στολίζουσι τὸν ἀνθρώπινον νοῦν καὶ ὁποῦ ἀποκαθιστάνουσι τὸν ἄνθρωπον ἄξιον τῷ ὄντι ἀνθρωπον». Ἐπὶ πλέον ἔκτισεν ἐξ ἰδίων ναὸν ἐν τῇ γενετείρᾳ του, σῳζόμενον μέχρι σήμερον, ἐφρόντισε διὰ τὴν κατασκευὴν ὑδραγωγείου εἰς τὸ χωρίον του, ὅπερ εἶναι γνωστὸν σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα «νερὰ τοῦ Δεσπότη». Ἐπίσημα ἔγγραφα ἀποδεικνύοντα τὴν συμμετοχὴν τοῦ Κυπριανοῦ εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν δὲν εὑρέθησαν. Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι τὸ τελευταῖον ὑπ' αὐτοῦ ἐγγεγραμμένον καὶ ὑπογεγραμμένον ἔγγραφον ἐν τῷ κώδιξι τῆς ἀρχιεπισκοπῆς εἶναι ὁ ὑπὸ πίεσιν βεβαίως ἐκδοθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἀφορισμὸς κατὰ τῶν φραμασόνων, τῇ 2 Φεβρουαρίου 1815, καὶ ὅτι ἐν τῷ κώδικι κατόπιν ἀναφέρεται μόνον ἡ καταρρόμησίς του (καὶ οὐχὶ ἀπαγχονισμός, ὡς ἐκ παραδόσεως εἶναι παραδεκτόν), ἀποδεικνύει ὅτι ὑπῆρχον ἔγγραφα μυστικά, εἰς ἰδιαίτερον ἴσως κώδικα, τὰ ὁποῖα κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου, εἴτε κρυβέντα δὲν ἀνευρέθησαν. Ὁ Κυπριανὸς ἐκαρατομήθη τὴν 9 Ἰουλίου 1821, τὴν αὐτὴν δηλαδὴ ἡμέραν τῆς θανατώσεως τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων. Τὰ ὀστᾶ του εὑρίσκονται ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης ἐν Λευκωσίᾳ. Προτομὴ αὐτοῦ ἐστήθη ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τῷ 1900, ὡς καὶ ἐν τῇ γενετείρᾳ Στροβόλῳ, ἔνθα ἐτελέσθησαν ἐπισήμως τὰ ἀποκαλυπτήρια τὴν 27 Ἀπριλίου 1930. Τὰ ἀποκαλυπτήρια ταῦτα ἀπετέλεσαν μέρος τῶν ἐν Κύπρῳ ἑορτῶν τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Μ. Κ. ΚΟΥΡΕΑΣ

— **Κυπριανός** πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. Μητροπολίτης Καισαρείας ὤν, ἐξελέγη κοινῇ ψήφῳ κλήρου καὶ λαοῦ οἰκουμενικὸς πατριάρχης τῷ 1708. Αὐστηρὸς τὰ ἤθη ἱεράρχης, ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀρχαίαν σεμνοπρέπειαν τοῦ κλήρου κατά τε τὴν περιβολὴν καὶ τὴν δίαιταν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἐκίνησε τὸν χόλον πολλῶν κληρικῶν, οἵτινες καταλλήλως ἐνεργήσαντες παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ ἐπέτυχον τὴν παῦσιν καὶ ἐξορίαν αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Βατοπεδίου εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Κληθεὶς τὸ δεύτερον εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῇ 7 Νοεμβρίου 1713, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀθλιότητα τοῦ πατριαρχείου μὴ δυνάμενος νὰ καταβάλῃ τὰ ζητούμενα ὑπὸ τῆς Πύλης, ἐκτὸς τῶν συνήθων 3.000 φλωρίων καὶ 25.000 γροσίων (τὸ λεγόμενον, *μιρί*), παρῃτήθη κατὰ τὴν 28 Φεβρουαρίου 1714 καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀπέθανε μετ' οὐ πολὺ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Βατοπεδίου. Ε. Γ. Π.

— **Κυπριανὸς** ὁ ***μάγος***. Ἐξ Ἀντιοχείας τῆς Συρίας καταγόμενος, «εὐγενὴς καὶ πλούσιος, φιλόσοφος καὶ μάγος ἄκρος», ἤκμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος. Εἰς τὸν Χριστιανισμὸν δὲ εἱλκύσθη ὡς ἑξῆς: *Ἀγλαΐδας* τις ἐθνικός, τρωθεὶς ἐκ τοῦ κάλλους Χριστιανῆς τινος καλουμένης *Ἰουστίνης*, κατέφυγεν εἰς τὸν Κυπριανόν, ζητῶν ὅπως διὰ τῆς μαγικῆς τέχνης αὐτοῦ κατορθώσῃ νὰ ἀγαπήσῃ αὐτὸν ἡ κόρη. Ἐπειδὴ δ' ὅμως οὐδὲν διὰ τῆς μαγείας ὁ Κυπριανὸς κατώρθωσε καὶ ἡ Ἰουστίνη οὐδεμίαν συμπάθειαν ἐδείκνυε πρὸς τὸν Ἀγλαΐδαν, κατακαύσας τὰ βιβλία αὐτοῦ ὁ μάγος ἐβαπτίσθη καὶ τελευταῖον ἐγένετο καὶ ἐπίσκοπος καὶ οὕτως «ὁ λειτουργὸς τῆς πλάνης τῶν εἰδώλων ἀρχιερεὺς τῆς πίστεως ἐφάνη». Πολλοὺς δ' ἑλκύσας εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, συνελήφθη μετὰ τῆς Ἰουστίνης ὑπὸ τοῦ κόμητος Δαμασκοῦ καὶ ἀφοῦ ἀμφότεροι ἐβασανίσθησαν, κατόπιν εἰς Νικομήδειαν ἀποσταλέντες, ἀπεκεφαλίσθησαν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τῷ 304. Λίαν δ' ἐνωρὶς ὁ Κυπριανὸς οὗτος ἐταυτίσθη πρὸς τὸν τῆς Καρχηδόνος ἐπίσκοπον *Κυπριανὸν* (βλ. λ.), ἀφοῦ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἔχει ἐγκώμιον εἰς Κυπριανόν, ὃν λέγει ἐραστὴν τῆς Ἰουστίνης καὶ ὑπ' αὐτῆς εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ἑλκυσθέντα, ἐν τῷ ἐγκωμίῳ δὲ τούτῳ περιγράφεται ὁ βίος τοῦ Καρχηδόνος Κυπριανοῦ. Μετὰ τὸν Γρηγόριον πολλὰ ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ ἁγιολογικὰ κείμενα τὴν αὐτὴν σύγχυσιν ἐπαναλαμβάνουν καὶ ἐπ' ἐσχάτων τινὲς Εὐρωπαῖοι ἐρευνηταί, ἐν ταῖς περὶ τοῦ Κυπριανοῦ τούτου διηγήσεσιν, ἀνεῦρον ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ Φάουστ περιστατικά. Ποίημα εἰς τὸν Κυπριανὸν τοῦτον ἔγραψεν εἰς ἡρωϊκοὺς ἑξαμέτρους ἡ σύζυγος τοῦ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ Εὐδοκία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὸ μαρτύριον τοῦ Κυπριανοῦ εἰς τὰ Acta Sanctorum Septembris (Ζ'. 222 κ. ἑξ.) Τὸ ἐγκώμιον τοῦ Γρηγορίου ἐν Πατρολογίᾳ *Migne* (35. 1169 κ. ἑξ.). — Τὸ ποίημα τῆς Εὐδοκίας ὑπὸ *A. Ludwich* (Λειψίᾳ 1897). — *Th. Zahn*, Cyprian von Antiochien und die deutsche Faustsage (Erlangen 1882). Ε. Γ. Π.

— **Κυπριανὸς** ***νεομάρτυς***. Γεννηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος ἐν τῷ χωρίῳ Κλιτζὸς τῆς ἐπαρχίας Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων, ἐνεδύθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ ἀπελθὼν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἠγόρασε κελλίον τι τῆς μονῆς Κουτλουμουσίου καὶ ἡσύχαζε ἐν αὐτῷ μεθ' ἄλλων δύο μοναχῶν. Μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν τινων, ἀπελθὼν ἐκ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐκεῖ ἐκήρυττεν παρρησίᾳ τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἤλεγχεν τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν συνελήφθη ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς πόλεως ταύτης, ἐδάρη ἀνηλεῶς καὶ ἐξεδιώχθη ἐξ αὐτῆς. Μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξηκολούθησε καὶ ἐκεῖ καταπληκτικοῦ σθένους κηρύττων τὰ αὐτά. Ὁ μέγας βεζύρης, ὑποπτεύσας ὅτι καθ' ὑποκίνησιν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Δ' ὁ Κυπριανὸς ἤλεγχε μετὰ τόσης ἐλευθεροστομίας τὴν πίστιν τῶν Μωαμεθανῶν, ἵνα ἐκφοβήσῃ τὸν Διονύσιον, διέταξε καὶ ἀπεκεφάλισαν τὸν Κυπριανὸν ἐν Φαναρίῳ πρὸ τῆς πύλης τοῦ πατριαρχείου, τῇ 5 Ἰουλίου τοῦ 1679. Τὸ μαρτύριον αὐτοῦ ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης Καρυοφύλλης, σχολάρχης τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας. Ε. Γ. Π.

— **Κυπριανός**, ***Νισίβεως*** ἐπίσκοπος. Κατὰ τὸ ἔτος 741 χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος Νισίβεως ἔκτισεν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τῷ 758—759, μεγαλοπρεπέστατον ναὸν καὶ κατόπιν τῷ 767 τὸν πρῶτον τῶν νεστοριανῶν ναῶν ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ Ἰακωβίτου μητροπολίτου τῆς Ἀνατολῆς Tagrit. Συνέγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὰς ὁμιλίας Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ μικρὰν πραγματείαν περὶ χειροτονίας κληρικῶν.

— **Κυπριανὸς** ***ὑμνογράφος***. Ἤκμασε κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, ἐμόνασεν ἐν τῇ περιωνύμῳ μονῇ τοῦ Στουδίου καὶ ἦτο φίλος τοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου, ἀντιπάλου τοῦ Φωτίου. Ἐποίησε πολλὰ τροπάρια

Digitized by Google

(ἰδιόμελα, θεοτόκια κλπ.) εἰς μάρτυρας τῆς πίστεως (ὡς εἰς τὸν Στέφανον, Φωκᾶν, Τρύφωνα κλπ.), εἰς τὴν ὕψωσιν τοῦ Σταυροῦ, τὰ προεόρτια τῆς Χριστοῦ γεννήσεως κλπ. Ἐκτὸς δὲ τοῦ Στουδίτου Κυπριανοῦ ὁ Pitra («Analecta Sacra» Α΄, 422—424) ἐγνώρισεν ἡμῖν καὶ ἕτερον τοῦ Η΄ αἰῶνος *Κυπριανὸν* ὑμνογράφον, Σαββαΐτην, οὗτινος ἐδημοσίευσε 17 «σύντομα τῶν Φώτων». ε. γ.

— **Κυπριανὸς** *ντὲ Χουέργο* (de Huergo). Ἱσπανὸς μοναχὸς τοῦ ΙΣΤ΄ αἰῶνος. Ἐδίδαξεν ἑρμηνείαν τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐν Alcala τῆς Ἱσπανίας, συνέγραψε δὲ ὑπομνήματα εἰς πλεῖστα βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐξ ὧν ἐξεδόθησαν δύο μόνον, ἤτοι τὰ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς καὶ τὸν προφήτην Ναοὺμ («Commentaria in Psalmos XXXVIII et CXXIX» Alcala 1555 καὶ «Commentaria in prophetam Naum» Lyon 1561). ε.γ.π.

Κυπριανός, *Ἀριστείδης*. Ἕλλην φιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Πάρῳ τῷ 1830 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1869. Ἀποφοιτήσας τοῦ γυμνασίου Σύρου ἐνεγράφη κατόπιν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐν ᾗ διαπρέψας ἀπεστάλη βραδύτερον πρὸς συμπλήρωσιν τῶν φιλολογικῶν σπουδῶν του εἰς Γερμανίαν. Φοιτήσας ἀλληλοδιαδόχως ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Λειψίας καὶ τῆς Χάλλης, ἔδωκεν ἐγκαίρως δείγματα τῆς ἀρτίας φιλολογικῆς του παιδεύσεως διὰ τῆς «Περὶ τῶν ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφῶντος» πραγματείας του (1859), ἐν ᾗ ὑπεστήριξεν ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἀθηναίου ἱστορικοῦ ἀποτελεῖ ἐπιτομὴν τοῦ ἀρχικοῦ τοιούτου, γενομένην κατὰ τοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους. Κατ' ἀρχὰς διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ ἐν Τριπόλει γυμνασίου, εἶτα δὲ τοῦ ἐν Σύρῳ, ὁπόθεν μετατεθεὶς εἰς Καλάμας συνέστησε τὸ αὐτόθι γυμνάσιον καὶ διηύθυνεν αὐτὸ ἐπί τινα χρόνον. Γυμνασιαρχεύσας κατόπιν ἐπί τινα χρόνον ἐν Σύρῳ, μετετέθη εἰς τὸ δεύτερον γυμνάσιον Ἀθηνῶν, ὅπερ διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του λίαν εὐδοκίμως. Ἐδημοσίευσε διαφόρους γραμματολογικὰς πραγματείας ἐν τῷ περιοδικῷ «Φιλίστορι», μετέφρασε τὴν «Ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας» τοῦ *Ο. Μυλλέρου* (1867), ἧς προέταξε μακρὸν πρόλογον περὶ τῶν γραμματολογικῶν ὅρων καὶ συνέγραψεν ἀξιόλογον μελέτην «Τὰ ἀπόρρητα τοῦ Ἰσοκράτους», ἐκδοθεῖσαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ φίλου του Ἰ. Πρωτοδίκου. —ω

—**Κυπριανός**, *Δημήτριος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Τῷ 1824, εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν, κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐτάχθη ὑπὸ τὸν Σουλιώτην ὁπλαρχηγὸν Γεωργάκην Δράκον, μετέσχε δὲ ἐπιτυχῶς πολλῶν μαχῶν. Διεκρίθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀναλάτου, καθ' ἣν ἐπολέμησε γενναίως, προσπαθήσας νὰ σώσῃ τὸν τετρωμένον ἀρχηγόν του. Μετὰ ταῦτα ἐτάχθη ὑπὸ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν καὶ μετέσχε τῆς καταλήψεως τῆς Ναυπάκτου. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν κατετάχθη εἰς τὸ τακτικὸν καὶ προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου, ἀπέθανε δὲ τῷ 1870 ἐν Ἀθήναις. χ. δ.

κυπρίβα (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κελτὶς ἡ αὐστραλιανή*.

κυπρίδαι (οἱ) (Cypridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐντομοστράκων*, περιλαμβάνουσα μαλακόστρακα ὑδρόβια μὲ ὄστρακον λεπτὸν καὶ λεῖον, μὲ κεραίας τελευτώσας εἰς δέσμην ἐκ νηματίων. Γνωστὰ ἀρκετὰ γένη ζῶντα εἰς γλυκέα ἢ ἁλμυρὰ ὕδατα, ὧν ἀξιολογώτερα ἡ *κυπρὶς* καὶ ἡ *κυπριδίνη*. Δ. Ν. Π.

κυπριδίνη (ἡ) (Cypridina) *[Ζῳολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπριδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῳάρια σαρκοφάγα, μὲ ὄστρακον ἠνεῳγμένον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος, ἐξ οὗ ἀναφαίνονται αἱ κεραῖαι τοῦ ζῴου, καὶ κοιλίαν ἐκ δύο λεπιδωτῶν πλακιδίων ἀποτελουμένην. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἀτλαντικόν, Εἰρηνικὸν καὶ Ἰνδικὸν ὠκεανόν. Δ. Ν. Π.

κυπριδολογία (ἡ) (cypridologie). Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀφροδισίων νόσων, ἤτοι τῆς συφίλιδος, τῆς βλεννορροίας, τοῦ μαλακοῦ ἕλκους, κλπ. Συνώνυμος τούτῳ εἶναι ὁ ὅρος *ἀφροδισιολογία*. Μ. Ν. Κ.

κυπριδοπάθεια (ἡ) (cypridopathie). Ὅρος ἐκσημαίνων τὴν ἀφροδίσιον νόσον. Μ. Ν. Κ.

κυπριδοφοβία (ἡ) (cypridophobie). Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὸν φόβον, ὃν ἐκδηλοῦσιν ἄτομά τινα πρὸς τὰς ἀφροδισίους νόσους. Μ. Ν. Κ.

Κυπριζλῆ, *Μεχμὲτ πασᾶς*. Μέγας βεζύρης τῆς Τουρκίας ἐπὶ σουλτάνων Ἀβδοὺλ Μετζὶτ καὶ Ἀβδοὺλ Ἀζίζ. Ἐγεννήθη τῷ 1813 ἐν Κύπρῳ καὶ ἐσπούδασεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ, κατόπιν δὲ εἰσελθὼν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν προήχθη μέχρι τοῦ ὑποστρατήγου. Βραδύτερον διετέλεσε πρέσβυς ἐν Λονδίνῳ, ἀρχιναύαρχος τοῦ στόλου καὶ μέγας βεζύρης (1854 καὶ 1860). Ἀπέθανε τῷ 1869. Ν. Μ.

Κύπριλλα, *μάρτυς*. Ἐν Κυρήνῃ τῆς Ἀφρικῆς γεννηθεῖσα κατὰ τὸν Γ΄ αἰῶνα ἐκ γονέων ἐθνικῶν, εἱλκύσθη εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κυρήνης *Θεοδώρου*. Ἐλθοῦσα εἰς ὥραν γάμου ὑπανδρεύθη καὶ μετὰ διετίαν, ἀποθανόντος τοῦ συζύγου της, διέμεινεν ἐν χηρείᾳ ἐπὶ 28 ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα εἰς νηστείας καὶ προσευχὰς καὶ παντοίας ἀγαθοεργίας ἠσχολεῖτο νύκτα καὶ ἡμέραν. Ὅτε δ' ὁ ἡγεμὼν τῆς Κυρήνης Διγνιανὸς κατὰ τὸ 299 συνέλαβε τὸν ἐπίσκοπον Θεόδωρον καὶ εἰς παντοίας βασάνους ὑπέβαλεν αὐτὸν καὶ τελευταῖον καὶ τὴν γλῶσσάν του ἀπέκοψεν, ἡ Κύπριλλα ὡς ἱερὸν λείψανον παραλαβοῦσα τὴν γλῶσσαν τοῦ ἐπισκόπου ἐφύλαττεν αὐτὴν ἐν τῷ οἴκῳ της. Τοῦτο μαθὼν ὁ ἡγεμὼν συνέλαβε καὶ ταύτην καὶ εἰς σκληροτάτας βασάνους ὑποβαλὼν ἐθανάτωσεν. Ἡ μνήμη αὐτῆς ἑορτάζεται τὴν 4 Ἰουλίου ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Θεοδώρου. Ε. Γ. Π.

κυπρίνης (ὁ) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου καὶ ἀσβεστίου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι (OH) $Ca_6\ Al_8\ Si_5\ O_{20}$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ τετραγωνικοῦ συστήματος, ἀπαντᾷ δὲ ἐν Souland τῆς Telemarken ὡς παραλλαγὴ τοῦ *βεζουβιανοῦ* μὲ χρῶμα κυανοῦν. Γ. Β.

κυπρινίδαι (οἱ) (Cyprinidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοπτερυγίων*, περιλαμβάνουσα ἰχθῦς τῶν γλυκέων ὑδάτων. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἰχθύων τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς: σῶμα μικροῦ, μετρίου ἢ καὶ μεγάλου μεγέθους, συμμετρικὸν εἰς τὰς γραμμάς του, ἐπίμηκες πρὸς τὸ ᾠοειδὲς καὶ ὑπὸ κυκλοειδῶν λεπίων καλυπτόμενον. Ἐκ πάντων τῶν μερῶν τοῦ σώματος ἡ κεφαλὴ εἶναι γυμνὴ λεπίων. Αἱ σιαγόνες ἀμοιροῦσιν ὀδόντων καὶ μόνον φέρουσι τοιούτους παρὰ τὸν κλοιὸν τοῦ φάρυγγος, οἵτινες καλοῦνται φαρυγγικοὶ ὀδόντες. Τὰ βραγχιακὰ ἐπιπτύγματα δὲν φέρουσι λέπια καὶ διὰ τῶν τρημάτων τούτων διακρίνονται αἱ βραγχιοστεγεῖς ἀκτῖνές των. Ραχιαῖον πτερύγιον μόνον ἓν ὑπάρχει. Τὰ κοιλιακὰ εἶναι μᾶλλον πρὸς τὰ ὄπισθεν τοῦ σώματος τοποθετημένα, τὸ ἑδραῖον εἶναι μετρίου μεγέθους καὶ τὸ οὐραῖον συνήθως δισχιδές. Φέρουσι μεγάλην νηκτικὴν καὶ μεγάλην ἀεροφόρον κύστιν. Ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Αὐστραλίᾳ κατὰ πολυαρίθμους ὁμάδας καὶ πάμπολλα εἴδη, ὀλιγώτερον δὲ ἐν Ἀφρικῇ καὶ Ἀμερικῇ. Ἐπίσης ἀπαντῶσιν εἰς πλεῖστα γλυκέα ὕδατα τῆς Ἑλλάδος Λόγῳ τοῦ εὐγεύστου κρέατος καὶ τῆς κοσμητικότητος εἰδῶν τινων ἀνατρέφονται ἐν ἰδίαις δεξαμεναῖς τεχνητῶς. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας ἀξιολογώτερον καὶ γνωστότερον εἶναι ὁ *κυπρῖνος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Ἄφθονα ἀπολιθωμένα λείψανα *κυπρινιδῶν* εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν πολλὰ ἀνήκοντα εἰς γένη ζῶντα καὶ σήμερον (π. χ. *λευκίσκου, γωβίου, ἀσπίου, κυπρίνου* κτλ.), ὡς καὶ ἄλλα ἀνήκοντα εἰς ἐκλείψαντα γένη (*ἀμυζών, διαστιχάς, ὀλιγόβελος* κτλ.). Γ. Κ. Γ.

κυπρινίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Πρωταμίνη ἀπαντῶσα εἰς τὰ σπερματοζῳάρια τοῦ ἰχθύος *κυπρίνου*. Σ. Γ.

κυπρινοδοντίδαι (οἱ) (Cyprinodontidae) *[Ζῳολογ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοπτερυγίων*, περιλαμβάνουσα ἰχθῦς μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους καὶ ζῳοτοκοῦντας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ γένη ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῶν θερμῶν καὶ εὐκράτων τῆς γῆς χωρῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *ἀνάβλεψ, κυπρινόδους, ὀρεστιὰς* καὶ *φούνδουλος*. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα *κυπρινοδοντιδῶν* εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς ἠωκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Ἐκλείψαντα γένη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὁ *προλεβίας*, ὁ *παχυλεβίας*, ὁ *βραχυλεβίας*, ἡ *γεφυρουρά*, ὁ *παραφούνδουλος* καὶ ἡ *ποικιλία*. Γ. Κ. Γ.

κυπρινόδους (ὁ) (Cyprinodon) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπρινοδοντιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸν *κυπρινόδοντα τὸν σκιώδη* (Cyprinodon ombrinus, κοιν. *ζαμπαρόλα*), ὅστις ἔχει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: μῆκος 0,08—0,30 μ., σῶμα ᾠοειδές, πεπλατυσμένον ἐκ τῶν πλευρῶν καὶ κατὰ τὴν ράχιν καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ ἀρκετὰ μεγάλων λεπίων, σιαγόνες ἐφωδιασμέναι διὰ πολυπληθῶν καὶ μικρῶν ὀδόντων, μεμβρᾶνα βραγχιοστεγὴς ὑπὸ ἓξ ἀκτίνων ὑποβασταζομένη καὶ χρῶμα φαιοϋπέρυθρον μετά τινων φαιῶν κηλίδων ἀτάκτως διεσπαρμένων ἐπὶ τοῦ σώματος. Ἀπαντᾷ εἰς ὑφάλμυρα καὶ ἁλμυρὰ ὕδατα, ἀλλὰ μόνον πλησίον τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν. Τὸ κρέας του τρωγόμενον ὑπὸ διαφόρων οἰκιακῶν ζῴων, ὡς γαλῶν καὶ κυνῶν, ἐπιφέρει δηλητηρίασιν καὶ ἐνίοτε καὶ τὸν θάνατον. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὰ γλυκέα καὶ ὑφάλμυρα ὕδατα. Δ. Ν. Π.

Κυπρῖνος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ὀρεστιάδος τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐγγὺς τῆς βουλγαρικῆς πόλεως Ὀρτάκιοϊ, ἐπὶ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Ὀρεστιάδος-βουλγαρικῶν συνόρων καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, Τ. Τ. Τ. γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 887. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Ἀμμόβουνον, Θεραπειό, Μηλιά, Τσιγγέλι* καὶ *Φερύγγιον*. Χ. Δ.

κυπρῖνος (ὁ) (Cyprinus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπρινιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μὲ στόμα ἐλάχιστα ἐσχισμένον, σιαγόνας ἀσθενεῖς καὶ ἄνευ ὀδόντων, σῶμα λεπιδωτὸν μὲ λέπια γενικῶς εὐρέα, μοναδικὸν ραχιαῖον πτερύγιον, ἀκουστικὰ τρήματα ὑποβασταζόμενα ὑπὸ τριῶν πεπλατυσμένων ἀκτίνων, ἔντερον μακρότατον, πλειστάκις ἐφ' ἑαυτοῦ ἀναδιπλούμενον, ἀερώδη κύστιν μεγάλην. Οἱ κυπρῖνοι ἀπαντῶσιν εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα πασῶν σχεδὸν τῶν χωρῶν τῆς γῆς. Εἴδη τινὰ κατέρχονται μέχρι τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν, ἀλλ' οὐδὲν εἶναι θαλάσσιον. Τρέφονται ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν, ἐξ ἀποσυντεθειμένων ὀργανικῶν οὐσιῶν, διαφόρων κόκκων, ἐντόμων, μικρῶν σκωλήκων, κτλ. Παρ' ὅλον ὅτι στεροῦνται ὀδόντων, εἶναι ἐφωδιασμένοι διὰ τελειοτάτης μασητικῆς συσκευῆς, ἥτις ἐπιτρέπει εἰς αὐτοὺς νὰ εἶναι τόσον φυτοφάγοι ὅσον καὶ σαρκοφάγοι. Πρὸς τοῦτο ὑποβοηθοῦνται πολὺ ἐκ τῶν περὶ τὸν κλοιὸν τοῦ φάρυγγος εὑρισκομένων φαρυγγικῶν ὀδόντων, οἵτινες συνθλίβουσι τὰς τροφὰς καὶ διὰ βραχέος οἰσοφαγικοῦ ἐντέρου τὰς μεταφέρουσιν εἰς τὸν στόμαχον, ὅστις διανοίγεται εἰς τὸ παχὺ ἔντερον. Ἡ νηκτικὴ κύστις εἶναι, γενικῶς, μεγάλη καὶ διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, διὰ συσφίγξεως χωριζόμενα, εἰς τὸ πρόσθιον καὶ τὸ ὀπίσθιον. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Κυπρῖνος ὁ κοινὸς (Cyprinus carpio, κοιν. σαζάνι). Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ ἰχθύος τούτου εἶναι: σῶμα πεπιεσμένον κατά τι καὶ πλατύ, σιαγόνες ἐφωδιασμέναι διὰ παχέων χειλέων καὶ προέχουσαι, ὅπως εὐκολώτερον συλλαμβάνῃ ὁ ἰχθὺς οὗτος τὴν λείαν του. Ὁ χρωματισμός του εἶναι πρασινοελαιώδης κατὰ τὴν ράχιν, ὑποκίτρινος κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ ἀργυρόφαιος κατὰ τὰς πλευράς. Ὁ χρωματισμὸς οὗτος λαμβάνει διαφόρους ἀποχρώσεις καὶ ποικίλλει ἀναλόγως τῶν ὑδάτων, εἰς ἃ ἐνδιαιτᾶται ὁ ἰχθύς. Μετεφέρθη καὶ ἐνεκλιματίσθη πρὸ πολλῶν δεκάδων ἐτῶν ἐκ τῆς Περσίας καὶ ἐκ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ σήμερον ἀφθονεῖ ἐν Εὐ-

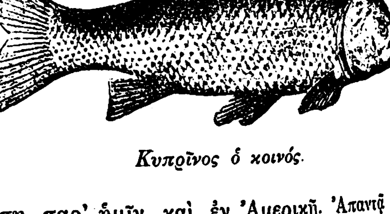

Κυπρῖνος ὁ κοινός.

ρώπῃ, παρ' ἡμῖν καὶ ἐν Ἀμερικῇ. Ἀπαντᾷ ἐπίσης καὶ ἐν Νέᾳ Ὀρλεάνῃ καὶ Γουϊάνᾳ. Ὁ κυπρῖνος τρέφεται ἐκ μικρῶν ἰχθυδίων, διαφόρων ὑδροβίων ζῴων, σκωλήκων, ἐντόμων, νεαρῶν ριζῶν ἢ καὶ καυλῶν ὑδροβίων φυτῶν καὶ γενικῶς ἐκ παντοειδῶν ὀργανικῶν φυτικῶν ἢ ζωϊκῶν οὐσιῶν. Τινὲς διατείνονται ὅτι καὶ ἡ ἰλὺς τῶν λιμνῶν καὶ τῶν ποταμῶν χρησιμεύει ὡς τροφή του. Ὑπεραγαπᾷ ἐπίσης νὰ τρώγῃ ψυχία ἄρτου. Ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει ὁ κυπρῖνος ζῇ ἐντὸς τῶν λιμνῶν, τῶν ποταμῶν καὶ τῶν ρυάκων καὶ προτιμᾷ τὰ ἀκινητοῦντα ὕδατα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γονιμοποιήσεως ἀνέρχεται ἐκ τῶν ἐκβολῶν πρὸς τὰς πηγὰς τῶν ποταμῶν. Ἡ θήλεια κατὰ προτίμησιν ζητεῖ ὑδρόβια φυτὰ ὅπως ἐναποθέσῃ τὰ ᾠά της. Γεννᾷ 500—700 χιλιάδας ᾠῶν, δι' ὃ καὶ διατρέφεται εἰς τὰ κυπρινοτροφεῖα, κυρίως διὰ τὸ νοστιμώτατον καὶ τρυφερώτατον κρέας της. Λέγεται ὅτι ζῇ ἄνω τῶν 100 ἐτῶν. Ὁ κυπρῖνος ὁ κοινὸς ἀπαντᾷ κυρίως καὶ ἀφθόνως παρ' ἡμῖν εἰς τὰς λίμνας καὶ τοὺς ποταμοὺς τῆς Μακεδονίας. Τοῦ εἴδους τούτου ὑπάρχουσι πλεῖσται ποικιλίαι, διακρινόμεναι ἐκ τοῦ μεγέθους των καὶ τοῦ χρωματισμοῦ των.

Κυπρῖνος ὁ χρυσόχρους (Cyprinus auratus, κοιν. *χρυσόψαρο*). Τὸ εἶδος τοῦτο συγγενεύει καταπληκτικῶς πρὸς τὸ προηγούμενον. Ὁ κυπρῖνος ὁ χρυσόχρους παρουσιάζει τὸ ἑξῆς περίεργον φαινόμενον: Ἅμα τῇ ἐκ τοῦ ᾠοῦ ἐκκολάψει ἔχει χρῶμα μελανόν, μετά τινα χρόνον ἀναφαίνονται ἐπὶ τοῦ μελανοῦ σώματός του ἀργυρᾶ στίγματα, ἅτινα σὺν τῷ χρόνῳ ἑνοῦνται πρὸς ἄλληλα καὶ ἀποτελοῦσιν ἀργυροχρόους κηλῖδας. Κατόπιν ὁ χρωματισμός του γίνεται λευκοαργυρώδης καὶ τέλος μεταβάλλεται εἰς χρυσέρυθρον. Ὁ χρυσέρυθρος χρωμα-

Digitized by Google

σμὸς παρουσιάζει πολλάκις ποικίλας ἀποχρώσεις ἰώδεις, κυανᾶς, πρασινωπὰς κτλ. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει ῥύγχος κεκολοβωμένον ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, στόμα μικρόν, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, κατά τι προέχοντας, ἴριδα μελανήν, περιβαλλομένην ὑφ᾽ ἑνὸς ἢ δύο ἀλληλοδιαδόχων μελανῶν, ἐρυθρῶν ἢ κιτρίνων κύκλων, οὐραῖον πτερύγιον μέγα, δίλοβον καὶ ποικιλόσχημον. Οἱ Κινέζοι, εἰς τὴν χώραν τῶν ὁποίων εἶναι ἰθαγενὴς ὁ κυπρῖνος ὁ χρυσόχρους καὶ ἐκεῖθεν μετεφέρθη καὶ ἐνεκλιματίσθη εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς γῆς, κατώρθωσαν, ἀπὸ μακρῶν ἐτῶν, βελτιοῦντες τὸν ἰχθὺν τοῦτον νὰ προσδώσωσιν εἰς αὐτὸν ποικίλον σχῆμα εἰς ὡρισμένα μέρη τοῦ σώματος. Οὕτω παρήγαγον κυπρίνους μὲ οὐρὰν τρίλοβον, ἄνευ οὐδενὸς ραχιαίου πτερυγίου, μὲ στηθιαῖα πτερύγια παμμέγιστα, ἀπεστρογγυλωμένα, αἰχμηρά, ῥιπιδοειδῆ κτλ. Ὁ κυπρῖνος ὁ χρυσόχρους ἔχει λίαν ἀνεπτυγμένην τὴν ἀκοήν. Προτιμᾷ νὰ ἐνδιαιτᾶται εἰς ἥσυχα καὶ ἀκύματα ὕδατα καὶ ἐναποθέτει τὰ ᾠά του ἐπὶ τῆς ἰλύος τοῦ πυθμένος ἢ καὶ ἐντὸς τῶν ὑδροβίων φυτῶν. Εἰς πλεῖστα μέρη οἱ κυπρῖνοι οὗτοι φθάνουσιν εἰς μέγεθος 0.40 μ. περίπου καὶ εἶναι ἐδώδιμοι. Ἐπίσης εἶναι περιζήτητοι πρὸς κόσμον τῶν αἰθουσῶν καὶ τῶν λιμνῶν καὶ δεξαμενῶν τῶν δημοσίων πάρκων, κήπων κτλ. Παρ᾽ ἡμῖν ὑπάρχουσιν ἐντὸς μεγάλης δεξαμενῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ κήπῳ καὶ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ. Δ. Ν. Π.

κυπρινοτροφία (ἡ) *[Ζῳοτ.]*. Ὁ κλάδος τῆς ἰχθυολογίας ὁ ἀσχολούμενος μὲ τὴν διατροφὴν τῶν κυπρίνων. Κατάλληλα πρὸς διατροφὴν κυπρίνων μέρη εἶναι τὰ εἰς πεδιάδας εὑρισκόμενα στάσιμα ἢ ἠρέμως ῥέοντα ὕδατα. Συνήθως οἱ κυπρῖνοι, οἱ προορίζομενοι διὰ τὴν κυπρινοτροφίαν, ῥίπτονται ἐν μικρᾷ ἢ καὶ ἐν ὡρίμῳ ἡλικίᾳ εἰς τὰ ὑδροστάσια, ἀλλὰ πρὸ τῆς γονιμοποιήσεώς των. Οἱ ἐν τῷ ὑδροστασίῳ ἐνδιαιτώμενοι κυπρῖνοι τρέφονται ἐξ ἰχθυαλεύρου συνήθως, ὡς καὶ ἐκ διαφόρων νωπῶν φυτικῶν οὐσιῶν ἢ καὶ ζῳϊκῶν τοιούτων. Κυρίως εἰς τὰ ὑδροστάσια δὲν ὑποβάλλονται οἱ κυπρῖνοι εἰς τεχνικὴν γονιμοποίησιν, ἀλλὰ διευκολύνεται ὁ τρόπος τῆς φυσικῆς αὐτῶν γονιμοποιήσεως διὰ τοποθετήσεως καταλλήλων φυτῶν κτλ. Πρὸς πληρεστέραν ἐπιτυχίαν τῆς κυπρινοτροφίας δέον τὸ ὕδωρ τοῦ ὑδροστασίου νὰ εἶναι γλυκὺ καὶ οὐχὶ κατωτέρας θερμοκρασίας τῶν 15° (βλ. καὶ λ. *ὑδροστάσιον*). Δ. Ν. Π.

Κύπριος, —α ὁ κάτοικος τῆς Κύπρου, ὁ ἐκ Κύπρου καταγόμενος· || ὡς ἐπίθ. *κύπριος, —α, —ον* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Κύπρον, ὁ τῆς Κύπρου: «κύπριος οἶνος» || «κύπρια ἔπη» ποιήματα τοῦ ἐπικοῦ κύκλου ἀπολεσθέντα, ποιηθέντα δὲ κατ᾽ ἄλλους μὲν ὑπὸ Στασίνου τοῦ Κυπρίου, κατ᾽ ἄλλους δὲ ὑπ᾽ ἄλλων.

Κύπριος, *Ἄγγελος* καὶ *Ζήνων*. Δύο ἀδελφοὶ Ἀγωνισταί. Κατετάχθησαν, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν Βλαχίᾳ, εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον καὶ ἐπολέμησαν γενναιότατα εἰς τὸ Δραγατσάνι. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τὴν διάλυσιν τοῦ ἐκεῖ στρατοπέδου, ὁ μὲν Ζήνων ἠκολούθησε τὸν Γεωργάκην Ὀλύμπιον καὶ ἀνετινάχθη μετ᾽ αὐτοῦ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σέκου, ὁ δὲ Ἄγγελος κατῆλθεν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ κατετάχθη κατ᾽ ἀρχὰς εἰς τὸ σῶμα τοῦ ὁπλαρχηγοῦ Ροδίου καὶ ἀκολούθως ὡς βαθμοφόρος εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν τοῦ Φαβιέρου, μετὰ τοῦ ὁποίου μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Καρύστου καὶ ἀνῆλθε, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1826, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὴν κρίσιμον περίοδον τῆς πολιορκίας προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας, χρησιμεύσας πολλάκις ὡς μεσάζων μεταξὺ τοῦ Φαβιέρου καὶ τῶν δυσανασχετούντων στρατιωτῶν του. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν παρέμεινεν εἰς τὸν τακτικὸν στρατόν, ὅπου προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου, ἀπέθανε δὲ τῷ 1870. Χ. Δ.

— **Κύπριος, *Γεώργιος*.** Κατὰ κόσμον ὀνομασία τοῦ Γρηγορίου Β′ (βλ. λ. τ. Η′ σ. 722 α′), πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.

— **Κύπριος, *Ὀνούφριος*.** Διδάσκαλος τοῦ Γένους ἐκ Κύπρου καταγόμενος. Συνεδίδαξε μετὰ τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ *Σαμουὴλ* ἐν τῇ παρὰ τὴν Ξηροκρήνην πατριαρχικῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ (1819—1820). Μετὰ τὸ 1830 μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου καὶ ἀπέθανε (μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1865—1875). Παρέφρασε, κατὰ μίμησιν τοῦ Νεοφύτου Δούκα, λόγους τινὰς συγγραφέων ἀρχαίων Μ. Ι. Γ.

— **Κύπριος, *Σαμουὴλ*** βλ. *Σαμουὴλ* Μεσημβρίας.

— **Κύπριος, *Φώτιος*.** Διδάσκαλος τοῦ Γένους. Ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Νικολάου Κριτίου, πρὸ τοῦ 1760, κατόπιν διδάσκαλος ἐπί τινα ἔτη καὶ σχολάρχης (1793—1795) τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας, παρατείνας τὸ ζῆν μέχρι τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος. Ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τῷ ἀξιώματι τοῦ λογοθέτου γενικοῦ. Οὐδὲν αὐτοῦ σύγγραμμα γινώσκομεν· ἀλλὰ παρέσχε σπουδαιοτάτην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, περισυλλέξας καὶ διασώσας ἐν ὀγκώδει κώδικι, σῳζομένῳ ἐν τῷ πατριαρχικῷ γραμματοφυλακείῳ, ἑκατοντάδας πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν γραμμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν ΙΖ′ καὶ τὴν ΙΗ′ ἑκατονταετηρίδα. Ὁ διδάσκαλος Φώτιος ἐστὶν ἀρχηγέτης τῆς μεγάλης οἰκογενείας τῶν *Φωτιαδῶν*, ἧς οἱ ἐξ ἀρρενογονίας ἀπόγονοι διαμένουσιν ἀπὸ τοῦ 1870 ἐν Ἑλλάδι. Μ. Ι. Γ.

κυπριπέδιλον (τὸ) (Cypripedilon) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχιοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας φυομένας εἰς τὰς εὐκράτους καὶ τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Γνωστὰ περὶ τὰ 30 εἴδη ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ παρ᾽ ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

κυπριπόδιον (τὸ) (Cypripedium) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχιοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης, τοῦ Μεξικοῦ, τῆς βορείου Ἀμερικῆς καὶ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν 60 περίπου εἰδῶν, ὧν πλεῖστα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον, γνωστότερον εἶναι τὸ *κυπριπόδιον τὸ ὑποδημάτιον* (Cypripedium calceolus), ὅπερ φύεται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ᾽ ἡμῖν παρὰ τὸ ὄρος Τυμφρηστός. Δ. Ν. Π.

Κυπριπόδιον.
(1=τὸ ὑποδημάτιον.—2=τὸ σανδεριανόν.)

Κύπρις (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἀρχαιότατον ἐπίθετον τῆς θεᾶς *Ἀφροδίτης*, ὅπερ καὶ μόνον ἀντὶ τῆς λέξεως Ἀφροδίτη ἐτίθετο, ἰδίως παρὰ τοῖς ποιηταῖς, ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου. Ἀμφίβολος εἶναι ἡ προέλευσις τῆς λέξεως, διότι ἡ γνώμη τῶν παλαιοτέρων, ὅτι προῆλθεν αὕτη ἀπὸ τῆς λέξεως Κύπρος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξαιρετικῶς ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη καὶ ἀνεφάνη κατὰ τοὺς μύθους τὸ πρῶτον αὕτη, πηδήσασα ἐκ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης, κατέπεσε σήμερον, ὑποστηριζομένης τῆς γνώμης ὅτι ἡ νῆσος ἔλαβε τὸ ὄνομά της ὑπὸ τῆς μεγάλης θεᾶς, εἰς ἧς ὁποίας ἡ λατρεία μετηνέχθη ἐκεῖ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῶν Φοινίκων) κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐξαπλώσεως τῶν Ἀχαιῶν (τὴν μυκηναϊκὴν περίοδον). Τὸ ὄνομα τοῦτο τῆς θεᾶς τοῦ ἔρωτος συνοδεύεται συνήθως καὶ ὑπὸ τῶν ἑξῆς ἐπιθέτων καὶ οὐσιαστικῶν, προσδιοριζόντων τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς: (*Κύπρις*) δέσποινα, μεγάλα δεσπότις, δαιμονία, οὐρανία, μειλιχίη, Ἀδωνιάς, δολιόφρων, φιλεράστρια, φιλόργιος, εὔλεκτρος, καλλιτόκος, ἐρωτοτρόφος, πόρνη κτλ. καὶ (*Κύπριδος*) πῦρ, δόλιχος, ἔργα, ὄργια, θάλαμοι, γάμοι κτλ. ΚΑΨ.

κύπρις (ἡ) (Cypris) */Ζῳολ./*. Γένος *μαλακοστράκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπριδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα ὑδρόβια ζῳάρια, ὧν τὰ πλεῖστα διαιτῶνται εἰς γλυκέα ὕδατα, ἐλάχιστα δὲ εἰς ἁλμυρά. Ἔχουσι κεραίας τελευτώσας εἰς θύσανον ἐκ νηματοειδῶν ἀποφύσεων, ἓξ πόδας, σῶμα ἄνευ εὐδιακρίτων ἀρθρώσεων, ὅπερ τελευτᾷ κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα εἰς μαλακὴν οὐράν. Νηχόμενα κινοῦσι ταχύτατα καὶ σπασμωδικῶς τὰς κεραίας καὶ τοὺς πόδας των. Τὰ ᾠά των εἶναι μικρότατα καὶ ἔχουσι σφαιρικὸν σχῆμα. Αἱ μεταμορφώσεις των εἶναι πολυπληθεῖς. Γνωστότερον εἶδος τοῦ γένους εἶναι ἡ *κύπρις ἡ μελανὴ* (Cypris nigra), ἥτις ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ παρ᾽ ἡμῖν ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων. Δ. Ν. Π.

— */Παλαιοζῳολ./* Λείψανα *κυπρίδων* ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἄφθονα, σχηματίζοντα πετρώματα, ἐντὸς στρωμάτων γλυκέων ὑδάτων τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Ἐν Ἑλλάδι εὑρέθησαν τοιαῦτα ἐντὸς τῶν νεογενῶν στρωμάτων τῆς Ἀττικῆς, τῆς Μυτιλήνης, τῆς Θράκης καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Κ. Γ.

κυπρίτης *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ὑποξείδιον τοῦ χαλκοῦ. Ὁ χημικὸς μοριακὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι Cu_2O. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ κυβικὸν σύστημα, εἰς τὴν ὁλοαξονικὴν ἡμιεδρίαν αὐτοῦ, ἀπαντᾷ δὲ συνήθως εἰς κοκκώδη στιφρὰ ἢ τριχοειδῆ συσσωματώματα. Εἶναι εὔθραυστος μὲ θραυσμὸν κογχώδη ἢ ἀνώμαλον, ἔχει σκληρότητα 3 ½—4, εἰδικὸν βάρος 5,7—6 καὶ παρουσιάζει λάμψιν ἀδαμαντοειδῆ καὶ χρῶμα κόκκινον ἢ κυανότεφρον. Ὁ κυπρίτης ἀποτελεῖ ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα μεταλλεύματα τοῦ χαλκοῦ. Ἀπαντᾷ εἰς πρωτογενῆ καὶ εἰς δευτερογενῆ κοιτάσματα ὡς προϊὸν ἀλλοιώσεως τοῦ χαλκοπυρίτου συνήθως ἐντὸς φλεβῶν ἢ κοιτασμάτων ἐπαφῆς ἐν Cornwall, Βανάτῳ, Μεξικῷ, Βολιβίᾳ, ἐν Ἑλλάδι δὲ εἰς ἰδιογενῆ χαλκὸν καὶ συσσωματώματα μὲ αὐτοφυῆ χαλκὸν καὶ χαλκοπυρίτην εἰς τὰ κοιτάσματα τῆς Καμαρίζης τοῦ Λαυρίου. Γ. Β.

Κυπριώτης, *Θεόφιλος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Κύπρου (βλ. λ. *Θησεὺς* Θεόφιλος).

Κυπριωτιάνικα */Γεωγρ./*. Παλαιὰ ὀνομασία τοῦ χωρίου *Δρυμονάρι* τῶν Κυθήρων. Σ. Ε. Λ.

Κυπριώτικος,—η,—ο (δημ.)· συνών. τοῦ *κυπραῖκος* (βλ. λ.).

κυπροβισμουτίτης *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτὸν θειοάλας τοῦ χαλκοῦ καὶ βισμουθίου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Cu_6 Bi_8 S_{15}$. Ἀπαντᾷ εἰς λεπτοὺς κρυστάλλους βελονοειδεῖς καὶ εἰς στιφρὰ συσσωματώματα. Παρουσιάζει χρῶμα κυανότεφρον ἕως μαῦρον, λάμψιν μεταλλικήν, εἰδικὸν βάρος 6,3—6,68, προέρχεται δὲ ἐκ μιᾶς χαλαζιακῆς φλεβὸς μὲ χαλκοπυρίτην καὶ βολφραμίτην. Περιέχει ἐνίοτε καὶ ἄργυρον καὶ χρυσόν. Γ. Β.

κυπρομαγνησίτης (ὁ) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν θειικὸν ἅλας τοῦ χαλκοῦ καὶ μαγνησίου ἔνυδρον. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι (Cu Mg) SO_4. $7H_2O$. Παρετηρήθη τῷ 1872 ἐπὶ τῆς λάβας τοῦ Βεζουβίου ὑπὸ μορφὴν πρασίνων ἐπιφλοιώσεων, παρουσιάζει δὲ ἐνδιαφέρον λόγῳ τῆς χημικῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν χαλκανθίτην (βιτριόλιον τοῦ χαλκοῦ). Γ. Β.

Κύπρος (ἡ). Ἑλληνικὴ μεγαλόνησος, ἡ ἀνατολικωτέρα τῶν νήσων τῆς Μεσογείου, κατεχομένη ἀπὸ τοῦ 1878 ὑπὸ τῆς Μ. Βρετανίας καὶ προσαρτηθεῖσα ὑπὸ ταύτης τῷ 1914.

Ἡ Κύπρος εἶναι ἡ τρίτη κατ᾽ ἔκτασιν νῆσος τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἐρχομένη μετὰ τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Σαρδηνίαν, μὲ ἐμβαδὸν 9.282 τετρ. χιλιομέτρων. Ὁ πληθυσμὸς της ἀνήρχετο τῷ 1928 εἰς 344.000 κατοίκους, ἐξ ὧν 274.180 Ἕλληνες ὀρθόδοξοι, 64.180 Μωαμεθανοὶ καὶ 5.660 διαφόρων ἐθνικοτήτων (βλ. κατωτ. *Πολιτ. Γεωγραφ.* [Κάτοικοι]).

Ὀνομασία. Τὸ ὄνομα *Κύπρος*, ἐπικρατῆσαν παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ δι᾽ αὐτῶν παρὰ πᾶσι τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς, ἀπὸ τῆ. ἐποχῆς τοῦ Ὁμήρου καὶ ἐντεῦθεν, δὲν εἶναι οὔτε τὸ πρῶτον ὄνομα τῆς νήσου οὔτε καὶ τὸ μοναδικόν. Ἤδη εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς αἰγυπτιακὰ μνημεῖα τοῦ Τουθμώσιος τοῦ Γ′ (1500 π. Χ.) ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα Asebi ἢ Jsj ὡς νῦν ὀρθότερον ἀναγινώσκεται, ἀποδιδόμενον εἰς τὴν Κύπρον. Εἰς ψήφισμα τῆς Κανώπου (238 π. Χ.) γράφεται τοῦτο *Sbjn* Ἀφ᾽ ἑτέρου εἰς τοὺς πηλίνους πίνακας τοῦ Tell el Amarna, (ἐκδ. Knudtzon ἐν *συνεργασίᾳ* μετὰ τοῦ O. Weber καὶ E. Ebeling τ. 2 ἐν Λειψίᾳ 1915) [«Vorderasiatische Bibliothek» II] ἐμφανίζεται τὸ ὄνομα *Alasia*, ὅπερ ἀποδίδεται εἰς τὴν νῆσον ταύτην ὑπὸ τοῦ W. Max Muller ἐν τῷ περιοδικῷ «Zeitschrift für Assur» (τ. X, 1895, σ. 257 κ. ἑξ.), ὑποστηριζομένης τῆς γνώμης του καὶ ὑπὸ ἄλλων (πρβλ *Meister*, «Griechische Dialekten» II σ. 171 κ. ἑξ. καὶ 250 κ. ἑξ.). Εἰς τοὺς ὡς ἄνω πίνακας τοῦ Tell el Amarna εὑρίσκονται ὀκτὼ ἐπιστολαὶ (αἱ ὑπ᾽ ἀριθ. 33—40) τοῦ βασιλέως τῆς Alasia πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Ἀμένωφιν τὸν Δ′ (πιθανῶς 1385—1366), γεγραμμέναι ὅλαι εἰς γλῶσσαν βαβυλωνοασσυριακήν, ὅπως ἄλλωστε καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν πινάκων. Τὴν γνώμην ὅτι Alasia ἦτο ἡ Κύπρος ἐνισχύει καὶ ἡ ἐν τῇ νήσῳ εὑρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Max Ohnefalsch-Richter τῷ 1885 ἐπιγραφὴ «Ἀπόλ(λ)ωνι τῷ Ἀλασιώται», ἥτις, γεγραμμένη ἐπὶ βάθρου, ὁμιλεῖ περὶ ἀνδριάντος Πινυτοῦ τινος, ὃν ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα Ἀλασιώταν ὁ Ἀψάσωμος. Ἔκτοτε τὸ ἴδιον ὄνομα, ὑπὸ τὸν τύπον Alasa, διεπιστώθη καὶ ἐξ αἰγυπτιακῶν πηγῶν, ὅπως π. χ. εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Erman ἐν «Zeitchrift für aegyptishe Sprache» (τ. XXXVIII 1900, σ. 1 κ. ἑξ.) καὶ ὑπὸ τοῦ W. Max Muller ἐν «Mitteilungen der Vorderasiatischen Gesellschaft» (1900, τεῦχ. 1) ἐκδοθέντα *πάπυρον* τῆς συλλογῆς Golenischeft. Ὁ δὲ R. von Lichtenberg εἰς τὸ ἔργον του «Beitraege zur aeltesten Geschichte von Kypros» (1906) θεωρεῖ ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰς σημερινὰς τοπωνυμίας «Ἄλασσος» (κακὴ γραφή, τῆς ὀρθῆς οὔσης Ἄλασσα) καὶ Ἀτλάσυκα (ἐπίσης κακὴ γραφή, τῆς ὀρθῆς οὔσης Ἀγλάσυκα). Ὑπάρχουν ἐν τούτοις καὶ οἱ ἀμφισβητοῦντες τὴν ταυτότητα τῆς Alasia καὶ Jsj πρὸς τὴν Κύπρον, ἀναζητοῦντες τὰς ὑπὸ τὰ ἀνωτέρω ὀνόματα χώρας εἰς τὴν Βόρειον Συρίαν (*Wainvrigth*). Εἰς ταῦτα προσθετέον τὸ ὄνομα *Kittim* τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον συνήθως μὲν ἀποδίδεται εἰς τὴν Κύπρον, ἀλλ᾽ εἰς πολλὰ χωρία ἀναφέρεται εἰς χώρας δυτικωτέρας, τὴν Ἰταλίαν ἢ τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα *Κύπρος* συναντῶμεν τὸ πρῶτον εἰς τὸ Λ. 21 τῆς Ἰλιάδος μαζὶ μὲ τὴν περὶ Κινύρα παράδοσιν· εἶτα εὑρίσκομεν τοῦτο ἐν Ὀδυσσείᾳ (δ. 83, θ. 363, ρ. 442 καὶ 448). Ἐν Ἰλιάδι (Ε. 330, 422, 458, 768, 873)· εὑρίσκομεν ὡσαύτως τὸ ὄνομα *Κύπρις* ὡς ἐπίθετον τῆς Ἀφροδίτης. Ἐξ ἐπιγραφῶν δὲ μαρτυρεῖται τὸ ὄνομα Κύπρος κατὰ πρῶτον τῷ 459 π. Χ. (πρβλ. Corpus Inscriptionum Graec. I. 433).

Ἀρκετὰ εἶναι τὰ μετὰ τοῦ ὀνόματος Κύπρος συντεθειμένα προσωπικὰ ὀνόματα ἐν ἐπιχωρίῳ γραφῇ (Ἀριστόκυπρος, Ἀριστοκύπρα, Θεμιστοκύπρα, Κυπραγόρας, Κυπρόθεμις, Κυπροκράνης, Ὀνασίκυπρος, Πασίκυπρος, Στασίκυπρος, Τιμόκυπρος, Φιλόκυπρος καὶ

Digitized by Google

εἴ τι ἄλλο). Ἐκ πάντων δὲ τούτων δύναταί τις νὰ συναγάγῃ παλαιὰν ἐπιτοπίαν τοῦ ὀνόματος χρῆσιν.

Πολλοὶ πολλάκις ἐζήτησαν νὰ δώσουν εἰς τὸ ὄνομα Κύπρος διαφόρους ἑρμηνείας, εἰς ἃς δέον τις ν' ἀποβλέπῃ μετ' ἐπιφυλάξεων. Πιθανὴ εἶναι ἡ γνώμη, καθ' ἣν τὸ ὄνομα προέρχεται ἀπὸ ῥίζαν σημιτικήν, ἐνῷ ἀπίθανος θεωρεῖται ἡ ἐκδοχή, καθ' ἣν προέρχεται ἀπὸ ἰαπετικὴν ῥίζαν. Τοὺς δὲ ὑποστηρίζοντας ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ φυτὸν *κύπρος* (cypros παρὰ Πλινίῳ, kopfer ἢ gopher παρ' Ἑβραίοις), τὸ ἀπὸ τῆς βορείου Ἀφρικῆς μέχρι τῶν Ἰνδιῶν διαδεδομένον (Lawsonia inermis ἢ Lawsonia alba τοῦ Λινναίου) ἀντικρούουν ἄλλοι διὰ τοῦ ἐπιχειρήματος, ὅτι τὸ φυτὸν τοῦτο δὲν εἶναι αὐτοφυὲς εἰς τὴν Κύπρον.

Παρεκτὸς τῶν ὀνομάτων, ἅτινα ἔφερε κατὰ καιροὺς ἡ Κύπρος, ἔχομεν καὶ τὰ ποιητικὰ καὶ μυθικά της ὀνόματα (*Ἀερία, Μακαρία, Ἀκαμαντίς, Ἀμαθουσία, Κρύπτος, Μηονίς, Ὀφιοῦσα, Σφήκεια, Κεράστεια, Ἀσπελία, Colinia)*, ἅτινα οὐδέποτε εἶχον πρακτικήν τινα χρῆσιν. Ἀξιοσημείωτος εἶναι μόνον ἡ συχνότερον ἀπαντῶσα ὀνομασία *Κεράστεια* ἢ *Κεραστίς*, ἢ *Κεραστία* καὶ *Κεραστιάς*.

Σήμερον ἡ νῆσος καλεῖται Κύπρος (ἑλληνιστί), Cipro (ἰταλ.), Chipre (ἱσπαν.), Chypre καὶ Cypre (γαλλ.), Cyprus (ἀγγλ.), Cypern ἢ Kypros ἢ καὶ Kypern (γερμ.).

Κ. Μ. Κ.

— [ΓΕΩΛΟΓ.] Ἡ γεωλογικὴ κατασκευὴ τῆς νήσου, ἀκροθιγῶς ἐξετασθεῖσα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπὸ τῶν Ἀριστοτέλους, Διοσκορίδου, Θεοφράστου, Πλινίου, κλπ. εἶναι ἤδη ἀρκετὰ καλῶς γνωστὴ διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν γεωλόγων Gaudry, Unger, Kotschy, Bergeat (μετὰ προσδιορισμῶν τῶν ἀπολιθωμάτων ὑπὸ τοῦ Simonelli), Bellamy καὶ τελευταίως τοῦ Καρόλου Ρέντς.

1) Ἡ βόρειος ὀροσειρὰ φέρει μίαν συνεχῆ στενὴν ἀπόκρημνον σπονδυλικὴν στήλην ἐξ ἀσβεστολίθων, ἡ ὁποία μόνον εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καρπασίας δὲν παρουσιάζεται. Οἱ ἀσβεστόλιθοι καὶ οἱ δολομῖται, οἱ ὁποῖοι ὡς στενὴ ταινία ἀποτελοῦν τὴν ῥάχιν τῆς βορείου ὀροσειρᾶς, ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Bellamy μὲ τὸ περιληπτικὸν ὄνομα «*τρυπάνειοι σειραί*» (Trypanian series), ἐκ τοῦ «Τρῦπα βουνοῦ» καὶ κατετάχθησαν εἰς τὴν κρητιδικὴν διάπλασιν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἀσβεστόλιθοι συνδέονται, κατὰ τὸν Bellamy, εἰς τὸ δυτικόν των ἥμισυ μὲ νουμμουλιτοφόρους ἀποπυριτιωμένους ἀσβεστολίθους καὶ σχιστώδεις μάργας, μὲ τὰ πετρώματα δηλαδὴ τὰ ὀνομαζόμενα «*στρώματα Λαπήθου*», καὶ τὰ ὁποῖα ὡς ἐκ τούτου συμπεριλαμβάνονται εἰς τὰς τρυπανείους σειράς, αἱ σειραὶ αὗται ἐθεωροῦντο ὡς ἀνήκουσαι εἰς τὴν κρητιδικὴν-ἠώκαινον διάπλασιν στρωμάτων. Ἀλλὰ τελευταίως ὁ Κάρολος Ρέντς κατώρθωσε νὰ ἀνεύρῃ ἐντὸς τῶν τρυπανείων σειρῶν —ἐξαιρέσει τῶν στρωμάτων Λαπήθου—πολλὰ ἀπολιθώματα καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν νὰ καθορίσῃ τὰ ἀκόλουθα μέλη διαφόρων γεωλογικῶν διαπλάσεων τοῦ παλαιοζωϊκοῦ καὶ τοῦ μεσοζωϊκοῦ:

1) Λευκοὶ ἡμικρυσταλλικοὶ ἀσβεστόλιθοι μὲ φουσουλίνας.
2) Ἀνοικτόφαιοι ἀσβεστόλιθοι μὲ φουσουλινέλλας.
3) Ἀνοικτόφαιοι ἀσβεστόλιθοι μὲ νεοσβαγερίνας τῆς ἀρχαιοτέρας περμίου διαπλάσεως.

} *Παλαιοζωϊκόν*

4) Ἀνοικτόφαιοι ἀσβεστόλιθοι μὲ διπλοπόρας.
5) Μελανόφαιοι ἀσβεστόλιθοι μὲ λοβσενιπόρας (κλαδοκορόψεις).
6) Φαιοὶ ἀσβεστόλιθοι μὲ ἐλλειψακτινίας.
7) Ἀνοικτόφαιοι πυριτικοὶ ἀσβεστόλιθοι μὲ ὀρβιτολίνας.
8) Ἀσβεστόλιθοι μὲ ἱππουρίτας, ὡς καὶ ἀσβεστόλιθοι μὲ ἱππουρίτας καὶ ὀρβιτέλλας τῆς μαιστριχτίου βαθμῖδος τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως.

} *Μεσοζωϊκόν*

Πιθανὸν μάλιστα—κατὰ τὸν Ρέντς—ἡ ἐπεξεργασία τοῦ παλαιοντολογικοῦ ὑλικοῦ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὕπαρξιν καὶ παλαιοτέρων ἀκόμη γεωλογικῶν διαπλάσεων (ὡς π. χ δεβονίων κοραλλιογενῶν ἀσβεστολίθων).

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἀσβεστόλιθοι καὶ οἱ δολομῖται τῶν τρυπανείων σειρῶν γεωτεκτονικῶς ἀποτελοῦσι *καλύμματα*, γεννηθέντα δι' *ἐπωθήσεως* (βλ. λ.), ἡ ὁποία εἶχε διεύθυνσιν πρὸς Ν. Οἱ δολομῖται (Ἀκανθοῦ) ἀνήκουν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὴν τριάσιον διάπλασιν τοῦ μεσοζωϊκοῦ.

Οἱ ἀσβεστόλιθοι τῶν τρυπανείων σειρῶν διασχίζονται κατὰ θέσεις ὑπὸ ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων αὐγιτικοῦ, δηλαδὴ βιοτιτικοῦ συηνίτου, ὀφειτικοῦ ὀλιβινικοῦ διορίτου, δελερίτου καὶ ῥυολίθου ἢ (κατὰ τὸν Bergeat) ὀφείτου, ἀνδεσιτικῶν ἀμυγδαλολίθων καὶ ῥυολίθων. Τραχείτης παρουσιάζεται εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον.

Μεταξὺ τέλος τῶν ἀσβεστολίθων τῆς βορείας ἁλύσεως εὑρίσκονται ἐγκαταβεβυθισμένα ἰσχυρῶς διατεταραγμένα νεώτερα ἀποθέματα.

Τὰ ἀσβεστολιθικὰ ἐπωθημένα καλύμματα ἐπαναπαύονται νῦν ἐπὶ φλύσχου καὶ ἐπὶ τῶν «στρωμάτων Λαπήθου», τὰ ὁποῖα ὑπόκεινται τοῦ φλύσχου.

Ὁ φλύσχης συνοδεύων τὴν βορείαν ὀροσειρὰν ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν της ὡς εὐρὺ κράσπεδον ἀνήκει εἰς τὴν ἀνωτέραν ἠώκαινον - ὀλιγόκαινον διάπλασιν τοῦ καινοζωϊκοῦ. Ὑπ' αὐτὸν ἀκολουθοῦν ἐν ὁμοφώνῳ στρώσει τὰ «στρώματα Λαπήθου», φαιοπράσινοι δηλαδὴ καὶ ἐρυθραὶ σχιστώδεις μάργαι, ὡς καὶ λεπτοστρωματώδεις πυριτιοῦχοι ἀσβεστόλιθοι μὲ νουμμουλίτας καὶ ἄλλα ἀπολιθωμένα τρηματόκογχα πρωτόζῳα. Κάτωθεν τῶν νουμμουλιτοφόρων στρωμάτων ἀκολουθεῖ σύστημα φαιῶν πλακωδῶν ἀσβεστολίθων (μέχρις ἀσβεστολιθικῶν σχιστολίθων) μὲ πυριτικάς, πολλαχοῦ αἱματοχρόους, ἐνστρώσεις καὶ κατόπιν ἐνδιάμεσόν τι στρῶμα ἀνοικτοφαίου, ἀρκετὰ κρυσταλλικοῦ ἀσβεστολίθου, μὲ θραύσματα ἱππουριτῶν καὶ ὀρβιτέλλας τῆς μαιστριχτίου σειρᾶς τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως. Τὰ πετρώματα ταῦτα ἀποτελοῦν τὸ βαθύτατον—ἐξ ὅσων ἔχουν παρατηρηθῆ μέχρι τοῦδε—μέλος τῆς σειρᾶς τῶν στρωμάτων Λαπήθου. Ὅλη δ' ἡ βασικὴ αὐτὴ σειρά, ἡ ὑπὸ τὸν φλύσχην κειμένη, ὁμοιάζει ὡς πρὸς τὴν λιθολογικήν της ἐξέλιξιν καταπληκτικῶς πρὸς τὰ πετρώματα τῆς ὀρεινῆς ζώνης Ὀλονοῦ-Πίνδου τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος.

Ἡ βόρειος ἅλυσις συνεχίζεται ἐπὶ τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὸν Ἀμανόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔχουν εὑρεθῆ ἀπολιθωματοφόρα στρώματα τῶν διαπλάσεων κατωτέρας σιλουρίου, ἀνωτέρας δεβονίου, ἀνωτέρας τριασίου, ἀνωτέρας κρητιδικῆς καὶ ἠωκαίνων νουμμουλιτοφόρων ἀσβεστολίθων.

Τὰ διὰ παλαιοντολογικῶν ἀποδείξεων καθορισθέντα ὑπὸ τοῦ Ρέντς νέα στρωματογραφικὰ γεγονότα ἐπὶ τῆς Κύπρου εἶναι μεγίστης γεωλογικῆς σημασίας, διότι καταρρίπτουν πλέον τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ Frech, ὅτι εἰς τὴν ὀροσειρὰν τοῦ Ταύρου ὑφίσταται κενὸν εἰς τὴν σειρὰν στρωμάτων μεταξὺ τῆς κατωτέρας λιθανθρακοφόρου καὶ ἀνωτέρας κρητιδικῆς διαπλάσεως.

Ὑπεράνω τοῦ φλύσχου εἰς τὴν βορείαν ἅλυσιν (ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν της), ὡς καὶ εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καρπασίας ἐπίκεινται φαιαὶ μάργαι καὶ μαλακοὶ πορώδεις χιονόλευκοι ἀσβεστόλιθοι (πάχους τοὐλάχιστον 200 μ. εἰς τὴν χερσόνησον Καρπασίας). Οἱ ἀσβεστόλιθοι περικλείουν ἀπολιθωμένα σποραδικὰ κογχύλια, κοράλλια, πρωτόζῳα καὶ ἰδιαιτέρως ἐχινοδέρματα (τὸ γένος *κλυπεαστήρ*). Αἱ μάργαι θεωροῦνται ὡς ἀνήκουσαι εἰς τὴν ὀλιγόκαινον ἢ τὴν μειόκαινον διάπλασιν, οἱ θαλασσογενεῖς δ' ἀσβεστόλιθοι εἰς τὴν μειόκαινον τοῦ καινοζωϊκοῦ. Τὰ στρώματα ταῦτα ὠνομάσθησαν ὑπὸ τοῦ Bellamy «*Ἰδάλειαι σειραὶ* (Idalian series)». Ἀποτελοῦν τὸ ὑπέδαφος τῆς Μεσαριᾶς, καλυπτόμενα ἐνταῦθα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὑπὸ νεωτέρων ἀποθεμάτων. Συνιστῶσι περαιτέρω στενήν τινα ταινίαν παρὰ τὸν βόρειον πόδα τοῦ ὄρους Τροόδους καὶ μίαν πολὺ εὐρεῖαν ζώνην εἰς τὴν νότιον πλευρὰν καὶ τὰ ΒΑ. τοῦ ὄρους τούτου. Εἰς τὴν νότιον πλευράν του ἀνέρχονται μέχρις ὕψους 1200 μ. καὶ κλίνουν ὁμαλῶς πρὸς Ν. Αἱ κάλλισται περιοχαὶ ἀμπελώνων τῆς νήσου εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν λευκῶν ἀσβεστολίθων. Ἐντὸς τῶν ἰδαλείων σειρῶν εὑρίσκονται παχέα κοιτάσματα γύψου (δυτικῶς τῆς Λάρνακος καὶ παρὰ τὴν νότιον ἀκτήν). Ἐπίσης παρὰ τὴν Λάρνακα καὶ τὴν Λεμεσόν, ἐντὸς τῶν ἀσβεστολίθων τούτων, ἐξορύσσουν ὤχραν καὶ κατεργάζονται ταύτην εἰς οὔμβραν (Terra umbra). Ἐπίσης παρουσιάζεται ἐντὸς τῶν αὐτῶν σειρῶν καὶ ὀλίγον θεῖον.

Ἀνατολικῶς τῆς Μεσαριᾶς, παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Γκρέκο, ἀνυψοῦται μικρὰ ὁμὰς λόφων, συνισταμένη ἐκ στιφρῶν, λευκῶν ὀγκωδῶν ἀσβεστολίθων, περικλειόντων πολυάριθμα ἀπολιθωμένα κοράλλια (τὰ γένη *ἀστραία, φαβία, στυλίνα, διπλοκοινία, κρυπτοκοινία* κλπ.) δίθυρα, πρωτόζῳα καὶ ἀσβεστοφύκη. Οἱ ἀσβεστόλιθοι οὗτοι ἀνήκουν εἰς τὴν ἀνωτέραν ἰουράσιον διάπλασιν τοῦ μεσοζωϊκοῦ.

2) Τὸ ὄρος Τρόοδος, εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς νήσου, παριστᾷ πελωρίαν μᾶζαν, ἐξ ἐντόνως ἀποσεσαθρωμένων ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, καὶ μάλιστα κυρίως οὐραλιτικοῦ διαβάσου. Μόνον εἰς τὸ κέντρον τῆς ὀροσειρᾶς διασχίζεται οὗτος ὑπὸ νεωτέρων ὀφειτῶν καὶ συγγενῶν πρὸς αὐτοὺς πετρωμάτων (διαλλαγιτίτου, γάββρου, ὀλιβινικοῦ γάββρου, βερλίτου). Οἱ ὀφεῖται παρουσιάζονται ἐπίσης κατὰ μῆκος τῆς νοτίας ἀκτῆς εἰς πολλὰς θέσεις κάτω ἀπὸ τὰ μειοκαινικὰ στρώματα.

Ἐντὸς τῶν ὀφειτῶν εὑρίσκονται κοιτάσματα ἀμιάντου, τῶν ὁποίων γίνεται ἐκμετάλλευσις. Ὁ Reinsch περιγράφει καὶ ἓν εἶδος ὀρυκτοῦ, θειικὸν ἅλας τοῦ ὀξειδίου τοῦ σιδήρου, τὸν κυπρουσίτην.

Περὶ τὸν ὄγκον τοῦ Τροόδους, πρὸς Δ., Β. καὶ Α., πράσινοι ἀνδεσῖται, ἰσχυρῶς προπυλιτιωμένοι, σχηματίζουν εὐρεῖαν ζώνην. Τὰ ἐκρηξιγενῆ αὐτὰ πετρώματα εἶναι τὰ μητρικὰ πετρώματα τῶν κοιτασμάτων μεταλλευμάτων χαλκοῦ, τὰ ὁποῖα ἀρχαιότερον ἦσαν τόσῳ πλούσια. Τούτων ἐγένετο, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, μεγάλη ἐκμετάλλευσις, ἰδίᾳ εἰς τὰ βόρεια τοῦ ὄρους Τροόδους. Ἐκρηξιγενῆ πετρώματα εὑρίσκονται καὶ εἰς ἄλλας τινὰς θέσεις (λόφος Στροῦλλος, ΒΑ. καὶ κλιτῦς Τροόδους, *βασάλτης* εἰς τὴν περιφέρειαν Τιλλυρίας κ. ἄ.). Τὰ ἐκρηξιγενῆ ταῦτα πετρώματα φαίνεται ὅτι ἀνεξεχύθησαν, οἱ μὲν διαβάσαι καὶ ὀφεῖται, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους τῆς τριτογενοῦς περιόδου, τὰ δ' ἄλλα κατὰ τὴν μειόκαινον ἐποχήν.

3) Πρὸς Ν. τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Τροόδους ἐκτείνεται ἡ ἐκ μειοκαινικῶν στρωμάτων τραπεζοειδὴς χώρα. Ἐκ τῶν στρωμάτων τούτων ἀναδύονται κατὰ θέσεις τμήματα φλύσχου καὶ νουμμουλιτοφόρου ἀσβεστολίθου, καὶ εἰς δύο θέσεις εἰς τὰ ΝΔ. τῆς νήσου μικραί τινες ἐμφανίσεις ἀρχαιοτέρου ἀσβεστολίθου. Ἐντὸς ὅμως τῶν ὀφειτῶν τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Τροόδους παρουσιάζονται ἐνστρώσεις μικρᾶς ἐκτάσεως φαιῶν, στιφρῶν, συχνὰ ἐντόνως ἀποπυριτιωμένων ἀσβεστολίθων.

4) Πολὺ ἐκτεταμένα ἐν Κύπρῳ εἶναι τὰ θαλάσσια στρώματα τῆς πλειοκαίνου σειρᾶς καὶ τὰ τεταρτογενῆ ἀποθέματα. Καταλαμβάνουν τὸ μέγιστον τμῆμα τῆς Μεσαριᾶς καὶ σχηματίζουν γύρω περὶ τὴν νῆσον, κράσπεδον διαφόρου πλάτους, μόνον εἰς ὀλίγας θέσεις τῆς ἀκτῆς διακοπτόμενον.

Τὰ στρώματα τῆς πλειοκαίνου εἶναι ψαμμῖται, ἄμμοι, κροκαλοπαγῆ, ἀσβεστολιθικὸς τόφφος καὶ χονδρόκοκκος ἀσβεστόλιθος (πολλαχοῦ χρησιμοποιούμενος ὡς δομικὸς λίθος). Πλειόκαινοι ἄμμοι καὶ χονδρόκοκκοι ἀσβεστόλιθοι σχηματίζουν τὰ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Λευκωσίας ἐν τῇ Μεσαριᾷ τραπεζοειδῆ βουνά. Τὰ πλειοκαινικὰ στρώματα περικλείουν ἄφθονα ἀπολιθώματα θαλασσίων ζῴων.

Τὰ θαλασσογενῆ τεταρτογενῆ ἀποθέματα περιζώνουν σχεδὸν ὅλας τὰς ἀκτὰς τῆς νήσου, ὡς ἀνυψωθεῖσαι παράκτιοι βαθμῖδες. Περικλείουν πλῆθος ἀπολιθωμάτων.

Εἰς τὴν βόρειον κλιτὺν τῆς βορείας ἁλύσεως κεῖνται παχέα νεαρὰ κροκαλοπαγῆ, τετμημένα εἰς τραπεζοειδῆ βουνά. Μεγάλοι ὁμαλοὶ κῶνοι προσχωμάτων (κορημάτων) ἐκτείνονται ὑπὲρ τὰ δυτικὰ τμήματα τῆς Μεσαριᾶς. Σιδηρομιγὴς πηλός, ἀποτελῶν εὔφορον ἔδαφος, καλύπτει μεγάλα τμήματα τοῦ κεντρικοῦ ταπεινοῦ τμήματος τῆς νήσου.

Εἰς σπήλαια τῆς νήσου, ἡ μὶς Bate ἀνεῦρε λείψανα ἀπολιθωμένων θηλαστικῶν τῆς πλειστοκαίνου ἐποχῆς, καὶ μάλιστα νάνους μορφάς, ὡς τὸν ἱπποπόταμον minutus, τὸν ἐλέφαντα τὸν κύπριον (Elephas cypriotes) καὶ τὴν γενέτταν πλησικτοειδῆ (Genetta plesictoides). Τοιαῦτα λείψανα θηλαστικῶν εὑρηνται εἰς τὰς θέσεις Ὄμανδρον (ΒΑ. τῆς ἁγίας Εἰρήνης τῆς Κερυνείας), Κλειδωτὸν (Κισσόνεργα), Γιαλόν, ἁγίους Φανέντας, Σπηλιὸν τοῦ Δράκου, Βουκολοσπηλιὸν καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐκ τῆς ὑπάρξεως τῶν θηλαστικῶν τούτων συνάγεται, ὅτι κατὰ τὴν πλειόκαινον ὑποπερίοδον, ἡ νῆσος συνείχετο ἀκόμη μετὰ τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων περὶ τῆς γεωλογικῆς κατασκευῆς τῶν ὀρέων τῆς νήσου, προκύπτει μία τόσῳ μεγάλη ὁμοιότης τούτων μὲ τὰς πτυχωσιγενεῖς ὀροσειρὰς τῆς βορείου Συρίας, ὥστε ταῦτα θεωροῦνται γενικῶς ὡς προέκτασις τῶν ὀροσειρῶν τούτων. Αἱ δύο κύριαι ὀροσειραὶ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὰς ὀροσειρὰς Ἀμανοῦ καὶ Κασίου εἰς τὰς δύο πλευρὰς τοῦ κάτω Ὀρόντου, ἐνῷ ἡ κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ τούτου ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν

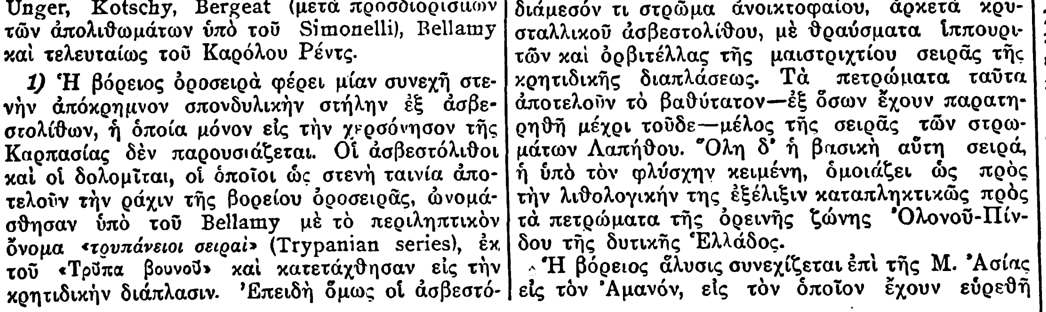

Γεωλογικὸς χάρτης τῆς Κύπρου.

Digitized by Google

πεδιάδα τῆς Μεσαριᾶς. Ἡ Κύπρος διὰ διαρρήξεων καὶ μεταπτώσεων, συντελεσθεισῶν κατὰ τὴν τεταρτογενῆ ἐποχήν, ἀπεσπάσθη ὁριστικῶς τῆς Μ. Ἀσίας, ἀποτελέσασα νῆσον. Μετὰ πολλὰς δ' ἐξάρσεις καὶ συνιζήσεις διεπλάσθη κατὰ τὴν νεωτάτην γεωλογικὴν περίοδον, συντελούσης καὶ τῆς διαβρωτικῆς καὶ ἀποκομιστικῆς ἐνεργείας τῶν ὑδάτων, ἡ σημερινὴ ὁριζοντία καὶ κατακόρυφος (ἀνάγλυφος) ὄψις τῆς νήσου.

Αἱ τεκτονικαὶ μετακινήσεις ἐξηκολούθησαν γινόμεναι καὶ κατὰ τὴν νεωτέραν ἱστορικὴν ἐποχὴν καὶ δίδουσαι γένεσιν εἰς σεισμικὰς δονήσεις, καταστρεπτικὰς ἐνίοτε (περὶ ὧν βλ. κατωτέρω).

Ὀρυκτὰ καὶ μεταλλεύματα. Ὡς προελέχθη, ἡ νῆσος Κύπρος περιέχει μεταλλεύματά τινα καὶ χρήσιμα ὀρυκτά. Ταῦτα εἶναι χαλκοῦχοι σιδηροπυρῖται, χαλκός, μαγγάνιον, χρώμιον, οὔμβρα, γύψος, ἀμίαντος.

Ἐκ τούτων σπουδαιοτέραν οἰκονομικὴν σημασίαν ἔχει ὁ *ἀμίαντος*. Τὰ κοιτάσματά του ἦσαν γνωστὰ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλουτάρχου, εὑρίσκονται δὲ ἐντὸς ὀφειτῶν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς ὀροσειρᾶς Τροόδους εἰς ὕψος 2.000 μ. Οἱ ὀφεῖται οὗτοι σχηματίζουν, ἐπεκτεινόμενοι πρὸς Ν., ἓν τόξον ἰσχυρῶς κεκαμμένον, ἀνοικτὸν πρὸς ΒΑ. ὑπὲρ τὰ χωρία Πλάτρες, Τριμίκλινη, Καπηλειό, Ἀψιοῦ μέχρι τῶν Φοινικαριῶν. Ὅσῳ περισσότερον κατέρχεταί τις ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους πρὸς τὰ κάτω διὰ τοῦ τόξου τούτου, τόσῳ μικροτέρας ποσότητας ἀμιάντου συναντᾷ. Ἐκτὸς τούτου ὁ ἀμίαντος τῶν ὑψηλῶν τμημάτων τοῦ ὄρους Τροόδους εἶναι—λόγῳ τοῦ μεγέθους τῶν ἰνῶν του—ἀρίστης ποιότητος. Ἐπίσης αἱ ἐμφανίσεις τοῦ ἀμιάντου τούτου εἶναι ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτοι, διότι εἰς αὐτὰς παρουσιάζονται τρεῖς ζῶναι, μία ἡ ἀρχικὴ ἢ πρωτογενὴς καὶ δύο ἀποθέσεις δευτερογενεῖς ἢ μετάθετοι, παρατηρούμεναι ἰδιαιτέρως εἰς τὸν Ποταμὸν τοῦ Ἀμιάντου *(Κούρης)*. Εἰς τὰς τελευταίας ὁ ἀμίαντος παρουσιάζεται ἀπεστρογγυλωμένος καὶ φέρει τὸ ὄνομα *ἀμίαντος Λεύκα*. Εἶναι εὐθηνότερος τοῦ ἄλλου πρωτογενοῦς ἀμιάντου. Τὸ ὑλικὸν μετὰ τὴν ἐξόρυξιν ὑφίσταται διαλογήν, ἵνα κρατηθῶσιν αἱ μακραὶ ἶνες, καὶ κατόπιν μηχανικὴν κατεργασίαν. Ὁ καθαρὸς *χρυσοτιλικὸς ἀμίαντος*, ὡς καὶ ὁ *ἀμίαντος Λεύκα*, διὰ τεχνητῆς κατόπιν ἐπεξεργασίας διαχωρίζονται εἰς 4 κύρια εἴδη, ἕκαστον τῶν ὁποίων διακρίνεται εἰς τρία δευτερεύοντα. Ἀναλόγως τοῦ μήκους τῶν ἰνῶν, τὰ διάφορα εἴδη χρησιμοποιοῦνται πρὸς ὕφανσιν, ἢ ὡς ὑλικὸν ἐμφράξεως ἁρμῶν καὶ συναρμογῶν, ἢ εἰς κατασκευὴν διαφόρων ἀμιαντούχων προϊόντων (ἐτερνίτου κ.τ.λ.).

Αἱ ἄλλαι ἐμφανίσεις ἀμιάντου ἐπὶ τῶν νοτίων κλιτύων τοῦ Τροόδους εἶναι πολὺ περιωρισμένων ἐκτάσεων καὶ ἀσυνεχεῖς.

Οἱ σημαντικοὶ ἐπίσης ἀπὸ οἰκονομικῆς σημασίας χαλκοῦχοι σιδηροπυρῖται ἐξορύσσονται παρὰ τὴν Σκουριώτισσαν.

Ἡ ἐξαγωγὴ μεταλλευμάτων τῆς νήσου εἶχεν ὡς ἀκολούθως κατὰ τὸ ἔτος 1927:

Χαλκούχων σιδηροπυριτῶν.....	208.122	ἀξίας	196.819	λιρῶν
Χαλκοῦ ἐκ κατακρημνίσεως.....	70	»	1.400	»
Ἀμιάντου	10.904	»	207 562	»
Γύψου	13.789	»	16 642	»
Οὔμβρας	5.566	»	12.449	»
Μεταλλευμάτων μαγγανίου	16	»	80	»
Χρωμίτου	700	»	1.500	»

Σεισμοί. Ἡ Κύπρος ἀπ' ἀρχαιότητος εἶναι γνωστὴ ὡς τόπος πολὺ συχναζόμενος ὑπὸ σεισμῶν. Ἐκ τῶν πολλῶν σεισμικῶν δονήσεων, αἵτινες ἔπληξαν ἐπανειλημμένως τὴν νῆσον, ἀναφέρονται ἰδιαιτέρως αἱ ἑξῆς:

180 π. Χ. (Σιβύλλειοι χρησμοὶ III 456 ἑ.).

15 π. Χ. (εἰς τὴν Πάφον).

77 μ. Χ. (πιθανῶς εἰς τὸν σεισμὸν τοῦτον ἀναφέρεται καὶ τὸ χωρίον τῶν Σιβυλλείων χρησμῶν IV 128 ἑ., περὶ καταστροφῆς Σαλαμῖνος καὶ Πάφου).

332 μ. Χ.

342 μ. Χ.

Περὶ τὸ 370 μ. Χ.

1201—1202 καὶ 1203—1204 μ. Χ. (ἀναφερόμενοι ὑπὸ Ἀράβων χρονογράφων).

Γεωλογικὸς χάρτης τῆς Κύπρου, δεικνύων τὰς δύο κυριωτέρας ὀροσειρὰς αὐτῆς (Τρόοδος καὶ Πενταδάκτυλος), ὡς ὁμοιογενῆ προέκτασιν τῶν πτυχωσιγενῶν ὀροσειρῶν τῆς βορείου Συρίας (Ἀμανοῦ καὶ Κασίου).

1221—1222 μ. Χ.

1491 μ. Χ. Περὶ τούτου ἀναφέρεται ὅτι ἤρχισε τὴν ἑσπέραν τῆς 25ης Ἀπριλίου μὲ σφοδρὰς δονήσεις, αἵτινες κατέρριψαν μέρος τῆς ἁγίας Σοφίας καὶ ἄλλας ἐκκλησίας καὶ ἐγένοντο αἰσθηταὶ καθ' ὅλην τὴν νῆσον. Τὴν πρωΐαν τῆς 1ης Μαΐου νέα σφοδροτάτη δόνησις ἐσημειώθη ἐν Λεμεσῷ, Πάφῳ καὶ Ἀμμοχώστῳ.

1546 μ. Χ. Ἐρήμωσις τῆς Ἀμμοχώστου ἰδίως, συγχρόνως μὲ σεισμὸν ἐν Παλαιστίνῃ.

1569 μ. Χ. Σύγχρονος πιθανῶς μὲ σεισμὸν ἐπενεγκόντα καταστροφὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει.

1577 μ. Χ. Ἰσχυρὸς σεισμὸς εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας καὶ ἰδίως τὴν Τρίπολιν. Συγχρόνως ἐσείσθη καὶ ἡ Κύπρος, ἰδίως δὲ τὰ μέρη τῆς Λεμεσοῦ τὴν 28ην Ἰανουαρίου. Ἐμετρήθησαν 140 δονήσεις, ἐξ ὧν ἡ πόλις κατεστράφη. Αἱ ἐνοχλήσεις διήρκεσαν ἐπὶ μακρόν, τὴν δὲ 4ην Φεβρουαρίου ὑψώθη σίφων θαλάσσιος ἐν Πάφῳ καὶ μέγα μέρος τῶν παραλίων ἐπλημμύρισεν, ἐνῷ συγχρόνως ἐνεφανίζετο ἀνεξήγητον μετέωρον.

1718 μ. Χ. Καταστραφὴ τῆς Λευκωσίας ἐκ σεισμοῦ.

1735—1736 μ. Χ. Σφοδρὸς σεισμὸς ἐν Ἀμμοχώστῳ, ὅπου μέρος ἑνὸς τζαμίου κατέρρευσε καὶ κατεπλάκωσε περὶ τοὺς 200 Τούρκους.

1755 μ. Χ. Ἐκ σημειώματός τινος ἐπὶ χειρογράφου τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, ἀνήκοντος ἄλλοτε εἰς τὸ παρὰ τὴν Λακατάμιαν μετόχιον τοῦ Κύκκου. τὸν Ἀρχάγγελον, μανθάνομεν ὅτι ἐγένετο σεισμὸς τὴν 3ην Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους τούτου, ἡμέραν Παρασκευὴν καὶ περὶ ὥραν 5ην τῆς νυκτός.

1822 μ. Χ. Σφοδροὶ σεισμοὶ κατ' Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον, ὅτε ἀνέδυσαν παρὰ τὴν Κύπρον καὶ σκόπελοί τινες. Οἱ σεισμοὶ οὗτοι ἐδόνησαν καὶ τὰς πόλεις τῆς Συρίας Χαλέπιον, Βηρυτὸν καὶ Ἀλεξανδρέτταν.

1887 μ. Χ. Σεισμὸς ἐν Συρίᾳ τὴν 1ην Ἰανουαρίου, γενόμενος αἰσθητὸς καὶ ἐν Κύπρῳ.

1845 μ. Χ. Τὴν 21ην Φεβρουαρίου, παρετηρήθη ὑπὸ τοῦ Λουδ. Ross εἰς τὸ Δάλι, σεισμὸς λίαν ἐλαφρός.

1861 μ. Χ. Κατὰ μῆνα Μάϊον.

1870 μ. Χ. Τὴν 24ην Ἰουνίου μέγας σεισμὸς ἐν Συρίᾳ, Ἀραβίᾳ, Αἰγύπτῳ καὶ Κύπρῳ.

Κατάλογον ἀκριβῆ τῶν μετὰ ταῦτα σεισμῶν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἔχωμεν. Εἰς τὸ ἔργον τοῦ Bellamy «On the climates» ἀναφέρονταί τινες. Σημαντικὸς ἦτο ὁ σεισμὸς τῆς 29 Ἰουνίου 1896, μελετηθεὶς ὑπὸ τοῦ Agamemnone. Ἐπίσης σεισμικαὶ δονήσεις ἀναφέρονται τῷ 1900, τῷ 1902, τῷ 1923 καὶ 1924 (Σεπτέμβριον 1923, 6 Ὀκτωβρίου 1923 10 Νοεμβρίου 1923, 9 Ἰουνίου 1924) μὲ ἐπίκεντρα παρὰ τὴν Λεμεσόν, ὡς καὶ τῷ 1929, ὅτε αἱ σεισμικαὶ δονήσεις διήρκεσαν ἐπὶ τρεῖς μῆνας.

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

Θερμοπηγαί. Μεταλλικαὶ πηγαὶ ἀπαντῶνται εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου. Κυριώτεραι δὲ τούτων εἶναι: 1) ἡ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Χρυσοστόμου, πλησίον τοῦ Βουφαβέντου, θεωρουμένη ὡς ἔχουσα θεραπευτικὰς ἰδιότητας κατὰ τῶν ἐπιδερμικῶν νοσημάτων· 2) ἡ παρὰ τὸ χωρίον Καλοπαναγιώτης, πλησίον τοῦ Τροόδους (κατὰ τῶν ἑλειογενῶν πυρετῶν καὶ τῶν ρευματισμῶν)· καὶ 3) αἱ ἐν Γιόλου (Ἅγιοι Ἀνάργυροι) καὶ Σαραμᾶ τῆς ἐπαρχίας Πάφου, θειοῦχοι πηγαὶ (κατὰ τῶν δερματικῶν νοσημάτων, ἐκζεμάτων κ. λ. π.).

—α.

—[ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ἡ Κύπρος, πλαισιουμένη ὑπὸ τῶν παραλλήλων 34°33'00" Β. καὶ 35°41'10" Β. καὶ τῶν ἀπὸ Γρήνουιτς μεσημβρινῶν 32°16'30" Ἀν. καὶ 34°35'50" Ἀν., ἀπέχει ἀπὸ μὲν τῆς Καραμανίας (ἀκρωτ. *Κορμακίτης* Κύπρου—*Ἀναμοὺρ* Καραμανίας) 37 μίλλια, παρεμβαλλομένου τοῦ *Κυλικίου Αὐλῶνος*, ἀπὸ τῆς Συρίας (ἀκρωτ. *Ἅγιος Ἀνδρέας* Κύπρου—*Ρὰς Ἴμπν Χαννῆ* παρὰ τὴν Λαοδίκειαν) 56 μίλλια τοῦ *Συριακοῦ* ἢ *Φοινικικοῦ* πελάγους, ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου (ἀκρωτ. *Ἀσπρόκαβος*—στόμιον *Δαμιέττης*) 190 μίλλια, καθ' ἃ ἁπλοῦται τὸ *Αἰγύπτιον πέλαγος*, ἀπὸ δὲ τῆς Ρόδου (ἀκρωτ. *Ἀρναούτης* Κύπρου—*Καβολάρδος* Λίνδου) 215 μίλλια τοῦ *Παμφυλίου πελάγους*, καὶ ἐμφανίζεται ὡς σφὴν ἀποσπασθεὶς τοῦ *Ἰσσικοῦ κόλπου* καὶ ἐκπεσών τι πρὸς λίβα.

Τὸ σχῆμα τῆς Κύπρου οἱ ἀρχαῖοι ἐφαντάζοντο ὁμοιάζον πρὸς γαλατικὴν ἀσπίδα, εἴτε δορὰν βοός, («Κύπρος βύρσῃ τὸ σχῆμα ὁμοία»), εἴτε καὶ δελφῖνα· ὁ χάρτης ἐν τούτοις, ὃν κατήρτισε Κλαύδιος ὁ Πτολεμαῖος («Ἀσίας πίναξ δεύτερος») ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἃς συνέλεξε γεωγραφικῶν συντεταγμένων ἐπισήμων τῆς νήσου σημείων (Κύπρου θέσις: Ε, ιδ, 1-7 ἐκδ. Nobbe) προσεγγίζει χονδροειδῶς πως, ἀλλ' ἀρκούντως, τὸ πραγματικὸν τῆς νήσου σχῆμα, ὅπερ ἐμφανίζει ὁ τελειότερος τῶν χαρτῶν της, ὁ τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου (n° 2074: Cyprys), καταρτισθεὶς (1892) ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀκριβεστάτης ὑποτυπώσεως, τῆς ἐκτελεσθείσης τῷ 1882 ὑπὸ τοῦ τότε λοχαγοῦ τοῦ μηχανικοῦ Κίτσενερ τοῦ κατόπιν λόρδου καὶ στρατάρχου, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ὑδρογραφικοῦ πλοίου «Volage» γενομένων ὑπὸ τοῦ Βρεττανοῦ πλωτάρχου Th. Graves τῷ 1849 ἐργασιῶν. Παρουσιάζει δὲ ὁ χάρτης οὗτος τὴν ἀκτογραμμὴν τῆς νήσου λίαν κατατετμημένην, οὗ ἕνεκα καὶ μία τῶν ἀρχαίων ὀνομασιῶν («*Κεραστίς*, ἐκ τοῦ πολλὰς ἄκρας ἔχειν, καὶ *Κεραστιὰς*» Στεφ. Βυζ. ἐκδ. Βερολ. 396,4) —παρὰ τὸ ὅτι οὐδεὶς φυσικὸς λιμὴν σχηματίζεται κατὰ τὰς ἀκτάς της, τῶν ἀγκυροβολίων της ὄντων ἀρίστων, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ ὡρισμένων διευθύνσεων ἀνέμους ὑφ' οὓς γίνονται ταῦτα ὑπήνεμα καὶ πρόσφορα πρὸς καταφυγήν. Ὁ αὐτὸς δὲ χάρτης γίνεται εὔγλωττος κῆρυξ τῆς ἀκριβεστάτης ἐπιγνώσεως τῶν διαστάσεων τῆς νήσου ὑπὸ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀρχαίων γεωγράφων, ῥητῶς τονίζοντος (*Στράβ.* ΙΔ, 682 Teubner) ὅτι «ὁ μὲν κύκλος τῆς Κύπρου σταδίων τρισχιλίων καὶ τετρακοσίων εἴκοσι *κατακολπίζοντι*». Πράγματι κατὰ τὸν χάρτην, τόν τε τοῦ Κίτσενερ καὶ τὸν τοῦ Ναυαρχείου, τὸ ἀνάπτυγμα τῆς ἀκτογραμμῆς τῆς νήσου, κατὰ παράπλουν προσεγγίζοντα εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν κολπώσεών της («κύκλος...κατακολπίζοντι») εἶναι 89 μίλλια κατὰ τὴν Β. πλευρὰν τῆς νήσου (ἀκρωτ. *Ἅγ. Ἀνδρέας—Κορμακίτης*), 53 μίλλια τὸ τῆς ΒΔ. πλευρᾶς (ἀκρ. *Κορμακίτης—Ἀρναούτης*), 62 μίλλια τὸ τῆς ΝΔ. (ἀκρ. *Ἀρνασύτης—Κάβο Γάτος*), 70 τὸ τῆς ΝΔ. (ἀκρ. *Κάβο Γάτος—Κάβο Γκρέκος*) καὶ 68 τῆς Ἀν. (ἀκρ. *Κάβο Γκρέκος—Ἅγ. Ἀνδρέας*), ἤτοι ἐν ὅλῳ 342 μίλλια· δεδομένου δὲ ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἀναφερόμενα στάδια εἶναι τῶν 600 σταδίων κατὰ μοῖραν, ὁπότε 10 στάδια ἰσοδυναμοῦν πρὸς 1 μίλλιον, ἡ ἐκτίμησις τοῦ Στράβωνος καὶ τὸ ἀνάπτυγμα τῆς ἀκτογραμμῆς, ὡς τοῦτο προκύπτει ἐκ τοῦ συγχρόνου χάρτου, συμπίπτουν ἀπολύτως. Περαιτέρω πάλιν ὁ μὲν Στράβων τονίζει «μῆκος δὲ ἀπὸ τῶν Κλειδῶν ἐπὶ τὸν Ἀκάμαντα πεζῇ χιλίων τετρακοσίων ὁδεύοντι ἀπ' ἀνατολῆς ἐπὶ δύσιν», αἱ δὲ ναυτιλιακαὶ ὁδηγίαι (Med. Pilot, τόμ. V, σελ. 4 στ. 36) καθορίζουν ὅτι ἡ ἀπόστασις αὕτη εἶναι 123 μιλλίων· προφανῶς δὲ τὰ 170 στάδια, καθ' ἃ φαίνεται ὑπερβάλλων ὁ Στράβων, προέρχονται ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὸ ὅλον πεζῇ μῆκος περιλαμβάνονται οὐχὶ μόνον ἡ ὁριζοντία προβολή του, ἀλλὰ καὶ αἱ παρεμβαλλόμεναι ἀνωφέρειαι καὶ κατωφέρειαι. Καὶ ἐξ ἄλλων δὲ διαστάσεων τῆς νήσου, καθὼς καὶ ἐκ τῶν ἀποστάσεών της ἀπὸ τῶν ἀντικειμένων αὐτῇ ἠπειρωτικῶν ἀκτῶν πείθεταί τις ἀδιστάκτως περὶ τοῦ σαφοῦς καὶ τοῦ ἀκριβοῦς τῶν ἀντιλήψεων τῶν ἀρχαίων ὡς πρὸς τὰ γεωγραφικὰ τῆς νήσου στοιχεῖα· διὰ τὴν προμνησθεῖσαν, ἐπὶ παραδείγματι, ἀπόστασιν Ἀναμοὺρ — Κορμακίτη ἐκ 37 μιλλίων, ὁ Στράβων ἀναφέρει «ἔφαμεν δέ που κατὰ τὸ Ἀνεμούριον ἀκρωτήριον τῆς Τραχείας Κιλικίας ἀντικεῖσθαι τὸ τῶν Κυπρίων ἀκρωτήριον, τὴν Κρομμύων ἄκραν εἰς τριακοσίους πεντήκοντα σταδίους» σφαλλόμενος 2 μόνον μίλλια ἐπὶ ἔλαττον. Παραδόξως ὅμως φαίνεται—ἐκ πρώτης σκέψεως—σφαλλόμενος ἀρκετὰ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ διάρματος εὐθύπλου «ἀπὸ Κρομμύων ἄκρας...πρὸς ἕω καὶ πρὸς τὰς Κλεῖδας εὐθυπλοίας σταδίων ἑπτακοσίων», τῆς ἀποστάσεως ταύτης οὔσης πράγματι κατὰ 10 ὅλα μίλλια ἀνωτέρας· τὸ σφάλμα ὅμως τοῦτο οὐδόλως διστάζομεν νὰ ἀποδώσωμεν εἰς αἴτιον, ὅπερ ἠγνόει ὁ Στράβων, εἰς ρεῦμα δηλαδὴ ἐκδηλούμενον πελαγίως τῶν Β. ἀκτῶν τῆς νήσου καὶ φερόμενον πρὸς Α. μετὰ μέσης ταχύτητος ἑνὸς μιλλίου, ἰδίως ἀπὸ Ἰουνίου ἕως Σεπτεμβρίου (Med. Pilot V, 14, 30) τῆς ταχύτητος τῶν τότε πλοίων θεωρουμένης 6

Digitized by Google

Digitized by Google

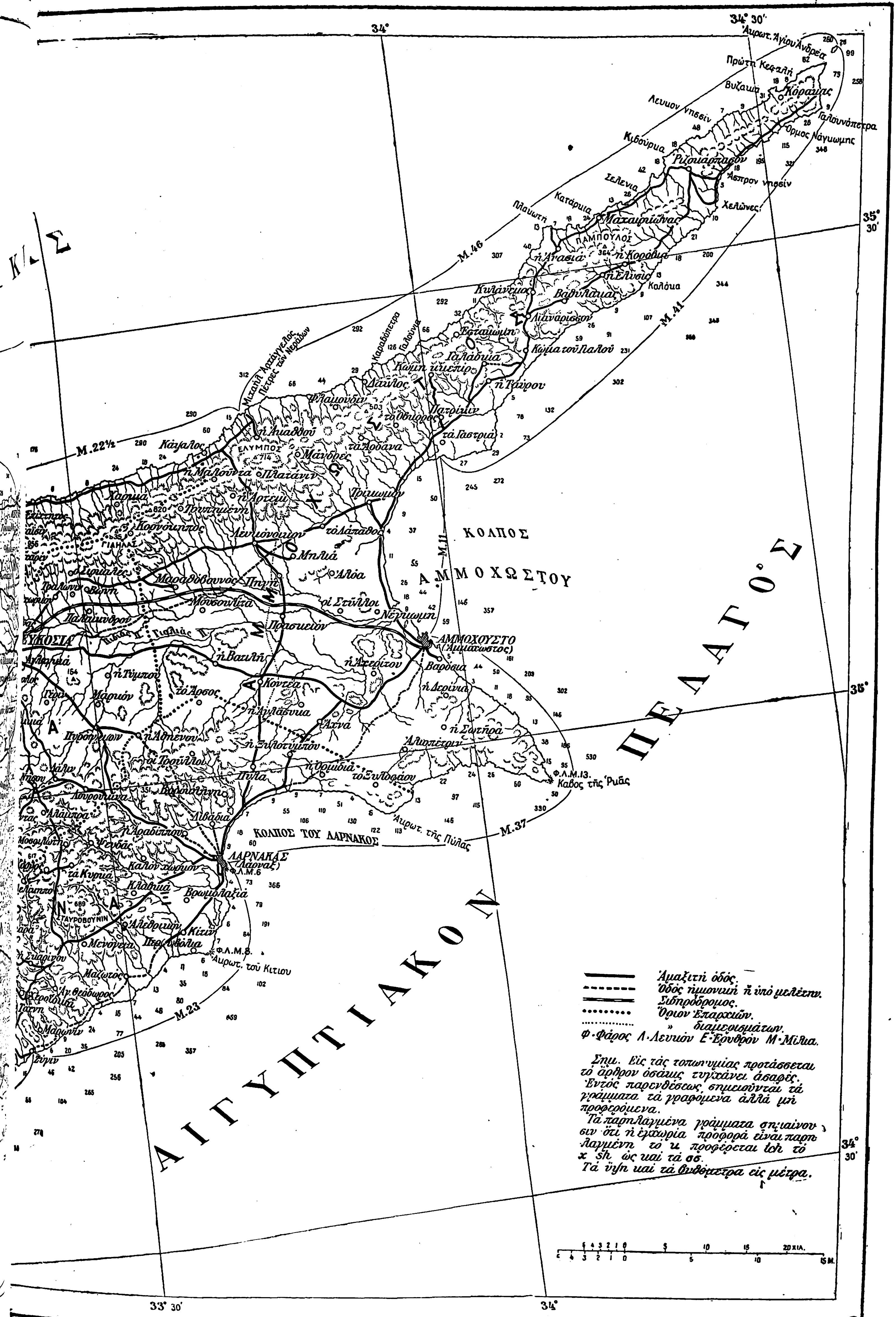

Digitized by Google

μιλλίων, αἱ 13 ½ ὧραι, ἃς θὰ ἀπήτει ὁ εὐθύπλους, περιωρίζοντο, λόγῳ τοῦ εὐνοϊκοῦ ρεύματος, εἰς 11 ⅙ ὥρας, δι' ἃς ὁ Στράβων ὑπελόγιζεν ἄνευ τοῦ ρεύματος δίαρμα 70 μιλλίων.

Τὸ ἀκριβὲς ἐμβαδὸν τῆς νήσου ἐν προβολῇ εἶναι 3584 τετραγωνικῶν μιλλίων, τοῦθ' ὅπερ φέρει τὴν Κύπρον τρίτην ἐν τῇ σειρᾷ τῶν μεσογειακῶν μεγαλονήσων μεταξὺ Σαρδηνίας, οὔσης πολὺ μεγαλυτέρας της (9187 τετρ. μιλ.), καὶ τῆς κατά τι μικροτέρας της Κορσικῆς (3377 τετρ. μιλ.)· ἡ ἀντί-

Χάρτης τῆς Κύπρου κατὰ τὸν Πτολεμαῖον.

ληψις ὅθεν Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως (Περίπλ., Μεγέθη νήσων § 114), καθ' ἣν «μεγίστη Σαρδώ, δευτέρα Σικελία, τρίτη Κρήτη, τετάρτη Κύπρος, πέμπτη Εὔβοια, ἕκτη Κύρνος....» ἐλέγχεται πεπλανημένη.

Σ. Ε. Λ.

Ὀρεογραφία. Ἡ Κύπρος δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἐν τῷ συνόλῳ της ὡς χώρα ὀρεινή· μέγα ἐν τούτοις μέρος αὐτῆς καλύπτεται ὑπὸ ὀρέων, αἱ δὲ ἐπαρχίαι Πάφου, Λεμεσοῦ καὶ Κερυνείας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον αὐτῶν μέρος ὀρειναί. Δύο εἶναι κυρίως αἱ ὀροστοιχίαι τῆς Κύπρου: ἡ ὀροσειρὰ τοῦ *Πενταδακτύλου* καὶ ἡ ὀροσειρὰ τοῦ *Ὀλύμπου* (κοιν. Τροόδους). Ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Πενταδακτύλου κεῖται πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς νήσου, ἀκολουθοῦσα γραμμὴν παράλληλον πρὸς τὴν βόρειον παραλίαν αὐτῆς. Ἐκτείνεται δὲ ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Κρομμύου (τοῦ σημερινοῦ Κορμακίτου) μέχρι τῆς Καρπασίας, τὴν ὁποίαν διασχίζει ὁλόκληρον, φθάνουσα μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς νήσου, ἤτοι μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου. Ἡ ὀροσειρὰ ἔλαβε τὸ ὄνομά της ἐκ τῶν πέντε κορυφῶν τοῦ ὁμωνύμου ὄρους, τοῦ κειμένου ὑπερθεν τῆς Κυθραίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λευκωσίας. Ἡ ὑψηλοτέρα ἐκ τῶν κορυφῶν τούτων ἔχει ὕψος 2405 ποδῶν. Ἄλλαι κορυφαὶ τῆς ὀροσειρᾶς εἶναι τὸ *Βουφαβέντον* (3135 ποδ.), ὁ *Ἅγιος Ἰλαρίων*, κοιν. τὰ *Σπίτια* τῆς Ρήγαινας (3340 ποδ.), ὁ *Κόρνος* (3106 ποδ.), τὸ *Σινᾶ* (2360 ποδ.) κλπ.

Παραλλήλως πρὸς τὴν τοῦ Πενταδακτύλου ἐκτείνεται ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Ὀλύμπου, ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Πομοῦ φθάνει μέχρι τοῦ Σταυροβουνίου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λάρνακος. Ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς ὀροσειρᾶς ταύτης καὶ τῆς νήσου ὅλης εἶναι ἡ *Χιονίστρα* (6106 ποδ.), ἄλλαι δὲ ὑψηλαὶ κορυφαὶ τῆς ὀροσειρᾶς εἶναι: τὸ *Τρόοδος* (5192 ποδ.), ἡ *Παπούτσα* (5124 ποδ.), τὰ *Κιόνια* (ἢ τοῦ Μαχαιρᾶ, ἐκ τῆς ὁμωνύμου μονῆς) (4674 ποδ.), καὶ οἱ *Ἀδελφοὶ* (5305 ποδ.), ὁ *Κύκκος* (4349 ποδ.) κλπ. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὀροσειρᾶς κεῖται ἡ κορυφὴ τοῦ *Σταυροβουνιου*, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι ἐκτισμένη ἡ Μονὴ τοῦ Σταυροῦ, ὅπου φυλάσσεται τίμιον ξύλον, μεταφερθὲν ἐκεῖ ὑπὸ τῆς ἁγίας Ἑλένης.

Ἐκ τῶν πεδιάδων τῆς νήσου ἀξία λόγου εἶναι ἡ πεδιὰς τῆς *Μεσαορίας*, ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Ἀμμοχώστου μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Μόρφου, εἰς μῆκος δηλαδὴ 60 περίπου ἀγγλικῶν μιλλίων, μεταξὺ τῶν δύο ὀροσειρῶν τῆς Κύπρου. Παρὰ τῷ λαῷ ἐν τούτοις ὡς «Μεσαορία» κυριολεκτεῖται μόνον ἡ πεδιάς, ἡ ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Ἀμμοχώστου μέχρι τῶν συνόρων τῶν ἐπαρχιῶν Ἀμμοχώστου—Λευκωσίας· ἐκ τοῦ λοιποῦ μέρους τῆς πεδιάδος τὸ μὲν περὶ τὴν Λευκωσίαν τμῆμα ὀνομάζεται κοινῶς *πεδιὰς τῆς Λευκωσίας*, τὸ δὲ περὶ τὴν κωμόπολιν Μόρφου, *πεδιὰς τοῦ Μόρφου*.

Τὸ μέγιστον τῆς πεδιάδος ἐχρησιμοποιεῖτο ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Ἐν τούτοις ἀπό τινος καταβάλλεται προσπάθεια πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς δενδροκομίας καθ' ὅλην τὴν Μεσαορίαν (βλ. κατωτ. *Οἰκον. Γεωγραφ.*: Γεωργία).

Ποταμούς, ἐν κυριολεξίᾳ, δὲν ἔχει ἡ Κύπρος. Χείμαρροι ὅμως ὑπάρχουσιν ἀρκετοί, πηγάζοντες κατὰ τὸν χειμῶνα ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς ἰδίως τοῦ Ὀλύμπου. Ἐκ τούτων περισσότερον ἀξιοσημείωτοι εἶναι: ὁ *Πεδιαῖος* (Πηδιᾶς), ὅστις διερχόμενος ἐκ Λευκωσίας διασχίζει τὴν Μεσαορίαν καὶ χύνεται εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀμμοχώστου παρὰ τὴν Σαλαμῖνα, καὶ ὁ *Ἰδαλίας* (ἐκ τῆς κώμης Ἰδάλιον), μικρότερος τοῦ πρώτου, ὁ *Κοῦρις*, πηγάζων ἐκ τῆς κορυφῆς Ἀδελφοὶ τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἐπισκοπῆς. Ἄλλοι χείμαρροι εἶναι: ὁ *Κλάριος*, ὁ *Σερράχης*, ὁ *Βασιλοπόταμος*, ὁ *Πεντάσχοινος*, ὁ *Τρέμιθος*, ὁ *Δκιάριζος*, ὁ *Γαρύλλης*, ὁ *Σέτραχος*, ὁ *Πούζης* κ. ἄ.

Λίμναι ἐν Κύπρῳ δὲν ὑπάρχουσιν, παρεκτὸς μικρῶν τινων, εὑρισκομένων παρὰ τὴν Ἀμμόχωστον κυρίως καὶ τὸ χωρίον Παραλίμνι, αἵτινες βαίνουσι πρὸς ἀποξήρανσιν.

Πηγὰς γλυκέων ὑδάτων ἔχει ἀρκετὰς ἡ νῆσος. Ἐξ αὐτῶν ἀξιολογώτεραι εἶναι αἱ τῆς Κυθραίας καὶ τῆς Λαπήθου (περὶ τῶν μεταλλικῶν ὑδάτων καὶ ἰαματικῶν πηγῶν βλ. ἀνωτ. *(Γεωλογ.)*). Α. Κ. Α.

Ἀκτογραφία καὶ σταδιασμός. Ἡ περιγραφὴ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς μεγαλονήσου, τῆς μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Κορμακίτης* καὶ *Κάβο Γάτος*, ἣν ὁ Πτολεμαῖος ὀνομάζει Παφίαν, ἔχει ὡς ἀκολούθως: Ἀκρωτ. *Κορμακίτης*, ἡ ΒΔ τῆς νήσου ἐσχατιὰ (πλάτ. 35°24'00'' Β., μῆκ. 34°55'50'' Ἀν., βόρ. κέρας τοῦ κόλπου τοῦ *Μόρφου*, ἀναπεπταμένου πρὸς ΔΒΔ., ἔχοντος ἄνοιγμα 23 μιλλ. καὶ εἴσδυσιν 11 μιλλ. καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκβολαὶ διαφόρων ποταμίων, ὧν σημαντικώτερα τά: Ἀλοῦπος, Σεράχης, Ὀβγός, τῆς Ἐλιᾶς, Κλάριος, τῆς Μαραθάσας, Ξερὴ τοῦ Κάμπου καὶ Λιμνίτης. Ὕφορμος *Ἁγ. Εἰρήνη*, ταυτιζόμενος πρὸς τὸν Μελαβρόν, ὅρμον θερινὸν τοῦ Σταδιασμοῦ, εἰς 5 ½ μίλλ. Ν. τοῦ Κορμακίτου, καὶ εἰς 15 μίλλ. Ν.ΝΔ. τῆς αὐτῆς ἀφετηρίας ἡ ἀκτὴ *Πεντάγεια* πρὸ τοῦ φερωνύμου χωρίου, ταυτιζομένη πρὸς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Σόλους· κατὰ τὸν νότιον τοῦ κόλπου μυχὸν πρόσκαιρον ἀγκυροβόλιον, τὸ *Καραβοστάσι*· μεθ' ὅ, εἰς 17 ½ μίλλ. ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πάντοτε σημείου, τὸ ἀκρωτήριον *Λιμνίτης* (παλ. Ξερόφανο), πρὸ τοῦ ὁποίου σκόπελοι σημειούμενοι εἰς τοὺς παλαιοὺς γαλλικοὺς χάρτας ὡς «Les deux Amants» εἰς 3 δὲ μίλλ. Δ. αὐτῶν αἱ ἐρυθροπορτοκαλλόχροες ἀπορρῶγες τοῦ ἀκρωτηρίου *Κόκκινο*, σημειουμένου εἰς τοὺς παλαιοὺς γαλλικοὺς χάρτας «To Krimisma tou Kamillou» (κοιν. Κρεμμὸς τῆς Καμήλας), μεταξὺ δὲ αὐτοῦ καὶ τοῦ Λιμνίτη, ἀγκυροβόλιον *τοῦ Πύργου*. Ἐκεῖ δὲ καὶ ἡ προέχουσά πως ἀκτὴ τῆς *Τυλληριᾶς*, ἥτις εἰς τοὺς παλαιοὺς γαλλ. χάρτας (Müller) φέρεται ὡς Cap Alexandretta, τοῦθ' ὅπερ ὑπομιμνήσκει «Ἀλεξάνδρειαν..... ἐννάτην, ἐν Κύπρῳ» *(Στέφ. Βυζ.)*· ἔχει δὲ ἄκρας *Μούττην τοῦ Μάλλη*, *Σταυρωμένην* («To apirisma tis Ieras» κατὰ παλαιοὺς γαλλ. χάρτας) καὶ ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Κάβο Πωμός*, οὗ ἡ ὀνομασία εἶναι παραφθορὰ τῆς Βωμός, ἥτις εὑρέθη σημειωμένη εἰς παλαιὰ τοῦ Πτολεμαίου χειρόγραφα παρὰ τὴν ὀνομασίαν Καλλινοῦσα ἄκρα, πρὸς ἣν ἄκραν ταυτίζεται ὁ *Πωμός*. Εἶναι δὲ τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο (πλάτ. 35° 10' 10'' Β., μῆκ. 32° 33' 50'' Ἀν.), κοινὸν κέρας τοῦ κόλπου τοῦ Μόρφου (ΒΒΔ.) καὶ τοῦ κόλπου τῆς *Χρυσοχοῦ* (Δ) ὅστις ἀνοικτὸς πρὸς Δ. καὶ ΒΔ. ἔχει ἄνοιγμα 14 ½ μιλλ. μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀρναούτη* καὶ εἴσδυσιν 6 ½ μιλλ. ἐν αὐτῷ, δεχομένῳ τὰς ἐκβολὰς ποταμίων, ὧν ἐπισημότερον τὸ «Ποταμὸς τῆς Χρυσοχοῦς», ἀγκυροβόλιον *Λακκί*, ἐπίνειον τῆς *Πόλεως τῆς Χρυσοχοῦς*, καθ' ἣν ποτε «τὸ Μάριον, ἡ μετονομασθεῖσα Ἀρσινόη» *(Στράβ.)* εἰς 11 μίλλ. ΝΔ. τοῦ Πωμός· ἐπίσης καὶ ἄκρα καὶ ὕφορμος *Βλάση Κάστρο*, 3 μίλλ. ΝΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Αρναούτης, ἔχουσα κατέναντι τὰς βραχονησῖδας *Κακοσκαλιοῦ* (παλαιότερον Ἅγ. Γεώργης, πιθανῶς ἡ Stiria τοῦ Πλινίου καὶ τοῦ Γεωγρ. τῆς Ραβέννης), μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τοῦ Ἀρναούτη, ἄλλη ἄκρα καὶ ὕφορμος *Βρύση τοῦ ἔρωτος*, ὡς Fontana Amorosa σημειουμένη εἰς τοὺς ξένους χάρτας. Εἶναι δὲ τὸ ἀκρωτήριον Ἀρναούτης ἡ βορεία ἐσχατιὰ χερσονησώδους προβολῆς, τῆς τοῦ Ἀκάμαντος τῶν ἀρχαίων, ἅμα δὲ καὶ ἡ δυτικὴ τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιά, ὀνομαζομένη παλαιότερον *Ἅγιος Ἐπιφάνιος (Μελετ.* «Γεωγρ. Παλ. Νέα»), παρὰ δὲ τῶν ξένων Piphano. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου ἡ ἀκτὴ προσλαμβάνει μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Κούρη* (βλ. κατ.) σχῆμα λίαν προσεγγίζον τὸ τοῦ τόξου, ἔχοντος νοητὴν ἀκτῖνα 30 μιλλ. καὶ τὸ κέντρον του εἰς τὸν μυχὸν Καραβοστάσι τοῦ κόλπου τοῦ Μόρφου, εὖρος δὲ 120° καὶ στρέφοντος τὰ κυρτὰ πρὸς τὴν διεύθυνσιν (ΝΔ) τῆς Ἀλεξανδρείας. Νησὶς *Μαζάκι* «λεπτὸν ὡσὰν κάτεργον» (*Μελέτ.* Γ, 228) πρόκειται τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀρναούτη ἀπὸ ὑφαλογλώσσης προεκτεινούσης αὐτὸ ἐπὶ μίλλιον ὅλον, 6 δὲ μίλλ. νοτίως αὐτῆς ἄλλη νησὶς *Κοπὸς* (Santa Acona κατὰ τοὺς παλαιοὺς γαλλικοὺς χάρτας), καὶ εἰς ἄλλα 8 μίλλια, ἀφοῦ μεσολαβήσῃ τὸ ἀκρωτήριον *Λάρα*, ἄλλη νησὶς ἐπίσης μετὰ σκοπέλων (τανῦν Μανίκι), *Ἅγ. Γεώργης* ὀνομαζομένη καὶ οὖσα κατέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου, ὅπερ ὁ Κίτσενερ σημειοῖ *Δρέπανον*· μεθ' ὃ ἀκρωτήριον, 3 ½ μιλ. ΝΑ., ἄλλο ἀνώνυμον εἰς τὸν χάρτην τοῦ Κίτσενερ, ὀνομαζόμενον εἰς τοὺς παλαιοὺς χάρτας Capo Melonda καὶ σχηματίζον ὕφορμον, ἐπίνειον τοῦ χωρίου τῆς *Πέγειας*, εὑρισκομένου 5 χιλιόμ. ΒΑ. Εἰς 7½ μίλλια ΝΝΑ. τοῦ Δρεπάνου νησῖδες *Ὀρφουροῦσες* καὶ εἰς 2½ προσέτι μίλλια ἡ *Πάφος* (ἡ Νέα Πάφος τοῦ Πτολ. καὶ Πάφος τοῦ Σταδ. Μ. Θαλ.), ἀκρωτήριον μετὰ φάρου λευκοῦ σταθεροῦ φωτὸς 17 μιλλ., καὶ νοτίως του ὁ φερώνυμος λιμὴν καὶ 2 μίλλ. ΝΑ. νησὶς διαβρωθεῖσα καὶ ἤδη ὑφαλόνησος, ὀνομαζομένη *Μούλια*, ἀφ' ἧς ἀναδύουσι μύρμηκες, ἥτις δὲ σχηματίζουσα ἀγκυροβόλιον μετὰ τῆς φερωνύμου ἀκτῆς δὲν δύναται νὰ ᾖ ἄλλη ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Νουμήνιον (Σταδ. 298)· προκύπτει ἄλλως τε τοῦτο ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Πλινίου (5,130), ὀνομάζοντος τὸ νησίον Ἱεροκηπίαν («contra Neampaphon Hierocepia insula») φερωνύμως πρὸς τὴν κατέναντι ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Στράβωνος Ἱεροκηπίδα (νῦν Ἱερὸς Κῆπος, κοιν. Γεροσσήπου). Εἶτα 6 μίλ. ΝΑ. τῆς Πάφου ὁ ὅρμος *Μανδριά*, οὗ τὸ ΝΑ. κέρας, ὀνομαζόμενον ὑπὸ τῶν ἐντοπίων ἄκρη Καθαρή, ὠνόματεν ἐπὶ τοῦ χάρτου του ὁ Κίτσενερ *Ζέφυρον*, ταχθεὶς πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ Στράβωνος περισσότερον ἢ πρὸς τὴν τοῦ Πτολεμαίου. Ἀμέσως δὲ δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου, ἐπίνειον τῶν *Κουκλιῶν* ἀνώνυμον μὲν εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην, νῦν δὲ Ἀχνὶ καλούμενον (*Σακελ.* Κυπριακὰ Α, 86). Ἡ ὀνομασία δὲ αὕτη Ἀχνὶ προέρχεται ἀσφαλῶς ἐκ τῶν εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν Κουκλιῶν θραυομένων κυμάτων, λόγῳ τοῦ σχηματιζομένου καὶ εἰς μεγίστην ἔκτασιν ἁπλουμένου σηπιώδους ἀφροῦ, ἀποτόκου τῆς μεγίστης ποσότητος τῶν ἐν μετεωρίσει εἰς τὰ ὕδατα ἐκεῖνα εὑρισκομένων ζωοπλαγκτῶν, πάντως δὲ χρησιμεύσαντος διὰ τὴν γένεσιν τοῦ περὶ γεννήσεως τῆς Ἀφροδίτης μύθου· ἐκεῖ δὲ καὶ αἱ ἐκβολαὶ τοῦ *Διαρρίζου*, ὅστις εἶναι ὁ ἀξιολογώτερος τῶν εἰς τὴν παράλιον ταύτην ἐκβαλλόντων ποταμῶν καὶ ὅστις πιθανῶς εἶναι ὁ Βώκαρος τοῦ Εὐριπίδου. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *Κάβο Γάτος* προκύπτουν δυσχέρειαι περὶ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ταυτότητος τῶν συγχρόνων τοπωνυμιῶν πρὸς τὰς ἀρχαίας τοιαύτας, ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος τῶν δευτέρων πρὸς ἀλλήλας. Οὕτω, τὸ ἀκρωτήριον *Ἀσπρόκαβος*, capo Bianco τῶν ξένων, 17 μίλλ. Α.ΝΑ. τοῦ φάρου τῆς Πάφου, ταυτίζεται κατὰ γενικὴν γνώμην πρὸς τὸ ἀκρωτήριον Φρούριον τοῦ Πτολεμαίου, μὴ ἀποκλειομένης τῆς προελεύσεως τῆς ὀνομασίας ἐκ παραδρομῆς ἀντιγραφικῆς ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ Κούριον· ὁ Müller μάλιστα τὸ ταυτίζει καὶ πρὸς τοὺς Τρητοὺς τοῦ Σταδιασμοῦ (Graec. Geogr. Minor. I, 502, 30). Ἀπὸ τοῦ Ἀσπρόκαβου ἕως τὸ ἀκρωτήριον *Ζευγάρι*, 12 μίλ. Α.ΝΑ., ἁπλοῦται ἀναπεπταμένος πρὸς ΝΔ. ὁ κόλπος τῆς *Πισκοπῆς*, εἰς τὸν Β.ΒΔ. μυχὸν τοῦ ὁποίου ὁ ὅρμος Κούριον τοῦ Στράβωνος, ἐπίνειον τῆς φερωνύμου πόλεως, ἧς λείψανα εὑρέθησαν μεταξὺ ἀκτῆς καὶ πόλεως Ἐπισκοπῆς· ἐν τῷ ὅρμῳ δὲ ἐκβάλλει καὶ ὁ *Κοῦρις*, τοῦ Πτολεμαίου ὁ Λύκος. Ἀποτελεῖ δὲ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τοῦ κόλπου τῆς Ἐπισκοπῆς ἡ δυτικὴ ἀκτὴ τῆς χερσονήσου *Ἀκρωτήρι*, τῆς τερματιζούσης πρὸς Ν. τὴν μεγαλόνησον, ἐχούσης εἰς τὸ κέντρον της τὴν μεγάλην τῆς Ἀλυκῆς λιμνοθάλασσαν καὶ ἀπολήγούσης εἰς δύο ἄκρας, τὴν *Ζευγάρι* (πλάτ. 34° 33' 30'' Β., μῆκ. 32° 56' 45'') πρὸς Δ. καὶ τὴν *Κάβο-Γάτα* πρὸς Ἀν.· καὶ ἡ μὲν χερσόνησος *Ἀκρωτήρι* εἶναι —ὁλόκληρος—ἡ Κουριὰς ἄκρα. Τῆς δὲ ΝΑ. πλευρᾶς τῆς νήσου, τῆς μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Γάτα* καὶ *Γκρέκο*, ἣν ὁ Πτολεμαῖος ὀνομάζει Ἀμαθουσίαν, ἡ περιγραφὴ ἔχει ὡς ἀκολούθως. Ἡ Ἀν. ἀκτὴ τῆς χερσονήσου Ἀκρωτήρι σχηματί-

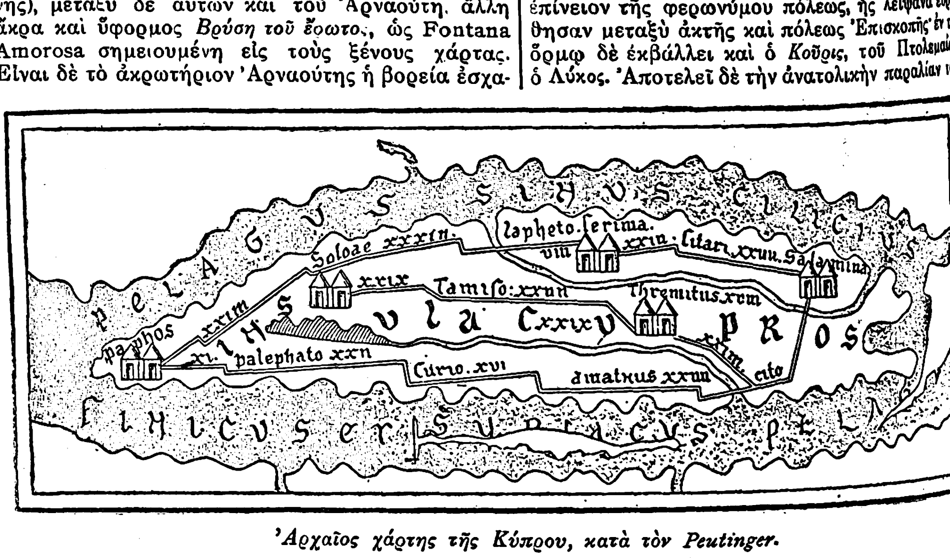

Ἀρχαῖος χάρτης τῆς Κύπρου, κατὰ τὸν Peutinger.

Digitized by Google

ζει πρὸς 'Ανατ. τὸν κόλπον *'Ακρωτήριον*, ἁπλούμενον ἕως τοῦ ἀκρωτηρίου *Δόλος*, ἀναπεπταμένον πρὸς ΝΑ. εἰς εὖρος 29 μιλ. καὶ εἴσδυσιν 6 μιλ. καὶ δεχόμενον τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Γαρύλλη* καὶ τοῦ ποταμοῦ τῆς *Γερμασόγειας*. Εἰς τὸν ΒΔ. μυχὸν τῆς κολπώσεως ἡ *Λεμεσὸς* (Λιμασὸλ τῶν ξένων, Νέμισος κατὰ προσθήκην εἰς παλαιὰ χειρόγραφα τοῦ Πτολεμαίου, Νέμεσος κατὰ Κωνστ. Πορφυρογέννητον) καὶ 5 μίλ. Α.ΒΑ. ἡ ἀκτὴ *'Εσκῆ Λιμασὸλ* τῶν παλαιῶν χαρτῶν εἰς ἣν τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως 'Αμαθοῦντος.

Δύο μίλλια δυτικῶς τοῦ *Δόλος*, ὅπερ ἀκρωτήριον φέρεται εἰς τοὺς παλαιοὺς χάρτας (Muller) καὶ ὡς Κάβος τῆς Πυροχυσιᾶς, ἐκβάλλει ὁ *Βασιλοπόταμος*, ὅπου, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπεβιβάσθη ἡ ἁγία 'Ελένη ἐπιστρέφουσα ἀπὸ 'Ιεροσολύμων· ἐπακολουθοῦν δὲ αἱ ἐκβολαὶ τοῦ *'Αγίου Μηνᾶ* (παλαιότ. Ποτάμι τοῦ Μαρώνη), τοῦ *Πενταςχοίνου* καὶ τοῦ ποταμίου τοῦ *Κίτι*, ὅστις πιθανῶς νὰ ᾖ ὁ Τέτιος ἢ ὁ Κίτιος τοῦ Πτολεμαίου· μεσολαβοῦν δὲ ἐπίσης καὶ αἱ ἄκραι τοῦ αὐτοῦ κόλπου *Πετοῦντας*, *Κάβο Τερέζι* (Cap Caroubier τῶν ξένων) καὶ *Μαζωτό* μεθ' ἃς τὸ ἀκρωτήριον *Κίτι* (ἀρχ. Δᾷδες), ἔχον φάρον λευκοῦ σταθεροῦ 8 μιλλίων, δυτικὸν δὲ κέρας τοῦ κόλπου *Λάρνακος*, ἁπλουμένου πρὸς ΝΑ. εἰς εἴσδυσιν 7½ μιλλίων καὶ εἰς εὖρος 15 μιλλίων ἕως τοῦ ἀκρωτηρίου *Πύλα* (ἀρχ. Θρόνοι)· εἰς τὸ μέσον τῆς δυτικῆς τοῦ κόλπου ἀκτῆς ἡ πόλις καὶ ὁ λιμὴν τῆς Λάρνακος, ἐπεχούσης τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου Κιτίου. Πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου *Πύλα* ἡ ἀκτὴ ἐκτείνεται πρὸς Α. ἐπὶ 10 μίλλια, ἐλαφρῶς κολπίζουσα πρὸς Ν. ἕως τοῦ ἀκρωτηρίου *Γκρέκο* (κατὰ τοὺς παλαιοὺς χάρτας Κάβος τῆς Ρκᾶς καὶ Capo della Grecca), ἀπολήγοντος εἰς τραπεζοειδῆ κεφαλὴν καὶ αὕτη εἰς χερσονησῖδα (πλάτ. 34°55'15'' Β, μῆκ. 34°05'30'' 'Αν.), ἐφ' ἧς φάρος. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο, ταυτιζόμενον πρὸς τὸ Πηδάλιον τοῦ Στράβωνος καὶ τοῦ Σταδιασμοῦ, ἀποτελεῖ τὴν ΝΑ. τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιάν.

Ἡ ἀνατολικὴ τῆς νήσου πλευρά, ἡ Σαλαμινία κατὰ Πτολεμαῖον, ἄρχεται ἀπὸ τοῦ προμνησθέντος ἀκρωτηρίου *"Αγιος 'Ανδρέας*, ἐμφανίζουσα κόλπωσιν πελωρίαν, ἧς ἡ χορδὴ εἶναι 50 μιλλ. καὶ τὸ βέλος 12 μιλλ., ἀνατεινομένη δὲ πρὸς Α. Στενοῦται δέ πως αὕτη εἰς ἄλλην κόλπωσιν, ἐμφανίζουσαν σαφέστερον τὸ σχῆμα κόλπου, τὸν *Κόλπον τῆς Φαμαγούστας* ἢ τῆς *'Αμμοχώστου*, ἔχοντα Ν. κέρας τὴν φερώνυμον πόλιν καὶ Α. τὸ ἀκρωτήριον *'Ελαία*, δεχόμενον δὲ τὴν ἐκβολὴν ποταμίων τινῶν, ὧν ἀξιολογώτερα ὁ *Πηδιᾶς* (ὁ Πεδιαῖος τοῦ Πτολεμαίου), ἐκβάλλων κατὰ τὴν ἀρχαίαν Σαλαμῖνα, καὶ τὸ *Ποτάμι τῶν Καμαρῶν* κατὰ τὴν ἀρχαίαν Παλαιάν. Εἰς 4 μίλλια ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Γκρέκο ὕφορμος φερόμενος εἰς τοὺς παλαιοὺς ἑνετικοὺς χάρτας ὡς Porto Armidia ἢ Lucolla, τῆς δευτέρας τῶν ὀνομασιῶν του ἀποδεικνυούσης τὴν ταυτότητά του πρὸς τὸν Λεύκολα τοῦ Στράβωνος. Εἰς 12 δὲ μίλλια ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀκρωτηρίου νησίζοντες ἐν συστάδι μύρμηκες (οἱ Νῆσοι κατὰ τὸν Σταδιασμόν, αἱ Salaminiae κατὰ Πλίνιον), σχηματίζοντες τὸν καλὸν λιμένα τῆς Φαμαγούστας (Αμμοχώστου), εἰς 4 μίλλια βορείως τῆς ὁποίας, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς πάντοτε, τὰ ἐρείπια τῆς Σαλαμῖνος τοῦ Πτολεμαίου, τῆς μετέπειτα Κωνσταντίας. Εἶτα τὸ ἀκρωτήριον *'Ελαία* (πλάτ. 35°09'00'' Β., μῆκ. 34°04'50'' 'Αν.), νοτία ἄκρα τῆς χερσονήσου τῆς *Καρπασίας* (βλ. λ.)· εἰς 23 δὲ μίλλια ΑΒΑ. αὐτοῦ τὸ ἀκρωτήριον *Χελώνα* (Cap des Tortues εἰς τοὺς παλαιοὺς γαλλικοὺς χάρτας), πρὸ τοῦ ὁποίου σκόπελοί τινες (ἀρχ. Καρπάσιοι νησῖδες), ὧν μείζων τὸ *"Ασπρο Νησί*, σημειούμενον εἰς τοὺς παλαιοὺς χάρτας (Müller) ὡς Il Poro. Εἰς τὴν Ν. ἐπίσης πλευρὰν τῆς χερσονήσου καὶ εἰς 5 μίλλια παράπλου Ν.ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου *"Αγιος 'Ανδρέας* ὁ ὕφορμος *Νεγκώνη* (Nankoni κατὰ Κίτσενερ), ὁ Φιλεοῦς τοῦ Σταδιασμοῦ· πρὸ αὐτοῦ δύο νησῖδες *Γαλουνόπετρα* καὶ *Μαυρόπετρα* ἃς ὁ Σταδιασμὸς (307) πεπλανημένως ὑποδηλοῖ ὡς τὰς Κλεῖδας. Καταλήγει δὲ ἡ Καρπασία χερσόνησος εἰς τὴν ἄκραν *"Αγιος Ανδρέας* (πλάτ. 35°40'20'' Β., μῆκ. 34°35'45'' 'Αν.), σημαντικώτατον ἀκρωτήριον, τὸ τῶν ἀρχαίων "Ακρα ἢ Κλεῖδες, ἢ Κληΐδες ἢ Βοὸς Οὐρά. Πρὸ αὐτοῦ δὲ συστὰς νησίων καὶ σκοπέλων, ὧν τὸ μεῖζον *Καστελάτσο* (ἔχον φάρον σκαρδαμύσσοντος φωτός).

Ἡ βορείως τέλος τῆς νήσου πλευρά, ἡ Λαπηθία τοῦ Πτολεμαίου, ἐμφανίζει τόξον κύκλου μεγίστης ἀκτῖνος καὶ εὔρους 60° περίπου, στρέφον τὰ κοῖλα πρὸς ΒΔ. Εἰς 5 μίλλ. Δ. ΝΔ τῶν Κλειδῶν ὅρμος *"Εξαρχος* (ἴσως ἀρχ. Καρπασία), Β. τοῦ Ριζοκαρπάσου ἐπίνειον καὶ εἰς 11 μίλλ. ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ὁ ὅρμος *Γιαλοῦσα Ρόνας* (ἀρχ. 'Αχαιῶν 'Ακτὴ «ὅπου Τεῦκρος προσωρμίσθη πρῶτον, ὁ κτίσας Σαλαμῖνα τὴν ἐν Κύπρῳ, ἐκβληθεὶς ὥς φασιν, ὑπὸ τοῦ πατρὸς Τελαμῶνος» *Στράβ.*). Εἰς τὸ Β. κέρας τοῦ ὅρμου πρόκεινται δύο νησία *Σκορδίλι* καὶ *Χοῖρος*. 'Επακολουθοῦν, εἰς 22 μίλλ. ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀφετηρίας, τὸ ἀκρωτήριον *Πλακωτή*, εἰς ἄλλα 6 ἡ ἄκρα *Καλανούλια*, ἐφ' ἧς ἐρείπια, καὶ εἰς ἄλλα 7 ἡ ἄκρα *Γαλούνια*, ἔχουσα σκοπέλους, ὡς καὶ ἡ εἰς 2 μίλλ. δυτικῶς αὐτῆς *Καραβόπετρα*, ἔναντι τῆς ὁποίας ὁ ὅρμος τοῦ *'Αγίου Σῳζομένου*, ὅπου πλησίον τοῦ ἐκεῖ χωρίου *Δαυλὸς* τὸ ἀρχ. 'Αφροδίσιον. 'Επακολουθοῦν αἱ ἄκραι *Καμινάκια*, *Μιχαὴλ 'Αρχάγγελος*, *Φοῦρνοι*, *Στάζουσα* καὶ πρὸ αὐτῆς νησίον. Εἶτα, εἰς 11 μίλλ. Α. τῆς Κερυνείας, ἀκτὴ *Βασιλικό*, ὅπου χωρίον ἀρμενικὸν *"Αγιος Μακάριος* κατὰ τὰ ΒΑ. κράσπεδα τοῦ Πενταδακτύλου, ἡ *Μακαρία* τοῦ Πτολεμαίου καὶ τοῦ Στεφ. Βυζαντίου. Μεθ' ἣν *Κερύνεια* (ἡ ἀρχ. Κεραυνία, Κερύνεια, Κυρινία, Κορώνεια, ἢ Κερυνία), ἔχουσα φάρον (πλάτ. 35°20' 00'' Β., μῆκ. 33°20' 00'' 'Αν.) 20 μίλλ. Α. ΝΑ. τοῦ Κορμακίτη. Εἶτα δύο νησῖδες *Γλυκειώτισσα* καὶ *Τρασιά*, μεθ' ἃς εἰς 6 ½ μίλλ. Δ. τῆς Κερυνείας ὑφαλόγλωσσα μετὰ κομβολογίου μυρμήκων, προέχουσα 1 μίλλ. πρὸς Β., *'Αχειροποίητος* ὀνομαζομένη, κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ῥοῦ τοῦ ἀρχαίου *Λαπήθου*, «ὅστις ἤδη καλεῖται ποταμὸς τοῦ Καραβᾶ ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν ὀχθῶν αὐτοῦ κειμένης κώμης» (*Σακελ.* Κυπρ. Α, 30). Εἶτα ἀναπεπταμένος ὅρμος *Λάπηθος*, ἀκρωτήριον *Βάβυλλας*, 10 μίλλ. Α. ΝΑ. τοῦ Κορμακίτη, εἶτα ἐκβολὴ *Πανάγρα* ἐν τῷ ὅρμῳ *Γεωργίου*, ἔχοντι Δ κέρας τὸ ἀκρωτήριον *'Οργά*, 6 ½ μίλλ. Ν. ΝΑ. τοῦ αὐτοῦ ἀκρωτηρίου, καὶ ὕφορμος *Λίβερας*, μεθ' ὃν εἰς 2 μίλλ. Δ. ΒΔ. τὸ ἀκρωτήριον Κορμακίτης, ὁπόθεν ἠρξάμεθα τοῦ παραλιακοῦ τῆς μεγαλονήσου σταδιασμοῦ.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Κλῖμα. Τὸ κλῖμα τῆς Κύπρου εἶναι γενικῶς εὔκρατον. Ἡ θερμοκρασία ἐν τούτοις ποικίλλει κατὰ τὰ διάφορα μέρη τῆς νήσου. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἡ ὀροσειρὰ τοῦ 'Ολύμπου καλύπτεται ὑπὸ χιόνος, ἡ ὁποία σπανίως κατέρχεται εἰς τὴν πεδιάδα. 'Εξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς νήσου, ἡ περὶ τὴν Λευκωσίαν περιοχὴ θεωρεῖται ὡς ἡ πλέον ὑγιεινή, ἀπηλλαγμένη τῆς ὑγρασίας τῶν παραλίων πόλεων καὶ τοῦ μεγάλου ψύχους τῶν ὀρεινῶν μερῶν. Ἡ μέση θερμοκρασία ἐν τῇ νήσῳ κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι 10°—15° Κελσίου, κατὰ δὲ τὸ θέρος 28°—35° Κελσίου.

Α. Κ. Α.

Χλωρίς. Ἡ νῆσος Κύπρος, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως, εἶχεν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων θαυμαστὴν εἰς ποικιλίαν χλωρίδα, περὶ τῆς ὁποίας δὲν παρέλειψαν νὰ περιλάβουν εἰς τὰς ἀφηγήσεις των ἐνδιαφερούσας πληροφορίας οἱ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐπισκεφθέντες τὴν νῆσον περιηγηταὶ καὶ ἐπιστήμονες. Εἶναι δὲ ἡ χλωρὶς τῆς Κύπρου πολυποίκιλον μεῖγμα τῶν χλωρίδων τῆς μεσογειακῆς λεκάνης, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς 'Ασίας.

Προτοῦ ἀναφερθῶσι κατωτέρω τὰ κυριώτερα ἐν Κύπρῳ ἀπαντῶντα εἴδη φυτῶν, ἀξίζει νὰ γίνῃ δι' ὀλίγων λόγος περὶ ἑνὸς δενδρυλλίου, ὅπερ ἀφθονεῖ ἐν τῇ νήσῳ καὶ ὅπερ, κατά τινας, ἔδωσε τὸ ὄνομά του εἰς αὐτήν. Εἶναι ἡ *λαυσονία ἡ λευκὴ* (Lausonia alba), ἡ *κύπρις*, ἢ *κύπρος* τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, αὐτοφυὲς μικρὸν δένδρον τῆς Αἰγύπτου, τῆς 'Αραβίας καὶ τῆς Περσίας, εἰσαχθὲν ἐν Κύπρῳ ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων καὶ ἀναφερόμενον ἤδη ἀπὸ τοῦ Πλινίου. Ὡς γνωστόν, ἐκ τῶν ἀλευροποιουμένων φύλλων του λαμβάνεται ἡ βαφικὴ οὐσία, ἡ γνωστὴ ἐν 'Ανατολῇ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ὀκνά*, *χεννὰ* καὶ *κνὰ* καὶ ἧς ἄλλοτε ἐγίνετο εὐρυτάτη χρῆσις, ἐν Τουρκίᾳ ἰδίως, πρὸς βαφὴν τῆς γυναικείας κόμης.

"Αμπελος ἡ οἰνοφόρος (Vitis vinifera). Ὑπὸ πλείστας αὐτῆς ποικιλίας καλλιεργεῖται καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν νῆσον, πλὴν τῆς Μεσαρίας καὶ Καρπασίας, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰς περὶ τὸ ὄρος "Ολυμπος ἐκτάσεις, ὑπαγομένας κατὰ τὸ πλεῖστον διοικητικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λεμεσοῦ. Τὰ προϊόντα τῆς κυπριακῆς ἀμπέλου ἦσαν πεφημισμένα ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων, ὁμιλοῦσι δὲ περὶ αὐτῶν ὁ Πλίνιος, ὁ 'Απόνιος καὶ ἕτεροι συγγραφεῖς. Ὁ Στράβων καλεῖ τὸν οἶνον τῆς Κύπρου «νᾶμα κύπριον» (*Στράβ.* 14, 6, 5), ὁ δὲ Συνέσιος ἀναφέρει περὶ εἴδους τινὸς οἴνου τῆς νήσου, ὅπερ «λεπτότατον» καλεῖ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ ὑπὸ τοῦ Συνεσίου ἀναφερόμενος οἶνος εἶναι ὁ σήμερον γνωστὸς πανταχοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «κουμανταρία», ὅστις κυρίως παράγεται εἰς τὰ περίχωρα τῆς Λεμεσοῦ (Καλὸ Χωριό, Κελλάκιν, 'Εφταγωνίαν, Ζωηπηγήν, κτλ.). 'Εκ τινος ποικιλίας τῆς ἀμπέλου τῆς οἰνοφόρου, καλλιεργουμένης εἰς "Ομοδος, Μονάγρι κ. ἀ., παράγεται ὁ ἀνθοσμίας οἶνος (κοιν. μοσχᾶτο).

Οἱ ἐρυθροὶ κυπριακοὶ οἶνοι προέρχονται κυρίως ἐκ τῶν ἀμπελοφυτειῶν τοῦ διαμερίσματος Κοιλανίου. Οἱ γλυκίζοντες ἐρυθροί, οἵτινες εἶναι γνωστοὶ ἐν Κύπρῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα γλυκούδια, θεωροῦνται ὡς εἶδος κουμανταρίας κατωτέρας ποιότητος. Πλὴν τῶν ἐρυθρῶν δὲ παρασκευάζονται καὶ μέλανες, εἰς τὰ ἐν τῷ διαμερίσματι Κοιλανίου ὑπαγόμενα Κρασοχώρια καὶ εἰς τὰς παρὰ τὴν Μαραθάσαν, Πιτσιλιάν, Σολέαν κλπ. οἰνοπαραγωγοὺς περιφερείας. 'Εκ τῶν ἀνωτέρω οἴνων ἡ κουμανταρία ἐξάγεται, καλῶς συσκευαζομένη εἰς φιάλας, εἰς τὴν Εὐρώπην, οἱ δὲ μέλανες οἶνοι καταναλίσκονται τόσον ἐν τῇ νήσῳ, ὅσον καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, Αὐστρίᾳ, 'Ιταλίᾳ, ἐν μέρει δε καὶ ἐν Γαλλίᾳ. 'Εκ τῆς ποικιλίας τῆς *ἀμπέλου τῆς οἰνοφόρου τῆς μοσχοφόρου* (vitis vinifera moschata) λαμβάνονται ἀρίστης ποιότητος σταφίδες, γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα μοσχᾶτα σταφίδια.

'Ελαία ἡ εὐρωπαϊκὴ (Olea europaea). Ἡ ἐν Κύπρῳ καλλιεργουμένη ἐλαία ἐθεωρεῖτο ἀρίστη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων, δι' ὃ καὶ ὁ Στράβων καλεῖ τὴν νῆσον καὶ «εὐέλαιον», ὁ δὲ Συνέσιος ἀναφέρει ὅτι τὸ ἔλαιον τῆς Κύπρου ἦτο περιζήτητον «ὡς κουφότατον». Ἡ ἄλλοτε μεγάλη ἐλαιοπαραγωγὴ τῆς νήσου ἠλαττώθη αἰσθητῶς ἀπὸ τῆς κατακτήσεως ταύτης ὑπὸ τῶν Τούρκων, σήμερον δὲ τὸ παραγόμενον ἔλαιον μόλις ἐπαρκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων της.

Μορέα (Morus). 'Εν Κύπρῳ ἀπαντᾷ ἡ ποικιλία *μορέα ἡ λευκὴ ἡ βυζαντινὴ* (Morus alba constantinopolitana), γνωστὴ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα μεταξόφυλλα. Τὰ πολύτιμα ταῦτα δένδρα εὕρηνται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς νήσου, ἐν δὲ τῇ περιφερείᾳ τῆς Μαραθάσης καὶ τῆς Πάφου σχηματίζουσι πυκνότατα δασύλλια. Σήμερον ἐλαχίστη ποσότης μετάξης ἐξάγεται, ἰδίως ἐκ τῆς Πάφου, ἐνῷ εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἡ βομβυκοτροφία ἦτο πολὺ διαδεδομένη καὶ ἡ ἐξαγωγὴ ἄφθονος.

Κερατέα ἡ ἔλλοβος (Ceratonia siliqua), κοιν. χαρουπιά, κουτσουπιὰ καὶ τερατσιά. Τὸ δένδρον τοῦτο ἀπαντᾷ πανταχοῦ καὶ πυκνῶς ἐν τῇ νήσῳ καὶ κυρίως εἰς παραθαλασσίους τόπους. 'Εκ τῶν καρπῶν του παράγεται τὸ γνωστὸν *κεράτειον μέλι*, κοινῶς τερατσόμελο. Μεγάλη ἐξαγωγὴ χαρουπιῶν γίνεται εἰς Αὐστρίαν, Γαλλίαν, Τουρκίαν, 'Αγγλίαν καὶ Αἴγυπτον.

'Απιδέα. 'Εν Κύπρῳ καλλιεργεῖται ἡ *ἀπιδέα ἡ κοινὴ* (Pyrus communis), κοιν. ἀπιδιά, ἀχλαδιά. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πλινίου (*Πλιν.* Φυσ. 'Ιστ. 15, 18) ἐφημίζοντο οἱ καρποὶ τῆς ἀπιδέας τῆς ἐν Κύπρῳ καλλιεργουμένης, σήμερον ὅμως καὶ οἱ καρποὶ εἶναι ἐλάχιστοι καὶ ἡ ποιότης των δὲν εἶναι ἐξαιρετική.

Συκῆ. 'Εν τῇ νήσῳ καλλιεργεῖται τὸ εἶδος *συκῆ ἡ κοινὴ* ἢ *καρικὴ* (Ficus carica). Γίνεται ἱκανὴ παραγωγὴ ξηρῶν σύκων, ἰδίως περὶ τὰ Λεύκαρα τῆς Πάφου, γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀντελούνικα. Εἰς πλείστας περιοχὰς ἐκ τῶν οὐχὶ καλῆς ποιότητος σύκων παράγουσιν οἰνόπνευμα.

'Αμυγδαλῆ. Καλλιεργεῖται κυρίως ἡ *ἀμυγδαλῆ ἡ κοινὴ* (Amygdalus communis), κοιν. ἀθασσιά, εἰς ἀρκετὰ εὐρεῖαν κλίμακα. Περὶ τῶν καρπῶν καὶ ἀμυγδαλῆς τῆς Κύπρου ἀναφέρει ὁ Ἀθηναῖος (*'Αθην.* 2, 42) ὅτι ἦσαν «ἐπιμήκεις, ἐπικαμπεῖς καὶ γαλακτώδεις». Τοὺς τοιούτους καρποὺς καλοῦσι σήμερον ἐν Κύπρῳ ἀθάσσια.

'Εσπεριδοειδῆ. 'Εκ τῶν ἑσπεριδοειδῶν ἀπαντῶσιν ἡ *λεμονέα* (κοιν. ἐν Κύπρῳ ὀξινιά), ἡ *πορτοκαλλέα*, ἡ *κιτρέα* (κοιν. κιτριά), ἡ *μανδαρινέα* (κοιν. μανταρινιὰ ἢ γιουσοὺφ-ἐφέντη), ἡ *νερατζέα* (κοιν. νερατζιὰ ἢ κιτρομηλιά), τὸ *κίτριον ἡ πομπελμοσιος* (κοιν. φράπα ἢ κουμανταντάδα). Κῆποι ἑσπεριδοειδῶν ὑπάρχουσι κυρίως ἐν Λάρνακι, Λευκωσίᾳ, Λεύκᾳ, Πάφῳ, 'Επισκοπῇ, Λεμεσῷ καὶ Λαπήθῳ.

Μεσπιλέα. Καλλιεργεῖται τὸ εἶδος *μεσπιλέα ἡ γερμανικὴ* mespilus germanica) κοιν. μουσμουλιά, μεσπιλιὰ καὶ πολεμιδιά. Τὸ δένδρον τοῦτο ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς νήσου καὶ ὡς αὐτοφυές.

Λεπτοκαρυά. 'Απαντᾷ τὸ εἶδος *λεπτοκαρυὰ ἡ ἀβελλάνιος* (Corylus avellana), κοιν. φουντουτσά. Τῶν καρπῶν ταύτης γίνεται ἐξαγωγὴ εἰς Αἴγυπτον κυρίως.

Ροιά. Καλλιεργεῖται τὸ εἶδος *ῥοιὰ ἡ κοινὴ* (Runica vulgaris). Οἱ καρποὶ τῆς ῥοιᾶς ἐν Κύπρῳ ἦσαν ὀνομαστοὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ποιότητα αὐτῶν, μνημονεύει δὲ τούτων καὶ ὁ 'Αντιφάντης (*'Αθην.* 3, 27). Καὶ σήμερον ἔτι τὰ κυπριακὰ ῥόδια θεωροῦνται ὡς τὰ καλύτερα, μεγαλύτερα καὶ εὐχυμότερα πάντων τῶν εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας παραγομένων.

'Επίσης ἐν Κύπρῳ καλλιεργοῦνται ὁ *φοίνιξ ὁ δακτυλοφόρος* (Foenix dactylifera), κοιν. χουρμαδιά, οὗτινος οἱ καρποὶ ὡριμάζουν καὶ εἶναι γλυκύτατοι, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ *μοῦσα ἡ τῶν σοφῶν* (Musa sapientium) ἢ *βανανέα*, τῆς ὁποίας τοὺς καρποὺς (μπανάνες) ὀνομάζουν συνήθως ἐν Κύπρῳ σῦκα τοῦ 'Αδάμ.

Ἡ νῆσος παράγει ἀρκετὴν ποσότητα καὶ καλὴν ποιότητα σίτου, κυρίως κατὰ τὴν περιφέρειαν τῆς Πάφου.

'Εκ τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, πλὴν τοῦ σίτου καλλιεργεῖται ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἡ *κριθὴ* ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτῆς ποικιλίας, ἀποδίδουσα παραγωγὴν ἀξίαν λόγου, ὥστε νὰ γίνεται ἐξαγωγὴ ταύτης καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. 'Επίσης ἡ *βρόμη* (κοιν. σιφωνάρι) καλλιεργεῖται ἐντατικῶς καὶ γίνεται καὶ ταύτης ἐξαγωγή. Ὁ *ὄροβος ὁ κοινὸς* (κοιν. ῥόβι) καλλιεργεῖται ἐπίσης ἐντατικῶς.

'Οσπρίων μεγάλη καλλιέργεια γίνεται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς νήσου.

Ὁ *βάμβαξ*, ὑπὸ τὴν συνηθεστέραν αὐτοῦ ποικιλίαν βάμβαξ ὁ ποώδης (Gossypium herbaceum), καλλιεργεῖται εἰς πλεῖστα μέρη τῆς νήσου καὶ ἰδίως ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Σολέας, εἶναι δὲ ποιότητος ἀνωτέρας ποιότητος τοῦ βάμβακος τῆς Συρίας καὶ κατωτέρας τοῦ αἰγυπτιακοῦ.

'Εκ τῶν λοιπῶν ποωδῶν, βολβορριζων, λαχανευομένων καὶ λοιπῶν φυτῶν καλλιεργοῦνται: τὸ *γεώμηλον*, ἡ *κολοκασία ἡ ἐδώδιμος* (κοιν. κολοκάτσι), τὸ *σήσαμον*, ἰδίως ἐν Μόρφῳ καὶ Λαπήθῳ, μὲ ἱκανὴν ἐξαγωγὴν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἡ *κάνναβις ἡ ἥμερος*, τὸ *λίνον*, καλλιεργούμενον κυρίως ἐν τῇ

Digitized by Google

πεδιάδι τοῦ Μόρφου καὶ τὸ *ἐρυθρόδανον τὸ ἐξωτικὸν* (κοιν. ἄγριο ριζάρι ἢ τρυγανίδι). Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐκαλλιεργεῖτο ἐντατικῶς ἄλλοτε ἐν τῇ νήσῳ, κυρίως διὰ τὰς βαφικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας, ἀλλὰ σήμερον ἡ καλλιέργειά του εἶναι πολὺ περιωρισμένη. Κρόμμυα τοῦ εἴδους *κρόμμυον τὸ ἐρυθρὸν* (Allium roseum) παρῆγεν ἀνέκαθεν καὶ παράγει ἡ νῆσος μεγάλα καὶ γλυκύτατα· περὶ αὐτῶν ὁμιλεῖ ὁ Θεόφραστος (*Θεοφ.* Φυσ. Ἱστορ. 7, 4) καὶ ὁ Πλίνιος (*Πλιν.* Φυσ. Ἱστ. 19, 6). Ἐπίσης εὐδοκιμεῖ ἡ *κράμβη* ὑπὸ τὰ διάφορα αὐτῆς εἴδη καὶ ποικιλίας (μάππα, καμπρολάχανο, μπρόκολο, ραπανάκι κτλ.).

Ἐκ δὲ τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων δασικῶν δένδρων, ἅτινα ἀπαντῶσιν ἐν Κύπρῳ, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἡ *πεύκη ἡ πίτυς* (κοιν. ἥμερος πεῦκος καὶ κουκουναριά). Τὸ δασικὸν τοῦτο δένδρον κατέχει μεγάλας ἐκτάσεις, ἰδίως παρὰ τὸ ὄρος Ὄλυμπος καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὑψηλοτέρων του κορυφῶν.

Ἡ *δρῦς ἡ αἰγίλωψ* (κοιν. ἥμερη βαλανιδιὰ ἢ δέντρο) ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πάφου.

Ἡ *κέδρος ἡ τοῦ Λιβάνου* καὶ κυρίως ἡ ποικιλία *κέδρος ἡ βραχύφυλλος* (Cedrus libani brevifolius) ἀπαντᾷ ἰδίως εἰς τὰς περὶ τὸν Ὄλυμπον ἐκτάσεις. Ἐπίσης ἡ *κυπάρισσος*, ὁ *πλάτανος*, ἡ *λεύκη* κλπ.

Πανίσκη. Ἐν Κύπρῳ ἀπαντῶσι πλεῖστα ζῷα ἥμερα καὶ ἄγρια, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν κατωτέρω τὰ συνηθέστερα.

Ἐκ τῶν *θηλαστικῶν κατοικιδίων ζῴων*: Ὁ *βοῦς ὁ κοινὸς* ἀνατρέφεται ἰδίως εἰς τὴν Κυθραίαν, καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὰς γεωργικὰς ἐργασίας. Ὁ κυπριακὸς *ἵππος* εἶναι κατὰ κανόνα μικρόσωμος· οἱ Ἄγγλοι ἐν τούτοις κατώρθωσαν διὰ καταλλήλων ζωοτεχνικῶν μεθόδων νὰ βελτιώσουν τοὺς ἵππους, οἵτινες ἐκτρέφονται εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πάφου. Οἱ *ἡμίονοι* τῆς Κύπρου εἶναι ἀπὸ τῶν παλαιῶν χρόνων ὀνομαστοὶ διὰ τὸ ἀνάστημά των καὶ τὸ ἐλαφρὸν καὶ σταθερόν των βάδισμα. Ἐξαγωγή των γίνεται εἰς Ἑλλάδα, Συρίαν καὶ Αἴγυπτον. Ὁ κυπριακὸς *ὄνος* εἶναι ἐπίσης εὔσωμος καὶ στιβαρός· ἐξαγωγή του γίνεται κυρίως εἰς Αἴγυπτον. Τὸ *πρόβατον τὸ κοινὸν* ἐκτρέφεται εἰς μεγάλην κλίμακα, κυρίως εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Μεσαορίας καὶ τῆς Λευκωσίας, τόσον διὰ τὸ κρέας ὅσον καὶ διὰ τὸ τρίχωμα καὶ τὸ δέρμα, ὅπερ κατεργάζονται ἐπιτοπίως. Ἡ *αἲξ ἡ γνησία* διατρέφεται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς νήσου, τῶν δερμάτων δὲ τῶν ἐριφίων γίνεται ἐξαγωγὴ εἰς τὴν Γαλλίαν. Τέλος ὁ *χοῖρος ὁ ἥμερος* διατρέφεται ἐν τῇ νήσῳ κατὰ μεγάλας ἀγέλας.

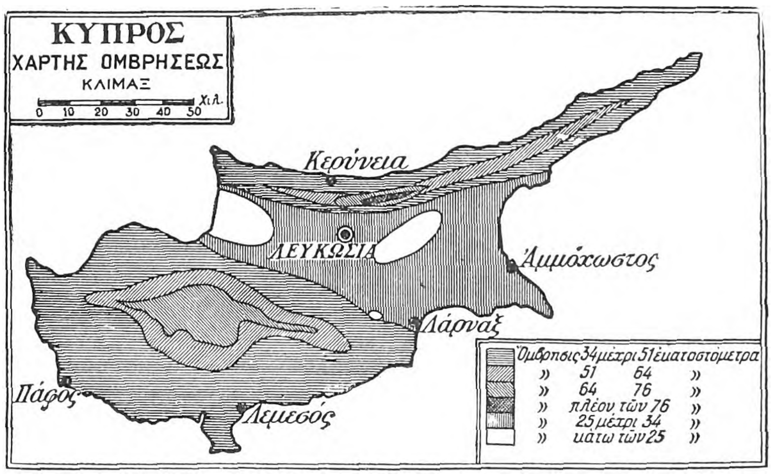

Ἐκ τῶν *ἀγρίων, σαρκοφάγων καὶ μή, θηλαστικῶν* ἀπαντῶσιν: ἡ *ἀλώπηξ*, ὁ *λύκος*, ὁ *θὼς* (θουπί), ὁ *λαγωός*, ὁ *κόνικλος* κλπ.

Ἐκ τῶν *κατοικιδίων πτηνῶν* ἀπαντῶσιν ἡ *ὄρνις ἡ κατοικίδιος*, ἡ *ἰνδόρνις*, ἡ *μελεαγρὶς* (φραγκόκοττα) κ. τ. λ.

Ἐκ τῶν *ἀγρίων πτηνῶν* ἀπαντῶσιν ἡ *πέρδιξ ἡ ἑλληνική*, ἡ *τρυγών*, ὁ *ὄρτυξ*, ὁ *μελισσοφάγος* (κοιν. ἀμπελοπούλι), ὁ *κόκκυξ ὁ ᾠδικὸς* κλπ.

Ἐκ τῶν *ἁρπακτικῶν πτηνῶν* ἀπαντῶσιν ὁ *ἀετὸς ὁ γνήσιος*, ὁ *ἱέραξ*, ὁ *κόραξ* κτλ.

Ἐκ τῶν *ἑρπετῶν* ἀπαντῶσιν ἡ *χελώνη ἡ ἑλληνική*, ἡ *ἐμὺς ἡ τελματιαία* (κοιν. νεροχελῶνα), ὁ *ἄγαμος*, ὁ *σαῦρος ὁ τοιχοδρόμος* (κοιν. σαύρα), ὁ *ἔχις ὁ κοινὸς* (κοιν. ὀχιά) κλπ.

Ἐκ τῶν *ἀμφιβίων* ὁ *βάτραχος ὁ χλωρός*, ὁ *φρῦνος ὁ τεφρόχρους* κ. ἄ.

Ἐκ τῶν *ἰχθύων* ἀπαντῶσι πλεῖστα ὅσα εἴδη, ὧν κυριώτερα τὰ ἑξῆς: *τρίγλη ἡ γενειᾶτις* (κοιν. μπαρμπούνι), *σκόμβρος ὁ γνήσιος*, *μελάνουρος ὁ κοινὸς* (μελανούρι), *σκάθαρος ὁ ἑλληνικὸς* (σκαθάρι), *συναγρὶς ἡ κοινὴ* καὶ *συναγρὶς ἡ μακρόφθαλμος* (κοιν. φαγκρί), *χρύσοφρυς ὁ κοινὸς* (κοιν. τσιποῦρα) κτλ.

Τέλος τὰ *ἔντομα* τὰ *ἀραχνοειδῆ*, τὰ *μυριάποδα*, τὰ *μαλάκια*, τὰ *μαλακόστρακα* καὶ τὰ *σπογγώδη* ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ πλείστων γενῶν καὶ ποικιλιῶν ἐν τῇ νήσῳ. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΟΙΚΟΝΟΜ. ΓΕΩΓΡ.] ***Γεωργία.*** Ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἡ Κύπρος ἦτο ὀνομαστὴ ὡς πολὺ εὔφορος νῆσος, ἐξ οὗ καὶ *Ὀλβία* ἐκαλεῖτο καὶ πρὸς τὴν Αἴγυπτον παρεβάλλετο ὡς πρὸς τὴν παραγωγικότητα. Καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν δ' ἐποχήν, καίτοι δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ «ὀλβία», ἐξακολουθεῖ ἐν τούτοις νὰ εἶναι εὔφορος καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς γεωργική. Οἱ κάτοικοί της γενικῶς ἐξαρτῶνται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς γεωργίας, διὸ καὶ ἡ εὐημερία εἶναι γενικὴ κατὰ τὰ ἔτη καλῆς παραγωγῆς καὶ ζητήσεως τῶν γεωργικῶν της προϊόντων, ἐνῷ ἡ οἰκονομικὴ στενοχωρία πρυτανεύει καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ χωρία, ὅταν ἡ παραγωγὴ προϊόντων εἶναι μικρὰ ἢ δὲν ὑπάρχῃ ζήτησις.

Ἡ νῆσος εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον βουνώδης, μεταξὺ ὅμως τῶν δύο ὀροσειρῶν αὐτῆς σχηματίζεται ἡ μεγάλη πεδιὰς τῆς *Μεσαορίας* (βλ. ἀνωτ. *Φυσ. Γεωγρ.*), ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς δυτικῆς παραλίας τοῦ Μόρφου μέχρι τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀμμοχώστου. Ἡ πεδιὰς αὕτη, δεχομένη ἀπὸ αἰώνων τὰς ἀποπλύσεις τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὴν ὀρέων, εἶναι μεγάλης καὶ ἀνεξαντλήτου γονιμότητος. Καλλιεργεῖται δὲ κυρίως διὰ δημητριακῶν, καὶ ἐν μέρει λίνου καὶ βάμβακος ξηρικοῦ, ἐξαιρέσει τῶν μερῶν, ἔνθα ὑπάρχει ὕδωρ διαθέσιμον διὰ ποτίσματα, ὅπου τὰ σιτηρὰ παραχωροῦν τὴν θέσιν των εἰς τὰς καλλιεργείας βάμβακος, γεωμήλων, κηπευτικῶν εἰδῶν, ἑσπεριδοειδῶν (κυρίως πορτοκαλλέας, λεμονέας, μανδαρινέας), ροδιῶν, συκῆς, βερυκοκκέας καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων μικροτέρας σημασίας. Αἱ ποτισταὶ καλλιέργειαι εὐδοκιμοῦν ἰδίως εἰς Λεύκαν, Μόρφου, Κυθραίαν καὶ Ἀμμόχωστον καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς χωρία. Ἐπὶ τῶν κλιτύων τῶν βουνῶν καλλιεργεῖται ἡ ἄμπελος, αἱ δὲ κορυφαὶ αὐτῶν εἶναι κεκαλυμμέναι ὑπὸ δασῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πεύκης.

Αἱ βαθεῖαι καὶ στεναὶ κοιλάδες παρουσιάζουν ἐδάφη μεγάλης γονιμότητος, ἔνθα καλλιεργοῦνται σῖτος, κριθή, σήσαμον, κύμινον, γεώμηλα, κουκιά, φασίολοι, διάφορα λαχανικά, βάμβαξ, λίνον κλπ., ἡ μηλέα, ἀπιδέα, ροδακινέα, μορέα, συκῆ, καρυά, λεπτοκαρυά, κερασέα, βερυκοκκέα καὶ ἄλλα εἴδη ὀπωροφόρων. Ἐφ' ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς νήσου φύεται ἡ ἐλαία καὶ ἡ κερατέα καὶ εἰς περιωρισμένην κλίμακα ἡ ἀμυγδαλῆ.

Τὸ μεγαλύτερον πρόσκομμα τῆς γεωργικῆς ἀναπτύξεως τῆς Κύπρου εἶναι ἡ ἔλλειψις ἀρδευσίνου ὕδατος. Ἡ νῆσος διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν χειμάρρων, οἵτινες φέρουν κατὰ τὸν χειμῶνα πρὸς τὰς πεδιάδας μεγάλας ποσότητας ὑδάτων, τῶν ὁποίων τὸ μεγαλύτερον μέρος χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν, συμπαρασῦρον ὑπερόγκους ποσότητας πλουσίας λεπτῆς γῆς· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Μαρτίου συνήθως μέχρι τοῦ Νοεμβρίου οἱ χείμαρροι οὗτοι εἶναι κατάξηροι, ἐκτὸς τριῶν, οἵτινες ἐξακολουθοῦν νὰ ρέουν καὶ τότε, ἀλλ' εἶναι μόνον ἱκανοὶ δι' ἄρδευσιν μικρῶν σχετικῶς ἐκτάσεων. Ἡ ἐξεύρεσις ἐν τούτοις ἡμιαρτεσιανῶν ὑδάτων εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου καὶ ἡ μελετωμένη διευθέτησις τῶν χειμάρρων καὶ ἐναποθήκευσις τῶν ὑδάτων των εἰς δεξαμενάς, ὡς καὶ ὁ ὁσημέραι αὐξανόμενος ἀριθμὸς τῶν ἀνεμομύλων καὶ ὑδραντλιῶν, δίδουσι μεγάλας ἐλπίδας διὰ τὸ ἐγγὺς μέλλον τῆς γεωργίας τῆς νήσου.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Στράβωνος ἡ Κύπρος μὲ πληθυσμὸν 1.100.000 κατοίκων παρῆγε σῖτον πλέον τῶν 10.000.000 κοιλῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἱκανὸν μέρος ἐξῆγεν εἰς Αἴγυπτον· σήμερον, μὲ πληθυσμὸν ὑπολογιζόμενον εἰς 360.000 κατοίκους, παράγει κατὰ μέσον ὅρον περὶ τὰ 2.000.000 κοιλά, μὴ ἐπαρκοῦντα εἰς τὴν ἐπιτόπιον κατανάλωσιν, καὶ τοῦτο παρ' ὅλην τὴν χρησιμοποίησιν 10 καὶ πλέον χιλιάδων τόννων λιπασμάτων κατ' ἔτος καὶ τὴν ὁπωσοῦν βελτίωσιν τῶν μέσων τῆς καλλιεργείας τοῦ ἐδάφους.

Ἡ γεωργικὴ ἐκπαίδευσις διενεργεῖται: Διὰ διαλέξεων τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ γεωργικοῦ τμήματος τῆς διοικήσεως εἰς διάφορα κέντρα γεωργικά. Διὰ μιᾶς Γεωργικῆς Σχολῆς, ἐν ᾗ φοιτῶσι κατ' ἔτος περὶ τοὺς 28 τακτικοὶ μαθηταί. Δι' 176 σχολικῶν κήπων διεσπαρμένων καθ' ὅλην τὴν νῆσον, 13 γεωργικῶν σταθμῶν, μᾶλλον δενδροκομικῶν, καὶ 310 διδακτικῶν ἀγρῶν καὶ φυτειῶν εἰς τὰ κυριώτερα παραγωγικὰ κέντρα.

Τὸ σύνολον τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων τῆς νήσου ἀνέρχεται εἰς 5.626.676 στρέμματα, τὰ δὲ δάση αὐτῆς καταλαμβάνουν χῶρον 1.792.000 στρεμμάτων.

Ὁ κατωτέρω πίναξ δίδει τὰς ἐκτάσεις τῆς καλλιεργείας καὶ τὰ ποσὰ τῆς ἐτησίας παραγωγῆς τῶν διαφόρων γεωργικῶν προϊόντων, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928:

Εἶδος	*Ἔκτασις*	*Παραγωγή*
Σῖτος	673.048 στρέμμ.	1.946 τόννοι
Κριθὴ	444.924 »	2.459 »
Ὄροβος	246.664 »	303 »
Βρόμη	44.904 »	185 »
Φαβέττα	28.656 »	28 »
Βάμβαξ	44.584 »	1.278 »
Λίνον	9.212 »	82 »
Λινόσπορος	— »	842 »
Κάνναβις	2.912 »	41 »
Σπόρος καννάβεως	— »	9 »
Σήσαμος	5.208 »	90 »
Καπνὸς	4.184 »	212 »
Γεώμηλα	44.068 »	16.079 »
Κουκκιά	24.984 »	1.703 »
Χαρούπια	— »	66.692 »
Ἐλαῖαι	— »	10.000 »
Σταφίδες	— »	4.057 »
Ἐλαιόλαδον	— »	7.500 »
Φασίολοι	5.236 »	199 »
Λουβιὰ	20.540 »	238 »
Κύμινον	5.360 »	300 »
Κρόμμυα	5.812 »	1.025 »
Σταφυλαὶ	375.000 »	56.250 »
Βερύκοκκα	— »	456 »
Ροδάκινα	— »	70 »
Σῦκα	— »	969 »
Ἀμύγδαλα	— »	133 »
Ἀραχίδες	172 »	12 »
Πιζέλια	— »	7 »
Δαμάσκηνα	— »	160 »
Πορτοκάλλια	— »	15.321.581 τεμάχ.
Λεμόνια	— »	11.610.831 »
Ρόδια	— »	3.568.923 »
Καρύδια	— »	2.876 365 »
Γλυκὰ λεμόνια	— »	2.389.050 »
Οἰνόπνευμα	— »	808 τόννοι
Οἶνος	— »	156 »
Μέταξα	— »	17 »

Κτηνοτροφία. Ἡ κτηνοτροφία δὲν εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη ἐν Κύπρῳ, διότι, ἐλλείψει φυσικῶν καὶ τεχνικῶν βοσκῶν καὶ καλλιεργειῶν ἄλλων κτηνοτροφικῶν φυτῶν, βασίζεται κυρίως ἐπὶ τῆς καλλιεργουμένης κριθῆς καὶ βρόμης. Ἡ κτηνοτροφικὴ ἐκπαίδευσις ἀσκεῖται διὰ 10 κτηνοτροφικῶν σταθμῶν λειτουργούντων εἰς διάφορα κέντρα τῆς νήσου.

Ὁ κατωτέρω πίναξ παρέχει τοὺς ἀριθμοὺς τῶν ἐν τῇ νήσῳ διατρεφομένων κτηνῶν καὶ τῆς ἐτησίας παραγωγῆς κτηνοτροφικῶν προϊόντων (ἀπογραφὴ 1928):

Εἶδος	*Ἀριθμοί*
Ἵπποι	4.567 κεφαλαί
Ὄνοι	51.595 »
Ἡμίονοι	8.470 »
Βόες	46.602 »
Πρόβατα	263.694 »
Αἶγες	226.761 »
Χοῖροι	42.398 »
Κάμηλοι	1.696 »
Γάλα	5.035 τόννοι
Τυρὸς	700 »
Βούτυρον	9 »
Μαλλίον	270 »

Ἐξαγωγή. Ἡ ἐτησία ἐκ Κύπρου ἐξαγωγὴ γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων, ζῴων καὶ πουλερικῶν δίδεται ὑπὸ τοῦ κατωτέρω πίνακος (στατιστικὴ ἔτους 1928):

Εἶδος	*Ποσότης*	*Ἀξία* (εἰς ἀγγλ. λίρ.)
Σῖτος	250 τόννοι	3.932
Κριθὴ	750 »	4.518
Βρόμη	5 »	44
Χαρούπια	42.071 »	236.506
Ἐλαιόλαδον	21 »	1.422
Λινόσπορος	385 »	5.932
Βαμβακόσπορος	404 »	3.164
Σήσαμος	11 »	250
Βάμβαξ	454 »	44.232
Λίνον	111 »	1.705
Κάνναβις	7 »	503
Γεώμηλα	11.381 »	91.661
Κρόμμυα	386 »	1.938
Κουκκιὰ	203 »	4.067
Κύμινον	237 »	11.328
Ὄροβος	9 »	111
Γλυκάνισον	1 »	83
Ὀριγανέλαιον	2 »	950
Πορτοκάλλια	16.632.141 τεμάχια	39.725
Λεμόνια	4.264.905 »	4.057
Ρόδια	4.876 τόννοι	25.755
Σταφυλαὶ	2.105 »	14.225
Σταφίδες	4.868 »	79.351
Βερύκοκκα	105 »	1.014
Ροδάκινα	45 »	727
Δαμάσκηνα	61 »	635
Κεράσια	23 »	512
Ἀμύγδαλα	104 »	8.980
Λεπτοκάρυα	39 »	1.325
Οἶνοι	4.724 »	52.237
Κουμανδαρία (οἶνος)	23 »	806
Ὄξος	773 »	5.198
Οἰνοπνευματώδη	45 »	2.439
Κουκούλια	29 »	13.315
Μέταξα	19 »	43.527
Ὑπολείμματα μετάξης	9 »	1.534
Ρόβι	449 »	5.152
Ἵπποι	28 κεφαλαί	417
Ἡμίονοι	951 »	21.263
Ὄνοι	295 »	1.694
Κάμηλοι	95 »	888
Βόες	1.608 »	12.131
Αἶγες	9 »	11
Πρόβατα	619 »	1.159
Χοῖροι	320 »	1.449
Πουλερικὰ	7.119 »	783
Αὐγὰ	179.443 τεμάχια	630
Μαλλίον	262 τόννοι	24.571
Τυρὸς	176 »	15.696

Χ. Γ. ΠΕΛΑΓΙΑΣ

Ἐμπόριον. Ἐξετάζοντες τὰς στατιστικὰς εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἀπὸ τοῦ 1910 καὶ ἐντεῦθεν παρατηροῦμεν ὅτι αἱ κυριώτεραι ἀγοραὶ τοῦ

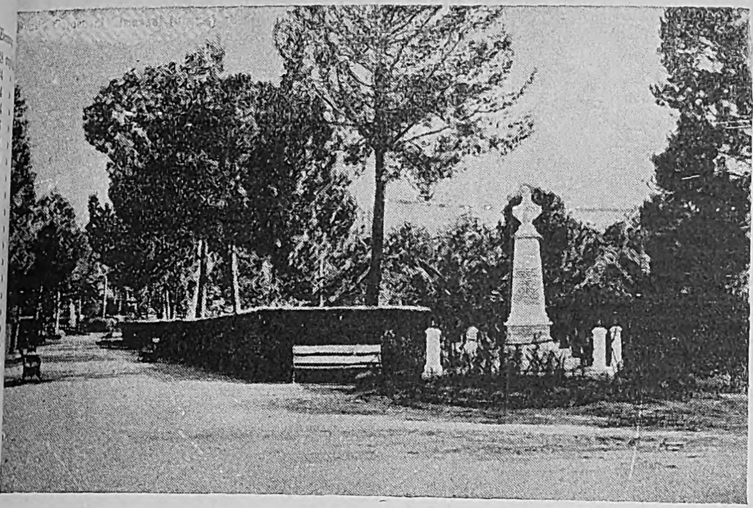

1) Εἴσοδος τοῦ Δημοσίου κήπου Λεμεσοῦ, μὲ τὸν ἀδριάντα τοῦ ἥρωος Χρισ. Σώζου. 2) Ἡ προκυμαία τῆς Λεμεσοῦ.

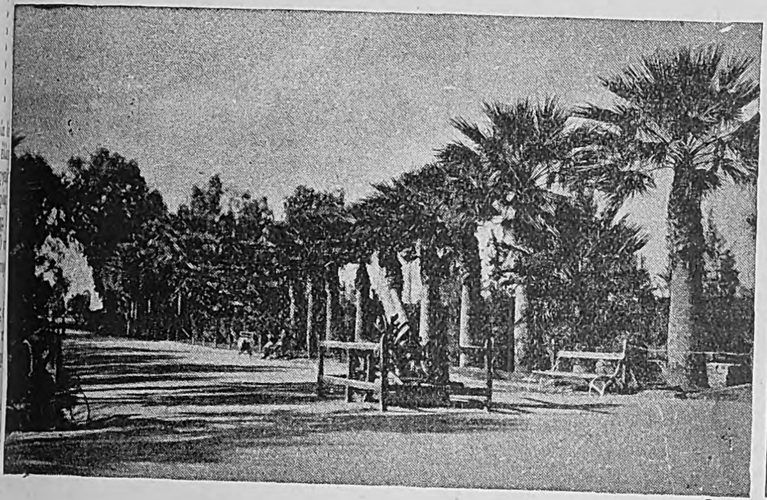

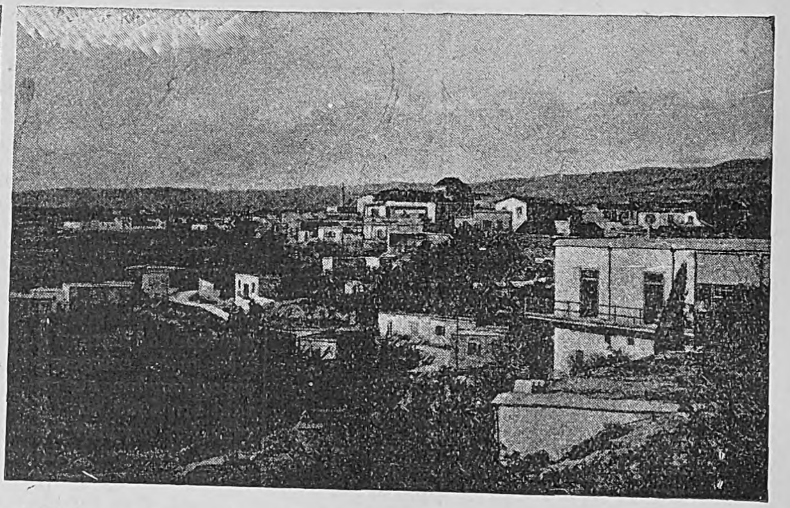

1) Δημόσιος κῆπος τῆς Λευκωσίας. 2) Γενικὴ ἄποψις τοῦ Κτήματος, πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας Πάφου.

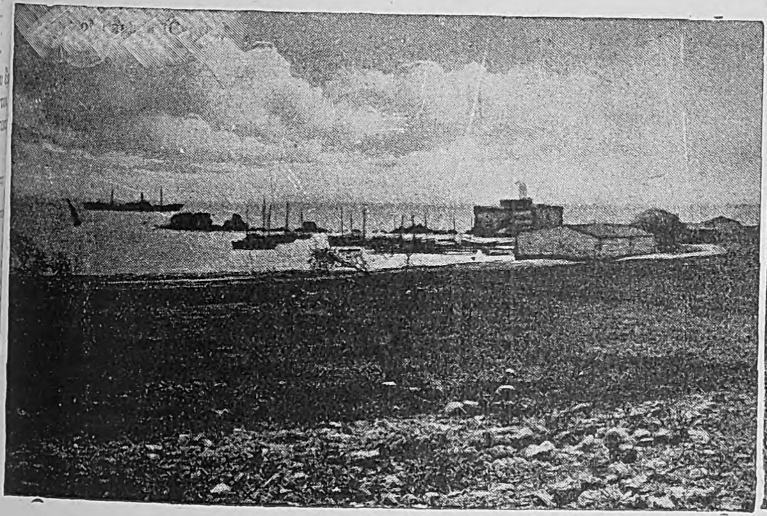

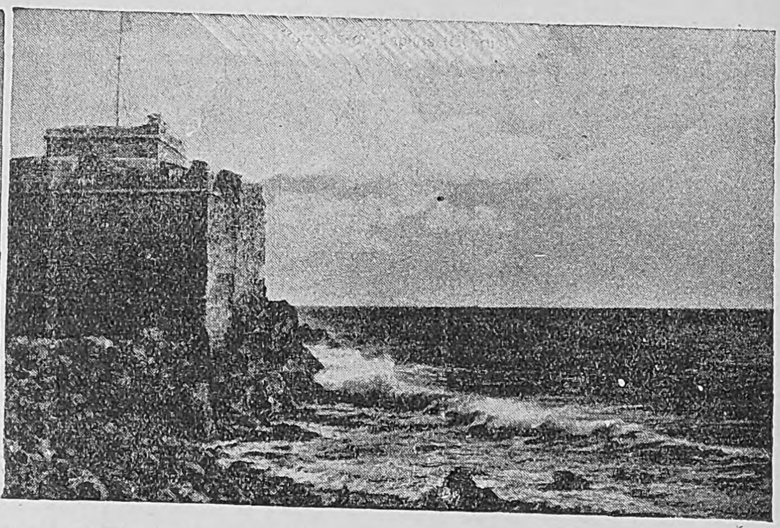

1) Ὁ λιμὴν τῆς Πάφου, ἐπινείου τοῦ Κτήματος. 2) Τὸ φρούριον τῆς Πάφου.

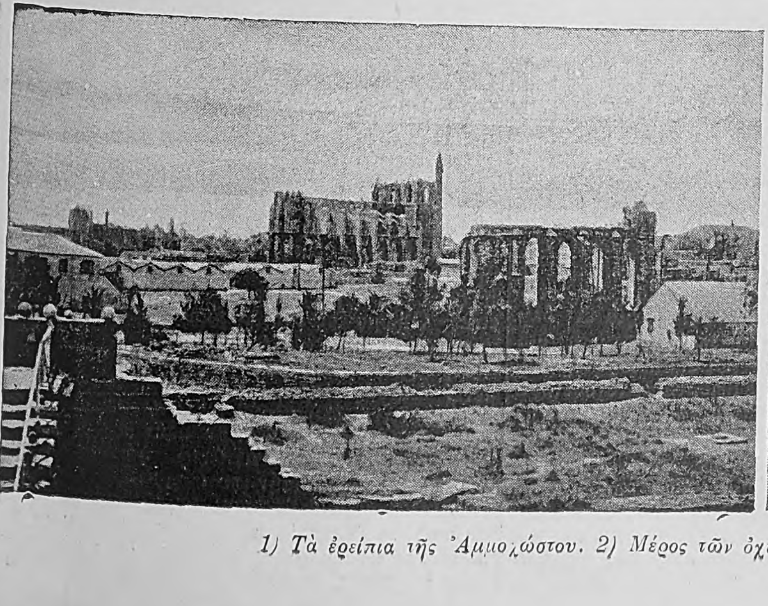

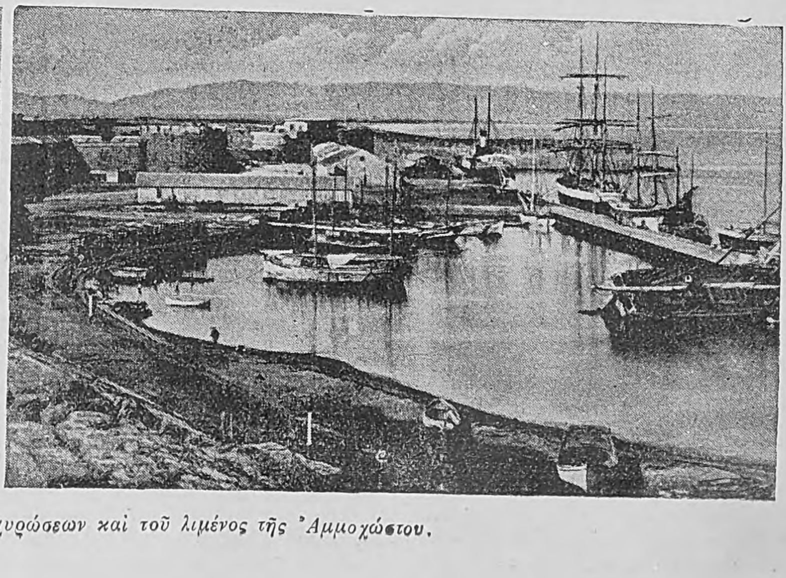

1) Τὰ ἐρείπια τῆς Ἀμμοχώστου. 2) Μέρος τῶν ὀχυρώσεων καὶ τοῦ λιμένος τῆς Ἀμμοχώστου.

Digitized by Google

ἐξωτερικοῦ, εἰς τὰς ὁποίας τὰ κυπριακὰ προϊόντα εὑρίσκουσι κατανάλωσιν εἶναι αἱ ἀγοραὶ τῆς Μ. Βρεττανίας, Αἰγύπτου, Ἰταλίας καὶ Γαλλίας, κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν καὶ τῆς Ἑλλάδος, μετὰ τῆς ὁποίας ἡ Κύπρος συνδέεται ὁσημέραι διὰ στενοτέρων ἐμπορικῶν σχέσεων. Λαμβάνοντες ἀφ' ἑτέρου ὑπ' ὄψιν τὰ κυριώτερα εἴδη εἰσαγωγῆς, ἀπὸ τοῦ 1910 καὶ ἐντεῦθεν, παρατηροῦμεν ὅτι ταῦτα προέρχονται κυρίως ἐξ Ἀγγλίας, Αἰγύπτου, Γαλλίας, Ἑλλάδος, Ἰταλίας καὶ Γερμανίας.

Δέον νὰ προστεθῇ ὅτι τὸ ἐμπόριον μετὰ τῆ. Ἑλλάδος ηὐξήθη μόλις κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον, ἰδίως ἀφ' ὅτου, ἀπὸ τοῦ 1924 καὶ ἐντεῦθεν, ἤρχισε τακτικὴ δι' ἀτμοπλοίων ἐπικοινωνία μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Κύπρου. Ὁμοία αὔξησις ἐμπορικῶν σχέσεων, ὡς πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν κυρίως, παρατηρεῖται μετὰ τῆς Γερμανίας, μετὰ τῆς ὁποίας τὸ ἐμπόριον εἶχε διακοπῆ ἕνεκα τῆς τετραετοῦς παρενθέσεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου.

Ἡ εἰσαγωγὴ σήμερον ὑπερβαίνει τὴν ἐξαγωγήν, ἐνῷ κατὰ τὴν προπολεμικὴν περίοδον συνέβαινεν ὅλως τὸ ἐναντίον. Οὕτω, κατὰ τὸ 1910 ἡ ἐξαγωγὴ ἀνήρχετο εἰς £ 651.068, ἐνῷ ἡ εἰσαγωγὴ εἰς £ 588.480· δέκα ἔτη βραδύτερον, κατὰ τὸ 1920. τὸ σύνολον τῆς εἰσαγωγῆς ἀνήρχετο εἰς £ 2.073.585, ἡ δὲ ἐξαγωγὴ μόνον εἰς £ 1.137.157· τέλος δὲ κατὰ τὸ 1929 ἡ εἰσαγωγὴ ἀνῆλθεν εἰς £ 1.983.833, ἡ δὲ ἐξαγωγὴ εἰς £ 1.635.736. Τὴν ἰδίαν δυσάρεστον ἀνισοσκέλειαν τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου παρουσιάζει, ὡς ἐκ τοῦ κατωτέρου πίνακος ἐμφαίνεται, ὁλόκληρος ἡ ἀπὸ τοῦ 1920 διαρρεύσασα δεκαετία. Καὶ δύναται μὲν ν' ἀποδοθῇ ἔν τινι μέτρῳ ἡ αὔξησις τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸν παρατηρηθέντα κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἐντεταμένον ἐμπορικὸν συναγωνισμόν, καθὼς καὶ τὰς ἀγορὰς μεγάλων μηχανημάτων ἐκ μέρους τῶν ἐν τῇ νήσῳ μεταλλευτικῶν ἑταιρειῶν καὶ τὴν ἄφθονον προμήθειαν αὐτοκινήτων, πάντως ὅμως τὸ φαινόμενον εἶναι ἐνδεικτικὸν τῆς ἀνάγκης ἐξευρέσεως νέων ἀγορῶν διὰ τὰ κυπριακὰ προϊόντα.

Συνολικὸς πίναξ ἐμπορικῆς κινήσεως κατὰ τὰ ἔτη 1922—1929.

Ἔτη		Ἐξαγωγὴ		Εἰσαγωγὴ
1922	£	890.000	£	1.406.000
1923	»	847.000	»	1.067.000
1924	»	1.224.000	»	1.238.000
1925	»	1.152.000	»	1.579.000
1926	»	1.049.000	»	1.564 000
1927	»	1.483.000	»	1.589.000
1928	»	1.385.000	»	1.850.000
1929	»	1.636.000	»	1.984.000

Τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν τοῦ ἔτους 1929 δεικνύουν ἀναλυτικώτερον κατὰ χώρας οἱ κατώτεροι ἀριθμοί:

Ἐξαγωγὴ			Εἰσαγωγὴ		
Εἰς Μ. Βρετταν.	£	306.855	Ἐκ Μ. Βρετταν.	£	866.000
Αἴγυπτον...	»	249.000	Ἑλλάδος....	»	132.500
Ἰταλίαν....	»	233.500	Γαλλίας.....	»	126.700
Ἑλλάδα....	»	195.763	Γερμανίας...	»	116.800
Γερμανίαν..	»	164.000	Ἰταλίας.....	»	108 700
Γαλλίαν....	»	144.200	Ρουμανίας...	»	88.690
Ἱσπανίαν ..	»	56.200	Ἡν. Πολιτ..	»	72.000
Ἡν. Πολιτ.	»	36.300	Τσεχοσλοβακ.	»	66.580
Διαφ. χώρας	»	249.918	Διαφ. χωρῶν	»	405 863
	»	1.635.736		»	1.983.833

Ἡ Ἑλλάς, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἀντιπροσωπεύει διὰ τὸ ἔτος 1929 τὰ 6,88 % τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Κύπρου καὶ τὰ 11,97 % τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῆς.

Τὰ κυριώτερα προϊόντα ἐξαγωγῆς εἶναι τὰ ἀκόλουθα: Τὰ χαρούπια ἐν πρώτοις, τῶν ὁποίων ἐν τούτοις ἡ κατανάλωσις ἐν ταῖς ἀγοραῖς τοῦ ἐξωτερικοῦ ἕνεκα τοῦ συναγωνισμοῦ τῶν ἱσπανικῶν καὶ κρητικῶν χαρουπίων ἔχει ἐλαττωθῆ. Κατὰ δεύτερον λόγον ἡ σταφὶς καὶ οἱ οἶνοι. Ἐπίσης ἡ μέταξα καὶ ὁ βάμβαξ, ἐκ δὲ τῶν ὀρυκτῶν ἡ γύψος, τὸ χρώμιον, τὸ φαιόχωμα, ἡ ἄσβεστος καὶ ὁ ἀμίαντος. Ὁμοίως τὰ γεώμηλα, τῶν ὁποίων κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν ἀνεπτύχθη ἐξαιρετικῶς ἡ καλλιέργεια. Μεταξὺ τῶν κυρίων ἐξαγωγικῶν προϊόντων τῆς Κύπρου δύνανται νὰ συγκαταλεχθῶσι καὶ οἱ ἑσπεριδοειδεῖς καρποί, τὰ ρόδια καὶ αἱ σταφυλαί, τῶν ὁποίων ἡ ἐξαγωγὴ δὲν περιορίζεται σήμερον μόνον εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀγορὰς καὶ τὴν ἀγορὰν τοῦ Λονδίνου. Οἱ δημητριακοὶ καρποὶ ἀποτελοῦσι σοβαρὸν κονδύλιον ἐξαγωγῆς, ἀλλὰ μόνον ὁσάκις ἡ συγκομιδὴ εἶναι εὐνοϊκή, πρᾶγμα το ὁποῖον συμβαίνει σπανίως. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἐπίσης ἔτη ἡ ἐξαγωγὴ ὑποζυγίων, ἰδίως εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἐποικισμοῦ τῶν προσφύγων, καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ Ἰρὰκ ηὐξήθη ἐπαισθητῶς, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μόνιμον κονδύλιον ἐξαγωγῆς ἕνεκα τῶν δυσμενῶν συνθηκῶν τῆς κτηνοτροφίας ἐν Κύπρῳ. Τέλος τὰ κυπριακὰ κεντήματα, ἐξαγόμενα ὑπὸ Κυπρίων ἐμπόρων εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀγοράς, ἀποδίδουσι σημαντικὸν ἔσοδον, ἀνερχόμενον εἰς δεκάδας χιλιάδων λιρῶν.

Τὰ κυριώτερα εἴδη τῆς εἰσαγωγῆς εἶναι: Ἐκ τῶν τροφίμων τὰ ἀποικιακὰ καὶ τὰ ἄλευρα. Ἐπίσης σάπωνες, ὑαλικά, τσιμέντα, λιπάσματα, ἐνδύματα καὶ ὑφάσματα μάλλινα, μεταξωτὰ καὶ βαμβακερά, πετρέλαιον καὶ βενζίνη, αὐτοκίνητα καὶ μηχανήματα, καὶ τέλος δέρματα καὶ δερμάτινα εἴδη.

Ὑπολείπεται νὰ προστεθῶσιν ὀλίγαι γραμμαὶ ἐν σχέσει μὲ τὰ κυριώτερα εἴδη εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Κύπρου. Σήμερον ὡρισμένα ἑλληνικὰ προϊόντα ἔχουσι κατακτήσει τὴν κυπριακὴν ἀγοράν, ἰδίως οἱ σάπωνες καὶ τὰ λιπάσματα, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον τὸ ἔλαιον καὶ αἱ ἐλαῖαι. Τὸ εἶδος ὅμως, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ Κύπρος τροφοδοτεῖται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ὁ καπνὸς εἰς φύλλα, οὗτινος ἡ εἰσαγομένη ποσότης κυμαίνεται περὶ τοὺς διακοσίους τόννους ἐτησίως. Παρέλκει τέλος νὰ γίνῃ λόγος περὶ τῶν ἑλληνικῶν ἐκδόσεων—βιβλίων, ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν—, εἰς τὴν κατανάλωσιν τῶν ὁποίων ἡ Κύπρος δὲν ὑπολείπεται τῶν ἄλλων ἐλευθέρων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν. Α.Κ.Α.

Βιομηχανία. Ἡ βιομηχανία ἐν Κύπρῳ εὑρίσκεται εἰσέτι εἰς νηπιώδη σχεδὸν κατάστασιν, τὰ δὲ κυριώτερα εἴδη, εἰς τὰ ὁποῖα ἀσχολοῦνται οἱ Κύπριοι βιομήχανοι, εἶναι τρία: ἡ καπνοβιομηχανία, ἡ οἰνοποιία καὶ οἰνοπνευματοποιία καὶ ἡ τυροκομία.

Καπνεργοστάσια εὑρίσκονται εἰς τέσσαρας ἐκ τῶν ἓξ κυπριακῶν πόλεων, ἤτοι εἰς τὴν Λευκωσίαν, Λάρνακα, Λεμεσὸν καὶ Κτῆμα, καὶ τροφοδοτοῦσι κυρίως τὰς κυπριακὰς ἀγοράς. Ἐξαγωγὴ καπνοῦ καὶ σιγαρέττων διενεργεῖται μόνον εἰς μικρὰν κλίμακα καὶ ὑφ' ἑνὸς μόνον ἢ δύο ἐργοστασίων, ἰδίως εἰς τὴν Μ. Βρεττανίαν, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας. Οὕτω ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν 3301 ὀκάδων ἐξαχθέντων σιγαρέττων ἐκ Κύπρου κατὰ τὸ 1928, ἀξίας £ 2941, αἱ 1095 ὀκάδες. ἀξίας £ 1527, ἐξήχθησαν εἰς τὸ Ἡνωμένον βασίλειον.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν καπνοβιομηχανίαν, ἡ βιομηχανία οἴνων καὶ οἰνοπνευμάτων, καλύπτουσα τὴν ἐπιτόπιον κατανάλωσιν, ἐπαρκεῖ καὶ διὰ σημαντικὴν ἐξαγωγὴν εἰς τὰς γειτονικὰς ἀγορὰς τῆς Αἰγύπτου, Συρίας καὶ Παλαιστίνης, εἰς τὰς ὁποίας οἱ κυπριακοὶ οἶνοι, ἡ κουμανδαρία καὶ τὸ κυπριακὸν κονιὰκ ἐκτιμῶνται μεγάλως. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἱδρύθησαν ἐν Περαπεδὶ τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ ἀρτιώτατα ἐργοστάσια διὰ κατασκευὴν ἰδίως οἴνων ἐπιτραπεζίων. Κυπριακὸν κονιὰκ ἐξάγεται ὡσαύτως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη 1928 καὶ 1929 ἡ Γαλλία προσετέθη μεταξὺ τῶν μεγάλων καταναλωτῶν τῶν κυπριακῶν οἴνων. Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι οἱ νέοι προστατευτικοὶ νόμοι ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Γαλλίᾳ θὰ ἐπηρεάσωσι πολὺ τὴν εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ἐξαγωγὴν τῶν ἐν λόγῳ κυπριακῶν προϊόντων.

Ἡ τυροκομία εἶναι ἐπίσης ἀρκούντως διαδεδομένη ἐν τῇ νήσῳ εἰς ὡρισμένα εἴδη τυροῦ. Ἐν τούτοις, τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Κύπρῳ τυροκομείων δὲν εἶναι καθόλου συγχρονισμένα, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐγκαταστάσεις καὶ τὰ μηχανήματά των, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ παραγωγὴ πολλῶν εἰδῶν καὶ πέραν ὡρισμένης ποσότητος. Ἐξαγωγὴ κυπριακῶν τυρῶν γίνεται κυρίως εἰς τὰς αἰγυπτιακὰς ἀγοράς.

Πλὴν τῶν ἀναφερθεισῶν οὐδεμία ἄλλη βιομηχανία δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀκμάζει ἐν Κύπρῳ. Ὑφίστανται μεμονωμένα ἐργοστάσια, ὡς χυτήριον καὶ κεραμοποιεῖον ἐν Λεμεσῷ, μεταξουργεῖον ἐν Γεροσήπου τῆς Πάφου, κλωστήριον καὶ νηματουργεῖον ἐν Ἀμμοχώστῳ, βυρσοδεψεῖον ἐν Λάρνακι καὶ μικρότερα ἐργοστάσια μακαρονοποιίας, συσκευῆς καρπῶν κλπ., εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου. Ἐργοστάσιον κατεργασίας τοῦ λίνου ἱδρυθὲν ἐν Ζώδια ἔκλεισεν ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἵδρυσίν του, ἡ δὲ μεταπολεμικὴ οἰκονομικὴ κρίσις, ἡ ἔλλειψις τοῦ πνεύματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι καὶ ἡ παρατηρουμένη ἀδιαφορία ἐκ μέρους τῆς διοικήσεως διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς κυπριακῆς βιομηχανίας ἔχουσι συντελέσει εἰς τὴν σημερινὴν οὐχὶ εὐάρεστον κατάστασίν της.

Ἐν τούτοις, ἡ Κύπρος εἶναι σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀνεκμετάλλευτος βιομηχανικῶς, παρουσιάζουσα δὲ πρόσφορον ἔδαφος εἰς τὴν ἄνθησιν ὡρισμένων βιομηχανιῶν σχετιζομένων μὲ τὴν συσκευὴν καρπῶν, ἐξαγωγὴν αἰθερίων ἐλαίων, σαπωνοποιίαν καὶ ἄλλους συναφεῖς κλάδους, δύναται νὰ παράσχῃ μεγάλας εὐκαιρίας μὲ συστηματικὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ διὰ σοβαρὰς ἐπιχειρήσεις. Σήμερον, ἐπὶ παραδείγματι, ἡ ἐξαγωγὴ ροδελαίου διενεργεῖται εἰς ἐλαχίστην κλίμακα καὶ μόνον ὑπὸ τῶν μοναχῶν τῆς ἱερᾶς μονῆς Κύκκου, ἡ δὲ ἐξαγωγὴ τοῦ ρηγανελαίου μόνον εἰς μίαν περιοχὴν τῆς Τυλληρίας καὶ προνομιακῶς· ἡ σαπωνοποιία ἐξ ἄλλου εὑρίσκεται εἰς νηπιώδη πράγματι κατάστασιν καὶ τὰ ὀλίγα ἐργοστάσια, δύο ἢ τρία ἐν ὅλῃ τῇ νήσῳ, εἶναι μικρά, ἀτελῆ καὶ ἀνεπαρκῆ διὰ τὴν ἐπιτόπιον κατανάλωσιν. Οἱ ἐλαιοπυρῆνες μένουν ἀνεκμετάλλευτοι, τὰ δὲ ἄφθονα λεμονόδενδρα τῆς νήσου μὲ τὴν τεραστίαν ἐτησίαν παραγωγήν των εἰς μάτην ἀναμένουν τὸν ἐπιχειρηματίαν. Α.Κ.Α.

Συγκοινωνίαι. Ἐν Κύπρῳ λειτουργεῖ σιδηρόδρομος, τοῦ ὁποίου ἡ γραμμὴ (συνολικοῦ μήκους 75 μιλλίων) διήκει ἀπὸ τῆς Ἀμμοχώστου εἰς τὴν πρωτεύουσαν Λευκωσίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς πόλεις Μόρφου καὶ Εὐρύχου, μὲ σταθμοὺς εἰς πολλὰς διαμέσους κώμας. Τοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου τῆς νήσου μελετᾶται ἤδη ἡ ἐπέκτασις διὰ συνομολογηθησομένου ἐπὶ τούτῳ δανείου.

Κυριώτεραι ἁμαξιτοὶ ὁδοὶ ἐν τῇ νήσῳ εἶναι αἱ: ἀπὸ Λευκωσίας εἰς Ριζοκάρπασον καὶ Ἀπόστολον Ἀνδρέαν (95 μίλλια), ἀπὸ Λευκωσίας εἰς Λεμεσὸν 54 μίλ.), ἀπὸ Λεμεσοῦ εἰς Κτῆμα (46 μίλ.), ἀπὸ Κτήματος εἰς πόλιν Χρυσοχοῦς (21 μίλ.), ἀπὸ Πόλεως Χρυσοχοῦς εἰς Κερύνειαν, ἀπὸ Κερυνείας εἰς Λάρνακα (41 μίλ.), ἀπὸ Λευκωσίας εἰς Τρόοδος (54 μίλ.) καὶ ἀπὸ Τροόδους εἰς Λεμεσὸν (36 μίλ.).

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] ***Κάτοικοι.*** Ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου, συμφώνως πρὸς τὴν στατιστικὴν τῆς 31 Δεκεμβρίου 1928, τὴν γενομένην ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενικῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1921, ἀνήρχετο εἰς 344.020 κατοίκους. Ἐκ τούτων οἱ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι ἀνήρχοντο εἰς 274.180 οἱ δὲ Μωαμεθανοὶ εἰς 64.180. Οἱ λοιποὶ 5 660 κατενέμοντο ὡς ἀκολούθως: Μαρωνῖται 1.620, Καθολικοὶ 1.010, Ἀρμένιοι γρηγοριανοὶ 2.540, Ἀγγλικανοὶ 250, Πρεσβυτεριανοὶ 110, Προτεστάνται 90 καὶ Ἑβραῖοι 40.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Κύπρου παρουσιάζει αἰσθητὴν αὔξησιν κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς τοῦ 1878 διαρρεύσασαν πεντηκονταετίαν, δεδομένου ὅτι, συμφώνως πρὸς τὴν στατιστικὴν τοῦ 1881, ἀνήρχετο μόλις εἰ. 186.173 κατοίκους, ἐνῷ σήμερον προσεγγίζει τὸ διπλάσιον. Χαρακτηριστικὴ ἐπίσης εἶναι ἡ μεγάλη διαφορὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν μωαμεθανικὴν μειονότητα. Οὕτως οἱ Μωαμεθανοὶ κατὰ τὸ 1881 ἀνήρχοντο εἰς 45 458, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι εἰς 137 631. Ηὐξήθησαν δηλαδὴ ἔκτοτε οἱ μὲν Ἕλληνες κατὰ 100 %, οἱ δὲ Μωαμεθανοὶ κατὰ 42 % μόνον.

Εἴς τινα ἀγροτικὰ διαμερίσματα καὶ εἰς πολλὰς κωμοπόλεις καὶ χωρία ὁ πληθυσμὸς εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἑλληνικός, ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἡ ἀναλογία τῶν Μωαμεθανῶν εἶναι ἐλαχίστη. Τὰ λοιπὰ ξένα στοιχεῖα ἀπαντῶνται μόνον εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς μεγάλας κωμοπόλεις, παρεκτὸς τῶν Μαρωνιτῶν, οἵτινες διαμένουν εἰς χωρία.

Ἐν Κύπρῳ δὲν ὑφίσταται δυσαναλογία μεταξὺ τῶν δύο φύλων. Οἱ ἄρρενες ἐν συνόλῳ ἀνέρχονται εἰς 173.830, ἀπέναντι 170 190 θηλέων. Ἡ αὐτὴ δὲ ἀναλογία τηρεῖται καὶ εἰς ἕκαστον τῶν ἐν τῇ νήσῳ κατοικούντων φύλων· οὕτως εἰς τοὺς Ἕλληνας ὀρθοδόξους οἱ ἄρρενες ἀνέρχονται εἰς 137.714 ἀπέναντι 136 466 θηλέων. Α. Κ. Α.

Ἰθαγένεια. Καθ' ὅλον τὸ διαρρεῦσαν διάστημα ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς τοῦ 1878 μέχρι τῆς προσαρτήσεως τῆς νήσου εἰς τὴν Βρεττανικὴν αὐτοκρατορίαν, κατὰ τὸ 1914, οἱ Κύπριοι δὲν ἐθεωροῦντο ὡς Βρεττανοὶ ὑπήκοοι, τὰ δὲ προσωρινὰ διαβατήρια, δι' ὧν ἐταξίδευον, ἢ ἦσαν ὀθωμανικὰ ἢ δὲν ἐσημείουν καμμίαν ἰθαγένειαν τοῦ κατόχου, ὅστις ἀνεγράφετο ἁπλῶς ὡς Κύπριος. Ἡ κατάστασις ὅμως αὕτη μετεβλήθη μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς νήσου καὶ τὴν κατάργησιν τῆς συνθήκης τοῦ 1878. Συμφώνως πρὸς «αὐτοκρατορικὸν διάταγμα ἐν συμβουλίῳ», ἡμερομηνίας 27 Νοεμβρίου 1914, τροποποιηθὲν ἐπανειλημμένως διὰ μεταγενεστέρων διαταγμάτων, κατὰ τὸ 1915 καὶ 1917, ὅλοι οἱ Ὀθωμανοὶ ὑπήκοοι, οἵτινες εὑρίσκοντο κατὰ τὴν 5 Νοεμβρίου 1914 ἐν Κύπρῳ ἐγένοντο Βρεττανοὶ ὑπήκοοι, ἐκτὸς ἐκείνων οἵτινες ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ διατάγματος ἤθελον ἐκδηλώσει δι' ἐπιστολῆς των πρὸς τὸν Μ. ἁρμοστὴν τὴν πρόθεσιν νὰ διατηρήσωσι τὴν ὀθωμανικὴν ἰθαγένειαν, ὁπότε καὶ ὤφειλον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν νῆσον. Τὸ ἐν λόγῳ διάταγμα προέβλεπε παραχώρησιν πιστοποιητικοῦ βρεττανικῆς ἰθαγενείας εἰς τοὺς ἐκ τῆς νήσου προσωρινῶς μόνον ἀπουσιάζοντας Κυπρίους ἢ τοὺς σπουδάζοντας εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Κατὰ τὸ διάταγμα δηλαδὴ τοῦτο, ὡς βάσις παραχωρήσεως βρεττανικῆς ἰθαγενείας δὲν λαμβάνεται τὸ δίκαιον τῆς γεννήσεως ἢ καταγωγῆς, ἀλλὰ τὸ δίκαιον τῆς διαμονῆς, καὶ μάλιστα καθ' ὡρισμένην ἡμέραν, τὴν 5ην Νοεμβρίου 1914. Ἕνεκα τῆς ἰδιορρυθμίας ταύτης, Κύπριοι τὸ γένος διαμένοντες ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀλλαχοῦ δὲν ἐγένοντο Βρεττανοὶ ὑπήκοοι, ἐνῷ πρόσφυγες Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι εὑρεθέντες τυχαίως ἐν Κύπρῳ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς προσαρτήσεως, ἔλαβον τὴν βρεττανικὴν ἰθαγένειαν.

Συμφώνως πρὸς τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης τοῦ 1923 παρεχωρήθη εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς τῆς Κύπρου δικαίωμα ἐπιλογῆς μεταξὺ τῆς βρεττανικῆς καὶ ὀθωμανικῆς ἰθαγενείας. Οἱ ἐκλέγοντες τὴν δευτέραν ὤφειλον ἐντὸς 12 μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν νῆσον. Χιλιάδες τινὲς Ὀθωμανῶν τῆς Κύπρου ἐνήσκησαν τὸ δικαίωμα τοῦτο, μεταναστεύσαντες εἰς Μ. Ἀσίαν.

Ὡς προανεφέρθη, κατόπιν τῶν ἀνωτέρω παρέμενεν ἀκαθόριστος ἡ θέσις τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Κυπρίων, οἵτινες ἐξηκολούθουν νὰ παραμένωσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἰθαγενείας. Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἡ Μ. Βρεττανία παρέμενεν ἐν Αἰγύπτῳ, ἡ στέρησις αὕτη δὲν ἐνεῖχε πρακτικήν τινα σημασίαν. Ἀφ' ὅτου ὅμως αἱ βρεττανικαὶ ἀρχαί, κατὰ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ ταραχὰς τοῦ 1921, ἠρνήθησαν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν εἰς Κυπρίους παθόντας ὡς μὴ Βρεττανοὺς ὑπηκόους, ἀνεκινήθη τὸ ζήτημα τῆς εἰς αὐ-

Digitized by Google

τοὺς παραχωρήσεως βρεττανικῆς ἰθαγενείας. Αἱ προσπάθειαι αὐταὶ ἐνετάθησαν μετὰ τὴν δημοσίευσιν αἰγυπτιακοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος κατὰ τὸ 1927 καὶ ἔπειτα τοῦ νόμου περὶ αἰγυπτιακῆς ἰθαγενείας, διὰ τῶν ὁποίων οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Κύπριοι, οἱ στερούμενοι οἱασδήποτε ἰθαγενείας, ὤφειλον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν Αἴγυπτον, εἰ δ᾽ ἄλλως ἐθεωροῦντο ὡς Αἰγύπτιοι ὑπήκοοι, ὑποκείμενοι καὶ εἰς στρατιωτικὴν θητείαν. Συναφεῖς ἐνέργειαι, καταβληθεῖσαι τόσον ἐν Αἰγύπτῳ ὅσον καὶ ἐν Λονδίνῳ καὶ Κύπρῳ, εἰς οὐδὲν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα κατέληξαν, καθ᾽ ὅτι οὔτε τὸ τροποποιητικὸν διάταγμα τοῦ 1927, οὔτε τὸ μεταγενέστερον τῆς 15 Αὐγούστου 1929 μετατρέπουσι τὴν βάσιν τῆς ἀποκτήσεως βρεττανικῆς ἰθαγενείας τοῦ διατάγματος τοῦ 1914. Ἁπλῶς ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ Κυπρίους τὴν παραχώρησιν βρεττανικῆς ἰθαγενείας ὑπὸ τοὺς ὅρους: α᾽) τῆς ἐν Κύπρῳ μονίμου αὐτῶν ἐγκαταστάσεως καὶ τῆς ἐνόρκου αὐτῶν δηλώσεως ὅτι κατοικία των τοῦ λοιποῦ θὰ εἶναι ἡ Κύπρος καὶ β᾽) τῆς ὑποβολῆς αἰτήσεως ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς εἰς Κύπρον ἐπιστροφῆς των. Νοεῖται ὅμως ὅτι οἱ ὅροι οὗτοι ἰσοδυναμοῦσι πρὸς ἄρνησιν, καθ᾽ ὅτι χάριν τῆς ἀποκτήσεως τῆς βρεττανικῆς ἰθαγενείας, ὀφείλουσι νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ὑπάρχει τὸ κέντρον τῶν ἐργασιῶν των καὶ ἡ κατοικία των καὶ ὅπου ἡ βρεττανικὴ ἰθαγένεια τοῖς ἦτο ἀναγκαία.

Α. Κ. Α.

Πολίτευμα καὶ διοίκησις. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἐξεδόθη «διάταγμα ἐν συμβουλίῳ» ὑπὸ ἡμερομηνίαν 14ης Σεπτεμβρίου 1878, διὰ τοῦ ὁποίου ἐλαμβάνετο πρόνοια καταρτισμοῦ ἐκτελεστικοῦ καὶ νομοθετικοῦ σώματος ἐν Κύπρῳ. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν σύνθεσιν τοῦ πρώτου, οἱ ἰθαγενεῖς οὐδόλως ἐλήφθησαν ὑπ᾽ ὄψιν, εἰς δὲ τὸν καταρτισμὸν τοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου ὡς ἀνεπίσημα μέλη, διοριζόμενα ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἁρμοστοῦ, συμμετεῖχον καὶ Κύπριοι, τρεῖς τὸν ἀριθμόν, ἐξ ὧν δύο Χριστιανοὶ (εἷς Ἕλλην καὶ εἷς Λεβαντῖνος) καὶ εἷς Τοῦρκος.

Εἰς τὴν πρωτογενῆ αὐτὴν κατάστασιν ἔθεσε τέρμα νέον «διάταγμα ἐν συμβουλίῳ», ἐκδοθὲν τὴν 30ὴν Νοεμβρίου 1882, διὰ τοῦ ὁποίου τὸ ἐκτελεστικὸν συμβούλιον ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ Μ. Ἁρμοστοῦ, τοῦ ἀρχιγραμματέως, τοῦ δικηγόρου τοῦ στέμματος καὶ τοῦ ταμίου, ὡς ἐπισήμων μελῶν, καὶ τριῶν προσθέτων μελῶν, ἐξ ὧν δύο ἑλληνικὰ καὶ ἓν ὀθωμανικόν. Ἐξ ἄλλου, διὰ τοῦ νέου διατάγματος ἐλαμβάνετο πρόνοια περὶ καταρτισμοῦ μεικτοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου ἐκ δεκαοκτὼ μελῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἓξ μέλη ἐπίσημα, διοριζόμενα ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, εἰς τὰ ὁποῖα ὅμως πάντοτε ἔπρεπε νὰ περιλαμβάνωνται τὰ πρόσωπα τὰ ἑκάστοτε κατέχοντα μονίμως ἢ προσωρινῶς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιγραμματέως, τοῦ δικηγόρου τοῦ στέμματος καὶ τοῦ ταμίου, καὶ δώδεκα αἱρετὰ μέλη. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐξελέγοντο ἀνὰ τέσσαρα διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας, καθ᾽ ἣν ἐψήφιζον πάντες οἱ ἄρρενες ἡλικίας 21 ἐτῶν καὶ πληρώνοντες κτηματικόν τινα φόρον, εἰς τὰ τρία ἐκλογικὰ διαμερίσματα Λευκωσίας-Κυρηνείας, Λάρνακος-Ἀμμοχώστου καὶ Λεμεσοῦ-Πάφου. Ἐκ τῶν δώδεκα αἱρετῶν μελῶν τὰ ἐννέα ἐξελέγοντο ὑπὸ Ἑλλήνων ψηφοφόρων καὶ τὰ τρία ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν.

Ἡ διάρκεια τῆς βουλευτικῆς περιόδου ἦτο πενταετής. Τῶν συνεδριῶν προΐστατο ὁ Μ. Ἁρμοστής, ὅστις εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς νικώσης ψήφου. Ἐκτὸς τῆς τοπικῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ἥτις, ὡς ἐκ τῆς συνθέσεως τοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου, ἦτο σχεδὸν πάντοτε εἰς χεῖρας τῆς κυβερνήσεως, ἕνεκα τῆς μετ᾽ αὐτῆς συμπαρατάξεως καὶ τῶν τριῶν ὀθωμανικῶν μελῶν καὶ τῆς νικώσης ψήφου τοῦ Μ. Ἁρμοστοῦ διὰ τοῦ διατάγματος παρείχετο εἰς τὸ βρεττανικὸν στέμμα τὸ δικαίωμα τῆς ἐνασκήσεως ἀρνησικυρίας ἐπὶ παντὸς νόμου καὶ ἀκόμη τὸ δικαίωμα τῆς συντάξεως καὶ ἐπιβολῆς νόμου διὰ διαταγμάτων.

Ὑπὸ τὸ συνταγματικὸν τοῦτο καθεστὼς ἡ Κύπρος παραμένει μέχρι σήμερον, καθ᾽ ὅτι ἡ μόνη ἀξία λόγου μεταβολή, ἡ διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 6ης Φεβρουαρίου 1925 ἐπελθοῦσα, ὁπότε ἡ Κύπρος ἀνεκηρύχθη ὡς «ἀποικία τοῦ στέμματος», δὲν μετέβαλε τὴν οὐσίαν τῆς ὅλης καταστάσεως. Αἱ αὐταὶ ἐξουσίαι ἐξακολουθοῦν παραχωρούμεναι εἰς τὸ στέμμα καὶ εἰς τὸν Μ. Ἁρμοστήν, ὅστις μετωνομάσθη ἔκτοτε κυβερνήτης τῆς νήσου. Ἡ μόνη πρόοδος, ἥτις παρουσιάζεται διὰ τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τῆς Κύπρου διὰ τοῦ νέου διατάγματος, εἶναι ἡ αὔξησις τῶν ἑλληνικῶν μελῶν ἐν τῷ νομοθετικῷ συμβουλίῳ ἀπὸ 9 εἰς 12 (τῶν Ὀθωμανῶν παραμενόντων τριῶν, ὡς καὶ προηγουμένως)· ἀλλὰ τὸ κέρδος τοῦτο ἐξατμίζεται ἐκ τῆς ἀντιστοίχου αὐξήσεως τῶν ἐπισήμων μελῶν ἀπὸ 6 εἰς 9. Ἐπί-

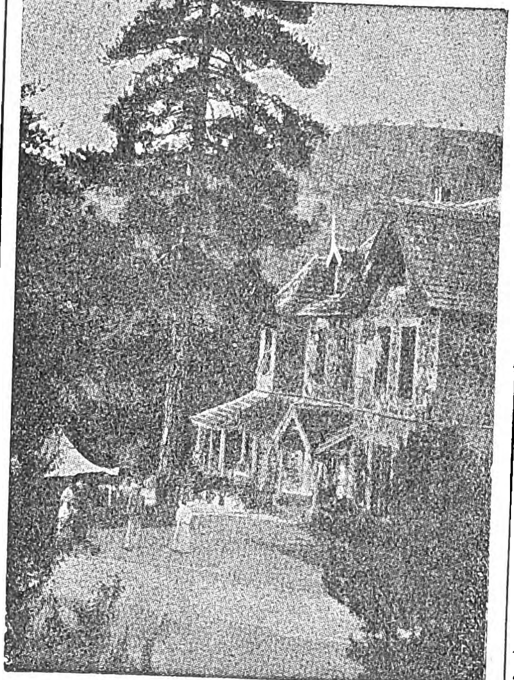

Θερινὴ διαμονὴ τοῦ κυβερνήτου τῆς νήσου εἰς Τρόοδος.

σης διὰ τοῦ διατάγματος τούτου καθιεροῦται ἡ στενὴ ἐκλογικὴ περιφέρεια, προκειμένου περὶ ἐκλογῆς τῶν ἑλληνικῶν μελῶν τοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου, διαιρεθείσης τῆς Κύπρου εἰς δώδεκα ἐκλογικὰ διαμερίσματα.

Ἀνώτατος τοπικὸς ἄρχων τῆς Κύπρου εἶναι ὁ κυβερνήτης, ἑδρεύων ἐν Λευκωσίᾳ. Ὁ κυβερνήτης διορίζεται ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἀποικιῶν, ἐπὶ πενταετεῖ θητείᾳ, διορίζει δὲ οὗτος καὶ παύει τοὺς κατωτέρους ὑπαλλήλους καὶ τοὺς βοηθοὺς δικαστὰς καὶ προεδρεύει τῶν συνεδριῶν τοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου. Ὁ κυβερνήτης ἀντιπροσωπεύει τὴν Κύπρον εἰς τὰς μετὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἀποικιῶν σχέσεις της καὶ ἔχει κατ᾽ οὐσίαν, εἰς ὅλα τὰ τοπικὰ ζητήματα, ἐλευθερίαν δράσεως, τῇ ἐγκρίσει πάντοτε ἐκ τῶν προτέρων ἢ ὑστέρων τοῦ ὑπουργείου, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου μόνον εἶναι ὑπεύθυνος.

Ἐν Κύπρῳ δὲν ὑφίσταται τὸ σύστημα ἐκλογῆς δημάρχων, ἀλλὰ μόνον δημοτικῶν συμβουλίων, τὰ ὁποῖα μετὰ τὴν ἐκλογήν των, ἀνὰ πᾶσαν τριετίαν, καταρτίζονται εἰς σῶμα, ἐκλέγοντα μεταξὺ τῶν μελῶν των τὸν πρόεδρον καὶ τὸν ἀντιπρόεδρον. Ἡ δικαιοδοσία ὅμως τῶν συμβουλίων τούτων εἶναι πολὺ περιωρισμένη. Σήμερον ὑφίστανται δεκαὲξ δημαρχεῖα, ἤτοι εἰς τὰς ἓξ πόλεις: Λευκωσίαν, Λάρνακα, Ἀμμόχωστον-Βαρώσια, Λεμεσόν, Κερύνειαν καὶ Κτῆμα καὶ τὰς κωμοπόλεις: Μόρφου, Κυθραίαν καὶ Λεύκαν τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας, Λεύκαρα καὶ Ἀθηαίνουν τῆς ἐπαρχίας Λάρνακος, Ἀκανθοῦν τῆς ἐπαρχίας Ἀμμοχώστου, Πόλιν Χρυσοχοῦς τῆς ἐπαρχίας Πάφου καὶ Λάπηθον καὶ Καραβᾶν τῆς ἐπαρχίας Κερυνείας.

Τὰ δημοτικὰ συμβούλια, εἰς τὰς πλείστας μὲν τῶν κωμοπόλεων εἶναι καθαρῶς ἑλληνικά, εἰς δὲ τὰς πόλεις καί τινας κωμοπόλεις εἶναι μεικτά, ἐκλεγόμενα μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀφ᾽ ἑνὸς καὶ τῶν Ὀθωμανῶν ἀφ᾽ ἑτέρου. Ὅλοι οἱ πρόεδροι τῶν δημοτικῶν συμβουλίων καὶ οἱ ἀντιπρόεδροι εἶναι Ἕλληνες, ἕνεκα τοῦ προεξάρχοντος ἀριθμοῦ τῶν Ἑλλήνων δημοτικῶν συμβούλων, πλὴν τοῦ προέδρου δημοτικοῦ συμβουλίου Λεύκας, ὅπου μόνον ὑπερτερεῖ τὸ ὀθωμανικὸν στοιχεῖον.

Ἡ συμμετοχὴ τῶν κατοίκων εἰς τὴν διοίκησιν δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο κατηγορίας: εἰς τὰς διοικητικὰς ἐλευθερίας κατὰ πρῶτον, καὶ εἰς τὴν συμμετοχὴν τῶν Κυπρίων εἰς τὴν κυβερνητικὴν ὑπηρεσίαν. Ὡς διοικητικαὶ ἐλευθερίαι δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὰ ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ συμβούλια, τὰ λεγόμενα «ἰταρέ», καὶ τὰ ὁποῖα κυρίως ἐξουσίαν ἔχουσι τὴν παροχὴν ἀδειῶν εἰς ποτοπωλεῖα· ἐπίσης δὲ καὶ ἡ ὕπαρξις εἰς ἕκαστον χωρίον καὶ εἰς τὰς συνοικίας ἑκάστης πόλεως εἰδικῶν ἐκπροσώπων τῆς κοινότητος ἢ τῆς ἐνορίας, καλουμένων «μουκτάρηδων», ὧν ἕκαστος περιστοιχίζεται ὑπὸ τεσσάρων συμβούλων, καλουμένων «ἀζάδων». Οἱ μουκτάρηδες οὗτοι ἐκλέγουσι τὰ μέλη τῶν συμβουλίων «ἰταρέ».

Νοεῖται ὅτι, ὅπου ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων ὑφίστανται καὶ τουρκικαὶ οἰκογένειαι, πέραν ἑνὸς ὡρισμένου ἀριθμοῦ, ὑπάρχει καὶ Ὀθωμανὸς μουκτάρης καὶ ἀζᾶδες. Καθήκοντα τῶν μουκτάρηδων καὶ ἀζάδων εἰς τὰ χωρία εἶναι, ἐκτὸς τῆς ἐκδόσεως ὡρισμένων πιστοποιητικῶν, καὶ ἡ βοήθεια πρὸς τὴν ἀστυνομίαν καὶ τὴν διοίκησιν ἐν γένει.

Αἱ ἐπιτροπαὶ αὐταὶ εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς στερουμένας δημαρχείων κωμοπόλεις θεωροῦνται ἐπίσης ὡς ἐπέχουσαι καὶ θέσιν σχολικῶν ἐφορειῶν τῶν οἰκείων σχολείων δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἐκλογὴ μουκτάρηδων γίνεται ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου ἐπὶ καταλόγου ὑποβαλλομένου εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν συμβουλίων «ἰταρέ».

Ἡ συμμετοχὴ τῶν Κυπρίων εἰς τὴν κυβερνητικὴν ὑπηρεσίαν δὲν ἔχει φθάσει εἰσέτι εἰς τὸ σημεῖον τῆς ὑπ᾽ αὐτῶν ἀναλήψεως οἱουδήποτε τμήματος τῆς διοικήσεως, εἰμὴ ὑπὸ τύπον προσωρινότητος μόνον ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Ἄγγλου τμηματάρχου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὑφίστανται εἴς τινα κυβερνητικὰ τμήματα, ὡς ἀμέσως ὑφιστάμεναι τοῦ οἰκείου τμηματάρχου, θέσεις κατεχόμεναι ὑπὸ Κυπρίων, ἀλλὰ κατὰ τοὺς τελευταίους ἰδίως χρόνους προσετέθησαν πολλοὶ Ἄγγλοι ὑπάλληλοι εἰς νέας δημιουργηθείσας θέσεις, οἱ δὲ Κύπριοι σχεδὸν ἀπεκλείσθησαν ἐξ αὐτῶν. Οὕτως σήμερον περὶ τοὺς ἑκατὸν Ἄγγλοι ὑπάλληλοι κατέχουσιν ὅλας τὰς ἀνωτάτας θέσεις, τῶν Κυπρίων περιοριζομένων εἰς τὰς κατωτέρας. Θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθῇ ὅτι μεταξὺ τῶν ἐν Κύπρῳ στοιχείων ὑφίσταται δυσαναλογία εἰς τὴν κυβερνητικὴν ὑπηρεσίαν, εἰς βάρος τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου· οὕτως ἀριθμητικῶς κατὰ τὸ 1927 μόνον τὰ 0,56 ἦσαν Ἕλληνες, οἱ δὲ Ὀθωμανοὶ ἀνήρχοντο εἰς 0,36· τὰ λοιπὰ 0,08 κατενέμοντο μεταξὺ Ἄγγλων καθολικῶν καὶ Ἀρμενίων. Ἡ διαφορὰ αὕτη γίνεται ἀκόμη μεγαλυτέρα προκειμένου περὶ τοῦ ποσοῦ τῆς μισθοδοσίας· οὕτω κατὰ τὸ 1927 οἱ Ἕλληνες ἐλάμβανον τὰ 0,481 ἐπὶ τοῦ ὅλου ἐτησίου ποσοῦ τῶν μισθῶν, μὲ ἀντιστοιχίαν δὲ 112 λιρῶν κατὰ κεφαλὴν ἐπὶ ἑκάστου Ἕλληνος ὑπαλλήλου, οἱ Ὀθωμανοὶ τὰ 0,275 μὲ ἀντιστοιχίαν λιρῶν 101 κατὰ κεφαλήν, οἱ Ἄγγλοι τὰ 0,190 (λίρ. 635), οἱ καθολικοὶ τὰ

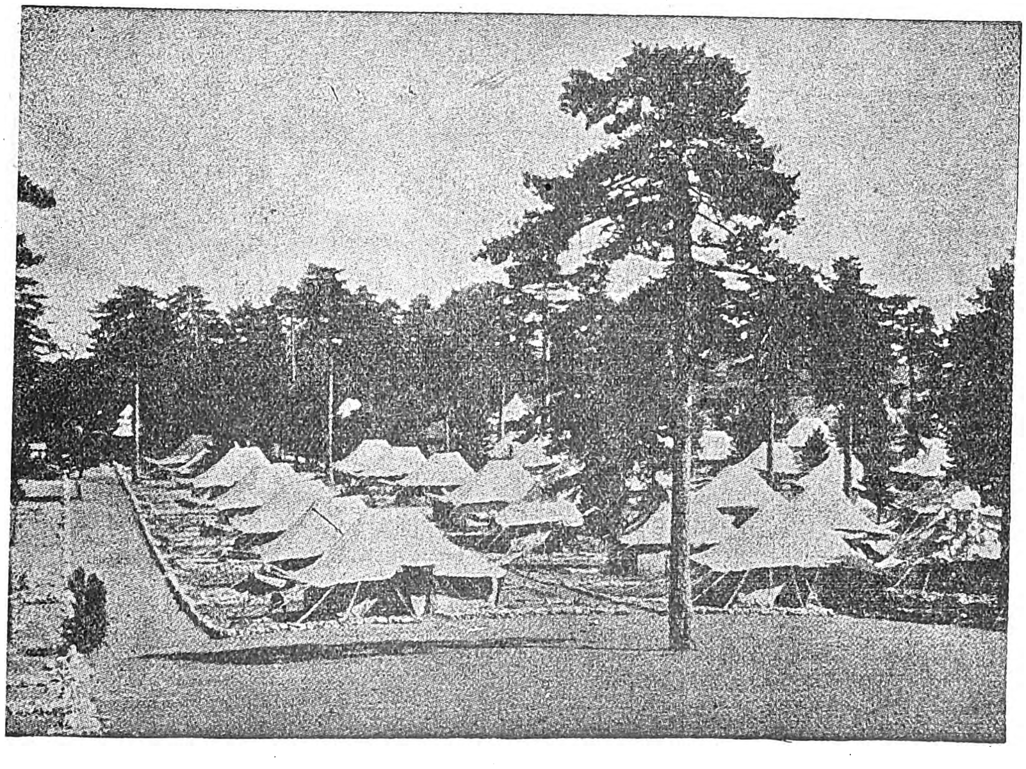

Κατασκήνωσις Ἄγγλων στρατιωτῶν εἰς Τρόοδος.

Digitized by Google

0,042 (λίρ. 192) καὶ οἱ Ἀρμένιοι τὰ 0,012 (λίρ. 159 κατὰ κεφαλήν). Α. Κ. ΑΙΜΙΛΙΑΝΙΔΗΣ

Διοικητικὴ διαίρεσις-πληθυσμός. Ἡ Κύπρος διαιρεῖται, εἰς 6 ἐπαρχίας, περιλαμβανούσας 6 πόλεις καὶ 734 χωρία.

α΄) Ἐπαρχία ***Λευκωσίας*** (κάτοικοι 96.000). Κατέχει τὸ μέσον τῆς Κύπρου καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς 4 διαμερίσματα: τῆς *Κυθραίας*, τῆς *Ὀρεινῆς*, τοῦ *Μόρφου* καὶ τῆς *Λεύκας*.

Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τῆς Κύπρου ὅλης εἶναι ἡ Λευκωσία (ἀγγλ. Nicosia, γαλλ. Nicosie), ἕδρα τοῦ κυβερνήτου, τοῦ Ἕλληνος ἀρχιεπισκόπου καὶ τοῦ μουφτῆ τῶν Μωαμεθανῶν, καθὼς καὶ τῶν λοιπῶν ἀνωτέρων ἀρχῶν τῆς νήσου. Εἶναι πόλις μεσόγειος, ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πεδιαίου ποταμοῦ, καὶ ἔχει πληθυσμὸν 20.000 κατοίκων (κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1921), ἐξ ὧν 12.000 Ἕλληνες. Πρὸς Β. αὐτῆς εὑρίσκεται ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς γραμμῆς Ἀμμοχώστου—Λευκωσίας—Μόρφου—Εὐρύχου. Ἐν Λευκωσίᾳ λειτουργοῦσι τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον καὶ τὸ Παγκύπριον Διδασκαλεῖον, διδασκαλεῖον θηλέων, παρθεναγωγεῖα, τουρκικὸν γυμνάσιον καὶ ἄλλαι σχολαί, ἔχει δὲ ἡ πόλις καὶ μουσεῖον, νοσοκομεῖον, πτωχοκομεῖον καὶ ὀρφανοτροφεῖον, εἰς δὲ τὸ παρ' αὐτὴν προάστειον τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς φρενοκομεῖον καὶ λεπροκομεῖον.

Ἀπὸ τὰς κωμοπόλεις καὶ κώμας τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας ἀξιολογώτεραι εἶναι: Κυθραία (κάτ. 2.300), Καϊμακλὶ (κάτ. 1.900), Λουρουτζίνα (κάτ. 1.250), Ἰδάλιον (κάτ. 1.450), παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου πόλεως, Στρόβολος (κάτ. 1.350), προάστειον τῆς Λευκωσίας, Παλαιοχώρι (κάτ. 1.600), Καλοπαναγιώτης, ὀρεινὴ κώμη ἔχουσα θερμὰς ἰαματικὰς πηγάς, Μόρφου (κάτ. 4300), Κάτω— καὶ Πάνω Ζώδκια (κάτ. ἐν ὅλῳ 1.900), Περιστερῶνα (κάτ. 1000), Λεύκα (κάτ. 1280), Εὐρύχου καὶ Πέτρα.

β΄) Ἐπαρχία *Ἀμμοχώστου* (κάτ. 70.000), κατέχουσα τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς νήσου. Ὑποδιαιρεῖται εἰς τρία διαμερίσματα: τῆς *Ἀμμοχώστου*, *Μεσαορίας* καὶ *Καρπασίας*, ἅτινα μετὰ τῶν διαμερισμάτων Κυθραίας καὶ Ὀρεινῆς τῆς γείτονος ἐπαρχίας Λευκωσίας ἀποτελοῦσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιφέρειαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Κύπρου. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι τὰ Βαρώσια μὲ 6.980 κατοίκους (1921). Τὰ Βαρώσια μετὰ τῆς περὶ τὸ ἓν χιλιόμετρον βορείως αὐτῶν κειμένης Ἀμμοχώστου (κάτ. 2.000), ἔχουν ζωηρὰν ἐμπορικὴν κίνησιν.

Κυριώτεραι κωμοπόλεις καὶ κῶμαι: τὸ Λευκόνοικον, ὁ Μαραθόβουνος (κάτ. 1550), ἡ Βατυλὴ (κάτ. 1800), τὸ Ριζοκάρπασον (κάτ. 3100), ἡ Γιαλοῦσα (κάτ. 3000), τὸ Τρίκωμον (κάτ. 1700), ἡ Ἀκανθοῦ (κάτ. 1700), ἡ Ἑφτακώμη (Ναυτοκώμη) μὲ 1020 κατ.

γ΄) Ἐπαρχία ***Λάρνακος*** (κάτοικοι 35.000). Κατέχει τὸ ΝΑ. τμῆμα τῆς νήσου, περιβρεχομένη κατὰ τὸ νότιον μέρος της ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Εἰς διαμερίσματα δὲν ὑποδιαιρεῖται.

Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ Λάρναξ (Larnaca), κειμένη παρὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον, κατὰ τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου Κιτίου. Ἡ Λάρναξ καὶ ἡ ἐγγὺς πρὸς αὐτὴν κειμένη Σκάλα θεωροῦνται ὡς ἀποτελοῦσαι μίαν ἑνιαίαν πόλιν συνολικοῦ πληθυσμοῦ 10.000 κατοίκων. Ἡ Λάρναξ (κοιν. Λάρνακας) ἔχει 4.000 κατ., λειτουργοῦσι δ' ἐν αὐτῇ τὸ Παγκύπριον Ἱεροδιδασκαλεῖον καὶ ἀστικὴ σχολή. Ἡ Σκάλα (κάτ. 6.000), ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς παραλίας, ἀποτελεῖ τὸν κύριον λιμένα τῆς νήσου. Ἐν αὐτῇ ἑδρεύουσι διοικητήριον, δικαστήριον, δημαρχεῖον καὶ προξενεῖα ξένων χωρῶν. Ἐκ τῶν κωμῶν καὶ κωμοπόλεων τῆς ἐπαρχίας Λάρνακος σημαντικώτεραι εἶναι: τὰ Πάνω — καὶ Κάτω Λεύκαρα (κάτ. ἐν ὅλῳ 3.000), ἡ Ἀραδίπου (κάτ. 2100, Ἀθηαίνου (κάτ. 2250), προσαρτηθεῖσα εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην τῷ 1927, καὶ Ἅγιος Θεόδωρος (κάτ. 1120)

δ΄) Ἐπαρχία *Λεμεσοῦ* (κάτοικοι 55.000). Κατέχει τὸ νότιον τμῆμα τῆς νήσου, βρεχομένη ὑπὸ τῆς θαλάσσης πρὸς Ν. καὶ πρὸς Δ., ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς τὰ διαμερίσματα *Λεμεσοῦ*, *Αὐδήμου* καὶ *Κυλανίου*.

Πρωτεύουσα ἡ Λεμεσὸς (Limasol), πόλις παράλιος καὶ ἐμπορική, ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Γαρύλλη, μὲ πληθυσμὸν 14.000 κατοίκων. Παλαιότερον ἐλέγετο *Νεάπολις* καὶ *Νεμεσός*. Εἰς ἀπόστασιν 7 μιλλίων ἀπὸ ταύτης κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀμαθοῦντος.

Κυριώτεραι κωμοπόλεις καὶ κῶμαι τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ εἶναι: τὰ Πολεμίδια (Πάνω — καὶ Κάτω —) μὲ 1.100 κατ., ἡ Ἐπισκοπὴ (κάτ. 1.100) ἐγγὺς τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου Κουρίου, ἡ Πάχνα (κάτ. 1150), τὸ Κυλάνιον (ἢ Κοιλάνι) μὲ 1300 κατ., τὸ Βουνὶ (κάτ. 1100), ἡ Ἄρσος (κάτ. 1200) καὶ ἡ ἐξοχικὴ διαμονὴ Πάνω Πλάτρες, ὅπου πολλαὶ ἐπαύλεις καὶ μεγάλα ξενοδοχεῖα· ἀπὸ τῶν Πλατρῶν ἡ ἁμαξιτὸς ὁδὸς ἀνέρχεται διὰ μέσου δασῶν εἰς τὸ ὄρος Τρόοδος, ὅπου τὸ θερινὸν μέγαρον τοῦ Ἄγγλου κυβερνήτου, ἀγγλικὸς στρατών, ξενοδοχεῖα κλπ.

ε΄) Ἐπαρχία *Πάφου* (κάτ. 43.000), κατέχουσα τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς νήσου καὶ ὑποδιαιρουμένη εἰς τὰ διαμερίσματα *Πάφου*, *Κελοκεδάρων* καὶ *Χρυσοχοῦ*.

Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶναι ἡ πόλις Κτῆμα (Ktima), εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης κειμένη, μὲ πληθυσμὸν 4000 κατοίκων, ὧν τὸ ἥμισυ σχεδὸν Μωαμεθανοί. Πρὸς Ν. τοῦ Κτήματος, ἐπὶ τῆς παραλίας, κεῖται ἡ Πάφος (κάτ. 400), εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου πόλεως (Νέας Πάφου)· ἔχει ἀβαθὺν λιμένα καὶ μικρὰν ἀποβάθραν.

Σημαντικώτεραι κωμοπόλεις καὶ κῶμαι τῆς ἐπαρχίας εἶναι: ἡ Γεροσκήπου (ἢ Γεροσσιήπου), ὀνομασθεῖσα οὕτω, διότι εἰς τὴν περιοχὴν αὐτῆς ἔκειντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ ἱεροὶ κῆποι τῆς Ἀφροδίτης· τὰ Κούκλια (κάτ. 550), ἐκτισμένα ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Παλαιᾶς Πάφου, ἐξ ἧς σῴζονται ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ φραγκικοῦ ἀνακτόρου· ἡ πόλις τῆς Χρυσοχοῦς (κάτ. 930), κειμένη εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Ἀρσινόης· ἡ Γιόλου, πλησίον τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι θειοῦχοι ἰαματικαὶ πηγαί.

στ΄) Ἐπαρχία *Κερυνείας* (κάτ. 22.000), κατέχουσα τὸ βορειότατον τμῆμα τῆς νήσου.

Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας,—μὴ ὑποδιαιρουμένης εἰς διαμερίσματα —εἶναι ἡ Κερύνεια, παράλιος πολίχνη μὲ 2000 περίπου κατοίκους, κειμένη παρὰ

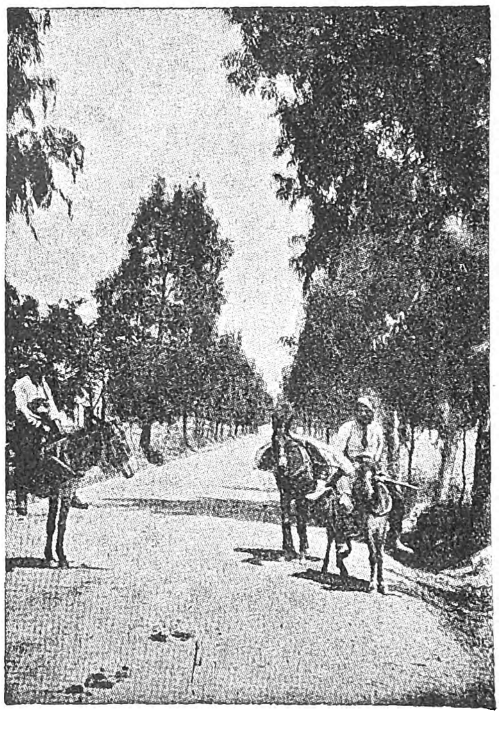

Ἡ πρὸ τῆς Λευκωσίας ἐξ εὐκαλύπτων φυτευμένη λεωφόρος.

τοὺς πρόποδας τοῦ Ἁγίου Ἱλαρίωνος πλησίον τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου πόλεως καὶ ἔχουσα ἀβαθῆ λιμένα. Κυριώτεραι κῶμαι καὶ κωμοπόλεις τῆς ἐπαρχίας: ἡ *Λάπηθος* (κάτ. 3000), οὐχὶ μακρὰν τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας ὁμωνύμου πόλεως, ὁ *Καραβᾶς* (κάτ. 1820), τὸ *Πάνω* καὶ *Κάτω Δίκωμον* (μὲ 1260 ἐν ὅλῳ κατοίκους), ὁ *Ἅγ. Ἀμβρόσιος* (κάτ. 1130) καὶ τὸ *Πελλαπαῖσιν* (κάτ. 660), ὅπου ἡ ἱστορικὴ ὁμώνυμος φραγκικὴ μονή.

Δημόσια οἰκονομικά.—Ὑποτελικὸς φόρος. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς βρεττανικῆς κατοχῆς τοῦ 1878 ἡ Κύπρος, διὰ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ παραρτήματος τῆ ἀγγλοτουρκικῆς συμβάσεως τῆς 4 Ἰουνίου 1878 εὑρέθη βεβαρημένη μὲ τὴν ἐτησίαν πληρωμὴν ποσοῦ £ 92.799/11/3 πρὸς τὸν σουλτᾶνον. Τὸ ποσὸν τοῦτο ἦτο τὸ καθαρὸν ὑπὲρ τὰς δαπάνας περίσσευμα τῶν προσόδων τῆς Κύπρου, τὸ ὁποῖον εἰσήρχετο εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν θησαυροφυλάκιον. Μολονότι δὲ ὁ φόρος οὗτος οὐδέποτε κατεβλήθη εἰς τὸν σουλτᾶνον ἀλλ' ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν Ἄγγλων καὶ Γάλλων ὁμολογιούχων ὀθωμανικῶν δανείων, ὑπῆρξεν ἐν τούτοις ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς στασιμότητος καὶ κακοδαιμονίας ἐν τῇ νήσῳ. Μόλις κατὰ τὸ 1907 τὸ ἀγγλικὸν θησαυροφυλάκιον ἀνέλαβε ν' ἀνακουφίσῃ τὴν Κύπρον δι' ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως (διὰ μίαν τριετίαν κατ' ἀρχάς, συνεχισθείσης ὅμως καὶ μετέπειτα) ἐκ £ 50.000, ὑποβιβασθέντος οὕτω τοῦ ἐτησίου βάρους τῆς νήσου εἰς £ 42.800.

Ἡ αὐτὴ κατάστασις ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς νήσου, κατὰ τὸ 1914, ὁπότε ἤλλαξε μόνον τὸ ὄνομα τοῦ φόρου, μετονομασθέντος εἰς «μερίδιον τῆς Κύπρου εἰς τὸ Δημόσιον Ὀθωμανικὸν χρέος», μέχρι τοῦ 1927, ὁπότε ἀνέλαβε τὸ ἀγγλικὸν θησαυροφυλάκιον νὰ καταβάλλῃ, λόγῳ ἐπιχορηγήσεως, ὁλόκληρον τὸ ποσὸν τῶν £ 92.800, τῆς Κύπρου ὑποχρεωθείσης νὰ εἰσφέρῃ ἐτησίως ποσὸν £ 10.000 μόνον διὰ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἄμυναν. Ὑπολογίζεται ὅτι μέχρι τοῦ 1927 ἡ Κύπρος ἕνεκα τοῦ φόρου ἐστερήθη ἐκ τῶν προσόδων της ποσὸν £ 2.600.000.

Δημόσιον χρέος. Ἄλλο δημόσιον χρέος ἐν Κύπρῳ δὲν ὑφίσταται, εἰμὴ τὸ δαπανηθὲν δι' ἀρδευτικὰ ἔργα ἐν Μεσαορίᾳ, διὰ τὸν λιμένα Ἀμμοχώστου καὶ διὰ τὸν σιδηρόδρομον. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1930 ἐψηφίσθη νόμος διὰ τοῦ ὁποίου παρέχεται εἰς τὴν κυβέρνησιν ἡ ἄδεια συνάψεως δανείου 600.000 λιρῶν, προοριζομένου διὰ τὴν ἐκβάθυνσιν καὶ μεγέθυνσιν τοῦ λιμένος Ἀμμοχώστου, δι' ἀρτεσιανά, γεωργικὸν κολλέγιον εἰς Μόρφου καὶ δι' ὁδοποιίαν.

Προϋπολογισμός. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος μετὰ τὴν κατοχὴν τῆς νήσου (1879—1880, τὸ σύνολον τῶν δημοσίων προσόδων ἀνήρχετο εἰς £ 148.360 καὶ τῶν δαπανῶν εἰς £ 117.445. Κατὰ τὸ 1899—1900 αἱ πρόσοδοι ἀνῆλθον εἰς £ 200.638, αἱ δὲ δαπάναι εἰς £ 134.682, κατὰ δὲ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος τὸ λῆγον τὴν 31 Δεκεμβρίου 1930 αἱ πρόσοδοι ἀνέρχονται εἰς £ 938.920, αἱ δὲ δαπάναι εἰς £ 917,735. Συμφώνως πρὸς τὸ δημοσιευθὲν ἤδη προσχέδιον προϋπολογισμοῦ χρήσεως 1931 αἱ δαπάναι διὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὑπολογίζονται εἰς £ 894.455, αἱ δὲ εἰσπράξεις εἰς £ 824.350, ἤτοι προβλέπεται ἔλλειμμα ἐκ £ 70.150, τὸ ὁποῖον θὰ καλυφθῇ ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος ἀποθεματικοῦ τῶν £ 90.000.

Αἱ δύο κυριώτεραι πηγαὶ δημοσίων προσόδων εἶναι οἱ τελωνειακοὶ δασμοὶ ἀφ' ἑνός, οἵτινες ἀνῆλθον κατὰ μὲν τὸ 1929 εἰς £ 301.931, κατὰ δὲ τὸ 1930 εἰς £ 253.000, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἄμεσος καὶ ἔμμεσος ἐσωτερικὴ φορολογία (ἀναλυτικώτερον: ἔγγειος φορολογία κατὰ τὸ 1930: βεργι κιμὸτ κλπ. £ 78.700· δασμὸς καπνοῦ £ 120.000· ἅλατος £ 30.000· χαρτόσημον £ 45.000 καὶ φόρος προβάτων καὶ αἰγῶν £ 11.800), ἥτις ἀπέδωκε κατὰ τὸ 1929 £ 286.210, κατὰ δὲ τὸ 1930 £ 307.700.

Ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ δαπανῶν, συμφώνως πρὸς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1930, ἀπορροφᾶται πλέον τῶν 48 % διὰ μισθοὺς καὶ ἀποδοχὰς ὑπαλλήλων καὶ συντάξεις. Διὰ δαπάνας δὲ ἐν γένει διοικήσεως διατίθενται 57 % ἐκ τοῦ ὅλου προϋπολογισμοῦ καὶ μόνον τὰ 27 % διὰ δαπάνας προαγωγῆς· τὸ ποσὸν δὲ τοῦτο θέλει ἐλαττωθῇ κατὰ τὸ 1931 ἕνεκα τῆς ἀπαλείψεως £ 35.000 διὰ δαπάνας δημοσίων ἔργων (ἀναλυτικώτερον, συμφώνως πρὸς τὸν προϋπολογισμὸν 1930: συντάξεις £ 51.000, δημόσιον χρέος £ 11.770, ἀστυνομία £ 96.987, ἰατρικὸν τμῆμα £ 65.500, παιδεία £ 115.202, γεωργία £ 55.463, δημόσια ἔργα £ 114.511, κτηματολόγιον £ 39.628). Α. Κ. Α.

Νομοθεσια Ἐφόσον ἡ Κύπρος ἀπετέλει τμῆμα τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἴσχυε καὶ ἐν αὐτῇ ἡ νομοθεσία ἡ ἰσχύουσα εἰς τὴν λοιπὴν αὐτοκρατορίαν. Οὕτως ὡς ἀστικὸς κῶδιξ ἴσχυεν ὁ ὀθωμανικὸς ἀστικὸς νόμος «Μετζελλὲ» τῆς 10 Μαρτίου 1869, ὅστις κυρίως βασίζεται ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων καὶ γνωμοδοτήσεων τῶν ἰμάμηδων, ἰδίως τοῦ χανεφικοῦ δόγματος, καὶ ἔχει πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὴν ἰνδικὴν «Χεττάγια». Ὡς ἐμπορικὸς νόμος ἴσχυεν ὁ ὀθωμανικὸς ἐμπορικὸς κῶδιξ, ὅστις ἐλήφθη σχεδὸν κατὰ λέξιν μὲ ἐλαφράς τινας τροποποιήσεις ἀπὸ τὸ γαλλικὸν πρότυπον τοῦ ναπολεοντείου κώδικος. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὸν ναυτικὸν νόμον καὶ τὸν ποινικὸν κώδικα, οἵτινες ἦσαν πανομοιότυπα τοῦ γαλλικοῦ προτύπου. Τέλος ὁ νόμος περὶ γαιῶν καὶ διαδοχῆς. Ἐπίσης ὁ ὀθωμανικὸς νόμος περὶ τύπου, ὡς καὶ ὁ νόμος περὶ ὀθωμανικῆς ὑπηκοότητος καὶ οἱ νόμοι περὶ βακουφίων καὶ περὶ μεταλλείων καὶ οἱ διάφοροι ἄλλοι νόμοι, τὰ αὐτοκρατορικὰ διατάγματα καὶ αἱ βεζυρικαὶ διαταγαὶ ἴσχυον καὶ ἐφηρμόζοντο ἐν Κύπρῳ μέχρι τοῦ 1878, ὅτε ἡ νῆσος κατελήφθη ὑπὸ τῆς Μ. Βρεττανίας, ἥτις διετήρησε τὴν ὑπάρχουσαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κατοχῆς νομοθεσίαν, μὲ ὡρισμένας κατὰ καιροὺς προσθήκας καὶ τροποποιήσεις, ἐπιβληθείσας διὰ κυπριακῶν νόμων, ψηφιζομένων ὑπὸ τοῦ κυπριακοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου ἢ ἐπιβαλλομένων ὑπὸ αὐτοκρατορικῶν διαταγμάτων.

Παραλλήλως πρὸς τοὺς κυπριακοὺς νόμους ἰσχύουσιν ἐπίσης αἱ διάφοροι συμβάσεις, αἱ συναπτόμεναι ὑπὸ τῆς Μ. Βρεττανίας μετὰ ξένων ἐπικρατειῶν καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἰσχὺς ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῆς νήσου, καθὼς καὶ τὰ αὐτοκρατορικὰ διατάγματα τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν ἐπιβολὴν μέτρων, τὰ ὁποῖα διαφεύγουσι τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου τῆς Κύπρου.

Καίτοι ἀπὸ τοῦ 1927 καὶ ἐντεῦθεν παρατηρεῖται μία συστηματικὴ προσπάθεια πρὸς ἀφομοίωσιν τῆς κυπριακῆς νομοθεσίας πρὸς τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ταῖς ἀποικίαις ἰσχύουσαν, ἐν τούτοις παραμένει ἐν ἰσχύϊ εἰσέτι ὁ «Μετζελλὲ» ὡς ἀστικὸς νόμος. Ὁμοίως ἐξακολουθοῦν ὑφιστάμενοι ὁ ἐμπορικὸς κῶδιξ καὶ ὁ ναυτικὸς κῶδιξ, τροποποιημένοι διὰ τελευταίων νομοθετημάτων καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἑταιρείας, τὰς συναλλαγματικάς, τὰς θαλασσίας μεταφορὰς κλπ. Διὰ νομοσχεδίου ἐξ ἄλλου ὑποβληθέντος εἰς τὸ νομοθετικὸν συμβούλιον, μεταρρυθμίζεται τὸ κεφάλαιον τοῦ ἐμπορικοῦ κώδικος

Digitized by Google

τὸ σχετιζόμενον μὲ τὴν πτώχευσιν καὶ χρεοκοπίαν, συμφώνως πρὸς τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ κρατοῦντα.

Ὡς ποινικὸς νόμος ἰσχύει ἀπὸ τοῦ 1928 ὁ δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος ἐπιβληθείς, ὅστις προεκάλεσε θύελλαν διαμαρτυριῶν ἐν Κύπρῳ, τόσον διὰ τὸ περιεχόμενόν του, ὅσον καὶ διὰ τὸν τρόπον τῆς ἐπιβολῆς του. Διὰ τοῦ νόμου τούτου ἐπιβάλλονται τὰ ἀκόλουθα ἑπτὰ εἴδη ποινῶν: 1ον) θάνατος, 2ον) φυλάκισις, 3ον) μαστίγωσις, 4ον) ραβδισμός, 5ον) πρόστιμον, 6ον) πληρωμὴ ἀποζημιώσεως καὶ 7ον) ἐγγύησις καλῆς διαγωγῆς. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ ἔγκλημα μοιχείας δὲν ἀναφέρεται. Διὰ τοῦ ἰδίου νόμου λαμβάνονται καὶ μέτρα προστασίας τῆς ὑπαρχούσης κοινωνικῆς καταστάσεως.

Γενικῶς θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ ὅτι ὅλη ἡ κυπριακὴ νομοθεσία ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ πολὺ καθυστερημένη ἀπέναντι τῶν σημερινῶν προόδων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς νεωτέρας κοινωνίας, ἐπικρατεῖ δ' ἐν γένει ἐν αὐτῇ τὸ πνεῦμα τῆς ἀστυνομικῆς ἐξουσίας. Οὕτως οἱ νόμοι προσλαμβάνουν χαρακτῆρα δεσμευτικὸν καὶ περιοριστικόν, ἀντὶ νὰ τείνουν εἰς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ διὰ διατάξεων εὐρυτέρας ἀντιλήψεως.

Ὁ κυβερνήτης δικαιοῦται νὰ ἐπιβάλῃ ἐν συμβουλίῳ ὡρισμένα διατάγματα καὶ κανονισμούς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κειμένων νόμων, τὰ δὲ δημαρχεῖα, ἐξ ἄλλου, δικαιοῦνται εἰς ἐπιβολὴν ὡρισμένων θεσμῶν καὶ κανονισμῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ περὶ δημαρχείων νόμου, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλοι μὲν εἶναι ἀφ' ἑαυτῶν ἔγκυροι, δι' ἄλλους δὲ προαπαιτεῖται εἰδικὴ ἔγκρισις ἐκ μέρους τοῦ κυβερνήτου.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω θὰ ἔπρεπε νὰ προστεθῇ καὶ ἡ νομολογία τῶν ἀποφάσεων τοῦ ἐφετείου Κύπρου καὶ τῆς δικαστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἰδιαιτέρου συμβουλίου τοῦ ἄνακτος διὰ τὰς ἐκ Κύπρου ἐφέσεις, ἥτις νομολογία εἶναι σεβαστὴ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν κυπριακῶν δικαστηρίων.

Ὁ περὶ τύπου νόμος. Διὰ νόμου ψηφισθέντος κατὰ Μάϊον τοῦ 1930, αἱ ὀλίγαι ὑφιστάμεναι ἐλευθερίαι τοῦ τύπου, δυνάμει τοῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἰσχύοντος παλαιοῦ ὀθωμανικοῦ περὶ τύπου νόμου, κατηργήθησαν καὶ εἰσήχθη ὁ θεσμὸς τῆς καταθέσεως ἐγγυήσεως διακοσίων λιρῶν διὰ τὴν ἔκδοσιν οἱασδήποτε ἐφημερίδος ἢ περιοδικοῦ, ἀνεξαρτήτως ἂν τοῦτο εἶναι πολιτικῆς ἢ μὴ φύσεως.

Ὁμοίως διὰ τοῦ νέου τούτου νόμου ἀπαιτεῖται ὅπως, ἵνα ἐπιτραπῇ ἡ ἔκδοσις ἐφημερίδος, ὑποβληθῇ αἴτησις εἰς τὸν ἀποικιακὸν γραμματέα, διὰ τῆς ὁποίας νὰ φαίνεται ὅτι ὁ αἰτῶν ἢ οἱ αἰτοῦντες: α') ἄγουν ἡλικίαν ἄνω τῶν τριάκοντα ἐτῶν, β') εἶναι καλοῦ χαρακτῆρος, γ') γνωρίζουσι νὰ ὁμιλῶσι, νὰ γράφωσι καὶ ν' ἀναγινώσκωσι τὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ γράφεται ἡ ἐφημερίς, δ') δὲν εἶναι πτωχεύσαντες ἔμποροι ἄνευ ἀποκαταστάσεως, ε') οὐδέποτε κατεδικάσθησαν δι' οἱονδήποτε ἀδίκημα εἰς φυλάκισιν πέραν τῶν ἓξ μηνῶν, στ') ὅτι δὲν τοῖς ἀφῃρέθη ἡ ἄδεια τοῦ ἐνασκεῖν τὸ δικηγορικὸν ἢ τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα, ζ') δὲν ἀπεβλήθησαν τῆς κυβερνητικῆς ὑπηρεσίας, η') εἶναι κάτοικοι τῆς νήσου ἀπὸ ἑνὸς τοὐλάχιστον ἔτους πρὸ τῆς αἰτήσεως. Παρ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ τύπου, ὁ νόμος ἐτέθη ἐν ἐφαρμογῇ ἀπὸ τῆς 30 Αὐγούστου 1930.

Δικαστήρια. Ὅταν ἡ Μ. Βρεττανία κατέλαβε τὴν νῆσον, ἐλειτούργουν ἐν Κύπρῳ ὡς δικαστήρια γενικῆς δικαιοδοσίας τὰ λεγόμενα «Τααβῆ», ἀπαρτιζόμενα ἐκ πέντε μελῶν: δύο Ἑλλήνων καὶ δύο Ὀθωμανῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ καδῆ. Τὰ δικαστήρια ταῦτα ἤδρευον ἀνὰ ἓν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἑκάστης ἐπαρχίας καὶ εἶχον περιωρισμένην ἀστικὴν καὶ ποινικὴν δικαιοδοσίαν. Αἱ ἀποφάσεις των ὑπέκειντο εἰς ἔφεσιν ἐνώπιον τοῦ «Τεμγίζ», εἴδους ἐφετείου ἐν ταὐτῷ καὶ ἀκυρωτικοῦ, ἑδρεύοντος ἐν Λευκωσίᾳ καὶ ἀποτελουμένου ἐξ ἑπτὰ μελῶν, τριῶν Ἑλλήνων καὶ τριῶν Ὀθωμανῶν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ καδῆ Λευκωσίας. Ἦτο δὲ τὸ δικαστήριον τοῦτο ταυτοχρόνως καὶ τὸ κακουργιοδικεῖον τῆς νήσου.

Δικαστήρια εἰδικῆς δικαιοδοσίας ὑφίσταντο δύο: τὸ ἐμποροδικεῖον ἐν Λάρνακι, ἥτις ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἡ μόνη πόλις μὲ ἐμπορικήν τινα κίνησιν, καὶ τὰ ἱεροδικαστήρια «Μακεμὲ-ἱ-Σιερί», τῶν ὁποίων ἡ δικαιοδοσία περιωρίζετο μόνον μεταξὺ τῶν Μουσουλμάνων διὰ ζητήματα γάμου, διαζυγίου, διατροφῆς καὶ κληρονομίας. Τὰ ἱεροδικαστήρια ἐφήρμοζον τὰς ἀρχὰς τοῦ ἱεροῦ ἰσλαμικοῦ δικαίου καὶ αἱ ἀποφάσεις των ὑπεβάλλοντο κατ' ἔφεσιν ἐνώπιον τοῦ ἱεροῦ συμβουλίου, τοῦ ἑδρεύοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῷ σεϊχουλισλαμάτῳ.

Τὸ καθεστὼς τοῦτο ἐξέλιπε, κατὰ φυσικὸν λόγον, μετὰ τὴν βρεττανικὴν κατοχήν. Διὰ τοῦ νόμου ἐν πρώτοις τῆς 17 Ἰανουαρίου 1879, ψηφισθέντος ὑπὸ τοῦ διοριζομένου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νομοθετικοῦ συμβουλίου τῆς νήσου, ἱδρύθη ἐν Λευκωσίᾳ ἀνώτατον δικαστήριον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μεγάλου ἁρμοστοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχε δικαιοδοσίαν ἐφ' ὅλων τῶν ὑποθέσεων ἐκτὸς τῶν εἰδικῶς διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1878 ὑπαγομένων εἰς τὰ ὀθωμανικὰ ἱεροδικαστήρια. Βοηθοὶ δικασταὶ διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἁρμοστοῦ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς νήσου. Ἀλλὰ καὶ ἡ διὰ τοῦ νόμου τούτου δημιουργηθεῖσα κατάστασις ὑπῆρξε προσωρινή, διαρκέσασα μέχρι τοῦ 1882, ὁπότε, δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος, ἐτέθησαν αἱ βάσεις τῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς κυπριακῆς δικαιοσύνης.

Διὰ τοῦ διατάγματος τούτου ἱδρύθησαν ὡρισμένα μονομελῆ δικαστήρια, καλούμενα κωμοδικεῖα, ἔχοντα περιωρισμένην ἀστικὴν καὶ ποινικὴν δικαιοδοσίαν. Ἐπίσης ἱδρύθησαν ἓξ ἐπαρχιακὰ δικαστήρια, ἑδρεύοντα εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν ἓξ ἐπαρχιῶν τῆς νήσου καὶ ἀποτελούμενα ἐξ ἑνὸς Ἄγγλου ὡς προέδρου, ἑνὸς Ἕλληνος καὶ ἑνὸς Ὀθωμανοῦ ὡς παρέδρων. Ἡ διαδικασία τῶν ἐπαρχιακῶν δικαστηρίων ἐξετείνετο ἐφ' ὅλων τῶν ζητημάτων ἀστικῆς καὶ ἐμπορικῆς φύσεως καὶ μόνον ὡς πρὸς τὰς ποινικὰς ὑποθέσεις περιωρίζετο ἡ δικαιοδοσία των μέχρι τῶν πταισμάτων καὶ πλημμελημάτων καὶ τῆς προανακρίσεως διὰ τὰ κακουργήματα.

Τὸ κακουργιοδικεῖον δὲν εἶχε μόνιμον ἕδραν, ἀλλὰ περιήρχετο ἐκ περιτροπῆς τὰς ἓξ πόλεις τῆς νήσου, ἀπηρτίζετο δὲ ἐκ τοῦ ἀρχιδικαστοῦ, ὡς προέδρου, ἐξ ἑνὸς Ἄγγλου βοηθοῦ δικαστοῦ τοῦ ἐφετείου (Puisne Judge) καὶ τῶν τριῶν ἐπαρχιακῶν δικαστῶν τῆς οἰκείας ἐπαρχίας.

Διὰ τὰς ἐφέσεις ἀστικῆς φύσεως ἱδρύθη ἐν Λευκωσίᾳ ἐφετεῖον, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ ἀρχιδικαστοῦ καὶ τοῦ βοηθοῦ του, ἀμφοτέρων Ἄγγλων, τῶν ὁποίων αἱ ἀποφάσεις ἐπὶ ὑποθέσεων 300 λιρῶν καὶ ἄνω ὑπέκειντο, ὑφ' ὡρισμένας προϋποθέσεις, εἰς ἔφεσιν ἐνώπιον τῆς ἐν Λονδίνῳ δικαστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἰδιαιτέρου συμβουλίου τοῦ ἄνακτος (Judicial Committee of the Privy Council). Ἀκυρωτικὸν δικαστήριον δὲν ὑφίστατο, οὔτε τὸ σύστημα τῶν ἐνόρκων.

Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης εἶναι ὅτι οἱ ἰθαγενεῖς δικασταὶ δὲν ἠδύναντο ν' ἀποφασίσωσιν ἐπὶ διαφορῶν, κατὰ τὰς ὁποίας εἴτε ἀμφότεροι οἱ διάδικοι, εἴτε ὁ ἐναγόμενος μόνον, ἢ προκειμένου περὶ ποινικῶν ὁ κατηγορούμενος, ἦσαν ξένοι ὑπήκοοι. Ἡ δικαιοδοσία τῶν Ἑλλήνων ὅσον καὶ Ὀθωμανῶν δικαστῶν περιωρίζετο μόνον εἰς τοὺς Κυπρίους· διὰ τὰς ἄλλας ὡς ἄνω ὑποθέσεις ἐδίκαζον μόνον οἱ Ἄγγλοι δικασταί.

Ἡ διαδικασία διεξήγετο εἰς ἀγγλικήν, ἑλληνικὴν καὶ τουρκικήν, ὑπαρχόντων εἰδικῶν μεταφραστῶν, καλουμένων πρωτοκολλητῶν, οἵτινες ἦσαν ἐπιφορτισμένοι καὶ μὲ ἄλλα καθήκοντα ἐν τῷ δικαστηρίῳ.

Μὲ ἐλαφρὰς τροποποιήσεις, μόνον ὡς πρὸς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν κωμοδικείων καὶ ἄλλων μικροτέρας φύσεως ζητημάτων, τὸ καθεστὼς τοῦτο ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1927, ὁπότε, διὰ νέου αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος, ἐπηνέχθησαν ὡρισμέναι μεταβολαί, ἐκ τῶν ὁποίων σημαντικώτεραι εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: α') Κατάργησις τοῦ δικαιώματος, τὸ ὁποῖον εἶχον οἱ ξένοι ὑπήκοοι ὅπως δικάζωνται μόνον ὑπὸ Ἄγγλων δικαστῶν, τῶν ἰθαγενῶν δικαστῶν δυναμένων νὰ δικάσωσιν οἱανδήποτε διαφοράν. β') Περιορισμὸς τῆς δικαιοδοσίας τῶν ἐπαρχιακῶν δικαστηρίων ἐπὶ διαφορῶν μὴ ὑπερβαινουσῶν τὰς 300 λίρ. γ') Σύμπτυξις τῶν δικαστικῶν περιφερειῶν ἀπὸ ἓξ εἰς τρεῖς: Λευκωσίας-Κερυνείας, Ἀμμοχώστου-Λάρνακος καὶ Λεμεσοῦ-Πάφου καὶ ἀνάλογος ἐλάττωσις τῶν θέσεων τῶν Ἄγγλων προέδρων, τῶν ἰθαγενῶν παρέδρων παραμενόντων ὡς καὶ πρότερον. δ') Ἵδρυσις τμηματικοῦ δικαστηρίου μονομελοῦς ἐξ ἑνὸς δικαστοῦ τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου (τοῦ ἐφετείου) πρὸς ἐκδίκασιν ἀστικῶν ἢ ἐμπορικῶν ὑποθέσεων ὑπερβαινουσῶν τὸ ποσὸν τῶν £ 300, αἵτινες πρότερον ἦσαν ἀνατεθειμέναι εἰς τὰ ἐπαρχιακὰ δικαστήρια. ε') Αὔξησις τῶν μελῶν τοῦ ἐφετείου ἀπὸ δύο εἰς πέντε μέλη, ἐκ τῶν ὁποίων τρεῖς εἶναι Ἄγγλοι καὶ οἱ ἄλλοι δύο Κύπριοι, εἷς Ἕλλην καὶ εἷς Ὀθωμανός. στ') Δημιουργία ἀκυρωτικοῦ δι' ἐφέσεις ἀπὸ τοῦ κακουργοδικείου· καὶ ζ') Ἀντικατάστασις τῶν κωμοδικείων διὰ μονομελῶν ἐπίσης δικαστηρίων, ἀποτελουμένων ἐξ ἑνὸς βοηθοῦ δικαστοῦ ἐπαρχιακῶν δικαστηρίων, μὲ τὴν αὐτὴν ὡς καὶ πρότερον δικαιοδοσίαν καὶ μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ὅλα τὰ δικαστήρια ταῦτα, ἀντὶ νὰ ἑδρεύωσιν εἰς ὡρισμένα κέντρα, ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ κέντρου τῆς δικαστικῆς περιφερείας, ὄντα κινητά.

Ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦτο λειτουργοῦσι σήμερον τὰ δικαστήρια τῆς νήσου.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ὑφίστανται ἀκόμη, συμφώνως πρὸς τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια, τῶν ὁποίων ἡ δικαιοδοσία περιορίζεται, διὰ τοὺς Χριστιανοὺς ὀρθοδόξους, μόνον εἰς ζητήματα γάμου, μνηστείας καὶ διαζυγίου, ὡς καὶ διατροφῆς. Δυστυχῶς, ἐν τούτοις, δὲν εἶναι εἰσέτι τὰ δικαστήρια ταῦτα ἀνεγνωρισμένα ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ αἱ ἀποφάσεις των εὑρίσκουσι πολλάκις δυσκολίας ἐν τῇ ἐκτελέσει, προκειμένου περὶ ἐπιτιμίων ἢ περὶ διατροφῆς. Τὰ δικαστήρια ταῦτα εἶναι πρώτου καὶ δευτέρου βαθμοῦ. Τὰ ὀθωμανικὰ ἐξ ἄλλου ἱεροδικαστήρια ἐξακολουθοῦσιν ὑφιστάμενα μέχρι σήμερον, ἔχοντα δικαιοδοσίαν ἐπὶ ὑποθέσεων μουσουλμανικῶν γάμων, διαζυγίων, διατροφῆς καὶ κληρονομίας. Διὰ διατάγματος δὲ τοῦ 1927 ἱδρύθη καὶ ἐφετεῖον διὰ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἱεροδικείων.

Εἰσαγγελικὰ καθήκοντα ἐνεργεῖ ὁ δικηγόρος τοῦ στέμματος ἢ ὁ δημόσιος κατήγορος, τοῦ γενικοῦ εἰσαγγελέως περιορισθέντος εἰς τὰ καθήκοντά του ὡς νομικοῦ συμβούλου τῆς κυβερνήσεως. Ἐννοεῖται ὅτι τόσον ὁ δικηγόρος τοῦ στέμματος ὅσον καὶ ὁ δημόσιος κατήγορος βοηθοῦνται εἰς τὰ καθήκοντά των, ἐπὶ μικροτέρας φύσεως ὑποθέσεων, ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας, ἥτις σχεδὸν ἀντιπροσωπεύει τὸ στέμμα εἰς ὅλα τὰ πταίσματα καὶ πλημμελήματα ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων. Ἐκ τοῦ ὅτι ὅμως οἱ ἀστυνομικοὶ ὑπάλληλοι στεροῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ στοιχειώδους νομικῆς μορφώσεως, παρακωλύεται τὰ μέγιστα τὸ ἔργον τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης. Α. Κ. Α.

Ἐκπαίδευσις. Βαθὺ πνευματικὸν σκότος ἐκάλυψε τὴν Κύπρον μετὰ τὴν τουρκικὴν κατοχὴν (1571 μ. Χ.). Τὰ λειτουργοῦντα ἐπὶ ἑνετοκρατίας σχολεῖα ἔκλεισαν καὶ οἱ ἱερεῖς ἐδίδασκον ἰδιωτικῶς ἐκκλησιαστικὰ γράμματα εἰς πολὺ περιωρισμένον ἀριθμὸν μαθητῶν. Τὸ πρῶτον δημόσιον σχολεῖον ἱδρύθη ἐν Λάρνακι τῷ 1733 μὲ διδάσκαλον τὸν διάκονον Φιλόθεον, ἀπόφοιτον τῆς σχολῆς τοῦ Χαλεπίου. Ὀλίγον τι βραδύτερον ὁ φιλεπιστήμων ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Φιλόθεος ἵδρυσε, τῷ 1742, τὴν ἐν Λευκωσίᾳ «Σχολὴν τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων καὶ μουσικῆς», τὴν ὁποίαν ἐπὶ 19 συναπτὰ ἔτη διηύθυνεν ὁ Ἐφραὶμ ὁ Ἀθηναῖος, τελειόφοιτος τῆς Πατμιάδος σχολῆς, ὁ μετὰ ταῦτα πατριάρχης Ἱεροσολύμων. Μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς ὁ ἱερομόναχος Παρθένιος. Φαίνεται ὅτι ἡ σχολὴ ἔκλεισε κατὰ τὰ περιπετειώδη ἔτη 1784—1785, ἐπανιδρύθη ὅμως καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου, ὅστις, τῷ 1802, ἤγειρε δωμάτιον ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς «σοφίας μέγαρον». Τῷ 1812 ὁ διάδοχος αὐτοῦ Κυπριανὸς ὁ ἐθνομάρτυς (1810—1821) ἵδρυσε σχολήν, εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἀπόστασιν, ἀφιερώσας ταύτην πρὸς τιμὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἡ σχολὴ ἔκλεισε κατόπιν τῶν τραγικῶν γεγονότων τοῦ 1821 καὶ ἐπανελειτούργησε, τῷ 1827, πρωτοβουλίᾳ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Παναρέτου, συγκαλέσαντος, τῷ 1830, ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ συνέλευσιν, ἥτις ἐμερίμνησε περὶ τῆς λειτουργίας 3 σχολείων ἐν τῇ νήσῳ (ἐν Λευκωσίᾳ, Λεμεσῷ καὶ Λάρνακι). Τῷ 1839 ἐγένετο ἑτέρα ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ συνέλευσις, ἥτις ἐφρόντισε περὶ τοῦ καταρτισμοῦ κοινοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ταμείου καὶ περὶ τῆς λειτουργίας 3 ἑλληνικῶν καὶ 7 ἀλληλοδιδακτικῶν σχολείων, τὴν συντήρησιν τῶν ὁποίων κατὰ μέγιστον μέρος ἀνέλαβεν ἡ Ἐκκλησία.

Ὁ μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος (1854—1867) εἰργάσθη μὲ ἔνθεον ζῆλον πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς παιδείας ἐν τῇ νήσῳ, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του δὲ ἱδρύθη, τῷ 1859, καὶ τὸ πρῶτον ἐν Λευκωσίᾳ παρθεναγωγεῖον. Γενομένης, τῷ 1860, ἐρεύνης ὑπὸ τῆς Πύλης εὑρέθησαν λειτουργοῦντα ἐν τῇ νήσῳ 22 σχολεῖα μὲ 29 διδασκάλους καὶ 1179 μαθητάς. Τῷ 1877 ἐλειτούργουν ἐν Κύπρῳ δημοτικὰ σχολεῖα: ἰδιωτικὰ 18 μὲ 18 διδασκάλους καὶ 350 μαθητάς, κοινοτικὰ 45 μὲ διδασκάλους 47 καὶ 2500 μαθητάς, ἑλληνικὰ σχολεῖα 2 μὲ 2 καθηγητὰς καὶ 25 μαθητάς, καὶ προγυμνάσια 2 μὲ 7 καθηγητὰς καὶ 88 μαθητὰς (*Chassiotis*: L' instruction publique chez les Grecs, παράρτημα). Κατὰ τὸ ἔτος δὲ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς ἐλειτούργουν ἑλληνικὰ σχολεῖα ἐν ὅλῳ 83 καὶ ὀθωμανικὰ 75, μὲ 7000 περίπου μαθητάς.

Ἡ ἐκπαίδευσις ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς ἔκαμε μεγάλας ἐν τῇ νήσῳ προόδους, χάρις κυρίως εἰς τὴν φιλομουσίαν τῶν κατοίκων καὶ τὴν θερμὴν ὑποστήριξιν τῶν ἡγετῶν τοῦ τόπου, λαϊκῶν καὶ κληρικῶν. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἐλάχιστα ἀνεμείχθη εἰς τὰ τῆς παιδείας, τῆς ὁποίας τὴν ἐξ ὁλοκλήρου διαχείρισιν εἶχον, τῆς μὲν ἑλληνικῆς οἱ Ἕλληνες Κύπριοι μέχρι τοῦ 1923, τῆς δὲ μωαμεθανικῆς οἱ Μουσουλμᾶνοι μέχρι τοῦ 1920. Ἡ ὀργάνωσις τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἶχεν ὡς ἑξῆς: Ἑκάστη κοινότης ἐξέλεγε τὴν σχολικήν της ἐπιτροπείαν, ἡ ὁποία διώριζε καὶ ἔπαυε τὸν κοινοτικὸν διδάσκαλον· ταύτης προΐστατο ἡ ἐπαρχιακὴ ἐκπαιδευτικὴ ἐπιτροπεία, καὶ ἀνωτάτη ἐκπαιδευτικὴ ἀρχὴ ἦτο τὸ ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον, ὅπερ ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ ἀρχιγραμματέως τῆς διοικήσεως, τοῦ ἀρχιεπόπτου τῶν σχολείων, τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ ἑνὸς ἀντιπροσώπου ἐκλεγομένου παρ' ἑκάστης ἐπαρχιακῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐπιτροπείας.

Τῷ 1923 ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ἐπωφελουμένη τῆς ἐν τῇ νήσῳ πολιτικῆς ἀνωμαλίας, ἀπεστέρησε τὰς κοινότητας τοῦ δικαιώματος τοῦ διορισμοῦ τῶν διδασκάλων των, ψηφίσασα ἐκπαιδευτικὸν νόμον, δυνάμει τοῦ ὁποίου τοὺς διδασκάλους διώριζε τοῦ λοιποῦ ὁ κυβερνήτης τῇ συστάσει τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου, οὗτινος ἡ σύνθεσις παρέμεινεν ὡς προηγουμένως. Βραδύτερον ἡ κυβέρνησις, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ της ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἀπ

Digitized by Google

κλειστικὴν διαχείρισιν τῆς παιδείας ἐν τῇ νήσῳ, εἰσήγαγε, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1929, νέον ἐκπαιδευτικὸν νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον ψηφισθὲν κατὰ τὴν 7ην Δεκεμβρίου 1929 ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, Τούρκων καὶ 3 Ἑλλήνων βουλευτῶν, ἀποτελεῖ τὸν ἰσχύοντα νῦν περὶ παιδείας νόμον, ὅπως ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς κυβερνήσεως τὴν 18ην Δεκεμβρίου καὶ ἐτέθη εἰς ἰσχὺν ἀπὸ τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1930.

Δυνάμει τοῦ νέου ἐκπαιδευτικοῦ νόμου ὑφίστανται δύο ἐκπαιδευτικὰ συμβούλια: ἓν διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἓν διὰ τοὺς Μωαμεθανούς. Αἱ κυριώτεραι διατάξεις τοῦ νόμου, αἱ ἀφορῶσαι τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν, ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Τὸ ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀρχιγραμματέως, τοῦ ἀρχιεπισκόπου, τοῦ διευθυντοῦ τῆς παιδείας καὶ 6 ἄλλων μελῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου μεταξὺ 12 ὑποδεικνυομένων ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν μελῶν τοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου ἐν συνεδριάσει· τὸ ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον ἔχει τὰς ἑξῆς ἐξουσίας:

α') Νὰ καθορίζῃ τὸ πρόγραμμα καὶ τὴν διδακτέαν ὕλην.

β') Νὰ καθορίζῃ τὰς ἑορτὰς καὶ διακοπὰς τῶν σχολείων.

γ') Νὰ συνιστᾷ εἰς τὸν κυβερνήτην τὴν ἵδρυσιν νέων σχολείων εἰς κοινότητας μὴ ἐχούσας τοιαῦτα.

δ') Νὰ συνιστᾷ εἰς τὸν κυβερνήτην σύνταξιν κανονισμῶν πρὸς κατάταξιν τῶν διδασκάλων εἰς τάξεις.

ε') Νὰ συνιστᾷ εἰς τὸν κυβερνήτην τὴν ἵδρυσιν σχολικῶν κτηρίων, γυμναστηρίων, σχολικῶν κήπων κλπ.

στ') Νὰ διορίζῃ ἐλεγκτὰς διὰ τὴν ἐξέλεγξιν τῶν λογαριασμῶν τῶν σχολικῶν ἐπιτροπειῶν.

ζ') Νὰ συνιστᾷ εἰς τὸν κυβερνήτην τὴν παροχὴν δωρεῶν εἰς τὰς κοινότητας ἐκ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ταμείων δι' ἐκπαιδευτικοὺς σκοπούς· καὶ

η') Νὰ ἀσχολῆται ἐν γένει μὲ οἱονδήποτε ζήτημα ἀφορῶν τὴν παιδείαν τοῦ τόπου.

Εἰς ἑκάστην πόλιν τῆς νήσου θὰ ὑπάρχῃ σχολικὴ ἐπιτροπεία, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ μητροπολίτου ὡς προέδρου, τοῦ δημάρχου, ἐὰν εἶναι Ἕλλην, ὡς ἀντιπροέδρου, καὶ 6 μελῶν διοριζομένων ὑπὸ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου. Αἱ σχολικαὶ ἐπιτροπεῖαι θὰ ἔχωσι τὴν ἐπίβλεψιν τῶν σχολείων τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐπίσης δὲ καὶ τὸν διορισμὸν καὶ τὴν παῦσιν τῶν καθηγητῶν καὶ ἐν γένει τὴν διαχείρισιν τῶν ἐν τῇ περιοχῇ αὐτῶν λειτουργούντων σχολείων τῆς μέσης παιδείας. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς κοινότητας αἱ χωριτικαὶ ἀρχαὶ θὰ ἔχωσι καὶ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν σχολείων των.

Διὰ τοῦ νέου νόμου ὁ διορισμός, ἡ παῦσις καὶ ἡ μετάθεσις τῶν διδασκάλων κατ' οὐσίαν ἐξαρτῶνται παρὰ τοῦ κυβερνήτου καὶ ἡ κατάταξις εἰς τάξεις ὑπὸ τοῦ ἐξεταστικοῦ συμβουλίου, τὸ ὁποῖον θὰ διορίζῃ ὁ κυβερνήτης. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ πλειονοψηφία τῶν κατοίκων φρονεῖ ὅτι ὁ νέος νόμος εἶναι ἐπιζήμιος εἰς τὴν ἐθνικὴν τῆς νήσου ὑπόθεσιν.

Οἱ ἐν τῇ νήσῳ διδάσκαλοι, οἱ μὲν Ἕλληνες δέον νὰ εἶναι ὀρθόδοξοι, οἱ δὲ Τοῦρκοι Μωαμεθανοί, ἡλικίας ἄνω τῶν 20 ἐτῶν καὶ Βρεττανοὶ ὑπήκοοι, ἐκτὸς τῶν διδασκάλων τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ τῶν τεχνικῶν μαθημάτων, οἵτινες δὲν ὑπόκεινται εἰς τὰς διατυπώσεις ταύτας.

Οἱ διδάσκαλοι διαιροῦνται εἰς τέσσαρας τάξεις, μὲ τὸ ἀκόλουθον ἀνώτατον ὅριον ἐτησίου μισθοῦ: ἡ Α' £ 150, ἡ Β' £ 115, ἡ Γ' £ 100, καὶ ἡ Δ' £ 85.

Εἰς τοὺς διδασκάλους, ἀποχωροῦντας τῆς ὑπηρεσίας κατὰ τὸ 60ὸν ἔτος καὶ τὰς διδασκαλίσσας τὸ 55ον ἔτος, παρέχεται φιλοδώρημα ἰσοδύναμον μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν μισθῶν ἑνὸς μηνὸς δι' ἕκαστον ἔτος ὑπηρεσίας, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀνωτάτου μισθοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ ἀποχωρήσας διδάσκαλος ἐλάμβανεν.

Ἐναντίον τοῦ νέου ἐκπαιδευτικοῦ νόμου διεμαρτυρήθησαν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου καὶ ἡ πλειονότης τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν. Ἐπίσης ἐγένοντο συλλαλητήρια διαμαρτυρίας καθ' ὅλην τὴν νῆσον, ἀλλ' ἄνευ δυστυχῶς ἀποτελέσματος.

Δημοτικὴ ἐκπαίδευσις. Ἐν Κύπρῳ σήμερον λειτουργοῦν τὰ ἀκόλουθα σχολεῖα δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως:

187	ἑλληνικὰ	καὶ	50	ὀθωμανικὰ	ἀρρεναγωγεῖα
191	»	καὶ	49	»	παρθεναγωγεῖα
290	»	καὶ	161	»	μεικτὰ σχολεῖα
32	»	καὶ	1	»	νηπιαγωγεῖα

διδάσκουν δὲ εἰς αὐτά:

610	Ἕλληνες	καὶ	233	Ὀθωμανοὶ	διδάσκαλοι,
305	Ἑλληνίδες	καὶ	103	Ὀθωμανίδες	διδασκάλισσ.
59	»	καὶ	5	»	νηπιαγωγοί.

Τὸ γραφεῖον τῆς Παιδείας διευθύνεται ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἀρχιεπόπτου αἰδ. C. Newham μὲ ὑποδιευθυντὴν ἐπίσης Ἄγγλον. Ἑπτὰ Ἕλληνες καὶ 4 Ὀθωμανοὶ ἐπόπται ἐπιθεωροῦν τὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1929—1930 φοιτοῦν 38.900 Ἕλληνες καὶ 8.951 Ὀθωμανοὶ μαθηταὶ καὶ μαθήτριαι.

Κατὰ τὰς κυβερνητικὰς στατιστικάς, περίπου 14.000 παιδία, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων, δὲν φοιτοῦν εἰς τὰ σχολεῖα, διότι δυστυχῶς ἡ ἐκπαίδευσις δὲν εἶναι ὑποχρεωτική.

Κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ἐδαπανήθησαν διὰ τὴν κατωτέραν ἐκπαίδευσιν £ 81.749 διὰ τὴν ἑλληνικὴν καὶ £ 20.301 διὰ τὴν τουρκικήν.

Μέση καὶ ἀνωτέρα ἐκπαίδευσις. Ἐκτὸς τῶν σχολείων κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως λειτουργοῦσι νῦν ἐν Κύπρῳ καὶ αἱ ἑξῆς ἀνώτεραι σχολαί:

Ἐν Λευκωσίᾳ: Τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον, τὸ ἀρχαιότερον τῆς νήσου, ἱδρυθὲν τῷ 1895 (430 μαθηταὶ) καὶ β') τὸ Παγκύπριον Διδασκαλεῖον (45 μαθ.) μὲ 27 καθηγητὰς ἀμφότερα. γ') Τὸ Ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον Φανερωμένης (157 μαθήτριαι) καὶ δ') τὸ Διδασκαλεῖον Θηλέων (μαθ. 127) μὲ καθηγητὰς ἀμφότερα 16, ε') Ἡ Ἀγγλικὴ σχολὴ Λευκωσίας, ἱδρυθεῖσα τῷ 1900 ὑπὸ τοῦ αἰδ. C. Newham Ἐν αὐτῇ φοιτοῦν 210 μαθηταὶ καὶ διδάσκουν 7 Ἄγγλοι, 4 Ἕλληνες καὶ 1 Ὀθωμανὸς καθηγηταί. Ἔχει 9 τάξεις, εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τῶν ὁποίων διδάσκονται ἐμπορικά. Εἶναι σχολὴ ξένων γλωσσῶν καὶ ἐν αὐτῇ ἐκπαιδεύονται κυρίως οἱ δημόσιοι τῆς νήσου ὑπάλληλοι. στ') Ἡ Γεωργικὴ σχολή, ἱδρυθεῖσα τῷ 1911· διάρκεια σπουδῶν 3ετής· καθηγηταὶ 13, μαθηταί 28. ζ') Ἡ Σχολὴ τῆς Terra Santa, ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν ἐν τῇ νήσῳ σχολῶν ξένων γλωσσῶν, ἱδρυθεῖσα τῷ 1850. Ἔχει 6 τάξεις μὲ 10 καθηγητὰς (μαθηταὶ 98).

Ἐπίσης ἐν Λευκωσίᾳ ὑπάρχουν δύο ᾠδεῖα: τὸ Ὠδεῖον Κύπρου ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κυβερνήτου καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ᾠδεῖον, παράρτημα τοῦ Ἑλληνικοῦ ᾠδείου Ἀθηνῶν.

Ἐν Λάρνακι: α') Τὸ Παγκύπριον ἐμπορικὸν Λύκειον, ἱδρυθὲν τῷ 1910, ἀνεγνωρίσθη τῷ 1914 ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τῆς Ἑλλάδος ὡς ἰσότιμον πρὸς τὰς ἐν Ἑλλάδι δημοσίας ἐμπορικὰς σχολάς. Καθηγηταὶ 17, μαθηταὶ 224 καὶ μαθήτριαι 20. Τὸ λύκειον ἔχει βιβλιοθήκην ἐκ 2.000 τόμων καὶ ἴδιον οἰκοτροφεῖον, ὡς καὶ ἐργαστήρια φυσικῆς καὶ χημείας. β') Τὸ Π. Ἱεροδιδασκαλεῖον, ἱδρυθὲν τῷ 1910 καὶ συντηρούμενον κατὰ μέγα μέρος διὰ χορηγημάτων τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας. Τῷ 1919 ἀνεγνωρίσθη διὰ Β. διατάγματος ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως ὡς ἰσοβάθμιον μὲ τὴν Ριζάρειον σχολήν· καθηγηταὶ 11, μαθηταὶ 105. γ') Ἡ Ἀμερικανικὴ Ἀκαδημία, ἱδρυθεῖσα τῷ 1911· ἔχει 8 τάξεις μὲ 14 καθηγητὰς (μαθηταὶ 210).

Ἐν Λεμεσῷ: Γυμνάσιον ἱδρυθὲν τῷ 1915 καὶ ἀναγνωρισθὲν (16/2/1916) ὡς ἰσότιμον μὲ τὰ ἐν Ἑλλάδι· καθηγηταὶ 12, μαθηταὶ 226, μαθήτριαι 15. Ἐν Λεμεσῷ λειτουργεῖ ἐπίσης ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον καὶ δύο ἰδιωτικαὶ σχολαὶ θηλέων.

Ἐν Πάφῳ: Τὸ ἀπὸ τοῦ 1905 λειτουργοῦν ἡμιγυμνάσιον μετετράπη τῷ 1924 εἰς πλῆρες γυμνάσιον, ἀναγνωρισθὲν ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως (24/11/24)· καθηγηταὶ 10, μαθηταὶ 198.

Ἐν Ἀμμοχώστῳ. Γυμνάσιον, ἱδρυθὲν τῷ 1919 ὡς ἡμιγυμνάσιον καὶ μετατραπὲν εἰς πλῆρες τῷ 1923. Ἀνεγνωρίσθη ὡς ἰσότιμον μὲ τὰ ἐν Ἑλλάδι (29/2/24). Ἔχει 13 καθηγητάς, 158 μαθητὰς καὶ 20 μαθητρίας.

Ἐν Κερυνείᾳ. Ἡμιγυμνάσιον ἀπὸ τοῦ 1918· καθηγηταὶ 5, μαθηταὶ 72, ἐν οἷς καὶ 17 μαθήτριαι.

Ἐν Πεδουλᾷ. Πρακτικὴ σχολὴ πρὸς διδασκαλίαν ξένων γλωσσῶν, ἐμπορικῶν καὶ γεωπονικῶν. Ἱδρύθη τῷ 1913. Ἔχει 5 καθηγητὰς καὶ 125 μαθητάς.

Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου διακρίνονται διὰ τὴν φιλομουσίαν των, ὡραῖα δὲ σχολικὰ κτήρια, τὰ ὁποῖα κοσμοῦν ὅλας τὰς πόλεις τῆς νήσου, ἱδρύθησαν δαπάνῃ φιλομούσων Κυπρίων.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν τοῦ 1921 (ἐν Κύπρῳ αἱ ἀπογραφαὶ τοῦ πληθυσμοῦ γίνονται ἀνὰ πᾶσαν δεκαετίαν), ἐπὶ συνόλου 310.715 κατοίκων, οἱ ἀγράμματοι ἀνήρχοντο εἰς 199.542 (ἤτοι 62.22 %), οἱ ἐγγράμματοι εἰς 108.633 (34.9 %) καὶ οἱ γνωρίζοντες μόνον ἀνάγνωσιν εἰς 2.540.

Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Δημοσία ὑγεία. Ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἡ βρεττανικὴ διοίκησις δὲν κατέβαλεν ὅσην ἔπρεπε προσπάθειαν πρὸς καταπολέμησιν τῶν διαφόρων νόσων, αἵτινες ἐπιπολάζουσιν ἐν τῇ νήσῳ, μόνον δ' ἐπ' ἐσχάτων, ἀπὸ τῆς καθόδου τοῦ νέου κυβερνήτου Sir Ronald Storrs, παρατηροῦνται εἰς τὸ ὑγειονομικὸν πεδίον εὐοίωνοι διαθέσεις πρὸς ἐνεργὸν δρᾶσιν. Ἡ ἔλλειψις ἀσφαλῶν στατιστικῶν, ἐρειδομένων ἐπὶ καθαρῶς ἐπιστημονικῶν βάσεων καὶ πορισμάτων, ἀποτελεῖ σπουδαῖον μειονέκτημα δι' οἱονδήποτε, ὅστις ἤθελεν ἐγκύψει μετὰ μεγαλυτέρας ἐνδελεχείας εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο.

Ὁπωσδήποτε, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ εὐκράτου κλίματος τῆς νήσου, ἡ δημοσία ὑγεία δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς σχετικῶς ἱκανοποιητική.

Αἱ κυριώτεραι ἐκ τῶν ἐνδημουσῶν νόσων εἶναι πρωτίστως οἱ ἑλώδεις πυρετοὶ (καὶ τῶν τριῶν κατηγοριῶν), τὰ νοσήματα τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, ὁ τυφοειδὴς πυρετός, ἡ διφθερῖτις, αἱ ἐξανθηματικαὶ νόσοι, ἡ μηνιγγῖτις, τὸ τράχωμα, ἡ λέπρα. Ἐξανθηματικὸς τῦφος, χολέρα, πανώλης δὲν ἀπαντῶσι. Μεγάλη ἐπιδημία δαγκείου πυρετοῦ παρετηρήθη κατὰ τὸ 1929.

Κατὰ τὸ 1928 (ἐπὶ πληθυσμοῦ 344.020 κατοίκων) αἱ γεννήσεις ἀνῆλθον εἰς 9.959 (29,9 ἐπὶ τοῖς χιλίοις), ἔναντι θανάτων 5.235 (15,2 ἐπὶ τοῖς χιλίοις).

Ἑλονοσία. Ἐκ τῶν 70.609 ἀσθενῶν, οἱ ὁποῖοι ἐνοσηλεύθησαν κατὰ τὸ 1928 εἰς τὰ ἓξ κυβερνητικὰ νοσοκομεῖα τῆς νήσου, καθὼς καὶ ὑπὸ δέκα ἑπτὰ ἀγροτικῶν κυβερνητικῶν ἰατρῶν, οἱ 12,1 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἔπασχον ἐξ ἑλονοσίας. Τὸ προηγούμενον ἔτος 1927 (ἐπὶ 58.456 ἀσθενῶν) ἔπασχον ἐξ ἑλονοσίας 16,19 %. Ἐπὶ 42,455 ἐξετασθέντων παιδίων εἰς τὰ σχολεῖα τὰ 9,4 % παρουσιάζουν μεγαλοσπληνίαν. Ἡ κινίνη χορηγεῖται ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν νοσοκομείων καὶ τῶν κυβερνητικῶν ἰατρῶν δωρεὰν εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ εἰς τὰ σχολεῖα τῶν χωρίων.

Φυματίασις. Κατὰ τὸ 1928 ἐδηλώθησαν ὑπὸ τῶν ἰατρῶν, κυβερνητικῶν καὶ ἰδιωτικῶν, 351 νέαι περιπτώσεις φυματιάσεως, 46 πλειότεραι ἢ τοῦ παρελθόντος ἔτους. Ὁ ἀριθμὸς ὅμως οὗτος δέον νὰ θεωρηθῇ πολὺ κατώτερος τῆς πραγματικότητος, καὶ ὅτι αἱ δηλώσεις ἐκ μέρους τῶν ἰατρῶν παραλείπονται συχνότατα, δεδομένου ὅτι γίνονται διὰ λόγους στατιστικῆς μόνον καὶ οὐχὶ πρὸς λῆψιν μέτρων πρὸς καταπολέμησιν τῆς νόσου. Τὸ κυβερνητικὸν φθισιατρεῖον, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη κατὰ τὸ 1925, χρησιμεύει μᾶλλον πρὸς ἀπομόνωσιν παρὰ πρὸς θεραπείαν, ἐφ' ὅσον οὐδεμία νεωτέρα μέθοδος (πνευμοθώραξ, θωρακοπλαστικὴ κτλ.) ἐφαρμόζεται.

Τράχωμα. Ἐδηλώθησαν κατὰ τὸ 1928 2.940 περιπτώσεις, ἔναντι 1.881 κατὰ τὸ 1927.

Βιλχαρζίωσις. Ἡ νόσος αὕτη ἀπαντᾷ μόνον εἰς ἓν μέρος τῆς Κύπρου, παρὰ τὴν κωμόπολιν Μόρφου (Σιργιανοχώρι).

Ἀφροδίσια νοσήματα. Εἰς τὰς πόλεις Λευκωσίαν Λάρνακα καὶ Λεμεσὸν λειτουργοῦσι κλινικαὶ τοιούτων νοσημάτων, εἰς τὰς ὁποίας ἕκαστος πολίτης ἔχει τὸ δικαίωμα δωρεὰν θεραπείας. Κατὰ τὸ 1928 οἱ δωρεὰν νοσηλευθέντες εἰς τὰς κλινικὰς ταύτας ἀνῆλθον εἰς 3.664. Ἐκ 2.278 νοσηλευθέντων ἐν τῇ κλινικῇ τῆς Λευκωσίας αἱ 1.560 περιπτώσεις ὠφείλοντο εἰς τὴν γονόρροιαν καὶ 838 εἰς συφίλιδα. Αἱ κοιναὶ γυναῖκες δὲν ὑπόκεινται εἰς κανένα ἔλεγχον.

Λέπρα. Κατὰ τὸ 1928 ἐνοσηλεύθησαν εἰς τὸ λεπροκομεῖον 93 ἀσθενεῖς, ἔναντι 81 νοσηλευθέντων κατὰ τὸ 1927. Ἡ δήλωσις καὶ ἡ ἀπομόνωσις ἑκάστης περιπτώσεως λέπρας εἶναι καταναγκαστική.

Διὰ τὸ ὑγιεινομικὸν τμῆμα τῆς διοικήσεως τῆς νήσου συνολικῶς ἐδαπανήθησαν εἰς μισθοὺς £ 45.157, ἔναντι συνολικοῦ προϋπολογισμοῦ ἐξόδων ἐκ £ 772.779.

Θ. Ν. ΔΕΡΒΗΣ

Τύπος. Ἡ δημοσιογραφία ἦτο ἐντελῶς ἄγνωστος ἐν Κύπρῳ πρὸ τοῦ 1878, ἐπὶ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως. Ὄχι διότι δὲν ὑπῆρχον καὶ τότε μεταξὺ τῆς ἑλληνικῆς κυπριακῆς κοινότητος ἄνδρες ἐκλεκτοί, κατέχοντες καὶ δύναμιν καὶ ἱκανότητα διὰ τὸν δημοσιογραφικὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ διότι ἡ τουρκικὴ τυραννία δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντικρύσῃ τοιοῦτον φῶς, αὐστηρῶς ἀπαγορεύουσα τὴν ἐμφάνισιν οἱουδήποτε ἐντύπου. Ἀμέσως ὅμως μὲ τὴν ἀγγλικὴν κατοχήν, κατὰ τὸ ἔτος 1878, ἤρχισε καὶ ἡ δημοσιογραφία μὲ θεμελιῶδες πρόγραμμα τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐθνικῶν ἰδεωδῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου, διὰ σθεναροῦ ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς νήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν ἑλληνικὸν φύλλον ἦτο τὸ «Νέον Κίτιον», ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Θεοδούλου Κωνσταντινίδου, ὑποστηριχθέντος ὑπὸ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ κυπριακῆς ἀδελφότητος, ἥτις καὶ τῷ παρέσχε τὰ μέσα διὰ τὴν ἐν Κύπρῳ ἐγκαθίδρυσιν ἑλληνικοῦ τυπογραφείου. Τὸ «Νέον Κίτιον» ἤρχισε τὴν ἔκδοσίν του ἐν Λάρνακι τὴν 23ην Μαΐου 1879 καὶ διέκοψε ταύτην κατὰ Ἰούνιον 1884. Ἡ δευτέρα, ἐν Λάρνακι καὶ πάλιν ἐκδοθεῖσα, ἑλληνικὴ ἐφημερὶς ἦτο ὁ «Στασῖνος» (1881), ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Θεμιστοκλέους Θεοχαρίδου, ὅστις κατὰ τὸ ἔτος 1882 μετωνόμασε τὴν ἐφημερίδα του εἰς «Φωνὴν τῆς Κύπρου», ἥτις, ὑπὸ διαφόρους διευθύνσεις, ἐξακολουθεῖ ἐκδιδομένη μέχρι σήμερον. Κατὰ τὸ 1881 ἤρχισεν ἐν Λεμεσῷ, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Α. Κ. Παλαιολόγου, ἡ ἔκδοσις τῆς «Ἀληθείας», ἥτις, ὑπὸ ἄλλην διεύθυνσιν, ἐξακολουθεῖ ἐπίσης ἐκδιδομένη μέχρι τοῦδε. Ἐπηκολούθησεν ἡ ἔκδοσις πολλῶν ἄλλων εἰς τὰς διαφόρους πόλεις ἑλληνικῶν ἐφημερίδων, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλαι ἔχουσι διακόψει τὴν ἔκδοσίν των καὶ ἄλλαι ἐξακολουθοῦν ἐκδιδόμεναι.

Οὕτω σήμερον ἐκδίδονται εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Κύπρου αἱ ἑξῆς ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες:

Ἐν ***Λευκωσίᾳ***: 1) «Φωνὴ τῆς Κύπρου», ἡ ἀρχικῶς ἐκδιδομένη ἐν Λάρνακι ὑπὸ τοῦ Θ. Θεοχαρίδου μέχρι τοῦ 1884. Ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ 1912 ἐξεδίδετο ἐν Λευκωσίᾳ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γ. Νικοπούλου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου, κατὰ τὸ 1912, ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν καὶ διεύθυνσίν της ὁ Κ. Κ. Παυλίδης, ὅστις ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκδίδῃ αὐτὴν ἑβδομαδιαίως, ἐκδίδων ταυτοχρόνως

Digitized by Google

κατ' ἐναλλαγὴν καὶ τὴν «Νέαν Φωνὴν τῆς Κύπρου». 2) «Ἐλευθερία», ἥτις ἱδρύθη κατὰ τὸ 1905 ὑπὸ τοῦ Κ. Θ. Σταυρινίδου, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὁποίου καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ἐκδίδηται δισεβδομαδιαία. 3) «Νέος Κυπριακὸς Φύλαξ», ὅστις, διαδεχθεὶς τὸν μέχρι τοῦ 1921 ὑπὸ τοῦ Ν. Καταλάνου ἐκδιδόμενον «Κυπριακὸν Φύλακα», ἐκδίδεται ἔκτοτε ἑβδομαδιαίως ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κ. Α. Κωνσταντινίδου. 4) «Νέα Λαϊκὴ» ἑβδομαδιαία, διαδεχθεῖσα τὴν ὑπὸ τοῦ Γ. Χατζηπαύλου ἱδρυθεῖσαν «Λαϊκήν». 5) «Μαστίγιον», πολιτικοκοινωνικὴ σατιρικὴ ἔμμετρος δεκαπενθήμερος ἐφημερίς, ἀρχίσασα τὴν ἔκδοσίν της ἀπὸ τοῦ 1910 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἰ. Περδίου. 5) «Κύπρος», ἐκδιδομένη ἀπὸ Δεκεμβρίου 1929 ὑπὸ Ν. Α. Ἰωαννίδου. 6) «Ἀπόστολος Βαρνάβας», ἐκκλησιαστικὸν περιοδικὸν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἀπὸ τοῦ 1928.

Ἐν *Λάρνακι*: 1) «Νέον Ἔθνος», διαδεχθὲν τὸ «Ἔθνος», καὶ ἐκδιδόμενον ἑβδομαδιαίως ἀπὸ τοῦ 1893 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κλ. Ν. Μεσολογγίτου. 2) «Ἰσότης», ἱδρυθεῖσα κατὰ τὸ 1926 ὑπὸ Λ. Ζ. Πιερίδου μὲ διευθυντὴν Μ. Σαλισβουρῆν καὶ ἐκδιδομένη σήμερον μὲ ἀρχισυντάκτην-διευθυντὴν τὸν Εὐάγγ. Χατζηϊωάννου.

Ἐν *Λεμεσῷ*: 1) «Ἀλήθεια», ἥτις ἤρχισε τὴν ἔκδοσίν της κατὰ τὸ 1881 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Α. Κ. Παλαιολόγου, τὸν ὁποῖον διεδέχθη εἰς τὴν διεύθυνσιν ἀπὸ τοῦ 1897 ὁ Μ. Δ. Φραγκούδης. 2) «Χρόνος», ἑβδομαδιαία, ἐκδιδομένη ἀπὸ τοῦ 1924 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Δ. Μ. Δημητριάδου. 3) «Ἀνανολή», ἑβδομαδιαία, ἐκδιδομένη ἀπὸ τοῦ 1926 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Ε. Γ. Πιτσιλλίδου. 4) «Παρατηρητής», ἑβδομαδιαία, ἐκδιδομένη ἀπὸ τοῦ 1928 ὑπὸ τὸν διεύθυνσιν Π. Φασαλιώτη. 5) «Γέλιο», δεκαπενθήμερος σατιρική, μὲ γελοιογραφίας, ἐκδιδομένη ἀπὸ τοῦ 1928 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Γ. Φασουλιώτη. 6) «Καμπάνα», πολιτικοσατιρική, εἰς πεζὸν καὶ ἔμμετρον λόγον, τοῦ Κ. Χαπέση. 7) «Ρούκανος», ὁμοία, ὡς ἡ προηγουμένη, τοῦ Σ. Κ. Κουρτελλίδου.

Ἐν *Κτήματι* (Πάφου): 1) «Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις», δεκαπενθήμερος, ἀρχίσασα τὴν ἔκδοσίν της ἀπὸ τοῦ 1929 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Χρ. Γ. Γαλατοπούλου.

Ἐν *Βαρωσίοις*: 1) «Ἐλεύθερον Βῆμα», ἐκδιδόμενον ἑβδομαδιαίως ὑπὸ Ἰ. Δικωμίτη.

Πλὴν τούτων ἐξεδίδοντο εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Κύπρου, ἐπὶ μακρόν, κατὰ διαφόρους καιρούς, διακόψασαι τὴν ἔκδοσίν των ἄλλαι πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ ἄλλαι προσφάτως, αἱ ἑξῆς: ἡ «Cyprus» (Σάϊπρος), ἥτις ἐγράφετο μὲν ἀγγλιστὶ ὑπὸ τοῦ Ν. Ρώσσου, ἀλλ' ἐπραγματεύετο ἀπὸ ἑλληνικῆς ἀπόψεως τὰ κυπριακὰ ζητήματα· ἡ «Κύπρος», ἥτις ἐγράφετο ἀγγλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ ἐπὶ ἑλληνικῶν γραμμῶν ὑπὸ τοῦ Γ. Σακαλλῆ· ἡ «Εὐτέρπη»· ὁ «Χωριάτης»· ἡ «Ἕνωσις»· ἡ «Σάλπιγξ»· ὁ «Εὐαγόρας»· ὁ «Κύπριος»· ἡ «Σημαία»· ὁ «Ζήνων»· ἡ «Ἐφημερὶς τοῦ Λαοῦ»· ὁ «Ἀγών»· ἡ «Σαλαμίς»· ἡ «Νέα Ζωή»· τὰ «Νέα»· ἡ «Δημιουργία»· τὸ ἐκπαιδευτικὸν περιοδικὸν «Ἐκπαίδευσις»· τὸ ἐμπορικὸν «Ἑρμῆς»· τὰ θρησκευτικὰ περιοδικὰ «Φῶς», «Χριστιανός», «Χριστιανικὴ Ἀλήθεια», «Πίστις», «Ἐκκλησιαστικὸς Κήρυξ»· τὰ ἔμμετρα σατιρικὰ «Μάστιξ», «Τὶκ Τάκ», «Πὴξ Λὰξ» κλπ.

Ἀγγλικαὶ ἐφημερίδες ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Ἄγγλων εἶχον ἐκδοθῆ διάφοροι κατὰ διαφόρους καιρούς, διακόψασαι ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὴν ἔκδοσίν των.

Τουρκικαὶ ἐφημερίδες ἐκδίδονται σήμερον δύο ἐν Λευκωσίᾳ, ὡς καὶ μία ἀρμενικὴ ἐν Λάρνακι.

Κ. Κ. ΠΑΥΛΙΔΗΣ

Ὀργανώσεις. Τόσον ἡ ἀγροτικὴ ὅσον καὶ ἡ ἐργατικὴ ὀργάνωσις ἐν Κύπρῳ εὑρίσκεται εἰσέτι εἰς τὰ σπάργανα, ἰδίως ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως τοῦ πνεύματος τοῦ συνεταιρίζεσθαι παρὰ τῷ Κυπρίῳ. Οὐδεμία σοβαρὰ ἐργασία κατεβλήθη πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ ἀγροτικοῦ καὶ ἐργατικοῦ κόσμου τῆς νήσου. Μόνον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔχουσιν ἱδρυθῆ ἀρκεταὶ συνεργατικαὶ ἑταιρεῖαι ὑποκείμεναι εἰς τὴν Γεωργικὴν Τράπεζαν, παρὰ τῆς ὁποίας δανείζονται ὑπὸ ἐνυπόθηκον ἀσφάλειαν τῶν κτημάτων των. Ἐπίσης ἤρχισαν εἴς τινα χωρία νὰ γίνωνται ἀγροτικοὶ συνεταιρισμοί.

Σύλλογοι μορφωτικοὶ ὑφίστανται εἰς πολλὰ χωρία, κατὰ δὲ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος τοῦ 1930 ἱδρύθησαν καὶ ἱδρύονται συνεχῶς μετ' ἐπιτυχίας σύλλογοι «Κυπριακῆς Ἐθνικῆς Νεολαίας», πρὸς ἐθνικὴν διαφώτισιν καὶ διαπαιδαγώγησιν τοῦ λαοῦ.

Ἡ ἐργατικὴ ὀργάνωσις ἐν Κύπρῳ εἶναι ἀνύπαρκτος, οἱ δὲ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἐργατικοὶ Σύλλογοι» ὑφιστάμενοι ἐν τῇ νήσῳ εἶναι σωματεῖα κομματικὰ μᾶλλον.

Ἐπί τινα χρόνον ἐφαίνετο ὅτι ἦτο καλῶς ὠργανωμένον τὸ ὀλιγάριθμον «Κομμουνιστικὸν Κόμμα», περιλαμβάνον ἐργάτας τινὰς τῶν μεταλλευτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐπαγγελματίας καὶ ἐργάτας τῶν πόλεων, ἰδίως τῆς Λεμεσοῦ. Ὑπὸ τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος ἐξεδίδετο καὶ ἰδία ἐφημερὶς «Νέος Ἄνθρωπος», τῆς ὁποίας ἡ ἔκδοσις μὲ ἀραιὰς διακοπὰς ἐξακολουθεῖ. Ἐν τούτοις ὁ βίος τῆς ὀργανώσεως ταύτης δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς λήξας, μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ποινικοῦ νόμου τοῦ 1928, διὰ τοῦ ὁποίου προστατεύεται ἡ ὑφισταμένη κοινωνικὴ τάξις.

Α. Κ. Α.

Ἀθλητισμός. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπῆρχον εἰς τὴν Κύπρον «γυμνάσια», εἶναι δὲ γνωστὴ ἱστορικῶς ἡ ὕπαρξις «σταδίων» ἐν Κιτίῳ, Ἀρσινόῃ καὶ Κουρίῳ. Τὸ τελευταῖον ἦτο ἓν τῶν μεγίστων ἑλληνικῶν σταδίων, ἴχνη τοῦ ὁποίου σῴζονται ἀκόμη δέκα περίπου ἀγγλικὰ μίλλια δυτικῶς τῆς Λεμεσοῦ, οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης, εἰς ὕψος 90 μέτρων. Ἀναφέρονται δύο Κύπριοι ὀλυμπιονῖκαι, ὁ Ἡρακλείδης ὁ Σαλαμίνιος, νικήσας στάδιον ἐν Ὀλυμπίᾳ τῇ 144ῃ Ὀλυμπιάδι, καὶ Ὀνησικράτης, ὁ ἐπίσης Σαλαμίνιος, νικήσας τῇ 150ῇ Ὀλυμπιάδι. Ἐπίσης ἀναφέρεται Κύπριος πυθιονίκης, ὁ Ἀρίστων Νίκωνος ἐκ Καρπασίας, νικήσας τῷ 200 π. Χ. «συνωρίδι τελείᾳ». Ἐν Κύπρῳ ἐτελοῦντο τοπικοὶ ἀγῶνες πρὸς τιμὴν τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀδώνιδος καὶ ἄλλοι περίχωροι ἀγῶνες, ὅπως οἱ τελούμενοι εἰς Σαλαμῖνα πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου αὐτῆς βασιλέως Εὐαγόρα, ἱδρυθέντες, κατὰ τὸν Ἰσοκράτη, ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Νικοκλέους.

Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ἐν Κύπρῳ ἤκμαζεν ὁ ἀθλητισμός, ὁλόκληρος δὲ ἡ νῆσος εἶναι πλήρης παραδόσεων τῶν ἀκριτικῶν χρόνων. Τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, ὡς τοῦτο περιεσώθη, εἶναι ὁλόκληρος ὕμνος πρὸς τὴν παλληκαρωσύνην, ἐν τῷ προσώπῳ δὲ τοῦ θρυλικοῦ ἐκείνου ἥρωος τιμᾶται, διὰ τῆς κυπριακῆς ποιήσεως τῶν θρύλων καὶ τῶν παραδόσεων, ἡ ἀθλητικὴ δύναμις. Ἡ κυπριακὴ παλληκαριὰ ἐξαίρεται ἐπίσης καὶ εἰς τὸ θαυμασιώτατον τῶν ἑλληνικῶν ἐπῶν, τὸν «Ἐρωτόκριτον» τοῦ Κορνάρου. Ὁ τελικὸς ἀγὼν τοῦ κονταροκτυπήματος διεξάγεται μεταξὺ τῶν τριῶν διαπρεπεστέρων ἀθλητῶν, τοῦ Κυπριώτη Κυπρίδημου, τοῦ Κρητικοῦ Χαρίδημου καὶ τοῦ Ἐρωτοκρίτου.

Τὸ ἀθλητικὸν πνεῦμα διετηρήθη ἐν Κύπρῳ καὶ ἐπὶ φραγκοκρατίας, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὁποίας ἦσαν ὀνομαστὰ εἰς τὸν κόσμον τὰ κυνήγια τῶν ἱπποτῶν καὶ τῶν πλουσίων τῆς ἐποχῆς.

Κατὰ τὴν τουρκικὴν περίοδον ὁ κυπριακὸς Ἑλληνισμὸς δὲν ἐγκατέλιπε τὰς παλαιὰς αὐτοῦ ἀθλητικὰς παραδόσεις. Ὡς στίβος ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ περίβολος τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπου οἱ νέοι ἔτρεχον ἢ ἐπήδων καὶ ἠγωνίζοντο εἰς τὸ ἐθνικὸν κυπριακὸν ἀγώνισμα, τὸ *δικίμιν* (ἄρσιν ὀγκώδους λίθου, ἀκαθορίστου βάρους), περὶ τὸ ὁποῖον πλέκονται μῦθοι καὶ θρῦλοι φθάνοντες μέχρι τῆς Ἀκριτικῆς ἐποχῆς. Ὁ Διγενῆς ἦτο φοβερὸς εἰς τὸ δικίμιν του.

Μετὰ τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν (1878) νέα ὤθησις ἐδόθη εἰς τὸν κυπριακὸν ἀθλητισμόν, κυρίως εἰς τὸν σχολικόν, μέχρι τοῦ 1892, ὁπότε ἱδρύθη ὁ πρῶτος ἐν Κύπρῳ καὶ πρῶτος ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἑλληνικὸς γυμναστικὸς σύλλογος, τὰ «Ὀλύμπια» τῆς Λεμεσοῦ, ὁ προκηρύξας καὶ τελέσας τοὺς πρώτους Παγκυπρίους ἀγῶνας (30 Ἰανουαρίου καὶ 2 Φεβρουαρίου 1896). Ἔκτοτε τὰ Παγκύπρια τελοῦνται τακτικῶς εἰς ἑκάστην τῶν τριῶν πόλεων, Λεμεσόν, Λευκωσίαν καὶ Λάρνακα, διακοπέντα μόνον κατά τινα ἔτη ἕνεκα ἑλληνικῶν πολέμων ἢ ἐσωτερικῶν ἀνωμαλιῶν. Γυμναστικοὶ σύλλογοι ὑπάρχουσι σήμερον εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ εἰς πολλὰ κέντρα τῆς ὑπαίθρου χώρας· κυριώτεροι τούτων, πλὴν τῶν «Ὀλυμπίων» τῆς Λεμεσοῦ, εἶναι: τὰ «Παγκύπρια» τῆς Λευκωσίας, ὁ «Ζήνων» τῆς Λάρνακος, ὁ «Εὐαγόρας» τῆς Ἀμμοχώστου. Τὰ «Ὀλύμπια» ἐτέλεσαν καὶ τοὺς πρώτους ἐν Κύπρῳ καὶ ἐν γένει ἐν τῷ ἐξωτερικῷ πανελληνίους ἀγῶνας τῷ 1925, καὶ πανελλαδικοὺς τῷ 1929 ὧν μετέσχον οἱ πρωταθληταὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνισμοῦ. Κύπριοι ἀθληταὶ ἐκηρύχθησαν ἐπανειλημμένως νικηταὶ τῶν ἐν Ἀθήναις πανελληνίων ἀγώνων εἰς τοὺς δρόμους ταχύτητος καὶ τὰ ἅλματα, τινὲς δὲ τούτων προεκρίθησαν καὶ μετέσχον τῶν ὀλυμπιακῶν. Ἐν Κύπρῳ καλλιεργοῦνται ὁμοίως τὰ ὁμαδικὰ ἀγωνίσματα, τὸ ποδόσφαιρον, τὸ χόκεϋ, ἡ ἀντισφαίρισις, διαδοθέντα πανταχοῦ τῆς νήσου. Τελοῦνται δ' ἐπίσης τακτικῶς καὶ ἱππικοὶ ἀγῶνες. Ἐν ἄλλοις λόγοις ὁ κυπριακὸς ἀθλητισμὸς συμβάλλει σπουδαίως εἰς τὸν ὅλον ἑλληνικὸν ἀθλητισμόν, θὰ ἠδύνατό τις δὲ νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ Κύπρος εἶναι τὸ μᾶλλον φίλαθλον τμῆμα τῆς φυλῆς.

Οἱ ἀγῶνες, ἰδίως τὰ Παγκύπρια, τελοῦνται μετὰ μεγάλης ἐπισημότητος, συνδυαζόμενοι μὲ ζωηρὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀδαμάστου ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Κυπρίων, ὑποβοηθοῦντες μετὰ τῆς σωματικῆς καὶ τὴν ψυχικὴν εὐρωστίαν τοῦ λαοῦ.

Ν. ΚΛ. ΛΑΝΙΤΗΣ

Τεκτονισμός. Αἱ πηγαί, ἐκ τῶν ὁποίων δύναταί τις νὰ φωτισθῇ περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ κυπριακοῦ τεκτονισμοῦ, εἶναι πενιχρόταται, διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν ὅτι παντελῶς ἐλλείπουν. Μύστας τῆς τεκτονικῆς ἰδεολογίας ἡ Κύπρος ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ δύο πρώτου μεγέθους ἀστέρας τοῦ τεκτονικοῦ στερεώματος, τὸν Ζήνωνα, τὸν υἱὸν τοῦ Μνασίου, τὸν ἀπὸ Κιτίου, τὸν περίδοξον ἱδρυτὴν τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας, ὁ ὁποῖος μεγάλως συνεισέφερεν εἰς τὴν τεκτονικὴν ἰδέαν, καὶ τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον, ἐπίσκοπον Σαλαμῖνος, τὸν ἐπονομαζόμενον καὶ πεντάγλωσσον, καθότι ἦτο γνώστης τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς, ἑβραϊκῆς, συριακῆς καὶ αἰγυπτιακῆς γλώσσης, τοῦ ὁποίου δὲ τὰ ἔργα «περὶ Ἀνατολικῶν» καὶ «περὶ Ἐλευσινίων μυστηρίων» παραμένουν κλασσικά. Περὶ τοῦ τεκτονισμοῦ ἐν τῇ νήσῳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν προνομιούχων τούτων πνευμάτων, καθὼς καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους, οὐδεμία πληροφορία διεσώθη. Ἐπὶ τουρκοκρατίας, χωρὶς βεβαίως νὰ δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν τοῦτο βασιζόμενοι ἐπὶ θετικῶν πηγῶν, ὑποθέτομεν ὅτι πιθανὸν νὰ ὑπῆρχον ἐν τῇ νήσῳ σποραδικοί τινες τέκτονες, τοὐλάχιστον οἱ μὲ τὰ διάφορα προξενεῖα εὑρισκόμενοι εἰς σχέσεις, ἀποβλέποντες δὲ εἰς τὴν «*Φιλικὴν Ἑταιρείαν*», ὡς ὀργανισμὸν πλησιέστατον πρὸς τὸν τεκτονισμόν.

Συστηματοποιημένος τεκτονισμὸς ἐν τῇ νήσῳ, ἐγκύρως ἐπηληθευμένος, ἀναφαίνεται ἀφ' ὅτου ἱδρύθη ἐν Λεμεσῷ ὑπὸ Ἄγγλων τεκτόνων ἡ στοὰ «Ἅγιος Παῦλος» ὑπ' ἀριθ. 2277, ἡ ὁποία ὑπῆρξε τὸ λίκνον τοῦ κυπριακοῦ τεκτονισμοῦ. Οἱ ἱδρυταὶ τῆς στοᾶς αὐτῆς, 27 ἐν ὅλῳ, ᾐτήσαντο τὴν ἵδρυσίν της ἀπὸ τὴν Μεγάλην Στοὰν τῆς Ἀγγλίας κατ' Ἀπρίλιον 1888, ἐγκριθείσης δὲ τῆς αἰτήσεώς των ἐγένετο ἡ ἐγκαθίδρυσις τῆς στοᾶς κατὰ Νοέμβριον ἰδίου ἔτους, ὑπὸ πρῶτον πρόεδρον τὸν H. Silvester. Εἰς τὴν τεκτονικὴν κολυμβήθραν τῆς στοᾶς ταύτης ἔλαβον τὸ βάπτισμα οἱ πρῶτοι Ἕλληνες μύσται, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἀπόστολοι τῆς τεκτονικῆς ἰδεολογίας καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον. Ἐκ τούτων ὁ ἰατρὸς Ἰω. Καραγεωργιάδης μετ' ἄλλων Ἑλλήνων μεμυημένων, τῇ συμπράξει καί τινων Ἄγγλων τεκτόνων, ἵδρυσε κατὰ Νοέμβριον 1893 τὴν στοὰν «ὁ Ζήνων» ὑπ' ἀριθ. 18, τὴν πρώτην ἑλληνικὴν ἐν Κύπρῳ στοάν, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Μεγάλης Ἀνατολῆς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ στοὰ αὕτη ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν τεκτονικὸν κέντρον, ἐκ τοῦ ὁποίου μετελαμπαδεύθησαν καθ' ἅπασαν τὴν μεγαλόνησον αἱ τεκτονικαὶ ἰδέαι, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ὑπάρχουν ἤδη εἰς ὅλας τὰς κυπριακὰς πόλεις, πλὴν μιᾶς, τῆς Κυρηνείας, ἑλληνικαὶ στοαὶ παραδειγματικῶς ἐξαπλοῦσαι τὴν τεκτονικὴν διδασκαλίαν εἰς τὰς ἓξ τῆς νήσου ἐπαρχίας, ὁ δὲ συνολικὸς ἀριθμὸς τῶν ἐν τῇ νήσῳ τεκτόνων ν' ἀνέρχεται εἰς 600 περίπου μέχρι σήμερον. Αἱ εἰς τὰς διαφόρους πόλεις ὑπάρχουσαι στοαὶ ἱδρύθησαν ὡς ἀκολούθως: Κατ' Ὀκτώβριον 1918 ἡ στοὰ «Κίμων» ὑπ' ἀριθ. 53 ἐν Λάρνακι, τῆς ὁποίας πρῶτος πρόεδρος ὑπῆρξεν ὁ Γ. Γιαγκόπουλος· κατὰ Ἰούλιον 1921 ἡ στοὰ «Σόλων» ὑπ' ἀριθ. 55 ἐν Λευκωσίᾳ, μὲ πρῶτον πρόεδρον τὸν Ἰω. Οἰκονομίδην, δικηγόρον καὶ διευθυντὴν τῆς Τραπέζης τῆς Κύπρου· κατ' Ἀπρίλιον 1923 ἡ στοὰ «Κινύρας» ὑπ' ἀριθ. 64 ἐν Πάφῳ, τῆς ὁποίας πρῶτος πρόεδρος ὑπῆρξεν ὁ Ζαφ. Μαλαματένιος, δικηγόρος· κατὰ Ἰανουάριον 1928 ἡ στοὰ «Εὐαγόρας» ὑπ' ἀριθ. 77 ἐν Ἀμμοχώστῳ, μὲ πρῶτον πρόεδρον τὸν Κωνστ. Γιαννάκην, διερμηνέα τοῦ δικαστηρίου. Ἐκ τῶν ἀναφερθεισῶν ἑλληνικῶν στοῶν αἱ μὲν τρεῖς πρῶται ἱδρύθησαν ὑπὸ τοῦ πρωτεργάτου τοῦ κυπριακοῦ τεκτονισμοῦ ἰατροῦ Καραγεωργιάδου, αἱ δὲ τῆς Πάφου καὶ τῆς Ἀμμοχώστου φροντίδι τοῦ γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας· ἅπασαι δὲ ὑπάγονται εἰς τὴν Μεγάλην Ἀνατολὴν τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὸν τεκτονισμὸν ἐκτὸς τῶν στοῶν ὑπάρχουν καὶ τὰ λεγόμενα φιλοσοφικὰ ἢ ἀνώτερα ἐργαστήρια, τὰ ὁποῖα ἀπονέμουν τοὺς ἀνωτέρους βαθμούς. Ἐκ τῶν κυπριακῶν πόλεων μόνη ἡ Λεμεσὸς ἔχει ὅλα τὰ τοιαῦτα ἐργαστήρια, ὅσα οἱ τεκτονικοὶ κανονισμοὶ ἐπιτρέπουν νὰ λειτουργοῦν εἰς μίαν πόλιν, εἰς ἣν δὲν ἑδρεύει ἡ ὑπάτη τεκτονικὴ ἀρχή, τὸ ὕπατον συμβούλιον. Ἡ σειρὰ τῆς ἱδρύσεως τῶν ἐργαστηρίων τούτων ἔχει ὡς ἀκολούθως: Κατὰ Νοέμβριον 1899 ἐννέα τέκτονες Ἕλληνες ἵδρυσαν τὸ περιστύλιον «Πλάτων» ἀριθμὸς 6, τὸ ὁποῖον ἀπονέμει τὸν 18ον βαθμὸν καὶ τοῦ ὁποίου πρῶτος πρόεδρος ὑπῆρξεν ὁ ἰατρὸς Καραγεωργιάδης· κατὰ Δεκέμβριον 1918 δώδεκα Ἕλληνες τέκτονες τριακοστοῦ βαθμοῦ ἵδρυσαν τὸν Ἄρειον Πάγον «Ἡ Κύπρος» ἀριθ. 3, τὸ ἀνώτατον τῆς νήσου τεκτονικὸν ἐργαστήριον, τὸ ἀπονέμον τὸν 30ὸν βαθμόν· κατὰ Φεβρουάριον δὲ 1921, 11 Ἕλληνες τέκτονες ἵδρυσαν τὴν στοὰν τελειοποιήσεως «Ἐλευθερία» ἀριθ. 2, ἡ ὁποία ἀπονέμει τὸν 14ον βαθμόν. Ἅπαντα τὰ ἀνώτερα τεκτονικὰ ἐργαστήρια ὑπάγονται εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὕπατον συμβούλιον τοῦ 33ου βαθμοῦ.

Ἀγγλικαὶ στοαὶ ἐν τῇ νήσῳ, ἐκτὸς τῆς προαναφερθείσης, ὑπάρχουν ἀκόμη δύο, ἡ στοὰ «Ἅγιος Γεώργιος» ἀριθ. 2402 καὶ «St Paul's Royal Arch» ἀριθ. 2277, ἀμφότεραι ἐν Λευκωσίᾳ· ἐκτὸς δὲ τούτων ἐλειτούργησαν ἐπί τινα καιρὸν καὶ αἱ ἑξῆς: «St Paul's Mark Master Lodge» ἀριθμὸς 455 (στοὰ σημάτων) ἐν Λεμεσῷ καὶ «St George's Mark Master Lodge» ἐν Λάρνακι.

Σκιαγραφοῦντες τὴν ἱστορίαν τοῦ κυπριακοῦ τεκτονισμοῦ, ὀφείλομεν ν' ἀναφέρωμεν ὅτι οὗτος διεξήγαγεν ἀποτελεσματικῶς γενναῖον ἀμυντικὸν ἀγῶνα ἐπὶ ὁλόκληρον σχεδὸν δεκαετίαν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ λεγομένου ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος, ὁπότε ὑπὸ ἐπιτηδείων διεβλήθη ὁ τεκτονισμὸς ὡς ὑπονομευτὴς τῆς θρησκείας, κατὰ τὸν

Digitized by Google

ἀγῶνα δὲ τοῦτον ἐθαυμάσθη ἡ τεκτονικὴ ἑνότης καὶ ἀλληλεγγύη.

Ὁ ἑλληνικὸς τεκτονισμὸς τῆς νήσου, πιστὸς εἰς τὰς ἀρχάς του, τακτικῶς ἔρχεται παρήγορος εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ πενίαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν παρέλειψε νὰ κάμῃ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Μικρασιατικῆς τραγῳδίας, ὁπότε ἀρκετὸς ἀριθμὸς ἀτυχῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν κατέφυγεν εἰς τὴν Λεμεσόν. Ἐξ ἄλλου αἱ στοαὶ συντηροῦν, εἰς τὰς πόλεις ὅπου ἑδρεύουν, νυκτερινὰς σχολάς, εἰς τὰς ὁποίας ἀρκετὸς ἀριθμὸς ἀγραμμάτων Κυπρίων ἐκ τῶν λαϊκῶν τάξεων, διαφόρων ἐπαγγελμάτων καὶ ἡλικιῶν, τυγχάνει τῆς στοιχειώδους παιδεύσεως καὶ ἑλληνοπρεποῦς μορφώσεως καὶ γίνεται κάτοχος τῶν ἀπαραιτήτων γνώσεων τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης, ἡ ὁποία διευκολύνει τὴν βιοπάλην των.

ΧΡ. ΤΟΡΝΑΡΙΤΗΣ

Μετανάστευσις. Δὲν ὑφίστανται ἐπίσημοι στατιστικαὶ καὶ πίνακες, ἐκ τῶν ὁποίων νὰ ἐμφαίνηται τόσον ἡ αὐξομείωσις ὅσον καὶ οἱ τόποι κατευθύνσεως τῆς κυπριακῆς μεταναστεύσεως, ὥστε νὰ δυνηθῇ τις νὰ δώσῃ συγκεκριμένους ἀριθμούς. Δυνάμεθα ἐν τούτοις νὰ διακρίνωμεν τρεῖς χρονικὰς περιόδους τῆς κυπριακῆς μεταναστεύσεως διὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1860 καὶ ἐντεῦθεν διάστημα μέχρι σήμερον. Ἐκ τούτων ἡ πρώτη καλύπτει τὴν πεντηκονταετίαν ἀπὸ τοῦ 1860 μέχρι τοῦ 1910 καὶ ἔχει ὡς τόπον κατευθύνσεως τὴν Αἴγυπτον. Χαρακτηριστικὸν ἰδιαίτερον τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ὅτι ἡ μετανάστευσις προσελάμβανε τὸν χαρακτῆρα μονίμου ἐγκαταστάσεως εἰς τὴν Αἴγυπτον, μὲ πρόθεσιν μὴ ἐπιστροφῆς εἰς τὴν Κύπρον.

Ἀπὸ τοῦ 1910 μέχρι τοῦ 1921 τὸ ῥεῦμα τῆς μεταναστεύσεως ἀκολουθεῖ τὴν γενικὴν μετανάστευσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν καὶ στρέφεται πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας κυρίως, μάλιστα ἕνεκεν τῆς κατὰ τὸ τετραετὲς διάστημα τοῦ πολέμου τοῦ 1914 ζητήσεως ἐργατικῶν χειρῶν ἐν Ἀμερικῇ. Ἡ εἰς Ἀμερικὴν μετανάστευσις τῶν Κυπρίων, ἀντιθέτως πρὸς τὴν μετανάστευσιν εἰς Αἴγυπτον, διακρίνεται διὰ τὸ ὀλιγοχρόνιον αὐτῆς καὶ τὴν πρόθεσιν ἐπιστροφῆς εἰς Κύπρον.

Ἀπὸ τοῦ 1922, ἕνεκεν τῶν νομοθετικῶν μέτρων κατὰ τῆς μεταναστεύσεως ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις, ἡ κυπριακὴ μετανάστευσις ἠναγκάσθη νὰ στραφῇ πρὸς ἄλλας κατευθύνσεις. Ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς Ἀμερικῆς ἔσχεν ὡς ἐπακολούθημα τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Αἰγύπτου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ ἐγκατάστασις ἀπῄτει πλέον πολλὰς δυσκολίας καὶ διὰ τοῦτο οἱ Κύπριοι μετανάσται, φεύγοντες τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν τῶν μεταπολεμικῶν ἐτῶν, ἐστράφησαν πρὸς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν, ἰδίως τὸ Βελγικὸν Κόγκο, Νιγηρίαν καὶ Μοζαμβίκην. Ἐκτὸς ὅμως τῶν κατευθύνσεων αὐτῶν τῆς κυπριακῆς μεταναστεύσεως, δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν καὶ τὴν μετανάστευσιν πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, κυρίως Ἑλλάδα, Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν. Ἡ μετανάστευσις εἰς τὰς χώρας ταύτας ἐγένετο ὑπὸ τύπον προσωρινότητος, χάριν τῆς διευκολύνσεως τῆς εἰς Ἀμερικὴν μεταβάσεως· ἕνεκα ὅμως τῶν ἀνυπερβλήτων δυσκολιῶν καὶ ἐμποδίων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζοντο, ἡ προσωρινότης προσέλαβε κατὰ τὸ πλεῖστον μόνιμον χαρακτῆρα.

Οἱ Κύπριοι μετανάσται ἀνήκουσι κυρίως εἰς τὰς τάξεις τῶν ἐργατῶν καὶ χωρικῶν καὶ οὐδέποτε σχεδὸν διακόπτουσι τὸν δεσμόν των μετὰ τῆς Κύπρου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντιθέτως ἐγένοντο πρόξενοι πολλῶν ὠφελημάτων διὰ τῶν δωρεῶν αὐτῶν πρὸς ἀνέγερσιν ἐκκλησιῶν, σχολείων καὶ ἄλλων εὐαγῶν ἱδρυμάτων καὶ διὰ τῆς χρηματικῆς βοηθείας πρὸς τοὺς ἐν Κύπρῳ διαμένοντας γονεῖς καὶ συγγενεῖς των.

[Περὶ τῆς μεταναστεύσεως τῶν Ὀθωμανῶν δυνάμει τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης βλ. ἀνωτ. *Ἰθαγένεια.*]

Παροικίαι ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Σουδάν. Ἀπὸ τοῦ 1873, τῇ πρωτοβουλίᾳ Κυπρίων παροίκων, ἔχει ἱδρυθῆ, ὑφισταμένη μέχρι σήμερον, «Ἑλληνικὴ Ἀδελφότης τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Κυπρίων», ἥτις περιλαμβάνει ἤδη ἐν μὲν τῇ πόλει τῆς Ἀλεξανδρείας περὶ τὰς 10 χιλιάδας, ἐν δὲ τῇ λοιπῇ Αἰγύπτῳ καὶ Σουδὰν περὶ τὰς 25 χιλιάδας μέλη. Διαφοροτρόπως ἐβοήθησαν οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Κύπριοι τὴν μητέρα πατρίδα, ἀνεγείραντες εἰς τὰς ἰδίας κώμας καὶ χωρία ἐκκλησίας, σχολεῖα καὶ ἄλλα εὐαγῆ ἱδρύματα, εἰδικώτερον δέ, κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ παγκυπρίου γυμνασίου, συνέβαλον μεγάλως διὰ τῶν γενναίων αὐτῶν ἐράνων εἰς τὴν ἵδρυσιν καὶ λειτουργίαν τοῦ πρώτου ἐν τῇ νήσῳ ἑλληνικοῦ σχολείου μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Τὸ πλεῖστον τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Κυπρίων παροίκων ἀσχολεῖται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι, χάρις εἰς αὐτούς, εἶναι τὰ κυπριακὰ προϊόντα τόσον διαδεδομένα ἐν Αἰγύπτῳ καὶ διατηροῦνται τόσον στενοὶ οἱ μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Κύπρου ἐμπορικοὶ δεσμοί. Οὐχ ἧττον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἡ ἐν Αἰγύπτῳ κυπριακὴ παροικία ἀριθμεῖ μεταξὺ τῶν μελῶν της καὶ ἀρκετοὺς ἐπιστήμονας.

Ἐν Χαρτοὺμ καὶ λοιπῷ Σουδὰν ὑπάρχουσιν ὁμοίως ἀρκετοὶ Κύπριοι ἐγκατεστημένοι, ἀλλ' ὄχι τόσοι ὅσοι ἐν Αἰγύπτῳ, ὅπου ἡ κυπριακὴ παροικία εἶναι ἡ πολυπληθεστέρα ὅλων τῶν ἑλληνικῶν παροικιῶν.

Οἱ ἐν Ἀμερικῇ Κύπριοι. Οἱ ἐν Ἡν. Πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς εὑρισκόμενοι Κύπριοι ἀποτελοῦσι τὴν πολυπληθεστέραν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κυπριακὴν παροικίαν, μολονότι εἰς τὴν χώραν ταύτην ἡ ἐκ Κύπρου μετανάστευσις χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τοῦ 1912, ἐνταθεῖσα κατὰ τὰ πολεμικὰ ἔτη 1914—1918. Ἡ εἰς Ἀμερικὴν μετανάστευσις τῶν Κυπρίων, ὑποστᾶσα σημαντικὴν ὕφεσιν κατόπιν τῶν κατὰ τῆς μεταναστεύσεως ἀμερικανικῶν νόμων, ἐνετάθη κατὰ τὸ ἔαρ καὶ θέρος τοῦ 1930, λόγῳ τοῦ ὅτι παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Κύπρον αἱ ἄδειαι μεταναστεύσεως εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας, αἵτινες δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν Μ. Βρεττανίᾳ. Ὑπολογίζεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οὐχὶ ὀλιγώτεροι τῶν ἑπτακοσίων Κυπρίων μετηνάστευσαν εἰς Ἀμερικήν, παρ' ὅλας τὰς κατὰ τῆς μεταναστεύσεως ἀρχιεπισκοπικὰς ἐγκυκλίους καὶ τὴν ἀρθρογραφίαν τοῦ τύπου. Ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ εἶχεν ἱδρυθῆ κυπριακὴ ἀδελφότης πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἡ Παναγία τοῦ Κύκκου», ἥτις διελύθη διὰ νὰ ἐπανιδρυθῇ κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1930 ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ καὶ πάλιν ὡς «Κυπριακὴ Ἀδελφότης».

Α. Κ. Α.

—[ΙΣΤΟΡΙΑ] Σκοτεινὴ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἡ ἱστορία τῆς νήσου μέχρι τῶν ὁμηρικῶν χρόνων. Αἱ πρῶται ἑλληνικῆς πηγῆς ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ αὐτῆς προέρχονται μὲν ἐκ τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἀλλὰ ταῦτα δὲν καταλέγουσι τὴν Κύπρον μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἂν καὶ ἀναφέρουσιν ὑπάρχουσαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐπικοινωνίαν, ἐμπορικὴν ἰδίᾳ, διὰ τὸν χαλκόν της, καὶ φιλικὰς σχέσεις τῶν Κυπρίων πρὸς τοὺς ἐν Τροίᾳ πολεμοῦντας Ἕλληνας. Συνεπῶς, τὰς περὶ τῆς προομηρικῆς ταύτης ἐποχῆς γνώσεις ἡμῶν ἀντλοῦμεν ἐκ τῶν εἰδήσεων, ἃς παρέχουσι ξέναι πηγαί, οἷον αἰγυπτιακαί, ἀσσυριακαί, καὶ ἐκ τῶν συμπερασμάτων τῶν ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο κατὰ διαφόρους χρόνους καὶ εἰς διάφορα τῆς νήσου μέρη (βλ. κατωτ. *Ἀρχαιολογ.*). Ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τούτων συνάγεται ὅτι ἡ νῆσος κατῳκεῖτο ἤδη ἀπὸ τῶν νεολιθικῶν χρόνων, ἂν μὴ καὶ τῶν παλαιολιθικῶν, ἀπετέλει δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς χαλκῆς ἐποχῆς σταθμὸν ἐμπορίου μεταξὺ τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν καὶ τῆς Εὐρώπης, ὡς δεικνύουσι κυπριακῆς τέχνης καρφίδες χάλκιναι καὶ ἄλλα εὑρήματα εὑρεθέντα ἐν Οὑγγαρίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης.

Πρῶτοι κάτοικοι τῆς νήσου. Ζήτημα ὑπῆρξεν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τοὺς νεωτέρους συζητηθέν, τίνες ἦσαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς νήσου. Τινὲς τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν καὶ ὅσα ἀσαφῶς λέγουσιν ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ νῆσος τὸ πρῶτον κατῳκήθη ὑπὸ Φοινίκων, ἡ γειτνίασις τῆς χώρας τῶν ὁποίων καὶ ἡ μετέπειτα ἐπὶ μακροὺς χρόνους ἐποίκισις τῆς νήσου ὑπ' αὐτῶν παρεῖχε φαινομενικὸν στήριγμα εἰς τὴν γνώμην ταύτην· ἀλλ' αἱ νεώτεραι ἱστορικαὶ καὶ ἀρχαιολογικαὶ μελέται ἀπέδειξαν ὅτι οἱ τὸ πρῶτον κατοικήσαντες τὴν νῆσον ἀνῆκον εἰς τὴν μικρασιατικοαιγαιακὴν ὁμοφυλίαν τῶν Χετταίων καὶ Καρικῶν λαῶν, ἡ ὁποία ἐκυριάρχει καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πρὶν ἢ τὰ καθαρῶς ἑλληνικὰ φῦλα ἐγκαθιδρυθῶσιν ἐν αὐτῇ, μάλιστα δὲ θὰ ἦσαν συγγενεῖς πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τὴν Τροίαν λαούς, πρὸς τὴν τέχνην τῶν ὁποίων μεγίστην ἔχει ἡ κυπριακὴ ὁμοιότητα, ἰδίως ὡς πρὸς τὰ ἀγγεῖα. Ὡς πρῶτοι κάτοικοι τῆς νήσου ἀναφέρονται ὑπὸ ἀρχαίων οἱ γνωστοὶ μεταλλουργοὶ Τελχῖνες, ἐλθόντες ἐκ Κρήτης, ὅπερ βεβαίως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ πραγματικόν.

Ἡ ἀνεύρεσις ἐν τῇ ἀρχαιοτάτῃ νεκροπόλει τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς, παρὰ τὴν Λευκωσίαν, τὴν ἀρχαίαν Λήδραν, ὡς καὶ ἐν Κουρίῳ, κυλίνδρων ἀσσυριακῶν σφηνοειδοῦς γραφῆς, ἀρχαιοτάτων καὶ ἀναγομένων ὑπὸ τῶν ἀσσυριολόγων εἰς τὸν Σαργὼν Α' καὶ τὸν διάδοχον αὐτοῦ Ναρὰμ-Σίν, ἀκμάσαντας τὴν δ' χιλιετηρίδα π. Χ., ἀποδεικνύουσιν ἐπικοινωνίαν τῶν Κυπρίων πρὸς τοὺς Ἀκκαδίους καὶ Σουμηρίους, τοὺς λαοὺς τῆς Μεσοποταμίας, εἰς χρόνους παλαιούς. Ἀσφαλέστατα εὑρίσκετο ἡ νῆσος εἰς σχέσεις πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους ἐπὶ τοῦ Σαργὼν (721—705 π. Χ.), ὡς δεικνύουσι τὰ οὕτω καλούμενα χρονικὰ αὐτοῦ, ἀναγεγραμμένα ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν ἀνακτόρων Χορσαβάδ, καὶ ὁ εὑρεθεὶς ἐν Κιτίῳ ἀνδριὰς αὐτοῦ ἀναγόμενος εἰς τὸ 607 π.Χ., ὁ νῦν ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ ἀποκείμενος. Σπουδαιοτάτη ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία τῆς νήσου ὑπῆρχε μετὰ τῆς Αἰγύπτου, πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς ὁποίας Τούθμωσιν Γ' καὶ Σέσωθιν Α', ἀκμάσαντας κατὰ τὰ μέσα τῆς β' χιλιετηρίδος π. Χ., σῴζονται ἐπιστολαὶ τῶν βασιλέων τῆς Κύπρου, συνοδευτικαὶ τῆς ἀποστολῆς δώρων πρὸς τούτους, δι' ὧν προσεπάθουν τὴν μεγαλαυχίαν τῶν πανισχύρων φαραὼ νὰ θεραπεύσωσιν. Ἡ ἐπικοινωνία ὅμως αὕτη δὲν ὑποδηλοῖ, ὡς ἐνομίσθη ὑπό τινων, ἐντελῆ ὑποταγὴν ἔκτοτε τῆς Κύπρου ὑπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, ἦτο δὲ μᾶλλον ἐμπορική, προερχομένη τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἀφθόνου ἐν τῇ νήσῳ παραγωγῆς χαλκοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ναυτιλίας, εἰς ἣν συνετέλουν τὰ λίαν ἐκτεταμένα δάση αὐτῆς. Διὰ τὸν πλοῦτον τῆς νήσου ὁ γεωγράφος Στράβων λέγει ὅτι «οὐδεμιᾶς τῶν νήσων λείπεται». Ἦτο δὲ φυσικὸν ὅτι ἐκ τῆς ὑπαρχούσης ταύτης ἐπικοινωνίας θὰ ὑφίστατο ἐπίδρασιν ὁ πολιτισμὸς τῆς νήσου, ἀλλά, παρὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἀναλογίαν, πρὸς οὐδένα πολιτισμὸν τῶν χωρῶν τούτων ταυτίζεται. Καὶ οἱ Φοίνικες ἐνωρὶς ἦλθον εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν Κύπρον, ἐγκατασταθέντες ἐν αὐτῇ περὶ τὸ 1.000 π.Χ. καὶ κομίσαντες μεθ' ἑαυτῶν τὴν ἰδίαν φοινικικὴν γραφήν, τῆς ὁποίας εὑρέθησαν ἐν αὐτῇ ἐπιγραφαί, ἀναγόμεναι εἰς τὴν 9ην π.Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Φοινίκων εἶχεν εἰσαχθῆ εἰς τὴν νῆσον ἡ κυπριακὴ συλλαβικὴ γραφή, καταγομένη πιθανῶς ἐκ τῆς τῶν Χετταίων γραφῆς ἢ τῆς παλαιᾶς κρητικῆς (βλ. κατωτέρω *Γλῶσσα*). Ἡ ἐγκατάστασις αὕτη τῶν Φοινίκων διήρκεσεν ἐπὶ μείζονα χρόνον παρ' ὅσον οἱ ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἑλληνικῇ χώρᾳ ἐποικισμοὶ αὐτῶν, παρετάθη δ' ἐν Κιτίῳ, ὅπου τὸ κυριώτερον τῶν Φοινίκων κέντρον, μέχρι τοῦ 295 π.Χ.

Ἑλληνικαὶ καὶ φοινικικαὶ ἀποικίαι. Αἱ πρῶται ἐν τῇ νήσῳ ἀποικίαι ὑπῆρξαν ἑλληνικαί, ἱδρυθεῖσαι ὑπὸ ἀποίκων ἐλθόντων ἐξ Ἀρκαδίας πρὶν ἢ οἱ Δωριεῖς, κατερχόμενοι καὶ καταλαμβάνοντες τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἀποκόψωσι τὴν ἐκ τοῦ κέντρου αὐτῆς ἀναχώρησιν τῶν κατοίκων. Αἱ πρῶται αὗται ἀποικίαι ἱδρύθησαν εἰς μέρη, ἔνθα καὶ προηγουμένως ὑπῆρχον πόλεις. Ὅτι ἐξ Ἀρκαδίας ἦλθον οἱ πρῶτοι Ἕλληνες ἄποικοι εἰς Κύπρον, ἀποδεικνύει ἡ μεγίστη ὁμοιότης τῆς ἀρχαίας κυπριακῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀρκαδικὴν διάλεκτον, ἡ ὁποία, ἀναμφισβητήτως ἀποδειχθεῖσα ὑπὸ τῆς γλωσσολογίας, προσεπικυροῖ τὴν παράδοσιν τοῦ Παυσανίου, καθ' ἣν Ἀγαπήνωρ ὁ Ἀρκάς, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας, ἔπλευσεν ἕνεκα τρικυμίας εἰς Κύπρον καὶ ἵδρυσε τὴν Πάφον καὶ ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης (*Παυσ.* VIII, 5, 2). Οὕτως ἡ Κύπρος ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἀποικία, προτοῦ ἀκόμη αἱ αἰολικαί, ἰωνικαὶ καὶ λοιπαὶ ἀποικίαι καταχλύσωσι τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας· ἐνωρὶς δὲ ἤρχισαν νὰ ἐκπέμπωνται ἐκ τῆς νήσου κυπριακαὶ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἰς τὰ νότια μικρασιατικὰ παράλια, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχον ἤδη ἐγκατασταθῆ Φοίνικες ἄποικοι. Ὁ ἀποικισμὸς οὗτος ἐν τῇ νήσῳ ἐγένετο, πιθανώτατα, κατὰ τὸ τέλος τῆς ΙΒ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, πρὶν ἢ τὸ φοινικικὸν ἀλφάβητον γνωσθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ οἱ ἄποικοι παρέλαβον τὸ πολλῷ δυσκολώτερον κυπριακὸν συλλαβικόν, τὸ ὁποῖον διετήρησαν μέχρι τοῦ τέλους τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος π. Χ. Πλὴν τῆς Πάφου καὶ ἄλλαι πόλεις τῆς νήσου ἀναφέρονται, τῶν ὁποίων Ἕλληνες ὑπῆρξαν οἱ οἰκισταί, ὡς ἡ Σαλαμίς, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Τεύκρου, φεύγοντος τὴν ὀργὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Τελαμῶνος, τὸ Κούριον, κτισθὲν ὑπὸ Ἀργείων, ἡ Λάπαθος τῆς Καρπασίας, κτισθεῖσα ὑπὸ Πραξάνδρου καὶ Λακώνων, ἡ Αἴπεια παρὰ τοὺς Σόλους, κτισθεῖσα ὑπὸ Ἀκάμαντος, οἱ ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ κτισθέντες Χύτροι, οἱ Γόλγοι, κτισθέντες ὑπὸ τοῦ Γόλγου, ἡ Κερύνεια, ἡ Σάτραχος, ἡ Λακεδαίμων, ἡ Ἀσίνη κλπ. Μολονότι δὲ ἡ νῆσος δὲν ἔλαβε μέρος μετὰ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν εἰς τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ἐν τούτοις, ὡς ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος (Λ, 19), ὁ βασιλεὺς Κινύρας ἀπέστειλε θώρακα εἰς τὸν Ἀγαμέμνονα, τὸν ὁποῖον οὗτος ἔφερεν εἰς τὰς μάχας· καὶ τοῦτο εἶναι δεῖγμα τῶν φιλικῶν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἕλληνα ἀρχιστράτηγον διαθέσεων.

Ἐκ τῶν φοινικικῶν ἀποικιῶν ἀξιολογώτεραι ἦσαν ἡ Ἀμαθοῦς καὶ Ταμασός, γνωσταὶ διὰ τὰ ἐν αὐταῖς σπουδαῖα μεταλλεῖα χαλκοῦ, τῶν ὁποίων εὑρέθησαν σήμερον τὰ λείψανα, καὶ τὸ Κίτιον, περίφημος ἐμπορικὸς λιμήν, ἔνθα τὸ κράτος τῶν Φοινίκων διετηρήθη μέχρι τῶν πτολεμαϊκῶν χρόνων· δὲν εἶναι ὅμως παραδεκτὸν ὅτι τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἔχει φοινικικὴν τὴν προέλευσιν, ἀλλὰ μᾶλλον φαίνεται ὅτι σχετίζεται πρὸς τὰ παλαιὰ χετταϊκὰ φῦλα, τὰ ἀποτελέσαντα τοὺς πρώτους κατοίκους τῆς νήσου.

Ἀποτέλεσμα τῆς ἱδρύσεως πολλῶν ἀποικιῶν ὑπῆρξε καὶ ἡ διαίρεσις τῆς νήσου εἰς μικροτέρας πολιτείας, βασίλεια, πλεῖονα μὲν εἰς παλαιοτέρους χρόνους, περιορισθέντα δ' εἰς ἐννέα κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα: 1) τῆς Σαλαμῖνος, ὑποτάξαν τοὺς Χύτρους, παρ' ὧν διωχέτευσαν εἰς τὴν πόλιν ὕδωρ δι' ὑδραγωγείου σῳζομένου μέχρι τῆς σήμερον εἰς ἐρείπια, 2) τῶν Σόλων καὶ Αἰπείας, 3) τοῦ Μαρίου, 4) τῆς Ἀμαθοῦντος, 5) τοῦ Κουρίου, 6) τῆς Νέας Πάφου, 7) τοῦ Κιτίου, ὑποτάξαν εἰς τὴν Ταμασοῦ καὶ Ἰδαλίου, τὸ μόνον δὲ ἐπὶ μακρὸν παραμεῖναν φοινικικόν, 8) τῆς Λαπήθου καὶ 9) τῆς Κερυνείας. Τὸ ἄλλοτε ἰσχυρὸν βασίλειον τῆς Παλαιπάφου περιωρίσθη, τὸ δὲ τῆς Λήδρας δὲν ἀνεπτύχθη εἰς ἰσχυρὸν κράτος· τὸ τοῦ Κιτίου τέλος ὑπῆρξεν ὑποτελὲς εἰς τὴν Τύρον, ἀφ' ἧς ἀνεπιτυχῶς προσεπάθησε νὰ ἀποστατήσῃ.

Ἡ νῆσος μέχρι τῶν περσικῶν πολέμων. Ἡ Κύπρος περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀσσυ-

Digitized by Google

ρίων ἀσφαλῶς ἐπὶ Σαργών, ὡς προανεφέρθη, καταβάλλουσα εἰς τούτους φόρους μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀσσούρβανιπὰλ (669 — 625 π. Χ.), ἀλλὰ δὲν ἀπώλεσε τὴν διοικητικὴν αὐτῆς αὐτοτέλειαν. Ἡ μέχρι τῶν χρόνων τούτων περίοδος δύναται μᾶλλον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς περίοδος ἀκμῆς τῆς νήσου, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν οὐχὶ μόνον τὸ μέγα ἐμπόριον τοῦ χαλκοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπί τινα ἔτη θαλασσοκρατία τῆς νήσου. Ἀφ' ὅτου ὅμως, τῷ 550 π. Χ. περίπου, περιέπεσεν ὑπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, ἐπὶ βασιλέως Ἀμάσιος, ἐπικρατεῖ ἐν τῷ νήσῳ μᾶλλον ὀπισθοδρόμησις. Ὑπὸ τοὺς νέους αὐτῆς κυρίους παρέμεινεν ἡ νῆσος ἐπὶ 25 περίπου ἔτη μέχρι τοῦ 525 π. Χ., οὖσα εἰς αὐτοὺς φόρου ὑποτελής, ἐκυβερνᾶτο δὲ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σαλαμῖνος Εὐέλθοντος. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, καὶ ὁ σοφὸς τῶν Ἀθηναίων νομοθέτης Σόλων, πείσας τὸν βασιλέα Φιλόκυπρον νὰ μετοικήσῃ ἐξ Αἰπείας εἰς Σόλους, ἂν καί, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν τελευταίων ἐν Αἰπείᾳ ἀνασκαφῶν, αὕτη δὲν ἐγκατελείφθη ἔκτοτε, ἴσως δ' ἐχρησίμευεν ὡς θερινὸν διαμονητήριον τῶν βασιλέων. Καὶ ἐνῷ ἡ νῆσος διετέλει ὑπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, νέον μέγα κράτος ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τὸ Περσικόν, ἱδρυθὲν ὑπὸ Κύρου τοῦ πρεσβυτέρου, ταχέως ἐφέρετο πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τὴν κατάκτησιν πάντων τῶν περὶ αὐτὸ λαῶν. Μεταξὺ τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἠθέλησε νὰ καθυποτάξῃ ὁ διαδεχθεὶς τὸν Κῦρον Καμβύσης, ἦτο καὶ ἡ Αἴγυπτος, ἀφοῦ ἤδη ἑκουσίως εἶχον ὑποταγῆ εἰς αὐτὸν οἱ Κύπριοι, οἵτινες καὶ παρέσχον εἰς τὸν βασιλέα τὴν βοήθειαν αὐτῶν πρὸς κατάληψιν τῆς Αἰγύπτου. Διετέλεσαν δὲ οἱ Κύπριοι ὑπὸ τοὺς Πέρσας ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς των (525 π. Χ.) μέχρι τῆς μεγάλης ἰωνικῆς ἐπαναστάσεως (500 — 499 π. Χ.), εἰς ἣν ἐνεργὸν ἔλαβον μέρος, εὑρόντες τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀποτινάξωσι τὸν περσικὸν ζυγόν, βοηθοῦντες συγχρόνως καὶ τοὺς εἰς τὸ αὐτὸ ἀποβλέποντας Ἴωνας. Λεπτομερῆ ἀφήγησιν τῶν γεγονότων τούτων, ἀποτελούντων λαμπροτάτην τῆς ἱστορίας τῆς νήσου σελίδα, κάμνει ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ ὁ Ἡρόδοτος (V 104—116). Ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐγένετο ἰδίᾳ τῇ ὑποκινήσει τοῦ Ὀνησίλου, νεωτέρου ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Σαλαμῖνος Γόργου, τὸν ὁποῖον, μὴ πειθόμενον πρὸς ἀποστασίαν, ἐξεθρόνισε. Μόνοι οἱ Ἀμαθούσιοι δὲν μετέσχον τῆς ἀποστασίας ἑκόντες, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀποστατήσαντες ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποκύψωσι, παρὰ τὴν παρασχεθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἰώνων βοήθειαν, φονευθέντος τῷ 498 π. Χ. καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ κινήματος Ὀνησίλου, ὁ ὁποῖος δικαίως ὡς ἥρως ἐτιμήθη. Οἱ Σόλοι ἀντέστησαν περισσότερον ἢ τὰ ἄλλα μέρη τῆς νήσου, ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν Ἀριστόκυπρος ἔπεσεν ὡσαύτως γενναίως ἀγωνισθείς. Καὶ οὗτοι ὅμως ἠναγκάσθησαν τέλος νὰ ὑποκύψωσι καὶ ἡ νῆσος κατέστη ἐκ νέου φόρου ὑποτελής, ἀπολαύσασα μόνον ἐπὶ ἓν ἔτος τῆς ἐλευθερίας της. Τὸ χείριστον δὲ πάντων ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅτι οἱ ὑποταγέντες Κύπριοι ὑπεχρεώθησαν (κατὰ τὸν Ἡρόδοτον) νὰ βοηθήσωσι τοὺς Πέρσας εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἰώνων ἀγῶνα μετὰ τῶν Κιλίκων καὶ Αἰγυπτίων.

Ἀπὸ τῶν περσικῶν πολέμων μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως. Καὶ τῆς μεγάλης ἐκστρατείας τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἠναγκάσθησαν οἱ Κύπριοι νὰ μετάσχωσι μετὰ τῶν Φοινίκων, Αἰγυπτίων, Παμφύλων κλπ., νὰ ναυμαχήσωσι δέ, τῷ 480 π. Χ., ἐν Σαλαμῖνι μετὰ 150 πλοίων ἐναντίον τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, ἀλλ' ἡ συμβολή των ὑπῆρξε τοιαύτη εἰς τοὺς Πέρσας, ὥστε νὰ θεωρῶσιν αὐτοὺς μετὰ τῶν ἄλλων ὡς αἰτίους τῆς ἀποτυχίας. Ἀφοῦ δ' ἔληξαν οἱ ἀμυντικοὶ πόλεμοι κατὰ τῶν Περσῶν, ἀπεφάσισαν οἱ Ἕλληνες, ὡς γνωστόν, νὰ ἀποκαθάρωσι πᾶσαν ἑλληνικὴν γῆν τῆς περσικῆς κυριαρχίας· καὶ πρὸς τοῦτο ἀνέθεσαν εἰς τὸν Παυσανίαν, τὸν νικητὴν τῶν Πλαταιῶν, τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου. Ἀπὸ τοῦ 478 π. Χ. ἀρχίζει νέον ἔνδοξον στάδιον τῶν ἑλληνικῶν ἀγώνων, ὧν θέατρον ὑπῆρξε, πλὴν τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν μερῶν, καὶ ἡ Κύπρος, ἀπαλλαγεῖσα ὑπὸ τοῦ Παυσανίου τῆς περσικῆς κυριαρχίας διὰ πεντήκοντα ἀθηναϊκῶν καὶ πελοποννησιακῶν τριήρεων. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ὅμως αὐτῶν περιῆλθεν ἡ νῆσος καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Περσῶν, διὸ παρέστη ἀνάγκη νέων ἐκστρατειῶν, ὧν σημαντικωτέρα ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τὸν Κίμωνα, τὸν περιφανῆ υἱὸν τοῦ Μιλτιάδου, τῷ 450 π. Χ. Ἡ εἰς Κύπρον ἐκστρατεία αὐτοῦ ἐγένετο μετὰ τὴν παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα νίκην ἀλλ' ἐστοίχισε, δυστυχῶς, εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Κιτίου τῷ 449 π. Χ. (*Θουκυδ.* Ι', 112). Ὁ ἀναχωρήσας ἐκ Κιτίου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ στρατηγοῦ του στόλος ἐνίκησε ναυμαχήσας καὶ πεζομαχήσας πέραν τῆς Σαλαμῖνος τοὺς Φοίνικας καὶ Κίλικας, ἀλλ' ἀμέσως κατόπιν ἡ νῆσος ἐκ νέου περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Περσῶν καὶ ἡ Σαλαμὶς εἰς τοὺς Φοίνικας, οἵτινες τοσοῦτον ἐβοήθησαν τοὺς Πέρσας διαρκοῦντος τοῦ ἀγῶνος. Μαρασμὸς ἐπῆλθεν εἰς τὴν νῆσον, καὶ δὴ τὴν Σαλαμῖνα, ἀπὸ τῆς καταλήψεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Φοινίκων, ἐξ οὗ πολλοὶ τῶν κατοίκων ἠναγκάσθησαν νὰ καταλίπωσι τὸ πάτριον ἔδαφος. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς καταστροφῆς ἔσωσε τὴν πόλιν πρὸς καιρὸν ἡ ἐμφάνισις τῷ 411 π. Χ. ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς τοῦ μεγαλυτέρου πολιτικοῦ ἀνδρὸς τῆς νήσου, τοῦ Εὐαγόρου, ὃν τοσοῦτον ὁ Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ἰσοκράτης ἐγκωμιάζει. Οὗτος κατώρθωσε, δι' ὀλίγου σχετικῶς στρατοῦ, νὰ ἁρπάσῃ τὴν βασιλείαν τῆς Σαλαμῖνος παρὰ τοῦ Φοίνικος Αὐδήμονος καὶ νὰ ἐγκαταστήσῃ οὕτω καὶ πάλιν ἐν τῇ περιωνύμῳ πόλει τὴν ἑλληνικὴν δυναστείαν τῶν Τευκριδῶν. Ὅτε δὲ ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Κόνων μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς καταστροφήν, τῷ 405 π. Χ., κατέφυγε μετὰ 8 πλοίων εἰς Κύπρον, ὁ Εὐαγόρας παρέσχεν εἰς αὐτὸν πᾶσαν βοήθειαν καὶ προστασίαν, ἐνεργήσας μάλιστα παρὰ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ, ἵνα οὗτος βοηθήσῃ χρηματικῶς εἰς τὸν καταρτισμὸν στόλου 40 πλοίων, ὁ ὁποῖος μετὰ 100 κυπριακῶν πλοίων τοῦ Εὐαγόρου κατεναυμάχησεν ὑπὸ τὸν Κόνωνα τοὺς Λακεδαιμονίους παρὰ τὴν Κνίδον (394 μ. Χ.), διὸ καὶ τιμῶν παρὰ τῶν Ἀθηναίων ἠξιώθη ὁ Εὐαγόρας. Ἀφοῦ δ' ὅμως ὁ μέγας βασιλεὺς ἀπηλλάγη τοῦ κατὰ τοῦ Ἀγησιλάου πολέμου, καὶ δὴ μετὰ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην, ἐστράφη καὶ κατὰ τοῦ Εὐαγόρου, παρακινηθεὶς καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐχθρῶν αὐτοῦ βασιλέων τῆς νήσου. Οὗτος, ἀντιμετωπίζων τὸν κίνδυνον, προσεπάθησε νὰ ὑπαγάγῃ ὑφ' ἑαυτὸν πάντα τὰ

Νόμισμα τῆς Πάφου.

βασίλεια τῆς Κύπρου, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο ἐξ ὁλοκλήρου. Καὶ ἐξετείνετο μὲν ἡ ἀρχή του μέχρι τῆς Τύρου, τὴν ὁποίαν εἶχε κυριεύσει, τῇ ἐνεργείᾳ δ' αὐτοῦ ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Κιλικία, ἀλλ' ὁ ὄγκος τῶν περσικῶν δυνάμεων, πεζικῶν καὶ ναυτικῶν, κατέβαλε τὸν γενναῖον ἡγεμόνα μετ' ἀμφίρροπον ἐν ἀρχῇ ἀγῶνα καὶ παρὰ τὴν παρασχεθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων βοήθειαν. Οὕτω δ' ἠναγκάσθη, τῷ 385 π.Χ., νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τοὺς Πέρσας ὑπὸ τὸν ὅρον φόρου ὑποτελείας, ἀλλ' ὡς βασιλεὺς πρὸς βασιλέα (*Διόδωρ.*). Μετὰ τὴν εἰρήνην ἐπικοινωνία μεγάλη ὑφίσταται μεταξὺ Κύπρου καὶ Ἀθηνῶν, ἐπ' αὐτοῦ εἰσάγεται τὸ ἑλληνικὸν ἀντὶ τοῦ κυπριακοῦ ἀλφαβήτου, πνευματικὴ δὲ καθόλου καὶ πολιτιστικὴ κίνησις ἐν τῇ νήσῳ παρατηρεῖται. Ὁ Εὐαγόρας ἀπέθανε δολοφονηθεὶς τῷ 374 π. Χ., διεδέχθη δ' αὐτὸν ὁ υἱός του Νικοκλῆς, ἀκολουθήσας καὶ αὐτὸς ἑλληνικὴν πολιτικήν, ἀλλὰ μὴ ἀναδειχθεὶς ἀντάξιος τοῦ πατρός.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ Εὐαγόρας Β', ὅμοιος ἐν πολλοῖς πρὸς τὸν πάππον αὐτοῦ, ἀλλ' αἱ περιστάσεις δὲν ἐπέτρεψαν, οὐδ' εἰς αὐτόν, ὡς ἔπρεπε, νὰ δράσῃ. Ἡ Κύπρος διατελεῖ ὑπὸ τὴν περσικὴν κυριαρχίαν μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ἀπήλλαξε ταύτην τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ μετὰ τὴν ἐν Ἰσσῷ μάχην, παρ' ὅλον ὅτι ἡ νῆσος ἐτάχθη ἐν ἀρχῇ πρὸς τοὺς Πέρσας. Σημαντικὴ δ' ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ αὐτῆς, ἀπαλλαγείσης ἤδη τῆς ἐξωτερικῆς βίας, εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν ἀγῶνα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς ἰσχυρᾶς Τύρου, δι' ἣν παρέσχεν ἄνδρας καὶ ἰσχυρὸν στόλον ἐξ 120 πλοίων. Καὶ πρὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἶχεν ἐπιχειρήσει ἡ νῆσος τὴν ἀποτίναξιν τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ, τῷ 351 π. Χ., ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα ἐκείνη ὑπῆρξεν ἀνεπιτυχής. Νῦν δέ, ἀπαλλαγεῖσα τῶν Περσῶν, παρέμεινεν ἐλευθέρα διὰ τὴν ἣν παρέσχε τῷ Ἀλεξάνδρῳ βοήθειαν, μετὰ τὸν θάνατον δ' αὐτοῦ περιῆλθεν ὑπὸ τὸν Πτολεμαῖον τῆς Αἰγύπτου, ὑπερισχύσαντα τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Ἀντιγόνου, εἰς ὃν ἔλαχε κατ' ἀρχὰς ἡ νῆσος. Καταλύσας οὗτος τὴν δυναστείαν τῶν Κινυραδῶν ἐν Πάφῳ, τῷ 310 π. Χ., ἐγένετο ἀμέσως μετὰ τοῦτο κύριος πάντων τῶν βασιλείων τῆς νήσου, κυβερνῶν αὐτὴν διὰ διοικητοῦ, ἔχοντος τὸν τίτλον στρατηγοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο συγγενὴς τοῦ βασιλέως. Ἡ κατοχὴ τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Πτολεμαίων δὲν ὑπῆρξε συνεχής, διότι ὀλίγα ἔτη κατόπιν ὁ Ἀντίγονος διεξήγαγε σκληρὸν ἀγῶνα πρὸς κατάκτησιν αὐτῆς, ἣν καὶ ἐπέτυχε διὰ τοῦ περιωνύμου υἱοῦ του Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, τῷ 306 π. Χ., μετὰ ὁλοσχερῆ νίκην αὐτοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν παρὰ τὴν Σαλαμῖνα, ἡττηθέντος κατὰ κράτος τοῦ Πτολεμαίου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Μενελάου. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης ταύτης ἱδρύθη τὸ περίφημον ἄγαλμα τῆς Νίκης ἐν Σαμοθράκῃ (νῦν ἐν τῷ Λούβρῳ τῶν Παρισίων εὑρισκόμενον). Ὅτε μετά τινα ἔτη κατεπολεμήθη ὑπὸ τῶν συνησπισμένων ἀντιπάλων του ὁ Ἀντίγονος ἐν Ἰψῷ, τῷ 301 π. Χ., ἔνθα καὶ ἀπέθανεν, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Δημήτριος περιεπλάκη εἰς νέους ἀγῶνας καὶ ὁ Πτολεμαῖος, εὑρὼν εὐκαιρίαν, ἐγένετο ἐκ νέου κύριος τῆς νήσου τῷ 295 π. Χ., ὅτε κατηργήθη ὁριστικῶς καὶ τὸ κράτος τῶν Φοινίκων ἐν Κιτίῳ. Ἐπί τινα χρόνον, ἐπὶ Ἀντιόχου, οἱ Πτολεμαῖοι ἀπώλεσαν τὴν κυριαρχίαν τῆς νήσου, ἀλλὰ μόνον προσωρινῶς. Ἂν καὶ ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων διατηρεῖ τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς θέσιν ἡ Σαλαμίς, τὸ Κίτιον ὅμως καθίσταται τὸ κυριώτερον στρατιωτικὸν κέντρον. Διαρκούσης τῆς ὑπὸ τούτων κατοχῆς τῆς νήσου, ἀκμάζουσιν ἐν αὐτῇ ἡ ναυτιλία μετὰ τῆς ναυπηγικῆς, τὸ ἐμπόριον, αἱ τέχναι, ἰδίᾳ δὲ ἡ ἀρχιτεκτονική, οἰκοδομηθέντων ναῶν, ὧν ἐξέχει ὁ τῆς Ζεφυρίας Ἀφροδίτης.

Κ. Σ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

Ἡ Κύπρος ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους (58 π. Χ.–333 μ. Χ.). Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ κράτους τῶν Λαγιδῶν, οἱ Ρωμαῖοι ἐκαραδόκουν τὴν κατάλληλον στιγμήν, ἵνα μεταβάλωσι τὰς κτήσεις τούτων εἰς ἐπαρχίας ρωμαϊκάς. Τοῦτο δὲ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ καὶ διὰ τὴν Κύπρον ἐκ τυχαίου ὅλως περιστατικοῦ, ὅπερ οἱ Ρωμαῖοι ἐχρησιμοποίησαν ὡς ἀφορμὴν πρὸς κατάληψιν τῆς νήσου. Ὁ Ἄππιος Κλαύδιος, δήμαρχος τῆς Ρώμης (59 π. Χ.), συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν πειρατῶν τῆς Κιλικίας, διεμήνυσε τῷ βασιλεῖ τῆς Κύπρου Πτολεμαίῳ Λαθύρῳ νὰ τῷ πέμψῃ ποσὸν πεντήκοντα ταλάντων, ὅπερ οἱ πειραταὶ ἐζήτουν διὰ νὰ ἀφεθῇ ἐλεύθερος· ὁ Πτολεμαῖος, ἀνὴρ φιλάργυρος, ἀπέστειλεν εἰς τὸν Ἄππιον Κλαύδιον μόνον δύο τάλαντα, ἅτινα οἱ πειραταὶ ἀπεποιήθησαν νὰ λάβωσιν, ἀφήσαντες ἐν τούτοις ἐλεύθερον τὸν Ρωμαῖον ἄρχοντα, ὑποσχεθέντα αὐτοῖς ὅτι θὰ τοὺς ἔπεμπε τὰ λύτρα ἐκ Ρώμης. Ἡ συμπεριφορὰ αὕτη τοῦ Πτολεμαίου ἐχόλωσε τὸν Κλαύδιον, ὅστις ἐπανελθὼν εἰς Ρώμην κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν ρωμαϊκὴν πολιτείαν, ὅπως ἐκδοθῇ ψήφισμα ἀνακηρύσσον τὴν Κύπρον ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν καὶ διατάσσον τὴν δήμευσιν τῶν κτημάτων τοῦ Πτολεμαίου. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀποφάσεων τούτων ἀνετέθη εἰς τὸν Μᾶρκον Πόρκιον Κάτωνα, ὅστις, προτοῦ μεταβῇ εἰς Κύπρον, ἀπέστειλεν αὐτόθι τὸν φίλον του Κανίδιον, ἵνα προτρέψῃ τὸν Πτολεμαῖον νὰ ἀφήσῃ τὴν νῆσον ἀμαχητί, ὑπισχνούμενος αὐτῷ ὅτι θὰ ἐτύγχανε μεγάλων τιμῶν παρὰ τῆς Ρώμης καὶ ὅτι θὰ ἀνεκηρύσσετο ἀρχιερεὺς τοῦ ἐν Πάφῳ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης. Ὁ Πτολεμαῖος, ἐν τούτοις, εὑρεθεὶς ἐν ἀμηχανίᾳ, ἐπροτίμησε τὸν διὰ δηλητηρίου θάνατον. Κατόπιν τούτου, ὁ Κάτων ἀποβιβάζεται ἀνενόχλητος εἰς Κύπρον (57 π. Χ.), ἔνθα εὗρε πλοῦτον μυθώδη, ἐκ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν σκευῶν, πολυτίμων τραπεζῶν καὶ λίθων καὶ πορφυροχρόων ὑφασμάτων (*Πλουτάρχ.* Κάτων XXXIV 167). Πάντας τοὺς θησαυροὺς τούτους ὁ Κάτων ἐπώλησεν, ἐπανῆλθε δὲ εἰς Ρώμην συναποκομίζων τὸ τίμημα, ἀνερχόμενον εἰς ἑπτὰ χιλιάδας τάλαντα, καὶ κρατήσας δι' ἑαυτὸν μόνον μικρόν τι ἄγαλμα τοῦ Ζήνωνος τοῦ Κιτιέως, ἐκ σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης πρὸς τὸν φιλόσοφον (Πρβλ. *Plin.* N. Hist. 34,8).

Ἔκτοτε ἡ Κύπρος ἐγένετο στρατηγικὴ ρωμαϊκὴ ἐπαρχία (56 π. Χ.) (*Στράβ.* 14.6.6), ἀποσταλέντος εἰς αὐτὴν ὡς διοικητοῦ μετὰ στρατηγικῆς ἐξουσίας τοῦ ταμίου Σεξτίου Ρούφου· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἡνώθη μετὰ τῆς Κιλικίας, ἀποτελέσασα μετ' αὐτῆς ἀνθυπατίαν, εἰς ἣν ἐστάλη ὡς ἀνθύπατος ὁ Πόπλιος Κορνήλιος Λέντλος (55 π.Χ.), φίλος τοῦ Κικέρωνος, ὃν διεδέχθη ὁ Ἄππιος, εἶτα δὲ τοῦτον ὁ Κικέρων (52 π. Χ.), ὅστις ἔστειλεν ὡς ἀντιπρόσωπόν του εἰς τὴν νῆσον (51 π. Χ.) τὸν Κόϊντον Βολούσιον πρὸς διοίκησιν αὐτῆς. Αὐτὸς δὲ ὁ ὁ ἴδιος ὁ Κικέρων διέτριψεν ἐν τῇ νήσῳ περὶ τὸ ἔτος, μεγάλως ἀγαπηθεὶς ὑπὸ τῶν Κυπρίων διὰ τὸ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ τόπου των ἐπιδειχθὲν ποικιλοτρόπως ἐνδιαφέρον του, ὅπερ σαφῶς ἄλλωστε καταφαίνεται καὶ ἐν ἐπιστολῇ αὐτοῦ ἀπευθυνομένῃ (44 π. Χ.) πρὸς τὸν Γάϊον Σέξτιον, πρώτον ταμίαν τῆς Κύπρου (πρβλ. *Cicer.* Epist ad familiares, 13,48). Ἐξ ἐπιστολῶν ἐπίσης τοῦ Κικέρωνος πληροφορούμεθα ὅτι ἡ Κύπρος, κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, εὑρίσκετο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Ἡ περίφημος πόλις Σαλαμὶς εἶχε δανεισθῇ χρήματα ἀπὸ δύο μεγαλεμπόρους Ρωμαίους, ἐγκατεστημένους ἐν τῇ νήσῳ καί, ὡς φαίνεται, ὑποστηριζομένους ὑπὸ τῶν ἐν Ρώμῃ, ἀφοῦ ὁ Βροῦτος συνέστησεν εἰς τὸν Κικέρωνα νὰ συνδράμῃ αὐτοὺς εἰς εἴσπραξιν τῶν χρημάτων των ἀπὸ τὴν ἀδυνατοῦσαν νὰ πληρώσῃ πόλιν. Ἡ ἐπέμβασις αὕτη τῶν ἀρχῶν ἐγένετο ἤδη ἐπὶ τοῦ προκατόχου τοῦ Κικέρωνος, Ἀππίου, ὅστις εἶχε θέσει ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν μεγαλεμπόρων τούτων σῶμα ἱππέων, ὅπερ καὶ ἀνεστάτωσε κυριολεκτικῶς τὴν ἐντελῶς ἄοπλον νῆσον, κρατῆσαν τὴν γερουσίαν τῆς Σαλαμῖνος ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐν πολιορκίᾳ, καθ' ἣν πέντε τῶν μελῶν αὐτῆς ἀπέθανον ὑπὸ τῆς πείνης. Ὁ Κικέρων γράφει συναφῶς εἰς μίαν πρὸς τὸν Ἀττικὸν ἐπιστολήν του: «...ὁ Ἄππιος, ὅστις ἐδῄωσεν ἐξήντλησε καὶ κατέστρεψε τὴν νῆσον, νομίζει ὅτι δὲν πρέπει νὰ διορθωθῇ τὸ διαπραχθὲν κακόν. Πολὺ δὲ τὸν παροργίζει τὸ ὅτι δὲν τοῦ ὁμοιάζω. Ἡ ἐπαρχία αὕτη ὑπὸ τὴν

Digitized by Google

διοίκησίν του κατεστράφη πολυτρόπως. Καὶ τί νὰ εἴπω διὰ τοὺς ἐπάρχους του, τοὺς εὐνοουμένους του, τοὺς ἀξιωματικούς του, τὰς ἁρπαγάς του, τὰς βαναυσότητάς του; . . .» (Πρβλ. *Cicer.* Epist. ad Att. 6. 1,2,3 κ. ἑξ.).

Δυστυχῶς διὰ τὴν Κύπρον, σπάνιοι ὑπῆρξαν οἱ ἔντιμοι καὶ εὐσυνείδητοι, ὡς ὁ Κικέρων, διοικηταὶ αὐτῆς. Οἱ περισσότεροι τούτων, ἅρπαγες καὶ πλεονέκται, μετέβαινον αὐτόθι μὲ μοναδικὸν σκοπὸν τὸν διὰ παντὸς μέσου πλουτισμόν των. Καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἦτο ἀκόμη ἡ νῆσος τῆς Ἀφροδίτης ἀρκετὰ πλουσία, ἔχουσα, πλὴν τῶν ἄλλων πόρων, τὰ μεταλλεῖά της, τὸν ἄφθονον χαλκὸν τῶν ὁποίων ἐξώρυσσον Ἑβραῖοι μεταλλευταὶ ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν πάντοτε τῶν Ρωμαίων κερδοσκόπων. Δὲν πρέπει δὲ νὰ καταπλήσσεταί τις διὰ τὴν καθόλου παθητικὴν στάσιν, ἣν ὁ λαὸς τῆς Κύπρου ἐτήρησεν ἔναντι τῶν τόσων ἀδικιῶν καὶ βαναυσοτήτων, αἵτινες τῷ προσεγίνοντο, διότι θὰ πρέπῃ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του τὸ ἐντελῶς ἄοπλον τῶν Κυπρίων καὶ ἀκόμη τὸ ὅτι εἶχον συνηθίσει ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Πτολεμαίων εἰς τὴν δουλείαν. Οὕτως, ἡ ἐπὶ μακρὸν χρόνον κατάλυσις ἐν τῇ νήσῳ πάσης ἐλευθερίας, ἡ ἐξοικείωσις, ἥτις διὰ γεωγραφικοὺς λόγους ἐγένετο πρὸς τὴν ξένην ἐπικυριαρχίαν, ἡ ἔκλυσις ἀκόμη τῶν ἠθῶν καὶ ἡ ὁμολογουμένως κρατήσασα διαφθορὰ ἔκαμαν τοὺς Κυπρίους ἀπαθεῖς εἰς τὰς ἀλλεπαλλήλους αὐτῶν συμφοράς.

Μετὰ δεκαετῆ κυριαρχίαν τῶν Ρωμαίων, ἡ Κύπρος, ὅλως ἀπροσδοκήτως, περιήρχετο καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Πτολεμαίων, ὑφ' οὓς ὅμως μικρὸν μόνον χρονικὸν διάστημα παρέμεινεν. Ἦτο ἡ ἐποχή, καθ' ἣν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, σαγηνευθεὶς ὑπὸ τῶν θελγήτρων τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀποθανόντος Πτολεμαίου τοῦ Αὐλητοῦ Κλεοπάτρας, ἔδωκεν εἰς αὐτὴν μὲν καὶ τὸν πρωτότοκον ἀδελφόν της Πτολεμαῖον τὸν Διονύσιον τὴν βασιλείαν τῆς Αἰγύπτου, εἰς δὲ τὸν Πτολεμαῖον τὸν Νεώτερον καὶ τὴν Ἀρσινόην τὴν βασιλείαν τῆς Κύπρου (πρβλ. *Δίων Κάσσ.* 42, 36). Ὁ ἐπελθὼν ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ τῶν Ρωμαίων πόλεμος ἐματαίωσε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διανομῆς αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ ὁ μὲν Πτολεμαῖος ὁ Διονύσιος ἐφονεύθη, ἡ δὲ Ἀρσινόη ἀπήχθη ὡς αἰχμάλωτος εἰς Ρώμην, ὁ Ἀντώνιος, ὑποδουλωθεὶς καὶ οὗτος εἰς τὰ θέλγητρα τῆς Κλεοπάτρας, ἐδωρήσατο εἰς αὐτὴν καὶ τὸν ἀδελφόν της Πτολεμαῖον τὸν Νεώτερον τὴν νῆσον, ἥτις καὶ διετέλεσεν αἰγυπτιακὴ ἐπαρχία μέχρι τῆς κατακτήσεως τοῦ βασιλείου τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοῦ Ὀκταβίου (30 π. Χ.). Ὁ Ἀππιανὸς (Ἐμφύλ. πόλ. 4, 61) ἀναφέρει ὅτι ἡ Κλεοπάτρα ἔστειλε πρὸς διοίκησιν τῆς νήσου τὸν Σεραπίωνα. Μετὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ ὅμως ἧτταν τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας (30 π. Χ.), ἡ Κύπρος ἐγένετο καὶ αὖθις ρωμαϊκὴ ἐπαρχία (*Δίων Κάσσιος* 53, 12 καὶ 54, 4).

Ἔκτοτε ἡ Κύπρος διῳκεῖτο ὑπὸ ἀνθυπάτου, διαιρεθεῖσα εἰς τέσσαρας νομοὺς ἢ ἄστεα, τὸν τῆς Σαλαμῖνος, τῆς Λαπήθου, τῆς Νέας Πάφου καὶ τῆς Ἀμαθοῦντος. Ἡ ὑπόθεσις, ἣν ἔνιοι ἱστορικοὶ τῆς νήσου (*Σακελλαρ.* «Κυπριακὰ» τ. Α' σ 386) κάμνουν περὶ διαιρέσεως τῆς νήσου κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον εἰς δεκατέσσαρας ἐπαρχίας (βλέπε κατωτ. *Ἡ Κύπρος ὑπὸ τοὺς Βυζαντινούς*), δέον νὰ γίνεται δεκτὴ μετ' ἐπιφυλάξεως, διὰ νὰ μὴ εἴπῃ τις ὅτι δέον ν' ἀπορριφθῇ ὡς ἐσφαλμένη, δεδομένου ὅτι ἡ διαίρεσις αὕτη, μαρτυρουμένη ὑπὸ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου (1, 39), ἀνήκει προφανῶς εἰς τὴν Δ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα, ὅτε ἡ διοίκησις τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ριζικῶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐτροποποιήθη, πρὸ πάντων εἰς ὅτι ἀφεώρα τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν, ὅτε δηλαδὴ καὶ ἡ Κύπρος, καταστᾶσα τὸ δέκατον πέμπτον θέμα τῆς Ἀνατολῆς, εἶχεν ὡς πρωτευούσας αὐτῆς τὴν Κωνσταντίαν καὶ τὴν Σαλαμῖνα.

Ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους ἡ Κύπρος φαίνεται ὅτι οὐδὲν ἀξιοσημείωτον προσφέρει εἰς τὴν ἱστορίαν, ἀφοῦ τίποτε σχεδὸν δὲν ἀναφέρουν οἱ πολυάριθμοι περὶ τῆς νήσου γράψαντες, πρᾶγμα καταμαρτυροῦν τὸ οἰκτρὸν τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν εἶχε περιέλθει ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν ἁρπάγων διοικητῶν αὐτῆς. Ἡ ἱστορία, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου ταύτης, ἀναγράφει μόνον καταστροφὰς προελθούσας ἐκ θεομηνιῶν εἰς τὴν νῆσον. Οὕτως, ἐπὶ Αὐγούστου ἐγένετο μέγας σεισμὸς ἐν Κύπρῳ, καθ' ὃν καὶ ἡ πόλις Παλαίπαφος καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης κατέρρευσαν. Τότε (15 π. Χ.) ὁ Αὔγουστος, ἐπιδεικνυων πράγματι ἐνδιαφέρον διὰ τὴν Κύπρον, ἀνῳκοδόμησε, δι' ἰδίων αὐτοῦ ἐξόδων, τόν τε ναὸν καὶ τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν μετωνόμασεν εἰς Αὐγούσταν (*Δίων Κάσσ.* 54, 24). Κατὰ τὸ ἔνατον ἔτος τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Βεσπασιανοῦ (69—79 μ. Χ.) κατεστράφησαν ἐκ σεισμοῦ ἄλλαι τρεῖς πόλεις τῆς Κύπρου, κατὰ τὸ πρῶτον δὲ ἔτος τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Τίτου (79—81 μ. Χ.) ἔκρηξις ἡφαιστείου κατέχωσεν ὑπὸ τὴν λάβαν του τὰς παρακειμένας κώμας. Ὡς ἐπιστέγασμα δὲ πάντων τῶν ἐκ τῆς κακῆς διοικήσεως καὶ θεομηνιῶν δεινῶν ἐπέρχεται ἡ κατὰ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Τραϊανοῦ (98—117) σφαγή, ἣν οἱ Ἰουδαῖοι κάτοικοι τῆς νήσου, ἀπηλπισμένοι ἐκ τῶν συμφορῶν τῆς φυλῆς των, διέπραξαν εἰς βάρος τῶν Κυπρίων. Κατ' αὐτήν, «. . . ἡγουμένου σφίσιν Ἀρτεμίωνος. . . . ἀπώλοντο ἐκεῖ μυριάδες τέσσαρες καὶ εἴκοσι». (*Ξιφιλ.* σελ. 241 καὶ *Paul. Diacon.* Hist Misc. libr. 10). Ἡ δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος ἐπελθοῦσα φοβερὰ δεκαεπταετὴς ἀνομβρία, ἡ ἐξαναγκάσασα πλέον τοὺς καὶ αὐτοῦ τοῦ ποσίμου ὕδατος στερηθέντας Κυπρίους νὰ ἐγκαταλίπωσιν ἀθρόοι τὴν πατρίδα των, κλείει τὴν σελίδα τῶν ἱστορικῶν γεγονόταν τριῶν ἑκατονταετηρίδων ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἐν τῇ νήσῳ τῆς Ἀφροδίτης.

Ἐκ διαφόρων μαρτυριῶν, ἰδιαίτατα δὲ ἐξ ἐπιγραφῶν, γνωρίζομεν τοὺς κατὰ καιροὺς ἀνθυπατεύσαντας τῆς νήσου Ρωμαίους ἄρχοντας, ὧν μερικοὶ οἱ κατωτέρω: Ἐπὶ Αὐγούστου Ὀκταβίου εἶναι γνωστοὶ δύο ἀνθύπατοι, ὁ Αὖλος Πλαύτιος (πρβλ. *Head*, Hist. Num σ. 627) καὶ ὁ Π. Πάκιος Σκαίβας. Ἐπὶ δὲ τοῦ Τιβερίου, ὡς ἀναφέρει ἐπιγραφὴ ἐκ Παλαιπάφου (βλ. *Σακελλαρ.* «Κυπριακὰ» τ. 1ος), ὁ Κόϊντος Ὁρτήνσιος, ὁ Λεύκιος Λέλιος Νάσων καὶ ὁ Γάϊος Οὐμμίδιος Δούρμιος Κουαδρᾶτος. Ἐπὶ Καλιγούλα, κατὰ λατινικὴν ἐπιγραφήν, ἀνθυπάτευσεν ἐν Κύπρῳ ὁ Π. Ἀκούϊος, ἐπὶ δὲ τοῦ Κλαυδίου οἱ Τ. Κυμίνιος Πρόκλος, ὁ Σέργιος Παῦλος, γνωστὸς ἐκ τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων (23, 14—12), ὡς ὁ πρῶτος Ρωμαῖος ἀνθύπατος ἀσπασθεὶς τὸν Χριστιανισμόν, ὁ Κόϊντος Ἰούλιος Κόδρος καὶ ὁ Λ. Αἴνιος Βάσσος. Οἱ δὲ κατὰ τὴν πρώτην πρὸ τοῦ Νέρωνος ἑκατονταετηρίδα ἀνθυπατεύσαντες ἐν τῇ νήσῳ εἶναι οἱ Λ.

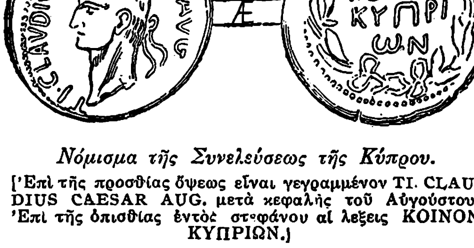

Νόμισμα τῆς Συνελεύσεως τῆς Κύπρου.

[Ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεως εἶναι γεγραμμένον TI. CLAUDIUS CAESAR AUG. μετὰ κεφαλῆς τοῦ Αὐγούστου. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐντὸς στεφάνου αἱ λέξεις ΚΟΙΝΟΝ ΚΥΠΡΙΩΝ.]

Λαβέριος Κόκκειος Λέπιδος, ὁ Βύριος Ροῦφος, ὁ Λεύκιος Κοίλιος Ταρφῖνος καὶ ὁ Δ. Πλαύτιος Φῆλιξ Ἰουλιανός. Ὁ Hogarth (ἐν Dev. Cypr. σελ. 118) κατατάσσει εὐθὺς μετὰ τοὺς ἄνω ὡς ἀνθυπάτους τῆς νήσου τοὺς Λούκιον Βίλιον Μαρόνιον καὶ Κόϊντον Καίλιον Ὡνωρᾶτον, γνωστοὺς ἐξ ἐπιγραφῆς ἐν Κουρίῳ εὑρεθείσης. Ἐπὶ Τραϊανοῦ ἀναφέρεται ὡς ἀνθύπατος Κύπρου ὁ Ἄντιος Αὖλος Ἰούλιος Κουαδρᾶτος, ἐπὶ Ἀδριανοῦ ὁ Π. Κλαύδιος Ἰοῦνκος, ἐπὶ Σεβήρου οἱ Αὖλιος Βάσσος, Σέξτος Κλώδιος Ἰουλιανὸς καὶ ὁ Ὄδιος Βάσσος, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἡλιογαβάλου ὁ Κλαύδιος Ἄτταλος (*Δίων Κάσ.* 79, 3). (Πλειότερα περὶ τούτων βλ. καὶ *Engel* Kypros I. 460.) Ἡ ὑπ' αὐτῶν διοίκησις τῆς νήσου ἐγένετο ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος, διετήρησαν δὲ ἐν τῇ νήσῳ τὰς ἀστικὰς ἀρχάς, αἵτινες καὶ ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ὑπῆρχον, οἷαι ἡ βουλὴ ἢ ἐθνοσυνέλευσις (Curia), ἔχουσα τὴν ἐποπτείαν τῆς διοικήσεως τῶν ἀρχόντων, ἡ γερουσία (Ordo), ἥτις ἦτο ἑκατονταμελής, ἐδρεύουσα ἐν ἑκάστῳ ἄστει καὶ ἧς ἕκαστον μέλος ὤφειλε νὰ ἔχῃ περιουσίαν ἑκατὸν χιλιάδων σεστερτίων, ὁ δῆμος (Pagi), ἡ πόλις, αἱ ἀγρονομικαὶ καὶ αἱ ἐπὶ τῶν γυμνασίων ἀρχαί. Πρὸς τούτοις οἱ διοικηταὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ κόπτωσι νομίσματα κατ' ἀρχὰς μὲν λατινιστί, ἀργότερον δὲ ἑλληνιστί, φέροντα ἐπ' αὐτῶν τὰς λέξεις «Κοινὸν Κυπρίων». Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

Ἡ Κύπρος ὑπὸ τοὺς Βυζαντινούς. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, γενόμενος κύριος τοῦ ὅλου ρωμαϊκοῦ κράτους, διήρεσεν αὐτὸ εἰς τέσσαρας διοικήσεις· ἡ Κύπρος τότε (333 μ. Χ.) ὑπήχθη εἰς τὴν πρώτην διοίκησιν, ἥτις περιελάμβανεν «...Αἴγυπτον ἅπασαν πρὸς τῇ Πενταπόλει Λιβύης καὶ τὴν ἑῴαν ἄχρι Μεσοποταμίας, καὶ προσέτι Κίλικας καὶ Καππαδόκας καὶ Ἀρμενίους, καὶ τὸ παράλιον ἅπαν ἀπὸ Παμφυλίας ἄχρι Τραπεζοῦντος, καὶ τῶν παρὰ τὸν Φᾶσιν φρουρίων... καὶ Θράκην... Μυσίαν τε μέχρις Αἵμου καὶ Ροδόπης καὶ μέχρι Δοβήρου πόλεως ὁριζομένην· καὶ Κύπρον μέντοι, καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους, δίχα Λήμνου καὶ Ἴμβρου καὶ Σαμοθράκης...» (*Ζώσιμος*, Ἱστορ. βιβλ. 2, σελ. 108—109). Ὑπήγετο δὲ ἡ νῆσος εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Ἀντιοχείας, ὅστις ἔστελλε διὰ τὴν διοίκησίν της στρατηγόν. Εὐθὺς μετὰ τοὺς χρόνους τούτους διηρέθη ἡ νῆσος εἰς δεκατέσσαρας ἐπαρχίας, τὴν τῆς Κωνσταντίας (Σαλαμῖνος) ὡς μητροπόλεως, Κιτίου, Ἀμαθοῦντος, Κερυνείας, Πάφου, Ἀρσινόης, Σόλων, Λαπήθου, Κερμίας (Λευκωσίας), Κυθερείας, Ταμασσοῦ, Κουρίου, Τριμιθοῦντος καὶ Καρπασίου (πρβλ. *Κωνστ. Πορφυρογ.* 1, 39, ἐκδ. Βόννης). Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ὑπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς περιόδου τῆς Κύπρου παρατηρεῖται μακροχρόνιος ἐν τῇ νήσῳ ἀνομβρία, διαρκέσασα περὶ τὰ δεκαεπτὰ ἔτη (πρβλ. καὶ *Λ. Μαχαιρᾶν* Χρον. σελ. 4), καθ' ὃν ἡ ἀνομβρία διήρκεσε τριάκοντα ἓξ ἔτη), ἥτις ἠνάγκασε τοὺς ἐκ λιμοῦ κινδυνεύοντας κατοίκους νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰς περὶ τὴν νῆσον χώρας. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐπίσκεψιν τῆς ἁγίας Ἑλένης εἰς Κύπρον καὶ μέριμναν αὐτῆς ὑπὲρ τῆς νήσου. Κατὰ τὸν Μαχαιρᾶν (Χρον. σελ. 5—6) ἐπανελθοῦσα εἰς Κωνσταντινούπουλιν ἡ ἁγία Ἑλένη συνέστησε τὴν νῆσον ἰδιαιτέρως εἰς τὸν υἱόν της ὅστις καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν Κύπρον τὸν Καλόκαιρον, μὲ τὴν ἐντολὴν ὅπως ἐργασθῇ παντὶ σθένει ὑπὸ τῆς εὐημερίας τῆς χώρας. Ὁ Καλόκαιρος πράγματι εἰργάσθη ὑπὲρ τοῦ τόπου· ἀργότερον, θελήσας νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος ἡγεμών, ἀπεστάτησεν, ἀλλ' ἡττήθη ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τούτῳ ἀποσταλέντος ἀνεψιοῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου Δαλματίου. Αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐν τούτοις συμφοραὶ ἐξακολουθοῦν νὰ πλήττουν τὴν νῆσον καὶ κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν. Οὕτω τῷ 343 ἰσχυρότατος σεισμὸς κατέστρεψε τὸ πλεῖστον τῆς Σαλαμῖνος, ἀνεγερθείσης μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Φλαβίου Κωνσταντίνου, υἱοῦ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἡ πόλις ὠνομάσθη Κωνσταντία, καταστᾶσα καὶ πάλιν πρωτεύουσα τῆς νήσου (πρβλ. *Θεοφάνους*, Χρονογρ., σελ. 37 κ. ἑξ.). Μετ' ὀλίγον, τῆς Ἀντιοχείας καταστραφείσης ὑπὸ σεισμοῦ, ἡ Κύπρος ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτῆς διοικητικῶς, ἐνῷ δικαστικῶς ὑπήγετο μετ' ἄλλων ἐπαρχιῶν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ παρὰ τὸν Δούναβιν ἐδρεύοντος κοιαίστορος τοῦ στρατοῦ· βραδύτερον, κατόπιν διαβημάτων των, οἱ Κύπριοι κατώρθωσαν νὰ δικάζωνται ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει κοιαίστορος ἢ τοῦ ἀναπληρωτοῦ αὐτοῦ. Ἐκκλησιαστικῶς δ' ἡ νῆσος διηρέθη εἰς δεκατρεῖς ἐπισκοπὰς (Καρπασίας, Κιτίου, Λευκωσίας, Χύτρων, Σόλων, Λαπήθου, Τριμιθοῦντος, Ταμασσοῦ, Ἀμαθοῦντος, Κουρίου, Πάφου, Ἀρσινόης καὶ Σαλαμῖνος-Κωνσταντίας), αἵτινες ἦταν ἀνεξάρτητοι πάσης ἄλλης ἐκκλησίας, ἔχουσαι πρόεδρον τὸν μητροπολίτην Σαλαμῖνος. Ἡ νῆσος φαίνεται ὅτι ὁριστικῶς ἠσπάσθη τὸν Χριστιανισμὸν περὶ τὰ τέλη τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος ἐπὶ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντίας ἁγίου Ἐπιφανίου, ὅστις κατώρθωσεν ὅπως ὁ Θεοδόσιος ὁ Α' ἐκδώσῃ διάταγμα, καθ' ὃ «...εἴ τις τῷ πατρὶ Ἐπιφανίῳ οὐχ ὑπακούῃ... ἐξέρχεσθαι τῆς νήσου» (βλ. καὶ κατωτ. *Ἐκκλησία*). Ἡ κατὰ τὴν νῆσον ἐπικράτησις τοῦ Χριστιανισμοῦ συνεπιφέρει νέας ἠθικὰς δυνάμεις, αἵτινες, μετὰ τὴν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας κρατήσασαν ἀποτελμάτωσιν, δίδουν νέαν ζωὴν εἰς τοὺς Κυπρίους· κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὁ τόπος ἀνακύπτει ἐκ τῶν προτέρων ταλαιπωριῶν καὶ γενικῶς εἰπεῖν παρατηρεῖ τις πραγματικὴν ἀναβίωσιν τῆς χώρας.

Ἀραβικαὶ ἐπιδρομαί. Ἡ ἠρεμία αὕτη ἐν τούτοις δὲν ἐπρόκειτο νὰ κρατήσῃ ἐπὶ πολύ. Ἡ Κύπρος μέχρι τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος οὐδαμῶς ὑπέφερεν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀράβων, αἵτινες ἀπὸ πολλοῦ ἐμάστιζον τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τοῦ κράτους· ἐν τούτοις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μένῃ καὶ διὰ παντὸς ἀμέτοχος τῶν δεινῶν, ἅτινα ὑφίσταντο αἱ μᾶλλον ἰδίως ἀπομεμακρυσμέναι ἐπαρχίαι τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ βλέπομεν οὕτω τῷ 632, ἐπὶ βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου, τὸν πενθερὸν τοῦ Μωάμεθ Ἀβουβὲκρ προσβάλλοντα τὴν Κύπρον, κυριεύοντα καὶ λεηλατοῦντα τὸ Κίτιον καὶ ἀπερχόμενον (*Κωνστ. Πορφυρογ.* 1, 39), ἀφοῦ ἔθαψεν ἐνταῦθα τὴν τότε θανοῦσαν θυγατέρα του Ὂμμ - Χάραμ. Μετά τινα ἔτη (647), ἐπὶ αὐτοκράτορος Κώνσταντος, ἐπέδραμον τὸ δεύτερον κατὰ τῆς Κύπρου οἱ Ἄραβες ὑπὸ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν Μωαβίαν, ἐπιβαίνοντες χιλίων ἑπτακοσίων σκαφῶν, ἀφοῦ δ' ἐκυρίευσαν καὶ κατέστρεψαν τὴν πρωτεύουσαν Κωνσταντίαν, ἐλεηλάτησαν ἅπασαν τὴν νῆσον. Καὶ κατ' ἄλλους μὲν ἀπῆλθον ἀμέσως, κατ' ἄλλους δὲ (*Θεοφ.* Χρον., σελ. 344) ὁ Μωαβίας παρέμεινεν ἐν Κύπρῳ ἐπὶ δύο ἔτη, ἕως οὗ ἤκουσεν ὅτι ἐπήρχετο κατ' αὐτοῦ ὁ στρατηγὸς Κακόριζος. Ὁ V. Langois ἐν τῷ «Chronique de Mischel le Grand, traduit del' armenien» (σελ. 235, Βενετία 1865) λέγει ὅτι ὁ Μωαβίας ἐπρότεινεν εἰς τοὺς Κυπρίους νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς αὐτὸν ἑκουσίως πληρώνοντες φόρον, ἀλλ' ὅτι οἱ Κύπριοι κλεισθέντες εἰς τὰς πόλεις των ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις του, ὁ δὲ Elmacin (Historia Saracenica, σελ. 32) πληροφορεῖ ὅτι οἱ Κύπριοι ἐπλήρωνον ἐπὶ δύο ἔτη φόρον εἰς τὸν Μωαβίαν. Ἀποθανόντος τῷ 684 τοῦ Μωαβίου, μετὰ ἓν ἔτος δὲ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, ὁ νέος αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Β' καὶ ὁ καλίφης τῶν Ἀράβων Ἀβδαλμελὴκ ἀνενέωσαν τῷ 686 ἐπὶ δέκα ἔτη τὴν ὑπὸ τῶν προκατόχων των συνομολογηθεῖσαν εἰρήνην. Κατ' αὐτὴν ὁ μὲν Ἰουστινιανὸς Β' ὑπεχρεοῦτο ν' ἀνακαλέσῃ ἐκ τοῦ Λιβάνου τὸ τάγμα τῶν Μαρδαϊτῶν, ἵνα μὴ ἐνοχλῇ τοῦτο δι' ἐπιδρομῶν τοὺς Ἄραβας, ὁ δὲ Ἀβδαλμελὴκ ὑπέσχετο νὰ δίδῃ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς καθ' ἑκάστην ἡμέραν χίλια νομίσματα καὶ δοῦλον καὶ ἵππον, νὰ νέμωνται δὲ ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐξ ἴσου τὰ εἰσοδήματα τῶν ἐπαρχιῶν Κύπρου, Ἀρμενίας καὶ Ἰβηρίας, αἵτινες θὰ κατείχοντο καὶ ὑπὸ τῶν δύο συμ-

Digitized by Google

βαλλομένων μερῶν. Ἀλλ' οἱ Ἄραβες δὲν ἔμειναν ἐπὶ πολὺ πιστοὶ εἰς τὰς συνθήκας. Μόλις ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπέρανε τὸν κατὰ τῶν Σλαύων καὶ Βουλγάρων πόλεμον, ἠναγκάσθη, ἐκ τῆς συμπεριφορᾶ. τῶν Ἀράβων, νὰ στείλῃ κατ' αὐτῶν στρατὸν καὶ στόλον, διότι προσέβαλον τὰς ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ κτήσεις τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Αἱ ἐχθροπραξίαι αὗται ἐσήμαναν καὶ τὴν λύσιν τῆς συνθήκης (688), ἥτις ὡς ἀποτέλεσμα ἔσχε καταστρεπτικὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπὶ τῆς τύχης τῶν Κυπρίων. Μὴ δυνάμενος δηλαδὴ νὰ ὑπερασπίσῃ τούτους κατὰ τῶν Ἀράβων, μετῴκισε τῷ 690 πάντας τοὺς Χριστιανοὺς τῆς νήσου εἴς τινα πόλιν παρὰ τὴν Κύζικον, ἱδρυθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ καὶ κληθεῖσαν Ἰουστινιανούπολιν. Καὶ κατὰ μὲν τὸν πλοῦν πολλοὶ ναυαγήσαντες ἐπνίγησαν, ἄλλοι ὑπὸ ἀσθενειῶν ἀπέθανον (*Θεοφάν.* Χρον., σελ. 363 καὶ 365), ἅπαντες δὲ ἐδυστύχησαν, ἀπολέσαντες τὰς ἐν τῇ παλαιᾷ αὐτῶν πατρίδι περιουσίας των, ἅστινας βεβαίως δὲν ἀνεπλήρωσαν αἱ εἰς αὐτοὺς περὶ τὴν Κύζικον παραχωρηθεῖσαι γαῖαι. Ἐπὶ τούτοις καὶ πλεῖστοι τῶν ἐν Κύπρῳ ἀπομεινάντων ἠναγκάσθησαν μετ' οὐ πολὺ νὰ διασκορπισθῶσιν ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς χρονολογεῖται ἡ καταστροφὴ τῶν ἐπισήμων πόλεων τῆς νήσου. Ἡ Κωνσταντία, ὡς προανεφέρθη, εἶχε πρὸ πολλοῦ κατερειπωθῇ (648) ὑπὸ τοῦ Μωαβία, ἡ δὲ μητρόπολις μετεφέρθη εἰς τὴν παρακειμένην Ἀμμόχωστον (Ἀρσινόην), ἥτις ἔκτοτε ἀπέβη καὶ καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα διετέλεσεν ἡ ἐπισημοτέρα πόλις τῆς Κύπρου.

Ἡ μαρτυρία τοῦ Πορφυρογεννήτου περὶ ἐπιστροφῆς τῶν Κυπρίων εἰς τὴν νῆσόν των μετὰ ἑπτὰ ἔτη ἐλέγχεται ὡς ἀνακριβής. Κατὰ τοῦτον ὁ Ἰουστινιανὸς πέμψας εἰς Βαγδάτιον τρεῖς τῶν ἐπισημοτέρων Κυπρίων, Φαγγουμεῖς καλουμένους, μετά τινος αὐλικοῦ του, ἔγραψε δι' αὐτῶν εἰς τὸν καλίφην νὰ ἀπολύσῃ τοὺς ἐν Συρίᾳ Κυπρίους αἰχμαλώτους, ἵνα ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια. Ἐκεῖνος δὲ ἀναγνοὺς τὴν ἐπιστολὴν ἔπεμψε καθ' ἅπασαν τὴν Συρίαν Σαρακηνοὺς ἀρχηγούς, οἵτινες περισυνάξαντες τοὺς κατὰ τὴν χώραν διεσπαρμένους Κυπρίους μετέφεραν αὐτοὺς εἰς τὴν νῆσόν των. Συνάμα δὲ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔπεμψεν ἀξιωματικούς, οἵτινες διεπεραίωσαν εἰς τὴν Κύπρον τοὺς ἐν τοῖς θέμασι τῶν Κιβυραιωτῶν καὶ Θρακησίων κατοικοῦντας Κυπρίους (Πρβλ. *Κωνστ. Πορφυρογ.* Περὶ Διοικήσ., κεφ. 47). Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι οἱ Κύπριοι ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα των ἐπὶ αὐτοκράτορος Τιβερίου Β' (700), ὅτε ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἡράκλειος κατετρόπωσε τοὺς Ἄραβας ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ Κιλικίᾳ, ἀκόμη δὲ πιθανωτέρα ἡ ἔκδοσις, καθ' ἣν ἡ ἐπάνοδος ἐγένετο ἐπὶ Κωνσταντίνου Ε' τοῦ Κοπρωνύμου (744), ὅτε οἱ Βυζαντινοὶ ἀνέκτησαν τὴν Κύπρον. Ἀκριβῶς ἄγνωστον πότε. πάντως ὅμως περὶ τοὺς χρόνους τούτους, οἱ Κύπριοι φοβούμενοι ἐπανάληψιν τῶν ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν ἐζήτησαν καὶ ἐστάλησαν εἰς τὴν νῆσον ἀκριτικὰ σώματα, ἅτινα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπετελοῦντο ἐξ ἀνδρῶν τῆς περὶ τὸν Ταῦρον χώρας τῶν Μαρδαϊτῶν, συνετηροῦντο δὲ οἰκειοθελῶς ὑπ' αὐτῶν τῶν Κυπρίων, δι' εἰδικῆς φορολογίας, «στρατιᾶς» κληθείσης. Τὰ σώματα ταῦτα, ὡς ἦτο φυσικόν, βαθεῖαν ἐντύπωσιν ἀφῆκαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Κυπρίων, καὶ τὰ περὶ τούτων ᾄσματα. ὑπαγόμενα εἰς τὸν κύκλον τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους, θεωροῦνται ὡς τὰ πληρέστερα καὶ ὡραιότερα τῶν ἑλληνικῶν (βλ. κατωτ. *Λαογραφ.*).

Τὸ δεύτερον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Ε' τοῦ Κοπρωνύμου, οἱ Ἄραβες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Οὐαλὶδ ἐκυρίευσαν πάλιν τὴν Κύπρον, πλείστους τῶν κατοίκων τῆς ὁποίας μετέφερον εἰς Συρίαν. Μετέπειτα ὅμως ὁ αὐτοκράτωρ, πληροφορηθεὶς ὅτι οἱ Ἄραβες μὲ μέγαν στόλον παρεσκευάζοντο (747) ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρὸς νέας κατὰ τοῦ κράτους του ἐπιδρομάς, διέταξε τοὺς Κιβυραιώτας νὰ ἐπιτηρῶσι τὰ παράλια τῆς Συρίας καὶ τῆς Κύπρου, ὅτε δὲ ὁ ἀραβικὸς στόλος, συνιστάμενος ἐκ χιλίων δρομώνων, ἐξῆλθε τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἔπλεε πρὸς τὴν Κύπρον, ἐγένετο κατ' αὐτοῦ, εἰς τὸν λιμένα τῶν Κεραμίων, αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεσις ἐκ μέρους τοῦ στόλου τῶν Κιβυραιωτῶν, οἵτινες καὶ ἐπέφεραν εἰς αὐτὸν πανωλεθρίαν (πρβλ. *Θεοφάν.* Χρον. 424, *Κεδρην.*, Ἱστ. τ. 2, σ. 9, ἔκδ. Βόννης). Μετὰ ταῦτα ἡ Κύπρος φαίνεται ὅτι καθ' ἅπασαν τὴν βασιλείαν τοῦ Κωνσταντίνου Ε' ἦτο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Βυζαντινῶν.

Τῷ 790 ἑτέρα ἀραβικὴ ἐπιδρομὴ κατὰ τῆς Κύπρου ἐματαιώθη, ἀλλ' ὁ ναύαρχος τῶν Κιβυραιωτῶν Θεόφιλος, παρατόλμως ἐκτεθείς, συνελήφθη αἰχμάλωτος, ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον. Αἱ μετὰ ταῦτα περὶ ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν πληροφορίαι εἶναι ἀσαφεῖς. Ἐπὶ τῆς βασιλείας Νικηφόρου τοῦ Α' (805) ὁ καλίφης τῶν Ἀράβων Ἀαροὺν-ἀλ-Ρασὶδ ἐκυρίευσε τὴν νῆσον, κατέστρεψε τὰς ἐκκλησίας αὐτῆς, πολλοὺς δὲ τῶν κατοίκων μετέφερεν εἰς Συρίαν (πρβλ. *Θεοφάν.* Χρον. σ. 482). Καὶ ναὶ μὲν ὁ Νικηφόρος ἐπέτυχεν ἐπὶ τέλους ὅπως ἀπαλλάξῃ τὸ κράτος τοῦ φόρου, ὃν ἐπὶ Εἰρήνης κατέβαλλε πρὸς τὸν καλίφην, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ προστατεύσῃ τὴν νῆσον, ἀφεθεῖσαν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Ἀράβων. Ἀναφέρεται ἐν τούτοις ὅτι τῷ 816, ἐπὶ Μιχαὴλ Ραγκαβῆ, πολλοὶ τῶν κατὰ τὴν Παλαιστίνην καὶ πᾶσαν τὴν Συρίαν μοναχῶν καὶ λαϊκῶν φεύγοντες τὰς παντοίας τῶν Ἀράβων κακώσεις κατέφυγον εἰς Κύπρον, ἐκ τούτου δὲ δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ 805 περιωρίσθη μόνον εἰς λεηλασίας, κατόπιν τῶν ὁποίων οἱ Ἄραβες ἀπεχώρησαν.

Ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος (867—886) ἡ Κύπρος ἐπανεκτήθη, ἄγνωστον ἀκριβῶς κατὰ ποῖον ἔτος, καὶ «...εἰς θέματος τάξιν ταύτην κατέστησε καὶ διεπέρασεν ἐν αὐτῇ Ἀλέξιον στρατηγὸν ἐκεῖνον τὸν περιβόητον, τὸ γένος Ἀρμένιον, ὃς καὶ ἐπεκράτησεν αὐτῆς χρόνους ἑπτά. Πάλιν δ' ἀφῃρέθη ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ταύτην φορολογοῦσιν ὥσπερ καὶ πρότερον» (*Κωνστ. Πορφυρογ.* 1,40). Τῷ 904 ἐδέσποζον ἐκ νέου τῆς Κύπρου οἱ Ἄραβες (*Ἰωάν Καμενίτου*, Περὶ ἁλώσ. Θεσσαλονίκης κεφ. 77), πιθανώτατα δὲ νὰ παρέμενεν ἡ νῆσος ὑπὸ τὴν ἀραβικὴν κυριαρχίαν μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, ὅστις διὰ τοῦ Νικηφόρου τοῦ Χαλκούτζη (964) ἀπέσπασε διὰ παντὸς πλέον τὴν νῆσον ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Ἀράβων (*Κεδρηνὸς* Ἱστ. τ. 2, σελ 363 καὶ *Ζωναρᾶς* 2, σελ. 158).

Ὑπὸ Βυζαντινοὺς ἀποστάτας. Τῷ 1040 ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Δ' διώρισεν ὡς διοικητὴν τῆς νήσου τὸν Θεόφιλον τὸν Ἐρωτικόν, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος ἐκήρυξεν ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον βασιλέα τῆς Κύπρου. Τὴν ἀποστασίαν τοῦ Θεοφίλου κατέστειλε (1043) ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος. Παρόμοιαι ἀποστασίαι συνέβησαν καὶ μετὰ ταῦτα. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὁ τότε διοικητὴς τῆς νήσου Ραψομάτης ἤγειρε τὴν σημαίαν τῆς δευτέρας στάσεως, ἥτις καὶ κατεστάλη μετὰ μεγαλυτέρας δυσκολίας ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Δούκα καὶ τοῦ στρατηγοῦ Μιχαὴλ τοῦ Βουτομίτου (*Ἄννα Κομνηνή*, Ἀλεξιάς, σελ. 430—433, καὶ *Ζωναρᾶς* 2, σελ. 214)

Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ραψομάτου, ὁ αὐτοκράτωρ διώρισεν ὡς νέον διοικητὴν τὸν Καλλιοπάριον, φρούραρχον δὲ τῆς νήσου τὸν Φιλοκάλην Εὐμάθιον, ὅστις ἀπέκρουσε (1103) γενναίως ἐπιδρομὴν τῶν Πισατῶν. Ἐπὶ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Κομνηνοῦ, τῷ 1155, διοικητὴς τῆς νήσου ἦτο ὁ Ἰωάννης ὁ Κομνηνός, ἀνεψιὸς τοῦ αὐτοκράτορος, στρατηγὸς δὲ ἐν αὐτῇ ὁ Μιχαὴλ Βρανᾶς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ πρίγκιψ τῆς Ἀντιοχείας Ρινάλδος, βοηθήσας τὸν Μανουὴλ Κομνηνὸν κατὰ τῶν Ἀρμενίων τῆς Κιλικίας καὶ μὴ λαβὼν παρ' αὐτοῦ τὴν ὑποσχεθεῖσαν ἀμοιβήν, ὥρμησε κατὰ τῆς Κύπρου, ἣς καὶ ἐλεηλάτησε τὰ παράλια, συμπεριφερθεὶς μετὰ βαρβαρότητος πρὸς τοὺς κατοίκους της. Ὁ διοικητὴς τῆς νήσου Ἰωάννης Κομνηνὸς καὶ ὁ Μιχαὴλ Βρανᾶς ἐξῆλθον τῆς Λευκωσίας κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ νικηθέντες συνελήφθησαν καὶ ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι. Κατέπαυσε δὲ τὰς κατὰ τῆς νήσου ἐπιδρομὰς ὁ Ρινάλδος μόνον κατόπιν τῆς κατ' αὐτοῦ ἐκστρατείας τοῦ αὐτοκράτορος Μανουήλ.

Τῷ 1166 ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Κομνηνὸς διώρισεν ὡς στρατηγὸν τῆς Κιλικίας τὸν ἐξάδελφόν του Ἀνδρόνικον Κομνηνόν, παραχωρήσας εἰς αὐτὸν καὶ τὴν Κύπρον. Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐκείνην ἐποχὴν ὁ στρατηγὸς τῆς Ταρσοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτὴν χωρῶν Ἰσαάκιος Κομνηνός, περιελθὼν εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Ἀρμενίους καὶ συλληφθεὶς αἰχμάλωτος, ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ὁπόθεν ἀπελύθη ἐνεργείαις τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις φραρίων. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος, πεισθεὶς εἰς τὰς παρακλήσεις καὶ ἐγγυήσεις διαφόρων συγγενῶν του, ἀπέστειλεν εἰς τὸν Ἰσαάκιον τὰ διὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἀναγκαῖα χρήματα, τὰ ὁποῖα ἐκεῖνος λαβὼν καὶ στρατολογήσας πολλοὺς ἄνδρας ἐν Ἰσαυρίᾳ κατέπλευσεν εἰς Κύπρον. Ἐκεῖ ἐξαπατήσας τὸν νόμιμον διοικητὴν κατώρθωσε νὰ τὸν πείσῃ ὅπως τοῦ παραδώσῃ τὴν ἀρχήν, ἀναγορευθεὶς (1184) δεσπότης τῆς νήσου, ἀφοῦ ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Γουλιέλμου Β'. Ὁ Ἀνδρόνικος μαθὼν ταῦτα καὶ μὴ δυνάμενος ἀμέσως νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἀποστάτην, ἐφόνευσε τοὺς ἐγγυηθέντας ὑπὲρ αὐτοῦ συγγενεῖς του Μακροδοῦκαν καὶ Ἀνδρόνικον Δοῦκαν (πρβλ. *Ν. Χωνιάτην* σελ. 449). Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ἀνδρόνικον εἰς τὸν θρόνον, Ἰσαάκιος Ἄγγελος, ἐπεχείρησε τὸ πρῶτον δι' ὑποσχέσεων καὶ χρηματικῶν προσφορῶν νὰ πείσῃ τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνὸν νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου τῆς Κύπρου, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἔστειλε κατ' αὐτοῦ (1186) τὸν Ἰωάννην Κοντοστέφανον καὶ Ἀλέξιον Κομνηνόν, οἵτινες κατὰ τὴν μάχην, ἣν μετ' αὐτοῦ συνῆψαν, ἡττήθησαν καὶ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Ἀνενόχλητος δὲ πλέον μείνας ὁ Ἰσαάκιος, ἐφρόντισε διὰ τὸν σχηματισμὸν μεγάλου στρατοῦ δι' ἐπιβολῆς βαρυτάτων φόρων καὶ διῴκησε τὴν νῆσον ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη τυραννικώτατα.

Ὑπὸ τὸν Ριχάρδον Λεοντόθυμον (1191—1192). Τῷ 1189 οἱ ἀναλαβόντες τὴν ἐκτέλεσιν τῆς Γ' Σταυροφορίας βασιλεῖς Φίλιππος-Αὔγουστος τῆς Γαλλίας, Ριχάρδος ὁ Λεοντόθυμος τῆς Ἀγγλίας καὶ Φρειδερῖκος Βαρβαρόσσας τῆς Γερμανίας, κατερχόμενοι εἰς Παλαιστίνην, κατελήφθησαν ἔξωθι τῆς Κύπρου ὑπὸ σφοδροτάτης θυέλλης, ἐξ ἧς οἱ στόλοι των ὑπέστησαν μεγάλας ἀπωλείας. Τὸ πλοῖον, ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν ὁ Ριχάρδος ὁ Λεοντόθυμος, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τῆς μνηστῆς του Βεραγγέρης, τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ναβάρρας, προσήραξε, μετὰ τριῶν ἄλλων σκαφῶν, εἰς τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς νήσου, παρὰ τὴν Λεμεσόν, τὰ δὲ ὑπόλοιπα διεσκορπίσθησαν. Ὁ Ἰσαάκιος Κομνηνός, μαθὼν τὸ ναυάγιον τῶν ἀγγλικῶν σκαφῶν, ἔσπευσε πάραυτα εἰς Λεμεσὸν μετὰ μέρους τοῦ στρατοῦ του, ἑτοιμαζόμενος νὰ ἐκδιώξῃ ἐκεῖθεν τὰ πληρώματα ἐν περιπτώσει ἀποβιβάσεώς των. Μόλις ὅμως εἶδε τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα ἀποβιβαζόμενα, καταληφθεὶς ὑπὸ φόβου, ἐτράπη εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς νήσου, ἀφίνων τὴν Λεμεσὸν ἀφρούρητον καὶ εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ναυαγῶν. Ὁ Ριχάρδος ἀντιληφθεὶς τοὺς μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἰσαακίου ἀδικαιολογήτους, κατ' αὐτόν, φόβους τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, ἔστειλεν ἀμέσως δύο ἱππότας, οἵτινες διεβεβαίωσαν αὐτοὺς ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν ἔρχεται ὡς ἐχθρὸς οὔτε ὡς ἐπιδρομεύς, ἀλλ' ὡς φίλος καὶ προστάτης. Πράγματι δέ, ἐνῷ ὁ Ἰσαάκιος ἀποχωρῶν πρὸς τὸ σημερινὸν Κοιλάνιον ἐστρατοπέδευεν αὐτόθι, ἀναμένων ἐνδεχομένην ἐπίθεσιν τοῦ Λεοντοθύμου, ὁ τελευταῖος ἀπεβιβάζετο εἰς τὴν Λεμεσόν, ἀπαγορεύων αὐστηρῶς εἰς τοὺς στρατιώτας του πᾶσαν ἐνόχλησιν πρὸς οἱονδήποτε πολίτην. Ἡ συμπεριφορὰ αὕτη τοῦ ξένου βασιλέως πρὸς τοὺς πολλὰ παθόντας κατοίκους, ἔκαμεν ὥστε νὰ τοῦ γίνῃ ἐκ μέρους των φιλικὴ ὑποδοχή, διὰ νὰ μὴ εἴπῃ τις ἐγκάρδιος. Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἀποβίβασίν του ἔστειλεν ὁ Ριχάρδος δύο μοναχοὺς καὶ τὸν εὐγενῆ Νορμανδὸν Γουλιέλμον ντὲ Πράγους πρὸς τὸν Ἰσαάκιον, προσκαλῶν αὐτὸν εἰς προσωπικὴν συνάντησιν. Ὁ Ἰσαάκιος, δεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν, κατῆλθε μετὰ τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τοῦ στρατοῦ του εἰς τὸ σημερινὸν Κολόσσι, ἐκεῖθεν δέ, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἐπιτελείου του, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἄγγλων. Αἱ διεξαχθεῖσαι διαπραγματεύσεις ἐφάνησαν ἀπολήξασαι εἰς συνεννόησιν, δεδομένου ὅτι ὁ Ἰσαάκιος ὑπέσχετο ὅτι, μέχρις οὗ κυριευθῇ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ἡ Πτολεμαΐς, θὰ εἶχεν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Χριστιανῶν ἡγεμόνων σῶμα ἐκ 200 ἀνδρῶν καὶ θὰ ἐπέτρεπε νὰ ἀγοράζωνται ἐκ τῆς νήσου τρόφιμα ἀτελῶς· ἐν τούτοις τὰ πράγματα ἐλάμβανον ὅλως διάφορον τροπὴν μετὰ τὸν χωρισμὸν τῶν δύο ἡγεμόνων. Ὁ Ἰσαάκιος, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἐδείχθη, ἐδέχθη τὴν συνέντευξιν μὲ τὸν Ριχάρδον μὲ τὸν σκοπὸν καὶ μόνον ὅπως πληροφορηθῇ περὶ τῶν σχεδίων καὶ τῶν δυνάμεών του. Θεωρήσας δὲ ταύτας ἀσθενεῖς καὶ πιστεύων ἐξ ἄλλου ὅτι ὁ Ριχάρδος θὰ ἔσπευδε νὰ μεταβῇ εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ ἐπομένως ὅτι δὲν θὰ ἐπεχείρει ὁποσδήποτε ἐκστρατείας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου, ἔγραψε πρὸς αὐτόν, μόλις ἔφθασεν εἰς τὸ ἐν Κολοσσίῳ στρατόπεδόν του, ν' ἀπέλθῃ ἀμέσως τῆς νήσου, διότι ἄλλως θὰ θεωρῇ τοῦτον καὶ τοὺς Λατίνους πάντας ὡς ἐχθρούς.

Ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἡ συμπεριφορὰ αὕτη τοῦ Ἰσαακίου παρώργισε τὸν Ἄγγλον βασιλέα, ὅστις διέταξεν ἀμέσως νὰ ἀποβιβασθῇ τὸ ἱππικόν του. Κατὰ τὴν συναφθεῖσαν μάχην ὁ Κομνηνὸς ἡττήθη, ὁ δὲ Ριχάρδος ἐγκατεστάθη εἰς Λεμεσόν, ἔνθα ἀνενόχλητος ἐτέλεσε (12 Μαΐου) τοὺς γάμους του μετὰ τῆς Βεραγγέρης. Μετὰ ταῦτα, μαθὼν ὅτι ὁ Ἰσαάκιος συνεκέντρωνε τὰς δυνάμεις του παρὰ τὴν πεδιάδα τῆς Μεσαορίας, ἐκινήθη ὁ ἴδιος διὰ ξηρᾶς κατ' αὐτοῦ, ἀποστείλας κατὰ θάλασσαν τὸν πρὸ μικροῦ ἀφιχθέντα εἰς Λεμεσὸν Γουΐδωνα Λουζινιάν, ὡς ἀρχηγὸν τοῦ στόλου του, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ πολιορκήσῃ τὴν Ἀμμόχωστον, ὅπου τότε ὁ κυπριακὸς ναύσταθμος. Ὁ Ριχάρδος συνήντησε τὰ στρατεύματα τοῦ Ἰσαακίου, συνιστάμενα ἐκ χιλίων ἱππέων καὶ ἓξ χιλιάδων πεζῶν κακῶς ὡπλισμένων, παρὰ τὴν Τριμηθοῦντα, ἔνθα συνήφθη κρατερὰ μάχη, καθ' ἥν, παρ' ὅλον τὸ μικρότερον ἀριθμητικῶς τοῦ στρατοῦ του (ἑκατὸν ἱππεῖς καὶ τέσσαρες χιλιάδες πεζοί), ἐνίκησε τὸν Ἰσαάκιον, ὃν καὶ ᾐχμαλώτισε (*Ν Χωνιάτης* σελ. 547). Μετὰ ταῦτα ὁ Ριχάρδος, ἀπερίσπαστος πλέον, ἐβάδισε πρὸς τὴν Λευκωσίαν, οἱ κάτοικοι τῆς ὁποίας εὐχαριστημένοι, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς τοιαύτης τροπῆς τῶν πραγμάτων, ἐξῆλθον εἰς προϋπάντησίν του καὶ ὤμοσαν εἰς αὐτὸν πίστιν. Μετὰ ταῦτα ὁ μὲν Γουΐδων Λουζινιὰν κατέλαβε τὴν Ἀμμόχωστον καὶ κατόπιν τὴν Κερύνειαν, ὁ δὲ Ριχάρδος τὰ φρούρια τοῦ Ἁγίου Ἱλαρίωνος, τοῦ Βουφαβέντου καὶ τῆς Καντάρας, γενόμενος οὕτω κύριος ἁπάσης τῆς νήσου. Μεθ' ὅ, ἐφαρμόζων παλαιοὺς γερμανικοὺς νόμους, παρεχώρησεν εἰς τοὺς κατοίκους τὸ ἥμισυ τῶν γαιῶν αὐτῶν, τὸ δ' ἄλλο ἥμισυ λαβὼν ὁ ἴδιος ὡς ἰδίαν κτῆσιν κατ' ἀρχάς, διένειμε μετ' οὐ πολὺ ὡς φέουδα εἰς τοὺς Ἄγγλους ἱππότας, οἵτινες ὤφειλον νὰ ἐκλέγωνται ὑπὸ τοῦ στρατοῦ διὰ τὴν φρούρησιν τῆς νήσου, εἰσάγων οὕτω πρῶτος τὸ φεουδαλικὸν σύστημα, ὅπερ ἐπρόκειτο νὰ διατηρηθῇ μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτήσεως τῆς Κύπρου. Κατόπιν, ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὰ τῆς φρουρᾶς καὶ διώρισεν ὡς τοποτηρητάς αὐτοῦ εἰς τὴν νῆσον τὸν Ριχάρδον Καμπὶλλ καὶ τὸν Ροβέρτον Τορνχὰμ (Tornebam), ἀπέπλευσε πρὸς συνάν-

Digitized by Google

τησιν τῶν πολιορκούντων τὴν Πτολεμαΐδα σταυροφόρων, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ ὡς αἰχμάλωτον τὸν Ἰσαάκιον, τὸν ὁποῖον, ὅταν ἔφθασεν εἰς Συρίαν, παρέδωκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰωαννιτῶν, οἵτινες μετέφερον αὐτὸν εἰς τὸ παρὰ τὴν Τρίπολιν φρούριον Μαργᾶτον, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν. Ἐν τούτοις ὁ Νικήτας Χωνιάτης (σελ. 611—612) λέγει ὅτι ὁ Ἰσαάκιος ἀφέθη ἐλεύθερος ὑπὸ τοῦ Ριχάρδου καὶ ὅτι μάλιστα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἤρχισε νὰ παρασκευάζῃ καὶ στάσεις κατὰ τοῦ τότε αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀλεξίου Ἰσαακίου, ὅστις διὰ ν' ἀπαλλαγῇ τούτου ἔστειλεν εἰς Ἀσίαν ἀνθρώπους, οἵτινες τὸν ἐδηλητηρίασαν.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ριχάρδου ἐκ Κύπρου, καθ' ἣν ἄπειρα λάφυρα κινήσαντα τὸν θαυμασμὸν τῶν ἱπποτῶν του μετεφέρθησαν ὑπ' αὐτοῦ εἰς Παλαιστίνην, οἱ τοποτηρηταί του ἤρχισαν μετερχόμενοι κατὰ τῶν κατοίκων πιέσεις, αἵτινες, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἐκίνησαν τὴν ἀγανάκτησιν τῶν ἠπίων Κυπρίων, ὧν αἱ ἐλπίδες διὰ μίαν καλυτέραν διοίκησιν διεψεύδοντο κατὰ τὸν σκληρότερον τρόπον. Πρῶτοι δὲ οἱ κάτοικοι τῶν κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ὀλύμπου χωρίων ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Ἄγγλων, ἄνευ ὅμως οὐδεμιᾶς ὀργανώσεως, δι' ὃ καὶ τὸ κίνημά των εὐκόλως κατεστάλη ὑπὸ τῶν κατακτητῶν. Ἐν τούτοις, πληροφορηθεὶς τοῦτο ὁ Ριχάρδος καὶ φοβούμενος καὶ δευτέραν τῶν Κυπρίων ἐπανάστασιν, ἐπώλησε τὴν νῆσον (1192), ἀντὶ ἑκατὸν χιλιάδων χρυσῶν βυζαντίων, εἰς τοὺς Ναΐτας, ἐπιτρέψας εἰς αὐτούς, μετὰ τὴν καταβολὴν τῆς πρώτης δόσεως, νὰ μεταφέρωσιν ἐν αὐτῇ τὴν ἕδραν των. Διὰ τοῦ μέτρου δὲ τούτου ἤλπιζεν ὁ Ριχάρδος ὅτι, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξησφάλιζε τὴν ἄμυναν τῆς νήσου κατὰ τῶν προσβολῶν τῶν Σαρακηνῶν, ἀφ' ἑτέρου δ' ὅτι ἐδημιούργει ἐν αὐτῇ βάσιν ὑποστηρίξεως τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀγγλικῶν δυνάμεων καὶ τοῦ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν ἀγῶνος τῶν Ἑσπερίων.

Ὑπὸ τοὺς Ναΐτας (1192). Οἱ Ναΐται ἐγκατασταθέντες κατόπιν τούτου εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου Λευκωσίαν καὶ ἀφοῦ ἐπεσκεύασαν τὸ ἐν αὐτῇ φρούριον, ἤρχισαν νὰ φέρωνται πρὸς τοὺς Κυπρίους τυραννικώτατα, θέσαντες ἐκτὸς τῶν κειμένων φόρων καὶ ἄλλους μεγαλυτέρους. Τοῦτο ἐξώθησε τοὺς κατοίκους εἰς συνωμοσίας καὶ στάσεις, τὰς ὁποίας κατώρθωσαν νὰ καταπνίξουν οἱ Ναΐται, ἀντιληφθέντες ἐν τέλει, ὅτι ἦτο ἀδύνατον εἰς αὐτοὺς νὰ κρατήσωσι τῆς Κύπρου. Δι' ὃ καὶ παρεκάλεσαν τὸν Ριχάρδον νὰ θεωρήσῃ ἄκυρον τὴν συμφωνίαν, ἐπιστρέφων αὐτοῖς τὸ προκαταβληθὲν ποσὸν καὶ λαμβάνων πάλιν ὑπὸ τὴν κατοχήν του τὴν νῆσον. Τότε ὁ προαναφερθεὶς Γουΐδων Λουζινιὰν ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ριχάρδου νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν Κύπρον ἀντὶ τῶν ἑκατὸν χιλιάδων χρυσῶν βυζαντίων, παραχωρῶν ἔτι αὐτῷ καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἱερουσαλὴμ δικαιώματά του καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Τύρου, ἣν ὁ Ριχάρδος προὐτίθετο νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Ἐρρῖκον τῆς Καμπανίας.

Ὁ Ριχάρδος ἐδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ Γουΐδωνος καὶ οὕτως ἡ Κύπρος περιῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τῶν Λουζινιάν, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἴδῃ ἡμέρας εὐημερίας καὶ ἀκμῆς, ὁ δὲ ὀρθόδοξος κλῆρος ν' ἀναγράψῃ εἰς τὰς δέλτους τῆς ἱστορίας του λαμπρὰς σελίδας ἐθνικῆς δράσεως.

Ὑπὸ τοὺς Λουζινιὰν (1192—1489). Ὁ υἱὸς τοῦ Οὔγου Βρυεννίου ***Γουΐδων Λουζινιάν***, ἀγοράσας τὴν Κύπρον παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ριχάρδου, κατέλαβεν αὐτήν, συνοδευόμενος ὑπὸ τριακοσίων Γάλλων ἱπποτῶν, διακοσίων ἱππέων καὶ πολλῶν στρατιωτῶν. Εὐθὺς μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου, ὁ Γουΐδων ἔθηκε τὰς θεμελιώδεις βάσεις τῆς νέας νομοθετικῆς καὶ διοικητικῆς διαρρυθμίσεως, περὶ ἧς ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ *(Δημόσιος βίος)* ἀναφέρομεν, ἔκτισε δὲ λατινικὰς ἐκκλησίας, δώσας τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν κλῆρον ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Βλέπων δὲ τοὺς Ἕλληνας τῆς νήσου δυσμενῶς κατὰ τῆς ἀρχῆς του διακειμένους καὶ φοβούμενος ἐπανάστασιν, ἐπεμελήθη μεγάλως τὴν ἐπισκευὴν τῶν ἐν τῇ νήσῳ φρουρίων καὶ ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀνέγερσιν νέων, καθιστῶν οὕτω τὴν βασιλείαν του ἀκλόνητον. Ἡ Λεμεσός, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του, καθωραΐσθη καὶ ἐμεγεθύνθη.

Μετὰ κυβέρνησιν εἴκοσι καὶ τριῶν μηνῶν ὁ Γουΐδων ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 65 ἐτῶν, χωρὶς νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως.

Ἀμάλριχος Λουζινιὰν (1194—1205). Διάδοχον εἰς τὸν θρόνον του ὁ Γουΐδων ἀφῆκε τὸν ἀδελφόν του Ἀμάλριχον, ἀρχιστράτηγον τότε ὄντα καὶ κόμιτα τῆς Πάφου. Πρώτη φροντὶς αὐτοῦ ὑπῆρξε νὰ στεφθῇ βασιλεὺς τῆς Κύπρου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἐπέτυχεν ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ἐρρίκου ΣΤ', διαμένοντος τότε ἐν Νεαπόλει. Στεφθεὶς βασιλεὺς τῷ 1194 ὁ Ἀμάλριχος ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς Λευκωσίας, ἔστρεψεν ἀμέσως τὴν προσοχήν του εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν πύργων καὶ φρουρίων τῆς νήσου, τῷ δὲ 1195 ἐφρόντισε καὶ ἀποκατέστησε παντελῶς τὴν ἐν Κύπρῳ λατινικὴν Ἐκκλησίαν, ἀποσπάσας πρὸς τοῦτο σχετικὴν διαταγὴν τοῦ τότε πάπα Κελεστίνου Γ' (πρβλ *Λέοντ. Μαχαιρᾶν*, σελ. 16—17 καὶ Mas Latrie, τόμ. 1, σελ. 122—123, καὶ τόμ. 3, σελ. 599 κ. ἑξ.). Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον, τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου Ἐχίβης ἀποθανούσης, συνεζεύχθη τὴν Ἰσαβέλλαν, χήραν τοῦ βασιλέως τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐστέφθη δ' ἐκ τούτου καὶ βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐν Πτολεμαΐδι. (Διὰ τὰς κατὰ τῆς Βηρυττοῦ καὶ τὰς ἄλλας ἐκτὸς τῆς Κύπρου στρατιωτικὰς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις βλ. λ. *Λουζινιάν*.) Ὁ Ἀμάλριχος ἀπέθανεν εὑρισκόμενος ἐν Συρίᾳ τῷ 1205 καὶ τὸ σῶμά του μετενεχθὲν βραδύτερον εἰς Κύπρον (1207) ἐτάφη εἰς τὴν μητρόπολιν Λευκωσίας.

Οὔγος Α' Λουζινιὰν (1205—1218). Τὸν Ἀμάλριχον διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ ἐκ τῆς πρώτης του συζύγου Ἐχίβης υἱὸς αὐτοῦ Οὔγος. Τούτου ἀνηλίκου ὄντος, ἡ Ἄνω βουλὴ ἐνεπιστεύθη τὴν ἀντιβασιλείαν εἰς τὸν πλησιέστερον αὐτοῦ συγγενῆ Γωτιέρον Μομπελλιέ, ὅστις ἐπωφεληθεὶς τῆς βασιλείας ἐγένετο κάτοχος ἀνυπολογίστου πλούτου. Τῷ 1212 ὁ Οὔγος ἐστέφθη βασιλεύς, ἀναλαβὼν τὴν διεύθυνσιν τοῦ κράτους, μετ' ὀλίγον δ' ἐνυμφεύετο τὴν Ἀλισίαν, θυγατέρα τοῦ Ἐρρίκου τῆς Καμπανίας, ἥτις ἀνεδείχθη ἀρίστη αὐτοῦ σύμβουλος καὶ συνεργάτις. Ὁ Οὔγος ἐπεδίωξεν ἐξ ἀρχῆς τὴν παντὶ τρόπῳ διατήρησιν τῆς ἑνώσεως τῶν δύο στεμμάτων τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὅτε, τῷ 1217, ἐκηρύχθη ἡ πέμπτη σταυροφορία ἀπελθὼν εἰς Ἱερουσαλήμ, ἄφησεν εἰς τὴν σύζυγόν του τὴν διακυβέρνησιν τῆς νήσου. Ἡ Ἀλισία ἀναλαβοῦσα τὴν ἀρχὴν ὑπεστήριξεν ἐκθύμως τὸν λατινικὸν κλῆρον εἰς βάρος τοῦ ὀρθοδόξου, περιορίσασα ἐν τοῖς ἄλλοις τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκοπῶν εἰς τέσσαρας ἀντὶ τῶν πρότερον δεκατεσσάρων καὶ ἐπιτυχοῦσα παρὰ τοῦ πάπα τὴν μεταφορὰν τῆς ἕδρας τοῦ Λατίνου ἀρχιεπισκόπου ἀπὸ τῆς Ἀμμοχώστου εἰς Λευκωσίαν. Ὁ ἑλληνικὸς ὅμως κλῆρος, ἐν ἀμύνῃ εὑρισκόμενος, ἤρχισε ρίπτων στασιαστικὰς ἰδέας εἰς τὸν λαόν, τότε δὲ ἡ Ἀλισία, ἀντιληφθεῖσα τὸν κίνδυνον καὶ μετὰ πολιτικῆς συνέσεως φερομένη, ἐκήρυξεν ἀμέσως ὅτι ἅπαντες οἱ Ἕλληνες ἐπίσκοποι, ὧν αἱ ἕδραι κατελύοντο, θέλουσι διατηρηθῇ εἰς τὰς ἐπισκοπάς των καθ' ὅλον αὐτῶν τὸν βίον, ὅτι τὰ δικαιώματά των θὰ παραμείνουν ἄθικτα καὶ ὅτι ἡ μετάθεσις τοῦ Λατίνου ἀρχιεπισκόπου εἰς Λευκωσίαν δὲν θὰ πραγματοποιηθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἤρξατο καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀνοικοδόμησις τοῦ ἐν Λευκωσίᾳ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας (βλ. κατωτ. *Μεσαιωνικὰ μνημεῖα*). Ὁ Οὔγος πολεμῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἀπέθανεν ἐν Τριπόλει εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν. Τὸ σῶμά του, μεταφερθὲν εἰς Κύπρον, ἐνεταφιάσθη μετὰ τιμῶν εἰς τὸν ἐν Λευκωσίᾳ ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Νοσοκόμων (1218) (Περὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Οὔγου βλ. λ. *Λουζινιάν*).

Ἐρρῖκος Α' Λουζινιὰν (1218—1254). Κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ὁ υἱὸς τοῦ Οὔγου Ἐρρῖκος ἦτο ἐννεαετὴς μόλις, δι' ὃ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἄνω βουλῆς ἀντιβασίλισσα ἡ μήτηρ του Ἀλισία, ἥτις πάλιν μετ' ὀλίγον παρέδωκε τὴν ἀντιβασιλεία εἰς τοὺς δύο θείους τοῦ Οὔγου Φίλιππον καὶ Ἰωάννην Ἰβελῖνον, ἄνδρας πολυπείρους καὶ ἀγαθούς. Ὀλίγον βραδύτερον ὁ ἐκ τῶν ἐπιτρόπων Φίλιππος ἀπεβίωσεν, ἀπέμεινε δὲ ὡς μόνος ἀντιβασιλεὺς ὁ Ἰωάννης Ἰβελῖνος.

Οἱ Γερμανοὶ ἐν Κύπρῳ. Τῷ 1228 ὁ Φρειδερῖκος ὁ Β', αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ἀναλαβὼν τὴν ΣΤ' σταυροφορίαν μετέβη μετὰ στόλου πολλοῦ καὶ ἱκανοῦ στρατεύματος ἐξ Εὐρώπης εἰς Κύπρον, προσορμισθεὶς εἰς Λεμεσόν. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰβελίνου, Καμερῖνος, Γωβαὶν καὶ ἄλλοι, συναντήσαντες τὸν Φρειδερῖκον πλέοντα κατὰ τὴν Πελοπόννησον, τὸν συνεβούλευσαν νὰ κτυπήσῃ τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Κύπρου καὶ νὰ ἀσφαλίσῃ δι' ἑαυτὸν τὸ βασίλειον τῆς νήσου. Τὸ σχέδιον ἤρεσεν εἰς τὸν Γερμανὸν αὐτοκράτορα, ὅστις, ἅμα τῷ κατάπλῳ του εἰς τὴν Λεμεσόν, ἔγραψεν εἰς τὸν Ἰβελῖνον, προσπαθῶν νὰ πείσῃ αὐτὸν ὅπως μεταβῇ πρὸς συνάντησίν του μετὰ τοῦ μικροῦ βασιλέως καὶ τῶν δύο αὐτοῦ υἱῶν. Ὁ Ἰβελῖνος ἀνεκοίνωσε τὴν πρόσκλησιν ταύτην εἰς τὴν Ἄνω βουλήν, ἥτις τὸν ἀπέτρεψε νὰ μεταβῇ ὁ ἴδιος πρὸς τὸν Φρειδερῖκον, ἀκόμη δὲ περισσότερον μετὰ τοῦ μικροῦ βασιλέως, καὶ ὑπέδειξεν ὅτι τὸ φρονιμώτερον θὰ ἦτο νὰ προθυμοποιηθῇ μόνον νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς Γερμανοὺς ἵππους καὶ τροφὰς ἢ ὅ,τι ἄλλο τοῖς ἐχρειάζετο. Ὁ Ἰβελῖνος ἀνεγνώρισεν ὡς δικαιολογημένους τοὺς φόβους τῆς βουλῆς, ἀπήντησεν ὅμως ὅτι, καίπερ γνωρίζει τὴν τύχην ἥτις τὸν ἀνέμενε, προτιμᾷ νὰ μεταβῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα παρὰ νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὸν κόσμον τῆς Δύσεως νὰ ὁμιλῇ περὶ αὐτοῦ ὡς παρακωλύσαντος τὴν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς βοήθειαν τοῦ Φρειδερίκου. Οὕτως ὁ Ἰβελῖνος ἐπεσκέφθη τὸν αὐτοκράτορα μετὰ τῶν υἱῶν του καὶ τοῦ μικροῦ βασιλέως. Διαρκοῦντος τοῦ παρατεθέντος δείπνου, ὁ Φρειδερῖκος προσεκάλεσε τὸν Ἰβελῖνον νὰ τοῦ παραδώσῃ τὸ φρούριον τῆς Βηρυττοῦ καὶ νὰ τοῦ ἀποδώσῃ εὐθύνας τῆς ἀπὸ δεκαετίας διαχειρίσεως τῆς Κύπρου, προβάλλων ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς νήσου, τὸ μὲν διότι ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ἐρρῖκος ὁ ΣΤ' ἦτο ὁ περιβαλὼν τὸν Ἀμάλριχον διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ βασιλέως, τὸ δὲ διότι ὁ πάπας Ὁνώριος τὸν προσεκάλεσεν ὅπως ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τῶν συμφερόντων τοῦ νεαροῦ βασιλέως Ἐρρίκου, καὶ τέλος διότι νυμφευθεὶς τὴν Ὑολάνδην, κληρονόμον τοῦ Ἰωάννου Βρυεννίου, ὤφειλε, δικαιώματι συζυγίας, νὰ ἀναμειγνύεται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Κύπρου. Ὁ Ἰβελῖνος εὑρίσκετο ἐν μέσῳ ἐχθρῶν, ἡ αἴθουσα τοῦ συμποσίου ἦτο πλήρης Γερμανῶν στρατιωτῶν. Ἐν τούτοις ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος δὲν ἐκλόνησε τὸ θάρρος του, ἀπήντησε δὲ εἰς τὸν αὐτοκράτορα ὅτι τὸ μὲν φρούριον τῆς Βηρυττοῦ εἶναι ἴδιον αὐτοῦ κτῆμα καὶ χρεωστεῖ νὰ δίδῃ δι' αὐτὸ λόγον μόνον εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἱερουσαλήμ, διὰ δὲ τὰς δαπάνας τοῦ κράτους ἡ βασίλισσα Ἀλισία, ὡς συνήθως, λαμβάνει μεγάλην πρόνοιαν καὶ ὅτι τέλος κάθε ἀπαίτησις ἐπὶ τῶν ἀφορώντων τὸ βασίλειον τῆς Κύπρου θὰ ἔπρεπε ν' ἀπευθυνθῇ πρὸς τὴν Ἄνω βουλήν. Ἡ ἀπάντησις τοῦ Ἰβελίνου παρώργισε τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τοὺς δύο του υἱοὺς ὡς ὁμήρους. Ἐπανελθὼν οὗτος εἰς Λευκωσίαν, ἔσπευσε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα τῶν προὐχόντων εἰς τὸ φρούριον τοῦ «Θεοῦ τοῦ Ἔρωτος» (Dieu d'amour) ἢ τοῦ «Ἁγίου Ἱλαρίωνος». Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ Φρειδερῖκος κληθεὶς εἰς Εὐρώπην ἐγκατέλιπε τὴν κατὰ τοῦ Ἰβελινου ἐπίθεσιν, περιορισθεὶς νὰ καταλάβῃ τὰ φρούρια τῆς νήσου διὰ γερμανικοῦ στρατοῦ καὶ ν' ἀναθέσῃ τὴν διοίκησιν αὐτῆς εἰς πέντε βαΐλους, ἐν οἷς καὶ ὁ Καμερῖνος. Οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος ἔσπευσαν νὰ ἐπιβάλουν εἰς τοὺς κατοίκους νέους φόρους καὶ ἔχοντες παρ' ἑαυτοῖς στράτευμα πεζικὸν καὶ ἱππικὸν ἐφέροντο πρὸς τοὺς Κυπρίους μετὰ πολλῆς ὑπεροψίας. Ὁ Ἰβελῖνος ἐν τῷ μεταξὺ μετέβη εἰς Συρίαν, ὁπόθεν συγκεντρώσας πολὺν στρατὸν πεζῶν καὶ ἱππέων ἀπέπλευσεν εἰς Κύπρον. Φθάσας εἰς Καρπασίαν, ἐζήτησε παρὰ τὸν ὅρμον τῶν Γαστριῶν νὰ ἀποβιβάσῃ τὰ στρατεύματά του, ἐμποδισθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐκεῖ φρουρούντων στρατιωτῶν συνεπλάκη μετ' αὐτῶν καὶ ἐκδιώξας αὐτοὺς ἐκεῖθεν ἀπεβίβασε τὸν στρατόν του εἰς τὴν ξηράν. Μετὰ ταῦτα ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Λευκωσίαν, ἣν κατόπιν πεισματώδους μάχης ἐκυρίευσεν. Εἶτα ἐπολιόρκησε καὶ κατέλαβε τὴν Κερύνειαν, τὸ Βουφαβέντον, τὴν Καντάραν καὶ τὸ φρούριον τοῦ «Θεοῦ τοῦ Ἔρωτος», ὅπου οἱ Γερμανοὶ εἶχον μεταφέρει διὰ τῆς βίας τὸν μικρὸν βασιλέα Ἐρρῖκον.

Ὁ αὐτοκράτωρ Φρειδερῖκος μαθὼν τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Ἰβελίνου καὶ διευθετήσας ἐν τῷ μεταξὺ τὰς ἐν Ἰταλίᾳ μετὰ τοῦ πάπα ὑποθέσεις του, ἐξαπέστειλεν εἰς Κύπρον ἑπτακοσίους ἱππεῖς, χιλίους πεζοὺς καὶ τρεῖς χιλιάδας ἐνόπλους ναύτας ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ριχάρδον Φιλάγγιερ. Ταῦτα πληροφορηθεὶς ὁ ἐν Πτολεμαΐδι εὑρισκόμενος τότε Ἰβελῖνος, ἐμίσθωσεν ἄνδρας καὶ κενώσας σχεδὸν τὸ φρούριον τῆς Βηρυττοῦ ἀπῆλθεν εἰς Κύπρον, ἔνθα συνεκάλεσε πάντας τοὺς Κυπρίους τοὺς δυναμένους νὰ φέρωσιν ὅπλα νὰ ἔλθωσιν εἰς Λεμεσόν. Συνεκεντρώθη οὕτως ἐκεῖ σεβαστὸς ἀριθμὸς στρατιωτῶν, οὓς οἱ Γερμανοὶ ἰδόντες καὶ μὴ κρίναντες φρόνιμον ν' ἀποβιβασθοῦν διηυθύνθησαν πρὸς τὴν Βηρυττόν, ὅπου ἥλωσαν τὴν πόλιν καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ φρούριον καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Ὁ Ἰβελῖνος ἔσπευσε τότε μετὰ πολλῶν δυνάμεων εἰς Βηρυττὸν (1232) καὶ κατώρθωσε ν' ἀναγκάσῃ τοὺς Γερμανοὺς νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ ν' ἀποσυρθοῦν εἰς Τύρον. Ἐντεῦθεν ὅμως ἀπελθόντες οἱ Γερμανοὶ ἐπέδραμον πάλιν κατὰ τῆς Κύπρου, ἥτις ἦτο ἐντελῶς ἀπροστάτευτος καὶ κατέλαβον τὰ φρούρια αὐτῆς, ἐκτὸς τοῦ Βουφαβέντου καὶ τοῦ «Θεοῦ τοῦ Ἔρωτος», ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκοντο αἱ ἀδελφαὶ τοῦ βασιλέως. Εἰς τὸ μεταξὺ ὅμως ὁ Ἰβελῖνος, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν δεκαπενταετῆ τότε βασιλέα Ἐρρῖκον, ἔσπευσεν ἐκ Συρίας εἰς Κύπρον, ὅπου ἡ ἄφιξις τοῦ νεαροῦ βασιλέως ὑπῆρξε τὸ σύνθημα γενικῆς ἐξεγέρσεως, ἐπενεγκούσης πανωλεθρίαν εἰς τὰ γερμανικὰ στρατεύματα. Ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν Γερμανῶν Ριχάρδος Φιλάγγιερ συγκεντρώσας τὰς δυνάμεις του κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀγριδίου, συνεκρότησε μάχην πρὸς τὰ στρατεύματα τοῦ Ἰβελίνου, καθ' ἣν ἡττήθη ὁλοσχερῶς. Οἱ Γερμανοὶ ἀπελαυνόμενοι ἐξ ὅλων τῶν θέσεών των ἀπέμειναν μόνον μὲ τὴν πόλιν Κερύνειαν, ἐν ᾗ πεισματωδῶς ἐπὶ διετίαν ἠμύνοντο, ἀναγκασθέντες ἐν τέλει νὰ ἔλθωσιν εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν πολιορκητῶν, καθ' ἃς παρεχώρησαν τὴν πόλιν καὶ τὸ φρούριόν της μὲ τὸν ὅρον νὰ τοὺς χορηγηθῶσι πλοῖα καὶ ζωοτροφίαι καὶ νὰ τοὺς ἀποδοθῶσιν οἱ αἰχμάλωτοί των.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀδιαλείπτων τούτων ταραχῶν ἡ κυβέρνησις τοῦ βασιλείου τῆς νήσου μεγάλως εἶχε παραμεληθῆ. Ὁ Ἐρρῖκος εἰργάσθη δραστηρίως διὰ τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ γενομένου κακοῦ· ἀπέλυσε τοὺς μισθοφόρους στρατιώτας καὶ ἀντήμειψε τοὺς ἐξυπηρετήσαντας αὐτὸν ξένους ἀρχηγούς, οὓς δὲν ἤθελε νὰ διατηρῇ εἰς τὸ κράτος του, ἔδωσε δὲ νέαν ἀκμὴν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν· οὕτως, εἰς βραχὺ διάστημα ἡ νῆσος εἶδε καὶ πάλιν ἡμέρας εὐημε-

Digitized by Google

ρίας. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὁ Ἰβελῖνος διατρίβων ἐν Τύρῳ καὶ καταπλακωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἵππου του παρήγγειλε καὶ τὸν μετέφεραν εἰς τὴν Πτολεμαΐδα, ὅπου μετά τινας ἡμέρας ἀπέθανεν.

Μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ Ἑρρίκου ὁ πάπας ἀπήλλαξεν αὐτὸν τοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας ὅρκου (1247), οὕτω δὲ διελύθη πᾶς πολιτικὸς δεσμὸς ὑποτελείας τῶν Λουζινιὰν πρὸς τοὺς Γερμανοὺς αὐτοκράτορας. Ὁ Ἑρρῖκος μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός του Ἀλισίας ἐγένετο καὶ βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀπέθανε δὲ τῷ 1253 εἰς ἡλικίαν 38 ἐτῶν καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ἐν Λευκωσίᾳ ναὸν τῶν Ναΐτῶν. (Περὶ τῶν κατὰ τοῦ Δαμιατίου πολεμικῶν αὐτοῦ ἐπιχειρήσεων βλ. λ. *Λουζινιάν*.)

Οὖγος Β' Λουζινιὰν (1253—1267). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑρρίκου Α', ἡ σύζυγος αὐτοῦ Πλακεντία ἐπεφορτίσθη τὴν ἐπιτροπείαν τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Οὔγου Β', ἀποθανούσης ὅμως καὶ ταύτης ἡ ἀντιβασιλεία ἀνετέθη κατόπιν προσκλήσεως τῆς Ἄνω βουλῆς εἰς τὸν Οὖγον τῆς Ἀντιοχείας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Κύπριοι, ἀπαλλαγέντες τῶν ἐξωτερικῶν πολέμων καὶ ἔχοντες ἐν τῷ κράτει των ἡσυχίαν, διῆγον ἐν ἀγαστῇ εὐημερίᾳ. Ἡ Παλαιστίνη ὅμως διετέλει πάντοτε ἐν κινδύνῳ. Οἱ Μογγόλοι καὶ οἱ Μαμελοῦκοι ἠπείλουν αὐτὴν ἑκατέρωθεν. Ὁ σουλτᾶνος τοῦ Καΐρου Βιβὰρ Βονδοχάρ, ὁ νικητὴς τῶν Τατάρων, εἷς τῶν φοβερωτέρων ἐχθρῶν τῶν Χριστιανῶν, προσέβαλε τὸ βασίλειον τῆς Ἱερουσαλήμ, ὅπερ τότε συνίστατο μόνον ἔκ τινων παραλίων πόλεων. Ἡ Καισάρεια καὶ ἡ Ἀρχελαΐς ἡλώθησαν, ἄλλαι πόλεις χριστιανικαὶ κατεστρέφοντο καὶ οἱ κάτοικοί των κατεκρεουργοῦντο. Ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Κύπρου, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ μένῃ ἀπαθὴς ἐνώπιον τῶν συμφορῶν τῶν Χριστιανῶν, μετέβη εἰς Παλαιστίνην, ὅπου ὅμως ἀνεπιτυχῶς ἠγωνίσθη. Εὑρέθη ἄλλως τε ὑποχρεωμένος νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Κύπρον, λόγῳ ἀσθενείας τοῦ νεαροῦ βασιλέως, ὅστις καὶ ἀπέθανε τὴν 29ην Δεκεμβρίου 1267 εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του εἶχε νυμφευθῇ τὴν Ἰσαβέλλαν τοῦ Ἰβελίνου, κληρονόμον τῆς ἡγεμονίας τῆς Βηρυττοῦ.

Μὲ τὸν Οὖγον Β' ἐκλείπει ὁ πρῶτος βασιλικὸς οἶκος τῶν ἐν Κύπρῳ Λουζινιάν.

Οὖγος Γ' Λουζινιὰν (1274—1284). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὔγου Β', ὡς βασιλεὺς τοῦ θρόνου τῆς Κύπρου ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἄνω βουλῆς ὁ ἄρχων τῆς Βηρυττοῦ, Οὖγος υἱὸς τοῦ Ἑρρίκου, δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ Βοημούνδου ΙΔ', ἡγεμόνος τῆς Ἀντιοχείας, καὶ τῆς Ἰσαβέλλας θυγατρὸς τοῦ Οὔγου Α' Λουζινιάν. Ἀνεδείχθη ἱκανὸς περὶ τὸ κυβερνᾶν, εἷς τῶν περιφημοτέρων βασιλέων τῆς ἐποχῆς του, πεπροικισμένος μὲ ἐξαιρετικὴν διάνοιαν καὶ πολεμικὴν ἰδιοφυΐαν. Πᾶσα ἡ δρᾶσίς του ἐκτείνεται εἰς τὰς ἐκτὸς τῆς Κύπρου ἐπιχειρήσεις του (περὶ ὧν βλ. ἐν λ. *Λουζινιάν*). Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του οἱ ἐν Κύπρῳ Ναΐται ἀπώλεσαν πάσας τὰς ἐν τῇ νήσῳ προσόδους των, τὰς ἐν Λεμεσῷ δηλονότι, Πάφῳ καὶ Γαστρίοις ἐπαύλεις αὐτῶν, ἐθεμελιώθη δὲ τὸ περιώνυμον μοναστήριον τοῦ Πελλαπαΐς, ὅπερ πλουσίως ἐπροικοδοτήθη καὶ ἐν ᾧ ἐτάφη ὁ Οὖγος Γ', κατ' ἰδίαν του ἐπιθυμίαν.

Ἰωάννης Α' Λουζινιὰν (1284—1285). Τὸν Οὖγον Γ' διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ πρωτότοκος υἱός του Ἰωάνννης Α', παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἀδελφῶν του, θεωρούντων αὐτὸν ἀνίκανον νὰ βασιλεύσῃ, λόγῳ ἀνιάτου ἀσθενείας. Ἀπέθανε δὲ πράγματι μετὰ ἄγονον βασιλείαν δεκατριῶν μηνῶν.

Ἐρρῖκος Β' Λουζινιὰν (1285—1324). Τὸν Ἰωάννην Α' διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἑρρῖκος, ὅστις τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του κατηνάλωσεν εἰς τὰς περὶ τὴν Πτολεμαΐδα πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις (βλ. λ. *Λουζινιάν*). Ἡ πτῶσις τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς χεῖρας τοῦ σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου εἶχε μέγαν ἀντίκτυπον εἰς Κύπρον, λόγῳ τῆς ἐν αὐτῇ ἐγκαταστάσεως τῶν ἐκ Παλαιστίνης Ναΐτῶν καὶ ἄλλων φυγάδων, μέγας δ' ἀφ' ἑτέρου κίνδυνος ἠπείλει ἐφεξῆς τὴν νῆσον, ἥτις ἔμενε τώρα ἀπ' εὐθείας ἐκτεθειμένη εἰς τὰς μουσουλμανικὰς προσβολάς. Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ καταστροφὴ τῆς Πτολεμαΐδος δὲν συνδιήλλαξε πρὸς ἀλλήλους τοὺς Χριστιανούς. Καὶ ἡ Κύπρος δὲ μετ' ὀλίγον ἐγίνετο ἕρμαιον τῶν ἐμφυλίων τούτων σπαραγμῶν, ἐὰν δὲ ἐσώθη, τοῦτο ὀφείλεται εἰς μόνας τὰς φονικὰς μεταξύ των ἔριδας τῶν Μαμελούκων τῆς Αἰγύπτου. Καθ' ὃν χρόνον ὁ βασιλεὺς Ἑρρῖκος Β' ἦτο ἀπησχολημένος μὲ τὸν κατὰ τῶν Μαμελούκων ἀγῶνα, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀμάλριχος, ἡγεμὼν τῆς Τύρου, κενόδοξος, ὕπουλος καὶ σκληρός, προσεπάθει νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν βασιλέα, ἔχων ὡς συνεργάτην τὸν ἕτερον ἀδελφόν του Καμερῖνον, ἀρχιστράτηγον τῆς Κύπρου. Ὁ Ἑρρῖκος, παρ' ὅλην τὴν ἀνδρείαν, ἥτις τὸν διέκρινε, πάσχων ἐν τούτοις ἐκ σοβαρᾶς ἀσθενείας, ἐγκατέλιπεν ἑκουσίως τὴν ἀρχήν. Ὁ δὲ Ἀμάλριχος, ἀναγνωρισθεὶς (1306) ἀντιβασιλεὺς καὶ περιβληθεὶς πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν, περιώρισε τὸν Ἑρρῖκον εἰς τὸ φρούριον τοῦ Στροβόλου, ἔξωθι τῆς Λευκωσίας, ἔνθα οὗτος διῆγε βίον ἁπλοῦ ἰδιώτου. Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἔφθασεν εἰς Κύπρον ἡ ἀπόφασις τοῦ πάπα Κλήμεντος Ε', δι' ἧς κατηργεῖτο τὸ τάγμα τῶν Ναΐτῶν. Ὁ Ἀμάλριχος, ἐπιθυμῶν νὰ ἑλκύσῃ τὴν εὔνοιαν τοῦ πάπα, εἰργάσθη δραστηρίως (1310) εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ τάγματος τούτου, ἀποτελουμένου ἐκ διακοσίων μελῶν. Ἐκ τῆς ἐγκληματικῆς του δ' αὐτῆς ἐπιτυχίας ἐνθαρρυνθεὶς παρέστησεν εἰς τὸν ἀσθενῆ Ἑρρῖκον ὅτι ἡ ἐν Κύπρῳ παρουσία του, διαταράττουσα τὴν δημοσίαν εἰρήνην, ἔβλαπτε τὰ συμφέροντα τοῦ βασιλείου καὶ ἔπεισεν αὐτὸν νὰ μεταφερθῇ εἰς Ἀρμενίαν, ὅπου ἐνεκλείσθη εἰς τὸ φρούριον Μαμπρῶν. Μετ' ὀλίγον ἀφίχθη εἰς Κύπρον ἔξαρχος τοῦ πάπα διὰ τὴν ἐξομάλυνσιν τῆς μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν διαφορᾶς. Ὁ ἔξαρχος κατενόησε τὴν κενοδοξίαν καὶ τὴν κακὴν πίστιν τοῦ Ἀμαλρίχου, ὅστις ἐφεξῆς, καταστὰς ὕποπτος εἰς τὴν Ἁγίαν Ἕδραν, παρὰ δὲ τοῖς Κυπρίοις μισητός, ᾐσθάνετο τὴν θέσιν του κλονιζομένην, ὅτε μίαν τῶν ἡμερῶν εὑρέθη νεκρὸς ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ του, φέρων δέκα πληγάς, ἃς τοῦ κατέφερεν ὁ εὐνοούμενός του Συμεὼν (1310).

Μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Καμερῖνος, ἀρχιστράτηγος τῆς νήσου, ἠξίου νὰ τὸν διαδεχθῇ εἰς τὴν ἐξουσίαν. Ἀλλὰ σύμπας ὁ λαός, οἱ χωρικοί, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς τῆς νήσου, τοσοῦτον ζωηρῶς ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ ἐξορίστου βασιλέως, ὥστε ὁ Καμερῖνος ἠναγκάσθη νὰ δραπετεύσῃ (1311), ἐνῷ ὁ βασιλεὺς Ἑρρῖκος, ἀπαλλαγεὶς τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ φυλακίσεώς του, ἐπανήρχετο ἐν θριάμβῳ εἰς Κύπρον. Κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους Γενουᾶται πειραταὶ ἐξετέλουν ἐπιδρομὰς εἰς τὰ παράλια τῆς νήσου, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὴν Πάφον. Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Ἑρρῖκον, ὅτε τῷ 1314 δεκαπέντε γαλέραι τῶν Γενουατῶν ἐλεηλάτουν διαφόρους παραλίους κώμας, νὰ συλλάβῃ εἰς ἀντίποινα τοὺς ἐν Κύπρῳ Γενουάτας ἐμπόρους καὶ νὰ ρίψῃ αὐτοὺς εἰς τὰς φυλακάς, δημεύσας τὰς περιουσίας των, δι' ἃς ζημίας ὑπέστησαν οἱ Κύπριοι. Κατόπιν τούτου ἐπὶ ἓξ ἔτη ἡ Κύπρος ἀπέλαυσεν ἡσυχίας καὶ εἰρήνης.

Τῷ 1324 ὁ Ἑρρῖκος ἀπέθανεν αἰφνιδίως καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Δομινίκου ἐν Λευκωσίᾳ.

Οὖγος Δ' Λουζινιὰν (1324—1359). Τὸν Ἑρρῖκον Β' διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλείου ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Οὖγος Δ', στεφθεὶς βασιλεὺς τῆς Κύπρου μετὰ τῆς συζύγου του Ἀλισίας ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Λευκωσίᾳ, ἐν Ἀμμοχώστῳ δὲ βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ, τίτλος δι' οὗ οἱ Λουζινιὰν βασιλεῖς τῆς Κύπρου ἐσυνήθιζον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς νὰ περιβάλλωνται. Ἡ βασιλεία τοῦ Οὔγου Δ' εἶναι ἡ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος βασιλεία τῆς λουζινιανῆς περιόδου, διὰ τὴν μεγάλην ἀφ' ἑνὸς ἐμπορικὴν ἀνάπτυξιν καὶ εὐδαιμονίαν τῆς νήσου καὶ διὰ τοὺς ἐπιτυχεῖς ἀφ' ἑτέρου ἀγῶνας, οὓς ὁ Οὖγος διεξήγαγε κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν τῆς Μ. Ἀσίας (περὶ ὧν βλ. ἐν λ. *Λουζινιάν*). Ἐν μέσῳ τῶν κατὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος διεξαγομένων διηνεκῶν ἀγώνων ἄλλων κρατῶν, τὸ βασίλειον τῆς Κύπρου ἔβλεπε τὸν κύκλον τῶν ἐμπορικῶν αὐτοῦ σχέσεων εὐρυνόμενον καὶ τὴν εὐημερίαν αὐτοῦ θάλλουσαν. Ὁ Mas Latrie, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην, γράφει ὅτι «....ἡ ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατάληψις τῆς Ἄκρης, ἀποστερήσασα τοὺς Εὐρωπαίους τῶν πανηγύρεων, εἰς ἃς πάντες ἐν ἀσφαλείᾳ μετέβαινον, ἀναζητοῦντες τὰ ἀσιατικὰ προϊόντα, ἔσχε τὰ κάλλιστα τῶν ἀποτελεσμάτων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας τοῦ βασιλείου τῶν Λουζινιάν. Οἱ ἔμποροι τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν χωρῶν, οἷαι ἡ Βενετία, ἡ Γένουα, ἡ Πίζα, ἡ Μασσαλία, ἡ Βαρκελώνη, αἵτινες εἶχον ἐπιτύχει παρὰ τῶν σουλτάνων τοῦ Καΐρου εἰδικὰ προνόμια κατὰ τὰς πόλεις τῆς Συρίας, ὄχι μόνον δὲν διέκοψαν τὰς μετὰ τῆς Κύπρου σχέσεις των, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐσύχναζον πολυαριθμότεροι εἰς τοὺς λιμένας καὶ τὰς πόλεις της, συστήσαντες αὐτόθι προξενεῖα, ἀποκτήσαντες κτήματα καὶ ἐγκαθιδρύσαντες ἐμπορικὰ καταστήματα, ἵνα εὑρίσκωνται εἰς ἀνταπόκρισιν μετὰ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἢ Τουρκίᾳ καταστημάτων αὐτῶν καὶ λαμβάνωσιν ἐν παρακαταθήκῃ τὰς πραγματείας, ἃς διεφύλαττον ἐκ τῆς προσβολῆς τῶν Μουσουλμάνων. Οἱ τῶν δευτερευουσῶν παραλίων πόλεων τῆς Μεσογείου ἐφοπλισταί, μὴ ὄντες προνομιοῦχοι παρὰ τῶν σουλτάνων καὶ μὴ τολμῶντες νὰ ἐπιχειρήσωσι τὸ μετὰ τῆς Αἰγύπτου ἄμεσον ἐμπόριον, ὅπερ ἡ πλεονεξία καὶ ὁ φανατισμὸς τῶν Μουσουλμάνων καθίστα ἐπικίνδυνον, ἤρχοντο καὶ αὐτοὶ κατὰ προτίμησιν εἰς τὰς πόλεις τῆς Κύπρου, Ἀμμόχωστον, Λεμεσόν, Πάφον, Κερύνειαν καὶ Λευκωσίαν, τῶν ὁποίων αἱ καλῶς ἐφωδιασμέναι ἀποθῆκαι ἀντικαθίστων δι' αὐτοὺς ὠφελίμως τὰς τῆς Ἄκρης, τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς Τύρου». Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ Ἀμμόχωστος κατατάσσεται εἰς τὴν πρώτην σειρὰν τῶν ἐμπορικῶν πόλεων τῆς Μεσογείου, ἀνυψωθεῖσα ὑπεράνω τῆς Τύρου, τῆς Τριπόλεως, τῆς Ἀτταλείας, τῆς Σμύρνης, τῆς Τραπεζοῦντος, τῆς Καλλιπόλεως καὶ τῆς Γλαρέντσας. Οὔτε ἡ Βενετία ἢ ἡ Γένουα δὲν ἠδύναντο νὰ καυχηθῶσιν ὡς ἔχουσαι πλουσιωτέρους ἐμπόρους, κάλλιον κατηρτισμένας ἀγοράς, ἀξιολογώτερα προϊόντα, πολυαριθμότερα ξενοδοχεῖα καὶ τόσους ξένους ἐρχομένους καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένων χωρῶν. Γερμανὸς κληρικός, καλὸς παρατηρητής, ὁ Ροδόλφος Σάξ, μεταβαίνων εἰς Ἅγιον Τάφον καὶ διελθὼν ἐκ Κύπρου (1341), διηγεῖται τὰ τῆς εὐημερίας τῆς νήσου ὡς ἑξῆς: «...Ἐν Κύπρῳ, γράφει πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τοῦ Πυδερβόρνου, ὑπάρχουσιν οἱ πλουσιώτεροι Χριστιανοὶ κτηματίαι. Περιουσία τριῶν χιλιάδων φλωρινίων δὲν ἐκτιμᾶται ἐνταῦθα περισσότερον παρ' ὅσον παρ' ἡμῖν περιουσία τριῶν χιλιάδων δουκάτων. Ἀλλ' οἱ Κύπριοι ὅλον τὸν πλοῦτόν των δαπανοῦν εἰς τὴν κυνηγεσίαν, εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἡδονάς. Ὁ κόμις τῆς Ἰόππης, ὃν ἐγνώρισα, συντηρεῖ περισσοτέρους τῶν πεντακοσίων κυνηγετικῶν σκύλων. Οἱ ἔμποροι τῆς Κύπρου εἶναι βαθύπλουτοι, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν προξενεῖ βεβαίως ἀπορίαν, δεδομένου ὅτι ἡ νῆσος κατέστη ἡ ἐσχάτη γωνία γῆς τῶν Χριστιανῶν ἐν Ἀνατολῇ, εἰς τρόπον ὥστε πάντα τὰ πλοῖα καὶ ἅπασαι αἱ πραγματεῖαι, ἐξ οἱουδήποτε μέρους προερχόμεναι, ἐξ ἀνάγκης ὀφείλουσι νὰ σταματήσωσιν ἐνταῦθα. Ἐκτὸς τούτου οἱ προσκυνηταὶ οἱ θέλοντες νὰ πλεύσωσιν εἰς Παλαιστίνην, δέον νὰ προσεγγίσωσι πρῶτον εἰς τὴν νῆσον αὐτήν. Τοιουτοτρόπως—ἐξακολουθεῖ—δύναταί τις ἐνταῦθα νὰ γνωρίζῃ εἰς κάθε στιγμὴν τῆς ἡμέρας, ἐξ ἐπιστολῶν ἢ ἐκ τῶν ἀκαταπαύστως ἐρχομένων ξένων, τὰ νέα καὶ τὰς εἰδήσεις καὶ τῶν μᾶλλον μεμακρυσμένων χωρῶν. Οἱ Κύπριοι πρὸς τούτοις ἔχουσι σχολὰς ἰδιωτικάς, ἐν αἷς διδάσκονται ὅλαι αἱ γνωσταὶ γλῶσσαι. Ἡ Ἀμμόχωστος εἶναι ἀναμφιβόλως μία τῶν πλουσιωτέρων πόλεων, οἱ δὲ κάτοικοί της ζοῦν ἐν μεγάλῃ εὐημερίᾳ. Εἷς τούτων, νυμφεύσας τὴν θυγατέρα του, ἐδώρησεν εἰς αὐτὴν διὰ μόνον τὸν κεκρύφαλον αὐτῆς κοσμήματα πολυτιμότερα ἀπὸ ὅλους μαζὶ τοὺς καλλωπισμοὺς τῆς βασιλίσσης τῆς Γαλλίας. Ἔμπορός τις ἐξ Ἀμμοχώστου ἐπώλησεν εἰς τὸν σουλτᾶνον τῆς Αἰγύπτου, διὰ τὸ βασιλικὸν αὐτοῦ σκῆπτρον, χρυσοῦν μῆλον κεκοσμημένον μὲ τέσσαρας πολυτίμους λίθους, ἀδάμαντα, σμάραγδον, σάπφειρον καὶ μαργαρίτην. Τὸ κόσμημα τοῦτο ἐτιμᾶτο ἑξήκοντα χιλιάδων φλωρίων. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν πώλησίν του, ὁ ἔμπορος ἠθέλησε νὰ τὸ ἀνακτήσῃ καὶ προσέφερεν ἑκατὸν χιλιάδας φλωρία, τὰ ὁποῖα ὁ σουλτᾶνος ἀπέρριψεν. Ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς Ἱερουσαλὴμ εἶχε τέσσαρας μαργαρίτας, δι' ὧν ἡ σύζυγός του κατεσκεύασε περόνην. Ἐφ' ἑκάστου τῶν μαργαριτῶν τούτων θὰ ἠδύνατό τις νὰ συνομολογήσῃ δάνειον τριῶν χιλιάδων φλωρίων. Ἐν οἱῳδήποτε παντοπωλείῳ τῆς Ἀμμοχώστου ὑπάρχει τόση ξυλαλόη ὅσην πέντε φορτηγοὶ ἅμαξαι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ μεταφέρωσι. Παραλείπω δὲ —συνεχίζει ὁ περιηγητής— τὰ ἀρώματα, ὄντα τόσον κοινὰ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ εἰς μεγίστην ὡς ὁ ἄρτος πωλούμενα ποσότητα. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς λίθους τοὺς πολυτίμους, τὰ χρυσοῦφαντα ὑφάσματα καὶ τὰ λοιπὰ εἴδη τῆς πολυτελείας, ἀποφεύγω νὰ τὰ περιγράψω, καθ' ὅσον φαντάζομαι ὅτι οἱ ἐν Σαξωνίᾳ συμπατριῶταί μου δὲν θὰ μὲ πιστεύσουν. Ἐν Ἀμμοχώστῳ ἐπίσης ὑπάρχει πληθὺς γυναικῶν αὐλοκολάκων, αἵτινες ἀπέκτησαν μεγάλας περιουσίας, πολλαὶ δὲ τούτων κατέχουσι περισσότερα τῶν ἑκατὸν χιλιάδων φλωρίων. Ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ πλούτου τούτων φοβοῦμαι νὰ εἴπω περισσότερα διὰ τοὺς ἰδίους λόγους.....» (πρβλ. Biblioth de l'école des chartres τ. 1, σελ. 820 κ. ἑξ.). Μνείαν ἐπίσης τῆς ἐν Κύπρῳ εὐημερίας κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους κάμνει καὶ ὁ ἀρχιμανδρίτης Κυπριανὸς (Ἱστορ. Χρονολογ. τῆς νήσου Κύπρου, σελ. 150), ὑποσημειώνων ὅτι οἱ Κύπριοι οὐδέποτε ἐνεθυμοῦντο τοιαύτην εὐμάρειαν.

Μετὰ τοὺς κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἐπιτυχεῖς ἀγῶνας τότε, ὁ Οὖγος Δ' ἀφιέρωσε πᾶσαν τὴν προσοχήν του καὶ ὅλας του τὰς φροντίδας εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ βασιλείου του, βελτιώσας τὴν πολιτικήν του νομοθεσίαν καὶ διατηρήσας τὴν ἐμπορικήν του δύναμιν. Ἀλλ' ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καταστρέψασα ὅλην τὴν κοιλάδα τῆς Λευκωσίας πλήμμυρα τοῦ Πεδιαίου, ὁ ἐν τῇ νήσῳ ἐνσκήψας λοιμὸς καὶ τὰ ἀχαλίνωτα πάθη τοῦ υἱοῦ του Πέτρου, κόμιτος τῆς Τριπόλεως, διετάραξαν τὴν γαλήνην τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Οὔγου, ὅστις κουρασθεὶς παρῃτήθη ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Πέτρου τοῦ Α', μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ συμφιλιωθῆ καὶ ἀπεχώρησεν εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν τοῦ Στροβόλου, ὅπου ἀπέθανε τῷ 1361, ταφεὶς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Δομινίκου ἐν Λευκωσίᾳ.

Ὁ Οὖγος Δ', ἐκτὸς τῶν ἄλλων του προτερημάτων, ἦτο φιλόμουσος καὶ φίλος τῶν καλῶν τεχνῶν. Ὁ Βοκκάκιος ἀφιέρωσεν εἰς αὐτὸν ἓν τῶν ἔργων του: «Le livre de la Généalogie des Diax», ὁ δὲ Κύπριος σοφὸς Γεώργιος Λαπήθης ἦτο ἐκ τῶν εὐνοουμένων τοῦ βασιλέως, συχνότατα κατερχομένου ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἱλαρίωνα, διὰ νὰ συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτοῦ περὶ φιλολογίας καὶ φιλοσοφίας.

Πέτρος Α' Λουζινιὰν (1358—1369). Τὸν Οὖγον Δ' διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ πρωτότοκος τούτου υἱὸς Πέτρος Α', στεφθεὶς βασιλεὺς μετὰ τῆς συζύγου του τῷ 1360. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἐγένετο ἐν Κύπρῳ μέγας λοιμός, καθ' ὃν πλεῖστα παιδία τῆς νήσου ἀπέθανον.

Ἐξ ἀφορμῆς γεννηθέντος ἐπεισοδίου μεταξὺ τοῦ λατινικοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ὀρθοδόξου κλήρου, ὁ

Digitized by Google

Πέτρος Α' έδειξεν ότι ήτο κάλλιστος πολιτικός, κατορθώσας έν μέρει έκεϊνο, όπερ έφαίνετο μέχρι τοϋδε άκατόρθωτον. Έφερε δηλαδή τούς Έλληνας καί τούς Λατίνους τής νήσου είς σημεϊον τόσον άγαθών σχέσεων, ώστε οί Λατίνοι νά έκκλησιάζωνται άδιαφόρως είς τούς ίδικούς των ή είς τούς έλληνικούς ναούς, παρά πάσας τάς άντιθέτους διαταγάς τοϋ πάπα Ούρβανοϋ Δ'. Άλλ' ό ήγεμών ούτος δέν είχε μόνον τό προσόν τής πολιτικής συνέσεως. Ήτο ταυτοχρόνως άνδρεϊος, ύπεράγαν ίπποτικός καί έμπλεως τόλμης πρός τά μεγάλα έγχειρήματα. Καί έφ' όσον μέν ό πατήρ αύτοϋ έζη, μετά τήν άπό τοϋ θρόνου παραίτησίν του, ό Πέτρος Α' έπολιτεύετο μεμετρημένως, μετά τόν θάνατον όμως τούτου άνέπτυξε πάσαν τήν ριψοκίνδυνον αύτοϋ εύφυΐαν, καταστάς κατά πάσαν όμολογίαν ό μεγαλύτερος όχι μόνον τών βασιλέων τής Κύπρου, άλλ' ίσως καί όλων τών συγχρόνων του ήγεμόνων τής Εύρώπης. (Διά τάς κατά τήν Συρίαν κτήσεις του καί τά περί κινήσεως πολέμου έκ μέρους όλων τών Δυτικών δυνάμεων σχέδιά του, ώς καί τήν ύπ' αύτοϋ κατάληψιν τής Άλεξανδρείας κλπ. βλ. λ. *Λουζινιάν*.)

Παρά τάς μεγάλας έν τούτοις έξωτερικάς έπιτυχίας του, ό Πέτρος Α' δέν άπελάμβανε πολλής έν τώ βασιλείω του συμπαθείας. Παραδιδόμενος είς τήν όρμήν τών παθών του καί άσωτος ών, έξήγειρε κατ' αύτοϋ τάς οίκογενείας έκείνας, είς άς έπροξένησε τήν άτιμίαν. Έξ άλλου, τό φιλοπόλεμον ήθός του καί τά έκάστοτε άνανεούμενα κατακτητικά του σχέδια προϋκάλεσαν τήν δυσφορίαν τής εύγενοϋς τάξεως τών Κυπρίων, ήτις, παραδεδομένη είς τήν διαφθοράν καί τήν ήδυπάθειαν, ήδυνάτει νά ύφίσταται έστω καί τήν έκ τών μακροχρονίων πολέμων έκκρεμότητα καί άνησυχίαν. Ούτως, ένώ ό βασιλεύς άπουσίαζεν άκόμη έκ τής νήσου, διετρανώθησαν μεταξύ τών εύγενών παράπονα, άτινα κατέληξαν είς συνωμοσίαν, είς ήν μετέσχον έν τοϊς άλλοις οί άδελφοί τοϋ βασιλέως καί ό ήγεμών τής Άντιοχείας. Οί συνωμόται άνέμενον τήν κατάλληλον στιγμήν πρός δράσιν, ή δέ έπιζητουμένη εύκαιρία δέν ήργησε νά παρουσιασθή Αί βιαιότητες, τάς όποίας μετήλθεν ό Πέτρος κατά τήν μεταξύ αύτοϋ καί τής συζύγου του γεννηθεϊσαν διένεξιν, καθ' ήν ένοχοποίησε τήν ύπόληψιν τής βασιλίσσης, έξήγειραν τούς εύγενεϊς, οίτινες καί έδολοφόνησαν αύτόν τήν 16 Ίανουαρίου 1369. Μετά ταύτα οί συνωμόται άνήγγειλαν είς τόν λαόν ότι ό βασιλεύς άπέθανε καί άνεκήρυξαν βασιλέα τόν άνήλικον υίόν του Πέτρον Β'.

Ό Πέτρος Α' έτάφη έν τή μονή τοϋ Άγίου Δομινίκου έν ώρα νυκτός, διότι οί συνωμόται έφοβοϋντο μή ό λαός έξεγερθή κατά τών φονέων τοϋ ένδόξου βασιλέως του.

Πέτρος Β' Λουζινιάν (1369—1382). Ό Ίωάννης ήγεμών τής Παλαιστίνης, άδελφός τοϋ Πέτρου Α' καί είς έκ τών πρωτουργών τής δολοφονίας αύτοϋ, κληθείς ύπό τής Άνω βουλής, κατέλαβε τήν έξουσίαν, ήν ήσκει έν όνόματι τοϋ νεαροϋ βασιλέως Πέτρου τοϋ Β', παρ' όλας τάς διαμαρτυρίας τής βασιλίσσης Έλεονώρας. Μετά τόν φόνον όμως τοϋ Πέτρου Α' τό βασίλειον τών Λουζινιάν διήρχετο κρίσιμον περίοδον· βασιλεύς άνήλικος, θεϊος φιλόδοξος, βασιλομήτωρ ταραχοποιός, έσωτερικαί φατρίαι, πολυάριθμοι έξωτερικοί έχθροί, οί μετά τών Μουσουλμάνων άρχαϊοι πόλεμοι, ταύτα πάντα άνέκοψαν τήν πρόοδον καί εύημερίαν τής Κύπρου καί έσήμαναν τήν παρακμήν αύτής. Έν πρώτοις ή βασιλεία ήναγκάσθη νά παραιτηθή τών κατά τήν Μικράν Άσίαν κατακτητικών σχεδίων τοϋ Πέτρου Α'. Ή Άρμενία έγκατελείφθη, ή δέ διατήρησις τής Άτταλείας κατέστη άδύνατος. Άλλ' ή αύλή τής Λευκωσίας δέν είχε νά παλαίση μόνον πρός τούς Όθωμανούς διά τήν άμυναν ώρισμένων καλών κτήσεων της είς Μ. Άσίαν. Οί Γενουάται, έπωφελούμενοι τής άδυναμίας τής κυβερνήσεως τοϋ Πέτρου Β', διεκώλυον τήν μεταξύ Κύπρου καί Άτταλείας συγκοινωνίαν, έπιδιώκοντες νά έπαυξήσουν τάς δυσχερείας τής χώρας καί νά έπιτύχουν έκ τούτου έπωφελεϊς δι' αύτούς λύσεις. Οί ύπολογισμοί των έν τούτοις άπέτυχον, διότι ό άντιβασιλεύς έξοργισθείς έκ τής διαγωγής των έπροτίμησε νά άποδώση τήν Άττάλειαν είς τούς Όθωμανούς. Άλλ' οί Γενουάται καί μετά ταύτα δέν έφησύχαζον. Εύρισκόμενοι ούτοι είς διηνεκή συναγωνισμόν πρός τήν Ένετίαν καί ποθοϋντες ν' άποκτήσωσιν έμπορικήν θέσιν είς τήν Άνατολήν, άφ' ής νά δύνανται ν' άνταγωνισθώσι πρός τό ένετικόν κέντρον τής Βηρυτοϋ, προϋκάλεσαν έν Άμμοχώστω σύγκρουσιν, κατόπιν έριδος περί πρωτείων μεταξύ τών προξένων τής Ένετίας καί Γένουας, καθ' ήν ώραν άκριβώς έγίνετο ή στέψις τοϋ ένηλικιωθέντος βασιλέως Πέτρου Β'. Κατά τήν ρήξιν, ώς καί κατά τήν διάρκειαν τών έχθροπραξιών, πάντα τά άδικα έπεβάρυναν τούς άπλήστους έκείνους έμπόρους, ούς ή πρός κερδοσκοπίαν τάσις παρέσυρεν είς πάσαν βίαν καί δολιότητα. Ή άπέναντι όμως τών έν Κύπρω Γενουατών στάσις τών Λουζινιάν έξηρέθισε τούς συμπατριώτας των τής μητροπόλεως, οίτινες, παρ' όλας τάς προσπαθείας τοϋ πάπα Γρηγορίου ΙΑ', όπως τούς πείση είς συμβιβασμόν, ένεφανίσθησαν αίφνης πρό τών παραλίων τής νήσου μετά σημαντικοϋ στόλου ύπό τήν άρχηγίαν τοϋ Γρηγορίου Φρεγόζου καί άπεβιβάσθησαν είς Λεμεσόν (Ίούνιος 1373). Μετά ταύτα διήλθον τήν νήσον λεηλατήσαντες τά πέριξ τής Λευκωσίας καί έπροχώρησαν πρός τήν Άμμόχωστον, ήν πολιορκήσαντες έκυρίευσαν κατ' Όκτώβριον ίδίου έτους. Ή πόλις παρεδόθη έπί τρεϊς ήμέρας είς τήν μανίαν τών έπιδρομέων, οίτινες έλαφυραγώγησαν τά πάντα, ούτε τών θησαυρών τών έκκλησιών έξαιρουμένων. Μετά ταύτα, συλλαβών ό Φρεγόζος διά προδοσίας αίχμάλωτον καί αύτόν τόν βασιλέα Πέτρον Β', έπροχώρησε κατά τής Λευκωσίας, ήν κυριεύσας παρέδωκεν είς τήν λαφυραγωγίαν καί τάς ώμότητας τών στρατιωτών αύτοϋ. Κατόπιν, έπιθυμών τήν κατάληψιν τοϋ φρουρίου τής Κερυνείας καί μή κατορθώσας όπως ό αίχμάλωτος βασιλεύς διατάξη νά άνοιχθώσιν αί πύλαι της, συμπεριεφέρθη πρός αύτόν βαναυσότατα. Ό Πέτρος Β' καθυβρισθείς καί διαπομπευθείς ήναγκάσθη νά ένδώση είς έπονείδιστον είρήνην καί νά παραδώση είς τόν Φρεγόζον τόν θεϊον αύτοϋ άρχιστράτηγον τής Κύπρου αίχμάλωτον είς Γένουαν.

Τό έπόμενον έτος ό Φρεγόζος έγκαταλείπει τήν Κύπρον, κρατήσας μόνον τήν Άμμόχωστον. Άλλά καί μετά τήν άποχώρησιν τών Γενουατών, τό κράτος τών Λουζινιάν δέν έπρόκειτο νά συνέλθη ποτέ έκ τών συμφορών, άς έπαθεν· ό στόλος έμηδενίσθη, ό στρατός διεσκορπίσθη, αί πρόσοδοι ύποθηκεύθησαν διά τήν πληρωμήν τών ύπερόγκων φόρων, ούς οί Γενουάται άπήτουν πρό τής έκκενώσεως τών κυριευθεισών πόλεων. Είς ταύτα προσετίθεντο αί άταξίαι καί τά έγκλήματα τής βασιλικής οίκογενείας. Ή βασίλισσα Έλεονώρα διέταξε τήν δολοφονίαν τοϋ τέως άντιβασιλέως Ίωάννου, όστις έθεωρεϊτο πρωτεργάτης τής δολοφονίας τοϋ Πέτρου Α'. Τό παράδειγμα δέ τών έν τή αύλή διαπραχθεισών πλείστων έγκλημάτων διέδωκε γενικώς τήν έξιν τοϋ φόνου ώς μόνου μέσου έκδικήσεως.

Ό Πέτρος Β', έξωτερικώς έξησθενημένος, έσωτερικώς δέ περιφρονημένος, έθεώρησεν ώς μέσον άνορθώσεως τόν γάμον του μετά τής Βαλεντίνης Βισκόντη, θυγατρός τοϋ Ίωάννου Γαλέα Α', δουκός τοϋ Μιλάνου, ένιδρύσαντος έν τή Βορείω Ίταλία ίσχυρόν κράτος καί παρέχοντος είς τόν Πέτρον έλπίδα συνδρομής κατά τών Γενουατών. Άλλ' ό γάμος ούτος ηύξησε περισσότερον τάς έν τή βασιλική οίκογενεία άνωμαλίας. Ή Έλεονώρα καί ή Βαλεντίνα κατήντησαν θανάσιμοι έχθροί. Μετά τάς σφοδράς δ' έριδας ή βασιλομήτωρ παρεχώρησεν έν τέλει τήν θέσιν της είς τήν νεαράν ήγεμονίδα, άποχωρήσασα είς Άραγωνίαν. Μετά ταύτα, ίνα ή πρωτεύουσα τής νήσου Λευκωσία άσφαλισθή περισσότερον, ό βασιλεύς ώχύρωσεν αύτήν καθ' όλον τό έτος 1381, όσον ήδύνατο κάλλιον. Άλλ' ότε ούτος ήρχισε ν' άναθαρρή, έλπίζων ότι θά άπελάμβανε τοϋ λοιποϋ ήσυχίας, προσεβλήθη ύπό νόσου καί έντός τεσσάρων μηνών άπέθανεν είς ήλικίαν 26 έτών, ταφείς έν τώ ναώ τοϋ Άγίου Δομινίκου έν Λευκωσία.

Ίάκωβος Α' Λουζινιάν (1382—1398). Τόν Πέτρον Β' Λουζινιάν διεδέχθη ό Ίάκωβος Α', άρχιστράτηγος, είς όν οί Γενουάται έπέτρεψαν κατόπιν έπωφελών δι' αύτούς όρων νά καταλάβη τόν θρόνον. Ό Ίάκωβος προσεπάθησε νά διατηρήση φιλικάς σχέσεις πρός τούς όσημέραι έπικινδύνους καθισταμένους Όθωμανούς βασιλεϊς καί νά έπανακτήση τήν άπολεσθεϊσαν συμπάθειαν τών Γάλλων βασιλέων. Τοϋτο δέ έπέτυχε. Δι' έπιβολής μεγάλων φόρων ήδυνήθη ν' άνεγείρη καθ' άπασαν τήν νήσον, πρός άσφάλειαν αύτής άπό τών έξωτερικών έχθρών, διάφορα όχυρώματα καί φρούρια. Έξώφλησε τάς πρός τούς Γενουάτας ύποχρεώσεις του καί είργάσθη έν γένει δραστηρίως διά σώφρονος διαχειρίσεως ύπέρ τής εύημερίας τοϋ λαοϋ, μέχρι τοϋ θανάτου του (1398).

Ίάνος Λουζινιάν (1398—1432). Τόν Ίάκωβον Α' διεδέχθη είς τόν θρόνον ό υίός του Ίάνος είς ήλικίαν είκοσι τεσσάρων έτών, στεφθείς τώ 1399 βασιλεύς είς τόν ναόν τής Άγίας Σοφίας έν Λευκωσία. Ών ένεργητικός, άνδρεϊος καί σώφρων, κατέβαλε πάσαν προσπάθειαν όπως έγείρη τό βασίλειόν του έκ τής ταπεινότητος, είς ήν είχεν καταπέσει. Παρ' όλας έν τούτοις τάς προσπαθείας του ή βασιλεία του ύπήρξε δυστυχεστέρα τών προκατόχων του. Κατά τά πρώτα αύτής έτη, ή εύημερία τής νήσου ήρχισεν άναγεννωμένη, τότε δέ ή Λεμεσός φαίνεται ότι κατέστη τό κέντρον άξιολόγου έμπορίου, συναγωνιζομένη τήν ύπό τών Γενουατών κατεχομένην Άμμόχωστον, τής όποίας ό Ίάνος έσχεδίαζε τήν άνάκτησιν. Οί Γενουάται άντιληφθέντες τάς διαθέσεις του ήρχισαν ν' άνησυχοϋν καί κατώρθωσαν νά διεγείρουν κατ' αύτοϋ τούς Μαμελούκους, οί όποϊοι καί είσέβαλον τώ 1425 είς τήν Κύπρον. Κατά τήν είσβολήν ταύτην, όπως άφηγεϊται ό Mas Latrie, ή Λεμεσός ήρημώθη, ή Λευκωσία έκυριεύθη, άπασα ή νήσος έλεηλατήθη καί αύτός ό Ίάνος νικηθείς έπί τοϋ πεδίου τής μάχης έν Χοιροκοιτία ήχμαλωτίσθη καί μετεφέρθη είς Κάϊρον. Έντοϋθα ό βασιλεύς άπεδέχθη όλας τάς διά τήν άπολύτρωσίν του προταθείσας συμφωνίας. Ύπεβλήθη είς φόρον, όν οί διάδοχοι του άπέτινον είς τούς σουλτάνους τής Αίγύπτου μέχρι τοϋ τέλους τής βασιλείας των· ύπεσχέθη ότι τοϋ λοιποϋ δέν θά έπολέμει κατά τών Σαρακηνών· ύποθήκευσε νέας προσόδους διά νά πληρώση τό πρός τούς Γενουάτας χρέος· άπέλυσε τούς είς βοήθειάν του έλθόντας ίππότας έκ τής Γαλλίας καί Άραγωνίας καί άφώπλισε τάς τελευταίας γαλέρας του. Κατά τήν διαρρεύσασαν άπό τής είς Κύπρον έπανόδου του πενταετίαν μέχρι τοϋ θανάτου του, τά καταβαλλόμενα ύπ' αύτοϋ ύπέρογκα ποσά τόν έφεραν είς τόσην δυσχέρειαν, ώστε μόλις κατώρθωνε νά συντηρήται ώς άπλοϋς ίδιώτης. Άπέθανε τώ 1432 είς ήλικίαν 56 έτών καί έτάφη είς τόν έν Λευκωσία ναόν τοϋ Άγίου Δομινίκου.

Ίωάννης Β' Λουζινιάν (1432—1458). Τόν Ίάνον διεδέχθη ό υίός αύτοϋ Ίωάννης, όστις ήναγκάζετο νά μετέρχεται περίφοβον πολιτικήν. Πάσαι αί προσπάθειαί του έτεινον πρός έξεύρεσιν ίσχυρών συμμάχων, πρός τοϋτο δέ άνενέωσε τάς πρός τό Ίκόνιον παλαιάς συνθήκας. Ό Ίωάννης, βασιλεύς άνίκανος έντελώς διά πάσαν δράσιν, ότε άργότερον ένυμφεύθη τήν θυγατέρα τοϋ Θεοδώρου δεσπότου τοϋ Μορέως, Έλένην Παλαιολογϊναν, άφήκεν είς αύτήν όλην τήν διεκπεραίωσιν τών κρατικών ύποθέσεων. Άλλά τήν Έλένην έκυβέρνα ή τροφός της, ταύτην δέ πάλιν ό υίός της, άνάξιος λόγου καί έλαττωματικός νεανίας. Ή νήσος ήπειλεϊτο ύπό διαφόρων έξωτερικών έχθρών, διασωθεϊσα πολλάκις κατόπιν έπεμβάσεως τών ίπποτών τής Ρόδου· ή Γένουα, ή Αίγυπτος, οί έμϊραι τής Μ. Άσίας έκαραδόκουν τήν κατάλληλον στιγμήν, όπως καταλάβωσι τήν Κύπρον.

Βασιλεία τής Καρλόττας καί τοϋ Λουδοβίκου (1458—1460). Μετά τόν θάνατον τοϋ Ίωάννου άνεγνωρίσθη βασίλισσα τής νήσου ή θυγάτηρ αύτοϋ Καρλόττα, διανεμηθεϊσα τόν θρόνον μετά τοϋ συζύγου της Λουδοβίκου τής Σαβοΐας. Ό άδελφός όμως τής Καρλόττας Ίάκωβος, νόθος υίός τοϋ Ίωάννου Β', κατώρθωσε τή βοηθεία τοϋ σουλτάνου τοϋ Καΐρου ν' άφαιρέση άπ' αύτών τόν θρόνον (1460).

Ίάκωβος Β' Λουζινιάν (1460—1473). Ό Ίάκωβος, γενόμενος κύριος τοϋ βασιλείου τής Κύπρου, κατώρθωσεν έντός όλίγου ν' άφαιρέση άπό τούς Γενουάτας τήν Άμμόχωστον, διά τής πολιτικής του δέ συνέσεως προσείλκυσε τήν φιλίαν πάντων. Έπί τής έποχής του άρχίζει καί ή έπί τοϋ βασιλείου τής Κύπρου έπιρροή τών Ένετών, κατόπιν τοϋ γάμου όν ούτος συνήψε μετά τής Αίκατερίνης Κορνάρου (1471). Άπεβίωσε δύο έτη μετά τόν γάμον του έν Άμμοχώστω, καταλιπών έγκυον τήν σύζυγόν του, τεκοϋσαν βραδύτερον υίόν, τόν Ίάκωβον Γ'.

Βασιλεία Ίακώβου Γ' (1473—1475). Μετά τόν θάνατον τοϋ Ίακώβου Β', ή σύζυγός του Αίκατερίνη Κορνάρου, άναγνωρισθεϊσα άντιβασίλισσα, έκυβέρνα τήν χώραν έπ' όνόματι τοϋ άνηλίκου υίοϋ της κατά τάς ύποδείξεις τής Ένετικής δημοκρατίας. Μετά δύο όμως έτη άπέθανεν ό μικρός ήγεμών, καταλυθείσης ούτως όριστικώς τής έπί τής νήσου δυναστείας τοϋ Λουζινιάν. Ή άμέσως άκολουθήσασα βασιλεία τής Αίκατερίνης δύναται νά χαρακτηρισθή ώς μία περίοδος μεταβάσεως τής Κύπρου άπό τούς Λουζινιάν είς τούς Ένετούς.

Αίκατερίνη Κορνάρου (1475—1489). Όταν ή Αίκατερίνη Κορνάρου άνηγορεύθη βασίλισσα τής Κύπρου, ώς κληρονόμος τοϋ υίοϋ της, ή Ένετική δημοκρατία ένέτεινε τάς έπί τής νήσου κατακτητικάς βλέψεις της. Όταν δέ ή ένετική κυβέρνησις έπληροφορήθη ότι ή Αίκατερίνη έσκέπτετο νά νυμφευθή τόν υίόν τοϋ βασιλέως τής Νεαπόλεως, έστειλε τώ 1486 είς Κύπρον τήν μητέρα της, ίνα πείση αύτήν νά έλθη είς Ένετίαν. Τό έπόμενον έτος μετέβη είς Κύπρον καί ό άδελφός της Γεώργιος Κορνάρος, όστις παριστών είς αύτήν μέ ζωηρά χρώματα τούς κινδύνους, ούς διέτρεχεν, έπέτυχεν έν τέλει τήν παραίτησίν της άπό τοϋ θρόνου ύπέρ τής Ένετικής δημοκρατίας.

Ένετοκρατία (1489 — 1570). Οί Κύπριοι ήσαν άνίσχυροι διά μίαν άντίστασιν κατά τής έγκαθιδρύσεως τών Ένετών, ή δέ ένετική κυβέρνησις γνωρίζουσα τοϋτο έστειλεν άπλώς είς τήν Κύπρον, μετά τήν παραίτησιν τής Αίκατερίνης Κορνάρου ένα τοποτηρητήν καί δύο συμβούλους, ίνα άναλάβουν τήν διοίκησιν τής νήσου. Ό έντεταλμένος ύπό τής Ένετικής δημοκρατίας τήν διοργάνωσιν τής διοικήσεως τής Κύπρου, γερουσιαστής Φραγκίσκος Πριούλης, διέταξε τήν κατεδάφισιν τών βασιλικών φρουρίων τοϋ Άγίου Ίλαρίωνος, τοϋ Βουφαβέντου καί άλλων τινών, άτινα έχρειάζοντο μεγάλας φρουράς. Έπί δέ τώ σκοπώ νά έξευτελίση τούς εύγενεϊς τής νήσου, έπώλησεν είς τούς πλειοδοτήσαντας τούς τίτλους καί τά φεουδα τοϋ στέμματος, άνυψώσας ούτω είς βαθμίδας εύγενών κοινούς όψιπλούτους. Έν τούτοις ύπάρχουν καί οί μαρτυροϋντες ότι «...οί Ένετοί έκυβέρνων άεί-

Digitized by Google

ποτε τὴν νῆσον Κύπρον κατὰ τοὺς νόμους τῆς Ἱερουσαλὴμ (Ἀσσῖζαι), μεγάλως ὑποληπτόμενοι τοὺς εὐγενεῖς, οὓς ἡ Γερουσία ἐκάλει «ὁμοσπόνδους» οὐχὶ δὲ ὑπηκόους, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸν τόπον δὲν κατέκτησαν διὰ τῆς βίας ἀλλὰ φιλικῶς» (πρβλ. Lusignan, Descript. de toute l' île de Chypre, σελ. 213). Ἡ στρατιωτικὴ ἀρχὴ ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τὸν προβλέπτην, καὶ τὰ οἰκονομικὰ τῆς νήσου εἰς δύο γραμματεῖς ἢ κλειδούχους. Πάντας τοὺς ὑπαλλήλους ἤλλασσε κατὰ διετίαν ἡ γερουσία. Διετήρησε τὴν ἐπὶ τῶν Λουζινιὰν διαίρεσιν τοῦ τόπου εἰς δώδεκα ἐπαρχίας. Εἰς ἕκαστον τῶν διαμερισμάτων ἐτοποθέτησεν ἕνα στρατηγὸν μετὰ τριακοσίων ἀνδρῶν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς τάξεως καὶ τὴν ἄμυναν τοῦ τόπου, ἐκτὸς δὲ τούτων συνετήρει χιλίους ἱππεῖς Ἀλβανοὺς ἢ Ἠπειρώτας διὰ τὴν φύλαξιν τῶν παραλίων, ὧν τὰ φρούρια διετηρήθησαν. Ἐκ τῆς καλῆς διοικήσεως, ἣν ἡ νῆσος ἔσχε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, κατέστη διὰ τὴν δημοκρατίαν ἐπικερδεστάτη κτῆσις, ἀποδίδουσα εἰς αὐτὴν ἐτησίως ἓν ἑκατομμύριον χρυσῶν σκούδων, ἐκτὸς τῶν δαπανωμένων διὰ τὴν συντήρησιν τῶν φρουρῶν τῆς νήσου καὶ τοῦ ἐξ 8.000 σκούδων φόρου, ὅστις κατεβάλλετο εἰς τὸν σουλτᾶνον μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Σελὶμ καταλήψεως τῆς Αἰγύπτου.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἐν Κύπρῳ ἐγκαθίδρυσίν των οἱ Ἑνετοὶ ἤρχισαν νὰ φέρωνται βαναύσως πρὸς τοὺς Ἕλληνας κατοίκους τῆς νήσου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξηνάγκασε πολλοὺς νὰ στραφῶσι πρὸς ξένας χώρας, ἐγκαταλείποντες τὴν πατρίδα των. Τὰ ἐπὶ τῶν Λουζινιὰν ὑπάρχοντα ἀραιὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἐκλείσθησαν μὲ κάθε τρόπον καὶ ἀντ' αὐτῶν συνεστήθησαν ἰταλικά, εἰς ἃ ἐδίδασκον Ἰταλοὶ διδάσκαλοι ἐπὶ τούτῳ μεταπεμπόμενοι ἐκ τῆς Ἑνετίας, ἐν οἷς καὶ ὁ Σεβαστιανὸς Τοσκαρίνης, ἐγκατασταθεὶς περὶ τὸ 1512 ἐν Κύπρῳ ὡς καθηγητὴς τῆς λογικῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι οἱ εὐγενεῖς τῆς νήσου, καὶ μετ' αὐτοὺς ὁ λαός, ὀλίγον κατόπιν ἤρχισαν νὰ ἐξοικειοῦνται πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς καὶ θεωροῦντες ἑαυτοὺς εὐτυχεῖς διότι δὲν ἐξετίθεντο εἰς πολέμους, εἴτε ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἑαυτῶν ἀμύνης, εἴτε διὰ λογαριασμὸν ἄλλων, παρεδόθησαν εἰς τὴν ἀργίαν καὶ τὴν ἡδυπάθειαν.

Καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ὑπὸ τοὺς Ἑνετοὺς περίοδον δὲν ἔχομεν ν' ἀναφέρωμεν σημαντικὰ ἱστορικὰ γεγονότα, πλὴν τῶν θεομηνιῶν, αἵτινες κατὰ καιροὺς ἐμάστιζον τὴν χώραν. Τῷ 1492 μέγας σεισμὸς ἐκλόνισεν ἐκ βάθρων τὴν νῆσον, προξενήσας βλάβας καὶ καταρρίψας μέρος τοῦ ἐν Λευκωσίᾳ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τῷ 1542 ἐγένοντο νέοι καταστρεπτικοὶ σεισμοί, ἔτι δὲ ἐνέσκηψαν σμήνη ἀκρίδων, αἵτινες κατέστρεψαν ὅλην τὴν βλάστησιν, ἀναγκάσασαι τοὺς κατοίκους νὰ τρέφωνται διὰ ξένου σίτου. Τῷ 1547 ἡ Κύπρος ἠρημώθη ὑπὸ φοβερῶν βροχῶν, αἵτινες κατέστρεψαν ἅπαντα σχεδὸν τὰ σπαρτά, ἐξ οὗ καὶ πάλιν μεγάλη σιτοδεία ἐγένετο ἐν τῇ νήσῳ. Κατὰ τὸ 1565 ἡ ἀνομβρία ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ἡ γῆ δὲν παρήγαγε παρὰ ἐλάχιστα μόνον προϊόντα, ἅτινα οἱ Ἑνετοί, ἐν τῇ φροντίδι τοῦ πλουτισμοῦ των, ἔσπευσαν νὰ ἐξαγάγουν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Τὴν φορὰν ὅμως αὐτὴν ἡ πεῖνα, ἡ ὁποία ἐμάστιζε τοὺς κατοίκους, ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσιν ἐπανεστάτησαν καὶ πολιορκήσαντες τοὺς διοικητὰς εἰς τὰς οἰκίας των θὰ τοὺς ἐφόνευον, ἂν οἱ εὐγενεῖς τῆς νήσου δὲν ἐμεσολάβουν, κατορθώσαντες νὰ ἀνοιχθῶσιν εἰς τὸν λαὸν αἱ ἀποθῆκαί των. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν ἦσαν ἐκεῖνα, ἅτινα θὰ κατέλυον τὴν ἐν τῇ νήσῳ ἑνετικὴν κυριαρχίαν. Ὁ μέγας κίνδυνος τῶν Ἑνετῶν προήρχετο ἐκ τῆς καταπληκτικῆς προόδου τῆς ὀθωμανικῆς δυνάμεως, ἥτις γιγαντιαίως ἐμεγεθύνθη κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν.

Οἱ Τοῦρκοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1517, ἤρχισαν νὰ διεκδικῶσι τὴν ἐπὶ τῆς νήσου ἐπικυριαρχίαν, ὡς ἄμεσοι διάδοχοι τῶν σουλτάνων τῆς Αἰγύπτου, εἰς οὓς ἀπὸ τοῦ Ἰάνου οἱ βασιλεῖς τῆς Κύπρου ἐπλήρωνον φόρον. Ἐν τέλει ὁ Σουλεϊμὰν Β', ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του ὅπως καταλάβῃ τὴν Κύπρον καὶ μὲ ἀφορμὴν ὅτι οἱ Ἑνετοὶ ἥρπασαν τὴν νῆσον ἀπὸ τοῦ πραγματικοῦ κληρονόμου δουκὸς τῆς Σαβοΐας, ἐκάλεσε τὸν ἐν Χίῳ εὐγενῆ Ἕλληνα Νικόλαον Πετροκόκκινον νὰ ἔλθῃ παρ' αὐτῷ. Εἰς τὸν Πετροκόκκινον, ἐπιτετραμμένον τοῦ καθολικοῦ βασιλέως εἰς τὰς πορτογαλικὰς Ἰνδίας, εἶπεν ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ προστατεύσῃ τὸν δοῦκα καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν νῆσον. Ἡ πρότασις ἐν τούτοις αὕτη τοῦ σουλτάνου ἀπερρίφθη ὑπὸ τοῦ δουκός. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἑνετοὶ τῆς Κύπρου, πληροφορηθέντες τὰ σχέδια τοῦ Σουλεϊμὰν καὶ θεωροῦντες ὡς ἀναπόδραστον τὸν πόλεμον, ἀπεφάσισαν ὅπως καταστήσουν τὴν νῆσον ἱκανὴν πρὸς ἐνδεχομένην ἄμυναν. Πάντα τὰ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς νήσου φρούρια εἶχον καταστραφῆ, τὰ δὲ ἐν τοῖς παραλίοις, ἐξαιρέσει τῶν τῆς Ἀμμοχώστου, εἶχον φθαρῆ. Ἡ δημοκρατία ἔστειλε τότε εἰς τὴν νῆσον τὸν Ἰούλιον Σαβορνιάνι, ἐπιδέξιον ἐξ εὐγενοῦς ἑνετικῆς οἰκογενείας ἀρχιτέκτονα, ὅπως ἀνεγείρῃ καὶ ἐπισκευάσῃ ὅσα φρούρια ἤθελε κρίνει σκόπιμον, μὲ τὴν ἐπιπρόθεσμον ἐντολὴν νὰ ἐπισπεύσῃ τὰς ἐργασίας, ἐπωφελούμενος τῆς ἀπουσίας τοῦ Σουλεϊμάν, πολεμοῦντος τότε πρὸς τὸν ἐν Οὐγγαρίᾳ αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανὸν Β' (1566). Ὁ Σαβορνιάνι, συνοδευόμενος καὶ ὑπ' ἄλλων μηχανικῶν, διῆλθε τὴν νῆσον ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον, εὗρε δὲ μόνον δύο θέσεις ἀξίας ὀχυρώσεως, τὴν τῆς Κερυνείας καὶ τὴν τῆς Ἀμμοχώστου, ἱκανὰς νὰ ἀντισταθῶσιν εἰς προσβολήν τινα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τακτικὴν πολιορκίαν. Ἐνῷ δὲ διέτασσε νὰ ἐπιδιορθωθῶσι καὶ αὐξηθῶσι τὰ ὀχυρώματα τῶν δύο τούτων πόλεων, ταυτοχρόνως ἀπεφάσιζε νὰ ὀχυρώσῃ καὶ τὴν Λευκωσίαν. Τὴν δὲ δαπάνην τῆς ἐκτελέσεως τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου ἀνέθεσεν εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ εἰς ὅλους ἐν γένει τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, οἵτινες, ἐννοήσαντες τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεχον, ἔθεσαν εἰς τὴν διάθεσίν του καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὰς περιουσίας των. Ὁ Σαβορνιάνι κατηδάφισε τὰ ἀρχαῖα τείχη τῆς Λευκωσίας, ἠλάττωσε τὴν περίμετρον αὐτῶν κατὰ τὸ ἓν τέταρτον, ἀφήσας μόνον τρεῖς πύλας ἀντὶ τῶν πρότερον ὑπαρχουσῶν ὀκτώ, διῄρεσε τὴν κοιλάδα εἰς ἕνδεκα προμαχῶνας, ἐκλέξας δὲ ἕνδεκα ἐκ τῶν πλουσιωτέρων καὶ ἰσχυροτέρων κατοίκων τῆς πόλεως ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτοὺς τὴν φροντίδα νὰ διευθύνωσι τὰς ἐργασίας καὶ νὰ ἐπαρκῶσιν εἰς τὰς δαπάνας, ἐπιτρέψας εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν νὰ δώσῃ τὸ ὄνομά του εἰς τὸν προμαχῶνα, ὃν κατεσκεύαζεν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Κύπριοι μετὰ μεγίστου ζήλου τὸν συνέδραμον, ἐντὸς ἓξ μηνῶν ὁ Σαβορνιάνι ὠχύρωσε τὴν Λευκωσίαν διὰ καλοῦ ἐκ τετραγώνων λίθων τείχους, ἔχοντος κύκλῳ εὐρύχωρον καὶ βαθεῖαν τάφρον, ἱκανὴν νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς κατοίκους ἰσχυρότατον καταφύγιον.

Ἐμφάνισις τῶν Τούρκων. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Σουλεϊμὰν υἱὸς αὐτοῦ Σελὴμ ἦτο κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του ἀπησχολημένος εἰς τὸν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας πόλεμον· εὐθὺς ὅμως μετὰ τὴν κατάπαυσιν αὐτοῦ ἔσπευσε νὰ ἐκδηλώσῃ τὰς ἐναντίον τῆς Ἑνετίας προθέσεις του. Ἐν πρώτοις, ὁ Σελήμ, εὐεργετῶν τὸν εὐνοούμενόν του Ἰωσὴφ Νασσὺ διὰ τὰς πρὸς αὐτὸν ὑπηρεσίας του, τοῦ ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Νάξου καὶ τῶν δώδεκα Κυκλάδων νήσων, ἃς ἀπέσπασεν ἀπὸ τὴν ἑνετικὴν κυριαρχίαν. Τοῦτο ἐγένετο ἡ ἀρχὴ τῆς μετὰ τῆς Ἑνετίας ῥήξεως. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἰωσὴφ Νασσύ, ἐποφθαλμιῶν καὶ τὴν ἐπὶ τῆς Κύπρου κυριαρχίαν, κατώρθωσε, διὰ τῶν μηχανορραφιῶν του, νὰ διεγείρῃ τὰ ἐξημμένα πάθη τοῦ σουλτάνου, διέθεσε δὲ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν μουφτῆν Ἐβούσουεν, ὅστις ἐξέδωκε «φετφᾶν» διακηρύσσοντα ὡς ἐπιβεβλημένον τὸν κατὰ τῶν ἀπίστων πόλεμον. Ἡ εἴδησις ἐξ ἄλλου τῆς πυρπολήσεως τοῦ ναυστάθμου τῆς Ἑνετίας, διενεργηθείσης ὑπὸ τοῦ Νασσύ, ἐνίσχυσε παρὰ τῷ σουλτάνῳ τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ πόλεμος κατὰ τῆς ἑνετικῆς δημοκρατίας θὰ ἦτο καὶ εὐχερὴς καὶ ὠφέλιμος. Τότε ὁ Σελὴμ ἐζήτησεν ἀπροκαλύπτως πλέον ἀπὸ τὴν Ἑνετίαν τὴν παραχώρησιν τῆς Κύπρου, λαβὼν δὲ ἀρνητικὴν ἀπάντησιν ἀπεφάσισεν ὁριστικῶς τὴν διὰ τῆς βίας κατάληψιν τῆς νήσου.

Διὰ τὴν κατὰ τῆς Κύπρου ἐκστρατείαν ὁ Σελὴμ διώρισε δύο ἀρχηγούς, τὸν Λαλᾶ-Μουσταφᾶν ἀρχιστράτηγον τῶν στρατευμάτων τῆς ξηρᾶς καὶ τὸν Πιαλῆ-πασᾶν διοικητὴν τοῦ στόλου, ὅστις, διαιρούμενος εἰς τρεῖς μοίρας, ἀπετελεῖτο ἐκ τριακοσίων ἑξήκοντα ἱστιοφόρων. Τὴν 1ην Ἰουλίου τοῦ 1570 ὁ ὀθωμανικὸς στόλος ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν κόλπον τῆς Λεμεσοῦ, ὅπου ἀκωλύτως ἀπεβιβάσθη ὁ στρατός, δεδομένου ὅτι ἐλήφθη ἀπόφασις νὰ γίνῃ ἄμυνα μόνον ἐν Λευκωσίᾳ καὶ Ἀμμοχώστῳ. Τὸ φρούριον τῆς Λεμεσοῦ μὲ τὴν πρώτην προσβολὴν παρεδόθη, ὁ δὲ Λαλᾶ-Μουσταφᾶς, διὰ νὰ πείσῃ καὶ τοὺς κατοίκους τῶν ἄλλων πόλεων νὰ προσέλθωσιν εἰς ὑποταγήν, ἐφείσθη καὶ τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων τῆς πόλεως. Ἐν τούτοις, δέον ἐνταῦθα νὰ σημειωθῇ ὅτι μέγα τμῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς νήσου, μισοῦν τοὺς Λατίνους, ἔβλεπε μετ' ἀπαθείας, ἂν μὴ μετ' εὐνοίας, τὴν μέλλουσαν νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς ἐκ τῆς φραγκοκρατίας ὀθωμανικὴν δύναμιν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Μουσταφᾶς ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Λευκωσίας καὶ ἀφοῦ ἠρήμωσε πάντα τὰ ἀτείχιστα μέρη, ἐστρατοπέδευσε πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως μὲ ἑκατὸν χιλιάδας στρατοῦ. Ἀφοῦ δὲ διῄρεσε τὸ πεζικὸν τῆς γραμμῆς εἰς ἑπτὰ σώματα, συγκείμενα ἐξ ἑπτὰ χιλιάδων ἀνδρῶν ἕκαστον, προσδιώρισεν εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἴδιον σημεῖον προσβολῆς. Ἡ φρουρὰ τῆς Λευκωσίας ἀπετελεῖτο ἀπὸ 10.000 ἄνδρας, ἐξ ὧν 1.500 Ἰταλοί, 1.000 εὐπατρίδαι μετὰ τῶν ὑπηρετῶν αὐτῶν, 2.500 ἐλεύθεροι ἐθνοφύλακες, 3.000 Ἑνετοὶ τῆς ξηρᾶς, 250 Ἀλβανοὶ καὶ 1.000 εὐγενεῖς Λευκωσιᾶται. Ἡ πολιορκία τῆς πόλεως διήρκεσεν ἑπτὰ ἑβδομάδας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ὁ Πιαλῆ-πασᾶ περιέπλεε μετὰ τοῦ στόλου του τὰ ὕδατα τῆς Ῥόδου, ὅπως ἐμποδίζῃ πᾶσαν διάβασιν χριστιανικοῦ στόλου πρὸς τὴν Κύπρον. Οἱ ἐν τῇ πόλει πολεμοῦντες ἀντέταξαν ἰσχυρὰν ἄμυναν, ἀπωθήσαντες μετὰ θάρρους δύο προσβολάς. Κατὰ τὴν τρίτην ἔξοδον ἀπωλέσθησαν πλεῖστοι τῶν ἀξιωματικῶν τῶν πολιορκουμένων. Περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ Αὐγούστου, ἐπιστρέψαντος τοῦ Πιαλῆ πασᾶ καὶ ἐνισχύσαντος τὴν στρατιὰν τῶν πολιορκητῶν ἐδόθη τὸ παράγγελμα τῆς γενικῆς ἐφόδου (9 Σεπτεμβρίου 1570), καθ' ἣν οἱ πύργοι τοῦ Ποδοκατάρου, Κωνστάντσας καὶ Τριπόλεως ἡλώθησαν, ἡ δὲ φρουρά των ὑπεχώρησεν ἀτάκτως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ἐπηκολούθησεν ἀγρία ἐν τῇ πόλει σφαγὴ κατὰ τῶν ἀόπλων κατοίκων, ἐπὶ ὀκτὼ δὲ ἡμέρας ἡ πόλις ἀφέθη εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ μαινομένου στρατοῦ. Πλεῖσται γυναῖκες, διὰ ν' ἀποφύγωσι τὸ ὄνειδος τῆς ἀτιμίας, κατεκρημνίζοντο ἀπὸ τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν, ἐνῷ ἄλλαι μὲ τὰς ἰδίας των χεῖρας ἐφόνευον τὰς θυγατέρας των.

Εἴκοσι χιλιάδες ἄτομα ἐσφαγιάσθησαν καὶ δισχίλιοι νέοι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἀπήχθησαν δοῦλοι. Μεταξὺ τούτων μία Ἑλληνὶς νεᾶνις, ἡ Μαρία ἡ Συγκλητική, φέρουσα βαρέως τὴν ἀτιμίαν καὶ θέλουσα νὰ ἐκδικηθῇ τὸν κατακτητήν, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην τῆς γαλέρας ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκρατεῖτο. Ἡ γαλέρα καὶ δύο ἄλλα παρ' αὐτὴν ἠγκυροβολημένα πλοῖα, πλήρη πολυτιμοτάτων λαφύρων, ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα, μετ' αὐτῶν δ' ἐγένοντο παρανάλωμα χίλιαι νεάνιδες δοῦλοι.

Τὴν 15ην Σεπτεμβρίου ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς μετέβη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὃν μετέβαλεν εἰς τζαμίον, μετὰ τρεῖς δὲ ἡμέρας ἦτο ἔξωθι τῶν τειχῶν τῆς Ἀμμοχώστου. Ἡ ἄμυνα τῆς πόλεως ταύτης διηυθύνετο πολὺ καλύτερον ἀπὸ τὴν τῆς Λευκωσίας. Ἀρχιστράτηγος ἐνταῦθα ἦτο ὁ πράγματι ἀναδειχθεὶς ἥρως Μᾶρκος Ἀντώνιος Βραγαδῖνος, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγάς του τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἰωάννην-Ἀνδρέαν. Ὁ Ἕκτωρ Βαλλιώνης ἦτο γενικὸς ἀρχιστράτηγος καὶ ὁ Ἀντώνιος Κουϊρίνης ἐπιμελητής. Πάντες οἱ ἀπόλεμοι ἀπεπέμφθησαν καὶ ἔμειναν εἰς τὴν πόλιν μόνον ἑπτὰ χιλιάδες ἀνδρῶν ἱκανῶν νὰ φέρουν ὅπλα. Τὰ τείχη τῆς Ἀμμοχώστου δὲν ἦσαν εἰς καλὴν κατάστασιν, ἀλλ' ἡ ἀνδρεία ἐν τούτοις τοῦ Βραγαδίνου καὶ ὁ ἐνθουσιασμός, ὃν μετέδωκεν εἰς τὴν φρουράν του, ἐκράτησαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τοὺς Τούρκους εἰς ἀμηχανίαν. Μέχρι τῶν μέσων τοῦ Μαΐου ὁ Μουσταφᾶς ἠσχολεῖτο νὰ ἀνορύξῃ μεγάλας πρὸς τὸ τεῖχος τάφρους καὶ ὑπονόμους, ἐνῷ τὰ τείχη, οἱ πύργοι καὶ προμαχῶνες ἐβάλλοντο ἀπὸ πέντε κανονοστοιχίας, συγκειμένας ἐξ ἑβδομήκοντα τεσσάρων τηλεβόλων. Ἐκ μέρους τῶν πολιορκουμένων διηύθυνε τὸ πῦρ ὁ Μαρτινέγκος. Ὅταν κατωρθώθη ν' ἀνοιχθῶσι ῥήγματα εἰς τοὺς τοίχους τῶν πύργων, οἱ Τοῦρκοι ἐπεχείρησαν ἔφοδον, ἣν ἡ φρουρὰ ἀπώθησε. Τὴν 21 Ἰουνίου ἐγένετο νέα ἔφοδος, ἀποτυχοῦσα ἐπίσης μετὰ πεντάωρον ἀγῶνα, τὴν δὲ 29ην ἰδίου μηνὸς ὁ Μουσταφᾶς ἐπεχείρησε τρίτην ἐπίθεσιν, ἀλλὰ καὶ πάλιν, μετὰ μάχην σκληράν, διαρκέσασαν ἓξ ὥρας, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Ὁ Βραγαδῖνος καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ ἀνέπτυξαν ἀπαράμιλλον ἡρωϊσμόν, οἱ συνεχεῖς ὅμως ἀγῶνες ἠλάττωσαν σημαντικῶς τὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν, ἡ δὲ ἔλλειψις τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων θὰ ἠνάγκαζεν αὐτοὺς ἐν τέλει νὰ παραδοθῶσιν. Οἱ πολῖται ἤρχισαν ἱκετεύοντες τὸν Βραγαδῖνον νὰ συνθηκολογήσῃ, μολονότι δὲ οὗτος ἐπέτυχε, τὴν 29ην Ἰουλίου, ν' ἀπωθήσῃ ἡρωϊκῶς τὴν ἕκτην καὶ τελευταίαν ἔφοδον τῶν Τούρκων, ἐν τούτοις, ἐλλείψει παντὸς μέσου διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἀμύνης, οἱ πολιορκούμενοι ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν (1 Αὐγούστου 1571).

Μετὰ τοῦτο ἡ πόλις ἐκενώθη, ἡ δὲ φρουρὰ ἐπιβιβασθεῖσα ἐντὸς τῶν ὀθωμανικῶν σκαφῶν ἀνέμενεν, ὅπως ἀποπλεύσῃ διὰ Κρήτην, τὴν τελευταίαν συνάντησιν τοῦ Βραγαδίνου μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ. Ἀλλ' ἡ συνέντευξις αὕτη τοῦ Βραγαδίνου καὶ τῶν συναρχηγῶν του δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἀφήσῃ αὐτοὺς ἐλευθέρους· διότι, παρασπονδήσας ὁ ἐχθρός, τοὺς μὲν ἄλλους ἀρχηγοὺς κατέσφαξεν ἐνώπιον τοῦ Βραγαδίνου, αὐτὸν δὲ ἐθανάτωσε κατόπιν διὰ φρικτῶν βασανιστηρίων.

Μὲ τὴν πτῶσιν καὶ τῆς Ἀμμοχώστου ἡ νῆσος περιήρχετο πλέον ὁριστικῶς εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων.

Κ. Μ. Κ.

Ἡ Κύπρος ὑπὸ τοὺς Τούρκους. Γενομένη τουρκικὴ κτῆσις ἡ Κύπρος, ἀπετέλεσε τὸ 7ον πασαλίκι τῆς Ἀσίας καὶ διῃρέθη εἰς 17 ἐπαρχίας ἢ κατιλίκια, τὰ τῆς Λευκωσίας, Κυθραίας, Μεσαορίας, Ἀμμοχώστου, Καρπασίας, Λάρνακος, Λεμεσοῦ, Κοιλανίου, Αὐδήμου, Κουκλίων, Πάφου, Χρυσοχοῦς, Πεντάγειας, Λεύκας, Μόρφου καὶ Κυρηνείας. Κατὰ τὴν ἐνεργηθεῖσαν τὸ ἴδιον ἔτος τῆς καταλήψεως ἀπογραφήν, εὑρέθησαν κάτοικοι ἡλικίας 14—60 ἐτῶν, ὑπόχρεοι εἰς φορολογίαν, 85.000, πόλεις δὲ καὶ χωρία ἐν ὅλῳ 800.

Ὁ σουλτᾶνος Σελήμ, διὰ νὰ ἔχῃ τοὺς ὀρθοδόξους τῆς νήσου κατοίκους ὄχι μόνον πιστοὺς ὑπηκόους, ἀλλὰ καὶ ἔρεισμα εἰς ἐνδεχομένους κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἀγῶνας, ἐξέδωκε τὴν 23ην Ρετζὲπ 979 (1571) αὐστηρὰν διαταγὴν πρὸς τὰς ἐν Κύπρῳ ἀρχάς, ὅπως προστατεύωσι τοὺς ῥαγιᾶδες, ἀπειλῶν αὐστηρὰν τιμωρίαν ἐναντίον τῶν παρεκτρεπομένων. Ταύτην ἐπηκολούθησαν καὶ ἄλλα ἔγγραφα ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα. Οὕτως, ἐνῷ οἱ Τούρ-

Digitized by Google

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ	Ἱστορικὰ συμβάντα
	ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ
1450	Πιστοποιοῦνται ἐξ αἰγυπτιακῶν πληροφοριῶν στεναὶ ἐμπορικαὶ σχέσεις τῆς Κύπρου μετὰ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ Τουθμώσιος Γ΄ τῆς 18ης Δυναστείας.
1200-1184	Κινύρας βασιλεύει Πάφου καὶ Ἀμαθοῦντος.
1100	Ὁ Οὐὲν Ἀμών, Αἰγύπτιος ἱερεὺς τοῦ ἐν Θήβαις ναοῦ τοῦ Διὸς Ἄμμωνος, ἐπιστρέφων ἐκ Φοινίκης, προσορμίζεται εἴς τινα λιμένα πόλεως τῆς Κύπρου καὶ ἄγεται πρὸ τοῦ ἡγεμόνος.
	ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ
976—948	Ἡ Κύπρος διῃρημένη εἰς πολλὰ μικρὰ βασίλεια θαλασσοκρατεῖ ἐπὶ 33 ἔτη.
776	Στασῖνος, ἐκ Σαλαμῖνος τῆς Κύπρου. Ἀνάπτυξις τῶν κυπρίων ἐπῶν.
725—720	Ἡ Κύπρος ὁμολογεῖ φόρου ὑποτέλειαν τῷ Σάργωνι, Ἀσσυρίῳ μονάρχῃ.
681—668	Ἡ Κύπρος φόρου ὑποτελὴς τῷ Ἀσσαραδῶνι, Ἀσσυρίῳ βασιλεῖ.
569	Ἄμασις ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου ἀποσπᾷ τὴν Κύπρον ἀπὸ τὴν Τύρον.
525	Ἡ Κύπρος βοηθεῖ τὸν Καμβύσην κατὰ τῆς Αἰγύπτου, καθισταμένη καὶ φόρου ὑποτελὴς εἰς αὐτόν.
498	Ἀποστασία τῶν Κυπρίων ὑπὸ τὸν Ὀνήσιλον καὶ ἧττα αὐτῶν ἐν Σαλαμῖνι· προδοσία τῶν Ἀμαθουσίων καὶ Κουριέων.
476—449	Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι βοηθοῦσι τὴν Κύπρον πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ.
411—374	Εὐαγόρας Α΄ βασιλεύει τῆς Σαλαμῖνος καὶ ἐπί τινα χρόνον τῆς ὅλης νήσου. Τῷ 385 ἡττᾶται καὶ κλείει ἔντιμον εἰρήνην, διατηρῶν τὸν θρόνον τῆς Σαλαμῖνος. Δεκαετὴς κυπριακὸς πόλεμος.
373—361	Νικοκλῆς, υἱὸς τοῦ Εὐαγόρου, διαδέχεται τὸν πατέρα του.
361—351	Εὐαγόρας Β΄, υἱὸς τοῦ Νικοκλέους.
351—332	Πνυταγόρας, υἱὸς τοῦ Εὐαγόρου Β΄.
332—323	Ἡ Κύπρος ὑπὸ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον.
316—314	Ὁ Ἀντίγονος ἀποσπᾷ μέρος τῆς Κύπρου.
	ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥΣ (315-58)
315—312	Πτολεμαῖος ὁ Λάγος, Σωτὴρ Α΄, κυριεύει τὴν νῆσον.
307—306	Δημήτριος ὁ πολιορκητής, υἱὸς τοῦ Ἀντιγόνου, πολιορκεῖ τὴν Σαλαμῖνα, νικᾷ τοὺς Πτολεμαίους παρὰ τὴν Λεύκολλαν καὶ γίνεται κύριος τῆς νήσου.
295	Ὁ Πτολεμαῖος ἀνακτᾷ καὶ ἑνώνει τὴν νῆσον μετὰ τῆς Αἰγύπτου.
284—246	Πτολεμαῖος ὁ Β΄ ὁ Φιλάδελφος κτίζει ἐν Κύπρῳ τρεῖς πόλεις ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀρσινόη* πρὸς τιμὴν τῆς ὁμωνύμου ἀδελφῆς του: τὴν σημερινὴν Ἀμμόχωστον, τὴν πρώην Μάριον (νῦν Πόλιν τῆς Χρυσοχοῦς) καὶ τὴν τανῦν Ἀσεέλσιαν.
205—181	Πολυκράτης ὁ Ἀργεῖος καὶ Πτολεμαῖος ὁ Μεγαλοπολίτης διοικοῦν τὴν Κύπρον μετὰ συνέσεως ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Πτολεμαίου Ε΄ τοῦ Ἐπιφανοῦς.
181—172	Κλεοπάτρα ἡ Σύρα ἀντιβασίλισσα κυβερνᾷ τὴν νῆσον ἐν ὀνόματι τοῦ ἑξαετοῦς υἱοῦ της Πτολεμαίου ΣΤ΄ τοῦ φιλομήτορος.
172	Πτολεμαῖος ὁ ΣΤ΄ ἐνηλικιωθεὶς ἀναλαμβάνει τὰς ἡνίας τοῦ Κράτους.
169—168	Ἡ Κύπρος ὑπὸ τὸν Ἀντίοχον Δ΄ τὸν Ἐπιφανῆ·
168	Πτολεμαῖος ὁ Φιλομήτωρ ἀνακτᾷ τὴν Κύπρον τῇ βοηθείᾳ τῶν Ρωμαίων.
160	Πτολεμαῖος ὁ ΣΤ΄ πολεμεῖ κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Πτολεμαίου Η΄ Φύσκωνος, ὃν νικᾷ ἐν Λαπήθῳ.
81—58	Πτολεμαῖος ὁ Κύπριος, νόθος υἱὸς τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος Β΄, ὁ ἐπονομασθεὶς Λάθυρος, καθιστᾷ τὴν Κύπρον ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου βασίλειον οὗ καὶ ἀνακηρύσσεται βασιλεύς.
	ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ (58 π.Χ. - 330 μ.Χ.)
58	Ὁ Μᾶρκος Κάτων προσαρτᾷ τὴν Κύπρον εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος.
55	Π. Κορνήλιος Λέντουλος Σπινθήρ, ἀνθύπατος τῆς Κιλικίας καὶ Κύπρου.
54—52	Ἄππιος Πούλχερος, ἀνθύπατος, διοικεῖ τὴν νῆσον εἰρηνικῶς.
51	Μ. Τούλλιος Κικέρων, ἀνθυπατεύει τῆς Κύπρου·
47	Ἡ Κύπρος παραχωρεῖται εἰς τὴν Κλεοπάτραν βασίλισσαν τῆς Αἰγύπτου, ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου·
27	Ἡ Κύπρος καθίσταται αὐτοκρατορικὴ ἐπαρχία.
22	Ἡ Κύπρος διοικεῖται ὑπὸ Ρωμαϊκῆς γερουσίας.
15	Ὁ Αὔγουστος ἀνοικοδομεῖ τὴν Πάφον καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ναὸν τῆς Ἀφροδίτης, παθόντα σοβαρῶς ἐκ σεισμοῦ.
45 μ. Χ.	Σέργιος Παῦλος, ἀνθύπατος Κύπρου. Οἱ Ἀπόστολοι Παῦλος καὶ Βαρνάβας κηρύττουσι τὸ Εὐαγγέλιον ἐν Κύπρῳ καὶ ἐπισκέπτονται τὸν ἀνθύπατον ἐν Νέᾳ Πάφῳ, ἔνθα ὁ Παῦλος τελεῖ τὸ κατὰ τοῦ ψευδοπροφήτου Ἑβραίου Βαριησοῦ ἢ Ἐλίμα θαῦμα καὶ ὁ ἀνθύπατος ἀσπάζεται τὸν Χριστιανισμόν.
69—77	Αὐτοκρατορία Βεσπασιανοῦ. Πιθανῶς ἡ δευτέρα καταστροφὴ τῆς Παλαιπάφου καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης.
115 ἢ 116	Ἐξέγερσις τῶν Ἑβραίων καὶ σφαγὴ 240.000 Χριστιανῶν ἐν Σαλαμῖνι.
117—391	Ἡ Κύπρος ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ἄλλων Ρωμαίων αὐτοκρατόρων.
324	Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας, κατόπιν παρακλήσεως τῆς μητρός του, λαμβάνει ἰδιαιτέραν μέριμναν διὰ τὴν Κύπρον.
327—328	Ἡ Ἁγία Ἑλένη, ἀνευροῦσα ἐν Ἱερουσαλὴμ τὸν Σταυρὸν τοῦ Ἰησοῦ ἐπισκέπτεται τὴν Κύπρον καὶ ἱδρύει ναούς, οὓς προικίζει διὰ τιμίου ξύλου.
	ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥΣ
333	Μερικὴ καταστροφὴ τῆς Σαλαμῖνος ὑπὸ σεισμοῦ.
343	Παντελὴς καταστροφὴ τῆς Σαλαμῖνος καὶ ἀνοικοδόμησις αὐτῆς ὑπὸ Φλαβίου Κωνσταντίνου, υἱοῦ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.
395	Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοδοσίου ἡ Κύπρος περιέρχεται εἰς τὸ κράτος τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας (Βυζαντινῆς).
477	Ἀνακάλυψις τοῦ σώματος τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα ἐν λαξευτῷ μεγάλῳ ἀρχαίῳ ἑλληνικῷ τύμβῳ παρὰ τὴν Σαλαμῖνα.
527—565	Ἡ Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ἡ Κυπρία, σύζυγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, συμβάλλει εἰς τὴν ἀνίδρυσιν τοῦ ἐν Λευκωσίᾳ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας.
632—969	Ἐπιδρομαὶ Σαρακηνῶν (Ἀράβων) καὶ καταστροφὴ τῆς Κωνσταντίας (647), Νέας Πάφου (648) καὶ ἄλλων παραλίων καὶ μεσογείων πόλεων.
963—969	Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἐκδιώκει τοὺς Μουσουλμάνου ἐκ Κύπρου καὶ ἑνώνει αὐτὴν (964) μὲ τὸ Βυζαντινὸν κράτος.
1010-1043	Θεόφιλος ὁ Ἐρωτικός, διοικητὴς τῆς Κύπρου ἀποστατεῖ κατὰ τῆς βασιλίδος.
1042	Ὁ Ραψομάτης, διοικητὴς Κύπρου, ἀποστατεῖ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ὅστις διὰ τοῦ Ἰωάννου Δούκα καταστέλλει τὴν στάσιν καὶ συλλαμβάνει τὸν Ραψομάτην.
1093	Ἐνεργείᾳ τοῦ διοικητοῦ τῆς νήσου Μανουὴλ Βουτομίτη, ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Παναγίας τοῦ Κύκκου στέλλεται εἰς Κύπρον ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
1093-1100	Ἵδρυσις τῆς Μονῆς Κύκκου.
1103	Εὐμάθιος ὁ Φιλοκάλης, φρούραρχος, ἀποκρούει γενναίως ἐπιδρομὴν τῶν Πισατῶν.
1150	Ἵδρυσις Μονῆς Χρυσοστόμου.
1155	Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Κομνηνός, ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰωάννης διοικητὴς τῆς Κύπρου καὶ ὁ στρατηγὸς αὐτῆς Μιχαὴλ Βρανᾶς ἀποπειρῶνται νὰ ἐμποδίσωσι τὴν εἰς Λευκωσίαν ἐπέλασιν τοῦ ἐπιδρομέως Ρενὰλντ ντὲ Σατιγιὸν (Renaud de Chatillon) πρίγκιπος τῆς Ἀντιοχείας, ἀλλ' ἡττῶνται καὶ συλληφθέντες ἀπάγονται αἰχμάλωτοι.
1166	Ἀνδρόνικος Κομνηνός, στρατηγὸς τῆς Κιλικίας καὶ Κύπρου, διοικεῖ κακῶς ἀμφοτέρας τὰς χώρας· ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων καὶ δραπετεύει.
1180	Ἵδρυσις Μονῆς Μαχαιρᾶ.
1184-1191	Ἰσαάκιος ὁ Κομνηνός, δεσπότης τῆς Κύπρου.
1191	Ὁ Ριχάρδος ὁ Λεοντόθυμος προσορμίζεται εἰς Κύπρον, κυριεύει τὴν νῆσον συλλαμβάνει τὸν Ἰσαάκιον αἰχμάλωτον καὶ καταστρέφει τὴν Ἀμαθοῦντα καὶ Τρεμιθοῦντα.
1192	Ὁ Ριχάρδος πωλεῖ τὴν Κύπρον εἰς τοὺς Ναΐτας ἀντὶ 100.000 χρυσῶν βυζαντίων.
	ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΛΟΥΖΙΝΙΑΝ (1192 - 1489)
1192	Ὁ Γουΐδων ντὲ Λουζινιὰν ἀγοράζει τὴν Κύπρον ἀπὸ τοὺς Ναΐτας.
1196	Ἵδρυσις Λατινικῆς ἱεραρχίας ἐν Κύπρῳ.
1214	Θεμελίωσις τῆς Μονῆς Ἁγίου Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου.
1228	Ὁ αὐτοκράτωρ Φρειδερῖκος Β΄ τῆς Γερμανίας ἐν Κύπρῳ.
1248	Ὁ Λουδοβῖκος Θ΄ ἐν Κύπρῳ ἐπὶ κεφαλῆς σταυροφορίας ἀποφασίζει ἐν Λεμεσῷ ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Αἰγύπτου.
1267	Μέγας σεισμὸς ἐκθέτει εἰς κίνδυνον τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τῆς Λευκωσίας.
1306	Ὁ Ἀμάλριχος, πρίγκιψ τῆς Τύρου, ἁρπάζει τὸ στέμμα ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἑρρίκον Β΄.
1310	Δολοφονία τοῦ Ἀμαλρίχου, ἐπιστροφὴ τοῦ Ἑρρίκου Β΄. ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ἀνάληψις τοῦ στέμματος ὑπ' αὐτοῦ.
1310	Μεγάλη πλημμύρα ἐν Λευκωσίᾳ προξενεῖ πολλὰς καταστροφάς.
1348	Μέγας λοιμὸς ἀφανίζει τὸ ἥμισυ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου.
1373-1374	Οἱ Γενουήνσιοι καταλαμβάνουν τὴν Κύπρον, ἀναγκάζουσι τὸν βασιλέα Πέτρον Β΄ εἰς ἀτιμωτικὴν συνθήκην καὶ κατέχουσι τὴν Ἀμμόχωστον μέχρι τοῦ 1464.
1426-1432	Λεόντιος ὁ Μαχαιρᾶς γράφει τὸ περίφημον Χρονικὸν τῆς Κύπρου.
1426	Ὁ βασιλεὺς Ἰάνος ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐν Χοιροκοιτίᾳ καὶ ἀπάγεται αἰχμάλωτος.
1441	Ἰωάννης ὁ Β΄ νυμφεύεται τὴν Μεδαίαν Παλαιολογῖναν ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Μομφερράτου Παλαιολόγου.
1441	Ἰωάννης ὁ Β΄ νυμφεύεται τὴν Ἑλένην Παλαιολογῖναν, θυγατέρα τοῦ Δεσπότου τῆς Πελοποννήσου.
1456-1501	Ὁ Γεώργιος Βουστρώνιος γράφει τὸ Χρονικόν του.
1458	Θάνατος Λεοντίου Μαχαιρᾶ.
1458	Στραμβάλδης ὁ χρονογράφος.
1464	Ἰάκωβος Β΄ ὁ Νόθος ἀφαιρεῖ τὴν Ἀμμόχωστον ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Γενουηνσίων.
1481	Ἡ Αἰκατερίνη Κορνάρου παραιτεῖται τοῦ θρόνου καὶ ἡ Κύπρος περιέρχεται εἰς τὴν Ἑνετικὴν Δημοκρατίαν.
	ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΕΝΕΤΟΥΣ (1489-1571)
1540	Ἀττὰρ Φραγκῖσκος, χρονογράφος, γράφει περὶ Κύπρου.
1560	Φλώριος Βουστρώνιος γράφει τὴν περὶ Κύπρου ἱστορίαν του.
1565	Ἀμάδης χρονογράφος γράφει τὸ Χρονικόν του.
1570	Ὁ Φλώριος Βουστρώνιος πίπτει κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ ἅλωσιν τῆς Λευκωσίας.
	ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ (1571-1878)
1571	Ὁ ἀνδρεῖος Βραγαδῖνος συνθηκολογεῖ πρὸς τὸν Μουσταφᾶ Λαλᾶ Πασᾶν περὶ παραδόσεως τῆς Ἀμμοχώστου καὶ ἀμνηστείας. Ὁ Μουσταφᾶς παρασπονδῶν ἐκδέρει ζῶντα τὸν Βραγαδῖνον καὶ θανατώνει τοὺς ὁμήρους. Τελεία ὑποταγὴ τῆς νήσου ὑπὸ τοὺς Τούρκους.
1571	Νέστωρ Μαρτινέγκο γράφει περὶ τῆς πολιορκίας τῆς Ἀμμοχώστου.
1573	Στέφανος Λουζινιὰν γράφει ἐν Βονωνίᾳ τὴν «Χωρογραφίαν καὶ Ἐπίτομον γενικὴν ἱστορίαν τῆς Κύπρου».
1617	Λορεδάνος Γ. Φ. γράφει Ἱστορίαν τῶν Λουζινιάν, βασιλέων τῆς Κύπρου.
1821	Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς μετὰ τῶν συνεπισκόπων καὶ προυχόντων τῆς νήσου ἀπαγχονίζεται.
1845-1846	Ὁ ντὲ Μᾶς Λατρὺ ἐν Κύπρῳ.
1859	Μεγάλη πλήμμυρα ἐν Λευκωσίᾳ.
1862	Ὁ Γωδρὺ ἐπισκεπτόμενος διὰ δευτέραν φορὰν τὴν νῆσον, γράφει τὴν περισπούδαστον «Γεωλογίαν» τῆς Κύπρου.
1878	Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (3 Φεβρουαρίου) μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας. Ἡ Ἀγγλία διαμαρτύρεται.
1878	Βερολίνιος συνθήκη (13 Ἰουλίου).
1878	Τὴν 4ην Ἰουνίου συνάπτεται μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας συνθήκη ἀμυντικῆς συμμαχίας καθ' ἣν ἡ νῆσος παραχωρεῖται εἰς τὴν Ἀγγλίαν.
	ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΑΓΓΛΟΥΣ
1878	Ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον John Hay λαμβάνει διαταγὰς νὰ καταπλεύσῃ εἰς Λάρνακα (Κύπρου (29 Ἰουνίου). Ἁρμοστεία τοῦ Sir Garnet Wolseley.
1878	Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος Β΄ προσφωνῶν τὸν πρῶτον ἁρμοστὴν διερμηνεύει τὸν πόθον τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως.
1880	Τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων ἀναλαμβάνει τὴν διακυβέρνησιν τῆς Μ. Βρεττανίας. Οἱ Κύπριοι χαιρετοῦν ἐνθουσιωδῶς τὴν νίκην τοῦ Γλάδστωνος.
1882	Ἀποστολὴ ὑπομνήματος τῶν Κυπρίων πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Λονδίνου, ἐκφράζοντος «...τὸν μόνον πόθον τῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἑνώσεώς των».
1889	Κυπριακὴ εἰς Λονδῖνον ἀποστολὴ ἐπιδίδει εἰς τὴν κυβέρνησιν ἔγγραφον, διαδηλοῦν ὅτι «...ὁ Χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀποβλέπει πάντοτε πρὸς ἓν ἐθνικὸν μέλλον».
1891	Ὁ Ἄγγλος διοικητὴς Ἀμμοχώστου Γιάγκ ἐκθέτει ὑποψηφιότητα βουλευτοῦ. Ἀγρία καταπολέμησίς της καὶ ζωηρὰ ἐκδήλωσις τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος.
1895	Συλλαλητήρια ἐν Κύπρῳ ὑπὲρ τῆς Ἑνώσεως· ἀποστολὴ ἐντόνων ψηφισμάτων καὶ παγκυπρίου ὑπομνήματος πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Λονδίνου.
1900-1910	Ἀρχιεπισκοπικὸν ζήτημα περὶ τὴν διαδοχὴν τοῦ ἀποθανόντος ἱεράρχου Σωφρονίου ἀπειλεῖ τελείαν ἀνατροπὴν καὶ κατάλυσιν τῆς κυπριακῆς ἐκκλησίας.
1902	Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν Τσάμπερλαιν προσβάλλει τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν τῶν Κυπρίων. Προκαλεῖται ἐξέγερσις, ἡ Βουλὴ ψηφίζει διαμαρτυρίαν, οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ ὑποβάλλουν ἔντονον ὑπόμνημα καὶ ἀθρόα ψηφίσματα τοῦ λαοῦ ἀποστέλλονται πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Λονδίνου.
1902	Ἐπὶ τῇ στέψει τοῦ Ἐδουάρδου Ζ΄ οἱ Κύπριοι ἀπευθύνουν πρὸς αὐτὸν χαιρετιστήριον τηλεγράφημα, ἐν ᾧ ἐκφράζουν τὸν πόθον τῆς ἑνώσεώς των μὲ τὴν Ἑλλάδα.
1903	Διὰ πρώτην φορὰν κατορθοῦται ἐν τῇ Κυπριακῇ Βουλῇ ψήφισις τοῦ ἑνωτικοῦ πόθου.
1904	Ἁρμοστεία Κίγκ Χάρμαν.
1907	Ὁ Ὑφυπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν Τσῶρτσιλ ἐπισκέπτεται τὴν νῆσον. Αἱ ἔντονοι ἐκδηλώσεις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Κυπρίων συγκινοῦν τὸν Ἄγγλον ὑπουργόν, ἐκφρασθέντα εἰς δηλώσεις του εὐμενῶς ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος των.
1911	Ὁ νέος ἁρμοστὴς Γκοῦλντ Ἄνταμς ἐκδηλώνει τὸν θαυμασμόν του πρὸς τὰς ἐθνικὰς βλέψεις τῶν Κυπρίων.
1912	Πρεσβεία Κυπρίων ἐκ τριῶν βουλεετῶν εἰς Ἀγγλίαν.
1912	Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος. Συμμετοχὴ τῶν Κυπρίων κατὰ χιλιάδας εἰς τὰ ἐθελοντικὰ τάγματα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Θάνατος τοῦ βουλευτοῦ Χριστοδούλου Σώζου μαχομένου ὡς ἐθελοντοῦ στρατιώτου.
1914	Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Προσάρτησις τῆς νήσου ὁριστικῶς εἰς τὰς Βρεττονικὰς κτήσεις (5 Νοεμβρίου).
1915	Προσφορὰ τῆς Κύπρου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπ' ἀνταλλάγματι ἐξόδου αὐτῆς εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων. Ἀπόρριψις τῆς προσφορᾶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη.
1917	Οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ συντάσσουν νέον ἑνωτικὸν ὑπόμνημα πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν (29 Ἰουλίου).
1919	Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύριλλος Γ΄ καὶ 8 Ἕλληνες βουλευταὶ ἀναχωροῦν εἰς Ἀγγλίαν πρὸς προαγωγὴν τῆς Κυπριακῆς ὑποθέσεως.
1920	Ὁ ὑφυπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν Ἄμερυ δηλώνει εἰς τὴν κυπριακὴν πρεσβείαν (26 Ὀκτωβρίου) ὅτι ἡ Ἀγγλία θὰ κρατήσῃ τὴν Κύπρον. Διαμαρτυρία τῶν Κυπρίων. Ὑποβολὴ παραιτήσεως τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν τῆς κυπριακῆς βουλῆς καὶ ἐπανεκλογὴ τῶν ἰδίων ὑπὸ τοῦ λαοῦ.
1921	Ἀπέλασις εἰς Ἑλλάδα δύο ἐκ τῶν σημαιοφόρων τῆς ἐθνικῆς ἰδεολογίας.
1922	Καταρτισμὸς «Ἐθνικοῦ Συμβουλίου».
1924	Ὁ Μακδόναλ εἰς τὴν ἀρχήν. Νέα διαβήματα τῶν Κυπρίων διὰ τὴν ἐθνικήν των ὑπόθεσιν ἔχουν οἵαν καὶ πρότερον τύχην.
1928	Ἀποχὴ τῶν Κυπρίων τῆς ὑπὸ τῆς τοπικῆς κυβερνήσεως τοῦ Sir Ronald Stors ὀργανωθείσης ἑορτῆς ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 50 ἐτῶν ἀγγλικῆς κατοχῆς.
1929	Τὸ «Ἐργατικὸν» κόμμα ὑπὸ τὸν Μακδόναλ ἀναλαμβάνει ἐκ νέου τὴν διακυβέρνησιν τῆς Μ. Βρεττανίας.
1929	Μετάβασις εἰς Ἀγγλίαν κυπριακῆς πρεσβείας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μητροπολίτου Κιτίου ἥτις προφορικῶς ἀναπτύσσει πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν λόρδον Πάσφηλντ τὰς ἀπόψει καὶ αἰτήματα προηγηθέντος βουλευτικοῦ ὑπομνήματος (20ῆς Ἰουλίου). Ἀρνητικὴ ἀπάντησις τοῦ λόρδου Πάσφηλντ (28 Νοεμβρίου), μὲ φράσεις προσβαλλούσας τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν τῶν Κυπρίων. Γενικὴ δυσφορία.
1930	Μεγάλη συνέλευσις ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ (26 Ἰανουαρίου), σύμπηξις «Ἐθνικῆς Ὀργανώσεως». Ἵδρυσις ἀνὰ τὴν νῆσον «Ἐθνικῶν Νεολαιῶν». Ἐπίσκεψις τοῦ ὑφυπουργοῦ τῶν Ἀποικιῶν τῆς Ἀγγλίας Ντράμμοντ Σὴλς εἰς τὴν νῆσον.

Digitized by Google

κοι ἀπηγόρευσαν εἰς τοὺς Λατίνους νὰ ἔχωσι ναοὺς καὶ περιουσίαν εἰς τὴν νῆσον, εἰς τοὺς Ἕλληνας παρέσχον προστασίαν καὶ κατωχύρωσαν τὴν κυπριακὴν Ἐκκλησίαν διὰ προνομίων, ἅτινα περιείχοντο εἰς τὰ ἑκάστοτε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον καὶ τοὺς μητροπολίτας τῆς νήσου παρεχόμενα βεράτια.

Ὅτε οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν νῆσον, ἡ ὀρθόδοξος τῆς νήσου Ἐκκλησία εὑρίσκετο ἐν διακοπῇ σχέσεων πρὸς τὰς λοιπὰς ὀρθοδόξους. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ οἱ ἱεράρχαι της ἐφονεύθησαν ἢ ᾐχμαλωτίσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν Κυπρίων συνῆλθε τοπικὴ σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ 1572, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β', ἧς μετέσχον οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ 53 μητροπολῖται. Ἡ σύνοδος συνεχώρησε τοὺς Κυπρίους, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὸ κράτος τῆς βίας εἶχον ὑποταχθῆ εἰς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν, ἐχειροτονήθη δὲ ὡς πρῶτος ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, μετὰ τὴν ἅλωσιν, ὁ ἱερομόναχος Τιμόθεος, ὅστις ἦτο Κύπριος καὶ διέτριβεν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Οὗτος ἐχειροτόνησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει δύο μητροπολίτας, Πάφου καὶ Σολέας, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Κύπρον γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτός.

Τῷ 1578 ἐξερράγη ἡ πρώτη κατὰ τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος ἐπανάστασις. Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι, ὑποκινούμενοι ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν καὶ προσεταιρισθέντες καί τινας δυσηρεστημένους Τούρκους, ἔλαβον τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν κατακτητῶν καὶ ἔσφαξαν τὸν Πεκλὲρ-βέην Ἀρὰπ-Ἀχμὲτ πασᾶν. Ἀλλ' οἱ ἐπαναστάται, ζητήσαντες εἰς μάτην τὴν βοήθειαν τῆς Ἑνετίας καὶ τῆς Ἱσπανίας, ἐξηναγκάσθησαν ἐν τέλει νὰ ὑποκύψωσιν.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως οἱ Κύπριοι, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ των, ὅπως ἀπαλλαγῶσι τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ἔστρεψαν τὴν προσοχήν των πρὸς τὸν οἶκον τῆς Σαβοΐας, ὅπως ὑποβοηθήσῃ αὐτοὺς πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος. Τῷ 1600 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Βενιαμὶν ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ δουκὸς Καρόλου Ἐμμανουὴλ τοῦ Α', πρωθιερέως Φραγκίσκου Ἀκκίδα, ὅπως ὁ λαὸς λάβῃ τὰ ὅπλα καὶ κατασφάξῃ τοὺς ἐν τῇ νήσῳ Τούρκους, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως, μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κινήματος, δοθῇ πλήρης αὐτοδιοίκησις θρησκευτική, διοικητικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ εἰς τοὺς Κυπρίους. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν συνεννοήσεων τούτων εἰς οὐδὲν κατέληξε, διότι ὁ δοὺξ τῆς Σαβοΐας, ἀπερροφημένος μὲ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Γαλλίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξῆλθεν ἡττημένος (1601), δὲν ἐσκέπτετο σοβαρῶς οὐδὲ εἶχε τὰ μέσα νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκστρατείαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου.

Τῷ 1607 ὁ μέγας δοὺξ τῆς Τοσκανίας Φερδινάνδος ὁ Α' ἀπέστειλε μοῖραν στόλου πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Κύπρου, ἀλλ' αὕτη διασκορπισθεῖσα οὐδὲν ἔπραξεν. Ἐκ τῆς παρουσίας της ἐν τούτοις εἰς τὰ κυπριακὰ ὕδατα ἐνθαρρυνθέντες οἱ Κύπριοι ἐπανεστάτησαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βίκτωρος Ζεμπετοῦ, ὅστις ἐν τέλει, βλέπων ὅτι οἱ ἀγῶνές του θὰ ἀπέβαινον ἄκαρποι, ἔφυγεν εἰς Πεδεμόντιον, ἡ δὲ ἐπανάστασις κατεπνίγη εἰς τὸ αἷμα. Τῷ 1605 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χριστόδουλος καὶ ὁ Πάφου Λεόντιος ἔστειλαν θερμὴν ἔκκλησιν πρὸς τὸν δοῦκα τῆς Σαβοΐας, ὅπως βοηθήσῃ τοὺς Κυπρίους, εἰς παρόμοιον δὲ πρὸς τὸν ἴδιον διάβημα προέβησαν καὶ τῷ 1609 οἱ ἀνώτατοι κληρικοὶ τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας. Αἱ διαπραγματεύσεις μὲ τὸν δοῦκα τῆς Σαβοΐας ἐξηκολούθησαν μέχρι τοῦ 1668, ὅτε ἐτέθη πλέον τέρμα εἰς τὰς ἀκάρπους προσπαθείας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου δι' αὐτῶν.

Ἡ τουρκικὴ διοίκησις, κατ' ἀρχὰς ἐπιεικής, βραδύτερον ἐγένετο ἀφορήτως δυσβάστακτος. Οἱ φόροι ηὔξησαν, οἱ διοικοῦντες τὸν λαὸν κατετυράννουν αὐτὸν καὶ ἐπὶ πλέον συνεχεῖς ἀνομβρίαι καὶ ἐπιδρομαὶ ἀκρίδων ἐπεδείνωσαν τὴν ἀθλιότητα τῆς νήσου, ἥτις ἤρχισε νὰ ἐρημοῦται. Κατόπιν παραπόνων τῶν Κυπρίων ἐγένετο τῷ 1642 ἀπογραφὴ τῶν κατοίκων, διετάχθη ὁ περιορισμὸς τῶν δαπανῶν καὶ ἡ παραχώρησις τῆς νήσου εἰς τὸν καπετὰν πασᾶν. Τῷ 1660 ἡ Πύλη ἐνέκρινεν, ὅπως ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου καὶ οἱ τρεῖς τῆς νήσου ἀρχιερεῖς ἀναγνωρισθῶσιν ὡς ραγιὰ-βεκιλῆδες, ὡς ἔφοροι τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων τῆς Κύπρου καὶ οἱονεὶ πολιτικοὶ αὐτῶν ἀρχηγοί.

Ἡ ἀναγνώρισις πολιτικῆς ἐπιρροῆς εἰς τοὺς ἀνωτάτους τῆς νήσου κληρικοὺς παρέσχεν εἰς αὐτοὺς τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως προστατεύωσι τὸ ποίμνιόν των κατὰ τῶν βιαιοπραγιῶν τῶν Τούρκων καὶ συχνάκις μεταβαίνωσιν ἐπὶ ἀποστολῇ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς διατύπωσιν παραπόνων καὶ ἐπανόρθωσιν ἀδικιῶν. Τοιαύτας ἀποστολὰς ἐπεχείρησαν οἱ ἀρχιεπίσκοποι Νικηφόρος, Ἰάκωβος Α' καὶ Β', Γερμανός, Σίλβεστρος, Φιλόθεος, Παΐσιος, Χρύσανθος, Πανάρετος, Ἰωαννίκιος καὶ Σωφρόνιος. Ἐξορίαι ὅμως καὶ ταλαιπωρίαι ἀνέμενον τοὺς ἐπὶ ἀποστολῇ μεταβαίνοντας εἰς τὴν βασιλεύουσαν ἱεράρχας τῆς νήσου. Ἡ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος ἦτο ἡ ἐπὶ Φιλοθέου τῷ 1753 ἀποστολὴ τῶν τριῶν ἀρχιερέων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἥτις ἐπέτυχεν ὅπως δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος καθορισθῇ τὸ ἐτήσιον ποσὸν τοῦ πληρωτέου πρὸς τὴν Πύλην φόρου καὶ ὅπως οἱ ἀρχιερεῖς, ὡς ἐθνικοὶ καὶ πολιτικοὶ τοῦ λαοῦ ἐκπρόσωποι, καταγγέλλωσιν ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν Πύλην τὰς ὑπερβασίας τῶν τοπικῶν ἀρχῶν. Τοῦτο κατέστησε πανισχύρους τοὺς Ἕλληνας ἱεράρχας τῆς νήσου, οἵτινες μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως (1821) ἦσαν de facto οἱ κυβερνῆται αὐτῆς. Βεβαίως καὶ κατὰ τὴν περίοδον 1754—1821 δὲν ἔλειψαν αἱ ὑπερβασίαι, ἀλλ' ἐρρωμένως κατώρθωσε νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατ' αὐτῶν ἡ ἱεραρχία, ἥτις τῷ 1764 ἐπέτυχεν ὅπως σταλῇ ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξέτασιν τῶν παραπόνων κατὰ τοῦ ἅρπαγος κυβερνήτου Τζὴλ-Ὀσμάν, ὅστις καὶ κατεκρεουργήθη ἐν Λευκωσίᾳ ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατήσαντος πληθυσμοῦ τῆς πρωτευούσης, καὶ τῷ 1784 ὅπως παυθῇ ὁ ἄθλιος ἐπίσης κυβερνήτης Χατζῆ Μπακῆ ἀγᾶς.

Ἡ προϊοῦσα αὔξησις τῆς ἐπιρροῆς τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας ἐγένετο ἀφορμὴ πολλῆς δυσφορίας παρὰ τῷ τουρκικῷ τῆς νήσου πληθυσμῷ, ὅστις πλέον ἢ ἅπαξ ἔλαβε τὰ ὅπλα ἐναντίον τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Ἡ πρώτη ἐπανάστασις αὐτοῦ τῷ 1765 εἶχεν ἀφορμὴν φορολογικὴν καὶ ἐπνίγη εἰς τὸ αἷμα, φονευθέντος καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ της φρουράρχου τῆς Κυρηνείας Χαλὴλ πασᾶ. Αἱ δύο ἄλλαι, τοῦ 1799 καὶ τοῦ 1804, ἦσαν συνέπειαι τοῦ φθόνου τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου πρὸς τὴν πολιτι-

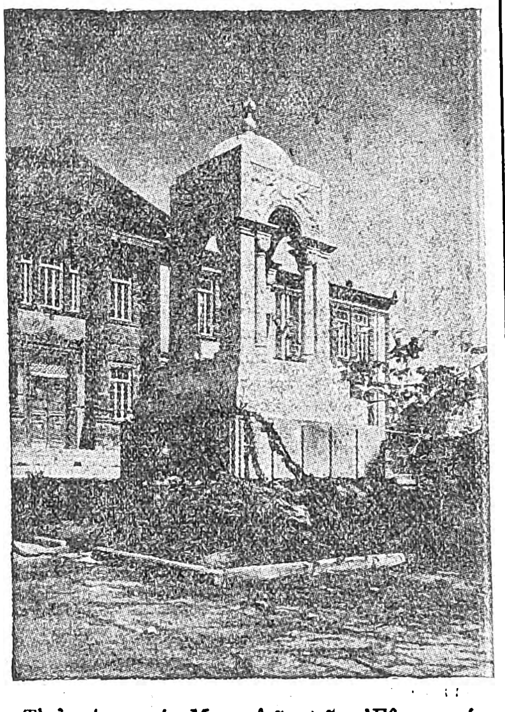

Τὸ ἐν Λευκωσίᾳ Μαυσωλεῖον τῶν Ἐθνομαρτύρων τῆς 9ης Ἰουλίου 1821. Ἐν τῇ κρύπτῃ τοῦ μνημείου εὑρίσκονται τὰ ὀστᾶ τῶν μαρτύρων.

κὴν δύναμιν τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πρώτη κατεστάλη τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Sidney Smith καὶ ἡ ἑτέρα διὰ τῆς ἀποστολῆς στρατοῦ ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία εἰσέπραττεν ἐτησίως τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους ἐπλήρωνεν εἰς τὴν Πύλην. Πολλάκις ὅμως, εἴτε λόγῳ ἀνομβριῶν, εἴτε τῶν ἀκρίδων ἢ καὶ ἐξ ἄλλων αἰτίων, ὁ πληθυσμὸς ἠδυνάτει νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς φορολογικὰς αὐτοῦ ὑποχρεώσεις καὶ ἐξηναγκάζετο ἡ Ἐκκλησία νὰ πωλῇ τὰ ἱερά της σκεύη καὶ μέρος τῶν κτημάτων της πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀπαιτήσεων τῆς πύλης. Εἰς τοὺς κώδικας τῶν μητροπόλεων τῆς νήσου σῴζονται λεπτομέρειαι τοιούτων περιστατικῶν.

Ἡ δύναμις τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας συνετρίβη κυρίως τῷ 1821, μὲ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἣν ἐπηκολούθησαν αἱ σφαγαὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ ἄλλων προκρίτων τῆς νήσου (βλ. κατωτ.), μόνον δὲ τῷ 1830 ἐγένετο ἐπὶ νέων βάσεων ὀργάνωσις τῶν Ἑλλήνων Κυπρίων. Συνελθούσης τότε ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Παναρέτου ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ συνελεύσεως, ἐψηφίσθη τὸ διέπον τὰς σχέσεις τῶν ὀρθοδόξων συνταγμάτιον, ὡς καὶ ὁ ὀργανισμὸς τῶν κοινοτικῶν πραγμάτων. Ἱδρύθη 20μελὴς «Ἐπιτροπεία τοῦ Κοινοῦ», ὡρίσθη τετραμελὴς ἐπιτροπή, ὅπως παρίσταται εἰς τὸ σεράγιον καὶ προστατεύῃ τὰ συμφέροντα τῶν ὀρθοδόξων, ἐλήφθη φροντὶς διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπαρχιακῶν δημογεροντιῶν καὶ ἀπεφασίσθη ἡ λειτουργία σχολείων καὶ νοσοκομείου ἐν τῇ νήσῳ.

Τῷ 1833 ὁ Νικόλαος Θησεύς, Κύπριος, διαμείνας ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν νῆσον, ἡγήθη ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ καθεστῶτος. Κατέλαβε πρὸς τοῦτο τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Κοντοῦ ἐν Λάρνακι, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀντελήφθη ὅτι τὸ κίνημά του δὲν θὰ ἐστέφετο ὑπὸ ἐπιτυχίας κατέφυγεν εἰς τὸ Σταυροβούνι καὶ ἐκεῖθεν ἐφυγαδεύθη φροντίδι τοῦ γαλλικοῦ προξενείου. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἐξερράγησαν ἐν Κύπρῳ δύο ἐπαναστάσεις, ἡ μία ἐν Καρπασίᾳ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ καλογήρου Ἰωαννικίου, καὶ ἡ ἑτέρα ἐν Χρυσοχοῦ τῆς Πάφου ὑπὸ τοῦ Γκιαοὺρ Ἰμάμη, ἀλλ' ἀμφότεραι ἀπέτυχον, συλληφθέντων καὶ θανατωθέντων τῶν ἀρχηγῶν των. Τῷ 1838 ἐγένετο «μεταρρύθμισις ἐπὶ τὰ κρείττω τῶν κοινῶν πραγμάτων καὶ ἐκανονίσθη κοινοβουλευτικὸν σύστημα ἀνάλογον μὲ τὰς περιστάσεις τοῦ Γένους», ἤτοι ἐγένοντο ἐπὶ τὰ βελτίω τροποποιήσεις εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὀργάνωσιν τοῦ 1830.

Ἐκδοθέντος τῷ 1839 τοῦ Χάττι Σερὴφ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀπτοὺλ-Μετζήτ, ἡ Κύπρος ἀπετέλεσε μέρος τῶν πέντε διοικήσεων τοῦ νομοῦ τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους, ἔχοντος πρωτεύουσαν τὰ Δαρδανέλλια. Ἡ νῆσος θὰ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ μουτεσαρίφη, ἑδρεύοντος ἐν Λευκωσίᾳ καὶ ἔχοντος περὶ αὐτὸν διβάνιον ἀποτελούμενον ἐξ 8 μελῶν, ἐξ ὧν 4 Τοῦρκοι, ὁ ἀρχιεπίσκοπος, εἷς ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς, εἷς τῆς ἀρμενικῆς καὶ εἷς τῆς μαρωνιτικῆς κοινότητος. Βραδύτερον τὸ διβάνιον ἀποτελέσθη ἐκ 13 μελῶν, ἐν οἷς ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ 3 ἄλλα μέλη ἐκλεγόμενα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς νήσου. Τὸ συμβούλιον ἐπεῖχε καὶ θέσιν ἐφετείου.

Διὰ τοῦ Χάττι Χουμαγιοὺν τοῦ 1856 παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Κυπρίους τὰ αὐτὰ δικαιώματα, οἷα καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς Χριστιανοὺς τῆς αὐτοκρατορίας, κατόπιν τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων τοῦ 1854. Ἱδρύθησαν τότε ἐν Λευκωσίᾳ δύο συμβούλια, ἓν Διοικητικὸν (ἰταρὲ μετζιλὶς) ἐκ 13 μελῶν καὶ ἕτερον Δικαστικὸν ἐξ ἑπτὰ μελῶν. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω κεντρικῶν συμβουλίων ἱδρύθησαν καὶ ἐπαρχιακὰ τοιαῦτα, εἰς τὰ ὁποῖα συμμετεῖχον καὶ οἱ ἀρχιερεῖς. Τῷ 1870 ἀπεσπάσθη ἡ νῆσος ἐκ τοῦ νομοῦ τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ ἀπετέλεσεν ἴδιον μουτεσαριφλίκι (ἀνεξάρτητον ἐπαρχίαν).

Κατὰ τὰ τελευταῖά της ἔτη ἡ τουρκικὴ διοίκησις ὑπῆρξεν ὁπωσδήποτε ἠπία, ἡ δὲ ἐξόντωσις τῶν ἀκρίδων διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Τούρκου κυβερνήτου Σαΐτ-πασᾶ προσέφερε μεγάλην εἰς τὴν νῆσον ὑπηρεσίαν.

Δυνάμει τῆς μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας συνθήκης τῆς 4 Ἰουνίου 1878, ἡ Κύπρος παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις καὶ κατέλαβεν αὐτὴν κατὰ τὴν 28 ἰδίου μηνὸς καὶ ἔτους. Τοιουτοτρόπως δ' ἔληξε μία ἱστορικὴ περίοδος τριῶν περίπου ἑκατονταετηρίδων, ἡ ὁποία ἀφῆκεν ὄπισθέν της ἐρείπια, συντρίμματα καὶ καταστροφάς.

Λ. ΦΙΛΙΠΠΟΥ

***Κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν** ἐπανάστασιν.* Πρὶν ἠχήσῃ ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος τὸ σάλπισμα τῆς ἐλευθερίας καὶ πρὶν τοῦτο συγκινήσῃ τὰς ἐκ τῆς μακραίωνος δουλείας ληθαργούσας καρδίας τῶν ἀπολέμων Κυπρίων, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ καὶ λαϊκοὶ ἀρχηγοὶ αὐτῶν εἶχον ἤδη μυηθῆ παρ' ἀπεσταλμένων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας εἰς τὴν μελετωμένην ἀνάστασιν τοῦ Γένους. Λόγῳ τῆς ἰδιαζούσης γεωγραφικῆς της θέσεως, ἡ ἑλληνικὴ μεγαλόνησος ἦτο ὅλως ἀδύνατον νὰ συμμετάσχῃ ἐνόπλως τοῦ Ἱεροῦ ἀγῶνος. Καθ' ὃν χρόνον ὅμως ἡ Ἑλλὰς ἔχυνε τὸ αἷμά της εἰς τὰ ἱστορικὰ πεδία ἡρωϊκῶν μαχῶν, ἡ Κύπρος, ἀφοῦ ἀφωπλίσθη δυνάμει σουλτανικοῦ διατάγματος τῆς 23ης Ἀπριλίου 1821 καὶ ἐτρομοκρατήθη ἐκ τῆς διαπεραιώσεως τετρακισχιλίων στρατιωτῶν ἐκ τῆς ἀπέναντι Συρίας, προσέφερε καὶ αὐτὴ εἰς τὸν ἱερὸν βωμὸν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας τὴν ἰδικήν της μαρτυρικὴν ἑκατόμβην.

Τὸν ἀφοπλισμὸν τῶν Κυπρίων ἐπηκολούθησεν ἡ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἐπικύρωσις τοῦ ὑπὸ τοῦ αἱμοβόρου διοικητοῦ τῆς νήσου Κιουτσοὺκ Μεχμὲτ ἀποσταλέντος καταλόγου, δι' οὗ ἐζητεῖτο ἡ θανάτωσις 486 κληρικῶν καὶ προκρίτων. Τούτων τοὺς πλείστους διὰ δολίου τεχνάσματος κατώρθωσεν ὁ ὕπουλος ἄρχων νὰ συγκεντρώσῃ ἁπανταχόθεν τῆς νήσου εἰς τὴν πρωτεύουσαν Λευκωσίαν, ὀλίγοι δὲ μόνον, ὑποπτευθέντες τὸν κίνδυνον, κατώρθωσαν νὰ δραπετεύσουν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἢ νὰ καταφύγουν εἰς τοὺς ἐν Λάρνακι προξένους τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν.

Τῇ 9ῃ Ἰουλίου, ἡμέρᾳ Σαββάτῳ ἀφοῦ ἐκλείσθησαν αἱ πύλαι τῆς Λευκωσίας, ἐκαρατομήθησαν ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ διοικητηρίου οἱ τρεῖς μητροπολῖται, ὁ Πάφου Χρύσανθος, ὁ Κιτίου Μελέτιος καὶ ὁ Κερυνείας Λαυρέντιος, καὶ μετ' αὐτοὺς ἐθανατώθη ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς ἀπαγχονισθεὶς ἀπό τινος πρὸ τῆς πύλης τοῦ διοικητηρίου συκαμινέας, διότι συμφώνως πρὸς ἔνορκον διαβεβαίωσιν τοῦ διοικητοῦ δὲν θ' ἀπεκεφαλίζετο. Παρὰ τὸν ἀπαγχονισθέντα ἀρχιεπίσκοπον ἀπεκεφαλίσθη ὁ καποῦ-κεχαγιᾶς (ἐπιτετραμμένος τὰ τῆς νήσου παρὰ τῇ Πύλῃ) Γεώργιος Μασούρας καὶ μετ' αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἔναντι τῆς συκαμινέας πλατάνου ἐκρεμάσθη ὁ ἀρχιδιάκονος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μελέτιος. Ἡ σφαγὴ τῶν λοιπῶν συλληφθέντων προγεγραμμένων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν διήρκεσεν ἀπὸ τῆς 10ης μέχρι τῆς 14ης Ἰουλίου. Μεταξὺ τούτων 36 δειλιάσαντες ἐξώμοσαν βραδύτερον ὅμως οἱ πλεῖστοι τῶν ἐξωμο-

Digitized by Google

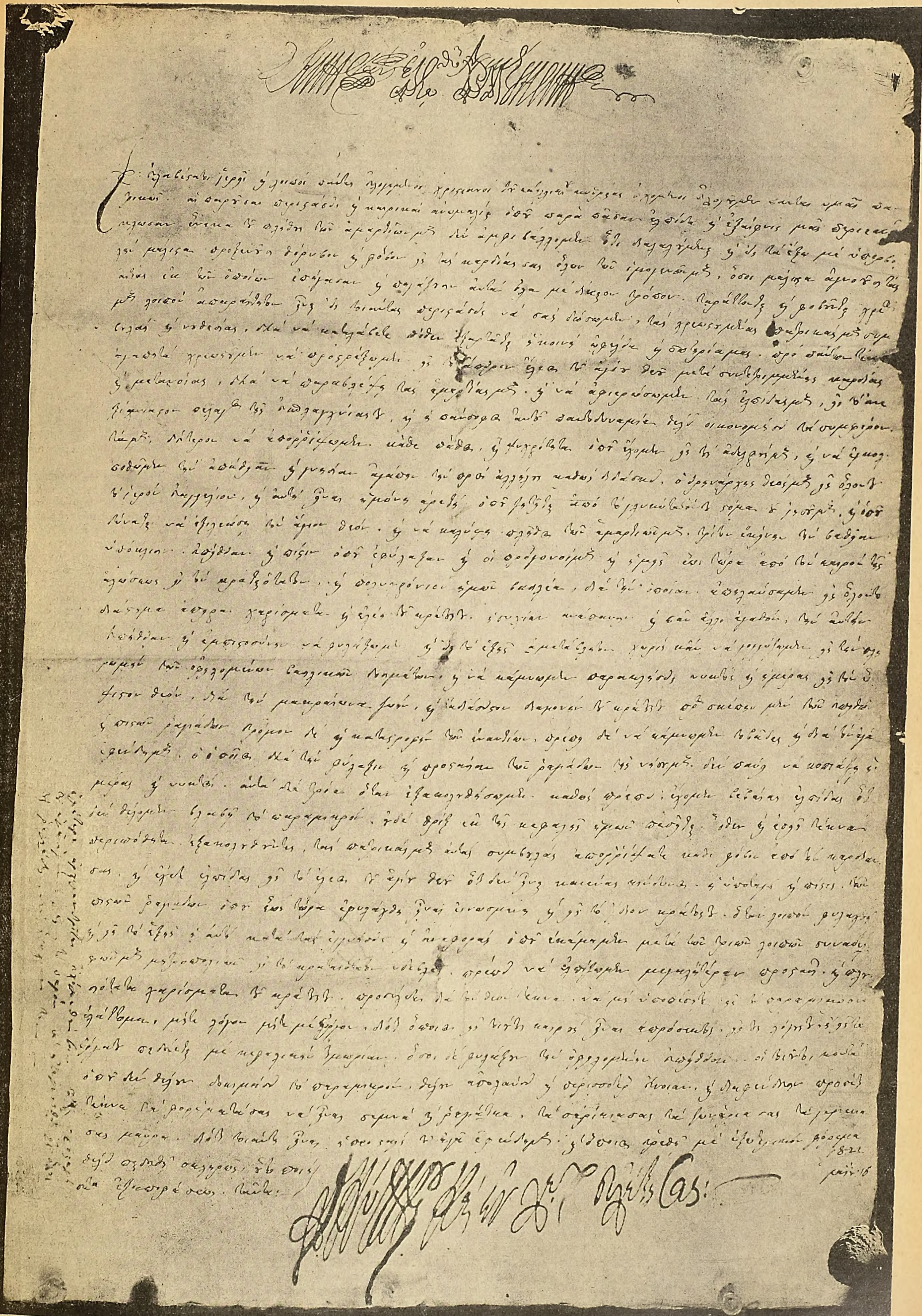

Ἡ τελευταία ἐγκύκλιος τοῦ ἐθνομάρτυρος ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ ἡμερομηνίας 16ης Μαΐου 1821, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ μαρτυρίου του.

Digitized by Google

τῶν ἐπανῆλθον εἰς τοὺς κόλπους τῆς πατρίου θρησκείας καὶ ἐθνικότητος.

Ἡ κινητὴ καὶ ἀκίνητος περιουσία τῶν σφαγιασθέντων, ὡς καὶ τῶν δραπετευσάντων ἐκ τῆς νήσου, τὰ ἱερὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη τῶν ἱερῶν μονῶν καὶ πολλῶν ναῶν ἐδημεύθησαν καὶ ἐπωλήθησαν διὰ δημοπρασίας πρὸς ὄφελος τῆς Πύλης καὶ πλουτισμὸν τῶν ἐνεργησάντων τὴν ἐκποίησιν αὐτῶν ὑπαλλήλων· τὰ ἀκίνητα δὲ κτήματα περιῆλθον ἀντὶ εὐτελεστάτου τιμήματος εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ἐντοπίων ἀγάδων. Τὰ περίτρομα μέλη τῶν οἰκογενειῶν τῶν θυμάτων, ὡς καὶ τῶν καθ' οἱονδήποτε τρόπον διαφυγόντων τὴν σύλληψιν, ᾐχμαλωτίσθησαν καὶ ἀπελύθησαν ἀντὶ ἁδρῶν λύτρων (ἑνὸς ἑκατομμυρίου γροσίων), εἰσπραχθέντων διὰ φόρου ἐπὶ πάντων τῶν ἀρρένων κατοίκων τῆς νήσου.

Τῇ ἀρωγῇ τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀντιοχείας, ἰδίως τῆς δευτέρας, ἀνασυνέστη, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1821, ἡ πρὸς καιρὸν διὰ δευτέραν ἤδη φορὰν διακοπεῖσα ἱεραρχία τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς χειροτονίας τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς τοῦ σεραγίου κρατηθέντων τεσσάρων ἀξιωματικῶν κληρικῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Κιουτσοὺκ εἶχε λάβει παρὰ τῶν σφαγιασθέντων ἀρχιερέων (ἕνα παρ' ἑκάστου) ὡς ὁμήρους δῆθεν πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἡσυχίας τοῦ τόπου. Τοὺς ὁμήρους τούτους, ἀμέσως μετὰ τὸν φόνον τῶν ἀρχιερέων, ὁ ἀπάνθρωπος διοικητὴς προσήγαγεν ἐνώπιόν του, ἐνέδυσεν αὐτοὺς τὰς ἱερατικάς των στολάς, τοὺς ἀνηγόρευσε διαδόχους τῶν σφαγέντων καὶ ἀναβιβάσας αὐτοὺς ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἡμιόνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων οἱ προκάτοχοί των εἶχον πορευθῆ πρὸς τὸν μαρτυρικὸν θάνατον, τοὺς ἀπέστειλεν εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ἐν συνοδείᾳ τιμητικῆς φρουρᾶς γενιτσάρων.

Ἡ Κύπρος προσέφερεν ἐπίσης τὴν μερίδα αὐτῆς εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Ἱερὸν ἀγῶνα, ὄχι μόνον εἰς ἐξιλαστήρια θύματα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄνδρας μετασχόντας τῶν ἐν Ἑλλάδι μαχῶν, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς εἰσφορὰς χρημάτων καὶ τροφίμων.

Α. Κ. ΠΗΛΑΒΑΚΗΣ

Ἡ ἀγγλικὴ κατοχή. Μετὰ τὰς ρωσικὰς κατὰ τῆς Τουρκίας νίκας καὶ τὴν μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τῆς 3ης Μαρτίου 1878, διὰ τὴν ὁποίαν εἶχε διαμαρτυρηθῆ ἡ Ἀγγλία, συνῆλθε τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου (τὸ ἀπολῆξαν εἰς τὴν Βερολίνειον συνθήκην), διαρκοῦντος τοῦ ὁποίου ἐγνώσθη, πρὸς μεγάλην ἔκπληξιν ὅλων, ἡ μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας μετὰ μεγάλης μυστικότητος συναφθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει συνθήκη ἀμυντικῆς συμμαχίας τῆς 4 Ἰουνίου 1878 (Convention of defensive alliance between Great Britain and Turkey). Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Ἀγγλια ἐπετύγχανε τὴν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς αὐτὴν ἐκχώρησιν τῆς Κύπρου «ὅπως αὕτη διοικῆται καὶ κατέχηται ὑπὸ τῆς Μ. Βρεττανίας» («Sultan further consents to assign the Island of Gyprus to be occupied and administered by England»), τὴν ὁποίαν Κύπρον εἶχεν αὕτη ζητήσει ἀπὸ τὴν Τουρκίαν (ἐπιστολὴ Σαλισβουρὺ πρὸς Λαϋάρδον τῆς 30/5/1878), διότι δῆθεν «ἦτο ἀνάγκη, ἵνα δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ ἀποτελεσματικῶς τὰς προτεινομένας τώρα ὑποσχέσεις της, νὰ καταλάβῃ θέσιν τινὰ πλησίον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Συριας».

Μετὰ 307 λοιπὸν ἐτῶν τουρκικὴν τυραννίαν κατελαμβάνετο ἡ νῆσος ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, ἐκπληρουμένου τοῦ πόθου τοῦ Βήκονσφηλδ, ὅστις πολλὰ ἔτη πρότερον, ὡς μυθιστοριογράφος, εἶχε φαντασθῆ τὴν Κύπρον κατεχομένην ὑπὸ τῆς Μ. Βρεττανίας. Τὴν 29 Ἰουνίου 1878 (ἔ. π.) ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἔφθανεν εἰς τὴν Λάρνακα καὶ δέκα ἡμέρας ὕστερον ἀπεβιβάζετο εἰς τὴν νῆσον ὁ πρῶτος ἁρμοστὴς Sir Garnet Wolseley, ὅστις καὶ ἐξέδωκεν ἀμέσως προκήρυξιν πρὸς τοὺς κατοίκους, δι' ἧς, σὺν ἄλλοις, ἐδήλου ὅτι «ἡ Βασίλισσα θερμῶς ἐνδιαφέρεται ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας των καὶ προτίθεται νὰ διατάξῃ τὴν λῆψιν τῶν μέτρων ἐκείνων, ἅτινα ἤθελον θεωρηθῆ τὰ μᾶλλον πρόσφορα διὰ τὴν προαγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς γεωργίας τῆς χώρας καὶ νὰ παράσχῃ εἰς τὸν λαὸν τὰ ὠφελήματα τῆς ἐλευθερίας, δικαιοσύνης καὶ ἀσφαλείας».

Ἐνῷ ὁ Βήκονσφηλδ ὑπερηφανεύετο διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κύπρου καὶ τὴν 18 Ἰουλίου 1878 εἰς τὴν Βουλὴν τῶν λόρδων ὠνόμαζεν αὐτὴν «ἔργον εἰρήνης καὶ πολιτισμοῦ», τοὐναντίον οἱ φιλελεύθεροι πλειστάκις ἀπεδοκίμασαν τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν τοῦ Δισραέλη. Ὁ Γλάδστων ἐχαρακτήρισε τῷ 1880 τὴν μέθοδον τῆς καταλήψεως ὡς «ἐπαίσχυντον καὶ ἀτιμάζουσαν τὸν ἀγγλικὸν χαρακτῆρα», ὁ τότε πρίγκιψ τῆς Οὐιλλίας εἶχε κατακρίνει τὴν κατάληψιν, ὁ Λαβουσὲρ ἐχαρακτήρισεν αὐτὴν διὰ φράσεων δριμυτάτων, καὶ πολλάκις κατεκρίθη ἡ συνθήκη ἐν αὐτῷ τῷ ἀγγλικῷ κοινοβουλίῳ. Ἐνῷ ὁ Βήκονσφηλδ εἶχε χαρακτηρίσει τὴν Κύπρον ὡς στρατιωτικὸν κέντρον, τὸ φιλελεύθερον ὑπουργεῖον κατόπιν ἐδήλου, ὅτι «ἡ ἀπόκτησις τῆς Κύπρου οὔτε στρατιωτικῶς οὔτε πολιτικῶς ὠφέλησε τὴν χώραν». Μολονότι ὅμως ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Χάρκουρ κατέκρινεν ὡς λάθος τὴν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας ἀμυντικὴν συνθήκην καὶ παρεδέχετο τὴν Κύπρον ἄχρηστον διὰ τὸν ἀγγλικὸν στόλον καὶ κτῆσιν ἐλεεινήν, ἐν τούτοις ἐδήλου ὅτι τὸ νὰ εἰσέλθῃ τις εἶναι εὐκολώτερον τοῦ νὰ ἐξέλθῃ. Πράγματι δέ, εἰσελθόντες οἱ Ἄγγλοι τῷ 1878, δὲν ἐξῆλθον μέχρι σήμερον, παρὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν διακήρυξιν τοῦ δικαίου τῶν ἐθνικοτήτων (Λόϋδ Τζώρτζ, 5 Ἰανουαρίου 1918 καὶ παρὰ τὸν ζωηρὸν καὶ ἀναλλοίωτον πόθον τῶν Κυπρίων, ὅπως ἑνωθοῦν μετὰ τῆς Ἑλλάδος, τὸ δίκαιον τοῦ ὁποίου πόθου οἱ Ἄγγλοι πολλάκις ἀνεγνώρισαν. Τοὐναντίον, λαμβάνοντες ἀφορμὴν ἐκ τῆς κηρύξεως τοῦ ἀγγλοτουρκικοῦ πολέμου, προσήρτησαν ὁριστικῶς τὴν νῆσον, τὴν 5ην Νοεμβρίου 1914, εἰς τὴν Βρεττανικὴν αὐτοκρατορίαν.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἑπομένου ἔτους 1915, ἡ Κύπρος προσεφέρθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς συμμετοχῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων, ἡ προσφορὰ ὅμως αὕτη ἀνεκλήθη κατόπιν, ἕνεκα τῆς ἀρνήσεως τῆς Ἑλλάδος ὅπως ἐξέλθῃ εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ὀλίγον ἀργότερον, κατὰ Μάϊον τοῦ 1916, διὰ τῆς μυστικῆς ἀγγλογαλλικῆς συμφωνίας, τῆς ὀνομαζομένης «συμφωνίας Σάϊξ-Πικὸ» (Sykes-Picot) ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν οἰκείων ἀντιπροσώπων, ἡ Μεγάλη Βρεττανία ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως μὴ ἀποξενωθῇ τῆς Κύπρου ἄνευ προηγουμένης συγκαταθέσεως τῆς Γαλλίας.

Μετὰ τὸν τερματισμὸν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου τὸ κυπριακὸν ζήτημα ἐφαίνετο ὅτι θὰ εἰσήρχετο εἰς τὴν τελειωτικὴν αὐτοῦ φάσιν καὶ κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν τῆς 10 Αὐγούστου 1920, ἡ τύχη τῆς Κύπρου συνεταυτίσθη πρὸς τὴν τύχην τῶν Δωδεκανήσων, καὶ δὴ τῆς Ρόδου, τῆς ὁποίας ἡ παραχώρησις μετὰ δεκαπενταετίαν, κατόπιν δημοψηφίσματος, θὰ ἐξηρτᾶτο καὶ ἐκ τῆς ἀποδόσεως τῆς Κύπρου ὑπὸ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἕνεκεν ὅμως τῆς μικρασιατικῆς καταρρεύσεως καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης συνθήκης τῆς Λωζάννης τῆς 24 Ἰουλίου 1923, ἥτις ἀνέτρεψε τελείως τὸ καθεστὼς τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, ἐξέλιπεν ἡ ἐλπὶς ἀμέσου παραχωρήσεως τῆς νήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα, δύο δ' ἔτη βραδύτερον, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1925, ἐμονιμοποιεῖτο πλέον ἡ βρεττανικὴ ἐπὶ τῆς νήσου κατοχὴ διὰ τῆς παραχωρήσεως καθεστῶτος «βρεττανικῆς ἀποικίας τοῦ Στέμματος» εἰς τὴν Κύπρον.

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν γεγονότων δέον νὰ σημειωθῶσι καὶ αἱ δηλώσεις τοῦ Ἕλληνος πρωθυπουργοῦ Ε. Βενιζέλου κατὰ τὸ 1928 ἐν Ρώμῃ, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ κυπριακὸν ζήτημα, μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης, δὲν ὑφίστατο πλέον μεταξὺ Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἑλλάδος, ἀλλὰ μόνον μεταξὺ τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ καὶ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, παρὰ τῆς ὁποίας οἱ Κύπριοι δὲν παύουσι νὰ ζητῶσι τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἀποκατάστασιν.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὑπὸ τοὺς Ἄγγλους διαβιώσεως, ἂν ἔν τινι μέτρῳ ὑπῆρξαν οἱ Κύπριοι εὐχαριστημένοι διὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀσφάλειαν, εἶχον ὅμως πάντοτε, καὶ ἔχουν, σοβαρὰ παράπονα, μεταξὺ τῶν ὁποίων διὰ τὴν διοίκησιν, διὰ τὸ πολυδάπανον αὐτῆς, τὴν φορολογίαν, διὰ τὸ οἰκονομικὸν ἐν γένει ζήτημα, διὰ τὴν ἔλλειψιν οὐσιαστικοῦ ἐνδιαφέροντος ὑπὲρ τῶν ποικιλωνύμων τῆς χώρας ἀναγκῶν καὶ διὰ τὴν ἀπουσίαν τῶν μέτρων, ἅτινα ὑπεσχέθη ἡ ἄνω ἀναφερομένη προκήρυξις τοῦ πρώτου ἁρμοστοῦ.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, οἱ Κύπριοι τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν ἐθεώρησαν πάντοτε ὡς περίοδον μεταβατικὴν καὶ ἐζήτησαν καὶ ζητοῦν ἐπιμόνως τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἀποκατάστασιν, ἀνεξαρτήτως καὶ ἀσχέτως πρὸς οἱονδήποτε παράπονον αὐτῶν καὶ ἀδιαφοροῦντες πρὸς οἱανδήποτε τυχὸν ὑπισχνουμένην ὑπὸ τῆς κρατούσης δυνάμεως οἰκονομικὴν βελτίωσιν.

Γ. Α. Μ.—Α. Κ. Α.

Ἡ Κύπρος καὶ ἡ Ἀγγλία. Οἱ Ἄγγλοι, δικαιώματι τῆς ναυτικῆς αὐτῶν ἰσχύος, κυριαρχοῦσιν ἐν Κύπρῳ, διοικοῦντες αὐταρχικῶς, δικτατορικῶς, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τῆς ἑδραιώσεως τῆς ναυτικῆς αὐτῶν ὑπεροχῆς ἐν τῇ ἀνατολικῇ λεκάνῃ τῆς Μεσογείου. Ἀλλ' ἡ Κύπρος διὰ τὴν Ἀγγλίαν δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν στρατιωτικὴν σημασίαν, ἣν ἔχει ἡ Αἴγυπτος, ἡ Μάλτα, τὸ Γιβραλτάρ. Αἱ τελευταῖαι αὗται χρησιμεύουσι πράγματι εἰς τὴν Μ. Βρεττανίαν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς πρὸς τὴν διώρυγα τοῦ Σουὲζ θαλασσίας ὁδοῦ. Ἄνευ τοῦ Γιβραλτὰρ ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἀποκλείεται ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ τῷ Ἀτλαντικῷ ὠκεανῷ· ἄνευ τῆς Μάλτας αἱ βρεττανικαὶ ναυτικαὶ δυνάμεις δὲν εὑρίσκουν καταφύγιον πρὸς ἐφοδιασμόν, ἀνάπαυσιν καὶ ἐπισκευήν· ἄνευ τῆς Αἰγύπτου κινδυνεύει ἡ Ἀγγλία νὰ εὕρῃ φραγμένην τὴν πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν διάβασιν. Ἑπομένως, τό γε νῦν ἔχον, τὰ τρία ταῦτα στρατηγικά, ἂς τὰ ὀνομάσωμεν οὕτω, σημεῖα εἶναι ἀπολύτως ἀπαραίτητα δι' αὐτὴν τὴν κατοχὴν τῆς Ἰνδικῆς χερσονήσου ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ἡ Κύπρος ὅμως, νῆσος λίαν μεμακρυσμένη τῆς πρὸς τὴν Αἴγυπτον θαλασσίας ὁδοῦ, οὐδεμίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἐπὶ ταύτης ἐπίδρασιν, οὐδεμίαν πραγματικὴν βοήθειαν παρέχει εἰς τὴν διατήρησιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς κατοχῆς αὐτῆς.

Ἄλλος λοιπὸν εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατοχῆς τῆς νήσου. Ὡς κατὰ τὸν μεσαίωνα, καὶ ἰδιαιτέρως κατὰ τὰς Σταυροφορίας, ἐκρίθη ἀναγκαιοτάτη ἡ κατοχὴ τῆς Κύπρου διὰ τὰς πρὸς τὴν Παλαιστίνην στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ διὰ τὴν πολιτικὴν ἐπὶ τῆς χώρας ἐκείνης ἐπιρροήν, οὕτω καὶ σήμερον ἡ Κύπρος ἀναγκαιοῖ εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης, οὐχὶ κυρίως διὰ τὴν κατοχὴν αὐτῶν, ἀλλὰ διὰ τὸν κίνδυνον τῆς ἐκεῖθεν, ἀπὸ ξηρᾶς ἰδίως, ἀπειλῆς τῆς χερσαίας πρὸς τὰς Ἰνδίας συγκοινωνίας. Ὡς ἔχουσι σήμερον τὰ πράγματα, ὁ ἐκ τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας ἄγων σιδηρόδρομος σταματᾷ μέχρι τῆς Βαγδάτης, οὐδὲν ὅμως κωλύει τὰ ἀσιατικὰ κράτη νὰ ἐπεκτείνωσι τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν καὶ πέραν τῆς πόλεως ταύτης. Ἡ κατοχὴ ἑπομένως τῆς Κύπρου ἐξασφαλίζει εἰς τοὺς Ἄγγλους τὴν ταχεῖαν ἀπὸ ξηρᾶς ἐπέμβασιν πρὸς καταστροφὴν τῶν σιδηροδρομικῶν τούτων γραμμῶν καί, ἀκόμη πλειότερον, τὴν κατοχὴν ἐδάφους πέραν τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Αὐτή, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, φαίνεται οὖσα ἡ διὰ τοὺς Ἄγγλους σημασία τῆς κατοχῆς τῆς ἑλληνικωτάτης νήσου, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον αἱ πατριωτικαὶ εὐχαὶ καὶ ὁ πόνος τῶν Κυπρίων δὲν εὑρίσκουν παρ' αὐτοῖς εὐήκοον οὖς.

Ἀλλὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Δὲν εἶναι δυνατὸν τάχα ν' ἀποκτήσῃ καὶ διαρκῶς νὰ διατηρήσῃ ἡ Ἀγγλία τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἐπὶ τῆς Ἀσίας ἐπιρροῆς αὐτῆς καὶ δι' ἄλλου πολιτικοῦ καθεστῶτος τῆς μικρᾶς ταύτης διὰ τὴν Ἀγγλικὴν αὐτοκρατορίαν νήσου;

Μελετῶντες τὴν πραγματικὴν στρατιωτικοπολιτικὴν κατάστασιν τῆς Κύπρου, ἀπὸ ἀπόψεως ἀγγλικοῦ ἐνδιαφέροντος, εὑρίσκομεν ὅτι εἶναι ἄριστα δυνατὴ ἀλλοία διαρρύθμισις τῆς πολιτικῆς κατοχῆς, πρὸς τὸ συμφέρον καὶ τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Κυπρίων. Ἡ διαρρύθμισις ὅμως αὕτη εἶναι ζήτημα πολιτικῶν συνεννοήσεων τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος, διότι ἡ Ἀγγλία, εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐξασφαλίσεως τῶν συμφερόντων της εἰς τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου, ἔχει ἀνάγκην καὶ τῆς πρὸς τὴν Ἑλλάδα συνεννοήσεως. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς λοιπὸν κυβερνήσεις ἀπόκειται νὰ ἐπιληφθῶσι τοῦ ζητήματος καὶ νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς Κυπρίους τὰ ἀναγκαιοῦντα αὐτοῖς στοιχεῖα, ὅπως ὑποστηρίξωσιν ἀποτελεσματικῶς τὰ δίκαια αὐτῶν πρὸς τὸ ἰσχυρὸν βρεττανικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον δὲν ἐδίστασε ν' ἀποδώσῃ τὴν ἐλευθερίαν εἰς ἄλλους μεγάλους λαοὺς ἄνευ βλάβης τοῦ μεγαλείου του καὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ ὑλικοῦ του συμφέροντος. Ὡς εἶναι ἄλλως τε γνωστόν, ὑπῆρξε πρὸ ὀλίγου χρόνου στιγμή, καθ' ἣν ἡ Ἀγγλία, ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους, ἐφάνη ἀφ' ἑαυτῆς εὐδιάθετος νὰ συγκατατεθῇ εἰς τὴν ἕνωσιν τῆς νήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος.

Β. ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ

Ἡ Κύπρος ὡς ναυτικὴ βάσις. Ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως, ἡ Κύπρος ἐνέχει ἰδιαιτέραν στρατηγικὴν σημασίαν, καθόσον εὑρίσκεται πλευρικῶς τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν τῶν διερχομένων διὰ τοῦ Σουέζ, τὰς ὁποίας δύναται εὐχερῶς νὰ διακόψῃ μία ἐξ αὐτῆς ὁρμωμένη ναυτικὴ δύναμις· ἐπὶ πλέον, λόγῳ τῆς γειτνιάσεώς της πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας καὶ τῆς Μ. Ἀσίας, ἀποτελεῖ τὴν φυσικήν, οὕτως εἰπεῖν, βάσιν ἐπιχειρήσεων διὰ πᾶσαν στρατιωτικὴν εἰσβολὴν εἰς μεγάλην κλίμακα ἐναντίον τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας τῶν ἀνωτέρω χωρῶν. Ὡς τοιαύτη ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπὸ τῶν σταυροφόρων καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐγκατασταθέντων Φράγκων βασιλέων. Παρουσιάζει ὅμως σήμερον τὸ σοβαρὸν μειονέκτημα τοῦ ὅτι στερεῖται ἀπολύτως φυσικοῦ λιμένος ἢ ὅρμου, ὅστις θὰ ἠδύνατο ἐνδεχομένως νὰ χρησιμοποιηθῇ, εἴτε δι' ὁρμητήριον ναυτικῆς δυνάμεως, εἴτε διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς τεραστίας φορτοεκφορτωτικῆς κινήσεως ἐν περιπτώσει συγκεντρώσεως σημαντικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων δι' οἱανδήποτε σοβαρὰν κατὰ τῶν γειτονικῶν ἀκτῶν ἐπιχείρησιν. Συνεπῶς, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἡ στρατηγικὴ σημασία τῆς Κύπρου εἶναι μᾶλλον ἀρνητική, μόνον δὲ διὰ σημαντικῆς δαπάνης θὰ ἠδύνατο νὰ καταστῇ αὕτη πραγματική.

Ἐκ τῶν ἤδη λιμένων καὶ ὅρμων τῆς νήσου ὁ μόνος ὅστις δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς ὁρμητήριον ἐλαφρῶν σκαφῶν εἶναι ὁ τῆς Ἀμμοχώστου (Famagusta), δευτερευόντως δὲ ὁ εἰς τριῶν μιλλίων ΒΔ. αὐτοῦ κείμενος ὅρμος τῆς ἀρχαίας Σαλαμῖνος· ἀμφότεροι ὅμως οὗτοι ἔχουν ἀνάγκην σημαντικῶν λιμενικῶν ἔργων, ἤτοι ἐκβαθύνσεως καὶ κατασκευῆς κυματοθραυστῶν, διὰ νὰ δυνηθῶσι νὰ περιλάβωσιν ἀριθμόν τινα ἐλαφρῶν πλοίων σημερινοῦ τύπου. Καὶ μετὰ τοῦτο δέ, θὰ παρουσιάζωσι καὶ πάλιν τὸ σοβαρὸν μειονέκτημα τῆς ἐλλείψεως παντὸς φυσικοῦ ἐμποδίου παρακωλύοντος τὴν θέαν των, καθὼς καὶ τὴν ἄμεσον κατ' αὐτῶν βολὴν ἀπὸ θαλάσσης.

Πραγματικὴ βάσις, δυναμένη νὰ περιλάβῃ ση-

Digitized by Google

μαντικὸν ἀριθμὸν πλοίων καὶ νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὰ ἐπαρκῆ βαθμὸν προστασίας, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐγκατασταθῇ μόνον εἰς μίαν τῶν λιμνοθαλασῶν τῆς Λάρνακος ἢ τῆς Λεμεσοῦ· ἐκ τούτων ἡ πρώτη, εὑρισκομένη περὶ τὰ 2 μίλλια νοτίως τῆς Λάρνακος, παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα ὅτι καλύπτεται ὑπὸ ὑψωμάτων ἀποκρυπτόντων αὐτὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἔχει ὅμως ἀκανόνιστον σχῆμα καὶ τὸ πλάτος της, εἰς πολλὰ σημεῖα, εἶναι κατώτερον τοῦ μιλλίου· ἡ δευτέρα, εὑρισκομένη εἰς τριῶν μιλλίων ἀπόστασιν βορείως τῆς Λεμεσοῦ, ἔχει πολὺ μεγαλυτέραν ἔκτασιν (μῆκος 53 μίλλια καὶ πλάτος $1\,^1/_2$—2), τὸ δὲ σημερινὸν μέγιστον αὐτῆς βάθος εἶναι $4\,^1/_2$ ποδῶν. Πάντως τὰ ἔργα, ἅτινα εἶναι ἀπαραίτητα διὰ νὰ καταστήσωσιν, εἴτε τὴν μίαν εἴτε τὴν ἄλλην ἐκ τούτων, χρησιμοποιήσιμον ὡς ναυτικὴν βάσιν, ἀπαιτοῦσι σημαντικωτάτας δαπάνας.

Κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ

Ἀπὸ Διεθνοῦς δικαίου Διὰ τῆς μεταξὺ Μ. Βρεττανίας καὶ Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας συνθήκης τοῦ 1878, συνωμολογήθη ὅπως ἡ Μ. Βρεττανία παρέχῃ τὴν ἔνοπλον αὐτῆς βοήθειαν ὡς σύμμαχος τοῦ σουλτάνου ἐναντίον τῆς Ρωσίας, ἐφ' ὅσον αὕτη θὰ κατεῖχε τὸ Βατούμ, Ἀρδαχὰν καὶ Κὰρς ἢ οἱανδήποτε ἐξ αὐτῶν καὶ θὰ ἐπεζήτει ἐν τῷ μέλλοντι τὴν κατάληψιν καὶ ἄλλων ὀθωμανικῶν κτήσεων. Εἰς ἀντάλλαγμα τῆς βοηθείας ταύτης ὁ σουλτᾶνος ὑπεσχέθη τὴν εἰσαγωγὴν μεταρρυθμίσεων ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, περὶ τῶν ὁποίων θὰ συνήπτετο συμφωνία ἀργότερον, καὶ τὴν προστασίαν τῶν Χριστιανῶν καὶ ἄλλων ὑπηκόων βιούντων ἐν τῇ ὀθωμανικῇ ἐπικρατείᾳ, τέλος δὲ παρεχώρει τὴν Κύπρον ὅπως αὕτη καταληφθῇ καὶ διοικηθῇ ὑπὸ τῆς Μ. Βρεττανίας.

Ὀλίγον βραδύτερον, τὴν 1ην Ἰουλίου 1878, προσετέθη ὡς παράρτημα εἰς τὴν ἄνω συνθήκην ἔγγραφον περιέχον τοὺς κατωτέρω ὅρους: 1ον) Ὅτι τὸ ὀθωμανικὸν ἱεροδικεῖον (Μακεμέ Σιερί) θὰ ἐξηκολούθει νὰ λειτουργῇ ἐν Κύπρῳ ὡς καὶ πρότερον, ἀναφορικῶς πρὸς θρησκευτικὰ ζητήματα τοῦ ὀθωμανικοῦ πληθυσμοῦ. 2ον) Ὅτι εἷς Ὀθωμανὸς κάτοικος τῆς Κύπρου θέλει διορισθῇ ὡς διευθυντὴς τοῦ Ἀβκάφ μετ' Ἄγγλου ἀντιπροσώπου διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν βακουφίων κτημάτων, τεμενῶν, κοιμητηρίων, μουσουλμανικῶν σχολείων καὶ ἄλλων θρησκευτικῶν ἱδρυμάτων. 3ον) Ὅτι ἡ Μ. Βρεττανία θὰ πληρώσῃ τὸ πλεόνασμα τῶν δημοσίων προσόδων ὑπὲρ τὰ ἔξοδα πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην. Τὸ πλεόνασμα τοῦτο ὑπελογίσθη εἰς τὸν μέσον ὅρον τῶν τελευταίων πέντε ἐτῶν, τῶν προηγηθέντων τῆς κατοχῆς, ὅστις ἀνήρχετο εἰς 22.936 πουγγία (ἕκαστον πουγγίον=500 μεταλλικὰ γρόσια). 4ον) Ὅτι ἡ Ὑψηλὴ Πύλη δύναται νὰ πωλῇ καὶ ἐνοικιάζῃ γαίας ἢ ἄλλην κρατικὴν περιουσίαν ἢ περιουσίαν τοῦ στέμματος ἐν τῇ νήσῳ, μὴ ἀνήκουσαν εἰς τὰ κτήματα, τῶν ὁποίων τὰ ἔσοδα ἀποτελοῦν μέρος τῶν προσόδων τῆς Κύπρου. 5ον) Ὅτι ἡ βρεττανικὴ κυβέρνησις δύναται νὰ προβαίνῃ εἰς ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτρίωσιν ἀντὶ εὐλόγου τιμήματος γαιῶν ἀπαιτουμένων διὰ δημοσίους σκοπούς. 6ον) Ὅτι, ἐὰν ἡ Ρωσία ἀποδώσῃ ποτὲ εἰς τὴν Τουρκίαν τὸ Κὰρς καὶ τὰ λοιπὰ ὑπ' αὐτῆς καταληφθέντα κατὰ τὸν προηγηθέντα πόλεμον ἐν Ἀρμενίᾳ, ἡ νῆσος Κύπρος θέλει ἐπιστραφῆ, ἐκκενουμένη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, καὶ ἡ συνθήκη τῆς 4ης Ἰουνίου 1878 θέλει τερματισθῆ.

Τέλος, τὴν 14ην Αὐγούστου τοῦ ἰδίου ἔτους, ὑπεγράφη συμπληρωματικὴ συμφωνία μεταξὺ Μ. Βρεττανίας καὶ Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας σχετιζομένη πρὸς τὴν μεταβίβασιν τῆς Κύπρου, διὰ τῆς ὁποίας παρείχετο εἰς τὴν Μεγ. Βρεττανίαν τὸ δικαίωμα τῆς συντάξεως νόμων διὰ τὴν διακυβέρνησιν τῆς νήσου καὶ συνάψεως συμβάσεων πρὸς διακανονισμὸν τῶν προξενικῶν καὶ ἐμπορικῶν σχέσεων ἄνευ τοῦ ἐλέγχου τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς βρεττανικῆς τῆς νήσου κατοχῆς.

Εἰς τὰ ἐπίσημα ταῦτα ἔγγραφα δέον νὰ προστεθῇ καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν φιρμάνιον τῆς 1ης Ἰουλίου 1878, διὰ τοῦ ὁποίου ἐνετέλλετο ὁ βαλῆς τοῦ Ἀρχιπελάγους, ὁ μουτεσαρίφης τῆς νήσου καὶ αἱ λοιπαὶ ὀθωμανικαὶ τοπικαὶ ἀρχαί, ὅπως παραδώσουν τὴν νῆσον καὶ προσέχωσιν ὅπως μὴ συμβῇ τι ἀντίθετον πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν εὐαρέσκειαν. Ἐτονίζετο δὲ ἐν τῷ ἐγγράφῳ ὅτι ἡ μεταβίβασις ἐγένετο μόνον ὑπὸ τύπον προσωρινότητος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων στοιχείων καταφαίνεται ὅτι ἡ κατοχὴ τῆς Κύπρου ὑπὸ τῆς Μεγ. Βρεττανίας ἐγένετο ὑπὸ τὸν ὅρον μιᾶς ἀορίστου προσωρινότητος, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει οὐχὶ ὑπὸ ὁριστικὴν ἐγκατάστασιν καὶ ὄχι ἐν ἰδιότητι κυριάρχου δυνάμεως, ἀλλ' ἐντολοδόχου ἁπλῶς τῆς Τουρκίας. Παρέμεινε δηλαδὴ ἡ Κύπρος κατὰ τύπον μὲν τουρκική, κατ' οὐσίαν ὅμως βρεττανική, ἐφ' ὅσον μάλιστα αἱ ἐν Τουρκίᾳ ἰσχύουσαι διομολογήσεις δὲν ἐφηρμόσθησαν ἐν Κύπρῳ, ἕνεκα τῶν ἐγγυήσεων, τὰς ὁποίας παρεῖχον τὰ ἀγγλικὰ δικαστήρια.

Τὸ καθεστὼς τῆς Κύπρου ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι τοῦ 1914, ὁπότε προσηρτήθη ἡ νῆσος εἰς τὴν Βρεττανικὴν αὐτοκρατορίαν, δὲν ἔχει ἐπαρκῶς ἑρμηνευθῇ μέχρι σήμερον ὑπὸ τῶν διεθνολόγων, οἵτινες ἤγειραν θύελλαν διαμαρτυριῶν ἐναντίον τῆς συνθήκης τοῦ 1878. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ Μ. Βρεττανία δὲν ἦτο μόνον ἁπλῶς ἐντολοδόχος τῆς Τουρκίας ἐν Κύπρῳ, ἀλλὰ συνῆπτε καὶ συμβάσεις διεθνεῖς, ἄνευ οὐδενὸς ἐλέγχου ἐκ μέρους τῆς Τουρκίας, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐφαρμογὴ ἐπεξετείνετο καὶ ἐπὶ τῆς Κύπρου, ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τοῦτο ἡ Μ. Βρεττανία δὲν τὸ ἐλάμβανεν ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλὰ παρὰ τῆς συμπληρωματικῆς ἀγγλοτουρκικῆς συμφωνίας τῆς 14ης Αὐγούστου 1878, ἥτις ἔδιδεν εἰς αὐτὴν τὸ δικαίωμα τῆς συνάψεως τοιούτων συνθηκῶν. Ἀξιοσημείωτον ἐξ ἄλλου εἶναι ὅτι ἡ Κύπρος, καθ' ὅλον τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ 1878 μέχρι τοῦ 1914, διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἀποικιῶν καὶ ὄχι ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν.

Τὸ καθεστὼς τῆς Κύπρου παρουσιάζει πιθανῶς ἀναλογίας τινὰς πρὸς τὸ καθεστὼς τῆς Κρήτης δυνάμει τῆς διευθετήσεως τοῦ 1898, πρὸς τὸν ἐν Κίνᾳ λιμένα «Γουέϊ-Χάϊ-Γουέϊ», ἐνοικιασθέντα παρὰ τῆς Ἀγγλίας, καὶ πρὸς τὸν θεσμὸν τῶν «Ἐντολῶν» τὸν καθιερωθέντα διὰ τοῦ συμφώνου τοῦ Συνδέσμου τῶν ἐθνῶν. Παραμένει ἐν τούτοις ὡς ἰδιότυπον φαινόμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ διεθνοῦς δικαίου.

Α. Κ. ΑΙΜΙΛΙΑΝΙΔΗΣ

Ὁ ἑνωτικὸς ἀγών. Καθ' ὅλην τὴν ἀπὸ τοῦ 1878 πεντηκονταετίαν, ὁ ἑνωτικὸς πόθος καὶ τὸ ἐθνικὸν τῶν Κυπρίων αἴσθημα δὲν ἐκάμφθη, δὲν ἐλιποψύχησε καὶ δὲν ἐσίγησε ποτέ· καὶ κατὰ τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα οὐδέποτε ἐγκατέλιπε τὸν Ἕλληνα Κύπριον ἡ ἐλπίς. Οἱ ἀρχιεπίσκοποι, οἱ βουλευταὶ δήμαρχοι, ὁ τύπος, τὰ σωματεῖα, οἱ διανοούμενοι, διερμηνεύοντες τὴν ὁμόφωνον πάντοτε ἀξίωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ τῆς νήσου πληθυσμοῦ, δὲν ἔπαυσαν διατυποῦντες καὶ κηρύττοντες ἑκάστοτε τὴν ἑνωτικὴν ἰδεολογίαν καὶ ἐργαζόμενοι καὶ δρῶντες πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ὀνείρου τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη ἡμερῶν τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος Β', διερμηνεύων, διὰ τῆς πρὸς τὸν πρῶτον Ἄγγλον ἁρμοστὴν Οὐόλσλεϋ προσφωνήσεώς του, τὰς ἀντιλήψεις καὶ αἰσθήματα τῆς ἑλληνικῆς πλειονότητος, ἐτόνιζεν, ὅτι ὁ κυπριακὸς λαὸς θέλει διατελεῖ ἀφωσιωμένος εἰς τὴν νέαν πατρικὴν διακυβέρνησιν, χωρὶς οὗτος νὰ ἀρνηθῇ τὴν καταγωγὴν καὶ τοὺς πόθους αὐτοῦ. Ὅταν δὲ δύο ἔτη μετὰ τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν κάποιος Κάρολος Λουζινιὰν δι' ἐπιστολῆς του τῆς 24 Σεπτεμβρίου 1880 ἐφαίνετο ἐποφθαλμιῶν νὰ γίνῃ ἡγεμὼν τῆς Κύπρου, οἱ Κύπριοι ἀπήντων: «γνήσιοι Ἕλληνες ὄντες, ἕνα ἔχομεν πόθον, μίαν γλυκεῖαν καὶ παρήγορον ἐλπίδα, τὴν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἕνωσιν».

Τῷ 1880, μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν Ἄγγλων φιλελευθέρων, οἱ Κύπριοι ἤλπισαν ζωηρότερον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἑνωτικοῦ των πόθου καὶ ἐχαιρέτισαν δι' αὐτὸ τὴν νίκην τοῦ Γλάδστωνος μὲ ἐνθουσιασμόν. Ἐν τούτοις, εἰς τὰ ἐκ Κύπρου τηλεγραφήματα περὶ ἑνώσεως ἀπήντα ὁ Γλάδστων διὰ τοῦ ἁρμοστοῦ Βίδωλφ τὴν 19 - 4 - 1881: «..... Η κυβέρνησις τῆς ἀνάσσης διακαῶς ποθεῖ τὴν εὐημερίαν τῆς Κύπρου, πρέπει ὅμως οἱ κάτοικοι αὐτῆς νὰ ἐνθυμοῦνται ὅτι ἡ νῆσος κατέχεται, δυνάμει συμβάσεως μετὰ τῆς Πύλης, ὡς τμῆμα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας· παρόμοιαι προτάσεις παραβιάζουσαι τὴν συνθήκην δὲν δύνανται νὰ συζητηθοῦν...» Καὶ τὸ φάσμα αὐτὸ τῆς συνθήκης προὔβάλλετο διαρκῶς μέχρι τοῦ 1914.

Τὸ ὑπόμνημα κατόπιν τοῦ 1882 ἔκαμνε νύξιν καὶ διὰ τὸν ἑνωτικὸν πόθον τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, δηλοῦν ὅτι «ὁ μόνος του πόθος εἶναι ἡ μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἕνωσις», εἰς ἔγγραφον δὲ τῆς κυπριακῆς πρεσβείας τοῦ 1889 ἐδηλοῦτο, ὅτι ὁ Χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς νήσου «δὲν λησμονεῖ τὴν καταγωγὴν καὶ τὰς παραδόσεις του καὶ τολμᾷ ν' ἀποβλέπῃ πάντοτε πρὸς ἓν ἐθνικὸν μέλλον». Ὅταν μετὰ ταῦτα, τῷ 1891, ὑπέβαλεν ὑποψηφιότητα βουλευτοῦ ὁ Ἄγγλος διοικητὴς Ἀμμοχώστου Γιάγκ, ἡ ὑποψηφιότης του ἐπολεμήθη ἀγρίως καὶ ἐγένετο αὕτη ἀφορμὴ νὰ ἐκδηλωθῇ τὸ ἐθνικὸν τῶν Κυπρίων αἴσθημα ζωηρῶς. Βραδύτερον δὲ πάλιν, εἰς τὰ ψηφίσματα τῶν συλλαλητηρίων τοῦ 1895, ἐδηλοῦτο σαφῶς ὅτι «ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τῆς νήσου... μίαν μόνον λύσιν ἐπόθησε πάντοτε, ποθεῖ καὶ θὰ ποθῇ, καὶ σήμερον ἐξαιτεῖται πανδήμως, ὅσον τὸ δυνατὸν προσεχῆ καὶ ταχεῖαν τὴν μετὰ τῆς ὁμοφύλου καὶ ὁμαίμονος Ἑλλάδος ἕνωσίν της», ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὸ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος παγκύπριον ὑπόμνημα διεκηρύττετο ὅτι «ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τῆς νήσου, ἀποτελῶν τὰ $^4/_5$ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, ἕνα καὶ μόνον ἔχει πόθον: τὴν μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἑλλάδος ἕνωσιν, ἀπόφασιν ἔχων διὰ πάντων καὶ αὐτῶν τῶν ἐσχάτων μέσων ν' ἀντιστῇ εἰς πᾶσαν ἑτέραν λύσιν τοῦ κυπριακοῦ ζητήματος...».

Ὅταν τῷ 1902 ὁ τότε ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν Τσάμπερλαιν ἐξεστόμισε φράσεις τιτρωσκούσας τὴν ἐθνικὴν τῶν Κυπρίων φιλοτιμίαν, ὁ ἐνθουσιώδης βουλευτὴς Σῶζος, ὅστις μετ' ὀλίγα ἔτη ἔπιπτεν εἰς τὴν Ἤπειρον, τῷ 1912, μαχόμενος ἡρωϊκῶς, εἰσάγων εἰς τὴν κυπριακὴν βουλὴν ψήφισμα διαμαρτυρίας ἐδήλου ὅτι «εἰς τὸν κυπριακὸν λαόν, τὸν περιέποντα ὑψηλὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη καὶ ὀφείλοντα νὰ ἐκπληρώσῃ πόθους εὐγενεῖς, δὲν ἐπιτρέπεται ἡ σιγὴ οὐδ' ἂν ἐπρόκειτο νὰ ἐξαγορασθῇ αὕτη διὰ πακτωλοῦ χρυσίου». Τὸ ψήφισμα τοῦ Σώζου ἐψηφίσθη ἀπουσιάζοντος ἑνὸς ἐκ τῶν ἐπισήμων μελῶν. Τὸ ὑπόμνημα δὲ τῶν βουλευτῶν, δι' οὗ οὗτοι διεμαρτύροντο κατὰ τῶν δηλώσεων τοῦ Τσάμπερλαιν, διεδήλου «διὰ μυριοστὴν φορὰν ὅτι διάπυρος καὶ ἀναλλοίωτος εἶναι ὁ πόθος ὑπὲρ τῆς ταχείας ἑνώσεως μετὰ τῆς Ἑλλάδος» καὶ ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα διετυπώθησαν τὰ διάφορα σχετικὰ ψηφίσματα τῶν πόλεων. Ἐπίσης τὸ ἴδιον ἔτος, ἐπὶ τῇ στέψει τοῦ Ἐδουάρδου, διετυποῦτο πρὸς αὐτὸν τηλεγραφικῶς μαζὶ μὲ τὰ συγχαρητήρια καὶ ὁ ἑνωτικὸς πόθος τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ.

Τῷ 1903 κατωρθώθη, διὰ πρώτην φοράν, νὰ διατρανωθῇ κατηγορηματικῶς ἐν τῇ κυπριακῇ βουλῇ ὁ ἑνωτικὸς πόθος, διότι, ἕνεκα τῆς ἀπουσίας ἑνὸς Μωαμεθανοῦ βουλευτοῦ, ἐπετεύχθη νὰ ψηφισθῇ ἡ 29 παράγραφος τῆς εἰς τὸν ἐναρκτήριον τοῦ ἁρμοστοῦ ἀντιφωνήσεως τῆς βουλῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἐδηλοῦτο σαφῶς ὅτι ὁ κυπριακὸς λαὸς θὰ ἐπιμείνῃ «μέχρις οὗ αἱ δίκαιαι ἀξιώσεις του, ἤτοι ἡ ἐθνικὴ ἀποκατάστασις διὰ τῆς μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἑνώσεως, θὰ ἐτύγχανον πλήρους ἱκανοποιήσεως, πρὸς θρίαμβον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ φιλελευθέρου ἀγγλικοῦ ἔθνους». Ἐπίσης καὶ αἱ ἀντιφωνήσεις τοῦ 1904 καὶ τοῦ 1905 διεκήρυσσον τοὺς ἐθνικοὺς τῶν Κυπρίων πόθους. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, εἰσελθόντων εἰς τὴν κυπριακὴν βουλὴν νέων ἀνδρῶν, εἶχε προσλάβει ζωηρότερον χαρακτῆρα ὁ κυπριακὸς ἀγών. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν Λύττελτων τῷ 1904 διὰ διαγγέλματος αὐτοῦ ἐδήλου διὰ τὴν κυπριακὴν βουλὴν ὅτι «κατὰ τὰς 2 συνόδους, αἵτινες ἐγένοντο ἀπὸ τῶν τελευταίων γενικῶν ἐκλογῶν, τὸ συμβούλιον ἀφιέρωσε τὴν δρᾶσίν του εἰς μακρὰς συζητήσεις ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἑνώσεως» καὶ ὅτι «τὰ αἱρετὰ μέλη ἦλθαν μὲ κεκηρυγμένον ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως πρόγραμμα».

Ὅταν τὸν ἀντιδραστικὸν κατὰ τοῦ ἑνωτικοῦ πόθου ἁρμοστὴν Χαιῦνς Σμὶθ διεδέχθη, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1904, ὁ Κὶγκ Χάρμαν, οὗτος ἀντιληφθεὶς τὰς ἐθνικὰς τῶν Κυπρίων βλέψεις ἀπέβλεψε πρὸς αὐτὰς μετά τινος σεβασμοῦ. «Ἐκφράζω, εἶπεν, ὅλην τὴν συμπάθειάν μου πρὸς τὰ αἰσθήματα καὶ τοὺς πόθους σας, ὅπως ἑνωθῆτε μετὰ τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι πολὺ φυσικὸν τοῦτο». Ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ τοῦ ἑνωτικοῦ τῶν Κυπρίων πόθου ὑπῆρξεν ἐπιβλητικὴ καὶ μεγαλειώδης καθ' ὅλην τὴν Κύπρον, ὅταν τῷ 1907 ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον ὁ τότε ὑφυπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν Τσῶρτσιλ. Καθ' ὅλην τὴν διαδρομήν του ἀπὸ τῆς Ἀμμοχώστου μέχρι τῆς Λευκωσίας, Λάρνακος καὶ Λεμεσοῦ, πανταχοῦ ἐκυμάτιζον ἑλληνικαὶ σημαῖαι καὶ διετυποῦτο πανταχοῦ πρὸς αὐτὸν κατηγορηματική, σαφὴς καὶ ἀσυγκάλυπτος ἡ περὶ ἑνώσεως ἀξίωσις τοῦ λαοῦ. Ὁ ἀβίαστος ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ σεμνὴ ὅσον καὶ ἐπιβλητικὴ ἐξωτερίκευσις τῶν ἐθνικῶν αἰσθημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ τῆς νήσου πληθυσμοῦ, ζητοῦντος τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς, συνεκίνησαν τὸν Ἄγγλον ὑφυπουργόν, ὅστις καὶ ἐδήλου, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπίσημον ἐφημερίδα τῆς κυβερνήσεως, εἰς τοὺς Ἕλληνας βουλευτὰς τὰ ἑξῆς: «Νομίζω ὅτι εἶναι ἁπλῶς φυσικὸν ὁ κυπριακὸς λαός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἑλληνικῆς καταγωγῆς, νὰ ἀποβλέπῃ πρὸς τὴν ἕνωσιν αὐτοῦ μὲ ὅ,τι δύναται νὰ ὀνομασθῇ μήτηρ πατρίς, ὡς πρὸς ἰδεῶδες διακαῶς καὶ μετ' ἀφοσιώσεως ποθούμενον· αἴσθημα τοιοῦτον εἶναι παράδειγμα τῆς πατριωτικῆς ἀφοσιώσεως, ἥτις τόσον εὐγενῶς χαρακτηρίζει τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος».

Προσφωνῶν τὸν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1911 ἀφιχθέντα νέον ἁρμοστὴν Γκοὺλδ Ἄδαμς ὁ τότε δήμαρχος Λευκωσίας, ἐδήλου εἰς αὐτὸν ὅτι «ὁ κυπριακὸς λαὸς οὐδενὸς θὰ ὑστερήσῃ ἐν ἐνεργείαις, ἵνα ὡς τάχιστα ἡ θεὰ ἐλευθερία φωτίσῃ καὶ λαμπρύνῃ τὸν ὁρίζοντα τῆς Κύπρου διὰ τῆς ἀποδόσεως εἰς τὴν μητέρα Ἑλλάδα». Ὁ Γκοὺλδ Ἄδαμς δὲ ἐν Λεμεσῷ, τὴν 14ην Νοεμβρίου 1914, ἐτόνιζε τὸν σεβασμόν του πρὸς τὰς ἐθνικὰς βλέψεις τῶν Κυπρίων, τὰς ὁποίας, ἔλεγε, θεωρεῖ δικαιολογημένας.

Τῷ 1912, ὑποβαλόντων παραίτησιν τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν, ἐγένοντο τὴν 15 Ἀπριλίου 1912 καθ' ὅλην τὴν Κύπρον πολυπληθῆ συλλαλητήρια, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ κυπριακὸς λαός, δι' ἕνδεκα ψηφισμάτων σταλέντων εἰς τὸν ὑπουργόν, διεκήρυξεν ὅτι «οὐδεμία ἐγκόσμιος δύναμις δύναται νὰ καταστείλῃ ἢ καταβάλῃ τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ φρονήματα καὶ τὴν ἀναλλοίωτον θέλησιν, ὅπως προσαρτηθῇ εἰς τὸ ὁμόφυλον Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος»· τρεῖς δὲ ἐκ τῶν Ἑλλήνων βουλευτῶν μετέβησαν ὡς πρεσβεία εἰς Ἀγγλίαν, οἵτινες καὶ ἐτηλεγράφουν ἐκεῖθεν ὅτι «ὁ ὑπουργὸς ἐξεδήλωσεν εὐχαρίστησιν ὅτι οἱ ἐθνι-

Digitized by Google

κοὶ πόθοι, οὗς σέβεται, δὲν παρακωλύουν τὴν συνεργασίαν μετὰ τῆς Κυβερνήσεως».

Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους οἱ Κύπριοι ἀνέμεναν ἐναγωνίως τὴν ἕνωσιν καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ὑπέβαλον εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν τὰς ἑνωτικὰς ἀξιώσεις τοῦ ἑλληνικοῦ τῆς νήσου πληθυσμοῦ. Ἐπὶ τῇ πεντηκονταετηρίδι ἐπίσης τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου, ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία ὑπέβαλεν ἑνωτικὸν ὑπόμνημα, καθὼ καὶ ἡ κεντρικὴ ἐπὶ τοῦ κυπριακοῦ ἀγῶνος ἐπιτροπεία. Ὅτε δέ, ἕνεκεν τῆς κηρύξεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, τὴν 5 Νοεμβρίου 1914. προσηρτᾶτο ἡ νῆσος εἰς τὰς βρεττανικὰς κτήσεις, οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύριλλος Β' δι' ὑπομνήματος τῆς 8 Νοεμβρίου 1914 εδήλουν πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν ὅτι «ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ λαὸς τῆς Κύπρου ἀποβλέπουν πρὸς τὴν νέαν πολιτικὴν ἐν τῇ νήσῳ μεταβολὴν ὡς πρὸς τὸν ὕστατον σταθμὸν τὸν ἄγοντα πρὸς ταχεῖαν καὶ ὁριστικὴν ἀποκατάστασιν τῆς Κύπρου, ἤτοι πρὸς τὴν ἕνωσιν μετὰ τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ βασιλείου».

Τῷ 1915 ὑποβληθεῖσα πρόσθετος ἑνωτικὴ παράγραφος ἐν τῇ ἀντιφωνήσει κατεψηφίσθη ἐν τῇ κυπριακῇ βουλῇ διὰ τῶν ἡνωμένων ψήφων τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Τούρκων, ὅπως εἶχε καταψηφισθῆ καὶ κατὰ τὸ 1912.

Διαρκοῦντος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου οἱ Κύπριοι πολλάκις διεδήλωσαν πρὸς τὴν Μ. Βρεττανίαν τὸν ἑνωτικὸν πόθον καὶ τὴν ἀξίωσίν των πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτοῦ. Μετὰ τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα δὲ γενομένην τῷ 1915 ἄκαρπον προσφορὰν τῆς Κύπρου ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ Κύπρου καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος διεδήλωσαν δι' ἐγγράφου των πρὸς τὸν Ἄγγλον ὑπουργὸν τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ «διὰ τὴν κατὰ τρόπον τόσον ἔμπρακτον καὶ γενναῖον ἀναγνώρισιν τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ δικαίων» καὶ τὴν πρὸς τὸν ἀγῶνα τῶν συμμάχων συμπάθειαν αὐτοῦ. Ματαίως ὅμως ἡ Κύπρος ἀνέμενε κατόπιν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον διακηρυχθεισῶν ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐπαγγελιῶν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν ὑποδούλων λαῶν.

Τὸ 1917 κατεψηφίσθη διὰ τῶν ψήφων τῶν Ἄγγλων καὶ Τούρκων ἡ προταθεῖσα ἐν τῇ ἀντιφωνήσει παράγραφος: «τὸ συμβούλιον ἰσχυρίζεται ὅτι ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς καταλύσεως τῆς κυπριακῆς συνθήκης ὁ κυπριακὸς λαὸς παραμένει ὁ μόνος κύριος, ὅπως ἀποφασίσῃ ἐλευθέρως τὰ τῆς ἑαυτοῦ πολιτικῆς ἀποκαταστάσεως». Ἐπίσης κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον κατεψηφίσθη καὶ ἑτέρα προταθεῖσα παράγραφος, λέγουσα ὅτι ὁ κυπριακὸς λαὸς πιστεύει «ὅτι αἱ μεγάλαι ἀρχαί, ἃς ἀνέγραψεν ἐπὶ τῆς σημαίας της ἡ Μεγ. Βρεττανία εἰς τὸν παρόντα μέγαν ἀγῶνα, θὰ τύχωσι ταχείας ἐμπράκτου ἐφαρμογῆς καὶ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ», ὡσαύτως δὲ κατεψηφίσθη ὑποβληθὲν ψήφισμα ἑρμηνεῦον «τὸν αἰώνιον πόθον, οὗτινος ἡ ἐκπλήρωσις ἀπετέλεσε τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἑλληνικοῦ κυπριακοῦ λαοῦ».

Τὴν 16/29 Ἰουλίου 1917 οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ συνέταξαν ἑνωτικὸν ὑπόμνημα πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδόθη τὴν 27 Ὀκτωβρίου ἀρνητικὴ ἀπάντησις, ἥτις συνετάραξε τὸν ἑλληνικὸν τῆς νήσου πληθυσμόν. Διὰ ψηφίσματος τῆς παγκυπρίου συνελεύσεως τῆς 24 Νοεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἐκηρύττετο ὅτι «ἡ μόνη ἰσχυρὰ καὶ ἀναλλοίωτος θέλησις τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ εἶναι ἡ ἕνωσις...».

Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύριλλος Γ' καὶ 8 Ἕλληνες βουλευταὶ ἀνεχώρησαν εἰς Ἀγγλίαν πρὸς προαγωγὴν τῆς κυπριακῆς ὑποθέσεως. Ὁ ὑπουργὸς Μίλνερ ἐδήλωσε, τὴν 3 Φεβρουαρίου 1919, εἰς τὴν κυπριακὴν πρεσβείαν ὅτι ἐκτιμᾷ τοὺς ἑνωτικοὺς πόθους τῶν Κυπρίων, ἀλλ' ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δώσῃ ἀπάντησιν ὁριστικήν, ὑπέσχετο δὲ «νὰ παράσχῃ εἰς τὸ ζήτημα ἐνδελεχῆ προσοχήν». Τὴν 5ην Μαΐου ἰδίου ἔτους ἡ κυπριακὴ πρεσβεία ἐκυκλοφόρει ἔκκλησιν πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, κοινοβούλιον, Ἐκκλησίαν κλπ., ὑπενθυμίζουσαν τὰς κατὰ τὸν πόλεμον διακηρυχθείσας ἀρχὰς καὶ διαδηλοῦσαν τὴν προσδοκίαν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν κυπριακῶν ἰδανικῶν.

Ὁ ἑλληνικὸς κυπριακὸς λαὸς ἀνυπομονῶν διὰ τὴν ἐπιβράνδυσιν τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἐλπίδων του, συνῆλθε, τὴν 29ην Σεπτεμβρίου 1919, εἰς Παγκύπριον συνέλευσιν, ἥτις διὰ ψηφίσματος σταλέντος πρὸς τὸν Ἄγγλον ὑπουργὸν διεκήρυξε τὴν ἐμμονὴν εἰς τὸν ἑνωτικὸν πόθον, καλοῦσα τὴν Ἀγγλίαν νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς ἀρχάς, ὑπὲρ τῶν ὁποίων αὕτη ἐπολέμησε. Ἡ κατὰ τὸν Νοέμβριον δοθεῖσα ἀπάντησις τοῦ πρωθυπουργοῦ Λόϋδ Τζώρτζ, διὰ τοῦ γραμματέως του Davies. εἰς τὰς ἐπιστολὰς τῆς κυπριακῆς πρεσβείας, ἐδήλου ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς εἶναι «ἐνήμερος τοῦ ὑπάρχοντος αἰσθήματος παρὰ τῷ ἑλληνικῷ πληθυσμῷ τῆς Κύπρου ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς Ἑλλάδος» ὅτι «οἱ πόθοι τῶν κατοίκων τῆς νήσου θὰ τύχουν τὰ μάλιστα ἐπισταμένης καὶ συμπαθοῦς μελέτης ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τῆς Α. Μ., ὅταν αὕτη θὰ σκεφθῇ περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῆς», καὶ ἀνέβαλε τὴν ὁριστικὴν ἀπάντησιν ἕνεκα τῆς ἀβεβαιότητος τῆς διεθνοῦς καταστάσεως εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολήν. Ἐπηκολούθησεν ὅμως, τὴν 26 Ὀκτωβρίου τοῦ 1920, δήλωσις τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἀποικιῶν γενομένη διὰ τοῦ ὑφυπουργοῦ Ἄμερυ πρὸς τὴν κυπριακὴν πρεσβείαν, ὅτι ἡ Ἀγγλία θὰ κρατήσῃ τὴν Κύπρον. Ἡ δήλωσις αὕτη παρήγαγε κατάπληξιν εἰς τὴν νῆσον, τῆς ὁποίας ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς διεμαρτυρήθη ἐντόνως εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν διὰ ψηφισμάτων διαδηλούντων τὸν ἑνωτικὸν πόθον αὐτοῦ· πρὸς μᾶλλον δ' ἔντονον διαμαρτυρίαν, οἱ Ἕλληνες βουλευταὶ Κύπρου ὑπέβαλον παραίτησιν, ἐπανεξελέγησαν δὲ οἱ ἴδιοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐκλογέων πρὸς διαδήλωσιν τῆς ἐμμονῆς τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἑνωτικὴν αὐτοῦ πολιτικήν.

Ὑπομνήσας κατὰ τὴν συνδιάσκεψιν ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἀνατολῆς ὁ κυπριακὸς λαὸς διὰ τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν του ἀρχηγῶν εἰς τὸν Ἄγγλον πρωθυπουργὸν τὴν δικαίαν περὶ ἑνώσεως ἀξίωσιν αὐτοῦ, ὑπενθύμισε κατόπιν ταύτην εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν καὶ δι' ὑπομνήματος τῆς 8 Μαρτίου 1921, ὑποβληθέντος πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν Τσῶρτσιλ, καὶ ἐζήτει ὅπως διὰ τὸ ἑνωτικὸν ζήτημα διενεργηθῇ ἐν Κύπρῳ δημοψήφισμα, ὅπερ, προταθὲν κατόπιν πολλάκις ὑπὸ τῶν Κυπρίων, δὲν ἐγένετο ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας δεκτόν. Ὀλίγον ὕστερον ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ὑπέβαλεν ἔκκλησιν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Καντερβουρίας, ὅπως οὗτος μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ κλήρου ὑψώσουν φωνὴν ὑπὲρ τοῦ δικαίου τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας διὰ 500 ψηφισμάτων, ὑπογραφέντων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων μεταξὺ τῆς 25 Μαρτίου καὶ 7 Ἀπριλίου 1921 καὶ σταλέντων εἰς τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ κυβέρνησιν, διεκηρύττετο παραστατικώτατα ὑπὸ τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ ὁ σταθερὸς καὶ ἀκλόνητος ἑνωτικὸς πόθος αὐτοῦ.

Τὰ κατὰ τὴν 25 Μαρτίου 1921 λαβόντα χώραν γεγονότα, τὰ θίξαντα τὸ ἐθνικὸν τῶν κατοίκων αἴσθημα, καὶ ἡ συμπεριφορὰ ἐν γένει τῆς ὑπὸ τὸν ἁρμοστὴν Στήβενσον τοπικῆς κυβερνήσεως, καθὼς καὶ ἡ μετ' ὀλίγον ἀπέλασις δύο ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἑνωτικῆς ἰδεολογίας, ἐπηύξησαν τὴν γενικὴν ἐν τῇ νήσῳ δυσφορίαν, ἐπιτεινομένην ἐκ τῆς στάσεως τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως καὶ ἀπέναντι τοῦ αἰτήματος περὶ παραχωρήσεως εἰς τὴν νῆσον οὐσιωδῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν. Ὁ τρόπος τῆς συνθέσεως τοῦ κυπριακοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου, ἐν τῷ ὁποίῳ διὰ τῆς ψήφου τῶν Ἄγγλων καὶ Τούρκων καταπνίγεται ἡ φωνὴ τῶν Ἑλλήνων, ἀνέκαθεν προὐκάλει ζωηρὰ παράπονα, ἤδη δὲ ἡ παγκύπριος συνέλευσις τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1921, διακηρύττουσα διὰ ψηφίσματος διαμαρτυρίας ὅτι «ἡ ἀξίωσις τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ εἶναι μία μόνη καὶ ἀναλλοίωτος, ἡ ἕνωσις τῆς Κύπρου μετὰ τῆς Ἑλλάδος» ἐτόνιζεν ἀμέσως κατόπιν ὅτι «καταδικάζει εἰς τὴν συνείδησίν του τὸ νομοθετικὸν τῆς Κύπρου συμβούλιον καὶ ἀποφασίζει ὅπως ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μὴ ὑποβάλῃ ὑποψηφιότητας καὶ ἀπόσχῃ τῶν ἐκλογῶν».

Καὶ πράγματι ἀπέσχε καὶ κατηρτίσθη ὡς ἐκ τούτου ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ κυπριακοῦ λαοῦ τὸ ἐθνικὸν συμβούλιον, τὸ ὁποῖον τὴν 3/16 Μαρτίου 1922 ὑπέβαλεν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν ὑπόμνημα ἑνωτικὸν καὶ ἐδήλου ὅτι «ὁ κυπριακὸς λαὸς εἶναι ἕτοιμος, ἑνούμενος μετὰ τῆς Ἑλλάδος, νὰ ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μετὰ τῆς κυβερνήσεως τῆς Α. μεγαλειότητος ὅπως τὰ βρεττανικὰ συμφέροντα τύχουν προστασίας, παρεχομένης ἐν ἀνάγκῃ πρὸς τοῦτο πάσης ναυτικῆς καὶ στρατιωτικῆς εὐκολίας». Ὅταν δὲ διεβιβάσθη ὑπὸ τῆς τοπικῆς κυβερνήσεως ἡ ἀρνητικὴ ἀπάντησις τοῦ ὑπουργοῦ, τὸ ἐθνικὸν συμβούλιον τὴν 8 Μαΐου διαμαρτυρόμενον διεδήλωσεν εἰς ἀνταπάντησιν πρὸς αὐτὸν ὅτι «οὐδεμία δήλωσις δύναται ν' ἀνακόψῃ τὴν ἀνένδοτον συνέχισιν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ διὰ τὴν ἐθνικὴν αὐτοῦ ἐλευθερίαν».

Τὴν 19 Νοεμβρίου 1922 τὸ ἐθνικὸν συμβούλιον, ὑπενθυμίζον εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν τοὺς ἑνωτικοὺς τῆς νήσου πόθους, ἐζήτησε μέχρι τῆς ἐκπληρώσεως αὐτῶν παροχὴν «οὐσιωδῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν», ἀλλ' ἡ ὑπουργικὴ ἀπάντησις ἦτο ἀρνητική. Καὶ ἡ παγκύπριος συνέλευσις τῆς 3 Ἰουνίου 1923, ψηφίζουσα ἐμμονὴν εἰς τὴν ἕνωσιν καὶ μέχρι πραγματώσεως αὐτῆς πραγματικὴν συμμετοχὴν εἰς τὰς εὐθύνας τῆς κυβερνήσεως, εἶχεν ἐπίσης ἀρνητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ αἰτήματά της, πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ὁποίων ἀπέστειλεν εἰς Ἀγγλίαν καταλλήλως ἐξουσιοδοτημένον ἀντιπρόσωπον. Ἀρνητικὴ ὁμοίως ἦτο καὶ ἡ ἀπάντησις τῆς ὑπὸ τὸν Μακδόναλ ἐργατικῆς κυβερνήσεως, πρὸς τὴν ὁποίαν τὸ ἐθνικὸν συμβούλιον εἶχεν ὑποβάλει ὑπόμνημα τὴν 12 Φεβρουαρίου 1924, καταλῆγον ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως καὶ ὑπενθυμίζον τὰς εἰς τὸ σοσιαλιστικὸν συνέδριον τῆς Βέρνης, κατὰ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1919, δηλώσεις τοῦ Μακδόναλ ἐν σχέσει πρὸς τὴν Κύπρον.

Τῷ 1925 ἡ Κύπρος, ἀντὶ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἐκηρύσσετο ὑπὸ τῆς Μ. Βρεττανίας ἀποικία ἀγγλική. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τότε, διερμηνεύων τὴν δυσφορίαν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ διὰ τὴν διάψευσιν τῶν ἐλπίδων του, τὴν 1 Μαΐου 1925, ἐπὶ τῇ ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ Λευκωσίας ἐν τῇ πλατείᾳ τῶν δικαστηρίων τῆς πρωτευούσης ἐπισήμῳ ἀναγνώσει τῶν σχετικῶν βασιλικῶν γραμμάτων, ἐνεχείρησεν εἰς αὐτὸν σύντομον ἔγγραφον διαμαρτυρίαν, διακηρύττουσαν ὅτι «διακαὴς καὶ ἀναλλοίωτος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς νήσου πόθος ἦτο, εἶναι καὶ θὰ εἶναι πάντοτε ἡ μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἕνωσις αὐτοῦ». Σχετικὴν διαμαρτυρίαν πρὸς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν συνέταξε τὴν 9 Μαΐου 1925 καὶ τὸ ἐθνικὸν συμβούλιον, ἀντίγραφα τῆς ὁποίας ἐστάλησαν καὶ εἰς τὰς ἀγγλικὰς βουλάς.

Ὁ συντηρητικὸς ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν Ἄμερυ, ἀπαντῶν εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφον τοῦ ἐθνικοῦ συμβουλίου, ἐδήλου ὅτι «ὀφείλετε σαφῶς νὰ ἐννοήσετε ὅτι, καθὼς σᾶς ὑπεδείχθη πλέον ἢ ἅπαξ, τὸ ζήτημα τῆς ἑνώσεως ἔκλεισεν ὁριστικῶς καὶ δὲν δύναται νὰ ἀνοιχθῇ ἐκ νέου». Εἰς τὴν τραχεῖαν αὐτὴν ἀπάντησιν τὸ ἐθνικὸν συμβούλιον ἀνταπήντησε τὴν 28 Ἰουνίου ἰδίου ἔτους, δηλοῦν ὅτι «ἐπιθυμοῦμεν νὰ λάβῃ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ἡ ὑμετέρα ἐντιμότης ὅτι ζητήματα ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως ἑνὸς δούλου λαοῦ δὲν τερματίζονται μονομερῶς διὰ τῶν ἀρνητικῶν δηλώσεων τῶν κρατούντων, αἵτινες ὅσῳ περισσότερον εἶναι σαφεῖς καὶ κατηγορηματικαί, τόσῳ περισσότερον προκαλοῦν τὴν ἐκδήλωσιν τῆς δυσφορίας καὶ ἐξεγείρουν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τοῦ ἀδικουμένου λαοῦ, ἀξιοῦντος καὶ ἐμμένοντος ἀκλονήτου εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν αὐτοῦ πόθων». Γενομένων κατόπιν, κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1925, βουλευτικῶν ἐκλογῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νέου συντάγματος, τὸ ὁποῖον οἱ Κύπριοι θεωροῦσιν ἐν πολλοῖς χειρότερον τοῦ προηγουμένου, οἱ νέοι βουλευταὶ ὑπέβαλον εἰς τὸν ὑπουργὸν ὑπόμνημα ὑπὸ ἡμερομηνίαν 12 Νοεμβρίου 1925, δι' οὗ διεδηλοῦντο οἱ ἑνωτικοὶ πόθοι καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ὑπουργὸς Ἄμερυ ἀπήντησε μὲ τὴν συνήθη του φρασιολογίαν ἀρνητικῶς.

Τὸν ἀνεπιθύμητον παρὰ τοῖς Κυπρίοις κυβερνήτην Στήβενσον, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου κατεβλήθη ἐκ τῶν κυβερνητικῶν παρασκηνίων ἔντονος προσπάθεια διασπάσεως τοῦ ἑνιαίου ἐθνικοῦ τῶν Κυπρίων μετώπου, διεδέχθη μετ' ὀλίγον ὁ νῦν κυβερνήτης Σὲρ Ρόναλντ Στόρς. Ἅμα τῇ ἀφίξει αὐτοῦ εἰς Ἀμμόχωστον, ὁ δήμαρχος αὐτῆς διετύπωσεν ἐν προσφωνήσει καταλλήλως τοὺς ἐθνικοὺς τῆς νήσου πόθους, μόλις δὲ ὁ κυβερνήτης ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὁ δήμαρχος αὐτῆς διερμηνεύων εἰς αὐτὸν «τὴν εὐγενικὴν ἰδεολογίαν, τοὺς ἐθνικοὺς πόθους καὶ τὰ αἰσθήματα τοῦ νομιμόφρονος καὶ φιλησύχου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου» ἐτόνισε τὴν ἐλπίδα «ὅτι ὑπὸ τὴν καθοδηγητικὴν χειρονομίαν τῆς ἰσχυρᾶς καὶ κυριάρχου δυνάμεως θὰ πραγματωθῇ τάχιστα τὸ ἱερὸν ὄνειρον, ὁ προαιώνιος πόθος καὶ ἡ δικαία αὐτοῦ ἀξίωσις».

Τὸ 1928, συμπληρωθείσης πεντηκονταετίας ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς, ἐπεζητήθη ὑπὸ τῆς τοπικῆς κυβερνήσεως ὁ ἑορτασμὸς τῆς πεντηκονταετηρίδος. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, οἱ βουλευταὶ καὶ ὁ δήμαρχος Λευκωσίας ὑπέγραψαν τότε προκήρυξιν ὑπὸ ἡμερομηνίαν 6 Μαρτίου 1928, διὰ τῆς ὁποίας ἐδηλοῦτο ὅτι «συμφωνοῦν πρὸς τὴν σαφῶς καὶ πανηγυρικῶς ἐκφρασθεῖσαν ἤδη ὑπὸ τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ γνώμην περὶ ἀπολύτου καὶ ὁλοκληρωτικῆς ἀποχῆς ἀπὸ τῶν οὑτωσὶ διοργανουμένων πανηγύρεων, ἀντιθέτων ἐντελῶς πρὸς τὰ αἰσθήματα καὶ τοὺς πόθους αὐτοῦ», ἐτόνιζον δὲ ὡς πρῶτον καὶ βασικὸν λόγον τῆς ἀνάγκης τῆς ἀποχῆς τὴν ἀναμφισβήτητον ἀδικίαν ὅτι «ἐπὶ 50 ἔτη ἐκρατήθημεν μακρὰν τῶν μητρικῶν ἀγκαλῶν, κρατούμεθα δὲ καὶ νῦν, παρὰ τὴν ἐκφρασθεῖσαν πλειστάκις, πολλαχῶς καὶ πολυτρόπως, ὁμόφωνον ἡμῶν γνώμην, ὅπως ἑνωθῶμεν μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος». Καὶ ὁ ἑλληνικὸς κυπριακὸς λαὸς ἀπέσχε πράγματι τοῦ ἑορτασμοῦ ὁμοθύμως καὶ πανηγυρικῶς.

Τὴν 20 Ἰουλίου 1929 συνετάχθη ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν μελῶν τῆς κυπριακῆς βουλῆς ὑπόμνημα πρὸς τὸν Ἄγγλον ὑπουργὸν ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τῶν ἐργατικῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ὑπομνήματος ἐτονίζετο πρωτίστως τὸ ἑνωτικὸν ζήτημα καὶ ἐδηλοῦτο ὅτι «βασικὸν καὶ μέγα παράπονον τοῦ ἑλληνικοῦ κυπριακοῦ λαοῦ κατὰ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας εἶναι ὅτι, παρὰ τὴν ὁμόφωνον αὐτοῦ θέλησιν καὶ παρὰ πᾶν θεῖον καὶ ἀνθρώπινον δίκαιον, κρατεῖται μακρὰν τῆς μητρικῆς του χώρας, τῆς Ἑλλάδος, μεθ' ἧς τὸν συνδέουν δεσμοὶ ἱεροὶ καὶ ἄθραυστοι, δεσμοὶ αἵματος, θρησκείας, γλώσσης, ἱστορίας, παραδόσεων, αὐτὴ αὕτη ἡ ἐθνική του συνείδησις». Μετέβη δὲ εἰς Ἀγγλίαν, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους, πρεσβεία ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ μητροπολίτου Κιτίου, ἥτις κα ἀνέπτυξε προφορικῶς πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν λόρδον Πάσφηλδ τὰς ἀπόψεις καὶ τὰ αἰτήματα τοῦ βουλευτικοῦ ὑπομνήματος, καὶ ἔσχε τὴν 26 Νοεμβρίου συνέντευξιν καὶ μὲ τὸν ἀρχηγὸν τῶν φιλελευθέρων Λόϋδ Τζώρτζ. Ἡ πρὸς τὸν κυβερνήτην τῆς Κύπρου σταλεῖσα, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 28 Νοεμβρίου 1929, ὑπουργικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ βουλευτικὸν ὑπόμνημα, ἐδήλου ἐν σχέσει πρὸς

Digitized by Google

τὸ ἑνωτικὸν αἴτημα τὰ ἑξῆς: «Ἡ ἀπάντησίς μου ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν οἱ κατὰ διαδοχὴν ὑπουργοὶ ἐπὶ τῶν Ἀποικιῶν ἔχουν δώσει εἰς παρομοίας κατὰ τὸ παρελθὸν ἀπαιτήσεις, ὅτι, δηλονότι, ἡ κυβέρνησις τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος ἀδυνατεῖ νὰ προσχωρήσῃ πρὸς ταύτας. Τὸ θέμα τοῦτο, κατὰ τὴν γνώμην των, ἔχει κλείσει ὁριστικῶς καὶ δὲν δύναται ἐπωφελῶς πλέον νὰ συζητηθῇ». Ἡ ὑπουργικὴ ἀπάντησις προὐκάλεσεν ἐν τῇ νήσῳ γενικὴν δυσφορίαν καὶ παγκυπρίους διαμαρτυρίας, συνῆλθε δὲ εἰς πάνδημα ἀνὰ τὴν νῆσον συλλαλητήρια ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς καὶ διὰ ψηφισμάτων σταλέντων πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν ἐξέφρασε «τὴν λύπην καὶ ἀγανάκτησιν» διὰ τὴν ὑπουργικὴν ἀπάντησιν καὶ διεδήλωσε «διὰ μυριοστὴν φορὰν τὴν ἀδιάσειστον αὐτοῦ ἐμμονὴν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ ἰδεώδη καὶ τὴν στερρὰν αὐτοῦ ἀπόφασιν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐμμένων καὶ ἐργαζόμενος διὰ πάντων τῶν νομίμων μέσων πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ, τῆς πολιτικῆς δηλονότι αὐτοῦ ἑνώσεως μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος....» Ἐπίσης ὁ κυπριακὸς λαὸς διεμαρτυρήθη διὰ ψηφισμάτων ζωηρῶς καὶ μετ' ἀγανακτήσεως κατὰ τοῦ ψηφισθέντος τὴν 7 Δεκεμβρίου 1929 νέου ἐκπαιδευτικοῦ νόμου, δυνάμει τοῦ ὁποίου οἱ διδάσκαλοι θὰ διορίζωνται τοῦ λοιποῦ ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου, καθιστάμενοι οὕτως οὐσιαστικῶς ὑπάλληλοι κυβερνητικοί. Εἰς τὸν νέον ἐκπαιδευτικὸν νόμον, ὅστις ἐψηφίζετο τὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἑβδομάδα, καθ' ἣν ἐδημοσιεύετο ἡ ὑπουργικὴ ἀπάντησις, ὁ κυπριακὸς λαὸς ἀνευρίσκει μίαν σοβαρὰν κατὰ τῆς ἐθνικῆς τοῦ τόπου κινήσεως ἐπιβουλήν, καθότι δι' αὐτοῦ ἐπιζητεῖται ἡ ἀποστράτευσις καὶ ἀπομάκρυνσις τῶν διδασκάλων ἀπὸ τὴν ἐθνικὴν παράταξιν, δεδομένου ὅτι οἱ διδάσκαλοι εἰς τὴν ὕπαιθρον ἦσαν οἱ ἐνθουσιώδεις στρατιῶται τῆς ἐθνικῆς ἰδέας καὶ οἱ σημαιοφόροι τῆς ἐθνικῆς κινήσεως καὶ ζωῆς.

Ὁ κυπριακὸς λαός, ἄγρυπνος φρουρὸς εἰς τὰς ἐθνικὰς ἐπάλξεις, καταβάλλει τώρα διὰ μιᾶς πολιτικῆς ὀργανώσεως (βλ. κατωτ.) τὴν προσπάθειαν διὰ μίαν συστηματικωτέραν ἐργασίαν, τόσον ἐν Κύπρῳ ὅσον καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ, πάντοτε ἐλπίζων καὶ πάντοτε πιστεύων. Παρ' ὅλας τὰς ἀντιξόους περιστάσεις, τὰς ἀρνητικὰς ἀπαντήσεις καὶ τὰς διαψεύσεις τῶν ἐλπίδων του, δὲν ἐχαλαρώθη ἡ πίστις του καὶ ἔμεινεν ἀκλόνητος εἰς τὰς ἐθνικάς του βλέψεις, τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὁποίων δὲν ἐθεώρησαν ἀνέφικτον ποτέ.

Τὴν ἐθνικὴν πρὸς τὴν μητέρα πατρίδα ἀλληλεγγύην δὲν παρέλειψαν εὐκαιρίαν νὰ μὴ ἐκδηλώσουν περιτράνως οἱ Κύπριοι, ὄχι μόνον χαίροντες εἰς τὰς ἐθνικὰς ἐπιτυχίας καὶ πενθοῦντες εἰς τὰς ἐθνικὰς συμφοράς, ἀλλὰ καὶ συμβάλλοντες παντοειδῶς εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς θυσίας τοῦ Ἔθνους. Παράδειγμα ἡ συμμετοχὴ Κυπρίων πολεμιστῶν κατὰ τοὺς κρητικοὺς ἀγῶνας, ἡ συρροὴ χιλιάδων ἐθελοντῶν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 1912—1913 καὶ κατὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ τὸ κυπριακὸν αἷμα ἔβαψεν ἀφθόνως τὰ ἀνακτηθέντα καὶ ἀπολεσθέντα ἰωνικὰ ἐδάφη. Ἐξεδηλώθησαν ἐπίσης τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Κυπρίων εἴτε κατὰ τὴν συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ σεισμοπαθῶν (Ζακύνθου 1892, Λοκρίδος 1894, Κορίνθου 1928), εἴτε κατὰ τὴν διενέργειαν συνδρομῶν δι' ἐθνικὰς ἀνάγκας ἢ ἄλλας κρισίμους τῆς πατρίδος στιγμάς, ὅπως ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ στόλου, ὑπὲρ τῶν προσφύγων, τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας, τῆς Κρήτης, τῆς μικρασιατικῆς συμφορᾶς κλπ.

Γ. Α. ΜΑΡΚΙΔΗΣ

«*Ἐθνικὴ Ὀργάνωσις Κύπρου*». Ὡς προανεφέρθη, μετὰ τὴν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν τοῦ λόρδου Πάσφηλδ εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ κυπριακοῦ ὑπομνήματος τῆς 20ῆς Ἰουλίου 1929 καὶ τὸν ἐπακολουθήσαντα ἐκπαιδευτικὸν νόμον, ὡρίμασε τελείως ἡ ἰδέα τῆς συμπήξεως ἑνὸς σώματος πρὸς καθοδήγησιν καὶ συστηματοποίησιν τοῦ κυπριακοῦ ἀγῶνος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνεκλήθη μεγάλη συνέλευσις ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ, τὴν 26ην Ἰανουαρίου 1930, πρὸς ψήφισιν τοῦ καταστατικοῦ, κατὰ τὸ ὁποῖον σκοπὸς τῆς ἐθνικῆς ὀργανώσεως εἶναι «ἡ διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν διαθεσίμων δυνάμεων καὶ τοῦ συντονισμοῦ τῶν ἐφικτῶν προσπαθειῶν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου ἐπίτευξις τῆς ἐθνικῆς αὐτῆς ἀποκαταστάσεως διὰ τῆς ἑνώσεώς της μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος, ἐπιδιωκομένη διὰ παντὸς μέσου, κρινομένου ὑπὸ τῆς ὀργανώσεως ὡς προσφόρου καὶ συντελεστικοῦ πρὸς τοῦτο».

Κατὰ τὸ καταστατικὸν τοῦτο, κυρία ἀρχὴ τῆς ὀργανώσεως εἶναι ἡ «συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἐθνικῆς ὀργανώσεως Κύπρου», ἀπαρτιζομένη ἐκ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Κύπρου, τοῦ ἡγουμένου Κύκκου καὶ ἑνὸς ἀντιπροσώπου τῶν ἡγουμένων ἢ τῶν προϊσταμένων τῶν ἐν Κύπρῳ μονῶν, ἐκ τῶν ἑκάστοτε Ἑλλήνων βουλευτῶν, ἑνὸς ἀντιπροσώπου τῶν διευθυντῶν τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἑλληνικῶν πολιτικῶν ἐφημερίδων, καὶ ἐκ 18 ἄλλων μελῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῶν 60 βουλευτῶν (τριῶν ἐξ ἑκάστης τῶν ἓξ ἐπαρχιῶν τῆς Κύπρου).

Ἡ συνέλευσις εἰς πρώτην αὐτῆς συνεδρίαν ἐκλέγει δύο μέλη μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως, τὰ ὁποῖα μετὰ τοῦ προέδρου ἀρχιεπισκόπου ἀποτελοῦσι τὴν «Ἐκτελεστικὴν ἀρχὴν τῆς ὀργανώσεως». Ἡ ἐκτελεστικὴ ἀρχὴ ἐκλέγει τὸν γεν. γραμματέα καὶ τὸν κεντρικὸν ταμίαν.

Πλὴν τῆς συνελεύσεως ὑφίστανται, ἱδρυθεῖσαι δυνάμει τοῦ καταστατικοῦ, «Ἐπαρχιακαὶ ἐπιτροπεῖαι Ἐθνικῆς ὀργανώσεως Κύπρου», αἵτινες ἀνέρχονται σήμερον εἰς ἑπτά, ἀνὰ μίαν εἰς ἑκάστην τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν καὶ δύο εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λευκωσίας, λόγῳ τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐκτάσεως.

Ἡ ἐθνικὴ ὀργάνωσις μεταξὺ τῶν πρώτων αὐτῆς μελημάτων ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν μονίμου γραφείου ἐν Λονδίνῳ πρὸς παρακολούθησιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ διαφώτισιν τῆς ἀγγλικῆς κοινῆς γνώμης. Ἐπίσης ἀπεφάσισε τὴν διενέργειαν ἑνωτικῶν ψηφισμάτων κατὰ τὴν 25ην Μαρτίου 1930 καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον, τὰ ὁποῖα ὑπογραφέντα ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων, τοῦ κλήρου, τῶν βουλευτῶν, τῶν χωριτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν πόλεων καὶ χωρίων, ἐπεδόθησαν μετὰ συνοδευτικοῦ ὑπομνήματος πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν τῆς Μ. Βρεττανίας τὴν 3ην Ἰουνίου 1930, μέσῳ τοῦ κυβερνήτου τῆς νήσου. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἀρχὴ τῆς ἐθνικῆς ὀργανώσεως, ἐκτὸς τῶν μέτρων τὰ ὁποῖα ἔλαβε διὰ τὴν συστηματικὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ, αἰγυπτιακοῦ καὶ ξένου τύπου, ἰδίως δὲ τοῦ ἀγγλικοῦ, καὶ τῆς διὰ ὁμιλιῶν καὶ διαλέξεων εἰς τὰ ἀγροτικὰ κέντρα καὶ χωρία τῆς νήσου διαφωτίσεως τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ τῆς μητρικῆς κυβερνήσεως καὶ τῆς ξένης, ἐπεζήτησε νὰ στηρίξῃ τὸν κυπριακὸν ἀγῶνα ἐκτὸς τῆς ἰδεολογικῆς βάσεως καὶ ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ἐπιπέδου, ζητοῦσα τὴν ἐπαύξησιν τῶν ἑλληνοκυπριακῶν ἐμπορικῶν καὶ οἰκονομικῶν σχέσεων. Πρὸς τοῦτο ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰ ἐμπορικὰ ἐπιμελητήρια Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, ἀπηύθυνε δὲ ἐπανειλημμένας ἐκκλήσεις πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν διὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἀτμοπλοϊκῆς ἀπ' εὐθείας συγκοινωνίας μεταξὺ Κύπρου καὶ Ἑλλάδος.

Περαιτέρω ἡ ἐθνικὴ ὀργάνωσις μελετᾷ, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τὸ ζήτημα τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς πίστεως τῆς ἀκινήτου ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας πρὸς ἵδρυσιν ἐκκλησιαστικῆς τραπέζης διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Κυπρίου ἀγρότου, παρακολουθεῖ δὲ πάντοτε μετὰ προσοχῆς τὰ σχετιζόμενα μὲ τὴν Κύπρον ζητήματα, λαμβάνουσα ἑκάστοτε τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα.

Α. Κ. Α.

— [ΑΡΧΑΙΟΛ.] Ἐκ τῶν διεξαχθεισῶν ἄχρι τοῦδε ἀνασκαφῶν, εἴτε συστηματικῶν, εἴτε δοκιμαστικῶν, ὡς καὶ ἐκ τῶν τυχαίων εὑρημάτων, ἀπεδείχθη ὅτι ἡ νῆσος αὕτη τῆς Ἀφροδίτης, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὴν ὁ Εὐριπίδης ἐν «Βάκχαις», ὑπῆρξε κατῳκημένη ἀπὸ τῶν ἀπωτάτων χρόνων, ἐπιστοποιήθησαν δὲ αἱ ἑξῆς ἀρχαιολογικαὶ περίοδοι αὐτῆς.

Α') Παλαιολιθική, ἀπὸ περίπου 10 χιλ. μέχρι περίπου 50 χιλ. ἐτῶν π. Χ.

Β') Νεολιθική, ἀπὸ 3 χιλ. μέχρι περίπου 10 χιλ ἐτῶν π. Χ.

Γ') Προϊστορικὴ (περιλαμβάνουσα τὴν χαλκολιθικήν, ὀρειχαλκίνην, αἰγαίαν ἢ μινωϊκὴν ἐν Κύπρῳ, μυκηναϊκὴν πρώϊμον, σιδηρᾶν πρώϊμον ἢ μεταβατικὴν ἀπὸ τοῦ ὀρειχάλκου εἰς τὸν σίδηρον, τὴν καὶ ὑπο-μυκηναϊκὴν ἢ ὑστερομυκηναίαν ἢ κυπρο-μυκηναίαν καλουμένην) ἀπὸ τῶν 1100 μέχρι τῶν 3.000 ἐτῶν π. Χ.

Δ') Ἱστορικὴ (διαιρουμένη εἰς κυρίως σιδηρᾶν ἢ κυρίως γεωμετρικήν, ἀττικὴν ἢ ἑλληνικήν, ἑλληνιστικὴν ἢ πτολεμαϊκήν, ἑλληνορρωμαϊκὴν καὶ βυζαντινὴν) ἀπὸ τοῦ 1100 π.Χ. μέχρι τοῦ 1191 μ. Χ.

Λείψανα συνοικισμοῦ τῆς παλαιολιθικῆς περιόδου ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τῆς σουηδικῆς ἀρχαιολογικῆς ἀποστολῆς ἐν τῇ θέσει Πέτρα τοῦ Λιμνίτη, εἰς τὴν Πυλλυρίαν, δυσμικῶς τῆς νήσου. Νεολιθικὸς συνοικισμὸς ἀνεκαλύφθη ἐν τῇ θέσει Βουννιστῆριν, περὶ τὸ ἓν μίλλιον βορείως τοῦ χωρίου Φρέναρος τῆς ἐπαρχίας Ἀμμοχώστου. Τὰ εὑρήματα τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης εἶναι ἐργαλεῖα καὶ φονικὰ ὄργανα ἐκ πυρίτου λίθου κυπριακοῦ, χρώματος πρασίνου, κιτρίνου καὶ μαύρου. Μεταξὺ τῶν τοιούτων εὑρημάτων εὑρέθησαν καὶ εἷς χειρόμυλος καὶ εἷς σιτοτρίπτης, ἀμφότεροι ἐκ σκληροῦ ἀσβεστολίθου. Συνοικισμὸς τῆς χαλκολιθικῆς ἐποχῆς παρουσιάσθη ἐν Κυθραίᾳ (ἀρχ. Χύτροι), ἔνθα εὑρέθησαν πελέκεις, ἀξῖναι, σκαπάναι, σφῦραι, ἀκόναι, σιτοτρίπται, χειρόμυλοι, ἰγδία κτλ ἐκ διορίτου καὶ ποταμίου λίθου, χρώματος μελανοπρασίνου καὶ φαιοῦ. Οἱ τύποι τῶν ἄχρι τοῦδε γνωστῶν τάφων τῆς προϊστορικῆς περιόδου κατετάχθησαν ὑπὸ τοῦ Σουηδοῦ ἀρχαιολόγου Ἄϊναρ Δζέρσταδ ἐν τῷ πολυτίμῳ ἔργῳ του: «Μελέται περὶ τῆς προϊστορικῆς Κύπρου» ὡς ἑξῆς:

Α') Τάφοι ἐσκαμμένοι ἐν τῇ γῇ (ἀργιλλώδει ἐδάφει).

Β') Τάφοι λαξευτοὶ ἐν βράχῳ.

Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται οἱ βοθροειδεῖς, ἀβαθεῖς, καὶ οἱ φρεατοειδεῖς, βαθύτατοι, τάφοι, εἰς δὲ τὴν δευτέραν οἱ σπηλαιοειδεῖς, οἱ θολωτοὶ καὶ οἱ κτιστοὶ τάφοι. Οἱ διάφοροι οὗτοι τύποι τῶν προϊστορικῶν τάφων κατετάχθησαν ὑποθετικῶς μεταξὺ τοῦ 3000οῦ καὶ τοῦ 1100οῦ ἔτους π. Χ., διαιρεθέντες ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Δζέρσταδ εἰς πρωτοκυπριακοὺς (ἀπὸ τοῦ 3000—2100 π.Χ., μεσοκυπριακοὺς (2100—1600) καὶ εἰς ὑστεροκυπριακοὺς (1600—1100 π. Χ). Οἱ τύποι τῶν τάφων τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς λαμβάνονται ἀδιακρίτως καὶ κατ' ἀπομίμησιν ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς καὶ εἴτε σκάπτονται εἰς ἀργιλλῶδες σκληρὸν ἔδαφος, ἐν ἐπιπέδῳ, ἢ ἐπὶ λόφων ἢ τῶν κλιτύων αὐτῶν, ἢ λαξεύονται εἰς τὰς πλευρὰς συμπαγῶν βράχων, εἰς βραχῶδες ἔδαφος.

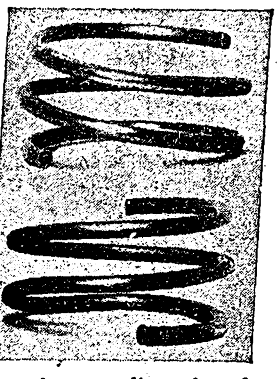

Ζεῦγος ἀργυρῶν ἑλικοειδῶν βραχιολίων, τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος, ἐκ τῶν εὑρεθέντων ἐν Βουνίῳ ὑπὸ τῆς Σουηδικῆς Ἀποστολῆς.

Ἐνίοτε οἱ ἐν ἀργιλλώδει ἢ ἀμμώδει ἐδάφει τάφοι κτίζονται ἐσωτερικῶς μὲ πελεκητὰς πέτρας τετραγώνους καὶ ἐπιμήκεις ἢ μὲ πλάκας λιθίνας ἢ μαρμαρίνας ἢ καὶ κονιῶνται (ἀσβεστώνονται, σουβατίζονται), ἵνα καταστῶσι στεγανοί, καὶ ἐπὶ τῆς κονιάσεως ἐκτελεῖται στιλπνὴ μαρμαροκονία, ἐνίοτε ἔγχρωμος. Οἱ ὑπὸ τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπαγόμενοι τάφοι δὲν ἔχουν κανονικὸν δρόμον, εἰ μὴ στρογγύλον, στενόν, ἢ εὐρὺ κάθετον στόμιον, δίκην στομίου λάκκου, ἐξ οὗ ἔλαβον τὴν ὀνομασίαν φρεατοειδεῖς ἢ λακκοειδεῖς. Ἐν αὐτοῖς εὑρίσκονται κυρίως ἀγγεῖα τῆς πρωτο-κυπριακῆς κεραμείας, ἐρυθρά, ἐστιλβωμένα, χειροποίητα, ποιμενικῆς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, χρήσεως. Οἱ ὑπὸ τὴν δευτέραν κατηγορίαν ὑπαγόμενοι τάφοι, ὡς καὶ οἱ τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς, ἔχουν κανονικὸν δρόμον, εἴτε διὰ βαθμίδων ἐν βράχῳ ἐσκαμμένων ἢ ἐν τῇ γῇ, εἴτε δρόμον ὁμαλόν, ἐπικλινῆ μέχρι τῆς εἰσόδου, ἥτις, κατὰ κανόνα, κλείει διὰ λιθίνων πλακῶν ἢ πετρῶν, ὁτὲ μὲν εἰργασμένων, ὁτὲ δὲ μή, καὶ ἐνίοτε στερεωμένων διὰ πηλοῦ ἐξ ἁπλοῦ χρώματος, ἐνίοτε δὲ ἐκτισμένων δι' ἀσβεστοπηλοῦ. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ἁπλῶς γεμίζονται αἱ ὀπαὶ διὰ χώματος καὶ μικρῶν λίθων.

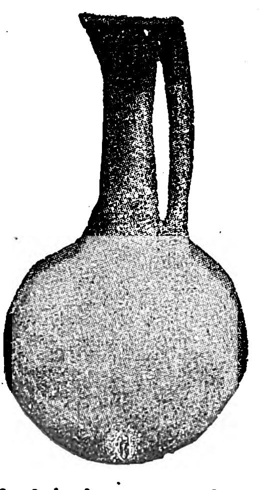

Ἐρυθρὸν ἀγγεῖον τῆς ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς, εὑρεθὲν ἐν Κυθραίᾳ (ἀρχ. Χύτροι).

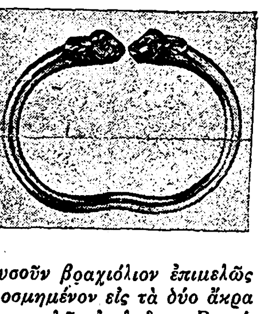

Χρυσοῦν βραχιόλιον ἐπιμελῶς κεκοσμημένον εἰς τὰ δύο ἄκρα διὰ κεφαλῶν ἀγελάδος (Βουνί. Ἀνασκαφαὶ Σουηδικῆς Ἀποστολῆς 1929).

Πλὴν τῶν ὡς ἄνω προϊστορικῶν εὑρημάτων καὶ τάφων, προϊστορικοὶ ἐν γένει συνοικισμοὶ εὑρέθησαν καὶ εἰς τὰς ἑξῆς τοποθεσίας ἐν Κύπρῳ.

Ἐπαρχία Λευκωσίας (ἀρχ. *Λήδρα*). Ἐνταῦθα, ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Ἁγ. Παρασκευῆς, εὑρέθησαν τάφοι τῆς χαλκίνης ἐποχῆς, ἐν τῇ περιοχῇ δὲ τῶν προαστείων τῆς πόλεως καὶ ἐν τῇ θέσει «Κουπάτοι» καὶ «Ἅγ. Ὁμολογηταί» νεκρόπολις τῶν ἱστορικῶν χρόνων μὲ πήλινα εἰδώλια καὶ θραύσματα πηλίνων καὶ λιθίνων ἀγαλματίων, ὡς καὶ ἐνεπίγραφον πέτραν ἐν τῇ ἐπιχωρίῳ κυπριακῇ γραφῇ. Ἐν τῇ θέσει Λεοντάρι Βουνό, περὶ τὰ 3 χιλ. νοτίως τῆς Λευκωσίας, αἱ διενεργηθεῖσαι ἀνασκαφαί, τῷ 1888, ὑπὸ τοῦ M. R. James ἔφερον εἰς φῶς θεμέλια κατοικιῶν τῆς ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς καὶ τάφους ἀπὸ τῆς πρωτορειχαλκίνης μέχρι τῆς ὑστερορειχαλκίνης ἐποχῆς. Τὸ μέρος τοῦτο

Digitized by Google

ἐχρησίμευεν ὡς ἀκρόπολις καὶ στρατιωτικὸς σταθμὸς τοῦ βασιλείου τῆς Λήδρας, ἥτις ἐξετείνετο μέχρι τοῦ νῦν χωρίου Ἀγλαντζιᾶ, μέχρι τῆς θέσεως τῆς σημερινῆς κυβερνητικῆς ἐπαύλεως Ἀθαλάσσης. Ἕτεροι μικροσυνοικισμοὶ παρουσιάσθησαν εἰς τὰς θέσεις Λαξιά, Κρύφτηδες, μὲ νεκρόπολιν τῆς γεωμετρικῆς ἐποχῆς, Λαμπερτήν, πλησίον τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγ. Μνάσωνος, μὲ νεκρόπολιν ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς, ἀνατολικῶς δὲ τοῦ μοναστηρίου καὶ μὲ ἐρείπια ἀρχαίου συνοικισμοῦ ἔνθα καὶ ἱερὰ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς «Μητρὸς Θεῶν» ἀνεκαλύφθησαν. Σημαντικώτατος συνοικισμὸς εἶναι ἡ πόλις Ταμασσός,

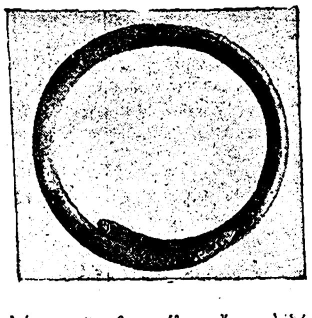

Ἀργυροῦν βραχιόλιον ἔχον τὰ δύο αὐτοῦ ἄκρα ἐν εἴδει ὄφεως.

[Βουνί: Ἀνασκαφαὶ Ἀρχαιολογικῆς Σουηδικῆς ἀποστολῆς 1929.]

ἥτις ἐξετείνετο ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ Πεδιαίου ποταμοῦ, περιλαμβάνουσα τὰ σημερινὰ χωρία Πέρα, Πολιτικόν, Ἐπισκοπειόν, ὡς καὶ τὴν θέσιν Φράγκισσαν, ἔνθα ἀνεκαλύφθη ἕτερον ἀρχαϊκὸν τέμενος τοῦ Ἀπόλλωνος. Παρὰ τὸ Γέρι ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ θέσι Φοινιτζές, εὑρέθη νεκρόπολις τῆς μεσορειχαλκίνης ἐποχῆς. Ἐν Δάλι (ἀρχ. *Ἰδάλιον*) εὑρέθη ἡ νεκρόπολις τοῦ ἀρχαίου βασιλείου τοῦ Ἰδαλίου. Αὕτη περιέχει τάφους ὅλων τῶν περιόδων ἀπὸ τῆς ὑστερορειχαλκίνης καὶ ἐντεῦθεν. Ἐνταῦθα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἦτο τὸ ἱερὸν ἄλσος τῆς Ἰδαλίας Ἀφροδίτης. Ἐνταῦθα ἐπίσης ἡ σουηδικὴ ἀρχαιολογικὴ ἀποστολή, ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ λόφου «Ἀμπυλερή», ἀνεκάλυψεν ἱερὸν τῇ θεᾷ Ἀθηνᾷ-Ἀνάτῃ. Νεκρόπολις ὑπάρχει καὶ παρὰ τὰ Λύμπια (*Ὀλύμπια* ἢ *Ὀλυμπία*). Ἐν Ἀλάμπρᾳ εὑρέθησαν δύο νεκροπόλεις, ἡ μὲν κατὰ τὴν θέσιν «Ἀσπρογῆ», ἡ δὲ κατὰ τὴν τοποθεσίαν «Μαυρογῆ» μὲ τάφους τῆς πρώτης καὶ μεσορειχαλκίνης ἐποχῆς. Ἐν Κυθραίᾳ, τῷ 1909, ἀνεσκάφη νεκρόπολις, ἐνταῦθα δ' ἀνευρέθη καὶ ὁ βασιλικὸς τάφος, οὕτω κληθεὶς ὡς ἐκ τοῦ πλούτου τῶν εὑρημάτων, ἀποτελουμένων ἐκ δύο χρυσῶν τετραγώνων πλακιδίων παριστώντων ἐστεμμένον τὸ βασιλικὸν ζεῦγος, ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ὀρειχαλκίνου κυπέλλου φέροντος δύο χρυσᾶς σφραγῖδας ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας διὰ λεπτῆς ἀργυρᾶς ταινίας ἀλλήλαις συνεχομένας, ἐξ ὀκτὼ χρυσῶν ῥοδάκων καὶ πολλῶν ὀρειχαλκίνων οἰκιακῶν σκευῶν ὡραιοτάτης

Περίαπτα ἐξ αἰγυπτιακῶν φαγεντιανῶν μετὰ χρυσῶν ἐνωτίων καὶ δακτυλιδίων, μαρτυροῦντα τοὺς μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Κύπρου δεσμοὺς (500–400 π. Χ.).

[Μάριον: Ἀνασκαφαὶ Σουηδικῆς ἀποστολῆς 1929.]

τέχνης. Ἡ στεφάνη ἑνὸς τῶν σκευῶν τούτων ἦτο διακεκοσμημένη δι' ἀναγλύφων ἐλάφων. Ἐν τῇ θέσει Φυλλέρι, προάστειον καὶ ἐπέκτασιν τῶν Χύτρων, ἀνεκαλύφθησαν, τῷ 1912, τρεῖς νεκροπόλεις μὲ τάφους καὶ εὑρήματα ἀντιπροσωπεύοντα ὅλας τὰς περιόδους ἀπὸ τῆς χαλκορειχαλκίνης ἐποχῆς μέχρι τῆς βυζαντινῆς περιόδου. Νεκροπόλεις ἐπίσης εὑρέθησαν ἐν τῷ χωρίῳ Μένοικον κατὰ τὴν τοποθεσίαν «Μάνα τῶν Παίδων» καὶ εἰς τὴν τοποθεσίαν Ἐτλὶκ τῆς Λεύκας καὶ Πλατάνι τοῦ Λιθροδόντα καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Μαθιάτης, ἔνθα εὑρέθησαν νομίσματα χαλκᾶ τῆς πτολεμαϊκῆς καὶ ῥωμαϊκῆς περιόδου, παριστῶντα τὸν ναὸν τῆς Παφίας Ἀφροδίτης μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΚΟΙΝΟΝ ΚΥΠΡ ΩΝ. Μεταξὺ τῶν νομισμάτων τούτων ὑπάρχει νόμισμα φέρον ἐν μὲν τῇ προσθίᾳ ὄψει προτομὴν τῆς Ἀφροδίτης τῆς Παφίας, φερούσης πυργωτὸν στέμμα καὶ βλεπούσης πρὸς τὰ δεξιά, ἐν δὲ τῇ ὀπισθίᾳ ὄψει ἀετὸν ἱστάμενον ἐπὶ κεραυνοῦ. Ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος, 310—305 π. Χ. Ἐρείπια ἀρχαίων συνοικισμῶν καὶ τάφοι εὑρέθησαν ἐπίσης παρὰ τὸ Βουνὶ (ἀρχ. *Αἴπεια*), ὅπου ἀποικία ἀθηναϊκή, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δημοφῶντος καὶ τοῦ Θησέως μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον. Ἐνταῦθα ἀπεκαλύφθησαν τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως Φιλοκύπρου μετὰ πολυτίμου θησαυροῦ, χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ, συγκειμένου ἐκ 2 ἀργυρῶν κυπέλλων, 1 ἀργυροῦ σκύφου, 4 χρυσῶν ψελλίων, 15 ἀργυρῶν ψελλίων, 4 χρυσῶν νομισμάτων δαρεικῶν τῆς ἐποχῆς Ἀρταξέρξου Α' καὶ

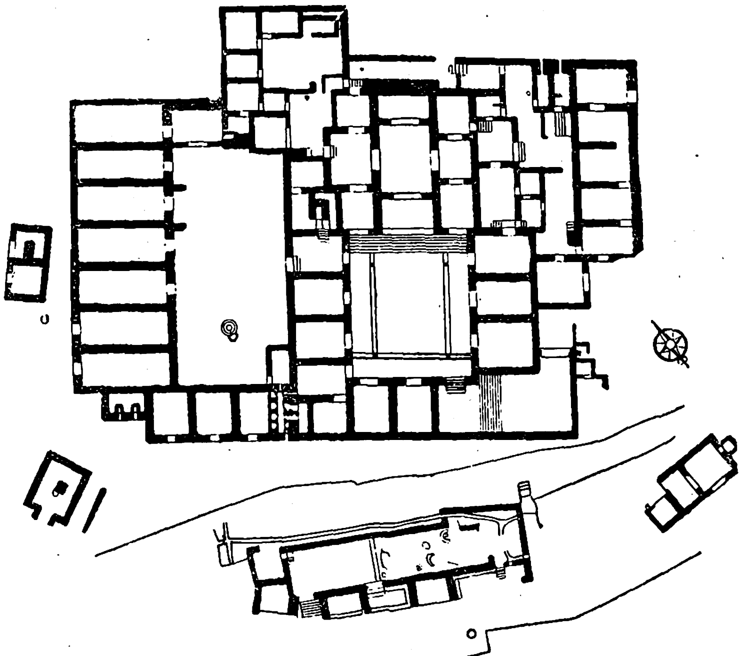

Σχέδιον τῶν ἀνακτόρων τοῦ Βουνίου (ἀρχ. Αἰπείας).

[Σουηδικαὶ ἀνασκαφαί.]

249 ἀργυρῶν νομισμάτων τοῦ τελευταίου ἡμίσεος τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Ἐπίσης ἀνεκαλύφθησαν οἱ ἱεροὶ βράχοι τῶν ἀνακτόρων, ἔνθα ἐλατρεύετο ἡ Παλλὰς Ἀθηνᾶ. Φαίνεται ὅτι τὰ ἀνάκτορα ταῦτα κατεστράφησαν βιαίως ἐκ πυρκαϊᾶς. Ἀνασκαφαὶ διενεργηθεῖσαι ὑπὸ τῆς σουηδικῆς ἀποστολῆς εἰς τὴν θέσιν τὴν κοινῶς καλουμένην «Παλιὰ χώρα, Καραβοστάσι», ἔφερον εἰς φῶς τὴν πόλιν *Σόλοι*, ἱδρυθεῖσαν ἐπὶ τῆς παραλίας ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φιλοκύπρου κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα, τῇ εἰσηγήσει τοῦ σοφοῦ Ἀθηναίου νομοθέτου Σόλωνος, ὅπως ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπὶ τοῦ ἀγόνου λόφου πρωτεύουσάν του, ἥτις νῦν ἀπεκαλύφθη κατὰ τὰς σουηδικὰς ἐπὶ τοῦ Βουνίου ἀνασκαφάς, καὶ κτίσῃ ἄλλην εἰς προσφορώτερον μέρος. Ἐνταῦθα ἀπεκαλύφθη καὶ ἐκαθαρίσθη τελείως ὁ χῶρος τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου, ὅπερ, ἀρχικῶς κτισθὲν τὴν Β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἀνῳκοδομήθη κατὰ τὴν τελευταίαν ῥωμαϊκὴν περίοδον, ὡς φρονεῖ ὁ καθηγητὴς Ἄϊναρ Δξέρσταδ. Πλὴν τοῦ θεάτρου ἀνεκαλύφθησαν τοῖχοι καὶ λείψανα 2 ἀρχαϊκῶν ναῶν δωρικοῦ ῥυθμοῦ, ἐκτισμένων εἰς τὸ διάμεσον τῶν τοίχων τοῦ θεάτρου μετὰ τῶν ἐξ ὀπτῆς γῆς ἀρχαϊκῶν εἰδωλίων τῶν ναῶν. Ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν Σόλων προῆλθε μεταξὺ ἄλλων γλυπτῶν καὶ τὸ ἐκ παρίου μαρμάρου ὡραῖον ἀγαλμάτιον τῆς Ἀφροδίτης Ἀναδυομένης, τὸ ἀποκείμενον ἐν τῷ κυπριακῷ μουσείῳ, ὅπερ εἶναι ἔργον τῆς σχολῆς τοῦ Πραξιτέλους.

Ἐπαρχία Κερυνείας. Πλεῖσται εἶναι ἐπίσης καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ εὑρεθεῖσαι ἀρχαιότητες. Ἐντὸς τῆς πόλεως Κερυνείας ἀπεκαλύφθησαν 2 μεγάλαι νεκροπόλεις μὲ τάφους ἀπὸ τῆς πρωΐμου ἐποχῆς τοῦ σιδήρου μέχρι τῆς μεσοβυζαντινῆς ἐποχῆς. Ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ κεῖνται καὶ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως *Πηγαί*, ἔνθα εὑρέθησαν δύο κεφαλαί, μία πηλίνη καὶ μία λιθίνη, ἀγαλμάτων τεραστίου μεγέθους καὶ ἀρχαϊκῆς τεχνοτροπίας. Ἀμφότεραι φέρουν περικεφαλαίαν, ἀνήκουν δέ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς βασιλεῖς τῆς Κερυνείας τῆς ΣΤ'—Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Ἁλώνια τῆς Βασίλειας, εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Λαπήθου, εὑρέθησαν, μεταξὺ ἄλλων, εἰδώλιον πλακωτόν, σανιδοειδὲς ἐκ πρασίνου ἀγαλματολίθου τῆς χαλκολιθικῆς ἢ νεολιθικῆς περιόδου, ὅπερ εἶναι σταυροειδές, παριστῶν γυναικείαν μορφὴν ἐκτείνουσαν ὁριζοντίως τὰς χεῖρας καὶ φέρουσαν βρέφος ἐπὶ τοῦ στήθους της, τῆς ὅλης παραστάσεως διαγραφομένης δι' ἐγχαράκτων γραμμῶν καὶ ἀναγλύφων σφαιριδίων. Τὸ εἰδώλιον τοῦτο παριστᾷ ἀναμφιβόλως τὴν Ἀφροδίτην Κουροτρόφον, εἶναι δὲ κατατεθειμένον ἐν τῷ κυπριακῷ μουσείῳ.

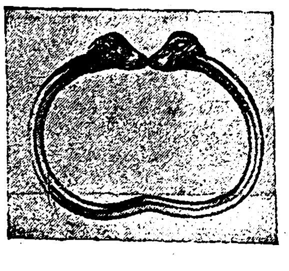

Βραχιόλιον τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος, ἀπολῆγον κατὰ τὰ δύο ἄκρα εἰς κεφαλὰς αἰγός.

[Βουνί: Ἀνασκαφαὶ Ἀρχαιολογικῆς Σουηδικῆς ἀποστολῆς 1929.]

Σπουδαιότατα εἶναι τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Κιρβοίας, ἣν ἀναφέρει ὁ Ἱεροκλῆς, μεταξὺ ἄλλων ἀρχαίων πόλεων τῆς Κύπρου. Κεῖνται ΒΔ. τοῦ χωρίου, ἐκτεινόμενα ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν μέχρι τῆς ἀκτῆς, ἧς δεσπόζει ἡ ὀχυρὰ ἀκρόπολις εἰς τὸ βορειότερον ἄκρον τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῆς βραχώδους ἀκτῆς, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς θαλάσσης, φαίνονται ἀρχαῖα τεχνητὰ λιμενικὰ καὶ ὑδραυλικὰ ἔργα, ἤτοι λιμενοβραχίονες, σχηματίζοντες λιμενίσκον, ἀποβάθρας ἢ προκυμαίας, μίαν διώρυγα 6 ποδῶν πλάτους καὶ 100 περίπου ποδῶν μήκους, σκαφεῖσαν ἐν βράχῳ, ἑνώνουσαν τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν μετὰ τοῦ πέριξ τῆς νησῖδος λιμένος, ὡς καὶ δεξαμενὴ τεχνητὴ μετ' αὔλακος συνεχομένης μὲ τὴν διώρυγα, χρησιμεύουσα δι' ἁλιευτικοὺς καὶ ἰχθυοτροφικοὺς σκοπούς. Ἐνταῦθα ἔκειτο τὸ κύριον ἀρχαϊκὸν τέμενος τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀφροδίτης. Πολλαὶ ὁδοὶ ἄγουσαι εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀνεκαλύφθησαν. Μία τούτων κατεσκευάσθη ἐπὶ τοῦ Ῥωμαίου αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου, ὡς ἀποδεικνύεται δι' εὑρεθείσης λιθίνης κυλινδρικῆς στήλης, ὕψους 3 μέτρων, φερούσης ἐπιγραφὴν ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστί. Κατὰ τὴν τοποθεσίαν Μελανδρύνα τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας εὑρέθησαν ἀρχαῖα ἐρείπια συνοικισμοῦ τοῦ ἀρχαϊκοῦ τεμένους, πλησίον τῆς μονῆς τῆς μητροπόλεως Κερυνείας. Ἐν τῇ τοποθεσίᾳ «Μοῦλοι» εὑρέθησαν τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας παραλίου πόλεως τῆς *Μακαρίας*, μὲ λείψανα τεχνητοῦ λιμένος καὶ προκυμαίας ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς. Ἡ Μακαρία περιελάμβανε καὶ τὰς ἐν Μελανδρύνῃ

Ἀγγεῖον μὲ τὴν κεφαλὴν τῆς αἰγυπτιακῆς θεότητος Θαβώρ.

Κυπριακὸν Μουσεῖον.]

Ὑπάτῃ, Ἁγίῳ Ἀμβροσίῳ, Χαρκῷ (=Χαλκῷ), Πλατυμμάτῃ, Βίκλᾳ, πρὸς δυσμάς, καὶ τὰς ἐν Καψάλλῳ, Κορωνιές, Ἁγίᾳ Μαρίνῃ καὶ Τρυπημένῃ ἀρχαίας ἐγκαταστάσεις μετὰ τῶν νεκροπόλεων

1) Ἀγγεῖον ἐξ ὀπτῆς γῆς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, ἔχον λαβὴν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἀνθρωπίνην μορφὴν (Μάριον. Σουηδικαὶ ἀνασκαφαὶ 1929). 2—3) Ἔγχρωμος ἀρχαία ὑδρία καὶ στάμνος (Βρεττανικὸν μουσεῖον).

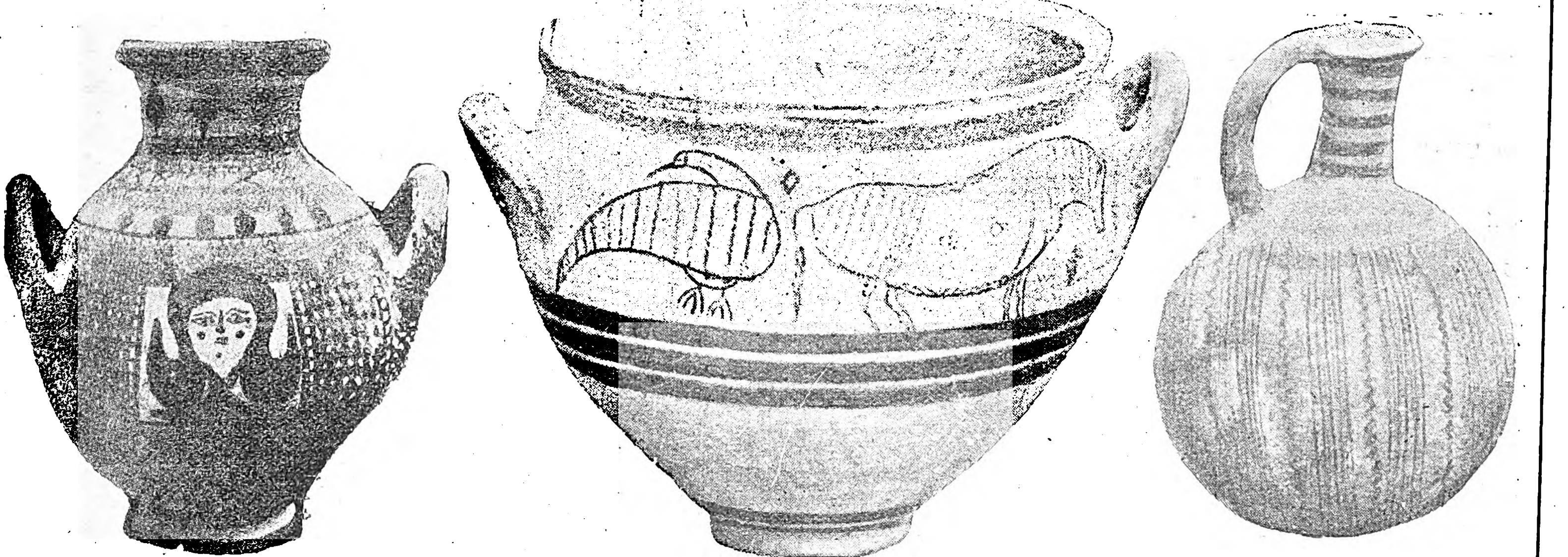

1) Κυπριακὸν ἀγγεῖον μὲ τὴν κεφαλὴν τῆς αἰγυπτιακῆς θεότητος Θαβὼρ (ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ Λ. Ζ. Πιερίδου). 2) Μυκηναϊκὸς κρατὴρ εὑρεθεὶς ἐν Κύπρῳ (Ἀραδίππου) ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ἀρχαίου Κιτίου. 3) Ἐρυθρὸν ἀγγεῖον τῆς ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς εὑρεθὲν ἐν Κυθραίᾳ (ἀρχ. Χύτροι).

1) Ἐρυθρὸς σκύφος, κεκοσμημένος διὰ γλαυκός, ἐμβλήματος τῆς Ἀθηνᾶς (Ε' π. Χ. αἰών, περίοδος καθ' ἣν εἰσήχθησαν εἰς Κύπρον πλεῖστα ἀγγεῖα ἑλληνικῆς ἀγγειοπλαστικῆς). [Μάριον: Σουηδικαὶ ἀνασκαφαὶ 1929.) 2) Ἀργυροῦν κύπελλον τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, πεποικιλμένον διὰ παραστάσεως ῥόδων (Βουνί: Σουηδικαὶ ἀνασκαφαὶ 1929). 3) Ἀργυροῦν κύπελλον μετὰ μεγάλων λαβῶν ἐκ τῶν εὑρεθέντων ἐν Βουνίῳ (Σουηδικαὶ ἀνασκαφαί).

Digitized by Google

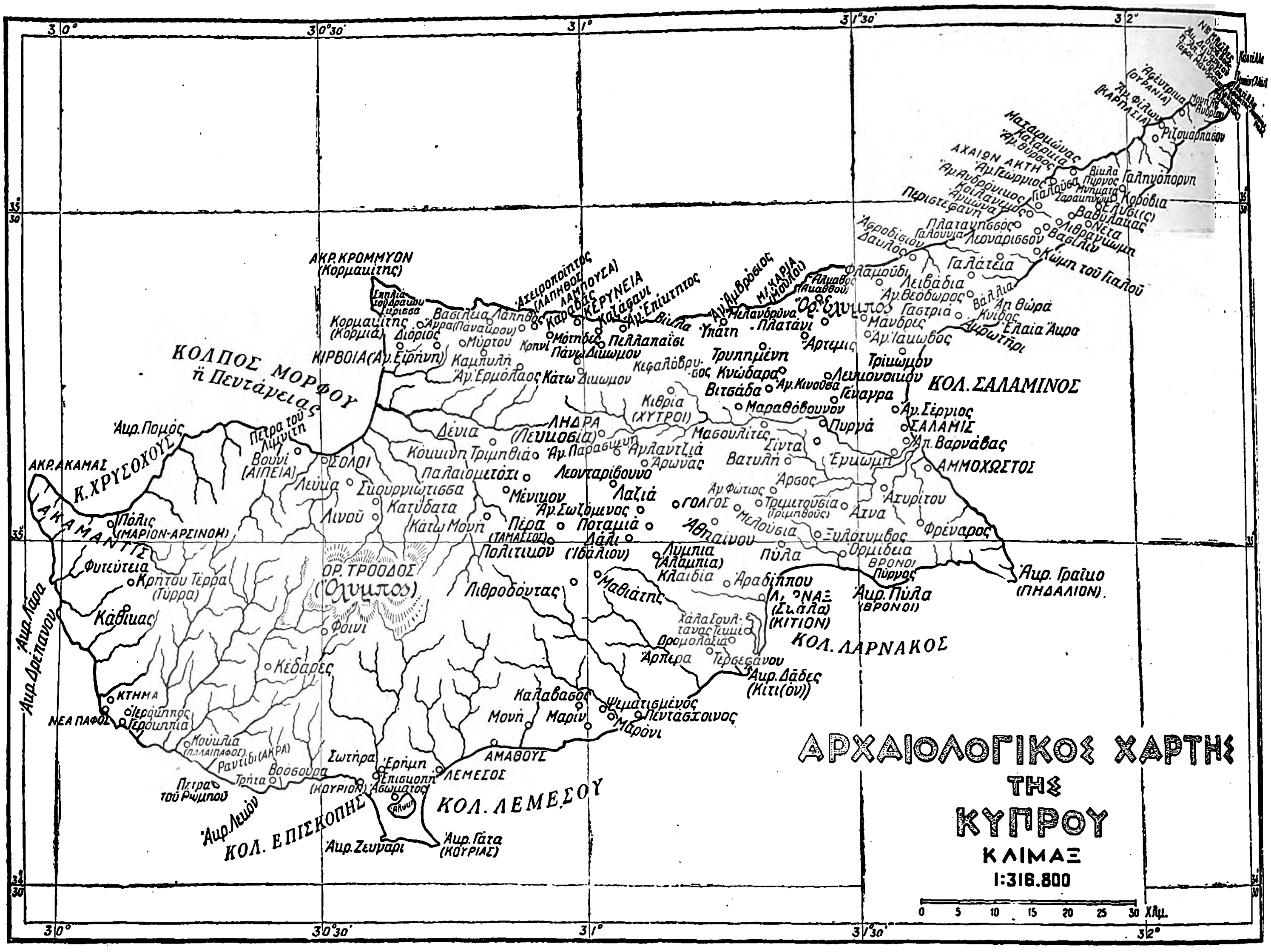

των. Ἡ πόλις αὕτη κατεστράφη προδήλως κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγρίων ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν καὶ δηώσεων τοῦ Ἀρούν-Ἐλ Ρασιδ (802—81 μ. Χ.) Τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Πάνακρον, ἣν ἀναφέρει Στέφανος ὁ Βυζάντιος, κεῖνται εἰς τὴν τοποθεσίαν «Ἄγραν». Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἦτο τὸ περίφημον «βαθύδενδρον Τέμενος», ὅπερ ἀναφέρει ὁ Νοννος καὶ ὅπερ, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ἦτο ἀφιερωμένον εἰς τὸν « Ἀπόλλωνα Μυρτάτην», λαβόντα τὸ ὄνομα ἐκ τῆς παρακειμένης πόλεως «Μύρτος», ἔνθα ἀφθόνως φύεται ἔτι τὸ ὁμώνυμον φυτόν. Ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Λάρνακα τῆς Λαπήθου, μεταξὺ τοῦ χωρίου καὶ τῆς μονῆς τῆς Παναγίας τῶν Καθάρων, παρὰ τὴν ἀτραπόν, εὕρηται νεκρόπολις μὲ τάφους ἀπὸ τῆς ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς· ἑτέρα νεκρόπολις μὲ τάφους ἀπὸ τῆς γεωμετρικῆς καὶ τῶν ἑπομένων περιόδων εὕρηται εἰς τὴν τοποθεσίαν «Ἄθωνας» καὶ εἰς Ἁγίαν Μαρίναν βορείως τοῦ χωρίου. Τὸ νέον χωρίον εἶναι ἐκτισμενον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἥτις ἐκαλεῖτο *Λακεδαίμων*, μετονομασθεῖσα εἰς μεταγενεστέρους χρόνους «Λάρνακας τῆς Λαπήθου», ὡς ἐκ τοῦ ἐπιθέτου τοῦ «Ναρνακίου Ποσειδῶνος», λατρευομένου ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτήν. Το σημερινὸν σχολεῖον τοῦ χωρίου εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ τμήματος τοῦ περιφήμου ναοῦ τοῦ Ναρνακίου Ποσειδῶνος, μνημονευομένου ἐν μακρᾷ ἐπιγραφῇ. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ χωρίου κεῖται περίοπτον ἀρχαῖον μνημεῖον, βράχος κωνοειδής, ὅπερ «Βράχος τοῦ Πτολεμαίου» καλεῖται ἄχρι τῆς σήμερον. Ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ μετώπου τοῦ βράχου ὑπάρχει ἔγγλυπτος δίγλωσσος ἐπιγραφή, ἑλληνιστὶ ἄνωθεν καὶ κάτωθεν φοινικιστί, ἀναμνηστικὴ δὲ τῆς μάχης τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Λαπήθου, συμμάχου τοῦ Ἀντιγόνου, τῷ 312 π. Χ.

Ἐπαρχία Ἀμμοχώστου. Αἱ σπουδαιότεραι ἀρχαιολογικαὶ τοποθεσίαι τῆς περιοχῆς ταύτης εἶναι αἱ ἑξῆς: Ἐν τῇ θέσει «Παοράκια» ἢ «Πετρερά», βορείως τοῦ χωρίου Μαραθόβουνον, νεκρόπολι μὲ τάφους ἀπὸ τῆς ὀρειχαλκίνης μέχρι τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ ἐρείπια ἀρχαίου συνοικισμοῦ. Ἐν τῇ θέσε «Βουνὸν» τάφοι λαξευτοί, ἐξ ὧν εἷς τεράστιος τάφος περιέχων 200 κρανία καὶ σωροὺ ὀστῶν. Ἐν τῇ θέσει «Κιορ Δερέ», μεταξὺ Βιτσάδας καὶ Κνωδάρω, εὑρέθη τέμενος, ἐν ᾧ ἀπεκαλύφθη πλῆρες λίθινον ἄγαλμα εἰς φυσικὸν μέγεθος, εἰς τὸ χωρίον δὲ τῇ. Βιτσάδας ἄλλο ἐνδιαφέρον τέμενος, ἐν ᾧ εὑρέθησαν ὀγκώδης λίθινο βωμὸς καὶ 4 ἀγάλματα λιθινα παριστῶντα γυναῖκας καὶ 2 παριστῶντα ἄνδρας, τέχνης τῆς Δ′ π.Χ. ἑκατονταετηρίδος. Εἰς τὰς τρεῖς πλευρὰς τοῦ βωμοῦ παρίσταται ἐν ἀναγλύφῳ ὁ Ἑρμῆς κρατῶν κηρύκειον καὶ φέρων τὸν πέτασον, ἡ Ἄρτεμις μὲ τὴν ἔλαφον, ἢ μᾶλλον κυνηγετικὸν κύνα παρὰ τοὺς πόδας της ἱστάμενον ἢ ἀτενίζοντα τὴν θεὰν ἐπιστρέφουσαν ἐξ ἄγρας, ἀκολουθοῦσι δὲ τέθριππον ἅρμα ὁδηγούμενον ὑπὸ ἁρματηλάτου φέροντος ἐπ᾽ ὤμου νεκρὸν ἢ ἡλιόπληκτον σῶμα ἀνθρώπου, οὗτινος τὴν κεφαλὴν ὑποστηρίζει ἡ Ἄρτεμις διὰ τῆς δεξιᾶς ψελλιοφόρου χειρός της. Ἔμπροσθεν τοῦ ἅρματος παρίσταται σύμπλεγμα ἀποτελούμενον ὑπὸ τῆς Δήμητρος, τῆς Κόρης (Περσεφόνης) καὶ μιᾶς θεραπαινίδος τῆς θεᾶς τῆς Γεωργίας, εἰς δὲ τὴν ἄλλην στενὴν πλευρὰν τοῦ βωμοῦ παρίσταται ἡ Παλλὰς πάνοπλος καὶ μετὰ τοῦ συμβόλου της, τῆς Γλαυκός, παρὰ πόδας. Ἐκ τῶν ἄνωθι εὑρημάτων εἰκάζεται ὅτι ἐδῶ, ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἐριβώλακος Μεσαορίας, ὑπῆρχεν ὁ κεντρικὸς ναὸς τῆς Δήμητρος, ἐν ᾧ ἐλατρεύοντο ἐπίσης ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Ἄρτεμις καὶ ὁ Κερδῷος Ἑρμῆς. Ἐν τῇ θέσει Ἁγία Τζινοῦσα καὶ Ἁγία Ζώνη, δυτικῶς τοῦ δρόμου Λευκονοίκου - Περιστερώνας, ὁ καθηγητὴς J. L Myres ἀνέσκαψε τῷ 1913 μέγα ἀρχαϊκὸν τέμενος τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος μὲ πολλὰ λίθινα ἀρχαϊκὰ καὶ τῆς ἑλληνιστικῆς καὶ ρωμαϊκῆς περιόδου μεγάλα καὶ μικρὰ ἀγαλμάτια. Περιπλέον εὑρέθησαν 1 ὀρειχάλκινον ἀρχαϊκὸν εἰδώλιον ἀνδρός, τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ 2 εἰδώλια ὀρειχάλκινα, παριστῶντα κύνας, σύμβολα τῆς Ἀρτέμιδος. Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Γαλουνίων κεῖνται τὰ ἐρείπια καὶ αἱ νεκροπόλεις τῆς ἀρχαίας πόλεως *Ἀφροδίσιον*, ἣν ἀναφέρουσιν ὁ Στράβων, ὁ Πτολεμαῖος καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος, καὶ ἣν συγγραφεῖς τινες ἔθεσαν εἰς διαφόρους ἄλλας θέσεις. Ἡ «Περιστεφάνη» εἶναι σπουδαιοτάτη προϊστορικὴ θέσις. Κεῖται περὶ τὴν $1/2$ ὥραν ΒΔ τοῦ Λιοναρίσσου εἰς τοποθεσίαν λίαν ὀχυράν. Ἡ ἀκρόπολις τῆς πόλεως, ἐξ ἧς καὶ «Κάστρον» ἐκλήθη, κεῖται ἐπὶ μεγάλου λόφου. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ λόφου κεῖται καὶ ἡ νεκρόπολις, χρονολογουμένη ἀπὸ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Αἱ λατρευόμεναι ἐνταῦθα θεότητες ἦσαν ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Ζεύς. Ἐν τῇ τοποθεσίᾳ «Βίκλα τοῦ Βασιλιοῦ» εὑρίσκεται νεκρόπολις μὲ τάφους τῆς πρωΐμου ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς. Ἡ θέσις τοῦ συνοικισμοῦ, μὲ ἴχνη μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, κεῖται ἀνατολικῶς τῆς νεκροπόλεως. Εἰς θέσιν «Μάνδρα τῆς κατσικιᾶς», μεταξὺ Λεοναρίσσου καὶ Βασιλιοῦ, κεῖται νεκρόπολις μὲ τάφους τῆς τελευταίας ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς, ἔνθα εὑρέθησαν μεγάλης ἀξίας καὶ ἀρχαιολογικοῦ ἐνδιαφέροντος μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα φέροντα παραστάσει ταύρων μαχομένων. Εἰς τὴν τοποθεσιαν «Χαλάσματα» τῆς Λιθραγκώμης κεῖται, ἐπὶ ὑψηλοῦ βραχώδους λόφου, ἀκρόπολις καὶ συνοικισμὸς τῆς ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς. Ἡ ἀκρόπολις περιστοιχίζεται διὰ πελασγικοῦ τείχους πάχους 8 ποδῶν. Εἷς ἐκ τῶν ὀγκολίθων τοῦ τείχους ἔχει μῆκος 8 ποδῶν καὶ πλάτος $2^1/_2$. Ἐντὸς τοῦ χώρου τῆς ἀκροπόλεως εὑρίσκονται καὶ τάφοι λαξευτοὶ ἐν βράχῳ, μὲ πολλὰς νεκρικὰς κόγχας, ἢ θαλαμίσκους, χωριζομένας διὰ κιονίσκων λαξευτῶν ἐν τῷ συμπαγεῖ βράχῳ. Ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ἀκροπόλεως κεῖνται τὰ ἐρείπια μεγάλης καὶ δὴ σημαντικῆς, ὡς φαίνεται, πόλεως, πρὸς βορρᾶν καὶ νότον, κάτωθεν τοῦ τείχους, ἐκτεινομένης καὶ μέχρι τῆς παρακειμένης βυζαντινῆς ἐκκλησίας τῆς «Παναγίας τῆς Κανακαρίας». Ἐκτενῆ ἐρείπια μεγάλης καὶ σημαντικῆς πόλεως καὶ ἐκτενεῖς ὡσαύτως νεκροπόλεις μὲ τάφους ἀπὸ τῆς ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς μέχρι τῆς βυζαντινῆς περιόδου κεῖνται ἐπὶ τῆς ΒΑ. ἀκτῆς τοῦ Ριζοκαρπάσου καὶ περὶ τὴν $1\ ^1/_2$ ὥραν ἀπέχοντα τούτου. Ἐνταῦθα εὕρηται ὀγκόλιθος, ὃν οἱ χωρικοὶ καλοῦσι «Δζάκον», καὶ ὅστις ἦτο προδήλως ἄγαλμα παριστῶν τὴν προτομὴν τοῦ Ἑρμοῦ ἐπὶ ὑψηλῆς κωνοειδοῦς βάσεως. Ἡ ἀρχαία πόλις ἠρχιζεν ἀπὸ τῆς ὑπερκειμένης λοφοσειρᾶς, ἢ σιμβάδος, κατερχομένη ἀπὸ τὴν παραλίαν πρὸς τὰ λατομεῖα. Ἡ ἀκρόπολις τῆς πόλεως κεῖται ἀνατολικῶς εἰς περίοπτον μέρος, πρὸς τὰ λατομεῖα, ἅτινα οἱ περίοικοι «Φυλακὰς» καλοῦσιν. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἀναμφιβόλως ἔκειτο ἡ ἀρχαία ὀνομαστὴ πόλις *Οὐρανία*, σύγχρονος τῇ *Καρπασίᾳ*, ἣν ἀναφέρει ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης λέγων: «Ἔπειτα (ὁ Δημήτριος) τοῖς πλησιοχώροις προσβολὰς ποιησάμενος (ὁ Δημήτριος Πολιορκητής) εἷλε κατὰ κράτος Οὐρανίαν καὶ Καρπασίαν». Ἡ πρώτη ἀπέχει περὶ τὰ 5 ἀγγλ. μίλια ΒΑ. τῆς δευτέρας. Ὁ Στράβων μετὰ τὴν Καρπασίαν λέγει: «Εἶτ' ἄκρα καὶ ὄρος· ἡ ἀκρώρεια καλεῖται Ὄλυμπος, ἔχουσα Ἀφροδίτης Ἀκραίας ναόν, ἄδυτον γυναιξὶ καὶ ἀόρατον· πρόκεινται δὲ πλησίον αἱ Κλεῖδες καὶ ἄλλαι δὲ πλείους, εἶθ' αἱ Καρπασίαι νῆσοι καὶ μετὰ ἡ Σαλαμίς, ὅθεν ἦν Ἄριστος ὁ συγ-

Πήλινον ἀγγεῖον μὲ παράστασιν τοῦ ἱεροῦ δένδρου μεταξὺ 2 πτηνῶν.

Digitized by Google

Digitized by Google

γραφεύς». Ἀνασκαφαὶ ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ διενηργήθησαν τῷ 1912. Ἐπὶ τῆς ἐν λόγῳ ἀκρωρείας ἔκειτο τὸ ταῖς γυναιξὶν ἄδυτον καὶ ἀόρατον ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης τῆς Ἀκραίας καὶ ἐνταῦθα δὲ ἦτο ἡ ἀκρόπολις τῆς πόλεως, ἥτις ἴσως ὠνομάζετο Ὄλυμπος, ὡς ἐκ τῆς ἀκρωρείας. Τὰ ἀγάλματα

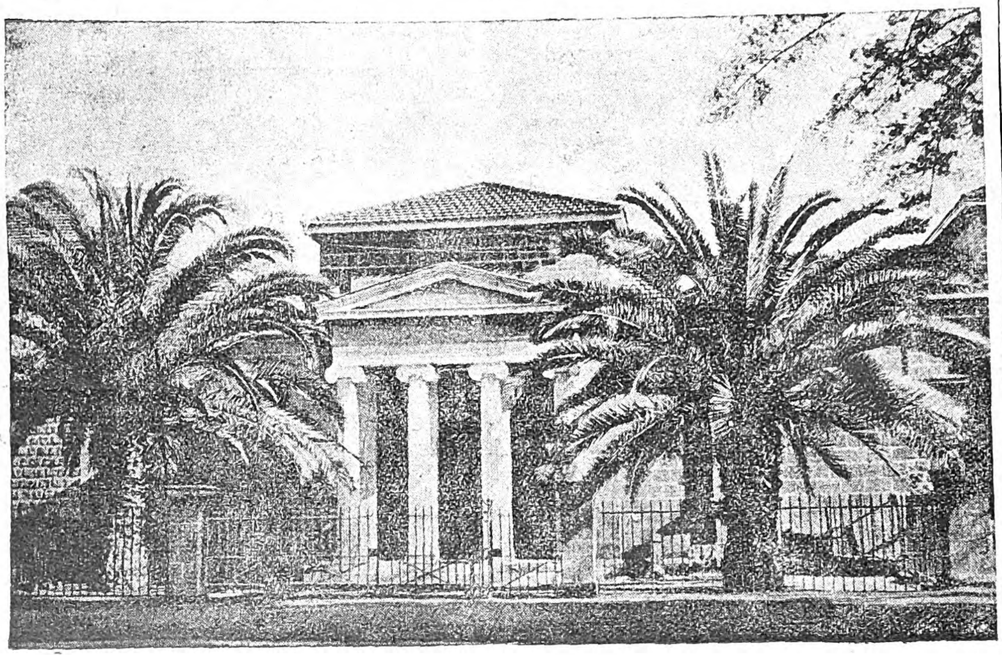

Τὸ ἐν Λευκωσίᾳ Κυπριακὸν Μουσεῖον.

τοῦ ναοῦ τῆς Ἀκραίας Ἀφροδίτης εὑρέθησαν εἰς θραύσματα, ἐρριμμένα ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἀπὸ τῆς ἀποκρήμνου νοτίας κλιτύος αὐτοῦ πρὸς δυσμὰς εἰς τὴν πεδιάδα. Ἡ ἀκρόπολις τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου ἔκειτο νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως, ἐνῷ ἡ τῆς ὀρειχαλκίνης καὶ σιδηρᾶς πρὸς βορρᾶν, πρὸς τὴν ἀκτήν. Ὁ R. Pococke συμπεραίνει ὅτι οἱ εὑρεθέντες ἐκεῖ τάφοι ἦσαν οἱ τάφοι τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς Καρπασίας. Εἰς τὴν τοποθεσίαν «Ποστάνια» καὶ θέσιν «Βίκλαν» ὑπάρχουσιν ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως καὶ νεκροπόλεως μὲ τάφους λαξευτοὺς ἀπὸ τῆς μεσορειχαλκίνης καὶ τελευταίας ὀρειχαλκίνης (μυκηναϊκῆς ἢ ἑλλαδικῆς Γ') περιόδου. Ἡ θέσις αὕτη ταυτίζεται μὲ τὴν ἀρχαίαν ἀποικίαν *Ἀχαιῶν ἀκτήν*. Ἐνταῦθα προσορμισθέντες οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ἀποβιβασθέντες ἔπηξαν τὰς πρώτας ἀποικίας των, ἐπεξετόθησαν δὲ ἀνατολικῶς μέχρι τῆς Οὐρανίας καὶ πέραν μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῶν Κλειδῶν, δυτικῶς δὲ μέχρι τῆς πόλεως Κερυνείας συμπεριλαμβανομένης, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὅλη βόρειος παραλία ἐκλήθη «Ἀχαιῶν ἀκτή». Ὁ Στράβων μετὰ τὸ Ἀφροδίσιον λέγει: «Εἶτ' Ἀχαιῶν ἀκτή, ὅπου Τεῦκρος προσωρμίσθη πρῶτον, κτίσας Σαλαμῖνα τὴν ἐν Κύπρῳ». Τὸ γεγονὸς τοῦτο συνέβη μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τελευταίας ὀρειχαλκίνης ἐποχῆς, ὅτε ἡ πόλις Ἀχαιῶν ἀκτὴ ἦτο ἤδη ἐν ἀκμῇ. Νοτίως τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου ἐντὸς τοῦ κυβερνητικοῦ δάσους τῆς Βάιλα, εἰς θέσιν «Ἅϊ Θῶρος» καὶ «Γρωτήρι» κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Κνίδου, ἐξακριβωθείσης δι' ἐπιτυμβίου ἐπιγραφῆς ἐν τῇ ἐπιχωρίῳ κυπριακῇ γραφῇ. Ἡ πόλις αὕτη ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Τζέτζη, λέγοντος: «Ὁ δὲ Κτησίας ἰατρός, υἱὸς τοῦ Κτησιόχου, ἐξωρμημένος πόλεως ἐκ Κνίδου τῆς Κυπρίας». Εἰς τὰς θέσεις ταύτας ὑπάρχει προϊστορικὴ νεκρόπολις μὲ τάφους ἀπὸ τῆς τελευταίας ὀρειχαλκίνης περιόδου. Βορειοδυτικῶς τοῦ χωρίου Ἐγκώμη, εἰς θέσιν «Ἅγιος Ἰάκωβος», εὕρηται ἐκτενὴς νεκρόπολις μὲ τάφους μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ἡ νεκρόπολις περικλείεται ὑπὸ μυκηναϊκοῦ τείχους ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων, μὲ τὴν εἴσοδον λαξευτὴν ἐν τῷ βράχῳ, ἔνθα φαίνονται τὰ σημεῖα τῶν τροχῶν τῶν νεκροφόρων ὀχημάτων. Αἱ διεξαχθεῖσαι ἐνταῦθα ἀνασκαφαὶ ἀπὸ τοῦ 1890 καὶ ἐντεῦθεν ὑπὸ τῶν Μάνρο, Τάββα καὶ τῶν καθηγητῶν Μάρρεϋ καὶ Μάϋρς ἔφερον εἰς φῶς πλεῖστα πολύτιμα εὑρήματα χρυσᾶ, ἐξ ἐλεφαντοστοῦ καὶ πήλινα μυκηναϊκῆς ἐποχῆς καὶ νεωτέρων χρόνων. Ἡ νεκρόπολις ἀνήκει εἰς τὴν περιώνυμον πόλιν Σαλαμῖνα, τὴν ὑπὸ τοῦ Τεύκρου ἱδρυθεῖσαν μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ἤτοι κατὰ τὴν ἑλλαδικὴν Γ' περίοδον ἢ μυκηναϊκήν. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην εὑρέθη καὶ σπουδαιοτάτη ἐπιγραφὴ ἐν τῇ ἐπιχωρίῳ κυπριακῇ γραφῇ, δι' ἧς τρανώτατα ἀποδεικνύεται ἡ ταυτότης τῆς ἀρχαίας κυπριακῆς διαλέκτου πρὸς τὴν αἰολοαρκαδικὴν καὶ τὴν δωρικὴν διάλεκτον, εἶναι δ' ἀφιέρωμα εἰς τὸν Δία τὸν Ἐπικοίνιον, οὗτινος τὸ ὄνομα οὕτως ἀναφέρεται. Οἱ ὑπάρχοντες ἐνταῦθα δύο παμμέγιστοι τύμβοι ἀνήκουν, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, ὁ μὲν εἰς τὸν μέγαν ἀνδρεῖον ἥρωα τῆς Σαλαμῖνος Ὀνήσιλον, ὁ δὲ εἰς τὸν γενάρχην Τεῦκρον. Ἐνταῦθα ἐπίσης εὑρέθη καὶ ὁ πρῶτος ἀρχαϊκὸς μέγας ναὸς τῆς πόλεως Σαλαμῖνος. Ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως *Γόλγοι* (νῦν Ἀθηαίνου) κεῖνται πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς σημερινῆς κωμοπόλεως καὶ ἐκτείνονται μέχρι τῆς ὠχυρωμένης ἀκροπόλεως, τῆς ἐπὶ λόφων εἰς τὸ βορειοανατολικὸν ἄκρον τῆς πόλεως κειμένης. Μέρος τῆς πόλεως μετὰ τεμενῶν περιεκλείετο ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς ἀκροπόλεως. Ἡ πύλη τῆς ἀκροπόλεως, ἀνοίγουσα πρὸς βορρᾶν, εἶναι πλάτους 33 βημάτων ἢ 66 ποδῶν. Ἐκ διαφόρων εὑρημάτων διεπιστώθη ἡ ἐν Γόλγοις λατρεία τῆς Ἀφροδίτης Παφίας, τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ἀρτέμιδος. Ἡ Ἀφροδίτη ἐλατρεύετο καὶ ὡς Γολγία, ὡς ἐκ τῆς ἕδρας της. ὑπῆρχε δὲ σημαντικὸν ἱερὸν αὐτῆς ἰδίως ἐντὸς τοῦ Ἄλσους.

Ἐπαρχία Λάρνακος. Ἐντὸς καὶ πέριξ τῆς πόλεως Λάρνακος ἀπεκαλύφθησαν τάφοι, ὧν τινες λαξευτοὶ καὶ ἄλλοι κτιστοί, μεγαλοπρεπεῖς, βασιλικοί, ἀπὸ τῆς πρωΐμου σιδηρᾶς καὶ γεωμετρικῆς περιόδου καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς. Ἐπὶ δὲ τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ Κιτίου, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Παμπούλα» καὶ ἥτις ἐδέσποζε τοῦ λιμένος τοῦ Κιτίου, εὑρέθησαν πλεῖστα ἐρείπια μεγάλων καὶ μικρῶν κτηρίων, ὡς καὶ τέμενος τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἀρχαϊκὸν τέμενος τοῦ Ἡρακλέους· ἕτερον τέμενος τῇ Ἀφροδίτῃ καὶ τῷ Ἀπόλλωνι ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν τοποθεσίαν «Καμηλαρκά», νοτιοδυτικῶς τῆς Λάρνακος.

Ἐπαρχία Λεμεσοῦ. Ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ σπουδαία ἀρχαιολογικὴ θέσις εἶναι ἡ *Ἀμαθοῦς*. Ἡ

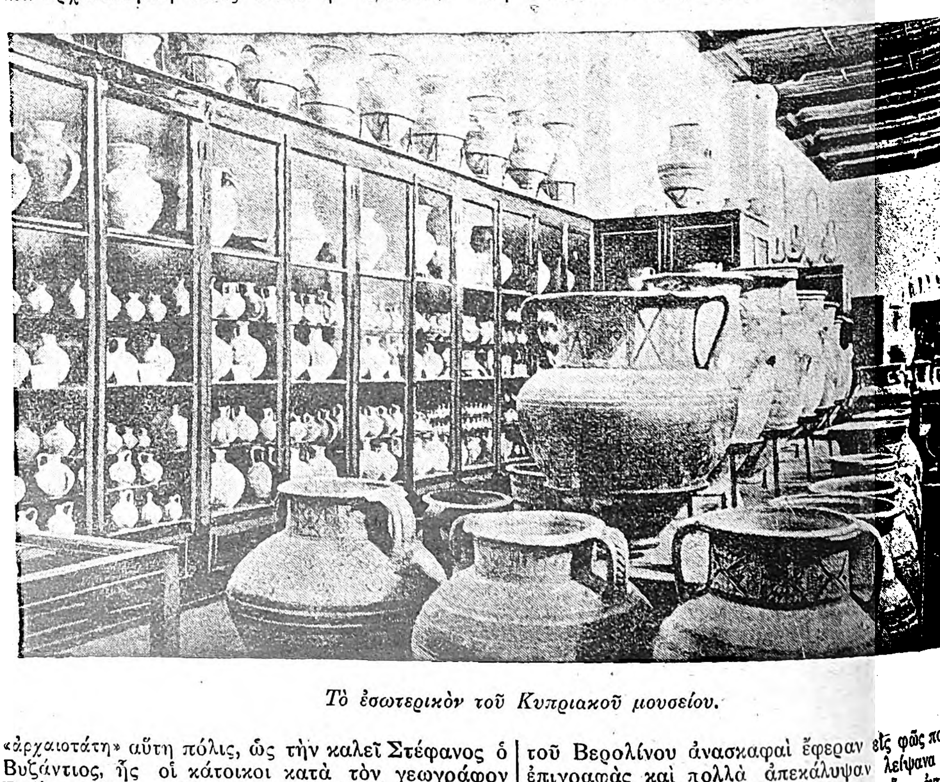

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Κυπριακοῦ μουσείου.

«ἀρχαιοτάτη» αὕτη πόλις, ὡς τὴν καλεῖ Στέφανος ὁ Βυζάντιος, ἧς οἱ κάτοικοι κατὰ τὸν γεωγράφον Σκύλακα (510 π. Χ.) ἦσαν «αὐτόχθονες», ἤτοι πανάρχαιοι Κύπριοι, ἀπέχει 6 μίλλια ΒΑ. τῆς Λεμεσοῦ. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐνταῦθα ἔφερον εἰς φῶς τάφους τῆς γεωμετρικῆς καὶ ἀρχαϊκῆς περιόδου (περίπου 1000—500 π. Χ.), ἐν οἷς εὑρέθησαν ἀγγεῖα κυπριακῆς καὶ ἀττικῆς τέχνης, ὡς καὶ ἄφθονα χρυσᾶ κτερίσματα καὶ πολύτιμοι λίθοι, καὶ δὴ καὶ αἰγυπτιακῆς τέχνης ἀντικείμενα, ἐξ ὧν καταδηλον γίνεται ὅτι ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξε μεγάλη καὶ εἶχε συχνὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Αἰγύπτου. Ἐξ Ἀμαθοῦντος καὶ ἐκ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως προέρχεται ἐπίσης ὁ ἀρχαϊκὸς κολοσσιαῖος λίθινος πίθος, ὁ φέρων 4 ἀναγλύφους κεφαλὰς ταύρου καὶ ἰωνικὰς σπείρας ἐπὶ τῶν 4 πλευρῶν του δίκην λαβῶν, τέχνης ἑλληνορρωμαϊκῆς (περίπου 800 π. Χ.). Ὁ πίθος οὗτος, ὅστις, κατὰ Φλώριον Βουστρώνιον, δύναται νὰ περιλάβῃ 100 μόδια σίτου, μετεκομίσθη εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου τῷ 1865. Ἡ Ἀμαθοῦς εἶναι προϊστορικὴ πόλις, ἱδρυθεῖσα καὶ ἀποικισθεῖσα ὑπὸ παναρχαίων ἑλληνικῶν λαῶν, αἰῶνας ὅλους πρὸ τῆς ἐν Κύπρῳ ἐμφανίσεως τῶν Φοινίκων, παρὰ τὰ ἀντιθέτως λεγόμενα ὑπὸ ἐνίων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων συγγραφέων, ὅτι ἡ ἵδρυσις τοῦ τε Κιτίου καὶ τῆς Ἀμαθοῦντος ἐγένετο ὑπὸ Φοινίκων. Τὸ μόνον ἀληθὲς περὶ Φοινίκων εἶναι ὅτι αὐτοί, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς πλέον χρόνους, περὶ τὸ 1000 ἴσως π. Χ., ὅτε ἡ Ἀμαθοῦς ἦτο ἤδη ἀκμαιοτάτη, ἐγκατεστάθησαν ἐν αὐτῇ ὡς ναυτίλοι ἔμποροι, σχηματίσαντες παροικίαν Φοινίκων ἐμπόρων. Ἀλλ' οἱ Κύπριοι δὲν ὀφείλουν εἰς τοὺς Φοίνικας τὸν πολιτισμόν των, οὔτε τὴν γραφήν, οὔτε τὰς τέχνας, ὡς λίαν ἐσφαλμένως ἐθεωρεῖτο ἀκόμη μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν ὑπὸ ξένων καὶ ἡμετέρων. Ἐν Ἀμαθοῦντι ἐλατρεύετο ἡ Ἀφροδίτη ὡς Ἀμαθουσία, πωγωνοφόρος, μετὰ τοῦ Ἀδώνιδος, ὁ Ξένιος Ζεὺς καὶ ὁ Τύριος Μελικάρθ (=Μελικάρτης, Ἡρακλῆς). Ἡ Ἀμαθοῦς ἦτο ὀνομαστὴ ὡς πλουσιωτάτη πόλις καὶ βασίλειον ἐν τῇ ἀρχαιότητι λόγῳ τῶν πλουσίων της μεταλλείων χαλκοῦ. Μεταξὺ τοῦ χωρίου Σωτήρα καὶ τῆς Ἐπισκοπῆς, εἰς τὴν τοποθεσίαν «Ληνικά», κεῖνται τὰ ἐρείπια ἀρχαίου συνοικισμοῦ ἀπὸ τῆς πρωτορειχαλκίνης ἐποχῆς. Ὁ συνοικισμὸς οὗτος, ὡς καὶ πολλαὶ νεκροπόλεις, ἀνήκει εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν *Κούριον*, ἥτις ἦτο ἀποικία Ἀργείων, κατὰ Στράβωνα.

Ἐπαρχία Πάφου. Καὶ ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι πλεῖσται ἀξιοσημείωτοι ἀρχαιολογικαὶ τοποθεσίαι. Ἐν πρώτοις, τὰ Κούκλια (=Παλαίπαφος). Ἐνταῦθα διενηργήθησαν ἀνασκαφαὶ τῷ 1888 ὑπὸ τῶν Γάρδνερ, Χόγαρδ, Τζέϊμς καὶ Σμίθ, ἀνευρέθησαν δέ, μεταξὺ ἄλλων, καὶ ὁ μέγας λαξευτὸς βασιλικὸς τάφος, ὁ γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Σπήλαιον τῆς Ρήγαινας», καὶ τὸ τεράστιον μὲ τεραστίους ὀγκολίθους κατασκευασθὲν κυκλώπειον ἢ πελασγικὸν προϊστορικὸν τεῖχος τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης Παφίας, τοῦ ὑπὸ τῶν Ταμεραδῶν ἱδρυθέντος, εὐρυνθέντος δ' εἶτα ὑπὸ τοῦ Κινύρου καὶ ἀνακαινισθέντος τέλος ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Αὐγούστου (44 π. Χ.—14 μ. Χ.). Τοῦτον, τὸν τελευταῖον μέγαν καὶ ὀνομαστὸν ναὸν τῆς Παφίας Ἀνάσσης Ἀφροδίτης, τῆς θεᾶς τῶν περιστερῶν, ἀνέσκαψαν καὶ ἀνεκάλυψαν τελείως οἱ εἰρημένοι Ἄγγλοι ἀρχαιολόγοι. Ἐν τῷ ναῷ ὑπῆρχε καὶ μαντεῖον τῆς Ἀφροδίτης, ὅπερ συνεβουλεύθη ὁ Τίτος τῷ 70 μ. Χ. Ἐν τῇ θέσει «Ραντίδιον» αἱ γενόμεναι παρὰ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου ἀνασκαφαὶ ἔφεραν εἰς φῶς πολλὰς ἐπιγραφὰς καὶ πολλὰ ἀπεκάλυψαν λείψανα διαφόρων τεμενῶν, ἐξ ὧν διαπιστοῦται ὅτι ἐνταῦθα ἐλατρεύοντο ὁ Ἀπόλλων, ὁ Διόνυσος, ἡ Δημήτηρ, ἡ Κόρη καὶ ἡ Ἀφροδίτη. Τὰ εὑρήματα ταῦτα ἀνήκουσι προφανῶς εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν

Digitized by Google

1) Ἄγαλμα τῆς Ἀρτέμιδος (Γ' π. Χ. αἰὼν) εὑρεθὲν ἐν Κιτίῳ. 2) Ἄγαλμα θεᾶς ἐπὶ θρόνου (Ε' π. Χ. αἰὼν) εὑρεθὲν ἐν Κιτίῳ. 3) Ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς (Γ' π. Χ. αἰὼν) εὑρεθὲν ἐν Σαλαμῖνι (Κύπρου).

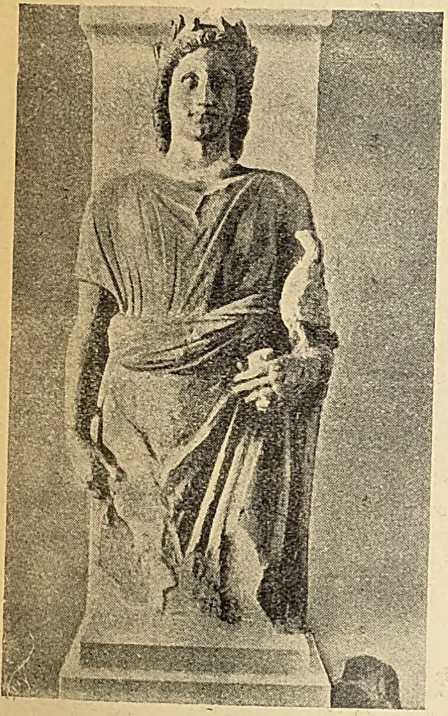
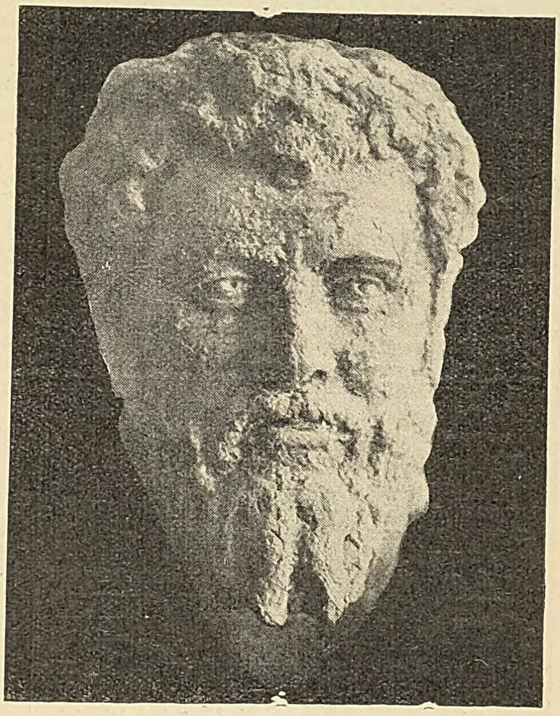
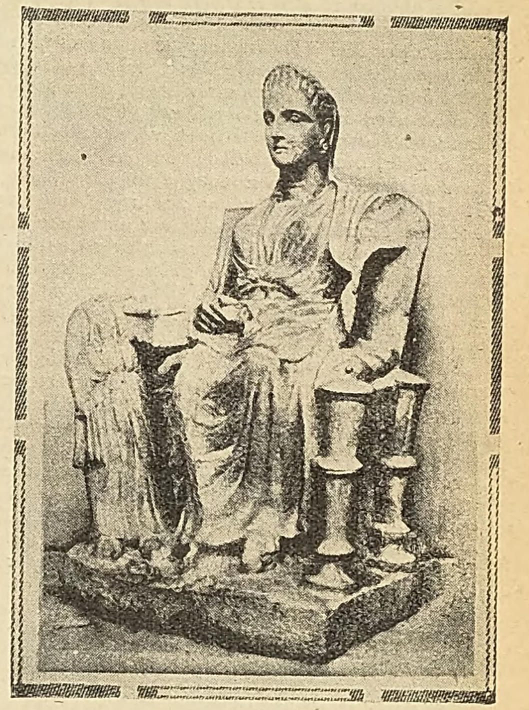

1) Λίθινον ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐναποκείμενον ἐν τῷ Κυπριακῷ μουσείῳ. 2) Κεφαλὴ τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου, εὑρεθεῖσα ἐν Κυθραίᾳ (Κυπριακὸν μουσεῖον). 3) Λίθινον ἄγαλμα Κυπρίας γυναικὸς μετὰ τοῦ ὑπηρέτου αὐτῆς, εὑρεθὲν ἔν τινι τάφῳ παρὰ τὸ Μάριον (Ἀνασκαφαὶ Σουηδικῆς Ἀποστολῆς 1929).

1) Ἄγαλμα γυναικὸς ἐπὶ τάφου (400 π. Χ.). 2) Μαρμάρινον ἄγαλμα κοιμωμένου Ἔρωτος, ἐναποκείμενον εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Λευκωσίας.

Digitized by Google

Ἄκραν, ἐξ ἧς καὶ ἡ Ἀφροδίτη ἐκλήθη «Ἀκραία», κατὰ Στράβωνα. Τὰ δὲ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων συνοικισμῶν καὶ νεκροταφείων, τὰ κείμενα εἰς τὰς παραλίους θέσεις «Παλιοχάνουτα» καὶ «Βουκολόμανδρα», δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Στράβωνος μνημονευομένας πόλεις *Βοόσουρα* (λέξις διατηρηθεῖσα ἐν τῷ σημερινῷ χωρίῳ «Πισσούρι» κατὰ παραφθορὰν) καὶ *Τρήτα*. Αἱ τρεῖς ὡς ἄνω πόλεις ἦσαν προδήλως συνέχεια τῶν ἀργείων ἀποικιῶν, τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸ Κούριον. Ἐν τῇ θέσει «Φυτεύτεια» εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως *Τύρρα*, ἧς μνείαν ποιεῖται ὁ Γερμανὸς συγγραφεὺς Ἔγελος καὶ ἧς τὸ ὄνομα διετηρήθη εἰς δύο χωρία παρακείμενα, ἤτοι Τέρρα καὶ Κρήτου Τέρρα. Ἡ νεκρόπολις, ἀνεξερεύνητος ἀκόμη, κεῖται βορειοανατολικῶς τῆς ἐκκλησίας. Ἄλλη ἀρχαία πόλις ἦτο τὸ *Μάριον*, πλησίον δ' αὐτῆς καὶ ἡ ἀρχαία ἀθηναϊκὴ ἀποικία τῆς *Ἀκαμαντίδος*, ἧς ἱδρυτὴς ὑπῆρξεν ὁ Ἀθηναῖος Ἀκάμας, ὅστις μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἦλθεν εἰς Κύπρον καὶ ᾤκησε τὴν περιοχὴν τοῦ μεγάλου ἀκρωτηρίου, ἱδρύσας ἐκ τῶν πρώτων τὴν πόλιν του, ἣν ὠνόμασεν Ἀκαμαντίδα, ἐξ ἧς καὶ τὸ ἀκρωτήριον *Ἀκάμας*. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἱδρυτὴν τῆς πόλεως Μάριον, οὗτος παραμένει ἄγνωστος· τοῦτο δὲ μόνον γνωρίζομεν περὶ Μαρίου, ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἤκμαζε περὶ τὸ 510 π. Χ. Τὴν ἑλληνικότητα τῆς πόλεως ταύτης μαρτυρεῖ καὶ ὁ γεωγράφος Σκύλαξ ὁ ἐκ Καρυάνδων λέγων: «Μάριον ἑλληνίς», καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Σουηδοῦ ἀρχαιολόγου Djerstad. Ἐνταῦθα, καθ' ὅλας τὰς ἐνεργηθείσας ἀνασκαφάς, ἠρευνήθησαν 1000 περίπου τάφοι, καλύπτοντες τὰς περιόδους ἀπὸ τῆς σιδηρᾶς ἢ γεωμετρικῆς ἐποχῆς μέχρι τῆς ἑλληνορρωμαϊκῆς. Τὰ πλούσια καὶ ποικίλα εὑρήματα τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἀριδήλως μαρτυροῦσιν ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρξε τῷ ὄντι μέγα καὶ ἔνδοξον ἑλληνικὸν κυπριακὸν βασίλειον, τὸ Μάριον, οὗτινος ἡ ἀκριβὴς θέσις πολὺ ἠμφεσβητήθη ὑπὸ πολλῶν γραψάντων περὶ αὐτοῦ, ἐνῷ ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο κάτω τῆς παλαιᾶς Ἀρσινόης. Ἐνταῦθα ἐλατρεύετο ἡ Περσεφόνη, ἡ Ἀφροδίτη καὶ ὁ Ζεύς, οὗτινος καὶ ἄλσος ὑπῆρχε διάσημον, ὥστε νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Στράβωνος. Ἡ εὐδαιμονία τοῦ Μαρίου καὶ τῆς Ἀρσινόης ὠφείλετο εἰς τὰ ἐγγὺς εὑρισκόμενα μεταλλεῖα τοῦ χαλκοῦ. Σπουδαιοτέρα ὅμως πόλις ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἦτο ἡ Πάφος (Νέα Πάφος). Ὁ Στράβων λέγει περὶ αὐτῆς: «Εἶθ' ἡ Πάφος, κτίσμα Ἀγαπήνορος, λιμένα ἔχουσα καὶ ἱερὰ . . . διέχει δὲ πεζῇ σταδίους ἑξήκοντα τῆς Παλαιπάφου».

Βορείως καὶ ἔξω τῶν φυσικῶν βραχωδῶν ὀχυρωμάτων τῆς πόλεως, μεταξὺ τούτων καὶ τῶν ἀπεράντων λατομείων αὐτῆς, τῶν κοινῶς «Παλαιόκαστρον» λεγομένων, καὶ μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ἀποκρήμνου λόφου, ἐφ' οὗ κεῖται σήμερον ἡ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας, εὕρηνται νεκροπόλεις ἐκτενεῖς μὲ τάφους ἀπὸ τῆς γεωμετρικῆς μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς καὶ βυζαντινῆς περιόδου, ἐξ ὧν περίοπτος καὶ μεγαλοπρεπέστατος ὁ μέγας τάφος τῶν βασιλέων τῆς Νέας Πάφου, διαδόχων τοῦ

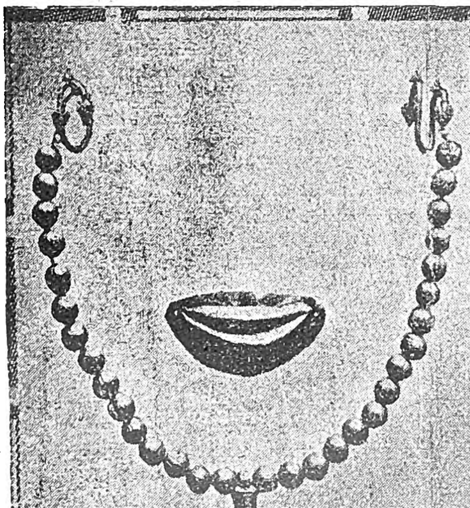

Χρυσοῦν περιδέραιον μετὰ ἐνωτίων καὶ χρυσοῦ ἐνταφίου ἐπιστομίου τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος.
[Ἀνασκαφαὶ Σουηδικῆς ἀποστολῆς 1929.]

Ἀγαπήνορος. Ἐκ τῶν ἀνὰ τὴν ἔκτασιν τῆς ἀρχαίας πόλεως σῳζομένων ἀρχαίων μνημείων ἀναφέρομεν τὰ ἐπὶ τοῦ λόφου, τοῦ γνωστοῦ ὡς «Σαράντα κολῶνες», ἐρείπια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης, τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Δήμητρος μὲ 20 κίονας, τὸ ἀμφιθέατρον, τὰς ὑδραποθήκας, τὴν ἀκρόπολιν, ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ λόφου ἐφ' οὗ τώρα εἶναι ἱδρυμένος ὁ πύργος τοῦ μεγάλου φάρου τῆς Πάφου, καὶ τὴν ἑτέραν ἀκρόπολιν πρὸς τὸ ΝΔ. ἄκρον τῆς πόλεως. Ἐφ' ὅλων τῶν ἀκροπόλεων τῆς Πάφου σῴζονται ἐρείπια καὶ θεμέλια ἀρχαίων κτηρίων. Εἰς τὸ βορειοανατολικὸν ἄκρον τῆς πόλεως σῴζονται ἐν καλῇ καταστάσει τὰ βαλανεῖα τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, τὸ μόνον ἀρχαῖον μνημεῖον ὅπερ ἵσταται θαυμάσιον καὶ ἐπιβλητικὸν ἐν τῇ θέσει

Βυζαντινὸς ὀρειχάλκινος κηροστάτης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας τῆς Κανακαρίας ἐν Καρπασίᾳ.

του. Πλησίον τῶν βαλανείων ἔκειντο τὰ ρωμαϊκὰ ἀνάκτορα τοῦ Σεργίου Παύλου, ἀνθυπάτου τῆς Κύπρου. Ἐκ τῶν γλυπτῶν εὑρημάτων τῆς Νέας Πάφου σπουδαιότατον εἶναι τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἔρωτος Κοιμωμένου, ἢ μᾶλλον ἐνεδρεύοντος, ἐπὶ κρήνης. Εἶναι ἐκ παρίου μαρμάρου καὶ τέχνης τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ἐν Νέᾳ Πάφῳ, πλὴν τῆς Ἀνάσσης Ἀφροδίτης, ἐλατρεύετο καὶ ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Δημήτηρ κατ' ἐπιγραφικὰς μαρτυρίας.

Βυζαντινοὶ ναοί. Ἐν Κύπρῳ, λόγῳ τῶν ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους αἰῶνας (Ζ'—Ι' μ. Χ.) διαρκεσασῶν κατὰ περιόδους ἀγρίων ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν, δῃώσεων καὶ καταστροφῶν, τῶν τε παραλίων καὶ μεσογείων πόλεων, ὀλίγιστα, δυστυχῶς, ἀρχαῖα βυζαντινὰ μνημεῖα, διαφυγόντα ὡς ἐκ θαύματος τὴν καταστροφήν, διεσώθησαν. Πλεῖσται, ἐν τούτοις, ἐκκλησίαι εἰς διάφορα τῆς νήσου μέρη, καίτοι ἠρειπωμέναι καὶ ἐγκαταλελειμμέναι, διατηροῦσιν εἰσέτι ἐν μέρει τὸν ρυθμὸν καὶ σῴζουσι πολλὰς τοιχογραφίας.

Ἀξιόλογον μνημεῖον εἶναι ὁ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λάρνακος, εἰς τὸ χωρίον Κίτι, βυζαντινὸς ναὸς τῆς Παναγίας Ἀγγελοκτίστου, ἐν τῇ μεγάλῃ ἀψῖδι ἢ κόγχῃ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ὁποίου διατηρεῖται εἰσέτι ἐν μέρει βυζαντινὸν μωσαϊκὸν τοῦ Ε' ἕως ΣΤ' αἰῶνος μ. Χ. Τὸ κτίσμα τοῦτο ἐνδέχεται νὰ ἐξετελέσθη περὶ τὸν ΙΒ' αἰῶνα κατὰ βυζαντινὸν ρυθμὸν καὶ τύπον, πρὸ τῆς ἐπιδράσεως τῆς γοτθικῆς τέχνης. Τὸ ἐν λόγῳ θαυμασίας τέχνης μωσαϊκόν, ἐκ πολυχρώμων ὑαλίνων κύβων ἢ ψηφίδων, παριστᾷ τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος εἰς φυσικὸν μέγεθος μὲ τὸ βρέφος Ἰησοῦν ἀναπαυόμενον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρός της. Δεξιὰ τῆς Θεομήτορος ἵσταται ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμμοχώστου ὑπάρχει ἐκκλησία βυζαντινὴ τῆς Παναγίας τῆς Κανακαρίας ἐν τῇ ὁμωνύμῳ μονῇ. Ἐν τῇ τρικλίτῳ ταύτῃ ἐκκλησίᾳ σῴζονται μωσαϊκὰ ἐξ ὑελουργίας πολυχρώμου. Τὸ κυριώτερον καὶ καλύτερον διατηρούμενον μωσαϊκὸν καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν κόγχην τοῦ ἱεροῦ και παριστᾷ τὴν Θεομήτορα ὡς Παντάνασσαν, καθημένην ἐν δόξῃ ἐπὶ οὐρανίου θρόνου μεταξὺ δύο φοινίκων, ὑποδηλούντων τὸν παράδεισον, καὶ κρατοῦσαν τὸ βρέφος Χριστόν. Οἱ ἀρχάγγελοι Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ ἵστανται ἑκατέρωθεν ὡς φρουροί. Κατὰ τὸν Σμυρνώφ, εἶναι τέχνης τοῦ ΣΤ'—Ζ' αἰῶνος. Πλὴν τῶν μωσαϊκῶν, ἀξιόλογα εἶναι και ὁ πολύτιμος πολυέλεος τοῦ ΙΑ' αἰῶνος καὶ εἰκόνες τῆς αὐτῆς περιόδου. Βυζαντινὸς ναὸς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος εἶναι καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Τζυρᾶς, ὡς κοινῶς καλεῖται, κειμένη ΝΑ. τοῦ χωρίου Λιβάδια τῆς Καρπασίας, εἰς τὰς ὑπωρείας βουνοσειρᾶς. Εἶναι καθαρῶς βυζαντινοῦ σταυρικοῦ ρυθμοῦ, μονόκλιτος βασιλικὴ μὲ κεντρικὸν θόλον ἢ τροῦλλον, ὅστις ὡς καὶ ὁλόκληρος ἡ ἐκκλησία, ἦτό ποτε κατάγραφος. Νῦν σῴζονται μόνον τμήματα πινάκων τοιχογραφιῶν ἐν τῷ τρούλλῳ καὶ ἐν τῷ τόξῳ τῆς ἐπὶ τοῦ βορείου τοίχου μεγάλης ἀψῖδος τοῦ κυρίου ναοῦ. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀράβων, τῷ 632 (ἢ 644), μέχρι τῆς λήξεως αὐτῶν, τῷ 696 μ. Χ. ἐπὶ Νικηφόρου Φωκᾶ, ἀνεκόπη, ὡς εἰκός, ἡ ἵδρυσις ναῶν καὶ δὴ τοιούτων διακεκοσμημένων διὰ πολυτίμων μωσαϊκῶν.

Μετὰ τὴν κατάπαυσιν ὅμως τῶν ἐπιδρομῶν τούτων καὶ τὴν ὁριστικὴν προσάρτησιν τῆς Κύπρου εἰς τὸν Βυζαντινὸν κράτος, καὶ δὴ ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, πολλαὶ ἐκκλησίαι βυζαντινο-κυπριακοῦ ρυθμοῦ μὲ κεντρικὸν θόλον ἢ ἄνευ τούτου εἶχον ἀνεγερθῆ καὶ διακοσμηθῆ διὰ τοιχογραφιῶν, οὐχὶ ὅμως μωσαϊκῶν. Τοιαύτη ἐκκλησία εἶναι ὁ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λάρνακος Ἅγιος Λάζαρος ἐν τῇ πόλει Σκάλα-Λάρνακος, τρίκλιτος, τρίκογχος, σταυροειδὴς ναὸς βυζαντινοῦ ρυθμοῦ. Τὸ ἀρχαιότερον τμῆμα τοῦ ναοῦ εἶναι ἡ κρύπτη, ἤτοι ὑπόγειος τάφος τοῦ ἁγίου Λαζάρου τοῦ Τετραημέρου, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου σῴζεται εἰσέτι ἡ μαρμαρίνη λάρναξ μετὰ τοῦ καλύμματος, ἔνθα περιείχοντο τὰ ὀστᾶ τοῦ ἁγίου. Ἐπίσης ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης εἰς Τόχνην καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Σταυροβουνιοῦ, ἔνθα ὑπῆρχε καὶ περίφημος σταυρὸς τεχνουργηθεὶς τῷ 1566 ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Λάσκαρη καὶ διακοσμηθεὶς ἐξαισίως τῷ 1742 ἢ 1792. Ἑτέρα σπουδαία βυζαντινὴ ἐκκλησία εἶναι ἡ τοῦ Ἁγίου Μάμαντος ἐν Ἄνω Λευκάροις. Μονόκλιτος μὲ κεντρικὸν τροῦλλον καὶ σταυρικοῦ βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, ἐκτίσθη τὸ πρῶτον τῷ 902, ἐπιδιωρθώθη δὲ τελευταίως τῷ 1902. Ἐνταῦθα ὑπάρχουσιν ἀρχαιόταται βυζαντιναὶ εἰκόνες καὶ χειρόγραφον ἐπὶ μεμβράνης Εὐαγγέλιον, ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λαμπαδιστοῦ καὶ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Ἡρακλειδίου.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λεμεσοῦ ἐν Ἀμαθοῦντι σῴζονται τὰ ἐρείπια ἀρχαίου μονοκλίτου βυζαντινοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Τύχωνος μὲ ἴχνη τοιχογραφιῶν. Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι διάσημος, διότι ἐν τῷ περιβόλῳ του ἔλαβε χώραν ἡ τελετὴ τῆς στέψεως τῆς Βερεγλαρίας, συζύγου τοῦ Ριχάρδου τοῦ Λεοντοθύμου ὡς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας τὴν 12 Μαΐου τοῦ 1191. Εἰς τὸ Ἄρσος τῆς Λεμεσοῦ σῴζεται ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀποστόλου Φιλίππου. Εἶναι βυζαντινή, τρίκλιτος, τρίκογχος μὲ καμαρωτὴν στέγην.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πάφου, ἐντὸς καὶ πέριξ τῆς ἀρχαίας πόλεως Νέα Πάφος, σῴζονται πλεῖσται παλαιοχριστιανικῆς ἐποχῆς κατακόμβαι, ἄλλαι μὲν διακεκοσμημέναι διὰ τοιχογραφιῶν, ἄλλαι δὲ καὶ ἄνευ τούτων. Σπουδαία κατακόμβη εἶναι ἡ τῆς Ἁγίας Σολομωνῆς, βαθυτάτη, εἰς ἣν κατέρχεταί τις διὰ πολλῶν βαθμίδων καὶ ἥτις σῴζει εἰς τὸ ἱερὸν καὶ τοὺς τοίχους της ἴχνη παλαιοτάτων τοιχογραφιῶν καὶ τὰ θεμέλια τοῦ κτιστοῦ τέμπλου της. Ἓν μίλλιον ἀνατολικῶς τῆς κατακόμβης ταύτης, εἰς τὰς πλευρὰς ὑψηλοῦ ἀποκρήμνου λόφου, εὕρηται ὁλόκληρον σύμπλεγμα λαξευτῶν κατακομβῶν, ὧν τινες καὶ σῴζουσιν εἰσέτι ἴχνη τοιχογραφίας. Αἱ κατακόμβαι αὗται κεῖνται εἰς τὴν ὑπὸ

Ἄγαλμα ἀνδρικῆς κεφαλῆς ἐξ ὀπτῆς γῆς εὑρεθὲν ἐν τάφῳ τοῦ Μαρίου
[Ἀνασκαφαὶ Σουηδικῆς ἀποστολῆς 1929.]

τῶν περιοίκων καλουμένην θέσιν «Ἑπτὰ Ἀϊγεώργκιες» (=Ἑπτὰ Ἅγιοι Γεώργιοι). Ἐντὸς τῆς πόλεως Νέας Πάφου σῴζεται ἡ ἐνοριακὴ ἐκκλησία τῆς Χρυσοπολιτίσσης ἢ Ἁγίας Παρασκευῆς, βυζαντινή, τρίκλιτος, τρίκογχος, μὲ κεντρικὸν θόλον. Ἦτο κατάγραφος, ἀλλ' αἱ τοιχογραφίαι κατεστράφησαν, συνεπείᾳ νεωτέρας ἀσβεστώσεως. Ὁ ναὸς

Digitized by Google

Digitized by Google

οὗτος ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΑ΄—ΙΒ΄ αἰῶνα. Ἀρχαιοτέρα ὅμως ταύτης ἦτο ἡ ἐπὶ ὑψηλοῦ λόφου οὐ μακρὰν ἀνατολικῶς τῆς Χρυσοπολιτίσσης κειμένη ἐκκλησία τῆς Παναγίας Θεοσκέπαστης, ἥτις ἦτο ἀρχαίας βυζαντινῆς ἐποχῆς (ΣΤ΄—Ζ΄ αἰῶνος). Ἡ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, φυλασσομένη ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ, θεωρεῖται μία τῶν 70 σεπτῶν εἰκόνων τῶν ἀποδιδομένων εἰς τὸν χρωστῆρα τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ. Ἐν Ἱερῷ Κήπῳ ὑπάρχει ἀρχαῖος βυζαντινὸς τρίκλιτος καὶ τρίκογχος ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, κτισθεὶς προδήλως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου εἰδωλολατρικοῦ ναοῦ τῆς Ἀφροδίτης ἐν Κήποις. Ὁ ναὸς οὗτος εἶναι μοναδικὸς ἐν Κύπρῳ, ὡς στεγαζόμενος μετὰ τοῦ συνεχομένου παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὑπὸ 7 θόλους, ἐφ' ᾧ καὶ ἑπτάθολος δύναται νὰ κληθῇ. Κατὰ τὸν Enlart, ὁ ναὸς δὲν εἶναι ἀρχαιότερος τοῦ Ι΄ καὶ νεώτερος τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος. Ἄλλοι ὅμως μεσαιωνοδῖφαι κυροῦσι τὴν γνώμην ἡμῶν, ὅτι ὁ ναὸς οὗτος εἶναι τοῦ ΣΤ΄ αἰῶνος. Ἑτέρα ἀξιοσημείωτος ἐκκλησία εἶναι ἡ κοινῶς καλουμένη «Χρυσολάκουρνας» Ἡ ἐκκλησία ἔχει δύο νάρθηκας, δυτικὸν καὶ βόρειον. Εἶναι ἔργον τοῦ Ι΄—ΙΒ΄ αἰῶνος. Σπουδαία ἀπὸ ἀπόψεως τοιχογραφιῶν εἶναι ἡ Παναγία ἡ Χρυσοπολίτισσα ἢ Καθολική, ἐν Κουκλίοις. Μονόκλιτος, μονόθολος, μὲ καμαρωτὴν στέγην βασταζομένην ὑπὸ δύο ὑψηλῶν ἁψίδων, τύπου βυζαντινῆς βασιλικῆς. Εἶχε δύο νάρθηκας, δυτικὸν καὶ νότιον. Ἐπὶ τοῦ βορείου, νοτίου καὶ δυτικοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ σῴζονται τμήματα πινάκων τοιχογραφιῶν τοῦ Ι΄—ΙΒ΄ αἰῶνος. Ἐν τῷ τρούλλῳ τοῦ ναοῦ σῴζονται τμήματα τεραστίας εἰκόνος τοῦ Παντοκράτορος καὶ κάτωθεν καὶ πέριξ τοῦ θόλου παρίστανται ἄγγελοι καὶ ἀπόστολοι. Ὅ,τι ὅμως εἶναι χαρακτηριστικώτερον καὶ σπουδαιότερον εἶναι πίναξ ἐν μέρει ἐφθαρμένος ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ, ὅστις παριστᾷ δύο ἀνθρωπομόρφους κερασφόρους κεφαλάς, ἐκ τοῦ στόματος τῶν ὁποίων ἐξερεύγονται οἱ ποταμοὶ Τίγρης καὶ Εὐφράτης, μὲ σχετικὰς ἐν ἀρχαίᾳ βυζαντινῇ γραφῇ ἐπιγραφάς· θαυμάσιαι εἶναι ἐπίσης καὶ αἱ εἰκόνες ἐπὶ τοῦ ξυλογλύπτου εἰκονοστασίου. Ἐξαίρεται ἡ εἰκὼν τῆς Θεομήτορος, ἧς ὁ μανδύας εἶναι πεποικιλμένος διὰ πολυτίμων λίθων, κλαδίσκων ἀμπέλου, ἀνθέων κτλ., τέχνης τοῦ ΙΔ΄—ΙΕ΄ αἰῶνος τῆς περιόδου τῶν Παλαιολόγων.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμμοχώστου μνημείων, ἡ ἐν Ἀρσινόῃ λαξευτὴ ἐν βράχῳ κατακόμβη τῆς ἁγίας Φωτοῦς (Φωτεινῆς) ἀνάγεται εἰς παλαιοχριστιανικὴν περίοδον. Σῴζονται ἐν αὐτῇ ἐλάχιστα ἴχνη τοιχογραφιῶν. Κυρίως βυζαντιναὶ εἶναι αἱ μικραὶ ἐκκλησίαι τοῦ Ἁγίου Συμεών, Ἁγίας Ζώνης καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, διατηροῦσαι ἴχνη τοιχογραφιῶν, ὡς καὶ ἡ τεραστίων διαστάσεων ἑλλη-

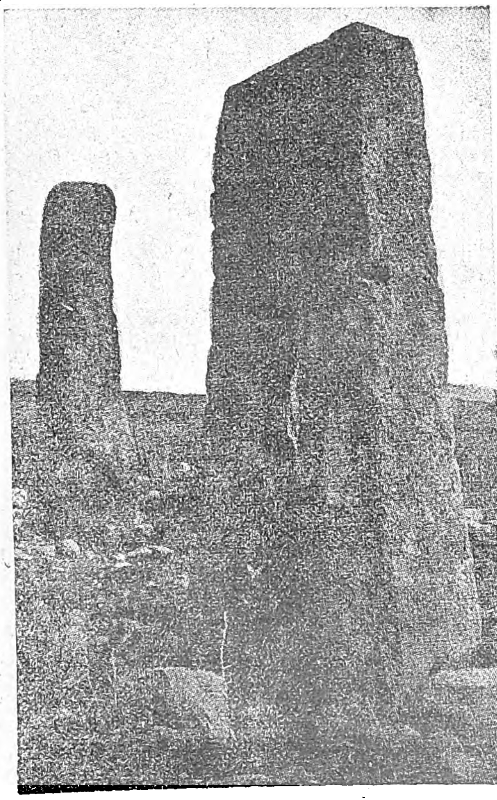

Ἀρχαῖοι μονόλιθοι ἐν τῇ πεδιάδι τῆς παλαιᾶς Πάφου.

νικὴ καθεδρικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, βυζαντινοκυπριακοῦ ρυθμοῦ τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος.

Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κερυνείας, ἐκ τῶν πολλῶν παλαιοχριστιανικῶν κατακομβῶν ἢ προσευχητηρίων ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ ἐν βράχῳ λαξευτὸν καὶ κατάγραφον παρεκκλήσιον τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης ἐν τῇ θέσει Καρακίζ. Ἐν τῇ κόγχῃ τοῦ ἱεροῦ, ἐν ᾗ εὕρηται καὶ ἡ ἁγία πρόθεσις, παρίσταται ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν προτομῇ, εὐλογῶν καὶ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ ἀγγέλων. Ἡ κατακόμβη εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «σπήλαιον τοῦ Ζωγράφου», ἕνεκα τῶν πολλῶν τοιχογραφιῶν, μὲ τὰς ὁποίας ἐκόσμησε τὸ ἐρημητήριόν του ὁ διάγων ἐκεῖ μοναχὸς ἢ ἀσκητής. Μεγαλοπρεπὴς εἶναι ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἱλαρίωνος, τοῦ διασήμου ἀσκητοῦ τοῦ Δ΄ μ. Χ. αἰῶνος, ἥτις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ ἀποκρήμνου καὶ δυσπροσίτου ὁμωνύμου ὄρους, ὕψους 2386 ποδῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, δεσπόζουσα τῆς βορείου ἀκτῆς καὶ τῆς πόλεως Κερυνείας. Ἡ ἐκκλησία εἶναι παλαιοβυζαντινῆς ἐποχῆς τοῦ ΣΤ΄-Ζ΄ αἰῶνος. Παρομοία εἶναι καὶ ἡ ἐκκλησία καὶ μονὴ τῆς Ἀντιφωνητῆς, μονόκλιτος, μονόθολος καὶ ὑποβασταζομένη ὑπὸ τεσσάρων κιόνων. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ σῴζεται ἐν καλῇ καταστάσει τέμπλον χρυσαλοιφωμένον, μὲ ὑποκύανον βαφὴν κάτωθεν, εἰς τὰ διάμεσα κενὰ τῶν ἀναγλύφων σκαλισμάτων, τῆς ΙΣΤ΄—ΙΖ΄ ἑκατονταετηρίδος. Ἡ μονὴ καὶ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸν Κουτζοβένδην κεῖται κάτωθεν καὶ νοτίως τοῦ ὀχυροῦ καὶ ἀπροσίτου φρουρίου τοῦ Βουφαβέντου ἢ κοινῶς «100 σπίτια τῆς Ρήαινας», ὅπερ ἀρχικῶς κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, ηὐρύνθη δὲ καὶ μετερρυθμίσθη ὑπὸ τῶν Λουζινιὰν κατὰ τὸν

Ἐρυθρὰ Ἀττικὴ λήκυθος τοῦ Ε΄ π. Χ. αἰῶνος εὑρεθεῖσα ἐν Μαρίῳ.

[Σουηδικαὶ ἀνασκαφαὶ 1929.]

ΙΓ΄ αἰῶνα. Ἡ μονὴ καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Ἀψιδωτίσσης (ἐκ τῆς ἀψῖδος, ἐν ᾗ εὕρηται ἡ εἰκὼν τῆς Θεομήτορος) εἶναι ἀρχαιοτάτη βυζαντινή. Σῴζεται ἐν καλῇ καταστάσει μόνον τὸ ἱερόν, συγκείμενον ἐκ τριῶν κογχῶν, καὶ τμῆμα τοιχογραφίας, ἐφ' οὗ μέρος τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν κάτω ἄκρων τοῦ ἁγ. Σπυρίδωνος μὲ κάθετον ἐπιγραφήν, ὡς καὶ πλεῖσται ἄλλαι εἰκόνες καὶ ἰδίως τῆς Παντανάσσης ἐντὸς τῆς θολωτῆς κεντρικῆς κόγχης, ἐν μεγάλῳ σχήματι, ἀνυψούσης τὰς χεῖρας ἐν προσευχῇ. Εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Κερυνείας ἀνήκει καὶ ἡ λεγομένη Ἀχειροποίητος ἐκκλησία, ἥτις εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸ Ἅγιον Μανδήλιον, ἤτοι τὴν Ἀχειροποίητον εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Ἐν τῷ ἱερῷ καὶ τῷ κυρίως ναῷ τὸ δάπεδον διατηρεῖ εἰσέτι τμήματα θαυμασίου μωσαϊκοῦ ἐκ μαρμαρίνων πολυχρώμων ψηφοθετημάτων διαφόρων γεωμετρικῶν σχημάτων. Μικρὸν ἐκεῖθεν τῆς μονῆς τῆς Ἀχειροποιήτου κεῖται ἡ ὡραία καὶ περίοπτος ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Εὐλαμπίου, τέχνης κυπριακο-βυζαντινο-γοτθικῆς τοῦ ΙΕ΄—ΙΣΤ΄ αἰῶνος.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας ἐκκλησιῶν μόνη ἡ ἐντὸς τῆς πόλεως Λευκωσίας ὑπάρχουσα διατηρεῖ, παρὰ τὰς πολλὰς προσθήκας καὶ ἀλλοιώσεις, τὸν ἀρχικὸν βυζαντινὸν ρυθμόν της. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ σῴζονται πολλαὶ βυζαντιναὶ εἰκόνες τοῦ Ι΄—ΙΓ΄ αἰῶνος. Εἰς τὴν πλευρὰν ἀποκρήμνου βουνοῦ, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Πεδιαίου, πλησίον τῆς κώμης Δευτερᾶ, ὑπάρχει ἡ κατακόμβη τῆς Χρυσοσπηλιώτισσας, ἀφιερωμένη εἰς τὴν Παναγίαν. Τὸ ἐν βράχῳ λαξευτὸν ναΐδιον εἶναι δίκλιτον, μὲ δύο κόγχας, ὧν ἡ μὲν διὰ τὴν Ἁγίαν τράπεζαν, ἡ δὲ διὰ τὴν Ἁγίαν πρόθεσιν. Ἀρχικῶς ἀμφότεραι ἦσαν κατάγραφοι, ἐλάχιστα ὅμως ἴχνη τῶν εἰκονογραφιῶν διατηροῦνται. Εἰς τὸ ἐκκλησίδιον καὶ μονὴν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἐν τῷ μικρῷ χωρίῳ τῆς διασήμου ἄλλοτε πόλεως Τρεμιθοῦντος σῴζεται εἰκὼν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος ἐπὶ γυψίνου στρώματος ἄνευ ὀθόνης. Ἑτέρα ἐκκλησία εἶναι ἡ τοῦ «Ἁγίου Νικολάου τῆς στέγης». Κεῖται ἐν τῇ θέσει Κακοπετριά, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Καρκώτου ποταμοῦ. Ἡ εἰκὼν τοῦ ἁγίου Νικολάου, ζωγραφία θαυμασίας τέχνης, εἶναι 2 περίπου μέτρων ὕψους ἐπὶ πλάτους 1 ½ μ. καὶ εἶναι ἐξωγραφημένη ἐπὶ μεμβράνης, κεκολλημένη ἐπὶ σανίδος. Ὁ ἅγιος εἰς φυσικὸν μέγεθος φέρει ἀρχιερατικὴν στολήν. Πέριξ, ἐν περιθωρίῳ, εἰκονίζονται τὰ διάφορα θαύματα αὐτοῦ. Ὁ στρογγύλος θόλος εἶναι κατάγραφος μὲ τὸν Παντοκράτορα εἰς μέγα σχῆμα, ὡς καὶ ἅπασαι αἱ πλευραὶ τῶν τοίχων. Εἰς τὸ κτιστὸν τέμπλον σῴζονται εἰσέτι δύο τοιχογραφίαι, ἡ τοῦ ἁγίου Πέτρου ἀριστερὰ καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Παύλου δεξιά. Τὰ διάμεσα ἀντικατεστάθησαν διὰ ξυλίνου τέμπλου ἐπιχρύσου, ἐπὶ ἐδάφους βαθέος κυανοῦ καὶ ἐρυθροῦ ἐναλλάξ. Ἄλλος σπουδαῖος βυζαντινὸς ναὸς εἶναι ἡ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Βαρνάβα καὶ Ἱλαρίωνος ἐν Περιστεριώνᾳ τοῦ Ἀκακίου, Μόρφου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λευκωσίας. Τρίκλιτος μὲ θόλον εἰς τὸ ἱερὸν καὶ δύο μικροὺς θόλους ἑκατέρωθεν. Σῴζεται ἐπιγραφή, ἐξ ἧς ἀποδεικνύεται ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρχεν εἰκὼν τοῦ ἀποστόλου Λουκᾶ. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ εὑρίσκονται καὶ πολύτιμοι μεμβρᾶναι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ φύλλον ἐκ τοῦ κατὰ Μάρκον εὐαγγελίου. Ἡ ἐκκλησία καὶ ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λαμπαδιστοῦ ἐν Καλοπαναγιώτῃ φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως συγκειμένη ἐκ δύο χωριστῶν κτηρίων, κατὰ τὴν τέχνην τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος συνδεδεμένων πρὸς ἄλληλα. Ἡ νότιος ἐκκλησία εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὸν ἅγιον Ἡρακλείδιον, ἡ δὲ βόρειος τιμᾶται ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λαμπαδιστοῦ. Ἡ ὀροφὴ εἶναι κυλινδρικὴ μὲ κεντρικὸν θόλον. Ὁ τροῦλλος βαίνει ἐπὶ τεσσάρων στρογγύλων κιόνων, καταγράφων, ὡς εἶναι καὶ ὁλόκληρος ἡ ἐκκλησία. Τὸ ξυλόγλυπτον τέμπλον εἶναι θαυμασίας τέχνης καὶ σπανίας ξυλογλυφῆς τοῦ ΙΔ΄—ΙΕ΄ αἰῶνος. Κατὰ τὸν καθηγητὴν Vogel, ἡ τέχνη τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὴν τῆς Καπνικαρέας τῶν Ἀθηνῶν, ἀνάγεται δὲ εἰς τὸν ΙΑ΄—ΙΓ΄ αἰῶνα. Ἡ μονὴ ὑπέρκειται τοῦ ποταμοῦ τῆς Μαραθάσης, ἐν τῇ κοίτῃ καὶ ταῖς ὑπωρείαις τῶν ὀχθῶν τοῦ ὁποίου εὕρηνται αἱ περίφημοι ἰαματικαὶ θέρμαι τοῦ Καλοπαναγκότου. Ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τοῦ Ἀσίνου (ἀρχ. *Ἀσίνη*) ἱδρύθη ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Ὁ ναὸς οὗτος κεῖται εἰς μονήρη θέσιν ἐντὸς τοῦ κυβερνητικοῦ δάσους «Ἀδελφοί». Καὶ ὁ ναὸς οὗτος ἔχει διπλῆν στέγην, τὴν κυρίαν κτιστὴν μὲ βόταν καὶ τὴν πρόσθετον ξυλίνην μὲ ὀπτὰς ἐγχωρίους κεράμους, πρὸς φύλαξιν ἐκ τῆς ἐπηρείας τῶν χιόνων.

Ταῦτα εἶναι τὰ σπουδαιότερα βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Κύπρου. Αἱ ἀρχαῖαι βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι τῶν ἐν Κύπρῳ σημαντικῶν μονῶν Κύκκου, Μαχαιράδου, Χρυσορροϊατίσσης, Τροοδιτίσης, Ἁγίου Μάμαντος, Μόρφου καὶ Ἁγ. Παντελεήμονος, ἀνεκαινίσθησαν εἴτε λόγῳ φθορᾶς χρόνου, εἴτε λόγῳ ἄλλων αἰτίων· πλὴν δὲ τῶν ἁγίων ἀρχαιοτάτων εἰκόνων των καί τινων κειμηλίων, ὡς ἡ χειρόγραφος ἐπὶ μεμβράνης τυπικὴ διάταξις τοῦ Νείλου τῆς Μαχαιράδος, εὐαγγέλιον χειρόγραφον καὶ ἄλλα φύλλα χειρόγραφα τῶν ἐπὶ μεμβράνης βιβλίων τῆς Χρυσορροϊατίσσης, ἡ μαρμαρίνη σαρκοφάγος τοῦ ἁγίου Μάμαντος κλπ., οὐδὲν ἄλλο σῴζεται ἐν αὐταῖς ἐκ τῆς βυζαντινῆς περιόδου.

Ι. Κ. ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΗΣ

Ἄλλα μεσαιωνικὰ μνημεῖα. Πλεῖστα εἶναι τὰ ἐν τῇ Κύπρῳ μνημεῖα—δημόσια ἔργα, ναοί, δημόσια κτήρια, ἰδιωτικὰ μέγαρα, ὑδραγωγεῖα, τείχη, ὀχυρώσεις κλπ.—, τὰ ὀφειλόμενα εἰς τοὺς Φράγκους κατακτητὰς (Λουζινιάν, Ἑνετούς, Γενουά-

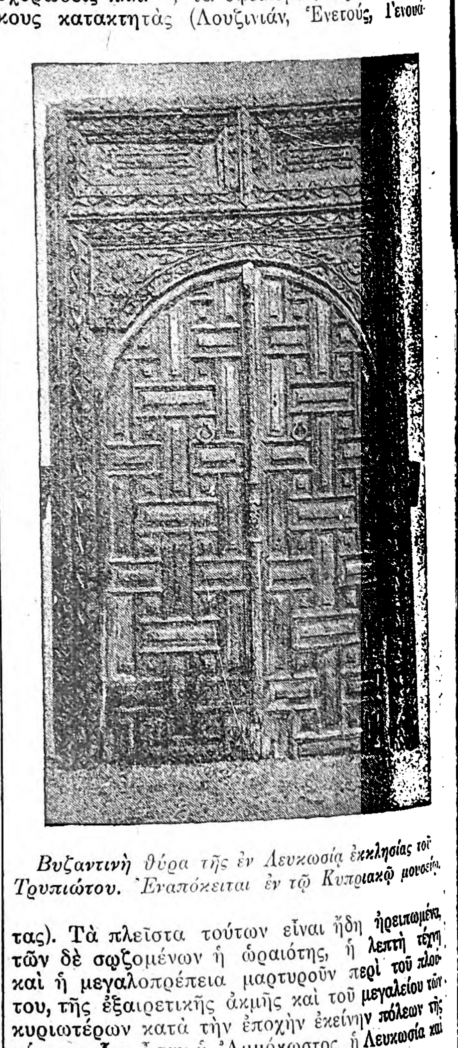

Βυζαντινὴ θύρα τῆς ἐν Λευκωσίᾳ ἐκκλησίας τοῦ Τρυπιώτου. Ἐναπόκειται ἐν τῷ Κυπριακῷ μουσείῳ.

τας). Τὰ πλεῖστα τούτων εἶναι ἤδη ἠρειπωμένα, τῶν δὲ σῳζομένων ἡ ὡραιότης, ἡ λεπτὴ τέχνη καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια μαρτυροῦν περὶ τοῦ πλούτου, τῆς ἐξαιρετικῆς ἀκμῆς καὶ τοῦ μεγαλείου τῶν κυριωτέρων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πόλεων τῆς νήσου, οἷαι ἦσαν ἡ Ἀμμόχωστος, ἡ Λευκωσία καὶ ἡ Κερύνεια.

Ἀμμόχωστος. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἐκ τῶν πλουσιωτέρων τῆς Μεσογείου,

Digitized by Google

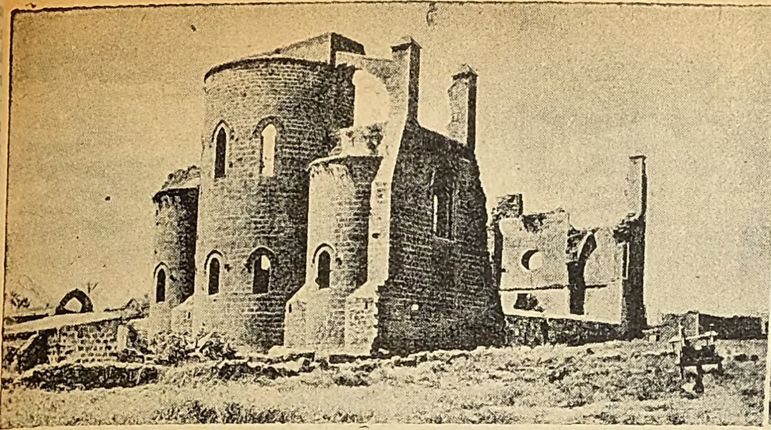
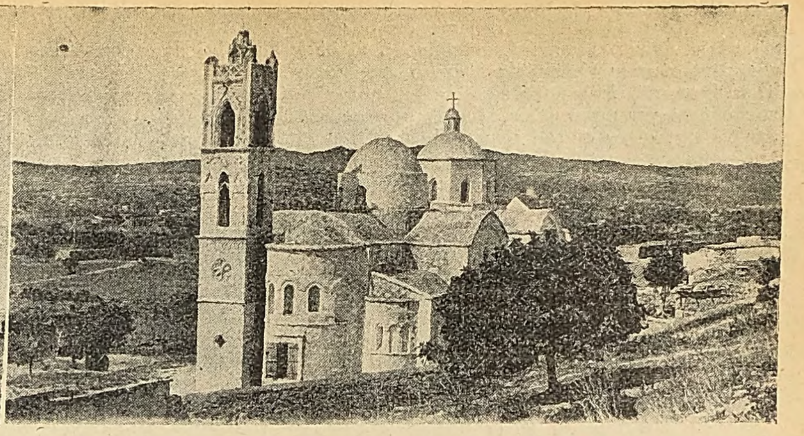

1) Ὁ ἐν Ἀμμοχώστῳ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. 2) Ὁ ἐν Καρπασίᾳ ναὸς τοῦ Ἁγίου Συνεσίου.

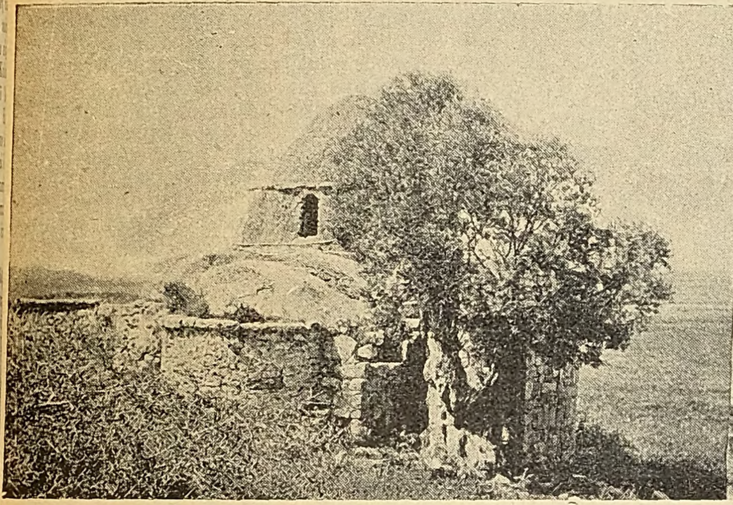
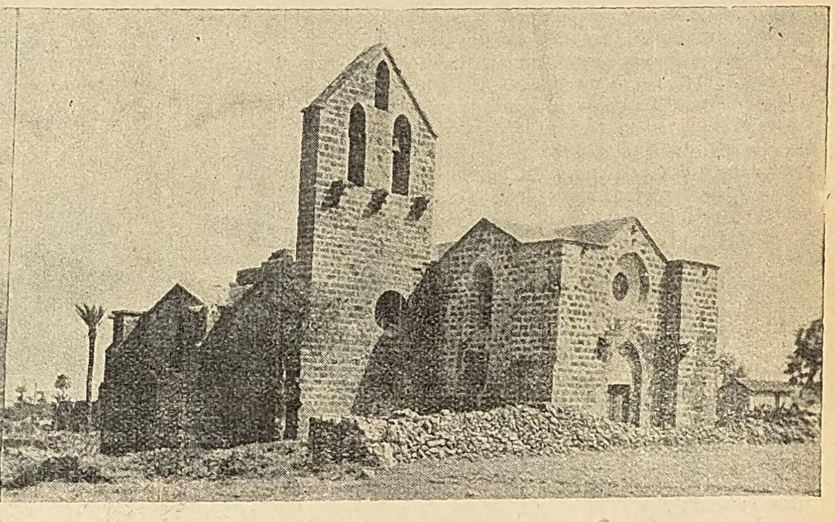

1) Δυτικὴ ἄποψις τῆς βυζαντινῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τῆς Κυρᾶς τῶν Λιβαδίων. 2) Ὁ Ἅγιος Γεώργιος Ξορινὸς ἐν Ἀμμοχώστῳ.

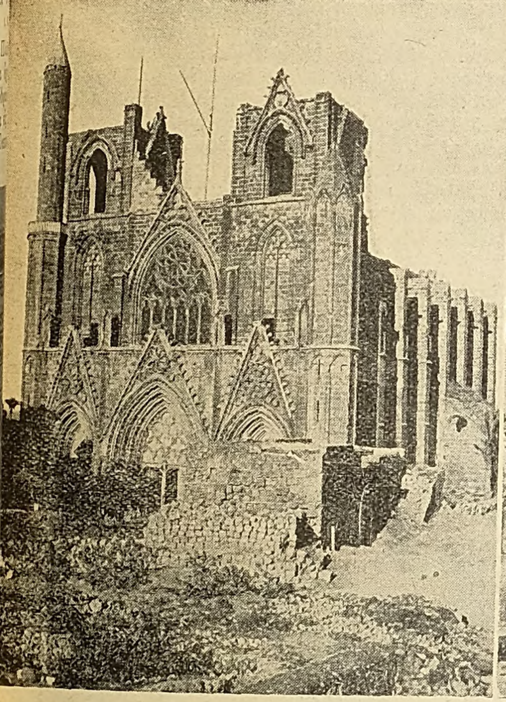
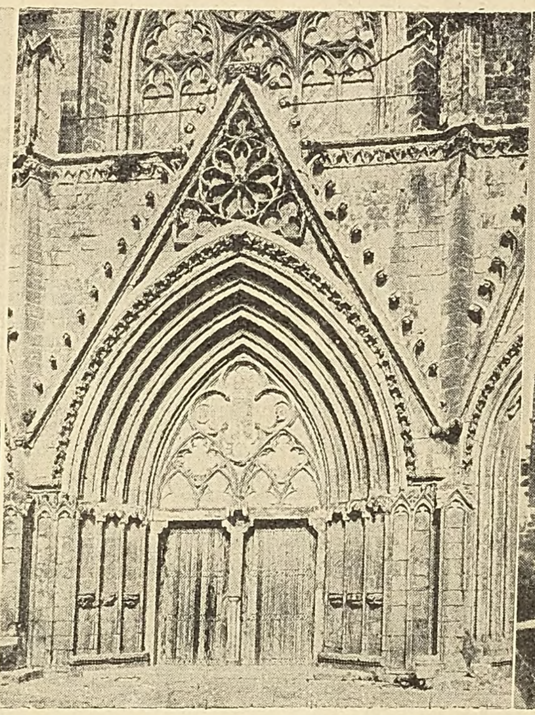

1) Ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἐν Ἀμμοχώστῳ. 2) Ἡ κεντρικὴ πύλη τοῦ ναοῦ. 3) Ὁ ἐν Λευκωσίᾳ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, μεταβεβλημένος εἰς τουρκικὸν τέμενος.

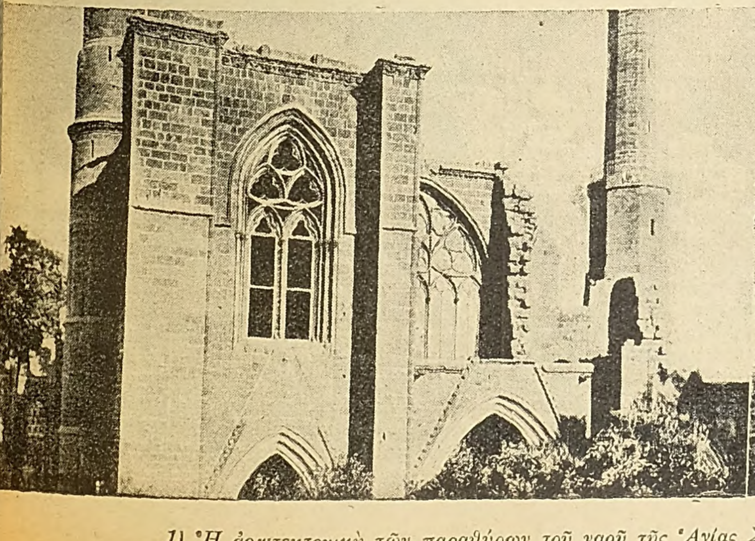
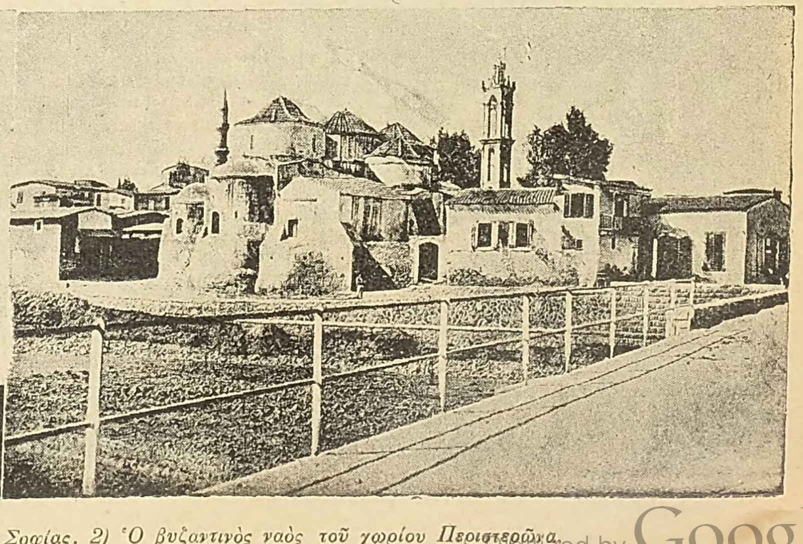

1) Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν παραθύρων τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. 2) Ὁ βυζαντινὸς ναὸς τοῦ χωρίου Περιστερῶνα.

Digitized by Google

κατοικουμένη ἀπὸ πάσης φύσεως ἐμπόρους τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Λέγεται ὅτι οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀνῆκον εἰς πεντήκοντα λαούς, αἱ δὲ ἐν αὐτῇ ὁμιλούμεναι γλῶσσαι ἀνήρχοντο εἰς ἑκατόν. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ μεγίστη ἐμπορικὴ κίνησις εἶχον καταστήσει τὴν πόλιν μίαν τῶν ὡραιοτέρων τῆς ἐποχῆς της, αἱ δὲ οἰκίαι, τὰ μέγαρα, τὰ δημόσια καὶ θρησκευτικὰ κτήρια ἦσαν πολυτελέστατα καὶ καλλιτεχνικώτατα διακεκοσμημένα μὲ ἔργα μεγάλων καλλιτεχνῶν.

Ναοὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπῆρχον περὶ τοὺς τριακοσίους, ἐκ τῶν ὁποίων σήμερον ἐλάχιστοι σῴζονται. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων εἶναι ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου (ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν τῆς νήσου μετεβλήθη εἰς τζαμίον), κτισθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ θεωρούμενος ὡς ἓν τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἐποχῆς του. Ἡ πρόσοψίς του εἶναι θαυμασίας ἀρχιτεκτονικῆς ἁρμονίας καὶ λεπτότητος καὶ πρὸς τὸ κάτω αὐτῆς τμῆμα καταλαμβάνεται ὁλόκληρος ἀπὸ τρεῖς μεγάλας θύρας, ἀποληγούσας ἄνωθεν εἰς γωνιώδη τόξα. Ἄνω, πρὸς τὸ κέντρον, ὑπάρχει μεγάλη ἁψὶς μὲ δύο σειρὰς παραθύρων, φερόντων ἐζωγραφισμένους ὑελοπίνακας. Τὸ δεξιὸν καὶ τὸ ἀριστερὸν τμῆμα τοῦ ὅλου κτηρίου καταλήγει εἰς δύο ὀκταγώνους πύργους, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ δεξιὸς ἀνυψώθη σημαντικῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ πρὸς την πρόσοψιν τμῆμά του καὶ ἐσχημάτισε τὸν μιναρὲν τοῦ τζαμίου. Ἐνταῦθα, καθὼς καὶ εἰς ἄλλα μεσαιωνικὰ μνημεῖα τῆς Κύπρου, ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ συχνὴ ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν διακοσμητικῶν στοιχείων, ἥτις ὅμως ἔχει γίνει μετὰ τόσης λεπτότητος καὶ τέχνης, ὥστε νὰ μὴ παρουσιάζῃ μονοτονίαν. Ὡς ἐξήγησις δὲ τῆς ἐπαναλήψεως αὐτῆς φέρεται ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὁ ἀρχιτέκτων, μὴ δυνάμενος νὰ συγκεντρώσῃ ἐν Κύπρῳ ἐπὶ τῷ αὐτῷ πολλοὺς διακοσμητὰς γλύπτας, ἠναγκάζετο νὰ ἀφαιρῇ λεπτομερειακά τινα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀσφαλῶς δὲν θὰ παρέλειπε κατὰ τὴν διακόσμησιν ἑνὸς ναοῦ τῆς Δύσεως, καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ ἀκαθορίστως ἄλλα. Ἕτερον λίαν ἐνδιαφέρον χαρακτηριστικὸν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κύπρου εἶναι ὅτι αὗται στεροῦνται στέγης καὶ θόλου, ἀντὶ τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπίπεδον ἐπίστρωμα ἀμμοκονιάματος.

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἶναι ἐξαιρετικῆς ὡραιότητος καὶ συγχρόνως ἄκρας ἁπλότητος, κατ' ἐξηκριβωμένας δὲ πληροφορίας ὁ ναὸς οὗτος, πρὸ τῆς μεταβολῆς του εἰς τζαμίον, ἦτο διακόσμητος μὲ πολλὰς ἐνδιαφερούσας τοιχογραφίας, τὰς ὁποίας οἱ Τοῦρκοι ἐκάλυψαν διὰ παχέος ἀσβεστοκονιάματος. Δώδεκα κίονες στρογγύλοι, ἐπιβλητικῶς διατεταγμένοι εἰς δύο σειράς, χωρίζουν τὸν ναὸν εἰς τρία μέρη. Ἐκ τῶν παλαιῶν θησαυρῶν δὲν σῴζονται πλέον εἰμὴ μόνον δύο κηροστάται τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὕψους ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου, κεκοσμημένοι διὰ φύλλων καὶ καρπῶν συκῆς καὶ ἀπιδέας ἐξ ἐσφυρηλατημένου σιδήρου.

Κατὰ τὴν κατοχὴν τῆς Κύπρου ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν ἐτοποθετήθησαν πρὸ τῆς πύλης τοῦ ναοῦ, ἐπὶ τῆς πλατείας, δύο κίονες προερχόμενοι ἐκ Σαλαμῖνος, μεταξὺ δ' αὐτῶν ἀνετέθη σαρκοφάγος

Βυζαντινὸς ἀργυροῦς δίσκος ἐν ἐκτύπῳ τοῦ Η' αἰῶνος.

εὑρεθεῖσα ἐν Πάφῳ καὶ ὑπολαμβανομένη κοινῶς ὡς τάφος τῆς Ἀφροδίτης.

Πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ νάρθηκος τοῦ ναοῦ, συνεχόμενον πρὸς τὴν μητρόπολιν καὶ κλεῖον τὸ νότιον τμῆμα τῆς πλατείας, ὑπάρχει οἰκοδόμημα, τοῦ ὁποίου δὲν μένει πλέον εἰμὴ μόνον τὸ ἰσόγειον ἄνωθεν δ' αὐτοῦ δῶμα, ὅπερ ἀπετέλει τὸ δάπεδον μεγάλης αἰθούσης τοῦ μητροπολιτικοῦ μεγάρου, ἢ πιθανώτερον αἰθούσης σχολείου, ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα οἱ ἐπίσκοποι τῆς Κύπρου ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διατηροῦν παρὰ τὰς μητροπόλεις των. Τὸ οἴκημα τοῦτο, κτισθὲν κατὰ τὸν ΙΕ' ἢ ΙΣΤ' αἰῶνα, εἶναι κεκοσμημένον διὰ ζωγραφιῶν ζωηροτάτων, μετρίας ὅμως ἐκτελέσεως.

Ὁ Ἅγιος Νικόλαος τῆς Ἀμμοχώστου εἶναι ἀνυπέρθετος ἐκ τῶν ἱστορικωτέρων ναῶν τῆς νήσου. Ἐν αὐτῷ ἐστέφοντο οἱ Φράγκοι βασιλεῖς τῆς Κύπρου καὶ Ἱερουσαλήμ, ἐν αὐτῷ δ' ἐπίσης ὁ Πέτρος Α' Λουζινιὰν ἀνερχόμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου την 5ην Ἀπριλίου 1360, ἐδέχθη, περιστοιχιζόμενος

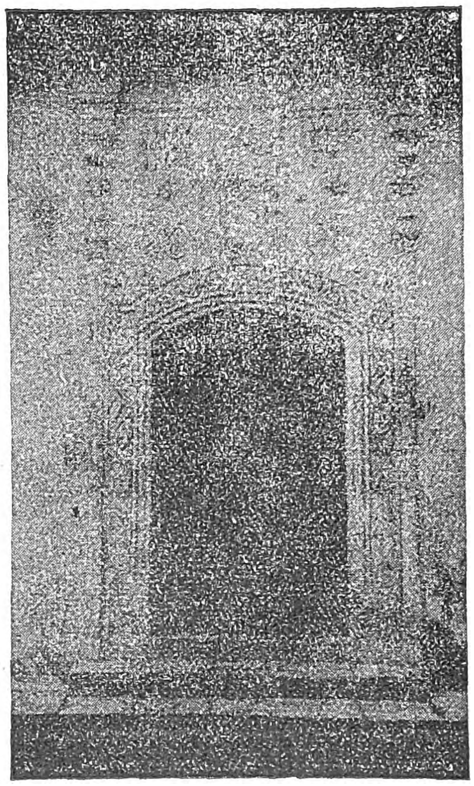

Μεσαιωνικὴ θύρα ἰδιωτικῆς οἰκίας ἐν παλαιᾷ Λάρνακι.

ὑπὸ τῶν βαρώνων του, τὸ ἱερὸν χρίσμα παρὰ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ πάπα Πέτρου Θωμᾶ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει ἐκ Ῥόδου ἐξαιρετικῶς διὰ τὴν τελετὴν ταύτην. Δύο ἔτη βραδύτερον, ὁ κυπριακὸς στρατός, μετὰ τὴν κατάληψιν τῶν Μύρων τῆς Λυκίας, ὧν ὁ ἅγιος Νικόλαος ἦτο ἐπίσκοπος, μετέφερεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ἐν θριάμβῳ τὴν εἰκόνα τοῦ πολιούχου αὐτῶν ἁγίου. Ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῷ ναῷ ἡ Αἰκατερίνη Κορνάρου ἠναγκάζετο νὰ ὑπογράψῃ τῷ 1489 τὴν ὑπὲρ τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας παραίτησιν της ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Κύπρου.

Τὸ ἐπισκοπικὸν μέγαρον ἔκειτο εἰς τὸ βόρειον τμῆμα της πόλεως μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τῆς ἐμπορικῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἐκ τοῦ λιμένος πρὸς τὴν πλατεῖαν. Ἦτο στενὸν καὶ μακρὸν οἰκοδόμημα, πιθανῶς τοῦ ΙΔ' ἢ ΙΕ' αἰῶνος, τοῦ ὁποίου σῴζονται τὰ ἐρείπια τοῦ ἰσογείου μέχρι τῶν παραθύρων τοῦ πρώτου ὀρόφου. Τὸ ἰσόγειον τοῦτο εἶχεν ἑπτὰ καταστήματα, ἅτινα ἐνοικιάζοντο εἰς ἐμπόρους.

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐγείρεται ὁ Ἅγιος Γεώργιος τῶν Ἑλλήνων τῆς πόλεως, κτισθεὶς εἰς ῥυθμὸν βυζαντινὸν τῷ 1 60. Ὁ ναὸς οὗτος ὑπέστη μεγάλας ζημίας κατὰ τὸν βομβαρδισμὸν τοῦ 1571 καὶ εἶναι σήμερον κατὰ τὸ ἥμισυ ἠρειπωμένος. Πᾶν ὅτι σῴζεται εἶναι ὁ χορός, ὁ νότιος τοῖχος καὶ μέρος τῆς προσόψεως. Ἐσωτερικῶς ἦτο κεκοσμημένος δι' εἰκόνων ἰταλικῆς τεχνοτροπίας τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, αἵτινες σήμερον εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμέναι, ἀλλὰ τῶν ὁποίων εἶναι εὔκολος νὰ διακρίνῃ κανεὶς τὰς κυριωτέρας σκηνάς. Πρὸς τὴν ἄλλην πλευρὰν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, πρὸς βορρᾶν, εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Λατίνων, κτισθέντος κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ', ἐκ τοῦ ὁποίου σῴζεται μόνον τὸ ἥμισυ βόρειον τμῆμα τοῦ οἰκοδομήματος καὶ τὸ βάθος τῆς ἐξέδρας τοῦ χοροῦ. Ὁ ναὸς οὗτος ὑπερέχει τῶν ἄλλων ναῶν τῆς Κύπρου ὡς πρὸς τὴν χάριν τῶν γραμμῶν του, τὴν σοβαρότητα τῆς διακοσμήσεως καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν τέχνην τῶν λεπτομερειῶν καὶ τῶν ἀγαλμάτων του· περιβάλλονται δὲ τὰ ἐρείπιά του ὑπὸ φοινίκων ἀποτελούντων θαυμάσιον φυσικὸν πλαίσιον. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι πᾶσαι σχεδὸν αἱ γοτθικοῦ ῥυθμοῦ ἐκκλησίαι τῆς Κύπρου περιβάλλονται ὑπὸ φοινίκων, ἐξ οὗ προσδίδεται εἰς αὐτὰς ἰδιαίτερον θέλγητρον.

Εἰς τὸ βόρειον καὶ βορειοδυτικὸν τμῆμα τῆς Ἀμμοχώστου εὑρίσκεται ἡ νεστοριανὴ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Ἄννης, κτισθεῖσα πιθανῶς κατὰ τὸ 1360 ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Λάχας. Ὁ ῥυθμὸς τοῦ ναοῦ τούτου ὁμοιάζει πρὸς τὸν τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας. Ἡ τεχνοτροπία δ' αὕτη εἶχε κυρίως διαδοθῇ ἐν Κύπρῳ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πέτρου Α', μετὰ τὰ ταξίδια αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν Ἀβινιὸν καὶ κατόπιν τῆς εἰς Κύπρον παραμονῆς τοῦ Πέτρου Θωμᾶ. Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Ἄννης ἦτο ἐκτισμένος δι' ὡραίων λαξευτῶν λίθων, ἐπὶ γοτθικοῦ καὶ οὗτος ῥυθμοῦ τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, εἶχε δὲ κατ' ἀρχὰς ἕνα ἁπλοῦν νάρθηκα, τρεῖς διαδρόμους καὶ μίαν ἁψῖδα. Πρὸς τὰ ΒΔ. ἐγείρεται κωδωνοστάσιον, ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ Πελλαπαΐς. Ἡ εἴσοδός του ἀποτελεῖται ἀπὸ εὐρεῖαν ἁπλουστάτην πύλην, τὸ δὲ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ κοσμεῖται μὲ τοιχογραφίας ἰταλικοῦ καὶ βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ διαφόρων ἐποχῶν.

Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων ἀπὸ τῆς Ἁγίας Ἄννης εὑρίσκεται χαριτωμένη μικρὰ ἁψίς, τὸ μόνον ἐρείπιον ἐκκλησίας τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἥτις ἐξ ὁλοκλήρου κατεστράφη. Ὀλίγον δ' ἀπώτερον εὑρίσκεται ἄλλη ἐκκλησία, μετρίων διαστάσεων, τῆς ὁποίας δὲν εἶναι γνωστὸν τὸ ὄνομα. Πιθανολογεῖται ὅτι ἐκτίσθη τὸν ΙΕ' αἰῶνα, χωρὶς νὰ εἶναι γνωστὸν ἂν ἀνῆκεν εἰς Λατίνους, εἰς Ἕλληνας ἢ Ἀρμενίους. Παρουσιάζει περίεργον μεῖγμα ῥυθμοῦ γοτθικοῦ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀραγωνίας καὶ βυζαντινοῦ, μετά τινων τύπων οἵτινες ὑπενθυμίζουν τὰ ἀρμενικὰ οἰκοδομήματα. Εἶναι καλῶς διατηρημένη καὶ ἔχει ἡμικατεστραμμένας βυζαντινὰς τοιχογραφίας μετρίας τέχνης.

Παρὰ τὰ τείχη τοῦ Μαρτινένγκο ἐγείρεται ἡ Ἁγία Μαρία τοῦ Καρμήλου, ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ναῶν τῆς Ἀμμοχώστου καὶ ἐκ τῶν ὡραιοτέρων μνημείων τῆς Κύπρου. Εἶναι γοτθικοῦ ῥυθμοῦ τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας καὶ ἐκτίσθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐν Ἀμμοχώστῳ παραμονῆς τοῦ Πέτρου Θωμᾶ, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Πέτρου Α' ἐκ τοῦ ταξιδίου του ἀνὰ τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλάς, διὰ τῶν εἰσφορῶν τὰς ὁποίας περισυνέλεξε κατὰ τὰ διάφορα ταξίδιά του. Εἶναι ἁπλουστάτη καὶ ἔχει ἰταλικὰς τοιχογραφίας τοῦ ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνος, ὧν τινες σῴζονται ἀρκετὰ καλά, ὡς ἡ παριστῶσα τὸν ἅγιον Γεώργιον φονεύοντα τὸν δράκοντα ὑπὸ τὰ ὄμματα ἐκπλήκτου νεάνιδος, μιᾶς ἁγίας εὐγενεστάτων καὶ λεπτοτάτων χαρακτηριστικῶν, κρατούσης εἰς χεῖρας βιβλίον. Ἔξω τῆς ἐκκλησίας, εἰς τὸ νότιον αὐτῆς τμῆμα, ὑπάρχει καὶ σήμερον ἀκόμη ὁ πήλινος ἀγωγός, ὁ ὁποῖος ἐχρησίμευεν εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν ὑδάτων τῆς στέγης.

Πρὸς τὴν ΒΔ. γωνίαν τῆς σειρᾶς αὐτῆς ὑπάρχει μικρὰ ἐκκλησία, ἀνήκουσα εἰς τοὺς Ἀρμενίους καὶ ἀποτελουμένη ἀπὸ ἕνα νάρθηκα, ἕνα διάδρομον καὶ μίαν ἁψῖδα. Ἐκτίσθη κατὰ τὰ μέσα ἢ περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ ἔχει πολλὰς βυζαντινὰς τοιχογραφίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων μία, παριστάνουσα τὴν Γέννησιν, εἶναι ὁμοία πρὸς τοιχογραφίαν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἀνακαλυφθεῖσαν ἐν Μιστρᾷ τῷ 1896 ὑπὸ τοῦ Ὄπερμαν καὶ μελετηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μιλλέ.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων παλαιῶν ἐν Ἀμμοχώστῳ κτηρίων εἶναι τὸ ἀνάκτορον καὶ ἡ πρὸς νότον αὐτοῦ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου, κτισθεῖσα ἐπὶ βασιλείας Πέτρου Α', μεταξὺ τοῦ 1358 καὶ 1369, ὑπὸ τοῦ πλουσίου ἐμπόρου Σίμωνος Νοστράν, ὁ ὁποῖος διέθεσε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ ἓν τρίτον τῶν κερδῶν του ἐξ ἑνὸς ταξιδίου του εἰς τὴν Συρίαν. Ὁ ναὸς οὗτος ἔχει μεγάλας ὁμοιότητας μὲ τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῶν Ἑλλήνων, διατηρεῖται δὲ μέχρι σήμερον ἄθικτος. Εἶναι λίαν ἐπιβλητικὸς καὶ κοσμεῖται δι' ἀγαλμάτων καλῆς τέχνης.

Πᾶσαι αὗται αἱ ἐκκλησίαι ἀποτελοῦν ἐξαιρετικὸν σύνολον θρησκευτικῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα σπανιώτατα ἀπαντῶνται εἰς τόσον μικρὸν χῶρον

Μωσαϊκὸν τῆς ἐν Κιτίῳ Παναγίας Ἀγγελοκτίστου (Ε'—ΣΤ' αἰών).

συγκεντρωμένα, προσφέρουν δὲ πολύτιμα στοιχεῖα πρὸς μελέτην τῆς γοτθικῆς τέχνης, δεδομένου ὅτι ἐν τῇ Δύσει, συνεπείᾳ τῶν πολέμων, τὰ πλεῖστα τῶν γοτθικῶν μνημείων ἔχουν ἐκλείψει.

Ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος οἱ Γενουᾶται εἶχον περιβάλει τὴν Ἀμμόχωστον διὰ τειχῶν καὶ τάφρου· μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν ὅμως τοῦ τηλεβόλου οἱ Ἐνετοὶ περιέβαλον αὐτὴν διὰ νέου τείχους, πολὺ ἰσχυροτέρου, ὅπερ κατεσκεύασεν ὁ Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων Σανμικέλι. Τὸ τεῖχος τοῦτο εἶχε περίμετρον 3000 μέτρων καὶ μίαν μόνον πύλην. Βραδύτερον ἠνοί-

Digitized by Google

χθη καὶ δευτέρα πύλη, οἱ δὲ Ἄγγλοι, μετὰ τὴν κατοχὴν κατεσκεύασαν καὶ τρίτην. Τὰ τείχη τῆς Ἀμμοχώστου θεωροῦνται ἐκ τῶν καλλιτεχνικωτέρων καὶ ἰσχυροτέρων τῆς Κύπρου καὶ εἶναι ἀντάξια τῶν θησαυρῶν, οὓς ἦσαν προωρισμένα νὰ διαφυλάξουν.

Λευκωσία. Ἡ σημερινὴ πρωτεύουσα τῆς νήσου περιβάλλεται ὑπὸ ἐνετικῶν τειχῶν, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν παρουσιάζουν καμμίαν ἀρχιτεκτονικὴν ἀξίαν, διότι κατεσκευάσθησαν ἐσπευσμένως ὅπως προασπίσουν τὴν πόλιν ἀπὸ ἄμεσον κίνδυνον (βλ. *Ἱστορία* [Ἡ Κύπρος ὑπὸ τοὺς Ἐνετούς]).

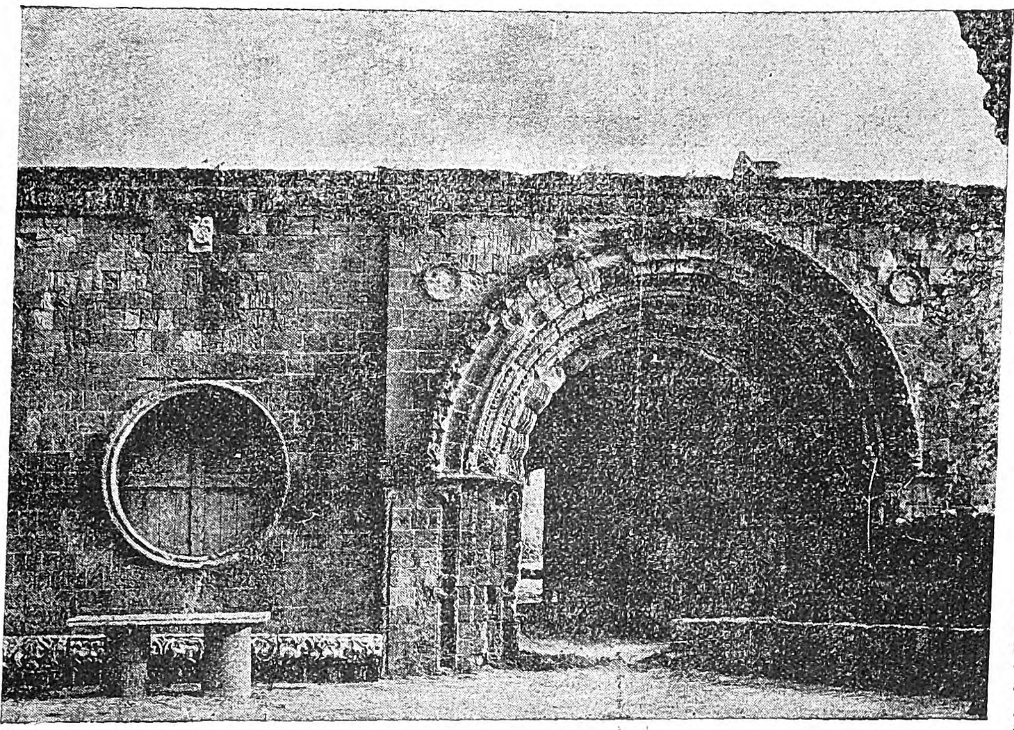

Θύρωμα πλαισιωτὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Ἀμμοχώστου.

Ἐκ τῶν πολλῶν ἄλλων ἐνδιαφερόντων δημοσίων κτιρίων καὶ οἰκιῶν τοῦ μεσαίωνος καὶ τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἡ Λευκωσία, ἐλάχιστα περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, σπουδαιότερα δὲ τούτων εἶναι αἱ ἐκκλησίαι αὐτῆς καὶ ἰδίως ἡ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἡ *Ἁγία Σοφία* ἦτο ἄλλοτε ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς Λευκωσίας, ἀπὸ τῆς τουρκικῆς ὅμως κατακτήσεως μετεβλήθη εἰς τζαμίον. Εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τῆς πόλεως καὶ εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων καὶ ἐπιβλητικωτέρων ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, βαρυτάτου γοτθικοῦ ρυθμοῦ, παρέχουσα τὴν ὄψιν φρουρίου μᾶλλον ἢ ναοῦ. Ἐκτίσθη τῷ 1193 ἢ 1209 καὶ ἦτο ἐσωτερικῶς πολυτελέστατα διακεκοσμημένος διὰ χρωματιστῶν μαρμάρων καὶ τοιχογραφιῶν, ὑπέστη ὅμως κατὰ καιροὺς διαφόρους καταστροφάς, συληθεὶς δὶς ὑπὸ Γενουατῶν καὶ Αἰγυπτίων, τῷ δὲ 1492 ὑπέστη μεγάλας ζημίας ἐκ σεισμοῦ, καὶ τῷ 1570 μετεβλήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατακτητῶν εἰς τζαμίον. Ἔκτοτε διετηρήθη εἰς ἀρίστην κατάστασιν. Ἐσωτερικῶς χωρίζεται εἰς δύο μέρη ἀπὸ δύο σειρὰς μεγάλων στρογγύλων κιόνων, οἵτινες σήμερον εἶναι ἐπικεχρισμένοι δι' ἀσβεστοκονιάματος, ὅπως καὶ ὁλόκληρον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ. Ἐντὸς αὐτοῦ εἰσέρχεταί τις διὰ μεγάλου πυλῶνος λαξευτοῦ, ἀπολήγοντος εἰς γωνίαν, παρομοίου δὲ σχήματος πύλαι ὑπάρχουν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ πυλῶνος, καθὼς καὶ εἰς διάφορα ἄλλα σημεῖα τοῦ οἰκοδομήματος. Ὁ ναὸς στερεῖται κωδωνοστασίου, κατεδαφισθέντος προφανῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὑπὸ τῶν ὁποίων κατηδαφίσθησαν καὶ δύο ἑκατέρωθεν τῶν πλευρῶν κατεσκευασμένοι πύργοι. Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἐκτίσθη κατὰ τὸ πρότυπον τῶν ἐκκλησιῶν τῆς γαλλικῆς Καμπανίας καὶ Βουργουνδίας, μέρος δὲ τῶν δαπανῶν τῆς κατασκευῆς κατεβλήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ἁγίου Λουδοβίκου, κατὰ τὴν ἐν Λευκωσίᾳ διαμονήν του ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς εἰς Παλαιστίνην μεταβάσεώς του. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἐπὶ πολλὰ ἔτη διεφυλάχθη τὸ πρωτότυπον τῶν Ἀσσιζῶν τῆς Κύπρου.

Πρὸς νότον τῆς μητροπόλεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ μεγάλης ὁδοῦ, εἶναι ὁ ναὸς τοῦ

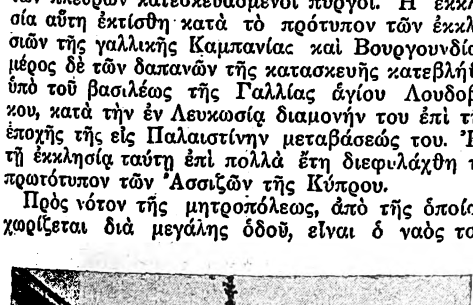

Μία ὄψις τοῦ ἐν Λευκωσίᾳ ναοῦ τῆς Ἁγ. Σοφίας.
[Ἐκτίσθη τῷ 12·8, ἐπιδιωρθώθη τῷ 1267, καὶ 1570 μετεβλήθη εἰς τζαμιον.]

Ἁγίου Νικολάου, ἀρχαία ἐκκλησία μοναστηρίου. Ἐκτίσθη καὶ συνεπληρώθη κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀπὸ τοῦ ΙΓ' μέχρι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἀπὸ διαφόρους ἀρχιτέκτονας καὶ κατὰ διαφόρους ρυθμοὺς ἀναμείκτους (γοτθικόν, ἱσπανικόν, γαλλικόν, ἐνετικόν, Ἀναγεννήσεως καὶ βυζαντινόν). Παρὰ τὴν ἀνάμειξιν ὅμως αὐτὴν τῶν ρυθμῶν, τὸ σύνολον τοῦ ναοῦ τούτου δὲν στερεῖται ἁρμονίας. Τὸ κτήριον διετηρήθη μέχρι σήμερον εἰς καλὴν κατάστασιν, χρησιμοποιηθὲν ὑπὸ τῶν ἀρχῶν ὡς ἀποθήκη ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ ἕνα κεντρικὸν νάρθηκα, πρὸς βορρᾶν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἄλλος τοιοῦτος καὶ πρὸς νότον δύο ἄλλοι μετὰ τῶν ἀψίδων των. Ὁ ναὸς ἔχει δύο θύρας καλλιτεχνικωτάτας μετ' ἀναγλύφων χαλκίνων καὶ γλυπτικῶν ἔργων λεπτοτάτης τέχνης. Ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν θυρῶν εἰκονίζεται ἐν ἀναγλύφῳ ὁ θάνατος τῆς Παναγίας.

Ἄλλος ἀξιόλογος ναὸς ἐν Λευκωσίᾳ εἶναι ὁ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, κτισθεὶς τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ρυθμοῦ τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας. Εἶναι ὡραία μικρὰ ἐκκλησία, μᾶλλον ὑψηλὴ ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸ πλάτος της, ἔχουσα πρὸς τὴν ΝΔ αὐτῆς πλευρὰν πυργίσκον. Ἔχει δὲ τρεῖς πυλῶνας μὲ καλλιτεχνικώτατα ἀνάγλυφα.

Πλὴν τῶν ἐκκλησιῶν, διασῴζονται ἐν Λευκωσίᾳ καὶ ὀλίγαι παλαιαὶ οἰκίαι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὧν ἡ πλέον ἐνδιαφέρουσα καὶ καλύτερον διατηρουμένη κεῖται κατὰ τὴν μεγάλην ὁδὸν τὴν χωρίζουσαν τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἀπὸ τὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ παρὰ τὸ ἱερὸν τοῦ τελευταίου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ὀρόφους. Τὸ ἰσόγειον φωτίζεται ὑπὸ ὀρθογωνίων παραθύρων, εἰς δὲ τὸ πρῶτον πάτωμα ὑπάρχουν μεγάλα παράθυρα ὀρθογώνια, ἀπολήγοντα εἰς ἀψῖδας, ἑκατέρωθεν δ' αὐτῶν ἕτερα μικρότερα, ὀρθογώνια ἐπίσης. Τὸ πρῶτον πάτωμα χωρίζεται ἀπὸ τοῦ ἰσογείου διὰ διαζώματος. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς οἰκίας αὐτῆς ὑπάρχει ἄλλη κατηρειπωμένη, τῆς ὁποίας δὲν σῴζονται παρὰ μόνον οἱ τέσσαρες τοῖχοι. Εἶναι ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως καὶ διατηρεῖ ὡραίας θύρας καὶ ἁρμονικὴν διαρρύθμισιν τῶν παραθύρων. Καθ' ἅπασαν δὲ τὴν Λευκωσίαν ὑπάρχουν εἰσέτι ἐγκατεσπαρμέναι καὶ ἐντειχισμέναι εἰς νεώτερα κτήρια πολυάριθμοι παλαιαὶ θύραι, ὑπολείμματα ἀρχαίων οἰκιῶν, τινὲς τῶν ὁποίων εἶναι ἀληθινὰ καλλιτεχνήματα.

Κερύνεια. Ἐνδιαφέροντα μεσαιωνικὰ μνημεῖα ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ ἐν Κερυνείᾳ, ἔνθα σῴζονται ἐν καλῇ καταστάσει τὰ παλαιὰ τείχη καὶ τὸ παλαιὸν φρούριον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ἐπιβλητικὸν καὶ βαρὺ οἰκοδόμημα ὅπερ βραδύτερον, καὶ σήμερον ἔτι, ἐχρησιμοποιήθη ὡς φυλακή. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑπάρχει παλαιὸν βυζαντινὸν παρεκκλήσιον, κτισθὲν πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ φρουρίου. Ὁ κεντρικὸς θόλος τῆς ἐκκλησίας ταύτης στηρίζεται ἐπὶ τεσσάρων κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Τὸ φρούριον ὑπέστη πολλὰς τροποποιήσεις κατὰ διαφόρους ἐποχὰς καὶ εἰς διαφόρους ρυθμούς, τὰ δὲ διάφορα οἰκήματά του παρουσιάζουν λίαν χαρακτηριστικὴν ἀνάμιξιν ρυθμοῦ καὶ ἀρχιτεκτονικῆς γραμμῆς.

Εἰς τὰ περίχωρα τῆς Κερυνείας ὑπῆρχον ἐπίσης ἄλλα σπουδαῖα μνημεῖα. Μεταξὺ τούτων ἡ ἑλληνικὴ μονὴ τῆς Ἀχειροποιήτου, ἥτις ἐκτίσθη κάτωθεν τοῦ χωρίου Λάπηθος, πρὸς τιμὴν βυζαντινῆς θαυματουργοῦ εἰκόνος εὑρεθείσης εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Ἐγείρεται παρὰ τὴν παραλίαν πλησίον τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Λαρνακατὶς Λαπήθου, τῆς ὁποίας σῴζονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐρείπιά τινα. Εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχήν, πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Ἑλλήνων, φαίνεται ὅτι εἶχον ζήσει εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἄλλοι λαοί. Εἰς τὴν μακρινὴν ταύτην χρονικὴν περίοδον φαίνεται ὅτι ἀνάγεται ἡ σῳζομένη μέχρι σήμερον αἴθουσα, ἥτις ἔχει σχηματισθῆ διὰ τῆς ἐκκοπῆς τοῦ βράχου καὶ ἡ ὁποία ὁμοιάζει μὲ ἀρχαῖον ναὸν ἢ ἱερὸν τόπον. Τὸ μοναστήριον εἶναι μέγα παραλληλόγραμμον μὲ δύο ὀρόφους, εἰς ἀνάμεικτον βυζαντινὸν καὶ γοτθικὸν ρυθμόν. Τὰ κελλία καὶ αἱ ἀποθῆκαι εὑρίσκονται πρὸς τὴν βορείαν πρόσοψιν, τὴν πλησιεστέραν πρὸς τὴν παραλίαν. Τὸ κάτω τμῆμα τοῦ οἰκοδομήματος ὑπολογίζεται ὅτι εἶναι τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, τὸ δὲ ἄνω πάτωμα θεωρεῖται νεώτερον. Εἰς τὸ κέντρον τῆς αὐλῆς ὑπάρχει ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησία, ἥτις φέρει ἀρκετὰς γοτθικὰς μετατροπάς, καὶ τῆς ὁποίας λεπτομέρειαί τινες φαίνεται ὅτι ἀνήκουν εἰς βουργουνδιανὰ πρότυπα. Τὸ ἀρχικὸν αὐτῆς σχέδιον ἦτο τὸ τοῦ ἑλληνικοῦ σταυροῦ μετὰ θόλου εἰς τὸ μέσον. Ὁ χορὸς καὶ ὁ δυτικὸς νάρθηξ καλύπτονται ἐπίσης ὑπὸ θόλων. Ὁ ναὸς εἶναι ἐστρωμένος δι' ἐναλλασσομένων μελανῶν καὶ κιτρίνων τεμαχίων μαρμάρου, τὰ ὁποῖα, λόγῳ τῆς ἐκ τῆς πολυκαιρίας ἀλλοιώσεως τῶν χρωμάτων, προσδίδουν ἁρμονικωτάτην καὶ γλυκεῖαν αἰσθητικὴν ἐντύπωσιν. Τὰ τοιχώματα τοῦ ἱεροῦ φέρουν ἴχνη παλαιῶν τοιχογραφιῶν, λίαν ἐφθαρμένων ἐκ τῆς πολυκαιρίας.

Ὁ πύργος τοῦ Ἁγίου Ἱλαρίωνος ἢ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ἔρωτος κεῖται πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς Κερυνειας καὶ ἀπετέλει ἓν τῶν φρουρίων, τὰ ὁποῖα προεφύλασσον τὴν πλουσίαν πεδιάδα τῆς Μεσαορίας, ὅπου εὑρίσκοντο τὰ βασιλικὰ κτήματα, ἀπὸ τὰς ἐκ θαλάσσης ἐπιδρομὰς τῶν πειρατῶν. Ἀρχικῶς ὁ πύργος εἶχε κτισθῆ κατὰ τὴν ἀπωτέραν ἀρχαιότητα ὡς ἱερὸν τοῦ Ἔρωτος. Ὁ σῳζόμενος ὅμως σήμερον πύργος ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Λουζινιὰν κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἐντὸς ἀποκρήμνων βράχων, ὀνομασθεὶς βραδύτερον πύργος τοῦ Ἁγίου Ἱλαρίωνος ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ πιθανολογουμένου θανάτου τοῦ ἁγίου τούτου.

Πελλαπαΐς. Πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς Κερυνείας, ἐπὶ βράχου κατὰ τὰς κλιτῦς ὑψηλοῦ βουνοῦ, ἐν θαυμασίᾳ τοποθεσίᾳ, εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τοῦ μοναστηρίου τοῦ Πελλαπαΐς, ἑνὸς τῶν ἀριστουργημάτων ἀπὸ ἀπόψεως ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ τοῦ πλουσιωτέρου τῶν μοναστηρίων τῆς Κύπρου ἐπὶ τῶν Λουζινιάν. Τὸ μοναστήριον τοῦτο ἐκαλεῖτο ἐπίσης καὶ Ἐπισκοπία, ἢ Λευκὸν Ἀββαεῖον. Κατὰ τὸν Φλώριον Βουστρώνιον ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Οὔγου τοῦ Δ' τῷ 1324. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐσυλήθη ὑπ' αὐτῶν καὶ μετεβλήθη κατόπιν εἰς σιτοβολῶνα καὶ ποιμνιοστάσιον, χάρις δὲ ἴσως εἰς τὴν χρησιμοποίησιν αὐτὴν διετηρήθησάν τινα ἐκ τῶν κτηρίων μέχρι σήμερον, ἐνῷ ἄλλα κατεστράφησαν λόγῳ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν λίθων καὶ τοῦ ἄλλου ὑλικοῦ εἰς οἰκοδομὰς τοῦ πλησίον αὐτοῦ εὑρισκομένου

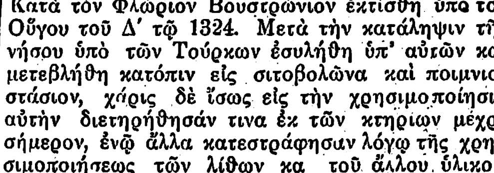

Ἄλλη ὄψις τοῦ ἐν Λευκωσίᾳ ναοῦ τῆς Ἁγ. Σοφίας.

χωρίου. Τὸ μνημεῖον περιλαμβάνει τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ κυρίως μοναστήριον καὶ περιεβάλλετο ὑπὸ ἰσχυροῦ τείχους κατὰ τὸ τμῆμα ἐκεῖνο, ὅπερ δὲν ἐπροστατεύετο ἐπαρκῶς ἐκ τῆς φυσικῆς του θέσεως. Ἡ ἐκκλησία, κάλλιστα διατηρουμένη, σχεδὸν ἀνέπαφος, ἐκτίσθη πρὸ τοῦ μοναστηρίου καὶ ὁμοιάζει πρὸς τὰ μνημεῖα τῶν Κιστερκιανῶν καὶ

Digitized by Google

τὰς γοτθικὰς ἐκκλησίας τῆς κεντρικῆς ἢ μεσημβρινῆς Γαλλίας. Ἄνωθεν τοῦ κεντρικοῦ πυλῶνος ἐγείρεται ὡραῖον κωδωνοστάσιον. Εἰς πολλοὺς τοίχους τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ναοῦ ὑπάρχουν ὑπολείμματα ζωγραφιῶν τοῦ ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνος, ἀποδιδόμενα εἰς τὴν τεχνοτροπίαν Ἰταλῶν ζωγράφων. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἐκκλησίας εἶναι αὐστηρόν, σοβαρόν, ἐπιβλητικόν, μὲ δυνατὰς ἀρχιτεκτονικὰς γραμμάς. Ὁ χορὸς εἶναι τετράγωνος καὶ ἦτο κεκοσμημένος διὰ τοιχογραφιῶν, ἴχνη τῶν ὁποίων ἀκόμη φαίνονται.

Πρὸς βορρᾶν τῆς ἐκκλησίας καὶ πρὸς τὸ μέρος τοῦ μοναστηρίου ὑπῆρχε μικρὸν κομψὸν δωμάτιον, ἡ αἴθουσα τῶν θησαυρῶν. Τὰ ἑρμάρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐφυλάσσοντο τὰ πολύτιμα ἀντικείμενα, ἦσαν τοποθετημένα ἐντὸς τῶν τοίχων, ἐπὶ τῶν ὁποίων φαίνονται ἀκόμη αἱ θέσεις αὐτῶν καὶ τὰ ἴχνη τοῦ ἐκ μέρους τῶν Γενουατῶν καὶ τῶν Τούρκων βιασμοῦ. Τὸ μοναστήριον ἦτο ἐκτισμένον εἰς τὰς πλευρὰς ἀποτόμου βράχου. Δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ ὑπάρχει θαυμασία στοὰ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, αἱ ἀψῖδες τῆς ὁποίας ἦσαν κεκοσμημέναι διὰ πολυχρώμων μαρμάρων. Πλησίον εἰς ὡραίαν θύραν, καταλήγουσαν ἄνωθεν εἰς τόξον γωνιῶδες, οἱ μοναχοὶ εἶχον τοποθετήσει δύο ρωμαϊκοὺς σαρκοφάγους, οἵτινες ἐχρησίμευον καὶ ὡς ἀποθήκη ὕδατος διὰ τὸ πότισμα τῶν ζῴων. Τὸ ὡραιότερον ὅμως διαμέρισμα τοῦ μοναστηρίου εἶναι τὸ ἑστιατόριον, ὅπερ παραμένει μέχρι σήμερον σχεδὸν ἀνέπαφον, ἀποτελοῦν αἴθουσαν ὑπὲρ τὰ τριάκοντα μέτρα μήκους, ἓξ μέτρα πλάτους καὶ ἐνδεκάμισυ μέτρα ὕψους. Ἕνεκα τῶν βροχῶν τμῆμα τοῦ τοίχου τοῦ κοιτῶνος κατέρρευσε (1911), ὁλόκληρον δὲ τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ μοναστηρίου στερεῖται στέγης, πρὸ πολλοῦ καταπεσούσης. Παρὰ τὸ ἑστιατόριον ὑπάρχει μακρὸν καὶ εὐρύτατον διαμέρισμα, ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς αἴθουσα ἐργασίας τῶν μοναχῶν. Ὁ κοιτὼν ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ δεκατέσσαρας μοναχούς, τῶν ὁποίων αἱ κλῖναι εὑρίσκοντο πλησίον ἰσαρίθμων παραθύρων. Ἐπὶ τῆς πρὸς βορρᾶν πλευρᾶς τοῦ κοιτῶνος ὑπῆρχε μέγα τοξωτὸν παράθυρον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ θέα ἦτο θαυμασία, καὶ τὸ φῶς καὶ ὁ ἥλιος εἰσήρχοντο ἀφθόνως. Τὰ πρὸς δυσμὰς κείμενα κτήρια, ὅπου ἦσαν τὸ οἴκημα τοῦ ἡγουμένου, τῶν μαθητευομένων, τὰ μαγειρεῖα καὶ οἱ στάβλοι, ἔχουν τελείως ἐξαφανισθῆ. Τὸ μοναστήριον καὶ ἡ ἐκκλησία περιστοιχίζονται ὑπὸ πλουσίων κήπων, καταφύτων ἐκ πορτοκαλλεῶν καὶ λεμονεῶν. Κ. Μ. Κ.

— [ΕΚΚΛΗΣ.] Ἡ Κύπρος, ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς της θέσεως, κειμένη ἐγγύτατα τῆς κοιτίδος τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἶχε τὴν ὑψίστην τιμὴν νὰ δεχθῇ ἐνωρίτατα, κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους, τὸν Χριστιανισμόν. Πρῶτοι κήρυκες τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν αὐτῇ ὑπῆρξαν ὁ ἀπόστολος Παῦλος καὶ ὁ ἐκ Σαλαμῖνος τῆς Κύπρου καταγόμενος ἀπόστολος Βαρνάβας, οἵτινες, συνοδευόμενοι καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Μάρκου τοῦ εὐαγγελιστοῦ, διεπεραιώθησαν εἰς τὴν νῆσον περὶ τὸ 45 μ. Χ. ἐκ Σελευκείας τῆς Κιλικίας. Πρώτη πόλις τὴν ὁποίαν ἐπεσκέφθησαν ἦτο ἡ Σαλαμίς. Ἀκολούθως ἐπεσκέφθησαν τὴν Πάφον, διελθόντες τὴν νῆσον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου μέχρι τοῦ ἄλλου. Εἰς τὴν Πάφον μεταξὺ τῶν πιστευσάντων ἦτο καὶ ὁ Ρωμαῖος ἀνθύπατος Σέργιος Παῦλος. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῶν «Πράξεων τῶν Ἀποστόλων» εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ὀνομάζει ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου τὸν Σαῦλον, *Παῦλον*.

Οὕτως ἱδρύθη ὑπὸ τῶν ὡς ἄνω δύο ἀποστόλων ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία. Οἱ πρῶτοι πιστεύσαντες ἐν Κύπρῳ ἐγένοντο καὶ οὗτοι κήρυκες τῆς νέας διδασκαλίας καὶ οὕτως ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη ταχέως ἐν τῇ νήσῳ. Ἀλλ' ἐκεῖνος, ὅστις συστηματικῶς προέστη τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Κύπρῳ καὶ ἐπεδόθη εἰς τὸ ἔργον τῆς ὀργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, ἦτο ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας, ὅστις ἀποχωρισθεὶς τοῦ Παύλου κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς δευτέρας τούτου ἀποστολικῆς ὁδοιπορίας, ἐπανῆλθε μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του Μάρκου εἰς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα Σαλαμῖνα, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου του.

Καίτοι δὲ καὶ ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐδιώχθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐν τούτοις οὐδαμῶς ἀνεκόπη ἡ πρόοδος αὐτῆς. Διὰ τοῦτο, ὅτε ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἐδημοσίευσε τὸ ἐν Μεδιολάνῳ περὶ ἀνεξιθρησκείας διάταγμα, ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἀπετέλει ἰσχυρὰν ἠθικὴν ἐπιβολήν, ἀριθμοῦσα 14 καὶ πλείονας ἐπισκοπάς.

Αὐτοκέφαλον. Ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ νήσῳ ὑπῆρξεν αὐτοκέφαλος καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὰς λοιπὰς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίας. Τοῦτο δέ, διότι εἶχεν ἱδρυθῆ ὑπὸ τῶν ἀποστόλων. Καὶ ἐπιβουλεύεται μὲν ἐπανειλημμένως τὸ αὐτοκέφαλον τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας ἡ Ἐκκλησία Ἀντιοχείας, ἀλλὰ διὰ τῶν ἱεραρχῶν της ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἀγωνίζεται ἐρρωμένως πρὸς διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας της. Κατορθώνει δὲ τέλος νὰ κυρωθῇ καὶ ν' ἀναγνωρισθῇ ἐπισήμως τὸ αὐτοκέφαλον αὐτῆς ὑπὸ τῆς ὅλης οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας διὰ τοῦ η' κανόνος τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς συνόδου. Μετέπειτα ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου τυγχάνει ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος ἐξαιρετικῶν τιμῶν καὶ αὐτοκρατορικῶν προνομίων, συνισταμένων εἰς τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ σκῆπτρον βασιλικὸν ἐπιστέφον τὴν ποιμαντορικήν του ράβδον, μανδύαν πορφυροῦν καὶ νὰ ὑπογράφῃ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης. Αἰτία δὲ τῆς παραχωρήσεως τῶν διακριτικῶν τούτων προνομίων, τὰ ὁποῖα διατηρεῖ καὶ σήμερον ἔτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, ὑπῆρξεν ἡ εὕρεσις τῶν τιμίων λειψάνων τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἀποστόλου Βαρνάβα.

Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου, ὡς ἐκ τοῦ αὐτοκεφάλου αὐτῆς, διέγραψεν ἴδιον βίον διὰ μέσου τῶν αἰώνων, μηδαμῶς ὅμως ἀπομακρυνόμενον τοῦ γενικοῦ σκοποῦ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω δὲ κατώρθωσε νὰ τηρήσῃ ἀνόθευτον τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἀγωνισθεῖσα μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν κατὰ ποικίλων αἱρέσεων καὶ κινδύνων, νὰ προστατεύσῃ τὸ ποίμνιόν της κατὰ πάσης ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθνικῆς ἐπιβολῆς καὶ νὰ ἀγωνισθῇ ἀποτελεσματικῶς διὰ τὰ ἴδια δίκαιά της. Τοιουτοτρόπως παρατηροῦμεν ὅτι ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία μετέχει εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς συνόδους πρὸς καταπολέμησιν τῶν αἱρέσεων. Λαμβάνει ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν Α' ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικὴν σύνοδον διὰ διαπρεπῶν αὐτῆς ἱεραρχῶν. Ὁ ἐπίσκοπος Τριμιθοῦντος Σπυρίδων διακρίνεται εἰς τὴν σύνοδον αὐτήν, ἀποδείξας διὰ θαύματος τὸ δόγμα τῆς ὁμοουσίου Τριάδος. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Γ' Οἰκουμενικὴν σύνοδον καὶ εἰς τὴν Δ' καὶ εἰς τὴν Πενθέκτην, καθὼς καὶ εἰς τὴν Ζ', ἐπισήμως καὶ ἀξιοπρεπῶς ἀντιπροσωπεύεται ἡ Ἐκκλησία Κύπρου δι' ἐπιφανῶν αὐτῆς ἀντιπροσώπων.

Ἐσωτερικῶς ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἀγωνίζεται κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους πρὸς ἐπιστροφὴν τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς νήσου εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν ἀπὸ τῶν αἱρέσεων κινδύνων. Ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος ἐργάζεται σπουδαίως ἐν τούτῳ. Ἀλλ' οἱ ἀγῶνες τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας πρὸς περίσωσιν τοῦ ποιμνίου της κατὰ τῶν διαφόρων βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν κατὰ τοὺς μέσους χρόνους εἶναι πολὺ δεινότεροι τῶν ἀγώνων κατὰ τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν. Ὁ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἐμφανισθεὶς Μωαμεθανισμὸς συναντᾷ εἰς τὴν χειμαρρώδη του ὁρμήν, μετὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Παλαιστίνην, τὴν Κύπρον, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ χύνεται ἀπειλητικός. Σειρὰ ὁλόκληρος ἐπιδρομῶν τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς νήσου σημειώνει τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὸν ὄλεθρον. Ἡ ἐκ θεμελίων καταστροφὴ τῶν σπουδαιοτάτων κυπριακῶν πόλεων Κωνσταντίας καὶ Πάφου μαρτυροῦσι ποίαν φθορὰν ὑπέστη τὸ χριστιανικὸν ποίμνιον τῆς νήσου καὶ ποίαν διὰ τὴν περίσωσιν αὐτοῦ αὐταπάρνησιν ἐχρειάσθη νὰ ἐπιδείξῃ ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία.

Ὁ ἐκ τῶν Ἀράβων κίνδυνος κατέστη τρομακτικώτερος ἔτι ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β', κατὰ τὸν Η' αἰῶνα μ. Χ. Διὰ τοῦτο, τῇ ὑποδείξει τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπος Ἰωάννης μετηνάστευσεν εἰς Ἑλλήσποντον μετὰ τοῦ ποιμνίου του καὶ ἀπῴκησεν εἰς τὴν νέαν Ἰουστινιανούπολιν παρὰ τὴν Κύζικον. Ἡ Πενθέκτη σύνοδος διὰ τοῦ λθ' κανόνος της ἀπένειμεν εἰς τὴν νέαν ταύτην ἕδραν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου τὰ αὐτὰ ὅσα εἶχε παλαιόθεν ἡ ἀρχιεπισκοπὴ προνόμια καὶ δικαιώματα. Ὅτε δέ, ἐπὶ Τιβερίου τοῦ Β', ἡ αὐτοκρατορία κατώρθωσε διὰ περιφανῶν νικῶν νὰ ταπεινώσῃ τοὺς Ἄραβας, ἀπηλλάγη καὶ ἡ Κύπρος τῶν ἐκ τῶν Ἀράβων δεινῶν, ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου μετὰ τοῦ ποιμνίου του ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς εἰς Μ. Ἀσίαν μετοικεσίας, κομίζων καὶ τὸν τίτλον τοῦ «Νέας Ἰουστινιανῆς», τὸν ὁποῖον καὶ σήμερον φέρει.

Ἔκτοτε ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἐπιδίδεται εἰς τὴν ἀνασύνταξιν αὐτῆς, ἀρκετὴν σημειώσασα πρόοδον καὶ κίνησιν κατὰ τὰ χρονικὰ διαστήματα τῆς ἐκ τῶν ἀραβικῶν ἐπιδρομῶν ἡσυχίας, καθ' ἃ ἐσημειώθη ἀξιοσημείωτος ἄνθησις τῆς χριστιανικῆς τέχνης καὶ τοῦ μοναχικοῦ βίου.

Ἐπὶ φραγκοκρατίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ Ἐκκλησία Κύπρου καλεῖται ν' ἀγωνισθῇ τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα. Ἐπέρχεται εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡ ἐκ τῶν σταυροφόρων ἀγρία λαῖλαψ καὶ ὅπως ὅλαι αἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἐκκλησίαι, ἐκινδύνευσαν τὸν ἔσχατον κίνδυνον, οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ὡς ἐκ θαύματος μόνον κατώρθωσε ν' ἀποφύγῃ τὸν ἐκφραγκισμόν της. Ἀπὸ τοῦ 1191—1570 ὑφίσταται βαρεῖαν τὴν πίεσιν τῆς φραγκοκρατίας καὶ παλαίει ἀπεγνωσμένως κατὰ τῶν τυραννικῶν ἐνεργειῶν τῶν Φράγκων, τεινουσῶν εἰς παντελῆ ἐξαφανισμὸν τῆς Ὀρθοδοξίας ἐν Κύπρῳ. Εὐθὺς ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς φραγκοκρατίας ἐγκαθίστανται τέσσαρες Λατῖνοι ἐπίσκοποι ἐν τῇ νήσῳ, αἱ ὀρθόδοξοι ἐπισκοπαὶ ἀπὸ 14 περιορίζονται εἰς 4 διὰ βούλλας τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ', οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι διὰ βίας ὑποτάσσονται εἰς τοὺς 4 Λατίνους ἐπισκόπους, ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ κτημοσύνη ἀφαιρεῖται ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους ναοὺς καὶ τὰς μονὰς καὶ δίδεται εἰς τὰ λατινικὰ ἐκκλησιαστικὰ ἱδρύματα. Μεθ' ὅλα ὅμως τὰ καταπιεστικὰ μέτρα τῶν Φράγκων ἡ κυπριακὴ Ἐκκλησία δὲν ἔπαυσεν ἀπεγνωσμένως καὶ κρατερῶς ἀμυνομένη. Δὲν πτοοῦσιν αὐτὴν οὔτε αἱ ἐξορίαι τῶν ἀρχιεπισκόπων της, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ ἐπὶ πυρᾶς θάνατος τῶν μοναχῶν της. Πρὸ τῆς θαυμαστῆς ἐμμονῆς τῶν Κυπρίων εἰς τὰ πάτρια, ὁ πάπας Ἀλέξανδρος Δ' διατάσσει τὴν τελείαν ὑποδούλωσιν τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ἐν τῇ νήσῳ λατινικὴν ἱεραρχίαν. Ἀλλ' οὔτε τὸ ἔσχατον τοῦτο μέτρον ἐπιφέρει τὴν ἀπὸ τὰ πάτρια παρέκκλισιν τῶν Κυπρίων. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου κατορθώνει ἐπιτυχῶς ν' ἀγωνισθῇ ὑπὲρ τῆς ἰδίας ὑπάρξεως καὶ τῆς διασώσεως τοῦ ποιμνίου της κατὰ τὴν περίοδον τῶν διωγμῶν ἐκ μέρους τῶν Φράγκων κατακτητῶν τῆς νήσου.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἀπὸ τοῦ 1571—1878 ἡ Ἐκκλησία Κύπρου εἰς νέους ἀποδύεται ἀγῶνας. Τοὺς Φράγκους διαδέχονται ἐν τῇ κατοχῇ τῆς νήσου οἱ Τοῦρκοι. Εἶναι γνωστὴ ἡ φρικώδης δοκιμασία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τὴν ἐπαύριον τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία μὲ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τοὺς Τούρκους γίνεται ἡ προστάτις καὶ ἡ σώτειρα τοῦ ὑπὸ διωγμὸν Ἑλληνισμοῦ καὶ χριστιανικοῦ ὀρθοδόξου κόσμου, παλαίουσα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τουρκικῆς δουλείας κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν καὶ τῶν βιαιοπραγιῶν τῶν τυράννων. Οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία Κύπρου, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ὑποδουλώσεως τῆς νήσου εἰς τοὺς Τούρκους, ἑνὸς καὶ μόνου καταστοχάζεται σκοποῦ: τῆς προστασίας τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς θρησκείας τοῦ ποιμνίου της. Κατορθώνει δὲ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία Κύπρου διὰ συνετῆς, ἅμα δὲ καὶ δραστηρίας, πολιτείας ἀπέναντι τῶν ἀρχόντων. Οὕτω κατορθώνει νὰ ἐπιτύχῃ νὰ ἐπεκταθῶσι καὶ εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου καὶ τοὺς μητροπολίτας τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα ὁ Μωάμεθ ὁ Κατακτητὴς παρεχώρησεν εἰς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην καὶ τὰ ὁποῖα προσέδωκαν αὐτῷ τὴν θέσιν τοῦ ἐθνάρχου. Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου πρὸς τοῦτο, ὅπως καὶ αἱ λοιπαὶ ἐν Ἀνατολῇ ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, συσπειροῦται πρὸς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον καθίσταται τὸ ἐπίσημον ἐθνικὸν κέντρον. Ἐντεῦθεν ἔρχεται εἰς συχνὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ τοὺς ἐκεῖ λογάδας τοῦ ἔθνους. Ἀληθῶς δὲ διὰ δεξιᾶς πολιτικῆς τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν μητροπολιτῶν της, ἡ Ἐκκλησία Κύπρου κατορθώνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ λάβῃ εἰς τὰς χεῖράς της ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὰς εὐθύνας τῆς διοικητικῆς μηχανῆς. Ἐντεῦθεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου δὲν εἶναι μόνον ὁ ἀνώτατος θρησκευτικὸς ὄρχων, ἀλλὰ καὶ ὁ πολιτικὸς τοιοῦτος. Γίνεται ἐθνάρχης, ἡ δὲ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἀπὸ τῆς ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος εἶναι ὁ κατ' οὐσίαν κυβερνήτης τῆς Κύπρου. Πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἀναφέρονται οἱ ἀδικούμενοι Χριστιανοί, καὶ πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἐπίσης ἀπευθύνονται οἱ κυβερνῶντες Τοῦρκοι δι' ὅλα τὰ πολιτικὰ καὶ διοικητικὰ ζητήματα. Καὶ διὰ τὴν εἴσπραξιν εἰσέτι τῶν φόρων αὐτὸς εἶναι ὁ ὑπεύθυνος. Ἡ πολιτικὴ οὕτως ἰσχὺς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ εἰσηγῆται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν τιμωρίαν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν παῦσιν τοῦ πασᾶ τῆς νήσου. Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ἰσχὺς τοῦ ἀρχιεπισκόπου συνεπήγετο καὶ ἀνάλογον εὐθύνην ἀπέναντι τοῦ σουλτάνου δι' οἱανδήποτε στάσιν ἐν τῇ νήσῳ ἐναντίον τῶν τυράννων, ἐντεῦθεν δὲ ἡ μάχαιρα τῶν Τούρκων ἐπεκρέματο διαρκῶς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῶν ἱεραρχῶν. Χάριν τοῦ ποιμνίου ὅμως καὶ τοῦ ἔθνους ἡ ἱεραρχία τῆς Κύπρου δὲν ὤκνησε νὰ διακινδυνεύσῃ πολλάκις καὶ τὴν ἰδίαν της ζωήν. Ἄξια σημειώσεως ἐνταῦθα κρίνονται τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχιεπισκόπων Βενιαμίν, Χριστοδούλου, Νικηφόρου, Σιλβέστρου, Φιλοθέου, Παϊσίου καὶ Χρυσάνθου, οἱ ὁποῖοι καθ' ὅλην τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα καὶ ὑπὲρ τῆς αἴγλης τῆς Ἐκκλησίας ἀξίως ἠγωνίσθησαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως σπουδαίως ἔδρασαν.

Ἡ θέσις τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐπεδεινώθη κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τῷ 1821. Ὅπως ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἑλληνικῆς γῆς πρῶται κεφαλαὶ ἔπεσαν τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν ἀρχιερέων, οὕτω συνέβη καὶ ἐν Κύπρῳ. Προΐστατο τότε τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας ὁ Κυπριανός, ἀνὴρ πατριωτικώτατος καὶ δραστηριώτατος. Κατηγλάϊζον δὲ τὸν μὲν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Πάφου ὁ Χρύσανθος, τὸν τοῦ Κιτίου ὁ Μελέτιος καὶ τὸν τῆς Κερυνείας ὁ Λαυρέντιος. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς ἦτο μεμυημένος εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν φιλικῶν εἰς Κύπρον πρὸς ὑποκίνησιν ἐπαναστάσεως ηὐλόγησε καὶ ἐνίσχυσε χρηματικῶς, δὲν ἐθεώρησεν ὅμως συνετὸν ν' ἀναλάβῃ ὑποχρέωσιν ἐνόπλου ἐξεγέρσεως τῶν κατοίκων τῆς νήσου λόγῳ τοῦ ἀόπλου τοῦ πληθυσμοῦ, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς νήσου, περικυκλουμένης πανταχόθεν ὑπὸ τουρκικῶν στρατιῶν τῆς Κιλικίας

καὶ τῆς Καραμανίας. Πασᾶς τῆς Κύπρου ἦτο ὁ αἱμοχαρὴς Κιουτσοὺκ Μεχμέτ. Οὗτος ἔλαβε παρὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τὴν ἄδειαν τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, τῶν ἀρχιερέων, τῶν ἡγουμένων καὶ τῶν προκρίτων τῆς νήσου, οἵτινες καὶ ἐθανατώθησαν ἀπὸ τῆς 9—14 Ἰουλίου τοῦ 1821 (βλ. ἀνωτ. *Ἱστορία* [Ἡ Κύπρος ὑπὸ τοὺς Τούρκους]). Οὕτω καὶ ἡ Ἐκκλησία Κύπρου προσέφερε τὸ μερίδιόν της εἰς θυσίαν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς πατρίδος. Μετὰ τὸ 1821, κατὰ τὰ ἐφεξῆς ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας, ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἔζησε βίον τεταπεινωμένον καὶ ἄσημον.

Ἐπὶ ἀγγλικῆς κατοχῆς. Ἀπὸ τοῦ 1878 εὐμενέστεραι συνθῆκαι πολιτικαὶ παρουσιάζονται διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου. Τὴν τουρκικὴν τυραννίαν ἐν τῇ νήσῳ διαδέχεται ἡ φιλελευθέρα ἀγγλικὴ διοίκησις, ἥτις δὲν ἐσεβάσθη μὲν τὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἐσεβάσθη ὅμως τελείως τὴν θρησκείαν, τὰ ἔθιμα καὶ τὴν ἐκδήλωσιν τῶν ἐθνικῶν αἰσθημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ὑπὸ τὰς νέας συνθήκας ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἤρχισε νὰ προάγηται, σημαντικὴ δὲ ζωὴ ἐσημειώθη κατὰ τοὺς τελευταίους ἰδίᾳ χρόνους εἰς τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῆς βίον. Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι δὲν ἐδόθη ἡ δέουσα σημασία καὶ προσοχὴ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀνάπτυξιν, τοῦτο δέ, διότι ἡ ἱεραρχία ἐν Κύπρῳ, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ἐξακολουθεῖ νὰ προΐσταται τῆς ἐθνικῆς ἐν Κύπρῳ κινήσεως, ἐργαζομένη κυρίως ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς τῆς νήσου ἀποκαταστάσεως, πρᾶγμα ὅπερ θεωρεῖται ὑπὸ πάντων ὡς τὸ ὕψιστον καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸν λαὸν ἀγαθόν.

Τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν ζήτημα. Ἀπὸ τοῦ 1900 μεγάλως συνετάραξε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου δεκαετὴς ἀγρία ἐμφυλία πάλη περὶ διαδοχῆς τοῦ ἀποθανόντος ἀρχιεπισκόπου Σωφρονίου, ἀπειλήσασα τελείαν ἀνατροπὴν καὶ κατάλυσιν τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας. Χηρεύοντος τότε τοῦ μητροπολιτικοῦ θρόνου Πάφου, ἀπέμειναν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κύπρου δύο μόνον μητροπολῖται, ὁ Κιτίου Κύριλλος καὶ ὁ Κερυνείας Κύριλλος, περὶ τοὺς ὁποίους ἐσχηματίσθησαν δύο ἀντιμαχόμεναι μερίδες τοῦ λαοῦ τῆς νήσου, οἱ «Κιτιακοὶ» καὶ οἱ «Κερυνειακοί». Ὁ φανατισμὸς ὑπῆρξε τόσον ἄγριος ἑκατέρωθεν, ὥστε νὰ μὴ ἐκτιμᾷ ποσῶς τὰς ὑπὸ τῶν λοιπῶν ὀρθοδόξων αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν διδομένας ἀδελφικὰς συμβουλὰς περὶ ἀμοιβαίας ὑποχωρήσεως πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἔλαβον δὲ χώραν κατὰ τὴν δεκαετῆ αὐτὴν πάλην τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἐκκλησιαστικὰ ἔκτροπα, ὥστε νὰ εἶναι βαρὺς ὁ χαρακτηρισμός, τὸν ὁποῖον θὰ ἔπρεπέ τις ν' ἀποδώσῃ εἰς τὰς σελίδας ταύτας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου.

Τὸ Οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, ἀγνοοῦν τὴν ἔντασιν τῶν ἐν Κύπρῳ κομματικῶν παθῶν καὶ θέλον ἐν μητρικῇ μερίμνῃ νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν λύσιν τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος, ἐξέλεξε τὴν 9ην Φεβρουαρίου 1908 ὡς ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου τὸν Κερυνείας Κύριλλον. Ἡ πρᾶξις αὕτη ὅμως τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἤγειρεν ὁλόκληρον θύελλαν ἐν τῇ νήσῳ, χαρακτηρισθεῖσα ὡς ἀντικανονικὴ καὶ καταλύουσα τὸ αὐτοκέφαλον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Ἔργον δικαιοσύνης εἶναι νὰ ἐξαρθῇ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἡ μετριοπάθεια καὶ ἡ αὐταπάρνησις τοῦ ἐκλεγέντος ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ὡς ἀρχιεπισκόπου Κύπρου μητροπολίτου Κερυνείας Κυρίλλου. Βλέπων δηλαδὴ οὗτος τὸν σπαραγμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔρριπτε τὸν χριστιανικὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου, ἡ ὡς ἀνωτέρω πρᾶξις τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, παρῃτήθη τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου καὶ συνήνεσεν ὅπως ἀνέλθῃ εἰς αὐτὸν ὁ μητροπολίτης Κιτίου Κύριλλος (1910), ὑπὲρ τοῦ ὁποίου ἦτο τεταγμένη ἡ πλειοψηφία τοῦ πληθυσμοῦ.

Καταστατικὸς χάρτης. Μετὰ τὴν ὡς ἄνω λύσιν τοῦ ἀνιαροῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος ἐπῆλθεν ἡ ποθητὴ γαλήνη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κύπρου, ἥτις δὲν ἐβράδυνε νὰ σημειώσῃ πολλὰ ἀνεκτίμητα ἀγαθά. Πληροῦνται ἐν πρώτοις οἱ χηρεύοντες μητροπολιτικοὶ θρόνοι Κιτίου καὶ Πάφου καὶ συγκροτεῖται οὕτως ἡ κανονικὴ διοικοῦσα σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἥτις ἀποτελεῖται ὑπὸ τῶν μητροπολιτῶν Κιτίου, Πάφου καὶ Κερυνείας μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου ὡς πρόεδρον. Συντόνως δ' ἐμερίμνησεν ἡ ἱερὰ σύνοδος ὑπὲρ τῆς ἀναστηλώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας καὶ τῆς ἀνορθώσεως τῆς ἐπὶ μίαν δεκαετίαν δεινῶς δοκιμασθείσης Ἐκκλησίας ἕνεκα τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος. Ἀπόδειξις τῆς μερίμνης ταύτης εἶναι ὁ ψηφισθεὶς τὴν 21 Μαΐου 1914 καταστατικὸς χάρτης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Δι' αὐτοῦ (βλ. καὶ κατ. *Διοίκησις τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας*) καθωρίσθησαν τὰ τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἧς ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ ὁρίζεται ὁ ἀρχιεπίσκοπος, διοικοῦσα δὲ ἀρχὴ ἡ ἱερὰ σύνοδος, συγκροτουμένη ὑπὸ τῶν τριῶν μητροπολιτῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Ἐν τῷ καταστατικῷ χάρτῃ καθωρίσθησαν ἐπίσης τὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀρχιερέων, τηρηθέντος τοῦ παλαιοῦ ἀγράφου ἐθίμου τῆς ἐκλογῆς διὰ συμμετοχῆς κλήρου καὶ λαοῦ. Αἱ ἐπισκοπικαὶ περιφέρειαι παρέμειναν αἱ καὶ πρότερον τέσσαρες τοιαῦται, ἡ τοῦ ἀρχιεπισκόπου μὲ ἕδραν τὴν Λευκωσίαν, ἡ τοῦ μητροπολίτου Πάφου μὲ ἕδραν τὴν Νέαν Πάφον ἢ Κτῆμα, ἡ τοῦ μητροπολίτου Κιτίου μὲ ἕδραν τὴν Λάρνακα καὶ ἡ τοῦ μητροπολίτου Κερυνείας μὲ ἕδραν τὴν Κερύνειαν. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαίους χριστιανικοὺς χρόνους, καθὼς καὶ κατὰ τοὺς μέσους τοιούτους, καθ' οὓς ἤκμαζον ἐν Κύπρῳ περισσότεραι παρὰ σήμερον πόλεις, ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν 14—15 ἐπισκοπαί. Αὗται ἦσαν ἡ τῆς Σαλαμῖνος, τῆς Ταμασοῦ, τοῦ Κιτίου, τῆς Ἀμαθοῦντος, τῆς Κερυνείας, τῆς Πάφου, τῆς Ἀρσινόης, τῆς Σολέας, τῆς Λαπήθου, τῆς Κυθηρίας, τῆς Τριμιθοῦντος, τῆς Καρπασίας, τῆς Λευκωσίας καὶ τῆς Λεμεσοῦ. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐξ αὐτῶν πολλαὶ ἦσαν ἁπλαῖ χωρεπισκοπαί. Περιωρίσθησαν δὲ εἰς τέσσαρας ἐπισκοπὰς ἐπὶ τῆς λατινοκρατίας, τῷ 1222, διὰ διατάξεως τοῦ καρδιναλίου Πελαγίου.

Ὁ καταστατικὸς χάρτης ἐμερίμνησεν ἐξ ἄλλου περὶ τῆς σχέσεως τῆς ἱεραρχίας πρὸς τὸν κατώτερον κλῆρον καὶ πρὸς τὸν λαόν, καθορισθέντων τῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων τῶν ἐπισκόπων, ἐλήφθη δ' ἐν αὐτῷ πρόνοια περὶ τοῦ ἐνοριακοῦ κλήρου, κανονισθέντων τῶν περὶ ἐνοριῶν καὶ τῶν ἀπολαβῶν τῶν ἐφημερίων. Οὐχ ἧττον παραμένει εἰσέτι ἄλυτον τὸ ζήτημα τῆς ἀξιοπρεποῦς μισθοδοσίας τοῦ κλήρου, ἐπειδὴ τοῦτο σχετίζεται μὲ τὴν ὅλην οἰκονομολογικὴν διαχείρισιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κτηματοσύνης, διὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἱερὰ σύνοδος καταβάλλει προσπάθειαν, ὅπως ἐξεύρῃ τὴν συμφερωτέραν λύσιν, συμφώνως πάντοτε πρὸς τοὺς ἱεροὺς τῆς Ἐκκλησίας κανόνας. Ἀκολούθως ὁ καταστατικὸς χάρτης ἐκανόνισε τὰ περὶ γάμου καὶ διαζυγίου, τὰ περὶ τῶν ἱερῶν μονῶν καὶ μοναχῶν καὶ τέλος τὰ περὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσόδων, τόσῳ τῶν ἐπισκοπῶν, ὅσῳ καὶ τῶν μονῶν, καθὼς καὶ τῶν ἐνοριακῶν ταμείων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ζήτημα ὡς ἐνέχον πολλὰς τὰς δυσκολίας, δὲν ἐλύθη πλήρως καὶ ἱκανοποιητικῶς ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ χάρτου. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ αἱ ποικίλαι διαμαρτυρίαι ἐκ μέρους τόσον τοῦ λαοῦ ὅσον καὶ τοῦ τύπου, αἵτινες τείνουν νὰ δημιουργήσουν νέον ἀνιαρὸν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου ζήτημα, διότι οἱ ἐν τῇ νήσῳ πολιτικοὶ ἡγέται ἀρνοῦνται νὰ δεχθῶσι λύσιν σύμφωνον μὲ τοὺς σχετικοὺς τῆς Ἐκκλησίας κανόνας.

Μοναί. Σπουδαίως συνέβαλον εἰς τὸ καθόλου ἔργον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ αἱ διάφοροι καὶ πολλαὶ ἐν τῇ νήσῳ μοναί. Ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀνεπτύχθη καὶ ἐν Κύπρῳ, ὅπως καὶ ἐν ταῖς γειτονικαῖς αὐτῇ χώραις, Αἰγύπτῳ καὶ Παλαιστίνῃ, ὁ μοναχικὸς βίος, ὁ ἀσκητικὸς ἐν ἀρχῇ, βραδύτερον δέ, κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, ὁ κοινοβιακός. Ἐντεῦθεν πλῆθος μονῶν ἱδρύθησαν ἐν Κύπρῳ καὶ πλεῖστα ὅσα μοναχικὰ ἱδρύματα. Κατὰ τὸν Στέφ. Λουζινιὰν εἰς ἑκάστην λεύγαν ὑπῆρχε καὶ μοναστήριον. Ὁ δὲ ἱστορικὸς Κυπριανὸς ὑπολογίζει εἰς 75 τὰς ἐν Κύπρῳ μονάς, ἐκτὸς τῶν μετοχίων, πράγματι δὲ τὰ σῳζόμενα σήμερον ἐρείπια πλείστων ὅσων μονῶν ἐπιβεβαιοῦσι τὰς μαρτυρίας ταύτας. Ἐν ἐνεργείᾳ σήμερον μοναὶ ἐν Κύπρῳ εἶναι αἱ τοῦ Κύκκου, τοῦ Μαχαιρᾶ, τοῦ Ἁγ. Νεοφύτου τῆς Ἐγκλείστρας, τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος, τῆς Χρυσορροϊατίσσης, τῆς Τροοδιτίσσης καὶ τοῦ Σταυροβουνίου. Ἐκ τούτων αἱ τοῦ Κύκκου, τοῦ Μαχαιρᾶ καὶ τοῦ Ἁγ. Νεοφύτου εἶναι βασιλικαὶ σταυροπηγιακαὶ μοναί, ὑπαγόμεναι πνευματικῶς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου, αἱ δὲ λοιπαὶ ὑπάγονται τοῖς οἰκείοις ἐπισκόποις συμφώνως πρὸς τὰς κανονικὰς διατάξεις. Ἐκ τῶν σήμερον ἐν ἐνεργείᾳ μονῶν, ἡ τοῦ Κύκκου, ἥτις εἶναι ἡ πλουσιωτάτη καὶ γνωστοτάτη, ἱδρύθη μεταξὺ τοῦ τέλους τοῦ ΙΑ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ἡ μονὴ αὕτη κατέστη περιώνυμος καὶ ἀποτελεῖ τὸ γενικὸν προσκύνημα τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου, ἐν οὐχὶ δὲ ἀπομεμακρυσμένοις χρόνοις καὶ αὐτῶν τῶν Χριστιανῶν τῆς γείτονος Κιλικίας, καθὼς καὶ τῶν ἐκ τοῦ προσκυνήματος τοῦ Ἁγ. Τάφου ἐπιστρεφόντων Ρώσων προσκυνητῶν, ὡς ἐκ τῆς ἱερᾶς εἰκόνος τῆς Θεοτόκου, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς αὐτὴν καὶ ἡ ὁποία, καθ' ἃ ἡ παράδοσις ἀναφέρει, εἶναι μία ἀπὸ τὰς τρεῖς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου τὰς ἱστορηθείσας ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ (βλ. καὶ λ. *Κύκκος*). Ἡ μονὴ Μαχαιρᾶ, ἐρχομένη δευτέρα εἰς ἁγιότητα καὶ σπουδαιότητα, ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Νείλου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἔσχε δὲ πολλὰς περιπετείας, μεγαλυτέρα τῶν ὁποίων ἦτο ἡ κατὰ τὸ 1892 τελεία αὐτῆς ἀποτέφρωσις, καθ' ἣν ἐσώθη μόνον ἡ ἱερὰ εἰκὼν τῆς Θεοτόκου. Ἡ μονὴ Ἁγ. Νεοφύτου τῆς Ἐγκλείστρας ἱδρύθη τῷ 1159 ὑπὸ τοῦ ἐκ Λευκάρων τῆς Ἀμαθοῦντος μοναχοῦ Νεοφύτου, ὅστις ἔζησεν ἐν αὐτῇ βίον ἀσκητικὸν καὶ ἅγιον. Ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται τῇ 28ῃ Σεπτεμβρίου. Περιπετειώδης εἶναι ἡ ἱστορία καὶ τῆς μονῆς ταύτης, πολλάκις πωληθείσης καὶ ἐρημωθείσης. Ἡ μονὴ Χρυσορροϊατίσσης λέγεται ὅτι ἱδρύθη περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἡ δὲ τῆς Τροοδιτίσσης περὶ τὸ 1200 μ. Χ. Ἀμφότεραι εἶναι περίφημοι διὰ τὴν θαυματουργὸν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ὡς καὶ ἡ μονὴ τοῦ Ἁγ. Παντελεήμονος διὰ τὴν θαυματουργὸν ἐπίσης ἐν αὐτῇ εἰκόνα τοῦ ὁμωνύμου ἁγίου. Ἡ ἱερὰ τέλος μονὴ τοῦ Σταυροβουνίου ἔχει τὴν ἀρχήν της εἰς τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ., εἶναι δὲ καὶ αὕτη σεπτὸν προσκύνημα τῶν Χριστιανῶν διὰ τὸ ὑπάρχον ἐν αὐτῇ τεμάχιον τοῦ τιμίου Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος, ὅπερ ἐδωρήθη ὑπὸ τῆς Ἁγ. Ἑλένης κατὰ τὴν ἐπιστροφήν της ἐκ τῶν Ἁγίων Τόπων. Μεταξὺ τῶν διαλυθέντων μοναχικῶν ἱδρυμάτων ἐπισύρει σήμερον τὸν παγκύπριον σεβασμὸν καὶ τὸ μοναστικὸν ἵδρυμα τοῦ ἀποστόλου Ἀνδρέου διὰ τὴν ἐν αὐτῷ θαυματουργὸν εἰκόνα τοῦ ἀποστόλου.

Εἰς ὅλας τὰς ἐν Κύπρῳ μονάς, τάς τε ἐν ἐνεργείᾳ σήμερον καὶ τὰς διαλυθείσας, ἔζησε χορεία ὁλόκληρος ἁγίων ἀνδρῶν, καὶ ἐντοπίων καὶ ἔξωθεν ἐλθόντων, ἀποτελούντων τὸ ἀγλάϊσμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἥτις τιμᾷ καὶ γεραίρει τὴν μνήμην αὐτῶν εἰς ὡρισμένας ἡμέρας.

Θεολογικὰ γράμματα. Μεθ' ὅλας τὰς περιπετείας, τὰς ὁποίας ἔσχεν ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου κατὰ τὴν ἱστορικήν της σταδιοδρομίαν, δὲν παρέλειψε νὰ καλλιεργήσῃ καὶ τὰ θεολογικὰ γράμματα, καθ' ὅλας δὲ τὰς ἱστορικὰς αὐτὰς περιόδους διαλάμπουν ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς μεγάλης ἀξίας. Τὰ ὀνόματα τοῦ ἱεροῦ Ἐπιφανίου, τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἐλεήμονος, τοῦ Λεοντίου, Νεοφύτου τοῦ Ἐγκλείστου, Λεοντίου τοῦ Μαχαιρᾶ, τοῦ Φιλοθέου, τοῦ Παϊσίου, τοῦ Κυπριανοῦ, τοῦ Μακαρίου, Ἐφραὶμ τοῦ Ἀθηναίου καὶ πολλὰ ἄλλα δύνανται ἀναφερόμενα ἁπλῶς νὰ πείσουν ὅτι ἡ Ἐκκλησία Κύπρου δὲν ὑστέρησε ποσῶς καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῆς καλλιεργείας καὶ ἀναπτύξεως τῶν θεολογικῶν γραμμάτων.

Σήμερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κύπρου παρατηρεῖται ἀξιόλογος πνευματικὴ κίνησις, ὡς μαρτύρια τῆς ὁποίας δύνανται ν' ἀναφερθοῦν τὸ ἐν Λάρνακι ἱεροδιδασκαλεῖον καὶ τὸ περιοδικὸν «Ἀπόστολος Βαρνάβας». Ἡ συγκαταρίθμησις δὲ ἐν τῷ ἱερῷ κλήρῳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἐπιστημόνων θεολόγων ἐγγυᾶται τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν θεολογικῶν γραμμάτων ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις.

† *Κιτίου* ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ ΜΥΛΩΝΑΣ

Κύπριοι μάρτυρες. Ὅτε ἡ Κύπρος, παραχωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ριχάρδου τοῦ Λεοντοκάρδου εἰς τὸν Γάλλον Γουΐδωνα Λουζινιάν, ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ ὁ λατινικὸς κλῆρος τῆς νήσου σφοδρῶς κατεδίωκε καὶ ἐπίεζε τὸν ὀρθόδοξον κλῆρον αὐτῆς, οἱ Κύπριοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐπικαλεσθῶσι τὴν βοήθειαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου. Ὅθεν ἀπέστειλαν πρεσβείαν πρὸς τὸν ἐν Νικαίᾳ διαμένοντα τότε πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Γερμανὸν τὸν Β' (1220—1240), ἥτις ἀφηγηθεῖσα πρὸς αὐτὸν ὅσα δεινὰ ὑφίστατο ἡ νῆσος ὑπὸ τοῦ λατινικοῦ κλήρου, ἐπεκαλεῖτο τὴν ἀντίληψιν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τὴν παροχὴν ὁδηγιῶν περὶ τῆς στάσεως, ἣν ὤφειλε νὰ τηρῇ ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἀπέναντι τῶν ἀδικιῶν καὶ πιέσεων τοῦ Λατίνου ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν περὶ αὐτόν. Ὁ πατριάρχης συνεβούλευσε μὲν τότε τὰ πρέποντα, ἀπέστειλε δ' ἔπειτα καὶ δύο ἐπιστολὰς αὐτοῦ πρὸς τοὺς Κυπρίους, παραινῶν ἐγκαρτέρησιν ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐμμονὴν εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν. Ἀλλ' αἱ παραινέσεις τοῦ πατριάρχου κατ' οὐδὲν μετέβαλον τὴν οἰκτρὰν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου κατάστασιν καὶ οἱ διωγμοὶ καὶ αἱ καταπιέσεις τῶν Λατίνων κληρικῶν ἐξηκολούθουν ὡς καὶ πρότερον. Τῷ 1228 δύο πλήρεις πίστεως καὶ ζήλου Ἁγιορεῖται μοναχοί, *Ἰωάννης* καὶ *Κόνων*, ἀκούοντες περὶ τῶν ἀφορήτων τούτων δεινῶν τῆς ἐν Κύπρῳ Ἐκκλησίας, ἀπεφάσισαν πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ νὰ μετάσχωσι τῶν ὑπὲρ πίστεως ἀγώνων τῶν ἀδελφῶν Κυπρίων. Ὅθεν ἀποπλεύσαντες ἐξ Ἁγίου Ὄρους μετέβησαν εἰς τὴν Κύπρον καὶ ἐγκατασταθέντες ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῆς Καντάρας, ἐπὶ τῆς βορείας ὀροσειρᾶς τῆς νήσου, εἵλκυσαν περὶ ἑαυτοὺς μαθητάς τινας ἐκ τῆς φήμης τῆς αὐστηρᾶς ἀσκήσεως αὐτῶν καὶ τῶν ποικίλων ἀγαθοεργιῶν των. Τὴν ἄφιξιν τῶν δύο Ἁγιορειτῶν μαθόντες οἱ Λατῖνοι ἀπέστειλαν δύο μοναχοὺς αὐτῶν εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Καντάρας, ὅπως ζητήσωσι πληροφορίας περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ Κόνωνος ἐν τῇ νήσῳ. Ἀρχίσαντες δὲ συζήτησιν περὶ θρησκευτικῶν ζητημάτων καὶ ἰδίᾳ τῶν χωριζόντων τὰς δύο Ἐκκλησίας, ἔφθασαν καὶ εἰς τὸ ζήτημα περὶ τῆς χρήσεως τῶν ἀζύμων καὶ ἠρώτησαν τοὺς Ἁγιορείτας ποίαν γνώμην εἶχον περὶ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ μετὰ παρρησίας ἀπήντησαν ὅτι τὸ ἔθος τοῦτο τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι σύμφωνον πρὸς τὰς ἁγίας Γραφάς, ὁ ἕτερος τῶν Λατίνων μοναχῶν, ὁ δομινικανὸς Ἀνδρέας, διέταξε τοὺς Ἁγιορείτας νὰ μεταβῶσι πρὸς τὸν ἐν Λευκωσίᾳ Λατῖνον ἀρχιεπίσκοπον καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ ἀπο-

Digitized by Google

λογηθῶσι διὰ τὸν ἀσεβῆ τρόπον, μεθ' οὗ ἐξεφράσθησαν περὶ τῆς λατινικῆς λειτουργίας. Οἱ ἀτρόμητοι μοναχοὶ μετὰ χαρᾶς ἀποδεξάμενοι τὴν διαταγὴν τοῦ Ἀνδρέου ἀπήντησαν ὅτι προθύμως θὰ σπεύσωσιν εἰς Λευκωσίαν καὶ προσευχηθέντες καὶ μεταλαβόντες τῆς θείας Εὐχαριστίας κατέλιπον τὴν Καντάραν. Ἐλθόντες δ' εἰς Λευκωσίαν μετὰ τῶν συνοδευόντων αὐτοὺς ἕνδεκα μαθητῶν, περιεστοιχίσθησαν ὑπὸ πλήθους ὀρθοδόξων ἐπικαλουμένων τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας αὐτῶν. Εὐθὺς δ' ὡς ἔμαθε τὴν ἄφιξιν αὐτῶν ὁ Ἀνδρέας, παραλαμβάνει αὐτοὺς καὶ προσάγει πρὸς τὸν Λατῖνον ἀρχιεπίσκοπον Εὐστόργιον, πρὸς ὃν προηγουμένως εἶχεν ἀνακοινώσει τὰ κατὰ τὴν ἐν Καντάρᾳ συνέντευξιν. Οἱ ἱεροὶ ἄνδρες καὶ πρὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου μετὰ παρρησίας ὁμολογήσαντες ὅσα καὶ πρὸς τὸν Ἀνδρέαν περὶ τῆς ἀντιχριστιανικῆς χρήσεως τῶν ἀζύμων, ἐρρίφθησαν παραχρῆμα τῇ διαταγῇ τοῦ Εὐστοργίου εἰς τὴν φυλακὴν μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτῶν. Ἐπὶ τρία συνεχῆ ἔτη μετὰ παραδειγματικῆς καρτερίας ὑπέμειναν ἐγκάθειρκτοι ἀγογγύστως τὰς ποικίλας βασάνους καὶ κακουχίας, ἐξ ὧν εἷς τούτων, Θεοδώρητος καλούμενος, ἀπέθανεν, οἱ δὲ Λατῖνοι τὸ πτῶμα αὐτοῦ ἔσυραν ὑβριστικῶς διὰ τῆς ἀγορᾶς καὶ ἔπειτα παρέδωκαν εἰς τὸ πῦρ. Ὁ Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος βλέπων τὴν εὐστάθειαν τῶν Ἑλλήνων μοναχῶν, ἐζήτησε σχετικὰς ὁδηγίας παρὰ τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ Θ' (1227—1241), τοῦ διαβοήτου ἱδρυτοῦ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, ὅστις ἀπεκρίθη πρὸς αὐτὸν ὅτι, ἂν ἐξακολουθῶσιν ἀνθιστάμενοι, ὀφείλει νὰ ἐνεργήσῃ κατ' αὐτῶν ὡς αἱρετικῶν. Λαβὼν τὴν ἀπάντησιν ταύτην τῆς Ἁγίας Ἕδρας ὁ Εὐστόργιος, καθ' ὃν χρόνον ἔμελλε ν' ἀπουσιάσῃ ἐκ τῆς Λευκωσίας, παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς τὸν κατήγορόν των Ἀνδρέαν, ὅστις μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν αὐλικῶν αὐτοῦ ἀπηρίθμησε πάσας τὰς πρὸς ὑποταγὴν αὐτῶν γενομένας ἀποπείρας. Ὁ βασιλεὺς τότε ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀνδρέαν τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιβάλῃ αὐτοῖς οἱανδήποτε ἤθελεν, ὡς ἀνώτατος ἐκκλησιαστικὸς ἄρχων τῆς Κύπρου, ποινήν, οὗτος δὲ καταδικάσας αὐτοὺς εἰς θάνατον παρέδωκεν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, καθορίσας καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς. Ὥρισε δηλαδὴ νὰ δεθῶσιν ἐκ τῶν ποδῶν εἰς τὰς οὐρὰς ἵππων καὶ ἡμιόνων καὶ οὕτω νὰ συρθῶσιν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἕως οὗ αἱ σάρκες αὐτῶν ἀποσπασθῶσι τῶν ὀστῶν, ἔπειτα δὲ νὰ καῶσι. Λατῖνος δέ τις εὐγενὴς ἰδὼν τὸν Ἰωάννην ἱστάμενον ἐν προσευχῇ ἐπὶ τῆς πυρᾶς, τοσοῦτον ἐξηγριώθη ἐπὶ τῷ θεάματι, ὥστε ἐκσφενδονήσας ξύλον κατέρριψεν αὐτὸν εἰς τὸ μέσον τῶν φλογῶν. Μετὰ δὲ τὴν κατάσβεσιν τοῦ πυρὸς ὀστᾶ ζῴων καὶ ἀκαθάρτων θηρίων συγκομισθέντα ἐσωρεύθησαν ἐπ' αὐτῶν καὶ τὸ πῦρ ἀναφθὲν ἐκ νέου μετέβαλε τὰ πάντα εἰς τέφραν.

Ἡ ἀγγελία τοῦ φρικτοῦ τούτου μαρτυρίου τῶν Κυπρίων μοναχῶν κατέπληξε τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην. Καὶ δὲν ἠδύνατο μὲν τότε νὰ πράξῃ τι ἀποτελεσματικὸν ὑπὲρ τῶν τοσοῦτον ἀγρίως διωκομένων ὑπὸ τῶν Λατίνων ὀρθοδόξων Κυπρίων, παρουσιάσθη ὅμως εὐκαιρία νὰ ἐκφράσῃ πρὸς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, δι' ὄντως χριστιανικῆς πράξεως καὶ διὰ γράμματος μεστοῦ ὑψηλῶν χριστιανικῶν ἐννοιῶν, ὅλον τὸν πόνον τῆς χριστιανικῆς του ψυχῆς. Πέντε δηλαδὴ Λατῖνοι μοναχοὶ δραπετεύσαντες ἐκ τουρκικῆς φυλακῆς ἐνεφανίσθησαν αἴφνης ἐν Νικαίᾳ, ζητοῦντες τὴν προστασίαν τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος. Ἀφοῦ δὲ ἀπέλαυσαν φιλοξένων περιποιήσεων καὶ ἐγένοντο δεκτοὶ εἰς ἐπανειλημμένας διαλέξεις ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ πατριάρχου, ἐν αἷς ἡ συζήτησις περιεστράφη περὶ τὸ σχίσμα καὶ τὰς ἐλπίδας τῆς ἑνώσεως, ἀνεχώρησαν πλήρεις εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς περιποιήσεις τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ πατριάρχου, ὅστις καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς ἐπιστολὰς πρός τε τὸν πάπαν καὶ τοὺς καρδιναλίους. Ἐν τῇ πρὸς τὸν πάπαν ἐπιστολῇ αὐτοῦ ὁ Γερμανός, θρηνῶν διὰ τὰς διαφωνίας τὰς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον κρατούσας ἀπεσχισμένας τὰς δύο Ἐκκλησίας, καὶ τὰς παντοίας ὕβρεις καὶ ἀδικίας τῶν Λατίνων κατὰ τῶν ὀρθοδόξων, ἔφερε τὸν λόγον καὶ ἐπὶ τῶν Κυπρίων τούτων μαρτύρων γράφων τὰ ἑξῆς: «Ἓν ἐλείπετο μόνον καὶ γέγονε καὶ αὐτό, ἵνα μαρτυρίας καιρὸς ἐνστῇ καὶ βῆμα τυραννικὸν προτεθῇ καὶ θρόνος μαρτυρικὸς ἀνοιγῇ· οἶδεν ἃ λέγω ἡ Κύπρος, νέους μάρτυρας θεασαμένη καὶ στρατιώτας Χριστοῦ, οἱ πρότερον δι' ὕδατος διελθόντες δακρύων τῆς κατανύξεως καὶ τοῖς ἱδρῶσι λουσάμενοι τοῖς ἐκ τῶν ἀσκητικῶν τοῦ σώματος πόνων ἐπὶ χρόνοις μακροῖς, τὸ τελευταῖον διῆλθον διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος καὶ ἐξήγαγεν αὐτοὺς ὁ ἀγωνοθέτης Θεὸς εἰς τὴν οὐράνιον ἀναψυχήν. Καλά γε ταῦτα, ἁγιώτατε καὶ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου διάδοχε; Ταῦτα παραγγέλλει ὁ τοῦ πρᾴου καὶ ταπεινοῦ τῇ καρδίᾳ Χριστοῦ μαθητής; Οὕτω καταρτίζει τοὺς πρεσβυτέρους διὰ τῆς ἐπιστολῆς;». Καὶ παραθέτων ὁ πατριάρχης ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Α' ἐπιστολῆς τοῦ Πέτρου (ε', 1—4), ἐπάγεται: «Αὕτη ἐστὶν ἡ τοῦ Πέτρου διδασκαλία καὶ ζῶνται οἱ μὴ πειθαρχοῦντες αὐτῇ». Αἰτούμενος δὲ συγγνώμην ὁ Γερμανὸς διὰ τὴν δριμύτητα τοῦ λόγου αὐτοῦ («παθαινομένης γὰρ τῆς καρδίας γεννήματα καὶ δίδοται συγγνώμη παρὰ τῶν εὐδιακρίτων ἀνδρῶν τοῖς διὰ λύπην λαλήσασί τι δακνηρόν») δηλοῖ ὅτι εἶναι ἕτοιμος νὰ βοηθήσῃ τῇ αὐτοῦ ἁγιότητι ἐν πάσῃ προσπαθείᾳ ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως ἐπὶ τῇ βάσει ἐκείνων, ἅτινα διδάσκουσι «τὸ φωτοειδὲς τοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλιον, τὰ ἐπιστολιμαῖα τῶν ἀποστόλων γράμματα καὶ αἱ βίβλοι τῶν θεολόγων πατέρων».

Ἀλλ' οὐ μόνον τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου καὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων τὴν ψυχὴν βαθύτατα συνετάραξεν ἡ ἀγρία καὶ ἀντιχριστιανικὴ αὕτη πρᾶξις τῶν Λατίνων ἐν Κύπρῳ, ἀλλὰ καὶ πάντων ἀνεξαιρέτως τῶν Χριστιανῶν τῶν μὴ τετυφλωμένων ἀπὸ τοῦ πάθους τῆς μισαλλοδοξίας. Τόση δὲ ἦτο ἡ κατακραυγὴ ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου κατὰ τῶν δραστῶν τοῦ μιαροῦ καὶ ἀνιέρου τούτου ἔργου, ὥστε τέσσαρας ἀκριβῶς αἰῶνας μετὰ ταῦτα ὁ Χῖος δραπετίδης Ἀλλάτιος ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ ὑπεραπολογηθῇ τῶν Λατίνων κληρικῶν τῆς Κύπρου, ἰσχυρισθεὶς ὅτι «οἱ ἐν Κύπρῳ καέντες πρῶτοι ἐγένοντο ἄξιοι τῆς ἑαυτῶν τύχης διὰ τὸ σκληροτράχηλον καὶ τὴν θρασύτητα αὐτῶν» καὶ ὅτι «ἡ διασπορὰ τῶν ὀστῶν τῶν αἱρετικῶν μετὰ τῶν ὀστῶν ζῴων δὲν εἶναι ἔνδειξις ἀγριότητος», διότι διὰ τοῦ τρόπου τούτου «στεροῦνται οἱ παράφρονες μιᾶς εὐκαιρίας πρὸς περαιτέρω ἄσκησιν τῆς φρενοβλαβείας των». Ἀλλ' ὡς παρατηρεῖ ὁ Ἄγγλος ἱστορικὸς Haccett, «ἐκ πάντων τῶν ἀνθρώπων εἷς Ἕλλην, μέλος ποτὲ καὶ οὗτος αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἣν μετὰ ταῦτα περιύβρισε, ζητεῖ μεθ' ὅλου τοῦ κακομηχάνου ζήλου τοῦ ἐξωμότου νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀγρίαν διαγωγὴν τῶν φίλων αὐτοῦ Λατίνων».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Τὸ μαρτύριον τῶν μοναχῶν τούτων, φέρον τὸν τίτλον «Διήγησις τῶν ἁγίων τριῶν καὶ δέκα ὁσίων πατέρων τῶν διὰ πυρὸς τελειωθέντων παρὰ τῶν Λατίνων ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ» καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Γερμανοῦ πρὸς τὸν πάπαν καὶ τὴν ἀπάντησιν τούτου ἐδημοσίευσεν ὁ Σάθας ἐν τῇ «Μεσαιωνικῇ Βιβλιοθήκῃ» Β', 20 κ. ἑξ. - *L. Allatii*, «De ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua consensione» Coloniae 1646, 695 κ. ἑξ.— *Χάκκετ-Παπαϊωάννου*, «Ἱστορία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου» ἐν Ἀθήναις 1923, Α' 128 κ. ἑξ. Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ

Διοίκησις τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας. Ἡ αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία τῆς Κύπρου διέπεται ὑπὸ τοῦ ἀπὸ 21 Μαΐου 1914 καταστατικοῦ, ἀποτελουμένου ἐξ 138 ἄρθρων, καὶ μεταγενεστέρων αὐτοῦ εἰδικῶν κανονισμῶν καὶ δή: τοῦ ἀπὸ 23 Φεβρουαρίου 1917 εἰδικοῦ κανονισμοῦ τῶν θρονικῶν ἐπιτροπειῶν (40 ἄρθρ.)· τοῦ ἀπὸ 2 Μαρτίου 1917 εἰδικοῦ κανονισμοῦ τῶν ἐνοριακῶν διαχειρίσεων (68 ἄρθρ.)· τῶν ἀπὸ 20 Μαρτίου 1917 συνοδικῶν περὶ χωρεπισκόπων διατάξεων (11 ἄρθρ.)· τοῦ ἀπὸ 1 Ἰουνίου 1917 κανονισμοῦ τοῦ Παγκυπρίου Ἱεροδιδασκαλείου (101 ἄρθρ.)· τῆς ἀπὸ 1 Ἰουνίου 1917 δικονομίας ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων (106 ἄρθρ.)· τοῦ ἀπὸ 27 Μαρτίου 1918 εἰδικοῦ κανονισμοῦ τοῦ ἐπιβοηθητικοῦ ταμείου (24 ἄρθρ.) καὶ τοῦ ἀπὸ 27 Μαρτίου 1918 εἰδικοῦ κανονισμοῦ περὶ ἐφημερίων καὶ ὑπηρετῶν τοῦ ναοῦ (46 ἄρθρ.).

Ἡ ἐν Κύπρῳ Ἐκκλησία περιλαμβάνει τέσσαρας ἐπισκοπικὰς περιφερείας καὶ δὴ τὴν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, τῆς μητροπόλεως Πάφου, τῆς μητροπόλεως Κιτίου καὶ τῆς μητροπόλεως Κερυνείας. Ἡ διάταξις αὕτη τῶν ἐπισκοπικῶν περιφερειῶν ὁρίζει τὴν τάξιν τῆς θέσεως τῆς προσηκούσης ἑκάστῳ τῶν ἱεραρχῶν. Ἐν ἀνάγκῃ ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἕκαστος τῶν μητροπολιτικῶν θρόνων δικαιοῦται νὰ ἔχῃ ἀνὰ ἕνα χωρεπίσκοπον.

Διὰ τὴν ἐκλογὴν ἀρχιεπισκόπου συνέρχεται ἐν Λευκωσίᾳ, ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, ἐκλογικὴ συνέλευσις, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῶν τυχόντων χωρεπισκόπων, ἐκ τῶν ἡγουμένων ἢ ἐλλείψει αὐτῶν ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν μονῶν Κύκκου, Μαχαιρᾶ, Ἁγίου Νεοφύτου, Τροοδοτίσσης, Χρυσορροϊατίσσης, Σταυροβουνίου καὶ Ἁγίου Παντελεήμονος, ἐκ δύο βαθμούχων κληρικῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς καὶ δύο τῆς πόλεως Λευκωσίας, ἤτοι τοῦ οἰκονόμου Φανερωμένης καὶ τοῦ ἀρχιμανδρίτου τοῦ Τρυπιώτου, ἂν ὑπάρχωσι, καὶ ἐξ 66 αἱρετῶν ἀντιπροσώπων, καλουμένων γενικῶν, ἐξ ὧν 33 ἐκλέγει ἡ περιφέρεια ἀρχιεπισκοπῆς, 10 ἡ περιφέρεια μητροπόλεως Πάφου, 13 ἡ περιφέρεια τῆς μητροπόλεως Κιτίου καὶ 10 ἡ περιφέρεια τῆς μητροπόλεως Κερυνείας. Ἐκ τῶν 66 αἱρετῶν ἀντιπροσώπων οἱ 22 θὰ ὦσιν ἐκ τοῦ ἐνοριακοῦ κλήρου, οἱ δὲ 44 λαϊκοί. Ἡ ἐκλογὴ διεξάγεται κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 21—29 τοῦ καταστατικοῦ.

Ἐκλογὴ μητροπολίτου δὲν δύναται νὰ γίνῃ χηρεύοντος τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου. Ἰσχύουσι δὲ διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν μητροπολιτῶν αἱ καὶ διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου διατάξεις, μετὰ μόνης τῆς διαφορᾶς, ὅτι ὅσα ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἐνεργεῖ ὁ πρῶτος τῇ τάξει μητροπολίτης, ἐν τῇ ἐκλογῇ μητροπολίτου ἐνεργοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ ὅτι ἡ ἐκλογικὴ συνέλευσις ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, τῶν μητροπολιτῶν, τῶν χωρεπισκόπων, τῶν ἡγουμένων Κύκκου, Μαχαιρᾶ, Ἁγίου Νεοφύτου, δύο βαθμούχων κληρικῶν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, τῶν ἡγουμένων τῶν τῷ θρόνῳ ὑποκειμένων μονῶν, δύο βαθμούχων κληρικῶν τῆς μητροπόλεως δι' ἣν ἡ ἐκλογὴ καὶ 36 αἱρετῶν ἀντιπροσώπων, ὧν τὸ τρίτον ἐκ τοῦ ἐνοριακοῦ κλήρου.

Ἱερὰ Σύνοδος. Τὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διέπουσιν αἱ ἑξῆς διατάξεις:

I) Ἡ σύνοδος ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν μητροπολιτῶν. Οἱ χωρεπίσκοποι δύνανται νὰ μετέχωσι τῆς Ἱερᾶς Συνόδου μετὰ εἰδικὴν ἑκάστοτε πρόσκλησιν αὐτῆς, ἔχουσι δὲ δικαίωμα μόνον ἐκφράσεως γνώμης, οὐχὶ δὲ καὶ ψήφου ἐν τῇ ἀποφάσει. Ἐὰν ὅμως ἀρχιερατικός τις θρόνος τελῇ ἐν χηρείᾳ ἢ ὁ ἀρχιερεὺς αὐτοῦ κωλύεται νομίμως, ὁ χωρεπίσκοπος αὐτοῦ μετέχει τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, μετὰ δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων μέλους συνοδικοῦ, αὐτοδικαίως ἐν τῇ περιπτώσει χηρείας, τῇ ἐντολῇ δὲ τοῦ προϊσταμένου αὐτοῦ ἐπισκόπου ἐν τῇ περιπτώσει νομίμου αὐτοῦ κωλύματος. Ἐν περιπτώσει ἐλλείψεως, δι' οἱονδήποτε λόγον, συνοδικῆς ἀπαρτίας, ὁ προεδρεύων τῆς Ἱερᾶς συνόδου δύναται νὰ καλέσῃ τόσους χωρεπισκόπους, ὅσοι ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἀπαρτίαν, καὶ τότε δὲ οἱ προσκαλούμενοι χωρεπίσκοποι ἔχουσι τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις μέλους συνοδικοῦ. Οἱ χωρεπίσκοποι παρακάθηνται ἐν τῇ συνόδῳ καὶ ὑπογράφουσι μετὰ τοὺς μητροπολίτας κατὰ τάξιν τῶν πρεσβείων τοῦ θρόνου ἐν ᾧ διακονοῦσιν.

II) Ἡ σύνοδος συνεδριάζει ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου, ὅστις εἶναι ἡ κεφαλὴ τῆς ἐν Κύπρῳ ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, κωλυομένου δὲ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πρώτου τῇ τάξει τῶν παρόντων ἀρχιερέων, ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ ἢ ὅπου ἀλλαχοῦ θὰ ὥριζεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος.

III) Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος συνέρχεται τακτικῶς μὲν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ δὴ κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν, ἐκτάκτως δὲ ὁσάκις ὁ πρόεδρος αὐτῆς κρίνει τοῦτο εὔλογον, ἢ ὁσάκις δύο τῶν μελῶν αἰτήσωνται παρ' αὐτοῦ τὴν δι' ὡρισμένον ζήτημα σύγκλησιν αὐτῆς. Ἡ τακτικὴ τῆς συνόδου περίοδος διαρκεῖ ἀπὸ δεκαπέντε μέχρι τριάκοντα ἡμερῶν.

IV) Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος συνεδριάζει νομίμως ἂν παρῶσιν οἱ ἡμίσεις τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν ἀρχιερέων πλέον ἑνός.

Ἂν διὰ χηρείαν ἀρχιερατικοῦ θρόνου ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν μὴ ᾖ ἐφικτὴ ἡ συνοδικὴ ἀπαρτία, μετέχουσι τῆς συνόδου κατὰ τὰ εἰρημένα χωρεπίσκοποι. Τοιούτων δὲ μὴ ὑπαρχόντων καλεῖται ὑπὸ τοῦ προεδρεύοντος, ἑνὸς μὲν ἐλλείποντος ἀρχιερέως, ὁ ἡγούμενος Κύκκου, καὶ αὐτοῦ δὲ κωλουμένου ἢ ἀπέχοντος, ἕτερος ἡγούμενος κατὰ τὴν τάξιν προτεραιότητος τῆς μονῆς· δύο δὲ ἐλλειπόντων ἀρχιερέων προσκαλεῖται πρὸς τῷ ἡγουμένῳ καὶ ἀρχιερεύς, ὃν αἰτεῖται ὁ πρόεδρος παρά τινος τῶν ἐγγὺς ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Οἱ οὕτωσὶ προσερχόμενοι ἔχουσι πάντα τὰ δικαιώματα καὶ ὑπόκεινται εἰς πάσας τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ μέλους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου μέχρι περατώσεως τῆς δι' ἣν προσεκλήθησαν ὑποθέσεως. Οὐδὲν τῶν μελῶν τῆς συνόδου δύναται νὰ ἀπολειφθῇ συνοδικῆς συνεδρίας, εἰμὴ διὰ νόσον ἢ ἄλλην εὔλογον αἰτίαν, ἢ ἀδείᾳ τῆς συνόδου.

V) Ἡ σύνοδος ἀποφαίνεται κατὰ πλειοψηφίαν. Ἐν ἰσοψηφίᾳ κατισχύει ἡ ψῆφος τοῦ προέδρου, ἐν δίκῃ δὲ κληρικοῦ ἡ ἐπιεικεστέρα γνώμη. Ἡ ἀπόφασις ὅμως περὶ καθαιρέσεως ἀρχιερέως ἀπαιτεῖ ὁμοφωνίαν πάντων τῶν συγκροτούντων τὴν σύνοδον πλὴν τοῦ ὑποδίκου. Ἐν περιπτώσει καταδίκης, ὁ καταδικασθεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα ἐκκλήσεως πρὸς ἔκτακτον σύνοδον συγκροτουμένην ὡς ἑξῆς: Προσκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ προέδρου οἱ τέσσαρες πατριάρχαι καὶ ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἱερὰ Σύνοδος ὅπως ἀποστείλωσιν ἀνὰ ἕνα ἐπίσκοπον, οὗτοι δὲ μετὰ τῶν ἐπισκόπων τῆς νήσου καταρτίζοντες ἔκτακτον σύνοδον δικάζουσιν ὡς οἱ κανόνες διακελεύουσιν. Ἂν δέ τις τῶν Ἐκκλησιῶν μὴ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν πρόσκλησιν, προσκαλεῖται ἄλλη τις Ἐκκλησία ν' ἀποστείλῃ καὶ δεύτερον ἐπίσκοπον. Τοῦ ἐκτάκτου τούτου δικαστηρίου ἡ ἀπόφασις εἶναι ὁριστικὴ καὶ τελεσίδικος.

VI) Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τηρεῖ πρακτικὰ ἑκάστης συνεδρίας, συντασσόμενα ὑπὸ τοῦ γραμματέως αὐτῆς καὶ ἀναγράφοντα τὰ συζητηθέντα θέματα ὡς καὶ τὰς ληφθείσας ἀποφάσεις. Αἱ συνοδικαὶ αὗται πράξεις ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ καταχωριζόμεναι ὑπογράφονται ὑπὸ πάντων τῶν παρόντων μελῶν. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν ἀποφασισθέντων προσήκει τῷ προέδρῳ.

VII) Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος κέκτηται ἰδίαν σφραγῖδα ἔχουσαν ἐν τῷ μέσῳ μὲν εἰκόνα τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα, κύκλῳ δὲ τὴν ἐπιγραφήν: «Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου».

VIII) Ἁρμοδιότητα ἔχει ἡ σύνοδος ὡς πρὸς πάντα τὰ ἐκκλησιαστικά. Οὕτω προσήκει αὐτῇ: 1ον) Τὸ ἐποπτεύειν: α') τῆς θρησκευτικῆς διδασκαλίας, ἵνα ᾖ αὕτη σύμφωνος πρὸς τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας· β') τῆς κανονικῆς τελέσεως τῶν μυστηρίων καὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν τύπων τῆς λατρείας· γ') τῆς ἀκριβοῦς τηρήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων καὶ παραγγελμάτων· δ') τῶν ναῶν καὶ τῶν μονῶν.

Digitized by Google

ε΄) τῆς εἰδικῆς πρὸς μόρφωσιν κλήρου σχολῆς· στ΄) τῆς ὑπὸ τοῦ κλήρου τελέσεως τῶν ἑαυτοῦ καθηκόντων. 2) Τὸ μεριμνᾶν: α΄) περὶ μορφώσεως καὶ ἀξιοπρεποῦς συντηρήσεως τοῦ κλήρου· β΄) περὶ διατηρήσεως καὶ ἐξασφαλίσεως τῶν ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν ἐχόντων ἱερῶν πραγμάτων. 3ον) Τὸ μετέχειν τῆς τῶν ἀρχιερέων ἐκλογῆς. 4ον) Τὸ συντάττειν καὶ τιθέναι εἰς ἐφαρμογὴν κανονισμοὺς ἢ κανονιστικὰς διατάξεις μὴ ἀπᾳδούσας τῷ καταστατικῷ πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸ ἀνακαλεῖν ἢ μεταβάλλειν τοιούτους. 5ον) Τὸ ὁρίζειν τὰ ὑπὸ τοῦ ταμείου τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς χορηγητέα τῷ ἕνεκα παύσεως ἀποχωροῦντι τοῦ ἑαυτοῦ θρόνου ἀρχιερεῖ. 6ον) Τὸ ἀσκεῖν τὴν οἰκονομίαν, ὡς πρὸς τὰ κωλύματα τοῦ γάμου. 7ον) Τὸ μετὰ γνώμην τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου διδόναι τὴν ἄδειαν πρὸς ἵδρυσιν μοναστηρίου. 8ον) Τὸ διδόναι τὴν ἄδειαν πρὸς ἀνέγερσιν νέων ἐξωκκλησίων. 9ον) Τὸ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ καταστατικοῦ ὁρίζειν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν τῇ νήσῳ ἐνοριῶν. 10ον) Τὸ καθιστᾶν τὰς ἐφορείας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱδρυμάτων γενικοῦ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν σκοποῦ. 11ον) Τὸ ἐγκρίνειν τοὺς προϋπολογισμοὺς καὶ τοὺς ἀπολογισμοὺς ἐκκλησιαστικῶν ἱδρυμάτων γενικοῦ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν σκοποῦ. 12ον) Τὸ ἐγκρίνειν ἐκποίησιν ἀκινήτων καὶ ὑποθήκευσιν οὐσίας θρόνου ἐπισκοπικοῦ ἢ μονῆς ἢ καθιδρύματος γενικοῦ χαρακτῆρος. 13ον) Τὸ δικάζειν ἀνεκκλήτως διενέξεις περὶ κυριότητος οἱουδήποτε ναοῦ, ὁπότε οἱ ἀναφερόμενοι ὡς διάδικοι δὲν δύνανται νὰ παρακαθήσωσιν ἐν τῇ συνόδῳ ὡς δικασταί. 14ον) Τὸ ἀποφαίνεσθαι ἐπὶ διενέξεως ἐνοριακοῦ ναοῦ καὶ ἐπισκοπικοῦ θρόνου, ἀφορώσης εἰς τὴν κυριότητα παρεκκλησίου. 15ον) Τὸ καθιστᾶν ἡγούμενον, παραλιπόντος τοῦ ἐπισκόπου τὴν κατάστασιν τοιούτου, ἐντὸς ἓξ ἀπὸ τῆς χηρείας μηνῶν. 16ον) Τὸ κατ᾽ ἔφεσιν δικάζειν: α΄) ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἀφορώσης εἰς διένεξιν ἐνοριῶν πρὸς ἀλλήλας περὶ κυριότητος παρεκκλησίου· β΄) ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ἀρνουμένου κυρῶσαι τὴν ἐκλογὴν ἡγουμένου, κατ᾽ ἔφεσιν τοῦ ἐψηφισμένου ἡγουμένου καὶ τῆς ἀδελφότητος· γ΄) περὶ ἰδίου ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ μονῆς, ψηφισθέντος ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τῶν ἀδελφῶν, κυρωθέντος δ᾽ ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου ἐπισκόπου· δ΄) κατ᾽ αἴτησιν τῶν διαφερομένων ὡς πρὸς τὴν ἀνέγερσιν ναοῦ ἐν ἀρνήσει τοῦ ἐπισκόπου νὰ παράσχῃ τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν. 17ον) Τὸ ἀσκεῖν τὴν ἀνωτάτην ἐκκλησιαστικὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ κανονικῶν παραπτωμάτων τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Οὕτω δικάζει: α΄) ἐν α΄ βαθμῷ τὰς ὑποθέσεις τὰς μὴ ὑπαγομένας τῇ ἁρμοδιότητι τῶν ἐπισκοπικῶν δικαστηρίων, ἐν αἷς καὶ διαφοραὶ κληρικῶν ἢ λαϊκῶν πρὸς ἰδίους ἐπισκόπους· β΄) ἐν β΄ βαθμῷ κατ᾽ ἔφεσιν πάσας τὰς πρὸς αὐτὴν ἐκκαλουμένας ἀποφάσεις τῶν ἐπισκοπικῶν δικαστηρίων, δυναμένη νὰ ἐπικυρώσῃ ἢ ἀκυρώσῃ τὴν ἐκκαλουμένην ἀπόφασιν ἢ καὶ νὰ μειώσῃ ἢ αὐξήσῃ τὴν ἐπιβληθεῖσαν ποινήν. 18ον) Ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἑαυτῆς δικαστικῆς δικαιοδοσίας ἡ σύνοδος ἐπιβάλλει τάσδε τὰς ποινάς: α΄) ἀργίαν ἀπὸ ἱεροπραξίας καὶ στέρησιν γενικὴν ἢ μερικὴν τῶν ἀπὸ τῆς θέσεως δικαιωμάτων ἢ καὶ ἀμφότερα· β΄) παῦσιν ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος ἢ τῆς θέσεως· γ΄) στέρησιν τοῦ δικαιώματος τοῦ προαχθῆναι εἰς μείζονα βαθμόν· δ΄) ἀπότισιν εἰς τὸ διπλάσιον τοῦ παρανόμως ληφθέντος ποσοῦ· ε΄) καθαίρεσιν ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης· στ΄) ἀφορισμὸν προσωπικόν, ἤτοι ἀποκοπὴν ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἐν τοῖς ῥητῶς ὑπὸ τῶν κανόνων ὁριζομένοις θέμασι· καὶ ζ΄) πᾶσαν ἄλλην κατὰ τοὺς κανόνας ποινήν. 19ον) Ἡ σύνοδος ἐκδίδει τὰς δικαστικὰς ἀποφάσεις αὐτῆς ᾐτιολογημένως μετὰ παραθέσεως τῶν ἐφ᾽ ὧν ἐρείδονται κανόνων ἢ ἄρθρων τοῦ νόμου ἢ τοῦ κανονισμοῦ. 20ὸν) Ἡ σύνοδος μειοῖ ἢ καὶ αἴρει δι᾽ ἀπονομῆς χάριτος ποινὴν ὑπ᾽ αὐτῆς ἐπιβληθεῖσαν, ἐὰν πεισθῇ ὅτι κατωρθώθη ὁ δι᾽ αὐτῆς ἐπιδιωκόμενος σκοπός, ἤτοι ἡ διόρθωσις.

[Βλ. καὶ λ. *βοηθὸς* ἐπίσκοπος καὶ *θρονικαὶ* ἐπιτροπεῖαι.]

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

—[ΔΗΜΟΣ.—ΙΔΙΩΤ. ΒΙΟΣ] Α΄) ***Πολιτεύματα.*** Ἡ καθόλου πολιτικὴ κατάστασις τῶν Κυπρίων, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο περιόδους: α΄) τὴν περίοδον τῶν χρόνων ἐκείνων, καθ᾽ οὓς ὁ λαὸς ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ἰδίων κατὰ τόπους ἡγεμόνων, καὶ β΄) τὴν τῶν χρόνων, καθ᾽ οὕς, ἰδιαίτατα ἀπὸ τῶν Πτολεμαίων καὶ ἐντεῦθεν, ἡ νῆσός των ἀπετέλει ἐπαρχίαν ἄλλης χώρας ἢ ἀπετέλει ἴδιον ἑνιαῖον κράτος ὑπὸ Ἕλληνας ἢ ξένους βασιλεῖς.

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἡ Κύπρος διῃρεῖτο εἰς ἐννέα ἀνεξάρτητα ἀπ᾽ ἀλλήλων βασίλεια, κυβερνώμενα ὑπὸ ἰδίου ἕκαστον ἡγεμόνος. Ταῦτα εἶχον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ αὐτὸ πολίτευμα τῆς μοναρχίας, περὶ τὴν ὁποίαν προϊόντος τοῦ χρόνου ἐσχηματίσθη καὶ ἡ τάξις τῆς ἰθυνούσης ἀριστοκρατίας, ἣν συναντῶμεν ἐν Σαλαμῖνι κατ᾽ ἀρχάς, καὶ εἰς τὰς ἄλλας ὀνομαστὰς πόλεις τῆς νήσου ἀργότερον. Οἱ ἡγεμόνες τῆς νήσου τῆς ἐποχῆς ταύτης ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων καλοῦνται βασιλεῖς, ἐνίοτε δὲ καὶ τύραννοι ἢ δυνάσται, χωρὶς ποτὲ αἱ ὀνομασίαι αὗται ν᾽ ἀποδίδωνται, ὅπως ἀλλαχοῦ συνέβαινεν, εἰς τοὺς ἰσχυροτέρους ἐξ αὐτῶν. Ἐκ τῶν βασιλευσάντων ἐν Κύπρῳ οἴκων κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν μνημονευτέοι ἐνταῦθα οἱ ἐκ τοῦ γένους τοῦ Εὔκλου ἐν Σαλαμῖνι, Σόλοις καὶ Χύτροις, οἱ Ἀκαμαντίδαι, ἀπόγονοι τοῦ Δημοφῶντος καὶ Φαλήρου, καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ Πραξάνδρου, ἐν Λαπήθῳ, οἱ τοῦ Κηφέως ἀπόγονοι ἐν Κερυνείᾳ, οἱ Ἀσίδαι ἐν Κουρίῳ, οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀγαπήνορος ἐν Πάφῳ, οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐν Ἀμαθοῦντι, καὶ τὸ πρῶτον φοινικικὸν γένος, ὅπερ σὺν τῷ χρόνῳ ἐξηλληνίσθη, ἐν Κιτίῳ. Δὲν ἀναφέρεται καθ᾽ ὅλην τὴν ἱστορίαν τῆς περιόδου ταύτης περίπτωσις, καθ᾽ ἣν ὅλη ἡ νῆσος διετέλεσεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἑνὸς μόνου ἡγεμόνος. Παρὰ τοῦτο ὅμως ἡ ὅλη χώρα παρουσίαζε συχνά, ἰδίᾳ κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους, ὄψιν ἡνωμένου, οὕτως εἰπεῖν, βασιλείου.

Τὰ συγγράμματα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ πολίτευμα τῶν κυπριακῶν πόλεων ἢ βασιλείων (Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου) δὲν σῴζονται ἀτυχῶς μέχρις ἡμῶν. Οὐχ ἧττον ὅμως ἐκ προγενεστέρων ἱστορικῶν ἀφηγήσεων καὶ ἐκ τῶν παρ᾽ Ἀθηναίῳ ὑπαρχουσῶν πληροφοριῶν, δύναταί τις νὰ σχηματίσῃ ἔστω καὶ ἀμυδρὰν περὶ τούτου εἰκόνα. Κατὰ ταῦτα οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως, οἵτινες εἶχον τὸ πρῶτον τὴν θέσιν ἣν ἐν Ἀθήναις εἶχον οἱ Ἀρεοπαγῖται, μεταπίπτουν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὸν αἰσχρὸν ῥόλον τῶν αὐλικῶν κολάκων καὶ τῶν ὠτακουστῶν. Οἱ κόλακες τῆς Σαλαμῖνος διαιροῦνται εἰς δύο οἰκογενείας, ἀφ᾽ ὧν κατάγονται οἱ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς νήσου. Καλοῦνται δὲ Γεργῖνοι καὶ Προμάλαγγες. Οἱ Γεργῖνοι ἐπεκοινώνουν ἐν τῇ πόλει μετὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν ἢ εἰς τοὺς τόπους τῆς ἐργασίαις ἢ ἐν δημοσίαις πλατείαις καὶ ἀκούοντες τὰ λεγόμενα μετέδιδον πληροφορίας εἰς τοὺς ἄρχοντας. Οἱ δὲ Προμάλαγγες, κατὰ τὰς ἰδίας πάντοτε πηγάς, «.... διερευνῶσιν, ἂν ὅσα οἱ Γεργῖνοι μετέφερον προσδέωνται πληροφορίας τινός...» (*Ἀθήναιος*), χρησιμεύοντες οὕτως ὡς ἔφοροι ἐπὶ τῶν ὠτακουστῶν. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ πληροφορία, καθ᾽ ἣν οὗτοι ἦσαν λίαν ὑπερήφανοι διὰ τὴν ἀποστολήν των, ὡς τὰ μάλιστα δι᾽ αὐτὴν τιμώμενοι ὑπὸ τῶν βασιλέων. Κατὰ ταῦτα οἱ εὐγενεῖς οὗτοι συνεκρότουν, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τὴν ἀστυνομίαν τοῦ βασιλείου. Ὁπωσδήποτε ὅμως, δὲν θὰ ἔπρεπέ τις νὰ ἐπιμένῃ διὰ τὸν σχηματισμὸν ἀκριβοῦς ἀντιλήψεως τῆς μορφῆς τῆς κυπριακῆς ἀριστοκρατίας εἰς τὰς μαρτυρίας μόνον τοῦ Ἀθηναίου —μαρτυρίας ἄλλωστε, ἃς ὁ ἴδιος ἀντλεῖ ἐκ συγγράμματός τινος τοῦ ἐκ Σόλων τῆς Κύπρου Κλεάρχου —, δεδομένου ὅτι αὗται εἶναι καὶ μοναδικαί, μὴ ὑπαρχουσῶν ἄλλων πρὸς διαπίστωσιν τῆς ἀκριβείας των.

Τὸν τίτλον τοῦ ἄνακτος καὶ τῆς ἀνάσσης, κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, εὑρίσκομεν ὡς ὑπάρχοντα ἐν Κύπρῳ ἐξ ἀποσπάσματός τινος ἐκ τῆς «Πολιτείας τῶν Κυπρίων» τοῦ Ἀριστοτέλους (πρβλ. *Σουΐδαν* ἐν λ. ἄνακτες). Κατὰ τοῦτο, ἄνακτες φαίνεται ὅτι ἐκαλοῦντο οἱ συγγενεῖς τοῦ βασιλέως, οἱ ἀδελφοὶ καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ, ἄνασσαι δὲ αἱ ἀδελφαί, αἱ θυγατέρες καὶ αἱ συγγενεῖς αὐτοῦ.

Πρὸς τὰ διάφορα βασίλεια τῆς νήσου ἦσαν συμφυῆ τὰ εἰς τὰς πόλεις εὑρισκόμενα «βουλευτήρια», ἅτινα εἰς ὅλως ἐκτάκτους περιστάσεις συνεκαλοῦντο ὑπὸ τῶν βασιλέων, διὰ νὰ δίδωσι τὴν γνώμην των ἐπὶ παρουσιαζομένων ζητημάτων. Ὑπῆρχον ἐπίσης «πόλεις» καὶ «ἐκκλησίαι τοῦ δήμου». Περὶ τούτου μαρτυροῦσιν εὑρεθεῖσαι ἐν Κύπρῳ ἐπιγραφαί, ἰδίᾳ δὲ ἡ τοῦ Ἰδαλίου, ἐπὶ ὀρειχαλκίνης πλακὸς κεχαραγμένη, γραφεῖσα μετὰ τὴν μάχην τῶν Ἰδαλέων, πολεμησάντων μετὰ τῶν ἄλλων Κυπρίων Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Κιτιέων. Κατ᾽ αὐτὴν ὁ «.... βασιλεὺς Στασίκυπρος κὰς ἁ πτόλις ἨδαλιῆϜες....» δωροῦσιν οἶκον, γαίας, κῆπον καὶ χρήματα εἰς τὸν ἰατρὸν Ὀνήσιλον καὶ εἰς τοὺς παῖδας αὐτοῦ ὡς «... ἰjᾶσθαι τῶς ἀ(ν)θρώπως τῶς ἰ(ν) τᾶι μάχαι ἰκμαμένως ἄνευ μισθῶν....». Ἀλλ᾽ ἐκτὸς τῶν ἐπιγραφῶν τὴν ὕπαρξιν «πόλεων» καὶ «δήμων» ἀναφέρει καὶ ὁ Ἰσοκράτης ἐν τοῖς πρὸς Εὐαγόραν καὶ Νικοκλέα λόγοις του. Ἐξ ἄλλου, μανθάνομεν ἐξ ἐπιγραφῶν τοῦ Κιτίου καὶ ἄλλων ὅτι ἡ λέξις «πόλις» ἔχει τὴν σημασίαν νομοθετικοῦ σώματος, ἐξ ἐπιγραφῶν δὲ τῆς Πάφου καὶ τοῦ Κουρίου καθαρῶς ἐκτελεστικοῦ τοιούτου.

Ἡ παρὰ Κυπρίοις «βουλὴ» εἶναι ἀσφαλῶς πολὺ μεταγενεστέρα, συγκεκριμένως δὲ τῶν χρόνων τῶν Πτολεμαίων καὶ τῶν Ῥωμαίων, ὁπότε ἀναφέρεται τοιαύτη ἐν Σαλαμῖνι, Κιτίῳ, Παλαιπάφῳ καὶ Σόλοις. Αἱ ἐπιγραφαὶ μᾶς πληροφοροῦν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὑπῆρχον «δῆμος» καὶ «σύνεδροι», μάλιστα ἐν Σαλαμῖνι, Κουρίῳ καὶ Παλαιπάφῳ, «γερουσία» δὲ ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων ἐν Σαλαμῖνι, ὡς ἐξάγεται ἐξ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης αὐτόθι.

Καὶ ἄλλας ἀστικὰς ἀρχὰς ἀπαντῶμεν ἐν Κύπρῳ, μνημονευομένας ἐν ἐπιγραφαῖς, οἷον τὴν τοῦ «ἀγορανόμου». Ἡ ἀρχὴ τῶν «γυμνασιαρχῶν» κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς ἀπαντᾷ σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Κύπρου, εἰς μερικὰς δὲ τούτων καὶ ἡ τῶν «ὑπογυμνασιαρχῶν», ἀπονεμομένη τιμῆς ἕνεκεν εἰς τὸν ἑκάστοτε στρατηγὸν τῶν Πτολεμαίων. Καὶ ἄλλαι δὲ ἀρχαὶ τιμητικαὶ ἐν Κύπρῳ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὑπῆρχον, ἐν αἷς ἡ τοῦ «γραμματέως τοῦ δήμου καὶ τῆς βουλῆς» καὶ ἡ τοῦ «γραμματέως τῆς πόλεως». Ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων παραχωρηθεῖσα ἄδεια εἰς τοὺς Κυπρίους, ὅπως συστήσουν κοινὴν κυπριακὴν ἀρχὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «τὸ κοινὸν τὸ Κύπριον» ἢ μᾶλλον «τὸ κοινὸν τῶν Κυπρίων».

Πρωϊμώτατα φαίνεται ὅτι εἰσήχθησαν εἰς τὰς ἐν Κύπρῳ ἀποικίας τῶν Ἀθηνῶν, οἷαι ἡ Σαλαμὶς καὶ οἱ Σόλοι, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Κύπρου, αἱ ἐν Ἀθήναις διαιρέσεις τοῦ λαοῦ. Οὕτως ἀπαντῶμεν παρ᾽ Ἡσυχίῳ «θῆτας» τοὺς δούλους ἐν Κύπρῳ καλουμένους.

Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν ἡ Κύπρος, ἀποτελέσασα ἴδιον θέμα τῆς αὐτοκρατορίας καὶ διαιρεθεῖσα εἰς δεκατέσσαρας ἐπαρχίας, ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ δουκὸς ἢ στρατηγοῦ.

Οἱ Λουζινιὰν διῄρεσαν πολιτικῶς τὴν νῆσον εἰς δώδεκα ἐπαρχίας. Εἰσήγαγον δὲ εἰς τὴν Κύπρον ἐκ πρώτης ἀρχῆς οἱ Γάλλοι βασιλεῖς τὸ ἐν τῇ πατρίδι των ἰσχῦον τότε φεουδαλικὸν σύστημα. Οὕτως ἐχωρίσθη ἡ νῆσος ὑπὸ τοῦ Γουΐδωνος Λουζινιὰν εἰς πολλὰ τιμάρια, ἅτινα ἐδόθησαν εἰς τοὺς ἀμέσως καὶ μετὰ ταῦτα ἐλθόντας μετ᾽ αὐτοῦ ἱππότας, ἐξ ὧν ἐσχηματίσθη ἐν Κύπρῳ τάξις τῶν ἱπποτῶν.

Κατὰ τὸ σύνταγμα τῶν Λουζινιάν, ὅπως εἰς πάντα τὰ δυτικὰ κράτη, ἐξέχουσαν θέσιν καὶ ἐν Κύπρῳ κατεῖχον ὁ κλῆρος, οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ γαιοδεσπόται. Μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος δὲν εἶχε συμμετοχὴν εἰς τὰ πράγματα τοῦ τόπου. Οἱ Λουζινιὰν ὅμως, ὀπαδοὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, δώσαντες τὴν ὑπεροχὴν εἰς τοὺς Λατίνους ἐπισκόπους, ἔδωκαν, ἀκουσίως των ἴσως, εἰς τὸν ἑλληνικὸν ὀρθόδοξον κλῆρον ἀφορμὴν νὰ ἀναμειχθῇ λίαν ἐνεργῶς εἰς τὰ καθόλου ζητήματα τῆς νήσου. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν δύο κλήρων, ἣν οἱ Φράγκοι βασιλεῖς ἐμόχθησαν ἐπὶ ματαίῳ νὰ κατασιγάσουν.

Ἡ βασιλικὴ ἐξουσία περιωρίζετο ὑπὸ τῆς δικαιοδοσίας τῆς «Ἄνω βουλῆς», συγκροτουμένης παρὰ τῶν μεγάλων γαιοδεσποτῶν, καὶ ὑπὸ τῶν θεσμῶν, οὓς ὁ βασιλεὺς ἀνερχόμενος εἰς τὸν θρόνον ὡρκίζετο νὰ τηρήσῃ. Πᾶσαι αἱ σπουδαῖαι ὑποθέσεις τοῦ κράτους καὶ αἱ ποινικαὶ ἀκόμη δίκαι ὑπήγοντο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἄνω βουλῆς, ἥτις ἀπεφάσιζεν ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν σχετικῶν μὲ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου ζητημάτων. Ἐπίσης αὕτη ἔπρεπε νὰ δίδῃ τὴν συγκατάθεσίν της διὰ τὰς δαπάνας τῶν ὀχυρώσεων τοῦ βασιλείου, διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῶν φόρων, διὰ τὴν κήρυξιν πολέμου, συνομολόγησιν εἰρήνης, συνθηκῶν κττ. Ὅπως δὲ ἐν Ἱερουσαλήμ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ὑπῆρχε «Βουλὴ τῶν ἀγροτῶν», ἡ ὑπὸ τοῦ Κυπριανοῦ ὀνομαζομένη «Χαμηλὴ βουλή», ἐν τῇ ὁποίᾳ συνεζητοῦντο αἱ ἀφορῶσαι τοὺς δήμους καὶ τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων ὑποθέσεις (*Κυπριαν.*, Ἱστ. χρονολ. νήσου Κύπρου). Ὁ βασιλεὺς ἦτο «μέγας ἄρχων τοῦ τάγματος τοῦ Ξίφους» (de l'ordre du Claive), οἱ ἱππόται τοῦ ὁποίου εἶχον καθῆκον νὰ ὑπερασπίζωσι τὰ δίκαια τῆς χήρας καὶ τοῦ ὀρφανοῦ, νὰ καταπολεμῶσι τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ νὰ προστατεύωσι τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος. Αἱ δὲ βασιλικαὶ πρόσοδοι συνίσταντο ἐκ τῶν φόρων τῶν ὑπηκόων, τῶν τελωνείων, τῶν γαιοδεσποτειῶν καὶ τῆς πωλήσεως τοῦ ἅλατος. Οἱ μεγάλοι ἀξιωματικοὶ τοῦ στέμματος ἦσαν ὁ «ἀρχιδικαστής», ὁ «σταβλάρχης», ὁ «ἀρχιστράτηγος» καὶ ὁ «θαλαμηπόλος».

Ὁ ἄλλος λαὸς διῃρεῖτο εἰς πέντε τάξεις, ἡ ἐσχάτη τῶν ὁποίων ἦτο ἡ τῶν «παροίκων» ἢ «δουλοπαροίκων» ἢ «γεωργῶν», ὑποτεταγμένων εἰς τοὺς κτηματίας, ὧν τὰς κτήσεις ἐκαλλιέργουν. Ὁ πάροικος ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ δίδῃ κατ᾽ ἔτος εἰς τὸν γαιοκτήμονα πεντήκοντα «βυζαντινά», τὸ ἓν τρίτον τῶν ἐκ τῶν γαιῶν προσόδων του καὶ νὰ ἀγγαρεύηται δὶς τῆς ἑβδομάδος· ἐπωλεῖτο δὲ κατὰ βούλησιν τοῦ γαιοδεσπότου τοῦ τιμαρίου.

Ἀμέσως πρὸ τοῦ παροίκου ἵστατο ὁ «περπυριάριος», πρὸ δὲ καὶ τούτου ὁ «πάροικος ἀπελεύθερος», οἱ «ἐλεύθεροι» καὶ ἡ τάξις τῶν Ἀλβανῶν στρατιωτῶν, ἐλθόντων ἐξ Ἀλβανίας διὰ τὴν ἄμυναν τῆς νήσου. Εἰς τὰς προαναφερθείσας προσθετέα καὶ ἕκτη τάξις, ἡ τῶν Ἑνετῶν, οἵτινες, ἐλθόντες ἐν τῇ νήσῳ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν σταυροφοριῶν, κατήντησαν ὑπήκοοι τοῦ βασιλέως, τυγχάνοντες ὅμως τοῦ προνομίου τοῦ δικάζεσθαι ὑπὸ εὐγενοῦς Ἑνετοῦ ἑδρεύοντος ἐν Λευκωσίᾳ καὶ καλουμένου βαΐλου (Bail).

Οἱ διαδεχθέντες τοὺς Λουζινιὰν Ἑνετοὶ κατήργησαν μὲν τὴν ἐν Κύπρῳ τάξιν τῶν ἱπποτῶν, ἀλλ᾽ ἐκυβέρνων τὴν νῆσον πάντοτε κατὰ τοὺς νόμους τῆς Ἱερουσαλήμ, μεγάλως ὑποληπτόμενοι τοὺς εὐγενεῖς, οἵτινες ἐκαλοῦντο ὁμόσπονδοι (confédérés) καὶ οὐχὶ ὑπήκοοι (πρβλ. *Lusignan*, Descript. de toute l' île de Chypre σ. 213). Ὑπὸ τὴν ἑνετικὴν κυριαρχίαν ἡ Κύπρος διετήρησε τήν τε ἀστικὴν καὶ δικαστικήν της νομοθεσίαν, ἀποβα-

Digitized by Google

λοῦσα μόνον τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἐλευθερίαν. Ἡ κυβέρνησις τῆς νήσου ἀνετέθη εἰς ἕνα τοποτηρητὴν καὶ εἰς δύο συμβούλους, πάντας καλουμένους «διοικητὰς ἢ «ἀντιβασιλεῖς».Ἡ δὲ στρατιωτικὴ ἀρχὴ ἦτο ἐμπεπιστευμένη εἰς τὸν «προβλέπτην» (provediteur) καὶ τὰ οἰκονομικὰ εἰς 2 «γραμματεῖς» ἢ «κλειδούχους». Τοὺς δὲ ὑπαλλήλους τούτους ἤλλασσε κατὰ διετίαν ἡ γερουσία. Διετηρήθη ἡ παλαιά, ἐπὶ Λουζινιάν, διαίρεσις τοῦ τόπου εἰς δώδεκα ἐπαρχίας, διωρίσθη δὲ εἰς ἑκάστην ἐξ αὐτῶν εἷς στρατηγὸς μὲ τριακοσίους ἄνδρας ἐντεταλμένους τὴν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν τοῦ τόπου. Ἐκτὸς δὲ τῶν δώδεκα τούτων λόχων ἡ γερουσία διετήρει χιλίους ἱππεῖς Ἀλβανοὺς ἢ Ἠπειρώτας διὰ τὴν φύλαξιν τῶν παραλίων φρουρίων τῆς νήσου.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἡ Κύπρος ἀπήρτισε τὸ ἕβδομον τῶν ἀσιατικῶν πασαλικίων τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς νήσου Λευκωσίᾳ ἥδρευεν ὁ «βεϊλέρβεης» ἢ «πασᾶς τῆς Κύπρου», ἔχων ὑπ' αὐτὸν «βέηδες» καὶ «καδῆδες». Ὁ πασᾶς ἦτο ὁ ἀρχηγὸς πασῶν τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς νήσου, ἥτις ἦτο διῃρημένη εἰς δεκαπέντε «καδιασκὲρ» (ἐπαρχίας), ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχεν ἕνα «ἀγᾶν» (διοικητὴν) καὶ ἕνα «καδῆν» (λειτουργὸν τοῦ δικαίου). Ὁ πασᾶς διωρίζετο ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου, ὅστις ἀπελάμβανε μέρος τῶν προσόδων τῆς Κύπρου καὶ ὅστις ἐνοικίαζε τὴν νῆσον εἰς ἐκεῖνον, παρ' οὗ ἤθελε τύχει ἐπωφελεστέρας προσφορᾶς. Περὶ τὰς ἀρχὰς ἐν τούτοις τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, κατόπιν ζωηρᾶς διαμαρτυρίας τῶν Κυπρίων πρὸς τὴν Πύλην, ἀντικατεστάθησαν οἱ πασᾶδες οὗτοι ὑπὸ τῶν «μουσελλιμῶν» ἢ «μουχασιλῶν», πρὸς οὓς ἡ νῆσος ἐνοικιάσθη ἀντὶ 2.500.000 γροσίων.

[Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς νήσου ὑπὸ τοὺς Ἄγγλους, βλ. ἀνωτ. *Πολιτικὴ Γεωγραφία* (Πολίτευμα—Διοίκησις).]

Β') ***Νόμοι.*** Ἀτελεῖς εἶναι αἱ ὑπάρχουσαι πληροφορίαι περὶ τῆς νομοθεσίας τῆς Κύπρου κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τῆς ἱστορίας της. Εἰς τὸν Δίωνα τὸν Χρυσόστομον (Λόγ. 64) ὀφείλομεν τὴν πληροφορίαν ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἴσχυον, ἐν τοῖς ἄλλοις, ἐν τῇ νήσῳ οἱ ἀκόλουθοι νόμοι:

α) «Τὴν μοιχευθεῖσαν κειρομένην πορνεύεσθαι». Ὁ νόμος οὗτος εἶχεν ὡς σκοπὸν τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἱερότητος τοῦ γάμου.

β) «Τὸν αὐτὸν ἀποκτείναντα ἄταφον ρίπτεσθαι». Οὐδαμοῦ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς νόμοις ὑπάρχει τοσοῦτον ἀπόλυτος καταδίκη τῆς αὐτοκτονίας. Ἐν Ἀθήναις ἀπεκόπτετο ἡ χεὶρ τοῦ αὐτοκτονοῦντος καὶ ἐθάπτετο μακράν, τὸ δὲ σῶμα ἐνεταφιάζετο τὸ πρόσωπον ἔχον ἐστραμμένον πρὸς δυσμάς.

γ) «Μὴ ἀποκτεῖναι βοῦν ἀροτῆρα». Ὁ νόμος οὗτος ἐπέβαλλε ποινὴν θανάτου εἰς τοὺς φονεύοντας ἀροτῆρας βοῦς, προασπίζων οὕτω τὸ τόσον χρησίμως βοηθοῦν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰ ἔργα του ζῷον. Ἀλλ' εἰς μόνον τοὺς Κυπρίους καὶ τοὺς Φρύγας εὕρηται τοσοῦτον αὐστηρὰ ποινή.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Δίωνος μαρτυρουμένη παράδοσις ἀποδίδει τὴν θέσπισιν τῶν τριῶν τούτων νόμων εἴς τινα Κυπρίαν, Δημόνασσαν καλουμένην, πρόσωπον μυθολογικὸν μᾶλλον ἢ ἱστορικόν, ἥτις ἐπέβαλε πρώτη αὐτοὺς εἰς τὰ ἴδιά της τέκνα. Ἡ θυγάτηρ δηλαδὴ τῆς Δημονάσσης, διαπράξασα μοιχείαν, ἐκάρη τὴν κόμην καὶ ἐνεγράφη μεταξὺ τῶν μοιχαλίδων, ἐκ δὲ τῶν δύο αὐτῆς υἱῶν ὁ μέν, ἐπειδὴ ἐφόνευσε βοῦν ἀροτῆρα, κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ὁ δέ, αὐτοκτονήσας, ἐστερήθη τῆς κηδεύσεως.

Καὶ ἄλλον δέ τινα νόμον συναντῶμεν ἐν Σαλαμῖνι ὑπάρχοντα κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, καθ' ὃν ἐπετρέπετο εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ἐσπαρμένου ἀγροῦ, ὅτε συνελάμβανεν ἐντὸς αὐτοῦ χοῖρον, καταστρέφοντα αὐτόν, νὰ τοῦ ἐκβάλλῃ τοὺς ὀδόντας (*Αἰλιανὸς* Ζ. Ἱστ. 5, 45 καὶ σχολ. Ὀδυσσ σ, 29).

Ἐπὶ Πτολεμαίων καὶ Βυζαντινῶν, ἐκτὸς τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν, φαίνεται ὅτι ἐπέμπετο εἰς τὴν νῆσον καὶ ἀνώτερος δικαστὴς ὡς ἐπόπτης τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης. Ἐπ' αὐτῶν δέ, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν, φαίνεται ὅτι εἰσήχθησαν εἰς Κύπρον νόμοι τινές, οἵτινες πιθανώτατα ἐχρησίμευσαν μετὰ ταῦτα, ἐπὶ τῶν Γάλλων βασιλέων τῆς νήσου, ὡς βάσις τῆς νομοθεσίας, τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀσσίζαι* (βλ. λ.).

Ἐκτὸς ὅμως τῶν Ἀσσιζῶν, ὑπάρχει καὶ κῶδιξ ἑλληνικῶν νόμων ἰσχυόντων ἄλλοτε ἐν Κύπρῳ, περιέχων ἀπάνθισμα τοῦ βυζαντινοῦ δικαίου, ὅπως τοῦτο ἴσχυεν ἐν τῇ νήσῳ ἐπὶ φραγκοκρατίας, καὶ αὐτὸ δὲ ἀκόμη τὸ τυπικὸν τῆς διαδικασίας. Οἱ νόμοι οὗτοι φαίνεται ὅτι ἐπεκυρώθησαν τῷ 1260, ἐπὶ πάπα Ἀλεξάνδρου Δ', ἀναγνωρίσαντος τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ δικαστικὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων Κυπρίων ἐπισκόπων (πρβλ *Κ. Σάθα*, Μεσαιων. Βιβλιοθ., τ. ΣΤ' ἐν προλόγῳ).

Ἐπὶ ἑνετοκρατίας, ἡ δικαιοσύνη ἐν Κύπρῳ ἀπενέμετο κατὰ τὸ ἀποικιακὸν δικαστικὸν σύστημα τῶν Ἑνετῶν, καθ' ὃ ἀντὶ τῆς Ὑψηλῆς αὐλῆς τῶν Λουζινιὰν ἐδίκαζεν ὁ τοποτηρητὴς μετὰ τῶν δύο συμβούλων του, εἰς δὲ τὰς ἐπαρχίας ὁ διοικητής, ὅστις εἶχε καὶ δικαστικὰ δικαιώματα.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας, τέλος, ἐν ἑκάστῃ ἐκ τῶν δεκαεπτὰ ἐπαρχιῶν, εἰς ἃς ἡ νῆσος τότε ἦτο διῃρημένη, ἥδρευεν ἐκτὸς τοῦ ἐπάρχου καὶ εἷς εἰρηνοδίκης (καδῆς). Διὰ δὲ τὰ θρησκευτικὰ τῶν Μωαμεθανῶν ζητήματα ἐστέλλετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως κατ' ἔτος εἷς «μουλλᾶς», ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑπήγοντο οἱ καθ' ἁπάσας τὰς ἐπαρχίας καδῆδες. (Περὶ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, βλ. *Ἐκκλησία τῆς Κύπρου*. Περὶ δὲ τῶν ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς δικαστηρίων, βλ. *Πολιτ. Γεωγραφία* [Δικαστήρια].)

Γ') ***Θρησκεύματα.*** Οὐχὶ διάφορος τῆς τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπῆρξεν ἡ θρησκεία ἐν Κύπρῳ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Μεταξὺ ὅμως τῶν λατρευθεισῶν αὐτόθι θεοτήτων τοῦ ἑλληνικοῦ πανθέου πρωτεύουσαν κατέχει θέσιν ἡ θεὰ Ἀφροδίτη, ἡ περικαλλὴς Κύπρις, ἥτις, κατὰ τὸν ἑλληνικὸν μῦθον, γεννηθεῖσα ἐκ τοῦ ἀφροῦ τῶν κυμάτων ἔφθασεν εἰς Πάφον, ἔνθα ὑπεδέχθησαν αὐτὴν αἱ Ὧραι καὶ κοσμήσασαι ὡδήγησαν εἰς τὰ δώματα τοῦ Ὀλύμπου. Ἤδη ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει τὴν λατρείαν τῆς θεᾶς καὶ τὴν ὕπαρξιν τεμένους καὶ βωμοῦ αὐτῆς ἐν Κύπρῳ, περίφημον δ' ὑπῆρξεν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας τὸ ἱερὸν αὐτῆς ἐν Πάφῳ, ἐξ ἧς καὶ *Παφία* ἐκαλεῖτο. Ὡσαύτως ἐφημίζοντο ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ τὰ ἐν Ἰδαλίῳ, ἐν Ἀμαθοῦντι καὶ ἐν Γόλγοις ἱερά, πλεῖστα δ' ἦσαν τὰ κατωτέρας φήμης τεμένη τῆς θεᾶς ἀπὸ τῆς Πάφου μέχρι τοῦ ἀπωτάτου βορειοανατολικοῦ ἀκρωτηρίου τῆς νήσου καὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων αὐτῆς.

Περὶ τὴν τέλεσιν τῆς κατὰ τὴν νῆσον λατρείας τῆς Ἀφροδίτης ἐδημιουργήθη, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἴδιον ἱερατικὸν γένος, οἱ λεγόμενοι *Κινυράδαι* (ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ γενάρχου αὐτῶν *Κινύρα*, ὅστις φέρεται ὡς εἰσαγαγὼν τὴν λατρείαν τῆς θεᾶς ἐν Κύπρῳ). Ὁ ἑκάστοτε πρεσβύτερος ἐξ αὐτῶν εἶχε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιερέως τοῦ ναοῦ τῆς ἐν Παλαιπάφῳ Ἀφροδίτης, καλούμενος «ἱερεὺς τῆς Ἀνάσσης», καὶ συνεκέντρωνεν ἐν τῷ προσώπῳ του, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους, τὴν ἀνωτάτην πολιτικήν τε καὶ ἱερατικὴν ἀρχὴν τῆς νήσου. Ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς δὲ τῆς Κύπρου εἰς τοὺς Ρωμαίους, ἀπεστερήθη μὲν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, παρέμεινεν ὅμως ἀνώτατος καὶ αὐτεξούσιος θρησκευτικὸς ἄρχων, εἰς τὸν ὁποῖον ἦσαν ὑποτεταγμένοι ἅπαντες οἱ ναοὶ τῆς Ἀφροδίτης καὶ αἱ θρησκευτικαὶ αὐτῶν ὑποθέσεις. Οἱ ἡγεμόνες τῶν ἐν Κύπρῳ βασιλείων ἐλάμβανον μὲν μέρος εἰς τὰς θυσίας καὶ εἰς τὰς θρησκευτικὰς τελετάς, ἀλλ' οὐδέποτε ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς νὰ ἀναμειγνύωνται εἰς τὰ τῆς λατρείας, ἥτις καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον ἐκανονίζετο ὑπὸ τοῦ ἐν Παλαιπάφῳ ἱερατείου.

Τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ἀφροδίτης ἀπενέμετο ἔπειτα ὑπὸ τῶν πόλεων τῆς Κύπρου, τιμῆς ἕνεκεν, καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης καὶ πρὸς ἄνδρας ἀνήκοντας εἰς τὴν βασιλικὴν τῶν Ρωμαίων οἰκογένειαν· «ἀρχιερεὺς μέγιστος» καλεῖται ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ Κουρίου ὁ αὐτοκράτωρ Γερμανικός, ἐν ἐπιγραφῇ δὲ τῆς Ἀμμοχώστου ἀνακηρύσσεται «ἰσόβιος ἀρχιερεὺς» ὁ Δροῦσος, ὁ υἱὸς τοῦ Τιβερίου. Ἐν ἄλλαις δὲ ἄλλων πόλεων ἐπιγραφαῖς καθ' ὅμοιον τρόπον προσωνομάζοντο ἄλλοι ἐπιφανεῖς ἄνδρες τῆς Ρώμης. Αἱ μεγαλοπρεπέστεραι τῶν ἑορτῶν πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς ἦσαν τὰ «Ἀφροδίσια», τελούμενα ἐν Πάφῳ καθ' ἕκαστον ἔτος τὴν ἄνοιξιν, καὶ τὰ «Ἀδώνια», ἐν Ἀμαθοῦντι, κατὰ τὸ θέρος, πρὸς τιμὴν τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀδώνιδος. Κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας αἱ παρθένοι τῆς Κύπρου κατήρχοντο εἰς τὰ παράλια μέρη, ὅπου, ἑνούμεναι μετ' ἄλλων ἐκ γειτονικῶν χωρῶν νεανίδων, ἀφικνουμένων ἐπὶ τούτῳ εἰς τὴν νῆσον, προσέφερον τὰς παρθενίας αὐτῶν θυσίαν εἰς τὴν θεάν. Τοσαύτην δὲ φαίνεται ὅτι εἶχον ἐπικράτησιν αἱ ἑορταὶ αὗται ἐν Κύπρῳ, ὥστε νὰ σῴζωνται καὶ σήμερον ἀκόμη ἑορταὶ παρομοίας φύσεως, ἀλλὰ χριστιανικοῦ τύπου (βλ.λ. *κατακλυσμός*).

Ἐν Κύπρῳ ἐλατρεύοντο καὶ οἱ ἄλλοι θεοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, οἷον ὁ Ζεύς, ἡ Ἥρα, ὁ Ποσειδῶν, ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ Ἄρτεμις, ἡ Δήμητρα, ὁ Ἑρμῆς, προσέτι δὲ ἐκ τῶν Αἰγυπτίων θεῶν ὁ Ὄσιρις καὶ ἡ Ἶσις. Ὅλως ἰδιαιτέρα δέον νὰ σημειωθῇ ἡ λατρεία πρὸς τὸν φοινικικὸν καὶ συριακὸν ἐκ καταγωγῆς Ἄδωνιν. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀδώνιδος, ἀποτελοῦν ἁπλῶς τιμητικὸν ἐπίθετον ἀδιαφόρως δοθὲν εἰς διαφόρους μορφὰς τοῦ Βήλου ἢ τοῦ Βαάλ, τοῦ πολυμόρφου θεοῦ τῶν Ἀραμίων καὶ τῶν Χαναναίων, ἦτο καὶ παρὰ Κυπρίοις τὸ σύμβολον τοῦ ἡλίου, ὡς σαφῶς τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ φύσις τῆς κατὰ φθινόπωρον τελουμένης πρὸς τιμήν του ἑορτῆς. Ἡ λατρεία του φαίνεται ὅτι παρελήφθη μᾶλλον ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων. Θέλει δὲ ἡ κυπριακὴ παράδοσις τὸν Ἄδωνιν ὡραῖον νεανίαν, υἱὸν τοῦ Κινύρα καὶ τῆς Μεθάρμης, γενόμενον προσφιλῆ ἐραστὴν τῆς Ἀφροδίτης, ἥτις κατέλιπε τὸν οὐρανὸν ὅπως ἑνωθῇ μετ' αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ἕνωσίν των, ἐδαπάνων τὸν καιρόν των εἰς τὴν κυνηγεσίαν. Ὁ Ἄρης ὅμως, ζηλοτυπῶν, ἔπεμψεν ὥστε νὰ σπαράξῃ καὶ θανατώσῃ τὸν Ἄδωνιν λυσσαλέος κάπρος. Ἀλλ' ἡ Ἀφροδίτη τὸν διεφιλονίκησεν ἀκόμη καὶ εἰς τὸν θάνατόν του καὶ ἀπήτησε παρὰ τῶν θεῶν νὰ διαμερισθῇ ὁ Ἄδωνις μεταξὺ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Τοιουτοτρόπως δέ, διήρχετο τὸ μὲν ἥμισυ τοῦ ἔτους, τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος, πλησίον τῆς Ἀφροδίτης, τὸ δὲ ἄλλο ἥμισυ, τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα, πλησίον τῆς Περσεφόνης. Τὰ «Ἀδώνια» ἐτελοῦντο ἐν Κύπρῳ δι' ἱεροτελεστιῶν, ἐν αἷς ἡ χαρὰ διεδέχετο τὴν λύπην. Ἡ λατρεία ἐν τούτοις τόσον τῆς Ἀφροδίτης, ὅσον καὶ τοῦ Ἀδώνιδος, ἀπώλεσε σὺν τῷ χρόνῳ τὸν ἀρχαῖον αὐτῆς χαρακτῆρα. Ἡ Οὐρανία Ἀφροδίτη, παραγνωρισθεῖσα καὶ παραγκωνισθεῖσα, ἀπεχώρησεν εἰς τὰ ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου, ἡ δὲ κοινὴ λατρεία ἐστράφη πρὸς τὴν Πάνδημον Ἀφροδίτην, τὸν ἀνήθικον καὶ ὑλικὸν δηλονότι ἔρωτα. Ἐντεῦθεν ἡ πηγὴ τῶν παραλυσιῶν τῶν ἑορτῶν τῆς Πάφου, ἡ ἐν τῇ παραλίᾳ προσφορὰ τῶν νεανίδων καὶ ἡ ἀσωτεία τῶν ἱεροδούλων τῆς Κύπρου.

Ἡ εἰδωλολατρικὴ αὕτη θρησκεία τῶν Κυπρίων παρέμεινεν ἐν πάσῃ ἀκμῇ μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, εἰς ὃν ἡ νῆσος ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου, διὰ τοῦ ἀνθυπάτου Σεργίου Παύλου, προσῆλθε (βλ ἀνωτ *Κυπριακὴ Ἐκκλησία*).

Δ') ***Γυμνάσια, ἀγῶνες, θέατρα.*** Ἐξ ἐπιγραφῶν τῶν χρόνων τῶν Πτολεμαίων μανθάνομεν ὅτι εἰς τὰς πόλεις Σαλαμῖνα, Ἀρσινόην, Κίτιον, Κούριον, Παλαίπαφον, Λάπηθον καὶ ἀλλαχοῦ ὑπῆρχον γυμνάσια, εἰς τὰ ὁποῖα ἠσκοῦντο οἱ πολῖται πάσης ἡλικίας καὶ τάξεως. Τὰ γυμνάσια ταῦτα διηυθύνοντο ὑπὸ «γυμνασιάρχων» καὶ «ὑπογυμνασιάρχων», καὶ διετηρήθησαν μέχρι τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς. Φαίνεται δὲ ὅτι Κύπριοι ἀθληταὶ διέπρεψαν ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων καὶ εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας τῆς κυρίως Ἑλλάδος, καθ' οὓς ἱκανοὶ ἀναφέρονται Κύπριοι ὀλυμπιονῖκαι (βλ. ἀνωτ. *Πολιτ. Γεωγρ.* [Ἐκπαίδευσις: Ἀθλητισμός]). Ἡ πάλη ὅμως τῶν ἀρχαίων Κυπρίων φαίνεται ὅτι δὲν εἶχε παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησι καλὴν φήμην, ἀφοῦ, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, «Κυπρία πάλη, ἣν ἔνιοι πάμμαχον καλοῦσιν, οἱ δὲ ἄγροικον καὶ ἀπάλαιστρον· διὰ τὸ τοὺς ἐν Κύπρῳ ἀτέχνως παλαίειν».

Πολλαχόθεν ἐξ ἄλλου μαρτυρεῖται ἡ ὕπαρξις θεάτρων εἰς πάσας τὰς πόλεις τῆς νήσου. Οἱ Κύπριοι, ὡς λαὸς μᾶλλον φιλήδονος, φαίνεται ὅτι περισσότερον ἐτέρποντο εἰς τὴν κωμῳδίαν, δι' ὃ καὶ ἡ ἐν αὐτῇ παρατηρουμένη ὕπαρξις πολλῶν κωμικῶν ποιητῶν καὶ μουσικῶν, ἰδίᾳ δὲ ἐν Σαλαμῖνι (βλ. κατωτ. *Γραμματολογία*).

Ε') ***Μέτρα καὶ σταθμά*** Τὰ μέτρα καὶ σταθμὰ τῶν ἀρχαίων Κυπρίων ἦσαν ἐν πολλοῖς ὅμοια πρὸς τὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ταῦτα δ' ἦσαν: ἡ μνᾶσις ἢ τὸ μνάσιον, ὁ μέδιμνος, τὸ ἡμίκυπρον ἢ δίκτυον, ὁ κύπρος, ὁ μόδιος, ὁ κάλαμος, ἡ παλαιστή, ὁ πέλεκυς καὶ ὁ ἡμιπέλεκυς. Ἐκ τούτων ἡ μὲν μνᾶσις ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν μέτρησιν τῶν ὑγρῶν, ὁ μέδιμνος, ὁ κύπρος, τὸ ἡμίκυπρον ἢ δίκτυον καὶ ὁ μόδιος διὰ τὴν μέτρησιν σιτηρῶν· ὁ κάλαμος καὶ ἡ παλαιστὴ ἦσαν μέτρα μήκους, ὁ δὲ πέλεκυς καὶ ὁ πέλεκυς μέτρα βάρους. Ἐκ τῶν ἀρχαίων τούτων κυπριακῶν μέτρων μόνον τὸ μόδιον ἢ ὁ μόδιος διετηρήθη κατὰ τὸν μεσαίωνα, κληρονομηθὲν καὶ εἰς τοὺς σημερινοὺς Κυπρίους, παρ' οἷς λέγεται μόδιν καὶ διαιρεῖται εἰς ὀκτὼ καφίζια, ἅτινα πάλιν ἕκαστον εἰς δύο ἡμικάφιζα· τὸ τέταρτον τοῦ καφιζίου καλεῖται ἀξάϊ. Τὸ σημερινὸν μόδιν ἰσοδυναμεῖ πρὸς 120—144 ὀκάδας σίτου ἢ 95—112 ὀκάδας κριθῆς, τὸ δὲ καφίζι χωρεῖ 17—18 ὀκάδας σίτου ἢ 12—14 ὀκάδας κριθῆς.

ΣΤ') ***Νομίσματα.*** Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἀναφέρονται κυπριακὰ νομίσματα τὸ τάλαντον καὶ τὸ δίδραχμον, ἐλλείπουν ὅμως πληρέστεραι ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου πληροφορίαι. Ὅτε βραδύτερον ἡ Κύπρος ἦτο θαλασσοκράτειρα, ἤρχισε πιθανῶς τὸ πρῶτον καὶ ἡ ἐν αὐτῇ κοπὴ ἰδίων νομισμάτων. Ἀρχαιότερα ἐκ τούτων σῴζονται τὰ τοῦ Εὐέλθοντος βασιλεύσαντος ἐν Σαλαμῖνι μετὰ τὸ 600 π. Χ. Οἱ διάδοχοι αὐτοῦ Σίρωμος καὶ Χέρσις (525—500 π. Χ.) ἔκοψαν ἐπίσης νομίσματα. Ἀλλὰ καὶ ὅτε ἀκόμη ἡ Κύπρος ὑπετάγη εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ὑπὸ τοὺς Πέρσας, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, φαίνεται ὅτι οἱ Κύπριοι βασιλεῖς διετήρησαν μετὰ τῆς αὐτονομίας καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν ἴδιον ἕκαστος νόμισμα. Τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀπώλεσαν ἐπὶ Πτολεμαίων, ἐνῷ, ἀντιθέτως, οἱ Ρωμαῖοι, καταλαβόντες τὴν νῆσον, ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Κυπρίους νὰ κόπτουν νομίσματα κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς λατινικήν, ἀργότερον δὲ καὶ εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Νόμισμα Κοινοῦ Κυπρίων, ἀπεικονίζον τὴν Ἀφροδίτην ὡς αὕτη ἐλατρεύετο ἐν Κύπρῳ.

Ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν χρόνων τῆς φραγκοκρατίας ἦσαν ἐν χρήσει ἐν Κύπρῳ τὰ ὑπέρπυρα ἢ βυζάντια, τὰ γρόσσα, τὰ σιζίνια καὶ τὰ καρ-

Digitized by Google

τσὰ ἢ δηνάρια. Ἐκ τούτων τὸ βυζάντιον ἀπετελεῖτο ἐκ δύο γρόσσων, τὸ καρτσὸν ἢ δηνάριον ἰσοδυνάμει πρὸς τὸ εἰκοστὸν τέταρτον τοῦ γρόσσου, τὸ δὲ σιζίνιον ἰσοῖ το πρὸς ἓξ καρτσὰ ἢ δηνάρια. Τὸ βυζάντιον περιεῖχε χρυσὸν ἢ ἄργυρον καὶ ἐλέγετο συνήθως λευκόν, ὡς ἐκ τοῦ χρώματός του ὅπερ ἐλάμβανεν ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ περισσοῦ ἀργύρου. Τὸ γρόσσον καὶ τὸ δηνάριον ἦσαν ἀργυρᾶ νομίσματα, περιέχοντα καὶ χαλκόν, τὰ δὲ δηνάρια ἐκαλοῦντο καὶ καρτσά, ὡς ὄντα ἐνίοτε ἐξ ὁλοκλήρου κατεσκευασμένα ἐκ χαλκοῦ. Ὁ ἐπὶ ἑπταετίαν κατόπιν ἡγεμονεύσας τῆς νήσου ἀποστάτης Ἰσαάκιος Κομνηνὸς ἔκοψεν ἐπ' ὀνόματί του νομίσματα μὲ ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς, ἐπὶ φραγκοκρατίας δὲ ἐκόπησαν ἐπίσης διάφορα νομίσματα εἰς λατινικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν. Ἐνταῦθα μνημονευτέον καὶ ἴδιον νόμισμα εἰς λατινικὴν γλῶσσαν τῶν Γενουατῶν, ὅτε κατεῖχον οὗτοι τὴν Ἀμμόχωστον, ὡς καὶ τὸ τοῦ Βραγαδίνου, ὅπερ οὗτος ἔκοψε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων (1570), διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ του, εἰς λατινικὴν γλῶσσαν. Λεπτομέρειαι περὶ τοῦ πλήθους τῶν κυπριακῶν νομισμάτων, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἐν Κύπρῳ φραγκοκρατίας, εὑρίσκηνται εἰς τὰ ἐν τῷ κεφαλαίῳ *Γενικὴ βιβλιογραφία* [Νομίσματα] ἀναφερόμενα συγγράμματα.

Μολυβδόβουλλον «Κατεπάνω» τῆς Κύπρου μετὰ τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ.

Νόμισμα τοῦ βασιλέως Εὐαγόρου Α'.

[Ἡρακλῆς φέρων λεοντῆν.]

Φοινικικὸν νόμισμα τῆς Κύπρου ἐπὶ βασιλέως Βααλμέλεκ, ἀκμάσαντος κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος.

[Ἡρακλῆς, λέων κατατρώγων ἔλαφον.]

Νόμισμα τῶν Φράγκων τῆς Κύπρου κατὰ τὸ πρότυπον τῶν βυζαντινῶν νομισμάτων.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκυκλοφόρουν ἐν Κύπρῳ τὰ ἐν τῷ τουρκικῷ κράτει ἐν χρήσει τότε νομίσματα.

[Περὶ τοῦ νεωτέρου νομίσματος τῆς Κύπρου βλ. λ. *λίρα*]

Ζ') ***Ἡμερολόγιον.*** Ὅπως συνέβαινεν εἰς τὰς πλείστας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, οὕτω καὶ ἐν Κύπρῳ ἑκάστη πόλις εἶχε καὶ ἴδιον ἡμερολόγιον. Ἐλάχισται ὅμως εἶναι ἀτυχῶς αἱ περὶ αὐτῶν περισωθεῖσαι πληροφορίαι. Ὁ Πορφύριος (Περὶ ἐγκρατείας 2, 54) ἀναφέρει ὅτι μεταξὺ τῶν κυπριακῶν μηνῶν ἦσαν ὁ Ἀφροδίσιος, ἀρχόμενος τὴν 11 Σεπτεμβρίου, καὶ ὁ Αἴσθιος ἢ Ἔσθιος ἢ Ἑστιέος, ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος Σαλαμῖνος Ἐπιφάνιος (Ideler Chronologie 1, σελ. 427) μαρτυρεῖ ὅτι παρὰ Παφίοις ὑπῆρχεν ὁ Ἀπογονικός, ἀρχόμενος τῇ 12 Ὀκτωβρίου καὶ ἔχων τριάκοντα ἡμέρας. Ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Μακεδόνων φαίνεται ὅτι εἰσήχθη ἐν Κύπρῳ τὸ μακεδονικὸν ἡμερολόγιον, ἐκ τῶν μηνῶν τοῦ ὁποίου ἀναφέρονται ἐν τῇ νήσῳ, ὁ Γορπιαῖος ἐν Ἀμαθοῦντι, καὶ ὁ Λῷος, ἤτοι ὁ Ἑκατομβαιὼν τῶν Ἀθηναίων (Ἰούλιος—Αὔγουστος), ὅστις ἐπὶ Ρωμαίων ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου μηνός. Ἐπὶ δὲ τῶν Πτολεμαίων καὶ μετὰ ταῦτα ὑπῆρχον ἐν χρήσει δύο ἡμερολόγια, τὸ τῆς Σαλαμῖνος, ἤτοι τὸ αἰγυπτιακόν, καὶ τὸ τῆς Πάφου, ὅπερ εἶναι αὐτὸ τὸ κυπριακόν. Ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας ἐγένοντο σπουδαῖαι μεταβολαὶ εἰς τὸ κυπριακὸν ἡμερολόγιον, εἰσαχθέντων ἐν αὐτῷ τῶν ὀνομάτων πολλῶν ρωμαϊκῶν μηνῶν.

Ὁ Crammer (Anecd. 3, σελ. 403) μᾶς παραδίδει τὸ ἀκόλουθον ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Ρωμαίων ἡμερολόγιον ἐν Κύπρῳ.

Ἀφροδίσιος,	Σεβαστός,	Ἔσθιος,
Καισάρειος,	Ἀρχιερεύς,	Ἰούνιος,
Πληθύπατος,	Αἰνικός,	Δημαρχεξούσιος,
Ἀπογονικός,	Αὐτοκρατορικός,	Ρωμαῖος.

Ὁ Ideler ἀφ' ἑτέρου ἐν τῷ «Χρονολογικῷ ἐγχειριδίῳ» του (Chronologie I', σελ. 427) κατέστρωσε πίνακα τῶν ὀνομάτων, τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς διαρκείας τῶν συνήθων παρὰ Κυπρίοις μηνῶν ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας. Ὁ πίναξ οὗτος, διορθωθεὶς ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Σακελλαρίου (Κυπριακὰ τ. Α' σελ. 689), ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ὀνόματα μηνῶν		*Ἀρχὴ*	*Ἡμέραι*
Ἀφροδίσιος	11	Σεπτεμβρίου	31
Ἀπογονικὸς	12	Ὀκτωβρίου	30
Αἰνικὸς	11	Νοεμβρίου	31
Ἰούλιος	12	Δεκεμβρίου	31
Καισάριος	12	Ἰανουαρίου	28
Σεβαστὸς	9	Φεβρουαρίου	30
Αὐτοκρατορικὸς	11	Μαρτίου	31
Δημαρχεξούσιος	11	Ἀπριλίου	31
Πληθύπατος	12	Μαΐου	30
Ἀρχιερεὺς	11	Ἰουνίου	31
Ἔσθιος	12	Ἰουλίου	30
Ρωμαῖος	11	Αὐγούστου	31

Ὡς παρατηρεῖ τις, εἰς τὸν πίνακα τοῦ Ideler ἡ τάξις τῶν μηνῶν εἶναι διάφορος τῆς τοῦ Crammer, ἔτι δ' ὁ Ἰούνιος ἀντικαθίσταται εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου.

Σήμερον παρὰ Κυπρίοις εἶναι ἐν ἰσχύϊ τὸ Γρηγοριανὸν ἡμερολόγιον. κ. μ. κ.

Ἰδιωτικὸς βίος. Ἤθη, ἔθιμα. Τὰ τῶν παναρχαίων Κυπρίων ἤθη καὶ ἔθιμα ἦσαν ἁπλᾶ καὶ σεμνά, ὁ δὲ βίος αὐτῶν δραστήριος καὶ τακτικός, διεπόμενος ὑπὸ αὐστηρᾶς θρησκείας. Ἐκ τῶν συνθηκῶν τούτων δικαιολογεῖται καὶ ἡ ἐπί τινα περίοδον θαλασσοκρατία των εἰς τὰς περὶ τὴν νῆσον θαλάσσας, ὡς καὶ ἡ ἐξαίρετος αὐτῶν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἐπίδοσις κατὰ τοὺς ἰδίους ἐκείνους χρόνους. Ἡ εὐμάρεια ὅμως ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ροπὴ κατόπιν πρὸς μίμησιν τῶν ἀπέναντι αὐτῶν λαῶν τῆς Ἀσίας ἤγαγον κατὰ μικρὸν τοὺς Κυπρίους εἰς τὸν ὀκνηρὸν καὶ τρυφηλὸν βίον. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Εὐαγόρου φαίνεται ὅτι εἰς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς νήσου ἐνυπῆρχον ἀκόμη στοιχεῖα τῆς παλαιᾶς καλῆς ἐποχῆς, εἰς τοὺς μετέπειτα ὅμως χρόνους οἱ κάτοικοι ἐρρίφθησαν ὁριστικῶς πλέον εἰς τὸν τρυφηλὸν βίον, ἐκ τούτου δὲ καὶ τὰ διάφορα κρατίδια τῆς Κύπρου δὲν ἐβράδυναν νὰ καταχρημνισθοῦν ἀπὸ τῆς ὑπερτάτης εὐδαιμονίας εἰς τὴν δουλείαν καὶ τὴν παρακμήν. Ἡ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης προσέλαβε χαρακτῆρα ἀχαλινώτου ἡδυπαθείας, ἡ δὲ νεότης ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀνατρεφομένη ἐν μέσῳ τῆς ἐκλύσεως ταύτης, κατήντησεν ὥστε νὰ θεωρῇ τὰς ἡδονὰς ὡς τὸ κάλλιστον ἀγαθὸν τοῦ βίου. Εἰς τὴν τρυφηλότητα καὶ γενικὴν ἀκολασίαν προηγοῦντο οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ αὐλικοί. Οἱ βασιλίσκοι τῆς Κύπρου, διδαχθέντες ἀπὸ τοὺς δυνάστας τῆς Ἀσίας πάσας τὰς μορφὰς τῆς πολυτελείας, τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς τρυφῆς, ἐφιλοτιμήθησαν ν' ἀναδειχθῶσιν ἀνώτεροι αὐτῶν. Εἰς τὰ ἀνάκτορά των συνέρρεον φιλόσοφοι μετὰ γελωτοποιῶν, ρήτορες μετὰ κιθαρῳδῶν, ἐπίσημοι ἄνδρες μετὰ ἀθλητῶν, περὶ τὰς τραπέζας δ' αὐτῶν ὠρχοῦντο ὀρχηστρίδες, κόλακες δὲ καὶ κολακίδες ἀπετέλουν τὴν βασιλικὴν αὐλήν. Περὶ τὴν βασίλισσαν καὶ τὰς τῶν ἀνάκτων γυναῖκας ὑπῆρχεν ἑσμὸς κολακίδων, αἵτινες, διὰ νὰ εἶναι εὐάρεστοι εἰς τὰς κυρίας των, ἐκυρτοῦντο ἐν εἴδει βάθρου ἢ κλίμακος, οὕτως ὥστε αἱ μαλθακαὶ δέσποιναι νὰ πατῶσιν ἐπὶ τῶν ὤμων των, ὅταν ἐπέβαινον ἢ κατήρχοντο τὴν ἅμαξαν, δι' ὃ καὶ ἐπωνομάζοντο ἐκ τούτου κλιμακίδες. Εἶναι δὲ ἀνεκδιήγητος ὁ βαθμὸς τῆς ἀκολασίας, εἰς ὃν αἱ γυναῖκες αὗται περιήγαγον τὰς ἡγεμονίδας καὶ τὰς λοιπὰς γυναῖκας τῶν πλουσίων, ἐπιδρῶσαι ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐξασκοῦσαι τὰς συνήθεις εἰς τὰ μυστήρια τῆς Ἀρτέμιδος ταυροπολίτιδος μαγείας. Ἀλλὰ καὶ νεανίσκοι ἀκόμη ὀκνηροί, ἄσεμνοι καὶ ἀνήθικοι, φέροντες ὡς γυναῖκες ψιμύθια, διητῶντο ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν ἀνάκτων καὶ τῶν πλουσίων. Εἰς πλείστας ἀρχαίας ἑλληνικὰς κωμῳδίας σατιρίζεται ὁ ἔκλυτος αὐτὸς τῶν Κυπρίων βίος. Οὕτως, εἰς ἀπόσπασμα κωμῳδίας τοῦ Ἀντιφάνους, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου, εἷς ἐλθὼν ἐκ Κύπρου ταξιδιώτης διηγεῖται ὅτι εἰς τὴν Πάφον ὁ βασιλεὺς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δείπνου ριπίζεται ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἀπὸ ζῶσας περιστεράς, αἵτινες περιίπτανται διαρκῶς περὶ τὴν κεφαλήν του. Καὶ εἰς τοὺς ἀποροῦντας πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ γίνεται τοῦτο, ἐξηγεῖ ὅτι ὁ βασιλεὺς ἤλειφε τὴν κεφαλήν με τὸ μύρον ἑνὸς καρποῦ τῆς Συρίας, προτιμωμένου ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὰς περιστεράς, ἐκ τούτου δὲ προσειλκύοντο τὰ πτηνά, τῶν ὁποίων τὴν πτῆσιν ἐρρύθμιζον σοβοῦντες περὶ τὴν τράπεζαν παῖδες.

Τὸν βίον αὐτὸν ἠκολούθησεν ἡ Κύπρος καὶ κατὰ τὰς μετὰ ταῦτα δυναστείας τῶν Λαγιδῶν καὶ Σελευκιδῶν, ὁπότε ἡ ἔκλυσις καὶ ἡ διαφθορὰ ἐνετάθησαν μέχρι τοσούτου, ὥστε οἱ Κύπριοι νὰ παρίστανται ὡς ἠλίθιοι καὶ εὐήθεις.

Ἐνδύματα. Τὰ ἐνδύματα τῶν ἀρχαίων Κυπρίων ἦσαν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (7,90) ὅμοια πρὸς τὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ὁ Ἡσύχιος ἀναφέρει ὅτι οἱ βασιλεῖς ἐφόρουν μίτραν περὶ τὴν κεφαλήν, κίταριν καλουμένην. Ἄξιος ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ὁ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἱματισμὸς τῶν Κυπρίων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Κύπριοι ἐφερον ἐνδύματα ζωηροτάτων χρωμάτων καὶ μεγάλης ποικιλίας, αἱ δὲ γυναῖκες ἐφόρουν ἔξω μὲν ἁπλοῦν ποδήρη μέλανα μανδύαν, ἐντὸς δὲ τοῦ οἴκου των πολυτελεστάτας ἀμφιέσεις ἐκ θαυμασίων ὑφασμάτων πάσης προελεύσεως, ὑφαινομένων διὰ χρυσῶν νημάτων καὶ διακοσμουμένων μὲ πολύτιμα κεντήματα.

Χαρακτηρισμὸς τῶν Κυπρίων. Περὶ τῶν χαρακτήρων τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς νήσου ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Διὰ τὴν καταγωγὴν δὲ τῶν σημερινῶν Κυπρίων οὐδεμία ἀμφισβήτησις χωρεῖ ὡς πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, αἵτινες ἀπέδειξαν περιτράνως τὴν ἑλληνικότητά των. Εἰς πάντα ἀντίθετον ἰσχυρισμὸν θὰ ἐλέγχε τις να παρουσιάσῃ ὄχι μόνον τὰς ψυχικὰς καὶ διανοητικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ σημερινοῦ κυπριακοῦ λαοῦ καὶ τὸν ἀκραιφνῶς ἑλληνικόν του πολιτισμόν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀψευδεῖς μαρτυρίας τῶν ἀπὸ τοῦ 1878 καὶ ἐντεῦθεν ἐνεργηθεισῶν ἀνασκαφῶν. Τὸ πλῆθος τῶν διελθόντων ἀπὸ τὴν νῆσον λαῶν ἐλάχιστα, ὡς ἀποδεικνύεται, ἀφῆκαν ἴχνη τῆς διαβάσεώς των ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν Κυπρίων, ἐκλιπόντα καὶ ταῦτα διὰ τοῦ χρόνου.

Ἀπὸ ἀπόψεως σωματικῆς διαπλάσεως οἱ σημερινοὶ Κύπριοι εἶναι κατὰ κανόνα μέσου ἀναστήματος, ἂν καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς νήσου ὑπάρχουσι καὶ ὑψηλόσωμοι τύποι, μᾶλλον ἰσχνοὶ ἢ παχεῖς, μελαγχροινοὶ κατὰ τὸ πλεῖστον, εὐκίνητοι καὶ ρωμαλέοι. Ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως οἱ Κύπριοι εἶναι εὐπροσήγοροι, φιλήσυχοι καὶ οἰκονόμοι. Αἱ γυναῖκες εὔσωμοι, μελαγχροιναί, μὲ ὡραίους ὀφθαλμοὺς καὶ εὐγενικοὺς τρόπους. Ὁ γνωρίζων τοὺς σημερινοὺς Κυπρίους δὲν δύναται παρὰ νὰ ἀναγνωρίσῃ εἰς αὐτοὺς πνευματικὴν εὐφυΐαν, παρατρεπομένην ἐνίοτε μέχρι πονηρίας, συνδυασμένην μετὰ ἐπιμονῆς καὶ ἐνεργητικότητος μεγάλης, φιλεργίας καὶ ἀνδρείας πολλάκις ὁμολογηθείσης. Εἶναι παροιμιωδῶς φιλόξενοι καὶ φίλοι τῶν διασκεδάσεων καὶ τῶν τέρψεων, ἰδίᾳ δὲ οἱ κατοικοῦντες τὰ πεδινά.

Ὁ S. B. Baker (Cyprus 1879, σελ. 40) γράφει ὅτι «...ἐν Κύπρῳ ὑπάρχουσιν οἱ ἐντελέστεροι ἑλληνικοὶ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου καὶ οἱ εὐγενέστεροι καὶ περιποιητικώτεροι ἐν γένει τῶν ἀνθρώπων». κ. μ. κ.

— [ΓΛΩΣΣΑ] Α') ***Ἀρχαία κυπριακὴ διάλεκτος.*** Κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν Ἀρκάδες ἄποικοι ἐγκατεστάθησαν παλαιότατα ἐν Κύπρῳ. Τὴν παράδοσιν ταύτην ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος (7, 90) καὶ ὁ Παυσανίας, κατὰ τὸν ὁποῖον (8, 5, 2) «Ἀγαπήνωρ ὁ Ἀγκαίου τοῦ Λυκούργου μετὰ Ἔχεμον βασιλεύσας εἰς Τροίαν ἡγήσατο Ἀρκάσιν. Ἰλίου δὲ ἁλούσης ὁ τοῖς Ἕλλησι κατὰ τὸν πλοῦν τὸν οἴκαδε ἐπιγενόμενος χειμὼν Ἀγαπήνορα καὶ τὸ Ἀρκάδων ναυτικὸν κατήνεγκον εἰς Κύπρον καὶ Πάφου τε Ἀγαπήνωρ ἐγένετο οἰκιστὴς καὶ τῆς Ἀφροδίτης κατεσκευάσατο ἐν Παλαιπάφῳ τὸ ἱερόν». Τὴν παράδοσιν ταύτην περὶ ἐποικισμοῦ Ἀρκάδων, ἤτοι Ἀχαιῶν, ἐν Κύπρῳ λαμπρῶς ἐπιστοποίησεν ἡ ἀνάγνωσις τῶν κυπριακῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων γενομένη συγκριτικὴ μελέτη τῆς διαλέκτου τῶν ἀρχαίων Κυπρίων. Διὰ τῆς ἐρεύνης ταύτης κατεδείχθη ἡ ἀναμφισβήτητος συγγένεια τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος διαλέκτου πρὸς τὴν Ἀρκαδικήν. Θ' ἀναφέρωμεν τὰ κυριώτερα ἀπὸ τὰ κοινὰ τούτων γνωρίσματα: α) τὴν κλειστοτέραν προφορὰν τῶν ἀτόνων ε καὶ ο καὶ τὴν τροπὴν τούτων εἰς ι καὶ υ, λ.χ. ἰν, ἀπεχόμινος κλ. =ἐν, ἀπεχόμενος, ἀπύ, ὐν=ἀπό, ὀν (αἰολ.=ἀνά), Ὀνασαγόραυ, Μίδαυ, γένοιτυ=Ὀνασαγόρου, Μίδου, γένοιτο κλ. κλ. β') ἰδιόρρυθμόν τινα ἀλλοίωσιν τῶν ἰαπετικῶν ὑπερῳϊκῶν, δηλουμένην δι' ἰδίου γράμματος ἐν Κύπρῳ καὶ Μαντινείᾳ τῆς Ἀρκαδίας σίς, σί=τίς, τί, γ') ὀνόματα εἰς —ής ἀντὶ —εύς: ἰjερής κυπρ., ἱερής ἀρκαδ.=ἱερεύς, φονής=φονεὺς κλ.· δ') τὸν σύνδεσμον κὰς=καὶ κλ.

Ὅτι ἡ ἐν Κύπρῳ ἐγκατάστασις τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων ἔγινεν ἐκ τῆς ἀχαϊκῆς, ἤτοι προδωρικῆς, Πελοποννήσου, δηλαδὴ ἐν χρόνοις προϊστορικοῖς (μυκηναϊκοῖς), καταδεικνύει ἡ πρὸς γραφὴν τῶν παλαιοτέρων κυπριακῶν ἐπιγραφῶν χρησιμοποίησις ἰδιαιτέρου τινὸς συλλαβογραφικοῦ (χετιτικοῦ) ἀλφαβήτου. Ἐκ τούτου δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν μετὰ βεβαιότητος ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Κύπρου ὡρμήθησαν ἐκ τῆς μητροπόλεώς των *πρὸ τῆς* εἰς αὐτὴν εἰσαγωγῆς τῆς φοινικικῆς γραφῆς.

Διὰ τοῦ ρηθέντος συλλαβογραφικοῦ ἀλφαβήτου εἶναι γεγραμμέναι, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, αἱ παλαιότεραι —αἱ τοῦ Ε' καὶ Δ' αἰῶνος π.Χ.— ἐκ τῶν κυπριακῶν ἐπιγραφῶν. Αἱ τῶν κατόπιν χρόνων (ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ. κ.ἑξ.) ἐγράφησαν διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου. Τὸ διὰ τὴν κυπριακὴν διάλεκτον χρησιμοποιηθὲν συλλαβογραφικὸν ἀλφάβητον ἦτο ἥκιστα πρόσφορον διὰ τὰς ἀνάγκας ἑλληνικῆς διαλέκτου. Πλεῖσται καὶ σπουδαῖαι ἀτέλειαι προέκυψαν ἐκ τούτου ἀναποφεύκτως. Οὕτω λ. χ. τὰ γράμματα τὰ παριστῶντα τὰ φωνήεντα, δὲν διακρίνουν τὰ μακρὰ ἀπὸ τῶν βραχέων, δι' ὃ λ. χ. τὸ ὁ δύναται νὰ ἰσοδυναμῇ πρὸς τὸ τὸ καὶ τῷ (=τοῦ). Ἐκ τῶν συμφώνων τὰ μέσα, τὰ ψιλὰ καὶ τὰ δασέα γράφονται διὰ τῶν αὐτῶν γραμμάτων, οὕτω δὲ καὶ ταῦτα δὲν διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων: τὸ τ =τ, δ, θ, τὸ κ = κ, γ καὶ χ, τὸ δὲ π = π, β καὶ φ συγχρόνως. Δι' ὃ ἀναγινώσκομεν

Digitized by Google

εἰς τὰς παλαιοτέρας. τὰς διὰ τῆς ῥηθείσης συλλαβογραφικῆς γραφῆς κεχαραγμένας κυπριακὰς ἐπιγραφὰς κε=κε΄, κένοιτυ=γένοιτο, ἔτυκε=ἔτυχε κ.οὗ.κ. Τὰ διπλᾶ παριστάνονται πάντοτε διὰ τῶν ἁπλῶν συμφώνων: ἀπολονι='Απόλλωνι κλ. Τὰ ἔνρινα μ, ν, γ παραλείπονται ἐν μέσῳ λέξεως πρὸ συμφώνου, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐν τέλει λέξεως, λ. χ. α—τι=ἀντί, πα—τα=πάντα, ι τυ—κα—ι=ἰν τύχαι (ἐν τύχῃ). Ἄλλη σπουδαία ἀτέλεια τῆς συλλαβογραφικῆς γραφῆς τῶν ἀρχαίων Κυπρίων παρατηρεῖται ἐν τῇ παραστάσει συμπλεγμάτων δύο συμφώνων, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον παριστάνεται διὰ τοῦ γράμματος τοῦ δηλοῦντος αὐτὸ μετὰ τοῦ φωνήεντος τοῦ ἀκολουθοῦντος εἰς τὸ ἑπόμενον αὐτῷ σύμφωνον: πο-το-λι-σε=πτόλις, σα-τα-σι-δα-μο-σε=Στασίδαμος, α-πο-ρο-δι-τα='Αφροδίτη κλ. κλ.

Ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω τὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρκαδικῆς καὶ τῆς κυπριακῆς διαλέκτου. Τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῆς δευτέρας εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) ἡ συχνοτέρα ἢ εἰς ἄλλας διαλέκτους ἀνάπτυξις τῶν φθόγγων F καὶ j μεταξὺ τῶν φωνηέντων υ καὶ ι: ΕὐFέλθων, Fέπιjα, ἰjατῆραν, ἰjερεύς, ἀτελίjα κ. λ. = Εὐέλθων, ἔπεα (ἔπη), ἰατῆρα, ἱερεύς, ἀτελέα κ.λ. 2) ὁ σχηματισμὸς τῆς ἑν. αἰτιατικῆς τῶν τριτοκλίτων εἰς —ν: ἀδριjάταν, ἰjατῆραν=ἀνδριάντα, ἰατῆρα κλ.· 3) ὁ σχηματισμὸς ἐνίοτε τῆς ἑν. γενικῆς δευτεροκλίτων ὀνομάτων κλ. εἰς —ων ἀντὶ —ω (=—ου): Φιλοκύπρων, ἀργύρων=Φιλοκύπρου, ἀργύρου κ. οὗ. κ.· 4) σχηματισμὸς τοῦ β΄ ἑν. προσώπου τῶν ἀρκτικῶν χρόνων τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς διὰ τῆς καταλήξεως τῶν παρῳχημένων: ἕρπες=ἕρπεις κλ.· 5) τὸ γ΄ ἑν. πρόσωπον τῆς προστακτικῆς κατ' ἀρχαῖον τρόπον διὰ τῆς καταλήξεως —τω(ς): ἐλθέτως=ἐλθὲ κλ. κλ.

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν παλαιοτέρων — τῶν διὰ τοῦ ῥηθέντος συλλαβογραφικοῦ ἀλφαβήτου γεγραμμένων — κυπριακῶν ἐπιγραφῶν ὀφείλεται εἰς τὸν G. Swith, Brandis, M. Schmidt, ἰδίως δὲ εἰς τὸν Deecke καὶ Sigismund.

B) ***Νέα Κυπριακὴ διάλεκτος.*** Τὴν ἐξέλιξιν ταύτης δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἐπὶ μακρὸν σχετικῶς χρονικὸν διάστημα καὶ μετὰ μεγαλυτέρας ἀκριβείας ἢ πάσης ἄλλης νεοελληνικῆς διαλέκτου. Διὰ τῆς μελέτης τῶν «*Ἀσσιζῶν*» καὶ τῶν Χρονικῶν τοῦ Λεοντίου Μαχαιρᾶ καὶ τοῦ Γεωργίου Βουστρωνίου—γεγραμμένων εἰς γλῶσσαν ὄχι πολὺ ἀπέχουσαν ἀπὸ τὴν ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸν ΙΔ΄ καὶ ΙΕ΄ αἰῶνα μ. Χ. ὁμιλουμένην—δυνάμεθα νὰ ἀνέλθωμεν ἐν τῇ ἐρεύνῃ ἡμῶν μέχρι τῶν δύο τελευταίων αἰώνων τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὰ ἀνωτέρω γλωσσικὰ μνημεῖα δὲν παρουσιάζουν τελείαν λεκτικὴν καὶ ἐν γένει γλωσσικὴν ὁμαλότητα καὶ ὁμοιομορφίαν, ὥστε νὰ καθιστοῦν ἀκοπωτέραν τὴν γλωσσικὴν ἔρευναν, οὐδὲ ἔχομεν κριτικὴν ἔκδοσίν των, ὥστε νὰ δύναταί τις νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ ἀβασανίστως χάριν τῶν διαλεκτικῶν μελετῶν του. Ἐκδοθέντα μετὰ πολλῆς σπουδῆς, δὲν εἶναι κριτικῶς κεκαθαρμένα, οὐδ' ἀπηλλαγμένα παραναγνώσεων καὶ ἄλλων ἐλλείψεων. Ἀλλὰ τὰ δημώδη στοιχεῖά των εἶναι τοσαῦτα, ὥστε νὰ μὴ ἀποβαίνῃ δύσκολος ἡ διάκρισις τῶν ἐκ τῆς γραφομένης ἢ λογίας ἐν γένει παραδόσεως εἰλημμένων στοιχείων των (βλ. ἡμετέραν μελέτην ἐν Λεξικογραφ. Ἀρχείου τόμ. Στ΄, 72 κ.ἑξ.). Σπουδαιότατον γλωσσικὸν μνημεῖον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας κυπριακῆς διαλέκτου εἶναι καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 536 χειρόγραφον τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀβερωφείου Γυμνασίου Ἀλεξανδρείας (ΙΣΤ΄ ἢ ΙΖ΄ αἰῶνος μ. Χ.), (περὶ τοῦ ὁποίου βλ. ἄρθρον *Χρ. Παντελίδη* ἐν «Ἀθηνᾶς» ΛΔ΄, 130 κ.ἑξ.).

Ἡ νεωτέρα κυπριακὴ διάλεκτος εἶναι μία ἐκ τῶν ἀρχαϊκωτέρων διαλέκτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Τοῦτο καθίσταται φανερόν, ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι:

1) Διέσωσε τὸ τελικὸν —ν διαφόρων ὀνοματικῶν τύπων, καὶ δὴ καὶ ἐπεξέτεινεν αὐτὸ καὶ εἰς τύπους, οἵτινες δὲν εἶχον αὐτὸ ἀνέκαθεν: τὸ μῆλον, τὸ ξύλον, τὸ σῦκον (ὄχι ὅπως λέγεται κοινῶς: μῆλο, ξύλο, σῦκο), τὸ κρασίν, τὸ σπαθίν, τὸ σιτάριν κλ., τὸν τοῖχον τὸφ φό(β)ον, κλ., κατ' ἀναλογίαν δὲ τῶν εἰς —ν οὐδετέρων λέγεται καί: τὸ γάλα—ν, τὸ χρῶμα—ν κλ. κλ.

2) Διέσωσε τὴν προφορὰν τῶν διπλῶν συμφώνων: ἄλλος, γράμμαν, στρώννω (ἐκ τοῦ στρώννυμι—στρωννύω), ζώννω (ἐκ τοῦ ζώννυμι—ζωννύω) κλ., κατ' ἀναλογίαν δὲ τούτων λέγεται καὶ πίννω, δήννω (δένω), φανερώννω, χάννω, ὅπως καὶ ὅλα τὰ εἰς —ννω. Ἀρχαία κληρονομία πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ ἀφομοίωσις τῶν ἐνρίνων πρὸς ἑπόμενον σύμφωνον ἐν μέσῳ ἢ ἐν τέλει λέξεως, ὡς λ. χ. ἀθθός, μαθθαίνω, ἀγκάθθιν, πλιθθάριν, πεθθερός, (σ)κάθθαρος, ἀφφάλιν (ὀμφαλὸς—ιν), νύφφη κλ., ἔσ σου διῶ (δέν σου δίνω), ἔφ φεύκω (δὲν φεύγω), τὸλ λόον (τὸν λόγον), μιὰφ φορὰν (μιὰν φοράν), ἒλ λαωμένος, ἒρ ράφτης (ἒν λαβωμένος, ἒν ῥάφτης, ἒν δὲ=εἶναι) κλ. κλ. Ἀλλὰ πλὴν τῶν διπλῶν τούτων, τὰ ὁποῖα οἱ Κύπριοι ἐκληρονόμησαν ἐκ τῶν ἀρχαίων ἢ μεταγενεστέρων χρόνων, ἀνεπτύχθησαν καὶ ἄλλα τοιαῦτα: ἀνάθθεμαν, κλιθθάριν (κριθάρι), λλίος (ὀλίγος), ψαλλίδιν, σήμμερα, νναί, ἔσσω, ποττέ, ἔφφορος, βήχχας, μικρόττερος, ὀμπρόττερος κλ. κλ., διὰ τὰ ὁποῖα εἶναι δύσκολον νὰ διατυπωθῇ νόμος τις καὶ κανών.

3) Διέσωσε πολλὰ τῶν εἰς —σσω ἀρχαίων ῥημάτων, κατὰ τὰ ὁποῖα μετεσχηματίσθησαν καὶ ἄλλα, πρότερον ἄλλως λήγοντα: ἀλλάσσω, ἀράσσω, μαλάσσω, πράσσω, ταράσσω, φράσσω, (=φράττω, πρὸς τὸ ὁποῖον συνέπεσε φωνητικῶς ἤδη καὶ τὸ ἐκ τοῦ φυλάσσω προελθὸν φράσσω), φρίσσω, χαράσσω κτλ. ἀρπάσσω (ἁρπάζω), στάσσω (—ζω), φαντάσσω ἀντὶ τοῦ κοινοῦ φαντάζω κ. οὗ. κ.

4) Ἔχει τοὺς τύπους ἔν καὶ ἔνι ἀντὶ τοῦ κοινοῦ εἶναι.

5) Διέσωσε τὴν εἰς —ουσι(ν) καὶ τὴν κατ' αὐτὴν γενομένην εἰς —ασιν κατάληξιν τοῦ γ΄ πληθ. προσώπου: παίζουσιν, ἐπαίζασιν, ἐπαίξασιν (παρὰ τά: παίζουν, ἐπαῖζαν, ἐπαῖξαν) κτλ., θὰ παίξουσιν (καὶ θὰ παίξουν) κτλ., καὶ τοὺς εἰς —ης, —η, —ημεν, —ητε, —ησαν τύπους τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου ἐγράφτης, ἐγράφτην (=ἐγράφη), ἐγράφτημεν καὶ —μαν (κατὰ τόπους), ἐγράφτητε, ἐγράφτησαν (καὶ ἐγραφτήκασιν ἢ ἐγραφτῆκαν, κατὰ τὰ διάφορα ἰδιώματα), ἐδιάβην, ἐκατέβην, ἐκόπην, ἐνέ(β)ην, ἐσάπην, ἐστράφην, ἐσφά(γ)ην, ἐχάρην κτλ., =κοιν. διάβηκε, κατέβηκε, κόπηκε, ἐμπῆκε, σάπηκε, σφάγηκε, χάρηκε κτλ. Τὸν αὐτὸν ἀρχαϊκὸν χαρακτῆρα παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὴν προστακτικὴν τοῦ παθητικοῦ ἐνεστῶτος καὶ ἀορίστου: γράφου=νὰ γράφεσαι, χάθου=κοιν. χάσου, πλύθθου=πλύσου (πλύθητι) κτλ. κτλ.

6) Διεφύλαξε τὴν συλλαβικὴν αὔξησιν καὶ δὴ οὐχὶ μόνον ὅταν αὕτη τονίζεται (ὅπερ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν νεοελληνικὴν κοινὴν καὶ τὰς ἄλλας διαλέκτους), ἀλλὰ καὶ ὅταν εἶναι ἄτονος: ἐκόντευκα, εταύρισα κλπ. =(ἐ)κόντευα, (ἐ)τραΰϊσα κλπ. Ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἡ αὔξησις αὕτη ἐπεξετάθη ἐνιαχοῦ καὶ εἰς ῥήματα ἀρχίζοντα ἀπὸ φωνῆεν: ἄφτω—ἔαψα (κοιν. ἄναψα), ἐάκουσα, ἐάρτυσα κλπ.

7) Διεφύλαξε τὴν πρὸς γενικὴν ἀντικειμένου σύνταξιν διαφόρων ῥημάτων (αἰσθήσεως, μνήμης καὶ λήθης σημαντικῶν κλπ.): ἀθθυμήθην τῆς ἀδερφῆς μου =κοιν. θυμήθηκα τὴν ἀδελφή μου, «ἀποῦ φιλᾷ τὰ χείλη σου, τοῦ Χάρου λησμονᾷ του» δημ. ᾆσμ. =κοιν. ὅποιος φιλεῖ τὰ χείλη σου, τὸ(ν) Χάρο λησμονεῖ τον· ἄκουσα τοῦ ρολογιοῦ, τοῦ παπποῦ μου κλπ., ἐγεύτηκα ἢ ἐμυρίστηκα τοῦ ὀφτοῦ =κοιν. (ἐ)γεύτηκα, μυρίστηκα τὸ ψητό, ῥέεται τ' ἀππιδκιοῦ = ὀρέγεται τοῦ ἀπιδίου κλπ. κλπ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὁ ἀρχαϊκώτερος χαρακτὴρ τῆς συγχρόνου διαλέκτου τῶν Κυπρίων. Ἐκ παραλλήλου ὅμως πρὸς τὰ ἀρχαϊκά της ταῦτα στοιχεῖα ἀνεπτύχθησαν καὶ πολλὰ καὶ ποικίλα νεωτερικώτερα κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς καὶ τοὺς κατόπιν χρόνους, τὰ ὁποῖα προσδίδουν εἰς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος διάλεκτον μεγάλην καὶ λίαν αἰσθητὴν ἰδιορρυθμίαν. Ἐκ τῶν γνωρισμάτων της τούτων ἀναφέρομεν, διὰ τὸ συντομώτερον, τὰ ἑξῆς μόνον:

1) Τὴν συχνὴν ἀποβολὴν τῶν ἀρκτικῶν φωνηέντων (ἰδίως τοῦ τῶν ἐκ τῆς προθέσεως ἀπὸ συνθέτων ῥημάτων): (ἀ)ποδά, ποκεῖ, πομπρός, ποδκιαλόγια (ἀποδιαλόγια), ποζούμια, ποκαθαρίδκια, πονέρκα (ἀπονέρια, κοιν. ἀποβρόχια), ποτσίγαρα, ποχτενίδκια (ἀποχτενίδια) κ. λ., γοράζω, κλουθῶ, κούω, (ἀ)πλώννω, (ἀ)φίννω, (ὀ)ρίζω, (ὠ)φελῶ κ.λ.

2) Τὴν συχνὴν ἀποβολὴν τῶν μέσων β, γ, δ μεταξὺ φωνηέντων: φοοῦμαι, φλέα (φλέβα), λαώννω, καλιtcheύκω=καβαλλικεύω, ζαός, στραός=ζαβός, στραβός, ἀερφὸς ἢ ἀρφὸς=ἀδελφός, γάαρος ἀππηῶ (πηδῶ), κωπελλούα=κωπελλούδα, πεθεραῖες (—ᾶδες), γαμπροῦες (—οῦδες), καβαλλάριες (—ιδες) κ.λ.

3) Τὴν συχνὴν ἐναλλαγὴν τῶν ἀνωτέρω συμφώνων: βοράζω, γουλειά, Γημήτρις, κ.λ.=ἀγοράζω, δουλειά, Δημήτρις, ἐν Πάφῳ δὲ καὶ Καρπασίᾳ καὶ τῶν δασέων: χάλασσα, ὄρνιχα, χέλω, χυμώννω, ἐχόρησα κ λ.=θάλασσα, ὄρνιθα, θέλω, θυμώνω, ἐφόρησα.

4) Τὸν λεγόμενον *τσιτακισμόν*, ἤτοι τὴν προφορὰν τοῦ οὐρανικοῦ κ ὡς tch (καὶ τοῦ οὐρανικοῦ γγ ἢ γκ ὡς ντj): tchαιρός, tchῦρις, Δημητράtchις, tchαί, tchεφάλιν κ.λ., ἀντζειόν, ἀνάντζη κ.λ.=καιρός, κῦρις, Δημητράκις, καί, κεφάλι(ν), ἀγγειό, ἀνάγκη κ. οὗ. κ.

5) Τὴν τροπὴν τοῦ οὐρανικοῦ χ εἰς ch (γαλλ.) chαιρετῶ, chέριν, chοῖρος, chόνιν κλπ.=χαιρετῶ, χέρι, χοῖρος, χιόνι. Εἰς οὐρανικώτερόν πως ch ἐτράπη τὸ σύμπλεγμα σκ (μὲ κ οὐρανικόν), λ. χ. schύλλος, τ'ἀschέλια, schοινὶν κλπ.=σκύλλος, τὰ σκέλη, σκοινὶ κ. οὗ. κ.

6) Τὴν τροπὴν τῶν συμφωνικῶν συμπλεγμάτων ργ, ρχ εἰς ρκ καὶ τῶν ρδ, ρθ εἰς ρτ: ἔρκομαι, ἀρκεύκω=ἀρχεύ(γ)ω, κοιν. ἀρχίζω, ἀρκὴ=ἀρχή, ἀρκεῖ=ἀργεῖ, ὀρκὴ=ὀργή, ἀρκάτης=ἐργάτης κλπ., περτίchιν=περδίκι. λαρτὶν=λαρδί, ἦρτεν κλπ., τῶν δὲ συμπλεγμάτων λκ, λπ, λτ εἰς ρκ, ρπ, ρτ: παρκόνιν = μπαλκόνι, ὀρπίζω = ἐλπίζω, πορτὸς = πολτός, βάρ' το=βάλε το κ. οὗ. κ. Τὰ συμπλέγματα βγ, βδ, γδ τρέπονται εἰς βκ, βτ, γτ: βκαίννω=βγαίνω, ζευκάριν=ζευγάρι(ν), ραβτὶν=ῥαβδί, ἐβτομάδα κλπ., τὸ γν εἰς χν: στεχνός, χνώμη, ἀχνωρίζω=στεγνός, γνώμη, γνωρίζω κλπ., τὰ θρ, χρ εἰς γρ: ἄγρωπος =ἄ(ν)θρωπος (καὶ ἄδρωπος), γρόνος, γρωστῶ, γρουσὸς=χρόνος, χρωστῶ, χρουσὸς —χρυσὸς κλπ. καὶ τὸ φρ. εἰς βρ: ἀλαβρός, Βράγκοι=ἀλαφρός, Φράγκοι κτλ.

7) Τὴν κατὰ μετάθεσιν τοῦ σ τροπὴν τῶν συμπλεγμάτων σφ καὶ σβ (πρόφ. ζβ) εἰς φσ καὶ βζ καὶ κατόπιν κατ' ἀφομοίωσιν τούτων εἰς σσ καὶ ζζ: (σφογγῶ — φσογγῶ —) σσογγῶ, (σφάζω) σσάζω, (σβήννω—βζήννω) ζζήννω κλπ.

8) Τὰς ποικίλας μεταβολὰς τῶν συμπλεγμάτων ρ, β, γ, δ, θ, π, φ, τ κλ. μετὰ τοῦ ἡμιφώνου i (j) (ρυάκιν-ρjάκιν), ἀ-ρκάchιν (καρυὰ-καρjὰ) καρκιά, (χωριὸν) χωρκόν, (λειτουργιὰ-λουτουργιὰ) λουτουρκά, (ταιργιαστὸς) ταιρκαστός,—(βιάζομαι) βκιάζομαι, (καρύδια, χωράφια, πιάννω, ποιὸς κλ.) καρύδκια, χωράφκια, πκιάννω, πκοιός—(ἀμμάτια, σπίτια, παιδιά, κρατειοῦμαι, χαιρετιοῦμαι) ἀμμάδκια, σπίδκια, παιδκιά, κραδκειοῦμαι, chαιρεδκιοῦμαι κλπ. Μετὰ τὴν τοιαύτην πλήρη συμφωνοποίησιν τοῦ ἡμιφώνου j, συμβαίνει ἐνίοτε ἁπλοποίησις τῶν προκυπτόντων συμπλεγμάτων, ὁπότε αἱ λέξεις καθίστανται δυσδιάγνωστοι, ἂν μὴ παντελῶς ἀγνώριστοι: (γραῖα-γρjὰ-γρκὰ) ρκά, (χρέος-χρjὸς-χρκὸς) ρκός, (ἄγριον-ἄγρjον-ἄγρκον) ἄρκον, (αὔριον ἤτοι ἄβριον-ἄβρjον-ἄβρκον) ἄρκον, (δάκρυα-δάκρjα-δάκρκα) δάρκα, (ἄνοστος-ἀνοστιὰ-ἀνοστjὸ-ἀνοστκιὰ) ἀνοσκιὰ κλπ.

9) Τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λεγομένου ἀλόγου ἠχηροῦ (irrationaler Spirant): γυρεύγω, παρασκευγὴ κλ. (ὡς ἀναγινώσκονται παρὰ Μαχαιρᾷ καὶ Βουστρωνίῳ), ὅθεν τὰ σημερινά: γυρεύκω, παραschευκὴ κλ, κατ' ἀναλογίαν τῶν ὁποίων λέγονται καὶ κόβκω, νίβκω (ἐκ τῶν κόβγω, νίβγω)=κόβω ἢ κόφτω, νίβω ἢ νίφτω κλ.

10) Τὰς ποικίλας ἰδιορρυθμίας εἰς τὴν κλίσιν τῶν ὀνομάτων, οἷον: ἡ θάλασσα—τῆς θαλάσσου, ἡ Γράπεζα—τῆς Τραπέζου, ἡ Ἔγκωμη—τῆς Ἐγκώμου καὶ τῆς Ἐγκώμους (ὄνομα κώμης), ἡ ληνὸ (ὁ ληνός)—τῆς ληνοῦ καὶ τῆς ληνοῦς, ἡ Ὁδοῦ—τῆς Ὁδοῦς, ἡ Πάφου—τῆς Πάφους (τοπωνυμίαι), ἡ ἡμέρα, ἡ νύχτα—τῆς ἡμεροῦς, τῆς νυχτοῦς. ἡ ἀξαθθέ, ἡ καρβουνέ, ἡ πυρὲ κλ. (ὀνόματα αἰγῶν καὶ δαμάλεων ἐκ τοῦ χρώματός των)—τῆς ἀξαθθές, τῆς καρβουνές, τῆς πυρὲς κλ., ἡ δοντὲ ἢ βοντὲ (=δοντοῦ)—τῆς δοντές, ἡ μουττὲ (ἡ μυταροῦ)—τῆς μουττὲς κλ, τὸ Ὅμοδος, τὸ Τρόοδος (τοπωνυμίαι)—τοῦ Ὁμόδου, τοῦ Τροόδου, ὁ ἀερφὸς—οἱ ἀερφοῦες (ἀδερφοῦδες), ὁ γαμπρὸς—οἱ γαμπροῦες, ὁ γυιὸς—οἱ γυιοῦες κλ. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ γενικὴ πληθυντικὴ τῶν θηλυκῶν. ἡ κωπέλλα—τῶν κωπέλλων, ἡ λάμπα—τῶν λάμπων, ἡ κουτάλα—τῶν κουτάλων, ἡ βαρέλλα—τῶν βαρέλλων, ἡ ἅμαξα—τῶν ἅμαξων, ἡ μέλισσα—τῶν μέλισσων, ἡ ὄρνιθα—τῶν ὄρνιθων κλ., δηλαδὴ μὲ τονισμὸν κατὰ τὴν ἑνικὴν ὀνομαστικήν· ἀλλὰ ταῦτα ἐν Πάφῳ τονίζονται κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον: τῶ γλωσσῶν, τῶν πετρῶν, τῶν βερκῶν=βεργῶν, τῶν καττῶν=γατῶν, τῶν κορῶν (ἀλλαχοῦ τῆς Κύπρου: τῶν κόρων) κ.οὗ.κ.

11) Τὴν πλήρη ἀπώλειαν τῆς γενικῆς πληθυντικῆς τῶν ἀρσενικοῦ γένους ὀνομάτων καὶ ἀντικατάστασιν αὐτῆς ὑπὸ τῆς αἰτιατικῆς πληθυντικῆς: οἱ κόρες τοὺς βοσκούς, ἡ καντήλα τοὺς ἁγίους, τὰ βάσανα τοὺς chυροῦες=οἱ κόρες τῶν βοσκῶν, ἡ καντήλα τῶν ἁγίων, τὰ βάσανα τῶν κύριδων (κῦρις=ὁ πατήρ) κλπ., «οἱ μοῦττες ἔν τοὺς δράκοντες tch' οἱ γλῶσσες ἔν τοὺς λιόντες» κλπ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀπαντᾷ ἤδη παρὰ Μαχαιρᾷ, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος: «ἔμπροσθεν τοὺς αὐθέντες», «τὰ παιδιὰ τοὺς ρηγάδες» κλπ.

12) Τὸν σχηματισμὸν τῶν συγκριτικῶν ἐπιθέτων διὰ τοῦ περίτου (=πλέον) καὶ τοῦ παρκάτου (παρακάτω=ἧττον)· λ. χ. περίτου μιάλος=μεγαλίτερος, παρκάτου σίουρος=ἧττον ἀσφαλὴς (σίγουρος) κ. λ. π.

13) Τὴν ἔκτακτον πολυτυπίαν καὶ ἰδιορρυθμίαν εἰς τὴν κλίσιν τοῦ ῥήματος. Εἰκόνα τούτου δύναται νὰ ἔχῃ τις ἐκ τῶν ἑπομένων τύπων: ἐρκούμαστεν ἢ ἐρκούμαστεν, ἐρκούμαστιν, ἐρκούμαστον (κατὰ τόπους)=ἐρχόμεθα, εἴμαστιν, εἴμαστον, εἴμαστεν, εἴμεστον, ειμεθθαν ἢ εἴμαθθον=εἴμεθα, εἴσαστιν, εἴσαστεν, εἴσαστον=εἶσθε κλπ. κλπ., ἔνι ἢ ἔν, ἔνουσιν καὶ ἔνουν=εἶναι (γ΄ πληθ. προσ.), ἐγράφουνταν, ἐγράφοντον, ἐγράφουντον, ἐγραφούντασιν καὶ ἐγραφούντανε=ἐγράφοντο κλπ.

14) Τὸν σχηματισμὸν τοῦ μέλλοντος διὰ τοῦ ἐννὰ (ἐκ τοῦ θεννά, ἤτοι θέλει νά): ἐννὰ γράφω, ἐννὰ γράψω=θὰ γράφω, θὰ γράψω κλπ.

15) Τὴν διάσωσιν διαφόρων ἐνάρθρων ἀπαρεμφάτων: τὸ λέ(γ)ειν, τὸ πατεῖν καὶ ἐν συνθέσει τὸ λα(γ)οπάτειν, τὸ φιλεῖν, τὸ (ἰ)δεῖν (τὸ δεῖν τοῦ κρασιοῦ =ἡ ὄψις τοῦ κρασιοῦ), τὸ φαεῖν, στὸ στραφῆν του (=εἰς τὴν ἐπάνοδόν του), τὸ βαφτίσειν—σεια, τὸ καθίσειν, τὸ μεθύσειν, τὸ μοιράσειν κλπ.

16) Τὴν ἐπίδοσιν τῶν εἰς —(ι)σκω ῥημάτων: ἀνασανίσκω=κοιν. ἀνασαίνω, ἀνεφανίσκω, ἀδρυνίσκω, ἀλαφρυνίσκω, γιανίσκω, γλυκανίσκω, δροσινίσκω, εὐκολυνίσκω, (=—ύνω), κρυανίσκω, μικρανίσκω, ξερανίσκω, πικρανίσκω, πλατυνίσκω· τρατταρίσκω=τρατάρω ἢ —έρνω, φυρανίσκω, χλιανίσκω, ψιντρανίσκω κ. λ. π.

17) Τὰ εἰς —οῦιν (δηλ. —οῦδιν) ὑποκοριστικά: τὸ βοσκοῦιν ἢ βοσκαρολλοῦιν=ὁ μικρὸς βοσκός, τὸ ριφαοῦιν =μικρὸν ἐρίφιον, κατσικάκι (ὑποκοριστ

Digitized by Google

τοῦ ριφάϊν=ἐριφάδιον), ἀρνοῦιν=ἀρνάκι κλπ. καὶ πληθ. τὰ βοσκούδκια, τὰ ριφαούδκια κλπ.

18) Ἰδιορρύθμους συντάξεις καὶ συνδέσμους, οἷον: ἂν εἶεν τὸ ξεύρω, ἂν εἶεν τοὺς ἐφτάσουν κλπ. =ἂν τό 'ξευρα, ἂν τοὺς ἔφθανον, νάεν τὸ ξέρω ἔν ἦταν νά 'ρτω=ἂν τό 'ξερα, δὲν θὰ ἠρχόμην, νεῖεμ μὲν ἔρτω (=νεῖεν...) =εἴθε ἢ ἄμποτε νὰ μὴν ἠρχόμην, γοιὸν ἢ σγοιὸν (ἐκ τοῦ «οἷον» κατὰ συνίζησιν)=ὡσὰν κλπ. κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.—I) *Ἀρχαία διάλεκτος.* Τὰς κυπριακὰς ἐπιγραφὰς εὑρίσκει τις παρὰ τῷ *O. Hoffmann*, Die griechischen Dialekte I. (Göttingen 1891, σελ. 42 κ. ἑξ., ἀριθ. 55–236) —*M. Schmidt*, Sammlung kyprischer Inschriften (Jena 1876) καὶ *B. Head*, Historia numorum² (Oxford 1912) κλπ. Ἐπιστημονικὰ βοηθήματα χρήσιμα πρὸς μελέτην τῆς ἀρχαίας κυπριακῆς διαλέκτου εἶναι τὰ ἑξῆς: *A. Rothe*, Quaestiones de Cypriorum dialecto et vetere et recentiore. I. Diss. (Leipzig 1875).—*Bennett*, On the sounds and inflections of the Cyprian dialect. (Nebrasca University Studies I, 1888), 131 κ. ἑξ. — *O. Hoffmann*, Die kyprischen Glossen Als Quellen des kyprischen Dialekts (=Bezzemberger's Beiträge, XV, 44 κ. ἑξ.). —*Τοῦ αὐτοῦ*, Die griechischen Dialekte. I. Der südachaeische Dialekt (Göttingen 1891). —*R. Meister*, Die griechischen Dialekte. II. Eleisch, Arkadisch, Kyprisch (Göttingen 1889). —*A. Thumb*, Handbuch der griechischen Dialekte (Heidelberg 1909).—*Γ. Χατζιδάκι*, Ἀκαδημεικὰ ἀναγνώσματα². Α' ('Ἀθῆναι 1924). — *Fr. Bechtel*, Die griechischen Dialekte. I. Der lesbische, thessalische, böotische, arkadische und kyprische Dialekt (Berlin 1921).—*Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Σύντομος ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων. Α'. Ἱστορία τῶν ἀρχαίων διαλέκτων (Ἀθῆναι 1924).—*Α. Σακελλαρίου*, Κυπριακά. Β' (Ἀθῆναι 1891).

II) *Νέα Διάλεκτος. Α) Πηγαί.* Τὸ κείμενον τῶν μὲν Ἀσσιζῶν εὑρίσκει τις παρὰ *Κ. Σάθᾳ*, Μεσαιων. Βιβλιοθ. ΣΤ' (Βενετία 1877), τῶν δὲ Λ. Μαχαιρᾶ καὶ Γ. Βουστρωνίου ὡσαύτως παρὰ Σάθᾳ, ἐνθ. ἀνωτ. τόμ. Β' (Βενετία 1873). Τὸ κείμενον μόνον τοῦ Λ. Μαχαιρᾶ ἐξεδόθη καὶ παρὰ *E. Miller-Κ. Σάθα*, Α'–Β'. (Paris 1881–1882) (=Publications de l'École des Langues orientales vivantes, II série, vol. 1–2). Ποικίλα λαογραφικὰ κείμενα ἐκ Κύπρου εὑρίσκει τις ἐν τοῖς περιοδικοῖς «Λαογραφία», «Κυπριακοῖς Χρονικοῖς» (ἐκδιδομένοις ἐν Λάρνακι τῆς Κύπρου) κλπ. — *Β) Ἐπιστημονικὰ βοηθήματα* ἄξια λόγου εἶναι τὰ ἑξῆς: *G. Meyer*, Il dialetto delle cronache di Cipro (=Rivista di filologia, IV, 1875), σελ. 255–286.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Romanische Wörter im kyprischen Mittelgriechisch (=Jahrbuch für roman. und englische Sprache und Literatur τόμ. III). — *Mondry-Beaudouin*, Étude du dialecte chypriote moderne et médiéval (Paris 1884).— *Α. Σακελλαρίου*, Τὰ Κυπριακά, ἤτοι γεωγραφία, ἱστορία καὶ γλῶσσα τῆς νήσου Κύπρου κλπ. Α'–Β' (Ἀθῆναι 1890–1891). —*Γ. Χατζιδάκι*, Γλωσσικὰ (=Κυπριακὰ Χρονικά, ἔτος Βον (1924), τεῦχ. Α'–Β'. σελ. 1 κ. ἑξ.) — *Γ. Ἀναγνωστοπούλου*, Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς Κυπρίας διαλέκτου (=Λεξικογρ. Ἀρχεῖον, ΣΤ 72 κ. ἑξ.). — *Χ. Παντελίδου*, Ἐτυμολογικὰ καὶ φωνητικὰ (Λεξικογρ. Ἀρχ. ΣΤ', 116 κ. ἑξ.).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Φωνητικὴ τῶν νεοελλην. ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας (Ἀθῆναι 1929) καὶ Κυπριακὸν χειρόγραφον (=Ἀθηνᾶς ΛΔ', 140 κ. ἑξ.). — *R. M. Dawkins*, Notes on the vocabulary of the cypriote chronicle of L. Machairas (=Byzant.–neugriech. Jahrbücher III 137 κ. ἑξ.). —*Τοῦ αὐτοῦ*, Cyprus and the Asia Minor dialects of Asia Minor (=Ἀφιέρωμα εἰς Γ. Χατζιδάκιν κλπ. Ἀθῆναι 1921, σελ. 42 κ. ἑξ.).—*Μ. Δένδια*. Περὶ τῶν ἐν τῇ Κυπριακῇ ρημάτων ἐκ τῆς ἰταλικῆς καὶ γαλλικῆς (=Ἀθηνᾶς ΛΣΤ', 142 κ. ἑξ.). Ἀλλὰ πλήρη σχεδὸν γραμματικὴν τῆς συγχρόνου κυπριακῆς διαλέκτου εὑρίσκει τις εἰς τὰς ἑπομένας πραγματείας τοῦ *Σ. Μενάρδου*, ἀπαραιτήτους διὰ πάντα θέλοντα νὰ μελετήσῃ ἐπιστημονικῶς τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος διάλεκτον: 1) Φωνητικὴ τῆς διαλέκτου τῶν σημερινῶν Κυπρίων (Ἀθηνᾶς ΣΤ', 145 κ. ἑξ.)· 2) Ἡ γενικὴ κατὰ Κυπρίους (=ἐνθ. ἀνωτ. Η', 435 κ. ἑ.)· 3) Γαλλικαὶ μεσαιωνικαὶ λέξεις ἐν Κύπρῳ (=Ἀθηνᾶς ΙΒ', 360 κ. ἑξ.)· 4) Περὶ τῶν ὀνομάτων τῶν Κυπρίων (=ἐνθ. ἀνωτ. ΙΣΤ', 257 κ. ἑξ.) 5) Τοπωνυμικὸν τῆς Κύπρου (=ἐνθ. ἀνωτ. ΙΗ', 315 κ. ἑξ.)· 6) Κυπριακὴ γραμματική, ἤτοι περὶ τῆς κλίσεως τῶν ὀνομάτων καὶ ἀντωνυμιῶν (=Ἐπετηρ. Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, τόμ. Θ', 131 κ. ἑξ.)· 7) Περὶ τῶν ἀρκτικῶν φωνηέντων τῆς κυπρίας διαλέκτου καὶ Περὶ τῆς διαθέσεως τῶν κυπριακῶν ρημάτων (=Ἐπετηρ. Φιλοσοφ. σχολῆς τοῦ Πανεπιστ. Ἀθηνῶν, Α (1925), 71 κ. ἑξ.)· 8) Κυπριακὴ γραμματική, Γ' Ρήματα (=Ἀθηνᾶς ΛΖ', 35 κ. ἑξ.)· 9) Μεταπλασμοὶ ὀνομάτων (=ἐνθ. ἀνωτ. ΜΑ', 47 κ. ἑξ.). — Ἡ παλαιοτέρα κυπριακὴ γραμματικὴ εἶναι ἡ τοῦ *Peter Mercado*, Nova encyclopaedia missionis apostolicae in regno Cypri seu institutiones linguae graecae vulgaris (Romae 1732, μετὰ γλωσσαρίου).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΓΡΑΜΜΑΤΟΛ.] Α') ***Ἀρχαῖοι χρόνοι.*** Ἡ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐπίδοσις τῶν Κυπρίων εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας δύναταί τις ἀσφαλῶς πλέον νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι δὲν ὑπελείφθη τῆς μεγάλης ἐπιδόσεώς των εἰς τὴν ναυτιλίαν, γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, οὔτε ὑστέρησε τῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Πλεῖσται ὅσαι μαρτυρίαι μεταδίδουν πληροφορίας, καθ' ἃς πρωϊμώτατα φαίνεται ὅτι συνεστήθησαν ἐν τῇ νήσῳ σχολεῖα μουσικῆς καὶ λυρικῆς ποιήσεως, ἀντικείμενα τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν ἡ διδασκαλία ᾀσμάτων πρὸς τὴν Ἀφροδίτην, ὕμνων καὶ διθυράμβων πρὸς τοὺς διαφόρους αὐτῆς ἐραστὰς (Ἄδωνιν, Κινύραν κ.λ.). Κατὰ τὰς πληροφορίας αὐτὰς πάντοτε (*Ἀθήναιος, Παυσανίας*, κ.λ.) ὁ Κινύρας, ᾄδων κάλλιον παντὸς ἄλλου τοὺς πρὸς τὴν θεὰν ὕμνους, ἦλθε κἄποτε εἰς ἔριδα περὶ μουσικῆς καὶ πρὸς αὐτὸν ἔτι τὸν Ἀπόλλωνα, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ὅμως ἐνικήθη. Ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀοιδοῦ τούτου ὠνομάσθη «κινύρα» τὸ δεκάχορδον μουσικὸν ὄργανον, τὸ χρησιμοποιούμενον ἰδίᾳ κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς Ἀφροδίτης. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον (4,79), ἐν μεγάλῃ ἐπίσης χρήσει ἦτο παρὰ τοῖς Κυπρίοις καὶ ὁ ἐκ Φρυγίας εἰσαχθεὶς αὐλός. Ὁ δὲ σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου, ἀναφερόμενος εἰς τὴν τῶν Κυπρίων φιλομουσίαν, μαρτυρεῖ ὅτι παρ' αὐτοῖς ἦτο λίαν προσφιλὴς ἡ λυρικὴ ἁρμονία. Γενικῶς δ' εἰπεῖν, οἱ Κύπριοι φαίνεται ὅτι ἐκαλλιέργησαν τὴν τέχνην τῆς μουσικῆς εἰς μεγάλην κλίμακα, πρᾶγμα ὅπερ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς εἰς τὴν ποίησιν καθόλου ἐπιδόσεώς των.

Λυρικὴ καὶ ἐπικὴ ποίησις. Ἡ Κύπρος, ἐγγὺς οὖσα τῆς Ἀσίας, διετέλει ἀναμφιλέκτως ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ ἀσιατικοῦ πνεύματος. Ὅτε ὅμως οἱ Ἕλληνες ἄποικοι κατῆλθον εἰς τὰς ἀκτὰς αὐτῆς, ἡ νῆσος ἐξηλληνίσθη, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ παύσῃ ποτὲ καὶ ὁ ἀσιατικὸς ἀὴρ νὰ πνέῃ εἰς ὅλας τὰς διανοητικὰς καὶ ψυχικὰς ἐκδηλώσεις τῶν κατοίκων. Διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες Κύπριοι πρὶν ἢ ἡ ἐξ Ἀσίας ἐπιρροὴ ἀλλοιώσῃ καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φιλοκαλίαν αὐτῶν, δὲν ἔμειναν ξένοι τῆς διαδεχθείσης τὸν ἡρωϊκὸν ἐν Ἑλλάδι αἰῶνα πνευματικῆς κινήσεως, ἐξ ἧς ἀνεφάνη ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ Κυκλικοί. Οἱ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα μεταδιδόμενοι μέχρι τῆς Κύπρου ἑλληνικοὶ μῦθοι, τὰ ἔπη καὶ αἱ παραδόσεις ἐγένοντο ἀφορμὴ ὅπως μεγάλως καὶ ἐνταῦθα ἀναπτυχθῇ ἡ ποίησις. Αἱ δ' ἐπιτόπιοι ἀφ' ἑτέρου μεγάλαι καὶ ἰδιόρρυθμοι πρὸς τιμὴν τῆς Ἀφροδίτης πανηγύρεις, καθ' ἃς εἰς ὡραίας ἡμέρας τοῦ ἔαρος καὶ μέσα εἰς μυροβόλους κήπους παρὰ τὰς θελκτικὰς ἀκτὰς τῆς Πάφου ἢ εἰς τὰ δασύλλια τοῦ Ἰδαλίου ἐψάλλοντο ὑπὸ τοὺς ἤχους μουσικῶν ὀργάνων τὰ περιπαθῆ καὶ μεστὰ ἐρωτικοῦ πάθους πρὸς τὴν θεὰν τοῦ κάλλους ᾄσματα, καθὼς καὶ αἱ ἑορταὶ τοῦ Ἀδώνιδος, καθ' ἃς αἱ γυναῖκες λύουσαι τὰς περιβαλλούσας τὴν ὀσφὺν αὐτῶν ζώνας παρεδίδοντο εἰς γόους καὶ ὀλοφυρμοὺς θρηνοῦσαι, ὡς αἱ νεώτεραι μοιρολογίστραι, τὸν θάνατον τοῦ ὡραίου θεοῦ ἐν πενθίμοις μελῳδίαις, φυσικὸν εἶναι ὅτι ἐξῆπτον τὴν φαντασίαν καὶ ἀνέπτυσσον τὸ ποιητικὸν καὶ μουσικὸν αἴσθημα. Ὁ Παυσανίας (Χ 12,11–21 3) ἀνάγει τὴν πηγὴν τῆς κυπριακῆς ποιήσεως μέχρι τῶν μυθικῶν χρόνων, θέτων μεταξὺ τῶν ἐμπνευσμένων ἀοιδῶν Εὔκλον τινὰ Κύπριον, τὸν ὁποῖον μάλιστα θέτει σύγχρονον τοῦ Μουσαίου, Λύκου καὶ Βάκου. Ὁ Εὔκλος οὗτος χρησμολόγος ὤν, κατὰ τὸν ἴδιον πάντοτε συγγραφέα, προεῖπε τὴν ἐν Σαλαμῖνι τῆς Κύπρου, ὑπὸ Σαλαμινίας γυναικός, Θεμιστοῦς καλουμένης, γέννησιν τοῦ Ὁμήρου διὰ τῶν ἑξῆς στίχων:

«Καὶ τότ' ἐν εἰναλίῃ Κύπρῳ μέγας ἔσετ' ἀοιδός,
ὅν τε Θεμιστὼ τέξῃ ἐπ' ἀγροῦ δῖα γυναικῶν
νόσφι πολυκτεάνοιο πολύκλειτον Σαλαμῖνος.
Κύπρον δὲ προλιπὼν διερός θ' ὑπὸ κύμασιν ἀρθείς,
Ἑλλάδος εὐρυχώρου μοῦνος κακὰ πρῶτος ἀείσας
ἔσσεται ἀθάνατος καὶ ἀγήραος ἤματα πάντα».

(*Παυσαν.* 10, 24, 3).

Ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν αὐτὴν τοῦ Παυσανίου δικαιολογεῖται καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ἰδίου μεταδιδομένη πληροφορία, καθ' ἣν οἱ Κύπριοι «οἰκειοῦνται γὰρ δὴ καὶ οὗτοι Ὅμηρον, Θεμιστώ τε αὐτῷ μητέρα εἶναι . . . λέγουσι . . .». Πράγματι δὲ οἱ Κύπριοι, ὡς καὶ οἱ πλεῖστοι ἄλλωστε τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐκολακεύοντο νὰ πιστεύουν ὅτι ἦσαν συμπατριῶται τοῦ Ὁμήρου, οὗ εἶχον πλάσει διηγήματα καὶ φανταστικὰς ἱστορίας, διὰ τῶν ὁποίων κατεβάλλετο προσπάθεια πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ὁ ποιητὴς ἐγεννήθη ἐν Κύπρῳ. Οὕτως ἔχομεν ἐν ἐπιγράμματι τοῦ Ἀλκαίου τοῦ Μεσσηνίου καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς τοῦ Ὁμήρου, ὅστις ἦτο ὁ Κύπριος Δμησαγόρας: «οὐκ εἶμ', οὐδ' ἔσσομαι Σαλαμίνιος, οὐδὲ μὲν υἱὸς Δμησαγόρου...» (*Ἰακωβσιου*, Ἑλλην. Ἀνθολ. 1, σελ. 238, ἀριθ. 6). Ἄλλη τις παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐνυμφεύθη γυναῖκα Κυπρίαν, καλουμένην Ἀρεσιφόνην, ἐξ ἧς ἔσχε δύο θυγατέρας καὶ υἱόν, τὸν ποιητὴν Στασῖνον, τὸν συλλογέα δηλονότι τῶν κυπριακῶν ἐπῶν.

Κύπρια ἔπη. Τὰ Κύπρια ἔπη ἐκλήθησαν οὕτως ἢ ἀπὸ τῆς νήσου Κύπρου, ἐν ᾗ ἐποιήθησαν, ἢ ἀπὸ τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης, τῆς καὶ Κύπριδος καλουμένης. Ἐτάσσοντο δὲ ταῦτα εἰς τὸν ἐπικὸν κύκλον πρὸ τῆς Ἰλιάδος, διότι περιελάμβανον τὴν ἀφήγησιν τῶν γεγονότων τῶν πρὸ τῆς μήνιος τοῦ Ἀχιλλέως λαβόντων χώραν.

Γενικῶς εἰπεῖν, τίποτε δὲν εἶναι σαφὲς καὶ βέβαιον περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Κυπριακῶν ἐπῶν. Πιθανὸν εἶναι ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Κύπριοι, θέλοντες νὰ δώσωσιν εἰς τὰ ἔπη των ταῦτα μεγαλυτέραν ἀξίαν, δὲν κατέστησαν γνωστὸν τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ των, ἀλλ' ἀπέδιδον αὐτὰ ὁτὲ μὲν εἰς τὸν Ὅμηρον, ὁτὲ δὲ εἰς τὸν Στασῖνον ἢ εἰς τὸν Ἡγησίαν τὸν Σαλαμίνιον, ἄγνωστον ποιητὴν ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι λίαν συχνὸν εἰς τοὺς παλαιοὺς ἐν γένει Ἕλληνας, οἵτινες ἐφρόντιζον, ὡς καὶ οἱ Κύπριοι, νὰ ἀποδίδουν ἔργα διαφόρων συγχρόνων των εἰς ἄλλους προγενεστέρους ἐπισήμους ἄνδρας, ὡς ἐπὶ παραδείγματι συνέβη μὲ τὸν Δαίδαλον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδίδοντο ἅπαντα σχεδὸν τὰ ἔργα τῶν τεχνιτῶν τῆς ἀρχαϊκῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, μετὰ πολλῆς πιθανότητος δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ ὅτι ὁ ποιητὴς τῶν Κυπρίων ἐπῶν εἶναι ὁ Στασῖνος. Παρὰ Φωτίῳ (κῶδ. 239, σελ. 319) εὕρηται μαρτυρία, καθ' ἣν τὰ Κύπρια ἔπη ἀπετελοῦντο ἐξ 11 βιβλίων.

Τὰ Κύπρια ἔπη ἀποτελοῦν τὸ σπουδαιότερον ποίημα, τὸ ὁποῖον παρήχθη ἐν τῇ νήσῳ διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων σχολιαστῶν καὶ κριτικῶν ἐπῃνοῦντο διὰ τὴν γλῶσσαν ἀφ' ἑνὸς καὶ διὰ τὴν ἀφθονίαν ἀφ' ἑτέρου τῶν μύθων, τοὺς ὁποίους περιεῖχον, ἐν οἷς καὶ οἱ μῦθοι τῶν παναρχαίων Ἑλλήνων κατοίκων τῆς νήσου. Μεταξὺ δὲ τῶν μύθων τούτων σπουδαιότερον μέρος κατεῖχον οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν Ἀφροδίτην καὶ τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀρχιερέως αὐτῆς Κινύρα, δι' ὃ καὶ ἀπηγγέλλετο τὸ ποίημα ἐν Παλαιπάφῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν τὴν κατ' ἔτος γινομένην πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς Παλαιπάφου, καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις τῆς νήσου, καὶ μάλιστα ἐν Σαλαμῖνι καὶ ἐν Σόλοις, φαίνεται ὅτι, ἀπηγγέλλοντο κατὰ τὴν ἰδίαν ταύτην ἑορτὴν ραψῳδίαι τινὲς ἐξ αὐτοῦ. Ὁ ἕκτος ὕμνος εἰς τὴν Ἀφροδίτην, ὁ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Ὅμηρον, φαίνεται, κατά τινας μελετητάς, ὅτι μᾶλλον ἀνῆκεν εἰς Κύπριον ποιητήν.

Μέτρον τῶν κυπριακῶν ἐπῶν ἦτο τὸ δακτυλικὸν ἢ ἡρωϊκὸν ἑξάμετρον. Ἐχρησιμοποίουν ὅμως οἱ Κύπριοι ποιηταὶ καὶ ἴδιον μέτρον, συνιστάμενον ἐκ βραχέος, μακροῦ, βραχέος, μακροῦ καὶ βραχέος ◡—◡—◡, ἤτοι ἐξ ἑπτὰ χρονικῶν ποδῶν (πρβλ. Diomedes de pedibus 3,5,55, σελ. 439). Ὁ δὲ Πολυδεύκης σημειώνει ὡς ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀλκαίου τοῦ Μελοποιοῦ μέτρον «κύπρος» καὶ ὑπὸ τοῦ Ἱππόνακτος «ἡμίκυπρον» (Πολυδ. 10,113).

Μετὰ τὴν Ὁμηρικὴν ἐποχήν, ἡ ἑλληνικὴ ποίησις ἐν Κύπρῳ, ὡς ἄνθος μεταφυτευθὲν μακρὰν τῆς γενετείρας γῆς, ἐμαράνθη. Παρίσταται δὲ ἀνάγκη εἰς τοὺς μελετητὰς τῆς κυπριακῆς φιλολογικῆς δημιουργίας νὰ ἀνατρέξωσι πολλὰς ἑκατονταετηρίδας, διὰ νὰ ἀνεύρωσιν εἰς τὸν μεγάλον πνευματικὸν ἀνθῶνα τῶν ἄλλων Ἑλλήνων Κυπρίους ποιητάς. Τὸ φαινόμενον τοῦτο τοῦ μαρασμοῦ τῆς κυπριακῆς λογοτεχνίας ἐξηγεῖται ἐκ λόγων καθαρῶς οἰκονομικῆς φύσεως· διότι, διὰ τὴν εὐφορίαν τῆς χώρας, οἱ Κύπριοι εἶχον ἐν ἀρχῇ ἐν ἀφθονίᾳ τὰ πρὸς τὸ ζῆν, πλουτίσαντες δ' ἔτι πλέον διὰ τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, παρεδόθησαν εἰς τὴν ἡδυπάθειαν καὶ τὴν χλιδήν. Ἐκ τούτου παρημέλησαν τὸν στρατιωτικὸν βίον, γενόμενοι πολλάκις δοῦλοι ἄλλων καὶ ἔχοντες ὡς μόνην φροντίδα πλέον τὸ πῶς νὰ ἐπαρκῶσιν εἰς τὰς ἀκολάστους δαπάνας τῶν τυραννίσκων των. Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἣν ὑπαινιττόμεθα, τοῦ φιλολογικοῦ δηλαδὴ μαρασμοῦ ἐν Κύπρῳ, ἡ φλὲψ τῆς ποιητικῆς ἰδιοφυΐας ἦτο ὁπωσδήποτε ἐξηντλημένη παρ' ὅλοις γενικῶς τοῖς Ἕλλησι, τὰ δὲ ποιητικὰ ἔργα τῶν χρόνων τούτων δὲν ἦσαν εἰμὴ τεχνικαὶ ἀπομιμήσεις ἔργων παλαιοτέρων συγγραφέων.

Μετὰ τοὺς μεγάλους μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν πολέμους, ἤρχισαν οἱ Κύπριοι νὰ ἔχωσι πρὸς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, καὶ μάλιστα πρὸς τὰς Ἀθήνας, μεγαλυτέρας σχέσεις, αἵτινες ἀνεπτύχθησαν ἐπὶ τοῦ Εὐαγόρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Τότε δ' ἀκριβῶς πολλοὶ πεπαιδευμένοι Ἕλληνες ἤνοιξαν ἐν Σαλαμῖνι σχολεῖα ρητορικῆς, ὡς ὁ Πολυκράτης, ὁ Ἀνάξαρχος, ὁ Μενέδημος καὶ ἄλλοι· ὁ Στρατόνικος ἐδίδασκε μουσικήν, ἄλλοι δὲ κατὰ καιροὺς ἄλλας διαφόρους τέχνας. Μετὰ τὴν στενοτέραν συνάφειαν, εἰς ἣν ἦλθον οἱ Κύπριοι μὲ τοὺς Ἕλληνας, παρατηρεῖται ποιά τις ἀνάστασις καὶ τῆς ποιήσεως ἐν Κύπρῳ, ἀνεδείχθησαν δὲ μετ' οὐ πολὺ ἐν αὐτῇ ποιηταί τινες, οἵτινες διὰ τὴν ἐποχήν των δὲν ὑπῆρξαν καθόλου ἄσημοι. Ὡς σπουδαιότεροι ἐξ αὐτῶν ἀναφέρονται: ὁ Κλέων ἐκ Κουρίου, ὅστις ἔψαλε τοὺς Ἀργοναύτας καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος πολλὰ ἠρύσατο· ὁ ἐκ Κουρίου Ἑρμίας, ἰαμβογράφος καὶ λυρικὸς ποιητής, ἀκμάσας ἐπὶ τῶν χρόνων τῶν στωϊκῶν φιλοσόφων, οὗτινος ἰάμβους τινὰς διέσωσεν ὁ Ἀθήναιος (*Ἀθην.* 13, 15)· ὁ Πάφιος κωμικὸς Σώπατρος, γνωστὸς εἰς ἡμᾶς ἐπίσης ἐκ πληροφοριῶν τοῦ Ἀθηναίου (3, 31) καὶ ὁ ὁποῖος ἤκμασε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ζήσας μέχρι τοῦ Πτολεμαίου Β' βασιλέως τῆς Αἰγύπτου· ἐπίσης ὁ μυθογράφος καὶ ρήτωρ Θέων κ. ἄ.

Ρητορική. Ἡ διδασκαλία τῆς ρητορικῆς εἰσήχθη ἐν Κύπρῳ ὑπὸ τοῦ Πολυκράτους, ἐλθόντος αὐτόθι ἐπὶ τοῦ βασιλέως Εὐαγόρου. Ὁ Πολυκράτης, μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους, ἦτο εἷς ἐξ ἐκείνων τῶν ρητόρων, οὓς ὁ Πλάτων ἐκάλει λογοδαιδάλους· ἔγραψε πανηγυρικοὺς εἰς τὴν Βούσιριν καὶ τὴν Κλυταιμνήστραν καὶ λοιδωρίας κατὰ τοῦ Σωκράτους· δὲν τὸν ἐνδιέφερε ποσῶς τὸ ἀντικείμενον καὶ τοῦ ἦτο ἀρκετὸν μόνον τὸ ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ὑποστηρίξῃ παράδοξόν τι, ἀποβλέπων πάντοτε εἰς τὸ νὰ ἐπιδείξῃ πνεῦμα.

Μυθογράφοι καὶ παραδοξογράφοι. Τὸ ἀνεξάντλητον ταμεῖον τῶν θρησκευτικῶν παραδόσεων, ἐκ τοῦ ὁποίου ἠντλήθησαν τὰ Κύπρια ἔπη, παρέσχεν ἐπίσης σειρὰν πολυπληθῶν συγγραφέων, κληθέντων μυθογράφων καὶ παραδοξογράφων. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ: Ξενοφῶν Κύπριος (ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Σουΐδα), Παίων ὁ Ἀμαθούσιος μυθογράφος (*Πλούταρχ.*, Θησ. 20), Ἀλέξανδρος Πάφιος μυθογράφος (*Εὐστάθ.* Ὀδ. κεφ. 277, 658), Ἡγίσανδρος ὁ Σαλαμίνιος μυθογράφος (*Τζέτζ.* Λυκοφ. 883), Ἰσίγονος ὁ Κιτιεύς, μυθογράφος καὶ παραδοξογράφος (*Κύριλλ.*, Κατὰ Ἰουλιανοῦ 2, σελ. 88), Ἀρχέλαος ὁ Κύπριος, ἱστορικὸς ἢ μυθογράφος (*Πτολεμ.* Ἡφαιστ. 4, 320). Πάντες οὗτοι ὑπῆρξαν συγγραφεῖς ἀσαφεῖς, ἀσχοληθέντες μὲ τὰ μυθολογικὰ συναξάρια καὶ γνωστοὶ σχεδὸν γενόμενοι ἐκ τῶν μαρτυριῶν τῶν σχολιαστῶν.

Digitized by Google

Ἱστορικοὶ καὶ φιλόσοφοι. Ἐκτὸς τούτων ἡ ἀρχαία Κύπρος ἐγέννησε διαφόρους ἱστορικούς, περιφημότεροι τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν: Ἄριστος ὁ Σαλαμίνιος, Κλέαρχος ὁ Σόλιος, Δημοχάρης ὁ Σόλιος καὶ Δημήτριος ὁ Σαλαμίνιος, περὶ ὧν πολλὰς πληροφορίας μᾶς δίδει ὁ Ἀθήναιος. Μεταξὺ δὲ τῶν Κυπρίων φιλοσόφων διασημότεροι ὑπῆρξαν: ὁ Ζήνων ὁ Κιτιεύς, ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐλεατικῆς σχολῆς, ὁ Διοσκορίδης, ὁ Εὔδημος, ὁ Δημώναξ, ὁ Φιλόλαος, ὁ Ρουφῖνος, ὁ Περσεὺς κ. ἄ. Ὅλως ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν κυπριακὴν διανόησιν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀποτελεῖ καὶ ἡ τάξις τῶν ἰατρῶν, ἐκ τῆς ὁποίας μνημονευτέοι ἐνταῦθα οἱ: Διαγόρας Κύπριος (*Ἐρωτιαν.* ἐν λ. Περόναι), Ἀπολλόδωρος ὁ Κιτιεὺς (*Ἀθήν.*, 15, 17 καὶ 15. 28), Ἀπολλώνιος ὁ Κιτιεὺς (*Στράβων* 14, β, 3), Ζήνων ὁ Κιτιεὺς κ. ἄ. (Περὶ πάντων τούτων βλέπε τὰς οἰκείας λέξεις.)

Μεσαιωνικοὶ χρόνοι Ἡ Κύπρος κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον καὶ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας ἀκολουθεῖ, ὡς πρὸς τὴν ἐν αὐτῇ ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων, σχεδὸν τὴν αὐτὴν μὲ τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας ροπήν. Κυρίως ἀνεπτύχθη καὶ ἐνταῦθα τὸ εἶδος τῆς χρονογραφίας, μὲ πολὺ καλοὺς ἀντιπροσώπους της, οἷοι: ὁ *Λεόντιος Μαχαιρᾶς* καὶ ὁ *Γεώργιος Βουστρώνιος*, αἱ χρογραφίαι τῶν ὁποίων, μετὰ τὰς *Ἀσσίζας* (βλ. λ.), ἀποτελοῦν σπουδαιοτάτας ἑλληνικὰς πηγὰς διὰ τὴν γνῶσιν τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς γλώσσης τῆς νήσου Κύπρου.

Ἐκ τούτων ἡ χρονογραφία τοῦ Μαχαιρᾶ ἐπισκοπεῖ πρῶτον τὴν ἀρχαιοτέραν ἱστορίαν τῆς νήσου, ἀναγράφουσα τοὺς σπουδαιοτέρους ἁγίους καὶ ἐπισκόπους, καθὼς καὶ τὰ μοναστήρια αὐτῆς· καὶ εἶτα ἐνδιατρίβει λεπτομερέστερον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ βασιλέως Πέτρου Α' Λουζινιὰν (1359) μέχρι τοῦ ἔτους 1432, ἤτοι μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως Ἰανοῦ Λουζινιάν. Ἕπονται βραχεῖαί τινες χρονολογικαὶ σημειώσεις μέχρι τοῦ ἔτους 1458, προφανῶς προερχόμεναι ἐκ μεταγενεστέρου τινός. Ὡς πηγὰς ὁ Μαχαιρᾶς μετεχειρίσθη ἀρχαιοτέρας χρονογραφίας, ἀγνώστους εἰς ἡμᾶς. Τὸ ἔργον του μᾶλλον παρέχει ἄτακτον συναγωγὴν ὑλικοῦ ἢ ἀφήγησιν ἱστορικήν. Ἡ στάσις του κρίνεται ἄψογος, δεδομένου ὅτι εἶναι μὲν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν ξένων ἡγεμόνων καὶ ὁμιλεῖ περὶ αὐτῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας των μετὰ σεβασμοῦ, ἀλλὰ δὲν ἀρνεῖται τὴν ἑλληνικήν του ἐθνότητα καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν του, μετὰ παρρησίας θρηνῶν τὴν κατάπτωσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ τὴν λατινικὴν κυριαρχίαν καὶ καυτηριάζων δριμέως τοὺς Ἕλληνας ἀποστάτας. Ἡ γλῶσσά του ἀποτελεῖ ἀλλόκοτον φραγκοελληνικὸν μεῖγμα. Βάσις τῆς φθογγολογίας, τοῦ τυπικοῦ καὶ τοῦ λεξιλογίου του εἶναι ἡ κυπριακὴ διάλεκτος, ἀλλ' εἰς αὐτὴν προστίθεται πλῆθος γαλλικῶν καὶ ἰταλικῶν λέξεων, ἃς κατὰ τὸ δοκοῦν ἐξελληνίζει. Ἐκ τῆς φράσεώς του λείπει παντελῶς τὸ ὕφος. Ἐκ τοῦ Μαχαιρᾶ ἤντλησαν κατόπιν πολλοί. Ὁ Διομήδης Στραμβάλδι μετέφρασεν αὐτὴν ἀτελῶς καὶ λίαν ἡμαρτημένως εἰς τὴν ἐνετικὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν. Ὁ Φραγκῖσκος Ἄμαδι, χωρὶς νὰ ὑποδηλώσῃ καὶ ὅτι ἤντλει ἐκ ξένου βιβλίου, τὸν ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὴν κυπριακήν του χρονογραφίαν, ἰταλιστὶ συνταχθεῖσαν. Τέλος ὁ Φλώριος Βουστρώνιος πολλὰ ἠρύσθη διὰ τὴν ἰταλιστὶ γραφεῖσαν παρ' αὐτοῦ ἱστορίαν τῆς Κύπρου ἔκ τε τοῦ Μαχαιρᾶ καὶ τοῦ συνεχίσαντος αὐτὸν Γεωργίου Βουστρωνίου.

Ἡ χρονογραφία τοῦ Γεωργίου Βουστρωνίου (Τζορτζῆ Πουστροῦ) διήκει ἀπὸ τοῦ 1456 ἕως τοῦ 1501, ἀποτελεῖται δὲ ἀπὸ ἀφηγήσεις κυπριακῶν συμβάντων, ὧν ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς ὁ συγγραφεύς. Ὡς πρὸς τὸ λεκτικὸν εἶναι οὗτος εὐληπτότερος τοῦ Μαχαιρᾶ. Τὸ ἔργον του ἀντέγραψε κατόπιν ὁ Ἀντώνιος Κολβερτάλδος εἰς τὴν γραφεῖσαν παρ' αὐτοῦ ἱστορίαν τῆς βασιλίσσης Αἰκατερίνης Κορνάρου, ὁμοίως δὲ ὁ συγγενής του Φλώριος Βουστρώνιος καὶ τέλος ὁ Στέφανος Λουζινιὰν εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν του τῶν βασιλείων τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ Κύπρου (Παρίσιοι 1579).

Ἡ χρονογραφία τοῦ Μαχαιρᾶ περιέχεται ἐν τῷ μαρκιανῷ κλασσικῷ κώδικι (VII 16), ὅστις ἐγράφη μικρὸν μετὰ τὸ 1571, καὶ ἐν τῷ ἐν Πάφῳ γραφέντι τῷ 1855 βοδληϊανῷ κώδικι, ὅστις καὶ συμπληροῖ κενά τινα τοῦ μαρκιανοῦ. Ἡ δὲ τοῦ Βουστρωνίου χρονογραφία παρεδόθη ὑπὸ τοῦ ἄνω μαρκιανοῦ κλασσικοῦ κώδικος (VII 16), ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ μαρκιανοῦ (VII 17). Ἔκδοσις ἀμφοτέρων ἐγένετο κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Κ. Ν. Σάθα (Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, τόμ. 2, ἐν Βενετίᾳ 1873. Νέα δὲ ἔκδοσις τοῦ Μαχαιρᾶ, ἄνευ τοῦ Βουστρωνίου, ἐγένετο ὑπὸ E. Miller καὶ Σάθα εἰς δύο τόμους (Παρίσιοι 1881—1882, ἐν Publications d l'école des langues orientales vivants, IIe serie, τόμ. 2—3).

Οἱ Λεόντιος Μαχαιρᾶς καὶ Γεώργιος Βουστρώνιος ἀποτελοῦν τὴν ὑποδειγματικωτέραν εἰκόνα τῆς ἀναπτύξεως τῶν γραμμάτων ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ἄλλοι ἱστορικοί, χρονογράφοι, φιλόσοφοι καὶ θεολόγοι, ἀκμάσαντες κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, ἀναφέρονται οἱ: *Γεώργιος Κύπριος* πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, *Λαπήθης Γεώργιος*, *Ροδινὸς Σολομών*, *Ροδινὸς Νεόφυτος*, *Λουζινιὰν Στέφανος*, *Λεόντιος Εὐστράτιος*, *Ροῦσος Λουτζιος*, *Νεόφυτος Βραγγομίδης*, ἀρχιμανδρίτης *Κυπριανὸς* (περὶ ὧν βλέπε τὰς οἰκείας λέξεις).

[Περὶ τῆς κυπριακῆς λογοτεχνίας κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους βλ. κατωτ. *Λαογραφία*.]

Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

—[ΤΕΧΝΑΙ] Ἡ τέχνη τῆς Κύπρου, ὡς καὶ πάσης ἄλλης βεβαίως χώρας, εἶναι στενότατα συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου καὶ τὰς ποικιλωτάτας ἐπιδράσεις, τὰς ὁποίας αὕτη ὑπέστη. Ὑπῆρξε δὲ ἡ ἐξέλιξις καὶ ἡ μορφὴ τῆς τέχνης καὶ τῆς βιομηχανίας ἐν Κύπρῳ, περισσότερον ἀπὸ παντοῦ ἀλλοῦ, τὸ ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τῆς κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς κοινωνικῆς τοῦ τόπου ζωῆς. Ἡ νῆσος, τοποθετημένη ὑπὸ τῆς φύσεως ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν μεγάλων ρευμάτων τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἀπετέλεσεν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ δοχεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐπῆλθεν ἡ σύμμειξις τῶν καλλιτεχνικῶν στοιχείων τῆς Χαλδαίας, τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου, τῆς Φοινίκης καὶ τέλος τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἕνεκα τούτου ἔλειψεν ἀπὸ τὴν κυπριακὴν τέχνην τὸ αὐθόρμητον καὶ ἡ πρωτοβουλία. Διὰ τὸν ἱστορικὸν ὅμως τῆς τέχνης, ἡ Κύπρος ἀποτελεῖ μίαν τῶν χωρῶν, αἵτινες παρέχουσι τὰς πλειοτέρας πρὸς μελέτην πηγάς.

Οἱ ἀποικίσαντες εἰς Κύπρον ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας Ἕλληνες ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ των πολιτισμοῦ καὶ τῶν βιωτικῶν τεχνῶν. Οἱ Τελχῖνες, οἱ Κουρῆτες, οἱ Κορύβαντες, οἱ Ἰδαῖοι Δάκτυλοι καὶ ἄλλοι λαοὶ ἐδίδαξαν εἰς τοὺς Κυπρίους τὴν ἐξόρυξιν καὶ τὴν κατεργασίαν τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ σιδήρου. Ὁ Πλίνιος, ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ χαλκοῦ ἐν Κύπρῳ, λέγει ὅτι «tegulas invenit Cinyras Agriopae filius et metalla aeris utruque in insula Cypro» (Plin., N. Hist. 7, 57). Φαίνεται δὲ πράγματι ὅτι ἐν Κύπρῳ λίαν ἐνωρίς, πρὸ τῶν ὁμηρικῶν ἤδη χρόνων, ἤκμασεν ἡ χαλκευτική, διότι ὁ ὑπὸ τοῦ Κινύρα δωρηθεὶς θώραξ εἰς τὸν Ἀγαμέμνονα θὰ ἦτο χαλκοῦν βεβαίως κατασκεύασμα. Ἐξ ἄλλου γνωρίζομεν παρὰ τοῦ Πλινίου (Ἱστ. 34,8) ὅτι ἐν Κιτίῳ ἐστήθη περίφημον χαλκοῦν ἄγαλμα πρὸς τιμὴν τοῦ φιλοσόφου Ζήνωνος. Ὁ ἴδιος δὲ Πλίνιος (34, 8 καὶ 22, 20) ἀναφέρει περίφημον χαλκοῦν ἔργον, Κυπρίου τεχνίτου, τοῦ Σπλαχνόπτου (444 π.Χ.), ὅπερ ἔκειτο ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν καὶ παρίστανε δοῦλον τοῦ Περικλέους.

Τὰ παλαιότερα ἔργα τῆς κυπριακῆς γλυπτικῆς ἀνάγονται εἰς τὴν 8ην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα καὶ φθάνουσι μέχρι τῆς κατακτήσεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Οἱ Κύπριοι γλύπται θεωροῦντες τὴν γυμναστικὴν ὡς τὸ κάλλιστον μέσον παιδείας τῶν νέων, ἔτι δὲ ἀνατρεφόμενοι διὰ παιδευμάτων τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως, ἐδημιούργουν ἔργα ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ τὴν ἑλληνικὴν αἰσθητικήν. Καὶ ὅταν δ' ἀκόμη ἠναγκάζοντο ὑπὸ τῶν κυριάρχων των (Αἰγυπτίων, Ἀσσυρίων κλ.) νὰ κατασκευάζωσιν ἔργα ὅμοια πρὸς τὰ ἰδικά των, ἡ μίμησις αὐτῶν δὲν εἶναι δουλική, ἀλλὰ πάντοτε διαφαίνεται ἐν αὐτῇ ἡ γλυφὶς τοῦ Ἕλληνος τεχνίτου.

Ἐκ χαλκοῦ ἐπίσης κατεσκευάζοντο ἐν Κύπρῳ πολλὰ βιωτικὰ ὄργανα καὶ σκεύη, οἷον πυξίδες, ἧλοι, λεπίδες, δακτύλιοι καὶ διάφορα ἀγγεῖα. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων, κατὰ τὸν Πλίνιον, τινὰ ἀπετελοῦντο ἐκ κράματος κυπριακοῦ χαλκοῦ καὶ αἰγυπτίου ἀργύρου. Ὁ ἴδιος συγγραφεὺς ἀναφέρει ὅτι ἐν Κύπρῳ δι' ἀναμείξεως χαλκοῦ καὶ μολύβδου κατεσκευάζετο πορφυροῦν χρῶμα, χρησιμοποιούμενον διὰ τὸν στολισμὸν τῶν ἀνδριάντων.

Ἔργα σιδηρᾶ. Παραλλήλως πρὸς τὴν κατεργασίαν τοῦ χαλκοῦ, οἱ τεχνῖται τῆς νήσου εἰργάζοντο εὐδοκίμως ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων καὶ τὸν σίδηρον. Παρὰ Πλουτάρχῳ (Ἀλέξανδρ. 32) εὑρίσκομεν μαρτυρίαν, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς τοῦ Κουρίου Πύματος ἐδώρησεν εἰς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον περίφημον μάχαιραν· ἐξ ἄλλου δ' ἀναφέρεται ὅτι ὁ Κύπριος τεχνίτης Ζωΐλος ἔφερε πρὸς τὸν Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν θαυμασίους σιδηροῦς θώρακας.

Ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ ἔργα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χρυσοῦ κατεργασίαν οἱ Κύπριοι δὲν ὑπελείφθησαν. Ὁ Δωρίων κατὰ τὸν Ἀθήναιον (8, 18), δειπνῶν παρὰ τῷ Νικοκρέοντι, ἐπῄνεσε πολὺ ἓν κύπελλον ἐξαιρετικῆς τέχνης. Πλεῖστα δὲ εἶναι τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν εὑρεθέντα χρυσᾶ κοσμήματα, ἐνώτια, περιδέραια, δακτύλιοι, καρφίδες, ψέλια. Αἱ τέχναι αὗται εὑρίσκοντο ἐν ἀκμῇ καὶ ἐπὶ τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν, ὁ δὲ Mas Latrie (τόμ. 1, σελ. 14) ὑποσημειώνει τὸν θαυμασμὸν τοῦ Ριχάρδου τοῦ Λεοντοθύμου (1191), διὰ τὰ πλούτη καὶ τὴν βιομηχανίαν τῆς νήσου εἰς χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ σκεύη. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν Λουζινιὰν ἔτι τὰ χρυσοχοεῖα καὶ τὰ ἀργυροχοεῖα τῶν πόλεων Λευκωσίας καὶ Ἀμμοχώστου διετήρουν τὴν προτέραν των ἀκμήν.

Ἀρχιτεκτονική. Οἱ ἀρχαῖοι Κύπριοι ἐδιδάχθησαν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ Ἀσσυρίους, διεμόρφωσαν ὅμως αὐτὴν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐπὶ τὸ ἑλληνικόν. Οὕτως ἀπὸ τὰ ἀρχιτεκτονικὰ κυπριακὰ ἔργα λείπει τὸ μονότονον καὶ σκληρὸν χαρακτηριστικὸν τῶν ἀσσυριακῶν ἢ αἰγυπτιακῶν τοιούτων. Οἱ ἐν Κύπρῳ παναρχαῖοι ναοὶ εἶναι πιθανώτατα ἔργα Ἑλλήνων Κυπρίων ἀρχιτεκτόνων, οἵτινες, ἔχοντες ὑπ' ὄψει των αἰγυπτιακοὺς καὶ ἀσσυριακοὺς ναούς, ᾠκοδόμησαν ἐν τούτοις τοὺς ἰδικούς των κατὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν πνεῦμα. Οἱ κορμοὶ τῶν κιόνων τῶν ναῶν τούτων εἶναι λεῖοι, μὴ φέροντες οὐδὲν ἴχνος ραβδώσεως, τὰ δὲ κιονόκρανά των εἶναι ποικίλα τὴν μορφήν, ἀλλὰ μὲ στοιχεῖά τινα δωρικοῦ ρυθμοῦ, ἄλλα δὲ ἰωνικά, φέροντα ὅμως πολλὰ κοσμήματα.

Οἱ περισσότεροι τῶν κυπριακῶν τάφων εἶναι ἐσκαμμένοι εἰς βράχους ἐκ τιτανολίθου, εἰς τὰς κλιτῦς τῶν λόφων ἢ εἰς μικροὺς γηλόφους. Τὸ ἐσωτερικὸν τῶν τάφων μῆκος εἶναι συνήθως ἓξ ποδῶν, τὸ δὲ πλάτος πέντε, καὶ τὸ ὕψος τριῶν ἢ τεσσάρων· ἡ εἴσοδός των κλείεται διὰ λιθίνης πλακός, ὁδὸς δ' ἐσκαμμένη ἐν τῇ κλιτύϊ τῶν λόφων φέρει σχεδὸν πάντοτε εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ τάφου· ἡ ὁδὸς αὕτη μετὰ τὴν ταφὴν τοῦ νεκροῦ φαίνεται ὅτι ἐκλείετο. Εἰς τοὺς κατὰ καιροὺς ἀνοιχθέντας τάφους εὑρέθησαν πλεῖστα ὅσα ἀγγεῖα πήλινα, λόγχαι ὀρειχάλκιναι, εἰδώλια ἐξ ὀπτῆς γῆς παριστῶντα γυμνήν τινα θεότητα, πολεμιστὰς ὀρθίους ἢ ἄνδρας ἱππεύοντας, λύχνοι κοινοὶ ἐξ ὀπτῆς γῆς χονδροειδεῖς, χρυσᾶ ἐνώτια, ὁτὲ μὲν μὴ φέροντα γλυφάς, ὁτὲ δὲ ἔχοντα σχῆμα κεφαλῆς κριοῦ.

[Διὰ τὴν ἐπὶ Βυζαντινῶν καὶ φραγκοκρατίας κυπριακὴν ἀρχιτεκτονικὴν βλ. ἀνωτ. *Ἀρχαιολογία* (Βυζαντινὰ καὶ Μεσαιωνικὰ μνημεῖα).]

Κεραμευτική. Εἰς τὴν κεραμευτικήν, ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εὑρεθέντων ἀγγείων, οἱ Κύπριοι φαίνεται ὅτι εἶχον μεγάλην ἐπίδοσιν. Δύνανται δὲ τὰ κυπριακὰ ἀγγεῖα, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Lang, νὰ καταταχθῶσιν εἰς δύο κατηγορίας: εἰς τὰ φοινικικοῦ καὶ τὰ ἑλληνικοῦ τύπου. Ἡ δευτέρα κατηγορία περιλαμβάνει ἔργα τῶν Κυπρίων κεραμέων μηδεμίαν παρουσιάζοντα μεῖξιν πρὸς τὸ φοινικικὸν στοιχεῖον (*H milt. Lang.* Chypre κλπ., σελ. 287).

Ὑφαντικὴ καὶ ποικιλτική. Ὁ Ἀθήναιος (2, 30) ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐν Κύπρῳ ὑφαντικήν, ἀναφέρει ἐπιγραφὴν ἐπί τινος ἔργου, καθ' ἣν

> Τεῦξ' Ἑλικὼν Ἀκεσᾶ Σαλαμίνιος, ᾧ ἐνὶ χερσὶν
> πότνια θεσπεσίην Παλλὰς ἔτευξε χάριν.

Εἰς τὴν μαρτυρίαν δ' αὐτὴν ὁ Εὐστάθιος προσθέτει ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ ἦτο ἐν Κύπρῳ προστάτις τῆς ὑφαντικῆς τέχνης. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν φαίνεται ὅτι μεγάλη ἦτο ἡ ἀνάπτυξις τῆς ὑφαντικῆς ἐν τῇ νήσῳ καὶ ὅτι ὁ ἀναφερόμενος Ἑλικών, ἐκ Σαλαμῖνος τῆς Κύπρου, ἦτο διάσημος ὑφαντὴς τῆς ἀρχαιότητος. Περίφημος ἐπίσης ἦτο καὶ ὁ πέπλος, ὃν ἡ Λαοδίκη ἐκ τῆς Πάφου ἔστειλεν εἰς τὸν ἐν Τεγέᾳ ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, μὲ τὸ ἐπίγραμμα οὗ μνείαν κάμνει ὁ Παυσανίας (8, 5, 3):

> «Λαοδίκης ὅδε πέπλος· ἑᾷ δ' ἀνέθηκεν Ἀθηνᾷ
> πατρίδ' ἐς εὐρύχορον Κύπρου ἀπὸ ζαθέας.»

Ὁ Πολυδεύκης (10, 32) μεγάλως ἐπίσης ἐπαινεῖ τὴν κυπριακὴν ὑφαντικήν. Ὁ δὲ Τριβέλλιος Πολλίων κάμνει μνείαν καὶ κυπριακῶν στρωμάτων δι' ἀνάκλιντρα («accubitalium Cypriorum paria duo») καὶ ὁ Βαλεριανὸς κυπριακῶν χειρομάκτρων («mantelia Cypria paria duo»), ἅτινα καὶ ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἦσαν ὀνομαστά. Τὴν αὐτὴν φήμην εἶχον καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα τὰ ἔργα τῆς ἐν Κύπρῳ ὑφαντικῆς καὶ τῆς ποικιλτικῆς (*Mas Latrie*, τ. 2, σελ. 447).

Ξυλουργικὴ καὶ ναυπηγική. Ἡ ξυλουργικὴ τέχνη ἤκμαζεν ἐν Κύπρῳ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων. Ὀχήματα ἐπάργυρα καὶ ἐπίχρυσα καὶ διάφορα ἄλλα ἔπιπλα μεγάλης τέχνης ἦσαν συνήθως ἔργα Κυπρίων τεχνιτῶν. Περίφημοι ἐξ ἄλλου ὡς βεβαιοῦν ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης καὶ ὁ Πλίνιος, κατέστησαν οἱ Κύπριοι εἰς τὴν τέχνην τῆς ναυπηγίας, ἥτις ἤκμαζεν ἐν Κύπρῳ ἀκόμη καὶ μέχρι τῶν χρόνων τῶν Λουζινιάν.

[Περὶ τῶν τεχνῶν ἐν Κύπρῳ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, βλ. κατωτ. *Λαογραφία*.] Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

—[ΛΑΟΓΡ.] Ἡ Κύπρος, ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως, ἐγγύτατα τοῦ Ἀσιατικοῦ κόσμου κειμένη, ἀπετέλει ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων, καὶ σήμερον ἀκόμη ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, μίαν χοάνην, εἰς τὴν ὁποίαν θρησκευτικαὶ παραστάσεις, ἤθη καὶ ἔθιμα διαφόρων λαῶν ἐχωνεύοντο καὶ ἀπετελειοῦντο εἰς ἑλληνικοὺς τύπους· ρεύματα ἐξ ἀντιθέτων διευθύνσεων προερχόμενα συνηνοῦντο ἐνταῦθα καὶ συνεμειγνύοντο· τὸ ἓν ἔφερεν ἐκ τῆς Φοινίκης ἀπηχήσεις τοῦ παναρχαίου πολιτισμοῦ τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων· ἄλλο ἐκ τοῦ νότου, ἀπαυγάσματα τῆς αἰγυπτιακῆς θεοσοφίας· ἄλλο δ' ἐκ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν παρεῖχε πλούσια καὶ γονιμώτατα σπέρματα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο ρεῦμα τὴν πρώτην ἀφετηρίαν εἶχε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν Κρήτῃ, γνωστῆς οὔσης τῆς ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων ἐπικοινωνίας, ἣν εἶχεν ἡ νῆσος αὕτη πρὸς τὴν Κύπρον.

Digitized by Google

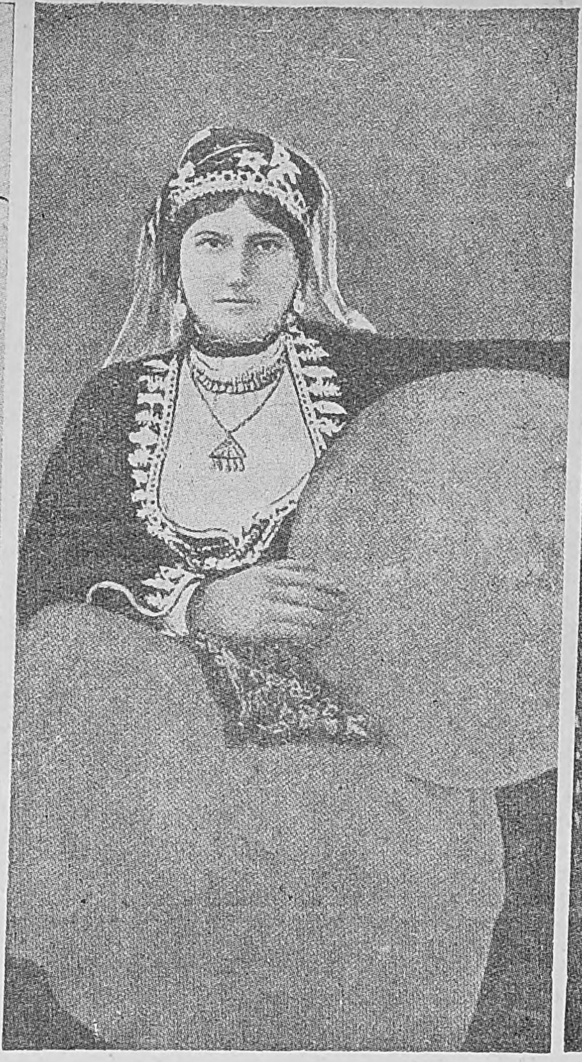

1) Κυπρία χωρικὴ ἐξ Ἁγίου Ἀνδρονίκου μὲ τὸν συνήθη ἑορτινὸν στολισμόν. Ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ κρέμανται σειραὶ περιδεραίων ἐκ χρυσῶν κοσμημάτων. Ἡ ζακέττα της κεντημένη κατὰ τὸ στῆθος καὶ τὰ μανίκια μὲ λινὴ κλωστή. 2) Χωρικὴ ἐκ Πολιτικοῦ, φέρουσα τὸν ἑορτινόν της στολισμόν. Τὴν κεφαλὴν καλύπτει μανδύλιον κεντημένον μὲ παραστάσεις ἀνθέων καὶ περιστερᾶς, προσφιλεστάτης ἄλλωστε τοῖς Κυπρίοις εἰς πάντα σχεδὸν τὰ διακοσμητικά των ἔργα. Ἐπὶ τοῦ στήθους φαίνεται κρατούμενον διὰ περιδεραίου τριγωνικὸν φυλακτόν, ὅμοιον ἐν πολλοῖς μὲ τὰ ἐξ ἀνασκαφῶν εὑρεθέντα ἀρχαῖα τοιαῦτα. 3) Χωρικὴ ἐκ Ῥιζοκαρπάσου μὲ τὴν συνήθη καθημερινὴν ἀμφίεσιν.

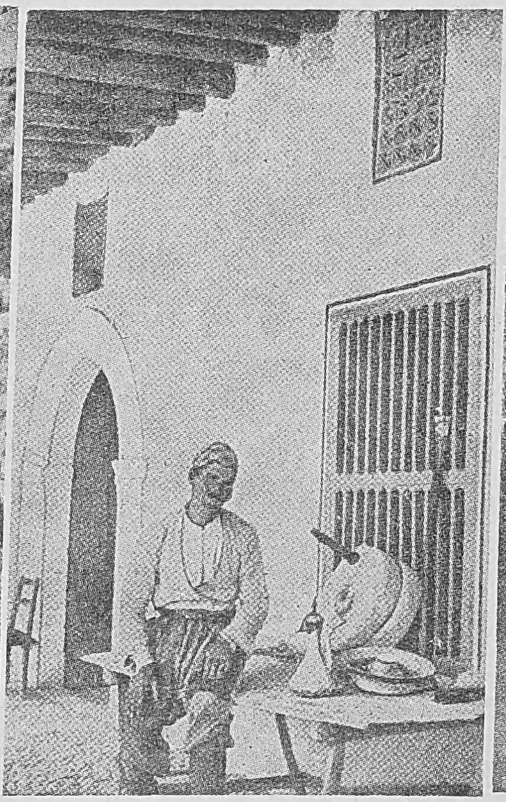

1) Συνήθης τύπος τοῦ Κυπρίου βοσκοῦ. Ἡ ἀμφίεσις ἡ συνήθης χειμερινή. Τὴν κεφαλὴν καλύπτει διὰ συνδόνης, ἥτις καταλλήλως περισφίγγει τὸν λαιμὸν καὶ σκεπάζει εἶτα τοὺς ὤμους καὶ τὴν ράχιν. Περὶ τὴν μέσην δένεται διὰ τῆς ζώνης, ἀνιεμένη εἶτα νὰ κατέρχεται μέχρι τῶν γονατων, σκεπάζουσα καὶ τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς βράκας. Εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα αἰωρεῖται ὁ ποιμενικὸς σάκκος (κοιν. βοῦρκα) καὶ κρατεῖται ἡ ποιμενικὴ ράβδος (κοιν. κυπόλι). 2) Χωρικὸς μὲ κοινὴν ἐνδυμασίαν (ζιμπούνι καὶ βράκα). Ἐπὶ τοῦ τραπεζίου διάφορα οἰκιακὰ σκεύη (χειρόμυλος, ἐλαιοδοχεῖον, πινάκια κλπ.). 3) Μικρὸς βοσκὸς (κοιν. βοσκαρέτικον, ἀπὸ τὰ Κούκλια τῆς Πάφου.

Digitized by Google

Καὶ ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους· ὅτε δὲ τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας ἤρχισε νὰ καταρρέῃ καὶ ἡ πίστις εἰς τοὺς θεοὺς νὰ κλονίζεται, ὀγκοῦτο δ' ὁ φόρτος τῆς δεισιδαιμονίας, ἡ Κύπρος καὶ πάλιν ἀπετέλεσε τὸν πρῶτον σταθμόν, ἐξ οὗ διεσπάρησαν ἀνὰ τὰς λοιπὰς ἑλληνικὰς χώρας συριακαὶ καὶ παντοειδεῖς ἄλλαι ἀσιατικαὶ καὶ αἰγυπτιακαὶ λατρεῖαι, ὁπόθεν ἐξωρμῶντο παντοίων προελεύσεων γόητες καὶ τερατουργοὶ καὶ μάντεις. Ἀλλά, ἐν Κύπρῳ πάλιν ἐρριζοβόλησε καὶ προσέλαβεν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἡ πρώτη σπουδαία ἀποστολικὴ διδασκαλία τοῦ Παύλου ἐνταῦθα ἐγένετο, καὶ ὅτι Κύπριος ἦτο ὁ ἐπιφανέστατος τῶν συνεργατῶν τοῦ ἀποστόλου, ὁ Βαρνάβας. Κατὰ τοὺς ὕστερον χρόνους διῆλθον ἐκ Κύπρου Ἄραβες ἐξ Ἀνατολῶν, Φράγκοι ἐκ τῆς Δύσεως, καὶ φυσικὸν εἶναι νὰ κατέλιπον ἴχνη τῆς διαβάσεώς των, ἐρείπια κτισμάτων ἐν τῇ νήσῳ, ἰδέας καὶ δοξασίας ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ λαοῦ. Εἶναι μ' ὅλον τοῦτο ἀναντίρρητον καὶ ὑπὸ πάντων ὁμολογεῖται τὸ ἄξιον πάσης προσοχῆς γεγονός, καθ' ὃ τὰ ὀθνεῖα στοιχεῖα ταχέως ἀφωμοιώθησαν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, χρησιμεύσαντα μᾶλλον ὡς ὑλικὸν πρὸς δημιουργίαν νέων ἀκραιφνῶς ἑλληνικῶν τύπων. Τοῦτο δὲ εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ ἀναγκάζει ξένους μελετητὰς τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ νὰ λαμβάνωσιν ὡς παράδειγμα τῆς ἀφομοιωτικῆς δυνάμεως τοῦ ἑλληνισμοῦ πολλάκις τὴν Κύπρον

Διὰ πάντα ταῦτα γίνεται δῆλον ὅτι ἡ Κύπρος κατέχει ἐπιφανῆ θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς διαδόσεως καὶ ἀναπτύξεως καὶ δημιουργίας τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τῆς λαϊκῆς ποιήσεως, τέχνης καὶ μουσικῆς καὶ τῆς καθόλου ἐν γένει ἑλληνικῆς λαογραφίας. Εἶναι γεγονὸς δὲ ὅτι ὁ νεώτερος Ἑλληνισμὸς ὀφείλει εἰς τὴν Κύπρον τὴν δημιουργίαν καθόλου τοῦ ἰδεώδους προτύπου κάλλους, μὲ τὴν «Ἀροδαφνοῦσαν» ἥτις κατὰ τὸ δημοτικὸν ᾆσμα τῆς Κύπρου ὁμοιάζει μὲ «τριαντάφυλλον κόκκινον κι' ὀλόγρουσην σαΐτταν» καὶ ἥτις καθὼς ἐνδύεται:

«'πὸ μέσα βάλλει πλουμιστά, 'π' άππέξω γρυσαφένια
τέλεια 'πὸ πάνω βάλλει τα, τὰ μαργαριταρένια
καὶ παίρνει καὶ μυριστικὸ καὶ λούννει τὸ κορμίν της
. . . .
καὶ ἕναν κλῶνον λασμαρὶν νὰ μέν τὴν πιάν' ὁ ἥλιος
καὶ μῆλον εἰς τὸ χέριν της καὶ παίζει το καὶ πάει...».

Εἰς τὴν Κύπρον ἐπίσης ὀφείλεται, ἐν μέρει, καὶ ἡ δημιουργία τοῦ ἰδεώδους προτύπου τὰς ῥώμης, μὲ τὸν Διγενῆν, ἀφοῦ, κατὰ τὸν Ν. Πολίτην, εἰς αὐτὴν ἀνήκει «...ἡ τιμὴ ὅτι ἀκμαίαν διετήρησε τὴν μνήμην τοῦ ἥρωος καὶ ψάλλει ἀκόμη ἀναλλοιώτους τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ἔπους τὰς ῥαψῳδίας...». Ἀλλ' ἡ Κύπρος, πλὴν τῶν περὶ τοῦ Διγενῆ παραδόσεων, διετήρησεν ἐπίσης ἰδέας καὶ δοξασίας, αἵτινες καὶ κατ' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἶχον ἐκλείψει ἢ εἶχον παραφθαρῆ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς χώρας.

Σήμερον ἡ νῆσος, πλουσία εἰς λαογραφικὸν ὑλικόν, ἡ πλουσιωτέρα ἴσως τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, δὲν ἐξητάσθη ἐν τούτοις, οὔτε ἐμελετήθη συστηματικῶς, τόσον ὑπὸ τῶν ἡμετέρων, ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν ξένων ἐπιστημόνων. Πᾶσαι αἱ μέχρι σήμερον γενόμεναι ἔρευναι καὶ μελέται ἐπὶ τῆς λαογραφίας τῆς νήσου ὑπῆρξαν ἢ μεμονωμέναι ἢ ἄνευ συστήματος, ἢ παρέμβλητοι εἰς ἄλλας ἐρεύνας, ἢ ἐρασιτεχνικαί. Ἄξιαι προεργασίαι ὑποβοηθοῦσαι ἕνα μελετητὴν διὰ τὴν καθόλου λαογραφίαν τῆς νήσου, δὲν ὑπάρχουν εἰμὴ ἐλάχισται (περὶ ὧν βλ. κατ. κεφ. *Γενικὴ Βιβλιογραφία* [Λαογρ.]).

Διὰ τὴν λαογραφίαν τῶν ἀρχαίων Κυπρίων περιελήφθησαν ἤδη σύντομοί τινες πληροφορίαι εἰς τὰ περὶ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Κυπρίων καὶ περὶ τέχνης προηγηθέντα κεφάλαια. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὴν σημερινὴν κυπριακὴν λαογραφίαν, δὲν εἶναι δυνατὸν βέβαια νὰ ἐξετασθῇ αὕτη ἐνταῦθα ἀπὸ πάσης αὐτῆς μορφῆς. Θὰ προσπαθήσωμεν ἐν τούτοις νὰ δώσωμεν μίαν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἰκόνα τοῦ ψυχικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου τῶν σημερινῶν Κυπρίων.

Δημώδης ποίησις. Πλοῦτος ᾀσμάτων, ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς καὶ τῶν χρόνων τῆς φραγκοκρατίας καὶ τῆς τουρκοκρατίας, διασῴζεται εἰς τὸ στόμα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ἄπειρα δ' ἐξ ἄλλου καὶ ποικιλόμορφα εἶναι ὅσα ἐδημιούργησε κατὰ τὴν πρόσφατον ἐποχὴν καὶ δημιουργεῖ ἔτι ὁ Κύπριος χωρικός. Ταῦτα δύναταί τις νὰ διακρίνῃ ὡς πρὸς τὴν ἐποχήν των: α') εἰς τὰ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ποιηθέντα, β') εἰς τὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας ἐν Κύπρῳ, γ') εἰς τὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ δ') εἰς τὰ ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς καὶ ἐντεῦθεν δημιουργούμενα καὶ καθιστάμενα ὁσημέραι κτῆμα τοῦ λαοῦ. Ὁ ἀκριβὴς ὅμως καθορισμὸς τῆς ἐποχῆς, εἰς ἣν ἓν ἕκαστον ᾆσμα ἀνάγεται, καθίσταται δυσχερής, τοσούτῳ δὲ μᾶλλον, καθόσον ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τραγοῦδι τὸ εὑρίσκει τις πολλάκις εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς νήσου ὑπὸ διαφόρους παραλλαγάς, καὶ μὲ παρεμβολὰς πολλάκις ξένων λέξεων ἐν τῇ μιᾷ ἐπαρχίᾳ, ἐνῷ ἐν τῇ ἄλλῃ αἱ παρεμβολαὶ αὗται παντελῶς ἐλλείπουν. Ἀπὸ ἀπόψεως δὲ εἴδους τὰ κυπριακὰ ᾄσματα, ἀσχέτως ἐποχῆς, διακρίνονται: α') εἰς τραγούδια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου, β') εἰς ἱστορικά, ἀναφερόμενα εἰς διάφορα γεγονότα λαβόντα χώραν ἐν τῇ νήσῳ, γ') εἰς θρησκευτικά, δ') εἰς ἐρωτικά, ε') εἰς εὐτράπελα, στ') εἰς πολεμικά, καὶ ζ') εἰς τὰς χιλιάδας τῶν ποικιλομόρφων ὡς πρὸς τὴν στιχουργικὴν τέχνην των ἐρωτικῶν ἢ σκωπτικῶν διστίχων.

Ἡ γλῶσσα τόσον τῶν μεσαιωνικῶν κυπριακῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων, ὅσον καὶ τῶν σημερινῶν, εἶναι ἡ κυπριακὴ ἰδιωματικὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐν ᾗ πολλάκις συναντᾷ τις καὶ λέξεις τινὰς ξένας, κατὰ τὸ πλεῖστον γαλλικάς, ἰταλικὰς καὶ τουρκικάς, αἵτινες πολὺ βοηθοῦν τὸν μελετητὴν εἰς τὴν κατὰ προσέγγισιν τοποθέτησιν τοῦ χρόνου τῆς δημιουργίας ἑνὸς ἑκάστου ᾄσματος. Εἶναι δὲ τὰ πλεῖστα τῶν ᾀσμάτων τῆς Κύπρου συντεταγμένα εἰς δεκαπεντασυλλάβους στίχους. Ἐν τούτοις πολλάκις συναντῶμεν εἰς αὐτὰ καὶ ἰαμβικοὺς διμέτρους ὡς:

«δάκρυα φαρμακεμένα καὶ λυπητερὰ
γιατὶ ἐνναρχίσω ἱστορίαν θλιβερὰν»

ἀλλὰ καὶ δεκαεξασυλλάβους εὑρίσκομεν, ὡς οἱ ἐν τῷ ᾄσματι τῆς «Ἀνάστασης τοῦ Λαζάρου»:

«καλὴ ἀρκή, καλὴ βουλή, καλὴ ἡμέρα τοῦ μηνὸς» κλ.

καὶ τροχαϊκοὺς διμέτρους ἡνωμένους:

«ἂν πεθυμᾶτε ἄρκοντες—τὴν ἀκριβὴν ἡμέραν
πὼς ἀνεστήθην ὁ Χριστὸς—καὶ θάμμαν ἔνι μέ(γ)αν»

κλπ. καὶ τροχαϊκοὺς τετραμέτρους:

«ἔχει φρύδια σὰν γατάνι
ποὺ ζωγράφος ἐν τὰ κάμνει» κλ.

Ἀκριτικὰ τραγούδια Αἱ πάμπολλαι ἐπιδρομαὶ τῶν Σαρακηνῶν, αἱ κυρίως σημειωθεῖσαι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βυζαντινῆς περιόδου, ἐδημιούργησαν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀποστολῆς εἰς Κύπρον ἰδίων στρατιωτικῶν σωμάτων, τῶν «στρατιῶν» καλουμένων, ὧν προορισμὸς ἦτο ἡ κατὰ τῶν ἐπιδρομέων ἄμυνα καὶ προστασία τῆς νήσου. Ἀπετελοῦντο δὲ τὰ σώματα ταῦτα, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ πολεμιστὰς δεδοκιμασμένους, ἀθλητικοὺς τὸ παράστημα, ἀνδρείους καὶ μαχητικούς, τοῦ τύπου ἐκείνου, τοῦ ὁποίου παραστατικὴν συνολικὴν εἰκόνα δίδει ὁ λαὸς διὰ τῆς λέξεως «παλληκάρια». Ἡ ἐν τῇ νήσῳ παρουσία τῶν ἀνδρῶν τούτων καὶ ἡ σύγχρονος ἀφθονία τῶν δημοτικῶν ποιητῶν εἶναι κυρίως οἱ λόγοι, οἵτινες συνέτειναν εἰς τὴν τόσον ἄφθονον ἐν Κύπρῳ παραγωγὴν ἡρωϊκῶν τραγουδιῶν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Τὰ ᾄσματα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ὑπαγόμενα εἰς τὸν καθαρῶς ἀκριτικὸν κύκλον, ἀφηγοῦνται ἢ ὑμνοῦν τοὺς ἀγῶνας τοῦ Διγενῆ, ἢ τῶν ὁμοίων πρὸς αὐτὸν ἡρώων (Ἀνδρόνικος, Θεοφύλακτος, Διαφύλακτος, Ἀλιάντρης, Κωνσταντᾶς, Ποσσύρκας κλ.), οὓς οὗτοι διεξήγαγον κατὰ τῶν Σαρακηνῶν. Ἄλλοτε πάλιν τὴν πάλην τοῦ Διγενῆ πρὸς τὸν Χάροντα, τὴν ἀγάπην τῶν ἡρώων τῶν ᾀσμάτων τούτων πρὸς τὴν καλήν των, τὸν τρόπον τοῦ θανάτου των κλ. Εἰς τὰ ᾄσματα αὐτά, ἅτινα καὶ σήμερον ἔτι διασῴζονται εἰς τὸ στόμα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, θαυμάζει κανεὶς τὴν ποιητικὴν χάριν καὶ ἀφέλειαν, τὸ λεπτομερειακὸν ἐνδιαφέρον, μεθ' οὗ οἱ δημοτικοὶ ποιηταὶ θέλουν νὰ παρακολουθοῦν τοὺς ἥρωάς των εἰς πάσας αὐτῶν τὰς ἐκδηλώσεις, τὴν ἀγάπην τέλος, μεθ' ἧς ὁ λαὸς περιέβαλλε τοὺς ἥρωας τούτους, ἀγάπην τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον διὰ τῶν στίχων ἐξέφραζεν, ἀλλὰ καὶ δίδων πολλάκις τὰ ὀνόματά των εἰς διαφόρους τόπους τῆς νήσου (Λιγγρὶν τοῦ Διενῆ κλπ.). Κυριώτερα τῶν ᾀσμάτων τούτων εἶναι ὁ «Διενῆς», ὁ «Σαρατζηνός», ὁ «Κωνσταντᾶς», ὁ «Μικροκωνσταντῖνος», ὁ «Ποσσύρκας», ὁ «Μωρόγιαννος», ὁ «Χαρτζανῆς», ὁ «Χάρος» κλπ. μὲ τὰς ποικίλας αὐτῶν παραλλαγάς.

Ἄλλα δημώδη ᾄσματα. Ἡ μεγάλη περίοδος τῆς φραγκοκρατίας ἐν Κύπρῳ, μὲ τὸ νέον της κοινωνικὸν σύστημα, μὲ τὴν ζωὴν τῶν βασιλικῶν αὐλῶν, μὲ τοὺς ἀνδρείους ἀλλὰ συχνὰ ἡδυπαθεῖς βασιλεῖς της, μὲ τὸν πλούσιον περὶ τὴν περιβολὴν καὶ κατὰ τὰ ἄλλα βίον, ὃν διῆγον οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου, μὲ τοὺς ἱππότας καὶ κόμιτάς της, ἴσως δὲ καὶ μὲ τοὺς τροβαδούρους, οὓς μεθ' ἑαυτῶν ἔφερον ἐκ τῆς Δύσεως οἱ κατακτηταί, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ τραγουδηθῇ ἀπὸ τὸν Κύπριον λαϊκὸν ποιητήν. Πλεῖστα ὅσα ᾄσματα τῆς περιόδου αὐτῆς ἔχουν διασωθῆ μέχρι σήμερον, ἔχοντα ἐν ἑαυτοῖς πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τὰ τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου. Ὁ βίος τοῦ βασιλέως Πέτρου Α' τοῦ Λουζινιὰν πιθανῶς ἐνέπνευσε τὴν δημιουργίαν τοῦ ὡραιοτέρου τῶν κυπριακῶν ᾀσμάτων, τοῦ ποιήματος τῆς «Ἀροδαφνούσας», ὅπερ ἀρχίζον μὲ τοὺς στίχους:

«Κάπου στράφτει κάπου βροντᾷ κάπου χαλάζιρ ῥίβκει
κάπου Θεὸς ἐθέλησεμ μιὰχ χώραν νὰ ἀναὔρῃ»

ἀφηγεῖται μὲ χάριν τὰς ἐρωτικὰς περιπετείας τῆς Ἀροδαφνούσας μὲ τὸν βασιλέα τοῦ τόπου, τὴν ζηλοτυπίαν τῆς βασιλίσσης καὶ τὸν ὑπ' αὐτῆς ἐν τέλει φόνον τῆς ἀντιζήλου της, ὃν ἐπηκολούθησε καὶ ὁ θάνατος τοῦ βασιλέως, μὴ δυναμένου ν' ἀνθέξῃ εἰς τὸν χωρισμόν της. Εἰς τὴν περίοδον τῆς φραγκοκρατίας ἀνάγεται, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καὶ ὁ «Πραματευτής», ἐξ οὗ ὁ ποιητὴς Ἰ. Γρυπάρης ἐνεπνεύσθη ἴδιον ποίημα, περιλαμβανόμενον μὲ τὸν ἴδιον τίτλον εἰς τοὺς «Σκαραβαίους καὶ Τερακότες» του, ἐπίσης ἡ «Ζωγραφοῦ» καὶ ἄλλα.

Πάμπολλα ἐπίσης εἶναι τὰ ἐπὶ τουρκοκρατίας ποιηθέντα ἐν Κύπρῳ ποιήματα, ἅτινα διηγοῦνται τὰ τῆς πτώσεως τῆς νήσου, τὴν ἐπάνοδον πολλῶν αἰχμαλωτισθέντων Χριστιανῶν εἰς Κύπρον (ᾆσμα τοῦ Γιάννου Μωρόγιαννου, τοῦ Γιαννακοῦ, κλ.). Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι εἰς πολλὰ τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν παρατηρεῖται μία προσπάθεια τῶν λαϊκῶν ποιητῶν ν' ἀποκρύψουν πρόσωπα καὶ πράγματα, δίδοντες ἀλληγορικὴν οὕτως εἰπεῖν μορφὴν εἰς αὐτά. Τοῦτο ἐξηγεῖται βεβαίως ἐκ τοῦ φόβου, ὃν εἶχον ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τὰ θρησκευτικῆς ὑποθέσεως δημώδη κυπριακὰ ᾄσματα («Ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου», ὁ «Θρῆνος τῆς Παναγίας», ἡ «Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ», τὸ «Τραγοῦδι τῆς Μονῆς τοῦ Κύκκου» κλπ.) ἀνάγονται ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας ἐν Κύπρῳ

Τὰ δίστιχα, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὰ ἐρωτικά, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμίμητα διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀνυπέρβλητον φυσικήν των χάριν. Πολλάκις εἶναι τόσον ὡραῖα καὶ ἔχουν τόσην ποιητικὴν ἀξίαν, ὥστε παραβαλλόμενα πρὸς ὁλόκληρα ποιήματα καλῶν νεωτέρων ποιητῶν ἀναδεικνύονται ὑπέρτερα. Ὁ στίχος τῶν διστίχων εἶναι ὁ δεκαπεντασύλλαβος:

«Δόσ' μου το, κόρη, δόσμου το, ἂθ θέννα μοῦ τὸ δώσῃς
τὸ πικραμμένον τὸ φιλίν, τζιαὶ ννὰ μὲ θανατώσῃς»

ἀπό τινων ὅμως ἐτῶν χρησιμοποιεῖται καὶ νέον εἶδος διστίχου, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ πρῶτον ὀκτασύλλαβον ἡμίστιχον τοῦ δευτέρου στίχου αὐξάνεται κατὰ ἓν ὁμοιοκατάληκτον καὶ ἰσοσύλλαβον ἡμίστιχον, ἀποτελουμένων οὕτω πέντε ἡμιστίχων:

«Ἂν μ' ἀγαπᾷς, φανέρωσ' το, τζιαὶ μὲν μοῦ κάμνεις νάζια
Ὡς πότε τόσα κλάματα,
Πόνοι τζι' ἀναστενάματα; Πόσον τζιαιρὸν μαράζια;

Τὰ κυπριακὰ δίστιχα τραγουδοῦνται ὅλα εἰς διαφόρους κατὰ τόπους μελῳδίας, αἵτινες λαμβάνουν, ἀναλόγως τοῦ τόπου, ἔνθα τὸ πρῶτον ἐτραγουδήθησαν, ἴδια ὀνόματα (Παφίτιτζη, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Πάφου, Μεσαρίτιτζη, ἐκ τῆς Μεσαορίας, Καρπασίτιτζη, ἐκ τῆς Καρπασίας, Ἀβκορίτιτζη, ἐκ τοῦ χωρίου Ἀβκόρου κλπ.).

Οἱ ποιητάριδες. Εἰς τὴν τόσον θαυμαστὴν διατήρησιν τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων τῆς Κύπρου, ἰδίᾳ δὲ τῶν εἰς τὸν κύκλον τὸν ἀκριτικὸν ὑπαγομένων καὶ τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας ποιηθέντων, ἀναμφιλέκτως μεγάλως συνέτεινε καὶ ἡ ἔτι καὶ σήμερον ἀκμάζουσα τάξις τῶν ποιητάριδων τῆς νήσου. Οἱ ποιητάριδες οὗτοι, ἄνθρωποι συνήθως τῆς ἀγροτικῆς τάξεως, ἀπετέλουν μέχρι καὶ τῆς χθὲς ἀκόμη, διὰ τὸν χωρικὸν τῆς Κύπρου, τὴν μοναδικὴν ἔμμετρον ἐφημερίδα, ἐξ ἧς ἐλάμβανεν οὗτος τὰς εἰδήσεις τῶν σοβαρωτέρων κατὰ τὴν νῆσον συμβάντων (φόνων, θεομηνιῶν, θαυμάτων ἁγίων, δυστυχημάτων, ἐρωτικῶν περιπετειῶν, κλπ.). Ὁ ποιητάρις παρουσιάζεται ἰδίως κατὰ τὰς διαφόρους πανηγύρεις, συχνὰς ἄλλωστε ἐν Κύπρῳ, καὶ ἐκεῖ ἀνερχόμενος ἐπὶ ἑνὸς λίθου ἀρχίζει τὴν ἀπαγγελίαν ἰδίων του μακροσκελῶν στιχουργημάτων, ἀναφερομένων εἰς διάφορα γεγονότα, πρὸ πυκνοτάτου ἀκροατηρίου πάντοτε, ἀναμένοντος τὸ τέλος, ὅπερ συνήθως εἶναι μία κοινὴ παράκλησις πρὸς πάντας νὰ τοῦ εἰποῦν τὸ «σ' πολλά 'τη». ἀγοράζοντες συγχρόνως καὶ ἓν ἀντίτυπον τῶν ποιημάτων του. Πολλάκις εἰς τὰ ποιήματά των οἱ ποιητάριδες, θέλοντες, πρὸς ἐντονωτέραν ἀπεικόνισιν, νὰ κάμουν μίαν σύγκρισιν τοῦ γεγονότος, ὅπερ ἀφηγοῦνται, πρὸς παρόμοιον γεγονός, ὅπερ παλαιὸν δημοτικὸν ᾆσμα ἱστορεῖ, παρεμβάλλουσιν εἰς τὸ στιχούργημά των ὁλοκλήρους στίχους, πολλάκις δὲ καὶ ὁλόκληρον τὸ παλαιὸν ᾆσμα, συντελοῦντες οὕτως εἰς τὴν διατήρησιν αὐτοῦ Δὲν δύναται νὰ νοηθῇ πανήγυρις ἐν Κύπρῳ ἄνευ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ποιητάριδων. Εἰς αὐτοὺς ἀνήκει σωρεία ἐρωτικῶν ἢ καὶ σκωπτικῶν διστίχων, καταντώντων ἐντὸς ὀλίγου χρονικοῦ διαστήματος δημοτικῶν. Πολλάκις δὲ ἐκ τοῦ μεταξύ των συναγωνισμοῦ γεννῶνται θαυμάσια εἰς τέχνην καὶ περιεχόμενον τοιαῦτα ἐρωτικὰ δίστιχα ἢ καὶ ὁλόκληρα ποιήματα, δυνάμενα νὰ παραβληθοῦν εἰς τέχνην καὶ ἐκλογὴν θέματος πρὸς πολλὰ δημιουργήματα ἀνεγνωρισμένων ποιητῶν.

Δέον ἐνταῦθα νὰ σημειωθῇ ὅτι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔνιοι τῶν Κυπρίων ποιητάριδων (*Παλαιπάσης*, *Παῦλος Λιασίδης*) ἐξῆλθον ἤδη τοῦ κύκλου τῶν λαϊκῶν στιχουργῶν μὲ τὴν δημιουργίαν ὡραίων ἠθογραφικῶν, ἐργατικῶν, πατριωτικῶν, ἐρωτικῶν καὶ ἄλλων ποιημάτων, διακρινομένων καὶ διὰ τὸ ἄψογον τῆς ποικιλομόρφου στιχουργικῆς των τέχνης καὶ διὰ τὸ σεμνὸν καὶ χαρίεν ὕφος των. Ἡ ζωὴ τοῦ κυπριακοῦ βουνοῦ, οἱ χάρες τοῦ χωριοῦ, οἱ κοπέλλες τοῦ μύλου, οἱ ἐργάτες καὶ οἱ ἐργάτριες τοῦ θέρους, ὁ ποιμενικὸς βίος, ἡ φλογέρα τοῦ βοσκοῦ, τὸ παραμύθι τῆς γριᾶς καὶ ἡ παροιμία της, τὰ μαλώματα τῆς γειτονιᾶς, οἱ οἰκογενειακοὶ καυγᾶδες, τὰ συμβούλια τῶν συμπεθερικῶν, ὁ κυπριακὸς ἀγών, καὶ γενικῶς

Digitized by Google

εἰπεῖν, κάθε τι τὸ συγκινοῦν τὴν κυπριακὴν ψυχήν, ἀποτελοῦν τὰς πηγὰς τῶν ἐμπνεύσεων τῶν ποιητάριδων τῆς τάξεως αὐτῆς. Κανεὶς δὲν τοὺς ἐμποδίζει νὰ τραγουδήσουν τὸ πέρασμα μιᾶς ὁμορφης κοπελλιᾶς, ποῦ ἔχει εἰς τὸ πρόσωπόν της ζωγραφισμένην τὴν αἰδῶ:

«Τζεῖν' τὰ μμάδκια σου, παπήρα μῶν φετζάνια
ἒν τὰ εἶδεν πλάσμαν τζιαὶ νὰ πῇ 'ν' τ' ἀρέσαν
τζιαὶ τὰ στήθη σου τῆς θάλασσας ποστάνια
τζιαὶ ποὺ οὔλλα τὰ τσιεσσίδκια ἔχουν μέσα.
Ἒν 'νοῦ γέρου φυτεμένα τζ' ἐγινῆκαν
μὲ τῆς θάλασσας τὸ βάρος τζιαὶ δροσιὰν
τζιαὶ τωρὰ ποὺ σικουβέστρον ἐξεβῆκαν
ἐβρεθῆκαν μουστερίδες δκιακοσιάν».

Βεβαίως μεγάλας ἐμπνεύσεις, φιλοσοφίαν, στιχουργικὰ παιγνίδια, δὲν πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τὰ ποιήματα τῶν Κυπρίων ποιητάριδων. Ἀλλ' ἐὰν δὲν θὰ εὕρωμεν εἰς τὰ στιχουργήματά των ἀτομικὰ των φιλοσοφικὰ λόγια, θὰ συναντήσωμεν ὅμως συχνὰ ἐν αὐτοῖς δημώδη φιλοσοφικὰ ἀποφθέγματα, ἀντιπροσωπευτικὰ τῆς διανοητικῆς ὀξύτητος τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Δὲν εἶναι δὲ τὰ φιλοσοφικὰ αὐτὰ ἀποφθέγματα ἄλλα ἀπὸ τὰς κυπριακὰς παροιμίας, τὰς ὁποίας μὲ τόσην φυσικότητα παρενείρουν οἱ ποιητάριδες εἰς τοὺς στίχους των. Ἰδού, ἐπὶ παραδείγματι, πῶς παρεμβάλλεται χαριέντως ἡ λαϊκὴ παροιμία εἰς ἕνα ποίημα τοῦ Παύλου Λιασίδη ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Κοφιαρκά» («Τραγούδια τοῦ νησιοῦ μου», ἔκδοσις «Καμπάνας», Λεμεσὸς 1928):

«Τοὺς ἄχαρους τοὺς πρωτινοὺς τίποτ' ἔν
[τοὺς ἐφύαν
ἐκαταφέρναν τα πολλὰ
ὡς τζιαὶ γιὰ τούτην τὴν δουλειὰν
ἐβκάλαν παροιμίαν.
«Εἶπαν τῆς ρκᾶς (γριᾶς) γιὰ τὸ φιλίν,
[τζιαὶ ψιλοκουκουνεύτην
τζιαὶ δόξασεν τὸν πλάστην της
'ποὺ τοῦ σεβτᾶ τὴν βράστην της
πῶς ἐξαναγυρεύτην».

Αἰνίγματα καὶ καθαρογλωσσήματα. Ἡ κυπριακὴ φαντασία ἐγέννησε σωρείαν αἰνιγμάτων, πολλὰ τῶν ὁποίων, βυζαντινά, ἐκφράζονται διὰ καθαρευούσης γλώσσης, τὰ δὲ ἄλλα διὰ τῆς δημώδους κυπριακῆς. Ὡς δεῖγμα τῶν εἰς καθαρεύουσαν διατυπωμένων αἰνιγμάτων παραθέτομεν τὸ κατωτέρω, ὑπονοοῦν τοὺς ἁλιεῖς, τὴν θάλασαν καὶ τοὺς ἰχθῦς:

«ἦλθον λησταὶ ληστεῦσαι τὴν πόλιν
καὶ ἡ πόλις ἔφυγεν ἀπὸ τῶν θυρίδων,
ὁ δὲ λαὸς συνελήφθη καὶ ἐτέθη εἰς τὸ πῦρ».

Ἰδοὺ δὲ ἓν ἄλλο, εἰς δημώδη κυπριακήν, ὑπονοοῦν τὸν ἀλέκτορα:

«σεντοῦκιν σεντουκόπουλον
καὶ μέσα βράγγος κόκκινος
τὴν καμπάναν τ' ἄχτυπᾶ
καὶ τοὺς νεκροὺς σηκώνει».

Πλεῖστα ὅσα ἀφ' ἑτέρου εἶναι τὰ *καθαρογλωσσήματα*, τὰ ὁποῖα οἱ Κύπριοι συνηθίζουν νὰ προτείνουν εἰς τοὺς παῖδας, ὅπως γυμνασθῇ ἡ γλῶσσά των διὰ τὴν καθαρὰν ἀπαγγελίαν τῶν δυσκόλων λέξεων. Ἓν δεῖγμα τούτων τὸ κατωτέρω:

«Ὁ ρεσσπέρης (γεωργὸς) ποὔχεν τσάππαν κλάππαν, μὲ τὸ στελυφοτσαπποκλαππόραμμαν, ἐστελυφοτσαπποκλαπποραμμάτωσεν τὸ στελυφοτσαπποκλαπποραμματωμένον ἄλογον. Πόσα στελυφοτσαπποκλαπποράμματα στελυφοτσαπποκλαππορραμματώννουσιν τριανταπέντε ἄλογα στελυφοτσαπποκλαππορραμμάτωτα;».

Παροιμίαι. Ἄπειροι εἶναι αἱ κυπριακαὶ παροιμίαι, ἔμμετροι καὶ πεζαί, πολλὴ δὲ σημασία ἀποδίδεται εἰς αὐτὰς ἐν τῷ λόγῳ. Ὅταν ὁ Κύπριος θέλῃ νὰ προσδώσῃ εἰς τὰ λεγόμενά του βαρύτητα καὶ ἔμφασιν, ἐκφράζεται, σχεδὸν πάντοτε, διὰ παροιμιῶν, καὶ ὅταν πάλιν φιλονικῇ, τὰς παροιμίας μεταχειρίζεται ὡς τὸ καλύτερον αποστομωτικὸν ὅπλον κατὰ τοῦ ἀντιπάλου. Εἰς αὐτὰς ἐπίσης καταφεύγει ὅταν θέλῃ δι' ὑπαινιγμῶν νὰ θίξῃ ἢ νὰ προσβάλῃ.

Λαϊκὴ φιλοσοφία καὶ δοξασίαι. Ὁ Κύπριος ἔχει ἰδίας τινὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας καὶ ἰδίας δοξασίας περὶ Θεοῦ, περὶ ψυχῆς καὶ ἄλλων θεμάτων. Εἰς τὴν λαϊκὴν φαντασίαν ὁ οὐρανὸς ἦτο ἀρχικῶς πλησιέστατα πρὸς τὴν γῆν. Ὁ Θεὸς ὅθεν, κατοικῶν εἰς τὸν οὐρανόν, ἦτο θεατὸς ἀπὸ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ζῷα, τὰ ὁποῖα μάλιστα ἠδύναντο καὶ νὰ τὸν προσεγγίζουν. Ἐνταῦθα ὑπεισέρχεται καὶ πάλιν ἡ παλαιὰ λατρεία τοῦ βοός. Πιστεύουν δηλαδὴ οἱ Κύπριοι ὅτι τὸ ζῷον τοῦτο ἔλειχε τότε τὸν Θεόν, ἐὰν δὲ ἀκόμη μίαν φορὰν λείξῃ τὰς χεῖράς του, τότε θὰ προφέρῃ ὁλόκληρον τὴν λέξιν «μανά» (=μητέρα), τῆς ὁποίας σήμερον μόνον τὸ «μάαα» ἀρθρώνει. Ὅτε ὁ Θεὸς ἠθέλησε νὰ ὑψωθῇ μακρὰν τῆς γῆς, συνεφώνησε μετὰ τῆς θαλάσσης, ὥστε αὐτὸς μὲν νὰ δώσῃ πρὸς τὰ κάτω λάκτισμα τῆς θαλάσσης διὰ νὰ γίνῃ αὐτὴ βαθυτέρα, ἐκείνη δὲ ν' ἀνταποδώσῃ εἰς τὸν Θεὸν τὸ λάκτισμα διὰ ν' ἀναβῇ ὑψηλότερα. Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συμφωνίας ὁ οὐρανός, ἀντιπροσωπεύων τὸν Θεόν, ἔδωσε τὸ πρῶτον λάκτισμα εἰς τὴν βαθυτέραν νῦν κατάστασιν θάλασσαν, ἥτις ἀντελάκτισε τὸν ὑψηλότερον νῦν καταστάντα οὐρανόν. Ὅταν ὅμως ὁ οὐρανὸς ἔδωκε καὶ δεύτερον λάκτισμα εἰς τὴν θάλασσαν, ἀνέμενεν ἐπὶ ματαίῳ τὴν ἐκ μέρους αὐτῆς ἀνταπόδοσίν του, διότι αὕτη ζηλεύουσα τὸν Θεὸν καὶ θέλουσα νὰ ὑπερέχῃ αὐτοῦ διὰ τοῦ βάθους της, ἠθέτησε τὴν ὑποχρέωσίν της. Ὁ Θεὸς τότε ὀργισθεὶς ἐναντίον της, τὴν ἐχαλιναγώγησε διὰ τριῶν τριχῶν ἱππείας οὐρᾶς, ἔκτοτε δὲ ἡ θάλασσα βρυχᾶται κατὰ τοῦ αἰτίου τῆς καταδίκης της οὐρανοῦ:

«Ἡ θάλασσα τὸν οὐρανὸν πολλὰ τὸν φοβερίζει,
γιατὶ τὴν ἐχαλίνωσεν χαμαὶ καὶ μουγγαρίζει».

Καὶ σήμερον ἔτι εἶναι πολλοὶ οἱ Κύπριοι χωρικοί, οἱ ἔχοντες τὸν φόβον ὅτι κάποτε ἡ θάλασσα θὰ «ξαπολυθῇ», πιστεύοντες ὅτι τὰς δύο τρίχας τὰς ἀπέκοψεν ἤδη καὶ ὅτι διὰ μιᾶς μόνον συγκρατεῖται τώρα.

Ταῦτα ὅσον ἀφορᾷ τὴν δημιουργίαν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς θαλάσσης· περὶ δὲ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἔχουσιν οἱ Κύπριοι τὰς ἀκολούθους ἰδέας: Ὅταν ὁ ἥλιος ἔχῃ πέριξ του λεπτότατα νέφη, μακρὰν δὲ τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου σχηματίζεται κανονικὸς κύκλος, μετὰ θετικότητος προλέγουσι μέλλουσαν κακοκαιρίαν:

«τοῦ νήλιου κύκλος ἄνεμος
τοῦ φεγγαριοῦ χειμῶνας».

Τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καλοῦν «τρέξιμον τοῦ ἥλιου» ἢ «βούττημαν ἥλιου» ἢ «λιοβουττήματα». Αἱ δὲ φάσεις τῆς σελήνης εἶναι κατὰ Κυπρίους πέντε: α') νέον φεγγάριν, β') γέμωσμαν τοῦ φεγγαριοῦ, γ') πανσέληνον, δ') 'πόσχισιν, ε') λεῖψιν. Ἀπὸ τῆς νέας σελήνης μέχρι τῆς πανσελήνου ἀπέχουσι τῆς ἐνάρξεως οἱασδήποτε νέας ἐργασίας ἢ ἐπιχειρήσεως. Ἡ Πλειὰς εἶναι γνωστὴ παρὰ Κυπρίοις ὡς «Ὀπλειά» καὶ δίδει εἰς τοὺς γεωργοὺς τὴν ἀκριβῆ διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐργασίας ὥραν. Διαιροῦσι δὲ τὸ ἡμερονύκτιον οἱ Κύπριοι κατὰ διαστήματα ὡς ἀκολούθως: Τὴν πρώτην ὥραν τῆς ἡμέρας ὀνομάζουν «πωρνόν», τὴν δευτέραν «βράσιν τοῦ ἥλιου», τὴν τρίτην «πρόεμα», τὴν τετάρτην καὶ πέμπτην ὥραν «φούσκωμα τῆς ἡμέρας», τὴν ἕκτην «στύλωμαν τοῦ ἥλιου», τὴν ἑβδόμην «τσάκκισμαν τοῦ μεσομεριοῦ», τὴν ὀγδόην «μιτσὶν δείλης», τὴν ἐνάτην καὶ δεκάτην «μκάλον δείλης», τὴν ἑνδεκάτην καὶ δωδεκάτην «ἡλιοβουττήματα», τὴν πρώτην τῆς νυκτὸς «σουρούπια» καὶ «ἅψιμον τῶν λύχνων», τὴν τρίτην καὶ τετάρτην «πρωτόπνιν», τὴν ἕκτην «μεσάνυχτα», τὴν ἑβδόμην «τσάκκισμαν τοῦ μεσανύχτου», τὴν ὀγδόην «κράξιμον τοῦ πετεινοῦ», τὴν ἐνάτην «δείλης τοῦ μεσανύχτου».

Προκειμένου περὶ τῆς ψυχῆς κρατοῦσιν ἐν Κύπρῳ αἱ ἀκόλουθοι λαϊκαὶ δοξασίαι: Ὁ Χάρων, ἐξερχόμενος τῆς οἰκίας τοῦ τεθνεῶτος, φέρει μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ψυχήν, ἣν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας περιάγει, ἵνα διὰ τελευταίαν φορὰν ἐπισκεφθῇ τοὺς τόπους, τοὺς ὁποίους ἐγνώρισεν ὅταν εὑρίσκετο ἐν τῷ ζῶντι σώματι. Ἡ ψυχή, κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ὑποτίθεται ὅτι βλέπει καὶ τὰ μνημόσυνα τὰ ὑπὲρ ἀναπαύσεως αὐτῆς γινόμενα ὑπὸ τῶν συγγενῶν της. Εὐθὺς ὡς λήξῃ τὸ τεσσαρακονθήμερον, ὁ Χάρων μεταφέρει τὴν ψυχὴν εἰς τοὺς οὐρανούς, ἐκεῖ δὲ ἀπολύει αὐτὴν ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων πονηρῶν καὶ ἀγαθῶν πνευμάτων, ἅτινα ἀναμένουσι τὴν δευτέραν παρουσίαν. Ἐνταῦθα αἱ ψυχαὶ συναντώμεναι προσαγορεύουσιν ἀλλήλας διὰ τῆς φράσεως «κάπου μεῖς, κάπου σεῖς», τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι δὲν ἀναγνωρίζουσιν ἀλλήλας.

Προλήψεις. Δεισιδαιμονίαι. Ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ἡ λατρεία τοῦ ὕδατος, βροχῆς, πηγῶν, δένδρων, σπηλαίων κ. λ. ἀπησχόλησε μεγάλως τὸν κυπριακὸν λαόν. Σήμερον ὑπάρχουν παρὰ Κυπρίοις διάφορα «ἁγιάσματα», θαυματουργοὶ δηλονότι πηγαί, τὸ ὕδωρ τῶν ὁποίων χρησιμοποιεῖται διὰ θεραπευτικοὺς σκοπούς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ράντισμα τῶν ἀμπέλων καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων, πρὸς ἐπίτευξιν πλουσίας καρποφορίας καὶ ἀποφυγὴν φυτικῶν ἀσθενειῶν. Καὶ τὴν θάλασσαν δὲ ἀκόμη ἁγιοποιοῦν οἱ Κύπριοι χωρικοὶ καὶ κατέρχονται κατ' ἔτος νὰ προσκυνήσουν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος: «Πᾶμεν νὰ προσκυνήσουμεν τὸν Ἄϊν Γιαλόν».

Πληθὺν ἄλλων προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν εὑρίσκει τις παρὰ τῷ κυπριακῷ λαῷ, τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατὴ ἐνταῦθα ἡ ἀπαρίθμησις. Τὰ διάφορα φυλακτὰ θεωροῦνται ὅτι φέρουν εὐτυχίαν καὶ ὅτι προφυλάσσουν ἀπὸ τὸ κακὸ μάτι. Πρὸς ἀποφυγὴν ἐπίσης τοῦ κακοῦ ματιοῦ, κρεμοῦν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, κραιία βοῶν εἰς τὰς εἰσόδους τῶν οἰκιῶν, εἰς τὰς αὐλάς, εἰς τοὺς κήπους, εἰς τοὺς ἀγρούς, τὰς κρήνας καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ βοῦς ἔπαιξε μέγαν ρόλον εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν λατρείαν τῶν Κυπρίων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον. Παντοῦ, εἰς τὰ ἀρχαῖα κυπριακὰ λείψανα, βλέπει τις εἰκόνας καὶ ἀγαλμάτια βοῶν ὁλοκλήρων, ἢ κεφαλῶν αὐτῶν ἐπὶ τῶν τάφων, εἰς ἀφιερωματικὰ δῶρα κ. λ. Καὶ σήμερον ὁ βοῦς χρησιμεύει ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ὡς ὑποζύγιον. Πλεῖστοι δὲ χωρικοί, ἰδίως αἱ γυναῖκές των, ἀρνοῦνται νὰ πίουν καὶ σταγόνα ἔστω ἀγελαδινοῦ γάλακτος ἢ νὰ φάγουν βόειον κρέας.

Ὅρκοι, εὐχαί, κατάραι. Οἱ Κύπριοι ἀποδίδουν πολλὴν σημασίαν εἰς τὰς εὐχάς, ἀρὰς καὶ τοὺς ὅρκους των. Φοβοῦνται δὲ ἰδίως καὶ ἀποφεύγουν τὰς ἀρὰς τῶν ἱερέων, τῶν γερόντων καὶ τῶν γονέων, τῶν ὁποίων ἀπεναντίας τὰς εὐχὰς ἐπιδιώκουν. Συχνὰ ὁ εὐχόμενος ἢ καταρώμενος ἀφαιρεῖ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του πρὸς περισσοτέραν ἔντασιν τῆς εὐχῆς ἢ τῆς κατάρας του.

Τοὺς ὅρκους ἀποφεύγουσιν ἐπίσης οἱ Κύπριοι τόσον, ὥστε νὰ προτιμῶσι πολλάκις νὰ χάσουν πᾶν δικαίωμά των ἐπί τινος πράγματος παρὰ νὰ ὁμόσωσιν εἰς τὸ θεῖον. Ὁ μεγαλύτερος συνήθως ὅρκος των εἶναι ἡ φράσις «κατὰ Θεόν».

Οἰκογένεια, ἤθη καὶ ἔθιμα. Ἡ ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας κρατήσασα τουρκικὴ κυριαρχία εἰς τὴν νῆσον ἐπέδρασεν ἔν τινι ἐννοίᾳ ἐπὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τῶν Κυπρίων. Οὕτως, ἡ γυνὴ εὑρίσκεται πάντοτε εἰς πολὺ μειονεκτικὴν θέσιν ἔναντι τοῦ ἀνδρός, ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα τὰ κοινωνικά, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὰ καθήκοντα ἀκόμη. Εἰς πλεῖστα μέρη τῆς νήσου αὐτὴ ἐκτελεῖ τὰ βαρέα χειρωνακτικὰ ἔργα, εἰς ἄλλα δὲ πάλιν οἱ ἄνδρες μὲ τοὺς υἱοὺς τρώγουν πρῶτοι, ὑπηρετούμενοι ἀπὸ τὰς γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι τρώγουν μετ' αὐτούς.

Ἡ καθόλου κυπριακὴ οἰκογενειακὴ ζωὴ εἶναι ἐντελῶς πατριαρχική. Τὰ ἄρρενα τέκνα καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι μεγαλύτερα κατὰ τὴν ἡλικίαν τῶν θηλέων δὲν νυμφεύονται προτοῦ νὰ ὑπανδρευθοῦν αἱ ἀδελφαί των. Ὁ πατήρ, ὁ «κῦρις», ὅπως παρὰ Κυπρίοις καλεῖται, ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκογενείας, τόσον εἰς τὰς ἐντὸς ὅσον καὶ εἰς τὰς ἐκτὸς τοῦ οἴκου ὑποθέσεις. Εἶναι δὲ πάντοτε σεβαστός, καὶ ὅταν ἀκόμη αἱ ἀποφάσεις ἢ ἀπόψεις του εἶναι καταφανῶς λανθασμέναι. Τὰ ἄρρενα καὶ τὰ θήλεα τέκνα βοηθοῦν γενικῶς τοὺς γονεῖς των εἰς πάσας τὰς ἐργασίας. Αἱ θυγατέρες φροντίζουν νὰ μανθάνουν ἐνωρὶς τὴν οἰκοκυρικὴν ἀπὸ τὰς μητέρας των καὶ ὑποδέχονται προσηνέστατα τοὺς ἐρχομένους εἰς τὸ σπίτι ξένους, εἰς τὰς χεῖρας τῶν ὁποίων συνηθίζουν νὰ ρίπτουν ἀνθόνερον. Ὑπανδρεύονται συνήθως εἰς μικρὰν ἡλικίαν. Οἱ δὲ γάμοι, ἀκριβῶς ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα συνέβαινε, σπανιώτατα γίνονται ἐξ αἰσθήματος. Κατὰ τοὺς ἀρραβῶνας τὰ πρὸς τοὺς μνηστευομένους δῶρα δίδονται εἰς τοὺς γονεῖς αὐτῶν ἀπὸ τοὺς συμπεθέρους. Καὶ διὰ μὲν τὸν μνηστῆρα τὸ δῶρον περιορίζεται εἰς ἕνα μανδῆλι τοῦ λαιμοῦ καὶ ἕνα χρυσοῦν δακτυλίδι, διὰ δὲ τὴν μνηστὴν εἰς δύο κεφαλόπανα καὶ ἕνα δακτυλίδι ἐπίσης. Συνήθως ὁ γαμβρὸς δίδει τὸ σπίτι καὶ χωράφια, ἡ δὲ νύμφη χωράφια ἢ χρήματα. Οἱ πτωχοὶ δίδουν ἀμφοτέρωθεν τὰ οἰκοκυρικὰ σκεύη καὶ ἀσπρόρρουχα. Κατὰ τὴν συμφωνίαν τῶν ὅρων τοῦ γάμου δὲν παρίσταται οὔτε ὁ γαμβρὸς οὔτε ἡ νύμφη, τὸ δὲ συμφωνητικὸν φυλάττει συνήθως ὁ πατὴρ τοῦ γαμβροῦ. Δεκατέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὸ συμβόλαιον δύνανται νὰ συναντηθῶσιν οἱ μελλόνυμφοι, ὅτε καὶ ἑορτάζεται ὁ ἐπίσημος ἀρραβών. Τὰ δακτυλίδια κλειδώνονται μέχρι τῆς ἡμέρας τῶν γάμων, οἵτινες συνήθως γίνονται πάντοτε Κυριακήν.

Τὸ πρὸ τοῦ γάμου Σάββατον ἑτοιμάζεται τὸ «ρέσιν», εἰδικὸν γαμήλιον ἔδεσμα, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὸ γαμήλιον γλύκισμα τῶν ἀρχαίων πέμμα. Παρασκευάζεται δὲ τοῦτο ὡς ἑξῆς: Ἁπλώνουν κάτω ἀπὸ τὸ ἡλιακὸν ἕνα σινδόνι, ἐπὶ τοῦ ὁποίου χύνουν αἱ γυναῖκες τοῦ σπιτιοῦ, ἐκτὸς τῆς μνηστῆς, ψημένο σιτάρι. Μερικοὶ νέοι τὸ κοπανίζουν, κατὰ τρόπον ὥστε οἱ κόκκοι νὰ σχισθοῦν εἰς δύο καὶ κατόπιν τὸ ἀναμειγνύουν μὲ τὸ περιεχόμενον ἑνὸς μεγάλου καζανίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐβράσθη ἀρνήσιο κρέας κομμένο εἰς μεγάλα τεμάχια, τόσον δὲ πολὺ βρασμένο, ὥστε τὸ κρέας νὰ πίπτῃ ἀπὸ τὰ κόκκαλα. Μετὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ρεσιοῦ, αἱ γυναῖκες ἐπιδίδονται εἰς τὸ «γέμωσμαν τοῦ κρεββαδκιοῦ» τῶν μελλονύμφων. Γεμίζουν τὸ στρῶμα μὲ μαλλί, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ παρόντες ρίπτουν χαλκᾶ ἢ ἀργυρᾶ νομίσματα, τὸ ράπτουν καὶ τὸ στολίζουν εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας μὲ κορδέλλας καὶ σταυρούς. Ἅμα τελειώσῃ τὸ ράψιμο τοῦ στρώματος, κυλίονται ἐπ' αὐτοῦ μικρὰ παιδάκια, τὰ ὁποῖα κάμνουν «τοῦμπες» καὶ «κουντρουμπέλες». Πιστεύεται δηλαδὴ ὅτι, ὅπως τὰ ριφθέντα νομίσματα θὰ φέρουν εἰς τοὺς νεονύμφους χρήματα, οὕτω καὶ μὲ τὸ κύλισμα τῶν παιδιῶν θὰ ἔλθῃ εὐτοκία. Ἕνας ἐκ τῶν πολλῶν κουμπάρων ἐν τέλει σηκώνει τὸ στρῶμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, τὸ περιφέρει γύρο ὑπὸ τὰς ἐπευφημίας καὶ τὰ χειροκροτήματα τῶν παρισταμένων καὶ τὸ τοποθετεῖ κατόπιν εἰς τὸ νυμφικὸν δωμάτιον. Τὸ πρωῒ τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου ὁ μνηστὴρ ξυρίζεται καὶ ἐνδύεται διὰ τὴν ἑορτήν, ἐνῷ ἡ πρώτη κουμπάρα κάμνει τὸ λουτρὸ τῆς νύμφης, καὶ κατόπιν τὴν στολίζει καὶ τὴν ἐνδύει. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου γίνεται ἡ ἱεροτελεστία, ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη πηγαίνουν χωριστά, ἕκαστος μὲ τοὺς γονεῖς του καὶ τοὺς κουμπάρους του καὶ τὴν νεολαίαν τῆς πομπῆς. Εἰς μερικὰ χωριὰ τὰ στέφανα τοῦ γάμου γίνονται ἀπὸ κλώνους ἐλαίας δεμένους μὲ χρυσὸν σπάγκον καὶ χρωματιστὰς κορ-

Digitized by Google

δέλλας. Μετὰ τὴν ἱεροτελεστίαν οἱ νεόνυμφοι ἐξέρχονται μαζὶ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ νύμφη δὲν πρέπει ἐπὶ δύο ἡμέρας νὰ σηκώσῃ τὸ κεφάλι ἀλλὰ πάντοτε νὰ εἶναι σκυμμένη. Αὐτὸ τὸ ὀνομάζουν οἱ Κύπριοι «καμάρωμα τῆς νύμφης», ἐνθυμίζει δὲ ἐν πολλοῖς τὴν παρ' ἀρχαίοις συνήθειαν, καθ' ἣν ἡ νύμφη παρέμενεν ἐπὶ δύο ἡμέρας κεκαλυμμένη διὰ πέπλου. Μόλις φθάσουν εἰς τὸ σπίτι, ὁ γαμβρὸς σπάζει ἕνα ρόδι, ἀπὸ τὸ ὁποῖον σκορπίζονται αἱ ρῶγες, ὡς σύμβολον γονιμότητος. Ἡ μητέρα τοῦ γαμβροῦ, εἰς πλεῖστα χωρία τῆς Μεσαορίας, ἀποκεφαλίζει κατόπιν παρουσίᾳ τῶν νεονύμφων καὶ τῶν κουμπάρων μίαν ὄρνιθα, ἐνῷ ὁ γαμβρὸς πατεῖ δυνατὰ τὸ πόδι τῆς νύμφης, τὴν ὁποίαν οὕτως εἰδοποιεῖ ὅτι πρέπει νὰ ὑπακούῃ πάντοτε, ἂν δὲν θέλῃ νὰ λάβῃ τὴν τύχην τῆς ὄρνιθος. Μετὰ τὸ γαμήλιον γεῦμα σηκώνονται τὰ τραπέζια διὰ νὰ ἀρχίσῃ ὁ χορὸς ἐν συνοδείᾳ μουσικῶν ὀργάνων (βιολιοῦ καὶ λαγούτου συνήθως). Οὐδεμία γαμήλιος τελετὴ εἶναι νοητὴ χωρὶς ᾄσματα. Διὰ τοῦτο ὅλοι σχεδὸν οἱ παριστάμενοι ἄνδρες τραγουδοῦν, πάντοτε ὅμως ἀνὰ εἷς μόνος (βλ. καὶ κατωτ. *Λαϊκὴ μουσικὴ καὶ χοροί*).

Σκηνὴ γάμου ἐν Ριζοκαρπάσῳ.

Πλεῖστα ἰδιότυπα ἔθιμα ἰσχύουν ἐπίσης παρὰ Κυπρίοις κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ παιδιοῦ. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς νήσου, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὅταν ἀναμένεται γέννησις, αἱ φίλαι, ἡ μήτηρ καὶ αἱ συγγενεῖς βουτοῦν εἰς τὸ κρασὶ ἕνα πελώριον κομμάτι βάτιν, δύο μέτρων μήκους, σημαίνει δὲ τοῦτο εὐχὴν νὰ γεννηθῇ ἀγόρι. Εἰς τὸ νεογέννητον ρίπτουν ἁλάτι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, διὰ νὰ γίνῃ ἔξυπνο. Εἰς τὰ χωρία ἡ βάπτισις γίνεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς τὰς πόλεις ὅμως κατ' οἶκον. Τὰ ἐνδύματα τοῦ βαπτιζομένου παιδιοῦ, ὅσον πτωχοὶ καὶ ἂν εἶναι οἱ γονεῖς του, πρέπει νὰ εἶναι ἀφόρετα. Δίδουν δὲ συνήθως οἱ χωρικοὶ τῆς Κύπρου εἰς τὰ νεοφώτιστα παιδία των ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ὀνόματα (Ἀχιλλεύς, Ἕκτωρ, Ἐπαμεινώνδας, Θεμιστοκλῆς, Ζήνων, Πηνελόπη, Ἀνδρομάχη, Μεθάρμη κ. ἄ.). Ἡ «κουμπαριὰ» ἐν Κύπρῳ ἔχει μεγάλην κοινωνικὴν σημασίαν. Οἱ εἰς τὰς πόλεις τῆς νήσου ζῶντες ἔμποροι, ἰατροί, πολιτικοί, βουλευταί, καθὼς καὶ οἱ ἡγούμενοι ἀκόμη τῶν μονῶν, ἐπιδιώκουν διὰ τῆς «κουμπαριᾶς» νὰ ἐξασκοῦν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν χωρικῶν. Οἱ χωρικοὶ σκέπτονται πολὺ πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ τέκνου των εἰς ποῖον νὰ τὸ δώσουν νὰ τὸ βαπτίσῃ. Τοῦτο δέ, διότι ἡ κουμπαριὰ δημιουργεῖ ὡρισμένας ὑποχρεώσεις, τῶν ὁποίων δὲν ἐπιτρέπεται παράβασις. Οἱ διὰ κουμπαριᾶς συνδεόμενοι καὶ αἱ οἰκογένειαί των βοηθοῦνται ἀμοιβαίως εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις τοῦ βίου, συνεργάζονται καὶ συσκέπτονται. Αἱ δὲ ἀμφοτέρωθεν ὑπηρεσίαι ὁδηγοῦν εἰς μίαν πατριαρχικὴν συνεννόησιν, ἥτις, ὅταν εἶναι εἰλικρινής, προσδίδει εἰς τὸ ἔθιμον τῆς κουμπαριᾶς ἐξαίρετον ὅλως ἠθικὴν καὶ πρακτικὴν ἀξίαν.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ σχέσις μεταξὺ κουμπάρου καὶ ἀναδεκτοῦ εἶναι τοιαύτη, ὥστε ὁ ἀνάδοχος τῶν πόλεων, πλουσιώτερος ὢν τοῦ χωρικοῦ βαπτιστικοῦ του καὶ ἔχων συνήθως κτήματα εἰς τὸ χωρίον τοῦ τελευταίου, ἐμπιστεύεται τὴν ὅλην σχεδὸν φροντίδα καὶ διαχείρισιν τῶν κτημάτων αὐτῶν εἰς τὴν ἐντιμότητα τοῦ κουμπάρου καὶ τοῦ βαπτιστικοῦ. Ὁ κουμπάρος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀμείβει τὴν ἐργασίαν των, δανείζει εἰς αὐτοὺς χρήματα καὶ γενικῶς τοὺς παρέχει πᾶσαν δυνατὴν εὐκολίαν.

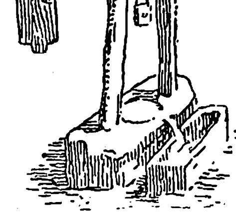

Κυπριακὸν ἐλαιοπιεστήριον.

Ἡ κυπριακὴ νεότης τιμᾷ πάντοτε τὸ γῆρας. Εἶναι σχεδὸν νόμος παρὰ τοῖς Κυπρίοις ἡ κοινωνικὴ αὐτὴ ἀρχή. Καὶ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ χωρία τῆς νήσου οἱ γέροντες, οἱ ἔχοντες ἀνάγκην βοηθείας, εὑρίσκουν πάντοτε ἀρωγὴν χωρὶς κἂν νὰ τὴν ζητοῦν, ὅλοι δὲ εἶναι πρόθυμοι νὰ τοῖς παράσχουν μικρὰς ἐκδουλεύσεις ἢ φιλεύματα (καπνόν, τροφὴν κλπ.).

Ἡ φιλοξενία ἀφ' ἑτέρου τῶν Κυπρίων εἶναι ἀσύγκριτος. Οἱ ξένοι οἱ μεταβαίνοντες ἰδίως εἰς χωρία τυγχάνουσιν ἐξαιρετικῆς περιποιήσεως, ὁ δὲ μουχτάρης τίθεται προθύμως εἰς τὴν διάθεσίν των, διὰ νὰ παράσχῃ κάθε πληροφορίαν καὶ κάθε διευκόλυνσιν. Ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ τὸν μουχτάρην ἀρχαί,—οἱ ἀζᾶδες καὶ ἡ γεροντία—εἶναι πρόθυμοι πάντοτε νὰ τὸν ἐξυπηρετήσουν εἰς ὅ,τι ἤθελε χρειασθῆ.

Οἶκος, ἔπιπλα καὶ σκεύη. Ἀπὸ τὴν σπουδὴν τοῦ σημερινοῦ χωρικοῦ κυπριακοῦ σπιτιοῦ καταφαίνεται ὅτι διετηρήθη ἐν αὐτῷ καθαρώτατα ὁ τύπος, ὄχι μόνον τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς παλαιοτέρας αἰγαιακῆς λαϊκῆς οἰκίας.

Ὁ τύπος τῆς συνήθους κατοικίας τοῦ Κυπρίου χωρικοῦ, οἷος σήμερον ἐμφανίζεται καὶ ἀπὸ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων ὑπῆρξεν, εἶναι τὸ σπίτι μὲ ἕνα δωμάτιον. Πρὸ τοῦ τοίχου τῆς εἰσόδου κατασκευάζεται, μαζὶ μὲ τὴν «ἐξώπορταν», ἕνα ὑπόστεγον, πολλάκις ἐκ κλάδων δένδρων καὶ πρασινάδας, προφυλάσσον τοὺς ἐνοίκους ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων· καλεῖται δὲ τοῦτο κοινῶς «καλύφη» (καλύβα). Ἀντ' αὐτοῦ ἐγείρεται συνήθως ὁ περίεργος κυπριακὸς «ἡλιακός», στενὸς καὶ βασταζόμενος ἀπὸ τῶν τοίχων τῆς πλευρᾶς τοῦ σπιτιοῦ. Ὅταν οὗτος εἶναι πλατύτερος, συγκρατεῖται καὶ ἀπὸ δύο ἢ καὶ περισσοτέρων ξυλίνων ἢ λιθίνων στύλων, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ στέγη του. Πρὸ τοῦ ἡλιακοῦ ἐκτείνεται ἡ αὐλή, ἥτις κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελεῖ καὶ κατάφυτον κηπάριον.

Κυπριακὸν μαγγανοπήγαδο, τὸ κοινῶς παρὰ Κυπρίοις καλούμενον «ἀλακάτι», ἐν Ριζοκαρπάσῳ.

Τὰ κυπριακὰ χωρικὰ σπίτια εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πλινθόκτιστα, ἐξαιρέσει ὡρισμένων ὀρεινῶν χωρίων, ὅπου εἶναι λιθόκτιστα. Τὸ δῶμα(ν) καὶ μέχρι σήμερον εἶναι συνήθως ἀπὸ χῶμα. Αἱ δὲ στέγαι ἢ γίνονται ἐντελῶς ὁριζόντιαι ἢ μὲ ἐλαφρὰν κλίσιν. Ἡ ὀροφὴ τοῦ δωματίου, σύγκειται ἐκ πυκνῶς τοποθετημένων ἀπὸ τοῦ ἑνὸς τοίχου μέχρι τοῦ ἄλλου ξυλίνων δοκῶν (συνήθως ἐκ πεύκης, κυπαρίσσου κ. τ. τ.). Τὰ μεταξὺ αὐτῶν κενὰ πληροῦνται διὰ καλάμων ἢ κλάδων δένδρων, ἐπὶ τοῦ ὑποβάθρου δὲ τούτου ρίπτεται ἀργιλλῶδες χῶμα ἀνάμεικτον μετ' ἀχύρου, εἰς στρῶμα πάχους ½—1 μέτρου. Τὸ χῶμα πιέζουν κατόπιν διὰ ξυλίνων «βαρειῶν» ἢ λιθίνων κυλίνδρων. Πολλάκις, ἕνεκεν τοῦ ἐν τῷ χώματι προστιθεμένου ἀχύρου, μεθ' οὗ συμπαρασύρονται σπόροι σιτηρῶν, ἄλλων φυτῶν ἢ ἀνθέων τοῦ ἀγροῦ, βλαστάνουν μετὰ τὴν βροχήν, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἄνοιξιν, ποικιλόχρωμα ἄνθη, ἅτινα ἐὰν δὲν ἐκβληθοῦν ἐνωρὶς δίδουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν δωμάτων μορφὴν ἀνθώνων. Τοῦτο ὅμως γίνεται ἀφορμὴ σχηματισμοῦ ρωγμῶν μεταξὺ τοῦ χώματος, προκαλουσῶν τὴν εἴσοδον τῶν ὑδάτων ἐν ὥρᾳ βροχῆς. Ὑπεράνω τῆς κυρίας θύρας εἶναι συνήθως μικρὸν παράθυρον, καὶ τοῦτο ἐκ παλαιᾶς παραδόσεως, ἡ δὲ πολλάκις παρουσιαζομένη γοτθικὴ μορφὴ τῶν ἀψίδων ἐκληρονομήθη προφανῶς ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος (ἐποχὴ Λουζινιὰν καὶ ἑνετοκρατίας).

Τὰ περισσότερα τῶν κυπριακῶν σπιτιῶν εἶναι «κατώγεια» (ἰσόγεια), ἐνίοτε δὲ ἄνωθεν αὐτοῦ προστίθεται καὶ ἕνα ἄλλο δωμάτιον, τὸ καλούμενον «ἀνώγειον».

Ὁ Freiherr von Lichtenberg, ἐν πραγματείᾳ του περὶ Ἰωνικοῦ ρυθμοῦ (Λειψίᾳ 1909), λέγει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ κυπριακοῦ σπιτιοῦ: «Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων παραδειγμάτων — γράφει —ἐξέλεξα ἕνα καφενεῖον ἐν Ἀμμοχώστῳ τῆς Κύπρου, διότι τοῦτο, ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων, ἀποτελεῖ περίτρανον παράδειγμα συνεχείας τῆς παναρχαίας αἰγαιακῆς οἰκοδομικῆς ἐν Κύπρῳ. Ἐν αὐτῷ βλέπει τις καθαρῶς διατηρούμενον εἰς τὰς δεξιὰν καὶ μεσαίαν στήλας, τὰς ὑποβασταζούσας τὴν στέγην τοῦ καφενείου, τὸ αἰγαιακὸν κιονόκρανον. Τὸ δὲ ὅλον σχεδιάγραμμά του, μὲ ἕνα μεγάλον ἐσωτερικὸν χῶρον καὶ μὲ τὸ ὑπὸ στηλῶν ὑποβασταζόμενον προπύλαιον, παρουσιάζει σαφῆ ὁμοιότητα πρὸς τὸ σχέδιον τῶν παλαιῶν αἰγαιακῶν παλατιῶν. Αἱ στρογγύλαι ξύλιναι στῆλαι, αἱ κρατοῦσαι τὴν ἐκ χώματος στέγην, ἐνθυμίζουν τόσον τὴν στήλην τῆς πύλης τῶν Λεόντων, ὅσον καὶ τὸ ἀνάκτορον τῆς Τίρυνθος. Τὰ ξύλινα ἐπιστύλιά των ἔχουν τὴν θέσιν, ἣν κατόπιν ἔλαβον τὰ πραγματικὰ κιονόκρανα. Τὰ δὲ παράθυρα ἔχουν τὴν ἰδίαν μορφὴν καὶ τὰς ἰδίας διακοσμήσεις μὲ τὰ παράθυρα τῶν τριῶν χιλιάδων πρὸ Χριστοῦ ἐτῶν».

Ἐντὸς τοῦ δωματίου, καὶ κατὰ τὴν ἀριστερὰν ἢ δεξιὰν γωνίαν, κτίζεται συχνὰ—πάντοτε δὲ εἰς τὰ ὀρεινὰ χωρία — ἡ ἑστία, «νιστιὰ» ἢ «τσιμινιὰ» κοινῶς καλουμένη, δι' ἧς ἡ χωρικὴ ἀντικαθιστᾷ τὸ μαγειρεῖον τῶν πόλεων. Τὰ φιλόξενα χωρικὰ σπίτια διατηροῦν σχεδὸν πάντοτε ἀναμμένην τὴν φωτιὰν τῆς «νιστιᾶς» των. Ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τῶν τοίχων ἀφίνουν πάντοτε μικροὺς χώρους, εἶδος θυρίδων, ἐντὸς τῶν ὁποίων τοποθετοῦν διάφορα αὐτῶν σκεύη. Αἱ καθέκλαι, τὸ τραπέζι, τὸ κρεββάτι, ἕνα σεντούκι, ἢ ἑρμάριον ἄλλοτε, καὶ μερικαὶ εἰκόνες, ἢ ἔγχρωμα καλάμινα πινάκια ἐπὶ τῶν τοίχων, ἀποτελοῦν συνήθως τὴν ἐπίπλωσιν τοῦ κοινοῦ χωρικοῦ σπιτιοῦ.

Λαϊκὴ ἐνδυμασία. Ἡ ἐνδυμασία τῶν Κυπρίων χωρικῶν ὁμοιάζει ἐν πολλοῖς μετὰ τῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἢ μᾶλλον πρὸς ἐκείνην, ἣν πρὸ πεντηκονταετίας ἔφερον οἱ ζῶντες ἐν Αἰγύπτῳ, Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει. Ἐξ ἄλλου ὅμως ἡ κυπροελληνικὴ ἐνδυμασία ἔχει πλείστας τοπικὰς παραλλαγάς.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας οἱ Κύπριοι προεστοὶ ἐφόρουν φέσι, οἱ δὲ λοιποὶ κάτοικοι φέσι ἐπίσης ἀλλὰ μὲ περικάλυμμα ἢ μὲ μαντήλι. Ἐν Καρπασίᾳ καὶ μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ φεσιοῦ, οἱ χωρικοὶ φοροῦν ἄσπρην βαμβακερὴν κάππαν, προσομοιάζουσαν κατὰ τὴν μορφὴν καὶ μέγεθος πρὸς τὸ φέσι.

Ἐλαιόμυλος.

Ἡ καθημερινὴ ἐνδυμασία τοῦ Κυπρίου χωρικοῦ εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ἑορτινήν του· ἡ δὲ ἀμφίεσις τοῦ γαμβροῦ ὁμοία μὲ τὴν πλουσίαν κυριακάτικην, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι εἶναι περισσότερον περιποιημένη. Τὰ θερινὰ ἐνδύματα

Digitized by Google

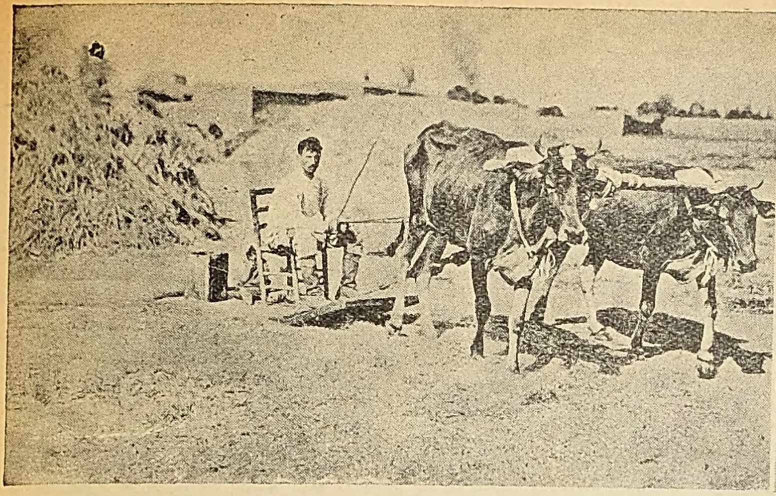

Ἀλώνισμα με βόδια.

Στὴ βρύση.

Χωρικαὶ τῆς ἐπαρχίας Μεσαορίας νήθουσαι.

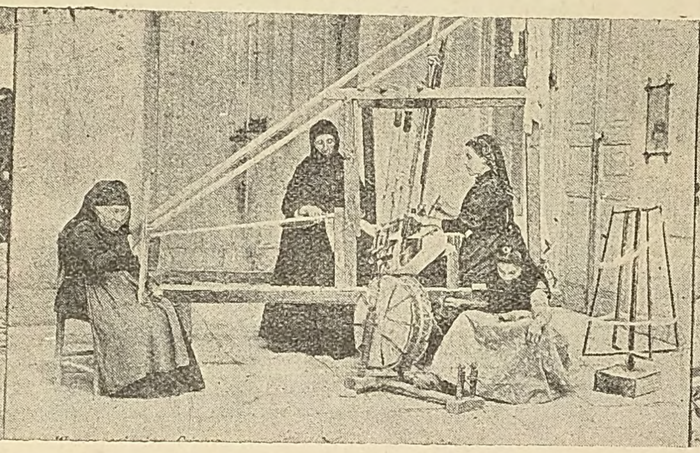

Ἀργαλειὸς τῶν πόλεων.

Χωρικὸς τορνάρος.

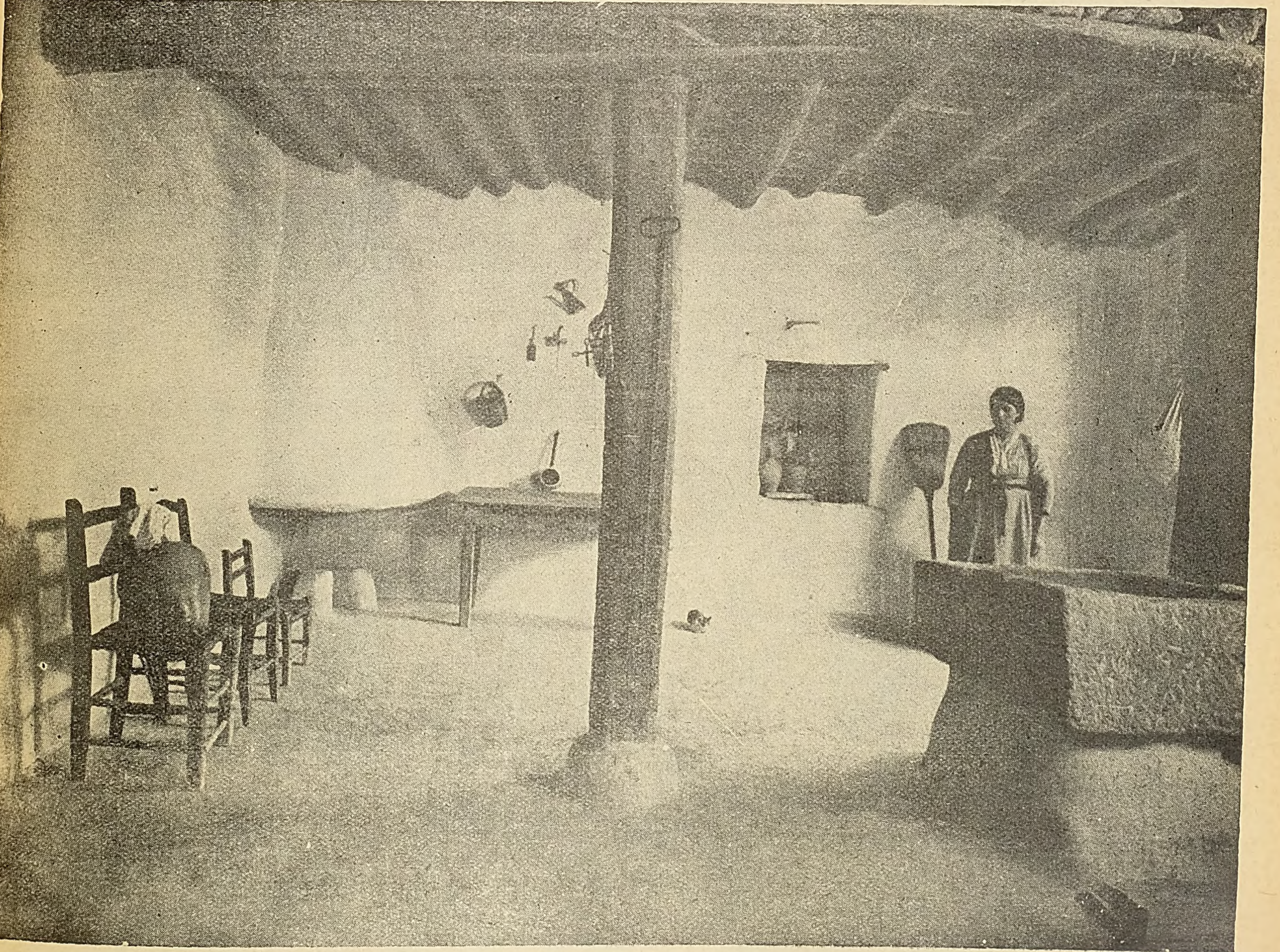

Τὸ ἐσωτερικὸν κυπριακοῦ σπιτιοῦ. Ἡ «νιστιὰ» (ἑστία) εἰς τὴν γωνίαν ἀριστερά.

Digitized by Google

εἶναι λεπτότερα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνοικτοτέρου χρώματος, τὰ δὲ χειμερινὰ βαθύτερα καὶ παχύτερα. Τὸ ἑορτινὸν ὑποκάμισον εἶναι συνήθως μεταξωτὸν ἢ βαμβακομέταξον, μὲ φαρδυὰ μανίκια, ὄχι σπανίως στολισμένα μὲ δαντέλλας.

Ἡ βράκα, γενικὸν σχεδὸν ἔνδυμα ὅλων τῶν χωρικῶν τῆς Κύπρου, πρέπει νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν πολύπτυχος. Ὅσον περισσότερον ὕφασμα ἔχει, τόσον περισσότερον κομψὸς ἢ ἀνωτέρας τάξεως εἶναι ἐκεῖνος ποῦ τὴν φορεῖ. Οἱ Κύπριοι χωρικοὶ ἀναγκάζονται νὰ βαδίζουν ἀργά, διότι ἡ μέχρι σχεδὸν τοῦ ἐδάφους φθάνουσα σακκοῦλα τῆς βράκας, ἡ «βάκλα», ὅπως τὴν ὀνομάζουν, κινεῖται ὡς βαρὺ φορτίον δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ δυσκολεύει τὸ ταχὺ βάδισμα καὶ τὸ τρέξιμον. Διὰ τὸν γάμον ἡ βράκα εἶναι μαύρη, διὰ τὸν χειμῶνα κυανῆ, τὸ θέρος δὲ εἰς πολλὰ μέρη τῆς νήσου φοροῦν καὶ λευκὴν βράκαν. Ὑπὲρ τὸ ὑποκάμισον ὁ χωρικὸς τῆς Κύπρου φέρει εἶδος χρωματιστοῦ γιλέκου, τὸ «σκλαβούνικον» ἢ «ζιμπούνιν», οὗτινος ὁ χρωματισμὸς εἶναι κατὰ τόπους διάφορος· διάφορον εἶναι ἐπίσης κατὰ τόπους καὶ τὸ κόψιμον καὶ σχέδιον αὐτοῦ. Διὰ τὸν γάμον τὸ «ζιμπούνιν» εἶναι βελούδινον μὲ πολλὰς σειρὰς κομβίων ἐπὶ τοῦ στήθους. Γύρω ἀπὸ τὴν μέσην του ὁ χωρικός, διὰ νὰ συγκρατῇ τὴν βράκαν, περιτυλίσσει μακρὰν ταινίαν ἐκ βαμβακεροῦ ἢ μαλλίνου, ἐνίοτε δὲ καὶ μεταξωτοῦ ὑφάσματος, τὴν καλουμένην «ζῶστραν» ἢ «βρακοζώνην». Τὸ μῆκος τῆς λωρίδος αὐτῆς ὑπερβαίνει πολλάκις τὰ τέσσαρα μέτρα, τὸ δὲ πλάτος της φθάνει καὶ μέχρις ἑνὸς μέτρου ἐνίοτε. Εἰς τὴν ζώνην του ὁ χωρικὸς βάζει τὰ σιγάρα του, τὸ μανδήλι, τὸ μαχαίρι του, κάποτε δὲ καὶ τὰ μικρά του ψώνια. Φορεῖται δὲ ἡ κυπριακὴ βράκα κατὰ κανόνα μὲ «ποδίνες», ὑψηλὰ δηλαδὴ ὑποδήματα, παρόμοια πρὸς τὰ τῶν Κρητικῶν βρακάδων. Ζακέττες ἀνδρικαὶ ὑπάρχουν μετὰ καὶ ἄνευ χειρίδων, ἄλλαι ἀπεστρογγυλωμέναι πρὸς τὰ ἐμπρός ἄλλαι δὲ ἴσαι, κουμβώνουσαι στερεώτερον Τὸν χειμῶνα φοροῦνται καὶ ζακέτται μάλλιναι φοδραρισμέναι μὲ δέρματα ζῴων, αἱ λεγόμεναι «καπόττες». Πάντα τὰ ἀνδρικὰ ταῦτα ἐνδύματα δὲν ἔχουν ποτὲ ζωηρὰ κτυπητὰ χρώματα, εἰς δὲ τοὺς ὀρεινοὺς εἶναι κατὰ κανόνα βαθύχροα.

Μία γραφικὴ συνήθεια τῶν Κυπρίων χωρικῶν εἶναι νὰ περιβάλλωνται ἐν καιρῷ χειμῶνος, πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ψύχους, ἀπαράλλακτα ὅπως οἱ Βεδουῖνοι, μὲ σινδόνια μάλλινα, συνήθως λευκά, ἀλλὰ καὶ ποικιλόχρωμα πολλάκις.

Αἱ χωρικαὶ γυναῖκες ὅλαι, ἀλλὰ καὶ αἱ περισσότεραι τῶν γυναικῶν τῶν πόλεων, φοροῦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μανδήλια καὶ καλύπτρας. Κοσμήματα δέ, χάλκινα, ἐπάργυρα, ἀργυρᾶ, ἐπίχρυσα καὶ χρυσᾶ, μεταξωτὰ καὶ βαμβακερά, ποικιλοχρώμως κεντημένα, ταινίαι μετώπου μὲ κεντητὰς παραστάσεις ἀνθέων ἢ ζῴων κλπ., εἶναι λίαν προσφιλῆ διὰ τὴν Κυπρίαν χωρικὴν στολίδια. Τὴν καλύπτραν φοροῦν ὑπὲρ τὸ μαντήλι, εἴτε πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ἡλίου, εἴτε καὶ ὡς στολισμὸν διὰ τὴν ἐκκλησίαν, δι' ἑορτὰς καὶ γάμους. Πολλάκις τὸ μαντήλι σκεπάζει, ὅπως καὶ εἰς τὰς Ὀθωμανίδας, ὅλον σχεδὸν τὸ πρόσωπον.

Αἱ Κυπριώτισσαι ἀγαποῦν τὰ σκουλαρίκια καὶ κατὰ προτίμησιν τὰ μεγαλυτέρου σχήματος. Ἀτυχῶς τὰ εὐρωπαϊκὰ κοσμήματα τοῦ εἴδους τούτου ἐκτοπίζουν ὁλονὲν τὰ ὡραῖα διὰ τὴν ἰδιορρυθμίαν των παλαιὰ ἀργυρᾶ ἐνώτια. Ἡ Κυπριώτισσα, μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν κρεμᾷ εἰς τὸν λαιμόν της μακρὰς ἁλυσίδας καὶ φυλακτὰ καὶ στολίζει τὸ στῆθός της μὲ πολυειδεῖς καρφίδας. Αἱ πλούσιαι χωρικαὶ ἔφερον καὶ φέρουν ἀκόμη κατὰ τὰς ἑορτινὰς ἡμέρας εἰς τὸν λαιμόν των ἁλύσεις ἀπὸ εἴκοσι καὶ περισσότερα «κωνσταντινᾶτα», ὅσον δὲ περισσότεραι εἶναι αἱ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τῆς Κυπρίας ἁλυσίδες, τόσον ἀνωτέρα δηλοῦται ἡ κοινωνική της τάξις καὶ ἡ περιουσιακή της κατάστασις. Πολλάκις διὰ νὰ αὐξηθῇ ἡ ἐντύπωσις ἢ διὰ νὰ ἀναπληρωθῇ ἡ ἔλλειψις ἀργυρῶν κοσμιμάτων, αἱ χωρικαὶ κρεμοῦν ἁλυσίδας ἀπὸ ὑάλινα μαργαριτάρια. Τὰ δὲ ποικιλόχρωμα ὑάλινα βραχιόλια, παρὰ τὰ ἀργυρᾶ τοιαῦτα, εἶναι πολὺ συνηθισμένος κόσμος

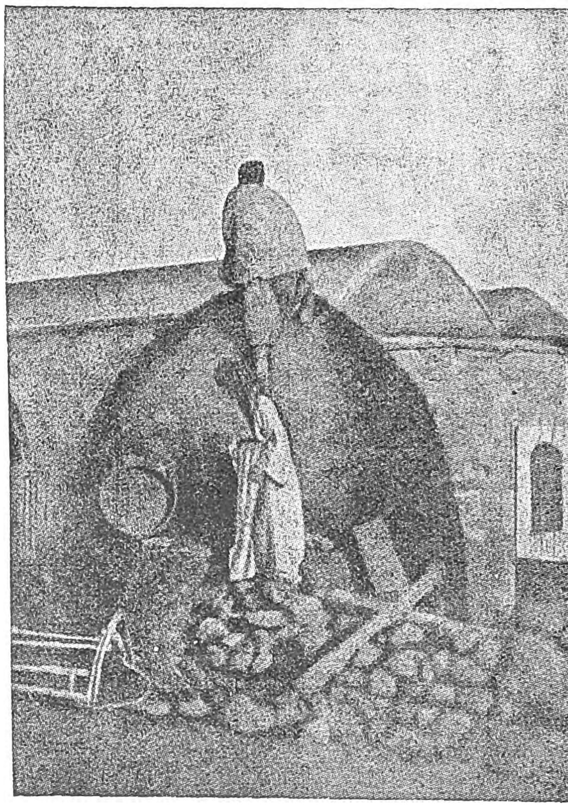

Σιταποθήκη τοῦ μοναστηρίου τῆς Ἐλεούσης.

Ἡ καθημερινὴ ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν ἑορτάσιμον. Τὸ καθημερινὸν χονδρὸν βαμβακερὸν λευκὸν ὑποκάμισον τὸ ὑφαίνει μόνη της ἡ χωρική, σπανίως δὲ ἀγοράζει πανὶ ἀπὸ τὰς ἀγοράς. Διὰ τὰ ἑορτινὰ ὅμως καὶ τὰ νυμφικὰ ὑποκάμισα μεταχειρίζονται ἐκτὸς τῶν βαμβακερῶν καὶ χρωματιστὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα ἢ βαμβακομέταξα ἐγχώρια, τὰ ὁποῖα ὑφαίνουν γυναῖκες, αἵτινες πολλάκις καλλιεργοῦσιν αἱ ἴδιαι καὶ τὴν μέταξαν, ὅπως εἰς τὴν Πάφον καὶ ἀλλαχοῦ. Φοροῦνται δὲ τὰ ὑποκάμισα μακρύτατα καὶ μὲ μακρὰ ἐπίσης καὶ φαρδειὰ μανίκια, στολισμένα μὲ διάφορα εἴδη λινῶν καὶ μεταξωτῶν δαντελλῶν. Αἱ γυναῖκες ὡρισμένων διαμερισμάτων φοροῦν πάντοτε «βρακιὰ ἢ σαλβάρια», τῶν ὁποίων τὸ χρῶμα διαφέρει κατὰ τόπους. Αἱ χωρικαί, ἐπὶ παραδείγματι, τῆς Μεσαορίας προτιμοῦν τὰ λευκά, ἀπὸ τὰ ἐρυθρὰ σαλβάρια τῶν χωρικῶν τῆς Πάφου. Ἐπὶ τοῦ προσθίου μέρους τῶν σαλβαριῶν ἐπιρράπτουν συνήθως μεγάλα βαμβακερὰ χρωματιστὰ καὶ κεντημένα τεμάχια ὑφάσματος, στολισμένα μὲ χάνδρες, βαθέος ἐρυθροῦ ἢ κυανοῦ χρώματος, μετὰ παρεμβολῆς καὶ λευκῶν τοιούτων. Εἶναι δὲ τὰ σαλβάρια, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μακρά, φθάνοντα μέχρι τῶν μαύρων, μὲ ποικιλοχρώμους ραφάς, ὑποδημάτων.

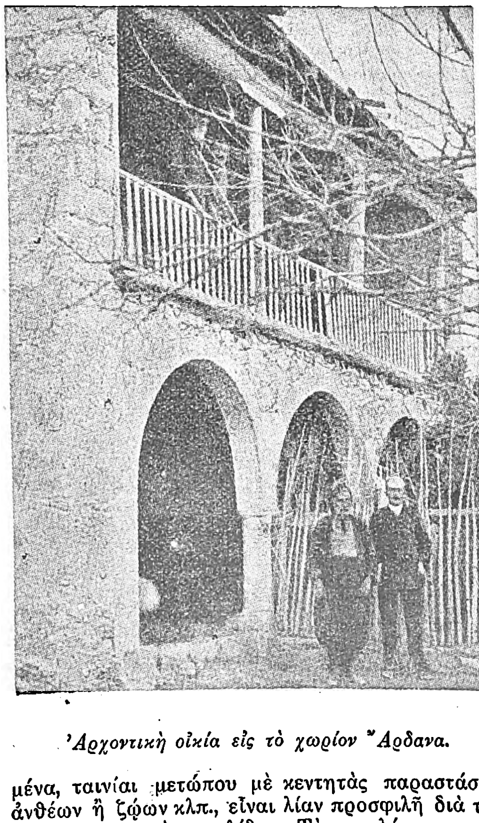

Ἀρχοντικὴ οἰκία εἰς τὸ χωρίον Ἄρδανα.

Πολὺ συνηθίζεται ἀπὸ τὰς Κυπρίας ἕνα ἐντελῶς κλειστὸν φόρεμα, παλαιᾶς μόδας καὶ ἀρχαϊκῆς φόρμας, μὲ ὑψηλὰ τοποθετημένην τὴν μέσην, καλούμενον «ρόμπα». Προφανῶς καὶ ἡ λέξις καὶ τὸ φόρεμα, ἂν καὶ τὸ κόψιμόν του μετεβλήθη μὲ τὴν παρέλευσιν τῶν αἰώνων, παρελήφθη ἢ ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς ἢ ἐκ τῆς ἑνετικῆς ἐποχῆς. Συνηθίζεται ἐπίσης καὶ ἡ σκοῦρα φαρδειὰ φοῦστα, φορουμένη μὲ κοντὴν ἢ καὶ μακρὰν ζακέταν. Ὡ ἐπανωφόρι αἱ Κυπριώτισσαι χωρικαί, ἰδίως αἱ τῆς περιφερείας τοῦ Ριζοκαρπάσου, ἔχουν ἕνα πολύπτυχον κοντὸν σάκον, ἀπεστρογγυλωμένον πρὸς τὰ κάτω ἐμπρόσθια μέρη, τὸν ὁποῖον φοροῦν ἰδίως ὅταν πρόκειται νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἄλλο ἰδιότυπον κυπριακὸν γυναικεῖον ἔνδυμα εἶναι ἡ «σάρκα», μὲ τὸ τετράγωνον ἐπιστήθιον (πλαστρόν), κατασκευαζομένη ἀπὸ παχὺ βαμβακερὸν ἢ καὶ ἀπὸ μεταξωτὸν ὕφασμα, στολισμένον μὲ ἐπίχρυσα ἀργυρᾶ κορδόνια καὶ σχέδια φύλλων καὶ ἀραβουργημάτων. Εἰς ὀλίγον παλαιοτέραν ἐποχὴν ἡ «σάρκα» ἀνῆκεν εἰς τὸν στολισμὸν τῆς νύμφης, ἥτις καὶ τὴν ἔφερε διὰ πρώτην φορὰν τὴν ἡμέραν τῶν γάμων της. Ὑπ' αὐτὴν ἐφόρει τὴν πολύπτυχον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κοκκινωπὴν βαμβακερὴν νυμφικὴν φοῦσταν, ἥτις ἕνεκα τοῦ χρώματός της ὠνομάσθη καὶ «ρουτσσέττιν», ἴσως ἐκ τοῦ γαλλικοῦ «rouge». Ἐκρατεῖτο δὲ ἡ φοῦστα εἰς τὴν ὀσφὺν διὰ τῆς ἰδιοτύπου κυπριακῆς γυναικείας ζώνης. Σήμερον ὅμως ἡ σάρκα καὶ τὸ ρουτσσέττιν ἐξηφανίσθησαν ἐντελῶς σχεδὸν ἀπὸ τὴν περιβολὴν τῶν Κυπρίων γυναικῶν, σπανίως δὲ συναντῶνται εἴς τινας γραίας τῆς νήσου.

Αἱ ζῶναι τῶν Κυπριωτισσῶν ἀποτελοῦνται συνήθως ἀπὸ στερεὸν ὕφασμα, διακέντητον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ φέρουν διπλῆν μεταλλίνην πόρπην, ἀργυρᾶν συνήθως ἢ ἐπίχρυσον, ἁπλῆν ἢ μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις. Εἰς ἄλλας σπανίας περιπτώσεις συνίστανται ἀπὸ μετάλλινα τετράγωνα, τοποθετημένα ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος τῆς ζώνης. Εἰς τὰς πόρπας τῆς ζώνης τῶν πλουσίων γυναικῶν συναντᾷ τις καὶ πρόσθετα στολίσματα, ἁλυσίδας, μετάλλινα κρόσσια κλπ.

Εἴς τινα διαμερίσματα τῆς νήσου, ἰδιαίτατα δὲ εἰς τὸ τῆς Τυλλιριᾶς, ὅπου ὁ μελετητὴς εὑρίσκει διατηρουμένας τὰς ἀρχαιοτέρας παραδόσεις, μέσα εἰς τὴν χαρακτηριστικὴν διὰ τοὺς κατοίκους τοῦ διαμερίσματος τούτου ρυπαρότητα καὶ τὰ κακοκτισμένα καὶ κακοδιατηρημένα σπίτια των, ἀπαντᾶται καὶ ἡ ἀρχαιοτέρα γυναικεία κυπριακὴ ἀμφίεσις. Ἐνταῦθα αἱ γυναῖκες δὲν φοροῦν συνήθως φοῦσταν, ἀλλὰ τὴν ἀντικαθιστοῦν μὲ ἕνα μεγάλο τετράγωνο σταχτὶ ἢ μπλὲ βαμβακερὸ πανί, τὸ ὁποῖον τυλίσσουν ἐπάνω ἀπὸ τὸ ὑποκάμισον, γῦρο ἀπὸ τὸ σῶμά των μέχρι τοῦ ἀστραγάλου.

Εἰς τὴν καθημερινὴν χωρικὴν ἐνδυμασίαν τῶν γυναικῶν προσθετέα καὶ τὰ ὑψηλὰ ὑποδήματα, οἱ «ποδῖνες», εἰς τὰ καττύματα τῶν ὁποίων, διὰ νὰ ἀντέχουν περισσότερον, προσθέτουν μεγάλα σιδηρὰ καρφιά. Κυριακάτικα καὶ γιορτινὰ ὑποδήματα τῆς Κυπριώτισσας χωρικῆς εἶναι τὰ «βερουτιανὰ» καλούμενα (εἶδος «μπότες»), κληθέντα οὕτως ἐκ τῆς Βηρυτοῦ, ἐξ ἧς τὸ πρῶτον εἰσήγοντο εἰς τὴν νῆσον. Κατὰ τοὺς σημερινοὺς ὅμως χρόνους οἱ Κύπριοι ὑποδηματοποιοὶ κατασκευάζουν ὄχι μόνον γυναικεῖα ὑποδήματα εὐρωπαϊκοῦ τύπου, ἀλλὰ καὶ ἀνδρικὰ τοιαῦτα. Εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς Πάφου αἱ χωρικαὶ φοροῦν ὑποδήματα ἀπὸ λεπτότερον δέρμα, ραμμένα μὲ κόκκινη κλωστή. Κάλτσες συνήθως φέρουν λευκὰς βαμβακεράς. Ἡ καθημερινή, τέλος, «ποδιὰ» τῆς οἰκοκυρᾶς καὶ τῶν ὑπηρετριῶν τῶν πόλεων, ἡ χρησιμεύουσα ὡς προφυλακτικὸν τῶν ἐνδυμάτων, λείπει συνήθως ἀπὸ τὴν χωρικὴν Κυπρίαν γυναῖκα. Μόνον ἡ μεταξωτὴ καὶ κεντημένη μὲ χρυσῆν κλωστὴν ποδιὰ φορεῖται κατὰ τὰς ἑορτάς.

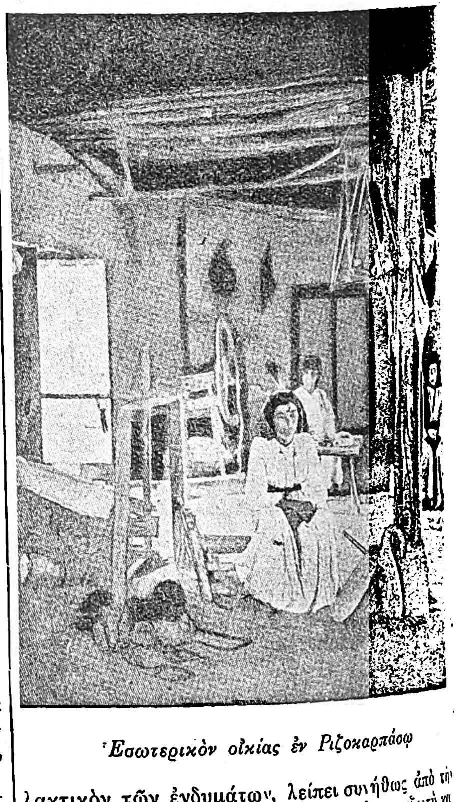

Ἐσωτερικὸν οἰκίας ἐν Ριζοκαρπάσῳ

Ἐὰν ἤθελέ τις νὰ κάμῃ μίαν συγκριτικὴν μελέτην ἐπὶ τῆς καθόλου ἐνδυμασίας τῶν Κυπρίων γυναικῶν τῆς σημερινῆς ἐποχῆς καὶ τῆς τῶν παλαιῶν ἀρχαίων προγόνων των, θὰ εὕρισκε καταπληκτι-

Digitized by Google

α) Ἑορτινὴ ἐνδυμασία τῆς Καρπασίας. β) Ἄνω: Ζακέττα κυπριακὴ (κοιν σάρκα). Κάτω: Φοῦστα κεκοσμημένη μὲ χάντρες. γ) Ἄλλη καρπασίτικη ἐνδυμασία

κὸν βαθμὸν ὁμοιότητος μεταξύ των. Οὕτως αἱ ἀμφιέσεις τῶν σημερινῶν γυναικῶν τῶν χωρίων, ἰδιαίτατα δὲ αἱ ἑορτιναί, ὁμοιάζουν πρὸς τὴν ἀμφίεσιν μιᾶς ἀρχαίας ἱερείας τῆς Κύπρου, ἑλληνοφοινικικῆς ἐποχῆς. Τὰ ἁπλᾶ ἢ διπλᾶ μαντήλια τῆς κεφαλῆς, οἱ κεκρύφαλοι, τὰ κρεμαστὰ σκουλαρίκια, δὲν διαφέρουν σχεδὸν εἰς τὸ σχῆμα καὶ τὴν κατασκευὴν ἀκόμη ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα τοιαῦτα. Τὰ ἐκ τριῶν, τεσσάρων ἢ καὶ περισσοτέρων σειρῶν περιδέραια, τὰ «χρυσᾶ», ὅπως σήμερον τὰ καλοῦν οἱ Κύπριοι, κρέμονται ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ φθάνουν μέχρι τῆς ζώνης πολλάκις, ἀποτελούμενα ἀπὸ τεχνητοὺς μαργαρίτας, λίθους, ἄργυρον ἢ χρυσόν. Τὸ ὡραιότερον κόσμημα ἀποτελεῖ ἓν τριγωνικὸν ἢ κυλινδρικὸν «φυλαχτό», ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιέχεται ἄλλοτε μὲν ἓν μαγικὸν ῥητὸν ἐπὶ χάρτου, ἄλλοτε δὲ κειμήλιον ἁγίου τινὸς τῆς νήσου, ἢ τεμάχιον τιμίου ξύλου ἐκ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ ἐξ Ἱερουσαλήμ. Πολλὰ ἀρχαῖα περίαπτα εὑρεθέντα κατὰ τὰς κατὰ καιροὺς ἀνασκαφάς, συγκρινόμενα πρὸς τὰ σημερινὰ φυλακτὰ τῶν Κυπρίων, εἶναι καθ'

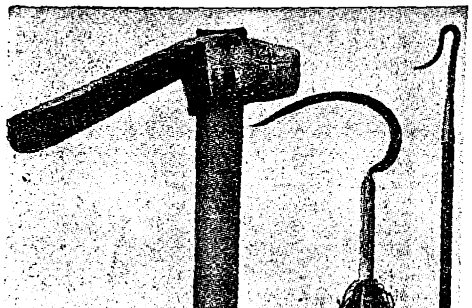

Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιᾶ: 1 καὶ 2) Σκεπάρνια μὲ διακοσμητικὰς παραστάσεις. 3) Ἀγροτικὸς δερμάτινος σάκκος (κοιν. παρὰ Κυπρίοις καλούμενος «βοῦργκα»). 4) Δρεπάνι. 5) Ὁλόκληρος ῥάβδος βοσκοῦ «τζυπόδιν».

ὅλα σχεδὸν ὅμοια. Ὁ στολισμὸς τῆς κεφαλῆς μὲ ἀστραπτούσας στεφάνας καὶ στέμματα, πολλάκις ἐκ χρυσοῦ ἢ ἀργύρου, ὁ κεφαλόδεσμος μὲ τὰ ἐπὶ τοῦ μετώπου χρυσοποίκιλτα ἢ ἀργυροποίκιλτα ταινιοπλέγματα ἢ μὲ φυσικὰ ἢ τεχνητὰ ἄνθη, ἡ καρφὶς («φουρκέτα») τῆς κόμης, ἡ ὁποία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀργυρᾶ καὶ ἔχει τὸ σχῆμα περιστερᾶς, ὀνομαζομένη ἐκ τούτου «πεζοῦνι», καὶ ὅταν ἀκόμη διαφέρει κατὰ τὸ σχῆμα, πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν καὶ σήμερον, ὅπως καὶ εἰς πολὺ παρῳχημένους χρόνους, τὸν ἐξέχοντα πολιτισμὸν τῆς Κυπρίας γυναικός.

Παιδιαὶ καὶ ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα. Εἰς τὰ χωρία τῆς Κύπρου συνήθης εἶναι κατὰ τὰς ἑορτὰς ἡ πάλη, τὸ «πάλλιωμαν», διεξαγομένη συνήθως ὑπὸ τοὺς ἤχους ὀργάνου, παίζοντος ἰδίους σκοπούς, τοὺς τοῦ «παλλιωμάτου» καλουμένους. Εἰς τὸν «μπάτσος-κλῶτσος» τῶν Κυπρίων, οἱ ἀντίπαλοι δὲν συμπλέκονται διὰ τῶν χειρῶν· ἕκαστος τῶν ἀντιμαχομένων ἔχει ὡς ὅριον τὴν μεταξύ των ὕσπληγγα καὶ πηδῶν ἐρρύθμως μέχρις ἐκείνης προσπαθεῖ νὰ κτυπήσῃ διὰ τῆς χειρὸς ἐπὶ τῆς παρειᾶς τὸν ἀντίπαλον, ἢ νὰ λακτίσῃ αὐτὸν ὅπου δήποτε τοῦ σώματος. Τὸ γύμνασμα τοῦτο δὲν συνηθίζεται πολὺ σήμερον ὡς λίαν ἐπικίνδυνον. Ὑπὸ τοὺς ἤχους ἐπίσης μουσικοῦ ὀργάνου γίνεται τὸ «παίξιμον τοῦ μαχαιριοῦ», εἰς τὸ ὁποῖον εἷς μόνος ὀρχούμενος καὶ κρατῶν μάχαιραν χειρονομεῖ δι' αὐτῆς καὶ σκιαμαχεῖ. Τὸ παιγνίδιον τοῦτο εἶναι συγγενὲς μὲ τὸ «παίξιμον τοῦ δρεπανιοῦ», ὅπερ ἰδίως συνηθίζεται κατὰ τὸ τέλος τοῦ θερισμοῦ. Οἱ δρεπανοφόροι περικυκλοῦντες τὸν θεριστέον σῖτον χορεύουν καὶ μετά τινος ῥυθμοῦ κόπτουν τοὺς στάχυς, φέροντες παιγνιωδῶς περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν τὸ δρέπανον. Τὸ «κηρύττιν» σήμερον ἐξέλιπε σχεδὸν παντελῶς ἀπὸ τὰ κυπριακὰ ἀγωνίσματα. Τοῦτο ἐγίνετο, καὶ ἐνιαχοῦ τῆς νήσου ἐξακολουθεῖ νὰ γίνεται, ὡς ἀκολούθως. Κατὰ τὸ τέλος τῆς πανηγύρεως, ἐμφανίζονται ἐπὶ καλπαζόντων ἵππων οἱ ἀθληταί, οἵτινες φέρουσιν ἀνὰ χεῖρας ἕκαστος δέσμην ῥάβδων ἀποληγουσῶν εἰς αἰχμήν. Τὰς ῥάβδους αὐτὰς ὀνομάζουν «κηρύττια» καὶ τὰς ῥίπτουν καθ' ὃν χρόνον τρέχουν ὁ εἷς κατὰ τοῦ ἄλλου. Οἱ ἱππεῖς, χωρισμένοι εἰς δύο ἀντιπάλους ὁμάδας, ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ καταδιώξουν τοὺς ἀντιπάλους ἢ νὰ ῥίψουν τὸ κηρύττιν των κατ' αὐτῶν μέχρις ἑνὸς σημείου, ἐκ τῶν προτέρων καθοριζομένου. Κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον ἀναδεικνύεται ἡ ἱππευτικὴ ἱκανότης καὶ ἡ εὐστροφία τῶν ἀγωνιζομένων, προσπαθούντων νὰ ὑπεκφύγωσι τὰ κατ' αὐτῶν ῥιπτόμενα βέλη, καθ' ὃν χρόνον τρέχουν, διὰ θαυμαστῶν ἑλιγμῶν καὶ κλίσεων τοῦ σώματός των ἐπὶ τῶν ἵππων. Τὸ «κοτσαντήριν» (ἀσκωλιασμός), τὸ «ζυωτῆριν» (πέταυρος), τὸ «δοκίμιν» (ἄρσις βαρῶν), ὁ «ξηρὸς ποταμὸς» κλπ., ἀποτελοῦν ἐπίσης προσφιλῆ τῶν Κυπρίων γυμνάσματα καὶ παίγνια.

Λαϊκὴ ἰατρική. Μέγα κεφάλαιον τῆς κυπριακῆς λαογραφίας κατέχει ἡ δημώδης αὐτῆς ἰατρική, ἡ ἀρχὴ τῆς ὁποίας φαίνεται ἀναγομένη εἰς πολὺ μεμακρυσμένους αἰῶνας. Ἐξ ὅσων μέχρι σήμερον γνωρίζομεν, τόσον εἰς τοὺς πρὸ Χριστοῦ χρόνους, ὅσον καὶ μετὰ Χριστόν, ὑπῆρξαν ἐν Κύπρῳ ἰατροί, κατέχοντες μάλιστα πανελλήνιον φήμην, ἐξυπηρετοῦντες τὰς ἀνάγκας τῶν συγχρόνων των (βλ. *Ν. Κυριαζῆ* «Ἡ ἰατρικὴ ἐν Κύπρῳ» ἐν περιοδ. «Κυπριακὰ Χρονικὰ» ἔτος Α' σελ. 33—36, 75—78, 8—11, 142—145, 177—183, 245—250). Ἄγνωστον ἐν τούτοις τυγχάνει ἐὰν εἰς τοὺς πλησιέστερον πρὸς ἡμᾶς αἰῶνας ὑπῆρχον ἰατροὶ ἐν Κύπρῳ. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπῆρχον τοιοῦτοι, θὰ ἦσαν ἀναμφιβόλως ὀλιγάριθμοι καὶ μὲ περιωρισμένας ἐπιστημονικὰς γνώσεις, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, λαμβανομένου μάλιστα ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας κρατοῦντος πνευματικοῦ σκότους, ἦτο φυσικὸν νὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν ἐμφάνισιν διαφόρων ἀτόμων ἐπαγγελλομένων τοὺς θεραπευτὰς διὰ μεθόδων πᾶν ἄλλο ἢ ἐπιστημονικῶν. Ἡ μορφὴ αὕτη τῆς λαϊκῆς ἰατρικῆς ἐκράτησε καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς μακρᾶς δουλείας καὶ ἐρριζώθη τόσον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, ὥστε καὶ σήμερον πολλάκις ὁ ἐπιστήμων ἰατρὸς νὰ παραμερίζεται ὑπὸ τοῦ πρακτικοῦ, εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἱκανότητα τοῦ ὁποίου δίδουσιν οἱ χωρικοὶ περισσοτέραν πίστιν.

Σήμερον ἡ «γιατριτζιή» ἐν Κύπρῳ ἀσκεῖται, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ ἐπιστήμονας ἰατρούς, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν «πρακτικῶν» ὁσημέραι περιστέλλεται. Εἶναι δὲ οἱ πρακτικοὶ οὗτοι εἰδικοὶ ἕκαστος εἰς ἓν εἶδος ἀσθενείας· οὕτως ἔχομεν τὴν καλουμένην «χολιάστραν», ἥτις θεραπεύει μόνον τὰ ὀφθαλ-

Συνήθης ἐνδυμασία ἀρχοντοχωριάτη.

μικὰ νοσήματα, τὸν «τζερράχην», ἀποκλειστικὸν ἔργον τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἀνάταξις τῶν ἐξαρθρωθέντων ἢ θλασθέντων ἄνω καὶ κάτω ἄκρων κλπ. Αἱ μαῖαι («μαμμοῦδες»), κατὰ τὸ πλεῖστον Ὀθωμανίδες, εἶναι αὐτοδίδακτοι, μέχρι δὲ πρὸ τριάκοντα ἀκόμη ἐτῶν, ἦσαν αἱ μόναι ἀσχολούμεναι μὲ τοὺς τοκε-

Digitized by Google

τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν νῆσον. Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἐξακολουθοῦν ἀκόμη ἀσκοῦσαι τὸ ἐπάγγελμά των, ἰδίως εἰς τὰ χωρία, ὅπου μόνον εἰς δυσκόλους περιπτώσεις προσκαλοῦνται ἰατροί. Γίνεται δὲ ἡ μόρφωσις τῶν πρακτικῶν αὐτῶν μαιῶν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: Κατ' ἀρχὰς προσκολλῶνται εἰς μίαν ἐν ἐνεργείᾳ «μαμμοῦν» καὶ παρακολουθοῦν τοὺς τοκετούς, ὅτε ὀνομάζονται «καρτοῦσαι», ἢ «καρκιοβαστοῦσαι», ἢ «καρκιοπονοῦσαι». Μετά τινα χρόνον, ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς μαίας, ἐκτελοῦσιν εὐκόλους τοκετούς, μετά τινα δὲ ἀκόμη ἐξάσκησιν προβιβάζονται εἰς «μαμμοῦδες».

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω πρακτικῶν ἰατρῶν ὑπάρχουν καὶ οἱ ποικιλώνυμοι «μά(γ)οι», οἵτινες θεραπεύουν τὴν «στέραν», τὸ «περνάριν» ἢ «βκάλλουν τὸφ φόον», ἢ «γράφουν τὴν κατεβασιὰν» καὶ ἄλλοι θεραπεύοντες τὴν διανοητικὴν διατάραξιν, τὴν μηνιγγίτιδα, τυφοειδεῖς πυρετοὺς καὶ τὴν παραφροσύνην ἐν γένει. Παγκυπρίου μάλιστα φήμης διὰ τὰς ἀσθενείας τούτας εἶναι ὁ «παπᾶς τῶν Λυμπιῶν», οὗτινος τὸ ἔργον μὲ τὴν «Σολομωνικὴν» ἐξακολουθεῖ κληρονομικῶς μεταβιβαζόμενον ἀπὸ τὸν πατέρα εἰς τὸν υἱόν.

Οἱ «πρακτικοὶ» ἔχουν καὶ τοὺς φαρμακοποιούς των, τοὺς καλουμένους «ἀκτάρηδες», ἐφωδιασμένους μὲ ὅλα τὰ φάρμακα, ἅτινα περιλαμβάνει ἡ λαϊκὴ φαρμακολογία.

Ὀνόματα ἀσθενειῶν. Πλουσιώτατον εἶναι τὸ κυπριακὸν λεξιλόγιον τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῶν θεραπευτικῶν μέσων. Οὕτω π. χ. τὴν ὀφθαλμίαν καλοῦσιν «ἀμματόπονον» ἢ «ἀμματοπόνησιν», διὰ δὲ τοὺς πάσχοντας ἀπὸ στραβισμὸν ἔχουν τὰς λέξεις «ἀλλοίθωρος», «γιαζός», «ζαβιόμματος», «στρα(β)όμματος», «σημαδκιασμενος»· διὰ τὸν πάσχοντα ἐκ πτερυγίου, λέγουν ὅτι «ἐκατέβασε ξένον» ἢ «ἔκαμε τάτσαν, ἄσπρον, η λεκκέν», τὸν ἔχοντα τσίμπλες εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ὀνομάζουν «τσιρίλλην» ἢ «γαρίλλην» καὶ διὰ τὸν ἔχοντα ξεροφθαλμίαν, λέγουν ὅτι ἔχει «κλιθθαρκάν», «δρνιθοτυφλιάν», «κατεβασιάν», εἶναι δὲ οὗτος «καψιδόμματος», «καψιδκιασμένος». Φάρμακα πρὸς θεραπείαν τῶν ὀφθαλμῶν ἔχουν τὸ «νερὸν τῶν ἀμμαδκιῶν», τὸ «μνούσσεσμαν τῶν ὑλαρκῶν (βλεφάρων)», διάφορες «ἀλοιφάδες», «παμπατζιὲς» (ὑγρὰ ἐπιθέματα) και τὸ «χόλλιασμαν».

Πᾶσαν ἐπιδημικὴν νόσον ἀποκαλοῦσι συνήθως «ἀνάγκην». Συνηθέστερον ὅμως διὰ τῆς λέξεως αὐτῆς ὑποδηλοῦται ἡ φυματίασις τῶν πνευμόνων, ἥτις και «κτητζιὸν» ἢ «βασιλικὴ ἀρρώσκια» καλεῖται. ἡ δὲ φυματίασις τοῦ δέρματος ὀνομάζεται «λιμπουρκὰ» (λιμπουρος=μύρμηξ). Εἰς ὡρισμένα μέρη τῆς νήσου λέγουν διά τινα ὅτι «ἔχει ἀνάγκην», ὅταν πάσχῃ καὶ ἐξ ἀφροδισίων νοσημάτων, συνηθέστερον ὅμως καθοριζουν αὐτὰ μὲ τὰς φράσεις: «ἔχει ἀνάγκην τῶν γυναικῶν», ἢ «γυναίκειες ἀρρώσκιες», ἢ «σύρφιλιν», ἢ «μαλαβράνζαν», ἢ «γαλλικὰ πάθη».

Τὴν συνεπείᾳ φόβου, θυμοῦ ἢ νόσου ἐπερχομένην ταχυκαρδίαν καλοῦσιν «ἄχτυπον», «ἀνάσυρμαν» δέ, ἢ «ἀσκομάχημα», τὸ ἆσθμα τὸ προερχόμενον εἴτε κατόπιν δρόμου, εἴτε λόγῳ ἀσθενείας. Τὴν λέξιν «ἀντινάχτηκεν» ἔχουν ὡς δηλωτικὴν τῶν κατὰ τὸν πυρετὸν τῶν βρεφῶν παρουσιαζομένων ἐπιληπτικοειδῶν ἐκδηλώσεων, ἄλλοτε δὲ εἰς τὴν ἰδίαν περίπτωσιν λέγουν «ἔχει σπασμούς», «ἔλαβεν», «ἦρτεν του». Διὰ τὸν σεληνιασμὸν λέγουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος «ἀρρωστᾷ», ἢ «ἔχει ἄσσχημην ἀρρώσκιαν», «ἦρτεν του», «ηὗρεν τον», ἢ «ηὗρεν τον τὸ ἀδερφικόν του», «ηὗρεν τον τὸ καλὸν τοῦ θεοῦ». Ὅταν δὲ συμβῇ, κατά τινα πανήγυριν ἁγίου, εἰς οὗ τὴν χάριν προστρέχουσιν οἱ ἐπιληπτικοί, νὰ σεληνιασθῇ τις, τότε λέγουν ὅτι οὗτος «ἔρριξεν ψυχάδι», «ἐδείχτην του ὁ ἅγιος», ἢ «ἐξέρασεν κάουρον».

Διὰ τὴν διὰ πρώτην φορὰν ἔχουσαν τὰ ἔμμηνά της γυναῖκα, λέγουν ὅτι «ἐσταύρωσεν», ὅταν δὲ αὐτὰ σταματήσουν ἐπί τινα χρόνον ἄνευ ἐγκυμοσύνης, τότε λέγεται ὅτι ἡ παθοῦσα «ἐστάλωσεν», ἢ «ἔχει στάλωμαν». Συνήθεις φράσεις τῶν ἐμμηνορροουσῶν γυναικῶν εἶναι: «εἶμαι ζουρωμένη», «εἶμαι μιτά τους», «εἶμαι μποδισμένη», «ἐμποδίστηκα», «εἶδά τα», «ἔν εἶμαι σπαστρική». Ἡ ἐγκυμοσύνη λέγεται «ἀγκάστριν», ἡ δὲ τὸ πρῶτον ἐγκυμονοῦσα «πρωτάρα», ἢ «πρωταρκά». Ἡ ἔγκυος γυνὴ εἶναι ἢ «καλόγεννη» ἢ «κακόγεννη», γεννᾷ δὲ τὸ παιδὶ «μέσ' τὸ σακκοῦλι» (ἐντὸς τοῦ θυλάκου), ἢ «μαείρισσα» (ἐπὶ πύελον). Ἡ μαῖα βοηθουμένη ἀπὸ τὴν «καρτοῦσαν» ἢ «καρκιοπονοῦσαν», καθίζει τὴν τεκοῦσαν «στὲς λειχουσιές τη», ἢ «στὲς γέννες της»· τὴν «φταρνίζει» και φροντίζει διὰ τὸ «τέριν» (ὕστερον) καὶ τὴν «στέραν» (μήτραν), ἀποκόπτουσα τὸ «ἀφφάλιν» τοῦ νεογνοῦ. Ἡ γεννήσασα εἶναι «λειχοῦσα» καὶ ὀφείλει νὰ «σταυρώσῃ» καὶ νὰ λουσθῇ «σ' τῆς σαράντα μέρες» διὰ νὰ «'ποσαραντώσῃ». Ὅταν τὸ παιδὶ ἀπογαλακτισθῇ, λέγεται ὅτι τοῦτο «ἐποκόφτην», ὡς λίαν ὑγιεινὸν δὲ νομίζουν τὸ «νὰ τοῦ παίρνουν γαῖμαν», νὰ τὸ «βλοοτομοῦν». Πρὸς τοῦτο μεταχειρίζονται ἐκτὸς τοῦ «βλοοτόμου», τῆς κατ' ἀγκῶνα δηλονότι ἀφαιμάξεως, καὶ τὴν διὰ βδελλῶν εἰς τὰ «ριζόφτια» ἢ μὲ τὲς «σχιστὲς καντῆλες».

Ὁ πάσχων ἐξ ἑλωδῶν πυρετῶν λέγεται ὅτι ἔχει «θέρμην», ἢ «πύρεξιν», ἢ «βράστην», «φουρτοῦναν», ἢ «καρτάναν», «βράζει» δὲ ἢ «ἔπιασέν τον ἡ στετέ του», ἢ «ἐμπῆκεν του», ἢ «εἶναι μονόβραστος» εἶναι αἱ συνήθεις φράσεις ἐπὶ τῶν πασχόντων ἐκ τῆς ἀσθενείας αὐτῆς. Ὁ πονοκέφαλος καλεῖται «κεφαλαρκά», ἢ «κατεβασιά», ἀλλὰ καὶ «κουλούντζια». Ἐπὶ πυρετοῦ ἐν γένει συνηθίζονται καὶ αἱ φράσεις «ἔχω ριόν», «ἔχω συχνοριόν», ἢ «ριῶ καὶ συχνοριῶ», «ἔχω λαμπρόν», «κρούζω», «εἶμαι καμίνιν». «εἶμαι μονοκόμματος». Ὅταν δὲ λέγουν «ἔχω κομμάραν», ἢ «κομμασοῦραν», ἢ «'ποκνιάζουμαι» ὑπονοοῦν τὴν μέλλουσαν εἰσβολὴν πυρετοῦ. Οἱ ἐκ

Σημερινὰ δοχεῖα κουμαράδες καὶ φίδια κατασκευαζόμενα εἰς Βαρώσια.

τοῦ πυρετοῦ ἔχοντες νευρικὰς διαταράξεις ««συνταράσσονται», «συντρομάσσουνται», «παραλαλοῦν», «ξιλοΐζουνται», ἢ «ξυπάζουνται». Ὅταν δὲ κανεὶς ἔχῃ ἐπιχείλιον ἐκ τοῦ πυρετοῦ ἕρπητα, λέγουσιν ὅτι «ἔφτυσέν του ἡ πύρεξη». Ἡ φράσις «εἴμεθα οὗλλοι ψαθὶν» εἶναι ἐνδεικτικὴ γενικωτέρας προσβολῆς ἐκ τοῦ ἑλώδους ἢ ἄλλης τινὸς ἀσθενείας.

Διὰ τὸν παθόντα ἐξ ἡμιπληγίας λέγουν ὅτι «ηὗρέν τον τὸ γαῖμαν», «ἐσκούλλησέν τον τὸ γαῖμαν». «Μουασίλιν» καλοῦσι τὸ ἔκζεμα, τὸ δὲ στομαχικὸν ἕλκος «μουασίλιν τοῦ στομάχου». Διὰ τοὺς πάσχοντας ἐκ διαρροίας λέγεται συνήθως ὅτι ἔχουν «κκίνησιν», «σούρτισιν», ἢ ὅτι «παaίννει ἡ καρδκιά τους». Ἡ ὀξεῖα διάρροια καλεῖται λοιμιτζιὴ» καὶ «χολέρια», τὴν δ' ἐπιδημίαν πανώλους καλοῦσι «θανατικόν». Ὁ πάσχων ἐξ ἐξανθηματικῶν πυρετῶν ἔχει

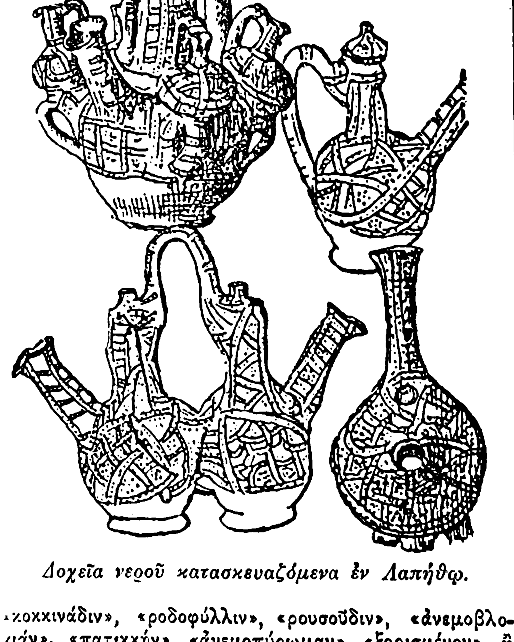

Δοχεῖα νεροῦ κατασκευαζόμενα ἐν Λαπήθῳ.

«κοκκινάδιν», «ροδοφύλλιν», «ρουσοῦδιν», «ἀνεμοβλογιάν», «πατικκήν», «ἀνεμοπύρωμαν», «ξορισμένον», ἢ «ἀτλάζιν».

Διὰ τοὺς παθόντας τὰς φρένας λέγουσιν ὅτι ἔπαθαν «λάωμαν», «λαωμάραν», «πελλάραν», ἢ «πεζαρίαν». Ὁ ἔχων κήλην πάσχει ἀπὸ «ποῦζαν», «τσάκρισμα»· ὁ ἔχων γυναικείαν φωνὴν καλεῖται «βραχνός», ἢ «πουλλαδόφωνος»· οἱ παθόντες ἀνικανότητα ἔχουν «δῆμα», «δῆσαν τους»· οἱ ἐπὶ μακρὸν ἀσθενοῦντες χωρὶς οὔτε νὰ θεραπεύωνται οὔτε νὰ ἀποθνήσκουν «βαρκαρίζουν», ἢ «'σωτζιοῦνται», ἢ «λαγκοδέρνουν», ἢ «τζοίθονται»· ὁ ἐπιθανάτιος δὲ τέλος ρόγχος καλεῖται «τάρτακας».

Ἰατροὶ ἅγιοι. Ὅπως καὶ παρ' ὅλοις τοῖς ἄλλοις λαοῖς συμβαίνει νὰ πιστεύεται ὅτι ἡ δύναμις τοῦ θείου θεραπεύει τοὺς πάσχοντας, οὕτω καὶ παρὰ Κυπρίοις ὑπάρχει ἀδιάσειστος πίστις ἐπὶ τὴν θαυματουργὸν ἰαματικὴν δύναμιν πολλῶν ἁγίων, μέχρι τοιούτου δὲ σημείου, ὥστε πολλάκις, ἰδίως εἰς τὰ φρενικὰ καὶ ἄλλα χρόνια νοσήματα, ν' ἀποφεύγηται πᾶσα ἄλλη θεραπεία. Οἱ ἅγιοι οὗτοι, πολοὶ τῶν ὁποίων εἶναι νεώτερα δημιουργήματα τῆς φαντασίας τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, πιστεύεται ὅτι εἶναι προικισμένοι μὲ διάφορον ἕκαστος θεραπευτικὴν δύναμιν, καὶ εἶναι πρόθυμοι ὅταν παρακληθοῦν καὶ φιλοδωρηθοῦν νὰ θεραπεύσουν τὰς παρουσιαζομένας νόσους. Εἰς περίπτωσιν ἀσθενείας τινός, ὁ πάσχων «τάσσεται» νὰ ὑπάγῃ εἰς προσκύνημα τοῦ ἁγίου, ὃν ἐπικαλεῖται διὰ τὴν θεραπείαν του, κομίζων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἀνάλογον πρὸς τὰς διαθέσεις του ἢ τὴν οἰκονομικήν του κατάστασιν δῶρον. Τὸ κοινότερον «τάξιμο» εἶναι ἡ ἀποστολὴ ἐντὸς φιαλιδίου ἐλαίου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐφ' ἅπαξ ἢ ἐπὶ ἡμέρας ἀνάπτεται τὸ κανδήλι τοῦ θεράποντος ἁγίου. Ἄλλοτε ὅμως τὰ ταξίματα εἶναι χρηματικά, εἴτε καὶ ἀντικείμενα ἀξίας, οἷον σκουλαρίκια, βραχιόλια, καδένες, δακτυλίδια χρυσᾶ ἢ ἀργυρᾶ, νομίσματα χρυσᾶ διάφορα, ὁμοίωμα τοῦ πάσχοντος μέρους (καρδία, οὖς, κεφαλή, χεὶρ κ. τ. ὅ.) χρυσοῦν, ἐπάργυρον ἢ ἐκ κηροῦ, παροχὴ χωραφιοῦ, ἢ ἐλαίας, ἢ χαρουπιᾶς, ἢ κατοικιδίου ζῴου κτλ.

Ἐκ τῶν ἰατρῶν ἁγίων ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τοὺς ἔχοντας παγκυπρίαν, οὕτως εἰπεῖν, φήμην διὰ τὴν ἰαματικήν των ἐπὶ ὡρισμένων νόσων δύναμιν. Τὸν ἅγιον *Ἄκουφον*, ἐν πρώτοις, πλάσμα τῆς λαϊκῆς ἀνάγκης, ὅπως πιστεύσῃ εἰς θεῖόν τι, ὅπερ νὰ ἔχῃ τὴν δύναμιν νὰ θεραπεύῃ τὰ ὦτα. Ἐνταῦθα ἐγένετο προφανῶς διαστροφὴ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου Ἰακώβου, ὅστις ὑπὸ τὸ νέον τοῦτο ὄνομα ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ θεραπεύῃ τὴν «κουφάραν», κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ πᾶσαν νόσον τῶν ὤτων. Ἄλλους ἁγίους κατὰ παρήχησιν ἢ διαστροφὴν τοῦ ὀνόματός των, δοξαζομένους ὡς θεραπεύοντας ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν νόσον, ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τούς: ἅγιον *Βάκχον* καὶ *Βηχιανὸν* ἢ *Βησιανόν*, διὰ τὸν βῆχα, ἅγιον *Θεόδωρον*, ὡς δωρούμενον τὴν ζωὴν εἰς τὰ βρέφη, ἅγιον *Ἐλευθέριον*, ὅστις «πολευτερώνει» τὰς ὠδινούσας, τὴν ἁγίαν *Μαρίναν*, ἥτις «μαρανίσκει τὰ μωρά», τὸν ἅγιον *Ξωρινόν*, ὅστις «ἐξορίζει τὸ πᾶσα κακόν», τὸν ἅγιον *Σκάθθαρον*, θεραπεύοντα τοὺς «σκαθθάρους» (κανθάρους, τύλους, ἀκροχορδόνας), τὸν ἅγιον *Τζιενκιᾶν* (Κενδέαν), θεράποντα τῶν «τζενκιῶν» (κεντιῶν, πόνων), τὸν ἅγιον *Ἑρμογένην*, ὅστις προφερόμενος ὡς Ἁρμογένης, θεραπεύει (ἐκ τοῦ ἁρμὸς καὶ γιαίνω) τοὺς ρευματιῶντας, τὸν ἅγιον *Πολύκαρπον* κ. ἄ. Ὁ ἅγιος *Ἀνδρέας* θεωρεῖται ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν θεραπεύων τὸν σεληνιασμόν, ἀλλὰ καὶ τὰς νόσους τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ πρὸ παντὸς τὴν τύφλωσιν, οἱ δὲ προσφεύγοντες εἰς τὴν θαυματουργὸν δύναμίν του δὲν ἀριθμοῦνται μόνον μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, διότι καὶ πλεῖστοι Τοῦρκοι προσέρχονται μετ' ἀκλονήτου πίστεως εἰς τὴν «χάριν του», κομίζοντες καὶ πλούσια δῶρα καὶ ἀναθήματα. Ὁ ἅγιος *Ἀνδρόνικος* εἶναι ὁ ἰατρὸς τῶν πόνων ἐν γένει, ὁ δὲ ἅγιος *Ἀντύπας* τῆς ὀδονταλγίας, εἰδικώτερον δὲ τῆς ὀδοντοφυΐας τῶν παιδίων. Οἱ ἅγιοι *Ἀνάργυροι* Κοσμᾶς καὶ Δαμανός, ὡς ὑπάρξαντες ἰατροί, θεραπεύουσι πᾶσαν νόσον, ἐνιαχοῦ ὅμως τῆς νήσου θεωροῦνται εἰδικώτεροι διὰ τὴν θεραπείαν τῶν «κουβαρκῶν» (ὄγκων) καὶ τῶν «ἐλιῶν» (ἀδένων). Ὁ ἅγιος *Ἀναστάσιος* θεραπεύει τοὺς ἐκ πάσης ἀφορμῆς χωλούς, τὴν δύναμιν δὲ αὐτοῦ δεικνύει καὶ τὸ ὄνομά του. Ὁ ἅγιος *Ἀρτέμιος* εἶναι θεράπων τῶν πόνων, ἰδίως τῶν κατὰ τοὺς πόδας συνεπείᾳ ρευματισμοῦ. Ἡ ἁγία *Βαρβάρα* ἔχει ἰαματικὴν καὶ προφυλακτικὴν δύναμιν κατὰ τῆς εὐλογίας. Ὁ ἅγιος *Γεώργιος*, ὁ ἐπιλεγόμενος κοντὸς πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ «μακρῦ», θεραπεύει τοὺς σεληνιαζομένους καὶ βοηθεῖ ἐξ ἄλλου τὰς νεάνιδας εἰς ταχὺν γάμον· ἕνεκα δὲ τῆς τελευταίας του αὐτῆς ἰδιότητος ἐδημιουργήθησαν καὶ ἀντίστοιχα λαϊκὰ δίστιχα:

«Στὸν ἅϊν Γιώργκην τὸν Κοντὸν ἔν νάψω τὰ κεριά μου
πέρκιμον κάμ' ἡ χάρη του τζιαὶ φέρῃ σε κοντά μου».

Ἡ ἁγία *Θεοδώρα* εἶναι προστάτις τῶν παίδων, ἡ ἁγία *Θέκλα* θεραπεύει τὸν «μουασίλιν» (ἔκζεμα), ὁ ἅγιος *Θεράπων* εἶναι ἰατρὸς κυρίως τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν, οἱ δὲ ἅγιοι *Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος*, *Ἰωάννης ὁ Λαμπαδιστὴς* καὶ *Ἰωάννης ὁ Θεολόγος* φέρονται ὡς θεράποντες ἄλλων ἀσθενειῶν. Ὁ ἅγιος *Κυπριανὸς* ἀπαλλάσσει ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν κεφαλαλγίαν, ὁ ἅγιος *Λουκᾶς* εἶναι θεράπων τῶν ὀφθαλμικῶν κυρίως νοσημάτων, ὁ δὲ ἅγιος *Μηνᾶς* θεράπων τῶν πασχόντων ἐξ ὑπερτροφίας τοῦ σπληνός, ὁ ἅγιος *Ὀνούφριος* ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐμβάλλῃ εἰς τὰ ἄτακτα παιδία τὴν

Digitized by Google

φρόνησιν, παρέχει δ' ἐξ ἄλλου ὕπνον εἰς τοὺς ἐξ ἀϋπνίας πάσχοντας.

Θεραπευτικαὶ ἰδιότητες ἀποδίδονται ἐπίσης εἰς πλείστας ἐκ τῶν κατὰ τόπους εἰκόνων τῆς Θεοτόκου, ὧν περιφημότεραι εἶναι: ἡ «Παναγία τοῦ Κύκκου», ἡ «Παναγία ἡ Γαιματοῦσα ἢ Γιαματική», ἡ «Παναγία ἡ Γαλατοῦσα», ἡ «Παναγία ἡ Φανερωμένη», ἡ «Παναγ'α ἡ Χρυσοσπηλιώτισσα», ἡ «Παναγία τοῦ Κιθισιλιοῦ», ἡ «Παναγία ἡ Ἀσπροβουνιώτισσα», ἡ «Παναγία τῆς ἀγάπης». Εἰς μίαν ἑκάστην τῶν εἰκόνων τούτων ἀποδίδεται καὶ ἰδιαιτέρα θαυματουργὸς ἰαματικὴ δύναμις.

Καλλιτεχνία. Ἡ κυπριακὴ λαϊκὴ καλλιτεχνία (χειροτεχνία, ἀγγειοπλαστική, ὑφαντική, κεντητική ταπητουργία, σιδηρουργία, χρυσοχοΐα καὶ ἀργυροχοΐα, ξυλουργικὴ κλπ.), συγκρινομένη πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν τοιαύτην, εἶναι σχεδὸν πρωτόγονος δι' ὃ καὶ παρουσιάζει μέγιστον λαογραφικὸν ἐνδιαφέρον, ἐμφανίζουσα ὅλως χαρακτηριστικὴν ἰδιορρυθμίαν. Ἐὰν ἀφαιρέσῃ κανεὶς ἐκ τοῦ κύκλου τούτου τὴν ἁγιογραφίαν, ἥτις εἶναι ἀναξία λόγου, ἐκτελουμένη ἀτέχνως κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ μοναχῶν τῶν κυπριακῶν μονῶν, κατ' ἀπομίμησιν ἐκ βυζαντινῶν εἰκόνων, καὶ τούτων οὐχὶ τῶν καλυτέρων, κατὰ τὰ ἄλλα ἡ κυπριακὴ λαϊκὴ τέχνη εἶναι ἀξία πάσης προσοχῆς καὶ ὅλως ἰδίας μελέτης.

Χειροτεχνία. Τὰ χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τῶν Κυπρίων βοσκῶν ποιμενικὰ σκεύη ἐνθυμίζουν καταπληκτικῶς τὰ τῶν παμπαρχαίων Κυπρίων ποιμένων. Τὰ σημερινὰ δοχεῖα ἀμέλγματος, ὅπως βλέπει τις εἰς παρατεθειμένην εἰκόνα, εἶναι ὅμοια σχεδὸν πρὸς τὰ ἐν μεγάλῃ ποσότητι εὑρεθέντα τοιαῦτα εἰς ἀρχαίους τάφους. Τὰ πρόβατά των οἱ ποιμένες τὰ συλλαμβάνουν μὲ μακρὰς ῥάβδους, τὰς ὁποίας ὀνομάζουν «κυπόδια» (ἐκ τοῦ ὠκύπους πιθανῶς, ἀφοῦ ἀναπληρώνουν τὴν ὠκυποδίαν) καὶ τὰ ὁποῖα διακοσμοῦν μὲ διαφόρους χαρακτὰς παραστάσεις. Ὁ Κύπριος βοσκὸς στολίζει ἐπίσης μὲ ἀρκετὴν καλαισθησίαν τὸν ἐκ δέρματος αἰγὸς ποιμενικόν του σάκκον μὲ ὑαλίνας χάνδρας καὶ ὄστρακα ποικιλόχρωμα. Τὰ δὲ ἐν αὐτῷ ἐναποτιθέμενα τρόφιμά του ἐγκλείει εἰς καλάμινα κουτιά, παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου κατασκευαζόμενα, καὶ οὐχὶ σπανίως φιλοτεχνημένα ἔξωθεν δι' ὡραίων παραστάσεων. Ὁ Κύπριος χωρικὸς κυνηγὸς τὸ μπαρούτι του τὸ τοποθετεῖ μέσα εἰς φιάλας ἐκ κολοκύνθης (φλασκιά), κοσμημένας πάντοτε μὲ πολύμορφα γεωμετρικὰ σχήματα, πολλάκις δὲ μὲ ἐμπεπηγμένας ἐπ' αὐτῶν κυανὰς χάνδρας καὶ ἄλλα στολίσματα. Τοιαῦτα δοχεῖα, πλουμισμένα κατὰ κανόνα μὲ διαφόρους παραστάσεις, χρησιμοποιεῖ διὰ τὸ νερό του καὶ τὸ κρασί του ὁ ταξιδεύων χωρικός, ὁ ζευγολάτης, ὁ θεριστὴς καὶ ὁ τρυγητής, εἰς τ' ἀμπέλια του ἢ τὰ χωράφια του. Συχνὰ ἐπάνω εἰς τὰ φλασκιὰ ἐγχαράσσονται ἀπεικονίσεις ἁγίων (ἅγιος Γεώργιος ἀγωνιζόμενος πρὸς δράκοντα κ. ὅ.), μάχαι ὁλόκληροι Ἑλλήνων πρὸς Τούρκους, σφίγγες, βοσκὸς ποῦ παίζει τὴν φλογέρα του καὶ ἄλλαι διάφοροι παραστάσεις, ἀποτελοῦσαι πολλάκις ἀληθινὰ λεπτουργήματα. Τὰ «πιδκιάβλια» τῶν βοσκῶν, οἱ πλαγίαυλοι δηλαδή, εἶναι κάποτε περιβεβλημένα μὲ δέρμα ὄφεως· ἄλλοτε δ' ἐπ' αὐτῶν λεπτουργοῦνται μὲ πολλὴν τέχνην διάφοροι παραστάσεις ἐκ τοῦ ποιμενικοῦ βίου. Ὁ θεριστὴς ἐπίσης διακοσμεῖ τὸ δρεπάνι του ποικιλοτρόπως, ὁ χαρουπᾶς τὴν «βάκλαν» του, ῥάβδον διὰ τῆς ὁποίας ῥίπτει ἀπὸ τὸ δένδρον τὰ χαρούπια, ὁ ξυλουργὸς τὸ σκεπάρνι του, μία δὲ τάξις χωρικῶν εἶναι ἐπιτηδεία εἰς τὴν κατασκευὴν μπαστουνιῶν, τῶν ὁποίων αἱ χαρακταὶ διακοσμήσεις εἶναι πολλάκις ἐπιτυχεῖς καὶ καλαίσθητοι. Λεπτὰ διακοσμητικὰ χαράγματα εὑρίσκει τις ἀκόμη καὶ εἰς τὰ διάφορα μαγειρικὰ σκεύη καὶ εἰς τὰ ἀργυρᾶ ποτήρια ὕδατος, τὰ «τάσια», ὅπως τὰ λέγουν οἱ Κύπριοι.

Ἡ καλαθοποιία, καὶ γενικῶς ἡ ἐκ καλάμων τῶν σιτηρῶν λεπτὴ πλεκτικὴ τέχνη ἀποτελεῖ μίαν τῶν κυρίων ἐνασχολήσεων τῆς Κυπριώτισσας κατὰ τὶς ὀλίγας τῆς σχολῆς της ὥρας. Οἱ «τσέστοι», μεγάλοι στρογγύλοι καλάμινοι δίσκοι, μὲ ποικιλόχρωμα τεμάχια ὑφασμάτων τοποθετημένα ἐντὸς αὐτῶν, εἶναι ἔργον τῆς Κυπρίας οἰκοκυρᾶς καὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν τοποθέτησιν τῶν τροφίμων τοῦ χωρικοῦ, ἀντικαθιστῶντες οὕτω τὰς τραπέζας. Ἐπ' αὐτῶν πολλάκις γίνονται διακοσμήσεις δι' ὑφασμάτων ἐγχρώμων, παριστῶσαι ἄνθη, φυτὰ κλπ. «Τσέστοι» κατασκευαζόμενοι εἰς μικρότερον σχῆμα χρησιμοποιοῦνται ὡς δίσκοι διὰ κεράσματα τῶν ξένων. Ἐκ καλάμου κατασκευάζουν ἐπίσης αἱ γυναῖκες τὰ «πανέρκα» των, ἐντὸς τῶν ὁποίων τοποθετοῦν διάφορα οἰκιακὰ σκεύη.

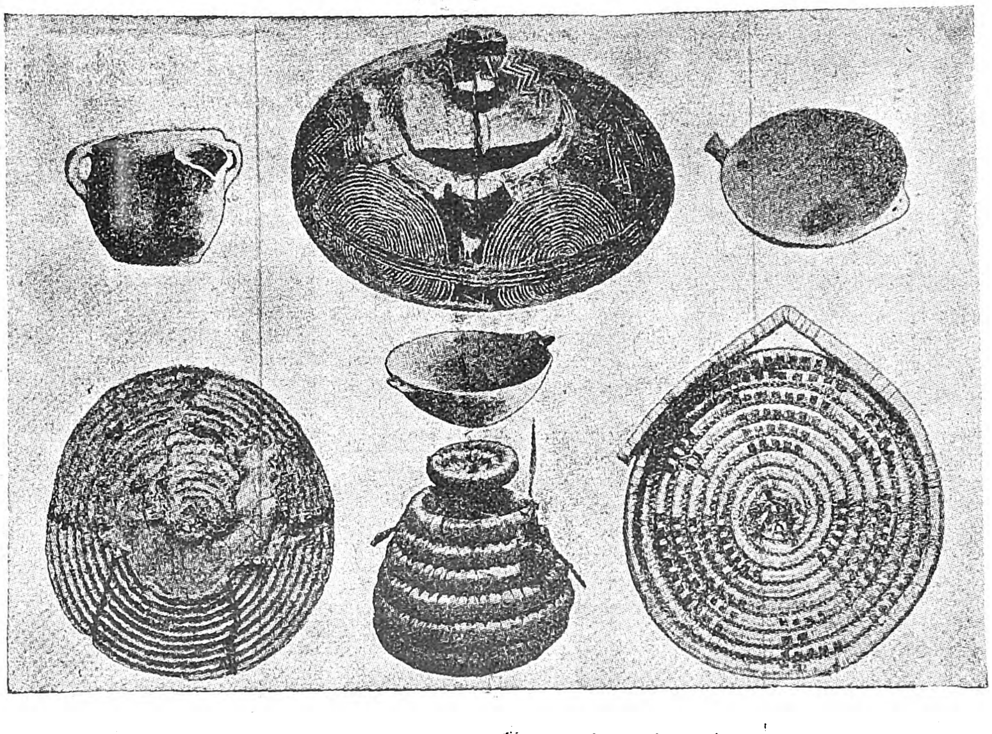

Σύγκρισις χειροτεχνημάτων ἀρχαίας καὶ νεωτέρας τέχνης.

[Ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. Σειρὰ πρώτη: 1=Σημερινὸν δοχεῖον χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν βοσκῶν κατὰ τὸ ἄμελγμα, ἐξ ὀπτῆς γῆς. 2=Προϊστορικὸν κυτίον ἐξ ὀπτῆς γῆς. 3 μετὰ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο σειρῶν.=Δοχεῖα προϊστορικὰ χρησιμοποιηθέντα κατὰ τὸ ἄμελγμα. 4=Προϊστορικὸν πινάκιον ἐξ ὀπτῆς γῆς. 5=Σημερινὸν κυπριακὸν καλάμινον κυτίον. 6=Σημερινὸν κυπριακὸν καλάμινον πινάκιον κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν γυναικῶν κατασκευαζόμενον καὶ κοινῶς παρὰ Κυπρίοις γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «τσέστος». Ἐπ' αὐτοῦ οἱ χωρικοὶ τῆς Κύπρου καὶ γευματίζουν.]

Κατασκευὴ ἀγγείων ἐν Φοινί.

Ἀγγειοπλαστική. Ἡ κυπριακὴ ἀγγειοπλαστική, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιδίδονται μόνοι σχεδὸν οἱ Ἕλληνες κάτοικοι, παρουσιάζει ὅλως ἴδιον ἐνδιαφέρον, τόσον διὰ τὸ ἰδιόρρυθμόν της, ὅσον καὶ διὰ τὸ ὅτι ἐνθυμίζει ἐν πολλοῖς παλαιὰ πρότυπα. Ἀσκεῖται δὲ κυρίως εἰς τέσσαρα μέρη τῆς νήσου, τὴν Λάπηθον, ἐξ οὗ καὶ «λαπηθιώτικα» τὰ ἀγγεῖά της, εἰς τὰ Βαρώσια, τὸν Κόρνον καὶ τὸ Φοινί. Εἰς τὰ σημερινὰ ἀγγεῖα τῆς Λαπήθου ἀναγνωρίζει τις εὐκόλως ὅτι ἐνταῦθα ἐκ παραδόσεως διεσώθη μία παλαιὰ διακοσμητικὴ τῶν χρόνων τῆς κυπρο-μυκηναϊκῆς κεραμευτικῆς, ἥτις τῷ 1500—1000 π. Χ. ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ ἐκαλλιεργήθη ὑπὸ τῶν Κυπρίων. Βεβαίως τὰ σημερινὰ δοχεῖα εἶναι μᾶλλον χονδροειδῆ καὶ μικροτέρας ἀξίας ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα μυκηναϊκὰ εὑρήματα τῶν ἐνταῦθα ἀρχαίων τάφων. Παρουσιάζουν ὅμως μεγάλας πρὸς αὐτὰ ὁμοιότητας, διετήρησαν δὲ οἱ σημερινοὶ ἀγγειοπλάσται τῆς Λαπήθου, ἐν τοῖς ἄλλοις, καὶ τὸ πανάρχαιον ἔθιμον νὰ ὑπογράφουν ἐπὶ τῶν ἀγγείων, πιέζοντες ἐπ' αὐτῶν τὴν σφραγίδα των ΔΜΤ=Δημήτρης κλπ.). Ἡ λεπτοτέρα κυπριακὴ ἀγγειοπλαστικὴ εἶναι ἡ τῶν Βαρωσίων. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀγγείων τῆς Λαπήθου καὶ τῶν Βαρωσίων ὑπάρχει ἡ διαφορὰ ὅτι τὰ πρῶτα δὲν ἀφίνουν τὸ νερὸ νὰ διαρρέῃ, ἐνῷ τὰ τῶν Βαρωσίων εἶναι πορώδη, ἐξ οὗ τὸ νερὸ διατηρεῖται δροσερώτερον. Ἔτι μᾶλλον πορώδη εἶναι τὰ ἀγγεῖα τὰ ἐν τῷ χωρίῳ Κόρνῳ κατασκευαζόμενα. Εἰς τὸ Φοινὶ κατασκευάζονται ἰδίως τὰ μεγάλα «πιθάρια», τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν ἀπόθεσιν τῶν κρασιῶν.

Ὑφαντική. Ἡ ὑφαντικὴ ἐν Κύπρῳ εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη, δεδομένου ὅτι κάθε κόρη τοῦ χωριοῦ πρέπει τὰ προικιά της, ἂν θέλῃ νὰ τὴν ὀνομάζουν «καλὴν νοικοκυρά», νὰ τὰ κάμνῃ μόνη εἰς τὸν ἀργαλειό της. Πλεῖστα δ' εἶναι τὰ εἴδη τῆς ὑφαντικῆς ἐν Κύπρῳ, ἐξ ὧν ἐνταῦθα μνημονευτέα

Διάφορα σύγχρονα κυπριακὰ χειροτεχνήματα.

[Ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω: Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. Σειρὰ πρώτη: 1=Τὰ δύο ἀκραῖα: Κυπριακὰ καλάμινα πινάκια σημερινά, 2=Προϊστορικὸν δοχεῖον. Τὰ πέντε ἐν τῷ μέσῳ, δοχεῖα ἐκ κολοκύνθης διὰ διαφόρους χρήσεις, ἀναλόγως τῶν ὁποίων καὶ διαφόρους ὀνομασίας λαμβάνουν (κολοκούδκια, κολότζια, βλαφτσιά, κολόκες κλ.). Σειρὰ δευτέρα. 1, 3 καὶ 5=Σημερινὰ δοχεῖα ἐκ κολοκύνθης, φέροντα διαφόρους διακοσμητικὰς παραστάσεις. 2 καὶ 4=Σημερινὰ κυπριακὰ δοχεῖα ἐξ ὀπτῆς γῆς.]

Digitized by Google

Digitized by Google

τὰ ὡραῖα μάλλινα μανδήλια τοῦ λαιμοῦ τὰ ὑφαινόμενα ἐν Κοιλανίῳ ἰδίως καὶ ἀλλαχοῦ τῆς νήσου, ἔτι δὲ καὶ τὰ διάφορα μεταξωτὰ ὑφάσματα. Ἐν Λευκωσίᾳ ὑπάρχουν πολλαὶ ἐξ ἐπαγγέλματος ὑφάντριαι· ἐνταῦθα δὲ παράγονται τὰ καλύτερα μεταξωτὰ ὑφάσματα τῆς Κύπρου καὶ μανδήλια διὰ γυναικείους ἀναδέσμους, καθὼς ἐπίσης διάφορα ἀνδρικὰ λινά, ὀνομαστὰ διὰ τὴν στερεότητά των, τὰ δίμιτα δι' ἐσώρρουχα, λινὰ καὶ βαμβακερὰ τραπεζομάνδηλα κλπ. Μάλλινα σινδόνια καὶ ζώνας ὑφαίνουν ἰδίᾳ αἱ γυναῖκες τοῦ χωρίου Δρύμου καὶ γενικώτερον τῶν χωρίων τῆς Πάφου. Μακρὰ ὑποκάμισα μεταξωτὰ κεντημένα καὶ μὲ πιπίλλες κεκοσμημένα κατασκευάζονται πολλαχοῦ τῆς νήσου. Συνήθως τὸ χρῶμα τῶν ὑφαινομένων διὰ γυναικείας ἀμφιέσεις ὑφασμάτων εἶναι κυανοῦν, ἑνὸς ὡρισμένου βαθέος τόνου. Πρὸς τοῦτο δὲ ὑπάρχουν πολλὰ βαφεῖα ἐν Κύπρῳ, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς νήσου Λευκωσίᾳ, τὰ ὁποῖα ἀποκλειστικῶς βάφουν κυανᾶ ὑφάσματα. Πρὸ ἡμίσεος καὶ πλέον αἰῶνος κατεσκευάζοντο ἐν ἀφθονίᾳ ἐν Κύπρῳ διὰ τῆς χειρὸς ποικιλόχρωμα τυπωτὰ τουλπάνια (imprimés) διὰ χρησιμοποιήσεως πολλῶν ξυλίνων πλακῶν, ἀλλ' ἡ τέχνη αὕτη τείνει νὰ ἐκλίπῃ. Τὰ βαρέα μάλλινα κλινοσκεπάσματα («πατανίες») ὑφαίνονται κυρίως ἐν τοῖς χωρίοις τῆς Πάφου, ὅπου ἐπίσης καὶ τὰ «σακκιὰ» καὶ «δισάκκια», τὰ χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τῶν χωρικῶν διὰ τὰς γεωργικάς των ἀνάγκας.

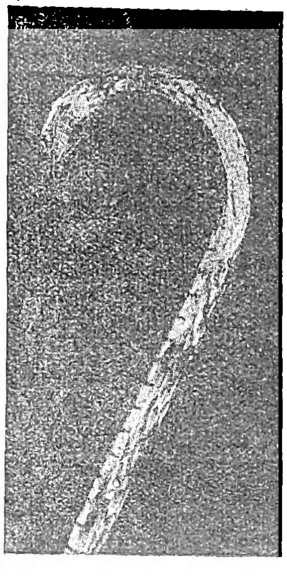

Ράβδος περιβεβλημένη μὲ δέρμα ὄφεως, κατασκευαζομένη ὑπὸ Κυπρίων βοσκῶν.

Κεντήματα. Ἡ δικαίως φημισμένη ἀνὰ τὸν κόσμον τέχνη τῶν κυπριακῶν κεντημάτων χρῄζει εὐρείας ἀναπτύξεως, ἣν δὲν ἐπιτρέπει ὁ ἐνταῦθα χῶρος. Παραμένει δὲ ἀτυχῶς τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῆς κυπριακῆς λαογραφίας ἐντελῶς ἄθικτον ἀκόμη, ἐνῷ ἐκ τῆς ἄλλης πλευρᾶς χάνει ὁσημέραι ἀπὸ τὴν δημοσίαν του πρωτοτυπίαν καὶ ἰδιορρυθμίαν.

Εἰς τὰ κυπριακὰ κεντήματα εὑρίσκει τις ἓν ἀνάμεικτον στύλ, ἀποτελούμενον ἐκ μοτίβων βυζαντινῶν, γοτθικῶν, τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ἄλλων. Τὰ θέματά των ἀποτελοῦνται ἰδίως ἀπὸ γεωμετρικὰ σχήματα, ἀπὸ ἀναπαραστάσεις φυτῶν καὶ ἀπεικονίσεις ζῴων εἰς ὅλως φανταστικὰς μορφάς. Μεταξὺ τῶν πτηνῶν συνηθίζεται πολὺ ὁ δικέφαλος ἀετός, εἰσαχθεὶς προφανῶς ὑπὸ Ρώσων προσκυνητῶν τῆς ἐν Κύπρῳ Παναγίας τοῦ Κύκκου, μεταξὺ δὲ τῶν φυτῶν ἡ κυπάρισσος.

Ἰδιαιτέρως ἀξιωσημείωτοι εἶναι αἱ ἐν Κύπρῳ κατασκευαζόμεναι δαντέλλαι, λόγῳ τῆς πανθομολογουμένης ὡραιότητος καὶ τελειότητός των.

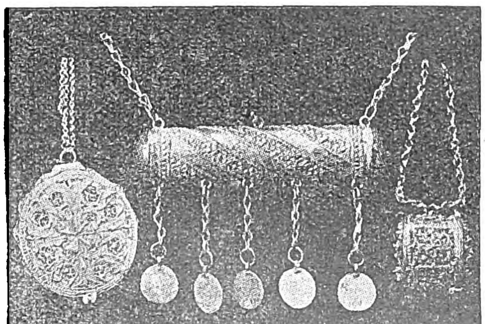

Ἀργυρᾶ φυλακτὰ τοῦ ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνος.

Πλέκονται δὲ αἱ δαντέλλαι ἀπὸ τὰς Κυπρίας κατὰ τρεῖς διαφόρους μεθόδους καὶ ἀπὸ τρία διάφορα ὑλικά: α') κοπανέλλι, δαντέλλα ἀπὸ μετάξι πλεκομένη ἐπὶ μαξιλαρίων μὲ καρφίτσες· β') φιλὲ ἀπὸ κοινὴν κλωστὴν καὶ γ') φιλὲ ἀπὸ λινὴν κλωστήν, τεντωμένην ἐπὶ τελλάρου κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Reticello (βελονιὰ Reticello). Ἐπίσης θαυμαστὴ εἶναι ἡ δαντέλλα ἡ πλεγμένη μὲ βελονάκι, ἥτις προέρχεται καὶ αὐτὴ ἀπὸ Ἰταλικὰ ὑποδείγματα τοῦ μεσαίωνος καὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἡ δαντέλλα Reticello, ἐκτὸς τῆς ὡραιότητός της, ἔχει καὶ σημαντικὴν θέσιν εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς νήσου, οὖσα περιζήτητος εἰς ὅλον τὸν κόσμον, εἶναι δὲ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Λευκαρίτικα κεντήματα» ἢ «Λευκαρίτικη δαντέλλα», ἐκ τοῦ ὅτι τὸ χωρίον Λεύκαρα εἶναι τὸ κύριον κέντρον τῆς κατασκευῆς τῶν δαντελλῶν τοῦ εἴδους τούτου. Οἱ κάτοικοι τῶν Λευκάρων ἔφθασαν νὰ ἐμπορεύωνται οἱ ἴδιοι τὸ προϊὸν αὐτὸ τοῦ χωρίου των, περιερχόμενοι τὴν Εὐρώπην καὶ τὰς χώρας τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Ἡ ὅλη δὲ παραγωγή, ἐξ ἄλλου, ὡς δύναταί τις νὰ συναγάγῃ ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς στατιστικῶν, ἀνέρχεται κατ' ἔτος εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀγγλικῶν λιρῶν.

Ταπητουργία. Ἡ ἄλλοτέ ποτε ὑμνηθεῖσα ταπητουργία τῆς Κύπρου σήμερον δυστυχῶς ἔχει ἐξαφανισθῆ ἐντελῶς, ἀναπληρωθεῖσα ὑπὸ τῆς εἰσαγωγῆς συριακῶν καὶ τουρκικῶν ταπήτων. Σήμερον ἑνιαχοῦ μόνον τῆς νήσου κατασκευάζονται ὅλως ἐρασιτεχνικῶς τάπητες καὶ οὗτοι δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας ἐλθουσῶν Ἑλληνίδων.

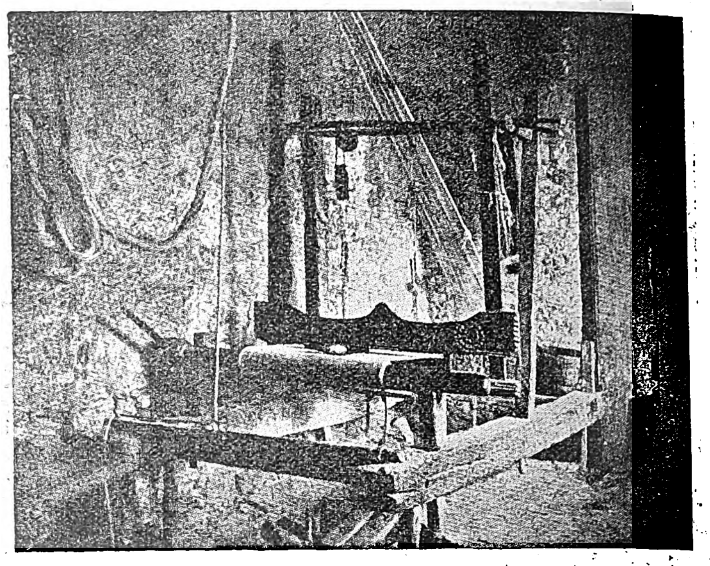

Χωρικὸς κυπριακὸς ἀργαλειὸς ἐν τῇ Πόλει τῆς Χρυσοχοῦς (ἐπαρχία Πάφου).

Μεταλλοτεχνία. Ἓν βλέμμα εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Κύπρου, τὴν Λευκωσίαν, εἶναι ἀρκετὸν νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἐρευνητὴν ἰδέαν τῆς ἀναπτύξεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο αὐτόθι ἡ ἐν γένει ἐργοτεχνία μέχρι πρό τινων μόλις ἐτῶν. Τὸ κέντρον τῆς κατεργασίας τῶν μετάλλων εἶναι σήμερον ἀκόμη ἡ Λευκωσία, ἀλλ' ἡ παλαιὰ ἀκμὴ τείνει νὰ ἐκλείψῃ, λόγῳ τοῦ συναγωνισμοῦ τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων ἀντιστοίχων εἰδῶν. Οἱ χαλκουργοί, ἐπὶ παραδείγματι, πρὶν ἀκόμη εἰσαχθῶσιν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην τὰ τόσον πρακτικὰ καὶ εὐθηνὰ μαγειρικὰ σκεύη, εἶχον ἄφθονον ἐργασίαν, ἐνῷ τώρα δὲν ἐργάζονται σχεδόν, μολονότι αἱ χωρικαὶ γυναῖκες καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι πολὺ ὑπερήφανοι διὰ τὰ ἀπαστράπτοντα χάλκινα σκεύη των.

Ἐξ ἄλλου, τὰ παλαιότερον ὀνομαστὰ ἐν τῇ νήσῳ ἐργαστήρια χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἔχουν σήμερον τόσον ὀλίγην κίνησιν, ὥστε ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκλείπουν. Ἡ τόσον πρωτότυπος ἀλλὰ καὶ πρωτόγονος κυπριακὴ ἐργοτεχνία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συναγωνισθῇ μὲ τὴν ἐργασίαν τῆς εὐρωπαϊκῆς μηχανῆς.

Διὰ τὰς πόρπας τῆς ζώνης καὶ τῶν ἐπανωφορίων, τὰς ὁποίας ὄχι μόνον αἱ γυναῖκες φοροῦν, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς πλουσίως πεποικιλμένας καὶ αἵτινες εἶναι ἔργα τῶν χρυσοχόων τῆς Κύπρου, ὡμιλήσαμεν ἤδη εἰς τὸ περὶ ἐνδυμασίας κεφάλαιον. Νῦν, ἐκτὸς τῶν λιβανιστηρίων καὶ διαφόρων ἄλλων πρωτοτύπου τέχνης κοσμημάτων, οἱ χρυσοχόοι τῆς Κύπρου κατασκευάζουν δοχεῖα ἐκ σφυρηλατημένου ἀργύρου καὶ κύπελλα ἀρχαιοτάτου σχήματος. Εἰς πολλὰ ἐκ τούτων ἀπεικονίζεται ἡ περιστερὰ μὲ κλάδον ἐλαίας εἰς τὸ ράμφος. Ἄλλα δὲ ἔχουν ὡς θέμα, παραληφθὲν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς εἰδωλολατρείας, τὴν λατρείαν τῆς Ἀφροδίτης.

Ξυλουργία, ξυλοχαρακτική. Τὰ ἔργα τῶν Κυπρίων ξυλουργῶν — τῶν «πελεκάνων», ὅπως τοὺς ὀνομάζουν — καὶ τῶν ξυλοχαρακτῶν ἐξακολουθοῦν νὰ ἔχουν πολὺ ἐνδιαφέρον. Τὰ ἑρμάρια ποὺ κατασκευάζουν ἀπὸ καρυδιὰν εἶναι λίαν εὐπρόσωπα καὶ στερεώτατα. Αἱ δὲ χονδροκαμωμέναι χωρικαὶ καρέκλαι εἶναι συνδεδεμέναι χωρὶς τὴν συνήθη ξυλουργικὴν κόλλαν καὶ χωρὶς καρφιά. Αἱ καρέκλαι αὗται μὲ τὰ συμπεπλεγμένα βοῦρλα κρατοῦν τρεῖς ἕως τέσσαρας γενεὰς χωρὶς νὰ ἔχουν ἀνάγκην ἐπισκευῆς.

Ὑπάρχει ἐν Κύπρῳ φυτόν, τὸ κοινῶς καλούμενον ἀνατρίχα (Ferula communis varietas), τοῦ ὁποίου τὸ ξυλῶδες κοτσάνι χρησιμοποιεῖται πολλαπλῶς εἰς τὴν οἰκοκυρικὴν καὶ τὰ ἐργαστήρια τῶν Κυπρίων χωρικῶν ξυλουργῶν. Ὅταν ὁ θερμὸς κυπριακὸς ἥλιος ξηράνῃ τὴν πλουσίαν ἀνοιξιάτικην βλάστησιν, τὰ κοτσάνια τῆς ἀνατρίχας ἀποξυλοῦνται καὶ κόπτονται. Τὰ ξηρὰ πυκνὰ ἄνθη ὁ χωρικὸς τὰ χρησιμοποιεῖ ἀντὶ τῆς ὕσκας, ἐνῷ τὰ ἀπεξηραμμένα κοτσάνια χρησιμεύουν διὰ τὴν κατασκευὴν σκαμνιῶν (μικρῶν καὶ χαμηλῶν πάντοτε χωρὶς ἐρεισίνωτον), στερεῶν καὶ ἐλαφροτάτων. Εἰς τὰ μέρη ὅπου ὑπάρχει πολλὴ ἀνατρίχα, τὸ

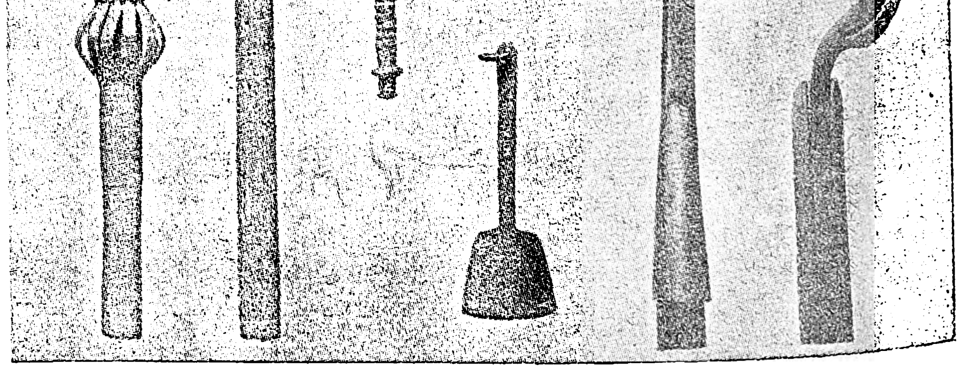

[Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: 1 καὶ 2=Σημεριναὶ κυπριακαὶ καλάμιναι ἠλακάται. 3=Προϊστορικὴ κυπριακὴ ἠλακάτη ἐκ χαλκοῦ. 4=Ξύστρα ζύμης. 5=Τὸ ἄνω μέρος ράβδου βοσκοῦ (κοιν. παρὰ Κυπρίοις κυποδι (κυπρ. προφ. τζιπόδιν) καλούμενον). 6=Δρέπανον θερισμοῦ φέρον διαφόρους διακοσμητικὰς παραστάσεις καὶ τὴν ἡμερομηνίαν κατασκευῆς του 1890.]

Digitized by Google

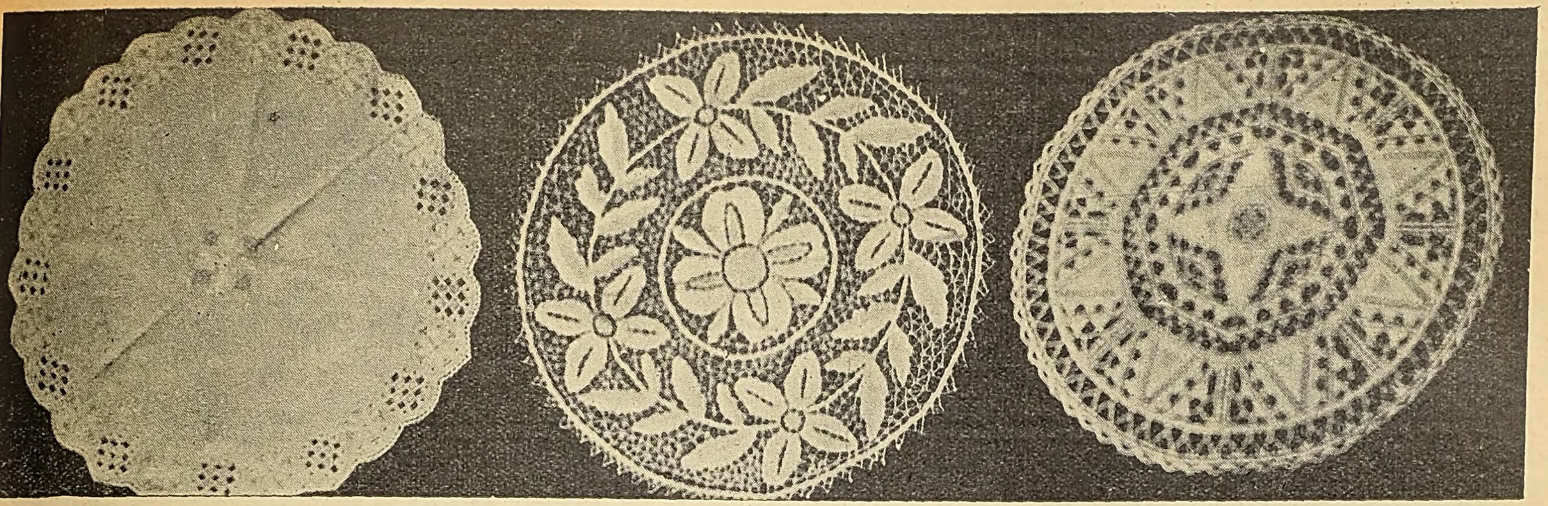

1) Σκέπασμα διὰ μαξιλάρια. 2 καὶ 3) Ἐπιτραπέζια κεντήματα.

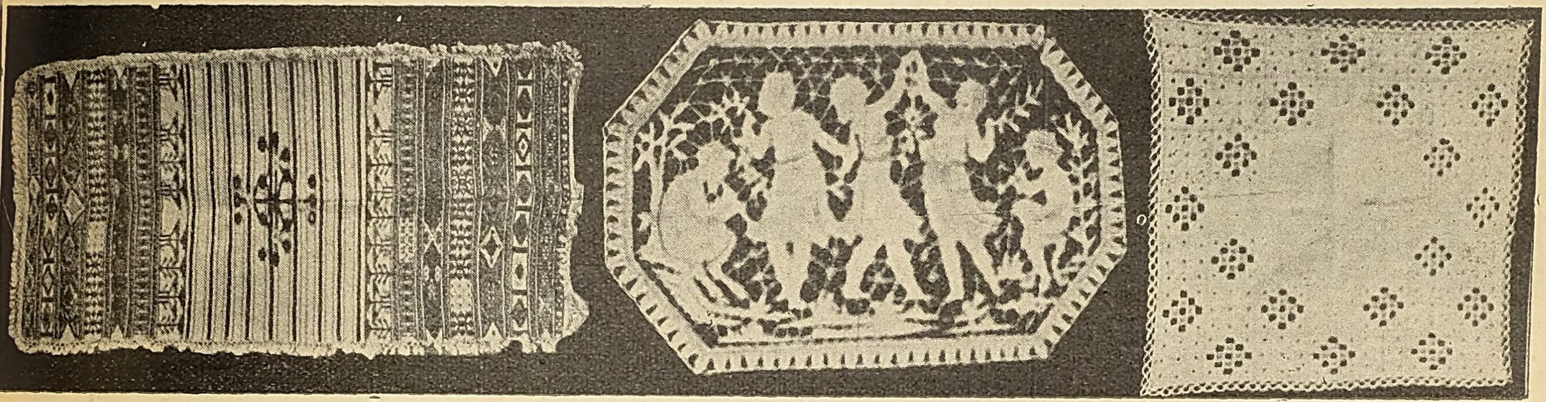

1) Τάπης Κυπριακός. 2) Κέντημα διὰ κουρτῖνες ἢ κλινοσκεπάσματα. 3) Σκέπασμα διὰ μαξιλαράκια.

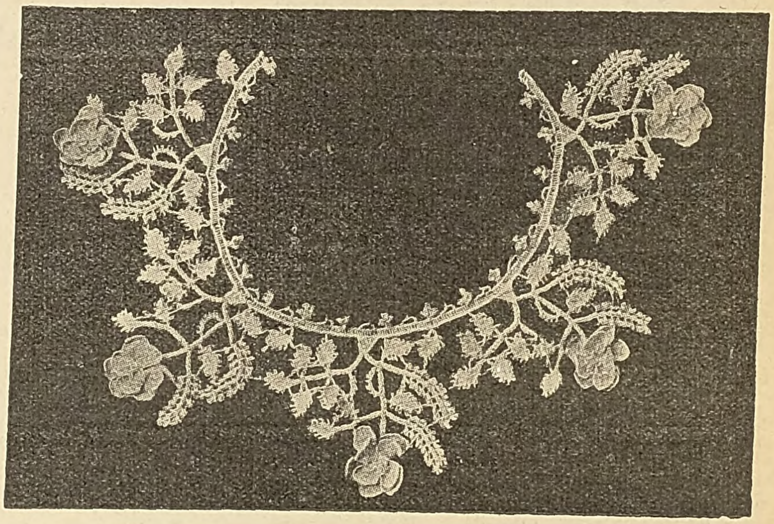

1) Λινὴ δαντέλλα λευκαρίτικη. 2) Κοπανέλλι δαντέλλα ἀπὸ μετάξι, κατασκευαζομένη ἐν Λευκωσίᾳ.

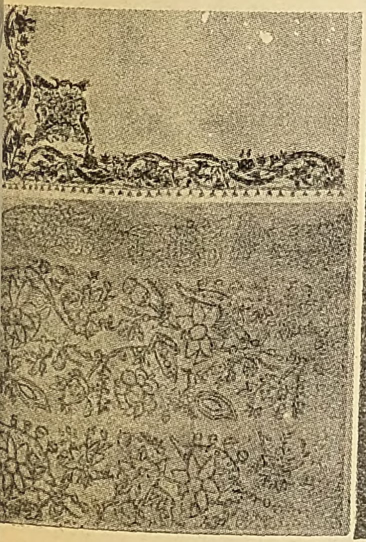

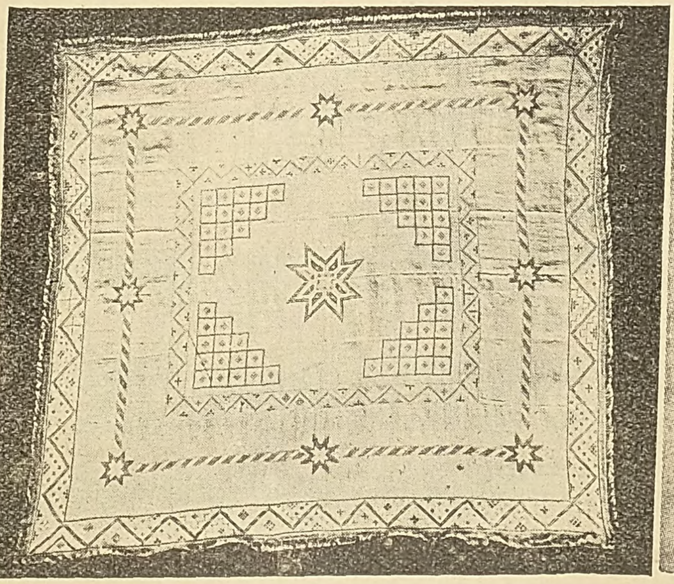

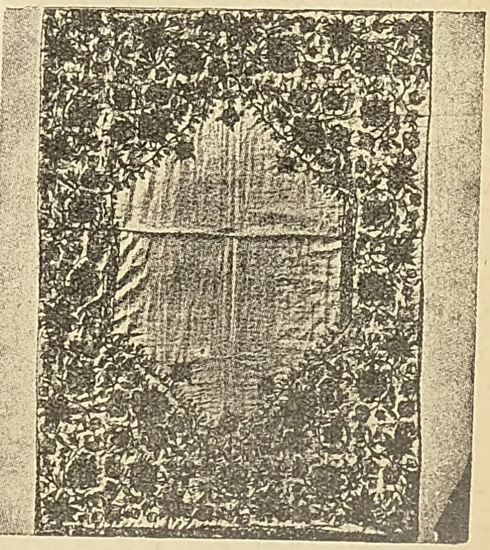

1) Ἄνω: Κεντημένον Κυπριακὸν σάλι. Κάτω: Κυπριακὴ μουσελίνα. 2) Λευκαρίτικον κέντημα. 3) Κυπριακὸν μανδήλιον.

Digitized by Google

τοιαῦτα καθίσματα ἦσαν ἄλλοτε τὰ μόνα χρησιμοποιούμενα, τόσον εἰς τὰ σπίτια ὅσον καὶ εἰς τὸ καφενεῖα τῶν χωρίων. Προτοῦ εἰς τὰς πόλεις κυριαρχήσῃ ἡ εὐρωπαϊκὴ καρέκλα, μετεχειρίζοντο, καὶ μεταχειρίζονται ἀκόμη καὶ μέχρι σήμερον, καρέκλας χρώματος ἀνοικτοῦ ἢ κιτρίνου καλύτε-

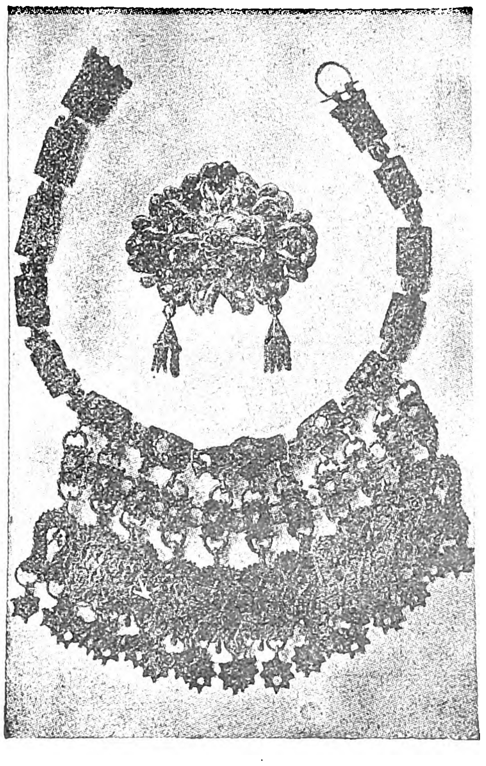

'Αργυροῦν κυπριακὸν κόσμημα τοῦ στήθους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. 'Εν τῷ μέσῳ, ἀργυρᾶ κυπριακὴ πόρπη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

ρόν πως ἐπεξειργασμένας, τῶν ὁποίων τὸ κάθισμα εἶναι πλεγμένον ἀπὸ λευκὸν ἢ χρωματιστὸν ἄχυρον. 'Εκτὸς αὐτῶν ὑπάρχει καὶ ὁ «μπάγκος» (ντιβάνι) ἢ «καναπὲς» μὲ στήριγμα εἰς τὰ νῶτα καὶ τὰ πλάγια. Καλύπτεται δὲ τὸ ντιβάνι μὲ προσκέφαλα, τόσον ὁριζόντια διὰ νὰ κάθεταί τις, ὅσον καὶ ὄρθια διὰ ν' ἀκουμβᾷ. Τὰ μαξιλάρια εἶναι γεμισμένα μὲ βαμβάκι, ἢ ἄχυρο, ἢ μαλλί, καὶ ντυμένα συνήθως μὲ εὐρωπαϊκὸν ὕφασμα, μὲ ζωηρὰ χρώματα καὶ σχέδια μεγάλων ἀνθέων. Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ἐνδύουν τὰ μαξιλάρια αὐτὰ ἀκόμη καὶ μὲ κυπριώτικα κεντήματα καὶ δαντέλλες. Πολλάκις καὶ εἰς οἰκίας τῶν πόλεων τὸ ντιβάνι, μὲ ἀνάλογον ἀριθμὸν ἀπὸ τὰς περιγραφείσας καρέκλας, μὲ μερικοὺς καθρέπτας καὶ ὀλίγας εὐρωπαϊκὰς λιθογραφίας εἰς τοὺς τοίχους, ἀποτελοῦν τὴν μόνην ἐπίπλωσιν τοῦ σαλονιοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον δέχονται τοὺς προσκεκλημένους. Αἱ πλουσιώτεραι ὅμως οἰκογένειαι ἔχουν ἐπίπλωσιν ἐντελῶς ἀστικήν.

Ξεχωριστὸν κλάδον ἀποτελοῦσιν οἱ ξυλοχαράκται ἐν Κύπρῳ, ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν καὶ μοιρασμένοι καθ' ὅλην τὴν νῆσον. Οἱ τεχνῖται οὗτοι, οἱ ὁποῖοι πληρώνονται καλὰ διὰ τὴν ἐργασίαν των, ἔχουν πράγματι ὑψωθῆ ὑπεράνω τοῦ κοινοῦ ἐργάτου τοῦ ξύλου, δημιουργοῦντες κάποτε ἀληθινὰ καλλιτεχνήματα. Ἡ ξυλοχαρακτικὴ τοῦ ἱεροῦ τῶν ἐκκλησιῶν εἶναι συνήθως παλαιοβυζαντινοῦ ἢ νεωτέρου ἑλληνοβυζαντινοῦ ρυθμοῦ. 'Εν τούτοις ὅμως ὅλαι αἱ περίοδοι τῆς τέχνης, περισσότερον δὲ ὅλων ἡ τέχνη τῆς 'Αναγεννήσεως, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισαν εἰς τὴν νῆσον οἱ Ἑνετοί, ἀπὸ τῆς ρωμανικῆς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος μέχρι τῆς ναπολεοντείου ἐποχῆς, ἄφησαν κάποιαν ἐπιρροήν, ἐμφαινομένην εἰς τὰ ἐπίχρυσα ξυλοχαράγματα τῶν ἱερῶν, ὅπου τὰ ἀνάγλυφα τῶν φυλλωμάτων, ὡς καὶ αἱ παρεμβαλλόμεναι μορφαὶ ἀγγέλων, πτηνῶν, ζῴων καὶ δρακόντων, διακρίνονται καλύτερον ὑπὸ τὸ χρυσοῦν των ἐπένδυμα.

Χοροί. Οἱ κυριώτεροι χοροὶ τῆς Κύπρου, οἱ προσφιλεῖς κυρίως εἰς τοὺς χωρικοὺς τῆς νήσου καὶ τὰς λαϊκὰς τάξεις τῶν πόλεων, εἶναι οἱ δύο «καρτσυλαμάδες», ἀνδρικὸς καὶ γυναικεῖος. 'Αποτελεῖται δ' ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἀπὸ πέντε μέρη: τὸν «πρῶτον», τὸν «δεύτερον», τὸν «τρίτον», τὸν «τέταρτον» καὶ τὸν «μπάλον». Ἡ μουσικὴ τῶν χορῶν τούτων διαμορφωθεῖσα διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἀκολουθεῖ γραμμὴν καθαρῶς κυπριακήν.

Ὁ καρτσυλαμᾶς χορεύεται πολλάκις ἄνευ ᾄσματος καὶ ἐν συνεχείᾳ, μὲ διάλειμμα τόσον μόνον, ὅσον ἀπαιτεῖται διὰ τὸ τέλος ἑκάστου μέρους· οὐχὶ σπανίως μάλιστα ὁ ἀνδρικὸς «δεύτερος» ἑνοῦται μὲ τὸν «τρίτον». Ἄλλοτε πάλιν παρεντίθεται ὡς συνέχεια τοῦ «τρίτου» καὶ ἄλλος χορός, ἡ «παραλιμνίτισσα», συνοδευομένη καὶ μὲ τραγούδια. Γίνεται δὲ συχνὰ περὶ τὰ ᾄσματα τῆς «παραλιμνίτισσας», εἶδος ποιητικοῦ ἀγῶνος, καθ' ὃν οἱ χορευταί, ἢ καὶ οἱ ἔξωθεν παρακολουθοῦντες τὸν χορόν, ᾄδουν κατ' ἐναλλαγὴν αὐτοσχεδίους στίχους ἀναφερομένους εἰς τὸ αὐτὸ θέμα, ἢ εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον, ἄλλοτε ἐπαινετικοὺς καὶ ἄλλοτε σκωπτικούς, μὴ στερουμένους συνήθως πνεύματος καὶ χάριτος. Ὡς ἡττημένος ἐκ τοῦ ἀγῶνος θεωρεῖται ὁ βραδύνας ν' ἀπαντήσῃ διὰ στίχων εἰς τὴν πρόκλησιν τοῦ ἀντιπάλου, ἢ ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ ἀπάντησις εἶναι ἔξω τοῦ θέματος. Τὸ «τσιάτσισμαν», ὅπως καλοῦν τὸν διαγωνισμὸν τοῦτον, εἶναι ἀνὰ πᾶσαν τὴν νῆσον διαδεδομένον καὶ λίαν προσφιλές. Μὲ τραγούδι συνωδεύετο ἄλλοτε καὶ ὁ γυναικεῖος «τρίτος», ὁ καλούμενος καὶ «μαντηλούδιν», ἐκ τοῦ μανδηλίου, τὸ ὁποῖον κρατοῦν καὶ σείουν αἱ δύο χορεύτριαι. 'Επίσης συνοδεύεται μὲ τραγούδι καὶ ὁ ἀνδρικὸς «μπάλος» εἰς ὡρισμένα του μόνον σημεῖα, καθ' ἃ ὁ καλλίφωνος χορευτὴς εὑρίσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκδηλώσῃ, εἰς ὡραῖα δίστιχα, ὅ,τι αἰσθάνεται διὰ τὴν καλήν του:

«Δίκλησε 'δὲ τὸν Οὐρανόν, δίκλησε 'δὲ τζιαὶ 'μέναν
Τζιὰν ἔσσιης πίστιν πίστεψε πὼς χάννουμαι γιὰ σένναν».

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ ἐν Κύπρῳ γάμος ἢ ἄλλη διασκέδασις ἄνευ τοῦ «καρτσυλαμᾶ». Οὔτε ἐπιτρέπεται νὰ σταματήσῃ ἕνα ζεῦγος, πρὶν χορεύσῃ καὶ τὰ πέντε τοῦ χοροῦ μέρη. Οἱ ἄνδρες μάλιστα, καὶ κυρίως οἱ καλοὶ χορευταί, προσθέτουν εἰς τὸ τέλος καὶ ἄλλους χορούς, διότι ἡ χάρις καὶ ἡ λεβεντιὰ πρέπει νὰ ἐπιδειχθοῦν μέχρις ἐξαντλήσεως.

Οἱ κυπριακοὶ χοροὶ χορεύονται πάντοτε ὑπὸ δύο γυναικῶν ἢ δύο ἀνδρῶν, τοῦ ἑνὸς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, οὐδέποτε δὲ ὑπὸ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἐκτὸς τῆς δευτέρας τοῦ γάμου ἑσπέρας, ὁπότε χορεύει ὁ γαμβρὸς μὲ τὴν νύμφην τὸν γυναικεῖον καρτσυλαμᾶν καὶ γίνεται τὸ καλούμενον «πλούμισμα», ἤτοι χρηματικαὶ προσφοραὶ ὑπὲρ τῆς νύμφης ὑπὸ τῶν παρευρισκομένων, καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ γαμβροῦ, εἰς παρατιθέμενον πιάτο. Εἰς ἰδιαίτερον πιάτο ρίπτονται ἐπίσης χρήματα καὶ ὑπὲρ τῶν ὀργανοπαικτῶν.

Ἄλλοι χοροί, πλὴν τοῦ «καρτσυλαμᾶ» καὶ τῆς «παραλιμνίτισσας» εἶναι ἡ «μάνδρα», χορὸς συρτὸς ἄνευ ᾄσματος εἰς ρυθμὸν ἑπτάσημον, τὸ «πιπέριν», τὸ «μαχαίρι», εἰς παλαιοὺς δὲ καιροὺς ὁ «μπάτσος-κλῶτσος» καὶ ἄλλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ «ἅρμα χορός», οὗ μνείαν κάμνει καὶ ὁ Λουκιανός, ὑποκαλῶν αὐτὸν «ὅρμον», συρτὸς καὶ αὐτὸς μετ' ᾄσματος, συνηθιζόμενος καὶ σήμερον εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς Μαραθάσης ὡς κατακλεὶς τῆς γαμηλίου τελετῆς. Εἰς αὐτὸν λαμβάνουν μέρος ὅσοι θέλουν, διὰ νὰ μὴ μείνῃ κανεὶς ἀμέτοχος τῆς τριημέρου χαρᾶς, ἥτις λήγει μετὰ τὸν χορὸν τοῦτον.

'Εκτὸς τῶν καθαρῶς κυπριακῶν χορῶν, συνηθίζονται ἐπίσης ἐν τῇ νήσῳ καὶ οἱ πανελλήνιοι χοροί: συρτός, καλαματιανὸς καὶ καροτσέρης.

Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

Μουσική. Μουσικὰ ὄργανα. Ἡ λαϊκὴ μουσικὴ τῆς Κύπρου περιλαμβάνει τοὺς χοροὺς μετὰ ἢ ἄνευ ᾄσματος (περὶ ὧν βλ. ἀνωτ.) καὶ τὰ καθαρῶς ᾄσματα. Μεταξὺ τῶν κυπριακῶν ᾀσμάτων περιεσώθησαν καὶ ἀρχαῖαι μελῳδίαι τοῦ τόπου, ὡς ἡ τοῦ «Τραγουδιοῦ τοῦ γάμου» ἢ «Παφίτιτζιη», ἢ «Μεσαρίτιτζιη», ἢ «Καρπασίτιτζη», ἢ τοῦ «Τραγουδιοῦ τῆς σούσας» (αἰώρας), ἢ τοῦ «Μᾶ» ἢ «Κλήδωνα». Ἑκάστη τῶν μελῳδιῶν τούτων ἔχει τὴν ἰδιαιτέραν της χάριν, ἀπαιτοῦσα δυσκόλους λαρυγγισμούς, οὓς δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ἀποδώσῃ ἡ γραπτὴ μουσική.

Ἡ συνοδεία ὅλων τῶν ᾀσμάτων καὶ ἡ ἐκτέλεσις ὅλων τῶν χορῶν γίνεται ἀνέκαθεν διὰ τοῦ βιολιοῦ, μὲ ὑπόκρουσιν λαούτου. 'Εν ἐλλείψει λαούτου συνοδεύει τὸ βιολὶ ἡ «ταμπουτσιά»—σκεῦος ὅμοιον πρὸς ταμποῦρλον μὲ τεταμένον δέρμα ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον ὄψεως—, ἥτις τοποθετεῖται ὀρθία ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ γόνατος καὶ κρούεται διὰ τῶν δύο χειρῶν μὲ μικρὰ καὶ λεπτὰ ξύλινα ραβδία

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

('Εκ τῆς συλλογῆς Χρ. 'Αποστολίδου).

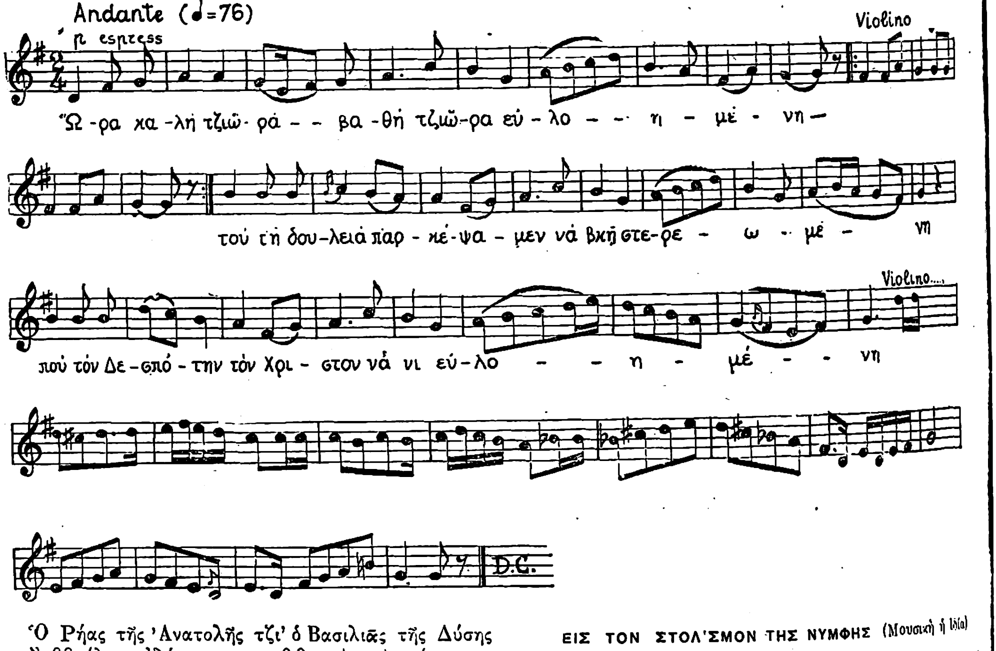

Ὁ Ρήας τῆς 'Ανατολῆς τζι' ὁ Βασιλιᾶς τῆς Δύσης
Συββούλιον ἐδώκασι συμπεθθερκὸν νὰ κάμουν
Ὁ Ρήας ἔβαλεν τὸν γυιὸν τζι' ὁ Βασιλιᾶς τὴν κόρην
Σαστῆκαν (=ἡτοιμάσθησαν) νὰ παντρέψουσι τζι' [εἴπασιν νὰ καλέσουν
Τζι' ἐβκῆκαν τζι' ἐκαλέσασιν 'π' 'Ανατολὴν ὡς Δύσιν
Ὁ Βασιλιᾶς ἐκάλεσεν οὗλλον τ' ἀρκοντολόϊν.
. . . .
. . . .

ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΤΟΛΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΝΥΜΦΗΣ (Μουσικὴ ἡ ἰδία)

Ἄγια (=ἄγε, ἐμπρός), στολίστε την καλὰ τὴν μας- [καριταρένην

Ὅπου τὴν ἔσι' ἡ μάνα της κάθε ὀχτὼ λουμένην
Γζιδπου τὴν ἔσι' ὁ τζιύρης της μέσ' στὰ γρουσᾶ (= [χρυσᾶ) χωσμένην.

Φωνάξετε τῆς μάνας της νάρτῃ νὰ τὴν ἐζώσῃ
Ἔν νὰ τὴν βκάλῃ πόσσω της τζιἒν νὰ τὸ μετανώσῃ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΣΟΥΣΑΣ (αἰώρας)

Ρυθμὸς πεντάσημος μικτὸς ἐκ Παίωνος τετάρτου καὶ Παίωνος τρίτου, ἐναλλὰξ μὲ λελυμένας τὰς ἄρσεις.

Ρυθμικὸν σχῆμα Παιωνος τετάρτου

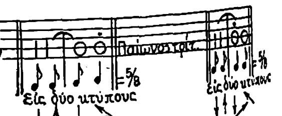

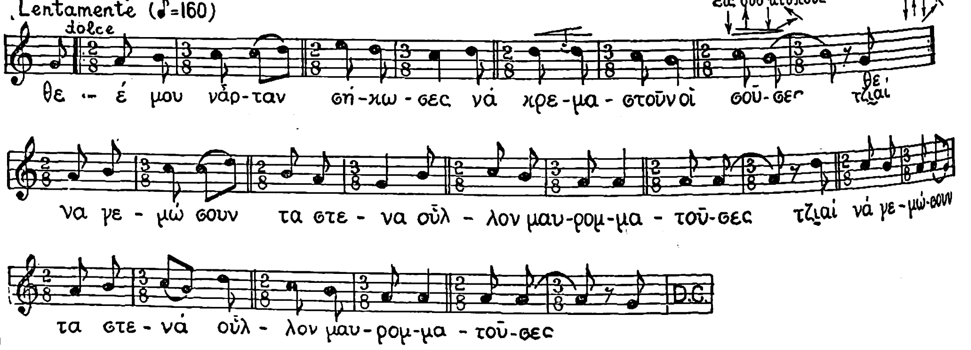

Δίστιχα γιὰ τὸ τραγούδι τῆς Σούσας.

Κρίνα τζιαὶ τριαντάφυλλα τζι ἀθθοὺς τοῦ Παραδείσου
'Εσύναξεν ἡ μάνα σου τζι' ἔκαμεν τὸ κορμίν σου

'Αγαπημένον μου πουλλὶν πολλὰ μὲν πεισματώσῃς
Τζι' ἔχω ἀβάσταην καρκιὰν τζιἒν νὰ μὲ θανατώσῃς

Digitized by Google

Ἕτερον ὄργανον, σύνηθες ἐν Κύπρῳ, παρὰ τοῖς βοσκοῖς ἰδίως, εἶναι τὸ «πιδκιαύλι», εἶδος γλυκυφώνου εὐθυαύλου ἀπὸ καλάμι μὲ 6 τρῦπες ἐμπρός, μίαν κάτω καὶ μίαν ὀπίσω. Ὁ ἐξησκημένος δύναται νὰ παίξῃ ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὰ δυσκολώτερα κυπριακὰ μουσικὰ συνθέματα.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ρυθμοὺς τῆς λαϊκῆς μουσικῆς τῆς Κύπρου, διαβλέπει τις εἰς αὐτοὺς τὴν ἀρχαίαν των ἑλληνικὴν καταγωγήν. Ἡ ἀρχαία μετρικὴ μὲ τὸν ἐπίτριτον (ἑπτάσημον), τὸν παίωνα, τὸν σπονδεῖον καὶ τὸν σύνθετον ἐκ παίωνος καὶ σπονδείου ἢ ἄλλου τινὸς τετρασήμου ἐννεάσημον, τὸν τόσον ἐν χρήσει εἰς τοὺς κυπριακοὺς χορούς, εἶναι ἐν πλήρει χρήσει εἰς τὴν λαϊκὴν μουσικὴν τῆς Κύπρου. Τὸν παίωνα, ὅστις ἔχει χαθῆ ἀπὸ τὸν ἄλλον Ἑλληνισμόν, μόνον ἡ Κύπρος τὸν περιέσωσεν εἰς δύο της ὡραῖα τραγούδια: τὸν «Μᾶν» καὶ τὸ «Τραγούδι τῆς σούσας», ἐκ τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον χρησιμοποιεῖ μὲ ἁρμονικωτάτην ἐναλλαγὴν ρυθμὸν πεντάσημον μεικτὸν ἐκ παίωνος τετάρτου καὶ παίωνος τρίτου, ἐχόντων λελυμένας τὰς ἄρσεις (βλ. καὶ περιοδικὸν «*Φόρμιγγα*» 15—31 Αὐγ. 1905).

Τὰ παρατιθέμενα μουσικὰ τεμάχια ἀποτελοῦν δεῖγμα ἐλάχιστον τῆς λαϊκῆς μουσικῆς τῆς Κύπρου, εἶναι δὲ αὐτὰ δύο τραγούδια εἰς γραμμὴν μόνον ᾄσματος καὶ βολιοῦ πρὸς οἰκονομίαν χώρου: τὸ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος «τραγούδι τοῦ γάμου», τὸ ὁποῖον ἐν ἐκτάκτως σοβαρᾷ γραμμῇ πληροῖ καὶ τὸ «ἀπὸ Θεοῦ ἄρχεσθαι» τῶν ἀρχαίων, καὶ τὸ «τραγούδι τῆς σούσας», τὸ ὁποῖον δίδομεν κυρίως διὰ τὴν μεγάλην του πρωτοτυπίαν καὶ ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν καὶ ὡς πρὸς τὸ μέλος. Τὸ τραγούδι τοῦ γάμου δίδεται ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ.

ΧΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

— [ΦΙΛΟΤΕΛ.] Μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ Κύπρος παρεχωρήθη ὑπὸ τῆς Τουρκίας εἰς τὴν Ἀγγλίαν, φαίνεται ὅτι ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία τῆς νήσου, εἴτε μετὰ τῆς Τουρκίας εἴτε μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ, διενηργεῖτο δι' ἑνὸς μοναδικοῦ ταχυδρομικοῦ γραφείου, ἐγκατεστημένου ἐν Λάρνακι ὑπὸ τῆς μεγάλης ἑταιρείας ναυσιπλοΐας τοῦ Αὐστριακοῦ Λόϋδ, ἥτις εἶχε τὸ προνόμιον τῆς διατηρήσεως τοιούτων ταχυδρομικῶν γραφείων εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Τουρκίας. Τὸ γραφεῖον τοῦτο ἐχρησιμοποίει ὅμοια γραμματόσημα μὲ τὰ χρησιμοποιούμενα τότε καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν αὐστριακῶν ταχυδρομικῶν γραφείων τῶν λειτουργούντων εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἀνατολῆς (βλ. λ. *Τουρκία* [Φιλοτελ.]). Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπιστολάς, δέματα κλπ., τ' ἀποστελλόμενα ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐντὸς τῆς νήσου, τὴν μέριμναν τῆς ἀποστολῆς ἢ τῆς παραλαβῆς καὶ διανομῆς εἶχον οἱ μουχτάρηδες.

Μολονότι λοιπὸν ἡ χρῆσις τῶν γραμματοσήμων εἶχεν εἰσαχθῆ ἐν Τουρκίᾳ ἀπὸ τοῦ 1862, εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐχρησιμοποιήθησαν ποτὲ τοιαῦτα τουρκικὰ ἐν Κύπρῳ, ἐφ' ὅσον οὐδέποτε ἐλειτούργησεν ἐν αὐτῇ κρατικὸν ταχυδρομικὸν γραφεῖον.

Εὐθὺς ἅμα τῇ ἐγκαταστάσει τῆς ἀγγλικῆς διοικήσεως ἐν τῇ νήσῳ, ἱδρύθησαν εἰς τὰς ἓξ κυριωτέρας πόλεις αὐτῆς ταχυδρομικὰ γραφεῖα, ἑκάστου τῶν ὁποίων ἡ ταχυδρομικὴ σφραγὶς ἔφερεν ἴδιον διακριτικὸν ἀριθμόν. Ἦσαν δὲ οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι οἱ 942, 969, 974, 975, 981 καὶ 982. Ἀργότερον, ὅτε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν ἤλλαξε τὴν σειρὰν ἀριθμήσεως τῶν διαφόρων ἀγγλικῶν ταχυδρομικῶν γραφείων τῶν λειτουργούντων ἐν Ἀνατολῇ, αἱ σφραγῖδες ἁπάντων τῶν ἐν Κύπρῳ τοιούτων γραφείων ἔλαβον τὸν ἀριθμὸν D. 47.

Μέχρι τέλους Μαρτίου τοῦ 1880 τὰ χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τῶν γραφείων τούτων γραμματόσημα ἦσαν τὰ αὐτὰ μὲ τὰ χρησιμοποιούμενα τότε καὶ ἐν Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ. Ἀπὸ 1ης ὅμως Ἀπριλίου 1880 ἐτέθησαν προσωρινῶς ἐν χρήσει καὶ ἐν Κύπρῳ ἰδιαίτερα γραμματόσημα, ἀγγλικὰ μὲν (τῶν ἐκδόσεων 1858—1876), ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπισήμανσιν CYPRUS.

Τέλος τῷ 1881 ἐκυκλοφόρησαν τὰ πρῶτα καθαυτὸ κυπριακὰ γραμματόσημα, φέροντα τὴν προτομὴν τῆς νεαρᾶς τότε βασιλίσσης Βικτωρίας ἐστεμμένης καὶ ἄνωθεν μὲν ταύτης τὴν λέξιν CYPRUS, κάτωθεν δὲ τὴν ἀξίαν τοῦ γραμματοσήμου ἐκπεφρασμένην ἀγγλιστὶ εἰς πιάστρ (=γρόσια). Η πρώτη αὐτὴ σειρὰ περιελάμβανεν ἀρχικῶς πέντε κλάσεις (τῶν $1/_2$, 1, 2, 4 καὶ 6 πιάστρ), αὐξηθείσας κατόπιν εἰς ἑπτὰ διὰ τῆς ἐπισημάνσεως γραμματοσήμων ἀφ' ἑνὸς τοῦ $1/_2$ πιάστρ μὲ δύο μεγάλα «$1/_2$» (χάριν εὐκρινεστέρας διακρίσεώς των ἀπὸ τῶν γραμματοσήμων τῶν 2 πιάστρ, μὲ τὰ ὁποῖα συνεχέοντο ἐνίοτε, λόγῳ μὴ ἐπαρκοῦς διαφορᾶς χρωματισμοῦ) καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ 1 πιάστρ μὲ νέαν ἀξίαν «30 PARAS» (=$3/_4$ πιάστρ) πρὸς σχηματισμὸν τῆς ἐλλειπούσης αὐτῆς κλάσεως. Τὴν πρώτην ταύτην ἔκδοσιν ἠκολούθησεν ἑτέρα ὁμοία ἐξ ἑπτὰ κλάσεων, γενομένη τῷ 1883, καὶ τῆς ὁποίας τὰ γραμματόσημα διακρίνονται τῶν τῆς πρώτης κυρίως ἐκ τοῦ ὑδατοσήμου, ὅπερ συνίστατο ἐκ τῶν κεφαλαίων ψηφίων CA κάτωθεν στέμματος ἀντὶ τῶν ψηφίων CC κάτωθεν στέμματος, ποῦ διέκρινε τὰ γραμμάτοσημα τῆς πρώτης ἐκδόσεως. Τῷ 1894 ἐγένετο ἔκδοσις νέας σειρᾶς γραμματοσήμων τοῦ αὐτοῦ τύπου (καὶ ὑδατοσήμου) μὲ τὴν προηγουμένην, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὁποίων αἱ ἐπιγραφαὶ ἦσαν τυπωμέναι μὲ μελάνην διαφόρου χρώματος ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπον παράστασιν. Ἡ σειρὰ αὕτη περιελάμβανε δέκα ἀξίας.

Τῷ 1903 τὴν σειρὰν ταύτην διεδέχθη ἑτέρα ἐξ ἰσαρίθμων κλάσεων καὶ τοῦ αὐτοῦ τύπου, ἐφ' οὗ ὅμως ἡ προτομὴ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας εἶχεν ἀντικατασταθῆ διὰ τῆς τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου Ζ'. Ἡ κυκλοφορία τῆς σειρᾶς ταύτης δὲν διήρκεσεν

Τύποι γραμματοσήμων τῆς Κύπρου διαφόρων ἐκδόσεων
(1) 1881, 1883 καὶ 1894.—2) 1904 καὶ 1905.—3) 1912 καὶ 1921.—4) 1921 καὶ 1925).

ἐπὶ πολύ, διότι τῷ 1904 ἐγένετο νέα ἔκδοσις τοῦ αὐτοῦ ἐντελῶς τύπου καὶ μὲ τοὺς ἰδίους χρωματισμούς, ἀλλὰ μὲ ὑδατόσημον κατά τι διαφορετικὸν περιλαμβάνον δηλαδὴ ἐφ' ἑκάστου γραμματοσήμου, ἀντὶ ἑνὸς ζεύγους ψηφίων CA μετὰ στέμματος, δύο ἢ καὶ τρία τοιαῦτα). Ἡ νέα αὕτη σειρὰ περιελάμβανε καὶ δύο νέας κλάσεις τῶν 5 καὶ 10 παράδων. Τῷ 1912 ἐγένετο νέα ἔκδοσις γραμματοσήμων καθ' ὅλα ὁμοίων τῆς προηγουμένης, ἀλλὰ φερόντων τὴν προτομὴν τοῦ νέου βασιλέως Γεωργίου. Ἡ νέα αὕτη σειρὰ δὲν περιελάμβανε τὴν κλάσιν τῶν 5 παράδων, διετηρήθη δ' ἐν χρήσει μέχρι τοῦ 1921, ὁπότε ἀντικατεστάθη δι' ἑτέρας ἐντελῶς ὁμοίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως τὰ ψηφία CA τοῦ ὑδατοσήμου, τὰ ὁποῖα εἶχον μέχρι τοῦδε σχῆμα ὀρθῶν τυπογραφικῶν ψηφίων, ἐγένοντο κεκλιμένα καλλιγραφικά. Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην προσετέθησαν καὶ αἱ κλάσεις τῶν $1\,^1/_2$ πιάστρ, $2\,^3/_4$ πιάστρ, 10 σελλινίων καὶ 1 πάουντ (=1 £), αἱ δὲ ἀξίαι τῶν 10 παράδων, 30 παράδων, 1 πιάστρ καὶ 2 πιάστρ ἀπετέλεσαν 8 κλάσεις, λόγῳ ἀλλαγῆς τῶν χρωμάτων ἑκάστης τῶν ἀξιῶν τούτων, ἀποφασισθείσης καὶ γενομένης ἀφοῦ πλέον εἶχε κυκλοφορήσει ἡ σειρὰ μὲ χρωματισμοὺς ἀρχικῶς ἐντελῶς ὁμοίους πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους τῶν προηγουμένων.

Τὴν 1ην Αὐγούστου 1924, θεσπισθείσης τῆς χρησιμοποιήσεως ἑνιαίου τύπου ἐνσήμου διά τε τὰ γραμματόσημα καὶ τὰ χαρτόσημα παντὸς εἴδους, ἐτέθη ἐν χρήσει νέα σειρὰ τοιούτων, τῶν ὁποίων ὁ τύπος ἦτο μὲν ἀρκετὰ παρεμφερὴς πρὸς τὸν τῶν προηγουμένων ἐκδόσεων, διέφερεν ὅμως κατά τι ὡς πρὸς τὸ περιβάλλον τὴν προτομὴν τοῦ βασιλέως Γεωργίου πλαίσιον, ἔφερε δὲ ἐπιπροσθέτως καὶ τὰς ἐπιγραφὰς «POSTAGE» ἀριστερὰ καὶ «REVENUE» δεξιά. Ὁλόκληρον τὸ ἀπομένον τότε ἀδιάθετον εἰσέτι ἀπόθεμα τῆς οὕτω καταργηθείσης προηγουμένης ἐκδόσεως, συγκεντρωθὲν ἐν Λευκωσίᾳ κατεστράφη διὰ πυρός, λόγῳ δὲ τοῦ βραχέος σχετικῶς διαστήματος καθ' ὃ εἶχε παραμείνει ἐν κυκλοφορίᾳ ἡ σειρὰ ἐκείνη, τὰ γραμματόσημα τινῶν ἐκ τῶν ἀπαρτιζουσῶν ταύτην κλάσεων ἀπέβησαν ἀρκούντως δυσεύρετα. Ἰδίως τὰ τῶν τριῶν μεγαλυτέρων κλάσεων σπανίζουσι τόσον, ὥστε οἱ γαλλικοὶ τιμοκατάλογοι τοῦ 1931 διατιμῶσι τὰ τῶν 45 πιάστρ 900 γαλλικὰ φράγκα, τῶν 10 σελλινίων 1250 φράγκα καὶ τῆς 1 λίρας 2 750 φράγκα ἕκαστον. Ταῦτα εἶναι καὶ τὰ ἀκριβώτερα ἐξ ὅλων τῶν κανονικῶν κυπριακῶν γραμματοσήμων.

Πλήρης σειρὰ τῶν γραμματοσήμων τῆς ἀναμνηστικῆς ἐκδόσεως τῆς Κύπρου τοῦ 1928
(1) Ἀργυροῦν νόμισμα τῆς Ἀμαθοῦντος.—2) Προτομὴ τοῦ Κιτιέως φιλοσόφου Ζήνωνος.—3) Παλαιὸς Χάρτης τῆς Κύπρου.—4) Βυζαντινὴ εἰκὼν τῆς ἀνευρέσεως τοῦ λειψάνου τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα.—5) Ἀψιδωτὸς Πυλὼν τῆς μονῆς Πελλαπαΐσι.—6) Τὸ ἐν Λάρνακι τέμενος (Τεκκὲς) τῆς Οὺμ - Χαράμ.—7) Ἄγαλμα Ριχάρδου τοῦ Λεοντοθύμου.—8) Θυρεὸς μὲ τὰ ἐμβλήματα «τῆς ἀποικίας» (οἱ λέοντες τῶν Λουζινιάν).—9) Γοτθικὸς ναὸς τοῦ Ἁγ. Νικολάου (ιγ' αἰῶνος) ἐν Ἀμμοχώστῳ.—10) Προτομὴ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου τοῦ V.

Ἡ ἔκδοσις τοῦ 1924 περιελάμβανεν ἀρχικῶς 16 ἀξίας (ἀπὸ τοῦ $1/_4$ πιάστρ μέχρι τῆς 1 λίρας), ἀποτελούσας ἰσαρίθμους κλάσεις. Ἀπὸ τῆς 16 ὅμως Νοεμβρίου 1925 προσετέθησαν 5 νέαι κλάσεις, συνεπείᾳ ἀφ' ἑνὸς ἀλλαγῆς τοῦ χρωματισμοῦ τῶν ἀξιῶν τῶν $1/_2$, $3/_4$, 1 καὶ 2 πιάστρ καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς προσθήκης κλάσεως τῶν $2\,^1/_2$ πιάστρ. Τῷ 1928 ἡ σειρὰ ἐπλουτίσθη καὶ μὲ κλάσιν τῶν 5 λιρῶν. Τὴν 1ην Φεβρουαρίου 1928 ἡ Κύπρος ἔθεσεν ἐν κυκλοφορίᾳ ἀναμνηστικὴν σειρὰν ἐκ δέκα γραμματοσήμων, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς πεντηκονταετηρίδος ἀπὸ τῆς παραχωρήσεώς της εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα εἶναι σχήματος μεγαλυτέρου τοῦ συνήθους, ἡ ἐκλογὴ καὶ ἡ σχεδίασις τῶν ἐπ' αὐτῶν παραστάσεων ἐπιτυχεστάτη, ὁ χρωματισμὸς ὡραῖος καὶ ἡ ἐκτύπωσις λίαν ἐπιμεμελημένη. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ σειρὰ αὕτη, ἥτις ἄλλως τε ἀποτελεῖ καὶ τὴν μοναδικὴν ἔκτακτον ἔκδοσιν γραμματοσήμων τῆς Κύπρου, ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἡ ἀναμνηστικὴ αὕτη σειρὰ ἀπεσύρθη τῆς κυκλοφορίας τὴν 31 Ἰανουαρίου 1929.

Τὰ γραμματόσημα τῆς Κύπρου, ὅπως καὶ ὅλων τῶν ἀγγλικῶν ἀποικιῶν, εἶναι ἀρκετὰ ζητημένα, λόγῳ δὲ τῆς ἑλληνικότητος τῆς νήσου ταύτης συλλέγονται καὶ ὑπὸ τῶν πλείστων Ἑλλήνων συλλεκτῶν, ἀκόμη καὶ ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων διὰ τὰ γραμματόσημα τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν μόνον. (Ε. Φ. Ε.)

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ Κύπρος ἐνωρὶς προσείλκυσε μελετητάς, οἵτινες ἠρεύνησαν αὐτὴν ἀπὸ πάσης σχεδὸν ἀπόψεως· τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ἡ πλουσία αὐτῆς βιβλιογραφία, ἐκ τῆς ὁποίας καταφαίνεται ἀκόμη ὅτι πρὸ παντὸς ἡ περὶ τῆς νήσου ἔρευνα περιεστράφη εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν της. Κατάλογον τῶν περὶ Κύπρου δημοσιευμάτων ἐξεπόνησεν ὁ *C. D. Cobham* «An attempt at a bibliography of Cyprus» (Λευκωσία 1886, β' ἔκδ. 1900), συνέχειαν δὲ τούτου, διὰ τὴν φιλολογίαν τῶν ἐτῶν 1891—1912 ἔδωκε τὸ περιοδικὸν «Bibliotheca geographica» (I—XIX Βερολῖνον 1895—1917). Ἡ γεωλογία καὶ ἡ γεωγραφία τῆς νήσου ἐμελετήθησαν κατὰ κόρον, ἡ δὲ ἱστορία αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων μέχρι τῶν βυζαντινῶν χρόνων εὗρεν ἐπίσης καλοὺς ἐρευνητάς, παρ' ὅλον ὅτι ἔλειπαν, καὶ λείπουν ἀκόμη, αἱ τῶν συστηματικῶν ἀνασκαφῶν μαρτυρίαι. Ἡ ἱστορία ἐξ ἄλλου τῆς Κύπρου ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρόνων καὶ ἐντεῦθεν ἐμελετήθη μετὰ πολλῆς ἐμβριθείας· ἐν τούτοις συναντᾷ τις πολλὰ κενὰ καὶ πολλὰ ἀδιασάφηνιστα γεγονότα.

Πᾶσαι αἱ περὶ τὴν Κύπρον ἔρευναι ἀνήκουν σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς ξένους μελετητάς. Ὀλίγιστοι ἐκ τῶν ἡμετέρων ἠσχολήθησαν μὲ αὐτήν, καὶ οὗτοι δέ, ἐξαιρουμένης τῆς ἐργασίας τοῦ Ἀθ. Σακελλαρίου, εἰς μονογραφίας, ὅλως ἀνεπαρκεῖς νὰ πληρώσωσι τὴν ὑπάρχουσαν ἔλλειψιν.

Κατωτέρω παραθέτομεν τὰ κυριώτερα τῶν περὶ Κύπρου συγγραμμάτων:

ΙΣΤΟΡΙΑ. *Ἀρχαῖοι χρόνοι.* Πηγὰς διὰ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς νήσου ἀποτελοῦν πλὴν τῶν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν εὑρημάτων, οἱ κλασσικοὶ συγγραφεῖς, ὧν μνεία γίνεται ἐν τῷ κειμένῳ τῶν οἰκείων ἄρθρων. Τὰ δὲ γενικὰ περὶ Κύπρου ἔργα τὰ ἀναφερόμενα καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἀρχίζουσιν ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Οὕτω τῷ 1575 ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις τὸ ἔργον τοῦ *Stef. Lusignan* «Chorograffia et breve historia dell' isola di Cipro», τῷ δὲ 1580 τοῦ ἰδίου (ἔνθ. ἀνωτ.) ἄλλο ἐπίσης ἔργον «Description de toute l'isle de Chypre». Τὸ περίφημον ἔργον τοῦ *J. Meursius* «Creta, Rhodus, Cyprus» ἔνθα καθορίζονται καὶ αἱ κλασσικαὶ πηγαί, ἐξεδόθη τῷ 1675 ἐν Ἀμστελοδάμῳ. Ταῦτα ἠκολούθησαν: *Κυπριανοῦ Ἀρχιμανδρίτου* «Ἱστορία Χρονολογικὴ τῆς νήσου Κύπρου» (Βενετία 1780). *M. Engel* «Kypros» (Βερολῖνον 1841), ἐν ᾧ δίδεται πλήρης περίληψις τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς νήσου. *F. Movers* «Die Phönizier» (Βόννη καὶ Βερολῖνον 1841—1856), ἔνθα κυρίως γίνεται λόγος διὰ τὸ ἐν Κύπρῳ φοινικικὸν στοιχεῖον. *L. P. di Cesnola* τὰ ἔργα περὶ ὧν γίνεται λόγος κατωτέρω (Ἀρχαιολογία). *J. T. Hutchinson* καὶ *G. D. Cobham* «A Handbook of Cyprus», ἐν ᾧ ἐξετάζεται ἐν συντομίᾳ ἡ Κύπρος ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. *Mas Latrie* τὰ ἔργα ὧν μνεία γίνεται κατωτέρω (Ἱστορ. μεσαίωνος). *H. Lang* «Cyprus» (Λονδῖνον 1878). *W. Stubbs* «The mediaeval Kingdoms of Cyprus and Armenia» (Ὀξφόρδη 1878). *Saville* «Cyprus» (Λονδῖνον 1878). *Α. Σακελλαρίου* «Τὰ Κυπριακὰ» (τόμ. 1—2 Ἀθῆναι 1890—1891). *Γ. Σ. Φραγκούδη* «Κύπρις» (Ἀθῆναι 1890). *Oberhummer* «Die Insel Cypern» τ. Α': Quellenkunde und Naturbeschreibung (Μόναχον 1903). *C. D. Cobham* «Excerpta Cypria» (Materials for a history of Cyprus translated and transcribed, with an appendix on the Bibliography of Cyprus) (Καίμπριτζ 1908). *Φ. Ζαννέτου* «Ἱστορία τῆς Κύπρου» (τ. Α. καὶ Β 1910—1911). *René Delaporte* «L'île de Chypre» (Παρίσιοι 1913). *C. H. Lukach* «The fringe of the East» (Λονδῖνον 1913). *Luke-Jardine* «The handbook of Cyprus» (Λονδῖνον 1920). *W. Flim* «Cyprus, a brief survey of its history» (1924).

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω πλείστας εἰδήσεις παντὸς εἴδους περιέχουσι τὰ ἡμερολόγια τῶν προσκυνητῶν ἢ τῶν ἁπλῶς ἐπισκεψαμένων τὴν Ἀνατολὴν περιηγητῶν, ἐξ ὧν μνημονευτέα ἐνταῦθα: *De Villamont* «Voyages» (Ἀρρὰς 1598). *Van Kotwyck* «Cotovici itinerarium» (Ἀντβὲρπ 1619). *R. Pococke* «Description of the East» (Λονδῖνον 1743). *A. Drummont* «Travels» (Λονδῖνον 1754). *E. D. Clarke* «Travel» (Λονδῖνον 1812). *Felix Faber* «Evagatorium» (Στουγάρτη 1843). *Sir S. Baker* «Cyprus in 1879» (Λονδῖνον 1879). *W. H. Mallok* «In an Enchanted Island» (Λονδῖνον 1879 καὶ 1916). *J. Thomson* «Through Cyprus» (Λονδῖνον 1879). *Agnes Smith* «Through Cyprus» (Λονδῖνον 1883). *E. Oberhummer* «Aus Cypern» (1887 καὶ 1891). *Deschamps* «Au pays d'Aphrodite» (Παρίσιοι 1898). *Mariti* «Travels in Cyprus in 1769» ἔκδ. ὑπὸ *C. Cobham* (Καίμπριτζ 1909). *Delaporte* «L'île de Chypre» (Γρενόβλη 1913).

Μεσαιωνικοὶ χρόνοι. Ἐκ τῶν πηγῶν τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου μνημονευτέαι ἐνταῦθα: Αἱ παρὰ *Κ. Σάθα* (Μεσαιων. Βιβλιοθ. τόμ. Β') εὑρισκόμεναι ἐπιστολαί: τοῦ *Νεοφύτου, πρότερον μοναχοῦ καὶ ἐγκλείστου* «περὶ τῶν κατὰ τὴν χώραν σκαιῶν»· τοῦ *πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γερμανοῦ* «ἐπιστολὴ σταλεῖσα ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ παρά τε αὐτοῦ καὶ τῆς ἱερᾶς συνόδου, ἀρχιερατεύοντος ἐν τῇ αὐτῇ νήσῳ τοῦ κυροῦ Νεοφύτου καὶ ἀναγκαζομένου

Digitized by Google

παρὰ Λατίνων ὑποταγῆναι αὐτοῖς»· τοῦ *ἰδίου* «ἐπιστολὴ Β' πρὸς Κυπρίους». Ἡ «Διήγησις τῶν ἁγίων τριῶν καὶ δέκα ὁσίων πατέρων τῶν διὰ πυρὸς τελειωθέντων παρὰ Λατίνων ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ ἐν τῷ ςψλθ' ἔτει». Αἱ χρονογραφίαι τοῦ *Λεοντίου Μαχαιρᾶ* «Ἐξήγησις τῆς γλυκείας χώρας Κύπρου» ἡ ὁποία λέγεται Κρόνακα, τουτέστιν Χρονικὸν» καὶ τοῦ *Γεωργίου Βουστρώνη* «Διήγησις Κρόνικας Κύπρου ἀρχεύγοντα ἀπὸ τὴν ἐχρονίαν ,αυνς' Χριστοῦ». Νέα ἔκδοσις τοῦ Μαχαιρᾶ ἄνευ τοῦ Βουστρώνη ἐγένετο ὑπὸ *E. Miller* καὶ *Κ. Ν. Σάθα* εἰς τόμους δύο, ἐν Παρισίοις 1881—1882 (Publications de l' école des langues orientales vivantes, IIe serie, τόμ. 2-3)· ὁ πρῶτος τόμος περιέχει τὸ διὰ τοῦ χειρογράφου τῆς Ὀξφόρδης διορθωθὲν ἑλληνικὸν κείμενον, ἔτι δὲ ἐπιστολὴν τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ πρὸς τὸν βασιλέα Οὔγον Δ', δύο δημοτικὰ τραγούδια, ἀναφερόμενα εἰς ρωμαντικὸν ἐπεισόδιον τοῦ βίου Πέτρου Α' Λουζινιάν, γλωσσάριον τῶν κυπριακῶν ἰδιωτισμῶν καὶ τὸ πανομοιότυπον χάρτου τῆς Κύπρου, σχεδιασθέντος κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Βενετοῦ *Baptist Agnese* (ἢ *Palnese*)· ὁ δεύτερος τόμος περιέχει φραγκικὴν μετάφρασιν τῆς χρονογραφίας καὶ πίνακα πραγμάτων.

Ἐκ δὲ τῶν πηγῶν καὶ ἀντιγραφῶν τῶν κυπριακῶν χρονογραφιῶν ἀξιοσημείωτοι ἰδίως εἶναι: «Les gestes des Chiprois, recueil de chroniques françaises écrites en Orient aux 13e et 14e siècles (*Philippe de Novaire* et *Gérard de Monréal*) publié» etc. par *Caston Raynaut*» ἐν Γενεύῃ 1887 (Publications de la société de l' Orient latin, serie historique, τόμ. 5). Ἡ κυπριακὴ χρονογραφία τοῦ *Fr. Amadi* καὶ ἡ ἰταλικὴ μετάφρασις τοῦ Μαχαιρᾶ ὑπὸ *Diom. Stambaldi*, ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ *René de Mas Latrie*, ἐν τῇ «Collection de documents inédits sur l'histoire de France 1ère, serie: Histoire politique» (Παρίσιοι 1891—1893). Ἡ ἰταλιστὶ γραφεῖσα ἱστορία τῆς Κύπρου ὑπὸ τοῦ *Φλωρίου Βουστρώνη*, ἐκδοθεῖσα μετὰ καλῶν πραγματικῶν καὶ χρονολογικῶν πινάκων ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ *René de Mas Latrie* ἐν τῷ τμήματι «Mélanges historiques» τῆς ἰδίας ὡς ἄνω συλλογῆς (Παρίσιοι 1886 σ. 1-533).

Σπουδαίαν ἐπίσης συμβολὴν εἰς τὴν μελέτην τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς νήσου παρέχουσιν «Αἱ Ἀσσῖζαι τῶν βασιλείων τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ Κύπρου», ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις τῶν ὁποίων, οὖσα κατὰ πρῶτον λόγον προωρισμένη διὰ τὸ βασίλειον τῆς Κύπρου, περιλαμβάνει μόνον τοὺς νόμους τοῦ κατωτέρου συμβουλίου, περιττῆς θεωρηθείσης τῆς μεταφράσεως εἰς τὴν ἐγχωρίαν γλῶσσαν τῶν τοῦ ἀνωτέρου συμβουλίου νόμων. Πότε ἀκριβῶς ἐγράφη ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις, δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ, ἡ δὲ γνώμη ὅτι συνετάχθη ἤδη ἐπὶ τοῦ βασιλέως Οὔγου Α' (1205—1218) δὲν εἶναι ἀποδεδειγμένη, παρ' ὅλον ὅτι πιθανολογεῖται ἡ ἐπὶ τῆς βασιλείας του εἰσαγωγὴ τῶν νόμων τούτων ἐν Κύπρῳ. Τὰ σῳζόμενα κείμενα βεβαίως ἀνήκουσιν εἰς μεταγενεστέρους χρόνους καὶ δὴ μόλις εἰς τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον παρεδόθη διὰ τῶν χειρογράφων τοῦ «παρισιανοῦ ἑλληνικοῦ κώδικος» (1390) καὶ τοῦ «παρισιανοῦ συμπληρωτικοῦ ἑλληνικοῦ κώδικος» γραφέντος τῷ 1512 καὶ μετενεχθέντος εἰς Παρισίους ἐκ τοῦ Ἄθω ὑπὸ τοῦ *Μηνᾶ Μηνωΐδου*, καθὼς καὶ τοῦ ὑπὸ *Ζαχαρίου φὸν Λίγγενταλ* χρησιμοποιηθέντος δευτέρου ἀθωνιτικοῦ κώδικος τῆς Λαύρας, ὅστις ὁμοίως ἐγράφη τῷ 1512. Τέταρτον χειρόγραφον τῶν Ἀσσιζῶν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ *Φλώριος Βουστρώνης*, ὅστις μετέφρασεν αὐτὰς εἰς τὸ ἰταλικὸν χάριν τῆς ἐνετικῆς δημοκρατίας. Τὰ μέχρις ἡμῶν διασωθέντα τρία χειρόγραφα διαφέρουσι τοῦ πρωτοτύπου τοῦ Βουστρώνη, ὅπερ, ὡς φαίνεται, ἀπωλέσθη, συμφωνοῦντα μᾶλλον πρὸς τὸ ἀρχαιότατον τῶν γαλλικῶν κωδίκων. Τὰς ἑλληνικὰς Ἀσσίζας ἐξέδωκεν ὁ *Κ. Ν. Σάθας* (Μεσαιωνικὴ βιβλιοθ. τόμ. ΣΤ' ἐν Βενετίᾳ 1877). Αἱ δὲ γαλλικαὶ «Les livres des assises et les usages deu reaume de Jerusalem») ἐξεδόθησαν ἀρχικῶς ὑπὸ *E. H. Kausler* ἐν Στουτγάρτῃ (1839), βραδύτερον δὲ («Assises de la court des bourgeois») ὑπὸ τοῦ *V. Foucher* ἐν Rennes (1841). Ἀμφότερα τὰ βιβλία ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν τῷ περιληπτικῷ ἔργῳ τοῦ κόμιτος *Beugnot* («Assises de Jérusalem ou recueil des ouvrages de Jurisprudence composés pendant le 13e siècle dans les royaumes de Jérusalem et de Chypre»), ἐκδοθέντι εἰς δύο τόμους ἐν Παρισίοις (1841—1843). Ἡ ἰταλικὴ μετάφρασις τοῦ Φλωρίου Βουστρώνη ἀνετυπώθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1792 ὑπὸ τοῦ *Canciani* («Leges barbarorum») εἰς 5 τόμους. Ἀρμενιακὴ τέλος μετάφρασις («Assises d' Antiochie réproduites en français et publiés par la société Mekhitariste») ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1876 ὑπὸ τοῦ ἱερέως *Léon Alisham*.

Ἐκ τῶν περὶ τὴν ἱστορίαν καὶ γεωγραφίαν τοῦ μεσαίωνος βοηθημάτων πολὺ ἀξιόλογον διὰ τὴν ἐποχήν του ὑπῆρξε τὸ βιβλίον τοῦ *J. P. Reinhard* «Vollständige Geschichte des Königreichs Cypern» (εἰς δύο μέρη, ἐν Ἐρλάγγῃ καὶ Λειψίᾳ 1766—1768). Κύρια ὅμως βοηθήματα διὰ τὴν μελέτην τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀποτελοῦσι τὰ ἔργα τοῦ *Louis de Mas Latrie*: 1) «Histoire de l' île de Chypre sous le règne des princes de la maison Lusignan» (3 τόμοι, Παρίσιοι 1852—1861)· 2) «Nouvelles preuves de l' histoire de Chypre sous le règne des princes de la maison de Lusignan» (2 τόμοι, Παρίσιοι 1873—1874) [Extrait de la bibliothèque de l'école des chartes, τόμ. 33—35] καὶ 3) «L'île de Chypre, sa situation présente et ses souvenirs e.t.c.» (Παρίσιοι 1879).— Περὶ βασιλέων τινῶν τῆς νήσου (Πέτρου Α', Ἰανοῦ, Καρλόττας, Αἰκατερίνης) πραγματεύεται ὁ *Karl Herquet* «Cyprische Königsgestalten des Hauses Lusignan» (Χάλλη 1881). Ἄλλα δ' ἐπίσης ἐνδιαφέροντα ἐν προκειμένῳ συγγράμματα σημειοῦμεν τά: *Hans Müller* «Der Longobardenkrieg aut Cypern 1229—1233, (Χάλλη 1890). *Ἀ. Σακελλαρίου* «Τὰ Κυπριακά» (τόμ. 1, ἐν Ἀθήναις 1890 σ. 411 κ. ἑξ.). *W. Stubbs* «The mediaeval Kingdoms of Cyprus and Armenia» (Ὀξφόρδη 1878). *Γ. Σ. Φραγκούδη* «Κύπρις» (Ἀθῆναι 1890). [Παλαιοτέραν βιβλιογραφίαν βλ. καὶ παρὰ *Mas Latrie* «Histoire de l'île de Chypre II» (préface σελ. 2 κ. ἑξ.).]

Τουρκοκρατία. Ἐκτὸς τῶν γενικῶν περὶ Κύπρου ἱστορικῶν ἔργων τῶν ἀναφερομένων καὶ εἰς τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας ἐν Κύπρῳ, ἱστοροῦσιν εἰδικῶς τὴν περίοδον ταύτην τὰ ἑξῆς συγγράμματα: *Nestore Martinengo* «L'assedio et presso di Famagosta dove s'intende minutissimamente tutte le scaramuccie batterie, mine et assalti dati ad essa fortezza» (Βενετία 1572). *G. P. Contarini* «Historia delle cose successe dal principio della guerra mossa da Selim ottomane a Venetiani fino al di della gran giornata vittoriosa contra Turchi» (Βενετία 1572). *P. Bizarro* «Cyprium bellun inter Venetos et Selymum Turcorum Imperatorem gestum» (Βασιλεία 1573). *J. W. Neumayr* «Bellum Cypricum, oder Beschreibung des Krieges welchen 1570—1572, der grosse Türck Selim wider die Venetianer wegen der konigreichs Cypern geführet» (Λειψία 1621). *Ant. Riccoboni* «Historia de Salamina capta et M. Ant. Bragadino praeside excoriato» (Βενετία 1843). *Γ. Ι. Κηπιάδου* «Ἀπομνημονεύματα τῶν κατὰ τὸ 1821 ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ τραγικῶν σκηνῶν» (Ἀλεξάνδρεια 1888). *H. Luke* «Cyprus under the Turks» (Ὀξφόρδη 1919).

Ἀγγλοκρατία. Ἐκ τῶν βοηθημάτων ἅτινα δύναταί τις νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τὴν μελέτην τῆς νεωτέρας ταύτης ἱστορικῆς ἐποχῆς τῆς νήσου ἀναφέρομεν ἐνταῦθα: *H. F. Fisher* «Cyprus any new Colony» (Λονδῖνον 1878). *B. C. Harris* «Cyprus, its past, present and future» (Λονδῖνον 1878). *Sir W. F. Martin* «Cyprus as a Naval Station and a Place of arms» (Λονδῖνον 1879). *H. W. Dixon* «British Cyprus» (Λονδῖνον 1879). *S. W. Baker* «Cyprus as I saw it in 1879» (Λονδῖνον 1879). *Τοῦ αὐτοῦ* «Cypern im Jahre 1879. Aus dem Englischen von Rich. Oberländer» (Λειψία 1880). *Karl Schneider* «Cypern unter den Engländern» (Köln 1879). *H. Zimmerer* «Die Englische Generalstabskarte von Cypern» (Μόναχον 1888). *E. Stevenson* «Our home in Cyprus» (Λονδῖνον 1880). *W. H. Smith* «Life and Times». *G. Arthur* «The Letters of Lord and Lady Wolseley» *Νικ. Κλ. Λανίτη* «The Cyprus question» (Λεμεσός, 1902). *Α. Μ. Τριανταφυλλίδη* «Ὁ πληθυσμὸς τῆς Κύπρου ἄλλοτε καὶ τώρα» (Λευκωσία 1911). *Νικ. Κλ. Λανίτη* «A Call from Cyprus» ἐν «The Balkan Review» (τόμ. I No 5 Ἰούνιος 1913). *C. W. Orr* «Cyprus under British rule» (Λονδῖνον 1918). «*Cyprus frusts in british justice*» (Λονδῖνον 1919). «*Memorandum on the Island of Cyprus*» (Λονδῖνον 1919 σελ. 23). *Βασ. Σ. Σωτηριάδου* «Ἡ Ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἐν Κύπρῳ καὶ τὰ Κυπριακὰ δίκαια (Λάρναξ-Κύπρου) *Κ. Α. Κωνσταντινίδου* «Ἡ ἀγγλικὴ κατοχὴ τῆς νήσου Κύπρου» (Λευκωσία 1930) κλπ.—Ἐπίσης τὰ ἑξῆς κείμενα καὶ μελέτας: «The Cyprus Cause» (The Official Correspondence, Λονδῖνον 1920 σελ. 20). «Καταστατικὸν τῆς πολιτικῆς ὀργανώσεως τῆς Κύπρου» (1921 καὶ 1930). «The Cyprus Cause—official correspondence» (Issued by the Press bureau Limassol Cyprus), ἐν τῇ ἐφημερ. «Ἀλήθεια» (Ὀκτώβριος 1923). «The Cyprus Cause—Resolutions of the third National Assembly of the Cypriotes held at Nicosia on the 3rd of June 1923» (Issued by the Press bureau Limassol Cyprus (Ἰούνιος 1923).

Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων γενικῶν περὶ τῆς καθόλου ἱστορίας τῆς νήσου συγγραμμάτων βλέπε εἰδικῶς: *Ἀρχιμανδρίτου Κυπριανοῦ* «Ἱστορία χρονολογικὴ τῆς νήσου Κύπρου» (Βενετία 1788). *De Mas Latrie* «Histoire de l'île de Chypre, sous les princes de la maison de Lusignan» (Παρίσιοι 1852). *Φ. Γεωργίου* «Εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κύπρου» (Ἀθῆναι 1875). *H. T. F. Duckworth* «The Church of Cyprus» (Λονδῖνον 1900). *J. Hackett* «History of the Orthodox Church of Cyprus» (Λονδῖνον 1901). Μετάφρασις καὶ συμπλήρωσις τῆς ἱστορίας τοῦ Hackett ἐγένετο ὑπὸ *Χαριλάου Ἰ. Παπαϊωάννου* (ἐν Ἀθήναις 1924).— Πολυτίμους περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλησίας τῆς Κύπρου πληροφορίας παρέχει ἐπίσης ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν *Χρυσόστομος Α. Παπαδόπουλος* εἰς πλείστας μελέτας του, ἐν αἷς: «Ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου» (Λάρναξ-Κύπρου 1912, ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Κήρυκος») «Ἀποκατάστασις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα» (ἐν «Θεολογίᾳ» τόμ. Ε'—ΣΤ' 1927)· «Κατάστασις τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τῆς Κύπρου κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα» (ἔνθ. ἀνωτ. τόμ. ΣΤ 1928)· «Αἱ ἐκ τῆς τουρκικῆς καταδυναστεύσεως ἀνωμαλίαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κύπρου κατὰ τὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνα» (ἔνθ. ἀνωτ. τόμ. ΣΤ' καὶ Ζ', 1928 καὶ 1929) κ. ἄ.— Τὸ συνταράξαν ἅπασαν τὴν νῆσον ἐπὶ μίαν δεκαετίαν ἀρχιεπισκοπικὸν ζήτημα, τὸ θέσαν ἐν κινδύνῳ καὶ τὸ αὐτοκέφαλον τῆς ἐκκλησίας τῆς νήσου, ἱστορεῖ ὁ *Γ. Σ. Φραγκούδης* ἐν τῷ ἔργῳ του «Ἱστορία τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος 1900—1910» (Ἀλεξάνδρεια 1911). Βλ. ἐπίσης καὶ *Ἀθ. Εὐταξίου* «Τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα τῆς Κύπρου» (Ἀθῆναι 1901), καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Κυπρίων τῆς ἐκλεγείσης «ὅπως ὑποβοηθήσῃ τὴν κανονικὴν λύσιν τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος», ἐκδοθεῖσαν αὐτόθι τῷ 1907, «Ἀναγκαίαν διασάφησιν καὶ δήλωσιν ἐπὶ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ζητήματος τῆς πατρίδος των, πρὸς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ὁμογενεῖς».

ΓΕΩΛΟΓΙΑ. *A. Gudry* καὶ *Am. Damour* «Sur la géographie de l'île de Chypre» ἐν Bull. soc. géol. France (2 sér., XI, 1853). *A. Damour* «Sur la Gmelinite de l'île de Chypre» ἐν Bull. soc. géol. France (2 sér., XVI, 1858—1859). *A. Gudry* «Géologie de l' île de Chypre» ἐν Mém. soc. géol. France (2 sér., VII, 1863). *F. Unger* καὶ *Th. Kotschy* «Die Insel Cypern» (Βιέννη 1865). *Wundt* «Geologisches aus Cypern Ausland» (1878). *L. Luiggi* «Report on the Insland of Cyprus» ἐν Giorn. del Genio civ. (1880) ἐν Proc. Inst Civ. Eng. (LXII). *R. Russel* «Report on the existing Water supply of the island of Cyprus» (Foreign Office 1881). *F. P. Reinsh* «On a new mineral found in the island of Cyprus» Proceed. (R. Soc. XXXIII, Λονδῖνον 1852). *A. Bergeat* «Zur Geologie der massigen Gesteine der Insel Cypern» (Diss.) Miner. petr. Mitteil (Βιέννη 1892). *V. Simonelli* «Fossili terziari e post-plioceni dell' isola di Cipra» (ὑπόμνημα πρὸς τὴν Β. Ἀκαδημίαν τῆς Βολωνίας 1893). *V. C. Bellamy* «A description of the salt lake of Larnaca» (Λονδῖνον 1900). *O. Mass* «Der Salzsee von Larnaca» (Geogr. Zeitschr. VII, 1901). *C. J. Forsyth-Major* «On the pygmy Hippopotamus from the pleistocene of Cyprus», Proc. Zool. Soc. (Λονδῖνον 1902). *E. Oberhummer* «Die Insel Cypern» (Μόναχον 1903). *D. A. M. Bate* «On a extinct species of Genet. (Genetta plesictoides) from the Pleistocene of Cyprus», Proc. Zool. Soc. (Λονδῖνον 1903). *G. Agamemnone* «Le tremblement de terre dans l'île de Chypre 29 VI 1896» (Beiträge zur Geophysik VI 1903). *Τοῦ αὐτοῦ* «Il terremoto dell isola di Cipro 29 VI 1896» (Boll. Soc. Sism. Ital., Μοδενα 1903). *H. Woodward* «Cave hunting in Cyprus» (Geol. Mag. X 1903). *D. A. M. Bate* «Further note on the remains of Elephas cypriotes from a cave deposit in Cyprus» (Philos. Trans., Λονδῖνον 1904). *V. C. Bellamy* καὶ *Inkes Browne* «The geology of Cyprus» (Σούθαμπτον 1905). *Τοῦ αὐτοῦ* «The geology of Cyprus» (Geol. Mag. N. Ser. V. 2. 1905). *Τοῦ αὐτοῦ* «A geological map of Cyprus» (Λονδῖνον 1905). *Τοῦ αὐτοῦ* «A key of the geological map of Cyprus» (Λονδῖνον 1905). *A. Zdarsky* «Die Eruptivgesteine des Troodos-Gebirges auf der Insel Cypern u. seine Asbestlagerstätten» (Zeitschr. f. prakt. Geologie XVIII, 1910)· Carte géologique internationale de l'Europe (ἀριθ. φύλλ. 40—41, 1914). *A. Philippson* Handbuch der regionalen Geologie. Kleinasien» (1918). *C Gilbert Cullis* καὶ *A. Broughton Edge* «The cupriferous deposits of Cyprus» (1922). *Carl Renz* «Geologische Untersuchungen auf den Inseln Cypern und Rhodos».—Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 4 (1929 σελ. 301).

ΧΛΩΡΙΣ ΚΑΙ ΠΑΝΙΣΚΗ. Καὶ τὸ πεδίον τοῦτο τῆς ἐρεύνης ἐν Κύπρῳ προσείλκυσε μελετητάς. Ἤδη διὰ τὴν χλωρίδα τῆς νήσου, ἀπὸ τοῦ 1787 γράφει ὁ *J. Sibthorp*, οἱ δὲ *F. Unger* καὶ *T. Kotschy* τῷ 1865 ἐν τῷ ἔργῳ των «Die Insel Cypern» (Βιέννη) διὰ μακρῶν ἐξετάζουν τὴν χλωρίδα καὶ πανίσκην τῆς νήσου. Ὁ *G. A. Boulenger* τῷ 1910 ἐξέδωκεν ἐν Λονδίνῳ τὸ «A list of the reptiles and batrachians». Ὁ *J. Holmboe* «Studies on the vegetation of Cyprus» (Λονδῖνον 1914). Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ὁ *E. Meyrick* ἐξέδωκε τὸ «Exotic microlepidoptera» καὶ ὁ *J. A. S. Bucknill* τὸ «A list of the birds of Cyprus». Τῷ 1916 ὁ *H. S. Thompson* ἐξέδωκεν ἐν Λονδίνῳ «The flora of Cyprus» καὶ ὁ *H. Relel* «Zur lepidopterenfauna Cyperns» (1916 — 1928). Ἐνταῦθα σημειωτέαι καὶ ἀξιόλογοι ἐπὶ τῶν ἐντόμων τῆς Κύπρου μονογραφίαι, δημοσιευθεῖσαι κατὰ καιροὺς εἰς τὰς κυπριακὰς ἐφημερίδας «Κῆρυξ», «Ἀλήθεια», «Χρόνος» ὑπὸ *Γ. Μαυρομουστάκη*.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ. *Χάρται.* Βάσιν τῆς σημερινῆς ἐπὶ χάρτου ἀπεικονίσεως τῆς Κύπρου ἀποτελεῖ ἡ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ *H. H. Kitchener* γενομένη τοπογραφικὴ καταμέτρησις τῷ 1880 — 1882 «Cyprus. The Coastline and Topography from a Curvey» (Λονδῖνον 1882) μὲ κλίμακα 1 : 63360 εἰς δεκαπέντε φύλλα. Ἐπ' αὐτῆς ἐγένετο σμίκρυνσις εἰς ἓν φύλλον μὲ κλίμακα 1 : 348480, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ ταύτης ἐσχεδιάσθη ὑπὸ κλίμακα 1 : 190000 καὶ ὁ νῦν ἐν χρήσει ἑλληνικὸς χάρτης τῆς νήσου ὑπὸ *Ἡρ. Χατζηγεώργη*. Τὰ ὀνόματα τοῦ χάρτου τούτου, πλὴν τῶν ἁγιωνύμων τόπων, εἶναι γραμμένα κατὰ τὸ «Τοπωνυμικὸν τῆς Κύπρου» τοῦ καθηγητοῦ Σίμου Μενάρδου. Μνημονευτέος ἐπίσης ὁ «Karte der insel Cypern» μὲ κλίμακα 1 : 500,000 τοῦ *E. Oberhummer* (Μόναχον 1903). Διὰ δὲ τὴν ἀρχαίαν τοπογραφίαν χρήσιμος εἶναι ὁ χάρτης *Kiepert* (E. O. A. VIII).

Συγγράμματα. *Δ. Μαργαρίτη* «Περὶ Κύπρου, διατριβὴ περιέχουσα πληροφορίας στατιστικάς, γεωγραφικὰς κλπ. (Ἀθῆναι 1849). *F. Unger* καὶ *Th. Kotschy* «Die Insel Cypern, ihrer physischen und organischen Natur nach mit Rücksicht auf ihre früher Geschichte» (Βιέννη 1865). *F. Unger* «Die Insel Cypern einst und jetzt» (Βιέννη 1866). *Franz von Löher* «Cypern Reiseberichte über Natur und Landschaft volk und dandschaft volk und Geschichte» (Στουτγάρτη 1878). *Lang. Hamilton* «Chypre, son passé, son présent et son avenir» (Παρίσιοι 1879). *Εὐρ. Ν. Φραγκούδη* «Ἐγχειρίδιον χωρογραφίας καὶ γενικῆς ἱστορίας τῆς Κύπρου» (τεῦχος Α', Ἀλεξάνδρεια 1885). *Claude Delaval Cobham* «Excerpta Cypria» (Λάρναξ 1896—1902). *Γεωργ. Σακαλῆ* «Cyprus under British» (Λευκωσία 1902). *Eugen Oberhummer* «Die insel Cypern. Eine Landekunde auf historischer Grundlaege, Th. I. Quellekunde und Naturbeschreibung» (Μόναχον 1903). *Hutchinson, J. T. Coblen, Claude Delaval* «A Handbook of Cyprus» (Λονδῖνον 1904). *Davis Trietsch* «Darstellung seml. Cypern einen Landessverhältnisse, besonders in politischer und wirtschaftlicher Beziehung Angewandte Geographie. Heft. zur verbreitung geographischen kenntnisse ihrer Beziehung zum kültur- und wirtschaftsleben Herangeber: Hugo Grothe IV serie 1 Heft. (Φραγκφούρτη 1911). *Harry Charlos Lukach, Tardine* καὶ *Jam Bong* «The Handbook of Cyprus» (7η ἐκδ., Λονδῖνον 1913, 8η ἐκδ. 1920). *Χ. Παπαδοπούλου* «Τοπογραφία τῆς Κύπρου» (Λεμεσὸς 1927).

ΓΛΩΣΣΑ. [Βλ. βιβλιογραφίαν ἐν τῷ οἰκείῳ ἄρθρῳ.]

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ. Ὁ πρῶτος ἐπισκεφθεὶς τὴν νῆσον ἀρχαιολόγος ἦτο ὁ Γερμανὸς *L. Ross* (1845), ὅστις καὶ περιέλαβε τὰς σημειώσεις του εἰς τὸν Δ' τόμον τῶν περιηγήσεών του («Reisen nach Kos, Halikarnassos, Rhodos, und der Insel Cypern» (Χάλλη 1852). Τῷ 1862 ὁ Γάλλος *Ρογκνὲ* ἐπεχείρησεν ἀνασκαφὰς ἐπὶ τῶν θέσεων τῶν Γολγῶν καὶ τοῦ Ἰδαλίου, πρῶτος δ' ἐκόμισε συλλογήν τινα ἀρχαίων ἀντικειμένων εἰς Εὐρώπην, ἥν, ὡς καὶ τὸ ὕστερον ἀγορασθὲν ὑπ' αὐτοῦ λίθινον ἀγγεῖον ἐξ Ἀμαθοῦντος, κατέχει νῦν τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Ὁ Γάλλος ἐπίσης ἀρχαιολόγος *Colonna Ceccaldi* ἐδημοσίευσεν ἐν τῇ γαλλικῇ «Ἀρχαιολογικῇ Ἐπιθεωρήσει» (1870—1877) μελέτας περὶ «Ἀρχαίων μνημείων τῆς Κύπρου, Συρίας καὶ Αἰγύπτου», περισυλλεγείσας μετὰ τὸν θάνατόν του ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ «Monuments antiques de Chypre, de Syrie et d'Egypte» (Παρίσιοι 1882). Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ Ἰταλὸς *Louis P. di Cesnola*, ἔζησεν ἐν Κύπρῳ ὡς Γενικὸς Πρόξενος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς (1865—1876), ἀπέκτησε δὲ δι' ἀγορᾶς καὶ ἀνασκαφῶν μέγα πλῆθος ἀρχαιοτήτων, ἃς ἐπώλησε τῷ 1872 εἰς τὸ νέον Μουσεῖον (Metropolitan) τῆς Νέας Ὑόρκης καὶ ἐπηύξησε τῷ 1875 διὰ δευτέρας συλλογῆς. Διατελῶν δ' ἀργότερον (1879 κ. ἑ.) διευθυντὴς τοῦ εἰρημένου μουσείου ἐξέδωκε τὸ σημαντικώτατον διὰ τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Κύπρου μέγα αὐτοῦ ἔργον «Descriptive atlas of the Cesnola Collection» εἰς δεκαπέντε τόμους (1885—1903). Ὁ ἀδελφὸς τούτου *Alex. P. di Cesnola* ἐξετέλεσεν ἐπιτυχεῖς ἀνασκαφὰς ἐν Σαλαμῖνι, τὰ ἀποτελέσματα τῶν ὁποίων εὕρηνται ἐν τῷ ἔργῳ του «Salaminia. The history, Treasures and Antiquities of Salamis, in the Isle of Cyprus» (Λονδῖνον 1882). Συστηματικὴν ἀναπαράστασιν τῆς ἐν Κύπρῳ ἀρχαίας τέχνης ἐξεπόνησαν οἱ *G. Perrot* καὶ *G. Chipier* ἐν τῷ Γ' τόμῳ τῆς μεγάλης «Histoire de l'art dan l'Antiquité» (Παρίσιοι 1885). Τὰ δὲ πήλινα εἰδώλια περιέγραψεν ὁ *Heuzey* ἐν τῷ «Catalogue des figurines antiques du Louvre» (τόμ. Α' 1900. Τὰ ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα, ἰδίως τῆς δυτικῆς καὶ βορειοανατολικῆς Κύπρου, περιέγραψε καλῶς ὁ Ἄγγλος *G. D. Hogarth* ἐν «Devia Cypria» (Λονδῖνον 1889). Ἡ ἀρχαιολογία τῆς Κύπρου πολλὰ ὀφείλει ἐπίσης εἰς τὸν Γερμανὸν *Max-Onhefalsch-Ricter*, συστηματικῶς ἀνασκάψαντα πολλὰ μέρη τῆς νήσου καὶ συγγράψαντα περὶ τῆς νήσου ἔργον «Kypros, die Bibel und Homer» (Βερολῖνον 1893) μετ' ἄτλαντος. Ὁ ἴδιος συνειργάσθη μετὰ τοῦ *J. Myres*, τοῦ ἐνεργήσαντος ἐν Λαπήθῳ ἀνασκαφάς, εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου τοῦ ἐν Λευκωσίᾳ Μουσείου (*Myres* καὶ *Ricter* «Cyprus Museum Catalogue. 1899). Πληροφορίας ἀρχαιολογικὰς εὑρίσκει τις ἐπίσης καὶ εἰς τὰ ἑξῆς συγγράμματα: *Α. Σακελλαρίου* «Κυπριακά», τόμ. Α' (Ἀθῆναι 1890). *R. Meister* «Inschriften aus Rantidi in Kypros» (1911). *Ι. Κ. Περιστιάνη* «Γενικὴ ἱστορία τῆς νήσου Κύπρου» (1910, τοῦ αὐτοῦ «Μελέτη περὶ τῆς ἐν τῷ κυβερνητικῷ δάσει Ρωντίδι ἀρχαίας θέσεως» (1911). *Geo. Jeffery* «Ancient monuments of Cyprus» (1918). *V. Müller* «Frühe Plastik in Griechenland und Vorderasien e.t.c.» (Ἀουγκσμπουργ 1929), ὡς καὶ ἐν τῷ «Annual Reports of the Curator of Antiquities» (1914, 1915, 1916).

Ὅλως ἰδίας μνείας χρήζουν αἱ ἐπ' ἐσχάτων ἐνεργηθεῖσαι συστηματικαὶ ἀνασκαφαὶ τῆς σουηδικῆς ἀποστολῆς εἰς πλεῖστα μέρη τῆς νήσου, ἐξ ὧν ἡ ἐπιστήμη πλούσιον κέρδος ἀπέκτησεν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀποστολῆς ταύτης *Emiar Djerslad*, ἐδημοσίευσε κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀνασκαφῶν πλείστας ὅσας πραγματείας, ἐν αἷς «Studies on Prehistoric Cyprus» (Οὐψάλα 1926), «The Stone Age in Cyprus» (1926) κλπ.

Ἐπιγραφαί *Karl Vidua* «Inscription Antique» (Παρίσιοι 1826). *Eug. Truqui* «Illustratione di una lapida Fenicia trovata fra rovine dell' antica Citlon e cenni su questa città» (Τουρῖνον 1852). *M. E. Röth* «Die proklamation des Amasis an die Cyprier» (Παρίσιοι 1855). *J, Derenbourg* «Les nouvelles Inscriptions de Chypre trouvées. Melchior de Vogüé» (ἐν Journal Asiatique τόμ. 10ος σ. 497. Παρίσιοι 1867). *Melchior, comte de Vogüé* «Inscriptions Phéniciennes de l'île de Cypre» (ἐν Journal Asiatique, τόμ. 10ος Παρίσιοι 1867). *Τοῦ αὐτοῦ* «Inscriptions Cypriotes inédites» (ἔνθ' ἀνωτ. τόμ. 11ος ἀριθ. 43, 1868). *Τοῦ αὐτοῦ* «Six inscriptions Phéniciennes d'Idalion» (ἔνθ' ἀνωτ. τόμ. 15ος, 1875). *Michel Bréal* «Sur le déchiffrement des Inscriptions Cypriotes» (ἐν Journal des Savants, Παρίσιοι 1877). *Paul Schroeder* «Die Phönizische Sprache» (Inschriften aus Cypern σ. 227—232, Χάλλη 1869). *Τοῦ αὐτοῦ* «On a Cypriote Inscription now in the imperial Ottoman Museum at Constantinople» (Λονδῖνον 1878). *Johannes Brandis* «Versuch zur Entzifferung der Kyprischen Schrift» (Βερολῖνον 1873), ἐπανεκδοθὲν ὑπὸ τοῦ *Moriz Schmidt* εἰς τὴν «Jenaer Litteraturzeitung» (1874, ἄρθρ. 85). *W. Deecke* καὶ *Justus Siegismund* «Die wichtigsten kyprischen Inschriften umschrieben und erlantert» (ἐν «Curtius Studien» 6, VII, 1874). *Moriz Schmidt* «Die Inschrift von Idalion und das kyprische Sullabar (Ἰένα 1874). *Τοῦ αὐτοῦ* «Sammlung kyprischer Inschriften in epichorischer Schrift» (Ἰένα 1876). *H. A. Ahrens* «Kyprische Inschrift» (ἐν Philolog. τόμ. 35ος, 1875). *Aug. Rothe* «Questiones de Cypriorum dialecto et vetere et recentiore» (μέρος 1ον, Λειψία 1875). *Julius Euting* «Sechs Phönikische Inschriften aus Idalion» (Στρασβοῦργον 1875). *S. Birch* «On some Cypriote Antiquities discovered by Gendi Cesnola a Golgoi» (Λονδῖνον 1875). *Δημ. Πιερίδου* «On a Digraphic Inscription found in Larnaca» (ἐν Tr S. B. A. τόμ. 4ος. Λονδῖνον 1875). Ὁ αὐτὸς δημοσιεύει (ἔνθ' ἀνωτέρω τόμ. 5ος, 1876) «Notes on Cypriote Palaeography». *Τοῦ ἰδίου* «Études des quelques Inscriptions Cypriotes» (Λάρναξ 1881). Τῷ 1883 ἐδημοσίευσεν ὁ ἴδιος ἐν τῷ «The Cyprus Museum» ἐκδ. ἐν Λάρνακι «Notes on the Cypriote inscriptions», τῷ δὲ 1886 (ἔνθ' ἀνωτ.) «A Bilingual Inscription: Phoenicien and Cypriote». *Léon Rodet* «Sur le Déchiffrement des inscriptions prétendues Anariennes de l'île de Chypre» (Παρίσιοι 1876). *I. Voigt*

Digitized by Google

«Quaestionum de Titulis Cypriis particula» (Λιψία 1876). *F. H. Talbot* «On the Cypriote Inscriptions» (ἐν Tr. S. B. A. τόμ. 5ος, Λονδῖνον 1877). *Wilhelm Deecke:* «Die griechisch-kyprischen Inschriften in epichorischer Schrift» — «Zweiter Nachtrag zur Lesung epichorischer kyprischer Inschriften» (Βερολῖνον 1879) — «Die griechich-kyprischen Inschriften» (Γοττίγγη 1883) — «Neue kyprisch-epichorische Inschriften (ἐν Berlin Philol - Wochenschrift ἀριθ. 51, 52, —1886). *E Renan* «Inscriptiones Phoeniciae in insula Cypri repertae» (Παρίσιοι 1881). *H. Voight* «Ueber einige neugefundene kyprische Inschriften» (Λιψία 1884). *Eugen Oberhummer* «Griechische Inschriften aus Cypern» (Sitzungsberichte d. k. bayer. Acad. der Wissenschaften, 5 Mai 1888 Μόναχον). Παρὰ τῷ *O. Hoffmann* «Die griechischen Dialekte» (I, σελ. 42 κ. ἑξ., ἀριθ. 55 — 236, Γοττίγγη 1891). *B Head* «Historia numorum» (τόμ. 1—2, Ὀξφόρδη 1912).

Νομίσματα. Πληροφορίας περὶ αὐτῶν εὑρίσκει τις κυρίως παρά: *H. P. Borrel* «Notice sur quelques Médailles Grecques des Rois de Chypre» (Παρίσιοι 1836). *F. De Saulcy* «Numismatique des Croisades» (Παρίσιοι 1847). *H. Duc de Luynes* «Numismatique et inscriptiones Cypriotes» (Παρίσιοι 1852). *Δ. Πιερίδου* «Inedited Copper Coin of Evagoras» (Λονδῖνον 1864). *Τοῦ αὐτοῦ* «On the Coins of Nicocreon. one of the kings of Cyprus» (Λονδῖνον 1869). *R. H. Lang* «Coins discovered during recent excavations in the Island of Cyprus» (Λονδῖνον 1871). *O. Blau* «Zur kyprischen Münzkunde» (Num. Zeitschrift, 1873 v. (1875) σελ. 1—25). *Παύλου Λάμπρου* «Ἀνέκδοτα κυπριακὰ νομίσματα τοῦ βασιλείου τῆς Κύπρου κατὰ τὸν μεσαίωνα (Ἀθῆναι 1876). *J. P. Six* «Du classement des series Cypriotes» (ἐν Revue Numismatique, 1883). *Τοῦ αὐτοῦ* «Monnates Grecques inédites et incertaines» (ἐν Numism. Chron. τομ. 8ος, Λονδῖνον 1888).

Μεσαιωνικὰ μνημεῖα. Μέγιστον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης ἐν Κύπρῳ παρέχουσιν αἱ ἐλάχισται ὑπάρχουσαι μελέται καὶ περιγραφαὶ τῶν βυζαντινῶν καὶ γοτθικῶν μνημείων. Σημαντικώτεραι ἐκ τούτων εἶναι: *G. Rey* «Étude sur les monuments de l'architecture militaire des Croisés en Syrie et dans l'île de Chypre» (Παρίσιοι 1871). *G. Schlumberger* (ἐν «Les principautés Franques du Levant», Παρίσιοι 1877, σελ. 46—61, Rois Latins de Chypre). Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν γένει ἔγραψαν οἱ *E. Anson* καὶ *S. Vacher* «Mediaeval and other buildings of Cyprus» (Λονδῖνον 1883). Οἱ μεσαιωνικοὶ τάφοι καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφαὶ ἐμελετήθησαν καὶ κατεγράφησαν ὑπὸ τοῦ *T. J. Chamberlayne* (ἐν «Lacrimae nicossienses» Παρίσιοι 1894). Περὶ τῶν ψηφιδωτῶν πολύτιμον διατριβὴν ἐδημοσίευσε ρωσιστὶ ὁ *Σμιρνώφ* («Βυζαντ. Βρέμμεννικ» 1897). Περὶ τῆς γοτθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν Κύπρῳ ἔχομεν τὰ ἔργα τοῦ *Enlart* «L'art gothique et la renaissance en Chypre» (τόμ. 1—2, Παρίσιοι 1899), τοῦ *Seesselberg* «Das Prämonstratensekloster Delapaïs» (Βερολῖνον 1901) καὶ τοῦ *C. Diehl* «En méditerranée: Promenades d'histoire et d'art» (Παρίσιοι 1901). Τὴν ἁγιογραφίαν ὀφείλομεν κυρίως εἰς τὸν Βέλγον *Delehaye* «Les Saints de Chypre» (ἐν Analecta Bolladiana XXVI, 1907). Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀξιολόγως προήγαγε καὶ ὁ *Ἰ. Συκουτρῆς* ἐν μελέταις αὐτοῦ εἰς τοὺς τόμους τῶν «Κυπριακῶν Χρονικῶν». Τὰ γοτθικὰ μνημεῖα, ἐν μέρει δὲ καὶ τὰ βυζαντινά, θίγει καὶ ὁ *Jean Comte de Kergorlay* «Soirs d'épopée» (En Chypre — En Rhodes) Παρίσιοι 1913). Ὁ δὲ ἐν Κύπρῳ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων *Jeffery* ἐδημοσίευσεν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «The historic mouuments of Cyprus» (Λευκωσία 1919).

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ. Συστηματικαὶ περὶ τὴν καθ' ὅλου λαογραφίαν τῆς Κύπρου ἔρευναι δὲν ἔχουν γίνει μέχρι σήμερον, καίτοι ἡ νῆσος ἀποτελεῖ διὰ τὴν ὅλην ἑλληνικὴν λαογραφίαν σπουδαῖον πεδίον ἐρεύνης. Εὐνόητον ὅθεν εἶναι ὅτι καὶ αἱ περὶ αὐτὴν δημοσιευθεῖσαι μελέται εἶναι ἐλάχισται ἐν συγκρίσει μὲ τὸ μέγεθος τοῦ καὶ σήμερον ὑπάρχοντος ὑλικοῦ, τούτων δὲ πάλιν αἱ περισσότεραι παρεμβεβλημέναι εἰς ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὅλην ἑλληνικὴν λαογραφίαν. Σπουδαιότερα ἐν προκειμένῳ βοηθήματα εἶναι: *Γ. Λουκᾶ* Κυπρίου, «Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις τῶν ἐν τῷ βίῳ τῶν νεωτέρων Κυπρίων μνημείων τῶν ἀρχαίων» (τόμ. Α΄ μέρος Α΄ ἐν ᾧ ἀναγράφονται τὰ ἤθη, ἔθιμα καὶ αἱ δοξασίαι αὐτῶν· Ἀθῆναι 1874). *Α. Σακελλαρίου* «Κυπριακὰ» (τόμ. Β΄, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναγράφονται ἐκτὸς τῶν ἄλλων πλεῖστα ὅσα ᾄσματα, παραμύθια κλπ. τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ· Ἀθῆναι 1891). *Γ. Σ. Φραγκούδη* «Κύπρις» (Ἀθῆναι 1890), *Magda H. Ohnefalsch Richter* «Cypern, Griechische Silten und Gebräuche auf Cypern mit Berücksichtigung von Naturkunde und Volkswirtschaft sowie der Fortschrifte unter Englischer Herrshaft dargestellt (Βερολῖνον 1913). *Σίμου Μενάρδου* Πολλαὶ καὶ ἀξιόλογοι λαογραφικαὶ μελέται εἰς τοὺς τόμους τοῦ περιοδικοῦ «Ἀθηνᾶ» ἐν τῇ «Ἐπετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου» (1912—1913) καὶ ἐν «Byzantinische Zeitschrift». Τοῦ ἰδίου ἔχουσι δημοσιευθῆ ἐν τῇ «Λαογραφίᾳ»: «Ἡ Ἁγία Ἑλένη εἰς τὴν Κύπρον» (τομ. Β΄, σελ. 266 καὶ 708) «Ἱστορικαὶ παροιμίαι» (τόμ. Ζ΄, σελ. 45). «Τὸ τραοῦδιν τῆς Ζωγραφοῦς» (τόμ. Η΄, σελ. 182), «Περὶ βουρβούλακα» (τόμ. Η΄, σελ. 297).

Ἐν τοῖς τόμοις τῆς «Λαογραφίας» ἔχουν δημοσιευθῆ ἐπίσης: *Γ. Λ. Γεωργιάδη* «Σύμμικτα δημώδη ᾄσματα τῆς Κύπρου» (τόμ. Γ΄, σελ. 260). *Γ. Ι. Ἰωαννίδη,* «Σύμμικτα κυπριακὰ» (τόμ. ΣΤ΄, σελ. 78). *Λοΐζου Φιλίππου* «Κυπριακὸν ᾆσμα τῆς κακῆς μάνας» (τόμ. Δ΄, σελ. 700). «Περὶ ἐπῳδῶν καὶ καταδέσμων εἰς Πάφον» (τόμ. Δ΄, σελ. 527), «Κυπριακὸν παραμύθι» «ἡ κοῦππα ἢ μουχάνεφη» (τόμ. Δ΄, σελ. 715), Ἑκατὸν ὀγδοήκοντα κυπριακὰ δίστιχα (τόμ. Ε΄, σελ. 586). «Εὐχαί, κατάραι καὶ ὅρκοι» (τόμ. Ε, σελ. 618). *Στίλπ. Π. Κυριακίδη* «Οἱ ποιητάριδες τῆς Κύπρου» (τόμ. Ε, σελ. 650), «Κυπριακαὶ ἐπῳδαὶ» (τόμ. ΣΤ, σελ. 603) καὶ ἄλλαι ἀξιόλογοι αὐτοῦ μελέται. *Χρ. Γ. Παντελίδη* «Κυπριακαὶ παραδόσεις» (τ. Α, σ. 697), «Κυπριακαὶ ἐπωδαὶ» (τ. Α, σ. 698), «Ἀκριτικὰ ᾄσματα» (τ. Β, σ. 60 καὶ τ. Ε, σ. 190), «Κυπριακὰ ᾄσματα» (τ. ΣΤ, σ. 576), «Οἱ ποιητάριδες τῆς Κύπρου» (τ. Ζ, σ. 115). *Ξ. Π. Φαρμακίδη* «Κυπριακὰ ἐδέσματα ἐν τακταῖς ἡμέραις» (τόμ. Β, σελ. 207), «Περὶ τῆς λέξεως τσακκὶν» (τόμ. Β, σελ. 209), «Τὸ τραγοῦδιν τοῦ Παχουτῆ» (τόμ. Β, σελ. 440), «Ἀποφράδες ἡμέραι ἐν Κύπρῳ» (τόμ. Β, σελ. 703). «Κυπριακαὶ δεισιδαιμονίαι» (τόμ. Β, σελ. 514), «Κυπριακαὶ δεισιδαίμονες δοξασίαι περὶ λεχώνων» (τόμ. Δ, σελ. 735), «Ἀλεξιτήριον κατὰ τοῦ πυρετοῦ» (τόμ. Δ, σελ. 737), «Πυρομαντεία» (τόμ. Δ, σελ. 738), «Κυπριακαὶ παραδόσεις» (τόμ. Ε, σελ. 229). «Τὸ τραοῦδιν τῆς Ζωγγραφοῦς» (τόμ. Ε, σελ. 373), «Ἡ ὀκκά τοῦ τσιουροῦ σου», γαμήλιον κυπριακὸν ἔθιμον (τόμ. Ε, σελ. 402) καὶ πλεῖσται ἄλλαι μελέται αὐτοῦ. Πολύτιμον συμβολὴν παρέσχεν ὁ ἴδιος τοῖς μελετηταῖς τῆς δημώδους κυπριακῆς ποιήσεως μὲ την ἔκδοσιν τῶν «Κυπρίων Ἐπῶν» (Λευκωσία 1926), ἐν οἷς περιέλαβε μὲ ἰδιάζουσαν ἐπιμέλειαν πλεῖστα ὅσα τραγούδια, κυρίως τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου καὶ τῶν χρόνων τῆς φραγκοκρατίας. Ἐν τοῖς τόμοις τῶν «Κυπριακῶν Χρονικῶν» εὕρηνται ἐπίσης ἀξιόλογοι λαογραφικαὶ μελέται, ἐν αἷς καὶ ἡ περισπούδαστος περὶ τὴν δημώδη ἰατρικὴν μονογραφία τοῦ ἰατροῦ *Ν. Γ. Κυριαζῆ* (τεῦχος Α—ΣΤ Ἰανουάριος — Ἰούνιος 1926).

Περὶ τῶν ἐπιχωριαζόντων ἐν Κύπρῳ μελῶν τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων γράφουν μετὰ παραδειγμάτων εἰς ἐκκλησιαστικὴν παρασημαντικὴν ἐν τῷ περιοδικῷ «Φόρμιγξ» καὶ ἀλλαχοῦ οἱ *Χρ. Ἀποστολίδης* καὶ *Χαρ. Παπαδόπουλος.* Πλούσιον λαογραφικὸν ὑλικὸν παρέχουν ἐπίσης αἱ ἐκδόσεις τῶν Κυπρίων ποιητάριδων, μεταξὺ τῶν ὁποίων μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα ἡ τοῦ *Παύλου Λιασίδη* «Τραγούδια τοῦ νησιοῦ μου» μὲ πρόλογον καὶ μελέτην *Κ. Μ. Καραμάνου,* Περὶ τῶν Κυπρίων ποιητάριδων (Λεμεσὸς 1928). Κ. Μ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ

κύπρος *['Αρχ.].* Μέτρον στερεῶν παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι, διαιρούμενον εἰς δύο ἡμίμετρα, ὧν ἕκαστον ἦτο ἴσον πρὸς ἕνα μόδιον. Ἐν τῷ «Περὶ μέτρων» συγγράμματι τοῦ Ἐπιφανίου φέρεται ἰσοδύναμον πρὸς εἴκοσιν ἀλεξανδρινοὺς ξέστας, ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς πέντε χοίνικας, ὧς ἕκαστος ἰσοδυναμεῖ πρὸς πέντε ποντικοὺς ξέστας. Π. Ν. Π

Κύπρος. —1) Σύζυγος τοῦ Ἰδουμαίου Ἀντιπάτρου καὶ μήτηρ Ἡρώδου τοῦ Μεγάλου. —2) Θυγάτηρ τοῦ Μ. Ἡρώδου ἐκ τῆς Μαριάμνης, τὴν ὁποίαν συνέζευξε μετὰ τοῦ Ἀντιπάτρου, υἱοῦ τῆς ἀδελφῆς του Σαλώμης. —3) Ἄλλη θυγάτηρ τοῦ Μ. Ἡρώδου, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ τετράρχου Φερρώρα. —4) Θυγάτηρ τοῦ υἱοῦ τῆς Σαλώμης Ἀντιπάτρου ἐκ τῆς Κύπρου, θυγατρὸς τοῦ Μ. Ἡρώδου, συζευχθεῖσα τὸν Ἑλκίαν, υἱὸν Ἀλεξᾶ Αὕτη ἀπέκτησεν ὁμώνυμον αὐτῇ θυγατέρα. —5) Θυγάτηρ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μ. Ἡρώδου Φασαήλου ἐκ τῆς Σαλαμψιοῦς, συζευχθεῖσα τὸν Ἀγρίππαν, υἱὸν τοῦ Ἀριστοβούλου. Γ. Λ. Α.

Κύπρος *['Αρχ. Γεωγρ.].* Φρούριον παρὰ τὴν Ἱεριχώ, κτισθὲν ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ Μεγάλου καὶ ὀνομασθὲν οὕτω πρὸς τιμὴν τῆς μητρός του Κύπρου. Κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ Νέρωνος.

κυπροσεελίτης (ὁ) (Cyproscheelit) *['Ορυκτολ.].* Ὀρυκτὸν βολφραμικὸν ἅλας τοῦ χαλκοῦ καὶ ἀσβεστίου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι (Ca Cu) WO_4. Ἡ περιεκτικότης αὐτοῦ εἰς χαλκὸν εἶναι 6, 8 %, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ μόνης διαφέρει ἀπὸ τὸν σεελίτην, ὁ ὁποῖος εἶναι καθαρὸν βολφραμικὸν ἀσβέστιον. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν La Paz τῆς Καλιφορνίας. Γ. Β.

κυπτάζω· ἀρχ., κύπτω ἐπιμόνως, κύπτω προσέχων εἴς τι: «τί κυπτάζεις περὶ τὴν θύραν;» διὰ τί παραμονεύεις εἰς τὴν θύραν; (*Ἀριστοφ.*), «ὅταν περὶ τὸν τεθνεῶτα κυπτάζωσιν» ὅταν κύπτωσιν ἐνασχολούμενοι περὶ τὸν νεκρὸν (*Πλάτ.*).

Κυπτὶ (οἱ). Ἐπίσημος τουρκικὴ ὀνομασία τῶν ἐν Τουρκίᾳ *Ἀτσιγγάνων* (βλ. λ.) (λεγομένων καὶ *Τσιγγενέ*), ἀποτελούντων οὐχὶ ἐθνότητα (μιλλέτ), ὡς οἱ Ἕλληνες, Ἀρμένιοι, Ἑβραῖοι, Βούλγαροι κλπ., ἀλλ' ὁμάδα ἀσύντακτον (ταϊφᾶ). Ν. Μ.

Κυπτσάκοι (οἱ) *['Εθνολ.]*· βλ. λ. *Κιπτσάκοι.*

κύπτω, *ἀόρ. ἔκυψα,* κοιν. *σκύφτω* καὶ *σκύβω,* *ἀόρ. ἔσκυψα,* παθ. μετχ. *σκυμμένος*· κλίνω τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἐμπρός. σκύβω.

κὺρ (ὁ)· συγκεκομμένος τύπος τοῦ *κύριος,* ἀπαντῶν μόνον πρὸ κυρίων ὀνομάτων ἢ ἄλλων οὐσιαστικῶν δηλούντων ἀξίωμα, ἐπάγγελμα κττ.: «κὺρ-Γιώργη», «κὺρ-ἀστυνόμε».

—*['Εγκυκλ.]* Ὁ τύπος *κὺρ* ἦτο ἐν χρήσει ἤδη παρὰ Βυζαντινοῖς, ἰδίως εἰς τὴν ἐπίσημον ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν (γεν. *κυροῦ,* ἐκ τοῦ τύπου *κυρός*) ἀπὸ τοῦ Ι΄ αἰῶνος, ἐδίδετο δὲ οὐ μόνον εἰς κληρικούς, ἀλλὰ καὶ εἰς λαϊκούς. Ἐν τῇ δημώδει γλώσσῃ χρησιμοποιούμενος σήμερον ὡς *κύρης* σημαίνει ἐνιαχοῦ (ἰδίως ἐν Κρήτῃ) τὸν πατέρα, εἶναι ὅμως καὶ προσφώνησις (ᾆσμ. «ἄφησέ με κύρη γάλο»), Ἐν τῇ βορειοτέρᾳ Ἑλλάδι σύνηθες εἶναι καὶ τὸ ὑποκοριστικὸν *κυρίτσης,* ὡς προσφώνησις, ἀλλὰ καὶ ὡς βαπτιστικὸν ὄνομα καὶ ὡς ὄνομα οἰκογενείας. Τὸ θηλυκὸν *κυρά,* ἐπίσης σύνηθες ἐν τῇ μεσαιωνικῇ ἑλληνικῇ ἀπὸ τοῦ Ζ΄ ἤδη αἰῶνος, ἀποδίδεται σήμερον (καὶ ὑπὸ τὸν τύπον *κερὰ*) ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς γυναῖκα ἡλικιωμένην ὁπωσδήποτε ἢ καὶ κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, προτασσόμενον τοῦ βαπτιστικοῦ ὀνόματος τῆς προσφωνουμένης («κυρὰ Λένη», «κυρὰ Φροσύνη») ἢ τοῦ ἐπωνύμου της σχηματιζομένου ἐκ τοῦ βαπτιστικοῦ ὀνόματος τοῦ συζύγου της («κυρὰ Γιάνναινα»). Πολλάκις προτάσσεται λέξεως δηλούσης τὴν θέσιν τῆς προσφωνουμένης ἐν τῇ οἰκογενείᾳ («κυρὰ μάνα», «κυρὰ νύφη») ἢ τὸ ἐπάγγελμα αὐτῆς ἢ τοῦ συζύγου της («κυρὰ μαμμή», «κυρὰ γιατρίνα») ἢ κοσμητικοῦ ἐπιθέτου (ᾆσμ. «κυρὰ ψηλή, κυρὰ λιγνή, κυρὰ καμαροφρύδα»). Μὴ συνοδεύουσα ἄλλην λέξιν καὶ λεγομένη ἀπολύτως, δηλοῖ τὴν οἰκοδέσποιναν («ἔρυγε ἡ κυρά»). Εἴς τινα μέρη (ἐν Κρήτῃ ἰδίως) δηλοῖ τὴν μάμμην, ὅπως καὶ τὰ ὑποκοριστικὰ *κυροῦλα, κυράτσα* καὶ *κυράτσω.* Ἐπὶ τουρκοκρατίας τιμητικῶς ἐκαλοῦντο *κυράτσες,* ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ, κατ' ἐξοχὴν αἱ γυναῖκες, ἀλλὰ καὶ αἱ θυγατέρες τῶν ξένων διπλωματικῶν ὑπαλλήλων. Κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα ἐκαλεῖτο *κυρὰ* ἢ *κυράτσα* ἡ ἔμπιστος Ἰουδαία τοῦ σουλτανικοῦ χαρεμίου, ἡ ὁποία πολλάκις ἔδρασε καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ζωῇ τῶν Ὀσμανιδῶν. Κατ' εὐφημισμόν, εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καλοῦνται *κυράδες* (ἢ *καλὲς κυράδες* ἢ *καλοκυράδες*) αἱ Νεράϊδες, εἰς δὲ τὰ παραμύθια εἰδικῶς «κυρὰ Μαρία» καλεῖται ἡ ἀλώπηξ. Ἐπίσης ὁ τίτλος τῆς κυρᾶς ἀποδίδεται καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς ἔνδειξιν εὐλαβείας εἰς τὴν Θεοτόκον (ᾆσμ. «σώπασε, Κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρύζῃς»). —Ω.

Κὺρ (Cure) *[Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, παραπόταμος τοῦ Ὑόνν. Πηγάζων ὕπερθεν τοῦ Γκιὲν-σὺρ-Κὺρ ἐν τῷ νομῷ τῆς Νιέβρης ἐξ ὕψους 723 μ. χύνεται ἐντὸς βαθυτάτων γρανιτωδῶν χαραδρῶν, εἰσέρχεται ἀκολούθως εἰς τὸν νομὸν τοῦ Ὑόνν, ὅπου μέρος τῶν ὑδάτων του ἐξαφανίζεται ἐντὸς σπηλαίων περιφήμων διὰ τὸ γραφικώτατον θέαμά των καὶ χύνεται μετὰ ροῦν μήκους 116 χλμ. εἰς τὸν ποταμὸν Ὑόνν ὕπερθεν τοῦ Κραβάντ. Ὁ Κὺρ εἶναι πλωτὸς μόνον διὰ τὴν μετακόμισιν ξυλείας. Μ. Ν. Δ.

Κύρα, ἁγία. Ἐν Βεροίᾳ τῆς Συρίας κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα γεννηθεῖσα ἐξ ἐπιφανοῦς γένους, κατέλιπε τὸν οἶκόν της καὶ παραλαβοῦσα τὴν φίλην αὐτῆς *Μαράναν* ἐκλείσθη μετ' αὐτῆς εἰς οἰκίσκον καὶ «πηλῷ τε καὶ λίθοις ἀναφράξασαι τὴν θύραν καὶ θυρίδιον μικρὸν ἐάσασαι, δι' αὐτοῦ τὴν ἀναγκαίαν τροφὴν εἰσεδέχοντο καὶ ταῖς πρὸς αὐτὰς ἀφικνουμέναις γυναιξὶ διελέγοντο καὶ τῷ Θεῷ τὰς δοξολογίας ἀνέπεμπον». Ἐκ Βεροίας μεταβᾶσαι εἰς Ἱεροσόλυμα «οὐδεμιᾶς τροφῆς ἀπήλαυσαν, μέχρις οὗ τὴν προσκύνησιν τοῦ ζωοδόχου τάφου τοῦ Χριστοῦ ἐποιήσαντο καὶ πάλιν ἐπανελθοῦσαι ἄσιτοι τὴν πορείαν διήνυσαν». Ἡ μνήμη αὐτῶν ἑορτάζεται τὴν 28 Φεβρουαρίου ὑπὸ τῆς ἡμετέρας, τὴν 3 δ' Αὐγούστου ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. [Πρβλ. *Θεοδωρήτου* «Φιλόθεος ἱστορία», κεφ. 29.] Ε. Γ. Π.

κυρά (ἡ). Τιμητικὴ προσφώνησις λεγομένη πρὸς γυναῖκα· κυρία, δέσποινα, ἀρχόντισσα (θηλ. τοῦ *κύρ,* βλ. λ.).

Κυρὰ *[Παραλ. Γεωγρ.].* Μικρὰ νῆσος τοῦ Σαρωνικοῦ (πλάτ. 37°42′ Β., μῆκ. 23°16′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana islands), κειμένη μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Τραχήλι (ἀρχ. Σπύραιον) τῆς Ἐπιδαυρίας καὶ τῆς νήσου Ἀγκίστρι καὶ εἰς 6 μίλλ. ἀκριβῶς πρὸς Ν. τῶν Διαπορίων νήσων. Παρά τινων θεωρεῖται, ὡς ταυτιζομένη πρὸς τὴν *Κεκρυφάλειαν* τῶν ἀρχαίων, ἀνακριβῶς ὅμως ἐνῷ ἀντιθέτως ταυτίζεται πλήρως πρὸς τὴν *Πιτυοῦσσαν* τοῦ Πλινίου. Ἡ νῆσος δέ, παρὰ τὴν μικρότητά της—ἑνὸς μιλλίου ἡ μεγίστη διάστασίς της—ἔχει λεκανοπέδιον λίαν κατάλληλον διὰ σπορὰν καὶ πηγήν. Σ. Ε. Λ.

—**Κυρὰ** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Παλαιὰ ὀνομασία τῆς μεσογαίας κωμοπόλεως τῆς νήσου τῶν Κυθήρων *Ποταμός,* ἐκ τῆς αὐτόθι πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ χωρίου ὑπαρχούσης ἐκκλησίας Παναγίας, προσεπιλεγομένης Κυρᾶς Ἱλαριώτισσας. Σ. Ε. Λ.

—**Κυρὰ** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Μόρφου τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας καὶ ἔχον 250 κατοίκους. Κ. Μ. Κ.

—**Κυρὰ** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἡ Β. ἐσχατιὰ τῆς νήσου *Πελαγονήσι* (πλάτ. 39° 20′ 10″ Β., μῆκ. 24° 04′, 50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2072: Scopelos group) δεξιᾷ τῷ, ἐκ Δ. καὶ Β., προσγειοῦντι τὸν λιμένα Πλανήτης. Σ. Ε. Λ.

Κυρὰ-Βρύση, ἢ *Κυρᾶς-Βρύση [Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Ἰσθμίας τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 255. Χ. Δ.

Κυράδες *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Περιστερίου (Τσοκαλῆ) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 57. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Χανοὺμ-Μαχαλέ.* Χ. Δ.

—**Κυράδες** *[Παραλ. Γεωγρ.].* Δύο νησῖδες ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσπλεύσαντι ἀπὸ Ν. τὸ στόμιον τοῦ κόλπου τῆς Ἐλευσῖνος, ἀποτελοῦσαι προέκτασιν τῆς Ἀττικῆς ἄκρας Μπλάκι, ΒΔ. τοῦ Κορυδαλλοῦ ἀκρωρείας. Ὀνομάζονται δὲ *Μεγάλη Κυρὰ* ἡ ἐξωτέρα Δ ΒΔ. (τριγωνομετρικὸν σημεῖον: ὑψόμ. 17 μ. 70, πλάτ. 37° 59′ 53″, 42 Β., μῆκ. 23° 33′ 39″, 96 Ἀν., χάρτ. ἑλλην. ὑδρογρ. ὑπηρεσ. ἀρ. 3: «Ναύσταθμος Σαλαμῖνος»), ἀπέχουσα 1 μίλλ. Α. ΒΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀράπης, τοῦ νῦν Ναυστάθμου (1930), καὶ *Μικρὴ Κυρά,* ἡ μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Στερεᾶς, ἀποτελοῦσαι οὕτως ἀμφότεραι τὴν Β. πλευρὰν τοῦ ὅρμου Σκαραμαγκᾶ. Τὰς νησῖδας ταύτας ἀναφέρει ὁ Στράβων (Θ, 395) καὶ Στέφανος ὁ Βυζάντιος (σελ. 658) ὑπὸ τὸ ὄνομα *Φαρμακοῦσσαι.* Σ. Ε. Λ.

Κυρὰ-'Ελεοῦσα *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Παλαιοπόλεως τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 29. Χ. Δ.

Κυρὰ-Καλή, ἢ *Κυρὰ Κάλω* (ἡ) *[Λαογρ.].* Ὄνομα, παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ, τῆς καλυτέρας ἐξ ὅλων τῶν νεράϊδων, τῆς ἀρχηγοῦ καὶ βασιλίσσης των (βλ. λ. *νεράϊδες*). Θ. Π.

Κυρὰ-Καλὴ *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν (βλ. λ. *Καλὴ Κυρά*).

«Κυρανίδες» (αἱ) ἢ *«Κοιρανίδες».* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο μᾶς παρεδόθησαν ἐν χειρογράφοις μαγικὰ καὶ ἀπόκρυφα βιβλία, μὴ συμφωνοῦντα πάντοτε μεταξύ των κατὰ τὸ περιεχόμενον. Διαιροῦνται συνήθως εἰς τέσσαρα βιβλία, ὧν ἕκαστον πραγματεύεται χωριστὰ τὰς μαγικὰς ἰδιότητας τῶν βοτανῶν, ζῴων, ὀρνέων καὶ ἰχθύων. Τὰ τρία

Digitized by Google

τελευταῖα βιβλία παρουσιάζουσιν ὁμοιότητα πρὸς τὸν γνωστότερον «Φυσιολόγον». Τὸ ὄνομα τῶν «Κυρανίδων», διαφόρως παραδιδόμενον ὑπὸ τῶν χειρογράφων, διαφόρως ἡρμηνεύθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων, ἄλλων συναπτόντων αὐτὸ πρὸς τὸ *κοίρανος* (=τύραννος, ἄρχων), *κοιρανὶς* («κοιρανίδες εἰρηνται διὰ τὸ τῶν ἄλλων βίβλων βασιλίδας εἶναι ταύτας»), ἄλλων δὲ προσπαθούντων νὰ εὕρουν τὴν ἐξήγησιν εἰς τὰς ἀνατολικὰς γλώσσας. Εἰς τὰ χειρόγραφα τὸ ἔργον ἀποδίδεται εἰς Ἑρμῆν τὸν τρισμέγιστον καὶ τὸν Ἁρποκρατίωνα, ἐνίοτε δὲ (διὰ λόγους προφανῶς ἐτυμολογικῆς ἐξηγήσεως) εἴς τινα *Κυρανόν*, ταυτιζόμενον ἴσως πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Κῦρον. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ εἰς τὸν Ἑρμῆν καὶ Ἁρποκρατίωνα ἀποδιδομένου βιβλίου τῶν «Κυρανίδων», ὑπάρχουν καὶ ἕτεραι ἐλάσσονες παραλλαγαί, ὄχι μόνον ἑλληνιστί, ἀλλὰ καὶ λατινιστὶ καὶ γαλλιστί.

Τὸ βιβλίον τῶν «Κυρανίδων» ἐξέδωσε πρῶτος ὁ Ch.-E. Ruelle: «Les lapidaires grecs» (Paris 1898, β' τόμος τοῦ ἔργου: «Les lapidaires de l'antiquité et du moyen-âge», τοῦ ἐκδιδομένου ὑπὸ F. de Mely), χρησιμοποιήσας ὡς κυρίαν πηγὴν χειρόγραφον παρισινόν. Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐν Βρυξέλλαις ἐκδιδομένων καταλόγων τῶν ἑλληνικῶν ἀλχημιστικῶν κωδίκων περιγράφονται ἐν παραρτήματι οἱ κώδικες τῶν «Κυρανίδων».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Haupt*, ἐν Philologus 48 (1889) 371—374. —*R. Ganszyniec*, Studien zu den Kyraniden ἐν «Byz. neugr. Jahrbücher» τ. 1—2.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἄρθρον Kyraniden ἐν *Pauly-Wissowa* Real-Encyclopädie. — Οἱ κατάλογοι τῶν χειρογράφων τῶν Κυρανίδων ἐν «Catalogue de manuscrits alchimiques grecs» τ. 1 (Bruxelles 1924), σελ. 155 κ. ἑ. Οἱ Παρισινοὶ κώδικες, ὑπὸ *Marie Delcourt*, τ. 2 (αὐτ. 1927), σελ. 263 κ. ἑ. Οἱ κώδικες τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ἰταλίας, ὑπὸ *C. O. Zuretti*, τ. 5 (αὐτ. 1928), σελ. 73 κ. ἑ. Τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ. Ὁ α' τόμος (σελ. 303 κ. ἑ.) περιέχει καὶ πολύτιμον πίνακα τῶν τίτλων καὶ τῆς ἀρχῆς τῶν διαφόρων κεφαλαίων.
—Ω

Κυράννα, *νεομάρτυς*. Ἔκ τινος χωρίου παρὰ τὴν Θεσσαλονίκην καταγομένη, σεμνοτάτη καὶ ὡραιοτάτη κόρη, ἀπήχθη ὑπό τινος Τούρκου γενιτσάρου εἰς Θεσσαλονίκην, ἐκεῖ δὲ παρουσιασθέντες ἄλλοι γενίτσαροι πρὸς τὸν διοικητὴν ὡμολόγησαν ὅτι δῆθεν ἡ Κυράννα ὑπεσχέθη εἰς τὸν ἀπαγωγέα της ὅτι θὰ ἠλλαξοπίστει καὶ θὰ ἐνυμφεύετο αὐτόν. Ἀλλ' ἡ κόρη, μετ' ἀγανακτήσεως ἀποκρούσασα τοὺς λόγους τῶν ψευδομαρτύρων, ἐστάλη εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἐκεῖ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας σκληρῶς βασανισθεῖσα ἐξέπνευσε τῇ 28 Φεβρουαρίου τοῦ 1751. [Πρβλ. «Νέον Μαρτυρολόγιον» (Ἀθῆναι 1856, 131).] Ε. Γ. Π.

Κυρὰ-Παναγιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Παραμυθίας, *Μποροβάρι* πρότερον καλούμενον. Κεῖται ΝΔ. τῆς Παραμυθίας, εἰς δίωρον ἀπόστασιν τοῦ Μαργαριτίου, δεξιὰ τοῦ Κωκυτοῦ ποταμοῦ. Κατοικεῖται ἀπὸ (1928) 107 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν, καὶ ὑπάγεται εἰς τὴν κοινότητα *Ξηρολόφου* (τέως *Ζελεσοῦ*). Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Χ. Ι. Σ.

—**Κυρὰ-Παναγιὰ** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ νοτία ἄκρα τῆς νήσου *Πελαγονήσι* τῶν θεσσαλικῶν Σποράδων. Ἀπὸ δὲ τῆς ἄκρας λαμβάνει τὸ αὐτὸ ὄνομα καὶ ὁ πρὸς Ν. τῆς νήσου λιμήν, ἀλλὰ καὶ προσθέτως αὐτὴ αὕτη ἡ νῆσος, ἡ *Εὔδηρα* τοῦ Πλινίου. Σ.Ε.Λ.

Κυρᾶς-γεφύρι *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μυγδαλιᾶς (Γλανιτζιᾶς ἢ Σταυροκλησίου) τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτ. (1928) 12. Χ. Δ.

Κυρᾶς-κάβος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ νοτία τῆς νήσου Λευκάδος ἐσχατιά, καὶ *κάβο-Δουκάτο* ὀνομαζομένη. Εἶναι τὸ *Σαπφοῦς ἅλμα* ἢ *ὁ Λευκάτας* τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ

Κυρασὸ (Curaçao) *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Κιουρασάο*.

κυρασῶ (τὸ). Ἡδύποτον (βλ. λ. *κιουρασῶ*).

κυράτζα (ἡ) ἡ κυρία, ἡ μεγάλη κυρία, ἡ ἀρχόντισσα (βλ. καὶ λ. *κύρ*).

κυρατσούκλημα (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀστράγαλος ὁ βοιωτικός*.

Κυρὰ-Χρυσικοῦ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν προάστειον τῆς Κερκύρας, ὑπαγόμενον εἰς τὸν δῆμον Κερκυραίων τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 94. Χ. Δ.

Κύρβα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πρώτη ὀνομασία τῆς κρητικῆς πόλεως *Ἱεραπύτνης* (βλ. λ.).

κυρβασία (ἡ) *['Αρχ.]*. Εἶδος καλύμματος τῆς κεφαλῆς ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἀσιάταις καὶ ἰδίως τοῖς Πέρσαις (βλ. λ. *κίδαρις*).

κύρβεις (οἱ) *['Αρχ.]*. Ξύλινοι πίνακες, οἵτινες, κεχρωματισμένοι διὰ λευκῆς βαφῆς, ἔφερον ἐγγεγραμμένους τοὺς νόμους τοῦ Σόλωνος. Οἱ πίνακες οὗτοι, καλούμενοι ἄλλως καὶ *ἄξονες*, ὁριζοντίως ἱστάμενοι καὶ συνδεδεμένοι πρὸς ἀλλήλους καταλλήλως, ἐσχημάτιζον παραλληλόγραμμον. Ἕκαστος κύρβις περιεστρέφετο ἐπὶ κεντρικοῦ ἄξονος, ὁ δὲ ἀναγνώστης ἠδύνατο, χωρὶς νὰ ἀλλάξῃ θέσιν, νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν τῶν κειμένων ἐπὶ τῶν τεσσάρων ὄψεων τοῦ μνημείου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐστημένον ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κατ' ἀρχάς, βραδύτερον δὲ ἐν τῇ ἀγορᾷ. Ὁ Πλούταρχος εἶδε τὰ λείψανα τοῦ μνημείου τούτου ἐν τῷ πρυτανείῳ Β. Δ. Θ.

Κύρβη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ρόδου, ἡ ἄλλως *Ἰαλυσὸς* βλ. λ.).

Κυρβία *[Μυθολ.]*. Ἐπιχωρία θεότης ἐν Ρόδῳ, θυγάτηρ τοῦ Ροδίου βασιλέως Ὀχίμου καὶ ἀπόγονος τοῦ κατ' ἐξοχὴν θεοῦ τῆς χώρας Ἡλίου. Συνεζεύχθη μετὰ τοῦ θείου της Κερκάφου, διαδόχου τοῦ πατρός της, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἀπέκτησε υἱοὺς τὸν Λίνδον, Ἰαλυσὸν καὶ Κάμειρον, ἐπωνύμους τῶν τριῶν μεγάλων ροδιακῶν πόλεων. Π. Ν. Π.

Κυργιάννα (=*Κυρία Ἄννα*) *[Γεωγρ.]*. Ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος καὶ ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης, τὴν ὁποίαν συγκροτοῦν τὰ χωρία: *Κυργιάννα, Καβοῦσι* καὶ *Χάρκια*. Ἡ Κυργιάννα, πρωτεύουσα, κεῖται ἐπὶ ὡραίας τοποθεσίας, εἶναι εὔφορος εἰς ἔλαιον, οἶνον καὶ σιτηρὰ καὶ ἔχει 442 κατοίκους (1928), δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τηλέφωνον. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὠνομάσθη ἔκ φιλοθρήσκου τινὸς κυρίας Ἄννης, ἥτις ἔκτισε ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ε. Γ.

Κυρὲ (Curée), *Ἰωάννης-Φραγκίσκος, κόμις τοῦ Μπεντισσιέρ*. Γάλλος πολιτικὸς (1756—1835), δράσας κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν νομοθετικὴν καὶ συμβατικὴν συνέλευσιν. Ἐπίσης ἐγένετο μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν Πεντακοσίων, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸ πραξικόπημα τῆς 18ης Μπρυμαίρ, ἐπέσυρε δὲ τὴν παγκόσμιον προσοχὴν διὰ τῆς προτάσεώς του ὅπως ἀνακηρυχθῇ ὁ Ναπολέων αὐτοκράτωρ (3 Ἀπριλίου 1804). Ἐπὶ Ναπολέοντος ἐγένετο κόμις τοῦ Μπεντισσιέρ (Bédissière) τῷ 1808, μετὰ δὲ τὴν παλινόρθωσιν ἀπεμακρύνθη τῆς πολιτικῆς. Π.Ν.Π.

Κυρεΐεβσκι βλ. *Κυριέβσκι*.

Κυρὲλ (Curel), ***Φραγκίσκος***. Γάλλος δραματικὸς ποιητὴς καὶ ἀκαδημαϊκός, γεννηθεὶς ἐν Μὲτς τῷ 1854 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1928. Ἐγκαταλείψας ἐνωρίτατα τὸ ἐπάγγελμα τοῦ μηχανικοῦ, εἰς ὃ εἶχεν ἐπιδοθῇ, ἀφιερώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν θεατρικὴν φιλολογίαν. Τὰ δύο πρῶτα ἔργα του: «Ἡ ἀνάποδη μιᾶς ἁγίας» καὶ τὰ «Ἀπολιθώματα», τὰ ἔδωσε τῷ 1892 ὑπὸ δύο διάφορα ψευδώνυμα ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ «Ἐλευθέρου θεάτρου» τοῦ Ἀντουάν. Ἐκ τούτων τὸ δεύτερον, ἐν ᾧ φιλοσοφικώτατα ἀναλύεται ἡ ἀλαζονεία παλαιᾶς φεουδαλικῆς οἰκογενείας, ἐπανελήφθη μετὰ ὀκτὼ ἔτη (1900) ἐν τῇ «Γαλλικῇ κωμῳδίᾳ» καὶ ἔτυχεν εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐδίδαξεν ἀπὸ διαφόρους σκηνὰς τῶν Παρισίων τὴν «Προσκεκλημένην» μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας, «Ὁ ἔρως κεντᾷ», τὸ «Γεῦμα τοῦ λέοντος», τὸ «Ἀγριοκόριτσο», τὸ «Νέον εἴδωλον», τὴν «Ἀπάνθρωπον γῆν», πολλάκις διδαχθεῖσαν μετ' ἐπιτυχίας καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῆς Ἑλένης Χαλκούση, καὶ ἄλλα τινά, δι' ὧν πάντων ὁ συγγραφεὺς λύει κατ' ἴδιον τρόπον διάφορα κοινωνικὰ προβλήματα. Ν. Ι. Λ

Κυρζὸν (Curzon), ***Παῦλος-Ἀλφρέδος ντὲ*** —. Γάλλος ζωγράφος (1820—1895). Διέμεινεν ἐν Ἰταλίᾳ ἐπ' ἀρκετόν, βραδύτερον δ' ἐταξίδευσε καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐκ τῶν δύο τούτων χωρῶν ἐνεπνεύσθη μακρὰν σειρὰν πινάκων. Διεκρίθη ἰδίᾳ ὡς τοπιογράφος καὶ εἰς τὴν προσωπογραφίαν δὲ μεγάλως ἐπέτυχε. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἀποψις τῆς Τερρασίνας», «Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν», «Αἱ ὄχθαι τοῦ Κηφισοῦ», «Ἐρείπια ναοῦ τοῦ Μιστρᾶ», «Ἡ γέννησις τοῦ Ὁμήρου» καὶ «Δομινικανοὶ διακοσμοῦντες δι' εἰκόνων τὰ παρεκκλήσιά των». Ι. Μ. Π.

Κυρήμι *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν προάστειον τοῦ Ἄργους, ὑπαγόμενον εἰς τὸν δῆμον Ἀργείων τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας. Κάτ. (1928) 76. Χ. Δ.

Κυρηναϊκὴ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς βορείου Ἀφρικῆς, ὀνομασθεῖσα ἀρχικῶς μὲν οὕτως ἐκ τῆς πρωτευούσης αὐτῆς *Κυρήνης*, βραδύτερον δέ, ἐπὶ Πτολεμαίων, καὶ *Πεντάπολις*, διότι εἶχε πέντε κυρίας πόλεις: τὴν *Κυρήνην*, τὴν *Βάρκην*, τὴν *Τεύχειραν* (ἀργότερον *Ἀρσινόην*), τὰς *Ἑσπερίδας* (ἀργότερον *Βερενίκην*) καὶ τὴν *Ἀπολλωνίαν*, τὸ ἐπίνειον τῆς Κυρήνης. Ἡ Κυρηναϊκὴ περιελάμβανεν ὁλόκληρον τὴν ἐπὶ τὴν πόλιν τῆς Κυρήνης ἀνήκουσαν περιοχὴν κατὰ τὴν ἀκμὴν αὐτῆς καὶ ὡρίζετο πρὸς Δ. ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα, πρὸς Α. ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, πρὸς Β. ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ μάλιστα τὴν Λυβικὴν θάλασσαν καὶ πρὸς Ν. ἀπὸ τὴν ὄασιν τῆς Φαζανίας, ὡς λέγει ὁ Στράβων. Ἀλλ' ἡ κυρίως κατοικηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων περιοχὴ ἦτο τὸ ὀροπέδιον τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Βάρκη, τὸ κείμενον μεταξὺ τῆς ἀμμώδους παραλίας τῆς Μεγάλης Σύρτεως καὶ τῆς Μεγάλης Χερσονήσου καὶ εἰσδῦον εἰς τὴν Μεσόγειον ἐν σχήματι τομέως κύκλου μήκους 150 μιλλίων. Ὡς ἐκ τῆς τοποθεσίας του, τοῦ σχηματισμοῦ του, τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους, τὸ ὀροπέδιον τοῦτο εἶναι ἓν τῶν ὡραιοτέρων μερῶν τοῦ κόσμου. Οἱ ἰθαγενεῖς Λίβυες ἦσαν οἱ Αὐσχῖσαι πρὸς δυσμάς, οἱ Ἀσβύται ἐν τῷ κέντρῳ, οἱ Γιλιγᾶμαι πρὸς ἀνατολάς· ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡροδότου οἱ ἰθαγενεῖς οὗτοι ἐξεδιώχθησαν πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, τὴν δ' εὔφορον χώραν κατέλαβον οἱ Ἕλληνες ἄποικοι, καὶ ἡ Κυρηναϊκὴ ἀπέβη οὐσιαστικῶς μέρος τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Πτολεμαίων, ἑκάστη τῶν πέντε πόλεων εἶχεν ἰδίαν ἀνεξαρτησίαν· ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Πτολεμαίου Λάγου, ἤτοι τῷ 321, ἡ ἐν γένει χώρα ἀπέβη ὑποτελὴς εἰς τὴν Αἴγυπτον. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἡ πόλις Ἑσπερίδες μετωνομάσθη Βερενίκη καὶ ἡ Τεύχειρα Ἀρσινόη, ἡ δὲ Βάρκη καὶ ἡ Κυρήνη παρήκμασαν, ἐνῷ τὰ ἐπίνεια αὐτῶν Πτολεμαῒς καὶ Ἀπολλωνία ηὐξήθησαν σπουδαίως. Ἐν τέλει οἱ Ρωμαῖοι, καταλαβόντες τὴν Κυρηναϊκήν, ὑπήγαγον τὴν χώραν εἰς ἐπαρχίαν μετὰ τῆς Κρήτης. Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἡ Κρήτη καὶ ἡ Κυρηναϊκὴ ἐχωρίσθησαν εἰς δύο ἐπαρχίας. Ἡ Κυρήνη ὠνομάσθη τότε Ἄνω Λιβύη. Ἡ παρακμὴ τῆς χώρας ταύτης ἤρχισεν ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Τραϊανοῦ, ὁπότε οἱ Ἰουδαῖοι, ἐγκατασταθέντες ἐκεῖ ἐπὶ Πτολεμαίων, ἐπανεστάτησαν καὶ ἔσφαξαν 220.000 Ρωμαίους καὶ Κυρηναίους. Ἡ ἀπώλεια πληθυσμοῦ κατὰ τὰς αἱματηρὰς ταύτας συμπλοκὰς καὶ ἡ προϊοῦσα ἐξασθένησις τῆς ἐν γένει αὐτοκρατορίας κατέστησαν τὴν ἐπαρχίαν ταύτην εὐάλωτον λείαν εἰς τοὺς Λιβύας βαρβάρους. Κατὰ τὸ 616 μ. Χ. ὁ Πέρσης Χοσρόης κατέστρεψε καὶ τὰ λείψανα τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἡ δὲ χώρα ἐν τέλει ὑπετάγη εἰς τοὺς Ἄραβας κατακτητάς. Β. Δ. Θ.

— **Κυρηναϊκὴ** (Cirenaica) *[Γεωγρ.]*. Ἰταλικὴ ἀποικία ἐν τῇ Β. Ἀφρικῇ. Κεῖται μεταξὺ Τριπολίτιδος, Αἰγύπτου καὶ Μεσογείου θαλάσσης καὶ περιλαμβάνει ἅπασαν τὴν ὁμώνυμον ἀρχαίαν χώραν, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ἔχει ἐπιφάνειαν 600.000 τετρ. χλμ. μετὰ 225.000 κατ., ὧν 9.714 Εὐρωπαῖοι καὶ μεταξὺ αὐτῶν 9.404 Ἰταλοί. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Βεγγάζη*. Εἶναι χώρα ὀρεινὴ πρὸς τὸ βόρειον αὐτῆς τμῆμα καὶ εὔφορος, ἔχει δὲ ἀκμάζουσαν κτηνοτροφίαν. Ἐξάγει κυρίως δέρματα, ἔρια, κτήνη, ἵππους, καμήλους, τάπητας καὶ ἰδίως σπόγγους, ὧν διεξάγεται ἐντατικὴ ἁλιεία εἰς τὰ παράλια αὐτῆς. Ἡ ἁλιεία αὕτη διεξήγετο ἄλλοτε κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ Ἑλλήνων σπογγαλιέων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις, εὐνοήσασα σημαντικώτατα τοὺς Ἰταλοὺς σπογγαλιεῖς, περιώρισεν εἰς τὸ ἐλάχιστον τὴν ὑπὸ ξένων ἐκμετάλλευσιν τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης τῆς Κυρηναϊκῆς. Ἐν Κυρηναϊκῇ ὑπάρχουν καὶ κοιτάσματα θείου, ἅλατος καὶ φωσφόρου. Αἱ συγκοινωνίαι διεξήγοντο μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ, μέχρι τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς, μόνον διὰ καραβανίων, σήμερον ὅμως ὑπάρχουν ἐν ἐκμεταλλεύσει καὶ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ 170 χλμ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις προέβη εἰς μεγάλας παραχωρήσεις γαιῶν πρὸς τοὺς Ἰταλοὺς ἀποίκους, ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὅρους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ηὔξησε μεγάλως τὸ μεταναστευτικὸν ρεῦμα καὶ τὰς καλλιεργουμένας γαίας.

Μέχρι τοῦ 1912 ἡ Κυρηναϊκὴ ἀπετέλει ἴδιον τουρκικὸν βιλαέτιον, ἀποσπασθὲν τῷ 1879 ἀπὸ τοῦ βιλαετίου τῆς Τριπολίτιδος. Πρὸ τῆς τουρκικῆς κατοχῆς διετέλει ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ διαφόρων τοπικῶν φυλάρχων, σχεδὸν ἀνεξαρτήτων. Ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι τοῦ 1919 ἀπετέλεσεν, ὁμοῦ μετὰ τῆς Τριπολίτιδος, τὴν ἰταλικὴν ἀποικίαν τῆς Λιβύης. Τὴν 19 Μαΐου 1919 ἀνεκηρύχθη ἰδιαιτέρα ἰταλικὴ ἀποικία, κυβερνωμένη ὑπὸ διοικητοῦ, διοριζομένου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας καὶ ὑπαγομένου εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν. Ἐν Κυρηναϊκῇ ὑπάρχει καὶ βουλὴ (Consulta generale), ἀποτελουμένη ἐξ Ἰταλῶν καὶ ἰθαγενῶν, διοριζομένων ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἀποικιῶν. Τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἀποτελεῖ διοικητικὸν συμβούλιον (Consiglio di governo) ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ διοικητοῦ, ἀποτελούμενον ἐξ Ἰταλῶν διοριζομένων ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἀποικιῶν. Διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς 5 περιφερείας καὶ δύο στρατιωτικὰς ζώνας.

Ἡ ἰταλικὴ κατοχὴ ἐν Κυρηναϊκῇ, μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Οὐσύ, συνήντησε μεγίστην ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν διαφόρων ἀραβικῶν καὶ βερβερικῶν φυλῶν, αἵτινες κατοικοῦν τὴν χώραν καὶ ἰδίως τῶν Σενοῦσσι, οἵτινες παρημπόδιζον τοὺς Ἰταλοὺς νὰ προχωρήσουν πέραν στενῆς λωρίδος παραλιακῆς γῆς. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ ἰταλικὴ κατοχὴ εἶχε περιορισθῆ εἰς ὀλίγας μόνον παραλιακὰς πόλεις καὶ λιμένας, ἰδίως εἰς τὴν Βεγγάζην καὶ τὴν Ντέρνα. Ἀπὸ τοῦ 1919 αἱ ἰταλικαὶ κυβερνήσεις διωργάνωσαν ἀληθεῖς ἐκστρατείας, κατόπιν τῶν ὁποίων κατώρθωσαν τὰ ἰταλικὰ στρατεύματα νὰ εἰσχωρήσουν καὶ εἰς τὸ

Digitized by Google

ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Τῷ 1923 ἡ Ἰταλία συνῆψε συμφωνίαν μετὰ τῆς Ἀγγλίας, ὡ: ἀντιπροσώπου τῆς Αἰγύπτου, ἐπικυρωθεῖσαν διὰ τῆς ἰταλοαιγυπτιακῆς συμβάσεως τῆς 6 Δεκεμβρίου τοῦ 1925, δι᾿ ἧς ἡ Αἴγυπτος παρεχώρει εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν ὄασιν τοῦ Τζιαραμπούμπ, παρὰ τὰ αἰγυπτιακὰ σύνορα. Ἡ παραχώρησις αὕτη ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἰταλοὺς νὰ ἐπεκτείνουν κατόπιν τὴν διείσδυσίν των ἔτι πλέον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν (βλ καὶ λ. *Βάρκα*). Μ. Δ. Β

— *[Φιλοτ.]* Μόλις κατὰ τὸ 1926 ἡ Ἰταλία ἐφωδίασε τὴν ἀποικίαν της ταύτην μὲ εἰδικὰ γραμματόσημα, ἐκδώσασα εἰδικὴν σειρὰν ἐξ 6 ἀξιῶν. Προηγουμένως, ἀπὸ τοῦ 1923 καὶ πέραν, ἁπάσας τὰς ἐκδοθείσας ἐν Ἰταλίᾳ ἀναμνηστικὰς σειρὰς προπαγάνδας ὑπὲρ τῆς πίστεως, φασιστῶν, Μαντζόνι, ἁγίου ἔτους, βασιλικοῦ ἰωβιλαίου, ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίζης, ἔθετεν ἐν κυκλοφορίᾳ καὶ ἐν Κυρηναϊκῇ, ἐπιθέτουσα ἐπ᾿ αὐτῶν τὸ ἐπισήμασμα CIRENAICA. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ διὰ τὰς μετὰ τὸ 1926 ἀναμνηστικὰς ἐκδόσεις Πρεβιντέντσα, Βόλτα, Μοντεκασῖνο καὶ γάμων τοῦ διαδόχου. Κατὰ τὸ 1928 ἐξεδόθη εἰδικὴ διὰ τὴν ἀποικίαν ἀναμνηστικὴ σειρὰ εἰς ἑορτασμὸν τῆς τεσσαρακοστῆς ἕκτης-ἐπετείου τῆς Ἰταλικῆς Ἀφρικανικῆς Ἑταιρείας. Ἐν Κυρηναϊκῇ ἐξεδόθη ὁμοίως κατὰ τὸ 1924 καὶ εἰδικὴ σειρὰ δι᾿ ἐπιταγάς. Ἡ ἐμπορικὴ ἀξία τῶν γραμματοσήμων τῆς Κυρηναϊκῆς εἶναι μετρία. (Ε. Φ. Ε.)

κυρηναϊκός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Κυρήνην, ὁ τῆς Κυρήνης: «κυρηναϊκὴ φιλοσοφία», «κυρηναϊκοὶ φιλόσοφοι».

—**κυρηναϊκοί** *[Φιλοσ.]*. Καλοῦνται οὕτως οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀριστίππου ἐκ Κυρήνης, μαθητοῦ τοῦ Σωκράτους, γεννηθέντος τῷ 435 π. Χ. καὶ ἀποθανόντος μετὰ τὸ 356, ὁπότε ἀναφέρεται ὡς εὑρισκόμενος ἐν Ἀθήναις. Ὁ Ἀρίστιππος ὑποστηρίζει τὸν ἄκρατον ἡδονισμόν, καθ᾿ ὃν πᾶσα ἡδονὴ εἶναι ἀγαθὸν καθ᾿ ἑαυτήν, ἀδιακρίτως προελεύσεως καὶ συνεπειῶν («κἂν ἀπὸ τῶν ἀσχημοτάτων γένηται»). Δύο πάθη τῆς ψυχῆς ὑπάρχουν, ἡ ἡδονή, ἥτις εἶναι λεία καὶ ὁμαλὴ κίνησις, καὶ ὁ πόνος, τραχεῖα καὶ θυελλώδης. Ἡ θετική, παροῦσα καὶ ὑποκειμενικὴ ἡδονή, εἴτε μερικὴ εἴτε γενική, εἶναι τὸ ἀνώτατον ἀγαθὸν καὶ τὸ μόνον βέβαιον καὶ στερεὸν στοιχεῖον, δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κατευθυντήριος γραμμὴ τῆς ἐνεργείας μας. Τὴν κυριαρχίαν ὅμως τῶν ἡδονῶν ἐφ᾿ ἡμᾶς πρέπει ν᾿ ἀποφεύγωμεν, ὡς δυναμένην νὰ ἐπιφέρῃ λύπην. Οὕτως εἰσάγει ὁ Ἀρίστιππος, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, τὴν ἀντίφασιν εἰς τὸ σύστημά του καὶ δεικνύει ἐπίδρασιν σωκρατικὴν ὅταν λέγῃ ὅτι ἡ φρόνησις καὶ ἡ περίσκεψις πρέπει νὰ ὁδηγοῦν τὴν προτίμησιν μεταξὺ παρούσης καὶ μελλούσης ἡδονῆς. Αἱ σωματικαὶ ἡδοναὶ καὶ πόνοι εἶναι ἰσχυρότεροι τῶν ψυχικῶν. Ὁ Ἀρίστιππος προσκληθεὶς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Διονυσίου (388 π. Χ.), ὅπου συνηντήθη μὲ τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Διονύσιον τὸν νεώτερον (361), ἔζη ἐν γένει πολυτελῶς καὶ «πρῶτος τῶν σωκρατικῶν μισθοὺς εἰσεπράξατο», τοὺς ὁποίους κατ᾿ ἀρχὰς ἀπέστελλεν εἰς τὸν διδάσκαλον. Ὁ Ξενοφῶν ἀποφαίνεται περὶ αὐτοῦ δυσμενῶς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (Μεταφ. III, 2) τὸν κατατάσσει εἰς τοὺς σοφιστάς. Ἡ γνωσιολογία του εἶναι ἡ τοῦ Πρωταγόρου· τίποτε δὲν εἶναι ἐκ φύσεως ὀρθὸν ἢ καλόν, ἀλλὰ πάντα «νόμῳ καὶ ἔθει». Εὐδαιμονία εἶναι ἡ σύνθεσις ἐκ τῶν μερικῶν ἀρετῶν καὶ μόνον ἕνεκα τούτων ἀξία ἐπιδιώξεως. Ἡ ἠθική του περιελάμβανε πέντε μέρη: αἱρετὰ καὶ φευκτά, πράξεις, πάθη, αἴτια, πίστεις. Μαθηταί του ἦσαν πρῶτον ἡ θυγάτηρ του Ἀρήτη καὶ ταύτης ὁ Ἀρίστιππος ὁ νεώτερος, μητροδίδακτος ἐπικληθείς, Αἰθίοψ ὁ Πτολεμαεύς, Ἀντίπατρος ὁ Κυρηναῖος, τὸν ὁποῖον διεδέχθησαν Θεόδωρος ὁ ἄθεος ὀνομασθείς, ἀρνούμενος, ὡς καὶ οἱ ὀπαδοί του, πᾶσαν ἔστω καὶ ἀρνητικὴν πίστιν εἰς οἱανδήποτε θεότητα καὶ ὑποστηρίζων τὸν ἄκρατον κοσμοπολιτισμόν, ὁ Ἡγησίας ὁ Πεισιθάνατος, ἀμφιβάλλων περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐπιτεύξεως τῆς ἡδονῆς καὶ περιορίζων αὐτὴν εἰς τὴν ἀρνητικὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ παντὸς πόνου, τοῦ ὁποίου οἱ ὀπαδοὶ δὲν ἀνεγνώριζον οὐδεμίαν ἀρετήν, οὔτε τὰ δικαιώματα τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ τῆς φιλίας, ἀλλ᾿ ἔλεγον ὅτι κάθε τι εἶναι «αἱρετὸν καὶ φευκτὸν διὰ τὰς χρείας, τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον», ὁ Ἀννίκερις, τοῦ ὁποίου οἱ ὀπαδοὶ ἐξεπόνησαν εἶδός τι βουλησιαρχίας, μὴ θεωροῦντες «τὸν λόγον αὐτάρκη πρὸς τὸ θαρρῆσαι» καὶ μετέθεσαν πάλιν ἐπὶ τὸ θετικώτερον τὴν ἀξίαν τῆς ἡδονῆς, συμπεριλαβόντες εἰς αὐτὴν καὶ τὴν φιλίαν, τὴν υἱικὴν στοργήν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὰ συμπαθητικὰ συναισθήματα, ἀναιροῦντες οὕτω τὴν πρωταρχικὴν βάσιν τοῦ συστήματος, ὁ Εὐήμερος, τοῦ ὁποίου ἀμφισβητεῖται ἡ ἄμεσος πρὸς τὴν σχολὴν σχέσις, κ. ἄ. Ε. Λ.

Κυρηνάλιος *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ *Κυρινάλιος*.

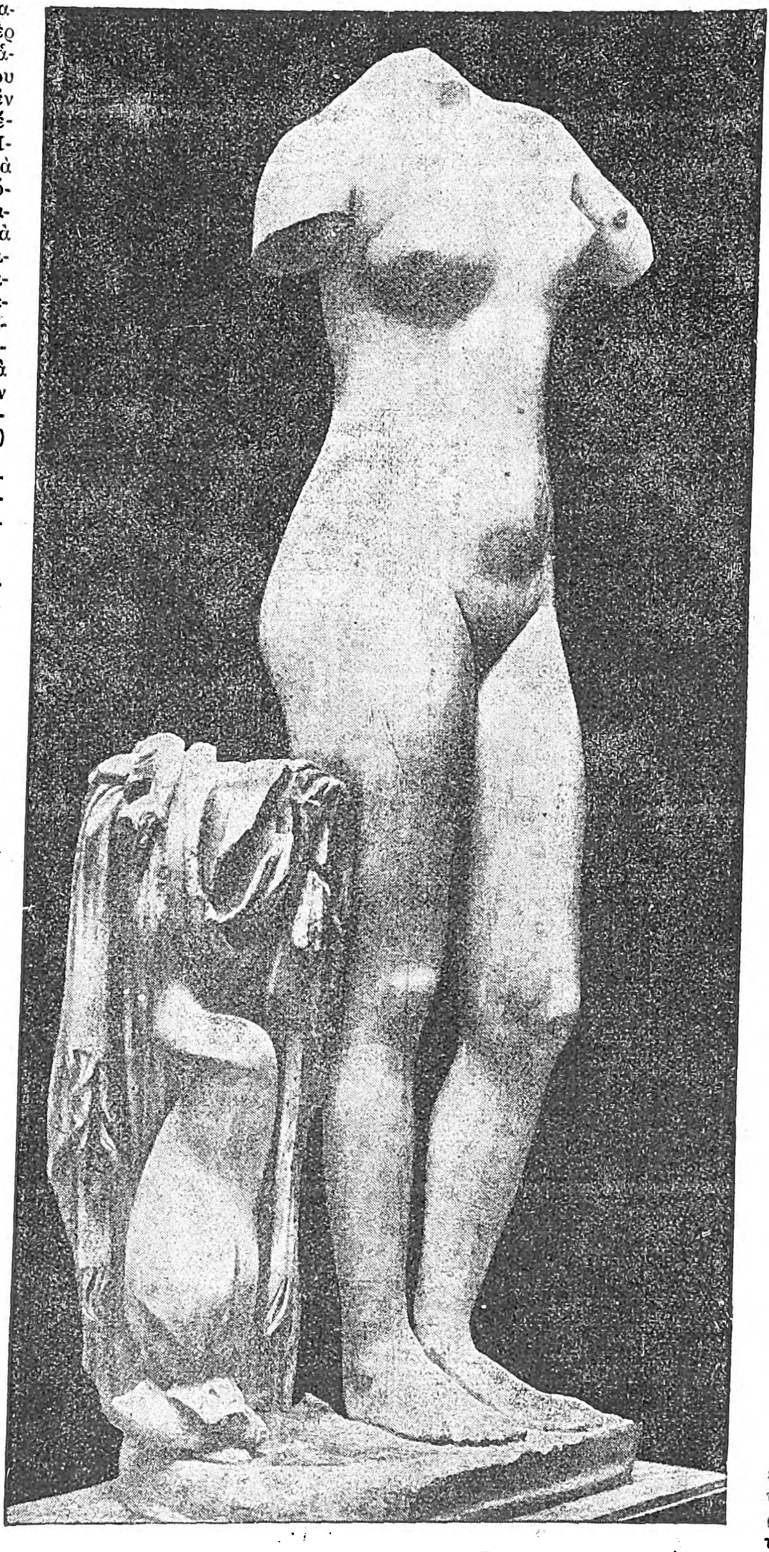

Ἡ ἀναδυομένη Ἀφροδίτη τῆς Κυρήνης.
[Μουσεῖον Ρώμης.]

Κυρήνεια *[Γεωγρ.]*· βλ. *Κερύνεια*.

Κυρήνη *[Μυθολ.]*. Ἐπώνυμος νύμφη τῆς ἐν Λιβύῃ ἀποικίας τῆς Κυρήνης. Κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἡ νύμφη αὕτη ἦτο θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Λαπίθων Ὑψέως καὶ ἔζη ὡς κυνηγὸς ἐντὸς τῶν δασῶν τοῦ Πηλίου, ὅπου ἔβοσκε τὰ ποίμνια τοῦ πατρός της. Ταύτης ἠράσθη ὁ Ἀπόλλων, διότι εἶδεν αὐτὴν ἄοπλον φονεύουσαν λέοντα ἐπιπεσόντα κατὰ τοῦ ποιμνίου της καὶ ἀπήγαγεν αὐτὴν ἐπὶ χρυσοῦ ἅρματος εἰς Λιβύην, ἔνθα ὑπεδέχθη αὐτοὺς ἡ Ἀφροδίτη. Ἐκ τοῦ ἔρωτος τούτου ἐγεννήθη αὐτῇ ὁ Ἀρισταῖος, ὁ μέγας θεὸς τῆς φύσεως, τὸν ὁποῖον ὁ Ἑρμῆς παρέδωκεν εἰς τὴν Γαῖαν καὶ τὰς Ὥρας, αἵτινες τὸν ἀνέθρεψαν μὲ νέκταρ καὶ ἀμβροσίαν. Τὴν μυθολογικὴν ταύτην παράδοσιν ἀναφέρουσιν ὁ Πίνδαρος καὶ ὁ Ἡσίοδος. Οἱ ἐντόπιοι ὅμως συγγραφεῖς τῆς Κυρήνης Ἀκέσανδρος καὶ ὁ ποιητὴς Καλλίμαχος ἱστοροῦσιν ὅτι, τῆς νύμφης Κυρήνης διακομισθείσης εἰς Λιβύην ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ βασιλεὺς τῆς Λιβύης Εὐρύπυλος ὥρισεν ὡς ἔπαθλον τὴν βασιλείαν αὐτοῦ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις θὰ ἐφόνευε λέοντα λυμαινόμενον τὴν χώραν. Τοῦτο κατορθώσασα ἡ νύμφη Κυρήνη, ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν τῆς χώρας ἐκείνης. Ἐγέννησε δὲ δύο παῖδας, τὸν Ἀντοῦχον καὶ τὸν Ἀρισταῖον. Ἡ τέχνη ἀπεικόνισε τὴν νύμφην ταύτην ἐπὶ πολλῶν μνημείων. Ὡραίαν παράστασιν αὐτῆς παρουσιάζει τὸ ἀνάγλυφον τοῦ ἀετώματος τοῦ θησαυροῦ τῶν Κυρηναίων ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ἡ νύμφη, φοροῦσα χιτῶνα μετὰ βραχέος ἀποπτύγματος καὶ γονατιστή, κρατεῖ διὰ τῆς στιβαρᾶς ἀριστερᾶς γυμνῆς χειρός της λέοντα, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσε διὰ τῆς (ἐλλειπούσης νῦν) δεξιᾶς. Παρομοίαν παράστασιν εἰκονίζουσι καὶ δύο ἕτερα ἀνάγλυφα ρωμαϊκῶν χρόνων, ἀποκείμενα νῦν ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ. Β. Δ. Θ.

Κυρήνη. Ἀρχαία ἑλληνικὴ ἀποικία, γνωστὴ σήμερον ὑπὸ τὸ ἀραβικὸν ὄνομα Grennah. Ἔκειτο ἐπὶ τῆς Κυρηναϊκῆς χερσονήσου τῆς βορείας ἀφρικανικῆς ἀκτῆς, τῆς καλουμένης νῦν Μπάρκα. Ἡ πόλις τῆς Κυρήνης ἦτο ἡ πρωτεύουσα τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ ἡ σπουδαιοτέρα ἑλληνικὴ ἀποικία ἐν Ἀφρικῇ.

— *[Ἱστορ.]* Ἡ πόλις αὕτη ἱδρύθη τῷ 631 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Βάττου καὶ ὁμάδος Δωριέων ἀποίκων ἐκ Θήρας. Καθ᾿ Ἡρόδοτον, οἱ ἄποικοι, προσορμισθέντες εἰς τὰς ἀγνώστους ἀκτὰς τῆς Λιβύης, δελφικῷ χρησμῷ, κατέλαβον πρῶτον τὴν νῆσον Πλατέαν ἢ Πλάτειαν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Βόμβας. Μετὰ διετῆ διαμονὴν ἐν αὐτῇ καὶ κατόπιν νέου χρησμοῦ τῆς Πυθίας, μετῴκησαν εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτήν, ἐγκατασταθέντες ἐν τῇ δασώδει ἐκτάσει τῆς Ἀζίρεως ἐπὶ ἓξ ἔτη. Ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν ἀνεχώρησαν ἔπειτα τῇ προτροπῇ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Λιβύης καὶ τέλος ἐγκατεστάθησαν ὁριστικῶς ἐπὶ τῆς ὡραίας καὶ εὐφόρου χώρας τῆς Κυρηναϊκῆς, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ προεξέχον στῆθος τῆς ἀφρικανικῆς βορείας ἀκτῆς. Ἐνταῦθα, ἐν θέσει ἥτις πρὸς νότον μὲν προστατεύεται ἐκ τῶν καυστικῶν ἀνέμων τῆς ἐρήμου διὰ τῶν ὀρέων, πρὸς βορρᾶν δὲ εἶναι ἀναπεπταμένη πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ δέχεται τὴν δροσερὰν αὔραν αὐτῆς, ἤτοι εἰς ἀπόστασιν δέκα μιλλίων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς καὶ εἰς ὕψος 600 μέτρων σχεδὸν ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, οἱ ἄποικοι ἵδρυσαν τέλος τὴν ὁριστικὴν αὐτῶν πόλιν, ὀνομάσαντες αὐτὴν *Κυρήνην*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς Κύρης, τῆς πηγῆς, τῆς ἀκενώτου καὶ ἀενάως ρεούσης πηγῆς, τῆς ὁποίας τὰ ὕδατα, ποτίζοντα τὴν πλουσίαν βλάστησιν τῆς ὡραίας τοποθεσίας, ἐκβάλλουσιν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν δι᾿ ὡραίας χαράδρας. Τὴν πηγὴν ταύτην οἱ ἄποικοι ἀφιέρωσαν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Ἐν ὑστερωτέροις χρόνοις ἐπλάσθη μάλιστα καὶ μῦθος συνδεθεὶς μὲ τὴν κρήνην ταύτην, καθ᾿ ὃν ἡ Κυρήνη, Θεσσαλὶς νύμφη, ἀγαπηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀπήχθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς Ἀφρικὴν ἐπὶ ἅρματος συρομένου ὑπὸ κύκνων. Ἡ τοποθεσία τῆς Κυρήνης ἦτο ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λιβύων, τῇ καλουμένῃ Ἀσβύται. Οἱ Ἕλληνες ἄποικοι φαίνεται ὅτι διετήρουν ἀπ᾿ ἀρχῆς φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς ἰθαγενεῖς. Οἱ Ἕλληνες ὅμως εἶχον τὸ μέγα πλεονέκτημα νὰ κατέχωσι τὰς πλουσίας πηγὰς καὶ τοὺς εὐφόρους λειμῶνας, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ ἰθαγενεῖς, οἱ κατοικοῦντες ἀγόνους χώρας, ἠναγκάζοντο νὰ προσφεύγωσιν ἐν καιρῷ ἀφορίας. Ἐκ τῆς καταστάσεως ταύτης ἀνεπτύχθησαν τόσον στεναὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν στοιχείων καὶ τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων, ὥστε, ὡς ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος, οἱ ἰθαγενεῖς οὐχὶ μόνον ἀπεμιμοῦντο τὰ ἤθη καὶ τὴν ἐνδυμασίαν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐπιμιξίαν ἦλθον μετ᾿ αὐτῶν. Ὁ ἱστορικὸς οὗτος μάλιστα προσθέτει ὅτι καὶ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια εἶχε λιβυκὸν αἷμα καὶ ὅτι καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ὄνομα τοῦ Βάττου, τὸ ὁποῖον ἔφερεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς Κυρήνης, ὡς καὶ οἱ μετὰ τοῦτον διάδοχοι αὐτοῦ, ἦτο λιβυκόν, σημαῖνον βασιλεύς. Οἱ ἰθαγενεῖς, οἱ συνοικοῦντες ἐν Κυρήνῃ,

Digitized by Google

φαίνεται ὅτι ἀπετέλουν σῶμα ὑπηκόων καὶ περιοίκων, διότι δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ καταλάβωσι πολιτικὴν ἐξουσίαν, ἥτις, κατὰ τὸ σύνταγμα τῆς σπαρτιατικῆς πολιτείας, ἀνῆκεν ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν πρώτων, τῶν ἀρχικῶν ἀποίκων, ἢ μᾶλλον εἰς ἐκείνους ἐξ αὐτῶν, οἵτινες ἀνῆκον ἤδη εἰς τὴν κυριαρχοῦσαν τάξιν ἐν τῇ μητρὶ πατρίδι τῆς Θήρας. Ἡ δυναστεία τῶν Βαττιαδῶν διήρκεσεν ἐπὶ δύο αἰῶνας, ἀπὸ τοῦ 630 π. Χ. μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ε' αἰῶνος. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἐβασίλευσαν δώδεκα βασιλεῖς, φέροντες τὸ ὄνομα τοῦ Βάττου ἢ τοῦ Ἀρκεσιλάου ἢ Ἀρκεσίλα. Ὁ Βάττος ὁ Α' ἐτιμᾶτο πολὺ οὐχὶ μόνον ὡς ὁ ἱδρυτὴς τῆς Κυρήνης, ἀλλὰ καὶ ὡς ὁ ζευεργέτης αὐτῆς. Μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ κάτοικοι ἐλάτρευον αὐτὸν ὡς ἥρωα. Ὁ τάφος του εὑρίσκετο πλησίον τῆς Ἀγορᾶς καὶ παρὰ τὴν λεγομένην «σκυρωτὴν ὁδόν», ἥτις ἦγεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Τὸν Βάττον τὸν Α' διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀρκεσίλαος ὁ Α', περὶ τὸ 590—574 π. Χ., ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου οὐδὲν τὸ ἀξιόλογον συνέβη. Ἀντιθέτως, ἡ βασιλεία τοῦ Βάττου τοῦ Β', τοῦ ἐπονομασθέντος Εὐδαίμονος, ὑπῆρξεν ἡ σημαντικωτέρα περίοδος τῆς μοναρχίας, διότι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ γενομένη διὰ τοῦ δραστηρίου τούτου βασιλέως πρόσκλησις εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ἄνευ διακρίσεως φυλῆς, ὅπως ἔλθωσι καὶ ἐγκατασταθῶσιν εἰς Κυρήνην, ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει δωρεὰν παροχῆς γαιῶν, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν αὔξησιν καὶ μεγέθυνσιν τῆς πολιτείας καὶ οἱονεὶ τὴν δημιουργίαν νέας ἀποικίας τῆς Κυρήνης. Φαίνεται πιθανώτατον ὅτι ἡ Ἀπολλωνία, τὸ ἐπίνειον τῆς Κυρήνης, ὤφειλε τὴν ἵδρυσίν της εἰς τὴν μεταναστευτικὴν ταύτην κίνησιν τῶν ἐκ πάσης ἑλληνικῆς γῆς Ἑλλήνων. Ἀλλ' ἡ ἐγκατάστασις αὕτη τῶν νέων ἀποίκων καὶ ἡ διανομὴ εἰς αὐτοὺς τῶν ὑπεσχημένων γαιῶν, ἡ γενομένη εἰς βάρος τῶν ἰθαγενῶν, ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπανάστασιν τῶν Λιβύων, οἵτινες ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ἀπρίκου, ὅστις πράγματι ἔστειλε στρατὸν εἰς βοήθειαν αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ Αἰ-

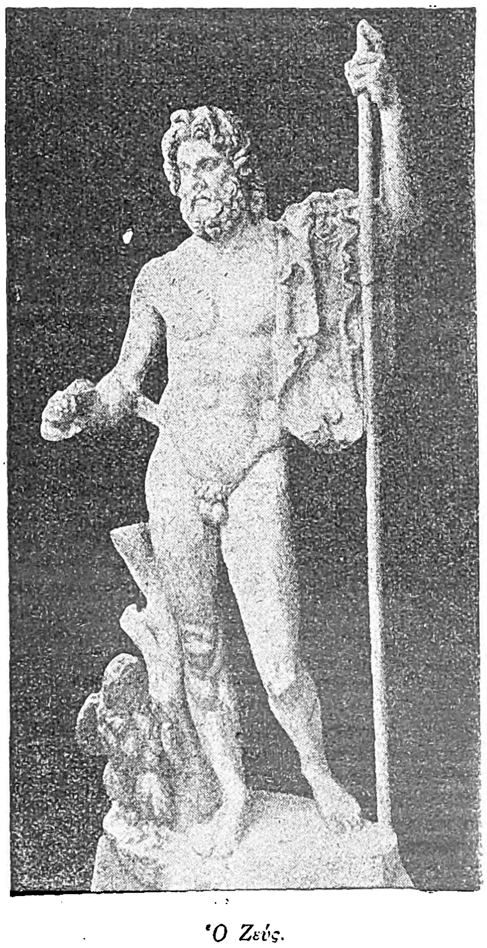

Ὁ Ζεύς.

[Μουσεῖον Βεγγάζης.]

γύπτιοι κατετροπώθησαν ὑπὸ τῶν Κυρηναίων εἰς τὰ Ἴρασσα. Ἡ μάχη αὕτη εἶναι ἡ πρώτη ἐχθρικὴ συνάντησις Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων καὶ ἡ πραγματικὴ αἰτία τῆς πτώσεως τοῦ Ἀπρίκου. Κατὰ τὴν βασιλείαν, ἐν τούτοις, τοῦ ἑπομένου βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Ἀμάσιδος συνήφθη συμμαχία μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Κυρήνης, ὁ δὲ Αἰγύπτιος βασιλεὺς ἔλαβε σύζυγόν του τὴν Λαδίκην ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Βάττου, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος. Τὴν μέχρι τοῦδε ὅμως εὐτυχίαν τῆς Κυρήνης διεδέχθησαν ἀτυχεῖς ἡμέραι. Κατὰ τὴν βασιλείαν

Ὁ βασιλεὺς Ἀρκεσίλας ὡς σιλφιοέμπορος.

[Κυρηναϊκὴ φιάλη. Μουσεῖον Λούβρου.]

τοῦ Ἀρκεσιλάου τοῦ Γ', τοῦ υἱοῦ Βάττου τοῦ Β', περὶ τὸ 554—544 π. Χ., ἐγένετο ἐπανάστασις τῶν ἰθαγενῶν περιοίκων, καθ' ἣν ἐσφάγησαν περισσότεροι τῶν 7000 ὁπλιτῶν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐστραγγαλίσθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Λεάρχου. Τὸν στραγγαλισθέντα Βάττον τὸν Β' διεδέχθη ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Βάττος ὁ Γ', ὅστις δὲν ἔχαιρε καλῆς φήμης, ἕνεκα τῆς χωλότητος αὐτοῦ. Συνεπείᾳ τῆς ἀπωλείας τοῦ βασιλικοῦ γοήτρου, ἕνεκα τῶν πολιτικῶν ἀτυχημάτων καὶ τῆς προσωπικῆς τοῦ χωλοῦ βασιλέως κακῆς φήμης παρὰ τῷ λαῷ, προεκλήθη πολιτικὴ ἐπανάστασις. Οἱ Κυρηναῖοι, τῇ συμβουλῇ τοῦ δελφικοῦ χρησμοῦ, μετεκάλεσαν τὸν ἐκ Μαντινείας Δημώνακτον, ὅστις ἐξεπόνησεν αὐτοῖς νέον καταστατικὸν χάρτην. Κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦτο, τὰ δικαιώματα τοῦ στέμματος ἀπεδόθησαν εἰς τὸν λαόν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐστερήθη πάσης πολιτικῆς σημασίας, ἀφεθείσης αὐτῷ μόνον τῆς προσωπικῆς του κτηματικῆς περιουσίας καὶ τοῦ δικαιώματος νὰ ἐκτελῇ τὰ ἱερατικά του καθήκοντα. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία, ἥτις κατ' ἀρχὰς περιωρίζετο μόνον μεταξὺ τῶν ἀπογόνων τῶν ἀρχικῶν ἀποίκων, τώρα ἐπεξετάθη εἰς ὅλον τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμόν, ὅστις διῃρέθη ὑπὸ τοῦ Δημώνακτος εἰς τρεῖς φυλάς: εἰς τοὺς Θηραιεῖς, εἰς τοὺς ὁποίους προσηρτήθησαν οἱ Λίβυες περίοικοι, εἰς τοὺς ἐκ Πελοποννήσου καὶ Κρήτης Ἕλληνας καί, τρίτον, εἰς τοὺς ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Ἕλληνας. Αἱ φυλαὶ αὗται ἐξέλεγον βουλήν, τῆς ὁποίας πρόεδρος φαίνεται ὅτι ἦτο ὁ βασιλεύς. Καθ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις, τὸ σύνταγμα τοῦτο ἦτο ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς Σπάρτης, ἥτις, διὰ τῆς Θήρας, ἦτο ἡ ἀρχικὴ μητρόπολις τῆς Κυρήνης. Καὶ ἐνταῦθα, ὡς καὶ ἐν Σπάρτῃ, ὑπῆρχον ἔφοροι, οἵτινες ἐτιμώρουν δι' ἀτιμίας τοὺς φιλέριδας καὶ ἀπατεῶνας. Καὶ ἐνταῦθα, ὡς ἐν Σπάρτῃ, ἐλειτούργει σῶμα ἐκ 300 ἀνδρῶν ἀποτελούντων τὴν χωροφυλακήν, ὁμοίαν πρὸς τοὺς ἱππεῖς τῆς Σπάρτης. Μετὰ τὸν Βάττον τὸν Γ', ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀρκεσίλαος ὁ Γ' καὶ ἡ μήτηρ του Φερετίμη ἐπεχείρησαν νὰ ἀνατρέψωσι τὸ νέον σύνταγμα καὶ νὰ επαναφέρωσι τὴν μοναρχίαν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπέτυχον καὶ ἐξωρίσθησαν· ἀλλ' ἀργότερον ὁ Ἀρκεσίλαος ἐπιστρέψας ἐπὶ κεφαλῆς νέου σώματος μεταναστῶν, κυρίως ἐξ Ἰωνίας καὶ Σάμου, κατέλαβε τὴν Κυρήνην καὶ ἐξεδικήθη ἀγρίως τοὺς ἀντιφρονοῦντας. Καὶ τότε, εἴτε πρὸς στερέωσιν τῆς θέσεως αὐτοῦ, εἴτε ἐκ φόβου ἐκ τῆς περσικῆς δυνάμεως, ἐδήλωσεν ὑποταγὴν εἰς τὸν Πέρσην βασιλέα Καμβύσην καὶ προσέφερεν αὐτῷ ὡς δῶρον ἢ ἐτήσιον φόρον τὸ ποσὸν τῶν 500 μνῶν, ποσόν, τὸ ὁποῖον περιφρονητικῶς, ἐν τούτοις, ἀπέρριψεν ὁ Καμβύσης πρὸ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Κυρηναίου βασιλέως.

Τὴν κατάστασιν ταύτην θέλων νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὁ Ἀρκεσίλαος οὗτος καὶ πρὸς ἐξευμένισιν τοῦ θείου χρησμοῦ, τὸν ὁποῖον παρήκουσεν, ἀπεχώρησεν ἐκ Κυρήνης εἰς Βάρκην, ἥτις διῳκεῖτο ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ του Ἀλαζῖρος. Ἐνταῦθα ὅμως ἐδολοφονήθη, ἡ δὲ μήτηρ του Φερετίμη ἐξεδικήθη τὸν θάνατόν του, ζητήσασα τὴν βοήθειαν τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον ἔστειλε κατὰ τῆς Βάρκης ὁ σατράπης τῆς Αἰγύπτου Πέρσης Ἀρυάνδης. Οἱ Πέρσαι κατέστρεψαν τότε μέγα μέρος τῆς χώρας τῆς Βάρκης καὶ κατέκτησαν τὴν χώραν μέχρι τῶν Ἑσπερίδων, ἀφήσαντες ὅμως ἄθικτον τὴν Κυρήνην. Ἡ μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ἐπικράτησις τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τοῦ Ἀρκεσιλάου τοῦ Γ' καὶ ἡ διὰ τῆς νίκης ταύτης παλινόρθωσις τῶν Βαττιαδῶν ἐγένοντο αἰτία μεταβολῆς τοῦ φιλοδικαίου δημονακτείου συντάγματος. Ἡ τριπλῆ διαίρεσις εἰς φυλὰς ριζικῶς, φαίνεται, μετεβλήθη, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν νέων ἐποίκων, τοὺς ὁποίους ὁ Ἀρκεσίλαος εἰσήγαγεν εἰς Κυρήνην ἀπῄτει νέαν διανομὴν γῆς. Τὸν Ἀρκεσίλαον τὸν Γ' διεδέχθη ὁ Βάττος ὁ Δ', ὁ ἐπιλεγόμενος Ὡραῖος, περὶ οὗ ἐλάχιστα ἀναφέρει ἡ ἱστορία, ἀλλ' ὁ μετὰ τοῦτον ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον Ἀρκεσίλας ὁ Δ' ἐγένετο εὐφήμως γνωστός, χάρις εἰς τοὺς ἵππους του καὶ μάλιστα χάρις εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Πινδάρου, ὁ ὁποῖος ἔψαλε τὰς νίκας, τὰς ὁποίας ὁ Ἀρκεσίλας οὗτος ἐκέρδισε κατὰ τοὺς ἁρματοδρομικοὺς ἀγῶνας καὶ κατὰ τὰ Πύθια τῷ 460 π. Χ. Ὁ Ἀρκεσίλας οὗτος ἦλθεν εἰς ἀντίθεσιν μὲ τοὺς εὐγενεῖς τῆς Κυρήνης, ἐπροφυλάσσετο δὲ ἀπ' αὐτῶν ὑπὸ σωματοφυλακῆς ἐκ μισθίων στρατιωτῶν. Τὸ πῶς ἀπέθανεν ἀγνοεῖται· εἶναι γνωστὸν ὅμως ὅτι μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκηρύχθη ἐν Κυρήνῃ δημοκρατία, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Βάττος ἔφυγεν εἰς τὰς Ἑσπερίδας, ὅπου ἐδολοφονήθη, ἡ δὲ κεφαλή του ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν. Ταῦτα συνέβησαν κατὰ τὸ 450 π. Χ.

Περὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς νέας δημοκρατίας ἐλάχιστα εἶναι γνωστά. Ὁ Ἀριστοτέλης μόνον λέγει ὅτι αἱ φυλαὶ καὶ αἱ φατρίαι ηὐξήθησαν κατ' ἀριθμὸν καὶ ὅτι ἤρχισαν αἱ σφοδραὶ πολιτικαὶ ἔριδες καὶ διαμάχαι μεταξὺ τῶν κομμάτων, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων διάφοροι πολλάκις τύραννοι ἀνέ-

Ἡ Ἀθηνᾶ.

[Βρεττανικὸν Μουσεῖον.]

λαβον τὴν ἐξουσίαν. Μεταξὺ τούτων ἦσαν, κατὰ Διόδωρον τὸν Σικελιώτην, Πλούταρχον καὶ Στράβωνα, ὁ Ἀρίστων καὶ ὁ Νικοκράτης. Οἱ Κυρηναῖοι ἐσυνθηκολόγησαν μετὰ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὡς ἱστορεῖ ὁ Διόδωρος, μετὰ τὸν θάνατον δὲ

Digitized by Google

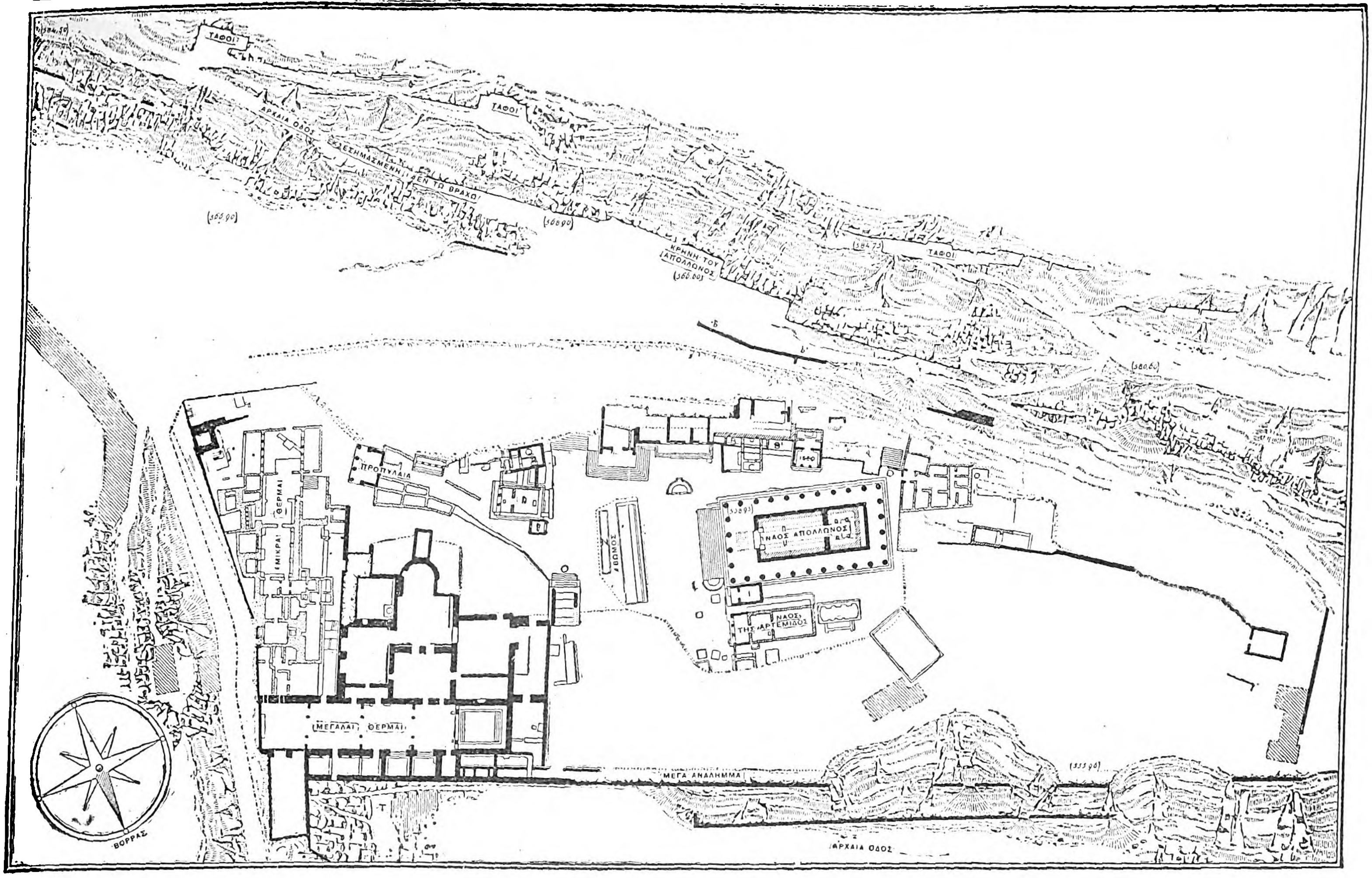

Σχεδιαγράφημα τῆς ἀρχαίας Κυρήνης.

[Κατὰ τὸν Anti.]

ἐκείνου ὁλόκληρος ἡ χώρα ἔγινεν ἐξάρτημα τῆς Αἰγύπτου καὶ ὑστερώτερον ἐπαρχία τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ προνόμια τὰ ὁποῖα ἀπέλαυσεν ἡ Ἀπολλωνία, τὸ ἐπίνειον τῆς Κυρήνης, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Πτολεμαίων, μεγάλως ἠλάττωσαν τὴν σπουδαιότητα τῆς Κυρήνης, ἥτις οὕτω βαθμηδὸν ἐξέπεσεν ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἀτυχημάτων. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἡ Κυρήνη ἦτο ἀποικία ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον Flavia.

Ἡ Κυρήνη κατὰ τὴν ἀκμὴν τῆς εὐδαιμονίας αὐτῆς διετήρει μέγα ἐμπόριον μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ Αἰγύπτου, ἰδίως χάρις εἰς τὸ σίλφιον, τὸ φυτόν, τοῦ ὁποίου τὸν χυμὸν ἐχρησιμοποίουν οἱ ἀρχαῖοι εἰς παρασκευὴν ἰατρικῶν φαρμάκων καὶ ἀρωμάτων. Ἀπόδειξιν τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως τῆς Κυρήνης διὰ τοῦ προϊόντος τούτου παρέχουσι τὰ κυρηναϊκὰ λεγόμενα ἀγγεῖα, τὰ εὑρεθέντα ἐν Σπάρτῃ κατὰ διαφόρους ἐκεῖ ἀνασκαφάς. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φιάλαι μὲ λευκὸν ἔδαφος, φέρουσι παραστάσεις, ἐν αἷς τὸ σίλφιον παίζει τὸν πρωτεύοντα ρόλον. Ἐπὶ ἑνὸς τοιούτου ἀγγείου, ἀποκειμένου νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τῶν Παρισίων, παρίσταται ὁ βασιλεὺς Ἀρκεσίλαος ὁ Β' ὡς πλοιοκτήτης καὶ σιλφιοέμπορος, εἰσπράττων τὰ χρήματα ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ πολυτίμου φυτοῦ. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ἐμπορικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως ἡ Κυρήνη κατέχει διακεκριμένην θέσιν καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ τῶν Ἑλλήνων. Ἤδη, ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἡροδότου, ἡ πόλις αὕτη ἐφημίζετο διὰ τοὺς ἰατρούς της καὶ τοὺς φιλοσόφους της, ἐξ ὧν ὁ Ἀρίστιππος ἵδρυσε καὶ ἰδίαν σχολήν, τὴν Κυρηναϊκὴν καλουμένην. Ὁ Κυρηναῖος Καρνεάδης ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς τρίτης ἀκαδημίας τῶν Ἀθηνῶν. Κυρηναῖος ἦτο καὶ ὁ ποιητὴς Καλλίμαχος, ὅστις ἐπήρετο διὰ τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τοῦ Βάττου, ὅπως ἐγαυρία ἐπὶ τούτῳ καὶ ὁ Κυρηναῖος ἐπίσης ρήτωρ Συνέσιος, ὁ γενόμενος βραδύτερον ἐπίσκοπος Ἀπολλωνίας.

—[*Ἀρχαιολ.*] Τὰ ἐρείπια τῆς Κυρήνης καταλαμβάνουσι μεγάλην ἔκτασιν καὶ ἀποτελοῦνται ἐξ ὁδῶν, ὑδραγωγείων, ναῶν, θεάτρων καὶ τάφων μὲ ἐπιγραφάς, γλυπτὰ ἔργα καὶ λείψανα ζωγραφιῶν. Τὰ ἐρείπια κεῖνται ἐπὶ δύο ὑψωμάτων κατὰ τὸ ἄκρον ὀροπεδίου, τὸ ὁποῖον εἰς δύο λωρίδας κατέρχεται πρὸς τὴν θάλασσαν. Τοὺς δύο τούτους λόφους χωρίζει βαθεῖα χαράδρα. Κατὰ τὸν Blundel, τὸ νοτιοδυτικὸν ὕψωμα εἶναι ὁ κατὰ Πίνδαρον «ἀγρινόεις μαστός», ἐφ' οὗ ὁ Βάττος ἵδρυσε τὴν Κυρήνην. Ἡ ταύτισις τοῦ λόφου τούτου μὲ τὸν περίφημον λόφον δὲν ἀποδεικνύεται μόνον ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ὕψωμα τοῦτο εἶναι ἀμφίρρυτον, ὡς ἀποκαλεῖ τὸν μαστὸν τοῦτον ὁ Ἡρόδοτος, ἀλλὰ καὶ διότι ἐπ' αὐτοῦ ἀπεκαλύφθησαν καὶ τὰ λείψανα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο ἱδρυμένος πλησίον τῆς περιφήμου κρήνη Κύρης, καταστραφεὶς δὲ ὑπὸ πυρκαϊᾶς, κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα, ἀνῳκοδομήθη κατὰ τὴν τελευταίαν ἑλληνιστικὴν ἐποχήν. Κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν λειψάνων τοῦ ναοῦ εὑρέθησαν καὶ πολλὰ τεμάχια γλυπτῶν, ἀποκείμενα νῦν ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἐλατρεύετο ὁ Κάρνειος Ἀπόλλων. Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου ἔκειντο βεβαίως καὶ τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων, διότι ἐνταῦθα εὑρέθησαν καὶ οἱ τάφοι πλησίον τῆς σκυρωτῆς ὁδοῦ, ἥτις ἦγεν εἰς τὸν ὡς ἄνω ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἡ εὕρεσις τῶν τάφων τούτων ἀνταποκρίνεται πληρέστατα πρὸς τὴν περιγραφὴν τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Πινδάρου, ἀναφέροντος ὅτι οἱ τάφοι τῶν βασιλέων ἔκειντο πρὸ τῶν ἀνακτόρων αὐτῶν καὶ παρὰ τὴν σκυρωτὴν ὁδόν. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἔκειτο καὶ ὁ ναὸς τῶν Διοσκούρων, πρὸς τιμὴν τῶν ὁποίων ἐξετελοῦντο αἱ ἑορταὶ τῶν Διοσκουρίων καὶ τῶν Θεοξενίων. Ἡ πόλις τῆς Κυρήνης περιωρίζετο, φαίνεται, κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου. Ἀπὸ τοῦ 570 ὅμως π. Χ. ἤρχισε νὰ συνοικίζεται καὶ ὁ βορειοανατολικὸς λόφος, ὡς εἰκάζει ὁ Malten. Ἐνταῦθα ὁ Smith-Porcher ἀνέσκαψε δύο ναούς, ἕνα μέγαν καὶ ἕνα μικρόν. Ὁ μικρὸς ναὸς ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὴν Κυρήνην κατὰ τὸν Studniczka, εἰς τὴν Ἶσιδα κατὰ τὸν Malten. Ὁ μέγας ναός, ἐν ᾧ εὑρέθησαν πολλὰ γλυπτά, ἦτο προφανῶς ἀφιερωμένος εἰς τὴν Ἄρτεμιδα, ὡς ἀφίνει νὰ ὑποτεθῇ τοῦτο βασίμως ὁ εὑρεθεὶς κατάλογος τῶν ὀνομάτων τῶν ἱερειῶν τῆς Ἀρτέμιδος. Νοτίως τοῦ θεάτρου, τοῦ ὁποίου σῴζεται ἀκόμη ἡ ὀρχήστρα, ἔκειτο ἕτερος μικρὸς ναός, συγκείμενος ἐξ ἀδύτου καὶ προνάου καὶ ἀφιερωμένος εἰς τὴν Ἀφροδίτην, ὡς ἀποδεικνύουσι τοῦτο τὰ πολυάριθμα εὑρεθέντα ἐν τοῖς ἐρειπίοις αὐτοῦ εἰδώλια τῆς θεᾶς ταύτης. Καθ' Ἡρόδοτον, πρὸ τῆς πόλεως ἵστατο ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, ἔν τινι δὲ ἄλσει, ἀφιερωμένῳ προφανῶς εἰς τὴν αὐτὴν θεὰν καὶ ὡς ἀνάθημα εἰς αὐτήν, τὸ ἄγαλμα τῆς Κυρηναίας συζύγου τοῦ Αἰγυπτίου βασιλέως Ἀμάσιδος, τῆς Λαδίκης. Πρὸς Α. τοῦ θεάτρου κεῖνται τὰ ἐρείπια ναοῦ τοῦ Διονύσου. Ἐπὶ τοῦ ὄχθου τοῦ Λυκαίου Διός, θέσεως μὴ ταυτισθείσης εἰσέτι, ἔκειτο, καθ' Ἡρόδοτον, καὶ ὁ ναὸς τοῦ Λυκαίου Διός. Ἴσως οὗτος νὰ εἶναι ὁ παρὰ τὴν ἀγορὰν ἀποκαλυφθεὶς ναός, ἐν τοῖς ἐρειπίοις τοῦ ὁποίου εὑρέθη τὸ κολοσσικὸν ἄγαλμα τοῦ Αἰγιόχου Διός. Ἡ Κυρήνη ἐκοσμεῖτο καὶ διὰ τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς, ἱδρυμένου πλησίον τῆς προτομῆς τοῦ φιλέλληνος Αἰγυπτίου βασιλέως Ἀμάσιδος, τοῦ ὁποίου ἄλλως τε τοῦτο ἦτο δῶρον πρὸς τὴν πόλιν. Πολλὰ τῶν ἀγαλμάτων τούτων, ἢ ἀντίγραφα αὐτῶν, εὑρεθέντα κατὰ τὰς ἀγγλικὰς ἀνασκαφὰς τῆς Κυρήνης τῷ 1860 ὑπὸ τῶν Smith καὶ Porcher κοσμοῦσι νῦν τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὑπολογίζεται εἰς ἑκατόν. Ἀλλὰ σπουδαιότερα ἀγάλματα, περὶ τὰ 20, εὑρέθησαν κατὰ τὰς ἰταλικὰς ἀνασκαφὰς ἀπὸ τοῦ 1913 καὶ ἐντεῦθεν ἔν τινι ἐκ πολλῶν δωματίων συγκειμένῳ οἰκοδομήματι, τὸ ὁποῖον ἦτο θέρμαι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ. Ἓν ἐκ τῶν εἴκοσιν ἀγαλμάτων τούτων εἶναι καὶ τὸ θαυμάσιον ἄγαλμα τῆς ἀναδυομένης Ἀφροδίτης, ἔργον ἀλεξανδρινῶν χρόνων, τὸ ὁποῖον κοσμεῖ νῦν τὸ ἐν Ρώμῃ Museo delle Terme. Πολλὰ εὑρήματα γλυπτῶν ἔργων ἔφερον εἰς φῶς καὶ αἱ διενεργηθεῖσαι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνασκαφαὶ τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Ἀμερικανῶν. Τῶν ἀνασκαφῶν τούτων ἐξαίρονται, πλὴν ἄλλων, καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀποκαλύψεως τῶν μεγάλων τάφων, οἵτινες εὑρίσκονται εἰς μακρὰς σειρὰς παρὰ τὴν ὁδόν, λελαξευμένοι ἐντὸς βράχων καὶ ἔχοντες τὸ σχῆμα θαλάμων ἐν παραστάσι. Οἱ τάφοι οὗτοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κεκοσμημένοι δι' ὡραίων τοιχογραφιῶν καὶ περιεῖχον πλούσια κτερίσματα, προϊόντα τῆς ὡραίας ἐντοπίας διακοσμητικῆς βιοτεχνίας, ἐσυλήθησαν πρὸ πολλοῦ καὶ κατεστράφησαν ἐν πολλοῖς, χρησιμοποιηθέντες ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ἀραβικῶν φύλων ὡς στάβλοι κτηνῶν.

Τὰ νομίσματα τῆς Κυρήνης φέρουσιν ὡς σῆμα σχεδὸν πάντοτε τὸ ἄνθος τοῦ σιλφίου ἢ τὸν σπόρον αὐτοῦ ἢ τὸ φύλλον ἢ τὸν καυλόν, πολλάκις δὲ καὶ ὁλόκληρον τὴν παράστασιν τοῦ φυτοῦ μὲ τὸ χονδρόν, ὑψηλὸν στέλεχος, ἀπολῆγον εἰς στρογγύλον ἄνθος. Ἡ ἀπεικόνισις τοῦ πολυτίμου τούτου διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Κυρήνης φυτοῦ ἐξακολουθεῖ ἀποτελοῦσα τὸ σῆμα, ἄλλοτε μὲν τοῦ ἐμπροσθοτύπου, ἄλλοτε δὲ τοῦ ὀπισθοτύπου, ὅλων σχεδὸν τῶν χρυσῶν, ἀργυρῶν καὶ χαλκῶν νομισμάτων τῆς Κυρήνης, ἀπὸ τοῦ 631 π.Χ. μέχρι τῶν πτολεμαϊκῶν χρόνων. Ἡ παράστασις τοῦ σιλφίου ὡς σήματος νομισμάτων κυριαρχεῖ μόνη ἐπὶ τῶν ἐξ ἠλέκτρου νομισμάτων ἀπὸ τοῦ 631—530. Ἀπὸ τοῦ 530 ὅμως μέχρι τοῦ 480 ἐξεδόθησαν καὶ ἀργυρᾶ τετράδραχμα, φέροντα, πλὴν τοῦ σιλφίου, καὶ τὴν νύμφην Κυρήνην κρατοῦσαν σίλφιον, τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἄμμωνος Διὸς καὶ μετ' αὐτῶν τὰ σήματα τῆς Σάμου καὶ Ἰαλυσοῦ τῆς Ρόδου πρὸς ἀνάμνησιν τῆς συμμαχίας τοῦ Ἀρκεσιλάου τοῦ Γ', ὅστις, ἐκδιωχθεὶς τοῦ βασιλείου του, ἀνέκτησε τὸν θρόνον του τῇ βοηθείᾳ Σαμίων καὶ Ἰώνων συμμάχων. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας ἐν Κυρήνῃ, ὅτε αὕτη ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς εὐδαιμονίας της, ἐξεδόθησαν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα, ἐφ' ὧν, πλὴν τῆς παραστάσεως τοῦ σιλφίου, ἀπεικονίζονται ἢ καὶ ἀναγράφονται τὰ μεγάλα ὀνόματα τοῦ Ἀριστίου, τοῦ Δαμώνακτος καὶ πολλῶν ἄλλων μυθολογικῶν καὶ ἱστορικῶν προσώπων. Κατὰ τὰ ἔτη 321—308, ὅτε ἡ Κυρήνη

Digitized by Google

ἦτο ὑποτελὴς εἰς τὸν Πτολεμαῖον Σωτῆρα, ἐξεδόθησαν χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ νομίσματα φέροντα τὴν παράστασιν τῆς κεφαλῆς τῆς Παλλάδος, τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ Ἄμμωνος Διός. Μὲ τὴν προσάρτησιν τῆς Κυρηναϊκῆς εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Πτολεμαίου, ὁ Μάγας, ὁ γαμβρὸς τοῦ Πτολεμαίου Σωτῆρος, διοικητὴς τῆς Κυρηναϊκῆς, ἐξέδωκε χρυσᾶ νομίσματα τῆς Κυρήνης μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Πτολεμαίου βασιλέως» καὶ παράστασιν προτομῶν ἀγαλμάτων θεῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 247 π. Χ., ὅτε ὁ Πτολεμαῖος ὁ Β' ὁ Εὐεργέτης ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Αἰγύπτου καὶ διὰ τοῦ γάμου αὐτοῦ μὲ τὴν Βερενίκην, τὴν θυγατέρα τοῦ Μάγα, ἥνωσε τὰ στέμματα τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Κυρη-

Νομίσματα τῆς Κυρήνης.

ναϊκῆς, ἐξεδόθησαν ἐν Κυρήνῃ νομίσματα, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουσιν ὅτι οἱ Κυρηναῖοι ἀπέλαυσαν ἐπί τι διάστημα αὐτονομίας μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Εὐεργέτου. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην φαίνεται, ὅτι οἱ Κυρηναῖοι μετεκάλεσαν τοὺς φιλοσόφους Δημοφάνην καὶ Ἔκδημον, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνέθεσαν τὴν διακυβέρνησιν τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ οἱ ὁποῖοι ἐξεπόνησαν τὸν καταστατικὸν χάρτην τῆς χώρας ταύτης κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πτολεμαίου Ἀπίου, ὅστις διὰ διαθήκης ἀφῆκε τὴν Κυρηναϊκὴν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ἡ Κυρήνη ἀπώλεσε τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἀποβᾶσα καθαρῶς ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία καὶ μετονομασθεῖσα Flavia.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *C. Hildebrand*, Cyrenaika (Bonn 1904).— *A. E. Gottschick*, Geschichte der Gründung und Blütte des Hellenischen Staates in Kyrenaika (1858). — *R. M. Smith-E. A. Porcher*, History of the recent discovery at Cyrene made during an expedition do the Cyrenaica in 1860—1861 (1864).— *H. Weld-Blundel*, A visit to Cyrene in 1895—1896. —*A. E. Smith*, Catalogue of Sculpture in Brit. Museum.— *Barcl. Head*, Historia Numorum, σ. 725—732. Καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ περιοδικὰ «Bolletino d'Arte» 1914 — 1916, «Journal of Hellenic Studies» τοῦ 1920 καὶ 1921. Β. Δ. Θ.

κυρήνη (ἡ) (Cyrena) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυρηνιδῶν*, περιλαμβάνον ἀκέφαλα ζῳάρια μὲ κόγχην ἀπεστρογγυλωμένην, τριγωνικήν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, καὶ ὑπὸ σκληρᾶς μᾶλλον ἐπιδερμίδος καλυπτομένην. Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον δὲν ἔχει εἰσέτι ἐπαρκῶς μελετηθῆ. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 50 εἴδη, πάντα ἐνδιαιτώμενα ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π

—*[Παλαιοζῳολ.]* Τοῦ γένους τούτου λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς λιασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ καὶ ἐντεῦθεν. Τὴν κυρίαν ἐξάπλωσίν των εἶχον κατὰ τὴν κρητιδικὴν περίοδον τοῦ μεσοζωϊκοῦ αἰῶνος, ὡς καὶ κατὰ τὴν τριτογενῆ τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Τὸ εἶδος *κυρήνη semistriata* εἶναι χαρακτηριστικὸν ἀπολίθωμα τῆς ὀλιγοκαίνου διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ, εὑρεθὲν καὶ ἐν ἀφθονίᾳ, σχηματίζον στρώματα ὁλόκληρα καὶ παρ' ἡμῖν εἰς τὴν νῆσον Ἴμβρον. Γ. Κ. Γ.

κυρηνίδαι (οἱ) (Cyrenidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐλασματοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα ἀκέφαλα μαλάκια μὲ ὄστρακον κλειστόν, ἀπεστρογγυλωμένον καὶ ὑπὸ ἐπιδερμίδος καλυπτόμενον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι ἡ *κυρήνη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κύρης (ὁ), καὶ *κύρις*, θηλ. *κυρά*· προσδιοριστικὸν κυρίων ὀνομάτων, ἰδίᾳ ἐν τῷ εὐθεῖ λόγῳ πρὸς δήλωσιν σεβασμοῦ (ἄλλος τύπος τοῦ *κύρ*, βλ. λ.).

Κύρης *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς ἐν Κύπρῳ, ὁ ἄλλως *Κλάριος* (βλ. λ.).

Κυρθάνιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ πολίχνη τῆς Μαρμαρικῆς μεταξὺ *Κατανέων* (βλ. λ. Καταιό ιον ἄκρον), ὧν ἀπεῖχε στάδια 150 (Σταδ. Μεγ. θαλ 37—38, πρβ. *Σκύλ.* Μαρμαρίδαι § 108) καὶ *Ἀντιπύργου*. Κατὰ Πτολεμαῖον (Δ, ε, 3, Nobbe) *Σκυθράνιος* λιμήν, εἰς δὲ τὸν Πεουτιγγεριανὸν χάρτην σημειοῦται ὡς Cardu. Ἐρείπια τῆς πολίχνης, ἥτις ἠγείρετο ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον, ἀνεγνωρίσθησαν εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Ρὰς Ἐλ Καμπαῖς* (πλάτ. 31°57' Β., μῆκ. 24°19' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 244: Derna to Mersa Matruh). Σ. Ε. Λ.

Κυρὶ (Curi)· βλ. λ. *Κιουρί*.

κυρία (ἡ), θηλ. τοῦ ἐπιθ. *κύριος* (βλ. λ.)· ὡς οὐσ., ὕπανδρος γυνή, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *κόρη* ἢ *δεσποινίς*: «κυρία εἶναι ἢ δεσποινίς;» ‖ εἰς τὰς ἐπαρχίας, ὅπου ἐπικρατεῖ ἐγχώριον ἔνδυμα τῶν γυναικῶν, ἡ εὐρωπαϊκὸν ἔνδυμα φοροῦσα γυνή: «ἦταν μαζὶ δυὸ γυναῖκες καὶ μιὰ κυρία»· ‖ προσηγορία τῆς οἰκοδεποίνης ὑπὸ τῆς ὑπηρετρίας ἢ ὑπηρέτου: «μ' ἔστειλε ἡ κυρία νὰ ψωνίσω»· ‖ προσηγορία τῆς συζύγου ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς καὶ καθόλου, ἡ σύζυγος: «ἦρθε ὁ κύριος δεῖνα μετὰ τῆς κυρίας του»· ‖ προσηγορία οἱασδήποτε γυναικός, ἰδίᾳ μετὰ τοῦ κυρίου ὀνόματος ἢ ἐπωνύμου: «ἡ κυρία Ἑλένη, —Πετρίδου», «ἦρθε κάποια κυρία»· ‖ γυνὴ ἀξιοπρεπής, ὑπερήφανος, εὐγενής: «κυρία ὅπως πρέπει», «κυρία μὲ ἀρχοντιὰ ἀπάνω της» εἰς τὸν πληθ. τονίζεται ὡς οὐσιαστικόν: «αἱ κυρίαι—τῶν κυριῶν»).

—*[Ἐγκυκλ.]* Παρ' ἀρχαίοις ἡ λέξις *κυρία* ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς προσωνυμία τῶν θεαινῶν (ὡ. λ. χ. τῆς Ἀρτέμιδος κλπ.), εἰς δὲ τὴν κλητικὴν ὡς τίτλος εὐγενείας, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Ἐν Γαλλίᾳ διὰ τῆς λέξεως κυρία (madame), κατὰ τὴν φεουδαρχικὴν ἐποχήν, ὡρίζοντο αἱ γυναῖκες αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν. Οἱ ἱππόται ἀπεκάλουν κυρίαν τὴν ἐρωμένην των, ἀδιαφόρως ἂν ἦτο ὕπανδρος ἢ δεσποινίς. Ἐπίσης ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ διὰ τὰς ἁγίας (Madame Sainte Geneviève κλπ.), ἔπειτα δὲ ὁ τίτλος ἐπεξετάθη εἰς τὰς ἀδελφὰς ἡγουμένας καὶ βραδύτερον εἰς ὅλας τὰς μοναχάς. Οὕτω διὰ τῆς φράσεως «κοινότης τῶν Κυριῶν» ὡρίζετο μονὴ καλογραιῶν. Τέλος ἡ χρῆσις ἐγενικεύθη ἐφ' ὅλων τῶν ὑπάνδρων γυναικῶν. Ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Βουρβώνων, πᾶσαι αἱ θυγατέρες τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ δελφῖνος ἔφερον τὸν τίτλον κυρία. Αἱ πριγκίπισσαι τοῦ βασιλικοῦ οἴκου ὠνομάζοντο περιληπτικῶς κυρίαι τῆς Γαλλίας, ὁσάκις ὅμως ἐπρόκειτο περὶ ἑκάστης κεχωρισμένως ἔπρεπε νὰ προστίθεται τὸ κύριον ὄνομα. Ὁ ὅρος κυρία ἄνευ τοῦ κυρίου ὀνόματος, ἐσήμαινεν ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος: α') τὴν σύζυγον τοῦ κυρίου, δηλαδὴ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως, β') τὴν πρεσβυτέραν κόρην τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, τὴν ὁποίαν συνηθέστερον ἀπεκάλουν βασιλικὴν κυρίαν. Ὁ Ναπολέων Α' ἔδωσεν εἰς τὴν μητέρα του τὸν τίτλον κυρία μήτηρ. Ἐκ τῆς Γαλλίας ἡ λέξις *madame* εἰσήχθη καὶ εἰς τὰ λοιπὰ κράτη. Ἐν Ἰταλίᾳ χρησιμοποιεῖται διὰ τὰς γυναῖκας τῆς ἀριστοκρατίας. Ἐν Γερμανίᾳ δίδεται συχνάκις εἰς τὰς ὑπάνδρους. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ λέξις *lady*, ὁσάκις δὲν προηγεῖται τοῦ ὀνόματος, ὁπότε σημαίνει σύζυγον τοῦ *lord*, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν κυρία, εἶναι δηλαδὴ θηλυκὸν τοῦ *gentleman*. Ὡς ἐπίκλησιν οἱ Ἄγγλοι χρησιμοποιοῦν τὴν γαλλικὴν λέξιν madame (*madam*, προφερομένην *μάαμ* ἢ *μάμ*). Ἐν Ἑλλάδι, σήμερον, ὅπως καὶ εἰς τὰς λοιπὰς χώρας, ἀντὶ τῆς λέξεως κυρία, ὡς ἐπίκλησις εὐγενείας, συνηθέστατα χρησιμοποιεῖται ἡ γαλλικὴ λέξις *μαντάμ*. Δ. Σ. Δ.

—*[Ἀρχ.]* Τὴν λέξιν *κυρία* μετεχειρίζοντο πρὸς δήλωσιν μιᾶς ἐκ τῶν τεσσάρων τακτικῶν ἢ συνήθων συναθροίσεων («ἐκκλησίαι»), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ὅρον *σύγκλητος* (ὑπον. «ἐκκλησία»). Ὁ Schoemann ὑποθέτει ὅτι ὁ Σόλων κατέστησε πάλαι μίαν ἐκκλησίαν, κυρίαν, συνερχομένην ἐν ὡρισμένῃ ἑκάστης πρυτανείας ἡμέρᾳ καὶ ὅτι μετὰ τοῦτον προσετέθησαν καὶ ὅμοιαι ἄλλαι ἐκκλησίαι, διατηρηθείσης εἰς τὴν πρώτην τῆς ὀνομασίας «κυρία». Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, *κυρία* ἐκαλεῖτο ἡ πρώτη τῶν τακτικῶν καθ' ἑκάστην πρυτανείαν συνεδριάσεων τοῦ δήμου· τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Πολυδεύκης (Η, 96) καὶ ὁ Ἁρποκρατίων (βλ. καὶ λ. *ἐκκλησία*).

— **κυρία** ***ἀρετή***. Καλεῖται οὕτως ἐν τῇ ἠθικῇ ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀρετή, ἡ ἀντιπροσωπεύουσα τὴν ὑψίστην ἠθικὴν ἀξίαν, ἐξ ἧς ἐξαρτῶνται ἢ εἰς ἣν κορυφοῦνται πᾶσαι αἱ λοιπαί. Κυρίαν ἀρετὴν ἐδίδαξεν ὁ Πλάτων τὴν δικαιοσύνην, παρ' αὐτὴν δὲ τρεῖς ἄλλας, συμφώνως πρὸς τὴν τριμερῆ διαίρεσιν τῆς ψυχῆς, τὴν σοφίαν ἢ φρόνησιν, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν σωφροσύνην, θεωρήσας τὴν δικαιοσύνην ὡς τὴν μεταξὺ τῶν τριῶν ἐκείνων μερῶν ἁρμονίαν. Ἡ μετὰ τὸν Πλάτωνα ἠθικὴ τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κυρίαν ἀρετὴν ἢ τὰς κυρίας ἀρετάς. Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι ἠθικολόγοι ἐπαναλαμβάνουσι τὴν περὶ ταύτης διδασκαλίαν αὐτοῦ ἢ ἐπιχειροῦσι νὰ ἀνανεώσωσιν αὐτήν. Ἀφ' ὅτου δὲ κατέλαβεν ὁ Χριστιανισμὸς καὶ τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις, παρατηροῦμεν τὸ μὲν συνδυασμὸν τῶν τριῶν κυρίως ἀρετῶν τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς πρὸς τὰς τέσσαρας πλατωνικάς, τὸ δὲ καὶ ἀνάμειξιν τῶν μὲν πρὸς τὰς δέ, ὡς λ. χ. παρὰ τῷ Ἀμβροσίῳ, ὅστις εἰσάγει εἰς τὴν χριστιανικὴν ἠθικὴν τὰς τέσσαρας κυρίας ἀρετὰς τοῦ Πλάτωνος ὑπὸ ὀνόματα χριστιανικά. Οὕτως, ὑπὸ κυρίαν ἀρετὴν νοοῦμεν τὸ μὲν τὰς τέσσαρας πλατωνικάς, τὸ δὲ τὰς τρεῖς χριστιανικάς, τὸ δὲ τὸ ἄθροισμα ἀμφοτέρων. Ν. Λ.

— ***κύρια σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος*** *[Ἀστρον.]*. Τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος: βορρᾶς, νότος, ἀνατολὴ καὶ δύσις. Σ. Π

— ***κύριαι φάσεις ἀπλανῶν*** *[Ἀστρον.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀστρονόμων ἡ *ἑῴα ἐπιτολὴ* καὶ ἡ *ἑσπερία δύσις* τῶν ἀπλανῶν. Σ. Π.

Κυρία Ἀκρωτηριανὴ *[Γεωγρ.]*. Ἐπίσημος ὀνομασία τῆς μονῆς τῆς *Θεοτόκου* ἐν Κρήτῃ, κειμένης εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς νήσου. Ἡ περιοχὴ αὐτῆς φθάνει μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Κάβο-Σίδερος (ἀρχ. Σαμώνιον). Εἶναι γνωστὴ σήμερον ὡς μονὴ *Τοπλοῦ*. Εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας σφραγῖδας καὶ ὅλα τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα (πατριαρχικὰ σιγίλλια) ἀπαντᾷ πάντοτε ὡς «Ἱερὰ μονὴ τῆς Κυρίας Ἀκρωτηριανῆς», μὲ τὸ ὄνομα δὲ αὐτὸ ἦτο γνωστὴ καθ' ὅλην τὴν ἐνετοκρατίαν καὶ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς τουρκοκρατίας. Τὸ τουρκικὸν ὄνομα Γοπλοῦ ἔλαβε κατὰ τέλη τοῦ ΙΗ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, διότι κειμένη εἰς μέρος ἀπόκεντρον καὶ πανταχόθεν εὐπρόσβλητον ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ προσβαλλομένη διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν πειρατῶν. ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ κατέχῃ πυροβόλα (τὸπ) καὶ πρὸς ἄμυναν καὶ ἵνα εἰδοποιῇ διὰ τούτων τοὺς πλησιοχώρους πρὸς βοήθειαν, ὁσάκις ὑφίστατο πειρατικὴν ἐπιδρομήν. Ἡ μονὴ ἐκτίσθη ἢ ἀνεκαινίσθη ῥιζικῶς περὶ τὸ 1600 ὑπὸ τοῦ λογίου μοναχοῦ Γαβριὴλ Παντογάλου, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ὡραίων κτιτορικῶν ἐπιγραφῶν, ἐντετειχισμένων ἐν τῇ πρὸς Δ. προσόψει τοῦ ναοῦ τῆς μονῆς καὶ δημοσιευθεισῶν ὑπὸ Στ. Ξανθουδίδου εἰς τὰς «Χριστιανικὰς Ἐπιγραφὰς Κρήτης» («Ἀθηνᾶ» τόμ. ΙΕ', 1903, σ. 85—95 καὶ εἰκ. 4—6). Εἰς ἔγγραφον τοῦ 1786 καλεῖται Ἀχρωτήριν, ἤτοι τὸ Μεγάλον Μοναστήριν (Χριστιανικὴ Κρήτη, Β', σ. 81 καὶ 107). Σφραγῖδες τῆς μονῆς ἐδημοσιεύθησαν εἰς «Διεθν. Ἐφημερ. Νομισμ. Ἀρχαιολογ.» (τόμ. ΣΤ' 1903, σ. 130—133. Πιν. VI 1. Βλ ἐπίσης καὶ Mon. Ven nell'isola di Creta, vol. III, σ. 194—196). Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἑλλήνων εἰς Σητείαν (1828) καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Τούρκων εἰς Λιθῆνες καὶ Ἐτιάν, 1200 Τοῦρκοι, ἐξ ὧν 250 ἔνοπλοι, κατέφυγον εἰς τὴν μονὴν ταύτην, 500 δὲ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Ἰ. Κοντόν, Ἰ. Μακρῆν, Σήφην Δεμιρτζάκην κλπ. ἐπολιόρκησαν αὐτοὺς καὶ ἠνάγκασαν νὰ συνθηκολογήσουν. Ἐξαρτήματα τῆς Κυρίας Ἀκρωτηριανῆς εἶναι ἡ μονὴ *Παπλιανῆς*, κειμένη εἰς τὸν δῆμον Κάτω-χωρίον τῆς Ἱεραπέτρας καὶ ὁ ναὸς τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου*. Θ. Ν. Τ.

— **Κυρία** ***Λευκὴ*** βλ. λ. *Λευκὴ* κυρία.

—**Κυριῶν** ***εἰρήνη***· βλ. λ. *εἰρήνη* Κυριῶν.

Κυριαζῆς, ***Ἀθανάσιος***. Ἐγεννήθη τῷ 1888 ἐν Ἀγρινίῳ, μετὰ δὲ τὴν ἐν Μεσολογγίῳ ἀποπεράτωσιν τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις, ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν ὁποίων ἐνεγράφη, ἀρχικῶς μὲν εἰς τὴν φιλοσοφικήν, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς τὴν νομικὴν σχολήν, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ αὐτῆς. Εἰσελθὼν εἰς τὸν οἰκονομικὸν κλάδον, διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι τοῦ 1915 οἰκονομικὸς ἐπίτροπος τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἀπὸ τοῦ 1924 δὲ μέχρι τοῦ 1927 διευθυντὴς τοῦ Ταμείου Δανείων καὶ Παρακαταθηκῶν, κλπ. Μετὰ βραχὺ διάστημα δικηγορίας ἐπανῆλθεν εἰς τὰς οἰκονομικὰς ὑπηρεσίας, ὅπου καὶ διατελεῖ μέχρι σήμερον τμηματάρχης τῆς γενικῆς διευθύνσεως τοῦ Δημοσίου Λογιστικοῦ. Ἐτιμήθη διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ Γεωργίου. Ἐχρημάτισεν ἐπίσης ἐπανειλημμένως πρόεδρος τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ταμειακῆς Ἑνώσεως.

Τὸ λογοτεχνικὸν ἔργον του εἶναι ἀποκλειστικῶς ποιητικόν. Ἐμφανισθεὶς ἀρχικῶς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Θάμυρις ὁ Φιλάμμωνος* εἰς τὴν «Διάπλασιν τῶν Παίδων», συνειργάσθη κυρίως εἰς τὸν «Νουμᾶν», ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἄγγελος Ρωμαῖος* καὶ τέλος ὑπὸ τὸ πραγματικὸν αὐτοῦ ὄνομα (γ' περίοδος τοῦ «Νουμᾶ»). Ἐδημοσιογράφησεν ἐπίσης ἐν τῇ ἐφημερίδι «Ἀνεξάρτητος» τοῦ Ἀγρινίου καὶ ἐν τῇ «Ἀκροπόλει» τῶν Ἀθηνῶν, ἵδρυσε δὲ καὶ διηύθυνε τὸ περιοδικὸν «Νέα Γράμματα» (1924 ἕως 1925). Βιβλία (ποιητικὰς συλλογὰς) ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς: «Ἑκατόμβη» (1920), «Στιγμὲς ποὺ ζῶ» (1921), «Ἐπιτάφια ρόδα» (1922), «Ἡ καρδιὰ μὲ τὰ φίδια» (1923), «Στὴν παλιὰ στράτα τοῦ χωριοῦ» (1925), «Ρουμελιώτικα» (1928), «Τραγούδια τῆς νύχτας» (1929), «Ὀνόματα γιὰ τρεῖς σταυρούς» (1929). Ἡ

Digitized by Google

ποίησίς του εἶναι ἐμπνευσμένη κυρίως ἐκ τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, περιστρεφομένη περὶ τὴν κοινωνικὴν καὶ πνευματικὴν ζωὴν τῆς Ρούμελης. Ποίησις τρυφερά, πρὸ παντὸς γραφικὴ καὶ περισσῶς διακοσμητική, ἐξελίσσεται πρὸς μορφικὴν ἀρτιότητα. ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

— **Κυριαζῆς, *Γεώργιος*.** Ἕλλην ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1838 ἐν Πλατάνῳ τῆς Ναυπάκτου. Ἐγκαταστὰς ἐν Ρουμανίᾳ, διωρίσθη κατ' ἀρχὰς νομίατρος τοῦ Γκορτζίου (1862), εἶτα, τῷ 1864, διευθυντὴς τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ ἀσύλου Elena Doamna. Οὗτος μετὰ τῶν ἰατρῶν Φωτεινοῦ καὶ Σερφιώτου ἀπετέλεσε τὴν ἐξέχουσαν ἐν Ρουμανίᾳ ἑλληνικὴν ἰατρικὴν τριάδα τῆς ἐποχῆς του. Ἵδρυσε μετὰ τοῦ Φωτεινοῦ τὴν ἰατροχειρουργικὴν ἑταιρείαν τοῦ Βουκουρεστίου, ἐν ᾗ πλείστας ὅσας ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις ἐποιήσατο. Ἠσχολήθη μὲ τὰ ἐπαγγελματικὰ ζητήματα τῶν ἐν Ρουμανίᾳ ἰατρῶν, τὸν καταρτισμὸν προγράμματος διαγωνισμῶν διὰ τὰς νοσοκομειακὰς θέσεις, τὴν ἰατρικὴν ἀμοιβήν. Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς διευθυντὴς καὶ εἶτα ἔφορος τοῦ ὑπὸ τῶν θείων του Θεοδώρου καὶ Κωνσταντίνου Ξενοκράτους ἱδρυθέντος (1881) «Ξενοκρατείου» νοσοκομείου, ὑφισταμένου μέχρι σήμερον. Κατήρτισε πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην, διατηρουμένην ἔτι καὶ νῦν. Ἵδρυσεν ἐν Μεσολογγίῳ τὴν ἐπαγγελματικὴν σχολὴν Γεωργίου καὶ Ἑλένης Κυριαζῆ ἐπὶ μεγαλοπρεποῦς κτηρίου ἐν τῇ παραλιακῇ λεωφόρῳ, εἰς ἣν ὁ δῆμος Μεσολογγίου τῷ 1926 ἔδωκε τὸ ὄνομά του. Ἀφῆκεν 600 χιλιάδας φράγκα χρυσᾶ πρὸς λειτουργίαν τῆς σχολῆς, ἐν ᾗ διδάσκονται ἡ ξυλουργική, ἡ ραπτική, ἡ σιδηρουργικὴ καὶ ἄλλαι πρακτικαὶ τέχναι, παρέσχε δὲ γενναίας εἰσφορὰς καὶ ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ στόλου. Ἔγραψε «Περὶ ἀφασίας ἐκ καταγμάτων τοῦ κρανίου», «Περὶ διαλειπούσης ἀμαυρώσεως», «Περὶ ἐπιζωοτιῶν» κλπ. Χ. Γ. Ε.—Ο Ρ.

— **Κυριαζῆς, *Κωνσταντῖνος*.** Ἔμπορος ἐν Γαλαζίῳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἐπαναστάσεως, καταγόμενος ἐξ Ἠπείρου. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας, συντρέχων οἰκονομικῶς τὸν Ἀγῶνα καὶ στρατολογῶν ἄνδρας ἐν Βλαχίᾳ. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν καὶ τὴν φυγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου ἀπηγχονίσθη ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς Βραΐλας Γιουσοὺφ Μπερκόφτσαλη.

— **Κυριαζῆς, *Χριστόδουλος*.** Ἀγωνιστὴς ἐκ Τρικκάλων, πολεμήσας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπὸ τὸν Χατζηπέτρον. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀναφέρεται ὡς ἀξιωματικὸς τῆς προικοδοτημένης φάλαγγος. —Ρ.

Κυριαζίδης, *Ἀγαθάγγελος*. Ἕλλην μουσικὸς καὶ ἐκδότης μουσικῶν βιβλίων, καταγόμενος ἐκ Χρυσουπόλεως τοῦ Βοσπόρου. Ἐχρημάτισεν ἱεροψάλτης ἐν Κωνσταντινουπόλει, Ἀθήναις, Βραΐλᾳ καὶ πρωτοψάλτης τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως. Ἐξέδωκεν: «Ἓν ἄνθος τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς» (Κωνσταντινούπολις 1896), «Αἱ δύο Μέλισσαι» (τ. Α' καὶ Β', Κωνσταντινούπολις 1906) καὶ πραγματείαν περὶ ρυθμῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ρυθμογράφος» (Κωνσταντινούπολις 1909), ὡς καὶ ἑτέραν περὶ τῶν ἤχων (Αὐτόθι 1909). Ἀπεβίωσε τῷ 1913. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

— **Κυριαζίδης, *Κυριάκος*.** Ἕλλην μικροβιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Καλαβρύτοις τῷ 1877. Μετὰ τὴν ἐγκύκλιον μόρφωσιν, ἐνεγράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τυχὼν ἐν τέλει τῶν σπουδῶν του τοῦ Ραλλείου βραβείου (1907). Ὑπηρέτησεν εἰς τὸ δημοτικὸν νοσοκομεῖον, εἰς τὸ φαρμακευτικὸν χημεῖον καὶ εἰς τὸ ἐργαστήριον ὑγιεινῆς καὶ μικροβιολογίας (1907—1911), μεθ' ὃ προσελήφθη ἐπιμελητὴς εἰς τὸ τελευταῖον καὶ παρέμεινε τοιοῦτος ἐπὶ ὀκταετίαν. Ἀπὸ τοῦ 1923 διευθύνει τὸ μικροβιολογικὸν καὶ βιολογικὸν ἐργαστήριον τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ», ἀπὸ δὲ τοῦ 1930 καὶ τὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δήμου Ἀθηναίων. Τῷ 1912 μετέβη εἰς Βερολῖνον παρὰ τῷ καθηγητῇ Flüge πρὸς θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν σπουδὴν τῆς ὑγιεινῆς. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, ὡς καὶ κατὰ τὸ 1914, ἐντολῇ κυβερνητικῇ, παρέμεινεν ἐν τοῖς ἰνστιτούτοις Koch, Pasteur καὶ λοιποῖς, πρὸς μελέτην τῆς παρασκευῆς ἐμβολίων καὶ ἐν γένει τῆς ὀργανώσεως τῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν μετέβη καὶ αὖθις τῷ 1925 εἰς Βιέννην καὶ Παρισίους καὶ ἐμελέτησε τὴν ὑγειονομικὴν ὀργάνωσιν τῶν ἄνω πόλεων. Διετέλεσεν ὑγειονομικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν (1911), προϊστάμενος τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐργαστηρίου ὑγιεινῆς τοῦ ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν καὶ ἔκτακτον μέλος τοῦ ἰατροσυνεδρίου (1915), ὑγειονομικὸς ἐπιθεωρητὴς καὶ διευθυντὴς πασῶν τῶν μικροβιολογικῶν καὶ ὑγειονομικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ἀνατιθεμένων εἰς τὸ ὑγειονομικὸν προσωπικὸν τοῦ κράτους (1916) καὶ τέλος διευθυντὴς τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθέντος κεντρικοῦ ἐργαστηρίου ὑγιεινῆς τοῦ κράτους (1921). Κατὰ τὸν χρόνον τῆς δημοσίας ταύτης ὑπηρεσίας του διωργάνωσε τὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν Μακεδονίας, ὡς πρὸς τὴν πρόληψιν ἀναπτύξεως ἐπιδημιῶν καὶ τὴν καταστολὴν τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀναφανέντος ἐξανθηματικοῦ τύφου, παρεσκεύασε τὸ ἀντιχολερικόν, ἀντιτυφικὸν καὶ ἀντιπανωλικὸν ἐμβόλιον, κατέστειλε τὴν ἐν Σύρῳ καὶ Χίῳ ἀναφανεῖσαν πνευμονικὴν πανώλη, ὡς καὶ τὴν ἐν Πειραιεῖ καὶ Ἀθήναις βουβωνικὴν τοιαύτην, καὶ ἀνέστειλε, διὰ καταλλήλων ἐν τῷ λοιμοκαθαρτηρίῳ μέτρων, τὴν χολέραν καὶ τὸν ἐξανθηματικὸν τύφον, κατὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν. Ἀφ' ἑτέρου, ὡς ἐπιμελητής, ἐδίδαξεν ἐπὶ ὀκταετίαν εἰς τοὺς φοιτητὰς τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς ὑγιεινῆς καὶ μικροβιολογίας, ὡς διευθυντὴς δὲ τοῦ εἰδικοῦ τμήματος ἐν τῷ «Εὐαγγελισμῷ», ἀπὸ τοῦ 1923, καταρτίζει σειρὰς φροντιστηριακῶν ἀσκήσεων διαγνωστικῆς καὶ μικροσκοπικῆς κλινικῆς, καὶ διδάσκει ἀπὸ ἑξαετίας τὴν ἐπιδημιολογίαν εἰς τὴν σχολὴν νοσοκόμων τοῦ «Εὐαγγελισμοῦ» καὶ ἀπὸ τετραετίας εἰς τὴν ὁμώνυμον σχολὴν τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ». Ἔγραψε πλείστας ἐργασίας ἐπὶ τοῦ κλάδου τῆς ὑγιεινῆς καὶ μικροβιολογίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων αἱ ἑξῆς: «Περὶ παρατύφου» (1911), «Ἡ διὰ τοῦ Μελιταίου μικροκόκκου λοίμωξις τῶν ἐν Ἀθήναις αἰγῶν» (1912), «Περὶ θεραπείας καὶ προφυλάξεως ἀπὸ τῆς γρίππης δι' ἀντιγριππικοῦ ἐμβολίου» (1921), «Περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἐμβολιασμοῦ δι' ἀντιδυσεντερικοῦ ἐντερεμβολίου» (ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ ἀρχιάτρου Gautier 1923), «La vaccinothérapie souscutanée et intraveineuse de la fièvre typhoide» (1929), «La vaccinothéra pie de la coqueluche» (1929), «Recherches de laboratoire sur l' étiologie des complications inflammatoires de la dengue» (1929), «Περὶ χλωροναφθολίου» (1911), «Ὁ ἐξανθηματικὸς τύφος ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν Β λκανικὸν πόλεμον» (1915), «Τὸ γάλα πίνομεν καὶ τί πρέπει νὰ πίνωμεν», ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Ε. Ἐμμανουὴλ (1916). «Περὶ τῆς ὑδρεύσεως τῆς πόλεως Πειραιῶς» (1917), «Ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις τῶν ἐγκαταστάσεων τῆς γαλλικῆς ἑταιρείας μεταλλείων Λαυρίου» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Σάββα καὶ τοῦ ἀρχιάτρου Μανούσου (1919), «Προσδιορισμὸς τῆς ἀδρεναλίνης ἐν τῷ αἵματι», ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ χειρουργοῦ Καραγιαννοπούλου (1920). Ἐπίσης συνειργάσθη μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Σάββα εἰς τὴν β' ἔκδοσιν τῆς Ὑγιεινῆς καὶ Μικροβιολογίας τοῦ τελευταίου, ὡς καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦ καθηγητοῦ Ε. Ἐμμανουὴλ «Χημεία τῶν τροφίμων καὶ ποτῶν» (1922). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Ο. Ρ.

Κυριαζόπουλος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστοὶ πολλοὶ ἀγωνισταί, ὧν σπουδαιότεροι οἱ ἑξῆς: — 1) *Βασίλειος.* Πρόκριτος τῆς Μεσσηνίας, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰμπραήμ. Ἐβοήθησεν οἰκονομικῶς τὸν Ἀγῶνα.—2) *Γεώργιος.* Κατήγετο ἐξ Ἁλμυροῦ, μετέσχεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος, μετὰ ταῦτα δὲ ἐξηκολούθησε παραμένων εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ ἀριστείου τοῦ Ἀγῶνος. —3) *Παναγιώτης.* Κατήγετο ἐκ Πατρῶν καὶ ἐφονεύθη τῷ 1823 κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἀκράτας.—4) *Χρῆστος.* Ἀδελφὸς τοῦ Παναγιώτου, δράσας κατ' ἀρχὰς κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον (1824), ὁπότε συνέλαβε, κατὰ διαταγὴν τοῦ Γκούρα, τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸν ἐν Γαστούνῃ τῆς Ἠλείας. Κατὰ τοῦ ἐναντίον τοῦ Ἰμπραὴμ ἀγῶνος ἐπολέμησε γενναίως καὶ ἐφονεύθη εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον. Χ. Δ

Κυρίαινα, *μάρτυς*. Ἐκ Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας καταγομένη, συνελήφθη ἐπὶ Μαξιμίνου, τῷ 305 ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Κιλικίας Μαρκιανοῦ καὶ ἀπαχθεῖσα εἰς τὴν πόλιν τῆς Κιλικίας Ρώσου παρεδόθη εἰς τὸ πῦρ ὁμοῦ μετὰ τῆς ἁγίας Ἰουλιανῆς. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἑορτάζεται τὴν 1 Νοεμβρίου. Ε. Γ. Π

Κυριακάκης, *Γεώργιος*. Ἐξ Ἀποκορώνου τῆς Κρήτης, ἀντεπροσώπευσε κατ' ἐπανάληψιν τὴν ἐπαρχίαν του κατὰ τὸν Ἀγῶνα 1821—1830, τῷ δὲ 1828 ἐξελέγη καὶ μέλος τοῦ «Κρητικοῦ Συμβουλίου». Ν. ΚΛΣ

«Κυριακάτικη» (ἡ).—1) Ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ὄργανον τῆς Πανιωνίου ὀργανώσεως προσφύγων, ἱδρυθεῖσα τὴν 8ην Φεβρουαρίου 1925 εἰς σχῆμα 2ον ὑπὸ Σωκράτους Ουλκέρογλου.—2) Εἰκονογραφημένη ἑβδομαδιαία ἔκδοσις τῆς ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδος «Βραδυνή», ἱδρυθεῖσα τῷ 1926 —Π

κυριακάτικος, —η, —ον ὁ ἀνήκων ἢ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Κυριακήν || ἑορτάσιμος: «κυριακάτικα φορέματα».

Κυριακή (ἡ). Ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος, ὀνομασθεῖσα τοιουτοτρόπως ὡς καθιερωμένη εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ, ἀντὶ ἰουδαϊκοῦ Σαββάτου. Ἑορταστικῶς εἶναι ἡ Κυριακὴ ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν χριστιανικῶν ἑορτῶν, ἣν καὶ ἐξηκολούθει ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ὁ ἑορτασμὸς τοῦ Σαββάτου. Ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Β' αἰῶνος οἱ μὲν ἐξ ἐθνῶν Χριστιανοὶ ἤρχισαν νὰ τιμῶσι τὴν Κυριακὴν καὶ νὰ ὑποτιμῶσι τὸ Σάββατον, τοὐναντίον δὲ οἱ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὶ ἐξηκολούθουν νὰ τιμῶσιν ἐξ ἴσου τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακήν. Οὕτως, ὁ ἀποστολικὸς πατὴρ Ἰγνάτιος, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' αἰῶνος, συνιστᾷ τὴν προτίμησιν τῆς Κυριακῆς (Ἐπιστ. πρὸς Μαγ. κεφ. 9), ἐν δὲ ταῖς «Ἀποστολικαῖς Διαταγαῖς» τὸ Σάββατον καὶ ἡ Κυριακὴ τίθενται εἰς ἴσην μοῖραν (Ζ' 23, πρβ. καὶ Β' 59 καὶ Ε' 20). Ἡ Κυριακὴ ἑωρτάζετο ὡς χαρμόσυνος ἡμέρα, καθ' ἣν οἱ Χριστιανοὶ ἀνέκαθεν συνήθιζον νὰ συνέρχωνται καὶ νὰ τελῶσι τὰ τῆς λατρείας των. Ἡ Κυριακὴ ἐκαλεῖτο καὶ «Ἡμέρα τοῦ Ἡλίου», παρομοιαζομένου τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Ἥλιον (τῆς δικαιοσύνης), ἢ πρὸς τὴν ἐξ ὕψους ἀνατολήν· οἱ δὲ ἐθνικοί, ὡς ἐκ τούτου, κατηγόρουν τοὺς Χριστιανοὺς ὡς ὀπαδοὺς τῆς θρησκείας τοῦ Ἡλίου, ὅπερ ἀποκρούει ὁ ἀπολογητὴς Τερτυλλιανὸς (Apolog. κεφ. 16). Τὴν Κυριακὴν ὡς ἡμέραν ἀναπαύσεως καὶ προσευχῆς ὥρισαν κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, ἐκδόσας νόμους, καθ' οὓς οἱ μὲν Χριστιανοὶ στρατιῶται ὤφειλον κατ' αὐτὴν ν' ἀναπαύωνται καὶ νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας, τελοῦντες τὰ θρησκευτικὰ των καθήκοντα, οἱ δὲ ἐθνικοὶ στρατιῶται νὰ μὴ ἀσκῶνται εἰς τὰ ὅπλα, ἀλλὰ νὰ μένωσιν εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ νὰ εὔχωνται ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὡσαύτως ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐνομοθέτησεν ὅπως παύωσι τὰ δικαστήρια κατὰ τὴν Κυριακὴν καὶ πάντες κατ' αὐτὴν θεραπεύωσι τὸ θεῖον διὰ προσευχῶν καὶ παρακλήσεων. Βραδύτερον, κατὰ τὸ ἔτος 386, ὁ Μέγας Θεοδόσιος ἀπηγόρευσε τὴν τέλεσιν θεαματικῶν ἀγώνων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς, ὡς καὶ Θεοδόσιος ὁ Μικρὸς ἐν ἔτει 425, ὅστις διέταξεν ὅπως καὶ τὰ γενέθλια τοῦ αὐτοκράτορος ἑορτάζωνται κατ' ἄλλην ἡμέραν, ἵνα μὴ ταράσσηται ἡ Κυριακή (Cod. Theodos. L. XV tit. 2, 5).

Ἐπειδὴ αἱ ἑορταὶ ἐθεωροῦντο ὡς εὐφρόσυνοι ἡμέραι, ἐπεκράτει δὲ ἡ ἀντίληψις ὅτι αἱ νηστεῖαι, γονυκλισίαι κλπ. εἶναι κατάλληλοι διὰ τὰς πενθίμους ἡμέρας, ἢ τὰς ἡμέρας συντριβῆς καὶ μετανοίας, οἱ Χριστιανοὶ οὔτε ἐνήστευον, οὔτε ἔκλινον γόνυ, οὔτε εἰργάζοντο κατὰ τὴν Κυριακήν, ἡ ὁποία ἑωρτάζετο ὡς ἡ ἀνάμνησις τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ τοῦ μᾶλλον χαρμοσύνου γεγονότος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Εἰρηναῖος γράφει ὅτι «τὸ ἐν Κυριακῇ μὴ κλίνειν γόνυ σύμβολόν ἐστι τῆς ἀναστάσεως, δι' ἧς τῇ τοῦ Χριστοῦ χάριτι... ἠλευθερώθημεν». Ὀλίγοι μόνον ὑπῆρχον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, οἵτινες ἐγονυπέτουν κατὰ τὰς Κυριακάς. Διὰ τοῦτο ἡ ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἐπιθυμοῦσα νὰ κρατῇ εἰς πάσας τὰς ἐκκλησίας ἡ αὐτὴ πρᾶξις, ὥρισε νὰ μὴ προσεύχωνται κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἡμέρας ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς οἱ Χριστιανοὶ γόνυ κλίνοντες, ἀλλ' ὄρθιοι ἱστάμενοι (κανὼν 20). Ὁ θεσμὸς τῆς Κυριακῆς ἀργίας, ὢν κυρίως κοινωνικός, ἤρχισε τὸ πρῶτον ἐφαρμοζόμενος εἰς προτεσταντικὰς χώρας, διεδόθη δὲ σὺν τῷ χρόνῳ εἰς πάντα τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Δ. Ν. Μ.

— **Κυριακὴ *τῶν Βαΐων*** βλ. λ. *Βαϊοφόρος*.

— **«Κυριακὴ *τοῦ Ἐλευθέρου Βήματος*».** Εἰκονογραφημένη ἑβδομαδιαία ἔκδοσις φιλολογικὴ τῆς ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδος «Ἐλεύθερον Βῆμα». Ἱδρύθη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1926 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κώστα Ἀθανάτου, καὶ ἐξεδίδετο δὲ μέχρι Νοεμβρίου τοῦ 1927.

— **Κυριακὴ *τοῦ Θωμᾶ*.** Ὀνομάζεται οὕτως ἡ πρώτη μετὰ τὸ Πάσχα Κυριακή, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν ὠνομάζετο παλαιότερον *Καινὴ Κυριακή*, ἴσως καὶ ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὸ παρὰ Λατίνοις ὄνομα «dies novorum». Ἡ Κυριακὴ αὕτη εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ὠνομάσθη «*τοῦ Θωμᾶ*», ἡ ὀνομασία δ' αὕτη ἐδόθη ἐκ τῆς ὁρισθείσης ν' ἀναγινώσκεται κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην εὐαγγελικῆς περικοπῆς. Εἰς τὴν Δύσιν ὠνομάζετο ἡ πρώτη μετὰ τὸ Πάσχα Κυριακὴ Quasimodogeniti, ἢ Dominica in albis (Κυριακὴ ἐν λευκοῖς) (βλ. καὶ λ. *ἀντίπασχα*). Δ. Ν. Μ.

— **Κυριακὴ *καινή*** βλ. λ. *Κυριακὴ* τοῦ Θωμᾶ.

Κυριακή, *ἁγία*. Ἐν τῷ ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται μετὰ τοῦ ὀνόματος τούτου αἱ ἑξῆς: —1) Ἡ μετὰ Δομνίνης καὶ Δόμνης διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν της «ξίφει τελειωθεῖσα» ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε καὶ συνεορταζομένη μετ' αὐτῶν τὴν 2 Νοεμβρίου. —2) Ἡ ἀδελφὴ τῆς ἁγίας Φωτεινῆς, «ξίφει τελειωθεῖσα» καὶ ἑορταζομένη τὴν 26 Φεβρουαρίου. —3) Ἡ ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε «πυρὶ τελειωθεῖσα» καὶ ἑορταζομένη τὴν 19 Μαΐου. —4) Ἡ μεγαλομάρτυς, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ (284—305) ἐν Νικομηδείᾳ ὑποστᾶσα θάνατον μαρτυρικὸν ἑορτάζεται τὴν 7 Ἰουλίου. Τὸ μαρτύριον αὐτῆς ἐν «Νέῳ θησαυρῷ». Ἡ ἀκολουθία της ἐξεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1880 ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Δράμας Ἀγαθαγγέλου, ἐν Ἀθήναις τῷ 1886 ὑπὸ Κ. Κυριακοπούλου καὶ ἐν Πάτραις 1886 (καὶ 1914 ἐν Ἀθήναις) ὑπὸ Πάσχα.

Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Μαρτυρολογίῳ τῆς 21 Αὐγούστου μνημονεύεται καὶ ἡ πλουσία Ρωμαία τοῦ Γ' αἰῶνος, ἥτις δαπανῶσα τὸν πλοῦτον αὐτῆς εἰς περίθαλψιν τῶν ἐν φυλακαῖς μαρτύρων συνελήφθη ἔπειτα καὶ αὐτὴ καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ, τῷ 240. Ε. Γ. Π.

Digitized by Google

Κυριακὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον μικροῦ Δερείου ἐν τῆς ἐπαρχίᾳ Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κεῖται πρὸς Β. τοῦ Σουφλίου καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928; 676.
χ. Δ.

Κυριάκης (Kiriaki) ***Στέλιος - Ἀλβέρτος***. Ἑλληνοϊταλὸς οἰκονομολόγος καὶ δημοσιογράφος, καταγόμενος ἐκ κερκυραϊκῆς οἰκογενείας ἐγκατασταθείσης τῷ 1821 εἰς Ἰταλίαν. Ἐγεννήθη τῷ 1843 ἐν Βενετίᾳ καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν τῷ 1909. Ἐπεράτωσε τὰς νομικάς του σπουδὰς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παταβίου. Ἵδρυσε καὶ διηύθυνε τὸ περιοδικὸν «Rivista Veneta» καὶ συνειργάζετο εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, ἐν οἷς εἰς τὸ «Giornale degli Economisti» τοῦ Λουτσάττι, εἰς τὴν «Rivista Europea», εἰς τὴν «Illustrazione Italiana» κτλ. Τῷ 1875 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ δικαίου καὶ τῆς οἰκονομίας εἰς τὸ τεχνικὸν ἰνστιτοῦτον τοῦ Παταβίου, ἀνετέθη δὲ εἰς αὐτὸν ἡ διδασκαλία τοῦ διοικητικοῦ δικαίου εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ταύτης. Βραδύτερον δὲ ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διεύθυνσις τῆς ἀνωτέρας βασιλικῆς σχολῆς τῆς Βενετίας. Ὁ Κυριάκης ἐδημοσίευσε πλεῖστα συγγράμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «La Navigazione ed il commercio di Venezia», «I tributi in Italia», «L'agricoltura ed il credito fondiaro», «L'abolizione della pena di morte», πρὸς δὲ φιλολογικὰ ἔργα, ἐν οἷς «Discorso commemorativo intorno a Nicolo Tommaseo», «Saggi di critica letteraria» καὶ «Ricordi biografici». Θ. Β.

Κυριάκι *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς ἐπαρχίας Λεβαδείας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἀπέχουσα 4 ὥρας ἐκ Λεβαδείας καὶ ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα (1.441 κατ.). Κεῖται εἰς ὑψηλὴν κοιλάδα ὑπὸ τὸ κατάφυτον ἐξ ἐλατῶν ὄρος Λειβίθριον, οὐ μακρὰν τῆς μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ (ὑψόμ. 720). Εἶναι δυσχείμερος, δι' ὃ καὶ τὸ ἐνταῦθα σχολεῖον λειτουργεῖ κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον, ὁπότε παραθερίζουν καὶ περὶ τοὺς 150—200 ξένοι ἐκ Λεβαδείας καὶ Χαλκίδος. Γεωργικὰ προϊόντα παράγονται ὀλίγα, ἰδίᾳ ἐκλεκτὰ ὄσπρια (ρεβίθια 20—30 χιλ. ὀκ.), ἔχει ὅμως μεγάλην κτηνοτροφίαν (7—8 χιλ. αἰγοπρόβατα καὶ περὶ τὰ 600 μεγάλα ζῷα). Οἱ κάτοικοι ὁμιλοῦσι κυρίως τὴν Ἀλβανικήν. Ἀξιόλογος εἶναι καὶ ἡ οἰκιακὴ βιομηχανία αὐτῶν καὶ ἡ κατασκευὴ ἐξαιρέτων μπατανιῶν. Ἡ κώμη ἀποτελεῖ μίαν ἐνορίαν, τὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Ἔχει ὅμως καὶ ἄλλους ναούς, τὴν Παναγίαν καὶ τὸν Ἅγιον Νικόλαον. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, δημοτικὸν σχολεῖον, γραφεῖα ΤΤΤ. 1 ½ χιλιόμ. ΒΔ. τῆς κώμης ὑψοῦται τὸ *Παλιόκαστρο* (ὑψ. 800 μ.), ἔνθα οἱ γεωγράφοι τοποθετοῦν τὴν ἀρχαίαν πολίχνην τῆς Φωκίδος *Φλυγόνιον*. Ι. Σ. Σ.

Κυριακίδης, ***Ἀνδρέας***. Ἀξιωματικὸς τοῦ πολεμικοῦ Ναυτικοῦ, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1900. Τῷ 1925 προήχθη εἰς ὑποπλοίαρχον. Ἔχει εἰδικευθῆ εἰς τὴν μετεωρολογίαν, ἣν ἐδίδαξεν εἰς τὴν ναυτικὴν σχολὴν τῶν Δοκίμων. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Σ. Ε. Λ.

—**Κυριακίδης**, ***Ἀχιλλεύς***. Κύπριος νομικὸς καὶ λεξικογράφος (1863 - 1925). Ἔγραψε: «Μέγα Ἑλληνοαγγλικὸν λεξικὸν μετὰ προσθέτου κυπριακοῦ λεξιλογίου», «Συγκριτικὸν ἀγγλοελληνικὸν λεξικὸν ἰδιωτισμῶν, παροιμιῶν καὶ φράσεων», «Ἀγγλοελληνικοὶ διάλογοι», καὶ ἐξέδωκε «Συλλογὴν ἑλληνικῶν παροιμιῶν». ΑΧ. Κ. Α.

—**Κυριακίδης**, ***Γεώργιος***. Μουσικοδιδάσκαλος καὶ ἱεροψάλτης, γεννηθεὶς ἐν Φιλαδελφείᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Διετέλεσεν ἱεροψάλτης διαφόρων ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρωτοψάλτης τῶν μητροπόλεων Ἀθηνῶν καὶ Σύρου καὶ διδάσκαλος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐν τῷ διδασκαλείῳ Ἀθηνῶν καὶ τῇ ἱερατικῇ σχολῇ Σύρου. Ἀπεβίωσε τῷ 1890 ἐν Ἀγχιάλῳ παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ μητροπολίτῃ Βασιλείῳ, τῷ μετέπειτα οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.
Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

—**Κυριακίδης**, ***Δημήτριος***. Ἀγωνιστὴς καταταχθεὶς εἰς τὸν τακτικὸν καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ λοχαγοῦ. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν παρέμεινεν εἰς τὸν στρατόν, ἀπέθανε δὲ μετὰ τὸ 1850.
Χ. Δ.

—**Κυριακίδης**, ***Ἐπαμεινώνδας***. Ἕλλην δημοσιογράφος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1861. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ τὴν νομικὴν καὶ ἐπεδόθη, εὐθὺς ἀπὸ τῶν φοιτητικῶν του χρόνων, εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, δράσας κυρίως ἐν Κωνσταντινουπόλει. Διετέλεσε κατ' ἀρχὰς μέλος τῆς συντάξεως τῶν «Νέων Ἰδεῶν» καὶ ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ 1887 ἀρχισυντάκτης τοῦ «Νεολόγου» Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς «Κωνσταντινουπόλεως». Ἀπὸ τοῦ 1887 μέχρι τοῦ 1890 ἐξέδωκε τὴν «Ἐπιθεώρησιν». Ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρισκόμενος διετέλεσεν ἀνταποκριτὴς τῆς «Ἀκροπόλεως» τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων ἀθηναϊκῶν καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἐκδιδομένων ἑλληνικῶν ἐφημερίδων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ κατὰ τὰς διασκέψεις τῆς εἰρήνης, διαμένων ἐν Παρισίοις, ἐξέδωκε γαλλιστὶ πολλὰς διατριβὰς ὑπὲρ τοῦ συμμαχικοῦ ἀγῶνος καὶ τῶν ἑλληνικῶν δικαίων. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων τὸ διήγημα «Φοβερὸς ἀντεραστής» καὶ τὰ μυθιστορήματα: «Ἡ Ἑβραία», «Ἐλπινίκη», «Τρελλή», «Ἀπόκρυφα τοῦ Πέραν» (1889), «Ἡ νύμφη τοῦ Βοσπόρου» (1890), «Δύο καρδίαι» (1892) καὶ «Ὑπὸ τὰς πεύκας» (1898). Ἐξέδωκεν ἐπίσης τῷ 1892 τὴν «Ἱστορίαν τοῦ συγχρόνου ἑλληνισμοῦ» καὶ τῷ 1900 τὴν «Δεκάτην ἐνάτην ἑκατονταετηρίδα». Μ. Δ. Β.

—**Κυριακίδης**, ***Στίλπων***. Ἐγεννήθη ἐν Κομοτινῇ τῷ 1887. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ σπουδῶν, ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, γενόμενο διδάκτωρ. Ὑπηρέτησεν ἀλληλοδιαδόχως ὡς καθηγητὴς τῆς Ζωσιμαίας καὶ τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου (1912-1914), συντάκτης τοῦ «Ἱστορικοῦ λεξικοῦ» τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης (1914) καὶ διευθυντὴς τοῦ «Λαογραφικοῦ Ἀρχείου» (1918). Τῷ 1926 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης. Ἐκτὸς συλλογῶν, μελετῶν καὶ ἄρθρων λαογραφικῶν, κατεσπαρμένων εἰς περιοδικά, ἡμερολόγια, ἀρχεῖα καὶ λεξικά, ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς: «Παρατηρήσεις περὶ τῶν νεοελληνικῶν βαπτιστικῶν ὀνομάτων» (1916, «Κυπριακαὶ ἐπῳδαί» (1918), «Θυσία ἐλάφου κλπ.» (1918), «Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν Λαογραφίαν» (1921), «Ἑλληνικὴ Λαογραφία, μέρος Α' — Μνημεῖα τοῦ λόγου» (1922), «Ἡ φυσιολατρεία εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια» (1926), «Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας» (1926) κ. ἄ. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». — Ω.

κυριακοδρόμιον (τό). Θρησκευτικὸν βιβλίον περιέχον ἑρμηνείας καὶ ὁμιλίας ἢ λόγους ἐπὶ τῶν περικοπῶν τῶν Εὐαγγελίων, Πράξεων ἀποστόλων καὶ ἐπιστολῶν, τῶν ἀναγινωσκομένων ἐπ' ἐκκλησίας κατὰ τὰς Κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ. Τοιαῦτα κυριακοδρόμια ἀπαντῶσι πολλὰ ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας, περιέχοντα ἁπλᾶς καὶ εὐλήπτους ὁμιλίας· ὀνομάζονται δὲ καὶ *κυριακά*. Μεγάλην διάδοσιν ἔσχον κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ μετέπειτα τὰ κυριακοδρόμια τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκη, μεταφρασθέντα καὶ εἰς τὴν ρωσικὴν γλῶσσαν.
Δ. Ν. Μ.

κυριακός, *—ή, —όν*· ὁ εἰς τὸν Κύριον, τὸν Θεὸν ἀναφερόμενος, ὁ τοῦ Κυρίου: «κυριακὴ προσευχή», ἡ προσευχὴ τὴν ὁποίαν εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τὸ «Πάτερ ἡμῶν...,», «κυριακὸν δεῖπνον» ἡ ἁγία μετάληψις, «κυριακὸς οἶκος» ὁ ναός· ‖ «κυριακὴ ἡμέρα» καὶ ἐντεῦθεν ***Κυριακὴ*** (ἡ)· ὡς οὐσ., ἡ ἀφιερωμένη εἰς τὸν Κύριον ἡμέρα, ἡ κατ' ἐξοχὴν ἡμέρα τῆς προσευχῆς καὶ τῆς λατρείας· ‖ κύριον ὄνομα *Κυριακὸς* (ὁ οἱονεὶ εἰς τὸν Κύριον ἀφιερωμένος), ἐντεῦθεν *Κυριάκος*.

—***κυριακὰ σχολεῖα*** (Sunday-schools). Καλοῦνται οὕτως, ἢ ἀκριβέστερον *σχολεῖα τῆς Κυριακῆς*, *κυριακάτικα*, τὰ κατὰ Κυριακὴν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν ἑκάστης Ἐκκλησίας, μάλιστα ἐν Ἀμερικῇ, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ τῶν διαμαρτυρομένων χωρῶν, λειτουργοῦντα σχολεῖα πρὸς θρησκευτικὴν καὶ κατηχητικὴν μόρφωσιν τῶν εἰς αὐτὰ συρρεόντων Χριστιανοπαίδων. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1905 ὑπῆρχον καθ' ἅπαντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον ὑπὲρ τὰς 300.000 κυριακῶν σχολείων, ἀριθμούντων ὑπὲρ τὰ δύο ἑκατομμύρια διδασκάλων καὶ τὰ τριάκοντα ἑκατομμύρια μαθητῶν. Πρῶτος ὁ Ροβέρτος Raikes ἵδρυσεν ἐν Ἀγγλίᾳ τοιοῦτον σχολεῖον τῷ 1780, χάριν τῶν ἀγυιοπαίδων. Ἀπὸ τοῦ 1791 ἤρξαντο ἐν Ἀμερικῇ νὰ ἱδρύωνται ἑταιρεῖαι τοῦ κυριακοῦ σχολείου (Sunday-School Sosieties), ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν ἐξάπλωσιν καὶ τελειοτέραν ὀργάνωσιν αὐτοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1830 πολυάριθμα συνεκροτήθησαν συνέδρια, καθ' ἃ συνεζητήθησαν μέτρα πρὸς βελτίωσιν τοῦ κυριακοῦ σχολείου. Ὡσαύτως ἱδρύθησαν πλεῖστα καθιδρύματα, γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Sunday-School Institutes», λειτουργοῦντα πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, τινὰ τῶν ὁποίων διατηροῦσι καὶ σχολάς, ἐν αἷς καταρτίζονται οἱ διὰ τὰ κυριακὰ σχολεῖα διδάσκαλοι. Ἀπὸ τοῦ 1871 δὲ εἰργάσθη ἐπιτυχῶς πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὁμοιομόρφου διδασκαλίας ἐν τοῖς κυριακοῖς σχολείοις ἡ «National Sunday-School Convention», χάρις εἰς τὰς προσπαθείας τῆς ὁποίας κατηρτίσθησαν αἱ σειραὶ τῶν μαθημάτων αἱ γνωσταὶ ὑπὸ τὸν τίτλον: «International System of Uniform Lessons», αἵτινες ἐκτείνονται εἰς ἑξαετῆ κύκλον μαθημάτων (ἤτοι 3½ διὰ τὴν σπουδὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ 2½ διὰ τὴν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης). Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι, λόγῳ τῆς εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους ὁμολογίας διαιρέσεως τῶν προτεσταντῶν, τὰ κυριακὰ σχολεῖα, παραμερίζοντα τὴν διδασκαλίαν τῆς κατηχήσεως καὶ περιοριζόμενα εἰς τὴν σπουδὴν τῆς Γραφῆς, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κοινὸν ἔδαφος, εἰς ὃ συναντῶνται πάντες οἱ Χριστιανοί, μειονεκτοῦσιν ἐν τῇ ἐκλογῇ τῆς κατηχητικῆς ὕλης, ὡς πρὸς τὴν μέθοδον ὅμως τῆς διδασκαλίας καταβάλλεται ἐπιμελὴς προσπάθεια, ἵνα ἐφαρμόζωνται πάντα τὰ ἐκ τῶν συγχρόνων προόδων τῆς παιδαγωγικῆς πορίσματα.

Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ κυριακὸν σχολεῖον διευθύνεται ὑπὸ τοῦ καθιδρύματος «The Church of England Sunday-School Institute», εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλεται καὶ ἡ πλουσιωτάτη φιλολογία πρὸς χρῆσιν τοῦ σχολείου τούτου ἐκδιδομένη. Τὸ ἰνστιτοῦτον τοῦτο, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ὁποίου διατελοῦσι 400 καὶ πλέον ἑταιρεῖαι, ἐκηρύχθη πρό τινος ὀργάνωσις ἐπίσημος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας. Ἐν Γερμανίᾳ τὸ κυριακὸν σχολεῖον μετεφυτεύθη ἐξ Ἀμερικῆς ὑπὸ τοῦ Albert Woodruff, ἐξαπλωθὲν δὲ ραγδαίως ἀριθμεῖ ἤδη (1930) ὑπὲρ τὸ ἑκατομμύριον μελῶν. Ἐν Ἑλλάδι συναφής τις ἀπόπειρα ἐγένετο ὑπὸ τῆς κατὰ τὸ 1870 ἱδρυθείσης ἐν Ἀθήναις «Συνάξεως τῶν πρεσβυτέρων», τῆς ὁποίας εἷς τῶν σκοπῶν ἦτο καὶ «καθίδρυσις κυριακῶν σχολείων πρὸς χριστιανικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν παίδων». Καὶ ἐλειτούργησαν μὲν ἐπί τινας ἑβδομάδας ἐν Ἀθήναι καὶ Πειραιεῖ σχολεῖά τινα, ἀλλ' ἡ σύναξις διαβληθεῖσα ὡς «ἀντιπειθαρχικὴ καὶ ὕποπτος», διελύθη ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοφίλου. Τελευταίως ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου ἐδόθη ὤθησίς τις πρὸς ἵδρυσιν κυριακῶν κατηχητικῶν σχολείων ἐν τοῖς ναοῖς, ἐκ τῶν ὁποίων δώδεκα τοιαῦτα ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ διευθύνονται ὑπὸ συνεργατῶν τῆς ἀδελφότητος θεολόγων «Ζωή». Ἀνάλογος κίνησις ἐσημειώθη καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, καὶ δὴ ἐν Πάτραις, Καλάμαις, Πύργῳ, Τριπόλει, Καρδίτσῃ, Κερκύρᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, τῆς διδασκαλίας εἰς τοὺς μικροὺς παῖδας γινομένης ἐν τοῖς ναοῖς κατὰ πᾶσαν Κυριακήν.
[*Samuel Haslett*, The Pedagogical Bible School.]
Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

— ***κυριακὴ ἀνάπαυσις*** (ἢ *ἀργία*). Ὑπὲρ τῶν ἐργαζομένων ἔχει ἐξασφαλισθῆ, διὰ τῆς προστατευτικῆς νομοθεσίας τῆς ἐργασίας, μία ἡμέρα ἀναπαύσεως καθ' ἑβδομάδα, ἡ ὁποία κατὰ κανόνα εἶναι ἡ Κυριακή. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀργίας κατὰ τὴν Κυριακὴν καλεῖται *κυριακὴ ἀνάπαυσις*.

Εἶναι πλέον γενικῶς παραδεδεγμένον ὅτι ἡ ἑβδομαδιαία ἀνάπαυσις τυγχάνει ἀπαραίτητος εἰς τὸν ἐργαζόμενον ἄνθρωπον, πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἀναπαυθῇ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς ἐκ τῶν μόχθων ἑξαημέρου ἐργασίας καὶ ὅπως ἐπανακτήσῃ τὰς δυνάμεις του, πρὸς ἐξακολούθησιν αὐτῆς. Ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀπαραίτητον τὴν ἡμέραν αὐτὴν τῆς διὰ λόγους ὑγείας ἐπιβαλλομένης ἀναπαύσεως νὰ τὴν διέλθῃ εἰς τὸ οἰκογενειακόν του περιβάλλον καὶ νὰ δύναται κατ' αὐτὴν νὰ συναντήσῃ τοὺς φίλους του ἢ καὶ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν πνευματικήν, κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν κίνησιν τοῦ τόπου του. Διὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν αἱ ἀπαραίτητοι αὗται ἠθικαὶ καὶ φυσικαὶ ἀνάγκαι τοῦ ἐργαζομένου ἀνθρώπου, ἐπιβάλλεται ὅπως ἡ ἑβδομαδιαία ἀνάπαυσις εἶναι γενικὴ καὶ ταυτόχρονος. Ὡς ἡμέρα δυναμένη νὰ συγκεντρώσῃ τ' ἀνωτέρω στοιχεῖα ὡρίσθη γενικῶς ἡ Κυριακή, ὑπὲρ τῆς ὁποίας συνηγοροῦν καὶ λόγοι πατροπαραδότων συνηθειῶν καὶ θρησκευτικῶν παραδόσεων.

Ἡ κυριακὴ ἀνάπαυσις ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων μέτρων προστασίας, ἅτινα ἐλήφθησαν ὑπὲρ τῶν ἐργαζομένων, ἔχει δὲ καθιερωθῆ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν παρ' ὅλων τῶν νομοθεσιῶν τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν. Ὡσαύτως ἐν τῷ ἄρθρῳ 427 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν περιλαμβάνεται, μεταξὺ τῶν κατευθυντηρίων γραμμῶν τῆς διεθνοῦς ὀργανώσεως ἐργασίας, καὶ ἡ «παραδοχὴ ἑβδομαδιαίας ἀναπαύσεως, κατ' ἐλάχιστον ὅρον εἰκοσιτετραώρου, ἥτις δέον νὰ περιλαμβάνῃ τὴν Κυριακήν, ὁσάκις τοῦτο ἤθελεν εἶναι δυνατόν». Συνεπείᾳ τῆς διατάξεως ταύτης ἡ συνελθοῦσα ἐν Γενεύῃ τῷ 1921 διεθνὴς συνδιάσκεψις τῆς ἐργασίας ἐψήφισε: 1) σχέδιον συμβάσεως ἀφορῶν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἑβδομαδιαίας ἀναπαύσεως ἐν τοῖς βιομηχανικοῖς καταστήμασι καὶ 2) σύστασιν ἀφορῶσαν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἑβδομαδιαίας ἀναπαύσεως ἐν τοῖς ἐμπορικοῖς καταστήμασιν. Ἡ ἀνωτέρω σύμβασις ἐκυρώθη ἐν Ἑλλάδι διὰ τοῦ νόμου 2290 τοῦ 1922. Συμφώνως δὲ πρὸς τὸ ἄρθρον 2 τῆς συμβάσεως ταύτης: «Ἅπαν τὸ προσωπικόν, τὸ ἀπασχολούμενον εἰς βιομηχανικὰ καταστήματα δημόσια ἢ ἰδιωτικὰ ἢ ἐν τοῖς παραρτήμασιν αὐτῶν, ἐκτὸς τῶν ἐν τοῖς ἑπομένοις ἄρθροις προβλεπομένων ἐξαιρέσεων, δικαιοῦται ἀνὰ περίοδον ἑπτὰ ἡμερῶν, ἀναπαύσεως τοὐλάχιστον εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν συνεχῶν. Ἡ ἀνάπαυσις αὕτη θέλει παρέχεσθαι κατὰ τὸ δυνατὸν ταυτοχρόνως καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸ προσωπικὸν ἑκάστου καταστήματος. Θέλει δὲ συμπίπτει κατὰ τὸ δυνατὸν πρὸς τὰς ἡμέρας τὰς καθιερωμένας ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἢ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου ἢ διαμερίσματος».

Ἐν Ἑλλάδι τὸ ζήτημα τῆς κυριακῆς ἀργίας ἤρχισε ρυθμιζόμενον τὸ πρῶτον διὰ τοῦ νόμου ΓΥΝΕ' τῆς 3 Δεκεμβρίου τοῦ 1909.

Σήμερον ἰσχύει καὶ ἐφαρμόζεται τὸ ἀπὸ 8 Μαρτίου 1930 διάταγμα «Περὶ κωδικοποιήσεως τῶν νόμων περὶ κυριακῆς ἀναπαύσεως», συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον: «κατὰ τὰς Κυριακὰς ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς ἐν τῷ κράτει ὀπαδοὺς παντὸς θρησκεύματος πᾶσα βιομηχανική, βιοτεχνικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἐργασία

Digitized by Google

Κατὰ τὰς ὥρας τῆς διὰ τοῦ παρόντος νόμου ὁριζομένης ἀναπαύσεως, τὰ ὑπαγόμενα εἰς αὐτὴν παντὸς εἴδους καταστήματα ἔχουν κεκλεισμένας τὰς θύρας, ἀπαγορευομένης καὶ πάσης οἱασδήποτε ἐν αὐτοῖς ἀπασχολήσεως τοῦ προσωπικοῦ». Ἀλλὰ διάφοροι ἀνάγκαι, συνυφασμέναι μὲ αὐτὴν ταύτην τὴν ἐκδήλωσιν τῆς φυσικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου (ἀνάγκαι διατροφῆς, συγκοινωνιακαί, ψυχαγωγίας κλπ.), καθιστοῦν ἀνέφικτον τὴν γενικὴν καὶ ἀνεξαίρετον κυριακὴν ἀργίαν· καὶ ἕνεκα τούτου ὁ νόμος περιέχει ἐξαιρέσεις, ἐφ' ὧν δὲν ἰσχύει ἡ ὑποχρεωτικὴ κυριακὴ ἀνάπαυσις. Διὰ τὸ προσωπικὸν ὅμως τοιούτων ἐργασιῶν λαμβάνεται μέριμνα, ὅπως ἀναπαυθῇ κατὰ μίαν ἑτέραν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος. Ἡ κυριακὴ ἀνάπαυσις ἀποτελεῖ ἐν Ἑλλάδι θεσμὸν γενικόν, ἐφαρμοζόμενον εἰς τὰς κρατικὰς καὶ ἰδιωτικὰς ὑπηρεσίας, τὴν δημοσίαν καὶ ἰδιωτικὴν ἐκπαίδευσιν κλπ.

Ι. Λ. Ζ.

— **Κυριακὴ** *προσευχὴ (Λειτουργ.)*. Οὕτως ὀνομάζεται τὸ «Πάτερ ἡμῶν», ἐπειδὴ εἶναι ἡ προσευχή, τὴν ὁποίαν ἐδίδαξεν αὐτὸς ὁ Κύριος. Ὡς ἐκ τούτου θεωρεῖται ἀνέκαθεν ἡ προσευχὴ αὐτὴ ὡς κανὼν πάσης ἄλλης. Ἐν τούτοις, κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους τοῦ Χριστιανισμοῦ χρόνους τὸ «Πάτερ ἡμῶν» δὲν εἶχεν ἀκόμη γενικῶς καθιερωθῆ ὡς προσευχή. Βραδύτερον, ὅτε ἡ ἁγία Γραφὴ ἔγινε κοινὸν κτῆμα ὅλων τῶν Χριστιανῶν, τὸ «Πάτερ ἡμῶν» ἐγενικεύθη ὡς πρότυπον προσευχῆς τῶν πιστῶν. Ὁ Ligtfoot (Horae hebr. in Evang. Math. 6, 9) ἀντιπαρέβαλεν εἰς τὰ αἰτήματα τῆς Κυριακῆς προσευχῆς ἀντιστοίχους ἐκφράσεις ἰουδαϊκῶν εὐχῶν καὶ ἡ ὁμοιότης αὐτὴ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ νομισθῇ ὑπό τινων ἐρευνητῶν ὅτι τὸ «Πάτερ ἡμῶν» εἶναι συμπίλημα ἢ ἁπλῶς ὁδηγὸς καὶ σύνοψις διαφόρων γνωστῶν τότε εὐχῶν. Ὡς πρὸς δὲ τὴν λειτουργικὴν χρῆσιν τῆς προσευχῆς ταύτης, ἡ θέσις αὐτῆς ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὀλίγον πρὸ τῆς κοινωνίας τῶν τιμίων Δώρων καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν εὐχὴν τῆς μεταλήψεως, ἣν μυστικῶς ἀναγινώσκει ὁ ἱερεὺς καὶ ἥτις καταλήγει εἰς τὴν ἐκφώνησιν: «Καὶ καταξίωσον ἡμᾶς, δέσποτα, μετὰ παρρησίας ἀκατακρίτως...». Ἀνήκει δὲ ἡ Κυριακὴ προσευχὴ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς λειτουργίας, ἥτις καλεῖται «τῶν πιστῶν», διότι κατὰ τὸν Χρυσόστομον (Ὁμιλία 11 εἰς τὴν Β' πρὸς Κορινθίους) μόνοι οἱ πιστοὶ ἐπετρέπετο νὰ λέγωσι τὴν προσευχὴν ταύτην. Εὐθὺς δὲ πρὸ τῆς θείας κοινωνίας ἀπαγγέλλεται ἡ προσευχὴ αὐτή, διότι δι' αὐτῆς αἰτούμεθα τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ὑπὸ τὸν ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι Χριστιανοὶ ἐνόουν κυρίως τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου. Μετὰ τὸ τέλος τῆς προσευχῆς ἀπαγγέλλει ὁ ἱερεὺς τὴν δοξολογίαν: «Ὅτι σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος...».

Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

Κυριακόπουλος, *Ἠλίας Γ.* Καθηγητὴς τῆς γενικῆς πολιτειολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης. Ἐγεννήθη ἐν Πάτραις τῷ 1900. Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα διήκουσεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς γενετείρας του, τῷ 1917 ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ τῷ 1921 μεταβὰς εἰς Γερμανίαν παρηκολούθησε μαθήματα δημοσίου δικαίου εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἁϊδελβέργης καὶ τοῦ Μονάχου. Ἐπανελθὼν τῷ 1924 εἰς Ἑλλάδα, ὑπέβαλεν εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τὴν ἐναίσιμον διατριβήν του: «Ἡ νομικὴ θέσις τῶν βουλευτῶν καὶ ἡ βουλευτικὴ ἀσυλία τοῦ λόγου», δι' ἧς ἀνηγορεύθη διδάκτωρ. Τῷ 1925 διωρίσθη ὑφηγητὴς τοῦ δημοσίου δικαίου ἐν τῇ ἀνωτάτῃ σχολῇ οἰκονομικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐπιστημῶν, τῷ 1926 καθηγητὴς τοῦ δημοσίου δικαίου ἐν τῇ ἀνωτάτῃ σχολῇ Τ.Τ.Τ. καὶ τῷ 1927 ὑφηγητὴς τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1929 διωρίσθη νομάρχης Λέσβου, παραμείνας εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁπότε διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἐκτὸς μικροτέρων του ἄλλων ἐργασιῶν καὶ διαφόρων μελετῶν συνέγραψεν: «Ὁ κοινοβουλευτισμὸς ἐν Ἑλλάδι ὡς νομικὸς καὶ πολιτικὸς κανὼν» (1929), «Περὶ τῶν μεικτῶν κοινοβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν» (1929), «Τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ συνταγματικοῦ δικαίου» (1930) καὶ ἐξεπόνησε μετάφρασιν τοῦ βιβλίου τοῦ ...tier Somlo «Politik» ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐγχειρίδιον τῆς γενικῆς πολιτειολογίας» (1928) καὶ τοῦ βιβλίου τοῦ Hatschek «Allgemeines Staatsrecht» μετὰ προσθηκῶν καὶ συμπληρώσεων ὑπὸ τὸν τίτλον «Γενικὸν δημόσιον δίκαιον τῆς συγχρόνου δημοκρατίας» (1930)· ἐπὶ πλέον ἐξέδωκε «Κείμενα ἑλληνικοῦ συνταγματικοῦ δικαίου». Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

—Ω.

— **Κυριακόπουλος**, *Νικόλαος*. Ἕλλην ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1827 καὶ ἐξασκήσας τὴν μαιευτικὴν ἐν Ρουμανίᾳ. Συνέγραψεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Αἱ δώδεκα ἐπιστολαὶ» πρακτικὸν ὁδηγὸν πρὸς χρῆσιν τῶν μαιῶν καὶ περιγραφὴν τῶν παιδικῶν νόσων. Εἰργάσθη ὑπὲρ ἱδρύσεως σχολῆς μαιῶν ἐν Ρουμανίᾳ.

Ο. Ρ.

Κυριάκος, *Καμαρηνός*· βλ. λ. *Καμαρηνὸς* Κυριάκος.

Κυριακός, *ἅγιος*. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας φέρουσι τοῦτο τὸ ὄνομα οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐπὶ Δεκίου (250) μετ' ἄλλου *Κυριακοῦ*, τοῦ ἐπονομαζομένου *Δημότου*, καὶ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Οὐαλερίου ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον καὶ ἑορταζόμενος τὴν 6 Σεπτεμβρίου. —2) Ὁ *ἀναχωρητὴς* (βλ.λ.), ἑορταζόμενος τὴν 29 Σεπτεμβρίου μετ' ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησε Στέφανος ὁ Σαββαΐτης (ἢ ὁ Θεοφάνης). —3) Ὁ φανερώσας τὸν Σταυρόν, ἑορταζόμενος τὴν 28 Ὀκτωβρίου (βλ. λ. *Κυριακός, ἐπίσκοπος*). —4) Ὁ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ *Θεοδούλου* τῷ 125, ἐπὶ Ἀδριανοῦ, ἐν Ρώμῃ μαρτυρήσας καὶ ἑορταζόμενος τὴν 2 Μαΐου (βλ. *Ἑσπέρος, μάρτυς*). —5) *Κυριακὸς τὸ νήπιον*, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ μαρτύριον Μελετίου τοῦ στρατηλάτου ἐρωτηθὲν τίς εἶναι θεὸς μεγαλύτερος, ὁ Ζεὺς ἢ ὁ Χριστός, ἀπεκρίθη ὁ Χριστὸς καὶ παραυτα ἀπεκεφαλίσθη· ἑορτάζεται τὴν 24 Μαΐου. —6) Ὁ ἀδελφὸς *Ὀρεντίου τοῦ μάρτυρος*, ὅστις ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τῷ 301 ἐξορισθεὶς εἰς τὴν χώραν τῶν Λαζῶν ἀπέθανεν ἐκεῖ καὶ ἑορτάζεται τὴν 25 Ἰουνίου. —7) Ὁ γεωργός, ὅστις ἐν Παμφυλίᾳ τῷ 300 μετὰ ὀκτὼ ἄλλων Χριστιανῶν μεταβὰς εἰς ναόν τινα τῆς Ἀρτέμιδος καὶ μετ' αὐτῶν καταστρέψας τὰ ἐν αὐτῷ εἴδωλα ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Φλαβιανοῦ καὶ ἑορτάζεται μετὰ τῶν συναθλητῶν τὴν 1 Αὐγούστου. —8) Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (*Κυριακὸς ὁ Β'*, βλ. λ.), ἑορταζόμενος τὴν 27 Ὀκτωβρίου.

Ἐν δὲ τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ μνημονεύονται προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ μετὰ *Θαρσικίου* καὶ *Ζωτικοῦ* ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἄγνωστον πότε μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 31 Ἰανουαρίου. —2) Ὁ μετὰ *Παύλου* καὶ *Λουκίου* ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου (250), κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 8 Φεβρουαρίου. —3) Ὁ μετὰ 10 ἄλλων Χριστιανῶν ἐν Νικομηδείᾳ ἄγνωστον πότε μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 7 Ἀπριλίου. —4) Ὁ μετὰ *Φλωρεντίου, Ἰουλιανοῦ, Μαρκελλίνου* καὶ *Φαυστίνου* ἐν Περουσίᾳ τῆς Ἰταλίας τῷ 250 ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 5 Ἰουνίου. —5) Ὁ μετὰ *Παύλου* ἐν Τόμει τῆς Θράκης ἄγνωστον πότε μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτοῦ τὴν 20 Ἰουνίου. —6) Ὁ ἐν Μαλάγᾳ τῆς Ἱσπανίας μετὰ *Παύλης* μαρτυρήσας τῷ 305 καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῆς τὴν 18 Ἰουνίου. —7) Ὁ μετ' *Ἀπολλιναρίου* ἐν Ἀφρικῇ ἄγνωστον πότε μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτοῦ τὴν 21 Ἰουνίου. —8) Ὁ ἐν Σεβαστείᾳ τῆς Καππαδοκίας ἐπὶ Διοκλητιανοῦ δήμιος, ὅστις τῇ διαταγῇ τοῦ ἡγεμόνος Ἀδριανοῦ ἀπεκεφάλισε τὸν Χριστιανὸν ἰατρὸν *Ἀντίοχον* καὶ ἰδὼν ἐκ τῆς πληγῆς ἀντὶ αἵματος γάλα ρέον, ὡμολόγησε καὶ αὐτὸς παρρησίᾳ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ ἀποκεφαλισθεὶς παραυτα ἑορτάζεται τὴν 15 Ἰουλίου. —9) Ὁ μετὰ *Λαργίου, Σμαράγδου* καὶ ἄλλων Χριστιανῶν διακόνος ἐν Ρώμῃ τῷ 304 ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 8 Αὐγούστου. —10) Ὁ ἐν Νικομηδείᾳ τῷ 303 μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 19 Δεκεμβρίου.

Ε. Γ. Π

— **Κυριακὸς** ὁ *Ἀγκωνίτης* ἢ *Ἀγκωνιεὺς* (Cyriaco d'Ancona). Ἐγεννήθη περὶ τὸ 1391 ἐν Ἀγκῶνι τῆς Ἰταλίας καὶ ἀπέθανεν ἐν Κρεμώνῃ μεσοῦντος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Τὸ ἐπίθετόν του ἦτο *Πιτζικόλλι* (Pizzicolli). Ἔμπορος ὢν ἐν ἀρχῇ, εἶχε σχετισθῆ μετὰ προσώπων δρώντων κατὰ τὴν ἰταλικὴν ἀναγέννησιν. Σφόδρα δὲ μελετητικός, ἐξέμαθεν αὐτοδίδακτος τὴν ἑλληνικήν. Εἶναι ὁ πρῶτος τῆς Δύσεως λόγιος, ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθη τὰς ἑλληνικὰς χώρας μὲ τὸν κύριον σκοπὸν νὰ μελετήσῃ τὰ καλλιτεχνικὰ καὶ ἱστορικὰ μνημεῖα, νὰ ἀντιγράψῃ παλαιὰς ἐπιγραφὰς καὶ νὰ συλλέξῃ ἀρχαῖα νομίσματα καὶ δακτυλιολίθους, πρὸς τούτοις δὲ καὶ χειρόγραφα, ὧν τινα ἠδυνήθη νὰ ἀγοράσῃ ἐν Κερκύρᾳ. Καὶ εἶναι μὲν δυσχερεστάτη ἡ ἀκριβὴς χρονολόγησις τῶν ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας περιοδειῶν τοῦ Κυριακοῦ, ἐπειδὴ αἱ σημειώσεις αὐτοῦ δὲν περιέχουσι πολλάκις ἔνδειξιν τοῦ ἔτους καθ' ὃ ἐγράφησαν. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἐπεσκέφθη τὴν Ἀνατολὴν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1412. Ἐν τούτοις, τὰ περισωζόμενα ἀποσπάσματα αὐτοῦ ἀναφέρονται μόνον εἰς τρεῖς ἐν Ἑλλάδι περιοδείας του, ὧν ἡ πρώτη διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1435 τελευτῶντος μέχρι περίπου τῶν μέσων τοῦ 1436, ἡ δευτέρα εἷλξε τῷ 1437 καὶ ἡ τρίτη, καὶ μακροτάτη, διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1443 μέχρι τοῦ 1449. Ὁ Κυριακὸς περιηγήθη τὴν Ἤπειρον, τὴν Αἰτωλίαν, τὴν Ἀκαρνανίαν, τὴν Πελοπόννησον, τὰς Ἀθήνας κατ' ἐπανάληψιν, τὴν Φωκίδα, τὴν Βοιωτίαν, τὰς Ἰονίους νήσους, τὴν Κρήτην, τὴν Ρόδον, τὴν Λέσβον, τὴν Χίον καὶ τὰς Κυκλάδας, καθὼς καὶ τὴν Κύζικον, τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην. Δικαίως δ' ὁ Κυριακὸς ὠνομάσθη ὁ μεσαιωνικὸς Παυσανίας τῆς Ἑλλάδος. Μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους κατὰ τὰς περιοδείας του ἐγνώρισεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ Κυριακός, ἦσαν ὁ Ἰωάννης Η' Παλαιολόγος, ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς (Πλήθων), ὁ Νικόλαος Σεκουνδινὸς καὶ ὁ ἱστορικὸς Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, νεανίας ὢν τότε πεπαιδευμένος περί τε τὰ ἑλληνικὰ καὶ ἰταλικὰ γράμματα. Μεταξὺ δ' ἄλλων Ἑλλήνων ἐγνώρισεν εἰς τὰ Καλάβρυτα τὸν Γεώργιον Κανταντακουζηνόν, λόγιον ἄνδρα, ἐγκρατῆ περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἔχοντα μεγάλην βιβλιοθήκην, ἐξ ἧς ὁ φιλάρχαιος περιηγητὴς ἐδανείσθη τὸν Ἡρόδοτον καὶ διαφόρους ἄλλους συγγραφεῖς. Περὶ πάντων τούτων τῶν προσώπων κατέλιπεν ἡμῖν ὁ Κυριακὸς λίαν ἐνδιαφερούσας σημειώσεις. Τὰ περισώσματα τῶν μακρῶν αὐτοῦ ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν περιέλαβεν εἰς τρεῖς μεγάλους τόμους, ὧν ἀποσπάσματα μόνον περιῆλθον μέχρις ἡμῶν. Σπουδαιοτάτη συμβολὴ εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ ἔργου τοῦ Κυριακοῦ καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ ἀπορρεουσῶν ποικίλων πληροφοριῶν εἶναι ἡ ἐν τῷ Ἀμβροσιανῷ κώδικι περιγραφή, ἀποτελοῦσα ἱστορικὸν κειμενον πολύτιμον. Τὰ πρωτότυπα αὐτοῦ σχεδιαγραφήματα τοῦ Παρθενῶνος καὶ ἄλλων μνημείων τῶν Ἀθηνῶν ἀπόκεινται νῦν ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ καὶ εἶναι αἱ ἀρχαιόταται τῶν ὑπαρχουσῶν ἀναπαραστάσεων τῶν μνημείων τούτων. Σχεδιαγραφήματα τοῦ Πύργου τῶν Ἀνέμων, τοῦ Μνημείου τοῦ Φιλοπάππου, ὅπου ὁ βασιλεὺς εἰκονίζεται ἐπὶ ἅρματος τεθρίππου, στρογγύλου ἐν Ἀθήναις ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἄλλων ἔτι ἐν Ἑλλάδι ἀρχαίων μνημείων, ἀπόκεινται ἐν τῷ Βατικανῷ. Ἀντίγραφα τῶν ἐκ τῶν Κυκλάδων σχεδίων του σῴζονται ἔν τινι κώδικι τοῦ Μονάχου. Ἑνιαία ἔκδοσις τοῦ περιηγητικοῦ ἔργου τοῦ Κυριακοῦ δὲν ἔγινε. Καὶ τὸ μὲν «Ὁδοιπορικὸν» του (Itinerarium) ἐξεδόθη ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1742, τὰ δ' «Ἐπιγράμματα» ἐξεδόθησαν ἐν Ρώμῃ τῷ 1747, πλὴν μικρῶν τινων ἄλλων ἀξιολόγων ἀποσπασμάτων δημοσιευθέντων ἀλλαχοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Cyriaci Anconitani*, Itinerarium rec. Mehus (Florentiae 1742). – *Cyriaci Anconitani*, Comentariorum nova fragmenta. Abati Olivieri, Pisauri (1763). – Epigrammata reperta per Illyricum a Cyriaco Anconitani (Roma 1747).—Lettere inedite di Cyriaco d'Ancona (1438—1440, Pistoia 1886).—*G Castellani*. Un traité inédit en Grec de Cyriaque d'Ancône, ἐν «Revue des Études Grecques . vol. VIII (1896), p. 225 κ. ἑ.—*Σπυρ. Π. Λάμπρου*, Ἐπίγραμμα Κυριακοῦ τοῦ ἐξ Ἀγκῶνος περὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ Μιστρᾶ, ἐν «Ἐπετηρίδι Παρνασσοῦ», ἔτ. Ζ' (1903), σ. 39 κ.ἑ.—*R Sabbadini*, ἐν «Miscellanea», Milano, σ. 183 κ. ἑ.—*P. Maas*, Ein Notizbuch des Cyriacus von Ancona aus dem Jahre 1436 (München 1913).—*Σπ. Π Λάμπρου*, Μία ἡμέρα Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου ἐν Περετόλῃ τῆς Τοσκάνης, ἐν «Δελτίῳ τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθνολογ. Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος», τ. ΣΤ', σ 351 κ. ἑ.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Κυριακὸς ὁ Ἀγκωνίτης ἐν τῇ Λακωνικῇ, «Νέος Ἑλληνομνήμων», τ. Ε', σ. 414 κ. ἑ.—*Δ. Γρ. Καμπούρογλου*, Οἱ Χαλκοκονδύλαι (Ἀθῆναι 1926), σ. 121 κ.ἑ.

Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

— **Κυριακὸς** *ὁ ἀναχωρητής*. Ἐν Κορίνθῳ γεννηθεὶς τῷ 448, μετέβη τῷ 465 εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ εἰσήχθη εἰς τὸ ἐγγὺς τῆς πόλεως μοναστήριον τοῦ Εὐστοργίου. Ἑλκυσθεὶς ἐκ τῆς φήμης τοῦ μεγάλου Εὐθυμίου, προσῆλθεν εἰς τὴν λαύραν αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τούτου περιβληθεὶς τὸ μοναχικὸν ἔνδυμα ἀπεστάλη πρὸς τὸν ἅγιον Γεράσιμον, παρὰ τὸν Ἰορδάνην ἀσκούμενον. Παρὰ τούτῳ διαμείνας ἐννέα ἔτη (466—475), μετέβη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γερασίμου εἰς τὴν λαύραν τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν τοῦ Χαρίτωνος, ὅπου καὶ ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος. Ἀπ' ἐκεῖ, ἐν ἡλικίᾳ 77 ἐτῶν, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἔρημον Νατουφᾶ καὶ μετὰ 22 ἔτη, ἐν ἡλικίᾳ 99 ἐτῶν, μετῴκησεν εἰς τὴν ἔρημον Σουσακκίμ. Οἱ μοναχοὶ τῆς λαύρας Χαρίτωνος ἐλθόντες παρέλαβον αὐτὸν εἰς τὴν μονὴν αὐτῶν καὶ ἐν ταύτῃ ἔζησε τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τοῦ βίου του, φθάσας εἰς τὸ 107 ἔτος. Τὸν βίον αὐτοῦ ἔγραψε Κύριλλος ὁ Σκυθοπολίτης (Acta Sanctorum Septembris 8, 147 κ. ἑξ.).

Ε.Γ.Π.

—**Κυριακός**, πατριάρχης *Ἀντιοχείας*. Μοναχὸς ὢν τῆς «Μονῆς τῶν κιόνων», πρὸς νότον τῆς Harran παρὰ τὸν Εὐφράτην, ἐχειροτονήθη πατριάρχης τῶν Σύρων ἰακωβιτῶν τῷ 793. Θελήσας νὰ μεταρρυθμίσῃ τὴν λειτουργίαν καὶ νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τοῦ πατριάρχου τῶν Ἀρμενίων Γαβριὴλ περὶ τῆς ἑνώσεως τῆς ἀρμενικῆς καὶ τῆς ἰακωβιτικῆς Ἐκκλησίας, ἐξήγειρε πολλοὺς ἐπισκόπους ἐναντίον του, οἵτινες κατήγγειλαν αὐτὸν πρὸς τὸν χαλίφην Harun ar-Rasid καὶ συγχρόνως ἐξέλεξαν ἀντ' αὐτοῦ πατριάρχην σχισματικόν τινα Ἀβραὰμ καλούμενον. Ἀλλ' ὁ Κυριακός, συγκαλέσας σύνοδον, ἀναθεμάτισε τοὺς ἀντιπάλους του καὶ τὸν Ἀβραὰμ καὶ πλήρης θλίψεως ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀγώνων τῆς Ἐκκλησίας του ἀπέθανεν ἐν Μοσούλῃ τῷ 817. Ὁ Κυριακὸς ἔγραψεν λειτουργίαν, ὁμιλίαν εἰς τὴν παραβολὴν τῆς ἀμπέλου καὶ συνοδικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Κόπτην πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Μᾶρκον περὶ τριάδος καὶ ἐνσαρκώσεως, σῳζομένην ἐν ἀραβικῇ μεταφράσει (*Baumstark* «Geschichte der syrischen Literatur», Bonn 1922, 270).

Ε. Γ. Π.

— **Κυριακός**, ἐπίσκοπος *Ἱεροσολύμων*. Κατά τινα παράδοσιν, Ἰουδαῖός τις, *Ἰούδας* καλούμενος, κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ περὶ τὸν Γολγοθᾶν καὶ τὸν ἅγιον Τάφον χώρου ἐπὶ τῆς ἁγίας Ἑλένης, σκάπτων ἀνεῦρε τὸν σταυρόν, ἐφ' οὗ ἐκρεμάσθη ὁ Κύριος. Ὁ Ἰούδας οὗτος βαπτισθεὶς μετωνομάσθη *Κυριακὸς* καὶ ἐχρημάτισεν ἐπίσκοπος (χωροε-

Digitized by Google

πίσκοπος) Ἱεροσολύμων, ἐμαρτύρησε δ' ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπὶ Ἰουλιανοῦ (361—363), ὡς ἀναφέρει τὸ ὑπὸ Ἀ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως ἐν «Συλλογῇ Παλαιστινῆς καὶ Συριακῆς Ἁγιολογίας» (ἐν Πετρουπόλει 1907) μαρτύριον αὐτοῦ καὶ αἱ συριακαί, κοπτικαὶ καὶ αἰθιοπικαὶ μεταφράσεις αὐτοῦ, αἱ ὑπὸ Guidi ἐν τῇ «Revue de l'Orient Chrétien» (1904 καὶ 1906) δημοσιευθεῖσαι. [Πρβλ. *Χρυσ. Παπαδοπούλου*, «Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων» (Ἀλεξάνδρεια 1910) 87 καὶ 114.] Ε. Γ. Π.

—**Κυριακός**, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. —1) Ὁ Α', διάδοχος τοῦ Φιλαδέλφου, ὅστις ἔν τισι καταλόγοις γράφεται *Κυριλλιανός*, ἀνελθὼν εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον τῷ 214 καὶ ἀποθανὼν τῷ 230. — 2) Ὁ Β', ὅστις πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος ὢν τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας διεδέχθη Ἰωάννην τὸν Νηστευτὴν τῷ 595, ἔκτισε τῷ 599 τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τῆς Διακονίσσης καὶ ἀπέθανε τῷ 606. Ε. Γ. Π

—**Κυριακός**, ὁ ***Νισίβεως***. Μητροπολίτης τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ Νισίβεως κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ Ζ' αἰῶνος, ἔγραψεν ἑρμηνείαν εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως καὶ τὴν λειτουργίαν, δύο πραγματείας περὶ τῶν ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανίων καὶ σχόλια εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου. Ε. Γ. Π

—**Κυριακός**, ***ὁ ὑμνογράφος***. Ἤκμασε τὸν Ε' μ. Χ. αἰῶνα. Ἐποίησε διαφόρους ὕμνους περιεχομένους ἐν τῷ κορσινιανῷ κώδικι, μὴ ὄντας νῦν ἐν χρήσει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ

—**Κυριακός**, ***ὁ Χωνῶν***. Ἀναφέρεται ἐν χειρογράφοις μητροπολίτης Χωνῶν Κυριακός, ὡς ποιητὴς κατανυκτικῶν ἀλφαβήτων, ἀλλ' οὐδὲν ἄλλο οὔτε περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ οὔτε περὶ τοῦ φιλολογικοῦ ἔργου του ἔχει γνωσθῆ μέχρι τοῦδε. Ε. Γ. Π

Κυριακός, *Ἀθανάσιος*. Πρόκριτος τῆς Λακωνίας κατὰ τὸν Ἀγῶνα, γνωστὸς ἐπίσης ὡς *Ἀναγνώστης*, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐγνώριζε γράμματα. Μετέσχε τῶν διαφόρων ἐθνοσυνελεύσεων καὶ ἐπολέμησε τὴν πολιτικὴν τοῦ Καποδιστρίου. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν κατέλαβε διαφόρους δημοσίας θέσεις. Χ. Δ.

—**Κυριακός**, ***Ἀριστείδης***. Ἕλλην δημοσιογράφος, μυθιστοριογράφος καὶ θεατρικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1864. Υἱὸς τοῦ ἠθοποιοῦ *Νικολάου Κυριακοῦ*. Ὡς δημοσιογράφος ἐχρημάτισεν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ἀρχισυντάκτης τοῦ «Χρόνου», ἐν ᾧ ἐδημοσίευσε καὶ τὸ περίφημον λαϊκὸν μυθιστόρημά του «Ἡ Κασσιανή», τὸ ὁποῖον, ἐκδοθὲν κατόπιν εἰς βιβλίον, ἐκυκλοφόρησε κατὰ χιλιάδας. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν του αὐτήν, ἐγκαταλείψας τὴν δημοσιογραφίαν, ἐπεδόθη εἰς τὴν μυθιστοριογραφίαν καὶ τὸ θέατρον. Ἔγραψε πλεῖστα μυθιστορήματα. Εἰς τὸ θέατρον ἔδωσε: «Τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος», ἱστορικὸν δρᾶμα ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Πολυβ. Δημητρακοπούλου, «Τὸ πανηγύρι τοῦ χωριοῦ» κωμειδύλλιον, τὴν «Κασσιανὴν» δρᾶμα καὶ τὸ «Ἔξω φρενῶν», ἐπιθεώρησιν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Δεληκατερίνη. Ἀνέκδοτα θεατρικὰ ἔργα ἀφῆκε: τὸ «Χαῖρε Μαρία...», τὸν «Τζὼν Περδικάρην», θεαματικὸν δρᾶμα, καὶ «Στὴν Πόλιν», ἐθνικὴν τραγῳδίαν ἀναγομένην εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος. Ν. Ι. Λ

—**Κυριακός**, ***Γεώργιος***, ἢ ***Κυριακόπουλος***. Πλούσιος Ἕλλην τῆς Τριπόλεως, διατελέσας ἐπὶ μακρὸν ταμίας τοῦ μωρᾶ-βαλεσῆ Χουρσὴτ-πασᾶ. Μυηθεὶς εἰς τὰ τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀνέλαβε τὴν κατασκοπείαν τῶν Τούρκων, μετὰ τῶν ὁποίων, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του, συνεδέετο στενῶς. Ἀνακαλυφθεὶς ὅμως συνελήφθη καὶ ἀπηγχονίσθη ὑπὸ τοῦ καϊμακάμη Μεχμὲτ-Σαλήχ. Χ. Δ

—**Κυριακός**, ***Διομήδης***. Ἐπώνυμον ἐπιφανοῦς οἰκογενείας ἐκ Σπετσῶν (βλ. λ. *Διομήδης* Κυριακός).

—**Κυριακός**, ***Ζαχαρίας***. Μητροπολίτης Σαντορίνης. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας καὶ ἔδρασε μετὰ ζήλου ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐνεργείας του, ἱκανὰ δὲ ποσὰ συνεισέφερεν ἐξ ἰδίων πρὸς ἐξοπλισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἐγεννήθη ἐν Κορθίῳ τῆς Ἄνδρου, ἀπεβίωσε δὲ τῷ 1842 ὑπέργηρος. Δ. Π. Π.

—**Κυριακός**, ***Ἰωάννης***. Ἕλλην ἠθοποιός, γεννηθεὶς ἐν Σύρῳ τῷ 1818 καὶ ἀποθανὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1869. Ἦτο υἱὸς τοῦ ἀγωνιστοῦ Σπ. Κυριακοῦ καὶ ἀδελφὸς τοῦ πολλάκις χρηματίσαντος δημάρχου Ἀθηναίων Παναγῆ Κυριακοῦ. Ἐσπούδασε ἐν Σύρῳ. Ἐκ Σύρου μεταβὰς εἰς Ἀθήνας τῷ 1840, ἔπαιξεν ἐπί τινα χρόνον ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου Μπούκουρα, ἀπογοητευθεὶς ὅμως ἐνωρὶς ἐκ τῆς τότε καταστάσεως τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς, παρῃτήσε τὸν κόθορνον καὶ διωρίσθη ὑπάλληλος παρὰ τῇ διοικητικῇ ἀστυνομίᾳ Ἀθηνῶν, προβιβασθεὶς μετ' ὀλίγον χρόνον καὶ εἰς ἀστυνόμον. Ὅτε, κατὰ τὸ 1858, συνέστη ἐν Ἀθήναις ὁ πρῶτος συστηματικὸς θίασος ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γρ. Καμπούρογλου, ὁ Κυριακὸς παραιτήσας τὴν ἀστυνομίαν ἀνῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν σκηνήν. Ἔκτοτε, μέχρι τέλους τοῦ βίου του, παρέμεινεν ἐπ' αὐτῆς, διακριθεὶς μεταξὺ τῶν συναδέλφων του καὶ ἰδίως εἰς τὰ «τυραννικά», κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν παρασκηνίων, μέρη. Ἡ πρὸς τὸ θέατρον ἀγάπη του ἦτο τοιαύτη, ὥστε μετέδωκεν αὐτὴν καὶ εἰς τὰ δύο αὐτοῦ τέκνα, τὸν Νικόλαον καὶ τὴν Ἐλπίδα, τὴν μετέπειτα κυρίαν Χαλκιοπούλου, μεθ' ὧν ἐσχημάτισε μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος, θίασον, ὅστις ἐδίδαξεν εἰς τὰ ὑπόδουλα κυρίως τῆς Ἑλλάδος μέρη. Ν. Ι. Λ

—**Κυριακός**, ***Κωνσταντῖνος***. Ἕλλην ἠθοποιὸς καὶ θεατρικὸς συγγραφεύς, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἀριστίας* (βλ. λ.). Ν. Ι. Λ

—**Κυριακός**, ***Μελέτιος***. Ἐπίσκοπος Κύτρους, ὑπαγόμενος ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Θεσσαλονίκης. Κατήγετο ἐκ Κορθίου τῆς Ἄνδρου, ἤκμασε δ' ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀνήκων πιθανώτατα εἰς τὴν ἰδίαν οἰκογένειαν, ἐξ ἧς καὶ ὁ μητροπολίτης Σαντορίνης Ζαχαρίας Κυριακός. Δ. Π. Π.

—**Κυριακός**, ***Νικόλαος***. Ἕλλην ἠθοποιός, υἱὸς τοῦ ἐπίσης ἠθοποιοῦ Ἰωάννου Κυριακοῦ, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1840. Ὑπάλληλος κατ' ἀρχὰς ἐν τῷ δημαρχείῳ Ἀθηνῶν, παρῃτήσε τὴν θέσιν του καὶ ἀνῆλθε τὴν σκηνὴν τῷ 1856 ἐν Ἀθήναις, συνεργασθεὶς κατὰ περιόδους μὲ τοὺς θιάσους Σούτσα, Ἀλεξιάδου, Ταβουλάρη καὶ τοῦ πατρός του. Διεκρίνετο ἰδίως εἰς τοὺς κωμικοὺς ρόλους. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ θεατρικοῦ του σταδίου, περιστάσεις ἀτυχεῖς ἔρριψαν αὐτὸν ἄνευ ἐργασίας εἰς τὴν Σμύρνην. Ἡ ἐν Ἀθήναις οἰκογένειά του ἔσπευσε τότε ν' ἀποσύρῃ αὐτὸν τοῦ θεάτρου καὶ νὰ τὸν μετακαλέσῃ εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἔζησεν ἰδιωτεύων μέχρι τοῦ 1891, ὅτε καὶ ἀπεβίωσε. Ν. Ι. Λ

—**Κυριακός**, ***Παναγῆς***. Δήμαρχος Ἀθηναίων, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1829 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1901. Διορισθεὶς κατ' ἀρχὰς ἄμισθος γραφεὺς τοῦ δήμου, κατέλαβεν ἀλληλοδιαδόχως πάσας τὰς θέσεις μέχρι τοῦ γενικοῦ γραμματέως αὐτοῦ. Εἶτα ἐξελέγη δημαρχικὸς πάρεδρος, ἀναπληρώσας πλειστάκις τὸν δήμαρχον. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1863 ἐξελέγη πληρεξούσιος ἐν τῇ Β' ἐθνοσυνελεύσει καὶ βραδύτερον βουλευτής. Τῷ 1870 ἐξελέγη δήμαρχος Ἀθηναίων, διετέλεσε δὲ τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1879. Κατὰ τὴν ὀκταετῆ δημαρχίαν του ἐξετελέσθησαν πολυάριθμα ἔργα, ἅτινα μετέβαλον οὐσιωδῶς τὴν ὄψιν τῆς πόλεως. Τὸ κύριον ζήτημα, ὅπερ ἀπησχόλησεν αὐτόν, ἦτο τὸ τῆς ὑδρεύσεως τῶν Ἀθηνῶν, εἰς αὐτὸν δὲ ὀφείλεται ὁ καθαρισμὸς τοῦ Ἀδριανείου ὑδραγωγείου καὶ ἡ ἀνακάλυψις ὁλοκλήρου τῆς διακλαδώσεως αὐτοῦ, ὡς καὶ ἀρχαιοτέρου τοιούτου παρὰ τὸ Χαλάνδριον. Ἐπίσης ἀνεκάλυψε τὴν ἀρχαίαν Ἀδριάνειον δεξαμενήν. Εἰσαγαγὼν τὸ σύστημα τῆς διοχετεύσεως τοῦ ὕδατος διὰ τοῦ συστήματος τῶν σιδηρῶν σωλήνων, ἐπόρισεν εἰς τὴν πόλιν ἐπαρκὲς εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ὕδωρ καὶ κατεσκεύασε πολυαρίθμους μαρμαρίνας κρήνας, δι' ὧν οἱ ἄποροι εὕρισκον ἄφθονον ὕδωρ. Ἐπίσης κατεσκεύασε πλείστας ὁδοὺς εἴς τε τὴν πόλιν καὶ τὰς ἐξοχάς, καὶ τὰς ἀναγκαίας γεφύρας, πρὸς δὲ διάφορα δημοτικὰ κτήρια, ἐν οἷς τὸ μέγαρον τοῦ δημαρχείου, τὴν μίαν τῶν πτερύγων τοῦ νοσοκομείου τῆς «Ἐλπίδος», ἔθεσε τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ δημοτικοῦ θεάτρου, ὅπερ ὅμως ἔμεινεν ἡμιτελὲς καὶ ἐπερατώθη βραδύτερον δαπάναις τοῦ Ἀνδρέου Συγγροῦ, ἵδρυσε τὸ κατάστημα τοῦ βρεφοκομείου, ἐξέτεινε τὸν δι' ἀεριόφωτος φωτισμὸν εἰς πάσας τὰς συνοικίας τῆς πόλεως, κατεσκεύασε πλείστας ὑπονόμους καὶ ἔστρωσε τὰς κυριωτέρας τῶν ὁδῶν διὰ μακαντάμ. Ἐκανόνισε τὰ τῆς καθαριότητος τῆς πόλεως. Ἐν γένει ἐπὶ τῆς δημαρχίας τοῦ Παναγῆ Κυριακοῦ ἤρξατο ἡ κατασκευὴ πολλῶν ἄλλων δημοτικῶν ἔργων, ἅτινα ἐπεράτωσαν οἱ διαδεχθέντες αὐτόν. Θ. Β

—**Κυριακός**, ***Παναγῆς***. Πρόκριτος ἐκ Μεσσηνίας ἐκ τῶν κρατηθέντων ὡς ὁμήρων ἐν Τριπόλει κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν του συνέτρεξε πολυτρόπως τὸν Ἀγῶνα. Χ. Δ.

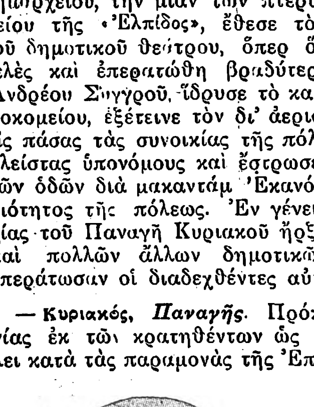

Παναγιώτης Κυριακός.

—**Κυριακός**, ***Παναγιώτης***. Ἕλλην ἰατρὸς ἐκ Καλαμῶν, καθηγητὴς τῆς γενικῆς παθολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ (1835—1900). Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις, εἶτα δὲ ἐπὶ πενταετίαν ἐν Μονάχῳ, Βιέννῃ καὶ Βερολίνῳ, ἀναγορευθεὶς ἐν τῷ τελευταίᾳ ταύτῃ πόλει διδάκτωρ μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «Περὶ διεχγχειρήσεως τοῦ πρίσεως τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ» Langenbeck, ἣν πρῶτος αὐτὸς περιέγραψε καὶ ἥτις μετεφράσθη καὶ γερμανιστὶ εἰς τὸ «Jahres Bericht» τοῦ Virchow, καὶ εἰς τὴν «Deutsche Klinik». Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐγκατέστη ἐν Ἀθήναις καὶ τῷ 1862 ἐγένετο ἔκτακτος, τῷ δὲ 1871 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς γενικῆς παθολογίας, παραμείνας ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρι τοῦ θανάτου του. Τῷ 1883 ἐπρυτάνευσεν. Ἔγραψε: «Συγκριτικὴ ἀνατομικὴ καὶ φυσιολογία τοῦ ἐγκεφάλου», «Περὶ στρατιωτικῶν ἰατρῶν παρ' ἀρχαίοις», «Περὶ συγγενῶν δυσμορφιῶν καὶ ἰδίᾳ περὶ ἑρμαφροδίτων», «Περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς φιλοσοφίας ἐπὶ τῶν διαφόρων ἰατρικῶν συστημάτων», «Περὶ τοῦ ἀρχαίου λοιμοῦ τῶν Ἀθηνῶν, ὃν περιέγραψεν ὁ Θουκυδίδης» (γαλλιστί), «Περὶ γυμναστικῆς ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ τῆς σουηδικῆς», «Ὁ Ἱπποκράτης ὡς ὀπαδὸς τοῦ Πυθαγόρα». Διετέλεσεν ἐπίσης ἐπὶ μακρὸν καὶ συντάκτης τοῦ περιοδικοῦ τῆς ἰατρικῆς ἑταιρείας «Ἀσκληπιοῦ», ἐν ᾧ πλείστας αὐτοῦ πραγματείας ἐδημοσίευσε. Ο. Ρ

—**Κυριακός**, ***Πέτρος***. Ἕλλην κωμικὸς ἠθοποιός, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1899. Ἀπολυθεὶς τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ, ἐπεδόθη ὁριστικῶς εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἠθοποιοῦ καὶ ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ λαϊκοῦ θεάτρου τοῦ Μεταξουργείου ὡς μόρτης, κατακτήσας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοὺς ἀρεσκομένους εἰς τοὺς τοιούτους ρόλους. Ὅτε κατόπιν, εἰς εὐπρεπέστερον θέατρον, διέπλασεν εἰς τοὺς «Ἀπάχηδες τῶν Ἀθηνῶν» τὸν περίφημον τύπον τοῦ *Καρκαλέτσου* (βλ. λ), κατέστη δημοφιλέστατος. Ἔκτοτε, μέχρι τῆς σήμερον, εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τοὺς ἐπιθεωρησιακοὺς θιάσους διὰ τοὺς τύπους τῶν διαφόρων μορτήδων. Ν. Ι. Λ

—**Κυριακός**, ***Χαράλαμπος***. Τὸ ὄνομά του ἦτο Χαράλαμπος *Διακοῦδης* τοῦ Κυριάκου. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως κατῆλθεν ἐκ Κύπρου ἐν νεαρωτάτῃ ἡλικίᾳ (ἐγεννήθη τῷ 1806), εἰς Πελοπόννησον καὶ μετέσχεν αὐτῆς (1821—1828) ὑπὸ τὸν Λαπαθιώτην καὶ Τζέλιον, πληγωθεὶς ἐν Ναυαρίνῳ, ἔνθα διεκρίθη. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Ἀγῶνος ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν χωροφυλακήν, θανὼν ἐν Ἀθήναις μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου τῷ 1835. Μ. Μ. ΠΑΝΑΣ

—**Κυριακός**, ***Χατζῆ-Γιάννης***. Πρόκριτος τῆς Μεσσηνίας, φονευθεὶς κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἰμπραήμ. Συνέτρεξεν οἰκονομικῶς τὸν Ἀγῶνα.

Κυριακοσέλια /*Γεωγρ.*/. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Ραμνῆς τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 82. Χ. Δ

Κυριακοχώρι(ον) /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Α. Στερεᾶς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ὀμιλαίων, ἐγγὺς τοῦ Γαρδικίου, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 650. Χ. Δ

Κυριάννα /*Γεωγρ.*/ βλ. *Κυργιάννα*.

κυριάρχης (ὁ)· ἄρχων, κυβερνήτης, ἐξουσιαστής.

κυριαρχία (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις κυρίαρχος, ἡ δύναμις τοῦ κυβερνᾶν, τοῦ ἐξουσιάζειν αὐτοτελῶς.
— [*Συνταγμ. Δίκ.*] Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς πολιτείας πολλοὶ συγγραφεῖς δέχονται ὡς προσδιοριστικὸν στοιχεῖον αὐτῆς καὶ τὴν *κυριαρχίαν*· σημαίνει δὲ τὸ ἀπόλυτον δικαίωμα τῆς πολιτείας ἢ τὴν ἀπεριόριστον καὶ ἀποκλειστικὴν ἱκανότητα, ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως, τοῦ περιορίζεσθαι δι' ἰδίας βουλήσεως, ἤτοι τοῦ αὐτοπεριορίζεσθαι, δηλαδή, κατὰ τὴν γερμανικὴν ἐπιστήμην, τὴν ἀποκλειστικὴν «ἁρμοδιότητα τῆς ἁρμοδιότητος» (Kompetenz-Kompetenz) ἄνευ νομικῶν περιορισμῶν τῆς ἰδίας ἁρμοδιότητος, προερχομένων ἐξ ἑτέρας βουλήσεως, δηλαδὴ ἐκ τοῦ δικαίου ἄλλης πολιτείας. Κυριαρχία, κατὰ ταῦτα, εἶναι ἡ ἰδιότης τῆς πλήρους καὶ τελείας πολιτικῆς ἐξουσίας, ἡ ἀνεξαρτησία ἀπὸ πάσης ἄλλης ἀνωτέρας βουλήσεως, συνεπῶς οὐχὶ ἁπλῶς τὸ δικαίωμα τοῦ ἄρχειν, ἀλλὰ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ μὴ ἄρχεσθαι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει. Ἡ θεωρία αὕτη, τὴν ὁποίαν δέχονται Γερμανοὶ ἰδίως συγγραφεῖς, περὶ τῆς κυριαρχίας ὡς στοιχείου τῆς πολιτείας, δὲν κρίνεται ὀρθὴ παρ' ἄλλων, ἐπειδὴ ἔχομεν κυριάρχους καὶ μὴ κυριάρχους πολιτείας, οὐδ' εἶναι δυνατὸν ταύτας ν' ἀποκαλέσωμεν «ἡμικυριάρχους», ἐπειδὴ ἡ κυριαρχία εἶναι ἔννοια ἀπόλυτος καὶ συνεπῶς ἢ ὑπάρχει ἢ δὲν ὑπάρχει. Αἱ μὴ κυρίαρχοι πολιτεῖαι, κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην θεωρίαν, ἥτις εἶναι ἡ γενικῶς σήμερον κρατοῦσα, εἶναι πολιτεῖαι, ἂν καὶ στεροῦνται κυριαρχίας, ἔχουσαι πολιτικὴν ἐξουσίαν μὴ κυρίαρχον μέν, ἀλλ' ἐξ ἰδίου δικαίου, ἤτοι πρωτογενῆ, διότι ἂν ἡ πολιτικὴ ἐξουσία αὐτῶν ἦτο δοτή, δὲν θὰ ἦσαν πολιτεῖαι, ἀλλὰ νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου, ὡς λ. χ. οἱ δῆμοι, αἱ κοινότητες. Ἡ διάκρισις τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἑκάστης πολιτείας εἰς κυρίαρχον καὶ μὴ κυρίαρχον ἐνέχει τὴν ἑξῆς θεμελιώδη σημασίαν: ὅτι, ἐνῷ πᾶς νομικὸς περιορισμὸς τῆς κυριάρχου πολιτικῆς ἐξουσίας προέρχεται ἐξ αὐτῆς καὶ μόνης, ἀντιθέτως ἡ μὴ κυρίαρχος πολιτικὴ ἐξουσία εὑρίσκει περιο-

Digitized by Google

ρισμούς, ἐπιβαλλομένους αὐτῇ ὑπ' ἄλλης πολιτείας. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἐκείνη μὲν αὐτοπεριορίζεται, δεσμεύεται ἰδίᾳ βουλήσει, αὕτη δὲ περιορίζεται ξένῃ βουλήσει, «ἐπιταγῇ» ἄλλης πολιτείας. Τὸ τοιοῦτον δύναταί τις νὰ διαπιστώσῃ εἰς τὰς καλουμένας ὁμοσπονδιακὰς πολιτείας, ὡς λ. χ. τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς, τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Αὐστρίαν, εἰς τὰς ὁποίας τὰ συναποτελοῦντα αὐτὰς κατ' ἰδίαν κράτη δεσμεύονται καὶ περιορίζονται ὑπὸ τοῦ συντάγματος τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ κράτους, ὑπὸ τῆς βουλήσεως τῆς δι' αὐτῶν συναποτελουμένης «ὑπερπολιτείας», μὴ ὄντα οὕτω πως κυρίαρχα, ἂν καὶ εἶναι πολιτεῖαι. Οὕτω λ. χ. ἡ Βαυαρία δὲν δύναται ἐλευθέρως ν' ἀναθεωρήσῃ τὸ σύνταγμα αὐτῆς, ἵνα ἐπεκτείνῃ ἐπὶ παραδείγματι τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἁρμοδιότητα, περιορίζουσα τὴν τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ κράτους, τῆς Γερμανίας, καθ' ὅσον ἀφορᾷ λ. χ. τὰ τελωνεῖα, τὴν ταχυδρομικήν, τηλεγραφικὴν καὶ τηλεφωνικὴν συγκοινωνίαν, ἢ ἵνα ὁρίσῃ ἕτερον σύστημα ἐκλογῆς τῆς βουλῆς. Ἀντιθέτως ὅμως, τὸ ὁμοσπονδιακὸν κράτος δύναται, ἀναθεωρῶν τὸ σύνταγμα αὐτοῦ, καὶ παρὰ τὴν θέλησιν ἔτι τῆς πολιτείας τῆς Βαυαρίας, νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν νέαν ἁρμοδιότητα, περιορίζον τὴν τῶν κατὰ μέρος πολιτειῶν καὶ συνεπῶς τὴν τῆς Βαυαρίας. Κατὰ ταῦτα ἐξηγεῖται διατὶ αἱ κατὰ μέρος πολιτεῖαι τῆς ὁμοσπονδιακῆς πολιτείας, ἂν καὶ εἶναι πολιτεῖαι, δὲν εἶναι κυρίαρχοι, ἀντιθέτως πρὸς τὸ κεντρικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον εἶναι κυρίαρχον.

Ἡ ἔννοια ὅμως τῆς κυριαρχίας δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὴν αὐθαιρεσίαν, ἥτις ἐννοιολογικῶς συμπίπτει μὲ τὴν ἔλλειψιν παντὸς νομικοῦ περιορισμοῦ. Ὁ αὐτοπεριορισμὸς τῆς συγχρόνου ἰδίως πολιτείας ἔγκειται ἐν τῇ φύσει αὐτῆς ὡς «δικαιοκρατουμένης πολιτείας» (Rechtsstaat), δηλαδὴ ὡς «πολιτείας δικαίου», ἤτοι ὡς ὑφισταμένης ἐπὶ τῆς ἐννόμου τάξεως, εἰς ἣν ὑπάγεται ἡ κυριαρχία. Ἡ κυριαρχία δρᾷ καὶ κινεῖται ἐλευθέρως ἐντὸς τῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα αὕτη ἔθεσε. Ποῖα εἶναι ταῦτα, ἢ ποῖα δυνατὸν νὰ εἶναι ταῦτα, δὲν ἐνδιαφέρει.

Ἡ ὑπαγωγὴ τῆς κυριαρχίας εἰς κανόνας δικαίου ἔγκειται ἐν τῷ ὅτι ἡ δρᾶσις αὐτῆς, ὡς δικαίωμα τοῦ ἐπιτάσσειν, ἐκτείνεται εἰς ἐλεύθερα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα εἶναι ὑποκείμενα οὐ μόνον ὑποχρεώσεων ἀλλὰ καὶ ἰδίων δικαιωμάτων. Τὰ ἐλεύθερα πρόσωπα χαίρουσι δικαιωμάτων κατέναντι τῆς πολιτείας καὶ ἰδίως τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα συλλήβδην ἀποτελοῦσι περιορισμοὺς διὰ τὴν πολιτείαν καὶ καθορίζουσι τὰ ὅρια τῆς ἐλευθέρας δράσεως τῶν ἀτόμων εἰς βάρος τῆς ἀπολύτου δράσεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἡ ἀναγνώρισις δικαιωμάτων εἰς τὰ ἄτομα ἀποτελεῖ νομικοὺς περιορισμοὺς τῆς βουλήσεως τῆς πολιτείας, ἡ ὁποία ἐξ ἄλλου περιορίζεται νομικῶς ἀπὸ τὸ καθόλου δημόσιον δίκαιον, τὸ ὁποῖον αὐτὴ ἡ πολιτεία ἰδίᾳ βουλήσει ἐθέσπισεν, ἔτι μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἔννομον τάξιν καθόλου, ἡ ὁποία, ὡς καθορίζουσα τὰ ὅρια τῆς ἐλευθέρας δράσεως ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων, θέτει νομικοὺς περιορισμοὺς τόσον διὰ τὰ ἐν τῇ πολιτείᾳ διαβιοῦντα ἄτομα, ὅσον καὶ διὰ τὴν διὰ τούτων συναποτελουμένην πολιτείαν. Ἡ ἔννομος τάξις ὅμως ἀποτελεῖ τὴν ἑκουσίαν δέσμευσιν τῆς πολιτείας, ἀποτελεῖ αὐτοπεριορισμὸν τῆς κυριαρχίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jellinek*, «Allgemeine Staatslehre (1921, σ. 435 ἑπ.).—*Carré de Malberg*, «Théorie générale de l' État» (τ. I, 1920).—*Α. Σβώλου*, «Πολιτικὴ ἐξουσία καὶ κυριαρχία» (1917).—*Ν. Ν. Σαριπόλου*, «Περὶ πολιτείας καὶ τῶν στοιχείων αὐτῆς ἐν γένει» (1921, σ. 49 ἑπ.).—*Rehm*, «Allgemeine Staatslehre» (1899). Η. Γ. Κ.

—*[Διεθν. Δίκ.]* Συνήθως διακρίνουσιν *ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν κυριαρχίαν*· ἡ διάκρισις αὕτη ἀποδίδει ἐν πολλοῖς ὅ,τι ἐννοοῦμεν λέγοντες κυριαρχίαν ἀπὸ ἀπόψεως συνταγματικοῦ δικαίου (βλ. ἀνωτ.), καὶ κυριαρχίαν ἀπὸ ἀπόψεως διεθνοῦς δικαίου, ὅτε ἐρωτᾶται, κατ' ἀρχήν, ἂν ὑφίσταται κυριαρχία, καὶ ἂν ναί, πῶς συμβιβάζεται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ὑπαγωγὴ τῆς πολιτείας εἰς περιορισμοὺς προερχομένους ἐκ τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὑφίστανται σήμερον πολλοὶ οἱ ὑποστηρίζοντες, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς κυριαρχίας εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ διεθνὲς δίκαιον καὶ τοιοῦτοι ὁ Duguit, ὁ Scelle, τινὲς μάλιστα αὐτῶν προτείνουσι καὶ αὐτὸν τὸν ἐξοβελισμὸν τῆς λέξεως κυριαρχία. Ἡ θεωρία ὅμως αὕτη ἀντιτίθεται εἰς ἄλλην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κυριαρχία οὐδόλως ἀντιβαίνει πρὸς τὴν ὕπαρξιν τῶν ἐκ τοῦ διεθνοῦς δικαίου περιορισμῶν της βουλήσεως τῶν πολιτειῶν. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἥτις εἶναι σήμερον ἡ γενικῶς κρατοῦσα, οἱ ἐκ τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἐκπηγάζοντες περιορισμοὶ δὲν τίθενται ὑπὸ ἀνωτέρας βουλήσεως ἐπιβαλλομένης εἰς τὰς πολιτείας, ἀλλ' εἶναι «αὐτοπεριορισμοὶ» τῶν πολιτειῶν, οἰκείᾳ βουλήσει ὑπαγομένων εἰς τοὺς κανόνας τούτους τοῦ διεθνοῦς δικαίου, οἵτινες ἄλλωστε δημιουργοῦνται παρ' αὐτῶν τούτων τῶν πολιτειῶν, τῇ ῥητῇ ἢ τῇ σιωπηρᾷ συγκαταθέσει αὐτῶν, ἀναλόγως τῆς προελεύσεως τούτων, ἐκ διεθνῶν συμφωνιῶν ἢ ἐκ διεθνῶν ἐθίμων. Κατὰ ταῦτα, αἱ πολιτεῖαι νομικῶς ὑπάγονται εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν βούλησιν, δέχονται ἐν ἄλλαις λέξεσιν οἰκείᾳ θελήσει νὰ περιορισθῶσι, δημιουργοῦσαι δι' αὐτὰς ὡρισμένας ὑποχρεώσεις, συνεπῶς διατηροῦσι τὴν κυριαρχίαν των ἐξωτερικῶς, ὅπως καὶ ἐσωτερικῶς. Ἡ αὐτὴ θεωρία ἐμφανίζεται ἀκόμη πειστικωτέρα ἐν τῷ ἰσχυρισμῷ ὅτι ἐν τῇ σημερινῇ διεθνεῖ κοινωνίᾳ δὲν ὑφίσταται ὑπεράνω τῶν πολιτειῶν «ὑπερτέρα» αὐτῶν βούλησις, ἀσκοῦσα εἰς αὐτὰς πολιτικὴν ἐξουσίαν· συνεπῶς, κυριαρχία καὶ διεθνὲς δίκαιον δὲν ἀποκλείουσιν ἄλληλα, ἀλλ' ἀντιθέτως διατελοῦσιν ἀναποσπάστως ἡνωμένα εἰς τοῦτο, λόγῳ τοῦ ὅτι καὶ ἡ ἐξωτερικὴ κυριαρχία διὰ τὴν διεθνῆ κοινωνίαν δὲν εἶναι δυνατὴ ἄνευ διεθνοῦς ἐννόμου τάξεως.

Περὶ τῆς σχέσεως τῆς διεθνοῦς ἐννόμου τάξεως πρὸς τὴν κυριαρχίαν δύναται κατ' ἀρχὴν νὰ λεχθῇ ὅτι ἰσχύει ὅ,τι καὶ μεταξὺ τῆς ἐσωτερικῆς ἐννόμου τάξεως πρὸς τὴν κυριαρχίαν. Αὐτὴ ἡ πολιτεία, ἡ ἐμφανιζομένη ἀπὸ ἀπόψεως ἐσωτερικοῦ δικαίου ὡς δημιουργὸς τῆς ἐννόμου τάξεως, διὰ τῆς ὁποίας πρῶτον ἑαυτὴν δεσμεύει καὶ ὑποχρεοῖ, αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ συνεπικουροῦσα εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ἐννόμου τάξεως τῆς διεθνοῦς κοινωνίας, ἧς μέρος ἀποτελεῖ. Εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς διεθνοῦς ἐννόμου τάξεως ἡ πολιτεία εἴτε προσέρχεται ἀποφασισμένη νὰ δεσμεύσῃ ἑαυτὴν καὶ μόνον, συνομολογοῦσα οἱανδήποτε σύμβασιν μετ' ἄλλου κράτους, ἀναδεχομένη ἀπέναντι αὐτοῦ οἱασδήποτε ὑποχρεώσεις, εἴτε ἐμφανίζεται ὡς συνδημιουργὸς διεθνῶν κανόνων, οἵτινες πρόκειται νὰ ἰσχύσωσι διὰ περισσοτέρας πολιτείας συμπραττούσας εἰς τὴν θέσιν τούτων, ἀλλὰ καὶ ἐνδεχομένως δι' ἐκείνας, αἵτινες μελλοντικῶς ἤθελον ἀποδεχθῇ αὐτούς, δηλαδὴ ἤθελον συνομολογήσει ὅτι δέχονται νὰ δεσμευθῶσι παρὰ τῶν ἐν λόγῳ κανόνων. Δυνατὸν ὅμως, τοιαύτη τις διεθνὴς δέσμευσις τῆς πολιτείας νὰ προέλθῃ καὶ διὰ μονομεροῦς δηλώσεως περὶ ὑπαγωγῆς αὐτῆς εἰς ἐθιμικόν τινα κανόνα τοῦ διεθνοῦς δικαίου, μὴ ἀναγνωρισθέντος παρὰ τῆς ἐν λόγῳ πολιτείας προηγουμένως, δηλαδὴ μὴ δεσμεύσαντος αὐτήν. Καὶ κατὰ τὰς τρεῖς ταύτας περιπτώσεις δὲν πρόκειται περὶ καθυποχρεώσεως τῆς πολιτείας νὰ δεχθῇ δι' ἑαυτὴν ὡρισμένους περιορισμούς, δὲν πρόκειται περὶ δεσμεύσεως αὐτῆς παρ' ἄλλης τινὸς δυνάμεως, ἀλλ' ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς θελήσεως, διὰ τῆς ὁποίας μόνον αὐτοπεριορίζεται· οἱ τοιοῦτοι αὐτοπεριορισμοὶ τῆς πολιτείας ἀποτελοῦσιν, ἀπὸ θετικῆς ἀπόψεως, τὴν ἔννομον τάξιν τῆς διεθνοῦς κοινωνίας. Βάσει τῆς θεωρίας ταύτης ἐξηγεῖται ὅτι καὶ ἡ ἐξωτερικὴ κυριαρχία τῶν πολιτειῶν οὐδόλως ἐθίγη διὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς *Κοινωνίας* τῶν Ἐθνῶν (βλ. λ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Scelle*, «Le pacte des nations et sa liaison avec le traité de paix 1919».—*Τοῦ αὐτοῦ*, «Les réserves du Senat americain» ἐν τῇ «Revue politique et parlementaire» (τ. CII (1920) σ. 345 ἑπ.).—*Landmann*, «Der Souveränitätsbegriff bei den französischen Theoritikern» (1896).—*Dock*, «Revolution und Restauration über die Souveränität» (1900).—*Kelsen*. «Das Problem der Souveränität und die Theorie des Völkerrechts» (1920).—*Verdross*, «Die Einheit des rechtlichen Weltbildes» (1923). Η. Γ. Κ.

κυριαρχικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κυριαρχίαν, ὁ τῆς κυριαρχίας: «κυριαρχικὰ δικαιώματα» τὰ δικαιώματα τοῦ κυβερνᾶσθαι αὐτοτελῶς. —Ἐπίρρ. ***κυριαρχικῶς***.

κυρίαρχος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κύριος τοῦ ἄρχειν, ὁ ἔχων τὴν δύναμιν, τὴν ἐξουσίαν τοῦ κυβερνᾶν αὐτοτελῶς, ὁ ἔχων ἀπόλυτον τὸ δικαίωμα τοῦ κυβερνᾶν: «ὁ λαὸς εἶναι κυρίαρχος», ἢ «ἡ θέλησις τοῦ λαοῦ εἶναι κυρίαρχος»· || ἐπικυρίαρχος, ὁ ἔχων κυριαρχικὰ δικαιώματα ἐπ' ἄλλου, ὁ ἀσκῶν κυριαρχίαν: «ἡ Γαλλία εἶναι κυρίαρχος τοῦ Μαρόκκου»· || *κυρίαρχος* (ὁ)· ὡς οὐσ., ὁ κυριαρχῶν, ὁ ἔχων τὴν κυριαρχικὴν ἐξουσίαν.

κυριαρχῶ (*—έω*)· εἶμαι κυρίαρχος, ἔχω κυριαρχικὰ δικαιώματα ἐπί τινος: «ἡ Ἀγγλία κυριαρχεῖ ἐπὶ τῆς Κύπρου»· || συνεκδ., εἶμαι ὑπέρτερος, πλεονεκτῶ, ἐπικρατῶ: «κυριαρχεῖ ἡ ἀρετή, — ἡ κακία, — ἡ αἰσχροκέρδεια».

Κυρίας ***τῶν Ἀγγέλων, μονὴ*** **—**. Μονὴ ἐν Κρήτῃ (βλ. λ. *Γουβερνέτο*).

Κυρίδανα *[Γεωγρ.]*. Φρούριον τῆς Θρᾴκης, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἱμιμόντου, παρὰ τὴν Ἀγχίαλον, τὸ ὁποῖον, ὡς ἀναφέρει ὁ Προκόπιος (Περὶ κτισμ. IV, 11), ἔκτισεν ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

Κυριέβσκι, ***Ἰβὰν Βασίλιεβιτς***. Ρῶσος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Μόσχᾳ τῷ 1806 καὶ ἀποθανὼν ἐν Δόβλιν τῷ 1856. Ἐσπούδασεν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ποιητοῦ Ζουκόβσκι, νεώτατος δὲ ἐγνώριζε τὴν γαλλικήν, τὴν ἱσπανικὴν καὶ τὴν γερμανικὴν καὶ τὰς λογοτεχνίας τῶν γλωσσῶν τούτων. Εἶτα εἰσήχθη εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Μόσχας. Ἤρξατο τοῦ φιλολογικοῦ του σταδίου διὰ τῆς μελέτης του «Περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ποιήσεως τοῦ Πούσκιν». Μετὰ τὴν πρώτην λογοτεχνικήν του ταύτην ἀπόπειραν, ἀπῆλθε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Πέτρου* εἰς Γερμανίαν πρὸς εὐρυτέραν παίδευσιν καὶ παρηκολούθησε τὰς παραδόσεις τοῦ Ἐγέλου καὶ Σέλιγγ, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Μόσχαν ἐξέδωκε τὸ περιοδικὸν «Εὐρωπαῖος», συγκεντρώσας περὶ αὐτὸ τοὺς διασημοτέρους τῶν Ρώσων λογοτεχνῶν. Τῷ 1832 ἀπηγορεύθη ἡ ἔκδοσις τοῦ περιοδικοῦ τούτου, συνεπείᾳ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἄρθρου του «Ὁ ΙΘ' αἰών». Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ του ἐπέδρασε τοσοῦτον ἐπὶ τοῦ Ἰβὰν Κυριέβσκι, ὥστε ἐπὶ δώδεκα ἔτη ἔπαυσε γράφων. Τῷ 1839 διετέλει ἐπόπτης τῆς σχολῆς Μπέλεφ, προὐτάθη δὲ ὡς καθηγητὴς διὰ τὴν ἕδραν τῆς λογικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μόσχας, ἀλλ' ἕνεκα τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ φρονημάτων ἀπεκρούσθη ὁ διορισμός του ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Α'. Τῷ 1845 ἐγένετο εἷς τῶν κυριωτέρων συντακτῶν τοῦ «Μοσχοβίτου». Ἀναγκασθεὶς νὰ διακόψῃ τὴν συνεργασίαν του καὶ ἀπὸ τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ἀπεσύρθη εἰς τὸ χωρίον Δόβλιν, τῷ δὲ 1854 ἐδημοσίευσε τὸ περιβόητον σύγγραμμά του «Περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν ρωσικὴν παίδευσιν». Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἐδημοσίευσε τὴν τελευταίαν αὐτοῦ πραγματείαν: «Περὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ ἀπαραιτήτου νέων ἀρχῶν εἰς τὴν φιλοσοφίαν». Εὑρίσκετο ὑπὸ ἐκτύπωσιν αὕτη, ὅτε προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς μαστιζούσης τότε τὴν Ρωσίαν χολέρας ἀπέθανεν. Ὁ Ἰβὰν Κυριέβσκι ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῶν Σλαυοφίλων, οἵτινες ἐπεδίωκον τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν μεταβολὴν ἐν Ρωσίᾳ, ἐχαρακτηρίζοντο δὲ ὡς ἐπαναστάται. Θ. Β.

— **Κυριέβσκι**, ***Πέτρος Βασίλιεβιτς***. Ρῶσος συγγραφεύς, ἀδελφὸς τοῦ *Ἰβάν*, γεννηθεὶς ἐν Δόβλιν τῷ 1808 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μόσχᾳ τῷ 1856. Ἐσπούδασεν, ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του, ἐν Μόσχᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς ἐγνώριζεν οὗτος ἑπτὰ γλώσσας. Μετέφρασε πλεῖστα τῶν δραμάτων τοῦ Κάλδερων καὶ τοῦ Σαίξπηρ, πρὸς δὲ τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Μωάμεθ» τοῦ Οὐασιγκτῶνος Ἴρβιγγ. Θ. Β.

κυρίευσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κυριεύειν, ἅλωσις, καθυπόταξις.

κυριεύω· εἶμαι κύριός τινος, ὑποτάσσω, καθυποτάσσω, καταλαμβάνω: «ὁ ἐχθρὸς ἐκυρίευσε τὸ ὀχύρωμα, — τὴν πόλιν, — τὴν χώραν»· || συνεκδ. «μὲ ἐκυρίευσε φόβος» κατελήφθην ὑπὸ φόβου.

— **κυριεύουσαι** ***δυνάμεις***. Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ βοτανικοῦ Ἰωάννου Ράϊνκε πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν «διαφυσικῶν δυνάμεων», τουτέστι τῶν δυνάμεων ἐκείνων, αἵτινες ἐνεργοῦσι σκοπίμως ἐν τοῖς φυτοῖς καὶ τοῖς ζῴοις, οὐχὶ πρὸς παραγωγὴν ἐνεργείας, ἀλλὰ πρὸς σκόπιμον ῥύθμισιν τῶν διαφόρων αὐτῶν λειτουργιῶν. Αἱ κυριεύουσαι αὗται δυνάμεις εἶναι ποικίλαι, κατὰ τὰ ποικίλα εἴδη τῆς ἐνεργείας αὐτῶν, δύνανται δὲ νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐμψυχωταὶ τῆς ὕλης, ἂν καὶ ὁ Ράϊνκε προσπαθεῖ νὰ τηρήσῃ τὴν ζωτικὴν ἀρχὴν μακρὰν πάσης ψυχικῆς καὶ ὑπερφυσικῆς παραστάσεως. Ἕκαστος ὀργανισμὸς ἐμφανίζει ἄπειρον πλῆθος συνθηκῶν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὁποίων δημιουργεῖται καὶ λειτουργεῖ τὸ ὀργανικὸν σύστημα. Διὰ τοῦτο δύναται νὰ παραβληθῇ ὁ ὀργανισμὸς πρὸς μηχανήν, τῆς ὁποίας ἡ λειτουργία ἐξαρτᾶται καὶ αὐτὴ ἐξ ὡρισμένων ὅρων καὶ συνθηκῶν. Ἀλλ' αὐταὶ αὗται αἱ συνθῆκαι, αἵτινες ἰθύνουσι τὸ σύστημα, οὔτε ἐν τῇ μηχανῇ οὔτε ἐν τῷ ὀργανισμῷ γεννῶνται ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα παραγόντων ἐνεργούντων κατὰ σκοποὺς καὶ πρὸς σκοποὺς τεινόντων. Οἱ παράγοντες οὗτοι εἶναι ἐν μὲν τῇ μηχανῇ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ἐν δὲ τοῖς ὀργανισμοῖς αἱ κυριεύουσαι δυνάμεις (βλ. λ. *βιταλισμός*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Reinke*, Die Welt als Tat (1915), Philosophie der Botanik (1905). Einleitung in die theoretische Biologie (1911). Die schaffende Natur (1919). Grundlagen einer Biodynamik (1922). Ν. Λ.

— **κυριεύων** ***λόγος***. Σόφισμα Διοδώρου τοῦ Μεγαρικοῦ, συνιστάμενον ἐν τούτῳ, ὅτι μόνον τὸ ἀληθὲς εἶναι δυνατὸν εἴτε ὄν, εἴτε μέλλον, τὸ δὲ μὴ ἀληθὲς δὲν εἶναι δυνατόν· «μηδὲν εἶναι δυνατόν, ὃ οὔτ' ἔστιν ἀληθές, οὔτ' ἔσται». [Πρβλ. *Cicoronis*: De fato 12—14. *Ἐπικτήτου* Διατριβαὶ II, 19, 1.] Θ. Π.

Κύρικος (Curicus) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς ἐν Κιλικίᾳ πόλεως *Κώρυκος* (βλ. λ.).

Κυρικτική *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τοῦ Δαλματικοῦ ἀρχιπελάγους· ἄλλως *Κουρίκτα* (βλ. λ.).

Κύριλλα (Cyrilla), *ἁγία*. Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ ἀναγράφονται φέρουσαι τοῦτο τὸ ὄνομα δύο, ἤτοι 1) ἡ κόρη τῆς ἁγίας Τρυφωνίας, ὑποστᾶσα μετὰ τῆς μητρὸς μαρτυρικὸν θάνατον (268—270) καὶ συνεορταζομένη μετ' αὐτῆς τὴν 28 Ὀκτωβρίου, καὶ 2) ἡ ἐν Λιβύῃ τῆς Ἀφρικῆς ἐπὶ Μαξιμίνου τῷ 300 μαρτυρήσασα καὶ ἑορταζομένη τὴν 5 Ἰουλίου. Ε. Γ. Π.

κυρίλλειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Κύριλλον, ὁ τοῦ Κυρίλλου τοῦ Θεσσαλονικέως, τοῦ διδάξαντος τὸν Χριστιανισμὸν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Μεθοδίου εἰς τοὺς Βουλγάρους: «κυρίλλειον ἀλφάβητον» τὸ ἀλφάβητον τῶν σλαυϊ-

Digitized by Google

κῶν γλωσσῶν, τὸ ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου, «κυρίλλειος γραφή,—μετάφρασις», (βλ. καὶ λ. *κυριλλικός*).

κυρίλλη (ἡ) (Cyrilla) */Βοτ./.* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυριλλοειδῶν* ἢ *κυριλλιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερον ἡ *κυρίλλη ἡ καρολίνειος* (Cyrilla carolinensis), ἥτις εἶναι λεπτὸν δενδρύλλιον μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη ὡραιότατα, μᾶλλον μικρὰ καὶ κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Καλλιεργεῖται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

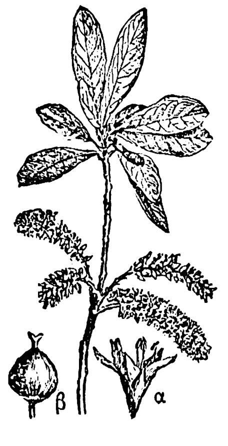

Κυρίλλη ἡ καρολίνειος.
(α=ἄνθος· β=καρπός.)

κυριλλικός, —ή, —όν ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Κύριλλον, ὁ τοῦ Κυρίλλου· ἄλλως *κυρίλλειος*.

—κυριλλικὸν ἀλφάβητον. Καλεῖται οὕτω τὸ ἀλφάβητον τὸ ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν ἱεραποστόλων τῶν Σλαύων, τοῦ Κυρίλλου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου τοῦ μεγαλογραμμάτου ρυθμοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ γλαγολιτικὸν ἢ γλαγολικὸν σλαυϊκὸν ἀλφάβητον (Glagolica), τὸ ὁποῖον προῆλθεν ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ὡσαύτως ἀλφαβήτου (κατά τινας ἐρευνητὰς ἐκ τοῦ λατινικοῦ), ἀλλὰ τοῦ μικρογραμμάτου ρυθμοῦ. Τὰ παλαιότατα χειρόγραφα τὰ γεγραμμένα ἐν κυριλλικῇ γραφῇ ἀνήκουν εἰς τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα μ. Χ. Τὸ κυριλλικὸν ἀλφάβητον εἶναι, καὶ σήμερον ἔτι, ἐν χρήσει ἐκκλησιαστικῇ παρὰ τοῖς Βουλγάροις, Σέρβοις καὶ Ρώσοις, ἤτοι παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις Σλαύοις (παρὰ τοῖς καθολικοῖς Σλαύοις εἶναι ἤδη ἐν χρήσει τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον) (βλ. καὶ λ. *γλαγολιτικὸν ἀλφάβητον*). Γ. Π. Α.

κυριλλισταί. Ὀνομάζονται οὕτως οἱ ὀπαδοὶ τοῦ μητροπολίτου τῶν ἐν Ρωσίᾳ παλαιοπίστων *Κυρίλλου*. Οἱ ἐν Μόσχᾳ σχισματικοὶ διηρέθησαν κατὰ τὴν συνελθοῦσαν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σύνοδόν των εἰς *κυριλλιστὰς* καὶ *ἀντωνιανούς*, ὀνομασθέντας τούτους ἐκ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Βλαδιμίρ, Ἀντωνίου, προχειρισθέντος μητροπολίτου πάσης Ρωσίας. Πιστεύσας οὗτος ὅτι καθαιρέσας τὸν Κύριλλον ἐγένετο κύριος τοῦ πεδίου, θέλων δὲ νὰ δοθῇ πέρας εἰς τὸν ὁσημέραι αὔξοντα σάλον καὶ ἐλπίζων νὰ νικήσῃ διὰ τοῦ ἀριθμητικοῦ πλήθους τῶν ὀπαδῶν του, συνήθροισε, τὴν 18 Ἰουνίου 1863, πάντας τοὺς ἐν Μόσχᾳ Ρασκολνίκους εἰς τὸ παρὰ τὴν πόλιν ταύτην κοιμητήριον Ρογκόσκα, ὅπου εὑρίσκοντο τὰ ἱδρύματα αὐτῶν. Διατάξας νὰ σταθῶσι κατὰ μέρος οἱ κυριλλισταί, εἶδεν ἑαυτὸν κυκλούμενον ὑπὸ εὐαρίθμων, ἐνῷ τὸ μέγα πλῆθος μετὰ κραυγῶν καὶ ἀπειλῶν συνετάχθη μετὰ τοῦ Κυρίλλου. Μετὰ τοῦτο ὁ Κύριλλος ἔγραψε πρὸς τὸν Ἀντώνιον, προβάλλων εἰρήνευσιν καὶ παρακαλῶν νὰ ἄρῃ τὸ διχάζον τοὺς παλαιοπίστους σκάνδαλον. Καταβεβλημένος οὗτος ἐκ τῆς ἐν Ραγκόσκᾳ ἀποτυχίας του, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἀποστείλας εἰρηνικὰ γράμματα πρὸς τὸν Κύριλλον ἀνήγγειλε τὴν συμφιλίωσιν. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ εἰρήνευσις δὲν ἐπῆλθε (βλ. λ. *Ρασκολνίκοι*). Θ. Β.

κυριλλοειδῆ, ἢ *κυριλλίδαι* (τά, οἱ) (Cyrillidae) */Βοτ./.* Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα θάμνους ἢ δενδρύλλια ἀειθαλῆ, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη ἑρμαφρόδιτα κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν τῆς Ἀμερικῆς χωρῶν. Ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *κυρίλλη* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Κυριλλονᾶς. Σύρος κληρικὸς τοῦ Δ΄ αἰῶνος. Ἔγραψε ποίημα περὶ τῆς εἰς τὴν Συρίαν εἰσβολῆς τῶν Οὔννων (396), περὶ ἐπιδρομῆς ἀκρίδων καὶ ἄλλα ποιήματα θρησκευτικοῦ περιεχομένου, ὡς περὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου, περὶ τῆς σταυρώσεως τοῦ Κυρίου κλπ. Τινὲς νομίζουσιν ὅτι ὁ Κυριλλονᾶ οὗτος εἶναι ὁ ἀνεψιὸς τοῦ μεγάλου Ἐφραὶμ Absamya, γνωστὸς ἐκ τοῦ «Χρονικοῦ τῆς Ἐδέσσης» ὡς ποιητὴς ὕμνων καὶ ὁμιλιῶν περὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Οὔννων, ὅστις γενόμενος κληρικὸς μετωνομάσθη *Κυριλλονᾶς*. Ε. Γ. Π.

Κυριλλόπουλος, *Διονύσιος Μ.* Ἐγεννήθη ἐν Ἀνδριτσαίνῃ καὶ ἐγένετο διδάκτωρ τῶν Μαθηματικῶν ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Μέχρι τοῦ 1909 ἐδίδαξεν εἰς σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Τῷ 1909, προτάσει τοῦ Κ. Στεφάνου, ἐγένετο ἐπιμελητὴς τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μ. Πολυτεχνείῳ. Τῷ 1918 διωρίσθη καθηγητὴς τῶν τότε συσταθέντων Προσηρτημένων Σχολείων τοῦ Πολυτεχνείου, παραιτηθεὶς μετ' ὀλίγον τῆς ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ ἐπιμελητείας. Κατὰ τὸ 1923 διωρίσθη διευθυντὴς τῶν σχολείων τούτων, ἐπανεκλεγόμενος ἔκτοτε ὡς τοιοῦτος ἄνευ διακοπῆς καὶ ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν πρόοδον τῶν σχολείων τούτων. Ἀπὸ τοῦ 1926 κατέχει καὶ τὴν ἕδραν καθηγητοῦ τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν ἐν τῇ Ἀνωτέρᾳ Σχολῇ Τ.Τ.Τ. Μετέσχε τῶν πολέμων ὡς ἔφεδρος ἀξιωματικός. Αἱ ἐπιστημονικαί του ἐργασίαι ἀναφέρονται εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῶν Μαθηματικῶν· ἐκ τούτων ἡ «Θεωρία τῶν κεντρικῶν κινήσεων» ἐβραβεύθη ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. —Ω

Κύριλλος. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐξ Ἰλλυρίας ἐπὶ Ἀναστασίου Α΄ (491—518), ἀπεστάλη ὑπὸ τούτου κατὰ τοῦ στασιάσαντος στρατηγοῦ Θρᾴκης Βιταλιανοῦ εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ αἰχμαλωτισθέντος στρατηγοῦ Ὑπατίου. Ἡττηθεὶς καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ στασιαστοῦ, κατέφυγεν εἰς τὴν ὀχυρὰν Ὀδησσὸν (παρὰ τὴν σημερινὴν πόλιν Καβάρναν τῆς Βουλγαρίας). Ὁ Βιταλιανὸς δωροδοκήσας τοὺς φρουροὺς μιᾶς τῶν πυλῶν τῆς πόλεως, κατέλαβεν αὐτὴν διὰ νυκτὸς καὶ ἐφόνευσε τὸν Κύριλλον. Ν. ΚΛΣ

— Κύριλλος. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐκ Θρᾴκης ἐπὶ Ἰουστίνου Α΄ (518—527) καὶ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α΄ (527—565). Συμμετέσχε τὸ πρῶτον εἰς τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν (525) ὑπὸ τὸν Βελισσάριον καὶ εἶτα, τῷ 534, ὑπὸ τὸν αὐτόν, εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Βανδάλων τῆς Καρχηδόνος. Μετὰ τὴν συντριβὴν τούτων καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Γελημέρου (Δεκέμβριος 534) ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ Βελισσαρίου μετὰ σώματός τινος στρατοῦ, κατέλαβε τὰς ὑπὸ τῶν Βανδάλων ἔτι κατεχομένας νήσους Σαρδηνίαν καὶ Κορσικὴν καὶ ἀφοῦ ἐξησφάλισε τὴν κατοχὴν αὐτῶν ἐπανῆλθεν εἰς Καρχηδόνα, καθ' ὃν χρόνον ἐμαίνετο ἐκεῖ ἡ στρατιωτικὴ στάσις ὑπὸ τὸν Στότζαν. Τεθεὶς τότε (ἀρχαὶ 535) ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σώματος τῶν «Φοιδεράτων», ἐβάδισεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Μαρκέλλου, διοικητοῦ τῆς Νουμιδίας, κατὰ τῶν στασιαστῶν, ἀλλ' εἰς τὴν πρώτην συνάντησιν μετ' αὐτῶν, αὐτομολησάντων τῶν πλείστων ἀνδρῶν πρὸς τοὺς στασιαστάς, κατέφυγε μετὰ τοῦ Μαρκέλλου καὶ τῶν ἄλλων στρατηγῶν εἰς τὸ χωρίον Γαζόφυλλα, ἔνθα συλληφθέντες ἐφονεύθησαν ἅπαντες. Ν. ΚΛΣ

— Κύριλλος. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ Θεοφίλου (829—842), συμμετέσχεν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἀέτιον εἰς τὴν ἄμυναν τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πόλεως τοῦ Ἀμορίου (11—14 Σεπτεμβρίου 838). Δὲν εἶναι γνωστὸν ἂν ἔπεσε κατὰ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως ἢ ἂν ᾐχμαλωτίσθη μετὰ τοῦ Ἀετίου (βλ. καὶ λ. *Ἀμόριον*). Ν. ΚΛΣ

— Κύριλλος. —1) Βυζαντινὸς νομοδιδάσκαλος, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ΄ αἰῶνος. Ἔγραψεν «Ἴνδικα», τουτέστι περίληψιν τῶν Πανδεκτῶν, ἐξ οὗ καὶ «ὁ ἰνδικευτὴς» ὀνομάζεται. Τοῦ ἴνδικος πλεῖστα χωρία διασῴζονται ἐν τοῖς σχολίοις τῶν Βασιλικῶν. —2) Ὁ *νεώτερος*, καθηγητὴς εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τῆς Βηρυττοῦ, καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θιλελαίου καὶ τοῦ Στεφάνου «ὁ ἥρως». Συνέγραφεν «Ὑπόμνημα τῶν δεφινίτων». Π. Ι. Ζ.

—Κύριλλος, ἅγιος. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται μετὰ τοῦ ὀνόματος τούτου οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ *μάρτυς*, ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε μαρτυρήσας, ἑορταζόμενος δὲ τὴν 29 Ὀκτωβρίου. —2) Ὁ *Φιλεώτης*, γεννηθεὶς ἐν Φιλέᾳ τῆς ἐπαρχίας Δέρκων ἐν Θρᾴκῃ τῷ 1016 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1110. Ἐγένετο μοναχὸς καὶ ἵδρυσε μονὴν ἐν τῷ χωρίῳ του ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σωτῆρος, τῆς ὁποίας τὸν ναὸν μεγαλοπρεπέστατον ἔκτισεν Ἀλέξιος Α΄ ὁ Κομνηνὸς (1081—1118) καὶ ἐδώρησεν εἰς τὴν μονὴν πολλὰ κτήματα. Τὸν βίον αὐτοῦ ἔγραψεν ὁ μοναχὸς Νικόλαος Κατασκεπηνός. Ἑορτάζεται τὴν 2 Δεκεμβρίου (*Μ. Γεδεών*, «Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον» ἐν Κωνσταντινουπόλει 1899, 308—312). —3) Ὁ *Ἀλεξανδρείας* (βλ. λ.), συνεορταζόμενος μετὰ τοῦ ἐπίσης Ἀλεξανδρείας Ἀθανασίου τὴν 18 Ἰανουαρίου δι' ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν ὁ Θεοφάνης. —4) Εἷς τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων τῶν ἐν Σεβαστείᾳ μαρτυρησάντων. —5) Ὁ *Ἱεροσολύμων* (βλ. λ.), ἑορταζόμενος τὴν 18 Μαρτίου δι' ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας, ἧς τὸν κανόνα ἐποίησεν ὁ Θεοφάνης. —6) Ὁ *διάκονος* ὁ μετὰ Μάρκου ἐπισκόπου Ἀρεθουσίων μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτοῦ τὴν 29 Μαρτίου (βλ. *Μάρκος, ἐπίσκοπος Ἀρεθουσίων*).— 7) Ὁ *Ἀλεξανδρείας*, οὗτινος τὴν μὲν 18 Ἰανουαρίου ἑορτάζεται ἡ εἰς Ἀλεξανδρείας εἰς Ἔφεσον μετάβασις, τὴν δὲ 9 Ἰουνίου ἡ ἐπέτειος τοῦ θανάτου, δι' ἰδιαιτέρας καὶ αὐτὴ ἀκολουθίας μετὰ κανόνος τοῦ αὐτοῦ Θεοφάνους. —8) Ὁ ἐπίσκοπος *Γόρτυνος* (βλ. λ.), ἑορταζόμενος τὴν 14 Ἰουνίου.

Ἐν δὲ τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ μνημονεύονται προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ μετ' Ἀρχελάου καὶ Φωτίου ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 4 Μαρτίου. —2) Ὁ ἀπόστολος τῶν Σλαύων (βλ. λ. *Μεθόδιος*), ἑορταζόμενος τὴν 14 Φεβρουαρίου καὶ 7 Ἰουλίου. —3) Ὁ Καρμηλίτης μοναχὸς (1126—1224), ἑορταζόμενος τὴν 6 Μαρτίου. —4) Ὁ ἐν Ἀφρικῇ ἄγνωστον πότε μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 8 Μαρτίου. —5) Ὁ ἐν Συρίᾳ μετὰ Παύλου, Εὐγενίου καὶ τεσσάρων ἄλλων Χριστιανῶν κατά τινα τῶν πρώτων διωγμῶν τῶν Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 20 Μαρτίου. —6) Ὁ κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε΄ αἰῶνος ἐπίσκοπος Trèves ἑορταζόμενος τὴν 19 Μαΐου. —7) Ὁ ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας υἱὸς ἐθνικοῦ, ὅστις ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ πατρός του βαπτισθεὶς ἐξεδιώχθη ἐκ τοῦ πατρικοῦ οἴκου καὶ ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ Καισαρείας συλληφθεὶς καὶ ἀρνηθεὶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον ἐπὶ Δεκίου τῷ 250 καὶ ἑορτάζεται τὴν 29 Μαΐου. —8) Ὁ *Α΄* πατριάρχης Ἀντιοχείας (βλ. λ.), ὅστις κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν μαρτυρολόγιον ἀπέθανεν ἐν φυλακῇ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ ὡς μάρτυς ἑορτάζεται τὴν 22 Ἰουλίου. —9) Ὁ μετὰ Ἀκύλα, Πέτρου, Δομιτιανοῦ, Ρούφου καὶ Μενάνδρου ἐν Φιλαδελφείᾳ τῆς Ἀραβίας ἄγνωστον πότε μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 1 Αὐγούστου. —10) Ὁ ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας μετ' ἄλλων Χριστιανῶν ἄγνωστον πότε μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 2 Ὀκτωβρίου. Ε. Γ. Π.

—Κύριλλος, *Ἀθανασιάδης*. Ἁγιοταφίτης θεολόγος καὶ συγγραφεὺς τῆς ΙΘ΄ ἑκατονταετηρίδος. Ἐκ Περιστάσεως τῆς Θρᾴκης καταγόμενος, ἔλαβε δίπλωμα τῆς ἐν Χάλκῃ θεολογικῆς σχολῆς τῷ 1851, μεταβὰς δ' ἔπειτα εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ γενόμενος μέλος τῆς ἁγιοταφικῆς ἀδελφότητος ὑπηρέτησεν ὡς διδάσκαλος καὶ εἶτα ὡς σχολάρχης τῆς σχολῆς τοῦ Σταυροῦ (1862—1864). Κατόπιν ἀπεστάλη ὡς ἔξαρχος τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων εἰς Ἀθήνας, εἰς Σμύρνην καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ κατὰ τὸ 1898 ἐκ τῆς πατρίδος του πλέων εἰς Σμύρνην ἀπεβίωσε κατὰ τὸν πλοῦν. Ὁ Κύριλλος, λίαν πεπαιδευμένος καὶ φιλόβιβλος ὤν, εἶχε σπουδαίαν βιβλιοθήκην, ἀξιολόγους δὲ διατριβάς, εἰς βιογραφίας μάλιστα ἐπιφανῶν πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων ἀναφερομένας, ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ «Ἐκκλησιαστικῷ Κήρυκι», τῷ «Δελτίῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος», τῷ «Σωτῆρι» καὶ τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ». Ἐξέδωκε πρὸς τούτοις τῷ 1862 ἐν Ἱεροσολύμοις τὴν εἰς τοὺς Ἀναβαθμοὺς τῆς Ὀκταήχου ἑρμηνείαν Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου μετὰ σοφῶν προλεγομένων καὶ συνέταξε τὸν κατάλογον τῶν χειρογράφων τῆς σπουδαιοτάτης βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου (*Μ. Γεδεών*, «Μνήμη Γανοχώρων» ἐν Κωνσταντινουπόλει 1913, 141). Ε. Γ. Π.

—Κύριλλος, πατριάρχης ***Ἀλεξανδρείας***. Τέσσαρες πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦτο:

Ὁ *Α΄*. Γεννηθεὶς περὶ τὸ 370 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ σπουδάσας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἀπῆλθεν εἶτα εἰς τὴν ἔρημον τῆς Αἰγύπτου καὶ ἠσκήτευσε μετὰ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου. Ἐπανελθὼν ἐκ τῆς ἐρήμου ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ εἶτα πρεσβύτερος ὑπὸ τοῦ θείου του πάπα Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου, ὃν καὶ ἠκολούθησε τῷ 403 εἰς τὴν παρὰ τὴν δρῦν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, τὴν καθαιρέσασαν τὸν Χρυσόστομον. Τῷ 412 ἀποθανόντα τὸν Θεόφιλον διεδέχθη ὁ Κύριλλος, ὅστις 32 ἔτη κυβερνῶν τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀλεξανδρέων ἀνεδείχθη μὲν ἐκ τῶν διαπρεπεστάτων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, πρωταγωνιστήσας καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τοῦ καλάμου κατὰ τοὺς πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς ἀγῶνας, σφοδρότερον ὅμως τοῦ δέοντος καὶ βιαιότερον χωρῶν κατὰ τῶν ἀντιπάλων του καὶ ζῶν εἶχε πολλοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀποθανὼν ὄχι ὀλίγους ἐπικριτὰς τοῦ τραχέος καὶ ἀποτόμου χαρακτῆρός του. Καὶ πρῶτον μὲν βιαιότατα κατεδίωξε τοὺς σχισματικοὺς Νοουατιανοὺς καὶ κλείσας τοὺς ναοὺς αὐτῶν «πάντα μὲν αὐτῶν τὰ ἱερὰ κειμήλια ἔλαβε, τὸν δὲ ἐπίσκοπον αὐτῶν Θεόπεμπτον πάντων ὧν εἶχεν ἀφείλετο» κατὰ τὸν ἱστορικὸν Σωκράτη. Ἔπειτα δέ, ὅτε κατά τινα στάσιν τῶν Ἰουδαίων τῆς Ἀλεξανδρείας Χριστιανοί τινες ὑπ' αὐτῶν ἐφονεύθησαν, «ὁ Κύριλλος σὺν πολλῷ πλήθει ἐπὶ τὰς συναγωγὰς τῶν Ἰουδαίων παραγενόμενος τοὺς μὲν ἀφαιρεῖται, τοὺς δὲ ἐξελαύνει τῆς πόλεως καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν διαρπαγῆναι ὑπὸ τοῦ πλήθους ἀφεὶς» κατὰ τὸν αὐτὸν ἱστορικόν. Καὶ πρὸς τὸν ἔπαρχον δὲ Ἀλεξανδρείας Ὀρέστην λίαν δυσμενῶς διέκειτο. Ἡμέραν τινὰ 500 μοναχοὶ τῆς Νιτρίας, φίλοι τοῦ Κυρίλλου, κατελθόντες εἰς Ἀλεξάνδρειαν περιύβριζον τὸν Ὀρέστην καί τις αὐτῶν, Ἀμμώνιος καλούμενος, ἐλιθοβόλησεν αὐτόν· ἀμέσως δὲ συλληφθεὶς οὗτος ἐθανατώθη· ὁ Κύριλλος διέταξε τότε ν' ἀποδοθῶσιν αὐτῷ τιμαὶ μάρτυρος. Οὐ μικρὸν δὲ μέρος συνεβάλετο καὶ εἰς τὸν φόνον τῆς περικλεοῦς νεοπλατωνικῆς Ὑπατίας ἡ πρὸς τὸν Ὀρέστην ἔχθρα τοῦ Κυρίλλου. Ἐπειδὴ δηλαδὴ αὕτη εἶχεν ἀγαθὰς σχέσεις μὲ τὸν ἔπαρχον, φανατικοί τινες φίλοι τοῦ Κυρίλλου, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦτο ὁ ἀναγνώστης Πέτρος, νομίσαντες ὅτι αὕτη ἦτο ἡ ἀποτρέπουσα τὸν Ὀρέστην νὰ συμφιλιωθῇ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον, συνέλαβον αὐτὴν τῷ 415 καὶ διαμελίσαντες ἔκαυσαν. Τῷ 416 ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικὸς

Digitized by Google

προέτρεψε τὸν Κύριλλον νὰ ἐγγράψῃ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς διπτύχοις τῆς κατ' Αἴγυπτον Ἐκκλησίας τὸ ὄνομα τοῦ Χρυσοστόμου, ἀλλ' ὁ Κύριλλος ἠρνήθη νὰ πράξῃ τοῦτο, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας πολὺ βραδύτερον ἐνέγραψεν αὐτό, ἐξαναγκασθεὶς ὑπὸ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου. Τὸν αὐτὸν δὲ βίαιον τρόπον ἔδειξε καὶ ἐν τῷ κατὰ τοῦ αἱρετικοῦ Νεστορίου ἀγῶνι, ἐν ᾧ ἀληθῶς ἐπρωταγωνίστησε καὶ νικηφόρος ἐξ αὐτοῦ αὐτός τε καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐξῆλθεν. Ἐνῷ δηλαδὴ δι' ἰσχυροτάτων ἀποδείξεων ἐκ τῶν Γραφῶν καὶ πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἔπεισε τοὺς πλείστους τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐπισκόπων καὶ τὸν πάπαν Καιλεστῖνον περὶ τῆς πλάνης τοῦ Νεστορίου ἐν τῇ περὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίᾳ του, ὅτε εἶδεν ὅτι ὁ πάπας πειθόμενος εἰς αὐτὸν συνεκάλεσε τῷ 430 ἐν Ῥώμῃ σύνοδον, ἥτις κατεδίκασε μὲν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Νεστορίου, ἠπείλησε δὲ αὐτὸν δι' ἀναθέματος ἐὰν ἐνέμενεν εἰς τὴν κακοδοξίαν του, δὲν ἐμιμήθη ὁ Κύριλλος τὸν Καιλεστῖνον, ἀλλ' ἐν τῇ συνόδῳ τῇ συγκληθείσῃ ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐξέδωκε 12 ἀναθεματισμοὺς κατὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου, οἵτινες ἔτι μᾶλλον ηὔρυναν τὸ ἀνοιχθὲν ἐκ τῆς διδασκαλίας ταύτης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ χάσμα. Διότι ὄχι μόνον ὁ Νεστόριος, ἐξοργισθεὶς ἐκ τῶν ἀναθεματισμῶν τούτων, ἀντέταξε καὶ αὐτὸς ἑτέρους 12 ἀναθεματισμοὺς κατὰ τοῦ Κυρίλλου, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἐπίσκοποι, ὡς ὁ Σαμοσάτων Ἀνδρέας, ὁ Κύρρου Θεοδώρητος καὶ ἄλλοι, ἀποδοκιμάζοντες τὴν διαγωγὴν τοῦ Κυρίλλου, ἐτάχθησαν ὑπὲρ τοῦ Νεστορίου. Ὅτε δὲ κατόπιν ὁ αὐτοκράτωρ, πρὸς κατάπαυσιν τῆς ὁσημέραι ὀξυνομένης ἐκκλησιαστικῆς ἔριδος, συνεκάλεσε τῷ 431 τὴν Γ' ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικὴν σύνοδον, ὁ Κύριλλος δὲν περιέμενε νὰ ἔλθωσι καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας καὶ οὕτως ἐνώπιον πάντων τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ὄντως ὀρθόδοξον γνώμην του καὶ ν' ἀποστομώσῃ τὸν Νεστόριον καὶ οὕτως ἐπιφέρῃ τὴν εἰρήνην εἰς ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν εἰρημένων ἀντιπροσώπων προεδρεύσας τῆς συνόδου ἔπεισεν αὐτὴν νὰ καταδικάσῃ καὶ καθαιρέσῃ τὸν Νεστόριον. Ὀρθῶς ἄρα παρετήρησεν εἰς αὐτὸν κατόπιν ὁ Ἰσίδωρος ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης διαγωγῆς του ἔδωκε λαβὴν εἰς τοὺς ἐν Ἐφέσῳ ἐχθρούς του νὰ κατηγορήσωσιν αὐτὸν ὡς «οἰκείαν ἀμυνόμενον ἔχθραν, ἀλλ' οὐ τὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀρθοδόξως ζητοῦντα» καὶ πολλοί, λέγει, ἀνεμιμνήσκοντο ὅτι εἶναι ἀνεψιὸς τοῦ Θεοφίλου, μιμούμενος ἐκείνου τὴν γνώμην. Καὶ ὁ μὲν Θεόφιλος ἐζήτει νὰ ἐξοντώσῃ ἅγιον καὶ ὀρθοδοξότατον ἄνδρα, τὸν θεοφόρον Ἰωάννην, ὁ δὲ Κύριλλος ἀσεβῆ καὶ αἱρετικὸν ταράξαντα ὁλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν, καθ' οὗ ἠγωνίζετο μὲν καθ' ὅλον τον τὸν βίον, βιαίων δὲ μέσων χρῆσιν ποιούμενος, ὄχι μόνον δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκριζώσῃ τὸν μονοφυσιτισμόν, ὄχι μόνον «αἰώνιον τῇ Ἐκκλησίᾳ διχόνοιαν ἐν προσχήματι εὐσεβείας κατεσκεύαζεν», ἀλλὰ καὶ ἔδωκεν ἀφορμὰς εἰς πολλοὺς καὶ τότε καὶ σήμερον ἔτι νὰ ἰσχυρίζωνται ὅτι πρὸς ἐπίτευξιν τῆς πανταχόθεν ἐπιζητουμένης εἰρήνης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἠναγκάσθη ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῶν 12 ἀναθεματισμῶν του νὰ γνωσιμαχήσῃ, τἀναντία τῶν πρότερον ὀρθῶς ὑπ' αὐτοῦ τούτου διδαχθέντων ὑποστηρίξας· ἀδίκως βέβαια, διότι ὁ Κύριλλος προέβη μὲν εἴς τινας παραχωρήσεις, ἀλλ' αὗται εἰς λεκτικὰς ἐκφράσεις ἀναφερόμεναι οὐδόλως ἠλλοίουν τὴν οὐσίαν τῆς διδασκαλίας του. Ὁ Κύριλλος ἦτο ὄχι μόνον ἀνὴρ ἀληθῶς σοφός, εὐρυτάτης μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ χαρακτὴρ ἀδαμάντινος, ἀείποτε πρεσβεύων καὶ διδάσκων μέχρι τοῦ θανάτου του (444) ὅσα ἡ καταπλήσσουσα ἀγχίνοια καὶ ἡ ἀμβρίθεια καὶ εὐθυκρισία του ὀρθὰ καὶ πρὸς τὰς ἁγίας Γραφὰς ὁμοφωνοῦντα εὕρισκεν. Εἰς ἅπαντας δὲ τοὺς κλάδους τῆς θεολογίας εὐδοκιμώτατα ἀσχοληθεὶς συνέγραψε πάμπολλα καὶ πάγκαλα ἔργα, ἐξ ὧν περιεσώθησαν τὰ ἀκόλουθα: «Περὶ τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας» (ἐκ 17 βιβλ.), «Γλαφυρά», «Ἐξήγησις ὑπομνηματική», «Ἑρμηνεία ἢ ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον» (ἐκ 12 βιβλ., ὧν τὸ 7 καὶ 8 κολοβόν), «Ἐξήγησις εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιον» μετὰ πολλῶν χασμάτων· πληρέστερον δ' ἐσώθη, ἐν συριακῇ μεταφράσει, ὡς ἐπίσης ἀποσπάσματα, ἄλλα μὲν μεγάλα, ἄλλα δὲ μικρά, ἐσώθησαν τῆς ἑρμηνείας αὐτοῦ εἰς τὸν Ματθαῖον, τὰς Πράξεις, τὰς Ἐπιστολὰς καὶ εἰς τὰς Βασιλείας, Παροιμίας, Ἆσμα τῶν ᾀσμάτων, Ἰερεμίαν, Ἰεζεκιήλ, Δανιὴλ καὶ Βαρούχ. «Ἡ βίβλος τῶν θησαυρῶν περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος», «Περὶ ἁγίας τε καὶ ὁμοουσίου τριάδος» (κατὰ νεστοριανῶν), «Κατὰ τῶν Νεστορίου βλασφημιῶν πεντάβιβλος ἀντίρρησις», «Περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως» (τρεῖς προσφωνητικοὶ λόγοι πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον, τὴν σύζυγον καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ), «Ἐπίλυσις τῶν δώδεκα κεφαλαίων ῥηθεῖσα ἐν Ἐφέσῳ», «Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους», «Ἐπιστολὴ πρὸς Εὐόπτιον πρὸς τὴν παρὰ Θεοδωρήτου κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων ἀντίρρησιν», «Πρὸς Ἀλεξανδρέας προσφωνητικὸς λόγος περὶ πίστεως», «Σχόλια περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ μονογενοῦς», «Διάλεξις πρὸς Νεστόριον ὅτι θεοτόκος ἡ ἁγία παρθένος καὶ οὐ χριστοτόκος», τὰ δὲ κατὰ τῶν λοιπῶν αἱρέσεων συγγράμματα αὐτοῦ ἀπωλέσθησαν, ὀλίγα δ' ἐξ αὐτῶν ἀποσπάσματα περιεσώθησαν. Ἀπολογητικὸν δ' ἔργον αὐτοῦ φέρει ἐπιγραφὴν «Ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ». Τοῦ ἔργου τοῦ Κυρίλλου, ἐκ 30 βιβλίων συγκειμένου, ἐσώθησαν πλήρη τὰ 10 πρῶτα, τῶν δ' ἄλλων ἀποσπάσματα. Ἔργα αὐτοῦ ἐπίσης εἶναι καὶ ὁμιλίαι διάφοροι ἐν Ἐφέσῳ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ ἀπαγγελθεῖσαι καὶ ἀναφερόμεναι εἰς εὐαγγελικὰς περικοπὰς καὶ τὸ χριστολογικὸν δόγμα· ἐπιστολαὶ δέ, 29 πασχάλια περὶ δογματικῶν καὶ ἠθικῶν ζητημάτων καὶ 88 τοῦ Κυρίλλου ἢ πρὸς τὸν Κύριλλον, ὧν αἱ πλεῖσται μετὰ τὴν ἐν Ἐφέσῳ σύνοδον γραφεῖσαι, ἀναφέρονται εἰς τὰς πρὸς συμφιλίωσιν τῶν διισταμένων μερίδων γενομένας προσπαθείας.

Ὡς συγγραφεὺς ὁ Κύριλλος ἐν μὲν τοῖς δογματικοῖς εἶναι ἀναμφισβητήτως ἐκ τῶν κορυφαίων καὶ ὀρθῶς ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου Σιναΐτου ἐχαρακτηρίσθη ὡς «σφραγὶς τῶν πατέρων», ἀφοῦ ἡ μὲν Γ' Οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐκύρωσε τὴν περὶ τοῦ χριστολογικοῦ δόγματος διατύπωσιν αὐτοῦ, ἡ δὲ Ε' ὠνόμασεν αὐτὸν τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως συνήγορον, ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ δὲ κάμνει κατάχρησιν τῆς ἀλληγορικῆς μεθόδου, ὁ δὲ λόγος αὐτοῦ διὰ τοὺς πολλοὺς πλατειασμούς, τὴν κατάχρησιν τῆς διαλεκτικῆς καὶ τὴν παραμέλησιν τῆς καλλιεπείας ὀρθῶς ἐχαρακτηρίσθη ὑπὸ τοῦ Φωτίου ὡς «εἰς ἰδιάζουσαν ἰδέαν ἐκβεβιασμένος καὶ οἷον λελυμένη καὶ τὸ μέτρον ὑπερορῶσα ποίησις».

Τὰ ἅπαντα τοῦ Κυρίλλου εὕρηνται ἐν τῇ Πατρολογίᾳ Migne (τόμ. 68-77). Δύο βίοι αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ὑπὸ Latysey, ἐν Πετρουπόλει τῷ 1912 (Menologium anonymi Byzantini B, 112 κ. ἑξ.) καὶ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἱππολύτου ἐν Ἱεροσολύμοις 1922 («Νέα Σιών» ΙΖ', 593 κ. ἑξ.).

Οἱ ἄλλοι πατριάρχαι εἶναι ὁ *Β'* (1078—1092), ὁ *Γ'* (1235—1243), καὶ ὁ *Δ'*, ὁ κατόπιν οἰκουμενικὸς πατριάρχης *Κύριλλος* ὁ Λούκαρις (βλ. λ.).

[*Ν. Παγίδα* «Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπίσκοπος» (Λειψία 1884). *Δ. Μπαλάνου*, «Πατρολογία» (ἐν Ἀθήναις 1930, 393 κ. ἑξ.).] Ε. Γ. Π.

— **Κύριλλος**, ἀρχιεπίσκοπος ***Ἄνδρου***. Ἱερομόναχος ὢν διεδέχθη εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἄνδρου τὸν Μακάριον τὴν 13 Μαρτίου 1630. Ἐλπίζων νὰ ἀναρρηθῇ εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Σμύρνης, παρῃτήθη μὲν πρὸς ὥραν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἄνδρου (1638), ἀλλὰ τούτου μὴ ἐπιτευχθέντος ἀνεκάλεσε τὴν παραίτησίν του, ἐξηκολούθησε δὲ κατέχων τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Ἄνδρου μέχρι τοὐλάχιστον καὶ τοῦ ἔτους 1652 (*Δ. Π. Πασχάλη*, «Ἀναγραφὴ χρονολογικὴ τῶν ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχιερατευσάντων ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ καὶ εἰδήσεις ἱστορικαὶ περὶ αὐτῶν, τεῦχ. Β', ἐν Ἀθήναις 1926, σελ. 8—11). Δ. Π. Π.

— **Κύριλλος**, πατριάρχης ***Ἀντιοχείας***. Τρεῖς πατριάρχαι Ἀντιοχείας ἔφερον τοῦτο τὸ ὄνομα, ἤτοι: —1) ὁ *Α'*, ὅστις τῷ 277 διαδεχθεὶς τὸν Τίμαιον καὶ ἐπὶ εἴκοσι δύο ἔτη πατριαρχεύσας ἀπέθανε, τῷ 299, καταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς τὸν Τυραννίωνα. —2) Ὁ *Β'*, ὅστις ἀδελφὸς ὢν τοῦ πατριάρχου Ἀθανασίου τοῦ Γ, ἀποθανόντος τῷ 1614, καὶ ἐπίσκοπος Χαβρανίου, «μέσῳ ἰσχυρῷ χρησάμενος ἐξωτερικῆς χειρὸς» κατὰ τὸν Κωνστάντιον προεβιβάσθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὑπὸ τριῶν ἀρχιερέων, τοῦ Ἐπιφανείας, Ἐμέσης καὶ Ἀρκαδίας ἐν Τριπόλει τῆς Συρίας, ἐνῷ ἐν Δαμασκῷ ἐξελέγη ὁ κανονικὸς πατριάρχης Ἰγνάτιος ὁ Γ'. Ἐντεῦθεν δ' ἐξερράγη ἀμείλικτος πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο πατριαρχῶν καὶ σχίσμα μέγα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀντιοχείας, τοῦ Κυρίλλου προστατευομένου ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τοῦ πολλοῦ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως. Ἐν ᾧ δ' ὁ Κύριλλος οὗτος, πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἔριδος, πιεζόμενος ὑπὸ τῆς ἐξουσίας προέτεινε νὰ συγκροτηθῇ γενικὴ συνέλευσις καὶ ὅστις ἂν ὑπὸ ταύτης προκριθῇ ἐκεῖνος ν' ἀναγνωρισθῇ καὶ ὑπὸ τοῦ ἑτέρου μόνος κανονικὸς πατριάρχης, κατόπιν μεταμεληθεὶς ἠρνήθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοιαύτης συνελεύσεως, καὶ διὰ τοῦτο δέσμιος ἀχθεὶς ἐθανατώθη οἰκτρῶς παρὰ τῆς ἐξουσίας, καὶ ἔμεινε μόνος διοικῶν τὸν θρόνον ὁ Ἰγνάτιος. —3) Ὁ *Γ'*, ἔγγονος τοῦ πατριάρχου Μακαρίου τοῦ Γ' (1647—1686), ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἐν ἡλικίᾳ 20 ἐτῶν, ἱεροδιάκονος ὢν καὶ *Κωνσταντῖνος* καλούμενος, μετονομασθεὶς δὲ *Κύριλλος*. Ἐπειδὴ δὲ Ἀντιοχεῖς τινες κατήγγειλαν αὐτὸν εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ὡς νέον καὶ ἀνίκανον, «καίπερ λόγον ἐν στόματι ἔχοντα καὶ φρένας γέροντος», συνέστησαν δὲ ὡς ἱκανὸν καὶ ἄξιον τὸν ἀπὸ Χίου Ἐπιφανείας Νεόφυτον, ἡ Μ. Ἐκκλησία πεισθεῖσα εἰς τὴν καταγγελίαν ταύτην προσεκάλεσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Νεόφυτον, προεβίβασεν αὐτὸν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον καὶ ἐξαπέστειλεν εἰς Δαμασκὸν τῷ 1688. Ἀλλ' ἡ ἄφιξις αὐτοῦ ἔδωκεν αἰτίαν εἰς σχίσμα καὶ θορυβώδη σκάνδαλα μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, πρὸς κατάπαυσιν τῶν ὁποίων ὁ Κύριλλος ἐδέχθη νὰ πληρώσῃ τὰ χρέη τοῦ Νεοφύτου καὶ παραχωρήσῃ αὐτῷ τὴν μητρόπολιν Λαοδικείας καὶ οὕτως ἔμεινε μόνος πατριάρχης ὁ Κύριλλος τῷ 1691. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1700 οἱ ἐν Χαλεπίῳ Χριστιανοὶ κρύφα τοῦ Κυρίλλου ἀποστείλαντες πρεσβείαν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔλαβον ὁρισμὸν καὶ ἐπιταγήν, ἵνα χειροτονηθῇ καὶ προβιβασθῇ πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἀθανάσιος ὁ Δ', ἐκ τούτου δὲ προῆλθον σκάνδαλα διαιρέσεως καὶ ζημίαι χείρονες τῶν προτέρων. Διότι ὁ Ἀθανάσιος, βλέπων ὅτι τὸ κόμμα τοῦ Κυρίλλου ἦτο πολὺ ἰσχυρότερον, ἐφιλιώθη μετὰ τῶν ἐν Δαμασκῷ παπικῶν μισσιοναρίων, οἵτινες ὑπέσχοντο εἰς αὐτὸν διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καθολικῶν πρέσβεων προστασίαν, οὗ ἕνεκα καὶ ὁ Κύριλλος ἐξηναγκάσθη νὰ φιλιωθῇ μετὰ τῶν παπικῶν. Ὅτε δ' ἐκορυφώθησαν τὰ σκάνδαλα, οἱ δύο πατριάρχαι συνεβιβάσθησαν, καὶ ὁ μὲν Ἀθανάσιος ἔλαβε τὴν μητρόπολιν Βερροίας (Χαλεπίου), ὁ δὲ Κύριλλος ἔμεινεν ἐν Δαμασκῷ πατριαρχεύων. Διευθύνας δὲ ἐφ' ἱκανὸν ἔτι χρόνον τὴν Ἐκκλησίαν Ἀντιοχείας ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ, ὑποταγέντων πάντων εἰς αὐτόν, κοινωφελὴς δὲ γενόμενος καὶ ἀποτελεσματικῶς προστατεύσας τοὺς Χριστιανοὺς ἀπὸ τῶν παρὰ τῆς ἐξουσίας ἀδικημάτων, ἀπέθανε τῷ 1724 πατριαρχεύσας 38 ἔτη. Κατὰ τὸν Δ. Προκοπίου ὁ Κύριλλος οὗτος ἦτο «ἀνὴρ ἁγιώτατος καὶ ἀποστολικός». Ε. Γ. Π.

— **Κύριλλος *Βλαδιμίροβιτς***. Ῥῶσος μέγας δούξ, γεννηθεὶς ἐν Τσάρσκογιε-Σέλο τῷ 1876. Ἐσπούδασε ναυτικὰ καὶ ἔφερε τὸν βαθμὸν τοῦ πλοιάρχου κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Ὅταν ἐζητήθη ὑπὸ τῆς Δούμας ἡ παραίτησις τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Β', ὁ μέγας δοὺξ Κύριλλος, μετ' ἄλλων μεγάλων δουκῶν, ἐκηρύχθη ἀλληλέγγυος μετ' αὐτῆς, ἀποδεχθεὶς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τὴν 14 Μαρτίου 1917 ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, τῆς ἐκλεγείσης ὑπὸ τῆς Δούμας. Κατορθώσας ν' ἀπέλθῃ ἐγκαίρως ἐκ Ῥωσίας, δὲν ὑπέστη τὴν τύχην τῶν παραμεινάντων ἐν αὐτῇ μεγάλων δουκῶν. Μετέβη εἰς Ἀγγλίαν καὶ εἶτα εἰς Ἀμερικήν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ παραιτηθέντος αὐτοκράτορος Νικολάου Β', τοῦ υἱοῦ του καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του μεγάλου δουκὸς Μιχαὴλ Ἀλεξάνδροβιτς, ὁ Κύριλλος ἐμφανίζεται ὡς διάδοχος τοῦ ῥωσικοῦ θρόνου, φέρει δὲ τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος. Θ. Β.

— **Κύριλλος** ὁ ***Γάνου καὶ Χώρας***. Ἐν Κωνσταντινουπόλει γεννηθεὶς κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, ἐχημάτισε διάκονος Κυρίλλου ἐπισκόπου Εὐδοξιάδος, εἶτα δὲ προσελήφθη ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ ΣΤ' ὡς δευτερεύων διάκονος αὐτοῦ καὶ τῷ 1837 προήχθη εἰς μητροπολίτην Σβορνικίου, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς τὴν μητρόπολιν Γάνου καὶ Χώρας τῷ 1848 καὶ τῷ 1853 εἰς τὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1873. Ε. Γ. Π.

— **Κύριλλος Α'**, ἀρχιεπίσκοπος ***Γορτύνης***. Οὗτος μετ' ἐξαιρετικῆς παρρησίας κηρύξας καὶ ὁμολογήσας τὸν Χριστόν, ὑπέστη τὸν μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν (303—304). Τὴν μνήμην τοῦ ἱερομάρτυρος τούτου γεραίρει ἡ Ἐκκλησία τῇ 14ῃ Ἰουνίου. † Ρ. Α. Τ.

— **Κύριλλος Β'**, ἀρχιεπίσκοπος ***Γορτύνης***. Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατάκτησιν τῆς Κρήτης τῷ 824, ὢν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀμύνης τῆς Γορτύνης, συνελήφθη ὑπ' αὐτῶν μετὰ τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς πόλεως καὶ ἀρνηθεὶς νὰ ἐξομόσῃ ὑπέστη τὸν μαρτυρικὸν θάνατον. † Ρ. Α. Τ.

— **Κύριλλος** (Cirillo), ***Δομίνικος***. Ἰταλὸς ἰατρός, βοτανικός, ἐντομολόγος καὶ πολιτικὸς (1734—1799). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας, νεώτατος δὲ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Νεαπόλεως. Ταξιδεύσας εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν συνεδέθη μετὰ τῶν ὀνομαστοτέρων βοτανικῶν τῆς ἐποχῆς, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς καὶ ἰατρὸς τῆς αὐλῆς τῆς Νεαπόλεως. Κατὰ τὴν «Παρθενοπαίαν δημοκρατίαν», ὁ Κύριλλος ἐξελέγη πρόεδρος τοῦ νομοθετικοῦ συμβουλίου. Μετὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Δ', ὁ Κύριλλος κατεδιώχθη καὶ συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν βοτανικήν» (1766), «Μεθοδικὴ νοσολογία» (1780), «De essentialibns nonnullarum plantarum characteribus» (1784), «Fundamenta botanica» (1785), «Plantarum rariarum regni Neapolitani» (1788), «Tabulae botanicae» (1790), «Αἱ ἠθικαὶ ἰδιότητες τοῦ οἴνου» καὶ πολυαρίθμους πραγματείας περὶ ὑγιεινῆς. Μ. Δ. Β.

— **Κύριλλος** ὁ ***Δοχειαρίτης***. Ἐκ Σμύρνης καταγόμενος, ὑπηρέτησεν ὡς μέγας πρωτοσύγκελλος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, κατόπιν προήχθη εἰς μητροπολίτην Ἀργολίδος καὶ μετὰ ταῦτα εἰς Ἅγιον Ὄρος ἀποσυρθεὶς διέμενεν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Δοχειαρίου, τῆς ὁποίας ἔγραψε «Προσκυνητάριον» ἐκδοθὲν ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1843. Ε. Γ. Π.

— **Κύριλλος** ὁ ***Θεσσαλός***. Ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων καταγόμενος, μετέβη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ

Digitized by Google

ἐγένετο ἱερομόναχος περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος. Ὁ φίλος καὶ συμμαθητὴς αὐτοῦ Σέργιος Μακραῖος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ του γράφει περὶ αὐτοῦ ὅτι ἦτο «εἰδήμων τῶν λογικῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν». ε. γ. π.

—**Κύριλλος ὁ** ***Ἱεροσολύμων.*** Ἐγεννήθη ἐν Παλαιστίνῃ οὐ μακρὰν τῶν Ἱεροσολύμων, περὶ τὸ 313—315, χειροτονηθεὶς δὲ διάκονος καὶ κατόπιν πρεσβύτερος (343) ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῷ 348. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐπίσκοπος Καισαρείας Ἀκάκιος δὲν ἠνείχετο τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Κυρίλλου εἰς τὰ ἐπισκοπικὰ δίκαιά του, περιῆλθον οἱ δύο ἐπίσκοποι εἰς ῥῆξιν, τὴν ὁποίαν ἐπηύξησε καὶ ἡ διαφορὰ τῶν θρησκευτικῶν φρονημάτων· διότι ὁ μὲν Ἀκάκιος ἔκλινε πρὸς τὸν ἀρειανισμόν, ὁ δὲ Κύριλλος πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Ὅθεν εὑρὼν ἀφορμὴν ὁ Ἀκάκιος τὴν ἐν καιρῷ λιμοῦ πώλησιν ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου ἱερῶν σκευῶν πρὸς διατροφὴν πτωχῶν, κατηγόρησεν αὐτὸν ἐν συνόδῳ καὶ βίᾳ ἐξώρισεν ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς Ταρσὸν τῆς Κιλικίας (358). Καὶ ἀποκατέστησε μὲν τὸν Κύριλλον εἰς τὴν ἕδραν του ἡ ἐν Σελευκείᾳ σύνοδος (359), ἀλλὰ ἄλλη σύνοδος, ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 360 συγκληθεῖσα τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἀκακίου, καθῄρεσεν αὐτὸν πάλιν, ἐπὶ Ἰουλιανοῦ δὲ τῷ 361 ἐπανῆλθεν ἐπίσης εἰς τὸν θρόνον του. Ἀλλὰ καὶ τρίτον ἐξωρίσθη ὁ Κύριλλος, ὅπως πάντες οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, ἐπὶ Οὐάλεντος καὶ τότε παρέμεινεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ ἐπὶ 11 ἔτη (367—378) καὶ τῷ 378 ἐπανελθὼν εἰς Ἱεροσόλυμα διέμεινεν ἐπὶ τοῦ θρόνου μέχρι τοῦ θανάτου του (386). Τὸ ἄριστον τῶν ἔργων τοῦ Κυρίλλου εἶναι αἱ «Κατηχήσεις» αὐτοῦ, 24 ἐν ὅλῳ, ἐξ ὧν μία προκατήχησις, 18 κατηχήσεις πρὸς φωτιζομένους, ἤτοι τοὺς κατὰ τὸν τελευταῖον τοῦ βαπτίσματός των χρόνον κατηχουμένους, 5 δὲ αἱ λεγόμεναι μυσταγωγικαὶ πρὸς νεοφωτίστους. Καὶ ἐν μὲν τῇ προκατηχήσει διδάσκει ὁ Κύριλλος περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς κατηχήσεως καὶ τῆς προπαρασκευῆς εἰς τὸ βάπτισμα, ἐν δὲ ταῖς κατηχήσεσι περὶ τῆς ὠφελείας τοῦ βαπτίσματος (α'), περὶ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως (β'), περὶ βαπτίσματος (γ'), περὶ τοῦ δόγματος καὶ τοῦ ἠθικοῦ βίου (ε'), περὶ ἑνιαίου Θεοῦ καὶ Τριάδος (ς'), περὶ Πατρὸς (ζ'—θ'), περὶ Υἱοῦ (ι'—ιε'), περὶ ἁγίου Πνεύματος (ις'—ιζ'), περὶ κοινῆς ἀναστάσεως, Ἐκκλησίας καὶ αἰωνίου ζωῆς (ιη'), περὶ βαπτίσματος πρὸς νεοφωτίστους (ιθ'—κ'), περὶ χρίσματος (κα'), περὶ εὐχαριστίας (κβ'), περὶ τῆς θείας λειτουργίας, Κυριακῆς προσευχῆς καὶ τρόπου μεταλήψεως (κγ'). Τὴν μεγάλην ἀξίαν ἀπό τε δογματικῆς καὶ λειτουργικῆς ἀπόψεως τῶν κατηχήσεων τούτων εὐκόλως κατανοεῖ τις, ὅταν ἐνθυμηθῇ πρῶτον μὲν ὅτι αὗται, χάριν τῶν πολλῶν συνταχθεῖσαι, εἶναι ἁπλαῖ κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν, σαφεῖς ἄρα καὶ εἰς πάντας εὐκατάληπτοι, ἄνευ δυσνοήτων θεολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν θεωριῶν, δεύτερον δὲ ὅτι ὑπὸ διακεκριμένου ἱεράρχου τῆς μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ μεγάλῃ Βασιλικῇ (Μαρτυρίῳ), ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῷ τοῦ Γολγοθᾶ ἀπαγγελθεῖσαι, περιέχουσι τὰ κυριώτατα διδάγματα τοῦ δόγματος, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς λατρείας οἷα ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἐπισκόπων ὡμολόγει ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων μέχρι τῶν μέσων τῆς Δ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐκτὸς δὲ τῶν κατηχήσεων σῴζονται τοῦ Κυρίλλου καὶ ὁμιλία εἰς τὸν παραλυτικὸν τὸν ἐπὶ τὴν κολυμβήθραν (Ἰωάνν. Ε' 2—66), ἐπιστολὴ πρὸς Κωνστάντιον τὸν αὐτοκράτορα περὶ τοῦ ἐν οὐρανοῖς φανέντος σημείου τοῦ σταυροῦ ἐκ φωτὸς ὑπεράνω τοῦ Γολγοθᾶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς τοῦ 351 καὶ ἀποσπάσματα ἄλλων τινῶν ὁμιλιῶν καὶ ἐπιστολῶν, ὧν ὅμως ἡ γνησιότης ἀμφισβητεῖται ὑπό τινων. Τὰ ἅπαντα τοῦ Κυρίλλου εὕρηνται ἐν Πατρολογίᾳ Migne (33, 9 κ. ἑξ.) καὶ «Διονυσίου Κλεόπα, Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων τὰ σωζόμενα κλπ.» ὑπὸ Φωτίου Ἀλεξανδρίδου (Ἱεροσολύμοις 1867—1868, 2 τόμ.). [*Δ. Μπαλάνου*, «Πατρολογία», ἐν Ἀθήναις 1930, 271 κ. ἑξ.] ε. γ. π.

— **Κύριλλος ὁ Β'**, πατριάρχης ***Ἱεροσολύμων.*** Ἐν Σάμῳ γεννηθεὶς τῷ 1792, μετέβη τῷ 1814 εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ γενόμενος μοναχὸς προήχθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον Σεβαστείας τῷ 1831 καὶ Λύδδης ἔπειτα καὶ τῷ 1845 ἐξελέγη πατριάρχης ὑπὸ τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος. Μεγαλοπρεπὴς καὶ μεγαλόδωρος καὶ φιλόμουσος ὢν ὁ Κύριλλος, πλεῖστα καὶ κάλλιστα μνημεῖα χριστιανικῆς εὐποιίας καὶ φιλομουσίας κατέλιπεν. Ἵδρυσε σχολεῖα ἐν Ἱερουσαλήμ, Βηθλεέμ, Ἰόππῃ, Ναζαρὲτ καὶ Πτολεμαΐδι, ἐπιδιώρθωσε πολλοὺς ναοὺς καὶ μοναστήρια καὶ ἵδρυσε νέους πολλαχοῦ τῆς Παλαιστίνης. Πολλὰς ἐγκαταλελειμμένας μονὰς ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας, ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ καὶ παρὰ τὸν Ἰορδάνην ἀνεκαίνισε καὶ σημαντικῶς ηὔξησε τὴν περιουσίαν τοῦ Παναγίου Τάφου. Ἵδρυσεν ἐν Ἱεροσολύμοις τυπογραφεῖον, ἐν ᾧ ἐξετυποῦντο διάφορα ἑλληνικὰ θρησκευτικὰ καὶ διδακτικὰ ἔργα καὶ ἄλλα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν ἀραβικὴν μεταφρασμένα, ἅτινα διένεμεν εἰς τοὺς ἀραβοφώνους Χριστιανοὺς τῆς Παλαιστίνης. Ἵδρυσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ μὲν τὸ μετόχιον τοῦ Παναγίου Τάφου μέγα ἁγιοταφιτικὸν παρθεναγωγεῖον, ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ 1855—1875 πολλαὶ ἑκατοντάδες Ἑλληνίδων διδασκαλισσῶν ἐξεπαιδεύθησαν, ἐν δὲ τῷ Φαναρίῳ ὀρφανοτροφεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ ὀρφανά, γράμματα καὶ τέχνας διδασκόμενα, τὰ μὲν θήλεα εἰς ὥραν γάμου ἐρχόμενα ἐνυμφεύοντο ἐπαρκῶς προικοδοτούμενα, τὰ δὲ ἄρρενα ἐξερχόμενα ἐκ τοῦ ὀρφανοτροφείου ἐπεδίδοντο εἰς τὰς τέχνας, τὴν ἐμπορίαν καὶ τὰ γράμματα, ἐν δὲ τῷ ἁγιοταφιτικῷ μετοχίῳ συσσίτιον, ἐν ᾧ ἐσιτοῦντο πολλοὶ πτωχοὶ μαθηταί. Ὁ Κύριλλος ἵδρυσε τῷ 1855 καὶ τὴν περιώνυμον ἐν Ἱεροσολύμοις σχολὴν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ διώρισε πρῶτον αὐτῆς διευθυντὴν τὸν Διονύσιον Κλεόπαν, ὑπεστήριξε δὲ καὶ ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐπιστήμονας Ἁγιοταφίτας, οἵτινες καὶ ὡς καθηγηταὶ καὶ ὡς συγγραφεῖς διέπρεψαν. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Κυρίλλου τοῦ Β' συνέβησαν καὶ μεγάλα γεγονότα, ἅτινα ἔσχον μεγίστην ἐπίδρασιν εἰς τὸ πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων καὶ τὴν Ἁγιοταφικὴν Ἀδελφότητα. Καὶ δή, πρῶτον μὲν τὸ ἐν Παρισίοις τῷ 1856 συνελθὸν εὐρωπαϊκὸν συνέδριον, μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ἀνεγνώρισε μὲν πρωτεύουσαν θέσιν τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς προσκυνήμασι τῶν Ἁγίων τόπων, ἀλλὰ καὶ ὑπεχρέωσε τούτους τινὰ μὲν τούτων νὰ ἔχωσιν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Λατίνων καὶ Ἀρμενίων, τινὰ δὲ καὶ ὅλως ἀπ' αὐτῶν ἀφῄρεσεν. Ἔπειτα δέ, τῷ 1862, πολλὰ ἐν Ρουμανίᾳ μοναστήρια, ἔχοντα μὲν μεγάλην κτηματικὴν περιουσίαν, ἀνήκοντα δὲ ἐκ δωρεῶν εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον, κατεσχέθησαν ὑπὸ τῶν Ρουμάνων καὶ οὕτω τὸ πατριαρχεῖον τῶν Ἱεροσολύμων ἐστερήθη μέγα μέρος τῶν προσόδων του. Καθ' ὅλην λοιπὸν τὴν μακροχρόνιον διάρκειαν τοῦ τε προσκυνηματικοῦ καὶ τοῦ μοναστηριακοῦ ζητήματος, ὁ Κύριλλος εἰργάσθη μετὰ πολλῆς συνέσεως καὶ δραστηριότητος ὑπερμαχῶν τῶν τε πνευματικῶν καὶ τῶν ὑλικῶν συμφερόντων τοῦ Π. Τάφου, διαμένων συνήθως ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ δι' ὑπομνημάτων καὶ ἄλλων ποικίλων ἐνεργειῶν αὐτοῦ διαφωτίζων τοὺς πρέσβεις τῶν Μ. δυνάμεων καὶ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ πατριαρχείου του. Ἡ συμπεριφορὰ δ' ὅμως αὐτοῦ κατὰ τὸ βουλγαρικὸν σχίσμα, μὴ συνᾴδουσα πρὸς τὴν προτέραν καθ' ὅλα ἀξίαν παντὸς ἐπαίνου πολιτείαν του, ἐκρίθη λίαν ἐπίμεμπτος. Ἐνῷ δηλαδὴ κατὰ τὴν πρώτην ἀνακίνησιν τοῦ ζητήματος τούτου καὶ τῷ 1861 καὶ τῷ 1864 καὶ τῷ 1869 εἶχε ταχθῆ κατὰ τῶν Βουλγάρων, ὅτε συνεκλήθη τῷ 1872 ἡ μεγάλη ἐν Κωνσταντινουπόλει τοπικὴ σύνοδος πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, ὁ Κύριλλος παλινῳδήσας ἐτάχθη ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων. Πειθόμενος εἰς τὸν κόμιτα Ἰγνατίεφ, ὅστις παρέστησεν εἰς αὐτὸν ὅτι τασσόμενος μὲν κατὰ τῶν Βουλγάρων κινδυνεύει νὰ ἴδῃ τὰ ἐν Βεσσαραβίᾳ κτήματα τοῦ Π. Τάφου δημευόμενα, τοὐναντίον δὲ τασσόμενος ὑπὲρ αὐτῶν ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ τὴν θέσιν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ὅστις ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔμελλε νὰ ὑποκατασταθῇ ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου ἐξάρχου, ὁ γέρων Κύριλλος προσῆλθε μὲν εἰς τὴν πρώτην συνεδρίασιν τῆς τοπικῆς Συνόδου, ἀλλ' οὐ μόνον δὲν ὑπέγραψε τὰ πρακτικὰ αὐτῆς, ἀλλ' ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ὤφειλε νὰ παρευρεθῇ ἐν Ἱεροσολύμοις πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ τότε ταξιδεύοντος εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους Μ. δουκὸς Νικολάου ἀπῆλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ τὰς παρακλήσεις πατριαρχῶν καὶ ἀρχιερέων καὶ λογάδων τοῦ γένους, ὅπως παραμείνῃ ἐν τῇ συνόδῳ. Ἐπανελθὼν ὅμως εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπαύθη ὑπό τε τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς Ἁγιοταφιτικῆς ἀδελφότητος, ὄχι μόνον ὡς ἀθετήσας πάντα ὅσα ἐν τῇ συνοδικῇ ἐπιστολῇ τῆς 24 Ἰανουαρίου 1869 ἔγραψε πρὸς τὴν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ ὡς κακὸς διαχειριστὴς τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Π. Τάφου, περιαγαγὼν εἰς δεινὴν οἰκονομικὴν θέσιν τὴν Ἁγιοταφιτικὴν ἀδελφότητα.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους καθαιρεθεὶς ὁ Κύριλλος ἐγένετο ἀφορμὴ κατασχέσεως μὲν τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ καὶ Καυκάσῳ ἀκινήτων κτημάτων τοῦ Π. Τάφου ὑπὸ τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως, ἐξεγέρσεως δὲ τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀραβοφώνου ὄχλου, ὅστις πολλοὺς τῶν μοναχῶν κακοποιήσας ἐπολιόρκει ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας τὸ κεντρικὸν μοναστήριον. Τῇ ἐπεμβάσει δὲ τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ προξένου τῆς Γερμανίας λυθείσης τῆς πολιορκίας, οἱ Ἁγιοταφῖται διὰ πρεσβείας αὐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπέτυχον τὴν ἐπικύρωσιν τῆς περὶ τῆς καθαιρέσεως τοῦ πατριάρχου ἀποφάσεως αὐτῶν ὑπὸ τῆς Πύλης, καὶ οὕτω, τῇ 6 Δεκεμβρίου τοῦ 1872, ὁ Κύριλλος βίᾳ ἐπιβιβασθεὶς εἰς ἀτμόπλοιον ἐν Ἰόππῃ ἀπήχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην περιήγαγεν ἡ ἐκ γεροντικῆς ἀδυναμίας ὅλως ἄστοχος, ἐν τῷ βουλγαρικῷ ζητήματι, πολιτεία καὶ ὁ ἀπολυταρχικὸς χαρακτὴρ τὸν Κύριλλον, ὅστις, ἅπαντα αὐτοῦ τὸν βίον «εὐκλεῶς καὶ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας διήνυσε καὶ νυχθημερὸν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων αὐτῆς μετὰ σπανίας ψυχικῆς καρτερίας ὑπερεμάχησεν», ὡς ἐπισήμως ἐλέχθη ἐν τῇ μεγάλῃ συνόδῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῇ διὰ τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα συνελθούσῃ (*Χρυσ. Παπαδοπούλου*, «Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων», ἐν Ἱεροσολύμοις 1910, 707 κ. ἑξ.). ε. γ. π.

—**Κύριλλος Β'**, πατριάρχης τῶν ***Κοπτοκαθολικῶν.*** Ἐγεννήθη τὴν 17 Ἰανουαρίου 1868 ἐν Σεναινὲ τῆς μουδηρίας Ἀσσιούτ. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τοῦ ἐν Βηρυττῷ λατινικοῦ πανεπιστημίου. Τῷ 1892 προεχειρίσθη εἰς ἱερέα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μακάριος*. Τὴν 9 Μαρτίου 1895 προήχθη εἰς ἐπίσκοπον Καισαρείας τῆς Φιλίππου καὶ ἀποστολικὸς βικάριος εἰς τὸ Κονσιστόριον. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ πάπα Λέοντος ΙΓ' παρὰ τῷ Μενελὶκ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἰταλῶν αἰχμαλώτων, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπέτυχε. Τὸν Δεκέμβριον 1896 ἐπέστρεψεν εἰς Ρώμην. Ἐκεῖ ἔπεισε τὸν πάπαν ὅτι ὁ προσηλυτισμὸς τῶν Κοπτῶν ὀρθοδόξων (μονοφυσιτῶν) εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ ἐπιτευχθῇ, λόγῳ τοῦ νέου πολιτικοῦ καθεστῶτος τῆς Αἰγύπτου, ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων μισσιοναρίων, καὶ δι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ ἱδρυθῇ εἰδικὸν πατριαρχεῖον τῶν καθολικῶν Κοπτῶν, ὥστε ὁμόφυλοι νὰ ἀσκήσουν τὸν προσηλυτισμόν. Ἡ γνώμη του ἐνεκρίθη καὶ ὁ Μακάριος διωρίσθη πατριάρχης, προσλαβὼν τὸ ὄνομα *Κύριλλος Β'*, τὴν 19ην Ἰουνίου 1899, ἐπικυρωθέντος τοῦ διορισμοῦ του διὰ κεδιβικοῦ διατάγματος (29 Ἰαν. 1900). Τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν προστασίαν τοῦ νεοπαγοῦς πατριαρχείου ἀνέλαβεν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας (*S. Sidarous* «Les Patriarcats» Paris 1905). Ἀμέσως ἐπεδόθη δραστηριώτατα εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας του, ἐπιβαλὼν ἀκεραίαν τὴν γρηγοριανὴν μεταρρύθμισιν εἰς τὸ ποίμνιόν του ἀπὸ 9 Τὼθ 1619 Διοκλητιανοῦ (29 Αὐγ. 1902) καὶ κτίσας δαπάναις τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσὴφ πατριαρχεῖον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε Καισάρειον ἐκ σκοπίμου πλάνης, διατεινόμενος ὅτι ἠγέρθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου Καισαρείου. Μετέβη καὶ εἰς Ἀβησσυνίαν, διὰ νὰ ἑλκύσῃ τὴν αὐλὴν εἰς τὸν καθολικισμόν, ἀλλ' ἀπέτυχε. Καὶ τὸ ὄνομα Κύριλλος Β' προσέλαβεν ὡς γνήσιος διάδοχος τῆς πρωτογενοῦς Ἐκκλησίας τοῦ Μάρκου. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἠγέρθη μεγάλη δυσαρέσκεια κατ' αὐτοῦ ἐν τῷ ποιμνίῳ του καὶ ἐκλήθη εἰς Ρώμην πρὸς ἀπολογίαν. Καταδικασθεὶς νὰ διαβιώσῃ εἰς μονὴν τοῦ Λιβάνου, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξέδωκε νέον σύμβολον τῆς πίστεως, ἐλπίζων νὰ συγκεντρώσῃ τοὺς ἐλευθερόφρονας καὶ ἱδρύσῃ νέαν Ἐκκλησίαν, ἔπειτα δὲ δραπετεύσας ἀπὸ τῆς μονῆς ἦλθε, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1905, εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐζήτησεν ἐγγράφως ἀπὸ τοῦ Ἕλληνος πατριάρχου Φωτίου Α' νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ διορισθῇ ἐπίσκοπος Ἄνω Αἰγύπτου. Ὁ Φώτιος ἐδέχθη ἐνθουσιωδῶς τὴν πρότασιν, ἀλλ' ἐματαιώθη τὸ πρᾶγμα (βλ. «Ἐκκλησ. Φάρος» Ἀπρ.-Ἰούν. 1930, Ἀλεξάνδρεια). Γνωσθέντος τοῦ διαβήματος, οἱ καθολικοὶ κύκλοι συνεκινήθησαν μεγάλως καὶ κατόπιν διαπραγματεύσεων συνεφωνήθη νὰ ἐγκαταβιώσῃ ἐν τῷ Βατικανῷ ἐργαζόμενος εἰς τὸν Index. Ἔμεινε λοιπὸν ἐν Ρώμῃ, ὅθεν παθὼν τὴν ὑγείαν ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ μεταβῇ εἰς τὸν Λίβανον, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 21 Μαΐου 1921. Ὁ Κύριλλος Μακάριος Β' ἦτο γλωσσομαθὴς καὶ δραστήριος, ἀλλὰ φιλόδοξος καὶ ἄνευ θρησκευτικῶν πεποιθήσεων. γ. λ. λ.

— **Κύριλλος Ε'**, πατριάρχης τῶν ***Κοπτῶν.*** Ἐγεννήθη τῷ 1824 εἰς τὸ Ταζμὰτ τοῦ Βένι Σουέφ. Μετ' ὀλίγον ἡ οἰκογένειά του ἐγκατεστάθη εἰς Κάφρ Σολιμὰν ἐλ Σαΐτι τῆς μουδηρίας Σαρκίας. Τὸ κοσμικόν του ὄνομα ἦτο *Χάννας* (*Ἰωάννης*). Ἔφηβος ἀκόμη εἰσῆλθεν εἰς τὴν μονὴν Δέϊρ ἐλ Σουριὰν εἰς τὸ ὄρος Δζέμπελ ἐλ Γκάρμπι. Ἐκεῖθεν ἀνεκλήθη ὑπὸ τῶν γονέων του, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἐδραπέτευσε καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ μοναστήριον Δέϊρ ἐλ Μπαραμοὺς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὄρους. Τῷ 1845 ἀπεστάλη εἰς Κάϊρον, ὅπου ἐχειροτονήθη ἱερεὺς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Μενουφίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Χάρετ ἐλ Ζουέλα. Τῷ 1855 διωρίσθη ἡγούμενος καὶ ἐκλήθη εἰς Κάϊρον προϊστάμενος τῆς κοπτικῆς μητροπόλεως Ἐσβεκίας. Ἀλλὰ κατ' ἐπίμονον αἴτησιν τῶν μοναχῶν τοῦ Μπαραμοὺς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν μονὴν μέχρι τοῦ 1875, ὅτε ἐξελέγη πατριάρχης, προσλαβὼν τὸ ὄνομα *Κύριλλος Ε'*. Ἀπέθανε τῷ 1928 πατριαρχεύσας 53 ἔτη. Λόγῳ τῆς μοναστικῆς του ἀνατροφῆς ἦτο εὐσεβέστατος μὲν καὶ χρηστότατος, ἀλλ' ἐχθρὸς πάσης προόδου καὶ ἐλευθέρου φρονήματος. Διὰ τοῦτο προσέκρουσε πρὸς τὴν ἐκλεκτὴν μερίδα τοῦ ποιμνίου του καὶ τὴν κυβέρνησιν καὶ μάλιστα ἐξωρίσθη προσωρινῶς. γ. λ. λ.

— **Κύριλλος, ὁ** ***Κορυτσᾶς.*** Ἐν Βερροίᾳ τῆς Μακεδονίας γεννηθεὶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰσαχθεὶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν πατριαρχείων ἐγένετο ἀρχιδιάκονος καὶ κατὰ τὸ 1835 προήχθη εἰς μητροπολίτην Κορυτσᾶς, ἔνθα ἐπὶ δέκα ἔτη διέμεινε. Τῷ 1845 μετατεθεὶς εἰς τὴν μητρόπολιν Γάνου καὶ Χώρας διέμεινε καὶ ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ 1848, ὅτε καὶ ἀπέθανε. ε. γ. π.

Digitized by Google

— **Κύριλλος Α'**, ἀρχιεπίσκοπος ***Κύπρου*** (1849—1854). Διεδέχθη τὸν Ἰωαννίκιον. Ὑπῆρξε συνετὸς ἱεράρχης, ἀλλὰ δὲν διεκρίνετο διὰ τὴν εὐτολμίαν καὶ παρρησίαν του, φοβούμενος, ὡς φαίνεται, ἐπανάληψιν τῶν ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸ 1821 σφαγῶν. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὑπ' αὐτοῦ διακυβερνήσεως τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας ἡ ἐκκλησιαστικὴ περιουσία ηὐξήθη καὶ ἡ διοίκησις τοῦ κλήρου ὑπῆρξε πλήρης σωφροσύνης.

— **Κύριλλος Β'**, ἀρχιεπίσκοπος ***Κύπρου*** (1909—1916). Γεννηθεὶς ἐν Προδρόμῳ τῆς Μαραθάσης (ἐπ. Λευκωσίας) κατὰ τὸ 1844, ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἐν Παλαιστίνῃ θεολογικὴν σχολὴν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τῷ 1872. Ἐπανελθὼν εἰς Κύπρον ἀνέλαβε κατὰ τὸ 1888 ἐπιτροπικῶς τὴν διοίκησιν τῆς μητροπόλεως Πάφου καὶ μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ μητροπολίτου Νεοφύτου, τῷ 1889, ἐξελέγη μητροπολίτης Κερυνείας καὶ εἶτα, χηρεύσαντος τοῦ θρόνου Κιτίου, μητροπολίτης Κιτίου. Ἐξελέγη ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν βουλευτής, ἡ δὲ ἐθνική του δρᾶσις ἐν τῷ κυπριακῷ νομοθετικῷ συμβουλίῳ θὰ μείνῃ ὑπόδειγμα ἐθνικῆς πολιτικῆς καὶ θετικῆς προσπαθείας ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Κύπρου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σωφρονίου ἐπροτάθη ὡς ὑποψήφιος διὰ τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον, ἀλλὰ μόλις τῷ 1909 ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος πάσης Κύπρου κατόπιν πολυετῶν ἀγώνων. Ἐπὶ τῆς ἀρχιεπισκοπείας του συνετάχθη τὸ καταστατικὸν τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας, διὰ τοῦ ὁποίου κανονίζεται τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς ἐπισκόπων καὶ ἀρχιεπισκόπου καὶ ἄλλα συναφῆ μὲ τὴν διαχείρισιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας ζητήματα.

— **Κύριλλος Γ'**, ἀρχιεπίσκοπος ***Κύπρου*** Γεννηθεὶς ἐν Πραστειῷ τῆς ἐπαρχίας Ἀμμοχώστου τῷ 1859, ἐξέμαθε τὰ πρῶτα γράμματα ἐν Κύπρῳ εἰς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον Λεμεσοῦ καὶ ἔπειτα μετέβη ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἐνεγράφη εἰς τὴν φιλολογικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου, τῆς ὁποίας ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1889. Ἐπίσης παρηκολούθησε μαθήματα εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις πανεπιστημίου. Ἐπανελθὼν εἰς Κύπρον καὶ φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ διακόνου ἐγκατεστάθη ἐν Λεμεσῷ, ὅπου ἐδίδαξεν ἀπὸ τοῦ 1890—1895 ὡς καθηγητὴς ἐν τῷ ἡμιγυμνασίῳ Λεμεσοῦ, ὁπότε ἐξελέγη μητροπολίτης Κερυνείας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σωφρονίου κατὰ τὸ 1900, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ μεγάλης μερίδος τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ, εὑρέθη περιπεπλεγμένος εἰς τὸν λυπηρὸν ἀγῶνα διὰ τὴν πλήρωσιν τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου ὡς συνυποψήφιος τοῦ Κιτίου Κυρίλλου. Μετὰ μακρῶν ἐτῶν διαμάχην τῷ 1908 τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ τοιαύτη ἐν τούτοις ἐκλογὴ ἐθεωρήθη ὡς μὴ κανονικῶς γενομένη, ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τὸ αὐτοκέφαλον τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν κατὰ τὸ 1910 ἐπελθοῦσαν συμφωνίαν ἐθεωρήθη ὡς κανονικὸς ἀρχιεπίσκοπος ὁ ἀπὸ Κιτίου Κύριλλος Β', τοῦ Κυρίλλου Γ' παραμένοντος μητροπολίτου Κερυνείας ὑπὸ τὸν τίτλον «Μακαριώτατος Πρόεδρος Κερυνείας». Χηρεύσαντος καὶ πάλιν τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου τῷ 1916, ἐξελέγη, συμφώνως πρὸς τὸν καταστατικὸν χάρτην, ὑπὸ τῶν λαϊκῶν καὶ κληρικῶν μελῶν ὡς ἀρχιεπίσκοπος, κατέχων μέχρι σήμερον τὸ ἀξίωμα τοῦτο.

Ὁ Κύριλλος ὡς μητροπολίτης Κερυνείας, ἀλλὰ ἰδίως ὡς ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ἔδρασε πολλαχῶς ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας ἐν Κύπρῳ, συνεχίζων τὰς ὑψηλὰς παραδόσεις τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας. Μετέβη τῷ 1918 εἰς Λονδῖνον ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κυπριακῆς ἀποστολῆς, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ διετίαν καὶ πλέον ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως. Ἀλλὰ καὶ ἐν Κύπρῳ ἡ ἐθνικὴ δρᾶσις τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου εἶναι ἀξιοσημείωτος, καθ' ὅτι οὐδέποτε παρέλειψεν ὡς ἐθνάρχης τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ διαμαρτυρόμενος διὰ τὴν ἄδικον κατακράτησιν τῆς Κύπρου δι' ὑπομνημάτων καὶ τηλεγραφημάτων πρὸς τὴν βρεττανικὴν κυβέρνησιν. Ἵδρυσε τὸ ἑβδομαδιαῖον περιοδικὸν «Ἀπόστολος Βαρνάβας», ὄργανον τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἶναι ὁ ἀθλοθέτης φιλολογικοῦ διαγωνισμοῦ δι' ἔργα ἀναφερόμενα εἰς τὴν κυπριακὴν ἱστορίαν. Ἵδρυσε δι' ἰδίων ἐξόδων ταμεῖον ἐκδόσεων διὰ φιλολογικὰ ἢ ἱστορικὰ ἔργα σχετιζόμενα μὲ τὴν Κύπρον καὶ εἶναι χορηγὸς ὑποτροφιῶν διὰ πανεπιστημιακὴν μόρφωσιν ἀπόρων ἐπιμελῶν νέων. Α. Κ. Α.

—**Κύριλλος Β'** ὁ ***Κονταρής***, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. Ἐν Βερροίᾳ γεννηθείς, ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἐν Γαλατᾷ σχολὴν τῶν Ἰησουϊτῶν, ὕστερον δ' ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Βερροίας. Φαίνεται ὅτι ἔτυχε τῆς προστασίας τοῦ Λουκάρεως. Ἐξελέγη πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἴσως τῷ 1633, βραχὺν δὲ χρόνον διαμείνας (8 ἡμέρας) ἐδράξατο τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὸ δεύτερον τῷ 1635 καὶ ἐπαύθη τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1636, δέκα μῆνας ἱερατεύσας. Τῇ 19 Ἰουνίου (ἢ 18) τοῦ 1638, ταυθέντος τοῦ Λουκάρεως, ἀνῆλθε τὸν θρόνον ὁ Κονταρής, μείνας ἐπ' αὐτοῦ μέχρις Ἰουλίου τοῦ 1639 ἢ μέχρι 30 Ἰουνίου, ὅτε ἐξωρίσθη εἰς Καρθαγένην, ἐκεῖ δ' ἐπνίγη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Αἱ γνωσταὶ πράξεις τῆς πατριαρχίας τοῦ Κυρίλλου Β' ἀναφέρονται εἰς διατάξεις μοναστηριακάς, μία εἰς ἀνασύστασιν τῆς μητροπόλεως Προϊλάβου καὶ Ἰσμαηλίου (Βραΐλας) καὶ ἡ συνοδικὴ κατὰ τοῦ Λουκάρεως ὡς καλβινόφρονος καταδίκη.

[*Μ. Ἰ. Γεδεών*, «Πατριαρχ. πίνακες» σ. 558,560,567.]

Μ. Ι. Γ.

—**Κύριλλος Γ'**, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. Ἐγεννήθη ἐν Ξάνθῃ τῆς Θράκης, ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Κορίνθου, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1637 μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν Φιλιππουπόλεως, μετὰ δεκατρία ἔτη εἰς τὴν τῆς Τυρνόβου (1650), ὁπόθεν ἥρπασε τὴν 5 Μαΐου 1652 τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπηρείᾳ Τούρκων ἀρχόντων, μείνας ἕως τῆς 13 (ἢ τῆς 25), ὅτε παυθεὶς ἐξωρίσθη, ἀπολέσας καὶ τὸ Τύρνοβον. Τὸ δεύτερον ἐπήδησεν ἐπὶ τοῦ θρόνου περὶ τὰ μέσα Μαρτίου 1654, ἀλλὰ μετὰ δεκατέσσαρας ἡμέρας παυθεὶς ἐξωρίσθη εἰς Κύπρον, διότι οὐδεὶς τῶν ἀρχιερέων ἀνεγνώρισεν αὐτόν. Οὐδεμίαν ἴσως πρᾶξιν ἐξέδωκεν.

—**Κύριλλος Δ'**, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως*** Ἐγεννήθη ἐν Μιτυλήνῃ· διετέλεσεν ἀρχιδιάκονος τοῦ Νεοφύτου μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως (πρὸ τοῦ 1686). Εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐξελέγη τῇ 4 Δεκεμβρίου 1711, μείνας μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου 1713, ὅτε ἐπαύθη. Κατὰ Σεπτέμβριον ὅμως τοῦ 1716 ὡρίσθη αὐτῷ σύνταξις 90.000 ἄσπρων (σχεδὸν τρισχιλίων χρυσῶν φράγκων), ὑπὸ τοῦ ταμείου τοῦ πατριαρχείου Τῷ 1718 διέμενεν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐπ' αὐτοῦ ἱδρύθη τὸ νοσοκομεῖον καὶ ἐκθετοτροφεῖον Κεφαλληνίας. Ἐκτὸς τῶν ἐν Πατριαρχικοῖς Πίναξιν ἀναγραφομένων πράξεων, ἀναφερομένων τὸ πλεῖστον εἰς ἐπισκοπὰς καὶ μονὰς τῆς Κρήτης, ὁ Κύριλλος ἐπεκύρωσε παλαιὰν πρᾶξιν περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις μονῶν, ὑπέταξε δὲ τῇ μονῇ Πεντέλης τὸν ἐν Ἀθήναις ἱερὸν ναὸν τῆς ἁγίας Εἰρήνης (*Χιώτου*, «Ἱστορ. Ἀπομνημ. Ἑπτανήσου» (τ. ΣΓ' σ. 267).—*Καμπούρογλου*, «Μνημεῖα ἱστορίας Ἀθηναίων» (Β' σ. 159.—Ἀρχεῖα τῆς ἁγιοταφ. ἀδελφότητος).

— **Κύριλλος Ε'**, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***, ὁ ἐπιλεγόμενος ***Καράκαλος***. Γεννηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ, ἐσπούδασεν ἐν τῇ σχολῇ τῆς Δημητσάνης, ὕστερον ἐν τῇ τῆς Πάτμου, κατόπιν ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Μελενίκου, μετατεθεὶς εἰς τὴν μητρόπολιν Νικομηδείας τῷ 1745. Διῴκησε τὴν Ἐκκλησίαν, τὸ πρῶτον ἀπὸ 30 Σεπτεμβρίου τοῦ 1748 μέχρι Μαΐου 1751, τὸ δὲ δεύτερον ἀπὸ τῆς 7 Σεπτεμβρίου 1752 μέχρι τῆς 16 Ἰανουαρίου 1757, ὅτε παυθεὶς ἕνεκα τῆς αὐξεντιανῆς ἑτεροδιδασκαλίας, ἣν ὑπεστήριζεν, ἐξωρίσθη εἰς τὸ Σινᾶ καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἕως οὗ μετ' ὀλίγον ἐνεκλείσθη ἐν πύργῳ τῆς Μεγίστης ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Λαύρας διότι ἐζήτει νὰ ἀναλάβῃ καὶ πάλιν τὴν πατριαρχικὴν ἀρχήν. Ἐλευθερωθείς, μετέβη εἰς τὴν σκήτην τῆς ἁγίας Ἄννης, ὅπου ἀπέθανε καὶ ἐτάφη. Κυριωτέρα πρᾶξις αὐτοῦ ἦτο ἡ περὶ ἀναβαπτισμοῦ τῶν ἀπὸ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας προσερχομένων· ἡ εἰς Θράκην, Θεσσαλίαν, Ἑλλάδα καὶ Ἑπτάνησον ἀποστολὴ τοῦ μητροπολίτου Χαλκηδόνος Ἰωαννικίου Καρατζᾶ, τῷ 1750, πρὸς συλλογὴν ἐλεημοσυνῶν διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν χρεῶν τοῦ Πατριαρχείου· ἡ κατὰ Ὀκτώβριον 1748 ἔκκλησις πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους ὑπὲρ βοηθείας τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Ἔζη τῷ 1763 ὁ Κύριλλος, γενόμενος μοναχός, καὶ τότε, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄνευ τῆς ἀπαιτουμένης κανονικῆς ἀδείας, καθῃρέθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σαμουὴλ Χαντζερῆ.

— **Κύριλλος ΣΤ'**, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***, ἐπωνυμούμενος ***Σερμπεττζόγλους***. Τὸν θρόνον κατεῖχεν ἀπὸ 4 Μαρτίου 1813 μέχρι 13 Δεκεμβρίου 1818, ὅτε, παυθείς, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Ἀδριανούπολιν, ὅπου ὑπέστη μετ' ἄλλων 27 ἱερωμένων καὶ προυχόντων τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον, τῇ 30 Ἀπριλίου 1821, ὡς ἐνεχόμενος, κατὰ τὸ φιρμάνιον τὸ διατάσσον τὸν ἀπαγχονισμόν, εἰς τὸ «κίνημα τὸ παρασκευαζόμενον μεταξὺ τοῦ ρωμαϊκοῦ ἔθνους». Ἐδιδάχθη ἐν τῇ σχολῇ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχιδιάκονος ἐν τῷ Πατριαρχείῳ, ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Ἰκονίου τῷ 1803 καὶ μετετέθη εἰς Ἀδριανούπολιν τῷ 1810. Συνέστησε τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν σχολήν, ὑπὸ τοὺς τρεῖς διδασκάλους τῆς νέας μεθόδου, τῷ 1815. Ἦτο φίλος τῶν γραμμάτων, ἐκήρυττε συνεχῶς τὸν θεῖον λόγον καὶ ἔγραψε πίνακα τῆς μεγάλης ἀρχισατραπείας Ἰκονίου, καὶ τῷ 1815 τὴν ἐξήγησιν τοῦ πίνακος τούτου. Τῷ 1802 ἐξέδωκεν ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ τυπογραφείου τὴν «Ἱερογραφικὴν Ἁρμονίαν», δηλαδὴ στιχουργήματα Πτωχοπροδρόμου, Πισίδου καὶ Καλλίστου Ξανθοπούλου, προσθεὶς διὰ στίχων ἰαμβικῶν ἀναγραφὴν τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, ὡς καὶ τῶν μεγάλων διερμηνέων

—**Κύριλλος Ζ'**, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. Ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Ἀμασείας μετατεθεὶς εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως τῇ 21 Σεπτεμβρίου 1855, ἔμεινεν ἐπ' αὐτοῦ μέχρι 1 Ἰουλίου 1860, διοικήσας ἐν μέσῳ λυπηρῶν ἀντεγκλήσεων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ὧν ἕνεκα ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, διαμένων ἐν τῇ νήσῳ Χάλκῃ, ὅπου ἀπέθανεν ὑπερεβδομηκοντούτης τῷ 1872. Ἐχειροτονήθη τὸ πρῶτον μητροπολίτης Αἴνου τῷ 1831 καὶ μετὰ δεκαὲξ ἔτη μετετέθη εἰς τὴν Ἀμάσειαν. Μετεῖχεν ὀλίγης παιδείας, ἐστερεῖτο δὲ θελήσεως ἰσχυρᾶς. Ἐπ' αὐτοῦ συνετάχθησαν ὑπὸ ἐθνοσυνελεύσεως οἱ γενικοὶ κανονισμοὶ περὶ διευθετήσεως τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων, ἀποτέλεσμα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ κλήρου καὶ λαοῦ, συντελέσαντες εἰς τὴν ὑπονόμευσιν τῶν ἐπὶ αἰῶνας ὑπαρξάντων προνομίων τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἰσχύος, ἣν ἐκέκτητο ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

— **Κύριλλος Β'** ***Λούκαρις***, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως*** Εἷς τῶν μεγάλων Ἑλλήνων ἱεραρχῶν τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνων. Γεννηθεὶς ἐν Ἡρακλείῳ τῆς Κρήτης τῇ 13 Νοεμβρίου 1572, ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας, ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα παρὰ τῷ Μελετίῳ Βλαστῷ, τῷ δὲ 1584 ἀπεστάλη εἰς Ἑνετίαν πρὸς τὸν Μάξιμον Μαργούνην, παρ' οὗ ἐδιδάχθη τὴν ἑλληνικήν, λατινικὴν ὡς καὶ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν ἐπὶ τετραετίαν. Τῷ 1588 ἀνεκλήθη ὑπὸ τῶν γονέων του εἰς Κρήτην, ἀλλὰ μετὰ ἓν ἔτος, λόγῳ τῆς σφοδρᾶς του ἐπιθυμίας πρὸς περαιτέρω σπουδάς, ἀπεστάλη εἰς Πατάβιον καὶ εἰσήχθη εἰς τὸ ἐκεῖ πανεπιστήμιον, ὅπου ἐπεδόθη εἰς φιλοσοφικὰς σπουδάς, ὑπὸ τὸν καθηγητὴν Κρεμονίνην. Ὡσαύτως ἐπεδόθη εἰς μελέτην τῆς Ἁγίας γραφῆς καὶ θεολογικῶν συγγραμμάτων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἀλληλογραφία του, ὁ Λούκαρις ἐφαίνετο ἄνθρωπος μεγάλης μορφώσεως καὶ χαρακτῆρος ζωηροτάτου. Συνεχεῖς ἀντήλλασσεν ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Μάξιμον Μαργούνιον καὶ Φίλιππον Σεμινέλλον διδάσκαλον ἐν Κρήτῃ, ὅστις παρωμοίαζεν αὐτὸν πρὸς τὸν τερπικέραυνον Δία. Ὡσαύτως καὶ πρὸς ξένους λογίους ἔγραφε, καὶ δὴ πρὸς τὸν Φρειδερῖκον Σιλπούργιον καὶ πρὸς τὸν Ἐσχέλιον. Τῷ 1593 ἀποπερατώσας τὰς σπουδάς του ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ Λούκαρις, οὐχὶ ὡς «δορυφόρος ξένου πολιτισμοῦ», ὡς ἐσημείωσεν ὁ Μᾶρκος Ρενιέρης, ἀλλ' ἕτοιμος ἵνα ἐργασθῇ ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ δουλεύοντος ἑλληνικοῦ Γένους καὶ ὡς «ζηλωτὴς ὀρθοδοξίας». Ὡς τοιοῦτον δὲ προσέλαβεν αὐτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του ὁ διαπρεπὴς πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Μελέτιος Πηγᾶς, πρὸς ὃν συνεδέετο, πιθανῶς, διὰ συγγενείας, χειροτονήσας αὐτὸν εἰς διάκονον καὶ πρεσβύτερον, μόλις τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας ἄγοντα. Ἐνεπιστεύθη δὲ εἰς αὐτὸν ὁ Πηγᾶς μεγάλην ἀποστολὴν εἰς Πολωνίαν καὶ νοτιοδυτικὴν Ρωσίαν, ἔνθα σφοδρὰ διεξήγετο τότε πάλη μεταξὺ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, ἀγωνιζομένης νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τῆς Οὐνίας. Ὁ Πηγᾶς ἐπῄνει τὸν Λούκαριν καὶ ἐθαύμαζε, μεγάλας εἰς αὐτὸν στηρίζων ἐλπίδας, τὰς ὁποίας δὲν διέψευσεν οὗτος. Ὁ Λούκαρις εἰργάσθη κατ' ἀρχὰς ἐν Βίλνᾳ, ὡς διδάσκαλος καὶ διευθυντὴς τῆς ἐκεῖ ἱδρυθείσης σχολῆς, μετέσχε τῆς ἐν Βρέστῃ συνόδου (1596) καὶ παρέστη μάρτυς τῶν καταχθονίων ἐνεργειῶν τῶν Ἰησουϊτῶν, οἵτινες διὰ τῆς Οὐνίας κατώρθωσαν νὰ παρασύρωσιν ἑκατομμύρια ὀρθοδόξων Ρώσων εἰς τὸν παπισμόν. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Λεοντόπολιν (Λβὼφ) ἱδρύσας σχολὴν καὶ τυπογραφεῖον, κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, πρὸς ὃν ἐπανέκαμψε μετὰ πενταετῆ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας δρᾶσιν ἐν Ρωσίᾳ. Ἡ δρᾶσις ἐκείνη τοῦ Λουκάρεως καθώρισε τὴν περαιτέρω πορείαν του ὡς ἀδιαλλάκτου ἀντιπάλου τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, ἥτις, πρὸς καιρόν, ἐφαίνετο ἐπικρατήσασα διὰ τῶν Ἰησουϊτῶν οὐχὶ μόνον ἐν Ρωσίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Τῷ 1599 ἀποστείλας πάλιν αὐτὸν ὁ Πηγᾶς εἰς Πολωνίαν, παρήγγειλεν ὅπως διέλθῃ τῆς Χίου πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἐνῷ δὲ ἦτο γνωστὸς ὡς πολέμιος τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, ὑπὸ τοῦ Ἰησουΐτου Πέτρου Σκάργα ἐδημοσιεύθη ἐπιστολὴ τοῦ Λουκάρεως ἀπὸ 24 Ἰανουαρίου 1601 πρὸς τὸν Λατῖνον ἀρχιεπίσκοπον Λεοντοπόλεως Δημήτριον Solikowski, ὡς ὁμολογία πίστεως τοῦ Λουκάρεως. Ἐν αὐτῇ παρίσταται οὗτος διηγούμενος τὴν ἀποστολήν του εἰς Πολωνίαν, συνεπείᾳ προτάσεων τῶν προτεσταντῶν περὶ ἑνώσεως μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ παριστῶν τοὺς ἀδιαλλάκτους διαφορὰς τῆς διδασκαλίας μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ προτεσταντισμοῦ, ἀντιθέτως δὲ ὑποδεικνύων τὴν ταυτότητα δῆθεν τῆς διδασκαλίας τῆς ὀρθοδόξου καὶ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Σκάργας ἰσχυρίσθη ὅτι ἦτο γνησία ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη, ἀλλὰ πάντως πρόκειται περὶ τῆς πρώτης ψευδολουκαρείου ὁμολογίας. Σημειωτέον δὲ ὅτι διεδίδετο τότε ἐν Πολωνίᾳ ἡ φήμη ὅτι καὶ ὁ Μελέτιος Πηγᾶς εἶχε προσχωρήσει εἰς τὸν παπισμόν, τὴν φήμην δὲ ταύτην διέψευσαν καὶ ὁ Μελέτιος καὶ ὁ Λούκαρις. Ἀπελθὼν οὗτος ἐκ Ρωσίας κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1601, ἀφίκετο εἰς Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, ὃν θανόντα (13

Σεπτεμβρίου 1601) διεδέχθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Ἀλεξανδρείας.

Δυστυχῶς παραμένουσιν ἄγνωστοι αἱ λεπτομέρειαι τῆς δράσεως τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως ὡς πατριάρχου Ἀλεξανδρείας. Λίαν χαρακτηριστικὴ ὅμως εἶναι ἡ πρώτη αὐτοῦ πρᾶξις, τουτέστιν ἡ συγκρότησις ἐν Καΐρῳ συνόδου ἐναντίον τῶν Λατίνων, διότι ἀπόστολοι αὐτῆς εἰργάζοντο ἐν Αἰγύπτῳ μεταξὺ τῶν Κοπτῶν. Παρακληθεὶς μετέβη κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1605 εἰς Κύπρον, ρυθμίσας τὰ ἐκκλησιαστικὰ αὐτῆς πράγματα καὶ ἐκλέξας ἀρχιεπίσκοπον τὸν Χριστόδουλον (1606 — 1638). Κατὰ τὸ 1607 εὑρίσκετο ἐν Καΐρῳ, ἀπαγγείλας κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο 21 ὁμιλίας. Τὸ ἑπόμενον ἔτος μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα, συμμετασχὼν τῆς χειροτονίας τοῦ πατριάρχου Θεοφάνους (1608—1645), καὶ ἐκεῖθεν εἰς Δαμασκόν. Ἐπανακάμψας εἰς Ἀλεξάνδρειαν, εἰργάσθη πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ πατριαρχείου καὶ προέβη εἴς τινας οἰκοδομάς, ἐν μέσῳ σφοδρῶν ἀντιδράσεων τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἠσχολήθη περὶ τὸ σιναϊτικὸν ζήτημα καὶ ἐπεμελήθη τῶν ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Ρωσίᾳ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, μετέβη δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν ἀρχῇ τοῦ 1611, γνωρισθεὶς τότε μετὰ τῶν πρεσβευτῶν Ἀγγλίας Θωμᾶ Rowe καὶ Ὁλλανδίας Κορνηλίου Haga, ἀμφοτέρων ἐπιζητούντων τρόπους ἀντιδράσεως κατὰ τῆς ἐν Τουρκίᾳ ἐνισχυομένης πολιτικῆς ἐπιδράσεως τῶν λατινικῶν δυνάμεων, διὰ τῆς προπαγάνδας τῶν Ἰησουϊτῶν.

Τῷ 1604 εἶχε συναφθῆ συνθήκη μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας, τῷ δὲ 1612 καὶ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ὁλλανδίας, οἱ δὲ πρεσβευταὶ Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας, εἰς οὓς προσετέθη ὕστερον καὶ ὁ τῆς Σουηδίας, ἀπήρτισαν στενὸν συνασπισμὸν τῶν προτεσταντικῶν δυνάμεων ἐναντίον τῶν λατινικῶν. Ὁ Λούκαρις εὗρεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπικρατοῦντας τοὺς Ἰησουΐτας, συνήντησεν Ἕλληνας λατινόφρονας κληρικοὺς ἀναφανδὸν συνεργαζομένους μετ' αὐτῶν, ἠναγκάσθη δὲ σφοδρῶς νὰ ἐπιτιμήσῃ καὶ ἐλέγξῃ αὐτούς, ἀλλὰ διέγνω ὅτι ἄνευ συμπράξεως μετὰ τῶν προτεσταντῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποκρούσῃ τὸν ἐπὶ τῆς ὀρθοδόξου ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ἐπικρεμασθέντα κίνδυνον ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἐφοβεῖτο κυρίως μήπως ἐπαναληφθῶσι καὶ παρ' ἡμῖν τὰ ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Ρωσίᾳ καὶ Πολωνίᾳ συμβάντα, τοὺς δὲ φόβους του ἐνίσχυαν παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῶν λατινοφρόνων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Μολδοβλαχίας, ἃς μετὰ μικρὸν ἐπεσκέφθη. Ὅθεν εἶναι ὅλως ἀπροσδόκητος ἡ ἐσχάτως δημοσιευθεῖσα ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Βατικανοῦ ἐπιστολὴ τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως ἀπὸ 28 Ὀκτωβρίου 1608 πρὸς τὸν πάπαν Ρώμης Παῦλον Ε'. Ἐν αὐτῇ παρίσταται ὁ Λούκαρις λέγων ὅτι ἀναγνωρίζει τὸν πάπαν ὡς νόμιμον διάδοχον τοῦ Πέτρου καὶ κεφαλὴν τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, ὅτι διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν συγγραμμάτων τῶν πατέρων ἐπείσθη περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς διδασκαλίας τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ ζήσῃ καὶ ν' ἀποθάνῃ ἐν ὑποταγῇ ὑπὸ τὸν πάπαν Ρώμης καὶ ὅτι τέλος τὴν σωτηρίαν τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ἐξήρτα παρὰ τοῦ Βικαρίου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ. Ταῦτα τὰ παράδοξα φέρονται ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ πρὸς τὸν πάπαν Παῦλον Ε'. Πάντως πρόκειται περὶ πλαστῆς ἐπιστολῆς, διότι, ὡς θὰ ἐκτεθῇ κατωτέρω, ὁ Λούκαρις ἐν γνησίῳ αὐτοῦ ἔργῳ περὶ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας καὶ προσωπικῶς περὶ τοῦ Παύλου Ε' ἐκφράζετο μετὰ δριμύτητος. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι ὁ Λούκαρις δὲν ἐδίστασε νὰ συνάψῃ σχέσεις πρὸς τοὺς προτεστάντας, ἐλπίσας ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτοὺς κατὰ τῶν Λατίνων, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ 12 Μαΐου 1612 ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ὁλλανδὸν θεολόγον Uytenbogaert, ἐν ᾗ, πρὸς τοῖς ἄλλοις, διεκδηλοῖ τὴν ἀκράδαντον πεποίθησίν του ὁ Λούκαρις, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς θὰ ἐμμείνῃ σταθερῶς καὶ μέχρις αἵματος εἰς τὴν πίστιν τῶν πατέρων του. Δευτέραν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν αὐτὸν θεολόγον ἔγραψε τῇ 20 Ὀκτωβρίου 1613 ἐκ Βλαχίας, σαφέστερον καταδείξας τὰς τάσεις του, ὅπως τῇ βοηθείᾳ τῶν προτεσταντῶν πολεμήσῃ τὸν παπισμόν.

Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1612 ἐξελέγη ὁ Λούκαρις «Ἐπιτηρητὴς» τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, καθ' ὃν τρόπον πρὸ αὐτοῦ εἶχεν ἐκλεγῆ ὁ Μελέτιος Πηγᾶς, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀντιδράσεως μητροπολιτῶν τινων ἔφυγεν εἰς Βλαχίαν, ἔνθα δραστηρίως εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου λόγου καὶ διὰ συγγραφῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δ' ἐκείνης οἱ ἐχθροὶ τοῦ Λουκάρεως διέδιδον τὴν συκοφαντίαν ὅτι ἦτο «Λουθηρανός». Ἐντόνως ὁ ὀρθόδοξος ἱεράρχης διεμαρτύρετο, δηλῶν πρὸς τὸν ἐκλεγέντα νέον οἰκουμενικὸν πατριάρχην Τιμόθεον (1612—1620) ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ καταδείξῃ τὸ ὀρθόδοξον φρόνημά του «καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως καὶ ἐπὶ Συνόδου καὶ ἐπ' Ἐκκλησίας καὶ ἐπὶ τοῦ κόσμου παντός». Ἐκ Βλαχίας ἐνίσχυε τοὺς καταπιεζομένους ὑπὸ τῶν Λατίνων ὀρθοδόξους Ρώσους καὶ ἀπερχόμενος τῷ 1615 ἐκεῖθεν ἐδημοσίευσεν ἀποχαιρετιστήριον ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ἐν Μολδοβλαχίᾳ ὀρθοδόξους, συνιστῶν ἐμμονὴν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀπηύθυνε καὶ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἐν ἁπλῇ γλώσσῃ δύο πραγματείας, μίαν κατὰ τοῦ πρωτείου τοῦ πάπα Ρώμης καὶ ἑτέραν ἐν εἴδει διαλόγου μεταξὺ «φιλαλήθους» καὶ «ζηλωτοῦ». Ὁ Λούκαρις ὑπῆρξεν αὐστηρὸς ἐν ταῖς περὶ τοῦ παπισμοῦ ἐκφράσεσιν. Ἀνασκοπῶν τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ λέγει ὅτι ὁ πάπας Ρώμης ἐτιμᾶτο ὡς πρῶτος τῇ τάξει, ἐφ' ὅσον ἦτο ὀρθόδοξος, ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἐξέπεσεν εἰς αἱρέσεις ἡ Ἐκκλησία τῶν Ρωμαίων, ἔπαυσεν αὕτη νὰ εἶναι ἀληθὴς Ἐκκλησία, οἱ δὲ διδάσκαλοί της ζητοῦσι ν' ἀνατρέψωσι τὸν κόσμον, ὅπως θέσωσιν αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πάπα, ὅστις «ἔχει φανερὰ τὰ σημάδια τοῦ ἀντιχρίστου, δὲν λέγω πῶς εἶναι ἀντίχριστος, ἀλλὰ πῶς εἶναι πρόδρομος τοῦ ἀντιχρίστου». Τὴν γνώμην ταύτην ἐστήριζε καὶ ἐπὶ τῆς κακῆς διαγωγῆς τοῦ πάπα Παύλου Ε', ὅστις ἦτο «Σαρδανάπαλος καὶ ἄλλος Ἡλιογάβαλος». Διὰ μακρῶν δὲ παριστῶν ὁ Λούκαρις τοὺς ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἰησουϊτῶν κινδύνους, προσπαθεῖ νὰ πείσῃ τοὺς ὀρθοδόξους, ὅπως μὴ ἔχωσι σχέσιν τινὰ πρὸς αὐτοὺς καὶ μὴ πείθωνται εἰς τὰ πονηρὰ αὐτῶν διδάγματα.

Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1615 μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐπανέκαμψεν εἰς Αἴγυπτον, ὁμιλήσας τὸ πρῶτον ἐν Καΐρῳ τῇ 22 Ὀκτωβρίου. Ἤδη δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρισκόμενος ὁ Κύριλλος Λούκαρις συνῆψε δι' ἀλληλογραφίας σχέσεις πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Καντερβουρίας Abbot, εἰς ὃν περιέγραφεν ἐν πόνῳ ψυχῆς τὴν δεινὴν θέσιν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῶν Λατίνων ἱεραποστόλων. Ἀπέστειλε δὲ εἰς Ἀγγλίαν πρὸς ἐκπαίδευσιν τὸν Μητροφάνη Κριτόπουλον, ὅστις ἔφθασεν εἰς Λονδῖνον μεσοῦντος τοῦ ἔτους 1617. Βραδύτερον ἀπέστειλεν ὁ Λούκαρις εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἰάκωβον Α' (1603—1625) πολύτιμον δῶρον, τὸν Ἀλεξανδρινὸν κώδικα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ εἰς τὸν διαδεχθέντα τὸν Abbot ἀρχιεπίσκοπον Καντερβουρίας Laud κώδικα περιέχοντα ἀραβικὴν μετάφρασιν τῆς Πεντατεύχου. Ταυτοχρόνως συνῆψε σχέσεις καὶ πρὸς διαμαρτυρομένους θεολόγους, γράψας ἐπιστολὰς κατὰ τὰ ἔτη 1618 καὶ 1619, οἷον πρὸς τὸν Μαρκαντώνιον De Dominis καὶ Δαυῒδ De Wilhem. Σῴζονται ἰταλιστὶ γεγραμμέναι αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, ἐν αἷς παρίσταται ὁ Λούκαρις ἀναγνωρίζων τὴν ὀρθότητα τοῦ προτεσταντισμοῦ. Ἐνῷ δὲ ἐν τῇ πρὸς τὸν πρῶτον ἐπιστολῇ φέρεται ἐκφραζόμενος κακῶς περὶ τῆς Εὐχαριστίας, ἐν τῇ πρὸς τὸν δεύτερον ἐπιστολῇ λέγει: «περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας πρώτη γνώμη εἶναι ἡ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, δευτέρα ἡ τῶν Λουθηρανῶν, τρίτη ἡ τῶν Ὀρθοδόξων ᾗ ἕπομαι». Ὡσαύτως, ἐνῷ ἐν τῇ πρὸς τὸν de Dominis ἐπιστολῇ τοῦ 1618 παρίσταται ἀποδεχόμενος τὴν περὶ δικαιώσεως διδασκαλίαν, ἐν τῇ πρὸς τὸν de Wilhem ἐπιστολῇ τοῦ 1619 λέγει ὅτι αὕτη «εἶναι δυσχερὲς καὶ δυσνόητον ζήτημα». Πρὸς τὸν de Dominis γράφων παρίσταται πεπεισμένος ὅτι αἱ ἐπικλήσεις τῶν ἁγίων ἀμαυροῦσι τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου, ἐνῷ καὶ πρότερον καὶ ὕστερον ἐπεκαλεῖτο τὴν μεσιτείαν τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων, ἀνεκήρυττε δὲ νέας ἁγίας. Πρόδηλον λοιπὸν εἶναι ὅτι τὸ κείμενον τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Λουκάρεως ὑπέστη προσθήκας καὶ διαφθοράς, διότι ἄλλως δὲν δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν αἱ φοβεραὶ αὗται ἀντιφάσεις, οὐδ' ἠδύνατο ὁ Λούκαρις ἕτερα μὲν πρὸς τοῦτον, ἕτερα δὲ πρὸς ἐκεῖνον τὸν προτεστάντην νὰ γράφῃ καὶ ἐπισήμως νὰ πολεμῇ τὸν προτεσταντισμόν. Διότι κατὰ τὸ 1620 ἀποστείλας πρὸς τοὺς ἐν Πολωνίᾳ ὀρθοδόξους τὸν πρωτοσύγγελον τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας Ἰωσήφ, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν γραπτὰς ὁδηγίας, ὅπως διδάσκῃ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ φροντίζῃ νὰ μὴ παρασύρωνται οἱ πιστοὶ «ἐκ τῆς ἀληθοῦς πίστεως εἰς τὴν λουθηρανικήν». Πάντως ὁ Λούκαρις ἐτήρει φιλικὴν στάσιν ἔναντι τῶν προτεσταντῶν, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, οὐχὶ διότι εἶχε φρονήματα προτεσταντικά, ἀλλὰ διότι ἤθελε νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτοὺς κατὰ τῶν Λατίνων. Τὴν ἀληθῆ δὲ κρίσιν περὶ τοῦ Λουκάρεως ἐξήνεγκεν ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Διότι τῇ 4 Νοεμβρίου 1620 ἱερὰ σύνοδος ἐξ 20 ἀρχιερέων ἐξελέξατο πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως τὸν «ἐπ' ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ διαβόητον Κύριλλον Λούκαριν». Ὁ μέγας οὗτος πατριάρχης ἀνελάμβανε νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν ἐν μέσῳ χαλεπωτάτων περιστάσεων, καθ' ἃς οὐ μόνον ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία διὰ τοῦ πρώτου ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν πάπα Ρώμης Γρηγορίου ΙΕ (1621—1633) ἐντείνει τὰς δυνάμεις της πρὸς ἐπικράτησιν ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ, ἀλλὰ καὶ οἱ προτεστάνται ἐπιχειροῦσιν ὡσαύτως νὰ ἐπιβληθῶσιν, ὠφελούμενοι ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς προστασίας των, ἣν εἶχον οἱ Ἕλληνες. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ΙΓ' ἀποστέλλει εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς πρεσβευτὴν τὸν κόμητα de Cesy μετὰ τῆς ρητῆς ἐντολῆς νὰ ἐξοντώσῃ τὸν Ἕλληνα πατριάρχην. Μετὰ τῆς γαλλικῆς πρεσβείας συμπράττουσιν αἱ πρεσβεῖαι Αὐστρίας καὶ Ἑνετίας, διεσώθησαν δ' ἐπίσημα ἔγγραφα παριστῶντα τὸν λυσσώδη πόλεμον τῶν πρεσβειῶν τούτων κατὰ τοῦ Λουκάρεως, πολλάκις καταβιβαζομένου ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν. Ὁ Λούκαρις ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν προτεσταντικῶν πρεσβειῶν, ἀλλὰ καὶ αὗται δὲν παρέχουσιν ἀνιδιοτελῶς τὴν ὑποστήριξίν των. Ἐντεῦθεν δραματικωτάτη ἀπέβη ἡ δρᾶσις τοῦ Λουκάρεως ὡς πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τῇ μεγαλοφυΐᾳ αὐτοῦ συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ δημιουργήσῃ νέαν ἰσχυρὰν ὀρθόδοξον δύναμιν, ὅπως ἔχῃ αὐτὴν στήριγμα καὶ κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κατὰ τῶν δυτικῶν ἑτεροδόξων. πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἐστράφη πρὸς τοὺς Ρώσους καὶ κατώρθωσε πρῶτος αὐτὸς νὰ συντελέσῃ μὲν εἰς τὴν ἀνάδειξιν τοῦ κράτους αὐτῶν, νὰ προκαλέσῃ δὲ τὴν προσοχήν των εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀποστολὴ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Θεοφάνους εἰς Ρωσίαν κατὰ τὸ 1620 ἐπέτυχε πλήρως τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, κατὰ τὰς ἀπόψεις τοῦ Λουκάρεως, καὶ ἐπὶ πλέον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὀρθοδόξου ἱεραρχίας ἐν τῇ νοτιοδυτικῇ Ρωσίᾳ καὶ Πολωνίᾳ.

Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐνεργειῶν τοῦ θερμουργοῦ πατριάρχου ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῷ πατριαρχείῳ ἵδρυσις ἑλληνικοῦ τυπογραφείου, διὰ τῆς ἐξ Ἀγγλίας μετακλήσεως τοῦ Ἑπτανησίου τυπογράφου Νικοδήμου Μεταξᾶ, ἡ ἵδρυσις σχολῶν ἑλληνικῶν, τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου καὶ ἄλλαι, δι' ὧν ἐζήτησε τὴν ἀνόρθωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ 1623 ἐπῆλθεν ἡ πρώτη πτῶσις τοῦ πατριάρχου διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ τῶν πρεσβειῶν Γαλλίας καὶ Αὐστρίας, αἵτινες κατήγγειλαν αὐτὸν εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν ὅτι παρεσκεύασεν ἐπανάστασιν τῶν ἑλληνικῶν νήσων. Μετά τινας μῆνας, ἤτοι τῇ 2 Ὀκτωβρίου 1623, κατώρθωσεν ὁ Λούκαρις νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν θρόνον καὶ νὰ παραμείνῃ εἰς αὐτὸν μέχρι τοῦ 1630. Ἐκ Ρώμης ἀπεστάλη τῷ 1625 εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Λούκαριν ὁ Λατῖνος τὸ δόγμα Κανάκιος Ρώσσης, προτείνας εἰς τὸν πατριάρχην διαλλαγὴν πρὸς τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ διαφόροις ἐπωφελεστάτοις ὅροις. Ἀλλ' ὁ Λούκαρις ἀξιοπρεπῶς ἀπέκρουσε τὰς προτάσεις ταύτας. Τὴν αὐτὴν στάσιν ἐτήρησε καὶ πρὸς τὸν ἐπισκεφθέντα αὐτὸν Ἰησουΐτην Canillac. Τῷ 1627 ἐκ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τυπογραφείου ἐδημοσίευσεν ὁ Λούκαρις τοῦ Μελετίου Πηγᾶ καὶ ἄλλων Ἑλλήνων θεολόγων ἀντιπαπικὰ συγγράμματα, ὡς καὶ ἰδίαν αὐτοῦ «Πραγματείαν κατὰ Ἰουδαίων», προὐκάλεσε δὲ δι' αὐτῶν νέας ἐπιθέσεις τῶν Λατίνων. Οἱ Ἰησουΐται διαρκῶς ἐβυσσοδόμουν μελετῶντες τὸν ὄλεθρον τοῦ πατριάρχου, συνεχῆ δὲ διαβούλια συνεκρότει ἡ ἐν Ρώμῃ Propaganda fidei. Ὁ πατριάρχης ἐγίνωσκε ταῦτα πάντα, ἔγραφε δὲ τῇ 13 Νοεμβρίου 1627 εἰς τὸν διαμαρτυρόμενον Festus Hommius πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικώτατα «Non desunt, non dormiunt, non cessant boni jesuitae nos διαβάλλειν ἀκορέστως, diabolique officium implere, aulam romanam adversum nos excitantes. Hinc minae, varia consilia, Romae in congregatione de propaganda fide modi plures excogitati, ut me vel bonum christianum efficiant vel crucifigant».

Ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν προτεσταντῶν νέαι δυσχέρειαι διὰ τὸν πατριάρχην παρουσιάσθησαν. Τῷ 1628 ἀφίκετο ἐκ Γενεύης εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ καλβινιστὴς Ἀντώνιος Λεγῆρος (Leger), ὅστις ἐργαζόμενος παρὰ τῇ ὁλλανδικῇ πρεσβείᾳ διενοήθη ἢ νὰ ἑλκύσῃ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν εἰς τὸν καλβινισμόν, ἢ νὰ παραστήσῃ αὐτὴν σύμφωνον πρὸς αὐτόν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεφάσισε νὰ ἱδρύσῃ σχολάς, διευθυνομένας ὑπὸ προτεσταντῶν, νὰ μεταφράσῃ τὰς γραφὰς εἰς ἁπλοελληνικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ δημοσιεύσῃ ὁμολογίαν πίστεως. Εἰς σχετικὰς προτάσεις τοῦ Λεγήρου, ὁ ἐν τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ Ἀλεξανδρείας διάδοχος τοῦ Κυρίλλου Λουκάρεως πατριάρχης Γεράσιμος Σπαρταλιώτης (1621—1636), ἀπήντησε τῇ 8 Ἰουλίου 1629 ἀρνητικῶς. Ἀλλὰ πρὸ τῆς λήψεως τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Σπαρταλιώτου ὁ Λεγῆρος ἐδημοσίευσεν ἐν Γενεύῃ λατινιστὶ ὁμολογίαν πίστεως τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου, ἐξ ὀνόματος καὶ συμφωνίας τῶν πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ ἄλλων ἱεραρχῶν («Confessio fidei reverendissimi domini Cyrilli Patriarchae Constantinopolitani nomine et consensu Patriarchrum Alexandrini et Hierosolymitani aliorumque Ecclesiarum Orientalium antistitum scripta»). Ἐν τέλει τῆς ὁμολογίας ὁ πρέσβυς τῆς Ὁλλανδίας Κορνήλιος Ἄγας ἐπεκύρου τὴν γνησιότητα αὐτῆς, εἰς Γενεύην δὲ γράφων πανηγυρικῶς ὅρισε... [illegible] ὁρίστα τοὺς πατριάρχας Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλους ἱεράρχας καὶ λογίους Ἕλληνας, ὡς ἀποδεχθέντας ἤδη τὸν προτεσταντισμόν. Ἡ ὁμολογία αὕτη προὐξένησε κατάπληξιν, διότι περιεῖχε καλβινικὴν διδασκαλίαν, ἀλλ' οὐδὲν εἶπον κατ' αὐτῆς οὔτε ὁ Λούκαρις, οὔτε ὁ Σπαρταλιώτης, οὔτε ὁ Θεοφάνης Ἱεροσολύμων. Καθ' ὃ ἔτος ἐκυκλοφόρησεν ἡ λατινικὴ ὁμολογία, ὁ Λούκαρις εἶχε συντάξει «Ἔκθεσιν ὀρθοδόξου πίστεως» καὶ παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν Νικόδημον Μεταξᾶν πρὸς ἐκτύπωσιν. Οἱ Ἰησουΐται ἐξεμάνησαν ὡς ἔμαθον τοῦτο, κατηγόρησαν δὲ τὸν Λούκαριν εἰς

τοὺς Τούρκους, ὅτι ἐκδίδει βιβλία κατὰ τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας, ὅτι ὁ Νικόδημος Μεταξᾶς εἶναι μετημφιεσμένος στρατιώτης, ὅτι τὸ τυπογραφεῖον εἶναι χυτήριον ὅπλων καὶ ἐργαστήριον κιβδήλων νομισμάτων, ὅτι τέλος διὰ προκηρύξεων δημοσιευθεισῶν ἐν τῷ τυπογραφείῳ προὐκλήθη ἐπανάστασις τῶν Κοζάκων καὶ ἐκστρατεία αὐτῶν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀποτέλεσμα τῶν καταγγελιῶν τούτων ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ τοῦ τυπογραφείου ὑπὸ τῶν γενιτσάρων. Οἱ δὲ Ἰησουῖται, ἐπιδεικνύοντες τὴν καλβινικὴν ὁμολογίαν ἐν Πολωνίᾳ, διεκήρυττον ὅτι ὁ Λούκαρις εἶναι αἱρετικός, ὅθεν ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος 1629 γράψας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς ἐκεῖ ὀρθοδόξους ὑπερημύνετο τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ Λουκάρεως, προσέθετε δὲ τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα: «ἁπλῶς εἰπεῖν μήτε πατριάρχῃ μήτε ἄλλῳ τινὶ τῶν Γραικῶν κοινωνία πίστεως λουτήροις ἢ καλβίνοις πεφανέρωται, καίπερ πολλάκις τοῖς ἐνταῦθα πρέσβεσιν, οἷα καὶ ἄλλοις πολλοῖς χρώμεθα φίλοις τοῦ καιροῦ οὕτως ἀπαιτοῦντος».

Πιθανῶς ἕνεκα τοῦ τελευταίου τούτου λόγου οἱ πατριάρχαι δὲν ἀπεκήρυξαν τὴν καλβινικὴν ἐκείνην ὁμολογίαν, ἀλλ' ἠνέχθησαν αὐτήν. Ὁ Γεράσιμος Σπαρταλιώτης ἐξηκολούθει τὰς φιλικάς του σχέσεις πρὸς τὸν Κορνήλιον Ἅγαν, ὡς καταφαίνεται ἐξ ἐπιστολῆς του ἀπὸ τοῦ ἔτους 1631. Κατ' αὐτὸ δὲ πάλιν τὸ ἔτος 1629, καθ' ὃ ἐξεδόθη ἡ ὁμολογία, ὁ ἡγεμὼν Τρανσυλβανίας Bethlen Gabor († 1629), θέλων, ἕνεκα πολιτικῶν λόγων, νὰ εἰσαγάγῃ τὸν προτεσταντισμὸν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ ἐν ᾗ ὑπῆρχον ὀρθόδοξοι Ρωμοῦνοι, ἐζήτησε δι' ἐμπιστευτικῆς ἐπιστολῆς τὴν σιωπηλὴν συγκατάθεσιν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου Λουκάρεως. Τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1629 ἀπαντήσας ὁ Λούκαρις, ἀπέρριψε διαρρήδην τὴν πρότασιν, λέγων ὅτι ὁ προτεσταντισμὸς «διαφέρει ἐν τοῖς οὐσιώδεσι τῆς πίστεως, ἣν ὁμολογεῖ ἡ ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, εὑρισκόμενος ἐν πλάνῃ». Κατὰ τὸν Gabor, οἱ ὀρθόδοξοι Βλάχοι τῆς χώρας του, ἕνεκα θρησκευτικῆς καταπτώσεως, ἦσαν ἄθρησκοι, θὰ εἶχε δὲ ὁ πατριάρχης μεγάλας πολιτικὰς καὶ ἄλλας ὠφελείας ἂν συγκατετίθετο εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ προτεσταντισμοῦ. Εἰς ταῦτα ἀπαντῶν ὁ Λούκαρις ἔλεγεν, ὅτι ἦτο προτιμότερον οἱ ὀρθόδοξοι Βλάχοι νὰ μείνωσιν «ἄθρησκοι», ἢ νὰ γίνωσι προτεστάνται καὶ ὅτι «οὐδόλως ἐπιτρέπεται ἡμῖν χάριν ὑλικῶν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν μεγίστων συμφερόντων νὰ θυσιάζωμεν τὴν πίστιν ἡμῶν εἰς πολιτικοὺς ὑπολογισμούς». Ταῦτα ἔγραφεν ὁ Λούκαρις ἐν ἐμπιστευτικῇ ἐπιστολῇ πρὸς διαμαρτυρόμενον ἡγεμόνα, τὰς ὀρθοδόξους αὐτοῦ πεποιθήσεις διεκδηλῶν.

Ἀλλ' ὁ Ἀντώνιος Λεγῆρος, μετὰ μεγάλης δραστηριότητος ἐργαζόμενος, ἐδημοσίευσε διαφόρους πραγματείας, πολλάκις συνεζήτησε πρὸς Ἕλληνας θεολόγους, μετέφρασε διὰ τοῦ Μαξίμου Καλλιπολίτου τὴν ἁγίαν Γραφὴν εἰς ἁπλοῦν ἰδίωμα, τυχὼν ἐν τούτῳ καὶ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Λουκάρεως, θεωροῦντος ὠφέλιμον τὴν διάδοσιν τῆς ἁγίας Γραφῆς, κατώρθωσε δὲ νὰ ἑλκύσῃ Ἕλληνάς τινας εἰς τὰ καλβινικὰ φρονήματα, ἐν οἷς τὸν Ναθαναὴλ Κωνώπιον, τὸν Μελέτιον Ποντόγαλον καὶ ἄλλους, ἐγγύτατα εὑρισκομένους πρὸς τὸν Λούκαριν. Ἐπάλαιεν οὗτος τότε πρὸς τοὺς Λατίνους πολεμίους του, ἔν τινι δὲ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας Γουσταῦον Ἀδόλφον παρέβαλεν ἑαυτὸν πρὸς πρόβατον ἀγόμενον εἰς σφαγήν. Ἤλπισεν ὁ Λούκαρις ὅτι ὁ Σουηδὸς βασιλεὺς ἠδύνατο ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν καταδυναστευομένην Ἀνατολήν, ἀλλ' ἡ ἐλπίς του διεψεύσθη, διότι ταχέως ὁ Ἀδόλφος ἔπεσε μαχόμενος. Εἶχε δὲ ἀνάγκην μεγάλης προσοχῆς ὁ Λούκαρις, ὅπως μὴ παράσχῃ ὅπλα εἰς τοὺς Ἰησουΐτας. Τούτου ἕνεκα ἠρνήθη τὴν συγκατάθεσίν του πρὸς ἵδρυσιν προτεσταντικῶν σχολῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ, προκαλέσας ἀδίκους μομφὰς τοῦ Κορνηλίου Ἅγα, ἔν τινι συνελεύσει ἐν τῇ ὀλλανδικῇ πρεσβείᾳ, γενομένῃ διὰ τὸ ζήτημα τῶν προσκυνημάτων τῆς Παλαιστίνης, ὧν τὴν κυριότητα διημφεσβήτουν οἱ Λατῖνοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Λούκαρις εἶχε δηλώσει κατὰ τὴν συνέλευσιν ἐκείνην ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἔφθανον μέχρις ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ σουλτάνου, ἂν οὗτος παρεχώρει τὰ προσκυνήματα εἰς τοὺς Λατίνους. Ὁ δὲ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Θεοφάνης ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἐν Πολωνίᾳ ὀρθοδόξους ἐπιστολῇ του, ὑπεραπολογούμενος τοῦ Λουκάρεως, ἔλεγεν ὅτι οὗτος ἐκήρυσσεν ἀδιαλείπτως τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐκόσμει τὸ πατριαρχεῖον δι' εἰκόνων, ἃς καὶ ἐσέβετο καὶ ἠσπάζετο, ὡς αἱρετικοὺς κατακρίνων τοὺς μὴ τοῦτο πράττοντας, συνίστα τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως καὶ ἐμφανέστατα διεκήρυττε τὴν περὶ θείας Εὐχαριστίας ὀρθόδοξον διδασκαλίαν. Ἔτη τινὰ πρότερον, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1622, εἶχε καθαγιάσει τὴν μνήμην τοῦ ὁσίου Γερασίμου τῆς Κεφαλληνίας († 1579), τῇ δὲ 29 Ἀπριλίου 1632 καθηγίασε τὴν μνήμην τῶν ἐν Κρήτῃ ὁσίων πατέρων μετὰ τοῦ προεστῶτος αὐτῶν Ἰωάννου.

Ταυτοχρόνως, ὅμως, παρίσταται ὁ Κύριλλος Λούκαρις, ἐν ἐπιστολαῖς του, λατινιστὶ καὶ ἰταλιστὶ συντεταγμέναις, πρὸς τὸν Ἀντώνιον Λεγῆρον καὶ πρὸς τοὺς καλβινιστὰς τῆς Γενεύης, προτεσταντικὰ ἔχων φρονήματα καὶ ὁμολογῶν ἑαυτὸν συντάκτην τῆς ὁμολογίας. Ἔν τινι πρὸς τὸν Διόδατον (Diodati) ἐπιστολῇ τοῦ 1632 λέγει ὁ Λούκαρις ὅτι ἐπὶ πολλῶν ἀντιτύπων τῆς ὁμολογίας ἔθηκε τὴν ὑπογραφήν του, ὅτι εἰς ἐρώτησιν τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ εἶπεν ὅτι αὐτὸς συνέταξε τὴν ὁμολογίαν καὶ ὅτι, τέλος, τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἐκήρυττεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀποτελεῖ προσθήκην τῶν πρώτων ἐκδοτῶν τῆς ἐπιστολῆς, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ἡ ἐπιστολὴ εἶναι «ἀντίγραφον» τοῦ Ἀντωνίου Λεγήρου. Ἄπορον ἀληθῶς πῶς ἦτο δυνατὸν τοιαῦτά τινα καὶ ὅσα ἕτερα παρίσταται λέγων νὰ προέρχωνται παρὰ τοῦ Λουκάρεως, ἐν μέσῳ ἀνεκλαλήτων βασάνων καὶ θλίψεων διατελοῦντος ἐκ τῶν ἐνεδρευόντων ἐχθρῶν. Πῶς ἦτο δυνατὸν ἐν ἐξορίᾳ εὑρισκόμενος ὁ πατριάρχης νὰ ὑβρίζῃ Ἕλληνας ὀρθοδόξους θεολόγους γράφων πρὸς διαμαρτυρομένους καὶ νὰ χλευάζῃ τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας; Ἀλλὰ καὶ τί ἠδύνατο ἐξ ὅλων αὐτῶν νὰ ὠφεληθῇ ὁ προτεσταντισμός, ἀφοῦ ἡ ἐπίσημος καὶ φανερὰ δρᾶσις τοῦ πατριάρχου ἦτο ὀρθόδοξος, στρεφομένη καὶ κατὰ τοῦ παπισμοῦ καὶ κατὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ. Μόνον ὑποκριτὴς καὶ ἀσυνείδητος ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ πολιτεύηται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, τοιοῦτος ὅμως δὲν ἦτο ὁ Λούκαρις, ἀλλὰ καὶ πάλιν μένει ἀνεξήγητον τὸ πῶς ὁ τόσον προφυλακτικὸς Λούκαρις ἠδύνατο νὰ ἐκτίθηται γράφων καὶ ὑπογράφων ὁμολογίας; μήτοι εἶχεν ἰδιαιτέραν τινὰ συμφωνίαν ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ καὶ τὰ ἐνυπόγραφα ἀντίγραφα τῆς ὁμολογίας δὲν θὰ ἐδημοσιεύοντο; Ἀναμφιβόλως πρόκειται περὶ σκοτεινῆς ὑποθέσεως, ἀλλὰ πᾶσαι αἱ ἐνδείξεις πείθουσιν ὅτι αἱ σῳζόμεναι ἐπιστολαὶ ἢ δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸν Λούκαριν ἢ ὑπέστησαν προσθήκας καὶ ἀλλοιώσεις. Οὐδεμιᾶς δὲ αὐτῶν, ἄλλως τε, σῴζεται αὐτόγραφον. Σῴζονται ὅμως αὐτόγραφα τῆς ὁμολογίας, ἥτις τῷ 1633 ἐξεδόθη καὶ ἑλληνιστὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Λουκάρεως. Ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Ὀξφόρδης, τοῦ Leyden καὶ τῆς Γενεύης ὑπάρχουσιν αὐτόγραφα, διαφέροντα ὅμως ἀπ' ἀλλήλων. Μόνον τὸ τῆς Γενεύης ἔχει καταφανεστάτην ὁμοιότητα πρὸς τὸν γνωστὸν ἄλλοθεν γραφικὸν χαρακτῆρα τοῦ Λουκάρεως. Προῆλθε τοῦτο παρ' αὐτοῦ τοῦ Λουκάρεως ἢ ἐξ ἀπομιμήσεως τοῦ γραφικοῦ χαρακτῆρός του; Βέβαιον εἶναι, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν σῳζομένων ἐπιστολῶν τοῦ Ναθαναὴλ Κωνωπίου, ὅτι ἡ ὁμολογία συνετάχθη ἐν τῇ ὀλλανδικῇ πρεσβείᾳ, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Ἀντωνίου Λεγήρου, ὅστις ἔδωκε τὸ κείμενον πρὸς ἀντιγραφὴν εἰς τὸν Ναθαναήλ. Ἐν Γενεύῃ σῴζεται ἀντίγραφον τοῦ Ναθαναὴλ καὶ ἕτερον ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Σωφρονίου γενόμενον, προσώπων, δυστυχῶς, ἐγγυτάτων πρὸς τὸν Λούκαριν, ἅτινα κατώρθωσε νὰ ἑλκύσῃ ὁ Λεγῆρος.

Τὴν πραγματικὴν δὲ σχέσιν τοῦ Λουκάρεως πρὸς τὴν ὁμολογίαν μαρτυροῦσι τὰ ἑξῆς γεγονότα. Κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος 1633, καθ' ὃ ἐκυκλοφόρησε τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῆς καλβινικῆς ὁμολογίας, ὁ Λούκαρις ἐδέχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τοῦ μητροπολίτου Κιέβου καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων τῆς νοτιοδυτικῆς Ρωσίας πρεσβείαν ἀποτελουμένην ἐκ τῶν ἡγουμένων Ἡσαΐου Τροφίμου καὶ Λεοντίου Συτσικοβίου, κομίζουσαν γράμματα καὶ διερωτῶσαν ἂν εἶναι ἀληθεῖς αἱ φῆμαι περὶ τοῦ ὅτι ὁ πατριάρχης ἐδέχθη τὸν καλβινισμόν. Αἱ φῆμαι δ' αὗται ὠφείλοντο εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν διάδοσιν τῆς ὁμολογίας. Ἐν τῇ λατινιστὶ σῳζομένῃ ἀπαντήσει του, ἥτις ἐσχάτως ἐδημοσιεύθη ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ Βατικανοῦ, ὁ Λούκαρις ἀποκρούει μετ' ἀγανακτήσεως τὰς φήμας περὶ καλβινισμοῦ, διακηρύττων τὴν ὀρθοδοξίαν αὐτοῦ: «Semper me declarabo in vocatione mea orthodoxum, stabilem et interpidum, qui unus per Dei gratiam supra caeteros in oriente fidem orthodoxam profiteor et omnes in hac ecclesia christiani orthodoxi sub mea professione acquiescunt». Τῇ 30 Ἰουνίου 1633, γράφων πρὸς τὸν τσάρον Μόσχας Μιχαήλ, δριμύτατα ἐκάκιζε τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς προτεστάντας ὡς αἱρετικοὺς «ἐμβάλλοντας τὴν ἀσεβῆ αὐτῶν αἵρεσιν» ἐν τοῖς ἐκδιδομένοις ὑπ' αὐτῶν βιβλίοις πρὸς παραπλάνησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Μετὰ ἓν ἔτος καὶ πάλιν ἔγραψεν ὁ Λούκαρις πρὸς τοὺς ἐν Πολωνίᾳ ὀρθοδόξους. Ἡ μακρὰ δὲ ἑλληνιστὶ σῳζομένη ἐπιστολή, ἣν τῷ 1904 ἀνεῦρεν ὁ Χρυσ. Παπαδόπουλος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Γενεύης, μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἐπιστολῶν καὶ ἐγγράφων τοῦ Λουκάρεως, ἀποτελεῖ ἀπολογίαν κατὰ τῆς κατηγορίας ἐπὶ καλβινοφροσύνῃ. Χάριν τῶν ὀρθοδόξων καὶ πρὸς πρόληψιν τοῦ σκανδαλισμοῦ αὐτῶν γράφων, βεβαιοῖ ὅτι καὶ ὡς Ἀλεξανδρείας πατριάρχης, ἐπὶ εἰκοσαετίαν περίπου, καὶ ὡς Κωνσταντινουπόλεως ὀρθῶς καὶ ἀνεπιλήπτως ἐπολιτεύθη, τηρήσας τὴν πίστιν τὴν ὀρθόδοξον καὶ διδάξας αὐτήν, «ἀλλ' οἱ τυφλοὶ πρὸς τὸ φῶς, ἐπιλέγει, μῶμον ἡμῖν προσάψαι σπουδάζουσι, καλβινισμὸν ἐγκαλοῦντες καὶ αἵρεσιν, τὴν ἰδίαν κακὴν προαίρεσιν παραδειγματίζοντες καὶ ἑαυτοὺς τοῖς πᾶσι πονηροὺς καὶ ἀμαθεῖς ἀποφαίνοντες· αὐτοὶ γὰρ ἀμύνασθαι δι' ἄλλα διανοούμενοι καθ' ἡμῶν, ἐν ἄλλοις ζητοῦσιν ἡμᾶς ὑπευθύνους παραστῆσαι, ἀλλὰ μάτην πονοῦσιν, ἅτε Θεῷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ προσκρούοντες». Οὕτως ἀπελογεῖτο ὁ Λούκαρις κατὰ τῶν ἐπὶ καλβινισμῷ συκοφαντιῶν, ἃς προσῆπτον αὐτῷ ἕνεκα τῆς ὁμολογίας.

Μῆνάς τινας μετὰ τὴν ἀνωτέρω ἐπιστολήν, ἤτοι κατὰ Μάρτιον τοῦ 1635, διὰ κρατεροῦ ἀγῶνος καὶ δαπάνης πολλῶν χρημάτων, τὸ τέταρτον ἤδη κατώρθωσαν οἱ Ἰησουῖται νὰ καταβιβάσωσι τὸν πολύαθλον πατριάρχην Κύριλλον Λούκαριν τοῦ θρόνου καὶ ν' ἀντικαταστήσωσιν αὐτὸν διὰ τοῦ ἀπὸ Βερροίας Κυρίλλου Κονταρῆ, τελείως εἰς αὐτοὺς παραδεδομένου. Πρὸς στιγμὴν ἐσκέφθησαν νὰ δηλητηριάσωσιν ἢ ἐκτυφλώσωσιν αὐτόν, ἀλλ' ὁ πρέσβυς τῆς Αὐστρίας Schmidt εἰσηγήθη τὸ ἑξῆς σχέδιον ἐξοντώσεως τοῦ πατριάρχου: Νὰ ναυλωθῇ πλοῖον μετ' ἐμπίστων ναυτῶν καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον νὰ ὁδηγηθῇ εἰς Ρόδον. Ὁ πλοίαρχος θὰ προσήγγιζε τὸ πρῶτον πειρατικὸν πλοῖον, ὅπερ θὰ συνήντα ἐν τῷ Αἰγαίῳ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἐγγράφων τῆς αὐστριακῆς πρεσβείας θὰ παρέδιδε τὸν Λούκαριν, ἵν' ἀπαχθῇ εἰς Ρώμην ἢ εἰς φρούριόν τι τῆς Ἰταλίας. Ἐν Κωνσταντινουπόλει θὰ διεδίδετο καταλλήλως ὅτι οἱ Μελιταῖοι κατέλαβον τὸ πλοῖον καὶ ἀπήγαγον τὸν πατριάρχην εἰς τὴν νῆσόν των. Μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις εὑρέθη πλοῖον, ἐδόθησαν δὲ τὰ ἔγγραφα τῆς αὐστριακῆς πρεσβείας εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου Κονταρῆ ὑποδειχθέντα μητροπολίτην, ὅτις ἔμελλε νὰ συνοδεύσῃ τὸν πατριάρχην εἰς τὴν ἐξορίαν κατὰ διαταγὴν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ἀλλ' ἡ ὀλλανδικὴ πρεσβεία, κατορθώσασα διὰ κατασκόπων νὰ μάθῃ τὰ καταχθόνια ταῦτα σχέδια τῆς ἐξολοθρεύσεως τοῦ Λουκάρεως, διέφθειρε τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου διὰ πολλῶν χρημάτων καὶ ἔπεισεν αὐτό, ὅπως ὁδηγήσῃ τὸ πλοῖον εἰς Χίον. Ἐκεῖ εὑρίσκετο ὡς διοικητὴς ὁ φίλος τοῦ Λουκάρεως Βεκὴρ πασᾶς, ὅστις ἀνέλαβε τὸν πατριάρχην ὑπὸ τὴν προστασίαν του, κακῶς ἀποπέμψας τὸν λατινόφρονα μητροπολίτην. Οὕτως ἔμεινεν ἀσφαλὴς ἐν Χίῳ ὁ πατριάρχης. Ὕστερον δὲ μετέβη καὶ εἰς Ρόδον, ὁπόθεν, τῇ 30 Δεκεμβρίου 1630, ἐξέδωκεν ἐν ἁπλῇ γλώσσῃ ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἐκθέτων τὰς πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν εὐεργεσίας τοῦ Ὀλλανδοῦ πρεσβευτοῦ Κορνηλίου Ἅγα: «καὶ ἐγὼ καὶ ὅλοι οἱ μητροπολῖται εἰς ὅλους τοὺς πειρασμούς, ὁποῦ ἐσυνέβαινον τῇ Ἐκκλησίᾳ μας, ἐπροστρέχαμεν εἰς τὸ παλάτιον τῆς ἐκλαμπρότητός του καὶ εὑρίσκαμεν τὴν βοήθειαν ὁποῦ ἐθέλαμεν καὶ τὴν συνδρομὴν ἑτοίμως», ἔλεγεν ὁ Λούκαρις, ἥτις πολλάκις ἦτο χρηματική.

Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1637, τὸ πέμπτον ὑπὸ πάντων θαυμαζόμενος καὶ εὐφημούμενος, ἀνέβη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Κύριλλος Λούκαρις. Συνεπὴς δὲ ὢν πάντοτε πρὸς ἑαυτόν, ἐπελήφθη ἀμέσως μετὰ δραστηριότητος τῆς διορθώσεως τῶν κακῶς ἐχόντων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲ γράψας πρὸς τὸν προϊστάμενον τῆς ἐν Ἐνετίᾳ κοινότητος Ἀθανάσιον Βαλεριανόν, αὐστηρῶς ἠξίωσε παρ' αὐτοῦ «τηρεῖν ἐν ἅπασι τὴν κανονικὴν ἀκρίβειαν καὶ τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ νομίμους παραδόσεις». Ἀλλ' οἱ ἀδυσώπητοι ἐχθροὶ τοῦ μεγάλου πατριάρχου, οἰκτρὸν ὄργανον ἔχοντες τὸν Κύριλλον Κονταρῆν, ἰδόντες τὸν νέον θρίαμβον αὐτοῦ, ἀπεφάσισαν ὁριστικῶς νὰ θανατώσωσιν αὐτόν. Διὰ τῆς αὐστριακῆς πρεσβείας ἡ ἐν Ρώμῃ ἑδρεύουσα προπαγάνδα προσήνεγκεν εἰς τὸν Κονταρῆν 4.000 ταλλήρων πρὸς ἐξαφάνισιν τοῦ Λουκάρεως καὶ κατάληψιν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Εἶχε δὲ ὑπογράψει ὁ Κονταρῆς ὁμολογίαν λατινικῆς πίστεως καὶ ὑποταγῆς ὑπὸ τὸν πάπαν Ρώμης. Διὰ στυγερᾶς καταγγελίας πρὸς τὸν μέγαν βεζύρην Βαϊρὰμ πασᾶν, ἐν καιρῷ ἀπουσίας τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ Δ' εἰς τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον, συνελήφθη ὁ Κύριλλος Λούκαρις ὡς παρασκευάζων δῆθεν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν Κοζάκων, καὶ ἐνεκλείσθη ἔν τινι φρουρίῳ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου. Τῇ 27 Ἰουνίου 1638 οἱ γενίτσαροι ἐπιβιβάσαντες αὐτὸν εἰς ἀκάτιον τὸν ἐστραγγάλισαν, γονυπετῆ προσευχόμενον, καὶ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἁλιεῖς τινες, εὑρόντες τὸ λείψανον τοῦ ἱερομάρτυρος, ἔθαψαν αὐτό, ἀλλ' οἱ μανιώδεις ἐχθροί του ἐκθάψαντες ἔρριψαν καὶ πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἧς τὰ κύματα ἀπέδωκαν καὶ πάλιν τὸ λείψανον εἰς φιλικὰς χεῖρας πρὸς ταφήν.

Οὕτως ἐτελεύτησε μαρτυρικὸν θάνατον ὁ Κύριλλος Λούκαρις. Εἷς τῶν θαυμαστῶν αὐτοῦ, ὁ Εὐγένιος Αἰτωλὸς συνέταξεν ἀκολουθίαν εἰς αὐτὸν ὡς εἰς ἅγιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τοιοῦτον δ' ἐθεώρησαν πάντες οἱ ἐγγύτατα παρακολουθήσαντες τὸν ἄμεμπτον βίον του. Ὁ Λούκαρις διὰ τῶν ἀξιοθαυμάστων ἀγώνων του καὶ διὰ τῆς ὅλως ἐκτάκτου δράσεώς του, ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν περίπου, κατώρθωσε νὰ προκαλέσῃ μεγάλην πνευματικὴν κίνησιν, ἥτις ὑπῆρξεν ὠφέλιμος, συνεχισθεῖσα καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, διότι ἐξ ἀφορμῆς τῆς φερούσης τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁμολογίας ἀλλεπάλληλοι συνεκροτήθησαν σύνοδοι. Οὕτω δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Λουκάρεως ἐπλήρωσεν ὁλόκληρον τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Χρησιμοποιήσας τὴν φιλίαν τῶν προτεσταντῶν ὁ μέγας οὗτος ὀρθόδοξος πατριάρχης καὶ ἐθνάρχης ἠδυνήθη ἀποτε-

Digitized by Google

λεσματικῶς ν' ἀνακόψῃ τὴν πρόοδον τῶν Λατίνων ἱεραποστόλων καὶ δὴ τῶν Ἰησουϊτῶν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, διὰ τῆς καθόλου δὲ ἀναμορφωτικῆς αὐτοῦ δράσεως καὶ τῶν πεφωτισμένων ἐνεργειῶν ὑπῆρξε δημιουργὸς ἰδίας ἐποχῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Th. Smith*, Collectanea de Cyrillo Lucaris Patriarcha Constantinopolitano (Londini 1707).—*J. Aymon*, Monuments authentiques de la religion des grecs... (A la Haye 1882).—*E. Hurmuzaki* Documente privitore la istoria Romanilor, IV, 1. (Bucuresti 1882).—*E. Legrand*, Bibliographie hellénique (XVII s) IV (Paris 1896).—*A. Pichler*, Geschichte des Protestantismus in der orient Kirche im XVII Jahrhundert, oder: Der Patriarche Cyrillus Lucaris und Seine Zeit (München 1862).—*Ph. Meyer*, Lukaris Cyrill, ἐν Herzog-Hauck Realencyklopädie[3], XI, 1902, σ. 682—690.—*Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου* (ἀρχιεπισκόπου, Ἀθηνῶν), Κύριλλος Λούκαρις (ἐν Τεργέστῃ 1907). —*Δημ. Σ. Μπαλάνου*, Ἡ ὁμολογία Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως (Ἀθῆναι 1906).—*Ἰεζεκιὴλ Βελανιδιώτου* (νῦν μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων), Ὁ ἐθνομάρτυς πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρις (Ἀθῆναι 1906). — *G. Hofmann*, Griechische Patriarchen und Römische Päpste. II 1. Patriarch Kyrillos Lukaris und die Römische Kirche, Roma (Orientalia Christiana) 1929.

† Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

— **Κύριλλος ὁ *Μελιτουπόλεως***. Ρῶσος καθηγητὴς καὶ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Γεννηθεὶς τῷ 1823 καὶ σπουδάσας θεολογίαν, διωρίσθη τῷ 1851 καθηγητὴς τῆς ποιμαντικῆς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Πετρουπόλεως, τῷ 1853 ἐξέδωκε «Ποιμαντικήν», τῷ 1857 προήχθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον Μελιτουπόλεως καὶ ἀπέθανε τῷ 1866 Ἀπεστάλη ὡς ἀρχηγὸς τῆς ρωσικῆς παλαιστινείου ἑταιρείας εἰς Ἱεροσόλυμα τῷ 1858, ὡς διάδοχος τοῦ διαβοήτου Πορφυρίου Οὐσπένσκη. Σφοδρότατος μισέλλην, ὡς σκοπὸν τῆς ἐν Συρίᾳ ἐνεργείας αὐτοῦ εἶχε τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῶν πατριαρχείων Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ πᾶν θεμιτὸν καὶ ἀθέμιτον μέσον μετεχειρίζετο πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του. Τόσον δὲ σκανδαλώδης ἦτο ἡ ὅλη διαγωγὴ καὶ πολιτεία αὐτοῦ ἐν τῇ ἀποστολῇ ταύτῃ, ὥστε ἠναγκάσθη αὐτὸς ὁ Ρῶσος ἐν Ἱερουσαλὴμ πρόξενος Δορογοβουζήνωφ νὰ καταγγείλῃ αὐτὸν τῷ 1863 εἰς τὴν ρωσικὴν κυβέρνησιν, ἥτις διεβίβασε τὴν καταγγελίαν εἰς τὴν ρωσικὴν σύνοδον, τῇ ἀποφάσει τῆς ὁποίας ἀνακληθεὶς ἐξωρίσθη εἴς τι μοναστήριον τοῦ Καζὰν καὶ ἐν αὐτῷ ἠθικῶς συντετριμμένος ἀπέθανε μετὰ τριετίαν. ε. γ. π.

—**Κύριλλος**. Ρῶσος ἀρχιεπίσκοπος τῆς αἱρέσεως τῶν ρασκολνίκων, γεννηθεὶς ἐν τῇ Τοὺλ τὴν 9 Ἰανουαρίου 1799 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἄλβᾳ-Φοντάνᾳ τὴν 8 Ὀκτωβρίου 1875. Μοναχὸς αἱρετικός, κατέφυγε τῷ 1830 εἰς Αὐστρίαν καὶ μετ' ἄλλων φυγάδων ἵδρυσε τὴν κωμόπολιν Φοντάναν Ἄλβαν, ἥτις ἐγένετο τὸ κέντρον τοῦ ρασκολνισμοῦ. Τῷ 1847 ἐχειροτονήθη ἀρχιερεὺς ὑπὸ τοῦ ἀποστάτου Ἕλληνος μητροπολίτου Ἀμβροσίου, τὸν ὁποῖον καὶ ἀντικατέστησε Διεκρίνετο οὗτος ὡς φανατικὸς καὶ πείσμων αἱρετικός, ἐχειροτόνησε δὲ πλείστους παλαιοπίστους ἀρχιερεῖς ἀποσταλέντας εἰς Ρωσίαν. Οὗτοι, ταχέως συναισθανθέντες τὸ ἐπισφαλὲς τῆς θέσεώς των, προσεπάθησαν νὰ προσεγγίσωσι τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ προητοίμασαν πρὸς τοῦτο ἐγκύκλιον ἀπευθυνομένην πρὸς τὰ δέκα ἑκατομμύρια τῶν παλαιοπίστων, συνεκάλεσαν δὲ σύνοδον εἰς Μόσχαν, εἰς ἣν παρεκάθησεν ὁ Κύριλλος, ὅστις ἐπέφερε σύγχυσιν εἰς αὐτήν. Οἱ ρασκόλνικοι ἀρχιερεῖς ἀπεσπάσθησαν αὐτοῦ, ἠπείλησαν καθαίρεσιν, ἀπηγόρευσαν εἰς αὐτὸν πᾶσαν ἱερουργίαν καὶ τὸν ἐξηνάγκασαν νὰ φύγῃ ἐκ Μόσχας. Οὗτος ὅμως ἐξήγειρε πολλοὺς τῶν ὀπαδῶν του, κατηγορῶν τοὺς συνοδικοὺς ὅτι ἐπεδίωκον νὰ ἑλκύσωσιν εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τὴν παλαιοπιστίαν Ἐπανελθὼν εἰς τὴν ἐν Φοντάνᾳ-Ἄλβᾳ ἕδραν του, συνεκάλεσε τὴν 20 Ἰουνίου 1863 σύνοδον, ἥτις ἀπεφάνθη ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐν Μόσχᾳ συνόδου τῶν ρασκολνίκων ἦσαν ἐφευρέσεις τοῦ διαβόλου καὶ προέβη εἰς τὴν καθαίρεσιν τῶν συνοδικῶν τῆς Μόσχας. Οἱ ρασκόλνικοι διῃρέθησαν εἰς *κυριλλιστὰς* καὶ *ἀντωνιανούς*, οὕτω δὲ ἐπῆλθε διχοστασία μεταξὺ τῶν σχισματικῶν, ἀλλὰ τὸ μέγα πλῆθος τούτων ἠκολούθει τὸν Κύριλλον καὶ ἀνεγνώριζεν αὐτὸν ὡς μέγαν ἱεράρχην τῆς παλαιοπιστίας, τοιοῦτος δὲ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀναμειγνυόμενος εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα κατὰ τοῦ τσάρου, τὸν ὁποῖον ἡ αἵρεσις αὕτη ἀπεκάλει ὡς τὸν κατελθόντα ἐπὶ τῆς γῆς ἀντίχριστον. θ. β.

—**Κύριλλος ὁ *Σιναίου***. Δύο ἀρχιεπίσκοποι Σινᾶ εἶναι γνωστοὶ μὲ τοῦτο τὸ ὄνομα, ἤτοι: —1) Ὁ *Α'*. Ἐν Κρήτῃ γεννηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, θεῖος πρὸς πατρὸς τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Κωνσταντίου τοῦ Α' (1830—1834), ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ ἀπῆλθεν εἰς τὸ Σινᾶ καὶ γενόμενος ἀρχιεπίσκοπος αὐτοῦ περιῆλθε πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης. Ἐξ Αἰγύπτου μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν τῷ 1782 καὶ ἐκ ταύτης τῷ 1787 μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ὅστις τότε ἦτο ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας, εἰς τὸ Ἰάσιον πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐκεῖ μοναστηρίων τοῦ Σινᾶ, ἀσθενήσας ἐξ ὀξυτάτου πυρετοῦ ἀπέθανε τῷ 1790. — 2) Ὁ *Β'*. Ἀρχιμανδρίτης ὤν, ἐχειροτονήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1859 ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Ζ' (1855—1860) ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ, παρὰ τὰς ἐνστάσεις πέντε μητροπολιτῶν τῆς Ἱ συνόδου καὶ τοῦ πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων Κυρίλλου τοῦ Β'. εἰς ὃν κανονικῶς ὑπάγεται ἡ ἀρχιεπισκοπὴ τοῦ Σινᾶ. Γενόμενος δὲ ἀρχιεπίσκοπος τὸν μὲν πατριάρχην Ἱεροσολύμων δὲν ἀνεγνώριζεν ὡς νόμιμον κριτὴν πάσης διαφορᾶς μεταξὺ τοῦ ἑκάστοτε ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ καὶ τῆς Σιναϊτικῆς ἀδελφότητος, τὴν δ' ἀδελφότητα ἐξεγείρας καθ' ἑαυτοῦ διέβαλεν εἰς τὴν κυβέρνησιν, κατήγγειλε δὲ καὶ τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων, ὡς ἐπεμβαίνοντα εἰς τὰ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς του Τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον ὅμως δι' ἐγγράφου αὐτοῦ πρὸς τὸ πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων (1867) ὑπέδειξεν ὅτι αὐτὸ μόνον ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ λύσῃ τὸ σιναϊτικὸν τοῦτο ζήτημα. Μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ ἐγγράφου τούτου ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἐκάλεσεν εἰς δίκην τὸν Κύριλλον, ἐπειδὴ δ' οὗτος φυγοδικῶν δὲν παρουσιάσθη εἰς τὸ δικαστήριον ἐν Ἱεροσολύμοις, παυθεὶς τῇ 24 Αὐγούστου τοῦ 1867 ὑπὸ τοῦ Ἱεροσολύμων Κυρίλλου ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Καλλιστράτου. ε. γ. π

—**Κύριλλος ὁ *Σκυθοπολίτης***. Διαπρεπὴς ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Γεννηθεὶς ἐν Σκυθοπόλει τῆς Γαλιλαίας περὶ τὰ 514—524 εἰσῆλθεν ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ εἴς τι μοναστήριον παρὰ τὴν Σκυθόπολιν καὶ τῷ 543 ἀπῆλθεν εἰς τὴν παρὰ τὸν Ἰορδάνην μονὴν τοῦ Καλαμῶνος, ἔνθα ἀσθενήσας σοβαρῶς ἠναγκάσθη νὰ μετοικήσῃ εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου. Ἐπὶ ἕνδεκα περίπου ἔτη συλλέγων ὁ Κύριλλος βιογραφικὸν καὶ ἱστορικὸν ὑλικὸν παρὰ μαθητῶν τῶν μεγάλων τῆς Παλαιστίνης ἀναχωρητῶν, διενοεῖτο νὰ συντάξῃ σειρὰν «μοναχικῶν ἱστοριῶν», ἀλλ' ὁ θάνατος αὐτοῦ ἐν τῇ λαύρᾳ τοῦ ἁγίου Σάβα ἐπελθών, ὄχι πολὺ μετὰ τὸ 557, ἐματαίωσε τὸ σχέδιον τοῦτο. Νῦν δὲ ἔχομεν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ μόνον ὀκτὼ βίους, ἤτοι Εὐθυμίου, Σάβα, Ἰωάννου τοῦ Ἡσυχαστοῦ, Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου, Κυριακοῦ, Θεογνίου, Ἀβραμίου καὶ Γερασίμου. Εἶναι δ' οἱ βίοι οὗτοι σπουδαιότατον ἱστορικὸν κειμήλιον, πρῶτον μὲν διὰ τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας ἱστορικὰς εἰδήσεις οὐ μόνον τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας καὶ τοῦ βυζαντιακοῦ καθόλου κράτους κατὰ τὴν Ε' καὶ ΣΤ' ἑκατονταετηρίδα, δεύτερον δὲ διότι ὁ συγγραφεὺς αὐτῶν ἐκ καθαρῶν πηγῶν ἀντλήσας τὸ ὑλικόν του, γνώστης ἀκριβὴς προσώπων καὶ πραγμάτων, φίλος τῆς ἀληθείας καὶ ἐρευνητὴς λεπτολόγος ἐν γλώσσῃ ἁπλῇ καὶ ἀφελεῖ κατέλιπεν εἰς ἡμᾶς λαμπρὰν εἰκόνα τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τοῦ μοναχικοῦ βίου τῆς Παλαιστίνης, βιογραφήσας τοὺς μεγάλους αὐτοῦ ἱδρυτὰς καὶ ἀντιπροσώπους.

Τὰ ἅπαντα τοῦ Κυρίλλου δὲν ἐξεδόθησαν εἰσέτι ἐν σώματι, ἐξεδόθησαν δὲ ὁ βίος τοῦ Εὐθυμίου ὑπὸ Montfaucon (Analecta Sacra, Parisiis 1688 Α' 1—99), τοῦ Σάβα ὑπὸ Cotelier (Eccl. Gr. mon. Parisiis 1686, Γ' 220—376), τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἡσυχαστοῦ (Acta Sanct. Mai, Γ' 16—21), τοῦ Κυριακοῦ (Acta Sanct Sept Η', 147—159), τοῦ Θεοδοσίου ὑπὸ Usener («Der hl. Theodosius» Leipzig 1890), τοῦ Θεογνίου (Anal. Bollandiana 1891, 73—118), ὁ δ' ὑπὸ τοῦ Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως (ἐν «Ἀναλέκτοις Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας» Δ' 175—184) ἐκδοθεὶς βίος τοῦ ἁγίου Γερασίμου, ἐκ κώδικος τῆς Πατμιακῆς βιβλιοθήκης, ἀμφισβητεῖται ἂν εἶναι ἔργον τοῦ Κυρίλλου [*Δ. Μπαλάνου* «Πατρολογία» ἐν Ἀθήναις 1930, 533] ε. γ. π.

— **Κύριλλος ὁ *Τήνου***. Ἐν τῇ κατὰ τὴν Προποντίδα νήσῳ Μαρμαρᾷ γεννηθεὶς κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐχρημάτισε μητροπολίτης Γάνου καὶ Χώρας καὶ ἔπειτα Τήνου. Ἦτο δὲ καὶ διαπρεπὴς μουσικός, μελοποιήσας ὀκτὼ χερουβικὰ κατὰ τοὺς ὀκτὼ ἤχους τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς, πολλὰ κοινωνικὰ καὶ συγγράψας ἐγχειρίδιον περὶ μουσικῆς, ἐν τῷ ὁποίῳ πραγματεύεται οὐ μόνον περὶ τῶν χαρακτήρων, τόνων, φθορῶν καὶ ἤχων τῆς ἡμετέρας μουσικῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν φθόγγων καὶ τῶν ρυθμῶν τῆς ἀραβοπερσικῆς, τῆς ὁποίας ἐπίσης ἦτο γνώστης. ε. γ. π.

— **«Κυρίλλου καὶ *Μεθοδίου ἀδελφότης*»**. Ἡ ἀδελφότης αὕτη συνέστη ἐν Κιέβῳ τῷ 1846 καὶ προετίθετο τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς ἄνευ διακρίσεως ἐθνικότητος καὶ δόγματος· ἀλλὰ προκαλέσασα τὴν δυσπιστίαν τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Α', διελύθη. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀνασυσταθεῖσα, εἰργάζετο ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τοῦ πανσλαυϊστικοῦ ἔργου, ἐπιζητοῦσα τὴν ἀπελευθέρωσιν μόνον τῶν σλαυϊκῶν ἐθνῶν καὶ τὴν ἕνωσιν αὐτῶν μετὰ τῆς Ρωσίας. Τῷ 1867 συνεκάλεσεν εἰς Μόσχαν εἰς «Ἐθνογραφικὸν συνέδριον» τοὺς ἀντιπροσώπους ὅλων τῶν σλαυϊκῶν ἐθνῶν καὶ ἔθηκεν ὡς βάσιν τὴν ἐξέγερσιν αὐτῶν κατὰ τῆς Τουρκίας. Τὰς προσπαθείας τῆς ἀδελφότητος ταύτης ἐνίσχυεν ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις, οὕτω δὲ πράκτορες αὐτῆς ἀπεστάλησαν εἰς Βοσνίαν, Ἑρζεγοβίνην, Σερβίαν, Μαυροβούνιον καὶ Βουλγαρίαν καὶ ὑπεκίνουν τὰς χώρας ταύτας εἰς ἐξέγερσιν. Οὕτω κατὰ τὸ 1874 ἐξερράγη ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἑρζεγοβίνῃ ἐπανάστασις, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1877. θ. β.

—**Κυρίλλου καὶ *Μεθοδίου τάγμα***. Βουλγαρικὸν παράσημον, ἱδρυθὲν τῷ 1910, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Βουλγαρίας εἰς βασίλειον. Εἶναι τὸ ἀνώτερον τιμητικὸν τάγμα τῆς Βουλγαρίας καὶ ἔχει μίαν μόνον τάξιν. Τὸ παράσημον τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ σταυρὸν ἔχοντα σχῆμα τετραφύλλου τριφυλλίου καὶ φέροντα εἰς τὸ μέσον τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίλλου καὶ τοῦ Μεθοδίου, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Ex Oriente Lux». Μ. Δ. Β.

Κυρίλλωφ, *Βλαδίμηρος-Τιμοφέγιεβιτς*. Σύγχρονος Ρῶσος ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1889. Ἀνῆκεν εἰς τὴν λογοτεχνικὴν ὁμάδα τῶν προλεταρίων «Κούζνιτσα» (=σιδηρουργεῖον). Ὑμνεῖ τὸν ἐργάτην, τὰς μηχανάς, τὸν κολλεκτιβισμόν. Ἐξέδωκε: «Στίχοι» (Πετρούπολις, 1918), «Ὁ Σιδερένιος Μεσσίας» (Μόσχα, 1921), «Ἀπόπλους» (Μόσχα 1923), «Ἐργατικὰ βήματα» (Μόσχα 1924), «Στίχοι» (Βιβλίον πρῶτον, 1913—1923. Μόσχα 1924) καὶ ἄλλα. Ε. Ι. Χ.

Κυρίμαι ἢ ***Κερίμαι***. Μία τῶν πολυμελεστέρων καὶ πλουσιωτέρων κρυπτοχριστιανικῶν οἰκογενειῶν τῆς Κρήτης. Κατῴκουν κυρίως εἰς τὸ χωρίον Ἐπισκοπὴ τοῦ Μυλοποτάμου, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα τῆς ἐπαρχίας ταύτης χωρία, ἔνθα εἶχον ἀπέραντα κτήματα καὶ ἤσκουν μεγάλην παρὰ τοῖς Τούρκοις ἐπιβολήν, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἠδυνήθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας νὰ προστατεύσωσι τοὺς Χριστιανοὺς κατὰ τῶν τουρκικῶν πιέσεων. Ὅταν ἐξερράγη ἐν Κρήτῃ ὁ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγὼν τοῦ 1821, πολλοὶ τῶν κρυπτοχριστιανῶν ἀπεκάλυψαν τὴν ἀληθῆ αὐτῶν κατάστασιν καὶ ἐτάχθησαν θαρραλέως μετὰ τῶν ἐπαναστατησάντων Ἑλλήνων. Οἱ Κυρίμαι δὲν ἐμιμήθησαν αὐτούς, παρέμειναν μεταξὺ τῶν Τούρκων καί, ἀναγκαστικῶς πλέον, ἐπολέμησαν παρὰ τὸ πλευρὸν αὐτῶν ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἐπισημότατος μεταξὺ τῶν Κυριμῶν καὶ ἀρχηγὸς τῆς πολυκλάδου αὐτῶν οἰκογενείας ἦτο τότε ὁ *Ἀχμὲτ-Κυρίμογλου*. Διαμένων οὗτος ἐν Ἡρακλείῳ τῷ 1822, ὅτε (κατὰ μῆνα Ἀπρίλιον) οἱ Ἕλληνες ἐγένοντο κύριοι τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου, ἐξῆλθεν ἐπὶ κεφαλῆς πολυαρίθμων Τούρκων, ἐν οἷς καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ καὶ ἄλλοι συγγενεῖς του, κατέλαβε τὸ χωρίον Ἐπισκοπή, ἔνθα εἶχεν ἰσχυρὸν πύργον, καὶ ὠχυρώθη ἐν αὐτῷ χωρὶς νὰ ἐνοχλήσῃ τοὺς Ἕλληνας. Κατὰ τὴν πορείαν του ὅμως ἄνδρες τινὲς τοῦ σώματος, ἀπομακρυθέντες ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Ἀχμὲτ-Κυρίμογλου, ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ χωρίου Χῶνος, ἐφόνευσαν δεκάδα Χριστιανῶν ἀόπλων καὶ ἐκόμισαν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν εἰς τὸν ἀρχηγόν των. Ὁ Ἀχμὲτ-Κυρίμογλου καὶ οἱ ἀδελφοί του ἐπετίμησαν αὐστηρῶς τοὺς σφαγεῖς, ὑπὸ τὴν πρόφασιν ὅτι αἱ τοιαῦται πράξεις ἐξωθοῦσι τοὺς Χριστιανοὺς πρὸς τὸ μέρος τῶν ἐπαναστατῶν. Μετ' ὀλίγον ἐπελθόντες οἱ Ἕλληνες ἐπολιόρκησαν τὴν Ἐπισκοπὴν καὶ ἤρχισεν ἐκεῖ ἀγὼν πεισματώδης. Τὴν τετάρτην ἡμέραν οἱ Κυρίμαι ἐζήτησαν συνέντευξιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ὁπλαρχηγῶν καὶ παρεκάλεσαν αὐτοὺς νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν ἐλευθέραν μετάβασιν τῶν πολιορκουμένων εἰς Ἡράκλειον. Οἱ Ἕλληνες, σεβόμενοι καὶ εὐγνωμονοῦντες τοὺς Κυρίμας, δι' ἣν ἀνέκαθεν παρεῖχον προστασίαν τοῖς Χριστιανοῖς, ἐδέχθησαν τοῦτο ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ παραδώσωσιν οἱ Τοῦρκοι τὰ ὅπλα των πλὴν 30. Ἐν τούτοις οἱ Τοῦρκοι ἐξερχόμενοι τῶν ὀχυρῶν αὐτῶν θέσεων, οὐ μόνον ἠρνήθησαν νὰ παραδώσωσι τὰ ὅπλα, ἀλλὰ καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἑλλήνων, φονεύσαντες τρεῖς ἐξ αὐτῶν. Ἀντεκδικούμενοι οἱ Ἕλληνες ἐφόνευσαν ἅπαντας τοὺς Τούρκους, πλὴν 10, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ διαφύγωσιν εἰς Ἡράκλειον. Κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην σφαγὴν οὐδεὶς τῶν Κυριμῶν ἐθίχθη, εἷς δὲ μόνον, ὁ πρεσβύτερος ἐξ αὐτῶν *Μουλᾶ-Κυρίμης*, ἐφονεύθη κατὰ παραδρομήν. Οἱ λοιποὶ τρεῖς ἀδελφοὶ ἀπεστάλησαν ἐν ἀσφαλείᾳ εἰς Ἡράκλειον.

Ἔκτοτε καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος, ἤτοι μέχρι τοῦ 1830, οἱ Κυρίμαι δὲν ἔλαβον, ὡς φαίνεται, ἐνεργὸν μέρος ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ἅπαξ δὲ μόνον (τῷ 1827) μνημονεύονται ὡς ἐξελθόντες εἰς Μυλοπόταμον, ἔνθα τὰ κτήματά των, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπανῆλθον μετ' ὀλίγον εἰς Ἡράκλειον, ἀφοῦ ἀπώλεσαν πολλοὺς ἐκ τῶν ὀπαδῶν των, χωρὶς οἱ ἴδιοι νὰ πάθωσί τι. Ἀλλ' οὐδὲ εἰς τὰς μεταγενεστέρας ἐπαναστάσεις, καὶ δὴ τὴν μακρὰν ἐκείνην τῷ 1866—1869, ἐμφανίζονται οἱ Κυρίμαι ὡς ἀγωνιζόμενοι μετὰ τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Χριστιανῶν.

Ἐν τούτοις, παρ' ὅλην τὴν ἐμμονὴν αὐτῶν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐπωφελήθη τῆς ἀνεξιθρησκείας, ἣν ἐχορήγει εἰς τὴν Κρήτην τὸ σουλτανικὸν φιρμάνιον «Χάτι-Χουμαγιοῦν» τοῦ 1855, ὅτε πλεῖστοι ἄλλοι Τουρκοκρῆτες, ἐν κρυπτῷ Χριστιανοί, ὡμολόγησαν παρρησίᾳ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν των. Τοῦτο ἔπραξαν οἱ Κυρίμαι μετὰ τὴν χορηγηθεῖσαν τῷ 1878 αὐτονομίαν ἐν Κρήτῃ. Διάφοροι κρυπτοχριστιανοὶ τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀπεκαλύφθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1881, εἶτα δὲ ἄλλοι εἰς τὰ διάφορα τοῦ Μυλοπο-

Digitized by Google

τάμου, τῆς Ρεθύμνης καὶ τοῦ Ἀμαρίου χωρία καὶ τέλος τὴν νύκτα τῆς ἀναστάσεως τοῦ 1884, ἐνῷ ἐτελεῖτο ἡ θεία λειτουργία ἐν τῷ ναῷ τοῦ χωρίου Ἁγίου Ἰωάννου (τοῦ Μυλοποτάμου), εἰσῆλθεν αἴφνης ἐν αὐτῷ ὁ γηραιὸς *Μουσταφᾶ-βέης-Κυρίμης* ἀκολουθούμενος ὑφ' ἁπάσης τῆς πολυμελοῦς οἰκογενείας του, καὶ ἀφοῦ ἅπαντες ἠσπάσθησαν τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ ἐδήλωσαν πρὸ τοῦ καταπληκτικοῦ ἐκκλησιάσματος ὅτι ἦσαν ἀνέκαθεν καὶ αὐτοὶ Χριστιανοί, ἀπεκάλυψαν τὰ ἀληθῆ αὐτῶν χριστιανικὰ ὀνόματα.

Τούτους ἐμιμήθησαν μετ' ὀλίγον καὶ οἱ λοιποὶ ἐξ αἵματος ἢ ἐξ ἀγχιστείας συγγενεῖς τοῦ Μουσταφᾶ ἀνὰ τὰ διάφορα τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης χωρία καὶ ἔκτοτε οἱ πολυπληθεῖς Κυρίμαι συμμετέσχον ἐνεργῶς, ὡς ἀληθεῖς Χριστιανοὶ καὶ Ἕλληνες, εἰς τοὺς ἐπακολουθήσαντας κρητικοὺς ἀγῶνας καὶ περιπετείας. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟ

κυρῖναι (αἱ) *['Ορχ. Χημ.]*. Βασικὰ πεπτά, σχηματιζόμενα κατὰ τὴν ὑδρόλυσιν τῶν *πρωτεϊνῶν*. Σ. Γ.

Κυρινάλιος *λόφος* (collis Quirinalis). Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Festus, ὁ λόφος οὗτος, ὕψους 53 μ., ἀρχαιότερον ὠνομάζετο Agonus, ἔπειτα ὅμως ἐπεκράτησε τὸ ὄνομα τοῦ ἑνὸς τῶν τεσσάρων μερῶν τοῦ λόφου (Latiaris, Mucialis, Salutaris, Quirinalis), τὸ ὁποῖον ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ ἱεροῦ τοῦ θεοῦ Quirinus. Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀρχαϊκῶν εὑρημάτων τοῦ λόφου συγκαταλέγεται καὶ τὸ πολύτιμον διὰ τὴν ἐπιγραφήν του ἀγγεῖον τοῦ Duenos. Τὸ τεῖχος τοῦ βασιλέως Σερβίου περιελάμβανεν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ τὸν Κυρινάλιον λόφον. Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου ὑπῆρχον ἀρκετὰ ἱερά: Ὁ ναὸς τοῦ Sermo Sancus, τῆς Salus, τοῦ Quirinus καὶ τὸ Capitolium vetus. Εἰς τοὺς μετέπειτα δὲ χρόνους τὸ ἱερὸν τοῦ Σεράπιδος, ἡ Ara incendii Neroniani καὶ αἱ Θέρμαι τοῦ Κωνσταντίνου καὶ Διοκλητιανοῦ· πρὸς δὲ καὶ οἶκοι εὐγενῶν Ρωμαίων καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἡλιογαβάλου συσταθὲν senaculum mulierum. Ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν χρόνων ὁ Κυρινάλιος λόφος ἦτο ὡσαύτως κατειλημμένος ἀπὸ διάφορα ἱερὰ ἱδρύματα. [*H. Jordan*. Topographie der Stadt Rom im Altertum, Berlin 1907.] Χ. Κ. Κ.

Κυρινάλιον (Quirinale). Μεγαλοπρεπὲς ἀνάκτορον ἐν Ρώμῃ, ὀνομασθὲν ἐκ τοῦ λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκτίσθη. Ἡ ἀνέγερσις αὐτοῦ ἤρχισε τῷ 1574, ἐπὶ πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΓ', ἐπὶ τῆς θέσεως εἰς τὴν ὁποίαν ἐξετείνοντο οἱ κῆποι τοῦ καρδιναλίου Ἱππολύτου ντ' Ἔστε, ἐπὶ σχεδίων τῶν ἀρχιτεκτόνων Φλαμινίου Πόντσιο καὶ Ὀκταβίου Μασκερίνο. Σκοπὸς τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ ἀνακτόρου τούτου ἦτο, ὅπως χρησιμεύῃ ὡς ὑγιεστέρα τοῦ Βατικανοῦ θερινὴ διαμονὴ τῶν παπῶν. Ἡ ἀνέγερσις αὐτοῦ ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Δομ. Φοντάνα, ἐπὶ πάπα Σίξτου τοῦ Ε', ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ἐν αὐτῷ, καὶ κατόπιν ὑπὸ τῶν Μαντέρνο, Μπερνίνι καὶ Φούγκα καὶ συνεπληρώθη ἐπὶ τοῦ πάπα Κλήμενος τοῦ ΙΒ'. Τὸ κτήριον, πλὴν τῆς προσόψεως καὶ ἰδίως τοῦ πυλῶνος, ὁ ὁποῖος κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Μπερνίνι, ὑστερεῖ ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἀπόψεως. Ἐπὶ τῆς κατοχῆς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν παπῶν εἶχον λάβει χώραν ἐν αὐτῷ πολλαὶ καὶ μεγάλαι τελεταὶ καὶ κογκλάβια. Τῷ 1809 συνελήφθη ἐν αὐτῷ ὁ πάπας Πῖος ὁ Ζ', ὁ ὁποῖος ὡδηγήθη, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ναπολέοντος, αἰχμάλωτος εἰς τὴν Σαβόνναν καὶ κατόπιν εἰς Φονταινεμπλώ. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν Ἰταλικῶν στρατευμάτων καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας τοῦ πάπα, τῷ 1870, μετεβλήθη τὸ ἀνάκτορον τοῦτο εἰς ἕδραν τῶν βασιλέων τῆς Ἰταλίας, ἐν αὐτῷ δὲ ἀπέθανε τὴν 9 Ἰανουαρίου 1878 ὁ βασιλεὺς Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ὁ Β'. Σήμερον οἱ βασιλεῖς τῆς Ἰταλίας χρησιμοποιοῦν αὐτὸ μόνον διὰ τὰς ἐπισήμους συνεργασίας, ὑποδοχάς, τελετὰς καὶ ἐμφανίσεις των, τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας διαμενούσης ἐν τῇ παρὰ τὰς νέας συνοικίας τῆς Ρώμης «Βίλλα Σαβόϊα». Ἐν τῇ διπλωματικῇ γλώσσῃ καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ἡ λέξις *Κυρινάλιον* χρησιμοποιεῖται πρὸς ὑποδήλωσιν τῆς βασιλικῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τοὺς παρ' αὐτῇ διαπεπιστευμένους πρεσβευτὰς τῶν ξένων κρατῶν, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τοὺς πρεσβευτὰς τοὺς διαπεπιστευμένους παρὰ τῷ Βατικανῷ. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ἀνακτόρου εἶναι λίαν ἐνδιαφέρον. Ἔχει μέγαν περίβολον ἀπαρτιζόμενον ἐκ στοῶν, ὑποβασταζομένων ὑπὸ ἡμικιόνων. Ἡ πλευρά, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν πρόσοψιν, εἶναι δωρικοῦ ρυθμοῦ. Ὑπὸ τὴν στοάν, εἰς τὸ βάθος, ὑπάρχουν δύο κλίμακες, ἐξ ὧν ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ ὁδηγεῖ εἰς εὐρείαν καὶ μεγαλοπρεπῆ αἴθουσαν, χρησιμοποιουμένην διὰ τὰς μεγάλας ὑποδοχὰς καὶ τελετάς. Παρὰ τὴν αἴθουσαν ταύτην ὑπάρχει παρεκκλήσιον τοῦ Παύλου (Capela Paolina), ὅμοιον κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα μὲ τὸ «Σίξτειον παρεκκλήσιον» (Capella Sistina) τοῦ Βατικανοῦ. Αἱ αἴθουσαι τοῦ ἀνακτόρου κοσμοῦνται ὑπὸ ἀξιολόγων ἔργων ζωγραφικῆς, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Ὁ Χριστὸς ἐν δόξῃ μεταξὺ τῶν ἀγγέλων» τοῦ Μαλότσο ντὰ Φορλί, αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Λανφράγκο καὶ τοῦ Σαρατσένι ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ θρόνου, ὁ «Εὐαγγελισμὸς» τοῦ Γκουΐντο Ρένι ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τῆς Ἀννουντσιάτας κτλ. Παρὰ τὸ ἀνάκτορον ὑπάρχει καὶ μέγας κῆπος, δημιουργηθεὶς ἐπὶ σχεδίων τοῦ ἀρχιτέκτονος Μαντέρνο. Κάτωθεν τοῦ κήπου τούτου καὶ τῶν ἀνακτόρων κατεσκευάσθη, ἀπὸ τοῦ 1902 μέχρι τοῦ 1905, ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀλ. Βιβιάνι, σήραγξ 347 μ. μήκους καὶ 15 μ. πλάτους, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν συγκοινωνιῶν τῆς πόλεως. Μ. Δ Β.

Κυρῖνος (Quirinus) *[Μυθολ.]*· βλ. λ. *Κουϊρῖνος*.

—Κυρῖνος, *ἅγιος*. Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ ἁγιολογίῳ ἀναγράφονται μετὰ τοῦ ὀνόματος τούτου οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ μετὰ Πρίμου καὶ Θεογένους ἐπὶ Λικινίου τῷ 370 ἐν Κυζίκῳ μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 3 Ἰανουαρίου. —2) Ὁ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Μαρκελλίνου ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν συμμαρτύρων Κλαυδίου καὶ Ἀντωνίνου τὴν 28 Ἀπριλίου. —3) Ὁ μετ' Ἀλφιοῦ καὶ Φιλαδέλφου ἐπὶ Δεκίου τῷ 251 ἐν Σικελίᾳ μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 10 Μαΐου. —4) Ὁ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τῷ 304 ἐν Ρώμῃ μετ' ἄλλων Χριστιανῶν μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 12 Ἰουνίου. Ε. Γ. Π.

κυριολεκτικός, *—ή, —όν*· ὁ κατὰ κυριολεξίαν, ὁ κατὰ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως ἄλλως *κύριος, ἀντίθ. μεταφορικός*: «κυριολεκτικὴ χρῆσις τῶν λέξεων».—Ἐπίρρ. *κυριολεκτικῶς*.

κυριολεξία (ἡ)· ἡ κυρία σημασία τῆς λέξεως ἢ τῆς φράσεως, ἀντίθ. *μεταφορά*: «κατὰ κυριολεξίαν» «κατὰ κυριολεξίαν λέγεται *δυσμαὶ τοῦ ἡλίου*, κατὰ μεταφορὰν δὲ *δυσμαὶ τοῦ βίου*».

κύριος, *—α, —ον*· ὁ ἔχων κῦρος, δύναμιν, ἐξουσίαν ἐπί τινος, ἐξουσιαστής, ὁ ἔχων τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιτάσσειν, δεσπότης (λατ. dominus): «ὁ πάντων κύριος» (*Πινδ.*), «πόλεων καὶ τόπων κύριοι» (*Δημοσθ.*), «κύριος γενόμενος τῶν ἀντιπολιτευομένων» νικήσας, καταβαλὼν τούς... (*Πολύβ.*), «ὁ τῶν πραγμάτων κύριος» ὁ κατέχων τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως, — τῆς χώρας (*Πολύβ.*)· ‖ «κύριος ζωῆς καὶ θανάτου» ὁ ἔχων τὸ δικαίωμα να θανατώσῃ τινά (*Πλάτ.*)· ‖ ὁ κατ' ἐξοχήν, ὁ ἐπικρατέστερος, ὁ σπουδαιότερος· «ὁ κύριος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἀρνοῦμαι κτλ.», «ἡ κυρία αἰτία,—ἀφορμὴ τῆς ὀργῆς του εἶναι...», «τὸ κυριώτερον προσόν του εἶναι ἡ σεμνότης», «τὸ κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ», «οἱ κυριώτεροι παράγοντες τῆς προόδου»· ‖ γραμματ. κυριολεκτικός, ἀντίθ. *τροπικὸς* ἢ *μεταφορικός*: «ἡ κυρία σημασία τοῦ *ἀσπάζομαι* εἶναι ἡ τοῦ *ἐναγκαλίζομαι*, ἡ δὲ τοῦ *ἀποδέχομαι* (ἀσπάζομαι τὴν γνώμην σου) εἶναι τροπική»· ‖ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ προσηγορία τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ: «κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν», «ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός»· ‖ καθ' ἑαυτὸ (μὲ κεφαλαῖον τὸ Κ.) «ὁ Κύριος» ὁ θεός: «κρίμασιν οἷς οἶδε Κύριος», «Κύριος οἶδε τί μέλλει νὰ συμβῇ»· ‖ *κύριος* (ὁ)· ὡς οὐσ., ὁ σύζυγος ὡς κύριος τοῦ οἴκου, τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων· ‖ προσηγορία τοῦ οἰκοδεσπότου ὑπὸ τῆς ὑπηρετρίας ἢ ὑπηρέτου, ἄλλως *ἀφέντης*: «μ' ἔστειλε ὁ κύριός μου»· ‖ προσηγορία οἱουδήποτε ἀνδρός, ἰδίᾳ μετὰ κυρίου ὀνόματος ἢ ἐπωνύμου: «ὁ κύριος Παῦλος», «ὁ κύριος Πετρίδης», «σᾶς ζητεῖ κάποιος κύριος», «ποιὸς εἶναι ὁ κύριος ποὺ ἦρθε;», «προηγοῦνται αἱ κυρίαι καὶ ἀκολουθοῦν οἱ κύριοι»· ‖ ἀνὴρ ἀξιοπρεπής, σεμνός, ὑπερήφανος, εὐγενής: «κύριος καθὼς πρέπει», «ἐννοεῖτε ἀμέσως ὅτι ἔχετε νὰ κάμετε μὲ κύριον».

—*['Εγκυκλ.]* Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι τὸ ἐπίθετον *κύριος* ἀπεδίδετο εἰς θεούς, εἰς πλείστας δὲ ἐπιγραφὰς ἀναφέρεται ἡ λέξις ὡς ἐπωνυμία τοῦ Διός, Ἑρμοῦ, Κρόνου κτλ. Ἐπίσης *κύριος* ἐσήμαινε τὸν οἰκοδεσπότην, ὁ ὁποῖος ἦτο κύριος διὰ τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ δεσπότης διὰ τοὺς δούλους. Βραδύτερον ἡ λέξις κύριος, ὡς καὶ σήμερον, ἐχρησιμοποιήθη ὡς τιμητικὴ προσφώνησις. Ἡ ἑβραϊκὴ λέξις *ἀδοναΐ* καὶ *ἀδών*, τὴν ὁποίαν οἱ Ἑβδομήκοντα μετέφρασαν διὰ τῆς λέξεως κύριος, προκειμένου περὶ τοῦ Θεοῦ, ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ εἰς ἐπώνυμα ἀξιοσεβάστων ἀνθρώπων, ἐπίσης δὲ ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα προσηγόρευον τὸν σύζυγον καὶ πατέρα των διὰ τῆς λέξεως ταύτης, ἥτις ἀνταπεκρίνετο ἀκριβῶς πρὸς τὸ παρ' ἀρχαίοις κύριος. Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς τὴν ἐπωνυμίας ταύτην προσηγορεύοντο οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι. Σήμερον ἡ λέξις κύριος σημαίνει ὅ,τι καὶ ἡ ἀγγλικὴ λέξις «τζέντλεμαν», δηλαδὴ χαρακτηρίζει τὸν ἄνθρωπον τὸν διακρινόμενον ἐπὶ μορφώσει, ἤθει καὶ καλοῖς τρόποις. Ἐν Γαλλίᾳ ὁ τίτλος κύριος (Monsieur) ἐδίδετο κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς τοὺς ἁγίους, λ.χ. Monsieur St. Pierre, Monsieur St Jean κλπ. Ὁ τίτλος ἐδίδετο ἐπίσης καὶ εἰς τὸν πάπαν, εἰς δὲ τὰ δημόσια ἔγγραφα μέχρι τῶν πρώτων Βαλουὰ ἐδίδετο εἰς τὸν βασιλέα. Ἀκολούθως ἡ λέξις, αὐτοτελῶς λαμβανομένη, ἐσήμαινε τὸν πρεσβύτερον ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. Ὁ τελευταῖος πρίγκιψ ὅστις ἔφερε τὸν τίτλον τοῦτον, ὑπῆρξεν ὁ κόμης δ' Ἀρτουὰ (ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΗ'). Βαθμηδὸν ἐπεξετάθη εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ἀπαλειφθεὶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Ἐπανῆλθεν ἐν χρήσει μετὰ τὴν θερμιδοριανὴν ἀντίδρασιν, ἀλλ' ἡ λέξις πολίτης (citoyen) διετηρήθη εἰς τὸ ἐπίσημον λεξιλόγιον. Πλεῖσται ἀμφισβητήσεις ἠκολούθησαν, ὁ δὲ ποιητὴς Ἀντριὲ ἔλυσε τὸ ζήτημα διὰ τοῦ περιφήμου καταστάντος στίχου του: «Appelons-nous messieurs et soyons citoyens» (ἂς λεγώμεθα κύριοι καὶ ἂς εἴμεθα πολῖται). Ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ λέξις gentleman ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς ἄνθρωπον ἐξ εὐγενοῦς αἵματος, ἦτο δηλαδὴ συνώνυμος τῆς γαλλικῆς λέξεω, gentilhomme. Ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος τζέντλεμαν, ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου, ἐσήμαινεν ἰδιαιτέραν τάξιν εὐγενῶν, ἀλλὰ ταχέως ἡ ἔννοια αὕτη ἠχρηστεύθη. Ἡ ἀποκατάστασις τῆς εἰρήνης καὶ ἡσυχίας ἐν Ἀγγλίᾳ ἐφαίνετο ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν διατήρησιν κοινωνικῆς τάξεως, ἐξελιχθείσης κατὰ τοὺς ξένους καὶ ἐμφυλίους πολέμους τοῦ ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰῶνος, διὰ τὰ μέλη τῆς ὁποίας ὁ πόλεμος ἦτο ἡ μόνη ἔντιμος ἀπασχόλησις. Οἱ υἱοὶ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν μετέβαινον εἰς τὰς πόλεις καὶ ἤρχιζον δημιουργουμένη ἡ νέα ἀριστοκρατία τοῦ ἐμπορίου. Οἱ φραγμοὶ οἱ χωρίζοντες τὰς τάξεις κατέπεσαν, μεγαλέμποροι δὲ καὶ μεγαλοβιομήχανοι ἀνεξαρτήτως τῆς καταγωγῆς των ἐγένοντο δεκτοὶ εἰς τὰς τάξεις τῶν εὐπατριδῶν καὶ ἐλάμβανον τοὺς μεγαλυτέρους τίτλους. Ἡ ἐξέλιξις τῆς λέξεως τζέντλεμαν ἀντικατοπτρίζει μετ' ἀκριβείας τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας. Σήμερον ὁ ὅρος δὲν σημαίνει διάκρισιν αἵματος, ἀλλὰ κοινωνικῆς θέσεως, μορφώσεως καὶ ἤθους. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται εἰς πλείστας γλώσσας. Δ.Σ.Δ.

— **«Κύριε ἐλέησον»** *[Λειτουργ.]*. Ἡ ἐπιφώνησις αὕτη, ἥτις ἀπαντᾷ ἤδη εἰς προφητικά τινα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (*Ἡσ.* ΚΓ' 2, *Βαρ.* 3) καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ὡς ἐπιφώνημα δεομένων καὶ ἐπικαλουμένων βοήθειαν (*Ματθ.* Θ' 27, ΙΕ' 22, ΙΖ' 15, *Λουκ.* ΙΖ' 13 κλπ.), παρελήφθη ἐνωρίτατα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, εἰσαχθεῖσα ὡς σύντομος δέησις ἐν τῇ λειτουργίᾳ (Ἀποστολ. Διαταγ. Η' 6). Ἐν τῇ Δύσει εἰσήχθη καὶ ἡ μορφὴ «Χριστὲ ἐλέησον», ἐπὶ τῆς ἐποχῆς Γρηγορίου Α' ἢ καὶ ἐνωρίτερον, εἰς ἔκφρασιν τῆς τριαδικότητος τοῦ Θεοῦ. Ἐν ἀρχῇ τὸ «Κύριε ἐλέησον» ἐξεφώνει ἡ ὑπέψαλλεν ὁ λαὸς μεθ' ἑκάστην δέησιν τοῦ διακόνου ἐκ τῶν ἀποτελουσῶν τὴν ἐκτενῆ. Βραδύτερον—μετὰ τὸν Θ' αἰῶνα—ὡρίσθη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιφωνήσεων εἰς τρεῖς, ἐννέα καὶ τεσσαράκοντα (εἰς ὡρισμένας περιστάσεις, ἰδίως λιτανείας). Τὴν ἐπιφώνησιν παρέλαβον εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ αἱ ἐκκλησίαι τῆς Δύσεως. Δ. Ν. Μ.

— **«Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις...».** Οὕτως ἄρχίζει τὸ μελῳδικὸν καὶ πολυθρύλητον ποίημα τῆς *Κασσιανῆς* (βλ. λ.), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ δοξαστικὸν τῶν ἀποστίχων τοῦ ὄρθρου τῆς Μ. Τετάρτης. Τὸ τροπάριον τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὴν γυναῖκα, ἡ ὁποία, κατὰ τοὺς εὐαγγελιστάς, ἤλειψε διὰ μύρου τὸν Ἰησοῦν καὶ διὰ τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς της ἐσπόγγισεν αὐτόν. Δ. Ν. Μ.

— **κύριον** *ὄνομα*. Λέγεται οὕτω τὸ ὄνομα, ὅπερ δηλοῖ ὡρισμένον πρόσωπον, ζῷον, πρᾶγμα: ὁ Σωκράτης, ὁ Νικόλαος, αἱ Ἀθῆναι. Πάντως ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι φέροντες τὸ ὄνομα Σωκράτης, Νικόλαος, ἀλλὰ πάντοτε ὡρισμένοι διὰ τὸν λέγοντα, ὅστις πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως δύναται να προσθέτῃ προσδιορισμόν τινα, Σωκράτης ὁ Σωφρονίσκου, Γεώργιος ὁ Α', ὁ Γιάννης τοῦ Κώστα. Ἐνταῦθα ἔχει τὴν ἀρχήν καὶ τὸ σημερινὸν ἐπώνυμον: Νικόλαος Ψωμᾶς, Νικόλαος Γερακάρης, Δημ. Θηβαῖος, Δημ. Ἀντωνιάδης. Τὰ κύρια ὀνόματα κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἐπίθετα δοθέντα ὑπὸ τῶν γονέων ὡς ἐπιθυμητὴ ἰδιότης εἰς τὰ τέκνα, Σοφοκλῆς =ὁ ἔχων κλέος σοφοῦ, ἢ προσηγορικά, Μαραθῶν= τόπος ἔχων μάραθα, ἀλλὰ καὶ κατὰ ποικίλους ἄλλους τρόπους ἐδόθησαν εἰς πρόσωπα καὶ πράγματα, Ἀλεξάνδρεια=πόλις κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ ἀνεύρεσις τῆς πρώτης σημασίας τῶν κυρίων εἶναι πολλάκις δυσκολωτάτη, ἂν μὴ ἀδύνατος, π. χ. Τῆνος.

Τὰ κύρια ὀνόματα γράφονται μὲ κεφαλαῖον τὸ ἀρχικὸν γράμμα, κατ' αὐτὰ δὲ καὶ τὰ ἐθνικά, Ἀθηναῖος, Γάλλος (ἀλλὰ γαλλικός), καὶ τὰ πατρωνυμικά, Κρονίδης (=υἱὸς τοῦ Κρόνου), Νικολαΐδης, ὡς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐπιστημῶν, ἡ Γραμματική, ἡ Φυσιολογία, καὶ τὰ ἀφῃρημένα, ὅταν θεωροῦνται ὡς πρόσωπα, ἡ Βία, ἡ Τύχη. Σήμερον παρατηρεῖται παρ' ἡμῖν σύγχυσις τις ἐν τῇ χρήσει τοῦ κεφαλαίου, τὸ Ὑπουργεῖον καὶ τὸ ὑπουργεῖον, ὁ Δήμαρχος καὶ ὁ δήμαρχος, καθόσον οἱ γράφοντες θεωροῦσιν ἢ οὐχὶ ὄνομά τι ὥς τι καθωρισμένον ἢ ἐπίσημον. Σ. Τ.

— **κυρίου, δικαίωμα τοῦ** — (Droit du seigneur). Τὸ φεουδαλικὸν δικαίωμα, ὅπερ εἶχεν ὁ δεσπότης κατὰ τὴν πρώτην νύκτα τοῦ γάμου (δικαίωμα πρώτης νυκτὸς=jus primae noctis), συναπτομένου μεταξὺ δουλοπαροίκων, δυνάμει τοῦ ὁποίου πρῶτος αὐτὸς μετεῖχε τῆς νυμφικῆς παστάδος. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐθίμου τούτου, τὸ ὁποῖον εἴς τινας περιφερείας ἐν Εὐρώπῃ διετηρήθη μέχρι σχετι-

Digitized by Google

κῶς νεωτέρων ἐποχῶν, δὲν ἐξηκριβώθη ἐπαρκῶς. Ὁ Μονταὶν πιστοποιεῖ τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἐθίμου ἐν Γασκώνῃ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα (Πραγματεῖαι, βιβλ. Α' κεφ 22). Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐπεκράτει εἰς παλαιοτάτας ἐποχὰς ἐν ταῖς κελτικαῖς χώραις καὶ ἰδίᾳ ἐν Σκωτίᾳ. Πιθανῶς ἀποτελεῖ θεσμὸν τῆς πολυανδρίας. Βαθμηδὸν τὸ ἔθιμον κατηργήθη, ἀντικατασταθὲν ὑπὸ χρηματικῆς καταβολῆς ὑπὸ τύπον φορολογίας. Εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σκωτίας Μάλκολμ Γ' (ΙΑ' αἰὼν) περιλαμβάνεται εἰδικὸν κεφάλαιον ὑπὸ τίτλον «De marchetis mulierum», ἀποδεικνῦον ὅτι τὸ δικαίωμα ἐπεξετείνετο ἐφ' ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἄνευ ἐξαιρέσεως. Οὕτως ἡ δουλοπάροικος κατέβαλλε 3 σόλ, ἡ κόρη τοῦ ἐλευθέρου 6 σὸλ κλπ.

Δ. Σ. Δ.

κυριότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ νὰ εἶναί τις κύριός τινος, κατοχή τινος ὡς κτήματος, ὡς ὑποστατικοῦ: «κυριότης οἰκίας,—ἀγροῦ,—ποιμνίου»· || καὶ ἐπὶ πνευματικῆς ἰδιοκτησίας: «κυριότης ἀνακαλύψεως,—ἐφευρέσεως,—θεατρικοῦ ἔργου κττ.».

—*[Νομ.]* Καλεῖται *κυριότης* τὸ ἐμπράγματον δικαίωμα, τὸ ὁποῖον παρέχει εἰς τὸν δικαιοῦχον πλήρη ἐπὶ τοῦ πράγματος ἐξουσίαν. Ὡς ἀπεριόριστον δικαίωμα διακρίνεται τῶν λοιπῶν περιωρισμένων ἐμπραγμάτων δικαιωμάτων ἐκ τοῦ περιεχομένου του. Ἡ κυριότης παρέχει τὴν μεγίστην δυνατὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ πράγματος, τὰ λοιπὰ τοὐναντίον ἐμπράγματα δικαιώματα μερικὴν ἁπλῶς τοιαύτην. Τὸ περιεχόμενον τῆς παρεχομένης αὐτῆς εἰς τὸν κύριον ἐξουσίας συνίσταται εἰς δύο κυρίως στοιχεῖα: 1) Ὁ κύριος δύναται κατὰ βούλησιν, ἐντὸς τῶν ὑπὸ τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν νόμων τεθειμένων ὁρίων, νὰ ἐνεργῇ ἐπὶ τοῦ πράγματος πράξεις εἴτε ὑλικῆς (λ. χ. χρῆσιν, κάρπωσιν κλπ.), εἴτε νομικῆς (λ. χ. ἐκποίησιν, ὑποθήκευσιν κλπ.) διαθέσεως. 2) Ὁ κύριος δύναται νὰ ἀποκλείσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ πράγματός του καὶ παρὰ τὴν βούλησίν του ἐπιχείρησιν πράξεων ὑπὸ τρίτου. Δυναμικῶς τὸ πρῶτον στοιχεῖον τῆς ἰδιοκτησίας εἶναι θετικόν, τὸ δεύτερον ἀρνητικόν.

Ἡ τοιαύτη τῆς ἰδιοκτησίας ἔννοια εἶναι εὐρυτάτη καὶ ὡς τοιαύτην τὴν ἀσφαλίζει παρ' ἡμῖν καὶ τὸ ἄρθρον 19 τοῦ Συντάγματος. Παρ' ἡμῖν πράγματι οὐδαμοῦ ἀνεγράφη διάταξις, ὡς ἡ τοῦ δημοκρατικοῦ γερμανικοῦ Συντάγματος τοῦ 1919, καθ' ἣν ἡ κυριότης, πλὴν τῶν παρεχομένων ἐξουσιῶν, ἐπιβάλλει εἰς τὸν δικαιοῦχον καὶ ὑποχρεώσεις (Eigentum verpflichtet). Ἂν ὅμως ρητῶς δὲν ἀνεγράφη καὶ παρ' ἡμῖν τοιαύτη ἀρχή, εἶναι ἐν τούτοις βέβαιον ὅτι ἡ βούλησις καὶ τοῦ Ἕλληνος νομοθέτου δὲν ἀφίσταται τῆς ἀρχῆς, καθ' ἣν «ἡ ἰδιοκτησία ὑποχρεώνει». Τρανὴ ἀπόδειξις αἱ περὶ ἐνοικιοστασίων, ἀναγκαστικῶν ἀπαλλοτριώσεων, ἀναγκαστικῶν τῶν ἐμπορευμάτων διατιμήσεων, διανομῆς κατὰ τὸ Σύνταγμα τῆς ὑπαίθρου χώρας κλπ. περιοριστικαὶ τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος διατάξεις.

Τὰ περὶ κυριότητος διέπονται παρ' ἡμῖν, κατὰ τὸ μέγιστον μέρος, ὑπὸ ρωμαϊκῶν εἰσέτι διατάξεων. Τοῦ περιεχομένου τῶν διατάξεων αὐτῶν εἰς πλεῖστα σημεῖα ἀπομακρύνεται ἤδη τὸ καταρτισθὲν διάγραμμα τῆς πρὸς σύνταξιν τοῦ ἀστικοῦ κώδικος ἐπιτροπῆς.

Ὑποκείμενον, ἀντικείμενον καὶ ἔκτασις τῆς κυριότητος. Κατὰ τὸ ἰσχῦον παρ' ἡμῖν δίκαιον, πᾶν πρόσωπον, φυσικὸν ἢ νομικόν, δυνάμενον νὰ ἔχῃ περιουσίαν, δύναται νὰ εἶναι καὶ ὑποκείμενον τοῦ δικαιώματος τῆς κυριότητος. Κατ' ἐξαίρεσιν οἱ μοναχοὶ ἔχουν περιωρισμένον τὸ τοιοῦτον δικαίωμα κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου ΓΥΙΔ' τοῦ 1909 «περὶ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου».

Ἀντικείμενον τῆς κυριότητος δύνανται ν' ἀποτελοῦν ὅλα καὶ μόνα τὰ ἐνσώματα κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην πράγματα, πλὴν τῶν ἀνεπιδέκτων ἰδιοκτησίας καὶ τῶν ἐξαιρεθέντων τῆς συναλλαγῆς. Τοιαῦτα ἀνεπίδεκτα εἶναι τὰ πάγκοινα πράγματα, ὅσα δηλαδὴ δὲν ὑποτάσσονται εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνθρώπου, χρησιμεύουν ἐν τούτοις εἰς τὰς ἀνάγκας πάντων (ἀήρ, ρέον ὕδωρ, θάλασσα). Ἐκτὸς συναλλαγῆς ἐπίσης εἶναι τὰ ἱερὰ καὶ ὅσια, ἐν οἷς καὶ οἱ τάφοι (πράγματα θείου δικαίου), αἱ ὁδοί, λιμένες, αἰγιαλοί, ποταμοὶ κλπ. δημόσια πράγματα ἀφιερωμένα εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν τῶν πολιτῶν, ὡς καὶ τὰ ἐξυπηρετοῦντα αὐτὸ τὸ κράτος (πύλαι, τείχη, ὀχυρώματα κλπ. κατὰ τὸν νόμον περὶ διακρίσεως κτημάτων τοῦ 1837). Αἱ ὁμάδες πραγμάτων ἐπίσης, ὡς τοιαῦται, δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσουν ἀντικείμενον κυριότητος, ἀλλὰ μόνον τὰ καθ' ἕκαστον αὐτῶν μέρη.

Κατὰ τὴν ἀντίληψιν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἀνεξαίρετον, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην, ἡ ἐξουσία τοῦ κυρίου ἐκτείνεται καὶ περιλαμβάνει ἐπὶ ἀκινήτων τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ ὑπὸ τὸ ἔδαφος κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν καὶ ἐπ' ἄπειρον. Τὴν σύμφωνον πρὸς τὰς ρωμαϊκὰς ἐννόμους σχέσεις ἀρχὴν αὐτήν, ἀντιοικονομικὴν ὅμως πλέον σήμερον, ἐτροποποίησεν ὁ ἐπ' ἐσχάτων δημοσιευθεὶς «Περὶ ὁριζοντίου ἰδιοκτησίας» νόμος 3741 τῆς 4/9 Ἰανουαρίου 1929 (βλ. *ἰδιοκτησία* ὁριζόντιος).

Περιορισμοὶ κυριότητος. Καὶ αὐτὸ τὸ καθαρῶς ἀτομικιστικὸν ρωμαϊκὸν δίκαιον, ἐνῷ παρέσχεν ἐξουσίαν «χρήσεως καὶ καταχρήσεως» (usus et abusus) τοῦ πράγματος εἰς τὸν κύριόν του, δὲν ἠγνόησε, παρὰ ταῦτα, καὶ περιορισμοὺς εἰς τὸ δικαίωμα αὐτό, ἐπιβαλλομένους ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐν κοινωνίᾳ συμβίωσιν. Οἱ περιορισμοί, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀναγκαστικοῦ δικαίου, ἐπεβλήθησαν κυρίως εἰς τὴν ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν ἐκ λόγων δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ συμφέροντος. Ἐκ τῶν ἀφθόνων τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου περιορισμῶν (μεταξὺ τούτων καὶ οἱ ἐπὶ ἀκινήτων φόροι, αἱ διατάξεις περὶ τόπου ταφῆς, περὶ μεταλλείων, ὕψους τῶν οἰκοδομῶν κλπ.) πλεῖστοι διετήρησαν καὶ παρ' ἡμῖν τὴν σημασίαν των. Μεταξὺ δὲ τῶν καὶ παρ' ἡμῖν νῦν ἰσχυόντων προέχουν οἱ ἐκ τῆς γειτνιάσεως παρακειμένων ἀκινήτων ἐπιβαλλόμενοι: λ. χ. τὸ δικαίωμα τοῦ ἔχειν τάφρον ἐπὶ ἀγροτικῶν ἢ μεσότοιχον ἐπὶ ἀστικῶν ἀκινήτων, διαχωρίζοντα τὰ γειτνιάζοντα κτήματα· ἐπίσης διατάξεις σχετικαὶ μὲ τὰ ἐπὶ τῶν ὁρίων τῶν γειτνιαζόντων κτημάτων δένδρα, διατάξεις περὶ διεξόδου παρεχομένης εἰς γειτονικὸν ἀδιέξοδον κτῆμα, ἀπαγόρευσις τοῦ ὀρύττειν βόθρους, φρέατα κλπ., τοῦ ἐκπέμπειν καπνοὺς ἢ δυσοσμίας, τοῦ προκαλεῖν θορύβους κλπ.

Οἱ περιορισμοὶ αὐτοὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, συμπληρωθέντες καὶ ἀπὸ διατάξεις τῆς νεωτέρας ἀστικῆς ἡμῶν νομοθεσίας, ἰσχύουν καὶ νῦν ὅσοι δὲν φέρουν ποινικὸν ἢ ἀστυνομικὸν χαρακτῆρα. Οὕτω, πλὴν τῶν ἐπὶ γειτονικῶν ἀκινήτων σχέσεων, διὰ πλείστων νεωτέρων νόμων ἢ διαταγμάτων καθωρίσθησαν περιορισμοὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔκτασιν, τὸ σχῆμα, ἀρχιτεκτονικὴν κλπ. τῶν οἰκοδομῶν. Περιορισμοὶ ὡσαύτως καθιεροῦνται καὶ διὰ τὴν ἰδιοκτησίαν δασῶν. Κατηγορίαν τέλος εἰδικὴν ἀποτελοῦν οἱ σχετικοὶ μὲ τὴν ἐξουσίαν τῆς νομικῆς διαθέσεως τοῦ πράγματος, ὁσάκις δηλαδὴ ἐξ εἰδικῆς τοῦ νόμου διατάξεως ἀπαγορεύεται ἡ ἀπαλλοτρίωσις, ὑπὸ εὐρυτάτην ἔννοιαν, τοῦ πράγματος (λ. χ. ἐπὶ ἀδιατιμήτων προικῴων ἀκινήτων).

Κτῆσις. Ἡ κυριότης κτᾶται εἴτε διὰ πρωτοτύπων, ἀνεξαρτήτων δηλαδὴ οἱουδήποτε ἄλλου δικαιώματος, εἴτε διὰ παραγώγων τρόπων, ὁσάκις τουτέστιν ἡ κυριότης βασίζεται ἐπὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ τέως κυρίου. Πρωτότυποι τρόποι εἶναι ἡ *κατάληψις, συνάφεια* καὶ *ἕνωσις, ἐφελκυσμὸς* κινητῶν ἢ ἀκινήτων (ἐνοικοδόμησις, σπορά, φυτεία, πρόσχωσις κλπ.), *ἀνάμιξις* ἢ *σύγχυσις, εἰδοποιία, χρησικτησία* (βλ. λ.). Ἡ ἀπόκτησις ἐπίσης *θησαυροῦ* καὶ ἡ *καρποκτησία* (βλ. λ.) καταλέγονται μεταξὺ τῶν πρωτοτύπων τρόπων κτήσεως κυριότητος. Τοὐναντίον, παράγωγοι τρόποι εἶναι ἡ δικαστικὴ προσκύρωσις καὶ τὸ κληροδότητα, ἰδίως ὅμως ἡ *παράδοσις* (βλ. λ.). Ἀντιθέτως πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν ἰσχῦον ρωμαϊκὸν δίκαιον καὶ τὸ τοῦ γερμανικοῦ ἀστικοῦ κώδικος, εἰς τὸ γαλλικὸν δίκαιον ἡ κυριότης ἐπὶ κινητῶν μεταβιβάζεται καὶ δι' ἁπλῆς ἔτι συμφωνίας παλαιοῦ καὶ νέου κτήτορος, χωρὶς ν' ἀπαιτῆται καὶ παράδοσις τοῦ πράγματος.

Ἀπώλεια. Ἡ κυριότης ἀπόλλυται, ἐὰν καταστραφῇ τὸ πρᾶγμα, ἐὰν τεθῇ ἐκτὸς συναλλαγῆς, ἐὰν μεταβιβασθῇ ἢ προσκυρωθῇ εἰς ἄλλον, ἢ ἂν ἐγκαταλειφθῇ παρὰ τοῦ ἰδιοκτήτου του ἢ συμμειχθῇ πρὸς ἄλλο πρᾶγμα. Ἡ κυριότης δύναται ἐπίσης ν' ἀφαιρεθῇ δι' ἀπαλλοτριώσεως διὰ δημοσίαν ὠφέλειαν προσηκόντως ἀποδεδειγμένην καὶ πάντοτε μετὰ προηγουμένην πλήρη ἀποζημίωσιν κατὰ τὸ ἄρθρον 19 τοῦ Συντάγματος. Μεταβατικὴν ὅλως σημασίαν ἔχει ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 119 τοῦ Συντάγματος περὶ ἀπαλλοτριώσεως πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν, κτηνοτρόφων καὶ προσφύγων. Κατὰ τὰς διατάξεις τέλος τοῦ ἄρθρου 19 τοῦ Συντάγματος χωρεῖ καὶ ἐπίταξις, ἐὰν δι' αὐτῆς πρόκειται νὰ θεραπευθοῦν πολεμικαὶ ἢ κοινωνικαὶ ἀνάγκαι.

Προστασία τῆς κυριότητος. Πρὸς προστασίαν τοῦ δικαιώματος τοῦ κυρίου παρέχονται τρεῖς κυρίως ἀγωγαί: ἡ *διεκδικητικὴ* (βλ. λ.), ἡ *ἀρνητικὴ* (βλ. λ.) καὶ ἡ *πουβλικιανὴ* (βλ. λ.). Ἐὰν δὲν ἐπῆλθεν εἰσέτι ζημία εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν, ἐπίκειται ὅμως κίνδυνος ἐξ αὐτῆς, ἢ ἂν μελετᾶται ἡ κατασκευὴ ἔργου βλάπτοντος τὸ δικαίωμα τοῦ κυρίου, δύναται οὗτος νὰ ζητήσῃ ἀσφάλειαν παρὰ τοῦ μέλλοντος νὰ ἐκτελέσῃ τὸ ἔργον (cautio domui infecti). Ἐπὶ ἀμφισβητήσεως τῶν γειτονικῶν ὁρίων ἀσκεῖται μεταξὺ τῶν γειτονικῶν ἰδιοκτητῶν εἰδικὴ ἀγωγή, ἡ περὶ ὅρων ἰθυντέων (actio finium regundorum).

Ὁσάκις πρόκειται περὶ συμμετοχῆς ἐξ ἀδιαιρέτου καὶ κατ' ἰδανικὰ μερίδια δύο ἢ περισσοτέρων προσώπων εἰς τὴν κυριότητα τοῦ αὐτοῦ πράγματος, δὲν ὁμιλοῦμεν πλέον περὶ κυριότητος, ἀλλὰ περὶ *συγκυριότητος* ἢ *συνιδιοκτησίας* (βλ. λ. καὶ λ *ἰδιοκτησία*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλὴν τῶν γνωστῶν συστημάτων τοῦ ἰσχύοντος ἀστικοῦ δικαίου, βλ. καὶ *Ἰ. Ζέπου*, Ἀστικὸς κῶδιξ (Ἀθῆναι 1930, ἄρθρα 1295-1414).—*Bonfante*, Corso di diritto romano (vol. II, sez. I et II), La proprietà (Roma, 1926—1928, ἔνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία). Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

—κυριότης *τίτλου, ψιλή*—. Καλεῖται οὕτως ἡ πρὸς δοθὲν ἐπιτόκιον ὑπολογισμοῦ παροῦσα ἀξία κατὰ τὴν στιγμὴν ὑπολογισμοῦ τῶν ποσῶν, ἅτινα θὰ πληρωθῶσι διὰ τὴν ἐξόφλησιν τοῦ ποσοῦ, ὅπερ ἀντιπροσωπεύει ὁ τίτλος ἄνευ τῶν τόκων. Ἡ πρὸς τὸ δοθὲν ἐπιτόκιον παροῦσα ἀξία κατὰ τὴν στιγμὴν ὑπολογισμοῦ τῶν καταβληθησομένων τόκων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ τίτλου ἀπὸ τοῦ ὑπολογισμοῦ μέχρι τῆς ἐξοφλήσεώς του καλεῖται *ἐπικαρπία.* Ἐὰν παρασταθῇ ἡ ψιλὴ κυριότης διὰ Ψ, ἡ ἐπικαρπία διὰ E, τὸ δοθὲν ἐπιτόκιον ὑπολογισμοῦ διὰ j, ἡ πρὸς τὸ ἐπιτόκιον τοῦτο ἀξία τοῦ τίτλου διὰ T (βλ. λ. *δάνεια*), ἡ τιμὴ ἐξοφλήσεως τοῦ τίτλου διὰ C καὶ τὸ ὀνομαστικὸν ἐπιτόκιον διὰ i, τότε οἱ τύποι οἱ δίδοντες τὰ E καὶ Ψ εἶναι:

$$E = \frac{(C - T)\,i}{j - i},\quad \Psi = \frac{Tj - Ci}{j - i} \text{ καὶ } T = E + \Psi.$$

Ἐὰν π.χ. ζητῆται ἡ ψιλὴ κυριότης τίτλου ὀνομαστικῆς ἀξίας 500 δρ. πρὸς ὀνομαστικὸν ἐπιτόκιον $i = 0{,}03$ τοῦ δανείου λήγοντος μετὰ 25 ἔτη πρὸς πραγματικὸν ἐπιτόκιον $j = 0{,}04$, θὰ εὕρωμεν πρῶτον τὸ T, ὅπερ εἶναι 448, 57 καὶ εἶτα

$$E = \frac{(500 - 448{,}57)\,0{,}03}{0{,}01} = 154{,}29,$$

ἄρα $\Psi = T - E = 294{,}28$.

Τ. Κ.

— **κυριότητος *ἐπιφύλαξις*** *[Νομ.]*· βλ. λ. *ἐπιφύλαξις.*

κύρις (ὁ)· καὶ ***κῦρις***· βυζαντινὸς τύπος τοῦ *κύριος* (βλ. *κύρης*).

Κύρις *[Μυθολ.].* Παρὰ Κυπρίοις ὁ *Ἄδωνις.*

Κυρισόβορα (Kyrisobora) *['Αρχ. Γεωγρ.].* Ἑτέρα ὀνομασία τῆς ἐν τῇ Ἰνδικῇ πόλεως *Κλεισόβορα* (βλ. λ.).

Κυρισχανᾶ *[Γεωγρ.].* Ἑλληνικὸν χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 80 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, διατηρουσῶν ἐκκλησίαν καὶ σχολεῖον. Οἱ κάτοικοι ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. Ε. Ι. Χ.

Κυρίτσοβα *[Γεωγρ.].* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἀχαΐας χωρίου *Κορφὲς* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Κὺρ-Ἰωάννης (*Ἅγιος—*) *[Γεωγρ.]*· βλ. Ἅγιος Κὺρ-Ἰωάννης.

Κυρίων, *μάρτυς*. Ἱερεὺς ὢν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπέστη ἄγνωστον πότε μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ τοῦ ἀναγνώστου Βασσιανοῦ, τοῦ ἐξορκιστοῦ Ἀγάθωνος καὶ τοῦ λαϊκοῦ Μωϋσέως καὶ συνεορτάζεται μετ' αὐτῶν τὴν 14 Φεβρουαρίου κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν Μαρτυρολόγιον. Ε. Γ. Π.

κυρίως· ἐπίρ. ἀπὸ τοῦ ἐπιθ. *κύριος*· κατ' ἐξοχήν, πρωτίστως: «πρέπει κυρίως νὰ ἐξετασθῇ ὁ μάρτυς δεῖνα», «εἶναι ὁ κυρίως ὑπεύθυνος»· || κατὰ κυρίαν, ἀκριβῆ ἔννοιαν, κυριολεκτικῶς, ἀντιθ τροπικῶς ἢ *μεταφορικῶς* «τὸ δυσμαὶ κυρίως λέγεται ἐπὶ τοῦ ἡλίου, μεταφορικῶς δὲ ἐπὶ τοῦ βίου»· || φρ. «κυρίως εἰπεῖν» ἄλλως «ἀκριβῶς εἰπεῖν» κατ' ἀκριβολογίαν

Κυριώτης, *Ἰωάννης*. Ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς (βλ. λ. *Γεωμέτρης* Ἰωάννης).

Κύρμασα *['Αρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Παμφυλίας ἢ Πισιδίας, ἄλλως *Κόρμασ(σ)α* (βλ. λ.).

Κυρναῖος *['Αρχ. Γεωγρ.].* Δηλαδή, «πόρος» ἢ «πορθμός». Ὀνομασία ἄλλη τοῦ *Τάφρος* κτλ. (βλ. λ. *Κορσική, Γαλλικὸν* στενόν, *Παλλικὸν* στενόν, διδομένη ὑπὸ τοῦ Αἰλιανοῦ (Ζῴων ἱστορ., Ε' β) εἰς τὸν μεταξὺ Σαρδηνίας καὶ Κορσικῆς πορθμὸν (βλ. λ. *Μπονιφάτσιο*). Σ. Ε. Λ.

Κυρνίδα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς νήσου Λήμνου, ἄλλως *Κορνὶς* (βλ. λ.).

Κὺρ-Νικολοῦ *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίας Παρασκευῆς τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης καὶ Τζουμέρκων τοῦ νομοῦ Ἄρτης. Κάτ. (1928) 209. Χ. Δ.

Κύρνος *['Αρχ. Γεωγρ.].* —1) Τοποθεσία τῆς Εὐβοίας ἐν τῇ Καρυστικῇ παρὰ τὴν Γεραιστόν, γνωστὴ ἀπὸ τῆς αὐτόθι γενομένης τῷ 470 π. Χ. συγκρούσεως Ἀθηναίων καὶ Καρυστίων. Ὑπὸ τοῦ Κίπερς τοποθετεῖται κατὰ τὸ σημερινὸν ἀκρωτήριον *Παξιμάδι*, ΝΔ. ἄκρον τῆς νήσου ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι εἰς τὸν ὅρμον τῆς Καρύστου, ὑπὸ δὲ τοῦ Μπούρσιαν ἔναντι τῆς νησῖδος Μαντέλλο ἢ Μαντήλι (ἀρχ Μυρτὼ) κατὰ τὴν Ν. ἐσχατιὰν τῆς Εὐβοίας. —2) Ὀνομασία τῆς *Κορσικῆς* παρ' ἀρχαίοις ἀπὸ Κύρνου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους. Π. Ν. Π.

—Κύρνος *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Εὐλάλου τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 531. Χ. Δ.

κυροζίτης (ὁ) (Kyrosit) *['Ορυκτολ.].* Ὀρυκτὸς διθειοῦχος σίδηρος, παραλλαγὴ τοῦ μαρκασίτου (FeS_2) περιέχουσα χαλκόν, προσέτι δὲ καὶ κοβάλτιον, νικέλιον καὶ τελλούριον. Ἀπαντᾷ παρὰ τὸ Annaberg. Γ. Β.

Digitized by Google

κῦρος (τό)· δύναμις, ἰσχύς: «ἀμφισβητεῖται τὸ κῦρος τοῦ νόμου», «τὸ ἔγγραφον τοῦτο δὲν ἔχει κῦρος»· || ἐπιβολή, βαρύτης, σπουδαιότης: «ἡ γνώμη του ἔχει κῦρος», «τὸ κῦρος τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος», «λόγοι —, διαβεβαιώσεις ἄνευ κύρους».

Κῦρος, ἢ ***Κόρος*** (ρωσ *Κουρά*, γεωργιαν. *Μτκβάρι*, τουρκ. *Κούρ* ἢ *Κιούρ*) *[Γεωγρ.]*. Ὁ μέγιστος τῶν ποταμῶν τοῦ Καυκάσου. Ἔχει μῆκος 1.730 χλμ καὶ ἀρδεύει ἔκτασιν 155.178 τ. χλμ. Πηγάζει ἐκ τῆς πηγῆς Μαρτζὰν-σοὺ (6.642 πόδες), εὑρισκομένης παρὰ τὸ γυμνὸν καὶ βαλτῶδες ὀροπέδιον Ἀρνταγὰν-Κάρς, πρὸς ΒΔ. τοῦ Κάρς. Ὁ ροῦς τοῦ Κύρου κατευθύνεται ΒΑ. τοῦ Ἀρνταγάν, πρὸς Β δεχόμενος ἐκ δεξιῶν τὸ Ἀχαλκαλὰκ-τσάϊ. Κατόπιν στροφῆς πρὸς ΒΔ. συμβάλλει, ἀνατολικώτερον τοῦ Ἀχάλτσικ, μετὰ τοῦ Ποσχὸφ-τσάϊ. Ἐκ τοῦ σημείου τούτου ἐπανακάμπτων (ΒΑ) εἰσορμᾷ εἰς τὴν χαράδραν τοῦ Μπορζόμ, ἐκεῖθεν δὲ διαρρέων πρὸς Α. τὴν Καταλανικὴν πεδιάδα μέχρι τοῦ Γκόρι στρέφει πρὸς ΝΑ., διερχόμενος διὰ τῆς Τιφλίδος. Ρέων κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε διεύθυνσιν (ΝΑ.) μέχρις 60 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του συναντᾷ τὸν σπουδαιότερον τῶν παραποτάμων του Ἄραξον, ἔνθα διχάζεται· ἐκ τούτων ὁ μὲν εἷς, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀκούσα*, ὁ δὲ ἕτερος διατηρῶν τὸ ἀρχικὸν αὐτοῦ ὄνομα, ἐκβάλλουν εἰς τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Ὁ Κῦρος εἶναι πλωτὸς εἰς ἀπόστασιν 400 χλμ. ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του. Αἱ διαστάσεις τῆς κοίτης κυμαίνονται μεταξὺ 28—260° πλάτους καὶ 9—26 ποδῶν βάθους. σ. κ. π.

Κῦρος (Curash). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερον πολλὰ πρόσωπα (καί τινες ποταμοὶ) κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ μέσους χρόνους, ἐκ τούτων ὅμως ὀνομαστότερα εἶναι τρία, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ δεύτερον εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τῆς μοναρχίας τῶν Περσῶν, ὁ μέγας Κῦρος, ὁ ἀρχαῖος, ὁ παλαιός, ὁ πρότερος, ὡς καλοῦσιν αὐτὸν οἱ διάφοροι συγγραφεῖς.

—1) ***Κῦρος Α'***. Βασιλεὺς τῶν Περσῶν. Ἦτο υἱὸς τοῦ Τεΐσπου καὶ ἔγγονος τοῦ Ἀχαιμένους, γενάρχου τῆς πρώτης περσικῆς δυναστείας, τῆς τῶν Ἀχαιμενιδῶν, ἥτις εἶχε τὴν ἕδραν της εἰς τὸ Ἐλάμ. Τοῦ Κύρου τούτου υἱὸς ἦτο ὁ Καμβύσης, ὁ πατὴρ τοῦ Κύρου τοῦ μεγάλου.

—2) ***Κῦρος Β'***, *ὁ μέγας*. Βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ζήσας κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα. Ὁ Κῦρος οὗτος, πρῶτος ἱστορικὸς ἥρως τῆς Ἀνατολῆς, ἕνεκα τῶν μεγάλων κατορθωμάτων του κατέστη πρόσωπον θρυλικὸν καὶ διὰ τοῦτο πολλαὶ παραδόσεις περί τε τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ καθόλου ὑπῆρχον. Κατὰ τὸν ἐκ Κνίδου Κτησίαν, ἰατρὸν καὶ ἱστορικόν, ζήσαντα 17 ὅλα ἔτη ἐν τῇ περσικῇ αὐλῇ καὶ ἀναδιφήσαντα τὰ ἐν αὐτῇ περσικὰ ἀρχεῖα, ὁ Κῦρος ὠνομάζετο πρότερον *Ἀγραδάτης* καὶ οὐδένα συγγενικὸν δεσμὸν εἶχε μὲ τὸν βασιλέα τῶν Μήδων Ἀστυάγην, τὸν ὁποῖον ἐνίκησε παρὰ τὸν ποταμὸν Κῦρον καὶ διὰ τοῦτο μετωνομάσθη καὶ αὐτὸς Κῦρος εἰς ἀνάμνησιν τῆς μεγάλης ἐκείνης νίκης του. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Α' 107) ὅμως, μὲ τὸν ὁποῖον συμφωνεῖ καὶ ὁ Ξενοφῶν εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν καταγωγήν του, ἦτο υἱὸς τοῦ Πέρσου Καμβύσου καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Μήδων Ἀστυάγους Μανδάνης. Κατὰ τὰς παρὰ τῷ αὐτῷ ἱστορικῷ (τῷ Ἡροδότῳ) παραδόσεις, δύο ἐνύπνια τοῦ Ἀστυάγους προεξήγγειλαν τὸν ἐξαφανισμὸν τοῦ βασιλείου τῶν Μήδων καὶ τὸ μέγα μέλλον τοῦ ἐκ τῆς Μανδάνης γεννηθησομένου παιδίου. Κατὰ τὸ πρῶτον, ἐκ τῶν ἀφθόνων οὔρων τῆς Μανδάνης κατεκλύσθη ὄχι μόνον ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῶν Μήδων, ἀλλ' ὁλόκληρος ἡ Ἀσία, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἐκ τῆς φυείσης ἐκ τῶν αἰδοίων ταύτης ἀμπέλου ἐκαλύφθη σύμπασα ἡ Ἀσία. Ὅτε ὁ Ἀστυάγης εἶδε τὸ πρῶτον ἐνύπνιον, τρομάξας ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν μάγων ἑρμηνείας αὐτοῦ ἐνύμφευσε τὴν κόρην του μετὰ τοῦ Πέρσου Καμβύσου, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν σύζευξιν αὐτῆς μετὰ Μήδου εὐγενοῦς καὶ προλάβῃ οὕτω τὸν ἀπ' αὐτῆς ἀπειληθέντα διὰ τοῦ ἐνυπνίου κίνδυνον, ὅτε δέ, μετὰ τὸν γάμον τῆς Μανδάνης, εἶδε τὸ δεύτερον ἐνύπνιον, ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἀφωσιωμένον εἰς αὐτὸν εὐγενῆ Μῆδον Ἅρπαγον νὰ φονεύσῃ τὸ ἐκ τῆς Μανδάνης γεννηθὲν τέκνον, ἀφοῦ τὸ φέρῃ εἰς τόπον ἔρημον. Ὁ Ἅρπαγος ὅμως ἐξ οἴκτου δὲν ἐφόνευσε τὸ παιδίον, ἀλλὰ παρέδωκε τοῦτο εἴς τινα βουκόλον, διὰ νὰ ἐκθέσῃ τοῦτο εἰς ἔρημόν τι μέρος καὶ ἐκεῖ διαφθαρῇ ὑπὸ τῶν θηρίων. Ἀλλὰ ὁ βουκόλος ηὐσπλαγχνίσθη τὸ παιδίον, ὡς καὶ ἡ σύζυγός του Σπακὼ (Κυνὼ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν), καὶ οὕτως ἐσώθη τοῦτο, ἀνατραφὲν ὑπ' αὐτῶν. Γενόμενος παῖς ὁ Κῦρος, ἀνεγνωρίσθη, ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐκτάκτων φυσικῶν πλεονεκτημάτων του (οἱ συμπαίκτορες παῖδες εἶχον ἀνακηρύξει αὐτὸν βασιλέα καὶ οὗτος ἐδίκαζε καὶ διηύθυνεν αὐτοὺς ὡς βασιλεύς), καὶ προσληφθεὶς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πάππου του ἀνετράφη ἐν αὐτῇ ὡς βασιλόπαις. Ἐτιμωρήθη ὅμως ὁ Ἅρπαγος διὰ σφαγῆς τοῦ υἱοῦ του, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη παρετέθησαν ὀπτὰ ὡς φαγητὸν εἰς τὸν πατέρα, διὰ τοῦτο καὶ συνώμοσεν αὐτὸς βραδύτερον μετ' ἄλλων κατὰ τοῦ Ἀστυάγους καὶ ἐβοήθησε τὸν Κῦρον εἰς κατάλυσιν τῆς βασιλείας τοῦ πάππου του, ὅτε ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ στρατηγία τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου. Εἰς τὰς παραδόσεις ταύτας οἱ ἱστορικοὶ διαβλέπουσι μᾶλλον πολιτικοὺς συνδυασμοὺς τοῦ βασιλέως τῶν Μήδων, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ θρόνου του διὰ συγγενικοῦ δεσμοῦ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοῦ Ἐλάμ, τοῦ ὁποίου ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ ἰσχὺς τὸν ἀνησύχει Θὰ ἠδύνατο διὰ τοῦ δεσμοῦ τούτου πρὸς τὸν Πέρσην ἡγεμόνα νὰ κρατῇ ὡς ὁμήρους τὰ τέκνα του εἰς τὴν αὐλήν του, ἐξ ἐμπιστοσύνης τοῦ γαμβροῦ πρὸς τὸν πενθερόν. Ἀλλ' αἱ δολοπλοκίαι αὗται ἐστράφησαν ἐναντίον του. Κατὰ τὸ 553—552 π. Χ. ὁ Κῦρος, ἐν συνεννοήσει πρὸς τὸν προδότην στρατηγὸν τοῦ Ἀστυάγους Ἅρπαγον, ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῶν Μήδων καὶ μετὰ τριετῆ ἀγῶνα ἐνίκησε τέλος καὶ αὐτὸν τὸν Ἀστυάγην (ἢ τὸν υἱόν του Κυαξάρην), πρὸς τὸν ὁποῖον οὐδεμίαν εἶχε, πιθανώτατα, συγγένειαν, παρὰ τὰς Πασαργάδας. Ἀποτέλεσμα τῆς νίκης ἐκείνης ἦτο ἡ κατάληψις τῶν Ἐκβατάνων, πρωτευούσης τῶν Μήδων, καὶ ἡ αἰχμαλώτισις τοῦ Ἀστυάγους (*Ἡροδ.* Α' 128). Ἀπὸ τότε ὁ Κῦρος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ἀντὶ τοῦ τίτλου τοῦ βασιλέως τοῦ Ἀνζὰν ἢ Ἀνσάν, καὶ ἡ μηδοπερσικὴ αὐτοκρατορία μετεβλήθη εἰς περσομηδικήν, ἡ περσικὴ δηλαδὴ κατάκτησις ἦτο μία μετοικεσία. Αἱ 10 φυλαὶ τοῦ ἀφανοῦς ἕως τότε ἔθνους μετεφυτεύθησαν εἰς τὴν Μηδίαν καὶ ἔγιναν ἡ ἄρχουσα τάξις ὑπὸ βασιλέα ἀνήκοντα εἰς τὴν φυλὴν τῶν Πασαργαδῶν καὶ τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον τῶν Ἀχαιμενιδῶν. Ἡ μεταβολὴ ὅμως αὕτη ἔσχεν ὡς συνέπειαν τὴν πλήρη ἀλλοίωσιν τῆς πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ στρατιωτικῆς καταστάσεως τῶν χωρῶν τῆς δυτικῆς Ἀσίας, διότι ὁ Κῦρος δὲν ἔμεινεν ἥσυχος μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῆς Μηδίας, ἀλλ' ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ κράτους του πρὸς Α. καὶ Ν., ὑποτάξας τὴν Κολχίδα καὶ τὰς πρὸς Ν. τοῦ Καυκάσου χώρας, καὶ οὕτω προεκάλεσε τὸν ἐναντίον του συνασπισμὸν τῶν βασιλέων Κροίσου τῆς Λυδίας, Ναβονίδου ἢ Ναβοννήδου (κατὰ τοὺς Ἕλληνας Λαβυνήτου) τῆς Βαβυλῶνος, τὸν ὁποῖον εἶχε νικήσει ἐπεκτείνων πρὸς Ν. τὸ κράτος του, καὶ Ἀμάσιος Αἰγύπτου, ἀνηκόντων εἰς δυναστείας ὁμοίας προελεύσεως (καὶ αἱ τρεῖς εἶχον καταλάβει τὸν βασιλικὸν θρόνον διὰ μισθοφόρων), ἐχούσας κοινότητα συμφερόντων, καὶ τῆς Σπάρτης, παρακινηθείσης πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν. Ὁ Κῦρος ἐν τῇ ὀξυδερκείᾳ του διεῖδεν ὅτι ἔπρεπε νὰ στραφῇ τὸ πρῶτον κατὰ τοῦ βαθυπλούτου βασιλέως τῆς Λυδίας Κροίσου, ὅστις ἄλλως τε πρὶν λάβῃ τὰς ἀναμενομένας ἐπικουρίας τῶν συμμάχων του εἰσώρμησεν εἰς τὴν Καππαδοκίαν, κατέλαβε τὴν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ἅλυος ὀχυρὰν πόλιν Πτερίαν καὶ ἠρήμωσε τὴν περὶ αὐτὴν χώραν, ἐπιδιώξας, ἴσως, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ κράτος του διὰ ζώνης χωρῶν δεδῃωμένων. Ἡ σύγκρουσις τῶν δύο ἀντιπάλων στρατῶν, μετὰ τὴν ἀπόρριψιν τῶν συμβιβαστικῶν προτάσεων τοῦ Κύρου, ἐπῆλθε παρὰ τὴν πόλιν ταύτην καὶ ὁ ἀγὼν ἀπέβη ἄκριτος. Ἐν τούτοις ὁ Κροῖσος ὑπεχώρησε πρὸς τὰς Σάρδεις, ἀλλὰ κατελήφθη φεύγων παρὰ τὴν Θυμβραρίαν τῆς Λυδίας, ἔνθα ἡττήθη. διότι τὸ ἱππικόν του διεσκορπίσθη, ὅτε ἐνεφανίσθησαν πρὸ αὐτοῦ αἱ κάμηλοι, ἄγνωστοι ἕως τότε εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, κατὰ συμβουλὴν πρὸς τὸν Κῦρον τοῦ Ἁρπάγου. Τὴν μάχην ταύτην ἐπηκολούθησεν ἡ πολιορκία καὶ ἅλωσις τῶν Σάρδεων καὶ ἡ αἰχμαλωσία τοῦ *Κροίσου* (βλ. λ.). Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Σάρδεων (546 π. Χ.) ὁ Κῦρος ἐστράφη πρὸς ἀνατολὰς πρὸς τὸ Παμὶρ καὶ τὴν χώραν τῶν πηγῶν τοῦ Ἰνδοῦ, ἀναβαλὼν εἰς εὐθετώτερον χρόνον τὴν τιμωρίαν τοῦ συμμάχου τοῦ Κροίσου βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος Ναβονίδου (Λαβυνήτου τῶν Ἑλλήνων) καὶ ἀναθέσας τὴν συμπλήρωσιν τῆς κατακτήσεως τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν ὁποίαν ἐθεώρησεν εὐχερῆ, εἰς τὸν Τάβαλον φρούραρχον τῆς ἐν Σάρδεσι περσικῆς φρουρᾶς. Αἱ πέραν τῶν ἀνατολικῶν ὁρίων τοῦ κράτους του ἐκστρατεῖαι τοῦ Κύρου, ἄγνωστοι ἐν ταῖς λεπτομερείαις των, διήρκεσαν ἄνευ διακοπῆς ἓξ ὅλα ἔτη (545—539 π. Χ.), κατὰ τὰ ὁποῖα ὑπέταξεν οὗτος καὶ προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος του τὴν Βακτριανήν, τὴν Μαργιανὴν (Μέρβ), τὴν Σογδιανὴν (χώραν τῆς Σαμαρκάνδης) καὶ τὴν Χωρασμίαν, ἔκτισε δὲ παρά τινα πόρον τοῦ Ἰαξάρτου τὸ φρούριον Κυρόπολιν. Ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν πηγῶν τοῦ Ὤξου καὶ τῶν προπόδων τοῦ Παμὶρ προεχώρησε διὰ νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Σάκας, καὶ εἰς τὴν χώραν τῆς Καβούλ, εἰς τὸ Ἀφγανιστάν, εἰσέδυσε πρὸς ὑποταγὴν ἄλλων λαῶν. Κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Πέρσας, διὰ τοῦ Ἁρπάγου καὶ ἄλλων Περσῶν στρατηγῶν, αἱ ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἑλληνικαὶ πόλεις, πλὴν τῆς Μιλήτου, διατηρησάσης τὴν αὐτονομίαν της, καὶ αἱ χῶραι Καρία καὶ Λυκία, μετὰ μακροὺς καὶ πείσμονας ἀγῶνας, κατὰ τοὺς ὁποίους διεκρίθησαν οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων Πριήνης, τῆς ὁποίας οἱ πολῖται ἐξηνδραποδίσθησαν, διότι ὑπῆρξεν αὕτη ἡ ἑστία τῆς στάσεως τοῦ ἐπιμελητοῦ τῶν φόρων Λυδοῦ Πακτύου, τῆς Τέω, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι, φεύγοντες τὸν ξένον ζυγόν, μετῴκησαν, μετὰ γενναίαν, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος, ἀντίστασιν, εἰς Θρᾴκην καὶ ἔκτισαν τὰ Ἄβδηρα (*Ἡροδ.* I. 168), τῆς Φωκαίας, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι, θαυμασθέντες διὰ τὴν ἀνδρείαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πολιορκήσαντος τὴν πόλιν Ἁρπάγου, ἀντικαταστήσαντος τὸν ἐξοντώσαντα τὸν ἀποστάτην Πακτύην Πέρσην (Μῆδον) στρατηγὸν Μαζάρην, μετῴκησαν εἰς Κύρνον καὶ Ὑέλην (*Ἡροδ.* I. 165), τῆς Κνίδου, τῆς Πηδάσου, τῆς Καύνου, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἔκαυσαν ἑαυτοὺς ἐντὸς τῶν οἰκιῶν των μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ παίδων των διὰ νὰ μὴ ὑποδουλωθῶσι, καὶ τῆς πρωτευούσης τῆς Λυδίας Ξάνθου, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἔπεσαν μέχρις ἑνός, ἀμυνόμενοι εἰς τὴν βραχώδη ἀκρόπολιν τῆς πατρίδος των.

Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Περσίαν μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν πρὸς Α. καὶ Ν. αὐτῆς χωρῶν, ὁ Κῦρος ἀνέλαβε, μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ τόλμης, κατὰ τὸ 538 π. Χ. καὶ τὴν καθυπόταξιν τοῦ ἀπὸ βορρᾶ, ἀνατολῶν καὶ νότου περικλειομένου ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορίας του βαβυλωνιακοῦ ἢ χαλδαϊκοῦ κράτους, εἰς τὸ ὁποῖον ἐβασίλευε μὲν ὁ φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ Κροίσου Ναβονίδης (556—538), ἀνὴρ πεπαιδευμένος, ἀλλ' ἀτόλεμος, εἶχε δὲ τὴν πραγματικὴν ἐξουσίαν ὁ υἱός του Βαλτάσαρ (Bel-Schar-Outsour). Κατ' ἀρχὰς Κῦρος καὶ Γωβρύας ὁ στρατηγός του διωχέτευσαν τὸ ὕδωρ τοῦ Τίγρητος, ἔπειτα ὁ μὲν Γωβρύας διὰ τῆς ξηρανθείσης σχεδὸν κοίτης τοῦ ποταμοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα καὶ συνέλαβεν ἐν αὐτῇ τὸν βασιλέα Ναβονίδην, ὁ δὲ Κῦρος ἐπῆλθε κατὰ τοῦ ἐστρατοπεδευμένου εἰς τὴν πεδιάδα χαλδαϊκοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον καὶ ἐνίκησε. Μετὰ τὴν μάχην εἰσῆλθε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πόλιν, τῆς ὁποίας τοὺς κατοίκους προσείλκυσε πρὸς ἑαυτὸν διὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἐπιεικείας του. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βαβυλῶνος καὶ τὴν εἴσοδόν του εἰς αὐτὴν ὁ Κῦρος τὸν μὲν Γωβρύαν ἀπέστειλε πρὸς καταδίωξιν τοῦ Βαλτάσαρ, τὸν ὁποῖον καὶ ἐφόνευσεν οὗτος καταλαβὼν φεύγοντα, τοὺς δὲ ἐν Βαβυλῶνι ἐπὶ 60 ἔτη (ἀπὸ τοῦ 597 π. Χ.) αἰχμαλώτους Ἰουδαίους ἀφῆκεν ἐλευθέρους νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ν' ἀνακτίσωσιν αὐτὴν καὶ τὸν ἐν αὐτῇ ναόν των. Ἡ πρὸς τοὺς Βαβυλωνίους καὶ Ἰουδαίους συμπεριφορὰ τοῦ νικητοῦ Κύρου, ὅλως ἀντίθετος πρὸς τὴν συμπεριφορὰν τῶν ἄλλων βασιλέων τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἡττηθέντας λαούς, ἔκαμεν ἐξαιρετικήν, ἰδίως εἰς τοὺς Ἰουδαίους, ἐντύπωσιν καὶ διὰ τοῦτο ὕμνησαν αὐτὸν οἱ προφῆται Ἡσαΐας, Ἰεζεκιήλ, Ἀβακοὺμ ὡς εἰρηνοποιὸν κατακτητήν. Ἐσέβετο τὴν θρησκείαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἡττωμένων καὶ δὲν ἐπεδίωκε τὴν συγχώνευσιν ἑτερογενῶν φυλῶν εἰς ἓν μόνον ἔθνος, ἀλλ' ἠρκεῖτο εἰς τὴν ὑπακοὴν αὐτῶν καὶ τὴν πληρωμὴν τῶν φόρων, μὴ θίγων τοὺς θεσμούς των. Ἀπὸ τῶν λαῶν τούτων διεδόθησαν οἱ ἔπαινοι τοῦ Κύρου καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα, ὡς μαρτυρεῖ ἡ «Κύρου παιδεία» τοῦ Ξενοφῶντος.

Ἀπὸ τοῦ 538—530 π. Χ. ὁ Κῦρος ἠσχολήθη μὲ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους του, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο, μετὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν τὴν κατάληψιν τῆς Βαβυλῶνος ὑποταγὴν τῆς Συρίας, Φοινίκης καὶ Παλαιστίνης, ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ πρὸς Α μέχρι τοῦ Αἰγαίου πρὸς Δ, καὶ ἀπὸ τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ Εὐξείνου πόντου πρὸς Β. μέχρι τοῦ Ἀραβικοῦ κόλπου καὶ τῆς Αἰγύπτου πρὸς Ν. Δὲν ὑπελείποντο δηλαδὴ πρὸς κατάληψιν ἄλλαι χῶραι ἢ ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Αἴγυπτος (τῶν ὁποίων καὶ ἐμελέτα τὴν ὑποταγὴν) διὰ νὰ γίνῃ ὁ Ἀχαιμενίδης οὗτος βασιλεὺς ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ ἀρχαίου κόσμου· καὶ λέγεται τῷ ὄντι ὅτι ἀνεκήρυξε, τρία ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου του, ἑαυτὸν μὲν «βασιλέα τῆς γῆς», τὸν δὲ υἱόν του Καμβύσην «βασιλέα τῆς Βαβυλῶνος». Ἐκ τῶν ἀποδιδομένων εἰς αὐτὸν (ἰδίως ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος) περσικῶν θεσμῶν, ἀσφαλῶς ἰδικός του εἶναι ὁ τῆς διαιρέσεως τῆς αὐτοκρατορίας εἰς 120 σατραπίας, ὁ τῆς ἐγκαθιδρύσεως ταχυδρόμων ἐπὶ τῶν ὁδῶν καὶ ὁ τῆς προστασίας τῆς γεωργίας. Ἐνῷ ὅμως κατεγίνετο ὁ Κῦρος εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἀπεράντου κράτους του καὶ ἡτοιμάζετο συγχρόνως νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ἔφθασεν αἰφνιδίως πρὸς αὐτὸν ἡ εἴδησις ὅτι

Ὁ Κῦρος ὑπὸ μορφὴν πτερωτοῦ θεοῦ εὐλογῶν.
[Ἀνάγλυφον.]

Digitized by Google

σκυθικαὶ ὀρδαὶ (Δᾶκες, Δέρβικες τῆς Βακτριανῆς, καὶ Μασσαγέται), τῶν ὁποίων ἡγεῖτο, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἡ πολεμικὴ βασίλισσα Τόμυρις, ἠπείλησαν τὰ βορειοανατολικὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας του. Ἔσπευσε τότε, ἀφοῦ ἀφῆκε τὴν διεύθυνσιν τοῦ κράτους του εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱόν του Καμβύσην, πρὸς ἄμυναν τῶν ὁρίων τῆς χώρας του, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὰς στέππας τῆς ἐρήμου τῆς Σκυθίας πρὸς καταδίωξιν τῶν ἐπιδρομέων ἀπωλέσθη μυστηριωδῶς, τραυματισθεὶς ἴσως ὑπὸ βέλους, κατὰ τὸ 529 π. Χ. (κατὰ τὸν Ξενοφῶντα ἀπέθανεν ἐπὶ τῆς κλίνης του, κατὰ τὸν Κτησίαν πληγωθεὶς ὑπὸ τῶν Δερβίκων, καὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Α' 214) φονευθεὶς εἰς τὴν κατὰ τῶν Μασσαγετῶν μάχην), βασιλεύσας 29 ἔτη. Κατὰ τὴν παρ' Ἡροδότῳ μάλιστα παράδοσιν, ἡ βασίλισσα τῶν Μασσαγετῶν Τόμυρις, εὑροῦσα μετὰ τὴν μάχην τὸν νεκρὸν τοῦ Κύρου καὶ ἀποκόψασα τὴν κεφαλήν του ἐνεβύθισε ταύτην εἰς ἀσκὸν πλήρη ἀνθρωπίνου αἵματος, πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ αὐτοκτονήσαντος (διότι εἶχεν αἰχμαλωτισθῆ διὰ δόλου) υἱοῦ της Σπαργαπίσου, ἐπειποῦσα: «Σὺ μὲν ἐμὲ ζώουσάν τε καὶ νικῶσάν σε μάχῃ ἀπώλεσας παῖδα τὸν ἐμὸν ἑλὼν δόλῳ· σὲ δ' ἐγώ, κατάπερ ἠπείλησα, αἵματος κορέσω» (*Ἡρ.*, ἔνθ' ἀνωτ.). Τῆς ἀπιθάνου ταύτης παραδόσεως πιθανωτέρα εἶναι ἡ πληροφορία (*G. Fougères*, Les premières civilisations, p. 421) ὅτι ὁ στρατός του διέσωσε τὸν νεκρόν του καὶ ἔθαψε τοῦτον μεγαλοπρεπῶς ἐν Πασαργάδαις, ἔνθα ὑπάρχει ὁ τάφος του πλησίον μικροῦ ἀνακτόρου, κεκοσμημένου δι' ἀναγλύφου, παριστῶντος τὸν βασιλέα μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ σύμβολα (πτέρυγας) πτερωτοῦ δαίμονος καὶ φέροντος τὴν ἐπιγραφὴν «Εἶμαι ὁ Κῦρος, ὁ βασιλεύς, ὁ Ἀχαιμενίδης».

Τάφος τοῦ Κύρου ἐλέγοντο ἄλλοτε οἱ πρὸς Β. τῆς Περσεπόλεως βασιλικοὶ περσικοὶ τάφοι, παρὰ τὴν θέσιν Νὰχ-ἰ-Ρουστὲμ (ὡς καλεῖται σήμερον ἡ τοποθεσία), οἵτινες ἔχουν λαξευθῆ εἰς τὸν βράχον καὶ ἔχουν τὰς μνημειώδεις προσόψεις των κεκοσμημένας μὲ ἀνάγλυφα, ἂν καὶ ὁ Ἀρριανὸς (VI. 29) καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς (Στράβων, Πλούταρχος) ρητῶς ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ Κῦρος ἐτάφη ἐντὸς χρυσῆς πυέλου ἐν Πασαργάδαις, ἔνθα ὑπῆρ-

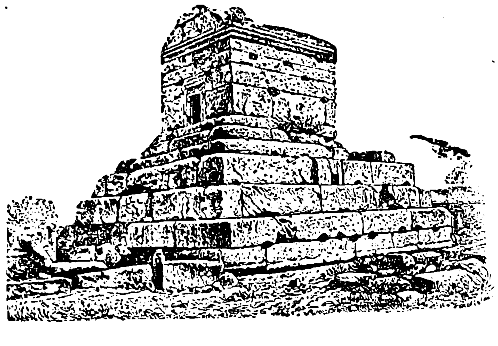

Ὁ τάφος Κύρου τοῦ πρεσβυτέρου παρὰ τὰς Πασαργάδας.

χεν ἐντὸς παραδείσου καὶ οἰκίσκος λίθινος, φυλαττόμενος ὑπὸ τῶν μάγων, ὡς καὶ ὁ λεγόμενος τάφος τῆς μητρὸς τοῦ Σολομῶντος.

Πρὸς τὴν ἀνωτέρω γενομένην ἔκθεσιν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Κύρου, ὡς ἀποδέχονται ταύτας οἱ νεώτεροι ἱστορικοί, δὲν συμφωνοῦσιν ἐν πολλοῖς οὔτε οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ἐν ἀσυμφωνίᾳ καὶ πρὸς ἀλλήλους εὑρισκόμενοι, οὔτε αἱ παραδόσεις διαφόρων λαῶν. Οὕτως ὁ Ξενοφῶν λέγει ὅτι ὁ Κῦρος, περὶ τοῦ ὁποίου πιστεύεται σήμερον ὅτι οὔτε διέτριψε κἂν ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ τῆς Μηδίας οὔτε διὰ συγγενικοῦ δεσμοῦ συνεδέετο μετ' αὐτῆς, ἐν ἡλικίᾳ 16 ἐτῶν ὡς ἀρχηγὸς μηδικοῦ στρατοῦ ἐνίκησε τοὺς Ἀσσυρίους, ὅτι τὴν Βαβυλῶνα κατέλαβεν ἐκτρέψας τὸν ροῦν τοῦ Εὐφράτου καὶ διὰ τῆς ξηρᾶς κοίτης αὐτοῦ εἰσδύσας εἰς ταύτην, ὅτι κατὰ τοῦ Κροίσου καὶ ἄλλων βασιλέων ἐπολέμησεν ὡς ἀρχιστράτηγος τοῦ στρατοῦ τοῦ πατρός του, ὑποτελοῦς τῶν Μήδων, ὅτι τὸ Ἐλὰμ καὶ ἡ Χαλδαία ἦσαν αἱ τελευταῖαι ὑπὸ τοῦ Κύρου ὑποταχθεῖσαι χῶραι, καὶ ὅτι βασιλεὺς τῆς Μηδίας καὶ Περσίας ἐν ταὐτῷ ἔγινεν ὡς διάδοχος τοῦ πατρός του καὶ γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ θείου του Κυαξάρου, υἱοῦ τοῦ Ἀστυάγους. Αἱ ἀρμενικαὶ παραδόσεις ἀφηγοῦνται ὅτι ὁ Κῦρος κατήγαγε τὰς νίκας του βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας Τιγράνους. Περιγραφαὶ δέ τινες μαχῶν, ὡς ἡ τῶν Πασαργαδῶν, ὑπὸ Νικολάου Δαμασκίου, εἶναι ὅλως μυθώδεις.

Ὁ Κῦρος ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τοῦ μεγαλειωδεστέρου καὶ στερεωτέρου πολιτικοῦ οἰκοδομήματος τῆς Ἀνατολῆς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ἀποθανόντα τὸν διεδέχθη ὁ πρεσβύτερος τῶν ἐκ τῆς Κασσανδάνης, θυγατρὸς τοῦ Φαρνάσκου, υἱῶν του Καμβύσης, συζευχθεὶς τὴν ἀδελφήν του Ἄτοσσαν, πρότερον μὲν σύζυγον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ δολοφονηθέντος ἀδελφοῦ του Σμέρδιος, μετὰ τὸν θάνατόν του δὲ γενομένην σύζυγον τοῦ Δαρείου.

Αἱ περὶ τοῦ πρώτου τούτου ἱστορικοῦ ἥρωος τῆς Ἀνατολῆς παραδόσεις ἑπόμενον ἦτο νὰ ἐμπνεύσωσι καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Εἶναι δὲ ταύτης κυριώτερα προϊόντα τὰ ἑξῆς: «Κύρου παιδεία», ἔργον τοῦ Ξενοφῶντος, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἱστορικὸς οὗτος προβάλλει τὸν Κῦρον ὡς παράδειγμα χρηστοῦ βασιλέως καὶ τελείου κυβερνήτου. Εἰς τὸ θελκτικὸν τοῦτο βιβλίον, διῃρημένον εἰς ὀκτὼ μέρη (βιβλία), ὁ Ξενοφῶν ἀναπτύσσει ἓν σύστημα ἀγωγῆς, θέλων ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ ἥρως του, ὅστις εἶναι τύπος ἢ ἐκπρόσωπος τῆς σωκρατικῆς ἠθικῆς, ὤφειλε καὶ τὰ κατορθώματά του (πολιτικὰ καὶ πολεμικὰ) καὶ τὴν εὐτυχίαν του εἰς τὰς χρηστὰς ἀρχάς του, αἵτινες εἶχον ρίζαν των τὴν ὀρθὴν ἐκπαίδευσίν του. Εἰς τὸ μυθιστόρημα τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἀνάλογον εἶναι, εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὁ «Τηλέμαχος» τοῦ Φενελῶνος, ὁ Κῦρος δὲν εἶναι μόνον ὁ ἰδανικὸς χρηστὸς ἄρχων, ἀλλὰ καὶ ὁ φιλόσοφος πολιτικός. Ὁ Κῦρος ὑπῆρξεν ὁ ἥρως καὶ ἑνὸς διαλόγου τοῦ σωκρατικοῦ Ἀντισθένους, ἀπολεσθέντος, ὅστις ἐπεγράφετο «Κῦρος ἢ περὶ βασιλείας». Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔργων, ἅτινα ἔχουν θέμα τὰς περὶ Κύρου παραδόσεις, ἄξια μνείας εἶναι ἡ ἐποποιία τοῦ Wieland «Cyrus», τὴν ὁποίαν ἐνεπνεύσθη ὁ ποιητής της ἐκ τῆς «Κύρου παιδείας» τοῦ Ξενοφῶντος καὶ ἧς ἐδημοσιεύθησαν τὰ 5 πρῶτα ᾄσματα κατὰ τὸ 1757, τὸ μυθιστόρημα τῆς de Scudéry «Cyrus», ἡ εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν γραφεῖσα τραγῳδία «Cyrus» τοῦ P. La Rue, ἡ εἰς τὴν γαλλικὴν τραγῳδία τοῦ Danchet, ἡ ὁποία εἶνε μετάφρασις σχεδὸν τῆς προρρηθείσης, ἡ ἀρίστη πασῶν τραγῳδία τοῦ Marie-Joseph Chénier, καὶ τὸ μελόδραμα τοῦ Rossini «Ciro in Babilonia».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *G. Fluegel*, Cyrus und Herodotus (1881). —*J. Abott*, Life of Cyrus († 1900). —*P. Weissbach*, Die Keilinschriften der Achaemeniden (1911). —*J. V. Prasek*, Kyros der Grosse (1912). —*G. Fougères*, Les premières civilisations (1926) κ. ἄ.

— 3) ***Κῦρος*** *ὁ νεώτερος*. Ἦτο δευτερότοκος υἱὸς Δαρείου τοῦ Β', τοῦ Ὤχου ἢ Νόθου καλουμένου, καὶ τῆς Παρυσάτιδος, ζήσας κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Ἦτο ρωμαλέος τὸ σῶμα καὶ εὐφυὴς τὸν νοῦν, ἐράσμιος τοὺς τρόπους καὶ ζωηρός, τολμηρὸς καὶ φιλόδοξος. Ἕνεκα τῶν πλεονεκτημάτων τούτων ἡ μήτηρ του ὑπερηγάπα αὐτὸν καὶ ἐπεθύμει οὗτος νὰ διαδεχθῇ εἰς τὸν θρόνον τὸν πατέρα του, ἀντὶ τοῦ πρεσβυτέρου του ἀδελφοῦ Ἀρταξέρξου. Ἐπειδὴ ὅμως κατενόει ὅτι ἄνευ ἀφωσιωμένου εἰς τὸν Κῦρον στρατοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἱκανοποιηθῇ ἡ ἐπιθυμία της αὐτη, ἐνήργησε νὰ σταλῇ ὁ Κῦρος ὡς σατράπης εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας κατὰ τὸ 408 π. Χ., ὅτε ἡ περσικὴ αὐλὴ μετήλλαξε πολιτικὴν καὶ ἀπεφάσισε νὰ παράσχῃ τὴν συνδρομήν της πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἀντὶ τῶν Ἀθηναίων. Κατελθὼν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ὁ Κῦρος, ὡς «ἄρξων πάντων τῶν ἐπὶ θαλάττῃ καὶ συμπολεμήσων Λακεδαιμονίοις» (*Ξεν.* Ἑλλ. I. 4.1) καὶ πρὸς τούτοις «κάρανος τῶν εἰς Καστωλὸν ἀθροιζομένων» (*Ξεν.* Ἑλλ. I. 4, 3) καὶ «σατράπης Λυδίας τε καὶ Φρυγίας τῆς μεγάλης καὶ Καππαδοκίας» (*Ξεν.* Κύρ. ἀνάβ. I. 9, 7), εὗρε ναύαρχον τοῦ στόλου τῶν Λακεδαιμονίων τὸν Λύσανδρον, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέθη διὰ μεγίστης οἰκειότητος. Διὰ τῶν φιλικῶν ἐκείνων δεσμῶν ἐπέτυχεν ὁ πανοῦργος Λύσανδρος παρὰ τοῦ Κύρου τὴν χορήγησιν ἐπαρκῶν χρημάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἠδυνήθη οὗτος ν' αὐξήσῃ τὸν μισθὸν τῶν ναυτῶν του ἐκ τριῶν ὀβολῶν εἰς τέσσαρας, ὅπερ ἐπροκάλεσε τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τῶν μισθοφόρων ξένων ναυτῶν, προσδραμόντων εἰς τὸν καταβάλλοντα μεγαλύτερον μισθὸν ναύαρχον τῶν Λακεδαιμονίων. Οὕτως ἡ χρηματικὴ αὕτη συνδρομὴ ἐπήνεγκε τὴν ἐξασθένησιν τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ στόλου τῶν Λακεδαιμονίων, ὁ δὲ Κῦρος ἔγινεν ὁ πρωταίτιος τῆς πτώσεως τῶν Ἀθηνῶν βραδύτερον. Κατὰ τὸ 405 π. Χ. ὁ Κῦρος εἰδοποιήθη ὑπὸ τῆς μητρός του νὰ σπεύσῃ πλησίον τοῦ ἀσθενοῦντος πατρός του. Ἔσπευσε δέ, τῷ ὄντι, μετὰ τοῦ Τισσαφέρνους, τὸν ὁποῖον παρέλαβε μαζί του ὡς φίλον, ἐλπίζων ὅτι θὰ διαδεχθῇ τὸν πατέρα του εἰς τὸν θρόνον. Ἀλλ' ὄχι μόνον διεψεύσθησαν αἱ ἐλπίδες του καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραστῇ ὡς θεατὴς εἰς τὴν στέψιν τοῦ Ἀρταξέρξου, ἀλλὰ καὶ μόλις διέφυγε τὸν θάνατον διὰ τῆς μητρός του, ἥτις προέβαλεν ὡς ἀσπίδα τὸ ἰδικόν της σῶμα, ὅτε οἱ σωματοφύλακες τοῦ ἀναγορευθέντος βασιλέως ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ, διότι εἶχε κατηγορηθῇ ὑπὸ τοῦ Τισσαφέρνους πρὸς τὸν ἀδελφόν του ὅτι ἐβυσσοδόμει τὸν φόνον του κατὰ τὴν στέψιν, κρυπτόμενος εἰς τὸν ναόν. Ἡ Παρύσατις διὰ τῆς ἐπιβολῆς της εἰς τὸν ἡμέρου χαρακτῆρος υἱόν της Ἀρταξέρξην ἐπέτυχεν ἀκόμη παρ' αὐτοῦ τὴν συμφιλίωσιν τῶν δύο ἀδελφῶν καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Κύρου εἰς τὴν προτέραν θέσιν του. Ὁ Κῦρος ὅμως, λησμονήσας τὴν ἐπιδειχθεῖσαν πρὸς αὐτὸν μεγαλοφροσύνην τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐπεδόθη, εὐθὺς ὡς ἔφθασεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, μετὰ μεγαλυτέρας ἐπιμονῆς εἰς ἐκτέλεσιν τῶν σχεδίων του. Ἐπωφελούμενος δὲ τοῦ τριπλοῦ ἀξιώματός του, καὶ ἰδίως τοῦ τοῦ ἀρχιστρατήγου, ἐπενέβαινεν εἰς τὰ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τῆς σατραπείας τοῦ Τισσαφέρνους, τὸν ὁποῖον κατέστησε μισητὸν εἰς τὰς ἰωνικὰς πόλεις καὶ ἠδύνατο νὰ στρατολογῇ ἐπὶ διαφόροις προφάσεσιν. Οὕτω κατώρθωσε, παρὰ τὴν ἐπαγρύπνησιν τοῦ Τισσαφέρνους, νὰ συγκεντρώσῃ ὑπὲρ τὰς 10 χιλιάδας ἰθαγενῶν καὶ 13 χιλιάδας μισθοφόρων Ἑλλήνων, οἵτινες, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἦσαν φυγάδες, ἐκπατρισθέντες τῶν πόλεών των ἕνεκα βιαίων εἰς αὐτὰς πολιτικῶν μεταβολῶν, ἢ ριψοκίνδυνοι τυχοδιῶκται. Τούτους πάντας ἔθεσεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Λακεδαιμονίου Κλεάρχου, εἰς τὸ ἀρχικὸν τοῦ ὁποίου εἶχε μεγάλην ἐμπιστοσύνην. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Σπάρτη, πρὸς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἔλθει εἰς διαπραγματεύσεις ὁ Κῦρος καὶ εἶχεν ὑπομνήσει τὰς παρασχεθείσας πρὸς αὐτὴν εὐεργεσίας κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἀπέφυγε μὲν νὰ ἔλθῃ εἰς φανερὰς ἐχθροπραξίας κατὰ τοῦ Ἀρταξέρξου, ἔδωκεν ὅμως ἐντολὴν εἰς τὸν ναύαρχον τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ ναυλοχοῦντος στόλου της νὰ συνδράμῃ τὸν Κῦρον ἐπερχόμενον κατὰ τῶν ἐπιδρομέων δῆθεν Πισιδῶν καὶ ἀπέστειλεν ὡς πλήρωμα τοῦ στόλου 700 ἄνδρας ὑπὸ τὸν Χειρίσοφον. Ἡ ἐκστρατεία ἤρχισε κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 401 π. Χ. καὶ ὁ στρατὸς ἐπορεύετο μὲ τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι ἐπήρχετο κατὰ τῶν Πισιδῶν καὶ τοῦ Τισσαφέρνους. Μετὰ πορείαν ὅμως ὀλίγων ἡμερῶν, οἱ σκοποὶ τοῦ Κύρου ἀπεκαλύφθησαν καὶ οἱ μισθοφόροι ἐξηγέρθησαν, μὴ θέλοντες νὰ γίνουν τυφλοὶ ἐργάται τῆς ριψοκινδύνου φιλοδοξίας τοῦ Κύρου· ἡ αὔξησις ὅμως τοῦ μισθοῦ των καὶ πρὸ πάντων ἡ πεποίθησίς των εἰς τὴν στρατηγικὴν ἀξίαν τοῦ Κύρου καθησύχασαν αὐτούς. Καὶ τῷ ὄντι ἡ στρατεία ἐγίνετο ἀπροσκόπτως διὰ τῆς Λυδίας, Φρυγίας καὶ Καππαδοκίας καὶ οἱ ἐχθροὶ ἔκαμνον τὴν ἐντύπωσιν πανικοβλήτων εἰς τοὺς Κυρείους (ὡς ἐκαλοῦντο οἱ στρατιῶται τοῦ Κύρου). Ὁ Συέννεσις ἐγκατέλιπε τὰ δεσπόζοντα ὑψώματα τῶν στενοποριῶν τοῦ Ταύρου ἀμαχητί, ὁ Ἀβροκόμας ἐπίσης ἐγκατέλιπε τὰς Κιλικίας πύλας, ἀφήσας ἔκθετον τὴν Συρίαν εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Κύρου, ἡ φυσικὴ ἀμυντικὴ γραμμὴ τοῦ Εὐφράτου ἐγκατελείφθη ὁμοίως, τοῦ Ἀβροκόμου ἀρκεσθέντος μόνον νὰ πυρπολήσῃ παρὰ τὴν Θάψον τὰ πλοῖα, ὅπερ ὅμως δὲν ἠμπόδισε τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ. Τέλος καὶ αὐτὸ τὸ τεῖχος Μηδίας, τὸ ὁποῖον καὶ εἶχεν ἐπισκευασθῇ πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς στρατιᾶς τοῦ Κύρου, ἐγκατελείφθη. Πάντα ταῦτα συνετέλεσαν μὲν νὰ πιστεύσῃ ὁ στρατὸς ὅτι ὁ Ἀρταξέρξης ἐφοβεῖτο ν' ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τοῦ Κύρου, ἐπήνεγκον ὅμως καὶ τὴν χαλάρωσιν τῆς πειθαρχίας εἰς αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐθορυβήθη οὗτος, ὅτε ἀνηγγέλθη ὅτι ἐπήρχετο κατ' αὐτοῦ ἡ πολυάριθμος στρατιὰ τοῦ Ἀρταξέρξου. Ἡ μάχη συνεκροτήθη παρὰ τὰ *Κούναξα* (βλ. λ.) κατὰ τὸ 401 π. Χ. καὶ κατ' αὐτὴν ἐφονεύθη ὁ Κῦρος, ὅτε βαρέως τραυματισθεὶς ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου του, ἐνῷ ὥρμα μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἱππέων κατὰ τοῦ Ἀρταξέρξου, θέλων νὰ φονεύσῃ αὐτὸν ἰδίᾳ χειρί. Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Κύρου ἐναυάγησεν ὅλη ἐκείνη ἡ ἐκστρατεία, ἥτις σκοπὸν εἶχε τὴν ἱκανοποίησιν τῶν φιλοδόξων σχεδίων τοῦ ἀρχηγοῦ της, καὶ οἱ Ἕλληνες μισθοφόροι, ἂν καὶ νικηταί, στερηθέντες τῶν ἀρχηγῶν των, φονευθέντων διὰ δόλου, ἔφθασαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας (τοῦ Πόντου ἐν ἀρχῇ) μετὰ μυρίας ταλαιπωρίας, ὁδηγηθέντες εἰς αὐτὰ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ ὁποίου ἓν τῶν συγγραμμάτων του, ἡ «Κύρου ἀνάβασις», περιγράφει τὴν ἐκστρατείαν ταύτην.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

—**Κῦρος**, *ἅγιος*. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται μετὰ τοῦ ὀνόματος τούτου οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἑορταζόμενος τὴν 8 Ἰανουαρίου. —2) Ὁ *Ἀνάργυρος* (βλ. λ.), ἑορταζόμενος τὴν 31 Ἰανουαρίου μετὰ τοῦ Ἰωάννου δι' ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας. —3) Ὁ ὅσιος, ἄγνωστον ποῦ καὶ πότε ἀκμάσας, ἑορταζόμενος τὴν 9 Ἰουνίου.

Ἐν δὲ τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ, ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων, μνημονεύεται κατὰ τὴν 14 Ἰουλίου καὶ ὁ ἐπίσκοπος Καρχηδόνος, ὁ ἐξυμνούμενος ὑπὸ τοῦ βιογράφου τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου Ποσσιδίου. Ὁ δὲ υἱὸς τῆς μάρτυρος Ἰουλίττης, ὁ ἐν τοῖς μηναίοις ἡμῶν ὀνομαζόμενος *Κήρυκος*, ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ ἀναγράφεται ὡς *Κῦρος* καὶ οὐχὶ ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας, ἀλλ' ἐν Ἰκονίῳ μαρτυρήσας, ὅτι δὲ τὰ λείψανα αὐτοῦ ὁ ἐπίσκοπος τῆς ἐν Γαλλίᾳ Auxerre Ἀγαπητὸς (Amator) μετακομίσας ἐξ Ἀντιοχείας διένειμεν εἰς τὰς πόλεις Toulouse, Saint-Amard καὶ Nevers, ἧς καὶ πολιοῦχος εἶναι ὁ ἅγιος οὗτος Κῦρος.

Ε. Γ. Π.

— **Κῦρος**, πατριάρχης ***Ἀλεξανδρείας*** (631—642). Ἐπίσκοπος ὢν τῆς ἐν τῇ Λαζικῇ Φάσιδος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου εἰς τὸν ἐκ τοῦ θανάτου (ἢ τῆς παραιτήσεως) Γεωργίου τοῦ Α' (620-630) κενὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τὸν ἑξῆς λόγον. Ὁ Ἡράκλειος, βλέπων ὅτι τὸ ἀπὸ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Γ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (631) ἀρξάμενον σχίσμα τῶν Χριστιανῶν καὶ διαίρεσις αὐτῶν εἰς ὀρθοδόξους καὶ μονοφυσίτας καὶ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως ἦτο ὀλέθριον εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους, διότι πολλοὶ τῶν αἱρετικῶν συνεμάχουν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ καὶ

Digitized by Google

μάλιστα τοὺς Πέρσας, ἐπεζήτει, διὰ παντὸς τρόπου, τὴν ἕνωσιν τῶν Χριστιανῶν ὑπηκόων του. Πρὸς τοῦτο ἀνεβίβασεν εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς θρόνους ἄνδρας εὐμενῶς διακειμένους, ἔστω καὶ μετά τινων ὑποχωρήσεων, πρὸς τὴν ἕνωσιν ταύτην, μεταξὺ δ' αὐτῶν εἰς τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας θρόνον τὸν Κῦρον, ὃν εἶχε γνωρίσει κατὰ τὴν ἐν τῇ Λαζικῇ διαμονὴν αὐτοῦ τῷ 626. Ὅθεν, τῷ 631, ὁ Κῦρος ἐλθὼν εἰς τὴν Αἴγυπτον εἶδεν ὅτι ἐκ τῶν 6.000 000 περίπου κατοίκων τῆς χώρας ταύτης μόνον τὸ εἰκοστόν, ἤτοι περὶ τὰς 300 000, ἦσαν ὀρθόδοξοι, πάντες δ' οἱ λοιποὶ μονοφυσῖται. Μὴ ἀποδειλιάσας ὅμως πρὸ τοῦ τρομακτικοῦ τούτου ἀριθμοῦ τῶν αἱρετικῶν, ἐπελήφθη μετὰ πολλοῦ ζήλου τοῦ ἔργου τῆς ἑνώσεως, ἀμέριστον ἔχων εἰς τοῦτο τὴν ὑποστήριξιν τοῦ τε πατριάρχου Σεργίου καὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις, ὡς φρονοῦσί τινες, καὶ τὴν πολιτικὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τῆς Αἰγύπτου παρέδωκεν εἰς χεῖράς του. Πράγματι δέ, μετὰ διετίαν, ἔπεισε τοὺς πλείστους τῶν Αἰγυπτίων μονοφυσιτῶν νὰ ὑπογράψωσι, τῷ 631, πίστεως ὁμολογίαν ἐξ 9 ὅρων, τῆς ὁποίας ὅμως ὁ διφορούμενος ἕβδομος «μία ἐν Χριστῷ θεανδρικὴ ἐνέργεια», ἔδωκε τὸ ἐνδόσιμον εἰς τοὺς ὑπογράψαντας αὐτὴν νὰ διακηρύττωσιν, ὅτι «οὐχ ἡμᾶς τῇ Χαλκηδόνι (ἤτοι τῇ ἐν Χαλκηδόνι κατὰ τὸ 451 Δ' οἰκουμενικῇ συνόδῳ), ἀλλ' ἡ Χαλκηδὼν ἡμῖν ἐκοινώνησεν». Διότι ὄντως ὁ Κῦρος διὰ τοῦ ὅρου τούτου τὸν πάσσαλον πασσάλῳ ἐκκρούων, διὰ τοῦ μονοθελητισμοῦ ἐπολέμει τὸν μονοφυσιτισμόν, ὡς παρετήρησεν εἰς αὐτὸν ὁ τότε μὲν ἁπλοῦς μοναχός κατόπιν δὲ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος. Ἀλλ' ὁ Κῦρος, φρονῶν ὅτι αἱ τότε πολιτικαὶ περιστάσεις ἀπῄτουν τοιαύτην τινὰ ἐπαμφοτερίζουσαν πολιτικὴν καὶ ὑποχώρησιν εἰς τοὺς μονοφυσίτας, χαίρων ἀνήγγειλεν εἴς τε τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν Σέργιον ὅτι ἡ Αἴγυπτος εἰρήνευσε καὶ αἱρετικοὶ δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐπειδὴ δ' ὅμως ὁ Σωφρόνιος, πατριάρχης Ἱεροσολύμων γενόμενος, συνεκάλεσε σύνοδον, ἥτις κατεδίκασε τὸν μονοθελητισμὸν καὶ τὸν εἰρημένον ὅρον τῆς ὁμολογίας τοῦ Κύρου, ἡ ἔρις ἐξηκολούθει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Πρὸς κατάπαυσιν ταύτης ὁ Ἡράκλειος, τῷ 638, ἐκδώσας τὴν καλουμένην «Ἔκθεσιν», ἐπέβαλεν ὡς μόνην ὀρθὴν τὴν περὶ μιᾶς θελήσεως ἐν τῷ Χριστῷ διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν εὐθὺς ὁ Κῦρος συγκαλέσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σύνοδον ὑπέγραψεν, ἐνῷ οἱ μὲν Κόπται ἐξηγείροντο κατ' αὐτοῦ, οἱ δὲ Ἄραβες μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐβάδιζον κατὰ τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Κῦρος τότε, θελήσας νὰ συνθηκολογήσῃ πρὸς τὸν Ὀμὰρ καὶ ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτὸν τὴν χεῖρα τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἡρακλείου, ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐφυλακίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου, ἀπολυθεὶς ἐκ τῆς φυλακῆς ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἡρακλεωνᾶ, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν ὁποίαν εὗρε πολιορκουμένην ὑπὸ τῶν Ἀράβων, οἵτινες εἶχον συμμαχήσει μετὰ τῶν Κοπτῶν. Μετὰ δεκατετράμηνον πολιορκίαν ἡ Αἴγυπτος παρεδόθη εἰς τοὺς Ἄραβας, τῷ 641, καὶ ὁ Κῦρος ἓν ἔτος μετὰ ταῦτα ἀπέθανε, τῷ 642. Ἔκτοτε, οἱ μὲν Κόπται μονοφυσῖται ἀποτελέσαντες ἰδίαν Ἐκκλησίαν ἀπεσπάσθησαν ὁριστικῶς ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἰς ταύτην δὲ προσεχώρησε, παρασυρθεῖσα εἰς τὸν μονοφυσιτισμόν, καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀβησσυνίας, ἥτις ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀθανασίου, ὅστις εἶχεν ἀποστείλει εἰς αὐτὴν τὸν πρῶτον ἐπίσκοπον αὐτῆς Φρουμέντιον.

Ε. Γ. Π.

— **Κῦρος ὁ *Ἀνάργυρος***. Μοναχὸς ζῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα. Ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον μετὰ Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἐδέσσης καὶ τῆς Ἀθανασίας μετὰ τῶν τριῶν θυγατέρων της, Θεοδότης, Θεοκτίστης καὶ Εὐδοξίας, κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμόν. Ἡ μνήμη αὐτῶν ἑορτάζεται τὴν 31 Ἰανουαρίου δι' ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας καὶ ἡ εὕρεσις τῶν λειψάνων των τὴν 28 Ἰουνίου. Τὸν βίον Κύρου καὶ Ἰωάννου ἔγραψε Σωφρόνιος ὁ Σοφιστής, καὶ ἄλλοι (πρβλ. *Migne*, Πατρολ. τόμ. 87, 1110 κ. ἑξ. καὶ 114, 1232 κ. ἑξ). Ε. Γ. Π.

— **Κῦρος ὁ *Ἐδέσσης***. Δύο ἐπίσκοποι τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ Ἐδέσσης ἔφερον τοῦτο τὸ ὄνομα. —1) Ὁ Α', κατὰ τὸν β' ἥμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος ἀκμάσας, τῇ διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος ἔκλεισε τῷ 489 τὴν ἐν Ἐδέσσῃ περίφημον σχολὴν τῶν Περσῶν, ὡς κέντρον νεστοριανῶν, καὶ ἐξεδίωξε τοὺς μαθητὰς αὐτῆς, οἵτινες μετὰ τῶν διδασκάλων αὐτῶν καταφυγόντες εἰς τὴν Περσίαν ἵδρυσαν τὴν σχολὴν τῆς Νισίβεως. —2) Ὁ Β', μαθητὴς ὢν Θωμᾶ τοῦ Ἐδέσσης καὶ κατόπιν διδάσκαλος ἐν τῇ σχολῇ τῆς Νισίβεως κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, βραδύτερον ἵδρυσεν ἰδίαν σχολὴν ἐν Hirta. Συνεπλήρωσε δύο περὶ ἑορτῶν πραγματείας τοῦ διδασκάλου του Θωμᾶ καὶ ἔγραψε διαφόρους θρησκευτικὰς ὁμιλίας καὶ ἑρμηνευτικὰ εἰς τὰς ἁγίας Γραφὰς ἔργα [(πρβλ. *Labourt*, «Le christianisme dans l'empire perse» (Paris 1904), 138—*Baumstark* «Geschichte der syrischen Literatur» (Bonn 1922), 122]

Ε. Γ. Π.

— **Κῦρος, πατριάρχης *Κωνσταντινουπόλεως*** (705—711). Ἀνηγορεύθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β', εἰς τὸν ὁποῖον προεῖπε, κατὰ τὴν πρώτην ἐξορίαν του, τὴν ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου. Ὅτε, μετὰ τὴν δευτέραν ἐξορίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κατέλαβε τὸν θρόνον ὁ Ἀρμένιος Φιλιππικός, οὗτος, αἱρετικὸς μονοθελήτης ὤν, κατεβίβασεν ἐκ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τὸν Κῦρον περὶ τὰ μέσα τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 711 καὶ περιώρισεν ἐν τῇ μονῇ τῆς Χώρας (Καχριὲ-τζαμί), ἀνεβίβασε δὲ εἰς αὐτὸν τὸν ὁμόφρονα Ἰωάννην τὸν ΣΤ', διάκονον τοῦ πατριαρχείου. Ε. Γ. Π.

— **Κῦρος ὁ *Πανοπολίτης* (*Φλάβιος* —)**. Ἐπικὸς ποιητής, Ἕλλην, ἐκ Πανοπόλεως τῆς Αἰγύπτου. Τὸ ποιητικόν του στάδιον ἤρχισε μὲ τοὺς πρὸς ἔπαινον τοῦ δουκὸς Μαυρικίου ἰάμβους του. Ὡς ποιητὴς ἐθαυμάζετο πολὺ ὑπὸ τῶν συγχρόνων του, ἰδίως ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Εὐδοκίας, συζύγου Θεοδοσίου τοῦ Β', ἡ ὁποία ἐπίσης ἦτο ποιήτρια. Αἱ πρὸς αὐτὴν δὲ σχέσεις του συνετέλεσαν ἵνα διορισθῇ διοικητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως (439 μ. Χ.), ἀναδειχθῇ ὕπατος (441 μ. Χ.) καὶ εἶτα ὀνομασθῇ πατρίκιος.

Ὡς διοικητὴς ἐφρόντισεν ἵνα ἐνισχυθοῦν καὶ ἐπισκευασθοῦν τὰ πρὸς τὴν ξηρὰν ἰδίως τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἵδρυσε περικαλλῆ ναὸν τῆς Θεοτόκου ὡς διαμαρτυρίαν κατὰ τῶν νεστοριανῶν, ὑπεχρέωσε τοὺς καταστηματάρχας νὰ φωτίζουν τὰ καταστήματά των, λύσας τοιουτοτρόπως τὸ πρόβλημα τοῦ φωτισμοῦ τῶν ὁδῶν τῆς πρωτευούσης, εἰσήγαγε τὴν ἑλληνικὴν ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν εἰς τὰ δικαστήρια, ἀντὶ τῆς λατινικῆς, καὶ πλεῖστα ἄλλα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πρωτευούσης ἔπραξεν. Ὁ λαὸς τοσοῦτον ἐξετίμα αὐτόν, ὥστε ἡμέραν τινὰ εἰς τὸν ἱππόδρομον διὰ βοῆς ἀνηγόρευσεν αὐτὸν αὔγουστον, ἀλλ' οὗτος ἠρνήθη εἰπών: «οὐκ ἀρέσκει μοι τύχη πολλὰ γελῶσα». Τοῦτο ὅμως ἔγινεν ἀφορμὴ ἵνα οἱ ἐχθροί του καταγγείλουν αὐτὸν εἰς τὸν Θεοδόσιον ὡς στασιαστήν. Καὶ τότε μὲν οὐδὲν κατώρθωσαν, διότι τὸν ἐπροστάτευσεν ἡ φίλη του Εὐδοκία· ἀλλ' ὅτε βραδύτερον ἀνεχώρησεν αὕτη εἰς Ἱεροσόλυμα, κατώρθωσαν οὗτοι νὰ ἐξορισθῇ καὶ δημευθῇ ἡ περιουσία του. Βραδύτερον διὰ τῆς Εὐδοκίας ἀνεκλήθη καὶ ἔζησεν ὡς ἰδιώτης μέχρι τοῦ 470 μ. Χ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἐκάρη μοναχὸς καὶ ἀνεδείχθη ἐπίσκοπος τοῦ Κοτυαίου τῆς Φρυγίας. Τὰ ἔργα του ἦσαν ποιήματα καὶ ἐπιστολαί, ἀλλὰ ἐλάχιστα διεσώθησαν. Ν. Ι. Ζ

— **Κῦρος ὁ *Σμύρνης***. Ποιητὴς καὶ πρέφεκτος τῆς Σμύρνης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος· κατόπιν ἐγένετο ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης. Εἰς τὸν Κῦρον τοῦτον ἀποδίδονται τὰ εἰς τὰ συναξάρια δίστιχα, πάντως ὅμως εἶναι συγγραφεὺς πολλῶν ἐπιγραμμάτων. Κατὰ τὸν περιηγητὴν Assemani οἱ Ἀνατολῖται ἀποδίδουν εἰς τὸν Κῦρον Σμύρνης τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν Θεοφανίων. Δ. Ν. Μ.

— **«Κύρου *Ἀνάβασις*»**. Ἱστορικὸν σύγγραμμα τοῦ Ξενοφῶντος ἐξ 7 βιβλίων. Ἐν αὐτῇ περιγράφεται ἡ ἐκστρατεία τοῦ νεωτέρου Κύρου κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀρταξέρξου καὶ ἡ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου κάθοδος τῶν μυρίων. Διακρίνεται διὰ τὴν ὡραίαν καὶ καθαρὰν ἀττικὴν διάλεκτον, εἰς ἣν εἶναι γεγραμμένον, καὶ εἶναι λίαν ἀξιόλογον διότι περιγράφει ἓν τῶν μεγαλυτέρων στρατιωτικῶν κατορθωμάτων τῆς ἀρχαιότητος (βλ. λ. *Ξενοφῶν*). Ν. Ζ.

— **«Κύρου *παιδεία*»**. Σύγγραμμα τοῦ Ξενοφῶντος ἐξ 8 βιβλίων. Ἐν αὐτῇ προβάλλεται ὁ πρεσβύτερος *Κῦρος* ὡς ὑπόδειγμα χρηστοῦ βασιλέως. Τῆς ἀληθείας ἀφίσταται πολὺ ὁ συγγραφεύς, ὅστις παραποιεῖ γεγονότα γνωστὰ εἰς πάντας. Ὁ Ξενοφῶν δεικνύει ὅτι τὰ κατορθώματα, ἡ εὐδαιμονία καὶ αἱ χρησταὶ ἀρχαί, εἰς τὰς ὁποίας ἐστηρίζετο ἡ ἐξουσία τοῦ Κύρου, εἶχον τὴν ρίζαν των εἰς τὴν ὀρθὴν παιδείαν (βλ. λ. *Ξενοφῶν*). Ν. Ι. Ζ

Ἄδωνις Κύρου.

Κύρου, *Ἄδωνις* Ἕλλην δημοσιογράφος (1872—1918). Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκωσίαν τῆς Κύπρου, ὅπου καὶ ἤρχισε τὰς γυμνασιακάς του σπουδάς. Φοιτήσας εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πανεπιστήμιον, ἐπεδόθη νεώτατος εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἤρχισε τὸ στάδιόν του εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν», ὅπου καὶ ἐδημοσιεύθησαν τὰ πρῶτά του ἄρθρα καὶ χρονογραφήματα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Κύρης». Ἀργότερα προσελήφθη εἰς τὴν καθημερινὴν «Ἑστίαν», ἡ ὁποία εἶχε διαδεχθῇ τὸ ὁμώνυμον περιοδικόν. Τῷ 1897 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος ταύτης ὁμοῦ μὲ τὸν *Σπυρ. Δόσιον*. Ἀπὸ τοῦ 1898 ἔμεινε μόνος εἰς τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς «Ἑστίας», τὴν ὁποίαν καὶ ἐκράτησεν ἐπὶ εἰκοσαετίαν μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου του. Ὁ Κῦρος ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἢ τέσσαρας δημοσιογράφους τῆς ἀρχῆς τοῦ Κ' αἰῶνος, οἱ ὁποῖοι ἐπέδρασαν σπουδαίως ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου. Εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀντιληφθέντας τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνημερότητος τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου, ἀπὸ τοὺς πρώτους εἰσαγαγόντας τὸν θεσμὸν τῆς συνεχοῦς τηλεγραφικῆς ἀνταποκρίσεως ἀπὸ τὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ κέντρα. Τὰ ἄρθρα του, μετρημένα πάντοτε εἰς τόνον, ἀποφεύγοντα τὰς ὑπερβολικὰς ὀξύτητας καὶ τοὺς περιττοὺς ρωμαντισμούς, ἐξετιμήθησαν πάντοτε ἀπὸ τὴν ἀθηναϊκὴν ἰδίως κοινωνίαν, ἡ ὁποία καὶ λόγῳ τῆς συντηρητικῆς καὶ μετριοπαθοῦς ἐμφανίσεως τῆς ἐφημερίδος του, τὴν παρηκολούθει ἀδιακρίτως κομματικῶν ἀποχρώσεων μετὰ συμπαθείας. Καίτοι διαφωνήσας μὲ τὸν Ἐλευθ. Βενιζέλον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Θερίσσου, καίτοι συνδεόμενος μὲ τὴν βασιλικὴν αὐλήν, ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρόν του εὐθὺς ἅμα τῇ ἀφίξει του εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐδιώχθη κατὰ τὰ νοεμβριανά. Ἐξηκολούθησε διευθύνων τὴν ἐφημερίδα του καὶ γράφων τὰ ἄρθρα του μέχρι τῶν τελευταίων του ἡμερῶν. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 46 ἐτῶν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1918, ἀπονεμηθέντος εἰς αὐτὸν τοῦ ταξιάρχου τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς κηδείας του τελεσθείσης δημοσίᾳ δαπάνῃ. —Ω.

—**Κύρου, *Ἀχιλλεὺς* *Ἀδ.*** Ἕλλην δημοσιογράφος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1898. Ἐσπούδασε φυσικομαθηματικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν. Συνέγραψε τῷ 1917 καὶ 1919 δύο δράματα, ἐκ τῶν ὁποίων, τὸ πρῶτον «Στὰ ὅπλα ἡ λεβεντιά!» ἐπαίχθη μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν. Τῷ 1930 ἐξέδωκε συλλογὴν διηγημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ ὄνειρα», βραβευθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Ἀπὸ τοῦ 1918 διευθύνει μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του *Κύρου Κύρου* τὴν ἐφημερίδα «Ἑστίαν», κατόπιν τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του. —Ω.

— **Κύρου, *Κῦρος* *Ἀδ.*** Ἕλλην δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1899. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν. Δημοσιογραφῶν ἀπὸ τοῦ 1915 ὡς συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Ἑστία», ἀνέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1918 μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Ἀχιλλέως Κύρου* τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς, κατόπιν τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του. —Ω.

Κύρου *πεδίον* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἐκτεταμένη μικρασιατικὴ πεδιάς, ἀναφερομένη παρὰ Στράβωνι (ΙΓ' 626,629) ὡς κειμένη ὑπὸ τὰς Σάρδεις. Ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ Πέρσου βασιλέως Κύρου, ἀποστείλαντος πιθανὸν ἀποίκους αὐτόθι. Ὑπὸ τοῦ Κίπερτ τοποθετεῖται νοτίως τοῦ Ὑρκανίου πεδίου ἐπὶ τῆς βορείας ὄχθης τοῦ Ἕρμου ποταμοῦ παρὰ τὸ νῦν Ντερὲ-Κιοΐ. Π. Ν. Π.

κυρὸς (ὁ)· μόνον εἰς τὴν γεν. *κυροῦ* παρὰ Βυζαντινοῖς.

κυροῦλα (ἡ)· ἡ μάμμη, ἄλλως *κυραμάννα*, *νενέ*, *γιαγιά*, *μαννοῦλα*· || προσηγορία πρὸς πᾶσαν πρεσβύτιδα.

Κύρρα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἰτέας τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 520. Χ. Δ.

— **Κύρρα** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Μύκης τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 121. Χ. Δ.

Κυρρεστῶν *πόλις* [*Ἀρχ. Γεωγ.*]. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς ἐν Συρίᾳ πόλεως *Κύρρος* (βλ. λ.).

Κυρρησταὶ (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Συρίᾳ πόλεως *Κύρρος* καὶ τῆς περὶ αὐτὴν *Κυρρηστικῆς* χώρας.

Κυρρηστικὴ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Χώρα τῆς βορείου Συρίας, περιλαμβανομένη μεταξὺ τοῦ ὄρους Ἀμανοῦ πρὸς Δ., τῆς Κομμαγηνῆς πρὸς Β., τοῦ Εὐφράτου πρὸς Α. καὶ Χαλκιδικῆς τῆς Συρίας καὶ τοῦ Ὀρόντου ποταμοῦ πρὸς Ν. Τῆς χώρας ταύτης κυριώτεραι πόλεις, τῶν ὁποίων καὶ νομίσματα διεσώθησαν, ἦσαν ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς *Κύρρος*, ἀπὸ τῆς ὁποίας καὶ ὠνομάσθη ἡ ὅλη χώρα Κυρρηστική, ἡ *Βέροια* (*Χαλέπιον*), ἡ *Ἱερόπολις* (ἡ παλαιὰ *Βαμβύκη*) καὶ ἡ *Ἡράκλεια*, ἥτις ἀπεῖχε περὶ τὰ 4 χιλιόμετρα τοῦ ἱεροῦ τῆς Κυρρηστίδος Ἀθηνᾶς ἥτις ἦτο καὶ ἡ μᾶλλον λατρευομένη ἐν τῇ χώρᾳ θεότης) καί τινα μικρότερα κτίσματα τῶν διαδόχων, ὡς ὁ *Εὔρωπος*, ἡ *Νικατορίς*, τὸ *Ζεῦγμα* (παρὰ τὸν Εὐφράτην) καὶ ὁ *Μελεάγρου Χάραξ*. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τῆς χώρας ταύτης, καὶ ἰδίως τῆς πόλεως Βαμβύκης, ἐδυνάστευεν ὁ ἀρχιερεὺς *Ἄβδ-Χαδάδ*, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου καὶ νομίσματα ἐκόπησαν, ἐπὶ τῶν χρόνων δὲ τῶν Διαδόχων ἦρχον αὐτῆς οἱ βασιλεῖς τῆς

Digitized by Google

Συρίας, οἱ Σελευκίδαι. Ἐν ταύτῃ συνελήφθη κατὰ τὸ 286 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Σελεύκου Δημήτριος ὁ Πολιορκητής. Οἱ *Κυρρησταί*, ὡς ἐκαλοῦντο οἱ κάτοικοι τῆς χώρας, ἐθεωροῦντο ἐκ τῶν ἀπειθεστέρων ὑπηκόων τῶν Σελευκιδῶν, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου στάσις αὐτῶν, καταβληθεῖσα διὰ τακτικῆς μάχης, ἀρνηθέντων ν' ἀκολουθήσωσι τὸν ἡγεμόνα των, τῇ ὑποκινήσει τοῦ *Ἀχαιοῦ* (βλ. λ.), εἰς τὴν κατὰ τῆς Βαβυλῶνος ἐκστρατείαν του. Ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ Γρυποῦ ἐτυράννει τῆς Κυρρηστικῆς ὁ *Ἡρακλέων* καὶ μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἡ σύζυγός του *Λαοδίκη* καὶ μετ' αὐτὴν ὁ υἱός του *Διονύσιος*. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους περιελήφθη ἡ Κυρρηστικὴ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν *Ἀσία* καὶ ἀπὸ τῶν Ρωμαίων περιῆλθεν εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀφῃρέθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατὰ τὸν Ζ' μ. Χ. αἰῶνα. ΚΑΨ.

Κυρρήστου *πύργος* [*Ἀρχ.*]. Ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ Συρίου *Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου* ἱδρυθὲν κατὰ τὸν Α' π. Χ. αἰῶνα κτίσμα, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε καὶ ὡς ἀνεμοδείκτης καὶ ὡς ὡρολόγιον. Τὸ κτίσμα τοῦτο (κοιν. *Πύργος τῶν ἀνέμων*), σῳζόμενον μέχρι σήμερον σχεδὸν ὁλόκληρον, κεῖται κάτωθι τῆς Ἀκροπόλεως, κατὰ τὸ βόρειον μέρος καὶ ἀπέναντι τῶν προπυλαίων τῆς ρωμαϊκῆς λεγομένης ἀγορᾶς τοῦ ἀρχαίου Ἄστεως. Εἶναι ὀκτάγωνος μαρμάρινος πύργος μὲ δύο στοὰς ἐπὶ τῆς βορειοανατολικῆς καὶ βορειοδυτικῆς πλευρᾶς, ἑκάστης στηριζομένης ὑπὸ δύο κορινθιακῶν κιόνων. Τὸ κτήριον περιθέει ζωφόρος μὲ τὰς ἀναγλύπτους παραστάσεις τῶν ὀκτὼ ἀνέμων τῆς ἀθηναϊκῆς πυξίδος ἐπὶ ἑκάστης τῶν ὀκτὼ πλευρῶν, αἵτινες ἀντιμετωπίζουσι τὰ ὀκτὼ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Αἱ μορφαὶ τῶν ἀνέμων εἶναι ὅλαι πτερωταί, φέρει δὲ ἑκάστη τὰ χαρακτηριστικὰ ἀντικείμενα τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνέμου, τὸν ὁποῖον ἐκπροσωπεῖ. Οὕτω τὸ ἀντιμετωπίζον τὸ βόρειον ση-

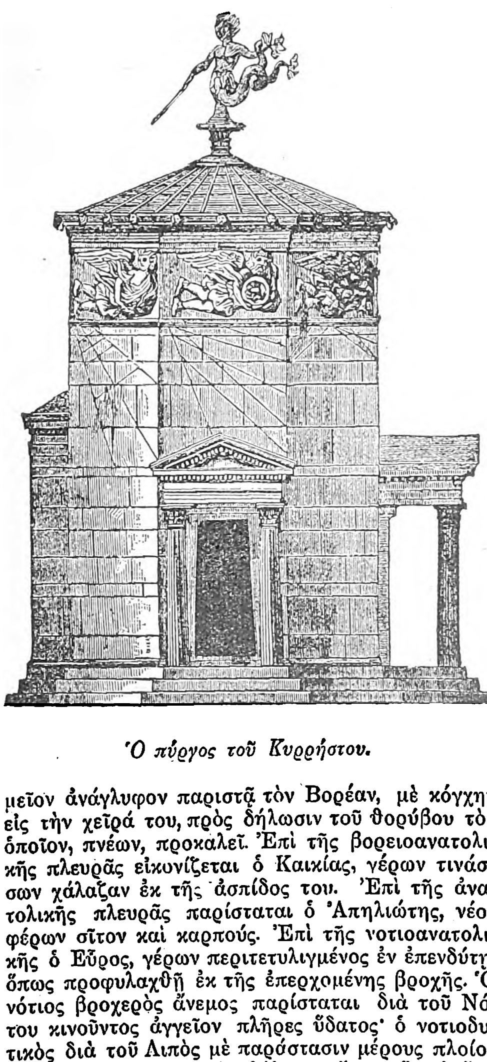

Ὁ πύργος τοῦ Κυρρήστου.

μεῖον ἀνάγλυφον παριστᾷ τὸν Βορέαν, μὲ κόγχην εἰς τὴν χεῖρά του, πρὸς δήλωσιν τοῦ θορύβου τὸν ὁποῖον, πνέων, προκαλεῖ. Ἐπὶ τῆς βορειοανατολικῆς πλευρᾶς εἰκονίζεται ὁ Καικίας, γέρων τινάσσων χάλαζαν ἐκ τῆς ἀσπίδος του. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς παρίσταται ὁ Ἀπηλιώτης, νέος φέρων σῖτον καὶ καρπούς. Ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς ὁ Εὖρος, γέρων περιτετυλιγμένος ἐν ἐπενδύτῃ, ὅπως προφυλαχθῇ ἐκ τῆς ἐπερχομένης βροχῆς. Ὁ νότιος βροχερὸς ἄνεμος παρίσταται διὰ τοῦ Νότου κινοῦντος ἀγγεῖον πλῆρες ὕδατος· ὁ νοτιοδυτικὸς διὰ τοῦ Λιπὸς μὲ παράστασιν μέρους πλοίου ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, πρὸς δήλωσιν, ἴσως, ὅτι ὁ ἄνεμος Λὶψ εἶναι εὐνοϊκὸς διὰ νὰ εἰσέρχωνται εὐκόλως τὰ πλοῖα εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ παριστάνει τὴν μορφὴν τοῦ Ζεφύρου μὲ τὸν ἐπενδύτην του πλήρη ἀνθέων, ἡ δὲ βορειοδυτικὴ τὸν Σκίρωνα, φέροντα ἀγγεῖον (ἴσως τῆς ἀφθονίας). Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κτηρίου ἵστατο ἀρχικῶς χαλκίνη μορφὴ τοῦ Τρίτωνος κρατοῦντος ῥάβδον ἐν τῇ δεξιᾷ καὶ στρεφομένου ἐπὶ ἄξονος, διὰ νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἀνεμοδείκτης, ὡς λέγει ὁ Βιτρούβιος. Τὸ μνημεῖον τοῦτο καλεῖ, ἐξ ἄλλου, ὁ Βάρρων ὡρολόγιον, διότι ἐχρησίμευε πράγματι εἰς τὴν καταμέτρησιν τοῦ χρόνου κατὰ δύο τρόπους. Ἐπὶ ἑκάστης τῶν ὀκτὼ πλευρῶν, κάτωθι τῶν ἀναγλύπτων μορφῶν τῶν ἀνέμων, φαίνονται ἀκόμη γραμμαί, αἵτινες, μὲ τοὺς γνώμονας ἄνωθεν αὐτῶν, ἐσχημάτιζον σειρὰν ἡλιακῶν ὡρολογίων. Ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς οἰκοδομῆς ὑπῆρχε κλεψύδρα, ἴχνη τῆς ὁποίας σῴζονται ἀκόμη. Κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ κτηρίου ὑπῆρχε δεξαμενή, εἰς ἣν διοχετεύετο ὕδωρ, πιθανῶς ἐκ τῆς κλεψύδρας τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐν τῷ οἰκοδομήματι λοιπὸν τούτῳ ἡ ὥρα ἐμετρεῖτο καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ κατὰ τὴν νύκτα, ἀσφαλῶς δὲ πάντοτε ἐδεικνύετο ὁ πνέων ἄνεμος. Τὸ ὕψος τοῦ πύργου ἐκ θεμελίων εἶναι περίπου 14 μέτρων. Β. Δ. Θ.

Κύρρος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Σπουδαιοτάτη πόλις τῆς Συρίας, πρωτεύουσα τῆς *Κυρρηστικῆς* (βλ. λ.), ἱδρυθεῖσα τῷ 320/300 π. Χ. ὑπὸ Μακεδόνων ἀποίκων, ἄλλως γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κυρρησταί, Κυρεστῶν πόλις* καὶ *Κύβρος*, συριστὶ δὲ ὡς Κουρὸς καὶ ἀρμενιστὶ Γκουρές. Ἦτο σπουδαιότατον ἐμπορικὸν καὶ στρατιωτικὸν σημεῖον τῆς χώρας, ἔχουσα ἀκρόπολιν τὴν *Γίνδαρον*, ἐν αὐτῇ δὲ διεσταυροῦντο αἱ ἀπὸ Ἀντιοχείας, Σαμοσάτων, Ζεύγματος καὶ Βεροίας ἀρχαῖαι ὁδοί. Ὑπὸ τοῦ Λιβανίου ἀναφέρεται ὡς «*νῦν μὲν μικρά, πρότερον δὲ μεγάλη*», ὁ δὲ Θεοδώρητος ἀποκαλεῖ αὐτὴν «*ἔρημον, ὀλίγους οἰκήτορας ἔχουσαν καὶ τούτους πτωχούς*». Ἐν τούτοις καθ' ὅλους τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦτο κέντρον τῶν ἐν Ἀνατολῇ θρησκευτικῶν συζητήσεων καὶ ἕδρα ἐπισκοπῆς αὐτοκεφάλου, μάλιστα δὲ κατὰ τὰ ἔτη 460—470 π. Χ. Ἐπίσκοποι αὐτῆς γνωστοὶ εἶναι ὁ Σιρίκιος (325—329), Αὔγαρος (359), Ἀστέριος (ἐπὶ Οὐάλεντος), Ἰσίδωρος (381), Θεοδώρητος (423/457), Ἰωάννης Α' (478), Σέργιος Α' (518) καὶ Β' (536, Ἰωάννης Β' (629), ἀπὸ δὲ τοῦ 793 μέχρι τοῦ 1029 μνημονεύονται ἕτεροι 13 ἐν τῷ συριακῷ χρονικῷ τοῦ Μιχαήλ. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἦτο κέντρον προσκυνητῶν. Τῷ 637 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων, οἵτινες προσήρτησαν εἰς αὐτὴν τὸ φρούριον Χὶσν-Σαλμάν. Τῷ 905 κατελήφθη κατόπιν αἱματηρᾶς μάχης ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς ἀναγνωρίζονται παρὰ τὸ νῦν *Ἐϋροὺπ Ψιμπὲρ* κατὰ τὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους τοῦ διήκοντος κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Σαφὶ-Σοῦ, παραποτάμου τοῦ Νάχρ-Ἀφρίν. Σῴζονται τὸ τεῖχος καὶ αἱ πύλαι αὐτῆς, ἀγορά, τάφοι καὶ ἡ ἀκρόπολις. Ἐν Κύρρῳ ἐμαρτύρησαν ὁ Κοσμᾶς καὶ ὁ Δαμιανός, ἐξ αὐτῆς δὲ κατάγονται οἱ γνωστοὶ Ἀβίδιος Ἡλιόδωρος καὶ Ἀβίδιος Κάσσιος. Ἐν Κύρρῳ φέρεται ἱδρύσας τὴν πρώτην ἐκκλησίαν ὁ ἀπόστολος Σίμων ὁ Ζηλωτής, ἐκόσμησε δὲ τὴν πόλιν ὁ Θεοδώρητος διὰ στοῶν, δύο μεγάλων γεφυρῶν, λουτρώνων καὶ ὑδραγωγείου. Τὰ πρῶτα γνωστὰ τῆς Κύρρου νομίσματα ἀνάγονται εἰς Ἀλέξανδρον τὸν Βάλαν, συνήθως δὲ φέρουν τὴν ἐπιγραφὴν ΚΥΡΡΗΣΤΩΝ. Π. Ν. Π.

—**Κύρρος** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀραβυσσοῦ (Ὄμπαρ) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν (Γενιτσῶν) τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 125 Παλαιότερον ὠνομάζετο *Παλαιόκαστρον*. Χ. Δ

Κύρρου [*Βυζαντ.*]. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ἐν Μακεδονίᾳ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565). Α. Θ. Σ.

Κύρσνερ (Kürschner), *Κονράδος*, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Pellicanus. Ἐγεννήθη τῷ 1478 ἐν Ruffach τῆς Ἀλσατίας ἐκ πτωχῶν γονέων. Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐγκυκλίων αὐτοῦ σπουδῶν ἦλθε πρὸς ἐξακολούθησιν ἀνωτέρων σπουδῶν, τῇ ὑλικῇ βοηθείᾳ τοῦ θείου του Callus, εἰς Ἀϊδελβέργην (1491), ἔνθα τῇ προτροπῇ αὐτοῦ μετήλλαξε τὸ ἐπώνυμόν του Kürschner, ὅπερ εἶχε λάβει ὁ πάππος του, ὡς κατεργαζόμενος τὰ γουναρικὰ (=Kürschner) διὰ τοῦ λατινικοῦ Pellicanus. Μετὰ ἑνὸς ὅμως ἔτους σπουδὰς ἠναγκάσθη, ἐλλείψει μέσων, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ἔνθα στερούμενος τῶν πάντων ἐγένετο μοναχὸς ἐν τῇ παρὰ τὴν Ruffach μονῇ τῶν Φραγκισκανῶν (1493). Τῷ 1496, τῇ βοηθείᾳ πάλιν τοῦ θείου του ἦλθεν εἰς Τυβίγγην πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν σπουδῶν του. Ἐκεῖ ἤρχισεν ἀσχολούμενος περὶ τὴν σπουδὴν τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης, τῇ βοηθείᾳ μάλιστα τοῦ περιφήμου Reuchlin. Μετὰ μακρὰς μελέτας συνέταξεν ἑβραϊκὴν γραμματικὴν τὴν πρώτην ἐν γερμανικῇ γλώσσῃ, ἥτις ἐξεδόθη τύποις τῷ 1504. Τῷ 1511 ἐγένετο ἐπόπτης μονῶν, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν Pforzheim, εἶτα (1519) ἐν Raffach καὶ τέλος (1519) ἐν Βασιλείᾳ. Ἐκεῖ ἤρχισε προτρέπων τοὺς μοναχοὺς νὰ ἀναγινώσκωσι τὰ ἔργα τοῦ Λουθήρου, πρὸς ὃν διέκειτο εὐμενῶς. Τούτου ἕνεκα ἐπαύθη τῷ 1523, ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη μετὰ τοῦ Οἰκολαμπαδίου καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βασιλείας, ὁπόθεν τῷ 1526 προσκλήθεὶς ὑπὸ τοῦ Ζβιγγλίου μετέβη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ζυρίχης ὡς καθηγητὴς τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης. Ἐκεῖ ἀποβαλὼν τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἐνυμφεύθη, ὢν πρὸ πολλοῦ κεκηρυγμένος ὑπὲρ τοῦ γάμου τῶν κληρικῶν. Τῷ 1536 ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸ σύνταξιν τῆς ἑλβετικῆς ὁμολογίας. Ἐτελεύτησε τῷ 1556. Ὁ Κύρσνερ ἐκτὸς τῆς ἑβραϊκῆς γραμματικῆς, ἐξέδωκε τύποις καὶ ὑπομνήματα εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν (1532—1539) ἐν Ζυρίχῃ, πλεῖστα δὲ χειρόγραφα ἔργα αὐτοῦ εὑρίσκονται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ζυρίχης. Κατάλογον τούτων εὑρίσκει τις παρὰ Höttinger «Altes und Neues aus der gelehrten Welt». Ἐκτὸς τούτων συνέγραψεν ὁ Kürschner καὶ αὐτοβιογραφίαν ἢ χρονικόν, ὅπερ ἐξεδόθη τύποις τῷ 1877 ἐν Βασιλείᾳ. Οὐχ ἧττον ἀξία προσοχῆς εἶναι καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Lavater ἐκδοθεῖσα λατινιστὶ βιογραφία αὐτοῦ ἐν Ζυρίχῃ τῷ 1582. Κ. Ι. Δ.

Κύρστάϊνερ (Kuersteiner), *Λουδοβῖκος*. Ἑλβετὸς μηχανικός, γεννηθεὶς τῷ 1862. Ἠσχολήθη μὲ ζητήματα σιδηροδρομικά, ὑδραυλικά, ὑδροηλεκτρικὰ κ.τ.τ. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πολυτεχνεῖον τῆς Ζυρίχης, ὁπόθεν ἐξελθὼν τῷ 1884 εἰργάσθη εἰς τοὺς ἑλβετικοὺς σιδηροδρόμους καὶ κατόπιν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ. Γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι διὰ τὰς μελέτας του ἐπὶ τῶν ὑπονόμων τῶν μεγαλυτέρων ἑλληνικῶν πόλεων, Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Θεσσαλονίκης κλπ. Ἐν Ἑλβετίᾳ ἐμελέτησε καὶ ἐξετέλεσε πλεῖστα ὅσα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται ἡ κατασκευὴ πολλῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Γ. Δ. Κ.

Κυρταῖοι (οἱ). Λαὸς τοῦ Καυκάσου· ἄλλως *Κύρτιοι* (βλ. λ.).

κυρτανδροειδῆ (τὰ) (Cyrtandraceae) [*Βοτ.*]. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα φυτὰ ποώδη ἢ θαμνώδη, ἐνίοτε παρασιτικῶς ζῶντα ἐπὶ ἑτέρων φυτῶν. Τὰ φύλλα των εἶναι ἀντίθετα καὶ ἀνισομήκη μεταξύ των. Τὰ ἄνθη των ἔχουσι κάλυκα κωδωνοειδῆ μὲ πέντε ἴσας διαιρέσεις. Οἱ τέσσαρες ἀνθῆρές των εἶναι διδύναμοι καὶ γενικῶς τὰ ἄνθη κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι ἐπιμήκης καὶ ἐπὶ ὑπογύνου δίσκου τοποθετημένη. Ὁ καρπὸς εἶναι μακρότατος, ζωηρὸς καὶ σαρκώδης, διαχωριζόμενος εἰς δύο βαλβῖδας καὶ περικλείων ἀρκετὰ σπέρματα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι τά: *κύρτανδρος, πλατυστήμων, μονοφυλλία, διδυμόκαρπος* καὶ *στρεπτόκαρπος*. Τὰ περισσότερα γένη ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ πλεῖστα καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ ἐν θερμοκηπίοις διὰ τὰ ὡραιότατα εὐώδη ἄνθη των. Δ. Ν. Π.

κύρτανδρος (ὁ) (Cyrtandrus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυρτανδροειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀπαντώσας εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν γνωστῶν 30 περίπου εἰδῶν ἀρκετὰ καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

κυρτανθὴρ (ὁ) (Cyrtanthera) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων πρὸς κόσμον καλλιεργουμένων εἰδῶν εἶναι ὁ *κυρτανθὴρ ὁ καταλπόφυλλος* (Cyrtanthera catalpaefolia) ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Ὁνδούρας, καὶ *κυρτανθὴρ ὁ χρυσοστέφανος* (Cyrtanthera crysostephana) ἰθαγενὲς τοῦ Μεξικοῦ. Δ. Ν. Π.

κυρταυχενίζω· εἶμαι κυρταύχην, ἔχω τὸν αὐχένα κυρτόν.

κυρταύχην; —*ενος* (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων τὸν αὐχένα κυρτόν, *στραβόλαιμος*· || «κυρταύχην ἵππος» ὁ φέρων κατὰ τὸ βάδισμα τὸ πρόσωπον πρὸς τὸ στῆθος.

κυρτεία (ἡ)· ἡ ἁλιεία διὰ κύρτου, ψάρευμα μὲ ψαροκάλαθο.

Κυρτεῖδαι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀττικὸς δῆμος· ἄλλως *Κυρτιάδαι* (βλ. λ.).

κυρτενδόκερας (τὸ) (Cyrtendoceras Rem.) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ἀπολιθωμένων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ἐνδοκερατιδῶν ναυτιλοειδῶν τετραβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Λείψανά των εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Τὸ κέλυφος τῶν ζῴων τούτων ἦτο κεκαμμένον. Συνώνυμον: *κυρτοσηρίνη* (Cyrtocerina Holm). Γ. Κ. Γ.

Κυρτζαλῆ [*Γεωγρ.*]. Κωμόπολις τῆς Ἀν. Θρᾴκης (βλ. λ. *Κιρτζαλῆ*).

κύρτος (ἡ). [*Ἁλιευτ.*]. Καλεῖται οὕτως ὁ ἐκ σχοίνου (βούρλου) κατεσκευασμένος ἁλιευτικὸς κάλαθος πρὸς ἄγραν ὡρισμένων ἰχθύων (κοιν. *ψαροκάλαθο*). Δ. Ν. Π.

Κυρτιάδαι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀττικὸς δῆμος τῆς Ἀκαμαντίδος φυλῆς, πιθανῶς ἀνήκων εἰς τὴν παράλιον αὐτῆς τριττύν. Τινὲς τοποθετοῦσι τοῦτον παρὰ τὸν Κηφισόν, ἄλλοι δὲ κατὰ τὴν Λαυρεωτικήν, ἐπὶ τῶν Α παραλίων καὶ Β. τοῦ Θορικοῦ. —Π.

Κύρτιοι (οἱ), ἢ *Κυρταῖοι*. Ληστρικὸς νομαδικὸς λαὸς τῆς Ἀσίας, κατοικῶν Β. τῆς Περσίας καὶ Μηδίας, παρὰ τοὺς Μάρδους. Τῷ 220 π. Χ. ἀναφέρονται ὡς ὑπηρετήσαντες τὸν Μῆδον σατράπην Μόλωνα κατὰ Ἀντιόχου τοῦ Γ'. Τῷ 1[illegible]

Digitized by Google

π. Χ. ἀναφέρονται ὡς μισθοφόροι Εὐμένους τοῦ Β΄. Ὑπὸ τοῦ Χάρτμαν ταυτίζονται πρὸς τοὺς Καρδούχους. π. ν. π.

κυρτόγυνος (ὁ) (Cyrtogynus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κρασσουλαριδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, φυόμενα εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Δ. Ν. Π.

κυρτόκαρπος (ὁ) (Cyrtocarpus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *τερεβινθοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, ἰθαγενὲς τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

κυρτόκερας (τὸ) ἢ ***κυρτόκερον*** (τὸ) (Cyrtoceras) *[Παλαιοζῳολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὀρθοκερατιδῶν ναυτιλοειδῶν τετραβραγχιωτῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων.

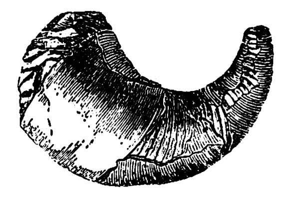

Κυρτόκερας.

Τὸ κέλυφός των ἦτο κεκαμμένον μὲ ἐγκάρσιον διατομὴν ἐλλειψοειδῆ, ᾠοειδῆ ἢ κυκλικήν. Ὁ σίφων ἐπλησίαζεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς τὴν κυρτήν, σπανιώτερον πρὸς τὴν κοίλην πλευράν, ἐνίοτε ἦτο ἐπίσης κεντρικός, κυλινδρικὸς ἢ κομβολογιοειδής, μετρίου πάχους. Τὸ στόμα ἦτο ἁπλοῦν, ὁ κατοικίδιος θάλαμος βραχύς, ἡ δὲ κοιλιακὴ ἐγκόλπωσις ὁτὲ μὲν ἐπὶ τῆς κυρτῆς (ἐξωγαστρική) ὁτὲ δ' ἐπὶ τῆς κοίλης πλευρᾶς (ἐνδογαστρική). Ἡ ἐπιφάνεια ἦτο διαφοροτρόπως πεποικιλμένη.

Λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας καμβρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὸ Shantung, ὡς καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαπλάσεων σιλουρίου, δεβονίου, λιθανθρακοφόρου καὶ περμίου τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

κυρτολεπίδη (ἡ) (Cyrtolepida) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κρυπτολεπίδη ἡ κομψὴ* (Cryptolepida elegans), θεραπευομένη ἐνιαχοῦ πρὸς κόσμον χάριν τῶν ὡραίων ἀνθέων της. Δ. Ν. Π

κυρτόλιθος (ὁ) (Cyrtolith) ἢ ***ἀνδερβεργίτης*** (ὁ) (Anderbergit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, ἀποτελοῦν προϊὸν ἀποσαθρώσεως τοῦ ὀρυκτοῦ ζιρκονίου, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται διὰ τῆς προσλήψεως ὕδατος, ἀπαντᾷ δὲ εἰς Rockport, Mass καὶ Ytterby. Γ. Β

κυρτομετρία (ἡ). Ἡ μέθοδος, δι' ἧς τῇ βοηθείᾳ τοῦ *κυρτομέτρου* καταμετροῦμεν τὴν θωρακικὴν περίμετρον, καὶ δι' ἧς λαμβάνομεν ἐπὶ χάρτου τὴν σχετικὴν τοῦ θώρακος τομήν. Σ. Γ. Σ.

κυρτόμετρον (τό). Ὄργανον, δι' οὗ καταμετροῦνται καὶ πιστότερον ἀπεικονίζονται ἐπὶ χάρτου αἱ θωρακικαὶ περίμετροι. Σύγκειται ἐκ δύο μολυβδίνων ἐλασμάτων ἐπιμήκων, ἐν εἴδει ταινιῶν, συνηνωμένων διὰ στρόφιγγος καὶ βεβαθμολογημένων καθ' ἑκατοστόμετρα. Δύναταί τις νὰ ἔχῃ πρόχειρον κυρτόμετρον, ἐπαρκὲς καὶ κατάλληλον διὰ τὴν πρᾶξιν, ἂν λάβῃ πρὸς τοῦτο ταινίαν ἐκ μολύβδου ἢ κασσιτέρου, ἔχουσαν μῆκος μὲν 0,50 μ., πλάτος δὲ δύο δακτύλων καὶ πάχος 3—4 χιλιοστομέτρων. Ἐν ἀρχῇ, τῇ βοηθείᾳ σύρματος ἢ νήματος μελανωθέντος, χαράσσομεν ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ θώρακος, εἰς τὸ ὕψος τῆς ἐκλογῆς, περίμετρον ὡς οἷόν τε ὁριζοντίαν. Μετὰ τοῦτο, ἐφαρμόζοντες τὴν μεταλλίνην ταινίαν διαδοχικῶς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ἡμιθωρακίου, εἰς τὸ χαραχθὲν ὕψος καὶ μεταφέροντες τὴν οὕτω ληφθεῖσαν περίμετρον ἐπὶ χάρτου, ἔχομεν τὴν ἀναγκαιοῦσαν ἡμῖν κυρτομετρικὴν τομὴν τοῦ θώρακος. Τοιαύτη τομή, ἔχουσα ὀβελιαίαν διάμετρον 0,195 μ. περίπου ἐπὶ ἐνηλίκου, παριστᾷ φυσιολογικὸν θώρακα· τομή, ἔχουσα διάμετρον 0,135 μ., παριστᾷ θώρακα πεπλατυσμένον, ἐπὶ ἀτόμου πάσχοντος ἐξ ἰνοτυρώδους φυματιάσεως· τέλος τομή, ἔχουσα διάμετρον 0,225 μ., παριστᾷ θώρακα σφαιροειδῆ ἐμφυσηματικοῦ ἀτόμου. Σ.Γ.Σ.

κυρτόνευρος (ὁ) (Cyrtoneurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον μυίας μικροῦ σχετικῶς μεγέθους μὲ γενικὸν χρωματισμὸν φαιοπράσινον. Τὸ γένος περιλαμβάνει 20 περίπου εἴδη, ὧν τὰ πλεῖστα ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων ἀνθέων. Δ. Ν. Π.

κυρτόνωτος (ὁ) (Cyrtonotus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μεγάλου σχετικῶς μεγέθους, μὲ φαιὸν σκοτεινὸν χρωματισμόν. Ἐκ τῶν 100 περίπου εἰδῶν τὰ περισσότερα εἶναι εὐρωπαϊκὰ καὶ ἀπαντῶσιν ἐπὶ ἀγόνων καὶ ξηρῶν ἐδαφῶν. Δ.Ν.Π.

κυρτοπέλεκυς (ὁ)· εἶδος πελέκεως, τοῦ ὁποίου τὸ σιδηροῦν ἔλασμα εἶναι κυρτωμένον, εἴτε πρὸς τὰ κάτω, εἴτε πρὸς τὰ πλάγια, ἀναλόγως τῆς χρήσεως δι' ἣν προορίζεται. Τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται ἰδίως ὑπὸ τῶν ξυλοκόπων, τῶν ξυλουργῶν καὶ τῶν βαρελοποιῶν (βλ. καὶ *πέλεκυς*). —Ρ.

κύρτος (ὁ) *[Ἁλιευτ.]*. Ὄργανον ἁλιευτικὸν διὰ τὴν ἁλιείαν ὡρισμένων ἰχθύων. Ὁ ὅρος εἶναι ταυτόσημος τοῦ *κύρτη* (βλ. λ.).

κυρτός, —ή, —όν· καμπουρωτός, καμαρωτός, ἀντίθ. *κοῖλος*: «κυρτὸν κάτοπτρον», «κυρτὸς φακός» || «κυρτὴ ἐπιφάνεια» ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια καμπύλου σώματος, οἷον θόλου· || καθόλου, ὁ κεκλιμένος, ὁ μὴ εὐθυτενής: «κυρτὸς ὦμος» καμπουριασμένος· || «τυπογραφικὰ στοιχεῖα κυρτὰ» τὰ μὴ κάθετα, τὰ κλίνοντα ὀλίγον πρὸς τὰ δεξιά.

—*[Γεωμ.]* Τόξον καμπύλης λέγομεν ὅτι στρέφει τὰ κυρτὰ αὐτοῦ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ ἐπιπέδου, πρὸς τὸ ὁποῖον δὲν στρέφει τὰ κοῖλα αὐτοῦ. Πᾶν καμπύλον τόξον εἶναι καὶ κοῖλον καὶ κυρτὸν ἀναλόγως τοῦ σημείου τοῦ ἐπιπέδου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου παρατηρεῖται. Ἐὰν ὡς πρὸς ἓν σημεῖον τοῦ ἐπιπέδου φαίνεται κοῖλον, ὑπάρχει σημεῖον αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου φαίνεται κυρτόν. Ἐπὶ τόξου καμπύλης, τὸ ὁποῖον ἀπὸ κυρτὸν γίνεται κοῖλον ἄνευ ἀλλαγῆς τοῦ σημείου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου παρατηρεῖται, ὑπάρχει σημεῖον, τὸ ὁποῖον χωρίζει τὰ κοῖλα αὐτοῦ ἀπὸ τὰ κυρτὰ καὶ τὸ ὁποῖον καλεῖται σημεῖον καμπῆς.

κυρτὸς (ὁ) (Cyrtus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μυϊδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς μυίας ἀπαντώσας εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας καὶ ἐπὶ διαφόρων φυτῶν ἐνδιαιτωμένας. Δ. Ν. Π.

— **κυρτὸς** (ὁ) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *διοσπυριδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῆς Κοχιγκίνας. Γνωστὰ 2 εἴδη καλλιεργούμενα πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Κυρτές, *Ἰωάννης*· βλ. λ. *Ἰωάννης* ὁ Κυρτὸς (τ. ΙΓ΄ σ. 370 β).

κυρτόσπερμον (τὸ) (Cyrtospermum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀροειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀνεπτυγμένας, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *κυρτόσπερμον τὸ ἐδώδιμον* (Cyrtospermum edulis), ἰθαγενὲς τῆς Πολυνησίας, καλλιεργούμενον διὰ τὰς ἐδωδίμους ρίζας του. Δ. Ν. Π

κυρτόστομον (τὸ) (Cyrtostomum) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀραχνοθηριδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους πτηνά, μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κομψόν, κεφαλὴν βραχεῖαν, ᾠοειδοεπιμήκη, ράμφος κυρτὸν κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ ἐπίμηκες, ὀφθαλμοὺς ᾠοειδεῖς, πτέρυγας μᾶλλον μακρὰς καὶ οὐρὰν βραχυτάτην, εὐρεῖαν καὶ φέρουσαν κατὰ τὸ ἄκρον της ἐλαφρὰν ἐντομήν. Οἱ πόδες του εἶναι λεπτοὶ καὶ φέρουσι λεπτοὺς μετὰ γαμψῶν ὀνύχων δακτύλους. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *κυρτόστομον τὸ λευκόκοιλον* (Cyrtostomum albogaster), ὅπερ φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ γένους καὶ χρῶμα σκοτεινῶς φαιὸν κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν. Δ. Ν. Π.

Κυρτόστομον τὸ λευκόκοιλον.

— **κυρτόστομον** *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐγχυματικῶν, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πρωτοζῴων*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκοὺς ὑδροβίους ὀργανισμούς, μὲ σῶμα ᾠοειδὲς καὶ συσταλτόν. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα πλείστων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

κυρτόσωμον (τὸ) (Cyrtosomum) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μετρίου μεγέθους, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς, διακρινομένους διὰ τοὺς λαμπροὺς αὐτῶν χρωματισμούς. Δ. Ν. Π.

κυρτότης, —ητος (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ κυρτοῦ, τὸ φακοειδές, ἀντίθ. *κοιλότης*: «ἡ κυρτότης τοῦ θόλου, — τοῦ τρούλλου».

—*[Γεωμετ.]*· βλ. *κυρτός*.

κυρτόχειλος (ὁ) (Cyrtochilus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχιοειδῶν*, περιλαμβάνον μικρά, ἐπίφυτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, φυτά, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Δ.Ν.Π.

κυρτῶ (*—όω*), *ἀόρ. ἐκύρτωσα—ἐκυρτώθην*, παθ. μετχ. *κε)κυρτωμένος*· ποιῶ τι κυρτόν, κάμνω τι καμπουρωτόν, καμαρωτόν· || παθ. *κυρτοῦμαι*· γίνομαι κυρτός, καμπουριάζω: «ἐκυρτώθη ὑπὸ τοῦ γήρατος».

κυρτοῦμαι (*—όομαι*)· παθ. τοῦ *κυρτῶ* (βλ. λ.).

κύρτωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κυρτοῦν, τὸ νὰ εἶναί τι κυρτόν, καμπούριασμα.

—*[Ἀρχιτ.]* Ἡ καμπυλότης τῆς ἐξωτερικῆς (ἄνω) ἐπιφανείας λιθίνων κατασκευῶν (ἁψίδων ἢ θόλων). Τὸ σχῆμα τοῦ κυρτώματος δύναται νὰ εἶναι διάφορον τοῦ σχήματος τοῦ κοίλου τῆς κατασκευῆς (ἄντυγος ἢ γενετείρας). Δ Ο.Κ.

—*[Ναυτ.]* Ἡ καμπυλότης (κοιν. *ποδιά*, γαλ. le rond, ἀγγλ. the round) τοῦ ἱστίου ἡ ἐστραμμένη πρὸς τὰ ἔξω, ἐκ κατασκευῆς ἀφινομένη ἐπίτηδες, εἰς τὰ τριγωνικὰ ἰδίως ἱστία καὶ τὰ ὠτοειδῆ, διὰ τὴν ἐπίτευξιν κολπώσεως τῶν ἱστίων πρὸς πρῷραν. Ἐπιτυγχάνεται δὲ διὰ ραφῆς τῶν φύλλων τῆς ὀθόνης μετὰ χαλαρωμάτων, ἀλλὰ καὶ βεβιασμένων ραφῶν διαφόρου ἐπικαλύψεως. Σ. Ε. Λ.

Κυρτωμάδος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀλυκιανοῦ τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης μὲ 188 κατοίκους (1928) καὶ δημοτικὸν σχολεῖον, εὔφορον εἰς ἑσπεριδοειδῆ, σιτηρά, ἔλαιον καὶ οἶνον. Ὅτε τῷ 1897 ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε τὸ Ἀλυκιανοῦ, οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι αὐτοῦ ἐπυρπόλησαν τὸ χωρίον καὶ ἔφυγον εἰς Χανιά. Ε. Γ.

Κύρτωνες (ἡ), ἢ ***Κυρτώνη*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀρεινὴ πόλις τῆς Λοκρίδος πρὸς Β τῆς Κωπαΐδος καὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Κορσεῖαν. Ἀπῆχε τοῦ Ὑήττου περὶ τὰ 20 στάδια, ὑπῆρχε δὲ ἐν αὐτῇ μέχρις ἔτι τοῦ Β΄ μ. Χ. αἰῶνος ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος μετ' ἄλσους καὶ πηγῆς, ὡς καὶ ἄλσος ἡμέρων δένδρων ἀφιερωμένον εἰς τὰς Νύμφας· εἰς τὸ πρῶτον ὑπῆρχον ἀγάλματα Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος (*Παυσαν.* Θ΄ 24, 4). Ὑπό τινων τοποθετεῖται κατὰ τὸ χωρίον Κολάκα, ὑπὸ δὲ τοῦ Λὴκ ἐπὶ τοῦ ὄρους Χλωμὸς (1.081 ὑψόμ.) καὶ κατὰ τὰς δυτικὰς κλιτῦς, εἰς τὰ ΝΑ. τοῦ χωρίου Μαρτίνι. Π.Ν.Π.

κυρτώνω· δημοτ. τύπος τοῦ *κυρτῶ* (βλ. λ.).

κυρτώσιμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ δυνάμενος νὰ κυρτωθῇ.

κύρτωσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κυρτοῦν, καμπούριασμα, λύγισμα.

κυρῶ (*—όω*), *ἀόρ. ἐκύρωσα—ἐκυρώθην*, παθ. μετχ. *κε)κυρωμένος*· καθιστῶ τι ἔγκυρον, ἰσχυρόν, ἐπικυρῶ: «ὁ νόμος ἐκυρώθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως, — ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας» || ἐπιβεβαιῶ ἐκ τῶν ὑστέρων: «ἡ γραφὴ τῆς λέξεως Λαύρειον διὰ τοῦ *ει* ἐκυρώθη ὑπὸ τῶν ἐπιγραφῶν».

κύρωσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κυροῦν, ἡ πρᾶξις διὰ τῆς ὁποίας καθίσταταί τι ἰσχυρόν, ἔγκυρον, ἐπικύρωσις: «ἡ κύρωσις τοῦ νόμου, — τῆς ἀποφάσεως, — τῆς συνθήκης».

— *[Συνταγ. Δίκ.]* Ὁ ὅρος *κύρωσις* χρησιμοποιεῖται ἐπὶ νόμων, δηλοῖ δὲ τὴν ἀναγκαίαν συγκατάθεσιν τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου ψηφισθέντος νόμου, ἄνευ τῆς ὁποίας ἀδύνατος εἶναι ἡ προαγωγὴ νομοσχεδίου εἰς νόμον τοῦ κράτους. Πολλοὶ σύγχρονοι συγγραφεῖς, ἐν οἷς ὁ Laband, ὑποστηρίζουσιν ὅτι ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ μονάρχου ἀσκουμένῳ δικαιώματι τῆς κυρώσεως ἐνυπάρχει ἡ νομοθετικὴ προσταγή, ἥτις καὶ μόνον ἀποτελεῖ ἐξάσκησιν πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἡ ἄποψις ὅμως αὕτη εἶναι ἀπόρροια τῆς καλουμένης «μοναρχικῆς ἀρχῆς», βάσις τῆς ὁποίας ὁ μονάρχης εἶναι ὁ μόνος νομοθέτης ἐν τῇ συνταγματικῇ μοναρχίᾳ, δυνάμενος νὰ ποιήσηται χρῆσιν τοῦ τοιούτου νομοθετικοῦ αὐτοῦ δικαιώματος ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς συγκαταθέσεως τοῦ κοινοβουλίου. Ἡ τοιαύτη ὅμως θεωρία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὸ ἡμέτερον σύνταγμα τοῦ 1864, ἐν ἄρθρ. 22 τοῦ ὁποίου καθιεροῦτο ἡ ἀναγκαία σύμπραξις τοῦ τε βασιλέως καὶ τῆς βουλῆς διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ νόμου, πρᾶγμα ὅπερ ἐπεκυροῦτο ἐμμέσως καὶ ἐκ τοῦ ἄρθρ. 25, τὸ ὁποῖον ρητῶς ὥριζεν ὅτι «πρότασις νόμου, ἀποκρουσθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἑτέρου τῶν παραγόντων τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, δὲν εἰσάγεται ἐκ νέου εἰς τὴν αὐτὴν βουλευτικὴν σύνοδον».

Ἡ κύρωσις διακρίνεται συνήθως τοῦ veto, δηλαδὴ τοῦ δικαιώματος ὃ κέκτηται ὁ ἀνώτατος ἄρχων νὰ παρακωλύσῃ προσωρινῶς ἢ ὁριστικῶς διὰ ρητῆς ἀρνήσεως αὐτοῦ τὴν προαγωγὴν εἰς νόμον τοῦ παρὰ τῆς βουλῆς ψηφισθέντος νομοσχεδίου. Ἡ κύρωσις, ὡς ἀναγκαία συγκατάθεσις τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος διὰ τὴν συντέλεσιν τοῦ νόμου, ἀποτελεῖ πρᾶξιν θετικήν, ἡ δὲ μὴ ὑπ' αὐτοῦ κύρωσις τοῦ νόμου δὲν ἔχει τὴν σημασίαν ρητῆς ἀρνήσεως, ἀλλ' ὅτι ἁπλῶς ὁ ἀνώτατος ἄρχων ἀφίνει νὰ παρέλθῃ ἡ παρὰ τοῦ συντάγματος συνήθης τασσομένη πρὸς τούτοις προθεσμία, ἥτις ἐτέθη ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἄρσεως πάσης ἀμφιβολίας, ἂν τὸ νομοσχέδιον ἐκυρώθη ἢ ὄχι παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Παρ' ἡμῖν ὁ βασιλεύς, κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1864, ἠδύνατο πάντοτε νὰ μὴ κυρώσῃ νομοσχέδιόν τι, ἔστω καὶ ἂν κατ' ἐπανάληψιν εἶχεν ἐπιψηφισθῇ παρὰ τῆς βουλῆς, ἔστω καὶ ἂν ἐπρόκειτο περὶ νομοσχεδίου προταθέντος παρ' αὐτοῦ διὰ τῶν ὑπουργῶν του καὶ ψηφισθέντος ἄνευ τροποποιήσεως ἢ ἀναβολῆς παρὰ τῆς

Digitized by Google

βουλῆς, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο καὶ νὰ τροποποιήσῃ ἢ νὰ κυρώσῃ διατάξεις τινὰς μόνον αὐτοῦ. Τὸ δικαίωμα τοῦτο ρητῶς ἀνεγνώριζεν εἰς τὸν βασιλέα τὸ ἄρθρ. 36 τοῦ συντάγματος.

Προκειμένου περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκδηλώσεως τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος ἐπὶ τοῦ παρὰ τοῦ κοινοβουλίου ἐπιψηφισθέντος νομοσχεδίου, δηλαδὴ τῆς κυρώσεως, δύο ἐδιδάχθησαν θεωρίαι. Κατὰ τὴν πρώτην τούτων ἡ κύρωσις ἐκδηλοῦται οὐχὶ διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ νόμου, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐκδόσεως, ὅτε τὸ ὑπὸ τῆς βουλῆς ψηφισθὲν νομοσχέδιον, καταχωριζόμενον ἐν ἐπισήμῳ ἐγγράφῳ, ὑπογράφεται παρὰ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος, βεβαιοῦντος ὅτι συγκατετέθη ἐπ' αὐτοῦ, τῇ προσυπογραφῇ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ, καὶ διατάσσοντος τὴν δημοσίευσιν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἄλλην θεωρίαν ἡ κύρωσις ἐκδηλοῦται, κτᾶται νομικὴν ὕπαρξιν, διὰ τῆς δημοσιεύσεως ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ψηφισθέντος νομοσχεδίου καὶ προσηκόντως παρὰ τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος ὑπογεγραμμένου. Οὕτω δημοσιευθείσης τῆς κυρώσεως καταρτίζεται καὶ δημοσιεύεται συγχρόνως ὁ νόμος, μὴ ὑφιστάμενος πρὸ τῆς δημοσιεύσεως, καθόσον πρὸ ταύτης δὲν ὑπάρχει κύρωσις. Κατὰ τὴν πρώτην δηλαδὴ θεωρίαν, κύρωσις καὶ ἔκδοσις συμπίπτουσι χρονικῶς, τῆς δημοσιεύσεως ὑποχρεωτικῆς γενομένης μετὰ τὴν κύρωσιν-ἔκδοσιν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν δευτέραν θεωρίαν, κύρωσις, ἔκδοσις καὶ δημοσίευσις, καίπερ διάφοροι κατ' οὐσίαν πράξεις, συμπίπτουσι χρονικῶς, τῆς δημοσιεύσεως ἀποτελούσης τὴν «δημοσίευσιν τῆς κυρώσεως». Τὴν τελευταίαν ταύτην θεωρίαν ἐκύρωσε καὶ τὸ ἄρθρον 36 τοῦ ἡμετέρου συντάγματος τοῦ 1864, 1911. Οὕτω πως δὲν ὑπάρχει ἐκδήλωσις τῆς κυρώσεως πρὸ τῆς δημοσιεύσεως, συνεπῶς ἡ κύρωσις μὴ δημοσιευθεῖσα δὲν ἔχει νομικὴν ὑπόστασιν, παραμένουσα δὲ «ἐσωτερικὸν τῆς κυβερνήσεως» εἶναι δυνατὸν καὶ ν' ἀνακληθῇ, ἢ μᾶλλον δὲν ὑπάρχει παντελῶς ζήτημα κυρώσεως, ταύτης μὴ ὑπαρχούσης ἄνευ δημοσιεύσεως.

Τὸ εἰς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα ἀναγνωριζόμενον δικαίωμα τῆς κυρώσεως τοῦ νόμου εἶναι κατὰ κανόνα γνώρισμα τῶν συνταγματικῶν μοναρχιῶν, ἢ καὶ τῶν βασιλευομένων δημοκρατιῶν, καὶ δὲν ἀναγνωρίζεται εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐν τῇ ἀμιγεῖ δημοκρατίᾳ, ὅστις συνήθως στερεῖται καὶ αὐτοῦ τοῦ veto, ὡς λ.χ. παρ' ἡμῖν κατὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1927.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Jellinek*, «Gesetz und Verordnung» (1887). —*Scheibke*, «Die Frist für Sanktion und Publikation von Gesetzen» (1909).—*Ν. Σαριπόλου*, «Περὶ προθεσμιῶν κυρώσεως, ἐκδόσεως καὶ δημοσιεύσεως τῶν νόμων» (1911). —*Τοῦ αὐτοῦ*, «Ἑλληνικὸν Συνταγματικὸν δίκαιον (τ. II (1914) σ. 44 ἑπ.). Η. Γ. Κ.

— *[Διεθν. Δίκ.]* Ὁ ὅρος, ὑφ' ἣν ἔννοιαν χρησιμοποιεῖται νῦν ἐν τῇ διεθνεῖ γλώσσῃ, ἐδημιουργήθη εὐθὺς μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (ὅπως καὶ ὁ ἀντίστοιχος αὐτοῖς γαλλικὸς «sanction», ὅστις δηλοῖ κατ' ἀρχὴν τὴν ἐγγύησιν περὶ ἐκτελέσεως νόμου τινός, ἐν δὲ τῷ ποινικῷ Δικαίῳ ὡς «sanction pénale» ἦτο καὶ εἶναι ταυτόσημος πρὸς αὐτὴν τὴν ποινήν), σημαίνει δὲ τὴν λῆψιν ἐγγυήσεων ἢ ἄλλων καταναγκαστικῶν μέτρων πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας. Διὰ τοῦ ἄρθρου 430 καὶ τῶν §§ 17 καὶ 18 τοῦ Β' παραρτήματος τοῦ Η' τμήματος τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀναγνωρίζεται εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ἐπανορθώσεων ἐπιτροπὴν τὸ δικαίωμα τῆς βεβαιώσεως πάσης παραλείψεως ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας, ὅπως καταβάλλῃ τὰ περὶ ἀποζημιώσεως καθορισθέντα ποσά, ἀφ' ἑτέρου δὲ παραχωρεῖται τὸ δικαίωμα εἰς τὰς δυνάμεις τῆς Ἀντάντ νὰ λαμβάνωσιν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, τῇ προτάσει τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων, τὰ «ἐνδεικνυόμενα μέτρα», ἅτινα συναποτελοῦσι τὰς «κυρώσεις», ὑπὸ τὰς ὁποίας περιλαμβάνεται ἡ κατοχὴ στρατιωτικῶς ἐδαφῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Γερμανίαν, οἰκονομικῆς καὶ δημοσιονομικῆς φύσεως καταναγκαστικὰ μέτρα καὶ παντοίας ἄλλης φύσεως περιορισμοὶ καὶ δεσμεύσεις εἰς βάρος τοῦ κράτους ἢ καὶ τοῦ πληθυσμοῦ. Παρά τινων, Γερμανῶν ἰδίως, συγγραφέων ἀμφισβητεῖται σπουδαίως ἂν ἀπετέλουν κυρώσεις ἡ κατοχὴ τοῦ Ντύσσελντορφ, Duisburg καὶ τοῦ Ρουρ παρὰ τῶν γαλλικῶν καὶ ἀγγλικῶν στρατευμάτων, ὡς ἐπίσης ἡ καθιέρωσις τελωνιακῶν συνόρων μεταξὺ Ρενανίας καὶ τῆς λοιπῆς Γερμανίας κατὰ Μάϊον τοῦ 1921, μέτρα τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς καθυποχρεώσεως τῆς Γερμανίας ν' ἀποδεχθῇ τὰς ὑπὸ τοῦ συνεδρίου τοῦ Λονδίνου καθορισθέντας περὶ ἐπανορθώσεων ὅρους. Ἡ ἐφαρμογὴ «κυρώσεων» συγχωρεῖται μόνον ἐν περιπτώσει σκοπίμου παραβιάσεως ὅρων τινῶν τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, διαφέρουν δὲ τὰ συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῶν λαμβανόμενα «καταναγκαστικὰ μέτρα». Ἡ ἀνωτέρω § 18 ἔχει ὡς ἑξῆς: «Τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα δικαιοῦνται αἱ σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι δυνάμεις νὰ λάβωσιν ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ Γερμανία ἑτησίως δὲν ἤθελεν ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς ὑποχρεώσεις της, καὶ τὰ ὁποῖα ἡ Γερμανία ὑποχρεοῦται νὰ μὴ θεωρήσῃ ὡς πράξεις ἐχθρικάς, δυνατὸν νὰ συνίστανται εἰς δημοσιονομικὰ ἢ οἰκονομικὰ περιοριστικὰ καὶ κυρωτικὰ μέτρα καὶ γενικῶς εἰς τοιαῦτά τινα μέτρα, οἷα ἤθελον θεωρήσει αἱ εἰρημέναι δυνάμεις ὡς ἐκ τῶν περιστάσεων ἐπιβεβλημένα». Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δὲ τῶν «ὑποχρεώσεων» συμπεριλαμβάνονται κατὰ τὴν § 17 οὐχὶ ἀορίστως πᾶσαι αἱ ἐνδεχομένως καὶ μελλοντικαὶ ὑποχρεώσεις τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ αἱ ἐκ τοῦ τμήματος τούτου (δηλαδὴ τοῦ Η') τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἀπορρέουσαι καὶ μόνον. Η. Γ. Κ.

— *κύρωσις πραγματική*. Ὑπὸ τὸν ὅρον τοῦτον ἐννοεῖται πρὸ παντὸς (διότι πραγματικὴν κύρωσιν ἐξέδωκε καὶ ὁ Λουδοβῖκος Θ' τῷ 1269 καὶ ὁ Κάρολος Ζ' τῆς Γαλλίας τῷ 1438, ἐπίσης τὸ ἐν Mainz ἐν ἔτει 1830 συνελθὸν γερμανικὸν Ῥάϊχσταγ καὶ ὁ Κάρολος Γ' τῆς Ἱσπανίας τῷ 1759) ὁ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας Καρόλου ΣΤ' ἐκδοθεὶς «νόμος», γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Sanctio Ragnatica, τὴν 19 Ἀπριλίου 1713, ὅστις ἀποτελεῖ ἐπίσημον καὶ πανηγυρικὴν μονομερῆ δήλωσιν περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου αὐτοῦ. Συμφώνως πρὸς τὴν ἐν λόγῳ πραγματικὴν κύρωσιν ὡρίσθη ὅτι: α') Τὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ Α' εἰς αὐτὸν περιερχόμενα κράτη ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ χῶραι περιέρχονται ἀδιασπάστως, συμφώνως πρὸς τὸ jure primogeniturae (δηλαδὴ κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας) εἰς τοὺς νομίμους ἄρρενας ἀπογόνους αὐτοῦ. β') Ἐλλείψει νομίμων ἀρρένων ἀπογόνων τὰ κράτη, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ χῶραι, περιέρχονται ἐπίσης ἀδιασπάστως «εἰς τὰς νομίμους θυγατέρας αὐτοῦ», πάντοτε ὅμως συμφώνως πρὸς τὸ jure primogeniturae. γ') Ἐλλείψει νομίμων ἀρρένων ἢ θηλέων ἀπογόνων, τὰ αὐτὰ κράτη ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ χῶραι περιέρχονται ἐπίσης ἀδιασπάστως εἰς τὰς θυγατέρας τοῦ Ἰωσὴφ Α' καὶ τοὺς νομίμους ἀπογόνους αὐτῶν, πάλιν ὅμως συμφώνως πρὸς τὸ jure primogeniturae. δ') Ἐν περιπτώσει ἐλλείψεως ἀπογόνων ἐκ μέρους αὐτοῦ τε καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσήφ, δικαίωμα διαδοχῆς ἔχουσιν αἱ θυγατέρες τοῦ Λεοπόλδου Α' καὶ πάλιν κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας. Διὰ τῆς τοιαύτης πραγματικῆς κυρώσεως ἠγγυᾶτο ὁ Κάρολος ΣΤ' εἰς τὴν θυγατέρα του Μαρίαν Θηρεσίαν ἀκεραίαν τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου Αὐστρίας-Οὑγγαρίας, τοῦ λοιποῦ τῶν «χωρῶν τῆς Αὐστρίας» μετὰ τῶν «κληρονομικῶν βασιλείων» τῆς Οὑγγαρίας συναποτελούντων μίαν νομικὴν καὶ πολιτικὴν ἑνότητα. Χωρὶς νὰ θίγεται ἡ αὐτονομία τῶν κατ' ἰδίαν βασιλείων χωρῶν, διὰ τῆς πραγματικῆς κυρώσεως, ἥτις ἀποτελεῖ, κυρίως εἰπεῖν, τὸν περὶ διαδοχῆς νόμον, κοινοῦ καθισταμένου τοῦ ἄρχοντος ἔν τε τῇ Αὐστρίᾳ καὶ Οὑγγαρίᾳ, ἐπήρχετο μία mutua cointelligentia et unio, ἡ διάρκεια τῆς ὁποίας, προβλεπομένη ὡς etiam contra vim externam, συνεπέφερε μοιραίως τὴν ἀλληλοεξάρτησιν καὶ ἐν ἀνάγκῃ τὴν ἀλληλοσυνδρομὴν τῶν οὕτω πως συνενουμένων κρατῶν. Τὴν πραγματικὴν κύρωσιν ἀνεγνώρισαν αἱ «χῶραι τῆς Αὐστρίας» δι' ἀποφάσεων τῶν κοινοβουλίων των (ἡ Οὑγγαρία δι' εἰδικοῦ νόμου τοῦ 1723), ἀπετέλεσε δ' αὕτη τὴν βάσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἠρείδετο ἡ «πραγματικὴ ἕνωσις» Αὐστρίας-Οὑγγαρίας μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς λήξεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Διότι ἡ πτῶσις τῆς μοναρχίας συνεπέφερε τὴν διάσπασιν τῶν οὕτω πως «πραγματικῶς» ἡνωμένων πολιτειῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *G. Turba*, «Die Pragmatische Sanktion» (1906). — *Τοῦ αὐτοῦ*, «Die grundlagen der Pragmatischen Sanktion» (1912). —*Hauke*, «Pragmatische Sanktion» (ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ *E. Mischler* καὶ *J. Ulbrich*, «Oesterreichisches Staatswörterbuch» τ. 3 (1907) σ. 969 ἑπ.). Η. Γ. Κ.

κυρωτικός, —ή, —όν· ὁ φέρων κύρωσιν, ἐπικυρωτικός, βεβαιωτικός.

κυσθαιμάτωμα *καταμήνιον*. Ὁ ὅρος οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὰς κυστικὰς αἱματικὰς ἐκδηλώσεις, αἵτινες ἀναπτύσσονται ἐκ τῶν ᾠοθηκικῶν ὑπολειμμάτων εἰς γυναῖκας, αἵτινες ἔχουσιν ὑποστῆ ἀτελῆ ὑστερεκτομίαν. Μ. Ν. Κ.

κυσθῖτις. Ἡ ὀξεῖα ἢ χρονία φλεγμονὴ τοῦ κύσθου (γυναικείου αἰδοίου). Βλ. λ. *αἰδοιῖτις*. Ο. Ρ.

κύσθος (ὁ)· πᾶν ἐν γένει κοίλωμα (ἐκ τοῦ *κύω, κύστις*) ‖ ὁ δακτύλιος, τὸ γυναικεῖον αἰδοῖον. Ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν χρησιμοποιεῖται καὶ ἐν τῇ ἰατρικῇ. Ο. Ρ.

Κύσις *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαῖος συνοικισμός, ὅπου σήμερον τὸ χωρίον *Κασρ-Ντούς* ἐν τῇ Λιβυκῇ ἐρήμῳ τῆς Αἰγύπτου πρὸς Ν. τῆς μεγάλης ὀάσεως Χάργας. Σῴζονται τὰ ἐρείπια μεγάλου ναοῦ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, καὶ πλησίον τὰ ἐρείπια ἄλλου ναοῦ ἐκ πλίνθων. Γ. Λ. Α.

κυσόμακτρον (τό)· τὸ μάκτρον τοῦ κυσοῦ, τῆς πυγῆς, σφουγγοχάρτι.

κυσπίς (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Σιδηρᾶ αἰχμηρὰ ῥάβδος, δι' ἧς ἐκέντων τοὺς ἐλέφαντας οἱ ὁδηγοὶ αὐτῶν, ἄλλως καλουμένη *ἅρπη, δοξάριον, καλαῦροψ* καὶ παρὰ Ρωμαίοις stimulus. Παράστασιν αὐτῆς βλ. ἐν λ. *ἐλέφας* (τόμ. Θ' σ. 946 β) ἐπὶ καρχηδονιακοῦ νομίσματος. —Π

Κὺςς (Küss), ***Αἰμίλιος***. Γάλλος ἰατρὸς ἐκ Στρασβούργου (1815—1871). Ἠσχολήθη ἐπὶ τῆς φυσιολογικῆς ἐνεργείας πάντων σχεδὸν τῶν συστημάτων τοῦ ὀργανισμοῦ, ἐκ δὲ τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ ἐπήγασαν αἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φερόμεναι θεωρίαι ἐπὶ τῆς ἀντισηπτικότητος τῆς χολῆς, ἐπὶ τῶν ἰνῶν τοῦ στομάχου, ἐπὶ τῆς ἀπορροφητικῆς ἐνεργείας τοῦ ἐπιθηλίου τοῦ ἐντέρου, ἐπὶ τῆς ἐκκρίσεως τῶν οὔρων, τῆς ἐνεργείας τῶν μεσοπλευρίων μυῶν καὶ ἐπὶ τῆς φλεγμονῆς, δι' ἧς ἐξηγεῖται καὶ ἡ διαπύησις. Ἡ τελευταία αὐτοῦ ἐπὶ τῆς διαπυήσεως θεωρία προηγήθη τῶν ἐρευνῶν τοῦ Virchow καὶ Cohnheim. Ἐπίσης οὗτος πειραματικῶς ἀπέδειξε τὸ ἀδιαχώρητον τοῦ ἐπιθηλίου τῆς κύστεως, δι' ἐνέσεως εὐθαλείας ἢ ὀπίου ἐν ὑγιεῖ κύστει, καθ' ἣν δὲν ἐπέρχεται θάνατος ἐκ δηλητηριάσεως. Ἡ ἔρευνα αὕτη φέρεται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὡς πείραμα τοῦ Κύςς. Ο. Ρ.

Κυσσὲ (Cusset) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Ἀλλιέ, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Σισὸν καὶ Ζολάν, εἰς ἀπόστασιν 3 χλμ. ΒΑ. τοῦ Βισύ. Κάτ. 6.500. Εἶναι πόλις παλαιά, μὲ οἰκίας τοῦ ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ὁμώνυμον μοναστήριον κτισθὲν τῷ 886. Ἔχει ὑδροθεραπευτήριον καὶ ὀνομαστὰς θερμοπηγάς, ἐνδεικνυομένας εἰς τοὺς διαβητικούς, την δυσπεψ αν καὶ τὴν λιθίασιν. Μ. Δ. Β.

Κύσσναχτ (Küssnacht) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Σβύτς. Κεῖται ἐπὶ ὕψους 440 μ. εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ρίγκι καὶ παρὰ τὰς ὄχθας ὁμωνύμου λίμνης, ἥτις ἀποτελεῖ κόλπωσιν πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς λίμνης τῶν Τεσσάρων Καντονίων, παρὰ τὴν Λουκέρνην, ἐν μέσῳ καταφύτου περιοχῆς ἐξ ἀμπέλων καὶ καρποφόρων δένδρων. Κάτ. 4.500. Ἔχει βιομηχανίαν τυροκομίας καὶ ὑαλουργίας. Εἶναι σημαντικὸν κέντρον τουρισμοῦ, ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα, καὶ ἔχει ἰαματικὰς πηγάς. Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχει ἄγαλμα τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου. Παρ' αὐτήν, ἐν τῇ καλουμένῃ *Κοίλῃ ὁδῷ*, ὑπάρχει παρεκκλήσιον τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου, κτισθὲν ἐπὶ τῆς τοποθεσίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ λέγεται ὅτι ὁ Ἑλβετὸς ἥρως ἐφόνευσε τὸν Γερμανὸν διοικητὴς Γκέσσλερ. Παρὰ τὴν πόλιν σῴζονται ἐρείπια τοῦ μεγάλου πύργου τοῦ Γκέσσλερ. Πλησίον τοῦ Κύσσναχτ οἱ Γάλλοι ἐνίκησαν τοὺς Ἑλβετοὺς τῷ 1798. Μ. Δ. Β.

κυσταδένωμα *[Ἰατρ.]*. Ἐπιθηλιοειδὴς καλοήθης ἀδενώδης ὄγκος τῆς ᾠοθήκης μὲ κυστικὴν ἐξέλιξιν, προερχόμενος ἐκ τοῦ ἐπιθηλίου τῶν ᾠοθυλακίων, τοῦ βλαστικοῦ ἐπιθηλίου τῆς ἐπιφανείας τῆς ᾠοθήκης καὶ τοῦ ἐπιθηλίου ἀδενοειδῶν σχηματισμῶν. Τὸ ἐπιθηλιοειδὲς τοῦτο νεόπλασμα, ὅπερ θεωρεῖται *ἀδένωμα*, ἀποτελεῖ τὴν συνήθη μορφὴν τῶν ὄγκων τῆς ᾠοθήκης, συμπαγὲς πλασσόμενον κατ' ἀρχάς, εἶτα δὲ κατὰ τὴν ὑπερπλαστικήν του ἐξέλιξιν σχηματίζον στρογγύλους κενοὺς χώρους (*κύστεις*), πεπληρωμένους ὑγροῦ ὡς καὶ θηλωδῶν ἐκβλαστήσεων, ἐξ οὗ καὶ κυσταδένωμα ἐκλήθη. Αἱ κύστεις αὗται πολλαπλασιαζόμεναι σχηματίζουσι τοὺς κυστικοὺς πολυχώρους ὄγκους τῆς ᾠοθήκης· ὡς ἐκ τῆς συνεχοῦς δὲ ἐκκρίσεως ὑγροῦ ἐκ τοῦ ἐπιθηλίου τῶν τοιχωμάτων, αἱ κύστεις αὗται διευρυνόμεναι ῥήγνυνται καὶ σχηματίζουσι τὴν ἑνιαίαν μεγάλην μονόχωρον κύστιν. Οἱ ὄγκοι οὗτοι, σχήματος σφαιροειδοῦς ἢ ᾠοειδοῦς, ὡς ἐκ τῆς ᾠοθηκικῆς προελεύσεώς των εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μισχωτοί, λαμβάνουσιν ἄλλοτε ἄλλην ἀνάπτυξιν, πολλάκις τεραστίαν, ἐντὸς τοῦ κύτους τῆς κοιλίας, ἐνίοτε μεταξὺ τῶν πετάλων τῶν πλατέων συνδέσμων (ἐνδοσυνδεσμικοί), καὶ ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου ἐν αὐταῖς ὑγροῦ σχηματίζουσι τὸ *κολλῶδες* ἢ *ψευδοβλεννῶδες κυσταδένωμα* ὡς καὶ τὸ *ὀρρῶδες* τοιοῦτον. Ὁσάκις τὰ κυστικὰ τοιχώματα τῶν ὄγκων τούτων περιέχουσι πλὴν τοῦ ὑγροῦ καὶ στοιχεῖα ἐκ περισσοτέρων βλαστικῶν φύλλων, οἷον λίπος, τρίχας, σμηγματογόνους ἀδένας κλ., τότε τὰ κυσταδενώματα ἀποτελοῦσι τὰς *δερματοειδεῖς κύστεις*. Τὸ κυσταδένωμα, μολονότι, ὡς ἄνω ἐλέχθη, ἀνήκει εἰς τοὺς καλοήθεις ὄγκους, οὐχ ἧττον, προϊόντος τοῦ χρόνου, δυνατὸν νὰ μεταβληθῇ καὶ εἰς κακοήθη, ὅθεν εὐθὺς ὡς διαγνωσθῇ ὁ ὄγκος δέον νὰ ἐξαιρεθῇ διὰ λαπαροτομίας (βλ. λ. *ᾠοθήκη, ὄγκοι*). Ο. Ρ.

κυσταλγία (ἡ)· ἄλγος, πόνος, ἑδραζόμενος κατὰ τὴν οὐροδόχον κύστιν, κατ' ἀκολουθίαν κυστίτιδος, νεοπλασίας, λίθου κλπ. Σ. Γ. Σ.

κυστεαλγία (ἡ)· ὀρθότερον *κυστιαλγία* (βλ. λ. *κυσταλγία*).

κυστεαλγικός, —ή, —όν· ὀρθότερον *κυστιαλγικός*· ὁ ὑποφέρων ἐκ κυστιαλγίας.

κυστεγκέφαλος. Τερατογονικὴ διάπλασις, ἀναγομένη εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀνεγκεφάλων, καθ' ἣν ἀντὶ τοῦ ἐλλείποντος ἐγκεφάλου ὑφίσταται κύστις, δερμοειδὴς πολλάκις. Ἡ τοιαύτη τερατογονικὴ ἐμφάνισις ἔχει μεγίστην ὁμοιότητα πρὸς τὰ *δερεγκέφαλα τέρατα*. Μ. Ν. Κ.

Digitized by Google

κυστεΐνη (ἡ) / *Ὀργ. Χημ.* /. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $HS.CH_2.CH(NH_2).COOH$, **ἤτοι β-σουλφυδρυλο-α-ἀμινοπροπιονικὸν ὀξύ.** Παράγεται δι' ἀναγωγῆς τῆς *κυστίνης*. Εἶναι κρυσταλλικὴ κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ, εὐκόλως ἐν τῷ ἀέρι ὀξειδουμένη πρὸς κυστίνην. **Σ. Γ.**

κυστεϊνικὸν *ὀξὺ* / *Ὀργ. Χημ.]*. Ἀμινοσουλφονικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου: $HO_3S.CH_2.CH(NH_2).COOH$, λαμβανόμενον δι' ὀξειδώσεως τῆς *κυστίνης* δι' ἠπίων ὀξειδωτικῶν μέσων. **Σ. Γ.**

κυστεκτασία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ὀνομάζεται οὕτως ἡ παρὰ φύσιν διάτασις τῆς οὐροδόχου κύστεως. Ἡ παθολογικὴ αὕτη κατάστασις τῆς κύστεως ἀποτελεῖ τὸ τελευταῖον στάδιον πάσης δυσουρίας, ἀντιστοιχεῖ δέ, ἀπὸ φυσιολογικῆς ἀπόψεως, εἰς τὴν *ὑποσυστολὴν* ἢ *ἀσυστολίαν* τῆς κύστεως. Ὁσάκις ὑπάρχει κώλυμά τι εἰς τὴν φυσιολογικὴν ἐκκένωσιν τῆς οὐροδόχου κύστεως (ὅπως π. χ. στενώματα τῆς οὐρήθρας), ἡ κύστις εἰς τὰς ἀρχὰς μὲν ἀγωνίζεται νὰ ὑπερνικήσῃ τὸ κώλυμα τοῦτο δι' ἐντονωτέρων συστολῶν, συνέπεια τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ὑπερτροφεία τῶν τοιχωμάτων τῆς κύστεως· βραδύτερον δ' ὅμως ἐπέρχεται κάματος τῆς κύστεως καὶ ὑποσυστολή, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας τὸ ὄργανον ὑφίσταται διάτασιν· αὕτη δὲ ἀποτελεῖ τὴν κυστεκτασίαν.

Ἐν τῇ χειρουργικῇ ὠνομάζετο *κυστεκτασία* ἡ διὰ τοῦ προστατικοῦ διαστολέως διαστολὴ τοῦ αὐχένος τῆς κύστεως κατὰ τὴν λιθοτριψίαν ἢ κυστεοτομίαν. **Σ. Ο.**

Κύστενλαντ (Küstenland = παραλία χώρα) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας ἐν Ἀδριατικῇ, ἐκτάσεως 7.969 τετρ. χλμ. καὶ πληθυσμοῦ (1910) 893.797 κατοίκων, περιλαμβάνουσα τὰς ἐπαρχίας *Γκραντίσκας, Ἰστρίας* καὶ *Τεργέστης*. Ἕδρα τῆς διοικήσεως ἦτο ἡ *Τεργέστη*. Ἡ χώρα τῆς Κύστενλαντ ἀνῆκει ἀπὸ τοῦ 1918 εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῆς μεγάλης διοικητικῆς ὑποδιαιρέσεως τῆς Ἰουλιανῆς Βενετίας, εἰς ἣν ὑπάγονται οἱ νομοὶ *Φιούμης, Γκοριτσίας, Πόλας, Τεργέστης* καὶ *Ζάρας*. **Χ. Δ.**

κυστεο— πᾶσαι αἱ νέαι λέξεις μὲ πρῶτον συνθετικὸν τὸ *κύστις* ὀρθότερον θὰ ἐσχηματίζοντο ὡς ἀπὸ θέματος *κυστι-ο—*: *κυστιαλγία, κυστιοκήλη, κυστιολιθικὸς κτλ.* πρβλ. *πολιορκῶ, φυσιολόγος, ὀφιόδηκτος κτλ.*

κυστεογραφία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ ἀκτινογράφησις τῆς οὐροδόχου κύστεως, πληρωθείσης προηγουμένως δι' οὐσίας μὴ περατῆς εἰς τὰς ἀκτῖνας. Ἀπαραίτητος καθίσταται ἡ κυστεογραφία ἐπὶ ἐκκολπωμάτων τῆς οὐροδόχου κύστεως, ὧν τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα μόνον διὰ ταύτης σαφῶς καθορίζονται. Ἡ κυστεογραφία, εἰς ἃς περιπτώσεις ἡ κυστεοσκόπησις εἶναι ἀδύνατος, συντελεῖ σπουδαίως διὰ τὴν διάγνωσιν ὄγκων, εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς ἀνεπαρκείας τῆς συγκλίσεως τῶν στομίων τῶν οὐρητήρων (ἄνοδος τοῦ ἐγχυθέντος ὑγροῦ ἐκ τῆς κύστεως πρὸς τοὺς οὐρητῆρας), ὡς ἐπίσης καὶ τῆς μεταβολῆς τοῦ σχήματος ταύτης ἐπὶ πιέσεως ἐκ παρακειμένων ὄγκων ἢ ἐκ μήτρας κυοφορούσης. **Ι. Κ. Κ.**

Δύο λίθοι ἐν τῇ οὐροδόχῳ κύστει, καταφανεῖς διὰ κυστεογραφίας.

κυστεοειδὴς (ὁ, ἡ), **—ἐς** (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κύστιν, ὁ ἔχων σχῆμα κύστεως: «κυστεοειδὴς σκώληξ», «οἴδημα κυστεοειδές».

κυστεοεντεροκήλη (ἡ). Πρόπτωσις τῆς οὐροδόχου κύστεως μετὰ ἐντερικῆς ἕλικος ἐντὸς κηλικοῦ στομίου (*βουβωνοκήλη, μηροκήλη*). **Ι. Κ. Κ.**

κυστεοεπιπλοκήλη (ἡ). Ὅταν τὸ περιεχόμενον σάκκου κήλης εἶναι οὐροδόχος κύστις μετὰ ἐπιπλόου, ἡ κήλη αὕτη, ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου, καλεῖται *κυστεοεπιπλοκήλη*. Αὕτη ἀπαντᾷ κατὰ τὸν βουβωνικὸν σωλῆνα καὶ μηριαῖον πόρον. **Ι. Κ. Κ.**

κυστεοηπατικὸς (ὁ)· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κύστιν καὶ τὸ ἧπαρ.

κυστεοηπατολιθίασις (ἡ). Λιθίασις τῆς χοληδόχου κύστεως καὶ τοῦ ἥπατος (βλ. *χολολιθίασις*).

κυστεοκήλη (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ μερικὴ ἢ ὁλικὴ πρόπτωσις τῆς οὐροδόχου κύστεως διὰ τῶν χαλαρωθέντων τοιχωμάτων τῆς κοιλίας, διὰ τοῦ κόλπου, τοῦ βουβωνικοῦ σωλῆνος, τοῦ μηριαίου πόρου καὶ τοῦ περινέου. Ἡ κυστεοκήλη ἡ κολπική, οὖσα συχνὴ παρὰ γυναιξίν, ὀφείλεται συνήθως εἰς χαλάρωσιν τοῦ προσθίου τοιχώματος τοῦ κόλπου, ὀφειλομένην εἰς ἐπανειλημμένους τοκετούς. Ἡ κολπικὴ κυστεοκήλη παρουσιάζεται μεταξὺ τῶν μεγάλων χειλέων τῆς γυναικὸς ὡς ὄγκος, στρογγύλος, σφαιοικός, ἐρυθρωπὸς τὴν ὄψιν, μὲ ἐγκαρσίας πτυχάς. Ὁ ὄγκος οὗτος ἔχει τὸ μέγεθος μικροῦ καρύου, ἐλαττοῦται ἢ ἐξαλείφεται διὰ τῆς πιέσεως καὶ διὰ καθετηρισμοῦ τῆς οὐροδόχου κύστεως, αὐξάνει ἐπὶ ὀρθίας στάσεως καὶ ἐπὶ τῶν ἀγκώνων. Ἡ πρόπτωσις ἐνίοτε εἶναι τοσαύτη, ὥστε διὰ τῆς ἕλξεως καὶ ἐκτοπισμοῦ τῆς οὐρήθρας δυνατὸν νὰ προκληθῇ δυσουρία. Ἡ διάγνωσις δὲν παρέχει δυσκολίας. Ἡ ἄρρωστος ἐξετάζεται ὀρθία, μὲ διεστῶτα τὰ σκέλη, ἐνῷ συγχρόνως παραγγέλλεται αὐτῇ νὰ βήξῃ. Ἡ κολπικὴ κυστεοκήλη προκαλεῖ πόνους, παρακωλύει τὴν οὔρησιν καὶ δυσχεραίνει ταύτην, ἐνίοτε δὲ δίδει ἀφορμὴν πρὸς γένεσιν λίθων. Θεραπευτικῶς, ἐκτὸς τῶν πλύσεων διὰ διαλύσεως βορικοῦ ὀξέος καὶ τῆς διὰ πεσσοῦ συγκρατήσεως, συνιστᾶται ἡ δι' ἐγχειρήσεως ριζικὴ θεραπεία. **Ι. Κ. Κ.**

κυστεοπληγία (ἡ)· παράλυσις τῆς οὐροδόχου κύστεως.

κυστεοπληγικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κυστεοπληγίαν || ὁ πάσχων ἐκ κυστεοπληγίας.

κυστεοπτωσία (ἡ)· πτῶσις τῆς οὐροδόχου κύστεως, συνοδεύουσα τὴν πτῶσιν τοῦ κολεοῦ καὶ τῆς μήτρας.

κυστεορραφία (ἡ). Ραφὴ τῆς οὐροδόχου κύστεως. Γίνεται συνήθως διὰ λεπτῆς ζωϊκῆς χορδῆς (catgut). Τὰ ράμματα διαπερῶσι τὰς στιβάδας τοῦ τοιχώματος τῆς κύστεως πλὴν τοῦ βλεννογόνου, ὥστε δὲν εἰσέρχονται ἐντὸς τῆς κοιλότητος αὐτῆς. **Δ. Χ. Κ.**

κυστεόρροια (ἡ)· κατάρρους τῆς οὐροδόχου κύστεως.

κυστεοσάρκωμα (τό)· σάρκωμα, ἐντὸς τοῦ ὁποίου διὰ τήξεως τῶν ἱστῶν ἐπλάσθησαν κυστεώδεις χῶροι. **Δ. Χ. Κ.**

κυστεοσκόπησις (ἡ). Ἡ διὰ κυστεοσκοπίου ἐξέτασις τοῦ ἔσω τοιχώματος τῆς οὐροδόχου κύστεως. Διὰ ταύτης ἐπιτυγχάνεται οὐ μόνον ὁ καθορισμὸς τῶν διαφόρων παθήσεων τῆς οὐροδόχου, ἀλλὰ καὶ πλείστων τοιούτων τῶν νεφρῶν καὶ τῶν οὐρητήρων. Πρὸς ἐκτέλεσιν πάσης κυστεοσκοπήσεως ἀπαιτεῖται: 1) Ἡ οὐρήθρα νὰ εἶναι ἐλευθέρα κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ κυστεοσκοπίου. Στενώματα τῆς οὐρήθρας, ὄγκοι προστάτου ἢ ἁπλαῖ ὑπερτροφίαι καθιστῶσιν ἀδύνατον τὴν εἰσαγωγὴν κυστεοσκοπίου. 2) Ἡ οὐροδόχος κύστις δέον νὰ εἶναι ἱκανὴ ὅπως συγκρατήσῃ ὑγρὸν ποσότητος 100—200 κ. ὑφ., ἵνα ἡ οὐροδόχος κύστις ἐκπτύσσηται καλῶς. 3) Τὸ ἐν τῇ οὐροδόχῳ κύστει ἐνιέμενον ὑγρὸν (ἀπεστειρωμένον ὕδωρ) νὰ διατηρῆται διαφανές. Συνεχὴς αἱμορραγία ἐκ τῆς κύστεως ἢ ἐκ τῶν νεφρῶν, ὡς καὶ πυόρροια, καθιστῶσι τεθολωμένον τὸ ὑγρὸν καὶ συνεπῶς ἀδύνατον τὴν κυστεοσκόπησιν. Κατ' αὐτὴν δέον νὰ τηρῶνται αὐστηρῶς οἱ ὅροι τῆς ἀσηψίας. Αἱ πλύσεις καὶ ἡ πλήρωσις τῆς οὐροδόχου κύστεως γίνονται εἴτε διὰ διαλύσεως βορικοῦ ὀξέος, εἴτε διὰ διαλύσεως ὀξυκυανιούχου ὑδραργύρου· ἐπὶ τεθολωμένων ἢ αἱματηρῶν οὔρων, μόνον ὅταν μετὰ συνεχεῖς πλύσεις καταστῇ τὸ περιεχόμενον διαυγὲς ἐπιτρέπεται ἡ κυστεοσκόπησις. Ἡ ἀναισθησία τῆς οὐρήθρας καὶ τῆς οὐροδόχου κύστεως, ἀπαραίτητος εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, ἐπιτυγχάνεται δι' ἐγχύσεως ἐν τῇ οὐρήθρᾳ ἢ ἐν τῇ οὐροδόχῳ κύστει ποσότητος διαλύσεως νοβοκαΐνης μετὰ ἀδρεναλίνης ἢ διαλύσεως ἀλυπίνης. **Ι. Κ. Κ.**

κυστεοσκόπιον (τό). Χειρουργικὸν ἐργαλεῖον, ὅμοιον πρὸς μετάλλινον καθετῆρα, δι' οὗ, φωτιζομένου τοῦ ἔσω τοιχώματος τῆς οὐροδόχου κύστεως, κατορθοῦται ἡ λεπτομερὴς ἐξέτασις ταύτης. Τὸ κυστεοσκόπιον ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Max-Nitze κατὰ τὸ 1879, μετὰ πολλὰς δὲ τροποποιήσεις καὶ συμπληρώσεις κατέστη ὄργανον χρησιμώτατον ἐν τῇ διαγνωστικῇ τῶν παθήσεων τοῦ οὐροποιητικοῦ συστήματος. Τὸ ἁπλοῦν κυστεοσκόπιον ἀποτελεῖται: 1) Ἐκ μεταλλίνου σωλῆνος ἐν σχήματι καθετῆρος, τὸ ῥύγχος του ὁποίου ἀντικαθίσταται διὰ μικροῦ ἠλεκτρικοῦ λαμπτῆρος, κοχλιωτοῦ. 2) Ἐκ τῆς *ὀπτικῆς*, ἀποτελουμένης ἐπίσης ἐκ σωλῆνος μεταλλίνου, εἰς τὰ ἄκρα τοῦ ὁποίου ἐφαρμόζονται φακοί. Ἡ ὀπτικὴ αὕτη ἐφαρμόζει καλῶς καὶ κινεῖται ἐλευθέρως ἐντὸς τοῦ α' σωλῆνος. Διὰ τῶν νεωτέρων κυστεοσκοπίων, ἀφαιρουμένης τῆς ὀπτικῆς, ἐκτελεῖται ἡ κένωσις καὶ ἡ πλύσις τῆς οὐροδόχου κύστεως. Πλὴν τοῦ ἁπλοῦ, ὑπάρχει καὶ τὸ πρὸς καθετηρισμὸν τῶν οὐρητήρων χρησιμοποιούμενον κυστεοσκόπιον, ὅπερ εἶναι παχύτερον, κατὰ μῆκος τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ α' σωλῆνος φέρει δύο ἄλλους μικροὺς τοιούτους πρὸς δίοδον τῶν καθετήρων καὶ τέλος κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον παρὰ τὸν λαμπτῆρα, φέρει μικρὸν μοχλόν, κινητὸν διὰ στρόφιγγος, πρὸς καθοδήγησιν τῶν καθετήρων.

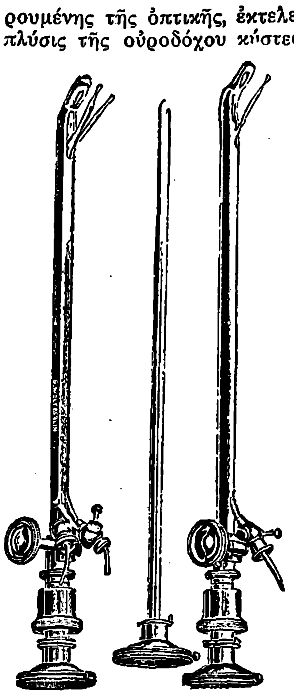

Κυστεοσκόπια.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὑπάρχουσι καὶ τὰ πρὸς θεραπευτικὸν σκοπὸν χρησιμοποιούμενα κυστεοσκόπια δι' ἐνδοκυστικὰς ἐπεμβάσεις, ὡς εἶναι τὰ τοῦ Blum, Lohnsteiner καὶ ἄλλων. Τὸ κυστεοσκόπιον ἤδη προσηρμόσθη πρὸς τοὺς *λιθοτρίπτας*. **Ι. Κ. Κ.**

κυστεοσπασμία (ἡ). Καλεῖται οὕτως, ἢ *κυστεοσπασμός*, ἡ κατάστασις καθ' ἣν ἐπέρχεται σπασμὸς τῆς οὐροδόχου κύστεως καὶ δὴ ὁτὲ μὲν μόνον τῆς οὐροδόχου, ἤτοι τοῦ ἐξωστῆρος, ὅτε τὰ φαινόμενα ἐκδηλοῦνται δι' ἀποτόμου ἐπείξεως πρὸς οὔρησιν, ὁτὲ δὲ τοῦ σφιγκτῆρος, ὅτε τὰ φαινόμενα ἐκδηλοῦνται δι' ἀποτόμου ἐλαττώσεως ἢ ἐπισχέσεως τῆς οὐρήσεως. Ἄλλοτε πάλιν ἡ κυστεοσπασμία ἐπέρχεται ἐπὶ τοῦ ἐξωστῆρος καὶ σφιγκτῆρος· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὰ φαινόμενα ἐκδηλοῦνται διὰ συχνῆς ἐπείξεως πρὸς οὔρησιν καὶ συγχρόνου δυσχερείας καὶ ἀδυναμίας πρὸς ἐξώθησιν τῶν οὔρων. Ἡ κυστεοσπασμία, ὁτὲ μὲν ὀφείλεται εἰς νευρικὰς καταστάσεις, συνήθως ὅμως εἰς παθήσεις τῆς οὐροδόχου, προστάτου, σφιγκτῆρος καὶ οὐρήθρας (κυστίτιδες, ὄγκοι κύστεως, προστατίτιδες, ὑπερτροφίαι προστάτου, λίθοι οὐροδόχου, προστάτου κτλ.). **Ι. Κ. Κ.**

κυστεοταινία (ἡ). Αἱ κυστεοταινίαι εἶναι ζωϊκὰ παράσιτα, εὑρισκόμενα ἐντὸς τοῦ μυϊκοῦ ἱστοῦ ζῴων τινῶν. Ἔχουσι μορφὴν κύστεως μεγέθους 1—20 χιλ., μὲ ὑγρὸν ὑδαρὲς ἐντὸς αὐτῶν καὶ τὴν κεφαλὴν τῆς μελλούσης ν' ἀναπτυχθῇ ταινίας. Τὰ ᾠάρια τῶν ταινιῶν γονιμοποιούμενα ἐξέρχονται ἀπὸ τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος τοῦ ξενίζοντος αὐτὰ ζῴου. Ἐὰν καταποθῶσιν ὑπ' ἄλλου ζῴου, ἀναπτύσσονται ἐν τῷ πεπτικῷ σωλῆνι καὶ ἐκεῖθεν διατρυπῶντα αὐτὸν κατασκηνοῦσιν εἰς τὰ διάφορα σπλάγχνα, ὅπου καὶ μετατρέπονται εἰς κύστεις. Αἱ κύστεις αὗται προσλαμβανόμεναι ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἐξ ἀνεπαρκῶς ψηθέντος ἢ βρασθέντος κρέατος διαλύονται ὑπὸ τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ τοῦ στομάχου καὶ ἀφίνουσι νὰ ἐξέλθῃ ὁ μικροσκοπικὸς σκώληξ, ὁ ὁποῖος διὰ τῶν ἀγκυλῶν καὶ τῶν κοτυληδόνων τῆς κεφαλῆς προσηλοῦται ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ ἐντέρου, ὅπου ἄρχεται ἀναπτυσσόμενος, παράγων τὰς προγλωττίδας αὐτοῦ.

Ἡ ὅλη αὐτοῦ ἀνάπτυξις ἐν τῷ ἐντέρῳ τελεῖται ἐντὸς τριῶν μηνῶν, μετὰ τὴν πάροδον τῶν ὁποίων ἄρχεται ἡ πτῶσις τῶν προγλωττίδων, αἵτινες ἀναμειγνύονται μετὰ τῶν κοπράνων. **Κ. Α. Τ.**

κυστεοτομία (ἡ). Ἐγχείρησις, καθ' ἣν διανοίγεται ἡ οὐροδόχος κύστις πρὸς διαφόρους σκοπούς, ἤτοι πρὸς ἀφαίρεσιν λίθων ἢ ἄλλων ξένων σωμάτων, ἐξαίρεσιν νεοπλάσματος, ἢ ἁπλῶς πρὸς ἀποχέτευσιν τῶν οὔρων (ὅταν δὲν δυνάμεθα ἢ δὲν θέλωμεν νὰ ἐξέρχωνται διὰ τῆς οὐρήθρας). **Δ. Χ. Κ.**

κυστεοτόμον (τό). Ἐργαλεῖον πρὸς τομὴν τῆς κύστεως κατὰ τὴν περινεϊκὴν κυστεοτομίαν. Ἄχρηστον σήμερον. **Δ. Χ. Κ.**

κυστεπιθηλίωμα *τῆς φωθήκης*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἀποδίδεται εἰς ποικιλίαν τῶν κύστεων τῆς φωθήκης, ἐπιθηλιακῆς φύσεως, αἵτινες σχηματίζονται πιθανώτατα διὰ τῆς ὑπερπλαστικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ βλαστικοῦ ἐπιθηλίου. Ἡ τοιαύτη ποικιλία καλεῖται καὶ *κύστωμα τῆς φωθήκης, βλεννοειδὲς ἐπιθηλίωμα* (*Malassez*), *ὑπερπλαστικὴ κύστις* (*Cornil* καὶ *Ranvier*). **Μ. Ν. Κ.**

κυστεομηροκήλη (ἡ). Ὅταν ἐν τῷ σάκκῳ *μηροκήλης* εὑρεθῇ οὐροδόχος κύστις, ἡ μηροκήλη καλεῖται κυστεομηροκήλη. Συνήθως ἀπαντᾷ μετὰ ἐπιπλόου ἢ ἐντερικῆς ἕλικος, μεθ' ὧν συμφυομένη

Digitized by Google

ἡ οὐροδόχος κύστις παρασύρεται ἐν τῷ κηλικῷ σάκκῳ. Ι. Κ. Κ.

κυστιβράγχια (τὰ) [*Ζωολ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, τῶν ὁποίων τὰ βράγχια εἶναι ἐγκεκλεισμένα ἐντὸς κύστεων. Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται ἐπὶ τῶν ἑρπετῶν καὶ τῶν ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

—[*Ζωολ.*] Κατηγορία μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἰσοπόδων*, περιλαμβάνουσα ζῴδια μὲ σῶμα νηματοειδὲς ἢ γραμμωτὸν ἐξ 8 ἢ 9 ἀρθρώσεων ἀποτελούμενον καὶ πόδας ἀπολήγοντας εἰς ἰσχυρὰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις. Ἡ θήλεια φέρει τὰ ᾠά της ἐπὶ τῆς δευτέρας καὶ τρίτης ἀρθρώσεως, τοποθετημένα ἐντὸς κύστεως, ἥτις ἀποτελεῖται ἐξ ἐναποτεθειμένων ἐπ' ἀλλήλων λεπιδωτῶν πλακιδίων. Ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

κύστιγγες (αἱ) [*Συγκρ. Ἀνατ.*]. Ἑτέρα ὀνομασία τῶν *κυψελίδων* (βλ. λ.).

κυστιγναθίδαι (οἱ) (Cystignathidae) [*Ζωολ.*]. Οἰκογένεια βατραχίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀνούρων*, περιλαμβάνουσα βατράχους μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους, διακρινομένους κυρίως ἐκ τῆς διευθετήσεως τῶν κορακοειδῶν ὀστῶν των, ἅτινα εἶναι συνηνωμένα διὰ χόνδρου κατὰ τὴν βάσιν των. Ἕτερον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ὅτι φέρουσιν ὀδόντας μόνον κατὰ τὴν ἄνω σιαγόνα. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει ἀρκετὰ εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς, ὧν γνωστότερον ὁ *κυστίγναθος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κυστίγναθος (ὁ) (Cystignathus) [*Ζωολ.*]. Γένος βατραχίων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυστιγναθιδῶν*, περιλαμβάνον ἀνούρους βατράχους μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα ἀτρακτοειδές, κεφαλὴν μὴ κεκαλυμμένην ὑπὸ κερατίνων λεπίδων, ἐμφανῆ φωνητικὴν κύστιν ἀμβλὺ ῥύγχος καὶ ὀφθαλμοὺς κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς τοποθετημένους. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι ὁ *κυστίγναθος ὁ κεκοσμημένος* (Cystignathus ornatus), ἰθαγενὲς ἑρπετὸν τῆς Γεωργίας, ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἔχει χρῶμα ἐρυθρόφαιον μὲ σκοτεινῶς φαιὰς κηλῖδας ἐπὶ τῆς ῥάχεως, ἀργυρόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν μετὰ φαιῶν στιγμάτων καὶ ἐρυθροὺς πόδας. Δ. Ν. Π.

Κυστίγναθος ὁ κεκοσμημένος.

κυστίδια *ἐλλειπτικὰ* καὶ *σφαιρικὰ* [*Ἀνατομ.*] Τὰ δύο ταῦτα κυστίδια ἀποτελοῦσι τὴν αἰθουσαίαν μοῖραν τοῦ ὑμενώδους λαβυρίνθου τοῦ ἔσω ὠτός, συνδέονται δὲ πρὸς ἄλληλα διὰ τοῦ ἐνδολεμφικοῦ πόρου καὶ καταλαμβάνουσι τὴν ἄνω μοῖραν τῆς αἰθούσης τοῦ ὀστεΐνου λαβυρίνθου. Τὸ *ἐλλειπτικὸν κυστίδιον* (διάμετρος=4 χλμ.) κεῖται ὕπερθεν τοῦ σφαιρικοῦ κυστιδίου ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ἐντυπώματι· καὶ εἰς μὲν τὸ ἔσω τοίχωμα αὐτοῦ ἐκβάλλει τὸ λεπτότερον σκέλος τοῦ ἐνδολεμφικοῦ πόρου, εἰς δὲ τὸ ἄνω καὶ ὀπίσθιον τοίχωμα ἐκβάλλουσιν οἱ ὑμενώδεις ἡμικύκλιοι σωλῆνες· ἔνδοθεν δὲ τοῦ ἔσω τοιχώματος προέχει πάχυνσις ὑπόλευκος, ἡ ἀκουστικὴ κηλὶς τοῦ ἐλλειπτικοῦ κυστιδίου, εἰς ἣν ἀπολήγει δεσμὶς τοῦ αἰθουσαίου νεύρου. Τὸ δὲ *σφαιρικὸν κυστίδιον* (διάμετρος=2χλμ.) κατασκηνοῖ ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ἐντυπώματι τῆς ὀστεΐνης αἰθούσης· ἔνδοθεν δὲ τοῦ ἔσω τοιχώματος αὐτοῦ προέχει ἡ ἀκουστικὴ κηλὶς τοῦ σφαιρικοῦ κυστιδίου, εἰς ἣν ἀπολήγει δεσμὶς τοῦ αἰθουσαίου νεύρου, ἐνῷ πρὸς τ' ἄνω καὶ ἔσω συνάπτεται μετὰ τοῦ παχυτέρου σκέλους τοῦ ἐνδολεμφικοῦ θυλάκου, πρὸς δὲ τὰ πρόσω καὶ κάτω μετὰ τοῦ συνδετικοῦ σωληναρίου τοῦ κοχλιακοῦ πόρου. Ι. Π.

κυστίκερκος (ὁ). Κύστις μετὰ λεπτοτάτων τοιχωμάτων, περιέχουσα ὑδαρὲς ὑγρὸν καὶ τὸ ἔμβρυον τῆς μονήρους ταινίας. Τὸ μέγεθος αὐτῆς κυμαίνεται ἀπὸ πίσου μέχρι φασιόλου.

Ὁ κυστίκερκος ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν κεφαλὴν φέρουσαν διπλῆν σειρὰν ἀγκίστρων, ἀπὸ 4 μυζητῆρας, καὶ ἀπὸ λαιμὸν μὲ ὁριζοντίους ἀναδιπλώσεις. Συνήθως ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ λαιμὸς ἐνθυλακοῦνται ἐντὸς τῆς κύστεως. Οἱ κυστίκερκοι στεροῦνται εἰδικῶν πεπτικῶν ὀργάνων, ὡς καὶ τοιούτων ἀναπαραγωγῆς. Δὲν ἀντέχουν εἰς τὸ ψῦχος καὶ εἰς τὸν βρασμόν. Τὸ ἁλάτισμα καὶ τὸ κάπνισμα τῶν κρεάτων φονεύει τοὺς ἐν αὐτοῖς ἐμπεριεχομένους κυστικέρκους, ὅταν ὅμως τὸ κρέας καταναλίσκεται μὴ βεβρασμένον καὶ ἐμπεριέχον κυστικέρκους, οὗτοι, φθάνοντες εἰς τὸν στόμαχον, ἀποβάλλουν τὴν κύστιν, τῇ ἐπιδράσει τῶν γαστρικῶν ὑγρῶν, καθηλοῦνται διὰ τῶν ἀγκίστρων εἰς τὸ ἔντερον καὶ ὁ λαιμὸς ἀρχίζει νὰ παράγῃ δακτυλίους, οἱ ὁποῖοι ἀντιπροσωπεύουσι τὰς προγλωττίδας τῆς μονήρους ταινίας. Ἡ παρασιτολογία παρέχει πολλὰ παραδείγματα ὑπάρξεως κυστικέρκων εἰς τοὺς μῦς τοῦ ἀνθρώπου (*Fischer, Steimbuck, Rudolphi*), τοῦ πιθήκου (*Ercolani*) καὶ τοῦ κυνὸς (*Rivolta*). Οἱ χοῖροι προσβάλλονται συχνότατα λόγῳ τοῦ ἐλαττώματος, τὸ ὁποῖον ἔχουσι νὰ καταβροχθίζωσι τὰ περιττώματα τῶν ἀνθρώπων, τὰ ὁποῖα δυνατὸν νὰ ἐμπεριέχωσι προγλωττίδας μετὰ χιλιάδων ᾠαρίων ἐν ἑαυταῖς. Οἱ κυστίκερκοι ἀναπτύσσονται συνήθως εἰς τὸν ὑποδόριον συνεκτικὸν ἱστόν, εἰς τοὺς μῦς, εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὴν καρδίαν. Οἱ ὑπὸ τὸ δέρμα καὶ οἱ ὑπὸ τὴν γλῶσσαν ἀναπτυσσόμενοι κυστίκερκοι εἶνε εὐδιάκριτοι καὶ ψηλαφητοὶ ὡς ὀγκίδια, ἀνώδυνα συνήθως τῇ πιέσει. Οἱ κυστίκερκοι ἐνίοτε καταλήγουσιν εἰς διαπύησιν. Συχνότερον ὑφίστανται λιπώδη ἐκφύλισιν καὶ θεραπευόμενοι ἀποτετάνωσιν. Προφυλακτικῶς δέον νὰ ἀποφεύγωμεν τὰ ἀνεπαρκῶς βρασθέντα ἢ ἑψηθέντα χοίρεια κρέατα. Θεραπευτικῶς συνιστῶνται τὰ διάφορα ἀνθελμινθικά, ἐπὶ ὑπάρξεως ταινιῶν, ἢ ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις ἐπὶ ἀναπτύξεως τῶν κυστικέρκων. Δ. ΕΣ.—Κ.Α.Τ.

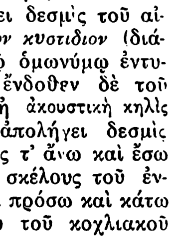

Κυστίκερκος ἐν μεγεθύνσει. α=Ἔμβρυον.

κυστικέρκωσις (ἡ). Ἡ νόσος καθ' ἣν ἀναπτύσσονται ἐν τῷ ὀργανισμῷ *κυστίκερκοι*. Ἡ κυστικέρκωσις παρατηρεῖται σπανίως ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ προέρχεται ἐκ τῆς βρώσεως κακῶς βεβρασμένου ἢ κακῶς ἑψημένου χοιρείου κρέατος (βλ. καὶ λ. *κυστίκερκος*).

—[*Ὀφθαλμ.*] Τὸ ἔμβρυον τῆς μονήρους ταινίας, ἅμα εἰσέλθῃ εἰς τὸν ἐντερικὸν σωλῆνα τοῦ ἀνθρώπου, διατρυπᾷ αὐτόν, φέρεται εἰς τὸ ἀγγειακὸν σύστημα, κυκλοφορεῖ ἐν αὐτῷ, διατρυπᾷ τριχοειδές τι ἀγγεῖον χιτῶνός τινος τῆς ὀφθαλμικῆς χώρας καὶ ἐγκαθίσταται ἐκεῖ μεταμορφούμενον εἰς *κυστίκερκον* (χάλαζα).

Κυστίκερκος τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ τοῦ ὑαλοειδοῦς σώματος. Τὸ ἔμβρυον εἰσέρχεται εἰς τὸν ὀφθαλμὸν διὰ τῶν ἀγγείων τοῦ χοριοειδοῦς καὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, ἐγκαθίσταται μεταξὺ τοῦ ἱστοῦ τῶν δύο τούτων χιτώνων καὶ ἐξελίσσεται εἰς κυστίκερκον. Κατὰ τὴν ὀφθαλμοσκοπικὴν ἐξέτασιν ὁ κυστίκερκος παρουσιάζεται ὡς περιγεγραμμένη, στρογγύλη προεξοχή, ἔχουσα χρῶμα κυανόλευκον. Ἐκ τῆς ἐγκαταστάσεώς του αὐτῆς ὁ κυστίκερκος δύναται νὰ μετατοπισθῇ καὶ νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ ὑαλοειδοῦς σώματος. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ βυθὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ φέρει ὀγκίδιον σφαιρικόν, περιγεγραμμένον, κυανόλευκον, παρουσιάζον σημεῖόν τι λευκόν, πυκνόν, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν κεφαλὴν τοῦ σκώληκος, οὗτινος δυνάμεθα ἐνίοτε νὰ διακρίνωμεν τὰ ἄγκιστρα. Ἡ διαπίστωσις τοῦ λευκοῦ σημείου ἀποτελεῖ σπουδαῖον διαγνωστικὸν διδόμενον ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως κυστικέρκου, ἀλλ' ἡ διάκρισις τῶν ἀγκίστρων, καθὼς καὶ αἱ σταλτικαὶ κινήσεις τῆς κύστεως ἀποτελοῦσι παθογνωμονικὰ διδόμενα, ἅτινα ἀπομακρύνουν τὴν δυνατὴν σύγχυσιν τοῦ κυστικέρκου μὲ τὴν ἐμμονὴν τοῦ σωλῆνος τοῦ Cloqué. Πρὸς τελειοτέραν ἐξέτασιν τῶν φορέων κυστικέρκου εἶναι καλὸν νὰ ἐξετασθῇ τὸ αἷμα ὑπὸ ἔποψιν ἑωζινοφύλων κυρίως καὶ τὰ κόπρανα ὑπὸ ἔποψιν ᾠαρίων τῆς ταινίας. Ἡ παρουσία τοῦ κυστικέρκου ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ ἐντὸς τοῦ ὑαλοειδοῦς σώματος προκαλεῖ σὺν τῷ χρόνῳ ἀποκόλλησιν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς, θόλωσιν τοῦ ὑαλοειδοῦς μέχρι ἀπωλείας τῆς ὁράσεως. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀνωτέρω ἐπιπλοκῶν δέον, ἅμα ἡ διάγνωσις βεβαιωθῇ, νὰ ἐκτελεσθῇ ἀφαίρεσις τοῦ κυστικέρκου, ἐὰν αὕτη εἶναι δυνατή.

Ὁ κυστίκερκος τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ τῶν ἄλλων μεμβρανῶν τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι παρ' ἡμῖν σπανιώτατος (*Κοσμετᾶτος, Κ. Γαβριηλίδης*). Ἐκ τῶν ἄλλων χωρῶν ἐν Γερμανίᾳ ἀπαντᾷ συχνότερον. Ἀπό τινων ὅμως ἐτῶν ἡ συχνότης αὕτη ἐλαττοῦται, χάρις εἰς τὰ λαμβανόμενα μέτρα ἐπιβλέψεως ἐπὶ τῶν σφαζομένων χοίρων καὶ ἐπὶ τῶν καταστημάτων τῶν παρασκευαζόντων ἀλλᾶντας.

Κυστίκερκος τῆς ἴριδος. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ κυστίκερκος εὑρίσκεται ἐντετοπισμένος ἐπὶ τῆς ἴριδος, προβάλλει κατὰ τὸ πεδίον τῆς κόρης ἢ κρέμαται ἐν τῷ προσθίῳ θαλάμῳ. Παρουσιάζεται ὡς μικρὰ κύστις λευκή, γαλακτώδης, διαφανής, φέρουσα τὸ λευκὸν στίγμα τῆς κεφαλῆς τοῦ σκώληκος. Ἡ ἐξέτασις διὰ τῶν μεγεθυντικῶν ἐργαλείων δύναται νὰ φανερώσῃ τὰς σταλτικὰς κινήσεις τῆς κύστεως καθὼς καὶ τὰ ἄγκιστρα. Ἡ παρουσία τοῦ κυστικέρκου ἐπὶ τῆς ἴριδος καὶ τοῦ προσθίου θαλάμου προκαλεῖ σὺν τῷ χρόνῳ ἰρίτιδα κτλ., δι' ὃ ἅμα τῇ διαγνώσει πρέπει νὰ ἐξαιρεθῇ.

Κυστίκερκος τοῦ κρυσταλλοειδοῦς. Ὅταν ὁ κυστίκερκος ἐντοπισθῇ ἀμέσως ὄπισθεν τοῦ φακοῦ, δύναται νὰ προσβάλῃ τὸν φακὸν καὶ νὰ τὸν καταρρακτοποιήσῃ.

Κυστίκερκος τῆς κόγχης. Ὁ κυστίκερκος οὗτος, ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν σχηματισμόν του ἐντὸς τῆς κόγχης, γίνεται πρόξενος πόνων μικρῶν ἢ ἐντόνων καὶ οἰδήματος τῶν βλεφάρων. Ἡ κλινικὴ ἐξέτασις δεικνύει κατὰ τὴν βάσιν τῆς κόγχης καὶ ἀμέσως ὄπισθεν τῶν βλεφάρων ὄγκον μικρὸν ὑπόσκληρον, προβάλλοντα μικρὰν ἀντίστασιν εἰς τὴν πίεσιν, σφαιρικόν, ἐλαστικόν. Ἐὰν τὸ μέγεθος τῆς κύστεως εἶναι ἀρκετὰ μέγα, τότε δύναται νὰ προκαλέσῃ στραβισμόν, διπλωπίαν ἐξόφθαλμον κτλ. Ἅμα τῇ διαγνώσει ἡ ἐξαίρεσίς της ἐπιβάλλεται, διότι ἐνδεχόμενον νὰ ἐπέλθῃ θηλῖτις, ἀτροφία τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου καὶ ἀπώλεια τῆς ὁράσεως.

Κυστίκερκος τοῦ ἐπιπεφυκότος (*Baum* 1836, *Sichel* 1843, *Hubsch* 1861). Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ κυστίκερκος κεῖται ὑπὸ τὸν ἐπιπεφυκότα ἐπὶ τοῦ ἐπισκλήρου, προκαλῶν τοπικὴν καὶ περιωρισμένην ἐρυθρότητα τοῦ ἐπιπεφυκότος· ὁ ἐπιπεφυκὼς εἶναι μετακινητὸς ἐπὶ τοῦ ὀγκιδίου· τὸ ὀγκίδιον εἶναι μικρόν, σφαιρικόν, μαλθακόν, ὑπόσκληρον, διαφανὲς καὶ φέρει τὸ λευκὸν στίγμα τῆς κεφαλῆς τοῦ σκώληκος.

Κυστίκερκος τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ κυστικέρκου ἐντὸς τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ κρανίου, ἐκτὸς τῶν νευρολογικῶν συμπτωμάτων, δύναται νὰ προκαλέσῃ καὶ στάσιν τῆς θηλῆς τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου (*Α. Γαβριηλίδης*). Α. Γ.

κυστικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κύστιν, ὁ τῆς κύστεως.

— κυστικὴ *νόσος τοῦ νεφροῦ* [*Ἰατρ.*]. Πάθησις χαρακτηριζομένη ὑπὸ τῆς παραγωγῆς πολλαπλῶν κύστεων ἐντὸς ἀμφοτέρων τῶν νεφρῶν, καὶ ἥτις δύναται ἐνίοτε νὰ παράσχῃ ἀφορμὴν εἰς τὸν σχηματισμὸν πραγματικοῦ ὄγκου τοῦ νεφροῦ. Ἡ πάθησις αὕτη θεωρεῖται εἴτε ὡς ἐπιθηλίωμα, εἴτε μορφή τις νεφρικῆς σκληρύνσεως μετὰ περισφίγξεως τῶν νεφρικῶν σωληναρίων. Μ. Ν. Κ.

— κυστικὴ *νόσος τῶν ὄρχεων* [*Ἰατρ.*]. Νόσος καθ' ἣν ἀναπτύσσονται ἐντὸς τοῦ ὄρχεως κύστεις διαφόρου μεγέθους, περιέχουσαι ὑγρὸν διαυγὲς ἢ θολερόν, ἐνίοτε κολλῶδες, διογκοῦται δὲ μεγάλως ὁ ὄρχις. Εἶναι νόσος κακοήθης, ἀνάλογος πρὸς τὸ καρκίνωμα. Δ. Χ. Κ.

—κυστικὸς *πόρος* [*Ἀνατομ.*] Ὄργανον χολαγωγόν, ἀποτελοῦν μέρος τῶν ἐκφορητικῶν τοῦ ἥπατος πόρων, δι' ὧν ἡ χολὴ διοχετεύεται ἀπὸ τῶν πυλῶν τοῦ ἥπατος μέχρι τοῦ ἐντέρου. Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ αὐχένος τῆς κύστεως καὶ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ ἡπατικοῦ πόρου, μεθ' οὗ ἑνοῦται, ἔχων μῆκος 3—4 ἑκ. καὶ διάμετρον 3—4 χλμ. Ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ ἐπιφάνεια εἶναι ἀνώμαλος, ὑβώδης μετὰ ἑλικοειδῶν περισφίγξεων· ἡ δ' ἐσωτερικὴ ἐμφανίζει κοιλώματα καὶ ἑλικοειδεῖς πτυχὰς τοῦ βλεννογόνου, ὧν τὸ σύνολον ὀνομάζουσιν *ἑλικοειδῆ βαλβῖδα* (=*τοῦ Heister*). Ι. Π.

Κυστὶν (Custine), ***Ἀδὰμ-Φίλιππος***, *κόμης τε—*. Γάλλος στρατηγὸς (1740—1793). Ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατὸν ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας καὶ εἰκοσαέτης μόλις ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν συντάγματος. Μετέβη κατόπιν εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅπου διεκρίθη εἰς τὸν πόλεμον τῆς ἀμερικανικῆς ἀνεξαρτησίας. Τῷ 1781 ἐπιστρέψας εἰς τὴν Γαλλίαν διωρίσθη διοικητὴς τῆς Τουλῶνος καὶ κατόπιν ἐξελέγη μέλος τῆς Συνελεύσεως τῶν τριῶν τάξεων. Τῷ 1791 ἐπανῆλθεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ καὶ διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Κάτω Ρήνου (Βοσγίων). Ἐνταῦθα διέπρεψε μεγάλως, καταλαβὼν πολλὰς πόλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν Σπίρα, τὴν Βόρμς, τὴν Μαγεντίαν, τὴν Φραγκφούρτην. Τὸ ἑπόμενον ἔτος τὰ πρωσσικὰ στρατεύματα κατενίκησαν αὐτὸν καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Φραγκφούρτην. Κατόπιν τῆς ἥττης ταύτης ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του, διατεινόμενος ὅτι δὲν τοῦ ἀπεστάλησαν αἱ ζητηθεῖσαι ἐνισχύσεις, ἀλλ' ἡ Συνέλευσις ἠρνήθη νὰ δεχθῇ ταύτην. Ὁ Κυστὶν τότε ἔγραψε πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς Συνελεύσεως προτείνων τὴν ἐγκατάστασιν δικτατορίας στρατιωτικῆς ὡς τὸ μόνον μέσον σωτηρίας τῆς Γαλλίας. Διορισθεὶς κατόπιν ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Βορρᾶ οὐδὲν ἔπραξε πρὸς σωτηρίαν τοῦ πολιορκουμένου ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν Κοντέ. Ἕνεκα τούτου ἐκλήθη εἰς Παρισίους ὅπως ἀπολογηθῇ. Εἰσαχθεὶς εἰς δίκην κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου ὡς ἔνοχος συνεννοήσεως μετὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐκαρατομήθη. Ὀλίγας στιγμὰς πρὸ τοῦ θανάτου του ἔγραψε πρὸς τὸν υἱόν του Ρενᾶτον Φίλιππον, παραγγέλλων εἰς αὐτὸν νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν μνήμην του ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀλληλογραφίας του. Ἀλλ' οὗτος δὲν κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πατρός του, καρατομηθεὶς καὶ αὐτὸς μετὰ ἕνα μῆνα. Μ. Δ. Β.

κυστίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου

$$\begin{array}{l} S-CH_2.\ CH\ (NH_2).\ COOH \\ | \\ S-CH_2.\ CH\ (NH_2).\ COOH \end{array}$$

ἀπαντῶσα συχνάκις μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς σχάσεως τῶν πρωτεϊνῶν, εἰς τὴν παρουσίαν δ' αὐτῆς ὀφείλεται διὰ πολλὰς πρωτεΐνας ἡ εἰς θεῖον περιεκτικότης. Ἀνευρέθη τὸ πρῶτον εἰς τοὺς λίθους τῆς κύστεως (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα), ἀποτελεῖ τὸ κύριον συστατικὸν τῶν λίθων τῶν νεφρῶν, κατὰ τὴν παθολογικὴν περίπτωσιν τῆς κυστινουρήσεως ἐξέρχεται εἰς μεγάλα ποσὰ διὰ τῶν οὔρων, ἐν μέρει διαλελυμένη καὶ ἐν μέρει ὡς κρυσταλλικὸν ἴζημα. Περαιτέρω ἀνευρέθη ἐπὶ παθολο-

Digitized by Google

γικῶν περιττώσεων εἰς τὸν σωλῆνα, τοὺς νεφροὺς τῶν βοῶν, τὸ ἧπαρ τοῦ ἵππου καὶ τοῦ δελφῖνος. Εἰς μεγάλας ποσότητας σχηματίζεται κατὰ τὴν ὑδρόλυσιν τῆς κερατίνης· οὕτως ἐξ ὀνύχων λαμβάνονται 6—7 %, ἐκ δὲ τριχῶν ἀνθρώπου 13—14 %.

Ἡ φυσικὴ κυστίνη εἶναι ἀριστεροστρόφος, κρυσταλλοῦται εἰς ἄχροα ἑξαγωνικὰ πινακίδια, δυσδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ, ἀδιάλυτα εἰς ἀλκοόλην καὶ αἰθέρα, διαλυτὰ εἰς ἀνόργανα ὀξέα καὶ ἀλκάλια. Ἀποσυντίθεται διὰ θερμάνσεως εἰς 260°. Σχηματίζει οὐρανόχρουν ἅλας μετὰ χαλκοῦ καὶ καταχρημνίζεται διὰ φωσφοροβολφραμικοῦ ὀξέος. Δι' ἀναγωγῆς μετατρέπεται εἰς *κυστεΐνην* καὶ δι' ὀξειδώσεως εἰς *κυστεϊνικὸν ὀξύ*. Σ. Γ.

κυστινουρία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ὕπαρξις κυστίνης ἐν τοῖς οὔροις καὶ ἡ ἀποβολὴ ταύτης διὰ τῶν οὔρων· αὕτη παρακολουθεῖται πολλάκις ὑπὸ ἀπεκβολῆς κυστινικῆς ψάμμου καὶ λιθαρίων μετὰ κολικῶν τῶν νεφρῶν καὶ δύναται νὰ προκαλέσῃ τὸν σχηματισμὸν λίθων ἐν τῇ κύστει. Ἡ κυστινουρία παρατηρεῖται κυρίως ἐπὶ νεαρῶν ἀτόμων καὶ συχνάκις εἶναι κληρονομική· φαίνεται δ' ὅτι ὀφείλεται εἰς ἐπιβράδυνσιν τῆς θρέψεως· ἡ δὲ θεραπεία ταύτης ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν τόνωσιν τῆς θρέψεως καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τῶν ὀργανικῶν ὀξειδώσεων. Μ. Ν. Κ.

κυστιογεννητικὰ *συρίγγια*. Τὰ μεταξὺ τῆς κύστεως καὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, τῆς γυναικὸς ἰδίᾳ, ἀναπτυσσόμενα συρίγγια· ταῦτα δὲ εἶναι τὰ ἀκόλουθα: α) *Κυστιομητρικὸν συρίγγιον*, ὅπερ παράγεται συνηθέστατα ἐξ ἐσχάρας κατ' ἀκολουθίαν μακρᾶς πιέσεως τῆς κύστεως ἐπὶ δυσχεροῦς τοκετοῦ· δι' αὐτοῦ ἐπέρχεται ἐπικοινωνία μεταξὺ τῆς κύστεως καὶ τῆς μήτρας, ὁπότε τὸ οὖρον ἐκρέει διὰ τῆς μήτρας καὶ ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ κόλπου. β) *Κυστιοκολπικὸν συρίγγιον*, ὅπερ παράγεται κατ' ἀκολουθίαν ἐσχαρώσεως προερχομένης ἐκ πιέσεως παρατεταμένης ἐπὶ δυσχεροῦς τοκετοῦ, ἢ ἐκ πεσσοῦ τινος ἐπὶ μακρὸν ἀφεθέντος ἐντὸς τοῦ κόλπου· εἰς τὰ συρίγγια ταῦτα ἐπιτελεῖται ἐπικοινωνία μεταξὺ τῆς κύστεως καὶ τοῦ κόλπου, τὰ δὲ οὖρα ἐξέρχονται ἀπὸ τοῦ κόλπου. Μ. Ν. Κ.

κυστιοπλαστία (ἡ). Ἀνάπλασις τῆς οὐροδόχου κύστεως ἐπὶ συγγενοῦς ἀνωμαλίας, καθ' ἣν ἐλλείπει μέρος τοῦ τοιχώματος αὐτῆς, ἢ ἐπὶ ἐπικτήτου βλάβης, ἐξ ἧς προῆλθε τοιοῦτον ἔλλειμμα· ἀπόφραξις (διὰ ραφῆς) συριγγίου τῆς οὐροδόχου κύστεως, ὡς κολποκυστικοῦ συριγγίου, συριγγίου ἀπομένοντος κατόπιν κυστιοτομίας κτλ. Δ. Χ. Κ.

κυστιορραγία (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἡ ἐκ τῆς κύστεως προερχομένη αἱμορραγία, ὀφειλομένη εἰς διαφόρους παθήσεις ταύτης, ἤτοι: εἰς πολύποδα, θήλωμα, καρκίνον, παρουσίαν λίθου κλπ. Μ. Ν. Κ.

κυστιοσπαστία (ἡ)· σπασμὸς τῆς κύστεως.

κυστιπάθεια (ἡ), ἡ **κυστεοπάθεια**. Πάθησις τῆς οὐροδόχου κύστεως γενικῶς.

κύστις, **—εως** (ἡ)· θύλακος ἐλαστικός, σακκοειδὲς ἢ ἀσκοειδὲς σῶμα ἐν τῷ σώματι τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων πλῆρες ὑγροῦ ἢ ἀερίου· κοιν. *φούσκα*· ‖ εἶδος νεοπλάσματος λαμβάνον μορφὴν κύστεως.

—*[Ἀνατομ.]* Καλεῖται *κύστις* ὄργανον κοῖλον, ἐν ᾧ, ὡς ἐν δοχείῳ ἢ δεξαμενῇ, συλλέγεται τὸ ἐκ συναφῶν ὀργάνων φερόμενον ὑγρόν, ὅπερ ἐκχεῖται κατὰ διαλείμματα· ἀποτελεῖται δ' ἐκ τοιχώματος ἔχοντος πυθμένα, σῶμα, αὐχένα καὶ στόμιον, δι' οὗ ἡ κύστις κενοῦται. Ι. Π.

—*[Ἰατρ.]* *Κύστις* ἐν γένει καλεῖται παθολογικὴ παραγωγὴ ἢ ἀνάπτυξις, σχηματιζομένη ὑπὸ νεοπλάστου θήκης ἢ κοιλότης μὴ συγκοινωνοῦσης πρὸς τὸ ἐκτός, περιέχουσα δὲ οὐσίαν ρευστήν, μαλθακήν, πολτώδη ἢ σπανίως στερεάν, καὶ τῆς ὁποίας τὸ τοίχωμα δὲν ἔχει ἀγγειακὰς σχέσεις πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τρόπου, καθ' ὃν παράγονται αἱ κύστεις, ταξινομοῦνται αὗται ὡς ἀκολούθως:

1) *Κύστεις ἐξ ἐπισχέσεως ἀδενικῆς*. Αὗται ὀφείλονται εἰς ἐπίσχεσιν ἐκκρίματος· σχηματίζονται δὲ ἐκ πάντων τῶν ἀδένων καὶ ἀπαντῶσιν ἐπὶ τοῦ μαστοῦ, τοῦ παγκρέατος, τῶν σιαλογόνων ἀδένων, τῆς ᾠοθήκης, τοῦ νεφροῦ καὶ τοῦ ἥπατος. Ἰδιαιτέρως ὅμως περιγράφονται δύο ποικιλίαι τῶν κύστεων τούτων, τουτέστιν αἱ προκύπτουσαι ἐκ σμηγματογόνων καὶ ἐκ βλεννογόνων ἀδένων: α') Αἱ *σμηγματώδεις* ἢ *ἀθηρωματώδεις κύστεις* ἢ *ἀθηρώματα* παράγονται κατ' ἀκολουθίαν ἐμφράξεως τοῦ ἐκφορητικοῦ πόρου καὶ τῶν θυλάκων τοῦ ἀδένος, μετ' ἀτροφίας τούτου, ὅταν ἡ ἔμφραξις εἶναι τελεία, ἢ μετὰ σχηματισμοῦ κύστεως, ὅταν ἡ ἔμφραξις εἶναι ἀτελὴς ἢ διαλειπόντως τελεία. Εἰ καὶ ἡ τοιαύτη παραγωγὴ τῶν ἀθηρωματωδῶν κύστεων εἶναι ἀβεβαία, ἐν τούτοις ἔνιαι τούτων ἀναπτύσσονται ἐκ τῶν θυλακίων τῆς τριχός. Ἐν γένει δὲ αἱ κύστεις αὗται ἀναπτύσσονται πανταχοῦ, ἔνθα φυσιολογικῶς ὑπάρχουσι σμηγματογόνοι ἀδένες· ἀπαντῶσι δὲ συνηθέστατα ἐπὶ τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς, ἐπὶ τοῦ προσώπου, τοῦ αὐχένος, τῆς ράχεως, τῶν γλουτῶν, τοῦ ὀσχέου καὶ τοῦ πέους, σπανίως ὅμως εἰς τὰ κάτω ἄκρα. Ἡ ἀθηρωματώδης κύστις ἔχει ἰνώδη τοιχώματα κεκαλυμμένα ὑπὸ μιᾶς ἢ πλειοτέρων στιβάδων πλακώδους ἐπιθηλίου, τὸ δὲ περιεχόμενον αὐτῆς εἶναι πολτῶδους οὐσίας, ὁμοίας πρὸς τὴν ἀθέρην τοῦ στάχυος, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία *ἀθήρωμα* (ἢ *ἀθέρωμα*)· ἐνίοτε ὅμως περιέχει ὑγρὸν γαλακτῶδες ἀποτελούμενον ἐκ φολίδων ἐπιδερμικῶν κυττάρων, λίπους καὶ κρυστάλλων χολοστεαρίνης. β') Αἱ *βλεννώδεις κύστεις* προέρχονται ἐξ ἐπισχέσεως ἐκκρίματος τῶν βλεννογόνων ἀδένων τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ τῶν βλεννογόνων ὑμένων. Συνήθως εἶναι μικραί, τεταμέναι, διαφανεῖς, περιέχουσαι ὑγρὸν βλεννῶδες. Τὸ βατράχιον λ. χ. εἶναι κύστις ἀναπτυσσομένη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ στόματος, κάτωθι τῆς γλώσσης, ὀφειλομένη εἰς ἔμφραξιν τοῦ ἐκφορητικοῦ πόρου ἢ εἰς ἔμφραξιν τοῦ ἀδένος τοῦ Blandin, τοῦ εὑρισκομένου ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῆς γλώσσης, ὡς καὶ τῶν ὀδοντικῶν ἀδένων τῶν εὑρισκομένων πλησίον τῆς κάτω γνάθου καὶ ἔναντι τοῦ κεντρικοῦ τομέως ὀδόντος. Βλεννώδης κύστις, ἐνίοτε εὐμεγέθης, ἀναπτύσσεται καὶ εἰς τὸ αἰδοῖον τῆς γυναικὸς ἐκ τοῦ βαρθολινείου ἀδένος, ἥτις καὶ διαπυΐσκεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.

2) *Κύστεις διιδρωματικαί*. Αὗται παράγονται ἐκ διιδρώσεως ὀροῦ ἢ λέμφου. Ὁσάκις ἡ διίδρωσις ἐπιτελεῖται ἐντὸς φυσιολογικῶν κοιλοτήτων, ὡς αἱ ἀρθρώσεις, οἱ θύλακοι ἢ ἄλλαι φυσιολογικαὶ ὀρογόνοι κοιλότητες, ἡ προκύπτουσα συλλογὴ δέον νὰ μὴ συγκαταλέγηται μεταξὺ τῶν κύστεων, καθόσον, ἐπὶ τῶν γνησίων διιδρωματικῶν κύστεων, τό τε περιεχόμενον διίδρωμα καὶ τὰ τοιχώματα αὐτῶν εἶναι νεόπλαστοι ἱστοί. Ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ περιεχομένου ὑγροῦ διακρίνομεν τὰς ἀκολούθους μορφὰς τῶν κύστεων τούτων: α') Τὰς *γνησίας ὀρώδεις κύστεις*, σπανίας, ἀναπτυσσομένας ἢ ἐπὶ τοῦ μεσεντερίου καὶ ἐπεκτεινομένας μεγάλως, ἢ ἐπὶ τῆς γνάθου, ὡς αἱ ὀδοντικαὶ κύστεις, διακρινομένας τῶν ὀδοντορόρων τοιούτων ἐκ τῆς ἐν αὐταῖς ἀπουσίας τοῦ μὴ ἀναπτυχθέντος ὀδόντος. β') Τὰς *χυλώδεις κύστεις*, τὰς λεμφικῆς προελεύσεως, εὑρισκομένας ἐνίοτε ἐντὸς τῆς κοιλίας καὶ ἀποτελούσας σπανίαν μορφὴν μεσεντερίου κύστεως. γ') Τὰς *αἱματηρὰς κύστεις*, αἵτινες εἶναι λίαν σπάνιαι· παράγονται δ' αὗται ἐνίοτε ἔκ τινος αἱματώματος ἀναπτυχθέντος ἐν τῷ ὑποδορίῳ συνεκτικῷ ἱστῷ κατ' ἀκολουθίαν τραυματισμοῦ τινος, ὁπότε τὸ αἱμάτωμα ἀντὶ ν' ἀπορροφηθῇ ὑπέστη ἀλλοιώσεις, αἵτινες ἀπέληξαν εἰς τὸν σχηματισμὸν γνησίας αἱματηρᾶς κύστεως· τὰς τοιαύτας κύστεις ἀπαντῶμεν καὶ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἐξ ἀποπληξίας.

3) *Δερμοειδεῖς κύστεις*, προερχόμεναι γενικῶς ἐκ συγκλείσεως σχισμῶν ἢ ἐξ ἐπικαλύψεως ἐντυπωμάτων τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος ἢ ἐξ ἐνδιπλώσεως τοῦ ἔξω βλαστικοῦ δέρματος, ἐπισυμβαίνουσαι κατὰ τὴν ἐμβρυϊκὴν ἀνάπτυξιν. Τὰ τοιχώματα τούτων καλύπτονται ὑπὸ δέρματος ἢ ὑπὸ βλεννογόνου· ἀναπτύσσονται δ' αὗται ἐπὶ θέσεων, ἔνθα τοιοῦτοι ἱστοὶ δὲν ὑπάρχουσι φυσιολογικῶς. Τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ποικίλλει, συνηθέστατα ὅμως ἀποτελεῖται ἐκ πολτώδους καὶ ἄλλοτε ἐκ ρευστῆς οὐσίας, συνισταμένης ἐξ ἀποπεπτωκότων ἐπιδερμικῶν κυττάρων, ἐκ λίπους, ξανθῶν τριχῶν καὶ χολοστεαρίνης. Τούτων διακρίνομεν δύο εἴδη, ἤτοι: α') Τὴν δερμοειδῆ κύστιν ἐξ ἀπολύματος, τουτέστι τὴν παραγομένην ἐκ τμήματος δέρματος ἀποσπασθέντος καὶ ὑπολειφθέντος ἐντὸς τοῦ σώματος κατὰ τὴν σύγκλεισιν τῶν δερματικῶν ἐπιφανειῶν, τὴν συντελεσθεῖσαν ἐν τῇ ἐμβρυϊκῇ ζωῇ. Οὕτως ἡ μέση γραμμὴ τοῦ σώματος, ἡ θέσις τῶν προσωπικῶν καὶ βραγχιακῶν σχισμῶν εἶναι τὸ σύνηθες αἴτιον τούτων. Ἀλλ' αὗται προέρχονται καὶ ἐκ τυχαίας τινὸς εἰσδύσεως τμήματος τοῦ δέρματος ἐντὸς τοῦ σώματος κατ' ἀκολουθίαν τραυματισμοῦ. Ἡ συνηθεστέρα θέσις τῶν κύστεων τούτων εἶναι οἱ δάκτυλοι τῶν χειρῶν, ὁ κερατοειδὴς καὶ ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ. Αἱ ἐν λόγῳ κύστεις εἶναι στρογγύλοι, ἐλαστικοὶ καὶ εὐκίνητοι ὄγκοι· τὸ ἐπικαλύπτον αὐτὰς δέρμα αἴρεται εἰς πτυχήν, τοῦθ' ὅπερ διακρίνει αὐτὰς κατὰ κανόνα ἀπὸ τῶν συνήθων ἐν τῷ δέρματι ἀναπτυσσομένων ἀθηρωματωδῶν κύστεων. β') Τὴν σωληνοειδῆ δερμοειδῆ κύστιν, ἀναπτυσσομένην ἐκ τῶν ἐμβρυϊκῶν ἀγωγῶν, οἱ πλεῖστοι τῶν ὁποίων ἐμφράσσονται μετὰ τὸν τοκετόν. Τοιοῦτοι ἀγωγοὶ εἶναι: ὁ θυρεογλωσσικὸς ἀγωγός, ὁ ὀπισθιοπρωκτικὸς ἀγωγὸς καὶ αἱ βραγχιακαὶ σχισμαί.

4) *Παρασιτικαὶ κύστεις*. Αἱ μόναι μορφαὶ παρασιτικῆς κύστεως, αἱ ἀπαντῶσαι ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι: ἡ διὰ τῆς ἐχινοκόκκου ταινίας παραγομένη κύστις, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὑδατὶς κύστις*, συνηθεστάτη δὲ παρ' ἡμῖν, καὶ ἡ ἐκ τοῦ κυστικέρκου παραγομένη κύστις, ἥτις εἶναι σπανιωτάτη. Ἡ θεραπεία τῶν κύστεων ἐν γένει συνίσταται εἰς τὴν δι' ἐγχειρήσεως ὁλικὴν ἐξαίρεσιν τούτων. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

—κύστις ἀμνιοκαρδιακή, ἢ **κοίλωμα αὐχενικὸν** *[Ἐμβρυολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἔσω (ἢ σωματικὸν) σπλαγχνικὸν κοίλωμα, ὅπερ ἀναφαίνεται κατὰ πρῶτον ἰσοϋψῶς τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ αὐχενικῇ χώρᾳ τοῦ ἐμβρύου, μετέπειτα ἐμφανιζόμενον ἐν τῇ κορμικῇ μοίρᾳ αὐτοῦ· διὸ καὶ τὸ κοίλωμα τοῦτο διαστέλλεται εἰς αὐχενικὴν καὶ εἰς κορμικὴν μοῖραν, ὧν ἡ μὲν αὐχενικὴ περιβάλλει τὴν καρδίαν καὶ τὴν προσθίαν μοῖραν τοῦ ἐντέρου, ἡ δὲ κορμικὴ τὸ ἐμβρυϊκὸν ἔντερον. Ι. Π.

—κύστις μετακλαστική (kyste metaclastique). Οὕτω καλεῖται κύστις αἱματική, παρατηρουμένη εἰς τὰς θερμὰς καὶ ἑλειονοσιακὰς χώρας, ἥτις ἐπέρχεται κατ' ἀκολουθίαν τραυματισμοῦ τινος τῆς σπληνικῆς χώρας, προκαλεῖται δὲ ὑπὸ ρήξεως τοῦ σπληνὸς συντελουμένης ὑπὸ τὸν περισπληνικὸν θύλακον, ὅταν ὁ σπλὴν τυγχάνῃ εὐμεγέθης καὶ συνδεόμενος διὰ προσφύσεων πρὸς τὰ παρακείμενα ὄργανα. Μ. Ν. Κ.

—κύστις νηκτική (ἡ) *[Ζῳολ.]*· βλ. *νηκτικὴ κύστις*.

—κύστις ὀδοντορριζική, περιρριζική *[Στοματ.]*. βλ. *κοκκίωμα* ὀδοντορριζικόν, περιρριζικόν.

—κύστις οὐροδόχος *[Ἀνατομ.]*. Κοῖλον μυῶδες ὄργανον κείμενον ἐν τῇ λεκάνῃ, ὑποδεχόμενον διηνεκῶς καὶ τὰ ἀπὸ τῶν οὐρητήρων διηνεκῶς καταστάζον οὖρον, ὅπερ εἶτα προαιρετικῶς ἐξωθεῖται διὰ τῆς οὐρήθρας πρὸς τὰ ἐκτός. Κενὴ μὲν οὖσα ἐγκοιλαίνεται ὄπισθεν τῆς ἡβικῆς συμφύσεως ἐν τῷ πυθμένι τῆς ἐλάσσονος πυέλου· ἐφ' ὅσον δὲ πληροῦται, ἀνευρύνεται καὶ προσλαμβάνει σχῆμα ὑποστρόγγυλον, πληρουμένη δ' ἔτι μᾶλλον ὑπερβαίνει τὴν ἡβικὴν σύμφυσιν καὶ ἀνέρχεται πρὸς τὰ ἄνω ἐν τῇ κοιλίᾳ, προσλαμβάνουσα σχῆμα ᾠοειδές, οὗ ἡ μὲν κορυφὴ πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρόσω ὄπισθεν τοῦ προσθίου κοιλιακοῦ τοιχώματος, ἡ δὲ βάσις ἢ ὁ πυθμὴν πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ κάτω. Ἀνερχομένη ἀπωθεῖ καὶ τὸ περιτόναιον, ὑφ' οὗ περιβάλλεται μόνον ἡ κορυφὴ καὶ ἡ ὀπισθία καὶ αἱ πλάγιαι ἐπιφάνειαι, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ προσθία, οὐδ' ὁ πυθμήν· διὸ δύναταί τις, πλήρους οὔσης τῆς κύστεως, νὰ παρακεντήσῃ αὐτὴν

Οὐροδόχος κύστις διατεταμένη μετὰ τῶν πέριξ, ἐκ τῶν ὄπισθεν κατὰ Spalteholz.

[α=ἄνω περιτονία τοῦ οὐρογεννητικοῦ τριγώνου· β=ὀπισθία ἐπιφάνεια· γ=βάσις τοῦ προστάτου· δ=σπερματικὴ λήκυθος· ε=πυθμὴν τῆς κύστεως· ζ=σπερμοδόχος κύστις· η=οὐρητήρ· θ=σπερματικὸς πόρος· c=σῶμα τῆς κύστεως· η=μυϊκὸς χιτών· λ=δεξιοὶ λοβοί· ν=κορυφὴ τοῦ προστάτου· φ=ἐκφορητικὸς πόρος τοῦ κωπηρείου ἀδένος· ο=κωπήρειος ἀδήν· π=μῦς τοῦ περινέου.]

ἢ νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ὑπερηβικὴν τομὴν ἄνευ βλάβης τοῦ περιτοναίου. Κατὰ μέσον ὅρον ἡ φυσιολογικὴ κύστις τοῦ μὲν τελείου ἀνθρώπου περιλαμβάνει 400—500 γραμμ., τοῦ δὲ νεογνοῦ 100 γρ. Στηρίζεται δ' ἡ κύστις ἐν τῇ ἑαυτῆς θέσει κυρίως διὰ τοῦ πυελικοῦ ἐδάφους (περινέου) καὶ τοῦ μετ' αὐτῆς στενῶς συνυφασμένου προστάτου, ἔτι δὲ διὰ τῶν ὀμφαλοκυστικῶν καὶ τῶν ἡβοκυστικῶν (ἡβοπροστατικῶν) συνδέσμων καὶ τῶν περιβλημάτων αὐτῆς, ἤτοι ἔμπροσθεν μὲν τῆς προκυστικῆς περιτονίας, ὄπισθεν δὲ τοῦ περιτοναίου. Τὸ περιτόναιον ἐκ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τῆς κύστεως ἀνακάμπτεται παρὰ μὲν τῷ ἀνδρὶ εἰς τὸ ἀπευθυσμένον καὶ οὕτω παράγεται τὸ εὐθυκυστικὸν κόλπωμα, παρὰ δὲ τῇ γυναικὶ εἰς τε τὴν μήτραν καὶ τὸ ὀρθὸν καὶ οὕτω σχηματίζεται τὸ κυστιομητρικὸν καὶ τὸ εὐθυμητρικὸν κόλπωμα. Ἡ προκυστικὴ περιτονία χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἡβικῆς συμφύσεως καὶ τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος διὰ χαλαροῦ ἢ καὶ λιπώδους ἱστοῦ, οὗ ἐντός, ἀντιστοίχως πρὸς τὴν ἡβικὴν σύμφυσιν, εὕρηται σχισμοειδὴς κοιλότης, ὁ προκυστικὸς χῶρος (τοῦ Retzius),

Digitized by Google

ἔνθα γίνονται αἱ παρακεντήσεις καὶ αἱ τομαὶ τῆς κύστεως ἄνευ κινδύνου τρώσεως τοῦ περιτοναίου. Τὸ τοίχωμα τῆς κύστεως ἀπαρτίζεται ἐκ τριῶν χιτώνων: 1) τοῦ ἔξωθεν, ἀποτελουμένου ἐξ ἰνώδους συνδετικοῦ ἱστοῦ· 2) τοῦ μυϊκοῦ, ἀποτελουμένου ἐκ λοξῶν καὶ ἐγκαρσίων ἰνῶν, αἵτινες κατὰ τὸν αὐχένα τῆς κύστεως ἀπεργάζονται παχεῖαν στιβάδα, περιβάλλουσαν αὐτὸν δίκην δακτυλίου καὶ ἀποτελοῦσαν τὸν σφιγκτῆρα τῆς κύστεως· καὶ 3) τοῦ βλεννογόνου ὑμένος. Ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ πυθμένος ὑπάρχει τρίγωνος ἐπιφάνεια, τὸ κυστικὸν ἢ λιετώδειον τρίγωνον, οὗ αἱ γωνίαι ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τρία στόμια, καὶ ἐπὶ μὲν τῶν δύο ὀπισθίων γωνιῶν κεῖνται τὰ στόμια τῆς ἐκβολῆς τῶν οὐρητήρων, ἀφεστῶτα ἀλλήλων περὶ τὰ 0,03 μ., ἡ δὲ προσθία γωνία τελευτᾷ εἰς τὸ στόμιον τῆς κύστεως, κείμενον 0,03 μ. ὄπισθεν τοῦ κάτω χείλους τῆς ἡβικῆς συμφύσεως.

Αἱ ἀγγειοῦσαι τὴν οὐροδόχον κύστιν ἀρτηρίαι εἶναι δύο, ἡ ἄνω κυστική, ἐκπορευομένη ἐκ τῆς ὀμφαλικῆς ἀρτηρίας, καὶ ἡ κάτω κυστική, ἐκ τῆς ἔσω λαγονίου. Αἱ φλέβες σχηματίζουσιν ἐν τῷ τοιχώματι τῆς κύστεως τρία πλέγματα, τὸ ὑποβλεννογόνιον, τὸ μυϊκὸν καὶ τὸ ὑπορογόνιον. Τὰ λεμφοφόρα ἀγγεῖα ἄρχονται ἀπὸ τοῦ μυϊκοῦ χιτῶνος καὶ ἐκβάλλουσιν εἰς τοὺς παρὰ τὴν κύστιν κειμένους λεμφαδένας. Τὰ νεῦρα τῆς κύστεως ἐκπορεύονται ἐκ τοῦ κυστικοῦ πλέγματος, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ συμπαθητικῶν ἰνῶν (ἀμύελων) καὶ ἐκ νωτιαίων (ἐμμυέλων).

Τραύματα οὐροδόχου κύστεως. Ταῦτα, σπάνια ὄντα, διαφέρουσι καθ' ὅσον ἡ κύστις εἶναι κενὴ ἢ πλήρης οὔρου. Καὶ ἂν μὲν εἶναι πλήρης, διασπᾶται αὕτη καὶ ῥήξεις τοῦ βλεννογόνου ὑμένος παράγονται εὐρεῖαι· ἂν δὲ κενή, διατιτρᾶται ὑπὸ τῆς βολίδος καὶ τὰ τραυματικὰ στόμια εἶναι ὁμαλὰ καὶ μικρῶν διαστάσεων. Ὅταν εἶναι πλήρης ἡ κύστις, τὸ οὖρον ἐκχεῖται ἐκτὸς αὐτῆς. Καὶ ἂν μὲν τὸ τραῦμα τυγχάνῃ ἐνδοπεριτοναϊκόν, τότε, ἐπειδὴ τὸ οὖρον ἀνθρώπου ὑγιοῦς εἶναι ἀσηπτικόν, οὐδεμία ἀντίδρασις ἐμφανίζεται, ἐφ' ὅσον παραμένει τοιοῦτον· ἀλλ' ὅμως τοῦτο ἀποτελεῖ κατάλληλον μέσον καλλιεργίας, θᾶττον δ' ἢ βράδιον μολύνεται ἀπὸ τοῦ τραύματος καὶ κυρίως ἀπὸ τῶν ἐκ γειτνιαζουσῶν ἐντερικῶν ἑλίκων ὁρμωμένων μικροργανισμῶν, τῶν μετ' οὐ πολὺ διὰ τῶν τοιχωμάτων αὐτῶν διεξερχομένων, περιτονῖτις δὲ μοιραίως ἐκρήγνυται. Ἂν δὲ τὸ τραῦμα εἶναι ἐξωπεριτοναϊκόν, τότε τοῦτο εἶναι οὐχ ἧττον τοῦ ἐνδοπεριτοναϊκοῦ βαρύ, ἕνεκα τῆς οὐρικῆς διηθήσεως, πολλάκις δὲ μάλιστα καὶ βαρύτερον. Ἐντεῦθεν εὔδηλος εἶναι ὁ ἐκ τῆς ἐκχύσεως τῶν οὔρων ἔξω τῆς κύστεως κίνδυνος ἐπὶ τραυμάτων αὐτῆς, εἴτε ἐνδοπεριτοναϊκῶν, εἴτε ἐξωπεριτοναϊκῶν. Θνητότης 45—50 ἐπὶ 100. Ἀλλὰ τὰ μὴ μετ' ἐκχύσεως οὔρων τραύματα τῆς κύστεως ἐξελίσσονται συνήθως εἰς ἴασιν ἀνεπίπλοκον. Εἰς οὐκ ὀλίγους ὅμως ἐκ τῶν ἐπιζώντων παραμένει ἀναπηρία (κυστῖτις χρονία, ἐνίοτε συρίγγια οὐρικά, λίθοι κύστεως).

Ἐν τοῖς χειρουργείοις ἡ εἰσαγωγὴ μονίμου καθετῆρος ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἐπικουρίαν· ἀλλ' ἡ ὑπερηβικὴ κυστιοτομία μόνη δύναται νὰ ἐκτρέψῃ τὴν ἔκχυσιν τῶν οὔρων ἐν τῷ κύτει τῆς κοιλίας καὶ ν' ἀποσοβήσῃ τὸν κίνδυνον τῆς περιτονίτιδος καὶ τῆς οὐρικῆς διηθήσεως. Ἡ οὐρικὴ διήθησις καὶ οἱ φλέγμονες ἐν τῷ χώρῳ τοῦ Retzius ἢ τῷ ὀπισθοκυστικῷ βόθρῳ ἐξαιτοῦσιν εὐρείας διανοίξεις. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— *κύστις σακκοειδής.* Οὕτω καλεῖται ἡ κύστις, ἥτις σχηματίζεται διὰ συσσωρεύσεως ὀρώδους ὑγροῦ ἐντὸς ἠλικου σάκκου, οὗτινος τὸ στόμιον εἶναι ἐμπεφραγμένον. Ὅταν ἡ ἔμφραξις τοῦ στομίου δὲν εἶναι τελεία, τότε εἰς τὸν ὄγκον τοῦτον δίδεται ἡ ὀνομασία: *ψευδοκύστις σακκοειδὴς* (Duplay). Μ. Ν. Κ.

— *κύστις σμηγματική.* Ὀφειλομένη εἰς ἀπόφραξιν στομίου σμηγματογόνου ἀδένος μετὰ διατάσεως τοῦ πόρου, ἔχει μέγεθος ἀπὸ κέγχρου μέχρις ᾠοῦ ὄρνιθος. Εἶναι δὲ ὑποδόριος ἢ ἐνδοδερμικὴ συστάσεως ἀνθεκτικῆς ἢ ἐλαστικῆς καὶ φυραματώδους, ἐμφανίζουσα ἐνίοτε κλυδασμόν. Τὸ καλύπτον αὐτὰς δέρμα, καίτοι τεταμένον, διατηρεῖ συνήθως τὴν φυσιολογικὴν χροιάν, καθιστάμενον ἐρυθρὸν μόνον συνεπείᾳ φλεγμονῆς ἐξ ἐπιγενοῦς μολύνσεως τῆς κύστεως, προκαλούσης διαπύησιν καὶ ἐνίοτε μετὰ τὴν πάροδον τῆς φλεγμονῆς ἴασιν τῆς κύστεως. Τὸ περιεχόμενον τῆς κύστεως εἶναι ὑποκίτρινον φυραματῶδες, ἀποτελεῖται δὲ ἐξ ἐπιδερμικῶν κυττάρων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κερατοποιημένων, κρυστάλλων λιπαρῶν ὀξέων, χολοστεαρίνης καὶ ἐνίοτε ἀσβεστιούχων συγκριμάτων. Διὰ τὴν θεραπείαν ἡ ὁλικὴ ἐξαίρεσις διὰ τοῦ μαχαιρίου εἶναι προτιμοτέρα τῶν τροποποιητικῶν ἐνέσεων ἐντὸς τῆς κύστεως μετὰ τὴν κένωσιν τοῦ περιεχομένου αὐτῆς.

— *κύστις σπερματοδόχος* [*Ἀνατομ.*]. Ἐπιμήκη ἀσκοειδῆ ἢ ἀπιοειδῆ σώματα, δύο τὸν ἀριθμόν, πεπλατυσμένα ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω, μετ' ἀνωμάλου καὶ ὑβώδους ἐπιφανείας, κείμενα ἑκατέρωθεν τῆς μέσης γραμμῆς, ὑπερθεν τοῦ προστάτου, μεταξὺ τοῦ πυθμένος τῆς κύστεως καὶ τοῦ ἀπευθυσμένου. Αἱ κύστεις αὗται ἔνθεν μὲν ὑποδέχονται τὸ σπέρμα δίκην δοχείων, ἔνθεν δὲ παράγουσιν ἔκκριμα, συντελοῦν εἰς τὴν ἀραίωσιν τοῦ σπέρματος καὶ τὴν ζωογόνησιν τῶν σπερματοζῳαρίων, ἔχουσι δὲ μῆκος μὲν 5—6 ἑκ., πλάτος δὲ 2 ἑκ. καὶ πάχος 1 ἑκ. καὶ διευθύνονται λοξῶς ἐκ τῶν ἄνω καὶ ἔξω πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔσω καὶ οὕτω σχηματίζουσιν ὄπισθεν τῆς κύστεως γωνίαν στρέφουσαν τὴν κορυφὴν αὐτῆς πρὸς τὰ κάτω, τὴν *μεσοσπερματοδόχον γωνίαν.* Τὸ ἔξω ἢ ἄνω ἑκατέρας κύστεως ἄκρον, παχύτερον ὄν, ὀνομάζεται καὶ *βάσις*, τὸ δ' ἔσω ἢ κάτω, λεπτότερον ὄν (=αὐχήν) συμβάλλεται μετὰ τῆς σπερματικῆς ληκύθου (ἢ κυστικὴ μοῖρα τοῦ σπερματικοῦ πόρου) εἰς τὸν ἐκσπερματικὸν πόρον (ὁ ἐντὸς τοῦ προστάτου σπερματικὸς πόρος), δι' οὗ ἀποχετεύεται τὸ σπέρμα εἰς τὴν προστατικὴν μοῖραν τῆς οὐρήθρας. Ἑκατέρα σπερματικὴ κύστις μετὰ τῆς συστοίχου σπερματικῆς ληκύθου κεῖται ἐγκεκλεισμένη ἐντὸς ἰνώδους θήκης ἢ κόψης, ἥτις πρὸς τὰ κάτω συνέχεται μετὰ τῆς κάψης τοῦ προστάτου.

Ἑκατέρα σπερματικὴ κύστις σύγκειται: 1) ἔκ τινος ἑλικτοῦ πόρου, τοῦ *κυρίου πόρου*, οὗ αἱ ἕλικες ἢ αἱ καμπαὶ πρόσκεινται στενότατα ἀλλήλαις· 2) ἐκ μικροτέρων ἑλικτῶν πόρων, τῶν *παραπλεύρων πόρων*, οἵτινες ἀπήρτηνται ἀπὸ τοῦ κυρίου πόρου. Πάντες οὗτοι οἱ πόροι, συνεχόμενοι διὰ συνδετικοῦ ἱστοῦ, ἀπεργάζονται τὴν μᾶζαν τῶν σπερματοδόχων κύστεων, ἥτις διατεμνομένη ἐμφανίζεται πολυθάλαμος ἢ κυψελώδης. Τὸ τοίχωμα δὲ τοῦ τε κυρίου καὶ τῶν παραπλεύρων πόρων ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔνδον σύγκειται: 1) ἐκ στιβάδος συνδετικοῦ ἱστοῦ, τοῦ *προσθέτου χιτῶνος* 2) τοῦ *μυϊκοῦ χιτῶνος* καὶ 3) τοῦ *βλεννογόνου*, ὅστις ἀναίρεται εἰς πτυχὰς ἢ ἀκρολοφίας, αἵτινες, συνενούμεναι πρὸς ἀλλήλας, ἀφορίζουσι κοίλους χώρους, οἵτινες αὖθις διαχωρίζονται εἰς μικροτέρους, παριστῶντας μικρὰ ἐκκολπώματα ἢ βοθρία. Ι. Π.

— *κύστις χοληδόχος.* Χρησιμεύουσα αὕτη πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ μέρους τῆς χολῆς, τοῦ μὴ χρησιμεύοντος ἀμέσως ἐν τῇ πέψει, ἔχει σχῆμα ἀπιοειδοῦς θυλάκου, μῆκος δὲ 8—12 ἑκ., πλάτος ἐν τῷ πλατυτέρῳ μέρει 3—4 ἑκ. καὶ χωρητικότητα περὶ τὰ 40 κυβ. ἑκ. Κατασκηνοῖ δ' ἐν τῷ κυστικῷ βόθρῳ τοῦ δεξιοῦ λοβοῦ τοῦ ἥπατος· καὶ τὸ μὲν πλατὺ μέρος αὐτῆς, ὁ *πυθμήν*, προέχει τῆς κυστικῆς ἐκτομῆς τοῦ προσθίου χείλους τοῦ ἥπατος ὅσον 1—4 ἑκ., ἀπέχων ἀπὸ τοῦ ἔξω χείλους τοῦ δεξιοῦ ὀρθοῦ κοιλιακοῦ μυὸς 1—2 ἑκ., τὸ δὲ στενὸν μέρος, ὁ *αὐχήν*, φέρεται ἐπὶ τὰ ἀριστερά, ἄνω καὶ ὀπίσω, καὶ ἀνακαμπτόμενος ὀλίγον ἐπὶ τὰ κάτω μεταβαίνει εἰς τὸν κυστικὸν πόρον. Τὸ δὲ μεταξὺ τοῦ αὐχένος καὶ τοῦ πυθμένος μέρος ἀποτελεῖ τὸ *σῶμα* τῆς χοληδόχου κύστεως. Τὸ τοίχωμα αὐτῆς ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ὀρογόνου χιτῶνος, ἐκ τοῦ ἰνομυώδους καὶ ἐκ τοῦ βλεννογόνου. Καὶ ὁ μὲν ὀρογόνος (περιτόναιον) ὑπάρχει μόνον ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας καὶ ἐπὶ τοῦ πυθμένος, ὁ δ' ἰνομυώδης ἀποτελεῖται ἐκ πυκνῶν συνδετικῶν ἰνῶν ἀναμεμιγμένων μετὰ λείων μυϊκῶν ἰνῶν· ὁ δὲ βλεννογόνος ἐμφανίζει πολυπληθεῖς πτυχάς, αἵτινες ἀναστομούμεναι πρὸς ἀλλήλας παρέχουσι τῇ ἐσωτερικῇ ἐπιφανείᾳ τῆς κύστεως δικτυωτὴν ὄψιν.

Τραύματα χοληδόχου κύστεως. Τὰ διὰ πυροβόλων ὅπλων τραύματα τῆς χοληδόχου κύστεως εἶναι ἀρκούντως σπάνια καὶ σχεδὸν πάντοτε ἐπιπλέκονται μετὰ τρώσεως καὶ ἑτέρων ὀργάνων (ἥπατος, στομάχου, ἐντέρου κλπ.). Διὰ τοῦ τραύματος ἐκχεῖται χολή, ὁτὲ μὲν ἐπὶ τὰ ἐκτὸς ἐπὶ τοῦ δέρματος, ἀνάμεικτος μεθ' αἵματος ἢ ἡπατικῆς οὐσίας ἢ μετὰ περιεχομένου στομαχικοῦ ἢ ἐντερικοῦ, ὁτὲ δ' ἐν τῇ περιτοναϊκῇ κοιλότητι. Ἀπαιτοῦσι δὲ τὰ τραύματα ταῦτα ταχίστην ἐν τοῖς χειρουργείοις ἕνωσιν διὰ ῥαφῆς ἢ προσήλωσιν τῶν χειλέων τοῦ τραύματος ἐπὶ τοῦ κοιλιακοῦ τοιχώματος, ἵνα οὕτως ἐμποδίζηται ἡ ἐκροὴ τῆς χολῆς ἐντὸς τῆς κοιλίας. Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

— *κύστις* τῆς *φοθήκης*· βλ. *φοθήκη.*

κυστῖτις, —ιδος (ἡ) [*Ἰατρ.*]. Φλεγμονὴ τῆς κύστεως, ὀφειλομένη συνήθως εἰς διαφόρους μικροργανισμούς, ὡς γονόκοκκον, σταφυλόκοκκον, στρεπτόκοκκον, κολοβακτηρίδια κλπ., σπανιώτερον δὲ εἰς φαρμακευτικόν, ὡς μετὰ ἐφαρμογὴν ἐκδορίων, ἢ μηχανικὸν ἐρεθισμόν, π. χ. ἐκ λίθων τῆς κύστεως. Ἡ φλεγμονὴ δυνατὸν νὰ καταλαμβάνῃ ὁλόκληρον τὸν βλεννογόνον ἢ μόνον τὸν τοῦ αὐχένος τῆς κύστεως. Ἡ κυστῖτις εἶναι συχνοτέρα ἐπὶ ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, λόγῳ τοῦ ἐπὶ τῶν πρώτων μεγαλυτέρου μήκους τῆς οὐρήθρας καὶ τῆς συχνότητος τῶν μηχανικῶν κωλυμάτων ἐπ' αὐτῆς. Αἴτια προκαλοῦντα ταύτην εἶναι: 1) Πᾶσα δυσχέρεια περὶ τὴν οὔρησιν, προκαλοῦσα συμφόρησιν τοῦ βλεννογόνου τῆς κύστεως, ὡς στενώματα τῆς οὐρήθρας, ὑπερτροφία καὶ ὄγκος τοῦ προστάτου, προστατίτιδες, παθήσεις τοῦ νωτιαίου μυελοῦ προκαλοῦσαι ἐπίσχεσιν τῶν οὔρων. 2) Ἔντονοι ὑπεραιμίαι τῶν γεννητικῶν ὀργάνων καὶ δυσμηνόρροια, ἀφροδίσιοι καταχρήσεις. 3) Λίθοι τῆς κύστεως καὶ τραυματισμοὶ αὐτῆς. 4) Ψῦξις.

Ἡ κυστῖτις διακρίνεται εἰς τὴν *ὀξεῖαν*, τὴν *χρονίαν* καὶ τὴν *φυματιώδη*. Ἡ ὀξεῖα κυστῖτις χαρακτηρίζεται ὑπὸ συχνοτάτης ἐπείξεως πρὸς οὔρησιν, ἰδίᾳ μετὰ κόπωσιν. Κατὰ τὴν οὔρησιν ὁ πάσχων αἰσθάνεται μὲ τὴν ἔξοδον τῶν πρώτων σταγόνων ἔντονον ἄλγος καὶ καῦσον κατὰ τὸ στόμιον τῆς οὐρήθρας, κατὰ δὲ τὸ τέλος τῆς οὐρήσεως ἔντονον συσπαστικὸν ἄλγος κατὰ τὸ ὑπογάστριον. Ὁ πόνος οὗτος ἐπὶ ἐντόνου κυστίτιδος παραμένει ἐλαφρότερος καὶ εἰς τὰ μεταξὺ τῶν οὐρήσεων διαστήματα. Ἐὰν συλλέξῃ τις τὰ οὖρα εἰς δύο ποτήρια, παρατηρεῖ ὅτι τὰ δεύτερα εἶναι θολώτερα, ἐμφανίζοντα ἴζημα βλεννοπυῶδες καὶ συνηθέστατα καί τινας σταγόνας αἵματος ἐξερχομένας μετὰ τὸ τέλος τῆς οὐρήσεως. Ἐνίοτε συνυπάρχει πυρετὸς καὶ πεπτικαὶ διαταραχαί. Ὡς ἐπιπλοκαὶ δύνανται νὰ παρατηρηθῶσι πυελῖτις καὶ πυελονεφρῖτις ἐξ ἀνιούσης μολύνσεως διὰ τῶν οὐρητήρων. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς ἀνάπαυσιν, δίαιταν γαλακτικὴν καὶ εἶτα γαλακτοφυτικήν. Χορηγοῦνται διουρητικὰ καὶ τίθενται θερμὰ ἐπιθέματα κατὰ τὸ ὑπογάστριον, ἐπὶ πλέον δὲ πρέπει νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἄρσις τῶν προκαλεσάντων τὴν ἀσθένειαν αἰτίων. Εἰς τὴν χρονίαν κυστίτιδα καταλήγει πᾶσα μὴ καλῶς θεραπευομένη κυστῖτις, καθ' ἣν τὰ προκαλοῦντα ταύτην αἴτια δὲν αἴρονται. Κλινικῶς χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὡς καὶ ἡ ὀξεῖα συμπτωμάτων ὑπὸ ἠπιωτέραν ὅμως ἐμφάνισιν. Θεραπεία συνιστᾶται ἡ αὐτή. Περὶ τῆς φυματιώδους κυστίτιδος βλ. λ. *φυματίασις.* Σ. Ο.

κυστίφυλλον (τὸ) (Cystiphyllum Lonsd) [*Παλαιοζ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κυστιφυλλιδῶν τετρακοραλλίων κνιδοζῴων κοιλεντερωτῶν.* Τὰ κοράλλια ταῦτα ἦσαν ἁπλᾶ, πολὺ σπανίως θαμνώδη. Ὁ κάλυξ των ἦτο βαθύς, ὁλόκληρος δ' ὁ ἐσωτερικὸς κεντροκοιλιακὸς χῶρος ἐπληροῦτο κυψελώδους ἱστοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκάλυπτεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τελείως τὰ πολυάριθμα εὐθύγραμμα διαφράγματα. Λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου καὶ τῆς δεβονίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Ι.

Τὸ κυστίφυλλον vesiculosum.
[Ἐκ δεβονίων ἀσβεστολίθων τοῦ Ἄϊφελ.]

κυστογαστὴρ (ὁ) (Cystogaster) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *γυμνοσωμιδῶν*, περιλαμβάνον μυίας μὲ σῶμα γυμνὸν τριχῶν καὶ μετρίου μεγέθους, ἐπὶ διαφόρων φυτῶν ἐνδιαιτωμένας καὶ ἀπαντώσας πανταχοῦ τῶν εὐκράτων καὶ θερμῶν χωρῶν. Δ. Ν. Π.

κυστοδυνία (ἡ) (cystodynie). Πόνος ἔχων ἀφορμὴν ἢ ἕδραν τὴν κύστιν (βλ. λ. *κυσταλγία*). Μ. Ν. Κ.

κυστοειδῆ (τὰ) (Cystoidea) [*Παλαιοζῳολ.*]. Ὑποομοταξία ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὁμοταξίαν τῶν *πελματοζῴων* ἐχινοδέρμων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον βραχὺν μίσχον, σπανιώτερον δ' ἐστεροῦντο μίσχου καὶ ἦσαν σταθερῶς προσκεκολλημένα. Ἡ θήκη των ἦτο σφαιροειδής, ᾠοειδής, ἀπιοειδής, σπανιώτερον κυλινδρικὴ ἢ δισκοειδής. Περιεβάλλετο γύρωθεν ὑπὸ τετραγωνικῶν, πενταγωνικῶν, ἑξαγωνικῶν ἢ πολυγωνικῶν πινακιδίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἡνωμένα διὰ ῥαφῆς καὶ ὁ ἀριθμός των ἦτο ἀσυνήθως ποικίλος. Ἐξαιρετικῶς εἴς τινα πελματόζῳα ἀναγνωρίζεται κανονικὴ πενταμερὴς διάταξις τῶν πλακιδίων. Οἱ ἐλεύθεροι βραχίονες (βραχιονίδια ἢ δάκτυλοι) τῶν κυστοειδῶν ἦσαν ἀσθενῶς ἀνεπτυγμένοι. Ἐνίοτε οὐδόλως ὑπῆρχον. Οὐδέποτε παρουσιάζονται διακεκλαδισμένοι καὶ δὲν φέρουσι πτερύγια (Pinnulae).

Τὰ κυστοειδῆ ἔφερον ἓν κεντρικὸν στοματικὸν ἄνοιγμα καὶ ἓν ἔκκεντρον ἑδραῖον ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας πλευρᾶς τῆς θήκης. Συχνὰ ἐκ τοῦ στοματικοῦ ἀνοίγματος ἐξετείνοντο ὑδροφόροι αὔλακες ἀνοικταὶ ἢ κεκαλυμμέναι ὑπὸ πινακιδίων. Οἱ πίνακες τοῦ κάλυκος διεπερῶντο ὑπὸ λεπτῶν ὀχετιδίων. Τὰ κυστοειδῆ εἶναι τὰ ἀρχαιότατα καὶ ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων τὰ πλέον πρωτόγονα πελματόζῳα. Ἡ καταγωγή των εἶναι σκοτεινή. Διά τινων γνωρισμάτων των πλησιάζουσι πρὸς τὰ κρινοειδῆ, οὕτως ὥστε ὁ Jaeckel τὰ ὠνόμασεν *πρωτοκρινοειδῆ* καὶ τὰ ἐθεώρει ὡς ὑποομοταξίαν τῶν κρινοειδῶν. Ἐξ ἄλλου ὁμοιάζουν διὰ σαφεστέρων συγγενειῶν πρὸς τὰ *βλαστοειδῆ*. Διαιροῦνται δὲ εἰς τρεῖς τάξεις: τὰ *θηκοειδῆ*, τὰ *καρποειδῆ* καὶ τὰ *ὑδροφορειδῆ*. Εἰς τὰ τελευταῖα προσαρμόζονται καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν *μαλοκυστιδῶν* καὶ *κρυπτοκρινιδῶν*.

Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῶν κυστοειδῶν παρατηρεῖται εἰς τὰ στρώματα τῆς καμβρίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Φθάνουσιν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἐξελικτικῆς ἀναπτύξεώς των κατὰ τὴν σιλούριον περίοδον καὶ ἐξαφανίζονται τελείως κατὰ τὴν λιθανθρακοφόρον περίοδον τοῦ παλαιοζωϊκοῦ.

Digitized by Google

Κύριοι τόποι εὑρέσεως ἀπολιθωμένων **κυστοειδῶν** εἶναι τὰ σιλούρια στρώματα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Λεννινουπόλεως, εἰς τὴν Σουηδίαν, Ἀγγλίαν, Οὐαλλίαν καὶ Βοημίαν, εἰς τὴν Βιρμανίαν, εἰς τὸν Καναδᾶν, Νέαν Ὑόρκην, Ohio καὶ Ἰνδιάναν. Ἰδιαιτέρως ἄφθονα παρουσιάζονται εἰς τὴν δυτικὴν Βιργινίαν, ὅπου τὰ περιέχοντα αὐτὰ στρώματα καλοῦνται καὶ *στρώματα κυστοειδῶν* (Cystid-beds). Γ.Κ.Γ.

κυστοειδής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κύστιν· || *κυστεοειδῆ* (τά) ὡς οὐσιαστ. (βλ. λ.).

κυστοκάρπια (τά) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ σύστημα τῶν κυστιδίων, ἅτινα περικλείουσι τὰ σπόρια πλείστων φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων* καὶ ἰδίως τῶν *ἐρυθροφυκῶν*. Δ. Ν. Π.

κυστόκαρπος (ὁ) *[Βοτ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ καρπὸς διαφόρων κρυπτογάμων φυτῶν, ὅστις συνήθως περικλείεται εἰς τὴν κύστιν τῶν ἀλγῶν. Δ.Ν.Π.

κυστόλιθος (ὁ) *['Ιατρ.]*. Λίθος ἐν τῇ κύστει. Οἱ λίθοι τῆς κύστεως διακρίνονται εἰς *πρωτογενεῖς* καὶ *δευτερογενεῖς*. Πρωτογενεῖς μὲν εἶναι οἱ σχηματιζόμενοι ἐκτὸς τῆς κύστεως, ὡς εἰς τοὺς νεφροὺς καὶ τὴν πύελον, εἰς μικρὸν μέγεθος καὶ εἶτα μεγενθυνόμενοι μετὰ τὴν κάθοδόν των ἐν τῇ κύστει. Οὗτοι ἀποτελοῦνται ἢ ἐξ οὐρικοῦ ὀξέος, οὐρικοῦ νατρίου καὶ οὐρικοῦ ἀμμωνίου ἢ ὀξαλικῆς ἀσβέστου ἢ ἐκ ξανθίνης ἢ ἐκ φωσφοροτιτανικῶν ἀλάτων ἢ καὶ ἐκ κυστίνης. Οἱ λίθοι οὗτοι παρατηροῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ ἀνθρώπων ἀρθριτικῆς διαθέσεως. Δευτερογενεῖς δὲ εἶναι οἱ λίθοι οἱ σχηματιζόμενοι ἐντὸς τῆς κύστεως καὶ ὧν ὁ σχηματισμὸς ἐπακολουθεῖ προηγηθεῖσαν φλεγμονὴν τῆς κύστεως ἢ στάσιν τῶν οὔρων, ὡς συμβαίνει ἐπὶ ὑπερτροφίας τοῦ προστάτου, ὁπότε ἡ οὐρία τῇ δράσει μικροργανισμῶν ἀποσυντίθεται εἰς ἀνθρακικὸν ἀμμώνιον, τὸ ὁποῖον μετὰ τοῦ καταχρημνιζομένου φωσφορικοῦ μαγνησίου σχηματίζει λίθους ἐκ τῆς οὐσίας ταύτης. Οἱ λίθοι οὗτοι σχηματίζονται εὐκολώτερον, ἐὰν προϋπάρχῃ ἀλλότριον σῶμα ἢ σωρὸς ἐπιθηλιακοῦ κυττάρου ἢ θρόμβος αἵματος. Τὰ συμπτώματα τῶν λίθων τῆς κύστεως εἶναι συχνουρία, πόνοι καὶ αἱματουρία. Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς ἀφαίρεσιν τῶν κυστολίθων διὰ λιθοθρυψίας ἢ διὰ κυστεοτομῆς. Κ. Α. Τ.

—*[Ζωολ.—Βοτ.]*. Καλεῖται *κυστόλιθος* τὸ κρυσταλλῶδες σωμάτιον, ὅπερ ἐνίοτε ἀπαντᾷ εἴς τινα ὄργανα τῶν ζῴων καὶ τῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

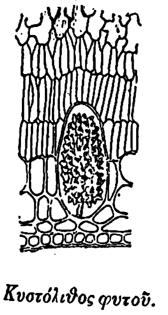

Κυστόλιθος φυτοῦ.

κυστολίπωμα (τό)· βλ. λ. *νεοπλάσματα*.

κυστομαστιγωτὰ (τά) (Cystoflagellata) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία βρυοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαστιγωτῶν*, περιλαμβάνουσα ἀτελεστάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς ἀπαντῶντας εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

κυστομύξωμα (τό)· βλ. λ. *νεοπλάσματα*.

κυστομύωμα (τό)· βλ. λ. *νεοπλάσματα*.

κυστοπουρίνη (ἡ) (Cystopurin) *[Φαρμακ.]*. Συνδυασμὸς ἑξαμεθυλενοτετραμίνης μετ' ὀξικοῦ νατρίου. Κρύσταλλοι δυσδιάλυτοι εἰς ψυχρὸν ὕδωρ. Ἡ κυστοπουρίνη χορηγεῖται ἐσωτερικῶς ὡς φάρμακον ἀντισηπτικὸν καὶ διουρητικόν. Κ.Γ.Μ.

κυστόπους (ὁ) (Cystopus) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυκομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *οὐρηδινιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη διακρινόμενα ἐκ τοῦ κυλινδρικοῦ αὐτῶν μυκηλίου καὶ τοῦ νηματοειδοῦς ποδίσκου των. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *κυστόπους ὁ ἀνθοειδής* (Cystopus floriformis), ὅστις ἀπαντᾷ παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

κυστόπτερις (ἡ) (Cystopteris) *Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυποδιδῶν*, περιλαμβάνον μικρότατα φυτὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους καὶ τροπικὰς χώρας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κυστόπτερις ἡ εὔθραυστος* (Cystopteris fragilis), ἥτις ἀπαντᾷ αὐτοφυὴς εἰς ὀρεινοὺς τόπους. Δ. Ν. Π.

Κυστόπτερις ἡ εὔθραυστος.

κυστορραγία (ἡ) *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *κυστεορραγία*.

κυστοσίφων (ὁ) (Cystosiphon) *[Βοταν.]*. Γένος ἀλγῶν περιλαμβάνον παρασιτικά, κρυπτόγαμα φυτά, μὲ ἐνδόφυτον μυκήλιον καὶ ζῳοσποριάγγεια σφαιροειδῆ ἢ ἐπιμήκη, ἀναπτυσσόμενα ἐντὸς τῶν περιφερικῶν κυττάρων τοῦ ξενίζοντος τοῦτο φυτοῦ. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα ἐντὸς τῶν στασίμων ὑδάτων. Δ. Ν. Π.

κυστοφόρος (ὁ) (Cystophorus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φωκιδῶν*, περιλαμβάνον φώκας μεγάλου μεγέθους, μὲ χρῶμα κυανομελανὸν ἐπὶ τοῦ σώματος, ὅπερ ποικίλλεται καὶ ὑπὸ λευκῶν στιγμάτων, καὶ στιλπνῶς μελανὴν κεφαλὴν καὶ πόδας. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς ψυχρὰς θαλάσσας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου καὶ ἀλιευόμενα διὰ τὸ πολύτιμον δέρμα των. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κυστοφόρος ὁ λοφιοφόρος* (Cystophorus cristatus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Γροιλανδίας καὶ Νορβηγίας. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ παρουσία ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς του σκληρᾶς ἐκφύσεως ἐν εἴδει λοφίου. Δ. Ν. Π.

Κυστοφόρος ὁ λοφιοφόρος.

Κυστρὶν (Küstrin) *[Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Βρανδεμβούργου, κειμένη παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ὄντερ καὶ Βάρτε, πρὸς Α. τοῦ Βερολίνου καὶ πρὸς Β. τῆς Φραγκφούρτης. Εἶναι σπουδαῖος κόμβος σιδηροδρομικῶν καὶ ἄλλων συγκοινωνιῶν, ἔχει ἐργοστάσια ναυπηγικὰ καὶ μηχανουργικὰ καὶ εἶναι κέντρον ἐμπορίου ξυλείας, δημητριακῶν καὶ γεωμήλων. Κάτ. (1925) 19.383. Τῷ 1232 τὸ Κυστρὶν ἦτο μικρὸν χωρίον ἁλιέων, τὸ ὁποῖον προσηρτήθη τῷ 1262 εἰς τὸ Βρανδεμβοῦργον. Κατὰ τὰ ἔτη 1535—1571 ἦτο ἕδρα ἑνὸς κλάδου τῆς οἰκογενείας τῶν Χοεντζόλλερν, οὗτινος ὁ ἀρχηγὸς μαργράβος Ἰωάννης ὠχύρωσε τὴν πόλιν. Κατὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους κατελήφθη (1 Νοεμβρίου 1806) ὑπὸ σώματος Γάλλων ἱππέων, οἱ ὁποῖοι ἐγκατέστησαν ἐκεῖ φρουράν, παραμείνασαν μέχρι τοῦ Μαρτίου τοῦ 1814. Σήμερον τὰ ὀχυρὰ τοῦ Κυστρὶν ἀποτελοῦσι τὸ κυριώτερον πρὸς Α. συγκρότημα διὰ τὴν ἄμυναν τοῦ Βερολίνου. Χ. Δ.

κυστυμίτης (ὁ) (Kyschtymit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενὲς πλουτώνιον. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνορθίτην, σπινέλλιον καὶ ἰδίως κορούνδιον, τὸ ὁποῖον ἀπαντᾷ εἰς κρυστάλλους πρισματικούς. Ἡ περιεκτικότης εἰς κορούνδιον φθάνει μέχρι τῶν 60 % τῆς μάζης τοῦ πετρώματος, ἀντικαθίσταται δὲ τοῦτο ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ σπινελλίου. Ὡς ἐπουσιώδη ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ περιέχει ζιρκόνιον καὶ ἀπατίτην. Ὁ κυστυμίτης παρετηρήθη εἰς τὴν περιφέρειαν Kischtym τῶν Οὐραλίων, ἀπαντᾷ δὲ ἐντὸς γρανίτου ἢ γρανιτικοῦ γνευσίου. Γ. Β.

κυστώδη, ἢ *κυστοειδῆ* (τὰ) (Vesicularidae) *[Ζωολ.]*. Κατηγορία βρυοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐνδοπρώκτων*, περιλαμβάνουσα μικροτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμοὺς μὲ σῶμα σωληνοειδὲς καὶ κατ' ἀποικίας διαβιοῦντας. Ἕκαστον ζῷον τῆς ἀποικίας ἔχει ἐλευθερίαν κινήσεων. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς ψυχρὰς θαλάσσας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Δ.Ν.Π.

κυστώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κύστιν, *κυστοειδής*.

Κύτα, ἢ *Κύτη* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς νοτίου Ρωσίας, ἀναφερομένη ὑπὸ ποικίλα ὀνόματα. Παρὰ Σκύλακι (68) φέρεται ὡς ἑλληνικὴ πόλις τῆς Ταυρικῆς μεταξὺ Θεοδοσίας καὶ Νυμφαίας, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κύταια*. Ὁ Πτολεμαῖος (Γ', 6, 6), ὀνομάζων αὐτὴν *Κύταιον*, τὴν τοποθετεῖ μεταξὺ Βαδατίου καὶ Ταζοῦ ἐπὶ τῆς Ταυρικῆς, ὁ Προκόπιος (Γοτθ. Δ' 14) καλεῖ αὐτὴν *Κυταΐαν* ἢ *Κυταΐδα*, πατρίδα τοῦ μυθικοῦ Αἰήτου, ἀπ' αὐτῆς ἀποκληθέντος *Κυταϊέως*, καὶ τοποθετεῖ ἐπ' αὐτῆς τὸ βυζαντινὸν φρούριον *Κοτυάειον* ἢ *Κουτατίσιον*. Παρὰ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ φέρεται πατρὶς τῆς Μηδείας ἐν Κολχίδι ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κύτα*, ἐσφαλμένως δὲ διαστέλλεται ἑτέρας *Κύτας* τῶν Σκυθῶν καὶ τῆς *Κυταίας* τῶν Λυβιστίνων. Φέρεται καὶ ὑπὸ τὸν τύπον *Κύται*. Ἡ θέσις αὐτῆς κατὰ Müller εἶναι μεταξὺ Τακὶλ Μπουρουὺν καὶ ὄρους Ὀπούκ, κατὰ τὴν ΝΑ. ἄκραν τῆς χερσονήσου τοῦ Κέρτς. Π.Ν.Π

κυτάζη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. *κυττάση*.

Κύται, *Κύταια* ἢ *Κύταιον* *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Κύτα*.

Κυταϊεὺς (ὁ) *['Αρχ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ *Αἰήτου* ἀπὸ τῆς πατρίδος του *Κύτας*.

Κύταιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Κρήτης, κειμένη, ὡς καὶ ἡ *'Απολλωνία*, εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Δίου καὶ τοῦ νῦν χωρίου Ἁρμυροῦ ἀκτήν. Ὁ Pashley τοποθετεῖ αὐτὴν παρὰ τὸ χωρίον Ρογδιάν, ἐκεῖ ὅπου σήμερον εἶναι τὸ *Βενετικὸ Παλαιόκαστρον*. Αἱ δύο αὗται πόλεις περιῆλθον διαδοχικῶς εἰς τοὺς Τυλισσίους, τοὺς Ραυκίους καὶ τοὺς Κνωσίους ἢ Γορτυνίους. Ν. Ε. Π.

Κυταῒς χώρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ περὶ τὴν ἀρχαίαν *Κύταν* περιοχὴ τῆς Σκυθίας, μυθολογουμένη ὡς πατρὶς τοῦ Αἰήτου καὶ τῆς Μηδείας, καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἅπασα ἡ Κολχίς. Π. Ν. Π.

κυτάση (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. *κυττάση*.

Κύτηρος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σκλαβοπούλας τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 93. Ε. Γ.

Κυτίας (Cutias), *μάρτυς*. Δύο ἀδελφοί, *Μάξιμος* καὶ *Κλαύδιος*, ἐθνικοὶ ὄντες, ἐβαπτίσθησαν ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Γαΐου (283—296). Ὁ Κλαύδιος νυμφευθεὶς τὴν *Πρεπεδίγνην*, ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῆς δύο υἱούς, *'Αλέξανδρον* καὶ *Κυτίαν*. Κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν τῶν Χριστιανῶν συλληφθέντες καὶ οἱ πέντε ἐν Ὀστίᾳ κατεδικάσθησαν εἰς τὸν διὰ πυρὸς θάνατον τῷ 295 καὶ ἐρρίφθησαν τὰ λείψανα αὐτῶν εἰς τὸν Τίβεριν, ἅτινα συλλέξαντες Χριστιανοί τινες ἔθαψαν ἐν Ὀστίᾳ. Ἡ μνήμη των ἑορτάζεται τὴν 18 Φεβρουαρίου. Ε. Γ. Π.

Κύτικας, *Διονύσιος Π.* Ἕλλην ἀρχαιολόγος, ἀφιερωθεὶς εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀρχαίου (φαραωνικοῦ) αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ. Ἐγεννήθη ἐν Καΐρῳ τῷ 1888, ἐκεῖ δὲ διῆλθε καὶ τὰς ἐγκυκλίους σπουδάς. Ἀπὸ τοῦ 1909 μέχρι τοῦ 1912 ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Budge, διευθυντῇ τοῦ τμήματος αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ, βραδύτερον δὲ ἐν Καΐρῳ παρὰ τῷ διασήμῳ Ρώσῳ αἰγυπτιολόγῳ Γκολενισέφ. Ἐξέδωκε τῇ συνεργασίᾳ τοῦ *'Αρίστου Καμπάνη* τὴν «Αἴγυπτον τῶν Φαραώ» (1923). Διατελεῖ ἔφορος τῆς μεγάλης αἰγυπτιακῆς συλλογῆς τοῦ Ὀμὲρ πασᾶ Σουλτάν, τῆς ὁποίας τὸν κατάλογον συνέταξε καὶ ἐξέδωκε τῷ 1929 (Paris, Librairie de France). ΑΡ. Κ.

Κύτινα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Θεσσαλίας ἀγνώστου ταυτότητος. Ὑπό τινων σχετίζεται πρὸς τὸ *Κυτίνιον* τῆς Δωρίδος. —Π.

Κυτίνιον *[Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Κιτίνιον*.

κύτινος (ὁ) *[Βοτ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις ὁ κάλυξ τοῦ φυτοῦ *ροιά* (βλ. λ.).

κυτίον (τό)· μικρὸν κιβώτιον, φορητὴ θήκη, *κοιν. κουτί*.

—*['Εγκυκλοπ.]* Ἄπειρα εἶναι τὰ εἴδη καὶ αἱ χρήσεις τῶν κυτίων, εἴτε ὡς σκευῶν πρακτικῆς καθημερινῆς χρήσεως, εἴτε ὡς προφυλακτικῶν περικαλυμμάτων ἐν ταῖς μεταφοραῖς, εἴτε ὡς δοχείων ἀποθηκεύσεως, ἔτι δὲ καὶ ὡς εἰδῶν διακοσμήσεως καὶ πολυτελείας. Κοινότερος τύπος κυτίου εἶναι ὁ τοῦ ὀρθογωνίου δοχείου, μετ' ὁμοιοσχήμου καλύμματος, κατεσκευασμένου ἐκ ξύλου, μετάλλου, ναστοχάρτου, δέρματος ἢ ἄλλης οἱασδήποτε ὕλης. Ἄλλοτε πάλιν δίδεται εἰς αὐτὸ μορφὴ συρταρίου, ὅπως εἰς τὰ κυτία τῶν πυρείων κλπ. Συνήθης ἐπίσης εἶναι καὶ ὁ κυλινδρικὸς τύπος, μετὰ καλύμματος πάντοτε, εἴτε ἐπιπέδου, εἴτε σφαιροειδοῦς. Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πλείστας ἄλλας μορφὰς κατασκευάζονται κυτία, ἰδίως τὰ προοριζόμενα δι' εἰδικὰς χρήσεις καὶ τὰ ἐκ πολυτίμων μετάλλων τοιαῦτα. Εἶναι δὲ ἄλλα ἁπλᾶ καὶ ἄλλα ἐπενδεδυμένα, εἴτε ἐξωτερικῶς, εἴτε ἐσωτερικῶς, δι' ἄλλης ὕλης. Τὰ κυτία ἐπὶ παραδείγματι τῶν ἐργαλείων σχεδιάσεως, ὡς καὶ τὰ προωρισμένα πρὸς ἐναποθήκευσιν κοσμημάτων, φέρουν συνήθως ἐσωτερικῶς παχεῖαν ἐπένδυσιν ἐξ ὑφάσματος ἢ βελούδου, διαμορφωμένην καταλλήλως, ὥστε τὰ ἐναποτιθέμενα ἐπ' αὐτῆς ἀντικείμενα νὰ μένουν ἀκίνητα καθ' οἱανδήποτε μετατόπισιν τῆς θήκης.

Κυτία πολυτελείας διὰ καλλωπιστήρια κυριῶν.

Τὰ εἰς τὸ ἐμπόριον χρησιμοποιούμενα μεταλλικὰ κυτία ἔχουσι συνήθως ἀφαιρετὸν κάλυμμα

Digitized by Google

(ὡς τὰ κυτία κακάου, τεΐου κλπ.), ἄλλοτε ὅμως, ὅταν ἰδίως προορίζονται διὰ κονσέρβας (ἀστακοί, γάλακτα διατηρημένα, βούτυρα κ.τ.τ.), τὸ κάλυμμα εἶναι συγκεκολλημένον μετὰ τοῦ κυτίου εἰς ἑνιαῖον σῶμα καὶ ἀφαιρεῖται ἅπαξ διὰ παντὸς ἀποκοπτόμενον κατὰ τὴν ὥραν τῆς χρήσεως.

Μεταξὺ τῶν ἁπλῶν διακοσμητικῶν κυτίων ἄξιαι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι αἱ ἑξῆς κατηγορίαι: Τὰ κυτία τῶν κοσμηματοπωλῶν, ἀποτελούμενα συνήθως ἐκ βελουδίνης ἐξωτερικῶς θήκης καὶ φέροντα ἐσωτερικῶς εἶδος προσκεφαλαίου ἐκ μεταξωτοῦ ὑφάσματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει κατάλληλον στήριγμα διὰ τὴν ἐναπόθεσιν τοῦ κοσμήματος. Τὰ κυτία ἀρωμάτων, ἀντιστοίχου πρὸς τὰ προηγούμενα, ἀλλ' ἁπλουστέρου τύπου. Τὰ πλη-

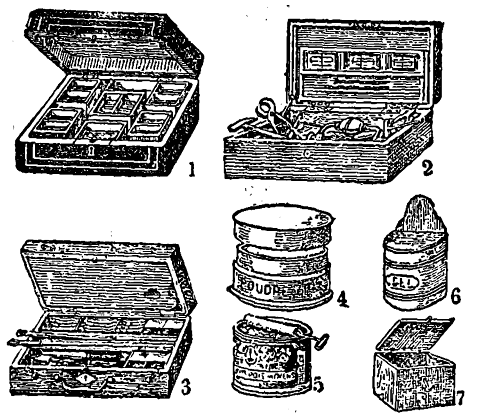

Διάφορα χρηστικὰ κυτία.

[1=κυτίον κομβίων· 2=ἐργαλειοθήκη· 3=κυτίον ζωγραφικῆς· 4=κυτίον πούδρας· 5=κυτίον κονσέρβας· 6=κυτιον ἅλατος· 7=κυτιον δειγμάτων.]

ρούμενα διὰ κουφέτων (μπομπονιέρες) καὶ διανεμόμενα εἰς τοὺς προσκεκλημένους τῶν γάμων καὶ τῶν βαπτίσεων· ταῦτα κατασκευάζονται, εἰς παντοειδῆ σχήματα, ἐκ ποικιλης ὕλης, ἀπὸ τοῦ κοινοῦ χαρτονίου, ἐπικεκαλυμμένου ἢ μὴ διὰ μεταξωτοῦ ὑφάσματος, μέχρι καὶ τῶν πολυτίμων μετάλλων ἀκόμη. φέρουσι δὲ συνήθως ἐξωτερικῶς τὰ ἀρχικὰ γράμματα τῶν ὀνομάτων τῶν νεονύμφων ἢ τοῦ βαπτιζομένου. Τὰ κυτία τὰ προοριζόμενα πρὸς ἐναπόθεσιν καὶ μεταφορὰν ἀνδρικῶν ἢ γυναικείων πίλων. ἄλλα ἁπλᾶ ἐκ χαρτονίου, ἄλλα ἐκ λεπτοῦ ξύλου καὶ ἄλλα ἐκ δέρματος. Ἐνδιαφέρουσα τέλος ἀπὸ βιομηχανικῆς ἀπόψεως κατηγορία εἶναι ἡ τῶν κυτίων τῶν σιγαρέττων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δὲν εἶναι ἁπλῶς χρηστικὰ ἀλλὰ καὶ διακοσμητικὰ πολλάκις.

Ἀπὸ τὰ ἐκ πολυτίμων μετάλλων κυτία πολυτελείας συνηθέστερα εἶναι: Τὰ κυτία καλλωπιστικῶν εἰδῶν πρὸς χρῆσιν τῶν κυριῶν, ὡς καὶ τὰ πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν κοσμημάτων των, αἱ παλαιαὶ ταμβακοθῆκαι καὶ αἱ σημεριναὶ σιγαροθῆκαι. —Ρ

κυτιοποιεῖον (τό)· ἐργαστήριον κατασκευῆς κυτίων, ἰδίᾳ ἐκ χαρτονίου.

κυτιοποιία (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ κυτιοποιοῦ, ἡ βιομηχανία τῆς κατασκευῆς κυτίων.

—[*Ἐγκυκλ.*] Εἰς τὴν *κυτιοποιίαν* διακρίνονται συνήθως τρεῖς κλάδοι: ὁ τῆς κατασκευῆς κυτίων

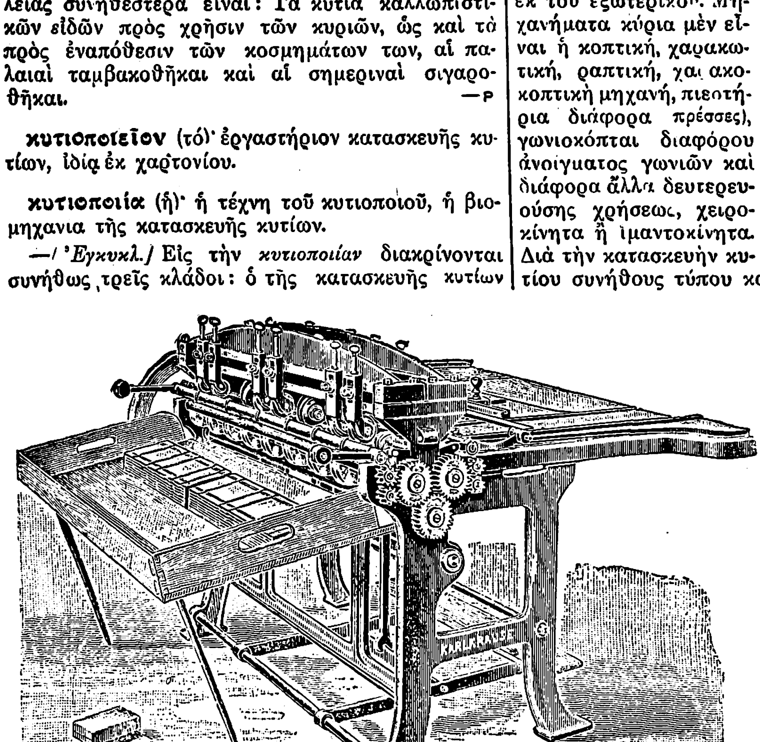

Σύνθετος χαρακοκοπτικὴ μηχανή.

ἐμπορίου, εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται τὰ παντὸς σχήματος καὶ μεγέθους κυτία συσκευασίας ἐμπορευμάτων, κυτία φαρμακευτικῶν προϊόντων, καπελλιέραι κτλ., ὁ τῶν κυτίων ζαχαροπλαστῶν (μπομπονιέραι κλπ.) καὶ ὁ τῶν κυτίων σιγαρέττων. Ὁ κλάδος κατασκευῆς κυτίων τῆς πρώτης κατηγορίας χρονολογεῖται ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ 1880, ὅτε οἱ Γ. Κεφάλας καὶ Κ. Τσουκανέλλης ἵδρυσαν εἰδικὸν ἐργοστάσιον. Βραδύτερον διάφοροι βιοτέχναι ἐξετάθησαν εἰς τὴν κατασκευὴν κυτίων ζαχαροπλαστῶν. Ἀπὸ τοῦ 1912 ἤρχισε καὶ ἡ βιομηχανία κυτίων σιγαρέττων, τὰ ὁποῖα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀντικατέστησαν τὰ «κυτία συρταρίου». Ἡ τελευταία αὕτη κατηγορία ἀπαιτεῖ ἐγκαταστάσεις συνθετωτέρας, συνδέεται δὲ μετὰ τῆς λιθογραφίας. Σήμερον λειτουργοῦν περὶ τὰ δέκα τοιαῦτα ἐργοστάσια ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ μὲ ἀξιολόγους ἐγκαταστάσεις, παράγοντα ἀπὸ 10—70.000 κυτίων ἡμερησίως ἕκαστον καὶ ἀπασχολοῦντα περὶ τοὺς 3.000 ἐργάτας καὶ ἐργατρίας. Ἡ σημειωθεῖσα γοργὴ πρόοδος εἰς τὴν καθόλου κυτιοποιίαν ἐπέφερε σχεδὸν ὁλοσχερῆ ἀναστολὴν τῆς ἔξωθεν εἰσαγωγῆς κυτίων, τῆς ἐγχωρίου βιομηχανικῆς καὶ χειροτεχνικῆς παραγωγῆς ἐξαρκούσης πλήρως καὶ ἱκανοποιητικῶς, ἀκόμη καὶ δι' ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς μπομπονιέρας καὶ ἄλλα εἴδη πολυτελείας τῶν ζαχαροπλαστείων.

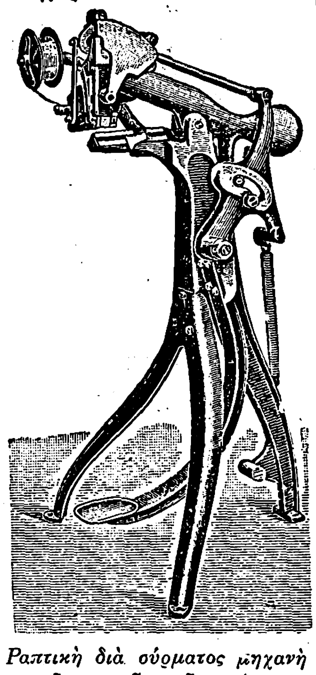
Ραπτικὴ διὰ σύρματος μηχανὴ τῶν γωνιῶν τοῦ κυτίου.

Πρῶται ὕλαι χρησιμοποιούμεναι εἰς τὴν κυτιοποιίαν τῶν δύο πρώτων κατηγοριῶν εἶναι: 1) Χαρτόνιον χρώματος τεφροῦ (γκρὶ) ἰδίου τύπου, κατασκευαζόμενον ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ ἐκ πρώτων ὑλῶν ἐγχωρίων, καὶ χαρτόνιον λευκὸν καὶ στιλπνὸν διὰ τὰ κυτία σιγαρέττων, κατασκευαζόμενον ἐν Αἰγίῳ ἐκ μηχανικοῦ καὶ χημικοῦ πολτοῦ ξύλου, εἰσαγομένου ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. 2) Χάρτης χρωματιστὸς καὶ λευκὸς πολυτελής, εἰσαγόμενος ἐκ Γερμανίας, Σουηδίας καὶ Γαλλίας. 3) Κολλητικαὶ οὐσίαι, ὀστεόκολλα καὶ δεξτρίνη, τῆς πρώτης παραγομένης καὶ ἐνταῦθα, τῆς δὲ δευτέρας εἰσαγομένης ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Μηχανήματα κύρια μὲν εἶναι ἡ κοπτική, χαρακωτική, ραπτική, γωνιοκοπτικὴ μηχανή, πιεστήρια διάφορα πρέσσες), γωνιοκόπται διαφόρου ἀνοίγματος γωνιῶν καὶ διάφορα ἄλλα δευτερευούσης χρήσεως, χειροκίνητα ἢ ἱμαντοκίνητα. Διὰ τὴν κατασκευὴν κυτίου συνήθους τύπου καὶ μετρίου μεγέθους (π. χ. σχήματος ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου καὶ διαστάσεων 0.20 μ. μήκους. 0,10 μ. πλάτους καὶ 0,05 μ. ὕψους) λαμβάνεται τεμάχιον ὀρθογωνίου χαρτονίου καὶ κόπτεται διὰ τῆς κοπτικῆς μηχανῆς εἰς μῆκος μὲν 0,30 μ., πλάτος δὲ 0,20 μ. Τόσον ἐκ τοῦ πλάτους ὅσον καὶ ἐκ τοῦ μήκους διατίθενται εἰς ἑκάστην πλευρὰν ἀνὰ 0,05 μ. διὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν τοιχωμάτων τοῦ κυτίου, ὥστε σημειοῦνται εἰς ἑκάστην πλευράν, καὶ ἀπὸ τῶν γωνιῶν, τμήματα ἴσα πρὸς 0,05 μ. Χαρακώνεται τὸ χαρτόνιον κατὰ τὰς εὐθείας α—β, γ—δ, ε—ζ, η—θ (βλ. σχ.), διὰ δὲ τοῦ γωνιοκόπτου κόπτονται τὰ ἐσκιασμένα μέρη τοῦ σχήματος καὶ «τσακίζεται» τὸ χαρτόνιον διὰ τῆς χειρὸς εἰς τὰ «χαρακωμένα» μέρη. τὰ ὁποῖα ἀνορθούμενα ἀποτελοῦν τὰ τοιχώματα. «Καρφώνονται» ἀκολούθως αἱ γωνίαι διὰ τῆς ραπτικῆς μηχανῆς μὲ εἰδικὸν σύρμα πεπλατυσμένον καὶ ἐπιψευδαργυρωμένον καὶ τὸ ὅλον κυτίον ἐπενδύεται μὲ χάρτην ἔγχρωμον συνήθως, χρησιμεύοντα καὶ πρὸς μεγαλυτέραν στερεότητα καὶ πρὸς διακόσμησιν.

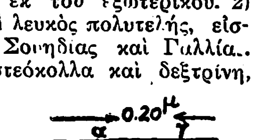

Ἡ αὐτὴ ἐργασία ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὸ κάλυμμα, μεθ' ὃ ἐπικολλᾶται ἡ ἐτικέττα. Κ.Γ.ΚΕΦΑΛΑΣ

κυτιοποιὸς (ὁ, ἡ)· ὁ κατασκευαστὴς κυτίων.

κυτισίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Δηλητηριῶδες ἀλκαλοειδές, ἀνευρεθὲν εἴς τινα εἴδη *κυτίσου* καὶ *κορονίλλης*.

κύτισος (ὁ) (Cytisus) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δένδρα ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτου χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν 40 περιπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν τινα καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον, ἕτερα εἶναι κτηνοτροφικὰ καὶ ἕτερα δηλητηριώδη· γνωστότερα εἶναι: *κύτισος ὁ δασὺς* (Cytisus hirsutus), κοινῶς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *σύννεφο*, *κύτισος ὁ καραμάνιος* (Cytisus caramanicus), *κύτισος ὁ μελαψὸς* (Cytisus nigricans), *κύτισος ὁ ὕπτιος* (Cytisus supinus), *κύτισος ο κοινὸς* (Cytisus vulgaris), θάμνος κοινὸς ἐν Εὐρώπῃ, οὗτινος τὰ σπέρματα ἐνέχουσι τοξικήν τινα οὐσίαν, τὴν *κυτισίνην* (βλ. λ.), *κύτισος ὁ γόνιμος* (Cytisus proliferus), ἰθαγενὴς θάμνος τῶν Καναρίων νήσων. Τὰ δύο πρῶτα εἴδη καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον, τὸ τρίτον καὶ τέταρτον εἶναι δηλη-

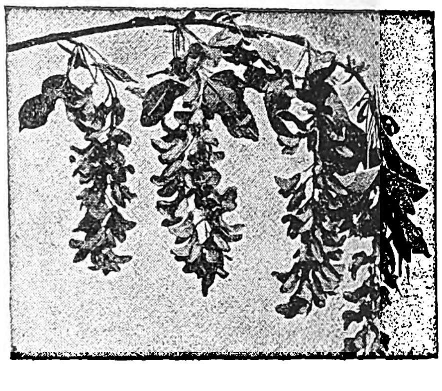
Κλάδος κυτίσου.

τηριώδη καὶ φύονται εἰς ὀρεινοὺς τόπους καὶ τὸ τελευταῖον κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

Κυτλιαρέβσκι, *Ἀλέξανδρος - Νικηφόροβιτς.* Ρῶσος ἀρχαιολόγος (1837—1847). Συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων γνωστότερα εἶναι: «Περὶ τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῆς ἱστορίας τῶν παροχθίων Σλαύων», «Νομικαὶ ἀρχαιότητες τῶν Σλαύων τῆς Βαλτικῆς», «Μοιρολόγια τῶν ἀρχαίων Σλαύων», «Επίδρασις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐπὶ τῶν Σλαύων τῆς Μεσημβρινῆς Ρωσίας» κ. ἄ. Θ. Β.

Κύτνοι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Λαὸς κελτικῆς καταγωγῆς. ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β', 14, 2). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι οἱ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀναφερόμενοι (Β', 11, 10) *Κῶγνοι*, κατοικοῦντες τὰ ΝΑ. τῆς Γερμανίας, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βιαδούα (Ὄδερ) καὶ Βιστούλα, τοὺς ὁποίους ὁ Τάκιτος (Germ. XLIII) ὀνομάζει *Κοτίνους*, ἐκμεταλλευομένους τὰ σιδηρωρυχεῖα τῆς χώρας των. Α. Θ. Σ.

κυτοβλάστη (ἡ), ἢ ***κυτταροβλάστη***· ὁ πυρὴν τοῦ κυττάρου (βλ. λ.).

κυτοβλάστημα (τό), ἢ ***κυτταροβλάστημα***. Οὕτως ὠνόμασεν ὁ Schleiden τὴν συσσωρευομένην βλεννώδη οὐσίαν, ἡ ὁποία, κατὰ τὴν θεωρίαν του περὶ γενέσεως τῶν κυττάρων, ἀποτελεῖ τὴν πρώτην βάσιν τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ κυττάρου. Ὁ ὅρος οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν σήμερον, μᾶλλον δὲ συμπίπτει πρὸς τὸ πρωτόπλασμα τοῦ κυττάρου. Θ. ΒΛ.

κυτοκελλουλόζαι (αἱ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀκατέργαστοι *κυτταρῖναι* (κελλουλόζαι), περιέχουσαι καὶ λίπη ἢ κηρόν, ὅπως εἶναι λ. χ. ὁ φελλὸς καὶ τὰ ἐπιδερμικὰ στρώματα τῶν φυτικῶν ἱστῶν. Σ. Γ.

κυτόλη (ἡ) (Cutol) [*Φαρμ. Χημ.*]. Οὕτω καλεῖται τὸ *βορακοδεψικὸν ἀργίλλιον*. Σκεύασμα λαμβανόμενον διὰ μείξεως εἰς καταλλήλους ἀναλογίας: ταννίνης, βόρακος καὶ θειικοῦ ἀργιλλίου ἐν ὕδατι. Ἀνεγράφη ὡς φάρμακον στυπτικὸν καὶ ἀντισηπτικόν. Κ. Γ. Μ.

κυτολογία (ἡ)· βλ. *κυτταρολογία*.

κυτολογικός, —ή, —όν ἀντὶ *κυτταρολογικός* (βλ. λ.)

κυτομικρόσωμον (τό) (ἢ ἁπλῶς *μικροσωμάτιον*) Λεπτότατα κοκκία ἐνδεικτικὰ τῆς λεπτοτέρας ὑφῆς τοῦ πρωτοπλάσματος τοῦ κυττάρου. Θ. ΒΛ.

κυτομίτωμα (ἢ ἁπλῶς *μίτωμα*). Πλέγμα δικτυωτόν, τὸ ὁποῖον ἐθεωρήθη ὑπὸ πολλῶν ὅτι ἀποτελεῖ τὴν λεπτοτέραν ὑφὴν τοῦ πρωτοπλάσματος τοῦ κυττάρου. Θ. ΒΛ.

Digitized by Google

κυτόπλασμα (τό). Τὸ κυριώτερον ζῶν περιεχόμενον τοῦ κυττάρου, ἐκτὸς τοῦ πυρῆνος (βλ. *κυτταρόπλασμα*).

— **κυτόπλασμα ἀνώτερον** (τὸ) *[Βιολ.]*· βλ. λ. *ἐργαστόπλασμα*.

κυτοπλαστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κυτοπλαστίαν ἢ κυτταρογονίαν.

κύτος, —*ους* (τό)· κοιλότης, πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ περιλάβῃ τι, ἡ κοιλότης ἀγγείου: «κύτος τοῦ λέβητος,—τοῦ θώρακος,—τῆς κοιλίας»· || «τὸ κύτος τοῦ πλοίου» τὸ ἀπὸ τοῦ κατωτέρου καταστρώματος μέχρι τοῦ ἐσωτροπίου, κοιν. *ἀμπάρι*· || ἀρχ., καθόλου, ἀγγεῖον, δοχεῖον, οἷον ὑδρία, κάλπη.

— *[Ναυτ.]* Καλεῖται *κύτος* (κοιν. *ἀμπάρι*, γαλλ. la cale, ἀγγλ. the hald) ὁ κοῖλος χῶρος τοῦ σκάφους ὁ περιλαμβανόμενος μεταξὺ ἐσωτροπίου καὶ κατωτάτου ὑποφράγματος. Καὶ εἰς μὲν τὰ ἱστιοφόρα ὅλος ὁ χῶρος οὗτος (πλὴν τῶν ἐνθεμίων καὶ τῶν κολοβῶν τοῦ τε πρυμναίου καὶ τοῦ πρῳραίου) χρησιμεύει κενοῦ μὲν φορτίου ὄντος τοῦ πλοίου διὰ τὴν φόρτωσιν τοῦ ἐξ ἄμμου ἕρματός του, ἐμφόρτου δὲ διὰ τὸ φορτίον· εἰς δὲ τὰ ἐμπορικὰ ἀτμόπλοια περιλαμβάνει τὸ λεβητοστάσιον, τὸ μηχανοστάσιον, τὰς ἀνθρακαποθήκας· καὶ προκειμένου μὲν περὶ ἐπιβατηγῶν, ὁ ἀπομένων χῶρος καταμερίζεται εἰς μικρὰ κύτη, χωριζόμενα διὰ φραγμάτων (κοιν. μπουλμέδων) στεγανῶν ἢ μὴ καὶ χρησιμεύοντα διὰ τὰς βαρείας τῶν ἐπιβατῶν ἀποσκευὰς καὶ μικρὰ ποσὰ ἐμπορευμάτων· προκειμένου δὲ περὶ φορτηγῶν, εἰς ἃ ὁ περισσεύων ἐν τῷ κύτει χῶρος εἶναι πολύς, κατανέμεται οὗτος διὰ φραγμάτων στεγανῶν εἰς μικρὰ κύτη, ἀριθμολογούμενα πρὸς διάκρισιν κατ' αὔξοντα ἀριθμὸν καὶ ἀπὸ πρῴρας πρὸς πρύμναν, ἀλλὰ καὶ κατὰ ὁριζόντιον ἔννοιαν δι' ἐπιφρακτῶν (κοιν. πανιόλα) ἀφαιρετῶν. Εἰς τὰ πολεμικὰ μάχιμα σκάφη, τῶν ἀποθηκῶν πάσης φύσεως πολεμικοῦ ὑλικοῦ καταλαμβανουσῶν πᾶν ὅ,τι ἀπέμεινεν εἰς τὸ κοῖλον τοῦ σκάφους, δὲν περισσεύει χῶρος διαθέσιμος δι' ἐναπόθεσιν φορτίου. Σ. Ε. Λ

— **κύτος θώρακος** *[Ἀνατομ.]*. Κοιλότης τοῦ κορμοῦ μεγάλη κειμένη μεταξὺ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς κοιλίας· περικλείεται ὑπὸ τοῦ θωρακικοῦ τοιχώματος, ἀποτελουμένου ἐκ τῶν ἁπαλῶν μορίων, τοῦ στέρνου, τῶν πλευρῶν καὶ τῶν θωρακικῶν σπονδύλων, καὶ ἐμπεριέχει πολλὰ οὐσιώδη ὄργανα, ἐν οἷς οἱ πνεύμονες καὶ ἡ καρδία (βλ. *θώραξ*). Ι. Π.

— **κύτος ῥινὸς** *[Ἀνατομ.]*. 1) *Κύτος ῥινὸς ὀστεϊνον*· τοῦτο κεῖται ὕπερθεν τοῦ κοίλου τοῦ στόματος καὶ μεταξὺ τῶν δύο ὀφθαλμικῶν κογχῶν. Διῄρηται διὰ καθέτου διαφράγματος, τοῦ ῥινικοῦ μεσορίου, εἰς δύο κοιλότητας, εἰς ἑκατέραν τῶν ὁποίων ἐκβάλλουσιν αἱ παραπληρωματικαὶ κοιλότητες ἢ οἱ κόλποι τοῦ κύτους τῆς ῥινὸς (ἰγμόρειον ἄντρον, μετωπιαῖος κόλπος, σφηνοειδεῖς κόλποι κλπ.). Ἐφ' ἑκατέρας κοιλότητος διακρίνομεν τὸ ἄνω τοίχωμα ἢ ὀροφήν, τὸ ἔσω τοίχωμα ἢ μεσόριον καὶ τὸ ἔξω· τοῦτο δ' εἶναι ἀνωμαλώτατον ἕνεκα τῶν ῥινικῶν κογχῶν· ἀπὸ τοῦ τοιχώματος δηλαδὴ τούτου προέχουσι πρὸς τὰ ἔσω καὶ κάτω αἱ 3 ῥινικαὶ κόγχαι, αἵτινες ἀπεργάζονται τρεῖς αὐλακοειδεῖς διόδους, τοὺς ῥινικοὺς πόρους, ἀνοικτοὺς πρὸς τὰ κάτω, τὸν ἄνω, τὸν μέσον καὶ τὸν κάτω ῥινικὸν πόρον. Τὸ πρόσθιον στόμιον, κοινὸν εἰς ἀμφότερα τὰ ἡμιμόρια τοῦ κύτους τῆς ῥινός, σχηματίζεται κυρίως ὑπὸ τῆς ἄνω γνάθου, συμπληρουμένης ἄνωθεν ὑπὸ τῶν ῥινικῶν ὀστῶν· προσφύονται δ' εἰς αὐτὸ οἱ ῥινικοὶ χόνδροι. Τὸ ὀπίσθιον τοίχωμα ἐκβάλλει εἰς τὸν φάρυγγα διὰ τῶν φαρυγγικῶν στομίων ἢ χοανῶν, χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ ὀπισθίου χείλους τοῦ μεσορίου (τ. ἔ. τῆς ὕνεως). Μεταξὺ ἑκατέρου φαρυγγικοῦ στομίου καὶ τῶν ὀπισθίων περάτων τῶν ῥινικῶν κογχῶν ὑπολείπεται μοῖρά τις τοῦ ῥινικοῦ κύτους, εἰς ἣν ἐκβάλλουσιν οἱ ῥινικοὶ πόροι καὶ ἣν καλοῦσι ῥινοφαρυγγικὸν πόρον. 2) *Κύτος ῥινὸς ἀκέραιον* (μετὰ τοῦ βλεννογόνου). Καὶ τοῦτο διῄρηται διὰ τοῦ ῥινικοῦ διαφράγματος ἢ μεσορίου εἰς δύο ἡμιμόρια, τὴν δεξιὰν καὶ τὴν ἀριστερὰν ῥινικὴν κοιλότητα ἢ θαλάμην (βλ. *θαλάμη*). Ὁ βλεννογόνος τοῦ κύτους τῆς ῥινὸς διαιρεῖται εἰς τὴν ὀσφρητικὴν καὶ τὴν ἀναπνευστικὴν μοῖραν. Καὶ ἡ μὲν ὀσφρητικὴ μοῖρα, μικρὰ οὖσα ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, καταλαμβάνει τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τῆς ἄνω κόγχης καὶ τὴν ἀντικρὺ αὐτῆς μοῖραν τοῦ ῥινικοῦ διαφράγματος· ἡ δ' ἀναπνευστικὴ περιλαμβάνει τὸν λοιπὸν ῥινικὸν βλεννογόνον μετὰ τῶν κόλπων. Τὸ ἐπιθήλιον τῆς ὀσφρητικῆς μοίρας εἶναι ἐπιθήλιον αἰσθητήριον, περιέχον τὰ ὀσφρητικὰ κύτταρα, ἅτινα χρησιμεύουσιν ὡς ἐκφυτικὸς πυρὴν τοῦ ὀσφρητικοῦ νεύρου, ὅπερ ἀπολήγει εἰς τὸν ὀσφρητικὸν λοβὸν (κάτω ἐπιφάνεια τοῦ προσθίου μέρους τῶν ἡμισφαιρίων). Ἡ κυρία ἀρτηρία τοῦ ῥινικοῦ βλεννογόνου εἶναι ἡ σφηνοϋπερῴιος, εἰς ἣν ἐπικουροῦσι καὶ ἕτεροί τινες κλάδοι. Τὰ νεῦρα τοῦ ῥινικοῦ βλεννογόνου (πλὴν τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὀσφρήσεως) εἶναι αἰσθητικοὶ κλάδοι τοῦ τριδύμου νεύρου. Ι. Π.

κυτοσύνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Παράγωγον τῆς *πυραμιδίνης*. Κρυσταλλοῦται μεθ' ἑνὸς μορίου ὕδατος· διὰ νιτρώδους ὀξέος παρέχει τὴν οὐρακίλην. Ἀποσυντίθεται εἰς 320°. Σ. Γ.

κυτοσφαιρίνη (ἡ). Πυρηνολεύκωμα περιεχόμενον εἰς διάφορα κύτταρα καὶ ἀδένας. Ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ ἐπιβραδύνῃ τὴν πῆξιν τοῦ αἵματος. Σ. Γ.

κυτόσωμον *[Ἀνατομ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ πρωτόπλασμα τοῦ κυττάρου, ἐπονομαζόμενον καὶ κυτταρικὸν σῶμα. Ι. Π.

κυτοτοξίνη (ἡ). Δηλητηριώδης ἢ τοξικὴ οὐσία, σχηματιζομένη ὅταν εἰς τὸ αἷμα ἑνὸς ζῴου ἐγχυθῇ αἷμα ἄλλου εἴδους ζῴου. Σ. Γ.

Κυτριαὶ *[Γεωγρ.]*· βλ. *Κιτριές*.

Κύτσινγκ (Kützing), ***Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς βοτανικός, γεννηθεὶς τῷ 1807 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1893. Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασε φαρμακευτικήν, εἶτα δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν βοτανικήν. Ἐμελέτησε κυρίως τὰ φύκη. Τὰ δύο περὶ τῶν κρυπτογαμικῶν τούτων φυτῶν ἔργα του: «Περὶ φυκῶν τῶν γλυκέων ὑδάτων» καὶ «Μεταμόρφωσις κατωτέρας βαθμῖδος φυκῶν εἰς ἀνωτέρας» θεωροῦνται σπουδαιόταται συμβολαὶ εἰς τὴν βοτανικὴν ἐπιστήμην. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐδημοσίευσε καὶ «Φυτολογικοὺς πίνακας» καὶ τὰς «Φιλοσοφικὰς ἀρχὰς ἐν τῇ βοτανικῇ». Δ. Ν. Π.

κυττάζη (ἡ) *[Χημ.]*· βλ. *κυττάση*.

κυττάζω· οὕτως ἐγράφετο παλαιότερον τὸ *κοιτάζω* κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ Κοραῆ, φρονοῦντος ὅτι προέκυψεν ἀπὸ τοῦ ἀρχ. *κυπτάζω* κατ' ἀφομοίωσιν τοῦ *π* πρὸς τὸ ἑπόμενον *τ* (βλ. *κοιτάζω*).

κυτταραιμία (ἡ) (Cytémie). Οὕτω καθορίζεται ἡ ἐντὸς τοῦ αἵματος παρουσία κυττάρων, τὰ ὁποῖα ἀνήκουσιν εἰς ἄλλους ἱστούς, φυσιολογικοὺς ἢ παθολογικούς. Μ. Ν. Κ.

κυτταρικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ κύτταρον, ὁ τοῦ κυττάρου: «κυτταρικὸν λίπος», «κυτταρικὴ μικροβιολογία».

— **κυτταρικὴ *θεωρία***. Ἡ θεμελιώδης σήμερον ἐν τῇ βιολογίᾳ ἄποψις ὅτι ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ ὀργανισμοὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ κύτταρα καὶ ἀπὸ τὰ παράγωγα αὐτῶν. Τὸ κύτταρον συνεπῶς εἶναι ἡ μικροτέρα μέχρι σήμερον γνωστὴ μονὰς τῆς ζωῆς, ἕκαστον δὲ κύτταρον παράγεται ἐξ ἄλλου κυττάρου ὁμοίου πρὸς αὐτό. Ἅπαντα ἐπίσης ἐν γένει τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς ἔχουν τὴν ἕδραν των εἰς τὰς ἐν τῷ κυττάρῳ γινομένας φυσιολογικὰς λειτουργίας.

— **κυτταρικὴ *μεμβρᾶνα***. Ἡ μεμβρᾶνα ἡ περιβάλλουσα τὸ κύτταρον. Αὕτη ὑπάρχει κυρίως εἰς τὰ φυτικὰ κύτταρα, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦτο λέγονται καὶ *ἐμμέμβρανα*, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ κυτταρίνης, τὴν ὁποίαν παράγει τὸ πρωτόπλασμα τοῦ κυττάρου καὶ ἡ ὁποία εἶναι νεκρά. Πολλὰ ὅμως κύτταρα μυξομυκήτων, σπερματοζῳάρια κλπ., ὡς καὶ τὰ κύτταρα τῶν ζῴων στεροῦνται τοιαύτης μεμβράνης καὶ καλοῦνται *ἀμέμβρανα*. Καὶ εἰς ταῦτα ὅμως σχηματίζεται ἐξωτερικὸν περίβλημα διὰ καταλλήλου μεταβολῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ στρώματος τοῦ πρωτοπλάσματος. Πολλάκις σχηματίζεται ἴδιον περίβλημα ἐκ χιτίνης. Εἰς τὰ πρωτόζῳα καὶ ἄλλα κατώτερα ζῷα σχηματίζεται ἴδιον δερμάτιον (pellicula). Θ. ΒΛ.

— **κυτταρικὸν *κέντρον*** *[Ἀνατομ.]*· βλ. λ. *κεντρύλλιον*.

— **κυτταρικὸς *χυμός***. Ὑδαρὴς διάλυσις διαφόρων οὐσιῶν, ἡ ὁποία περιέχεται ἐντὸς τῶν κενῶν χώρων τοῦ πρωτοπλάσματος τῶν κυττάρων, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται *χυμοτόπια* καὶ περιβάλλονται πανταχόθεν ὑπὸ πρωτοπλάσματος. Αἱ ἐν τῷ κυτταρικῷ χυμῷ οὐσίαι δύνανται νὰ εἶναι ἀνόργανοι (νιτρικαί, θειικαί, φωσφορικαὶ κλπ. ἐνώσεις), ὑδατάνθρακες (σταφυλοσάκχαρον, καλαμοσάκχαρον κλπ.), ὀργανικὰ ὀξέα (μηλικόν, ὀξαλικὸν κλπ.), γλυκωματογόνα, ἀλκαλοειδῆ, χρωστικαὶ οὐσίαι, δεψικαὶ οὐσίαι κλπ. Ἡ σημασία τοῦ κυτταρικοῦ χυμοῦ διὰ τὸ φυτὸν εἶναι μεγίστη. Θ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

κυτταρίνη (ἡ), ἢ ***κελλουλόζη*** *[Ὀργ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐν τῷ φυτικῷ βασιλείῳ ἐκτάκτως διαδεδομένη ὕλη τῶν τοιχωμάτων τῶν κυττάρων, ἥτις ἀποτελεῖται ἐξ ἄνθρακος, ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου. Ἡ κυτταρίνη διαφέρει τῶν ἄλλων φυτικῶν συστατικῶν κυρίως ἐκ τῆς σχετικῶς μεγάλης ἀντοχῆς αὐτῆς πρὸς τὰ ὑδρολυτικὰ ἀντιδραστήρια (ὀξέα καὶ βάσεις) καὶ πρὸς τὰ ὀξειδωτικὰ μέσα.

Ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ὑπὸ τὸ ὄνομα *κυτταρίνη* ἐννοοῦμεν τὴν κυτταρίνην τοῦ βάμβακος, ἥτις εἶναι ἡ μόνη ἥτις ἔχει πλήρως μελετηθῆ. Αἱ ἰδιότητες δὲ τῶν ἄλλων εἰδῶν τῆς κυτταρίνης ἐκφράζονται ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἰδιότητας τῆς κυτταρίνης τοῦ βάμβακος. Εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ χάρτου ἐννοοῦμεν ὑπὸ τὸ ὄνομα *κυτταρίνη* τὰ ἐκ τῶν ξύλων ἀποχωριζόμενα εἴδη αὐτῆς.

Αἱ κυτταρῖναι ἐμφανίζονται ἐν τῇ φύσει (εἰς τὸ φυτικὸν βασίλειον, διότι εἰς τὸ ζωϊκὸν εἶναι σπανιώταται) οὐχὶ εἰς καθαρὰν κατάστασιν, ἀλλ' ἐπιβεβαρημέναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διὰ διαφόρων ξένων ὑλῶν, ὧν ἀποχωρίζονται δι' ὀξέων ἢ ἀλκαλίων καὶ εἰς λίαν διαφόρους μορφάς, κυρίως δὲ ὑπὸ τὴν μορφὴν ἰνῶν εἰς τὰ ἀνώτερα φυτά. Ἀκόμη δὲν ἔχει διευκρινισθῆ ἂν αἱ προσμείξεις αὗται εἶναι χημικῶς ἡνωμέναι μετὰ τῆς κυρίως κυτταρίνης, ἢ ἂν προκύπτουν διὰ χημικῶν μεταβολῶν, ἢ τέλος ἂν ἡ κυτταρίνη εἶναι διαπεποτισμένη δι' αὐτῶν.

Ἀπὸ βιομηχανικῆς ἀπόψεως ὡς σπουδαιότερα φυτὰ παρέχοντα κυτταρίνην εἶναι τὰ ἔχοντα σπερματικὰς τρίχας καὶ ἶνας εἰς τοὺς βλαστούς, ὡς καὶ τὰ κυρίως ξύλα. Αἱ διάφοροι μορφαί, ὑφ' ἃς ἐμφανίζεται ἡ ἰνώδης κυτταρίνη, διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ποσότητος τῆς περιεχομένης κυτταρίνης καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τοῦ εἴδους καὶ τῆς ποσότητος τῶν ὑπαρχουσῶν συνδρόμων ὑλῶν (προσμείξεων), ἐξ ὧν σπουδαιότεραι εἶναι αἱ *ἡμικελλουλόζαι (ἡμικυτταρῖναι)* καὶ ἡ *λιγνίνη*. Αἱ ἡμικελλουλόζαι εἶναι σχετικῶς εὐκόλως ὑδρολυόμενοι πολυσακχαρῖται, μὲ μόριον 5 ἢ 6 ἀτόμων ἄνθρακος, σακχαροειδεῖς ὗλαι. Ἡ λιγνίνη δὲν ἔχει ἐπακριβῶς μελετηθῆ, πιθανῶς δὲ εἰς αὐτὴν περιέχεται ἓν ἀρωματικὸν συστατικὸν ἡνωμένον μετ' ἀλειφατικῆς ῥίζης. Ἡ ἀπομόνωσις τῆς κυτταρίνης ἀπὸ τῶν προσμείξεων αὐτῆς (ἡμικελλουλοζῶν καὶ λιγνίνης) βασίζεται εἰς τὸ εὔκολον τῆς διαλυτοποιήσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν χημικῶν ἀντιδραστηρίων (ὑδρόλυσις, ὀξείδωσις).

Κατὰ παλαιοτέρας θεωρίας τῶν Gross καὶ Bevan, πρὸς ἃς σήμερον ἀκόμη συμφωνοῦσι πολλοὶ ἐρευνηταί, ὑφίστανται χημικαὶ ἐνώσεις μεταξὺ κυτταρίνης (κελλουλόζης) καὶ τῶν συνδρόμων αὐτῆς ὑλῶν. Οἱ Gross καὶ Bevan οὕτω διακρίνουν τὰ ἀκόλουθα εἴδη κελλουλοζῶν: *λιγνοκελλουλόζας, πηκτοκελλουλόζας, μυκοκελλουλόζας, ἀδιποκελλουλόζας* καὶ *κυτοκελλουλόζας*. Αἱ λιγνοκελλουλόζαι θεωροῦνται ὡς ἐνώσεις χημικαὶ λιγνίνης μετὰ κελλουλόζης. Αἱ πηκτοκελλουλόζαι ὡς τοιαῦται πηκτίνης μετὰ κελλουλόζης, αἱ μυκοκελλουλόζαι θεωροῦνται ὡς ἀνάλογοι πρὸς τὰς φυτικὰς βλέννας καὶ τέλος αἱ ἀδιποκελλουλόζαι καὶ κυτοκελλουλόζαι ἀποτελοῦν τὰς ἐξωτερικὰς λιπούχους καὶ κηρούχους ἐπιφανείας τῶν φυτικῶν ὀργάνων (π. χ. φελλός, ἐπιδερμὶς τῶν ἰνῶν τοῦ βάμβακος). Ἐκ τῶν εἰδῶν τούτων τῆς κυτταρίνης ἰδιαιτέρας σημασίας εἶναι αἱ ἰνώδεις λιγνοκελλουλόζαι καὶ πηκτοκελλουλόζαι, δι' ὧν συνδέεται ὁ ὅρος *κυτταρίνη* τῶν φυσικῶν προϊόντων πρὸς τὸν ὅρον *ἶνες*.

Ἐπειδὴ καὶ ἡ καθαρωτάτη ἐν τῇ φύσει ὑπάρχουσα κυτταρίνη, ἡ τοῦ βάμβακος, περιέχει 10—20% προσμείξεων, διὰ τοῦτο, πρὸς ἀπαλλαγὴν αὐτῆς ἀπὸ τούτων, χρησιμοποιεῖται βρασμὸς μετὰ ἀραιοῦ διαλύματος καυστικοῦ νατρίου (1%, περιέχοντος ῥητινοσάπωνα, καὶ ἀκολούθως λεύκανσις δι' ὑποχλωριώδους νατρίου.

Αἱ κυτταρῖναι εἶναι ἐν συνήθει θερμοκρασίᾳ στερεὰ κολλοειδῆ ἰνώδους καὶ μακροσκοπικῆς μορφῆς, ἔχουσι δὲ μέσον εἰδικὸν βάρος 1,5. Τὸ μῆκος τῶν κυττάρων τῆς κυτταρίνης εἶναι λίαν διάφορον· οὕτω τὸ τῶν τῆς κυτταρίνης τοῦ βάμβακος ἔχει μῆκος 1—5 ἑ. μ. καὶ πάχος 0,012—0,04 χλστμ., τὸ τῶν κωνοφόρων μῆκος μόνον 1—4 χλστμ. καὶ πάχος 0,025—0,07 χλστμ. κλπ. Μικροσκοπικῶς δὲ δύνανται νὰ διαιρεθῶσι τὰ διάφορα εἴδη τῆς κυτταρίνης διὰ χαρακτηριστικῶν ἀνατομικῶν χαρακτήρων ὡς καὶ χρωστικῶν ἀντιδράσεων.

Ἡ συμπεριφορὰ τῆς κυτταρίνης ὡς πρὸς τὰς μηχανικὰς ἐπιδράσεις (ἀντοχὴ κλπ.), τοὐλάχιστον διὰ τὰς βιομηχανικῆς ἀξίας ἶνας, ἔχει πλήρως μελετηθῆ. Ἡ σκληρότης τῶν ἰνῶν εἶναι 2,5 βαθμῶν εἰς τὴν κλίμακα Mohs. Διὰ μεγάλης πιέσεως μετατρέπεται εἰς κερατοειδῆ μᾶζαν, ἥτοι κέκτηται σχηματικότητα. Δι' ἀσθενοῦς πιέσεως δεικνύει ἀρκοῦσαν ἐλαστικότητα. Δι' ὕδατος διαποτίζεται εὐκόλως. Ἡ κανονικὴ περιεκτικότης εἰς ὕδωρ, ἡ ὑγροσκοπικότης, κυμαίνεται ἀναλόγως τῆς ὑγρασίας τοῦ ἀέρος. Οὕτω, ἐπὶ κανονικῆς ἀτμοσφαιρικῆς ὑγρασίας φθάνει διὰ τὴν κυτταρίνην τοῦ βάμβακος τὰ 6—8% καὶ διὰ τὴν κυτταρίνην τοῦ ξύλου τὰ 8—12%. Αἱ κυτταρῖναι διογκοῦνται δι' ὕδατος ἐν ὑγρᾷ ἢ ἀερίῳ μορφῇ, ὑποβαλλόμεναι δὲ ἐν ἐπαφῇ μετὰ ὕδατος εἰς ἰσχυρὰν μηχανικὴν κατεργασίαν ὑφίστανται ἐπαύξησιν τῆς ὑγροσκοπικότητος, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰδικῶς εἰς τὴν παρασκευὴν ἀναπληρωμάτων τῆς περγαμηνῆς καὶ τῆς περγαμίνης. Ἐπίσης, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους καὶ σχήματος τῶν ἰνῶν, δεικνύουσι διάφορον τριχοειδές, διείσδυσιν καὶ ὠσμωτικὴν πίεσιν. Δι' ὑπεριωδῶν ἀκτίνων προσβάλλεται ἡ κυτταρίνη, σχηματιζομένων ὀξυκελλουλοζῶν, παρατηρεῖται δὲ καὶ φθορισμός. Ἐν ξηρᾷ καταστάσει ἡ κυτταρίνη εἶναι κακὸς ἀγωγὸς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ἀπ' ἐναντίας δὲ πολὺ καλὸς ἐν ὑγρᾷ.

Διὰ μακρᾶς ἐπιδράσεως φωτός, ἀέρος καὶ ὑγρασίας ὑφίσταται ὀξείδωσιν, ἥτις δύναται νὰ φθάσῃ μέχρι τελείας καταστροφῆς τῆς ὀργανικῆς ὕλης. Πλὴν τῶν ὀξυκελλουλοζῶν σχηματίζονται οὕτω ἀέρια καὶ οὐμινικαὶ ὗλαι, ἡ διάσπασις δὲ αὕτη

Digitized by Google

δύναται νὰ ἐπιταχυνθῇ διὰ τῆς παρουσίας μεταλλικῶν ἀλάτων ἢ μικροργανισμῶν καταλυτικῶς δρώντων. Διὰ μικροργανισμῶν ἐπίσης δύνανται καὶ ἐν ἀπουσίᾳ ἀέρος νὰ ἐπέλθωσι διασπάσεις, ὁπότε πλὴν τοῦ ὑδρογόνου σχηματίζονται ἀνθρακικόν, ὀξικὸν καὶ βουτυρικὸν ὀξύ. Ὅταν τὰ λιπαρὰ ταῦτα ὀξέα ἐξουδετερωθῶσι διὰ βάσεων, ἐπέρχεται ὁ σχηματισμὸς *μεθανίου*. Πρὸ τῆς ζυμώσεως ἐπέρχεται διάσπασις εἰς *κελλοβιόζην*, ἡ δὲ ὑδρόλυσις προκαλεῖται ὑπὸ τοῦ φυράματος *κελλουλάση*. Ὡς πρὸς τὴν θέρμανσιν ἡ καθαρὰ κυτταρίνη τοῦ βάμβακος εἶναι ἀνθεκτικὴ μέχρι τῶν 150°, ἄνω δὲ ταύτης ἐπέρχεται κιτρίνωσις, φαίωσις καὶ τέλος βαθεῖα διάσπασις. Τυχὸν ἐπερχομένη περὶ τοὺς 100° κιτρίνωσις ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν προσμείξεων καὶ κυρίως ὀξυκελλουλοζῶν. Διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως σχηματίζονται κυρίως ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ὑδρατμοί, εἰς τὸ ὑδατικὸν δὲ ἀπόσταγμα ἀνευρίσκονται ὀξικὸν ὀξὺ καὶ ἀκετόνη, οὐδόλως δὲ μεθυλικὴ ἀλκοόλη, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ καθαρᾶς κυτταρίνης βάμβακος. Διὰ βράζοντος ὕδατος κατεργαζομένη ὑφίσταται αὔξησιν τῆς ἱκανότητος βαφῆς δι' ἀπ' εὐθείας βαπτόντων χρωμάτων. Θερμαινομένη ἡ κυτταρίνη μεθ' ὕδατος ὑπὸ ὑψηλὴν πίεσιν εἰς 200° μετατρέπεται εἰς ὑδροκελλουλόζην. Ὁ σχηματισμὸς οὗτος ὑδροκελλουλόζης ἐπιτελεῖται μόνον ὅταν χρησιμοποιῆται ἀκάθαρτος κυτταρίνη, εἰς ἐλάχιστον δὲ βαθμὸν εἰς τὴν λίαν καθαρὰν κυτταρίνην.

Ἡ κελλουλόζη ἀπορροφεῖ ὀλίγον ἐξ ἀραιῶν διαλυμάτων τὰ ἀνόργανα ὀξέα, ἐξ ὧν ἀποχωρίζεται δυσκόλως διὰ πλύσεως δι' ὕδατος. Ἀραιὰ ἀνόργανα ὀξέα ἐν ψυχρῷ προσβάλλουσιν ἐλάχιστα τὴν κυτταρίνην, ἐνῷ ἀκάθαρτοι κυτταρῖναι προσβάλλονται ἰσχυρότερον. Τὰ διαλυόμενα συστατικὰ (προϊόντα διασπάσεως), ἤτοι αἱ καλούμεναι *κελλουλοζοδεξτρῖναι* καὶ ἴχνη σταφυλοσακχάρου εἶναι ἐλάχιστα. Μετ' αὐξανομένης θερμοκρασίας ἐπέρχεται αὔξησις τῆς δράσεως τῶν ὀξέων. Ἐπίσης ἀέρια ὀξέα, ὡς ὑδροχλώριον, διοξείδιον τοῦ θείου, προκαλοῦν ὑδρόλυσιν καὶ καταστροφὴν τῆς ἰνώδους μορφῆς. Ἀναλόγως πρὸς τὰ ἀνόργανα ὀξέα συμπεριφέρονται καὶ τὰ ὀργανικὰ ὀξέα, ἐξαιρέσει τῶν ἐξατμισίμων, ὡς τὸ ὀξικὸν καὶ μυρμηκικόν, ἅτινα καὶ ἐν μεγίστῃ πυκνότητι εἶναι ἐπιβλαβῆ, ἐφ' ὅσον δὲν δρᾷ καταλύτης τις πρὸς σχηματισμὸν ἐστέρων. Πυκνὰ ἀνόργανα ὀξέα, ὡς ὑδροχλωρικόν, θειικὸν καὶ νιτρικόν, προκαλοῦν κατ' ἀρχὰς διόγκωσιν καὶ εἶτα τὸν σχηματισμὸν ἐστέρων. Παρὰ τοὺς ἐστέρας σχηματίζονται κελλουλοζοδεξτρῖναι, τῶν ὁποίων ἡ περαιτέρω ὑδρόλυσις ἄγει εἰς σχηματισμὸν σταφυλοσακχάρου Ποσοτικὴ μετατροπὴ τῆς κελλουλόζης εἰς γλυκόζην εἶναι δυνατὴ μόνον διὰ διογκώσεως διὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος καὶ ἀκολούθου βρασμοῦ μετ' ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος ἢ διὰ χρησιμοποιήσεως πυκνοῦ (41—42 %) ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Ἀνάλογος διόγκωσις δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ πυκνοτάτων ἀλκαλίων, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ σχηματίζωνται τὰ ἴδια προϊόντα Διὰ θειικοῦ ὀξέος 69 % σχηματίζεται ἀμυλοΐτης, μὴ συμπίπτων ὅμως πρὸς τὸν ἐξ ἀμύλου ἀμυλοΐτην. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπίδρασις θειικοῦ ὀξέος 78 %, ὁπότε σχηματίζεται διαφανὴς κερατοειδὴς μᾶζα ηὐξημένης ἀντοχῆς, ὁ καλούμενος *περγαμηνὸς χάρτης*.

Ὡς πρὸς τὰ ἀραιὰ ἀλκάλια, ἡ καθαρὰ κελλουλόζη εἶναι λίαν ἀνθεκτική, διὰ πυκνοτέρων ὅμως σχηματίζονται *ἀλκαλικελλουλόζαι* ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τοὺς τύπους:

$(C_6H_{10}O_5)_2 \cdot NaOH$ καὶ $(C_6H_{10}O_5)_2 \cdot 2NaOH$

Κατ' αὐτὴν αἱ ἶνες τοῦ βάμβακος ὑφίστανται χαρακτηριστικὴν συστροφήν, διόγκωσιν εἰς τὸ πάχος καὶ βράχυνσιν κατὰ τὸ μῆκος. Πρὸς γεώδη ἀλκάλια ἡ κελλουλόζη εἶναι τελείως ἀδρανής. Πρὸς τὰ ὄξινα ἅλατα, συμπεριφέρεται ὡς καὶ πρὸς τὰ ὀξέα. Ἀραιὰ οὐδέτερα ἅλατα, ὡς χλωριοῦχα καὶ θειικὰ ἅλατα, ἐνεργοῦν ὡς ἐλαττοῦντα τὴν διόγκωσιν τῆς κυτταρίνης καὶ πηγνύοντα τὴν τυχὸν κολλοειδῶς διαλελυμένην κυτταρίνην. Αἰσθητῶς διάφορος εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῶν πυκνῶν διαλυμάτων ἁλάτων. Τινὰ ἐκ τούτων, ὡς τὸ ἰωδιοῦχον κάλιον, ὁ ἰωδιοῦχος καλιοϋδράργυρος, προκαλοῦν διόγκωσιν τελείως ὁμοίαν πρὸς τὴν διὰ πυκνῶν ἀλκαλίων ἢ ὀξέων προκαλουμένην. Ὁ χλωριοῦχος ψευδάργυρος καὶ τὸ ροδανικὸν ἀσβέστιον ἐν θερμῷ διαλύουν τελείως τὴν κυτταρίνην. Τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἁλάτων ἐπὶ τῆς κυτταρίνης γίνεται χρῆσις ἐν τῇ βαφικῇ διὰ τὴν ἀπορρόφησιν καὶ τὴν συγκράτησιν τοῦ χρώματος. Διαλύματα κυτταρίνης ὑπὸ τὴν στενὴν ἔννοιαν δὲν ὑπάρχουσιν, ὅλα δὲ τὰ ἀντιδραστήρια, ἅτινα διαλυτοποιοῦν τὴν κελλουλόζην, προκαλοῦν αἰσθητὰς μεταβολάς, ἐὰν ὄχι χημικῆς, πάντως φυσικῆς φύσεως. Τὸ καλύτερον διαλυτικὸν μέσον δ' αὐτῆς εἶναι τὸ ἐναμμώνιον ὀξείδιον τοῦ χαλκοῦ. Δι' ἐνδιαμέσου σχηματισμοῦ ἐστέρος διαλύεται ἡ κελλουλόζη δι' ἀλκαλίων καὶ διθειάνθρακος. Ἐπίσης διαλυτοποίησις τῆς κυτταρίνης οὐχὶ εἰς ὕδωρ, ἀλλ' εἰς μεῖγμα αἰθέρος καὶ ἀλκοόλης δύναται νὰ ἐπιτελεσθῇ καὶ δι' ἐνδιαμέσου σχηματισμοῦ τοῦ νιτρικοῦ ἐστέρος τῆς κυτταρίνης.

Πρότερον παρεδέχοντο ὅτι τὸ μόριον τῆς κυτταρίνης ἦτο λίαν μέγα, ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸν τύπον $(C_6H_{10}O_5)$ x ἔνθα x = πολὺ μεγάλος ἀριθμός. Σήμερον ὅμως ἤχθησαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ μόριον δὲν εἶναι πολὺ μεγάλον, ἤτοι ὅτι δὲν εἶναι μεγαλύτερον τοῦ 4 $C_6H_{10}O_5$. Πάντως εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι εἰς τὸ σύμπλεγμα $C_6H_{10}O_5$ ὑπάρχουσι τρεῖς ὑδροξυλικαὶ ὁμάδες. Ἡ κελλουλόζη εἶναι μία ἀλκοόλη καὶ ἡ διάσπασις εἰς γλυκόζην ἀφίνει νὰ ἐννοηθῇ ὅτι αἱ ἀλδεϋδικαὶ ὁμάδες κατὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ μορίου ἔχουσιν ἀντιδράσει καὶ ἑπομένως ἔχουσιν ἐξαφανισθῆ ὡς τοιαῦται, δι' ὃ καὶ ἡ καθαρὰ κυτταρίνη δὲν ἔχει ἀναγωγικὰς ἰδιότητας.

Ἡ κυτταρίνη σχηματίζει διαφόρους ἐστέρας μετ' ἀνοργάνων καὶ ὀργανικῶν ὀξέων, ὧν σπουδαιότεροι βιομηχανικῶς εἶναι: ὁ νιτρικὸς ἐστήρ, κοινῶς *νιτροκυτταρίνη*, καὶ ὁ ὀξικὸς (βλ. λ. *ἀκετυλοκελλουλόζαι*).

Ἐκ κυτταρίνης ἀποτελοῦνται τὰ διάφορα εἴδη τοῦ χάρτου, οἱ ἐστέρες δ' αὐτῆς χρησιμοποιοῦνται πρὸς παρασκευὴν τεχνητῆς μετάξης, ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, πλαστικῶν μαζῶν, βερνικίων, λακκῶν κ.λ.π.

Σ. Γ.

κυτταρινοειδὲς (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]* βλ. *κελλουλοΐτης*.

κυτταρο— θέμα τῆς λ. *κύτταρον* ὡς πρώτου συνθετικοῦ ἰατρικῶν καὶ φυσιογνωστικῶν ὅρων: *κυτταροβλάστη, κυτταρολογία, κυτταρολυσία, κυτταρόστομα, κυτταροφαγία, κυτταροφυλαξία* κτλ.

κυτταροβλάστη (ἡ) ὁ πυρὴν τοῦ κυττάρου (βλ. *κύτταρον*).

κυτταροβλάστημα (τό) τὸ ἄλλως *κυτοβλάστημα* (βλ. λ.).

κυτταρογένεσις, —*εως* (ἡ). Ἡ παραγωγὴ ἢ γένεσις νέων κυττάρων. Αὕτη ἐπιτυγχάνεται παραγομένων πάντοτε τῶν νέων κυττάρων ἐξ ἄλλων παλαιοτέρων, ὁμοίων πρὸς αὐτὰ (omnis cellula e cellula). Ἡ παραγωγὴ αὕτη γίνεται κυρίως διὰ *κυτταροτομίας* (βλ. λ.) ἢ διὰ συζεύξεως δύο κυττάρων εἰς ἓν νέον τοιοῦτον, πρὸς δὲ δι' ἀποβλαστήσεως, πολυκυτταροπλασίας κλπ. (βλ. *κύτταρον*).

Θ. ΒΛ.

κυτταρογενὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό) ὁ ἐκ κυττάρου γενόμενος ἢ παραχθείς.

κυτταρογόνος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό) ὁ γεννῶν, ὁ παράγων κύτταρα: «ἱστὸς κυτταρογόνος».

κυτταροδιαγνωστικὴ (ἡ) (cytodiagnostic) *[Ἰατρ.]*. Οὕτω καλεῖται μέθοδος διαγνωστική, στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἐρεύνης τῶν διαφόρων κυτταρικῶν μορφῶν τῶν ἀπαντωσῶν εἰς τὰ διάφορα ὑγρὰ ἐξιδρώματα τῶν βλεννογόνων. Ἡ μέθοδος αὕτη, ἀνακαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Widal καὶ Ravaut, ἐφαρμόζεται πρὸς διάγνωσιν τῆς φύσεως νόσου τινὸς διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν λευκοκυττάρων καὶ τῶν ἐπιθηλιακῶν κυττάρων εἰς φυσιολογικόν τι ἢ παρὰ φύσιν ὑγρὸν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἤτοι ἐντὸς οὔρου, ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ, ἀρθρικοῦ ὑγροῦ, πλευριτικοῦ ἢ περιτοναιικοῦ ἐξιδρώματος κλπ. Τὰ πρὸς ἐξέτασιν ὑγρὰ ταῦτα φυξικεντροῦνται, τὰ δὲ ἐκ τοῦ ἰζήματος τούτων παρασκευάσματα χρωματίζονται καταλλήλως καὶ ἐξετάζονται ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον.

Μ. Ν. Κ.

κυτταροειδὲς (τὸ) *[Βιομ. Χημ.]* βλ. *κελλουλοΐτης*.

κυτταροειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό) ὁ ὅμοιος πρὸς κύτταρον, ὁ ἔχων σχῆμα κυττάρου.

—*κυτταροειδής*, ἡ *κυτταρώδης μορφὴ μετάλλων [Μεταλλοτ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐκ κρυσταλλιτῶν ἐφαπτομένων ἀλλήλων μορφὴ τοῦ μεταλλογραφικοῦ ἱστοῦ τῶν μετάλλων, παρομοιάζοντος πρὸς ζωϊκὸν ἱστόν. Εἰδικώτερον καλεῖται κυτταρώδης ἡ ὑφή, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν *κοκκώδη*, λεπτοτέραν, ὅταν οἱ κρυσταλλῖται εἶναι σχετικῶς μεγάλοι καὶ μᾶλλον ἐπιμήκεις, ἐνῷ πάλιν τρίτη ὑφή, ἡ *δενδριτική*, παρουσιάζει διακλαδώσεις τῶν κόκκων ὡς εἰς τὰ κενὰ συμπτύξεως τῶν πλινθωμάτων (lingots), προερχομένης ἐξ ἀποχύσεως μετάλλων.

Θ. Χ.

κυτταρολογία (ἡ). Τὸ μέρος τῆς ἀνατομικῆς, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται περὶ τοῦ κυττάρου ὡς τῆς στοιχειώδους μονάδος τῆς ζωῆς, περὶ τῶν συστατικῶν αὐτοῦ, τῆς ὑφῆς, τοῦ τρόπου τῆς γενέσεως, τῆς αὐξήσεως καὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ αὐτῶν κλπ.

κυτταρολυσία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ διάλυσις τῶν κυττάρων, ἥτις ἐπέρχεται τῇ δράσει τῶν λυσινῶν ἢ διαφόρων ἄλλων τοξικῶν οὐσιῶν. Κ. Α. Τ.

κυτταρολυσῖναι (αἱ). Καλοῦνται οὕτως αἱ οὐσίαι, αἱ ὁποῖαι διαλύουσι τὰ ξένα κύτταρα τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸν ὀργανισμόν. Αἱ οὐσίαι αὗται παράγονται ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ τοῦ ἐρεθισμοῦ, ὃν γεννῶσι τὰ ξένα κύτταρα τὸ πρῶτον εἰσερχόμενα ἐν τῷ ὀργανισμῷ.

Κ. Α. Τ.

κυτταρολυτικὸς *ὀρός*. Ὀρὸς περιέχων *κυτταρολυσίνας* (βλ. λ.).

Κ. Α. Τ.

κυτταρόμετρον (τό). Ὄργανον, δι' οὗ μετροῦνται τὰ κύτταρα.

Κ. Α. Τ.

κύτταρον *[Βιολογ.]*. Ἡ μικροτέρα γνωστὴ ἔμβιος μονάς, τὸ μικρότερον μέρος ἑκάστου ὀργανισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἔχει ἰδίαν ζωὴν καὶ τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο κύρια συστατικά, ἤτοι ἀπὸ μίαν οὐσίαν, ἡ ὁποία καλεῖτα *πρωτόπλασμα* (ἢ *κυτταρόπλασμα* ἢ *πλάσμα*), καὶ ἀπὸ ἓν σωμάτιον ἐντὸς αὐτῆς εὑρισκόμενον, τὸ ὁποῖον καλεῖται *πυρήν*.

Πολλοὶ ὀργανισμοὶ ἀποτελοῦνται δι' ὅλου τοῦ βίου των ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου κυττάρου καὶ καλοῦνται *μονοκύτταροι* ὀργανισμοί. Πολλάκις ὅμως πολλοὶ τοιοῦτοι μονοκύτταροι ὀργανισμοὶ ἑνοῦνται εἰς κοινὸν βίον, χωρὶς νὰ χάσουν τὴν αὐτοτέλειάν των καὶ ἀποτελοῦν τότε τὰ λεγόμενα *κοινόβια* ἢ *ἀποικίας*, ὡς εἶναι λ.χ. αἱ ἀποικίαι τῶν βακτηρίων, πολλῶν μαστιγωτῶν κλπ. Πολλὰ ἐπίσης κύτταρα συντήκονται πολλάκις εἰς ἓν μὲ πολλοὺς πυρῆνας καὶ ἀποτελοῦν τὰ *συγκύτια*. Οἱ λοιποὶ ὀργανισμοὶ ἀποτελοῦνται ἐκ πολλῶν κυττάρων καὶ λέγονται *πολυκύτταροι* ὀργανισμοί. Εἰς τούτους σχηματίζονται ἐκ τῶν κυττάρων οἱ ἱστοὶ τοῦ σώματος, ἐκ διαφόρων δὲ ἱστῶν τὰ ὄργανα, ἐκ συστημάτων δὲ ὀργάνων ἀποτελεῖται ὁλόκληρον τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον συνεπῶς εἶναι ἄθροισμα κυττάρων. Ὅτι δὲ πράγματι τὸ σῶμα τῶν πολυκυττάρων ὀργανισμῶν ἀποτελεῖται ἐκ κυττάρων, ἀποδεικνύεται καὶ ἀναλυτικῶς καὶ συνθετικῶς. Καὶ ἀναλυτικῶς μὲν ἀποδεικνύεται ἡ ἐκ κυττάρων κατασκευὴ τῶν ὀργανισμῶν διὰ τῆς ἀναλύσεως αὐτῶν εἰς τὰ κύτταρα, ἐξ ὧν ἀποτελοῦνται οὗτοι. Ἂν βράσωμεν λ.χ. γεώμηλον καὶ παρατηρήσωμεν τοῦτο ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον, βλέπομεν χωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων τὰ κύτταρα, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ μὴ βρασμένον τοιοῦτον εἶναι συνηνωμένα. Ἐπίσης ἐξετάζοντες πολὺ ὡρίμους καρποὺς βλέπομεν μεμονωμένα τὰ κύτταρα αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ βρασμοῦ, ἢ δι' ἐπιδράσεως δραστηρίων χημικῶν μέσων, δυνάμεθα ν' ἀναλύσωμεν εἰς κύτταρα μῦς, ξύλον κλπ. Συνθετικῶς δὲ πιστοποιεῖται ἡ ἐκ κυττάρων κατασκευὴ τοῦ σώματος τῶν ὀργανισμῶν, ἂν παρακολουθήσωμεν τὴν ἐμβρυϊκὴν ἐξέλιξιν αὐτῶν. Πράγματι, ἡ ἀρχὴ ἑκάστου ὀργανισμοῦ εἶναι ἓν μόνον κύτταρον, ἐκ τούτου δὲ διὰ κυτταροτομιῶν παράγοντα νέα κύτταρα καὶ οὕτω βαθμηδὸν ταῦτα τρεφόμενα καὶ παράγοντα ἱστοὺς σχηματίζουν τὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται οὕτως ἐκ κυττάρων καὶ τῶν παραγώγων αὐτῶν.

Πρῶτος παρετήρησε τὰ κύτταρα ὁ Ἄγγλος Ροβέρτος Χοὺκ (Robert Hook) τῷ 1667, ἐξετάσας μὲ τὸ ἁπλούστατον τότε μικροσκόπιόν του λεπτὰς τομὰς φελλοῦ, εἰς τὰς ὁποίας διέκρινε μικρότατα μέρη. Εἰς ταῦτα, λόγῳ τοῦ σχήματός των, ἔδωσε τὸ ὄνομα *κύτταρον* (cellula), κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰ κύτταρα τῶν κηρήθρων τῶν μελισσῶν. Συστηματικώτερον ἐξήτασε τὰ κύτταρα ὁ Μάρκελλος Μαλπίγκι (M. Malpighi) (1675—1679), ἀποδείξας τὴν ἐκ κυττάρων κατασκευὴν τῶν φυτῶν. Οὗτος διέκρινε διαφόρους μορφὰς κυττάρων καὶ ἱστῶν καὶ ὠνόμασε τὰ παρεγχυματικὰ κύτταρα *κυστίδια* (utriculi). Ὁ σύγχρονος ἐπίσης πρὸς αὐτὸν Γκρέϋ (Grew) (1628—1712) ὠνόμασε τὰ κύτταρα *κύστεις* καὶ τὰ ἐθεώρησεν ὡς κοίλους χώρους πλήρεις ὑγροῦ. Κατὰ τὴν διάρκειαν ἔπειτα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἔγιναν πολὺ μικραὶ πρόοδοι σχετικῶς μὲ τὸ κύτταρον. Κατὰ τὸν ΙΘ' ὅμως αἰῶνα πιστοποιεῖται ὑπὸ τῶν Demoutier (1832), Morren (1836) καὶ Hugo von Mohl (1835) ἡ τομὴ τοῦ κυττάρου εἴς τινα φύκη, ὑπὸ δὲ τοῦ Meyen (1830) καὶ εἰς τὰ φανερόγαμα φυτά. Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ κυττάρου, πρῶτος ὁ Ροβέρτος Μπράουν (R. Brown) (1833) περιέγραψε τὸν πυρῆνα, ἐνῷ αἱ ἐργασίαι τοῦ Σλάϊντεν (Schleiden) (1838) παρουσιάζουν ὡς γεγονὸς ὅτι, ὅπου πρόκειται νὰ σχηματισθοῦν νέα κύτταρα, ἀναφαίνεται βλεννώδης μᾶζα, τὸ *κυτταροβλάστημα*, ἐντὸς τῆς ὁποίας παρουσιάζονται κοκκίδια, πέριξ δὲ τούτων σχηματίζεται ἡ *κυτταροβλάστη*. Ἐκ τούτων ἀνταποκρίνεται συνεπῶς περίπου τὸ μὲν κυτταροβλάστημα πρὸς τὸ σημερινὸν πρωτόπλασμα, ἡ δὲ κυτταροβλάστη πρὸς τὸν πυρῆνα. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν Σλάϊντεν εἰργάσθη μὲ τὰ ζῳϊκὰ κύτταρα ὁ Σβάν (Schwann) (1839), ὅστις ἀπέδειξε τελειωτικῶς τὴν κυτταρικὴν κατασκευὴν τῶν ζῴων καὶ ἠκολούθησεν ὡς πρὸς τὴν γένεσιν τῶν νέων κυττάρων τὴν θεωρίαν τοῦ Σλάϊντεν. Περισσότερον ὅμως φῶς ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ κυττάρου ἔρριψαν αἱ ἐργασίαι τοῦ H. von Mohl, ὅστις ὠνόμασε τὸ περιεχόμενον τοῦ κυττάρου *πρωτόπλασμα*, τοῦ Φερδινάνδου Κὸν (F. Cohn) (1850), ὁ ὁποῖος ἀπέδειξεν ὅτι αἱ ἰδιότητες τοῦ πρωτοπλάσματος τῶν ἀμεμβράνων φυτικῶν κυττάρων συμπίπτουν πρὸς τὰς ἰδιότητας τῆς οὐσίας τῶν ζωϊκῶν ὀργανισμῶν, τὴν ὁποίαν ὁ Dujardin (1835) ὠνόμασε *σαρκῶδες*, καὶ τοῦ Max Schultze (1854—1866), ὅστις πλέον διετύπωσεν ὁριστικῶς ὅτι τὸ κύτταρον ἀποτελεῖται ἐκ πρωτοπλάσματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει πυρήν. Βαθμηδὸν ἔπειτα συνεπληρώθη ἡ γνῶσις περὶ τῶν συστατικῶν τοῦ

Digitized by Google

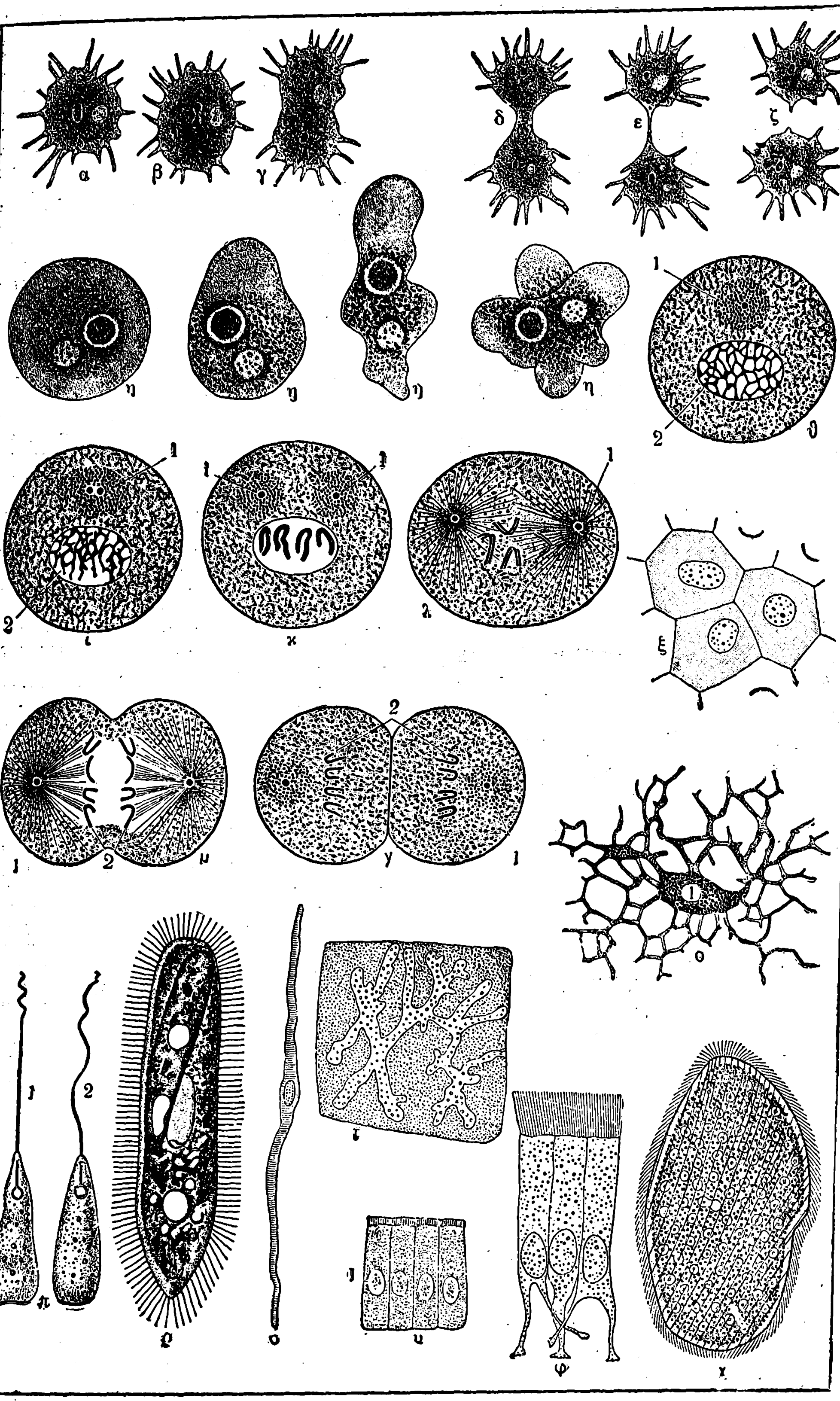

Ζωϊκὰ κύτταρα.

[α-ζ=Ἀμοιβὴ εἰς 6 διαδοχικὰ στάδια τομῆς. Τὸ σκοτεινότερον σωμάτιον εἶναι ὁ πυρήν. η=Ἀμοιβὴ εἰς τεσσαρ.. στάδια μεταβολῆς τῆς μορφῆς της. ϑ=Κύτταρον μετὰ κεντροσώματος 1 καὶ πυρῆνος 2 μετὰ τῆς χρωματίνης του. ι-κ=Τομὴ τοῦ κεντροσώματος 1 καὶ σχηματισμὸς 4 χρωματοσωμάτων λ=Τὰ κεντροσώματα 1 τάσσονται εἰς τοὺς πόλους τοῦ κυττάρου. μ καὶ ν=Τομὴ τοῦ κυττάρου. 1 κεντρόσωμον, 2 χρωματοσώματα. ξ=Ἐπιθηλιακὰ κύτταρα ἐκ τοῦ δέρματος βατράχου. ο=Κύτταρα μὲ χρωστικὰς καταβολάς 1 ὁ πυρήν. π=Τὸ μαστιγωτὸν πρωτόζῳον Peranema, 1 ἐν βραδείᾳ κινήσει, 2 ἐν ζωηροτέρᾳ. ρ=Τὸ ἐγχυματικὸν ἐμβαδόζῳον (Paramecium). σ=Ἐγκαρσίως γραμμωτὴ μυϊκὴ ἲς ἐκ τῆς καρδίας τοῦ βατράχου. τ=Κύτταρον ἀδένων κάμπης μετὰ διακεκλαδισμένου πυρῆνος. υ=Κυλινδρικὸν ἐπιθήλιον μετὰ κροσσῶν ἐκ λεπτοῦ ἐντέρου, 1 πυρήν. φ=Κροσσωτὰ ἐπιθηλιακὰ κύτταρα. χ=Τὸ πολυκύτταρον ἐγχυματικὸν Opalina.]

κυττάρου. Ὁ Brücke τοιουτοτρόπως ὑπεστήριξεν ὅτι τὸ κύτταρον εἶναι στοιχειώδης ὀργανισμός. Μεγάλως συνέβαλον ἐπίσης εἰς τὴν πρόοδον τῆς κυτταρολογίας αἱ ἐργασίαι τοῦ Virchow καὶ ἰδίᾳ ἡ ἔκδοσις τῆς «Κυτταρικῆς παθολογίας» του (1858), διὰ τῆς ὁποίας οὗτος ἀνεγνώρισε τὸ κύτταρον ὡς αὐτοτελῆ ζωϊκὴν μονάδα καὶ ὡς αἰτίαν τῶν νόσων. Παραδεχθεὶς δηλαδὴ οὗτος ὅτι ἡ γένεσις ἑκάστου κυττάρου προέρχεται ἐξ ἄλλου τοιούτου, μετέφερε τὴν ἀρχὴν ταύτην καὶ εἰς τὴν παθολογίαν πρὸς ἐξήγησιν τῶν νεοπλασμάτων, τῶν πυοσωματίων κλπ. Ἀνήχθη οὕτως εἰς ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν τὸ ὅτι «ἕκαστον κύτταρον προέρχεται ἐξ ἄλλου κυττάρου» (omnis cellula e cellula). Δὲν ἦτο ὅμως γνωστὸν τί γίνεται ὁ πυρὴν κατὰ τὴν τοιαύτην κυτταροτομίαν, μέχρις ὅτου ἀπεδείχθη, διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν Müller, Bütschli, Flemming, Strasburger κλπ., ὅτι ὁ πυρὴν ἑκάστου κυττάρου προέρχεται διὰ τομῆς ἐκ τοῦ πυρῆνος ἄλλου κυττάρου (omnis nucleus e nucleo), ὅτι δηλαδὴ τῆς κυτταροτομίας προηγεῖται πάντοτε πυρηνοτομία. Ἂν τώρα εἰς τὰς θεμελιώδεις ταύτας γνώσεις περὶ κυττάρων προσθέσωμεν καὶ τὰς τελευταίας προόδους ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν χρωματοσωμάτων τοῦ πυρῆνος καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν διὰ τὰ φαινόμενα τῆς κληρονομικότητος, θὰ ἔχωμεν, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, τὴν ὅλην ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῆς κυτταρολογίας.

Μορφή. Ἡ μορφὴ τῶν κυττάρων εἶναι ποικιλωτάτη, ἤτοι σφαιρική, κυλινδρική, πρισματική, πολυεδρική, ἰνώδης, πεπλατυσμένη κλπ. καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ φυτοῦ ἢ τοῦ ζῴου, ἐξ οὗ προέρχεται τὸ κύτταρον, ἐκ τοῦ ἱστοῦ ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται τοῦτο, ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ κλπ. Ὁμοίως ποικιλωτάτη εἶναι καὶ ἡ μορφὴ τῶν μονοκυττάρων ὀργανισμῶν.

Μέγεθος. Τοῦτο ποικίλλει ἀπὸ 0,001 τοῦ χιλιοστομέτρου, καὶ ὀλιγώτερον ἐνίοτε, μέχρι μήκους πολλῶν μέτρων. Οὕτω λ. χ. τὸ βακτήριον τῆς ἰμφλουέντζας ἔχει πλάτος 0,4 τοῦ χιλιοστοῦ τοῦ χιλιοστομέτρου, τὸ ᾠοκύτταρον τοῦ ἀνθρώπου ἔχει διάμετρον 0,2 τοῦ χιλιοστομέτρου, ἐνῷ πολλῶν μονοκυττάρων φυκῶν ὁ θαλλὸς ἔχει μῆκος πολλῶν μέτρων, τὰ δενδρικὰ κύτταρα μετὰ τῶν προεκβολῶν των ἔχουν ἐπίσης μῆκος πολλῶν μέτρων.

Συστατικά. Ἕκαστον κύτταρον ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν περίβλημα αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τὸ ἐντὸς αὐτοῦ περιεχόμενον. Τὸ ἐξωτερικὸν περίβλημα τοῦ κυττάρου καλεῖται *μεμβρᾶνα.* Εἰς τὰ φυτικὰ κύτταρα ἡ μεμβρᾶνα αὕτη εἶναι παράγωγον τοῦ πρωτοπλάσματος καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἰδίας οὐσίας, ἡ ὁποία καλεῖται *κυτταρίνη,* εἶναι δὲ νεκρά. Τὰ κύτταρα, τὰ ὁποῖα ἔχουν τοιαύτην μεμβρᾶναν καλοῦνται *ἐμμέμβρανα,* ἐν ἀντιθέσει πρός τινα κύτταρα, τὰ ὁποῖα στεροῦνται μεμβράνης καὶ καλοῦνται *ἀμέμβρανα.* Τοιαῦτα λ. χ. εἶναι τὰ κύτταρα τῶν μυξομυκήτων, τῶν μυξοβακτηρίων, τὰ σπερματοζωΐδια κλπ. Τὰ κύτταρα τῶν ζῴων στεροῦνται ἐπίσης τοιαύτης νεκρᾶς μεμβράνης ἐκ κυτταρίνης καὶ εἶναι συνεπῶς, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, ἀμέμβρανα. Ἐν τούτοις σχηματίζεται καὶ εἰς αὐτὰ ἐξωτερικὸν λεπτὸν στρῶμα, ὅπερ σχηματίζεται διὰ καταλλήλου μεταβολῆς τοῦ πρωτοπλάσματος καὶ ὀνομάζεται *ἐκτόπλασμα.* Ἄλλοτε πάλιν σχηματίζεται περίβλημα ἐκ χιτίνης, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται ἐφυμενὶς (cubicula), εἰς ἄλλας δὲ περιπτώσεις σχηματίζεται κολλοειδὴς μεμβρᾶνα λόγῳ ἐπαφῆς τοῦ πρωτοπλάσματος μὲ ἀέρα ἢ ὕδωρ, εἰς δὲ κατώτερα ζῷα (πρωτόζῳα) εἶδός τι *δερματίου* (pellicula).

Τὸ περιεχόμενον τοῦ κυττάρου ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ σφαιρικόν τι σῶμα, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται *κυτταρικὸς πυρήν,* ἢ ἁπλῶς *πυρὴν* (nucleus), καὶ ἀπὸ μίαν λεπτοκοκκώδη οὐσίαν, ἡ ὁποία περιβάλλει τὸν πυρῆνα καὶ πληροῖ συνήθως τὸν λοιπὸν χῶρον τοῦ κυττάρου καὶ ἡ ὁποία ὀνομάζεται *κυτταρόπλασμα,* ἢ ἁπλῶς *πλάσμα,* ἢ καὶ *πρωτόπλασμα* ἐν στενοτέρᾳ ἐννοίᾳ, διότι ὑπὸ εὐρυτέραν ἔννοιαν ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ H. von Mohl πρωτόπλασμα τὸ σύνολον τοῦ κυτταροπλάσματος μετὰ τοῦ πυρῆνος, ὅπερ ἀφ' ἑτέρου ὁ Hansen ὠνόμασε *πρωτοπλάστην.*

Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων οὐσιωδεστάτων συστατικῶν παντὸς κυττάρου, εὑρίσκομεν εἰς τὰ κύτταρα τῶν αὐτοτρόφων φυτῶν σωμάτιά τινα, διανεμημένα ἐντὸς τοῦ πρωτοπλάσματος, τὰ ὁποῖα διαθλοῦν ἰσχυρῶς τὸ φῶς καὶ περιέχουν διαφόρους χρωστικὰς οὐσίας, τὰ λεγόμενα *χρωματοφόρα.* Ταῦτα συνεπῶς ἐλλείπουν ἀπὸ τοὺς μυξομύκητας, τὰ βακτήρια, τοὺς μύκητας καὶ τὰ ζωϊκὰ κύτταρα. Εἰς τὰ ζωϊκὰ κύτταρα ἀφ' ἑτέρου, ὡς καὶ εἴς τινα φυτικά, ἀνευρίσκομεν τὸ *κεντρόσωμον,* ὡς ἐπίσης καὶ διάφορα νημάτια, ραβδία ἢ κόκκους, τὰ λεγόμενα *χονδριοσώματα.* Ἐντὸς ἐπίσης τοῦ πυρῆνος τοῦ κυττάρου ὑπάρχουν οἱ *πυρηνίσκοι.*

Ἀλλὰ καὶ σωρείαν ἄλλων διαφόρων οὐσιῶν ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ διάφορα κύτταρα, ὡς λ. χ. σάκχαρα, λίπη, ἔλαια, κρυστάλλους λευκώματος, ἄμυλον, ἀλκαλοειδῆ κλπ. Ἐπίσης σχηματίζονται ἐντὸς τοῦ πρωτοπλάσματος χῶροι, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται *χυμοτόπια,* διότι συνήθως πληροῦνται ἀπὸ χυμόν, ὁ ὁποῖος καλεῖται *κυτταρικὸς χυμὸς* καὶ εἶναι ὑδαρὴς διάλυσις διαφόρων ἀνοργάνων καὶ ὀργανικῶν οὐσιῶν, ὡς λ. χ. ὑδατανθράκων, ὀργανικῶν ὀξέων, ἀλκαλοειδῶν, νιτρικῶν ἢ θειικῶν καὶ λοιπῶν ἁλάτων κλπ.

Ἐξ ὅλων τῶν συστατικῶν τούτων τὰ μηδέποτε ἀπὸ οὐδενὸς κυττάρου ἐλλείποντα εἶναι τὸ πρωτόπλασμα καὶ ὁ πυρήν, τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ τὰ ζῶντα συστατικὰ τοῦ κυττάρου, ἡ ζῶσα οὐσία αὐτοῦ, ἡ ὁποία παρουσιάζει τοὺς χαρακτῆρας τῆς ζωῆς καὶ περικλείει τὸ μυστικὸν αὐτῆς. Ἡ ὕπαρξις τοῦ πυρῆνος ἀμφισβητεῖται εἴς τινας κατωτέρους ὀργανισμοὺς (βακτήρια λ.χ., πρωτόζῳά τινα κλπ.), φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ ἐκεῖ ἡ πυρηνικὴ οὐσία εἶναι διανεμημένη εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ πρωτοπλάσματος. Ἄλλα κύτταρα ἄνευ πυρῆνος (ὡς λ. χ. τὰ ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια) ἀπώλεσαν τοῦτον βραδύτερον. Τὸ κυτταρόπλασμα (ἢ πλάσμα ἢ πρωτόπλασμα) ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ λευκώματα (ἢ πρωτεΐνας, ἢ λευκωματώδεις οὐσίας), ὡς καὶ ἀπὸ ἄλλας ὀργανικὰς οὐσίας (ὑδατάνθρακας, λίπη, φυράματα κλπ.), ἀπὸ ἀνόργανα ἅλατα καὶ ἀπὸ ὕδωρ, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ζῶν πρωτόπλασμα. Εὑρίσκεται δ' ἡ μᾶζα τοῦ πρωτοπλάσματος εἰς κολλοειδῆ κατάστασιν μὲ ὑγρὰς καὶ στερεὰς φάσεις καὶ δεικνύει συνεπῶς ὅλας τὰς ἰδιότητας τῶν κολλοειδῶν. Τὸ πρωτόπλασμα ἐπίσης δὲν εἶναι ὁμογενὲς καθ' ὅλην του τὴν ἔκτασιν. Οὕτως ἀποτελεῖται τοῦτο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἀπὸ λεπτότατα κοκκία, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται *μικροσώματα,* καὶ καλεῖται διὰ τοῦτο *κοκκιόπλασμα,* ἐνῷ εἰς τὰ ἐξωτερικά του στρώματα παρουσιάζεται ἄνευ τούτων καὶ καλεῖται *ὑαλόπλασμα.*

Ὁ πυρὴν εἶναι ἄχρους, περιβάλλεται πάντοτε ὑπὸ κυτταροπλάσματος καὶ εἶναι συνήθως σφαιρικός, σπανιώτερον δὲ ἐλλειψοειδής, ἀτρακτοειδής, νηματοειδὴς ἢ ἔχει ἀκανόνιστον μορφήν. Τὸ μέγεθος αὐτοῦ ἐξαρτᾶται γενικῶς ἐκ τοῦ ὄγκου τοῦ κυττάρου, κυμαίνεται δὲ ἀπὸ 5—80 χιλιοστῶν τοῦ χιλιοστομέτρου, σπανιώτατα δὲ φθάνει μέχρι 300 τοιούτων.

Τὰ πλεῖστα τῶν κυττάρων ἔχουν ἕνα μόνον πυρῆνα, πολλὰ ὅμως (τὰ πολυπύρηνα) ἔχουν περισσοτέρους τοιούτους, ἐνίοτε καὶ μέχρις 100.

Digitized by Google

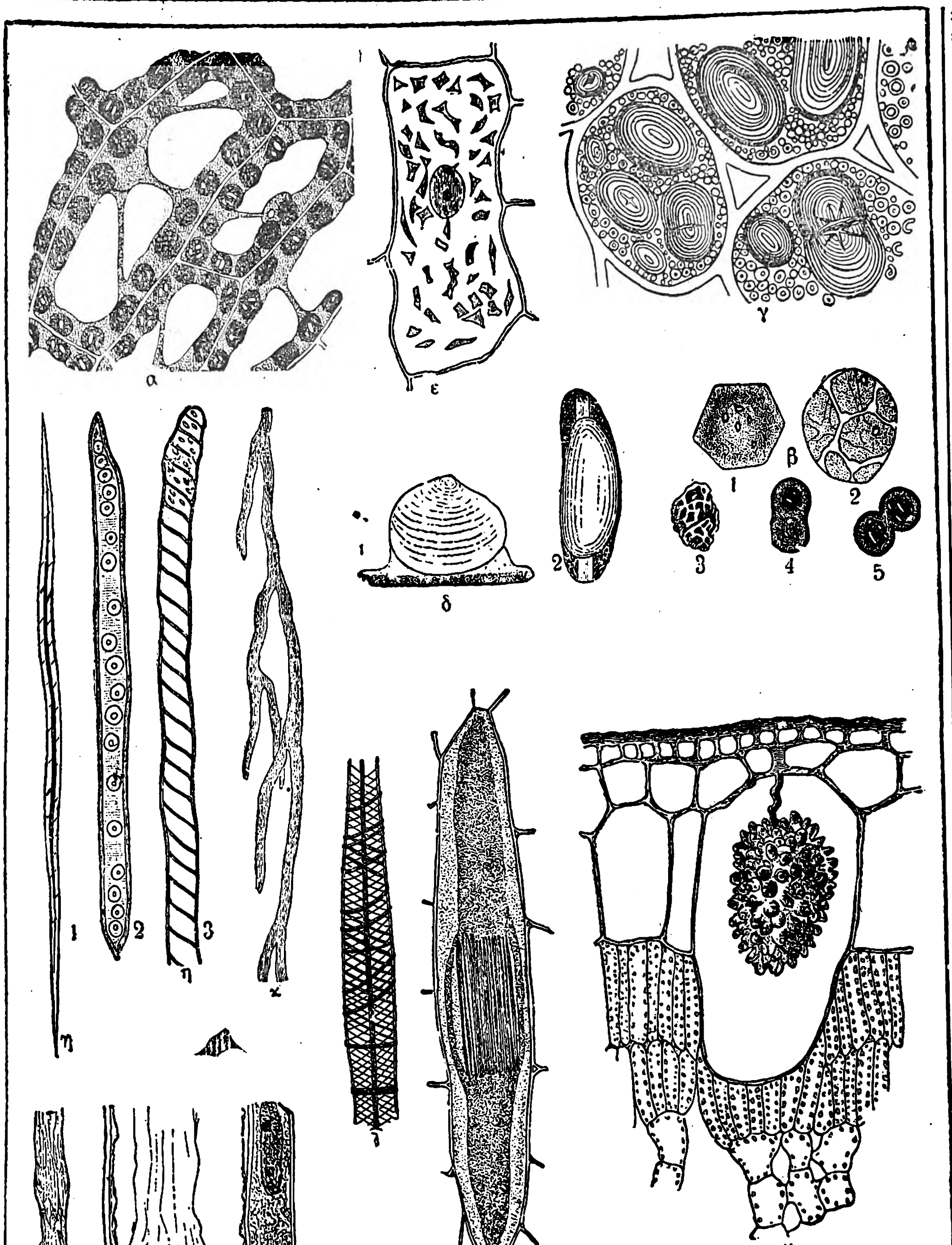

Φυτικὰ κύτταρα.

[α=Κύτταρα μὲ χλωροφυλλοκόκκους β=Χλωροφυλλόκοκκοι. 1 μὲ κόκκου ἀμύλου, 2 δικτυωτοί, 3 μὲ σπογγώδη ὑφήν, 4, 5 εἰς στάδιον διαιρέσεως. γ=Κύτταρα με ἀμυλοκόκκους. δ=Λευκοπλασται. 1 ἐκ τῶν πλαγίων, 2 εκ τῶν ἄνω. ε=Κύτταρα μὲ χρωμοπλάστας. ζ=Κύτταρα μετὰ βλέννης καὶ δεσμης ραφίδων. η=Διάφοροι μορφαὶ κυττάρων. 1 σκληρεγχυματικὴ ἴς, 2 τραχεΐδη, 3 ἑλικόγλυπτος τραχεΐδη. θ=Μέρη ἠθμωδῶν σωλήνων 1 δύο μέλη ὑπερκείμενα ἐν ἐπιμήκει τομῇ 2 περιεχόμενον ἠθμωδῶν σωλήνων με ἀ τὴν ἐπίδρασιν θειικοῦ ὀξέος ι=Ἠθμώδης πλὰξ ἐγκαρσίως ὁρωμένη. κ=Γαλακτοφόρος σωλήν. λ=Κυτταρικη μεμβρᾶνα μὲ δικτυογλυπτον πάχυνσιν. μ=Κύτταρα ἡνωμένα μὲ πλασμοδέσμας. ν=Τομὴ φύλλου τοῦ φυτοῦ Ficus elastica μὲ κυστολίθους.]

Πρωτόζῳά τινα ἔχουν ἕνα μεγάλον πυρῆνα (τὸν *μακροπυρῆνα*) καὶ ἕνα μικρὸν (τὸν *μικροπυρῆνα*).

Ὁ πυρὴν ἀποτελεῖται ἐκ δύο οὐσιῶν· μιᾶς, ἡ ὁποία λέγεται *λινινη* ἢ *ἀχρωματίνη* (διότι δὲν ἀπορροφεῖ χρωστικὰς οὐσίας) καὶ φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖται ἐκ λεπτοῦ δικτύου ἰνῶν, καὶ ἑτέρας, ἡ ὁποία καλεῖται *χρωματίνη* (διότι ἀπορροφεῖ ἰσχυρῶς χρωστικὰς οὐσίας) καὶ ἀποτελεῖται ἐκ κοκκίων (*κόκκοι χρωματινης*). Τὰ ἐν τῷ πυρῆνι κενὰ πληροῦνται ὑπὸ τοῦ λεγομένου *πυρηνικοῦ χυμοῦ*, τὸ δὲ στρῶμα τοῦ πρωτοπλάσματος, τὸ ὁποῖον ἀφορίζει τὸν πυρῆνα ἀπὸ τὸ λοιπὸν πρωτόπλασμα, καλεῖται *πυρηνικὴ μεμβρᾶνα*. Ἐντὸς τοῦ πυρῆνος τούτου ὑπάρχουσιν οἱ *πυρηνισκοι*, ὡς καὶ κρυσταλλοειδῆ λευκωματώδη. Χημικῶς ἀποτελεῖται ὁ πυρὴν ἐπίσης ἐκ λευκωματωδῶν οὐσιῶν, αἱ ὁποῖαι καλοῦνται *πυρηνῖναι* ἢ *νουκλεῖναι* ἢ *νουκλεοπρωτεῖδαι* μὲ μεγάλην περιοχὴν εἰς φωσφόρον καὶ σίδηρον.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ὡς ἄνω καθορισμοῦ τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν ἰδιοτήτων τοῦ πρωτοπλάσματος καὶ τοῦ πυρῆνος, ἀπησχόλησεν ἐπὶ πολὺ τοὺς ἐπιστήμονας καὶ ἡ ἔρευνα τῆς λεπτοτέρας ὑφῆς ἀμφοτέρων τούτων. Καὶ ἄλλοι μὲν (λ. χ. ὁ Remark) παρετήρησαν ἰνώδη ὑφήν, ἄλλοι δικτυωτὴν τοιαύτην, ἤτοι τὴν ὕπαρξιν πλέγματος, ὅπερ ἐκάλεσαν *μιτωμα* κ.ο.κ. Ἐνῷ ὁ Bütschli ἀπέδειξεν ὅτι τὸ δικτυωτὸν πλέγμα εἶναι ἡ ὀπτικὴ τομὴ ἀφρώδους σώματος καὶ παρεδέχθη ἀφρώδη ὑφὴν τοῦ πρωτοπλάσματος. Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἡ ὑφὴ τοῦ πρωτοπλάσματος ἐξετάζεται κυρίως εἰς ἤδη θανατωθέντα κύτταρα, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ πρωτόπλασμα καὶ ὁ πυρὴν χρωματίζονται διὰ καταλλήλων χημικῶν οὐσιῶν πρὸς ἐξέτασιν διὰ τοῦ μικροσκοπίου. Ἡ τεχνικὴ ὅμως καθήλωσις καὶ χρῶσις τοῦ κυττάρου δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ μᾶς δώσῃ ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς πραγματικῆς αὐτοῦ λεπτοτάτης ὑφῆς, ὅταν τοῦτο εὑρίσκεται ἐν τῇ ζωῇ.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν θεωριῶν περὶ τῆς λεπτοτέρας ὑφῆς τοῦ πρωτοπλάσματος, ἀνεπτύχθησαν καὶ ἄλλαι τοιαῦται, προσπαθοῦσαι νὰ ἀναγάγουν τὴν πλασματικὴν μᾶζαν εἰς ἄλλας μικροτέρας ὠργανωμένας μονάδας, διότι κατὰ τὰς θεωρίας ταύτας ἀνεγνωρίσθη γενικῶς ὅτι ἡ πλασματικὴ οὐσία ἀσφαλῶς θὰ ἔχῃ πολύπλοκον κατασκευήν, διὰ νὰ δύναται νὰ ἐκτελῇ τόσον πολυπλόκους ζωϊκὰς λειτουργίας. Οὕτως ὁ Νέγκελι ἐδέχθη τὸ *ἰδιόπλασμα* ὡς συνεχὲς πλέγμα, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εἰς τὸ κύτταρον καὶ διατρέχει ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Ὁ Χαῖκελ καὶ ἄλλοι ὠνόμασαν τὰς ἐν τῷ πρωτοπλάσματι ὑποθετικὰς ὠργανωμένας μονάδας Plastidule, ὁ de Vries *πανγόνα*, ὁ Βάϊσμαν *βιοφόρα*, ὁ Βισνερ Plasome ὁ Meyer *βιτούλια* καὶ ἄλλοι ἄλλως, χωρὶς ἐννοεῖται οὐδεμία τῶν ἀπόψεων τούτων ν' ἀποδεικνύεται, ἢ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ γενικῶς.

Τὸ *κεντρόσωμον* ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ *κεντρόπλασμα* καὶ τὸ *κεντριδλιον* (ἢ *κεντρικὸν κοκκίον*), περιβάλλεται δὲ ὑπὸ τῆς *κεντροσφαίρας*. Τὰ *χρωματοφορα* τῶν φυτικῶν κυττάρων εἶναι ἐπίσης ζῶντα πλασματικὰ ἐγκλείσματα τοῦ κυττάρου, χρωματισμένα διὰ χρωστικῶν οὐσιῶν, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται ἐντὸς τῆς μάζης των. Ταῦτα διακρίνονται εἰς *χλωροπλάστας*, *χρωμοπλάστας* καὶ *λευκοπλάστας*, γενικῶς δὲ καλοῦνται *πλαστίδαι*.

Οἱ *πυρηνίσκοι* (Nucleoli) (εἷς, ἢ περισσότεροι) ἔχουν μέγεθος πολὺ ὀλίγων χιλιοστῶν τοῦ χιλιοστομέτρου, θλῶσιν ἰσχυρῶς τὸ φῶς καὶ χρωματίζονται ζωηρῶς ὑπὸ χρωστικῶν οὐσιῶν. Εἶναι συνήθως σφαιρικοὶ ἢ ἐλλειψοειδεῖς καὶ σπανιώτερον ἐπιμήκεις. Ἡ σύνθεσις καὶ ἡ σημασία τῶν πυρηνίσκων δὲν ἔχουν διαλευκανθῆ.

Τὰ λοιπὰ μὴ ζῶντα συστατικὰ τοῦ κυττάρου εἶναι διάφορα εἰς τοὺς διαφόρους ὀργανισμοὺς ὡς καὶ εἰς τοὺς διαφόρους ἱστοὺς τοῦ σώματος.

Αὔξησις καὶ πολλαπλασιασμός. Ἕκαστον κύτταρον, τρεφόμενον διὰ τῶν φυσιολογικῶν ἐνεργειῶν, αἱ ὁποῖαι γίνονται ἐν αὐτῷ, αὐξάνει μέχρις ὁρίου τινὸς καὶ παραμένει ὡς μόνιμον κύτταρον. Ὅπου ὅμως σχηματίζονται ἱστοὶ καὶ παράγονται νέα κύτταρα, ἕκαστον κύτταρον, αὐξανόμενον μέχρι μεγέθους τινός, λόγῳ τῆς θρέψεως, τέμνεται καὶ παράγει δύο νέα κύτταρα, ὁ τρόπος δὲ οὗτος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν κυττάρων εἶναι καὶ ὁ μόνος γνωστός, διότι οὐδέποτε κύτταρον παράγεται ἄλλως, παρὰ ἐξ ἄλλου κυττάρου ὁμοίου πρὸς αὐτό. Τῆς τομῆς ταύτης ὅμως τοῦ ὅλου κυττάρου, ὅπερ λέγεται καὶ *μητρικὸν* κύτταρον, προηγεῖται πάντοτε τομὴ τοῦ πυρῆνος αὐτοῦ εἰς δύο πυρῆνας, οἱ ὁποῖοι θ' ἀποτελέσουν τοὺς *θυγατρικοὺς* πυρῆνας τῶν νέων κυττάρων, διότι οὐδέποτε πυρὴν παράγεται ἐκ τοῦ πρωτοπλάσματος ἢ ἄλλων οὐσιῶν, ἀλλὰ πάντοτε ἐξ ἄλλου πυρῆνος (omnis nucleus e nucleo). Ἡ πυρηνοτομία λοιπὸν αὕτη γίνεται ἢ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως.

Ἔμμεσος πυρηνοτομία. Αὕτη καλεῖται καὶ *μίτωσις* ἢ *καρυοκίνησις* ἢ *βλαστιτικὴ πυρηνοτομία*, πρὸς ἔμμεσος ἢ *μιτωτικὸς μερισμός*, διότι χαρακτηριστικὸν αὐτῆς εἶναι ὅτι τῆς τελικῆς τμήσεως τοῦ πυρῆνος προηγοῦνται διάφοροι διεργασίαι ἐν αὐτῷ, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς ἀκολούθως: Εἰς τὰ φυτικὰ κύτταρα, ὅταν ὁ πυρὴν ἠρεμῇ, ἡ μὲν λινίνη εἶναι συνεχής, ἡ δὲ χρωματίνη ἀποτελεῖται ἐκ κοκκίων. Ὅταν ὅμως πρόκειται νὰ γίνῃ πυρηνοτομία, καθίσταται ἡ λινίνη εἴς τινας θέσεις πυκνοτέρα. Αἱ θέσεις αὗται συνδέονται μεταξύ των δι' ἰνῶν, εἰς τὰς θέσεις δὲ ταύτας συγκεντροῦται καὶ ἡ λοιπὴ πυρηνικὴ μᾶζα. Τὸ στάδιον τοῦτο λέγεται *συσπείρωσις*. Αἱ συνδετικαὶ ὅμως ἶνες ἐξαφανίζονται, οὕτω δὲ ἡ μετασχηματισθεῖσα οὐσία τοῦ πυρῆνος τέμνεται εἰς τεμάχιά τινα, ἰσχυρῶς χρωματιζόμενα διὰ χρωστικῶν οὐσιῶν, τὰ ὁποῖα καλοῦνται *χρωματοσώματα*. Ὁ ἀριθμὸς τούτων, τὸ μέγεθος καὶ ἡ μορφὴ εἶναι χαρακτηριστικὰ δι' ἕκαστον εἶδος ὀργανισμῶν. Τὰ χρωματοσώματα ἤδη συμπυκνοῦνται, πλατύνονται καὶ τέμνονται ἕκαστον κατὰ μῆκος εἰς δύο ἡμίση, τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς ὅλης πυρηνοτομίας. Ἀναφαίνονται ἐπίσης εἰς τὰ τοιχώματα τοῦ πυρῆνος λεπταὶ πρωτοπλασματικαὶ ἶνες, συγκλίνουσαι ἀτρακτοειδῶς πρὸς τοὺς πόλους τοῦ πυρῆνος καὶ λεγόμεναι διὰ τοῦτο *ἀτρακτοειδεῖς ἶνες*.

Τὰ χρωματοσώματα μετὰ ταῦτα συναθροίζονται πρὸς τὸ ἰσημερινὸν ἐπίπεδον τοῦ πυρῆνος καὶ σχηματίζουν τὴν *ἰσημερινην* ἢ *πυρηνικὴν πλάκα*, τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὴν *μεταβατικὴν* φάσιν (ἢ *μετάφασιν*, ἢ *ἀστέρα*). Μετὰ ταύτην ἄρχεται ἡ *ἀντίδρομος φάσις (ἀνάφασις)*, καθ' ἣν τὰ ἡμίση ἑκάστου χρωματοσώματος χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων τελείως καὶ βαδίζουν ἕκαστον πρὸς τὸν ἕτερον πόλον τῆς ἀτράκτου, σχηματιζομένου οὕτω διπλοῦ ἀστέρος. Κατὰ τὴν τελικὴν τέλος φάσιν τὰ χρωματοσώματα πλησιάζουν πρὸς ἄλληλα, ἀναστομοῦνται καὶ σχηματίζεται οὕτως ἀνὰ εἷς πυρὴν εἰς ἕκαστον πόλον.

Τὴν τομὴν ταύτην τοῦ πυρῆνος ἀκολουθεῖ ἡ τομὴ τοῦ ὅλου κυττάρου. Πρὸς τοῦτο παράγεται τοίχωμα καθέτως πρὸς τὴν μεμβρᾶναν τοῦ κυτ-

Digitized by Google

τάρου διὰ τοῦ σχηματισμοῦ μεταξὺ τῶν δύο πυρήνων ἰδίου σώματος, ὅπερ καλεῖται *φραγμοπλάσιης* καὶ τὸ ὁποῖον αὐξάνει βαθμηδὸν πρὸς τὰς παρυφὰς τοῦ κυττάρου.

Εἰς τὰ κύτταρα τῶν ζῴων ἡ πυρηνοτομία γίνεται κατὰ τὸν αὐτὸν ὡς ἄνω γενικὸν τρόπον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ εἰς τὰ ζωϊκὰ κύτταρα ὑπάρχον κεντρόσωμον τέμνεται εἰς δύο τοιαῦτα, ἑκάτερον δὲ τούτων τάσσεται εἰς τὸν ἕνα τῶν πόλων τοῦ κυττάρου καὶ ἀναπτύσσει πέριξ αὐτοῦ ἀκτῖνας. Τοιουτοτρόπως, ἕκαστον τῶν νέων κυττάρων ἔχει πάλιν ἀνὰ ἓν κεντρόσωμον. Ἡ ἀκολουθοῦσα τὴν πυρηνοτομίαν κυτταροτομία δὲν γίνεται διὰ σχηματισμοῦ διαχωριστικοῦ τοιχώματος Σχηματίζεται δακτυλιοειδὴς αὔλαξ, ἡ ὁποία βαθυνομένη βαθμηδὸν χωρίζει τὸ κύτταρον εἰς δύο ἡμίση, εἰς πολλὰς δὲ περιπτώσεις γίνεται ἡ κυτταροτομία καὶ διὰ συσφίγξεως. Οἱ πυρηνίσκοι γενικῶς ἐξαφανίζονται ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς μεταφάσεως καὶ σχηματίζονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀμέσως μετὰ τὴν πυρηνοτομίαν, πολλάκις κατὰ τὴν τελικὴν φάσιν αὐτῆς.

Ἄμεσος πυρηνοτομία (ἢ *ἀμιτωτική*). Αὕτη γίνεται δι᾽ ἀπ᾽ εὐθείας τομῆς τοῦ πυρῆνος εἰς δύο (ἢ καὶ περισσοτέρους) τοιούτους, χωρὶς νὰ προηγηθῇ ἄλλη τις διεργασια ἐν αὐτῷ. Εἶναι σπανιωτάτη καὶ ἀπαντᾷ μᾶλλον εἰς γηράσαντα φυτικὰ κύτταρα, εἰς τὰ λευκὰ αἱμοσφαίρια τῶν σπονδυλωτῶν, εἰς ἐπιθήλια καὶ μῦς, εἰς ἀτροφικοὺς ὄρχεις, εἰς τὰ κύτταρα τοῦ πλακοῦντος κλπ. Πολλάκις τὴν ἄμεσον πυρηνοτομίαν δὲν ἀκολουθεῖ κυτταροτομία

Ἐκτὸς τῶν ἄνω ὡς περιπτώσεων πολλαπλασιασμοῦ τῶν κυττάρων διὰ κυτταροτομίας, παρουσιάζονται καὶ αἱ ἑξῆς ἰδιαίτεραι περιπτώσεις: ἡ *ἄφρακτος* ἢ *ἐλευθέρα* πυρηνοτομία, κατὰ τὴν ὁποίαν τὴν πυρηνοτομίαν δὲν ἀκολουθεῖ κυτταροτομία· ἡ *πολυκυτταροπλασία*, κατὰ τὴν ὁποιαν σχηματίζονται, δι᾽ ἀλλεπαλλήλων πυρηνοτομιῶν πρῶτον πολλοὶ πυρῆνες, ἔπειτα δὲ χωρίζονται οὗτοι διὰ μεμβρανῶν, ὡς λ. χ. συμβαίνει τοῦτο κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἐμβρυοσάκκου τῶν ἀνωτέρων φυτῶν· ἡ *ἀποβλάστησις* κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ μητρικὸν κύτταρον ἐκβάλλει προεξοχάς, αἱ ὁποῖαι μεγεθυνόμεναι ἀποχωρίζονται τούτου, ἀφοῦ διὰ πυρηνοτομίας ἐξασφαλισθῇ εἰς ταύτας καὶ εἷς πυρήν· ἡ *ἐλευθέρα* ἢ *ἀσύναπτος* κυτταροπλασία κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξ ἑνὸς πυρῆνος παράγονται πλείονες τοιοῦτοι, ἕκαστος τῶν ὁποίων περιβάλλεται ὑπὸ μέρους μόνον τοῦ ἀρχικοῦ πρωτοπλάσματος τοῦ μητρικοῦ κυττάρου. Αὕτη παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἀσκομύκητας, κατὰ τὸν σχηματισμὸν σπερματοζῳαρίων κλπ.· ἡ *σύζευξις*, κατὰ τὴν ὁποίαν συντήκονται δύο γενετήσια κύτταρα καὶ σχηματίζουν ἓν τοιοῦτον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ἀρχὴν νέου ὀργανισμοῦ.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν χρωματοσωμάτων, ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται κατὰ τὴν πυρηνοτομίαν εἰς ἕκαστον εἶδος ὀργανισμοῦ, εἶναι σταθερός. Κατὰ τὴν παραγωγὴν ὅμως κυττάρων διὰ συζεύξεως ἑνοῦνται δύο πυρῆνες, ἤτοι εἷς τοῦ ἄρρενος γενετησίου κυττάρου καὶ εἷς τοῦ θήλεος. Ὁ νέος συνεπῶς ὀργανισμὸς θὰ εἶχεν οὕτω διπλοῦν ἀριθμὸν χρωματοσωμάτων, ὁ ἀπόγονος τούτου τετραπλοῦν κ. ο. κ., πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συμβαίνει, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν χρωματοσωμάτων παραμένει σταθερός. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται, διότι, πράγματι, εἴς τι σημεῖον τοῦ βιολογικοῦ κύκλου τοῦ ὀργανισμοῦ ὁ ἀριθμὸς τῶν χρωματοσωμάτων μειοῦται εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ, ὅστις χαρακτηρίζει τὸ εἶδος. Ἡ πυρηνοτομία δηλαδὴ τότε γίνεται κατ᾽ ἄλλον τρόπον καὶ λέγεται *μειωτικὴ πυρηνοτομία* (ἢ καὶ *γεννητική*), οὕτω δ᾽ ἐπέρχεται ἡ μείωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χρωματοσωμάτων εἰς τὸ ἥμισυ Εἰς τὰ ζῷα γενικῶς ἡ μείωσις γίνεται κατὰ τὴν παραγωγὴν τῶν γεννητικῶν κυττάρων εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα, οὕτως ὥστε ἕκαστον γεννητικὸν κύτταρον ἔχει τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν χρωματοσωμάτων τῶν σωματικῶν κυττάρων. Τὸ πρῶτον λοιπὸν κύτταρον τοῦ νέου ὀργανισμοῦ, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἐκ τῆς συντήξεως τῶν δύο γεννητικῶν, θὰ ἔχῃ πάλιν τὸν κανονικὸν ἀριθμὸν χρωματοσωμάτων. Εἰς τὰ ἀνώτερα φυτὰ ἐπίσης γίνεται ἡ μείωσις εἰς τοὺς κόκκους τῆς γύρεως καὶ εἰς τὴν σπερματικὴν βλάστησιν, οὕτως ὥστε κατόπιν ὁλόκληρον τὸ φυτὸν ἔχει τὸν κανονικὸν ἀριθμὸν τῶν χρωματοσωμάτων. Εἰς τὰ βρυόφυτα καὶ πτεριδόφυτα ἡ μείωσις γίνεται κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν σπορίων. Οὕτω, τὸ ἐκ τῶν σπορίων παραγόμενον μέρος τοῦ φυτοῦ ἔχει ἁπλοῦν ἀριθμὸν χρωματοσωμάτων. Τοῦτο σχηματίζει τὰ γεννητικὰ ὄργανα καὶ κύτταρα, τὰ ὁποῖα συνεπῶς ἔχουν ἐπίσης ἁπλοῦν ἀριθμὸν χρωματοσωμάτων. Τὸ διὰ συντήξεως ὅμως τούτων παραγόμενον τμῆμα τοῦ φυτοῦ ἔχει τὸν κανονικὸν ἀριθμὸν χρωματοσωμάτων, τοῦτο δὲ παράγει πάλιν τὰ σπόρια διὰ μειωτικῆς πυρηνοτομίας κ. ο. κ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι γνωστὸν ὡς *ἐναλλαγὴ γενεᾶς*.

Φυσιολογία τοῦ κυττάρου. Ὁ καθορισμὸς τῆς μικροτέρας ζωϊκῆς μονάδος ἀπὸ φυσιολογικῆς ἀπόψεως εἶναι δύσκολος, διότι δὲν γνωρίζομεν ἐπακριβῶς σήμερον τὴν σημασίαν ἑκάστου τῶν μερῶν τοῦ κυττάρου διὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ καὶ τὰς σχέσεις αὐτῶν μεταξύ των. Διὰ τοῦτο, πολλοὶ ἠθέλησαν ν᾽ ἀναζητήσουν ἐντὸς τοῦ κυττάρου μικροτέρας φυσιολογικὰς μονάδας, χωρὶς μέχρι τοῦδε νὰ ἐπιτύχωσί τι, ὁ δὲ Σὰξ (Sachs) ἐθεώρησε τὸν πυρῆνα μετὰ τοῦ πρωτοπλάσματος, τὸ ὁποῖον τὸν περιβάλλει καὶ τοῦ ὁποίου τρόπον τινὰ οὗτος κυριαρχεῖ, ὡς φυσιολογικὴν μονάδα, ἰδίως εἰς τὰ πολυπύρηνα κύτταρα, εἰς ταύτην δὲ ἔδωσε τὸ ὄνομα *ἐνεργίς*. Πάντως ὅμως, τὸ ἀσφαλῶς βέβαιον εἶναι ὅτι τὰ μέρη τοῦ κυττάρου εὑρίσκονται ἐν στενῇ συνεργασίᾳ πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ φυσιολογικοῦ ἔργου ἐντὸς αὐτοῦ. Συνεπῶς τὸ κύτταρον δύναται νὰ θεωρηθῇ φυσιολογικῶς ὡς μέρος ζώσης οὐσίας πλῆρες, ἑνιαῖον καὶ αὐτοτελές, ἢ ὡς στοιχειώδης ὀργανισμός. Εἶναι βεβαίως εὐνόητον ὅτι ἡ αὐτοτέλεια αὕτη τοῦ κυττάρου χάνεται ἐν μέρει, ὅταν τοῦτο ἀποτελῇ μέρος ἱστοῦ, διότι τότε τοῦτο συνυπηρετεῖ μετὰ τῶν ἄλλων κυττάρων καὶ εἰς τὴν ὅλην ζωὴν τοῦ ἀτόμου. Ἀφ᾽ ὅτου τὸ κύτταρον ἀνεγνωρίσθη ὡς ἡ στοιχειώδης μονὰς τῆς ζωῆς, ἡ μελέτη τῶν φυσιολογικῶν λειτουργιῶν ἐντὸς τοῦ κυττάρου κατέστη ἓν ἀπὸ τὰ κυριώτερα προβλήματα τῆς γενικῆς φυσιολογίας. Οὕτως ἀνεπτύχθη ἡ φυσιολογία τοῦ κυττάρου, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς θὰ ρίψῃ σὺν τῷ χρόνῳ ἄπλετον φῶς εἰς τὸ ὅλον πρόβλημα τοῦ φαινομένου τῆς ζωῆς, διότι πράγματι τὸ κύτταρον εἶναι ἡ μόνη ἑστία, εἰς τὴν ὁποίαν καίει τὸ πῦρ τῆς ζωῆς, ὡς λίαν προσφόρως λέγει ὁ Φέρβορν. Εἰς τὴν μελέτην της ταύτην ἡ φυσιολογία τοῦ κυττάρου ἐφαρμόζει ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν τὰς γενικὰς φυσιολογικὰς μεθόδους, ἀφ᾽ ἑτέρου δὲ καὶ ἰδίας τοιαύτας, τῇ βοηθείᾳ ἰδίᾳ τοῦ μικροσκοπίου καὶ τῶν μικροχημικῶν ἀντιδράσεων. Ἐρευνᾷ δὲ τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς ἢ ἐπὶ μεμονωμένων κυττάρων ἢ ἀθροισμάτων ὁμοίων κυττάρων. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ κύτταρον ἀποτελεῖται ἐκ διαφόρων συστατικῶν, ἔργον τῆς φυσιολογίας τοῦ κυττάρου εἶναι καὶ ἡ ἔρευνα τῆς φυσιολογικῆς ἐνεργείας ἑκάστου τῶν μερῶν τοῦ κυττάρου καὶ ἰδίᾳ τῶν φυσιολογικῶν σχέσεων τοῦ πρωτοπλάσματος πρὸς τὸν πυρῆνα. Ἡ μελέτη αὕτη προή-

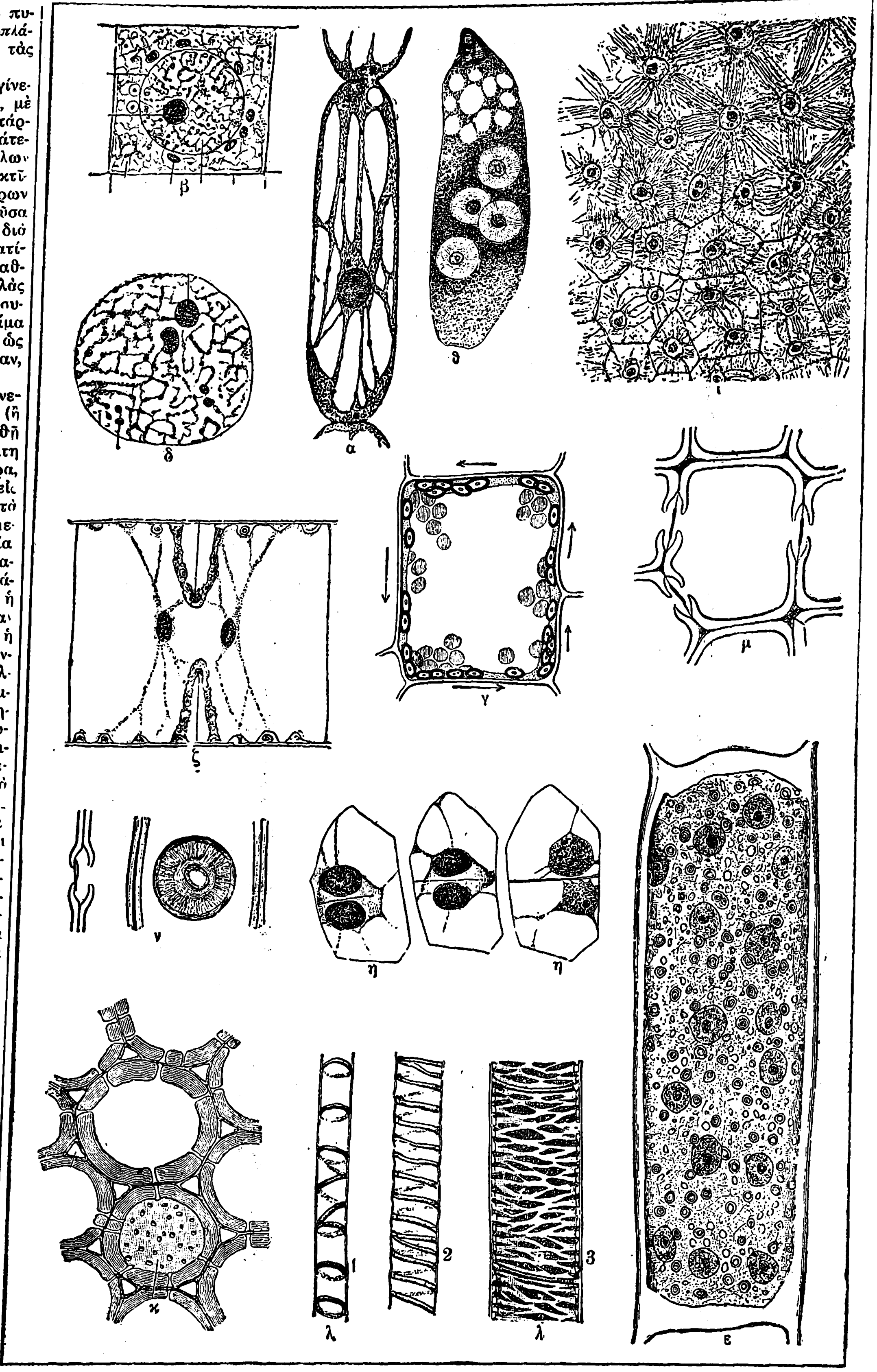

Φυτικὰ κύτταρα.

[α=Κύτταρον Τραδεσκοντίας. β=Νεαρὸν κύτταρον ἀρχεφύτρου. γ=Κύτταρον Ἐλοδίας μετὰ περιφερικῆς κινήσεως τοῦ πρωτοπλάσματος κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν βελῶν. δ=Κυτταρικὸς πυρὴν ἐνδοσπερμίου ἐν ἠρεμίᾳ. ε=Κύτταρον πολυπυρηνον τῆς Κλαδοφόρας. ζ=Κύτταρον Σπυρογύρας ἐν διαιρεσει. η=Διαδοχικαὶ φάσεις διαιρέσεως κυττάρου τῆς Ἐπιπακτίδος. θ=Σχηματισμὸς νέων κυττάρων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἀσκοῦ. ι=Σχηματισμὸς νέων κυττάρων διὰ πολυπυρηνοτομίας. κ=Κύτταρα Κληματιδος με πολὺ παχέα τοιχώματα. λ=Διάφορος πάχυνσις τῆς μεμβράνης, 1 δακτυλιόγλυπτος, 2 ἑλικόγλυπτος, 3 δικτυόγλυπτος. μ=τομὴ ξυλώδους κυττάρου πεύκης. ν=τμῆμα (εἰς φυσικὸν) μεμβράνης κυττάρου.]

Digitized by Google

χθῇ διὰ τῶν λεγομένων *ζωϊκῶν τομῶν*, διὰ τῶν ὁποίων κατορθοῦται ἡ τομὴ τοῦ κυττάρου ζῶντος εἰς μέρη ζῶντα καὶ τῶν ὁποίων ἄλλα λ. χ. ἔχουν πυρῆνα, ἄλλα ὄχι καὶ τῶν ὁποίων παρακολουθεῖται ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις. Ἡ ἔρευνα ἐπίσης τῆς ἐπιδράσεως ἐρεθισμάτων ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν φυσιολογίαν τοῦ κυττάρου. Σπουδαιοτάτην τέλος συμβολὴν εἰς τὰ προβλήματα ταῦτα ἀποτελεῖ ἡ ἔρευνα τῶν ἐν τῷ κυττάρῳ ἀναπτυσσομένων βιοηλεκτρικῶν ρευμάτων δι' εἰδικῶν ὀργάνων. Εἰς τὴν φυσιολογίαν τοῦ κυττάρου πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν: α') τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ὕλης ἐν αὐτῷ, β') τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ἐνεργείας, καὶ γ') τὸν σχηματισμὸν τῆς μορφῆς.

Εἶναι βεβαίως εὐνόητον ὅτι ἀπαιτοῦνται γενικοί τινες ὅροι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς τοῦ κυττάρου ἐκ τῶν προτέρων δεδομένοι. Τοιοῦτοι λ. χ. εἶναι ἡ χημικὴ καὶ φυσικὴ ἀκεραιότης αὐτοῦ, διότι οἱαδήποτε ριζικὴ ἀλλοίωσις αὐτῶν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον τοῦ κυττάρου. Ἐπίσης ἡ παρουσία ὕδατος, διότι ἡ ζωὴ γενικῶς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ ὕδατος, πρωτόπλασμα δὲ στερούμενον τοῦ ὕδατός του μεταβαίνει εἰς λανθάνουσαν ζωὴν ἢ θνήσκει. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ἡ ζωὴ τοῦ κυττάρου μόνον ἐντὸς ὡρισμένων ὁρίων θερμοκρασίας δύναται νὰ διατηρηθῇ, διαφόρων βεβαίως διὰ τὰ διάφορα εἴδη τῶν κυττάρων καὶ τῶν ὀργανισμῶν γενικῶς.

α') Ἐναλλαγὴ τῆς ὕλης. Κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν φαινομένων τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ὑλῶν ἐν τῷ κυττάρῳ, ἐνδιαφέρει πρωτίστως νὰ γνωρίζωμεν τὸν ρόλον, τὸν ὁποῖον παίζει ἕκαστον τῶν συστατικῶν τοῦ κυττάρου κατ' αὐτὴν καὶ δὴ κυρίως ἡ σχέσις τοῦ πυρῆνος πρὸς τὸ πρωτόπλασμα. Ἐκ τῶν γενομένων πειραματικῶν ἐρευνῶν ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ πυρὴν εὑρίσκεται ἐν ἀνταλλαγῇ οὐσιῶν πρὸς τὸ πρωτόπλασμα καὶ ὅτι ἀμφότερα τὰ συστατικὰ ταῦτα τοῦ κυττάρου εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ. Πράγματι, κύτταρα στερούμενα καταλλήλως τοῦ πυρῆνος αὐτῶν ἀποθνήσκουν, ὡς ἐπίσης πυρῆνες ἀποχωριζόμενοι τοῦ πρωτοπλάσματος. Ἐκ τῶν λοιπῶν συστατικῶν τοῦ κυττάρου ἡ σημασία καὶ ὁ τρόπος ἐνεργείας τοῦ κεντροσώματος δὲν εἶναι γνωστά. Μεγίστην ὅμως σημασίαν διὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ὕλης ἔχουν τὰ χρωματοφόρα τῶν φυτικῶν κυττάρων καὶ ἰδίᾳ οἱ χλωροπλάσται τῶν πρασίνων φυτῶν. Διὰ τούτων παραλαμβάνεται ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Τοῦτο διασπᾶται καὶ παρέχει εἰς τὸ φυτὸν τὸν ἄνθρακα, διὰ τοῦ ὁποίου σχηματίζονται ἔπειτα, βαθμηδόν, αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις. Τὸ ἠρεμοῦν κύτταρον προσλαμβάνει διὰ τὴν θρέψιν αὐτοῦ θρεπτικὰς οὐσίας ἐκ τοῦ περιβάλλοντος, τὰς ὁποίας τὸ ἴδιον ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκλέγῃ. Διὰ τὴν ἐκλογὴν ταύτην τῶν ὑλῶν καὶ τὴν εἴσοδόν των εἰς τὸ κύτταρον ἔχει μεγάλην σημασίαν ἡ σύστασις τοῦ ἐξωτερικοῦ στρώματος τοῦ πρωτοπλάσματος, ἡ ἐπιπολαία τάσις αὐτοῦ κλπ. Γενικῶς δὲ ἡ ἐκλογὴ αὕτη εἶναι πράγματι ἀποτέλεσμα τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν σχέσεων τοῦ κυττάρου πρὸς τὸ περιβάλλον αὐτοῦ. Τὰς οὐσίας ταύτας τὸ κύτταρον, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι διαλελυμέναι, τὰς μεταβάλλει καταλλήλως, ἢ πρωτοῦ εἰσέλθουν εἰς αὐτό, δι' οὐσιῶν ἢ ἐνζύμων, τὰ ὁποῖα ἐκκρίνει, ἢ ἀφοῦ εἰσέλθουν ἐντὸς αὐτοῦ, διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἐνζύμων (ἢ φυραμάτων). Ταῦτα εἶναι διάφορα διὰ τὰς διαφόρους οὐσίας, ὡς λ. χ. πρωτεολυτικὰ ἔνζυμα διὰ τὰ λευκώματα, λιπάζαι διὰ τὰ λίπη κ.ο.κ. Ἐκ τοῦ περιβάλλοντος λαμβάνει τὸ κύτταρον καὶ τὸ ἀπαραίτητον διὰ τὴν ζωήν του ὀξυγόνον, τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ γενικῶς τὴν ἀναπνοήν. Τὸ ὀξυγόνον ἑνοῦται μὲ διαφόρους οὐσίας ἐν τῷ κυττάρῳ καὶ παράγονται προϊόντα ὀξειδώσεως, τὰ δὲ τελικὰ προϊόντα τῆς ἑνώσεως ταύτης εἶναι διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ ὕδωρ. Τὰ παράγωγα τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης καὶ τῆς ἀναπνοῆς διακρίνονται εἰς *ἀπεκκρίματα* ἢ τελικὰ προϊόντα τῆς ἐναλλαγῆς, τὰ ὁποῖα ἐξέρχονται ὁριστικῶς τοῦ κυττάρου καὶ δὲν ἐπανέρχονται πλέον εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῶν ὑλῶν, καὶ εἰς *ἐκκρίματα*, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται καὶ περαιτέρω. Τοιουτοτρόπως ἐπέρχεται πάντοτε μία *ἰσορροπία* τῆς ἐναλλαγῆς μεταξὺ εἰσαγομένων ἔξωθεν καὶ ἐξαγομένων ὑπὸ τοῦ κυττάρου οὐσιῶν. Κατ' αὐτὴν δηλαδὴ τὰ προϊόντα τῆς συνθέσεως, ἥτις γενικῶς καλεῖται *ἀφομοίωσις* (assimilation), καλύπτουν τὰ προϊόντα τῆς ἀποσυνθέσεως, ἥτις καλεῖται καὶ *ἀνομοίωσις* (dissimilation).

Ἡ ὡς ἄνω ὅμως ἰσορροπία τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης εἰς τὸ ἠρεμοῦν κύτταρον διαταράσσεται, ὅταν ἐπ' αὐτοῦ δρῶσιν ἐρεθίσματα, ἤτοι ἐξωτερικαὶ ἐπιδράσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπιταχύνουν ἢ ἐπιβραδύνουν ὡρισμένα τμήματα τοῦ συνόλου τῆς λειτουργίας τῆς ἐναλλαγῆς τῶν ὑλῶν. Οὕτω προκύπτει *διέγερσις*, ἢ *παράλυσις* τῶν εἰδικῶν ἐξωτερικεύσεων τῆς ζωῆς τοῦ κυττάρου. Κατὰ τὸν ἐρεθισμὸν λ. χ. τῶν μυϊκῶν κυττάρων, τὸ διεγερτικὸν ἐρέθισμα φέρει εἰς ἀποσύνθεσιν ἀθροίσματα ἐλεύθερα ἀζώτου, ἐνῷ τὰ ἀζωτοῦχα τοιαῦτα ἐλάχιστα καὶ ἴσως ἐμμέσως συμμετέχουν. Διὰ τοῦτο διακρίνουν *λειτουργικὴν* ἐναλλαγὴν τῆς ὕλης, ἡ ὁποία προκαλεῖται διὰ τῶν ἐρεθισμάτων, καὶ *κυτταροπλαστικὴν* τοιαύτην, ἡ ὁποία εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς προηγουμένης μέχρις ὁρίου τινός. Μετὰ τὴν δρᾶσιν τοιούτων ἐρεθισμάτων ἐπέρχεται ἐν τῷ κυττάρῳ διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐνεργείας ἀποκατάστασις τῆς ἰσορροπίας τῆς ἐναλλαγῆς. Ἂν λ. χ. διά τινος ἐρεθίσματος ἐπῆλθε μεγαλυτέρα ἀποσύνθεσις, ἐπέρχεται πάλιν μετὰ ταῦτα αὔξησις τῆς συνθέσεως, μέχρις ὅτου ἐπιτευχθῇ ἰσορροπία. Τοῦτο δ' ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς θεραπείας τῶν νόσων. Ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως ἡ τοιαύτη ἀποκατάστασις τῆς ἰσορροπίας εἶναι εἰδική, λίαν πολύπλοκος περίπτωσις καταστάσεως χημικῆς ἰσορροπίας, ὡς αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ νόμου τῆς ἐπιδράσεως τῶν μαζῶν.

β') Ἐναλλαγὴ ἐνεργείας. Τὴν ἐν τῷ κυττάρῳ ἐναλλαγὴν τῆς ὕλης ἀκολουθεῖ ἐναλλαγὴ ἐνεργείας. Ἐνέργεια εἰσάγεται εἰς τὸ κύτταρον ἔξωθεν καὶ ἐλευθεροῦται διὰ τῆς φυσιολογικῆς λειτουργίας τοῦ κυττάρου. Πρώτη εἰσαγομένη ἐνέργεια εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ φωτὸς εἰς τὰ πράσινα φυτικὰ κύτταρα. Ταῦτα διὰ τῆς χλωροφύλλης, τὴν ὁποίαν ἔχουν, παραλαμβάνουν τὴν ἡλιακὴν ἐνέργειαν καὶ διασπῶσι τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, ὅπερ λαμβάνουν ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας, εἰς ἄνθρακα, τὸν ὁποῖον κρατοῦν, καὶ εἰς ὀξυγόνον, τὸ ὁποῖον ἀποδίδουν πάλιν εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν.

Ἡ λειτουργία αὕτη τῶν χλωροφυλλούχων φυτικῶν κυττάρων εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀφομοίωσις* καὶ ἐλευθεροῖ χημικὴν ἐνέργειαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν διὰ τὴν περαιτέρω λειτουργίαν τοῦ φυτικοῦ κυττάρου. Εἶναι συνεπῶς κεφαλαιώδους σημασίας τόσον διὰ τὸ κύτταρον τοῦ φυτοῦ, ὅσον καὶ διὰ τὰ κύτταρα ὁλοκλήρου τοῦ λοιποῦ ζωϊκοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, τρέφεται ἐκ τοῦ φυτικοῦ. Αἱ τροφαί, τὰς ὁποίας παραλαμβάνει ὁ ζωϊκὸς κόσμος (λευκώματα, λίπη, ὑδατάνθρακες κλπ.), περικλείουν ἤδη δυναμικὴν χημικὴν ἐνέργειαν, ἡ ὁποία μετὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ ὀξυγόνου εἰσάγεται εἰς τὸ ζωϊκὸν κύτταρον καὶ ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν ὅλων τῶν λειτουργιῶν ἐν αὐτῷ. Ἡ θερμότης, ὡς ἐξωτερικὴ πηγὴ ἐνεργείας, δὲν ἔχει σπουδαίαν σημασίαν. Μόνον εἰς τὰ ποικιλόθερμα ζῷα χρησιμεύει ὅπως αὐξήσῃ τὴν ἐνδομοριακὴν κίνησιν τοῦ ἀτόμου, καὶ καταστήσῃ οὕτω δυνατὴν τὴν ἔναρξιν τῶν χημικῶν ἀντιδράσεων ἐν τῷ κυττάρῳ.

Ἡ ὑπὸ τοῦ κυττάρου προσλαμβανομένη ἐνέργεια μεταβάλλεται εἰς αὐτὸ εἰς διαφόρους ἄλλας μορφὰς ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι ὅμως δὲν μᾶς εἶναι λεπτομερῶς γνωσταὶ καὶ παρουσιάζονται ὡς ἐνέργειαι χημικαί, ὠσμωτικαί, συνοχῆς κλπ. Περισσότερον γνωρίζομεν τὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἡ παραγομένη ἐνέργεια ἐξωτερικεύεται καὶ ἡ ὁποία συνήθως εἶναι θερμοκρασία, κίνησις, ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια, φωτεινὴ κλπ. Πάντως ὑπάρχει, προκειμένου καὶ περὶ τῆς ἐνεργείας εἰς τὸ ἠρεμοῦν κύτταρον, κατάστασις δυναμικῆς ἰσορροπίας, ἡ ὁποία διαταράττεται διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἐρεθισμάτων. Ὅταν ἡ διατάραξις αὕτη εἶναι μικρά, ἐπέρχεται νέα κατάστασις ἰσορροπίας. Ὅταν ὅμως αὕτη εἶναι πολὺ μεγάλη, δὲν δύναται νὰ ἐπέλθῃ τοιαύτη κατάστασις ἰσορροπίας καὶ τὸ κύτταρον καταστρέφεται λόγῳ ὑπερερεθισμοῦ, ἂν ὁ ἐρεθισμὸς δὲν παύσῃ Ἂν ὁ ἐρεθισμὸς διαρκῇ ἐπὶ μακρόν, ἢ ἐπανέρχεται ρυθμικῶς κατὰ βραχέα διαστήματα, ἐπέρχεται λόγῳ βαθμιαίας αὐξήσεως τῆς κοπώσεως, βαθμιαία ἐλάττωσις τῆς παραγωγῆς ἐνεργείας. Χαρακτηρίζεται δὲ ἡ κόπωσις αὕτη ὡς ἐλάττωσις τῆς ἐρεθιστικότητος τοῦ κυττάρου. Τοῦτο συμβαίνει, διότι ἐλαττοῦται βαθμηδὸν ἡ ποσότης τῶν πρὸς διάσπασιν οὐσιῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ ὀξυγόνου, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει εἰς τὴν δι' ὀξειδώσεως διάσπασιν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ πηγὴ τῆς παραγωγῆς ἐνεργείας. Ὁμοίως μὲ τὴν κόπωσιν ἐνεργοῦν καὶ οἱ ἄλλοι ἐπισχετικοὶ παράγοντες, ὡς λ. χ. τὰ ναρκωτικά, τὸ ψῦχος, ἐλάττωσις τῆς ὠσμωτικῆς πιέσεως τοῦ περιβάλλοντος, ὑπέρβασις ὡρισμένων ὁρίων θερμοκρασίας κλπ.

γ') Σχηματισμὸς τῆς μορφῆς. Ὁ σχηματισμὸς τῆς μορφῆς τοῦ κυττάρου ἀνήκει, κατὰ κύριον λόγον, εἰς τὴν φυσιολογίαν αὐτοῦ καὶ δὴ εἰς τὴν φυσιολογίαν τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης. Ἐν τούτοις ἐξακολουθεῖ τὸ φαινόμενον τοῦτο νὰ ἐρευνᾶται ὑπὸ τῆς μορφολογίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς διαπλάσεως, αἱ ὁποῖαι παραμελοῦν τὴν σημασίαν τοῦ παράγοντος τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης κατ' αὐτήν. Κατὰ τὸν Φερβόρν τὴν βάσιν τοῦ σχηματισμοῦ τῆς μορφῆς ἀποτελεῖ πράγματι ἡ αὔξησις τοῦ κυττάρου, ἡ ὁποία πάλιν ἀποτελεῖ χημικὸν πρόβλημα τῆς φυσιολογίας τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης Διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ κυττάρου μεταβάλλονται αἱ σχέσεις τῆς ἀνταλλαγῆς οὐσιῶν μεταξὺ τῶν περιφερικῶν καὶ τῶν κεντρικῶν μερῶν τοῦ κυττάρου πρὸς τὸ περιβάλλον, ὁ χημισμὸς ὅμως ὅλων τούτων τῶν συνθηκῶν δὲν μᾶς εἶναι εἰσέτι γνωστός.

Θάνατος. Ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ κυττάρου καὶ ὁ φυσιολογικὸς θάνατος αὐτοῦ εἶναι ἑκάστοτε διάφορος καὶ δὲν συμπίπτει γενικῶς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ θανάτου τοῦ ἀτόμου εἰς τοὺς ἀνωτέρους ὀργανισμούς. Οὕτω, λ. χ., καρδία παιδίου ἀποθανόντος ἐκ πνευμονίας ἐτέθη εἰς κίνησιν 20 ὥρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀτόμου καὶ ἐξηκολούθησεν ἐργαζομένη ἐπὶ 1 ὥραν εἰσέτι. Ὁμοίως σπερματοζῳάρια καὶ ἄλλα κύτταρα διατηροῦν ἐπὶ πολὺ τὴν ζωήν των. Ὁ θάνατος ὀφείλεται ἢ εἰς ἱστολυτικὰς ἐνεργείας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐλαττοῦται ἡ ζῶσα μᾶζα, ὡς λ. χ. λόγῳ ἀτροφίας, ἢ εἰς μεταμορφωτικὰς τοιαύτας διὰ συσσωρεύσεως ἐντὸς τοῦ κυττάρου οὐσιῶν ξένων πρὸς τὴν ζωήν, ὡς λ. χ. διὰ συσσωρεύσεως ἐντὸς τοῦ πρωτοπλάσματος σταγόνων λίπους, ἢ βλέννης κλπ. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ θάνατος ἐξαρτᾶται ἐξ ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν συνθηκῶν, πρέπει δὲ γενικῶς νὰ θεωρῆται ὡς τὸ φυσιολογικὸν τέρμα τῆς ἐξελίξεως τῆς ζωῆς, τόσον ἑκάστου στοιχείου τοῦ ὀργανισμοῦ, ὅσον καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ὀργανισμοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *O. Hertwig*, Allgemeine Biologie.—*A. Meyer*, Morphologische und physiologische Analyse der Zelle der Pflanzen und Tiere.—*Gurwitsch*, Morphologie und Biologie der Zelle.—*M. Verworn*, Allgemeine Physiologie. —*Tscerm*, Allgemeine Physiologie.—*Carnoy* et *Gilson*, La cellule.—*Θρ. Βλησίδου*, Γενικὴ Βιολογία.—*Τοῦ αὐτοῦ*, Βοτανική.

Θ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

— κύτταρα *βασικά*, ἢ ***κύτταρα σερτόλεια*** (τοῦ *Sertoli*) *['Ανατομ.]*. Κύτταρα τοῦ ἐπιθηλίου τῶν ἐσπειραμένων σπερματικῶν σωληναρίων τοῦ ὄρχεως, συνυπάρχοντα μετὰ τῶν σπερματικῶν κυττάρων, ὧν διαφέρουσι τό τε ποσὸν καὶ τὸ ποιόν. Πολυάριθμα ὄντα ἐπὶ τοῦ νεογνοῦ ἀραιοῦνται ἐπὶ τοῦ ἐνήβου, σποράδην ἀπαντῶντα μεταξὺ τῶν πολυπληθῶν σπερματικῶν κυττάρων. Εἶναι προμήκη, παρεμβαλλόμενα δίκην διαφραγμάτων μεταξὺ τῶν σπερματικῶν κυττάρων. Ὅ,τι ἰδίᾳ χαρακτηρίζει τὰ σερτόλεια κύτταρα εἶναι τὰ ἐν αὐτοῖς ἐμπεριεχόμενα ὑποκίτρινα λιποκοκκία, ἅτινα κυρίως παράγουσι τὴν ὑποκίτρινον χροιὰν τῆς ὀρχικῆς οὐσίας. Χρησιμεύουσι δὲ ἔνθεν μὲν εἰς στήριξιν τῶν σπερματικῶν κυττάρων, ἔνθεν δὲ εἰς θρέψιν τῶν νεαρῶν σπερματοζῳαρίων. Ι. Π.

—κύτταρα *ἐμβρυϊκὰ* *['Εμβρυολ.]*· βλ. *ἐμβρυϊκὰ* κύτταρα.

—κύτταρα *Ἔρλιχ*· βλ. λ. *Ἔρλιχ* κύτταρα.

—κύτταρα *καλυκοειδῆ*, ἢ ***λαγυνοειδῆ*** *['Ανατομ.]* βλ. λ. *καλυκοειδῆ* κύτταρα.

κυτταροπαράσιτον (τὸ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ παράσιτον, ὅπερ ἐνδιαιτᾶται καὶ ἀναπτύσσεται ἐντὸς τῶν κυττάρων τῶν ζῴων, τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν φυτῶν.

κυτταροπηξικός, *—ή, —όν* (cytopexique) *[Νοσολ.]*. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς λειτουργίας ὀργάνου τινὸς (τοῦ ἥπατος λ. χ.), ὅπερ καθηλοῖ ἐν τοῖς μυχίοις αὐτοῦ τὰ φυσιολογικὰ ἢ παθολογικὰ (καρκινώδη κύτταρα λ. χ.) κύτταρα, ἅτινα εἰσφέρονται εἰς αὐτὸ διὰ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος. Μ. Ν. Κ.

κυτταρόπλασμα (ἢ καὶ ***κυτόπλασμα***). Τὸ κυριώτερον ζῶν περιεχόμενον τοῦ κυττάρου, ἐκτὸς τοῦ πυρῆνος. Λέγεται καὶ *πρωτόπλασμα* ἢ καὶ ἁπλῶς *πλάσμα* (βλ. *κύτταρον*). Θ. ΒΛ.

κυτταροστεατονέκρωσις, *—εως* (ἡ) (cytostéatonécrose). Ὅρος δι' οὗ ὁ Dieulafoy καθώρισε τὴν στεατονέκρωσιν τοῦ παγκρέατος (βλ. *στεατονέκρωσις*). Μ. Ν. Κ.

κυτταρόστομα (τό). Στόμια ἐπὶ μονοκυττάρων τινῶν ὀργανισμῶν, ὡς ἐπὶ τῶν μαστιγοφόρων (κερκομονάδες, τρυπανοσώματα, λεϋσμανίαι κτλ.), διὰ τῶν ὁποίων προσλαμβάνονται αἱ τροφαί, αἵτινες πεπτόμεναι ἐν τοῖς κενοτοπίοις ἀποβάλλονται εἶτα δι' ἑτέρου στομίου ἐξόδου τοῦ δακτυλίου. Κ. Α. Τ.

κυτταροσφαιρίνη (ἡ). Συνώνυμον πρὸς τὸ *κυτοσφαιρίνη*.

κυτταροτομία (ἡ). Ἡ αὐτόματος διαίρεσις, ὁ μερισμὸς τοῦ κυττάρου εἰς δύο ὅμοια πρὸς αὐτὸ κύτταρα. Ἡ κυτταροτομία εἶναι ὁ συνήθης τρόπος πολλαπλασιασμοῦ τῶν κυττάρων (βλ. *κύτταρον*). Θ. ΒΛ.

κυτταροτοξίνη (ἡ). Συνώνυμον πρὸς τὸ *κυτοτοξίνη*.

κυτταροτροπῖναι (αἱ). Οὐσίαι εὑρισκόμεναι ἐν τῷ πλάσματι τοῦ αἵματος τῶν ἀνοσοποιηθέντων ζῴων καὶ τοῦ ἀνθρώπου, αἵτινες καθιστῶσι διάφορα κύτταρα ἢ μικρόβια εὐπρόσβλητα ὑπὸ τῶν φαγοκυττάρων τοῦ αἵματος. Εἶναι τελείως εἰδικαὶ τῶν κυττάρων ἢ τῶν μικροβίων, ἐκ τῆς ἐκχύσεως τῶν ὁποίων παρήχθησαν ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ ζῴου ἐν ᾧ εὕρηνται. Κ. Α. Τ.

κυτταροφαγία (ἡ). Ἡ ἐνέργεια τῶν φαγοκυττάρων· ἄλλως *φαγοκυττάρωσις*.

κυτταροφάγος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κατατρώγων κύτταρα.

κυτταροφυλαξία (ἡ). Ἡ μέθοδος, καθ' ἣν ἐπὶ τοπικῶν τραυματικῶν μολύνσεων χρησιμοποιοῦμεν οὐσίας ἐνισχυούσας τὴν ἀμυντικὴν δρᾶσιν τῶν τοπικῶν κυττάρων καὶ τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων (φαγοκυττάρων). Αἱ οὐσίαι αὗται χρησιμοποιοῦ-

Digitized by Google

ται διὰ τὰς πλύσεις τῶν τραυμάτων, ἀντὶ τῶν συνήθων ἀντισηπτικῶν οὐσιῶν. Ἡ συνηθέστερον πρὸς τοῦτο χρησιμοποιουμένη οὐσία εἶναι τὸ χλωριοῦχον μαγνήσιον εἰς ἀραίωσιν 12 ‰. Διὰ τῆς χρήσεως τοῦ χλωριούχου μαγνησίου εὑρέθη ὅτι αὐξάνει ὄχι μόνον ὁ ἀριθμὸς τῶν πολυμορφοπυρήνων, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡ φαγοκυτταρικὴ αὐτῶν δύναμις ἐνισχύεται. Πλὴν τῆς ἐνισχυτικῆς αὐτῆς δράσεως, αἱ οὐσίαι αὗται παρουσιάζουσι καὶ τὸ πλεονέκτημα ὅτι δὲν ἐπιφέρουσι βλάβην τῶν κυτταρικῶν στοιχείων τοῦ ὀργανισμοῦ, ὡς συμβαίνει διὰ τῆς χρήσεως τῶν ἀντισηπτικῶν οὐσιῶν. Κ.Α.Τ.

κυτταρώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ πλήρης κυττάρων, ὁ ἐκ κυττάρων ἀποτελούμενος: «κυτταρώδης ἱστός». Κ.Α.Τ.

κυττάση (ἡ), ἢ *κυττάζη*. Ἔνζυμον διαλυτοποιοῦν τὴν κυτταρίνην καὶ ἡμικυτταρίνην τῶν κυτταρικῶν μεμβρανῶν. Σ. Γ.

κυτώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κύτος, κοῖλος, πλατύς.

Κυτώνιον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μυσίας ἐν Μ. Ἀσίᾳ, παρὰ τὸν Ἀδραμυτηνὸν κόλπον, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἀδραμυτίου εἰς Πέργαμον ὁδοῦ. Ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος (Κύρ. Ἀνάβ. VII, 8, 8) ἀναφέρεται ὡς κειμένη εἰς τὸ Καΐκου πεδίον, ἦτο δὲ αὐτόνομος περὶ τὸ 400 π. Χ., ὁπότε διῆλθον δι' αὐτῆς οἱ μετὰ τοῦ Ξενοφῶντος ἐπιστρέφοντες Ἕλληνες μισθοφόροι. Α. Θ. Σ.

κυτωροί (οἱ) (κοιν. *ἀμπαρτζῆδες*, γαλλ. les caliers, ἀγγλ. men of the hold) *[Ναυτ.]*. Ναῦται ἐκ τοῦ πληρώματος πολεμικοῦ πλοίου, εἰδικῶς ἐπιφορτισμένοι τοῦ κύτους τὴν ἐπιμέλειαν, εἰς δὲ τὰ ἐμπορικὰ καὶ τὴν τῶν εἰς τὰ κύτη ἐμπορευμάτων. Οἱ κυτωροὶ οἱ ἐπιφορτισμένοι εἰς τὰ πολεμικὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἐν τῷ κύτει ἀποθηκῶν τῶν ὑπολόγων ὑπαξιωματικῶν καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ὑλικῶν, ὀνομάζονται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ *μπαλαουρτζῆδες*. Σ. Ε. Λ.

Κύτωρον *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία παράλιος πόλις τῆς Παφλαγονίας. Ἡ παράδοσις ἀνῆγε τὴν ἵδρυσίν της εἰς τὸν Κύτωρον, υἱὸν τοῦ Φρίξου. Τὸ Κύτωρον εἶχε καλὸν λιμένα, ὁπόθεν ἐξήγετο ἡ ἀρίστης ποιότητος πύξος, ἡ ὁποία ἀφθόνως παρήγετο εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτοῦ. Α. Π. Π.

κύφαλος (ὁ) (Cyphalus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους μὲ σῶμα κυλινδρικόν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ὑπὸ τριχῶν καλυπτόμενον. Ἐκ τῶν ἀρκετῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *κύφαλος ὁ ἀκανθωτός* (Cyphalus acutus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, χρῶμα μελανόφαιον, καλυπτόμενον κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν ὑπὸ ἀκανθῶν. Ἀνευρίσκεται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

κῦφι. Αἰγυπτιακὴ σκευασία (ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ «Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος»), τὴν ὁποίαν ἔπινον ἢ ἀπ' εὐθείας ἢ εἰς κρᾶμα, ὡς μαλακτικὸν καὶ καθαρτικὸν τῶν ἐντέρων. Ἦτο μῖγμα δεκαὲξ εἰδῶν, μέλιτος, οἴνου σταφίδος, κυπέρου, ρητίνης, σμύρνης, ἀσπαλάθου, σεσέλεος, σχίνου, ἀσφάλτου, θρύου, λαπάθου, ἀρκευθίδων, δύο εἰδῶν καρδαμώμου καὶ καλάμου. Κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ κῦφι, ἡ ὁποία ἐγίνετο ἐν καιρῷ νυκτός, ἀνεγίνωσκον ἐπῳδάς. Γ. Λ. Α.

Κυφιώτης, Δημήτριος. Ἱεροψάλτης ἐν Κωνσταντινουπόλει, διατελέσας βιβλιοφύλαξ καὶ ὀργανοφύλαξ τοῦ ἑλληνικοῦ μουσικοῦ συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως. Ἐξέδωκεν εἰς τρεῖς ἐκδόσεις «Μουσικὸν ἀπάνθισμα» περιέχον διάφορα μαθήματα νεωτέρων ἰδίᾳ διδασκάλων (Κωνσταντινούπολις 1894, 1901 καὶ 1907). Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

κυφοδερία (ἡ) (Cyphoderia) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζώων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀμοιβάδων*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκοὺς ὑδροβίους ὀργανισμοὺς μὲ κόγχην ἀσβεστολιθικὴν καὶ ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων ἐνδιαιτωμένους. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

κυφομάνδρα (ἡ) (Cyphomandra) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *στρυχνοειδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη, ἰθαγενῆ τῶν χωρῶν τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων καὶ περισσότερον καλλιεργουμένων εἰδῶν εἶναι ἡ *κυφομάνδρα ἡ ἐδώδιμος* (Cyphomandra edulis), ἥτις ἔχει ἐδώδιμον, ἐρυθρὸν καρπόν, προσόμοιον κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν γεῦσιν πρὸς τὸ λυκοπέρσικον (κοιν. ντομάτα ἢ τομάτα). Δ. Ν. Π.

κυφός, —ή, —όν· ὁ κύπτων, ὁ σκυμμένος, καμπουριασμένος, κοιν. *σκυφτός, καμπούρης*: «κυφὸς ἀπὸ γήρατος, — ὑπὸ νόσου».

κυφοσκολίωσις, —εως (ἡ). Δυσμορφία, καθ' ἣν παρατηρεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν παρέκκλισις πρὸς τὰ πλάγια τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἀφ' ἑτέρου δὲ κύρτωσις τῆς ράχεως μὲ τὸ κυρτὸν ἐστραμμένον πρὸς τὰ ὀπίσω (κύφωσις). Ἡ δυσμορφία αὕτη παρατηρεῖται κατὰ τὴν συριγγομυελίαν καὶ τὰς βαρείας μορφὰς τῆς σκολιώσεως. Α. Κ.

κυφόσωμον (τὸ) (Cyphosomum) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βουπρηστιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους, διακρινομένους κυρίως ἐκ τῶν στιλπνῶν, σκοτεινῶν χρωματισμῶν των. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ δύο εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας. Δ. Ν. Π.

κυφότης, —ητος (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ κυφοῦ, καμπούριασμα.

κυφοῦμαι (—όομαι)· γίνομαι κυφός, κυρτοῦμαι, καμπουριάζω.

κυφοφθαλμίδαι (οἱ) (Cyphophthalmidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λυκαραχνῶν*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα γένη, ὧν κυριώτερον ὁ *κυφόφθαλμος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κυφόφθαλμος (ὁ) (Cyphophthalmus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυφοφθαλμιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους ἀράχνας, διακρινομένας διὰ τὸ ἐπίμηκες καὶ λεπτὸν σῶμά των, τὰς μεγάλας γνάθους, τοὺς ἐπὶ κωνικῆς θηλοειδοῦς ἀποφύσεως τοποθετημένους ὀφθαλμούς των καὶ τοὺς βραχεῖς πόδας των. Γνωστὰ ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα ἐντὸς τῶν σπηλαίων πλείστων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Κυφφεράτ (Kufferath). Οἰκογένεια Γερμανῶν μουσικῶν. Ἐκ τούτων διεκρίθησαν οἱ ἑξῆς:

Ἰωάννης-Χέρμανν (1797—1864). Βιολιστής, μαθητὴς τοῦ Σπὸρ καὶ τοῦ Χάουπτμαν· συνέθεσε καντάτας, εἰσαγωγάς, μοτέτα κλπ.

Λουδοβῖκος (1811—1882). Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου· κλειδοκυμβαλιστής, ἐγκατασταθεὶς ἐν Γάνδη. Ἐγένετο γνωστὸς καὶ διὰ σειρᾶς ἔργων, μεταξὺ τῶν ὁποίων 1 λειτουργία, Artevelde, καντάτα, 250 κανόνες, χορῳδίαι, μελῳδίαι κλπ.

Οὐμβέρτος-Φερδινάνδος (1818—1896). Ἀδελφὸς τῶν προηγουμένων. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Μένδελσων καὶ τῷ Δαυΐδ, ἐν Λειψίᾳ. Ἐγκατασταθεὶς τῷ 1844 ἐν Βρυξέλλαις, ὠνομάσθη καθηγητὴς τῆς ἀντιστίξεως καὶ τῆς φυγῆς ἐν τῷ ᾠδείῳ. Συνέθεσε μίαν συμφωνίαν, ἓν κουαρτέττο, ἓν τρίο, τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, μελῳδίας, χορῳδίας κλπ.

Μαυρίκιος (1852—1919). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Βρυξέλλαις. Διεκρίθη κυρίως ὡς μουσικοκριτικὸς καὶ αἰσθητικός. Διευθυντὴς καὶ ἰδιοκτήτης τοῦ περιοδικοῦ «Μουσικὸς ὁδηγός», ἐγκατέλειψε τοῦτο τῷ 1900, ἵνα ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ βελγικοῦ μελοδράματος: «Théâtre de la Monnaie». Τὰς νεωτεριστικὰς ἐπὶ τῆς τέχνης ἰδέας του ἐξέθεσεν εἰς σειρὰν συγγραμμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ σημαντικώτερα εἶναι: «Ὁ Ριχ. Βάγνερ καὶ ἡ 9η συμφωνία τοῦ Μπετόβεν», «Ἔρρῖκος Βιετάμ, ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον του», «Ἕκτωρ Μπερλιὸζ καὶ Σοῦμαν», «Τὸ θέατρον τοῦ Ριχ. Βάγνερ ἀπὸ τοῦ Ταγχώϋζερ μέχρι τοῦ Πάρσιφαλ», «Ἡ τέχνη τῆς διευθύνσεως τῆς ὀρχήστρας», «Μουσικοὶ καὶ φιλόσοφοι», «Ἡ Σαλώμη τοῦ Ριχ. Στράους». Γ. Σ.

Κυφφχόϋζερ (Kyffhäuser) *[Γεωγρ.]*. Βουνὸς τῆς Θουριγγίας, κείμενος μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ πριγκιπάτου Σβάρτσμπουργκ-Ρούντολσταντ καὶ τῆς πρωσσικῆς ἐπαρχίας Σαγκεχάουζεν. Εἶναι σχεδὸν μεμονωμένος καὶ δασώδης καὶ διατέμνεται εἰς τὸ μέσον ὑπὸ βαθείας κοιλάδος. Ἐπὶ τῆς ΒΔ. πλευρᾶς αὐτοῦ ἐγείρονται τὰ ἐρείπια τοῦ πύργου τοῦ Ρότενμπουργκ (ὑψόμ. 439 μ.) καὶ ἐπὶ τῆς ΒΑ τοῦ Κυφφχάουζεν (ὑψόμ. 470 μ.). Ὁ τελευταῖος οὗτος ἀνηγέρθη τὸν Γ' αἰῶνα, κατῳκήθη δὲ πολλάκις ὑπὸ τῶν Χοχενστάουφεν, καταστραφεὶς ὅμως τῷ 1178 καὶ κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, κεῖται σήμερον εἰς ἐρείπια. Σήμερον σῴζεται μόνον εἷς τετράγωνος πύργος ὕψους 22 μέτρων καὶ τὸ παρεκκλήσιον. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ ὑψοῦται μνημεῖον τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου, ὕψους 69 μ., ἐγερθὲν τῷ 1896. Ἐντὸς τοῦ πρὸς Ν. τοῦ βουνοῦ ὡραίου σπηλαίου τοῦ Φάλκενμπουργκ, μήκους 1300 μ., κοιμᾶται, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ αὐτοκράτωρ Φρειδερῖκος Βαρβαρόσσας, ἀναμένων τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐθνικῶν πόθων τῶν Γερμανῶν. Χ. Δ.

κύφωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κυφοῦσθαι, κύρτωμα, καμπούρα, ὕβος.

κύφων, —ωνος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Συσκευὴ διὰ τῆς ὁποίας ἐβασάνιζον, κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, τοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς καταδίκους καὶ τοὺς δούλους. Τὸ ὄργανον τοῦτο συνέκειτο, συνήθως, ἐκ ξύλων καταλλήλως συντεθειμένων, ἐπιτιθεμένων δὲ ἐπὶ τοῦ αὐχένος τοῦ τιμωρητέου ἐκράτει αὐτὸν κεκυφότα καὶ ἐν πλήρει ἀκινησίᾳ. Παράστασιν τῆς εἰκόνος καὶ τῆς χρήσεως τοῦ κύφωνος παρέχει ἀγγεῖόν τι ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου, ἐφ' οὗ εἰκονίζονται δύο αἰχμάλωτοι. Ἀμφότεροι ἔχουσι τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐντὸς τετραγώνου ξυλίνου συμπλέγματος ἐν σχήματι ζυγοῦ ἀρότρου διὰ τοὺς βοῦς. Τὸν κύφωνα μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι ἰδίως διὰ τὰς μαστιγώσεις. Συνώνυμος τοῦ κύφωνος εἶναι, κατὰ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Ἀριστοφάνους, ἡ λέξις *κλοιός* (βλ. λ.). Κατὰ ταῦτα, ὁ κύφων, ὅπως καὶ ὁ κλοιός, ἠδύνατο νὰ εἶναι καὶ τεμάχιον ξύλου ἢ σιδήρου διάτρητον μὲ τρεῖς ὀπάς, δι' ὧν διήρχοντο ἡ κεφαλὴ καὶ αἱ χεῖρες τοῦ βασανιστέου καταδίκου. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἐκαλεῖτο *κυφωνισμός*. Ὁ κύφων, μέ τινας παραλλαγάς, ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ διὰ τὰ τετράποδα, προκειμένου νὰ ὑποστῶσι ταῦτα κτηνιατρικὴν ἐγχείρησιν. Β. Δ. Θ.

κύφων (ὁ) (Cyphon) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυφωνιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ σχετικῶς μεγέθους κανθάρους, μὲ σῶμα ᾠοειδές, διωγκωμένον κατὰ τὰ πλάγια καὶ λεπτυνόμενον κατὰ τὰ ἄκρα, αἰσθητῶς κυρτὸν κατὰ τὴν ράχιν, ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν καλυπτόμενον καὶ χρώματος ἐπιξάνθου ἢ μελανοφαίου. Αἱ κεραῖαί των εἶναι μακραὶ καὶ λεπταὶ καὶ οἱ πόδες των ἀνθεκτικοὶ καὶ μᾶλλον βραχεῖς. Ἐκ τῶν 20 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ εἶναι διεσπαρμένα ἐπὶ πάσης σχεδὸν τῆς γῆς, γνωστότερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι ὁ *κύφων ὁ διάστικτος* (Cyphon maculatus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, ἔχει ἐπίξανθον χρῶμα καὶ κοσμεῖται μὲ λευκὰ στίγματα κατὰ τὴν ράχιν. Δ. Ν. Π.

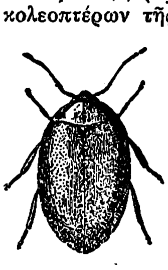

Κύφων ὁ διάστικτος.

κυφωνίδαι (οἱ) (Cyphonidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων*, περιλαμβάνουσα μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους κανθάρους μὲ σῶμα ᾠοειδὲς καὶ ἀπαντῶντας πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Τρέφονται ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν καὶ ἐνδιαιτῶνται, κατὰ προτίμησιν, ἐπὶ διαφόρων ὑδροχαρῶν φυτῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ὁ *κύφων* (βλ. λ.). Δ.Ν.Π.

κύφωσις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κυφοῦσθαι, κύρτωσις, κοιν. *καμπούριασμα*.

—*[Ἰατρ.]* *Κύφωσις* εἶναι κυρίως ἡ δυσμορφία ἐκείνη τοῦ σώματος, καθ' ἣν ἡ κατὰ τὴν αὐχενοθωρακικὴν μοῖραν τῆς σπονδυλικῆς στήλης ὑπάρχουσα φυσιολογικὴ αὐτῆς κυρτότης ὑφίσταται ὑπερβολικὴν αὔξησιν, λόγῳ τῆς ὁποίας ἡ ράχις, κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο, παρουσιάζει μίαν στρογγύλην προεξοχήν, ἐξ οὗ καὶ ὁ ὅρος *στρογγύλη ράχις*, οὗτινος συχνὰ γίνεται χρῆσις ἀντὶ τοῦ ὅρου *κύφωσις*.

Κύφωσις ὅμως ὀνομάζεται ἐπίσης καὶ πᾶσα προεξοχή, ἑδραζομένη εἰς οἱονδήποτε σημεῖον τῆς ράχεως καὶ ἔχουσα τὸ κυρτὸν αὐτῆς ἐστραμμένον πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἀπὸ αἰτιολογικῆς ἀπόψεως διακρίνομεν: α') Τὴν συγγενῆ κύφωσιν, ἥτις παριστᾷ ἓν εἶδος παραμονῆς τῆς φυσιολογικῆς, κατὰ τὴν ἐνδομήτριον ζωήν, ὑπαρχούσης ἐμβρυϊκῆς κυφώσεως. Ἡ κληρονομικότης ἐνταῦθα ἔχει μεγάλην σημασίαν, ἐμφανιζομένη εἴτε ὑπὸ τύπον οἰκογενειακῆς, εἴτε ὑπὸ τύπον φυλετικῆς κληρονομικότητος. Ἀξιοσημείωτον τῆς τελευταίας παράδειγμα εἶναι π. χ. ἡ κύφωσις τῶν Ἑβραίων. β') Τὴν ἐπίκτητον κύφωσιν. Αὕτη ὀφείλεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὸν ραχιτισμὸν (*ραχιτικὴ κύφωσις*) καὶ εἰς τὰς ἐλαττωματικὰς στάσεις, ἃς λαμβάνουσιν οἱ μὲν μαθηταὶ κατὰ τὰς ὥρας μελέτης καὶ γραφῆς εἰς τὸ σχολεῖον ἢ τὴν κατοικίαν αὐτῶν (μαθητικὴ κύφωσις), οἱ δὲ μαθητευόμενοι ὡρισμένων ἐπαγγελμάτων κατὰ τὴν ἐξάσκησιν αὐτῶν (ἐπαγγελματικὴ κύφωσις τῶν ξυλουργῶν, σιδηρουργῶν, κλειθροποιῶν κλπ.). Ἄλλοτε πάλιν ἡ ἐπίκτητος κύφωσις εἶναι συμπτωματική, ὡς π. χ. ἡ ὑστερικὴ κύφωσις, ἡ παραλυτικὴ κλπ. Τέλος ἔχομεν τὴν κύφωσιν τῶν γερόντων.

Κύφωσις τῆς ράχεως.

Ἡ πρόγνωσις ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ προσφάτου ἢ μὴ τῆς κυφώσεως. Οὕτως, αἱ πρόσφατοι κυφώσεις,

Digitized by Google

ἐγκαίρως ὑποβαλλόμεναι εἰς θεραπείαν, ἰῶνται· τοὐναντίον αἱ χρόνιαι τοιαῦται, καθιστάμεναι διὰ τοῦ χρόνου μόνιμοι, εἶναι συχνὰ ἀνίατοι. Ἡ θεραπεία εἶναι συντηρητικὴ καὶ συνίσταται εἰς τὴν ὀρθοπεδικὴν γυμναστικὴν ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰς τὴν χρῆσιν εἰδικοῦ ὀρθοπεδικοῦ στηθοδέσμου πρὸς συγκράτησιν ἐν διωρθωμένῃ στάσει τοῦ κορμοῦ τοῦ πάσχοντος ἀφ' ἑτέρου. Εὐνόητον ὅτι ἀμφότερα ταῦτα δέον νὰ συνδυάζωνται πρὸς τὴν λοιπὴν τονωτικὴν τοῦ ὀργανισμοῦ θεραπείαν (καλὴ διατροφή, ἡλιοθεραπεία, ἀποφυγὴ τῶν ἐλαττωματικῶν στάσεων κλπ.), ἵνα τὸ ἀποτέλεσμα καταστῇ βεβαιότερον καὶ ταχύτερον. Σπανίως ἐνδείκνυται καὶ χειρουργικὴ ἐπέμβασις (ὀστεομεταμόσχευσις). Α. ΚΟΝΤΑΡΓΥΡΗΣ

κυφωτικός, —*ή,* —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κύφωσιν· ‖ ὁ ἐκ τῆς κυφώσεως προερχόμενος.

κύχραμος (ὁ) (Cychramus) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους κανθάρους, μὲ σῶμα μᾶλλον βραχὺ καὶ εὐρύ, κεκαλυμμένον ὑπὸ τριχῶν καὶ αἰσθητῶς κυρτὸν κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι ὁ *κύχραμος ὁ στικτὸς* (Cychramus maculatus), ὅστις ἔχει σῶμα φοειδές, βραχύ, διωγκωμένον κατὰ τὰς πλευράς, ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὰ ἄκρα, κεφαλὴν κεχωσμένην κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς τμῆμα ἐν τῷ προθώρακι, κεραίας βραχείας, τοξοειδεῖς καὶ εἰς ροπαλοειδεῖς ἀποφύσεις τελευτώσας, κοιλίαν εὐρεῖαν, πόδας βραχεῖς, παχεῖς καὶ εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις ἀπολήγοντας καὶ χρῶμα τεφρομέλανον μετὰ τριῶν μελανῶν κηλίδων ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου μέρους τῆς ράχεως. Ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων ἀνθέων. Δ. Ν. Π.

Κύχρεια /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἕτερον ὄνομα τῆς νήσου Σαλαμῖνος καὶ μιᾶς τῶν ἐν αὐτῇ πόλεων, δοθὲν ἀπὸ τοῦ πρώτου τῆς νήσου βασιλέως Κυχρέως. Ἡ πόλις Κύχρεια ἔκειτο εἰς τὰς νοτίους ἀκτὰς τῆς νήσου, τὰς Κυχρείας, καὶ εἶχεν ἀκρόπολιν, ἥτις ἐκαλεῖτο *Κυχρεῖος πάγος*. Ἡ πόλις αὕτη, ἥτις φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ἀρχαίαν πόλιν *Σαλαμῖνα*, ἐξέλιπεν ἐνωρίς, ἐκτίσθη δὲ ἀντ' αὐτῆς ἡ νεωτέρα Σαλαμὶς ἐπὶ χερσονησοειδοῦς τόπου εἰς τὸν μυχὸν κολπίσκου τῆς νήσου. ΚΑΨ

Κυχρεὺς /*Μυθολ.*/. Ὁ μυθικὸς πρῶτος βασιλεὺς τῆς Σαλαμῖνος. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Νύμφης Σαλαμῖνος, θυγατρὸς τοῦ Ἀσωποῦ ποταμοῦ. Τῆς νήσου Σαλαμῖνος ἔγινε βασιλεύς, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν λυμαινόμενον αὐτὴν φοβερὸν δράκοντα (κατ' ἄλλον μῦθον τὸν Κυχρείδην ὄφιν, τραφέντα ὑπὸ τοῦ Κυχρέως, ἐξεδίωξε τῆς νήσου ὁ Εὐρύλοχος, ἐδέχθη ὅμως αὐτὸν εἰς Ἐλευσῖνα ἡ Δήμητρα). Ὁ Κυχρεὺς εἶχε γαμβρὸν ἐκ θυγατρὸς τὸν Σκίρωνα (κατ' ἄλλον μῦθον τὸν Ἀκταῖον), ἀλλὰ δὲν εἶχεν υἱόν· διὰ τοῦτο ἀποθνῄσκων κατέλιπε τὸν θρόνον του εἰς τὸν Τελαμῶνα, ὅστις εἶχε καταφύγει εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἐξ Αἰγίνης, ἐξορισθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός του Αἰακοῦ, ὅτε ἀνεκαλύφθη ὅτι εἶχε φονεύσει τὸν ἀδελφόν του Φῶκον. Ἀπὸ τοῦ Κυχρέως τούτου εἶχεν ὀνομασθῆ *Κύχρεια* καὶ ἡ νῆσος Σαλαμὶς ὁλόκληρος καὶ μία τῶν πόλεων αὐτῆς. Ὑπὸ τῶν καλλιτεχνῶν ἀπεικονίζετο διφυὴς (ἄνθρωπος κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ, καὶ ὄφις κατὰ τὸ κάτω) καὶ ἐν τῇ νήσῳ, ἔνθα εἶχεν ἴδιον ἱερόν, ἐλατρεύετο ὡς ἥρως. Ἐπειδὴ δὲ ἐπιστεύθη ὅτι κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν συνεπολέμησε καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων ἡρώων κατὰ τῶν Περσῶν, ἔτυχε θείων τιμῶν καὶ ἐν Ἀθήναις. ΚΑΨ.

κύχρος (ὁ) (Cychrus) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μικροῦ ἢ μεγάλου μεγέθους, μὲ σῶμα διωγκωμένον, κυρτὸν κατὰ τὴν ράχιν, βραχύ, κεφαλὴν μικρὰν καὶ λεπτήν, πόδας λεπτοὺς καὶ ἐπιμήκεις καὶ χρῶμα μελανὸν ἢ κυανοχαλκοῦν. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τῆς οἰκογενείας ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *κύχρος ὁ καραβοειδὴς* (Cychrus caraboides), ὅστις ἔχει μῆκος 18—20 χιλιοστομέτρων, κεφαλὴν μικρὰν καὶ φοειδῆ, ἀπολήγουσαν εἰς ἀμβλὺ καὶ βραχὺ ρύγχος, προθώρακα σφαιροειδῆ καὶ βραχύτατον, σῶμα βραχύ, σφαιροειδές, κυρτότατον κατὰ τὴν ράχιν, πόδας λεπτοὺς καὶ ἐπιμήκεις καὶ χρῶμα στιλπνῶς μελανόν. Ἐνδιαιτᾶται ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ εἰς ἀποσυντεθειμένα ξύλα ἢ εἰς συντρίμματα φυτικά, τρέφεται ἐκ γαιοσκωλήκων καὶ εἶναι κοινότατος εἰς τὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

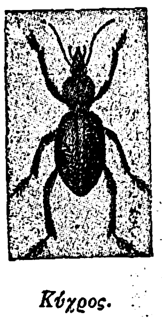

Κύχρος.

Κύψελα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. —1) Πόλις ἢ μᾶλλον φρούριον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Παρρασίων τῆς Ἀρκαδίας, τὸ ὁποῖον εἶχον ἀνεγείρει ἐν τῇ πεδιάδι, παρὰ τὸν Ἀλφειόν, οἱ Μαντινεῖς πρὸς ἀπειλὴν τῆς Σκιρίτιδος τῶν Λακεδαιμονίων. Τοῦτο ἐκρήμνισαν πανστρατιᾷ ἐκστρατεύσαντες οἱ Λακεδαιμόνιοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως των Πλειστοάνακτος, κατὰ τὸ 420 π. Χ., ὅτε καὶ τοὺς Παρρασίους κατέστησαν αὐτονόμους (*Θουκ.* Ε' 33). Κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν εἶχον κτισθῆ τὰ Κύψελα ὑπὸ τοῦ μυθικοῦ τῆς Ἀρκαδίας βασιλέως *Κυψέλου*, τοῦ υἱοῦ τοῦ Αἰπύτου.

—2) Πόλις τῆς Θράκης, νῦν *Ὕψαλα* καλουμένη (τουρκ. *Χαψιλάρ*). Τὰ Κύψελα, κτισθέντα, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰξίονος *Κυψέλου*, ἔκειντο παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ἐργίνου καὶ Ἕβρου καὶ ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ρωμαϊκῆς ὁδοῦ. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἑβρυτέλμου (386 π. Χ.), ἦσαν πρωτεύουσα τῆς Θράκης, μετὰ ταῦτα δὲ ἐκ τῶν κυριωτέρων πόλεων τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν. Τῶν Κυψέλων δὲν γίνεται μνεία ἐν τῇ ἱστορίᾳ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ὑποταγῆς τῆς Θράκης εἰς τὴν Μακεδονίαν (ἐπὶ Φιλίππου Β' καὶ Μ. Ἀλεξάνδρου) καὶ τοῦ Γαλάτας, ὅτε πάντες οἱ εὐγενεῖς (οἱ ἀπόγονοι τῶν ἡγεμόνων Θρακῶν) τῆς Θράκης κατέφυγον εἰς τὰ διάφορα βασίλεια τῶν Διαδόχων. Κατὰ τὸ 261 π. Χ. τὰ Κύψελα ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τοῦ Σελευκίδου Ἀντιόχου τοῦ Β', ὅτε ὅμως οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἔμαθον ὅτι εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ἀντιόχου ὑπηρέτουν καὶ Θρᾷκες εὐγενεῖς κεκοσμημένοι μὲ χρυσᾶς ἁλύσεις καὶ ἀργυρᾶ ὅπλα, κατενόησαν ὅτι συμφέρον εἶχον νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ φίλοι τοῦ βασιλέως ἐκείνου καὶ κατέθεσαν τὰ ὅπλα, παραδώσαντες εἰς αὐτὸν τὴν πόλιν των. Βραδύτερον, περὶ τὸ 200 π. Χ., τὰ Κύψελα περιῆλθον εἰς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Ε' καὶ ἀπὸ τούτου εἰς τοὺς Ρωμαίους, καταλαβόντας τὴν πόλιν ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐπιθέσεως τῶν κατοίκων της κατὰ τοῦ ὑπάτου Μανλίου Βουλώνος πρὸς διαρπαγὴν τῶν ἀφθόνων λαφύρων τῆς στρατιᾶς του, ἐκ διαρπαγῶν καὶ τούτων προερχομένων. Τῆς πόλεως ταύτης, ἀνακτισθείσης μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἀρχαιοτέρας ἐκ προσχώσεων τοῦ Ἕβρου, γίνεται μνεία κατὰ τε τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ τοὺς βυζαντινούς, ὅτε ἀπετέλεσε μέρος τῆς ἐπαρχίας Θρᾴκης Εὐρώπης, καὶ εἶτα τοῦ θέματος Θράκης ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κύμψαλα*. Ἀναφέρεται ὡς πόλις ἀκμάζουσα καὶ ἕδρα ἐπισκόπου. Παρήκμασεν ὅμως βραδύτερον, καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἱδρύσεως τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας ἐν Θράκῃ καὶ τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων ἦτο ἄσημος πολίχνη. Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὑφ' οὓς παρέμεινε μέχρι τοῦ 1919, ὅτε ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Τῷ 1922, μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν, ἐπεστράφη πάλιν εἰς τοὺς Τούρκους, ἐκκενωθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων της, καὶ ἤδη εἶναι τουρκικὸν χωρίον κατοικούμενον ὑπὸ 600 περίπου κατοίκων.

Τῶν Κυψέλων διεσώθησαν χαλκᾶ νομίσματα κοπέντα κατὰ τὰ ἔτη 450—400 π. Χ. καὶ φέροντα ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Ἑρμοῦ μετὰ πετάσου, ὄπισθεν δὲ ἄγγεῖον δίωτον (κυψέλην) καὶ τὰ γράμματα ΚΥΨΕ. Παρὰ τὰ ἐρείπια τῶν Κυψέλων ἔχει κτισθῆ ἡ σημερινὴ κωμόπολις *Ὕψαλα* (βλ. λ.), ἀπὸ τοῦ ΙΖ' μ. Χ. αἰῶνος μνημονευομένη. ΚΑΨ.—Ν. ΚΛΣ

κυψέλη (ἡ)· ἀγγεῖον, δοχεῖον ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὰ σμήνη τῶν μελισσῶν κατασκευάζουν τὰ κηρία καὶ ἀποθέτουν τὸ μέλι, κοιν. *κουβέλι* ‖ μετφ. ὁ τόπος ὅπου πολλοί τινες οἱονεὶ ὡς μέλισσαι ἐργάζονται· ‖ τὸ κοῖλον τοῦ ὠτὸς καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ἐκκρινομένη οὐσία.

—/*Μελισσοκ.*/ Οἱ ἄνθρωποι, ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀντιληφθέντες τὴν μεγάλην ὠφελιμότητα τῶν μελισσῶν, ἤρχισαν μετὰ ζήλου νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν συλλογὴν τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς σμηνουργίας ἐξερχομένων σμηνῶν, ἢ ἀπέσπων ταῦτα ἐκ τῶν κοιλοτήτων δυσβάτων βράχων καὶ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ κορμῶν δένδρων. Τὰ σμήνη ταῦτα ἐτοποθέτουν εἰς κοίλους κλειστοὺς χώρους, εἰς εἰδικὰ κιβώτια ἢ πήλινα ἄγγεια, μέσα εἰς κτιστὰς κοιλότητας, εἰς κοφίνους, ἢ ἐντὸς τεμαχίων κορμῶν δένδρων κοιλανθέντων κλπ. Ταῦτα πάντα ἀποτελοῦν τὸν ἀρχέγονον ἢ ἐγχώριον τύπον *κυψελῶν*.

Ἡ πρόοδος τῆς μελισσοκομίας ἐτελειοποίησε τὴν ἀτελῆ ταύτην κατοικίαν τῶν μελισσῶν, ἥτις ἐξελίχθη εἰς τὸν σημερινὸν τύπον τῆς εὐρωπαϊκῆς κυψέλης. Παρ' ἡμῖν ἐπικρατεῖ ἀκόμη ἡ πρωτόγονος κυψέλη (*κόφινοι, γάστραι* κλπ.), ἐλάχιστος δὲ εἶναι ὁ ἀριθμὸς (μόλις τὸ $^1/_{20}$) τῶν ἐν χρήσει εὐρωπαϊκῶν. Ἐκ τῶν ἐγχωρίων κυψελῶν ἐπικρατοῦν οἱ κόφινοι (ἢ ἄλλως *κουντουριώτικα, πιστομάρικα* ἢ *χωριάτικα*), οἵτινες τίθενται ἀνεστραμμένοι, ἔχοντες τὴν εἴσοδον εἰς τὸ κάτω μέρος καὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐπὶ τοποθετουμένων καλαμισμάτων, οἰκοδομοῦσιν αἱ μέλισσαι τὰς κηρήθρας των. Σπουδαῖα ἐλαττώματα τῆς ἐγχωρίου ἐν γένει κυψέλης εἶναι, ὅτι ἡ ἐπιθεώρησις αὐτῆς καθίσταται σχεδὸν ἀδύνατος καὶ κατὰ συνέπειαν οὐδεμία ὑποβοήθησις δύναται νὰ δοθῇ εἰς τὰς μελίσσας διὰ τὰς τυχὸν ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας τῆς κυψέλης. Ἡ εὐδοκίμησις τῶν ἀσθενειῶν εἶναι εὔκολος, τὸ σμῆνος κατὰ τὸν τρυγητὸν σχεδὸν καταστρέφεται, καὶ τέλος ἡ ἀπόδοσις αὐτῆς εἶναι μικρά. Ἀντιθέτως αἱ εὐρωπαϊκαὶ κυψέλαι, τῶν ὁποίων θεμελιωτὴς εἶναι ὁ Ἀμερικανὸς Λ. Λάγγστροθ (1852), ἔχουν εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὸ σμῆνος καὶ τὸν μελισσοκόμον. Διὰ τῆς ἀνακαλύψεως δὲ τῶν τεχνητῶν κηρηθρῶν ὑπὸ τοῦ Ἰ. Μέριγγ (1857) ἐδημιουργήθησαν πλεῖστοι τύποι κυψελῶν, ὑπηρετοῦντες πληρέστερον τὴν καλυτέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν μελισσῶν. Ἐπικρατοῦντες τύποι τῶν εὐρωπαϊκῶν κυψελῶν εἶναι οἱ τοῦ *Λαγιάν, Δαδάν, Σαγό, Ρούτ*, κατατασσόμενοι εἰς δύο συστήματα, ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς αὐξήσεως τοῦ χώρου αὐτῶν διὰ τῆς προσθήκης τῶν πλαισίων, εἰς τὸ ὁριζόντιον καὶ τὸ κάθετον. Οἱ λοιποὶ τύποι εἶναι παραλλαγαὶ αὐτῶν, ἀναλόγως τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν ἑκάστης χώρας καὶ τῶν ἀντιλήψεων τοῦ μελισσοκόμου.

Ἐγχώριος κυψέλη ἀπὸ κορμὸν δένδρου.

Κοινὸν χαρακτηριστικὸν τῶν κυψελῶν τούτων εἶναι τὸ κινητὸν τῶν πλαισίων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ εὔκολος ἐπιθεώρησίς των καὶ παρακολούθησις τῆς ἐντὸς τῆς κυψέλης συντελουμένης ἐργασίας. Καθίσταται οὕτω δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ πασῶν τῶν νεωτέρων ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων ἐπὶ τοῦ σμήνους καὶ εὔκολος ἡ ἐξακρίβωσις τῶν ὀρφανῶν μελισσίων, ἡ προσθήκη εἰς αὐτὸ γονίμου βασιλίσσης καὶ ἡ ἀντικατάστασις τῆς ἐλαττωματικῆς, ἡ παραγωγὴ τεχνητῆς σμηνουργίας καὶ ἡ παρεμπόδισις τῆς φυσικῆς, ἡ καταπολέμησις τῶν ἀσθενειῶν, ὁ ὡραῖος καὶ ἀνώδυνος τρυγητὸς καὶ ἄλλαι σοβαραὶ μελισσοκομικαὶ ἐργασίαι, αἱ ὁποῖαι δὲν δύνανται νὰ γίνουν ἐπὶ τῶν ἐγχωρίων κυψελῶν.

Ἡ κυψέλη *Δαδὰν* τοῦ καθέτου συστήματος, καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς *Δαδὰν-Μπλάτ*, διαιρεῖται εἰς τρία ἀνεξάρτητα καὶ καταλλήλως ἑνούμενα μέρη: τοῦ δαπέδου, τοῦ κυρίως σώματος ἢ φωλεᾶς καὶ τῆς στέγης. Τὸ κύριον σῶμα προσαρμοζόμενον ἐπὶ τοῦ δαπέδου ἀφίνει ἐπ' αὐτοῦ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς εἰσόδου νὰ προεξέχῃ χῶρος μήκους 250 χιλιοστ., ὀλίγον ἐπικλινὴς διὰ τὴν ροὴν τῶν ὑδάτων. Ὁ ἐσωτερικὸς χῶρος τῆς φωλεᾶς (μήκους 490 χλστμ., πλάτους 420 καὶ ὕψους 420) φέρει 10—12 πλαίσια, ἐπὶ τῶν ὁποίων οἰκοδομοῦνται αἱ κηρῆθραι, ἄνωθεν τῶν ὁποίων ἐπιτίθεται κάλυμμα ἐκ μουσαμᾶ, φέρον μικρὰν ὀπήν. Μεταξὺ δὲ τοῦ καλύμματος καὶ τῆς στέγης σχηματίζεται χῶρος, ὅστις εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὸν καλύτερον ἀερισμὸν τῆς κυψέλης. Τὸ κύριον προτέρημα τῆς κυψέλης ταύτης εἶναι ὅτι, ὅταν τὸ κύριον σῶμα πληρωθῇ τροφῶν καὶ μελισσῶν, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγάλης ἀνθοφορίας, ἐπιτυγχάνεται αὔξησις τοῦ χώρου διὰ τῆς προσθήκης δύο ἢ καὶ πλειόνων διαμερισμάτων, τοῦ πρώτου προσαρμοζομένου καλῶς ἐπὶ τοῦ κυρίου σώματος, τῶν δὲ λοιπῶν διαδοχικῶς, τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τοῦ ἄλλου. Ταῦτα καταλαμβάνουσι τὸν ἥμισυ χῶρον τοῦ κάτω διαμερίσματος, ὅπου ἐναποθηκεύεται ἀποκλειστικῶς μέλι ὑπὸ τῶν μελισσῶν, τῆς βασιλίσσης περιοριζομένης εἰς τὴν φωλεὰν διὰ τὴν φωτοκίαν· μεταξὺ δὲ αὐτῆς καὶ τοῦ δευτέρου πατώματος τίθεται εἰδικὸν ἔλασμα φέρον ὀπάς, διὰ τῶν ὁποίων δύνανται νὰ εἰσέρχωνται μόνον αἱ ἐργάτιδες. Τὰ ἄνω διαμερίσματα, ἅμα πληρωθῶσι μέλιτος καὶ λήξῃ ἡ ἀνθοφορία, ἀφαιροῦνται, καθότι τὸ κάτω διαμέρισμα ὑπαρκεῖ διὰ τὴν καλὴν διαχείμασιν τοῦ σμήνους.

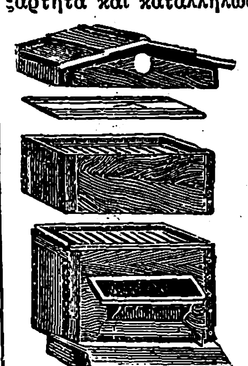

Κυψέλη Δαδάν.

Ἡ κυψέλη *Λαγιὰν* τοῦ ὁριζοντίου συστήματος εἶναι εἶδος ἐπιμήκους κιβωτίου, ἀποτελουμένου ἐκ τριῶν μερῶν, τοῦ δαπέδου, τοῦ κυρίως σώματος καὶ τῆς ἐπικλινοῦς στέγης. Ὁ ἐσωτερικὸς χῶρος αὐτῆς ἔχει μῆκος 700—

Κυψέλη Λαγιάν.

Digitized by Google

900 χιλιοστ., ἀναλόγως τῶν προστιθεμένων πλαισίων εἰς τὰ πλάγια. πλάτος 345 καὶ ὕψος 433 Φέρει 16—22 πλαίσια, ἡ δὲ εἴσοδος τη εὑρίσκεται πλησίον τῶν πλαισίων τῶν φερόντων τὸν γόνον. Ἡ βασίλισσα περιορίζεται διὰ τὴν φοτοκίαν τη; εἰς τὰς κεντρικὰς κηρήθρας, ἡ δὲ ἐναποθήκευσις τοῦ μέλιτος γίνεται εἰς τὰς πλαγίας. Ἐπὶ τῶν πλαισίων τοποθετεῖται κάλυμμα ἐκ λεπτοτάτου σανιδίου. Ἡ χρῆσις τῆς κυψέλης ταύτης εἶναι ἁπλουστέρα καὶ διὰ τοῦτο προτιμᾶται περισσότερον τῆς προηγουμένης. Αἱ συμμετρικώταται

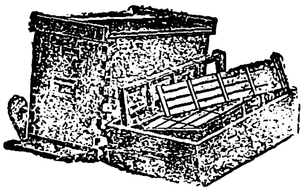

Κυψέλη Ρούτ.

ἀμερικανικαὶ κυψέλαι Ρούτ διεδόθησαν σημαντικῶς, διότι καὶ λίαν εὔχρηστοι εἶναι καὶ πολλὰς εὐκολίας παρέχουν εἰς τὸν μελισσοκόμον. Αὐξάνονται καθέτως διὰ τῆς προσθήκης δύο ἢ καὶ πλειόνων διαμερισμάτων. Τὰ πλαίσια πασῶν τῶν κυψελῶν τοποθετοῦνται παραλλήλως καὶ εἰς ἀπόστασιν 8—10 χιλιοστ. περίπου· κάτωθεν τῶν πλαισίων τίθεται ὀδοντωτὴ ταινία ἐκ λαμαρίνης, διὰ νὰ μὴ μεταβάλλεται ἡ ἀπόστασις. Τὸ μῆκος καὶ ὕψος αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ συστήματος τῆς κυψέλης, οἱ πήχεις δὲ τῶν πλαισίων δέον νὰ μὴ ἐφάπτωνται τῶν πλευρῶν αὐτῆς. Ὁ κύριος πῆχυς τοῦ πλαισίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἄρχεται ἡ οἰκοδομὴ τῆς κηρήθρας, ἔχει πλάτος 25 χλστμ., τὸ δὲ πάχος αὐτοῦ ποικίλλει ἀναλόγως τῆς κυψέλης. Ἡ ἀπόδοσις μιᾶς καλῆς κυψέλης ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καλῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῆς, ἐκ τῆς καλῆς καταστάσεως τοῦ μελισσίου, ἐκ τῆς ἀνθοφορίας κτλ. και ποικίλλει ἀπὸ 10—30 ὀκάδας καθ' ὅλην τὴν περίοδον. Ι. Α. ΑΡΚΟΥ

—*[Ναυτ. Φάρ.]* Καλεῖται *κυψέλη* τὸ ἄνω τμῆμα τοῦ ὀπτικοῦ τῶν φάρων, ὅπερ ἀποτελοῦσι τὰ ἀνώτερα καταδιοπτρικά, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν τοιαῦτα Διαπεράται δὲ ὑπὸ τῆς *καπνοδόχου*, ἧς ἡ ἐξωτερικὴ διάμετρος ἰσοῦται πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διάμετρον τοῦ ἀνωτάτου καταδιοπτρικοῦ δακτυλίου τῆς κυψέλης. Σ. Ε. Λ.

—*[Ἀποκρυφ.]* Ἡ *κυψέλη* εἶναι τὸ σύμβολον τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς ἐργασίας, ἀρετῶν αἱ ὁποῖαι δέον νὰ κοσμοῦν τὸν μύστην τῶν τεκτονικῶν ἐργαστηρίων. Ἐν τούτοις ἡ κυψέλη ἐνέχει καὶ βαθυτέραν συμβολικὴν σημασίαν, καθότι εἶναι τὸ ἔμβλημα τῆς *κιβωτοῦ* (βλ. λ.), ἡ ὁποία συμβολίζει τὴν ἀναγέννησιν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν νέαν ζωήν, ἐξ οὗ καὶ ἡ χρησιμοποίησις τοῦ μέλιτος κατεῖχε σημαντικὴν θέσιν εἰς τὰς τελετουργίας τῶν ἀρχαίων μυστηρίων καὶ τὰς ἐπιθανατίους τελετάς. Η. Π. Γ.

—κυψέλαι ἠθμοειδεῖς *[Ἀνατομ.]*. Ἐκκολπώματα τοῦ βλεννογόνου ὑμένος τῆς ρινικῆς κοιλότητος (βλ. λ. *κόλποι παραρρινικοί*).

—κυψέλαι μαστοειδεῖς *[Ἀνατομ.]*. Ἀεροφόροι κοιλότητες, περιεχόμεναι μετὰ τοῦ μαστοειδοῦς ἄντρου ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς μαστοειδοῦς ἀποφύσεως τοῦ κροταφικοῦ ὀστοῦ· εἶναι διατεταγμέναι κύκλῳ περὶ τὸ ἄντρον, ἐκβάλλουσαι εἰς αὐτό, ὅπερ ἑτέρωθεν συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου. Ὁ βλεννογόνος τῶν μαστοειδῶν κυψελῶν, ὡς καὶ τοῦ ἄντρου, συνέχεια ὢν τοῦ βλεννογόνου τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου (μέσου οὖς), ἐπενδύεται ὑπὸ πλακώδους ἐπιθηλίου καὶ ἕνεκα ἐνδείας αγγείων εἶναι ὠχρότερος ἢ ὁ τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου. Ι. Π.

Κυψέλη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Γκιζέλας τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης, ἔχον δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 316. Χ. Δ.

—Κυψέλη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαρίσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ἀρμενίου καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 494. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κιλελέρ*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Κοκκίνες* (Ἀλίτσιν). Χ. Δ.

—Κυψέλη *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἄλλη ὀνομασία τῆς μικρᾶς νήσου Ὄβο (βλ. λ.).

—Κυψέλη *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν νέων συνοικιῶν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὰ βορειοανατολικὰ κράσπεδα τῆς πόλεως. Ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως εἶναι ἀνεξακρίβωτος. Κατὰ τινα γνώμην προῆλθεν ἐκ παραφθορᾶς τῆς λέξεως *Γυψέλη*, διότι εἰς τὴν συνοικίαν ταύτην, οὖσαν ἔρημον καὶ λοφώδη περιοχὴν ἄλλοτε, περιίπταντο μόνον γῦπες. Ἡ περιοχὴ τῆς Κυψέλης ὁρίζεται: νοτίως ὑπὸ τῆς δεξιᾶς κοίτης τοῦ Κυκλοβόρου παρὰ τὴν Ἱππευτικὴν σχολήν, ἀνατολικῶς ὑπὸ τὰ δυτικὰ ὑψώματα τῶν Τουρκοβουνίων, βορείως ἐπὶ τῶν πρὸς τὸ Γαλάτσι λόφων καὶ δυτικῶς ὑπὸ τῆς ὁδοῦ Πατησίων. Εἰς τὸ σημεῖον κέντρον τῆς συνοικίας, παρὰ τὴν ὁμώνυμον ὁδόν, εὑρίσκεται εἰσέτι ἡ οἰκία—ἀγροτικὴ ἔπαυλις τότε—εἰς ἣν ἔζησε τὰ τελευταῖά του ἔτη καὶ ἀπέθανεν ὁ ναύαρχος Κ. Κανάρης. Ἡ συνοικία Κυψέλης εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας συνοικίας τῶν Ἀθηνῶν (190—130 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Παλαιότεροι ἱστορικοὶ (ἐν οἷς καὶ ὁ Σουρμελῆς) ὑπεστήριξαν ὅτι ἡ σημερινὴ περιοχὴ τῆς Κυψέλης ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν ἀρχαῖον Κολωνόν. Δ. Α. Λ.

Κυψελίδαι. —1) Οἱ ἀπόγονοι τοῦ *Κυψέλου*, τυράννου τῆς ἀρχαίας Κορίνθου, ἀνήκοντες εἰς δύο κλάδους, τὸν κορινθιακὸν καὶ τὸν ἀμβρακικόν, τοῦ γένους, οὗτινος γενάρχης ἦτο ὁ προρρηθεὶς τύραννος. Εἰς τὸν κορινθιακὸν κλάδον ἀνῆκον ὁ υἱὸς τοῦ Κυψέλου *Περίανδρος* καὶ οἱ τούτου υἱοὶ *Κύψελος* καὶ *Λυκόφρων*. Εἰς τὸν ἀμβρακικὸν δὲ ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Κυψέλου *Γουδίας* καὶ ὁ τούτου υἱὸς *Ψαμμίτιχος*, ὁ καὶ *Κύψελος* ἐπικαλούμενος, ὅστις καὶ ἐτυράννησε τῆς Κορίνθου ἐπὶ τρία ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου του Περιάνδρου. Κυψελίδης, ἐκ θηλυγονίας ἴσως, ἦτο καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Τισάνδρου *Ἱπποκλείδης* ὁ Ἀθηναῖος, περιλάλητος καταστὰς διὰ τῆς ἀπαντήσεώς του «*οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ*» πρὸς τὸν εἰπόντα πρὸς αὐτὸν τύραννον τῆς Σικυῶνος Κλεισθένην ὅτι ἀπώλεσε τὸν μετὰ τῆς θυγατρός του Ἀγαρίστης γάμον του ἕνεκα τῶν ἀσχημόνων χορῶν τοὺς ὁποίους ἐχόρευσε.

—2) Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀθηναίου *Κυψέλου*, ἀνήκοντος εἰς ἱπποτρόφον οἰκογένειαν, ἕλκουσαν τὴν καταγωγὴν ἀπὸ Φιλαίου, τοῦ παιδὸς τοῦ Αἴαντος. Τοῦ προρρηθέντος Κυψέλου υἱὸς ἦτο ὁ *Μιλτιάδης* ὁ πρεσβύτερος, ὁ ἡγεμὼν τῶν Δολόγκων, γενόμενος καὶ τύραννος τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου. Κυψελίδαι δὲ ἐκ συγγενείας πρὸς αὐτὸν ἐκαλοῦντο καὶ οἱ ἀπόγονοι τοῦ ὁμομητρίου ἀδελφοῦ του Κίμωνος *Στησαγόρας*, ὁ ἀδελφός του *Μιλτιάδης*, ὁ νικητὴς τῶν Περσῶν ἐν Μαραθῶνι, καὶ ὁ τούτου ἔνδοξος υἱὸς *Κίμων*. ΚΑΨ.

— **«Κυψελίδαι»**. Τίτλος δραματικοῦ ποιήματος τοῦ Δημ. *Βερναρδάκη* (βλ. λ.).

κυψελίδαι (οἱ) (Cypselidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεκραχτῶν*, περιλαμβάνουσα ἱκανοῦ σχετικῶς μεγέθους πτηνά, μὲ κεφαλὴν παχεῖαν καὶ ἀπεστρογγυλωμένην, ἀπολήγουσαν εἰς βραχύτατον καὶ μόλις ὁρατὸν ράμφος, ὀφθαλμοὺς μικρούς, λαιμὸν βραχὺν καὶ χονδρόν, σῶμα ἐπίμηκες καὶ ἀρκετὰ κομψόν, πόδας χονδροὺς καὶ βραχυτάτους, πτέρυγας μακροτάτας, αἰχμηρὰς καὶ ἐν εἴδει ψαλίδος διεσταυρωμένας κατὰ τὸ ἄκρον των, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ βαθέως διχιδῆ καὶ χρωματισμοὺς σκοτεινούς. Πάντα τὰ πτηνὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται διὰ τὴν εὐχέρειαν τῆς πτήσεώς των, ἐνδιαιτῶνται κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας ἐντὸς πυκνῶν δασῶν καὶ ἐκκρίνουσιν ἐκ τοῦ στόματός των κολλῶδες σιελογόνον ὑγρόν, δι' οὗ διαβρέχοντα τὸ χῶμα σχηματίζουσι πηλόν, ἐξ οὗ κατασκευάζουσι τὰς ἐπὶ τῶν βράχων φωλεάς των. Τρέφονται ἐξ ἐντόμων, ἅτινα συλλαμβάνουσιν ἐπιτηδείως ἱπτάμενα. Ἐκ τῶν 50 γνωστῶν γενῶν ἀξιολογώτερον καὶ γνωστότερον εἶναι ὁ *κύψελος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κυψελιδικός,—ή,—όν ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς κυψελίδας, ὁ τῶν κυψελίδων: «κυψελιδικὸς ἦχος ἀναπνοῆς».

—*[Ἰατρ.]* Ἐν τῇ ἀκροάσει καλεῖται *κυψελιδικὸν* τὸ ἀναπνευστικὸν ψιθύρισμα, τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὰς πνευμονικὰς *κυψελίδας*, ὅπερ ἀκούεται καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ θώρακος, ὑπὸ τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται πνευμονικὸς ἱστός. Διὰ τῆς ἐκτάσεως δέ, εἰς ἣν ἀκούεται τοῦτο, δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὰ ὅρια τῶν πνευμόνων. Τὸ κυψελιδικὸν ἀναπνευστικὸν ψιθύρισμα (ὁμοιάζον πρὸς ἦχον παραγόμενον κατὰ τὴν δι' ἐστενωμένου στόματος εἰσρόφησιν ἀέρος) ἀντιτίθεται πρὸς τὴν *βρογχικὴν ἀναπνοήν*, ἥτις ἀποδίδει ἦχον τραχύτερον, ἀκουόμενον κατὰ τὴν λαβὴν τοῦ στέρνου καὶ τὸν χῶρον τὸν ἑκατέρωθεν τοῦ 3ου θωρακικοῦ σπονδύλου, ὅπου ἡ βρογχικὴ διακλάδωσις. Σ. Γ. Σ.

—κυψελιδικὸν ἐμφύσημα *[Ἰατρ.]* βλ. λ. *ἐμφύσημα*.

κυψελιδοποιοὶ ἀδένες *[Ἀνατομ.]* βλ. λ. *δερματικοὶ ἀδένες*.

κυψελίς, —ίδος (ἡ)· μικρὰ κυψέλη, μικρὰ κοιλότης: «κυψελίδες τοῦ πνεύμονος» ‖ ἡ ἐν τῷ κοιλώματι τοῦ ἐξωτερικοῦ ὠτὸς ἐκκρινομένη ὕλη, ἄλλως *κυψέλη*.

—*[Μελισ.]* *Κυψελὶς* ἢ *κυψελίδιον* καλοῦνται μικραὶ *κυψέλαι*, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπάρχει καὶ ὁ ἀνάλογος πληθυσμὸς μελισσῶν μετὰ τῆς βασιλίσσης των· αὗται φέρουν δύο ἕως τρία πλαίσια συνήθη καὶ πολλάκις μικρότερα Ἡ χρησιμότης τῶν κυψελίδων εἶναι σημαντική. Οὕτω μελίσσιον, τὸ ὁποῖον, διὰ τὸν ἕνα ἢ ἄλλον λόγον, ἔχει ἀνάγκην νέας καὶ γονίμου βασιλίσσης διὰ νὰ προοδεύσῃ, διὰ τὸ ὑποχρεωμένον νὰ ἐκθρέψῃ αὐτήν, ἐκτὸς δὲ τῆς ἀπωλείας χρόνου, ἥτις εἰς ἐποχὴν ἀνθοφορίας ἔχει μεγάλην σημασίαν, ἡ ἐκτροφὴ πολλάκις ἀποτυγχάνει, ὁπότε ὅλος ὁ πληθυσμὸς τῆς κυψέλης διαλύεται. Ἀντ' αὐτῶν ἐντὸς τῶν κυψελιδίων εὑρίσκομεν ἑτοίμους βασιλίσσας γονιμωτάτας, ἐξ ὧν λαμβάνομεν μίαν καὶ τὴν τοποθετοῦμεν εἰς τὴν ἔχουσαν ἀνάγκην κυψέλην· ἡ βασίλισσα τότε μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐπιδίδεται εἰς τὴν φοτοκίαν, εὑρίσκουσα εὐρὺν χῶρον πρὸς τοῦτο. Εἶναι ἀπαραίτητον αἱ ἐντὸς τῶν κυψελιδίων βασίλισσαι νὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ νὰ μὴ μένουν πολὺν χρόνον ἐντὸς αὐτῶν, διότι ἐνδέχεται, λόγῳ τοῦ περιωρισμένου χώρου καὶ τῆς ἀνάγκης τῆς φοτοκίας, νὰ ἐγκαταλείψῃ ἡ βασίλισσα τὸ κυψελίδιον μεθ' ὅλου τοῦ πληθυσμοῦ της πρὸς ἀνεύρεσιν εὐρυχωροτέρας κατοικίας. Ἡ διατήρησις τῶν κυψελιδίων αὐτῶν δὲν εἶναι εὔκολος καὶ ἀπαιτεῖ ἀρκετὴν πεῖραν διὰ τὸν σχηματισμόν, τὴν τροφοδότησιν τοῦ ἐντὸς αὐτῶν πληθυσμοῦ, τὴν παραγωγὴν καὶ ἀνανέωσιν τῶν βασιλισσῶν, τὴν ἐνδυνάμωσιν αὐτῶν κ.λ.π. Α. Ι. Μ.

—*[Φυσιολ.]* Ἡ *κυψελὶς* εἶναι τὸ ἔκκριμα τῶν σμηγματογόνων ἀδένων ἢ ἄλλως *κυψελιδοποιῶν* καλουμένων, οἵτινες εὑρίσκονται κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου. Αὕτη εἶναι λιπαρὰ οὐσία λεπτόρρευστος, πικρὰ τὴν γεῦσιν καὶ ὑποκιτρίνη, ἐπαλείφει δὲ τὸ τοίχωμα τοῦ πόρου καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν προφύλαξιν τοῦ τυμπανικοῦ ὑμένος ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ διαφόρων μικρῶν σωματίων, ἅτινα προσκολλῶνται ἐπ' αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῶν διαφόρων ἐντόμων, ἅτινα λόγῳ τῆς πικρᾶς αὐτῆς γεύσεως ἀπομακρύνονται αὐτοῦ. Ι.Ν.Μ.

—κυψελίδες πνεύμονος *[Ἀνατομ.]*. Ἐκκολπώματα ἡμισφαιρικά, ἅτινα ἕκαστον ἐνδολόβιον βρόγχιον μετὰ βραχεῖαν ἐντὸς τοῦ λοβίου πορείαν ἐμφανίζει κατὰ διαστήματα. Ἐπειδὴ δ' αἱ κυψελίδες ἀποτελοῦσι τὸ κύριον γνώρισμα τῆς ἀναπνευστικῆς ἐπιφανείας τοῦ πνεύμονος, τὰ κυψελωτὰ ταῦτα βρόγχια ὠνομάσθησαν *ἀναπνευστικὰ βρόγχια*. Αἱ κυψελίδες ἐκβάλλουσι πᾶσαι εἰς τοὺς *κυψελωτοὺς πόρους* (βλ. λ.) καὶ εἰς τὰ ἀεροθυλάκια δι' εὐρέων στομίων, ἅτινα χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ λεπτῶν διαφραγμάτων. Ι. Π.

κυψελῖτις, ἡ *φλέγμων πυελικὸς* *[Μαιευτ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ διαπύησις τοῦ κυψελώδους συνδετικοῦ ἱστοῦ τῆς μικρᾶς πυέλου, τοῦ συνέχοντος τὰ ἔσω γεννητικὰ ὄργανα τῆς γυναικός. Ἡ παραγωγὴ τῆς κυψελίτιδος ὀφείλεται πρωτίστως εἰς ἐπιλόχειον μόλυνσιν (στρεπτόκοκκος), εἶτα δὲ εἰς σηπτικοὺς ἐγχειρητικοὺς τραυματισμοὺς (καθετηριασμός, διαστολή, ἀπόξεσις μήτρας) καὶ τέλος, ὅλως ἐξαιρετικῶς, εἰς γονοκοκκικὴν μόλυνσιν (βλεννόρροια). Τὸ κυριώτερον παθογόνον μικρόβιον εἶναι ὁ στρεπτόκοκκος, ἀλλ' ἀνευρέθη ἐνίοτε καὶ ὁ σταφυλόκοκκος, ἔτι δὲ σπανιώτερον τὸ κολοβακτηρίδιον ὡς καὶ ἄλλοι τινὲς μικροργανισμοί· ὁ γονόκοκκος σπανίως ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν συγγραφέων. Ἡ διείσδυσις τῶν μικροβίων τούτων γίνεται πρῶτον διὰ τῶν λυμφατικῶν ἀγγείων καὶ δεύτερον διὰ τῶν φλεβῶν. Ἡ φλεγμονή, καὶ συνεπῶς ἡ διαπύησις τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ, ἀναπτύσσεται εἰς δύο διακεκριμένα μέρη: 1) εἰς τὴν βάσιν τῶν πλατέων συνδέσμων (κατώτερα ἀποστήματα) καὶ 2) εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο πετάλων τῶν πλατέων συνδέσμων διάστημα (ἀνώτερα ἀποστήματα)· τὰ πρῶτα ἀποτελοῦσι τὸν ὑπὸ τῶν Γάλλων καλούμενον *φλέγμονα τῆς ὑπογαστρικῆς θήκης*, τὰ δεύτερα *τὸν φλέγμονα τῶν πλατέων συνδέσμων*. Συμπτώματα τῆς φλεγμονῆς εἶναι: ἡ διόγκωσις, γινομένη αἰσθητὴ διὰ τῆς ψηλαφήσεως καὶ ἰδίως τῆς ἀμφίχειρος ἐξετάσεως, ὁ πόνος καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς θερμοκρασίας (39°—40°). Ἡ ἐξέλιξις τῆς κυψελίτιδος γίνεται ἢ διὰ διαλύσεως ταύτης εἰς τὰς ἐλαφρὰς μορφὰς ἢ, συνηθέστερον, διὰ διαπυήσεως καὶ διὰ θανάτου εἰς σηψαιμικὰς μορφάς. Ὅταν ἡ διαπύησις λάβῃ χώραν καὶ σχηματισθῇ τὸ ἀπόστημα, τότε, ἐὰν δὲν ἀνοιχθῇ ἐγκαίρως τοῦτο ὑπὸ τοῦ χειρουργοῦ, τὸ πῦον ἐκβάλλει πρὸς τὰ ἔξω διὰ τοῦ δέρματος (εἰλεακὴ χώρα, τρίγωνον Σκάρπα, γλουταία χώρα), ἢ πρὸς τὰ ἔσω, εἰς γειτονικόν τι ὄργανον καὶ δὴ συνήθως εἰς τὸν κόλπον καὶ τὸ ὀρθόν, ἢ εἰς τὴν κύστιν καὶ τὴν μήτραν καὶ τέλος εἰς τὴν περιτοναϊκὴν κοιλότητα. Ἡ διάνοιξις τοῦ ἀποστήματος ἐγχειρητικῶς γίνεται ἀναλόγως τῆς θέσεως τούτου ἢ διὰ τοῦ κόλπου (κολποτομία), ἢ διὰ τῆς κοιλίας (ὑποπεριτοναϊκὴ λαπαροτομία). Ο. ΡΑΛΛΗΣ

κυψελοειδής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κυψέλην, ὁ ἔχων σχῆμα κυψέλης.—Ἐπίρρ. *κυψελοειδῶς*.

Κύψελος. —1) Μυθικὸς τῶν Ἀρκάδων βασιλεύς, υἱὸς τοῦ Αἰπύτου. Οὗτος, διὰ νὰ διασώσῃ τὴν Ἀρκαδίαν ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων, ὅτε οὗτοι διαπλεύσαντες τὸν πορθμὸν τοῦ Ρίου ὑπὸ τοὺς Ἡρακλείδας κατέκλυσαν τὴν Πελοπόννησον, συνέζευξε τὴν θυγατέρα του Μερόπην μετὰ τοῦ Ἡρακλείδου Κρεσφόντου (υἱοῦ τοῦ Ἀριστομάχου) καὶ ἐβοήθησε τοῦτον εἰς κατάληψιν τῆς Μεσσηνίας. Ἐλέγετο καὶ οἰκιστὴς τῆς ἀρκαδικῆς πόλεως Βασιλίδος. Τούτου υἱὸς ἦτο ὁ Ὀλαίας, ὅστις μετὰ τῶν Ἡρακλειδῶν τῆς Λακεδαίμονος καὶ τοῦ Ἀρ-

Digitized by Google

γους κατήγαγε τὸν υἱὸν τῆς ἀδελφῆς του Μερόπης Αἴπυτον εἰς Μεσσηνίαν.

—2) Τύραννος τῆς Κορίνθου, υἱὸς τοῦ Ἠετίωνος, ἀπογόνου τοῦ Μέλανος, καὶ τῆς Λάβδας, θυγατρὸς τοῦ Βακχιάδου Ἀμφίονος. Τὰ τῆς συζεύξεως αὐτῶν ἐμυθολογοῦντο ὡς ἑξῆς: Μὴ δυνηθεὶς ὁ Ἀμφίων νὰ συζεύξῃ τὴν θυγατέρα του Λάβδαν, ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀσχημίας της καὶ τῆς χωλότητός της, μετά τινος τῶν μελῶν τοῦ γένους του, ἠναγκάσθη νὰ παραβῇ τὴν ἀρχὴν τῶν *Βακχιαδῶν*, οἵτινες εἶχον μόνον μεταξύ των επιγαμίαν, καὶ νὰ συζεύξῃ ταύτην μετὰ τοῦ Ἠετίωνος, ὅστις ἦτο μὲν εὐγενής, ὡς ἀπόγονος τοῦ ἐκ Γονούσσης Μέλανος, κατῴκει δέ, ἐξ ἀγανακτήσεως διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους πολίτας ὑπεροπτικὴν συμπεριφορὰν τῶν Βακχιαδῶν, ἔξω τῆς Κορίνθου, εἰς τὴν Πέτραν, καὶ ἐφαίνετο ἀμέτοχος παντὸς φιλοδόξου σχεδίου. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθη υἱός, εἰς τὸν ὁποῖον τὸ μαντεῖον προήγγειλε μέγα μέλλον. Τοῦτο ἔμαθον οἱ Βακχιάδαι καὶ φοβηθέντες ἀπεφάσισαν τὸν φόνον τοῦ παιδου, ἀλλὰ δὲν τὸ ἀνεῦρον, διότι ἡ μήτηρ του εἶχε κρύψει αὐτὸ ἐντὸς κυψέλης, ὡς ἐκάλουν τὴν λάρνακα οἱ Κορίνθιοι, ἀπὸ τῆς ὁποίας καὶ ὠνομάσθη *Κύψελος*. Κατ' ἄλλον μῦθον ἔκρυψε τὸ παιδίον ἐντὸς κυψέλης μελισσῶν. Ἀνδρωθεὶς ὁ Κύψελος ἀνέτρεψε τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα τῶν πρυτάνεων τῶν Βακχιαδῶν καὶ ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν τύραννον (μόνον ἄρχοντα) τῆς Κορίνθου κατὰ τὸ 657 π. Χ. Τὴν τυραννίδα διετήρησεν ἐπὶ 28 ὅλα ἔτη (μέχρι τοῦ 629), ἤτοι καθ' ὅλον τὸν βίον του, παραδώσας αὐτὴν πρὸ τοῦ θανάτου του εἰς τὸν υἱόν του *Περίανδρον*. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἐτυράννησεν, ὡς λέγεται, μετὰ πολλῆς σκληρότητος, ἐκδιώξας τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἀριστοκρατικῆς φατρίας καὶ πιέσας διὰ βαρείας ἀργυρολογίας τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως· βραδύτερον ὅμως, ἐμπεδώσας τὴν ἀρχήν του, διῴκησε μετὰ πολλῆς ἐπιεικείας. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἐχρειάζετο νὰ ἔχῃ δορυφόρους. Ὁ Κύψελος, διὰ νὰ περιβάλῃ ἑαυτὸν μὲ αἴγλην, συνήθροιζεν εἰς τὴν αὐλήν του, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι τύραννοι, πάντας τοὺς συγχρόνους του σοφοὺς καὶ καλλιτέχνας Ἕλληνας, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων ἀνετράφη ὁ σοφὸς υἱός του Περίανδρος. Τὸν πλοῦτον τῆς αὐλῆς του, προερχόμενον κυρίως ἐκ τοῦ μεγάλου ἐμπορίου καὶ τῆς ἀκμαίας βιομηχανίας τῆς Κορίνθου, ὡς καὶ τὸ φιλότεχνον αὐτοῦ μαρτυροῦσι τὰ μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχε κοσμήσει τὴν Κόρινθον, καὶ τὰ πλούσια ἀναθήματά του εἰς τὰ σπουδαιότερα ἱερὰ τῶν χρόνων ἐκείνων, καὶ ἐκ λόγων πολιτικῆς σκοπιμότητος, διότι ἐγίνωσκε πόσην ἠθικὴν δύναμιν προσέδιδεν εἰς τοὺς ἄρχοντας τῶν πόλεων ἡ εὔνοια τῶν ἱερῶν. Οὕτως, εἰς τὴν ἀρχαίαν Ὀλυμπίαν ἀφιέρωσε κολοσσιαῖον ἐκ σφυρηλάτου χρυσοῦ Δία καὶ εἰς τοὺς Δελφοὺς χαλκοῦν φοίνικα, εἰς τὰς ῥίζας τοῦ ὁποίου εἶχον ἐντορνευθῆ βάτραχοι καὶ ἔνυδροι ὄφεις, καὶ ἔκτισε Θησαυρὸν ἐπ' ὀνόματι τῆς Κορίνθου.

—3) Πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ τυράννου τῆς Κορίνθου Περιάνδρου καὶ ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, ὅστις ἐχαρακτηρίζετο ὡς νωθρὸς τὸν νοῦν.

—4) Υἱὸς τοῦ Γορδίου καὶ ἔγγονος τοῦ τυράννου Κυψέλου, ὅστις καὶ *Ψαμμίτιχος* ἀπεκαλεῖτο. Ἐτυράννησε τῆς Κορίνθου ἐπὶ τρία ἔτη, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ θείου του Περιάνδρου, ἐξωσθεὶς δι' ἐπεμβάσεως τῆς Σπάρτης, ἥτις ἀποκατέστησε τὸ δωρικὸν ἐν Κορίνθῳ πολίτευμα καὶ κατήγαγεν εἰς τὴν πόλιν τοὺς φυγάδας Κορινθίους. Οὕτως ἐπηλήθευσεν ὁ δοθεὶς εἰς τὸν πάππον του ὑπὸ τῆς Πυθίας χρησμός, ὅτι ἡ εὐτυχία τοῦ οἴκου του θὰ περιορισθῇ εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς υἱούς του μόνον, δὲν θὰ ἐπεκταθῇ δὲ καὶ εἰς τοὺς υἱοὺς τῶν υἱῶν του.

—5) Ὁ Ἀθηναῖος, Αἰακίδης τὸ γένος ὡς ἀπόγονος τοῦ Φιλαίου, υἱοῦ τοῦ Τελαμωνίου Αἴαντος. Ὁ Κύψελος οὗτος ἦτο πατὴρ Μιλτιάδου τοῦ πρεσβυτέρου (βλ. καὶ λ. *Κυψελίδαι*). Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— Κυψέλου λάρναξ. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ λάρναξ, ἤτοι τὸ κιβώτιον, τὴν ὁποίαν οἱ *Κυψελίδαι* τῆς Κορίνθου ἀφιέρωσαν ὡς ἀνάθημα καὶ κατέθηκαν ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τοῦ Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γενάρχου αὐτῶν *Κυψέλου*, ὅστις ὡς νήπιον ἐλικνίσθη ἐν αὐτῷ, κατὰ τὴν παράδοσιν. Τὸ κιβώτιον τοῦτο ἦτο, κατὰ τὸν Παυσανίαν, κατεσκευασμένον ἐκ ξύλου κέδρου, ἐκοσμεῖτο δὲ διὰ πλουσίων μυθολογικῶν παραστάσεων μὲ πολλὰς ἑρμηνευτικὰς ἐπιγραφὰς τῶν θεμάτων. Αἱ μορφαὶ ἦσαν ἄλλαι μὲν γεγλυμμέναι ἐπὶ τοῦ ξύλου, ἄλλαι δὲ ἔνθετοι, ἐκ χρυσοῦ καὶ ἐλεφαντοστοῦ. Αἱ εἰκόνες κατενέμοντο εἰς πέντε ζώνας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ δευτέρα καὶ ἡ τετάρτη περιέθεον τρεῖς πλευρὰς τοῦ κιβωτίου, τὴν προσθίαν καὶ τὰς δύο πλαγίας, αἱ δὲ λοιπαὶ περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν προσθίαν. Τὰ θέματα τῶν παραστάσεων ἦσαν ἡ ὑπὸ τοῦ Οἰνομάχου δίωξις τοῦ Πέλοπος ἀπάγοντος ἐπὶ περιπτέρου ἵππου τὴν Ἱπποδάμειαν· ἡ δραματικὴ ἐξέλασις, ἤτοι ἀναχώρησις, τοῦ Ἀμφιαράου διὰ τὸν πολυθρύλητον πόλεμον τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας· ὁ ἀγὼν ὁ ἐπὶ Πελίᾳ· ὁ ἀγὼν τοῦ Ἡρακλέους κατὰ τῆς Ὕδρας· καὶ ἡ ἑστίασις τοῦ Φινέως, ἡ Νύξ, ἡ Δίκη κτυπῶσα τὴν εἰδεχθῆ Ἀδικίαν, καὶ πλῆθος ἄλλων μυθικῶν ἡρώων καὶ θεῶν. Ὁ Παυσανίας περιγράφει τὴν λάρνακα ταύτην ἐξ αὐτοψίας, προσθέτει ὅμως ὅτι κατενόησε τὰ θέματα δι' ἑρμηνείας τῶν ἐξηγητῶν τοῦ ναοῦ, διότι αἱ ἑρμηνευτικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ τοῦ κιβωτίου ἦσαν βουστροφηδὸν γεγραμμέναι. Τὸ μνημεῖον, ἄρα, ἦτο ἔργον τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος. Μὲ τὴν περιγραφὴν τοῦ θέματος τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἀμφιαράου συμφωνεῖ σχεδὸν τελείως ἡ ἀγγειογραφία τοῦ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Βερολίνου ἀγγείου, τοῦ φέροντος τὴν ἐξέλασιν τοῦ Ἀμφιαράου. Β. Δ. Θ.

κύψελος (ὁ) (Cypselus) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυψελιδῶν*, περιλαμβάνον χελιδόνας μετρίου μεγέθους μὲ ῥάμφος βραχύτατον, χονδρὸν καὶ κωνικόν, τριγωνικὸν κατὰ τὴν βάσιν του, στενὸν καὶ πεπιεσμένον κατὰ τὸ ἄκρον του καὶ μὲ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν αἰσθητῶς κυρτήν. Οἱ πόδες εἶναι βραχύτατοι καὶ καλύπτονται μέχρι τῶν δακτύλων ὑπὸ πτερῶν. Οἱ δάκτυλοι εἶναι βραχεῖς καὶ ἰσχυροί. Αἱ πτέρυγες λίαν ἐπιμήκεις καὶ ἡ οὐρὰ βραχεῖα σχετικῶς καὶ βαθέως διχαλωτή. Γνωστότερα εἴδη εἶναι τὰ ἑξῆς:

Κύψελος ὁ ἄπους (Cypselus apus), κοινῶς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *πετροχελίδονο*. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 22 ἑκατοστόμετρα καὶ ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιοϋπομελανὸς κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος, φαιοϋπόλευκος κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ ὑπόλευκος κατὰ τὸν λαιμόν. Τὸ εἶδος τοῦτο

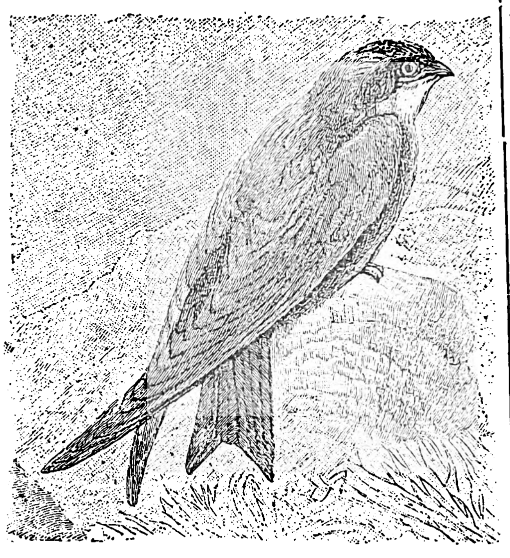

Κύψελος ὁ ἄπους.

εἶναι κοινότατον εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν. Εἶναι πτηνὸν ἀποδημητικὸν ἔρχεται εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ Μάρτιον, εἰς δὲ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην κατὰ Ἀπρίλιον καὶ ἐνίοτε καὶ κατὰ Μάϊον καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν κατὰ τὸ φθινόπωρον. Μεταναστεύει κατὰ πολυαρίθμους ὁμάδας. Ἐν Εὐρώπῃ κατασκευάζει τὴν φωλεάν του ἐντὸς τῶν ὀπῶν τῶν οἰκιῶν, τῶν ἡμιηρειπωμένων πύργων καὶ τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, δι' ὃ καλεῖται καὶ *κύψελος ὁ τῶν τοίχων*. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει ἐκ πηλοῦ, ὅπως καὶ ἡ χελιδών. Ἡ θήλεια γεννᾷ 3-4 ᾠὰ μήκους 2,4 ἑκατοστομέτρων καὶ πλάτους 1,5 καὶ χρώματος λευκοῦ. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει πτῆσιν ἐπιδεξιωτέραν, ταχυτέραν καὶ διαρκεστέραν τῆς χελιδόνος. Τρώγει καὶ πίνει ἱπτάμενον, οὐδέποτε σχεδὸν ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων καὶ δὲν βαδίζει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ὅταν τυχαίως πέσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ δυνηθῇ νὰ πετάξῃ πάλιν, λόγῳ τῶν βραχυτάτων ποδῶν καὶ τῶν ἐπιμηκεστάτων πτερύγων του Εἶναι ἀγριώτερον πτηνὸν ἀπὸ τὴν χελιδόνα. Καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν ἡμέραν παραμένει κεκρυμμένον ἐν τῇ φωλεᾷ του καὶ μόνον ἅμα ἀρχίσῃ τὸ σκότος ἐξέρχεται πρὸς ἄγραν τῆς λείας του, ἐκβάλλον διαπεραστικὰς κραυγάς. Εἶναι ὠφελιμώτατον εἰς τὴν γεωργίαν, διότι κατ' ἔτος καταστρέφει χιλιάδας ἐντόμων.

Κύψελος ὁ ἄλπειος (Cypselus alpensis). Ἔχει τὸ αὐτὸ περίπου μέγεθος πρὸς τὸ προηγούμενον εἶδος καὶ χρῶμα φαιὸν κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὰ κάτω, μὲ εὐρεῖαν λωρίδα φαιοτεφρὰν ἐπὶ τοῦ στήθους του. Ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὰ Πυρηναῖα καὶ τὰς Ἄλπεις καὶ οὐδέποτε κατέρχεται τοῦ ὕψους τῶν 2.000 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Δ. Ν. Π

κυψελώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ἔχων κοιλότητας δίκην κυψέλης.

— **κυψελώδεις** *ἀσβεστόλιθοι [Πετρογρ.]* βλ. λ. *ἀσβεστόλιθος*

— **κυψελώδης** *ἱστὸς [Πετρογρ.]*. Ὀνομάζεται οὕτως ὁ πορώδης ἱστός, τὸν ὁποῖον λαμβάνουν ἀσβεστολιθικὰ καὶ δολομιτικά τινα πετρώματα συνεπείᾳ διαβρώσεως προερχομένης ἀπὸ κυκλοφοροῦντα ὑπογείως ὕδατα. Γ. Β.

κυψελωτός, —*ή*, —*όν*· ὁ καλυπτόμενος ὑπὸ κυψελίδων.

— **κυψελωτοὶ** *πόροι [Ἀνατομ.]*. Πόροι 3–5, εἰς οὓς ἀποσχίζεται ἕκαστον ἀναπνευστικὸν βρόγχιον καὶ ὧν τὸ τοίχωμα καλύπτεται ὑπὸ κυψελίδων. Ἕκαστος δὲ κυψελωτὸς πόρος ἐκπέμπει κατὰ τὴν πορείαν αὐτοῦ παράπλευρα κλωνία βραχέα καὶ τυφλά, τὰ *ἀεροθυλάκια*, ἅτινα συγκοινωνοῦσι μετ' αὐτοῦ, ὡς τὰ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν δωμάτια μετὰ κοινοῦ διαδρόμου. Ι. Π.

κύων, κυνὸς (ὁ, ἡ) κοιν. *σκύλλος, σκυλλί*: «κυνηγετικὸς—, θηρευτικὸς—, ποιμενικὸς κύων», «κύων μολοσσός»· ‖ ἐμπαικτικὴ προσηγορία τοῦ Διογένους: «Διογένης ὁ κύων» διὰ τὸ κατὰ κύνα ζῆν· ‖ ὄνομα ἀστερισμῶν: «μέγας κύων», «μικρὸς κύων».

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὁ *κύων* φέρεται ὡς ὁ συνηθέστερος σύντροφος τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις μοιράζει μετ' αὐτοῦ τὴν κατοικίαν καὶ τὸν ἄρτον του, καὶ ὡς ἀντάλλαγμα τῶν περιποιήσεων τούτων τὸ ζῷον γίνεται ἀχώριστος αὐτοῦ σύντροφος καὶ πιστὸς φύλαξ. Ὁ κύων ἀναγνωρίζει τὸν ἄνθρωπον ὡς αὐθέντην του, ὃν ἀπολύτως ὑπακούει, τὸν ὑπερασπίζει ἐν καιρῷ κινδύνου, ἐπιτηρεῖ τὴν κατοικίαν του, διαφοροτρόπως δεικνύει τὴν ὑποταγὴν καὶ ὑπακοήν του πρὸς αὐτὸν καὶ εὐχαρίστως δέχεται τὰς θωπείας του, ἃς καὶ διαφοροτρόπως ἀνταποδίδει εἰς τὸν κύριόν του. Ὁ κύων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐξημερώθη, ἀλλὰ πάντοτε διατηρεῖ ἐν μικρῷ, ἢ μεγάλῳ μέτρῳ, τὴν ἀγριότητα καὶ τὸ ἁρπακτικόν, ὅπως καὶ τὰ συγγενῆ πρὸς αὐτὸν ζῷα τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, ὁ λύκος καὶ ὁ θώς. Συναντᾷ τις αὐτόν, καὶ σήμερον ἔτι, εἴς τινας χώρας τῆς Ἀνατολῆς, νὰ πλανᾶται κατὰ πυκνὰς ὁμάδας, εἰς κατῳκημένα ἢ ἀκατοίκητα μέρη καὶ νὰ μετέχῃ μετὰ διαφόρων ἁρπακτικῶν πτηνῶν τῆς ἀποσυντεθειμένης λείας των. Ὁ Θουκυδίδης (II, 30) ἀναφέρει ὡς ἐκπληκτικόν, τὸ ὅτι οἱ κύνες, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ λοιμοῦ τῶν Ἀθηνῶν, ἀπέφευγον νὰ ἐγγίζωσι τὰ ἄταφα πτώματα τῶν λοιμοπλήκτων.

Οἱ ἀρχαῖοι μετὰ μεγάλης προσοχῆς ἐμελέτησαν τὴν φυσικὴν ἱστορίαν τοῦ κυνὸς καὶ ποιοῦνται ἰδιαιτέρως μνείαν διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὰς ἀρετάς του (*Ἀριστοτ* Ἱστορ. ζῴων, IV, 20). Εἰς πάντας τοὺς χρόνους καὶ πάσας τὰς χώρας ἰδίαν ὅλως μνείαν ποιοῦνται καὶ ἐξυμνοῦσι τὴν πιστότητα, τὴν αὐταπάρνησιν καὶ τὴν φιλίαν τοῦ κυνὸς πρὸς τὸν κύριόν του, τὴν ἐχθρικότητα ἣν δεικνύει πρὸς ἀγνώστους, τὴν ἀπερίγραπτον ἀγάπην καὶ τὴν αὐτοθυσίαν πρὸς τὰ τέκνα του, τὴν λεπτοτάτην ὄσφρησιν καὶ ἐκπλήσσουσαν μνήμην του, διότι μόνος σχεδὸν μεταξὺ πάντων τῶν ζῴων γνωρίζει τὸ ὄνομά του καὶ πλησιάζει ἅμα κληθῇ, ἀναγνωρίζει τὴν φωνὴν τοῦ κυρίου του καὶ ἐπιδεικνύει τὴν χαράν του κινῶν τὴν οὐρὰν καὶ ὀρθώνων τὰ ὦτά του. Πλεῖστοι συγγραφεῖς ἀναφέρουσι πλεῖστα ἀνέκδοτα, διὰ νὰ ἀποδείξωσι τὰ πολλαπλᾶ προτερήματα τοῦ ζῴου τούτου. Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν ἀναπαριστᾷ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τὸν κύνα του *Ἄργον* (βλ. λ.), ὅστις ὁρμᾷ πλήρης χαρᾶς πρὸς τὸν κύριόν του.

Ἀφ' ὅτου ἐγενικεύθη τὸ κυνήγιον, ὁ κύων κατέστη ἀπαραίτητος εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ Τηλέμαχος ἐνεφανίζετο εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ λαοῦ ἀκολουθούμενος ἀπὸ τοὺς δύο κύνας του (*Ὁμ.* Ὀδ π, 9. Πλεῖστα παραδείγματα αὐτοθυσίας τοῦ κυνὸς ἀναφέρονται ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων· οὕτως ὁ κύων Αὐγείας, ὅστις ἀνῆκεν εἰς τὸν κωμικὸν ποιητὴν Εὔπολιν, ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ κυρίου του, ἐκ τοῦ γεγονότος δὲ τούτου προῆλθε τὸ

Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ κύων του.

κυνὸς θρῆνοι. Κύνες τινὲς ἐπωλοῦντο εἰς ἀπιστεύτους τιμάς· ὁ Ἀλκιβιάδης ἠγόρασε τὸν περίφημον κύνα του ἀντὶ 70 μνῶν, ἤτοι περὶ τὰς 20.000 σημερινῶν δραχμῶν (*Πλουτ.* Ἀλκ. 56, 9). Εἰς κωμῳδίαν τινὰ τοῦ Εὐβούλου ἀναφέρεται ὁ κύων Λαῖλαψ, ὅστις ἀνεπαύετο ἐπὶ πολυτιμοτάτου τάπητος καὶ ἐκαλύπτετο ὑπὸ πορφυροῦ βαρυτίμου καλύμματος. Περιζήτητοι ἦσαν οἱ λακωνικοὶ κύνες καὶ οἱ τῆς Μελίτης (Μάλτας), οὓς καὶ ἀπεκάλουν κλάδους μελιταίους. Ἐπίσης ἦτο τοῦ συρμοῦ αἱ γυναῖκες τῶν πλουσίων νὰ συντροφεύωνται ὑπὸ μικρῶν κυρίως κυνῶν ἐκλεκτῆς ποικιλίας, τόσον εἰς τὸν περίπατον ὅσον καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ καὶ τοῦ ὕπνου. Ἡ συνήθεια αὕτη ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων μετεδόθη εἰς τοὺς Ρωμαίους. Πλεῖσται ἐπίσης ἀναπαραστάσεις κυνῶν ἀνευρίσκονται

Digitized by Google

ἐπὶ μαρμαρίνων μνημείων. Πολλοὶ γλύπται, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἐδημιούργησαν ἀριστουργήματα, ἔχοντες ὡς θέμα τὸν κύνα. Ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ ἀναφέρονται δύο θαυμάσιοι ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κύνες, ἔργον τοῦ Ἡφαίστου, τοποθετημένοι ἑκατέρωθεν τῆς εἰσόδου τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἀλκινόου. Θαυμασίας ἐκτελέσεως κύων, λείχων τὰς πληγάς του, ἦτο τοποθετημένος ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἥρας εἰς τὸ Καπιτώλιον.

Ποικιλίαι. Αἱ κυριώτεραι γνωσταὶ σήμερον ποικιλίαι κυνῶν ἦσαν γνωσταὶ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Ἀσιατῶν αὐτοκρατόρων. Οὐδέποτε εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου περιγράφονται ἰδιαιτέρως αἱ ποικιλίαι τῶν κυνῶν· τοῦτο δὲν δεικνύει ἄγνοιαν, ἀλλὰ δυσκολίαν περὶ τὴν κατάταξίν των. Κυρίως ἔδιδον προσοχὴν εἰς τὰ γενικὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα καὶ οὐχὶ εἰς τὰ λεπτομερειακὰ τοιαῦτα. Τὸ μόνον γνωστὸν εἶναι ὅτι ὁ ἐν Ἑλλάδι κύων ἦτο μεγαλόσωμος, ἰσχυρὸς καὶ παρωμοιάζετο ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου πρὸς ἄγριον θηρίον. Μὲ τὴν ἐξημέρωσιν τοῦ κυνὸς ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐτελειοποιήθησαν καὶ αἱ φυσικαὶ ἰδιότητες τοῦ ζῴου· πρὸς τοῦτο μεγάλως συνετέλεσαν καὶ ἡ τροφή, τὸ κλῖμα καὶ αἱ ποικίλαι διασταυρώσεις, ἐξ ὧν προῆλθον πολλαὶ νέαι ποικιλίαι. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει πολυπληθεῖς ποικιλίας κυνῶν (Ἱστορ. ζῴων VI, 20). Ὁ Ὀππιανὸς δίδει καὶ αὐτὸς κατάλογον πλείστων ποικιλιῶν κυνῶν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς συγχέει τὰς διαφόρους ποικιλίας. Ἡ ἀρχαιοτέρα μνεία ποικιλίας κυνὸς ἰθαγενοῦς τῆς Ἑλλάδος γίνεται ὑπὸ τοῦ Πινδάρου. Ἡ πρώτη μνεία καταλόγου κυνῶν ἐγένετο κατὰ τὸν Ε' ἢ ΣΤ' αἰῶνα π. Χ. Διακόσια περίπου ἔτη βραδύτερον ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει ὅτι ἦσαν γνωσταὶ καὶ κοινόταται πλεῖσται ποικιλίαι ἀσιατικῶν καὶ εὐρωπαϊκῶν κυνῶν. Ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὰ διονυσιακὴν πομπὴν τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου (Γ' αἰὼν π. Χ.), 2.400 διαφόρων ποικιλιῶν κύνες ἔλαβον μέρος εἰς τὴν πομπήν.

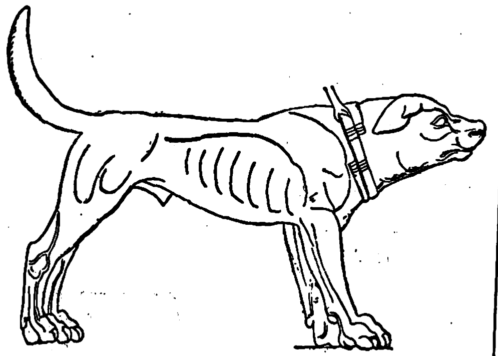

Ἰνδικὸς κύων.

Ἀσιατικαὶ ποικιλίαι. Λόγῳ τῆς μεγάλης ἐπικοινωνίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Ἀσίας, αἱ ποικιλίαι αὗται ἐγένοντο γνωσταὶ ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τῶν μηδικῶν ἔτι πολέμων. Ὁ Ξέρξης, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ κατὰ τὴν ἐκστρατείαν μέγαν ἀριθμὸν ἀσιατικῶν κυνῶν.

Οἱ κύνες τῶν Ἰνδιῶν ἦσαν περιζήτητοι ἐν Ἀσίᾳ. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (I, 192), διέτρεφον πλείστους κύνας διὰ τοὺς βασιλεῖς εἰς τὰ πέριξ χωρία τῆς Βαβυλῶνος· τέσσαρες δὲ μεγάλαι πόλεις παρὰ τὴν Βαβυλῶνα, ὧν οἱ κάτοικοι ἠσχολοῦντο μὲ τὴν διατροφὴν τῶν κυνῶν, δὲν ἐπλήρωνον φόρους. Ἐπιστεύετο ὑπὸ πλείστων ὅτι ὁ κύων τῶν Ἰνδιῶν προῆλθεν ἐκ τῆς διασταυρώσεως κυνὸς θηλείας μετὰ τίγρεως (Ἀριστ. Ἱστορ. ζῴων, VIII 28). Ἐκ πάντων τῶν ἰνδικῶν κυνῶν ἐξετιμῶντο περισσότερον οἱ τῆς Βεγγάλης, οἵτινες διεκρίνοντο διὰ τὸ ἀνάστημα, τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν εὐκινησίαν των. Παραπλησίας ἰδιότητας εἶχον καὶ οἱ κύνες τῆς Καραμανίας, τῆς Μηδίας καὶ τῆς Ὑρκανίας. Οἱ κύνες τῆς Ὑρκανίας ἐλάμβανον μέρος μετὰ τῶν ἰνδικῶν κυνῶν εἰς τὰς διονυσιακὰς πομπὰς τοῦ Πτολεμαίου. Ὁ Λυσίμαχος, ὁ βασιλεὺς τῆς Θρᾴκης, εἶχε θαυμάσιον ὑρκανικὸν κύνα, ὅστις ὑπῆρξε πιστότατος εἰς τὸν κύριόν του μέχρι θανάτου καὶ τὸν ὁποῖον ἔρριψαν ἐπὶ τῆς πυρᾶς ὅπως καῇ μετὰ τοῦ κυρίου του. Ὁ Ξενοφῶν συμβουλεύει νὰ κυνηγῶσι τὰς ἐλάφους καὶ τοὺς ἀγριοχοίρους μὲ ἰνδικοὺς κύνας, οἵτινες ἦσαν ἱκανοὶ νὰ ἀμυνθῶσι καὶ ἐναντίον λεόντων καὶ τίγρεων ἔτι. Πλεῖστοι τοιοῦτοι ἰνδικοὶ κύνες ἀπεικονίζονται εἰς διάφορα ἀσσυριακὰ μνημεῖα εἰς διαφόρους παραστάσεις. Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν παριστᾷ ἰνδικὸν κύνα ἐπὶ μαρμάρου, εὑρισκομένου εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον καὶ προερχομένου ἐκ Νινευή.

Ἀσιατικὸς κύων ἐξ ὀπτῆς γῆς, εὑρεθεὶς ἐν Νινευῆ
(Βρεττανικὸν Μουσεῖον.)

Κρητικοὶ κύνες. Οἱ κύνες τῆς νήσου ταύτης ἦσαν περιζήτητοι διὰ τὸ κυνήγιον, ἰδίως τῶν ἀγριοχοίρων. Διεκρίνοντο ἐκ τῆς λεπτότητος τῆς ῥινός των καὶ ἦσαν ἐλαφροί, εὐκίνητοι, πολεμικοί, ἀκούραστοι εἰς τὸν δρόμον καὶ ἱκανοὶ νὰ ἀντιμετωπίσουν καὶ ἄρκτους. Τοὺς κύνας τούτους, οὓς ἐχρησιμοποίουν καὶ πρὸς φύλαξιν τῶν ποιμνίων, τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν δημοσίων κτηρίων, διεσταύρωνον μετὰ Παιωνίων κυνῶν καὶ κυνῶν τῆς Σπάρτης. Τὸν κρητικὸν κύνα περιγράφει ὁ Ὀππιανὸς ὡς ἑξῆς: Σῶμα νευρῶδες καὶ ἐπίμηκες, κεφαλὴ μετρία, ἐλαφρά, ὀφθαλμοὶ μεγάλοι καὶ ἀπαστράπτοντες, ὀδόντες ἰσχυρότατοι, λαιμὸς ἐπιμήκης, ὦτα ὑπὸ λεπτοτάτου δέρματος καλυπτόμενα, πρόσθιοι πόδες κατά τι βραχύτεροι τῶν ὀπισθίων, κοιλία εὐρεῖα, πλευραὶ τοξοειδεῖς καὶ κανονικαὶ καὶ οὐρὰ σκληρά, παχεῖα καὶ ὑπὸ μακρῶν τριχῶν κεκαλυμμένη. Πλεῖστα ἀρχαῖα ἀγγεῖα γλυπτὰ ἢ ἐζωγραφισμένα ἀναπαριστῶσιν εἰς διαφόρους στάσεις τὸν κρητικὸν κύνα.

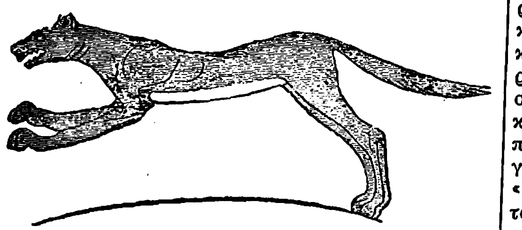

Κρητικὸς κύων.

Ἀφρικανικαὶ ποικιλίαι. Οἱ κύνες οὗτοι διακρίνονται εἰς αἰγυπτιακούς, κυρηναϊκοὺς καὶ καναριακούς. Οἱ αἰγυπτιακοὶ κύνες ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Ὀππιανοῦ καὶ προωρίζοντο διὰ τὸ κυνήγιον καὶ τὴν διαφύλαξιν τῶν πτηνῶν, βοῶν, προβάτων κτλ. Οἱ ἀφρικανοὶ κύνες, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, ἦσαν μικροσωμότεροι τῶν ἑλληνικῶν. Ὁ Αἰλιανὸς ὁμιλεῖ ἰδιαιτέρως περὶ τῶν κυνῶν τῆς Μέμφιδος καὶ ὁ Στράβων περὶ τῶν κυνῶν τῆς Αἰθιοπίας, οἵτινες εἶχον μὲν μικρότερον μέγεθος, ἀλλ' ἦσαν ῥωμαλεώτεροι. Εἰς πλεῖστα αἰγυπτιακὰ μνημεῖα ἀπεικονίζονται πλεῖσται ποικιλίαι κυνῶν καὶ συνηθέστερον ὁ ἀλωπεκοειδὴς κύων, ὅστις καὶ σήμερον ἔτι ἀπαντᾷ εἰς τὰς κυναγορὰς τοῦ Καΐρου, ὡς ἐπίσης καὶ ἑτέρα ποικιλία μὲ ἐπιμηκέστερον καὶ κομψότερον σῶμα καὶ μὲ μακρὰ ὦτα· οὗτος θεωρεῖται ὁ λαγωνικὸς κύων τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ μὲ ἐπίμηκες καὶ λεπτὸν σῶμα, ὦτα κρεμάμενα καὶ λεπτὴν οὐρὰν κύνες προωρίζοντο διὰ τὸ κυνήγιον. Οἱ διὰ τὴν φύλαξιν τῶν οἰκιῶν ἢ οἱ κοσμητικοὶ κύνες εἶχον μικρότερον ἀνάστημα, μικρὰ καὶ εὐθέα ὦτα καὶ συνήθως βραχεῖς πόδας. Οἱ κύνες οὗτοι ἦσαν περιζήτητοι κατὰ τὴν ΙΒ' δυναστείαν, μεγάλη δὲ ἐξαγωγὴ τοιούτων ἐγίνετο καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν· ἀπεικονίζονται εἰς πλεῖστα αἰγυπτιακὰ μνημεῖα. Οἱ κυρηναϊκοὶ κύνες προήρχοντο ἐκ τῆς διασταυρώσεως κυνὸς θηλείας μετὰ λύκου καὶ γενικῶς εἶχον μικρὸν ἀνάστημα, ἀλλ' ἦσαν ῥωμαλεώτατοι. Οἱ καναριακοὶ κύνες, οὓς μνημονεύει ὁ Πλίνιος, ὑπῆρχον ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ εἰς τὰς νήσους τῶν Μακάρων καὶ εἶχον μέγα ἀνάστημα.

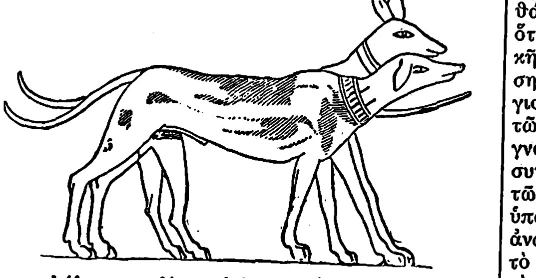

Ἀλωπεκοειδὴς καὶ λαγωνικὸς κύων ἐπὶ αἰγυπτιακοῦ μνημείου.

Εὐρωπαϊκαὶ ποικιλίαι. Αἱ κυριώτεραι κατηγορίαι τῶν εὐρωπαϊκῶν ποικιλιῶν εἶναι ἡ *ἑλληνική*, ἡ *ἰταλική*, ἡ *κελτικὴ* καὶ ἡ *βρεττανική*.

Ἑλληνικοὶ κύνες. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν πλείστων ἀρχαίων συγγραφέων, ὑπῆρχον πλεῖσται ποικιλίαι ἑλληνικῶν κυνῶν. Ὁ Ὀππιανὸς ἀναφέρει, μεταξὺ ἄλλων, καὶ τοὺς κύνας τοῦ Ἄργους, τῆς Ἀρκαδίας, τῆς Λακεδαίμονος, τοῦ Ταϋγέτου, τῆς Ἀμοργοῦ, τῆς Ἤλιδος καὶ τῆς Μολοσσίας. Μόνον ἐν Πελοποννήσῳ ὑπῆρχον 6—7 ποικιλίαι κυνῶν. Ἐπίσης ὀνομαστοὶ ἦσαν οἱ κύνες τῆς Αἰτωλίας καὶ κατὰ τὸν Αἰλιανὸν διάσημοι ἦσαν οἱ κύνες τῆς Ἐρετρίας. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω ποικιλίαι ἀναφέρονται χωρὶς νὰ δίδηται λεπτομερὴς περιγραφὴ αὐτῶν. Γενικῶς οἱ ἑλληνικοὶ κύνες ἐθεωροῦντο καταλληλότατοι διὰ τὸ κυνήγιον. Ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει ἐκ τῶν ἑλληνικῶν κυνῶν τοὺς τῆς Λοκρίδος, τῆς Λακεδαίμονος καὶ τῆς Νεμέας. Βραδύτερον διέκρινον τοὺς ἑλληνικοὺς κύνας εἰς ἠπειρωτικοὺς ἢ μολοσσούς, σπαρτιατικοὺς ἢ λακωνικούς, εἰς λοκρικούς, εἰς αἰτωλικούς, εἰς ἀρκαδικοὺς καὶ εἰς σικυωνίους. Συγγραφεῖς τινες διακρίνουσι τοὺς ἠπειρωτικοὺς ἀπὸ τοὺς μολοσσοὺς κύνας, ἀλλ' ἡ ἔκδοχὴ αὕτη δὲν εἶναι ὀρθή. Ὁ μολοσσὸς φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἐκ τῆς διασταυρώσεως κοινῆς θηλείας κυνὸς μετὰ μεγαλοσώμου ἀσιατικοῦ κυνός. Κλύτος ὁ Ἀριστοτελικὸς ἀναφέρει ὅτι ὁ Πολυκράτης ἐκ Σάμου ἔφερε μεταξὺ ἄλλων πολυτίμων εἰδῶν, ἐξ Ἠπείρου καὶ Ἠπειρωτικοὺς κύνας, οὓς ὁ Σάμιος συγγραφεὺς Ἀλέξιος μολοττικοὺς ὀνομάζει. Ὁ Νίκανδρος ὁ Κολοφώνιος περιγράφει πλήρως τοὺς ἠπειρωτικοὺς κύνας καὶ θεωρεῖ τούτους ὡς ὑπερφυσικοὺς εἰς ἰσχύν, λέγει δὲ ὅτι οὗτοι ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου, προφανῶς διὰ νὰ δείξῃ τὴν χαλυβδίνην αὐτῶν ἀντοχήν.

Ὁ ἠπειρωτικὸς μετὰ τοῦ λακωνικοῦ καὶ τοῦ σπαρτιατικοῦ κυνὸς ἦσαν οἱ περισσότερον γνωστοὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ὁ Ὀππιανὸς περιέγραψε τὸν κρητικὸν καὶ τὸν λακωνικόν, ἀλλ' ἐκ τῆς περιγραφῆς φαίνεται ὅτι οὗτος συγχέει τὸν λακωνικὸν πρὸς τὸν ἠπειρωτικὸν κύνα, λέγων περὶ αὐτοῦ ὅτι: «Ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ταύρων καὶ τῶν ἀγριοχοίρων καὶ δὲν φοβεῖται οὔτε αὐτὸν τὸν λέοντα. Τὸ ἀνάστημά του εἶναι μέγα καὶ ἔχει ῥύγχος πεπλατυσμένον, παχέα βλέφαρα σκιάζοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ προσδίδοντα εἰς τὸ ζῷον φοβερὸν ὕφος. Αἱ κόραι σπινθηροβολοῦσιν ἐντὸς τῶν φλογωδῶν ὀφθαλμῶν του. Ἡ ράχις του εἶναι εὐρυτάτη καὶ τὸ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν». Ὅταν ἐξοργίζεται, γράφει ὁ Λουκρήτιος, τὰ νεογνά του λαμβάνουσι θάρρος καὶ ἐπιδεικνύουσι τοὺς ὀδόντας των καὶ ὅταν ὑλακτῇ πληροῖ τὰ πέριξ ὑπὸ τῆς ἐπιβλητικῆς καὶ διαπεραστικῆς φωνῆς του (V 1060). Ἐπίσης λέγει ὅτι ἐπιτίθεται ἀκάθεκτος εἰς τὸ κυνήγιον κατὰ τῆς λείας του καὶ εἶναι ἄριστος φύλαξ τῶν ποιμνίων. Συμφώνως πρὸς τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, ἃ μεταδίδουσιν εἰς ἡμᾶς οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, φαίνεται ὅτι οὗτος εἶναι ὁ πρόγονος τῶν σημερινῶν εὐρωπαϊκῶν κυνῶν τῶν γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα λυκόσκυλλα. Ὁ ἠπειρωτικὸς κύων ἀναπαρίσταται εἰς πλεῖστα ἀρχαῖα μάρμαρα, ὧν τὸ ὡραιότερον (βλ. εἰκ.) ἀποδίδει ὁ Cavaceppi εἰς τὸν Φειδίαν. Ἐπίσης παραστάσεις ἠπειρωτικῶν κυνῶν ὑπάρχουσιν εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ, τῆς Φλωρεντίας καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἠπειρωτικὸς κύων.

Διὰ τὰ ἀφθονώτατα ἄγρια ζῷα, ἅτινα ἀπήντων εἰς τὰ ὄρη τῆς Λακωνίας καὶ ἰδίως εἰς τὸν Ταΰγετον, ἐχρησιμοποίουν τοὺς ὀνομαστοὺς λακωνικοὺς κύνας, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὸ κυνήγιον τῶν ἀγριοχοίρων· οὗτοι ἔφερον πολλὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μὲ τοὺς κύνας τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Ἀρκαδίας. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη οἱ κύνες οὗτοι διεκρίνοντο διὰ τὴν λεπτότητα τοῦ ῥύγχους των, δι' ὃ καὶ εἶχον εὐαίσθητον τὴν ὄσφρησιν, καὶ τὸ λεπτὸν σῶμά των καὶ τὰ ἰσχνὰ πλευρά των. Εἰς πλεῖστα ἀνάγλυφα, παρὰ τὴν Ἄρτεμιδα καὶ τὸν Μελέαγρον ἢ ἑτέρας κυνηγετικὰς σκηνὰς τῆς μυθολογίας, ἀπεικονίζονται εἰς διαφόρους στάσεις διάφοροι κυνηγετικοὶ κύνες. Κατὰ τὸν Βιργίλιον (Γεωργ. III, 343 καὶ ἑξ.) ἡ φήμη τῶν

Ἀναπαράστασις κυνηγετικῶν κυνῶν ἐπὶ ἀρχαίου ἀγγείου.

Digitized by Google

λακωνικῶν κυνῶν ἔφθασε μέχρι τῆς Ἀφρικῆς καὶ οἱ πλούσιοι ποιμνιοκτήμονες ἐκ τῆς Λακωνίας

Κύων λακωνικός.

ἐπρομηθεύοντο τοὺς κύνας των πρὸς φύλαξιν τῶν πολυαρίθμων ποιμνίων των. Πλὴν τῶν μεγαλοσώμων ἠπειρωτικῶν καὶ λακωνικῶν κυνῶν ὑπῆρχον ἐν Ἑλλάδι καὶ ἕτεροι κύνες μικροσωμότεροι. Κυριώτεροι ἦσαν οἱ ἑξῆς:

Λοκρικοί. Οὗτοι ἤφθόνουν ἐν τῇ Λοκρίδι, ἀλλ' οὐδαμοῦ γίνεται λεπτομερὴς αὐτῶν περιγραφή.

Αἰτωλικοί. Οὗτοι ἦσαν εὐκίνητοι, ἀκάματοι, εἶχον λεπτοτάτην ὄσφρησιν καὶ ὀξεῖαν ὑλακήν.

Ἀρκαδικοί. Ἦσαν μεγαλοπρεπέστατοι καὶ εἶχον ὕφος ὡς οἱ λέοντες, δι' ὃ καὶ ἐκαλοῦντο λεοντομιγεῖς. Ἦσαν γνωστοὶ διὰ τὴν δύναμίν των, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἤπιον τοῦ χαρακτῆρός των. Εἰς τὴν ἀρκαδικὴν ποικιλίαν ἀνῆκον καὶ οἱ τεγεατικοὶ κύνες.

Ἀργολικοί. Κατὰ τὸν Ὀππιανόν, οὗτοι προῆλθον ἐκ τῆς διασταυρώσεως κυνῶν ἀρρένων τῆς Ἤλιδος μετὰ κυνῶν θηλέων τῆς Ἀρκαδίας.

Ἰταλικὴ ποικιλία. Οὗτοι διεκρίνοντο εἰς τέσσαρας κατηγορίας: *ὀμβρικούς, ἐτρουσκικούς, σαλεντίνους* καὶ *σικελικούς.*

Ὀμβρικοί. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη οὗτοι διετήρησαν τὴν φήμην των καὶ ἐπὶ πέντε ὁλοκλήρους αἰῶνας τὰ προτερήματά των περιεγράφοντο ὑπὸ διαφόρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Συγγραφεῖς τινες ἀναφέρουσιν ὅτι ὀμβρικοὶ κύνες πωληθέντες εἰς τὸ Μεταπόντιον, εὐθὺς ὡς ἀφέθησαν ἐλεύθεροι, ἐπανῆλθον εἰς τοὺς πρώην κυρίους των. Κατὰ τὸν Βιργίλιον ἦσαν κατ' ἐξοχὴν ποιμενικοὶ καὶ κυνηγετικοὶ κύνες. Ὁ Σενέκας ἐπαινεῖ τούτους διὰ τὴν ἐνεργητικότητά των.

Ἐτρουσκικοί. Οὗτοι φέρουσι πολλὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μὲ τοὺς ἑλληνικοὺς κύνας καὶ θεωροῦνται ὅτι προῆλθον ἐκ τῆς διασταυρώσεως ὀμβρικῶν κυνῶν θηλέων μετὰ λακωνικῶν ἀρρένων. Οἱ εἰς διάφορα ἀγγεῖα, τοιχογραφίας καὶ ἀνάγλυφα ἀπεικονιζόμενοι ὀμβρικοὶ κύνες φέρουσιν ἀκριβῶς τὰ αὐτὰ γνωρίσματα μὲ τοὺς λακωνικοὺς καὶ κρητικοὺς κύνας.

Σαλεντῖνοι. Κατάλληλοι διὰ τὴν φύλαξιν τῶν ποιμνίων, ἐθεωροῦντο προελθόντες ἐξ Ἑλλάδος καὶ δὴ ἐκ Λακωνίας καὶ Κρήτης.

Σικελικοί. Οὗτοι διεκρίνοντο εἰς μικροσώμους, οἵτινες ἦσαν περιζήτητοι ὡς κοσμητικὰ ζῷα, καὶ μεγαλοσώμους, μεγαλοπρεπεῖς δὲ τὴν θέαν, οἵτινες προωρίζοντο διὰ τὴν φύλαξιν τῶν προβάτων. Ὁ Αἰλιανὸς ὁμιλεῖ λεπτομερῶς περὶ τῶν σικελικῶν κυνῶν. Εἰς ἀρχαιότατα σικελικὰ μετάλλια ἀπεικονίζεται κύων μὲ σῶμα μέγα, κομψόν, λαιμὸν ἐπιμήκη καὶ λεπτόν, ὦτα εὐθέα καὶ μᾶλλον βραχέα καὶ οὐρὰν μακρὰν καὶ τριχωτήν, ὁμοιάζων καταπληκτικῶς μὲ τὸν κρητικὸν κύνα.

Κελτικοὶ ἢ *γαλατικοὶ κύνες.* Κατά τινας ἀρχαίους συγγραφεῖς, οἱ κύνες οὗτοι ἦσαν οἱ καλύτεροι δρομεῖς κύνες τοῦ κόσμου. Εἶχον πολλὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ μὲ τοὺς κρητικοὺς κύνας, ἀλλ' ἦσαν δυσειδεῖς, πολυτριχωτοὶ καὶ ἄγριοι. Ἡ φωνή των ἦτο ἰσχυρὰ καὶ κλαυθμηρίζουσα. Οἱ κύνες οὗτοι ἐθεωρῶντο προελθόντες ἐκ τῆς διασταυρώ-

Κελτικοὶ κύνες.

σεως κυνὸς θηλείας μετὰ λύκου. Τοῦτο φαίνεται ἀληθοφανές, διότι κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἀρριανοῦ εἶχον δύναμιν καταπληκτικήν, ὦτα εὐθέα, τρίχωμα μακρόν, συνήθως ὠρθωμένον, καὶ γενικῶς ὡμοίαζον πρὸς τοὺς πρωτογενεῖς ποιμενικοὺς κύνας. Τοιοῦτοι κύνες ἀναπαρίστανται, ὑπὸ διαφόρους μορφάς, ἐπὶ διαφόρων ἀναγλύφων ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Πλεῖσται ἐπίσης παραστάσεις γαλατικῶν κυνῶν ἀπεικονίζονται ἐπὶ διαφόρων σαρκοφάγων ἐν Γαλατίᾳ. Οἱ κελτικοὶ κύνες φαίνεται ὅτι προῆλθον ἐκ τῆς βελγικῆς Γαλατίας καὶ τῶν γερμανικῶν συνόρων καὶ ἐθεωροῦντο ὑπὸ πλείστων συγγραφέων ὡς ἄριστοι κυνηγετικοὶ κύνες. Ὁ Ὀβίδιος θαυμασίως περιγράφει γαλατικὸν κύνα, ἐπιδιδόμενον εἰς τὴν καταδίωξιν λαγωοῦ, μὲ τὸν ὁποῖον ἁμιλλᾶται ὡς πρὸς τὴν ἐνεργητικότητα τῶν κινήσεων καὶ τὴν ταχύτητα. Ὁ Μαρτιάλης ἐπίσης μετ' ἐπαίνων ὁμιλεῖ διὰ τὸν κύνα τοῦτον, ὅστις, παρὰ τὸ δυσειδὲς σῶμά του, εἶναι ἄριστος

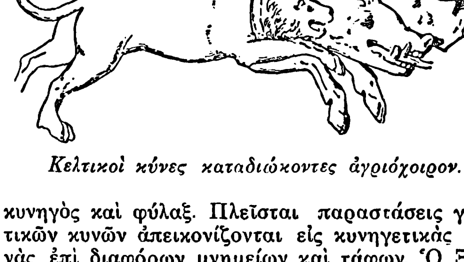
Κελτικοὶ κύνες καταδιώκοντες ἀγριόχοιρον.

κυνηγὸς καὶ φύλαξ. Πλεῖσται παραστάσεις γαλατικῶν κυνῶν ἀπεικονίζονται εἰς κυνηγετικὰς σκηνὰς ἐπὶ διαφόρων μνημείων καὶ τάφων. Ὁ Ξενοφῶν ὀνομάζει τοὺς κύνας τούτους εὔποδας.

Βρεττανικοὶ κύνες. Κατὰ τὸν Στράβωνα, ἡ Βρεττανία παρῆγεν ἐξαιρετικοὺς κυνηγετικοὺς κύνας. Ὁ Κλαυδιανὸς ἀναφέρει ὅτι εἶχον τοσαύτην δύναμιν, ὥστε ἠδύναντο ἐπιτυχῶς νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ ταύρου, ὃν προσέβαλλον ἐκ τῶν ὄπισθεν καὶ ἔδακνον διὰ τῶν φοβερῶν ὀδόντων των εἰς τὸν λαιμόν, μέχρις ὅτου παραλύσωσι τὰς δυνάμεις του. Βρεττανικῶν κυνῶν διακρίνονται δύο κατηγορίαι: ὁ κυνηγετικὸς καὶ ὁ βουλδόγ. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἀπεικονίζεται ἐπὶ ἀρχαίου ὀρειχαλκίνου συντρίμματος. Ὁ κυνηγετικὸς βρεττανικὸς κύων

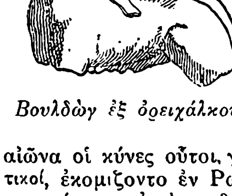
Βουλδὼγ ἐξ ὀρειχάλκου.

περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Ὀππιανοῦ ὡς μικρὸς ἀλλ' ἀρκετὰ εὔρωστος, μὲ σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον, ἐλάχιστα σαρκώδες, τρίχωμα ἄφθονον, ὀφθαλμοὺς ἀπλανεῖς καὶ οὐδόλως ἐκφραστικούς, πόδας φέροντας ἰσχυροὺς ὄνυχας καὶ ὀδόντας ἀνθεκτικούς. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα οἱ κύνες οὗτοι, γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα σκωτικοί, ἐκομίζοντο ἐν Ρώμῃ ὡς περίεργα ζῷα καὶ μετεφέροντο ἐντὸς σιδηρῶν κλωβῶν.

Νοθογενεῖς ποικιλίαι. Ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Ὀππιανὸς καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς ἀναφέρουσι πλείστας ἄλλας διασταυρώσεις κυνῶν, ἃς ἐπετύγχανον οἱ ἀρχαῖοι. Ὁ Ὀππιανὸς ἦτο τῆς γνώμης νὰ μὴ διασταυρῶνται οἱ μεγαλόσωμοι κύνες μετ' ἄλλων ποικιλιῶν, ἀλλὰ νὰ παραμένωσι καθαρόαιμοι, ὅτι δὲ ἦτο ἐσφαλμένη ἡ ἀντίληψις ὅτι διὰ τῆς διασταυρώσεως ἐβελτιοῦντο. Πολλοί, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, προσεπάθησαν νὰ διασταυρώσωσι τὸν κύνα μετὰ συγγενῶν ἀγρίων ζῴων, ὡς λύκου, ἀλώπεκος καὶ θωός· μόνον ἡ μετὰ λύκου διασταύρωσις ἐπέτυχεν. Ἡ διασταύρωσις κυνὸς θηλείας μετὰ λύκου, ἐδοκιμάσθη τὸ πρῶτον ἐπιτυχῶς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ εἶτα ἐν Εὐρώπῃ. Ὁ Μπυφὼν ἐπειραματίσθη ἀνεπιτυχῶς· ὁ Κυβιέρος θεωρεῖ ὅτι τοῦτο εἶναι κατορθωτόν, ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν προέλευσιν τοῦ ποιμενικοῦ κυνός, ὅστις φέρει πάντα σχεδὸν τὰ γνωρίσματα τοῦ λύκου. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει, ὅτι τοιαῦται διασταυρώσεις συχνάκις ἐπραγματοποιοῦντο ἐν Γαλατίᾳ. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν ἐπίσης ὅτι πλεῖστα ἔπαθλα ἐδίδοντο εἰς τοὺς καθαροαίμους κύνας, οἱ δὲ Σύμμαχος καὶ Ἀμβρόσιος ὁμιλοῦσι περὶ γενεαλογικῶν βιβλίων κυνῶν, ἅτινα ἐπιμελῶς ἐτήρουν πλεῖσται οἰκογένειαι ἀριστοκρατῶν.

Χρησιμοποίησις τοῦ κυνός. Ὁ κύων ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς διαφόρους ἐργασίας, πρὸς φύλαξιν τῶν ποιμνίων, εἰς τὸ κυνήγιον, πρὸς φύλαξιν τῶν οἰκιῶν, τῶν δημοσίων καταστημάτων, ὡς κοσμητικὸν ζῷον κτλ.

Ποιμενικὸς κύων (Canis pecuarius ἢ pastoralis). Ὁ Πλάτων λέγει ὅτι ὁ κύων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν φύλαξιν τῶν προβάτων. Ὁ ποιμενικὸς κύων συχνάκις φέρεται ἀμυνόμενος καὶ ἐναντίον βοῶν καὶ λεόντων. Κατ' ἀρχὰς δὲν ἦτο διακεκριμένη ἡ ποικιλία τοῦ κυνὸς τοῦ χρησιμοποιουμένου διὰ τὰ ποίμνια. Κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους προετιμᾶτο ὁ ἠπειρωτικὸς κύων ὡς ποιμενικός, μετὰ ταῦτα δέ, παραλλήλως πρὸς τὸν ἠπειρωτικόν, ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὁ λακωνικὸς κύων.

Κύων πυλωρὸς (Canis ostriarius, catenarius, domi custos). Παρ' Ὁμήρῳ ὁ φύλαξ τῶν οἰκιῶν κύων ἐκαλεῖτο πυλαωρός. Οἱ τοιοῦτοι κύνες ἐτοποθετοῦντο πρὸ τῆς οἰκίας καὶ κατὰ τὴν ἔξοδον ταύτης, τὰ πρόθυρα, ἦσαν δὲ συνήθως ἀγριώτατοι. Διὰ νὰ καταστήσωσι τούτους ἀγριωτέρους, περιώριζον τούτους κατὰ τὴν ἡμέραν, ὡς καὶ σήμερον ἔτι εἴθισται. Εἰς τὴν Ρώμην ἦσαν ὑποχρεωμένοι ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας οἱ κάτοχοι ἀγρίων κυνῶν νὰ ἀναρτῶσιν ἐπὶ τῆς φωλεᾶς αὐτῶν ἐπιγραφὴν μὲ τὴν φράσιν «cave canem», παρομοίας ἐπιγραφὰς ἀναρτῶσι σήμερον ἔτι εἰς πλείστας ἀγροτικὰς οἰκίας ἐν Εὐρώπῃ. Εἰς τοὺς δρόμους οἱ κύνες ἔπρεπε νὰ περιάγωνται κρατούμενοι δι' ἱμάντος, ἐπεβάλλοντο δὲ πρόστιμα εἰς τοὺς παραβάτας. Οἱ κύνες οὗτοι ἐκαλοῦντο δέσμιοι (catenarrii).

Τοὺς κύνας ἐπίσης μετεχειρίζοντο διὰ τὴν φύλαξιν τῶν δημοσίων καταστημάτων, τῶν ναῶν κτλ. Οἱ κύνες τοῦ *Ἀδράνου* (βλ. καὶ λ.) ἐν Σικελίᾳ εἶχον τὸ ἐκπληκτικὸν ἔνστικτον νὰ διακρίνωσι τοὺς πιστούς, οὓς καὶ ὡδήγουν εἰς τὸν ναόν, ἀπὸ τοὺς κακοποιούς, οὓς καὶ ἐξεδίωκον. Οἱ φύλακες κύνες τοῦ Δικτυνναίου ἐν Κρήτῃ ἦσαν τόσοι ρωμαλέοι, ὥστε ἐπετίθεντο ἀποτελεσματικῶς κατὰ διαφόρων ζῴων καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν λεόντων. Εἰς κύνας ἐπίσης εἶχον ἀναθέσει ἐν Ρώμῃ καὶ τὴν φύλαξιν τοῦ Καπιτωλίου. Ὁ φύλαξ κύων ἔπρεπε γενικῶς νὰ ἔχῃ ὀγκώδη κεφαλὴν σχετικῶς πρὸς τὸ σῶμα, κοιλίαν καὶ στῆθος εὐρύ, ὤμους εὐρυτάτους καὶ πόδας ἰσχυρούς. Εἰς μωσαϊκὸν εὑρισκόμενον ἐν τῷ μουσείῳ Νεαπόλεως παρίσταται κύων συγκρατούμενος δι' ἱμάντος καὶ φέρων τὴν ἐπιγραφὴν «cave canem».

Πολεμικὸς κύων (Canis bellator, Canis pugnator). Ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων ἐχρησιμοποιήθη

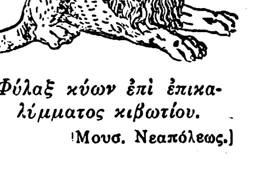
Φύλαξ κύων ἐπὶ ἐπικαλύμματος κιβωτίου.
(Μουσ. Νεαπόλεως.)

ὁ κύων εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, ἐν Ἀσίᾳ δὲ ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι. Πρῶτοι οἱ Ὑρκανοὶ ἐχρησιμοποίησαν εἰς τοὺς πολέμους των τοιούτους κύνας. Οἱ περὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν οἰκοῦντες λαοὶ καὶ οἱ Ἴβηρες διετήρουν ἐκλεκτῆς γενεᾶς πολεμικοὺς κύνας, τοὺς ὁποίους ἰδιαιτέρως περιεποιοῦντο καὶ ἔθαπτον μετὰ τῶν κυρίων των, οἵτινες ἔπιπτον εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Τοῦτο κυρίως ἔπραττον οἱ κάτοικοι τῆς Λυδίας. Οἱ κάτοικοι τῆς Μαγνησίας, κατά τινα πόλεμόν των πρὸς τοὺς Ἐφεσίους, εἶχον ἐφοδιάσει ἕκαστον στρατιώτην δι' ἑνὸς πολεμικοῦ κυνός, ὅστις συνεπετίθετο. Καὶ ὁ Ξέρξης κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του εἰς Ἑλλάδα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ πολυπληθεῖς πολεμικοὺς κύνας. Ὁ Στράβων ἀναφέρει ὅτι οἱ Γαλάται μετεχειρίζοντο εἰς τὰς ἐκστρατείας των πολεμικοὺς κύνας, οὓς ἐπρομηθεύοντο ἐκ Βρεττανίας.

Φύλαξ κύων ἐν μωσαϊκῷ.

Αἱ μάχαι μεταξὺ κυνῶν καὶ ἀγρίων ζῴων ἦσαν ἐκ τῶν ἑλκυστικωτέρων θεαμάτων τῶν ἀρχαίων χρόνων. Ὁ Καμβύσης διωργάνωσε πάλην κυνὸς πρὸς λέοντα. Οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀσίας, μεταξὺ ἄλλων πολυτίμων πραγμάτων, ἐπεδείκνυον εἰς τὸν Ἀλέξανδρον τὸν Μέγαν καὶ τὰς ἐκλεκτὰς ποικιλίας τῶν πολεμικῶν των κυνῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἠγόρασεν ἀντὶ ἑκατὸν μνῶν τοιοῦτον πολεμικὸν κύνα, ὅστις ἠκολούθησε τοῦτον εἰς πάσας τὰς ἐκστρατείας του. Εἰς μνήμην δὲ τοῦ πιστοῦ του κυνὸς ἵδρυσεν ὁ Ἀλέξανδρος μεγαλοπρεπῆ πόλιν (*Πλουτ.* Ἀλεξ. 61). Καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἠρέσκοντο εἰς τὰς αἱματηρὰς μάχας κυνῶν μετ' ἀγρίων θηρίων, αἵτινες συχνάκις διωργανοῦντο εἰς τὰ ἀμφιθέατρα.

Θηρευτικὸς κύων (Canis venaticus). Πανταχοῦ ἦτο εὐρυτάτη ἡ χρῆσις τοιούτου κυνός, οὗτινος πολλαὶ παραλλαγαὶ ὑπῆρχον. Κατὰ διαφόρους χρόνους καὶ εἰς διαφόρους τόπους ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν ἀξιοθαύμαστον εὐφυΐαν τοῦ κυνός. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει ὅτι εἶδεν εἰς τὴν Ρώμην μῖμον, δίδοντα παραστάσεις πάντοτε μετὰ τοῦ κυνός του, ὅστις ἐν δεδομένῃ στιγμῇ καὶ τῇ διαταγῇ του προσεποιεῖτο τὸν νεκρόν, κτλ. Ἐπὶ ἀρχαίας πολυφώτου λυχνίας ἀπεικονίζεται ἀγύρτης μὲ κύνα, ὃν εἶχε διδάξει νὰ ἀναρριχᾶται ἐπὶ κλίμακος. Καὶ σήμερον ἔτι πολλαχοῦ οἱ κύνες λαμβάνουσιν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς παραστάσεις τῶν θεάτρων ποικιλιῶν. Παρ' ἡμῖν, πρὸ 25ετίας περίπου, ὁ Ἕλλην θεατρικὸς ἐπιχειρηματίας Λεωνίδας Ἀρνιώτης ἦτο γνωστὸς διὰ τοὺς σοφοὺς κύνας του, οἵτινες ἐξετέλουν ἐκπληκτικὰ γυμνάσια.

Οἱ ἀρχαῖοι, ὡς καὶ οἱ σημερινοί, ἐπεδαψίλευον ἰδίας ὅλως περιποιήσεις εἰς τοὺς κύνας. Τὴν νεοτεκοῦσαν, ὡς καὶ τὰ νεογνά της, ποικιλοτρόπως περιεποιοῦντο. Τοὺς κύνας δὲν διεσταύρωνον παρὰ μετὰ πάροδον ἑνὸς ἔτους ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των καὶ ἅπαξ τοῦ ἔτους, κατὰ τὸ ἔαρ. Ὅταν ἡ μήτηρ δὲν εἶχεν ἀρκετὰς δυνάμεις, ἔτρεφον τὰ μικρὰ ἐκ γάλακτος αἰγὸς ἢ ἀγελάδος. Τινὲς ὠρχεοτόμουν, ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ, τοὺς ἄρρενας, ὅπως γίνωνται ρωμαλεώτεροι καὶ ἐπικινδυνότεροι φύλακες

Digitized by Google

Ἀσθένειαι. Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον μόνον ἐλαχίστας ἀσθενείας τῶν κυνῶν, προερχομένας ἐκ ζωϊκῶν παρασίτων ἢ ἄλλων αἰτίων: την *ψωρίασιν*, τὴν *λύσσαν*, τὴν *ποδάγραν* καὶ τὴν *κυνάγχην* (τὰς κυριωτέρας ἀσθενείας τῶν κυνῶν, βλ. ἐν λ. *κύων [Ζωολ.]*).

Ὁ κύων ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Παλαιστίνῃ Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων οἱ Αἰγύπτιοι ἐγνώριζον καὶ ἐχρησιμοποίουν τὸν κύνα. Εἰς τὰ διάφορα μνημεῖα των ἀναπαρίστανται εἰς ποικίλα συμπλέγματα διάφοροι ποικιλίαι κυνῶν. Ὁ ἰθαγενὴς τῆς Αἰγύπτου κύων ἦτο ὁ κύων-ἀλώπηξ καὶ εἶχε χρῶμα πυρρόξανθον. Αἱ μομίαι τῶν κυνῶν τούτων ἀνευρίσκονται εἰς πλείστας ἀρχαίας νεκροπόλεις. Ὁ κύων μετὰ τοῦ θωὸς διεμοιράζοντο τὴν τιμην εἰς τὸ ν' ἀναπαριστῶσι τὸν θεὸν Ἄνουβιν. Διὰ τὸ κυνήγιον οἱ Αἰγύπτιοι μετεχειρίζοντο μεγαλοσώμους κύνας, ἰθαγενεῖς τῆς βορείου Ἀφρικῆς, καὶ τοὺς λυκοειδεῖς. Εἰς τὴν Χαλδαίαν, ὁ κυνηγετικὸς κύων ἀναπαρίστατο ἐπὶ διαφόρων ἀρχαιοτάτων μνημείων. Ὁ κύων τῆς Παλαιστίνης, ὅπως παρουσιάζετο εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους, δὲν φαίνεται διαφέρων τοῦ σήμερον εἰς τὴν χώραν ἐκείνην ὑπάρχοντος κυνός. Οὗτος εἶναι ἡ αὐτὴ ποικιλία μὲ τὸν κύνα ὃν διέτρεφον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ποιμένες. Τὸ ζῷον εἶχε τὰ ὦτα βραχέα καὶ ὀξύληκτα, ρύγχος αἰχμηρὸν καὶ τὸ τρίχωμα ἐπίξανθον. Οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Συρίας οὐδέποτε ἐπεδαψίλευσαν εἰς τὸν κύνα τὰς περιποιήσεις ἃ προσέφερον, σχεδὸν ἀνεξαιρέτως, πάντες οἱ ἄλλοι λαοί. Ἐθεώρουν τὸ ζῷον τοῦτο πολύτιμον, ἀλλ' οὐδέποτε διετήρουν τοῦτο εἰς τὰς οἰκίας των. Ἄλλως τε, οἱ κύνες τῶν μερῶν ἐκείνων ἦσαν πάντοτε ἐν ἡμιαγρίᾳ καταστάσει. Παρὰ

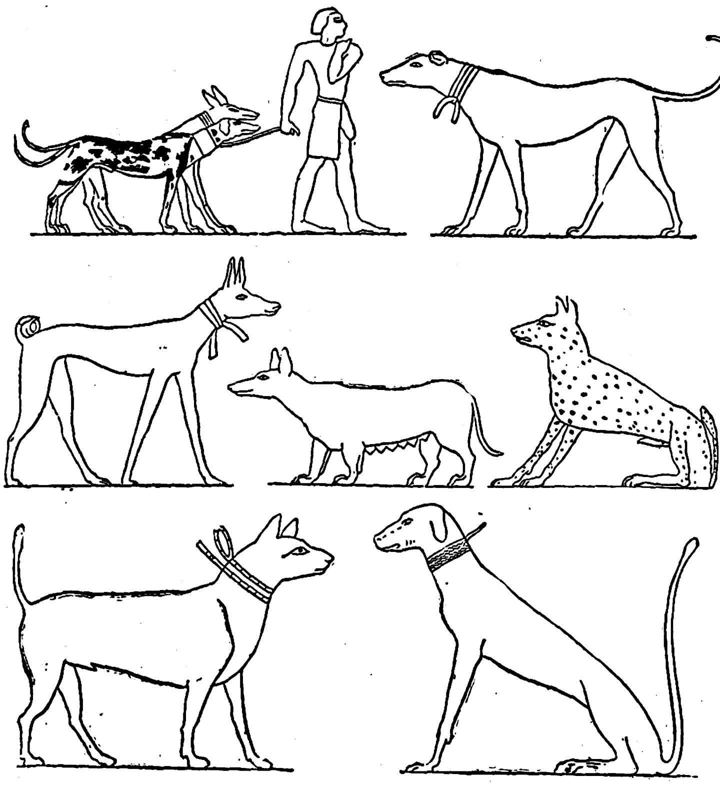

Διάφοροι κύνες ἀναπαριστώμενοι ἐπὶ διαφόρων αἰγυπτιακῶν μνημείων.

Κυνηγετικοὶ κύνες Ἀσσυρίων ἐπὶ μνημείου.

τὰς ὑπηρεσίας, ἃς προσέφερον, πλημμελέστατα ἐτρέφοντο. Εἰς τὰς πόλεις οἱ κύνες ἦσαν οἱ ἐχθροὶ τῶν κλεπτῶν καὶ κακοποιῶν καὶ ὁ τρόμος τῶν πολιτῶν. Οὐδαμοῦ τῆς Βίβλου ἀναφέρεται κύων χρησιμοποιούμενος εἰς τὸ κυνήγιον. Ἡ λύσσα σπανίως ἐνεφανίζετο εἰς τοὺς κύνας τῆς Παλαιστίνης.

Ὁ κύων ἀναφέρεται εἰς τεσσαράκοντα περίπου χωρία τῆς ἁγίας Γραφῆς. Οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς ποιοῦνται μνείαν περὶ τοῦ κυνὸς μετά τινος περιφρονήσεως. Ἀμυδρὰ μνεία γίνεται ἐν τῷ Ἰὼβ περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ κυνὸς ὡς φύλακος τῶν ποιμνίων. Ἐκτὸς τριῶν χωρίων τῆς Βίβλου (*Κριτ.* Ζ, 5. *Τωβ.* ΣΤ', 1 καὶ *Λουκ.* ΙΕ', 21), εἰς πάντα τὰ λοιπὰ ἀναφέρεται δυσμενῶς ὁ κύων. Ἀποκαλεῖται «ἁρπακτικὸν καὶ πειναλέον ζῷον», εἰς ὃν δίδουσι νὰ καταβροχθίζῃ τὰ ὀστᾶ τῶν ἀπηγχονισμένων ἐχθρῶν (Ψαλ. LXVII, 24). Εἰς τοὺς κύνας ἐγκατέλειψαν τὰ σώματα τῶν ἐπιγόνων τοῦ Ἱεροβοὰμ (Γ' Βασιλ. XIV, 11), καὶ τὸ σῶμα τοῦ Ἀχαὰβ (Γ' Βασιλ. XXI, 23. 24.—XXII, 38. IV Βασιλ. IX, 10, 36). Τοὺς κύνας ἐπίσης ἀποκαλοῦσιν ἐπικινδύνους ἐχθροὺς καὶ παρομοιάζουσι τούτους, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐπιπίπτουσι κατὰ τοῦ θύματός των, πρὸς ταύρους καὶ λέοντας (Ψαλμ. XXI, 17, 21). Καλοῦνται ἐπίσης οὐτιδανὰ ζῷα, διότι δίδουσιν εἰς αὐτοὺς πᾶν ὅ,τι ἐγκατελείφθη ὑπὸ ἑτέρων ζῴων (Ἔξοδ. XXII, 31. *Ματθ.* XV, 26, *Μᾶρκ.* VII, 26). Οἱ Ἰσραηλῖται ἐκάλουν κύνας τοὺς εἰδωλολάτρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Maspero*, Le chien dans l' ancienne Égypte (Paris 1891).—*Dechambre*, Races canines (Paris 1894).—*Meguin*, «Les races des chiens (Paris 1897). – *Ellenberg et Baum* «Anatomie descriptive du chien (Paris 1904). – *Saint - Laurent*, «Chien de defense et chien de garde (Paris 1904). – *Pertus*, «Le chien : Races hygiène et maladies (Paris 1905).—*Cadiot*, «Médecine canine (Paris 1905). —*Vecchio*, «Il cane» (Milano 1912).

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΖΩΟΛ.] Ὁ κύων (Canis) εἶναι γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυνιδῶν*. Εἶναι τὸ ἀξιολογώτερον γένος τῆς οἰκογενείας, διαδεδομένος εἰς ὁλόκληρον τὴν γῆν. Τὸ ὀδοντικὸν σύστημα τοῦ κυνὸς

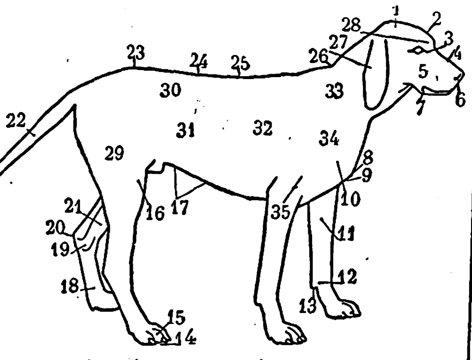

Ἐξωτερικὰ τμήματα τοῦ σώματος τοῦ κυνός.

1=Κρανίον. 2=Μέτωπον. 3=Ὀφθαλμικὴ γωνία. 4=Ρίς. 5=Ρύγχος. 6=Ρωθωνικαὶ ὀπαί. 7=Συρραφὴ τῶν χειλέων. 8=Προστερνον. 9=Στέρνον. 10=Ἄρθρωσις τοῦ ὤμου. 11=Ἀντιβράχιον. 12=Καρπός. 13= Ὑπέρεισμα τοῦ ἄκρου ποδός. 14=Πελμα. 15=Δάκτυλος. 16=Μύλη. 17=Κοιλία. 18=Κανών. 19=Ταρσός. 20=Κορυφὴ τοῦ ταρσοῦ. 21=Κνήμη. 22=Οὐρά. 23=Γλουτός. 24=Νεφρός. 25=Ράχις. 26=Ἀκρώμιον. 27—Οὖς. 28=Ρίζα τῆς ρινός. 29=Μηρός. 30=Κοιλία. 31=Θωρακ. κοιλότης. 32=Ὦμος. 33=Λαιμός.

ἀποτελεῖται ἐκ 40—42 ὀδόντων, ἐξ ὧν 6 κοπτῆρες καὶ 2 κυνόδοντες ἐφ' ἑκάστης σιαγόνος καὶ 12 γόμφιοι εἰς τὴν ἄνω σιαγόνα καὶ 12—14 τοιοῦτοι εἰς τὴν κάτω. Ἕκαστος ποὺς ἀποτελεῖται ἐκ 5 δακτύλων, ἐξ ὧν οἱ 4 ἐφάπτονται τοῦ ἐδάφους. Ὁ 5ος, σχεδὸν πάντοτε ὑποτυπώδης, εἶναι τοποθετημένος ὑψηλότερον τῶν λοιπῶν. Οἱ ὄνυχες δὲν εἶναι συσταλτοί, ἀλλ' οὔτε αἰχμηροί. Ἡ κεφαλὴ εἶναι ἐπιμήκης, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἀπολήγουσα εἰς ρύγχος αἰχμηρὸν ἢ ἀπεστρογγυλωμένον. Ἡ γλῶσσα εἶναι λεία. Τὰ ὦτα εἶναι εὐθέα καὶ μᾶλλον ὀξέα Μαστοὶ ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας. Σῶμα ἐπίμηκες, εὐκίνητον, κομψὸν καὶ λεπτὸν ἢ παχύ, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Οὐρὰ μακρὰ ἢ βραχεῖα ἢ καὶ ὑποτυπώδης, ἀλλὰ πάντοτε ἀπεστρογγυλωμένη. Δέρμα λεῖον, ἢ ὑπὸ μεγάλων, μικρῶν, μαλακῶν, μεταξοειδῶν, σκληρῶν, εὐθειῶν, οὔλων, κτλ. τριχῶν καλυπτόμενον, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν καὶ ποικιλιῶν, καὶ χρῶμα ποικιλώτατον. Σχετικὰ πρὸς τὴν ἀνατομίαν τοῦ σκελετοῦ τοῦ κυνὸς βλ. ἐν λ. *ὀστεογραφία* καὶ *σκελετός*.

Οἱ κύνες εἶναι σαρκοφάγοι, ἀλλά, λόγῳ τῆς ἐξημερώσεώς των, πολλοὶ τούτων κατέστησαν ζῷα παμφάγα. Ἀπαντῶσιν ἐφ' ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ εἶναι τὸ μοναδικὸν ἴσως ἐπὶ τῆς γῆς ζῷον, ὅπερ προσηρμόσθη πάντοτε καὶ πλήρως πρὸς τὰς κλιματολογικὰς καὶ βιολογικὰς συνθήκας ἑκάστου τόπου. Ἀπὸ γενικῆς ἀπό-

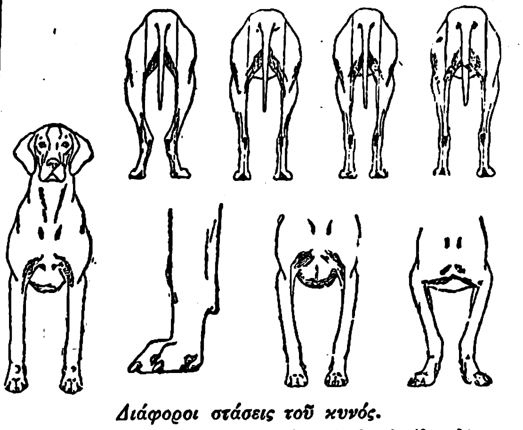

Διάφοροι στάσεις τοῦ κυνός.

[Ἄνω σειρά. Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ (ὀπισθία στάσις τοῦ σώματος): Ταρσοὶ ἐγγὺς ἀλλήλων κείμενοι. Ταρσοὶ λίαν διιστάμενοι ἀλλήλων. Ταρσοὶ λίαν ἐγγὺς ἀλλήλων κείμενοι. Ταρσοὶ κανονικῶς διιστάμενοι ἀλλήλων. Κάτω σειρά. Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ (προσθία στάσις τοῦ σώματος): Κανονικὴ στάσις. Κανονικὴ στάσις ποδὸς (κάτοψις). Ταρσοὶ πρὸς τὰ ἔσω ἀποκλίνοντες. Ταρσοὶ πρὸς τὰ ἔξω ἀποκλίνοντες.]

ψεως ἐξεταζόμενος ὁ κύων παρουσιάζει τοιαύτας ἀρετάς, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ καταστῇ ὁ προσφιλέστερος καὶ ὁ πιστότερος σύντροφος τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐμφανίσεώς του, ἥτις συμπίπτει μὲ τὴν λιθίνην ἐποχήν. Εἶναι, ἴσως, ἐκ πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἀπαντώντων ζῴων

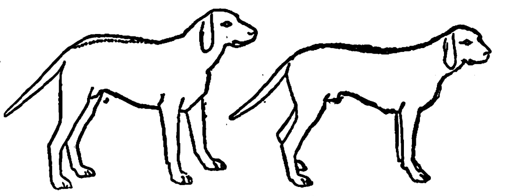

Δυσαρμονία τῆς ράχεως τοῦ κυνός.

[1—Ράχις κυρτή. 2—Ράχις κοίλη.]

τὸ ἀγχινούστερον. Ὀλιγώτερον σαρκοφάγον παρὰ ἡ γαλῆ, σπανίως ἐπιπίπτει ἐπὶ ζώσης λείας, ὅταν μαστίζεται ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὑπὸ τῆς πείνης, ἀλλὰ καὶ τότε ἐπιτίθεται μετ' ἄλλων κυνῶν ὁμοῦ καὶ οὐδέποτε μόνος.

Πᾶσαι αἱ αἰσθήσεις εἶναι καταπληκτικῶς ἀνεπτυγμέναι, ἀλλ' ἰδίως ἡ ὅρασις καὶ ἡ ἀφή. Αἱ θήλειαι εὑρίσκονται ὑπὸ ὀργασμὸν κατὰ τὸν χειμῶνα. Γεννῶσι τρεῖς ἕως τέσσαρας φορὰς τὸ ἔτος καὶ ἑκάστοτε 4—6 μικρά. Ἡ φωνὴ τοῦ κυνὸς καλεῖται ὑλακὴ (κοιν. γαύγισμα). Οἱ κύνες, ἀναλόγως τοῦ τόπου τῆς παραμονῆς των, τῶν βιολογικῶν συνθηκῶν, τῆς διαμορφώσεως γενικῶς τοῦ σώματός των, τῆς ποσότητος, ποιότητος καὶ μήκους τοῦ τριχώματός των, τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων των καὶ τοῦ διαφόρου προορισμοῦ των, κατατάσσονται εἰς διαφόρους κατηγορίας, ὧν ἀξιολογώτεραι εἶναι αἱ κάτωθι:

Ἄγριοι κύνες. Πολλαὶ ἐπιστημονικαὶ διαμάχαι, κατὰ διαφόρους χρονολογικὰς περιόδους, ἔλαβον χώραν ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν τῶν ἀγρίων κυνῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν προέλευσιν τῶν ἐξημερωμένων ἢ κατοικιδίων τοιούτων. Πολλοὶ διατείνονται ὅτι οἱ ἄγριοι κύνες προῆλθον ἐκ τῶν διαφόρων γενῶν τῆς οἰκογενείας τῶν κυνιδῶν καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ λύκου. Ὁ Olivier ἀναφέρει ὅτι εἰς τὴν βόρειον Ρωσίαν ὑπάρχουσι κύνες ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει, καταπληκτικῶς ὅμοιοι πρὸς τὸν θῶα. Ὁ Pallas ἐπιβεβαιοῖ τοῦτο ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἄγριοι κύνες καὶ θῶες ζῶσιν ἐν θαυμαστῇ ἁρμονίᾳ. Ὁ ἴδιος συγγραφεὺς παραδέχεται ὅτι ὁ ἄγριος κύων προῆλθεν ἐκ τῆς ἐπιμειξίας διαφόρων γενῶν τῆς οἰκογενείας τῶν κυνιδῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν σαρκοφάγων· εἰς δὲ τὴν τοιαύτην ἐπιμειξίαν ὀφείλεται καὶ ἡ παρουσία τοῦ κατοικιδίου κυνός, διὰ τῆς ἐξημερώσεως, διασταυρώσεως καὶ τῆς καταλλήλου βελτιώσεως τῶν ποικίλων εἰς διαφόρους χώρας διασταυρωθέντων εἰδῶν (*Μπυφφών. Δαρβῖνος, Richardin, Geoffroy-Saint-Hilaire, Ehrenberg*). Ἡ ὁμοιότης ὅθεν τῶν διαφόρων εἰδῶν κατοικιδίων κυνῶν πρὸς τοὺς ἀγρίους κύνας πείθει ἀπολύτως περὶ τῆς διασταυρώσεως ἡμέρων κυνῶν μετὰ λύκων ἢ μετ' ἀγρίων τοιούτων, ἀγρίων κυνῶν μετὰ λύκων, θωῶν ἢ καὶ ἀλωπέκων.

Κυριώτερα εἴδη ἀγρίων κυνῶν εἶναι τὰ ἀκόλουθα: *Κύων ὁ κόλσουμ* (Canis dukhunensis). Τὸ εἶδος τοῦτο ἔχει μεγίστην γεωγραφικὴν ἐξάπλωσιν καὶ κατὰ σύμπτωσιν ἀπαντᾷ ἐκεῖ ὅπου ἀπαντᾷ καὶ ἡ τίγρις. Ἀπαντᾷ ἀπὸ τῶν Ἱμαλαΐων ὀρέων, τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ μέχρι τοῦ Θιβέτ. Οὗτος ἔχει σῶμα εὔρωστον, πόδας μετρίου μεγέ-

Digitized by Google

θους καὶ ἰσχυρούς, κεφαλὴν καὶ ῥύγχος ἐπιμήκη, ὦτα εὐθέα καὶ ἠνωρθωμένα, οὐρὰν ἀπολήγουσαν εἰς θύσανον μακρῶν τριχῶν. Τὸ δέρμα του καλύπτεται ὑπὸ μετρίου μήκους, πυκνῶν καὶ μαλακῶν τριχῶν, καστανερύθρου συνήθως χρώματος. Ὁ κόλσουμ ἐνδιαιτᾶται ἰδίως εἰς πυκνὰ δάση, εἰς θαμνώδεις ἐκτάσεις, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ εἰς ὀρεινὰ καὶ γυμνὰ δένδρων μέρη. Εἶναι μᾶλλον πλάνης. Οἱ κόλσουμ ἐπιτυγχάνουν τὴν λείαν των ἐπιτιθέμενοι ἀνὰ 5—15 κατὰ τοῦ θηράματος, ὅπερ μετὰ γοερῶν ὑλακῶν καταδιώκουν πανταχόθεν μέχρι καταπονήσεώς του. Σπανίως, καὶ ὅταν εἶναι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας νήστεις, ἐπιπίπτουν κατὰ τοῦ ἀνθρώπου.

Κύων ὁ μαλαῖος (Canis rutilans). Εἶναι χαμηλότερος κατὰ τὸ ἀνάστημα καὶ λεπτότερος τῶν προηγουμένου εἴδους. Τὸ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ πυκνοῦ, μετρίως μεγάλου, ἐρυθροϋποκιτρίνου τριχώματος, ὅπερ κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους λαμβάνει πάσας τὰς ἀποχρώσεις ἀπὸ τοῦ ἐρυθροϊώδους μέχρι τοῦ ἐπιξάνθου. Τὸ ῥύγχος του εἶναι ὀξύ, οἱ ὀφθαλμοὶ πολὺ πλαγίως τῆς κεφαλῆς τοποθετημένοι, τὰ ὦτα μετρίου μήκους καὶ ἠνωρθωμένα, ἡ οὐρὰ καλῶς διαπεπλασμένη καὶ κρεμαμένη. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς νήσους Ἰάβαν καὶ Σουμάτραν καὶ ἀπὸ τῶν πεδιάδων μέχρις ὕψους 1.000 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Καὶ ὁ μαλαῖος, ὅπως καὶ ὁ κόλσουμ, ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ θηράματός του κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας. Σπανίως ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μόνον ὅπως ἀμυνθῇ καταδιωκόμενος.

Κύων ὁ δίγκο (Canis dingo). Ὁ κύων οὗτος, ὅστις εἶναι γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἄγριος αὐστραλιανός, ἔχει μέγεθος παραπλήσιον πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ποιμενικοῦ κυνός, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην καὶ ἐπιμήκη, ῥύγχος ἐπίμηκες, ὦτα μετρίου μεγέθους, εὐρέα καὶ ἠνωρθωμένα, πλατύτατα κατὰ τὴν ῥίζαν των, οὐρὰν μακράν, φθάνουσαν μέχρι τῶν σφυρῶν τῶν ὀπισθίων ποδῶν καὶ κρεμαμένην, σκέλη μᾶλλον βραχέα, ἀλλ' ἰσχυρά, καὶ τρίχωμα μετρίου μήκους κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ τοὺς πόδας καὶ μακρότατον κατὰ τὸ στῆθος, τὰς πλευράς, τὴν κοιλίαν καὶ τὴν οὐράν. Ὁ κυριαρχῶν χρωματισμὸς τοῦ σώματος εἶναι ἐρυθροωχροκίτρινος καὶ ἐνίοτε μελάνορφνος. Ἡ ῥάχις κατὰ κανόνα εἶναι σκοτεινοτέρου χρώματος ἢ αἱ πλευραὶ καὶ ἡ κοιλία. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ πυκνὰ δάση τῆς Αὐστραλίας καὶ εἰς τὰς θαμνώδεις ἐκτάσεις καὶ ἐπιτίθεται κυρίως κατὰ τῶν ποιμνίων. Τὰ ἤθη τοῦ δίγκο εἶναι παραπλήσια πρὸς τὰ ἤθη τῆς ἀλώπεκος. Κατὰ τὴν ἡμέραν μένει κεκρυμμένος ἐντὸς τῶν θάμνων καὶ μόλις νυκτώσῃ ἐξέρχεται πρὸς λείαν, ἥτις κυρίως συνίσταται ἐκ μυῶν, νυκτερίδων καὶ διαφόρων τρωκτικῶν. Ἐνδιαιτῶνται κυρίως κατὰ μικρὰς οἰκογενείας, οὕτω δὲ καὶ ἐξέρχονται πρὸς θήραν, ἣν καὶ διαμοιράζουν εἰρηνικῶς. Ὁ δίγκο μεγάλας καταστροφὰς ἐπιφέρει εἰς τὰ ποιμνιοστάσια, διότι τὰ πρόβατα ἀποτελοῦσι μετὰ τῶν καγκουρὼ τὴν προφιλεστέραν αὐτοῦ τροφήν. Κατὰ τῶν ποιμνιοστασίων ἐπιπίπτουσι συνήθως κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας, ὁπότε πολλάκις ἐπιφέρουν τελείαν αὐτῶν καταστροφήν. Μεγαλύτερος ἐχθρός του εἶναι ὁ ποιμενικὸς κύων, ὅστις ὅμως οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ, λόγῳ τοῦ πλήθους τῶν ἐπιτιθεμένων δίγκο. Ὅταν συναντήσῃ ἄνθρωπον, τρέπεται εἰς φυγήν, ὅταν ὅμως αἰσθάνεται ὅτι παρακολουθεῖται καὶ κινδυνεύει, τότε προσπαθεῖ μὲ πολλὴν πανουργίαν νὰ ἐπιτεθῇ μετὰ λύσσης κατὰ τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῶν ὄπισθεν. Πολλάκις καταδιωκόμενος καὶ πυροβολούμενος προσποιεῖται τὸν νεκρὸν καὶ μόλις ὁ κυνηγὸς ἑτοιμάζεται νὰ ἀπέλθῃ ἐπιτίθεται κατὰ τούτου ἐκ τῶν ὄπισθεν. Λόγῳ τῶν μεγάλων καταστροφῶν, ἃς προξενεῖ, καταδιώκεται ἀπηνῶς ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ἐκείνων διὰ πυροβόλων ὅπλων, παγίδων κ.τ.λ. Λόγῳ τῶν ἀγρίων ἐνστίκτων του δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ἐξημερωθῇ, ἂν καὶ πολλοὶ ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας διατηροῦσι δίγκο ἐν ἡμιαγρίᾳ καταστάσει. Ἐν αἰχμαλωσίᾳ ζῇ ἀρκετὰ ἔτη καὶ διατηρεῖται εἰς πλείστους ζωολογικοὺς κήπους τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Κατοικίδιοι κύνες. Ὁ κατοικίδιος κύων (Canis familiaris) δὲν παρουσιάζει οὐσιώδεις διαφορὰς τοῦ *λύκου τοῦ κοινοῦ* (Canis lupus) ὡς πρὸς τὸ σκελετικὸν σύστημα καὶ τὴν ἀπὸ γενικῆς ἀπόψεως διαμόρφωσιν τοῦ σώματος. Κατὰ τὸν Μπυφφὼν ὁ κατοικίδιος κύων προῆλθεν ἐκ τοῦ *ποιμενικοῦ κυνός*, ὅστις πάλιν, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, θεωρεῖται ὁ προπάτωρ πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς κυνῶν.

Ὡς πρὸς τὴν γενεαλογίαν, γενικῶς, τοῦ κυνὸς τούτου, αἱ γνῶμαι τῶν διαφόρων φυσιοδιφῶν διίστανται. Κατὰ τοὺς μὲν ὁ κύων προῆλθεν ἐκ τοῦ λύκου ἐξημερωθέντος. Κατ' ἄλλους προῆλθεν ἐκ τοῦ *θωὸς* καὶ κατ' ἄλλους τέλος ἐκ τῆς διασταυρώσεως λύκου μετὰ θωός. Τέλος ἄλλοι, καὶ ἡ γνώμη αὐτῶν φαίνεται καὶ ἡ ὀρθοτέρα, διατείνονται ὅτι ὁ κύων, καὶ ἰδίως ὁ κύων ὁ κατοικίδιος, εἶναι τελείως διακεκριμένον ζῷον μεταξὺ τῆς οἰκογενείας τῶν κυνιδῶν. Ὁποιαδήποτε ὅμως καὶ ἂν εἶναι ἡ γενεαλογία τοῦ κυνός, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν ἤδη χρόνων ἐξημερώθη. Ὁ κύων ὁ κατοικίδιος ὡς πρὸς τὴν σωματικὴν αὐτοῦ διάπλασιν ὁμοιάζει γενικῶς πρὸς τὸ γένος κύων, οὗ εἶδος εἶναι. Ὡς πρὸς τὴν καθόλου αὐτοῦ δίαιταν καὶ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς λεκτέα τὰ ἑξῆς: Ὁ κύων ὁ κατοικίδιος εἶναι πρᾶος καὶ πλέον εὐκίνητος καὶ εὔπλαστος κατὰ τὸν χαρακτῆρα πάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ζῴων. Τρώγει σάρκας, διαφόρους φυτικὰς ἀμυλώδεις οὐσίας, ἄρτον, γλυκίσματα, ζυμαρικὰ κτλ., πλὴν τῶν λαχανικῶν. Τὸ ὕδωρ πίνει λείχων διὰ τῆς γλώσσης. Ἡ ῥίς του εἶναι, σχεδὸν πάντοτε, ὑγρά, ἡ δ' ὄσφρησίς του ὀξυτάτη. Πατεῖ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ τῶν δακτύλων, τρέχει ταχύτατα καὶ κατὰ τὸν δρόμον οἱ πόδες του διευθύνονται λοξῶς. Ἱδρώνει ἐλάχιστα ἢ σχεδὸν διόλου. Κατὰ τοὺς μεγάλους καύσωνας ἡ γλῶσσά του κρέμαται. Ἡ ἀκοή του εἶναι ὀξεῖα, καὶ ἐν τῷ ὕπνῳ ἔτι καλούμενος χαμηλοφώνως ἐγείρεται ἀμέσως. Πρωτοῦ κατακληθῇ περιεργάζεται τὰ πέριξ τῆς κοίτης του, πλεῖστοι μάλιστα φυσιοδῖφαι διατείνονται ὅτι καὶ ὀνειρεύεται συχνάκις.

Ὁ θῆλυς κύων, ὀργᾷ κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ μετὰ τὴν ὀχείαν ἐγκυμονεῖ ἐπὶ 9 περίπου ἑβδομάδας, ὁπότε γεννᾷ 4—6 μικρὰ καὶ σπανιώτερον 8. Συνήθως ἐκ τῶν νεογνῶν τὰ ἄρρενα προσομοιάζουσι πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὰ θήλεα πρὸς τὴν μητέρα. Τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχουσι βεβαίως καὶ πολλαὶ ἐξαιρέσεις.

Τὸ κομψόν, εὐλύγιστον καὶ κανονικώτατον εἰς τὰς γραμμάς του σῶμα τοῦ κυνός, ἡ ζωηρότης του, αἱ μυϊκαί του δυνάμεις, τὸ ἐλαφρὸν βῆμά του, ὁ ταχὺς δρόμος του, ἡ ἐνεργητικότης του, τὸ πρᾶον καὶ γλυκὺ βλέμμα του, ἡ συμπαθὴς φυσιογνωμία του, τὸ παραδειγματικὸν θάρρος του καὶ γενικῶς τὸ πλῆθος τῶν χαρισμάτων του, δι' ὧν εἶναι πεπροικισμένος, κατέστησαν τοῦτον τὸν πι-

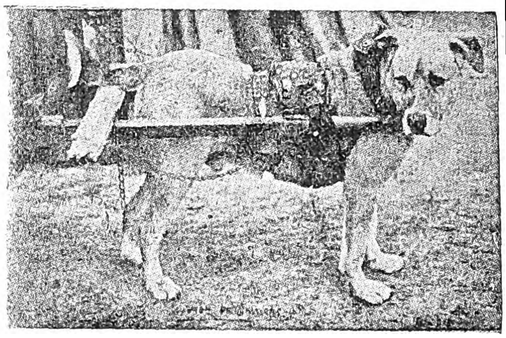

Κύων ἐν Βελγίῳ ἐζευγμένος εἰς ἁμάξιον διανομῆς γάλακτος.

στότερον σύντροφον τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ κυρίου του προστρέχει πρὸς αὐτόν, κινεῖ χαρακτηριστικῶς τὴν οὐράν του, ὀρθώνει τὰ ὦτά του, λείχει τοὺς πόδας του καὶ ἀναρριχᾶται ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ κυρίου του, ὅπως ἐκδηλώσῃ τὴν χαράν του. Συμβαδίζων μετὰ τοῦ κυρίου του, σχεδὸν πάντοτε προηγεῖται αὐτοῦ καὶ ἐπιτίθεται ἄγριος ἐναντίον οἱουδήποτε ὅστις ἤθελεν ἀποπειραθῇ νὰ κακοποιήσῃ τὸν κύριόν του. Εἶναι ἄγρυπνος φύλαξ κατὰ τὴν νύκτα, τὴν δὲ προσέγγισιν ἀνθρώπου ἀναγγέλλει διὰ χαρακτηριστικῶν ὑλακῶν. Προστατεύει τὰ διάφορα κατοικίδια ζῷα ἀπὸ πάσης προσβολῆς, ἐπιτίθεται κατὰ τῶν λύκων, οἵτινες ἐν ὥρᾳ χειμῶνος ἐπιπίπτουσι κατὰ τῶν ποιμνίων, καταδιώκει τὰ διάφορα θηράματα καὶ προσκομίζει τὸ φονευθὲν ἐν τῷ κυνηγίῳ ζῷον, σύρει ἕλκυθρον, ὅπου εἶναι ἐν χρήσει τοῦτο, προσφέρει ὑπηρεσίας νοσοκόμου εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς χιόνος, ἰδίως εἰς τὰς Ἄλπεις, καταπλακωθέντας, μανθάνει διάφορα γυμνάσια, ἀκροβασίας κτλ. Τρέχει ταχύτατα καὶ κολυμβᾷ ἐπιτηδειότατα, δυσκολεύεται ὅμως κατὰ τὴν ἀναρρίχησιν ἐπὶ ἀποτόμων βράχων. Τὸ ἅλμα του εἶναι εὐρύτατον. Ἀναπαύεται καθήμενος ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν ἢ καὶ κατακλινόμενος ἐπὶ τῶν πλευρῶν ἢ ἐπὶ τῆς κοιλίας· κατὰ τὴν στάσιν ταύτην τοποθετεῖ τοὺς ὀπισθίους πόδας πρὸς τὰ ἔξω, τοὺς προσθίους πρὸς τὰ πρόσω καὶ μεταξὺ τῶν προσθίων ποδῶν τοποθετεῖ τὴν κεφαλήν του. Ὁ ὕπνος διαρκεῖ πολλὰς ὥρας, ἀλλ' εἶναι διακεκομμένος καὶ ἐλαφρότατος. Εἶναι ζῷον καθαρότατον, ἀγαπᾷ νὰ πίνῃ διαυγὲς ὕδωρ καὶ τὸ μέρος ἔνθα κατακλίνεται νὰ εἶναι καθαρόν. Αἱ αἰσθήσεις τοῦ ζῴου τούτου εἶναι, ὡς ἐλέχθη, ἀνεπτυγμέναι, ἀλλ' οὐχὶ ὁμοιομόρφως εἰς πάντα τὰ εἴδη καὶ τὰς ποικιλίας τῶν κυνῶν. Περισσότερον ἀνεπτυγμέναι εἶναι ἡ ὅρασις, ἡ ὄσφρησις καὶ ἡ ἀκοή. Εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῶν κυνῶν παρατηροῦνται διαφοραὶ ὡς πρὸς τὴν λεπτότητα αἰσθήσεών τινων· οὕτω τινὲς ἔχουσιν ἀνεπτυγμένην τὴν ὅρασιν περισσότερον τῆς ὀσφρήσεως, ἄλλοι τὴν ὄσφρησιν περισσότερον τῆς ἀκοῆς, ἕτεροι τὴν ἀκοὴν περισσότερον τῆς ὁράσεως κ. ο. κ.

Τὰ διάφορα αἰσθητήρια τοῦ κυνὸς διαφόρως ἐξεγείρονται ἐπὶ τῇ ἀκοῇ ἢ τῇ θέᾳ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου. Οὕτω δεικνύουσι ποιάν τινα ἐνόχλησιν πρὸς τὸ ἄπλετον φῶς καὶ δὴ τὸ ἠλεκτρικόν· ὁ ἦχος τοῦ βιολίου, τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ ὡρισμένων πνευστῶν ὀργάνων φαίνεται νὰ εἶναι εἰς αὐτοὺς ἀρεστός, διότι προσεκτικῶς καὶ ἀπολύτως ἥσυχοι ἀκροῶνται τούτον. Τοὐναντίον ὁ ἦχος θορυβώδους ὀρχήστρας ἢ ἡ βροντώδης κροῦσις κωδώνων διεγείρουσι τούτους καὶ ὑλακτοῦσιν. Ὡρισμέναι ὀσμαί, ὡς τοῦ ὕδατος τῆς κολωνίας, τῆς ἀμμωνίας, τοῦ αἰθέρος καὶ γενικῶς πάντων τῶν ναρκωτικῶν προξενοῦσιν εἰς αὐτοὺς παράδοξον αἴσθημα νευρικῆς διεγέρσεως.

Τὰ πνευματικὰ χαρίσματα τοῦ κυνὸς διαφέρουσιν ἀπὸ εἴδους εἰς εἶδος· τινῶν εἶναι εἰς μέγιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένα, ἄλλων εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀμβλέα. Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν κυνῶν ὁ *λασιόθριξ* π. χ. ὑπεραγαπᾷ νὰ λούεται, ὁ *ὀξύρρυγχος* προτιμᾷ νὰ παραμένῃ πάντοτε ἥσυχος ἐκ τῇ οἰκίᾳ, ὁ *μολοσσὸς* εὐχαριστεῖται, ἐκγυμναζόμενος καταλλήλως πρὸς τοῦτο, νὰ ὁρμᾷ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ *κυνηγετικὸς* ὑπεραγαπᾷ νὰ κυνηγᾷ διάφορα ζῷα, ὁ *κύων τῆς νέας γῆς* ἢ νεόγειος οὐδόλως φοβεῖται τὸν λύκον. Τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τοῦ κυνὸς εἶναι ἐνίοτε εἰς ἀνωτέραν μοῖραν ἀνεπτυγμένον πάντων τῶν λοιπῶν θηλαστικῶν ζῴων. Ὁ κύων, σχεδὸν πάντοτε, δεικνύει ἀπόλυτον ἀφοσίωσιν εἰς τὸν κύριόν του, μάλιστα δὲ ὅταν καὶ οὗτος δεικνύῃ πρὸς αὐτὸν παρομοίαν ἀφοσίωσιν καὶ ἐπιδαψιλεύῃ ἀναλόγους περιποιήσεις.

Ἕξεις τινές, καλαὶ ἢ κακαί, ἀπαντῶσιν εἰς πάντας τοὺς κύνας, ἀδιαφόρως εἴδους. Οὕτω, πολλοὶ κύνες ἔχουσι τὴν ἕξιν νὰ ὑλακτῶσιν ἢ καὶ νὰ ὠρύωνται ἀντικρύζοντες τὴν σελήνην, νὰ τρέχωσιν ὄπισθεν διαφόρων ταχέως κινουμένων ἀντικειμένων, τετρατρόχων, ἁμαξῶν, αὐτοκινήτων, ποδηλάτων, κτλ. Σχεδὸν πάντες αἰσθάνονται ἀπέχθειαν πρὸς τὰς γαλᾶς, τὰς ὁποίας καὶ καταδιώκουσιν, ἂν καὶ ὑπάρχουσι πλεῖστα παραδείγματα ἁρμονικῆς μεταξὺ τούτων συμβιώσεως.

Τὰ νεογνά, εὐθὺς ἅμα τῇ γεννήσει των, φέρουσιν ἤδη τοὺς προσθίους ὀδόντας, ἀλλὰ παραμένουσι τυφλὰ ἐπὶ 10—12 ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των. Ἡ μήτηρ ὑπεραγαπᾷ τὰ νεογνά της, θηλάζει ἐπιμελῶς, λείχει, θερμαίνει καὶ ὑπερασπίζει αὐτὰ μὲ κίνδυνον τῆς ἰδίας ζωῆς της κατὰ παντὸς ἐχθροῦ. Ἐπὶ τῇ προβλέψει κινδύνου μεταφέρει διὰ τῶν ὀδόντων τὰ νεογνά της, δάκνουσα ταῦτα ἐπιπολαίως ἐκ τοῦ λαιμοῦ, εἰς μακρινὸν καὶ ἀσφαλὲς μέρος. Εἰς τὴν κύνα ἀφίνουν συνήθως 2—3 μόνον ἐκ τῶν νεογνῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅπως μὴ ἐξασθενήσῃ ἡ θηλάζουσα μήτηρ καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅπως τὰ νεογνὰ γίνωσιν ἀρτιώτερα. Τὰ νεογνὰ ἀφίνονται συνήθως ἐπὶ ἓξ ἑβδομάδας νὰ θηλάζωσιν, ὅπως δὲ ἀναγκάσωμεν τὴν μητέρα νὰ διακόψῃ τὸν θηλασμόν, τρέφομεν ταύτην ἐπί τινας ἡμέρας διὰ μικρᾶς ποσότητος τροφῆς, παχῆς εἰς οὐσίας προκαλούσας γάλα, ὁπότε αὐτὴ αὕτη ἡ μήτηρ δυστροπεῖ νὰ θηλάσῃ τὰ τέκνα της. Μετὰ τὸν ἀπογαλακτισμὸν τρέφομεν τὰ μικρὰ κυνάρια δι' ἐλαφρᾶς τροφῆς καὶ διατηροῦμεν ταῦτα ἀπολύτως καθαρά. Κατὰ τὸν τέταρτον περίπου ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των μῆνα ἀλλάσσουσι τοὺς γαλαξίας ὀδόντας, ὁπότε οὐδόλως πλέον ἔχουσιν ἀνάγκην τῆς μητρικῆς περιθάλψεως. Ἡ ἐκγύμνασις τῶν κυνῶν εἰς διαφόρους ἐργασίας, ὡς κυνήγιον, κυνοδρομίας, παίγνια κτλ., πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἐκ μικρᾶς ἡλικίας. Ὁ κύων ζῇ συνήθως 10—13 ἔτη, ἀλλ' ὑπάρχουν παραδείγματα κυνῶν, οἵτινες ἔζησαν 15, 20, 25 καὶ 30 ἔτη.

Κάτοικοί τινες τῶν νήσων τῶν νοτίων θαλασσῶν, ὡς καί τινες ἀφρικανικοὶ λαοί, οἱ Κινέζοι, οἱ Ἐσκιμῶοι κλπ., τρώγουν τὸ κρέας τῶν κυνῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς χώρας ταύτας ὁ κύων δὲν χρησιμεύει μόνον ὡς τροφὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὡς φύλαξ καὶ σύντροφος αὐτοῦ. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἀσίας ἐκ τοῦ δέρματος τοῦ κυνὸς κατασκευάζονται ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα. Τὸ δέρμα τοῦ κυνὸς γίνεται καταλληλότατον καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ πολυτελῶν ἔτι ὑποδημάτων ὡς καὶ χειροκτίων. Εἰς τὸν πόλεμον οἱ κύνες ἐχρησιμοποιοῦντο ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ὡς ταχεῖς καὶ ἀσφαλεῖς ἀγγελιαφόροι. Πολλάκις συνώδευον διάφορα τμήματα στρατοῦ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ πυρός. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἱσπανῶν πρὸς κατάκτησιν διαφόρων λαῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, οἱ κύνες ἔπαιξαν σπουδαιότατον ῥόλον κατὰ τὰς πολεμικὰς ταύτας ἐπιχειρήσεις καὶ λόγῳ τοῦ ἐξαιρετικοῦ θάρρους των τινὲς τούτων ἐπαρασημοφορήθησαν. Τοὺς κύνας ἐπίσης μεταχειρίζονται πρὸς ἀνίχνευσιν καὶ σύλληψιν δραπετευόντων αἰχμαλώτων κλπ. Αἱ ἀστυνομίαι διαφόρων κρατῶν διατηροῦν κύνας ὡς πολυτίμους συντρόφους διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν διαφόρων ἐγκληματιῶν.

Μολοσσοί. Εἰς τὴν ὑποκατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται κύνες μεγαλόσωμοι, ῥωμαλέοι, μὲ μέλη ἁδρά, κεφαλὴν ὀγκώδη καὶ πλατεῖαν καὶ ῥύγχος λίαν παχύ. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τῆς ὑποκατηγορίας ταύτης γνωστότερα εἶναι τὰ κάτωθι:

Κύων ὁ δανικὸς (Canis familiaris molossus danicus). Εἶναι ὁ μεγαλύτερος πάντων τῶν γνωστῶν μέχρι σήμερον κυνῶν. Τὸ σῶμά του εἶναι ἐπίμηκες καὶ κομψόν, οἱ πόδες του ὑψηλοί, χονδροὶ π[illegible] ἀκανονίστου πάχους, ὁ λαιμὸς βραχὺς καὶ εὐ[illegible]

Digitized by Google

Περιοδευτικὸς συνοικισμὸς κυνῶν εἰς τὸ βόρειον μέτωπον τῆς Γαλλίας.

στότατος, τὰ ὦτα μεγάλα, μὲ βραχέα πτερύγια ἠνωρθωμένα καὶ ἐλαφρῶς αἰχμηρὰ κατὰ τὴν κορυφήν των. Ὁ ἄρρην ἔχει σῶμα εὐρωστότερον, ῥύγχος παχύτερον καὶ περισσότερον κρεμώμενον ἢ ἡ θήλεια. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ τριχώματός του, σχεδὸν πάντοτε, εἶναι μελανοεπίξανθος καὶ τὸ σῶμά του κοσμεῖται κατὰ τὰς πλευρὰς δι' ἐπιμήκων βαθυτέρου ἐπιξάνθου χρώματος λωρίδων. Εἶναι ζῷον καταλληλότατον πρὸς φύλαξιν ποιμνίων, οἰκιῶν κλπ., ἀλλὰ νωθρότατον.

Κύων ὁ δανικὸς ὁ στικτὸς (Canis familiaris molossus danicus maculatus). Ὑπολείπεται ὡς πρὸς τὸ ἀνάστημα καὶ τὴν ῥωμαλεότητα τοῦ σώματος τοῦ προηγουμένου εἴδους, ἀλλ' ἔχει σῶμα κομψότερον, λεπτότερον καὶ ἐλαφρότερον. Τὸ χρῶμά του εἶναι λευκόν, πεποικιλμένον διὰ πολυαρίθμων μελανῶν στιγμάτων ἢ καὶ ὑπὸ μεγάλων μελανῶν ἢ ἐρυθροφαίων ἀκανονίστων κηλίδων. Οἱ ὀφθαλμοί του εἶνσι γλαυκοί. Διατηρεῖται κυρίως ὡς κοσμητικὸν ζῷον, ἀλλὰ ὑστερεῖ πνευματικῶς τῶν λοιπῶν εἰδῶν τῶν κυνῶν καὶ εἶναι οὐχὶ ἀπολύτως πιστὸν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κύριόν του.

Κύων ὁ γερμανικὸς (Canis familiaris molossus germanicus). Οὗτος ἔχει ἀνάστημα χαμηλότερον τῶν δύο προηγουμένων εἰδῶν καὶ διακρίνεται ἰδίᾳ διὰ τὴν κομψότητα τοῦ σώματός του, τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὸν κύριόν του, ὥστε νὰ κατατάσσεται μεταξὺ τῶν κυριωτέρων κοσμητικῶν κυνῶν. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἀνάστημα μέγα, σῶμα κομψὸν μὲ ἁρμονικὰς γραμμάς, δέρμα καλυπτόμενον ὑπὸ βραχειῶν, ἀλλὰ πυκνοτάτων τριχῶν ἐφ' ὁλοκλήρου σχεδὸν τοῦ σώματος καὶ ἐπ' αὐτῆς ἔτι τῆς οὐρᾶς του. Χρῶμα γενικῶς μέλαν ἢ ὁμοιομόρφως ἀνοικτῶς ἢ σκοτεινῶς φαιόν, κιτρινοκαστανόν, ἢ κίτρινον πρὸς τὸ ἐπίξανθον μὲ ἀνισομεγέθεις, ποικιλοσχήμους μελανάς, φαιάς, σκοτεινῶς ἐρυθράς, τεφρομελανὰς κηλῖδας. Τὰ ὦτα εἶναι μετρίου μεγέθους καὶ ὑψηλά.

Κύων ὁ ἰρλανδικὸς (Canis familiaris molossus hibernicus). Τὸ σῶμά του εἶναι χαμηλότερον τῶν προηγουμένων εἰδῶν, ἀλλ' εὐρωστότατον, παχύτερον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα καὶ ἰσχνότερον κατὰ τοὺς λαγόνας. Τὰ νῶτα εἶναι μᾶλλον ἐπίπεδα ἢ κυρτά, τὸ στῆθος εὐρύτατον καὶ ἐντὸς κοιλότητος, οὕτως εἰπεῖν, τοποθετημένον, ὁ λαιμὸς βραχύτατος ἀλλὰ παχύς, ἡ κεφαλὴ ὀγκώδης καὶ ἀπεστρογγυλωμένη, τὸ μέτωπον σχεδὸν ἀψιδοειδές, τὸ ῥύγχος βραχύ, ἀποστενούμενον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ ἄκρον καὶ κεκολοβωμένον· τὰ χείλη ἀναδιπλοῦνται καὶ κρέμανται κατ' ἀμφότερα τὰ ἄκρα τοῦ στόματος, ἀποστάζουσι δὲ διαρκῶς σίελον. Τὰ ὦτα εἶναι πλατύτατα καὶ μετρίως μικρά, ἀπεστρογγυλωμένα, ἠνωρθωμένα, μὲ ἄκρον ἀνεστραμμένον καὶ ὡσεὶ κρεμάμενον. Οἱ πόδες ἔχουσι μέτριον ὕψος καὶ εἶναι εὔρωστοι, ἡ οὐρὰ εἶναι παχεῖα κατὰ τὴν ῥίζαν καὶ ἀρκετὰ λεπτὴ κατὰ τὸ ἄκρον, ἐκφύεται δὲ εὐθεῖα καὶ σπανιώτερον κρέμαται. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ δέρματος εἶναι κιτρινόφαιος ἢ ὠχροκίτρινος, μελανὸς δὲ τοῦ ῥύγχους, τῶν χειλέων καὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοιχωμάτων τῶν πτερυγίων τῶν ὤτων. Πλὴν τοῦ τυπικοῦ τούτου χρωματισμοῦ, ἀπαντῶσι καὶ πολλαὶ παραλλαγαί, ἔχουσαι μονόχρουν ἢ μετὰ κηλίδων ἢ στιγμάτων κεκοσμημένον δέρμα.

Πατρὶς τοῦ κυνὸς τούτου θεωρεῖται ἡ Ἰρλανδία. Λόγῳ τοῦ ὀγκώδους σώματος καὶ τῶν οὐχὶ ὑψηλῶν ποδῶν του, ὁ κύων τοῦ εἴδους τούτου δὲν δύναται νὰ τρέχῃ ταχέως, οὔτε ἀντέχει εἰς μακρὰς πορείας. Ἡ δύναμις τῶν μυῶν του εἶναι τεραστία, ὡς ἐπίσης καὶ τὸ θάρρος των, ὅπερ, ἴσως, εἰς οὐδὲν ἄλλο εἶδος κυνῶν ἀπαντᾷ εἰς τοιοῦτον βαθμόν· δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον μεταχειρίζονται τούτους εἰς τὸ κυνήγιον τῶν βαρέων ζῴων καὶ τῶν ἀγρίων θηρίων· θεωρεῖται ἐπίσης ὡς πολύτιμος φύλαξ τῆς οἰκίας καὶ ὡς συνοδὸς τῶν ἐρευνητῶν. Πρὸς φύλαξιν τῶν ποιμνίων εἶναι ἐξαίρετος καὶ ἐπιτίθεται μετὰ θάρρους καὶ ἀποτελεσματικότητος, οὐχὶ μόνον κατὰ τοῦ λύκου, ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλων μεγαλυτέρων καὶ ἀγριωτέρων ἁρπακτικῶν. Ἐκγυμνάζεται καταλλήλως διὰ τὴν πάλην ἐναντίον λύκων, ἄρκτων, βουβάλων καὶ ἀγριοχοίρων. Πρὸς τὸν κύριόν του εἶναι ἀφωσιωμένος καὶ πειθήνιος, φοβερώτατος ὅμως καθίσταται εἰς τοὺς ξένους καὶ ἰδίως εἰς τοὺς κακοποιούς, ὅτε δύναται νὰ θραύσῃ καὶ τὴν ἰσχυροτέραν ἄλυσιν δι' ἧς συγκρατεῖται.

Κύων ὁ μικρομολοσσὸς (Canis familiaris molossus mopsus). Πατρίς του εἶναι ἡ Ἰρλανδία ἐπίσης, ἀλλ' ὑστερεῖ κατὰ τὸ ἀνάστημα, τὴν εὐρωστίαν τοῦ σώματος καὶ τὴν δύναμιν τοῦ προηγουμένου εἴδους. Εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *μπουλδώγ*.

Κύων ὁ θιβέτιος (Canis familiaris molossus tibetanus). Εἶναι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ρωμαίων γνωστὸς καὶ ἔχει σῶμα ὑψηλόν, ῥωμαλέον καὶ ὄψιν ἐπιβλητικήν, ἀλλὰ καὶ συμπαθεστάτην. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματός του εἶναι στιλπνῶς μελανὸς καὶ κατὰ τὸ ῥύγχος καὶ τὸ μέτωπον ὑποκίτρινος. Τὸ τρίχωμά του εἶναι μᾶλλον τραχὺ καὶ μακρόν. Ἡ δύναμίς του εἶναι μεγίστη, δι' ὃ καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς φύλαξ τῶν οἰκιῶν, τῶν ποιμνίων κλπ. Εἶναι διαδεδομένος πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης, πολλοὶ δὲ κυνόφιλοι διατρέφουσι τοῦτον ὡς κοσμητικὸν ζῷον.

Εἰς τοὺς μολοσσοὺς δέον νὰ καταταχθῶσι καὶ τὰ κατωτέρω εἴδη τῶν κυνῶν:

Κύων ὁ ποιμενικὸς (Canis familiaris molossus pastoralis). Οὗτος φέρει τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Ἀνάστημα ὑψηλόν, σκέλη μᾶλλον ἀδύνατα καὶ ἀνθεκτικά, σῶμα ἀρκετὰ εὔρωστον, ἐπίμηκες καὶ ἀνθεκτικόν, κεφαλὴν ἐπιμήκη, ἀπολήγουσαν εἰς ὀξὺ μᾶλλον ῥύγχος, ὦτα βραχέα καὶ ἠνωρθωμένα, οὐρὰν μετρίου μήκους, ὁριζοντίως διευθυνομένην ἢ καὶ κρεμαμένην μεταξὺ τῶν ὀπισθίων ποδῶν καὶ τὸ τρίχωμα, ὅπερ καλύπτει τὸ δέρμα, μακρόν, ἐλάχιστα κυματοειδὲς (κατσαρὸ) καὶ χρῶμα μελανὸν ἢ μελανακαστανὸν ἢ βαθέως καστανόφαιον. Σπανιώτερον ἀπαντῶσι καὶ ποιμενικοὶ κύνες ποικίλου χρώματος. Ὁ ποιμενικὸς κύων (κοιν. τσοπανόσκυλο) κυρίως χρησιμεύει διὰ τὴν φύλαξιν τῶν ποιμνίων καὶ τὴν προστασίαν τούτων ἀπὸ διαφόρων ἁρπακτικῶν ζῴων καὶ δὴ τοῦ λύκου. Τὸν ποιμενικὸν κύνα, ἀπὸ τῆς νεαρᾶς ἔτι ἡλικίας, συνηθίζουν οἱ κτηνοτρόφοι εἰς τὴν διαφύλαξιν τῶν διαφόρων ζῴων των. Ποιμενικῶν κυνῶν διακρίνομεν πλείστας ποικιλίας, ὡς τὸν ἑλληνικόν, τὸν γαλλικόν, τὸν γερμανικόν, τὸν ἱσπανικόν, τὸν ἰταλικόν, τὸν ἀλβανικὸν κτλ. (βλ. καὶ λ. *ποιμενικὸς κύων*).

Κύων ὁ πομερανὸς (Canis familiaris molossus pomeranus). Ὁ κύων οὗτος εἶναι μικροτέρων διαστάσεων ἢ ὁ ποιμενικὸς καὶ χρησιμοποιεῖται μᾶλλον πρὸς φύλαξιν τῶν οἰκιῶν ἢ τῶν ποιμνίων. Τὸ σῶμά του εἶναι εὔρωστον, οἱ πόδες του μᾶλλον χαμηλοὶ καὶ παχεῖς, ἡ κεφαλή του ἀρκετὰ ὀγκώδης, τὰ ὦτά του μετρίου μεγέθους, οἱ ὀφθαλμοί του μεγάλοι καὶ ζωηρότατοι καὶ τὸ τρίχωμά του πυκνὸν καὶ μακρόν, συνήθως· σπανιώτερον ποικιλίαι τινὲς τοῦ εἴδους τούτου φέρουσι βραχὺ καὶ λεπτότατον τρίχωμα. Ὁ χρωματισμός του εἶναι λευκός, ἢ κίτρινος, ἢ φαιός, ἢ πυρρέρυθρος καὶ σπανιώτερον μελανός. Εἶναι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης διαδεδομένος καὶ ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ, χρησιμοποιούμενος κυρίως πρὸς διαφύλαξιν τῶν ἀγροκτημάτων.

Κύων ὁ τῶν Ἐσκιμώων (Canis familiaris molossus borealis). Τὸ ὕψος του κυμαίνεται μεταξὺ 60 καὶ 70 ἑκστμ. ἀπὸ τοῦ ἄκρου ποδὸς μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ἀκρωμίου, ἐνίοτε δὲ φθάνει καὶ τὰ 90 ἑκτσμ. Διαφέρει τοῦ ποιμενικοῦ κυνὸς ἐκ τοῦ ὀξυτέρου ῥύγχους του, τῶν ἠνωρθωμένων ὤτων του, τοῦ πυκνοτάτου τριχώματος, ὅπερ εἶναι κατὰ πολὺ ἐπιμηκέστερον τοῦ τριχώματος τοῦ ποιμενικοῦ κυνός, καὶ γενικῶς ὡς πρὸς τὰς γραμμὰς τοῦ σώματός του, αἵτινες παρουσιάζουσι τοῦτον περισσότερον ὁμοιάζοντα πρὸς λύκον ἢ κύνα. Οἱ κύνες οὗτοι ἀπαντῶσιν εἰς τὰς περὶ τὸν Β. πόλον χώρας καὶ κυρίως χρησιμοποιοῦνται παρὰ τῶν Ἐσκιμώων καί τινων λαῶν τοῦ βορειοτά-

Παρίαι κύνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Digitized by Google

του ἄκρου τῆς Βορείου Ἀμερικῆς διὰ τὴν ἕλξιν τῶν ἑλκύθρων καὶ γενικῶς ὡς τὸ μόνον μέσον συγκοινωνίας καὶ ὡς μεταγωγικόν, δι' ὃ καὶ ὁ κύων οὗτος χρησιμοποιεῖται διὰ ποικιλωτάτας ἐργασίας, δι' ἃ ἀλλαχοῦ χρησιμοποιοῦσι τὸν ἵππον, τὸν ὄνον, τὰ ὀχήματα. Διὰ τοὺς Ἐσκιμώους ἰδίως, ὁ κύων οὗτος εἶναι ἀληθῶς πολύτιμον ζῷον. Ἐπὶ τῶν ἑλκύθρων ζεύγνυνται ἢ ἀνὰ ἕνα ἢ κατὰ ζεῦγος ἢ πολλάκις καὶ κατὰ περισσότερα ζεύγη, ἐφ' ὅσον πρόκειται νὰ μεταφερθῶσι βαρέα ἀντικείμενα. Ἕλκυθρον μὲ βάρος 400 περίπου χιλιογράμμων δύνανται νὰ ἕλξωσιν 6—8 κύνες εἰς ἀπόστασιν 40 περίπου χιλιομέτρων. Ἕλκυθρον ἐλαφροτέρου βάρους φορτωμένον δύνανται νὰ σύρωσιν εἰς ἀπόστασιν καὶ 80 χιλιομέτρων. Οἱ Ἐσκιμῶοι μεταχειρίζονται τοὺς κύνας των καὶ εἰς τὰ κυνήγιά των τρέφουν δὲ τούτους σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ ἰχθύων καὶ ἐκ λίπους φαλαινῶν.

Κύων τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου (Canis familiaris molossus extrarius St. Bernhardi). Τὸ εἶδος τοῦτο, κατά τινας φυσιοδίφας, προῆλθεν ἐκ τῆς διασταυρώσεως κυνὸς νεογείου μετὰ δανικοῦ μολοσσοῦ. Εἶναι ὡραιότατον καὶ μεγαλοπρεπὲς ζῷον, μὲ σῶμα ρωμαλέον, παχύ, πόδας μετρίου μεγέθους καὶ παχεῖς, κεφαλὴν ἀρκετὰ ὀγκώδη, ἀλλὰ κομψήν, μὲ ρύγχος βραχὺ καὶ μᾶλλον πλατύ, ὦτα μακρὰ μετὰ εὐρέων πτερυγίων καὶ τρίχωμα ἄφθονον, μακρὸν καὶ μεταξοειδές. Εἶναι ζῷα νοημονέστατα καὶ πιστότατα. Τοὺς κύνας τούτους ἀνέθρεψαν καὶ ἐβελτίωσαν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν οἱ παρὰ τὸν Ἅγιον Βερνάρδον (ὑψ. 2472 μέτρ.) μοναχοί, οἵτινες διατηροῦσι καὶ ἴδιον ξενῶνα διὰ τοὺς περιηγητάς. Οἱ μοναχοὶ διατρέφουν τοὺς κύνας τούτους καὶ ἐκγυμνάζουν πρὸς περισυλλογὴν τῶν τυχὸν ὑπὸ τῶν χιόνων καταπλακωθέντων περιηγητῶν, τὴν περίθαλψιν τούτων καὶ τὴν μεταφορὰν αὐτῶν εἰς τὸ φιλόξενον κατάλυμά των. Λόγῳ τῶν μεγάλων αὐτῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς προσφέρουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους οἱ κύνες οὗτοι, πλεῖσται φιλανθρωπικαὶ ἑταιρεῖαι καὶ σύλλογοι κυνοφίλων ἀποστέλλουν ἐτησίως πρὸς ἀνετωτέραν συντήρησίν των μεγάλα χρηματικὰ βοηθήματα εἰς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου. Ἡ διὰ τῶν κυνῶν τούτων περίθαλψις καὶ μεταφορὰ εἰς τοὺς ξενῶνας τῶν μοναχῶν χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ Η' αἰῶνος. Διὰ τὴν διάσωσιν τῶν ὁδοιπόρων πλεῖστοι κύνες ἀπολύονται ἀπὸ πρωΐας ἐκ τοῦ μοναστηρίου καὶ διασπείρονται πρὸς ἁπάσας τὰς διευθύνσεις, ἐρευνῶντες διὰ τῆς ὀσφρήσεως τὸ ὑπὸ τῆς χιόνος καλυπτόμενον ἔδαφος. Ἅμα ὡς ὀσφρανθῶσιν ἀνθρωπίνην ὕπαρξιν, ἀμέσως ἐκσκάπτουσι διὰ τῶν ποδῶν καὶ τοῦ ρύγχους των τὰς χιόνας, ἐλευθεροῦσι τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ ὄγκου τῶν χιόνων, καὶ ἂν μὲν αἰσθανθῶσιν ὅτι οὗτος εἶναι ἱκανὸς μόνος του νὰ ἐγερθῇ καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον του, ἀπέρχονται διὰ τὴν διάσωσιν ἑτέρου τυχὸν κινδυνεύοντος, ἂν δὲ ὅτι οὗτος εἶναι λίαν ἐξησθενημένος, τότε σπεύδουν ἀμέσως καὶ ὁδηγοῦν ἐπὶ τοῦ τόπου τὴν ὑπηρεσίαν τῆς μονῆς, ἥτις πάντοτε εὑρίσκεται ἑτοίμη πρὸς παροχὴν βοηθείας. Οἱ κύνες τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου φέρουσι κατὰ τὰς ἐρεύνας των εἶδος σαγῆς, ἐφ' ἧς εἶναι προσδεδεμένα μάλλινα καλύμματα, ἀπὸ δὲ τοῦ λαιμοῦ των κρέμαται καλαθίσκος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τοποθετεῖται φιάλη περιέχουσα ἀπόσταγμα οἴνου (κονιάκ). Ὁ ὀνομαστότερος κύων τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου ὑπῆρξεν ὁ Barry, ὅστις ἔσωσε πλέον τῶν 40 ἀνθρώπων. Διὰ τὸν κύνα τοῦτον ἀφιέρωσεν ὁ Scheitlin ἐλεγεῖον, δι' οὗ ἐξυμνεῖ τὰς πολλαπλᾶς αὐτοῦ ἰδιότητας καὶ κατατάσσει τοῦτον μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων σωτήρων τῆς ἀνθρωπότητος.

Κύων ὁ τοῦ ἀκρωτηρίου (Canis familiaris molossus capensis). Ἔχει ἀνάστημα μέτριον, κεφαλὴν μᾶλλον λεπτήν, ρύγχος λεπτόν, ὦτα μετρίου μεγέθους καὶ ἠνωρθωμένα. Τρίχωμα μακρόν, ἐπίξανθον ἢ οὖλον. Ἀπαντᾷ ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει εἰς τὰς δασώδεις ἐκτάσεις τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν. Ἐξημερωμένος χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν φύλαξιν τῶν κτηνῶν τῶν κατοίκων τῶν μερῶν ἐκείνων.

Κύων ὁ ἀμερικανικὸς (Canis familiaris molossus americanus). Ἔχει ἀνάστημα μέτριον, σῶμα εὔρωστον, πόδας μετρίως ὑψηλούς, κεφαλὴν πεπλατυσμένην καὶ ἐπιμήκη, ρύγχος λεπτὸν καὶ τρίχωμα μετρίου μήκους, χρώματος ἐπιξάνθου ἢ ὑποφαίου. Χρησιμοποιεῖται πρὸς διαφύλαξιν τῶν ποιμνίων. Ἀπαντᾷ καὶ ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει, ἀλλ' ἐξημεροῦται εὐκόλως.

Κύων ὁ ἰνδικὸς (Canis familiaris molossus indicus). Ἔχει σῶμα ἐπίμηκες καὶ εὐρωστότατον. Ἡ κεφαλή του εἶναι μεγάλη καὶ ἡ οὐρά του μακρὰ καὶ πολυτριχωτή. Τὸ δέρμα του καλύπτεται ὑπὸ μακρῶν, πυκνῶν καὶ ἐκτάκτως στιλπνῶν πυρρῶν τριχῶν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς διαφύλαξιν τῶν κτηνῶν ὡς καὶ διὰ τὸ κυνήγιον τῶν αἰγάγρων. Ἀπαντᾷ ὡσαύτως καὶ ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει.

Κύων ὁ νεόγειος (Canis familiaris molossus extrarius Terrae novae). Ὁ κύων οὗτος ἔχει ἀνάστημα μέγα, σῶμα εὐρωστότατον, κεφαλὴν ἐπιμήκη, ὀγκώδη καὶ εὐρεῖαν, ρύγχος παχύτατον, ὦτα δασύτριχα, μετρίου μήκους καὶ κρεμάμενα, στῆθος εὐρὺ καὶ ἰσχυρόν, λαιμὸν παχὺν καὶ ρωμαλέον, πόδας ἀρκετὰ ὑψηλοὺς καὶ ἰσχυρούς, τρίχωμα πυκνόν, ἐπίμηκες, οὖλον, μεταξοειδὲς καὶ οὐρὰν ἐπίσης πολυτριχωτὴν καὶ μακράν. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ τριχώματός του εἶναι διάφορος, ἀναλόγως τῶν διαφόρων γενῶν. Τινὲς ἔχουσι στιλπνῶς μελανὸν χρῶμα, ἄλλοι κατάλευκον, φαιόν, τεφρόν, ὑποκίτρινον, ὑποκάστανον, καστανὸν μετὰ λευκῶν κηλίδων, λευκὸν μετὰ μελανῶν κηλίδων, τεφρομελανόν, κτλ. Ὁ κύων ὁ νεόγειος θεωρεῖται ὡς ὁ γίγας τῶν κυνῶν τῆς κατηγορίας τῶν *μεταξοτρίχων* (βλ. κατωτ.) καὶ ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἀντιπροσωπευτικῶν τύπων τοῦ γένους. Οὗτος, ἐκτὸς τῆς ἁρμονικότητος τῶν γραμμῶν τοῦ σώματος καὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς ὕφους του, κέκτηται καὶ ψυχικὰ χαρίσματα τοιαῦτα, ὥστε δικαίως νὰ θεωρῆται ὡς πολυτιμότατον κοσμητικὸν καὶ ὠφέλιμον συγχρόνως ζῷον. Εἶναι νοημονέστατον, πιστότατον εἰς τὸν κύριόν του καὶ εὐμαθέστατον. Ὑπεραγαπᾷ τὸ ὕδωρ καὶ κολυμβᾷ ἐξαίρετα. Ὑπάρχουσι πλεῖστα παραδείγματα, καθ' ἃ κύνες τοῦ εἴδους τούτου ἔσωσαν μὲ κίνδυνον τῆς ἰδίας αὐτῶν ζωῆς πνιγομένους ἀνθρώπους.

Βραχυσκελεῖς κύνες. Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει ἰδιορρυθμοτάτους κύνας ὡς πρὸς τὴν σωματικὴν αὐτῶν διάπλασιν. Τὸ σῶμά των εἶναι ἐπίμηκες, κυλινδρικόν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, κυρτὸν ἀμφοτέρωθεν τῆς ράχεως, μὲ νῶτα τοξοειδῆ. Οἱ πόδες των εἶναι βραχύτατοι. Ἡ κεφαλή των ἀρκούντως μεγάλη, τελευτᾷ πρὸς τὰ πρόσω εἰς εὐμεγέθες ρύγχος μετὰ ἰσχυρῶν σιαγόνων καὶ ἀνθεκτικῶν ὀδόντων. Τὰ ὦτά των εἶναι ἀρκούντως μεγάλα καὶ κρεμάμενα καὶ τὸ δέρμα των καλύπτεται ὑπὸ βραχέος καὶ σκληροῦ τριχώματος. Ἡ οὐρὰ φθάνει σχεδὸν μέχρι τῶν σφυρῶν τῶν ὀπισθίων ποδῶν καὶ εἶναι εὐθυτενὴς ἤ, συνηθέστερον, ἀνυψοῦται κατὰ τὴν ρίζαν της καὶ εἶτα κυρτοῦται πρὸς τὰ ἔσω. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ τριχώματος εἶναι ποικίλος, μελανός, καστανός, ὠχροκίτρινος καὶ εἶναι ἡ ὁμοιογενὴς ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ σώματος ἢ κατὰ τὰ ἄνω μέρη βαθύτερος καὶ κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν ἀνοικτότερος ἢ ποικίλλεται ὑπὸ κηλίδων τοῦ αὐτοῦ χρώματος ἀλλὰ βαθυτέρας ἀποχρώσεως. Γνωστότερον εἶδος τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι ὁ *κύων ὁ βραχυσκελὴς ὁ τροχοθήρας* (Canis familiaris vertagus trochotheras), ὅστις καὶ *ραιβοσκελὴς* καλεῖται. Οὗτος ἦτο γνωστὸς καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, διότι καὶ ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει τοῦτον καὶ διάφοροι ἀπεικονίσεις αὐτοῦ ἀπαντῶσιν ἐπὶ πλείστων αἰγυπτιακῶν μνημείων. Παρὰ τὸ μικρὸν αὐτοῦ μέγεθος καὶ τὴν βραχύτητα τῶν ποδῶν του, ὁ κύων οὗτος κέκτηται θαυμαστὰς ψυχικὰς δυνάμεις καὶ παραδειγματικὸν θάρρος. Ἰδίαν ὅλως κλίσιν ἔχει εἰς τὴν θήραν, ἀλλ' εἶναι κακὸς κυνηγός, διότι εὐθὺς ὡς συλλάβῃ, κατασχίζει τὸ θήραμά του, οὐδόλως ὑπακούων εἰς τὰς ἀπειλὰς τοῦ κυρίου του. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν κυνῶν τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ἡ ἐκτάκτως ὀξεῖα ὄσφρησις των καὶ τὸ μέγα θάρρος των, ὅπερ παρορμᾷ ἐνίοτε τούτους νὰ ἐπιτίθενται καὶ κατὰ τῶν ἀγριοχοίρων. Εἶναι πιστοί, εὐμαθεῖς καὶ νοήμονες, ἀλλὰ συγχρόνως δράττονται πάσης εὐκαιρίας, ὅπως κλέψωσι καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν κύριόν των.

Μεταξότριχες κύνες. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην περιλαμβάνονται πλεῖστα εἴδη κυνῶν. Γενικῶς οὗτοι ἔχουν σῶμα εὐκίνητον, μέγα ἢ μέτριον, ὄσφρησιν λεπτοτάτην, νοημοσύνην δὲ καὶ εὐμάθειαν σπανίαν. Προτιμῶνται διὰ τὴν θήραν μικρῶν θηλαστικῶν καὶ δὴ τρωκτικῶν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο δέον καταλλήλως νὰ ἐκγυμνάζωνται, διότι πολλάκις κατασπαράσσουν τὸ θήραμά των. Χρησιμοποιοῦνται περισσότερον ὡς καλλωπιστικὰ ζῷα παρὰ ὡς θηρευτικά. Εἰς τὴν ἀνωτέρω κατηγορίαν ὑπάγονται πλεῖστα εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερα ὁ *κύων ὁ νεόγειος*, ὃν λόγῳ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀναστήματος κατετάξαμεν εἰς τοὺς *μολοσσοὺς* (βλ. ἀνωτ.), ὁ *κύων τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου*, τὸν ὁποῖον διὰ τὸν αὐτὸν λόγον κατετάξαμεν εἰς τοὺς μολοσσούς, καὶ ὁ *κύων ὁ οὐλόθριξ*, γνωστὸς περισσότερον πανταχοῦ ὑπὸ τὴν γαλλικὴν ὀνομασίαν του *κανὶς* (Caniche). Τὸ εἶδος τοῦτο ἐνίοτε λαμβάνει μεγάλας σωματικὰς διαστάσεις καὶ δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τοὺς μικροσωμοτέρους μολοσσούς, συνήθως ὅμως ἔχει ἀνάστημα μέτριον, σῶμα ἀτρακτοειδές, πόδας βραχεῖς καὶ ἰσχυρούς, ὦτα μακρὰ καὶ εὐρέα, οὐρὰν μετρίου μήκους, καὶ τρίχωμα μακρὸν ἐξ ἐριωδῶν, πυκνῶν, μεταξοειδῶν τριχῶν ἀποτελούμενον, ὅπερ κατὰ μέρη σχηματίζει πυκνοτάτους βοστρύχους. Προτιμῶνται καὶ θεωροῦνται πολύτιμοι οὐλότριχες οἱ ἔχοντες στιλπνὸν ὁμοιογενῆ λευκὸν ἢ μελανὸν χρωματισμόν, ἢ καὶ στιλπνῶς μελανὸν χρωματισμὸν μὲ λευκὴν κηλῖδα ἐπὶ τοῦ μετώπου ἢ τοῦ στήθους. Ἰδίαν εὐχαρίστησιν αἰσθάνεται πρὸς τὸ ὕδωρ. Κολυμβᾷ ἀξιόλογα. Χρησιμοποιεῖται κυρίως ὡς διακοσμητικὸν τῶν αἰθουσῶν ζῷον, διότι ἐξ ὅλων τῶν κυνῶν παρουσιάζει ἁρμονικωτέρας γραμμὰς σώματος. Ἡ κεφαλή του εἶναι κανονικωτάτη, τὸ πρόσωπόν του συμπαθέστατον, τὸ στῆθος εὐρὺ καὶ καλῶς διαπεπλασμένον, τὰ σκέλη ἁρμονικὰ καὶ τὸ μέγεθος μέτριον. Ἵσταται ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν του μόνον καὶ ἐν τῇ στάσει ταύτῃ δύναται νὰ περιπατῇ ἐλευθέρως. Ἐκμανθάνει εὐκόλως χορευτικά τινα βήματα. Ἡ γεῦσις αὐτοῦ τόσον εἶναι ἀνεπτυγμένη, ὥστε διακρίνει τὰ διάφορα εἴδη τοῦ φαγητοῦ· ἡ ὄσφρησίς του ἐπίσης εἶναι ὀξυτάτη, ὥστε, ἐὰν ὀσφρανθῇ ἀντικείμενόν τι ἀπολεσθέντος ἀνθρώπου, δύναται ὑπὸ μόνης τῆς ὀσφρήσεως ὁδηγούμενος νὰ εὕρῃ τοῦτον. Ἐπίσης λίαν ἀνεπτυγμένη εἶναι καὶ ἡ ἁφή του. Εἶναι ζῷον εὐαίσθητον καὶ πολλάκις ἐπὶ τῇ ἁπλουστάτῃ ἐπιπλήξει τοῦ κυρίου του γίνεται κακοδιάθετος καὶ περιπίπτει εἰς ἄφατον θλῖψιν. Ἡ ἀκοή του εἶναι ὀξυτάτη, ἀναγνωρίζει δὲ ἀπὸ μακρὰν καὶ τὸν ρυθμὸν τῶν βημάτων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἐν ᾗ διαιτᾶται. Ὁ κύων οὗτος μόνον κατὰ τὴν ὅρασιν ὑστερεῖ. Τὸ μνημονικόν του εἶναι ἀξιοθαύμαστον· ὁσονδήποτε μακρὰν καὶ ἂν ὁδηγηθῇ δύναται κατόπιν μόνος νὰ ἐπιστρέψῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ του. Ὑπολογίζει ἄριστα τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου, γνωρίζει ἐπακριβῶς τὴν ὥραν τοῦ γεύματος, καὶ τὰς ἡμέρας καθ' ἃς ἀναπαύεται ὁ κύριός του. Ἰδίαν αἴσθησιν προξενεῖ εἰς αὐτὸν ἡ μουσική· ὁ ἦχος ὀργάνων τινῶν εἶναι εἰς τοῦτον λίαν εὐάρεστος, ἄλλων ὀργάνων ὁ ἦχος καθιστᾷ αὐτὸν μελαγχολικὸν καὶ ἄλλων ὁ ἦχος ἐξαγριώνει τοῦτον. Εἶναι προσέτι ἐπιδεκτικὸς μαθήσεως· μανθάνει νὰ κτυπᾷ διὰ τῶν πλήκτρων τὸ τύμπανον, νὰ σύρῃ τὴν σκανδάλην τοῦ πιστολίου, νὰ ἀναρριχᾶται ἐπὶ ἐναερίου κλίμακος (ἀνεμόσκαλας), κτλ. Οὐδόλως εἶναι κατάλληλος πρὸς φύλαξιν τῆς οἰκίας, διότι ταχέως συνάπτει φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸν πρῶτον τυχόντα. Ἀγαπᾷ τὴν ἐλευθερίαν καὶ οὐδέποτε δέχεται νὰ εὑρίσκεται δεμένος μὲ ἅλυσιν.

***Μυοθῆραι ὀξύωτοι κύνες*.** Οἱ εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπαγόμενοι κύνες διακρίνονται εἰς *μυοθήρας λειοτρίχους* καὶ εἰς *μυοθήρας ἀκανθοτρίχους*. Οἱ λειότριχες κύνες ὑπὸ πλείστων φυσιοδιφῶν κατατάσσονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *μεταξοτρίχων* κυνῶν, ἂν δὲ καὶ ὁμοιάζουσι κατὰ τὸ τρίχωμα, τὸ ρύγχος, τὰ ὦτα καὶ τὴν οὐράν, οὐχ ἧττον διαφέρουσιν οὐσιωδῶς τούτων ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν τοῦ κρανίου καὶ τὴν γενικὴν διάπλασιν τοῦ σώματος. Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς κατηγορίας ταύτης τῶν κυνῶν εἶναι: Σῶμα ἀρκετὰ εὔρωστον καὶ μᾶλλον βραχύ, κεφαλὴ μεγάλη, ρύγχος μακρὸν καὶ κεκολοβωμένον κατὰ τὸ ἄκρον του, σκέλη ἀρκετὰ ὑψηλὰ καὶ μᾶλλον λεπτά, ὦτα ἠνωρθωμένα καὶ οὐρὰ βραχεῖα καὶ πρὸς τὰ πρόσω ἢ τὰ ὄπισθεν καμπτομένη. Τινὲς ἀποκόπτουσι τὴν οὐρὰν καὶ τὰ ὦτα τῶν κυνῶν τούτων εὑρισκομένων ἔτι ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ, ὁπότε παρουσιάζουσιν ἰδιόρρυθμον τερατώδη μορφήν. Εἶναι ζωηρά, νοήμονα καὶ θηρευτικὰ ζῷα. Συλλαμβάνουσι μῦς καὶ εὐχαριστοῦνται μεγάλως νὰ ἀνασκάπτωσι τὸ ἔδαφος καὶ νὰ ἀνευρίσκωσιν ἀσπάλακας (τυφλοπόντικες). Εὐχαριστοῦνται ἰδιαιτέρως νὰ συνοδεύωσι τὸν κύριόν των εἰς μακρινὰς ὁδοιπορίας ἢ κατὰ τὴν ἱππασίαν, βαδίζοντες δὲ ἢ τρέχοντες δὲν παραλείπουσι νὰ διερευνῶσι διὰ τοῦ ρύγχους των τὸ ἔδαφος σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν πρὸς ἀνεύρεσιν μυός. Διὰ τὴν σύλληψιν ἀρουραίων μυῶν ἀπὸ πολλοῦ χρόνου χρησιμοποιοῦνται πολλαχοῦ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι: *Μυοθήρας ὁ πιθηκοειδὴς* (Canis familiaris gryhus hirsutus). Οὗτος ἔχει ἀνάστημα χαμηλόν, σῶμα μᾶλλον βραχὺ καὶ ἀρκετὰ εὔρωστον, πόδας βραχεῖς καὶ λεπτούς, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὴν κορυφὴν καὶ ἐπιμήκη, ἀπολήγουσαν εἰς κεκολοβωμένον ρύγχος, ὦτα μικρότατα καὶ ἠνωρθωμένα, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένην, τρίχωμα σκληρὸν καὶ πυκνόν, ἰδίως κατὰ τὸν τράχηλον καὶ τὸ ρύγχος, ὅπου σχηματίζεται εἶδος χαίτης περὶ τὸν τράχηλον, καὶ εἶδος μύστακος περὶ τὸ ρύγχος. Γενικῶς ἡ ὄψις των εἶναι δυσειδής, τοῦτο ὅμως εἰς πλείστους κυνοφίλους εἶναι ἰδιαζόντως εὐχάριστον, δι' ὃ καὶ ἐπιζητοῦσι τούτους καὶ ἐπιμελῶς ἀνατρέφουσιν. Εἶναι ζῷον ἔξυπνον καὶ ἀφοσιοῦται εἰς τὸν κύριόν του.

***Λαγωνικοὶ κύνες*.** Οἱ κύνες τῆς κατηγορίας ταύτης φέρουσι τὰ ἑξῆς γνωρίσματα: Σῶμα λεπτοφυές, ἐπίμηκες καὶ κομψότατον, κεφαλὴν ὀξεῖαν καὶ λεπτοφυῆ, πόδας ὑψηλοὺς καὶ λεπτοὺς καὶ τρίχωμα βραχὺ καὶ λεῖον. Τὸ ρύγχος των εἶναι λεπτὸν καὶ ἐπίμηκες, τὰ ὦτα ἀρκετὰ ἐπιμήκη, μᾶλλον στενὰ καὶ ἀπὸ τῆς ρίζης των μέχρι τοῦ μέσου τοῦ μήκους των εἶναι ἠνωρθωμένα, ἀπὸ δὲ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τοῦ ἄκρου των κάμπτονται κρεμάμενα· αἱ καλύπτουσαι ταῦτα τρίχες εἶναι βραχεῖαι. Τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα προσδίδουσιν εἰς τὸν λαγωνικὸν κύνα ἰδιαζόντως ὡραίαν ὄψιν. Ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἡ ὅρασις καὶ ἡ ἀκοὴ εἶναι ὀξύτατοι, ἡ ὄσφρησις ὅμως ὑστερεῖ ἐκ τοῦ λόγου κυρίως ὅτι αἱ ρωθωνικαὶ ὀπαὶ εἶναι στενόταται. Αἱ πνευματικαὶ αὐτοῦ ἱκανότητες εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμέναι. Διακρίνεται διὰ τὴν ὑπερηφάνειάν του, οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τὴν πρὸς τὸν κύριόν του ἀφοσίωσιν. Καθίσταται εὐκόλως φ

Digitized by Google

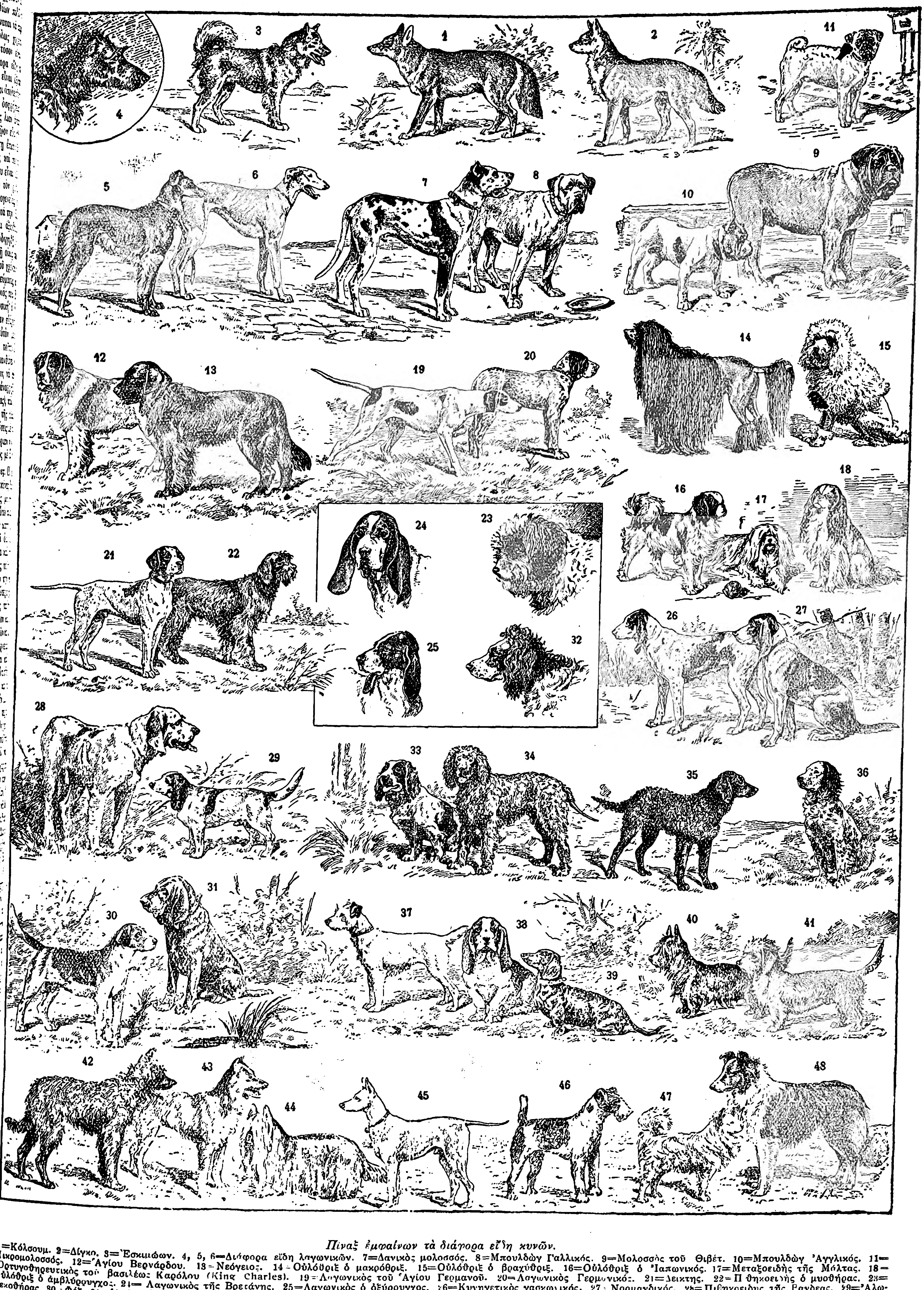

Πίναξ ἐμφαίνων τὰ διάφορα εἴδη κυνῶν.

1=Κόλσουμ. 2=Δίγκο. 3=Ἐσκιμώων. 4, 5, 6=Διάφορα εἴδη λαγωνικῶν. 7=Δανικὸς μολοσσός. 8=Μπουλδὼγ Γαλλικός. 9=Μολοσσὸς τοῦ Θιβέτ. 10=Μπουλδὼγ Ἀγγλικός. 11=Μικρομολοσσός. 12=Ἁγίου Βερνάρδου. 13=Νεόγειος. 14=Οὐλόθριξ ὁ μακρόθριξ. 15=Οὐλόθριξ ὁ βραχύθριξ. 16=Οὐλόθριξ ὁ Ἰαπωνικός. 17=Μεταξοειδὴς τῆς Μάλτας. 18=Ὀρτυγοθηρευτικὸς τοῦ βασιλέως Καρόλου (King Charles). 19=Λαγωνικὸς τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ. 20=Λαγωνικὸς Γερμανικός. 21=Δεικτης. 22=Πιθηκοειδὴς ὁ μυοθήρας. 23=Οὐλόθριξ ὁ ἀμβλύρρυγχος. 24=Λαγωνικὸς τῆς Βρετάνης. 25=Λαγωνικὸς ὁ ὀξύρρυγχος. 26=Κυνηγετικὸς γασκωνικός. 27=Νορμανδικός. 28=Πιθηκοειδὴς τῆς Βανδέας. 29=Ἀλωπεκοθήρας. 30=Φόξ. 31=Ἁγίου Οὐμβέρτου. 32=Ἱσπανικός. 33=Κόκκερ. 34=Ἱσπανικὸς ὑδροχαρής. 35=Ἐλαφοθήρας. 36=Σέττερ. 37=Φὸξ τερριέ. 38=Κυνηγετικὸς ραιβόπους. 39=Ραιβόπους ὁ Γερμανικός. 40=Ὑαινοειδής. 41=Βραχύπους ὁ Ἰταλικός. 42, 43=Ποιμενικοί. 44=Ἀγγλικος μακρόθριξ. 45=Τερριε λειόθριξ. 46=Τερριὲ σκληρόθριξ. 47=Λουλού. 48=Κολλέ.]

Digitized by Google

λος οἱουδήποτε ἀνθρώπου, ὃν ἅπαξ ἔτυχε νὰ συναντήσῃ καὶ νὰ δεχθῇ τὰς θωπείας του. Εἶναι ἀξιοθαύμαστος διὰ τὴν ταχύτητά του, δι' ὃ καὶ εἰς πολλὰς χώρας ἐκτιμᾶται πολλάκις ὡς καὶ οἱ ταχεῖς ἵπποι. Κυρίως χρησιμοποιεῖται διὰ κυνήγιον εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, ὅπου ὑπάρχουσιν ἐκτεταμέναι πεδιάδες, ὁπότε δύναται νὰ ἀναπτύξῃ ὅλην τὴν ταχύτητά του καὶ νὰ παρακολουθῇ καὶ τὸν ἔφιππον κύριόν του. Κυρίως χρησιμοποιεῖται διὰ τὸ κυνήγιον τῶν λαγωῶν, οἵτινες σχεδὸν οὐδέποτε διαφεύγουσι τῶν ὀνύχων του.

Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τῶν λαγωνικῶν κυνῶν ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ κάτωθι:

Κύων ὁ λαγωνικὸς ὁ ἀραβικὸς (Canis familiaris grajus arabicus). Οὗτος φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς κατηγορίας εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ διακρίνεται διὰ τὴν κομψότητα τοῦ σώματός του. Ὁ χρωματισμός του εἶναι κίτρινον ἰσαβέλλειον, ἀλλὰ ὑπόλευκος ἢ καὶ πυρρόξανθος. Ὁ κύων οὗτος φαίνεται ὅτι ἦτο γνωστὸς καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους Αἰγυπτίους, διότι ἐπὶ πλείστων αἰγυπτιακῶν μνημείων ποικίλως ἀπεικονίζεται. Τοὺς κύνας τούτους μεταχειρίζονται διὰ τὸ κυνήγιον πλεῖστοι λαοὶ τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ μεγάλως ἐκτιμῶσιν. Εἰς τὴν θήραν τὸν κύνα τοῦτον διδάσκουσι καὶ καθοδηγοῦσιν ἀπὸ ἡλικίας 5 περίπου μηνῶν, μετὰ ἓν ἔτος δὲ καθίσταται ἄριστος θηρευτής. Εἶναι ζῷον καθαρώτατον καὶ πλέον ἀφωσιωμένον εἰς τὸν κύριόν του ἢ τὸ προηγούμενον εἶδος. Ὑπάρχουσι πλεῖστοι κύνες τοῦ εἴδους τούτου, οἵτινες καταδιώκουσιν ἐπιτυχῶς τοὺς αἰγάγρους καὶ τὰς δορκάδας καὶ ὧν ἡ τιμὴ πολλάκις εἶναι ἀνωτέρα καὶ ἑνὸς καλοῦ ἵππου.

Κύων ὁ λαγωνικὸς ὁ ἰταλικὸς (Canis familiaris grajus italicus). Οὗτος εἶναι τὸ λεπτοφυέστερον καὶ τὸ κομψότερον ζῷον τῆς κατηγορίας τῶν λαγωνικῶν, διακρινόμενος ἐπίσης διὰ τὴν καταπλήσσουσαν εὐστροφίαν καὶ ταχύτητα τῶν κινήσεών του. Εἶναι ἐπίσης γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *νᾶνος λαγωνικός*, διότι πραγματικῶς εἶναι ὁ μικρότερος καὶ λεπτότερος κατὰ τὴν σωματικὴν διάπλασιν πάντων τῶν λαγωνικῶν. Ἄριστος ἰταλικὸς λαγωνικὸς κύων, οὗ ἡ ἀξία εἶναι μεγίστη, θεωρεῖται ὁ ἔχων ἀνάστημα ἀπὸ τοῦ ἄκρου ποδὸς μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ἀκρωμίου 40 περίπου ἑκατοστόμ. καὶ βάρος 2 περίπου χιλιογρ.

Κύων ὁ λαγωνικὸς ὁ ἀφρικανικὸς (Canis familiaris grajus africanus). Οὗτος ἔχει μῆκος 85 περίπου ἑκτστμ., ὧν τὰ 20 περίπου ἑκτστμ. κατέχει ἡ οὐρά· τὸ ὕψος του ἀπὸ τοῦ ἄκρου ποδὸς μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ἀκρωμίου εἶναι 35 περίπου ἑκτστμ. Τὸ σῶμά του, γενικῶς, εἶναι ἐπίμηκες, ἰσχνὸν καὶ πεπιεσμένον κατὰ τὰς λαγόνας, ἡ ῥάχις εἶναι κυρτή, τὸ στῆθος στενόν, ὁ λαιμὸς μετρίου μήκους καὶ λεπτός, ἡ κεφαλὴ μᾶλλον ἐπιμήκης καὶ ἀρκετὰ ὑψηλή, τὸ μέτωπον τοξοειδές, τὸ ῥύγχος ἀρκετὰ μακρὸν καὶ στενότατον κατὰ τὸ ἄκρον του, τὰ ὦτα μετρίου μεγέθους, εὐρέα καὶ αἰχμηρὰ κατὰ τὸ ἄκρον των, οἱ πόδες του ὑψηλοὶ καὶ λεπτοὶ καὶ ἡ οὐρά του μετρίου μήκους. Τὸ ὅλον σῶμά του εἶναι λεῖον, δι' ὃ καὶ *ἄτριχος λαγωνικὸς κύων* καλεῖται. Θεωρεῖται ὁ δυσειδέστερος τῶν λαγωνικῶν κυνῶν.

Κυρίως θηρευτικοὶ κύνες. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν κυνῶν ὑπάγονται πολυπληθῆ εἴδη, προελθόντα διὰ μακροχρονίου καὶ καταλλήλου διασταυρώσεως καὶ ἐπιμελῶν ζωοτεχνικῶν μεθόδων, αἵτινες συνετέλεσαν μεγάλως εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν πολυπληθῶν κυνῶν τῆς κατηγορίας ταύτης. Πάντως, κατὰ τὴν διασταύρωσιν πρὸς ἀποκλειστικὴν παραγωγὴν κυρίως θηρευτικῶν κυνῶν δέον τὰ πρὸς διασταύρωσιν χρησιμοποιούμενα ζῷα νὰ ἔχωσιν ἔμφυτον τὴν θηρευτικὴν ἱκανότητα. Οἱ γεννήτορες ὅθεν δέον νὰ εἶναι δεδοκιμασμένοι θηρευταί, διὰ τοῦτο διατηροῦνται γενεαλογικὰ βιβλία, ἔνθα ἀναγράφονται τὰ καλύτερα ζῷα τῆς κατηγορίας ταύτης. Γενικὸν χαρακτηριστικὸν τούτων εἶναι τὸ εὔρωστον σῶμα, ἡ ταχυποδία καὶ αἱ μεγάλως ἀνεπτυγμέναι αἰσθήσεις καὶ ἰδίως ἡ ὀξύτης τῆς ὀσφρήσεως, ἥτις εἶναι τοσοῦτον ἀνεπτυγμένη, ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ εἰς τὸ ζῷον νὰ ἀνεύρῃ τὸ θήραμα καὶ ἂν τοῦτο διῆλθεν ἐξ ὡρισμένου μέρους καὶ πρὸ πολλῶν ἔτι ἡμερῶν.

Κύων ὁ δείκτης (Canis familiaris sagax avicularius). Οὗτος εἶναι γνωστὸς εἰς τοὺς κυνηγοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα *σέττερ*. Τὸ μῆκός του εἶναι μέτριον, τὸ σῶμά του εὔρωστον, ἡ κεφαλὴ ἀρκετὰ μεγάλη, τὸ ῥύγχος μακρὸν καὶ ἀρκετὰ παχύ, ἡ ῥὶς ἐλαφρῶς δισχιδὴς εἰς τὸ ἄκρον της, τὰ ὦτα εὐρέα, μακρὰ καὶ κρεμάμενα. Τὸ τρίχωμά του εἶναι βραχύ, μακρὸν ἢ σμηριγγῶδες, δι' ὃ καὶ οἱ κύνες οὗτοι διακρίνονται εἰς *βραχυτρίχους, μακροτρίχους* καὶ *σμηριγγοτρίχους δείκτας*. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ τριχώματος εἶναι λευκὸς μετὰ μελανῶν ἢ καστανῶν κηλίδων συνήθως, ἀλλ' ἀπαντῶσι καὶ ζῷα ὁμοιομόρφως λευκά, καστανά, μελανὰ καὶ ὑποκίτρινα. Γενικῶς οἱ κύνες τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ζῷα νοήμονα, εὐμαθῆ, εὐπειθῆ καὶ καταλληλότατα πρὸς θήραν.

Κύων ὁ ἐλαφοθήρας (Canis familiaris sagax acceptorius). Τὸ σῶμά του εἶναι ἐπίμηκες καὶ μᾶλλον ἰσχνόν, οἱ πόδες του μετρίου πάχους καὶ ἀρκετὰ ὑψηλοί, ὁ λαιμός του μετρίως παχὺς καὶ μετρίως μακρός, ἡ κεφαλή του μᾶλλον λεπτή, ἐπιμήκης, τὸ ῥύγχος του παχὺ καὶ μᾶλλον ἀμβλύ, οἱ ὀφθαλμοί του μεγάλοι καὶ ἐκφραστικοί, ἡ οὐρά του μετρίου μήκους καὶ πρὸς τὰ ἄνω διευθυνομένη καὶ τὸ τρίχωμα πυκνόν, μᾶλλον βραχὺ καὶ μεταξοειδές. Τρέχει ταχύτατα καὶ ἔχει ὄσφρησιν ὀξυτάτην. Εἶναι ἄριστος ἀνιχνευτικὸς κύων.

Κύων ὁ ἀλωπεκοθήρας (Canis familiaris sagax vulpinarius). Γενικῶς τὸ εἶδος τοῦτο θεωρεῖται ὡς τὸ πολυτιμότερον εἶδος πάντων τῶν προηγουμένων τῆς κατηγορίας τῶν κυρίως θηρευτικῶν κυνῶν. Εἶναι ταχὺς ὡς ὁ λαγωνικὸς κύων καὶ θαρραλέος ὡς τὸ μπουλντόγ. Ἔχει ὄσφρησιν ὀξυτάτην καὶ ἔκτακτον νοημοσύνην. Χρησιμοποιεῖται διὰ τὰ ἐπίπονα κυνήγια, διότι ἀντέχει περισσότερον παντὸς ἄλλου κυνὸς εἰς τὸν δρόμον. Κυρίως θεωρεῖται μοναδικὸς διὰ τὸ κυνήγιον τῆς ἀλώπεκος. Πολλάκις ἡ ἀξία του εἶναι παμμεγίστη

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

— [ΚΥΝΗΓ.] *Κυνηγετικὸς κύων* καλεῖται γενικῶς πᾶς κύων χρήσιμος διὰ τὸ κυνήγιον καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐκγυμνασθείς. Σχεδὸν διὰ πᾶν εἶδος κυνηγίου ἀπαιτεῖται κυνηγετικὸς κύων, ἄνευ τοῦ ὁποίου δύσκολος, ἂν μὴ ἀδύνατος, ἡ ἀνεύρεσις τῶν διαφόρων θηραμάτων, εἴτε ταῦτα εἶναι ζῷα ἄγρια ἢ πτηνὰ κρυπτόμενα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους πρὸς ἀσφάλειάν των, εἰς ὀπάς, σχισμάς, θάμνους, λόχμας, σχοίνους, βάτους, πρίνους, βρύα κττ. καὶ μὴ ἐξερχόμενα τῆς κρύπτης των καὶ ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοῦ κυνηγοῦ ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ κυνός. Οἱ μεγαλόσωμοι κυνηγετικοὶ κύνες εἶναι κατάλληλοι διὰ τὰ χονδρὰ κυνήγια ζῴων, οἷα οἱ ἀγριόχοιροι, οἱ λύκοι, διὰ δὲ τὰ λιανὰ κυνήγια, οἷα εἶναι αἱ ἰκτίδες, οἱ τρόχοι κτλ., οἱ μικρόσωμοι, διὰ νὰ δύνανται νὰ εἰσδύωσιν εἰς τὰς κρύπτας των, ἐξ ὧν φέρουσι κοινῶς τὰ ὀνόματα κουναβόσκυλλα, τροχόσκυλλα, διὰ δὲ τοὺς λαγωούς, τοὺς ὄρτυγας, τὰς πέρδικας, τὰς σκολόπακας καὶ τὰς νερόκοττας χρησιμεύουσιν οἱ *ἰχνηλάται*, ἢ *ἀνιχνευτικοί*, ἢ *ῥινηλάται* κυνηγετικοὶ κύνες. Ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπάρχουσι συστηματικοὶ παραγωγοὶ καθαροαίμων κυνηγετικῶν κυνῶν, οὐδ' ἀγοραὶ τοιούτων. Τοιοῦτοι καλλιεργοῦνται καὶ τίθενται εἰς τὸ ἐμπόριον, ὅθεν προμηθεύονται καὶ Ἕλληνες κυνηγοί: 1) Ἐν Ἀγγλίᾳ, οἷος εἶναι ὁ *ἀγγλικὸς δείκτης* (Pointer), βραχύτριχον, εὐπειθὲς ζῷον, ὁρμητικὸν καὶ ἀκαταπόνητον, μὲ δυνατὴν ὄσφρησιν, ὅστις προτρέχων τοῦ κυνηγοῦ λοχᾷ μακρόθεν. Ὁ *σέττερ* (Setter), ὅστις εἶναι μακρότριχος καὶ νευρώδης. Ὀσφραινόμενος τὸ θήραμα χωρεῖ πρὸς αὐτὸ μᾶλλον ἕρπων. Ποικιλία αὐτοῦ εἶναι ὁ *Γόρδων σέττερ* (Gordon Setter), ὁ *ὑλακτῶν* ἢ *διώκων* (Springer), ὅστις ἀνευρίσκων τὸ θήραμα καταδιώκει αὐτὸ δι' ὑλακῶν. Ὁ *θηραματοφόρος* (Retriever), ἐπιτήδειος καὶ εἰς τὸ φέρειν τὸ φονευόμενον θήραμα. Ὁ *ἀλωπεκοθήρας* (Foxhound), μεγάλης ἰσχύος, ταχύτητος καὶ ἀντοχῆς, κατάλληλος κυρίως διὰ τὸ κυνήγιον τῶν ἀλωπέκων. 2) Ἐν Γαλλίᾳ, ὁ *βραχύτριχος* (Braque) ἰχνηλάτης, προσφυὴς διά τε ὀρεινοὺς καὶ πεδινοὺς τόπους, ἀντέχων καὶ εἰς τὰ κυνήγια τοῦ θέρους. Ὁ *ἱσπανικὸς* (Épagneul), μακρότριχος, κατάλληλος διὰ τὰ νερά, ἕλη, βάλτους καὶ πεδιάδας, διακρινόμενος διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν νοημοσύνην καὶ τὴν πρὸς τὸν κύριόν του ἀφοσίωσιν. Ὁ *μακρότριχος γκριφφὸν* (Griffon), κατάλληλος διὰ τὰ νερά, εὑρίσκει καὶ φέρει τὸ φονευόμενον θήραμα. Ποικιλίαν τούτου ἀποτελεῖ ὁ μὲ τρίχωμα σκληρὸν ὄρθιον γκριφφόν, ὁ *οὐλόθριξ* (Barbet). 3) Ἐν Γερμανίᾳ ὁ *βραχύτριχος* καὶ ὁ *μακρότριχος δείκτης*, διακρινόμενος διὰ τὰ ἐξαιρετικά του προτερήματα. Ὁ *γκριφφὸν* ἐπίσης μὲ πλεῖστα κυνηγετικὰ πλεονεκτήματα.

Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων εἰδῶν καθαροαίμων κυνηγετικῶν κυνῶν χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸ κυνήγιον καὶ τὰ ἑξῆς εἴδη κυνῶν: 1) Οἱ *τεριὲ* (Terrié), ἀποτελοῦντες πολλὰς ποικιλίας, ὧν ἡ κυρία εἶναι οἱ *φοξτεριὲ* (Foxterrier). Βραχύτριχες, ὀξυτάτης ὀσφρήσεως, εἰσχωροῦσιν εἰς τὰς κρύπτας τῶν ἀλωπέκων, τῶν ἰκτίδων καὶ τῶν τρόχων. 2) Οἱ *λαγωνικοί*, ὁ περσικός, οἱ βραχυσκελεῖς ἢ ῥαιβοσκελεῖς (Basset Dachshund), μὲ λεῖον ἢ κατσαρὸν ὀρθὸν τρίχωμα. Μικρόσωμοι, εὐμεταχείριστοι, γενναῖοι καὶ ἀνθεκτικώτατοι, μέχρις ἐξαντλήσεως καταδιώκοντες τὸ θήραμα, δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην ἰδιαιτέρας ἐκγυμνάσεως, διότι κυνηγοῦσιν ἐκ φύσεως· μικροὶ ὄντες εἰσέρχονται εἰς τὰς κρύπτας τῶν θηραμάτων καὶ εἶναι χρήσιμοι διὰ τὸ κυνήγιον τῶν ἀλωπέκων, ἰκτίδων καὶ τρόχων. Κατὰ τὴν δίωξιν τῶν θηραμάτων ἐξάπτονται εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε συλλαμβάνοντες τὸ θήραμα κατασχίζουσιν αὐτό. Εἰς τὰ εἴδη ταῦτα δύναται νὰ καταλεχθῇ καὶ ὁ ἑλληνικὸς *γκέκας*, ὁ μόνος γνήσιος ἑλληνικὸς κυνηγετικὸς κύων, οὗτινος παραλλαγὴ εἶναι τὸ *κρικελιώτικο*, προερχόμενος ἴσως ἐκ διασταυρώσεως κυνῶν μετὰ θώων, δυνατὸν καὶ νευρῶδες ζῷον, ἐκτάκτου ἀντοχῆς, κατάλληλον μόνον δι' ἄγρια ζῷα, ἀγριοχοίρους, ἀλώπεκας, λαγωοὺς κτλ. Ἀναχαλύπτων τὸ θήραμα διώκει αὐτὸ ἀκαταπονήτως μέχρις ἐξαντλήσεως, προσπαθῶν νὰ τὸ *γυρίσῃ* πρὸς τὸ μέρος τοῦ κυνηγοῦ· συνήθως διώκει αὐτὸ δι' ὑλακῶν. Τινὲς γκέκαι ὑλακτοῦσι καὶ τὰ ἀνακαλυπτόμενα ἴχνη τοῦ θηράματος, οὐχὶ δὲ σπανίως καταλαμβάνοντες τὸ θήραμα κατασχίζουν αὐτό.

Ἀλλὰ καὶ τὰ εἴδη ταῦτα τῶν καθαροαίμων κυνῶν, ἀγγλικῶν, γαλλικῶν καὶ γερμανικῶν, μεταφερόμενα ὑπὸ τῶν κυνηγῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν παραγωγὴν καθαροαίμων κυνηγετικῶν κυνῶν, ἀλλὰ μόνον διὰ τὸ κυνήγιον. Ἐπακολουθεῖ ἑπομένως ὀλίγον κατ' ὀλίγον διὰ τῆς ἐπιμειξίας μετὰ τῶν τυχαίων ἑλληνικῶν κυνῶν, μάλιστα πολλάκις τῶν χειρίστων, ὁ ἐκφυλισμός των καὶ προστίθενται οὕτω εἰς τὰς ἀπείρους κατηγορίας τῶν παντοδαπῶν κυνηγετικῶν κυνῶν τῆς Ἑλλάδος νέα νόθα εἴδη. Δὲν εἶναι ἄπορον ἑπομένως ὅτι οἱ ἑλληνικοὶ κυνηγετικοὶ κύνες κέκτηνται πλείονα ἐλαττώματα ἢ προτερήματα καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες κυνηγοὶ καταβάλλουσι μεγίστας προσπαθείας καὶ ἐξαιρετικοὺς μόχθους πρὸς ἐκγύμνασίν των. Ἵνα δὲ μὴ ἀποβῶσι μάταιαι αἱ προσπάθειαι, δέον νὰ προσλαμβάνηται ὁ κύων ἀνήλικος καὶ νὰ ἐκλέγεται ἐκ γονέων ἐχόντων δεδοκιμασμένα κυνηγετικὰ πλεονεκτήματα, τουτέστι δυνατὴν ὄσφρησιν, ἀντοχήν, εὐπείθειαν, ὁμαλὴν καὶ κανονικὴν ἀνίχνευσιν, τὴν ἰδιότητα τοῦ λοχᾶν καὶ φέρειν τὸ θήραμα εἰς τὸ στόμα χωρὶς νὰ βλάπτωσιν αὐτὸ καὶ τοῦ εἰσέρχεσθαι εἰς τὰ νερά. Δέον νὰ μὴ εἶναι μεγαλόσωμος, διότι εἶναι δυσμεταχείριστος καὶ δαπανηρὸς ὡς πρὸς τὴν τροφήν, ἀλλ' οὔτε καὶ μηκύλος, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ φέρῃ τὸν λαγωὸν μὲ τὸ στόμα. Κατὰ τὴν ἐκλογὴν τουτέστι δέον νὰ ἔχῃ τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀκόλουθον τοῦ Ξενοφῶντος περιγραφήν: «Τὰς κεφαλὰς ἐλαφράς, σιμάς, ἀρθρώδεις, ἰνώδη τὰ κάτωθεν τῶν μετώπων, ὄμματα μετέωρα, μέλανα, λαμπρά, μέτωπα μεγάλα καὶ πλατέα, τὰς διακρίσεις βαθείας, ὦτα μακρά, λεπτά, ψιλά, ὄπισθεν τραχήλους μακρούς, ὑγρούς, περιφερεῖς, στήθη πλατέα, μὴ ἄσαρκα, ἀπὸ τῶν ὤμων τὰς ὠμοπλάτας διεστώσας μικρόν, σκέλη τὰ πρόσθια μικρά, ὀρθά, στρογγύλα, στιφρά, τοὺς ἀγκῶνας ὀρθούς, πλευρὰς μὴ ἐπιπαν βαθείας, ἀλλ' εἰς τὸ πλάγιον παρηκούσας, ὀσφῦς σαρκώδεις, τὰ μεγέθη μεταξὺ μακρῶν καὶ βραχέων, μήτε ὑγρὰς λίαν μήτε σκληράς, λαγόνας μεταξὺ μεγάλων καὶ μικρῶν, ἰσχία στρογγύλα, ὄπισθεν σαρκώδη, ἄνωθεν δὲ μὴ συνδεδεμένα, ἔνδοθεν δὲ προσεσταλμένα, τὰ κάτωθεν τῶν κενεώνων λαγαρὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς κενεῶνας, οὐρὰς μακράς, ὀρθάς, λιγυράς, μηρούς σκληράς, ὑποκώλια μακρά περιφερῆ, εὔτονα, σκέλη πολὺ μείζω τὰ ὄπισθεν τῶν ἔμπροσθεν καὶ ἐπίρρικνα, πόδας περιφερεῖς. Καὶ ἐὰν ὦσι τοιαῦται αἱ κύνες, ἔσονται ἰσχυραὶ τὰ εἴδη, ἐλαφραί, σύμμετροι, ποδώκεις, καὶ ἀπὸ τῶν προσώπων φαιδραὶ καὶ εὔστομοι».

Ὁ κυνηγὸς ὀφείλει μόνος του νὰ ἐκγυμνάζῃ τὸν κυνηγετικόν του κύνα, οὐ μόνον διὰ νὰ γνωρίζῃ τὰς ἕξεις του, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ μὴ ἀναγνωρίζῃ οὗτος καὶ ἄλλον κύριον. Πρὸς τοῦτο, δέον ὁ ἴδιος νὰ δίδῃ τὴν τροφήν, τὸ ὕδωρ καὶ νὰ ἐξάγῃ εἰς περίπατον τὸν κύνα καὶ οὐδεὶς ἄλλος. Ὁ κυνηγετικὸς κύων, ἐφόσον εἶναι ἀνήλικος, τρέφεται μὲ γάλα ἢ ὀλίγον ζωμὸν κρέατος, προχωρούσης τῆς ἡλικίας του μὲ ἄρτον ἠρτυμένον μὲ ὀλίγον ἔλαιον, ἀπὸ καιροῦ δὲ εἰς καιρόν, μάλιστα μετὰ κυνήγιον ἐν καιρῷ χειμῶνος, παρασκευάζεται αὐτῷ ὡς τροφὴ ἡ λεγομένη ὑπὸ τῶν κυνηγῶν παπάρα, τουτέστι τεμάχια ἄρτου βραζόμενα εἰς ὕδωρ μὲ ἔλαιον. Παρέχεται δ' αὐτῷ ἡ τοιαύτη τροφὴ οὐχὶ θερμή, ἀλλὰ ψυχρά. Τὰ κρέατα καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν κρεάτων καλὸν εἶναι ν' ἀποφεύγωνται, πρὸ παντὸς οἱ ἰχθύες καὶ τὰ ἰχθυοκόκκαλα. Ὁ κυνηγετικὸς κύων δέον νὰ ἐθισθῇ νὰ εἶναι δεμένος, λυόμενος δὶς ἢ τρὶς τῆς ἡμέρας διὰ νὰ ἐξέρχηται εἰς περίπατον, ὅτε ὁδηγεῖται πάντοτε ὑπὸ τοῦ κυρίου του διὰ λωρίου ἢ ἁλύσεως. Ἐλευθερία πλήρης δέον νὰ παρέχηται μόνον ἐκτὸς τῆς πόλεως, εἰς τοὺς ἀγρούς. Τὸ κόπτειν τὴν οὐρὰν τοῦ κυνηγετικοῦ κυνὸς εἶναι βάρβαρος συνήθεια, ἧς χρῆσις δὲν πρέπει νὰ γίνηται καὶ διότι ἡ οὐρὰ εἶναι χρήσιμος εἰς τὸν κύνα καὶ διότι καθιστᾷ αὐτὸν ὡραιότερον καὶ διότι κατὰ τὴν ἀνίχνευσιν, διὰ τῶν κινήσεων τῆς οὐρᾶς, δηλοῦται ἡ ὕπαρξις τοῦ θηράματος καὶ ἔσθ' ὅτε τὸ εἶδος αὐτοῦ. Τὸ διδόμενον εἰς τὸν κυνηγετικὸν κύνα ὄνομα δέον νὰ εἶναι ἢ μονοσύλλαβον ἢ τὸ πολὺ δισύλλαβον. Τοιαῦτα ὀνόματα δύναταί τις νὰ ἐκλέξῃ ἐκ τῶν ἀναφερομένων ἐν τῷ «Κυνηγετικῷ» τοῦ Ξενοφῶντος. Πάντως δέον νὰ εἶναι ἑλληνικά. Περὶ κυνηγετικῶν κυνῶν ἐκτὸς τοῦ Ξενοφῶντος, ἔχει γράψει καὶ ὁ ἰατρὸς Δημήτριος ὁ Κωνσταντινουπολίτης ἢ Πεταγωνος «Τὸ Κυνοσόφιον», ἐν ᾧ εὑρίσκονται χρήσιμοι ὁδηγίαι.

Προστασία κυνηγετικῶν κυνῶν. Τῇ εἰσηγήσει τοῦ Κυνηγετικοῦ συνδέσμου Ἀθηνῶν ἐλήφθη ἡ τοῦ κράτους πρόνοια περὶ προστασίας τῶν κυνηγετικῶν κυνῶν διὰ τοῦ ἀπὸ 6 Ἰουλίου 1923 Ν. Δ. τεθέντος εἰς ἰσχὺν ἀπὸ 19 Ἰουλίου ἰδίου ἔτους καὶ τοῦ τροποποιήσαντος καὶ συμπληρώσαντος τοῦτο νόμου 4173 τῆς 11 Μαΐου 1929, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ὁποίου πᾶς εὑρίσκων ἀδέσποτον κυνηγετικὸν κύνα ὑποχρεοῦται ἐπὶ ταῖς ὑπὸ τούτων

Digitized by Google

νικοῦ νόμου ἀπαγγελλομέναις ποιναῖς τῆς ὑπεξαιρέσεως, ἐντὸς τριῶν τὸ πολὺ ἡμερῶν ὅπως τὸν παραδώσῃ εἰς τὴν πλησιεστέραν δασικήν, ἀστυνομικὴν ἢ ἄλλην δημοσίαν ἀρχήν, ὑποχρεουμένην, ὅπως φροντίζῃ διὰ τὴν ἀπόδοσιν αὐτοῦ εἰς τὸν κάτοχον. Ἂν δὲν εὑρεθῇ ἐντὸς 15 ἡμερῶν ὁ κάτοχος, ἡ ἀρχὴ αὕτη προβαίνει εἰς τὴν διὰ δημοπρασίας ἐκποίησιν τοῦ κυνός, τὸ δὲ εἰσπραττόμενον ποσὸν ἐκ τοῦ ἐκπλειστηριάσματος, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐξόδων τῆς διατροφῆς τοῦ κυνός, δίδεται εἰς τὸν κάτοχον αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ἤθελε παρουσιασθῇ ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς ἐκποιήσεως, ἄλλως εἰσάγεται εἰς τὸ ταμεῖον ὡς δημόσιον ἔσοδον, πλὴν τοῦ ἑνὸς τρίτου χορηγουμένου ὡς ἀμοιβῆς εἰς τὸν εὑρόντα. Οἱ κλέπτοντες, οἱ ἐκ προθέσεως ἀποκτείνοντες, ἀκρωτηριάζοντες ἢ ἄλλως βλάπτοντες ξένους κύνας τιμωροῦνται διὰ φυλακίσεως τοὐλάχιστον δύο μηνῶν καὶ συγχρόνως μὲ χρηματικὴν ποινὴν 500—3000 δραχμῶν. Ὁ ἔνοχος καταδικάζεται προσέτι εἰς ἀποζημίωσιν ὑπὲρ τοῦ ἰδιοκτήτου τοὐλάχιστον 1000 δραχμῶν. Εἰς τὰς αὐτὰς ποινὰς μὲ τοὺς αὐτουργοὺς ὑπόκεινται καὶ οἱ συνεργοί, εὐθυνόμενοι ἀλληλεγγύως μετὰ τοῦ αὐτουργοῦ εἰς τὴν ἀποζημίωσιν τοῦ ἀδικηθέντος καὶ εἰς τὰ δικαστικὰ ἔξοδα. Ἂν δ' εἰς χεῖρας οἱουδήποτε εὑρεθῇ κύων κυνηγετικὸς κλοπιμαῖος, ἀφαιρεῖται ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου δασάρχου ἢ δασονόμου καὶ ἀποδίδεται εἰς τὸν ἰδιοκτήτην. Ἂν δ' ὁ κάτοχος δὲν ἀποδείξῃ πόθεν τὸν ἔλαβεν ἢ τὸν ἠγόρασεν, ἐκτὸς τῆς ἀποδόσεως τοῦ κυνὸς ὑπόκειται εἰς τὰς ἄνω ποινάς. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἐφαρμόζονται ἀναλόγως ἐπὶ κλοπῆς, φόνου ἢ ἐκ προθέσεως βλάβης κυνηγετικοῦ κυνὸς καὶ πᾶσαι αἱ διατάξεις τοῦ ἐν ἰσχύϊ νόμου περὶ ζῳοκλοπῆς καὶ ζῳοκτονίας. Ὁ ψευδῶς δηλῶν καταδικάζεται καὶ εἰς τὴν ποινὴν τοῦ ἄρθρου 366 τοῦ ποινικοῦ νόμου. Εἰς ἀποζημίωσιν τοῦ κατόχου κυνηγετικοῦ κυνὸς ὑποχρεοῦνται οἱ ὁδηγοὶ αὐτοκινήτων, ἁμαξῶν καὶ μεταφορικῶν ἐν γένει μέσων, φονεύοντες ἐξ ἀμελείας κυνηγετικὸν κύνα, συνυπευθύνων ὄντων καὶ τῶν κατόχων ἢ ἰδιοκτητῶν τῶν μέσων τούτων, κατ' ἀνάλογον ἐφαρμογὴν τοῦ ΙΝ' νόμου τοῦ 1914. Ἐπιτρέπεται ἡ ἐλευθέρα μεταφορὰ διά τε τῶν τροχιοδρόμων καὶ σιδηροδρόμων κυνηγετικῶν κυνῶν νομίμως δεδηλωμένων, φιμωμένων καὶ δεδεμένων, ἐπὶ καταβολῇ ἀναλόγων κομίστρων. Οἱ κύριοι κυνηγετικῶν κυνῶν δύνανται νὰ ὑποχρεωθῶσι νὰ ἐφοδιασθῶσι μὲ εἰδικὴν ἄδειαν κατοχῆς κυνηγετικῶν κυνῶν ἐπὶ καταβολῇ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον 25 δραχμῶν κατὰ τὰ κανονισθησόμενα.

Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

— [ΖΩΟΤΕΧΝ.] Ὁ *κύων*, θῆλυς ἢ ἄρρην, εἶναι ὥριμος πρὸς γονιμοποίησιν ἀπὸ τοῦ 10ου ἢ 12ου μηνὸς ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του. Ἐνίοτε ὁ ὀργασμὸς ἄρχεται εἰς τὴν θήλειαν κύνα καὶ πολὺ ἐνωρίτερον, ἀπὸ τοῦ 8ου ἢ 9ου μηνός, διαρκεῖ δὲ 10—15 ἡμέρας καὶ δὶς τοῦ ἔτους, κατὰ Αὔγουστον καὶ Δεκέμβριον. Ἡ διάρκεια τῆς ἐγκυμοσύνης εἶναι 9 ἑβδομάδες περίπου, ἀλλ' ἐνίοτε ποικίλλει ἀπὸ 58—63 ἡμερῶν· αὕτη εἶναι ἡ βραχυτέρα διάρκεια τῆς ἐγκυμοσύνης. Ἡ θήλεια κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δέον νὰ τρέφεται ἀφθόνως καὶ κανονικῶς, νὰ μὴ δίδωνται δὲ εἰς αὐτὴν ποτὰ ψυχρὰ ἢ παγωμένα καὶ νὰ ἀποφεύγωνται αἱ κοπιώδεις παιδιαί. Αἱ κατὰ πρῶτον τίκτουσαι κύνες γεννῶσι 4—5 νεογνά, εἰς προσεχεῖς δὲ τοκετοὺς 8—12 καὶ σπανιώτερον καὶ περισσότερα. Εἰς τὴν μητέρα δέον νὰ μὴ ἀφίνωνται πρὸς θηλασμὸν περισσότερα τῶν 3 μικρῶν, καὶ ἐὰν ἡ μήτηρ εἶναι λίαν εὔρωστος, τὸ πολὺ 5. Μετὰ τὸν τοκετόν, καλὸν εἶναι νὰ δίδηται εἰς τὴν μητέρα κανονικὴ δόσις καθαρτικοῦ καὶ νὰ ὑποβάλληται εἰς δίαιταν ἐπὶ 4 περίπου ἡμέρας. Ὁ κανονικὸς θηλασμὸς τῶν νεογνῶν διαρκεῖ 3 περίπου μῆνας, ἀλλὰ μετὰ ἕνα μῆνα ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των δύνανται νὰ ἀπογαλακτισθῶσι τὰ νεογνὰ καὶ νὰ τρέφωνται διὰ γάλακτος ἀγελάδος, καὶ τοῦτο ὅπως μὴ ἐξασθενῇ πολὺ ἡ μήτηρ. Μετὰ 6 ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των ἑβδομάδας δίδεται εἰς τὰ μικρὰ ζωμὸς ἐκ κρέατος ἢ ζωμὸς μετὰ γάλακτος ἀγελάδος. Κρέας δίδεται μόνον μετὰ τὸν τρίτον μῆνα. Κατὰ τὸ θέρος καλὸν εἶναι νὰ δίδεται εἰς τὰ μικρὰ ὀλίγος καφές, καθ' ἑκάστην, ἄνευ ζαχάρεως καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα 3 φορὰς τὴν ἑβδομάδα ἔλαιον τοῦ ὀνίσκου (μουρουνέλαιον). Μέχρις ἡλικίας 6 μηνῶν τὰ μικρὰ δέον νὰ τρέφωνται τετράκις τῆς ἡμέρας, εἶτα, μέχρι 12 μηνῶν, τρὶς τῆς ἡμέρας καὶ ἀκολούθως δὶς ἢ καὶ ἅπαξ τῆς ἡμέρας. Ἡ ἐκμάθησις τοῦ κυνὸς πρὸς διαφόρους ἐργασίας δέον νὰ ἄρχηται μετὰ τὸν 6ον μῆνα τῆς ἡλικίας του, ἀπαιτεῖται δὲ πρὸς τοῦτο πολὺ ἠπιότης καὶ μεγάλη ὑπομονή. Μὲ τὴν αὐστηρότητα οὐδὲν κατορθοῦται, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων καὶ ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ μεγαλοσώμων κυνῶν. Δέον νὰ παροτρύνωνται ἠπίως διὰ τῆς ἐπανορθώσεως τοῦ σφάλματός των καὶ νὰ τιμωρῶνται ἐλαφρῶς εὐθὺς μετὰ τὸ σφάλμα των, ἀλλὰ δέον ἀναλόγως νὰ ἀμείβωνται καὶ διὰ τὰς καλὰς πράξεις των. Ἡ ἐκμάθησις δέον νὰ γίνηται ὁμαλῶς, νὰ μὴ προβαίνωμεν δὲ εἰς τὴν ἐκμάθησιν ἑτέρου γυμνάσματος πρὶν ἢ τὸ πρῶτον κατανοηθῇ.

Ἡ τροφὴ τοῦ ἐνηλίκου κυνὸς δέον νὰ εἶναι μεικτή, δηλαδὴ νὰ ἀποτελῆται τόσον ἀπὸ ζωϊκὰς οὐσίας ὅσον καὶ ἀπὸ φυτικάς. Ἐκ τῶν ζωϊκῶν δίδονται συνήθως διάφορα εἴδη κρέατος, ἐκ δὲ τῶν φυτικῶν ἄρτος, γεώμηλα, καρῶτα, τεῦτλα, φυτικὰ ἄλευρα κτλ. Εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς μεταχειρίζονται καὶ εἰδικότητας (σπεσιαλιτὲ) πρὸς τροφὴν τῶν κυνῶν, ὡς ἄλευρον ἐκ κρέατος, ἄλευρον ἐκ δημητριακῶν καρπῶν, πλακοῦντας ζυμαρικῶν μετὰ σακχάρεως κτλ. Κανονικῶς δέον νὰ τρέφηται ὁ κύων κατὰ 60 % ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν καὶ κατὰ 40 % ἐκ ζωϊκῶν τοιούτων. Εἰς μετρίου ἀναστήματος κύνας ἀρκοῦν 600 γραμμάρια ἄρτου ἢ 100 περίπου ἡμερησίως, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ ἀποτελῇ ὁ ἄρτος τὸ μοναδικὸν αὐτοῦ φαγητόν. Ὑπέρμετρος καὶ μονότονος τροφὴ προδιαθέτει τὸν κύνα εἰς διαφόρους ἀσθενείας. Τὰ δοχεῖα εἰς ἃ τίθεται ἡ τροφὴ καὶ τὸ ὕδωρ δέον νὰ διατηρῶνται ἀπολύτως καθαρά. Ἡ ὑγιεινὴ διατήρησις τοῦ κυνὸς βασίζεται κυρίως εἰς τὴν καθαριότητα. Ὁ κύων δέον νὰ πλύνεται καὶ νὰ κτενίζεται ἑκάστην πρωΐαν. Κατὰ τὸ θέρος δέον νὰ κείρεται ὁλόκληρον τὸ σῶμά του ἢ τὸ μεγαλύτερον αὐτοῦ τμῆμα. Ἡ φωλεὰ τοῦ κυνὸς δέον νὰ εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρος καὶ νὰ εὑρίσκηται εἰς μέρος φωτεινὸν καὶ εὐάερον. Καθ' ἑβδομάδα ἡ φωλεὰ δέον νὰ πλύνεται διὰ ζέοντος ὕδατος ἀναμεμειγμένου μετὰ ποσότητος ἀπολυμαντικοῦ, καθαροῦ φαινικοῦ ὀξέος, λιζόλης κρεολίνης κτλ. Ἐπίσης δέον ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος νὰ ἀλλάσσῃ καὶ ἡ στρωμνή του.

Γενικῶς ἡ ὑγιεινὴ διατήρησις τοῦ κυνὸς ἔγκειται κυρίως εἰς τὴν καθαριότητα τῶν σκευῶν τοῦ φαγητοῦ καὶ τῆς φωλεᾶς του, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀπομόνωσιν τῶν τυχὸν προσβληθέντων ὑπὸ ἀσθενείας ζῴων. Κύων ἀφιέμενος ἀκάθαρτος καὶ πλήρης ζωυφίων προσβάλλεται εὐκόλως ὑπὸ διαφόρων ἀσθενειῶν καὶ μεταδίδει καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον πλείστας ὅσας ἀσθενείας καὶ κυρίως τὴν λύσσαν, τὴν φθίσιν καὶ τὴν ταινίαν.

— [ΚΤΗΝΙΑΤΡ.] Πολλαὶ καὶ σοβαραί, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, εἶναι αἱ ἀσθένειαι τοῦ κυνός. Κατωτέρω ἀναφέρονται αἱ συχνότερον ἀπαντῶσαι:

Ἀσθένειαι ἀναφαινόμεναι κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν. Αἱ ἀσθένειαι αἵτινες προσβάλλουσι τὸν κύνα κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτοῦ ἡλικίαν εἶναι πολλαὶ καὶ ἐν πολλοῖς θανατηφόροι, ἐφ' ὅσον προσβάλλουσι περισσότερα ὄργανα τοῦ σώματος. Πᾶσαι αἱ ἀσθένειαι αὗται ὀφείλονται εἰς μικρόβιον, ὅπερ ἀπαντᾷ εἰδικῶς εἰς τὰ νεαρὰ ζῷα. Τὸ μικρόβιον τοῦτο εἶναι καταπληκτικῶς μεταδοτικόν. Ἡ ἐμφάνισις του εὐνοεῖται πολὺ ἐκ τῆς ἀνθυγιεινῆς διατηρήσεως τοῦ κυνός, τῆς ἀνεπαρκοῦς τροφῆς, τῆς ἀποκλειστικῶς ζωϊκῆς ἢ ἀποκλειστικῶς φυτικῆς τροφῆς, τῶν ψυχρολογημάτων, τῆς ὑγρασίας κτλ.

Πρῶτα συμπτώματα εἶναι ἡ ἀνορεξία, ἡ δίψα, ὁ πυρετός, ἡ ξηρασία τῶν μυκτήρων, ὁ τρόμος τῶν ἄκρων, τὸ ἀπλανὲς βλέμμα, ἡ παρουσία μικρῶν ἐρυθρῶν ἐξανθημάτων ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν γλουτῶν. Ἀκολουθοῦσιν αἱ τοπικαὶ σωματικαὶ ἀσθένειαι, ἡ βρογχῖτις, ἡ βρογχοπνευμονία, ἡ γαστροεντερῖτις, ὁ ἴκτερος, ἡ παράλυσις καὶ συνήθως ἀπαντῶσι καὶ ὀφθαλμικαὶ παθήσεις τοῦ κερατοειδοῦς, κυρίως, χιτῶνος, ὁπότε ἐπέρχεται καὶ τύφλωσις. Αἱ ἀσθένειαι αὗται ἐνίοτε καθίστανται χρόνιαι, εἶναι δὲ θανατηφόροι. Ὡς προληπτικὰ κατὰ τῶν ἀσθενειῶν τούτων μέσα ἐνδείκνυνται ὑγιεινὴ διατροφὴ καὶ κατοικία, τροφὴ ποικίλη, ἔλαιον τοῦ ὀνίσκου κατὰ τὸν χειμῶνα, καφὲς ἄνευ σακχάρεως κατὰ τὸ θέρος, προφυλάξεις ἐκ τῆς ὑγρασίας καὶ ἐκ τῶν ψυχρολογημάτων, ἀπομόνωσις τῶν προσβληθέντων ζῴων καὶ ἀπολύμανσις τῆς φωλεᾶς καὶ μὴ κοινὴ συμβίωσις νεωστὶ ἀγορασθέντων ζῴων μετὰ τῶν ὑπαρχόντων πρὸ τῆς παρελεύσεως τοὐλάχιστον 10 ἡμερῶν. Οἱ διάφοροι ἐμβολιασμοί, εἰδικοὶ διὰ τινας τῶν ἀνωτέρω ἀσθενειῶν, δὲν ἐπιφέρουσι πάντοτε τὰ ποθούμενα ἀποτελέσματα. Πάντως ἐνδείκνυται ἡ πρόσκλησις κτηνιάτρου, μέχρι προσελεύσεως δὲ τούτου δέον τὸ ἀσθενὲς ζῷον νὰ διατηρῆται εἰς εὐάερον μέρος κατὰ τὸ θέρος καὶ νὰ καλύπτηται διὰ θερμῶν καλυμμάτων κατὰ τὸν χειμῶνα, ὡς τροφὴ δὲ νὰ δίδηται ζωμὸς ἐκ κρέατος καὶ ἐλαχίστη ποσότης ὠμοῦ ἢ καὶ ἑψημένου κρέατος.

Δερματικὰ νοσήματα. Τὰ δερματικὰ νοσήματα εἶναι κοινότατα εἰς τοὺς κύνας καὶ ἰδίως εἰς ἐκεῖνα τὰ ζῷα, τὰ ὁποῖα οὐδόλως γυμνάζονται ἢ παραμένουσιν ἐν ἀκινησίᾳ ἢ διατηροῦνται πάντοτε εἰς θερμὰ διαμερίσματα· προσβάλλουσι δὲ συνήθως τὰ ἐνήλικα ζῷα. Τινὲς τῶν δερματικῶν τούτων νόσων εἶναι περιοδικαὶ καὶ θεραπεύονται διὰ τῆς διαίτης, διὰ τῆς λήψεως δροσιστικῶν, ζωμοῦ κρέατος μετὰ γάλακτος κτλ., ὡς καὶ διὰ καθημερινῆς ἀσκήσεως. Ἕτερα δερματικὰ νοσήματα καθίστανται χρόνια. Τούτων κυριώτερα εἶναι τὸ ἔκζεμα καὶ ἡ ψωρίασις.

Ἔκζεμα. Τοῦτο παρουσιάζεται ὡς ἔκζεμα ὀξὺ καὶ ἔκζεμα χρόνιον. Πρὸς θεραπείαν τοῦ ὀξέος ἐκζέματος, δέον πρῶτον νὰ ξυρισθοῦν προσεκτικῶς αἱ τρίχες τοῦ προσβληθέντος μέρους καὶ νὰ πλυθῇ τὸ μέρος ἐκεῖνο διὰ χλιαροῦ ὕδατος καὶ σάπωνος λευκοῦ. Αἱ πλύσεις ἐξακολουθοῦν καθημερινῶς δι' ἀζωτικοῦ ὀξέος ἀναμεμιγμένου μετ' ἀπεστειρωμένου ὕδατος (10 γραμ. ἀζωτ. ὀξὺ εἰς 100 γραμ. ἀπεστειρωμένου ὕδατος). Ὅταν τὸ ἔκζεμα ἄρχεται νὰ ξηραίνηται, τότε ἐπιπάσσεται διὰ μίγματος ἐξ 20 γραμ. ὑπονιτρώδους βισμουθίου, 10 γραμ. ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου καὶ 50 γραμ. τάλκ. Καὶ διὰ τὸ ὀξὺ ζωηρὸν ἔκζεμα ἡ αὐτὴ προκαταρκτικὴ θεραπεία ἀπαιτεῖται, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τοῦτο δέον νὰ πλύνεται καθημερινῶς διὰ διαλύσεως εἰς ὕδωρ φαινικοῦ ὀξέος καὶ εἰς δόσιν 1,5 % ἢ 2 % (2 % φαινικὸν εἰς 98 % ὕδατος ἀπεστειρωμένου). Πρὸς τούτοις δέον ἐπὶ 10 περίπου ἡμέρας νὰ προστίθηται εἰς τὸ φαγητόν του ἀπὸ 0,50 γραμ. μέχρι 3 γραμ., ἀναλόγως τῆς ποσότητος τοῦ φαγητοῦ, ἐκπλύτου θείου καὶ κατὰ τὰς 10 ἀκολούθους ἡμέρας νὰ προστίθηται ἀπὸ 1—5 γραμ. διττανθρακικῆς σόδας. Διὰ τὸ χρόνιον ἔκζεμα ἐνδείκνυνται πλύσεις διὰ διαλύσεως 1 ‰ λυζόλης εἰς ἀπεστειρωμένον ὕδωρ, ἢ 2 ‰ ὑπερμαγγανικοῦ νατρίου εἰς ἀπεστειρωμένον ὕδωρ καὶ κατόπιν ἐπίθεσις ἀλοιφῆς ἐξ ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου. Ἐπίσης προσθήκη εἰς τὴν τροφὴν 2—5 γραμ. ἐκπλύτου θείου ἐπὶ ἀρκετὰς ἡμέρας· ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ζῷον καταληφθῇ ὑπὸ διαρροίας, δέον νὰ παύσῃ ἡ προσθήκη εἰς τὴν τροφὴν τοῦ ἐκπλύτου θείου.

Ψωρίασις. Ἡ ψωρίασις, καὶ ἰδίως ἡ σαρκοκοπτικὴ ψωρίασις, συγχέεται πολλάκις μετὰ τοῦ χρονίου ἐκζέματος, ὁπότε εἶναι ἀπαραίτητος ἡ μικροσκοπικὴ ἐξέτασις ὅπως καθορισθῇ. Διὰ τὴν θεραπείαν της, μετὰ τὸ ξύρισμα τοῦ προσβληθέντος μέρους πλύνεται τὸ μέρος ἢ τὰ προσβληθέντα μέρη τοῦ σώματος διὰ χλιαροῦ ὕδατος μετὰ σάπωνος καὶ εἶτα γίνεται ἐντριβὴ διὰ διαλύσεως 4 % κρεζύλης εἰς ὕδωρ ἀπεστειρωμένον καὶ εἶτα ἐπιτίθεται θειοῦχος ἀλοιφή (βλ. καὶ λ. *ψωρίασις*).

Ἡ λοβώδης ψωρίασις εἶναι πολὺ σοβαρωτέρα τῆς προηγουμένης, ἐξαπλοῦται ταχέως ἐφ' ὁλόκληρον τοῦ δέρματος καὶ συντελεῖ εἰς τὴν ταχεῖαν ἐξασθένησιν καὶ γενικὴν καχεξίαν τοῦ ζῴου. Συνήθως προσβάλλει τὰ νεαρὰ ζῷα. Εἶναι λίαν κολλητική· διὰ τοῦτο ἅμα τῇ ἐκδηλώσει της δέον τὸ προσβληθὲν ζῷον νὰ ἀπομονωθῇ καὶ νὰ γίνῃ τελεία ἀπολύμανσις τοῦ καταλύματος τῶν ζῴων. Ὡς μέσον θεραπείας ἐνδείκνυνται ἡ πλύσις τοῦ σώματος διὰ χλιαροῦ ὕδατος μετὰ σάπωνος, ἐπίπασις τῶν προσβληθέντων μερῶν διὰ θειούχου πομάδος καὶ ἐντριβαὶ διὰ διαλύσεως βαλσάμου τοῦ Περού. Ἐπίσης ἄφθονος τροφή. Γενικῶς ἡ λοβώδης ψωρίασις δυσκόλως καὶ σπανίως θεραπεύεται.

Ἐντερικὰ νοσήματα. Ἐκ τῶν συνηθεστέρων ἐντερικῶν νοσημάτων εἶναι ἡ διάρροια, ἥτις παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν ὀξείας ἐντερίτιδος. Ἅμα τῇ ἐκδηλώσει τῆς νόσου δέον νὰ δοθῇ ἀντὶ ἄλλης τροφῆς γάλα μετὰ βεβρασμένης ὀρύζης, 0,15—0,28 γραμ. καλομέλανος ἐντὸς γάλακτος πρωΐαν καὶ ἑσπέραν ἢ 0,50—2 γραμ., ἀναλόγως τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ἡλικίας τοῦ ζῴου, καὶ τρὶς τῆς ἡμέρας ὑπονιτρῶδες βισμουθίου. Εἰς τὰ ἐντερικὰ νοσήματα ὑπάγονται καὶ οἱ σκώληκες τῶν ἐντέρων, ὡς π. χ. ἡ ἀσκαρίς, τὸ ἀγκυλόστομον, ὁ τριχοκέφαλος καὶ ἡ ταινία, αἵτινες συχνάκις προσβάλλουσι τοὺς κύνας. Διὰ νὰ ἀποφευχθῇ ἡ προσβολὴ τῶν κυνῶν ὑπὸ τῶν ἐπιβλαβῶν τούτων σκωλήκων, δὲν πρέπει νὰ δίδωνται ὡς τροφὴ εἰς τοὺς κύνας ἔντερα κονίκλου, κεφαλὴ προβάτου καὶ σπλάγχνα χοίρου. Διὰ τὴν ἀπόρριψιν τῶν πλατυκεφάλων σκωλήκων ἢ τῶν ταινιῶν δέον νὰ δίδωνται εἰς τὸ ζῷον καθ' ἑκάστην, εἰς ἀναλόγους πρὸς τὸ μέγεθός του δόσεις, ἀνθελμινθικὰ φάρμακα. Κατὰ τῶν ἀσκαρίδων καὶ τῶν κυλινδρικῶν, γενικῶς, σκωλήκων δίδεται 0,2—0,8 γραμ., ἀναλόγως τοῦ μεγέθους καὶ τῆς ἡλικίας τοῦ ζῴου, ἀφέψημα χαμαικυπαρίσσου καὶ μετὰ τρεῖς ὥρας ἀπὸ τῆς λήψεως τοῦ φαρμάκου δόσις καθαρτικοῦ.

Ἄλλαι ἀσθένειαι. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων εἶναι τὸ ἕλκος καὶ ὁ κατάρρους τοῦ ὠτός. Συχνάκις τὸ οὖς προσβάλλεται ὑπὸ ἕλκους παρομοίου πρὸς τὸ καρκίνωμα κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ πτερύγιον, ὡς καὶ ὑπὸ πυορροίας, ἥτις πολλάκις καταλήγει καὶ εἰς κωφότητα. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἐνδείκνυνται ἀντισηπτικαὶ πλύσεις ἐν συνδυασμῷ μετ' ἐνέσεων εἰδικῶν.

Πληγαί, τραύματα, δήγματα. Θεραπεύονται ἀκριβῶς ὅπως καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς ἄλλα ζῷα. Φοβερωτέρα ὅμως πασῶν τῶν ἀσθενειῶν, αἵτινες προσβάλλουν τὸν κύνα, εἶναι ἡ *λύσσα* (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

—[ΣΤΡΑΤ.] Ὁ *κύων* ἐχρησιμοποιεῖτο πολλάκις διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν διαφόρων σκοπῶν τῆς παραμεθορίου καὶ ἐν γένει τοῦ φυλακίου, ἀλλ' ἰδιωτικῶς τρόπον τινὰ καὶ ἀνεπισήμως. Ἀπὸ τοῦ 1923 ὅμως καὶ ἐντεῦθεν ἡ χρησιμοποίησις αὕτη τοῦ κυνὸς ἔχει καθορισθῆ παρ' ἡμῖν ἐπισήμως, δι' ὃ, εἰς τὴν δύναμιν ἑκάστου φυλακίου τῆς ἑλληνικῆς μεθορίου, ὑπάρχουσι σήμερον ἀνὰ 2 ἢ 3 κύνες, γένους ποιμενικοῦ (τσοπανόσκυλλα), παραμένοντες μονίμως παρ' αὐτῷ καὶ μὴ παρακολουθοῦντες τὰς ἀντικαταστάσεις τῶν ἀνδρῶν, διατρεφόμενοι δ' ὑπὸ τοῦ δημοσίου διὰ μιᾶς μερίδος ἄρτου ἡμερησίως ἀνὰ ἕκαστον κύνα, τῶν μερίδων

Digitized by Google

τούτων ἀναγραφομένων εἰς τὰ δικαιολογητικὰ τοῦ ἄρτου. Ν. Θ. Κ.

—[ΟΙΚΟΣ.] Ὁ *κύων* (chien) ὑπάγεται εἰς τὴν γενικὴν κατηγορίαν τῶν φυσικῶν εἰκόνων (figures naturelles), εἰδικώτερον δὲ εἰς τὴν τῶν τετραπόδων (quadrupèdes). Ἐν τοῖς θυρεοῖς εὑρίσκονται ὅλα τὰ εἴδη τοῦ εὐγενοῦς τούτου ζῴου, ὡς ὁ λαγωνικός, μολοσσός, ἰχνηλάτης κλπ. Εἰκονίζεται ἐν τοῖς θυρεοῖς, ὡς διαβαίνων (passant), ὡς καθήμενος (assis), ὡς τρέχων (courant), ὡς ἠνωρθωμένος ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν (rampant). Ἐὰν φέρῃ περιλαίμιον, λέγεται μετὰ περιλαιμίου (colleté). Συμβολίζει, κατὰ τινας ἐραλδιστάς, τὴν φρούρησιν καὶ ἀφοσίωσιν. Γ. Ε. Τ.

—**κυνὸς ἀστὴρ** [*Ἀστρον.*]· βλ. *Σείριος* καὶ *Κύων μέγας*.

—**Κύων** *μέγας* [*Ἀστρον.*]. Ἀστερισμὸς τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, κείμενος νοτιοανατολικῶς τοῦ Ὠρίωνος καὶ ἐκτεινόμενος μεταξὺ τῶν ἀστερισμῶν τοῦ Μονόκερω, τῆς Ἀργοῦς, τῆς Περιστερᾶς καὶ τοῦ Λαγωοῦ. Τὸ κύριον διακριτικὸν τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου εἶναι ὁ *Σείριος* ἢ *α Μεγάλου κυνός*, ὅστις ἀποτελεῖ τὸν λαμπρότατον ἀπλανῆ οὐ μόνον τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ οὐρανοῦ. Ὁ ἀστὴρ οὗτος εἶναι χρώματος λευκοῦ κυανίζοντος καὶ μεγέθους —1,6, ἤτοι ἔχει λάμψιν 12κις μεγαλυτέραν τῆς τοῦ Ἀλδεβαρὰν καὶ 13 φορὰς μείζονα τῆς τοῦ Πολυδεύκους ἢ τοῦ Στάχυος. Εὑρισκόμενος εἰς ἀπόστασιν 8,7 ἐτῶν φωτός, καταλέγεται μεταξὺ τῶν πλησιεστέρων ἀπλανῶν τῶν ὁρατῶν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ἐκ τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Φασματοσκοπικῶς ὁ Σείριος ἀποτελεῖ τὸν τύπον ἰδίας κατηγορίας ἀστέρων, εὑρισκόμενος εἰς στάδιον ἐξελίξεως προγενέστερον μὲν τοῦ ἡμετέρου Ἡλίου, μεταγενέστερον ὅμως τῶν ἀστέρων τοῦ Ὠρίωνος. Ὁ Σείριος εἶναι διπλοῦς ἀστήρ, ἔχων ὁναμαστὸν συνοδὸν ὁρατὸν μόνον δι' ἰσχυροῦ τηλεσκοπίου (βλ. *Σείριος*).

Ὧν ὁ κυριώτερος ἀστὴρ τοῦ ἀστερισμοῦ, ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ συγγραφέων ὡς ὁ ἀστὴρ τοῦ Κυνός, ὑπὸ δὲ τοῦ Ὁμήρου ὀνομάζεται κὺν Ὠρίωνος, ὡς παριστῶν τὸν κύνα τοῦ γιγαντος κυνηγοῦ.

Πλὴν τοῦ Σειρίου, ἄξιος ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ὁ διπλοῦς ἀστὴρ μ Μεγάλου κυνός, οὗτινος τὸ ἓν μέλος εἶναι μεγέθους 5,2 καὶ χρώματος κιτρίνου, τὸ δὲ ἄλλο μεγέθους 8,9 καὶ χρώματος λευκοῦ. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ἐπίσης ἀστρικὸν σμῆνος Μ 41, τὸ ὁποῖον εἶναι προσιτὸν καὶ εἰς μικρᾶς ἔτι δυνάμεως τηλεσκόπια. Εἰς τοὺς διαφόρους χάρτας τοῦ οὐρανοῦ ὁ ἀστερισμὸς οὗτος, ὡς καὶ ὁ τοῦ *Μικροῦ κυνός*, εἰκονίζεται διὰ τῶν κυνῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν συνοδεύουσι τὸν διάσημον κυνηγὸν Ὠρίωνα, μεθ' οὗ κατηστερίσθησαν ὑπὸ τῶν θεῶν. Σ. Π.

— **Κύων** *μικρὸς* [*Ἀστρον.*]. Ἀστερισμὸς τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου, ἐκτεινόμενος μεταξὺ τοῦ Μονόκερω, τῆς Ὕδρας, τοῦ Καρκίνου καὶ τῶν Διδύμων. Περιέχει ἕνα ἀστέρα πρώτου μεγέθους, ὅστις ὀνομάζεται *Προκύων*, ὡς προπορευόμενος, ἤτοι ἀνατέλλων πρὸ τοῦ *Ἀστέρος τοῦ κυνὸς* ἢ τοῦ *Σειρίου*. Ὁ ἀστὴρ οὗτος εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν ἀφ' ἡμῶν 10 ἐτῶν φωτὸς καὶ ἔχει ἀμυδρὸν συνοδόν. Φασματοσκοπικῶς ὁ Προκύων εὑρίσκεται εἰς στάδιον ἐξελίξεως περιλαμβανόμενον μεταξὺ τοῦ Σειρίου καὶ τοῦ Ἡλίου (βλ. *Προκύων*).

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ὁ ἐν τῷ ἀστερισμῷ τούτῳ ἁπαντῶν τριπλοῦς ἀστὴρ ὑπ' ἀριθ. 14, οὗτινος τὸ πρῶτον μέλος εἶναι μεγέθους 5,5 καὶ χρώματος λευκοῦ, τὸ δεύτερον μεγέθους 7 καὶ χρώματος ὑποκυάνου καὶ τὸ τρίτον μεγέθους 8 καὶ χρώματος κυανοῦ. Σ. Π.

Κύων (Cyon), *Ἠλίας*. Ῥῶσος φυσιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1843. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ ἰατρικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Warchau, ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ Κιέβου καὶ Βερολίνου, καὶ ἔλαβε δίπλωμα ἐκ Βερολίνου (1864) ἐκ Πετρουπόλεως (1865) καὶ ἐκ Παρισίων (1878). Διετέλεσεν ὑφηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς καὶ φυσιολογίας ἐν τῇ πανεπιστημιακῇ φυσικομαθηματικῇ σχολῇ Πετρουπόλεως (1864) καὶ ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τῇ αὐτῇ σχολῇ (1870). Τῷ 1872 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς Ἀκαδημίας Πετρουπόλεως, δεχθεὶς ἅμα τὴν ἐντολὴν τῆς διοργανώσεως τῆς Ἀκαδημίας ταύτης ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ μηδενιστικῶν τάσεων. Τῷ 1877 ἔλαβε παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Β' τὸν τίτλον τοῦ ἐπιτελοῦς συμβούλου ἰατροῦ ὡς καὶ τοῦ εὐγενοῦς. Κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Claude Bernard μετέβη καὶ ἐγκατέστη ἐν Παρισίοις. Ἔγραψε: «Στοιχεῖα ἠλεκτροθεραπείας» (1870), ἔργον στεφθὲν διὰ χρυσοῦ μεταλλείου ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἐπιστημῶν, «Δίτομον ῥωσικὴν φυσιολογίαν» (Πετρούπολις 1873), «Μεθοδικὴν τῶν φυσιολογικῶν πειραμάτων καὶ βιοψιῶν» (Giessen 1876). Πλὴν τούτων, ὑπέβαλε πλεῖστα, ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὑπομνήματα εἰς διαφόρους ἐπιστημονικὰς Ἀκαδημίας καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας ἐπιστημονικὰς πραγματείας εἰς τὰ ἀρχεῖα Virchow, Du Bois Raymond, Pflüger καὶ Killian, πραγματευομένας περὶ τῶν λειτουργικῶν ἐνεργειῶν τῶν ἡπατικῶν κυττάρων, περὶ τῶν νευρικῶν ἀπολήξεων τοῦ περιτοναίου κλπ., ἰδίως δὲ περὶ τῶν ἀνακαλύψεων αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀγγειοκινητικῶν σπλαγχνικῶν νεύρων, τοῦ διεγερτικοῦ νεύρου, ὡς καὶ τοῦ καρδιοκατασταλτικοῦ νεύρου, πλεγματίου τοῦ πνευμογαστρικοῦ, τοῦ καὶ κληθέντος ἐκ τοῦ ὀνόματος του «κυωνείου νεύρου», ὅπερ διὰ τῆς διεγέρσεώς του ἐπενεργεῖ κατασταλτικῶς ἐπὶ τῶν παλμῶν τῆς καρδίας, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει καὶ τοῦ κυκλοφορικοῦ συστήματος τοῦ συνόλου ὀργανισμοῦ καὶ ἰδίως τοῦ ἀγγειακοῦ κοιλιακοῦ συστήματος. Διὰ τὰς ἀνακαλύψεις του ταύτας ἐτιμήθη ἐν Γαλλίᾳ διὰ τοῦ βραβείου Monthyn (1867). Ο. Ρ.

Κχαβοὺρ (Khabour) [*Γεωγρ.*]. Δύο ποταμοὶ τῆς Μεσοποταμίας· (βλ. λ. *Καβούρ*).

Κχὸντ (Khonds ἢ Kandhs). Αὐτόχθων φυλὴ τῶν Ἰνδιῶν, οἰκοῦσα τὰ ὑποτελῆ κράτη τῆς Ὀρίσσα καὶ τὴν περιφέρειαν Γκάντζαμ τῆς Μαδρᾶς, συμποσουμένη εἰς 800 000. Διαιρεῖται εἰς τοὺς *Κόντια* ἢ *ὀρεινοὺς Κχὸντ* καὶ τοὺς *πεδινοὺς Κχὸντ*, οἱ δὲ γαιοκτήμονες μεταξὺ αὐτῶν καλοῦνται Ρὰτζ Κχὸντ. Ἡ θρησκεία των εἶναι ἀνιμιστική, τὸ δὲ πάνθεόν των περιλαμβάνει 84 θεότητας. Ἔχουν γλῶσσαν ὁμοιάζουσαν περισσότερον πρὸς τὴν τῆς Τελούγκου ἢ τὴν τῶν Γόνδων, εἶναι δὲ ὡραιότεροι τύποι ἐκείνων μὲ ἀριανὰ χαρακτηριστικά. Θεωροῦνται μεῖγμα δραβιδιανῆς φυλῆς μὲ ἀριανὸν αἷμα. Οἱ Κχὸντ κατέστησαν περιώνυμοι ἅμα τῇ καταλήψει τῆς περιφερείας των ὑπὸ τῶν Βρεττανῶν (1835), λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς σκληρότητος, μεθ' ἧς ἐτέλουν ἀνθρωποθυσίας. Αἱ θυσίαι αὗται τῶν «Μερία», ὡς ἐκαλοῦντο τὰ θύματα, ἀπεσκόπουν εἰς τὸ νὰ καταστῇ ἡ γῆ γόνιμος. Ἡ θρησκεία των ἐπέβαλλεν εἰς αὐτοὺς ν' ἀγοράζουν τὰ θύματά των, σπανίως δ' ἐθυσίαζον ἀνθρώπους, διὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἐπληρώθη τίμημα. Σπανιώτατα ἐπίσης ἐθανάτουν μέλη τῆς φυλῆς των καὶ εἰς τὰς ἐποχὰς λιμῶν πολλοὶ Κχὸντ ἐπώλουν τὰ τέκνα των ὅπως χρησιμεύσουν ὡς μερία. Πρόσωπα οἱασδήποτε φυλῆς, ἡλικίας ἢ φύλου, ἐγίνοντο δεκτὰ εἰς θυσίας, ἀρκεῖ νὰ ἠγοράζοντο. Τοὺς μέλλοντας νὰ θυσιασθοῦν περιεποιοῦντο, τὰς δὲ κόρας καὶ γυναῖκας μεταξὺ αὐτῶν καθίστων μητέρας. Δέκα ἢ δώδεκα ἡμέρας πρὸ τῆς θυσίας ἐκείρετο ἡ κόμη τῶν θυμάτων, οἱ δὲ κάτοικοι, ἀφοῦ ἐλούοντο, μετέβαινον ἐν πομπῇ, ἡγουμένου τοῦ ἱερέως, πρὸς τὸ ἱερὸν ἄλσος τῆς θεᾶς. Ἡ ἑορτὴ διήρκει ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, καθ' ἃς οἱ Κχὸντ ἐπεδίδοντο εἰς τὰ ἀγριώτερα τῶν ὀργίων. Δ. Σ. Δ.

Κχουρμὰν-Σοῦ [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Παραπόταμος τοῦ Γιαϊχοὺν Τσάϊ, τοῦ διαρρέοντος τὴν χώραν τῶν Ἀδάνων τῆς Κιλικίας. Εἶναι ὁ τῶν ἀρχαίων *Κοίρανος* (βλ. λ. καὶ λ. *Πύραμος*). Σ. Ε. Λ

Κώ, χώρα τοῦ— (Pays de Caux) [*Γεωγρ.*]. Χώρα τῆς Γαλλίας, ἐν τῇ Νορμανδίᾳ, περιλαμβανομένη ἐν τῷ νομῷ τοῦ κάτω Σηκουάνα. Εἶναι ἀρκετὰ εὔφορος, διαρρεομένη ὑπὸ πολλῶν παραποτάμων τοῦ Σηκουάνα καὶ ἔχει μεγάλως ἀνεπτυγμένην βιομηχανίαν καὶ γεωργίαν. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι ἀσβεστῶδες (Calx, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους ἐκαλεῖτο Pagus Caletus καὶ ἐξετείνετο μέχρι Βελγίου, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Caletum. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν δουκῶν τῆς Νορμανδίας εἶχεν γίνει λίαν ὀνομαστὴ καὶ ἐκαλεῖτο *Χώρα τῶν εὐγενῶν*, διότι ἐν αὐτῇ οἱ Γάλλοι εὐγενεῖς εἶχον ἄφθονα κτήματα. Μ. Δ. Β

Κώχ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις μεσόγειος τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας· ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Σάβης (*Πτολ.* ΣΤ, ζ, 42). Ἡ ταυτότης αὐτῆς εἶναι ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ

Κώας [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς διαρρέων τὴν χώραν τῶν Παροπανισαδῶν. Πηγάζει ἀπὸ τοῦ Ἰμάου ὄρους, ἐκτρέπεται εἰς τὴν προμνησθεῖσαν χώραν καὶ εἶτα συμβάλλει πρὸς τὸν Σουάστον καὶ τὸν Ἰνδόν· ὠνομάζετο καὶ *Γαβούας*. Ἡ ταυτότης τοῦ ποταμοῦ ἀμφισβητεῖται. Σ. Ε. Λ

Κωβὲς (Cauwès), *Παῦλος-Λουδοβῖκος*. Γάλλος νομικός (1843—1917). Ἐχρημάτισε κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς πανεπιστημίου τοῦ Νανσὺ καὶ κατόπιν (1873) τῶν Παρισίων ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας. Τῷ 1882 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς νεοϊδρυθείσης ἕδρας τῆς ἱστορίας τοῦ γαλλικοῦ δικαίου. Διετέλεσε πρόεδρος τῆς «Γαλλικῆς ἑνώσεως πρὸς ἔννομον προστασίαν τῶν ἐργατῶν» καὶ συνειργάσθη εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας». Μεταξὺ ἄλλων ἐδημοσίευσε: «Μαθήματα πολιτικῆς οἰκονομίας» (1878—1880), «Ἡ αἴτησις κληρονομίας» (1865), «Τὰ ἐν Γαλλίᾳ γεννώμενα τέκνα τῶν ξένων» (1869), «Νέαι προνομιοῦχοι ἑταιρεῖαι ἀποικισμοῦ» (1892) κτλ. Μ. Δ. Β

Κωβίδας, ἢ **Κωβίδης**, ἢ **Κουβίδιος**, ἢ **Κουβίδης**, ἢ **Γοβίδας**, ἢ **Κομίδιος**. Βυζαντινὸς νομοδιδάσκαλος (ἀντικήνσωρ), ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζ' αἰῶνος. Συνέδεετο μὲ τὸν Δωρόθεον καὶ τὸν Θαλέλαιον καὶ ἔγραψε σημειώσεις εἰς τὸν Πανδέκτην. Κυριώτερον τοῦ σύγγραμμα ἦτο ὁ «Ποινάλιος», ὁ ὁποῖος περιεῖχε, φαίνεται, συλλογὴν τῶν ποινικῶν ῥωμαϊκῶν διατάξεων. Ἀποσπάσματα τούτου διεσώθησαν ἐκδοθέντα ὑπὸ Zachariae von Lingenthal. Π. Ι. Ζ

κωβιὸς (ὁ) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τῆς οἰκογενείας τῶν *γωβιιδῶν* (βλ. λ. *γωβιός*).

Κωβίου [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Αἰγύπτου μεταξὺ Ταποσίριδος καὶ Ἀντιφίλου, εἰς τὴν παράλιον τοῦ Μαρεώτου νομοῦ (*Πτολ.* Δ, ε, 34). Ἡ ταυτότης τῆς πόλεως ἀκαθόριστος. Σ. Ε. Λ.

κωβιτίδαι (οἱ) (Cobitidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*, περιλαμβάνουσα μικροὺς ἰχθῦς μὲ σῶμα λεπτόν, ταινιοειδές, βιοῦντας ἐντὸς τῶν γλυκέων ὑδάτων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι ἡ *κωβῖτις* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

κωβῖτις (ἡ) (Cobites) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τῆς οἰκογενείας τῶν *κωβιτιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον γένος, τὴν *κωβῖτιν τὴν ὀφιοειδῆ* (Cobites sardina). Αὕτη ἔχει μῆκος μικρόν, σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες, εὐρύτερον πρὸς τὸ πρόσθιον τμῆμά του, κεφαλὴν ἐπιμήκη, λεπτήν, ἀπολήγουσαν εἰς αἰχμηρὸν ῥύγχος, σιαγόνας ἐφωδιασμένας διὰ πολυπληθῶν μικρῶν ὀδόντων, σῶμα καλυπτόμενον ὑπὸ μικροτάτων καὶ λεπτοτάτων λεπίων, οὐραῖον πτερύγιον βραχύ, πλατύτατον καὶ ἀπεστρογγυλωμένον, ῥαχιαῖον πτερύγιον μοναδικόν, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς ῥίζης τῆς οὐρᾶς καὶ διήκον μέχρι τοῦ μέσου τοῦ σώματος, ἑδραῖον χαμηλὸν καὶ ἐπιμηκέστατον, ἀνταποκρινόμενον ἀκριβῶς πρὸς τὸ ῥαχιαῖον, κοιλιακὰ πτερύγια βραχύτατα καὶ λεπτά. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας καὶ κατὰ προτίμησιν ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς τῆς ἰλύος. Τρέφεται ἐκ μικρῶν μαλακοστράκων. Δ. Ν. Π.

Κωβλανός. Γλύπτης ἐξ Ἀφροδισιάδος τῆς Καρίας, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐθνικόν του Ἀφροδισιεύς, ὡς ἀναγράφει ἐπιγραφὴ βάσεως, ἐφ' ἧς ἵσταται τὸ ἄγαλμα ἀθλητοῦ. Τοῦτο ἀπόκειται ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως καὶ εἶναι ἀντίγραφον ἔργου τῶν διαδόχων τοῦ Μύρωνος. Εἶναι τοῦ Α' μ. Χ αἰῶνος καὶ τὸ πρωϊμώτατον τῶν σῳζομένων ἔργων τῆς σχολῆς τῆς Ἀφροδισιάδος. Ὁ Κωβλανός, ἄρα, ἤκμασε κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα. Β. Δ. Θ.

Κῶβρυς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαιότατος λιμὴν τῆς μεσημβρινῆς Θρᾴκης, ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας τοῦ Μέλανος κόλπου (νῦν Σάρου ἢ Ξηροῦ), ἀναφερόμενος ὑπὸ Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως (Περιπλ. 67), ὡς «ἐμπόριον Καρδιανῶν». Α. Θ. Σ

Κωγαιονον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαῖον ὄνομα ὄρους τῆς Δακίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γετῶν, θεωρουμένου ἱεροῦ, διότι ἐπιστεύετο ὅτι ἔν τινι ἄντρῳ αὐτοῦ κατῴκει ὁ θεὸς αὐτῶν, κατόπιν δὲ ὁ ὑπ' αὐτῶν θεοποιηθεὶς *Ζάμολξις*, πρὸς τὸν ὁποῖον μετέβαινεν ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας, ἵνα λάβῃ τὰς συμβουλάς του. Ἐντὸς αὐτοῦ ἔζη ἀκολούθως ὁ ἑκάστοτε ἱερεὺς τοῦ θεοῦ, καὶ τοιοῦτος ἀναφέρεται περὶ τὰ τέλη τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος ὁ περιώνυμος γόης καὶ μάγος *Δεκαίνεος*, φίλος καὶ σύμβουλος τοῦ βασιλέως Βυρεβίστα, μετὰ τοῦ ὁποίου συνειργάσθη εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῶν συμπατριωτῶν του. Α. Θ. Σ

Κῶγνοι [*Ἀρχ.*]. Γαλατικὸς λαός, οἱ ἄλλως *Κότινοι* (βλ. λ.).

κωδεΐνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ ὀπίου τοῦ τύπου $C_{17}H_{17}NO(OH)OCH_3$. Εἶναι δηλαδὴ ὁ μεθυλικὸς αἰθὴρ τῆς *μορφίνης*. Δύναται νὰ παρασκευασθῇ καὶ συνθετικῶς διὰ μεθυλιώσεως τῆς μορφίνης. Ἡ μεθυλίωσις ἐπιτελεῖται δι' ἐπιδράσεως μεθυλοθειικοῦ καλίου ἐν ἀλκαλικῷ διαλύματι μεθυλικῆς ἀλκοόλης. Εἰς τὸ ὄπιον εὑρίσκεται εἰς ποσότητα 0,1—0,3 %. Κρυσταλλοῦται εἰς ἀχρόους κρυστάλλους μεθ' ἑνὸς μορίου ὕδατος. Τήκεται εἰς 153°, εἶναι ὀλίγον διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ (εὐδιαλυτοτέρα πάντως τῆς μορφίνης) καὶ τὸν αἰθέρα καὶ διαλυτὴ εἰς τὸ χλωροφόρμιον καὶ τὴν ἀλκοόλην. Κέκτηται ἰσχυρὰν βασικὴν ἀντίδρασιν καὶ εἶναι διὰ μὲν τὸν ἄνθρωπον ὀλιγώτερον τοξικὴ τῆς μορφίνης, διὰ δὲ τὰ ζῷα τοξικώτερα αὐτῆς. Σχηματίζει εὐκόλως ἅλατα, ὧν τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὸ φωσφορικόν, τὸ ὑδροχλωρικὸν καὶ τὸ θειικόν. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἀναγράφεται ὡς καταπραϋντικὸν κατὰ τοῦ βηχός, ὡς ἀναλγητικὸν καὶ κατὰ τοῦ κοκκύτου. Εἰς μεγάλας δόσεις προκαλεῖ θανατηφόρους δηλητηριάσεις. Εἰς κανονικὰς προκαλεῖ μυϊκὴν κόπωσιν συνοδευομένην ὑπὸ κνησμοῦ, εἶτα ἰσχυρὰν συστολὴν τῆς κόρης καὶ ὑπνηλίαν. Ἡ κωδεΐνη δρᾷ ἐπίσης καὶ ὡς ἐλαφρὸν ναρκωτικόν. Γενικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀναγράφεται ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ μετὰ φωσφορικοῦ ὀξέος ἅλατος αὐτῆς. Σ. [illegible]

κωδέλαια (τὰ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ διὰ καυστικοῦ νατρίου κατεργασθέντα καὶ διὰ γύψου διαυγασθέντα *ῥητινέλαια*. Σ. [illegible]

Digitized by Google

κωδία (ἡ) (Capita papaveris) *[Φαρμακογ.]*. Ὁ καρπὸς *μήκωνος τῆς ὑπνοφόρου* (Papaver Somniferum). Αἱ κωδίαι εἶναι ἰσομεγέθεις πρὸς κάρυον καὶ ἔχουσι χρῶμα νωπαὶ μὲν γλαυκοπράσινον, ἀπεξηραμμέναι δὲ φαιοπράσινον. Ἔχουν μῆκος 3—8 ἑκατμ. καὶ διάμετρον 5—12. Σπανίως νοθεύονται. μείγνυνται ὅμως ἐνίοτε μὲ καρποὺς καὶ ἐκ τῆς Εὐρώπης προερχομένου μήκωνος, οἵτινες ἐνέχουν τὰ αὐτὰ δραστικὰ συστατικά. Αἱ κωδίαι περιέχουν διάφορα ἀλκαλοειδῆ, τρυγικὸν καὶ κιτρικὸν ὀξύ, γλίσχρασμα, ῥητινώδεις καὶ πηκτινικὰς οὐσίας γλυκόζην κλπ. Κατὰ τὴν πλήρη ὡρίμανσίν των περιέχουν 0,016—0,02 % μορφίνην. 0,028 % ναρκωτίνην καὶ κωδεΐνην, ἐνῷ αἱ μὴ τελείως ὡριμάσασαι περιέχουν 0,022 % ἕως 0,03 % μορφίνην καὶ 0,113 ἕως 0,116 κωδεΐνην καὶ ναρκωτίνην. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἀναγράφονται καὶ εἰς ἀφέψημα, ὡς ὑπνωτικὸν τῶν παίδων, ὡς καταπραϋντικὸν τῶν ἐντερικῶν πόνων καὶ εἰς κατάπλασμα μετ' ἀλεύρου σπερμάτων λίνου. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν σιροπίου (Sirupus Papaveris), ἐκχυλίσματος (Extractum papaveris), ἀποχρεμπτικῶν τεΐων ἢ ὀδονταλγικῶν. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται καὶ πρὸς παρασκευὴν γαργαρισμάτων. Ἐκ τῶν κωδιῶν λαμβάνεται τὸ ὄπιον. κ. Γ. Μ.

κωδικελλικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κωδίκελλον, ὁ τοῦ κωδικέλλου: «κωδικελλικὴ ῥήτρα» (βλ. κατ.).

—κωδικελλικὴ ***ῥήτρα*** (Clausula codicillaris) Καλεῖται οὕτως ἡ ἐν *διαθήκῃ* ἢ *κωδικέλλῳ* δήλωσις τοῦ διαθέτου, ὅπως ἡ τυχὸν ἄκυρος διαθήκη του ἰσχύσῃ ὡς κωδίκελλος. Περὶ τῆς ῥήτρας ἀρκεῖ νὰ προκύπτῃ ἡ βούλησις τοῦ διαθέτου· εἰδικὸς τύπος πρὸς ἔκφρασίν της δὲν ἀπαιτεῖται, ἀλλ' οὐδὲ νοεῖται αὕτη κατὰ κανόνα ἀφ' ἑαυτῆς. Ἐξαίρεσις τοῦ τελευταίου καθιεροῦται ἐκ τοῦ νόμου 2230 τοῦ 1920 «Περὶ καταργήσεως τοῦ Φαλκιδίου νόμου κλπ.», καθ' ὅν, ἐὰν ὁ ἐν διαθήκῃ ἐγγεγραμμένος παραιτηθῇ τῆς κληρονομίας, ἡ διαθήκη δὲν ματαιοῦται, ἀλλ' (αὐτοδυνάμως καὶ ἄνευ τῆς ῥήτρας) ἰσχύει ὡς κωδίκελλος.

Ἡ κωδικελλικὴ ῥήτρα χωροῦσα μετατρέπει γενικῶς τὴν ἄκυρον διαθήκην εἰς κωδίκελλον, ἐνίοτε ὅμως μερικῶς, ὡς ὅταν ὁ ἐγκατάστατος ἀπέθανε πρὸ τοῦ διαθέτου, ὅτε δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἐγκαταστάσεως καὶ μετατροπῆς αὐτῆς, ὡς καὶ ὅταν ὁ διαθέτης ῥητῶς περιώρισε τὴν ἔκτασιν τῆς ἐνεργείας της. Χωρούσης τῆς ῥήτρας αἱ ἐν ἀκύρῳ διαθήκῃ ἐγκαταστάσεις καὶ ὑποκαταστάσεις μετατρέπονται εἰς καθολικὰ καταπιστεύματα, βαρύνοντα τὸν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμον ἢ τὸν ἐξ ἄλλης τυχὸν ἐγκύρου διαθήκης τοιοῦτον, αἱ δὲ κληροδοσίαι παραμένουν ἰσχυραί, βαρύνουσαι τὸν καθολικὸν καταπιστευματοδόχον καὶ ἐν ἐλλείψει τούτου τὸν κληρονόμον. Διὰ τῆς ῥήτρας σῴζονται, κατὰ τὰ ἀνωτέρω, αἱ διατάξεις τῆς διαθήκης μόνον ἐφ' ὅσον θὰ ἴσχυον ὡς τοιαῦται ἐὰν ἐξ ἀρχῆς ἐγίνοντο ἐν κωδικέλλῳ. Ἀπαιτεῖται ὅθεν νὰ ἔχῃ ἡ ἄκυρος διαθήκη κατὰ τύπους καὶ κατὰ περιεχόμενον τὰ στοιχεῖα ἐγκύρου κωδικέλλου κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεώς της. Ἐν περιπτώσει ἀνακλήσεως τῆς διαθήκης λογίζεται ὅτι καὶ ἡ ῥήτρα συνανακαλεῖται, ἐκτὸς ἂν γίνῃ λόγος περὶ τοῦ ἐναντίου ἐν τῇ ἀνακλήσει ἢ ἄλλῃ διατάξει τελευταίας βουλήσεως. Θ. Ι. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

κωδίκελλος (ὁ) (codicillus ἐκ τοῦ codex, μικρὸν χαρτόπουλον ἢ βιβλίδιον κατὰ τὸν *Ἁρμενόπουλον*). Καλεῖται οὕτω πᾶσα μονομερὴς διάταξις τελευταίας βουλήσεως μὴ περιέχουσα ἐγκατάστασιν κληρονόμου. Συνήθως περιέχει κληροδοσίαν, ἀλλὰ δύναται νὰ περιέχῃ καὶ ἄλλας διατάξεις, ὡς διορισμὸν ἐπιτρόπου, καθολικὸν καταπίστευμα ἢ κωδικελλικὴν ῥήτραν. Διὰ τοῦ κωδικέλλου οὐ μόνον δὲν δίδεται κληρονομία, ἥτις δίδεται διὰ τῆς *διαθήκης*, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀφαιρεῖται, μὴ δυναμένου τούτου νὰ θίξῃ ὁπωσδήποτε διαθήκην κατὰ τὰς ἀφορώσας τὴν ἐγκατάστασιν κληρονόμου διατάξεις καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν συναπτομένας (ἀποκλήρωσιν, αὐξομείωσιν τῆς κληρονομικῆς μερίδος, ὑποκατάστασιν). Κατὰ τὸν περὶ διαθηκῶν ἰσχύοντα ΓΨΠ' τοῦ 1911 νόμον, αἱ περὶ διαθηκῶν διατάξεις ἐφαρμόζονται καὶ διὰ τοὺς κωδικέλλους, συνεπῶς καὶ διὰ τὴν σύνταξιν τούτων τηροῦνται οἱ περὶ τὴν σύνταξιν διαθήκης τύποι, τεταγμένοι πλὴν ῥητῶν ἐξαιρέσεων ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος. Κατ' ἀκολουθίαν σήμερον δὲν ἔχει ἰσχύν, ὡς παρατύπως καταρτιζόμενον, τὸ ἄγραφον ἢ προφορικὸν κληροδότημα ἢ καταπίστευμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οὐδὲ τὸ μυστικὸν τοιοῦτον, ὁσάκις τὸ μυστικὸν στοιχεῖον τῆς κληροδοσίας δὲν ἀναφέρεται εἰς ἔγγραφον συντεταγμένον κατὰ τὸν περὶ διαθηκῶν νόμον. Πότε πρόκειται περὶ διαθήκης καὶ πότε περὶ κωδικέλλου, δὲν εἶναι ζήτημα λέξεων, ἀλλ' ἑρμηνείας τῆς θελήσεως τοῦ διαθέτου.

Οἱ κωδίκελλοι προϋποθέτουν κληρονομικὴν διαδοχὴν οὐ μόνον ἐκ διαθήκης, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀδιαθέτου χωροῦσαν, ἐφ' ᾧ καὶ διακρίνονται εἰς ἐκ διαθήκης ἢ ἐξ ἀδιαθέτου τοιούτους, ἀναλόγως τοῦ παρὰ τοῦ διαθέτου προορισμοῦ των, ὅστις δύναται νὰ προκύπτῃ καὶ ἐκ διατάξεως τελευταίας βουλήσεως μεταγενεστέρας τῆς συντάξεώς των. Οἱ ἐξ ἀδιαθέτου κωδίκελλοι εἶναι αὐθύπαρκτοι. Τοὐναντίον οἱ ἐκ διαθήκης τοιοῦτοι ἀποτελοῦν μέρος τῆς διαθήκης, ἐξ αὐτῆς προερχόμενοι καὶ μετ' αὐτῆς ἀνατρεπόμενοι καὶ ἀναζῶντες. Ἀλλὰ τὸ λεγόμενον *κωδικελλικὸν πλάσμα*, καθ' ὃ λογίζονται γραφέντα ἐν διαθήκῃ τὰ ἐν κωδικέλλῳ γεγραμμένα καὶ ὡς τοιαῦτα κρίνονται, δὲν ἰσχύει παρ' ἡμῖν, ὡς ἀντιτιθέμενον πρὸς τὸν περὶ διαθηκῶν νόμον, καθ' ὅν, κατ' ἀναλογίαν τῶν περὶ διαθήκης κρατούντων, αἱ ἀφορῶσαι τὸ κῦρος κωδικέλλου προϋποθέσεις κρίνονται κατὰ τὸν χρόνον τῆς συντάξεως αὐτοῦ καὶ οὐχὶ τῆς πρὸς ἣν οὗτος σχετίζεται διαθήκης. Αἱ προϋποθέσεις αὗται διαγράφονται εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ νόμου, τὸ τιτλοφορούμενον «Περὶ συντάξεως διαθηκῶν». Οἱ κωδίκελλοι διακρίνονται ἐπίσης εἰς κεκυρωμένους ἢ μή, καθ' ὅσον μνημονεύονται ἢ μὴ ἐν διαθήκῃ, ἐκ τούτων δ' οἱ πρῶτοι εἰς κεκυρωμένους κατὰ τὸ παρελθὸν ἢ κατὰ τὸ μέλλον, καθ' ὅσον ἡ σύνταξις τῆς μνημονευούσης διαθήκης ἔγινε μετὰ τὴν σύνταξιν αὐτῶν ἢ πρὸ αὐτῆς. Αἱ διακρίσεις αὗται οὐδεμίαν σήμερον ἔχουν σημασίαν. Διὰ τοῦ νόμου περὶ διαθηκῶν δὲν μετεβλήθησαν αἱ ἀφορῶσαι τὴν ἀνάκλησιν κωδικέλλου διατάξεις τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου, καθ' ἃς δὲν ἀποκλείεται κληρονομία ἐκ διαθήκης συνάμα καὶ κωδικέλλου ἢ πλειόνων κωδικέλλων, ταυτοχρόνων ἢ μή, ἐφ' ὅσον τὸ περιεχόμενον αὐτῶν δὲν ἀλληλοσυγκρούεται. Ἐν περιπτώσει συγκρούσεως ἰσχύει ὁ νεώτερος κωδίκελλος ἢ διαθήκη, ὁ δὲ προγενέστερος τοιοῦτος λογίζεται ἀνακληθείς. Θ. Ι. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

κωδίκιον (τὸ) *[Κανον. Δίκ.]*. Καλεῖται *κωδίκιον τῶν συνοδικῶν παρασημειώσεων* ἢ *πράξεων* τὸ βιβλίον, ἐν ᾧ καταγράφονται τὰ πρακτικὰ τῶν πατριαρχικῶν συνόδων. Τοιαῦτα κωδίκια λ. χ. κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐπὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἡσαΐου ἔχουσι δημοσιευθῆ ἐν «Acta Patriarchatus Constantinopolitani» (τόμ. Α', σελ. 96 ἑπ.), ὡσαύτως ἐπὶ πατριάρχου Ἰσιδώρου (αὐτ. σελ. 256 καὶ ἑπ.), ἐπὶ πατριάρχου Φιλοθέου (αὐτ. σελ. 531) κτλ. Τὰ τοιαῦτα πρακτικὰ κατεγράφοντο ἐν τοῖς κωδικίοις ὑπὸ τοῦ ἑκάστοτε χαρτοφύλακος, οὗ καὶ τὸ ὄνομα σημειοῦται ἐν ἀρχῇ. Κ. Μ. ΡΑΛΛΗ

κωδικοποίησις, *—εως* (ἡ). Ἡ ἐργασία διὰ τῆς ὁποίας οἱ κανόνες τοῦ δικαίου συσσωματοῦνται συστηματικῶς καὶ μεθοδικῶς καθ' ὕλην εἰς ἓν ὅλον (βλ. λ. *κῶδιξ*).

—*[Νομ.]* Ἡ *κωδικοποίησις* καθιστᾷ εὐχερεστέραν τὴν ἀνεύρεσιν καὶ γνῶσιν τοῦ ἰσχύοντος δικαίου καὶ κατὰ τοῦτο ἀνταποκρίνεται εἰς δημοκρατικὰς ἰδέας, καθ' ἃς ἡ γνῶσις τοῦ δικαίου δὲν εἶναι κτῆμα τῶν ὀλίγων. Παρέχουσα ἄπειρα ἀπὸ τῆς πλευρᾶς αὐτῆς πλεονεκτήματα, μειονεκτεῖ ἐν τούτοις ἡ κωδικοποίησις ἐκ τοῦ ὅτι σταματᾷ τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τοῦ δικαίου καὶ δυσχεραίνει τὴν μεταβολὴν τῶν κρατούντων θεσμῶν. Κατὰ τὸ παλαιότερον σύνταγμα τοῦ 1864, ἡ ψήφισις καὶ τῶν κωδίκων εἰς τὴν βουλὴν ἐγίνετο ὅπως καὶ τῶν λοιπῶν νομοσχεδίων, ἤτοι ἄρθρον πρὸς ἄρθρον τρὶς κατ' ἐπανάληψιν καὶ κατὰ τρεῖς διαφόρους ἡμέρας. Τὸ σύστημα αὐτὸ παρεῖχε τὸ ἄτοπον ὅτι ἐν τῇ βουλῇ, διὰ τῶν κατ' ἄρθρον μεταβολῶν, ἐχάνετο ἡ ἁρμονία τῶν διατάξεων τοῦ κώδικος, συγχρόνως δὲ ἐδυσχέραινεν, ἂν μὴ καθίστα καὶ ἀδύνατον, τὴν ψήφισιν πλουσίων εἰς ἄρθρα κωδίκων. Εἰς τὴν διάταξιν ἐκείνην τοῦ συντάγματος τοῦ 1864 (ἄρθρ. 57) ὀφείλεται μεταξὺ ἄλλων καὶ ἡ μὴ ψήφισις τοῦ νομοσχεδίου τοῦ ἑλληνικοῦ ἀστικοῦ κώδικος τοῦ 1874. Πρὸς ἄρσιν τῶν ἀτόπων αὐτῶν τὸ ἀναθεωρηθὲν σύνταγμα τοῦ 1911 (ἄρθρ. 57), ὡς καὶ τὸ ἐν ἰσχύϊ τοῦ 1927 (ἄρθρ. 49) ὥρισαν ὅτι ἡ ἐπιψήφισις δικαστικῶν ἢ διοικητικῶν κωδίκων, τοὺς ὁποίους συνέταξαν εἰδικαὶ ἐπιτροπαί, συσταθεῖσαι δι' εἰδικῶν νόμων, δύναται νὰ γίνῃ δι' ἰδιαιτέρου νόμου, κυροῦντος τοὺς εἰρημένους κώδικας ἐν ὅλῳ. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον δύναται νὰ γίνῃ κωδικοποίησις ὑφισταμένων διατάξεων δι' ἁπλῆς ταξινομήσεως αὐτῶν ἢ ἐν ὅλῳ ἐπαναφορὰ καταργηθέντων νόμων, πλὴν τῶν φορολογικῶν. Π. Ι. Ζ.

—*[Διεθν. Δίκ.]* Ἡ δυσχέρεια πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀκριβοῦς κανόνος διεθνοῦς δικαίου, ὅστις θὰ ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐν δεδομένῃ περιπτώσει, παρεκίνησε συγγραφεῖς τινας, ὡς καὶ εἰδικοὺς ἐπιστημονικοὺς συλλόγους, ὅπως μελετήσωσι τὸ ζήτημα τῆς συλλογῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν κανόνων τοῦ ἐν λόγῳ δικαίου καὶ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν ὑπὸ μορφὴν κωδικοποιήσεως. Ἡ ἐργασία αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ εἴτε δι' ἑνὸς γενικοῦ καὶ ὁμοιομόρφου διὰ πάντα ἐν γένει τὰ κράτη κώδικος, εἴτε διὰ πολλῶν διεθνῶν συμβάσεων, συνομολογουμένων βαθμιαίως μεταξὺ τῶν κρατῶν καὶ ἐχουσῶν ποιάν τινα ἑνότητα. Ἡ τοιαύτη κωδικοποίησις θὰ συνετέλει τὰ μέγιστα ὅπως προαχθῇ τὸ διεθνὲς δίκαιον· πολλοὶ μάλιστα φιλόσοφοι καὶ νομομαθεῖς φρονοῦσι σχετικῶς ὅτι ἡ κωδικοποίησις θὰ ἐξησφάλιζεν ἔτι μᾶλλον τὴν μεταξὺ τῶν κρατῶν εἰρήνην, διότι ἕκαστον τούτων θὰ ἐκέκτητο πλήρη καὶ τελείαν γνῶσιν τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων του, ἐπακριβῶς ἀναγραφομένων ἐν τῷ κώδικι.

Ἡ πρώτη ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο σοβαρὰ ὤθησις ἐν τῷ διεθνεῖ δικαίῳ ἐδόθη κυρίως ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ Ἄγγλου φιλοσόφου καὶ νομοδιδασκάλου Ἱερεμίου Βένθαμ (1748—1832), ὅστις ἐφαντάσθη νὰ κωδικοποιήσῃ πλήρως πάντας τοὺς κλάδους τοῦ δικαίου πρὸς γενικὴν καὶ ὁμοιόμορφον χρησιμοποίησιν ὑπὸ πάντων τῶν κρατῶν. Μεταξὺ τῶν δέκα τοιούτων κωδίκων, ὧν ἐσκέφθη τὴν σύνταξιν, συμπεριλαμβάνεται καὶ εἰδικὸς κῶδιξ τοῦ διεθνοῦς δικαίου, περιέχων τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τῶν κρατῶν πρὸς ἄλληλα. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους τὸ πείραμα τοῦτο ἐπανελήφθη πολλάκις κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Οἱ κάτωθι ἰδίᾳ δημοσιολόγοι ἐσκέφθησαν νὰ παρουσιάσωσιν ὑπὸ τύπον κώδικος, συντεταγμένου κατ' ἄρθρα, τὰ περὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου συγγράμματά των: Ἐστεβὰν δὲ Φερράτερ (1856), Παρόλδο (1851), Δομὶν Πετρούσεβετς (1861), Βλοῦντσλι (1868, ἄρθρα 862), Δ. δλεϋ - Φῆλδ (1872), Φιορέζε (1873), Πασκουάλε Φιόρε (1890 ἄρθρ. 1310), Διπλεσσιξ (1906), Ἰντερνοσσια (1910) καὶ Κλὴν (1911). Αἱ ἀνωτέρω ὅμως κωδικοποιήσεις περιέχουσι μὲν πλείστους ὅσους κανόνας τοῦ ὑφισταμένου θετικοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ εἰς μέγαν βαθμὸν καὶ τὰς προσωπικὰς γνώμας τῶν ἰδίων συγγραφέων ἃς οὗτοι ἀναγράφουσιν ὡς κανόνας τοῦ ἐν λόγῳ δικαίου, πρᾶγμα κατ' ἐξοχὴν ἐπικίνδυνον. Τοῦ ζητήματος τῆς κωδικοποιήσεως ἐπελήφθησαν καὶ εἰδικοὶ ἐπιστημονικοὶ σύλλογοι. Οὕτω τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1873 συνέστη ἐν Βρυξέλλαις «σύλλογος διὰ τὴν μεταρρύθμισιν καὶ κωδικοποίησιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου», ὅστις ἀπὸ τοῦ 1895 καὶ ἐντεῦθεν καλεῖται ἁπλῶς «σύλλογος τοῦ διεθνοῦς δικαίου». Αὐτὴ ἡ Ἀκαδημία τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἥτις συνέστη τῇ 1873 ἐν Γάνδῃ, ἀνέγραψε ῥητῶς ἐν τῷ ἀρχικῷ αὐτῆς καταστατικῷ ὀργανισμῷ (ἄρθρ. 1 § 2) ὅτι θὰ παρεῖχε τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῆς συνδρομὴν πρὸς πᾶσαν σοβαρὰν προσπάθειαν βαθμιαίας κωδικοποιήσεως τῶν διατάξεων καὶ ἔργων τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ἡ Ἀκαδημία εἰργάσθη μετὰ ζήλου ὑπὲρ τῆς κωδικοποιήσεως. Τὴν 9 Σεπτεμβρίου 1880 προέβη εἰς τὴν κωδικοποίησιν τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου, συγκειμένην ἐξ 86 ἐν ὅλῳ ἄρθρων, τῷ δὲ 1913, κατὰ τὴν σύνοδον τῆς Ὀξφόρδης, εἰς τὴν τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου, ὡς καὶ εἰς πλείστας ὅσας ἄλλας μερικὰς κωδικοποιήσεις τῶν διαφόρων θεσμῶν τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ὡσαύτως, ἡ καλουμένη ἀμερικανικὴ Ἀκαδημία τοῦ διεθνοῦς δικαίου, συστᾶσα τῷ 1912 ἐν Οὐάσιγκτων πρὸς ἀποκλειστικὴν μελέτην τῶν προβλημάτων τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἀπὸ καθαρῶς ἀμερικανικῆς ἀπόψεως, ἡ Διεθνὴς νομικὴ ἕνωσις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1919 ἐν Παρισίοις, ὡς καὶ ἕτεροί τινες ἐπιστημονικοὶ σύλλογοι εἰργάσθησαν μετ' ἐπιτυχίας ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς κωδικοποιήσεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ἡ ἀπὸ 6 Ἰανουαρίου 1916 διακήρυξις τῆς ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων τῶν κρατῶν σύγκειται ἀπὸ 6 ἄρθρα ἐν ὅλῳ, ἐξ ἰσαρίθμων δὲ τοιούτων ἀπαρτίζεται καὶ ἡ ἀπὸ 11 Νοεμβρίου 1919 τοιαύτη τῆς Διεθνοῦς νομικῆς ἑνώσεως.

Ἐν Γαλλίᾳ, διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 28 Ὀκτωβρίου 1792 διετάσσετο ἡ σύνταξις «Διακηρύξεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου», ἀνατεθεῖσα εἰς τὸν σοφὸν ἀββᾶν Ἐρρῖκον Γρηγόριον (1750—1831). Τὸ παρ' αὐτοῦ καταρτισθὲν σχέδιον διακηρύξεως, τὸ ὁποῖον, ἀπαρτιζόμενον ἀπὸ 21 ἄρθρα, ἀνέγραφεν ὑπὸ τύπον κώδικος γενικάς τινας καὶ ἀφῃρημένας ἀρχὰς τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὑπεβλήθη τὴν 18 Ἰουνίου 1793 εἰς τὴν συνέλευσιν κατὰ τὴν συζήτησιν πρὸς ἐπεξεργασίαν τοῦ ΚΕ' κεφαλαίου τοῦ συντάγματος. Τὴν 23 Ἀπριλίου 1795 ὁ ἀββᾶς ὑπέβαλεν αὐτὸ ἐκ νέου, ὑποστηρίξας δι' ἐνδιαφερούσης ἀγορεύσεως τὰς διαφόρους αὐτοῦ διατάξεις, ἀλλὰ τὸ σχέδιον δὲν ἐγένετο ἀποδεκτόν, διότι ἐθεωρήθη ὅτι ἔνιοι διατάξεις του παρεβίαζον τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν κρατῶν. Τὸ 7ον ἄρθρον αὐτοῦ διελάμβανεν ὅτι κράτος τι δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀναμειγνύηται εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῶν ἄλλων κρατῶν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 9ον, πᾶν ὅ,τι εἶναι ἀνεξαντλήτου χρησιμοποιήσεως, ὡς ἡ θάλασσα, ἀνήκει εἰς πάντας καὶ δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀποτελέσῃ ἰδιοκτησίαν οὐδενὸς κράτους. Ἡ ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων κατοχὴ ἐπιφέρει μεταξὺ τῶν κρατῶν τὸ πρὸς παραγραφὴν δικαίωμα (ἄρθρ. 11). Αἱ κατὰ τῆς ἐλευθερίας κράτους τινὸς στρεφόμεναι ἐπιχειρήσεις θεωροῦνται ὡς ἀπόπειραι καθ' ὅλων τῶν κρατῶν (ἄρθρ. 15). Κράτος τι θὰ ἠδύνατο ν' ἀναλάβῃ πόλεμον διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν κυριαρχίαν του, τὴν ἐλευθερίαν ὡς καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν (ἄρθρ. 17). Αἱ μεταξὺ τῶν κρατῶν συνθῆκαι εἶναι ἱεραὶ καὶ ἀπαραβίαστοι (ἄρθρ. 21).

Οὐχ ἧττον, αἱ δύο ἀπὸ 28 Φεβρουαρίου 1780 καὶ 16 καὶ 18 Δεκεμβρίου 1800 περίφημοι διακηρύξεις τῆς κληθείσης ἐνόπλου οὐδετερότητος περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν καθηκόντων τῶν οὐδετέρων κρατῶν ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ παρουσιάζονται ἐν γένει ὡς αἱ πρῶται ἐπίσημοι τρό-

Digitized by Google

πον τινὰ μεταξὺ κρατῶν προσπάθειαι πρὸς κωδικοποίησιν ἐνίων θεσμῶν τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Βραδύτερον, τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης, διὰ τοῦ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1815 ειδικοῦ ἐξ 7 ἄρθρων κανονισμοῦ αὐτοῦ, προσδιώρισε τὴν ταξιολογίαν τῶν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων, εἰς ἣν τὸ ἀπὸ 21 Νοεμβρίου 1818 πρωτόκολλον τοῦ ἐν Ἀκυϊσγράνῳ συνεδρίου προσέθεσε νέαν τάξιν, τὴν τῶν προσέδρων ὑπουργῶν. Οὕτω τὸ θέμα ἐκωδικοποιήθη, μὴ μεταβληθὲν ἔκτοτε. Διὰ τῆς ἀπὸ 16 Ἀπριλίου 1856 διακηρύξεως τοῦ συνεδρίου τῶν Παρισίων (24 Φεβρουαρίου—30 Μαρτίου 1856) ἐκωδικοποιήθησαν τέσσαρα ἐν ὅλῳ λίαν ἐνδιαφέροντα θέματα τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου, εἰς τὴν τοιαύτην δὲ κωδικοποίησιν προσεχώρησαν πάντα τὰ κράτη ἐκτὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Διὰ τῶν ἀπὸ 22 Αὐγούστου 1864 ἐκ 10 ἄρθρων, ἀπὸ 6 Ἰουλίου 1906 ἐκ 33 ἄρθρων καὶ ἀπὸ 27 Ἰουλίου 1929 ἐκ 39 ἄρθρων τριῶν συμβάσεων τῶν συνδιασκέψεων τῆς Γενεύης ἐκωδικοποιήθησαν τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν προστασίαν τῶν τραυματιῶν καὶ ἀσθενῶν τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου. Ἡ ἀπὸ 1—27 Ἰουλίου 1929 συνδιάσκεψις τῆς Γενεύης, συγκληθεῖσα εἰδικῶς ὑπὸ τῆς ἑλβετικῆς κυβερνήσεως, ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω συμβάσεως συνέταξε. τὴν 27 Ἰουλίου 1929, καὶ ἑτέραν σύμβασιν ἐξ 97 ἄρθρων περὶ τῆς τύχης τῶν αἰχμαλώτων τοῦ πολέμου. Ἡ ἀπὸ 11 Δεκεμβρίου 1868 διακήρυξις τῆς Πετρουπόλεως, εἰς ἣν προσεχώρησαν πάντα τὰ κράτη, ἀλλ' ἥτις νῦν δὲν ἔχει μεγάλην πρακτικὴν σημασίαν, ἀπηγόρευσε τὴν χρησιμοποίησιν, τόσον ἐν τῷ κατὰ ξηρὰν, ὅσον καὶ ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ, βλημάτων ἐκρηκτικῶν ἢ εὐφλέκτων βάρους κατωτέρου τῶν 400 γραμμαρίων. Τῷ 1874 (27 Ἰουλίου—27 Αὐγούστου) συνεκλήθη συνδιάσκεψις ἐν Βρυξέλλαις πρὸς κωδικοποίησιν τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου, ἀλλὰ τὸ ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1874 σχέδιον αὐτῆς περὶ τῶν νόμων καὶ ἐθίμων τοῦ ἐν λόγῳ πολέμου, συγκείμενον ἐκ 56 ἄρθρων, δὲν ἐκυρώθη ὑπὸ τῶν καθ' ἕκαστον κρατῶν. Τὴν σπουδαιοτέραν ὅμως ἐργασίαν κωδικοποιήσεως ἐπετέλεσαν αἱ δύο ἐν Χάγῃ συνδιασκέψεις τῆς εἰρήνης, ἐξ ὧν ἡ πρώτη (18 Μαΐου—29 Ἰουλίου 1899) κατέληξεν εἰς τὴν συνομολόγησιν τριῶν κυρίων συμβάσεων καὶ ἐνίων διακηρύξεων, ἡ δὲ δευτέρα (15 Ἰουνίου—18 Ὀκτωβρίου 1907) εἰς τὴν σύναψιν δέκα τριῶν συμβάσεων καὶ μιᾶς διακηρύξεως. Τὴν 4 Δεκεμβρίου 1908 συνῆλθε, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, διεθνὴς συνδιάσκεψις ἐν Λονδίνῳ, ἥτις κατέληξε, τὴν 26 Φεβρουαρίου 1909, εἰς συνομολόγησιν δηλώσεως περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων τῶν κρατῶν ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ. Ἡ δήλωσις αὕτη, ἥτις ἀποτελεῖ πλήρη κωδικοποίησιν, σύγκειται ἐξ 71 ἄρθρων καὶ ἀποτελεῖ ἓν ἀδιαίρετον σύνολον ἐν τῇ ἀποδοχῇ της (ἄρθρ. 65). Ἡ δήλωσις δὲν ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῶν κρατῶν, τὴν δὲ 7 Ἰουλίου 1916 ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία, αἵτινες κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐφήρμοσαν ταύτην μετά τινων τροποποιήσεων, ἀνέστειλαν τὴν περαιτέρω συνέχισιν τῆς ἐφαρμογῆς της. Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω κωδικοποιήσεις καὶ ἡ πλήρης ἐπιτυχία, ἥτις ἔστεψε τὰς περισσοτέρας ἐξ αὐτῶν, καταδεικνύουσιν ὅτι εἶναι δυνατὴ καὶ κατορθωτὴ ἡ διὰ μερικῶν καὶ τμηματικῶν κωδικοποιήσεων ἐπίτευξις τῆς γενικῆς κωδικοποιήσεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου, δι' ἧς αἱ διατάξεις αὐτοῦ θὰ παρουσιάζοντο ὑπὸ τύπον σαφῆ, ὁμοιόμορφον καὶ αὐθεντικόν.

Ἐν Ἀμερικῇ, ἥτις πάντοτε ἐπρωτοστάτησεν εἰς πάντα τὰ ζητήματα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, τὴν πρωτοβουλίαν τῆς κωδικοποιήσεως τῶν διατάξεων αὐτοῦ ἀνέλαβον ἀπ' εὐθείας αὐτὰ ταῦτα τὰ κράτη. Ἡ πρώτη περὶ κωδικοποιήσεως ἰδέα διετυπώθη ἐν τῇ συνδιασκέψει τοῦ Παναμᾶ (1826) ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀντιπροσώπου τοῦ Περού. Τὸ δὲ πρόσθετον ἄρθρον εἰς τὸ συνομολογηθὲν σύμφωνον διαρκοῦς ἑνώσεως τῶν συμβληθέντων κρατῶν διαλαμβάνει ὅτι ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ συμφώνου θὰ καθορίζοντο, κατὰ κοινὴν συμφωνίαν, πάντες οἱ κανόνες, οὓς τὰ συμβληθέντα κράτη θὰ ὤφειλον νὰ τηρήσωσιν ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ πολέμου. Τὸ Μεξικὸν ἔλαβε πολλάκις ἔκτοτε τὴν πρωτοβουλίαν συγκλήσεως συνδιασκέψεως πρὸς κωδικοποίησιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ ἀπόπειραι δὲν ἐτελεσφόρησαν. Εἰς τὴν δευτέραν παναμερικανικὴν συνδιάσκεψιν, ἥτις συνεκλήθη ἐν τῷ Μεξικῷ (1901—1902), ὁ πληρεξούσιος τῆς Βραζιλίας προέτεινε τὴν κωδικοποίησιν τοῦ ἀμερικανικοῦ διεθνοῦς δικαίου. Τῆς προτάσεως δεκτῆς γενομένης, συνωμολογήθη εἰδικὴ συνθήκη, καθ' ἣν (ἄρθρ. 1) θὰ συνιστᾶτο ἐπιτροπή, ἧς θὰ μετεῖχον πέντε Ἀμερικανοὶ νομομαθεῖς καὶ δύο Εὐρωπαῖοι, ἥτις θὰ ἐπεφορτίζετο ὅπως συντάξῃ ὅσον οἷόν τε τάχιστα ἕνα κώδικα τοῦ δημοσίου διεθνοῦς δικαίου καὶ ἕτερον τοῦ Ἰδιωτικοῦ, οἵτινες θὰ διέπον τὰς σχέσεις τῶν διαφόρων ἀμερικανικῶν κρατῶν. Τὸ ζήτημα τῆς κωδικοποιήσεως συνεζητήθη ἐκ νέου εἰς τὴν τρίτην παναμερικανικὴν συνδιάσκεψιν, συνελθοῦσαν τῷ 1906 ἐν Ρίῳ Ἰανείρῳ. Ἡ συνδιάσκεψις αὕτη συνωμολόγησε νέαν συνθήκην κωδικοποιήσεως, καθ' ἣν ἡ πρὸς τοῦτο ἐργασία θὰ ἀνετίθετο εἰς μεγάλην διεθνῆ ἐπιτροπὴν νομομαθῶν, εἰς ἣν ἕκαστον τῶν ἀμερικανικῶν κρατῶν θὰ διώριζεν ἀνὰ ἕνα νομομαθῆ ἀντιπρόσωπόν του (ἄρθρ. 1). Ἡ κοινοποίησις τοῦ διορισμοῦ ἑκάστου ἀντιπροσώπου θ' ἀπηυθύνετο πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς Βραζιλίας πρὸ τῆς 1 Ἀπριλίου 1907 (ἄρθρ. 2). Μετ' ἀλλεπαλλήλους ἀναβολάς, ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη τῶν νομομαθῶν ὡρίσθη ἐν τέλει ὅπως συνέλθη τὴν 26 Ἰουνίου 1912. Ἐν τῷ μεταξύ, διὰ τῆς ἀπὸ 28 Σεπτεμβρίου 1911 διακοινώσεως αὐτῆς ἡ βραζιλιανὴ κυβέρνησις εἶχε διαβιβάσει πρὸς τὰ λοιπὰ ἀμερικανικὰ κράτη σχέδιον κώδικος τοῦ διεθνοῦς δικαίου, καταρτισθὲν ὑπὸ τοῦ Πεσσόα, καὶ ἕτερον τοῦ ἰδιωτικοῦ, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ Περέϊρα. Ἀμφότερα τὰ σχέδια ταῦτα θ' ἀπετέλουν ἁπλῶς βάσεις συζητήσεων. Ἐπὶ τῇ προτάσει τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῆς Χιλῆς καὶ τῆς Ἀργεντινῆς συνέστη εἰδικὴ πενταμελὴς ἐπιτροπή, ἥτις προηγουμένως θὰ ἐξήταζε τὰς ἀπόψεις τῶν διαφόρων κρατῶν ἐν σχέσει πρὸς οὐσιώδη τινὰ προβλήματα, ἅτινα προεκάλει ἡ ἰδέα τῆς κωδικοποιήσεως. Καὶ δή, ἂν αὕτη θὰ ἐγίνετο π. χ. διὰ γενικοῦ κώδικος ἢ διὰ πλειοτέρων μεταξὺ τῶν κρατῶν συμβάσεων, διατηρουσῶν ποιάν τινα πρὸς ἀλλήλας ἑνότητα, ἂν θὰ ἐπήρχοντο βραδύτερον τροποποιήσεις εἰς τὴν κωδικοποίησιν καὶ κατὰ τίνα τρόπον θὰ ἐγίνετο τοῦτο, ὡς καὶ ἂν θὰ καθωρίζετο διάκρισις μεταξὺ θεμάτων παγκοσμίου ἐνδιαφέροντος καὶ ἁπλῶς ἀμερικανικοῦ τοιούτου. Τὰ ζητήματα ταῦτα συνεζητήθησαν ἐν ἐκτάσει ἐν τῇ συσταθείσῃ εἰδικῇ ὡς ἄνω ἐπιτροπῇ, ἥτις τὴν 6 Ἰουλίου 1912 κατήρτισε σχέδιον ὀργανισμοῦ τῶν ἐργασιῶν τῶν ἓξ ὑποεπιτροπῶν, εἰς ἃς εἶχε διαιρεθῇ ἡ διεθνὴς ἐπιτροπὴ τῶν Ἀμερικανῶν νομομαθῶν. Τὴν 19 Ἰουλίου ἐτερματίσθησαν αἱ προπαρασκευαστικαὶ ἐργασίαι τῆς ἐπιτροπῆς τῶν νομομαθῶν ἀντιπροσώπων τῶν κρατῶν, αἵτινες κατέδειξαν τὸ δυνατὸν τῆς κωδικοποιήσεως τῶν διατάξεων τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ὡς πρὸς τὸν περαιτέρω τρόπον, καθ' ὃν θὰ ἐγίνετο αὕτη, ἡ ἐπιτροπὴ ἠκολούθησε τὸ σύστημα, καθ' ὃ ἡ κωδικοποίησις δὲν θὰ ἐγίνετο δι' ἑνὸς γενικοῦ κώδικος, ἀλλὰ διὰ πλειοτέρων κεχωρισμένων διεθνῶν συμβάσεων, συναπτομένων τμηματικῶς μεταξὺ τῶν κρατῶν, ἐχόντων ὅμως ποιάν τινα ἑνότητα πρὸς ἀλλήλας. Κατὰ τὴν μέθοδον, ἣν προέκρινεν ἡ ἐπιτροπή, τὰ ζητήματα τὰ κεκτημένα ἐπιστημονικὸν ἢ πολιτικὸν χαρακτῆρα θὰ ἔδει νὰ ἐξαιρεθῶσι τῆς κωδικοποιήσεως. Τοὐναντίον, αὕτη θὰ περιελάμβανεν οὐ μόνον τὰ ζητήματα νομικῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ τὰ δυνάμενα νὰ συντελέσωσι πρὸς περαιτέρω σύσφιγξιν τῶν δεσμῶν τῆς μεταξὺ τῶν κρατῶν ἀλληλεγγύης. Δυστυχῶς, ἡ κήρυξις τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ αἱ ἐντεῦθεν δυσχέρειαι ἐματαίωσαν τότε τὴν κωδικοποίησιν.

Ἀρχαιότεροί τινες συγγραφεῖς, ἰδίᾳ δὲ Γερμανοί, ἀνατρέχοντες εἰς τὰ κατὰ τὴν κωδικοποίησιν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἐπιχειρήματα τοῦ διαπρεποῦς νομοδιδασκάλου Savigny, ἅτινα οὗτος διετύπωσεν εἰς τὸ κλασσικὸν αὐτοῦ ἔργον «Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft» (1814), κατακρίνουσι πᾶσαν ἰδέαν κωδικοποιήσεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι φαίνεται ὅτι νοοῦσι τὴν κωδικοποίησιν ὑπὸ τὸν τύπον ἑνὸς γενικοῦ κώδικος καὶ οὐχὶ πλειοτέρων κεχωρισμένων διεθνῶν συμβάσεων, συναπτομένων τμηματικῶς μεταξὺ τῶν κρατῶν. Φρονοῦσι δ' ὅτι ἡ κωδικοποίησις τοῦ διεθνοῦς δικαίου δὲν θὰ ἦτο κἂν ἐπιθυμητὴ καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι θὰ παρεκώλυεν ἢ θὰ ἐπεβράδυνε τὴν περαιτέρω πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ δικαίου τούτου, καθιστῶσα στασίμους τὰς διατάξεις του, ἐνῷ τοὐναντίον, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των, θὰ ἔπρεπε ν' ἀφεθῶσιν ἐλεύθεραι ὅπως ἐξελιχθῶσιν ἐπὶ τὰ βελτίω πάντοτε, κατὰ τὰς παρουσιαζομένας νέας ἀπαιτήσεις τῆς διεθνοῦς κοινωνίας. Κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τούτους, τὸ ἐν λόγῳ δίκαιον καὶ αἱ διάφοροι διατάξεις αὐτοῦ θὰ ἔδει, τρόπον τινά, ἀφ' ἑαυτῶν καὶ ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ νὰ προάγωνται ἑκάστοτε καὶ νὰ ἑδραιοῦνται. Τὸ οὐσιωδέστερον τῶν ἐπιχειρημάτων εἶναι τοῦτο, ὅτι δὲν θὰ καθίστατό ποτε δυνατὴ ἡ παρὰ πάντων τῶν κρατῶν ἀποδοχὴ τῆς κωδικοποιήσεως ἐν τῷ συνόλῳ τῶν διατάξεών της, ἀλλὰ θὰ διετύπουν ταῦτα ἐπιφυλάξεις εἰς πολλὰς ἴσως ἐξ αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ διεθνεῖ περιβάλλοντι ἡ μειοψηφία δὲν ἐπιβάλλεται κατὰ γενικὸν κανόνα εἰς τὴν πλειοψηφίαν, θὰ ὑφίστατο μὲν κατ' ἀρχὴν κωδικοποίησις τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἀλλὰ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον διετύπωσεν ἐπιφυλάξεις, θὰ εἶχε πλῆρες τὸ δικαίωμα νὰ μὴ ἐφαρμόσῃ τοὺς κανόνας ἐκείνους, εἰς οὓς αὗται ἀνεφέροντο. Τὸ τοιοῦτον δὲ θ' ἀπετέλει βεβαίως αἰσθητὴν ἀνωμαλίαν, ἐπικίνδυνον μάλιστα διὰ τὰ λοιπὰ κράτη, ἂν πρόκειται περὶ οὐσιώδους κανόνος καὶ δὴ τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου.

Τὰ πλεονεκτήματα, ἐξ ἄλλου, τῆς κωδικοποιήσεως εἶναι προφανῆ, διότι τὰ διάφορα κράτη, ἀναλαμβάνοντα τὴν ὑποχρέωσιν νὰ σεβασθῶσι καὶ τηρήσωσι τοὺς κανόνας διεθνοῦς δικαίου, τοὺς ὁποίους ἀπεδέχθησαν ἐπισήμως, δὲν θὰ ἠδύναντο πλέον νὰ παραβιάσωσιν αὐτοὺς μεθ' ὅσης τοὐλάχιστον εὐκολίας ἔπραττον τοῦτο εἰς παρῳχημένους χρόνους. Θὰ ἦσαν ἄλλως τε οἱ κανόνες οὗτοι σαφεῖς, ἀκριβεῖς, ὁμοιόμορφοι. Ἄλλοτε, οἱ κανόνες τοῦ διεθνοῦς δικαίου, στηριζόμενοι ἐπὶ ἀβεβαίων πολλάκις διεθνῶν ἐθίμων ἢ ἐπὶ διεθνῶν συμβάσεων, ὧν αἱ διατάξεις ἐνίοτε ἀντέκειντο πρὸς ἀλλήλας, παρεῖχον, ἐλλείψει ἀκριβοῦς καὶ αὐθεντικῆς αὐτῶν διατυπώσεως, ἀφορμὴν εἰς διαφόρους ἑρμηνείας. Τὴν ἀπαραίτητον ταύτην ἀκριβῆ καὶ αὐθεντικὴν διατύπωσιν ἑκάστου κανόνος διεθνοῦς δικαίου μόνη ἡ κωδικοποίησις θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχῃ καὶ τὰ διάφορα κράτη δὲν θὰ ἠδύναντο πλέον νὰ προβάλωσιν ἄγνοιαν τοῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἔδει νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐν δεδομένῃ περιπτώσει. Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἡ κωδικοποίησις τοῦ διεθνοῦς δικαίου δὲν εἶναι ἁπλῶς μόνον ἐπιθυμητή, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως πλέον ἀναγκαία καὶ δὴ ἐν τῷ συμφέροντι αὐτοῦ τούτου τοῦ διεθνοῦς δικαίου, εἰς ὃ ἔχουσιν εἰσχωρήσει οὐκ ὀλίγαι ὀθνεῖαι διατάξεις, δίδουσαι λαβὴν εἰς παρερμηνείας, ἐσφαλμένας ἀντιλήψεις, ὡς καὶ θλιβερὰς ἐνίοτε συγχύσεις περὶ τοῦ κρατοῦντος θετικοῦ δικαίου.

Κατὰ πρωτοβουλίαν τῆς σουηδικῆς ἀντιπροσωπείας, τὸ ζήτημα τῆς κωδικοποιήσεως συνεζητήθη εὐρύτατα κατὰ τὴν Ε´ συνέλευσιν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (1924). Ἡ συνέλευσις, κατόπιν εἰδικῆς μελέτης τῆς πρώτης αὐτῆς ἐπιτροπῆς, παρακληθείσης ὅπως ὑποβάλῃ σχετικὴν ἔκθεσιν, ἀπεφάσισε τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1924, ὅπως προσκαλέσῃ τὸ συμβούλιον τῆς Κοινωνίας νὰ συστήσῃ ἐπιτροπήν, ἥτις, ἀφοῦ προηγουμένως ζητήσῃ καὶ τὰς γνώμας τῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἀσχοληθέντων μέχρι τοῦδε ἐπιστημονικῶν συλλόγων, νὰ προβῇ εἰς τὰς ἀκολούθους ἐνεργείας: 1) νὰ καταρτίσῃ προσωρινὸν κατάλογον τῶν θεμάτων διεθνοῦς δικαίου, ὧν ἡ ἐπίλυσις διὰ διεθνοῦς συνεννοήσεως θὰ ἐφαίνετο εὐκτέα καὶ πραγματοποιήσιμος· 2) μετ' ἀνακοίνωσιν τοῦ ἐν λόγῳ καταλόγου εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν κρατῶν, μελῶν ἢ μὴ τῆς Κοινωνίας, ἐπὶ σκοπῷ γνωμοδοτήσεως, νὰ μελετήσῃ τὰς ἀποσταλησομένας ἀπαντήσεις τῶν κρατῶν καὶ 3) νὰ ὑποβάλῃ ἔκθεσιν εἰς τὸ συμβούλιον ἐπὶ τῶν θεμάτων, ἅτινα θὰ ἐθεωροῦντο ὡς κεκτημένα βαθμόν τινα ἀρκούσης ὡριμότητος, ὡς καὶ περὶ τῆς διαδικασίας, ἥτις θὰ ἔπρεπε νὰ καθορισθῇ πρὸς παρασκευὴν συνδιασκέψεως διὰ τὴν διευθέτησιν τῶν ἐν λόγῳ θεμάτων. Πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης τῶν νομομαθῶν διωρίσθη ὁ Σουηδὸς Χάμμαρσχελδ, διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Οὐψάλα, ἀντιπρόεδρος δὲ ὁ Διένα, καθηγητὴς τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Παδούης. Διὰ τοῦ ἀπὸ 30 Ἰανουαρίου 1926 ἐγγράφου αὐτῆς πρὸς τὴν γενικὴν γραμματείαν τῆς Κοινωνίας, ἡ ἐπιτροπὴ τῶν νομομαθῶν ὑπέβαλεν αὐτῇ ἐρωτηματολόγιον προκειμένου περὶ τῶν ἀκολούθων θεμάτων: ἰθαγένεια, αἰγιαλῖτις ζώνη, προνόμια διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων, εὐθῦναι κράτους διὰ προξενηθείσας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους του ζημίας εἰς τὸ πρόσωπον ἢ τὴν περιουσίαν τῶν ἀλλοδαπῶν, διαδικασία τῶν διεθνῶν συνδιασκέψεων καὶ διαδικασία συνομολογήσεως καὶ συντάξεως τῶν συνθηκῶν, πειρατεία, ἐκμετάλλευσις τοῦ πλούτου τῶν θαλασσῶν. Ἡ γενικὴ γραμματεία ἐκοινοποίησε τὸ ἐν λόγῳ ἐρωτηματολόγιον εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν διαφόρων κρατῶν. Τὴν 8 Σεπτεμβρίου 1926 διωρίσθη εἰδικὴ τεχνικὴ ἐπιτροπὴ ἐν Ἑλλάδι πρὸς ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ, τὴν δὲ 3 Δεκεμβρίου τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργεῖον διεβίβασε τὴν γνωμοδότησιν αὐτῆς εἰς τὸν γενικὸν γραμματέα τῆς Κοινωνίας. Τὴν 7 Ἰουνίου 1927 οὗτος ἀπέστειλεν εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν κρατῶν νέον ἐρωτηματολόγιον προκειμένου περὶ τῶν κάτωθι θεμάτων: κοινοποίησις ποινικῶν δικαστικῶν ἐγγράφων, δικαστικὴ κατάστασις καὶ καθήκοντα τῶν προξένων, ἀναθεώρησις τῆς ταξεολογίας τῶν διπλωματικῶν ἀπεσταλμένων καὶ ἁρμοδιότης τῶν ἐγχωρίων δικαστηρίων, προκειμένου περὶ ξένων κρατῶν.

Ἡ συνέλευσις τῆς Κοινωνίας ἐν τῇ συνεδριάσει τῆς 27 Σεπτεμβρίου 1927 ἀπεφάσισε τὴν σύγκλησιν πρώτης διεθνοῦς συνδιασκέψεως πρὸς κωδικοποίησιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ἡ συνδιάσκεψις, ἥτις θὰ συνεκαλεῖτο ἐν Χάγῃ, θὰ ἐπελαμβάνετο τῆς κωδικοποιήσεως τῶν κάτωθι τριῶν θεμάτων, κριθέντων ὡς ὡρίμων: ἰθαγένεια, αἰγιαλῖτις ζώνη, εὐθῦναι τοῦ κράτους διὰ ζημίας προξενηθείσας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους του εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ἀλλοδαπῶν. Τὴν 28 Σεπτεμβρίου συνέστη εἰδικὴ ἐπιτροπὴ πρὸς διοργάνωσιν τῆς ἐν λόγῳ συνδιασκέψεως. Σημειωτέον ἐν τέλει ὅτι τὴν 10—18 Ὀκτωβρίου 1929 συνεκλήθη συνδιάσκεψις ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῆς ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἥτις συνεζήτησεν εὐρύτατα τὸ ζήτημα τῆς κωδικοποιήσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Rapport du comité d'experts pour la codification progressive du droit international (Société des Nations), 1927. — *Lüder*, Der neueste Kodificationsversuch auf dem Gebiete des Völkerrechts (1874). — *Bulmerincq*, Praxis, Theorie und Codification des Völkerrechts (1874). — *Larroque*, De la création d'un code de droit international et d'institution d'un haut tribunal (1875). — *Alvarez*, La conférence des juristes de Rio de Janeiro et la codification du droit international américain (Revue générale du droit intern. public, ἔτ. 1918 σελ. 24). — *Nys*, The codi

Digitized by Google

fication of international Law (ἐν τῷ American Journal of international Law, ἔτ. 1911 σ. 871). —*Alvarez*, La codification du droit international (1912).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

κωδικοποιῶ (—*έω*)· συνάγω εἰς ἓν τοὺς νόμους, ἀπαρτίζω κώδικα: «κωδικοποιῶ τοὺς σχολικοὺς νόμους».

Κωδινός, ***Γεώργιος***. Ὑπὸ τὸ συμβατικὸν τοῦτο ὄνομα συγγραφέως ἀναφέρονται τρία ἱστορικὰ βυζαντινὰ ἔργα, τὰ «Πάτρια», τὸ «Περὶ Ὀφφικίων» καὶ σύντομος «Χρονογραφία», παραδοθέντα ἅπαντα, πλὴν τοῦ πρώτου, ἀνωνύμως. Τὰ «Πάτρια» εἴς τινα μόνον τάξιν μεταγενεστέρων χρονογράφων ἀποδίδονται εἰς τὸν Κωδινόν, ζήσαντα πιθανῶς ἐν τῇ Δύσει τὸν ΙΕ΄ αἰῶνα· τὸ ἔργον ὅμως, ἄνευ ὀνόματος συγγραφέως, εἰς τοὺς παλαιοτέρους καὶ καλλίστους κώδικας εἶναι πολὺ προγενέστερον, ἐγράφη δὲ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Β΄ (ἀκριβέστερον περὶ τὸ 995). Πραγματεύεται περὶ τῶν ἀρχῶν καὶ τῆς κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διαιρεῖται δὲ εἰς μικρότερα κεφάλαια περὶ τῆς κτίσεως τῆς πόλεως, περὶ τῆς τοπογραφίας αὐτῆς, περὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀγαλμάτων καὶ τῶν κτισμάτων, ἰδιαίτερον δὲ κεφάλαιον ἀφιερώνεται εἰς διήγησιν περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τὸ ἔργον εἶναι σπουδαιότατον ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως, ἔχον ὡς πρότυπα καλάς, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπολεσθείσας, πηγάς. Διασκευὴ αὐτοῦ κατὰ τάξιν τοπογραφικὴν ἐγένετο φαίνεται ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (καὶ παραλλαγὴ γνωστὴ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐκδόσαντος ὡς: Ἀνώνυμος Banduri). Τὸ «Περὶ Ὀφφικίων» σύγγραμμα ἀπεδόθη εἰς τὸν Κωδινὸν μόνον ἐκ σφάλματος τοῦ πρώτου ἐκδότου. Περιγράφονται ἐν αὐτῷ μὲ πᾶσαν λεπτομέρειαν καὶ ἀκρίβειαν τὰ ποικίλα ἀξιώματα τῆς αὐλῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ἔργα αὐτῶν, αἱ διατάξεις τῶν ἑορτῶν κ. ἄ. μέχρι καὶ τῶν πλέον ἀσημάντων λεπτομερειῶν. Συγγραφὲν εἰς ἐποχὴν παρακμῆς τοῦ κράτους, ἐπὶ τῶν τελευταίων Παλαιολόγων, δὲν παύει νὰ εἶναι σπουδαία πηγή, χρησιμεύει δὲ ὡς συμπλήρωμα τοῦ παρομοίου συγγράμματος τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου. Ἡ σύντομος «Χρονογραφία» ἀπεδόθη εἰς τὸν Κωδινὸν μόνον διότι ἐν τοῖς χειρογράφοις παραδίδεται μετὰ τῶν λοιπῶν δύο ἔργων. Εἶναι λίαν σύντομος χρονικὴ ἀναγραφὴ ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τοῦ 1453 ἐστερημένη ἱστορικῆς σημασίας.

Ἀρχικαὶ ἐκδόσεις ἐγένοντο καὶ προγενεστέρως καὶ ἐν τῇ σειρᾷ τῶν Βυζαντινῶν τῶν Παρισίων (ὑπὸ *Lambecius*, *Goar*). Ἐν ἐκδόσει Βόννης ὑπὸ I. Bekker, ὁπόθεν ἀνετυπώθη ἐν Migne («Πατρολογία τ. 157). Ἀρίστην ἔκδοσιν τῶν «Πατρίων» ἐξεπόνησεν ὁ Th. Preger (ἐν Script. orig. C/polit. (τεῦχος β΄: Pseudo-Codini Origines continens, Λιψία, 1907, Teubner).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ τῆς χειρογράφου παραδόσεως πλεῖστα ἔγραψεν ὁ ἐκδότης *Th. Preger*, ἰδίως ἐν τῇ Byzantinische Zeitschrift (Passim). Κυρία αὐτοῦ διατριβή: Beiträge zur Textgeschichte der Πάτρια Κων/πόλεως (Μονάχον, 1895, ἐν Gymnasialprogram). Ἐπίσης περιληπτικὴ ἔκθεσις ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεώς του. Πλείονα βλ. ἐν *Κρουμβάχερ*, Βυζ. Λογοτ. Ἑλλ. μετ. Β΄, 34-44.

Λ. Ν. Π.

κῶδιξ. —*ικος* (ὁ)· συναγωγὴ φύλλων περγαμηνῆς ἢ καὶ χάρτου εἰς σχῆμα σημερινοῦ βιβλίου χάριν εὐκόλου καὶ ταχείας χρήσεως, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν ἐκ παπύρου κύλινδρον: «κῶδιξ τῆς Ἁγίας Γραφῆς» ἡ ἁγία Γραφὴ εἰς σχῆμα βιβλίου καὶ οὐχὶ εἰς κύλινδρον· || μεγάλη νομικὴ συλλογή, οἷον αὐτοκρατορικῶν διατάξεων: ««Θεοδοσιανὸς—, Ἰουστινιάνειος κῶδιξ» (ὠνομάσθησαν οὕτω διὰ τὸ εἰς βιβλίον σχῆμα αὐτῶν)· || πᾶσα συλλογὴ νόμων ἢ διατάξεων ἀναφερομένων εἰς τὸν αὐτὸν κλάδον δικαίου ὡς ὀργανικὸν σύνολον: «ἐμπορικός—, ναυτικὸς κῶδιξ», «Ναπολεόντειος κῶδιξ» ὁ περιέχων τὸ ἀστικὸν δίκαιον τῶν Γάλλων, «ἀστικὸς κῶδιξ τῶν Γάλλων,—τῶν Γερμανῶν,—τῶν Ἑλβετῶν»· || «κῶδιξ τῆς μονομαχίας» συλλογὴ τῶν συνθηκῶν καὶ τῶν ὅρων τῆς μονομαχίας· || πᾶν ἀρχαῖον χειρόγραφον ἐπὶ περγαμηνῆς ἢ χάρτου: «οἱ κώδικες τοῦ Θουκυδίδου,—τοῦ Σοφοκλέους κλπ.», «ὁ μοναδικὸς κῶδιξ τοῦ Ἡσυχίου»· || «κῶδιξ μοναστηριακός,—ναυτικός,—τηλεγραφικός,—φαρμακευτικός».

—*[Παλαιογρ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα *κῶδιξ* ἐπεκράτησε νὰ δηλῶνται τὰ χειρόγραφα τὰ μορφὴν ἔχοντα βιβλίου, ἐν τῇ σημερινῇ τῆς λέξεως σημασίᾳ. Ἡ λατινικὴ αὕτη λέξις (caudex, εἶτα codex) δὲν εἶχεν ὅμως ἀνέκαθεν τὴν σημασίαν ταύτην, ἐδήλου δ' ἐν ἀρχῇ δύο ἢ καὶ περισσοτέρας πινακίδας (*δέλτους* βλ.λ.) συναπτομένας μεταξύ των κατὰ τὰς πλευράς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται ν' ἀνοίγωνται ὡς βιβλίον. Τὸ σχῆμα τοῦ κώδικος ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ καὶ νὰ κατανικᾷ τὸ ἀρχαιότερον τοῦ *κυλίνδρου* κυρίως διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς περγαμηνῆς ὡς γραφικῆς ὕλης. Εἶχεν αὕτη τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ἐπὶ τοῦ παπύρου πλεονέκτημα, ὅτι ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς γραφὴν ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ αὐτῆς.

Κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας, ἴσως καὶ πρότερον, ἐσχηματίζοντο καὶ κώδικες ἐκ παπύρου, ὧν δείγματά τινα περιεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Τὸ σχῆμα ὅμως τοῦ κώδικος δὲν ηὐδοκίμησεν εἰς τοὺς παπύρους, δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν περγαμηνήν, ὅπως τὸ σχῆμα τοῦ κυλίνδρου διὰ τὸν πάπυρον. Δύο ἦσαν κυρίως τὰ σπουδαιότερα πλεονεκτήματα τοῦ κώδικος: ἡ περιεκτικότης καὶ ἡ εὐχέρεια τῆς χρησιμοποιήσεως. Λόγῳ τοῦ ὄγκου τοῦ περιεχομένου ἐκλήθησαν *κώδικες* μεγάλαι νομικαὶ συναγωγαὶ (βλ. κατωτ. *[Νομ.]*), ἡ εὐχέρεια δὲ τῆς χρησιμοποιήσεως συνέβαλεν εἰς τὴν διάδοσιν καὶ τὴν ἀποκλειστικὴν χρῆσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Ὄχι ὀλίγον εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ νέου σχήματος συνέτεινε καὶ ὁ Χριστιανισμός, χρησιμοποιῶν τὸν εὐκολομεταχείριστον κώδικα πρὸς διάδοσιν τῶν θείων γραφῶν.

Ὁ κῶδιξ ἀπετελεῖτο ἐκ μικροτέρων τευχῶν, ὀκτὼ κατὰ τὸ πλεῖστον φύλλων, συναπτομένων πρὸς ἄλληλα· τὰ τεύχη ταῦτα ἐκαλοῦντο τετράδια, ἦσαν δὲ ἀνάλογα μὲ τὰ τυπογραφικὰ φύλλα τῶν σημερινῶν ἐντύπων βιβλίων. Τὸ τετράδιον ἀπετελεῖτο ἐκ τεσσάρων διφύλλων περγαμηνῶν, διπλωνομένων ὁμοῦ, ὥστε ν' ἀποτελεσθοῦν ὀκτὼ φύλλα (ἤτοι 16 σελίδες, ὅσας ἔχει καὶ τὸ σύνηθες σημερινὸν τυπογραφικὸν φύλλον). Τὰ τετράδια ἦσαν τὰ συνηθέστερα τεύχη, ὑπῆρχον ὅμως καὶ τοιαῦτα ἓξ φύλλων (τρισσὰ ἢ τριάδια), δέκα (πεντάδια) κ. ἄ.

Τὰ τετράδια ἠριθμοῦντο συνήθως, ἀρχαιότερον μὲν ἐν τῇ ἄνω ᾤᾳ τοῦ πρώτου φύλλου, ἀργότερον δὲ ἐν τῇ κάτω πρὸς τὴν ῥάχιν τοῦ τελευταίου. Ἐν τῇ ἀπαρτίσει τῶν περγαμηνῶν τετραδίων ἐλαμβάνετο πρόνοια τὰ μεμονωμένα δίφυλλα νὰ τίθενται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ ἐχέτριχος καὶ τραχυτέρα πλευρὰ τῆς περγαμηνῆς νὰ ἐφάπτεται πάντοτε τῆς ὁμοίας αὐτῆς, ἡ δὲ ἐχέσαρκος τῆς ἐχεσάρκου. Οὕτως, ὁπουδήποτε ἂν ἤνοιγε τὸ βιβλίον ὁ ἀναγνώστης, εὑρίσκετο πρὸ ὁμοιομόρφου περγαμηνῆς.

Ἡ διάταξις τῆς γραφῆς εἰς τὰ ἀρχαιότερα (πρὸ τοῦ Θ΄ αἰῶνος) χειρόγραφα ἠκολούθει τὸν ἐν τοῖς παπύροις τρόπον, διετάσσετο δηλαδὴ εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας στήλας (σελίδας). Εἰς τὰ μεταγενέστερα χειρόγραφα συνήθης ἦτο μόνον ἡ εἰς μίαν ἢ δύο στήλας διάταξις τοῦ κειμένου. Ἡ καλλιτεχνικὴ γραφὴ ἐξησφαλίζετο διὰ χαρακώσεως τῶν περγαμηνῶν φύλλων, τόσον μὲ ὁριζοντίας, ὅσον καὶ μὲ καθέτους, περιοριζούσας τὴν ἔκτασιν τῶν στηλῶν, γραμμὰς (βλ. λ. *χαράκωσις, στίχος*). Ὁ κῶδιξ ἀφοῦ ἐγράφετο μέχρι τέλους, ἐσταχώνετο (ἐδένετο) μετὰ ταῦτα, διὰ τῆς συναρμογῆς πρὸς ἄλληλα τῶν τετραδίων. Διὰ τὴν βιβλιοδέτησιν τῶν κωδίκων ἐχρησιμοποιοῦντο σανίδες (ἢ πινακίδες) ξύλιναι, περιβαλλόμεναι ἐξ ὁλοκλήρου μὲ δέρμα (βλ. καὶ λ. *βιβλιοδεσία*).

Μὲ τὸ ὄνομα *κώδικες* χαρακτηρίζομεν νῦν τὰ μεμονωμένα χειρόγραφα, οἷον κῶδιξ Ἀθηναϊκός, Λαυρεντιανὸς (τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ λαυρεντιανῆς βιβλιοθήκης), Βιενναῖος κ. ο. κ.

[Θόμψων - Λάμπρου, Ἐγχειρίδιον παλαιογραφίας (Ἀθῆναι 1903, σελ. 116 κ. ἑ.),—*Jardthausen* Gr. Pal. (I² σ. 154—162)*]*.

Λ. Ν. Π.

— *[Νομ.]* Ὑπὸ τὴν λέξιν *κώδικα* ἐννοοῦμεν τὴν πλήρη καὶ συστηματικὴν συσσωμάτωσιν νομοθετικῶν διατάξεων ἀνηκουσῶν καθ' ὕλην εἰς ὡρισμένον κλάδον τοῦ δικαίου. Ἡ λέξις *κῶδιξ* κατήντησε τέλος εἰς τὴν λατινικὴν νομικὴν γλῶσσαν νὰ σημαίνῃ συλλογὰς διατάξεων αὐτοκρατορικῶν. Οὕτω, κατὰ τὸν Δ΄ μ. Χ. αἰῶνα ἀπαντῶσιν οἱ *Γρηγοριανὸς* καὶ *Ἑρμογενειανὸς* (βλ. λ.), κατὰ δὲ τὸν Ε΄ αἰῶνα ὁ *Θεοδοσιανὸς* (βλ. λ.), ἐπίσημος πλέον συλλογὴ αὐτοκρατορικῶν διατάξεων. Μετ' αὐτὸν τὸν ΣΤ΄ αἰῶνα καὶ τὸ πρῶτον δημοσιευθὲν τμῆμα τῆς *Ἰουστινιανείου* νομοθεσίας (βλ. λ.) ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κώδικος. Ἔκτοτε εἰς τὴν βυζαντινὴν νομικὴν ὁρολογίαν δὲν ἀναφαίνεται ὁ ὅρος κῶδιξ· τοὐναντίον οἱ ἐξελληνισθέντες νομοθέται τοῦ Ἀνατολικοῦ κράτους προσέδωσαν πάντοτε ἑλληνικοὺς τίτλους εἰς τὰ νομοθετήματά των. Τὴν σύγχρονον αὐτοῦ ἔννοιαν, ὡς συστηματικῆς συλλογῆς ὅλων τῶν καθ' ὕλην εἰς ἕνα κλάδον τοῦ δικαίου ἀναφερομένων διατάξεων, ὀφείλει ὁ ὅρος κῶδιξ εἰς τὴν Δύσιν. Πράγματι, ἡ ἀνάγκη τῆς ἑνοποιήσεως τοῦ δικαίου ἐν τῇ ἐσωτερικῇ νομοθεσίᾳ τῶν κρατῶν τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπου λόγῳ τῶν ἀπειροπληθῶν τοπικῶν νομοθεσιῶν καὶ τοπικῶν ἐθίμων καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν κανόνων τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἐκράτει πλήρης ἀνομοιογένεια καὶ ἀνομοιομορφία, ἐνεφάνισεν ἤδη κατὰ τὸν ΙΣΤ΄ αἰῶνα ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπιρροὴν τῶν χρόνων τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ κατὰ μίμησιν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ τὸν ὅρον «κῶδιξ», ἐν ἀρχῇ μὲν ὡς σημαίνοντα συλλογὴν βασιλικῶν διατάξεων (οὕτω *code Henri*, συνταχθεὶς ὑπὸ Brisson τῷ 1585), εἶτα ὅμως καὶ εὐρύτερον κάθε νομοθετικὴν συλλογήν.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ΄ ἰδίᾳ αἰῶνος, εἰς ὅλα τὰ προηγμένα κράτη ὁ ὅρος κῶδιξ χρησιμοποιεῖται πρὸς δήλωσιν τῆς συσσωματωμένης νομοθεσίας μιᾶς χώρας ἐπὶ ὡρισμένου κλάδου τοῦ δικαίου· οὕτω δημοσιεύονται κώδικες ἀστικοί, ποινικοί, ἐμπορικοὶ κλπ. καὶ εἰδικώτερον κῶδιξ περὶ σχεδίων πόλεων, κῶδιξ περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων, κῶδιξ τῶν περὶ χαρτοσήμου διατάξεων κλπ. Διὰ τῶν κωδικοποιήσεων αὐτῶν, ἐκτὸς τῆς εὐχερείας περὶ τὴν ἀνεύρεσιν καὶ γνῶσιν τοῦ ἰσχύοντος δικαίου, ἐπιτυγχάνεται ἐπὶ πλέον καὶ ἡ ὁμοιομορφία τῶν κανόνων αὐτοῦ. Ἡ ὁμοιομορφία, ἡ ἑνοποίησις αὐτὴ τοῦ ἰσχύοντος δικαίου εἰς τὸ ἀστικὸν δίκαιον ἐν Πρωσσίᾳ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὸν κώδικα τοῦ 1794, ἐν Γαλλίᾳ μὲ τὸν ἀστικὸν κώδικα τοῦ 1804 ἐν Αὐστρίᾳ τῷ 1812, ἐν Γερμανίᾳ μόλις τῷ 1900, καὶ τῷ 1912 ἐν Ἑλβετίᾳ.

Παρ' ἡμῖν, ἡ ἱστορία τῶν κωδικοποιήσεων ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ 1821. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος εἰσήχθη, ὑπὸ τὴν πνοὴν τῶν προσφάτων τότε διδαγμάτων τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, πολίτευμα ἄκρως δημοκρατικὸν («Πολίτευμα τῆς Ἐπιδαύρου» τῆς 1 Ἰανουαρίου 1822). Καὶ μὲ αὐτὸ καὶ μὲ τὰ ἐπακολουθήσαντα δημοκρατικὰ πολιτεύματα τοῦ Ἀγῶνος ὡρίζετο ὅτι θὰ συνιστᾶτο ἐπιτροπὴ «διὰ νὰ συνθέσῃ κώδικας νόμων πολιτικῶν, ἐγκληματικῶν καὶ ἐμπορικῶν», μέχρι δὲ τῆς συντάξεως τούτων αἱ «πολιτικαὶ καὶ ἐγκληματικαὶ διαδικασίαι» βάσιν θὰ εἶχον τοὺς νόμους «τῶν ἀειμνήστων Χριστιανῶν ἡμῶν αὐτοκρατόρων», ὡς ἐμπορικὸν δὲ θὰ ἴσχυεν ὁ γαλλικὸς ἐμπορικὸς κῶδιξ. Ἡ τοιαύτη προαγγελλομένη ἐργασία δὲν εἶχεν ὅμως συντελεσθῆ μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Ὄθωνος. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ τελευταίου τούτου εὐρὺ ἐπιτυγχάνεται νομοθετικὸν ἔργον καὶ πλεῖστοι κώδικες δημοσιεύονται. Οὕτω δημοσιεύονται καὶ τίθενται εἰς ἰσχὺν ἀπὸ τοῦ 1835: «Ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων καὶ συμβολαιογραφείων», «Ποινικὸς Κῶδιξ», «Ποινικὴ Δικονομία», «Πολιτικὴ Δικονομία» καὶ «Ἐμπορικὸς Κῶδιξ». Μόνον οὕτω τὸ ἀστικὸν δίκαιον παρέμενεν ἀκωδικοποίητον, μολονότι πρόχειρος ἦτο ὁ γαλλικὸς κῶδιξ πρὸς μίμησιν ἢ καὶ ἀκόμη πρὸς ἁπλῆν μεταφύτευσιν οἱ ἑλληνιστὶ συντεταγμένοι δύο ἀστικοὶ κώδικες τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν, ὁ μολδαβικὸς τοῦ 1816 («Κῶδιξ πολιτικὸς τοῦ πριγκιπάτου τῆς Μολδαβίας»), περιέχων βυζαντινὸν καὶ αὐστριακὸν δίκαιον, καὶ ὁ βλαχικὸς τοῦ 1818 («Νομοθεσία τοῦ Κυρίου Ἰωάννου Γεωργίου Καρατζᾶ»), κυρίως μὲν βυζαντινόν, ἀλλὰ καὶ γαλλικὸν δίκαιον διατυπώνων. Ἀντ' αὐτῶν τὸ διάταγμα τῆς 23 Φεβρουαρίου 1835 ὥρισεν ὡς πηγὰς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου «τοὺς πολιτικοὺς νόμους τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων» καὶ τὰ ἔθιμα.

Μολονότι ὁ κυκεὼν τῶν βυζαντινῶν πηγῶν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ὡρίσθη ὡς ἰσχύος προσωρινῆς, ἔμελλεν ἐν τούτοις νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολύ. Ἐφ' ὅσον ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας τοῦ Ὄθωνος Γεώργιος Μάουρερ εὑρίσκετο ἐν Ἑλλάδι, φαίνεται ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐλπὶς νὰ συνταχθῇ ἀστικὸς κῶδιξ, ἀφοῦ αὐτὸς ἀνῆκε δογματικῶς εἰς τὴν ἱστορικὴν σχολὴν τοῦ Σαβινύ, ἥτις τὴν πρωτεύουσαν ἀξίαν παρεῖχεν εἰς τὸ ἔθιμον, ἐπικουρικὴν δ' εἰς τὸ γραπτὸν δίκαιον· τοῦ τελευταίου ἑπομένως παρεῖλκεν ἡ κωδικοποίησις. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μάουρερ ἡ προσπάθεια πρὸς σύνταξιν καὶ ἀστικοῦ κώδικος καθίσταται ἔκδηλος. Τῷ 1836 συνιστᾶτο ἐπιτροπὴ πρὸς σύνταξιν σχεδίου κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ γαλλικοῦ ἀστικοῦ κώδικος, ἀποφευγομένων κατὰ τὸ δυνατὸν τῶν ἀπ' αὐτοῦ παρεκκλίσεων. Ἡ ἐπιτροπὴ αὐτή, τῆς ὁποίας μέλη ὑπῆρξαν αἱ κατὰ καιροὺς κορυφαὶ τῆς ἑλληνικῆς νομικῆς ἐπιστήμης, παρεσκεύασεν ὡρισμένα τμήματα τοῦ ἀστικοῦ κώδικος ὄχι πάντοτε μὲ βάσιν τὸ γαλλικὸν δίκαιον. Τὰ τμήματα αὐτὰ ἐτέθησαν ἐν ἰσχύϊ ὡς ΤΗ΄ νόμοι περὶ μεταγραφῆς, καὶ ΤΗΑ΄ ἀστικὸς νόμος τῷ 1856, καὶ ὡς νόμος ΧΠΘ΄ «Περὶ ἀνηλίκων, ἐπιτροπείας, χειραφεσίας καὶ κηδεμονίας» τῷ 1861. Τῷ 1874 ἡ ἐπιτροπὴ εἶχε περατώσει τὰς ἐργασίας της καὶ καταρτίσει τὸ ὁριστικὸν σχέδιον τοῦ ἀστικοῦ ἑλληνικοῦ κώδικος μὲ βάσιν τοὺς γαλλικόν, ἰταλικὸν καὶ σαξωνικὸν κώδικας. Τὸ σχέδιον δὲν κατωρθώθη ἐν τούτοις νὰ ψηφισθῇ εἰς τὴν βουλήν, διότι τότε δὲν ἐπετρέπετο ἡ ἐν τῷ συνόλῳ, ἀλλ' ἡ κατ' ἄρθρον μόνον ψήφισις τῶν κωδίκων.

Μετὰ τὴν στρατιωτικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα αὐτὴν πολιτικὰ γεγονότα τοῦ 1909, ἐπεδιώχθη, παραλλήλως πρὸς τὴν σύνταξιν ἀστικοῦ, καὶ ἡ ἀναθεώρησις τῶν λοιπῶν ἐν ἰσχύϊ κωδίκων. Κατηρτίσθησαν οὕτω τῷ 1911 τέσσαρες ἐπιτροπαί, μία πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ ἐμπορικοῦ κώδικος, ἄλλη τῆς πολιτικῆς καὶ ποινικῆς δικονομίας, τρίτη τοῦ ποινικοῦ κώδικος καὶ τετάρτη πρὸς σύνταξιν τοῦ ἀστικοῦ. Ἐκ τούτων, τῷ 1922, ἡ πρὸς σύνταξιν τοῦ ἀστικοῦ κώδικος ἐδημοσίευσε τὸ καταρτισθὲν ὑπ' αὐτῆς, ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τοῦ γερμανικοῦ ἀστικοῦ κώδικος, σχέδιον, ὄχι πλῆρες ὅμως, διότι πλείονα κεφάλαια δὲν ἐπεξειργάσθησαν. Ἡ δὲ πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ ποινικοῦ κώδικος ἐπιτροπὴ ἐδημοσίευσε τῷ 1929 σχέδιον, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις δὲν κατωρθώθη εἰσέτι νὰ ψηφισθῇ ἐν ταῖς βουλαῖς. Τῷ 1930 διὰ τοῦ 4680 συνεστήθη νέα πενταμελὴς ἐπιτροπὴ πρὸς σύνταξιν ἀστικοῦ κώδικος, ἥτις ἐργασθεῖσα συντόνως ὑπέβαλεν ἤδη ἐσχάτως εἰς τὴν εἰκοσιπενταμελῆ ἀναθεωρητικὴν ἐπιτροπὴν τὸ γενικὸν διάγραμμα τῆς ἀκολουθητέας μεθόδου, περιέχον καὶ τὰς κυριωτέρας τροποποιήσεις τοῦ μέλλοντος νὰ συνταχθῇ κώδικος ἀπὸ τοῦ ἰσχύοντος δικαίου. Ἐν τῷ διαγράμματι ἀκολουθοῦνται καὶ αἱ νεώτεραι

Digitized by Google

ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ κωδικοποιήσεις, ἰδίᾳ ὁ γαλλικός, ὁ γερμανικὸς καὶ ὁ ἑλβετικὸς κῶδιξ, δὲν παραβλέπεται ὅμως καὶ τὸ ἐν ἰσχύϊ ρωμαϊκὸν δίκαιον. Ἡ ἀναθεωρητικὴ ἐπιτροπὴ θὰ ἐπιφέρῃ τὰς κατὰ τὴν κρίσιν της ἀναγκαίας τροποποιήσεις, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ πενταμελὴς συντακτικὴ ἐπιτροπὴ θὰ διατυπώσῃ εἰς ἄρθρα τὸν ἀστικὸν κώδικα, ὅστις ψηφιζόμενος ὑπὸ τῶν βουλῶν θὰ ἰσχύσῃ ὡς ἀστικὸς ἑλληνικὸς κῶδιξ. Οὗτος ἐκ διατάξεως τοῦ νόμου δέον νὰ ἔχῃ περατωθῇ μέχρι τέλους τοῦ 1931, ἐντὸς δηλαδὴ ἑνὸς καὶ ἡμίσεως ἐν ὅλῳ ἔτους ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς ἐπιτροπῆς, χρονικοῦ διαστήματος τουτέστι πολὺ μείζονος τοῦ ἀπαιτηθέντος διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ ρουμανικοῦ ἀστικοῦ κώδικος (τεσσαράκοντα ἡμέραι) καὶ τοῦ σοβιετικοῦ (τέσσαρες ἑβδομάδες).

Διὰ τοῦ παρασκευαζομένου νῦν ἑνιαίου ἀστικοῦ κώδικος θὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὸν κυκεῶνα τῶν ἐν ἰσχύϊ ἀστικῶν διατάξεων, καταργουμένων πλὴν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ τῶν τριῶν τοπικῶν κωδίκων, τοῦ Ἰονίου ἰσχύοντος ἐν Ἑπτανήσῳ, τοῦ κρητικοῦ ἐν Κρήτῃ, καὶ τοῦ σαμιακοῦ ἰσχύοντος ἐν Σάμῳ καὶ συνταχθέντος βάσει τοῦ σχεδίου τοῦ 1874.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πλὴν τῶν γνωστῶν συστημάτων Ἰσχύοντος δικαίου βλ. *Δ. Παππούλια*. «Τὸ Ἑλληνικὸν Ἀστικὸν δίκαιον ἐν τῇ ἱστορικῇ αὐτοῦ ἐξελίξει» (Ἀθῆναι, 1912. —*Κ. Τριανταφυλλοπούλου*, «Τὸ Ἑλληνικὸν Ἰδιωτικὸν δίκαιον κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα (Ἀθῆναι 1924, ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ Γ' τόμου «Ἐπιστῆμαι» τοῦ Πανελληνίου Λευκώματος τῆς Ἐθνικῆς Ἑκατονταετηρίδος). —*Ι. Δυοβουνιώτου*. Ἡ κωδικοποίησις τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου ἐν Ἑλλάδι (ἐν περιοδ. «Δικαιοσύνη», τόμ. δ, 1930, σελ. 326 ἑπ.). Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

—**Κώδικες *ἁγίας Γραφῆς*** βλ. λ. *Ἁγία* Γραφή.

—**Κώδικες *συριακοί*** /*Νομ.*/. Νομοθετικαὶ συλλογαὶ ἐν ἀραβικῇ, ἀρμενικῇ καὶ συριακῇ, ἰδίᾳ γλώσσῃ, γενόμεναι ἐκ κοινοῦ πρωτοτύπου κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος (βλ. *συριακοὶ* κώδικες).

—**«Κῶδιξ** τῆς ***Δεοντολογίας καὶ τῆς Νομοθεσίας τῶν ἰατρικῶν ἐπαγγελμάτων»***. Περιοδικὸν ἐν Ἀθήναις ἱδρυθὲν τῷ 1927 εἰς σχῆμα 8ον.

—**κῶδιξ *διεθνὴς σημάτων*** /*Ναυτ.*/. Λεξικὸν ἐπιτρέπον τὴν κατὰ θάλασσαν διεθνῆ συνεννόησιν, διὰ τῆς γλώσσης τῶν σημάτων πλοίου πρὸς πλοῖον ἢ πλοίου πρὸς σηματοφόρον ἢ ἀντιστρόφως, ἀδιαφόρως τῆς γλώσσης ἣν ὁμιλοῦν οἱ συνεννοούμενοι. Ἐπινόησις (1840) τοῦ Ἄγγλου Captain Marryat (*Παλάσκα*, Γαλλ. Ἑλλ. Λεξ. Ναυτ. δρων, λεξ *code*) κατέστη, κατόπιν συνεχῶν πειραματισμῶν καὶ διαδοχικῶν τροποποιήσεων, τῇ πρωτοβουλίᾳ τῆς Ἀγγλίας, διεθνοῦς χρήσεως, ὑπὸ τὸν τίτλον «a commercial code of signals» (1856) καὶ δὴ μετὰ τὰς βελτιώσεις, ἃς τῷ ἐπήνεγκε τὸ ἀγγλικὸν ἐπὶ τοῦ Ἐμπορίου ὑπουργεῖον (1864). Ἡ γενίκευσις τῆς χρήσεως τοῦ ἀτμοῦ ὡς κινητηρίου τῶν πλοίων δυνάμεως, ἡ ἀποικιακὴ τῶν μεγάλων κρατῶν ἐπέκτασις καὶ αἱ ἁλματώδεις τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου πρόοδοι κατεδείκνυον ἐμφανεστέραν ὁλονὲν τοῦ κώδικος τὴν χρησιμότητα, ὅστις, ἐξελιχθεὶς ἐπὶ τὸ τελειότερον, πλουτισθεὶς καὶ ἐπὶ τὸ εὐχρηστότερον διασκευασθείς, ὑπεβλήθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας (1890) εἰς τὸ κριτήριον τῆς διεθνοῦς ναυτικῆς γνώμης πρὸς υἱοθέτησιν αὐτοῦ ὡς ἀποκλειστικοῦ, ἀλλὰ καὶ διεθνῶς ὑποχρεωτικοῦ, μέσου συνεννοήσεως τῶν πλοίων, εἴτε πρὸς ἄλληλα εἴτε πρὸς σηματοφόρους, πάσης ἐθνικότητος. Προσχωρησάντων δὲ πάντων τῶν κρατῶν εἰς τὴν ἀγγλικὴν πρωτοβουλίαν, ἐγένετο παραδεκτὸς ὁ κῶδιξ ὑπὸ τὸν νέον του τίτλον «Διεθνὴς κῶδιξ σημάτων» (γαλλ. Code international de signaux, ἀγγλ. international code of signals)· ἀλλὰ καὶ οὗτος μετερρυθμίσθη οὐσιωδῶς καὶ καταρτισθεὶς ὁριστικῶς τῷ 1901 διατηρεῖ ἔκτοτε τὴν σύγχρονόν του μορφήν.

Ἀποτελεῖ δὲ ὁ διεθνὴς κῶδιξ, ὁ καλούμενος παρά τινων καὶ «Διεθνὲς σηματολόγιον», συλλογὴν πλουσιωτάτων φράσεων καὶ λέξεων, πληροῦσαν πᾶσαν ἀνάγκην τῆς ἐμπορικῆς καὶ τῆς ναυτικῆς συνεννοήσεως, ἥτις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς καταλλήλου καὶ ἐν ἡμέρᾳ ὡς εἰκὸς χρήσεως 26 σημείων, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀντιστοιχεῖ εἰς ἓν γράμμα τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου. Διακρίνονται δὲ τὰ σημεῖα ταῦτα, εἰς τὰ ἀπὸ βραχείας ἀποστάσεως χρησιμοποιούμενα καὶ εἰς τὰ ἀπὸ μεγάλης ἀποστάσεως. Τὰ πρῶτα (διὰ τοὺς πρὸ τοῦ 1901 κώδικας ἦσαν ταῦτα μόνον 19, ἀνταποκρινόμενα πρὸς μόνα τὰ σύμφωνα τοῦ λατιν. ἀλφαβήτου) εἶναι ἐν εἴδει σημαιῶν ποικιλοσχήμων (2 ψαλιδωταὶ πινακίδες, 5 ἐπισείονες, ὧν ὁ εἷς ὀνομάζεται «διακριτικὸς τοῦ διεθνοῦς κώδικος» ἢ «εἶδον», καὶ 14 τετράγωνα) καὶ ποικιλοχρώμων διὰ λευκοῦ, μέλανος, κυανοῦ, κιτρίνου καὶ ἐρυθροῦ (βλ. εἰκόνα), τῶν χρωμάτων ὅμως τούτων συνδυαζομένων οὕτως, ὥστε ἐξησκημένος σηματολήπτης νὰ ἀντιλαμβάνεται ποῖον εἶναι ἕκαστον σημεῖον καὶ ὅταν ἀκόμη, λόγῳ ἀπνοίας, κρέμαται τοῦτο πλαδαρὸν καὶ δὲν κυματίζει. Τὰ δὲ τῆς μεγάλης ἀποστάσεως σήματα, ὧν γίνεται χρῆσις ὁσάκις (ἕνεκα τῆς ἀποστάσεως, ἢ ἀκαταλλήλου διευθύνσεως ἀπνοίας, διακρίνονται τὰ χρώματα τῶν σημάτων, ἅτινα διακρίνονται ἀποστάσεως, ἐκτελοῦνται δι

ἀπ' ἀλλήλων μόνον ἐκ τοῦ «σχήματος» αὐτῶν. Τὰ χρησιμοποιούμενα σώματα, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀντιστοιχεῖ εἷς τῶν ἀριθμῶν 1, 2, 3, 4, εἶναι τὰ ἀκόλουθα: α') Κῶνος μὲ τὴν βάσιν πρὸς τὰ κάτω (συμβολικὸς ἀριθμὸς *1*) ἢ ἐν ἐλλείψει τετράγωνον σῆμα ἢ σημαία. β') Σφαῖρα (συμβολικὸς ἀριθμὸς *2*). γ') Κῶνος μὲ τὴν βάσιν πρὸς τὰ ἄνω (συμβολικὸς ἀριθμὸς *3*) ἢ ἐν ἐλλείψει *ἐπισείων* ἐλεύθερος. δ') Κύλινδρος ὀρθὸς (συμβολικὸς ἀριθμὸς *4*) ἢ ἐν ἐλλείψει *ἐπισείων* δεδεμένος ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν ἄκρων του. Ἕκαστον γράμμα ἀποτελεῖται διὰ συν-

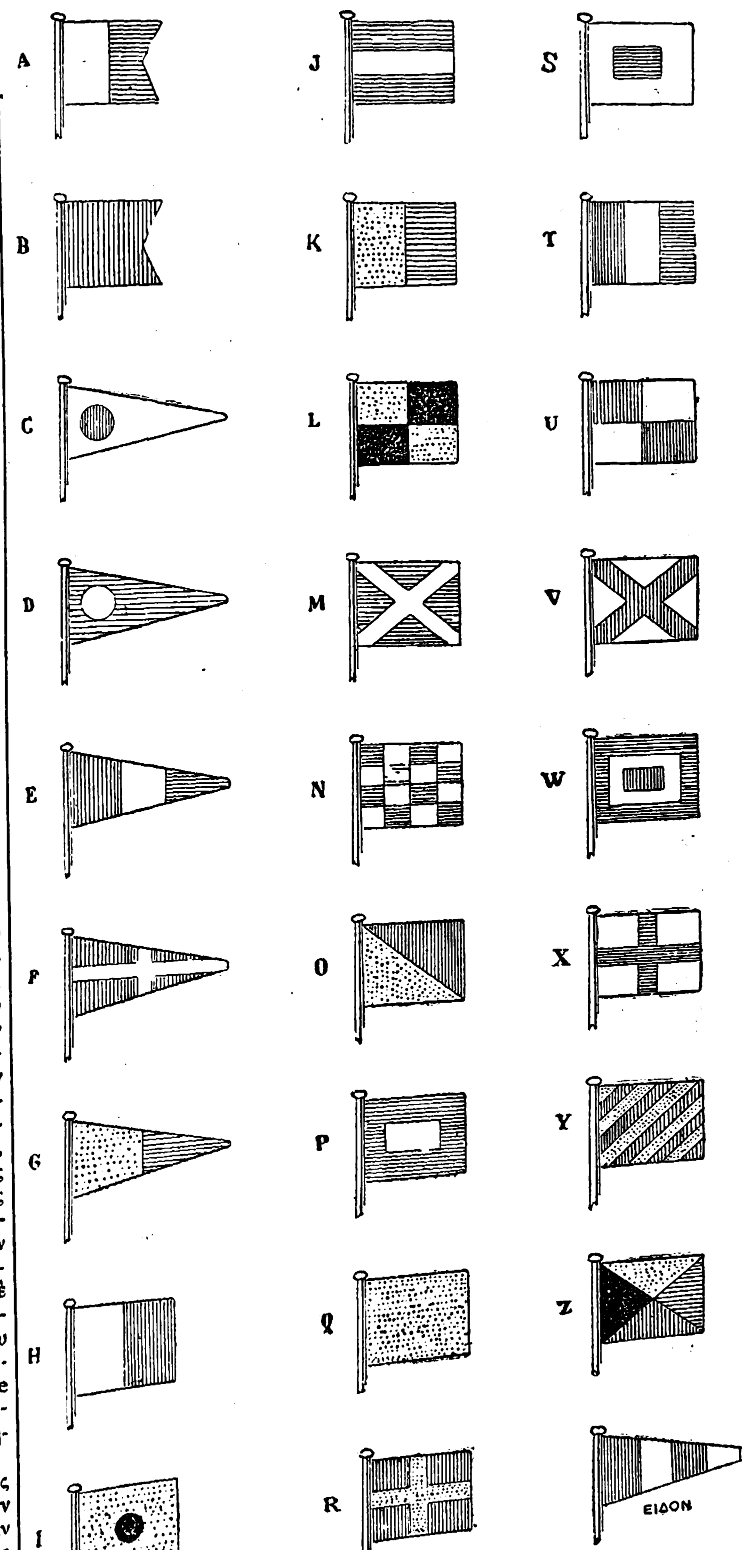

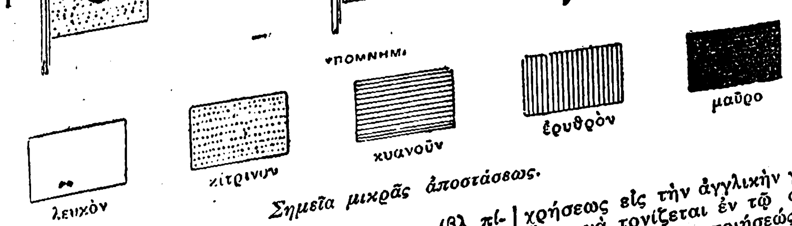

Σημεῖα μικρᾶς ἀποστάσεως.

δυασμοῦ τριῶν ἐκ τῶν ἀνωτέρω σχημάτων (βλ. πίνακα: π. χ. συμβολ. ἀριθ. 2. 2. 1. = *L*), ὧν τὸ ἓν τοὐλάχιστον εἶναι σφαῖρα, οὖσα τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῶν σημάτων μεγάλης ἀποστάσεως. Μία δὲ μόνη σφαῖρα σημαίνει «τέλος ἑκάστου σήματος» διὰ τὸν διδοντα τὸ σῆμα, ἢ «εἶδον» ἀπὸ τὸν λαμβάνοντα αὐτό, δύο δὲ σφαῖραι «ἀκύρωσις τοῦ ὅλου σήματος», προαιρετικῶς δὲ «θέλω νὰ συνεννοηθῶ μαζί σας διὰ σημάτων μεγάλης ἀποστάσεως». π. χ.: συμβολ. ἀριθ *2—12.2—221—2* σημαίνει τὸ ἄρθρον *CL* = «Εἶμαι ἀκυβέρνητος. Συγκοινωνήσατε μετ' ἐμοῦ». Ὑπάρχουσι δὲ καὶ «σημεῖα μεμονωμένα», δηλαδὴ διὰ μιᾶς μόνης ἐπάρσεως, πρὸς σήμανσιν ἀναγκῶν ἐπειγούσης φύσεως (π. χ. 2.3 = «Ἡ πορεία σας εἶναι ἐπικίνδυνο.» ἢ «πλέετε πρὸς κίνδυνον»), περιεχόμενα ἐν τῷ Δ' μέρει τοῦ σηματολογίου (σελ. 567—576 τῆς ἑλληνικῆς ἐκδόσεως).

Πάντως τὰ σημεῖα ταῦτα τοῦ διεθνοῦς κώδικος εἴτε μόνα (λίαν ἐπείγοντα ἢ σπουδαιότατα σήματα π. χ. *B*: «ἐπιβιβάζω ἐκρηκτικὰς ὕλας» ἢ συνεννοήσεως ρυμουλκοῦ καὶ ρυμουλκουμένου) εἴτε κατὰ ζεύγη (ἐπείγοντα καὶ σπουδαῖα, π. χ. *CL*: «εἶμαι ἀκυβέρνητος· συγκοινωνήσατε μετ ἐμοῦ») εἴτε κατὰ τριάδας (ἀριθμητικά, διαιρέσεις ἀνεμολογίου, μέτρα, σταθμά, νομίσματα, κλάσματα δεκαδικά, μοῖραι πλάτους καὶ μήκους καὶ ὑποδιαιρέσεις αὐτῶν, ὧραι καὶ ὑποδιαιρέσεις των, βαρόμετρον, θερμόμετρον, βοηθητικαὶ φράσεις π. χ. *CVJ*: «διατὶ σεῖς δὲν...;», γενικὸν λεξιλόγιον) ἢ κατὰ τετράδας (γεωγραφικά, π. χ. *ΔIOD*: «Aegina», λατινικαὶ συλλαβαί), παρέχουν μίαν πάντοτε καὶ τὴν αὐτὴν λέξιν, ἢ φράσιν ἀνταποκρινομένην εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πάντοτε σήμανσιν, ὀνομαζομένην «ἄρθρον τοῦ διεθνοῦς κώδικος». Δεδομένου δ' ὅτι ὁ διὰ τῶν τοιούτων τῶν σημείων συνδυασμῶν ἐπιτυγχανόμενος ἀριθμὸς τῶν «ἄρθρων» εἶναι μέγιστος (ἄνω τῶν 375000) ὑπάρχουσι καὶ ἄρθρα τοῦ κώδικος λευκά, ἀντιστοίχου ἐννοίας, ἵνα συμπληρῶνται ἀναλόγως τῶν προκυπτουσῶν καὶ μήπω προβλεφθεισῶν ἀναγκῶν, ἀνακοινουμένων διεθνῶς τῶν τοιούτων συμπληρώσεων δι' «ἀγγελιῶν τοῖς ναυτιλλομένοις» (γαλ. Avis aux navigateurs, ἀγγλ. notices to Mariners).

Προϊὸν ὅμως ἀγγλικῆς ἐργασίας ὁ διεθνὴς κῶδιξ σημάτων καὶ προωρισμένος ἐκ γενέσεως διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν πρωτίστως τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀγγλικῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου, προσηρμόσθη, ὡς ἦτο φυσικόν, εἰς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς εὐκολίας τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης, συνδυαζούσης ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην σύγχρονον τὸν ἐκφραστικὸν πλοῦτον μετὰ τῆς συντομίας. Τούτου ἀκριβῶς ἕνεκα πλεῖσται ἀνεφύησαν δυσχέρειαι εἰς τὴν ἐκ τῆς ἀγγλικῆς πιστὴν ἀπόδοσιν τῶν ἄρθρων τοῦ κώδικος εἰς τὰς ξένας γλώσσας (βλ. ἑλλην. ἐκδ. Δ. Κωδ. 1917, σελ. ζ). Παρ' ἡμῖν, τῷ 1871, τὸ πρῶτον ἀνετέθη εἰς τὸν Ἠλ. Κανελλόπουλον ἡ τοιαύτη μεταγλώττισις «εἰς γλῶσσαν ὅσον τὸ δυνατὸν εὔληπτον καὶ ἁπλῆν», ἐξαντληθέντων δὲ τῶν ἀντιτύπων τῆς ἐπισήμου αὐτῆς ἐκδόσεως ἐπηκολούθησεν ἰδιωτικὴ τοιαύτη ὑπὸ τοῦ Ν. Κοτσοβίλλη ἐν Ἑρμουπόλει Σύρου καὶ πολὺ κατόπιν δευτέρα ἐπίσημος τῷ 1902, γενομένη ὑπὸ ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ.

Πᾶσαι ὅμως αὗται πρὸς παράκαμψιν τῶν δυσχερειῶν, ἅς, ὡς ἐρρέθη, παρουσίαζεν ἡ ἀπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ κώδικος ἀπ' εὐθείας μετάφρασις (ἰδίως εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν βοηθητικῶν φράσεων ἀποκλειστικῆς σχεδὸν χρήσεως εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν, μέχρι σημείου ὥστε νὰ τονίζεται ἐν τῷ ἀγγλικῷ κώδικι ἡ ἀποφυγὴ τῆς χρησιμοποιήσεώς των ὑπὸ πλοίων μὴ ἀγγλικῶν ἢ ἀμερικανικῶν) ἐγένοντο ἀπὸ τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως, ἥτις ὅμως, διὰ τὰς αὐτὰς δυσκολίας, δὲν ἀπέδιδε πιστῶς τὴν ἀγγλικὴν ἔννοιαν εἰς πολλὰ σημεῖα. Ἡ ἤδη ἐν χρήσει ἐπίσημος ἑλληνικὴ ἔκδοσις (1917), δημοσιευθεῖσα μετὰ τὴν ἐξάντλησιν τῆς τοῦ 1902, ἐγένετο ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ κώδικος τοῦ 1913, ἀποτελεῖται δὲ ὡς καὶ οἱ ξενόγλωσσοι ἐκ τεσσάρων μερῶν: Α' Ὁδηγίαι. *Β'* Ἑρμηνεῖαι τῶν σημάτων. *Γ'* Εὑρετή-

Digitized by Google

ριον. *Δ'* **Σήματα μεγάλης ἀποστάσεως σηματοφορικῶν σταθμῶν, ὁμίχλης, νυκτερινὰ καὶ διὰ σηματογραφικοῦ χειροκινήτου μηχανήματος.**

Καταρτισμός, σήμανσις καὶ ἑρμηνεία σήματος. Διὰ τὴν σήμανσιν τῶν λέξεων ἢ φράσεων, αἵτινες δέον νὰ ἀποτελέσωσι τὸ σῆμα, ἀναζητοῦμεν ἐν τῷ «Εὑρετηρίῳ» (μέρος Γ'), ἐν τῷ ὁποίῳ τὰ ἄρθρα εἶναι διατεταγμένα κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν τῶν λέξεων ἢ τῆς ἐπισημοτέρας τῶν ἐν τῇ φράσει λέξεων καὶ εὑρίσκομεν, κατέναντι, τὸ πρέπον νὰ σημανθῇ σῆμα· μὴ ὑπαρχούσης δὲ ἐν τῷ εὑρετηρίῳ τῆς λέξεως, προσφεύγομεν εἰς τὴν σήμανσιν αὐτῆς συλλαβιστικῶς, διὰ σημάνσεως λατινικῶν συλλαβῶν (μέρος Β') ἢ καὶ μεταξὺ ἑλληνικῶν πλοίων δι' ἑλληνικῶν συλλαβῶν. Διὰ τὴν σήμανσιν πλάτους, μήκους, νομισμάτων, σταθμῶν κτλ. προσφεύγομεν εἰς τὰ οἰκεῖα κεφάλαια τοῦ Γ' μέρους.

Ἐκτελεῖται δὲ ἡ σήμανσις, ἀπὸ πλοίου Α πρὸς τὴν σήμανσιν τοῦ Α, τότε ἐπαίρει τὸ σῆμα *OWL* («Δὲν διακρίνω τὰ σημεῖα· ἐπάρατέ τα εἰς καταφανεστέραν θέσιν») ἢ τι ἄλλο παρομοίας ἐννοίας, ὁπότε τὸ Α ἐπαναλαμβάνει τὸ σῆμα πρεπόντως ἢ ἀπὸ καταφανεστέρου μέρους. Πάντως, ἑκάστη ἔπαρσις σήματος δέον νὰ μένῃ ἐπηρμένη εἰς τὸ σημαῖνον πλοῖον, ἕως οὗ τὸ λαμβάνον πλοῖον ἀπαντήσῃ ὁπωσδήποτε, εἴτε σημαῖνον «εἶδον», εἴτε ζητοῦν «ἐπανάληψιν».

Τὰ ἄρθρα τοῦ διεθνοῦς κώδικος σημαίνονται ἀπὸ σημαφόρων ἐν ἡμέρᾳ καὶ διὰ μηχανήματος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πλοίων ἐχόντων τοιοῦτο μηχάνημα (βλ. *σημαφόρος*), ἀπὸ ἐγγυτάτης δὲ ἀποστάσεως καὶ διὰ «βραχιόνων» (βλ. *σήματα διὰ βραχιόνων*), εἴτε κατὰ τὸ σύνηθες ἀλφαβητικὸν εἴτε κατὰ τὸ μορσικὸν σύστημα. Ἐν νυκτὶ τὰ ἄρθρα τοῦ διεθνοῦς κώδικος σημαίνονται πάντοτε διὰ τοῦ μορσικοῦ ἀλφαβήτου.

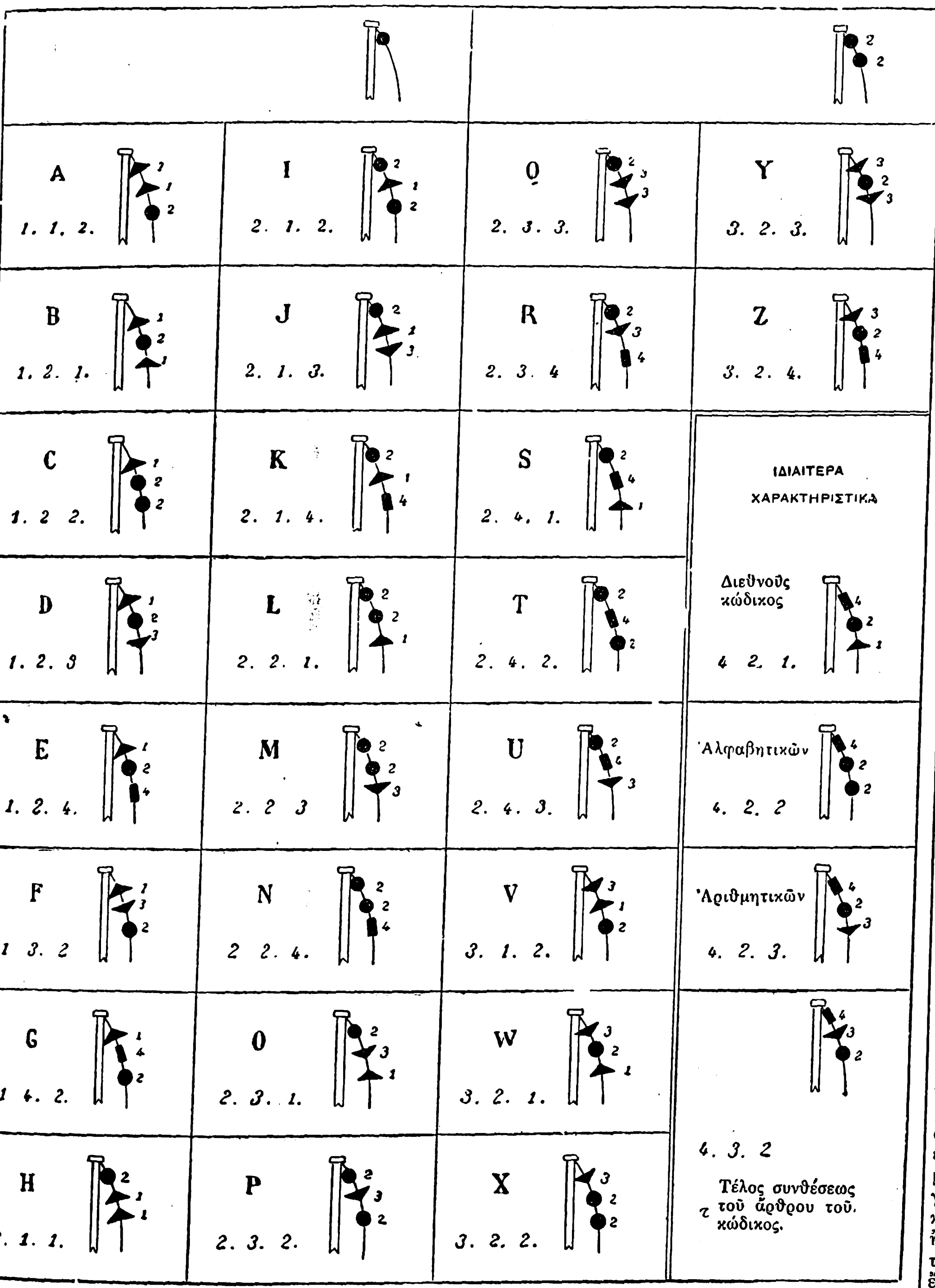

Σημεῖα μεγάλης ἀποστάσεως.

...τερον Β, ὡς ἀκολούθως: Τὸ Α ἐπαίρει ὑπὸ τὴν ...θνικήν του σημαίαν τὸν διακριτικὸν ἐπισείονα ...οῦ διεθνοῦς κώδικος· ὅταν δὲ τὸ Β ἐπάρῃ με...ίστιον τον ὅμοιον ἐπισείονα, τοῦθ' ὅπερ σημαίνει «εἶμαι ἕτοιμος νὰ δεχθῶ τὰ σήματα», τὸ ...λοῖον Α ἐπαίρει τὸ σῆμα, ὅπερ ἔχει καταρτίσει.

Ὅταν τὸ πλοῖον ἴδῃ καὶ ἀναγνωρίσῃ τὸ σῆμα, ...ισέρχεται δι' αὐτοῦ εἰς τὸ Β' μέρος τοῦ διεθνοῦς ...ώδικος (ἐν ᾧ τὰ σήματα εἶναι ἀναγεγραμμένα ...ατὰ τὴν ἀλφαβητικὴν σειρὰν αὐτῶν καὶ οὐχὶ τῆς ...ρωτευούσης λέξεως τῆς ἐννοίας των, ὡς ἐν τῷ Γ' ...έρει) καὶ ἀναγινώσκει τὸ περιεχόμενον, ἐν τῷ ...ναντι τοῦ σήματος ἄρθρῳ. Καὶ ἂν μὲν κατα...οήσῃ αὐτό, ἐπαίρει τότε τὸν διακριτικὸν ἐπι...είονα μέχρις ἐπιμήλου, ὅπως σημάνῃ «εἶδον καὶ ...ννόησα», ὁπότε τὸ πλοῖον Α ἢ ἐξακολουθεῖ τὰς ...ημάνσεις του, ἂν ἔχῃ καὶ ἄλλας, ἢ ὑποστέλλει ...ὴν ἐθνικήν του σημαίαν, ὅπως σημάνῃ «τέλος ...υνεννοήσεως». Ἂν δὲ τὸ πλοῖον Β δὲν ἠννόησε

Εὐρέως δὲ χρησιμοποιεῖται ὁ ναυτικὸς κῶδιξ καὶ δι' ἀποστολὰς τηλεγραφημάτων, ἀπὸ πλοίου πρὸς ἀποδέκτην ὁπουδήποτε τῆς γῆς, μεσολαβοῦντος τοῦ σημαφόρου, ὅστις λαμβάνων τὰ σήματα ἀπὸ τῶν πλοίων τὰ μεταβιβάζει περαιτέρω διὰ τῆς ἠλεκτρικῆς ὁδοῦ καὶ ἀντιστρόφως. Παρ' ὅλην τὴν γενίκευσιν τῆς χρήσεως τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου, οὐδεμίαν μείωσιν, ὡς μέσον ναυτικῆς συνεννοήσεως ἀπαραίτητον, ὑπέστη ὁ διεθνὴς ναυτικὸς κῶδιξ.

Σ. Ε. Λ.

—κῶδιξ *ἐμπορικός*· βλ. λ. *ἐμπορικὸς* κῶδιξ.

— κῶδιξ *Ἑρμογενειανός*· βλ. λ. *Ἑρμογενειανὸς* κῶδιξ.

—κῶδιξ *Ἰόνιος* *[Δικ.]*· βλ. λ. *Ἰόνιος* κῶδιξ.

—κῶδιξ *Ἰουστινιάνειος* *[Νομ.]*· βλ. λ. *Ἰουστινιάνειος* νομοθεσία.

—κῶδιξ *Καρατζᾶ καὶ Καλλιμάχη* *[Ἀστ. Δίκ.]*· βλ. λ. *Καλλιμάχη* καὶ Καρατζᾶ Κῶδιξ.

— κῶδιξ *μοναστηριακός*. Καλεῖται οὕτω (*μάτριξ* κατὰ τὸν κανόνα λγ' (μα') τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, *βρέβιον* κατὰ τὸν κανόνα α' τῆς Α' καὶ Β' συνόδου) τὸ ἐν ᾧ καταγράφονται τὰ μοναστηριακὰ κτήματα βιβλίον, ὅπερ τανῦν *κτηματολόγιον* καλεῖται. Παρ' ἡμῖν, ἐν Ἑλλάδι, διὰ τοῦ ἀπὸ 21 Ἰουλίου 1836 Β. Δ. ὡρίσθη, ἵνα ἀπέλθωσιν εἷς μὲν ἔκτακτος ἐπίτροπος εἰς τὰ κατὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα διατηρούμενα μοναστήρια, ἕτερος δ' εἰς τὰ κατὰ τὰς νήσους, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ ἐξηγήσωσιν εἰς τὰ μοναστηριακὰ συμβούλια τὰς ὁδηγίας τῆς Ἱερᾶς Συνόδου περὶ τηρήσεως τῶν κωδίκων, ὡς καὶ τῶν λογιστικῶν βιβλίων. Κατὰ τὸ ἄρθρον Ζ' τοῦ ἀπὸ 28 Ἰουλίου 1858 Β Δ. περὶ κανονισμοῦ τῶν μοναστηρίων, ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ, τὸ μοναστηριακὸν συμβούλιον ἑκάστης μονῆς ὤφειλε νὰ καταγράψῃ εἰς τὸ κτηματολόγιον αὐτῆς πᾶσαν τὴν ἀκίνητον περιουσίαν τῆς μονῆς· τὸ τοιοῦτο βιβλίον ἔδει νὰ ᾖ ἠριθμημένον κατὰ σελίδα καὶ μονογραφημένον ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργοῦ ἢ ὑπὸ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τοῦτο ἐνταλθησομένου ὑπαλλήλου. Τοῦ κτηματολογίου ἔδει νὰ ὑπάρχωσι τρία ἀντίτυπα, ὧν τὸ ἓν ἔπρεπε νὰ τηρῆται παρὰ τῇ μονῇ, τὸ δ' ἕτερον παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τὸ τρίτον παρὰ τῇ ἐπιτροπῇ, ἐν ἧς τῇ περιφερείᾳ κεῖται ἡ μονή. Βραδύτερον καὶ δὴ κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ ἀπὸ 27 Αὐγούστου 1910 Β. Δ. περὶ ἐκτελέσεως τοῦ ἀπὸ 16 Νοεμβρίου 1909 νόμου περὶ γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου, ἑκάστη μονὴ ὀφείλει ὡσαύτως νὰ τηρῇ κτηματολόγιον (*κώδικα*) πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ ἀναγραφὴν τῶν ἀκινήτων κτημάτων καὶ δή, τοῦ τῆς κτήσεως τρόπου, τῶν δι' ὧν ἐπιβαρύνεται τυχὸν τὸ κτῆμα βαρῶν, ἢ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ὑφισταμένων δουλειῶν, τῆς ἐκτάσεως, τοῦ εἴδους αὐτοῦ, ὡς καὶ πασῶν τῶν ἐπελθουσῶν βραδύτερον μεταβολῶν καὶ δὴ οὐ μόνον τῶν νομικῶν, ὡς καθολικῆς ἢ μερικῆς ἐκποιήσεως ἢ ἐπιβαρύνσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τεχνικῶν, ὡς διὰ τῆς μετατροπῆς αὐτοῦ ἐπὶ λιβαδίου εἰς ἀγρόν, ἢ ἀπὸ ἀγροῦ εἰς φυτείαν. Ἀντίγραφα τῶν κτηματολογίων ἔδει νὰ ἀποστέλλωνται παρὰ τῶν μοναστηριακῶν συμβουλίων πρὸς τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ταμείου, παρ' ᾧ θὰ κατεχωρίζοντο αἱ ἐν τοῖς κτήμασιν ἐπελθοῦσαι μεταβολαὶ κατὰ τὰ ἀποστελλόμενα ἑκάστοτε ἐκ τῶν μονῶν σημειώματα. Ἑκάστη μονὴ ὀφείλει νὰ τηρῇ καὶ βιβλίον ἀπογραφῆς τῶν κινητῶν πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ ἀναγραφὴν τῶν κινητῶν πραγμάτων αὐτῆς, μετὰ τῶν ἑκάστοτε ἐπερχομένων μεταβολῶν. Κατὰ τὸ τανῦν ἰσχῦον ἄρθρον 5 τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀπὸ 9 Μαΐου 1930 4684 νόμου περὶ διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας συμβάσεως, ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, τῇ αἰτήσει τοῦ κεντρικοῦ συμβουλίου τοῦ ὀργανισμοῦ διοικήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συγκεντρωθησομένων στοιχείων, θέλει καταρτίσει γενικὸν κτηματολόγιον τῶν κτημάτων τῆς μοναστηριακῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας κατὰ μονάς. Ἐν τῷ κτηματολογίῳ, ἕκαστον κτῆμα θὰ κατέχῃ ἰδίαν σελίδα, μετ' ἀντιγραφῆς τῆς θέσεως, τῶν ὁρίων καὶ τῆς ἐκτάσεως, καθ' ἃ λεπτομερέστερον θέλει ὁρίσει κανονισμὸς τοῦ κεντρικοῦ συμβουλίου τοῦ εἰρημένου ὀργανισμοῦ. Καὶ κατὰ τὸ Κρητικὸν καταστατικόν, ἄρθρον 97 καὶ 103, παρ' ἑκάστῃ μονῇ τηρεῖται κτηματολόγιον, ἵνα ἐν αὐτῷ καταγράφηται ἡ κινητὴ καὶ ἀκίνητος οὐσία τῆς μονῆς (πλὴν τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ἀποθήκης ἀναγραφομένων εἰσοδημάτων) καὶ πᾶσα μεταβολὴ αὐτῆς. Ὀφείλουσι δ' αἱ μοναστηριακαὶ ἐπιτροπεῖαι νὰ μεριμνήσωσι περὶ συντάξεως τακτικοῦ γενικοῦ κτηματολογίου τῶν ἐν ἑκάστῳ νομῷ μονῶν. Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ἑκάστη μονὴ ἢ ἐξάρτημα ὀφείλει, ἐκτὸς τοῦ κτηματολογίου, νὰ ἔχῃ κατάλογον τῶν χειρογράφων, βιβλίων καὶ ἀμφίων, ἱερῶν λειψάνων, ἀρχαίων μνημείων ἢ εἰκόνων ἢ σκευῶν καθόλου. Τὴν εὐθύνην δὲ τῆς διαφυλάξεως καὶ καλῆς συντηρήσεως αὐτῶν ἔχει ἡ μοναστηριακὴ ἀρχή. Ὅμοιοι κατάλογοι τῶν ἐξαρτημάτων τηροῦνται παρ' ἑκάστης μονῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 110 τοῦ καταστατικοῦ τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Ἐν Σάμῳ, πᾶν τῇ μονῇ ἀφιερούμενον κτῆμα, ἄμφιον ἢ σκεῦος, καταγράφεται πάραυτα ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου ἐν τῷ κτηματολογίῳ ἢ τῷ καταλόγῳ, γνωρίζεται δ' ἅμα ἡ ἀφιέρωσις τῇ ἐπὶ τῶν μονῶν ἐπιτροπείᾳ, ἥτις καταγράφει τὸ ἀφιερούμενον ἐν τῷ ἁρμοδίῳ κτηματολογίῳ ἢ καταλόγῳ. κατὰ τὸ ἄρθρον 10 τοῦ νόμου περὶ τῶν μονῶν Σάμου.

[Βλ. *Κ. Μ. Ράλλη*, «Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου» (τεῦχ. Α' 1927, σελ. 246).]

Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

— κῶδιξ *τηλεγραφικός*. Λεξικὸν κρυπτογραφικόν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ κρυπτογράφησις καὶ ἡ ἀποκρυπτογράφησις τῶν τηλεγραφημάτων (βλ. *κρυπτογραφία*).

— κῶδιξ *φαρμακευτικὸς* *[Φαρμ.]*. Συλλογὴ φαρμακευτικῶν ὁδηγιῶν (βλ. *φαρμακευτικὸς κῶδιξ*).

κώδιον (τό)· δέρμα προβάτου κατειργασμένον, φέρον τοὺς μαλλοὺς καὶ χρησιμεῦον ὡς στρω-

Digitized by Google

μνή: «ἐν κῳδίοις καὶ στρώμασιν ἐγκεκαλυμμένος» (*Πλάτ.*).

— **κώδιον Διὸς** [*Ἀρχ.*]. Τὸ δέρμα τοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Μειλιχίου Διὸς θυσιαζομένου κριοῦ. Βλ. *Διὸς κώδιον*.

κώδων, —*ωνος* (ὁ)· μεταλλικὸν ὄργανον κοῖλον, παράγον ἦχον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὀξύν, διὰ κρούσεως, κοιν. *κουδούνι*: «ὁ κώδων τοῦ σχολείου, —τοῦ δικαστηρίου, —τῆς βουλῆς», «ἠλεκτρικὸς κώδων». «ὁ πρόεδρος κρούει τὸν κώδωνα», «ὑποζύγιον φέρον ἀνηρτημένον ἀπὸ τοῦ τραχήλου κώδωνα» ‖ μέγα κώδων, κοιν. *καμπάνα*: «οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν» ‖ φρ. «κρούω τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου» εἰδοποιῶ ὅτι κίνδυνος ἐπίκειται· ‖ ὑάλινον σκεῦος εἰς σχῆμα κώδωνος πρὸς προφύλαξιν τροφίμων ἢ ἄλλων εἰδῶν ἢ ἀντικειμένων ἀπὸ τοῦ κονιορτοῦ, ἀπὸ τῶν μυιῶν κλπ. ‖ πᾶν ὄργανον κοῖλον ὅμοιον πρὸς κώδωνα. οἷον ὁ κώδων τῆς ἀεραντλίας, ὁ θαλαμίσκος τοῦ δύτου κ.τ.τ.

—[*Ἐγκυκλ.*] Ὁ *κώδων* εἶναι ἰδιόσχημον μεταλλικὸν ὄργανον, παράγον διὰ κρούσεως ἰδιάζοντα ἦχον, οὗτινος ἡ ἔντασις, τὸ ὕψος καὶ ἡ χροιὰ ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν διαστάσεων τοῦ κώδωνος, ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ εἴδους καὶ τοῦ πάχους τοῦ μετάλλου. Ἡ ἀνάρτησις τοῦ ὀργάνου ἢ ἡ σύνδεσίς του πρὸς σταθερὸν στήριγμα, γίνεται μόνον ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ, ἵνα τὸ μέταλλον κραδαίνεται ἐλευθέρως κατὰ τὴν κροῦσιν. Κρούονται δὲ οἱ κώδωνες ἢ διὰ *ῥόπτρου* (κοιν. γλωσσίδι) ἀνηρτημένου ἔσωθεν ἀπὸ τῆς κορυφῆς αὐτῶν, ἢ καὶ διὰ σφύρας ἔξωθεν ἐνεργούσης.

Τὸ σύνηθες τῶν κωδώνων σχῆμα προσομοιάζει πρὸς κόλουρον κῶνον, κοῖλον καὶ ἀνοικτὸν ἐκ τῶν κάτω, τοῦ ὁποίου ἡ μὲν κορυφὴ εἶναι ἡμισφαιρική, τὸ δὲ μετ᾽ αὐτὴν τμῆμα περίπου κυλινδρικόν, διανοιγόμενον βαθμηδὸν εἰς κωνικόν, ἐφ᾽ ὅσον προχωρεῖ πρὸς τὴν βάσιν. Τοῦ τύπου τούτου εἶναι πάντες γενικῶς οἱ μεγάλοι κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν, καθὼς καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν δι᾽ ἄλλας χρήσεις προοριζομένων. Κατασκευάζονται ἐν τούτοις καὶ κώδωνες ἡμισφαιρικοὶ (ὡς οἱ ἠλεκτρικοὶ κώδωνες τῶν οἰκιῶν, οἱ μετ᾽ ἐλατηρίου ἐπιτραπέζιοι, οἱ τῶν ποδηλάτων κ.ἄ.), ἐπίσης δὲ καὶ μικροσκοπικοὶ κωδωνίσκοι ἔχοντες σχῆμα πλήρους σφαίρας μὲ μίαν μόνον σχισμὴν πρὸς τὰ κάτω· ἐντὸς τῶν τελευταίων τούτων ἐγκλείεται, ἀντὶ ῥόπτρου, ἐλεύθερον μεταλλικὸν σφαιρίδιον.

Κώδωνες ἐκκλησιῶν (κοιν. *καμπάνες*). Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐχρησιμοποίουν ὡς ὄργανα προσκλήσεως τοῦ λαοῦ εἰς συναθροίσεις καὶ τελετὰς μεγάλα τεμάχια μετάλλου ἀνηρτημένα διὰ σχοινίου καὶ κρουόμενα διὰ μεταλλίνης ἢ ξυλίνης ῥάβδου, οἷα περίπου καὶ τὰ σήμερον ἀπαντώμενα εἰς μονάς τινας καὶ ἐξοχικοὺς ναΐσκους σήμαντρα. Ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς ὅμως ἤδη ἐποχῆς ἐμφανίζεται ἡ χρῆσις μικρῶν κωδώνων, εἴτε πρὸς τὸν ἴδιον ὡς ἀνωτέρω σκοπόν, εἴτε ὡς τελετουργικῶν ὀργάνων ἐν τῇ ἐθνικῇ λατρείᾳ. Τοῦτ᾽ αὐτὸ καὶ παρὰ Συρίοις καὶ Αἰγυπτίοις. Οἱ Ῥωμαῖοι, τοὺς ἐχρησιμοποίουν ἐπίσης κατὰ τὰς δημοσίας συνελεύσεις, ἀναφέρεται δὲ ὅτι ἐπὶ Αὐγούστου εἶχε τοποθετηθῆ πρὸ τοῦ ἐν Ῥώμῃ ναοῦ τοῦ Διὸς κώδων σημαίνων τὴν ἔναρξιν καὶ τὴν λῆξιν τῶν ἱεροτελεστιῶν. Οἱ Φλωρεντῖνοι μετεχειρίζοντο ἐπὶ πλέον, καὶ ἐν καιρῷ πολέμου, κώδωνας, τοὺς ὁποίους, τοποθετημένους ἐπὶ ὑψηλῶν ἁρμάτων, περιῆγον ἀνὰ μέσον τῶν μαχομένων στρατιωτῶν, διὰ νὰ ἐξάπτωσι διὰ τῶν κωδωνοκρουσιῶν τὸ πολεμικὸν αὐτῶν μένος. Γνωστὸν ἐξ ἄλλου εἶναι (Ἐξόδου κη' 29—30) ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς τῶν παλαιῶν ἰουδαϊκῶν χρόνων ἔφερον ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν μικροὺς κωδωνίσκους.

Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν κωδώνων εἰς τὴν χριστιανικὴν λατρείαν εἶναι ἄγνωστον πότε τὸ πρῶτον ἐγένετο, ἡ διάδοσίς των ὅμως χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ζ' αἰῶνος. Πολὺ ἀμφίβολος εἶναι ἡ πληροφορία, καθ᾽ ἣν οἱ πρῶτοι κώδωνες ἐκκλησιῶν κατεσκευάσθησαν ἐν Νόλᾳ τῆς Καμπανίας, ὅτε ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης ἦτο ὁ ἅγιος Παυλῖνος (409—431), εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἀπεδόθη ἐκ πλάνης ἡ ἐπινόησίς των. Βέβαιον ἀντιθέτως εἶναι ὅτι οἱ κώδωνες εἰσήχθησαν εἰς χρῆσιν τῶν ναῶν τῆς Ῥώμης, διὰ νὰ σημαίνουν τὰς ὥρας τῆς λειτουργίας, ἐπὶ ποντίφικος Σαβινιανοῦ (604) ἔκτοτε δὲ διεδόθησαν κατὰ μικρὸν εἰς ὅλας τὰς χριστιανικὰς ἐκκλησίας. Ἐπεκράτησε δ᾽ ἐξ ἀρχῆς παρὰ Λατίνοις ἡ συνήθεια νὰ δίδουν εἰς ἕκαστον κώδωνα τὸ ὄνομα ἑνὸς ἁγίου καὶ νὰ στολίζουν αὐτοὺς δι᾽ ἐπιγραφῶν καὶ ἄλλων διακοσμήσεων.

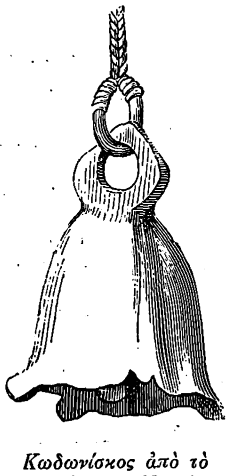

Κωδωνίσκος ἀπὸ τὸ Ἡράκλειον τῆς Ἰταλίας.

Ἄγνωστον εἶναι πότε εἰσήχθησαν οἱ κώδωνες εἰς χρῆσιν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Κατά τινας ἡ εἰσαγωγή των χρονολογεῖται μόλις ἀπὸ τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος. Ἀναφέρεται ἐν τούτοις ὑπό τινος τῶν χρονογράφων ὅτι κατὰ τὰ μέσα τοῦ Θ' αἰῶνος ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, μεγάλως χαρεὶς διὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν ἧτταν τῶν Ἀράβων, οἵτινες καταλαβόντες τὴν Κρήτην ἐπέδραμον καὶ ἐναντίον τῆς Δαλματίας, ἐτίμησε τὸν δοῦκα τῆς Ἑνετίας Οὔρσον, ἀποδοὺς αὐτῷ τὸν τίτλον τοῦ πρωτοσπαθαρίου. Οὗτος δὲ ἀντιφιλοτιμούμενος ἐχάρισεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα δώδεκα ὑπερμεγέθεις κώδωνας, οἵτινες ἀνηρτήθησαν ἐν τῷ κωδωνοστασίῳ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἠρέσαν τόσον πολὺ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὥστε ταχέως ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις αὐτῶν. Πρότερον καὶ δὴ κατὰ τὰς ἐποχὰς τῶν διωγμῶν, οἱ Χριστιανοὶ εἰδοποιοῦντο νὰ προσέλθουν εἰς τὰς ἱεροτελεστίας μέσῳ τῶν νεωκόρων ἢ ἄλλων κλητήρων, οἵτινες καλούμενοι θεοδρόμοι ἢ λαοσυνάκται, περιήρχοντο τὰς οἰκίας τῶν πιστῶν καὶ ἔκρουον τὰς θύρας των.

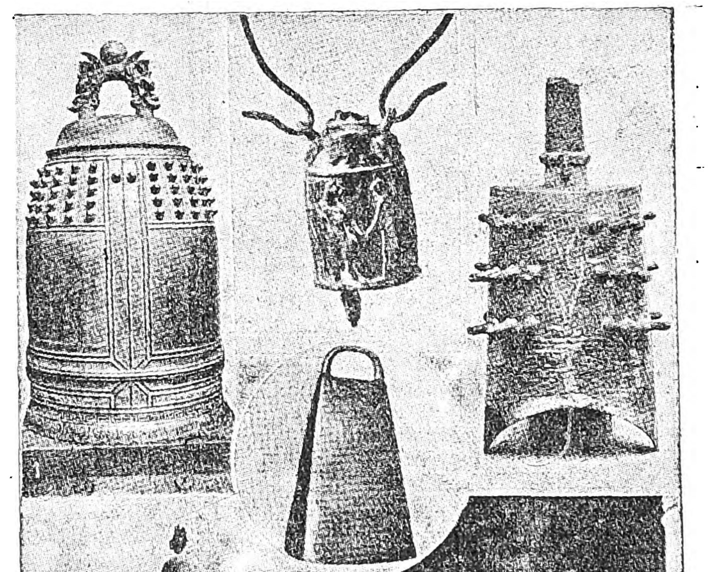

Κώδωνες.

(1=Ἰαπωνικὸς ἐξ ὀρειχάλκου· 2=Ἀσσυριακός· 3=Κινεζικὸς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος π. Χ.· 4=Τοῦ Ἁγίου Πατρικίου, τὸ ἀρχαιότερον ἐν ἐκ ἄλλου δεῖγμα τῆς Ἰρλανδικῆς χριστιανικῆς τέχνης· 5=Ὁ μέγας κώδων τῆς Μόσχας· 6=Ὁ μεγαλύτερος ἀκέραιος κώδων ἐν τῷ κόσμῳ, εὑρισκόμενος ἐν Βιρμανίᾳ τῶν Ἰνδιῶν.)

Οἱ κώδωνες ἔχουσιν εἰσαχθῆ ἐπίσης ἐν τῇ λατρείᾳ καὶ ἄλλων θρησκειῶν πλὴν τῆς χριστιανικῆς. Οἱ Κινέζοι, ἐπὶ παραδείγματι, χρησιμοποιοῦν ἀπὸ πολλῶν αἰώνων εἰς τοὺς ναούς των κώδωνας, πελωρίων ἐνίοτε διαστάσεων, σχήματος περίπου κυλινδρικοῦ καὶ ἔχοντας δαντελωτὰς ἐγκοπὰς εἰς τὰ χείλη τῆς ἀνοικτῆς βάσεως.

Κατασκευή. Οἱ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μικροὶ κώδωνες κατεσκευάζοντο ἐκ χαλκοῦ, οἱ τῶν νεωτέρων ὅμως χρόνων γίνονται κατὰ κανόνα ἐξ ὀρειχάλκου, παρεκτὸς τῶν μικροῦ μεγέθους κωδωνίσκων, οἵτινες κατασκευάζονται ἐνίοτε ἐκ χάλυβος.

Οἱ ἀρχαιότεροι γνωστοὶ χριστιανικοὶ κώδωνες ἀνήκοντες εἰς τὸν Η' αἰῶνα, ἦσαν χονδροειδοῦς κατασκευῆς καὶ ἀπετελοῦντο ἀπὸ παχείας μεταλλίνας πλάκας, συνηρμολογημένας πρὸς ἀλλήλας διὰ σφυρηλατημένων ἥλων, ὅπως γίνεται σήμερον εἰς τοὺς λέβητας τῶν ἀτμομηχανῶν. Βραδύτερον ὅμως ἐπεκράτησεν ἡ κατασκευὴ τῶν χυτῶν κωδώνων, ἐξ ὀρειχάλκου, ἀρίστης ποιότητος (κατ᾽ ἀναλογίαν κράματος 75 μερῶν χαλκοῦ πρὸς 25 μέρη κασσιτέρου), ἀπαιτοῦσα πολλὴν ἱκανότητα καὶ δεξιοτεχνίαν, τόσον διὰ τὸν ἐκ τῶν προτέρων καθορισμὸν τοῦ ἤχου, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐν γένει ἀρτιότητα τοῦ ὀργάνου. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἐκράτει μεταξὺ τῶν ἀδαῶν ἡ πεπλανημένη γνώμη ὅτι ὁ ἦχος τῶν κωδώνων εἶναι καθαρώτερος καὶ γλυκύτερος ἂν εἰς τὸ κρᾶμα προστεθῇ καὶ ἄργυρος, φαίνεται δὲ ὅτι ἐγίνετο συστηματικὴ ἐκμετάλλευσις τῆς πλάνης ταύτης τῶν πιστῶν, προθυμοποιουμένων νὰ συνεισφέρουν ἀργυρᾶ σκεύη, κοσμήματα καὶ νομίσματα, τὰ ὁποῖα οἱ χύται κατεκράτουν πρὸς ἴδιον ὄφελος. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον, ὡς προανεφέρθη, παίζει σημαίνοντα ῥόλον διὰ τὴν ἠχητικὴν ἀπόδοσιν ἑνὸς κώδωνος εἶναι ἡ τήρησις ὡρισμένων ἀναλογιῶν μεγέθους, σχήματος καὶ πάχους, ἐν ἀντιστοιχίᾳ πρὸς τὸ ὕψος, τὴν χροιὰν καὶ τὴν ἔντασιν τοῦ ἤχου, τὸν ὁποῖον ἀναμένομεν ἐξ αὐτοῦ. Σημασίαν ἔχει ἐπίσης ἐν προκειμένῳ τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ῥόπτρου. Κατασκευάζεται δὲ τοῦτο συνήθως ἀπὸ σφυρήλατον σίδηρον, σχήματος ἀπίου, προεκτεινομένου πρὸς τὸ ἄνω διὰ στελέχους. Εἰς τὸ ἄνω αὐτοῦ ἄκρον τὸ στέλεχος φέρει ὀπήν, διὰ τῆς ὁποίας τὸ ῥόπτρον ἀναρτᾶται ἀπὸ εἰδικὴν προεξοχήν, εὑρισκομένην ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς κορυφῆς τοῦ κώδωνος.

Ἡ κροῦσις γίνεται κατὰ δύο τρόπους: εἴτε μετακινουμένου τοῦ ῥόπτρου διὰ τῆς χειρὸς τοῦ κωδωνοκρούστου, εἴτε ταλαντευομένου τοῦ ὅλου κώδωνος. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν οἱ κώδωνες εἶναι ἁπλῶς ἀνηρτημένοι ἀπὸ τῆς λαβῆς των ἐκ σταθεροῦ στηρίγματος. Εἰς τὴν δευτέραν ὅμως ἡ λαβὴ προσαρμόζεται ἐπὶ ὁριζοντίου δοκοῦ, ἥτις συγκρατεῖται κατὰ τὰ δύο ἄκρα της ἐπὶ τριβέων (κουζινέτων) καὶ δύναται νὰ στρέφηται ἐντὸς αὐτῶν, συμπαρασύρουσα τὸν κώδωνα εἰς κατακόρυφον ταλάντωσιν. Κατὰ τὸ κέντρον τῆς δοκοῦ καὶ καθέτως πρὸς αὐτὴν προσαρμόζεται σιδηροῦν στέλεχος, εἰς δὲ τὸ ἐλεύθερον ἄκρον τούτου προσδένεται σχοινίον, τὸ ὁποῖον συρόμενον ἐκ τῶν κάτω προκαλεῖ μέσῳ τῆς δοκοῦ τὰς αἰωρήσεις τοῦ κώδωνος, καθ᾽ ἃς τὰ ἐσωτερικὰ τούτου τοιχώματα προσκρούουν διαδοχικῶς ἐπὶ τοῦ ῥόπτρου, τείνοντος λόγῳ τοῦ βάρους του νὰ διατηρῇ διεύθυνσιν κατακόρυφον. Εἰς τὰς διὰ μηχανικῆς τέλος ἐνεργείας λειτουργούσας κωδωνοστοιχίας (βλ. *κωδωνοστάσια*), τὰ ῥόπτρα εἶναι ἀνεξάρτητα τῶν κωδώνων καί, κινούμενα διὰ μηχανισμῶν, πλήττουσι τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ἐπιφάνειαν.

Ἡ Ῥωσία εἶχεν ἄλλοτε τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν κατασκευὴν μεγάλων κωδώνων. Εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Τρόζκοϊ παρὰ τὴν Μόσχαν, ἐζύγιζεν 75 τόννους. Κατὰ πολὺ ὅμως βαρύτερος ἦτο ὁ ἐπικληθεὶς «βασιλεὺς τῶν κωδώνων», οὗτινος τὴν κατασκευὴν παρήγγειλεν ἡ βασίλισσα Ἐλισάβετ τῷ 1733. Ὁ τεράστιος αὐτὸς κώδων, ἔχων βάρος 246 τόννων, ἐθραύσθη εἰς τὸ χυτήριον καί, παραμείνας ἀχρησιμοποίητος, μετεφέρθη εἰς τὸ Κρεμλῖνον, ὅπου εἶχεν ἐναποτεθῆ ἐπὶ εἰδικοῦ μεγάλου βάθρου. Ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ ὄγκου τῶν ῥωσικῶν κωδώνων δίδει ὁ τῆς ἐν Ἀθήναις ῥωσικῆς ἐκκλησίας, ὅστις εἶναι καὶ ὁ μεγαλύτερος τῶν ἐν Ἑλλάδι. Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν τούτοις τῷ 1917 μεταπολίτευσιν ἐν Ῥωσίᾳ, ὅλοι οἱ κώδωνες τῶν ναῶν τῆς χώρας ταύτης ἀφῃρέθησαν καὶ ἀπεστάλησαν εἰς τὰ χυτήρια, διὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς μέταλλον.

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἐνιαχοῦ καὶ κώδωνας ἐκκλησιῶν ἐκ χάλυβος, παρουσιάζοντας τὸ πλεονέκτημα τοῦ νὰ εἶναι κατὰ τὸ ἥμισυ ἐλαφρότεροι τῶν ἐξ ὀρειχάλκου καὶ κατὰ πολὺ εὐθηνότεροι. Ἀλλ᾽ ἡ κατασκευή των ἐγκατελείφθη ταχέως, διότι, λόγῳ τῆς εὐκόλου ὀξειδώσεως τοῦ μετάλλου τούτου, ἡ ἠχητικὴ ἀπόδοσις ἠλλοιοῦτο, ἡ δὲ ταχεῖα φθορά των ἐξεμηδένιζε τὴν διαφορὰν τῆς τιμῆς.

Ἄλλοι κώδωνες. Παρεκτὸς τῶν κωδώνων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἄλλων μικροτέρων ἀλλ᾽ ὁμοιοτύπων πρὸς τούτους (τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς σχολεῖα, φυλακάς, ἀτμόπλοια, νοσοκομεῖα κλπ.), ἐνδιαφέροντες εἶναι ἐπίσης οἱ διὰ μηχανικῆς ἢ ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας λειτουργοῦντες κωδωνίσκοι διαφόρων προορισμῶν. Οὗτοι κατασκευάζονται κατὰ κανόνα εἰς σχῆμα ἡμισφαιρικόν, ἐκ χάλυβος συνήθως, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξ ὀρειχάλκου. Στηρίζονται δὲ ἐπὶ τῆς βάσεώς των διὰ μεταλλίνου στελέχους, κοχλιουμένου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κώδωνος, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχει κατάλληλος πρὸς τοῦτο ὀπή. Τὸ ῥόπτρον εὑρίσκεται συνήθως ἔξω τοῦ κώδωνος καὶ προσκρούει, κατὰ τὴν λειτουργίαν, ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ.

Σημαντικώτεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι οἱ δι᾽ ἠλεκτρι-

Digitized by Google

κοῦ ρεύματος λειτουργοῦντες κώδωνες τῶν οἰκιῶν, τῶν τηλεφώνων καὶ τηλεγράφων, περὶ ὧν γίνεται ἀλλαχοῦ λόγος (βλ. λ. *ἠλεκτραγγέλτης* καὶ *ἠλεκτρικὸς κώδων*). Ἐκ τῶν διὰ μηχανικῆς δ' ἐνεργείας κρουομένων συνηθέστεροι εἶναι οἱ ἐπιτραπέζιοι μηχανικοὶ κωδωνίσκοι, οἱ τῶν ἐγερτηρίων ὡρολογίων, οἱ τῶν ποδηλάτων κλπ. Πάντες οὗτοι φέρουσιν ἐλατήριον, χορδιζόμενον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, καὶ ἁπλοῦν μηχανισμὸν ὀδοντωτῶν τροχῶν, οἵτινες, ὅταν διὰ πιέσεως ἑνὸς κομβίου τὸ ἐλατήριον ἀφίνεται ἐλεύθερον, προκαλοῦσι ταχεῖαν π ιλινδρομικὴν κίνησιν τοῦ ρόπτρου καὶ κροῦσιν συνεπῶς τοῦ κώδωνος. Ἐπ' ἐσχάτων κατασκευάζονται τοιούτου τύπου μηχανικοὶ κωδωνίσκοι καὶ διὰ θύρας οἰκιῶν. Εἰς αὐτοὺς ὁ μὲν μηχανισμὸς μετὰ τοῦ κώδωνος προσαρμόζεται ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς τῆς θύρας, τὸ δὲ κομβίον ἐξέχει ἐπὶ τῆς προσόψεως αὐτῆς. Τὸ χόρδισμα τοῦ ἐλατηρίου γίνεται αὐτομάτως, μέσῳ μοχλοῦ μετακινουμένου καθ' ἕκαστον ἄνοιγμα καὶ κλείσιμον τῆς θύρας. —Ρ.

—*[Κανον. Δίκ.]* Ἡ κροῦσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν *κωδώνων* γίνεται δι' αἰτίας ἐκκλησιαστικάς, ἢ ἐκκλησιαστικὰς ἅμα καὶ κοσμικὰς ἢ ὅλως κοσμικάς.

Αἰτίαι ἐκκλησιαστικαί. Κροῦσις τῶν κωδώνων γίνεται: α') Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἑσπερινοῦ, τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς θείας λειτουργίας, ἵνα λάβωσι γνῶσιν ταύτης οἱ πιστοί. β') Κατὰ τὴν ἐκ τοῦ ναοῦ ἔξοδον τῆς λιτανείας τοῦ ἐπιταφίου καὶ πάσης ἄλλης λιτανείας. γ') Κατὰ τὴν πρὸ ναοῦ διάβασιν τῆς λιτανείας καὶ τὴν εἰς τὸν ναὸν ἐπάνοδον αὐτῆς. δ') Πρὸς δήλωσιν τοῦ πένθους τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, ἢ ἐπὶ τῷ θανάτῳ καὶ τῇ κηδείᾳ ἱεραρχῶν. ε') Κατὰ τὴν τοῦ ἐπισκόπου δεξίωσιν. στ') Πρὸς τὸ γνωρίσαι τὸν θάνατον τελευτήσαντος πιστοῦ. Ἡ τοιαύτη νεκρικὴ κωδωνοκρουσία δύναται νὰ γίνῃ καὶ κατὰ τὸν θάνατον ἑτεροδόξου Χριστιανοῦ, διότι ἡ ἀπαγόρευσις τῆς πρὸς ἑτεροδόξους παραχωρήσεως τῶν τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ναῶν πρὸς τέλεσιν ἐν αὐτοῖς τῆς θείας λατρείας αὐτῶν δὲν ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κωδώνων κροῦσιν, μὴ ἀφορῶσαν μόνον εἰς τὴν θείαν λατρείαν.

Αἰτίαι ἐκκλησιαστικαὶ ἅμα καὶ κοσμικαί. Ἡ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κωδώνων κροῦσις δύναται νὰ γένηται καὶ δι' αἰτίαν ἐνδιαφέρουσαν τήν τε ἐκκλησίαν καὶ τὴν πολιτείαν, ὡς κατὰ τὰς νίκας ἐν τῷ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνι.

Αἰτίαι ὅλως κοσμικαί. Κροῦσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν κωδώνων γίνεται καὶ διὰ κοσμικὰς μόνον αἰτίας, ὡς: α') Πρὸς δήλωσιν τῆς μεσημβρίας. β') Πρὸς ἑορτασμὸν γεγονότων πολιτικῶν. γ') Πρὸς σύγκλησιν τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν. δ') Πρὸς τὸ γνωρίσαι ἐκραγεῖσαν πυρκαϊὰν ἢ ἄλλα τοιαῦτα δυστυχήματα. ε') Ἐνιαχοῦ, ὡς ἐν Ρωσίᾳ ἄλλοτε, πρὸς τὸ καταστῆσαι εὐχερεστέραν τὴν εὕρεσιν καταφυγίου ἐν καιρῷ θυέλλης. στ') Διὰ πᾶσαν ἄλλην κοσμικὴν αἰτίαν, ἂν μὴ αὕτη ἀπᾴδῃ τῷ προορισμῷ τῆς ἐκκλησίας, ὡς αἱ θορυβώδεις κοσμικαὶ διασκεδάσεις. Τὸ καθῆκον τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν κωδώνων, ὡς καὶ τῆς τῶν ξυλίνων ἢ σιδηρῶν σημάντρων, κρούσεως εἶχον οἱ κανδηλανάπται, ἢ ὁ πρόξιμος, ὅστις καθῆκον εἶχε καὶ νὰ ἐποπτεύῃ τὴν κωδωνοκρουσίαν. Κατ' ἄλλην μαρτυρίαν τὴν τοιαύτην ἐποπτείαν ἤσκει ὁ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ ναοῦ ἔχων ἐκκλησιάρχης. Ἐν Ἱεροσολύμοις ἡ κατὰ τὰς *παρρησίας* ἀπὸ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν ἐν τῷ ναῷ θρόνον τοῦ πατριάρχου μέχρι τῆς τοῦ ἑσπερινοῦ ἐνάρξεως κροῦσις πολυκρότων σημάντρων, ξυλίνων καὶ μεταλλίνων, προσήκει κατ' ἀρχαῖον ἔθος ὡρισμένῃ ἰθαγενεῖ ἱεροσολυμιτικῇ οἰκογενείᾳ. Προσήκει δ' ἐν τῷ πατριαρχείῳ Ἱεροσολύμων ἡ μέριμνα περί τε τοῦ κωδωνοστασίου καὶ τῶν χρησίμων τοῖς ναοῖς, μοναστηριακοῖς τε καὶ ἐνοριακοῖς, κωδώνων τῷ *καμαράσῃ*, ἤτοι τῷ φύλακι τοῦ πατριαρχικοῦ κελλίου. Παρ' ἡμῖν τὴν σήμερον ἡ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κωδώνων κροῦσις προσήκει τοῖς νεωκόροις, ἀλλὰ καὶ πᾶς τις κρούει κατὰ βούλησιν, ὡς μὴ ὤφελε, τοὺς κώδωνας τῶν ἐκκλησιῶν.

Ἐν τῇ ρωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ διατάξεις ἀφορώσας εἰς τοὺς κώδωνας τῶν ἐκκλησιῶν περιέχει ὁ τανῦν ἰσχύων κῶδιξ τοῦ κανονικοῦ δικαίου (καν. 612, 169 καὶ 1185).

[*Κ. Μ. Ράλλη*, «Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κωδώνων κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας» 1913.] Κ. Μ. ΡΑΛΛΗΣ

—*[Μουσ.]* Οἱ *κώδωνες* ἐν τῇ μουσικῇ, ἂν καὶ πολλάκις χρησιμοποιηθέντες, δὲν ἔδωκαν ἀποτελέσματα ἱκανοποιητικά, λόγῳ τῆς δυσκολίας ἣν παρουσιάζει ἡ διάκρισις τοῦ θεμελίου φθόγγου αὐτῶν, συγχεομένου πάντοτε ἐντὸς τῆς δίνης τῶν πολλῶν ἁρμονικῶν, οὐχὶ σπανίως διαφώνων. Ἡ δυσκολία αὐξάνεται ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ μεγέθους καὶ τοῦ τρομακτικοῦ βάρους, ὅπερ θὰ ἀπῄτει μία σειρὰ ἐκ δεκατριῶν κωδώνων, πρὸς ἀπόδοσιν μιᾶς πλήρους χρωματικῆς κλίμακος, μὲ ἐπανάληψιν τῆς θεμελίου εἰς τὴν ὀγδόην. Κατὰ τὸν Μαϊγιόν, τὸ βάρος ἑνὸς ἑκάστου ἐκ τῶν κωδώνων τούτων εἶναι:

1 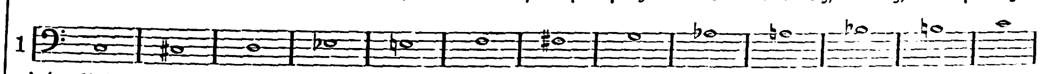

χιλιόγρ. 22900 19256 16192 13616 11450 9628 8096 6806 5725 4814 4811 3404 2862.5

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ οἱ ἐν τοῖς παλαιοτέροις μερολογίοις, ὅπως π. χ. ἐν τῇ σκηνῇ τῶν ἀγρῶν τῆς «Φανταστικῆς συμφωνίας» τοῦ Μπερλιόζ, ἐν τῇ σκηνῇ τῆς νυκτὸς τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου τῶν «Οὑγενότων» τοῦ Μάγυεμπέερ, ἐν τῇ δευτέρᾳ πράξει τοῦ «Γουλιέλμου Τέλλου», τοῦ Ροσσίνι κλπ., σημειούμενοι φθόγγοι διὰ κώδωνας οὐδέποτε ἀποδίδονται ἐν τῇ πραγματικῇ αὐτῶν ὀξύτητι, ἀλλὰ κατὰ μίαν ἢ καὶ περισσοτέρας ὀγδόας ἐπὶ τὸ ὀξύτερον. Πρὸς λύσιν τοῦ προβλήματος ἐσκέφθησαν νὰ ἀντικαταστήσωσι τοὺς πραγματικοὺς κώδωνας εἴτε διὰ σωλήνων ἐκ κράματος χαλκοῦ καὶ ἀργύρου, εἴτε διὰ ράβδων ἐκ χάλυβος, εἴτε διὰ λεπτῶν ἡμισφαιρικῶν κωδώνων μὲ λεπτοτάτας παρειάς, κρουομένων διὰ σφυρίων Δεδομένου ὅτι, κατὰ τὸν Μαϊγιόν, καὶ τὸ νέον τοῦτο σύστημα τῶν κωδώνων ἀπαιτεῖ δι' ἕκαστον φθόγγον τῆς χρωματικῆς κλίμακος τὸ κάτωθι βάρος:

2 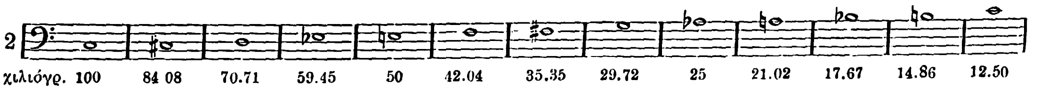

χιλιόγρ. 100 84 08 70.71 59.45 50 42.04 35.35 29.72 25 21.02 17.67 14.86 12.50

οἱ σύγχρονοι συνθέται χρησιμοποιοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σωλῆνας ἢ ράβδους μικροτέρων διαστάσεων, ἀντηχούσας μίαν ὀγδόην ἐπὶ τὸ ὀξύτερον τῶν σημειουμένων φθόγγων. Τὸ σύστημα τοῦτο μιμεῖται μὲν ἁπλῶς τοὺς πραγματικοὺς κώδωνας, χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἀποδώσῃ τὸ μεγαλεῖόν των, ἀλλ' ἔχει τοὐλάχιστον τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἐν κλειστῷ χώρῳ, τῷ θεάτρῳ ἢ τῇ αἰθούσῃ τῶν συναυλιῶν, δὲν καλύπτει τὴν μᾶζαν τῆς ὀρχήστρας. Ἕτερος τρόπος μιμήσεως τῶν κωδώνων εἶναι ἡ χρησιμοποίησις ἑνὸς ἢ πλειοτέρων ἀνοικτῶν κλειδοκυμβάλων, ἐν τῇ βαρείᾳ κυρίως περιοχῇ αὐτῶν, καὶ μετὰ κρατουμένου ποδοπλήκτρου. Ἐὰν ἡ ἐντύπωσις εἶναι ὠχρά, κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον εἶναι δυνατὸν τοὐλάχιστον νὰ ἀποδοθῶσι καὶ οἱ βαρύτεροι φθόγγοι ἐν τῇ πραγματικῇ αὐτῶν ὀξύτητι.

Ὡραίαν χρῆσιν κωδώνων ἔχουν νὰ παρουσιάσουν ἐπίσης ὁ Βάγνερ εἰς τὸν «Πάρσιφαλ», ὁ Μπόϊτο εἰς τὸν «Μεφιστοφελῆ», ὁ Φράνκ εἰς τὸ συμφωνικὸν ποίημα «Ὁ κατηραμένος κυνηγός», ὁ Πφίτσνερ εἰς τὸν «Παλεστρίνα» κ. ἄ.

Μεγίστης σημασίας εἶναι οἱ κώδωνες παρὰ τοῖς Κινέζοις. Ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πὸ-τσόγκ* ἐμφανίζονται μεμονωμένοι ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ, ἡ δὲ ὀξύτης τῆς ὅλης των σειρᾶς ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν τῶν 12 *λιού*.

Κώδων ἐν τῇ μουσικῇ καλεῖται ἐπίσης τὸ εὐρὺ ἄνοιγμα τῶν χαλκίνων ὀργάνων, τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὸ ἀντίθετον πρὸς τὸ ἐπιστόμιον ἄκρον, ὅπως π. χ. ὁ κώδων τῆς σάλπιγγος, τοῦ κέρατος κτλ. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

—*[Ἑραλδ.]* Ὁ *κώδων* (cloche) συμβολίζει, κατά τινας ἑραλδιστάς, τὴν καλὴν φήμην καὶ ἔχει τὸ σχῆμα τοῦ τῆς ἐκκλησίας (καμπάνας). Συνήθως εἰκονίζονται τρεῖς ὁμοῦ κώδωνες. Ἐὰν τὸ πλῆκτρον εἶναι διαφόρου χρώματος, λέγεται «μετὰ πλήκτρου χρώματος ..», ἐὰν ἡ λαβὴ διαφέρει τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ κώδωνος λέγεται «μετὰ λαβῆς χρώματος ...». Γ. Ε. Τ.

—*[Χημ.]* Ὁ *κώδων* εἶναι ὑάλινον χημικὸν σκεῦος, σχήματος κυλινδρικοῦ, ἀνοικτὸν κατὰ τὴν μίαν ἄκραν καὶ κλειστὸν ἡμισφαιρικῶς κατὰ τὴν ἑτέραν. Χρησιμεύει δὲ ὡς καλυπτικὸν ὄργανον εἰς διάφορα πειράματα. Σ. Γ.

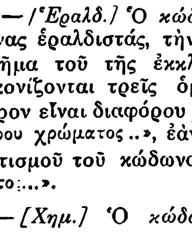

Κώδων τροφίμων.

—*[Οἰκ. Οἰκον.]* Ὑάλινον ἢ καὶ μετάλλινον σκεῦος εἰς σχῆμα κώδωνος, χρήσιμον διὰ τὴν προφύλαξιν τῶν τροφίμων ἀπὸ τοῦ ἀέρος, τοῦ κονιορτοῦ, τῶν μυιῶν κλπ.

—*[Βοταν.]* Κάλυμμα ἐξ ὑέλου, σχήματος κωδωνοειδοῦς, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ λαχανοκομίᾳ πρὸς προφύλαξιν διαφόρων καρπῶν, κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἀναπτύξεώς των, ἀπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ τοῦ παγετοῦ. Ἔχει ἐπὶ πλέον τὸ πλεονέκτημα ὅτι συγκρατεῖ τὴν ἐκ τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας θερμότητα. —Ω.

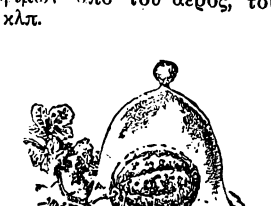

Κώδων κηπουρικός.

— **κώδων καταδυτικὸς** *[Φυσ.]*. Συσκευὴ ἀποτελουμένη ἐξ ὑαλίνου κώδωνος, ὅστις, καταβυθιζόμενος ἀνεστραμμένος καὶ κατακορύφως ἐντὸς ὑαλίνης λεκάνης πλήρους ὕδατος, συγκρατεῖ τὸν ἐντὸς αὐτοῦ ἐγκεκλεισμένον ἀέρα, λόγῳ τῆς πιέσεως τοῦ ὕδατος, ὅπερ ζητεῖ νὰ καταλάβῃ τὸν χῶρόν του. Τῆς πιέσεως δὲ αὐξανούσης μετὰ τοῦ βάθους, ἡ στάθμη τοῦ ὑπὸ τὸν κώδωνα ἐγκλείστου ἀέρος θὰ ἀνέρχηται σὺν τῷ βάθει, ἕως οὗ ἡ ἀπὸ τοῦ πιεζομένου ἀέρος παραγομένη ἀντίθλιψις ἰσορροπήσῃ πρὸς τὴν ὑδροστατικὴν πίεσιν τῆς ἀπὸ τοῦ ὑψομέτρου τῆς βάσεως τοῦ κώδωνος μέχρι τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος ὑδατίνης στήλης. Ἐὰν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος θέσωμεν τεμάχιον φελλοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀνημμένον κηρίον, καλύψωμεν δὲ τοῦτο διὰ τοῦ καταδυτικοῦ κώδωνος καὶ τὸ καταβυθίσωμεν, τὸ κηρίον ἐξακολουθεῖ καιόμενον μέχρις ἐξαντλήσεως τοῦ ἐν τῷ ἀέρι τοῦ κώδωνος ὀξυγόνου, τῆς στάθμης τοῦ ἀέρος παραμενούσης ἀμεταβλήτου. Ἐπὶ τοῦ φαινομένου τούτου στηρίζεται ἡ κατασκευὴ τῶν εἰς τὰς ναυτικὰς ἐργασίας χρησιμοποιουμένων καταδυτικῶν κωδώνων (βλ. κατωτέρω).

—*[Ναυτ.]* Κωδωνοειδὲς κατασκεύασμα μεταλλικόν, μεγάλων διαστάσεων, καταβυθιζόμενον εἰς τὸν βυθὸν θαλάσσιον, λιμναῖον ἢ ποτάμιον) ἢ ἀνελκυόμενον ἀπ' αὐτοῦ τῇ βοηθείᾳ γεράνων μετ' ἰσχυρῶν βαρούλκων, ἐγκατεστημένων εἰς εἰδικὰς φορτηγίδας. Σχήματος ὀρθογωνίου παραλληλεπιπέδου ἢ κολούρου ἑξαέδρου πυραμίδος ἢ κολούρου κώνου, ὧν πάντως ἐλλείπει ἡ βάσις, ἐπιτρέπει τὴν ἐντὸς αὐτοῦ παραμονὴν ἐργατῶν, πρὸς ἐκτέλεσιν ὑποβρυχίου ἐργασίας, ἄνευ κινδύνου ἀσφυξίας αὐτῶν, χάρις εἰς τὸν ἀέρα, ὅστις δὲν ἐξέφυγεν ἀπὸ τὴν κοιλότητα τοῦ κώδωνος κατὰ τὴν κατάδυσίν του.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ ἐντὸς τῆς θαλάσσης πίεσις τοῦ ὕδατος, ἣν λαμβάνομεν πρακτικῶς ἴσην πρὸς ἓν χιλιόγραμμον ἀνὰ τετρ. ἑκατ. ἀνὰ πᾶσαν δεκάδα μέτρων βάθους, περιορίζει τὸν συνθλιβόμενον ἐν τῷ κώδωνι ἀέρα εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ ἀρχικοῦ του ὄγκου εἰς τὸ βάθος τῶν 10 μέτρων· ἐπίσης ἂν διὰ τεχνικοῦ μέσου, λ. χ. ἀπὸ καταθλιπτικῆς ἀεραντλίας, αὐξήσωμεν τὴν πίεσιν τοῦ ἐν τῷ κώδωνι ἐγκλείστου ἀέρος, τότε ἡ στάθμη τοῦ ἐν τῷ κώδωνι καὶ ὑπὸ τὸν ἀέρα ὕδατος θὰ κατέρχεται σὺν τῇ πιέσει, ἀποδιωκομένου ἐν τέλει τοῦ ὕδατος καὶ ἀφίνοντος τὴν θέσιν του εἰς τὸν καταθλιβόμενον ἀέρα, ὅστις θὰ ἐκφεύγῃ πλέον ἐλευθέρως διὰ τῶν χειλέων τοῦ στομίου τοῦ κώδωνος, διαρκῶς ἀνανεούμενος καὶ καθιστῶν διὰ τοῦτο ἀσφαλῆ ἐπὶ συνεχεῖς ὥρας τὴν ἐργασίαν τῶν ὑπὸ τὸν κώδωνα ἐργατῶν. Πρῶτος ὁ Ρότζερ Μπέηκον (Bacon) φέρεται ὡς ἐφευρέτης τοῦ καταδυτικοῦ κώδωνος (1255).

Ἡ ἐφεύρεσις ὅμως αὕτη ἦτο ὅλως ὑποτυπώδης, παρῆλθε δ' ἔκτοτε μακρὸς χρόνος, μέχρις οὗ ὁ Ἐδμόνδος Χάλλεϋ (Halley) κατέστησε τὸν καταδυτικὸν κώδωνα ἱκανὸν νὰ παράσχῃ θετικὰς ὑπηρεσίας, διὰ τῶν τροποποιήσεων ἃς ἐπήγαγε καὶ περιέγραψεν: Ὁ κώδων (Κ) ἐκ δοκίδων δρυΐνων, περιβεβλημένος μολύβδινα φύλλα, ἐκλείετο ἄνωθεν στεγανῶς διὰ πώματος (Π), εἰς τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε φακὸς πρὸς φωτισμὸν καὶ ὀπὴ μετὰ κρουνοῦ, δι' οὗ ὁ ἐν τῷ κώδωνι δύτης ἄφινε κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ τὸν μολυνθέντα ἀέρα νὰ ἐκφεύγῃ· ἠρτᾶτο δὲ ὁ κώδων δι' ἐπάγοντος (Ε) προσδενομέ-

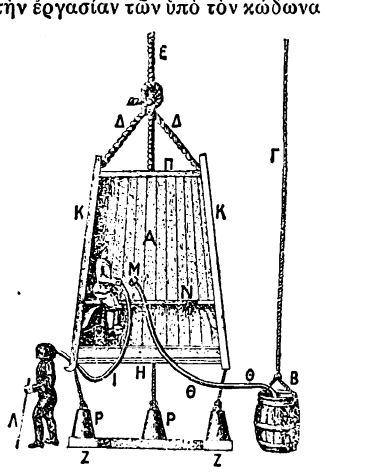

Ὁ πρῶτος πρακτικῆς χρησιμότητος καταδυτικὸς κώδων τοῦ Χάλλεϋ.

[Α=ἀεροθάλαμος τοῦ κώδωνος. Β=βαρέλιον πρὸς παροχὴν καθαροῦ ἀέρος. Γ=ἐπάγων τοῦ βαρελίου. Δ=τετράχηλον τῆς ἀρτάνης τοῦ κώδωνος. Ε=ἐπάγων τοῦ κώδωνος. Ζ=ἡ ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ ἑδραζομένη σιδηρᾶ στεφανωτὴ βάσις. Η=στόμιον τοῦ κώδωνος. Θ=παροχικὸς σωλὴν τοῦ ἀπὸ τοῦ βυτίου ἀέρος εἰς τὸν ἀεροθάλαμον τοῦ κώδωνος. Ι=σωλὴν παροχετεύσεως ἀέρος ἀπὸ τοῦ ἀεροθαλάμου εἰς σκάφανδρον. Κ=τοιχώματα τοῦ κώδωνος. Λ=δύτης ἐργαζόμενος ἔξω τοῦ κώδωνος. Μ=ἐλεύθερον στόμιον μετὰ κρουνοῦ τοῦ σωλῆνος Θ. Ν=θρανίον διὰ τὸν ἀναπαυόμενον δύτην. Ρ=κωνικὰ βάρη διὰ τὴν κατακορύφωσιν τοῦ κώδωνος.]

Digitized by Google

νου εἰς τὴν ἀγκύλην τοῦ τετραχήλου (Δ), ἅτινα ἀπέληγον εἰς κωνικὰ βάρη (Ρ), στερρῶς διὰ τῶν βάσεών των συνδεδεμένα πρὸς τὴν σιδηρᾶν στεφανωτὴν βάσιν (Ζ), ἥτις ἡδράζετο ἐπὶ τοῦ βυθοῦ κατὰ τὴν κατάδυσιν τοῦ κώδωνος, καθ' ἣν τὸ χεῖλός του ἀπεῖχε τοῦ βυθοῦ ἀπόστασιν ἐπιτρέπουσαν νὰ ἐξέρχηται ὁ δύτης (Λ) περιπατῶν εἰς τὸν βυθόν. Ἡ ἀνανέωσις τοῦ ἀέρος ἐγίνετο ἀπὸ βυτίου ξυλίνου (Β), ἐπενδεδυμένου διὰ μολυβδοφύλλου καὶ φέροντος ὀπὰς εἴς τε τὸν πυθμένα του καὶ εἰς τὸ πῶμά του· ἀπὸ τῆς τελευταίας ὀπῆς ἀνεχώρει σκύτινος σωλὴν (Θ), οὗ τὸ ἐλεύθερον ἄκρον (Μ), εἰσερχόμενον εἰς τὸν ἀεροθάλαμον (Α), ἠνοίγετο ἢ ἐκλείετο κατὰ τὸ δοκοῦν ὑπὸ δύτου καθημένου εἰς κυκλοτερὲς ἐν τῷ κώδωνι κάθισμα (Ν)· οὕτω, τοῦ βυτίου ἀναρτωμένου ἀπὸ ἐπάγοντος (Γ) καὶ ἀφινομένου νὰ καθίσῃ διὰ τοῦ βάρους του εἰς τὸν βυθόν, δηλαδὴ εἰς στάθμην κατὰ τὸν πυθμένα του χαμηλοτέραν τῆς τοῦ στόματος τοῦ κώδωνος, ὁ ἐν τῷ βυτίῳ ἀὴρ πιεζόμενος ὑπὸ τῆς στήλης τοῦ ὕδατος διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ πυθμένος ἐξεχύνετο, ἀνοιγομένης τῆς στρόφιγγος τοῦ σωλῆνος (Φ) ἐντὸς τοῦ κώδωνος, πρὸς ἀναπνοὴν καὶ τῶν ἐν αὐτῷ καθημένων δυτῶν καὶ τῶν ἔξω αὐτοῦ, ὡς ὁ Λ, ἐργαζομένων καὶ οἵτινες περιεβάλλοντο πρωτόγονον σκάφανδρον φέρον παροχικὸν σωλῆνα (Ι).

Ἡ τοιαύτη τοῦ Χάλλεϋ ἐπινόησις ἐτροποποιήθη βραδύτερον ἐπὶ τὸ οἰκονομικώτερον (1728) ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ σουηδικοῦ μηχανικοῦ Μαρτίνου Τρίεβαλντ (Triewald), ἰδίως ὅμως ὑπὸ τοῦ Καρόλου Σπώλντιγκ (Spalding). Πρῶτος ὅμως ὁ Ἰωάννης Σμῆτον (Smeaton) ἐφήρμοσεν ὡς μέσον ἀνανεώσεως τοῦ ἀέρος τὴν ἀεραντλίαν (1788), καταργήσας τὰ βαρέλλια τοῦ Χάλλεϋ· ἡ ἀεραντλία ὅμως αὕτη, ἀποτελοῦσα ἓν σῶμα μετὰ τοῦ κώδωνος, δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐντελῆ αὐτοῦ κατάδυσιν. Ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἡ χρῆσις τοῦ κώδωνος ἀπεφεύγετο, μὴ ἐκλιπόντων πάντων τῶν μειονεκτημάτων του παρὰ τὰς διαδοχικάς του βελτιώσεις. Κατὰ τὴν τελευταίαν ὅμως τεσσαρακονταετίαν ἐπετεύ-

Ἡ ἄνω ἐπιφάνεια κώδωνος καταδυτικοῦ μετὰ φρεατίου, ἀπὸ τῆς ὀπῆς τοῦ ὁποίου φαίνεται ἐξερχόμενος ὁ δύτης.

χθησαν ἡ ἀπὸ πλωτοῦ συνεργείου κατάθλιψις ἀέρος, ἡ ὑποκατάστασις τοῦ μολύνοντος τὸν ἀέρα διὰ λυχνοκαΐας φωτισμοῦ δι' ἠλεκτροφωτισμοῦ μέσῳ σταθερῶν καὶ κινητῶν λυχνιῶν, ὁ ἐφοδιασμὸς διὰ τηλεφώνου πρὸς συνεννόησιν τῶν δυτῶν μετὰ τῶν χειριστῶν τῆς ἀεραντλίας ἢ τοῦ ἀνυψοῦντος τὸν κώδωνα βαρούλκου καὶ ἡ διασκευὴ τῶν ἑρμάτων κατὰ τρόπον βοηθοῦντα διὰ τὴν ἀσφαλῆ κατακορύφωσιν καὶ πλευστότητα τοῦ κώδωνος· πάντα ταῦτα ἐπανέφερον τὴν χρησιμοποίησίν του καὶ δὴ εἰς εὐρεῖαν κλίμακα, εἰς τὰ λιμενικὰ ἰδίως ἔργα, χρησιμοποιουμένων τῶν αὐτῶν καὶ ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἀέρι ἐργαλείων, σκαπανῶν, πτύων, λοστῶν δι' ὑπονομευτικὰς διατρήσεις κτλ. Ἐπενοήθησαν δὲ καὶ χρησιμοποιοῦνται διάφοροι τύποι κωδώνων, ἐν οἷς: α') Ὁ *κοινός*. β') Ὁ *μετὰ φρεατίου* εὑρισκομένου εἰς τὸ πῶμα καὶ ἀποτελουμένου ἐκ δύο ὑελοφράκτων στεγανῶν θυρῶν, ἐπιτρεπουσῶν χάρις εἰς εἰδικὴν διάταξιν τὴν ἄνοδον ἢ κάθοδον τῶν ἐργατῶν ἄνευ μειώσεως τῆς ἐν τῷ ἀεροθαλάμῳ πιέσεως. γ') Ὁ *μετὰ τροχῶν*, δι' ὧν ὁ κώδων δύναται νὰ ἀλλάσσῃ θέσεις εἰς τὸν βυθόν, ἐνῷ ἡ ἀπόστασις τοῦ ἄξονός του ἀπὸ τοῦ βυθοῦ ἐπιτρέπει τὴν ἀπὸ τοῦ κώδωνος πρὸς ἐργασίαν ἔξοδον τῶν δυτῶν. δ') Ὁ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Λεονάρδου Χὶλλ (Hill) ἐπινοηθεὶς *μετὰ θαλάμου ἐπαναπιέσεως* κώδων, διῃρημένος εἰς δύο μέρη, τοῦ δευτέρου χρησιμεύοντος ὡς θαλάμου ἐπαναπιέσεως, ἐὰν δι' οἱονδήποτε λόγον ἐπήρχετο ἀπότομος τοῦ κώδωνος ἀνύψωσις, ἐκθέτουσα τοὺς ἐν αὐτῷ εἰς τοὺς κινδύνους τῆς νόσου τῶν δυτῶν· συγκοινωνοῦσι δὲ τὰ δύο ταῦτα μέρη διὰ θύρας στεγανῆς.

Τῆς καταδύσεως τῶν κωδώνων διεπομένης ὑφ' ὧν κανόνων καὶ ἡ κατάδυσις τῶν *δυτῶν* (βλ. λ.), ἡ ἀνέλκυσις τῶν κωδώνων δέον νὰ γίνεται μετὰ τῆς αὐτῆς περινοίας, ὡς καὶ ἡ τοῦ ἐν σκαφάνδρῳ δύτου, πρὸς ἀποφυγὴν γενέσεως παραλυτικῶν ἐκδηλώσεων εἰς τοὺς ἐν τῷ κώδωνι. Διότι, ὁ καταδυτικὸς κώδων οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ σκάφανδρον πελώριον, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἀντὶ τοῦ συμπιεστοῦ ἐνδύματος τοῦ σκαφάνδρου ὑπάρχει εἰς τὸν κώδωνα τὸ πρὸς

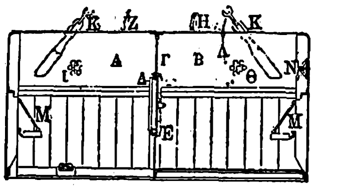

Ὁριζόντιος τύπος καταδυτικοῦ κώδωνος μετὰ θαλάμου ἐπαναπιέσεως.

[Α= κύριος ἀεροθάλαμος. Β= ἀεροθάλαμος ἐπαναπιέσεως. Γ= διάφραγμα. ΔΕ= στεγανὴ ἀνθρωποθυρὶς ἀεροθαλάμου ἐπαναπιέσεως. ΖΗ= ἀκρέμονες καλωδίων φωτισμοῦ. Θ καὶ Ι = ἀεροεπαγωγοί. ΚΚ = πόδες τῆς ἐξ ἁλύσεως ἀρτάνης τοῦ κώδωνος. Λ= τηλέφωνον. ΜΜ= καθίσματα διὰ τοὺς δύτας. Ν = ἀεροβαλβὶς πρὸς βαθμιαίαν ἀποπίεσιν τοῦ ἐν τῷ θαλάμῳ ἐπαναπιέσεως ἀέρος.]

τὰ κάτω ἀνοικτὸν στόμα του, ἀντὶ δὲ τοῦ ἀσυμπιέστου κράνους τοῦ σκαφάνδρου εἶναι τὸ σῶμα τοῦ κώδωνος. Ὥστε, ἐὰν μὲν κατὰ τὴν κατάδυσιν τοῦ κώδωνος δὲν ἀποστείλουν αἱ ἀντλίαι τὸ πρέπον ποσὸν ἀέρος εἰς αὐτόν, ἀντὶ τῆς συνθλίψεως, ἥτις θὰ ἐπισυνέβαινεν εἰς δύτην σκαφανδροφόρον, ὑφίσταται ὁ κίνδυνος τῆς διαβροχῆς, ἐνδεχομένως δὲ καὶ τοῦ πνιγμοῦ τῶν ἐν τῷ κώδωνι, λόγῳ τῆς ἀποτόμου πληρώσεως τοῦ ἀεροθαλάμου διὰ τοῦ ὕδατος· ἐὰν δὲ ἡ ἀνέλκυσις γίνῃ ἀπροσέκτως, ὁ ἀπὸ τῆς ἀποπιέσεως κίνδυνος ὑφίσταται, ὡς καὶ εἰς τὰ σκάφανδρα, ἀφοῦ ἡ ὑπὸ τὸν κώδωνα πίεσις εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τοῦ περιβάλλοντος τὸν κώδωνα ὕδατος. Σ. Ε. Λ.

— **κώδων ὑποθαλάσσιος**· βλ. *κώδων* καταδυτικός.

—**κώδων,** ἡ ***χώνη ᾠαγωγοῦ*** *[Ἀνατομ.].* Τὸ ἔξω ἄκρον τοῦ ᾠαγωγοῦ, τὸ πρὸς τὴν ᾠοθήκην, τὸ δίκην χώνης ἀνευρυσμένον καὶ εἰς κροσσοὺς ἢ γλωσσίδας ἀπεσχισμένον· οἱ κροσσοὶ δ' οὗτοι κρέμανται ἐλεύθεροι, πλὴν ἑνός, τοῦ *ᾠοθετικοῦ κροσσοῦ*, ὅστις μακρότερος ὢν προσφύεται εἰς τὴν ᾠοθήκην, ἀποτελῶν αὔλακα, ἐν ᾗ ὁδεύει τὸ ᾠάριον ἀπὸ τῆς ᾠοθήκης εἰς τὸν ᾠαγωγόν. Διάκειται δ' οὕτω ὁ κώδων πρὸς τὴν ᾠοθήκην, ὥστε περιλαμβάνει ταύτην διὰ τῶν γλωσσίδων ἢ τῶν κροσσῶν αὐτοῦ ὡς ἡ παλάμη τῆς μιᾶς χειρὸς τὴς πυγμὴν τῆς ἑτέρας. Ι. Π.

κωδωνίζω· κρούω τὸν κώδωνα, κτυπῶ τὸ κουδούνι, κουδουνίζω· ‖ πλήττω πήλινον ἀγγεῖον, ἵνα ἐκ τοῦ ἀποδιδομένου ἤχου ἐννοήσω ἂν εἶναι ἀρραγές, διακωδωνίζω.

κωδώνιον (τὸ) (Campanulla) */Βοτ./.* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κωδωνοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῶν εὐκράτων χωρῶν καὶ ἰδίως τῶν παραμεσογειακῶν τοιούτων. Ἐκ τῶν 300 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους, ἐξ ὧν ἀρκετὰ εἶναι κοσμητικά, ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Κωδώνιον τὸ ποικιλόχρουν* (Campanulla versicoloris), κοι-

Διάφορα εἴδη κωδωνίου.

[1=Πυραμιδοειδές. 2=Μήδιον.]

νὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα γαλομάνα· *κωδώνιον ἡ ἔρινος* (Campanulla erinus)· *κωδώνιον τὸ κλαδῶδες* (Campanulla ramosissima) κοιν. γιούλια ἐν Ζακύνθῳ· *κωδώνιον τὸ σχιστόφυλλον* (Campanulla lacimata) καὶ *κωδώνιον τὸ ῥαπίδιον* (Campanulla rapunculus). Πάντα τὰ ἀνωτέρω εἴδη εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Ἑλλάδος, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον λαχανεύεται. Τὸ τελευταῖον, ὅπερ μόνον ἐν τῇ νήσῳ Φολεγάνδρῳ ἀπαντᾷ αὐτοφυές, καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον. Ἐκ τῶν ἑτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν γνωστότερα εἶναι τὸ *κωδώνιον τὸ πυραμιδοειδὲς* (Campanulla pyramidalis) καὶ *κωδώνιον τὸ μήδιον* (Campanulla medium), ἀμφότερα καλλιεργούμενα πρὸς κόσμον ὑπὸ πλείστας ποικιλίας. Δ. Ν. Π.

κωδωνίσκος (ὁ)· ὑποκορ. τοῦ *κώδων*, μικρὸς κώδων, κουδουνάκι.

κωδώνισμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ κωδωνίζειν, κοιν. *κουδούνισμα* (βλ. λ.).

κωδωνισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κωδωνίζειν, κροῦσις κώδωνος, κουδούνισμα.

κωδωνιστὴς (ὁ)· ὁ κωδωνίζων, ὁ κρούων τὸν κώδωνα.

κωδωνοειδῆ (τὰ) (Campanulaceae) */Βοτ./.* Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα συνήθως πόας πολυετεῖς καὶ ἐνίοτε θάμνους καὶ δένδρα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν καὶ θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς. Τὰ φύλλα των εἶναι ἐναλλασσόμενα, ἄνευ παραφύλλων, σαρκώδη, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, καὶ τὰ ἄνθη ἑρμαφρόδιτα, κανονικά, μὲ κάλυκα ἐκ πέντε σεπάλων ἀποτελούμενον, στεφάνην συμπέταλον, πέντε στήμονας ἐπιγόνους, μὲ ἐσωτερικοὺς ἀνθῆρας, συνήθως συμφυεῖς κατὰ τὴν βάσιν των. Τὰ ἄνθη εἶναι κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν καρποφύλλων καὶ περικλείει πλεῖστα σπέρματα. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας γνωστότερα εἶναι *ἀδενοφόρος, ἀσιώνη, κάτοπτρον, κωδώνιον, λοβελία* καὶ *φύτευμα*. Δ. Ν. Π.

κωδωνοειδὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κώδωνα, ὁ ἔχων σχῆμα κώδωνος: «ἄνθος κωδωνοειδές».

κωδωνοκρουσία (ἡ)· κροῦσις τοῦ κώδωνος· ‖ παρατεταμένη κροῦσις τοῦ κώδωνος ἢ τῶν κωδώνων τῆς ἐκκλησίας: «ἀνηγγέλθη ἡ νίκη διὰ κωδωνοκρουσίας».

κωδωνοκρούστης (ὁ)· ὁ κρούων τὸν κώδωνα, κωδωνιστής: «κωδωνοκρούστης τῆς ἐκκλησίας».

κωδωνοστάσιον (τό)· τὸ κατασκεύασμα, ὅπου εἶναι ἀνηρτημένος ὁ κώδων τῆς ἐκκλησίας, κοιν. *καμπαναριό*.

— *[Ἐγκυκλοπ.]* Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας αἱ ἐκκλησίαι δὲν εἶχον κωδωνοστά-

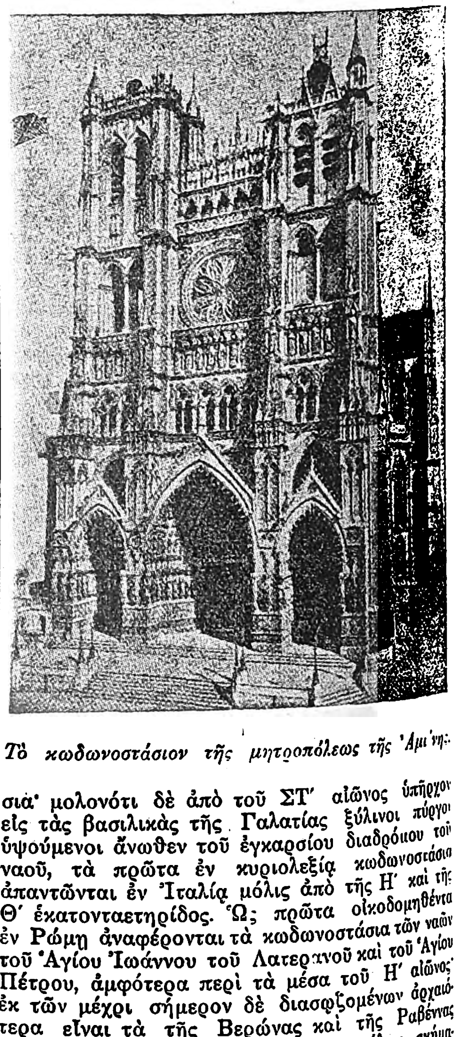

Τὸ κωδωνοστάσιον τῆς μητροπόλεως τῆς Ἀμ'νη:

σια· μολονότι δὲ ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος ὑπῆρχον εἰς τὰς βασιλικὰς τῆς Γαλατίας ξύλινοι πύργοι ὑψούμενοι ἄνωθεν τοῦ ἐγκαρσίου διαδρόμου τοῦ ναοῦ, τὰ πρῶτα ἐν κυριολεξίᾳ κωδωνοστάσια ἀπαντῶνται ἐν Ἰταλίᾳ μόλις ἀπὸ τῆς Η' καὶ τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος. Ὡς πρῶτα οἰκοδομηθέντα ἐν Ρώμῃ ἀναφέρονται τὰ κωδωνοστάσια τῶν ναῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἀμφότερα περὶ τὰ μέσα τοῦ Η' αἰῶνος· ἐκ τῶν μέχρι σήμερον δὲ διασῳζομένων ἀρχαιότερα εἶναι τὰ τῆς Βερώνας καὶ τῆς Ραβέννας (Θ' αἰών), ἀποτελούμενα ἀπὸ στρογγύλου σχήματος κατασκευάς, ἀνεξαρτήτους ἀπὸ τοῦ κυρίου οἰκοδομήματος τῶν ναῶν. Ἀπὸ τῆς ΙΑ' ἑκατον-

Digitized by Google

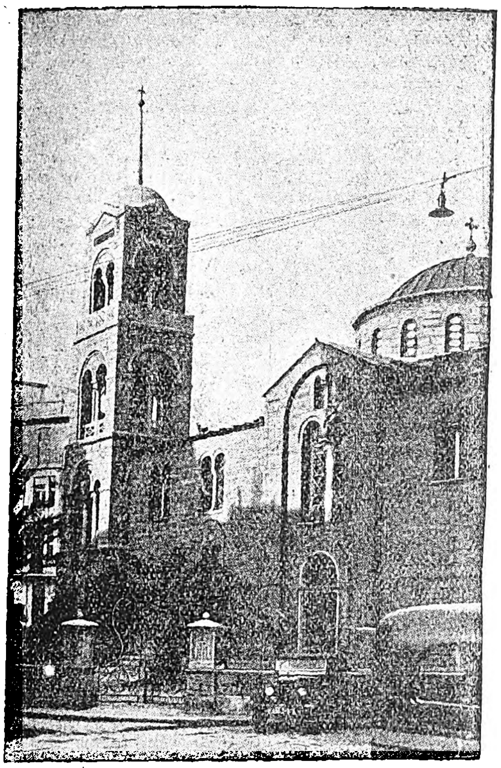

Τὸ κωδωνοστάσιον τῆς ἐν Ἀθήναις Ρωσ ἐκκλησίας.

Τὸ κωδωνοστάσιον τῆς Λαύρας τοῦ Κιέβου.

[ἑκ]αετηρίδος οἱ τοιοῦτοι πύργοι πολλαπλασιάζονται ἐν τῇ Δύσει, ὄχι τόσον διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν κωδώνων, τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος δὲν ἐδικαιολόγει τότε τὴν ἀνάγκην εἰδικῶν δι' αὐτοὺς κτηρίων, ὅσον διὰ λόγους ἀμυντικούς· περὶ τούτου πείθει πληθὺς ὅλη κωδωνοστασίων ἀνηγερμένων κατέμπροσθεν τῶν ναῶν καὶ ἀποκρυπτόντων σχεδὸν τὴν πρόσοψιν αὐτῶν διὰ τοῦ ὄγκου των. Ἀλλ' ὅ,τι ὑπηγορεύθη ἐν ἀρχῇ ἐκ λόγων ἀνάγκης δὲν ἐβράδυνε νὰ γίνῃ συρμός: ἑκάστη ἐκκλησία ἤθελε νὰ ἔχῃ τὸν πύργον της, αἱ πόλεις, τὰ μοναστήρια καὶ τὰ χωρία συνηγωνίζοντο ν' ἀποκτήσουν καλύτερα τῶν ἄλλων κωδωνοστάσια, οἱ δ' ἀρχιτέκτονες δὲν παρέλειψαν νὰ συμβάλουν εἰς τὴν ἅμιλλαν ταύτην δι' ἐμπνεύσεων καὶ σχεδίων, ὡραίων πολλάκις, ἀλλὰ καὶ συχνότερον ὑπερβολικῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν τοποθέτησιν τῶν κωδωνοστασίων τούτων, οὐδεὶς κανὼν ἐτηρεῖτο· ἐν ἀρχῇ ἦσαν ἀνεξάρτητα καὶ αὐτοτελῆ οἰκοδομήματα, τοιαῦτα δὲ παρέμειναν πάντοτε ἐν Ἰταλίᾳ καὶ κατὰ μέγα μέρος ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ· κατόπιν ἐκτίζοντο ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ ναοῦ, ἄνωθεν τῆς κεντρικῆς αὐτοῦ θύρας, βραδύτερον δὲ ἐπὶ τῆς προσόψεως ἐπίσης, ἀλλὰ κατὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἑτέραν πλευράν, ἄλλοτε πάλιν ὑπὲρ τὸν ἐγκάρσιον διάδρομον τοῦ ναοῦ καὶ κἄποτε εἰς ὅλας ἐν ταυτῷ τὰς προαναφερθείσας θέσεις. Εἰς τὴν Νορμανδίαν ἰδίως ἦσαν συνηθέσταται αἱ μὲ πολλὰ κωδωνοστάσια ἐκκλησίαι· αἱ δευτερεύουσαι ἐξ αὐτῶν εἶχον τρία, αἱ δὲ μητροπόλεις πέντε, ὑπῆρχον δ' ἀκόμη καθεδρικοὶ ναοί, ὡς οἱ τῶν Ρέϊμς καὶ τοῦ Λαόν, μὲ ἑπτὰ καὶ ἐννέα πύργους κωδώνων.

Κωδωνοστάσιον ἐν Καρυταίνῃ.

Κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα τὸ σχήματα τῶν κωδωνοστασίων ἐποίκιλλον κατὰ χώρας καὶ κατὰ τόπους. Οἱ ἀρχιτέκτονες τῶν χρόνων ἐκείνων ἀφῆκαν τὴν φαντασίαν καὶ τὴν ἔμπνευσίν των νὰ δημιουργήσῃ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοὺς πλέον ἀλλοτρόπους καὶ τοὺς πλέον εὐφυεῖς πολλάκις συνδυασμούς. Ἄλλα εἶχον τετράγωνον τὴν βάσιν μὲ ὁμοιοσχήμους, ἀλλ' ὁλονὲν σμικρυνομένους ἁψιδωτοὺς ὀρόφους, ἐπιστεφομένους ἀπὸ πολυγωνικὴν πυραμίδα· ἄλλα ἦσαν ὀκτάγωνα ἀπὸ τοῦ ἐδάφους μέχρι τοῦ κωνικοῦ ἢ ᾠοειδοῦς των θόλου· ἄλλα κατεσκευάζοντο τετράγωνα εἰς τὴν βάσιν, ὀκταγωνικὰ δὲ εἰς τοὺς ὑπερκειμένους ὀρόφους, καὶ ἄλλα εἰς πλῆθος ἄλλων τύπων, μὲ μαρμαρίνους συνήθως κίονας καὶ ποικίλας γλυπτὰς διακοσμήσεις.

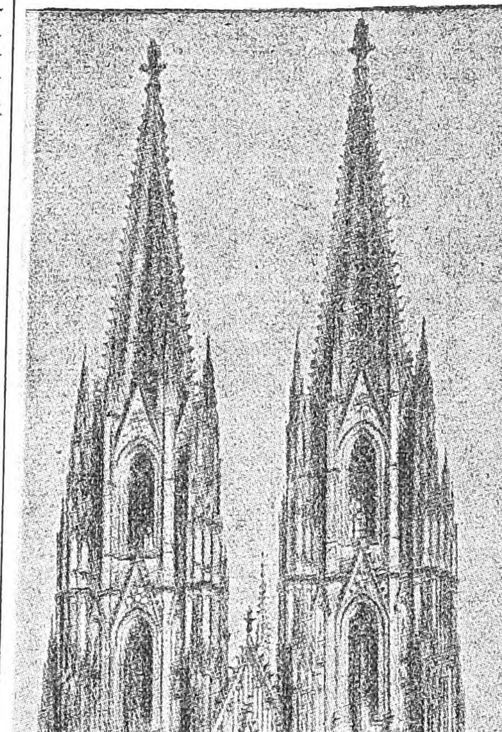

Τὸ κωδωνοστάσιον τῆς μητροπόλεως τῆς Κολωνίας.

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΓ' αἰῶνος οἱ καθολικοὶ ναοὶ ᾠκοδομοῦντο μὲ δύο ἕκαστος κύρια κωδωνοστάσια ἐπὶ τῆς προσόψεως, τετράγωνα μὲ πολλοὺς ὀρόφους, κατάφορτα δὲ συνήθως ἀπὸ γλυπτὰ κοσμήματα καὶ ἀπὸ ἀγάλματα ἁγίων. Οἱ ἀρχιτέκτονες τῆς ἐποχῆς, προσπαθοῦντες νὰ τὰ κάμουν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐλαφρότερα καὶ ἐντυπωτικά, παρεσύροντο συχνὰ εἰς παρακεκινδυνευμένας ὑπερβολάς. Τὰ κωδωνοστάσια τοῦ Στρασβούργου καὶ τοῦ Φράϊμπουργ (ΙΔ' αἰὼν) εἶναι κεκαλυμμένα ἀπὸ λεπτοτάτας γλυφάς, ἀποτελούσας εἶδος μαρμαρίνης δαντέλλας. Χαρακτηριστικὰ δ' ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅτι πλεῖστα ἐκ τῶν κωδωνοστασίων τούτων παρέμειναν ἀτελῆ, δι' ἔλλειψιν χρόνου καὶ χρήματος πρὸς πλήρη πραγματοποίησιν τῶν ὑπερβολικῶν εἰς μέγεθος καὶ δαπάνην σχεδίων τῶν ἀρχιτεκτόνων.

Εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους τὰ κωδωνοστάσια δὲν ἐμφανίζουν πλέον τὸν καλλιτεχνικὸν χαρακτῆρα, ὅστις τοῖς ἀπεδόθη κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ἡ κατασκευή των ἀποβλέπει περισσότερον εἰς τὴν πρακτικὴν σκοπιμότητα, ἰδίως ἀφ' ἧς εἰσήχθη ἡ χρῆσις τῶν *κωδωνοστοιχιῶν* (Carillons), συγκροτημάτων δηλαδὴ πολλῶν κωδώνων διαφόρου μεγέθους, τῶν ὁποίων ἡ συνδεδυασμένη κροῦσις ἀναδίδει εὐαρέστους εἰς τὴν ἀκοὴν συνδυασμοὺς ἤχων, ἢ καὶ ὁλόκληρα εἰδικὰ μουσικὰ τεμάχια. Τοιαῦται κωδωνοστοιχίαι, ἀποτελούμεναι πολλάκις ἐκ 50 καὶ 60 κωδώνων, ἀπαιτοῦσι, κατὰ φυσικὸν λόγον, εἰδικοῦ τύπου ἐγκαταστάσεις, τῶν ὁποίων ἡ μορφὴ ἀπομακρύνεται σημαν-

Κωδωνοστάσιον Μ. Βατοπεδίου.

Digitized by Google

τικῶς ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς τῶν παλαιῶν κωδωνοστασίων τύπους. —Ρ.

Εἰς τὰς βυζαντινὰς ἐκκλησίας. Ἐν τῇ βυζαντινῇ ἀρχιτεκτονικῇ ἡ χρῆσις τῶν κωδωνοστασίων εἶναι ἀρκετὰ παλαιά. Ἐξ ἐπιγραφῶν γνωρίζομεν τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν ἤδη κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα. Οἱ εἰδικοὶ ὅμως οὗτοι πύργοι ἐχρησίμευον, ὄχι διὰ τὴν ἀνάρτησιν κωδώνων, ἀλλὰ ξυλίνων ἢ σιδηρῶν σημάντρων, ὧν χρῆσις γίνεται ἀκόμη καὶ τώρα εἴς τινας μονὰς καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ὅτε οἱ κώδωνες εἰσήχθησαν ἐκ τῆς Δύσεως—πρώτη αὐτῶν μνεία γίνεται εἰς κείμενα τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος—οὗτοι ἀντικατέστησαν πολλαχοῦ τὰ σήμαντρα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἐξέλιπον παντελῶς. Εἰς τὴν ἁγίαν Σοφίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ κωδωνοστάσιον μέχρι τοῦ ἔτους 1200 δὲν ὑπῆρχεν, ὡς μαρτυρεῖ ῥητῶς Ρῶσος προσκυνητής, ἀλλ' ἐγίνετο ἀκόμη χρῆσις μικροῦ φορητοῦ σημάντρου. Κατὰ τὴν λατινικὴν ὅμως κατάκτησιν, οἱ Φράγκοι ἀνήγειραν τοιοῦτον πρὸ τῆς μεσαίας εἰσόδου τοῦ νάρθηκος. Εἰκόνα τοῦ κωδωνοστασίου τούτου, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ἤδη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος, διέσωσε παλαιὸς περιηγητὴς ἐπισκεφθεὶς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὰ νῦν ἐν Ἑλλάδι διασῳζόμενα βυζαντινῶν χρόνων κωδωνοστάσια εἶναι δύο εἰδῶν: εἴτε ἁπλᾶ, ὑψούμενα ἐπὶ τῆς στέγης τῶν ναῶν (Ἅγιοι Θεόδωροι ἐν Ἀθήναις κλπ.), εἴτε καὶ αὐτοτελῆ οἰκοδομήματα, συνεχόμενα ἢ κεχωρισμένα ἀπὸ τῶν ναῶν. Τὰ παλαιότερα τῶν τελευταίων τούτων ἀνέρχονται εἰς τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα (Μητρόπολις Μυστρᾶ, Μονὴ Βατοπεδίου ἐν Ἁγίῳ Ὄρει κ. ἄ.). Γνωστὰ τέλος διὰ τὰς ὡραίας ἀναλογίας καὶ τὴν διακόσμησιν αὐτῶν εἶναι τὰ κωδωνοστάσια τῆς Καρυταίνης, τοῦ Μυστρᾶ κ. ἄ.

Ἐκ τῶν κωδωνοστασίων τῶν ἀνεγερθέντων κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους ἐν Ἑλλάδι τὸ μόνον ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὸ τῆς Σωτείρας Λυκοδήμου (Ρωσικῆς ἐκκλησίας) ἐν Ἀθήναις. Τοῦτο ἐκτίσθη ἐκ θεμελίων κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1847 ἐπισκευὴν τοῦ μνημείου καὶ εἶναι ἔργον τοῦ ταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ Τηλ. Βλασσοπούλου. Τὸ κωδωνοστάσιον τοῦτο ἐν ταῖς γενικαῖς αὐτοῦ γραμμαῖς ἐνθυμίζει τὰ ἐν Μυστρᾷ περισωθέντα τοιαῦτα, ἀλλ' ὁ ἀρχιτέκτων κατώρθωσε νὰ τὸ προσαρμόσῃ ὡς πρὸς τὴν διακόσμησιν οὕτως ἐπιτυχῶς πρὸς τὸν παρ' αὐτὸ ναόν, ὥστε παλαιότεροι ξένοι βυζαντινολόγοι νὰ θεωρήσωσιν αὐτὸ βυζαντινόν. Α. Ξ

—*[Εραλδ.] Κωδωνοστάσιον* (beffroi) συνήθως νοεῖται τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται οἱ κώδωνες μιᾶς ἐκκλησίας. Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς κωδωνοστάσια (beffrois) ἐκαλοῦντο καὶ ξύλινοι πύργοι διὰ δέρματος ἐπενδεδυμένοι, ἔχοντες καὶ κώδωνα, τὸν ὁποῖον οἱ ἐντὸς τοῦ πύργου φύλακες ἔκρουον ὁσάκις εἰς τὰ βάθη τοῦ ὁρίζοντος διεκρίνετο ἐπερχόμενος ἐχθρός. Κατά τινας ἐραλδιστὰς τὸ κωδωνοστάσιον τῆς ἐκκλησίας συμβολίζει ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν. Γ. Ε. Τ.

κωδωνοστοιχία (ἡ) (γαλ carillon) *[Μουσ.].* Σειρὰ κωδώνων διαφόρων μεγεθῶν, χορδισμένων μετ' ἀκριβείας καὶ διδόντων μίαν ἢ περισσοτέρας χρωματικὰς ὀγδόας. Αἱ μεγαλύτεραι κωδωνοστοιχίαι ἀποτελοῦνται ἐξ ὀγδοήκοντα πολλάκις κωδώνων καὶ τίθενται εἰς κίνησιν δι' εἰδικοῦ μηχανι-

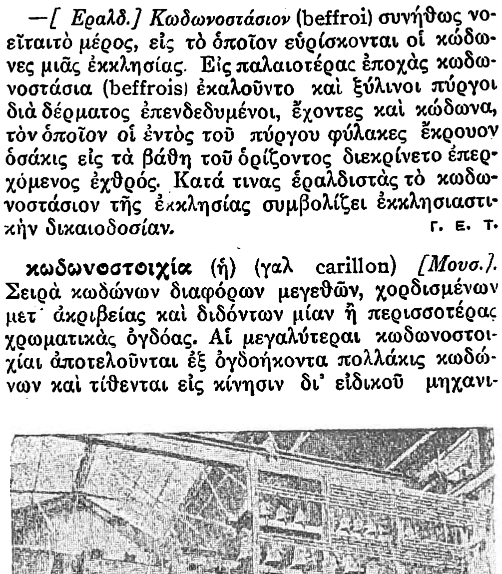

Κωδωνοστοιχία ἐν τῷ πύργῳ τοῦ κοινοβουλίου τῆς Ὀττάβας ἐν Καναδᾶ.

σμοῦ, ὅπως ὁ τοῦ ὡρολογίου ἢ τῶν μηχανικῶν μουσικῶν ὀργάνων (ρομβίας κτλ.), ἐσχάτως δὲ καὶ δι' ἠλεκτρισμοῦ. Συχνάκις εἶναι πεπροικισμέναι καὶ διὰ ποδοπλήκτρου (pédale). Αἱ μικραὶ κωδωνοστοιχίαι παίζονται διὰ χειροκινήτου πληκτροφόρου ἢ διὰ ξυλίνων σφυρίων. Κωδωνοστοιχία δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ σειρὰ τῶν σωλήνων τῶν κρουομένων αὐτομάτως ἢ διὰ τῆς χειρός, ὧν χρῆσις γίνεται κυρίως εἰς τὸ θέατρον. Ἡ ἰδέα τῶν κωδωνοστοιχιῶν εἶναι ἀρχαιοτάτη καὶ ὀφείλεται προφανῶς εἰς τοὺς Κινέζους. Παρ' αὐτοῖς συναντῶμεν σειρὰς ἐλλειπτικῶν κωδώνων τῆς αὐτῆς διαμέτρου ἐξωτερικῶς καὶ διαφέροντας μόνον κατὰ τὸ πάχος. Αἱ κινεζικαὶ κωδωνοστοιχίαι, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πυγὲν-Τσόγκ*, ἀποτελοῦνται ἐκ 16 συνήθως κωδώνων, παραγόντων τὴν χρωματικὴν κλίμακα ἀπὸ τοῦ ντὸ δίεσις$_3$ μέχρι τοῦ ρέ$_4$. Εἰς Μπρὺζ (Bryges), Μαλίν, Ἀμβέρσαν καὶ Δουνκέρκην ὑπάρχουσιν αἱ περιφημότεραι κωδωνοστοιχίαι. Ἐκ τῶν Κάτω-Χωρῶν εἰσήγαγεν ἡ Ἀγγλία τὰς κωδωνοστοιχίας, τελειοποιήσασα αὐτάς. Ἡ Ὁλλανδία σεμνύνεται διὰ τὰς κωδωνοστοιχίας τοῦ Ἄμστερδαμ, Ντέλφτ καὶ Χάρλεμ. Ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ κατεσκευάσθησαν καὶ τὰ πρῶτα ὡρολόγια μετὰ σειρᾶς κωδώνων. Ἡ Γαλλία κέκτηται τὴν περίφημον κωδωνοστοιχίαν ἐκ 56 κωδώνων τοῦ Σαλὸν-σὺρ-Μάρν. Ἐπίσης τὴν ἐκ 50 κωδώνων τοῦ Σατελλερώ, τὰς τοῦ Καμπραί, Περπενιάν, Σαὶντ-Ἀμὰν κτλ. Ἐκ τῶν τελειοτέρων κωδωνοστοιχιῶν εἶναι καὶ ἡ τοῦ κοινοβουλίου τῆς Ὀττάβας (Καναδᾶ), ἀποτελουμένη ἐκ 53 κωδώνων. Ἐν Βενετίᾳ ἤκμασεν ἐπίσης ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς κωδωνοστοιχιῶν. Ἐκ τῶν ὀρθοδόξων κρατῶν ἡ Ρωσία ἐκέκτητο ἄλλοτε τὰ πλουσιώτερα συστήματα κωδώνων. Τέλος, ἐν Ἑλλάδι, ὑπάρχουσιν αἱ σχετικῶς περιωρισμένης ἐκτάσεως κωδωνοστοιχίαι τῶν ναῶν τῆς Μητροπόλεως καὶ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου τῶν Ἀθηνῶν (βλ. καὶ λ. *κώδων [Μουσ.]*). Γ. Σ.

κωδωνωθηκικός,—ή,—όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κώδωνα ἅμα καὶ τὴν φωθήκην: «κωδωνωθηκικὸς σύνδεσμος».

Κώης. Υἱὸς τοῦ Ἐρξάνδρου καὶ στρατηγὸς τῶν Μυτιληναίων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου ἐναντίον τῶν Σκυθῶν (513 π. Χ.). Οὗτος συνεβούλευσε τὸν Δαρεῖον κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἴστρου (Δουνάβεως) νὰ μὴ διαλύσῃ τὴν ἐπ' αὐτοῦ γέφυραν. Διὰ τὴν ὀρθήν, ὡς βραδύτερον ἀπεδείχθη, συμβουλὴν ταύτην, ὁ Δαρεῖος κατέστησε τὸν Κώην τύραννον τῆς Μυτιλήνης. Κατὰ τὴν ἰωνικὴν ἐπανάστασιν (499 π. Χ.) συνελήφθη οὗτος μετὰ τοῦ Ὀλιάτου τοῦ Μυλασέως, τοῦ Ἱστιαίου τοῦ Τερμερέως καὶ τοῦ Ἀρισταγόρου τοῦ Κυμαίου εἰς τὸ ἐν Μυοῦντι περσικὸν στρατόπεδον, ὡς ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Δαρεῖον φίλος, καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς Μιτυληναίους, οἵτινες ἐλιθοβόλησαν αὐτόν. ΚΑΨ.

Κώης. Οἰκογένεια ἐκ Τριχωνίας τῆς Αἰτωλοακαρνανίας. Ἐκ ταύτης ἀναφέρονται: —1) ***Κώης,*** ἢ ***Σκούρας, Γεώργιος,*** γεννηθεὶς ἐν Χρυσοβίτσῃ τῷ 1780 καὶ συμμετασχὼν εἰς τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 ὡς ὁπλαρχηγὸς ὑπὸ τοὺς Καραϊσκάκην, Νότην Μπότσαρην κλπ. —2) ***Ἀντώνιος,*** υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Χρυσοβίτσῃ τῷ 1803. Συμμετέσχεν εἰς τὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821 μέχρι τέλους αὐτοῦ, κατόπιν δὲ ὑπηρέτησεν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου ὀργανωθεῖσαν «Χιλιαρχίαν». Ἀπέθανε τῷ 1881 ἐν Χρυσοβίτσῃ. —3) ***Ἀριστόβουλος,*** συνταγματάρχης τοῦ πεζικοῦ, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐγεννήθη ἐν Χρυσοβίτσῃ τῷ 1869. Συμμετέσχεν εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1897, εἶτα δὲ εἰς τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα ὡς ἀρχηγὸς σώματος εἰς τὰς περιφερείας Θεσσαλονίκης, Χαλκιδικῆς καὶ Σερρῶν (Δεκ. 1907—Σεπτ. 1908). Συμμετέσχεν ὡσαύτως εἰς τοὺς πολέμους 1912—1913, εἰς τὰς μάχας Σαρανταπόρου, Γιανιτσῶν, ἀπόβασιν Ἁγ. Σαράντα, πολιορκίαν Ἰωαννίνων, Ἀρμπάνκιοϊ καὶ Κιλκίς, καθ' ἣν ἅπαντες οἱ ἄνδρες τοῦ λόχου του ἐτέθησαν ἐκτὸς μάχης, πλὴν 30, αὐτὸς δὲ ἔλαβε 4 τραύματα. Κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, ταγματάρχης ὤν, συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου, ὡς διοικητὴς συντάγματος (1917—1918). Ὁμοίως εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Μ. Ἀσίας (1921—1922), ὡς συνταγματάρχης διοικητὴς τοῦ 27ου συντάγματος καὶ ὡς διοικητὴς μεικτοῦ ἀποσπάσματος. Ν. ΚΛΕ

κώθων, —ωνος (ὁ)· δοχεῖον, κύπελλον ἀπὸ τοῦ ὁποίου πίνει τις, οἷον οἱ ναῦται τὸν οἶνον ἢ τὸ πρωϊνὸν ῥόφημα: «κώθων ξύλινος, — χαλκοῦς» || ἀρχ. πήλινον δοχεῖον εὐρύκοιλον (βλ. κατωτ.).

—*[Ἀρχ.]* Παρ' ἀρχαίοις ὁ *κώθων* ἦτο εἶδος ποτηρίου, χρησιμοποιούμενον κυρίως ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν καὶ ναυτῶν. Ἦτο λακωνικῆς καταγωγῆς ἀγγεῖον κυκλοτερὲς μετὰ μιᾶς καὶ μόνης βραχείας λαβῆς καὶ παχέος χείλους, συγκρινόμενον ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ Ἀριστοφάνους μὲ τὸν *κάνθαρον* καὶ τὸν *κύαθον.* Ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καταλληλότατον διὰ στρατιωτικὴν χρῆσιν, διότι λόγῳ τοῦ χρώματος τοῦ δοχείου ἐμποδίζετο ὁ πίνων ὅπως ἀντιληφθῇ τὰς τυχὸν ἐν τῷ ὕδατι ἀκαθαρσίας καὶ χώματα. Κατεσκευάζετο ἐξ ἀργίλλου καὶ μετάλλου καὶ ἡ περιεκτικότης τοῦ ἦτο ἑνὸς μετρίου ποτηρίου, ἂν καὶ ἀναφέρονται κώθωνες χωροῦντες 4 κοτύλας ὑγροῦ ἢ 2 μετρητάς, ὡς οἱ τοῦ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου, χρησιμοποιούμενοι μᾶλλον πρὸς διακόσμησιν. Περὶ τοῦ ἐπακριβοῦς του σχήματος ὑφίστανται πλεῖσται διαφοραὶ παρὰ τοῖς ἀρχαιολόγοις· τινὲς δέχονται ὅτι ἦτο πλατὺ ἀγγεῖον μετὰ γυριστοῦ χείλους *(Πανόφκη, Γκέρχαρντ),* ἄλλοι ὅτι εἶχε σχῆμα φιάλης *(Οὔσσινγκ, Ἰάν),* ἢ ὅτι ὡμοίαζε πρὸς τὸν σκῦφον *(Μπίρχ),* τέλος δὲ ὁ Λετρὸν δέχεται ὅτι ἦτο κοινὸν ποτήριον οἱουδήποτε πρακτικοῦ σχήματος. Κατὰ τὸν Κόντσε, τὸ ἀκριβὲς σχῆμα τοῦ κώθωνος ἀναγνωρίζεται εἰς τὸ ἀγγεῖον τῶν εὑρημάτων τοῦ Ὠρωποῦ Βοιωτίας, κατάλληλον πρὸς ἀνάρτησιν εἰς γυλιόν, φέρον ἀρκούντως γυριστὸν χεῖλος, ὥστε νὰ μένουν ἐν αὐτῷ αἱ ἀκαθαρσίαι κατὰ τὴν πόσιν κλπ.· τοιαῦτα ἀγγεῖα σῴζονται ἄπειρα εἰς διάφορα μουσεῖα. Ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀγγείου, τὸ ῥῆμα *κωθωνίζεσθαι* (=μεθύσκεσθαι, ὀργιάζειν) καὶ τὰ οὐσιαστικὰ *κωθωνισμὸς* (=μέθη) καὶ *κωθώνιον* (=μέθυσος). Π. Ν. Π

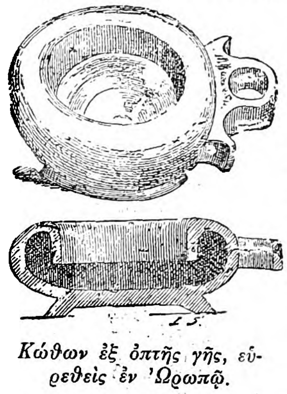

Κώθων ἐξ ὀπτῆς γῆς, εὑρεθεὶς ἐν Ὠρωπῷ.

Κώθων *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον (ἔκδ. Βερ. 400, 13) «Νῆσος οὐ πόρρω τῶν Κυθήρων. Ἀρτεμίδωρος ἐν ἐπιτομῇ τῶν ἕνδεκα. Τὸ ἐθνικὸν Κωθώνιος». Μὴ ὑπαρχούσης ἄλλης νήσου ἐγγὺς τῶν Κυθήρων (ἀφοῦ περὶ Ἀντικυθήρων ὁμιλεῖ ἀλλαχοῦ, 41, 6) δύναται νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν σύγχρονον *Ὄβο,* ἀφοῦ μάλιστα ὠνομάζετο καὶ *Χύτρα,* ὁμωνύμως οἱονεὶ πρὸς τὸν «κώθωνα». ΣΕΛ.

κωθώνι (τό)· δημοτ., ὁ βραδὺς τὸν νοῦν, εὐήθης, ἀνόητος: «αὐτὸς εἶναι ἕνα κωθώνι» || χαρακτηριστικὸν τῶν νεοσυλλέκτων στρατιωτῶν διὰ τὸ περιδεὲς καὶ τὸ ἄκομψον τῆς περιβολῆς.

Κωθώνι *[Γεωγρ.]·* βλ. *Κοθώνι.*

κωθωνίζω· (ἀρχ.) πίνω οἶνον διὰ τοῦ κώθωνος, πίνω πολύ, εἶμαι οἰνοπότης: κοιν. «τὸ πίνω μὲ τὴν κανάτα».

κὼκ (τό). Καλεῖται οὕτω τὸ κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν τῶν λιθανθράκων (παρασκευὴ τοῦ φωταερίου) ἀπομένον ὑπόλειμμα, ὁ ἄλλως λεγόμενος *ὀπτάνθραξ.* Χρησιμοποιεῖται ὡς καύσιμος ὕλη διὰ διαφόρους σκοπούς. Σ. Γ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *κὼκ* (ἀγγλ. Cokes ἢ Coaks, γερμ. Coks) εἶναι στερεὰ καύσιμος ὕλη, παραγομένη τεχνητῶς ἐξ ἀνθράκων, διὰ θερμάνσεως αὐτῶν ἀπουσίᾳ ὀξυγόνου. Κατὰ τὴν θέρμανσιν ἀπέρχονται τὰ πτητικὰ συστατικὰ τοῦ ἄνθρακος, ἐν εἴδει καυσίμων ἀερίων καὶ ἀτμῶν, οἵτινες συμπυκνοῦνται εἰς πίσσαν. Πρὸς ἀποφυγὴν ὑπάρξεως θείου εἰς τὸ κώκ, γίνεται ἐνίοτε χρῆσις μεθόδου τινός, καθ' ἥν, διὰ προσθήκης ὕδατος, σχηματίζονται θειοῦχοι ἑνώσεις. Ἐν τούτοις τὸ κὼκ περιέχει πάντοτε ποσοστόν τι θείου, ἀνάλογον τῆς ἑκατοστιαίας ἀναλογίας εἰς θεῖον τοῦ ἄνθρακος ἐξ οὗ παρήχθη. Παρ' ὅλον τοῦτο τὸ κὼκ παρουσιάζει εὐνοϊκωτέρας συνθήκας καύσεως ἢ ὁ ἄνθραξ, π. χ. περισσοτέραν ὁμοιομορφίαν, μεγαλυτέραν καθαρότητα, καίεται ἄνευ καπνοῦ καὶ σχεδὸν ἀόσμως, καὶ δὲν ῥευστοποιεῖται κατὰ τὴν καῦσιν, ὡς συμβαίνει ἐνίοτε μὲ τοὺς κοινοὺς ἄνθρακας.

Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ἄνθρακος, ἐξ οὗ παράγεται τὸ κώκ, διακρίνομεν *κὼκ ἐκ λιθάνθρακος* καὶ *κὼκ ἐκ λιγνίτου.* Ἡ σύνθεσις τοῦ ἐκ λιθάνθρακος κὼκ ποικίλλει περὶ τὰ ἑξῆς ὅρια:

Ἄνθραξ	83	%
Ὑδρογόνον	1	»
Ὀξυγόνον καὶ ἄζωτον	2,6	»
Θεῖον	1,5	»
Ὕδωρ	1,8	»
Τέφρα	10	»
Πτητικὰ συστατικὰ...	2	»
Χωρικὸν βάρος	400—500 kg	ἀνὰ κυβικ. μέτρον
Θερμαντικὴ ἱκανότης	7000	μεγ. θερμίδες ἀνὰ χιλιόγραμ.

Αἱ φυσικαὶ ἰδιότητες τοῦ κώκ, ψαθυρότης, μοριακὴ ὑφὴ κτλ., ἐξαρτῶνται ἐκ τῶν ἰδιοτήτων (π.χ. ὑγρασίας κτλ.) τοῦ ἐξ οὗ παρήχθη ἄνθρακος. Τὰ κατὰ τὴν βιομηχανικὴν παραγωγὴν φωταερίου κερδιζόμενον κὼκ εἶναι κατάλληλον κυρίως δι' οἰκιακὴν καῦσιν. Κὼκ ἐκ λιγνίτου δὲν χρησιμοποιεῖται τόσον εὐρέως ὅσον τὸ ἐκ λιθάνθρακος.

Ἡ πρώτη ἐξαγωγὴ κὼκ ἐξ ἀνθράκων ἐπετεύχθη ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου Darby τῷ 1713, ὅστις ἐχρησιμοποίησε τὸ παραχθὲν κὼκ εἰς λειτουργίαν ὑψικαμίνου. Κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις αὐτοῦ εἰς τὴν ἀγγλικὴν μεταλλουργίαν, ἥτις ὀφείλει πολλὰ εἰς τὸ νεοφανὲς τότε εἶδος αὐτὸ καυσίμου ὕλης. Κατὰ τὰ ἔτη 1765—1768 ἐγένοντο ἀρχαὶ βιομηχανικῆς παραγωγῆς κὼκ καὶ εἰς τὰ ἄλλα βιομηχανικὰ κράτη, Γαλλίαν, Βέλγιον, Γερμανίαν καὶ Αὐστρίαν.

Εἰς τὰς πρωτογενεῖς αὐτὰς ἐγκαταστάσεις ἡ μετατροπὴ ἄνθρακος εἰς κὼκ ἐγίνετο εἰς τελείως

Digitized by Google

ἀνοικτὰς καμίνους, διαφερούσας ἀπὸ τὰς καμίνους ξυλανθράκων μόνον κατὰ τὸ ὅτι περιεῖχον εἰς τὸ μέσον κλειομένην κτιστὴν καπνοδόχον, μετὰ καταλλήλων ὀπῶν διὰ τὸν ἑλκυσμόν. Ἡ διάρκεια τῆς μετατροπῆς ὑπερέβαινε τὰς 10 ἡμέρας. Κλεισταὶ κάμινοι κατεσκευάσθησαν πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ, αἱ γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «κυψελοειδεῖς». Ἡ διάρκεια τῆς μετατροπῆς εἰς τὰς καμίνους αὐτὰς διήρκει περὶ τὰς 60 ὥρας. Ὁ Appolt κατεσκεύασε τῷ 1855 κάμινον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ ἀέρια τῆς καύσεως διὰ προθερμαντικοὺς σκοπούς. Περὶ τὸ 1880 ἐσκέφθησαν νὰ χρησιμοποιήσουν καὶ τὰ δευτερεύοντα προϊόντα τὰ παραγόμενα κατὰ τὴν μετατροπήν, δηλαδὴ κυρίως τὴν πίσσαν. Τοῦτο ἐπετεύχθη διὰ τῶν καμίνων τοῦ C. Otto καὶ τοῦ G. Hoffmann. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην κάμινον τοῦ Hoffmann ἐπλεόναζον ἀέρια καύσεως. Εἰς τὴν κάμινον τοῦ Hilgenstock (1896), τὰ ἀέρια τῆς καύσεως (γερμ. Koksofeugas) προσετίθεντο εἰς τὰ καύσιμα ἀέρια, τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν θέρμανσιν τῆς καμίνου, ἐπιτυγχανομένης οὕτω σημαντικῆς οἰκονομίας εἰς τὰ τελευταῖα. Τὸ σύστημα τοῦτο χρησιμοποιεῖται καὶ σήμερον, ἐκτὸς ἐὰν ὅλον τὸ ποσὸν τῶν ἀερίων τῆς καμίνου χρησιμοποιῆται ὡς φωταέριον, ὁπότε ἡ θέρμανσις τῆς καμίνου γίνεται δι' ἀερίων καυσίμων, προερχομένων ἐξ ὑψικαμίνων ἢ ἀεριογόνων καμίνων. Ἡ διάρκεια τῆς μετατροπῆς εἰς τὰς νεωτέρας καμίνους δὲν ὑπερβαίνει τὸ εἰκοσιτετράωρον.

Εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ κὼκ ὑπάγεται καὶ ἡ παραγωγὴ τοῦ *ἡμικὼκ* (γερμ. Halbkoks, Karbokohle), ἐπιτυγχανομένη κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὡς ἡ τοῦ κώκ, ἀλλὰ εἰς μικροτέραν θερμοκρασίαν.

Παραθέτομεν κατωτέρω στατιστικὸν πίνακα παραγωγῆς κώκ, εἰς χιλιάδας τόννων:

Ἔτη	1913	1924	1925
Ὁλικὴ παραγωγὴ τῆς Γῆς....	107.000	91.000	102.000
Ἡνωμ. Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς..	42.000	39.600	45.930
Γερμανία	34 630	24.885	28.397
Μεγάλη Βρεττανία...........	13.000	12.958	—
Ρωσία.	4.440	—	1.350
Γαλλία.....................	4.030	2.220	—
Αὐστροουγγαρία.............	2.560	—	—
Καναδᾶς	1.376	1.240	1.340
Ἰταλία...	500	310	512

Εἰς τὸν πίνακα δὲν συμπεριλαμβάνονται αἱ ποσότητες αἱ παραχθεῖσαι ὑπὸ βιομηχανιῶν ἐχουσῶν ὡς κύριον προϊὸν τὸ ἀεριόφως. Γ. Θ. Κ.

Κὼκ (Kock)· βλ. *Κόκ*.

Κώκαλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀσφαλὴς ὅρμος τῆς Γεδρωσίας, εἰς ὃν προσωρμίσθη ὁ στόλος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐκεῖ πλησίον κατήγαγε μεγάλην νίκην ὁ Λεοννάτος κατὰ τῶν Ὠριταίων, ἐν δὲ τῷ λιμένι ἐπεσκευάσθησαν αἱ νῆες, ὅσαι εἶχον καταπονηθῆ κατὰ τὸν μακρὸν ἐκεῖνον πλοῦν. Πρόκειται περί τινος τῶν παρὰ τὸ Ras Kutcherie λιμένων, μὴ ἐξηκριβωμένης ταυτότητος. Σ.Ε.Λ.

Κώκαλος *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς τῶν Σικελῶν βασιλεύς, ὅστις, ὡς ἐλέγετο, ἐκάθηρε τὴν νῆσον Σικελίαν τῶν Κυκλώπων καὶ ἔγινεν αἴτιος τοῦ ἐν αὐτῇ ἡμέρου βίου. Πρὸς τὸν πεπολιτισμένον τοῦτον βασιλέα τῆς Δύσεως, ἔχοντα τὴν ἕδραν του εἰς τὴν πόλιν Ἴνυκον ἢ Κάμικον, κατέφυγε, δραπετεύσας ἐκ Κρήτης, ἔνθα εἶχε κλεισθῆ εἰς δεσμωτήριον μετὰ τοῦ υἱοῦ του ὑπὸ τοῦ Μίνωος, ὁ Ἀθηναῖος μυθικὸς καλλιτέχνης Δαίδαλος. Ἡ ἀπόδρασις ὅμως τούτου καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Κωκάλου παρασχεθεῖσα πρὸς αὐτὸν προστασία ἔγινεν ἀφορμὴ κηρύξεως πολέμου τοῦ Μίνωος κατὰ τοῦ Σικελοῦ βασιλέως. Ὁ πόλεμος διήρκεσε πέντε ὁλόκληρα ἔτη καὶ ἀπέβη ἄκαρπος διὰ τὸν Μίνωα, διότι ὁ Δαίδαλος εἶχεν ὀχυρώσει τόσον τελείως τὸ Κάμικον, ὥστε ἀπεκρούσθη εὐχερῶς πᾶσα κατ' αὐτοῦ ἔφοδος τῶν Κρητῶν. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, τὴν κατὰ τοῦ Κωκάλου ἐκστρατείαν τῶν Κρητῶν προεκάλεσεν ὁ θάνατος τοῦ Μίνωος ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Κωκάλου (ὅτε μετέβη διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν παράδοσιν εἰς αὐτὸν τοῦ Δαιδάλου), προελθὼν ἐκ τοῦ ζέοντος ὕδατος, τὸ ὁποῖον ἔχυσαν ἐπ' αὐτοῦ αἱ θυγατέρες τοῦ Κωκάλου ὅτε εὑρίσκετο εἰς τὸ λουτρόν, φοβηθεῖσαι ὅτι θὰ ἐστεροῦντο τοῦ μεγάλου ἐκείνου καλλιτέχνου, ἀπαγομένου ὑπὸ τοῦ Μίνωος. Πλὴν τοῦ Ἀριστοφάνους (ὅστις ἔγραψεν ὁμώνυμον τραγῳδίαν ἀπολεσθεῖσαν, διδαχθεῖσαν δὲ τῷ 388 π. Χ.) καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἔλαβεν ὡς θέμα τὸν μῦθον τοῦ Κωκάλου εἰς τὸ ἐπίσης ἀπολεσθὲν ἔργον του (σατυρικὸν δρᾶμα) Καμίκιοι. ΚΑΨ.

Κωκεϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καροπλεσίου τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 116. Χ. Δ.

κωκτάιλ (τὸ) (ἀγγλ. cocktail) βλ. *κοκτάιλ*.

Κωκυτὸς *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἠπείρου συμβάλλων μετὰ τοῦ Ἀχέροντος. Πηγάζει παρὰ τὴν πόλιν Παραμυθιὰν καὶ ἀκολουθῶν τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς κοιλάδος Κάτω Σχάλα διευθύνεται πρὸς Ν. μέχρι τοῦ χωρίου Λυκούρσι, παρ' ὃ συμβάλλει μετὰ τοῦ *Ἀχέροντος* (βλ. καὶ λ.). Κατὰ τὸν Κίπερτ, ὁ Κωκυτὸς εἶναι ὅλος ποταμὸς νῦν λεγόμενος *Βουβός*· κατ' ἄλλους δὲ μέρος αὐτοῦ καὶ δὴ τὸ ἀπὸ τῆς συμβολῆς του μετὰ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Μαργαριτίου. Ι. Σ. Σ.

Κωλαινκοὺρ (Caulaincourt). Οἰκογένεια Γάλλων εὐγενῶν, ἐξ ἧς διεκρίθησαν ἰδιαιτέρως, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ναπολέοντος, οἱ ἑπόμενοι:

—1) ***Ἀρμάνδος-Αὐγουστῖνος-Λουδοβῖκος***, *μαρκήσιος τοῦ Κωλαινκούρ, δοὺξ τῆς Βικεντίας* (1773—1827). Υἱὸς στρατηγοῦ, εἰσῆλθεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν δεκαπενταετὴς μόλις, προήχθη δὲ τάχιστα εἰς λοχαγόν. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1793, τόσον αὐτός, ὅσον καὶ ὁ πατήρ του, ἀπεστερήθησαν τῶν βαθμῶν των, λόγῳ τῆς εὐγενοῦς των καταγωγῆς. Ἀλλ' ὁ Ἀρμάνδος Κωλαινκούρ, διαπνεόμενος ἀπὸ θερμὸν πατριωτικὸν αἴσθημα, ἐδέχθη νὰ ἐξακολουθήσῃ ὑπηρετῶν ὡς ἁπλοῦς ὁπλίτης, διακριθεὶς δὲ κατ' ἐπανάληψιν διὰ τὴν ἀνδρείαν του ἐπανέκτησε τὰς ἐπωμίδας τοῦ λοχαγοῦ τῷ 1795. Εἶχεν ἤδη ἔκτοτε προσελκύσει τὴν προσοχὴν τοῦ Ναπολέοντος, ἀνεδείχθη δ' ἔτι μᾶλλον τῷ 1799 καὶ 1800, ὅτε ὑπηρέτει ὡς συνταγματάρχης ἐν τῇ στρατιᾷ τοῦ Ρήνου.

Μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ Λουνεβίλλ, ὁ Βοναπάρτης, ὑπολογίζων ἐπὶ τῆς εὐγενοῦς καταγωγῆς, τῆς ἀρίστης φήμης καὶ τῆς διπλωματικῆς του ἰδιοφυΐας, τὸν ἀπέστειλεν εἰς Πετρούπολιν μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον Α' εἰς προσέγγισιν πρὸς τὴν Γαλλίαν (1801). Ἡ ἀποστολὴ αὐτή, διαρκέσασα ἐπὶ ἓξ μῆνας, δὲν ἐστέφθη ἀπὸ ὁλοκληρωτικὴν ἐπιτυχίαν. Κατώρθωσεν ὅμως ὁ Κωλαινκοὺρ νὰ προσελκύσῃ τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ τσάρου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ὑπῆρξεν ἀνωφελὲς διὰ τὸν Ναπολέοντα, ὅστις, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του, τὸν προσέλαβεν ὑπασπιστὴν καὶ τὸν προήγαγεν εἰς ὑποστράτηγον, βραδύτερον δέ, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς αὐτοκρατορίας, τὸν διώρισε μέγαν σταβλάρχην. Ὁ Κωλαινκοὺρ συνώδευσεν ἔκτοτε τὸν αὐτοκράτορα εἰς ὅλας του τὰς ἐκστρατείας, μέχρι τοῦ 1807, ὁπότε, ἀποκατασταθεισῶν ἀγαθῶν σχέσεων μεταξὺ Ρωσίας καὶ Γαλλίας, ἀπεστάλη ὡς πρεσβευτὴς εἰς Πετρούπολιν. Ἐκεῖ δὲν ἐβράδυνε, χάρις εἰς τὴν ἐξαιρετικήν του διπλωματικότητα, νὰ κερδίσῃ πλήρη τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς τσαρικῆς αὐλῆς καὶ ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ ἐπὶ τετραετίαν σταθερὰν τὴν γαλλορρωσικὴν συμμαχίαν. Ἡ ἀκόρεστος ὅμως φιλοδοξία τοῦ Ναπολέοντος ἐδυσχέραινε βαθμηδὸν τὰς προσπαθείας του, μέχρις οὗ, τῷ 1811, ἀπελπισθεὶς διὰ τὴν ἀποφυγὴν τῆς ῥήξεως, ἐζήτησε τὴν ἀνάκλησίν του. Ἐπανελθὼν ἠγωνίσθη ν' ἀποτρέψῃ τὴν εἰς Ρωσίαν ἐκστρατείαν, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἤκουσε τὰς φρονίμους συμβουλάς του.

Μετὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς Γαλλίαν, ἠκολούθησε καὶ πάλιν τὸν Ναπολέοντα κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Σαξωνίας, εἰς αὐτὸν δὲ ἀνετέθη νὰ διαπραγματευθῇ τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Pleswitz. Βραδύτερον ἀντεπροσώπευσε τὴν Γαλλίαν εἰς τὸ συνέδριον τῆς Πράγας. Τῷ 1813 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἀπεστάλη ὡς πληρεξούσιος εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Châtillon, τὸ ὁποῖον ὅμως, ὡς γνωστόν, ἀπέληξεν εἰς τὸ τελεσίγραφον τῶν συμμάχων (1814), οἵτινες μετ' ὀλίγας ἡμέρας εἰσήρχοντο εἰς Παρισίους. Ὁ Κωλαινκοὺρ συνώδευσε τὸν Ναπολέοντα εἰς τὸ Φονταινεμπλὼ καὶ κατέβαλε πλησίον τῶν συμμάχων ἡγεμόνων ἀπεγνωσμένας ὑπὲρ αὐτοῦ προσπαθείας, τῶν ὁποίων καρπὸς ὑπῆρξεν ἡ ὑπογραφεῖσα ἐκεῖ, ἔντιμος διὰ τὸν Βοναπάρτην, συνθήκη.

Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν, οἱ Βουρβῶνοι, λόγῳ τῆς ὑψηλῆς ἐκτιμήσεως τῆς ὁποίας ἀπήλαυεν ὁ Κωλαινκοὺρ ἐκ μέρους τοῦ τσάρου, ἦσαν πρόθυμοι νὰ δεχθοῦν τὰς ὑπηρεσίας του, ἀλλ' οὗτος ἐπροτίμησε ν' ἀποσυρθῇ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπανεμφανίσθη βραδύτερον ἐπὶ τινας μῆνας μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ναπολέοντος εἰς Γαλλίαν, γενόμενος καὶ πάλιν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν (1815). Αἱ προσπάθειαί του ὅμως τώρα ἔμειναν ὅλως διόλου ἄκαρποι καὶ τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης ἐκώφευσεν εἰς ὅλα του τὰ αἰτήματα. Ἐπηκολούθησεν ἡ μάχη τοῦ Βατερλὼ καὶ ἡ νέα πτῶσις τοῦ Ναπολέοντος, ὁπότε ὁ Κωλαινκοὺρ ἐξελέγη, μετὰ τοῦ Καρνό, τοῦ Φουσσέ, τοῦ Γκρενιὲ καὶ τοῦ Κινέτ, μέλος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνακόψῃ τὴν εἰς Παρισίους εἴσοδον τῶν συμμάχων καὶ τὴν δευτέραν παλινόρθωσιν. Περιληφθεὶς εἰς τὸν κατάλογον τῶν προγεγραμμένων, διέφυγε τὸν θάνατον παρεμβάσει τοῦ τσάρου καὶ ἰδιωτεύσας τοῦ λοιποῦ ἠσχολήθη μέχρι τοῦ θανάτου του εἰς συγγραφὴν «Ἀπομνημονευμάτων», ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ στοιχεῖα ἤρυσθησαν οἱ ἱστοριογράφοι τῆς ναπολεόντειον ἐποχῆς Γάλλοι καὶ ξένοι συγγραφεῖς. —Ο.

—2) ***Αὔγουστος-Ἰωάννης-Γαβριὴλ*** *ντὲ Κωλαινκοὺρ* (1777—1812). Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον τῷ 1792 ὡς ὑπολοχαγὸς τῶν θωρακοφόρων, διεκρίθη δὲ ταχέως διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ τὴν διοικητικήν του ἱκανότητα, προαγόμενος ἀλλεπαλλήλως εἰς ἀνωτέρους βαθμούς, πάντοτε ἐπὶ τῶν πεδίων τοῦ πολέμου. Ἐτραυματίσθη τῷ 1800 εἰς τὸ Mühlen-Thal καὶ κατόπιν εἰς τὸ Marengo, εἰς δὲ τὸ Vede-Lago ἠχμαλώτισε διὰ μιᾶς μόνον ἴλης 400 Αὐστριακοὺς πεζούς. Στρατηγὸς ἀπὸ τοῦ 1806, ἐστάλη εἰς Ἱσπανίαν τῷ 1808, ὅπου ἐπὶ κεφαλῆς ἀποσπάσματος 5.030 ἀνδρῶν κατέλαβε τὴν Cuenca καὶ κατόπιν τὸ Baylen, ἐπέτυχε δέ, μολονότι οἱ Ἱσπανοὶ κατώρθωσαν νὰ τοῦ ἀποκόψουν τὰς ἐπικοινωνίας, νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ ἀπόσπασμα ἄθικτον εἰς Γαλλίαν. Ἐτοποθετήθη κατόπιν εἰς τὰ στρατεύματα τῆς Πορτογαλίας, ὅπου κατήγαγε νέας σημαντικὰς νίκας, ἀνακληθεὶς δ' ἐκεῖθεν διὰ νὰ μετάσχῃ τῆς εἰς Ρωσίαν ἐκστρατείας, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τῆς στρατιᾶς. Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης τῆς Μόσχας, ὅταν ὁ στρατηγὸς Montbrun, ἀρχηγὸς τοῦ δευτέρου σώματος ἱππικοῦ ἐφονεύθη, ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν του εἰς τὸν Κωλαινκούρ, ὅστις μετ' ὀλίγην μόλις ὥραν ἐφονεύετο ἐπίσης, καθ' ἣν στιγμὴν εἰσέδυνεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν θωρακοφόρων του εἰς τὸ δάσος τοῦ Μποροδινό. —Ο.

Κωλαῖος. Διάσημος θαλασσοπόρος, Σάμιος. Τῷ 620 π. Χ. πιθανῶς ἀνεχώρησεν ἐκ Σάμου μὲ τὸ πλοῖον του πλῆρες φορτίου, ἵνα ἔλθῃ εἰς Αἴγυπτον. Ἀλλὰ παρασυρθεὶς ἦλθεν εἰς Λιβύην καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὰς Ἡρακλείους στήλας, τὰς ὁποίας διαπεράσας ἔφθασεν εἰς Ταρτησσόν, πόλιν τῆς Ἱσπανίας, τὴν ὁποίαν ταυτίζουν πρὸς τὰ Γάδειρα, ὁδηγούμενος, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, ἀπὸ θείαν τινὰ δύναμιν, διότι οὐδεὶς μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχε φθάσει εἰς τὸ μέρος τοῦτο. Ἐπανελθὼν εἰς Σάμον, ἀπεχώρισε τὴν δεκάτην τοῦ κέρδους αὐτοῦ, ἓξ τάλαντα, καὶ κατεσκεύασε περίφημον χαλκοῦν κρατῆρα, ἔργον τοῦ Σαμίου Θεοδώρου, τὸν ὁποῖον ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Ἥραν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰς τὴν πατρίδα ἐπανόδου. Ἐκ τούτου θεωρεῖται ὁ Κωλαῖος ὁ μέγιστος θαλασσοπόρος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ν. Ζ.

Κωλάκα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς «ἔσω τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς» ἐν τῇ Ἰνδοσκυθίᾳ, παρὰ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν (*Πτολεμ.* Ζ, α, 57, ἐκδ. Nobbe). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

κωλακρέται (οἱ). Ἄρχοντες ἐν Ἀθήναις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας κατασταθέντες καὶ ἔχοντες ἐν ἀρχῇ ὡς ἔργον, ὡς καὶ τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως ὑποδεικνύει (*κῶλα*=μέλη καὶ *κείρω*=κόπτω), νὰ κρεουργῶσι τὰ ἱερεῖα. Ἦσαν ἄρα οἱ βοηθοὶ τῶν βασιλέων κατὰ τὰς θυσίας καὶ τὰ ἐπακολουθοῦντα δεῖπνα. Ὅτι τοῦτο ἦτο ἐν ἀρχῇ τὸ ἔργον των, προσεπιμαρτυρεῖ καὶ ὁ ἕτερος τύπος τῆς λέξεως *κωλαγρέται*, ὅστις σημαίνει τοὺς συλλέγοντας τὰ *κῶλα* ἢ *κωλᾶς* τῶν θυμάτων. Ὅτε δὲ παρῆλθον οἱ χρόνοι τῶν δωροφάγων βασιλέων, οἱ κωλακρέται εἶχον ἔργον τὴν διεύθυνσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς πόλεως (εἰσέπραττον πρὸ τῆς νομοθεσίας τοῦ Δράκοντος τὰ *ναυκραρικὰ* τέλη ἐκ τῶν 48 ναυκραριῶν), διατηρήσαντες ἐκ τοῦ προτέρου ἔργου των μόνον τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐν τῷ πρυτανείῳ ἑστιάσεως, καὶ ἐξελέγοντο (ἐκληροῦντο) βραδύτερον ἐκ τῶν πεντακοσιομεδίμνων μόνον. Ἐκ τῶν οἰκονομικῶν των ἔργων κυρίων φαίνεται ὅτι ἦτο ὁ ἐφοδιασμὸς τῶν εἰς Δελφοὺς ἀποστελλομένων θεωρῶν καὶ ἡ καταβολὴ τῶν διὰ τὰς εἰς τοὺς θεοὺς θυσίας δαπανῶν, αἵτινες «εἰ θεοὺς ἀναλώματα» ἐκαλοῦντο. Ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς πολιτειακῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Κλεισθένους, τὰ οἰκονομικὰ ἔργα τῶν κωλακρετῶν ἀνετέθησαν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κατασταθέντας *ἀποδέκτας*, ἀπὸ δὲ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους οἱ κωλακρέται κατέβαλλον τὸν μισθὸν τῶν δικαστῶν τῆς ἡλιαίας· διὰ τοῦτο καὶ «κωλαγρέτου γάλα» ἐλέγετο σκωπτικῶς ὑπὸ τῶν κωμικῶν (*Ἀριστ.* Σφῆκ. 724) ὁ δικαστικὸς μισθός. Ἡ ἀρχὴ τῶν κωλακρετῶν κατηργήθη ἐντελῶς κατὰ τὸ 403 π. Χ. ΚΑΨ

κωλάνι (τό) ἰδιωματ., ἱμὰς τοῦ σάγματος ἢ τῆς ἱπποσκευῆς, συνήθως δερμάτινος, ὁ ὁποῖος περιβάλλων τὴν κοιλίαν καὶ προσδενόμενος εἰς τὴν ἑτέραν πλευρὰν τοῦ σάγματος συγκρατεῖ αὐτό, ἄλλως *καταζώστης*.

κωλάντερο (τό) δημοτ., τὸ κῶλον ἔντερον, τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ παχέος ἐντέρου, τὸ ἀπευθυσμένον.

κωλαράκος (ὁ) δημοτ. ὑποκορ. τοῦ *κῶλος*, θωπευτικῶς ἢ ἐμπαικτικῶς, οἱ γλουτοὶ ἢ τὸ ἀπευθυσμένον: «τὸν πονεῖ ὁ κωλαράκος του».

Κώλβιλλ (Coalville) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Λέστερ. Κάτ. 20.467. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Λέστερ-Μπίστολ ἐν πλουσίᾳ ἀνθρακοφόρῳ χώρᾳ. Ἔχει ἐργοστάσια ἁμαξῶν σιδηροδρόμου, χυτήρια καὶ ἐργοστάσια μηχανημάτων. Μ. Δ. Β.

Κωλέττης, *Ἰωάννης*. Ἕλλην πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Συρράκῳ τῆς Ἠπείρου τῷ 1773 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1847. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν Συρράκῳ, εἶτα δὲ

Digitized by Google

ἐμαθήτευσεν ἐν Καλαρρύταις παρὰ τῷ διδασκάλῳ Παπαγεώργῃ. Μεταβὰς κατόπιν εἰς Ἰωάννινα, ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, ἀλλ' ὁ θεῖός του Γεώργιος Τούρτουρης, διακρίνας τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν φιλομάθειαν τοῦ νεανίου, τὸν προέτρεψε νὰ ἀκολουθήσῃ ἀνωτέρας σπουδὰς καὶ εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Ψαλίδα. Ἐκεῖθεν μεταβὰς εἰς Πίζαν ἐνεγράφη εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολήν· ἐν τῇ πόλει ταύτῃ συνεδέθη στενῶς μετὰ τοῦ Θεοφίλου Καΐρη σπουδάζοντος φυσικομαθηματικά. Τὸ πολλάκις δημοσιευθὲν ὅτι συνέγραψεν ἐν Πίζῃ τὸ φυλλάδιον «Νομαρχία» δὲν εἶναι ἀκριβές, καθ' ὅσον τοῦτο εἶναι ἔργον τοῦ Σπάχου, δημοσιευθὲν ἐν Ἀμστελοδάμῳ τῷ 1806. Εἰς τὴν Πίζαν διέμεινεν ὁ Κωλέττης ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη. Ἦσαν πρόσφατοι ἀκόμη αἱ ἐντυπώσεις ἐν Ἰταλίᾳ ἐκ τῆς θριαμβευτικῆς ἐκστρατείας τοῦ Βοναπάρτου, ὁ δὲ Κωλέττης ἐπίστευσεν ὅτι ἠδύνατο ἡ Ἑλλὰς νὰ ἀπελευθερωθῇ διὰ τῶν Γάλλων, οἵτινες εἶχον καταλάβει ἤδη τὴν Ἑπτάνησον, ἐνῷ συγχρόνως ἀπεσταλμένοι τοῦ Βοναπάρτου περιέτρεχον τὴν Ἑλλάδα διακηρύσσοντες τὰς τοιαύτας προθέσεις τοῦ μεγάλου στρατηλάτου. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ἄστρον τοῦ Βοναπάρτου ἔδυε καὶ ὁ Κωλέττης, βλέπων τὴν τροπήν, ἣν ἔλαβον τὰ πράγματα διὰ τῆς συστάσεως τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ἐσχημάτισεν ἀσάλευτον τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς τὴν ἀνεξαρτησίαν της δὲν ἠδύνατο νὰ προσδοκᾷ εἰμὴ ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς δυνάμεων. Εἰς Ἰωάννινα προσελήφθη ὡς ἰατρὸς τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τοῦ περιφήμου Μουχτὰρ πασᾶ, ὅστις, θέλων νὰ κρατῇ πλησίον του αὐτόν, τὸν ἐμνήστευσε, παρὰ τὴν θέλησίν του, μετὰ τῆς Ρούσως Πλέσσου. Ἀλλ' ὁ Κωλέττης, ἀποστέργων τὸ συνοικέσιον τοῦτο, ἀνέβαλλεν ἐπὶ μακρὸν τὴν τέλεσιν τῶν γάμων, μέχρις ὅτου, ἐκλείψαντος τοῦ Μουκτάρ, ἐκήρυξε λελυμένους τοὺς ἀρραβῶνας. Τῷ 1819 ἐμυήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ συνήργησε μετὰ τῶν ἄλλων Ἠπειρωτῶν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἀποκήρυξιν ὑπὸ τῆς Πύλης τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀπέφυγε ν' ἀκολουθήσῃ τὸν Μουκτὰρ ἀπελθόντα εἰς Βεράτιον, ἔπεισε δὲ τὸν Ἀλῆν, ὅπως τὸν ἀφήσῃ εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων πρὸς συγκράτησιν δῆθεν τῶν Ἑλλήνων εἰς ὑποταγήν, οὕτω δὲ δὲν ἐκλείσθη μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ φρούριον. Ὁ Κωλέττης κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ ἐξ Ἰωαννίνων, μετημφιεσμένος εἰς χωρικόν, καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Συρρᾶκον, ὅπου καὶ παρέμεινε μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ σατράπου τῆς Ἠπείρου. Ἐκεῖ μετὰ τοῦ ὁπλαρχηγοῦ Ράγκου τὸν Ἰούλιον τοῦ 1821 παρεκίνησεν εἰς ἐπανάστασιν τὰ Βλαχοχώρια. Ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἀπέτυχε, ὁ δὲ Κωλέττης γενόμενος ὕποπτος καὶ κινδυνεύων νὰ συλληφθῇ ἀπέδρασεν εἰς Μεσολόγγιον, ὅπως μετάσχῃ τῶν νέων περιπετειῶν τοῦ ἔθνους ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τῆς ἐπαναστάσεως. Μετ' οὐ πολὺ μετέβη εἰς Πελοπόννησον. Προικισμένος δι' ἐκτάκτου πολιτικῆς εὐφυΐας καὶ εὐρείας παιδεύσεως, διεκρίθη ἀμέσως μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν, κατὰ τὴν συγκρότησιν δὲ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Ἐπιδαύρου, ἀντεπροσώπευσεν ἐν αὐτῇ τὰς ἠπειρωτικὰς ἐπαρχίας. Κατὰ τὴν πρώτην του ἀγόρευσιν, προεκάλεσε τὴν γενικὴν συγκίνησιν τῶν ἀντιπροσώπων καὶ ἰδιαιτέρως θερμὰς ἐκδηλώσεις τοῦ Δικαίου, μεθ' οὗ ἔκτοτε συνεδέθη ἀδιασπάστως. Τὴν 15 Ἰανουαρίου 1822 ἀνέλαβεν ὁ Κωλέττης τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, διηύθυνε δὲ καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ἀντικαθιστῶν τὸν ἐν Μεσολογγίῳ ἀποκεκλεισμένον Νότην Μπότσαρην. Οὕτως ἠδυνήθη νὰ παράσχῃ σπουδαιοτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐπαναστάσεως, παρὰ τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας συνήντησεν ἐκ τῆς ἀντιγνωμίας τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου πρὸς τὴν κυβέρνησιν. Ἀποσταλεὶς εἶτα ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως εἰς Εὔβοιαν, παρέμεινεν ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἐκεῖ στρατοῦ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐκστρατείας. Ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν ἐξελέγη, τὴν 25 Νοεμβρίου 1823, μέλος τοῦ ἐκτελεστικοῦ, προσείλκυσε δὲ τότε τὴν προσοχὴν τῶν παρεπιδημούντων εἰς Ἑλλάδα ξένων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐξερράγησαν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἵτινες ἐμάστισαν τὴν χώραν, ὁ δὲ Κωλέττης, μέλος τοῦ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτη ἐκτελεστικοῦ, ἐκστρατεύσας ἐπέβαλε τὴν ἐναντίον τῶν στασιαστῶν τάξιν. Τῷ 1825 ἀπεστάλη εἰς Σκόπελον, Σκίαθον καὶ Εὔβοιαν πρὸς περισυλλογὴν τῶν Θετταλομαγνητῶν ὁπλιτῶν. Συγκεντρώσας περὶ τοὺς 1800 ἐκ τούτων ὑπὸ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς Τσάμην Καρατάσον καὶ Γάτσον, ἀπεβιβάσθη εἰς Ἀταλάντην, ὅπως διακόψῃ τὰς συγκοινωνίας τῶν Τούρκων μετὰ τῆς πολιορκούσης τὰς Ἀθήνας στρατιᾶς τοῦ Κιουταχῆ. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη, ὡς ἐκ τοῦ ἀνοργανώτου τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς διχογνωμίας τῶν ἀρχηγῶν, ἀπέτυχε, καὶ ὁ Κωλέττης ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος εἰς Αἴγιναν. Ἔκτοτε, καθ' ὅλον τὸν μετέπειτα Ἀγῶνα, ἐξελέγετο ἀντιπρόσωπος τῶν ἀνατολικῶν στρατευμάτων ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει. Ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ κυβερνήτου εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνέσκηψεν ἐν Σπέτσαις πανώλης. ἀπεστάλη δὲ ὁ Κωλέττης ὡς ἔκτακτος ὑγειονόμος καὶ περιέστειλε τὴν ἐπιδημίαν. Εἶτα μετέβη εἰς Σάμον ὡς ἔκτακτος ἐπίτροπος, ὅπου κατηύνασε τὰ πάθη, ἀποκατέστησε τὴν τάξιν, προέβη εἰς τὴν κατασκευὴν δημοσίων ὁδῶν καὶ συνέστησε πολυάριθμα προκαταρκτικὰ σχολεῖα ἐν τῇ νήσῳ, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπῆλθε μόνον ὅτε δυνάμει τοῦ ἐν Λονδίνῳ πρωτοκόλλου τῆς 22 Αὐγούστου 1829 ἀπεκλείσθη αὕτη τοῦ νεοσυστάτου ἑλληνικοῦ κράτους. Διωρίσθη κατόπιν γραμματεὺς (ὑπουργὸς) τῶν Στρατιωτικῶν, ὑπὸ δὲ τῆς ἐν Ἄργει συνελθούσης ἐθνοσυνελεύσεως ἐξελέγη γερουσιαστής. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κυβερνήτου ἐξελέγη μετὰ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη μέλος τῆς ὑπὸ τὸν Αὐγουστῖνον Καποδίστριαν τριμελοῦς ἐπιτροπῆς. Μὴ ὑποτασσόμενος εἰς τὰς θελήσεις τοῦ Αὐγουστίνου Καποδιστρίου, ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὸ Ἄργος. Ἀνακηρυχθεὶς ἀρχηγὸς τοῦ συνταγματικοῦ κόμματος, μετέβη εἰς Μέγαρα, ὁπόθεν στρατεύσας κατὰ τοῦ Καποδιστρίου εἰσῆλθεν εἰς Ἄργος καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ καταλίπῃ τὴν ἀρχὴν καὶ ν' ἀπέλθῃ εἰς Κέρκυραν. Ὁ Κωλέττης, ὡς μέλος κατόπιν τῆς σχηματιθείσης ἑπταμελοῦς κυβερνητικῆς ἐπιτροπῆς, παρέδωκε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν, ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ Ὄθωνος εἰς Ναύπλιον.

Εἰς τὴν πρώτην σχηματισθεῖσαν κυβέρνησιν τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, ὁ Κωλέττης ἀνέλαβε, τὴν 18 Ἰουνίου 1833, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν,

Ἰωάννης Κωλέττης.

κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος εἰς τὴν κυβέρνησιν Ἀλ. Μαυροκορδάτου (12 Ὀκτωβρίου) τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, τὴν δὲ 31 Μαΐου 1834 εἰς τὴν ἄνευ προέδρου κυβέρνησιν διηύθυνε ταύτην κρατῶν καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν. Κατὰ τὴν ὑπουργίαν του ταύτην ἐνηλικιώθη ὁ βασιλεὺς Ὄθων καὶ τὴν 21 Μαΐου 1835 ἐγένετο ἐπισήμως ἡ ἀνάληψις τῆς ἀρχῆς ὑπ' αὐτοῦ. Ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ κόμιτος Ἄρμανσμπεργ, γενομένου ἀρχιγραμματέως, ἦτο ὁ διορισμὸς τοῦ Κωλέττη ὡς πρεσβευτοῦ ἐν Παρισίοις, ὅπως πρὸ αὐτοῦ εἶχον διορισθῇ ὁ Σπ. Τρικούπης, ὁ Ἀλ. Μαυροκορδᾶτος καὶ ὁ Ἀνδρ. Μεταξᾶς. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἠθέλησεν ἡ μοναρχικὴ κυβέρνησις ν' ἀπομακρύνῃ τῆς Ἑλλάδος τοὺς πολιτικοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῆς, οὕτω δὲ ἀφέθη ἡ διαχείρισις τῆς ἐξουσίας εἰς τὴν ἀρχιγραμματείαν, ἥτις κατηργήθη καὶ αὐτὴ τῷ 1837, ὁ δὲ Ὄθων ἐξήσκει τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ὡς ἀπόλυτος μονάρχης. Ὁ Κωλέττης διέτριψεν ἐν Παρισίοις ὡς πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ 1843. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὁ φλογερὸς φιλελληνισμὸς εἶχε σβεσθῇ καὶ ἐν Γαλλίᾳ, ὅπως πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' ὁ Κωλέττης ἐνεφανίσθη εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν ἡρώων τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἰς τοῦτο συνέτεινε καὶ ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ παράστασις, ἡ ἐπιβλητικὴ φωνή, τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα καὶ ἡ πολυτελὴς ἀμφίεσις παλληκαρίου ἡ συμπληροῦσα ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὴν εἰκόνα τελείου ἀντιπροσώπου τῆς ἡρωϊκῆς γενεᾶς, ἥτις εἶχε προκαλέσει τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Ὁ Κωλέττης ἐξήσκησεν ἀληθῆ γοητείαν εἰς τὰς ἀνωτάτας τάξεις τῆς Γαλλίας διὰ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, τὸν ὑπερήφανον χαρακτῆρα καὶ τὴν λεπτὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ φέρεσθαι. Ἐλάλει ἐξ ἄλλου μετὰ πολλῆς εὐχερείας τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, ἐγίνωσκε τὰ γαλλικὰ ἤθη καὶ παρεῖχε τὴν ἐντύπωσιν πεπαιδευμένου πολιτικοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐπιστήμονος ἰατροῦ. Τὰ κεφάλαια ταῦτα ἀνέπτυξε μετὰ θαυμασίας ἐπιτηδειότητος εἰς τὰς ποικίλας κοινωνικὰς καὶ ἐπισήμους σχέσεις του, ἐκδηλώνων συνάμα ἀκραιφνῆ καὶ ἄδολον πρὸς τὴν Γαλλίαν ἀγάπην. Οὕτω συνεδέθη στενῶς μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ ὑπουργοῦ του, τοῦ διασήμου ἱστορικοῦ Γκιζό, ὅστις πολλὰς περὶ αὐτοῦ ἀφιεροῖ σελίδας εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του. Ἡ ἐκτίμησις αὕτη, ἧς ἐτύγχανεν ἐν Γαλλίᾳ ὁ Κωλέττης, συνετέλεσεν ὥστε ἡ Ἑλλὰς νὰ τύχῃ μεγάλης ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας κατὰ τὴν δυσχερῆ ἐκείνην περίοδον τῆς ἐθνικῆς της ζωῆς.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐκραγεῖσα ἐπανάστασις τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843 ἀνέτρεψε τὸ ἀπολυταρχικὸν καθεστὼς καὶ ἐγκατέστησε τοὺς συνταγματικοὺς θεσμούς. Ὁ Κωλέττης μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου μετέσχον τότε τῆς ὑπὸ τὸν Μεταξᾶν κυβερνήσεως ὡς ὑπουργοὶ ἄνευ χαρτοφυλακίου. Τὴν 6 Αὐγούστου 1844 ὁ Κωλέττης ἐσχημάτισε κυβέρνησιν καὶ παρέμεινεν ὡς πρωθυπουργὸς μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου του. Κατὰ τὴν πρωθυπουργίαν του ταύτην προεκλήθη ἐν τοῖς ἀνακτόροις τὸ ἐπεισόδιον τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας Μουσούρου, ἕνεκα τῆς μὴ ἐπικυρώσεως τοῦ διαβατηρίου τοῦ ὑπασπιστοῦ τοῦ Ὄθωνος Τσάμη Καρατάσου, προτιθεμένου νὰ μεταβῇ εἰς Μακεδονίαν. Κατὰ τὸν γενόμενον ἀνακτορικὸν χορόν, ὁ βασιλεὺς εἰπὼν φράσεις τινὰς πρὸς τὸν Μουσοῦρον, ἔστρεψεν εἰς αὐτὸν τὰ νῶτα, ἐκ τοῦ ἐπεισοδίου δὲ τούτου τὰ πράγματα ἔλαβον μεγάλας διαστάσεις. Ὁ Κωλέττης, ὅπως καλύψῃ τὸν βασιλέα, ἀνέλαβε πᾶσαν τὴν εὐθύνην. ὁ δὲ Μουσοῦρος κατέλιπε τὴν ἑλληνικὴν πρωτεύουσαν.

Ἡ ἔκρυθμος αὕτη κατάστασις παρετάθη ἐπὶ ἓν περίπου ἔτος, καθ' ὃ ἡ Τουρκία ἠπείλει ἐχθρικὰς πράξεις. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ Κωλέττη ἐκ νεφρίτιδος. Ἡ κηδεία αὐτοῦ ἐγένετο μετὰ πρωτοφανοῦς μεγαλοπρεπείας, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξέδωκε διάταγμα, δι' οὗ ἐξέφραζε «τὴν ἄκραν τῆς ψυχῆς του θλῖψιν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ὑπὲρ πατρίδος τοσοῦτον ἐνδόξως ἀγωνισθέντος, τοῦ περινουστάτου καὶ εἰς τὸν θρόνον αὐτοῦ πιστοτάτας καὶ ἐξόχους ὑπηρεσίας προσενεγκόντος προέδρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου». Διετάχθη πρὸς τούτοις πενθήμερον ἐπίσημον πένθος.

Ἡ φήμη τοῦ ἀνδρὸς ἀπὸ πολλοῦ εἶχε διέλθει τὰ ἑλληνικὰ ὅρια καὶ εἶχε καταστήσει αὐτὸν διεθνῆ φυσιογνωμίαν.

Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁ Γκιζό, πληροφορηθεὶς τὴν σοβαρότητα τῆς νόσου τοῦ ἀνδρός, ἔγραφεν: «Ἡ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ Κωλέττη ζημία θὰ ἦτο μεγίστη. Ὁ ἀνὴρ οὗτος οὐ μόνον ὑπηρετεῖ τὴν πατρίδα αὐτοῦ, ἀλλὰ περιποιεῖ τιμὴν εἰς αὐτήν, ὅπερ εἶναι ἡ μεγίστη τῶν ὑπηρεσιῶν, τὴν ὁποίαν δύναταί τις νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Ἡ Ἑλλὰς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν διά τινων ἀρχαίων καὶ νέων ὀνομάτων Εἶναι ἀνάγκη διὰ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως μὴ ἀπέλθῃ ὁ Κωλέττης τοσοῦτον ταχέως, ἵνα ἑνωθῇ πρὸς τὴν φάλαγγα τῶν ἀνδρῶν τοῦ Πλουτάρχου».

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— Κωλέττης, *Ἰωάννης*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ γεννηθεὶς τῷ 1845, προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντισυνταγματάρχου. Διαπρεπὴς ὀχυρωτικὸς τῆς παλαιοτέρας ἐποχῆς, διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ὀχυρωτικῆς παρὰ τῷ στρατιωτικῷ σχολείῳ Εὐελπίδων (1885—1894) καὶ συνέγραψε σειρὰν ὁλόκληρον τῶν μαθημάτων του ἐκ 18 τόμων («Πρόσκαιρος ὀχυρωτική», «Μόνιμος ὀχυρωτική», «Πολιορκητικὸς πόλεμος», «Ἀμυντικὸς καταρτισμὸς τῶν κρατῶν»). Ἀπεστρατεύθη τῷ 1904 καὶ ἀπέθανεν ὀλίγον τι βραδύτερον.

Ν. Θ. Κ.

κωλῆ (**—έα**)· (ἀρχ.) τὸ τεταρτημόριον τοῦ σφαγίου· || ἰδίᾳ τὸ ὀπίσθιον σκέλος τοῦ χοίρου. κοιν. *χοιρομέρι*.

κωλῆνα (ἡ)· ἰδιωμ., ἡ σκελὶς τοῦ σκόρδου: «δῶσε μου μιὰ κωλῆνα σκόρδο», ἀρχ. *κωλήν*, —ῆνος (ὁ).

κώλι (τό)· μερὶς κρέατος ἀπὸ τοῦ ἐμπροσθίου σκέλους τοῦ σφαγίου: «πρῶτο κώλι, δεύτερο—, τρίτο—».

Κῶλι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς «Ἐκτὸς Γάγγου Ἰνδικῆς», ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Ζ, β, 5, ἔκδ. Nobbe) ὑπὸ γεωγραφικὰς συντεταγμένας τὸν ἰσημερινὸν διὰ πλάτος καὶ 163° 1/3 ἀπὸ Μακάρων μεσημβρινοῦ διὰ μῆκος. Τὴν ἀναφέρει δὲ ὡς μόνην πόλιν τῆς Χερσονήσου τῆς Χρυσῆς, τῆς τανῦν χερσονήσου τῆς Μαλάκκας. Εἶναι λίαν πιθανὸν ὅτι τὴν θέσιν της ἐπέχει ἡ σύγχρονος *Σιγγαπούρ*.

Σ. Ε. Λ.

κωλιὰ (τά)· τὰ μηρία, τὰ παρὰ τὸν ἀφεδρῶνα μέρη τοῦ σώματος, τὰ ὄπισθεν μαλακὰ μέρη.

κωλιὰς (ἡ) (ἀρχ.)· πηλὸς κεραμευτικὸς μεγάλης ἀξίας καὶ ἐξόχου ποιότητος, «κωλιὰς γῆ» καλούμενος, ὡς λαμβανόμενος ἐκ τῆς *Κωλιάδος ἄκρας*.

ΚΑΨ.

Κωλιὰς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον μικρὸν τῆς Ἀττικῆς, ἐπὶ τῆς δυτικῆς αὐτῆς παραλίας κείμενον, καὶ εἰς ἀπόστασιν 4 περίπου χιλιομέτρων (20 ἀρχαίων σταδίων) τοῦ Φαλήρου (*Παυσ.* I, 1, 5). Περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου, «Κωλιὰς ἄκρα», ὑπῆρχον παλαιαὶ παραδόσεις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Οὕτως, ἐλέγετο ὅτι τὸ ὄνομά του προῆλθεν ἐκ τῆς ὁμοιότη-

Digitized by Google

τος τοῦ σχήματός του πρὸς ἀνθρώπινον πόδα (κωλῆν) ἢ ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ πτώσεως τεμαχίου (κώλου) θύματος, ἁρπαγέντος ἔκ τινος βωμοῦ ὑπ' ἀετοῦ ἢ ἐκ τῶν κώλων (χειρῶν καὶ ποδῶν) ὡραίου ἐφήβου τῶν Ἀθηνῶν, ἅτινα εἶχον δεθῆ ὑπὸ πειρατῶν διὰ σχοινίων καὶ εἶχον λυθῆ ὑπὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχιπειρατοῦ κρυφίως, διότι εἶχεν ἐρασθῆ αὐτοῦ ἐμμανῶς. Ὁ ἐλευθερωθεὶς οὕτως, κατὰ τὴν τρίτην τῶν παραδόσεων, νεανίας ὑπῆρξε καὶ ὁ ἀνάδοχος τοῦ ἀκρωτηρίου ἀπὸ τῶν λυθέντων τῶν δεσμῶν ἄκρων τοῦ σώματός του. Ἡ Κωλιὰς ἄκρα κατέστη περιλάλητος ἀπὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας, ὅτε πολλὰ περσικὰ ναυάγια ἐρρίφθησαν εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἀνέμων, πληρωθέντος οὕτως τοῦ δοθέντος εἰς τὸν Βάκιδα καὶ Μουσαῖον καὶ τὸν χρησμολόγον Ἀθηναῖον Λυσίστρατον χρησμοῦ: «Κωλιάδες δὲ γυναῖκες ἐρετμοῖσι φρύξουσι» (*Ἡρόδ.* Η' 96). Περὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου δύο κυρίως γνῶμαι ἐξηνέχθησαν: ὅτι *Κωλιὰς ἄκρα* ἐκαλεῖτο ἡ παρὰ τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου προεξοχή, ἥτις καλεῖται σήμερον «Τρεῖς πύργοι», ἢ ἡ προεξοχὴ «Ἅγιος Κοσμᾶς». Ἡ δευτέρα γνώμη θεωρεῖται ἡ πιθανωτέρα (βλ. περιοδ. «Πολέμων» τ. Α' 1929).

Κωλιὰς *[Μυθολ.].* Ἀρχαία ἀττικὴ θεότης, κατὰ τὴν ὁμώνυμον ἄκραν λατρευομένη καὶ ταυτισθεῖσα πρὸς τὴν θεὰν Ἀφροδίτην, τῆς ὁποίας ἐπίθετον μετὰ τὸν ταυτισμὸν κατέστη. Τῆς Κωλιάδος Ἀφροδίτης ὑπῆρχεν ἴδιον ἱερὸν καὶ ἄγαλμα παρὰ τὸ ἀκρωτήριον, τοῦ ὁποίου ἐπεμελεῖτο τὸ γένος τῶν Κωλιέων, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκε καὶ ἡ ἱέρεια τῆς Κωλιάδος Ἀφροδίτης, ἥτις εἶχε τιμητικὴν ἕδραν εἰς τὸ διονυσιακὸν θέατρον. Τὴν Ἀφροδίτην ὡς Κωλιάδα ἐπεκαλοῦντο αἱ πόρναι, αἵτινες διὰ τοῦτο καὶ «Κωλιάδες γυναῖκες» ἐπεκαλοῦντο. Παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Κωλιάδος Ἀφροδίτης ὑπῆρχε καὶ ἱερὸν τῆς Γενετυλλίδος ἢ τῶν Γενετυλλίδων, αἵτινες εἶχον σχέσιν πρὸς τὴν θεὰν τοῦ ἔρωτος, καὶ Δήμητρος τῆς Θεσμοφόρου. ΚΑΨ.

Κῶλλεν (Cullen), ***Γουλιέλμος.*** Σκῶτος ἰατρὸς (1710—1790), ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Βασιλικῆς ἰατρικῆς ἑταιρείας. Τῷ 1751 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς καὶ μετὰ ταῦτα τῆς χημείας. Τῷ 1766 ἀπεδέχθη τὴν ἕδραν τῆς πρακτικῆς ἰατρικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἐδιμβούργου. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Πραγματεία περὶ φαρμακολογίας» (1789) καὶ «Σύνοψις νοσολογίας» (1785), ἐν τῇ ὁποίᾳ διαιρεῖ τὰς ἀσθενείας εἰς τέσσαρας μεγάλας κατηγορίας. Λ. Α.

κωλλιὰ (ἡ) *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *καρλινία ἡ κομμιοφόρος.*

Κῶλλκοττ (Callcott), ***Αὔγουστος-Γουώλλ.*** Ἄγγλος ζωγράφος, ἀδελφὸς τοῦ μουσικοσυνθέτου *Ἰωάννου - Γουώλλ Κῶλλκοττ.* Ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανεν ἐν Kensington (1779—1844). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ προσωπογράφῳ Hoppner, βραδύτερον ὅμως κατέλιπε τὴν προσωπογραφίαν καὶ ἀφιερώθη εἰς τὸν τοπιογραφίαν. Ἐπωνομάσθη «Ἄγγλος Κλὼντ Λορραίν». Ὁ Κῶλλκοττ εἰργάσθη καὶ ἐπὶ ἱστορικῶν θεμάτων. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Τάϊν», «Ἀπόψις τοῦ Ταμέσεως», «Λιμάνι», «Ὄχθαι ποταμοῦ», «Ὁ Ραφαὴλ καὶ ἡ Φορναρίνα» καὶ «Ὁ Μίλτων ὑπαγορεύων τὰ ποιήματά του εἰς τὰς θυγατέρας του». Ι. Μ. Π.

Κωλλόντεν (Cullonden) *[Γεωγρ.].* Τοποθεσία ἐν Σκωτίᾳ, κειμένη ἐν τῇ κομητείᾳ τοῦ Ἴνβερνες. Εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὴν ἐν αὐτῇ συναφθεῖσαν ὁμώνυμον μάχην τὴν 27 Ἀπριλίου 1746, μεταξὺ τοῦ πρίγκιπος Καρόλου-Ἐδουάρδου, υἱοῦ τοῦ Ἰακώβου τοῦ Γ', καὶ τοῦ δουκὸς τῆς Κουμβερλάνδης, καθ' ἣν ὁ πρῶτος ἡττήθη ὑπὸ τοῦ δευτέρου καὶ ἀπώλεσε πᾶσαν ἐλπίδα ἀνακτήσεως τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου. Ἡ μάχη αὕτη ἀποτελεῖ ἓν τῶν σημαντικωτέρων ἐπεισοδίων τοῦ πολέμου περὶ διαδοχῆς τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου, ὃν διεξῆγον οἱ Στούαρτ, καὶ ὁ ὁποῖος ἐκ τῆς Ἀγγλίας εἶχεν ἐπεκταθῆ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Μ. Δ. Β.

«Κωλλόντεν» (Culloden). Ὄνομα πλοίων τοῦ πολεμικοῦ βρεττανικοῦ στόλου, ἀναζῶν εἰς πλοῖα διαφόρων ἐποχῶν, ὡς πάντοτε τιμήσαν τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν. Ἓν ἐξ αὐτῶν, κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ ἐνδόξου Troubridge, ἦτο πρωτόπλους τοῦ στόλου τοῦ Νέλσωνος κατὰ τὸν νυκτερινὸν ἐπίπλουν κατὰ τοῦ ἐν Ἀβουκὶρ γαλλικοῦ στόλου. Μὴ δυνηθὲν νὰ διακρίνῃ τὴν φερώνυμον νησῖδα, ἣν ἔπρεπε νὰ ἀφήσῃ δεξιᾷ του, προσήραξεν ἐπὶ τῆς Ἀν. ὑφαλοκρηπῖδός της. Καὶ δὲν ἠδυνήθη μὲν νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν, πλὴν ὑπῆρξε παρὰ τοῦτο ὁ μέγιστος παράγων τῆς ἀγγλικῆς νίκης· διότι ἀναρτήσαν ὅσους ἠδύνατο φανούς, ἐπροφύλαξεν ἀπὸ προσαράξεως τὰ ἐπιπλέοντα «Majestic», «Bellerophon» καὶ «Leander», χρησιμεῦσαν ὡς φάρος, καθοδηγηθέντων ἄνευ βλάβης καὶ τῶν ἄλλων πλοίων εἰς τὸ πεδίον τῆς ναυμαχίας, διὰ τῆς εὐθυγραμίας τοῦ φωτισμοῦ τοῦ «Κωλλόντεν» πρὸς τὴν πένθιμον λάμψιν τῶν κανοβολισμῶν τῶν τριῶν προμνησθέντων ἀγγλικῶν, ἅτινα εἶχον ἤδη ἐμπλακῆ πρὸς τὰ γαλλικὰ «Orient», «Tonnant» καὶ «Heureux». Ὁ Νέλσων μεγάλως ἐξετίμησε τὴν ἔμπνευσιν τοῦ κυβερνήτου τοῦ «Κωλλόντεν», ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ ἔκβασις τῆς ναυμαχίας θὰ ἦτο λίαν ἀμφίβολος, διὰ τοὺς Ἄγγλους, ἀφοῦ καὶ ὁ Γάλλος ναύαρχος Μπρουῒ ἐστήριζε τὴν ἄμυνάν του εἰς τὸ ἀδύνατον τοῦ ἄνευ προσαράξεως παράπλου τῆς νήσου τοῦ Ἀβουκίρ. Σ. Ε. Λ.

Κῶλμπρουκ (Colebrooke), ***Ἐρρῖκος - Θωμᾶς.*** Ἄγγλος ἀσιανολόγος (1765—1837). Εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ἡ μετάφρασις τῆς μεγάλης «Περιλήψεως ἰνδικῶν νόμων», ἥτις ἀφέθη ἡμιτελὴς ὑπὸ τοῦ σὲρ Γουλιέλμου Τζόανς. Τῷ 1799 ἀπεστάλη ἐπὶ εἰδικῇ ἀποστολῇ εἰς Ναγκπούρην, τῷ δὲ 1805 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ ἰνδικοῦ νόμου καὶ τῆς σανσκριτικῆς. Ἔγραψε: «Γραμματικὴν τῆς σανσκριτικῆς» (1805), ἄρθρα τινὰ ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν τῶν Ἰνδῶν καὶ τὴν «Κριτικὴν ἐπὶ τῶν Βεδῶν» (1805), θεωρουμένην ἐπὶ πολὺν χρόνον ὡς ὑποδειγματικήν. Ὑπῆρξε διευθυντὴς τῆς Ἀσιατικῆς Ἑταιρείας. Λ. Α.

κωλο— πρῶτον συνθετικὸν (ἐκ τοῦ *κῶλος*) διαφόρων λέξεων σχέσιν ἐχουσῶν πρὸς τὸν κῶλον· *κωλοδάχτυλο,* κίνησις πρὸς ἔνθεσιν τοῦ μέσου δακτύλου εἰς τὸν σφιγκτῆρα· *κωλόπαιδο,* τὸ οἱονεὶ παρὰ φύσιν γεννηθὲν παιδίον· *κωλοπετσωμένος,* ὁ ἔχων μεγάλην πεῖραν, ὁ διελθὼν διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔχει σκληρυνθῆ ἐκ παντοίας πείρας· *κωλοχανεῖον,* οἶκος ἀνοχῆς, εἰς τὸν ὁποῖον διατηροῦνται κίναιδοι ἐξ ἐπαγγέλματος· μεταφ. κάθε ἀκατάστατον, ἀνήθικον κλπ. ἐνδιαίτημα· *κωλοσέρνω,* σύρω τινὰ καθισμένον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, σύρω ὄπισθεν, συμπαρασύρω· *κωλοσούρτης,* ὁ συρόμενος ἐπὶ τοῦ κώλου του, ὁ βραδέως καὶ δυσκόλως προχωρῶν (ἐπίθετον, τὸ ὁποῖον ἐδίδετο εἰς τὸν ἀτμοκίνητον τροχιόδρομον Ἀθηνῶν—Καλλιθέας, Πειραιῶς—Νέου Φαλήρου, βραδύτερον δὲ καὶ τὸν σιδηρόδρομον Ἀθηνῶν—Λαυρίου διὰ τὴν βραδύτητά των)· *κωλοστριμοῦρα* ἢ *κωλοσφίξη,* ἡ ἔπειξις, ἡ δυσχερὴς θέσις· *κωλοσφούγγης,* ὁ σπογγίζων τὸν κῶλον ἄλλων, ὁ μέχρις ἀηδίας κόλαξ, ὁ δουλοπρεπής· *κωλοσφούγγι,* ὁ χάρτης ἢ τὸ πανίον, δι' οὗ καθαίρεται τις· μεταφ. κάθε ἐφημερὶς ἀνάξιον λόγου, περιφρονήσιμον· *κωλόχαρτο,* ὁ χάρτης ἢ τὸ πανίον, δι' οὗ καθαίρεταί τις· μεταφ. κάθε ἀνάξιον λόγου γραπτόν, κωλοσφούγγι. Κατὰ παρετυμολογίαν ἐκ τοῦ *κῶλος* ἐσχηματίσθησαν καὶ σχηματίζονται διαρκῶς διάφορα σύνθετα, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ πρῶτον συνθετικὸν *κολο—* ἔχει μειωτικὴν ἁπλῶς σημασίαν καὶ προέρχεται ἐκ τοῦ ἀρχαίου *κόλος*= κολοβὸς (πρβλ. τὰ ἀρχαῖα *κολόκυμα* = κολοβὸν κῦμα, *κόλουρος*=ὁ ἔχων κολοβὴν οὐρὰν κλπ.). Οὕτω ἔχομεν: *κολοδιευθυντής,* ὁ ἀνάξιος ἢ μόνον τίτλῳ διευθυντὴς ἀναξίου πράγματος, κουτσοδιευθυντής, ψευτοδιευθυντής· *κολοεφημερίδα,* ἡ ἀναξία προσοχῆς ἐφημερίς· *κολόπαιδο,* τὸ ἀπόπαιδον, τὸ ἄξιον περιφρονήσεως κλπ.

κωλοβελόνηδες (οἱ) *[Λαογρ.].* Ἐν ἐκ τῶν ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα φέρουν κατὰ τόπους οἱ *καλλικάντζαροι* (βλ. λ.).

κωλοβρέχτης (ὁ) *[Ἁλιευτ.].* Τὸ εἶδος τῆς διὰ γρίπου ἑλκομένου ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἁλιείας. Ὀφείλει δὲ τὴν ὀνομασίαν του εἰς τὸ ὅτι ὅταν τὰ πρῶτα βαρέλλια τῶν φτερῶν τοῦ πετσαλιοῦ φθάσουν εἰς τὸν αἰγιαλόν, οἱ τρατάρηδες δὲν ἕλκουν πλέον ἀπὸ τῆς χέρσου, ἀλλὰ γυμνούμενοι τοὺς μηροὺς μέχρι ἰσχίου, ἕλκουν τὰ φτερὰ ἐν στίχοις, πατῶντες τὸν πυθμένα, ὁπότε βρέχονται οἱ γλουτοί των. Σ. Ε. Λ.

Κῶλοι *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαιοτάτη ὀνομασία ἔθνους σκυθικοῦ, ἀναφερομένου ὑπὸ τοῦ Ἑκαταίου καὶ διασωθεῖσα διὰ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου (ἐκδ. Βερολ. 400, 19). Ἡ χώρα *Κωλική.* Σ.Ε.Λ.

κωλοκίκκι (τὸ) *[Βοτ.].* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κρότων ὁ κοινός.*

κωλοκούβαρος (ὁ)· δημώδης ὀνομασία ἐν Κρήτῃ τοῦ *χρυσοκανθάρου.*

κωλοκουρεύω, ἢ **κωλοκουρίζω·** δημοτ., κουρεύω τὸ πρόβατον περὶ τὴν οὐρὰν καὶ τοὺς μηρούς. Τὸ κολοκούρισμα γίνεται κατὰ τοὺς μῆνας τῆς ἀνοίξεως, πρὸ τῆς κουρᾶς, γινομένης μετὰ τὸ Πάσχα.

κωλοκουρίδι (τό)· ἰδιωματ., ἄλλως *κωλόκουρο* (βλ. λ.).

κωλόκουρο (τό)· δημοτ., οἱ εὐτελεῖς μαλλοὶ τοῦ προβάτου οἱ κειρόμενοι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔαρος ἀπὸ τὰ περὶ τὴν οὐρὰν μέρη καὶ τοὺς μηροὺς (βλ. καὶ λ. *κολόκουρο*) ‖ μεταφ. μικρὸν κέρδος, χρηματικόν τι ποσόν, τὸ ὁποῖον λαμβάνει τις, ἵνα ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ δημοπρασίας καὶ οὕτω συντελέσῃ εἰς μεγαλύτερα κέρδη τοῦ ἀναδόχου: «τοῦ 'δωσαν ἕνα κωλόκουρο κι' ἔφυγε».

κωλολεπὶς (Caulolepis) *[Ζωολ.].* Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθινῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *βερυκιδῶν,* περιλαμβάνον ἰχθῦς μὲ σῶμα βραχὺ καὶ λίαν εὐρύ, ἰδίως κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα, μὲ ἐπιμήκεις καὶ κυρτὸν ραχιαῖον πτερύγιον, μὲ μετρίου μήκους στηθιαῖα, μικρότατα κοιλιακά, μὲ βραχὺ τὸ ἑδραῖον καὶ οὐραῖον, βαθέως δὲ διχαλωτόν. Ἡ κεφαλή του εἶναι ὀγκώδης, οἱ ὀφθαλμοὶ του ἀρκετὰ μεγάλοι καὶ στρογγύλοι, κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς τοποθετημένοι καὶ πλησίον ἀλλήλων κείμενοι, τὸ στόμα παμμέγιστον μὲ ἰσχυροτάτας σιαγόνας, ἐφωδιασμένας διὰ μεμονωμένων ὀδόντων, ἐξ ὧν 3 ζεύγη εὑρίσκονται ἐν τῇ ἄνω σιαγόνι καὶ 4 ἐν τῇ κάτω. Οἱ ὀδόντες τῆς κάτω σιαγόνος εἶναι διπλάσιοι κατὰ μέγεθος τῆς ἄνω σιαγόνος. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *κωλολεπὶς ἡ μακρόδους* (Caulolepis longidens), ἥτις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, μῆκος 11 ἑκτστμ., ὕψος 5,5 ἑκτστμ. καὶ χρῶμα φαιομελανόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ μεγάλα βάθη τῶν ὠκεανῶν. Πρό τινων ἐτῶν ἠλιεύθη ὁ ἰχθὺς οὗτος κατὰ τὸν κόλπον τῆς Γουϊνέας καὶ εἰς βάθος 3.000 μέτρων. Δ. Ν. Π.

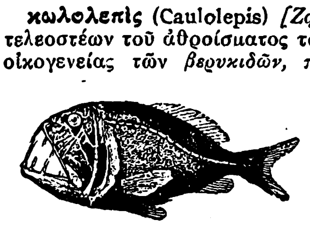

Κωλολεπὶς ἡ μακρόδους.

κωλομετρία (ἡ)· ἡ μέτρησις τῶν κώλων τοῦ στίχου, ἡ διαίρεσις τοῦ στίχου εἰς κῶλα.

Κωλομόδης *[Γεωγρ.].* Τοποθεσία ἱστορικὴ μεταξὺ Σκαλανίου καὶ Ἐπισκοπῆς Ἡρακλείου Κρήτης, εἰς ἣν ἐγένοντο κατὰ τὰς κρητικὰς ἐπαναστάσεις σοβαρώταται μάχαι μεταξὺ Τούρκων καὶ Χριστιανῶν. Καὶ ἐν καιρῷ ὅμως εἰρήνης ἐνεδρεύοντες ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι ἐφόνευον Χριστιανούς. Ι. Δ. Μ.

κωλομπαρᾶς (ὁ), καὶ **κωλόμπος** (ὁ) (δημ.) ὁ ἀρσενοκοίτης, ὁ παιδεραστής, ὁμοφυλόφιλος.

κῶλον (τό)· ἄρθρον, μέλος τοῦ σώματος, ἰδίᾳ τὰ ἄκρα: «ἄνω κῶλα» αἱ χεῖρες, «κάτω κῶλα» οἱ πόδες· ‖ φρ. «ἀφήνω τὰ κῶλα» ἀποθνήσκω: «ἄφησε τὰ κῶλα 'ς τὴν Ἀμερική» ‖ τμῆμα τοῦ λόγου χωριζόμενον ἐν τῇ γραφῇ διὰ κόμματος· ‖ ἀρχ. τὸ ἥμισυ τοῦ διαύλου δρόμου, ἤτοι ἡ μία διαδρομὴ τοῦ σταδίου.

—*[Μετρ.]* *Κῶλον* καλεῖται ἄθροισμα ποδῶν, κεκτημένον ἰδίαν σημασίαν διὰ τὴν ρυθμικὴν τοῦ στίχου. Μονὰς μετρικὴ μεγαλυτέρα τοῦ ποδὸς καὶ μικροτέρα τοῦ στίχου ἢ τῆς περιόδου, ἀναλογεῖ πρὸς τὸ γραμματικὸν κῶλον ἢ τὸ λεγόμενον *μέτρον* (battuta) τῆς σημερινῆς μουσικῆς. Τὸ κῶλον δύναται νὰ περιλαμβάνῃ δύο ἕως ἓξ πόδας, καλεῖται δὲ ἀναλόγως *διποδία, τριποδία* κ.ο.κ. Ἐκ τῶν μετρικῶν χρόνων, τοὺς ὁποίους περιελάμβανεν ἕκαστον κῶλον, ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ *ἑξάσημον* (ἡ ἰαμβικὴ διποδία: ◡—◡—), *δωδεκάσημον* (τροχαϊκὴ τετραποδία: —◡—◡—◡—◡) κ.ἄ. Εἰς ἕκαστον κῶλον διακρίνομεν ἄρσιν καὶ θέσιν· ἂν εἶναι διποδία, ὁ εἷς τῶν ποδῶν ἀποτελεῖ τὴν θέσιν, ὁ δ' ἄλλος τὴν ἄρσιν· ὁμοίως ἂν εἶναι τετραποδία ἢ ἑξαποδία δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο ἴσα μέρη, ὧν τὸ περισσότερον τονιζόμενον θὰ εἶναι ἡ θέσις. Εἰς τὰς τριποδίας ἢ πενταποδίας διακρίνομεν μίαν θέσιν καὶ δύο ἄρσεις ἢ καὶ ἀντιθέτως. Δύο ἢ τρία κῶλα τιθέμενα ὁμοῦ ἀποτελοῦν μίαν περίοδον, ὀνομαζομένην ἀναλόγως *δίκωλον* ἢ *τρίκωλον.* *Κῶλα* ὠνόμαζον ἐπίσης οἱ ἀρχαῖοι τοὺς στίχους τῶν στροφῶν, ἀντιστροφῶν καὶ ἐπῳδῶν τῶν τραγικῶν, κωμικῶν καὶ λυρικῶν ποιητῶν (*Διον. Ἁλικ.* Περὶ συνθ. 19.22). Συχνὴ δ' εἶναι παρὰ τοῖς σχολιασταῖς ἡ ἀρίθμησις τῶν κώλων (=στίχων) τῶν στροφῶν. Λ. Ν. Π.

—*[Μουσ.]* *Κῶλον μελῳδικὸν* ἢ *ρυθμικὸν* καλεῖται σύνθεσις δύο ἢ καὶ περισσοτέρων ἀσυνθέτων ρυθμικῶν ποδῶν. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ μουσικὴ ἐσχημάτιζε κῶλα οὐχὶ μόνον ἐκ τεσσάρων, δύο καὶ τριῶν ἀσυνθέτων ποδῶν, ὡς ἡ νεωτέρα μουσική, ἀλλὰ καὶ ἐκ πέντε καὶ ἕξ, τουτέστι διποδίας, τριποδίας κλπ. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

—*[Ἀνατομ.]* Καλοῦνται *κῶλα* ἢ *ἄκρα,* μέλη τοῦ σώματος προέχοντα, τέσσαρα τὸν ἀριθμόν, δύο ἄνω καὶ δύο κάτω, *δεξιὰ* καὶ *ἀριστερά,* ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῶν κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸν κορμὸν τοῦ σώματος, πρὸς ὃν συνάπτονται τὰ μὲν ἄνω διὰ τοῦ σκελετοῦ τῶν ὤμων, τὰ δὲ κάτω διὰ τῆς πυελικῆς ζώνης, ἀπαρτιζόμενα ἐκ μαλθακῶν μορίων καὶ ἐξ ὀστῶν κειμένων συμμέτρως ἔν τε τοῖς δεξιοῖς καὶ τοῖς ἀριστεροῖς. Καὶ ἔχουσι μὲν κοινοὺς τινας χαρακτῆρας τὰ ἄνω ἄκρα παραβαλλόμενα πρὸς τὰ κάτω, ἀλλ' ὅμως διαφέρουσιν ἀλλήλων ὡς ἐκ τῆς διαφόρου λειτουργίας αὐτῶν· τὰ μὲν ἄνω δηλαδὴ ἄκρα πολυπληθεῖς ἐπιτελοῦσι λειτουργίας, ὧν ἕνεκεν εἶναι λίαν εὐκίνητα, τὰ δὲ κάτω εἶναι κυρίως ὄργανα, τοῦτο μὲν ἐρειστικὰ τοῦ σώματος, τοῦτο δὲ κινητικὰ αὐτοῦ. Ι. Π.

Digitized by Google

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *κῶλον* (γαλλ le cordon, ἀγγλ. strand of a cable) τὸ *μονόπλοκον* σχοινίον (κοιν. ἡ *σπαρτίνα*), ὅταν χρησιμεύῃ, ὁμοῦ μετὰ δύο ἕως τεσσάρων ὁμοίων συστρεφομένων ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιά, πρὸς κατασκευὴν ἄλλου παχυτέρου, *διπλόκου* ἢ *πολυπλόκου* ἕως *ἐννεαπλόκου* σχοινίου. Σ. Ε. Λ.

Κῶλον (Kaalund), *Ἰωάννης-Γουλιέλμος.* Δανὸς λυρικὸς ποιητὴς (βλ. λ. *Κώλων*).

κωλονούρι (τό), καὶ *κωλονόρι*· τὸ ἄκρον τῆς σπονδυλικῆς στήλης, τὸ τελευταῖον ὀστοῦν, ὁ κόκκυξ.

Κωλονούρι *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀγκιστροειδὲς ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τῶν Κυθήρων (πλάτ. 36°07′30″ Β., μῆκ. 22°59′00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico to Spezzia, ὀφεῖλον τὴν παρὰ παλαιοῖς ναυτικοῖς ὀνομασίαν του ταύτην εἰς τὸ σχῆμά του. Σχηματίζον τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ κολπίσκου *Καψάλι*, ὀνομάζεται τανῦν *Τραχῆλι.* Σ. Ε. Λ.

κωλοπάννα (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πετασίτης ὁ φαρμακευτικός.*

κωλόπαννο (τό)· σπάργανον || πληθ. *κωλόπαννα* καὶ ἐπὶ τὸ εὐφημότερον *παννιά*· τὰ δι᾽ ὧν περιτυλίσσεται τὸ βρέφος, τεμάχια ὑφάσματος, ἄλλως *μωρουδιακά.*

κωλορίδα (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀείζωον τὸ ὑψηλόν.*

κῶλος (ὁ)· τὸ κῶλον ἔντερον, ὁ ἀφεδρών, τὸ κατώτατον ἄκρον τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος, ὁ πρωκτός· ἡ λ. συνηθέστατα εἰς παροιμιώδεις φράσεις: «τὸν ἐπέρασε ἀπὸ τοῦ σκυλλιοῦ τὸν κῶλο» τὸν περιύβρισε σκαιότατα, «ἐβγῆκε ὁ κῶλός του ἀπ᾽ τὴ δουλειὰ» ἐταλαιπωρήθη δεινῶς ἐκ τῆς πολλῆς ἐργασίας, «τὸν κῶλό σου νὰ φοβερίζῃς» ἀπάντησις εἰς ἀπειλοῦντα· || συνεκδ. καθόλου τὰ περὶ τὸν πρωκτὸν μέρη τοῦ σώματος, οἱ γλουτοί: «βρέξε κῶλο νὰ φᾶς ψάρι» ὅτι ἐὰν δὲν ταλαιπωρηθῇς δὲν ἐπιτυγχάνεις τὸ ἐπιδιωκόμενον, «εἶναι κῶλος καὶ βρακί» εἶναι στενότατα συνδεδεμένοι, ἄλλως «εἶναι νύχι καὶ κρέας», «ἐχτύπησε τὸν κῶλό του στὸν τοῖχο,—στὸ μάρμαρο» ἐπὶ πτωχεύσαντος, «κῶλο δέρνεις, κῶλο ἀφίνεις, πάλι κωλαρέντζος εἶναι» ἐπὶ παιδὸς μὴ σωφρονιζομένου διὰ τῆς μαστιγώσεως, «τὸν ἔστειλε στοῦ διαβόλου τὸν κῶλο» τὸν ἀπέπεμψε σκαιῶς, «πότ᾽ ὁ Γιάννης δὲν μπορεῖ, πότ᾽ ὁ κῶλός του πονεῖ» ἐπὶ φιλοπόνου ἀνθρώπου, «γλυκὸς ὁ ὕπνος τὴν αὐγή, γυμνὸς ὁ κῶλος τὴ λαμπρὴ» ὅτι ὁ μὴ ἐργαζόμενος συντόνως δὲ θὰ ἔχῃ τὰ ἀναγκαῖα χρήματα διὰ νὰ ἐνδυθῇ καινουργῆ ἐνδύματα τὸ Πάσχα· || καθόλου, τὰ ὀπίσθια, τὰ νῶτα: «μοῦ γύρισε τὸν κῶλο», «πηγαίνει τοῦ κώλου-κώλου» βαδίζει παλιμπυγηδόν, ἀναποδίζει· || ἐπὶ ἐνδύματος, τὸ μέρος τὸ ἐφαπτόμενον τῶν γλουτῶν: «τρύπησε τὸ πανταλόνι του στὸν κῶλο»· || ὁ πυθμήν, ἡ βάσις οἱουδήποτε ἀγγείου: «ἔσπασε τὸ κανάτι —, ἡ στάμνα στὸν κῶλο», «τὸ κοφίνι εἶναι τρύπιο στὸν κῶλο»· || «ὁ κῶλος τῆς βελόνας» ἡ ὀπὴ διὰ τῆς ὁποίας προσάπτεται ἡ κλωστή· || «ὁ κῶλος τοῦ ἀβγοῦ» τὸ πλατύτερον μέρος τοῦ ἀβγοῦ, κατ᾽ ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν *μύτη* τοῦ ἀβγοῦ· || «ὁ κῶλος τοῦ σύκου» ἡ κορυφή, τὸ ἀντίθετον τοῦ μίσχου· || φράσ.: «ὀρθογραφία γυρεύεις ἀπὸ τῆς μυλωνοῦς τὸν κῶλο!» ἐπὶ τῶν λίαν ἀπαιτητικῶν καὶ λεπτολογούντων διὰ πρᾶξιν γενομένην ὑπὸ ἀκαταλλήλου προσώπου.

Κωλός, *Ἰακούμπ.* Ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς τῆς Λευκῆς Ρωσίας, γεννηθεὶς τῷ 1882. Εἶναι ὁ γονιμώτερος καὶ βαθύτερος τῶν συγχρόνων συγγραφέων αὐτῆς. Τὰ ἔργα του παρουσιάζουν εὐρεῖαν τυπικότητα τῆς κυκλούσης αὐτὸν φύσεως, τὰ διακρίνει δὲ ἁρμονία, εὐθυμία καὶ βαθεῖα ψυχολογικὴ ἀνάλυσις τοῦ ἀγροτικοῦ λαοῦ. Ὁ Κωλὸς ἐγένετο ὁ ἑρμηνευτὴς τῆς συγχρόνου ρωσικῆς ζωῆς μετὰ τῆς εὐρυτάτης αὐτῆς προοπτικῆς. Ἀρχομένου τοῦ 1928 ἵδρυσε τὸν ὀργανισμὸν τῆς «Πολυμνίας», περὶ τὸν ὁποῖον ἐτάχθησαν παλαιοὶ καὶ νεώτεροι συγγραφεῖς τῆς Λευκῆς Ρωσίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ Κουπάλα, Γκάρτνυ, Γκουμύνα καὶ Νιεμάνσκι, οἵτινες μελετοῦν καὶ ἀναλύουν τὰ σύγχρονα κοινωνικὰ προβλήματα. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἡ νέα γῆ» καὶ «Ὁ μουσικὸς Σίμων». Τὸ πρῶτον εἶναι μία ὀδύσσεια, ἐγκολπουμένη ὁλόκληρον τὴν ζωὴν τοῦ ἀγρότου, τὸ δεύτερον δὲ ἐμφανίζει τὴν ζωὴν αὐτοδιδάκτου ἰδιοφυοῦς χωρικοῦ, ἐξ ἐκείνων οὓς συχνάκις παρουσιάζουν αἱ λαϊκαὶ μᾶζαι. Θ. Β.

κωλοσέρνω, καὶ ***κωλοσούρνω***· κάμνω τινὰ νὰ συρθῇ, σύρω τινὰ κατακείμενον· || συνήθ. παθ. *κωλοσέρνομαι*· σύρομαι μὲ τοὺς κώλους, μετατοπίζομαι δυσκόλως, ἐπὶ ἀσθενῶν ἢ γερόντων: «γήρασα καὶ κωλοσέρνομαι».

κωλοσκοῦπα (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀστράγαλος ὁ κεφαλληνιακός.*

Κωλοσύρτης *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας χωρίου *Μηλιὰ* Ναυπακτίας (βλ. λ.). Χ. Δ.

κωλοσφούγγι (τό)· τὸ δι᾽ οὗ τις ἀποκαθαίρει τὴν πυγήν, κυσόμακτρον· || μεταφ., πᾶν ἔγγραφον τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τις μετὰ περιφρονήσεως, ὡς οὐδεμιᾶς ἀξίας, ἄλλως *κουρελλόχαρτο.*

κωλοχόρταρο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σιτοειδὲς τὸ σπονδυλωτόν.*

Κωλυεργία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ μετὰ τὸν παράπλουν τῆς Πιτυούσσης «ἄκρα ἀνέχουσα ἐκ τῆς ἠπείρου». Ἡ γεωγραφικὴ τοῦ Παυσανίου ὑφήγησις (*Κορινθιακὰ* Β, λγ, 8), τοποθετοῦντος τὴν ἄκραν μετὰ τὸν παράπλουν τῶν Σπετσῶν καὶ κατέναντι τῆς μεταξὺ τῆς νήσου Τρίκκερα (Τρίκαρνα) καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Μουζάκι (Βούπορθμος) διαύλου, τοῦ καλουμένου τανῦν στενὸν τοῦ Πετάσι, ἄγει εἰς τὴν ταυτότητα τῆς Κωλυεργίας πρὸς τὸ σύγχρονον χθαμαλὸν τῆς Ἀργολίδος ἀκρωτήριον [Ἅγιος] *Μιλιανὸς* (πλάτ. 37°17′ Β., μῆκ. 23°12′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1525: Hydra bay, Spezzia and Dhokos islands). Σ. Ε. Λ.

κώλυμα (τό)· τὸ κωλῦον, ὅ,τι ἐμποδίζει τὴν συντέλεσίν τινος, ἐμπόδιον: «παρεμβάλλω κωλύματα», «κώλυμα γάμου» ἐμπόδιον, λόγος ἀπαγορεύων τὴν τέλεσιν γάμου.

κωλυσιδρομία (ἡ)· δρόμος μετ᾽ ἐμποδίων εἴτε φυσικῶν εἴτε τεχνητῶν.

κωλυσιεργία (ἡ)· κώλυμα πρὸς συντέλεσιν ἔργου, παρεμπόδισις τῶν ἐργασιῶν ἰδίᾳ τῆς βουλῆς ἢ ἄλλου συνεδρίου: «ἡ κωλυσιεργία εἶχε καταστῆ τὸ κυριώτερον ἀντιπολιτευτικὸν μέσον κατὰ τῆς κυβερνήσεως ἐν τῇ βουλῇ».

—*[Ἐγκυκλ.]* *Κωλυσιεργία* σημαίνει τὴν προσπάθειαν πολιτικῆς τινος μερίδος ἐν τῇ βουλῇ πρὸς παρακώλυσιν ψηφίσεως νομοσχεδίων μὴ ἀρεστῶν εἰς αὐτήν. Ἡ λέξις αὕτη ἐπλάσθη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1888, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ ψηφισθῇ πίστωσις ἐκ 10.800 λιρῶν πρὸς ἀποζημίωσιν τοῦ ἄλλοτε προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίνῳ Μ. Σπάρταλη, διὰ προμηθείας του προερχομένας ἐκ τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτὸν ἀγορᾶς τριῶν σκαφῶν τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ πρὸ δέκα τεσσάρων ἐτῶν. Ὅπως ἐπιτύχῃ ταύτην ὁ Σπάρταλης, ἐπεκαλέσθη τὴν ἐπέμβασιν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ὡς ἐκ τούτου δὲ προεκλήθη ἀντίδρασις ἐκ μέρους τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ἐπηκολούθησαν μακραὶ συζητήσεις ἐν τῇ βουλῇ, ὑπεβλήθησαν δὲ ὑπὲρ τὰς 100 ἐνστάσεις περὶ μὴ ἀπαρτίας. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη ἐκλήθη *κωλυσιεργία*, ἔκτοτε δὲ ἡ ὀνομασία αὕτη ἀπεδίδετο εἰς πᾶσαν πέραν τοῦ δέοντος συζήτησιν. Ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης ἐπλάσθησαν καὶ ἄλλαι τοιαῦται λέξεις, οἷαι: *κωλυσιεργῖτις, κωλυσιολογία, κωλυσιομανία* κτλ. (βλ. Ἐφ. Συζητ. τῆς Βουλῆς Δεκεμβρίου 1888 καὶ Ἰανουαρίου 1889). Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1909 εἰσηγουμένης τῆς κυβερνήσεως Κυρ. Μαυρομιχάλη ἐπῆλθε τροποποίησις εἰς τὸν κανονισμὸν τῆς βουλῆς συμπληρωθεῖσα ὑπὸ τῆς Β′ Ἀναθεωρητικῆς βουλῆς, ἐν ἔτει 1911, ὁμοφώνῳ ἐγκρίσει τῶν συγκροτούντων τὸ σῶμα βουλευτῶν. Ἐν τῷ κανονισμῷ ἐκείνῳ, ψηφισθέντι τὴν 5ην Φεβρουαρίου τοῦ 1911, ὑπῆρχεν εἰδικὴ διάταξις ἀφορῶσα τὰς ἐργασίας τῆς Β′ Ἀναθεωρητικῆς βουλῆς. Κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς Διπλῆς βουλῆς οὐδεὶς βουλευτὴς ἠδύνατο νὰ ἀγορεύσῃ ἐπὶ ἑκάστης προτάσεως ἀφορώσης εἰς μεταρρύθμισιν ἢ προσθήκην συνταγματικῆς διατάξεως πέραν τῆς ἡμισείας ὥρας, ἐκτὸς ἂν ἡ βουλὴ ἄνευ συζητήσεως ἢ ἀναστάσεως ἤθελε παράσχει τὴν σχετικὴν ἄδειαν. Μετὰ δωδεκάωρον δ᾽ ἐν συνόλῳ συζήτησιν ὁ πρόεδρος τῆς Διπλῆς ἐκείνης βουλῆς, λαμβάνων τὴν ἔγκρισιν αὐτῆς ἀποφασιζομένην πάλιν δι᾽ ἀναστάσεως καὶ ἄνευ συζητήσεως, ἔθετε χρονικὸν διάστημα 15 λεπτῶν τῆς ὥρας δι᾽ ἑκάστην τῶν ἀκολούθων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος συζητήσεων. Τὸ χρονικὸν τοῦτο ὅριον ἴσχυεν ἐξ ἀρχῆς τῆς συζητήσεως διὰ τοὺς τυχὸν δευτερολογοῦντας.

Καὶ οἱ μεταγενέστεροι κανονισμοὶ τῆς ἑλληνικῆς βουλῆς ἔθετον χρονικὸν ὅριον εἰς τὰς συζητήσεις περιορίσαντες οὕτω τὴν κωλυσιεργίαν.

κωλυσιεργικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κωλυσιεργίαν, ὁ τῆς κωλυσιεργίας: «κωλυσιεργικὴ μέθοδος πρὸς ματαίωσιν ἐπιψηφίσεως νομοσχεδίων». —Ἐπίρρ. ***κωλυσιεργικῶς.***

κωλυσιεργὸς (ὁ, ἡ), *—όν* (τό)· ὁ κωλυσιεργῶν, ὁ κωλύων τὴν ἐκτέλεσιν ἔργου, ἰδίᾳ ἐν τῇ βουλῇ, βλ. *κωλυσιεργῶ*: «κωλυσιεργὸς βουλευτής».

κωλυσιεργῶ (*—έω*)· εἶμαι κωλυσιεργός, ἐμποδίζω τὴν συντέλεσιν ἔργου· || ἰδίᾳ ἐν τῇ βουλῇ, παρεμποδίζω τὴν κανονικὴν πρόοδον τῶν ἐργασιῶν δι᾽ ἀπεραντολογιῶν ἢ δι᾽ ἐνστάσεων.

κώλυσις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κωλύειν, ἐμπόδισμα, παρεμβολὴ προσκομμάτων.

κωλυτήριον (τὸ) (δηλαδὴ *σχοινίον*) *[Ναυτ.]*. Τεμάχιον κάλωος εὐκάμπτου, ὅστις διαβαλλόμενος κύκλῳ τοῦ ἅρματος τοῦ πυροβόλου, εἰς τὰ τοιαῦτα τῶν πυροβολείων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ, καὶ προσδενόμενον εἰς κρίκους ἐμπεπηγμένους εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ πυροβολείου παρεκώλυε κατὰ τὴν πυροβόλησιν τὸν ἀνατροχασμὸν τοῦ πυροβόλου, περιορίζον τὴν διαδρομὴν αὐτοῦ ἐντὸς ὡρισμένου ὁρίου. Σ. Ε. Λ.

κωλυτήριος ***γόμφος*** *[Ναυτ.]*. Περόναι μεταλλικαί, δι᾽ ὧν συνεδέοντο πρὸς τὸ κατάστρωμα αἱ σιδηροτροχιαί, ἐφ᾽ ὧν ὠλίσθαινον οἱ τροχοὶ τῶν ἐσχαρῶν κατὰ τὴν σκόπευσιν τῶν πυροβόλων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ. Ἦσαν δὲ περόναι μεταλλικαὶ ἔχουσαι ἐγγεγλυμμένον τὸ ἄνω μέρος αὐτῶν, ἵνα αἱ κεφαλαί των εἰσέρχωνται τόσον ἐντὸς τῶν ἐγγλυφῶν, ὅσον νὰ μὴ ὑπερέχουν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς σιδηροδροχιᾶς. Ἐν τῷ ὀνοματολογίῳ τοῦ στρατοῦ φέρεται *ἔγκρυφος ἧλος.* Σ. Ε. Λ.

κωλύω· δὲν ἐπιτρέπω, ἐμποδίζω, παρεμβάλλω ἐμπόδιον, πρόσκομμα: «οὐδεὶς κωλύει τὴν εἴσοδον», «τί κωλύει;», «τίς σε κωλύει;».

Κώλφηλντ (Caulfield) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αὐστραλίας ἐν τῷ διαμερίσματι τῆς Βικτωρίας. Εἶναι προάστειον τῆς Μελβούργης, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου, ἀπέχον ταύτης περὶ τὰ 10 χλμ. πρὸς τὰ ΝΑ. Κάτ. 40 693. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει τὸ ὀνομαστὸν στάδιον τῶν ἱπποδρομιῶν τῆς Μελβούρνης καὶ ὡραῖαι ἐπαύλεις. Μ. Δ. Β.

Κώλων (Kaalund) ***Ἰωάννης Γουλιέλμος.*** Δανὸς ποιητὴς (1818—1885). Ἠσχολήθη κατ᾽ ἀρχὰς μὲ διάφορα ἐπαγγέλματα, διὰ νὰ κερδίσῃ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὸ ζῆν, γενόμενος γλύπτης, ζωγράφος, καὶ κατόπιν καθηγητὴς εἰς τὴν σχολὴν τῶν φυλακῶν τοῦ Βοϊντσλαισελίλ. Τὰ πρῶτά του ποιήματα ἦσαν «Ὠδὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Τορβάλντσεν» (1838) καὶ ἡ ἐποποιία «Ὁ βασιλεὺς Χάρδαμ ὁ ἰσχυρός» (1840). Κατόπιν ἐξέδωκε τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Μῦθοι καὶ ποιήματα» (1844), εἰς τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησεν ἡ συλλογὴ «Μῦθοι διὰ παιδιά» (1845). Αἱ κυριώτεραι ποιητικαὶ συλλογαί, διὰ τῶν ὁποίων κατέστη ἰδίως ὀνομαστός, εἶναι «Μία ἄνοιξις» (1858) καὶ «Ἐπιστροφὴ ἀνοίξεως» (1877). Ἔγραψεν ἐπίσης τὸ ἐρωτικὸν ἔργον «Ἰδεαλισμὸς καὶ πραγματικότης» (1879) καὶ τὸ πλούσιον εἰς λυρισμοὺς δρᾶμα «Φούλβια» (1875), τὸ ὁποῖον ἐπαίχθη ἐπιτυχῶς τῷ 1880. Τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐξῆρεν ὁ συμπατριώτης του κριτικὸς Γεώργιος Μπραντές, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον, ἰδίως οἱ μῦθοι τοῦ Κώλων, κατέστησαν δημοφιλέστατοι ἐν Δανίᾳ. Μ. Δ. Β.

κωλώνω· ἐπιστρέφω ὀπίσω, ἐπανέρχομαι πρὶν ἢ φθάσω εἰς τὸ τέρμα: «ἀπ᾽ αὐτοῦ ποῦ πᾷς δὲν βγαίνεις, κώλωσε πίσω»· || μεταβ., κάμνω τινὰ νὰ ἐπιστρέψῃ: «ἐπήγαινε ᾽ς τὴν Ἀμερικὴ καὶ τὸν κωλώσανε»· || (ναυτ.) ἐπὶ ἱστιοφόρων, ἀνακρούομαι, φέρομαι πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ δὴ ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀντηνεμωμένων ἱστίων· σπανιώτερον ἐπὶ ἀτμοπλοίων ἀναποδίζω.

κώλωσις, *—εως* (ἡ)· κώλωμα, ἡ πρὸς τὰ ὀπίσω βάδισις.

κωλώτης (ὁ), καὶ ***κωλωτής***· εἶδος σαύρας, ὁ ἀσκαλαβώτης.

Κωλώτης· βλ. λ. *Κολώτης.*

κῶμα (τό)· τάσις πρὸς ὕπνον, νυσταγμός, κατάπτωσις τῶν δυνάμεων, ληθαργία συνήθως νοσηρᾶς καταστάσεως.

—*[Νευρολ.]* Τὸ *κῶμα* εἶναι κατάστασις χαρακτηριζομένη δι᾽ ἀπωλείας τῆς διανοίας, τῆς αἰσθητικότητος καὶ κινητικότητος, ὁμοιάζουσα πρὸς ὕπνον, πρὸς νάρκην βαθεῖαν καὶ ἥτις κατάστασις ἐπέρχεται βαθμηδόν, ὡς ἀποτέλεσμα ἄλλης παθολογικῆς καταστάσεως, ὡς ἐπακολούθημα αὐτῆς. Ὁ εὑρισκόμενος εἰς κωματώδη κατάστασιν ἀσθενὴς εὕρηται κατακεκλιμένος ἐπὶ τῶν νώτων, παρουσιάζων φυσιογνωμίαν νάρκης, πρόσωπον ἐρυθρόν, ἐνειμμένον, βλέφαρα ἡμίκλειστα, ὀφθαλμοὺς ὑγρούς, προβάλλοντας, κόρας διεσταλμένας, μὴ ἀντιδρώσας εἰς τὸ φῶς ἐνίοτε, ἢ καὶ ἄλλα ἐρεθίσματα, μῦς ἐν χαλάσει. Αἱ αἰσθήσεις ἐλλείπουσι καὶ μόνον ἐνίοτε ἀντιδρᾷ ὁ ἀσθενὴς εἰς ὀδυνηρὰ ἐρεθίσματα διὰ κραυγῶν. Ὁ σφυγμὸς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς προηγηθείσης καταστάσεως. Ἡ ἀναπνοὴ εἶναι βαθεῖα, ρεγχώδης ἐνίοτε, ἡ κατάποσις δυσχερὴς ἂν μὴ ἀδύνατος, συνυπάρχουσι δὲ συνήθως κυστικαὶ διαταραχαί, ἤτοι ἀκράτεια ἢ ἐπίσχεσις οὔρων. Τοῦ κώματος διακρίνουσι τὰς ἑξῆς μορφάς:

Τὸ *ἐλαφρόν*, ὡς χαρακτηρίζουσι τὰς κωματώδεις ἐκείνας καταστάσεις, ἀφ᾽ ὧν δι᾽ ἰσχυρῶν ἐρεθισμάτων διεγείρονται οἱ ἀσθενεῖς, οἵτινες λέγουσι λέξεις τινὰς ἀσυναρτήτους.

Τὸ *βαθύ*, οἷον ἀνωτέρω περιεγράφη.

Ἡ *κάρωσις* (carus), ἥτις εἶναι κωματώδης κατάστασις βαθυτάτη, μετὰ κυκλοφορικῶν διαταραχῶν καὶ ἀναπνευστικῶν τοιούτων καὶ μετὰ ὑπερθερμίας ἢ ὑποθερμίας, λίαν ἐκδήλου.

Τὸ *ἐγρηγοροῦν*, ἢ *διεγερτικόν*, ἤτοι κωματώδης κατάστασις μετὰ ψυχικῆς διεγέρσεως καὶ συσπάσεων, ὅτε δηλαδὴ ὁ ἀσθενής, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, κινεῖται, ποιεῖται διαφόρους συσπάσεις καὶ παραληρεῖ καὶ κραυγάζει, ὡς ὁ ὀνειρευόμενος

Digitized by Google

καθ' ὕπνον, μετὰ ἐγρηγορούντος καὶ λαλοῦντος ὀνείρου.

Τὸ κῶμα διαρκεῖ ἀπὸ ὡρῶν μέχρι καὶ 10 ἡμερῶν. Δέον δὲ νὰ διακρίνεται τῆς ἀποπληξίας, ἥτις εἰσβάλλει ἀποτόμως καὶ ἥτις ἄγει εἰς κῶμα, τῆς συγκοπῆς, τοῦ ὕπνου, τῆς ληθαργίας, τῆς ὑπνώσεως, καταληψίας, ἀσφυξίας, τῆς ἀσφυξίας μεθ' ὕπνου τῶν καρδιοπαθῶν καὶ ἐν γένει τῶν παρομοίων καταστάσεων. Ὀφείλεται εἰς διαταραχὰς τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης καὶ τῆς ὀξειδώσεως τῶν κυττάρων τοῦ φλοιοῦ, ἕνεκα πιέσεως, κυκλοφορικῶν διαταραχῶν κλπ., εἴτε εἰς ὑπερθερμότητα τῶν νευρικῶν κέντρων, εἴτε εἰς δηλητηριάσεις ἐνδογενῆ, ἢ ἐξωγενῆ τοῦ φλοιοῦ, εἴτε τέλος εἰς shok τῶν αἰσθητικῶν καὶ κινητικῶν κέντρων. Παρατηρεῖται ἐπὶ τραυματικῶν βλαβῶν τοῦ κρανίου, οἷαι τὰ κατάγματα, ἡ συμπίεσις κτλ., ἐπὶ μηνιγγιτίδων, ὀξείας-ἐγκεφαλονωτιαίας ἢ φυματιώδους, ἐπὶ παιδίων ἀλκοολικῶν γονέων, ὅτε ἐμφανίζεται μετὰ συσπάσεων κῶμα (διεγερτικόν), ἐπὶ ἐγκεφαλικῶν αἱμορραγιῶν, ὅτε ἐπακολουθεῖ εἰς ἀποπληξίαν, εἰς μαλάκυνσιν ἐγκεφάλου, εἰς θρόμβωσιν τοῦ κόλπου, εἰς ἐμβολήν, εἰς ὄγκους ἐγκεφαλικούς, ὅτε προηγοῦνται ἐπιληπτικαὶ προσβολαί, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀκολουθεῖται ὑπὸ παροδικοῦ κώματος· ἐπὶ γρίππης, ἐγκεφαλιτίδων, ἀποστημάτων τοῦ ἐγκεφάλου, προϊούσης παραλύσεως, ὀξείας μανίας, ἐπὶ ἡλιάσεως, ὅτε ἡ θερμοκρασία ἀνέρχεται εἰς 42—43°, ἐπὶ ψύξεως, ἐπὶ τῶν παιδίων λόγῳ ὀδοντοφυΐας ἢ ἐντερικῶν παρασίτων, ἐπὶ πάσης σχεδὸν δηλητηριάσεως, ἰδίᾳ δὲ διαβήτου, οὐραιμίας, ἐπὶ διατάσεως τοῦ στομάχου, ἐπὶ ἡπατικῶν παθήσεων καὶ ἐπὶ πολλῶν λοιμωδῶν νόσων. Ἐπίσης παρατηρεῖται ἐπὶ ἐπιληψίας, ὅπερ συνήθως εἶναι παροδικόν, διαρκοῦν 1—2 ὥρας, καὶ διακρίνεται, διότι προηγήθησαν σπασμοί, ὡς καὶ ἐπὶ ὑστερίας, ἧς τὸ κῶμα διακρίνεται, διότι ἡ χροιὰ τοῦ προσώπου δεικνύει συγκινητικότητα, αἱ ἀνακλάσεις διατηροῦνται, ἡ ἀναπνοὴ εἶναι φυσιολογική, καὶ ἡ γνῶσις τοῦ ἀτόμου ὡς ὑστερικοῦ διαφοροποιεῖ αὐτό. Μετὰ διάρκειαν, ὡς εἴρηται, ἀπὸ 1 ὥρας ἕως καὶ 10 ἡμερῶν ποικίλλουσαν, ἢ ἀναλαμβάνει τὸ ἄτομον, ἢ ἀποθνήσκει, συνηθέστερον. Ἡ ἀνάνηψις εἶναι βραδεῖα καὶ βαθμιαία. Γενικῶς δ' εἰπεῖν ἡ πρόγνωσις, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς προκαλούσης αἰτίας καὶ τῆς μορφῆς καὶ διαρκείας τοῦ κώματος. Ἡ θεραπεία ἀνάλογος τῶν αἰτίων. Τ. Α. Ζ

Κῶμα (ἢ *Κώμη*) *τοῦ Γιαλοῦ* /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς Καρπασίας τῆς ἐπαρχίας Ἀμμοχώστου. Κάτ. 750. Κ. Μ. Κ.

κωμάζω· εἶμαι κωμαστής, μετέχω κώμου, περιέρχομαι τὰς ὁδοὺς ᾄδων μετὰ μουσικῶν ὀργάνων, κοιν. *κάμνω πατινάδ*.

Κωμαρτὲν (Caumartin). Οἰκογένεια Γάλλων δικαστικῶν καὶ πολιτικῶν, ὧν κυριώτεροι εἶναι: ***Λουδοβῖκος Λὲ-Φὲβρ ντὲ*** — (1552—1623). Διετέλεσε πρεσβευτὴς ἐν Ἑλβετίᾳ, σύμβουλος τῆς ἐπικρατείας, πρόεδρος τοῦ ἰδιαιτέρου συμβουλίου τοῦ βασιλέως, καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπὶ Ἑρρίκου τοῦ Δ' καὶ Λουδοβίκου ΙΓ', ὁ ὁποῖος ὠνόμασεν αὐτὸν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης τῷ 1612. —2) ***Λουδοβῖκος Φίλιππος*** (1624—1687). Ἐγένετο κυρίως γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς ἐπιστήθιος φίλος καὶ σύμβουλος τοῦ καρδιναλίου τοῦ Ρέτς.—3) ***Λουδοβῖκος Οὐρβανὸς*** (1653—1720). Ὑπῆρξε φίλος τοῦ Βολταίρου, πρὸς τὸν ὁποῖον παρεῖχε πλῆθος πληροφοριῶν διὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ ἔργου του «Ὁ αἰὼν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'» καὶ ἐξέδωσε τὰ «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ καρδιναλίου τοῦ Ρέτς. —4) ***Ἰωάννης-Φραγκῖσκος-Παῦλος*** (1668—1733). Ὑπῆρξεν ἐπίσκοπος τοῦ Βὰν καὶ τοῦ Μπλουά, καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῷ 1694.—5) ***Ἀντώνιος Λουδοβῖκος*** (1760—1825). Ὑπῆρξε δήμαρχος Μονπελλιέ, καθαιρεθεὶς τῷ 1814 λόγῳ τῶν φιλελευθέρων του ἰδεῶν. Ἐκλεγεὶς κατόπιν βουλευτὴς ἐξηκολούθησε νὰ πρεσβεύῃ πάντοτε φιλελευθέρας καὶ προοδευτικὰς ἰδέας, λίαν τολμηρὰς διὰ τὴν ἐποχήν του. Μ. Δ. Β.

κωμάρχης (ὁ), καὶ *κώμαρχος*· ὁ ἄρχων τῆς κώμης, ὁ προεστώς || ὁ ἀρχηγὸς ἐν ἀγῶνι κώμου, ἐν διασκεδάσει || κατὰ τοὺς πτολεμαϊκούς, ρωμαϊκοὺς καὶ βυζαντινοὺς χρόνους πολιτικὸς διοικητὴς ἐν Αἰγύπτῳ.

— /*Ἐγκυκλ.*/ Ὁ κωμάρχης ἦτο διοικητὴς περιοχῆς, κατέχων τὴν τρίτην τάξιν ἐν τῇ διοικητικῇ ἱεραρχίᾳ μετὰ τὸν νομάρχην καὶ τὸν τοπάρχην καὶ προΐστατο τῆς διανομῆς τοῦ σπόρου τοῦ κράτους, ἐν εἴδει δανείου εἰς τοὺς καλλιεργητὰς τῶν βασιλικῶν κτημάτων, ἐπέβλεπε τὸν τρόπον καὶ τὸν τόπον τῆς σπορᾶς, διηύθυνε τὰ τῶν διωρύγων (αἱ ὁποῖαι εἶχον μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν γεωργίαν τῆς Αἰγύπτου), τῶν δεξαμενῶν καὶ πάντων καθόλου τῶν ποτιστικῶν ὑδάτων, εἶχε τὴν ἀστυνομικὴν ἐπίβλεψιν, τὴν διαχείρισιν τῶν δαπανῶν καὶ τῶν εἰσπράξεων καὶ διηύθυνε τὴν στρατολογίαν. Βοηθοὺς εἶχε τοὺς *ἀρχιτέκτονας* καὶ τὸν *κωμογραμματέα*.

κωμαστὴς (ὁ)· ὁ κωμάζων, ὁ μετέχων κώμου, ὁ συγκωμάζων μετ' ἄλλων, ὁ περιερχόμενος τὰς ὁδοὺς μετ' ἄλλων καὶ ᾄδων συνοδείᾳ μουσικῶν ὀργάνων.

κωματώδης (ὁ, ἡ),—*ες* (τό)· ὁ ἐν κωματώδει καταστάσει εὑρισκόμενος, ὁ ληθαργικὸς (βλ.λ. κῶμα).

Κώμβρεια /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Κροσσαίας ἢ Κρουσίδος, ἐν τῇ Χαλκιδικῇ χερσονήσῳ, ἐπὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, ἀπὸ τῆς ὁποίας παρέλαβεν ὁ Ξέρξης στρατὸν καὶ πλοῖα τῷ 480 π. Χ., ὅτε ἐπήρχετο κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ταυτότης αὐτῆς εἶναι ἄγνωστος. Α. Θ. Σ.

κωμειδυλλιογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων, ὁ συγγράφων κωμειδύλλια.

κωμειδυλλιοειδὴς (ὁ, ἡ,)—*ὲς* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κωμειδύλλιον.

κωμειδύλλιον (τό)· βλ.λ. *βωντβίλ*.

Κὼμ ἐλ Ἀτρίμπ /*Γεωγρ.*/. Λόφος ἐρειπίων ΒΑ. τῆς Βέγχας ἐν τῷ νειλωτικῷ Δέλτα, σημειώνων τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως *Ἀθρίβιος*. Γ. Λ. Α.

—**Κὼμ ἐλ Ἄχμαρ** /*Γεωγρ.*/. —1) Λόφος ἐκτεινόμενος παραλλήλως τῷ Νείλῳ, 190 χλμ. νοτίως τοῦ Καΐρου. Οἱ περιηγηταὶ ὑπερβαίνουν τοῦτον, διὰ νὰ φθάσουν εἰς τοὺς ὑπογείους τάφους τῶν πριγκίπων καὶ μεγιστάνων τῆς Χενεμπού. Οἱ τάφοι οὗτοι ἀνάγονται εἰς τὸ τέλος τῆς ἀρχαίας αὐτοκρατορίας καὶ εὑρίσκονται εἰς κακὴν κατάστασιν. Ἀξιολογώτεροι εἶναι ὁ τοῦ Κχουνὲς καὶ ὁ τοῦ Νεφὲρ-σεκεροῦ, οἰκονόμου τῶν σιταποθηκῶν. —2) Λόφος πρὸς Ν. τοῦ Λοῦξορ, περιέχων τὰ ἐρείπια καὶ τοὺς ἀξιολόγους ὑπογείους τάφους τῆς *Ἱεράκων πόλεως*, τῆς Νεκχὲν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, μιᾶς τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς χώρας καὶ πιθανῶς μετὰ τῆς γείτονος ἐλ Κὰμπ γενομένης πρωτευούσης τῶν βασιλείων τῆς Ἄνω Αἰγύπτου. Τοπικὸς θεὸς ἦτο ὁ ἱερακοκέφαλος Ὧρος. Ἀμέσως πρὸς Β. σῴζονται ἄλλα ἐρείπια, ὅπου φρούριον τῆς ἀρχαίας αὐτοκρατορίας ἐκ προτειχίσματος καὶ ἐσωτερικοῦ τείχους ὑψηλοτέρου. Πλησίον αὐτῶν ὁ ναὸς τῆς Νεκχέν, ὅπου ὁ Quibbel ἔφερε τῷ 1898 εἰς φῶς σπουδαῖα γλυπτὰ τῆς ἀρχαιοτάτης βασιλικῆς περιόδου, καθὼς καὶ νεώτερα, ἐν οἷς ἀγαλμάτια χαλκᾶ τοῦ Πιόψιος Α'. Γ. Λ. Α.

—**Κὼμ ἐλ Δὶκ** /*Γεωγρ.*/. Ὁ οὕτω καλούμενος σήμερον λόφος (ὕψ. 35 μ.) ἐντὸς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ κατεχόμενος ὑπὸ φρουρίου εἶναι τὸ ἀρχαῖον *Πάνειον*. Ἡ ἀραβικὴ ὀνομασία (τόπος καθισμάτων), ὀφείλεται, κατά τινας, εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι, ὅταν οἱ Ἄραβες κατέκτησαν τὴν Ἀλεξάνδρειαν, εὗρον ἐπὶ τῆς κορυφῆς καθίσματα, ὅπου ἀναπαυόμενοι οἱ ἀνερχόμενοι ἀπέλαυον τοῦ πέριξ θεάματος. Γ. Λ. Α.

—**Κὼμ ἐλ Κολζοὺμ** /*Γεωγρ.*/. Λόφος πρὸς Β. τῆς σημερινῆς πόλεως τοῦ Σουέζ, σημειώνων τὴν θέσιν τοῦ πτολεμαϊκοῦ φρουρίου τοῦ *Κλύσματος*, ἐξ οὗ καὶ κατὰ παραφθορὰν τὸ ἀραβικὸν ὄνομα Ἡ ἀπὸ τοῦ λόφου θέα τοῦ Σουέζ, τοῦ Πὸρ Τεουφὶκ καὶ τῶν σιναϊκῶν ὀρέων εἶναι θαυμασία. Γ.Λ.Α.

—**Κὼμ ἐλ Κχαρνάνα** /*Γεωγρ.*/. Λόφος ἐρειπίων ἐν Φαγιούμ, ὅπου εὑρέθησαν πολλοὶ πάπυροι, τοὺς ὁποίους κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπέκτησεν ὁ ἀρχιδοὺξ Rainer τῆς Βιέννης καὶ τὸ μουσεῖον τοῦ Βερολίνου. Εἶναι πάντες ἑλληνικὰ ἔγγραφα τῆς διοικητικῆς ὑπηρεσίας, ἀποδείξεις πληρωμῶν, συμβόλαια, ἐπιστολαὶ καί τινα ἀποσπάσματα τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Εὐριπίδου κλπ. Γ. Λ. Α.

— **Κὼμ-ἐλ-Νοὺρ** /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Αἰγύπτου, ἐν τῇ Κάτω Αἰγύπτῳ καὶ τῇ περιφερείᾳ τοῦ Μὶτ-Γκὰμρ τῆς μουδιρίας τῆς Δακαχλίας. Κάτ. 8.000. Εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτῆς καλλιεργεῖται βάμβαξ. Μ. Δ. Β.

Κῶμες /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Κουνάβων, τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος, τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 171. Χ. Δ.

κώμη (ἡ). Συνοικισμός, ἐν ᾧ μένουσι πολλαὶ οἰκογένειαι, μεγαλύτερος τοῦ χωρίου ἢ μέγα χωρίον, ὅπου κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐκόλως εὑρίσκει τις τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Παρ' ἀρχαίοις ἐκαλεῖτο κώμη: —1) Χωρίον ἀτείχιστον ἢ μικρὰ πόλις, ἐν ἀντιθέσει πρὸς πόλιν μεγάλην καὶ τετειχισμένην. Ἡ λέξις εἶναι δωρική, ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τὸν ἀττικὸν δῆμον. Οὕτως ἀναφέρεται ὅτι οἱ Αἰτωλοὶ κατῴκουν κατὰ κώμας ἀτειχίστους. —2) Συνοικία ἢ διαμέρισμα πόλεως. Ι.Σ.Σ.

Κώμη /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 416. Χ. Δ.

— **Κώμη** /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 431. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία καὶ συνοικισμούς, *Ἀγάπη, Δαραμπάδος, Δυτικὴ Ἐπισκοπή, Κάμπος, Κρόκος, Λουτρά, Μοναστήριον, Ξινάρα, Περάστρα* ἢ *Περιστέρα, Σκαλάδος, Σκλαβοχώρι* καὶ *Σμαρδάκοιτος*, καὶ δύο μονάς, μίαν ἀνδρικὴν τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ μίαν γυναικείαν καθολικὴν μετὰ σχολῆς τῶν Οὐρσολινῶν. Χ. Δ.

— **Κώμη** /*Γεωγρ.*/. Χωρίον καὶ κοινότης τῆς ἐπαρχίας Μυτιλήνης τοῦ νομοῦ Λέσβου. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 369. Π. Ν. Π.

— **Κώμη** /*Γεωγρ.*/. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Χιόνας τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 95. Χ. Δ.

— **Κώμη** (*Ἄνω*) /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 572. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ἄνω Βάνιτσα*. Χ. Δ.

— **Κώμη** (*Κάτω*) /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐγγὺς τῆς Ἄνω Κώμης καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 285. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κάτω Βάνιτσα*. Χ. Δ.

—**Κώμη Κηεπὶρ** /*Γεωγρ.*/. Κώμη τῆς νήσου Κύπρου ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Καρπασίας, ὑπαγομένη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀμμοχώστου. Κάτ. 1238. Κ. Μ. Κ.

— **Κώμη** (*Νέα*) /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Δουκαλίου (Πετροπηγῆς, ἢ Καγιὰ Μπουνάρ) τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 191. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Γενῆ-κιοΐ*. Χ. Δ.

— **Κώμη** (*Παλαιὰ*) /*Γεωγρ.*/. Μικρὸς συνοικισμὸς κείμενος ἐγγύτατα τῆς Νέας Κώμης καὶ ἀνήκων εἰς τὴν αὐτὴν κοινότητα. Κάτ. (1928) 26. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ἐσκῆ-κιοΐ*. Χ. Δ.

Κωμιακὴ /*Γεωγρ.*/. Παλαιότερον ὄνομα τῆς ἐπὶ τῆς Νάξου κωμοπόλεως *Κορωνὶς* (βλ. λ.).

κωμικὸν (τό). Καλεῖται οὕτως ὁ ἰδιάζων τῆς σοβαρᾶς κωμῳδίας χαρακτήρ, τὸ χαρακτηριστικὸν αὐτῆς στοιχεῖον, τὸ προκαλούμενον ἐκ τῆς ἀδυναμίας, τῆς πλάνης, τῶν διαστροφῶν τοῦ πνεύματος ἢ τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ χαρακτῆρος ἑνός τινος προσώπου. Τοιαῦτα πρόσωπα, προκαλοῦντα τὸν γέλωτα, εἶναι ὁ Ταρτοῦφος καὶ ὁ Φιλάργυρος τοῦ Μολιέρου. Πλὴν καὶ ἄλλα πρόσωπα, λ. χ. τὰ ἀστεῖα καὶ τὰ εὐτράπελα, χωρὶς νὰ εἶναι ποσῶς κωμικά, προκαλοῦν τὸν γέλωτα, ἑπομένως ἡ πρόκλησις τοῦ γέλωτος δὲν εἶναι χαρακτηριστικὸν τοῦ *κωμικοῦ*. Δύναταί τις νὰ εἶναι ἀστεῖος καὶ νὰ προκαλῇ τὸν γέλωτα χωρὶς νὰ εἶναι καὶ κωμικός, καὶ ἀντιθέτως δύναταί τις νὰ εἶναι κωμικὸς χωρὶς νὰ εἶναι καὶ ἀστεῖος. Ν. Ι. Λ.

κωμικός,—*ή*,—*όν*· ὁ τοῦ κώμου, τῆς φαιδρότητος, φαιδρός, ἀστεῖος, σκωπτικός: «κωμικὸς χορός», «κωμικὴ ὄρχησις», «κωμικὸν δρᾶμα» ἄλλως *κωμῳδία* || «κωμικὸς ποιητής» ὁ ποιητὴς κωμῳδιῶν, «κωμικὴ ποίησις» ποίησι, τῆς ὁποίας ὑποκείμενον εἶναι ἡ κωμῳδία || δημοτ., ἀστεῖος, ἀστειολόγος || *κωμικὸν* (τό)· ὡς οὐσ. (βλ. λ. *κωμικόν*).—Ἐπίρρ. *κωμικῶς*.

—**κωμικὸς** (ὁ). Καλοῦνται οὕτω: —1) Οἱ θεατρικοὶ συγγραφεῖς οἱ γράφοντες κωμῳδίας, κωμικὰ θεατρικὰ ἔργα («οἱ Ἕλληνες κωμικοί», «Ὁ Ἀριστοφάνης εἶναι τὸ πρότυπον τῶν κωμικῶν»). —2. Οἱ ἠθοποιοὶ οἱ ὑποδυόμενοι κωμικὰ ἀλλὰ καὶ ἀστεῖα πρόσωπα, καίτοι ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ ἀστείου καὶ κωμικοῦ (βλ. λ. *κωμικόν*). Οἱ κωμικοὶ ἠθοποιοὶ ὑποδιαιροῦνται εἰς λεπτοὺς τοιούτους, μπριλλάντε λεγομένους, καὶ εἰς μπούφους, τοὺς ὑποδυομένους τοὺς χονδροκομμένους ρόλους. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐν τῷ γαλλικῷ θεάτρῳ καλοῦνται bouffes καὶ bouffons, διὰ τῆς δευτέρας ὅμως ὀνομασίας χαρακτηρίζονται ἰδίως οἱ γελωτοποιοὶ τῶν τριόδων, οἱ διὰ χονδρῶν ἀστειοτήτων καὶ βωμολοχιῶν τέρποντες τὸν ὄχλον. Ν. Ι. Λ.

κωμικότης,—*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ κωμικοῦ, τὸ νὰ εἶναί τι κωμικόν, ἀστειότης, γελοιότης.

κωμικοτραγικός,—*ή*,—*όν*· ὁ κωμικὸς ἅμα καὶ τραγικός, ὁ κινῶν τὸν γέλωτα καὶ τὸν οἶκτον: «κωμικοτραγικὸν ἐπεισόδιον».—Ἐπίρρ. *κωμικοτραγικῶς*.

κωμικοτραγῳδία (ἡ). Ἡ κωμικὴ τραγῳδία ἢ τραγικὴ κωμῳδία, τὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων περίπου σατυρικὸν δρᾶμα, ἢ τῶν Λατίνων tragicocomoedia, ἥτις εἶναι ὅλως διάφορος τῆς τῶν Γάλλων tragi-comédie. Ἡ ὀνομασία *κωμικοτραγῳδία* ἢ *τραγικοκωμῳδία* ἐδόθη εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν θεατρικῶν ἔργων ἐκ τῆς ἀνισότητος τῆς τάξεως καὶ τῆς φύσεως τῶν ἐν αὐτῷ δρώντων προσώπων, ὡς συμβαίνει ἐν τῷ «Ἀμφιτρύωνι» τοῦ Πλαύτου, ὅστις μάλιστα φαίνεται πιστεύων ὅτι πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγε τὸ εἶδος αὐτό. Παρ' ἡμῖν τραγι-

Digitized by Google

κοκωμῳδίαν ἔγραψεν ὁ Παναγ. Ζάνος: «Τοὺς μνηστῆρας τῆς Πηνελόπης». Ὅλως διάφορος, ὡς ἐλέχθη, εἶναι ἡ tragi-comédie τῶν Γάλλων, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ ἀναμείξεως κωμικῶν καὶ τραγικῶν στοιχείων, ἀνεξαρτήτως τῶν δρώντων προσώπων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ εἶναι τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ οὐχὶ διαφορετικῆς, ὡς συμβαίνει εἰς τὸ τῆς αὐτῆς φύσεως λατινικὸν ἔργον. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς δραματικῆς ποιήσεως εἶναι ἐφεύρεσις καθαρῶς γαλλική, ἐπικρατῆσαν ἐπὶ ὁλόκληρον σχεδὸν αἰῶνα, ἀπὸ τοῦ 1582 μέχρι τοῦ 1670, ὅτε συνεχωνεύθη μὲ τὸ ποιμενικὸν δρᾶμα, τὴν pastorale dramatique, ἀποτελέσαν νέον θεατρικὸν εἶδος: τὴν tragi-comédie pastorale, ἥτις τέλος κατήντησε τραγικοκωμῳδία μὲ ἥρωας ποιμένας. Ν. Ι. Λ.

Κῶμμιγγ (Cummings), *Γεώργιος*. Ἄγγλος ἀθλητὴς τοῦ βάδην τῆς κατηγορίας τῶν ἐπαγγελματιῶν, κατέχων πλεῖστα παγκόσμια ρεκόρ, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον εἶναι τοῦ 1 μιλλίου (1609 μ.) μὲ χρόνον 6′ 22″. Ὁ ἐν λόγῳ ἀθλητὴς τῷ 1929, εἰς ἡλικίαν 55 ἐτῶν, ἐβάδισεν ἀπὸ τὸ Λονδῖνον εἰς Λήδς, ἀπόστασιν 200 καὶ $^3/_4$ μιλλίων ἐντὸς τεσσάρων ἡμερῶν μὲ πραγματικὸν χρόνον δρόμου 39 ὡρῶν.

— **Κῶμμιγγ** (Cumming), *Ἐρρῖκος*. Ἀμερικανὸς δρομεὺς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βιργινίας, ἀντιπροσωπεύσας τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας εἰς τὴν ὀλυμπιάδα τοῦ Ἄμστερδαμ τῷ 1928. Τὴν καλυτέραν του ἐπίδοσιν ἐσημείωσεν εἰς τὸν δρόμον τῶν 200 μέτρων μὲ χρόνον 21″ $^1/_5$. Μετέσχε καὶ τῶν Διεθνῶν Παναθηναίων εἰς τὰς Ἀθήνας τῷ 1930, ὅπου ὅμως ἡττήθη ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δρομεῖς.

—**Κῶμμιγγ** (Cummings), *Οὐΐλλιαμ*. Σκῶτος ἐπαγγελματίας δρομεύς, δράσας κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1880—1890. Ἐδημιούργησε πολλὰς νέας ἐπιδόσεις ἐπαγγελματιῶν, ἐξ ὧν ἡ τῶν 1000 ὑαρδῶν παραμένει ἡ καλυτέρα τοῦ κόσμου μὲ χρόνον 2′ 17″, σημειωθεῖσα τῷ 1881. Δ. ΚΑΡ.

Κώμμινγκς (Cummings), *Γουλιέλμος Χαΐϋμαν*. Ἄγγλος μουσικὸς (1831—1915). Ἀπὸ τοῦ 1879—1890 διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ ᾄσματος ἐν τῇ βασιλικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς μουσικῆς καὶ βραδύτερον διευθυντὴς τῆς μουσικῆς σχολῆς Γκίλτχωλλ. Ἐξέδωκε πολλὰ ἔργα. ἐξ ὧν γνωστά: «Βίος τοῦ Πάρσελλ» (1881) καὶ «Βίος τοῦ Χαΐντελ» (1904), «Ἀρχὴ καὶ ἱστορία τοῦ ᾄσματος: Ὁ Θεὸς σῴζοι τὸν βασιλέα» (1902). Θεωρεῖται αὐθεντία ἐπὶ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς καὶ ἀφῆκε μεγάλην συλλογὴν παλαιῶν χειρογράφων καὶ ἐκδόσεων. Λ. Α.

Κώμμινς (Cummins), *Μαρία*. Ἀμερικανὶς μυθιστοριογράφος (1827—1868). Τὰ μυθιστορήματά της ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἔργα αὐτῆς εἶναι: «Ὁ φανοκόρος», «Μυστικοπαθεῖς καρδίαι», «Ρόδον τοῦ Λιβάνου», «Ὁ καθηγητής» καὶ «Mabel Vaugham». Λ. Α.

κωμογραμματεὺς (ὁ). Αἰγύπτιος λογιστικὸς καὶ διοικητικὸς ὑπάλληλος τῶν πτολεμαϊκῶν καὶ ρωμαϊκῶν χρόνων, κατώτερος τοῦ κωμάρχου, τὸν ὁποῖον ἐβοήθει εἰς τὴν γραφικὴν καὶ ταμειακὴν ὑπηρεσίαν. Κατὰ τὸν Β′ αἰῶνα βλέπομεν αὐτὸν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κοινοτικῆς ἀρχῆς. Τ. ΣΤΡ.

κωμομισθωτὴς (ὁ). Αἰγύπτιος οἰκονομικὸς ὑπάλληλος τῶν πτολεμαϊκῶν χρόνων, ὅστις ἐφρόντιζε νὰ ἐκμισθοῖ εἰς τοὺς «βασιλικοὺς γεωργοὺς» τοὺς ἐντὸς τῶν ὁρίων μιᾶς κώμης ἀγροὺς τῆς «βασιλικῆς γῆς», οἵτινες ἦσαν κατατετμημένοι εἰς μικροὺς κλήρους. Τ. ΣΤΡ

Κῶμον (Como) *[Γεωγρ.]*. Νομός, λίμνη καὶ πόλις ἐν Λομβαρδίᾳ τῆς Β. Ἰταλίας. Ὁ *νομὸς* περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ἐλβετικῶν συνόρων πρὸς Β., τῶν νομῶν Μπέργκαμο καὶ Σόντριο πρὸς Α., Μιλάνου πρὸς Ν. καὶ Νοβάρας πρὸς Δ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 2.864 τ. χλμ. καὶ 653 091 κατ. Ἔχει ἔδαφος κατὰ τὸ πλεῖστον ὀρεινόν, περιλαμβάνον διακλαδώσεις τῶν Λεποντίνων καὶ Ρετικῶν Ἄλπεων πρὸς Β., τῶν Περγαμικῶν πρὸς Α. καὶ τοὺς γηλόφους τῆς Μπριάντσας πρὸς Ν. Ἔχει πολλὰς ὡραίας κοιλάδας, ὀνομαστότεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Ἰντέλβι* καὶ ἡ *Σασσίνα*. Διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, ὁ κυριώτερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ *Ἄδδας*. Ἐν τῷ νομῷ περικλείεται καὶ ἡ ὁμώνυμος λίμνη, ἡ λίμνη τοῦ *Βάρεζε*, τμῆμα τῆς λίμνης τοῦ *Λουγκάνο* καὶ τινες ἄλλαι μικραὶ λίμναι. Τὸ ἔδαφος εἶναι εὐφορώτατον, παράγον σταφυλάς, ὀπώρας, οἴνους καὶ ἔχει θαυμασίους λειμῶνας μὲ ἀκμάζουσαν κτηνοτροφίαν. Εἰς τὰς λίμνας καὶ τοὺς ποταμοὺς ἀφθονοῦν οἱ ἰχθύες, εἰς δὲ τὰ ὄρη ὁ σίδηρος καὶ τινα ἄλλα μέταλλα. Ἐξάγει κυρίως ἀλάβαστρον καὶ λίθους δι' οἰκοδομάς. Ἔχει σημαντικὴν βιομηχανίαν μετάξης, ἐργαλείων φυσικῆς καὶ χειρουργικῆς, ὑποδημάτων κτλ., καὶ διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον, ἰδίως διαμετακομιστικόν. Τὸ θαυμάσιον κλῖμα καὶ ἡ ὡραιότης τῶν τοπίων προσελκύουν κατ' ἔτος πλείστους ἐπισκέπτας, ἰδίως εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης τοῦ Κώμου. Ἔχει πυκνὴν καὶ ἀρίστην ὁδικὴν καὶ σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν, ἰδίως πρὸς τὸ Ν. αὐτοῦ τμῆμα. Διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς τρεῖς ἐπαρχίας, τοῦ *Κώμου*, τοῦ *Λέκκο* καὶ τοῦ *Βαρέζε*.

Ἡ λίμνη τοῦ Κώμου (Lago di Como ἢ Laco di Lario, λατ. Lacus Larius) εὑρίσκεται ἐν τῷ ὁμωνύμῳ νομῷ, παρὰ τὰ ἐλβετικὰ σύνορα καὶ πρὸς Ν. τοῦ ἐλβετικοῦ καντονίου τοῦ Γκριζόν. Ἔχει σχῆμα Υ ἀνεστραμμένου καὶ εἶναι στενὴ καὶ μακρά, διχαζομένη εἰς τὸ μέσον εἰς δύο βραχίονας: εἰς τὴν κυρίως λίμνην τοῦ *Κώμου* πρὸς Δ. καὶ εἰς τὴν λίμνην τοῦ *Λέκκο* πρὸς Α. Ἡ ὁλικὴ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἶναι 145 τ χλμ., τὸ μέγιστον βάθος 410 μ., τὸ μέγιστον μῆκος 48 χλμ., τὸ δὲ μέγιστον πλάτος, σχηματιζόμενον εἰς τὸ μέσον, ἀπὸ τοῦ Μεννάτζιο μέχρι τοῦ Βαρέννα, εἶναι 4 χλμ. Ὁ δυτικὸς βραχίων ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦ διχασμοῦ, ὅπου ἡ πόλις Μπελλάτζιο, μέχρι τοῦ νοτιοδυτικωτάτου ἄκρου, ὅπου ἡ πόλις Κῶμον, ἔχει μῆκος 28 χλμ., ὁ δὲ ἀνατολικὸς βραχίων, ἀπὸ τῆς Μπελλάτζιο μέχρι τοῦ νοτιοανατολικωτάτου ἄκρου, ὅπου ἡ πόλις Λέκκο, ἔχει μῆκος 18 χλμ. Δέχεται τὰ ὕδατα ὑπερεξήκοντα ποταμῶν καὶ ρυάκων, ὁ κυριώτερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ ποταμὸς *Ἄδδας*, ὁ ὁποῖος εἰσέρχεται εἰς αὐτὴν ἀπὸ τὸ βορειότατον ἄκρον καὶ ἐξέρχεται διὰ τοῦ ἀνατολικοῦ βραχίονος παρὰ τὴν πόλιν Λέκκο. Εἶναι πλήρης ἰχθύων, οἵτινες ἀποτελοῦν ἀντικείμενον ἐντατικῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ βιομηχανίας τῶν παραλιμνίων κατοίκων. Ἡ λίμνη περιβάλλεται ὑπὸ ὑψηλῶν καὶ ὡραίων χιονοσκεπῶν ὀρέων, ὧν τὸ ἐλάχιστον ὕψος εἶναι 1169 μ., τὸ δὲ μέγιστον φθάνει τὰ 2600 μ. Ἔχει κλῖμα ἤπιον, γλυκὺ καὶ συνεχοῦς σχεδὸν ἔαρος, ἐπὶ δὲ τῶν ὀχθῶν αὐτῆς ὑπὲρ τὰς τεσσαράκοντα πόλεις καὶ χωρία, καθὼς καὶ πλεῖσται ἐπαύλεις καὶ κήπους πλήρεις ἀνθέων καὶ ὀπωροφόρων δένδρων. Ἡ μεταξὺ τῶν παροχθίων πόλεων συγκοινωνία διεξάγεται διὰ πυκνῶν γραμμῶν ἀτμοπλοίων, ἱστιοφόρων, βενζινακάτων καὶ λέμβων· αἱ ὄχθαι αὐτῆς περιβάλλονται ὑπὸ αὐτοκινητικῆς ὁδοῦ, τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης ἐξυπηρετουμένης καὶ ὑπὸ τῆς παραλλήλως αὐτῆς διερχομένης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ Μιλάνου, διὰ τοῦ Λέκκο, εἰς Σόντριο. Ἡ λίμνη τοῦ Κώμου θεωρεῖται ἡ ὡραιοτέρα τῶν λιμνῶν τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ δὲ τῆς ἀρχαιότητος ἐξυμνήθη ὑπὸ πολλῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων καὶ τοῦ Βιργιλίου (Γεωργικὰ Β′ 159) καὶ τοῦ Ἀλεξ. Μαντσόνι (εἰς τὸ μυθιστόρημα αὐτοῦ «Οἱ μελλόνυμφοι». Αἱ ὄχθαι τῆς λίμνης συγκεντρώνουν, καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους, πλῆθος ξένων καὶ ἰδίως τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ τοὺς πλουσίους τοῦ Μιλάνου, οἵτινες διατηροῦν παρ' αὐτὰς ὡραίας ἐξοχικὰς οἰκίας καὶ θαυμασίους κήπους. Ὑπάρχουν ἐπίσης παρὰ τὰς ὄχθας αὐτῆς καταρράκται, παλαιοὶ πύργοι, ὀνομασταὶ πηγαὶ καὶ πάρκα πλήρη φυσικῶν καὶ τεχνητῶν καλλονῶν καὶ γραφικώτατα τοπία.

Ἡ πόλις Κῶμον κεῖται εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τοῦ δυτικοῦ βραχίονος τῆς ὁμωνύμου λίμνης, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ Μιλάνου εἰς Ἑλβετίαν διὰ τοῦ Λουγκάνο καὶ τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου. Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ καὶ ἔχει 46.459 κατ. Εἶναι ἐκτισμένη παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Κοζία καὶ περιβάλλεται ὑπὸ ὀρέων, τὰ ὁποῖα σχηματίζουν γραφικὸν ἀμφιθέατρον, διατηρεῖ δὲ ἐρείπια ἀρχαίου τείχους καὶ πύργων. Εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη καὶ διατηρεῖ πολλὰ ἐνδιαφέροντα παλαιὰ κτήρια καὶ μνημεῖα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποιων εἶναι ἡ μητρόπολις, θαυμάσιος ναὸς ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ὁ σπουδαιότερος τῆς Λομβαρδίας, τοῦ ὁποίου ἡ κατασκευὴ ἤρχισε τῷ 1396 ἐπὶ σχεδίων γοτθικοῦ ρυθμοῦ καὶ ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ 1485 μέχρι τοῦ 1526 μετεβλήθη εἰς ρυθμὸν Ἀναγεννήσεως. Ἡ νότιος πύλη τοῦ ναοῦ εἶναι ἔργον τοῦ Μπραμάντε, ἑκατέρωθεν δὲ τῆς κυρίας εἰσόδου ἐστήθησαν, τῷ 1498, τὰ ἀγάλματα τοῦ Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ Πλινίου τοῦ νεωτέρου, οἵτινες κατήγοντο ἐκ τοῦ Κώμου. Ὁ ναὸς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἐκτίσθη κατὰ τὸν ΙΖ′ αἰῶνα καὶ εἶναι πλουσίως κεκοσμημένος διὰ μαρμαρίνων καὶ ὀρειχαλκίνων ἀγαλμάτων. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἀμπουντίου εἶναι λομβαρδικὸν μνημεῖον τοῦ Η′ αἰῶνος, ἀνακαινισθεὶς κατὰ τὸ τὸν ΙΑ′ αἰῶνα καὶ κατὰ τὸ 1863—1888. Ἔχει τεχνικὴν καὶ ὑφαντουργικὴν σχολήν, μουσεῖον, νοσοκομεῖον, δημαρχεῖον καὶ ἀρχιεπισκοπικὸν μέγαρον. Εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα κυρίως ἐργοστάσια μεταξωτῶν, χειροκτίων, πίλων, ὑποδημάτων, οἴνων κτλ. Ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος, μήκους 1074 μ., ἄγει πρὸς τὸ παρακείμενον πρὸς Α. ὕψωμα τοῦ Μπρουνάτε, ὅπου ὑπάρχει μικρὸν προάστειον καὶ ὁπόθεν ἡ θέα τῆς λίμνης καὶ τῶν πέριξ εἶναι θαυμασία. Λόγῳ τῶν φυσικῶν καλλονῶν τῆς λίμνης καὶ τοῦ ὑπερόχου κλίματος, ἡ πόλις συχνάζεται καθ' ὅλον τὸ ἔτος ὑπὸ πλήθους ξένων. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν καὶ θειοῦχοι καὶ σιδηροῦχοι θερμοπηγαί.

Τὸ Κῶμον, ἀναφερόμενον καὶ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ὡς σημαντικὴ πόλις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, ἐκτίσθη πολὺ πρὸ τῆς Ρώμης καὶ ὑπετάγη εἰς αὐτὴν τῷ 557 π. Χ. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν Ρωμαίων κατεστράφη ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων εἰς τὴν Ἰταλίαν βαρβάρων καὶ ἐπανεκτίσθη τῷ 961 μ.Χ. ἐπὶ Ὄθωνος τοῦ Α′. Ἐπ Ὄθωνος τοῦ Β′ ἀνέλαβε τὴν παλαιὰν αὐτῆς αἴγλην καὶ ἐγένετο πρωτεύουσα γιβελλινικῆς δημοκρατίας καὶ ἡ κυριωτέρα ἀντίζηλος τοῦ Μιλάνου, μετὰ τοῦ ὁποίου διεξήγαγε σκληροὺς πολέμους ἀπὸ τοῦ 1118 μέχρι τοῦ 1183. Ὑπετάγη κατόπιν εἰς τοὺς Γκριμάλντι, τὸν Φρειδερῖκον Βαρβαρόσσαν καὶ τοὺς Βισκόντι. Τῷ 1400 ἀπέθανον ἐν αὐτῇ ἐξ ἐπιδημίας 13.000 ἐκ τῶν κατοίκων της. Ἀπὸ τοῦ 1521 μέχρι τοῦ 1700 διετέλει ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἱσπανῶν, περιελθοῦσα κατόπιν εἰς τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Αὐστριακούς. Τῷ 1859 ἡνώθη μετὰ τοῦ βασιλείου τοῦ Πεδεμοντίου. Ἐν Κώμῳ ἐγεννήθη ὁ Ἀλέξανδρος Βόλτα, τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθη τῷ 1838 μνημεῖον, ὀφειλόμενον εἰς τὸν γλύπτην Πομπέο Μαρκέζι, καὶ τῷ 1878 ἀνδριὰς τοῦ γλύπτου Μπέρρα. Τῷ 1899 ἑωρτάσθη ἡ ἑκατονταετηρὶς τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἠλεκτρικῆς στήλης, καθ' ἣν ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ἡ σχετικὴ ὀργανωθεῖσα ἔκθεσις. Τῷ 1927 ἑωρτάσθη ἡ ἑκατονταετηρὶς τοῦ θανάτου του διὰ λαμπρῶν τελετῶν καὶ ἱδρύθη ἐν τῇ πόλει εἰδικὸν βολταϊκὸν μουσεῖον, περιλαβὸν πλεῖστα ἀναμνηστικὰ περὶ αὐτοῦ ἀντικείμενα καὶ ὄργανα τῶν μελετῶν καὶ ἐφευρέσεών του. Μ. Δ. Β.

Κωμὸν (Arcisse de Caumont). Γάλλος ἀρχαιολόγος (1801—1873), τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον ὑπῆρξε πολύτιμον ἐν τῇ μελέτῃ τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἀρχαιολογικῶν κειμηλίων. Σπουδάσας γεωλογίαν ἐν ἀρχῇ καὶ ἐκτελῶν μελέτας τοῦ κλάδου τούτου ἐν Νορμανδίᾳ, ἔλαβε τὴν ἀφορμὴν ν' ἀντιληφθῇ ὅτι τὸ κρατοῦν τότε πνεῦμα ἀδιαφορίας πρὸς τὰς ἀρχαιότητας καὶ οἱ συνεχιζόμενοι βανδαλισμοὶ θὰ ἐξηφάνιζον βαθμηδὸν τοὺς ἐν τῇ περιφερείᾳ ἐκείνῃ ἀρχαιολογικούς, μεσαιωνικοὺς ἰδίως θησαυρούς. Ἀφοσιωθεὶς ἔκτοτε εἰς τὴν ἀρχαιολογίαν, διέπρεψε καὶ ὡς ἐπιστήμων μεγάλης ἀξίας, ἰδίως ὅμως ὡς διαπρύσιος κήρυξ τῆς πρὸς τὰς ἀρχαιότητας ὀφειλομένης ἀγάπης, κατορθώσας ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ μεταστρέψῃ τὰς ἐν προκειμένῳ ἀντιλήψεις, τόσον τοῦ ἐπισήμου κράτους, ὅσον καὶ τοῦ πολλοῦ κοινοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1824 ἐδημοσίευσεν «Ἐγχειρίδιον ἐπὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἰδίως ἐν Νορμανδίᾳ», τῷ δὲ 1830 ἤρχισε τὴν ἔκδοσιν τοῦ μεγάλου ἔργου του «Μαθήματα περὶ τῶν ἀρχαίων μνημείων», τοῦ ὁποίου ὁ ἕκτος καὶ τελευταῖος τόμος ἐτυπώθη τῷ 1841. Ἓν θαυμάσιον «Ἀρχαιολογικὸν ἀλφαβητάριόν» του ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον ἔτι ν' ἀποτελῇ πολύτιμον βοήθημα διὰ τοὺς ἐνδιαφερομένους περὶ τῶν ἐν Γαλλίᾳ ἀρχαίων μνημείων.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ σταδίου του ὁ Κωμὸν ἵδρυσε τὴν «Ἑταιρείαν τῶν ἀρχαιολόγων τῆς Νορμανδίας», τὴν ὁποίαν διηύθυνεν ἐπὶ 18 ἔτη καὶ τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο «νὰ διαδώσῃ εἰς τὸ κοινὸν σαφεῖς γνώσεις περὶ τῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας τῶν ἀρχαίων κτηρίων καὶ ν' ἀνακόψῃ τὴν ἐξακολούθησιν τῶν βανδαλισμῶν». Κατὰ μίμησιν τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου ἱδρύθησαν βραδύτερον ἐν Γαλλίᾳ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, χάρις εἰς τοὺς ὁποίους ὁ σπόρος, ὃν ἔρριψεν ὁ Κωμόν, ἀπέδωκε πολυτίμους πράγματι καρπούς. Γ. Ζ.

κωμόπολις (ἡ). Κώμη ἅμα καὶ πόλις, ἔχουσα τὴν ὄψιν καὶ τὸν χαρακτῆρα μεγάλου χωρίου, μὴ δυναμένη νὰ ὀνομασθῇ πόλις. Ι. Σ. Σ.

Κωμόπολις *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀσσυρίας, μεταξὺ Λυγίας καὶ Δόσας, ἀναφερομένη ὑπὸ Πτολεμαίου (ΣΤ′ α, 5) ἀγνώστου ταυτότητος. Σ.Ε.Λ.

κῶμος (ὁ) *['Αρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ συνήθης κορωνὶς εὐθύμων συμποσίων, τελουμένων ὑπὸ νέων, καθ' ἣν πάντες οἱ συμποσιάζοντες ἐστεφανωμένοι καὶ φέροντες προσωπίδας περιεφέροντο εἰς τὰς ὁδοὺς ἐν εὐθυμίᾳ, ᾄδοντες καὶ ὀρχούμενοι,

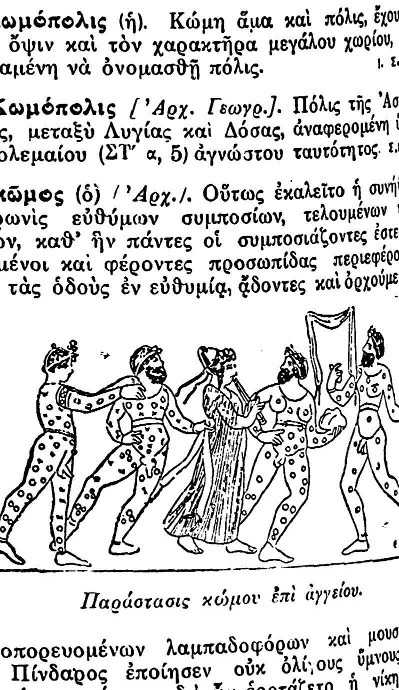

Παράστασις κώμου ἐπὶ ἀγγείου.

προπορευομένων λαμπαδοφόρων καὶ μουσικῆς. Ὁ Πίνδαρος ἐποίησεν οὐκ ὀλίγους ὕμνους διὰ τοιούτους κώμους, δι' ὧν ἑορτάζετο ἡ νίκη εἰς τοὺς ἀγῶνας ἢ ἡ ἐπέτειος αὐτῶν, καὶ οἱ ὁποῖοι ἐψάλλοντο ὑπὸ χοροῦ συνοδείᾳ λύρας. Καὶ ἐν τῇ δημώδει ἑλληνικῇ μουσικῇ ὑπάρχουσι πλεῖστοι κῶμοι, οἵτινες συνήθως ᾄδονται ἐλεύθεροι ρυθμοῦ, δηλαδὴ ἀρρύθμως. Εἴς τινας μάλιστα νήσους, ἰδίᾳ ἐν Σκύρῳ, ὑπάρχουσι καὶ κῶμοι οἰκο-

Digitized by Google

γενειακοί, ᾀδόμενοι κατὰ παράδοσιν ὑπὸ ὡρισμένων οἰκογενειῶν καὶ εἰς ὡρισμένους ἤχους (χαβάδες). I. X. K.—N. A. X.

Ὁ κῶμος ἦτο συνάμα ἐπεισόδιον τῶν μικρῶν Διονυσίων, ἢ τῶν ἀγροτικῶν λεγομένων Διονυσίων. Κῶμος ἐκαλεῖτο καὶ ὁ χορὸς τοῦ Διονύσου, καθ' ὅλας τὰς διονυσιακὰς τελετάς, ἰδίως ὅμως ὁ χορός, ὅστις συνώδευε τὸν θεὸν τοῦ βωμοῦ τοῦ θεάτρου. Ὁ κῶμος οὗτος παρίσταται συχνάκις ἐπὶ ἀρχαίων μνημείων, συνίσταται δὲ ἐκ Μαινάδων καὶ Σατύρων χορευόντων καὶ ᾀδόντων ἐν κραιπάλῃ. Β. Δ. Θ.

Κὼμ-Οὐσὶμ *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Καρανίς.*

Κώμπερλαντ (Cumberland) *[Γεωγρ.]*. Ἡ βορειοδυτικωτέρα κομιτεία τῆς Ἀγγλίας, ὁριζομένη Β. ὑπὸ τῶν σκωτικῶν κομιτειῶν Ντόμφρυ καὶ Ρόξμπορ, Α. ὑπὸ τῆς Νορθούμπερλαντ, Ν. ὑπὸ τῆς Οὐεστμόρλαντ καὶ τῆς Λανκασάϊρ καὶ Δ. ὑπὸ τῆς Ἰρλανδικῆς θαλάσσης. Ἐμβαδὸν 3.938 τ. χιλμτ. Κάτοικοι 273.037. Τὸ ἀνάπτυγμα τῶν ἀκτῶν της ὑπερβαίνει τὰ 100 χιλμτ. Πρὸς Ν. εὑρίσκεται ὁ ἀμμώδης κόλπος Ντόντον, ἔνθα ἐκβάλλει ὁ ὁμώνυμος ποταμός, ἔπειτα ὁ ποταμόκολπος Ράβενγκλας, τὸ μέγα ἀκρωτήριον Σαίντ-Μπήζ, οἱ λιμένες τῶν Χουάϊτχαῖβεν, Οὐώρκιγκτων, Μαίρυπορτ, Χάρριγκτων καὶ Σίλλοθ. Ἡ κομιτεία εἶναι πλουσία εἰς ὀρυκτά, ἰδίᾳ γαιάνθρακας καὶ σίδηρον, ἅτινα ἐξάγονται εἰς μεγάλας ποσότητας. Ἡ πρωτεύουσα αὐτῆς *Καρλάϊλ* εἶναι ἕδρα πολλῶν βιομηχανιῶν, ἐξ ὧν κυριώτεραι ἡ βαμβακουργία καὶ ἡ ἐριουργία. Εἰς τὰς παραθαλασσίας πόλεις Χουάϊτχαῖβεν, Μίλλομ καὶ Οὐώρκινγκτων ὑπάρχουν ἐκτεταμένα ναυπηγεῖα σιδηρῶν πλοίων καὶ διάφορα μηχανουργεῖα. Ἡ Κώμπερλαντ ἔχει πλείστας ἀρχαιότητας, περιλαμβανούσας λιθίνους κύκλους, μενὶρ καὶ ρωμαϊκὰ στρατόπεδα. Αἱ κυριώτεραι βιομηχανίαι τῆς κομιτείας χρονολογοῦνται ἀπὸ ἀρχαίων χρόνων. Τὰ μεταλλεῖα σιδήρου τοῦ Ἄλστον καὶ τοῦ Ἔγκρεμοντ ἐλειτούργουν ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, τὰ χαλκωρυχεῖα τοῦ Κέσουϊκ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐρρίκου Γ', τὰ δὲ ἀνθρακωρυχεῖα ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ἐν τῇ κομιτείᾳ ἐπίσης ὑπάρχει τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τῆς Περιφερείας τῆς Λίμνης (Lake District), ἐξ ἧς ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ σχολὴ τῶν λιμνιτῶν. Εἰς τὴν πόλιν Κέσουϊκ ἔζησαν καὶ συνέγραψαν πολλὰ τῶν ἔργων των ὁ Κόλριτζ καὶ ὁ Σάουδυ, ἐνταῦθα δὲ τῷ 1812 διέμεινεν ὁ Σέλλεϋ μετὰ τῆς συζύγου του εὐθὺς μετὰ τὸν γάμον του. Ἐν Κέσουϊκ ἐπίσης ἔζησεν ὁ μυθιστοριογράφος Γουλιέλμος Ἐρρῖκος Σμίθ. Μεταξὺ τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς Περιφερείας τῆς Λίμνης, οἱ ὁποῖοι κατέλιπον τὰς ἐντυπώσεις των εἰς ἐπιστολάς, περιγραφὰς ἢ ἄλλα ἔργα των, περιλαμβάνονται ὁ Ἰωάννης Κήτς, ὁ Οὐάσιγκτων Ἔρβινγκ, ὁ Τέννυσον, ὁ Φιτσγκέραλντ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Δ. Σ. Δ.

— **Κώμπερλαντ** (Cumberland) *[Γεωγρ.]*. —1) Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἐν τῇ κομιτείᾳ Ἀλλέγκανυ τῆς πολιτείας Μαίν. Κάτ. 30.000. Ἡ πόλις ἔχει σπουδαίαν βιομηχανίαν ἰδίᾳ σιδήρου, εἶναι δὲ κόμβος διαφόρων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Πλησίον τῆς πόλεως εὑρίσκονται ἐκτεταμένα ἀνθρακωρυχεῖα. —2) Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ Ρόντ Ἄϊλαντ. Κάτ. 10.077. Ἔχει ἀξιόλογον βιομηχανίαν, εἶναι δὲ κόμβος σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. —3) Ὄνομα διαφόρων κομιτειῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὰς πολιτείας Μαίν, Νέα Ἰερσέη, Πεννσυλβανία, Βιργινία, Βόρειος Καρολίνα, Κεντώκυ, Ἰλλινόϊς. Δ. Σ. Δ.

— **Κώμπερλαντ** (Cumberland) *[Γεωγρ.]*. —1) Χερσόνησος τοῦ Καναδᾶ, ἐν τῷ διαμερίσματι Φραγκλίνου, ἀποτελοῦσα μέρος τῆς Γῆς τοῦ Μπάφφιν ἐπὶ τοῦ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ. Ἐξηρευνήθη ὑπὸ τοῦ Πάρρυ τῷ 1820. —2) Κόλπος τῆς θαλάσσης Μπάφφιν, πρὸς τὰ ΝΑ. αὐτῆς μεταξὺ τῶν χερσονήσων Κώμπερλαντ καὶ Πέννυσλαντ. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Νταῖβις τῷ 1585. Ὀνομάζεται ἐνίοτε κόλπος *Χόγκαρτ* (Hogarthsund), τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο ἐδόθη ὑπὸ Γερμανῶν ἐξερευνητῶν. Δ. Σ. Δ.

— **Κώμπερλαντ** (Cumberland) *[Γεωγρ.]*.—1) Κόλπος τῆς νήσου Κεργουέλεν, ἐπὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Κώμπερλαντ καὶ τῆς ἄκρας Πρίντζη. Ἀποτελεῖ σάκκον εἰσδύοντα εἰς 20 χλμ. καὶ ἔχοντα μεῖζον πλάτος 4 χλμ. —2) Ἀκρωτήριον τῆς νήσου Κεργκουέλεν πρὸς Β. τοῦ ὁμωνύμου κόλπου. Δ. Σ. Δ.

— **Κώμπερλαντ** *ὄρη* (Cumberland Mountains) *[Γεωγρ.]*. Ἡ δυτικωτέρα σειρὰ τῶν *Ἀπαλαχίων* τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἀποτελουμένη ἐκ πλείστων ὀρεινῶν ἁλύσεων. Ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς πολιτείας Πεννσυλβανίας πρὸς τὴν Ἀλαβάμαν, φθάνει δὲ τὸ μεγαλύτερον ὕψος της (1300 μ.) ἐν τῇ πολιτείᾳ Βιργινίας. Ἀποτελεῖ μᾶλλον ὑψίπεδον, περιέχον μεγάλην ποικιλίαν ὀρυκτοῦ πλούτου, ἰδίᾳ γαιανθράκων καὶ μαρμάρου. Τὸ ὀροπέδιον παρουσιάζει ἀπότομον κάθοδον πρὸς τὴν κοιλάδα τῶν Ἀπαλαχίων πρὸς Α., ἐνῷ πρὸς τὰ Δ. ἡ κάθοδος διακόπτεται ὑπὸ βαθειῶν κοιλάδων καὶ φαράγγων. Ἡ ὀροσειρὰ ἔχει πλάτος 80 περίπου χλμ. Παράλληλοι μικρότεραι ἁλύσεις διαδέχονται ἀλλήλας, περικλείουσαι ἐπιμήκεις κοιλάδας, εὐφορωτάτας. Ὁ ποταμὸς Τεννεσὴ μετὰ τῶν παραποτάμων του βρέχουν τὴν μεσημβρινὴν κλιτὺν τῆς ὀροσειρᾶς μέχρι τοῦ σημείου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ ποταμὸς ἐκεῖνος, διατέμνων τὴν ὀροσειράν, ἑνοῦται μετὰ τοῦ ποταμοῦ Κώμπερλαντ, πηγάζοντος ἐκ τῆς δυτικῆς κλιτύος. Ἡ κοιλὰς Κώμπερλαντ εἶναι περιώνυμος διὰ τὸ πλῆθος τῶν τεραστίων σπηλαίων καὶ ὑπογείων χειμάρρων της.

Τὸ στενὸν Κώμπερλαντ, διασχίζον τὴν ὀροσειρὰν εἰς ὕψος 55 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τοῦ σημείου ἔνθα οἱ ποταμοὶ Κεντώκυ, Βιργινία καὶ Τεννεσὴ συναντῶνται, εἶναι αὐχὴν βάθους περίπου 160 μ. μὲ ἀποκρήμνους πλευράς, αἵτινες εἴς τινα μέρη μόλις παρέχουν χῶρον πρὸς δίοδον. Τὰ ὄρη, ὁ ποταμὸς καὶ τὸ στενὸν ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ κατοίκων τῆς Βιργινίας τῷ 1748, ὠνομάσθησαν δὲ πρὸς τιμὴν τοῦ νικητοῦ τοῦ Κώλλοντεν, Γουλιέλμου, δουκὸς τοῦ Κώμπερλαντ. Τὸ στενὸν κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἦτο μεγάλης στρατηγικῆς σημασίας, καθ' ὅσον παρεῖχε δίοδον πρὸς τὴν ἀνατολικὴν καὶ κεντρικὴν Τεννεσὴ ἐκ τῆς Κεντώκη, κατειλημμένη ὑπὸ τῶν συνομοσπονδιακῶν στρατευμάτων, περιῆλθε δὲ ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων. Οἱ κάτοικοι τῶν ὀρέων τούτων παρουσιάζουν ἰδιάζοντα τύπον. Εἶναι ὑψηλοὶ ἀναστήματος, μυώδεις, τολμηρότατοι καὶ διατηροῦν εἰς τὰ ἤθη των τὰς συνθήκας πρωτογόνου ζωῆς. Δ.Σ.Δ.

— **Κώμπερλαντ** *ποταμὸς* (Cumberland River) *[Γεωγρ.]*. Μέγας παραπόταμος τοῦ ποταμοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Ὀχάϊο. Πηγάζων ἐκ τῆς Δ. κλιτύος τοῦ ὀροπεδίου Κώμπερλαντ, παρὰ τὰ σύνορα τῆς πολιτείας Βιργινίας, ἀκολουθεῖ ροῦν ΝΔ. διασχίζων τὴν Δ. Καντώκυ καὶ χύνεται εἰς τὸν Ὀχάϊο. Ἔχει μῆκος 915 χλμ., εἶναι δὲ πλωτὸς εἰς ἀτμόπλοια μέχρι τῆς Νασβίλ, δηλαδὴ εἰς μῆκος 315 χλμ. ἐκ τῆς πηγῆς του, εἰς πλοιάρια δὲ μέχρι μήκους 700 χλμ. Δ. Σ. Δ.

— **Κώμπερλαντ** (Cumberland), *δοῦκες καὶ κόμιτες τοῦ—*. Ἀγγλικὴ οἰκογένεια. Κατ' ἀρχὰς τὸν τίτλον τοῦ Κώμπερλαντ ἔφερεν ἡ οἰκογένεια Κλίφφορντ ἀπὸ τοῦ 1525—1643. Ὁ πρῶτος κόμις Κώμπερλαντ ἦτο ὁ *Ἐρρῖκος*, δέκατος λόρδος τοῦ Κλίφφορντ (1454—1523). Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ *Ἐρρῖκος* (1517—1570), δεύτερος κόμις, ἐνυμφεύθη τὴν Ἐλεονώραν, θυγατέρα τοῦ Καρόλου Μπράντον, δουκὸς τοῦ Σάφφολκ, καὶ τῆς Μαρίας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Καρόλου Ζ'. Ἡ θυγάτηρ αὐτῶν *Μαργαρῖτα* (1540—1596) ἐνυμφεύθη τὸν Ἐρρῖκον Στάνλεϋ, τέταρτον κόμιτα τοῦ Ντέρμπυ, καὶ ἐθεωρεῖτο τῷ 1557 ὡς ἡ μόνιμος διάδοχος τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου. Ὁ Ἐρρῖκος εἰς δεύτερον γάμον ἐγέννησε δύο υἱούς, τὸν *Γεώργιον*, διαδεχθέντα αὐτὸν εἰς τὸν τίτλον τῷ 1570, καὶ τὸν *Φραγκῖσκον*, ὅστις διεδέχθη τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τῷ 1605. Ὁ *Γεώργιος*, τρίτος κόμις τοῦ Κώμπερλαντ (1558 — 1605), ἐνυμφεύθη τὴν Μαργαρῖταν, θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῦ Φραγκίσκου, δευτέρου κόμιτος τοῦ Μπέντφορντ. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἠγέρθη δίκη περὶ τὴν κληρονομίαν τῶν κτημάτων μεταξὺ τῆς μονογενοῦς αὐτοῦ θυγατρὸς *Ἄννης* (1590—1676), συζύγου τοῦ Ριχάρδου Σάκβιλ, τρίτου κόμιτος τοῦ Ντόρσετ, καὶ τοῦ Φιλίππου Χέρμπερτ, τετάρτου κόμιτος τοῦ Πέμπροκ καὶ Μοντγκόμερυ, ἥτις ἔληξε τῷ 1617. Πέμπτος κόμις τοῦ Κώμπερλαντ ἐγένετο ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Φραγκίσκου *Ἐρρῖκος* (1591—1643), ὑποστηρικτὴς τοῦ Καρόλου Α. κατὰ τοὺς δύο αὐτοῦ πολέμους κατὰ τῶν Σκώτων καὶ κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Ἀποθανόντος τοῦ Ἐρρίκου ἀτέκνου, ὁ τίτλος περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν. Τὰ κτήματα τῆς κομιτείας Κώμπερλαντ ἐκληροδοτήθησαν εἰς τὴν ἐξαδέλφην αὐτοῦ, κόμισσαν τοῦ Ντόρσετ καὶ Πέμπροκ.

Τῷ 1644 ὁ τίτλος τοῦ δουκὸς τοῦ Κώμπερλαντ ἀπενεμήθη εἰς τὸν *Ρούπερτ*, υἱὸν τοῦ Φρειδερίκου Ε', ἐκλέκτορα τοῦ Ρήνου καὶ ἀνεψιὸν τοῦ Καρόλου Α'. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρούπερτ (1682), ὁ τίτλος ἐδόθη τῷ 1689 εἰς τὸν *Γεώργιον*, πρίγκιπα τῆς Δανίας, ὅστις ἐνυμφεύθη τὴν βραδύτερον βασίλισσαν Ἄνναν. Περιέπεσεν ἐκ νέου εἰς ἀχρηστίαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γεωργίου (1708) καὶ ἐδόθη τῷ 1726 εἰς τὸν *Γουλιέλμον Αὔγουστον*, τρίτον υἱὸν τοῦ Γεωργίου Β'. Τοῦ Γεωργίου ἀποθανόντος τῷ 1765 ἀτέκνου, ὁ τίτλος οὗτος ἐδόθη τῷ 1766 εἰς τὸν *Ἐρρῖκον Φρειδερῖκον* (1745—1790), υἱὸν τοῦ Φρειδερίκου, πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας, καὶ ἀδελφὸν τοῦ Γεωργίου Γ'. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου, διὰ τετάρτην φορὰν περιέπεσεν ὁ τίτλος εἰς ἀχρηστίαν. Βραδύτερον, τῷ 1799, ἐγένετο δοὺξ τοῦ Κώμπερλαντ καὶ Τέβιοτνταίηλ (Teviotdale) ὁ *Ἐρνέστος Αὔγουστος*. Ὁ Ἐρνέστος τῷ 1837 ἐγένετο βασιλεὺς τοῦ Ἀννοβέρου καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, τῷ 1851, ὁ τίτλος ἀπέμεινεν εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ἀννοβέρου, δοθεὶς εἰς τὸν υἱόν του βασιλέα *Γεώργιον Ε'*, καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, τῷ 1878, εἰς τὸν ἔγγονόν του *Ἐρνέστον Αὔγουστον*, γεννηθέντα τῷ 1845. Τῷ 1866 ἐγένετο ἡ προσάρτησις τοῦ Ἀννοβέρου εἰς τὴν Πρωσσίαν, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Γεώργιος δὲν παρητήθη τῶν δικαιωμάτων του ἀπὸ τοῦ θρόνου. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ἐρνέστος* εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα κόμις τοῦ Κώμπερλαντ. Λ. Α.

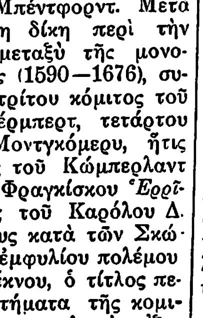

Ἐρνέστος Αὔγουστος Κώμπερλαντ

—**Κώμπερλαντ** (Cumberland), ***Γουλιέλμος-Αὔγουστος, πρίγκιψ δοὺξ τοῦ—***. Υἱὸς τοῦ βασιλέως Γεωργίου Β' καὶ τῆς βασιλίσσης Καρολίνας (1721-1765). λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τοῦ Κώμπερλαντ εἰς ἡλικίαν πέντε ἐτῶν. Προωρίζετο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν γονέων του διὰ τὸ ναυτικὸν καὶ τῷ 1740 ἐπέβη ὡς ἐθελοντὴς τοῦ στόλου, ὅστις διφκεῖτο ὑπὸ τοῦ σερ Ἰωάννου Νόρρις. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 1742 ἐτράπη εἰς τὸ στρατιωτικὸν στάδιον. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους προήχθη εἰς συνταγματάρχην καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην Ντέττινγκεν ἐν Γερμανίᾳ (27 Ἰουνίου) μετὰ τοῦ πατρός του, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκέρδισαν. Ἡ νίκη αὕτη ἐστερέωσε τὴν δημοτικότητά του ἐν Ἀγγλίᾳ. Τῷ 1745 ἐστάλη εἰς Φλάνδραν ὡς ἀρχιστράτηγος τῶν ἡνωμένων στρατιωτικῶν δυνάμεων Ἀγγλίας, Ἀννοβέρου, Αὐστρίας καὶ Ὁλλανδίας. Ἐπεχείρησε τὴν γνωστὴν μάχην τοῦ Φοντενουὰ (Fontenoy) τὴν 11ην Μαΐου, καθ' ἣν ἐπολέμησε γενναίως, ἀλλ' ἡττήθη. Παρὰ τὴν νεανικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν, ὁ δοὺξ κατώρθωνε νὰ ἐμπνέῃ εἰς τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ τὴν ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν. Τὸ θάρρος ὅμως καὶ ἡ ἀποφασιστικότης αὐτοῦ δὲν συνεδυάζοντο μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ὀξυδερκείας καὶ τακτικῆς. Ἀλλ' ἡ ἐνεργητικότης καὶ τὸ θάρρος αὐτοῦ ἐξετιμᾶτο πολὺ ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ καὶ κατὰ τὴν προέλασιν τοῦ πρίγκιπος Καρόλου Ἐδουάρδου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1745—1746, ἐθεωρήθη ὡς ὁ μόνος ἐνδεδειγμένος, ὅπως ἀνακόψῃ τὴν θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πρίγκιπος. Διωρίσθη τότε ἀρχηγὸς τῶν ἐν Σκωτίᾳ στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ἀφοῦ δὲ διωργάνωσε καταλλήλως τὸ στράτευμα καὶ ἐπέβαλε πειθαρχίαν, ἐπεχείρησε, τὴν 15ην Ἀπριλίου 1746, τὴν ἐπιτυχῆ μάχην τοῦ Κωλλόντεν (Cullonden), καθ' ἣν ἐνίκησε τὸν πρίγκιπα Κάρολον, τὸν διεκδικοῦντα τὸν ἀγγλικὸν θρόνον. Ἀπεκλήθη «χασάπης», ἕνεκα τῆς σκληρότητός του πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους.

Γουλ. Αὔγ. Κώμπερλαντ.

Ὡς ἀναγνώρισις τῶν ὑπηρεσιῶν του πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ἐψηφίσθη ποσὸν 240.000, ὅπως δίδεται ἐτησίως εἰς αὐτόν, πλὴν τοῦ εἰσοδήματος, ὅπερ εἶχεν ὡς μέλος τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Τῷ 1747, λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Φλάνδρας, ὑπέστη δεινὴν ἧτταν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Σάξε ἐν Βάλ, παρὰ τὸ Μάστριχτ. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου ὁ δοὺξ τοῦ Κώμπερλαντ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς συμμαχικοῦ στρατοῦ πρὸς ἄμυναν τοῦ Ἀννοβέρου. Ἀλλὰ τὴν 26 Ἰουλίου 1757 ἡττήθη ὑπὸ τῶν πολυπληθεστέρων στρατευμάτων τοῦ Ντ' Ἐστρέ. Κατόπιν συνεχῶν ἡττῶν ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ τὸ Ἀννόβερον, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἠρνήθη νὰ κυρώσῃ τοὺς ὅρους τῆς παραδόσεως. Κατησχυμμένος παρητήθη τῶν δημοσίων ἀξιωμάτων του καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν μέχρι τοῦ θανάτου του. Περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου ἐκέρδισεν ἐκ νέου τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ. Λ. Α.

—**Κώμπερλαντ** (Cumberland), **Ριχάρδος.** Ἄγγλος φιλόσοφος καὶ ἐπίσκοπος (1632—1718). Ἀπεφοίτησεν ἐκ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Καίμπριτζ τῷ 1656, λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ «διδασκάλου τῶν τεχνῶν». Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἔλαβε τὸν ἴδιον τίτλον ἐκ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης. Ἐσπούδασεν ὡσαύτως ἰατρικήν. Ἀφοῦ διῆλθε διάφορα στάδια τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, διωρίσθη ἡγούμενος τοῦ Allhallows. ἀσχολούμενος συνάμα εἰς ἐπιστημονικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας. Διὰ τοῦ ἔργου του, ὅπερ φέρει τὸν μακρὸν τίτλον «De legibus naturae disquisito philosophica κτλ.» (Λονδῖνον 1672), ἐστερέωσε τὴν φήμην του ὡς φιλοσόφου. Βραδύτερον ἐδημοσίευσε «Πραγματείαν πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν ἰουδαϊκῶν μέτρων καὶ σταθμῶν καὶ τῶν νομισμάτων αὐτῶν» (Λονδῖνον 1868), ὅπερ λίαν ἐξετιμήθη καὶ μετεφράσθη εἰς τὴν γαλλικήν. Τῷ 1691 διωρίσθη ἐπίσκοπος τοῦ Πητερμπορω. Διὰ τῆς πραγματείας αὐτοῦ «De legibus naturae», ἐπιτίθεται ἐναντίον τῶν φιλοσοφικῶν δοξασιῶν τοῦ Χόμπς, ὡς πρὸς τὴν φύ-

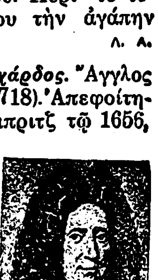

Ριχάρδος Κώμπερλαντ.

Digitized by Google

σιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Λ. Α.

— **Κώμπερλαντ** (Cumberland), *Ριχάρδος*. Ἄγγλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1732—1811), ἔγγονος τοῦ *Ριχάρδου Κώμπερλαντ*. Τῷ 1775 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον Ἐμπορίου καὶ Φυτειῶν, διατηρήσας τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τῆς καταργήσεώς της (1783). Τῷ 1780 ἀπεστάλη εἰς Ἱσπανίαν, ὅπως διαπραγματευθῇ τοὺς ὅρους πρὸς ὑπογραφὴν συνθήκης εἰρήνης μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' αἱ διαπραγματεύσεις ἀπέτυχον. Συνέγραψε πλεῖστα λογοτεχνικὰ ἔργα, ἀλλὰ κυρίως ἀναφέρεται διὰ τὰ «Ἀπομνημονεύματα» (1806) καὶ διὰ τὰ δραματικὰ ἔργα του. Μετέφρασε διάφορα ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἰδίως κωμῳδιῶν, ἀναδημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου Μπαίϊλυ ὑπὸ τὸν τίτλον «Comicorum Graecorum» (1840) καὶ «Hermesianactis, Archilochi, et Pratinae fragmenta». Συνέγραψεν ὡσαύτως: «Ἀνέκδοτα μεγάλων Ἱσπανῶν ζωγράφων» (1782 καὶ 1787), «Κατάλογος τῶν πινάκων τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας», δύο μυθιστορήματα «Ἄρουντελ» (1789) καὶ «Ἐρρῖκος» (1795), ἓν θρησκευτικὸν ἔπος «Γολγοθᾶς ἢ θάνατος τοῦ Χριστοῦ» (1792), καὶ ποίημα «Ἀναπόλησις». Πλὴν τῶν διαφόρων κριτικῶν καὶ φυλλαδίων, ἅτινα κατὰ καιροὺς ἐδημοσίευσε, μετέφρασε πεντήκοντα ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαυΐδ.

Τῷ 1809 ἐξέδωκεν ἐπὶ βραχὺ διάστημα ἐφημερίδα φιλολογικὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ λονδίνειος ἐπιθεώρησις». Ἡ ἀξία του ὡς δραματικοῦ συγγραφέως ἐστερεώθη διὰ τῆς τραγῳδίας του «Ἡ ἐξορία τοῦ Κικέρωνος» (1761). Ταύτην ἠκολούθησε, τῷ 1765, τὸ «Θερινὸ παραμύθι», «Οἱ ἀδελφοὶ» (1769), «Ὁ Δυτικο-Ἰνδὸς» (1771), «Ὁ τυπικὸς ἐραστὴς» (1772), «Ὁ χολερικὸς ἄνδρας» (1774), «Ὁ φυσικὸς υἱὸς» (1785), «Ὁ Ἰουδαῖος» (1794), «Ὁ τροχὸς τῆς τύχης» (1795), «Πρώτη ἀγάπη» (1795) κλπ. Μετέφρασε προσέτι τὰς «Νεφέλας» τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ διεσκεύασε τὸν «Τίμωνα Ἀθηναῖον» τοῦ Σαίξπηρ. Συλλογὴ τῶν κριτικῶν κτλ. ἐξεδόθη ὑπὸ τὸν τίτλον «Παρατηρητής», περιέχουσα σημειώσεις ἐπὶ ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ Ἀριστοφάνους.

Τὸ μυθιστόρημά του «Ἐρρῖκος» ἐξεδόθη τῷ 1821 μετὰ προλόγου ὑπὸ τοῦ Οὐάλτερ Σκώτ. Τῷ 1812 ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Οὐΐλλιαμ Μάντφορντ βιογραφία καὶ κριτικὴ ὑπὸ τὸν τίτλον «Κριτικὴ ἔρευνα ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ Κώμπερλαντ», βασισθεῖσα ἐπὶ τῆς αὐτοβιογραφίας του. Λ. Α.

Κώμυρος *[Μυθολ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Διὸς ἐν Ἁλικαρνασσῷ (βλ. λ. *Κόμυρος*).

κωμῳδία (ἡ)· θεατρικὸν ἔργον, τὸ ἕτερον τῶν εἰδῶν τοῦ δράματος, ἀντιτιθέμενον πρὸς τὴν τραγῳδίαν, καὶ προκαλοῦν (δι' ἐντέχνου σατιρισμοῦ τῶν γελοιοτήτων ἢ ἀξιομέμπτων τοῦ κοινωνικοῦ ἢ πολιτικοῦ βίου) τὸν γέλωτα καὶ τὴν θυμηδίαν τοῦ θεατοῦ· || τὸ σύνολον θεατρικῶν ἔργων τοῦ εἴδους τούτου· τὸ φιλολογικὸν εἶδος ὁλόκληρον, τὸ ὁποῖον ἀποτελοῦν τὰ τοιαῦτα ἔργα: «ἡ κωμῳδία ἔλαβε μεγίστην ἀνάπτυξιν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀριστοφάνους»· || γεγονότα ἢ πράξεις γελοῖαι· || συμπεριφορὰ σκοποῦσα δι' ἐπιπλάστου σοβαρότητος νὰ ἐξαπατήσῃ τινά: «ἔπαιξαν μιὰ κωμῳδία εἰς βάρος του ποῦ...» τὸν ἐξηπάτησαν οἰκτρῶς. || Παρὰ Βυζαντινοῖς ἡ παροιμία, ὁ μῦθος.

—[ΘΕΑΤΡ.] ***Ἑλληνικὴ κωμῳδία.*** Περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῶν πρώτων σταδίων τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας δυνάμεθα μὲ κάποιαν πιθανότητα νὰ κρίνωμεν στηριζόμενοι εἰς μερικάς, πενιχρὰς πάντως, μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων φιλολόγων, οἱ ὁποῖοι πολὺ ἠσχολήθησαν μὲ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ποιήσεως, ἐξ ἄλλου εἰς τὰ διασωθέντα ἀποσπάσματα τῶν παλαιῶν κωμικῶν, κυρίως ὅμως προκειμένου περὶ τῆς ἀττικῆς κωμῳδίας εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοφάνους. Εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ Δωριεῖς κυρίως κατοικούμενα, ἐλάμβανον χώραν ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων κατὰ τὰς ἑορτὰς ποικίλαι πρόχειροι κωμικαὶ παραστάσεις. Οἱ αὐτοσχέδιοι ἠθοποιοὶ τῶν τοιούτων θεαμάτων ὠνομάζοντο κατὰ τόπους διαφόρως, *δεικηλισταὶ* εἰς τὴν Σπάρτην, *φλύακες* εἰς

Ἐπαναγωγὴ τοῦ Ἡφαίστου εἰς τὸν Ὄλυμπον, ἐπὶ κορινθιακοῦ ἀγγείου τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος.

τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, *ἐθελονταὶ* εἰς τὸς Θήβας, ἀλλοῦ ἄλλως, ἐνεφανίζοντο δὲ πρὸ τοῦ κοινοῦ, καθὼς μᾶς δεικνύουν παραστάσεις ἐπὶ ἀγγείων, φέροντες κωμικὸν προσωπεῖον καὶ ἐξαιρετικὰ ἐξωγκωμένην τὴν κοιλίαν, τὸν φαλλὸν καὶ τὰ ὀπίσθια. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι οἱ ἠθοποιοὶ

Προσωπὶς παρασίτου ἐκ Μυρίνης.

αὐτοὶ ἀρχικῶς παρίστανον δαίμονας τῆς ἀναπαραγωγῆς, συνδεθέντας ἐκ τῶν ὑστέρων μὲ τὸν θίασον τοῦ Διονύσου ἢ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀνήκοντας εἰς αὐτόν, καὶ δὲν ἦσαν ἁπλοῖ γελωτοποιοί, μεταμφιεζόμενοι πρὸς διασκέδασιν τοῦ κοινοῦ μόνον. Τοιαῦται παραστάσεις μὲ ἀνάλογον φαλλικὸν χαρακτῆρα ὑπῆρχον εἰς πολλοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ κατὰ τοὺς νέους ἀκόμη χρόνους. Τὸ περιεχόμενον τῶν αὐτοσχεδίως παριστανομένων αὐτῶν σκηνῶν ἐλαμβάνετο τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου («ἐμιμεῖτό τις ἐν εὐτελεῖ τῇ λέξει κλέπτοντάς τινας ὀπώραν ἢ ξενικὸν ἰατρόν»), ἢ ἀπετέλει παρῳδίαν τῆς παραδόσεως τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων, δὲν ἔλειπαν δὲ ἄφθονοι αἰσχρολογίαι καὶ ταπεινὰ σκώμματα. Ἀπὸ τὴν πρωτόγονον αὐτὴν βαθμῖδα ἡ κωμῳδία μόνον εἰς δύο μέρη τῆς Ἑλλάδος κατώρθωσε ν' ἀνυψωθῇ εἰς ἔντεχνον εἶδος ποιήσεως, εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Ἀττικήν, ὅπου ἀπῃτήθησαν καὶ ἄλλα στοιχεῖα διὰ τὸν ἀπαρτισμόν της. Ἀπεναντίας εἰς τὰ Μέγαρα αἱ κωμικαὶ αὐταὶ παραστάσεις ἐξηκολούθησαν νὰ διατηροῦν τὸν λαϊκόν των ταπεινὸν χαρακτῆρα. Οἱ Ἀττικοὶ κωμικοὶ περιφρονοῦν τὸ «μεγαρικὸν σκῶμμα», ὡς ἐξαιρετικὰ χονδροειδὲς καὶ πρόστυχον, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ τὸ ἀποφεύγουν καὶ αὐτοί.

Σικελικὴ κωμῳδία. Ὁ ὅρος κωμῳδία δίδεται εἰς τὰ ἔργα τῶν Σικελῶν κωμικῶν καταχρηστικῶς, ἐφόσον ἡ λέξις αὐτή, ἀττικὸν δημιούργημα, προϋποθέτει ᾠδήν, ᾆσμα κωμάζοντος χοροῦ, ἐνῷ εἰς τὴν Σικελίαν ἡ κωμῳδία ἐστερεῖτο κατὰ κανόνα τοιούτου. Μίαν ἰδέαν περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ σικελικοῦ «δράματος», ὅπως χαρακτηριστικὰ ὀνομάζεται, μᾶς δίδουν τὰ σωθέντα ἀποσπάσματα τοῦ ἐκ σικελικῶν Μεγάρων Ἐπιχάρμου, δυστυχῶς μόνον αὐτοῦ (οἱ ποιηταὶ Ἀριστόξενος, Φόρμις, Δεινόλοχος εἶναι δι' ἡμᾶς σχεδὸν ὀνόματα μόνον), ὥστε νὰ διατρέχωμεν τὸν κίνδυνον νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸ εἶδος τῆς ποιήσεως αὐτὸ καθόλου στοιχεῖα ἰδιάζοντα μόνον εἰς τὸν ἕνα αὐτὸν ποιητήν.

Ἡ βραχεῖα ἀκμὴ τοῦ σικελικοῦ δράματος συμπίπτει μὲ τὴν ἐπίσης βραχεῖαν ἄνθησιν τῶν Συρακουσῶν· ὁ Ἐπίχαρμος, ὁ ἀρχηγέτης τῆς κωμῳδίας κατὰ Πλάτωνα, ἤκμασεν εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος, ἐπὶ Γέλωνος καὶ Ἱέρωνος. Οἱ τύραννοι βεβαίως δὲν παρεῖχον τόσην ἐλευθερίαν εἰς τοὺς ποιητάς, ὅσον ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία· δι' αὐτὸ ἀπὸ τοὺς Σικελοὺς λείπει τελείως ἡ προσωπικὴ ἐπίθεσις κατὰ πολιτικῶν καὶ ἄλλων σημαινόντων προσώπων, τόσον ἀγαπητὴ εἰς τοὺς Ἀττικοὺς κωμικούς. Τὰ δράματα τοῦ Ἐπιχάρμου, τὰ ὁποῖα δὲν φαίνεται νὰ ἐσχετίζοντο μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου, ἀναπαριστῶν καὶ αὐτὰ κωμικὰς σκηνὰς τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ παρῳδίας ἡρωϊκῶν παραδόσεων, πάντως κατὰ πολὺ ἐντεχνότερον καὶ σεμνότερον τρόπον ἀπὸ τοὺς φλύακας, χωρὶς βεβαίως νὰ λείπουν τελείως αἱ κοιναὶ βωμολοχίαι. Ἐν γένει ὅμως ὁ Ἐπίχαρμος καὶ οἱ συνάδελφοί του ἐζήτησαν νὰ ἐξυψώσουν τὴν κωμῳδίαν εἰς ἀνώτερα ἐπίπεδα· τὰ πρόσωπά των εἶναι ἀμφίβολον ἂν ἔφερον τὸν φαλλὸν καὶ τὴν ἄλλην κωμικὴν μεταμφίεσιν, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίουν οἱ φλύακες ἐξακολουθητικῶς καὶ οἱ ἠθοποιοὶ τῆς ἀττικῆς κωμῳδίας μέχρι τῶν μέσων τοῦ Δ' ἀκόμη αἰῶνος. Εἰς τὴν σικελικὴν κωμῳδίαν ἀρχίζουν ἤδη νὰ διαπλάττωνται οἱ κωμικοὶ τύποι τοῦ πονηροῦ Ὀδυσσέως, τοῦ λαιμάργου Ἡρακλέους, τοῦ χωρικοῦ, τοῦ παρασίτου κλπ. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἡ μεγαρικὴ κωμῳδία εἶχεν ἀποκτήσει σταθερὸν τύπον μαγείρου, τὸν Μαίσωνα. Ἓν ἄλλο εἶδος δραμάτων τοῦ Ἐπιχάρμου εἶναι αἱ λεγόμεναι «συγκρίσεις», ἢ καὶ «ἀγῶνες», κατὰ τὸ ὁποῖον μεταξὺ δύο ἀλληγορικῶν προσώπων διεξήγετο σφοδρὰ συζήτησις, περὶ τοῦ ποῖον ἐξ αὐτῶν τὸ ἀνώτερον, τὸ ὠφελιμώτερον κλπ. Εἰς ἓν δρᾶμα παρουσιάζοντο ἡ Γῆ καὶ ἡ Θάλασσα, καθεμία μὲ τὸν ἰσχυρισμόν, ὅτι αὐτὴ παρέχει τὰς εὐγευστοτέρας τροφὰς εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἀνάλογος ἀγὼν θὰ διεξήγετο καὶ εἰς τὸ ἔργον «Λόγος καὶ Λογίνα». Τὸ τοιοῦτον περιεχόμενον τῶν δραμάτων ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπέβαλλε τὴν ἑνότητα τῆς δράσεως, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπαινεῖ ὁ Ἀριστοτέλης τὸν Ἐπίχαρμον καὶ τὸν σύγχρονόν του Φόρμιν. Εἰς τὸν αὐτὸν λόγον ὀφείλεται ἡ μικρὰ διάρκεια τῶν κωμῳδιῶν αὐτῶν—τοὐλάχιστον τοῦ Ἐπιχάρμου, ἐκτάσεως μόλις 500 στίχων περίπου. Ἐφόσον ἔλειπεν ὁ χορός, ἡ ὀρχήστρα ἦτο περιττή· ἡ παράστασις θὰ διεξήγετο ἐπάνω εἰς ἕνα πρόχειρον ξύλινον ἰκρίωμα. Γλῶσσα τῆς σι-

Χορὸς ὀρνίθων, ἐπὶ ἀγγείου μελανομόρφου τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος.

Digitized by Google

κελικῆς κωμῳδίας εἶναι ἡ συρακοσία διάλεκτος. Ἤδη εἰς τὸν Ἐπίχαρμον παρατηρεῖται ἡ τάσις πρὸς δημιουργίαν κωμικῶν ὀνομάτων, μακρῶν συνθέτων, λογοπαιγνίων κλπ. Διὰ τὸν διάλογον ὁ Ἐπίχαρμος ἐχρησιμοποίησε τοὺς στίχους τῶν ἰαμβογράφων, τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον καὶ τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον, μὲ μεγάλην ὅμως ἐλευθερίαν. Ἐπίσης μετεχειρίσθη τὸ ἀναπαιστικὸν τετράμετρον δι' ὁλόκληρα δράματα, παρῳδῶν δὲ τὸ ἔπος, καὶ τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον ἐνίοτε.

Ἀττικὴ κωμῳδία. Μεταξὺ τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνονται τυπικῶς εἰς τὰς κωμῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους, ὑπάρχουν μερικά, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ φιλόλογοι πιστεύουν, ὅτι ἀνεκάλυψαν τὸν πρωταρχικὸν πυρῆνα, τοῦ ὁποίου ἐξέλιξιν ἀποτελεῖ ἡ κλασσικὴ μορφὴ τῆς κωμῳδίας.

Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι ἡ *παράβασις*, ὁ *ἀγὼν* καὶ ἡ κατὰ κανόνα πανηγυρικὴ ἀποχώρησις τοῦ χοροῦ ἐκ τῆς σκηνῆς κωμάζοντος. Εἰς τὴν παράβασιν, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ συνήθως εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς κωμῳδίας, ὁ χορός, μετημφιεσμένος συχνὰ εἰς ζῷα διάφορα, διὰ τοῦ στόματος τοῦ κορυφαίου συνιστᾷ ἑαυτὸν καὶ τὸν ποιητὴν εἰς τοὺς θεατὰς ἀπ' εὐθείας, ἐξηγεῖ τὴν μεταμόρφωσίν του, ὁμιλεῖ ἐξ ὀνόματος τοῦ κωμικοῦ, ἐπαινεῖ τὸ ἔργον του, κατηγορεῖ τοὺς ἀντιπάλους ποιητάς, ἐπιτίθεται κατὰ πολιτικῶν καὶ ἄλλων προσώπων κλπ. Εἰς ἐπακολουθοῦν ἀντιστροφικὸν ᾆσμα ὁ χορὸς ὑμνεῖ ἕνα θεόν. Ἡ παρεμβολὴ αὐτὴ τῆς παραβάσεως, τελείως ἀσχέτου πρὸς τὴν ἄλλην κωμῳδίαν, ἀναστέλλει φυσικὰ τὴν δρᾶσιν· ἐξ ἄλλου ἡ αὐτοσύστασις τοῦ χοροῦ καὶ τοῦ ποιητοῦ ἁρμόζει πολὺ καλύτερα εἰς τὴν ἀρχήν, παρὰ εἰς τὸ μέσον, ἀφοῦ ὁ χορὸς ἔχει πρὸ πολλοῦ εἰσέλθει εἰς τὴν ὀρχήστραν καὶ ἔχει δράσει ἤδη ὄχι ὀλίγον. Κατὰ ταῦτα εἶναι πολὺ εὔλογος ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἀρχικῶς ἡ κωμῳδία ἤρχιζε μὲ τὴν παράβασιν. Ἡ γνώμη, ὅτι ἡ αὐτοσύστασις ἁρμόζει μᾶλλον εἰς τὸ τέλος καὶ ἑπομένως ἡ παράβασις τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ἀπετέλει τὴν κατακλεῖδα καὶ ὄχι τὴν ἀρχὴν τῆς κωμῳδίας, εἶναι τελείως ἀπίθανος. Τὴν πρώτην μορφὴν τῆς κωμῳδίας δυνάμεθα λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἀπετέλει ἕνας κῶμος, ἕνας ὅμιλος, συνήθως εἰς ζῷα μετημφιεσμένων νέων, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰς ἑορτὰς ἐνεφανίζετο πρὸ τοῦ κοινοῦ («παρέβαινε πρὸς τὸν δῆμον» ὅθεν καὶ ἡ «παράβασις»), αὐτοσυνιστᾶτο, ἀπηύθυνε προσωπικὰ σκώμματα κατὰ τῶν ἀκροατῶν, ἔψαλλε μίαν ᾠδὴν πρὸς τιμὴν ἑνὸς θεοῦ—δι' αὐτὸ καὶ τὸ ὄνομα *κωμῳδια*—καὶ τέλος ἀπήρχετο ᾄδων. Ἡ γνώμη αὐτὴ ἐνισχύετο ἀπὸ τὴν παρατήρησιν, ὅτι πράγματι μαρτυροῦνται τοιούτου εἴδους κῶμοι εἰς διάφορα μέρη τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (Συρακούσας, Σικυῶνα κλπ.), χωρὶς νὰ λείπουν τὰ σκώμματα καὶ τὰ ᾄσματα, εἰς μερικοὺς δὲ τόπους καὶ ἡ μεταμφίεσις εἰς διάφορα ζῷα. Εἰς αὐτὰς τὰς Ἀθήνας εὑρέθησαν ἀγγεῖα μὲ παραστάσεις τοιούτων χορῶν μετημφιεσμένων εἰς ὄρνιθας καὶ ἵππους, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἄλλοι ἄνδρες παριστάνουν τοὺς ἱππεῖς· τὰ ἀγγεῖα αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὸ 500 π. Χ. περίπου, ἕνα δηλαδὴ σχεδὸν αἰῶνα προτοῦ παραστήσῃ ὁ Ἀριστοφάνης τοὺς «Ὄρνιθας» καὶ τοὺς «Ἱππῆς» του. Τοιοῦτον κῶμον ἀπετέλουν καὶ οἱ (ἀμεταμφίεστοι ὅμως) φαλλοφόροι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Ἀριστοτέλης παρῆγε τὴν κωμῳδίαν.

Παρῳδία τραγικοῦ ἥρωος.
[Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ἐκ Δωδώνης.]

Πλανώμενος ἔμπορος.
[Πήλινον ἀγαλμάτιον.]

Ἂν ὅλοι αὐτοὶ οἱ χοροὶ συνεδέοντο ἐξ ἀρχῆς μὲ τὸν Διόνυσον, εἶναι ἀμφίβολον. Ἐξ ὡρισμένων ἐνδείξεων συνάγεται μὲ ἀρκετὴν βεβαιότητα, ὅτι κατὰ τὴν πρωτόγονον αὐτὴν ἐποχὴν ὁ κωμάζων ὅμιλος ἐζήτει καὶ ἀμοιβὴν διὰ τὸ ᾆσμά του, ἕνα εἶδος ἐπαιτείας ἀνάλογον πρὸς τὴν τῶν χελιδονιστῶν καὶ κορωνιστῶν. Μὲ τὸν κῶμον πολὺ ἐνωρὶς συνεδέθη ἕνα ἄλλο στοιχεῖον, ὁ *ἀγών*. Ὅτι ὁ ἀγὼν ἀποτελεῖ τὸν ἀρχικὸν πυρῆνα τῆς κωμῳδίας ὑπεστηρίχθη ἄλλοτε, δὲν φαίνεται ὅμως πιθανόν, ἐφ' ὅσον τὸ ὄνομα κωμῳδία μᾶς ὑποδεικνύει ποῦ πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν καταγωγὴν τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῆς ποιήσεως. Πάντως εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ σύνδεσις κώμου καὶ ἀγῶνος ἔγινε πολὺ ἐνωρίς, ἀφοῦ ἐνίοτε ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὰς αὐτοσχεδίους ἐμφανίσεις τῶν κωμαζόντων ἀνδρῶν. Ὁ ἀγὼν ἄλλωστε, καθ' ὃ δραματικὸν στοιχεῖον, ἔδωκεν εἰς τὴν κωμῳδίαν τὴν δυνατότητα ν' ἀναπτύξῃ δρᾶσιν. Ἡ στενὴ αὐτὴ σύνδεσις κώμου καὶ ἀγῶνος διατηρεῖται καὶ εἰς τὴν κλασσικὴν κωμῳδίαν, καθ' ὅσον εἰς τὸν ἀγῶνα συμμετέχει κατὰ κανόνα ὁ χορὸς προοιμιάζων αὐτὸν καὶ παρορμῶν τοὺς ἐρίζοντας νὰ ὑποστηρίζουν καλὰ τὰς ἀπόψεις των. Οἱ ἀγῶνες τῆς κωμῳδίας διεξάγονται καὶ μεταξὺ προσώπων (Αἰσχύλου—Εὐριπίδου) καὶ μεταξὺ ἀλληγοριῶν (δίκαιος λόγος—ἄδικος λόγος), δὲν λείπει δὲ μερικὰς φορὰς καὶ ὁ «tertius gaudens, ὅστις μεσολαβεῖ μεταξὺ τῶν διαμαχομένων καὶ σκώπτει ἀμφοτέρους, ὅπως ὁ Διόνυσος εἰς τοὺς «Βατράχους». Τὸ τρίτον τέλος στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον προσετέθη εἰς τὴν κωμῳδίαν, εἶναι οἱ ἠθοποιοὶ μὲ τὴν κωμικὴν προσωπίδα καὶ τὸν ἐξωγκωμένον φαλλόν, τοὺς ὁποίους οἱ Ἀττικοὶ ἐξάπαντος ἐδανείσθησαν ἀπὸ τὰς δωρικὰς λαϊκὰς παραστάσεις· οἱ φλύακες αὐτοὶ δὲν λαμβάνουν διόλου μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν παράβασιν, τὸν κυριώτερον δὲ ρόλον παίζουν εἰς τὰς μετ' αὐτὴν σκηνάς, εἰς τὰς ὁποίας ἕνας ἐξ αὐτῶν ἐκδιώκει τοὺς ἄλλους κατὰ σειρὰν ἐρχομένους νὰ ζητήσουν κάτι, πείθων αὐτοὺς διὰ λόγων καὶ ξυλοκοπημάτων. Ἡ αἰσχρολογία ἐδῶ ἀφθονεῖ, ἐνῷ ὁ χορὸς παραμένει τελείως ἀμέτοχος.

Ἀρχαία κωμῳδία. Ἡ ἀνασύνθεσις τῆς πρώτης πιθανῆς μορφῆς τῆς κωμῳδίας κατωρθώθη: ὁ χορὸς παρέβαινε πρὸς τὸν δῆμον, ἔψαλλεν, ἔσκωπτεν, ἐλάμβανε μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, ἐπηκολούθουν δὲ αἱ κωμικαὶ σκηναὶ τῶν φλυάκων, χαλαρῶς πρὸς τὴν ἄλλην κωμῳδίαν συνδεόμεναι καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὑπὸ ἀσχέτων πρὸς αὐτὰς ᾀσμάτων τοῦ χοροῦ διακοπτόμεναι· ἐν τέλει ἀπεχώρουν ὅλοι μαζὶ κωμάζοντες. Δυστυχῶς μίαν τοιαύτην ἀρχαϊκὴν κωμῳδίαν δὲν ἔχομεν· ἡ παλαιοτέρα σῳζομένη, οἱ «Ἀχαρνῆς» τοῦ Ἀριστοφάνους, ἀντιπροσωπεύει ἤδη τὸν τελικὸν σταθμὸν τῆς ἐξελίξεως, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχον ἐργασθῆ δι' αὐτὸν ὄχι ὀλίγοι κωμικοί. Εἰς τὸν κλασσικὸν τύπον τῆς κωμῳδίας ἡ παράβασις ἔχει μετατοπισθῆ καὶ εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ ποιήματος· προηγεῖται ὁ πρόλογος καὶ μία σειρὰ ὅλη σκηνῶν, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ δρᾶσις ἐξελίσσεται πολύ, μερικὰς φορὰς καὶ τελειώνει κατ' οὐσίαν· τῆς παραβάσεως προηγεῖται καὶ ἡ πάροδος τοῦ χοροῦ, σχετικῶς ἀργὰ ἐμφανιζομένου καὶ ἀμέσως ζωηρῶς δρῶντος, τὰ στάσιμα κλπ. Ἡ ἐπίδρασις τῆς τραγῳδίας εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ πρώτου μέρους τῆς κωμῳδίας εἶναι καταφανής. Ἐπίσης εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἐκείνης ὀφείλεται ἡ διαρκῶς ἐντεινομένη προσπάθεια τῶν κωμικῶν νὰ συνδέσουν τὰ ποικίλης καταγωγῆς στοιχεῖα τῆς κωμῳδίας εἰς ἕνα ἑνιαῖον ὅλον, μὲ ἑνιαίαν ὑπόθεσιν. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, πρῶτος κατώρθωσε τοῦτο ὁ Κράτης, ἀκολουθήσας τὸν Ἐπίχαρμον. Πάντως ἡ τάσις αὐτὴ προκαλεῖ τὸν βαθμιαῖον μαρασμὸν τῶν ἄλλοτε αὐθυπάρκτων στοιχείων τῆς κωμῳδίας· ἡ παράβασις, ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ἐζήτησαν νὰ τὴν συνδέσουν μὲ τὴν ὅλην ὑπόθεσιν, ἔχασε τὴν σημασίαν της καὶ γρήγορα ἔλλειψε τελείως· τὸ αὐτὸ συμβαίνει μὲ τὸν χορὸν καθ' ὅλου τὸν ἀγῶνα κλπ.

Ἡ ἀττικὴ κωμῳδία παρουσιάζει ὡρισμένα κοινὰ σημεῖα μὲ τὴν σικελικήν, ἡ ὁμοιότης ὅμως αὐτὴ ὀφείλεται, τὰς περισσοτέρας φοράς, εἰς τὸ γεγονός, ὅτι καὶ αἱ δύο ἀνεπτύχθησαν ἀνεξαρτήτως μὲν ἀλλήλων, πάντως ὅμως ἐκ κοινῆς ρίζης, τῶν λαϊκῶν δηλαδὴ παραστάσεων. Ἡ γνώμη ὅτι εἰς κάθε παρατηρουμένην ὁμοιότητα μεταξὺ σικελικῆς καὶ ἀττικῆς κωμῳδίας πρέπει νὰ διίδωμεν ἐπίδρασιν τοῦ Ἐπιχάρμου ἐπὶ τοὺς Ἀττικούς, εἶναι πολὺ ὀλιγώτερον πιθανή. Οὕτω, τοὺς ἠθοποιοὺς παρέλαβον οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τοὺς γείτονάς των Μεγαρεῖς. Ὁ ἀγὼν ἐξ ἄλλου, κοινὸς εἰς τὴν σικελικὴν καὶ τὴν ἀττικὴν κωμῳδίαν, εἶναι θέμα λαϊκὸν πανελλήνιον, προστεθὲν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀνεξαρτήτως. Φυσικὰ δὲν ἀποκλείεται ὁ Ἐπίχαρμος νὰ ἐπέδρασεν εἰς ἄλλα δευτερεύοντα σημεῖα. Γεγονὸς εἶναι, ὅτι καὶ ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἀπὸ τοὺς πρὸ τοῦ Ἀριστοφάνους κωμικοὺς σῴζονται τόσον ὀλίγα ἀποσπάσματα, ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν κανένα ἀσφαλὲς συμπέρασμα. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σικελικὴν ἕνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς κωμῳδίας ἦτο—πλὴν τῆς ὑπάρξεως χοροῦ—ἡ πληθώρα τῶν σκωμμάτων κατὰ ζώντων συμπολιτῶν, πολιτικῶν, φιλοσόφων, ρητόρων, μουσικῶν, ἀπὸ τῶν διασημοτάτων μέχρι τῶν ἀφανεστέρων. Ρίζα τοῦ διασυρμοῦ αὐτοῦ ἦτο ἡ κατὰ τὸν παλαιὸν κῶμον συνήθεια ἐκτοξεύσεως σκωμμάτων κατὰ τῶν θεατῶν· εἰς τὴν ἀττικὴν κωμῳδίαν ἐξαιρετικῶς ἐπιθετικοὶ ὑπῆρξαν ὁ Κρατῖνος, ὁ Εὔπολις καὶ ὁ Ἀριστοφάνης. Αἱ ἐπιθέσεις αὐταί, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐφείδοντο οὔτε τοῦ ἰδιωτικοῦ, οὔτε τοῦ δημοσίου βίου τῶν σκωπτομένων, οὔτε εὐχάριστοι ἦσαν, οὔτε ἐπωφελεῖς πολλὰς φορὰς εἰς τὰ δημόσια πράγματα, καθ' ὅσον πολιτικοὶ καὶ στρατηγοὶ κυρίως, ἀγρίως διασυρόμενοι ἐνώπιον τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων των, ἐκινδύνευον νὰ χάσουν τελείως τὸ κῦρός των. Ἡ πολιτεία δύο φορὰς (440/39, 415) ἐδοκίμασε νὰ χαλιναγωγήσῃ τὴν γλῶσσαν τῶν κωμικῶν δι' ἀπαγορευτικῶν ψηφισμάτων («μὴ κωμῳδεῖσθαι ὀνομαστί τινα»), οἱ σχετικοὶ ὅμως νόμοι ἠτόνησαν ἀμέσως. Οἱ κωμικοί, ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἔργου των ἀνήκοντες διαρκῶς εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν καὶ ἑπομένως κάθε ἄλλο παρὰ σταθεροὶ εἰς τὰς ἀρχάς των, ἐθεώρουν ἐν τούτοις τὸν ἔλεγχον τῶν διαχειριζομένων τὰ συμφέροντα τῆς πόλεως, καθὼς καὶ τῶν ἀρχηγῶν κάθε πνευματικῆς κινήσεως, φιλοσόφων, σοφιστῶν, ποιητῶν, ὡς δικαίωμα ἀναφαίρετον, ἢ μᾶλλον καθῆκον, ἐκπληρούμενον ἐν ὀνόματι τοῦ κοινοῦ. Φυσικά, εὐθὺς μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, ἡ μεγάλη αὐτὴ ἐλευθερία εἰς τὰς προσωπικὰς ἐπιθέσεις ὠλιγόστευσεν ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τὸ ἐλάχιστον. Δεύτερον κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας εἶναι ἡ ἔλλειψις κάθε πραγματικότητος ἀπὸ τὴν δρᾶσιν. Διὰ τὴν ἑνότητα δὲν φροντίζει ποτὲ τόσον ὁ ποιητής, ὅσον διὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν πλέον φανταστικῶν ἐπινοήσεων· ταξίδια εἰς τὸν Ἅδην, εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐπὶ κανθάρου, βασίλεια ὀρνίθων μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, νῆσοι τῶν μακάρων, ὅπου τὰ φαγητὰ ψηνόμενα μόνα των πετοῦν εἰς τὸ στόμα τῶν εὐτυχῶν κατοίκων, ἕνα πλῆθος παραμυθικὰ φανταστικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ὅμως αὐτὸς ὁ ποιητὴς συνδυάζει μὲ μίαν μοναδικὴν ἐπινοητικότητα, χωρὶς φυσικὰ νὰ λείπουν ἀρκετὰ συχνὰ ἐπαναλήψεις καὶ ἀπομιμήσεις παλαιοτέρων προτύπων. Ἀλληγορικὰ πρόσωπα εἶναι πολὺ ἀγαπητά: ἡ Πυτίνη (=ἡ κυρὰ Μπουκάλα), ἡ Διαλλαγή, ἡ Ὀπώρα, ἡ Εἰρήνη κλπ. Λόγῳ τοῦ φανταστικοῦ τῶν ἐπινοουμένων ὑποθέσεων εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολος σήμερον ἡ ἀνασύνθεσις κωμῳδιῶν ποὺ ἐχάθησαν, ὁσονδήποτε ἄφθονα καὶ ἂν εἶναι τὰ διασωθέντα ἀποσπάσματα.

Παραλλήλως πρὸς τὰς φανταστικὰς αὐτὰς κωμῳδίας δὲν ἔλειψε καὶ ἡ παρῳδία μυθολογικῶν παραδόσεων, κληρονομηθεῖσα ἀπὸ τὰς αὐτοσχεδίους παραστάσεις τῶν φλυάκων. Ὅταν τὴν σχετικὴν παράδοσιν εἶχεν ἤδη πραγματευθῆ μία τραγῳδία, ὁ κωμικὸς δὲν ἐδυσκολεύετο διόλου νὰ διασύρῃ καὶ αὐτὴν καὶ τὸν ποιητήν της, μάλιστα ὅταν ἐπρόκειτο περὶ τοῦ Εὐριπίδου. Καθ' ὅλου συχνὴ εἶναι ἡ συνήθεια τῆς ἀττικῆς κωμῳδίας νὰ παρῳδῇ στίχους προηγηθέντων ποιητῶν, ἐπικῶν, λυ-

Digitized by Google

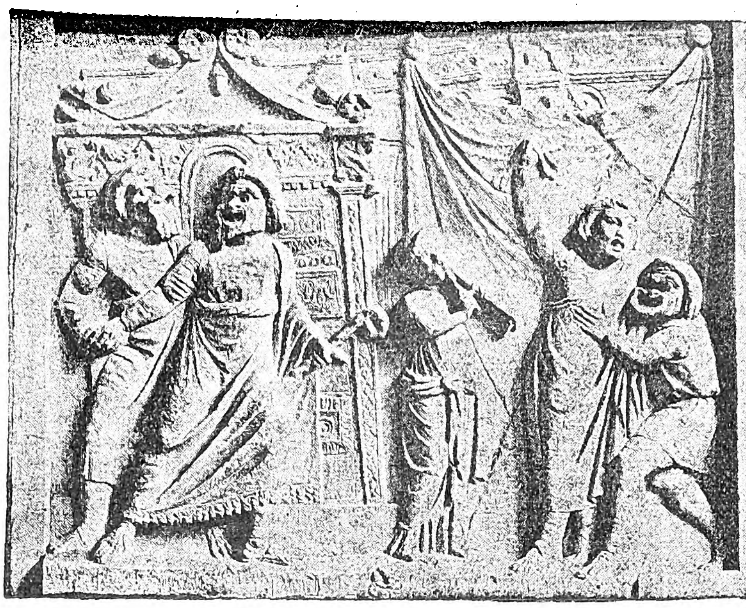

Σκηνὴ τῆς νέας κωμῳδίας.
[Ἀνάγλυφον ἐν Νεαπόλει.]

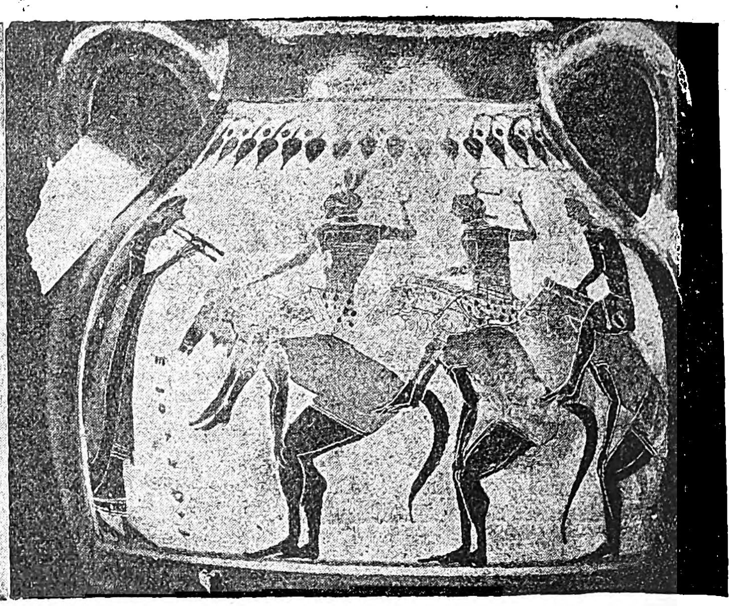

Χορὸς ἱππέων ἐπὶ ἀγγείου.
[Τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ΄ αἰῶνος.]

ρικῶν, δραματικῶν κλπ. Σχετικῶς σπανιώτερα παραλαμβάνονται ὡς ὑποθέσεις κωμῳδιῶν σκηναὶ ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου. Ἐν τούτοις δι' αὐτοῦ τοῦ εἴδους διαμορφοῦνται χαρακτηριστικοὶ τύποι ἀνθρώπων, ἡ ἑταίρα, ὁ μισάνθρωπος κλπ. Ὑπάρχουν ποιηταί, οἱ ὁποῖοι συστηματικώτερον ἐκαλλιέργησαν τὰ δύο τελευταῖα εἴδη τῆς κωμῳδίας, ἀποφεύγοντες τὴν κατάχρησιν τῆς προσωπικῆς σατίρας, ἴσως κατ' ἐπίδρασιν τοῦ Ἐπιχάρμου. Παραλλήλως πρὸς τὴν ποικιλίαν τῶν ὑποθέσεων, εἰς τὴν κωμῳδίαν παρατηρεῖται μεγάλη ποικιλία μέτρων, ἄλλων ἰδιαζόντων εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ποιήσεως, ἄλλων κατὰ παρῳδίαν τῶν ἄλλων εἰδῶν. Ὁ στίχος τοῦ διαλόγου εἶναι κυρίως τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον καὶ τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον μὲ τὰς ἰδίας ἐλευθερίας, ὁποῖαι καὶ εἰς τὸν Ἐπίχαρμον, ἴσως κατ' ἐπίδρασιν αὐτοῦ, πιθανώτερον ὅμως διότι καὶ ἐκεῖνος καὶ οἱ Ἀττικοὶ μιμοῦνται ἀνεξαρτήτως λαϊκοὺς ἐλευθεριάζοντας ἰάμβους. Γλῶσσα τῆς κωμῳδίας εἶναι ἡ ὁμιλουμένη τότε ἀττική, διὸ τοὺς μετέπειτα ἀττικιστὰς τὸ ἰδεῶδες πρότυπον. Βεβαίως καὶ ἀπὸ ἐδῶ δὲν λείπουν τὰ κωμικὰ μακρότατα σύνθετα.

Κωμῳδίαι ἐπαίζοντο κατὰ τὰ Διονύσια τὰ ἐπὶ Ληναίῳ ἀπὸ ἐθελοντάς, μέχρις ὅτου τῷ 446 π. Χ. ἔδωκεν ὁ βασιλεὺς ἐπισήμως χορὸν εἰς πέντε κωμικούς, ὥρισε δηλαδὴ χορηγοὺς καὶ βραβεῖα, ἐνῷ ἐξ ἄλλου ἤδη τῷ 486 π. Χ. εἶχε δώσει ὁ ἄρχων ἐπισήμως κωμικὸν χορὸν εἰς πέντε πάλιν ποιητὰς διὰ τὰ μεγάλα Διονύσια. Ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ λαμβάνοντες χορὸν κωμικοὶ ἠλαττώθησαν εἰς τρεῖς μόνον. Ἐξ ἄλλου εἶχε τὸ δικαίωμα ὁ ποιητὴς νὰ ἀναθέσῃ εἰς ἄλλον τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἔργου του. Τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ἄφθονον χρῆσιν ἔκαμεν ὁ Ἀριστοφάνης μέχρι γήρατος. Πάντως ὁ ποιητὴς ἦτο γνωστὸς εἰς τὸ κοινόν. Ἠθοποιοὶ ἦσαν ἐνίοτε καὶ περισσότεροι τῶν τριῶν, πλεῖστα δὲ βωβὰ πρόσωπα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ γυναῖκες, φυσικὰ δοῦλαι. Οἱ σπουδαιότεροι ποιηταὶ τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς κωμῳδίας, ἐκ τῶν πεντήκοντα περίπου, τοὺς ὁποίους γνωρίζομεν, εἶναι οἱ ἑξῆς: Χιωνίδης, ὁ πρῶτος νικητὴς εἰς τοὺς κωμικοὺς ἀγῶνας τοῦ 486, Μάγνης, Κρατῖνος, Κράτης, Φερεκράτης, Ἕρμιππος, Εὔπολις, Φρύνιχος, Ἀριστοφάνης κλπ.

Μέση κωμῳδία. Ἡ μέση κωμῳδία ἀποτελεῖ ἁπλῶς τὴν μεταβατικὴν περίοδον ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν εἰς τὴν νέαν. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρχαίας ὑποχωροῦν διαρκῶς, αὐξάνουν δὲ ἀντιστοίχως τὰ τῆς νέας. Μὲ τὴν ὁριστικὴν ἀπώλειαν τῶν μὲν καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῶν δὲ δημιουργεῖται ἕνα τελείως ἄλλο εἶδος ποιήσεως, ἡ νέα κωμῳδία. Ἡ διάκρισις μεταξὺ παλαιᾶς καὶ μέσης δὲν εἶναι σαφής· πολλοὶ ποιηταί, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοφάνης, ἐπιζήσαντες καὶ κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα ἀνήκουν καὶ εἰς τὰς δύο συγχρόνως. Ἐξ ἄλλου πολλαὶ κωμῳδίαι εὑρίσκονται εἰς τὸ μεταίχμιον καὶ ἡ κατάταξίς των εἶναι δύσκολος. Ὡς χρονικὸν ἐν τούτοις ὅριον, μετὰ τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ἡ μέση κωμῳδία, τίθεται συνήθως τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου (404 π. Χ.). Ἀπὸ τὴν νέαν αὐτὴν περίοδον ἔχομεν μόνον τὰ δύο τελευταῖα ἔργα τοῦ Ἀριστοφάνους, «Ἐκκλησιαζούσας» καὶ «Πλοῦτον», ἀποσπάσματα ἄλλων ποιητῶν, τέλος τὴν κωμῳδίαν «Persa» τοῦ Πλαύτου, τῆς ὁποίας τὸ πρότυπον ἀνῆκεν ἐδῶ. Κλασσικοὺς ποιητὰς δὲν ἔχει ν' ἀναδείξῃ ἡ μέση. Ὁ ὅρος κωμῳδία δίδεται καὶ ἐδῶ καταχρηστικῶς. Ὁ κωμάζων χορὸς δὲν παίζει πλέον σημαντικὸν ρόλον, καὶ ἂν κάποτε, σπανίως πάντως, λαμβάνῃ ἀκόμη μέρος ἐλάχιστον εἰς τὴν δρᾶσιν, ὡς κύριον ἔργον του ἤδη ἔχει νὰ πληροῖ ἁπλῶς δι' ἐμβολίμων ᾀσμάτων (ἀσχέτων δηλαδὴ πρὸς τὰ παριστανόμενα) τὰ μεταξὺ τῶν πράξεων διαλείμματα. Ἡ παράβασις φυσικὰ ἐξαφανίζεται. Ἡ παλαιὰ πηγαία χαρὰ ἔχει στειρεύσει. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν παλαιάν, ἡ μέση κωμῳδία στερεῖται φανταστικῶν στοιχείων· ὁ φαλλὸς βαθμιαίως ἐκλείπει, ἡ αἰσχρολογία ἐλαττοῦται, ὁ λόγος γίνεται εὐπρεπέστερος. Καὶ αἱ ἐπιθέσεις κατὰ ζώντων προσώπων ὀλιγοστεύουν, ἀπευθύνονται δὲ ὄχι πλέον εἰς πολιτικοὺς καὶ στρατηγοὺς (τὸ πλῆθος δὲν ἐνδιαφέρεται πλέον διὰ τὰ κοινά), ἀλλ' εἰς ὀνομαστὰς ἑταίρας, παρασίτους καὶ μαγείρους. Ἡ παρῳδία τῶν μύθων καὶ ἡ ρεαλιστικὴ ἀπεικόνισις σκηνῶν ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου εἶναι τὰ θέματα, πρὸς τὰ ὁποῖα ἀποκλειστικῶς στρέφονται ὅλοι. Ὁλόκληροι τραγῳδίαι, κυρίως τοῦ Εὐριπίδου, παρῳδοῦνται, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀσυναισθήτως ἐπιδρᾷ εἰς τὴν ὑφὴν τῆς κωμῳδίας καθ' ὅλου. Ὅ,τι ἐν τῷ μεταξὺ ἔχασεν, ἀναπληρώνει ἡ μέση—ὄχι μόνον ἡ ὑπόθεσιν μυθολογικὴν ἔχουσα—, δανειζομένη στοιχεῖα ἀπὸ τὴν τραγῳδίαν τοῦ Εὐριπίδου, τῆς ὁποίας ἐξέλιξις κυρίως εἶναι. Ἤδη ὁ τραγικὸς εἶχε καταβιβάσει τοὺς ἥρωάς του εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν ἀνθρώπων· ἡ μέση κωμῳδία κάμνει τὸ τελευταῖον ἀποφασιστικὸν βῆμα: θεοὶ καὶ ἥρωες ἐκλείπουν πλέον, ἐπὶ τῆς σκηνῆς κινοῦνται κοινοὶ θνητοί. Τὸ τελείως ξένον πρὸς τὴν παλαιὰν κωμῳδίαν θέμα τοῦ ἔρωτος, τὸ ὁποῖον πρῶτος ὁ Εὐριπίδης εἶχεν ἐκμεταλλευθῆ διὰ τὴν τραγῳδίαν, ἀνοίγει νέους ὁρίζοντας. Ἐπίσης τὸ θέμα τοῦ ἀναγνωρισμοῦ (πρβλ. Εὐριπίδου «Ἴωνα», «Ἑλένην», «Ἰφιγένειαν ἐν Ταύροις» κλπ.) γίνεται συχνότατον τώρα. Ἡ διαμόρφωσις διαφόρων χαρακτηριστικῶν τύπων (τῆς ἑταίρας, τοῦ Σωσίου κλπ.) ἐντείνεται. Ὡς γλῶσσα χρησιμεύει ἡ τότε λαλουμένη, χωρὶς νὰ διακινδυνεύωνται ὅμως πλέον τολμηροὶ νεοπλασμοί. Τὰ μέτρα μετὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ χοροῦ περιορίζονται εἰς τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον, τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον καὶ τὰ ἀναπαιστικὰ ἐνίοτε. Οἱ ποιηταὶ τῆς μέσης κωμῳδίας ὑπῆρξαν γονιμώτατοι. Μέσα εἰς τόσον ὄγκον ἔργων (ἀναφέρονται 607 κωμῳδίαι, ἐνῷ κατὰ τοὺς φιλολόγους πρέπει νὰ διορθώσωμεν εἰς 807) θὰ συνέβησαν καὶ ἐπαναλήψεις τῶν ὑποθέσεων καὶ ἀντιγραφαὶ ἀκόμη. Ἐξ ἄλλου εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὅλον αὐτὸ τὸ πλῆθος τῶν ἔργων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρασταθῇ εἰς τὰς Ἀθήνας· μέρος αὐτῶν λοιπὸν ἢ παρεστάθη εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἢ ἐγράφη διὰ νὰ διαβασθῇ μόνον. Οἱ κυριώτεροι ποιηταὶ τῆς περιόδου εἶναι οἱ ἑξῆς: Ἀντιφάνης, Ἀναξανδρίδης, Εὔβουλος, Ἄλεξις καὶ Τιμοκλῆς.

Νέα κωμῳδία (320—150 π. Χ. περίπου). Ἡ νέα κωμῳδία ἐγκαινιάζεται ἀπὸ τὸν Μένανδρον, τοῦ ὁποίου ἐκτενῆ ἀποσπάσματα διέσωσαν οἱ πάπυροι. Καὶ ἐδῶ ὁ ὅρος κωμῳδία, ἐπὶ λέξει λαμβανόμενος, δὲν ἁρμόζει· ὁ χορὸς ἐμφανίζεται μόνον εἰς τὰ διαλείμματα μεταξὺ τῶν πράξεων, διὰ νὰ ψάλῃ ἐμβόλιμα ᾄσματα. Οὔτε κωμικὴ κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ εἶναι ἡ ὑπόθεσις· ἁπλῶς ἕνα κομμάτι ζωῆς (γαλλ. pièce) μὲ καλὴν ἔκβασιν πάντως, ἀπίθανον μὲν λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῶς ἐντέχνου πλοκῆς του, δυνάμενον ὅμως νὰ συμβῇ πραγματικῶς. Κανένα ἴχνος φανταστικῶν στοιχείων· καὶ τὰ μυθολογικὰ θέματα παραμελοῦνται τώρα. Ὁ ὁρίζων στενεύει πολύ· ἀπεικονίζεται ἡ μικροαστικὴ ζωὴ τῆς ἐποχῆς μὲ τὰ μοναδικά της ἰδεώδη, τὴν ἀπόλαυσιν διὰ τοὺς νέους καὶ τὸ χρῆμα διὰ τοὺς γέροντας. Αἱ βωμολοχίαι λείπουν, τὰ προσωπικὰ σκώμματα εἶναι ἐλάχιστα, κυρίως κατὰ ἑταιρῶν, παρασίτων κτλ. Τὰ παριστάνοντα πρόσωπα φέρουν τὴν συνήθη τῶν χρόνων ἐκείνων ἐνδυμασίαν, αἱ προσωπίδες εἶναι φυσικαί, καὶ μόνον οἱ δοῦλοι φέρουν κτυπητὰ κωμικὰ χαρακτηριστικά. Καὶ ἐδῶ εἶναι καταφανὴς ἡ ἐπίδρασις τοῦ Εὐριπίδου εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς κωμῳδίας, τὸν πρόλογον, τὸν μονόλογον, τὴν τάσιν πρὸς διαρκῆ γνωμολογίαν κλπ. Ἐλάχιστα εἶναι τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα δανειζομένη ἡ νέα κωμῳδία ἀπὸ τὸν τραγικὸν ἐπαναλαμβάνει διαρκῶς: νυκτερινὸς βιασμὸς κόρης ὑπὸ νεανίου μεθυσμένου, μυστικὴ γέννησις καὶ ἔκθεσις τοῦ νόθου, ἀνατροφὴ τούτου ὑπὸ ἀνθρώπων κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, ἀναγνωρισμὸς ἐν τέλει, ἀντίθεσις μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ κτλ. Τὸ ἐρωτικὸν στοιχεῖον παίζει πρωτεύοντα ρόλον: δὲν ὑπάρχει κωμῳδία χωρὶς ἕνα ζεῦγος ἐρωτευμένων, περὶ τὸ ὁποῖον πλέκεται ἡ ὑπόθεσις. Πάντως ἐρωτικαὶ σκηναὶ δὲν παίζονται πρὸ τῶν θεατῶν· ἡ σύνδεσις προϋποτίθεται παλαιοτέρα. Ἐπὶ τῆς σκηνῆς δὲν παρουσιάζονται γυναῖκες πλὴν τῶν ἑταιρῶν. Σπουδαιότατον ρόλον παιζει ἤδη ὁ πονηρὸς δοῦλος, κατὰ κανόνα προστατεύων τὸν ἐρωτευμένον νεαρόν του κύριον καὶ πρὸς τοῦτο διαρκῶς μηχανορραφῶν καὶ ἐξαπατῶν τὸν γέροντα, φυσικὰ κατὰ τοῦ ἔρωτος κεκηρυγμένον, πατέρα τοῦ νέου. Τὰ ὀλίγα αὐτὰ στοιχεῖα συνδυάζονται εἰς ἓν ὅλον σχεδὸν πάντοτε κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, μὲ ἐλαφρὰς ἑκάστοτε παραλλαγάς. Ἡ ὑπόθεσις εἶναι συμβατική. Ἡ ὕλη καὶ ἡ ἐξωτερικὴ δρᾶσις ὀλίγον ἐνδιαφέρουν. Ἀκόμη καὶ τὰ πρόσωπα ἐπαναλαμβάνονται διαρκῶς τὰ ἴδια, μὲ τὰ ἴδια τυπικὰ ὀνόματα καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν ὡρισμένου τύπου προσωπίδα: Μοσχίων ὁ ἐρωτευμένος νεανίας, Σωσίας ὁ πονηρὸς δοῦλος, Λάχης ὁ ἐξαπατώμενος πατέρας, Γλυκέρα ἡ ἑταίρα κλπ. Ἀλλ' ὁ Μένανδρος τοὐλάχιστον γνωρίζει, μὲ ἐλαφρὰς ἀποχρώσεις, νὰ παραλλάσσῃ τὸν χαρακτῆρα τῶν ὀλίγων αὐτῶν προσώπων. Εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν προσώπων ἔγκειται τὸ ἀνυπέρβλητον τῆς τέχνης του. Τὸν ἄνθρωπον ἤθελε νὰ παραστήσῃ ὁ ποιητής, ὁποῖον οἱ σύγχρονοί του τὸν συνήντων καθημερινῶς εἰς τὴν ζωήν. Δὲν εἶναι τυχαῖον, ὅτι καὶ ἡ σύγχρονος περιπατητικὴ φιλοσοφία εἶχε στρέψει τὴν προσοχήν της εἰς τὸ σημεῖον αὐτό· οἱ «Χαρακτῆρες» τοῦ Θεοφράστου ἐνθυμίζουν καταπληκτικὰ τὰ πρόσωπα τῆς νέας κωμῳδίας. Σημαντικὸν εἶναι, ὅτι τὴν διάφορον ἐξέλιξιν, τὴν ὁποίαν λαμβάνουν αἱ ὑποθέσεις εἰς τὰς κωμῳδίας τοῦ Μενάνδρου καὶ ὅσαι ἐν τούτοις ἀρχίζουν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους (π. χ. ἐξαπάτησις κόρης, ἔκθεσις νόθου κτλ.), ἀφίνει ὁ ποιητὴς νὰ ἐξαρτηθῇ ἀπὸ τὸν διάφορον χαρακτῆρα τῶν δρώντων προσώπων. Ἡ παλαιὰ κωμῳδία ἔτεινε πρὸς τὴν ὑπερβολήν· οἱ ἄνθρωποί της εἶναι ἢ πολὺ καλοὶ ἢ πολὺ κακοί. Μέσος ὅρος δὲν ὑπῆρχεν· ἀπεναντίας ὁ Μένανδρος κατανοεῖ ὅτι ὁ ἴδιος ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ συγκεντρώνῃ ἀρετὰς καὶ κακίας συγχρόνως, καὶ αὐτὴν τὴν παρατήρησιν ζητεῖ νὰ ἐκμεταλλευθῇ ὅσον μπορεῖ διὰ τὸ ἔργον του.

Αἱ κωμῳδίαι τοῦ Μενάνδρου εἶναι πράγματι «imitatio vitae, speculum consuetudinis, imago veritatis» (*Κικέρων*). Καὶ ἡ γλῶσσά του εἶναι θαυμαστῆς δυνάμεως καὶ φυσικότητος: «Μένανδρος οὕτως ἔδειξε τὴν λέξιν, ὥστε πάσῃ καὶ φύσει καὶ διαθέσει καὶ ἡλικίᾳ σύμμετρον εἶναι». Οἱ ἀττικισταὶ φυσικὰ δὲν θεωροῦν αὐτὴν καθαρῶς ἀττικήν, ἐφ' ὅσον παραγνωρίζοντες τὴν ἐξέλιξιν λαμβάνουν ὡς βάσιν πάντοτε τὸν Ἀριστοφάνην. Τὰ μέτρα τῆς νέας κωμῳδίας περιορίζονται εἰς τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον, τὸ τροχαϊκὸν τετράμετρον καί τινα ἄλλα. Καὶ τῶν ποιητῶν τῆς νέας ἡ γονιμότης ὑπῆρξε πολὺ μεγάλη καὶ πρέπει καὶ δι' αὐτοὺς νὰ δεχθῶμεν ὅτι δὲν ἔβλεπαν ὅλα τὰ ἔργα τους νὰ παίζωνται εἰς τὰς Ἀθήνας. Φυσικὰ δὲν ἔλειπαν καὶ ἀπὸ ἐδῶ αἱ

Digitized by Google

ἐπαναλήψεις καὶ αἱ ἀντιγραφαί. Οἱ σπουδαιότεροι ποιηταὶ αὐτῆς ὑπῆρξαν ὁ Μένανδρος, ὁ Φιλήμων, ὁ Δίφιλος, ὁ Ἀπολλόδωρος καὶ ὁ Ποσείδιππος.

Τ' ἀποσπάσματα τῶν κωμικῶν συνεκέντρωσεν ὁ *A Meineke*, τῶν ἀττικῶν δὲ εἰδικῶς ὁ *Th. Kock*. Ἀτελὴς ἡ ἔκδοσις τοῦ *G. Kaibel*, περιλαβοῦσα μόνον τὴν δωρικὴν κωμῳδίαν τοὺς μίμους καὶ τοὺς φλύακας. *Joh. Demiánczuk*, «Supplementum comicum». *O. Schroeder*, «Novae Comoediae fragmenta». Νεωτάτη κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ Ἀριστοφάνους ὑπὸ τοῦ Γάλλου *Coulon* (1923 κ. ἑξ.), τοῦ δὲ Μενάνδρου ὑπὸ τοῦ *Jensen* (1929).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Körte*, ἐν *Pauly - Wissowa*, Real-Enzyklopaedie XI, 1207.— *L. Radermacher*, εἰς τὴν ἔκδ τῶν «Βατράχων» τοῦ Ἀριστοφάνους (1922).— *U v. Wilamowitz*, εἰς τὴν ἔκδ τῆς «Λυσιστράτης» τοῦ Ἀριστοφάνους. Πρβλ. καὶ *E. Bethe*, Die griechische Dichtung καὶ τὰς Γραμματολογίας τοῦ *J Geffcken* I (1926 καὶ *W. Schmid* I, 1 (1929 εἰς τὰ σχετικὰ μέρη. Τὸ ἀρχαιολογικὸν ὑλικὸν δίδει ἡ *M. Bieber* ἐν «Denkmäler zum Theaterwesen im Altertum» (1924).

Ι. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗΣ

Ρωμαϊκὴ κωμῳδία. Ἡ ἀρχαία παράδοσις περὶ ρωμαϊκῆς κωμῳδίας εἶναι λίαν πτωχὴ καὶ ἀσαφής. Τὸ περίφημον χωρίον τῆς ἱστορίας τοῦ Τίτου Λιβίου (VII, 2), τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς ἱστορίας τῶν σκηνικῶν παραστάσεων παρὰ τοῖς Ρωμαίοις, εἶναι τόσον σκοτεινὸν καὶ ὡς ἐκ τούτου πλούσιον εἰς ἑρμηνευτικὰς ἐκδοχάς, ὥστε δὲν δυνάμεθα μετὰ πλήρους βεβαιότητος νὰ τὸ χρησιμοποιήσωμεν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὁράτιος (Epist II, 1, 139 κ. ἑ.) οὐδὲν πλέον τοῦ Τίτου Λιβίου λέγει, διότι καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς ἤντλησεν. Ὡς πρὸς τὴν μορφὴν ὅμως αὐτῆς, τὸ περιεχόμενον, τὴν διαίρεσιν, τὴν ὑπόκρισιν, τὴν τεχνικὴν κττ. ἀρίστην συμβολὴν παρέχουν ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ σῳζόμεναι κωμῳδίαι τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου καὶ ἐξ αὐτῶν πάλιν κυρίως οἱ πρόλογοι καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ σχετικὸν περὶ κωμῳδίας μέρος (de fabula) τοῦ Λατίνου γραμματικοῦ τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος Εὐανθίου, τὸ ὁποῖον προτάσσεται εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Commentum» τοῦ ὑπομνηματιστοῦ τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Τερεντίου Αἰλίου Δωνάτου (Aelius Donatus). Ἐπίσης μεγάλης ἀξίας εἶναι καὶ τὸ «De poematibus» (=περὶ ποιημάτων) τοῦ γραμματικοῦ Διομήδους (G. L. Keil I, 489 κ ἑξ.), καθὼς καὶ ὁλόκληρον τὸ ὑπόμνημα τοῦ Δωνάτου.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω πηγῶν καὶ τῶν νεωτάτων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, τὸ ἱστορικὸν τῆς ρωμαϊκῆς κωμῳδίας ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἐπὶ τῆς ὑπατείας τῶν C. Sulpicius Peticus καὶ C. Licinius Stolo 363 π. Χ. ἐνέσκηψε λοιμὸς εἰς τὴν Ρώμην. Ἐπειδὴ δὲ οὔτε ἡ σύνεσις τῶν ἀνθρώπων οὔτε ἡ τοῦ θείου ἐπίκλησις ἴσχυσε πρὸς ἀναχαίτισίν του, ὑπὸ δεισιδαιμονίας παρακινούμενοι οἱ Ρωμαῖοι εἰσήγαγον πρὸς ἐξιλέωσιν τῆς οὐρανίου ὀργῆς τὰς σκηνικὰς παραστάσεις (ludi scaenici) ἐξ Ἐτρουρίας, ἥτις τότε εἶχεν ἀναμφιβόλως πολὺ ἀνώτερον τῆς Ρώμης πολιτισμόν. Οὕτως εἰς τὸ μόνον θέαμα τῶν Ρωμαίων, τὸν circum (=ἱππόδρομον), προσετέθη ἤδη καὶ τὸ τῶν σκηνικῶν παραστάσεων. Τότε ὅμως αὗται δὲν ἦσαν εἰ μὴ εἷς ἁπλοῦς θρησκευτικὸς χορός, τὸν ὁποῖον ἐχόρευον οἱ ἐξ Ἐτρουρίας ἐλθόντες ὑποκριταὶ (=ludiones, ludio ἐτρουσκιστὶ ister=ὑποκριτής) μόνον τῇ συνοδείᾳ αὐλοῦ (ad tibicinis modos), ἄνευ μιμήσεως καὶ ᾄσματος (sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu). Ἀλλ' ἔπειτα ἡ ρωμαϊκὴ νεολαία κατ' ἀπομίμησιν αὐτῶν καὶ τῶν ἀγροίκων φεσκεννίνων στίχων ἤρχισε νὰ συνθέτῃ στίχους σκωπτικούς, οἱ ὁποῖοι οὔτε ὡς αὐτοσχεδιάσματα, οὔτε ὡς ἀγροῖκα κατασκευάσματα δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν, ὅπως π. χ. ἦσαν οἱ φεσκέννινοι στίχοι (fescennini versus), ἀλλ' ὡς ἓν ἰδιαίτερον εἶδος σκωπτικοῦ ᾄσματος μετὰ χοροῦ καὶ μιμήσεως, τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεύς, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ ὁ Τίτος Λίβιος, ὠνόμασε saturam (σάτουραν) πρὸς διάκρισιν τῶν μονῳδιῶν τῆς ρωμαϊκῆς κωμῳδίας ἀπὸ τῶν τῆς νέας ἀττικῆς. Ἡ χρῆσις τῆς λέξεως satura ἐν τῇ προκειμένῃ θέσει (satura ὡς θηλυκὸν τοῦ ἐπιθέτου satur=πολυμιγὴς καὶ οὐχὶ ὡς μετάφρασις τῆς ἑλληνικῆς λέξεως σάτυρα) ἐγένετο ἴσως ἐξ ἁπλῆς ἀδυναμίας τοῦ συγγραφέως πρὸς εὕρεσιν ἐν τῇ παραδόσει ἑτέρου καταλληλοτέρου ὅρου, διότι ὁ καλῶς πληροφορημένος λόγιος τοὐλάχιστον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀντλεῖ ὁ Διομήδης, ὅστις σαφέστατα ἀναγράφει τὰ περὶ τῆς ρωμαϊκῆς σατύρας, δὲν γνωρίζει κἄν, ὅτι αἱ ἀρχικαὶ αὗται μονῳδίαι τῆς ρωμαϊκῆς κωμῳδίας ἐλέγοντο saturae. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν κωμικῶν ᾀσμάτων, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε τὴν προβαθμίδα τῆς ρωμαϊκῆς κωμῳδίας, ἐκυριάρχησεν ἐν Ρώμῃ ἐπὶ 123 ὅλα ἔτη, ἀπὸ τοῦ 363 π. Χ. μέχρι τοῦ 240 π Χ., ὁπότε ὁ ἐκ Τάραντος Ἕλλην ἀπελεύθερος Λίβιος Ἀνδρόνικος συνέγραψε καὶ ἐσκηνοβάτησε κατὰ τοὺς ludi romani τὴν πρώτην λατινικὴν κωμῳδίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προτύπων τῆς νέας ἀττικῆς κωμῳδίας, ἥτις ἤκμαζε τότε εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν. Πρὸς τοῦτο παρεκινήθη ὁ Λίβιος Ἀνδρόνικος ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν μουσικῶν ἀγώνων τῶν Ἑλλήνων ἐν Ρώμῃ, διότι εἰς τοὺς διαφόρους ἀγῶνας, οἵτινες ἐγίνοντο εἴτε πρὸς τιμὴν τῶν Μεγάλων Θεῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐλέγοντο megalenses, εἴτε ὡς ἆθλα ἐπὶ τῷ θανάτῳ διαπρεποῦς Ρωμαίου πατρικίου (funebres), εἴτε εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ ἀπό τινος δυστυχήματος (plebeji), εἴτε πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος (Apollinares), παριστάνοντο καὶ κωμῳδίαι. Εἰς τοὺς μεγάλους δέ, τοὺς κατ' ἐξοχὴν ρωμαϊκοὺς ἀγῶνας (ludi romani) ἐσκηνοβατοῦντο κανονικῶς τραγῳδίαι καὶ κωμῳδίαι. Αἱ παραστάσεις αὗται τῶν κωμῳδιῶν διετηρήθησαν μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων, ὁπότε, σὺν τῷ χρόνῳ, ὑπέπεσον εἰς τελείαν ἀφάνειαν.

Εἴδη τῆς ρωμαϊκῆς κωμῳδίας. Τὰ εἴδη τῆς ρωμαϊκῆς κωμῳδίας εἶναι κυρίως τρία: α') ἡ comoedia palliata (κωμῳδία ἱματιοφοροῦσα), ὀνομασθεῖσα οὕτως ὑπὸ τῶν γραμματικῶν ἐκ τοῦ κυρίου ἐνδύματος τῶν δραματικῶν προσώπων, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ ἑλληνικὸν ἱμάτιον (λατ. pallium), β') ἡ comoedia togata (κωμῳδία τηβεννοφόρος), λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ τῆς περιβολῆς τῶν κυρίων προσώπων τῆς κωμῳδίας, ἥτις ἦτο τὸ ἐθνικὸν τῶν Ρωμαίων ἔνδυμα, ἡ toga (τήβεννος), καὶ γ') ἡ fabula atellana (ἀτελλανὴ κωμῳδία), εἰσαχθεῖσα ἐκ τῆς Ἀτέλλας, πόλεως ὀσκικῆς τῆς Καμπανίας.

Fabula palliata: Περὶ τοῦ πρώτου τούτου εἴδους τῆς ρωμαϊκῆς κωμῳδίας εἴμεθα σχετικῶς πολὺ καλῶς πληροφορημένοι, διότι ἐκτὸς τῶν εἰς διαφόρους μεταγενεστέρους συγγραφεῖς διασωθέντων ἀποσπασμάτων διαπρεπῶν κωμῳδιοποιῶν (*O Ribbeck* Scaenicae Romanorum poesis Fragmenta vol II. Lips. 1898) τοῦ εἴδους αὐτοῦ καὶ τοῦ περιφήμου κανόνος τοῦ Λατίνου κριτικοῦ Volcacius Sedigitus (A Gell. N A XV. 24), ἔχομεν ἀκεραίας τοῦ μὲν Πλαύτου 21, τοῦ δὲ Τερεντίου 6 κωμῳδίας. Ἐξ αὐτῶν λοιπὸν μανθάνομεν, ὅτι ἡ παλλιᾶτα ἐκυριάρχησεν ἐν Ρώμῃ καθ' ὅλον τὸν ΣΤ' ἀπὸ κτίσεως Ρώμης αἰῶνα καὶ ὅτι τόσον διὰ τὴν ἐν γένει ἐπικράτησίν της, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐξιδανίκευσιν τῆς μορφῆς αὐτῆς καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν της ἀπὸ τῶν ἑλληνικῶν προτύπων εἰργάσθησαν οἱ ἑξῆς ποιηταί: Livius Andronicus Naevius. Plautus Ennius, Trabea, Atilius, Licinius Imbrex Juventius, Statius Caecilius, Luscius Lanuvinus, Terentius, Plautius, Turpilius. Ἐξ ὅλων αὐτῶν οἱ ἀρχαιότεροι, καὶ ἰδίως ὁ Πλαῦτος, προσεπάθησαν νὰ προσαρμόσουν τὰς κωμῳδίας των πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, αἵτινες ἀπὸ ἀπόψεως καλαισθησίας καὶ λεπτότητος πνεύματος εὑρίσκοντο τότε εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Ὥστε αἱ ρωμαϊκαὶ κωμῳδίαι δὲν εἶναι ἁπλῆ μετάφρασις τῶν ἑλληνικῶν κωμῳδιῶν (νέας ἀττικῆς κωμῳδίας), ἀλλὰ προϊόντα μὲ ἀρκετὴν πρωτοτυπίαν, ὀφειλομένην εἰς τὴν τελείαν ἐπεξεργασίαν καὶ προσαρμογὴν τῶν ἑλληνικῶν προτύπων εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς τρόπους καὶ ἤθη. Οὕτω π. χ ὁ τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι τοῦ ἀρχαίου Ρωμαίου, καθὼς καὶ ἡ γνησία ὁμιλουμένη λατινικὴ γλῶσσα, οὐχὶ ἡ χυδαία γλῶσσα τῶν τριόδων, εὑρίσκεται μόνον εἰς τὰς κωμῳδίας τοῦ Πλαύτου, διότι τῶν ἄλλων συγγραφέων τὰ λατινικὰ ἀντιπροσωπεύουν τὸν τεχνικὸν πεζὸν λόγον. Ὡς πρὸς τὰς ὑποθέσεις, τὸ δῶρον τῆς εὑρέσεως ἔπρεπε νὰ εἶναι πολὺ περισσότερον ἀνεπτυγμένον εἰς τὸν ποιητὴν τῆς ρωμαϊκῆς κωμῳδίας, διότι οἱ Ρωμαῖοι, ὡς κατ' ἐξοχὴν θρησκευτικὸς λαὸς ἀφ' ἑνὸς καὶ στερούμενοι δημιουργικῆς φαντασίας ἀφ' ἑτέρου, δὲν ἠδύναντο νὰ ἀναζητήσουν τὰς ὑποθέσεις τῆς κωμῳδίας εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν θεῶν καὶ ἡρώων, ὅπως ἔκαμνον οἱ Ἕλληνες κωμικοί. Οὐδεμία διακωμῴδησις τῶν θείων πραγμάτων ἐπετρέπετο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀρχόντων. Οἱ ποιηταὶ τῆς παλλιάτας εἰργάζοντο κατὰ τρόπον, τὸν ὁποῖον ἐνεκαινίασεν ὁ Naevius, δηλαδὴ τὴν contaminatio (συμφυρμόν). Ἐλέγετο δὲ contaminatio ὁ τρόπος καθ' ὃν διὰ τὴν σύνταξιν μιᾶς λατινικῆς κωμῳδίας ἐχρησιμοποιοῦντο δύο ἢ περισσσότεραι ἑλληνικαὶ κωμῳδίαι (τοῦ Μενάνδρου, Διφίλου, Φιλήμονος, Δημοφίλου κλπ) συγγενοῦς πάντοτε ὑποθέσεως ὡς πρότυπα, ἐξ ὧν ἄλλοτε μὲν ἐλαμβάνοντο σκηναὶ ὡρισμέναι, ἄλλοτε δὲ καὶ μέρη μόνον σκηνῶν, συνεκολλῶντο καταλλήλως καὶ ἀπετέλουν ἓν ὀργανικὸν οὕτως εἰπεῖν ὅλον. Ἐπίσης καὶ τὴν ἐπιθετικὴν μορφὴν τῶν ἐπιγραφῶν τῶν κωμῳδιῶν, τὴν ὁποίαν μεταχειρίζεται συνήθως καὶ ὁ Πλαῦτος, πρῶτος ὁ Naevius εἰσήγαγεν εἰς τὴν κωμῳδίαν, π. χ. «Tunicularia» fabula ἐννοεῖται=κωμῳδία τοῦ χιτωνίσκου), «Asinaria» (=ὀνικὴ κωμῳδία) κ.ο.κ. Ἕτερον χαρακτηριστικὸν τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Ναιβίου καὶ Πλαύτου εἶναι τὸ ρητορικῶς διηνθισμένον ὕφος, τὸ ὁποῖον ἔλειπε τελείως ἀπὸ τὰ πρότυπά των τῆς νέας ἀττικῆς κωμῳδίας. Τὰ λογοπαίγνια τοῦ Πλαύτου, τὰ ὁποῖα ἐποιήθησαν διὰ τὴν κωμικὴν ἐντύπωσιν τῆς στιγμῆς μᾶλλον παρὰ διὰ τὴν τελειότητα τῆς δραματικῆς τέχνης, ἦσαν σχεδὸν ἄγνωστα εἰς τὸ λεπτὸν ἀττικὸν πνεῦμα τοῦ Μενάνδρου καὶ τελείως συνυφασμένα μὲ τὴν φύσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἤρχισε νὰ ἐγκαταλείπηται ὁ χαρακτὴρ οὗτος τῆς παλλιάτας, ὅστις τὴν εἶχε καταστήσει ἀγαπητὴν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν λαόν, καὶ νὰ γίνηται προσπάθεια μεγαλυτέρας προσεγγίσεώς της πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πρότυπα. Τῆς κινήσεως ταύτης ἡγεῖτο ὁ κωμικὸς ποιητὴς Statius Caecilius, ὅστις μὲ τὴν ὑπερβολικὴν προτίμησιν, τὴν ὁποίαν ἔδειξε πρὸς τὸν Μένανδρον, ἐδίωκε τὴν λογοτεχνικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὸν Τερέντιον, ὁ ὁποῖος ἀκόμη καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν προσπαθεῖ νὰ ἐξομοιωθῇ τελείως πρὸς τὰ πρότυπά του. Οὕτως ἔπαυσε πλέον ἡ παλλιάτα νὰ ἐξυπηρετῇ τὸν πολὺν λαόν, διότι, ὡς ἐκ τῆς συνθέσεώς της, τώρα ἀπῄτει πολὺ ὑψηλότερον διανοητικῶς ἱστάμενον κοινὸν διὰ νὰ τὴν κατανοήσῃ καὶ περιωρίσθη εἰς ἕνα κύκλον διανοουμένων γνωστῶν τοῦ ποιητοῦ, οἵτινες καὶ τὸν ἐπεδοκίμαζον. Ὁ πολὺς λαὸς λοιπὸν οὔτε τὴν ἐξαιρετικὴν λεπτότητα πνεύματος καὶ ὕφους τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Τερεντίου ἦτο εἰς θέσιν νὰ κατανοήσῃ, οὔτε ἐκ τῆς γλώσσης του, ἥτις ἦτο ἡ γλῶσσα τοῦ γνησίου Ρωμαίου λογίου, ἠδύνατο νὰ εὐχαριστηθῇ, οὔτε τὰς μετρημένας εὐφυολογίας του ἦτο ἱκανὸς νὰ ἀντιληφθῇ, συνηθισμένος ὢν εἰς τὰς βωμολογίας τοῦ Πλαύτου, οὔτε καὶ τὴν σαφήνειαν, κυριολεξίαν (proprietatem verborum) καὶ ἀκριβολογίαν του ὑπέφερε· διὰ τοῦτο κατ' ὀλίγον ἤρχισε νὰ αἰσθάνηται ἀποστροφὴν πρὸς τὴν παλλιάταν καὶ εὗρε τὴν ἀνακούφισίν του εἰς τὰ ἄλλα εἴδη τῆς κωμῳδίας, togatam, atellanam, mimum. Οὕτως ἐξέλιπεν ἡ παλλιάτα ἀπὸ τῆς σκηνῆς σχεδὸν διὰ παντός, διότι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τερεντίου περιῆλθεν εἰς ἐντελῆ στασιμότητα. Μόνος ἄξιος μνείας ποιητὴς εἶναι ὁ Sextus Turpilius, μὲ τὸν ὁποῖον τελειώνει καὶ ἡ ἀκμὴ τῆς παλλιάτας (103 π. Χ.). Εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους, ὁσάκις ἤθελον νὰ παραστήσουν τὴν παλλιάταν, ἀνέτρεχον εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν κωμῳδίαν π. χ. τοῦ Πλαύτου καὶ οὕτω διετηρήθησαν ἐπ' ὀλίγον ἀκόμη τὰ ἔργα τοῦ Πλαύτου ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἡ ἀπόπειρα δὲ τῶν Vergilius Romanus καὶ M. Pomponius Bassulus πρὸς ἀναζωογόνησιν τοῦ εἴδους τούτου σχεδὸν ἀπέτυχε, διότι περιωρίσθη εἰς στενότατον κύκλον καὶ ἔμεινεν οὕτως ἄνευ εὐεργετικῆς διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς παλλιάτας ἐπιδράσεως.

Fabula togata: Περὶ τοῦ δευτέρου εἴδους τῆς ρωμαϊκῆς κωμῳδίας, τῆς τογάτας, γνωρίζομεν δυστυχῶς ἐλάχιστα, διότι οὐδεμία ἐκ τῶν κωμῳδιῶν αὐτῶν διεσώθη μέχρις ἡμῶν. Ἐξ ὅσων ὅμως λέγει ὁ φιλόσοφος Σενέκας εἰς τὴν ἐπιστολήν του 8, 8 habent enim hae (togatae nostrae) quoque aliquid severitatis et sunt inter comoedias ac tragoedias mediae), φαίνεται ὅτι εἶχον χαρακτῆρα σοβαρὸν καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ὑποθέσεως εὑρίσκοντο μεταξὺ τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας. Τὰ θέματά της ἤντλει ἐκ τῆς νέας κωμῳδίας καὶ τῆς παλλιάτας, ἀλλὰ μετέφερεν αὐτὰ ἐπὶ ρωμαϊκοῦ καὶ ἰταλικοῦ ἐδάφους. Ὁ οἰκογενειακὸς βίος ἔπαιζε σπουδαιότατον ρόλον, καθὼς καὶ τὸ γυναικεῖον φῦλον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παλλιάταν, ἐνῷ οἱ δοῦλοι ὑπεχώρησαν, διότι, κατὰ τὰ αὐστηρὰ ρωμαϊκὰ ἤθη, εἰς τὰς παραστάσεις τῆς τογάτας δὲν ἐπετρέπετο οἱ δοῦλοι νὰ φαίνωνται ἐξυπνότεροι τῶν κυρίων των. Τόπος παραστάσεως τῆς τογάτας ἦτο ἡ Ρώμη καὶ πολλάκις χάριν σκώμματος καὶ ἡ ἐπαρχία. Πρώτην δὲ ἀπόπειραν εἰσαγωγῆς αὐτῆς ἐν Ρώμῃ εἶχε κάμει ἤδη ὁ Naevius διὰ τῆς κωμῳδίας αὐτοῦ «Hariolus» (=Οἰωνιστής). Οἱ κύριοι ἀντιπρόσωποι τοῦ εἴδους τούτου τῆς ρωμαϊκῆς κωμῳδίας εἶναι τρεῖς: ὁ Titinius, ὁ T. Quinctius Atta καὶ ὁ L. Afranius· πάντες ἀπὸ τοῦ 160—77 π. Χ. ἀκμάσαντες. Ἐξέχουσαν μεταξὺ αὐτῶν θέσιν κατέχει ὁ L Afranius, ὅστις λόγῳ μεγαλυτέρας ἐπαφῆς του πρὸς τὸν Μένανδρον ἐπλησίασε τὴν togatam πρὸς τὴν palliatam καὶ οὕτως ἐδημιουργήθη ἓν μέσον εἶδος, τὸ ὁποῖον διήρκεσεν ὅσον καὶ ὁ βίος τοῦ δημιουργοῦ του. Αἱ togatae τοῦ Afranius παριστάνοντο ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων. Ὁ Afranius ἦτο διὰ τὴν togatam ὅ,τι ὁ Plautus διὰ τὴν palliatam. Κατὰ τὸν γραμματικὸν Διομήδη καὶ ἡ Comoedia trabeata, ἥτις ἐπαίζετο μόνον μεταξὺ τῶν ἱππέων (τῶν ὁποίων εἰδικὴ ἐνδυμασία εἶναι ἡ trabea, ἐξ οὗ καὶ trabeata), καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐμφάνισις ἦτο ἀσήμαντος καὶ παροδική, ὑπήγετο εἰς τὴν Comoediam togatam. Ἐπινοητὴς αὐτῆς εἶναι ὁ C. Melissus, ἀπελεύθερος τοῦ Μαικήνα. Τὸ ὄνομα τῆς togata ὡς comoedia tabernaria προῆλθεν ἐκ τῆς λέξεως taberna (=καπηλεῖον), εἰς τὴν ὁποίαν ἐνδιῃτᾶτο ὁ λαός, πρὸς τὸν ὁποῖον αὕτη ἐπαίζετο.

Fabula atellana: Καὶ περὶ τοῦ εἴδους τούτου τῆς ρωμαϊκῆς κωμῳδίας ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Ἀπὸ τὴν διήγησιν τοῦ Τίτου Λιβίου ἐξάγεται ὅτι αἱ παραστάσεις αὗται ἦλθον λίαν ἐνωρὶς ἐκ τῆς ὀσκικῆς Καμπανίας εἰς τὴν Ρώμην. Παριστάνοντο δὲ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Ὄσκων πολιτῶν εἰς τὴν ὀσκικὴν γλῶσσαν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν λατινικὴν ὑπὸ Ρωμαίων πολιτῶν. Πότε ἀκριβῶς ἐπῆλθεν ἡ μεταβολὴ αὕτη δὲν γνωρίζομεν· πάντως, ἐξ ὅσων ἀναφέρει ὁ Στράβων (V, 233), φαίνεται ὅτι ἡ παράστασις αὐτῶν εἰς τὴν ὀσκικὴν γλῶσσαν ἐξηκολούθει μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου. Χαρακτηριστικὸν τοῦ εἴδους αὐτοῦ εἶναι ἡ χρῆσις τῆς προσωπίδος (persona, λέξ. ἐτρουσκική)—πρὸς εἰσαγὴν τῆς ὁποίας εἰς τὴν παλλιάταν ἔμμεσον ἀπόπειραν ἔκαμεν ὁ ποιητὴς Naevius διὰ τῆς κωμῳδίας αὐτοῦ «Personata» (προσωπιδοφόρος), εἰς τὴν ὁποίαν διεκωμῴδει **τοὺς παριστάνοντας**

Digitized by Google

Ρωμαίους πολίτας μὲ προσωπεῖον, διὰ νὰ μὴ ἀναγνωρίζωνται ὑπὸ τοῦ κοινοῦ, διότι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἠθοποιοῦ τότε ἐθεωρεῖτο ἐξευτελιστικόν—καὶ οἱ μόνιμοι τύποι τῶν ὑποκριτῶν: Maccus=Μακκὼ (=ἠλίθιος), Bucco=Γνάθων (=μορφὴ ἐπίσης ἠλιθίου), Pappus=Πάππος ἠλίθιος γέρων, ὀσκιστὶ Casnar) καὶ Dossennus (=ἡ γελοιογραφία τοῦ ὑβοῦ λογίου, τοῦ φιλοσόφου). Οἱ μόνιμοι οὗτοι τύποι ὑπενθυμίζουν τὴν κωμῳδίαν τῆς Ἀναγεννήσεως Comoedia dell' arte καὶ τὸν Καραγκιόζην τῶν Τούρκων. Τὸ προτέρημα τῶν παραστάσεων τούτων εἶναι ὅτι ὁ θεατὴς γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων ὅτι πρόκειται περὶ γελοίου. Τὰ ἀστεῖά των ἦσαν χονδρά, ἡ γλῶσσά των χυδαιοτάτη καὶ αἱ χειρονομίαι των ἀηδεῖς. Τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σύλλα οἱ L. Pomponius καὶ Novius ἀνύψωσαν τὰς παραστάσεις ταύτας ἀπὸ ἀκανονίστους ἐπιθεωρήσεις εἰς τεχνικὸν λογοτεχνικὸν εἶδος μὲ δανεισμοὺς ἐκ τῆς τογάτας καὶ παλλιάτας. Ἀφοῦ δὲ οὕτως ἔλαβον μορφὴν ἀληθοῦς κωμῳδίας, ἐπαίζοντο ὡς exodium τῶν σκηνικῶν παραστάσεων ὑπὸ τῶν exodiarii, ὅπως εἰς τὸ τέλος τῆς ἑλληνικῆς τριλογίας ἐπαίζετο τὸ σατυρικὸν δρᾶμα. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Καίσαρος καὶ Κικέρωνος ἐξωβελίσθησαν τὰ ἀτελλανὰ δράματα ὑπὸ τοῦ μίμου. Ὁ Μακρόβιος (Macrobius) ἀναφέρει (Sat. I, 10 3) ὅτι κάποιος Mummius ἠθέλησε, μετὰ τὸν Novium καὶ Pomponium, νὰ ἀναζωογονήσῃ τὸ εἶδος τοῦτο, ἀλλ' ἔπειτα ὑπέκυψεν εἰς εἰς τὸν μῖμον καὶ παντομῖμον. Ὁ μῖμος δὲ ἀνήχθη εἰς λογοτεχνικὸν εἶδος ὑπὸ τῶν D. Laberius καὶ

Σκηνὴ ἐκ τοῦ Εὐνούχου τοῦ Τερεντίου. Ὁ νεανίας Phaldria διδει ὁδηγίας εἰς τὸν δοῦλον Parmeno.

Publilius Syrus καὶ ἐκυριάρχησεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα, εἰσαχθεὶς ἐκ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος εἰς τὸ ρωμαϊκὸν θέατρον, εἴτε συγχρόνως μὲ τὰ ἀτελλανὰ δράματα, εἴτε πρὸ αὐτῶν.

Rhinthonica. Οἱ Ρωμαῖοι ἱστορικοὶ τῆς λογοτεχνίας ἀναφέρουν ὡς ἴδιον εἶδος ρωμαϊκῆς κωμῳδίας καὶ τὴν Rhinthonica (=Ρινθωνική), ὀνομασθεῖσαν ἐκ τοῦ φλυακογράφου Ταραντίνου κωμικοῦ Ρίνθωνος, ἀκμάσαντος ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος (320—285 π. Χ.). Ἡ κωμῳδία αὕτη ἦτο ἱλαροτραγῳδία (=φλυακογραφία), ἥτις ἐγελοιοποίει τραγικὰς ὑποθέσεις. Αἱ ἀτελλαναὶ παραστάσεις μυθολογικῆς ὕλης ὡμοίαζον μὲ τὴν ρινθωνικὴν κωμῳδίαν.

Μορφὴ τῆς ρωμαϊκῆς κωμῳδίας. Ἡ ρωμαϊκὴ κωμῳδία διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη: τὸν πρόλογον, τὴν πρότασιν, τὴν ἐπίτασιν καὶ τὴν καταστροφήν. Πρόλογος εἶναι τὸ εἰσαγωγικὸν μέρος τῆς κωμῳδίας, πρότασις ἡ προπαρασκευὴ τῆς δέσεως τῆς ὑποθέσεως, καθ' ἣν, πρὸς ἐξήγησιν ὡρισμένων πραγμάτων, ἐμφανίζονται ἰδιαίτερα πρόσωπα, προτατικὰ (personae protaticae) καλούμενα, ἅτινα διηυκόλυνον οὕτω τὴν κατανόησιν τοῦ ὅλου. ἐπίτασις ἡ δέσις ἡ πλοκὴ καὶ καταστροφὴ ἡ λύσις τῆς κωμῳδίας. Τοῦ προλόγου ἔχομεν τέσσαρα εἴδη: α') πρόλογον συστατικὸν (= comentativus), καθ' ὃν εἴτε ὁ ποιητὴς εἴτε ἡ κωμῳδία αὐτοῦ συνιστῶνται εἰς τὸ κοινόν, β') πρόλογον ἐπιτιμητικὸν (relativus), ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ ποιητὴς εἴτε ἐπιτίθεται ἐπιτιμητικῶς κατὰ τοῦ ἐπικριτοῦ τοῦ ἔργου του, ὅπως π. χ. ὁ Τερέντιος κατὰ τοῦ Luscius Lanuvinus, εἴτε ἐκφράζει εὐχαριστίας πρὸς τὸ κοινόν, γ') πρόλογον δραματικὸν (argumentativus), κατὰ τὸν ὁποῖον ἐκτίθεται ἡ ὑπόθεσις τῆς κωμῳδίας, καὶ δ') πρόλογον μικτὸν (mixtus), ὅταν περιλαμβάνῃ πάντα τὰ ἀνωτέρω εἴδη. Τοὺς προλόγους τῶν κωμῳδιῶν των μετέβαλλον συνήθως οἱ ποιηταὶ κατὰ τὰς νέας παραστάσεις, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως τὸ ἔργον τοῦτο ἀνελάμβανον οἱ διάφοροι θιασάρχαι, οἱ ὁποῖοι εἴτε ἔγραφον νέους προλόγους εἴτε ἐπεξειργάζοντο τοὺς παλαιούς. Ἴχνη καταφανῆ τοιαύτης ἀλλαγῆς τῶν προλόγων εὑρίσκομεν εἰς τὰς κωμῳδίας τοῦ Πλαύτου. Ὁ πρόλογος κατ' ἀρχὰς ἦτο μία περίληψις τῆς ὑποθέσεως τοῦ δράματος, δημοσιευμένη συνήθως πρὸ τῆς παραστάσεως ἐν εἴδει σημερινοῦ προγράμματος. Ἐν αὐτῇ ἀνεγράφετο ἡ ἐπιγραφὴ τῆς λατινικῆς κωμῳδίας καὶ τῆς πρωτοτύπου ἑλληνικῆς καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ Ἕλληνος καὶ Ρωμαίου συγγραφέως. Εἰς τοὺς χρόνους δὲ τοῦ Τερεντίου ὁ πρόλογος ἀπηγγέλλετο ὑπὸ νεαρῶν ὑποκριτῶν ἢ σπανίως καὶ ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ, ὅστις ἦτο καὶ πρωταγωνιστής.

Αἱ ρωμαϊκαὶ κωμῳδίαι ὡς πρὸς τὴν δρᾶσιν διαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας: α) εἰς κινηματικὰς (fabulae mototiae), αἱ ὁποῖαι διὰ τὰ παθητικά, δραστικὰ καὶ βίαια μέρη προετιμῶντο τῶν ἄλλων, β) εἰς καταστατικὰς (fabulae statariae), τῶν ὁποίων ἡ δρᾶσις ἦτο ἤρεμος καὶ κανονική, ὡς π. χ. τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Τερεντίου, καὶ γ) εἰς μεικτὰς (fabulae mixtae), τῶν ὁποίων ἡ δρᾶσις μετέχει καὶ τῶν κινηματικῶν καὶ τῶν καταστατικῶν. Εἰς ἑκάστην κωμῳδίαν διακρίνομεν δύο μέρη κυρίως: 1) τὸ διαλογικὸν μέρος, ἤτοι τοὺς διαλόγους (diverbia) καὶ 2) τὰ ᾀδόμενα μέρη, ἤτοι τὰ ᾄσματα (cantica) τὰ ὑπὸ συνοδείαν μουσικῆς καὶ ὀρχήσεως ἐκτελούμενα. Χοροῦ, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ χοροῦ τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς κωμῳδίας, στερεῖται ἡ λατινικὴ κωμῳδία, ὅπως καὶ ἡ νέα ἀττική. Ἐπίσης τὴν μετρικὴν αὐστηρότητα τῆς λατινικῆς τραγῳδίας δὲν ἔχει ἡ λατινικὴ κωμῳδία. Οἱ διάλογοι, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, εἶναι γραμμένοι εἰς ἰαμβικὰ τρίμετρα (ἢ ἰαμβικὰ ἑξάμετρα, ὅπως ἔλεγον οἱ Ρωμαῖοι (senarius jambicus), διότι ἐμέτρουν κατὰ πόδα καὶ οὐχὶ κατὰ διποδίαν, ὅπως οἱ Ἕλληνες) καὶ εἰς τροχαϊκὰ τετράμετρα καταληκτικὰ (ἢ ἑπταμέτρους στίχους, septenarius versus κατὰ τοὺς Ρωμαίους). Τὰ μέτρα τῶν ᾀδομένων μερῶν ἦσαν διάφορα: ἀνάπαιστοι, κρητικοὶ καὶ ἰδίως βακχεῖοι· δι' αὐτῶν δὲ ἡ κωμῳδία μετετρέπετο τρόπον τινὰ εἰς μελόδραμα. Τὴν μουσικὴν τῶν μερῶν τούτων ἐξετέλει ὁ δοῦλος τοῦ θιασάρχου διὰ dexδιαφόρων αὐλῶν: tibiae pares ἢ impares ἢ duae trae ἢ Sarranae. Διὰ τὰς λυρικὰς σκηνὰς εἰς τὰ χειρόγραφα τοῦ Τερεντίου ὑπάρχουν τὰ γράμματα M. M. C=Mutatis Modis Canticum, διὰ νὰ δεῖξουν τὴν ἀλλαγὴν τοῦ μέτρου. Τὰ ἑλληνικὰ δράματα διῃροῦντο εἰς πράξεις διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ χοροῦ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἀλλ' εἰς τὴν ρωμαϊκὴν κωμῳδίαν, ὅπου ἐξέλιπεν ὁ χορός, τὸ τέλος ἑκάστης πράξεως ἐδηλοῦτο διὰ τῆς ἀποχωρήσεως ὅλων τῶν προσώπων ἀπὸ τῆς σκηνῆς. Ὅταν ἡ σκηνὴ ἔμενε κενή, ἦτο ἔνδειξις τέλους τῆς κωμικῆς πράξεως. Ἡ λατινικὴ κωμῳδία, ὅπως καὶ ἡ νέα ἀττικὴ κωμῳδία, εἶναι κυρίως κωμῳδία χαρακτήρων. Πάντες οἱ ἐν αὐτῇ κυριαρχοῦντες τύποι προσώπων ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου· οὕτω π. χ. ὁ τύπος τοῦ ἀλαζόνος στρατιώτου (miles gloriosus) ὑπῆρξε λίαν προσφιλὴς εἰς τὴν λατινικὴν κωμῳδίαν, ἐπίσης καὶ οἱ τῶν ἑταιρῶν (meretrix) τοῦ μαστροποῦ (leno), τῆς προξενητρίας (lena), τῶν δούλων (servus), τοῦ παρασίτου (parasitus), τοῦ κόλακος (comes), τῆς πενθερᾶς (hecyra), τὸν ὁποῖον πρῶτος ὁ Τερέντιος παρουσιάσεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, τῶν συκοφαντῶν (advocati), τῶν γερόντων (senes), τῶν νέων (adulescentes) καί τινων ἄλλων, οἵτινες ἔδρασαν καὶ εἰς τὴν νέαν ἀττικὴν κωμῳδίαν.

Πρὸς παράστασιν τῶν διαφόρων κωμῳδιῶν κατὰ τὴν ἀρχαίαν ρωμαϊκὴν ἐποχήν, ἱδρύετο κατ' ἔτος πρόχειρον θέατρον κατὰ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον, ἀλλὰ μὲ τέχνην τελείως πρωτογονικήν, τὸ ὁποῖον εἶχε καθίσματα ἐκ ξύλου, κείμενα εἰς ὑψηλότερον τῆς σκηνῆς μέρος, τὰ ὁποῖα ἅμα τῇ λήξει τῆς παραστάσεως κατεστρέφοντο. Ὁ Τάκιτος (A, 14. 21) ἀναφέρει ὅτι δι' ἀποφάσεως τῆς συγκλήτου εἶχεν ἀπαγορευθῇ εἰς τοὺς θεατὰς νὰ κάθηνται κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν παραστάσεων. Τέλος ὁ L. Mummius πρῶτος (145 π. Χ.) ἐφρόντισε διὰ τὴν καλυτέραν ἐμφάνισιν μονίμου ξυλίνου θεάτρου, τὸ δὲ πρῶτον λίθινον θέατρον ἔκτισεν ὁ Πομπήϊος τῷ 55 π. Χ. εἰς τὴν Ρώμην. Ἔπειτα τῷ 13 π. Χ. ἀνηγέρθη ἕτερον λίθινον θέατρον ὑπὸ τῶν Cornelius Balbus καὶ Marcellus. Τὰ τρία ταῦτα μόνιμα θέατρα τῆς Ρώμης περιελάμβανον 50.000 θεατάς. Ὁ διάκοσμος τῆς σκηνῆς ἦτο ἁπλούστατος. Εἰς τὴν κωμῳδίαν ἡ σκηνογραφία παρίστανεν ἰδιωτικὸν οἶκον καὶ τὰ γεγονότα ὑπετίθετο, ὅτι διεδραματίζοντο εἰς τὸν δρόμον. Ἡ παλλιάτα ἠγνόει τελείως τὰς ἀλλαγὰς τῶν σκηνογραφιῶν, τὴν δὲ πρώτην αὐλαίαν (siparium) ἐχρησιμοποίησαν οἱ Ρωμαῖοι, ὅταν ἐκληρονόμησαν τὸ ὕφασματα τοῦ βασιλέως Ἀττάλου 133 π. Χ.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποκριτῶν τῆς ρωμαϊκῆς κωμῳδίας ἐποίκιλλε μεταξὺ τριῶν καὶ ἑπτὰ καὶ δὲν ἦτο περιωρισμένος, ὅπως εἰς τὰ ἑλληνικὰ θέατρα. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀκμῆς τῆς παλλιάτας οἱ ὑποκριταὶ ἔπαιζον ἄνευ προσωπίδων, διότι αὗται εἰσήχθησαν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν θέατρον τῷ 120 π. Χ.· πρότερον ὑπῆρχον μόνον εἰς τὰ ἀτελλανὰ δράματα. Κατάλογον χαρακτηριστικῶν προσωπείων τῆς ρωμαϊκῆς κωμῳδίας ἀναγινώσκομεν εἰς τὸ λεξικὸν τοῦ Πολυδεύκους (Δ' 143—155). Τὰ γυναικεῖα πρόσωπα ὑπεδύοντο ἄνδρες ψιμυθιώνοντες τὸ πρόσωπον καὶ λευκαίνοντες τὰς χεῖρας διὰ κρητίδος. Αἱ ἐνδυμασίαι τῶν διαφόρων προσώπων ἦσαν καθωρισμέναι· οὕτω π. χ. οἱ ὑπηρέται ἐφόρουν ἐμβάδας (soccos), οἱ στρατιωτικοὶ χλαμύδα πορφυρᾶν, οἱ γέροντες λευκὸν ἱμάτιον, οἱ νέοι ἱμάτιον ἀνοικτοῦ χρώματος (κοκκίνου, κυανοῦ κτλ.), αἱ ἑταῖραι περιέβαλλον τὴν κεφαλὴν διὰ κροκοβαφοῦς ἢ κιτρίνου ὑφάσματος (ricinium) κτλ. Ἐχρησιμοποίουν δὲ διάφορα μέσα ὅπως μεγαλύνωσι τὴν κοιλίαν, τὰς κνήμας καὶ τοὺς πόδας των ἐπὶ τὸ φορτικώτερον. Ἐκτὸς αὐτῶν μετεχειρίζοντο καὶ φαινάκας (galearia) διαφόρων χρωμάτων πρὸς ὑποδήλωσιν τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν δρώντων προσώπων, λευκὰς διὰ τοὺς γέροντας καὶ μελαίνας ἢ ξανθὰς διὰ τοὺς νέους. Περὶ ὅλων αὐτῶν ἐφρόντιζεν ὁ λεγόμενος χορηγὸς (choragus). Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ὑποκριτοῦ ἐθεωρεῖτο τότε ἐν Ρώμῃ πολὺ ἐξευτελιστικὸν καὶ ὁ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀνερχόμενος ἐλεύθερος Ρωμαῖος πολίτης ἐστερεῖτο τῶν πολιτικῶν του δικαιωμάτων.

Ὁ διευθυντὴς τοῦ θεάτρου ἦτο συγχρόνως καὶ ὁ πρωταγωνιστὴς μεταξὺ τῶν ὑποκριτῶν. Οὗτος ἐλέγετο dominus gregis (=θιασάρχης). Τοιούτους dominos ἔχομεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλαύτου τὸν T. Publilium Pellio καὶ τοῦ Τερεντίου τὸν L. Ambivius Turpio καὶ L. Hatilius. Οἱ θιασάρχαι οὗτοι ἠγόραζον παρὰ τοῦ ποιητοῦ τὴν κωμῳδίαν, τὴν ὁποίαν ἔμελλον νὰ ἀναβιβάσουν οἱ Ρωμαῖοι ἄρχοντες (aediles) ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ἀπετέλουν τρόπον τινὰ τὸ μέσον διάμεσον μεταξὺ τοῦ συγγραφέως καὶ τοῦ ἄρχοντος. Ἐὰν ὁ θιασάρχης ἐπώλει τὴν οὕτως ἀγορασθεῖσαν κωμῳδίαν εἰς τὸν ἄρχοντα, δὲν εἶναι ἀρκετὰ σαφὲς ἐκ τῶν πηγῶν, πάντως ὅμως οἱ ἄρχοντες ἐπλήρωνον διὰ τὴν παράστασιν τοῦ ἔργου καὶ ὁ θιασάρχης εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐπιτυχίας ἑνὸς δράματος. Μία δὲ ἐπιτυχία ἑνὸς ἔργου εἶχεν ὡς ἐπακόλουθον τὴν αὔξησιν τῆς τιμῆς αὐτοῦ. Οὕτω π. χ. ὁ Τερέντιος ἔλαβε διὰ τὴν κωμῳδίαν αὐτοῦ «Εὐνοῦχος» 8 000 σηστερτίους, ἤτοι 30 500 σημερινὰς δραχμάς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Schanz-Hosius*. Gesch. der. röm. Lit (Hand. Müller) I p. 47 κ. ἑξ. (München 1927).—*W. S. Teuffel*, L-G. I p. 9 (Berlin 1916).—*O. Ribbeck* κατὰ μετάφρ. *Σ. Κ. Σακελλαροπούλου*, Ἱστορία τῆς ρωμ. ποιήσεως τόμ. I, σελ. 83 κ. ἑξ.—*O. Ribbeck*. Comicorum romanorum praeter Plautum et Syri, quae feruntur sententias Fragmenta, vol. II (Lips. 1898).—*P. Fabia*, Extraits des Comiques Introduction (Paris 1913).—*F. Marx-Friedländer* Sittenge. d. Roms II p. 112 κ. ἑξ.—Études sur le Théatre latin par Maurice Meyer (Paris 1847).

Χ. Κ. ΚΑΠΝΟΥΚΑΓΙΑΣ

Μεσαιωνικὴ καὶ νεωτέρα κωμῳδία. Ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, μετὰ τὰς ὁσημέραι παρακμαζούσας θρησκευτικὰς παραστάσεις, ἤρχισαν ν' ἀκμάζουν καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην τὰ κωμικὰ παρεμβλήματα (intermèdes) καὶ αἱ πολυώνυμοι φάρσαι, εἰδικώτερον δὲ ἐν Ἰταλίᾳ ἡ λεγομένη «commedia rusticale». Ἐν Γαλλίᾳ αἱ φάρσαι αὗται παρήχθησαν ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὸ πρῶτον καὶ εἶτα ἀπὸ τῆς λαϊκῆς σκηνῆς γινομένων «φαιδρῶν διδαχῶν» (sermons joyeux), αἵτινες καὶ αὗται εἷλκον τὴν καταγωγήν των ἐκ τῆς «ἑορτῆς τῶν τρελλῶν», καθ' ἣν εἷς ἐξ αὐτῶν, ἀνερχόμενος ἐπὶ τοῦ ἄμβωνος τῆς ἐκκλησίας, ἐπαρῴδει τὰς ὁμιλίας τῶν ἱεροκηρύκων. Αἱ φάρσαι, τόσον ἐν Γαλλίᾳ, ὅσον καὶ ἐν Ἰταλίᾳ (farsa), ὡς κύριον ἀντικείμενον εἶχον τὴν ἀπεικόνισιν τῶν συγχρόνων ἠθῶν μὲ ὑπερβολικὴν ἐλευθεριότητα. Ἐκ τῶν λαϊκῶν αὐτῶν φαρσῶν ἐγεννήθη ἐν Ἰταλίᾳ ἡ «commedia dell'arte» ἢ «commedia all'improvviso», ἡ ἐκ τοῦ προχείρου ἢ αὐτοσχέδιος κωμῳδία (ὀρθότ. *ἔντεχνος κωμῳδία*), ὀνομασθεῖσα οὕτω, διότι ὁ ποιητὴς αὐτῆς, περιοριζόμενος μόνον νὰ γράφῃ τὴν ὑπόθεσιν τῆς κωμῳδίας καὶ νὰ καθορίζῃ ἁπλῶς τὰς σκηνὰς αὐτῆς, ἄφινε τὴν ἐκ τοῦ προχείρου συμπλήρωσιν τοῦ διαλογικοῦ μέρους εἰς τὴν τέχνην τῶν ἠθοποιῶν. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἐντέχνου κωμῳδίας εἶναι ὅτι διέπλασε μονίμους τύπους, οὓς παρέλαβεν ἐξ ἑκάστης τῶν ἐπικρατουσῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἰταλίας, διατηρήσασα καὶ τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα αὐτῶν. Οὕτως ἡ ἐμπορικὴ Βενετία ἐγελοιοποίησε τὸν γέροντα ἔμπορον, τὸν ὁτὲ μὲν γενναιόδωρον, ὁτὲ δὲ φιλάργυρον καὶ διαρκῶς ἐρωτευμένον καὶ ἡττημένον, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐγέννησε τὸν Πανταλόν. Ἐκ τῆς Βολωνίας, ἔνθα ὑπῆρχον πλεῖστοι ὅσοι σχολαστικοί, παρέλαβε τὸν Δόκτορα, ὅστις ἦτο διαρκῶς γελοῖος, σχολαστικός, ἔχων πάντοτε μίαν τινὰ ἀνοησίαν νὰ ἐκφράσῃ. Ἐκ τοῦ Μιλάνου τὸν Μπελτράμε, βλάκα διαρκῶς καὶ ἠλίθιον, ἐκ τῆς Νεαπόλεως τὸν Capitano Spavento, καυχηματίαν διαρκῶς ξυλοκοπούμενον, τὸν Μπριγκέλλα ἐκ Φερράρας, ἐκ Βεργάμου τὸν Ἀρλεκῖνον καὶ ἄλλους ἄλλοθεν. Πότε ἀκριβῶς ἤρχισεν ἡ ἔντεχνος κωμῳδία, εἶναι δύσκολον νὰ ὁρισθῇ. Πάντως βέβαιον εἶναι ὅτι, λαβοῦσα κανονικωτέραν μορφήν, ἤρχισεν ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ν' ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν γραπτὴν κωμῳδίαν τῶν λογίων, τὴν «commedia erudita» ἢ «sostenuta», ἥτις ἐνεφανίσθη ἐν Ἰταλίᾳ, ἀρχομένου τοῦ ΙΣΓ' αἰῶνος, γραφομένη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος παιζομένων ἐκεῖ κλασσικῶν λατινικῶν κωμῳδιῶν, εἴτε ἐν μεταφράσει εἴτε ἐν πρωτοτύπῳ. Αἱ τοιαῦται ἰταλικαὶ κωμῳδίαι ἦσαν μετριώταται, ἐξαιρέσει τοῦ «Μανδραγόρα» τοῦ Μακκιαβέλη (1513), ὅστις πρὸς τοῖς ἄλλοις διεκρίνετο διὰ τὴν ἑνότητα καὶ ἁπλότητα τῆς δράσεως, καὶ τῆς «Calandria» τοῦ Βερνάρδου Dovizi ἐκ Βιβιένης (da Bibbiena). Κατὰ τῆς τοιαύτης κλασσικῆς κωμῳδίας ἐδοκίμασε νὰ ἀντεπεξέλθῃ ὁ Λάσκας («La strega»—«La pinzochera» κτλ.

Digitized by Google

χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ ν' ἀπομακρυνθῇ τῆς σχολῆς, ἣν ἐνόμιζεν ὅτι ἐπολέμει. Μετ' αὐτὸν ὁ Φλωρεντῖνος Cecchi (1518—1587), γονιμώτατος συγγραφεύς, κατώρθωσε νὰ παρουσιάσῃ ρεαλισμόν τινα ἐν ταῖς κωμῳδίαις του. Ὁ αὐτὸς ρεαλισμὸς παρατηρεῖται καὶ εἴς τινας κωμῳδίας τοῦ Πέτρου Ἀρετίνου («Cortigiana»—«Marescalco» κτλ.), χωρὶς ἐν τούτοις νὰ εὑρίσκεται ἐν αὐταῖς καὶ εἷς πλήρης χαρακτήρ. Ἐν τῷ μεταξύ, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἐπεκράτησεν ἡ «Commedia dell'arte», ὅτε τὸ ἰταλικὸν θέατρον ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν γραπτὴν καὶ κανονικὴν κωμῳδίαν, τῆς ὁποίας σπουδαιότεροι ἀντιπρόσωποι ἐγένοντο ὁ Livieri, ὁ Cerlone καὶ ἰδίως ὁ ἐκ Νεαπόλεως Nicolò Amenta (1659—1719) καὶ μετ' αὐτὸν ὁ G. B. Faginoli (1660—1742). Ὁ ἀναμορφωτὴς ὅμως τῆς ἰταλικῆς κωμῳδίας ὑπῆρξεν ὁ Κάρολος Γολδόνης (1707—1793), ἀκολουθήσας τὸ παράδειγμα τοῦ Μολιέρου. Ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Γολδόνη ἐβάδισαν κατόπιν ὁ Ζεράλντι ντὲλ Τέστα, ὁ Νότα, ὁ Τζιακομέττη, ὁ Φερράρι, ὁ Μπράκο καὶ ἄλλοι τινές, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ κατορθώσουν ν' ἀποφύγουν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν τὴν ἐπίδρασιν τῆς γαλλικῆς τέχνης. Ἴδιον ἐντελῶς εἶδος ἐδημιούργησεν ἐσχάτως ὁ Πιραντέλλο διὰ τῆς «φιλοσοφικῆς κωμῳδίας».

Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, διάφοροι σαλτιμπάγκοι, ὁτὲ μὲν ἐν τοῖς πύργοις τῶν μεγιστάνων καὶ ἄλλων πλουσίων, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ὁποίων διετέλουν, ὁτὲ δὲ καὶ περιπλανώμενοι ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν, ἔπαιζον ἐκ τοῦ προχείρου διαφόρους χονδροειδεῖς φάρσας. Μεταγενεστέρως, ἅμα τῇ ἐπικρατήσει τῶν μυστηρίων, σὺν τῷ χρόνῳ ἀνεμείχθη καὶ εἰς αὐτὰ τὸ κωμικὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ καὶ ἡ σάτιρα, ἥτις, ἐλευθέρα τότε οὖσα, ἔπαιξε σπουδαιότατον ρόλον. Παρὰ τὰ θρησκευτικὰ αὐτὰ δράματα, τὰ ὁποῖα, ἐκλαϊκευθέντα ὀλίγον κατ' ὀλίγον, μετεφέρθησαν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας εἰς τὰς ὁδούς, ἀνεπτύχθησαν ἀπὸ τοῦ ΙΣΓ' αἰῶνος καὶ αἱ λεγόμεναι «ἠθολογίαι» (moralities), αἵτινες ἦσαν ἠθικαὶ καὶ φιλοσοφικαὶ πραγματεῖαι, ἔχουσαι πάντοτε ὡς βάσιν μίαν τινὰ ἀφῃρημένην ἔννοιαν: τὴν ἀθῳότητα, τὴν σοφίαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὰ παρόμοια. Τὰ δραμάτια αὐτά, ἐν οἷς ὑπῆρχε πάντοτε καὶ τὸ κωμικὸν πρόσωπον, ἡ Πονηρία, ὅπερ κατέστη δημοτικώτατον, εἶχον μίαν κοινὴν τάσιν, νὰ προσεγγίζουν ὁσημέραι τὴν λεγομένην κωμῳδίαν χαρακτήρων. Ταυτοχρόνως ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ καὶ ἡ φάρσα, δι' ἧς ἐσατιρίζοντο τὰ σύγχρονα κοινωνικὰ ἤθη καὶ ἧς ὁ σπουδαιότερος ἀντιπρόσωπος ὑπῆρξεν ὁ John Heywood. Ἡ φάρσα, ἀκολουθήσασα καὶ αὐτὴ τὰς τάσεις τῶν ἠθολογιῶν, ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ φέρεται καὶ αὐτὴ πρὸς τὴν ἀληθινὴν κωμῳδίαν, ἀποβάλλουσα σὺν τῷ χρόνῳ τὰς χονδροκομμένας ἁπλότητάς της, ὅπως αἱ ἠθολογίαι ἔδιδον πλέον εἰς τὰ πρόσωπά των χαρακτῆρας ἧττον ἀφῃρημένους. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγράφησαν μερικαὶ ἀληθεῖς κωμῳδίαι, αἵτινες ἐδανείσθησαν καὶ ἀπὸ τὰ δύο ἀνωτέρω εἴδη τὰς κυριωτέρας ἰδιότητάς των. Τοιαύτη τις κωμῳδία, τὸ ἀριστούργημα τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἐποχῆς, εἶναι ἡ «Gammer Gurton». Μετὰ τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν ἐπεκράτησαν ἐπ' ἀρκετὸν αἱ ἠθολογίαι, μεταβληθεῖσαι εἰς θρησκευτικὰς πραγματείας. Μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν ἡ κωμῳδία ἔλαβε κλασσικὴν μορφήν. Οἱ κωμῳδιογράφοι ἤρχισαν ν' ἀπομιμοῦνται τὰς κωμῳδίας τοῦ Πλαύτου καὶ τοῦ Τερεντίου. Ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν τοιούτων κωμῳδιῶν εἶναι ὁ «Ralph Roister» τοῦ Udall, ὅστις πρῶτος ἔφερεν ἐπὶ σκηνῆς τοὺς τύπους τοῦ παρασίτου καὶ τοῦ φανφαρόνου. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισαν καὶ οἱ Ἄγγλοι, χωρὶς ν' ἀπομακρυνθῶσι τῆς κλασσικῆς μορφῆς, νὰ γράφωσι καὶ αὐτοὶ πρωτοτύπους κωμῳδίας ἠθῶν. Τοιαύτη εἶναι ὁ «Ἠσαῦ καὶ Ἰακώβ», ἀνωνύμου ποιητοῦ. Ἰδίαν τέλος ὑπόστασιν ἔλαβεν ἡ κωμῳδία ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τοῦ Σαίξπηρ. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα οἱ Ἄγγλοι κωμῳδιογράφοι ἐβάδισαν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Μολιέρου, μόλις δὲ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος παρετηρήθη τάσις πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τῆς ξένης ἐπιρροῆς διὰ τοῦ Oliver Goldsmith («The Good-Natured Man» 1768, «She Stoops to Conquer» 1773), καὶ τοῦ Richard Brinsley Sheridan («The Rivals, 1775, «The School for Scandal» 1777). Ἀπὸ τοῦ 1780—1820 ἐπεκράτησεν ἡ αἰσθηματικὴ κωμῳδία καὶ ἡ φάρσα. Μεταξὺ τῶν μεταγενεστέρων συγγραφέων διακρίνονται ὁ Ρόμπερτσον, ὁ Γκίλμπερτ, ὁ Γκράντι, ὁ Ὀσκὰρ Οὐάϊλδ καὶ ὁ Μπέρναρ Σῶ.

Ἐν Ἱσπανίᾳ ἡ πρώτη ἐκδήλωσις τοῦ κωμικοῦ στοιχείου ἐν τοῖς θεατρικοῖς ἔργοις χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος διὰ μικρῶν σατιρικῶν δραματίων, καλουμένων «juegos por escarnio», ἡ παράστασις τῶν ὁποίων ἀπηγορεύθη μεταγενεστέρως διὰ τὰς ἐν αὐτοῖς βωμολοχίας καὶ ἄλλας αἰσχρότητας ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀλφόνσου τοῦ Σοφοῦ. Μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος (1517) ὁ Βαρθολομαῖος de Torrés Naharro ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς ἱσπανικῆς κωμῳδίας διὰ τῆς ἀναμείξεως τοῦ κωμικοῦ καὶ δραματικοῦ στοιχείου ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ἅτινα πάντα ἀπεικόνιζον τὰ ἤθη τῆς τότε ἐποχῆς. Μετ' αὐτόν, ὁ Lope de Rueda, περὶ οὗ ὁ Θερβάντες εἶπεν ὅτι «αὐτὸς ἐξήγαγε τῶν σπαργάνων της τὴν ἱσπανικὴν κωμῳδίαν καὶ τὴν ἐνέδυσε μὲ λαμπρὰ φορέματα», ἔδωσε κανονικωτέραν μορφὴν εἰς τὴν κωμῳδίαν, γράψας αὐτὸς πρῶτος κωμῳδίας πλοκῆς, κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἰταλικῶν τοιούτων τῆς τότε ἐποχῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔκαμαν καὶ οἱ ἄμεσοι αὐτοῦ διάδοχοι, οἵτινες ἐπὶ πλέον ἐπεχείρησαν, κατὰ τὸ ἰταλικὸν σύστημα, νὰ μιμηθῶσι καὶ τὰς ἑλληνικὰς καὶ ρωμαϊκὰς κωμῳδίας. Πάντως, μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Λόπε δὲ Βέγα, ἀπὸ ὅλας ἐν γένει τὰς ἱσπανικὰς κωμῳδίας ἔλειπεν ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρ. Πρῶτος ὁ Λόπε δὲ Βέγα (καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Καλδερόν, ὁ Alarcon καὶ ὁ Tirso de Molina) εἰργάσθη διὰ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν ἱσπανικὴν κωμῳδίαν ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν ἐπίδρασιν, ἥτις δὲν συνεβιβάζετο πλέον μὲ τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, καὶ ἔφερεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν ἱσπανικὴν κοινωνίαν οἵα ἦτο πράγματι, ἀλλ' ἐξιδανικευμένην παρ' αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον. Μετὰ τὸν Λόπε δὲ Βέγα καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἡ ἱσπανικὴ κωμῳδία, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα εἴδη τοῦ δράματος, ἐξαφανίζεται καὶ ἄρχεται ἡ κατάπτωσις τοῦ ἱσπανικοῦ θεάτρου, ἰδίως ἀπὸ τοῦ Φιλίππου Ε', ὅστις εἰσήγαγεν εἰς Ἱσπανίαν τὰ γαλλικὰ ἤθη. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τὸ ἱσπανικὸν θέατρον μιμεῖται τὸ γαλλικὸν τοιοῦτον καὶ πρῶτος ὁ Don Lecudre Moratin γράφει κωμῳδίας κατ' ἀπομίμησιν τοῦ Μολιέρου. Ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ ἱσπανικὴ κωμῳδία λαμβάνει καὶ πάλιν ἐθνικώτερον κάπως χαρακτῆρα. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἀντιπροσώπων αὐτῆς μνημονεύονται ὁ Martinez de la Rosa («La Niña en casa y la Madre en la mascara»), ὁ Gil y Zarate («Un año despues de la boda», ὁ Breton de los Herreros (A Madrid me vuelvo»), ὁ Don Adelardo Lopez de Ayala («Un tanto por ciento»), καὶ ἄλλοι ὑποδεέστεροι.

Ἐν Γερμανίᾳ ἐπίσης, ἐν τοῖς μυστηρίοις (Passions Spiele), κυρίως ἀφ' ἧς ταῦτα ἐξελαϊκεύθησαν, ἀνευρίσκομεν τὰ πρῶτα κωμικὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρήχθη ἓν εἶδος φάρσας, τὰ λεγόμενα «Fastnacht's Spiele» (παίγνια τῶν ἀποκρεῶν), ὀνομασθέντα οὕτω διότι κατ' ἀρχὰς (ΙΕ' αἰὼν) ἐπαίζοντο κατὰ τὰς ἀποκρέω καὶ ἐκ τοῦ προχείρου ἐν ταῖς οἰκίαις. Κατόπιν, συστηματοποιηθέντα, μετεφέρθησαν καὶ ἐν τοῖς θεάτροις, ἦσαν δὲ ταῦτα «πλήρη τοῦ εὐστοχωτέρου, ἀλλὰ συνάμα καὶ στριφνοτέρου, πολλάκις δὲ ταπεινοῦ καὶ ἀκαθάρτου λαϊκοῦ πνεύματος» (Φίλμαρ). Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς φάρσας τὸ ἐξεκαθάρισεν, οὕτως εἰπεῖν, καὶ τὸ ἐτελειοποίησε κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ὁ ἱδρυτὴς τοῦ γερμανικοῦ θεάτρου, ὁ Hans Sachs, ὅστις καὶ διέπρεψεν εἰς τὸ εἶδος αὐτό. Ἓν τῶν τοιούτων ἔργων του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Die Narren Abschneiden», ἔπαιξαν ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1871 ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ἀνδριάντος του. Παρὰ τὰς φάρσας αὐτὰς ἀνεπτύχθησαν συγχρόνως καὶ αἱ λεγόμεναι «σχολικαὶ κωμῳδίαι» (Schul Comedien), προσομοιάζουσαι πρὸς τὰς ἠθολογίας τῶν Γάλλων καὶ Ἄγγλων. Αἱ κωμῳδίαι αὐταὶ ἔλαβον ἀρχὴν ἀπὸ τὰς παραστάσεις, αἵτινες ἐδίδοντο εἰς τὰ πανεπιστήμια ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, ἥτις σὺν τῷ χρόνῳ ἀντικατεστάθη διὰ τῆς γερμανικῆς. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὑπὸ θιάσου καλλιτεχνῶν, Γερμανῶν μέν, ἀλλ' ἐν Ἀγγλίᾳ ἀνατραφέντων καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν «Englische Comedianten» ἀποκληθέντων, εἰσήχθησαν ἐν Γερμανίᾳ αἱ ἀγγλικαὶ κωμῳδίαι καὶ φάρσαι. Τῶν παραστάσεων αὐτῶν ἐπωφεληθεὶς ὁ διάδοχος τοῦ Hans Sachs, Ἰάκωβος Ayrer, εἰσήγαγε πρῶτος τὴν κωμῳδίαν μετ' ᾀσμάτων καὶ τὸν κλόουν τῶν ἀγγλικῶν κωμῳδιῶν, ὅστις ἔπαιζε πάντοτε τὸν κύριον ρόλον εἰς πάντα ἐν γένει τὰ θεατρικὰ ἔργα. Τὸ σταθερὸν αὐτὸ κωμικὸν πρόσωπον ὠνομάσθη ἐν Γερμανίᾳ κατ' ἀρχὰς μὲν Jean Posset, κατόπιν Jean Clant καὶ τέλος Hans Wurst, ὑφ' ἣν ὀνομασίαν ἐπεκράτησε μέχρι τοῦ 1737, ὅτε κατηργήθη ὑπὸ τῆς διασήμου ἠθοποιοῦ Neuber. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ὁ Ἀνδρέας Γρύφιους ἐκαλλιέργησε μετ' ἐπιτυχίας τὴν φάρσαν. Δύο τοιαῦτα ἔργα του, ὁ «Peter Squentz» καὶ ὁ «Horribilieriblifax» (ὁ ψευτοπαλληκαρᾶς τῶν ἰταλικῶν κωμῳδιῶν, ὁ ἡμέτερος λεονταρῆς) ἐγένοντο ὀνομαστά. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ὡς πρότυπα τῆς γερμανικῆς κωμῳδίας ἐλήφθησαν ἰταλικὰ καὶ γαλλικὰ ἔργα, μέχρις ὅτου ὁ Λέσσιγκ παρήγαγε τὴν πρώτην καθαρῶς γερμανικὴν κωμῳδίαν, τὴν «Μίναν φὸν Βάρνχελμ». Τὰ ἔργα τοῦ Κοτσεβοῦ, πνευματώδη αὐτὰ καθ' ἑαυτά, μὴ ἀνταποκρινόμενα ὅμως εἰς τὸν ἀληθῆ γερμανικὸν χαρακτῆρα, δὲν ἔτυχον οἵας ἔπρεπεν ὑποδοχῆς παρὰ τοῦ κοινοῦ, ὅπερ προετίμα τὰς χονδροειδεῖς φάρσας (Possen), αἵτινες καὶ ἐπεκράτησαν ἔκτοτε.

Ἐν Γαλλίᾳ ἐπίσης τὸ πρῶτον κωμικὸν στοιχεῖον ἐν τοῖς θεατρικοῖς ἔργοις τὸ συναντῶμεν ἐν τοῖς μυστηρίοις. Οὐχ ἧττον, ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἐπαίζοντο καὶ μικρὰ αὐτοτελῆ κωμικὰ ἔργα, τὰ ἀρχαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι τὸ «Jeu de la Feuillée» καὶ τὸ «Jeu de Robin et Marion» τοῦ Ἀδάμ de la Halle. Μεταγενεστέρως, ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, παρήχθησαν αἱ ἠθολογίαι, αἱ soties καὶ αἱ φάρσαι. Τοῦ τελευταίου εἴδους ἓν μόνον διεσώθη φιλολογικὸν ἀριστούργημα, ὁ «Maître Pierre Pathelin» ὅστις ἀνεβιβάσθη καὶ ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς ἐν Ἀθήναις τῷ 1858 ὑπὸ τοῦ θιασάρχου Π. Σούτσα. Πάντως ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν δὲν ἐγεννήθη ἐν Γαλλίᾳ ἡ κυρίως λεγομένη κωμῳδία, ἥτις ἀνεφάνη κατὰ τὸν ΙΣΓ' αἰῶνα, κατ' ἀπομίμησιν τῆς ἰταλικῆς τοιαύτης, ἥτις καὶ αὐτὴ ἦτο μίμησις τῶν ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν κωμῳδιῶν. Πρῶτος ὅστις ἀπεμιμήθη τὴν ἰταλικὴν κωμῳδίαν, συγχρονίσας αὐτὴν ὁπωσποτε μὲ τὰ γαλλικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ὑπῆρξεν ὁ Πέτρος Larivey, γράψας «Τὰ πνεύματα», κατ' ἀπομίμησιν τοῦ «Aridosio» τοῦ Λορεντζῖνο de Medicis, ὅστις ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ κωμῳδίᾳ εἶχεν ἀπομιμηθῇ τοὺς «Ἀδελφοὺς» τοῦ Τερεντίου καὶ δύο ἄλλας τοῦ Πλαύτου. Ἡ κατ' ἀπομίμησιν τῆς ἰταλικῆς κωμῳδίας γαλλικὴ τοιαύτη, ὅπως τὴν διεσκεύασεν ὁ Larivey, διετηρήθη ἐπὶ πεντήκοντα καὶ πλέον ἔτη, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἤρχισαν ν' ἀπομιμοῦνται καὶ τὰς ἱσπανικὰς κωμῳδίας. Μεταξὺ τῶν διαδόχων τοῦ Larivey μνημονευτέοι: ὁ Boisrobert (1592—1662), ὅστις μεταξὺ ἄλλων ἔγραψε καὶ τὴν «Belle plaideuse», ἐξ ἧς ὁ Μολιέρος ἔλαβε δύο ἀπὸ τὰς καλυτέρας σκηνὰς τοῦ «Φιλαργύρου» του, ὁ Rotrou (1609—1650. «Les Menechmes»), ὁ Scarron (1610—1660. «Le gardien de soi-même»), ὁ Quiuault (1635—1688. «Les rivales») καὶ ὁ Desmarets de Saint Sorlin (1596—1676. Les visionnaires»). Μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τὰς κωμῳδίας τοῦ Π. Κορνέϊγ, ἡ γαλλικὴ κωμῳδία, ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως αὐτῆς διὰ τοῦ «Maître Pathelin», προώδευσε μὲν ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύνθεσιν αὐτῆς καὶ τὴν μελέτην τῶν συγχρόνων ἠθῶν, πλὴν δὲν κατώρθωσε ν' ἀνυψωθῇ μέχρι τῆς ὑψηλῆς λεγομένης κωμῳδίας, τῆς κωμῳδίας χαρακτήρων. Ἡ τιμὴ αὕτη προώριστο διὰ τὸν Μολιέρον (1622 — 1673), ὅστις, χωρὶς νὰ δίδῃ μεγάλην προσοχὴν εἰς τὴν πλοκὴν καὶ τὴν λύσιν τῶν κωμῳδιῶν του, λαβὼν ὡς πρότυπον τὴν φύσιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκαυτηρίασεν ἀμειλίκτως τὰ γελοῖα τῆς ἐποχῆς του, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνέλυσε μετὰ τοσαύτης τελειότητος τοὺς ἀνθρωπίνους χαρακτῆρας, ὥστε δικαίως ἐθεωρήθη ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς Γαλλίας πάντων τῶν αἰώνων. Κατὰ τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ὁ Ρενιὰρ (1656—1710) μιμεῖται τὸν Μολιέρον, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ τὸν φθάνῃ. Μετ' αὐτὸν ἔρχονται ὁ Δουφρενὺ (1648—1724), ὁ Ντανκοὺρ (1661—1726) καὶ ὁ Λεσὰζ (1668—1744). Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν καὶ ὀλίγον μεταγενεστέρως, ὁ Μαριβὼ (1688—1763), ἀπομακρυνόμενος τῆς μολιερείου παραδόσεως, ἀνοίγει νέαν ὅλως ὁδὸν εἰς τὴν κωμῳδίαν καὶ μελετᾷ κατ' ἴδιον καὶ ἐντελῶς πρωτότυπον τρόπον τὸν ἔρωτα, περὶ τὰς διαφόρους περιπλοκὰς τοῦ ὁποίου συγκεντροῖ ὅλον τὸ δραματικόν του ἐνδιαφέρον. Πλέον τοῦ Μαριβὼ ἀπομακρύνεται τῆς μολιερείου κωμῳδίας ὁ Nivelle de la Chaussée καὶ ἐπινοεῖ τὴν λεγομένην «larmoyante» κωμῳδίαν («θρηνοκωμῳδίαν» κατὰ τὸν Ἄγ. Βλάχον καὶ «δακρυρροοῦσαν κωμῳδίαν», κατὰ τὸν Οἰκονόμον τὸν ἐξ Οἰκονόμων), κληθεῖσαν οὕτως ὡς ἐκ τῶν ὑποθέσεων αὐτῆς, αἵτινες, σχεδὸν πάντοτε, ἐστρέφοντο περὶ τοὺς κινδύνους οὓς διέτρεχεν ἡ ἀρετή, ἥτις ἐπὶ τέλους πάντοτε ἐθριάμβευεν, ἀφοῦ προεκάλει τὰ δάκρυα ὄχι μόνον τῶν θεατῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν προσώπων τῆς κωμῳδίας, ἅτινα ὑφίσταντο τὰς κακὰς περιπετείας αὐτῆς. Ὁ ΙΗ' αἰὼν λήγει μὲ τὸν Μπωμαρσαὶ (1732—1799), τὸν εἰσηγητὴν ἐν τῷ θεάτρῳ τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς σατίρας. Κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, κατὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς, ἡ κωμῳδία παρημελήθη. Συγγραφεῖς τινες, ὁ Θεόφιλος Γκωτιὲ καὶ ὁ Θεόδ. Μπανβίλ, ἔγραψαν μικρά τινα ἔργα, ἐν αἷς ἀνεμειγνύετο ὁ λυρισμὸς μετὰ τοῦ κωμικοῦ στοιχείου, πλὴν χωρὶς τὴν παραμικρὰν ἀπεικόνισιν ἠθῶν ἢ διαγραφὴν χαρακτήρων. Ἐξαίρεσιν ἀπετέλεσεν ὁ Ἀλφρ. Μυσσὲ (1810—1857). Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ αἰῶνος, ἡ σοβαρὰ κωμῳδία ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν κανονικὴν αὐτῆς τροχιὰν διὰ τοῦ Ὀζιέ, τοῦ Παγερόν, τοῦ Σαρδοῦ, τοῦ Γκοντινέ, τοῦ Ἀλεβὺ καὶ ἄλλων. Παρ' αὐτὴν ἡ ἐλαφρὰ κωμῳδία, ἡ κωμῳδία πλοκῆς, ἐκαλλιεργήθη θαυμασίως διὰ τοῦ Λαμπίς, τοῦ Μπισόν, τοῦ Καγιαβέ, τοῦ Τριστὰν Μπερνὰρ καὶ ἄλλων.

Ἐν Δανίᾳ πατὴρ τῆς κωμῳδίας εἶναι ὁ Ludvig Holberg (1684—1754), ὁ ἐπικληθεὶς Πλαῦτος τῆς Δανίας. Μετ' αὐτόν, κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, κωμῳδίας ἔγραψαν ὁ Peter Andreas καὶ ὁ υἱός του Ludwig, ὁ Hostrap, ὁ Rounhild, ὁ Sander, ὁ Richard καὶ ὁ Samsoé. Ἐκ τῶν νεωτέρων διασημότερος εἶναι ὁ Βίδ.

Ἐν Ρωσίᾳ μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ τσάρου Ἀλέξη Μιχαήλοβιτς, (μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος), ὄχι μόνον τί ἐστι κωμῳδία δὲν ἐγνώριζον, ἀλλ' οὐδ' αὐτὸ κἂν τὸ θέατρον. Μόλις τὴν 2 Νοεμβρίου 1673 ὁ Γερμανὸς Iogane Grottfried ἔδωσε τὴν πρώτην θεατρικὴν παράστασιν ἐπὶ ρωσικοῦ ἐδάφους. Πέντε ἔτη μετὰ ταῦτα ἡ πριγκίπισσα Σοφία Ἀλεξίεβνα μετέφρασε τὴν κωμῳδίαν τοῦ Μολιέρου «Ὁ ἀκούσιος ἰατρός», ἥν, μὴ ὑπάρχοντος δημοσίου θεάτρου, ἀνεβίβασεν ἐπὶ μικρᾶς σκηνῆς τοῦ ἀνα-

Digitized by Google

κτόρου της δι' ἐρασιτεχνῶν. Δημόσιον θέατρον ἀνηγέρθη τὸ πρῶτον ἐν Μόσχᾳ τῷ 1702, ἐν ᾧ ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη ἐπαίζοντο γαλλικαὶ μόνον κωμῳδίαι. Ρωσικὰς κωμῳδίας, κατ' ἀπομίμησιν τῶν ξένων τοιούτων, πρῶτος ἔγραψε, κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὁ Σουμαρόκωφ, μετ' αὐτὸν ὁ Κραποβισκη (1749—1801) καὶ ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη ἡ Β' δεκατέσσαρας ἐν ὅλῳ. Πλὴν τῆς αὐτοκρατείρας καὶ ἄλλαι ἐπίσημοι κυρίαι ἐνησχολήθησαν εἰς τὸ δραματικὸν αὐτὸ εἶδος. Ἐξ αὐτῶν μνημονευτέαι: ἡ πριγκίπισσα Ντασκώφ, γράψασα τὸν «Κύριον Ταξιάκωφ», ἡ πριγκίπισσα Αἰκατερίνη Μεντσικώφ τὴν «Διεφθαρμένην οἰκογένειαν» καὶ ἡ Βελιάσεφ-Βολιντζώφ τοὺς «Γάλλους ἐν Λονδίνῳ» καὶ τὴν «Ὀρφανὴν Ἀγγλίδα». Ἀλλὰ δημιουργὸς τῆς ἐθνικῆς ρωσικῆς κωμῳδίας ὑπῆρξεν ὁ Διονύσιος Von Viezen ἢ Vizine (1745—1792), ὅστις, λαμβάνων τὰς ὑποθέσεις του ἐκ τῆς συγχρόνου ρωσικῆς κοινωνίας, εἰσήγαγε πρῶτος ἐν ταῖς κωμῳδίαις του καθυρῶς ρωσικοὺς τύπους. Ἐκ τῶν κωμῳδιῶν του, μεγάλης ὑποδοχῆς ἔτυχεν ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ μωρὸς» (Niedrosl), παρασταθεῖσα τὸ πρῶτον τῷ 1772. Ἄλλοι σύγχρονοι αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν κωμῳδιογράφοι ἄξιοι μνείας εἶναι ὁ Εφίμιεφ, ὁ κόμις Βασιλης Κάπνιστ, θριαμβεύσας μὲ τὴν περίφημον κωμῳδίαν του «Ἡ στρεψοδικία» (Iabeda) παιχθεῖσα τῷ 1798, ὁ Σακόβσκοϊ, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1793 μέχρι τοῦ 1820 ἔγραψεν ὑπὲρ τὰς 20 κωμῳδίας, ὧν ἡ ἀξιολογωτέρα εἶναι ὁ «Ἀριστοφάνης», ὁ Ζαγκοσκὶν (1777—1852), ὁ Γκριμποέντωφ, διάσημος γενόμενος μὲ τὴν θαυμασίαν κωμῳδίαν του «Τὸ πολὺ πνεῦμα βλάπτει» (Goré ot Ouma, 1831), ὁ Γκόγκολ-Γιάνβσκη (1809—1852) οὗτινος ὁ «Ἐπιθεωρητὴς» μετεφράσθη εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, παιχθεὶς ἑλληνιστὶ καὶ ἐν Ἀθήναις κατ' ἐπανάληψιν, ὁ Ὀστρόβσκη (1823—1886) μὲ τὰ δύο ἀριστουργήματά του: «Ἡ φτώχεια δὲν εἶν' ἐλάττωμα» (Bêdniosti nié parok) καὶ «Μία ἐπικερδὴς θέσις» (Dochodnoië miesto) καὶ ἄλλοι τινὲς δευτερευούσης σημασίας.

Ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι, ἐὰν ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τοὺς κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα Κρῆτας ποιητὰς (βλ. λ. *Κρήτη*), οἵτινες ἔγραψαν κωμῳδίας τινὰς εἰς τὸ κρητικὸν ἰδίωμα κατὰ μίμησιν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ τοιούτων, ἐν Ζακύνθῳ τὸ πρῶτον συναντῶμεν κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα Ἕλληνας κωμῳδιογράφους: τὸν Ἰωάννην Καντούδην, τὸν Σαβοῖαν Σουμερλῆν καὶ τὸν Δημήτριον Γουζέλην. Ὁ πρῶτος ἔγραψε κατὰ τῶν μεταβαινόντων ἐξ Ἠπείρου εἰς Ζάκυνθον ἐμπειρικῶν ἰατρῶν κωμῳδίαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Γιαννιῶτες», ἥτις παρεστάθη τῷ 1764 «σ' ἕνα ἀρχοντικὸ σπίτι». Ὁ δεύτερος ἔγραψε τοὺς «Μωραΐτες», κωμῳδίαν, ἐν ᾗ ἔλαβεν ὡς θέμα τὴν ἄδικον κατὰ τῶν Πελοποννησίων μῆνιν τῶν Ζακυνθίων καὶ παρασταθεῖσαν δημοσίᾳ ὑπὸ φιλοτέχνων νέων τῷ 1789. Ὁ τρίτος ἔγραψε τὸν «Χάσην», κωμῳδίαν, ἥτις παιχθεῖσα τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1800, τὸν κατέστ σε πασίγνωστον καθ' ὅλην τὴν Ἑπτάνησον. Μετὰ τοὺς τρεῖς Ζακυνθίους ποιητάς, ὁ Ἰακωβίκης Ρίζος Νερουλὸς ἔγραψε τῷ 1813 τὰ «Κορακιστικά», κωμῳδίαν, δι' ἧς ἐσατίριζε τὸ γλωσσικὸν σύστημα τοῦ Κοραῆ καὶ ἥτις μόνον ἐσχάτως ἐπαίχθη ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῆς Ἐπαγγελματικῆς σχολῆς θεάτρου. Ὁ αὐτὸς ποιητής, ἀποσυρθεὶς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας κατὰ τὸ 1837, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ ὅσους τὸν ἐπολέμησαν καθ' ὃν χρόνον ἦτο ἐν τῇ ἀρχῇ, ἔγραψε δύο κωμῳδίας: τὴν «Ἐρωτηματικὴν οἰκογένειαν» καὶ τὸν «Ἐφημεριδοφόβον». Καὶ διὰ μὲν τῆς πρώτης ἐσατίριζεν ὅλους ἐν γένει τοὺς συντάκτας τῶν ἀντιπολιτευομένων ἐφημερίδων, τῆς «Φήμης», τοῦ «Σωτῆρος», τοῦ «Θεατοῦ» τῆς «Προόδου» καὶ τῆς «Ἀθηνᾶς», οὓς παρουσιάζει κλέπτοντας τὰ κυλικεῖα τῶν οἰκιῶν ἐν αἷς προσεκαλοῦντο, διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἔσκωπτε τοὺς φοβουμένους τὰς ἐφημερίδας, ἀλλὰ κυρίως ἐπετίθετο μετὰ λύσσης κατὰ δύο γνωστῶν τότε δημοσιογράφων, τοῦ Μιχαὴλ Σχινᾶ καὶ τοῦ ἰατροῦ Σοφιανοπούλου. Τῷ 1830 ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν Ναυπλίῳ τὸν «Ἄσωτον», κωμῳδίαν πεντάπρακτον, ἐπηρεασμένην καθ' ὁλοκληρίαν ἀπὸ τὰς κωμῳδίας τοῦ Μολιέρου. Δύο ἔτη μετὰ ταῦτα, τῷ 1832, ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ὁ Ἀλέξανδρος Ραγκαβῆς ἔγραψε τὴν πρώτην κωμῳδίαν του «Γάμος ἄνευ νύμφης», ἥτις μόλις κατὰ τὸ 1843 παρεστάθη ἐν Ἀθήναις. Τῷ 1836 ὁ Δ. Βυζάντιος ἔγραψε τὴν «Βαβυλωνίαν» του, δι' ἧς ἐσατίριζε τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν Ἑλλάδι πολυγλωσσίαν. Ἡ κωμῳδία του ἔτυχεν εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς καὶ ἔκτοτε μέχρι τῆς σήμερον παίζεται ἀπὸ σκηνῆς. Τρεῖς ἄλλαι κωμῳδίαι τοῦ Βυζαντίου, ὁ «Σινάνης», ἐν ᾗ ἐπεχείρησε νὰ ζωγραφίσῃ τὸν φιλάργυρον, ἡ «Γυναικοκρατία», δι' ἧς ἠθέλησε νὰ σατιρίσῃ «τὴν μεταξὺ πολλῶν γυναικῶν τοῦ ἔθνους μας μεγάλην διαφθοράν», καὶ ὁ «Κόλαξ», δι' ἧς ἐσατίρισε τὰ ἤθη τῆς πρώτης περιόδου τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτικοῦ βίου, ἐλησμονήθησαν ἐνωρίτατα. Κατὰ τὸ 1845 ὁ Ἀλ. Ραγκαβῆς, θέλων νὰ καινοτομήσῃ, ἔγραψε «Τοῦ Κουτρούλη τὸν γάμον» κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Ἀριστοφάνους μὲ χορὸν καὶ ἰδίως κατὰ τὰ μέτρα τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ. Εὐτυχῶς ἡ ἀπόπειρα αὕτη τοῦ Ραγκαβῆ δὲν ἔσχε μιμητάς. Πρῶτος ὅστις ἔγραψεν ἐθνικὰς κωμῳδίας χαρακτήρων ὑπῆρξεν ὁ Ἄγγελος Βλάχος. Δύο ἐξ αὐτῶν, ἡ «Κόρη τοῦ παντοπώλου» καὶ ἡ «Γαμβροῦ πολιορκία», ἐπαίχθησαν καὶ ἀπὸ σκηνῆς, ἡ πρώτη τῷ 1866 καὶ ἡ δευτέρα τῷ 1870. Αἱ λοιπαὶ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τόμον τῷ 1871. Ἀπὸ τοῦ 1874 ἤρξατο γράφων κωμῳδίας ὁ Δ. Κορομηλᾶς. Μετ' αὐτόν, μέχρι τῆς σήμερον, ἀντιπρόσωποι τῆς κωμῳδίας ὑπῆρξαν ὁ Κ. Ξένος («Περὶ ὄνου σκιᾶς δίκη»), ὁ Χ. Ἄννινος («Ἡ νίκη τοῦ Λεωνίδα», «Ζητεῖται ὑπηρέτης»), ὁ Ἠλ. Καπετανάκης («Γενικὸς γραμματεύς», «Ἡ βεγγέρα»), ὁ Π. Ζάνος («Δημάρχου ἐκλογή», «Ἡ Ἀλεπού»), ὁ Ν. Λάσκαρις («Μαλλιὰ-κουβάρια», «Ἡ καραντίνα»), ὁ Ἰ. Δεληκατερίνης («Τὸ μεγάλο κακό», «Τὰ χαμίνια»), ὁ Θ. Συναδινὸς («Ὁ καραγκιόζης», «Οἱ πῖνες»), ὁ Γρ. Ξενόπουλος («Ὁ πειρασμός», «Ἡ πολυγαμία»), ὁ Τ. Μωραϊτίνης, «Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἡμέρας», «Τὸ μοντέρνο σπίτι», ὁ Γ. Πὼπ («Ἡ πρώτη Σεπτεμβρίου») καί τινες ἄλλοι τῶν νεωτέρων.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗ

— «Κωμῳδία *Γαλλική*» (Comédie Française). Τὸ ἐπίσημον ὄνομα τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου, ἡ ἵδρυσις τοῦ ὁποίου χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1682, ἐποχῆς, καθ' ἣν κατὰ διαταγὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' συνεχωνεύθησαν εἰς ἕνα οἱ δύο τότε ὑπάρχοντες ἐν Παρισίοις θίασοι, ὁ τοῦ «Hôtel de Bourgogne» καὶ ὁ τοῦ θεάτρου «Guénegaud», ὑπὸ τὰς ἑξῆς περιστάσεις: Ὁ πρῶτος συστηματοποιηθεὶς ἐν Παρισίοις θίασος, ὁ τῶν «Confrères de la Passion», κατώρθωσε τῷ 1548 νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν ἰδιοκτήτῳ θεάτρῳ, τῷ «Hôtel de Bourgogne», τὸ ὁποῖον μετὰ τεσσαρακονταετίαν παρεχώρησε μετὰ τοῦ προνομίου του εἰς θίασον φέροντα τότε τὸν τίτλον «Βασιλικὸς θίασος». Ἀλλὰ τῷ 1600 ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις καὶ δεύτερος θίασος, ὁ τοῦ θεάτρου τοῦ Marais, καὶ τῷ 1658 καὶ τρίτος, ὁ τοῦ Μολιέρου, ὅστις ἔπαιζεν ἐναλλὰξ μετὰ τῶν τότε ἐν Παρισίοις εὑρισκομένων Ἰταλῶν ἠθοποιῶν εἰς τὸ «Petit-Bourbon». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μολιέρου, οἱ ἠθοποιοὶ αὐτοῦ ἠγόρασαν τὸ θέατρον «Guénegaud», ἀλλ' ὅτε ἤρχισαν ἐν αὐτῷ τὰς παραστάσεις των διετάχθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως νὰ ἑνωθῶσι μὲ τοὺς ἠθοποιοὺς τοῦ θεάτρου τοῦ Marais, ὅπερ καὶ ἔπραξαν, ἀποτελέσαντες ἕνα θίασον (Troupe du roi), ὅστις μέχρι τοῦ 1680 ἔπαιξεν ἐν τῷ θεάτρῳ «Guénegaud», ὁπότε πάλιν ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' διέταξε τὴν συγχώνευσιν τοῦ νέου αὐτοῦ θιάσου μὲ τὸν τοῦ «Hôtel de Bourgogne» καὶ οὕτω διὰ διατάγματος τῆς 24 Αὐγούστου 1682 ἱδρύθη ἡ «Γαλλικὴ Κωμῳδία». Τὰ τῆς διοικήσεως αὐτῆς, μέχρι τοῦ 1812, ἐκανόνιζον μεταξύ των διὰ συμβολαίων οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν ἑταῖροι. Ἔκτοτε ὁ Ναπολέων, δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος ἐκδοθέντος ἐν Μόσχᾳ τὴν 15 Ὀκτωβρίου 1812 (τὸ περίφημον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ θεάτρου décret de Moscou), ἐκανόνισε τὰ τῆς διοικήσεως αὐτῆς. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος διάταγμα παρέμεινεν ἐν ἰσχύϊ ἐπὶ 40 ἔτη, μεθ' ὅλας δὲ τὰς τροποποιήσεις ἃς ὑπέστη κατὰ καιρούς, μένει μέχρι τῆς σήμερον ἀκόμη ὁ καταστατικὸς χάρτης τῆς «Γαλλικῆς Κωμῳδίας», ἥτις μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ἀνὰ τὰς διαφόρους συνοικίας τῶν Παρισίων, ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς ἀπὸ τοῦ 1802 εἰς ἰδιόκτητον αὐτῆς καὶ μεγαλοπρεπέστατον κτήριον ἐν τῷ «Palais Royal» καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ρισελιέ, ἐξ οὗ καὶ πολλάκις ἀναφέρεται ὡς «Théâtre de la rue Richelieu».

Ἐκ τῶν παραρτημάτων τῆς «Γαλλικῆς Κωμῳδίας» ἀξιοθέατον εἶναι τὸ φουαγιὲ αὐτῆς, ὅπερ ἀποτελεῖ μίαν τῶν λαμπροτέρων αἰθουσῶν τῶν Παρισίων, λόγῳ τῶν καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν οὓς περιλαμβάνει, ἐν οἷς καὶ μεγάλης ἀξίας παλαιὰ ἔπιπλα, τινὰ τῶν ὁποίων ἐδωρήθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου-Φιλίππου. Εἰς τὰς γωνίας αὐτῆς εὑρηνται αἱ προτομαὶ τοῦ Μολιέρου, τοῦ Ρακίνα τοῦ Κορνηλίου καὶ τοῦ Πρεβίλ. Πέριξ ἐπὶ τῶν τοίχων ἀνήρτηνται αἱ εἰκόνες ὅλων σχεδὸν τῶν μεγάλων ἠθοποιῶν, οἵτινες διέπρεψαν ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου. Αἱ κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι: Δύο μεγάλοι πίνακες παριστῶντες ὁ μὲν τὸν θίασον τῆς «Γαλλικῆς Κωμῳδίας» κατὰ τῷ 1840, ἔργον τοῦ Ζοφροᾶ, ὁ δὲ τὸν θίασον τοῦ 1864, ἔργον τοῦ αὐτοῦ ζωγράφου, ἀλλ' ἀντίγραφον ἐκ τῆς πινακοθήκης τοῦ Λούβρου, ἔνθα εὑρίσκεται τὸ πρωτότυπον. Εἰκὼν τοῦ Μολιέρου ὡς Καίσαρος εἰς τὸν «θάνατον τοῦ Πομπηΐου». Ἑτέρα εἰκὼν παριστῶσα τὸ «Πρόγευμα τῶν Βερσαλλιῶν», ἐν ᾗ φαίνεται ὁ Μολιέρος προγευματίζων μετὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ἄλλος θαυμάσιος πίναξ παριστῶν διαφόρους Γάλλους καὶ Ἰταλοὺς ἠθοποιοὺς τοῦ 1670 μὲ τὰ σχετικὰ αὐτῶν θεατρικὰ ἐνδύματα: τὸν Jodelet, τὸν Trivelin, τὸν Tabarin, τὸν Pantalon, τὸν Scaramouche, τὸν Gros Gorgu, τὸν Turlupin, τὸν Brignolle, τὸν Matamore, τὸν Capitan, τὸν Arlequin, τὸν Polichinelle, τὸν Gros-Guillaume καὶ τὸν Gautier-Garguille. Μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰκόνων διακρίνονται αἱ τῆς δεσποινίδος Μάρς, τοῦ Πρεβίλ, τοῦ Μονβέλ, τοῦ Πουασόν, τοῦ Φιρμέν, τοῦ Τάλμα, τῆς δεσποινίδος Σανμελέ, τῆς Ντυκλό, τῆς Ραχήλ, τοῦ Φλερύ, τοῦ Μπαρού κτλ.

Ν. Ι. Λ.

κωμῳδοποιὸς (ὁ, ἡ)· ποιητὴς κωμῳδιῶν, ὁ συντάσσων κωμικὰ δράματα, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *τραγῳδοποιός*.

κωμῳδὸς (ὁ, ἡ)· ὁ ᾄδων κώμους, ᾄσματα εὐφρόσυνα· ‖ ὑποκριτὴς κωμῳδίας· ‖ καθόλου, ἀστεῖος, ἐλαφρός, κοῦφος.

κωμῳδῶ (—*έω*)· εἶμαι κωμῳδός, ᾄδω εὐφρόσυνα ᾄσματα· ‖ καθόλου, χλευάζω, εἰρωνεύομαι, γελοιοποιῶ, διακωμῳδῶ.

κωνάριον (τὸ) [*Ἀνατομ.*]. Μέρος τοῦ ἐπιθαλάμου εἶναι ὄργανον μικρόν, μονοφυές, ἔχον σχῆμα κώνου πεύκης ἢ ἐλάτης καὶ μέγεθος πίσου, μῆκος 7—8 χλμ., πλάτος δὲ 4—6, κείμενον κάτωθεν τοῦ σπληνίου τοῦ μεσολοβίου καὶ ὕπερθεν καὶ ἀνὰ μέσον τῶν προσθίων διδυμίων, καταλαμβάνον τὸν μεταξὺ τούτων ὑπάρχοντα βόθρον. Καὶ ἡ μὲν βάσις αὐτοῦ στρέφεται πρὸς τὰ πρόσω, ἀφορίζουσα τὴν 3ην κοιλίαν, ἡ δὲ κορυφὴ προέχει πρὸς τὰ ὀπίσω μεταξὺ τῶν προσθίων διδυμίων. Περιβάλλεται δ' ὑπὸ χοριοειδοῦς ἐλύτρου, ὅπερ εἶναι ἐξάρτημα τοῦ χοριοειδοῦς ἱστίου τῆς 3ης κοιλίας. Τὸ κωνάριον ἐμφανίζει ὑφὴν ἐνδοκρινοῦς ἀδένος, ἀποτελούμενον ἐξ ἐρειστικοῦ μέρους καὶ ἐκ παρεγχύματος, ἔτι δ' ἐξ ἀγγείων καὶ ἐκ πλέγματος συμπαθητικῶν ἰνῶν.

Ι. Π.

κωνειίνη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Ἑτέρα γραφὴ τοῦ *κωνιίνη* (βλ. λ.).

— [*Φαρμ. Χημ.*] Ἡ *κωνειίνη* (Conicine) εἶναι ἀλκαλοειδὲς τοῦ *κωνείου*, ἀποτελεῖ δὲ τὴν α-προπυλοπιπεριδίνην ἢ ἑξαϋδρο-α-προπυλοπυριδίνην $C_8H_{17}N$, ἢ

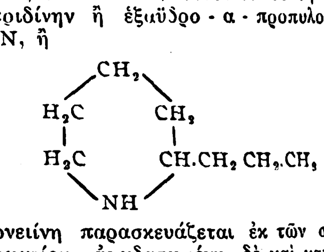

Ἡ κωνειίνη παρασκευάζεται ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ κωνείου, ἀφυδατωμένη δὲ καὶ καθαρισμένη διὰ κλασματικῆς ἀποστάξεως ὑπὸ ἠλαττωμένην πίεσιν, ἀποτελεῖ ἄχρουν ἐλαιῶδες ὑγρὸν ὀσμῆς εἰδικῆς, ναυτιώδους, μονίμου, γεύσεως δὲ θερμῆς, δριμείας καὶ δυσαρέστου. Ἔχει εἰδικὸν βάρος 0,850, δείκτην διαθλάσεως 1,505, εἶναι δεξιόστροφος (+18°3'), ἐλάχιστα διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ λίαν διαλυτὴ εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα, βενζόλην, ἀκετόνην, αἰθέρια καὶ λιπαρὰ ἔλαια. Εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἀναγράφεται εἰς δόσεις πλειστάκις τῆς ἡμέρας ὡς καταπραϋντικὸν ἐπὶ νευρικῶν παθήσεων καὶ κατὰ τοῦ καρκίνου.

Κ. Κ. Μ.

κώνειον (τὸ) (Conium) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον πόας διετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον χωρῶν. Ἀξιολογώτερα εἴδη τοῦ γένους εἶναι *κώνειον τὸ ἐντενὲς* (Conium divarticatum) καὶ *κώνειον τὸ στικτὸν* (Conium maculatum).

Δ. Ν. Π.

— [*Ἐγκυκλ.*] Τὸ *κώνειον* (ἐκ τοῦ *κωνάω*= περιδινῶ κύκλῳ, «διὰ τὸν ἑλιγμὸν καὶ σκότον τοῖς πίνουσι γιγνόμενον») εἶναι φυτὸν δηλητηριῶδες, οὗ ὡς πρωτεῦον καὶ δρῶν στοιχεῖον καθωρίσθη κατὰ νεωτέρους χρόνους ἡ *κωνειίνη* (βλ. λ.), τὸ δραστικώτατον δηλητήριον τοῦ τε κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τῶν περιφερικῶν ὀργάνων. Ἐβλάστανεν ἄλλοτε πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ μάλλον ἐνεργὸν εἶδος ἐθεωρεῖτο τὸ ἐν Ἀττικῇ, ἰδίᾳ δ' ἐν Μεγάροις, τὸ ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Χίῳ φυόμενον, προτιμωμένου τοῦ ἐν ψυχρῷ μέρει καὶ ἐν σκιᾷ ἀναπτυσσομένου, ὡς π. χ. τὸ ἐν Λούσσῃ παρὰ τὴν Μαντίνειαν. Ὁ Ἄτταλος Γ', βασιλεὺς τῆς Περγάμου († 132 π. Χ.), ἐκαλλιέργει τοῦτο μετὰ πολλῶν ἄλλων δηλητηριωδῶν φυτῶν ἐν τῷ κήπῳ αὐτοῦ (*Πλουτ.* Β Δημητρ. κ').

Τὴν δηλητηριώδη τούτου δύναμιν ἐγνώριζον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὡς παρ' ἡμῖν νῦν ὁ λαός, ὅστις ἀποκαλεῖ τοῦτο, κατὰ Χελδράϊχ, *καρμποῦσα, κωκοῦτα, μαγκοῦτα, ἀσκοτιζάνα, ἀσκοτισάρα, βρωμόχορτον* ἢ *καρονάκι*, καὶ ἀποφεύγει προσεκτικῶς κατὰ τὴν συλλογὴν τῶν ἐδωδίμων χόρτων. Διὰ τὰς ναρκωτικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας ἦτο ἐν χρήσει ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν ἱεροφαντῶν ὡς ἀντιαφροδισιακὸν (*Ὠριγ.* Cont. Cels. VII. 48, *Ἱερώνυμ.* Adv. Jov. I). Ὁ Ἱπποκράτης πολλαχοῦ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἀναγράφει τὸ σπέρμα τούτου ὡς ναρκωτικὸν εἰς κατάπλασμα, ὑπόθετον ἢ ὑποκαπνισμὸν (*Littré*, IV 459, VIII 279, 379, 1331). Ὁ Νίκανδρος (Β' ἑκατ. π. Χ.) ἐν τοῖς «Θηριακοῖς» στίχ. 186) δίδει λαμπρὰν περιγραφὴν τῆς ἐνεργείας τούτου, σημειῶν τὸ βάρος τῆς κεφαλῆς, τὴν «σκοτόεσσαν νύκτα», τὸ σφαλερὸν βάδισμα, τὸ αἴσθημα πνιγμοῦ καὶ τὴν ψῦξιν τῶν ἄκρων, ἣν πρὸς χιόνα παραβάλλει ὁ Ἀριστοφάνης (Βάτραχ. στίχ. 123). Ὁ Διοσκορίδης (I, σελ. 575, ἀναφέρων καὶ διαφόρους ὀνομασίας ἀποδιδομένας τῇ βοτάνῃ (*δολία, ἀπολήγουσα, ἀμαύρωσις, παράλυσις, ἄφρων, κατεχομένιον, ἀβίωτον, τιμωρὸν* κτλ.), περιγράφει τὸν μὲν καυλὸν γονατώδη ὡς μάραθρον, τὰ δὲ

Digitized by Google

φύλλα βαρύοσμα, τὸ ἄνθος ὑπόλευκον, τὸ δὲ σπέρμα αὐτοῦ ἐμφερὲς πρὸς ἄνισον, θεωρεῖ δὲ τοῦτο ἀναιροῦν διὰ ψύξεως καὶ χρήσιμον ὡς ἀνώδυνον ἐν κολλυρίοις, πρὸς ἕρπητας καὶ ἐρυσιπέλατα ἐξωτερικῶς εἰς κατάπλασμα, ἅμα δὲ καὶ κατ' ὀνειρώξεων («παρίεισι δὲ τὰ αἰδοῖα»)· προσθέτει δ' ὅτι «καὶ γάλα σβέννυσι, μαστούς τε ἐν παρθενίᾳ κωλύει αὔξεσθαι καὶ διδύμους (=ὄρχεις) ἀτρόφους ποιεῖ ἐπὶ παιδίων». Ὁ Γαληνὸς πολλαχοῦ μνημονεύων καταλέγει τὸ κώνειον εἰς τὰ ψυχρὰ δηλητήρια, τὰ φονεύοντα διὰ καταψύξεως τῆς καρδίας (XI, 596), ἀναφέρει δὲ γραῖαν Ἀθηναίαν, ἥτις ἀπὸ ἐλαχίστης δόσεως ἀρξαμένη εἰθίσθη τῷ φαρμάκῳ (XI, 601). Ὁ Πλίνιος (XXV, 95), περιγράφων τὸ φυτόν, σημειοῖ τὸ δηλητηριῶδες τοῦ σπέρματος, ἀναφέρει δέ τινας τρώγοντας τοὺς πρασίνους καυλοὺς ἀκινδύνως. Καὶ ὁ Κέλσος ἀναφέρει τὸ φυτὸν ὡς δηλητήριον, ὡς ἀντίδοτον δ' αὐτοῦ ἀναγράφει ἄφθονον ἄκρατον οἶνον μετὰ πηγάνου, κένωσιν δὲ τοῦ στομάχου δι' ἐμέτου (V. 27, 12). Ὁ Σκριβώνιος Λάργος (κεφ. 179), περιγράφων τὰ συμπτώματα τῆς δηλητηριάσεως, συνιστᾷ καθαρτικὰ κλύσματα καὶ γάλα, ἰδίᾳ ὄνου. Ὡς δὲ κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους, οὕτω καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς ἀναφέρεται χρῆσις τοῦ κωνείου πρὸς αὐτοκτονίαν ἢ ἐγκληματικοὺς σκοπούς. Οὕτως ἀναφέρεται ὅτι ἡ Ἄντεια ἢ Σθενόβοια, ἡ ἐρασθεῖσα τοῦ Βελλεροφόντου καὶ ψευσθεῖσα πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς Προῖτον, ὅτι ἐκεῖνος ἠθέλησεν ἵνα τὴν βιάσῃ, ηὐτοκτόνησε διὰ κωνείου (*Ἀριστοφ.* Βάτραχ. 1050), ὑπὸ δὲ τοῦ Ὁρατίου (Σάτιρ. I) δηλητηρίασις μητρὸς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς. Ὁ Αἰλιανὸς (Π. Ἱστ. Γ', 37) ἀναφέρει ἐπὶ τούτοις περίεργον ἔθιμον ἐν Κέᾳ, καθ' ὃ οἱ γέροντες καὶ μὴ χρήσιμοι πλέον τῇ πατρίδι συνερχόμενοι καὶ στεφανούμενοι ἔπινον τὸ κώνειον. Τὸ ἀναγραφόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου (Ἱστ. Φυτ. IX, 16), ὅτι ὁ Θρασύας ὁ ἐκ Μαντινείας (370 π. Χ.) παρεσκεύασε μεῖγμα κωνείου καὶ μήκωνος εὐκόλως θανατοῦν, πιθανώτατα εὕρηται εἰς σχέσιν πρὸς τοιαύτας τῆς σκευασίας ταύτης χρήσεις.

Κώνειον τὸ στικτόν.

Ἀλλ' εἰ καὶ οὕτως ἄριστα ἡ δηλητηριώδης δύναμις τοῦ κωνείου ἦν γνωστὴ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων ἤδη χρόνων, ἐν τούτοις πιθανῶς μόνον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν τριάκοντα τυράννων (404—403 π. Χ.) εἰσήχθη ἡ χρῆσις αὐτοῦ πρὸς θανάτωσιν τῶν καταδίκων, καταστάντος τοῦ μὲν διὰ κωνείου θανάτου πατρίου ἔθους, τοῦ δὲ φυτοῦ μυσαροῦ (*Πλιν.*, Hist. nat. XXV. 13). Πιθανώτατα δὲ πρῶτος πιὼν τὸ κώνειον (404 π. Χ.) ἦτο ὁ ἐκ Κέας πολιτικὸς καὶ στρατηγὸς Θηραμένης, ὅστις μετὰ θάρρους λαβὼν τὸ δηλητήριον ἔχυσε τὰς τελευταίας σταγόνας τούτου κατὰ γῆς, προφητικῶς εἰπὼν «Κριτίᾳ τοῦτ' ἔστω τῷ καλῷ», διότι πράγματι μετ' ὀλίγον ἐφονεύετο ὁ βίαιος ἐκεῖνος ἀντίπαλος αὐτοῦ καὶ κατελύετο ἡ τῶν τριάκοντα τυραννία. Μετὰ ταῦτα ἔλαβε τὸ κώνειον καὶ ὁ Πολέμαρχος πρὶν ἢ οἱ τριάκοντα τύραννοι «εἰπεῖν τὴν αἰτίαν, δι' ἥν τινα ἔμελλεν ἀποθανεῖσθαι» (*Λυσ.* κατὰ Ερατοσθ. XI, 5). Διὰ κωνείου ἐπίσης ἐθανατώθη καὶ ὁ μέγας φιλόσοφος *Σωκράτης* Τέσσαρα ἔτη (399 π.Χ.) ἀφ' ἧς ἐποχῆς παρηκολούθησε μέχρι τῆς φυλακῆς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Θηραμένην, συνελαμβάνετο καὶ οὗτος, κατηγορούμενος ἐπὶ ἀσεβείᾳ καὶ φθορᾷ τῶν νέων καὶ διότι ἀδικεῖ «τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιῶν, καὶ τοὺς ἄλλους ταῦτα διδάσκων» (*Πλάτων*, Ἀπολογ. 19).

Ἐν τῇ φυλακῇ, ἀφοῦ ἔμαθε παρὰ τοῦ δεσμοφύλακος κατὰ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἔδει νὰ λάβῃ τὸ κώνειον τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς δηλητηριάσεως συμπτώματα, ἐζήτησε τὸ φάρμακον («ἐνεγκάτω τις τὸ φάρμακον εἰ τέτριπται· εἰ δὲ μή, τριψάτω ὁ ἄνθρωπος») καὶ μετ' ἀπολύτου ἀταραξίας, ἄνευ οὐδεμιᾶς μεταβολῆς τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου αὐτοῦ, ἔλαβε τοῦτο. Ὁ Πλάτων ἐν τῷ «Φαίδωνι» δίδει ἡμῖν οὐ μόνον λαμπρὰν εἰκόνα τοῦ θάρρους τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ καὶ τῆς διὰ κωνείου δηλητηριάσεως. Ὅταν ἐβαρύνθησαν, λέγει, τὰ μέλη αὐτοῦ κατεκλίθη ὕπτιος, ὁ δὲ δεσμοφύλαξ πιέσας τὰ σκέλη αὐτοῦ ἠρώτησεν αὐτὸν «εἰ αἰσθάνοιτο· ὁ δὲ οὐκ ἔφη». Μετὰ ταῦτα ἔπραξε τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὰς κνήμας καὶ «ἐπανιὼν οὕτως ἡμῖν αὐτοῖς ἐπεδείκνυτο ὅτι ψύχοιτό τε καὶ πήγνυτο· καὶ αὐτὸς ἥπτετο καὶ εἶπεν, ὅτι ἐπειδὰν πρὸς τῇ καρδίᾳ γένηται αὐτῷ τότε οἰχήσεται». Ὅτε ᾐσθάνθη τὸ ψῦχος πρὸς τὴν καρδίαν, ἀποκαλυφθεὶς ὁ Σωκράτης παρήγγειλε τῷ Κρίτωνι ἵνα προσφέρωσι τῷ Ἀσκληπιῷ ἀλεκτρυόνα. «Ταῦτα ἐρομένου αὐτοῦ οὐδὲν ἔτι ἀπεκρίνατο, ἀλλ' ὀλίγον χρόνον διαλιπὼν ἐκινήθη τε καὶ τὰ ὄμματα ἔστησεν». Οὕτως ἀπέθανεν ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνήρ.

Πρὸς θανάτωσιν μετεχειρίζοντο τὸν ὀπὸν τὸν ἀπολαμβανόμενον δι' ἐκθλίψεως κυρίως ἀπὸ τῶν σπερμάτων, ἅτινα περιέχουσι καὶ τὸ μεῖζον ποσὸν δραστικῆς οὐσίας (1 %), τῶν στελεχῶν καὶ ριζῶν περιεχουσῶν ἐλάχιστον μόνον (0,5 % κωνειίνης). Ἡ δόσις ἦν καθωρισμένη καὶ ἀκριβέστατα γνωστὴ τῷ δημίῳ, διὸ καὶ δὲν ἐπέτρεψεν οὗτος τῷ Σωκράτει ἵνα ποιήσῃ σπονδὴν διὰ τοῦ δηλητηριώδους ὑγροῦ. Συνήθης δόσις ἦτο μία ὁλκὴ (περίπου 4 ½ γραμμάρια), ἐνίοτε ὅμως, φαίνεται, ἠναγκάζοντο νὰ χορηγήσωσι καὶ δευτέραν καὶ τρίτην δόσιν, ὡς ἐξάγεται καὶ ἐκ τῶν λόγων τοῦ δεσμοφύλακος πρὸς τὸν Σωκράτη διὰ τοῦ Κρίτωνος, συνιστῶντος ὅπως μὴ ὁμιλῇ ζωηρῶς καὶ πολλά, ἵνα μὴ θερμανθῇ, ὁπότε χρεία νὰ πίῃ διπλῆν ἢ τριπλῆν δόσιν. Ὁ Σωκράτης ὅμως οὐδεμίαν προσοχὴν δοὺς εἰς τὰς ὑποδείξεις ταύτας, ἠρκέσθη νὰ εἴπῃ τῷ Κρίτωνι: «ἄφες αὐτὸν νὰ λέγῃ καὶ ἂς ἑτοιμάζῃ ἐκ τοῦ δηλητηριώδους ποτοῦ μεγαλυτέραν δόσιν, ὡς ἂν ἐπρόκειτο νὰ χορηγήσῃ ἐξ αὐτοῦ καὶ δὶς ἢ καὶ ἐν ἀνάγκῃ καὶ τρίς». Καὶ ἄλλη εὐγενὴς ὕπαρξις κατόπιν ἐθανατώθη διὰ κωνείου, ὁ *Φωκίων* (318 π. Χ.), σὺν αὐτῷ δὲ καὶ 4 πολιτικοὶ αὐτοῦ φίλοι, ὁ Νικοκλῆς, ὁ Θούδιππος, ὁ Ἡγήμων καὶ ὁ Πυθοκλῆς. Τῆς παρασκευασθείσης ὅμως ὑπὸ τοῦ δημίου δόσεως τοῦ κωνείου καταναλωθείσης ὑπὸ τῶν 4 φίλων αὐτοῦ, δὲν ἀπέμεινέ τι καὶ διὰ τὸν Φωκίωνα, ὁ δὲ δήμιος ἠρνεῖτο νὰ παρασκευάσῃ ἄλλην δόσιν φαρμάκου δι' αὐτόν, ἐὰν δὲν ἐλάμβανε 12 ἀττικὰς δραχμὰς (περίπου 175 δραχμὰς σημερινάς), τὴν τιμὴν μιᾶς δόσεως (ὁλκῆς). Εἷς τῶν παρισταμένων φίλων του παρέσχε τὸ αἰτηθὲν χρῆμα, τοῦ Φωκίωνος μετὰ πικρίας παρατηρήσαντος ὅτι αἱ Ἀθῆναι οὐδὲ δωρεὰν ν' ἀποθάνῃ ἐπιτρέπουσιν αὐτῷ (*Πλουτ.* β. Φωκίωνος 36). Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦτο οὐδόλως σημαίνει ὅτι οἱ κατάδικοι ἠγόραζον τὸ φάρμακον, ἀλλ' ὅτι καταναλωθείσης τῆς χορηγηθείσης τῷ δημίῳ διὰ τοὺς 5 καταδίκους ποσότητος τοῦ φαρμάκου ὑπὸ τῶν τεσσάρων συγκαταδίκων τοῦ Φωκίωνος, ὁ δήμιος ἠρνήθη νὰ καταβάλῃ ὁ ἴδιος τὸ ἀντίτιμον τῆς νέας δόσεως ἣν ἔδει πλέον νὰ προμηθευθῇ ἐκ τῆς ἀγορᾶς, παρ' ᾗ τὸ φάρμακον πιθανῶς δὲν ἦτο σπάνιον. Καὶ ὁ ρήτωρ Αἰσχίνης (323 π. Χ.) διαφθείρας, κατὰ Σουΐδαν, τοὺς δικαστὰς ἔν τινι δίκῃ καὶ ἐμβληθεὶς μετ' αὐτῶν εἰς τὴν φυλακήν, ἀπέθανε πιὼν τὸ κώνειον. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχε καὶ ὁ Φιλοποίμων (197 π. Χ.), ὅστις συλληφθεὶς αἰχμάλωτος καὶ ἐξησθενημένος ὤν, ταχέως ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ δοθέντος αὐτῷ κωνείου. Κατὰ L. Lewin (Die Gifte in der Weltgesch.) καὶ ὁ θάνατος τοῦ Βρεττανικοῦ, δηλητηριασθέντος διαταγῇ τοῦ Νέρωνος, ἐπῆλθεν ἐκ μείγματος μήκωνος καὶ κωνείου. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους φέρεται οὕτω θανατωθεὶς καὶ ὁ μάρτυς Ἰουστῖνος (167 μ. Χ.).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἀρ. Π. Κούζη*, Τὸ κώνειον (Ἐφημερὶς «Πρωΐα» 1930, ἀριθ. 1724). — *Κωνστ. Γ. Γαρδίκα*, Τὸ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ μάλιστα τοῖς Ἀττικοῖς ποινικὸν καὶ ἰδίᾳ τὸ φονικὸν δίκαιον (Ἀθ. 1917, σελ. 291).

ΑΡ. Π. ΚΟΥΖΗΣ

— κωνείου ἀλκαλοειδῆ *['Οργ. Χημ.]*. Εἰς τοὺς καρποὺς τοῦ *κωνείου* ἀπαντῶσι πέντε κυρίως ἀλκαλοειδῆ, ἤτοι ἡ *κωνιίνη*, ἡ *μεθυλοκωνιίνη*, ἡ *κωνυδρίνη*, ἡ *γ-κωνικεΐνη* καὶ ἡ *ψευδοκωνυδρίνη* (βλ. τὰς λ.). Σ. Γ.

— κωνείου πόα καὶ σπέρματα (Herba et Semina Conii sive Cicutae) *[Φαρμακολ.]*. Παραγωγὸν φυτὸν τούτων εἶναι τὸ *κώνειον τὸ στικτὸν* (Conium maculatum) ὅπερ ἀνθεῖ ἀπὸ Ἰουνίου ἕως Αὔγουστον. Ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης βλαστάνει ὡς ἄγριον φυτὸν εἰς Κριμαίαν, Συρίαν, Κύπρον καὶ γενικῶς εἰς ὁλόκληρον τὴν Μικρασίαν, τὸν Καύκασον καὶ τὴν Σιβηρίαν. Τοῦ κωνείου συλλέγονται τὰ ἐναέρια μέρη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως καὶ ὅταν τὸ φυτὸν εἶναι τοὐλάχιστον διετές. Μετὰ τὴν συλλογὴν ξηραίνονται ὑπὸ σκιάν, ἀφοῦ ἀφαιρεθῶσιν ἀπ' αὐτῶν οἱ μεγάλοι βλαστοί. Ἡ ξηρὰ πόα εἶναι ἀμαυρῶς ἢ κιτρίνως πρασίνη, οἱ βλαστοὶ ἄτριχοι, λεῖοι, γλαυκοὶ καὶ φέρουν στίγματα ἐρυθρόφαια ἀνωμάλως διεσπαρμένα. Τὰ φύλλα εἶναι δαντελλωτὰ ἐπιμήκη, μὲ πλάτυσμα μαλακόν, λεῖον. Τὰ περὶ τὴν βάσιν εἶναι ἐλυτροειδῆ, τὰ ἀνώτερα προσκαθήμενα, τὰ δὲ κατώτερα ἔμμισχα καὶ σχεδὸν ἀντίθετα. Ἡ δρόγη ἔχει ὀσμὴν ἀηδῆ, ναρκώδη, εἰδικήν, καὶ γεῦσιν δριμεῖαν, πικρὰν καὶ δυσάρεστον. Συστατικὰ τῆς δρόγης εἶναι 0,08—0,2 % κωνικίνη, ρητινώδεις καὶ πηκτινικαὶ οὐσίαι, ὡς καὶ τὰ εἰς τὰ σπέρματα αὐτῆς περιεχόμενα ἕτερα δραστικὰ συστατικά. Τὰ σπέρματα τοῦ φυτοῦ συλλέγονται κατὰ τὴν πλήρη ὡρίμανσιν αὐτῶν, ξηραίνονται ταχέως εἰς τὸν ἀέρα καὶ ὑπὸ σκιὰν καὶ φέρονται ὡς μικρὰ ᾠοειδῆ σωμάτια μήκους 3 χστμ. καὶ διαμέτρου 2. Κατὰ τὰ πλάγια εἶναι συντεθλιμμένα καὶ κατὰ τὴν ράχιν διωγκωμένα, εἶναι ἄτριχα καὶ πάντοτε ἀνηρτημένα ἐπὶ τῶν μονίμων ὑπολειμμάτων τοῦ κάλυκος καὶ ἐκ τῶν δύο κωνικῶν στυλοπόδων. Ἕκαστον σπέρμα φέρει ἐπὶ τῶν νώτων πρὸ τῆς τελείας ὡριμάνσεως 5 ἐξεχούσας γραμμὰς ἢ κυματοειδεῖς κιτρινολεύκους αὔλακας σκοτεινοτέρου χρώματος. Ἡ ὀσμὴ τῶν σπερμάτων εἶναι ἀηδής, ἡ δὲ γεῦσίς των ἐλαφρῶς ἐλαιώδης. Τὰ σπέρματα τοῦ κωνείου συγχέονται συνήθως μὲ τοὺς καρποὺς τοῦ ἀνίσου καὶ μετὰ τῶν τοῦ φαρμακώδους κωνείου Cicuta virosa κλπ. Συστατικὰ τῶν σπερμάτων εἶναι 1,3—3,6% κωνεΐνη, κωνυδρίνη, μεθυλοκωνεΐνη, κωνικεΐνη, κωνυλένιον, ὀξικόν, μηλικὸν καὶ καφεϊκὸν ὀξύ, οὐσίας ρητινώδεις καὶ πηκτινικαὶ καὶ ἄμυλον. Ἡ πόα καὶ τὰ σπέρματα τοῦ φυτοῦ ἀναγράφονται εἰς δόσιν πλειστάκις τῆς ἡμέρας εἰς κόνεις ἢ καταπότια, ὡς ἔγχυμα, ὡς φάρμακον ἀντισπασμωδικόν, καταπραϋντικὸν κατὰ τοῦ κοκκύτου βηχὸς καὶ τῆς βρογχίτιδος καὶ εἶτα ὡς ναρκωτικὸν καὶ τοπικὸν ἀναισθητικόν. Εἰς μεγάλας δόσεις ἡ δρόγη προκαλεῖ δηλητηριάσεις συχνάκις θανατηφόρους, ὧν προηγεῖται διέγερσις φρενικὴ ἢ φυσική, ἔμετοι, διάρροιαι, ἴλιγγοι, ἀγωνία εἰς τὰς ἀναπνευστικὰς κινήσεις καὶ παράλυσις τῶν ἀναπνευστικῶν μυῶν. Ἡ δρόγη ἀνακόπτει ἢ ἐπιβραδύνει τὴν καταμήνιον ρύσιν. Εἰς τὴν φαρμακοτεχνίαν χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἐμπλάστρου τοῦ κωνείου (Emplastrum Conii), τὰ σπέρματα δὲ μόνον τοῦ φυτοῦ χρησιμεύουν πρὸς παρασκευὴν βάμματος, ἐκχυλίσματος καὶ ἀλοιφῆς (Tinctura, Extractum Unguentum Conii). Ἀσύμβατα τῆς δρόγης εἶναι ἡ ταννίνη, τὸ ὕδωρ τῆς δαφνοκεράσου, τὰ ἀμμωνιακὰ ἅλατα, τὸ ἰώδιον, ὁ βόραξ, ὁ ζωϊκὸς ἄνθραξ, τὰ μεταλλικὰ ἅλατα, τὸ βάμμα τοῦ ρήου καὶ τὸ σιρόπιον τοῦ ἰωδιούχου σιδήρου. Τὰ φύλλα καὶ τὰ σπέρματα τοῦ κωνείου ἐγκαταλειφθέντα καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν θεραπευτικὴν κατόπιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Stoerck, ὅστις προέτεινε τὴν δρόγην κατὰ τῶν ἀλγῶν τοῦ καρκίνου. Κ. Γ. Μ.

κωνειοτοξίνη (ἡ) *[Χημ.]*. Πικρά, ἄμορφος, ρητινώδους μορφῆς ὕλη, ἐξαγομένη ἐκ τῶν ριζωμάτων ψευδοκωνείου τοῦ δηλητηριώδους, φυτοῦ προσομοιάζοντος πρὸς τὸ σέλινον, ἀλλ' ἐντόνως δηλητηριώδους. Σ. Γ.

κωνία *['Οφθαλμ.]*. Ἰδιαίτερα σωμάτια (cônes) ἅτινα μετὰ τῶν ράβδων (bâtonnets) ἀποτελοῦσιν ἰδίαν στιβάδα τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Ἡ στιβὰς αὕτη ὀνομάζεται *μεμβράνα τοῦ Jacob*. Εὑρίσκεται ἀμέσως ἔσωθεν τῆς στιβάδος τῶν *μελαγχρόων κυττάρων*, καὶ ἀμέσως ἔξωθεν τῆς *κοκκώδους στιβάδος*. Μεταξὺ τῆς στιβάδος ταύτης καὶ τῆς τῶν κωνίων καὶ ραβδίων ὑπάρχει ὑμήν τις, καλούμενος *ἔξω ἀφοριστικός*. Τὰ σωμάτια ταῦτα ἐκλήθησαν κωνία, διότι ἔχουσι σχῆμα λαγηνοειδοῦς κώνου. Τὰ κωνία συνέχονται μετὰ κυττάρων λαμβανόντων μέρος εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς ἔξω κοκκώδους στιβάδος.

Μεταξὺ τῶν συνιστώντων τὴν κοκκώδη ἔξω στιβάδα κυττάρων ὑπάρχουσιν ἰδιαίτερά τινα κύτταρα, *ὁρατικὰ* λεγόμενα (cellules visuelles) καὶ ἀποτελούμενα ἀπὸ πυρῆνα ᾠοειδῆ, ἐνέχοντα πυρηνίδιον. Ὁ πυρὴν κεῖται ἀμέσως ἔσωθεν τοῦ ἔξω ἀφοριστικοῦ ὑμένος (πρὸς τὸ ὑαλῶδες σῶμα), περιβάλλεται δὲ ἀπὸ λεπτὴν πρωτοπλασματικὴν οὐσίαν. Τὸ πρωτόπλασμα αὐτὸ πρὸς μὲν τὸ ἔξω τμῆμα, δηλαδὴ πρὸς τὴν στιβάδα τῶν μεγαλοχρόων κυττάρων, εἶναι πεπλατυσμένον, διαπερᾷ τὸν ἔξω ἀφοριστικὸν ὑμένα καὶ δέχεται ἐπ' αὐτοῦ τὸ κωνικὸν ἢ λαγηνοειδὲς σῶμα τοῦ κωνίου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ 2 ἄρθρα. Πρῶτον τὸ πρὸς τὸν περιγραφέντα πυρῆνα ἔγγαστρον κωνικὸν σῶμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου δίκην ὀβελίσκου κωνικοῦ ἢ πώματος λεπτοῦ καὶ στενοῦ κεῖται τὸ δεύτερον ἄρθρον. Τὸ ἄρθρον τοῦτο φθάνει εἰς τὰ ἄκρα τῶν κρασπέδων τῶν μελαγχρόων κυττάρων. Τὸ πρωτόπλασμα τῶν ὁρατικῶν κυττάρων πρὸς τὸ ἔσω τμῆμα τοῦ πυρῆνος (πρὸς τὸ ὑαλοειδὲς) μεταβάλλεται εἰς λεπτὴν ἶνα, τὴν ὁποίαν δύναταί τις νὰ ὀνομάσῃ κυλινδραξονικὴν νευρικὸν ἶνα. Αὕτη ὁδεύουσα πρὸς τὰ ἐντὸς φθάνει εἰς τὴν ἔξω δικτυωτὴν στιβάδα, ὅπου καὶ διακλαδοῦται (πούς). Αἱ διακλαδώσεις ἅπτονται μὲ τὰς διακλαδώσεις τῶν διπόλων κυττάρων.

Τὰ κωνία ἐν τῇ μεμβράνῃ τοῦ Jacob, ἀναμεμει-

Digitized by Google

γμένα μετὰ τῶν ῥαβδίων, εὑρίσκονται ἀκανονίστως διεσπαρμένα. Ὑπολογίζεται ὅτι ὑπάρχουν 700.000 κωνία (Krause) καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. Ἐκ τούτων 4.000 στενῶς πρόσκεινται ἐν τῷ βοθριδίῳ τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος, 9.000 εἰς τὰς κλιτῦς αὐτῆς καὶ τὰ λοιπὰ διασπείρονται κατὰ τὸν ἐπίλοιπον ἀμφιβληστροειδῆ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κωνίων βαίνει ὁλονὲν μειούμενος ἐφ' ὅσον προχωροῦμεν πρὸς τὴν ἀκτινωτὴν περιφέρειαν. Τοὐναντίον τὰ ῥαβδία ὑπολογίζονται εἰς 130 000 000. Ῥαβδία δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ βοθριδίῳ τῆς ὠχρᾶς κηλῖδος. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν αὐξάνει ἐφ' ὅσον πλησιάζομεν πρὸς τὴν ἀκτινωτὴν γραμμήν.

Τὰ κωνία καὶ τὰ ῥαβδία εἶναι τὰ σώματα, ἅτινα κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς ὁράσεως δέχονται καὶ ἀντιλαμβάνονται τῶν κυμάνσεων τοῦ φωτός, ἑπομένως ἀποτελοῦν ἓν ἀπὸ τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῆς ὁράσεως. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι ἡ ἕδρα τῆς ὁράσεως κεῖται ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ δὴ ἐν τῷ σφηνοειδεῖ λοβίῳ τοῦ ἰνιακοῦ λοβοῦ. Ἑπομένως πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀδιάσπαστος συνοχὴ ἀπὸ τοῦ ὀβελίσκου τοῦ κωνίου μέχρι τῶν κυττάρων τῆς φαιᾶς οὐσίας τοῦ σφηνοειδοῦς λοβίου. Περαιτέρω, τὰ δίπολα κύτταρα διὰ τῶν διακλαδώσεων τῶν ἔσω αὐτῶν ἰνῶν ἐφάπτονται τῶν διακλαδώσεων τῶν γαγγλιακῶν ἢ νευρικῶν κυττάρων, ὧν ἡ ἁπλῆ κυλινδραξονικὴ ἲς λαμβάνει μέρος εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὀπτικοῦ νεύρου καὶ ἐκεῖθεν, διὰ τῶν γνωστῶν ὀπτικῶν ὁδῶν, φθάνει μέχρι τοῦ σφηνοειδοῦς λοβίου.

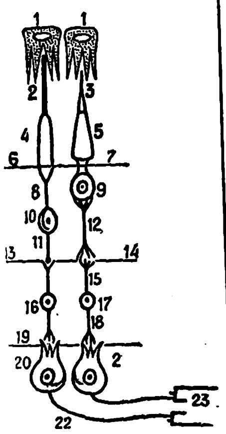

Κωνίον καὶ ῥαβδίον.

[1=στιβὰς μελαγχρόων κυττάρων. 2=1ον ἄρθρον ῥαβδίου. 3=1ον ἄρθρον κωνίου. 4=2ον ἄρθρον ῥαβδίου. 5=2ον ἄρθρον κωνίου. 6=ἔξω ἀφοριστικὴ μεμβρ. 7=ἔξω ἲς κωνίου. 8=ἔξω ἲς ῥαβδίου. 9=ὁρατικὸν κύτταρον. 10=ἔξω κοκκώδης στιβάς. 11=ἔσω ἲς ῥαβδίου. 12=ἔσω ἲς κωνίου. 13=ἔξω δικτυωτὴ στιβάς. 14=πούς. 15=ἔξω ἲς διπόλου. 16=στιβὰς διπόλων κυττάρων. 17=δίπολα κύτταρα. 18=ἔσω ἲς διπόλου. 19=ἔσω δικτυώδης στιβάς. 20=γαγγλιακὰ κύτταρα. 21=γαγγλιακὴ στιβάς. 22=ὀπτικαὶ ἶνες. 23=ὀπτικὸν νεῦρον.]

Τὰ *ῥαβδία* εἶναι σωμάτια, ἅτινα ἐπίσης δέχονται τὰς κυμάνσεις τοῦ φωτός. Ὠνομάσθησαν ῥαβδία, διότι τὰ δύο ἄρθρα αὐτῶν εἶναι κυλινδρικὰ ὥσπερ ῥαβδία. Τὰ ῥαβδία φέρονται ἐπίσης ἐπὶ τῶν κυττάρων τῆς ἔξω κοκκώδους στιβάδος. Ἡ συνοχὴ αὐτῶν ἐν συντομίᾳ ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἔξω ἄρθρον τοῦ ῥαβδίου, ἔσω ἄρθρον αὐτοῦ, ἔξω ἲς τοῦ ὁρατικοῦ κυττάρου, ἔσω ἲς τοῦ ἰδίου, ἀπολήγουσα εἰς κομβίον, ὅπερ καταλήγει εἰς τὰς ἔξω διακλαδώσεις τῶν διπόλων κυττάρων, ἅτινα ἑνοῦνται μετὰ τῶν γαγγλιακῶν κυττάρων, ὧν ἡ κυλινδραξονικὴ ἲς σχηματίζει τὸ ὀπτικὸν νεῦρον.

Ἐν τέλει σημειοῦμεν ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν κωνίων καὶ ῥαβδίων δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ εἰς τὰ διάφορα ζῷα. Οὕτως, εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ μαστοφόρα τὰ ῥαβδία εἶναι περισσότερα τῶν κωνίων, εἰς τὰ ἑρπετὰ ὑπάρχουσι μόνον κῶνοι (Schultze-Augelucci), εἰς τὰ ἡμερόβια πτηνὰ οἱ κῶνοι ὑπερβάλλουσι κατὰ πολὺ τὸν ἀριθμὸν τῶν ῥαβδίων, ἐνῷ εἰς τὰ νυκτόβια πτηνὰ τὰ ῥαβδία ὑπερβάλλουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν κώνων. Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

κωνιίνη (ἡ), ἢ ***κωνικίνη***, ἢ ***κικουτίνη*** */ Ὀργ. Χημ./.* Ἀποτελεῖ τὸ δηλητηριῶδες συστατικὸν τοῦ κωνείου. Χημικῶς εἶναι *2-προπυλοπιπεριδίνη* καὶ ἔχει τὸν τύπον:

$$\begin{array}{l} H_2C-CH_2-CH_2 \\ \quad\;\; | \qquad\qquad\; | \\ H_2C-NH-CH.\ CH_2.\ CH_2.\ CH_3 \end{array}$$

Παραλαμβάνεται ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ κωνείου διὰ κονιοποιήσεως, διαβροχῆς διὰ πυκνοῦ διαλύματος σόδας καὶ ἀκολούθου ἀποστάξεως δι' ὑδρατμῶν, δύναται δ' ἐπίσης νὰ παρασκευασθῇ καὶ συνθετικῶς δι' ἀναγωγῆς τῆς προπενυλοπυριδίνης. Ἀποτελεῖ ἄχρουν ἀποπνικτικῆς ὀσμῆς ὑγρόν, ὀλίγον διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ. Ἔχει εἰδικὸν βάρος 0.85–0,86 καὶ βράζει εἰς 168°. Εἰς τὴν φύσιν ἀπαντᾷ κυρίως ἡ δεξιοστρόφος μορφή, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀριστεροστρόφος ἀνευρέθη ἐπίσης. Ἀτμίζει καὶ εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν, διὰ τῆς ἐπιδράσεως δὲ τοῦ ἀέρος ῥητινοποιεῖται εὐκόλως. Οἱ πράσινοι καρποὶ τοῦ κωνείου περιέχουσιν ἐξ αὐτῆς 1,5 % περίπου, ἐνῷ οἱ ξηροὶ μόνον 0,7 %. Ἐρεθίζει ζωηρῶς τὸ δέρμα καὶ τοὺς βλεννογόνους, ἐπὶ δὲ τοῦ νευρικοῦ συστήματος δρᾷ ἀναλόγως πρὸς τὸ κουράριον. Αἱ διὰ κωνιίνης δηλητηριάσεις εἶναι γνωσταὶ ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος. Σ. Γ.

γ-κωνικεΐνη *[Ὀργ. Χημ.].* Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_8H_{15}N$ ἐκ τῶν παραγώγων τῆς *πυριδίνης* συνοδεῦον τὴν κωνιίνην εἰς τὸ κώνειον. Ὀπτικῶς ἀδρανὲς ἔλαιον, βράζον εἰς 172°. Ἀπεμονώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Wolfenstein τῷ 1895 ἐκ τοῦ κωνείου, δύναται δὲ νὰ παρασκευασθῇ καὶ συνθετικῶς δι' ἐπιδράσεως ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος ἐπὶ *κωνυδρίνης.* Σ. Γ.

κωνικίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.].* βλ. *κωνιίνη.*

κωνικός, *–ή, –όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κῶνον, ὁ ἔχων σχῆμα κώνου: «κορυφὴ τοῦ ὄρους κωνική».

— ***κωνικὰ ἐλατήρια*** */ Μηχαν.].* Καλοῦνται καὶ *ἑλικοειδῆ κυλινδρικὰ ἐλατήρια* καὶ εἶναι τὰ μᾶλλον χρησιμοποιούμενα ἐν τῇ πράξει, ἐκ σύρματος κυκλικῆς ἢ ὀρθογωνικῆς τομῆς (βλ. λ. *ἐλατήριον*).

— ***κωνικὴ ἄγκυρα*** *[Ἀερον.].* Σάκκος ἐξ ἐλαφρᾶς πλὴν ἀνθεκτικῆς ὀθόνης ἐν σχήματι παραβολοειδοῦς ἐκ περιστροφῆς, οὗ τὰ χείλη προσράπτονται ἐπὶ σιδηρᾶς στεφάνης ἀνθεκτικῶς καὶ ἥτις ἀρτᾶται ἀπὸ τροχίλου ἀπολήγοντος εἰς κρίκον. Προσδενομένου εἰς τὸν κρίκον σχοινίου, χρησιμοποιεῖται ὁ τοιοῦτος σάκκος ὡς ἄγκυρα ἀεροστάτου, ῥιπτόμενος εἰς τὴν θάλασσαν, ἄνωθεν τῆς ὁποίας ἵπταται τοῦτο, καὶ παρουσιάζων μεγίστην ἀντίστασιν διὰ τοῦ ὕδατος, ὅπερ στενοχωρεῖται ἐν τῇ κοιλότητι τοῦ σάκκου. Πρὸς ἄρσιν ἀπὸ τοῦ ἀεροστάτου τῆς τοιαύτης ἰδιοτύπου ἀγκύρας του, ὁ πυθμὴν τοῦ σάκκου συνδέεται πρὸς αὐτὸ δι' ὁρμιδίου· ἑλκομένου δὲ τούτου, ὁ σάκκος ἀναστρέφεται καὶ παύει στρέφων τὸ ἄνοιγμά του πρὸς τὸ ὕδωρ, ὁπότε, μὴ ὑπαρχούσης ἀντιστάσεως ἀπὸ τοῦ ὕδατος, ἀνέρχεται τὸ ἀερόστατον. Σ. Ε. Λ.

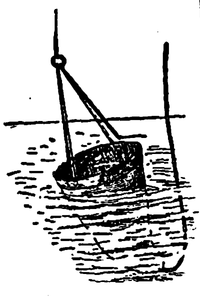
Κωνικὴ ἄγκυρα.

— ***κωνικὴ διάθλασις*** */Φυσ./.* Φαινόμενον, καθ' ὃ δέσμη παραλλήλων ἀκτίνων προσπίπτουσα ἐπὶ διπλοθλαστικοῦ κρυστάλλου μετατρέπεται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ κρυστάλλου εἰς δέσμην κωνικῶν ἀκτίνων (βλ. λ. *διάθλασις*).

— ***κωνικὴ ἐπιφάνεια*** ἢ ***κῶνος*** *[Μαθημ.].* Καλεῖται οὕτως ἡ ἐπιφάνεια ἡ παραγομένη ὑπὸ εὐθείας (γενετείρας) μετατοπιζομένης οὕτως, ὥστε νὰ διέρχεται πάντοτε διὰ σταθεροῦ σημείου (κορυφῆς τοῦ κώνου). Εἶναι προφανὲς ὅτι μία κωνοειδὴς ἐπιφάνεια ὁρίζεται, ἐὰν δοθῇ: α') ἡ κορυφὴ τοῦ κώνου καὶ β') ἓν σημεῖον ἑκάστης γενετείρας. Τὰ σημεῖα ταῦτα τῶν γενετειρῶν λαμβάνονται οὕτως, ὥστε νὰ σχηματίζουν μίαν συνεχῆ γραμμήν, καλουμένην ὁδηγὸν ἢ βάσιν τῆς κωνοειδοῦς ἐπιφανείας. Δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὡς διευθύνουσαν πᾶσαν γραμμὴν τῆς ἐπιφανείας, συναντῶσαν ὅλας αὐτῆς τὰς γενετείρας. Μία κωνικὴ ἐπιφάνεια δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ τόπος τῶν θέσεων, ἃς καταλαμβάνει ἡ γενέτειρα, ὅταν ἐφαρμόσωμεν ἐπ' αὐτῆς διαδοχικῶς ὅλας τὰς ὁμοθεσίας μὲ κέντρον τὴν κορυφὴν τοῦ κώνου. Ὅταν ἡ ὁδηγὸς εἶναι κλειστὴ καμπύλη, αἱ ἀπ' εὐθείας ὁμοιόθετοι αὐτῆς σχηματίζουσι τὴν μίαν χώνην τῆς κωνοειδοῦς ἐπιφανείας, ἐνῷ αἱ ἀντίστροφοι αὐτῆς ὁμοιόθετοι σχηματίζουν τὴν ἑτέραν αὐτῆς χώνην. Αἱ δύο αὗται χῶναι χωρίζονται τότε ὑπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ κώνου.

Αἱ τομαὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κώνου ὑπὸ παραλλήλων ἐπιπέδων εἶναι ὅμοιαι. Ἡ τομὴ κώνου ὑπὸ ἐπιπέδου διερχομένου διὰ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ εἶναι μία ἢ περισσότεραι αὐτοῦ γενέτειραι. Εἰδικώτερον καλεῖται κῶνος τὸ πεπερασμένον στερεόν, τὸ ὁριζόμενον ὑπὸ κυλινδρικῆς ἐπιφανείας καὶ μιᾶς ἐπιπέδου αὐτῆς τομῆς (βλ. λ. *κῶνος*). Σ. Μ.-Ο.

—***κωνικοὶ τροχοὶ*** */Μηχανολ.].* Ὄργανα μεταδόσεως κινήσεως ἀπὸ ἑνὸς ἄξονος εἰς ἄλλον, ὅταν ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἀξόνων σχηματιζομένη γωνία εἶναι ὀρθή, ἤ, γενικώτερον, ὅταν οἱ δύο ἄξονες δὲν εἶναι παράλληλοι. Ἡ μετάδοσις γίνεται ἢ δι' ὀδόντων (ὀδοντωτοὶ κωνικοὶ τροχοὶ) ἢ διὰ τῆς τριβῆς (κωνικοὶ τροχοὶ διὰ τριβῆς) (βλ. λ. *τροχός*).

—***κωνικὸν ἐκκρεμές***· βλ. *ἐκκρεμές.*

—***κωνικὸν ἐκπέτασμα*** */Ἀστρον./.* Σύστημα προβολῆς ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, καθ' ὃ οἱ μὲν μεσημβρινοὶ παρίστανται δι' εὐθειῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὰς γενετείρας κωνικῆς ἐπιφανείας ἐφαπτομένης τῆς γηΐνης σφαίρας, οἱ δὲ παράλληλοι διὰ κύκλων, καθ' οὓς ἀναπτύσσονται αἱ κυκλικαὶ τομαὶ τῆς κωνικῆς ἐπιφανείας ὑπὸ τῶν ἐπιπέδων τῶν γηΐνων παραλλήλων (βλ. *χάρται*). Σ. Π.

κωνικότης, *–ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ κωνικοῦ, τὸ νὰ εἶναί τι κωνικόν: «ἡ κωνικότης τοῦ σχήματος».

κωνίον (τό)· μικρὸς κῶνος· ‖ ὁ καρπὸς τῆς πεύκης, κοιν. *κουκκουνάρι.*

κωνιφερίνη (ἡ), ἢ ***κωνοφορίνη*** */ Ὀργ. Χημ./.* Γλυκοζίτης τοῦ τύπου $C_{16}H_{22}O_8$, ἀπαντῶν εἰς τὸ κάμβιον τῶν κωνοφόρων, εἰς τοὺς ἀσπαράγους κλπ. Ἀποτελεῖται ἐκ γλυκόζης καὶ *κωνιφερυλαλκοόλης.* Κρυσταλλοῦται μετὰ δύο μορίων ὕδατος εἰς βελόνας. Τήκεται εἰς 185°. Δι' ὀξειδώσεως μετατρέπεται εἰς *γλυκοβανιλλίνην,* $C_{14}H_{18}O_8$, τὸν γλυκοζίτην τῆς *βανιλλίνης.* Σ. Γ.

κωνιφερυλαλκοόλη (ἡ) */ Ὀργ. Χημ./.* Παράγωγον τῆς *κινναμωμικῆς ἀλκοόλης* τοῦ τύπου:

$$\begin{array}{l} HO \searrow \\ \qquad\quad C_6H_3.\ CH:CH.\ CH_2\,OH. \\ CH_3O \nearrow \end{array}$$

Ἀποτελεῖ συστατικὸν τῆς *κωνιφερίνης* (βλ. λ.). Τήκεται εἰς 73°, ἀνάγεται πρὸς ἰσοευγενόλην καὶ ὀξειδοῦται πρὸς *βανιλλίνην.* Σ. Γ.

Κωνκορδία *[Ἀρχ. Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἰταλίας· ἄλλως *Κογκορδία* (βλ. λ.).

Κωννιὰ */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα καὶ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Πάφου, μὲ 320 κατοίκους. Κ. Μ. Κ.

Κώννιγκαμ (Cunnigham) ***Ἀλέξανδρος*** σέρ–. Ἄγγλος ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1814 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1893. Ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς ἐν Ἰνδίαις καὶ ἐκεῖ ἐπιδοθείς, ἀπὸ τοῦ 1834, εἰς ἀρχαιολογικὰς μελέτας συνέγραψεν, ἐκτὸς μονογραφιῶν περὶ ἰνδικῆς ἀρχαιολογίας, «Ἀρχαίαν γεωγραφίαν τῶν Ἰνδιῶν» (τόμ. α' 1871, νέα ἔκδ. 1924), ἐξέδωκε δὲ τὸν πρῶτον τόμον τῆς «Συλλογῆς τῶν ἰνδικῶν ἐπιγραφῶν» (1877), ὅστις περιέχει καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τοῦ Ἀσόκα. Διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ 1870 μέχρι τοῦ 1885 τὸ «Δελτίον τῆς ἀρχαιολογικῆς ὑπηρεσίας τῶν Ἰνδιῶν», ἐκ τῶν 21 τόμων τοῦ ὁποίου συνέγραψε μόνος τοὺς δεκατρεῖς. Θ. Π.

—**Κώννιγκαμ** (Cunnigham), ***Ἄλλαν.*** Σκῶτος ποιητὴς καὶ πεζογράφος (1784–1842). Εἰργάσθη κατ' ἀρχὴν ὡς λιθοξόος. Τῷ 1810 μετέβη εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἐδημοσίευσε μπαλλάντας, ἃς παρουσίασεν ὡς παλαιὰ σκωτικὰ ᾄσματα. Τῷ 1814 ἀνέλαβε θέσιν γραμματέως παρὰ τῷ γλύπτῃ Φραγκίσκῳ Τσάντρεϋ. Τινὰ τῶν ποιημάτων του καταλέγονται μεταξὺ τῶν καλυτέρων τεμαχίων τῆς ἀγγλικῆς λυρικῆς ποιήσεως. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «Βίοι τῶν μεγαλυτέρων Ἄγγλων ζωγράφων, γλυπτῶν καὶ ἀρχιτεκτόνων» (1829–1833), τὸ δραματικὸν ποίημα «Sir Marmoduke Maxwell» (1820), «Πατροπαράδοτοι ἱστορίαι χωρικῶν» (1822), διάφορα μυθιστορήματα, τὸ ἐπικὸν ῥωμάντσον «Κυρία Ἔλβαρ», «Τὰ ποιήματα τῆς Σκωτίας» (1825), «Ἡ βιογραφικὴ καὶ κριτικὴ ἱστορία τῆς λογοτεχνίας τῶν τελευταίων πεντήκοντα ἐτῶν» (1833). Λ. Λ.

— **Κώννιγκαμ** (Cunnigham), ***Γουλιέλμος.*** Ἄγγλος οἰκονομολόγος (1849–1919). Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ πατρίδι του καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Καϊμπριτζ. Προεχειρίσθη εἰς κληρικὸν τῷ 1873, διελθὼν διαφόρους ἐκκλησιαστικοὺς βαθμούς. Τῷ 1884 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἱστορίας καὶ ἀπὸ τοῦ 1891–1897 καθηγητὴς τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης ἐν Λονδίνῳ καὶ εἰδικὸς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς δημοσιονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Χάρβαντ (1899). Τὰ δύο ἔργα του: «Ἀνάπτυξις τῆς ἀγγλικῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ μεσαιωνικοὺς χρόνους» (1890, δ' ἔκδ. 1905) καὶ «Ἀνάπτυξις τῆς ἀγγλικῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους» (1882, γ' ἔκδ. 1903), θεωροῦνται κλασσικὰ ἔργα ὡς πρὸς τὴν βιομηχανικὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας. Συνέγραψεν ὡσαύτως τὰ ἔργα «Χρῆσις καὶ κατάχρησις τοῦ πλούτου» (1891): «Ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς ἐν τῇ οἰκονομικῇ ὄψει του κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους» (1898) καὶ «Δυτικὸς πολιτισμὸς ἐν τῇ οἰκονομικῇ ὄψει του κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους» (1900). Λ. Λ.

κωνόγναθος (ὁ) (Conognathus) */Ζωολ./.* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *βουπρεστιδῶν,* περιλαμβάνον κανθάρους διακρινομένους διὰ τοὺς θαυμασίους χρωματισμούς των. Ἐκ τῶν 50 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *κωνόγναθος ὁ γραμμωτός* (Conognathus striatus), ὅστις ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν βραχεῖαν, πεπιεσμένην, μὲ βραχείας καὶ λίαν διισταμένας κατὰ τὴν βάσιν των κεραίας, προθώρακα σφαιροειδῆ, κοιλίαν ἐπιμήκη καὶ ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὸ ἄκρον της καὶ χρῶμα μελανοϊῶδες μετὰ δύο ἐπιμήκων ὑπαργύρων γραμμώσεων κατὰ τὴν ῥάχιν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

κωνόδους (ὁ) (Conodon) */Παλαιοζωολ./.* Ἀπολελιθωμένη σιαγὼν σκώληκος ἀννελίδου. Οἱ κωνόδοντες εἶναι σιαγόνες μικροσκοπικῶς μικραί, μέλαιναι, ἰσχυρῶς λάμπουσαι καὶ συνίστανται ἐξ ἀνθρακικοῦ καὶ φωσφορικοῦ ἀσβεστίου. Κατ' ἀρχὰς ἐθεωρήθησαν ὡς ὀδόντες ἰχθύων, κατόπιν ὅμως οἱ Zittel καὶ Rohon

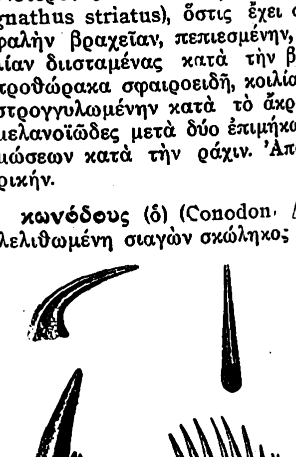
Κωνόδοντες.

Digitized by Google

κατέδειξαν ὅτι πρόκειται περὶ σιαγόνων ἀννελιδῶν σκωλήκων. Τοιοῦτοι κωνόδοντες, εἰς τοὺς ὁποίους ἐδόθησαν καὶ διάφορα ὀνόματα γενῶν (π. χ. *παλτόδους, δρεπανόδους, πριονιόδους, γναθόδους, πολύγναθος, σκολοφόδους* κτλ.), εὑρέθησαν εἰς στρώματα τῆς ἀνωτέρας καμβρίου ὑποδιαπλάσεως εἰς τὰς Βαλτικὰς ἐπαρχίας, εἰς δεβόνια στρώματα εἰς τὴν Σουηδίαν καὶ εἰς στρώματα δεβόνια καὶ λιθανθρακοφόρα τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Β. Ἀμερικῆς. Γ.Κ.Γ.

κωνοειδής (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς κῶνον, ὁ ἔχων σχῆμα κώνου: «κωνοειδὴς κορυφή, — καρπός». —Ἐπίρρ. *κωνοειδῶς.*

— **κωνοειδὴς** *ἐπιφάνεια* /*Μαθημ.*/. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐπιφάνεια, ἡ παραγομένη ὑπὸ εὐθείας, κινουμένης οὕτως, ὥστε νὰ συναντᾷ πάντοτε δοθεῖσαν καμπύλην καὶ δοθεῖσαν εὐθεῖαν, καλουμένας *διευθυνούσας*, νὰ μένῃ δὲ πάντοτε παράλληλος πρὸς δοθὲν ἐπίπεδον, καλούμενον *διευθῦνον* ἐπίπεδον. Ἂν τὸ διευθῦνον ἐπίπεδον ἔχῃ ἐξίσωσιν $Ax+By+\Gamma z+\Delta=0$, ἡ δὲ εὐθεῖα, τὴν ὁποίαν συναντᾷ πάντοτε ἡ γενέτειρα, ἔχῃ ἐξισώσεις:

$$A_1x+B_1y+\Gamma_1z+\Delta_1=0$$
$$A_2x+B_2y+\Gamma_2z+\Delta_2=0$$

ἡ ἐξίσωσις τῆς τυχούσης γενετείρας τῆς κωνοειδοῦς θὰ εἶναι

$$(1)\quad \begin{cases} Ax+By+\Gamma z+\Delta=\alpha \\ A_1x+B_1y+\Gamma_1z+\Delta_1=\beta(A_2x+B_2y+\Gamma_2z+\Delta_2) \end{cases}$$

α, β μεταβληταὶ παράμετροι. Ἐὰν ἐκφράσωμεν ὅτι ἡ γενέτειρα αὕτη συναντᾷ τὴν δοθεῖσαν καμπύλην, λαμβάνομεν μίαν σχέσιν $\varphi(\alpha, \beta)=0$ μεταξὺ τῶν παραμέτρων· εἰς αὐτὴν θέτομεν τὰς τιμὰς τῶν α, β συναρτήσει τῶν x, y ἐκ τῶν (1) καὶ λαμβάνομεν τὴν ἐξίσωσιν τῆς κωνοειδοῦς ἐπιφανείας:

$$\varphi\left(Ax+By+\Gamma z+\Delta, \frac{A_1x+B_1y+\Gamma_1z+\Delta_1}{A_2x+B_2y+\Gamma_2z+\Delta_2}\right)=0$$

Τοιαῦται ἐπιφάνειαι εἶναι: α') Τὸ στρεβλὸν ἐπίπεδον, τὸ ὁποῖον εἶναι κωνοειδὴς ἐπιφάνεια μὲ τὰς δύο διευθυνούσας εὐθυγράμμους. Ἡ ἐξίσωσις τοῦ στρεβλοῦ ἐπιπέδου, ἐὰν ληφθῇ ἡ μία τῶν διευθυνουσῶν ὡς ἄξων τῶν z, ὡς ἐπίπεδον yz τυχὸν παράλληλον πρὸς τὴν ἑτέραν τῶν διευθυνουσῶν καὶ ὡς ἐπίπεδον τῶν xy παράλληλον πρὸς τὸ διευθῦνον ἐπίπεδον, εἶναι: $Bzx-Ay=0$. β') Ἡ ἑλικοειδὴς ἐπιφάνεια μὲ διευθῦνον ἐπίπεδον εἶναι ἡ κωνοειδὴς ἡ ἔχουσα ὡς διευθύνουσαν καμπύλην στερεὰν ἕλικα.

Ἡ ἐξίσωσις αὐτῆς εἶναι: $\frac{y}{x}=\varepsilon\varphi\frac{z}{k}$

ἐὰν $x=\rho$ συν α, $y=\rho$ ημ. α, $z=k$ α εἶναι αἱ ἐξισώσεις τῆς ἕλικος καὶ ἄξων τῶν z ὁ ἄξων τοῦ κυλίνδρου, εἰς ὃν ἀνήκει ἡ στερεὰ ἕλιξ. Ε. Μ.-Ο.

— **κωνοειδὴς** *ζώνη* [*Ἀνατομ.*]· βλ. λ. *ζώνη κωνοειδής*.

— **κωνοειδὴς** *σύνδεσμος* [*Ἀνατ.*]· βλ. λ. *κρικοθυρεοειδὴ σύνδεσμος.*

κωνόκερας (τὸ) (Conoceras Bronn.) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *ὀρθοκερατιδῶν ναυτιλοειδῶν κεφαλοπόδων* μαλακίων. Τὸ κέλυφος τῶν ζῴων τούτων ἦτο εὐθὺ καὶ εἶχεν ἐγκαρσίαν διατομὴν ἐλλειπτικήν. Ὁ κατοικίδιος θάλαμος ἦτο βραχὺς καὶ τὸ στόμα ἁπλοῦν. Ὁ σίφων των εὑρίσκετο ἐπακρίως, ἦτο παχὺς καὶ ἔφερε βραχέα σιφωνικὰ χωνία. Σπάνια λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς Εὐρώπην καὶ Βόρειον Ἀμερικήν. Συνώνυμον: *βαθμόκερας*. Γ.Κ.Γ.

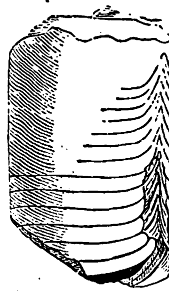

Τὸ κωνόκερας praeposterum.

κωνοκεφαλίτης (ὁ), ἡ **κωνοκέφαλος** (Conocephalites) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων *ὀρθοπτέρων* ἐντόμων. Λείψανά του ἀπολιθωμένα ἀνευρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς λιασίου ὑποδιαπλάσεως τῆς ἰουρασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Συνώνυμον: *κωνοκορυφή.* Γ. Κ. Γ.

κωνοκλυπεὺς (ὁ) (Conoclypeus) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κωνοκλυπεϊκῶν ἀκανονίστων εὐεχινοειδῶν* ἐχινοδέρμων. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων ἀπολιθωμένα, τῶν ὁποίων τὸ μέγεθος ἦτο ἐνίοτε σημαντικόν, παρουσιάζονται τὸ πρῶτον εἰς τὰ στρώματα τῆς ἀνωτέρας κρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Πολυάριθμα ὅμως εἴδη των εὑρίσκονται λίαν ἐξηπλωμένα ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Λείψανα—ἀμφίβολα ὅμως—εὑρέθησαν κατὰ τὸν Gaudry καὶ εἰς τὰ μειοκαινικὰ στρώματα τῆς Ἀττικῆς. Γ. Κ. Γ.

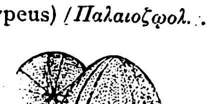

Κωνοκλυπεὺς ὁ κωνοειδής.

κωνοκορυφὴ (Conocoryphe) [*Παλαιοζωολ.*]. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *κωνοκορυφιδῶν τριλοβιτῶν* ἀρθροπόδων. Τὸ σῶμα τῶν ζῴων τούτων ἦτο ἐπιμήκως ᾠοειδές, συχνὰ δ' εὑρίσκεται συσφαιρωμένον. Ἡ κεφαλικὴ ἀσπὶς ἦτο ἡμικυκλική. Ὀφθαλμοὶ λείπουν. Ὁ κορμός των ἀπετελεῖτο ἐκ 14—16 ἄρθρων. Τὸ πυγίδιον ἦτο μικρόν, πρὸς τὰ ὀπίσω συνεστενοῦτο καὶ ἦτο ἀπεστρογγυλωμένον. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κατωτέρας καὶ μέσης καμβρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς Εὐρώπην καὶ Ἀμερικήν. Γ. Κ. Γ.

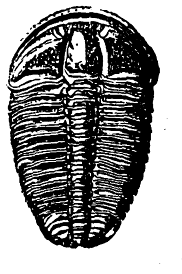

Ἡ κωνοκορυφὴ Sulzeri.

Κωνομπλάτη [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φλωρίνης χωρίου *Μακροχώρι* (βλ.λ.). Χ. Δ.

κωνόπαλπος (ὁ) (Conopalpus) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *μελανδρυϊδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους ἐπὶ σεσηπότων ξύλων ἐνδιαιτωμένους. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κωνόπαλπος ὁ κεραμόχρους* (Conopalpus testaceus), ὅστις ἔχει μέγεθος μέτριον, κεφαλὴν τριγωνικὴν ἀπεστρογγυλωμένην, κοιλίαν ἐπιμήκη, στενοτέραν κατὰ τὸ ἄνω αὐτῆς μέρος καὶ εὐρυτέραν κατὰ τὸ κατώτερον, ἀπολήγουσαν εἰς τριγωνικόν, αἰχμηρὸν τέρετρον, πόδας μετρίου μεγέθους, ἀπολήγοντας εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις, καὶ χρῶμα ὑπόλευκον πρὸς τὸ τεφρὸν μὲ λευκὴν κηλῖδα κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ προθώρακος καὶ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ τμήματος τῆς ράχεως. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Κωνοπίνα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς Δ Στερεᾶς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ἐχίνου πρὸς Ν. τῆς Κατούνας, παρ' αὐτὸ δὲ ἐπὶ κορυφῆς λόφου σῴζονται ἀρχαῖα ἐρείπια, ὀνομαζόμενα κοινῶς *Κάστρον*. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 671. Χ. Δ.

κωνοπόδιον (τὸ) (Conopodium) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ὧν γνωστότερα εἴδη εἶναι: τὸ *κωνοπόδιον τὸ γυμνὸν* (Conopodium denudatum), ἁπαντῶν εἰς τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ καλλιεργούμενον διὰ τὰς λαχανευομένας ρίζας του, καὶ *κωνοπόδιον τὸ τριχόφυλλον* (Conopodium capillifolium), ὅπερ ἀπαντᾷ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

κωνορυκτῖναι (οἱ) (Conorycτinae) [*Παλαιοζωολ.*] Ὑποοικογένεια ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὰ *γανόδοντα ἀνικανόδοντα ξέναρθρα νωδὰ* θηλαστικά. Τὸ κρανίον τῶν ζῴων τούτων ἦτο μακρόν, χθαμαλὸν καὶ ἐφωδιασμένον μὲ τρόπιδα κορυφαίαν. Ἡ κάτω σιαγών των ἦτο ἐπιμήκης, ὅλοι δ' οἱ ὀδόντες των ἦσαν τοῦ τύπου τῶν βραχυοδόντων καὶ ἔφερον ρίζας. Ὁ ὀδοντικός των τύπος ἦτο $\frac{2.\ ;\ 1.\ 4\text{-}3.\ 3}{2.\ \ 1.\ 4.\ \ 3.}$

Εἰς τὴν ὑποοικογένειαν ταύτην ἀνήκουσι δύο γένη, ὁ *ὀνυχοδέκτης* καὶ ὁ *κωνορύκτης*. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν εἰς στρώματα τῆς ἠωκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Νέον Μεξικὸν (στρώματα τοῦ Puerco ὁ ὀνυχοδέκτης, καὶ στρώματα τοῦ Torrejon ὁ κωνορύκτης). Γ. Κ. Γ.

κῶνος (ὁ· γεωμετρικὸν σχῆμα (βλ. κατωτ.)· || ὁ κωνοειδὴς καρπὸς τῆς πεύκης, τῆς πίτυος καὶ τῶν λοιπῶν κωνοφόρων δένδρων, ἄλλως *στρόβιλος*, κοιν. *κουκκουνάρι'* || ὁ κωνοειδὴς σφόνδυλος μὲ τὸν ὁποῖον παίζουν οἱ παῖδες, κοιν. *σφούρλα, σβούρα.*

—[*Μαθηματ.*] *Κῶνος* καλεῖται τὸ πεπερασμένον στερεόν, τὸ ὁποῖον σχηματίζεται ἐὰν τάμωμεν μίαν *κωνικὴν ἐπιφάνειαν* (βλ. λ.) δι' ἑνὸς ἐπιπέδου. Τὸ ἐπίπεδον τμῆμα ὑπὸ τοῦ ὁποίου περιορίζεται καλεῖται βάσις τοῦ κώνου, ἡ δὲ κορυφὴ τῆς κωνικῆς ἐπιφανείας, κορυφὴ τοῦ κώνου. Ὕψος τοῦ κώνου εἶναι ἡ ἀπόστασις τῆς κορυφῆς ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τῆς βάσεως. Ὅταν ἡ βάσις τοῦ κώνου εἶναι κύκλος, καλεῖται οὗτος κυκλικὸς κῶνος, ἐὰν δὲ ἡ κορυφὴ τοῦ κυκλικοῦ κώνου εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς καθέτου τῆς ὑψουμένης εἰς τὸ κέντρον τοῦ κύκλου τῆς βάσεως καλεῖται ὀρθὸς κυκλικὸς κῶνος ἢ κῶνος ἐκ περιστροφῆς.

Εἷς ὀρθὸς κυκλικὸς κῶνος εἶναι ὡρισμένος, ὅταν δοθοῦν ὁ κύκλος τῆς βάσεως, τὸ ὕψος καὶ ἡ διεύθυνσις, πρὸς τὴν ὁποίαν τοῦτο πρέπει νὰ ἀχθῇ. Δύο ὀρθοὶ κυκλικοὶ κῶνοι, ἔχοντες τὴν αὐτὴν ἀκτῖνα βάσεως καὶ τὸ αὐτὸ ὕψος, εἶναι ἴσοι. Τὸ κοινὸν μῆκος τῶν γενετειρῶν ὀρθοῦ κυκλικοῦ κώνου καλεῖται ἀπόστημα τοῦ κώνου. Γωνία εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ κώνου καλεῖται ἡ γωνία δύο γενετειρῶν αὐτοῦ εὑρισκομένων ἐπὶ ἐπιπέδου διερχομένου διὰ τοῦ ἄξονος τοῦ κώνου (ἄξων καλεῖται ἡ εὐθεῖα ἡ διερχομένη διὰ τῆς κορυφῆς καὶ τοῦ κέντρου τῆς βάσεως τοῦ κώνου).

Τὸ ἐμβαδὸν τῆς παραπλεύρου ἐπιφανείας κώνου εἶναι ἐξ ὁρισμοῦ τὸ ὅριον, πρὸς τὸ ὁποῖον τείνει τὸ ἐμβαδὸν τῆς παραπλεύρου ἐπιφανείας μιᾶς ἐγγεγραμμένης εἰς αὐτὸν πυραμίδος, ὅταν τὸ πλῆθος τῶν πλευρῶν τοῦ πολυγώνου τῆς βάσεως αὐτῆς αὐξάνῃ ἀπροσδιορίστως, οὕτως ὥστε τὸ μῆκος ἑκάστης ἐξ αὐτῶν νὰ τείνῃ πρὸς τὸ μηδέν. Εἰς τὴν περίπτωσιν κώνου ἐκ περιστροφῆς, τὸ ὅριον τοῦτο ἰσοῦται πρὸς τὸ ἡμιγινόμενον τῆς περιφερείας τῆς βάσεως ἐπὶ τὸ ἀπόστημα. Ἐὰν ρ εἶναι ἡ ἀκτὶς τῆς βάσεως καὶ α τὸ ἀπόστημα, ἡ παράπλευρος ἐπιφάνεια τοῦ κώνου ἔχει ἐμβαδὸν ἴσον πρὸς $^1/_2\ 2\pi\rho\ \alpha = \pi\rho\ \alpha$. Ἐὰν εἰς αὐτὸ προσθέσωμεν καὶ τὸ ἐμβαδὸν τῆς βάσεως $\pi\rho^2$, θὰ ἔχωμεν ὁλόκληρον τὸ ἐμβαδὸν τοῦ κώνου, δηλαδὴ $\pi\rho\alpha+\pi\rho^2=\pi\rho(\alpha+\rho)$. Ὄγκος οἱουδήποτε κώνου εἶναι ἐξ ὁρισμοῦ τὸ ὅριον, πρὸς τὸ ὁποῖον τείνει ὁ ὄγκος μιᾶς ἐγγεγραμμένης πυραμίδος, ὅταν τὸ πλῆθος τῶν πλευρῶν τοῦ πολυγώνου αὐξάνῃ ἐπ' ἄπειρον, ἐνῷ τὸ μῆκος ἑκάστης ἐξ αὐτῶν τείνει πρὸς τὸ μηδέν. Εἰς τὴν περίπτωσιν κυκλικοῦ κώνου ὁ ὄγκος οὗτος ἰσοῦται πρὸς τὸ τρίτον τοῦ γινομένου τῆς ἐπιφανείας τῆς βάσεως ἐπὶ τὸ ὕψος. Ἂν ρ εἶναι ἡ ἀκτὶς τῆς βάσεως καὶ υ τὸ ὕψος, ὁ ὄγκος τοῦ κώνου ἰσοῦται πρὸς $^1/_3\ \pi\rho^2\ \upsilon$. Ε. Μ.-Ο.

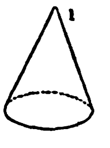

Ὀρθὸς κυκλικὸς κῶνος.

—[*Βοτ.*] Καλεῖται ὁ ξυλώδης καρπὸς τῶν κωνοφόρων δένδρων, ἀποτελούμενος ἐκ πλήθους βρακτείων καὶ καρποφύλλων. Ὁ κῶνος εἰς τὸ κέντρον φέρει ἄξονα καὶ περὶ αὐτὸν εἶναι διατεταγμένα σπειροειδῶς τὰ βράκτεια μετὰ τῶν καρποφύλλων. Κώνων διακρίνομεν δύο εἴδη: τὸν *ὁμογενῆ*, ἐφ' ὅσον τὰ βράκτεια συμφύονται μετὰ τῶν βρακτείων καὶ τὸν *ἑτερογενῆ*, ἐφ' ὅσον βράκτεια καὶ καρπόφυλλα εἶναι ἀσύναπτα καὶ ἀνεξάρτητα ἀλλήλων. Δ. Ν. Π.

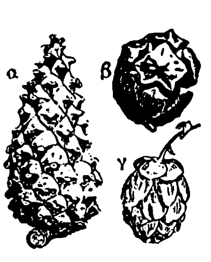

Διάφορα εἴδη κώνων. (α=πεύκης, β=κυπαρίσσου, γ=βρυωνίας.)

—[*Τορπιλ.*] Καλεῖται *κῶνος* τὸ πρὸ τοῦ θαλάμου τῶν ρυθμιστῶν καὶ προσθιώτατον τῆς αὐτοκινήτου τορπίλλης διαμέρισμα. Διακρίνονται δὲ τριῶν εἰδῶν τοιοῦτοι: ὁ *κῶνος μάχης*, ἐν ᾧ ἡ ἐκρηκτικὴ γόμωσις, τὸ ἐμπύριον καὶ μέρος τοῦ κρουστικοῦ μηχανήματος καὶ ὅστις προσαρμόζεται μόνον ὁσάκις πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ τορπίλλη πρὸς καταστροφὴν τοῦ καθ' οὗ βάλλεται στόχου· ὁ *κῶνος κρούσεως*, ὁ ὁποῖος ἀντικαθιστᾷ τὸν κῶνον τῆς μάχης κατὰ τὰς ἀσκήσεις ἐκείνας, καθ' ἃς δὲν δύναται νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ πρόσκρουσις τῆς τορπίλλης ἐπὶ στόχου στερεοῦ· κατασκευάζεται δὲ ὁ κῶνος οὗτος ἐξ ὕλης εὐσυμπιέστου, ἐνδιδούσης εἰς τὴν κατὰ τὴν πρόσκρουσιν ζῶσαν δύναμιν τῆς τορπίλλης, χωρὶς οὔτε ἡ τελευταία αὕτη νὰ βλαβῇ, οὔτε τὸ ἐφ' οὗ προσέκρουσε μέρος τοῦ σκάφους. Τέλος, ὁ *κῶνος γυμνασίων* περιέχει ὕδωρ μετὰ ἀεροφυλακίου καὶ ἀντικαθιστᾷ τὸν κῶνον μάχης κατὰ τὰ γυμνάσια ἐκσφενδονήσεως· ἐκδιωκομένου ὑπὸ τοῦ ἀέρος τοῦ ἐν τῷ κώνῳ ὕδατος, ἡ τορπίλλη ἀποκτᾷ τὴν κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν θετικὴν της πλευστότητα καὶ ἀναδυομένη καθιστᾷ ἐφικτὴν τὴν ἀνεύρεσίν της καὶ τὴν ἐπαναφοράν της ἔνδον. Σ. Ε. Λ.

—**κῶνοι** τοῦ **Ζέγκερ** [*Χημ. Τεχνολ.*]· βλ. λ. *Ζέγκερ κῶνοι.*

—**κῶνος** *ἀπορριμμάτων* (cône de déjection [*Γεωγρ. — Γεωλογ.*]. Ἡμικωνοειδῆ συσσωρεύματα λίθων, χαλίκων, ἄμμου κ. ἄ. θραυσμάτων πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται ὑπὸ ἀγρίων κυρίως ὀρεινῶν χειμάρρων κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν ἀπὸ στενὰς κοιλάδας, χαράδρας, φάραγγας εἰς πεδινὰς χώρας. Τὰ διάφορα θραύσματα τῶν πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα τὰ ἀπὸ τῶν ὀρέων κατερχόμενα ὕδατα συμπαρασύρουσι πρὸς τὰ κάτω, διασκορπίζονται ριπιδοειδῶς κατὰ τὴν ἔξοδον τῶν χειμάρρων ἐκ τῶν στενῶν καὶ συσσωρεύονται ἐκεῖ, σχηματίζοντα ἡμίκωνον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον χαμηλόν. Ἡ κορυφὴ τοῦ ἡμικώνου τούτου εὑρίσκεται εἰς τὴν βάσιν τῆς κοίτης ροῆς τοῦ χειμάρρου. Αἱ διαστάσεις τῶν κώνων ἀπορριμμάτων ποικίλλουν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ χειμάρρου. Ἡ κλίσις τῶν πλευρῶν των εἶναι μεγαλυτέρα πρὸς τὰ ὑψηλότερα τμήματά των ἢ πρὸς τὴν βάσιν των καὶ ποικίλλει ἐξ ἄλλου ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν θραυσμάτων. Γ. Κ. Γ.

—**κῶνος** *ἀρτηριακὸς* [*Ἀνατομ.*]. Χῶρος τῆς δεξιᾶς κοιλίας τῆς καρδίας, παριστῶν τὸν πρόδομον τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας, πρὸς ἣν ἡ καρδιακὴ κοιλότης χωρεῖ κωνοειδῶς μέχρι τῶν βαλβίδων τῆς ἀορτῆς. Ι. Π.

Digitized by Google

—**κῶνος *ἀσύμπτωτος*** /*Παρ. Γεωμετρ.*/. Κῶνος ὀρθὸς δίχωνος, ἔχων τὸν αὐτὸν ἄξονα πρὸς τὸ μονόχωνον ὑπερβολοειδές, ἐντὸς τῆς χώνης τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται, τὴν δὲ κορυφήν του εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἐλαχίστου τῶν παραλλήλων, τοῦ «κύκλου τοῦ λαιμοῦ», τῆς ἐπιφανείας ταύτης. Γενέτειρά του δὲ εἶναι εὐθεῖα, ἀγομένη ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ λαιμοῦ, παραλλήλως πρὸς μίαν τῶν εὐθειῶν γενετειρῶν, ἑκατέρου τῶν συστημάτων, τοῦ τοιούτου ὑπερβολοειδοῦς. Τῆς μεσημβρινῆς δὲ τομῆς τοῦ τελευταίου οὔσης ὑπερβολῆς, ἐχούσης τὸν κοινὸν ἄξονα, τοῦ τε κώνου καὶ τοῦ ὑπερβολοειδοῦς, φανταστικὸν ἄξονά της, ὁ ἀσύμπτωτος κῶνος δίδει, τεμνόμενος ὑπὸ τοῦ ἰδίου μεσημβρινοῦ ἐπιπέδου, ὡς μεσημβρινὴν τομήν του, δύο χιαζομένας κατὰ τὴν κορυφήν του γενετείρας, τὰς ἀσυμπτώτους τῆς ὑπερβολῆς, καθ' ἣν ἐτάμη τὸ ὑπερβολοειδές. Δύναται ὅθεν νὰ ὁρισθῇ ὁ ἀσύμπτωτος κῶνος ὡς ἐπιφάνεια ἐκ περιστροφῆς γεννωμένη ὑπὸ τῶν ἀσυμπτώτων τῆς ὑπερβολῆς στρεφομένων, μετὰ τῆς γεννώσης τὸ ὑπερβολοειδὲς καμπύλης, περὶ τὸν φανταστικὸν αὐτῆς ἄξονα. Τῶν ἀσυμπτώτων δὲ οὐσῶν ἐφαπτομένων τῇ καμπύλῃ κατὰ σημεῖον αὐτῆς, ἀπείρως μεμακρυσμένον, ἕπεται ὅτι ὅσον καὶ ἂν νοηθῇ ἐκτεινομένη ἡ χώνη τοῦ ὑπερβολοειδοῦς ἑκατέρωθεν τοῦ λαιμοῦ, οὐδέποτε αὕτη θὰ συναντήσῃ τὰς χώνας τοῦ κώνου, δι' ὃ καὶ ἡ ὀνομασία του *κῶνος ἀσύμπτωτος*.

Σ. Ε. Λ.

—**κῶνος *ἡφαίστειος*** (cône volcanique) [*Γεωλογ.*]. Ἡφαίστειον ὄρος, βουνὸν ἢ λόφος, κωνοειδοῦς μορφῆς, συνιστάμενον ἐξ ἡφαιστειογενῶν ὑλικῶν. Οἱ ἡφαίστειοι κῶνοι διακρίνονται εἰς διαφόρους τύπους, κατεσκευασμένους ἔν τινι μέτρῳ ἀναλόγως πρὸς τοὺς διαφόρους τύπους ἐκρήξεων. Οὕτω π. χ. εἰς τὰς ἐκρήξεις χαβαϊείου τύπου ἀντιστοιχοῦσιν οἱ *κῶνοι ἐκ λάβας*, πολὺ χαμηλοί, γεννώμενοι διὰ τῆς ὑπερεπιθέσεως πολυαρίθμων καὶ παχέων ρευμάτων λάβας, ἐξερχομένων ἐκ πλευρικῶν ρωγμῶν. Ὁ μέγας κρατήρ, ὁ ὁποῖος καταλαμβάνει τὴν κορυφὴν τῶν κώνων, δὲν ὀφείλεται πιθανῶς εἰς ἔκρηξιν, ἀλλ' εἰς ἐπανειλημμένας καθιζήσεις. Εἰς τὰς ἐκρήξεις στρομπολείου τύπου ἀντιστοιχοῦσιν οἱ *κῶνοι ἐξ ἀναβλημάτων*, συνιστάμενοι ἀποκλειστικῶς ἀπὸ συσσωρεύματα ἡφαιστείων βομβῶν καὶ λιθαρίων. Τὰ ἀναβλήματα ταῦτα εἶναι διατεθειμένα εἰς στρώματα κεκλιμένα πρὸς τὴν περιφέρειαν τοῦ ἡφαιστείου μὲ τὰς κανονικὰς κλίσεις, τὰς ὁποίας παρουσιάζουν γενικῶς τὰ πρανῆ καταρρευμάτων. Εἰς τοιούτους κώνους οἱ κρατῆρες, ἔχοντες ἀπόκρημνα τοιχώματα, εἶναι συνήθως διηυρυσμένοι πρὸς τὴν μίαν πλευράν των. Δι' αὐτῆς τῆς διευρύνσεως ἐκχύνονται ρεύματα λάβας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον στενά. Αἱ ἐκρήξεις βουλκανίου τύπου κατασκευάζουσι κυρίως *κώνους ἐκ σποδοῦ*, οἱ ὁποῖοι διαφέρουσιν ἀπὸ τοὺς κώνους ἀναβλημάτων, ἐκτὸς τῆς φύσεως τῶν ὑλικῶν των, καὶ κατὰ τὴν διπλῆν πολὺ κανονικὴν κλίσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν διατίθενται τὰ στρώματα τῆς σποδοῦ. Ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν κλιτύων τοῦ κώνου παρατηροῦνται ἤπιαι κλίσεις, ἐνῷ εἰς τὸν περίκυκλον τοῦ κρατῆρος τὰ πρανῆ εἶναι πολὺ περισσότερον ἀπόκρημνα. Τέλος, ὅταν τὸ ἡφαίστειον παρουσιάζῃ διαδοχικῶς φάσεις ἐνεργείας στρομπολείου καὶ βουλκανίου τύπου, τότε ὁ κῶνος κατασκευάζεται ἀπὸ ἐναλλαγὰς ρευμάτων λάβας καὶ στρωμάτων ἡφαιστείων λιθαρίων ἢ σποδοῦ, κατὰ τρόπον προσομοιάζοντα πρὸς τὴν στρῶσιν τῶν ἰζηματογενῶν στρωμάτων. Οἱ τοιοῦτοι κῶνοι καλοῦνται *μεικτοὶ* καὶ ἀπαρτίζουσι τὰ στρωσιγενῆ ἡφαίστεια.

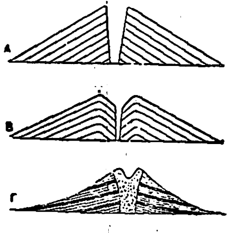

Σχηματικὴ παράστασις τῶν τριῶν τύπων ἡφαιστείων κώνων.
[α=ἀναβλημάτων, β=σποδοῦ, γ=μεικτός.

Παρασιτικοὶ κῶνοι. Πολλὰ ἡφαίστεια φέρουσιν εἴτε ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ κυρίου κώνου, εἴτε παρὰ τοὺς πρόποδας τούτου, εἴτε ἐπὶ τῶν κλιτύων ἀρχαιοτέρων κώνων, τοὺς καλουμένους παρασιτικοὺς κώνους, μικρῶν γενικῶς διαστάσεων, διατεταγμένους συνηθέστερον κατὰ γραμμὰς διηκούσας ἀκτινοειδῶς ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ ἡφαιστείου πρὸς τὴν περιφέρειαν. Αἱ γραμμαὶ αὗται ἀντιστοιχοῦσι πρὸς ρωγμὰς πλήρεις λάβας. Οἱ παρασιτικοὶ κῶνοι συνίστανται κυρίως ἐξ ἀναβλημάτων καὶ δίδουσιν ἐνίοτε γένεσιν καὶ εἰς ρεύματα λάβας. Ἡ Αἴτνα ἔχει 200 τοιούτους περίπου, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς εἶναι πλέον τῶν 100 μ. ὑψηλοί.

Γ. Κ. Γ.

— **κῶνος *καταρρεύσεων*** (cône d'éboulis) /*Γεωγρ.—Γεωλογ.*/. Σωροὶ ἐκ θραυσμάτων πετρωμάτων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον γωνιωδῶν, οἱ ὁποῖοι σχηματίζονται εἰς τοὺς πόδας τῶν κρημνωρειῶν. Ἡ γένεσις τῶν κώνων τούτων συντελεῖται ὡς ἑξῆς: Εἰς τὰ ὑψηλὰ τμήματα τῶν ὀρεινῶν περιοχῶν ἀποσπῶνται ἐκ τῶν βραχωδῶν κρημνῶν θραύσματα πετρωμάτων διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ἀποσαθρωτικῶν παραγόντων. Τὰ θραύσματα ταῦτα, ὑπείκοντα εἰς τὴν βαρύτητα, κατρακυλοῦν ἢ ὀλισθαίνουν βραδέως ἐπὶ τῶν κλιτύων καὶ φθάνουν οὕτω πως εἰς τοὺς πόδας τῶν κρημνωρειῶν, ὅπου σταματῶσι λόγῳ τῆς εἰς τὰ μέρη ταῦτα πολὺ μικρᾶς κλίσεως τοῦ ἐδάφους καὶ ἐκεῖ συσσωρεύονται εἰς κώνους. Αἱ κλίσεις τῶν πρανῶν τῶν κώνων καταρρεύσεων ποικίλλουν ἀπὸ 26°—43°, ἐξαρτῶνται δ' οὐ μόνον ἐκ τῶν διαστάσεων τῶν θραυσμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς μορφῆς των καὶ ἐκ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεγάλης ρικνότητος τῶν ρωγμῶν των. Συνήθως τὰ χονδρότερα θραύσματα συσσωρεύονται εἰς τὴν βάσιν τοῦ κώνου καὶ τὸ μέγεθος τῶν θραυσμάτων ἐλαττοῦται ἀρκετὰ κανονικῶς πρὸς τὰ ὑψηλότερα τμήματα τοῦ κώνου.

Γ. Κ. Γ.

— **κῶνος *κόλουρος*** [*Γεωμ.*]· βλ. λ. *κόλουρος κῶνος*

— **κῶνος *μυελικὸς*** /*'Ανατομ.*/. Ἡ ἀπὸ τοῦ ὀσφυϊκοῦ ὀγκώματος ἀποτόμως λεπτυνομένη δίκην κορυφῆς κώνου μοῖρα τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἀπολήγουσα ἰσοϋψῶς τῷ 2ῳ ὀσφυϊκῷ σπονδύλῳ εἰς τὸ τελικὸν νημάτιον. Ἔχει μῆκος 1 ἑκμ. καὶ χρησιμεύει πρὸς ἔκφυσιν τῶν κοκκυγικῶν νεύρων.

Ι. Π.

— **κῶνος *προσχώσεως*.** Καλεῖται οὕτως ἡ κωνικὴ ἐπιφάνεια, ἡ σχηματιζομένη ὑπὸ τῶν στερεῶν ὑλῶν, αἵτινες προέρχονται ἐκ τῆς διαβρώσεως καὶ ἃς παρασύρουσι καὶ ἀποθέτουσι κατὰ τὰς ἐκβολὰς αὐτῶν ἐπὶ τῆς πεδιάδος τὰ ὁρμητικῶς ρέοντα ρεῖθρα.

— **κῶνος *σκιερὸς*** /*'Αστρον.*/. Ἡ ἐν σχήματι κώνου σκιά, ἡ ὁποία σχηματίζεται ὄπισθεν τῆς Γῆς ἢ τῆς Σελήνης κατὰ τὰς *ἐκλείψεις* (βλ. λ.).

Σ. Π.

— **κῶνος *σκιοφωτεινὸς*** /*'Αστρον.*/. Τὸ ἐν σχήματι κολούρου κώνου ὑποσκίασμα, τὸ ὁποῖον σχηματίζεται κατὰ τὰς ἐκλείψεις πέριξ τοῦ σκιεροῦ κώνου (βλ. *ἔκλειψις*).

Σ. Π.

— **κῶνος *φωτεινὸς*** [*'Ανατομ.*]. Διαυγὴς κῶνος παραγόμενος ἐξ ἀνακλάσεως τοῦ φωτὸς ἐν τῷ προσθίῳ κάτω τεταρτημορίῳ τοῦ τυμπανικοῦ ὑμένος· τὸ μῆκος τοῦ φωτεινοῦ κώνου εἶναι 2,5 χλμ., τὸ δὲ πλάτος 1,5 χλμ. Καὶ ἡ μὲν κορυφὴ αὐτοῦ στρέφεται πρὸς τὰ ἄνω, ἡ δὲ βάσις πρὸς τὴν περιφέρειαν τοῦ τυμπανικοῦ ὑμένος.

Ι. Π.

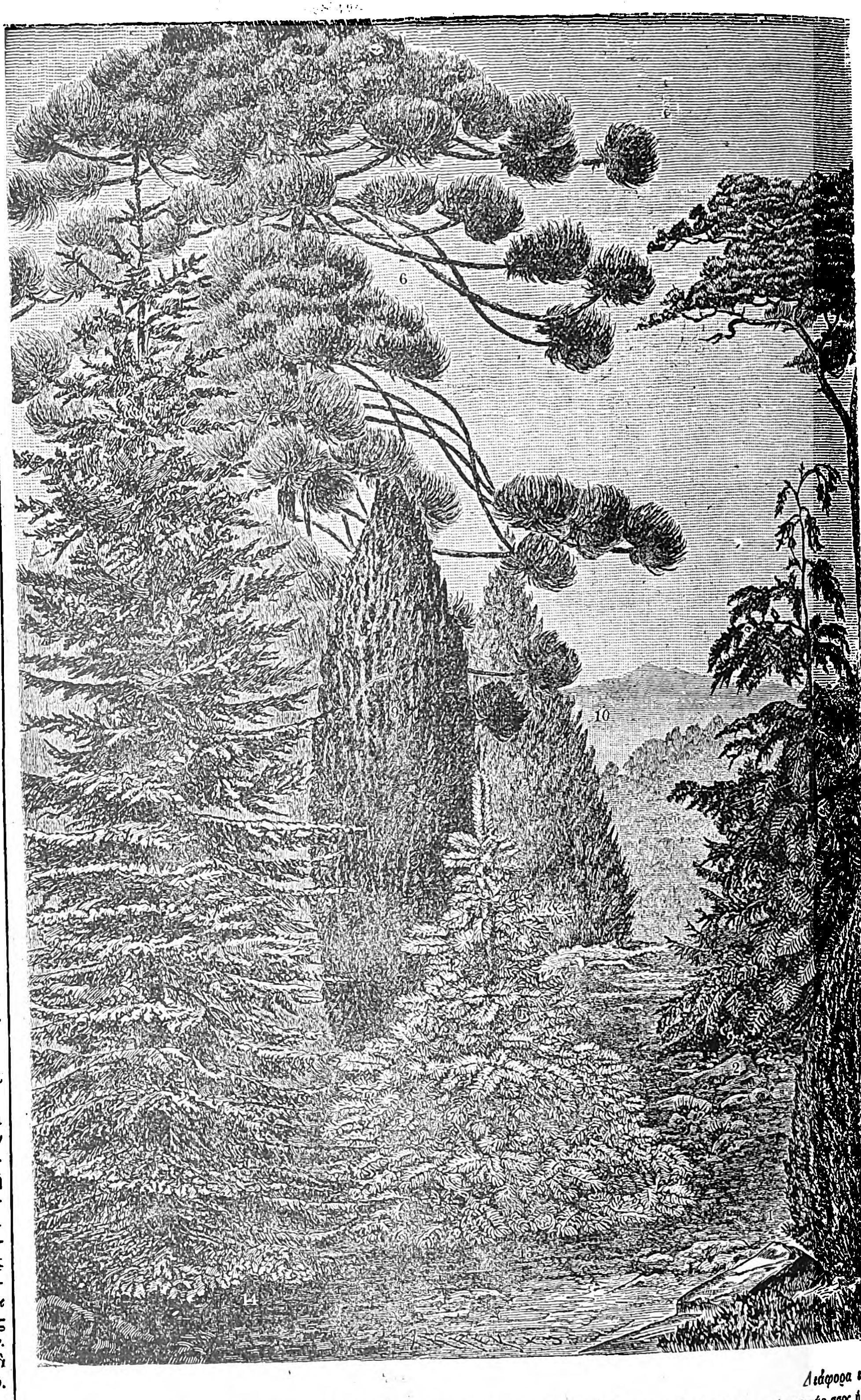

[1=βιότη ἡ ἀνατολική. — 2=χαμαικυπάρισσος ἡ λαουσόνειος. — 3=χαμαικυπάρισσος ἡ πτερωτή. — 4=κυπάρισσος ἡ νε... τὸ δίστοιχον. — 9=τάξος ἡ μαστιγοειδής. — 10=σεκουοΐα ἡ γιγάντειος — 11=κρυπτομερία ἡ...

Διάφορα εἴδη

κῶνος (ὁ) /*Ζῳολ.*/. Γένος μαλακίων *γαστεροπόδων* τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *κτενιβραγχιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ὧν γνωστότερον εἶναι ὁ *κῶνος ὁ μαρμαρώδης* (Conus marmoratus), ὅστις ἔχει κόγχην κωνικήν, παχεῖαν μὲ ἄνοιγμα κόγχης στενὸν καὶ ἐπιμηκές, ἐπιφάνειαν λείαν, στιλπνὴν ροδόχρουν μετὰ μελανῶν ἀκανονίστων κηλίδων. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας καὶ κυρίως εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας, τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ὠκεανίας.

Δ. Ν. Π.

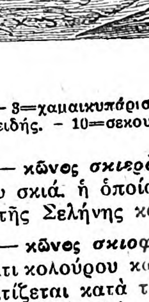

Κῶνος ὁ μαρμαρώδης.

Digitized by Google

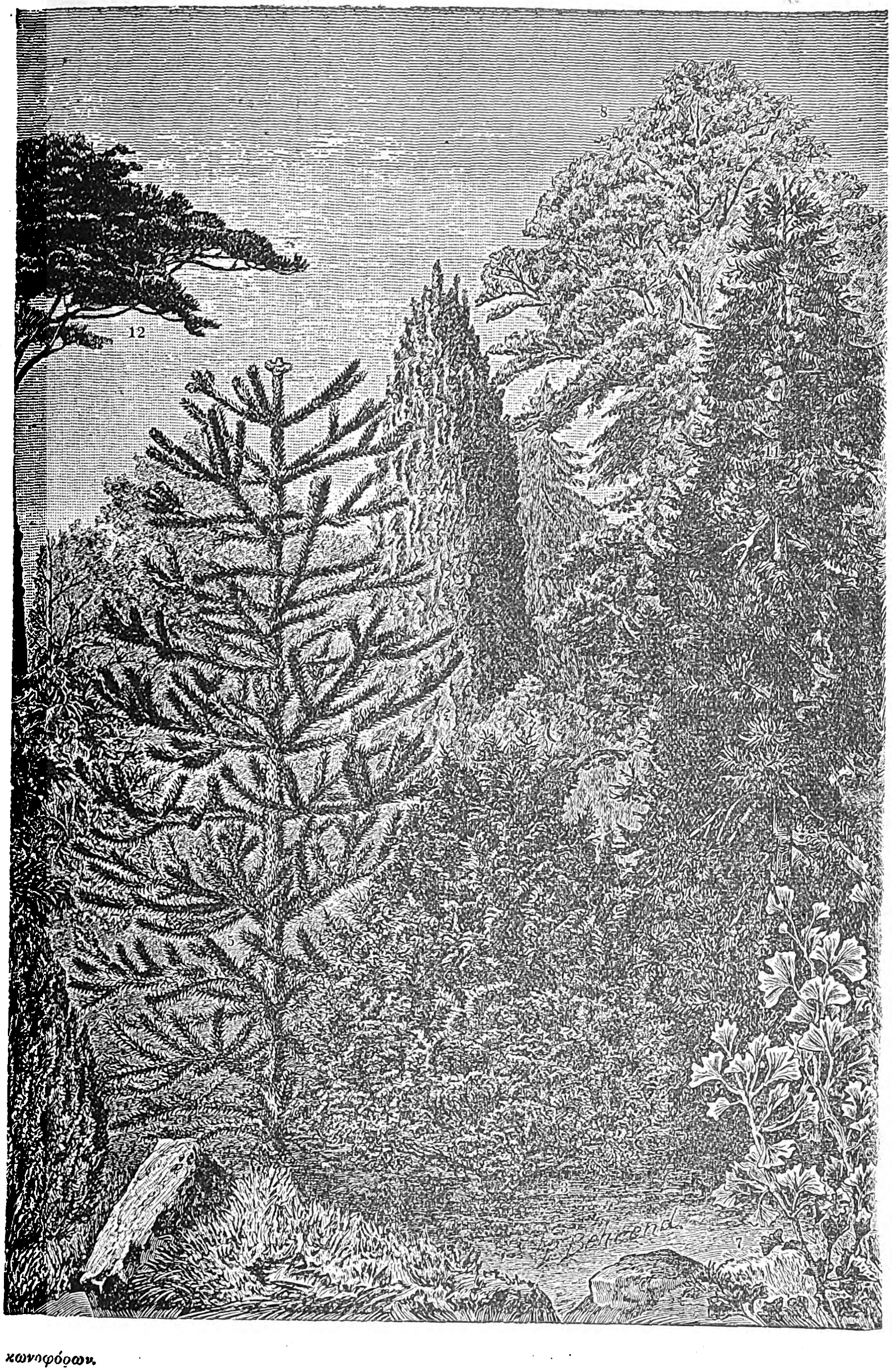

κωνοφόρων.

χρική. —5= κ·ωκαρία ἡ ἀλληλεπαλλόφυλλος. — 6=ἀκοωκαρία ἡ βραζιλιανή. — 7=κιγκελία ἡ ἀφρικανική. —8=ταξώδιον ἰαπωνική. — 12=πεύ.η ἡ κοινή. — 13=ελά η ἡ βελονόφυλλος. —14=ελάτη ἡ μεγαλοπρεπής.)

— *Παλαιοζῳολ.*/ λείψανα ἀπολιθωμένα *κώνων* εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων, ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ καὶ ἐντεῦθεν. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν πολλαχοῦ ἐντὸς νεογενῶν στρωμάτων, ὡς π. χ. α') Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ (Ἤπειρος) ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἑλβετίου (δευτέρας μεσογειακῆς) βαθμῖδος τὰ εἴδη *κῶνος* (ἢ *κωνόσπειρος*) *Bronni* καὶ *κῶνος* (ἢ *κωνόσπειρος*) *Duzardini*. β') Ἐντὸς τῶν πλειοκαινικῶν στρωμάτων τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου τὸ εἶδος *κῶνος ὁ μεσόγειος* (Conus mediterraneus). γ') Τὸ αὐτὸ εἶδος ἐντὸς τεταρτογενῶν στρωμάτων παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῆς κοιλάδος τῆς Βραώνας Ἀττικῆς. Γ. Κ. Γ.

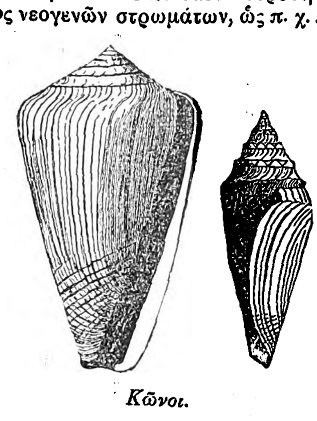

Κῶνοι.

κωνοσκόπιον (τὸ) (Konoskop) [*Ὀρυκτολ.*]. Καλεῖται ἡ συσκευή, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνομεν κωνικόν, ἤτοι ἰσχυρῶς συγκλῖνον, πεπολωμένον φῶς πρὸς μελέτην καὶ διάγνωσιν τῆς ὀπτικῆς συμμετρίας τῶν κρυστάλλων. Αἱ εἰκόνες, τὰς ὁποίας παρουσιάζουν οἱ κρύσταλλοι διὰ τοῦ κωνοσκοπίου, οὖσαι χαρακτηριστικαὶ τῆς ὀπτικῆς συμμετρίας αὐτῶν, καλοῦνται *κωνοσκοπικαί*. Ὡς κωνοσκόπιον χρησιμοποιεῖται τὸ πολωτικὸν μικροσκόπιον, ἀφοῦ γίνουν εἰς αὐτὸ αἱ ἑξῆς μεταρρυθμίσεις: 1) τοποθετεῖται εἰς τὴν φωτεινὴν συσκευὴν τοῦ Abbe ὁ ἰσχυρῶς συγκλίνων φακός, 2) ὁ ἀντικειμενικὸς φακὸς ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ μᾶλλον ἰσχυροτέρου, καὶ 3) ἀπομακρύνεται ὁ προσοφθάλμιος φακός. Ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ προσοφθαλμίου φακοῦ καθίσταται περιττή, ὅταν χρησιμοποιῆται καὶ ὁ φακὸς τοῦ Bertrand, ὁ ὁποῖος τοποθετεῖται μεταξὺ τοῦ ἀντικειμενικοῦ καὶ τοῦ προσοφθαλμίου. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν μάλιστα αἱ κωνοσκοπικαὶ εἰκόνες παρουσιάζονται μεγαλύτεραι. Γ. Β.

κωνόσπερμον (τὸ) (Conospermum) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτεοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἀειθαλεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Αὐστραλίας. Ἐκ τῶν 30 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι τὸ *κωνόσπερμον τὸ στοιχαδοειδὲς* (Conospermum stoechadoides) καὶ *κωνόσπερμον τὸ τριπλόνευρον* (Conospermum triplinervum). Καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ ὡς κοσμητικὰ καὶ κτηνοτροφικά. Δ. Ν. Π.

κωνοστυλὶς (ἡ) (Conostylis) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *αἱμοδωροειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ὧν τινες καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον. Ἐκ τῶν 30 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι ἡ *κωνοστυλὶς ἡ πριονόφυλλος* (Conostylis serrulata), ἰθαγενὴς τῆς Αὐστραλίας. Δ. Ν. Π.

κώνουλος (ὁ) [*Παλαιοζῳολ.*]· βλ. λ. *ἐχινόκωνος*.

κωνουπίδι (τὸ) /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κράμβη* ἡ λαχανώδης ἢ *ἀνθοκράμβη* ἡ ἀσπαραγοειδὴς (βλ. λ.).

κωνοφόρα (τὰ) (Conifera) /*Βοτ.*/. Κατηγορία φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα φανερόγαμα, γυμνόσπερμα φυτά. Τὰ κωνοφόρα εἶναι συνήθως δένδρα ἢ θάμνοι δασικοί, τὰ πλεῖστα ῥητινοφόρα, ἀειθαλῆ, μὲ φύλλα σαρκώδη, στενὰ καὶ βελονοειδῆ· τὰ ἄρρενα ἄνθη ἢ ἄνθη μετὰ στημόνων ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἄξονα φέροντα μέγαν ἀριθμὸν μικρῶν λεπίδων, ἑκάστη τῶν ὁποίων φέρει κατὰ τὴν ῥαχιαίαν αὐτῆς ἐπιφάνειαν ἱκανὸν ἀριθμὸν ἀσκιδίων πλήρων κιτρίνης κόνεως, τῆς γύρεως. Τὰ θήλεα ἄνθη ἀποτελοῦνται ἐξ ἐλάσματος, ὅπερ φέρει δύο ἀνοικτὰς ᾠοθήκας, εἰς τρόπον ὥστε ἡ γῦρις δύναται ἀπ' εὐθείας νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ᾠοθήκην. Τὰ ἄνθη ταῦτα εἶναι κατὰ στάχυς διατεταγμένα καὶ τὸ σύνολον αὐτῶν ἀποτελεῖ τὸν *κῶνον*, ἐξ οὗ ἐκλήθησαν καὶ τὰ δένδρα ταῦτα κωνοφόρα. Τὰ ἄρρενα ἄνθη εἶναι πάντοτε πολυπληθέστερα τῶν θηλέων καὶ κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα. Τὰ κωνοφόρα ἀπαντῶσιν ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ κυρίως εἰς τὴν εὔκρατον ζώνην ἀμφοτέρων τῶν ἡμισφαιρίων, παίζουσι δὲ σπουδαιότατον ῥόλον εἰς τὴν βιομηχανίαν λόγῳ τῆς ξυλείας, τῆς ῥητίνης καὶ τῶν δεψικῶν προϊόντων των. Οἱ κορμοὶ τῶν περισσοτέρων εἶναι εὐθεῖς καὶ χρησιμεύουσι πρὸς κατασκευὴν τῶν ἱστῶν τῶν πλοίων· ἄλλων τὸ ξύλον εἶναι εὐέργαστον καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἐβενουργίαν, ἐξ ὅλων δὲ τῶν κωνοφόρων παράγεται ἐκ τῶν προξενουμένων ἐπὶ τοῦ κορμοῦ των ἐντομῶν ῥητινώδης οὐσία, ἤτοι *κοινὴ ῥητίνη, τερεβινθίνη* καὶ *κολοφώνιον*. Τὰ φυτὰ ταῦτα φθάνουσιν εἰς μέγα ὕψος, ἐνίοτε μέχρις 100 μέτρων. Τὰ 300 περίπου γένη τῶν κωνοφόρων, ὧν πλεῖστα εἶναι δασικὰ ἢ κοσμητικά, ἄλλων οἱ καρποὶ ἐδώδιμοι καὶ ἑτέρων ἐλαιοφόροι, κατατάσσονται εἰς τὰς ἑξῆς 5 διακεκριμένας οἰκογενείας: *ἀρωκαροειδῆ* ἢ *ἀρωκαρίδαι* (Araucariaceae), *ἐλατοειδῆ* ἢ *ἐλατίδαι* (Abietinaceae), *κυπαρισσοειδῆ* ἢ *κυπαρισσίδαι* (Cupressinaceae), *ποδοκαρποειδῆ* ἢ *ποδοκαρπίδαι* (Podocarpoidaceae) καὶ *ταξοειδῆ* (Taxinaceae).

Κυριώτερα γένη εἶναι τὰ ἑξῆς: *ἄρκευθος* (Juniperus), *ἀρωκαρία* (Araucaria), *δακρύδιον* (Dacrydium), *δαμμάρα* (Dammara), *ἐλάτη* (Abies), *ἐρυθροελάτη* (Picea), *θυΐα* (Thuya), *καλλιτρὶς* (Callitris), *κέδρος* (Cedrus), *κεφαλόταξος* (Cephalotaxus), *κρυπτομερὶς* (Cryptomeria), *κυπάρισσος* (Cupressus), *λάριξ* (Larix), *λιβανόκεδρος* (Libanocedrus), *οὐελλιγκτωνία* (Wellingtonia), *πεύκη* (Pinus), *ποδόκαρπος* (Podocarpus), *σαλισβουρία* (Salisburia), *ταξόδιον* (Taxodium), *τάξος* (Taxus), *τορρεΐα* (Torreya), *τσοῦγα* (Tsuga), *φιτζροΐα* (Fitzroya), *φυλλόκλαδος* (Phyllocladus), *χαμαικυπάρισσος* (Chamaecyparis), *ψευδολάριξ* (Pseudolarix) καὶ *ψευδοτσοῦγα* (Pseudotsuga). Δ. Ν. Π.

—/*Παλαιοφυτολ.*/. Ἀπολιθωμένα λείψανα *κωνοφόρων* παρουσιάζονται ἐκτάκτως πολυάριθμα. Εἶναι κυρίως λείψανα φύλλων κώνων, λέπια κώνων, σπέρματα καὶ τεμάχια τοῦ κορμοῦ των. Σπάνια εἶναι τὰ ἄρρενα ἄνθη, τὰ ὁποῖα συνήθως χαρακτηρίζονται μὲ τὸ περιληπτικὸν ὄνομα *μασκουλόστρομβος* (Masculostrobus Seward). Τὰ κωνοφόρα παρουσιάζονται μετὰ βεβαιότητος τὸ πρῶτον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Ἐντὸς τῶν στρωμάτων τούτων εὑρίσκονται λείψανα τοῦ γένους *βαλχία*. Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ἀπολιθωμένα κωνοφόρων εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν τριτογενῶν στρωμάτων τῆς λιγνιτοφόρου λεκάνης τῆς Κύμης ἐν Εὐβοίᾳ, ὡς καὶ εἰς τὴν νῆσον Λέσβον ἐντὸς στρωμάτων τῆς ποντίου βαθμῖδος τῆς νεογενοῦς ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ὄρθυμνος (εἰς τὰ ΒΑ. τῆς νήσου), ὡς καὶ εἰς τὰς ΒΑ κλιτῦς τοῦ ὄρους Ὀρθύμνου. Ἐπίσης καὶ ἐντὸς τριτογενῶν λιγνιτοφόρων στρωμάτων (ὡς π. χ. παρὰ τὴν Αἰγεῖραν). Γ. Κ. Γ.

κωνοφορίνη (ἡ) /*Ὀργ. Χημ.*/· βλ. λ. *κωνιφερίνη*.

Κωνπόρ, ἡ *Κωνποὺρ* (Cawnpore, Cawnpur, Canpur, Kanpur) [*Γεωγρ.*]. —1) Διαμέρισμα τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἐν τῇ διοικητικῇ περιφερείᾳ τοῦ Οὔντχ τῶν Βορειοδυτικῶν ἐπαρχιῶν. Ἔχει ἔκτασιν 6.120 τ. χλμ. καὶ 1.210 000 κατ. Διαρρέεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν Γάγγη, Ἴντσαν, Παντού, Ρὶντ καὶ Σίνγκουρ. Εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ εὐφορωτέρων διαμερισμάτων τῶν Ἰνδιῶν. —2) Πόλις τῶν Ἰνδιῶν, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος. Κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Γάγγη, εἰς ἀπόστασιν 3 χλμ ΝΑ. τῆς ἀρχαίας πόλεως Κωνπούρ. Κάτ. 213.000. Εἶναι σπουδαῖον σιδηροδρομικὸν κέντρον καὶ ἔχει ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν δερμάτων καὶ ἀλεύρων. Ὑπὸ τῶν

Digitized by Google

Ἄγγλων κατελήφθη τῷ 1801. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν ἰθαγενῶν στρατιωτῶν, τῷ 1857, ἐφονεύθησαν ἐνταῦθα 900 Ἄγγλοι, τὸ πλεῖστον γυναικόπαιδα, ὧν πολλὰ ἐτάφησαν ζῶντα ἐντὸς μεγάλου φρέατος. Τῷ 1875 ἐπὶ τοῦ πληρωθέντος φρέατος ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἐκκλησία καὶ ἐστήθη ἄγαλμα παριστάνον τὸν ἄγγελον τῆς Ἀναστάσεως. Μ. Δ. Β.

Κω(ν)σεντία (ἡ) (Co'n'sentia) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις ἐν Καλαυρίᾳ τῆς Ἰταλίας (βλ. λ. *Κονσεντία*).

Κωνστάλας, ***Ἀπόστολος.*** Ἕλλην μουσικός. Ἦτο βαθὺς γνώστης τῆς τε παλαιᾶς στενογραφίας καὶ τῶν κατόπιν ἀναλυτικῶν ἐξηγήσεων, ὡς καὶ τῆς σημερινῆς παρασημαντικῆς τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Γεννηθεὶς ἐν Χίῳ ἐμαθήτευσε παρὰ Πέτρῳ τῷ Βυζαντίῳ, Γεωργίῳ τῷ Κρητὶ καὶ τοῖς τρισὶ διδασκάλοις, ἐξήγησε δὲ καὶ οὗτος πλεῖστα μαθήματα, ἀργά τε καὶ σύντομα. Διεκρίνετο δὲ ὡς ἄριστος καλλιγράφος καὶ ἀντιγραφεύς, πάμπολλα ἀντιγράψας βιβλία ἔν τε τῇ παλαιᾷ καὶ τῇ νέᾳ παρασημαντικῇ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς. Ἐμελοποίησε πλεῖστα μαθήματα, ἐξ ὧν διακρίνονται τὸ εἰς ἦχον α' τετράφωνον χερουβικὸν τῆς λειτουργίας τῶν προηγιασμένων καὶ μία δοξολογία εἰς ἦχον πλάγιον τοῦ δ', ἧς τὸ ᾀσματικὸν θεωρεῖται ἀριστούργημα. Ἐπίσης συνέγραψε καὶ σπουδαιοτάτην γραμματικὴν τοῦ ἀρχαίου στενογραφικοῦ συστήματος, ἀνέκδοτον οὖσαν. Ἀπεβίωσε πενέστατος τῷ 1840. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

Κωνστὰν (Constant), ***Ἀλφόνσος-Λουδοβῖκος.*** Διάσημος Γάλλος ἀββᾶς, ἀποκρυφολόγος καὶ καββαλιστὴς (1810—1875), ὅστις ἀποβαλὼν τὸ ἱερατικὸν σχῆμα καὶ ἀποσκιρτήσας τῆς Ἐκκλησίας ἐνυμφεύθη τῷ 1848 τὴν Claude Vignon καὶ ἀργότερον ἐμυήθη εἰς τὸν τεκτονισμόν. Εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ τελετουργικὸν ψευδώνυμον Eliphas Levy, θεωρεῖται δὲ ὡς ὁ ἀνακαινιστὴς τῆς ἀποκρυφολογίας ἐν Γαλλίᾳ, ἰδιαιτέρως ἐγκύψας περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῶν συμβόλων, τῆς καββάλας, τοῦ ἑρμητισμοῦ καὶ τὴν διατύπωσιν τῶν ἀρχῶν τῆς ἀρχαίας μαγείας. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων εἶναι: «Dogme et Rituel de la Haute Magie» (1856), «Histoire de la Magie» (1859), «La Clef des grands Mystères, suivant Hénoch, Abraham, Hermès Trismégiste et Salomon» (νέα ἔκδ. 1910), «Le livre des Splendeurs» (2α ἔκδ. 1902), μελέτη ἐπὶ τῆς καταγωγῆς τῆς καββάλας καὶ τοῦ τεκτονισμοῦ, «Le Grande Arcane ou l'Occulitisme dévoilé» (2α ἔκδ. 1921), «Le scieuce des Ésprits» (1865), «Les Mystères de la Kabbale» κτλ. Η Π. Γ.

— **Κωνστάν,** ***Βαιρὺ*** (Constant Wairy). Θαλαμηπόλος τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος (1778—1845), εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὁποίου προσελήφθη ἀπὸ ἡλικίας δώδεκα ἐτῶν καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1814, ὁπότε ὁ Βοναπάρτης, ἐκπεσών, ἐνεκλείσθη εἰς Ἔλβαν. Ἀπομνημονεύματα τοῦ Κωνστάν, λίαν ἐνδιαφέροντα διὰ τὰς πληροφορίας των περὶ τῆς ἰδιαιτέρας ζωῆς τοῦ αὐθέντου του, ἔγραψεν ὁ Villemarest.

— **Κωνστὰν** (Constant), ***Βενιαμίν.*** Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1845—1902). Ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις σχολὴν τῶν Καλῶν τεχνῶν ὑπὸ τὸν Καμπανέλ. Ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ διεκρίθη εἰς ἀπεικόνισιν σκηνῶν ἐκ τοῦ βίου καὶ τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν αὐτῆς. Ἡ τέχνη του εἶναι συνετή, μεμετρημένη καὶ ἄκρως προσεκτικὴ εἰς τὰς λεπτομερείας. Τῷ 1893 ὁ Κωνστὰν ἐξελέγη μέλος τοῦ γαλλικοῦ ἰνστιτούτου. Ἀξιολογώταται εἶναι αἱ τοιχογραφίαι του εἰς τὴν Σορβόννην («Προμηθεύς», προσωποποιήσεις τῆς λογοτεχνίας, τῶν ἐπιστημῶν κλπ.) καὶ τὸ Κωμικὸν Μελόδραμα τῶν Παρισίων. Ἕτερα ἀξιομνημόνευτα ἔργα του εἶναι τὰ κάτωθι: «Μαροκινοὶ αἰχμάλωτοι» (μουσεῖον Μπορντώ), «Εἴσοδος Μωάμεθ τοῦ Β' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν» (1878), «Ἡ δίψα» (1878), «Οἱ τελευταῖοι ἀποστάται» (1880), «Ὁ υἱός μου Ἀνδρέας» (1896), «Ὁ δοὺξ ντ' Ὠμάλ» (1897), «Οἱ δύο υἱοί μου» (1900), «Λέων ὁ ΙΓ'» (1901) κλπ. Εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔργα του ὁ Κωνστὰν διεκρίθη καὶ ὡς δόκιμος προσωπογράφος. Ι. Μ. Π.

—**Κωνστὰν** ***ντὲ Ρεμπὲκ*** (Constant de Rebecque), ***Ἐρρῖκος-Βενιαμίν.*** Γάλλος συγγραφεὺς καὶ πολιτικός, Ἑλβετὸς ἐκ καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Λωζάννῃ τῷ 1767 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1830. Ἐν Βρυξέλλαις, ὅπου εἶχε διέλθει τὰ παιδικά του ἔτη, ἡ πρώϊμος διανοητική του ἀνάπτυξις εἶχε κινήσει τὸν θαυμασμὸν τῶν γνωρίμων του, μία δὲ ἐπιστολή, τὴν ὁποίαν ἔγραψεν εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν πρός τινα κυρίαν τῆς βελγικῆς πρωτευούσης, δημοσιευθεῖσα τῷ 1831, μετὰ τὸν θάνατόν του, προεκάλεσε πραγματικὴν κατάπληξιν μεταξὺ τῶν φιλολογικῶν κύκλων. Τὰ ἔτη τῶν σπουδῶν του διῆλθεν ἐν Ἀγγλίᾳ, φοιτήσας εἰς τὴν Ὀξφόρδην πρῶτον καὶ κατόπιν εἰς τὸ Ἐδιμβοῦργον, ἐνδιαμέσως δὲ καὶ ἐν Βαυαρίᾳ. Εἰς τὴν Λωζάννην ἐσχετίσθη τῷ 1774 μὲ τὴν κυρίαν Στὰλ (Staël), τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν εἰς Παρισίους, ἀναμειχθεὶς εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Γαλλίας. Ἀνῆκεν εἰς τὸν ὅμιλον τοῦ μεγάρου τοῦ Salm, τὸν διευθυνόμενον ἀπὸ τὴν κυρίαν Στάλ, τὸν Ταλεϋράνδον καὶ τὸν Σιεγιές. Τὰ τεύχη, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ κόμματος τούτου, συνηνώθησαν τῷ 1829 εἰς ἑνιαίαν ἔκδοσιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλολογικὰ καὶ πολιτικὰ ἀνάλεκτα». Πολιτογραφηθεὶς Γάλλος ὁ Κωνστὰν εἰσῆλθεν εἰς τὸ νομοθετικὸν σῶμα ἀπὸ τοῦ πραξικοπήματος τῆς 18ης Ὁμιχλώδους. Κληθεὶς εἰς τὴν νομοθετικὴν συνέλευσιν ὑπὸ τοῦ πρώτου ὑπάτου, ἐτάχθη εὐθὺς ἀμέσως μὲ τὴν ἀντιπολίτευσιν, διὸ καὶ ἐξωρίσθη. Φεύγων ὁμοῦ μετὰ τῆς κυρίας Στὰλ ἐγκατεστάθη ἐν Βαϊμάρῃ, ὅπου μετέφρασε τὸν «Βαλλενστάϊν» τοῦ Σίλλερ. Ἐκεῖ ἐγένετο στενότατος φίλος τοῦ Κοππέ. Ὁ δεσμός του μὲ τὴν κυρίαν Στὰλ διεκόπτετο συχνὰ ἀπὸ ἔριδας, αἵτινες κατέληξαν ἐν τέλει εἰς πλήρη ῥῆξιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἔγραψε τὸ ἔργον του «Περὶ τῆς θρησκείας ἐξεταζομένης ἀπὸ ἀπόψεως πηγῶν, μορφῶν καὶ ἐξελίξεως» καὶ τὸ περίφημον μυθιστόρημά του «Ἀδόλφος», ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ψυχολογικῆς σχολῆς. Ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν τῷ 1814, ἐδημοσίευσεν ἄρθρα εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων» ὑποστηρίζων τοὺς Βουρβώνους. Ἐν τούτοις ὁ Ναπολέων Α', ὅστις προσεπάθει κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Γαλλίαν νὰ προσοικειωθῇ τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων, τοῦ ἀνέθεσε τὴν σύνταξιν τοῦ νέου Συντάγματος καὶ τὸν διώρισε σύμβουλον τῆς ἐπικρατείας.

Κωνστὰν ντὲ Ρεμπὲκ

Κατὰ τὴν δευτέραν παλινόρθωσιν, ὁ Κωνστὰν κατέφυγεν εἰς Ἀγγλίαν, ἐπανῆλθε δὲ εἰς Γαλλίαν τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ ἀνέλαβεν ἐκ νέου τὴν θέσιν του εἰς τὴν συνταγματικὴν ἀντιπολίτευσιν. Γενόμενος βουλευτὴς τῆς Σάρτρ τῷ 1819, ἐπέδειξεν εὐθὺς ἀπὸ τῆς εἰσόδου του εἰς τὴν βουλὴν ἔξοχον δηκτικὴν εὐγλωττίαν. Ἡ ὑγεία του ὅμως ἔβαινεν ἐν τῷ μεταξὺ φθίνουσα, ὄχι τόσον ἀπὸ τὴν κατάχρησιν ἐργασίας, ὅσον ἀπὸ τὴν ἔκδοτον εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ τὴν χαρτοπαιξίαν ζωήν του. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν 221 βουλευτῶν τῶν προσενεγκόντων τὸ στέμμα εἰς τὸν Λουδοβῖκον-Φίλιππον, παρὰ τοῦ ὁποίου ἔλαβεν ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης δῶρον 300.000 φράγκων. Μετὰ ἓν ὅμως ἔτος ἀπέθνῃσκε. Λάτρης τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν γραμμάτων, εἰς τῶν ὁποίων τὴν μελέτην εἶχεν ἐγκύψει ὅσον ὀλίγοι ἐκ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του, ὁ Κωνστὰν ἔτρεφεν ἐπίσης θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. Τὸ αἴσθημά του τοῦτο τὸν ἤγαγε νὰ δημοσιεύσῃ τῷ 1825 θερμοτάτην ἔκκλησιν πρὸς τὰ χριστιανικὰ ἔθνη ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων.

Ὁ Κωνστὰν ντὲ Ρεμπεκ χαρακτηρίζεται ὡς πνεῦμα ἐξαιρετικόν, ἀλλ' ἐλαφρὸν καὶ ἀσταθές, ὡς χαρακτὴρ σκεπτικὸς ἀλλ' εὐμετάβολος, ἐμφανίζων περίεργον κρᾶμα ἐγωϊσμοῦ καὶ εὐαισθησίας, τρυφερότητος καὶ εἰρωνείας, βαθείας μελαγχολίας καὶ ἀκράτου φιληδονισμοῦ. Εἰς τὴν πολιτικὴν ἐν τούτοις αἱ ἰδέαι του ἦσαν σαφεῖς: φιλελεύθερος ἄνευ συγκαταβάσεων, ἀπέκρουε πᾶσαν μορφὴν «ἀνωτάτης ἐξουσίας», δόγμα δὲ εἶχε τὸν θρίαμβον τοῦ ἀτομισμοῦ.

Ἐκτὸς τῶν προαναφερθέντων, ἔχουν κατὰ καιροὺς ἐκδοθῇ καὶ τὰ ἑξῆς ἀκόμη ἔργα του: «Μαθήματα συνταγματικῆς πολιτικῆς», «Ἀπομνημονεύματα ἀπὸ τὰς Ἑκατὸν Ἡμέρας», «Ἡμερολόγιον τῆς ἰδιαιτέρας του ζωῆς» (1887), καθὼς καὶ συλλογαὶ «Ἐπιστολῶν» αὐτοῦ πρὸς τὴν κυρίαν Ρεκαμιὲ (1881), πρὸς τὴν οἰκογένειάν του (1888) καὶ πρὸς τὴν κυρίαν Σαρριὲρ (1894). —Ω.

Κωνστὰν (Constans), ***Ἐρνέστος.*** Γάλλος πολιτικὸς (1833—1913), γνωστὸς ἰδίᾳ διὰ τὴν δρᾶσίν του ὡς πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας ἐν Τουρκίᾳ ἀπὸ τοῦ 1898 μέχρι τοῦ νεοτουρκικοῦ κινήματος τοῦ 1907.

Τῷ 1876 ὁ Κωνστὰν ἐξελέγη τὸ πρῶτον βουλευτὴς τοῦ νομοῦ τοῦ Ἄνω Γαρούνα, ἐτάχθη δὲ μὲ τὴν μερίδα τῶν «καιροσκόπων» (opportunistes). Ἐκλεγεὶς ἐκ νέου κατὰ τὴν ἑπομένην βουλευτικὴν περίοδον, διωρίσθη τῷ 1879 ὑφυπουργὸς καὶ βραδύτερον ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς κυβερνήσεως Freycinet, διατηρήσας τὸ χαρτοφυλάκιόν του καὶ ἐν τῇ μετέπειτα κυβερνήσει Jules Ferry. Ἐχρημάτισεν εἶτα πρεσβευτὴς εἰς Κίναν, γενικὸς διοικητὴς τῆς Ἰνδοκίνας (1886—1888) καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ἐν τῇ κυβερνήσει Tirard (1889—1890), ὁπότε κατεπολέμησε ζωηρότατα τὸν Μπουλανζισμόν, διέλυσε τὸν «Σύνδεσμον τῶν πατριωτῶν» καὶ διεξήγαγε τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1889, καθ' ἃς οἱ φίλοι τοῦ στρατηγοῦ Μπουλανζὲ ὑπέστησαν πλήρη ἧτταν. Ἐκλεγεὶς τότε γερουσιαστής, παρέμεινεν ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ἐπὶ τῆς νέας κυβερνήσεως μέχρι τοῦ 1892. Τῷ 1898 ἀπεστάλη, ὡς προανεφέρθη, πρεσβευτὴς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ἐκεῖ ἐννεαετὴς δρᾶσίς του, μολονότι ἐξαιρετικῶς ἔντονος εἰς «διπλωματικότητα», εἶναι ἀμφίβολον ἂν ὠφέλησε τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας. —Ω.

Κώνστανς (Constance) *ἅγιος.* Ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ ἀναγράφονται μετὰ τοῦ ὀνόματος τούτου οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ κατὰ τὸν Β' αἰῶνα ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Περουσίας ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 178 ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου μετὰ πολλῶν ἄλλων Χριστιανῶν καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 29 Ἰανουαρίου. —2) Ὁ παρὰ τὴν Βρεσκίαν τῆς Ἰταλίας ἀναχωρητὴς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἱδρύσας γυναικείαν μονὴν καὶ μετὰ τὸ 1150 ἀποθανών, ἑορταζόμενος δὲ τὴν 12 Φεβρουαρίου. —3) Ὁ μετὰ τοῦ πατρὸς Σιμπλικίου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Βικτωριανοῦ ἐξ Ἀβρουζίων τῆς μέσης Ἰταλίας ἐπὶ Μάρκου Αὐρηλίου (μεταξὺ 165—186) μαρτυρήσας καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 26 Αὐγούστου. —4) Ὁ κατὰ τὸν Ε'—ΣΤ' αἰῶνα ἐπίσκοπος Ἀκουΐνου ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως, παραστὰς εἰς τὴν ἐν Ῥώμῃ τῷ 465 ὑπὸ τοῦ πάπα Ἱλαρίου συγκληθεῖσαν σύνοδον, ἐγκωμιαζόμενος ὑπὸ τοῦ Γρηγορίου τοῦ μεγάλου, ἀποθανὼν δὲ περὶ τὸ 524 καὶ ἑορταζόμενος τὴν 1 Σεπτεμβρίου. —5) Ὁ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα νεωκόρος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου παρὰ τὴν Ἀγκῶνα, ὅστις διὰ τὸν ἔκτακτον πρὸς τὰ θεῖα ζῆλόν του θαυμαζόμενος καὶ τιμώμενος διετέλεσε τὸν ὅλον βίον ἐν τῷ ταπεινῷ ἀξιώματί του καὶ ἑορτάζεται ὡς ἅγιος τὴν 23 Σεπτεμβρίου. —6) Ὁ κατὰ τὸν Δ—Ε' αἰῶνα ἱερεὺς ἐν Ῥώμῃ, σφοδρὸς πολέμιος τῶν τοῦ αἱρετικοῦ Πελαγίου ὀπαδῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων πολλάκις ἐκακοποιήθη, ἀποθανὼν δὲ τῷ 418 καὶ ἑορταζόμενος τὴν 30 Νοεμβρίου. —7) Ὁ μετὰ Μαξεντίου, Κρήσκεντος καὶ Ἰουστίνου ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τῷ 287 ἐν Τρηούροις (Trèves) ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον καὶ συνεορταζόμενος μετ' αὐτῶν τὴν 12 Δεκεμβρίου. Ε. Γ. Π.

Κώνστανς (Constans). Τριτότοκος υἱὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (βλ. λ. *Κώνστας*).

κωνσταντὰν (constantan), ἐκ τοῦ ὀνόμ. τοῦ Γάλλου *Constant* /*Μεταλλ.*/. Κρᾶμα 50 % χαλκοῦ καὶ 50 % νικελίου, χρησιμοποιούμενον ἰδίως δι' ἠλεκτρικὰς ἀντιστάσεις καὶ θερμοηλεκτρικὰ ζεύγη, ὡς εἰς τὸ θερμοηλεκτρικὸν πυρόμετρον Le Chatelier, ἔνθα τὸ ζεῦγος σιδήρου κωνσταντάν, ἢ χαλκοῦ κωνσταντάν, χρησιμοποιεῖται διὰ θερμοκρασίας μέχρι 1000°. Θ. Χ.

Κωνσταντακάκης, *Φραγκῖσκος.* Κρὴς ὁπλαρχηγὸς ἐκ Πόμπιας Καινουρίου, δράσας κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1878—1889 καὶ 1896—1897. Ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Μιχ. Κόρακα καὶ παραστάτης αὐτοῦ πιστὸς κατὰ τὰς μάχας. Ι. Δ. Μ.

Κωνσταντᾶς, ***Ἀναστάσιος.*** Ἕλλην λόγιος, υἱὸς ἐμπόρου ἐξ Ἰωαννίνων, διδαχθεὶς ἐκεῖ καὶ εἰς Ὀδησσὸν εἰς τὸ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος σχολεῖον. Μετέφρασε τὴν «Ἑκάβην» τοῦ Εὐριπίδου «διῃρημένην εἰς πράξεις κατὰ τὸν νέον εὐρωπαϊκὸν τρόπον» (ἐν Ὀδησσῷ 1831). Μετὰ δεκαετίαν ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, τὰ «Περίεργα ἱστορικά, φυσικὰ καὶ ἠθικὰ τῆς Σινικῆς αὐτοκρατορίας». Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπηγγέλλετο τὸν διδάσκαλον, ἀλλ' ἑξηκοντούτης γενόμενος ἀπώλεσε πᾶσαν ἀξιοπρεπείας συναίσθησιν, ἐπαιτῶν καθ' ὁδόν, διὸ καὶ εἰσήχθη εἰς τὸ φρενοκομεῖον τῶν ἐθνικῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων Κωνσταντινουπόλεως, ἐν αὐτῷ δ' ἀπεβίωσε, τῷ 1876, ὑπερεβδομηκοντούτης. Μ. Ι. Γ.

— **Κωνσταντᾶς,** ***Γρηγόριος.*** Εἷς ἐκ τῶν ὀνομαστοτέρων λογίων τοῦ Γένους κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 1821 ἐποχήν. Ἐγεννήθη εἰς Μηλιὲς τοῦ Πηλίου περὶ τὸ 1753 καὶ ἀπέθανε τῷ 1844. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς πατρίδος του ὑπὸ τὸν διδάσκαλον Ἄνθιμον καὶ κατόπιν μετέβη εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγορᾶς. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα ἐχειροτονήθη, κατὰ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν, ἱερομόναχος. Λόγῳ τῆς μεγάλης του ἐπιδόσεως εἰς τὰ γράμματα, ἀπεστάλη εἰς τὴν ἀκμάζουσαν τότε σχολὴν τοῦ Βουκουρεστίου, τῆς ὁποίας ὀλίγον ἀργότερον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σχολάρχου της Καυσοκαλυβίτη, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν. Τῷ 1790 παρῃτήθη τῆς σχολαρχίας καὶ μετέβη εἰς Βιέννην πρὸς περαιτέρω φιλοσοφικὰς σπουδάς. Μετὰ διετῆ παραμονὴν ἐν Βιέννῃ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Χάλλην τῆς Γερμανίας, ἵνα ἀκούσῃ ἀπὸ τὸ ἐκεῖ φημισμένον τότε πανεπιστήμιον, ἀνώτερα μαθηματικὰ καὶ φιλοσοφίαν, λόγῳ ὅμως τοῦ κλονισμοῦ τῆς ὑγείας του ἐγκατέλειψε τὴν Χάλλην καὶ μετέβη εἰς τὸ ἐπίσης ἀκμάζον τότε πανεπιστήμιον τοῦ Ποταυίου (Πάδοβας) τῆς Ἰταλίας. Μετὰ ταῦτα ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Πήλιον πρὸς ἀνάρρωσιν. Ὅταν ἀνέρρωσεν ἐκλήθη (1796) εἰς τὴν ἀκμάζουσαν σχολὴν τῶν Ἀμπελακίων καὶ παρέμεινεν ἐν αὐτῇ διδάσκαλος μέχρι τοῦ 1802. Κατὰ τὸ 1803 ἀνεχώρησε καὶ πάλιν διὰ τὴν Βιέννην, ὅπου συνεδέθη μὲ τοὺς ἐπίσης φημισμένους συμπατριώτας του λογίους Ἄνθιμον Γαζῆν καὶ Δανιὴλ Φιλιππίδην

Digitized by Google

καθὼς καὶ μὲ τοὺς Στέφ. Δούγκαν, Κάβραν καὶ Ἀλεξανδρίδην. Εἰς τὴν Βιέννην συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἱδρύσῃ μίαν ἀνωτέραν σχολὴν (Ἀκαδημίαν) εἰς τὸ Πήλιον, ἡ σχετικὴ ὅμως ἄδεια δὲν ἐδόθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου. Ὁ Κωνσταντᾶς ἐν τούτοις δὲν ἀπεγοητεύθη, ἀλλὰ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ Πήλιον καὶ ἤρχισε, μὲ τὰ ὀλίγα χρήματα τὰ ὁποῖα εἶχον συλλεγῆ, νὰ κτίζῃ (1814) ἐν Μηλιὲς τὸ νέον σχολεῖόν του, τοῦ ὁποίου τὸ κτήριον ἀπεπερατώθη τῷ 1816, ὁπότε ὑπὸ τὴν σχολαρχίαν του ἤρχισε νὰ λειτουργῇ. Ἀπὸ δωρεὰς καὶ συνδρομὰς κατώρθωσε νὰ καταρτίσῃ καὶ πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, συγκεντρώσας πλέον τῶν τεσσάρων χιλιάδων τόμων βιβλίων. Ἡ Φιλόμουσος Ἑταιρεία μάλιστα ἀνεγνώρισε τὴν Μηλιώτικην Σχολὴν ὡς παράρτημά της. Ὁ Κωνσταντᾶς μέχρι τοῦ 1796 περίπου ἀνῆκεν εἰς τὴν γλωσσικὴν σχολὴν τῶν «χυδαϊστῶν». Εἰς τὸν πρόλογον τῆς «Νεωτερικῆς Γεωγραφίας» (Βιέννη 1791), ἣν ἐξέδωκε μετὰ τοῦ ἐπίσης ὁμοφρόνου Δανιὴλ Φιλιππίδου, ἔγραφε μεταξὺ τῶν ἄλλων: «τὸ πρῶτο καὶ φυσικὸ μάθημα τῶν νέων πρέπει νὰ εἶναι ἡ σπουδὴ τῆς μητρικῆς τους γλώσσης.... κάθε ἄλλη μέθοδος εἶναι ὀλεθρία γιὰ τοὺς ἀρχαρίους, μάλιστα τὸ νὰ τοὺς βάνουν εἰς μιὰ παλαιὰ γλῶσσα πρῶτο μάθημα, ἀπ' ἐδῶ λοιπὸν προέρχεται ὁποὺ διαβάζουν καὶ δὲν μαθαίνουν τίποτες....»

Αἱ γλωσσικαὶ αὐταὶ ἰδέαι τοῦ Κωνσταντᾶ, Φιλιππίδη, Δ. Φωτιάδη (Καταρτζῆ) καὶ ἄλλων, ὡς γνωστόν, κατεπολεμήθησαν ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου σχολῆς. Ὁ Κούμας (Ἱστορ. ἀνθρωπ. πράξ. τόμ. ΙΒ' σ. 576 γράφει σχετικῶς, πῶς «Ὁ Κωνσταντᾶς μαζὺ μὲ τὸ Φιλιππίδην ἐξέδωκαν μίαν Νεωτερικὴν Γεωγραφίαν μὲ γλῶσσαν χυδαίαν καὶ αὐτῆς τῆς χυδαίας Κανεὶς φρόνιμος ἄνθρωπος δὲν εὐχαριστήθη εἰς αὐτήν». Ἄλλοι δέ, καταπολεμοῦντες τὰ νεωτεριστικὰ γλωσσικὰ δόγματα τοῦ Κωνσταντᾶ καὶ Φιλιππίδου, τοὺς ἐκατηγόρουν «ὅτι γράφωσι τὴν γλῶσσαν τῶν πακάληδων τῆς Ζαγορᾶς» (*Κορδάτου*, «Δημοτικισμὸς καὶ Λογιωτατισμός», Ἀθ. 1927, σ. 51—63). Μετὰ τὸ 1796 ὅμως ὁ Κωνσταντᾶς μετέβαλε γνώμην. Φύσει συντηρητικός, ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ Κοραῆ καὶ προσεχώρησεν εἰς τὰς γλωσσικὰς ἀπόψεις αὐτοῦ, ἀκολουθῶν ἔκτοτε τὴν «μέσην ὁδὸν» εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, ἣν ἐχάραξεν ὡς γνωστὸν ὁ Κοραῆς. Μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, δὲν εἶχεν ἀκόμη μυηθῆ εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν. Ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς, ἐκ τῶν σημαινόντων ἑταίρων, δὲν ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν Κωνσταντᾶν τὴν ὕπαρξιν καὶ ὀργάνωσιν τῆς Ἑταιρείας, διότι ἐγνώριζε τὸν συντηρητικὸν καὶ διστακτικὸν χαρακτῆρά του καὶ ἐντεῦθεν ἐφοβεῖτο, ὄχι βεβαίως προδοσίαν, ἀλλὰ πάντως τὴν ἀντίδρασίν του, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ συνεπείας, ἐφόσον τὸ κῦρος τοῦ Κωνσταντᾶ ἦτο ὄχι μόνον εἰς τὰς κοινότητας τοῦ Πηλίου μέγα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας τοῦ ἐξωτερικοῦ. Μόλις δὲ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐν Πηλίῳ ἐπαναστάσεως ὁ Γαζῆς ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν Κωνσταντᾶν τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἀλλὰ καὶ τότε ὁ Κωνσταντᾶς εἶπε τὸ περίφημον: «Ἀλλοίμονον, θὰ πάρετε τὸν κόσμο στὸ λαιμό σας». Ὅταν ὅμως ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ Πηλίου, ἔλαβε μέρος ἐνεργὸν καὶ μετὰ τὴν καταστολήν της μετέβη εἰς τὴν ἄλλην ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα καὶ ἔδρασε ποικιλοτρόπως. Ὅταν δὲ ἀνεγνωρίσθη διεθνῶς ἡ ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία καὶ ἐξελέγη βασιλεὺς τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ κράτους ὁ Ὄθων, ὁ Κωνσταντᾶς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Μηλιές, ἥτις μεθ' ὅλης τῆς Θεσσαλίας δὲν εἶχε συμπεριληφθῆ εἰς τὰ ὅρια τοῦ νέου ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη ἀποχώρησις τοῦ Κωνσταντᾶ ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα προῆλθε προφανῶς ἐκ λόγων δυσαρεσκείας του, διότι παρηγκωνίσθη καὶ δὲν τοῦ ἐδόθη ἡ ἁρμόζουσα θέσις εἰς τὸ νέον κράτος. Τὴν ἀπογοήτευσίν του αὐτὴν ἐξεδήλωσε ζωηρῶς εἰς μίαν ἀπὸ τὸ 1837 χρονολογουμένην ἐπιστολήν του, ἀπευθυνομένην εἰς φίλον του ἐν Ἀθήναις διαμένοντα (ἴσως τὸν Φίλιππον Ἰωάννου): «κατεφρονήθην, ἔγραφε, καὶ παρερρίφθην ὡς σκεῦος πεπαλαιωμένον καὶ ἄχρηστον». Ὁ Κωνσταντᾶς ἐκτὸς τῆς «Νεωτερικῆς Γεωγραφίας», ἣν ἔγραψε μετὰ τοῦ Δ. Φιλιππίδη, μετέφρασε τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Συνεσίου, καθὼς καὶ τὸ τετράτομον περὶ φιλοσοφίας ἔργον τοῦ Ἰταλοῦ Σοαυΐου (Francesco Soave, Βιέννη 1804), τὴν «Γενικὴν Ἱστορίαν» τοῦ Ἀββᾶ Μιλλὸτ (ἥτις ὅμως δὲν ἐξεδόθη) καὶ τοῦ Φιλοθέου τὰ «Πάρεργα» (1800). Κατὰ τὰς ὑπαρχούσας θετικὰς πληροφορίας ἔγραψε καὶ μεγάλην γραμματικὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἥτις ὅμως ἔμεινεν ἀνέκδοτος, ἀπολεσθεῖσα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Πηλίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γούδα*, «Βίοι παράλληλοι» (Α., σ. 321—346).—*Καμηλέρη*, «Βιογραφία Γρηγορίου Κωνσταντᾶ» (1897).—*Φιλίππου Ἰωάννου*, Λόγος ἐν τῷ ἑλληνικῷ πανεπιστημίῳ (Ἀθῆναι 1845).—*Ι. Κορδάτου*, «Ἡ ἐπανάσταση τῆς Θετταλομαγνησίας» (Ἀθῆναι 1930).

Ι. ΚΟΡΔΑΤΟ

— **Κωνσταντᾶς, *Γρηγόριος*.** Ρῶσος στρατηγός, ἑλληνικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Ὀδησσῷ τῷ 1828 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μόσχᾳ τῷ 1894. Ὁ πατήρ του *Σπυρίδων* ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διεσώθη κατὰ τὰς σφαγὰς τοῦ 1821 ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Καληγᾶ καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Ὀδησσῷ. Ὁ Γρηγόριος τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν τῇ ἑλληνικῇ σχολῇ τῆς πόλεως ταύτης, εἶτα εἰσήχθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Πετρουπόλεως καὶ ἐξῆλθεν ἀξιωματικός. Μετέσχεν εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ὅπου διακριθεὶς προήχθη, εἶτα δὲ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πολωνίας καὶ εἰς τοὺς ἀσιατικοὺς πολέμους. Ἀνῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως πάντας τοὺς βαθμοὺς μέχρι τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἐγένετο ὑπασπιστὴς τῶν αὐτοκρατόρων Ἀλεξάνδρου Β' καὶ Ἀλεξάνδρου Γ'. Τῷ 1887 διωρίσθη κυβερνήτης τῆς Μόσχας, τὸ ἀξίωμα δὲ τοῦτο διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Θ. Β.

— **Κωνσταντᾶς, *Πολυχρόνιος*.** Ἕλλην πολιτευτής, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Κερκύρᾳ (1829—1899). Καταγόμενος ἐκ χωρικῆς οἰκογενείας, ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ φιλολογίαν καὶ ἐξελέγη πολλάκις βουλευτὴς Κερκύρας, ὑπεστήριξε δὲ διὰ τοῦ τύπου καὶ εἰς τὴν βουλὴν τὸν διακανονισμὸν τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος, ὅπερ ἀπὸ πολλοῦ ἀπησχόλει τὴν νῆσον. Ἐπεδίωξε τὴν ἀπαλλοτρίωσιν τῶν τιμαριωτικῶν κτημάτων καὶ τὴν παραχώρησιν αὐτῶν εἰς τοὺς καλλιεργοῦντας αὐτά, ἀλλ' ἡ λύσις τοῦ πολυπλόκου τούτου ζητήματος διεκανονίσθη βραδύτερον, ἐπὶ τῇ βάσει ὅμως τῶν ἀρχῶν ἃς ἔθεσεν οὗτος. Θ. Β.

Κωνστάντεια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀλμωπίας (Ἐνωτίας) τοῦ νομοῦ Πέλλης, ἀποτελοῦν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὑψιπέδου τῆς Ἐδέσσης, πρὸς ΒΑ. τῆς Ἀρδέας, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 785. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κωστελούπ*. Χ. Δ.

Κωνστάντζα (Constanza) *[Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς Ρουμανίας ἐν Δοβρουτζᾶ. Ἔχει συνολικὴν ἐπιφάνειαν 6.910 τ. χλμ. καὶ πληθυσμὸν ὑπὲρ τὰς 250 χιλ. Διὰ τοῦ νομοῦ διέρχεται καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Βουκουρεστίου—Τσερναβόδας—Κωνστάντζης, διήκουσα παραλλήλως πρὸς τὰ τείχη τοῦ Τραϊανοῦ. Ὁ νομὸς ὑποδιαιρεῖται εἰς τὰς ὑποδιοικήσεις Κωνστάντζης, Χίρσοβας, Μαγκαλίας, Μετζητιὲ καὶ τῆς Νέας Σιλιστρίας. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὁ νομὸς τῆς Κωνστάντζης καθὼς καὶ ὁλόκληρος ἡ Δοβρουτσὰ κατελήφθη ὑπὸ τῶν γερμανοαυστριακῶν καὶ βουλγαρικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὸν Μάκενζεν (Ὀκτώβρ. 1916). Μ. Ν. Δ.

— **Κωνστάντζα** (ἢ καὶ ***Κωνστάντσα***) (Constantza) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρουμανίας ἐν Δοβρουτσᾷ, ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, εἰς τὸ ἄκρον χερσονήσου, νοτίως τῆς λίμνης Τεκὶρ-Γκιόλ, 5—6 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, πρωτεύουσα τοῦ

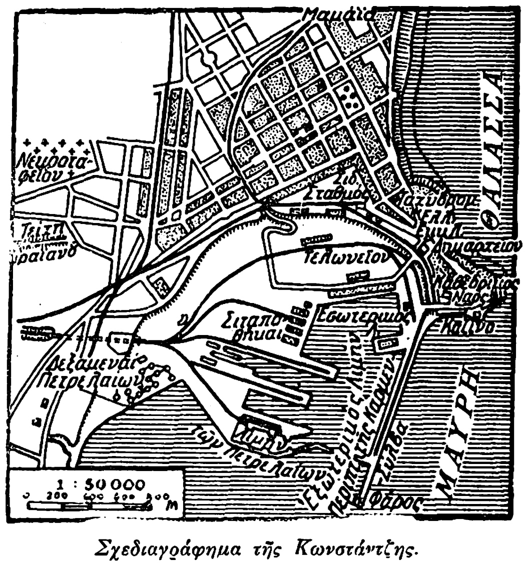

Σχεδιαγράφημα τῆς Κωνστάντζης.

ὁμωνύμου νομοῦ. Ἀπέχει 230 χλμ. τοῦ Βουκουρεστίου, μεθ' οὗ καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς, 180 μίλλια ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ 540 τοῦ Πειραιῶς. Εἶναι μία τῶν μεγαλυτέρων καὶ ἐμπορικωτέρων πόλεων τοῦ ρουμανικοῦ βασιλείου καὶ εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων λιμένων τῆς Μαύρης θαλάσσης, ἐρχόμενος μετὰ τὸν λιμένα τῆς Ὀδησσοῦ.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας, καλουμένη *Κιουστέντζε*, ἠρίθμει μόλις περὶ τοὺς 6 200 κατοίκους, ὁ δὲ λιμήν της εἶχεν ἐλαχίστην ἐμπορικὴν κίνησιν. Ἤρχισεν ἀναπτυσσομένη ἀλματωδῶς ἀφ' ἧς ἡμέρας προσηρτήθη, δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ κατόπιν τῆς Βερολινείου συνθήκης (1878), εἰς τὴν Ρουμανίαν καὶ κυρίως ἀφ' ὅτου ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ τῶν λιμενικῶν ἔργων καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμμῆς Κωνστάντζης — Βουκουρεστίου. Ὁ λιμὴν αὐτῆς, μοναδικὴ διέξοδος τῆς Ρουμανίας πρὸς τὴν θάλασσαν, συνολικῆς ἐκτάσεως 80 ἑκταρίων, ἔχει κρηπιδώματα μήκους 4.500 μέτρων, προστατεύεται ἐκ τῶν ἀνέμων ὑπὸ δύο κυματοθραυστῶν μήκους 1377 καὶ 1443, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ λιμένος (παλαιοῦ), ἔχοντος βάθος 22 ποδῶν, καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ (νεωτέρου), ἔχοντος βάθος 26 ποδῶν. Ἀριστερὰ τῷ εἰσπλέοντι ἔχει δύο μεγάλας δεξαμενὰς (docks), ὅπου πλευρίζουν τὰ ἀτμόπλοια, ἅτινα πρόκειται νὰ παραλάβουν πετρέλαιον ἐκ τῶν 44 δεξαμενῶν τοῦ λιμένος, εἰς ἃς τοῦτο διοχετεύεται ἀπ' εὐθείας διὰ σωλήνων (pipes lines) ἐκ τῶν πετρελαιοφόρων περιοχῶν τῆς Καμπίνας, τοῦ Μπουζέου καὶ τοῦ Πλοεστίου. Ἐπίσης ἔχει μεγάλας σιταποθήκας (silos) καὶ τελειότατα μέσα φορτώσεως καὶ ἐκφορτώσεως. Ἀτμόπλοια τριῶν καὶ τεσσάρων χιλιάδων τόννων δύνανται νὰ φορτώσωσιν ἐντὸς πέντε ἕως ἓξ ὡρῶν. Ὁ λιμὴν δύναται νὰ περιλάβῃ ἀνέτως 28 ἀτμόπλοια γενικοῦ ἐμπορίου καὶ 6—8 ἀτμόπλοια διὰ φορτίον πετρελαίου. Εἰς τὸν λιμένα ναυλοχεῖ καὶ ἡ μικρὰ ναυτικὴ μοῖρα τοῦ ρουμανικοῦ στόλου τοῦ Εὐξείνου. Παραλλήλως πρὸς τὰ λιμενικὰ ἔργα ἤρχισε καὶ ἡ στρῶσις σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ Κωνστάντζης εἰς Βουκουρέστιον. Πρὸς τοῦτο κατεσκευάσθη ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως, ἐν Τσερναβόδᾳ, μεγάλη σιδηρᾶ γέφυρα, γνωστὴ ὡς γέφυρα τῆς Τσερναβόδας, ἓν ἐκ τῶν καλυτέρων μηχανικῶν ἔργων. Ἡ λειτουργία τῆς γραμμῆς ταύτης, ἀρξαμένη τῷ 1895, κατέστησε τὴν Κωνστάντζαν σημαντικώτατον κέντρον διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου, σιτηρῶν, πετρελαίων καὶ ξυλείας, ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα, ὁπότε ἡ εἰς τοὺς λιμένας τῆς Βραΐλας καὶ τοῦ Γαλαζίου φόρτωσις, λόγῳ τῆς πήξεως τοῦ Δουνάβεως, ἀποβαίνει ἀδύνατος. Τὰ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ προϊόντα μεταφέρονται μέχρι τῶν ἀποθηκῶν, ἐνῷ οἱ ἐπιβατικοὶ συρμοὶ φθάνουν μέχρι τῆς προκυμαίας τῶν ἐπιβατικῶν ἀτμοπλοίων. Ἀπὸ Κωνστάντζης ἄρχεται καὶ τὸ ὑποβρύχιον τηλεγραφικὸν καλῴδιον Κωνστάντζης—Κωνσταντινουπόλεως, ἡ δὲ μετ' αὐτῆς καὶ τοῦ Πειραιῶς ἐπιβατικὴ καὶ ταχυδρομικὴ συγκοινωνία, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ Ὄριεντ - Ἐξπρὲς καὶ τῆς Ὀστάνδης, ἐκτελεῖται, δὶς τῆς ἑβδομάδος, διὰ κρατικῶν ἀτμοπλοίων. Τὰ διὰ τοῦ λιμένος τῆς Κωνστάντζης εἰσαγόμενα εἴδη εἶναι ἄνθρακες, σίδηρος, βάμβαξ καὶ ἀποικιακὰ εἴδη.

Ἡ πόλις εἶναι μία τῶν ὡραιοτέρων τῆς Ρουμανίας, ἠλεκτροφώτιστος, ἔχουσα καλὴν ρυμοτομίαν, θαυμασίας ἐξοχικὰς ἐπαύλεις, μεγάλα ξενοδοχεῖα καὶ ὡραῖα δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ κτήρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ναυτικὴ σχολή, τὸ ἐπὶ τῆς παραλίας, δεξιὰ τοῦ λιμένος, μέγα καζῖνον μετὰ θερινοῦ θεάτρου, ὁ καθεδρικὸς ναὸς κ. ἄ. Ἔχει τράπεζαν ἀγροτικήν, ἐμπορικήν, προεξοφλήσεων, ὑποκαταστήματα τῶν ἐν Βουκουρεστίῳ τραπεζῶν καὶ προξενεῖα ὅλων σχεδὸν τῶν κρατῶν, ἐκδίδονται δ' ἐν αὐτῇ τρεῖς ἡμερήσιαι ἐφημερίδες.

Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας συρρέουσιν ἐξ ὅλης τῆς Ρουμανίας χιλιάδες ἐπισκεπτῶν. Ἡ Κάρμεν Σύλβα (τέως βασίλισσα τῆς Ρουμανίας), πολλὰ ἐκ τῶν διηγημάτων της τὰ συνέθεσεν ἐν Κωνστάντζῃ, τὴν ὁποίαν συχνότατα ἐπεσκέπτετο. Πρὸς τὸ νότιον αὐτῆς μέρος ἡ πόλις συνδέεται μετὰ τῶν τειχῶν τοῦ Τραϊανοῦ, εἰς δὲ τὰ περίχωρά της εὑρέθησαν πλεῖσται ἐπιγραφαί, κίονες καὶ ἐρείπια διαφόρων οἰκοδομῶν τῆς ρωμαϊκῆς κατοχῆς. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλεῖτο *Τόμις*, ἀναφερομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος. Κατέστη περιώνυμος ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ ἐξορίας τοῦ Ὀβιδίου, ὑποπεσόντος εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Αὐγούστου. Οἱ Ρουμᾶνοι πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀνήγειραν ὀρειχάλκινον ἀνδριάντα, ὅστις κοσμεῖ σήμερον τὴν κυριωτέραν πλατεῖαν τῆς πόλεως, τὴν πλατεῖαν τοῦ Ὀβιδίου (Plasa Ovidului). Κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα ἡ Τόμις μετωνομάσθη εἰς *Κωνσταντιάναν* πρὸς τιμὴν τῆς Κωνσταντίας, ἀδελφῆς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Προφανῶς ἡ σημερινὴ ὀνομασία τῆς πόλεως προῆλθεν ἐκ παραφθορᾶς τῆς λέξεως ταύτης. Βραδύτερον περιῆλθεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Βουλγάρων, εἶτα τῶν Βυζαντινῶν, ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος μέχρι τοῦ 1877—1878 ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων, κατελήφθη δ' ἐπανειλημμένως κατὰ τοὺς ρωσοτουρκικοὺς πολέμους ὑπὸ τῶν Ρώσων. Κατὰ τὸν μεσαίωνα οἱ Γενουήνσιοι εἶχον ἐγκαταστήσει ἐν Κωνστάντζῃ ναυτικὴν βάσιν.

Εἰς ὡριαίαν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν εὑρίσκεται ἡ λίμνη *Τεκὶρ-Γκιόλ*, γνωστὴ διὰ τὴν ἰαματικὴν ἰδιότητα τῶν ὑδάτων της, ἀλλ' ἰδίως τῆς ἰλύος αὐτῆς. Κατ' ἔτος συρρέουσιν ἐκεῖ χάριν λουτρῶν πολλοὶ πάσχοντες ἐκ ρευματισμῶν καὶ ἀρθριτισμοῦ. Εἰς τὸ βόρειον τμῆμα καὶ εἰς ἀπόστασιν σιδηροδρομικῶς 10 χιλ. ἀπὸ τῆς πόλεως εὑρίσκονται τὰ θαλάσσια λουτρὰ τῆς Μαμάϊας, θαυμασία ἀμμώδης παραλία. Παρ' αὐτὴν ἀνηγέρθη πρὸ τετραετίας καὶ ἀνάκτορον τοῦ τέως βασιλέως Μιχαήλ.

Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ὑπερβαίνει (1930) τὰς 80 χιλ. Ἐξ αὐτῶν τὰ τέσσαρα πέμπτα εἶναι Ρουμᾶνοι, ἐλθόντες καὶ ἐγκατασταθέντες ἐν αὐτῇ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας, οἱ δὲ ὑπόλοιποι εἶναι Μωαμεθανοὶ ταταρικῆς καταγωγῆς, Βούλγαροι, Ἑβραῖοι, ὀλίγοι Εὐρωπαῖοι καὶ πολλοὶ Ἕλληνες, καταγόμενοι ἐκ τῶν παραλίων πόλεων, τῆς Σωζουπόλεως, Ἀγαθουπόλεως, Μεσημβρίας κ. ἄ. Ἡ ἐπίδρασις τῶν τελευταίων εἶναι καταφανής. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα

Digitized by Google

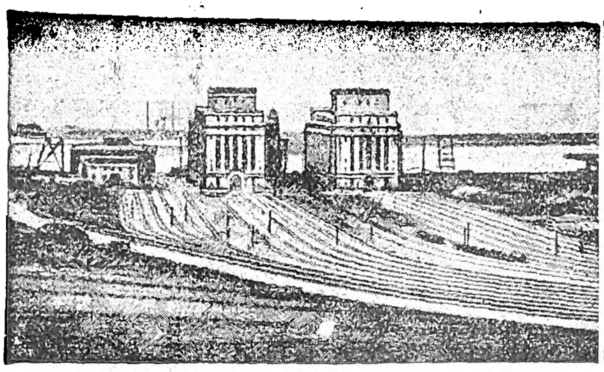

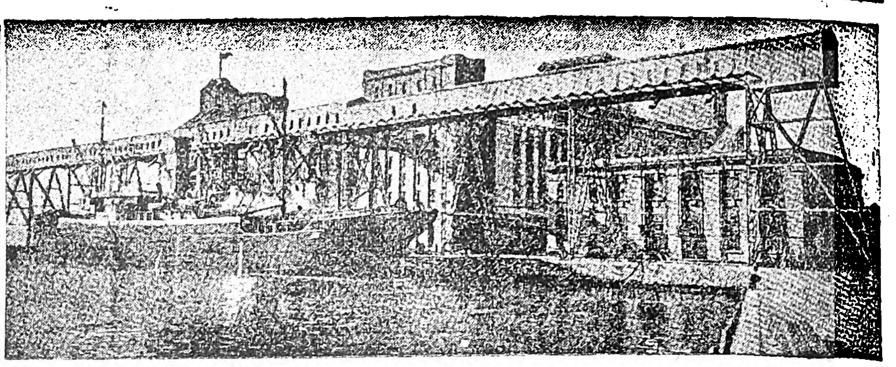

Κωνστάντζα: *1) Ἀνυψωτῆρες σιτηρῶν καὶ αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαί. 2) Σιταποθῆκαι καὶ ἀνυψωτῆρες τοῦ λιμένος.*

ὁμιλεῖται ὅσον σχεδὸν καὶ ἡ ρουμανική. Μολονότι πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀπέκτησαν τὴν ρουμανικὴν ἰθαγένειαν, ἐξακολουθοῦν ἐν τούτοις ν' ἀνατρέφωσι τὰ τέκνα των ἑλληνοπρεπῶς. Ἡ κοινότης διατηρεῖ ἀστικὴν σχολὴν ἀρρένων καὶ θηλέων, ἐκκλησίαν τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τῆς «Μεταμορφώσεως τοῦ Χριστοῦ», ἀρχαιοτέραν ἐξ ὅλων τῶν ἐν Κωνστάντζῃ χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν. Ἡ ἑλληνικὴ λέσχη «Ἐλπὶς» συντηρεῖ καὶ ἰδιόκτητον θέατρον, ὅπου συχνὰ δίδονται παραστάσεις ὑπὸ τοῦ «Ὁμίλου ἐρασιτεχνῶν», ἐλλείψει δὲ ἄλλου καὶ ὑπὸ τῶν μεταβαινόντων εἰς Κωνστάντζαν ρουμανικῶν καὶ ξένων θιάσων.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ Κωνστάντζα ὑπέστη μεγάλας καταστροφάς. Ἐπειδὴ προεβλέπετο ἀφεύκτως ἡ κατάληψις τῆς Δοβρουτσᾶς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Γερμανῶν, διετάχθη ἡ ἐκκένωσις τῆς πόλεως καὶ ἡ καταστροφὴ τῶν κυριωτέρων συγκοινωνιακῶν μέσων, καθὼς καὶ τῶν σωλήνων, δι' ὧν τὰ πετρέλαια διωχετεύοντο ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ εἰς Κωνστάντζαν. Ἡ πόλις κατελήφθη ἄνευ σχεδὸν ἀντιστάσεως τὴν 23 Ὀκτωβρίου τοῦ 1916 ὑπὸ τῆς τρίτης βουλγαρικῆς στρατιᾶς καὶ τῆς 217ης γερμανικῆς μεραρχίας τοῦ πεζικοῦ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Μάκενζεν. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ἡ Ρουμανία παρεχώρησεν αὐτὴν μεθ' ὁλοκλήρου τῆς Δουβρουτσᾶς εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Κεντρικῶν αὐτοκρατοριῶν ἀπεδόθη καὶ πάλιν εἰς τὴν Ρουμανίαν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Νεϊγύ. Εἰς Κωνστάντζαν, μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν, κατέφυγον καὶ πλεῖστοι Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μ. Ν. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ

Κωνσταντία. Ἓν ἀπὸ τὰ ἓξ τέκνα τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου Α' τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Θεοδώρας, ἀδελφὴ ὁμοπάτριος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (Flavia Julia Constantina). Η Κωνσταντία ἔλαβε τῷ 311 ἢ 312 σύζυγον τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς Λικίνιον, ὁ γάμος ἔγινεν εἰς τὸ Μεδιόλανον

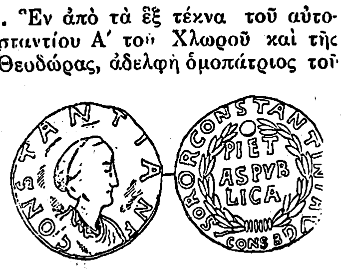

Νόμισμα τῆς Κωνσταντίας Φλαβιας Ἰουλίας.

καὶ κατ' αὐτὸν ἀνεγνώρισεν ὡς νόμιμον τὸν νόθον υἱὸν τοῦ Λικινίου, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ὀνομάζεται υἱὸς αὐτῆς. Ἡ Κωνσταντία ἐξήσκησεν ἀντίδρασιν τινα εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, διότι συνεπάθει πρὸς τὸν ἀρειανισμόν. Καθ' ὃν χρόνον, ὡς αὐτοκράτειρα τῆς Ἀνατολῆς, διέμενεν εἰς τὴν Νικομήδειαν, ὅπου ἦτο ἡ αὐτοκρατορικὴ αὐλή, ὁ ἐπίσκοπος Νικομηδείας Εὐσέβιος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρειανός, ἀνέκτησε τὴν εὔνοιαν αὐτῆς καὶ τὴν ἔφερεν εἰς σχέσιν μὲ τὸν Ἄρειον, τοῦ ὁποίου ἔγινε πιστὴ ὀπαδός. Εἶχε δὲ ἀλληλογραφίαν καὶ μὲ τὸν ἄλλον Εὐσέβιον τὸν Παμφίλου ἐκ Καισαρείας, ὁ ὁποῖος καὶ οὗτος ἦτο ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ἀρειανῶν. Ὅτε ὁ σύζυγός της Λικίνιος, μετὰ τὴν κρίσιμον ἐν Νικομηδείᾳ μάχην τοῦ 324, κατέφυγεν εἰς τὴν Νικομήδειαν, κατώρθωσε διὰ τῆς ἐπεμβάσεως παρὰ τῷ ἀδελφῷ αὐτῆς Κωνσταντίνῳ νὰ συναφθῇ εἰρήνη μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν (βλ. λ. *Κωνσταντῖνος Α'* ὁ Μέγας). Μετὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν θανάτωσιν τοῦ συζύγου αὐτῆς, ἔχασε τὸν τίτλον αὐγοῦστα καὶ ἀντήλλαξεν αὐτὸν μὲ τὸν κατώτερον τίτλον nobilissima femina, διετήρησεν ὅμως τὴν εὔνοιαν πλησίον τοῦ ἀδελφοῦ της, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἔκοψε καὶ νομίσματα μὲ τὴν μορφὴν αὐτῆς καὶ ἐνέκρινε τὴν ἔγερσιν ἀγαλμάτων πρὸς τιμὴν αὐτῆς. Ἡ Κωνσταντία εἶχεν ἐν γένει μεγάλην ἐπίδρασιν, διότι ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον τοῦ 325 ἦτο παροῦσα, κατέπεισε δὲ τοὺς ἀρειανοὺς φίλους αὐτῆς νὰ ὑπογράψουν τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, καὶ ἀργότερον ἐμεσολάβησεν εἰς τὸν ἀδελφόν της ὑπὲρ τῶν ἀδιαλλάκτων ἀρειανῶν. Τὸ λεγόμενον ὅτι εἰς τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην συνέστησεν εἰς τὸν ἀδελφόν της ἕνα ἀρειανὸν πρεσβύτερον καὶ ὅτι τοιουτοτρόπως ἔκαμαν αὐτὸν εὐνουν πρὸς τὸν ἀρειανισμόν, δὲν φαίνεται αὐθεντικόν, πάντως ὅμως θὰ συνετέλεσε πολὺ καὶ ἡ Κωνσταντία εἰς τὸ νὰ δειχθῇ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐπιεικὴς πρὸς τοὺ ἀρειανοὺς κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ βίου αὐτοῦ. ΑΔ. ΑΔ.

—**Κωνσταντία** Πρεσβυτέρα θυγάτηρ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, φέρουσα καὶ τὴν παραλλαγὴν τοῦ ὀνόματος *Κωνσταντιανή, Κωνσταντῖνα.* Ζῶντος ἤδη τοῦ πατρὸς αὐτῆς, ἔλαβε τὸ διάδημα καὶ τὸν τίτλον τῆς αὐγούστης καὶ συνεζεύχθη μὲ τὸν ἐξάδελφόν της Ἀννιβαλιανόν, ὁ ὁποῖος ἐθανατώθη τῷ 337 κατὰ τὴν σφαγὴν τῶν συγγενῶν τοῦ Κωνσταντίνου ἐπὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίου (βλ. λ. *Κωνστάντιος Β'*). Ὁ σφετεριστὴς τοῦ θρόνου Μαγνέντιος, ἀντίπαλος τοῦ Κωνσταντίου Β', ἐζήτησε τὴν χεῖρα τῆς Κωνσταντίας διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κωνσταντίνου καὶ νὰ εἰσορηνεύσῃ μὲ τὸν αὐτοκρατορικὸν τοῦτον οἶκον, ἠρνήθη ὅμως ὁ Κωνστάντιος. Ὅτε ὁ Γάλλος ἔγινε τῷ 351 καῖσαρ εἰς Σίρμιον, ἔλαβε σύζυγον τὴν Κωνσταντίαν, ἡ ὁποία ἐγέννησεν εἰς αὐτὸν μίαν κόρην. Ἕδρα αὐτῶν ἦτο ἡ Ἀντιόχεια, ὅπου ὡς φαίνεται ἡ Κωνσταντία παρώξυνε τὸν σύζυγόν της εἰς φόνους, καὶ ὅτε ἐκάλεσεν αὐτὸν ὁ Κωνστάντιος εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ δώσῃ λόγον τῶν πράξεών του, ἀνεχώρησε πρώτη αὐτὴ διὰ νὰ προφθάσῃ νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν ἀδελφόν της, δὲν ἐπρόφθασε ὅμως νὰ τὸ κατορθώσῃ, διότι ἀπέθανε καθ' ὁδὸν εἰς τὴν Βιθυνίαν καὶ ἐτάφη εἰς τὴν ὁδὸν Νομεντάνην παρὰ τὴν Ρώμην. ΑΔ. ΑΔ.

—**Κωνσταντία.** Κόρη τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου Β' ἐκ τῆς τρίτης αὐτοῦ συζύγου Φαυστίνας, γεννηθεῖσα τῷ 361 ἢ 362, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός. Εἰς ἡλικίαν τριῶν ἢ τεσσάρων ἐτῶν (τῷ 365) εὑρίσκομεν αὐτὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι μανθάνομεν ὅτι ὁ σφετεριστὴς Προκόπιος συχνὰ ἐδείκνυεν ἑαυτὸν εἰς τοὺς στρατιώτας κρατῶν τὸ παιδίον εἰς τὴν ἀγκάλην, διὰ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς εὐμενεῖς διὰ τῆς μνήμης τοῦ ἀποθανόντος αὐτοκράτορος. Εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Οὐάλεντος συνοδεύει τὸν στρατόν. Ὅτε δ' ἔγινε δώδεκα ἐτῶν, ἐστάλη τῷ 374 εἰς τὴν Γαλατίαν διὰ νὰ λάβῃ σύζυγον τὸν νεαρὸν αὐτοκράτορα τῆς Δύσεως Γρατιανόν, συνελήφθη ὅμως καθ' ὁδὸν αἰχμάλωτος ὑπὸ βαρβάρων, τῶν Κουάδων. Ἐλευθερωθεῖσα συνεζεύχθη τὸν Γρατιανὸν καὶ ἔτεκεν ἐξ αὐτοῦ υἱὸν (πρὸ τοῦ 379), δὲν ἔζησεν ὅμως μετὰ ταῦτα πολὺν χρόνον. ΑΔ. ΑΔ.

—**Κωνσταντία.** Πρωτότοκος θυγάτηρ τοῦ Βοημόνδου βασιλέως τῆς Ἀντιοχείας (1127—1163). Διεδέχθη εἰς ἡλικίαν τεσσάρων ἐτῶν τὸν ἀποθανόντα πατέρα της καὶ ἐνυμφεύθη τῷ 1146 τὸν Ραϋμοῦνδον τῆς Πικταυίας, ὁ ὁποῖος ἐγένετο εἶτα βασιλεὺς τῆς Ἀντιοχείας. Ὁ αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννης Κομνηνὸς ἐκήρυξε τότε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ραϋμούνδου, λόγῳ τῶν ἀξιώσεων, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείας καὶ τὰς ὁποίας ματαίως προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλῃ ζητῶν νὰ νυμφεύσῃ τὴν Κωνσταντίαν μετὰ τοῦ υἱοῦ του καὶ διαδόχου Μανουήλ, ὁ ὁποῖος ἀπέρριψε τὴν πρότασιν. Ὁ Ραϋμοῦνδος συμμαχήσας μετὰ τῶν Ἀρμενίων τῆς Κιλικίας ἀντετάχθη κατὰ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, ἀλλ' ἡττήθη. Ὁ Κομνηνὸς ὅμως δὲν ἐβάδισε κατὰ τῆς Ἀντιοχείας μετὰ τὴν νίκην ταύτην, ἀλλ' ἐστράφη κατὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες εἶχον δείξει τότε ἀπειλητικὰς διαθέσεις προελάσεως πρὸς βορρᾶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ραϋμούνδου ἡ Κωνσταντία ἐνυμφεύθη τῷ 1152 τὸν δοῦκα Ραϋνάλδον, ὁ ὁποῖος ἐγένετο ἄρχων τῆς Ἀντιοχείας. Ἡ Κωνσταντία εἶχεν ἀποκτήσει ἐκ τοῦ Ραϋμούνδου θυγατέρα, ὀνόματι Μαρίαν, τὴν ὁποίαν ἐνυμφεύθη κατόπιν, μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης συζύγου του, ὁ Μανουὴλ Κομνηνός. Μ. Δ. Β.

—**Κωνσταντία,** ἢ ***Ἄννα.*** Αὐτοκράτειρα τῆς Νικαίας. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου τοῦ Β' καὶ εἶχε νυμφευθῆ τὸν Ἰωάννην Βατάτζην, βασιλέα τῆς Νικαίας (βλ. λ. *Ἄννα* αὐτοκράτειρα τῆς Νικαίας). Μ. Δ. Β.

— **Κωνσταντία ντ' *Ἀρλ*** (Constance d' Arl). Βασίλισσα τῆς Γαλλίας, τρίτη σύζυγος τοῦ Ροβέρτου τοῦ Εὐσεβοῦς, ἀποθανοῦσα τῷ 1032. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Γουλιέλμου, κόμιτος τῆς Ἀρλ, καὶ τῆς Λευκῆς, διεζευγμένης συζύγου τοῦ Λουδοβίκου Ε'. Διὰ νὰ τὴν νυμφευθῇ ὁ Ρυβέρτος ὁ Εὐσεβής, ἀπέπεμψε τὴν τέως σύζυγόν του Βέρθαν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Βουργουνδίας Κονράδου τοῦ Εἰρηνικοῦ. Ἀλλ' ἡ Κωνσταντία, μὲ τὸν φιλοχρήματον καὶ ἐριστικὸν χαρακτῆρά της, κατέστησε δυστυχῆ τὸν βίον τοῦ συζύγου της, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐξήγειρεν ἐν τέλει τοὺς δύο υἱούς των Ἐρρῖκον καὶ Ροβέρτον (1031). —Ο.

Κωνσταντία *['Αρχ. Γεωγρ.].* Ὄνομα πόλεων ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν, ὧν σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ *Κωνσταντία* τῆς Κύπρου.

— **Κωνσταντία** *['Αρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία πόλις τῶν Φιλισταίων ἐν Παλαιστίνῃ, κληθεῖσα κατὰ διαφόρους ἐποχὰς *Ἰώνη* καὶ *Μινώα.* Εἶναι ἡ σημερινὴ *Γάζα* (βλ. λ.).

— **Κωνσταντία** (Konstanz, Constance, Constanze, Costenze, Costentz καὶ Kostnitz *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Βάδης, ἐπὶ τοῦ ΝΔ. τμήματος τῆς λίμνης τῆς Κωνσταντίας. Σύγκειται ἐκ τῆς παλαιᾶς πόλεως, κειμένης ἐπὶ τῆς ὄχθης τῆς λίμνης τῆς Κωνσταντίας, καὶ τῶν προαστείων *Πετερσχάουζεν, Νοϋχάουζεν* καὶ *Παραντίες,* τῶν μὲν δύο πρώτων κειμένων πρὸς Β. τῆς παλαιᾶς πόλεως καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου, τοῦ δὲ τρίτου ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου, πρὸς Δ. τῆς παλαιᾶς πόλεως. Κάτ. 31.252 Ἔχει τεχνητὸν λιμένα ἐπὶ τῆς λίμνης καὶ ἀερολιμένα καὶ διεξάγει σημαντικὸν ἐμπόριον, ἰδίως ἄνθρακος καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων. Ἔχει πολλὰ ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, ὑφασμάτων βαμβακερῶν καὶ μεταξωτῶν, σιγαρέττων, ἐπίπλων, γεωργικῶν μηχανημάτων, εἰδῶν ἐκ πορσελλάνης καὶ τσιμέντου κλπ. Εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον καὶ ἔχει ζωηρὰν ἀτμοπλοϊκὴν καὶ ἀεροπορικὴν συγκοινωνίαν μετὰ τῶν παραλιμνίων πόλεων καὶ τῶν κυριωτέρων πόλεων τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Ἔχει πλείστας ἀνωτέρας σχολάς, τεχνικὰς καὶ ἐμπορίου, μουσεῖον, βιβλιοθήκην, ἀρχεῖον τῆς πόλεως, θέατρα κλπ. Ἔχει ἐνδιαφέροντα παλαιὰ κτήρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ καθολικὴ μητρόπολις, κτισθεῖσα κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα καὶ ἀνακαινισθεῖσα κατὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα, περιέχουσα δὲ πλεῖστα ἱστορικὰ ἀντικείμενα καὶ ξύλινα ἀγάλματα, αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, τὸ παλαιὸν μοναστήριον τῶν δομινικανῶν (ἀνακαινισθὲν τῷ 1875 καὶ μεταβληθὲν εἰς ξενοδοχεῖον), ἐν τῷ ὁποίῳ ἔλαβον χώραν διάφοροι σύνοδοι καὶ τὸ ὁποῖον χρησίμευσεν ὡς φυλακὴ εἰς τὸν Οὖσιον· ἐν αὐτῷ ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶ. Τὸ ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον εἶναι παλαιὸν κτήριον, κτισθὲν τῷ 1388, ὅπερ καὶ ἐχρησιμευσεν ὡς τόπος κονκλαβίου. Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχουν ἐπίσης πολλὰ μνημεῖα βασιλέων καὶ αὐτοκρατόρων. Εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ὑπάρχουν θαυμάσιαι ἐξοχαί μετὰ κήπων καὶ πάρκων, ἐν δὲ ταῖς λίμναις αἱ νησῖδες *Μάϊναου,* ὅπου ὑπάρχει ἀρχαῖος πύργος τοῦ δουκὸς τῆς Βάδης, καὶ *Ράϊχεναου,* ὅπου ὁ παλαιὸς πύργος Ἀρένενμπεργ. Καὶ αἱ δύο αὗται νησῖδες συγκοινωνοῦν διὰ σιδηρᾶς γεφύρας μετὰ τῆς ξηρᾶς. Ἡ Κωνσταντία εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη ὀφείλει δὲ κυρίως τὴν μεγάλην σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε κατὰ καιρούς, εἰς τὴν γεωγραφικὴν αὐτῆς θέσιν παρὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ρήνου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἐνταῦθα γέφυρα. Ἐν αὐτῇ ἀνευρέθησαν δείγματα λιμναίων ἐγκαταστάσεων τῶν ἀνθρώπων τῆς λιθίνης ἐποχῆς. Οἱ Ρωμαῖοι κατὰ τὴν ὀχύρωσιν τῆς γραμμῆς τοῦ Ρήνου κατεσκεύασαν ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς σημερινῆς πόλεως φρούριον καὶ τὴν πρώτην γέφυραν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ. Κατὰ τὴν παράδοσιν, τοῦτο ἔγινε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος, ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ λίμνη καὶ ἡ πόλις, ἥτις ὠνομάζετο πρότερον διὰ τοῦ κελτικοῦ ὀνόματος Vitudurum. Ἡ civitas Constantia ἀναφέρεται κατὰ πρῶτον ἐν τῇ «Κοσμογραφίᾳ» τοῦ Ἀνωνύμου τῆς Ραβέννης. Ἡ πόλις ἀνεπτύχθη μεγάλως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς

Digitized by Google

μεταφορᾶς εἰς αὐτὴν τῆς ἐπισκοπικῆς ἕδρας τῆς Βινδονίσσης (Windisch), κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα ἐξειλίχθη εἰς μεγάλην ἐμπορικὴν πόλιν ἐν τῇ ὁποίᾳ ἤκμαζεν ἰδίως ἡ ἐκ λίνου ὑφαντουργική. Τῷ 1414 συνῆλθεν ἐν αὐτῇ ἡ ὁμώνυμος σύνοδος, ἀλλὰ κατόπιν ἤρχισε παρακμάζουσα. Τῷ 1548 περιῆλθεν εἰς τοὺς Αὐστριακούς, διὰ δὲ τῆς συνθήκης τοῦ Πρεσβούργου τοῦ 1805 ἀπετέλεσε τμῆμα τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης. Χάρις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συγκοινωνιῶν, ἡ ὁποία προεκάλεσε μεγίστην κίνησιν τῶν ξένων ἐν τῇ πόλει καὶ εἰς τὰς ἐξοχὰς αὐτῆς, ἡ Κωνσταντία ἤρχισε νὰ ἀκμάζῃ καὶ πάλιν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.

Ὁ νομὸς τῆς Κωνσταντίας περιλαμβάνεται μεταξὺ τῆς Βυρτεμβέργης καὶ τῆς Ἑλβετίας καὶ καταλαμβάνει τὴν ΝΑ. γωνίαν τῆς Βάδης. Ἔχει ἔκτασιν 3.851 τ.χλμ. καὶ 337.508 κατοίκους, ὧν 282.000 καθολικοί, 37 360 διαμαρτυρόμενοι καὶ οἱ λοιποὶ ἰσραηλῖται. Ἔχει ἔδαφος μᾶλλον ὀρεινόν, μετὰ πολλῶν πεδιάδων καὶ διαρρέεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν Δουνάβεως, Ρήνου, Στάϊνσ, Σβίτσα κτλ. Παράγει κτηνοτροφικὰ προϊόντα καὶ λίνον. Μ. Δ. Β

— **Κωνσταντίας *λίμνη*** (γερμ. Bodensee, γαλ. lac de Constance, ἰταλ. lago di Costanza) /*Γεωγρ.*/. Λίμνη κειμένη μεταξὺ τῆς Γερμανίας, τῆς Ἑλβετίας καὶ τῆς Αὐστρίας εἰς ὕψος 398 μ. Τὸ Β. καὶ τὸ Δ. τμῆμα αὐτῆς ἀνήκουν εἰς τὸ κράτη τῆς Βαυαρίας, τῆς Βάδης καὶ τῆς Βυρτεμβέργης, τὸ Ν. εἰς τὰ ἑλβετικὰ καντόνια τοῦ Ἁγίου Γάλλου καὶ τῆς Τυργοβίας καὶ τὸ Α. εἰς τὸ Φόραλμπεργ τῆς Αὐστρίας. Ἔχει κατεύθυνσιν ἀπὸ τὰ ΒΔ. πρὸς τὰ ΝΑ., σχῆμα μᾶλλον ἐπίμηκες καὶ ἀκανόνιστον. καὶ διασχίζεται πρὸς τὸ ΒΔ αὐτῆς τμῆμα εἰς δύο βραχίονας, καλουμένους *Ἄνω Λίμνη* καὶ *Κάτω Λίμνη*. Ἔχει μῆκος 72 χλμ., πλάτος ποικίλον ἀπὸ 2 μέχρι 14 μ., μέγιστον βάθος 315 μ. καὶ ὁλικὴν ἐπιφάνειαν 538 5 τ. χλμ. Ἐν τῇ Ἄνω Λίμνῃ ὑπάρχει ἡ νησὶς *Μάϊναου* καὶ ἐν τῇ Κάτω ἡ *Ραϊχεναου* (βλ. λ. *Κωνσταντία* /*Γεωγρ.*/). Τὸ Ν τμῆμα τῆς λίμνης περιβάλλεται ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν αἰσθητοτάτην ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἀπεράντους γερμανικὰς πεδιάδας τοῦ Β. καὶ ΒΔ. τμήματος. Ἐν αὐτῇ ἐκβάλλουν πολλοὶ ποταμοί, οἵτινες πηγάζουν σχεδὸν πάντες ἐκ τῶν Ἄλπεων, ὡς εἶναι ὁ Ἄργκεν, ὁ Σχοῦσσεν, ὁ Τσέλλερ - Ἄαχ καὶ ὁ Μπρέγκεντς. Ὁ Ρῆνος εἰσέρχεται εἰς τὴν λίμνην ἐκ τοῦ ΝΑ. τμήματος, παρὰ τὴν πόλιν Ραΐνεκ καὶ διερχόμενος διὰ τῆς πόλεως Κωνσταντίας, ὅπου σχηματίζει διώρυγα 4 χλμ., ἐξέρχεται ἐκ τοῦ δυτικωτάτου ἄκρου τοῦ βραχίονος τῆς Κάτω Λίμνης, παρὰ τὴν πόλιν Στάϊν. Αἱ κυριώτεραι πόλεις, αἵτινες εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν ὀχθῶν της, εἶναι ἡ Κωνσταντία, ἡ Μέερμπουργ, ἡ Οὔμπερλίνγκεν καὶ ἡ Λούντβιγκσχάφεν ἐν Βάδῃ, ἡ Φρειδριχσχάφεν ἐν Βυρτεμβέργῃ, ἡ Λιντάου ἐν Βαυαρίᾳ, ἡ Μπρέγκεντς ἐν Αὐστρίᾳ καὶ ἡ Ρόρσχαχ καὶ Ρόμανσορ ἐν Ἑλβετίᾳ. Αἱ πόλεις αὗται συνδέονται διὰ πυκνοτάτης ἀτμοπλοϊκῆς συγκοινωνίας. Ἡ λίμνη εἶναι πλήρης ἰχθύων, ὧν διεξάγεται ἐντατικὴ ἁλιεία καὶ βιομηχανία. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐκαλεῖτο lacus Brigantinus. Σήμερον ὀνομάζεται ἐπίσης καὶ *θάλασσα τῆς Σουαβίας* καὶ *λίμνη Φόγκεντς*. Ἡ γερμανικὴ ὀνομασία *Μπόντενσέε* προέρχεται ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως Μπόντομα, ἡ ὁποία ἔκειτο εἰς τὸ ΒΔ. ἄκρον τοῦ βραχίονος τῆς Ἄνω Λίμνης, καὶ ἡ ὁποία ἦτο ἄλλοτε ἕδρα βασιλέων καὶ τῶν δουκῶν τῆς Βάδης. Μ. Δ. Β.

— **Κωνσταντίας *σύνοδος*** /*Ἐκκλ. Ἱστορ.*/. Μεγάλη σύνοδος παπικῶν, ἥτις συνεκροτήθη κυρίως πρὸς μεταρρύθμισιν τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄρσιν τοῦ παπικοῦ σχίσματος (1378—1417), προελθόντος ἐκ τοῦ ὅτι, ἀντὶ ἑνὸς πάπα ἐκλεγέντος ἐν Ρώμῃ, οἱ Γάλλοι καρδινάλιοι μεταβάντες εἰς Ἀβηνιῶνα ἐξελέξαντο ἕτερον. Τὸ σχίσμα τοῦτο διήρεσε τὴν Δύσιν εἰς δύο στρατόπεδα καὶ ἐπήνεγκεν οἰκτρὰν καὶ ἀκατονόμαστον διαφθοράν. Ἐπὶ 30 ὅλα ἔτη ἠνείχοντο τὴν κατάστασιν ταύτην, ἐπὶ τέλους δὲ τῷ 1404 συνεκλήθη ἡ ἐν Πίσῃ Οἰκουμενικὴ τῶν Λατίνων σύνοδος, ἥτις καταδικάσασα τοὺς δύο πάπας Γρηγόριον τὸν ΙΒ' τῆς Ρώμης καὶ Βενέδικτον τὸν ΙΓ' τῆς Ἀβηνιῶνος, ἐξελέξαντο πάπαν Ἀλέξανδρον τὸν Ε' (1409—1410) τὸ σχίσμα ὅμως δὲν ἤρθη, ἀλλ' ἐπετάθη, διότι ἀντὶ δύο ὑπῆρχον ἤδη τρεῖς πάπαι. Μετ' ὀλίγον ἀποθανόντος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ ΚΓ', ὁ διάσημος ἐπὶ κακίᾳ Βαλτάσαρ Κόσσας, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Σιγισμοῦνδος (1411—1437) συνεκρότησαν ἐν Κωνσταντίᾳ (1414) οἰκουμενικὴν σύνοδον. Αὕτη ἀληθῶς ἦτο ἡ μεγαλοπρεπεστέρα καὶ πολυπληθεστέρα τῶν Λατινων σύνοδος, περιλαμβάνουσα 18.000 μέλη, ἱερωμένους καὶ λαϊκούς, διδάκτορας, ἡγεμόνας, δοῦκας, ἱππότας μετὰ τῶν ἀκολουθιῶν αὐτῶν, ἐκτὸς δὲ τούτων ὁ ἀριθμὸς τῶν συρρευσάντων τότε εἰς τὴν Κωνσταντίαν ἀνῆλθεν εἰς 100.000, ἐν οἷς διάφοροι ἔμποροι, γόητες, ἠθοποιοὶ καὶ γυναῖκες φαυλόβιοι. Τὰς ἐργασίας τῆς συνόδου ὠργάνωσε κυρίως ὁ Γάλλος καρδινάλιος Πέτρος d'Ailly, ἀλλ' αὕτη μετ' ὀλίγον ἐκινδύνευσε νὰ διαλυθῇ, διότι ἐμφανισθείσης ἀναφορᾶς κατὰ τοῦ πάπα Ἰωάννου τοῦ ΚΓ', ἐν ᾗ κατηγορεῖτο οὗτος ἐπὶ σιμωνίᾳ, ἀσελγείᾳ, ἀπιστίᾳ καὶ φόνῳ, οὗτος μεταμφιεσθεὶς εἰς ἱπποκόμον ἐδραπέτευσε διὰ νυκτός, ἀφοῦ δὲν κατώρθωσε νὰ ματαιώσῃ τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου. Εὐτυχῶς συνεκρατήθη ἡ σύνοδος διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ αὐτοκράτορος, τοῦ d'Ailly καὶ τοῦ Γέρσωνος, καγκελλαρίου τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, καὶ τῇ 30 Μαρτίου τοῦ 1415 ἐπεκύρωσε τὴν περίφημον ἀρχήν, ὅτι «ἡ ἐν Κωνσταντίᾳ σύνοδος ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας ἔχει τὴν ἐξουσίαν παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. πάντες δέ, καὶ αὐτὸς ὁ πάπας προκειμένου περὶ πίστεως, περὶ ἄρσεως τοῦ σχίσματος καὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς Ἐκκλησίας ὀφείλουσι νὰ ὑπακούωσιν αὐτῇ». Μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἡ σύνοδος κατὰ τὴν 37ην συνεδρίασιν καθῄρεσε τὸν Ἰωάννην. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πλειοψηφία αὐτῆς, ἀποτελουμένη ἐκ Γάλλων, Ἰταλῶν καὶ Ἱσπανῶν, ὑπερίσχυσε τοῦ Σιγισμούνδου, τῶν Γερμανῶν καὶ τῶν Ἄγγλων, ὑποστηριζόντων ὅτι τῆς ἐκλογῆς νέου πάπα δέον νὰ προηγηθῇ ἡ μεταρρύθμισις τῆς Ἐκκλησίας, προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ πάπα Μαρτίνου τοῦ Ε' (1417—1431)· ἀλλ' οὗτος ἀποφεύγων τὴν σκοπουμένην μεταρρύθμισιν, περιέπλεξε τὴν σύνοδον εἰς τὰς πλεκτάνας αὐτοῦ καὶ διέλυσεν αὐτὴν τῇ 22 Ἀπριλίου 1418, κατὰ τὴν 45ην συνεδρίασιν αὐτῆς, ἀπονείμας πᾶσιν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. † Η Φ ΒΑΦΕΙΔΗ

—**Κωνσταντία** (Constantia) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τοῦ βρεττανικοῦ ἀποικιακοῦ κράτους τῆς νοτιαφρικανικῆς ἑνώσεως, ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος τῆς Ν. Ἀφρικῆς. Κεῖται 18 χιλμ. πρὸς Ν. τῆς πόλεως Καίπταουν καὶ πρὸς Β. βουνοῦ, ὀνομαζομένου ἐπίσης Κωνσταντία. Κάτοικοι 3.400. Ἐν ἀρχῇ ἦτο οἰνοπαραγωγικὴ ἀγροικία, ἱδρυθεῖσα τῷ 1699 ὑπὸ τοῦ Ὀλλανδοῦ Σούνιον βὰν ντὲρ Στελλ. Ἡ περὶ αὐτὴν περιοχὴ εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ποιότητα τῶν οἴνων της, θεωρουμένων ὡς τῶν ἀρίστων τῆς Ν. Ἀφρικῆς καὶ προερχομένων ἐξ ἀμπέλων εἰσαχθεισῶν ἐκ Χιρὰζ τῆς Περσίας. Ἡ ποιότης τῶν οἴνων τούτων ποικίλλει ἀναλόγως τῆς περιφερείας, ἐξ ἧς προέρχονται, κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι κατὰ σειρὰν ἀξίας ἡ τῆς Ἄνω Κωνσταντίας, τῆς Γκρόοτ Κωνσταντίας καὶ τῆς Μικρᾶς Κωνσταντίας. Ἡ περιοχὴ φημίζεται ἐπίσης καὶ διὰ τὴν παραγωγὴν ἐξαιρέτων ὀπωρῶν καὶ ἑσπεριδοειδῶν. Μ. Δ. Β.

—**Κωνσταντία** /*Γεωγρ.*/. Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας ὀνομαζομένη ἤδη *Κουτὰνς* (βλ. λ.).

Κωνσταντιανός. Βυζαντινὸς στρατηγὸς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α' (527 - 565). Ἀπεστάλη ὑπὸ τούτου εἰς τὴν βόρειον Ἀλβανίαν τῷ 536 μετὰ μοίρας στρατοῦ καὶ στόλου, σὺν τῇ ἐντολῇ νὰ συμπληρώσῃ ἐκεῖ τὴν δύναμιν τῶν στρατευμάτων του καὶ εἶτα νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς Δαλματίαν καὶ καταλάβῃ τὴν ὀχυρὰν πόλιν τῶν Σαλώνων (παρὰ τὸ σημερινὸν Σπαλάτον), ἣν κατεῖχεν ὁ στρατηγὸς τῶν Γότθων Γρίππας. Ταῦτα καθ' ὃν χρόνον ὁ στρατηγὸς Βελισσάριος ἐστράτευε κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων. Συμπληρώσας ἐν Ἐπιδάμνῳ τὰ στρατεύματά του ἔπλευσεν εἰς Λίσσαν καὶ εἶτα κατὰ τῶν Σαλώνων, καταλαβὼν ἀμαχητὶ τὴν πόλιν. Ὁρμηθεὶς ἐκεῖθεν ὁ Κωνσταντιανός, διεσκόρπισε τοὺς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς χώρας Γότθους, ἠχμαλώτισε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ ἐγένετο κύριος ἁπάσης τῆς Δαλματίας καὶ τῆς Λιβουρνίας, παρέμεινε δὲ ἐκεῖ φρουρῶν τὴν χώραν μέχρι τοῦ 541, ὅτε ἀπεστάλη εἰς Ἰταλίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν στρατηγῶν Ἰωάννου καὶ Βέσσα, οἵτινες εἶχον ἀναλάβει τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ στρατοῦ, μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀνάκλησιν τοῦ ἀρχιστρατήγου Βελισσαρίου. Ἑδρεύων ἐν Ραβέννῃ προῆλθε τὸ ἐπιὸν ἔτος (542) εἰς μυστικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ Γότθου στρατηγοῦ Τουτίλα, ὑποσχομένου νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ νὰ παραδώσῃ αὐτοῖς τὰ ὑπ' αὐτοῦ κατεχόμενα φρούρια, ἐξαπατηθεὶς ὅμως ὑπὸ τούτου ἐστράτευσε μετὰ τῶν στρατηγῶν Ἰωάννου, Βέσσα καὶ Ἀλεξάνδρου κατὰ τῶν Γότθων. Καὶ κατέλαβον μὲν τὴν Βερώνην, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπώλεσαν πάλιν αὐτήν, καθὼς καὶ πλεῖστα ἄλλα φρούρια, ἕνεκα τῶν ἀναφυεισῶν μεταξὺ τῶν στρατηγῶν ἐρίδων. Ὁ Κωνσταντιανὸς ἐγκατασταθεὶς τότε ἐν Ραβέννῃ ἠπράκτησεν, ἐλλείψει ἐπαρκῶν δυνάμεων, μέχρι τοῦ 545, ὅτε, ἐπανελθόντος τοῦ στρατηγοῦ Βελισσαρίου εἰς Ἰταλίαν, ἀνεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ τῷ 546 ἀπεστάλη μετὰ τοῦ νεαροῦ στρατηγοῦ Μαρκέλλου εἰς Μεσοποταμίαν, καθ' ὃν χρόνον ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης Α', ἐπαναλαβὼν τὰς πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς ἐχθροπραξίας καὶ ἀποτυχὼν εἰς τὰς προσπαθείας του πρὸς ἐκπόρθησιν τῆς Ἐδέσσης (νῦν Οὔρφας), εἶχε συνάψει ἀνακωχὴν μετὰ τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ Κωνσταντιανὸς διετάχθη τότε ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀποσταλέντος πρὸς τοῦτο Σεργίου τὴν συνομολόγησιν τῆς μετὰ τοῦ Χοσρόη εἰρήνης, ἣν καὶ ὑπέγραψαν μετ' ὀλίγον ἐν Κτησιφῶντι (παρὰ τὴν σημερινὴν Βαγδάτην). Ἐπανελθὼν μετὰ ταῦτα εἰς Κωνσταντινούπολιν συμμετέσχε τῷ 551 εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Σκλαβηνῶν. Ἔκτοτε δὲν ἐγένετο πλέον λόγος περὶ αὐτοῦ. Ν. ΚΛΣ

Κωνσταντῖνα. Ὄνομα σύνηθες καὶ σήμερον ὡς βαπτιστικὸν ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον, πολὺ δὲ συχνὸν εἰς τὸν σημερινὸν Μυστρᾶν, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἐδικαιολόγει τὴν σύνδεσιν τοῦ ὀνόματος μὲ τὸν τελευταῖον δεσπότην τοῦ Βυζαντινοῦ Μυστρᾶ, καὶ τελευταῖον αὐτοκράτορα, τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον.

Ἡ παλαιοτάτη μνεία τοῦ ὀνόματος εὑρίσκεται εἰς Αὐγουστείους ἱστορικοὺς (Hist. Aug. Claud. 13,3) ὅπου λέγεται ὅτι *Κωνσταντῖνα* ἦτο τὸ ὄνομα ἀδελφῆς τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου Β' τοῦ Γοτθικοῦ. Πρέπει μᾶλλον νὰ δεχθῶμεν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι πλασματικὸν καὶ ἀνήκει εἰς τὰς ὑποβολιμαίας ἐκείνας γενεαλογίας, διὰ τῶν ὁποίων ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐπροσπάθησε νὰ βεβαιώσῃ τὴν καταγωγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τὸν θεῖον, τὸν divum Κλαύδιον τὸν Γοτθικόν, ὅπως προσδώσῃ αἴγλην εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. ΑΔ. ΑΔ.

— **Κωνσταντῖνα.** —1) Ἴσως ἐλέγετο οὕτως ἡ κόρη τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου *Κωνσταντία* (βλ. λ.).

—2) Αὐτοκράτειρα τοῦ Βυζαντίου (582 - 602). Ἦτο θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου Τιβερίου. νυμφευθεῖσα τὴν 13 Αὐγούστου 582 τὸν στρατηγὸν καὶ καίσαρα Μαυρίκιον, ὅστις τὴν ἑπομένην (14 Αὐγούστου). ἀποθανόντος τοῦ Τιβερίου. ἀνηγορεύθη βασιλεύς. Ἐκ τοῦ γάμου της τούτου ἀπέκτησεν ἓξ υἱούς (Θεοδόσιον, Τιβέριον, Πέτρον, Παῦλον, Ἰουστῖνον καὶ Ἰουστινιανὸν) καὶ τρεῖς θυγατέρας (Ἀναστασίαν, Θεοκτίστην καὶ Κλεοπάτραν). Τὴν 22 Νοεμβρίου 602, ἐκθρονισθέντος τοῦ Μαυρικίου ὑπὸ τοῦ Φωκᾶ, ἡ Κωνσταντῖνα κατέφυγε μετὰ πάσης τῆς οἰκογενείας αὐτῆς εἰς Χαλκηδόνα, ὅπου συνελήφθησαν ἅπαντες, καὶ ὁ μὲν Μαυρίκιος μετὰ τῶν υἱῶν του ἐσφάγησαν μετὰ 5 ἡμέρας, ἡ δὲ Κωνσταντῖνα μετὰ τῶν θυγατέρων της ἐφυλακίσθησαν εἴς τινα μονήν, μετὰ δύο δὲ ἔτη ἐσφάγησαν καὶ αὗται εἰς τὴν πλησίον τῆς Χαλκηδόνος θέσιν «μῶλος τοῦ Εὐτροπίου». Ν. ΚΛΣ

Κωνσταντῖνα [*Γεωγρ.*] Τὸ σημερινὸν ὄνομα τῆς ἀρχαίας πόλεως *Κίρτας* (Cirta) εἰς τὴν Β. Ἀφρικήν. Τὸ ὄνομα ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου πρὸς διαιώνισιν τῆς νίκης κατὰ τοῦ Μαξεντίου (312).

— **Κωνσταντῖνα** /*Γεωγρ.*/. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Λακωνίας χωρίου *Σπαρτιά* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Κωνσταντινᾶτο /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Σκούταρι (Κιοπεκλ) τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 236. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Σὰλ-Μαχαλᾶς*. Χ. Δ.

Κωνσταντίνειοι *ἐκλογαί*. Τὸν τίτλον τοῦτον φέρουσιν αἱ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου καταρτισθεῖσαι συλλογαὶ λογοτεχνικῶν προϊόντων (βλ. λ. *συναγωγαὶ ἐκλογῶν*).

Κωνσταντίνη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία πόλις τῆς Μεσοποταμίας, κειμένη 390 σταδίους (περὶ τὰ 75 χιλιόμετρα) πρὸς Δ. τῆς Δάρας. Περιεβάλλετο ἀνέκαθεν ὑπὸ ὀχυρῶν τειχῶν. ἅτινα ἐρειπωθέντα ἐκ τοῦ χρόνου, ἀνενέωσεν ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου Ἰουστινιανὸς Α' (527—565). Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐγκατεστάθη ὁ Πέρσης ἡγεμονίδης Χοσρόης, ὅταν, ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός του Ὁρμίσδα (579—590), κατέφυγε παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Μαυρικίου 581—602). Ἐπικαλεσθεὶς τότε τὴν βοήθειαν τοῦ πολιούχου ἁγίου Σεργίου, ἵνα καταλάβῃ τὸν ἀνήκοντα αὐτῷ θρόνον τῆς Περσίας καὶ ἵνα ἀποκτήσῃ τέκνον ἐκ τῆς Χριστιανῆς συζύγου του Σειρέμ, καὶ ἰδὼν πραγματοποιηθείσας τὰς εὐχάς του, ἔπεμψεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ προστάτου του ἁγίου πλούσια δῶρα, ἐν οἷς καὶ πολύτιμον ἐκ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων λίθων σταυρόν, ὃν εἶχεν ἁρπάσει ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς πρὸ ἐτῶν ὁ πάππος αὐτοῦ Χοσρόης Α'. Ν. ΚΛΣ

—**Κωνσταντίνη** (Constantina) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν Ἀνδαλουσίᾳ καὶ τῷ νομῷ τῆς Σεβίλλης, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διοικητικοῦ διαμερίσματος. Κάτ. 13 500. Κεῖται ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Σιέρα Μορένα, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Γκαλαπάγκαρ, εἰς ἀπόστασιν 65 χλμ. βορείως τῆς Σεβίλλης. Θεωρεῖται πόλις ἀρχαιοτάτη, κτισθεῖσα ὑπὸ Κελτῶν, οἵτινες ἐκάλουν αὐτὴν Laconimurgi. Ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐκαλεῖτο Constantia Julia. Ἱστορικοί τινες φρονοῦν, ὅτι ἐκτίσθη ἢ ἐπανεκτίσθη ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου. Ἔχει ἐπαγγελματικὴν σχολήν, μοναστήριον γυναικῶν, νοσοκομεῖον κτλ. Ὡσαύτως χυτήρια, ἐργοστάσια οἰνοπνεύματος καὶ διεξάγει ἐμπόριον ξυλείας καὶ οἴνου. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν μεταλλεῖα σιδήρου, ἀργύρου καὶ λατομεῖα. Εἰς τὰ πέριξ εὑρέθησαν ἐρείπια, θεωρούμενα ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν. Μ. Δ. Β.

Digitized by Google

—Κωνσταντίνη (Constantine) /*Γεωγρ.*/. Νομὸς καὶ πόλις τῆς Ἀλγερίας. Ὁ νομὸς εἶναι ὁ ἀνατολικώτατος καὶ σημαντικώτατος, ἀπὸ ἀπόψεως ἐκτάσεως, πληθυσμοῦ καὶ πλούτου, τῶν τριῶν νομῶν, εἰς τοὺς ὁποίους διαιρεῖται τὸ βόρειον διαμέρισμα τῆς Ἀλγερίας. Ἔχει ἔκτασιν 87.502 τ. χλμ. καὶ 2.248.325 κατ., ὧν 170.544 Εὐρωπαῖοι. Ὁρίζεται πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Τύνιδος, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ τοῦ Ἀλγερίου, πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Τουγκούρτ. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι γραφικώτατον, λόγῳ τῶν ἀλλεπαλλήλων ὡραίων ὀροσειρῶν, τῶν ἀφθόνων δασῶν καὶ τῆς πλουσίας βλαστήσεως. Διασχίζεται κυρίως ὑπὸ δύο μεγάλων ὀροσειρῶν, τοῦ Ἄτλαντος Τὲλλ καὶ τοῦ Ἄτλαντος τῆς Σαχάρας, μὲ ὑψηλοτέρας κορυφὰς τὴν Μπαμπὸρ (2.007 μ.) καὶ Ὠρὲς (2.331 μ.), καὶ διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν. Παράγει σιτηρά, οἴνους, ὀπώρας, φοίνικας, καπνὸν καὶ ἑσπεριδοειδῆ. Ἔχει μεταλλεῖα μολύβδου, σιδήρου, φωσφορικοῦ ἀσβεστίου, ἀντιμονίου, ὑδραργύρου καὶ ψευδαργύρου, 27 θερμοπηγὰς ἁπλᾶς, 34 θειούχους καὶ 24 σιδηρούχους. Ἡ βιομηχανία ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεγάλως. Τὸ σημερινὸν ἔδαφος τοῦ νομοῦ τούτου περιελαμβάνετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Νουμιδίας καὶ τῆς Μαυριτανίας. Εἰς πλεῖστα σημεῖα τῆς χώρας εὑρέθησαν ἐρείπια ρωμαϊκῶν μνημείων καὶ πόλεων. Οἱ ἰθαγενεῖς κάτοικοι εἶναι Βέρβεροι, Ἄραβες, Ἰουδαῖοι καὶ Τουαρέγκοι.

Ἡ πόλις εἶναι πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ καὶ τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ κεῖται ἐπὶ μικροῦ ὀροπεδίου, ἀποκρήμνου καὶ τραπεζοειδοῦς, εἰς ὕψος 644 μ., περιβαλλομένη ἀπὸ τὰ τρία μέρη ὑπὸ στενῶν καὶ βαθειῶν χαραδρῶν, διὰ τῶν ὁποίων διέρχεται ὁ ποταμὸς Ρύμελ. Κάτοικοι 93.733, ὧν 44.457 Εὐρωπαῖοι. Ἀπέχει ἀπὸ τοῦ λιμένος τοῦ Φιλιππεβὶλ 75 χιλ. πρὸς τὰ ΝΔ. καὶ ἔχει στενὰς καὶ σκολιὰς ὁδούς, μὲ ὑψηλὰς οἰκίας ἐκ πέντε, ἓξ καὶ ἑπτὰ ὀρόφων. Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἐκτίσθησαν καὶ συνοικίαι ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ καὶ κάτωθεν τοῦ ὀροπεδίου τῆς παλαιᾶς πόλεως. Αἱ συνοικίαι αὗται συγκοινωνοῦν μετὰ τῆς παλαιᾶς πόλεως διὰ σιδηρῶν γεφυρῶν καὶ προσχώσεων. Τὰ κυριώτερα μνημεῖα τῆς πόλεως εἶναι τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἀχμὲτ βέη, ὑπόδειγμα ἀραβικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος, τὸ θέατρον, τὸ μουσεῖον, ἡ μητρόπολις, ἥτις ἦτο παλαιὸν τέμενος, τεμένη τινὰ καὶ τὸ ρωμαϊκὸν καπιτώλιον, ὅπερ σήμερον χρησιμοποιεῖται ὡς στρατών. Ἡ Κωνσταντίνη εἶναι σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον, ἰδίως διαμετακομιστικὸν διὰ τὰς βάσεις τῆς Σαχάρας. Ἔχει ἀκμάζουσαν βιομηχανίαν δερμάτων, ταπήτων, λινῶν ὑφασμάτων κτλ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, οἵτινες ἔδωσαν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα *Κάρτα*, μετατραπὲν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς *Κίρτα*. Λόγῳ τῆς στρατηγικῆς της θέσεως, κατέστη ταχέως ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων πόλεων τῆς Νουμιδίας, ὁ βασιλεὺς τῆς ὁποίας Μασινίσας, κατέστησεν αὐτὴν ἕδραν αὐτοῦ καὶ τὸν ἀπογόνων του. Τῷ 613 π. Χ. κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἰουγούρθα, ὁ ὁποῖος κατόπιν ἡττήθη παρ' αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου Μαρίου. Τῷ 44 π. Χ. ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ μετέβαλεν αὐτὴν εἰς ρωμαϊκὴν ἀποικίαν. Τῷ 311 μ. Χ. ὁ Μαγέντιος κατέστρεψεν αὐτήν, κατὰ τοὺς ἀγῶνας του πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον τῆς Πανονίας. Τῷ 312 ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας τὴν ἀνῳκοδόμησε, δώσας εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομά του, ὅπερ διετηρήθη μέχρι σήμερον. Ὑπέστη πολλὰς ἐπιθέσεις τῶν Βανδάλων καὶ τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ Βελισσαρίου, σωθεῖσα χάρις εἰς τὰ μεγάλα ὀχυρωματικὰ ἔργα της. Τῷ 710 ὅμως οἱ Ἄραβες κατώρθωσαν νὰ τὴν καταλάβουν καὶ τὴν μετέβαλον εἰς μίαν τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς Βερβερίας μετὰ τὴν Τύνιδα. Οἱ Γάλλοι προσέβαλον αὐτὴν διὰ τοῦ στρατηγοῦ Κλωζὲλ ἀνεπιτυχῶς τῷ 1836 καὶ τὴν κατέλαβον τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1837, κατόπιν νέας αἱματηροτάτης ἐπιθέσεως, ἐνεργηθείσης ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Βαλέ. Μ. Δ. Β.

Κωνσταντινιὰ /*Γεωγρ.*/. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Μακρυχωρίου (Οὐζοὺν-Κιοΐ) τῆς ἐπαρχίας Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας. Κάτ. (1928) 68. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κωτσογλάρ*. Χ. Δ.

Κωνσταντινιανὰ (καὶ ***Κωνσταντινιαναὶ***) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις εἰς τὴν Κάτω Μοισίαν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Τὸ ὄνομα αὐτῆς συναντᾶται τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνήγειρεν εἰς τὴν Θρᾴκην ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ὀχυρὸν ὀνομαζόμενον *Κωνσταντινιανά*. Οἱ κατάλογοι τῶν ἐπισκοπῶν (τοῦ Ἱεροκλέους) ἀναγράφουσιν εἰς τὴν «ἐπαρχίαν τῆς Σκυθίας» μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων καὶ τὸν Κωνσταντινιανῶν. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ἕδρα τοῦ μητροπολίτου ἀναγράφεται ἡ πόλις *Τόμις* ἢ *Τόμοι*, ἡ ὁποία διετήρησεν ἕως τότε τὸ ἀρχαῖον ὄνομα αὐτῆς. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ἡ ἀρχαία Τόμις εἶναι ἡ γνωστὴ σημερινὴ πόλις τῆς Ρουμανίας *Κωνστάντσα*· εἶναι λοιπὸν πιθανόν, ὡς νομίζουν πολλοὶ ἱστορικοί, ὅτι ἤδη ἀπὸ τὸν μεσαίωνα ἡ ἀρχαία Τόμις εἶχεν ὀνομασθῆ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν *Κωνσταντινιανὰ* καὶ οὕτω διεσώθη σήμερον τὸ ὄνομα εἰς τὸν τύπον *Κωνστάντσα*. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ νεώτερον ὄνομα Κωνστάντσα ἠδύνατο νὰ ληφθῇ καὶ ἐκ πόλεως Κωνσταντινιανῆς ἢ Κωνσταντινιανῶν, κειμένης καὶ εἰς τὰ περίχωρα τῆς ἀρχαίας πόλεως, τὴν ὁποίαν ἀντικατέστησεν ἡ σημερινὴ Κωνστάντσα. ΑΔ. ΑΔ.

—Κωνσταντινιανὰ /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Συνοικία τοῦ μεσαιωνικοῦ Βυζαντίου, κειμένη παρὰ τὸν Κεράτιον κόλπον καὶ πρὸς Δ. τῆς νῦν μεγάλης γεφύρας τοῦ Γαλατᾶ. Ἐν τῇ συνοικίᾳ ταύτῃ ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ναός, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπετέθησαν, κατά τινα παράδοσιν, τὰ ὀστᾶ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἐν τῇ αὐτῇ συνοικίᾳ ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου Α΄ (491—518) ὁ ναὸς τῶν ἐν Σεβαστείᾳ τῆς Ἀρμενίας μαρτυρησάντων *Τεσσαράκοντα Μαρτύρων*. Ν. ΚΛΣ

Κωνσταντινίδης, *Ἀγαθοκλῆς*. Ἕλλην λογοτέχνης, γεννηθεὶς τῷ 1854 ἐν Σκύρῳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1920 ἐν Πειραιεῖ. Ἀπὸ τοῦ 1892 διετέλεσε διερμηνεὺς τῆς ἐν Ἀθήναις ρωσικῆς πρεσβείας καὶ ἀκολούθως ὑποπρόξενος τῆς Ρωσίας ἐν Πειραιεῖ. Λόγῳ τῆς κατὰ τὴν νεότητά του μακρᾶς του διαμονῆς ἐν Ρωσίᾳ, ἐξέμαθε τελείως τὴν ρωσικήν, τὴν λογοτεχνίαν τῆς ὁποίας ἐφιλοδόξησε νὰ γνωρίσῃ εἰς τὴν γενέτειραν ἐκ τῶν πρωτοτύπων κειμένων. Μετ' ἴσης λεπτότητος χειριζόμενος λιτὴν καθαρεύουσαν καὶ ἐγκρατῆ δημοτικήν, συνέδεσε τὸ φιλολογικόν του ὄνομα πρὸς μεταφράσεις ἔργων κατὰ προτίμησιν ἐκ τῶν τοῦ Τσέχωφ, τοῦ Γόγολ, Σμυρνώφ, Κομπίλην· ἰδίᾳ ἡ μετάφρασίς του τοῦ «Κράτους τοῦ ζόφου» τοῦ Τολστόη παρέμεινεν ἀριστουργηματική. Μὲ τὰ αὐτὰ γλωσσικὰ χαρίσματα συνέγραψε καὶ τομίδιον «Διηγημάτων» (1900), κατὰ τὸ πλεῖστον ἐντὸς νησιωτικοῦ πλαισίου, ὑστερούντων ὅμως κατὰ τὸ περιεχόμενον, ὡς ἐκ τοῦ ἀβαθοῦς καὶ τοῦ τυπικοῦ πως τῆς ψυχολογίας τῶν χαρακτήρων. ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

— Κωνσταντινίδης *Ἀνέστης*. Ἕλλην ἐκδότης ἐκ Κύπρου (1846—1901). Ἠκολούθησε φιλολογικὰς σπουδάς, εἰς ἡλικίαν δὲ 38 ἐτῶν ἀγοράσας τὰς τυπογραφικὰς ἐπιχειρήσεις Κορομηλᾶ καὶ συνεχίζων παλαιοτέραν ἐκδοτικήν του δρᾶσιν, ἐπεδόθη εἰς εὐρείας τυπογραφικὰς ἐργασίας. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀναμορφωτῶν τῆς τυπογραφίας ἐν Ἑλλάδι, κύριον δὲ αὐτοῦ ἔργον ὑπῆρξεν ἡ ἔκδοσις τοῦ λεξικοῦ Λίντελ-Σκώτ, περατωθεῖσα ὑπὸ τοῦ οἴκου Σιδέρη. —Π.

—Κωνσταντινίδης, *Γεώργιος Κ*. Φιλόλογος καὶ ἱστορικὸς ἐκ Ναούσης τῆς Μακεδονίας, γεννηθεὶς τῷ 1853. Ἐσπούδασε τὴν φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν, συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς Γερμανίαν καὶ ἐπιστρέψας ἐγένετο διευθυντὴς τῶν Ζαριφείων ἐκπαιδευτηρίων τῆς Φιλιππουπόλεως. Τῷ 1878 ἐγένετο διευθυντὴς τῆς ἐμπορικῆς σχολῆς τῆς Χάλκης, τῷ 1884 προσεκλήθη ἐκ νέου εἰς Φιλιππούπολιν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1887 ἐγκατεστάθη εἰς Ἀθήνας· ἐνταῦθα ἐγένετο τρὶς (1890/2, 1895/7, 1903/4) ἔφορος τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης, τῷ δὲ 1906 ἐλεγκτὴς παρὰ τῷ ἐλεγκτικῷ συνεδρίῳ, εἰς ἣν θέσιν παρέμεινε μέχρι τοῦ 1915. Ἐκ τῶν ἱστορικῶν του πραγματειῶν σπουδαιότεραι εἶναι: «Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως μέχρι τοῦ ἔτους 1821», βραβευθεῖσα εἰς διαγωνισμὸν τοῦ δήμου Ἀθηναίων (Ἀθῆναι 1887 καὶ β΄ ἔκδ. 1894), «Τὰ αἴτια τῆς πτώσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας» (1891), «Μελέτη ἱστορικὴ καὶ τοπογραφικὴ περὶ τῶν Αἰγὸς ποταμῶν» (Ἀθῆναι 1895), «Εὐρώπη καὶ Ἀνατολή, κατακτητικαὶ βλέψεις καὶ σχέδια εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ἰδίως κατὰ τὸν ΙΗ΄ καὶ ΙΘ΄ αἰῶνα» (1898), «Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς» (1930). Ἐκ τῶν φιλολογικῶν συγγραφῶν ἀξιόλογοι εἶναι ἡ «Ὁμηρικὴ Θεολογία» (Κωνσταντινούπολις 1876), βραβευθεῖσα ἐν διαγωνισμῷ, καὶ οἱ «Πλατωνικοὶ διάλογοι» (1888), περιλαμβάνοντες τὸν «Εὐθύφρονα», τὴν «Ἀπολογίαν Σωκράτους» καὶ τὸν «Κρίτωνα» μετὰ σχολίων. Ἐπίσης ἐξέδωκε τοὺς «Ὀλυνθιακοὺς» καὶ τὸν «γ΄ κατὰ Φιλίππου» τοῦ Δημοσθένους κ. ἄ. Ἦτο συνεργάτης πλείστων ἐπιστημονικῶν περιοδικῶν καὶ ἐφημερίδων. —Π.

— Κωνσταντινίδης, *Γρηγόριος*. Ἕλλην τυπογράφος καὶ ἱερομόναχος, γεννηθεὶς ἐν Μοσχοπόλει τῷ 1701 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βενετίᾳ τῷ 1769. Ἐσπούδασε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἐν τῇ πατρίδι του καὶ ἐδιδάχθη τὴν τυπογραφίαν εἰς τὸ ἐν Βενετίᾳ τυπογραφεῖον, ὅπερ εἶχε συστήσει ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁ Νικόλαος Γλυκύς. Τῷ 1744 κληθεὶς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του ὁ Κωνσταντινίδης, συνέστησε τυπογραφεῖον ἐν Μοσχοπόλει, ὅπερ ἦτο ἐξάρτημα τῆς ἀκαδημίας τῆς πόλεως ταύτης. Τὸ τυπογραφεῖον τοῦτο διήρκεσε μόνον εἴκοσιν ἔτη, κατεστράφη δὲ τῷ 1764 ὁμοῦ μετὰ τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν. Εἰς αὐτὸ ἐξεδόθησαν πλεῖστα ἔργα ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἐκπαιδευτικά. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Μοσχοπόλεως ἀπῆλθεν εἰς Ἰωάννινα καὶ βραδύτερον εἰς Βενετίαν, ὅπου διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του. Θ. Β.

— Κωνσταντινίδης, *Γρηγόριος*. Μέγας ἱεροκῆρυξ τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως (1895—1918), γεννηθεὶς ἐν Γανοχώροις τῷ 1850. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ Χάλκης, τὰς δὲ θεολογικὰς αὐτοῦ σπουδὰς συνεπλήρωσεν ἐν Γερμανίᾳ (1879—1884). Διωρίσθη κατόπιν ἱεροκῆρυξ ἐν Σμύρνῃ, κατόπιν ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» ἐπὶ δύο ἔτη. Ἔγραψεν ἐν αὐτῇ πολλὰς διατριβὰς κατὰ τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τῆς ἀθεΐας. Ἀπέθανε τῷ 1918. Μ. Ι. Γ.

— Κωνσταντινίδης, *Ἰωάννης*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πεζικοῦ (1847—1920) προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Τὰς στρατιωτικάς του σπουδὰς συνεπλήρωσεν ἐν Γαλλίᾳ. Φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ διετέλεσεν ὑπασπιστὴς τοῦ πρώτου ἐν Ἑλλάδι ἀρχηγοῦ τῆς ὀργανωτικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς στρατηγοῦ Vosseur. Τῷ 1883—1884 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ὀχυρωτικῆς παρὰ τῷ στρατιωτικῷ σχολείῳ Εὐελπίδων. Τῷ 1897, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, συμμετέσχε τοῦ ἐκστρατευτικοῦ στρατοῦ Κρήτης, δράσας εἰς Βουκολιές. Φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου, διετέλεσε τῷ 1899 διοικητὴς τῆς ἐν Κερκύρᾳ σχολῆς ἐφέδρων ἀξιωματικῶν, μετὰ ταῦτα δ' ἐξελέγετο μέχρι τοῦ θανάτου του πρόεδρος τοῦ συνδέσμου τῶν ἐφέδρων ἀξιωματικῶν. Τῷ 1910 προήχθη εἰς ὑποστράτηγον καὶ διωρίσθη διοικητὴς τῆς ἐν Ἀθήναις 2ας μεραρχίας, ἔνθα καὶ παρέμεινε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1911, ὁπότε ἀπεστρατεύθη. Δὶς ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Συνέγραψε: «Μαθήματα ὀχυρωτικῆς» (1884) καὶ πολλὰς μονογραφίας καὶ μελέτας. Μετέφρασε, κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α΄, τῷ 1887 τὰς «Ἐπιστολὰς περὶ τοῦ πεζικοῦ» τοῦ Hohenlohe. Ν. Θ ΚΛΑΔΑΣ

— Κωνσταντινίδης, *Κωνσταντῖνος*. Σύγχρονος Ἕλλην γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1877. Ἐσπούδασε νομικά, ἀλλ' ἀφιερώθη καὶ εἰς καλλιτεχνικὰς σπουδάς. Ἐνεφανίσθη πολλάκις εἰς καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις, ἀπὸ τοῦ 1900 καὶ ἐντεῦθεν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Τὸ πνεῦμα τοῦ πολέμου», «Ἡ Μακεδονία», «Ὁ ὀλυμπιονίκης» κλπ. Ι. Μ. Π.

— Κωνσταντινίδης, *Κωνσταντῖνος Γ*. Ἕλλην λογοτέχνης, γνωστότερος μᾶλλον ὑπὸ τὸ φιλολογικὸν ψευδώνυμον Πέτρος *Μάγνης* (βλ. λ.).

— Κωνσταντινίδης, *Στυλιανός*. Ἕλλην λόγιος καὶ αἰσθητικός, γεννηθεὶς τῷ 1838 ἐν Κυνουρίᾳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1899 ἐν Ἀθήναις. Μετὰ τὰς πανεπιστημιακὰς καὶ ἐγκυκλίους σπουδάς του, κατέλαβε θέσιν ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει, γενόμενος καθηγητὴς γυμνασίου καὶ εἶτα γυμνασιάρχης (1880), τέλος δὲ καθηγητὴς τῆς καλλιτεχνολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ πολυτεχνείῳ, συνάμα δὲ καὶ ἐπίτιμος καθηγητὴς τῆς λατινικῆς ἐν τῷ Καποδιστριακῷ πανεπιστημίῳ. Κατέλιπεν εἰς λιθόγραφα τετράδια «Καλλιτεχνολογίαν» πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν τῷ πολυτεχνείῳ μαθητῶν του, ἓν τῶν πρώτων ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἔργων αἰσθητικῆς. Τ. Λ.

Κωνσταντινικὸν *τάγμα*. Ἱπποτικὸν τάγμα, ἀναφερόμενον τὸ πρῶτον ἀπὸ τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος, ἀλλ' ἱδρυθέν, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Τὸ τάγμα τοῦτο εἶχε προστάτην τὸν ἅγιον Γεώργιον, διηυθύνετο δὲ ἀπὸ μὲν τοῦ 1669 ὑπὸ τῶν δουκῶν τῆς Πάρμας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1734 ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Νεαπόλεως. Ὅταν συνετελέσθη ἡ ἕνωσις τῆς Ἰταλίας, τὸ τάγμα ἐξέλιπε. Σῆμα τῶν ἱπποτῶν τοῦ Κωνσταντινικοῦ τάγματος ἦτο ὁ ἐρυθρὸς σταυρὸς ἐν χρυσῷ πλαισίῳ μὲ τὰ γράμματα I. H. S. V. (= in hoc signo vinces = ἐν τούτῳ (τῷ σημείῳ) νίκα) εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ σταυροῦ καὶ μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τὸ μονόγραμμα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ὑπὸ τὸν σταυρόν.

κωνσταντινικὸς (ὁ). Ὁ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἐσωτερικοῦ διχασμοῦ (1916—1920) φιλοβασιλικὸς ἐν Ἑλλάδι, ὁ ἀντιβενιζελικός.

Κωνσταντίνοβιτς, *Ἀλέξανδρος-Γκλαζούνωφ*. Ρῶσος μουσικοσυνθέτης (βλ. λ. *Γκλαζούνωφ*).

— Κωνσταντίνοβιτς, *Βόρις*. Σύγχρονος Ρῶσος συγγραφεὺς (βλ. λ. *Ζάϊτσεβ* Βόρις Κωνσταντίνοβιτς).

— Κωνσταντίνοβιτς *Δημήτριος*. Ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας (βλ. λ. *Δημήτριος Γ΄* Κωνσταντίνοβιτς).

Κωνσταντινογκρὰντ /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν Οὐκρανίᾳ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος. Κεῖται 78 χλμ. ΝΑ. τῆς Πολτάβας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σλοβάγια, παραποτάμου τοῦ Ὀρέλ, συνδέεται δὲ σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Πολτάβας καὶ τοῦ Χαρκόβ. Ἔχει ἀκμαῖον ἐμπόριον σιτη-

Digitized by Google

ρῶν. Κάτοικοι 12.000. Ἀπὸ τοῦ 1923 μετωνομάσθη εἰς *Κρασονγκράιτ*. —ΙΙ

Κωνσταντῖνοι *(Γεωγρ.)*. Κώμη τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτοικοι (1928) 1.029. Κ. Δ.

Κωνσταντινόπουλος, *Κωνσταντῖνος*. Ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1863. Προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων, προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Ὡς νέος ἀξιωματικὸς ὑπηρέτησεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν χαρτογραφικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στρατοῦ, ἐργασθεὶς ἰδίως εἰς γεωδαιτικὰς ἐργασίας ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῆς αὐστριακῆς ἀποστολῆς τοῦ συνταγματάρχου Hartl. Φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ συμμετέσχε τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου 1897 μετὰ τοῦ στρατοῦ Ἠπείρου Φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου συμμετέσχε συνεχῶς ἀμφοτέρων τῶν βαλκανικῶν πολέμων, κατὰ μὲν τὸν πρῶτον ὡς διοικητὴς τοῦ ἀνεξαρτήτου εὐζωνικοῦ ἀποσπάσματος, τοῦ φερομένου ὑπὸ τὸ ὄνομά του, κατὰ δὲ τὸν δεύτερον ὡς διοικητὴς συντάγματος εὐζώνων παρὰ τῇ 10ῃ μεραρχίᾳ, δράσας ὅμως πάντοτε ὡς διοικητὴς ἀνεξαρτήτου μεικτοῦ ἀποσπάσματος. Τῷ 1916—1917, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, διετέλεσε διοικητὴς τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1917—1920 παρέμεινεν ἐκτὸς τοῦ στρατεύματος, φυλακισθεὶς καὶ καταδιωχθείς. Ἀνακληθεὶς τῷ 1920 εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, ὑπηρέτησεν ἀρχικῶς ὡς διοικητὴς τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου Εὐελπίδων, εἶτα δέ, προαχθεὶς εἰς ὑποστράτηγον, διετέλεσε διοικητὴς τῆς ἀναπληρωματικῆς διοικήσεως Ἀθηνῶν μέχρι τοῦ 1922, ὁπότε ἀπεστρατεύθη. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑ

— **Κωνσταντινοπούλου**, *Μελπομένη*. Μία τῶν πρωταγωνιστριῶν τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ θεάτρου, γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1865. Ἐκ γονέων ἠθοποιῶν καταγομένη καὶ ἔμφυτον κλίσιν ἔχουσα πρὸς τὸ θέατρον, ἀνῆλθε καὶ αὐτὴ τὴν σκηνήν, συνεργασθεῖσα τὸ πρῶτον μετὰ τοῦ θιάσου τῶν ἀδελφῶν Ταβουλάρη ἐν Ἀθήναις τῷ 1880. Καταλαβοῦσα ἐνωρίτατα πρωτίστην θέσιν μεταξὺ τῶν συναδέλφων της, ἐδίδαξεν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν πλεῖστα ἔργα τοῦ διεθνοῦς δραματολογίου, ἰδίως ὅμως διεκρίθη ὡς πρωταγωνίστρια εἰς τὰ ἑλληνικὰ κωμειδύλλια, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων αὐτὴ ἐδίδαξε τὸ πρῶτον. Τῷ 1924 ἀπεχώρησε τῆς σκηνῆς καὶ ἤδη τυγχάνει συνταξιοῦχος τοῦ ταμείου συντάξεων τῶν Ἑλλήνων ἠθοποιῶν. Ν. Ι. Λ.

Κωνσταντῖνος. Σύνηθες καὶ ἀγαπητὸν ὄνομα εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον, ἰδίως τῶν ὀρθοδόξων, ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Κωνσταντῖνος, *ἅγιος*. Ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀναγράφονται μετὰ τοῦ ὀνόματος τούτου οἱ ἑξῆς: —1) Ὁ ἐκ τῶν 42 μαρτύρων, οἵτινες συλληφθέντες ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἐμαρτύρησαν τῷ 848, ἑορτάζονται δὲ τὴν 6 Μαρτίου δι' ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας μετὰ κανόνος ποιηθέντος ὑπὸ Ἰωσὴφ τοῦ ὑμνογράφου. —2) Ὁ μέγας (βλ. λ.), ἑορταζόμενος μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλένης τὴν 21 Μαΐου δι' ἰδιαιτέρας ἀκολουθίας μετὰ πολλῶν τροπαρίων πολλῶν ὑμνογράφων· ναοὶ ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν ἐν μόνῃ τῇ Κωνσταντινουπόλει ὑπῆρχον ἑπτά, βίοι δ' αὐτῶν ἔχουσι δημοσιευθῆ μέχρι τοῦ νῦν οὐχὶ ὀλίγοι (*Θεοφίλου Ἰωάννου*, «Μνημεῖα Ἁγιολογικὰ» (Βενετία 1884), 164 κ. ἑξ. *Μ. Γεδεὼν* ἐν «Ἐκκλ. Ἀλήθεια» (1900), 253 κ. ἑξ. *Guidi* ἐν «Rendiconti delle reale accademia dei Lincei» (1907), 306 κ. ἑξ.). —3) Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Α' (βλ. λ.), ἑορταζόμενος τὴν 29 Ἰουλίου. —4) Ὁ ἐξ Ἰουδαίων, ἐκ Συνάδων τῆς Φρυγίας καταγόμενος καὶ κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ἀκμάσας, ὅστις ἠσκήτευσεν ἐν τῷ ὄρει τῆς Βιθυνίας Ὀλύμπῳ καὶ περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐδέχθη χειροτονίαν πρεσβυτέρου, ἑορτάζεται δὲ τὴν 26 Δεκεμβρίου. —5) Ὁ Ὑδραῖος νεομάρτυς (βλ. κατ.). —6) Ὁ ἐκ τῶν τριακοσίων ἁγίων, οἵτινες ἐκ διαφόρων χωρῶν προσελθόντες εἰς Παλαιστίνην καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ἰορδάνου ἀσκούμενοι, πιθανῶς κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Σαλαδίνου, φυγόντες ἐκ Παλαιστίνης μετέβησαν εἰς Κύπρον, ὅπου ὁ Κωνσταντῖνος καὶ τρεῖς ἄλλοι ἀκόλουθοι αὐτοῦ ὑπέστησαν μαρτυρικὸν θάνατον τῇ διαταγῇ τοῦ διοικητοῦ τῆς Κύπρου Σαβίνου καὶ ἑορτάζονται τὴν 1 Ἰουλίου(*Κυπριανοῦ* «Ἀκολουθίαι» (Βενετία 1779), 107—132, ἄλλως ὅμως κρίνουσι περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς προελεύσεως τῶν ἁγίων τούτων ἄλλοι, περὶ ὧν βλέπε *Χάκκετ-Παπαϊωάννου*, «Ἱστορία τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου» (Πειραιεὺς 1927), Β' 273 κ. ἑξ.).

Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ μνημονεύονται προσέτι καὶ οἱ ἑξῆς: —7) Ὁ ἐκ Καρχηδόνος τῆς Ἀφρικῆς ἅγιος, ἄγνωστον πότε ἀκμάσας, ἑορταζόμενος δὲ τὴν 11 Μαρτίου. —8) Ὁ κατὰ τὸν ΣΓ' αἰῶνα ἱεραπόστολος τῶν Σκώτων, ὑποστὰς μαρτυρικὸν θάνατον τῷ 556 καὶ ἑορταζόμενος τὴν 11 Μαρτίου ἐν Σκωτίᾳ μάλιστα, ὅπου πλεῖστοι ναοὶ τιμῶνται ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ. —9) Ὁ κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα Κωνσταντῖνος ὁ Β', βασιλεὺς τῆς Σκωτίας, υἱὸς τῆς Κέννεθ τοῦ Β', οὗτινος, ἀποθανόντος τῷ 854, ὁ θεῖος τοῦ Κωνσταντίνου Δόναλδ παραγκωνίσας αὐτὸν κατέλαβε τὸν θρόνον καὶ κατεῖχεν αὐτὸν μέχρι τοῦ 858, ὅτε ἀπέθανε· τότε δ' ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον ὁ Κωνσταντῖνος ἐκυβέρνα εὐσεβῶς καὶ πατρικῶς τοὺς ὑπηκόους του μέχρι τῆς εἰσβολῆς τῶν Δανῶν, ὅτε συλληφθεὶς ὑπὸ τούτων ἐσφάγη τῷ 874 καὶ ὡς μάρτυς τῆς πίστεως ἑορτάζεται τὴν 2 Ἀπριλίου. —10) Ὁ ἐν Jumièges τῆς Ρουένης ἐν Γαλλίᾳ μοναχὸς τοῦ Ζ' αἰῶνος, ὅστις ἀποσταλεὶς ὡς ἱεραπόστολος εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Beauvais (Oise) προήχθη εἰς ἐπίσκοπον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης περιφερείας καὶ τῷ 700 ἀποθανὼν ἑορτάζεται τὴν 15 Ἰουνίου. —11) Ὁ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα μοναχός, ὁ ἐπονομαζόμενος Ἀφρικανός, ὡς καταγόμενος ἐκ τῆς Καρχηδόνος τῆς Ἀφρικῆς, διατελέσας ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Monte Cassino ἐν Ἰταλίᾳ (1072—1087), ἑορταζόμενος δὲ τὴν 22 Ὀκτωβρίου. Ε. Γ. Π.

— **Κωνσταντῖνος** ὁ *Ὑδραῖος νεομάρτυς*. Ἐν Ὕδρᾳ γεννηθείς, περὶ τὰ μέσα τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος, ἀπῆλθεν εἰς Ρόδον δεκαοκταετὴς καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πασᾶ τῆς νήσου Χασὰν ὑπηρετῶν ἐξισλαμίσθη. Μετὰ τριετίαν, συναισθανθεὶς τὸ ἁμάρτημά του, φεύγει ἐκ τῆς Ρόδου, μεταβαίνει εἰς Κριμαίαν καὶ διέμεινεν ἐκεῖ τρία ἔτη «πολιτείαν διάγων τὴν τοῖς Χριστιανοῖς πρέπουσαν». Ἐκ Κριμαίας κατόπιν ἀπελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ λαβὼν τὰς εὐλογίας τοῦ πνευματικοῦ πατρὸς Σεργίου, ἐπιστρέφει μετὰ πέντε μῆνας εἰς τὴν Ρόδον. Παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τοῦ Χασὰν ὁμολογεῖ μετὰ παρρησίας ὅτι εἶναι Χριστιανός. Ἀμέσως ρίπτεται εἰς τὰς φυλακὰς καὶ μετὰ πέντε μῆνας «εἰς τὰς πέντε ὥρας τῆς νυκτὸς ἔπνιξαν οἱ ἀλιτήριοι τὸν γενναῖον Κωνσταντῖνον τῇ 14 Νοεμβρίου τοῦ 1800». Τῇ ἐπαύριον «ἐπῆραν οἱ ἱερεῖς μετὰ καὶ ἄλλων Χριστιανῶν καὶ παίρνοντες τὸ μαρτυρικὸν σῶμα τὸ ἐνταφίασαν ἐντίμως ἐν τῷ ναῷ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου εἰς τὸ Βαρούσιον». Τὸ μαρτύριον τοῦ Κωνσταντίνου τούτου καὶ ἰδιαιτέραν ἀκολουθίαν εἰς αὐτὸν ἔγραψε Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης. [Πρβλ. «Νέον Λειμωνάριον» (Ἀθῆναι 1873), 395 κ. ἑξ.—*L. Petit*, «Bibliographie des Acolouthies grecques» (Bruxelles 1926), 45 κ. ἑξ.] Ε. Γ. Π.

— **Κωνσταντῖνος** ὁ ἐξ *Ἀγαρηνῶν νεομάρτυς*. Ἐν Μυτιλήνῃ γεννηθεὶς ἐκ Μουσουλμάνων γονέων, μετέβη εἰς Σμύρνην μετὰ τοῦ μεγαλυτέρου ἀδελφοῦ του, ὅπου ἐγένετο Χριστιανός. Ἀναχωρήσας ἐκ Σμύρνης μετέβη εἰς Λῆμνον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου τῇ ἐπεμβάσει τοῦ ἐκεῖ τότε ἐφησυχάζοντος οἰκουμενικοῦ πατριάρχου ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Ε' βαπτισθεὶς ὠνομάσθη *Κωνσταντῖνος*. Λαβὼν δὲ συστατικὸν γράμμα παρὰ τοῦ πατριάρχου πρὸς τὸν διδάσκαλον τῶν Κυδωνιῶν Γρηγόριον, ἀπῆλθεν εἰς Κυδωνίας καὶ ἐκεῖ τῇ προστασίᾳ τοῦ Γρηγορίου προσελήφθη ὑπό τινος Χριστιανοῦ καὶ εἰργάζετο ἐν τῷ παντοπωλείῳ του. Ἀναγνωρισθεὶς δ' ἡμέραν τινὰ ὑπό τινος Τούρκου Σμυρναίου, κατηγγέλθη εἰς τὸν διοικητὴν ὡς ἀλλαξοπιστήσας καὶ ἐρρίφθη εἰς τὴν φυλακήν, κατόπιν ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖ τῇ 2 Ἰουνίου τοῦ 1819 ἀπηγχονίσθη, ἀφοῦ πρότερον ἐβασανίζετο ἐν φυλακῇ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας. Ἡ μνήμη του ἑορτάζεται κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου του, ἤτοι τὴν 2 Ἰουνίου. Ε. Γ. Π.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ, ΒΑΣΙΛΕΙΣ, ΗΓΕΜΟΝΕΣ

Κωνσταντῖνος, ἢ *Κωνστάν*. Βασιλεὺς τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Ρουπὲν καὶ βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1095 μέχρι τοῦ 1099. Ἀγωνισθεὶς κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Βυζαντινῶν, κατώρθωσε διὰ δόλου ν' ἀφαιρέσῃ τὸ ἐπὶ τοῦ ἄνω Σάρου φρούριον Φέκι, δεσπόζον τῆς ἐκ Ταρσοῦ εἰς Καππαδοκίαν ἀγούσης ὁδοῦ, ὁπόθεν ἐφορολόγει τὰ ἐκ τῶν παραλίων εἰς τὰ ἐνδότερα κατευθυνόμενα ἐμπορικὰ καραβάνια. Κατὰ τὴν διάβασιν τῆς ὑπὸ τὸν Γοδοφρεῖδον στρατιᾶς τῶν σταυροφόρων, σκεφθεὶς ὅτι θὰ ἠδύνατο τῇ συνδρομῇ αὐτῶν νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὅρια τοῦ βασιλείου του, τοῖς παρέσχε πλείστας ὑπηρεσίας εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὁποίων ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βαρώνου καὶ συνῆψε μετ' αὐτῶν ἐπιγαμίαν. Εἰς τὸν θρόνον τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Τυρὸς (Θεόδωρος). Μ. Ν. Δ.

— **Κωνσταντῖνος Α'**. Βασιλεὺς τῆς Κιλικίᾳ Μικρᾶς Ἀρμενίας, ἐκθρονίσας τὸν ἀδελφόν του Σεμπὰτ καὶ ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1298 μ.Χ. Ἐβασίλευσεν ἓν ἔτος, καθ' ὃ τὴν Ἀρμενίαν ἐδήωσαν οἱ Αἰγύπτιοι καταλαβόντες διαφόρους αὐτῆς πόλεις. Ὁ Ἄραψ ἱστορικὸς Ἀμπουλφεντᾶ ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως Χαμοὺς ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων οἱ Ἀρμένιοι ἔσωσαν αὐτὴν ὁδηγήσαντες ἔξω τῶν τειχῶν καὶ παραδώσαντες εἰς τοὺς πολιορκητὰς 1200 γυναῖκας καὶ μειράκια, τὰ ὁποῖα οὗτοι διενεμήθησαν. Εἰς τὸν ἱστορικὸν ἐδόθησαν 2 κόραι καὶ ἓν παιδίον. Τέλος ὁ Κωνσταντῖνος ἐξεθρονίσθη ὑπὸ τῶν εὐγενῶν τῆς χώρας του καὶ ἐξορισθεὶς μετὰ τοῦ ἐκπτώτου ἀδελφοῦ του Σεμπὰτ ἀπέθανεν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

— **Κωνσταντῖνος Β'**. Βασιλεὺς τῆς ἐν Κιλικίᾳ Μικρᾶς Ἀρμενίας, υἱὸς τῆς Ἰσαβέλλας, ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως Λέοντος (Λεβὸν) τοῦ Δ', συζευχθείσης μετὰ τοῦ πρίγκιπος Ἀμωρὺ (Amaury), τῆς γαλλικῆς οἰκογενείας τῶν Λουζινιὰν ἢ Λυσιγνάνων (Lusignan), ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου τοῦ Β' τῆς Κύπρου. Ὁ Κωνσταντῖνος, ὀνομαζόμενος κυρίως *Γουΐδων* (Guy), ἔζη ἀπὸ τοῦ 1318 ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῇ θείᾳ αὐτοῦ Ξένιᾳ ἢ Μαρίᾳ, συζύγῳ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Θ' τοῦ Παλαιολόγου (1295—1320) καὶ μητρὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου. Ἦτο διοικητὴς Σερρῶν, ἐνυμφεύθη δὲ εἰς πρῶτον γάμον μίαν ἐξαδέλφην τοῦ Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ (1341—1355). Κατὰ τοὺς περὶ τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀγῶνας συνετάχθη κατὰ τοῦ Ἰωάννου Ε' τοῦ Παλαιολόγου, ἀναγκασθεὶς δὲ νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν τῶν Σερρῶν ἀπεσύρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ὁ πλησιέστερος συγγενὴς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας Λέοντος Ε', ἐγνώριζεν ὅτι θὰ διεδέχετο αὐτόν, ὑποδειχθεὶς μάλιστα καὶ ἐπισήμως ὡς διάδοχος του τῷ 1342. Ἠρνήθη ὅμως νὰ δεχθῇ τὸ στέμμα, ὑποδείξας ὡς διάδοχον τὸν ἀδελφόν του Ἰωάννην, κοντόσταβλον, διαμένοντα ἐν Ρόδῳ. Τούτου ὅμως ἀρνουμένου, ἐδέχθη, ἀπῆλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ πολλῶν στρατιωτικῶν τῷ 1342 καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἀρμενικὸν θρόνον. Ἡ Ἀρμενία ἠπειλεῖτο τότε ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων, εἰς οὓς Λέων ὁ Ε' εἶχεν ἀρχίσει νὰ καταβάλλῃ ἐτήσιον φόρον. Ἀνησυχοῦντες ἐκ τῆς ἐν Ἀρμενίᾳ ἐπελθούσης ἀλλαγῆς δυναστείας καὶ φοβούμενοι τὰς στενὰς πλέον σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὸ βασίλειον τῆς Κύπρου, οἱ Μουσουλμᾶνοι ἀπήτησαν τὴν πληρωμὴν τῶν καθυστερουμένων φόρων. Ἀρνηθέντος δὲ τοῦ Κωνσταντίνου, οἱ Μουσουλμᾶνοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατ' αὐτοῦ. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀντέστη ἐπὶ δύο ἔτη. Θέλων ὅμως νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἡγεμόνων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἠθέλησε νὰ ἑνώσῃ τὴν ἀρμενικὴν Ἐκκλησίαν μετὰ τῆς Ρώμης καὶ πρὸς τοῦτο ἀπέστειλε δὶς πρεσβείαν εἰς Ἀβινιών. Τοῦτο δυσηρέστησε τοὺς Ἀρμενίους εὐγενεῖς, οἵτινες ἐξεγερθέντες ἐφόνευσαν τὸν Λυσιγνανίδην βασιλέα (1344).

— **Κωνσταντῖνος Γ'**. Βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας, διαδεχθεὶς Κωνσταντῖνον τὸν Β'. Ἦτο πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Γάλλου εὐπατρίδου Βαλδουΐνου (Baudouin) de Néghir, ἀποθανόντος τῷ 1336 εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Μουσουλμάνου ἐμίρου (ἡγεμόνος) τοῦ Χαλεπίου. Εἶχε μακρινὴν μόνον ἐξ ἀγχιστείας συγγένειαν μετὰ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Ἀρμενίας, ἐξελέγη ὅμως βασιλεὺς ὑπὸ τῶν εὐγενῶν μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν Κωνσταντίνου τοῦ Β'. Τὴν βασιλείαν του ἤρχισε μὲ διωγμοὺς καὶ φόνους τῶν ἀρρένων καὶ θηλέων γόνων τῆς οἰκογενείας τῶν Λουζινιάν. Συνεκάλεσε κατόπιν ἐν Σὶς σύνοδον, καθ' ἣν συνεζητήθησαν αἱ εἰς τοὺς Ἀρμενίους ὑπὸ τῶν καθολικῶν ἀποδιδόμεναι 117 θρησκευτικαὶ πλάναι. Οἱ Ἀρμένιοι ὑπέκυψαν εἰς ὅλους τοὺς ὑπὸ τῆς παπικῆς ἕδρας ἐπιβληθέντας ὅρους. Ἐν τούτοις, παρὰ τὰς ἱκεσίας τοῦ πάπα Κλήμεντος ΣΤ', οὐδὲν εὐρωπαϊκὸν κράτος ἐπενέβη ὑπὲρ τῶν Ἀρμενίων κατὰ τῶν Μουσουλμάνων. Μόνος ὁ Μέγας διδάσκαλος τῆς Ρόδου ἔπεμψεν εἰς βοήθειαν τοῦ χειμαζομένου ἀρμενικοῦ βασιλείου. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Τουρκομάνων τοῦ Ἰκονίου, κατεχόντων ἤδη ὁλόκληρον τὴν Φρυγίαν, κατέλαβε τὴν παράλιον πόλιν Ἀϊάς, ἠπειλεῖτο δὲ καὶ ἡ Ταρσός. Τῷ 1359 οἱ ἐξ Αἰγύπτου ἐπελαύνοντες Μουσουλμᾶνοι κατέλαβον τὸ Σίς, τὰ Ἄδανα, τὴν Ταρσὸν καὶ ὁλόκληρον τὴν πεδινὴν χώραν, ἐνῷ καὶ οἱ ἐκ Καραμανίας ἐπολιόρκουν τὴν πόλιν Γκοριγκὸς (Κούρκο). Ταύτην ἐλύτρωσεν ὁ βασιλεὺς τῆς Κύπρου Πέτρος Α' ὁ Λουζινιάν. Κωνσταντῖνος ὁ Γ' ἀπέθανε τῷ 1363 ἄκληρος.

— **Κωνσταντῖνος Δ'**. Βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας, ἐξάδελφος τοῦ προηγουμένου, ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1365 καὶ βασιλεύσας μέχρι τοῦ 1373. Ἔτυχε τῆς βοηθείας τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου εἰς τοὺς κατὰ τῶν Μουσουλμάνων ἀγῶνάς του. Ἀλλ' οἱ Ἑνετοί, οἱ Γενουᾶτοι καὶ οἱ Ἀραγώνιοι, συνάψαντες ἐμπορικὰς συνθήκας μετὰ τῶν σουλτάνων τῆς Αἰγύπτου, παρέμενον οὐδέτεροι, παρὰ τὰς ἀπειλὰς τοῦ πάπα ὅτι θὰ τοὺς ἀφορίζεν. Οὕτως ἡ Ἀρμενία ἀφέθη ἔρμαιον τῶν ἐξ Αἰγύπτου, Συρίας καὶ Μικρᾶς Ἀσίας μουσουλμανικῶν ὀρδῶν. Ἐν μέσῳ τῆς ἀκαταστασίας ταύτης ὁ Κωνσταντῖνος ἐδολοφονήθη, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1373, ἀνεκηρύχθη δὲ βασιλεὺς Λέων ὁ Ε' ὁ Λουζινιάν. Ν. Μ.

Digitized by Google

Εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν ὑπάρχουν πλεῖστοι Κωνσταντῖνοι, πολλοὶ δὲ αὐτοκράτορες, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἔχει ἐπικρατήσει νὰ ὁρίζεται εἰς ἕνδεκα. Ἡ κατ' ἀριθμητικὴν τάξιν σειρὰ αὐτῶν ἔχει δοθῇ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἱστορικῶν, διότι οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς καὶ χρονογράφοι ἀναγράφουν τοὺς διαφόρους Κωνσταντινους, ὡς καὶ τοὺς ἄλλους αὐτοκράτορας, εἴτε ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ πατρός, εἴτε μετά τινος ἐπωνύμου, συνήθως σκωπτικοῦ, ὡς συνήθιζον κατὰ τὸν μεσαίωνα (Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος, Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος). Ἡ σειρὰ ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἀριθμήσεως ἀπὸ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον, εἴτε τὴν πτῶσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους (476). Ἰδίως διαφόρως λέγονται μετὰ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον· διότι τινὲς λέγουν Κωνσταντῖνον Β' τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Μεγάλου, ἐνῷ οὗτος ἐκυβέρνησε μόνον τὴν Δύσιν, ἔχομεν δὲ διὰ τὴν Δύσιν καὶ Κωνσταντῖνον Γ', καὶ εἶναι ὀρθὸν οὗτοι νὰ καταλέγωνται ἰδιαιτέρως. Κωνσταντῖνος λοιπὸν Β', Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ, πρέπει νὰ εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Ἡρακλείου, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου τούτου, ὁ συνήθως γνωστὸς Κώνστας Β', λέγεται ἐπισήμως Κωνσταντῖνος, ὥστε εἶναι οὗτος ὁ Κωνσταντῖνος Γ'. Ὑπάρχουν δὲ καὶ Κωνσταντῖνοι συμβασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι αὐξάνουν τὴν σύγχυσιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παλαιότεροι ἱστορικοὶ ἀριθμοῦν δεκατρεῖς Βυζαντινοὺς Κωνσταντίνους, εἴτε διότι προσθέτουν τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τὸν Κωνσταντῖνον Β', ὁ ὁποῖος ὅμως πρέπει νὰ θεωρῆται αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως, εἴτε διότι ἀριθμοῦν ἀσήμαντόν τινα συμβασιλέα. Ἐν τούτοις, ἐπεκράτησε τάξις ἀριθμητικὴ ἕνδεκα Κωνσταντίνων, ὡρισμένοι δὲ αὐτοκράτορες, καὶ μάλιστα σπουδαιότατοι, εἶναι πλέον κοινῶς γνωστοὶ μὲ τὸν ὡρισμένον ἀριθμὸν αὐτῶν: Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος, Ε' ὁ Κοπρώνυμος, Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος. Κατ' ἀκολουθίαν Κωνσταντῖνος Α' εἶναι ὁ Μέγας, ὁ καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων δοξαζόμενος ὡς ὁ πρῶτος Χριστιανὸς αὐτοκράτωρ, Κωνσταντῖνοι Β' καὶ Γ' εἶναι ἀνὰ δύο, οἱ μὲν αὐτοκράτορες τῆς Δύσεως, οἱ δὲ τῆς Ἀνατολῆς· ἔπειτα ἔρχονται εἰς τὴν σειρὰν μόνον αὐτοκράτορες τῆς ἀνατολικῆς, ἤτοι τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας· Κωνσταντῖνος Δ' εἶναι ὁ ἐπιλεγόμενος Πωγωνᾶτος καὶ οὕτω καθεξῆς ἕως τὸν τελευταῖον Βυζαντινὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Δραγάτσης Παλαιολόγος Κωνσταντῖνος ὁ ΙΑ'.

ΑΔ. ΑΔ.

Κωνσταντῖνος Α', *ὁ Μέγας, ὁ Ἅγιος* (Imperator Caesar Flavius Valerius Constantinus Augustus). Ὁ πρῶτος Χριστιανὸς αὐτοκράτωρ. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναϊσσὸν τῆς Ἄνω Μοισίας (τὴν Νίσσαν τῆς νεωτέρας Σερβίας), μεταξὺ τοῦ 280 καὶ 288 μ. Χ., γονεῖς δ' εἶχε τὸν Ρωμαῖον στρατηγόν, κατόπιν αὐτοκράτορα Κωνστάντιον τὸν Χλωρόν, καὶ τὴν μετέπειτα περιώνυμον αὐγοῦσταν καὶ ἁγίαν Ἑλένην. Παρὰ τὴν κατόπιν σχηματισθεῖσαν παράδοσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μήτηρ τοῦ Κωνσταντίνου Ἑλένη ἦτο κόρη βαρβάρου βασιλέως, φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν τὴν παλαιὰν εἴδησιν ὅτι ἦτο κόρη καπήλου (ἐγεννήθη, λέγει ὁ Ζώσιμος, «ἐξ ὁμιλίας γυναικὸς οὐ σεμνῆς»). Ὁ Κωνσταντῖνος διῆλθε τὴν νεαράν του ἡλικίαν ὄχι εἰς τὸ παλάτιον τοῦ πατρός του, ἀλλ' εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ τοὺς πολέμους. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐκοσμεῖτο μὲ μεγάλα σωματικὰ καὶ ἠθικὰ χαρίσματα. Εἶχεν ὡραίαν φυσιογνωμίαν καὶ ἐπιβλητικὸν παράστημα. Ἡ ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ χάρις τῶν τρόπων αὐτοῦ ἔκαμον ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἁγίους πατέρας τῆς ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς συνόδου, μαρτυρεῖται δὲ ὅτι εἶχε φαιδρὸν χαρακτῆρα καὶ ἦτο χαρίεις καὶ στωμύλος. Ἡ παιδεία αὐτοῦ δὲν ἦτο ἐξαιρετική. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ βίου αὐτοῦ διήρχετο τὰς νύκτας μελετῶν ἰδίως τὰς ἁγίας Γραφάς, ὑπηγόρευε δέ, ἢ τοὐλάχιστον ἐσχεδίαζεν ὁ ἴδιος, τὰς πολυαρίθμους ἐπιστολάς του, ἀκόμη ἴσως καὶ νόμους· διότι ἠρέσκετο πολὺ εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν σκέψεών του δι' ἐπιστολῶν. Εἶχεν ὅμως μεγάλην εὐφυΐαν καὶ ἤξευρε νὰ κρύπτῃ τὰ αἰσθήματά του, νὰ περιορίζῃ τὰ πάθη του καὶ νὰ καλύπτῃ τὴν φιλοδοξίαν του ὑπὸ φαινομενικὴν ψυχρότητα. Ἐκεῖναι αἱ ἱκανότητες, εἰς τὰς ὁποίας διεκρίνετο, ἦσαν αἱ στρατιωτικαί. Εἶχε μεγάλην δεξιότητα εἰς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, ἦτο λίαν ἐπιδέξιος ἱππεύς, ρωμαλέος ἀγωνιστής, καὶ πολεμιστὴς ριψοκίνδυνος καὶ γενναῖος, διότι εἶχε διέλθει τὴν παιδικὴν καὶ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ εἰς τοὺς πολέμους.

Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς κυρίας περιόδους, αἱ ὁποῖαι εἶναι: 1) Ἡ ἐν Γαλατίᾳ βασιλεία (306—312). 2) Ἡ ἐν ὅλῃ τῇ Δύσει μετὰ τὴν νίκην κατὰ τοῦ Μαξεντίου καὶ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν Ρώμην (312—324). 3) Ἡ μονοκρατορία καὶ ἡ ἐν Ἀνατολῇ κυρίως βασιλεία (324—337).

Τὰ πρὸ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Κωνσταντίνου. Κατὰ τοὺς ἀμέσως πρὸ τῆς ἀνόδου τοῦ Κωνσταντίνου χρόνους, ὁ κόσμος ἐκυβερνᾶτο διὰ τοῦ νέου συστήματος διοικήσεως τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον εἰσήγαγεν ὁ αὐτοκράτωρ Διοκλητιανὸς καὶ τὸ ὁποῖον ἐλέγετο τετραρχία (ἀπὸ τοῦ 292). Ἡ πρώτη τετραρχία συνίστατο ἀπὸ τοὺς δύο αὐγούστους, ἤτοι αὐτοκράτορας, τὸν Διοκλητιανὸν καὶ τὸν Μαξιμιανόν, καὶ ἀπὸ δύο καίσαρας, ἤτοι κατωτέρους αὐτοκράτορας, τὸν Γαλέριον καὶ τὸν Κωνστάντιον τὸν Χλωρόν, τὸν πατέρα τοῦ Κωνσταντίνου. Τῷ 305 ὁ Διοκλητιανὸς παρῃτήθη τοῦ θρόνου, ἠνάγκασε δὲ καὶ τὸν συνάρχοντά του Μαξιμιανὸν νὰ παραιτηθῇ καὶ αὐτός, διὰ ν' ἀφήσουν εἰς ἄλλους τὴν τετραρχίαν. Τότε ὁ Γαλέριος καὶ ὁ Κωνστάντιος ἀνυψώθησαν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐγούστου, ἐξελέγησαν δὲ δύο νέοι καίσαρες, ὁ Σεβῆρος καὶ ὁ Μαξιμῖνος, φίλοι καὶ παλαιοὶ σύντροφοι ἐν ὅπλοις τοῦ Γαλερίου. Πάντες ἐπερίμεναν ὅτι ὁ Γαλέριος, ὡς ἀνώτατος αὔγουστος, θὰ ἔδιδε τὸ ἀξίωμα τοῦ καίσαρος εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ὁμοτίμου συνάρχοντος Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ, ἀλλ' ὁ Γαλέριος ἐφοβεῖτο τὸν Κωνσταντῖνον διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἀρετάς, μὲ τὰς ὁποίας ἔβλεπεν ὅτι ἦτο προικισμένος, καὶ ἐκράτει πάντοτε αὐτὸν εἰς χρυσῆν δουλείαν. Εἰς τὸ μεταξὺ ὁ μὲν Κωνστάντιος ὁ Χλωρὸς ἐκυβέρνα τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Βρεττανίαν, ἔχων ἕδραν εἰς τοὺς Τρεβήρους τῆς πρώτης χώρας (Trèves), ὁ δὲ Γαλέριος τὸν Πόντον, τὴν Βιθυνίαν καὶ τὴν Αἱμικὴν χερσόνησον. Οἱ ἄλλοι δύο ἄρχοντες ἦσαν καίσαρες, καὶ ὁ μὲν Σεβῆρος Β' ἐκληρονόμησε τὴν Παννονίαν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἱσπανίαν, ὁ δὲ Μαξιμῖνος τὴν Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἀνεπτύχθη ἐν μέσῳ πολυταράχου πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς καταστάσεως, τὴν ὁποίαν παρήγαγεν ἡ ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ καθιδρυθεῖσα τετραρχία. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Κωνστάντιος ἐκυβέρνα καὶ ἔσωζεν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς αὐτὸν Δυτικὴν Εὐρώπην, ὁ υἱός του ἔμενεν ὡς ὅμηρος διὰ τὴν πίστιν τοῦ πατρός του εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ ἔπειτα τοῦ Γαλερίου. Ἔλαβε μέρος εἰς ὅλας τὰς ἐκστρατείας τοῦ Διοκλητιανοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅπου ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Περσία ὑπῆρξαν τὸ στάδιον τῶν πρώτων στρατιωτικῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ἀνῆλθεν ὅλους τοὺς βαθμούς, ἕως ὅτου, μειράκιον ἀκόμη, ἀνεδείχθη διὰ τὴν ἀξίαν του ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ «τριβοῦνος πρώτης τάξεως», ἤτοι ἀνώτερος ἀξιωματικός. Ἔπειτα, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν σκηνὴν τοῦ Διοκλητιανοῦ, ὁ Κωνσταντῖνος, ἀντὶ ν' ἀναδειχθῇ καῖσαρ, παρελήφθη πάλιν ὡς ὅμηρος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Γαλερίου, εἰς τὰ βόρεια τῆς Αἱμικῆς χερσονήσου ἢ εἰς τὴν Νικομήδειαν τῆς Βιθυνίας, καθ' ὃν χρόνον ὁ πατήρ του ἦτο αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Βρεττανίαν. Ὁ Γαλέριος ἐπροσπάθησε μὲ κάθε τρόπον νὰ ἐξαφανίσῃ τὸν Κωνσταντῖνον, στέλλων αὐτὸν διαρκῶς νὰ πολεμῇ ἐναντίον τῶν βαρβάρων, καὶ δὴ τῶν Σαρματῶν. Εἰς τοὺς πολέμους τούτους ἔδειξεν ὁ νεαρώτατος ἡγεμονίδης τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ χαρίσματά του καὶ ἀπέκτησε τὴν ἀφοσίωσιν τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔβλεπον εἰς τὸν ἡρωϊκὸν ἐκεῖνον νεανίαν ἕνα γενναῖον Ρωμαῖον τοῦ παλαιοῦ καιροῦ. Εἰς τὸν Γαλέριον δὲν ἦτο εὔκολος ἡ ἐξαφάνισις τοῦ Κωνσταντίνου, διότι ἐφοβεῖτο τὴν ὀργὴν τῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα διέθετον τότε τοὺς θρόνους. Εἰς τὸ τέλος μάλιστα ἠναγκάσθη νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰς αἰτήσεις τοῦ Κωνσταντίου Χλωροῦ, ὁ ὁποῖος ἐζήτει τὸν υἱόν του διὰ νὰ τὸν ἴδῃ πρὸ τοῦ θανάτου του. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Γαλέριον τὰ ἐπίσημα γράμματα, τὰ ὁποῖα ἔδιδον δικαίωμα πρὸς χρῆσιν τῆς δημοσίας συγκοινωνίας, καὶ τότε ἀνεχώρησεν ἐν πάσῃ σπουδῇ κατευθυνόμενος εἰς τὴν Δύσιν.

Ἡ ἀπίστευτος ταχύτης αὐτοῦ ἐπρόλαβεν ὅλα τὰ ληφθέντα μέτρα πρὸς ματαίωσιν τοῦ ταξιδίου του. Ἔφθασεν εἰς τὴν Βονωνίαν (τὴν σημερινὴν Βουλώνην), εἰς τὰ βόρεια τῆς Γαλατίας, ἀκριβῶς εἰς στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πατήρ του παρεσκευάζετο νὰ διαβῇ εἰς τὴν Βρεττανίαν. Ἦτο καιρὸς νὰ φθάσῃ, διότι ὁ μὲν πατήρ του ἦτο ἀσθενής, οἱ δὲ βάρβαροι τῆς Σκωτίας ἔκαμνον ἐπιδρομὰς εἰς τὴν νότιον, τὴν ρωμαϊκὴν Βρεττανίαν. Ὁ Κωνσταντῖνος συνώδευσε τὸν πατέρα του ἀναχωροῦντα μὲ στόλον ἀπὸ τὴν Γαλατίαν εἰς τὴν Βρεττανίαν διὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς βαρβάρους τῆς Καληδονίας, τοὺς Πίκτους καὶ τοὺς Σκώτους. Ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τοὺς πολέμους τούτους, ἠνδραγάθησε καὶ εἰς αὐτούς, ἡ φήμη τοῦ ὀνόματός του ἔγινε μεγάλη καὶ εἰς τὰ μακρινὰ ἐκεῖνα μέρη τῆς Δύσεως καὶ κατέκτησε τὰς καρδίας τῶν βαρβάρων μισθοφόρων καὶ τῶν Ρωμαίων λεγιοναρίων. Ὅτε λοιπόν, μετ' ὀλίγον, τῷ 306, ὁ πατήρ του ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἐβόρακον (τὴν Ὑόρκην), εἰς τὰ βόρεια τῆς ρωμαϊκῆς Βρεττανίας, ὅπου διέμενον πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν βαρβάρων οἱ Ρωμαῖοι στρατηγοὶ καὶ αὐτοκράτορες, ὅλου τοῦ στρατοῦ τὰ βλέμματα ἐστράφησαν πρὸς τὸν νεαρὸν υἱόν του, ὁ ὁποῖος ὡδήγει αὐτοὺς εἰς τὴν νίκην.

Ὁ ***Κωνσταντῖνος αὐτοκράτωρ.*** Εἰς τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ Κωνσταντίνου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός, ὁ στρατὸς ὁμοφώνως ἐπευφήμησεν αὐτὸν αὐτοκράτορα. Κατὰ τὸ σύνηθες τότε βαρβαρικὸν ἔθιμον, τὸν ἀνεβίβασαν εἰς μίαν μεγάλην ἀσπίδα, τὸν περιέφερον ἐν θορύβῳ (τοῦτο ἐλέγετο tumultus), καὶ οὕτως ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν πορφύραν καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἰσχύν, τὸ imperium (25 Ἰουλίου 306). Ὁ Κωνσταντῖνος θὰ ἦτο μόλις 25 ἐτῶν, ἀνέλαβεν ὅμως ἀμέσως μὲ θάρρος τὴν ἀρχήν· εἶχε μεγάλα σχέδια καὶ εἶχε πλήρη τὴν συναίσθησιν τῆς βασιλικῆς καταγωγῆς καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Ἐδείχθη ὅμως ἀπὸ τὴν νεαρωτάτην ἡλικίαν πλήρης συνέσεως καὶ ἀνεκοίνωσε τὸ γεγονὸς εἰς τὸν ἀνώτατον τότε αὐτοκράτορα, τὸν Γαλέριον, ζητῶν τὴν ἀναγνώρισιν παρ' αὐτοῦ. Ὁ Γαλέριος δὲν ἐτόλμησε ν' ἀρνηθῇ, ἀνεγνώρισε τὸν Κωνσταντῖνον, ὄχι ὅμως ὡς αὔγουστον, ἀλλ' ὡς καίσαρα, ἀνεβίβασε δὲ συγχρόνως ὡς δεύτερον αὔγουστον τὸν ἕως τότε καίσαρα εἰς τὴν Ἰταλίαν Σεβῆρον Β'. Ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σεβήρου συνηνώθησαν, πλὴν τῆς Ἰταλίας, ἡ Ἀφρικὴ καὶ ἡ Ἱσπανία. Ὁ Γαλέριος δὲν ἠθέλησε νὰ προσλάβῃ ὡς καίσαρα τὸν υἱὸν τοῦ παραιτηθέντος αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ Μαξέντιον, διότι οὗτος διῆγε βίον ἀκόλαστον, καὶ ἐπροτίμησε τὸν Σεβῆρον. Ἀλλὰ τότε ἐξερράγη εἰς τὴν Ρώμην ἐπανάστασις, ἡ ὁποία εἶχε κοσμοϊστορικὰ ἀποτελέσματα, διότι ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῶν ἐμφυλίων πολέμων, οἱ ὁποῖοι ἔφερον τὸν Κωνσταντῖνον εἰς τὴν μονοκρατορίαν.

Ὁ λαὸς τῆς Ρώμης ἔβλεπε μὲ λύπην τὴν κατάπτωσιν τῆς ἄλλοτε κοσμοκρατείρας πόλεως, δὲν ἠδύναντο δὲ νὰ δεχθοῦν τὴν κατάστασιν καὶ οἱ πραιτωριανοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν συνηθισμένοι αὐτοὶ ν' ἀναβιβάζουν εἰς τὸν θρόνον καὶ νὰ καταβιβάζουν τοὺς αὐτοκράτορας. Λαὸς καὶ πραιτωριανοὶ ἐπανεστάτησαν καὶ ἐκάλεσαν εἰς τὸν θρόνον τὸν πλησίον τῆς Ρώμης ἰδιωτεύοντα Μαξέντιον, ὁ ὁποῖος ἔτρεξε νὰ λάβῃ τὸν θρόνον, μετ' αὐτοῦ δὲ προσέτρεξε καὶ ὁ πατήρ του Μαξιμιανός, ὁ ὁποῖος βαρέως ἔφερε τὴν ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ ἐπιβληθεῖσαν εἰς αὐτὸν παραίτησιν ἀπὸ τὸν θρόνον, πρὸς ἀναβίωσιν τῆς τετραρχίας. Οἱ δύο αὐτοκράτορες, πατὴρ καὶ υἱός, συνέλαβον τὸν Σεβῆρον καὶ ἐφόνευσαν αὐτόν. Ὁ Γαλέριος ἐξεστράτευσεν ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς σφετεριστάς, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ κατορθώσῃ τι, ἐφοβήθη μήπως λάβῃ καὶ αὐτὸς τὴν τύχην τοῦ Σεβήρου καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὰς χώρας τοῦ Δουνάβεως. Διὰ νὰ κανονίσῃ δὲ τὰ πράγματα ὁμαλῶς καὶ νὰ κατορθώσῃ τὴν τιμωρίαν τῶν σφετεριστῶν, ἀνεκήρυξεν αὔγουστον, εἰς τὴν θέσιν τοῦ Σεβήρου, τὸν φίλον καὶ συναγωνιστήν του Λικίνιον (308). Ὁ Μαξιμῖνος, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Γαλερίου καὶ ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὸν τίτλον τοῦ αὐγούστου. Συγχρόνως, εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὁ στρατὸς ἔδιδε τὸν θρόνον εἰς τὸν στρατηγὸν τοῦ Μαξεντίου Ἀλέξανδρον. Οὕτως ὁ ρωμαϊκὸς κόσμος ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ἑπτὰ αὐτοκρατόρων. Εἰς τὴν Δύσιν, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Μαξέντιος ἐπροσποιοῦντο σεβασμὸν πρὸς τὸν Μαξιμιανόν, εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ Λικίνιος καὶ ὁ Μαξιμῖνος ἀνεγνώριζον τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Γαλερίου, καὶ οὕτως ὁ κόσμος ἦτο διῃρημένος εἰς δύο μεγάλας ἐχθρικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι, ἐξ ἀμοιβαίου φόβου, ἐτήρουν ἡσυχίαν, ἕως ὅτου ὁ θάνατος τῶν δύο παλαιῶν αὐτοκρατόρων, τοῦ Μαξιμιανοῦ καὶ πρὸ παντὸς τοῦ Γαλερίου, ἤναψαν τὰς φιλοδοξίας τῶν νεωτέρων. Ἡ πολυαρχία καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι διήρκεσαν ἐπὶ δεκαεπτὰ ὁλόκληρα ἔτη (307—324), ἕως ὅτου κατώρθωσε, διὰ σειρᾶς νικῶν, ὁ Κωνσταντῖνος νὰ λάβῃ τὴν μονοκρατορίαν (325).

Εἰς τὸ μεταξύ, καθ' ὃν χρόνον συνέβαινον ταῦτα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὁ Κωνσταντῖνος ἠσχολεῖτο εἰς συνοριακὸν πόλεμον κατὰ τῶν Γερμανῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπαναστατήσει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του. Ἀλαμαννοὶ καὶ Φράγκοι ἐνικήθησαν, οἱ βασιλεῖς των συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι καὶ ἐφονεύθησαν, ἐλήφθησαν δὲ ὅλα τὰ μέτρα πρὸς εἰρήνευσιν τῶν βαρβάρων, γέφυρα κατεσκευάσθη εἰς τὸν Ρῆνον, παρὰ τὴν Κολωνίαν, καὶ ὁ στόλος τοῦ Ρήνου ἔγινεν ἰσχυρός.

Ὁ μὲ τόσας λαμπρὰς ἐλπίδας ἀναλαβὼν νεώτατος τὴν ἀρχὴν Κωνσταντῖνος, περιέπεσεν ἐνωρὶς εἰς σφάλμα, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ παράσχῃ πολλὰς φροντίδας καὶ λύπας εἰς τὸν μετέπειτα βίον του, ἦτο δὲ τοῦτο ὁ γάμος του μὲ τὴν περιβόητον Φαῦσταν, τὴν κόρην τοῦ Μαξιμιανοῦ καὶ ἀδελφὴν τοῦ ἐν Ρώμῃ αὐτοκράτορος Μαξεντίου. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε λάβει σύζυγον ὀνομαζομένην Μινερβῖναν, ἐκ τῆς ὁποίας εἶχεν ἀποκτήσει ἕνα υἱόν, τὸν Κρίσπον. Χάριν πολιτικῶν λόγων ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τὴν Μινερβῖναν καὶ ἔλαβε σύζυγον τὴν κόρην αὐτοκράτορος, τοῦ Μαξιμιανοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἦτο μέγα εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Φαῦστα εἶχε καλλονὴν περιλάλητον. Ὁ Μαξιμιανός, δίδων εἰς τὸν Κωνσταντῖνον, τὸν ἰσχυρὸν κυρίαρχον τῆς Γαλατίας, τὴν κόρην του Φαῦσταν ὡς σύζυγον καὶ ἀναγνωρίζων αὐτὸν ὡς αὔγουστον, ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἐπετύγχανε νὰ λάβῃ τὴν πρώτην θέ-

Digitized by Google

σιν μεταξὺ τῶν αὐγούστων, καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου ἔσπευσεν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου συνέβη παράδοξον γεγονός. Ἐνώπιον τοῦ συναθροισθέντος στρατοῦ ἐπροσπάθησε ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν υἱόν του τὴν πορφύραν, ἀλλ' οἱ πραιτωριανοὶ δὲν ἐπέτρεψαν τοῦτο, καὶ τότε ἠναγκάσθη ὁ γηραιὸς αὐτοκράτωρ ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὴν Ἰλλυρίαν. ἐκδιωχθεὶς δ' ἐκεῖθεν ὑπὸ τοῦ Γαλερίου, ὁ ὁποῖος ἐφοβεῖτο τὰς δολοπλοκίας του, κατέφυγεν εἰς τὸν πρὸ μικροῦ γενόμενον γαμβρόν του. Ὁ Κωνσταντῖνος τὸν ἐδέχθη μὲ τιμήν, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ὑψίστην τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸ παλάτιόν του, ἀλλ' ἐφυλάχθη ἀπὸ τοῦ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν πραγματικὴν ἀρχήν.

Ὁ φλεγόμενος ἐκ φιλοδοξίας γέρων εἶδεν ὅτι δὲν ἔμενε πλέον εἰς αὐτὸν ἄλλη ὁδὸς παρὰ μόνον ἡ ὁδὸς τοῦ ἐγκλήματος. καὶ ἐπεβουλεύθη τὴν ζωὴν τοῦ γαμβροῦ, ἐλπίζων εἰς τὴν βοήθειαν τῆς κόρης του. Προσποιούμενος ταπεινοφροσύνην, ἤρχισε τὰς δολοπλοκίας του καὶ ἀνέμενε τὴν κατάλληλον στιγμὴν διὰ νὰ πλήξῃ τὸν γαμβρόν του. Αἱ ἀλαμαννικαὶ καὶ φραγκικαὶ φυλαὶ εἶχον ἀρχίσει νὰ κινοῦνται εἰς τὸν Ρῆνον, πρὸς εἰρήνευσιν δὲ αὐτῶν ἔτρεξεν ὁ Κωνσταντῖνος. Ἐνίκησε ταχέως τοὺς βαρβάρους, ἀλλ' ὁ πενθερός του διαδίδει, ἢ πιστεύει ἐπιπολαίως εἰς τὴν φήμην τοῦ θανάτου τοῦ Κωνσταντίνου, σφετερίζεται τὸν θρόνον, δίδει τὰ συνήθη δῶρα εἰς τὸν στρατὸν καὶ προσπαθεῖ νὰ διαφθείρῃ τὰς φρουρὰς τῶν σταθμῶν, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπέστρεφεν ὁ νικητής, φαίνεται δὲ ὅτι ἐπροσπάθησε νὰ παρασύρῃ εἰς βοήθειαν τὸν υἱόν του Μαξέντιον ἐξ Ἰταλίας. Στρατιῶται ἀφωσιωμένοι εἰδοποίησαν τὸν Κωνσταντῖνον, ὅστις μὲ τὸν στρατόν του, κατηγανακτισμένος κατὰ τοῦ προδότου, ἐπιστρέφει ἀκράτητος, καὶ ὁ Μαξιμιανὸς ἀναγκάζεται νὰ καταφύγῃ πρὸς ἀσφάλειαν εἰς τὸ ἰσχυρὸν κάστρον τῆς Μασσαλίας. Ὁ Κωνσταντῖνος φθάνει εἰς τὴν Μασσαλίαν, διὰ νὰ προλάβῃ δὲ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Μαξεντίου εἰς τὴν Γαλατίαν πρὸς βοήθειαν δῆθεν τοῦ πατρός του, ἐπισπεύδει δραστηρίως τὴν πολιορκίαν. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ φρουρὰ φοβηθεῖσα παραδίδει εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Μαξιμιανόν, τὸν ὁποῖον συγχωρεῖ ὁ γαμβρός του καὶ τὸν ἀφίνει ἐλεύθερον νὰ ζῇ εἰς τὴν αὐλήν του. Ἀλλ' ὁ γέρων δολοπλόκος παρασκευάζει μὲ τὴν κόρην του Φαῦσταν τὸν ὄλεθρον τοῦ συζύγου, καὶ τὸ δρᾶμα, τὸ ὁποῖον ἐξετυλίχθη τότε εἰς τὴν Γαλατίαν, προμηνύει τὴν μέλλουσαν τραγῳδίαν τοῦ Κρίσπου: Ἡ Φαῦστα προσεποιήθη ὅτι δέχεται τὰς προτάσεις τοῦ πατρός της καὶ ἐσκηνοθέτησε τὰ πράγματα τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ συλληφθῇ ὁ Μαξιμιανὸς ἀποπειρώμενος τὴν δολοφονίαν τοῦ γαμβροῦ του. Ὁ προδότης αὐτοκράτωρ θανατώνεται ἢ ἐξαναγκάζεται εἰς αὐτοχειρίαν.

Οὕτως ἔφυγεν ἐκ τοῦ μέσου εἷς ἀπὸ τοὺς κυριάρχους (310)· μετ' ὀλίγον ἀποθνήσκει καὶ ὁ Γαλέριος (τὸ ἔαρ τοῦ 311), καὶ ὁ Μαξιμῖνος Δάϊας ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ πρώτου αὐγούστου, ἐγκατέστησε τὴν αὐλὴν αὐτοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἀνατολῆς, τὴν Νικομήδειαν, καὶ κατέλαβεν ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ Γαλερίου εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὸ Ἰλλυρικόν, ἤτοι ἡ χερσόνησος τοῦ Αἵμου, ἔμεινεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Λικινίου. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ἀφρικῆς, ἔχασε τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ζωὴν εἰς ἀγῶνα ἐναντίον τοῦ Μαξεντίου, ὁ ὁποῖος εἶχε στείλει στρατὸν διὰ νὰ τὸν καταπολεμήσῃ εἰς τὰ κράτη του. Ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία λοιπὸν ἐκυβερνᾶτο πάλιν ἀπὸ τέσσαρας αὐτοκράτορας, ὅπως περίπου κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ. Δύο ἐκυβέρνων τὴν Δύσιν, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Μαξέντιος, οἱ ἄλλοι δύο τὴν Ἰλλυρίαν καὶ καὶ τὴν Ἀνατολήν, ὁ Μαξιμῖνος καὶ ὁ Λικίνιος.

Τὸ κράτος τοῦ Κωνσταντίνου περιελάμβανε τὴν Βρεττανίαν, τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν, δηλαδὴ τὰς δυτικωτάτας χώρας τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὴν διοίκησιν τῶν μεγάλων τούτων χωρῶν, τὴν ὁποίαν διεξήγαγε νεώτατος, περὶ τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἔδειξεν ὁ Κωνσταντῖνος τὰς μεγάλας ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι τὸν κατέστησαν ἀργότερον ἕνα ἐκ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ κυβερνητῶν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Εἶχεν ἐγκαταστήσει τὸ παλάτιόν του εἰς τὴν πόλιν Ἀρελάτην (τὸ σημερινὸν Arles) τῆς Ναρβωνίτιδος Γαλατίας, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ροδανοῦ καὶ εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ σχηματιζόμενον δέλτα. Κατεσκεύασε τὸ ἀνάκτορον τοῦτο μὲ μεγάλας θολωτὰς αἰθούσας, κατὰ τὸν ρυθμὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ διεκόσμησεν αὐτὸ μὲ ποικίλα ἔργα τέχνης.

Ἡ Ἀρελάτη ἐξωραΐσθη μὲ μνημεῖα, αἱ δὲ σῳζόμεναι σαρκοφάγοι αὐτῆς μᾶς δεικνύουν τὴν δραστηριότητα τῶν ἐργαστηρίων γλυπτικῆς. Ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν ταύτην ἐκυβέρνησεν ὄχι μόνον συνετῶς, ἀλλὰ καὶ λίαν προοδευτικῶς. Ἔδειξε δι' ὅλα ἐνδιαφέρον, ἐκανόνισε τὰ ζητήματα τῶν φόρων, ἠλάφρωσε τοὺς ὑπηκόους καὶ περιώρισε τὰς βαρείας εἰσφοράς, ἀνεκούφισε τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον δοκιμασθῆ ἀπὸ ἐμφυλίους ταραχάς, ἀπὸ ἀγροτικὰς ἐπαναστάσεις τῶν χωρικῶν καὶ ἀπὸ καταπιέσεις τῶν ἐγχωρίων ἀρχόντων, ἀνέπτυξε τὴν γεωργίαν καὶ ἐπροστάτευσε τὰ γράμματα. Αἱ ἐπαρχίαι τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἔζησαν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον εὐτυχεῖς, τοὐλάχιστον ἀσφαλεῖς ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, οἱ ὁποῖοι ἐφοβοῦντο καὶ εἶχον δοκιμάσει τὴν ἀτρόμητον ἀνδρείαν τοῦ αὐτοκράτορός των. Ἂν ἐξαιρεθῇ ὁ φόνος τοῦ Μαξιμιανοῦ καὶ ἡ σκληρὰ θανάτωσις τῶν αἰχμαλώτων Φράγκων ἡγεμόνων, ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὴν Γαλατίαν ὑπῆρξε βασιλεία ἡγεμόνος ἠπίου καὶ ἐναρέτου.

Πρῶτοι ἔλαβον τὰ ὅπλα ἐναντίον ἀλλήλων ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Μαξέντιος, εἰς τὸν ἀγῶνα δ' αὐτὸν ἡττήθη ὁ Μαξέντιος διὰ τῆς ταχείας, δεξιᾶς καὶ σώφρονος ἐνεργείας τοῦ Κωνσταντίνου. Τὸ γεγονὸς τῆς θανατώσεως τοῦ Μαξεντίου (310) ἦτο ἡ ἀρχὴ μακρῶν ἐμφυλίων ἐρίδων περὶ τῆς ἀρχῆς, αἱ ὁποῖαι, μετὰ δεκατέσσαρα ἔτη, ἤγαγον τὸν Κωνσταντῖνον εἰς τὴν μονοκρατορίαν. Ὁ Λικίνιος καὶ ὁ Μαξιμῖνος δὲν κατώρθωσαν νὰ ὁμονοήσουν οὔτε μετὰ τὴν διανομήν, διότι ὁ Μαξιμῖνος ἐθεώρει ἑαυτὸν ὡς πρῶτον αὔγουστον καὶ ὡς συνεχιστὴν τῆς διοκλητιανείου τάξεως. Ἐσχεδίαζε λοιπὸν τὴν μονοκρατορίαν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅπως καὶ ὁ Μαξέντιος ἐσχεδίαζε τὴν μονοκρατορίαν εἰς τὴν Δύσιν. Οἱ δύο φιλόδοξοι συνεμάχησαν, ἀμέσως συνεκροτήθη ὁ ἀντίπαλος συνδυασμός, ὁ Κωνσταντῖνος συνεμάχησε μὲ τὸν Λικίνιον, ὁ Μαξιμῖνος, διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν ἰσορροπίαν, συνεκρότησεν ἀντίπαλον συνδυασμὸν μὲ τὸν Μαξέντιον. Καὶ πρὸς ἐπισφράγισιν τῆς συμμαχίας ἔδωκεν ὁ Κωνσταντῖνος τὴν ἀδελφήν του Κωνσταντίαν σύζυγον εἰς τὸν Λικίνιον. Εἶχε δὲ καὶ οὗτος ἀρχίσει νὰ σχεδιάζῃ τὴν κατάκτησιν τῆς μονοκρατορίας, παρουσιαζόμενος ὡς διάδοχος τῶν αὐτοκρατόρων Κλαυδίου Β' καὶ τοῦ Αὐρηλιανοῦ, αἱ δὲ σιβύλλαι καὶ οἱ βάρδοι τῆς Γαλατίας προέλεγον τὸν θρίαμβον αὐτοῦ. Εἰς τὴν Ρώμην ὁ Μαξέντιος εἶχε φέρει εἰς ἀπελπισίαν τοὺς κατοίκους διὰ τῆς ἀκολασίας καὶ τῆς ὠμότητος αὐτοῦ, ζητῶν δὲ ἀφορμὰς παρουσιάσθῃ ὡς ἐκδικητὴς τοῦ πατρός του, τὸν ὁποῖον εἶχε φονεύσει ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ διέταξε νὰ κατακρημνισθοῦν ὅλα τὰ ἀγάλματα αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Συγχρόνως συνήθροισε μέγαν στρατὸν καὶ παρεσκεύαζε τὴν εἰσβολὴν εἰς τὴν Γαλατίαν. Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ διστάσῃ καὶ ἐνήργησε μὲ κεραυνοβόλον ταχύτητα. Ὁ Μαξέντιος συνέλεξε στρατὸν πολυάριθμον ἐκ τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἀφρικῆς, εἶχε τοὺς ἀνδρείους πραιτωριανούς, ἱππικὸν ἰσχυρόν, εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του τὸν σῖτον τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀπείρους προμηθείας εἰς τὴν Ρώμην, δὲν εἶχεν ὅμως τὴν ἀγάπην τῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους ἐκυβέρνα. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε συλλέξει δυνάμεις «ἔκ τε ὧν ἔτυχεν ἔχων δοριχτήτων βαρβάρων καὶ Γερμανῶν καὶ ἄλλων κελτικῶν ἐθνῶν καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς Βρεττανίας συνειλεγμένους», ὁ δὲ Μαξέντιος εἶχε συναθροίσει στρατιώτας «Ρωμαίους καὶ Ἰταλοὺς καὶ Τυρρηνοὺς καὶ Καρχηδονίους καὶ Σικελιώτας». Κατὰ τὸν Ζώσιμον, ὁ ὁποῖος λέγει ταῦτα (σ. 79, Βόννης), οἱ ἀντίπαλοι στρατοὶ εἶχον τὰς ἑξῆς δυνάμεις. Ὁ μὲν στρατὸς τοῦ Κωνσταντίνου ἀνήρχετο εἰς 90.000 πεζοὺς καὶ 8.000 ἱππεῖς, ὁ δὲ τοῦ Μαξεντίου εἰς 170.000 πεζοὺς καὶ 18.000 ἱππεῖς. Οἱ ἀριθμοὶ ὅμως οὗτοι εἶναι ὑπερβολικοί. Τοῦ Κωνσταντίνου ὁ στρατὸς ἦτο λίαν ἐμπειροπόλεμος, συνίστατο ἀπὸ ἀφωσιωμένους παλαιμάχους, ἀλλὰ δὲν φαίνεται νὰ ὑπερέβαινεν ἐν τῷ συνόλῳ τὰς 40.000, τοῦ δὲ Μαξεντίου ἦτο μὲν κατὰ πολὺ ἀνώτερος, ἀλλὰ πολλαὶ δυνάμεις εἶχον σταλῆ εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἰταλίας, διὰ ν' ἀναχαιτίσουν τὸν ραγδαίως κατερχόμενον ἀντίπαλον.

Ὁ Κωνσταντῖνος τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 312 διέρχεται τὰς Ἄλπεις, καταλαμβάνει τὸ Σεγούσιον, εἰς τὴν πέραν τοῦ Πάδου Γαλατίαν, νικᾷ ἐχθρικὸν στρατὸν εἰς ἀνοικτὸν πεδίον καὶ καταλαμβάνει τὸ Τουρῖνον, ἔπειτα τὰ Μεδιόλανα (τὸ Μιλᾶνον) καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν παλάτιον τῆς πρωτευούσης ταύτης τῶν τελευταίων αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης. Ἀπὸ τὰς Ἄλπεις ἕως τὰς ὄχθας τοῦ Πάδου ὅλαι αἱ πόλεις τῆς Ἰταλίας δὲν ἀναγνωρίζουν μόνον τὴν κυριαρχίαν τοῦ Κωνσταντίνου, ἀλλὰ καὶ γίνονται ἔνθερμοι ὑποστηρικταὶ αὐτοῦ. Μὲ πολλὴν δυσκολίαν κατώρθωσε νὰ γίνῃ κύριος τῆς Βερώνης καὶ νὰ νικήσῃ τὸν στρατὸν τῆς ἐπαρχίας τῆς Βενετίας, ἀλλ' ὅταν ἐκυρίευσε μετὰ ταῦτα τὴν Ἀκυληΐαν καὶ τὴν Μοδένην, εἶχεν ἐνώπιόν του ἀνοικτὴν τὴν Ἰταλίαν καὶ ἠδύνατο νὰ βαδίσῃ ἐλευθέρως ἐναντίον τῆς Ρώμης. Ἀλλ' ἐνταῦθα ἥσυχος ἀναμένει αὐτὸν ὁ Μαξέντιος μὲ τὸ κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ του, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνήρχετο μὲν εἰς 188.000 ἄνδρας, ὡς λέγει ὁ Ζώσιμος, διότι εἶχον σταλῆ δυνάμεις κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου πρὸς βορρᾶν, ὑπερέβαινεν ὅμως κατὰ πολὺ τὸν μικρὸν στρατὸν τοῦ Κωνσταντίνου. Ἡ περιβόητος μάχη ἔλαβε χώραν τὴν 28 Ὀκτωβρίου 312 πλησίον τῆς Ρώμης, εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων χιλιομέτρων, εἰς τοὺς Κόκκινους Βράχους (Saxa Rubra), ἢ μᾶλλον εἰς τὴν Μιλβίαν γέφυραν τοῦ Τιβέρεως, εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην αὐτοῦ. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐφοβεῖτο μήπως ἀναγκασθῇ νὰ προβῇ εἰς τακτικὴν πολιορκίαν τῆς Ρώμης, τοῦτο

Κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου εὑρεθὲν εἰς τὰς θέρμας τοῦ Κωνσταντίνου ἐν Ρώμῃ.

Digitized by Google

δὲ θὰ ἦτο ὀλέθριον ἴσως εἰς τοὺς στρατιώτας του, οἱ ὁποῖοι θὰ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ μείνουν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὰς περὶ τὴν Ρώμην ξηρὰς καὶ νοσηρὰς πεδιάδας. Μὲ τὰς ἀλλεπαλλήλους δὲ μάχας εἶχεν ἐλαττωθῆ ὁ στρατός του καὶ πολὺ δύσκολος θὰ ἦτο ἡ κατάληψις ὑπὸ μικροῦ στρατοῦ μιᾶς μεγάλης πόλεως, ἰσχυρῶς ὠχυρωμένης, φρουρουμένης ὑπὸ μεγάλου στρατοῦ καὶ ἐχούσης πλούσια ἐφόδια καὶ ἐπιτήδεια. Ἐν τούτοις ὁ Κωνσταντῖνος ἐπροχώρει ἀκατάσχετος πρὸς τὴν Ρώμην. Διῆλθεν ὡς θριαμβεύων νικητὴς τὴν Βενετίαν, τὴν Ὀμβρίαν, τὴν Ἐτρουρίαν, ἀκολουθῶν τὴν Φλαμινίαν ὁδὸν καὶ κατέφθανεν, ὅσον ἠδύνατο ταχύτερον, πρὸς τὴν αἰωνίαν πόλιν. Εἰς τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον διασταυρώνεται ἡ Φλαμινία ὁδὸς καὶ ἡ Τιβερίνα μὲ τὰς ὁδοὺς Κλωδίαν καὶ Κασσίαν, ὑπάρχουσιν ὑψώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι σπουδαῖα στρατηγικὰ σημεῖα, οἱ Κόκκινοι Βράχοι (Saxa Rubra). Ἐκεῖ ἐσταμάτησεν ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὸν στρατόν του, καὶ καθ' ὃν χρόνον ἦτο ἀμφίρροπος, διστάζων νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν μακρὸν διάδρομον λόφων, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἓξ χιλιόμετρα ἐκτείνεται ἕως τὸν Τίβεριν, αἴφνης, πρὸς μεγάλην ἔκπληξιν αὐτοῦ, εἶδε τὸν στρατὸν τοῦ Μαξεντίου νὰ διαβαίνῃ τὰς γεφύρας καὶ νὰ παρατάσσεται ἐνώπιον αὐτῶν. Παρὰ τὴν Μιλβίαν γέφυραν εἶχεν ἐσπευσμένως ὁ Μαξέντιος κατασκευάσει μίαν ἄλλην γέφυραν ἐκ πλοίων, παράλληλον πρὸς αὐτήν. Εἶχε συμβῆ τὸ παράδοξον γεγονός, ὅτι ὁ λαὸς τῆς Ρώμης καὶ οἱ συγκλητικοὶ εἶχον ἐξαναγκάσει τὸν τύραννον νὰ ἐξέλθῃ τῆς Ρώμης καὶ νὰ συνάψῃ μάχην ἔξω τῆς πόλεως. Ὁ Κωνσταντῖνος ὥρμησε κατὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ, κάτω ἀπὸ τοὺς Βράχους καὶ τὸν ἀπώθησε πρὸς τὸν βραχίονα τοῦ Τιβέρεως, ὅπου ἦτο ἡ Μιλβία γέφυρα. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τοῦ Μαξεντίου ἦσαν τὰ καλύτερα σώματα, καὶ δὴ οἱ ἀνδρεῖοι πραιτωριανοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐγκληματίσει μετ' αὐτοῦ εἰς τὰς τυραννίας τῶν κατοίκων τῆς Ρώμης καὶ δὲν ἠδύναντο ἢ νὰ ἀκολουθήσωσι τὴν τύχην του. Ἰσχυρὸν ἐπίσης καὶ ἀφωσιωμένον ἦτο τὸ ἱππικὸν αὐτοῦ, συνιστάμενον ἐκ Μαυριτανῶν καὶ Νουμιδῶν ἱππέων, ἀλλ' ὄπισθεν τῶν ἀνδρείων τούτων ταγμάτων ἤρχοντο τὰ ἰταλικὰ καὶ ἀφρικανικὰ σώματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον λόγον νὰ θυσιασθοῦν ὑπὲρ τοῦ τυράννου.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὥρμησε κατὰ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς μὲ τὸ ἱππικόν του Οἱ Μαυριτανοὶ καὶ οἱ Νουμίδαι ἱππεῖς τοῦ Μαξεντίου ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν Γαλατῶν ἱππέων, καὶ ἡ φυγὴ τῶν ἱππέων τοῦ Μαξεντίου ἀφῆκεν ἀκάλυπτον τὸ πεζικόν. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε λάβει τὴν πρόνοιαν νὰ στείλῃ ἓν ἰσχυρὸν ἀπόσπασμα διὰ νὰ καταλάβῃ τὰς γεφύρας καὶ τοὺς παρὰ τὸν Τίβεριν λόφους. Οἱ πραιτωριανοί, οἱ ὁποῖοι ἐμάχοντο γενναίως, ἐφονεύοντο ἐπὶ τόπου, ἡ καταστροφὴ αὐτῶν ἔφερε πανικὸν εἰς τὸ κέντρον, τὸ ὁποῖον ἐτράπη εἰς φυγὴν πρὸς τὰς γεφύρας. Ἡ ὁρμὴ τοῦ ὄχλου τούτου ἔρριπτε τὸν ἀνθιστάμενον ἀκόμη στρατὸν τοῦ Μαξεντίου εἰς τὸν ποταμόν, ἡ μία γέφυρα ἔσπασεν, ἡ ἄλλη, ἡ γέφυρα τῆς Μιλβίας, εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ Κωνσταντίνου. Κατὰ τὴν ἀναστάτωσιν ἐκείνην καὶ αὐτὸς ὁ Μαξέντιος ἔπεσεν εἰς τὸν Τίβεριν, ἄγνωστον πῶς, παρασυρθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ ἐπνίγη καὶ τὸ πτῶμά του εὑρέθη κατόπιν εἰς σωρὸν πτωμάτων στρατιωτῶν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἐθριάμβευσεν. Εἰσῆλθε τὴν ἐπομένην ἡμέραν ὡς θριαμβευτὴς εἰς τὴν Ρώμην, ὡς ἐλευθερωτὴς αὐτῆς. Ἡ σύγκλητος καὶ ὁ λαὸς ἦλθον εἰς ὑποδοχήν του ἐνθουσιωδῶς, τιμαὶ διάφοροι ἀπεδόθησαν εἰς αὐτόν. Ἀγῶνες καὶ πανηγύρεις ἱδρύθησαν πρὸς διαιώνισιν τῆς περιφήμου νίκης, ἡ δὲ σύγκλητος ἀφιέρωσε πρὸς τιμήν του διάφορα οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀρχίσει νὰ κτίζῃ ὁ Μαξέντιος. Ἀργότερα, τῷ 315, ἱδρύθη πρὸς τιμὴν αὐτοῦ καὶ ἡ γνωστὴ θριαμβευτικὴ ἁψὶς τοῦ Κωνσταντίνου. Ἡ σπουδαιοτέρα τιμὴ ἦτο ὅτι τοῦ ἔδωκε τὸν τίτλον maximus augustus (ἀνώτατος αὔγουστος), τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν αὐγούστων, θέσιν, τὴν ὁποίαν ἕως τότε κατεῖχεν ὁ Μαξιμῖνος, καὶ ἡ ὁποία εἶχε τὴν οὐσιαστικὴν σημασίαν ὅτι ἔδιδε τὸ δικαίωμα τοῦ νομοθετεῖν δι' ὁλόκληρον τὸ κράτος. Ἡ Ἀφρικὴ ὑποτάσσεται εἰς αὐτόν, καὶ κτίζεται τότε πρὸς τιμήν του ἡ πόλις Κωνσταντίνη εἰς τὴν Νουμιδίαν. Ἐξ ἄλλου, ὁ νέος αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης διαλύει τοὺς πραιτωριανούς, καταγράφει τὸν περισωθέντα ἐχθρικὸν στρατὸν εἰς τὰ ἰδικά του τάγματα καὶ ἀρχίζει τὴν ἐργασίαν πρὸς βελτίωσιν ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον τῆς νομοθεσίας.

Ὅτε ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Γαλατίαν ὁ Κωνσταντῖνος, ἦτο εἰδωλολάτρης, ἢ μᾶλλον ἠκολούθει τὴν ἡλιολατρείαν, τὴν θρησκείαν τῶν προγόνων του, ὡς διετείνετο, τοῦ Κλαυδίου Β' καὶ τοῦ Αὐρηλιανοῦ, θρησκείαν, ἡ ὁποία ἔγινε κατόπιν καὶ ἡ θρησκεία τοῦ Ἰουλιανοῦ. Εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν δυναστικὴν λατρείαν τοῦ Ἡρακλέους, δύο ἔτη πρὶν προσέλθῃ εἰς τὸν Χριστιανισμόν, καὶ οὕτως εἶχε δείξει τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Μαξέντιον, ὁ ὁποῖος ἀνῆκεν εἰς τοὺς Ἑρκουλίους, καὶ εἶχε προπαρασκευάσει τὴν προσέλευσιν αὐτοῦ εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ὁ Κωνσταντῖνος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην, ἂν ὄχι τέλειος Χριστιανός, ὅμως μὲ τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Χριστοῦ. Τὸ θαυμάσιον τοῦτο γεγονός, τὸ θαυμασιώτερον ὅλων ἐξ ὅσων συνέβησαν κατὰ τὴν πλουσίαν εἰς ἀνατροπὰς ταραχώδη ἐκείνην ἐποχήν, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ φέρῃ τὴν ἀνόρθωσιν τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, ἔχει αἰτίαν τὴν πεποίθησιν τοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὴν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἐσωτερικήν τινα λάμψιν τοῦ θείου φωτὸς εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Εἰς ταύτην τοὐλάχιστον τὴν σκέψιν φέρει ἡμᾶς ἡ πολυθρύλητος εἴδησις περὶ τοῦ ἐπιφανέντος εἰς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον σημείου τοῦ σταυροῦ.

Ἡ ἱστορία εἶναι τόσον στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὸ θαῦμα τοῦτο, ὥστε δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ἱστορία στηρίζεται ἐπὶ τοῦ θαύματος. Ἡ ἀρχαία παράδοσις διηγεῖται ὡς ἑξῆς τὰ συμβάντα: Κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ὁριστικῆς μάχης παρὰ τὴν Ρώμην, ἤτοι μίαν ἡμέραν τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 312, κατὰ τὴν κλίσιν τῆς ἡμέρας (ἢ τὴν μεσημβρίαν) εἶδεν ὅραμα ὁ Κωνσταντῖνος θαυμαστὸν εἰς τὸν οὐρανόν: διὰ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων διεγράφετο φωτεινὸν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ περὶ αὐτὸ

Κεφαλὴ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου εὑρεθεῖσα ἐν Νίσσῃ τῆς Σερβίας.

ἦσαν γεγραμμέναι, πάλιν διὰ φωτεινῶν γραμμῶν, αἱ λέξεις: «Ἐν τούτῳ νίκα» (in hoc vincas). Εὐθὺς ἀμέσως ὁ Κωνσταντῖνος, θεωρήσας τὴν θαυματουργὸν ἐπιφάνειαν ταύτην ὡς προειδοποίησιν τοῦ Θεοῦ, διέταξεν ἵνα χαραχθῇ ἐπὶ τῶν ἀσπίδων τῶν στρατιωτῶν του τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι τὸ γράμμα *X* (ριστὸς) καὶ κάθετον ἐν μέσῳ αὐτοῦ τὸ *I* (ησοῦς), ὀλίγον ἐξωγκωμένον εἰς τὰ ἄνω. Ὀλίγον ἀργότερα τὸ μονόγραμμα ἔγινε τὸ σύνηθες μὲ τὰ Χ—Ρ συμπεπλεγμένα, ἤτοι τὰ πρῶτα γράμματα τῆς λέξεως Χριστός: ☧. Ἐπίσης ἀργότερα τῷ 317, τὸ ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἐπανηγύρισεν ὁ Κωνσταντῖνος τὴν ἀνύψωσιν τῶν υἱῶν του εἰς τὸ ἀξίωμα τῶν καισάρων, κατεσκεύασε διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὴν χριστιανικὴν σημαίαν, ἡ ὁποία λέγεται *λάβαρον* (βλ. λ.) Τὰ ἱερὰ ταῦτα σύμβολα καὶ ἐμβλήματα ἔγιναν τὰ σύμβολα τοῦ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἱδρυθέντος χριστιανικοῦ βασιλείου.

Ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς μεγάλης νίκης αὐτοῦ ὁ Κωνσταντῖνος κηρύσσεται ὑπέρμαχος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Διὰ τῶν λόγων καὶ διὰ τῶν προκηρύξεων αὐτοῦ, λέγει ὁ Εὐσέβιος, διεκήρυξε τὴν χριστιανικὴν αὐτοῦ πίστιν· «φωνῇ τε μεγάλῃ καὶ στήλαις ἅπασιν ἀνθρώποις τὸ σωτήριον ἀνεκήρυττε σημεῖον». Εἰς τὸ κέντρον τῆς βασιλικῆς πόλεως ἀνυψώθη τρόπαιον τῆς νίκης, καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ αὐτοκράτορος παρίστανεν αὐτὸν κρατοῦντα λόγχην σταυροφόρον καὶ κάτω αὐτοῦ ἀνεγινώσκετο (λατινιστὶ) ἡ ἐπιγραφή: «Διὰ τοῦ σωτηρίου τούτου σημείου ἀπηλευθέρωσα τὴν πόλιν σας ἀπὸ τὴν τυραννίαν». Ἀμέσως μετὰ τὴν νίκην, ἀπὸ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 312, ὁ Κωνσταντῖνος, διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν Θεόν, ἤρχισε νὰ ἐκδίδῃ ἀλλεπάλληλα τὰ διατάγματα, τὰ ὁποῖα ἔδιδον εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐξασκήσεως τῶν ἱερῶν καθηκόντων αὐτῶν. Εἶχον ἤδη ἐκδοθῆ ὑπὸ τῶν τελευταίων Ρωμαίων αὐτοκρατόρων διατάγματα ἀνοχῆς τῶν Χριστιανῶν. Τὸ γνωστότερον, τὸ μᾶλλον πολυθρύλητον, διάταγμα εἶναι τὸ λεγόμενον «διάταγμα τῶν Μεδιολάνων» (edictum Mediolani), τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ὁ Κωνσταντῖνος ἐκ συμφώνου μετὰ τοῦ Λικινίου εἰς τὰ Μεδιόλανα (τὸ Μιλᾶνον), ὅπου, τὰς ἀρχὰς τοῦ 313, συνηντήθησαν μετὰ τὴν νίκην οἱ δύο αὐτοκράτορες πρὸς συνεννόησιν. Εἰς τὸ Μιλᾶνον διεξήχθησαν οἱ γάμοι τῆς ἀδελφῆς τοῦ Κωνσταντίνου μετὰ τοῦ Λικινίου καὶ ἐπεσφραγίσθη ἡ συμμαχία τῶν δύο ἀνδρῶν. Κατὰ τὴν κοινὴν συμφωνίαν ὁ Κωνσταντῖνος ὁρίζεται ὡς ἀνώτατος αὐτοκράτωρ (maximus augustus), κατορθώνει δὲ νὰ ἐπεκταθῇ ἡ νόμιμος ἀναγνώρισις τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅπου κατεδιώκετο ὑπὸ τοῦ Γαλερίου. Ὁ ἐκδοθεὶς τότε ἐκ συμφώνου περὶ ἀνεξιθρησκείας νόμος ἀνεγνώριζεν ὅλας τὰς θρησκείας ὡς ἰσοτίμους καὶ διέτασσε τὴν ἀπόδοσιν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τῶν δημευθέντων τόπων λατρείας καὶ ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων. Ἡ ἔκδοσις τοῦ νόμου ἢ διατάγματος τούτου ἠμφεσβητήθη ἐσχάτως, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἀπὸ τὸ 313 χρονολογεῖται ἡ ὁσημέραι γενναιότερον παρεχομένη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου προστασία τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἔτος ἐκεῖνο θεωρεῖται ὡς ἔτος θριάμβου τῆς Ἐκκλησίας, ἂν καὶ ὀρθότερον ἦτο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἔτος θριάμβου τὸ ἔτος 325. Σημειωτέον ὅμως ὅτι δὲν ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ὁ Χριστιανισμὸς ὡς ἐπίσημος θρησκεία τοῦ κράτους· ἁπλῶς ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν προστασίαν τοῦ θρόνου.

Οἱ δύο αὐτοκράτορες ἐχωρίσθησαν ταχέως, καὶ ὁ μὲν Κωνσταντῖνος ἠναγκάσθη νὰ σπεύσῃ εἰς τὸν Ρῆνον διὰ νὰ κρατήσῃ εἰς ὑποταγὴν τοὺς Φράγκους, τοὺς ὁποίους καὶ ἐνίκησεν, ὁ δὲ Λικίνιος ἔτρεξεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὅπου ὁ Μαξιμῖνος εἶχεν εἰσελάσει εἰς τὰς χώρας αὐτοῦ. Ὁ Μαξιμῖνος εἶχε διαβῆ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ καταλάβει τὸ Βυζάντιον· ὁ Λικίνιος νικᾷ αὐτὸν εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ τὸν καταδιώκει εἰς τὴν Ἀσίαν. Καθ' ὃν χρόνον παρεσκεύαζε νέας δυνάμεις ὁ Μαξιμῖνος, ἠσθένησε καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Κιλικίαν 313). Μετ' ὀλίγα ἔτη, τῷ 316, ἀπέθνησκεν εἰς τὸ κάστρον τοῦ Ἀσπαλάθου (Spalato) εἰς τὴν Δαλματίαν, ἐν τῇ μονώσει αὐτοῦ, καὶ ὁ ἱδρυτὴς τῆς τετραρχίας, ὁ Διοκλητιανός. Οὕτως ἀπομένουν δι' ὅλον τὸν κόσμον δύο ἀνώτατοι ἄρχοντες, ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Λικίνιος· ὁ πρῶτος ἐκυβέρνα τὴν Δύσιν, ὁ ἄλλος τὴν Ἀνατολήν.

Ἡ μεταξὺ τῶν δύο κυριάρχων τοῦ κόσμου διάστασις δὲν ἤργησε νὰ ἐπέλθῃ. Φαίνεται ὅτι ὁ Λικίνιος ἐξύφανε συνωμοσίαν ἐναντίον τοῦ Κωνσταντίνου, ἐπέτρεψε δὲ νὰ ὑβρισθοῦν οἱ ἀνδριάντες αὐτοῦ. Ὁ Κωνσταντῖνος λαμβάνει τὴν πρωτοβουλίαν, ἐπέρχεται ἐκ τῆς Γαλατίας ἐναντίον τοῦ Λικινίου, νικᾷ αὐτὸν παρὰ τὴν Κίβαλιν τῆς Παννονίας, εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Δραύου (εἰς τὴν σημερινὴν Σλαβονίαν). Ἡ μάχη, ἂν καὶ οἱ ἀντίπαλοι εἶχον μικρὰς δυνάμεις (ὁ Κωνσταντῖνος 20.000 ἄνδρας, ὁ Λικίνιος 35 000, ἀλλ' ὅλους ἐμπειροπολέμους), ὑπῆρξε πεισματωδεστάτη. Μὲ πολλὴν δυσκολίαν ἐνίκησεν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἠνάγκασε τὸν ἀντίπαλον ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὸ Σίρμιον (τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 314). Ὁ Λικίνιος εἶχε τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν δύναμιν νὰ συγκροτήσῃ νέον στρατὸν καὶ ἔλαβε τὸ θάρρος ν' ἀνακηρύξῃ ἕνα ἐκ τῶν στρατηγῶν του, τὸν Οὐάλεντα, διάδοχον τοῦ Κωνσταντίνου καὶ αὔγουστον τῆς Δύσεως. Ἔγινε δευτέρα μάχη εἰς τὴν Θρᾴκην τὸ ἴδιον ἔτος, ἐπίσης πεισματώδης, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐπιφέρῃ ὁριστικὴν νίκην τοῦ Κωνσταντίνου, διότι οὗτος εὗρε συμφέρον νὰ προέλθῃ εἰς συμβιβασμὸν μὲ τὸν Λικίνιον. Ἡ εἰρήνη συνήφθη ἐπὶ τῶν ἑξῆς βάσεων: ὁ Λικίνιος ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν θανάτωσιν τοῦ Οὐάλεντος καὶ νὰ παραδώσῃ ὁλόκληρον τὸ Ἰλλυρικόν, ὡς ἐλέγετο τότε ἡ Χερσόνησος τοῦ Αἵμου, πλὴν τῆς Θρᾴκης. Οὕτως ὁ Λικίνιος ἐκράτησε τὴν Θρᾴκην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, ἐξαιρέσει ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Δύσεως, τὴν Παννονίαν καὶ τὴν ἄλλην Ἑλληνοϊλλυρικὴν χερσόνησον, τὸ Ἰλλυρικόν, ἤτοι τὴν Ἰλλυρίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ τὸν πόλεμον ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέκρουσε νικηφόρως τοὺς Γότθους ἀπὸ τὰς χώρας τοῦ Κάτω Δουνάβεως, ἔλαβε τὸν τίτλον Gothicus Maximus, καὶ ἦτο κύριος τῶν δύο τρίτων τῆς ὅλης αὐτοκρατορίας. Κατ' οὐσίαν, ἂν καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἑνότης διετηρεῖτο, τὸ κράτος ἦτο χωρισμένον εἰς δύο ἰδιαίτερα τμήματα, ἀφοῦ τὸ οὐσιῶδες γνώρισμα, τὸ δικαίωμα τῆς νομοθεσίας καὶ τῆς κοπῆς νομίσματος, ἦτο ἰδιαίτερον δι' ἕκαστον τμῆμα αὐτοῦ. Μετά τινα ἔτη καθιέρωσεν ὁ Κωνσταντῖνος πανηγυρικῶς τὴν χριστιανικὴν αὐτοῦ δυναστείαν. Τὴν 1ην Μαρτίου τοῦ 317, ἐν μέσῳ λαμπρᾶς στρατιωτικῆς παρατάξεως εἰς τὴν Σαρδικὴν τῆς Μοισίας, οἱ υἱοὶ τοῦ Κωνσταντίνου Κρίσπος, ὁ υἱὸς τῆς παλλακῆς αὐτοῦ Μινερβίνας, καὶ ὁ πρὸ ὀλίγου μόλις γεννηθεὶς πρεσβύτερος υἱὸς τῆς Φαύστας Κωνσταντῖνος, μετὰ τοῦ μικροῦ υἱοῦ τοῦ Λικινίου, βρέφους ἀκόμη, Λικινιανοῦ Λικινίου, ὁ ὁποῖος ἦτο μόλις εἴκοσι μηνῶν, ἀνεκηρύχθησαν καίσαρες. Οὕτως ἐξεδηλώθη ἡ ἵδρυσις κληρονομικῶν δυναστειῶν, ἡ δὲ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐνεφανίσθη εἰς τὸν κόσμον ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν χριστιανικὴ δυναστεία, διότι, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἐν μέσῳ λαμπρᾶς στρατιωτικῆς πανηγύρεως, ἀνεπετάσθη ἡ χριστιανικὴ σημαία, τὸ λάβαρον, τὸ ὁποῖον, ἀντὶ τῶν ρωμαϊκῶν ἀετῶν ἔφερεν εἰς τὴν κορυ-

Digitized by Google

φὴν τοῦ κοντοῦ ἐν στεφάνῳ τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸ ἐκ τῆς ἐγκαρσίας κεραίας κρεμάμενον βῆλον τὰς εἰκόνας τοῦ Κωνσταντίνου μετὰ τῶν δύο υἱῶν αὐτοῦ.

Ἡ συμφιλίωσις τῶν δύο αὐτοκρατόρων ἔδωκε τὴν εἰρήνην εἰς τὸν κόσμον ἐπὶ ὀκτὼ ἢ ἐννέα ἔτη. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα τῆς εἰρήνης, ὁ Κωνσταντῖνος, διατρίβων εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Δύσεως, τὰς ὁποίας εἶχεν ἀποκτήσει κατόπιν τῆς εἰρήνης μὲ τὸν Λικίνιον, ἀρχίζει νὰ ἐκδίδῃ σειρὰν νόμων, οἱ ὁποῖοι ἀφορῶσιν εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τὸ φιλανθρωπότερον κοινωνικὴν ἀναδιοργάνωσιν. Ἀλλ' οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς νόμους τούτους εἶναι συνδεδεμένοι μὲ τὸ ὅλον πολιτικόν, θρησκευτικὸν καὶ κοινωνικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον συνεπλήρωσεν ὁ Κωνσταντῖνος κατὰ τοὺς τελευταίους ἡσύχους χρόνους τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ὁ Λικίνιος ὅμως, εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ κράτους, ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 321 νὰ καταδιώκῃ τοὺς Χριστιανούς. Οἱ δύο κυρίαρχοι τοῦ κόσμου ἤρχισαν νὰ κάμνουν ἐπὶ ἔτη μεγάλας παρασκευὰς διὰ τὸν τελικὸν ἀγῶνα. Καὶ οἱ δύο ἀπέσυρον στρατὸν ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ Δουνάβεως καὶ διὰ τοῦτο ἐκίνησαν τὴν ὄρεξιν πρὸς ἐπιδρομὰς τῶν γειτονικῶν βαρβάρων. Πρῶτοι οἱ Σαρμάται ἐπέδραμον, τῷ 322, εἰς τὴν Παννονίαν, ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέκρουσε νικηφόρως τοὺς βαρβάρους καὶ κατεδίωξεν αὐτοὺς πέραν τοῦ Δουνάβεως. Μετὰ τὸν νικηφόρον πόλεμον πρὸς τοὺς Σαυρομάτας, ὅπως τοὺς λέγει ὁ Ζώσιμος, ἔρχεται ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ κατασκευάζει ἐνταῦθα λιμένα, παρασκευαζόμενος διὰ τὸν κατὰ τοῦ Λικινίου πόλεμον. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, τῷ 323, ὅτε γοτθικὰ στίφη εἰσεχώρησαν εἰς τὴν Θράκην, καὶ πάλιν γενναίως ἀπέκρουσε τὰς ἐπιδρομὰς ταύτας. Ὁ Λικίνιος ἐθεώρησε τὴν εἴσοδον ταύτην τοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὰ κράτη του ὡς παράβασιν τῆς συνθήκης τοῦ 314, φαίνεται δὲ καὶ ὅτι ἐμελέτησεν ἐπιβουλὴν ἐναντίον τοῦ Κωνσταντίνου, ἐπέτεινε δὲ τὸν διωγμὸν ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν. Ταῦτα πάντα ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ ἐκραγῇ ὁ μέγας τελικὸς ἀγὼν μεταξὺ τῶν δύο κυριάρχων τοῦ κόσμου περὶ μονοκρατορίας. Κατὰ τοὺς ἓξ πρώτους μῆνας τοῦ 324, ὁ Λικίνιος παρατείνει τὴν ἐκκρεμότητα, καθ' ὃν χρόνον οἱ στρατοὶ συγκεντρώνονται. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔχει 200 πολεμικά, πλεῖστα δὲ μεταγωγικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα συνήθροισεν ἐκ τῶν ἑλληνικῶν λιμένων εἰς τὸν Πειραιᾶ, στρατὸν δὲ 130.000 ἀνδρῶν, συγκεντρωμένον περὶ τὴν Θεσσαλονίκην, ὁ δὲ Λικίνιος, ὁ ὁποῖος εἶχε δείξει ἀξιοθαύμαστον δραστηριότητα, παρὰ τὴν μεγάλην ἡλικίαν του, εἶχε συναθροίσει 350 πλοῖα καὶ 165.000 ἄνδρας. Οἱ λιμένες τῆς Αἰγύπτου, τῆς Φοινίκης, τῆς Μ. Ἀσίας εἶχον παράσχει τὰ πλοῖα. Ἡ μάχη συνεκροτήθη παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν, ὅπου εἶχεν ὀχυρωθῆ ὁ Λικίνιος, τὴν 3 Ἰουλίου 324. Ἡ σύγκρουσις ὑπῆρξε πεισματώδης. Ἡ με δυσκολίαν ἀποκτηθεῖσα νίκη ἀποδεικνύει τὸν Κωνσταντῖνον κύριον τῆς Εὐρώπης, μόλις δὲ προφθάνει ὁ Λικίνιος νὰ ὀχυρωθῇ εἰς τὸ Βυζάντιον. Εἰς τὸν Πειραιᾶ, ἔπειτα εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὁ ἀνδρεῖος, νεαρώτατος υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Κρίσπος εἶχε συγκεντρώσει τὸν στόλον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀντεπεξῆλθε καὶ κατετρόπωσεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου τὸν ἐχθρικὸν στόλον, καὶ οὕτως ηὐκόλυνεν εἰς τὸν πατέρα του τὴν τακτικὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως. Διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου ἐματαίωσεν ὁ Κωνσταντῖνος τὸν ἀνεφοδιασμὸν τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ θαλάσσης, καὶ ὁ Λικίνιος ἐκινδύνευε ν' ἀποκλεισθῇ ἀπὸ τὴν Ἀσίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Λικίνιος κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπου κατώρθωσε πάλιν νὰ συναθροίσῃ νέον στρατὸν 130.000 ἀνδρῶν, καθήρεσε πάλιν τὸν Κωνσταντῖνον καὶ εἰς τὴν θέσιν του ἀνέδειξε συναύγουστον τὸν στρατηγόν του Μαρτινιανόν. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος κατώρθωσε νὰ διαβῇ εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ τὴν 18 Σεπτεμβρίου 324 ἐνίκησεν ὁλοσχερῶς τὸν ἀντίπαλόν του εἰς τὴν Χρυσόπολιν (τὸ σημερινὸν Σκούταρι), παρὰ τὴν Χαλκηδόνα. Τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Χαλκηδὼν παρεδόθησαν, ὁ δὲ Λικίνιος πολιορκηθεὶς εἰς τὴν Νικομήδειαν συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἔσωσε τὴν ζωήν του διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς συζύγου του, ἡ ὁποία ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Κωνσταντίνου. Ὡς τόπος διαμονῆς αὐτοῦ ὡρίσθη ἡ Θεσσαλονίκη, ἀλλ' ὑπόνοια ὅτι συνεννοεῖτο μὲ τοὺς βαρβάρους ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον νὰ φονεύσῃ τὸν γαμβρόν του, διότι ἐφοβήθη τὸν τόσον δραστήριον ἀντίπαλον, τὸν ὁποῖον μετὰ πολλοῦ κόπου εἶχε νικήσει.

Ὁ Κωνσταντῖνος μονοκράτωρ. Μετὰ τὴν περιφανῆ κατὰ τοῦ τελευταίου ἀντιπάλου νίκην, τοῦ Λικινίου, ὁ Κωνσταντῖνος ἔγινε «*μονοκράτωρ πάσης Ρωμαίων γῆς*» (Θεοφάνης) καὶ εἶναι κυρίαρχος Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, ὅλης τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ὅλου τοῦ πολιτισμένου μεσογειακοῦ κόσμου. Εἶναι, ὡς ἐπιγράφει αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ, «Νικητὴς Κωνσταντῖνος μέγιστος, σεβαστός», εἰς δὲ τὰς ἐπιγραφὰς καὶ εἰς τὰ νομίσματα: «Victor et triumphator omnium gentium—Rector totius orbis». Ἐξαιρετικῶς ὅμως χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι ἀπὸ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν γίνεται καὶ ὁ πρῶτος Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ. Εἰς τοῦτο τὸ μέγα διὰ τὸν κόσμον καὶ τὸν Ἑλληνισμὸν φέρουν αἱ τρεῖς μεγάλαι ἀποφάσεις αὐτοῦ, εἰς τὰς ὁποίας δίδει ἱστορικὴν πραγματικότητα, ἀφ' ὅτου ἔγινε μονοκράτωρ. Εἶναι δ' αἱ μεγάλαι αὗται ἀποφάσεις, αἱ ὁποῖαι ἤλλαξαν τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου: α') ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, β') ἡ παραδοχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ δὴ τοῦ καθολικοῦ, ἤτοι τῆς Ὀρθοδοξίας, ὡς θρησκείας, ἂν ὄχι ἐπισήμου, ἀλλ' εὐνοουμένης ὑπὸ τοῦ θρόνου καὶ τῶν νόμων θρησκείας εἰς τὸ κράτος, καὶ γ') ἡ πολιτική, αὐλικὴ καὶ κοινωνικὴ διοργάνωσις. Καὶ τὰ τρία αὐτὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα πίπτουν εἰς τὸ 325 καὶ τὰ ἑπόμενα ἔτη, ἄγουν εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, τῆς ὁποίας τὴν ἀρχὴν πρέπει νὰ θέσωμεν εἰς τοὺς χρόνους τῆς μονοκρατορίας τοῦ Κωνσταντίνου, ἐπίσης εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

[Αἱ χρονολογίαι, αἱ ὁποῖαι ἐνδιαφέρουν ἰδιαιτέρως τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ ἔχουν ἰδιάζουσαν σημασίαν διὰ τὴν ὅλην ἱστορικὴν ἐξέλιξιν, εἶναι αἱ ἑξῆς:

Τῷ 324 τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον λαμβάνει τὸ ὄνομα *Κωνσταντινούπολις*, τὸ ὁποῖον διὰ πρώτην φορὰν εὑρίσκεται ἀναγεγραμμένον ἐπὶ νομισμάτων ἐκδιδομένων εἰς τὸ ἱδρυόμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει νομισματοκοπεῖον. Οὕτως, ἡ Κωνσταντινούπολις εἰσέρχεται εἰς τὸν κοσμοϊστορικὸν καὶ ὑπέρλαμπρον ἱστορικὸν βίον αὐτῆς ὡς πρωτεύουσα τοῦ ἑλληνικοῦ μεσαιωνικοῦ κόσμου καὶ λαμβάνει τὴν ἡγεμονίαν εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος. Τὸ ἴδιον ἔτος ἤρχισαν νὰ ἐγείρωνται τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν ὁποίων τὴν ἔκτασιν ὁ ἴδιος ὁ Κωνσταντῖνος ἐχάραξε, καὶ τελεῖται ἡ καθιέρωσις (dedicatio) τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν γένει ἀρχίζουν τὰ ἔργα τῆς κτίσεως, τὰ ὁποῖα ἐθεωρήθησαν περατωθέντα τῷ 330 (ἐξηκολούθησαν ἔτη τινὰ κατόπιν), ὅτε ἔγιναν μεγαλοπρεπῆ τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας πρωτευούσης. Προσωρινῶς ἔχει τὴν αὐλὴν αὐτοῦ εἰς τὴν Νικομήδειαν, ὅπως ὅλοι οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ἀνατολῆς. Λαμβάνει τὸ διάδημα ἐπίσης καὶ ἡ ἁγία Ἑλένη, εἰς τὴν ὁποίαν δίδει πολλὰς τιμὰς καὶ τὸν ὑψηλὸν τίτλον αὐγοῦστα. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀσχολεῖται πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐρίδων καὶ ἀποστέλλει εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸν σεβάσμιον φίλον του Ὅσιον, ἐπίσκοπον Κορδούης, διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν Ἄρειον εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Καταλύει (τὸν Δεκέμβριον) τὰ ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν διατάγματα τοῦ Λικινίου.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος, τὸ 325, συγκαλεῖ τὴν πρώτην ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἡ ὁποία καθιερώνει τὴν Ὀρθοδοξίαν ὡς τὸ ἐπίσημον δόγμα τοῦ κράτους. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὰ οἰκοδομικὰ ἔργα προχωροῦν, κτίσις τῶν βασιλικῶν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Τὸ ἔτος τοῦτο ἐμφανίζεται τὸ λάβαρον μὲ τὸ κωνσταντίνειον μονόγραμμα εἰς τὰ νομίσματα τὰ κοπτόμενα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τῷ 326 ὁ Κωνσταντῖνος ἔρχεται εἰς τὴν Ρώμην, διὰ νὰ ἑορτάσῃ τὴν εἰκοσαετηρίδα τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ἡ οἰκογενειακὴ τραγῳδία, θανάτωσις τοῦ υἱοῦ του Κρίσπου καὶ τῆς συζύγου του Φαύστας. Ὁριστικὴ ἐγκατάλειψις τῆς Ρώμης διὰ τὴν Ἀνατολὴν καὶ δὴ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Τῷ 327 ταξίδιον τῆς ἁγίας Ἑλένης εἰς τοὺς Ἁγίους τόπους, κτίσις ἐκκλησιῶν. Ἰσχυρὰ ὤθησις τῶν ἔργων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπαγορεύει τὴν ἐπίσημον ἐθνικὴν λατρείαν καὶ εἰδικῶς τὴν λατρείαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος, ὡς Χριστιανὸς αὐτοκράτωρ, δὲν δύναται νὰ εἶναι θεός.

Τῷ 328 προχωροῦν μὲ μεγάλην δραστηριότητα τὰ ἔργα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τῷ 329, θάνατος τῆς ἁγίας Ἑλένης. Τὰ λείψανα αὐτῆς κατατίθενται εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὁ ὁποῖος ἀναδεικνύεται τὸ μαυσωλεῖον τῶν Χριστιανῶν βασιλέων.

Τῷ 330, 11 Μαΐου, τελοῦνται μεγαλοπρεπῆ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐγκαίνια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ γενέθλια τῆς πόλεως. Ἡ κυβέρνησις καὶ ἡ αὐλὴ ἐγκαθίστανται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ οἱ νόμοι ἔκτοτε ἐκδίδονται ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τῷ 331 κλείονται ἐθνικοὶ ναοὶ καὶ ἐγείρονται ἐκκλησίαι εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Τῷ 334 τελειώνουν τὰ ἔργα τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τῷ 335 χωρισμὸς τοῦ κράτους μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐγκαίνια τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀναστάσεως εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ.

Τῷ 336 ἑορτάζει ὁ Κωνσταντῖνος τὴν τριακονταετηρίδα τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Θάνατος τοῦ Ἀρείου.

Τῷ 337 ὁ Κωνσταντῖνος ἑορτάζει μετ' ἐπισημότητος τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα καὶ τὰ ἐγκαίνια τῶν δύο ἐκκλησιῶν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων (3 Ἀπριλίου). Κατόπιν πίπτει ἀσθενής, βαπτίζεται καὶ τὴν 22 Μαΐου ἀποθνήσκει.]

Μεγίστην συμβολήν, ἴσως αὐτὴν τὴν θεμέλιον πέτραν, εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου αὐτοκρατορίας παρέσχε τὸ γεγονὸς τῆς ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου καθιερώσεως τοῦ συμβόλου τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Τὴν πρώτην ταύτην Οἰκουμενικὴν σύνοδον, τὴν συνέλευσιν τῶν ἐπισκόπων τῆς Οἰκουμένης, ἤτοι ὅλου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, ἤνοιξεν αὐτοπροσώπως ὁ Κωνσταντῖνος τὴν 20 Μαΐου 325. Προέβη δὲ εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς συγκλήσεως Οἰκουμενικῆς συνόδου ἕνεκα τῶν πολλῶν ἐρίδων, αἱ ὁποῖαι ἐτάρασσον τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἰδίως ἕνεκα τῆς περιφήμου αἱρέσεως τοῦ Ἀρείου, ἡ ὁποία εἶχε φανατίσει εἰς ἐπίφοβον βαθμὸν ὄχι μόνον τοὺς κληρικούς, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς ὑπηκόους, ἠπείλει δὲ νὰ φέρῃ διάσπασιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸ κράτος. Ἡ σύνοδος διελύθη τὴν 25 Ἰουλίου 325, ὀλίγον μετὰ τὸν ἑορτασμὸν εἰς ὅλον τὸ κράτος τῆς εἰκοσαετηρίδος τοῦ αὐτοκράτορος, προηγηθέντα τοῦ κανονικοῦ χρόνου κατὰ ἓν ἔτος (τὸ ἑπόμενον ἔτος ἑωρτάσθη πάλιν πλήρης ἡ εἰκοσαετηρὶς εἰς τὴν Ρώμην), ὅτε ὁ Κωνσταντῖνος προσέφερε συμπόσιον εἰς τοὺς ἁγίους πατέρας τῆς Νικαίας, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας ἐξεφώνησε τὸν πανηγυρικὸν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀργότερα, τῷ 327, συνῆλθε πάλιν ἡ σύνοδος, διὰ νὰ μετριάσῃ τὴν ἐναντίον τῶν ἀρειανῶν ἀπόφασιν, διότι ἡ εἰς τὸ μεταξὺ ἐπισυμβᾶσα βαρεῖα συμφορὰ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κωνσταντίνου ἐκλόνισεν αὐτὸν ὡς πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εὐμενῆ ἀποδοχὴν τῆς πρώτης ἀποφάσεως, ὁριστικῶς δὲ διελύθη ἡ σύνοδος τὸν Νοέμβριον τοῦ 327. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ ἑορτάσῃ τὴν εἰκοσαετηρίδα τῆς βασιλείας αὐτοῦ (306—326). Ἐνταῦθα εἶχε συναθροισθῆ ὅλη ἡ οἰκογένειά του, ὅτε, αἰφνιδίως, ἐν μέσῳ τῶν πανηγύρεων, ὁ αὐτοκράτωρ ἔδωκε τὴν διαταγὴν νὰ ἐγκλεισθῇ ὁ υἱός του Κρίσπος εἰς τὸ κάστρον τῆς Πόλας εἰς τὴν Ἰστρίαν, ἔπειτα δὲ νὰ θανατωθῇ. Ὁ Κρίσπος εἶχε γεννηθῆ ἐκ πρώτης γυναικός ἢ παλλακῆς τοῦ Κωνσταντίνου, τῆς Μινερβίνας καὶ ἦτο γενναῖος καὶ ἀγαπητός. Ὡς καῖσαρ εἰς τὴν Γαλατίαν εἶχε καταγάγει νίκας ἰδίως ἐναντίον τῶν Φράγκων καὶ τῶν Ἀλαμαννῶν, εἶχε δ' ὑπηρετήσει καλῶς τὸν πατέρα του διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ τολμηρᾶς εἰσόδου αὐτοῦ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ἡ ὁποία ἐπέφερε τὴν διάλυσιν τοῦ ἰσχυροῦ στόλου τοῦ Λικινίου. Ἡ αἰτία τοῦ ἐγκλήματος θεωρεῖται ἀντίθεσις τοῦ υἱοῦ πρὸς τὴν μητρυιὰν αὐτοῦ Φαῦσταν, ἡ ὁποία βεβαίως δὲν ὑπῆρξεν ἀμέτοχος τοῦ φόνου, φοβουμένη μήπως ὁ Κρίσπος ἐπισκιάσῃ τὰ ἴδια τέκνα αὐτῆς. Ὅτε κατόπιν ὁ Κωνσταντῖνος, διὰ τῆς ἐπιβολῆς τῆς μητρός του Ἑλένης, ἐπεισθη περὶ τῆς ἀθῳότητος τοῦ υἱοῦ του, ἀφῆκε τὴν ὀργήν του νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῆς Φαύστας, τὴν ὁποίαν, κατὰ διαταγήν του, ἔπνιξαν οἱ δοῦλοι εἰς θερμὸν λουτρόν. Ὁ Ζώσιμος θεωρεῖ ὡς δημιουργὸν τοῦ θανάτου τῆς Φαύστας τὴν γηραιὰν Ἑλένην, δὲν ἔχομεν δὲ τὰ μέσα νὰ συζητήσωμεν τὴν γνώμην ταύτην, ἂν καὶ δὲν θὰ ἦτο ἀδύνατον ἡ Ἑλένη νὰ ἐθεώρησεν ὅτι ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῇ ἡ νύμφη αὐτῆς διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀθῴου υἱοῦ. Τὰ θλιβερώτατα γεγονότα καὶ οἱ συγγενικοὶ οὗτοι φόνοι ἔγιναν ἀφορμὴ μεγάλων συζητήσεων μεταξὺ τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν. Εἶναι δύσκολον σήμερον, μὲ τὰς κεχαλυμμένας ἢ ἐσκορπισμένας εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἔχομεν, ν' ἀποκαλύψωμεν τελείως τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ φθάσωμεν εἰς ἀσφαλῆ ἠθικὴν κρίσιν. Ἡ κοινῶς παραδεδεγμένη ἐκδοχή, ὡς γνωστόν, εἶναι ἡ τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους πρὸς τὴν Φαῦσταν, εἴτε ἡ ἀπόκρουσις τοῦ πάθους τῆς Φαύστας ὑπὸ τοῦ Κρίσπου. Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, εἶναι ὅτι βεβαίως ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἦτο ὁ ἀνήρ, ὁ ὁποῖος θὰ παρεσύρετο ἀπὸ διαθέσεις σουλτανικὰς εἰς τοιαύτας φοβερὰς πράξεις, καὶ ὅτι κάτι τι σοβαρώτερον ἐκρύπτετο ὑπὸ τὴν θρυληθεῖσαν ζηλοτυπίαν, πιθανώτατα πολιτική τις προδοσία καὶ ἀνταρσία, εἰς τὴν ὁποίαν περιέπλεξε τὸν Κρίσπον ἡ συνηθισμένη εἰς ταῦτα δολοπλόκος γυνή, ἡ προκαλέσασα ἄλλοτε καὶ τὸν θάνατον τοῦ πατρός της. Ὁποῖος ὑπῆρξεν ὁ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἠθικὸς κλονισμὸς ἐκ τῆς φρικτῆς ταύτης τραγῳδίας, εἶναι εὔκολον νὰ ἐννοηθῇ, ἂν καὶ ὁ Κωνσταντῖνος πρέπει νὰ κριθῇ ὡς Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος δὲν ἐδίσταζε πρὸ τοῦ αἵματος, ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελέσῃ τοὺς σκοπούς του. Ἡ μήτηρ του ἁγία Ἑλένη, ἀφοῦ πικρότατα ἤλεγξεν αὐτόν, ἀνέλαβεν εἰς βαθὺ γῆρας, τῷ 327, ἐξιλαστήριον πορείαν εἰς τοὺς Ἁγίους τόπους, ὅπου διέμεινε δύο ἔτη καὶ πλέον καὶ δὲν ἐπανῆλθε παρὰ μόνον ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτῆς. Οἱ Χριστιανοὶ συγγραφεῖς ἀπεσιώπησαν τὸ γεγονός, ὁπόσην δὲ δεινὴν ἀπογοήτευσιν ᾐσθάνθησαν δεικνύουν οἱ ἁπλοῖ, ἀλλὰ στυγνοὶ οὗτοι λόγοι τοῦ εὐσεβοῦς Βυζαντινοῦ χρονογράφου Θεοφάνους: «Τούτῳ τῷ ἔτει (326) Κρίσπος, ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως, Χριστιανός, ἐκοιμήθη καὶ τὸ Βυζάντιον ἤρξατο κτίζεσθαι» (σ. 29, Βόννης). Μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Κωνσταντίνου, ὄχι μόνον νὰ προστατεύσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ φέρῃ τὴν ἑνότητα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, συνδέεται καὶ ἡ ἄλλη μεγάλη

Digitized by Google

ἀπόφασις αὐτοῦ τῆς ἱδρύσεως μιᾶς νέας πρωτευούσης καὶ δὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τὰ ἔτη τῶν συνεδριάσεων τῆς Νικαίας πίπτει τὸ κοσμοϊστορικὸν γεγονὸς τῆς ἀνακτίσεως τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου ὡς *Κωνσταντινουπόλεως* (βλ. λ.) καὶ τῆς ἀνυψώσεως αὐτοῦ εἰς πρωτεύουσαν τοῦ κράτους. Εἰς τὰ νομίσματα ἐμφανίζεται ἀπὸ τὸ 324 τὸ ὄνομα *Κωνσταντινούπολις*, διαδιδόμενον εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὡς nomen aeternum. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀρχίζει ἤδη ὁ Κωνσταντῖνος νὰ ἐγείρῃ κτίσματά τινα· τὸν θεμέλιον λίθον θέτει τῷ 326 καὶ τὰ ἐπίσημα ἐγκαίνια τελεῖ μετὰ πάσης μεγαλοπρεπείας τῷ 330, ἐξακολουθεῖ δὲ καὶ κατόπιν ἡ ἔγερσις οἰκοδομῶν (τὰ ἔργα φέρονται εἰς πέρας τῷ 334).

Ἡ ἀπόφασις τοῦ Κωνσταντίνου νὰ κυβερνᾶται τὸ κράτος ἀπὸ πρωτεύουσαν κειμένην εἰς τὴν Ἀνατολήν, προέρχεται ἐξ εὐρείας διορατικότητος καὶ ἀποφασιστικῆς τόλμης, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖ διάθεσιν πρὸ τριῶν αἰώνων καὶ ἐπέκεινα ἐκδηλουμένην, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος (βλ. λ. *Βυζάντιον*).

Ἡ ἐσωτερικὴ διοργάνωσις τοῦ ἐκχριστιανισθέντος κράτους καὶ τῆς κοινωνίας, αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἔριδες καὶ ἡ φροντὶς τῆς ἱδρύσεως χριστιανικῆς δυναστείας ἀπησχόλησαν τὸν μέγαν αὐτοκράτορα κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ζωῆς του περισσότερον παρὰ οἱ πόλεμοι. Κατ' ἀκολουθίαν, αἱ μομφαὶ τῶν ἐθνικῶν ἱστορικῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος περιέπεσεν εἰς ἀδράνειαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, «μείνας δὲ ἀπόλεμος, λέγει ὁ Ζώσιμος (σ. 98), καὶ τρυφῇ τὸν βίον ἐκδούς»), εἶναι ἐντελῶς ἀστήρικτοι. Σημασίαν ἰδιάζουσαν ἔχει τὸ γεγονὸς ὅτι πᾶσαι αἱ πράξεις αὐτοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀφορῶσι κυρίως τὴν Ἀνατολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχει ἰδιαιτέραν συμπάθειαν, ἀφοῦ ἀποκαλεῖ τοὺς Χριστιανοὺς ἁπλῶς Ἀνατολικούς. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον διεξήχθησαν ὀλίγοι πόλεμοι πρὸς ἄμυναν τῶν συνόρων. Οἱ Σαρμάται ἐκάλεσαν τὸν Κωνσταντῖνον εἰς βοήθειαν ἐναντίον τῶν Γότθων (332), καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔστειλεν εἰς αὐτοὺς τὸν υἱόν του Κωνσταντῖνον. Οἱ Γότθοι ἡττῶνται, ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Ἀριάριος παραδίδεται εἰς αὐτὸν ὡς ὅμηρος καὶ συνάπτεται μετ' αὐτῶν συμμαχία (foedus), ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας ὑποχρεοῦνται νὰ ἔχουν τὴν φύλαξιν τοῦ Δουνάβεως καὶ νὰ παρέχουν εἰς τὸ κράτος βοηθητικὰ στρατεύματα (foederati). Κινοῦνται καὶ σαρματικαὶ φυλαὶ πρὸς εἰσβολήν, καὶ τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἀποικίζει 300 χιλ. Σαρμάτας εἰς τὴν Παννονίαν καὶ εἰς τὰς ἠρημωμένας χώρας τῆς Ἑλληνοϊλλυρικῆς καὶ τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Κωνσταντίνου πρὸς τοὺς βαρβάρους τοῦ Δουνάβεως ἀνύψωσε τὴν γοητείαν τοῦ κράτους καὶ εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐπὶ μίαν γενεὰν ἀσφάλειαν αὐτοῦ ἀπὸ τὰ βόρεια σύνορα.

Ἐπανάστασις τοῦ ἄρχοντος Καλοκαίρου (Calocerus), προφανῶς Ἕλληνος ἄρχοντος, εἰς τὴν Κύπρον (335) εὐκόλως καταστέλλεται, διὰ νὰ εἶναι δὲ ἥσυχος εἰς τὸ μέλλον ὁ Κωνσταντῖνος, εὗρε τότε εὐκαιρίαν νὰ φονεύσῃ τὸν νεαρὸν Λικινιανὸν Λικίνιον, τὸν νόθον υἱὸν τοῦ Λικινίου. Ἄξια λόγου εἶναι τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ Κωνσταντῖνος σχετικῶς μὲ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου. Καὶ ὡς πρὸς τὰς ἀποφάσεις ταύτας ψέγει αὐτὸν ὁ Ζώσιμος, ἴσως, ὡς πρὸς τοῦτο δικαίως, διότι, λέγει, «τὰ καλῶς καθεστῶτα κινῶν, μίαν οὖσαν, εἰς τέσσαρας διεῖλεν ἀρχάς» (τὴν αὐτοκρατορίαν, σ. 98, Βόννης). Γνωρίζομεν ὅτι ἀπὸ τὴν Φαῦσταν εἶχε τρεῖς υἱούς, τὸν Κωνσταντῖνον, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπὸ τὸ 317 καῖσαρ, καὶ τοὺς ὑργότερα ὑψωθέντας εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο Κωνστάντιον καὶ Κώνσταντα. Εἰς τούτους εἶχε προστεθῆ καὶ τέταρτος καῖσαρ, ὁ ἀνεψιός του, υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ του, Δαλμάτιος. Τὸν δὲ ἄλλον ἀνεψιόν του, ἀδελφὸν τοῦ Δαλματίου, Ἀννιβαλλιανόν, ἀνέδειξε βασιλέα τοῦ Πόντου, εἴτε Ἀρμενίας. Ἡ τοιαύτη διακανόνισις δεικνύει τάσιν τοῦ Κωνσταντίνου ἐπαναστροφῆς εἰς τὸ διοκλητιάνειον διάγραμμα τῆς τετραρχίας καὶ προσπάθειαν πρὸς στερεὰν ἵδρυσιν χριστιανικῆς δυναστείας.

Καθ' ὃν χρόνον ἠσχολεῖτο εἰς ταῦτα ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Σαπώρης Β΄ ἠθέλησε ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ταπεινωτικῆς συνθήκης, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπιβάλει εἰς αὐτὸν ὁ Διοκλητιανὸς τῷ 297, καὶ ἀπῄτησε νὰ παραδοθοῦν εἰς αὐτὸν παλαιαὶ ἐπαρχίαι, τὰς ὁποίας εἶχον κυριεύσει οἱ Ρωμαῖοι, κατέλαβε τὴν Ἀρμενίαν καὶ εἰσήλασεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Ὁ Κωνσταντῖνος παρεσκευάσθη εἰς πόλεμον, σκοπεύων νὰ διευθύνῃ ὁ ἴδιος τὴν ἐκστρατείαν. Ἔπεσεν ὅμως ἀσθενὴς τῷ 337 κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα καὶ μετέβη εἰς τὸ Δρέπανον τῆς Βιθυνίας, ὅπου εἶχε γεννηθῆ ἡ ἁγία Ἑλένη, τὸ ὁποῖον εἶχε μετονομάσει, πρὸς τιμὴν τῆς μητρός του, Ἑλενούπολιν, ὅπου ἦσαν ἰαματικὰ ὕδατα. Ἀλλὰ μὴ αἰσθανθεὶς οὐδεμίαν καλυτέρευσιν, κατελήφθη ὑπὸ τῶν σκέψεων τοῦ θανάτου καὶ μετέβη εἰς ἓν προάστειον τῆς βιθυνικῆς Νικομηδείας, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο Ἀγκυρόνα. Ἐνταῦθα ἐζήτησεν ἀπὸ ἐπισκόπους πρὸς τοῦτο κληθέντας νὰ βαπτισθῇ, καὶ μετὰ συγκατάθεσιν αὐτῶν ἔλαβε τὸ βάπτισμα παρὰ τοῦ ἐπισκόπου Εὐσεβίου τοῦ Νικομηδείας. Ἡ βάπτισις αὕτη τοῦ Κωνσταντίνου, κατὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του (ὁ Θεοφάνης διατείνεται ὅτι δὲν ἦτο ἀβάπτιστος. σ. 25), διήγειρεν ἀρκετὰς συζητήσεις. Σημειωτέον ὅμως ὅτι εἶναι σύμφωνος μὲ τὰς τότε ἀντιλήψεις, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ βάπτισμα ἐθεωρεῖτο καὶ ὡς ἐξιλασμὸς ἀπὸ τὰ ἁμαρτήματα. Τότε ὁ Κωνσταντῖνος μετήλλαξε τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν μὲ τὴν λευκὴν ἐσθῆτα κατηχουμένου, ἐν τῇ ὁποίᾳ εὗρεν αὐτὸν μετ' ὀλίγον ὁ θάνατος. Τὸ πτῶμά του μετηνέχθη εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ, τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐξετέθη ἐπὶ ὑψηλοῦ ἰκριώματος εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ θρόνου. Οἱ ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ εἰδοποίησιν δι' ἀπεσταλμένων τοὺς εἰς τὰς ἐπαρχίας κυβερνῶντας υἱούς του νὰ ἔλθουν. Ἕως τὸν χρόνον τῆς ἀφίξεώς των ἀξιωματοῦχοι καὶ αὐλικοὶ προσήρχοντο παρὰ τὸ φέρετρον κατὰ τὴν κεκανονισμένην ἱεραρχίαν, ἐξετέλουν τὴν προσκύνησιν, ἡ ὁποία ἀπεδίδετο εἰς ζῶντα αὐτοκράτορα, καὶ ἐλάμβανον τὰς διαταγὰς αὐτοῦ. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐθεωρεῖτο, λέγει ὁ Εὐσέβιος, ὅτι ἔζη καὶ ἐβασίλευεν ἀκόμη, εἰς δὲ τὰ νομίσματα ὁρίζεται μόνος ὡς αὔγουστος καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του, μετὰ τὴν 22 Μαΐου, ἕως τὴν 9 Σεπτεμβρίου, ἡμέραν τῆς ἀνακηρύξεως τῶν υἱῶν του. Ἐπίσης καὶ ὁ Εὐσέβιος ὑπολογίζει καὶ τοὺς μῆνας τούτους εἰς τὸν ὅλον χρόνον τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου. Τέλος, ὁ πρῶτος Χριστιανὸς αὐτοκράτωρ ἐκηδεύθη μεγαλοπρεπέστατα ἐν μέσῳ ἀπείρου συρροῆς, καὶ κατετέθη εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπου ἡ λάρναξ αὐτοῦ ἔλαβε θέσιν μεταξὺ τῶν δώδεκα κενῶν σαρκοφάγων τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ὡς δεκάτη τρίτη, διότι ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν συγχρόνων καὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἰσαπόστολος.

Νομίσματα τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου. Οὐδεὶς ἄλλος ἐκ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἱστορίας ἔχει τύχει τόσον ἀντιθέτων κρίσεων, ὅσον ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀκόμη καὶ σήμερον δὲν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἀσφαλῆ κρίσιν. Ἡ κοσμοϊστορικὴ σημασία τῶν μεγάλων ἱστορικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἐπροκάλεσεν ἡ ἰσχυρὰ αὐτοῦ προσωπικότης, ἔχουν ἤδη ἀνυψώσει τὴν ἱστορικὴν ταύτην μορφὴν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τὸ πάνθεον τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἱστορίας. Ἀλλ' ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ ἀτομικότης παραμένει πάντοτε σκοτεινή, τοσούτῳ μᾶλλον, καθόσον, ἕνεκα τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ δράσεως, ἐπέσυρε τὸ μῖσος μιᾶς ὁλοκλήρου μερίδος τοῦ ἱστορικοῦ κόσμου. Τὸ ὄνομά του κατεσπιλώθη ἀπὸ τὰς πικροτέρας κατηγορίας, ἐνῷ τοὐναντίον οἱ εὐμενεῖς πρὸς αὐτὸν μάρτυρες δὲν κατώρθωσαν νὰ διαλύσουν τὴν δυσμενῆ ἐντύπωσιν τῶν ἐναντίον αὐτοῦ κατηγοριῶν. Ὡς παράδειγμα δὲ τούτου ἀρκεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ πανηγυρισταὶ αὐτοῦ ἀναγκάζονται νὰ παρέλθουν ἐν σιγῇ τὸ θλιβερὸν ἐπεισόδιον τοῦ φόνου τοῦ Κρίσπου καὶ τῆς Φαύστας. Ἡ διπλῆ φύσις τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῶν πράξεων αὐτοῦ δικαιολογεῖ καὶ τὸν ἔπαινον καὶ τὸν ψόγον, διάφορος δὲ ἱστορικὴ ἀντίληψις δύναται νὰ δικαιολογήσῃ καὶ τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθρούς. Καὶ αὐτὸς ὁ δίκαιος Ἰουλιανὸς δὲν εἶναι εὐμενὴς πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, καὶ σήμερον δὲ οἱ φανατικώτεροι θαυμασταί του δὲν δύνανται νὰ παράσχουν εἰς αὐτὸν ἀνεπιφύλακτον τὸν ἔπαινόν των. Διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας τῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης, δὲν εἶναι εὔκολον νὰ διασαφηνισθοῦν τὰ ἐλατήρια πολλῶν ἐκ τῶν πράξεων αὐτοῦ καὶ δὴ ἐκ τῶν μεγίστων.

Ἐν τούτοις, ὁ ἀπαθὴς ἱστορικὸς δὲν δύναται νὰ μὴ θαυμάσῃ τὸν μεγαλοφυᾶ καὶ πολύτροπον ἄνδρα. Ὅσον δὲ καὶ ἂν εἶναι μεροληπτικαὶ αἱ περὶ αὐτοῦ κρίσεις τῶν Χριστιανῶν συγγραφέων, δὲν πρέπει νὰ παρορῶνται. «Ἦν δὲ ὁ ἀνήρ, λέγει ὁ Θεοφάνης, εἰς τὰ πάντα λαμπρός, δι' ἀνδρείαν ψυχῆς, δι' ὀξύτητα νοός, δι' εὐπαιδευσίαν λόγων, διὰ δικαιοσύνης ὀρθότητα, δι' εὐεργεσίας ἑτοιμότητα, δι' ἀξιοπρέπειαν ὄψεως, διὰ τὴν ἐν πολέμοις ἀνδρείαν καὶ εὐτυχίαν, ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς μέγας, ἐν τοῖς ἐμφυλίοις ἀήττητος, ἐν τῇ πίστει στερρὸς καὶ ἀσάλευτος» (σ. 28 ἑξ. Βόννης). Ἀναμφίβολον δ' εἶναι ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μᾶλλον πολυσημάντων καὶ πλουσίων εἰς ἐπακόλουθα, ὅτι πρὸ παντὸς ἔσχε κολοσσιαίαν ἐπίδρασιν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ μεταγενεστέρου ἱστορικοῦ κόσμου. Ἰδιαζόντως δὲ ὁ Ἑλληνισμὸς ὀφείλει εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὴν πολιτικὴν ἀναζωογόνησιν καὶ ἀνύψωσιν αὐτοῦ εἰς πολιτικὴν καὶ ἐκπολιτιστικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία κατέστη εὐεργετικὴ εἰς ὅλην τὴν ἱστορικὴν ἀνθρωπότητα.

Ἂν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀσφαλὴς κρίσις περὶ τῶν γνησίων χριστιανικῶν αἰσθημάτων τοῦ Κωνσταντίνου, ὅμως εἶναι δυνατὴ ἡ παρακολούθησις τῆς προοδευτικῆς ἐκδηλώσεως τῶν προστατευτικῶν μέτρων αὐτοῦ. Δυνάμεθα δὲ νὰ παρακολουθήσωμεν αὐτὴν βῆμα πρὸς βῆμα, ὄχι ἁπλῶς εἰς τὰς γραπτὰς ἱστορικὰς πηγάς, ἀλλ' εἰς ἀσφαλέστερα ἀκόμη τεκμήρια, εἰς τὴν νομισματικὴν καὶ εἰς τὴν νομοθεσίαν, εἰς τὰ νομίσματα, τὰ ὁποῖα ἔκοπτεν ἡ διοίκησις, καὶ εἰς τὰ νομοθετικὰ διατάγματα εἴτε τοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἐξέδιδεν ὁ αὐτοκράτωρ. Ἡ διδακτικὴ αὕτη ἱστορία, συνοπτικώτατα διαγραφομένη, εἶναι ἡ ἑξῆς: Ἀπὸ τὸ 312, ἀπὸ τὸν χρόνον τῆς πορείας ἐναντίον τοῦ Μαξεντίου, ὁ Κωνσταντῖνος ἔχει ἤδη προσχωρήσει εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, διότι τὰ ἕως τὸ 311 ἐκδιδόμενα νομίσματα φέρουν σύμβολα ἐθνικά. Ἀκόμη καὶ τὸ θαυμάσιον χρυσοῦν μετάλλιον, τὸ ἐκδοθὲν εἰς τὴν Ταρρακώνην τῷ 313, ἤτοι τὸ ἔτος τῆς ἐκδόσεως τοῦ διατάγματος τῆς ἀνεξιθρησκείας, καὶ αὐτὸ ἀκόμη φέρει ἡνωμένας τὰς προτομὰς τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ θεοῦ Ἡλίου, διότι ὁ αὐτοκράτωρ, ἂν καὶ ἔγινε Χριστιανός, δὲν ἐννοεῖ ν' ἀφήσῃ τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἔχει ὡς ἀνώτατος ποντίφιξ (Pontifex Maximus). Τὸ 314, ἢ ὀλίγον ὑστερώτερα, ἐμφανίζεται εἰς τὰ νομίσματα τῆς Ταρρακῶνος ὁ ἑλληνικός, ἤτοι ὁ ἰσοσκελής, σταυρός, καὶ ταῦτα ὅμως ἔχουν ἀκόμη τὴν ἐπιγραφὴν SOLI INVICTO. Ἐπὶ πολλὰ δὲ ἀκόμη ἔτη ἀναμειγνύονται τὰ ἐθνικὰ ἐμβλήματα μὲ τὰ χριστιανικά. Μόνον τὸ 324, τὸ ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἔγινε κοσμοκράτωρ ὁ Κωνσταντῖνος, ἐξαφανίζεται ὁριστικῶς ἀπὸ τὰ νομίσματα πᾶσα ἐθνικὴ ἀνάμνησις, καὶ δὲν μένει παρὰ μόνον ἡ ἐπιγραφὴ ROMAE AETERNAE. Τέλος, τῷ 325, ἐμφανίζεται ἐπὶ τῶν νομισμάτων, τὰ ὁποῖα κόπτονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ λάβαρον μὲ τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ. Τῷ 326 ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τοὺς υἱούς του εἰκονίζονται ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑψωμένους πρὸς τὸν οὐρανόν, ὅπερ, κατὰ τὸν Εὐσέβιον, ἐκφράζει χριστιανικὴν ἰδέαν, τὸ ἴδιον δ' ἔτος ἐμφανίζεται νέον ἔμβλημα, τὸ ὁποῖον γίνεται σύνηθες εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας, ἡ ἀκακία, ἤτοι ὕφασμα πλῆρες χώματος πρὸς ὑπόμνησιν τῆς ἐγκοσμίου ματαιότητος. Αἱ δύο αὗται παραστάσεις, τοῦ αὐτοκράτορος ὑψοῦντος τὸ βλέμμα πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τῆς ἀκακίας, ἔχουν μεγάλην σημασίαν, διότι δεικνύουν ὅτι ἀρχίζει ἤδη ἡ βυζαντινὴ βασιλεία. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος, τῷ 337, ἀντὶ τῆς εἰδωλολατρικῆς ἀποθεώσεως, ὁ Κωνσταντῖνος εἰκονίζεται ἐπὶ ἅρματος, ὅπως ὁ προφήτης Ἠλίας εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην, τὸ ὁποῖον ἀνάγει αὐτὸν εἰς τὸν οὐρανόν, χεὶρ δ' εὐλογοῦσα ἐπιφαίνεται ἄνωθεν, εἰκονογραφικὴ λεπτομέρεια, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς βυζαντινὰς ζωγραφίας ἀκόμη καὶ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας.

Ἐπίσης καὶ εἰς διατάγματα, ὅπως ἐν γένει εἰς ὅλην τὴν θρησκευτικὴν πολιτικὴν τοῦ Κωνσταντίνου, βλέπομεν, ὡς καὶ εἰς τὰ νομίσματα, βραδεῖαν, ἀλλὰ σταθερὰν πρόοδον προστασίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, συνδυαζομένην ὅμως μὲ προσοχὴν νὰ μὴ προσβληθῇ ἀποτόμως τὸ αἴσθημα τῶν ἐθνικῶν καὶ νὰ μὴ παραβιασθῇ ἐν γένει ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις, τῆς ὁποίας εἶχε κηρυχθῆ ἡ ἐλευθερία. Μετὰ τὸ διάταγμα τῶν Μεδιολάνων 313, αὐξάνει ὁ Κωνσταντῖνος ὁσημέραι περισσότερον, ἀλλὰ κατὰ ψυχρῶς ὑπολογισμένην βαθμιαίαν πρόοδον, τὰ δείγματα τῶν συμπαθειῶν του πρὸς τὸν Χριστιανισμόν. Ἀπήλλαξε τοὺς Χριστιανοὺς ἱερεῖς τῶν δημοσίων ὑποχρεώσεων, ὡς ἦσαν ἀπηλλαγμένοι καὶ οἱ ἐθνικοὶ ἱερεῖς· ἐκήρυξε τὴν Κυριακὴν ἀργίαν, διότι καὶ κατὰ τὰς ἐθνικὰς ἑορτὰς ὑπῆρχεν ἀργία· ἐπέτρεψε τὴν κληροδότησιν εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὅπως ἐγίνετο καὶ εἰς ὄφελος τῶν ἐθνικῶν ναῶν, τὴν ἀπελευθέρωσιν δούλων εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὅπως καὶ εἰς τοὺς ναούς, ἔδωκε δωρεὰς πρὸς κτίσιν ἐκκλησιῶν, ὅπως ἐδίδοντο ἀπὸ δημόσια χρήματα πρὸς κτίσιν ναῶν. Μὲ μίαν λέξιν, ἐπροσπάθει ὁ αὐτοκράτωρ, ὀλίγον κατ' ὀλίγον,

Digitized by Google

ν' ἀφομοιώσῃ τὰς δύο θρησκείας, καὶ παρεῖχεν εἰς τὴν νέαν ὅ,τι ἤδη ἦτο προνόμιον ἀποκλειστικὸν τῆς παλαιᾶς.

Ἀλλ' ὅτε ὁ Κωνσταντῖνος δὲν εἶχε πλέον νὰ φοβηθῇ τὸν Λικίνιον, δηλαδὴ ἀφ' ὅτου ἔγινε, τῷ 325, μονοκράτωρ, ὡς δεικνύουν καὶ τὰ νομίσματα, ἡ εὔνοια αὐτοῦ ἐπροχώρησε τόσον πολύ, ὥστε ἔδειξε φανερὰ τὴν προτίμησίν του πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὴν περιφρόνησίν του πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν θεῶν. Παρεθάρρυνε τὴν προσέλευσιν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐξεδήλωσεν ἐπιδεικτικῶς τὴν λύπην διὰ τὴν βραδύτητα. Προέβη καὶ εἰς τὴν κατεδάφισιν ναῶν τινων, ἀλλὰ μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι ἦσαν κέντρα διαφθορᾶς, καὶ ἀφῆκε τὰς τοπικὰς ἀρχάς, ἢ μᾶλλον ὑπέδειξεν εἰς αὐτάς, νὰ κατεδαφίζουν ἢ νὰ κλείουν ἀρχαίους ναούς. Περιώρισεν, ὅσον ἦτο δυνατόν, τὰς δημοσίας εἰδωλολατρικὰς θυσίας, ἀπηγόρευσε τὴν μαντείαν. Τέλος ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὰς δημοσίας θέσεις τοὺς ἐθνικούς. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Κωνσταντίνου εἶναι πολιτικὴ ἀνεξιθρησκείας ἀπὸ τὸ 313 ἕως τὸ 324, συμφώνως πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ νόμον, τὸ διάταγμα τῶν Μεδιολάνων, ἀλλ' ἀπὸ τὸ 325 παραβιάζει τὸ διάταγμα, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐκδώσει ὁ ἴδιος, καὶ κηρύσσεται ἀναφανδὸν προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ. Λόγος τῶν ταλαντεύσεων εἶναι ὄχι μόνον ἡ ἐπιθυμία του νὰ φανῇ πιστὸς εἰς τὸ περὶ ἀνεξιθρησκείας διάταγμά του, ὄχι μόνον ἡ προσπάθεια ν' ἀποφύγῃ ἀπότομον κοινωνικὸν κλονισμόν, ἴσως καὶ ἐσωτερική της ἀμφιταλάντευσις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀντίστασις, τὴν ὁποίαν ἀναμφισβητήτως εὕρισκεν ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὴν κυβέρνησίν του καὶ εἰς τὴν γραφειοκρατίαν, στερεῶς προσκεκολλημένην εἰς τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν. Δὲν ἦτο δὲ δυνατὸν εἰς αὐτὸν ν' ἀπαλλαγῇ εὐκόλως ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ διοικητικοῦ μηχανισμοῦ, διότι δυσχερεστάτη, ἂν μὴ καὶ ἐπικίνδυνος, ἦτο ἡ ἀντικατάστασις αὐτοῦ διὰ καθαρῶς χριστιανικῶν γραφείων. Ἐν τούτοις, ἀπὸ τὸ ἔτος 330, ὅτε ὁ Κωνσταντῖνος ἔλαβεν ὡς μόνιμον αὐλικὴν καὶ κυβερνητικὴν ἕδραν τὴν πόλιν αὐτοῦ, ὅτε ἐγκατέστησεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν αὐλήν, τὴν κεντρικὴν διοίκησιν καὶ ὅλα τὰ διοικητικὰ γραφεῖα, τότε ἀπηγόρευσε πᾶσαν εἰδωλολατρικὴν ἑορτὴν καὶ δημοσίαν λατρείαν, ἐξηνάγκασε τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ κράτους ν' ἀπέχωσιν ἀπὸ τὰς εἰδωλολατρικὰς ἑορτάς, καὶ οὕτως ἐπέφερε τὴν διάλυσιν τῆς ἑνώσεως τοῦ κράτους μὲ τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν. Νὰ λεχθῇ ὅμως ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἀνεκήρυξε τὸν Χριστιανισμὸν ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους, δὲν εἶναι ἱστορικῶς ὀρθόν. Εἰς τοῦτο ἔτεινε, κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη αὐτοῦ, ἀλλὰ προέβαινεν εἰς τὸν τελικὸν σκοπὸν μὲ λελογισμένην βραδύτητα καὶ μὲ πολιτικὴν σύνεσιν, καθ' ὅσον ἀντελαμβάνετο ὅτι ἐξησθένει ἡ δύναμις τῶν ἀρχαίων θεῶν.

Ἐν τούτοις, εἶχε τὴν ἀξίωσιν, κυρίως πολιτικὸς καὶ δεσποτικὸς ἀνήρ, νὰ κυβερνᾷ αὐτὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Δὲν εἶχεν ἀφήσει τὸν τίτλον τοῦ μεγάλου ποντίφικος, διότι ἤθελε νὰ εἶναι πάντοτε ὁ ἐπίσημος ἀρχηγὸς τῆς ἀρχαίας θρησκείας, λέγων ὅτι ἦτο «ἐπίσκοπος τῶν ἐκτός», ἤτοι τῶν ἐθνικῶν. Ἐνόμιζε προσέτι ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ ἀρχηγὸς καὶ τῆς νέας θρησκείας. Ἡ κολοσσιαία κοσμοϊστορικὴ σημασία τῆς θρησκευτικῆς πολιτικῆς τοῦ Κωνσταντίνου ἔγκειται ὄχι εἰς τὴν ἁπλῆν προστασίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλ' εἰς τοῦτο κυρίως, ὅτι κατώρθωσε τὴν συγχώνευσιν τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν κρατικὸν ὀργανισμὸν καὶ ἐδημιούργησε μεγάλην ἠθικὴν δύναμιν πρὸς ὄφελος τοῦ κράτους. Ἐθεώρει λοιπὸν ὅτι εἶχε δικαίωμα καὶ καθῆκον νὰ εἶναι ὁ ρυθμιστὴς τῶν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐντεῦθεν προέρχεται τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἔλαβε πρὸς προστασίαν τῆς καθολικῆς πίστεως, τοῦ ὀρθοῦ δόγματος, καταδιώκων τοὺς δονατιστὰς εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τοὺς ἀρειανοὺς εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ Κωνσταντίνου κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, οἱ νεώτεροι ἐρευνηταὶ δὲν εὑρίσκονται ἐν συμφωνίᾳ, διότι ἄλλοι μὲν νομίζουν ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ὑπετάγη εἰς τὰς ἀπόψεις τῆς πλειονοψηφίας, ἄλλοι ὅτι ἔδειξε πάντοτε καὶ τότε τὰς δεσποτικὰς διαθέσεις αὐτοῦ.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι εἰς τὸ μέσον, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἐπεδίωξε συμφωνίαν τῶν ἀντιμαχομένων γνωμῶν, καὶ μὴ κατορθώσας τοῦτο ἠναγκάσθη νὰ βάλῃ εἰς ἰσχὺν τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου καὶ νὰ καταδικάσῃ εἰς ἐξορίαν τὸν Ἄρειον καὶ τοὺς ἀρειανούς, παρὰ τὴν θέλησίν του, διὰ νὰ δείξῃ ἐπιτευχθεῖσαν τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Αἱ οἰκογενειακαὶ συμφοραί, αἱ ὁποῖαι ἔπληξαν αὐτὸν κατόπιν, τοῦ ἐφάνησαν ὡς τιμωρία τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν στάσιν του ἀπέναντι τῶν ἀρειανῶν, ὑποκύπτων δὲ εἰς πιέσεις τῶν περὶ αὐτόν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εὐνοϊκοὶ πρὸς τὸν Ἄρειον, παρεκάλεσε τὸν ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον νὰ τὸν δεχθῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν του. Ὁ Ἀθανάσιος ἠρνήθη καὶ ὁ αὐταρχικὸς αὐτοκράτωρ ἐξώρισεν αὐτόν, τῷ 336, εἰς τοὺς Τρεβήρους (Trèves) τῆς Γαλατίας. Ἔμεινε λοιπὸν ὁ Κωνσταντῖνος, ἂν καὶ Χριστιανὸς αὐτοκράτωρ, προσκεκολλημένος εἰς τὴν παλαιὰν ρωμαϊκὴν θεωρίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ θρησκεία ὑπήγετο εἰς τὸ κράτος, κατὰ θεωρίαν ἄλλωστε, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν ἐν γένει οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες. Ἀλλ' ὁ κλῆρος δὲν ἦτο διατεθειμένος νὰ δεχθῇ τὴν τοιαύτην ἀνάμειξιν, καὶ εἶναι περίεργον ὅτι, ἤδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας τοῦ πρώτου Χριστιανοῦ αὐτοκράτορος, συνέβη κάποια σύγκρουσις μεταξὺ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, σύγκρουσις, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται ἐνίοτε εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν καὶ ἡ ὁποία εὗρε τὴν σπουδαιοτάτην ἐκδήλωσιν αὐτῆς εἰς τὸν πολυθόρυβον κατὰ τῶν κληρικοφρόνων ἀγῶνα τῶν μεγάλων εἰκονομάχων βασιλέων. Ὅπως ὅλοι οἱ μεγάλοι ἄνδρες, ὁμοίως καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὑπῆρξε μέγας οἰκοδόμος, ἀσχοληθεὶς ἰδίως εἰς τὴν ἀνέγερσιν μεγαλοπρεπεστάτων ἐκκλησιαστικῶν οἰκοδομῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὸ προφανέστατον καὶ λαμπρότατον δεῖγμα τῆς προστασίας αὐτοῦ καὶ τῆς εὐνοίας πρὸς τὸν Χριστιανισμόν. Συγχρόνως ὅμως, καὶ κατὰ τοῦτο ἀκόμη, καὶ ὡς πρὸς τὴν οἰκοδομίαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν νομισματικήν, γίνεται φανερὸς καὶ εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀκόμη ἐμφάνισιν τῶν πόλεων ὁ ἀναμεικτος χαρακτὴρ τῆς πολιτικῆς τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ὁ δισταγμὸς εἰς τὴν παροχὴν μονομεροῦς εὐνοίας. Διότι ἡ Κωνσταντινούπολις, καὶ δὴ οἱ φόροι, αἱ ἀγοραὶ αὐτῆς, ὡς καὶ τὰ ἄλλα δημόσια μέρη, ἐδείκνυον περίεργον καὶ ἐκπληκτικὸν συμφυρμὸν παλαιῶν καὶ νέων κτηρίων καὶ μνημείων. Ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τῆς χριστιανικῆς πρωτευούσης παρεῖχε τότε μίαν πραγματικὴν ἑρμηνείαν τῆς μεταβατικῆς ἐκείνης ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξέπνεον οἱ ἀρχαῖοι θεοί, ἀλλ' ἀποχωροῦντες ἀφινον ὀπίσω αὐτῶν ζωηρὰ ἴχνη τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς τέχνης. Πλὴν μιᾶς μεγάλης νέας πόλεως, τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ Κωνσταντῖνος εἰς ὀλίγα ἔτη, πλὴν τῶν πολυποικίλων ἀστικῶν καὶ δημοσίων οἰκοδομῶν, τὰ σημαντικώτατα κτίσματα αὐτοῦ εἶναι τὸ Μέγα παλάτιον καὶ οἱ φόροι, ἤτοι αἱ ἀγοραί, αἱ πλατεῖαι τῆς πόλεως. Εἰς τοὺς φόρους, πρὸ παντός, ἔβλεπεν ὁ θεατὴς πολυπληθῆ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Ἐκεῖνο δὲ τὸ σημεῖον τῆς οἰκοδομικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς, τὸ ὁποῖον ἐνδιαφέρει ἰδιαιτέρως, εἶναι ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἀνέγερσις κτισμάτων καὶ μνημείων τῆς νέας θριαμβευούσης θρησκείας. Διὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀντικατέστησαν τοὺς ἀρχαίους ναούς, ἀνηγέρθησαν δὲ πολυπληθεῖς τότε εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, πρὸ παντὸς εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐκδηλώνεται λαμπρῶς καὶ αἰσθητῶς ἡ νέα ἀρχομένη ἱστορικὴ ὄψις τοῦ κόσμου, καὶ συγχρόνως καθορίζεται ἡ ἀρχὴ μιᾶς νέας τέχνης τῆς ἀνθρωπότητος — τῆς περιλαλήτου βυζαντινῆς τέχνης. Πρέπει δὲ νὰ σημειωθῇ καὶ τοῦτο, ὅτι ἀνήγειρε μὲν καὶ εἰς τὴν Δύσιν κτίσματα ὁ Κωνσταντῖνος, φέρονται δ' ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ἡ περίφημος ἁψὶς καὶ ἡ βασιλική, τοῦ Κωνσταντίνου λεγόμενα, καὶ τὰ δύο σημαντικώτατα μνημεῖα. Ἰδίως ὅμως ἡ ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ὑπῆρξεν ὁ ἰδιαιτέρως ὑπ' αὐτοῦ εὐνοηθεὶς τόπος διὰ τὴν κτίσιν ἐκκλησιῶν. Ἡ Ἱερουσαλήμ, ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ Ἀντιόχεια ὑπῆρξαν ἰδίως αἱ πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἐξετασθῇ ἡ σπουδαιότης καὶ ἡ εὐρύτης τοῦ οἰκοδομικοῦ προγράμματος αὐτοῦ. Ἡ κτίσις ἐκκλησιῶν εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους συνδέεται στενότατα μὲ τὰς ἀναμνήσεις τῆς ἁγίας Ἑλένης. Ἐγείρονται βασιλικαὶ μεγαλοπρεπεῖς εἰς τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον, εἰς τὴν Βηθλεέμ. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐγείρει ὁ Κωνσταντῖνος πλείστας βασιλικάς, δύο κυρίως, τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους καὶ τὴν Ἁγίαν Εἰρήνην, βάλλει δὲ τὰ θεμέλια τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὴν ὁποίαν ἀπετελείωσεν ὁ υἱός του Κωνστάντιος. Ἀνέθηκε δὲ τὰς βασιλικὰς ταύτας, ὄχι εἰς ὁσιομάρτυρας γυναῖκας ὀνομαζομένας Εἰρήνην ἢ Σοφίαν, ἀλλ' ὡς ἀληθὴς προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐπελθοῦσαν εἰρήνην τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ Σοφίαν. Τὸν δὲ μεγαλοπρεπέστατον ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων προώρισεν ὡς μαυσωλεῖον τῶν Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων. Πλείστας δ' ἄλλας ἐκκλησίας, ὡς καὶ μοναστήρια, ἀνήγειρεν εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ, ὡς τοῦ Ἁγίου Ἀγαθονίκου, τοῦ Ἁγίου Ἀκακίου, τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ εἰς τὸν Ἀνάπλουν, τοῦ Ἁγίου Μωκίου, τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, τῆς Θεοτόκου τῆς Ῥάβδου, καὶ εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὰ προάστεια. Πολλὰ δ' ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ ἱδρύματα ἀνήγειρε καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας πόλεις τοῦ κράτους, καὶ δὴ εἰς τὴν Νικομήδειαν, εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὅπου ἔκτισε μεγαλοπρεπέστατον «ὀκτάγωνον κυριακόν».

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος.

Ἀτυχῶς δὲν ἔχουσι περισωθῆ μνημεῖα τῆς κωνσταντινείου ἐποχῆς, τῶν ἀρχῶν τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνος, διότι τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα ἔγιναν ἐν μεγάλῃ σπουδῇ καὶ διὰ τοῦτο πλεῖστα ἐξ αὐτῶν κατεστράφησαν ταχέως. Πυρετώδης οἰκοδομικὸς ὀργασμὸς ἐπεκράτει κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα, ὑπὸ τὴν ὤθησιν τοῦ αὐτοκράτορος, εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, καὶ ἀσφαλῶς δύναται νὰ εἰκάσῃ τις, ὅτι ἡ ἐποχὴ τοῦ Κωνσταντίνου, ὑπὸ ἔποψιν τέχνης, συμβαδίζει μὲ τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῶν χριστιανικῶν γραμμάτων καὶ πρέπει νὰ καταλεχθῇ μεταξὺ τῶν μεγάλων ἐποχῶν τῆς τέχνης. Τὴν προστασίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν μετάθεσιν τῆς ἕδρας τοῦ κράτους συνεπλήρωσεν ἡ συστηματικὴ ἐσωτερικὴ καὶ αὐλικὴ διοργάνωσις. Ἡ πλήρης συγκρότησις αὐτῆς δὲν ἦτο κυρίως ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου, ἤρχισεν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ, ἐτελειοποιήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ συνεπληρώθη ὑπὸ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ἐπὶ Κωνσταντίνου ἐκδηλώνεται σαφῶς ἡ φύσις τῆς νέας κυριαρχίας, διότι μετεχειρίσθη οὗτος εἰς τὰ νομίσματά του τὴν ὀνομασίαν dominus (δεσπότης) καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὸ διάδημα. Τὸ ἔτος 324, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Κωνσταντῖνος ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν, λαμβάνει τὸ διάδημα, ἤτοι τὴν πλατεῖαν ταινίαν στολισμένην μὲ μεγάλους πολυτίμους λίθους, ἐναλλασσομένους συχνὰ μὲ φύλλα δάφνης, ὡς φαίνεται καὶ εἰς τὰ νομίσματα. Ἐνδύεται προσέτι τὸν πορφυροῦν μανδύαν, τὸν στολισμένον μὲ πολυτίμους λίθους, τὸν ὁποῖον ἐφόρει εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας. Ἔδωκε προσέτι τὸ διάδημα, τὸ ἴδιον ἔτος, εἰς τὴν μητέρα του τὴν ἁγίαν Ἑλένην, συνιστάμενον ἀπὸ μίαν ἢ δύο σειρὰς μαργαριτῶν.

Τὰ σύμβολα ταῦτα μιᾶς νέας χριστιανικῆς ἀνατολικῆς, εἴτε ἑλληνιστικῆς, μοναρχίας παρακολουθοῦνται καὶ ἀπὸ τὴν ἐπὶ τὸ μοναρχικώτερον ἐσωτερικὴν διοργάνωσιν. Παρὰ τὸν αὐτοκράτορα σχηματίζεται ὁλόκληρος κόσμος ἀρχόντων, ὑπαλλήλων καὶ θεραπόντων, κατατεταγμένων εἰς αὐστηρῶς τηρουμένην ἱεραρχικὴν κλίμακα, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ παλάτιον, ἤτοι τὴν αὐλὴν τοῦ δεσπότου. Ὁ ἀνώτατος αὐλικὸς ἄρχων ἦτο ὁ πραιπόσιτος (Praepositus sacri cubiculi), ὁ κατόπιν λαβὼν εἰς τὰς αὐλὰς μεγίστην δύναμιν καὶ ὀνομασθεὶς εἰς τὸ Βυζάντιον παρακοιμώμενος, τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν τοῦ Majordomus εἰς τὴν μεσαιωνικὴν Δύσιν. Εἶχε δ' οὗτος περὶ ἑαυτὸν ὁλόκληρον σμῆνος ὀφφικιαλίων, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο κουβικουλάριοι, σιλεντιάριοι καὶ ἄλλως, καὶ ἐφρόντιζον περὶ τῆς διαίτης καὶ τοῦ πλούτου τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου.

Ἡ μετ' αὐτὸν ἀρχὴ ἦτο ὁ μάγιστρος τῶν ὀφφικίων (Magister officiorum), ἔχων τὴν ἐπίβλεψιν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς, ὡς καὶ τῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν, καὶ χρησιμεύων ὡς τὸ μεσάζον πρόσωπον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεκοινώνει μὲ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἦτο δηλαδὴ εἶδος πρωθυπουργοῦ. Περὶ αὐτὸν συνεκεντροῦντο οἱ ἄλλοι ὑπουργοί, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν ὁ Comes sacrorum largitionum (ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν) καὶ ὁ Comes rerum privatarum (ὑπουργὸς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ θησαυροφυλακίου). Οἱ μεγάλοι οὗτοι ἄρχοντες, μετ' ἄλλων τινῶν, ἀπετέλουν τὸ ἰδιαίτερον συμβούλιον τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ λεγόμενον Sacrum consistorium, τὸ ὁποῖον ἔδιδε γνώμας περὶ τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τοῦ κράτους, τὸ κατόπιν ὀνομαζόμενον σιλέντιον (Silentium). Παρὰ τὸ ἰδιαίτερον τοῦτο καὶ ἀτομικόν, οὕτως εἰπεῖν, συμβούλιον τοῦ αὐτοκράτορος, ὑπῆρχεν ἕτερον εὐρὺ καὶ πολυάριθμον συμβουλευτικὸν σῶμα, ἡ σύγκλητος, ἡ ὁποία προήρχετο μὲν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ρωμαϊκήν, δὲν εἶχεν ὅμως τὸ μεγαλεῖον ἐκείνης, ἀλλ' ἐβουλεύετο μετὰ συνέσεως περὶ τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τοῦ

Digitized by Google

κράτους. Παρὰ τοὺς ἄρχοντας τούτους ὑπῆρχε στρατὸς ὁλόκληρος ἀνωτάτων ὑπαλλήλων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελοῦντο τὰ γραφεῖα (scrinia), τὰ διεξάγοντα τὰς διαφόρους ὑποθέσεις τοῦ κράτους. Πάντες δ' οὗτοι εἶχον τὴν ἰδιαιτέραν ὀνομασίαν τοῦ ὑπαλληλικοῦ βαθμοῦ καὶ συγχρόνως ἰδιαίτερον τίτλον εὐγενείας, ἰδιαίτερα ἐμβλήματα καὶ περιβολήν. Ἡ αὐστηρὰ αὕτη ἱεραρχικὴ διοργάνωσις συνεπληρώθη ἀργότερον καὶ ἀπετέλεσε τὴν αὐλικὴν καὶ ὑπαλληλικὴν διοργάνωσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τὴν ὁποίαν γνωρίζομεν καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸ πολυσήμαντον καὶ περιεργότατον βιβλίον «Ἔκθεσις βασιλείου τάξεως».

Αἱ ἐπὶ τὸ δεσποτικώτερον ὅμως μεταρρυθμίσεις αὗται ἀπήρεσκον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, τοῦ ὁποίου ἠχὼ γίνεται ὁ Ζώσιμος, θεωρῶν τὸν Κωνσταντῖνον ὡς «λυμηνάμενον τῷ πολιτεύματι». Ἐπίσης κατακρίνει σφοδρῶς καὶ τὰς στρατιωτικὰς μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ, αἱ ὁποῖαι ἔθιξαν σπουδαίως τὴν παλαιὰν ὀργάνωσιν. Σημαντικωτάτη μεταρρύθμισις εἶναι ὁ χωρισμὸς τῆς πολιτικῆς ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ἐξουσίας. Ἀπηγορεύθη ρητῶς εἰς τοὺς πραιφέκτους, τοὺς ἀνωτάτους διοικητὰς τῶν μεγάλων διοικήσεων τοῦ κράτους, ἡ ἀνάμειξις εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ. Ἀρχηγὸς τοῦ πεζικοῦ εἶναι ὁ magister peditum, τοῦ ἱππικοῦ ὁ magister equitum, ἔχουν δ' οὗτοι ὑπὸ τὰς διαταγάς των πολλοὺς στρατηγοὺς διεσκορπισμένους ἀνὰ τὸ κράτος, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο δοῦκες καὶ κόμιτες. Τὴν μεταρρύθμισιν ταύτην ἐπετέλεσεν ὁ Κωνσταντῖνος, ἵνα δυσκολεύσῃ τὰς συχνὰς ἄλλοτε ἐπαναστάσεις τῶν διοικητῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον εἰς τὰς χεῖράς των ὑπερβολικὴν δυνάμιν. Ἐκ τῆς ἰδίας ἴσως σκέψεως προῆλθε καὶ ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στρατιωτῶν εἰς ἕκαστον λεγεῶνα. Ἐπίσης ἠλαττώθησαν οἱ στρατιῶται τῶν συνόρων (limitanei), ἐθεωρήθησαν δὲ στρατιῶται δευτέρας τάξεως, καὶ ἐδόθη μεγαλυτέρα σημασία εἰς τοὺς ὀλιγώτερον κοπιῶντας, τοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν στρατωνισμένοι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο Palatini. Τοιουτοτρόπως ὁ Κωνσταντῖνος κατώρθωσε νὰ διοργανώσῃ μόνιμον πυρῆνα στρατοῦ, ὁ ὁποῖος εἰς πᾶσαν περίστασιν ἦτο ἕτοιμος ν' ἀκολουθήσῃ τὸν αὐτοκράτορα.

Τὸ μέτρον τοῦτο, ὡς καὶ τὰς ἄλλας στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς μεταρρυθμίσεις, κατακρίνει σφοδρότατα ὁ Ζώσιμος (σ. 100, ἔκδ. Βόννης), ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέσυρε τοὺς στρατιώτας ἀπὸ τὰ σύνορα καὶ ἐτοποθέτησεν αὐτοὺς εἰς τὰς πόλεις, καὶ οὕτως ἔδωκε διάβασιν εἰς τοὺς βαρβάρους. Ἐνίσχυσε δὲ τὸν στρατὸν διὰ βαρβάρων μισθοφόρων, καὶ ἔκτοτε ἐνεφανίσθησαν ξένοι ἀρχηγοὶ εἰς τὰς ἀνωτάτας στρατιωτικὰς καὶ αὐλικὰς θέσεις. Ἐκλεκτὰ δὲ στρατιωτικὰ σώματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον ὑπέροχον θέσιν οἱ ξένοι στρατιωτικοὶ ἀρχηγοί, καὶ δὴ οἱ Γερμανοί, Γότθοι καὶ ἄλλοι, ἦσαν αἱ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου δημιουργηθεῖσαι αὐτοκρατορικαὶ φρουραί, αἱ ἀντικαταστήσασαι τοὺς διαλυθέντας πραιτωριανούς, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ὀνομασταὶ εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν μὲ τὸ ὄνομα σχολαὶ (δομέστικοι τῶν σχολῶν, σχολάριοι). Ἐπίσης καὶ ἡ νομοθετικὴ δραστηριότης ὑπῆρξεν ἐξαιρετικὴ καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὡς δεικνύει ὁ λεγόμενος «Θεοδοσιανὸς κῶδιξ», ὁ ὁποῖος ἤρχισε νὰ συγκροτῆται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ. Τὸ ἓν μέρος τῶν νόμων ἀφορᾷ εἰς τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα καὶ τὸν κανονισμὸν τῶν φόρων, ἐθεωρήθησαν δὲ τὰ ληφθέντα μέτρα ἐπιβαρυντικὰ διὰ τοὺς ὑπηκόους, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰς κατακρίσεις τοῦ Ζωσίμου (σ. 100, ἔκδ. Βόννης). Ἡ κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ πολυδάπανος συντήρησις τοῦ παλατίου, ἡ μισθοδοσία τῶν πολυαρίθμων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ὀφφικιαλίων ἀπῄτησαν νὰ εὑρεθοῦν νέοι πόροι, ἦσαν δ' οὗτοι ἡ ἰνδικτιὼν καὶ τὸ χρυσάργυρον. Ὁ πρῶτος ἀφεώρα εἰς τὴν φορολόγησιν τῆς κτηματικῆς περιουσίας, ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴν διαταγήν, ἡ ὁποία ἐλέγετο indictio καὶ ἡ ὁποία καθώριζε γενικῶς κατ' ἔτος τὸ ὅλον εἰσπρακτέον ποσὸν ὑπὸ τοῦ κράτους, ἄφινε δὲ τὸν δίκαιον καταμερισμὸν καὶ τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων εἰς εἰδικὰ γραφεῖα καὶ ὑπαλλήλους. Ἀλλ' ἡ φορολογία αὕτη εἰσεπράττετο, φυσικά, μόνον ἀπὸ πλούσιον καὶ περιωρισμένον μέρος ὑπηκόων, διὰ τοῦτο, παραλλήλως πρὸς αὐτήν, ἐφηρμόσθη ὁ φόρος τοῦ χρυσαργύρου, ὁ ὁποῖος ἐπεξετείνετο ἐφ' ὅλων τῶν ἐργαζομένων τάξεων. Ὁ Κωνσταντῖνος προέβη καὶ εἰς μεταρρύθμισιν νομισματικήν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ χρυσὸς ἔλαβε μεγαλυτέραν ἀξίαν. Τὸ συνηθέστερον νόμισμα, τὸ ὁποῖον εἰσήγαγεν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ τὸ ὁποῖον παρέμεινεν, εἶναι τὸ χρυσοῦν σολδίον (solidus, περὶ τὰς 15 80 προπολεμικὰς δραχμάς). Τὸ ἄλλο μέρος τῶν νόμων τοῦ Κωνσταντίνου, τὸ καὶ σπουδαιότατον, εἶναι τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, εἰς τὴν ὅλην δὲ ταύτην ἐνέργειαν αὐτοῦ εἶναι ἐμφανεστάτη ἡ χριστιανικὴ ἐπίδρασις. Ὅτε ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, εὗρε τὴν οἰκογένειαν ἐν ἀποσυνθέσει, ὡς ἐκ τῶν ἀνηθίκων νόμων τοῦ Αὐγούστου, ὁ ὁποῖος, χάριν τῆς τεκνογονίας, ηὐκόλυνε διὰ νόμων ὄχι μόνον τὸ διαζύγιον, ἀλλὰ καὶ τὴν μοιχείαν, καὶ ἀνεγνώρισε νομίμους τοὺς δευτέρους γάμους, ἤτοι τὴν παλλακείαν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔλαβε τὴν οἰκογένειαν ὡς βάσιν τοῦ ὅλου κοινωνικοῦ οἰκοδομήματος, καὶ διὰ σειρᾶς νομοθετικῶν μέτρων ἐξησφάλισε τὴν συνοχὴν καὶ τὴν συνέχειαν τῆς οἰκογενείας, ἐστερέωσε τὸν γάμον καὶ κατεδίκασε τὴν παλλακείαν, ἀνύψωσε τὴν θέσιν τῆς μητρὸς καὶ ἐκανόνισε τὰ τῆς προσωπικῆς περιουσίας τῶν συζύγων καὶ τῶν τέκνων, τὰ τῶν δωρεῶν καὶ τὰ τῶν κληρονομιῶν. Ἐξ ἄλλου, ἐπροστάτευσε τοὺς μικροκτηματίας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν φόρους χάριν ἐλαφρύνσεως τῶν πλουσίων, ἐπροστάτευσε τοὺς ἀνηλίκους, τὰς χήρας, τοὺς ἀσθενεῖς ἀπὸ τὰς πλεονεξίας τῶν μεγάλων, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν μόνοι τὸ δικαστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ἰσχυροὶ δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἔχουν ἐπίδρασιν. Ἡ ἀντίθεσις δὲ μεταξὺ τοῦ ἐθνικοῦ κράτους τοῦ Αὐγούστου καὶ τοῦ χριστιανικοῦ τοῦ Κωνσταντίνου ἐκδηλώνεται καὶ εἰς τὴν χάριν τῶν Χριστιανῶν ἀπονομὴν εἰς τοὺς ἐπισκόπους τοῦ δικαιώματος τοῦ δικάζειν, καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν δούλων νομοθεσίαν, τῶν ὁποίων ἡ διὰ παντοίων νομοθετικῶν μέτρων ηὐκολύνθη ἡ ἀπελευθέρωσις. Οἱ φιλάνθρωποι καὶ χριστιανικοὶ οὗτοι νόμοι ὀφείλονται ἀναμφισβητήτως καὶ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἐκκλησίας, διότι εἰς τὸ συμβούλιον, τὸ αὐτοκρατορικόν, εἰς τὸ ὁποῖον παρεσκευάζοντο, ἐλάμβανον μέρος καὶ οἱ ἐπίσκοποι, οἱ φίλοι καὶ οἰκεῖοι τοῦ Κωνσταντίνου.

Εἰς τὰς μεγάλας ἀναμνήσεις, τὰς ὁποίας ἀφῆκεν εἰς τὴν ἱστορίαν ὁ Κωνσταντῖνος ὡς ἀήττητος στρατηγός, ὡς προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς

Μετάλλιον Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.

ἱδρυτὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς νομοθέτης, ὡς διοργανωτής, προσετέθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ καθιέρωσις τοῦ ὀνόματός του ὡς ὀνόματος ἁγίου. Καθ' ὃν χρόνον ἡ ρωμαϊκὴ σύγκλητος ἔσπευδε νὰ κατατάξῃ τὸν Κωνσταντῖνον εἰς τοὺς θεούς, ἡ ἑλληνικὴ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἁγίων. Ἡ ἱστορία εὑρίσκεται εἰς ἀπορίαν, ὄχι μόνον ἂν εἶναι ἅγιος ὁ Κωνσταντῖνος, ἀλλὰ καὶ ἂν οὗτος ὑπῆρξε Χριστιανός, διότι δὲν δύναται νὰ διευκρινίσῃ ποῖον ἐλατήριον ὤθει αὐτὸν περισσότερον, τὸ πολιτικὸν συμφέρον ἢ καὶ ἠθική τις κλίσις πρὸς τὴν πίστιν τῶν Χριστιανῶν, δὲν δύναται δὲ νὰ λησμονήσῃ τὴν ὠμότητα αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐν πολέμῳ ἐχθρούς, καὶ πρὸ παντὸς τὰ οἰκογενειακὰ ἐγκλήματά του. Αὐτὸς ὅμως ἐθεώρει ἑαυτὸν ὄχι μόνον ὡς Χριστιανόν, ἀλλὰ καὶ ὡς ὄργανον τῆς Θείας Προνοίας.

Ἤδη ἀπὸ τὸν Δ' αἰῶνα, ὁ τάφος αὐτοῦ προσείλκυσε προσκυνητάς, καὶ ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν θάνατόν του ἐγίνετο ἐπισήμως ἐπίκλησις τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ὡς ἁγίου. Ἡ λατρεία τοῦ Κωνσταντίνου συνεκεντρώθη κατ' ἀρχὰς εἰς τρεῖς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς διαφόρους ἐπαρχιακὰς ἐκκλησίας. Ἐπίσης καὶ ἡ ἀρμενικὴ Ἐκκλησία ἔδωσε τὸν τίτλον τοῦ ἁγίου εἰς τὸν Κωνσταντῖνον καὶ ἑορτάζει αὐτὸν μετὰ τῆς μητρός του, ὅπως καὶ ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, τὴν 21ην Μαΐου. Ἡ λατρεία αὕτη τοῦ Κωνσταντίνου εὐρέως ἐπεξετάθη. Ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετηνέχθη μετὰ τεμαχίων ὀστῶν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς μακρινὰς χώρας, εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Καλαβρίαν, τὴν Βοημίαν, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου εὑρίσκομεν τὴν ὀνομασίαν ἅγιος Κωνσταντῖνος καὶ τὴν λατρείαν αὐτοῦ. Οἱ Λατῖνοι ἐφάνησαν περισσότερον νηφάλιοι· δὲν παρεσύρθησαν οὔτε ἀπὸ τὰς κολακείας τῶν Χριστιανῶν συγγραφέων, τῶν ὁποίων κύριος ἀντιπρόσωπος εἶναι ὁ Εὐσέβιος, οὔτε ἀπὸ τὰς πικρὰς ἐπικρίσεις τῶν ἐθνικῶν, τῶν ὁποίων τὴν ἠχὼ ἀποδίδει ὁ Ζώσιμος καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἐδείχθη δυσκολωτέρα εἰς τὸν ἀνεπιφύλακτον θαυμασμόν· χωρὶς νὰ παραγνωρίσῃ τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας, δὲν ἐλησμόνησε τὰ μεγάλα σφάλματα καὶ δὴ τὰ ἐγκλήματά του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πηγαὶ κύριαι εἶναι ὁ *Εὐσέβιος* εἰς τὴν «Ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν» του καὶ εἰς τὸν «Βίον Κωνσταντίνου», ὁ *Λακτάντιος* καὶ ἄλλοι Λατῖνοι ἀνώνυμοι, οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν πανηγυρικούς. Ἐκ τῶν ἐθνικῶν ἄξιος προσοχῆς εἶναι ὁ *Ζώσιμος* (σ. 72—105, Βόννης). Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων Βυζαντινῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπηχοῦν τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν, ἄξιος προσοχῆς ὁ *Θεοφάνης* (σ. 14—51, Βόννης), ἐπίσης οἱ χρονογράφοι *Κεδρηνὸς* καὶ *Ζωναρᾶς*.—Ὡς πρὸς τὰ βοηθήματα, ἄξια λόγου εἶναι τὰ περιεχόμενα εἰς γενικάς τινας ἱστορίας, καὶ δὴ τοῦ *Tillemont*, τοῦ *Γίββωνος*, τοῦ *Ranke*, τοῦ *Duruy*, τοῦ *Hertzberg*, τοῦ ἡμετέρου *Παπαρρηγοπούλου* (εἰς την ἔκδοσιν τοῦ 1925 τ. Β', ὅπου και παρατηρήσεις τοῦ *Καρολίδου*).— *Manso*, Leben Const. des Grossen (1817). — *Schiller*, Gesch. d. roem. Kaiserzeit. – *Otto Seeck*, Geschichte des Untergangs der antiken Welt. – Ἀπειράριθμα δ' εἶναι τὰ βιβλία, αἱ μονογραφιαι καὶ αἱ μελέται, αἱ ἀφιερωμέναι εἰς τὸν Κωνσταντῖνον. Τὰ σπουδαιότερα βιβλία ἐκ τῶν παλαιῶν εἶναι: *J. Burckhardt*, Die Zeit Konstantins des Grossen (1853, β' ἔκδ. 1880). – *A. de Broglie*, L'église et l'empire romain au IVe s. (1856). – *J. Wordsworth*, Constantine the Great and his sons ἐν «Diction. of Christian biography» (1877).—Νεώτερα δ' ἔργα: *V. Schultze*, Konstantin der Grosse und seine Soehne, roemische Kaiser ἐν «Realencyklopädie fuer protestantische Theologie und Kirche» (1911). — *Th. Hodgkin*, Italy and her invaders (1899), τ. VII, σ. 135 ἑξ. — *H. Leclercq*, λ. Constantin παρὰ *Gabrol*, «Dictionn. d'archéologie chrétienne».— *Otto Seeck*, λ. Konstantin παρὰ *Pauly* - *Wissowa*, —*J. Maurice*, Constantin le Grand et l'origine de la civilisation chrétienne.— Καὶ ἰδίως τὸ νεώτατον ἔργον: *Ernst Stein*, Gesch. des spaetroemischen Reiches, τ. I: Vom roemischen zum byzantinischen Staate (284—476 n. Chr.) (1928).

Ἀπειράριθμοι δ' εἶναι αἱ περι ὡρισμένων ζητημάτων μελέται καὶ διατριβαὶ ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ αἰῶνος ἕως σήμερον ἐκδοθεῖσαι. Οὕτω: ὡς προς τον Κωνσταντῖνον ὡς Χριστιανόν: *F. M. Flasch*, Konstantin der Grosse als erster christlicher Kaiser (1891).— *J. Jenks*, Heidentum und Christentum des Kaisers Konstantin des Grossen (1907).—*F. Nève*, Constantin et Théodose devant les églises orientales, ἐν «Revue catholique» (1857), σ. 356 ἑξ.—*G. Boissier*, La conversion de Constantin (La fin du paganisme). — *F. G. Allaria*, Dell' apparizione della croce all' imperatore Constantino (1887). —*J. B. Aufahuser*, Konstantins Kreuzesvision (1912). – *H. Laven*, Konstantin der Grosse und das Zeichen am Himmel (1902). — *E. Maurice*, La visione di Constantino, ἐν «Fides et labor» (1913).— *I. Rinieri*, Le labarum, I. Padri della Chiesa (1912). — *B. Schremmer*, Labarum und Steinaxt (1911).—Περὶ τῶν κτισμάτων καὶ τῆς τεχνης: βιβλιον σπουδαῖον διὰ τὴν ἐποχήν του τοῦ *J. Ciampini*, De sacris aedificiis a Constantino Magno constructis (1693).– *F. W. Unger*, Die Bauten Constantin des Grossen am Heiligen Grabe zu Jerusalem (1866).—*Th. Schermann*, Eine Renaissance in der christlichen Kunst des IV Jahr. ἐν «Historisch-polit. Blätter» (1905).— Λαογραφικά: *E. Heydenreich*, Konstantin der Grosse in den Sagen des Mittelalters. Περὶ τῶν Κωνσταντινατων: *F. W. Hasluck*, Constantinata, ἐν «Essays and Studies presented to W. Ridgeway», σ. 635—638). —*N. Γ. Πολίτης*, ἐν «Λαογραφία», τ. Ε' (1915), σ. 661—664. —*Φ. Κουκουλές*, ἐν «Λαογραφία», τ. ΣΤ (1917), σ. 216—220). —Πλεῖσται διατριβαὶ ἔχουν δημοσιευθῆ, ἀφορῶσαι εἰς τὸ διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου, εἰς τὴν νομοθεσιαν τοῦ Κωνσταντινου, εἰς τοὺς συγγενικοὺς φόνους, εἰς τὸ βάπτισμα κλπ., σπουδαῖα δὲ περὶ τῆς νομισματικῆς αὐτοῦ, ἐξ ὧν σημειωτεα τὰ κεφαλαιώδη: *F. W. Madden*, Christian emblem on the coins of Constantine I the Great, his family and his successor (1877).—*J. Maurice*, Numismatique constantinienne, 3 τομοι (1908, 1912, πλῆρες ἔργον.—*K. Demetriades*, Die christliche Regierung und Orthodoxie Kaiser Constantin des Grossen (1878). — *M. Γεδεών*, Δυο παλαιὰ κείμενα περὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου εἰς «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν» (1902). — *Χρ. Σαμαρτσίδης*, Περὶ τοῦ ἐπιφανέντος Κωνσταντίνῳ τῷ Μεγάλῳ σημείου καὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως λάβαρον. ἐν «Φιλολ. Συλλ. Κωνσταντινουπόλεως» (1891). —Εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ *Seeck* παρὰ *Pauly* - *Wissowa*, βλέπε τὰ περὶ πηγῶν, εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ *Leclercq* παρὰ *Cabrol*, βλέπε, ἐκτὸς τῶν πλουσιωτάτων σημειώσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται πηγαὶ καὶ μελέται, καὶ πληρεστάτην βιβλιογραφίαν.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

—**Κωνσταντῖνος Β'**. Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ (337—340), ἔχων ἐπισήμως τὸ ὄνομα *Φλάβιος Κλαύδιος Κωνσταντῖνος*, ὡς ὁ πρῶτος διάδοχος τῆς Φλαβίας δυναστείας καὶ ὡς ἀπόγονος τοῦ Κλαυδίου Β' τοῦ Γοτθικοῦ. Ἂν καὶ ἦτο ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, μετὰ τὴν θανάτωσιν τοῦ Κρίσπου, ὅμως δὲν διεδέχθη μόνος τὸν πατέρα, ἀλλ' ἔλαβε μέρος τοῦ κράτους, διανεμηθεὶς αὐτὸ μετὰ τῶν ἄλλων δύο ἀδελφῶν του, τοῦ Κωνσταντίου Β' καὶ τοῦ Κώνσταντος Α'. Ἦτο ἀκόμη νήπιον ὀλίγων ἡμερῶν, ὅτε ὁ πατήρ του ἀνύψωσεν αὐτὸν εἰς τὸ μέγα ἀξίωμα τοῦ καίσαρος, τὴν 1 Μαρτίου τοῦ 317, συγχρόνως μὲ τὸν πρεσβύτερον ἀδελφόν του Κρίσπον καὶ τὸν μικρὸν υἱὸν τοῦ Λικινίου. Διετέλεσεν ὡς καῖσαρ καὶ αὔγουστος συνάμα ἀπὸ τοῦ 317 ἕως τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, τῷ 340, ὡς αὔγουστος δὲ μόνον ὀλίγα ἔτη (337—340). Εἰς ἡλικίαν δέκα ἐτῶν, τῷ 326, ἐδόθη εἰς αὐτὸν διοίκησις εἰς τὴν Γαλατίαν, ὅπου καὶ ἐνίκησε διὰ τῶν στρατηγῶν του τοὺς Ἀλαμαννούς. Ὅτε οἱ Σαρμάται ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ρωμαίων ἐναντίον τῶν Γότθων, ἦτο ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Κάτω Δούναβιν, ἐνῷ ὁ πατήρ του ἔμενεν ὄπισθεν εἰς τὴν Μαρκιανούπολιν ὡς ὀπισθοφυλακή, διέβη τὸν ποταμὸν καὶ ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς τὴν 20 Ἀπριλίου τοῦ 332. Ἔπειτα ἐστράφη καὶ κατὰ τῶν Σαρματῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδείχθησαν ἄπιστοι, ἐνίκησε δὲ καὶ αὐτούς. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον φαίνεται ὅτι ἐνυμφεύθη ὁ Κωνσταντῖνος Β', ὀλίγον δὲ κατόπιν τὸν εὑρίσκομεν εἰς τὴν Γαλατίαν, εἰς τὴν ἕδραν αὐτοῦ, τοὺς Τρεβήρους (Trèves), ὅπου ἐγνώρισε καὶ ἐτίμησε τὸν ἐξόριστον Μέγαν Ἀθανάσιον.

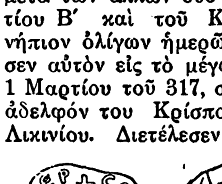
Νόμισμα Κωνσταντίνου τοῦ Β'.

Ὡς ἰδίαν διοίκησιν ἔλαβεν ὁ Κωνσταντῖνος Β' τῷ 335 τὴν Γαλατίαν, τὴν Βρεττανίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν. Ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἔγιναν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν αἱ φονικαὶ σκηναί, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφονεύθησαν οἱ θεῖοι καὶ ἐξάδελφοι τῶν υἱῶν του, καὶ τότε οὗτοι ἔλαβον τὸν τίτλον αὔγουστοι, τὴν 29 Σεπτεμβρίου τοῦ 337. Μεταξὺ τῶν φονευθέντων ἦσαν καὶ οἱ ἐξάδελφοί των Δαλμάτιος καὶ Ἀν-

Digitized by Google

νιβαλλιανός, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος εἶχε λάβει τὴν Μακεδονίαν, τὴν Δακίαν καὶ τὴν Θράκην, ὁ δὲ Ἀννιβαλλιανὸς εἶχεν ἀνακηρυχθῆ βασιλεὺς ἱδρυθέντος βασιλείου τοῦ Πόντου ἢ τῆς Ἀρμενίας. Μετὰ τὰς αἱματηρὰς ταύτας σκηνὰς συνῆλθον οἱ τρεῖς ἀδελφοί, τὸ θέρος τοῦ 338, εἰς τὴν Παννονίαν καὶ προέβησαν εἰς ὁριστικὴν διανομὴν τοῦ κράτους, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Κωνσταντῖνος Β', ἂν καὶ πρεσβύτερος, περιωρίσθη εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχεν, εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, οἱ δύο δ' ἄλλοι ἀδελφοὶ διεμοιράσθησαν τὰς χώρας τῶν φονευθέντων. Ἐν τούτοις, ὁ Κωνσταντῖνος εἶχεν ὑπεροχήν τινα ἀπέναντι τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ· κατ' ἀρχὰς ἡ θέλησις αὐτοῦ ἦτο σεβαστή, ἰδίως ὡς πρὸς τὸν δεκαπενταετῆ Κώνσταντα. Ἐξέδιδε μάλιστα καὶ νόμους, διώριζε καὶ τοὺς ἀνωτάτους ὑπαλλήλους διὰ τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ. Ἡ ὑπεροχὴ δὲ αὕτη τοῦ Κωνσταντίνου συνετέλεσεν, ὥστε νὰ κατορθώσῃ τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν αὐτοῦ ἕδραν. Ἡ ὑπεροχὴ ὅμως αὕτη τοῦ Κωνσταντίνου Β', ἡ ὁποία δὲν εἶχε λόγον μεγαλυτέραν δύναμιν ἢ ἀξίωμα, ἀλλ' ἁπλῶς τὴν πρεσβυτέραν ἡλικίαν αὐτοῦ, δὲν ἀνεγνωρίσθη ἐπὶ πολὺν χρόνον. Ὁ Κώνστας, παρακινούμενος ὑπὸ τῶν συμβούλων αὐτοῦ, ἠρνήθη νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Β', καὶ τότε οὗτος, φοβούμενος ἤδη τὸν ἀδελφόν του, ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ ὁ νεώτερος, κατεῖχεν ὅμως τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ κράτους, σχεδὸν τὰ τρία τέταρτα αὐτοῦ, ἀπήτησεν ἀπειλῶν τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν. Ἡ παράτασις τῶν διαπραγματεύσεων ἠρέθισε τὸν Κωνσταντῖνον Β', καὶ ἀνησύχησεν αὐτόν· διὰ τοῦτο ἐπέπεσεν αἰφνιδίως ἐναντίον τῆς Ἰταλίας καὶ ἔφθασεν ἕως τὴν Ἀκυλίαν (τὰς ἀρχὰς τοῦ 340). Οὕτω, τρία ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐξερράγη ὁ ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο υἱῶν του, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ διαδεχθοῦν καὶ ἄλλοι πόλεμοι. Ἀλλ' ἡ ὁρμητικότης τοῦ Κωνσταντίνου Β' ἠμπόδισεν αὐτὸν νὰ λάβῃ τὰς ἀναγκαίας προφυλάξεις καὶ ἐντὸς ὀλίγου (τὴν 9 Ἀπριλίου 340) ἐνικήθη εἰς ἐνέδραν καὶ ἔχασε καὶ τὸν θρόνον καὶ τὴν ζωήν. Αδ. Αδ.

—Κωνσταντῖνος Β'. Βραχύβιος Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ (641), υἱὸς τοῦ Ἡρακλείου ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ γυναικός, τῆς Εὐδοκίας, ὁ ὁποῖος συνεβασίλευσε μετὰ τοῦ πατρὸς ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν αὐτοῦ, καὶ ἦτο ὁ νόμιμος διάδοχος αὐτοῦ. Πρέπει λοιπὸν νὰ θεωρῆται οὗτος ὡς ὁ Κωνσταντῖνος Β', ἀφοῦ ἦτο συμβασιλεὺς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Ὀλίγον μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ μήτηρ Εὐδοκία ἀπέθανε (612), καὶ ὁ Ἡράκλειος ἔλαβε δευτέραν σύζυγον, τὴν φιλόδοξον ἀνεψιάν του Μαρτῖναν, πρὸς μεγάλην δυσαρέσκειαν πάντων, λαοῦ καὶ ἀρχόντων, πρὸ παντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ σωματικὴ ἀδυναμία τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἡ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἀσθενικότης αὐτοῦ ηὐνόουν τὰς περὶ ἀναβιβάσεως εἰς τὸν θρόνον τοῦ υἱοῦ της Ἡρακλεωνᾶ ἐπιδιώξεις τῆς Μαρτίνης. Κατώρθωσε λοιπὸν ἡ Μαρτῖνα, ὥστε τῷ 638 νὰ χρισθῇ ὁ Ἡρακλεωνᾶς συμβασιλεὺς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου εἰς τὸ παλάτιον ἐνώπιον τῆς συγκλήτου, ἀργότερον δὲ νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ ἰδία τελετὴ καὶ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, ὥστε νὰ εἶναι ὅλος ὁ κόσμος μάρτυρες τῶν ἐκτελεσθέντων. Οὕτως ὁ Ἡράκλειος συνεβασίλευσε μετὰ τῶν δύο ἑτεροθαλῶν υἱῶν του, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ εἰκονίζεται εἰς τὰ νομίσματα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἡρακλείου (641) ὁ στρατὸς μετεβίβασε τὴν βασιλείαν εἰς τοὺς δύο ἑτεροθαλεῖς ἀδελφούς, τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν Ἡρακλεωνᾶν. Ἡ στιγμὴ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ διακαοῦς πόθου τῆς Μαρτίνης δὲν ἤγγισε νὰ παρουσιασθῇ. Διότι ὁ φιλάσθενος Κωνσταντῖνος, πρὸ μακροῦ ἤδη ἀσθενής, ἀπέθανε μετὰ βασιλείαν μόλις τριῶν μηνῶν (24 Μαΐου 641), ἀφήσας δύο ἀνηλίκους υἱούς. Καὶ οὕτω, ὁ Ἡρακλεωνᾶς εὑρέθη μόνος κύριος τοῦ κράτους εἰς νεαρωτάτην ἡλικίαν. Αδ. Αδ.

—Κωνσταντῖνος Γ' (γνωστὸς ὡς *Κώνστας Β'*, ἐπισήμως δὲ ὡς *Κωνσταντῖνος Γ'*). Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ τῶν μετὰ τὸν Ἡράκλειον χρόνων (641—668). Ἦτο υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Β' καὶ ἔγγονος τοῦ μεγάλου Ἡρακλείου, ἔμεινε δὲ ὀρφανὸς εἰς παιδικὴν ἡλικίαν. Ὁ πατήρ του Κωνσταντῖνος, Κωνσταντῖνος, εἶχεν ἀποθάνει μετὰ βραχυτάτην βασιλείαν τριῶν μηνῶν (τὴν 24 Μαΐου 641), ἔμεινε δὲ μόνος αὐτοκράτωρ ὁ υἱὸς τῆς Μαρτίνης Ἡρακλεωνᾶς, ἀμέσως δὲ μετὰ τὸν θάνατόν του παρέστη εἰς τὸ μέσον ἡ μισητὴ εἰς τὸν λαὸν μήτηρ τοῦ Ἡρακλεωνᾶ καὶ μητρυιὰ τοῦ ἀποθανόντος Κωνσταντίνου Β', ἡ Μαρτῖνα, καὶ ἐζήτησε νὰ κυβερνᾷ ἐν ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτῆς. Τοῦτο εἶχε φοβηθῆ ὁ ἀποθνήσκων Κωνσταντῖνος καὶ εἶχεν ἀναθέσει τὴν προστασίαν τῶν υἱῶν του εἰς τὸν στρατόν. Συμφώνως μὲ τὴν παραγγελίαν τοῦ θνῄσκοντος Κωνσταντίνου, ὁ στρατηγὸς τῶν ἀσιατικῶν δυνάμεων Βαλεντῖνος κατέλαβε τὴν πόλιν Χαλκηδόνα. Ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ὃν χρόνον ἐξερρηγνύετο ἡ ἐπανάστασις καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ὁ Ἡρακλεωνᾶς καὶ ἡ Μαρτῖνα ἐχθρονίζονται καὶ τιμωροῦνται σκληρῶς καὶ ἀναγορεύεται βασιλεὺς ὁ *Κώνστας Β'*, ἐπισήμως *Κωνσταντῖνος Γ'*, κατὰ τὸν Αὔγουστον ἢ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 641.

Ὁ νεαρώτατος αὐτοκράτωρ παρουσιάσθη εἰς τὴν σύγκλητον καὶ ἔδωκε μεγάλας ὑποσχέσεις καὶ ἐλπίδας. Καὶ ἐξεδήλωσε μὲν κατὰ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν θέλησιν νὰ ἐκτελέσῃ σχέδια σπουδαιότατα, φαίνεται ὅμως ὅτι ἀνωμαλία τις πνευματική, κληρονομηθεῖσα ἴσως παρὰ τοῦ πάππου Ἡρακλείου, ὁ ὁποῖος εἶχε δείξει σημεῖα διανοητικῆς παρακρούσεως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αὐτοῦ, ἠμπόδισε καὶ τὸν ἔγγονον νὰ κατορθώσῃ τὰ μεγάλα βουλεύματα αὐτοῦ. Εἰς τὴν ἀδράνειάν του κατὰ τὰς ἐπικινδύνους στιγμὰς συνετέλει καὶ ἡ πρὸς τὰ θεολογικὰ ζητήματα κλίσις αὐτοῦ. Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Κώνσταντος συνετελέσθησαν σπουδαῖα γεγονότα ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικά. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διαδόχων τοῦ Ἡρακλείου, καὶ δὴ τοῦ Κώνσταντος, διεμορφώθη ἡ διαίρεσις τοῦ κράτους εἰς θέματα καὶ ἡ συγκέντρωσις τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς ἐξουσίας εἰς χεῖρας ἑνὸς ἀνδρός, τοῦ στρατηγοῦ. Ἡ νέα αὕτη διοικητικὴ καὶ στρατιωτικὴ διοργάνωσις, ἡ ὁποία ἐτελειοποιήθη ὑπὸ τῶν Ἰσαύρων, συνετέλεσεν εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ κράτους κατὰ τοὺς φοβεροὺς ἐκείνους χρόνους τῶν μεγάλων ἐπιδρομῶν. Μὲ μεγάλην δὲ ἐνεργητικότητα καὶ ἐπιμονὴν κατώρθωσεν ὁ Κώνστας νὰ καθησυχάσῃ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἔριδας, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐγερθῆ ἐκ τῆς αἱρέσεως τῶν μονοθελητῶν καὶ αἱ ὁποῖαι ἐτάραττον πάντοτε τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ Δύσις εἶχεν ἐξαναστῆ ἐναντίον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ δόγματος, ἤτοι τοῦ μονοθελητισμοῦ, ὁ δὲ φιλόδοξος ἔξαρχος τῆς Ἀφρικῆς, ὁ πατρίκιος Γρηγόριος, ἔγινεν ὑπέρμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀνεκήρυξε μάλιστα ἑαυτὸν αὐτοκράτορα· ἡ ἀρχὴ ὅμως αὐτοῦ πολὺ ὀλίγον διήρκεσε, διότι ἀπὸ τὸ 647 ὑπέκυψεν ἡ βυζαντινὴ κυριαρχία εἰς τοὺς Ἄραβας. Διὰ νὰ φέρῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην ὁ αὐτοκράτωρ ἐξέδωκε, τῷ 648, τὸν λεγόμενον «Τύπον», διὰ τοῦ ὁποίου ἀπηγορεύετο πᾶσα συζήτησις περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν θελήσεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν, ἐπιθυμῶν διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ ἐπιβάλῃ τὰς ἀρχὰς τοῦ μονοθελητισμοῦ. Ἀλλ' ὁ ἅγιος Μάξιμος κατεπολέμησε τὸ δικαίωμα τοῦ αὐτοκράτορος νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, ἀντετάχθη δὲ κατ' αὐτοῦ καὶ ὁ πάπας Μαρτῖνος Α'. Αἱ τάσεις ὅμως αὗται ἀπελευθερώσεως τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ κράτους ἦσαν καινοφανεῖς, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ, πιστὸς εἰς τὴν παλαιὰν παράδοσιν τῆς Ἀνατολῆς, ἔδειξε μεγάλην δραστηριότητα εἰς τὸ νὰ καταστείλῃ αὐτάς. Ὁ ἅγιος Μάξιμος κατεδιώχθη καὶ ἐξωρίσθη, ἐπίσης ὁ πάπας Μαρτῖνος ἐξωρίσθη, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῆς δραστηρίας ταύτης ἐνεργείας τοῦ Κώνσταντος ὑπῆρξεν εὐνοϊκόν, διότι οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, ὡς οἱ πάπαι Εὐγένιος καὶ Βιταλιανός, ἐδείχθησαν εὐπειθεῖς ὑπήκοοι, ὡς καὶ οἱ προκάτοχοί των, εἰς τὸν Βυζαντινὸν αὐτοκράτορα.

Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον ὁ Κώνστας ἦτο ἀκόμη παιδίον, τὴν πραγματικὴν ἀρχὴν διεξῆγεν ἡ σύγκλητος, καὶ ὡς ἐκ τούτου προῆλθε χαλάρωσίς τις τῆς κυβερνητικῆς δυνάμεως. Οἱ Ἄραβες ἐπωφελήθησαν καὶ κατέλαβον τὴν Ἀλεξάνδρειαν (τὸν Δεκέμβριον τοῦ 641), ἔγινε δὲ ἀνεξάρτητος εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ὁ πατρίκιος Γρηγόριος. Ἔπειτα, καθ' ὃν χρόνον ὁ αὐτοκράτωρ κατεγίνετο μὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, οἱ Ἄραβες διαρκῶς ἐπροχώρουν καὶ κατελάμβανον τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην ἐπαρχίαν τοῦ κράτους. Ἐνώπιον τοῦ ἐπικρεμαμένου κινδύνου καταστροφῆς ὁ νεαρὸς αὐτοκράτωρ ἔδειξεν ἱκανὴν δραστηριότητα. Οἱ Ἄραβες ὄχι μόνον ἐπροχώρουν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀλλ' ἐφάνησαν μάλιστα μελετῶντες ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τῷ 643 ὁ νικηφόρος στρατηγὸς Ἄμρου ἐξελθὼν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν (τὴν 29ην Σεπτεμβρίου), ἔβαλε δὲ περὶ τὴν ἀρχαίαν Μέμφιν τὸ θεμέλιον νέας ἀραβικῆς πόλεως, ἡ ὁποία ὠνομάσθη κατόπιν *Κάϊρον* (ἤτοι Νικόπολις). Τῷ 647 κατελάμβανον οἱ Ἄραβες σχεδὸν ὅλην τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν καὶ κατεστράφη καὶ τὸ βυζαντινὸν ἐξαρχᾶτον τῆς Ἀφρικῆς. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ διοικητὴς τῆς Συρίας Μωαβίας παρεσκεύασε στόλον καὶ ἐλεηλάτησε τὴν νῆσον Κύπρον καὶ ἐκυρίευσε τὴν σπουδαιοτέραν πόλιν αὐτῆς Κωνσταντίαν, τὴν παλαιὰν Σαλαμῖνα. Μετὰ δύο ἔτη κατώρθωσεν ὁ Βυζαντινὸς στρατηγὸς Κακορίζος, ἐκπεμφθεὶς μετὰ στόλου καὶ στρατοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ν' ἀνακτήσῃ τὴν μεγάλην νῆσον, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἡ περίφημος παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Φοινίκης νῆσος Ἄραδος. Συγχρόνως ἐγίνοντο ἐπιδρομαὶ εἰς τὴν Κιλικίαν, τὴν Ἰσαυρίαν, τὴν Ἀρμενίαν, τὴν ὁποίαν τέλος ἀπώλεσεν ἡ αὐτοκρατορία, τῷ δὲ 654 ἐλεηλατήθη ἡ νῆσος Ρόδος, τότε δὲ κατεκερματίσθη ὁ περίφημος κολοσσὸς τῆς Ρόδου. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν εἰς τὴν Συρίαν Ἀράβων Μωαβίας ἐνόησεν ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τίποτε ἂν δὲν ἐκυρίευε τὴν μεγάλην πρωτεύουσαν τῆς αὐτοκρατορίας, διότι αὕτη συνεκέντρωνε τὰς ἠθικὰς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐξεμηδένιζον τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ. Ἐπεχείρησε λοιπὸν μεγάλας παρασκευὰς καὶ συνήθροισεν ἰσχυρὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἦτο ἕτοιμος νὰ ἐκπλεύσῃ ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Συρίας. Εἰς τὸ μεταξὺ ὁ Κώνστας εἶχεν ἡλικιωθῆ. Ἐτέθη ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στόλου του καὶ ἐξῆλθε πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθρικοῦ. Εὗρεν αὐτὸν (τῷ 655) εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Λυκίας εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ σύγκρουσις ὑπῆρξε πεισματώδης, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς δὲν ἔδειξε μεγάλην ἀνδρείαν. Ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος ἡττήθη, καὶ αὐτὸς ὁ Κώνστας δυσκόλως διέφυγεν. Ἐσωτερικαὶ ὅμως διενέξεις τῶν Ἀράβων καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἔδωκαν ἄνεσιν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ κατέστησαν δυνατὴν τὴν σύναψιν εἰρήνης. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ δὲν κατώρθωσε διὰ τῆς εἰρήνης ταύτης ἢ μόνον τὴν πληρωμὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων φόρου ἐτησίου εἰς χρῆμα καὶ εἰς εἶδος διὰ τὰς καταχτηθείσας καὶ ἀποχωρισθείσας τοῦ κράτους ἐπαρχίας, εὐκόλως δὲ ἠδύνατό τις νὰ προΐδῃ ὅτι ὁ φόρος θὰ ἐπληρώνετο μόνον ὁσάκις ἡ ἀραβικὴ διοίκησις εἶχεν αἰτίαν νὰ φοβῆται τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα. Ἀργότερον ἤρχισαν πάλιν οἱ Ἄραβες τὰς ἐπιδρομάς των. Ἀπὸ τὸ 663, καθ' ἕκαστον ἔτος εἰσέβαλλον εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν· τῷ 668 ἔφθασαν ἕως τὴν Χαλκηδόνα. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν καρτερίαν του, ὁ Μωαβίας δὲν κατώρθωσε τίποτε ὁριστικόν, διότι ἡ στρατιωτικὴ ἰσχὺς τοῦ κράτους ἔσῳζεν αὐτὸ ἀπὸ ἀξίας λόγου ἀπωλείας. Εὐτυχέστερος ὑπῆρξεν ὁ Κώνστας ὡς πρὸς ἄλλον, ἐκ Β. προερχόμενον, σπουδαιότατον κίνδυνον τοῦ κράτους, ὡς πρὸς τὸν κίνδυνον τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σλαύων. Αἱ βραδεῖαι, ἀλλ' ἀσφαλεῖς πρόοδοι αὐτῶν, ἡ εἰσδυσις καὶ μόνιμος ἐγκατάστασίς των εἰς τὰς χώρας τοῦ κράτους, ἦτο διαρκὴς καὶ ἀπειλητικώτατος κίνδυνος διὰ τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ. Ἰδίως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους πίπτουν αἱ μεγάλαι ἐπιδρομαὶ τῶν Σκλαβηνῶν κατὰ τῆς *Θεσσαλονίκης* (βλ. λ.). Ὁ Κώνστας ἀνέλαβε τῷ 657 ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Σλαύων, ἢ Σκλαβηνῶν, ὅπως ὠνομάζοντο τότε. Τοὺς Σκλαβηνοὺς τούτους δὲν ἠδυνήθη ὁ Κώνστας νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν Σκλαβηνίαν, ἀλλ' ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς εἰς ὑποταγήν. Μετά τινα ἔτη ὁ αὐτοκράτωρ προέβη εἰς περιεργοτάτην ἀπόφασιν, νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ κανονίσῃ τὰ ἐν τῇ Δύσει πράγματα. Οἱ λόγοι τῆς ἀπροσδοκήτου ἀποφάσεως ταύτης τοῦ Κώνσταντος ἦσαν βεβαίως σπουδαῖοι πολιτικοὶ λόγοι. Οἱ Βυζαντινοὶ ὅμως χρονογράφοι ἀποδίδουν τὴν ἀποδημίαν τοῦ Κώνσταντος εἰς ἠθικοὺς λόγους, εἰς μεγάλην τύψιν συνειδήσεως ἕνεκα ἐγκλήματος ἀπέναντι τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Μετὰ τὴν ἐξασφάλισιν ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων, ἤρχισε νὰ φοβῆται ὁ αὐτοκράτωρ τὴν ἐσωτερικὴν ἡσυχίαν καὶ ἐνόμισεν ὅτι εὕρισκεν ἐπικίνδυνον ἐχθρὸν εἰς τὸν ἀδελφόν του Θεοδόσιον. Διὰ νὰ εἶναι ἥσυχος τὸν ἐξηνάγκασε να χειροτονηθῇ διάκονος, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἐπιζητήσῃ κοσμικὴν ἐξουσίαν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ καχύποπτος ἡγεμὼν δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάσῃ, τοσοῦτῳ μᾶλλον, καθόσον ἔβλεπε τὴν πρὸς τὸν Θεοδόσιον εὔνοιαν τοῦ λαοῦ καὶ ᾐσθάνετο αὐτὸν ἄξιον διὰ τὸν θρόνον. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἀνισόρροπός τις διάθεσις τοῦ Κώνσταντος, θλιβερὰ προγονικὴ κληρονομία, ἔκαμνεν ὑπερβολικοὺς τοὺς φόβους του. Ἐνόμισεν ὅτι ὁ φόνος τοῦ ἀδελφοῦ του θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν ἐξασφάλισιν αὐτοῦ. Μετὰ τὸν φόνον ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Δύσιν. Πρόφασις καὶ σκοπὸς συγχρόνως τοῦ ταξιδίου ἦτο ἡ ἄμυνα τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν Λογγοβάρδων καὶ τῶν Σαρακηνῶν. Ἐπηύξανε δὲ τὴν ἀνησυχίαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ διαγωγὴ τῶν παπῶν, οἱ ὁποῖοι ἀντέδρων συστηματικῶς ἐναντίον πάσης προσπαθείας τῶν αὐτοκρατόρων πρὸς κανονισμὸν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος καὶ ἐν γένει ἐναντίον τοῦ ἀνατολικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ αὐτοκράτορος δυσηρέστησε τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλ' οὗτος ἐπέμεινεν εἰς αὐτὴν καὶ ἀφήσας τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἔπλευσε μὲ στόλον τὸν χειμῶνα τοῦ 662—663 εἰς τὴν Δύσιν. Ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος ἀφοῦ διῆλθεν ἐκ Πειραιῶς (ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας), ἔφθασεν εἰς τὸν Τάραντα καὶ ἐκεῖθεν ἐπροχώρησεν εἰς τὸ Βενέβεντον. Ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἠδύνατο ν' ἀνακτήσῃ τὴν Ἰταλίαν, τοὐλάχιστον τὴν Κάτω Ἰταλίαν, διότι τὸ Λογγοβαρδικὸν βασίλειον εὑρίσκετο εἰς ἀνωμαλίας ἕνεκα τῆς ἀναβάσεως εἰς τὸν θρόνον τοῦ Γριμοάλδου. Τὸ Βενέβεντον εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Λογγοβάρδου βασιλέως Ρομονάλδου, ἀλλὰ πρὶν προφθάσῃ ὁ αὐτοκράτωρ νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν, προσέτρεξεν εἰς βοήθειαν ὁ Γριμοάλδος καὶ ἠνάγκασε τὸν Κώνσταντα νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Ἀτυχὴς ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐσπευσμένη μάχη, τὴν ὁποίαν συνῆψεν ὁ αὐτοκρατορικὸς στρατὸς πρὸς τοὺς Λογγοβάρδους καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀπώλεσεν ὁ Κώνστας 20.000 ἄνδρας. Κατόπιν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπῆγεν εἰς τὴν Ρώμην, φαίνεται δὲ ὅτι ἐφοβήθη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον. Κατὰ τὴν διαμονήν του εἰς τὴν αἰωνίαν πόλιν ἀφήρεσεν ἀπ' αὐτῆς πλεῖστα ἔργα τέχνης, τὰ ὁποῖα ἔστειλεν

Digitized by Google

εἰς τὰς Συρακούσας. Ἐγκατέλειψε τὴν πόλιν καὶ μετέβη εἰς τὰς Συρακούσας, ἐπιθυμῶν ἴσως νὰ καθιδρύσῃ ἐκεῖ τὴν ἕδραν τῆς βασιλείας του. Ἀπὸ τὰς Συρακούσας κατώρθωσε νὰ κάμῃ ἐπιχειρήσεις τινὰς ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Καὶ ἴσως ὁ ἰσχυρὸς αὐτοκράτωρ διέπραττε σπουδαιότερόν τι ἔργον, ἂν δὲν ἔθετον οἱ δολοφόνοι τέρμα εἰς τὸν περιπετειώδη βίον αὐτοῦ. Ποία ἦτο ἡ αἰτία τοῦ φόνου ἀγνοοῦμεν, γνωρίζομεν μόνον ὅτι καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἶχε γίνει μισητὸς εἰς τοὺς ὑπηκόους του διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του, πρὸ παντὸς δὲ διὰ τὴν πιεστικὴν καὶ φιλύποπτον διοίκησίν του. ΑΔ. ΑΔ.

— **Κωνσταντῖνος ὁ Δ' *Πωγωνᾶτος*.** Εἷς ἀπὸ τοὺς ἱκανωτέρους καὶ ἡρωϊκωτέρους Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας (668—685). Ἦτο ὁ πρεσβύτερος ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Κώνσταντος Β' (ἢ Κωνσταντίνου Γ'), ὁ ὁποῖος μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν του ἔμεινεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς συμβασιλεὺς τοῦ πατρός, εἰκονιζόμενος μετ' αὐτοῦ εἰς τὰ νομίσματα, καθ' ὃν χρόνον ἀπουσίαζεν οὗτος εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὅτε ὁ Κώνστας ἵδρυσε τὴν αὐλὴν αὐτοῦ εἰς τὰς Συρακούσας, ἐκάλεσε τὴν οἰκογένειαν νὰ μεταβῇ πλησίον του, ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς ἀνατολικῆς πρωτευούσης ἐκράτησαν αὐτὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι εἶχον τὸν φόβον μήπως μετενεχθῇ ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους εἰς τὴν Δύσιν. Ὀλίγον κατόπιν ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ εἴδησις τοῦ βιαίου θανάτου τοῦ πατρὸς καὶ τότε ἐπευφημήθη ὑπὸ πάντων αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ πρεσβύτερος υἱός του Κωνσταντῖνος (τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 668). Ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἔτρεξεν ἀμέσως εἰς τὰς Συρακούσας διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς ἐπαναστάτας καὶ τὸν σφετεριστὴν τοῦ θρόνου Μιζίκιον, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὴν θέσιν τοῦ Κώνσταντος ἀμέσως μετὰ τὴν δολοφονίαν καὶ εἶχεν ἀνακηρύξει ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλ' ὁ σφετεριστής, ἐκτὸς τῆς σωματικῆς καλλονῆς αὐτοῦ, ἡ ὁποία εἶχε συντελέσει εἰς τὸ νὰ λάβῃ τὸν θρόνον, οὐδὲν ἄλλο προσὸν εἶχε, καὶ φοβηθεὶς τὸν ἐπερχόμενον ἐκδικητὴν ἐζήτησε τὴν προστασίαν τῶν Σαρακηνῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἤδη κυριεύσει τὴν Ἀφρικήν. Ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος ἔφθασεν εἰς τὰς Συρακούσας πρὶν ἔλθουν εἰς βοήθειαν οἱ Σαρακηνοί, ἐκυρίευσε τὴν πόλιν καὶ συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν σφετεριστήν. Δι' αἱματηρῶν μέτρων κατὰ ὀπαδῶν τοῦ σφετεριστοῦ καὶ κατὰ τῶν δολοφόνων τοῦ πατρός του ἐπανέφερε ταχέως τὴν τάξιν καὶ τὴν ἡσυχίαν. Ἀφοῦ ἐκανόνισε τὰ πράγματα τῆς Δύσεως, ἐπέστρεψε μετὰ τοῦ στόλου φέρων τὸ σῶμα τοῦ πατρός του, διὰ νὰ τὸ ἀποθέσῃ ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων αὐτοκρατορικῶν λαρνάκων εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων.

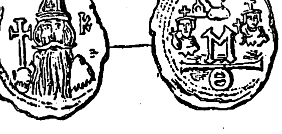

Νόμισμα Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου.

Τὴν ἰδίαν ταχύτητα καὶ ἀποφασιστικότητα ἔδειξε καὶ ὅτε ἀνέλαβε τὴν πραγματικὴν κυβέρνησιν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐναντίον τῶν ἀδελφῶν του Ἡρακλείου καὶ Τιβερίου, τῶν ὁποίων ἡ φιλοδοξία ἦτο ἐπικίνδυνος εἰς αὐτόν. Καὶ οἱ δύο εἶχον τὸν τίτλον τοῦ αὐγούστου, ἀλλὰ δὲν ἐλάμβανον πραγματικὸν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν ιων ὁ στρατὸς τῶν ἀσιατικῶν ἐπαρχιῶν, συναθροισθεὶς θορυβωδῶς εἰς τὴν Χαλκηδόνα, ἐζήτησε δι' ἀντιπροσωπείας ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα νὰ λάβουν καὶ οἱ δύο ἄλλοι ἀδελφοὶ ἴσον μὲ αὐτὸν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Ὁ Κωνσταντῖνος διέταξε νὰ κρεμασθοῦν οἱ πρέσβεις, καὶ ὅτε ὁ στρατός, ὁ ὁποῖος εἶχε πλησιάσει εἰς τὴν πρωτεύουσαν, εἶδεν αἰφνιδίως τὰ σώματα τῶν ἀντιπροσώπων του κρεμάμενα, ἔχασε κάθε ὄρεξιν νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἀπαίτησίν του. Ὁ Κωνσταντῖνος συνεχώρησε τοὺς ἀδελφούς του, ἀφῆκε δὲ εἰς αὐτοὺς καὶ τὸν τίτλον τοῦ αὐγούστου, ἀργότερον ὅμως οὗτοι ἔκαμαν καὶ ἄλλην προσπάθειαν ν' ἀναμειχθοῦν εἰς τὴν διοίκησιν, καὶ τότε ὁ αὐτοκράτωρ ὄχι μόνον ἀφῄρεσε τὸ τίτλον, ἀλλὰ καὶ διέταξε νὰ ὑποστῶσι τὴν ποινὴν τῆς ῥινοτομίας, διὰ νὰ γίνουν ἀνίκανοι πρὸς κατάληψιν τοῦ θρόνου. Μὲ τὰς ἀνησυχίας ταύτας παρῆλθον δώδεκα ἔτη, καὶ μόλις τῷ 680 ὁ Πωγωνᾶτος ἀνέλαβε τὴν μονοκρατορίαν, τὴν ὁποίαν συνεμερίσθη μὲ τὸν νεαρὸν υἱόν του Ἰουστινιανὸν Β'.

Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Κωνσταντίνου Πωγωνάτου ἔγινεν ἡ πρώτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Οἱ Ἄραβες δὲν ἐσεβάσθησαν τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν εἶχον συνάψει μὲ τὸν πατέρα του, τὸν Κώνσταντα, παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον εἶχον τὰς ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας των, τὸν ἐμφύλιον πόλεμον μεταξὺ τοῦ Ἀλῆ καὶ τοῦ Μωαβία. Μόλις ὁ τελευταῖος οὗτος, μετὰ τὸν φόνον τοῦ ἀντιπάλου του, ἔλαβε τὴν χαλιφείαν, ἤρχισαν πάλιν αἱ ἐπιθέσεις τῶν Ἀράβων ἐναντίον τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ γενναῖος χαλίφης αὐτῶν Μωαβίας ἐφιλοδόξει νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ χαλιφάτου αὐτοῦ ἀπὸ τὴν Δαμασκὸν τῆς Συρίας εἰς τὴν μεγάλην πόλιν τοῦ Βοσπόρου. Μετὰ μακρὰν παρασκευὴν ἡτοίμασε, τῷ 672, μεγαλοπρεπῆ στόλον, καὶ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 673 ὁ ἀραβικὸς στόλος ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ ῥήσεις τοῦ Προφήτου, ὅτι ὁ μέγιστος στρατηγὸς θὰ εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ καταλάβῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅτι τῶν νικητῶν θὰ συγχωρηθοῦν ὅλαι αἱ ἁμαρτίαι, ἐπροκάλουν ἔξαλλον φανατισμόν, καὶ ἡ ὑπερηφάνεια διὰ τὰς μεγάλας καὶ ταχείας κατακτήσεις ἐνέπνεεν ἀκράτητον μένος εἰς τοὺς πολεμιστὰς τοῦ Ἰσλάμ. Τὰ πλοῖα τοῦ Μωαβία εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς τὴν Σμύρνην. Ὁ Ἑλλήσποντος δὲν ἐδυσκόλευσε τοὺς Ἄραβας καὶ ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἔφθασεν εὐκόλως πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ ἀπεβίβασε τὰ στρατεύματα ἐμπρὸς εἰς τὰ χερσαῖα τείχη. Αἱ εἰδήσεις τῶν χρονογράφων περὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς πολιορκίας ταύτης εἶναι καὶ πενιχραὶ καὶ συγκεχυμέναι. Φαίνεται ὅτι προσεβάλλοντο συγχρόνως καὶ τὰ χερσαῖα τείχη ὑπὸ τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ καὶ τὰ θαλάσσια ὑπὸ τοῦ στόλου. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον ἕως τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 673 δὲν ἔπαυσαν οἱ Ἄραβες νὰ ἐπιτίθενται μανιωδῶς ἐναντίον τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' ὁ περίβολος τῆς μεγάλης πόλεως ἦτο τόσον ἰσχυρὸς καὶ τόσον καλῶς προφυλαγμένος, οἱ κάτοικοι καὶ ἡ φρουρὰ τόσον γενναίως ἠγωνίζοντο, ὥστε ὁ ἐχθρὸς περιήρχετο εἰς ἀπορίαν καὶ ἀπόγνωσιν, συνετρίβετο δὲ ἡ ὁρμὴ αὐτοῦ καθ' ἑκάστην ἔφοδον. Κατὰ τὴν προσέγγισιν τοῦ χειμῶνος ἀπεσύρθησαν οἱ Σαρακηνοὶ εἰς τὴν Κύζικον, ὅπου καὶ ἐστρατοπέδευσαν, διὰ ν' ἀρχίσουν πάλιν τὴν ἐπίθεσιν τὸ ἔαρ τοῦ ἐπομένου ἔτους. Αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐπιθέσεις των πάλιν ἀπέτυχον, διὰ δευτέραν φοράν, πάλιν ἀπεσύρθησαν, πάλιν ἐπανῆλθον, καὶ καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπετίθεντο μὲ νέαν ὁρμὴν καὶ ἀπίστευτον μανίαν. Διήρκεσε δὲ ἡ ἐπίμονος ἐπανάληψις τῶν λυσσωδῶν ἐπιθέσεων ἐπὶ πέντε ὁλόκληρα (673—677) κατ' ἄλλους ἐπὶ ἑπτὰ ὁλόκληρα (672—678) ἔτη. Δὲν ἔλυσαν οἱ Ἄραβες ὁριστικῶς τὴν πολιορκίαν, παρὰ μόνον ὅταν διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς καὶ διὰ τῆς γενναίας ἀμύνης ἔπαθον φοβερὰς ἀπωλείας. Μεγάλη τρικυμία συνεπλήρωσε τὴν καταστροφὴν καὶ οὕτως οἱ ἐχθροὶ ἔχασαν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν αὐτήν, ὡς λέγεται, μέγα μέρος τοῦ στόλου καὶ περισσοτέρους ἀπὸ 30.000 ἄνδρας. Κατόπιν ὁ μεγαλοπρεπὴς στόλος τοῦ Μωαβία κατεστράφη ἐντελῶς ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Παμφυλίας. Οἱ Ἄραβες ἀπεκρούοντο καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, οἱ δὲ πολεμοχαρεῖς κάτοικοι τοῦ Λιβάνου, οἱ γνωστοὶ μὲ τὸ ὄνομα Μαρδαῖται (οἱ σημερινοὶ Μαρωνῖται), ἀνδρεῖα ληστρικά, ἀλλὰ χριστιανικὰ στίφη τῶν ὀρέων τοῦ Ταύρου, ἐπροχώρησαν ἕως τὰς πύλας τῆς Δαμασκοῦ καὶ ἕως τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ Μωαβία κατέπεσε καὶ ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ εἰρήνην τριακονταετῆ, καὶ ἔμειναν μὲν οἱ Σαρακηνοὶ κάτοχοι τῶν πρότερον κατακτηθεισῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν εἰς ἐτησίαν πληρωμὴν φόρου μεγάλου, τὴν ἀπόδοσιν ὅλων τῶν αἰχμαλώτων, πολλῶν ἵππων καὶ δούλων. Οἱ τότε σύγχρονοι διεῖδον τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἡρωϊκοῦ κατορθώματος τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Χριστιανὸν βασιλέα πολυάριθμοι πρεσβεῖαι τοῦ χαγάνου τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἐθνῶν τῆς Δύσεως νὰ συγχαροῦν αὐτὸν διὰ τὸν θρίαμβον.

Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ἄλλος μέγας κίνδυνος καὶ διαρκέστερος ἠπείλει τὸ κράτος ἀπὸ τὰ βόρεια σύνορα ἐκ τῆς διεισδύσεως πολυαρίθμων σλαβικῶν φυλῶν καὶ τῆς συγκροτήσεως βουλγαρικοῦ κράτους. Καθ' ὃν χρόνον ἐκινδύνευεν ἀπὸ τοὺς Ἄραβας ἡ πρωτεύουσα, ἡ δευτέρα πόλις τῆς Χερσονήσου, καὶ τοῦ κράτους ἤδη μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας, ἡ Θεσσαλονίκη, ὑφίστατο ἐπανειλημμένας ἐπιδρομὰς τῶν Σλάβων. Ἀπὸ τὸ 675 ἕως τὸ 681 σχεδὸν καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπήρχοντο ἀκούραστοι οἱ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐγκατεστημένοι Σλάβοι, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο τότε Σκλαβηνοί, σύροντες μεθ' ἑαυτῶν πολυάριθμα καὶ πολυώνυμα ἄλλα βαρβαρικὰ στίφη. Ἡ ἡρωϊκὴ ἀντίστασις τῶν κατοίκων καὶ τῆς φρουρᾶς ἔσωσε τὴν μεγάλην πόλιν. Ὀλίγον μετὰ τὴν εἰρήνευσιν τοῦ ἀραβικοῦ πολέμου ἔγινεν ὠργανωμένη ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ κράτους ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Διὰ πρώτην φορὰν ὁ οὐννικός, ἤτοι μογγολικὸς οὗτος λαὸς διῆλθε τὸν Δούναβιν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ γενναίου ἀρχηγοῦ αὐτοῦ Ἀσπαροὺχ καὶ ἐπροχώρησαν λεηλατοῦντες τὰς χώρας καὶ σφάζοντες τοὺς κατοίκους εἰς τὴν Μοισίαν. Ὁ Πωγωνᾶτος, ἐννοήσας τὸν μέγαν κίνδυνον, ἐξεστράτευσε μεθ' ὁρμῆς ἐναντίον αὐτῶν καὶ μὲ τὴν ναυτικὴν καὶ μὲ τὴν πεζικὴν δύναμιν εἰς τὸν Κάτω Δανούβιον (τὸν Ἴστρον), ἀλλ' οἱ Βούλγαροι, κρυπτόμενοι εἰς τὰ ἀπέραντα ἕλη τῶν μερῶν ἐκείνων, ἐπέφερον μεγάλας βλάβας εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατόν. Αἰφνιδία ἀσθένεια ἠνάγκασε τὸν αὐτοκράτορα να ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ν' ἀφήσῃ εἰς τοὺς στρατηγούς του τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου, ἀλλ' ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη τῶν Βουλγάρων, ἀκμαίων πολεμιστῶν, εὗρε τὸ κράτος ἐξηντλημένον ἐκ τοῦ πολέμου ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν. Ἡ προσπάθεια τῶν Ἑλλήνων ν' ἀποκρούσουν τοὺς νέους ἐπιδρομεῖς ὑπῆρξεν ἀτυχής, καὶ οἱ κάτοικοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκκενώσουν τὴν χώραν μεταξὺ τοῦ Δουνάβεως καὶ τοῦ Αἵμου, τότε δ' ἐγκατεστάθησαν ὁριστικῶς εἰς αὐτὴν οἱ Βούλγαροι καὶ ἵδρυσαν, πλησίον τῆς πρωτευούσης, τὸ πρῶτον βουλγαρικὸν κράτος. Αἱ ἐσπαρμέναι Σκλαβηνίαι, ἤτοι ἐγκαταστάσεις τῶν Σλάβων, δὲν ἦσαν τόσον πολὺ ἐπίφοβοι διὰ τὸν Ἑλληνισμόν, ἀλλὰ τὸ ἐγκατασταθὲν κράτος εἰς τὰ βόρεια μέρη ἔμελλε ν' ἀναμειχθῇ εἰς τὰς τύχας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Τὸ ὄνομα τοῦ σιδηροῦ αὐτοκράτορος μένει συνδεδεμένον καὶ μὲ τὴν ἐσωτερικὴν εἰρήνευσιν ἐν σχέσει μὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Δὲν εἶχεν ἀκόμη τελειώσει ὁ ἀγὼν περὶ τῆς ἁπλῆς ἢ τῆς διπλῆς φύσεως τοῦ Χριστοῦ (τὸ ζήτημα τοῦ ἀρειανισμοῦ), ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος, θέλων νὰ καταπραΰνῃ, ἤναψεν αὐτὸν καὶ πάλιν ἀκουσίως. Ἤλπιζεν ὁ Ἡράκλειος ὅτι διὰ τῆς ἑρμηνείας, κατὰ τὴν ὁποίαν μία μόνη θέλησις ὑπάρχει εἰς τὸν Χριστόν, θὰ συνεφιλίωνε τὰς ἀντιμαχομένας δοξασίας καὶ μερίδας, ἀλλὰ τοὐναντίον ηὔξησεν αὐτὰς διὰ τῆς προσθήκης καὶ ἄλλης μερίδος, τῆς τῶν μονοθελητῶν. Βλεπων τὴν ἀπροσδόκητον ἔγερσιν νέου θρησκευτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ σάλου, ἐπροσπάθησε νὰ παρέλθῃ τὸ πρᾶγμα ἐν σιγῇ, ἀλλ' εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ εἰς Ρώμην ἐσχηματίσθη ἰσχυρὰ ἀντίδρασις πρὸς διατήρησιν τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνᾶτος ἀπέκτησε καὶ τὴν δόξαν ταύτην, ὅτι ἐπέφερε τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἕνωσιν εἰς τὸν ὑπὸ τῶν προκατόχων του ταραχθέντα χριστιανικὸν κόσμον. Συνεκάλεσε νέαν Οἰκουμενικὴν σύνοδον, τὴν ΣΤ' μετὰ τὴν κατίσχυσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ ὁποία συνῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν 7 Νοεμβρίου 680 καὶ παρέτεινε τὰς συνεδριάσεις αὐτῆς ἕως τὴν 16 Σεπτεμβρίου 681, καὶ ἡ ὁποία κατεδίκασεν ἐξ ἴσου καὶ τὸν ἀρειανισμὸν καὶ τὸν μονοθελητισμον, καὶ ἐκήρυξε τὴν γενικὴν ἀναγνώρισιν τῆς ὀρθοδοξίας, καθ' ἣν δύο θελήσεις εἶναι ἀσυγχύτως ἡνωμέναι εἰς τον Χριστόν.

Τὰ τρία τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου διῆλθον ἐν ἠρεμίᾳ. Διὰ ν' ἀποφύγῃ ἀγῶνας μεταξὺ τῶν υἱῶν του καὶ τὸν διαμελισμὸν μεταξὺ αὐτῶν τοῦ κράτους, προσέτι διὰ νὰ σώσῃ τὸν νεώτερον ἀπὸ τὴν τύχην, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ὁ ἴδιος ἔρριψε τοὺς ἀδελφούς του, ἐδήλωσε σαφῶς τὸν διάδοχον αὐτοῦ καὶ ἀνεκήρυξε τὸν πρεσβύτερον υἱόν του Ἰουστινιανὸν (Β', τὸν Ρινότμητον) αὔγουστον καὶ διάδοχον τοῦ θρόνου. Μετὰ βασιλείαν ἰσχυρὰν καὶ ἔνδοξον δεκαοκτὼ ἐτῶν, ἀπέθανεν ὁ Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πωγωνᾶτος, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 685, ἀφίνων τὸ κράτος ἥσυχον ἐσωτερικῶς, ἐπίφοβον εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ σεβαστὸν εἰς τοὺς ξένους. ΑΔ. ΑΔ.

— **Κωνσταντῖνος Ε' ὁ *Κοπρώνυμος*,** ἢ ***Καβαλλῖνος*.** Εἷς ἐκ τῶν κραταιοτέρων Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων (741—775). Εἶναι ὁ σπουδαιότερος ἐκ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων καὶ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς περιλαλήτου εἰκονομαχίας, ἡ ὁποία ἀνεστάτωσεν ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁ ἐκ σοβαρῶν κοινωνικῶν λόγων ἐχθρὸς οὗτος τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων παρεστάθη ὑπὸ τῶν μοναχῶν ὡς ἐνσαρκωμένος σατανᾶς, ὁ ὁποῖος, διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, ἐζήτει νὰ καταστρέψῃ τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐπώνυμόν του *Κοπρώνυμος* ἢ *Καβαλλῖνος* ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι διετείνοντο ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν ἐλάμβανε τὸ ἅγιον βάπτισμα ἐκόπρισεν εἰς τὴν κολυμβήθραν, καὶ οὕτως ἀπὸ νηπιακῆς ἡλικίας ἔδειξεν ὅτι ἦτο προωρισμένος νὰ γίνῃ διώκτης τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ. Ἐν τούτοις μέγα μέρος τῶν κατοίκων τοῦ κράτους ἀνύψωσεν αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν ἁγίου, διότι κατεδίωξε τὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν μορφὴν εἰδωλολατρείας καὶ ἐκιβδήλευον τὸν γνήσιον Χριστιανισμόν.

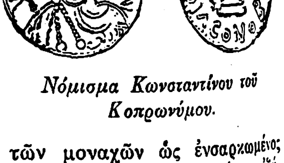

Νόμισμα Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου.

Πολυάριθμος ἦτο ἡ μερὶς τῶν Βυζαντινῶν, ἡ ὁποία εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων, κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου τοῦ Λέοντος τοῦ Γ', τὴν 18 Ἰουνίου 741. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος εἶχεν ἤδη κυβερνήσει ὡς συνάρχων καὶ εἶχε δείξει τὰ μεγάλα προτερήματα αὐτοῦ, οὕτως ὥστε, ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός, ἔλαβε τὴν ἀρχὴν μὲ μεγάλας ἐλπίδας. Ταχέως ὅμως συνηνώθησαν στενότερον οἱ φίλοι τῶν εἰκόνων καὶ συνεσπειρώθησαν περὶ τὸν γαμβρὸν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρτάβασδον, ὁ ὁποῖος ἐκίνησε

πόλεμον κατὰ τοῦ νομίμου βασιλέως εἴτε ἐκ πεποιθήσεως πρὸς τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, εἴτε διότι ἐνόμισεν ἰσχυρὸν ἔρεισμα τοὺς εἰκονολάτρας πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν του. Ὁ Ἀρτάβασδος ἦτο Ἀρμένιος, κατ' ἀκολουθίαν εἶχεν εἰς τὸ στράτευμα ὀπαδοὺς ὄχι μόνον τοὺς φίλους τῶν εἰκόνων, ἀλλὰ καὶ τὸ πολυάριθμον ἀρμενικὸν στοιχεῖον. Ὁ λαὸς τῆς πρωτευούσης, ὁ πατριάρχης Ἀναστάσιος, οἱ μοναχοὶ ἦσαν ὑπὲρ τοῦ Ἀρταβάσδου. Ὁ Ἀρτάβασδος ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Ἀράβων, οἵτινες διῆλθον τὰ σύνορά των καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ κράτος, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ λαφυραγωγήσουν τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ δύναμις ἦτο πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀρταβάσδου, ἀλλὰ τὸ ἰσχυρὸν πνεῦμα τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἡ ἐξαίρετος στρατηγικὴ ἱκανότης του, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσει ὅτε ὑπηρέτει εἰς τὰ ὅπλα κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ πατρός του, ἀνεπλήρωσεν ὅ,τι τοῦ ἔλειπεν εἰς δύναμιν. Βοηθούμενος δὲ καὶ ὑπὸ καλῶν στρατηγῶν, ἐνίκησε τὸν Ἀρτάβασδον τῷ 743 περὶ τὰς Σάρδεις, ἔπειτα τὸν υἱόν του Νικήταν παρὰ τὴν Ἄγκυραν. Οὕτως ἠνάγκασε τὸν σφετεριστὴν νὰ κλεισθῇ καὶ πάλιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διῆλθε τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ ἦλθε νὰ πολιορκήσῃ τὴν πρωτεύουσαν ἐκ ξηρᾶς, καθ' ὃν χρόνον ἐπολιόρκει αὐτὴν καὶ ἐκ θαλάσσης. Ἡ πεῖνα ἤρχισε νὰ στενοχωρῇ τοὺς πολιορκουμένους ὑπὸ τοῦ βασιλέως των, καὶ ὁ Ἀρτάβασδος ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς πόλεως ἓν μέρος τῶν κατοίκων, διὰ ν' ἀποφύγῃ τοὺς ἐκ τοῦ λιμοῦ θανάτους. Ὁ Κωνσταντῖνος ἠδύνατο, συνωθῶν εἰς τὴν πόλιν τοὺς ἐκδιωκομένους, νὰ πιέσῃ αὐτὴν περισσότερον, αὐτὸς ὅμως περισυνέλεξε τοὺς ἐκδιωχθέντας καὶ ἐπεριποιήθη αὐτούς, διὰ ν' ἀποκτήσῃ τὴν εὔνοιαν των συμπολιτῶν του. Ὁ Ἀρτάβασδος ἐπεχείρησεν ἔξοδον, ἀλλ' ἀπεκρούσθη μετ' ἀπωλειῶν, ἤλπιζε δὲ εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ υἱοῦ του Νικήτα. Ἀλλ' ὅτε οὗτος ἐπλησίασε μὲ τὸν στρατόν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Κωνσταντῖνος ἐπετέθη ἐναντίον του παρὰ τὴν Νικομήδειαν, ἐνίκησε καὶ συνέλαβεν αὐτὸν αἰχμάλωτον. Τέλος, τὴν 2 Νοεμβρίου 743, ὁ Κωνσταντῖνος ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν, συνέλαβε τὸν σφετεριστὴν καὶ τοὺς υἱούς του, ἐτύφλωσεν αὐτοὺς καὶ ἐτιμώρησε διὰ θανάτου ἢ ἐξορίας τοὺς σπουδαιοτέρους ὀπαδούς του. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο ὁ πατριάρχης Ἀναστάσιος, ὁ ὁποῖος πρὸς ἐξευτελισμὸν περιήχθη ἐπὶ ὄνου εἰς τὸν ἱππόδρομον ἐνώπιον χιλιάδων λαοῦ, ἔμεινε δὲ εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον καὶ μετὰ τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦτον, διότι ἤθελεν ὁ αὐτοκράτωρ νὰ τὸν ἔχῃ ὄργανόν του.

Μόλις ὁ Κωνσταντῖνος ἐστερεώθη εἰς τὸν θρόνον, ἀφιέρωσε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὸ νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἐσωτερικὴν διοργάνωσιν τοῦ κράτους, τὴν ὁποίαν εἶχε διαγράψει ὁ πατήρ του, προσέτι καὶ τὴν διοργάνωσιν τῆς ἀσφαλείας αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε νὰ παλαίσῃ καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ κράτους καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν πρὸς ἐπιβολὴν τῶν εἰκονομαχικῶν δοξασιῶν αὐτοῦ. Καὶ ὁ ἐξωτερικὸς ἀγὼν ἐναντίον τῶν δύο ἰσχυρῶν καὶ ἐπιμόνων ἀντιπάλων, ὁποῖοι ἦσαν οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Βούλγαροι, καὶ ὁ ἐσωτερικὸς ἀγών, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς ἄκρον πεισματώδης, ἀπησχόλησαν ὁλόκληρον τὴν μακρὰν βασιλείαν τοῦ Κωνσταντίνου Ε'. Ἐναντίον τῶν Ἀράβων ἐνήργησεν ἐπιτυχεστάτην ναυτικὴν ἐκστρατείαν τὸ 746, καὶ κατέστρεψε μέγαν στόλον αὐτῶν, ὁ ὁποῖος ἐπεχείρει ν' ἁρπάσῃ πάλιν τὴν Κύπρον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἀνέκτησε δὲ εἰς τὴν Ἀσίαν, τὸ 752, τὴν Γερμανίκειαν, τὴν Μελιτηνήν, προσέτι τὴν Θεοδοσιούπολιν εἰς τὴν Ἀρμενίαν. Αἱ ταραχαί, αἱ ὁποῖαι ἐξερράγησαν εἰς τὸ χαλιφικὸν κράτος τῶν Ἀράβων ἐκ τῆς πτώσεως τῶν Ὀμμεϊαδῶν καὶ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον τῶν Ἀββασσιδῶν, ἐβοήθησαν τὸ ἔργον τοῦ Κωνσταντίνου πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὸν διηνεκῆ φόβον τῶν Ἀράβων. Εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἀράβων ἐφήρμοσεν ὁ Κωνσταντῖνος ἀξιομνημόνευτον πολιτικήν, καὶ δὴ δύο συστήματα, τὰ ὁποῖα δεικνύουν, πλὴν τῆς στρατιωτικῆς, καὶ τὴν πολιτικὴν περίνοιαν αὐτοῦ. Προβλέπων ὅτι αἱ ὑπ' αὐτοῦ προσφάτως ἀνακτηθεῖσαι χῶραι τῆς Κομμαγηνῆς θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ παραμείνωσι πολὺν χρόνον εἰς τὸ κράτος, μετεκίνησε τὸν χριστιανικὸν πληθυσμὸν αὐτῆς εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐδημιούργησεν οὕτω εἰς τὰ βόρεια μέρη αὐτῆς σειρὰν ἀκμαίων ἑλληνικῶν ἱδρυμάτων, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν εἰς τὸ ν' ἀναχαιτίζουν τὰς σκλαβηνικὰς φυλάς. Ἔπειτα, εἰς τὰς μετὰ τῶν Σαρακηνῶν συνθήκας ἐφήρμοσε συστηματικῶς τὴν ἀνταλλαγὴν αἰχμαλώτων, ἀνδρὸς ἀντὶ ἀνδρός, γυναικὸς ἀντὶ γυναικός, ἀρχηγοῦ ἀντὶ ἀρχηγοῦ. Ἄλλος κίνδυνος, διαρκὴς καὶ ἐπικρεμάμενος, ἦτο ὁ ἐκ μέρους τῶν Σλάβων καὶ τῶν Βουλγάρων, τῶν μὲν πρώτων ἐγκατεστημένων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κράτους, τῶν δὲ δευτέρων ὁμόρων γειτόνων αὐτοῦ. Ἀξιοθαύμαστος ὑπῆρξεν ἡ δραστηριότης τοῦ αὐτοκράτορος ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως ὀκτὼ φοράς. Τὸ 759 καθυπέταξε τὴν μακεδονικὴν Σκλαβηνίαν, τὰ ἑπόμενα ὅμως ἔτη ὑπέστη ὁ στρατός του πολλὰς ἀποτυχίας. Κατὰ τὰς ἐκστρατείας τῶν ἐτῶν 760, 763 καὶ 765 ὁ Κωνσταντῖνος εἰσεχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Βουλγαρίας καὶ συνέλεξεν ἄπειρα λάφυρα. Τὸ 763 κατήγαγεν ἐναντίον αὐτῶν λαμπροτάτην νίκην, καὶ οὕτως ἐπὶ μακρὸν ἔμεινεν ἥσυχον τὸ κράτος καὶ ἀπὸ μέρους τῶν Βουλγάρων. Ἀργότερον καὶ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος τοῦ θανάτου αὐτοῦ, τῷ 774, ὁ αὐτοκράτωρ ἐπῆλθε πάλιν ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, συνέλαβε πολλοὺς αἰχμαλώτους, συνήθροισε πολλὰ λάφυρα καὶ ἐτέλεσε θρίαμβον διὰ τὴν τόσον τιμητικὴν ἐπιτυχίαν τῶν ὅπλων του. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας του ἐξεστράτευσε πάλιν ἐναντίον αὐτῶν, ἀλλ' εὗρεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐκστρατείας τὸν θάνατον ἐξ ἀσθενείας (775). Ἡ φιλανθρωπία τοῦ τόσον ὑπὸ τοῦ καλογηρικοῦ μίσους κατασπιλωθέντος αὐτοκράτορος ἠσκήθη ὑπ' αὐτοῦ χριστιανικώτατα κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 766, κατὰ τὴν ὁποίαν ἤλπιζεν ὅτι θὰ κατέκτα τὴν Βουλγαρίαν. Ὁ στόλος αὐτοῦ κατελήφθη εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον ἀπὸ μανιώδη καταιγίδα, καὶ τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἐπροτίμησε νὰ βοηθήσῃ τοὺς πάσχοντας καὶ τοὺς ναυαγούς, ἐγκαταλείπων τὴν συνέχισιν τῆς ἐκστρατείας καὶ τὴν δόξαν τῶν μαχῶν.

Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου Ε' εἶναι ἀξία μνήμης καὶ διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ συνετελέσθη ἡ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγκατοίκησις τῶν Σλάβων, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει εἰς παλαιοτέρους χρόνους. Εἶναι βέβαιον ὅτι ἤδη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ πατρός του Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου οἱ Σλάβοι εἶχον ἐγκατασταθῆ σωρηδὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' ἡ ἐγκατάστασις αὕτη περιωρίσθη πάντοτε εἰς ὡρισμένα μέρη τῆς χώρας, μετὰ δύο δ' αἰῶνας ἡ ἀπορρόφησις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ἰθαγενοῦς ἑλληνικοῦ στοιχείου εἶχε συντελεσθῆ πλήρως καὶ οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ περὶ τῆς φανταστικῆς θεωρίας τοῦ Φαλλμεράγερ περὶ ἐκσλαβισμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἀθρόα αὕτη εἰσβολὴ τῶν Σλάβων εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐδάφη ἐπὶ βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ε' συνδέεται μὲ φοβερὸν λοιμόν, ὁ ὁποῖος φαίνεται διαδοθεὶς εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἐμφανισθεὶς εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας κατὰ τὸ 745, ἐνθυμίζει δὲ τὸν καταστρεπτικὸν διὰ τὸ κράτος λοιμὸν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α'. Ἐνταῦθα σημειωτέα καὶ ἡ μοναδικὴ θεομηνία ψύχους, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 763, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Εὔξεινος πόντος ἐπάγωσεν εἰς ἔκτασιν ἑκατὸν μιλλίων ἀπὸ τὰς ἀκτάς, εἰς σημεῖον ὥστε ἄνθρωποι καὶ ζῷα ἠδύναντο νὰ μεταβαίνουν πεζοὶ ἀπὸ τὴν Κριμαίαν ἕως τὴν Σηλυβρίαν. Κατὰ τὸν μῆνα Φεβρουάριον ἤρχισαν νὰ τήκωνται οἱ πάγοι καὶ τὰ ρεύματα παρέσυραν ἕως τὴν Κωνσταντινούπολιν τρομακτικοὺς ὄγκους πάγων, ὁμοίους μὲ ἀληθινὰ βουνά, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν μεγάλας καταστροφὰς καὶ ἐκίνησαν ὅλον τὸν κόσμον εἰς θαυμασμόν.

Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν ὁ Κωνσταντῖνος Ε' ὑπῆρξε τολμηρότερος καινοτόμος καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα του Λέοντα Γ' τὸν Ἴσαυρον, τὸν ἀρχηγέτην τῆς δυναστείας καὶ τῆς ἐνδόξου σειρᾶς τῶν μεγάλων εἰκονομάχων βασιλέων. Οὗτος ἀνέλαβε μετὰ μεγαλυτέρας ὁρμῆς τὴν ἐπιβολὴν τῆς μεγάλης θρησκευτικῆς καὶ κοινωνικῆς μεταρρυθμίσεως, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀρχίσει ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Εἰς τὸν σκληρὸν ἐσωτερικὸν τοῦτον ἀγῶνα ἐναντίον προλήψεων βαθύτατα ἐρριζωμένων εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων, ἐναντίον τοῦ ἐπιμονωτάτου καλογηρικοῦ πείσματος, ὁ Κωνσταντῖνος Ε' ἔδειξεν ἰσχὺν χαρακτῆρος καὶ ἀκαμψίαν θελήσεως, ἡ ὁποία προκαλεῖ ἀληθινὴν κατάπληξιν. Ἡ ἐναντίον τῶν κληρικοφρόνων—τῶν ξυλολατρῶν, ὡς ἐλέγοντο—πολιτικὴ τοῦ Κωνσταντίνου Ε' δὲν ἦτο βεβαίως ξένη πρὸς τὸ πολιτικὸν συμφέρον αὐτοῦ, διότι δὲν ἐλησμόνει ὁ αὐτοκράτωρ ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τῶν εἰκόνων ἀπετέλουν τὴν μερίδα, ἡ ὁποία εἶχεν ἐπιχειρήσει νὰ τὸν ἐκθρονίσῃ καὶ ὅτι δὲν εἶχεν ἀσφαλῆ τὸν θρόνον διὰ τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἂν ἡ μερὶς αὕτη ἐπεκράτει. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ πολιτικοῦ συμφέροντος ἐνεψύχωνεν αὐτὸν ἡ πεποίθησις πρὸς τὴν ὀρθότητα τῶν εἰκονομαχικῶν ἰδεῶν καὶ πρὸς τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ βυζαντινὴ κοινωνία εἶχεν ἀνάγκην ἀναζωογονήσεως καὶ ἰδανικοῦ ὑψηλοτέρου ἀπὸ τὴν παραλύουσαν πᾶσαν ἰκμάδα προσήλωσιν εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους τῆς λατρείας, εἰς τὴν τυφλὴν ἐμπιστοσύνην, εἰς τὰ θαύματα τῶν ἁγίων λειψάνων, εἰς τὴν δύναμιν τοῦ κλήρου. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν κοινὴν ἰδέαν περὶ τῆς ἀλυγίστου ὁρμητικότητός του, προέβη ὁ Κωνσταντῖνος μετὰ περισκέψεως εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῆς μεταρρυθμίσεως, μόλις τὸ ἔτος 753, ἀφοῦ πρότερον συνεκάλεσε πολλὰ σιλέντια, ἤτοι συμβούλια τοῦ κράτους, καὶ ἐζήτησε τὴν γνώμην τῶν ἐξεχόντων πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν αὐτοκρατορικῶν τούτων συμβουλίων, διέταξε νὰ γίνουν ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων πρὸς μελέτην τῶν ζητημάτων καὶ προπαρασκευὴν τῶν πνευμάτων τοῦ λαοῦ. Τότε μόνον ἀνενέωσε καὶ καθώρισε τὴν ἰσχὺν τῶν προτέρων διατάξεων ἐναντίον τῶν εἰκόνων, καὶ διέταξε τὴν ἐπιβολὴν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πάλιν μόνον εἰς ἐκείνας τὰς ἐπαρχίας, εἰς τὰς ὁποίας ὑπῆρχον διοικηταὶ πιστοὶ καὶ πρόθυμοι εἰς ἐκτέλεσιν τῶν βουλευμάτων του. Συνέπεσε δὲ τότε ν' ἀποθάνῃ ὁ πατριάρχης Ἀναστάσιος, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ μετεχειρίσθη τὴν φιλοδοξίαν τῶν ἐπισκόπων διὰ νὰ εὐκολύνῃ τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ. Εὗρε λοιπὸν κατάλληλον τὴν εὐκαιρίαν νὰ συγκαλέσῃ τὸ 754 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν σύνοδον 338 ἐπισκόπων πρὸς διακανονισμὸν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος. Εἰς τὴν σύνοδον ὅμως ταύτην δὲν ἔλαβε μέρος οὔτε ὁ πάπας, οὔτε οἱ πατριάρχαι Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων, δὲν ἐδέχθησαν δὲ οὗτοι τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς. Δὲν ἠδύνατο λοιπὸν νὰ ἔχῃ αὕτη τὴν τάξιν Οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἡ λατρεία τῶν εἰκόνων ἐθεωρήθη ὡς ἐπίνοια τοῦ διαβόλου, διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς νέαν εἰδωλολοτρείαν. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ὡς ἀπόστολος, τὸν ὁποῖον ὥριζεν αὐτὸς ὁ Θεός, διὰ νὰ καταστρέψῃ τὴν ἀπάτην τοῦ σατανᾶ. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου τελειώνουν μὲ ἀναθεματισμὸν τῶν εἰκονολατρῶν καὶ δὴ τοῦ πρώην πατριάρχου Γερμανοῦ καὶ τοῦ περιλαλήτου προμάχου αὐτῶν ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ. Κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίασιν τῆς συνόδου, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὁ αὐτοκράτωρ ὑπέδειξε πατριάρχην τὸν ἐπίσκοπον Συλαίου Κωνσταντῖνον. Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀποφάσεις τῆς συνόδου τοῦ 754 ἐχρησίμευσαν ὡς βάσις ποινικῆς ἐφαρμογῆς ἐκ μέρους τῆς ἀστικῆς ἀρχῆς. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπανέφερε τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ, συνέτεινεν, ὥστε πολλοὶ ὑπήκοοι αὐτοῦ νὰ βλέπουν μὲ εὐνοϊκὸν ὄμμα καὶ τὴν προσπάθειάν του ταύτην πρὸς ἀνακαίνισιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἀφοῦ μετὰ τόσης περισκέψεως προέβη εἰς τὴν λῆψιν ἀποφάσεων, ὅτε αὗται ἐλήφθησαν, ἔδειξεν ἄκαμπτον ἐπιμονὴν εἰς τὴν ἐπιβολὴν αὐτῶν. Τὴν ἐπιμονήν του ηὔξανεν ἡ πεισματωδεστάτη ἀντίστασις ἐκ μέρους τῶν μοναχῶν. Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐξαπέστελλε κεραυνοὺς ἀπὸ τὴν Συρίαν, ἦτο ὅμως ἐξησφαλισμένος ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Κωνσταντίνου, διότι εὑρίσκετο εἰς τὸ κράτος τῶν χαλιφῶν. Ἀλλ' εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ πανίσχυροι Στουδῖται μοναχοὶ καὶ ὅλος ὁ μελανοχίτων στρατὸς τῶν πολυαρίθμων μοναχῶν ἐξῆπτον τὸν φανατισμὸν τοῦ λαοῦ ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Κωνσταντῖνος Ε' ἦτο εἰς ἐκστρατείας, ἀγωνιζόμενος τὸν ἀδιάκοπον σκληρὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Βουλγάρων, καθ' ὃν χρόνον, κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν ἐκστρατειῶν του, ἐκυβέρνα κραταιῶς καὶ συνετῶς τὸν λαόν του, οἱ μοναχοὶ διέσπειρον ἐναντίον του πᾶν εἶδος συκοφαντίας καὶ διαβολῆς, διὰ νὰ τὸν καταστήσουν μισητότερον εἰς τοὺς ὑπηκόους, ὅτι π.χ. αἱ ἐπισυμβᾶσαι θεομηνίαι τοῦ λοιμοῦ καὶ τοῦ ψύχους ἦσαν τιμωρίαι τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἀσέβειαν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Κωνσταντῖνος Ε', κατ' ἀρχὰς ἐπιεικής, ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρωξύνετο καὶ τέλος κατέληξεν εἰς τὸ νὰ μεταχειρισθῇ αὐστηρότατα μέτρα. Ὅσῳ δὲ περισσότερον κατεδιώκοντο οἱ ὡς ἅγιοι θεωρούμενοι μοναχοὶ εἰκονολάτραι, τόσῳ περισσότερον ζῆλον ἐξέκαιον εἰς ἄλλους, οἱ ὁποῖοι κατέληγον εἰς τὴν μανίαν μαρτυρίου, ὅπως εἶχε συμβῆ εἰς τοὺς ἀρχαίους Χριστιανοὺς μάρτυρας. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔκλεισεν ὅλα τὰ μοναστήρια τὸ 768 καὶ εἴτε κατηδάφισεν αὐτά, εἴτε μετέτρεψεν εἰς στρατῶνας. Οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι ἀναφέρουν ἀπὸ τὸ 761 καὶ ἔπειτα πολλά, συχνάκις ἀπίστευτα, παραδείγματα τῆς αὐστηρότητος τοῦ αὐτοκράτορος, ὡς εἶναι αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς πυρπολήσεως τοῦ πανεπιστημίου καὶ τῆς βιβλιοθήκης μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ καθηγητῶν, περὶ διαπομπεύσεως τῶν μοναχῶν, τοὺς ὁποίους ἠνάγκασε συνδεδεμένους μετὰ κοινῶν γυναικῶν νὰ παρελάσουν εἰς τὸν ἱππόδρομον ὑπὸ τοὺς καγχασμοὺς τοῦ λαοῦ κλπ. Μία ἀπὸ τὰς μᾶλλον σημαντικὰς συνεπείας τῆς εἰκονομαχίας εἶναι ὁ τότε συμβὰς ἀποχωρισμὸς τοῦ πάπα ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἕως τότε οἱ πάπαι ἦσαν «δοῦλοι» τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλ' ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰκονομαχία, τὴν ὁποίαν ἐπολέμησαν σφοδρῶς, ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ ἐγείρουν κεφαλὴν ἐναντίον αὐτοῦ. Ἦτο ὅμως ἀνάγκη νὰ εὕρουν ἄλλον ἰσχυρὸν προστάτην καὶ εὗρον τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων Πιπῖνον, ἔκτοτε δὲ χρονολογεῖται ἡ συμμαχία τῶν δύο τούτων δυτικῶν δυνάμεων, τῶν Φράγκων καὶ τοῦ πάπα, αἱ ὁποῖαι, ἐρειδόμεναι ἐπὶ ἀλλήλων, κατέστησαν αἱ μεγαλύτεραι δυνάμεις τοῦ μεσαίωνος. Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ἀπησχολημένος διηνεκῶς μὲ τοὺς ἐχθροὺς καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀναλάβῃ ἐκστρατείαν ἕως τὴν Ἰταλίαν, διὰ τοῦτο ἐπεχείρησε συνεννοήσεις μὲ τὸν Πιπῖνον, διὰ νὰ πείσῃ τοῦτον ν' ἀποσύρῃ τὴν προστασίαν του ἀπὸ ἕνα «ἀποστάτην», ὡς ἐχαρακτήριζε τὸν πάπαν. Φαίνεται δὲ ὅτι ἔγινε καὶ λόγος περὶ κηδεστίας τῶν δύο δυναστειῶν· ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ Λέων, θὰ ἐλάμβανε σύζυγον τὴν κόρην τοῦ Πιπίνου Γίσλαν. Ἀλλ' ὁ πάπας κατώρθωσε νὰ ματαιώσῃ τὴν ἕνωσιν ταύτην καὶ νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν βυζαντινὸν αὐτοκράτορα, οὕτω δὲ ἤρχισεν ἀπὸ τότε ὁ χωρισμὸς τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τῆς Δύσεως, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου κατήντησεν

Digitized by Google

ἀγεφύρωτον χάσμα καὶ εἶχε κολοσσιαίας συνεπείας διὰ τὴν ἑλληνικὴν 'Ανατολήν.

Κατὰ τὸν σκληρὸν τοῦτον ἐσωτερικὸν ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος ἐκλυδώνισε τὴν μεσαιωνικὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἐπὶ δύο αἰῶνας, συνέβησαν ἐκ τῆς θέρμης καὶ τῆς ὁρμῆς τοῦ ἀγῶνος πολλὰ ἀτυχῆ συμβεβηκότα, ὁποῖον εἶναι ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα ἀποστασία τοῦ πάπα. Τοιοῦτον ἐπίσης ἀτυχέστατον γεγονὸς εἶναι καὶ ἡ ἀπώλεια πλείστων ἔργων τέχνης, ἀκόμη καὶ χειρογράφων τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν διαταγῶν τοῦ αὐτοκράτορος ἐγίνετο διὰ τῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως, καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐκ τῆς ἀγροικίας τῶν στρατιωτῶν πλεῖστα καλλιτεχνήματα καὶ λογοτεχνήματα ἀπωλέσθησαν διὰ παντός. Εἰδικώτερον δὲ ὁ Κωνσταντῖνος ἔχει παρασταθῆ ὑπὸ τῶν χρονογράφων ὡς ἀληθὴς σατανᾶς· ἐν τούτοις βλέπομεν ὅτι τὰ ἔργα αὐτοῦ δὲν συμφωνοῦν μὲ τὰς ἐμπαθεστάτας εἰδήσεις τῶν φανατικῶν εἰκονολατρῶν. Οὕτως, ὡς πρὸς τὰ ἔργα τῆς τέχνης, ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε διατάξει μεγάλην προσοχήν, δὲν πρέπει δὲ νὰ φανῇ παράδοξον ὅτι καὶ ἔδωκε σημαντικὴν ὤθησιν εἰς τὴν τέχνην. Διότι κατεδίωκε μὲν τὰς εἰκόνας ὡς ἀντικείμενα ἀσεβοῦς λατρείας, ἐσέβετο ὅμως αὐτὰς ὡς ἔργα τέχνης, καὶ διέτασσεν εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν νὰ φιλοτεχνοῦνται ἄλλων θεαμάτων παραστάσεις καὶ δὴ κοσμικαί, ἤτοι ἱστορικαί, μυθολογικαὶ καὶ διακοσμητικαί. Οἱ χρονογράφοι, οἱ ἔχοντες καλογηρικὰ φρονήματα, μέμφονται τὸν Κωνσταντῖνον Ε' ὅτι μετέβαλε τὰς ἐκκλησίας διὰ τῶν ζωγραφιῶν εἰς κήπους καὶ εἰς πτηνοτροφεῖα. Ἡ βυζαντινὴ λοιπὸν τέχνη ἔλαβεν ἀναζωογόνησιν κατὰ τὴν εἰκονομαχίαν καὶ παρεσκευάσθη οὕτως ἡ νέα ἀκμὴ αὐτῆς ἐπὶ τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Τὸ ἴδιον δυνάμεθα, ἀναμφισβητήτως, νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας καὶ περὶ τοῦ κράτους, διότι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ ἀνεζωογονήθησαν καὶ ἔλαβον μεγαλυτέραν συγκέντρωσιν καὶ μᾶλλον ἑλληνοπρεπῆ μορφήν. Ὁ ἀγὼν τοῦ Κωνσταντίνου Ε' ἐναντίον τῶν μοναχῶν ἦτο ἀγὼν σκληρός, διότι ἀπεσκόπει εἰς δύο πρὸ παντὸς μεγάλους σκοπούς. Πρῶτον εἰς τὴν ἀνακάθαρσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὰς σκωρίας τῶν προλήψεων, ὡς καὶ εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως. Οἱ αἱρετικοὶ τῶν χρόνων ἐκείνων, καὶ δὴ οἱ παυλικιανοί, οἱ μονοφυσῖται, οἱ θεοπασχῖται, ἀπέλαυσαν θρησκευτικὴν ἀνοχὴν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Πολυσήμαντος δὲ ἦτο ὁ ἀγὼν διὰ τὴν προσπάθειαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πολιτείας ἀπὸ τὴν πιεστικὴν καλογηρικὴν ἐπίδρασιν, τὴν ἐνίσχυσιν τῆς κρατικῆς ἐπιβολῆς καὶ τὴν ἐλευθερωτέραν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας.

Σημειωτέον ὅτι καὶ τὴν γραφίδα, ὡς φαίνεται, μετεχειρίσθη ὁ Κωνσταντῖνος Ε' πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ, ἂν καὶ ὁ ἀγὼν ἐναντίον τῶν εἰκόνων διεξήχθη μᾶλλον διὰ τοῦ ξίφους τῶν στρατιωτῶν παρὰ διὰ τῆς γραφίδος τῶν θεολόγων. Ἐν τούτοις ἔγραψεν ὁ αὐτοκράτωρ, ὡς φαίνεται, βιβλίον ἀρκετὰ μακρὸν ἐναντίον τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρος, ἀντικρούων αὐτόν, παρέλαβεν ἐκτεταμένα ἀποσπάσματα εἰς τὸ ἔργον του ἐναντίον τοῦ Μαμωνᾶ, ὡς ὀνομάζει τὸν αὐτοκράτορα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Πηγαὶ εἶναι οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι, πρὸ παντὸς ὁ *Θεοφάνης*, εἰκονολάτρης, καὶ ἄλλοι 'Ορθόδοξοι Βυζαντινοί, διότι οἱ ἐγκωμιασταὶ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων ἀπωλέσθησαν, τὰ συγγράμματά των ἐκάησαν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων των κατὰ τὴν νίκην αὐτῶν. — *Chr. Schlosser*, Geschichte der Bilderstürmenden Kaiser der ostroemischen Reiches (1812), ἔργον πολὺ παλαιόν, ἀλλ' ἀκόμη χρησιμώτατον. Ἰδιαιτέρα ἐργασία περὶ τοῦ Κωνσταντίνου Ε' δὲν ἐξεδόθη.

ΑΔ. ΑΔ

— Κωνσταντῖνος *ΣΤ'*. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ἔγγονος τοῦ Κωνσταντίνου Ε' τοῦ Κοπρωνύμου, βασιλεύσας ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρός του Εἰρήνης καὶ μόνος τὰ ἔτη 790—797. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ γάμου, τὸν ὁποῖον ἐσχεδίαζεν ὁ Κωνσταντῖνος Ε' διὰ τὸν υἱόν του Λέοντα

Νόμισμα Κωνσταντίνου τοῦ ΣΤ'.

ΣΤ' (775—780) μετὰ ἡγεμονίδος τῶν Φράγκων, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὡς σύζυγον μίαν ὡραίαν, ἀλλὰ λίαν φιλόδοξον 'Αθηναίαν, τὴν Εἰρήνην, ἀφοῦ ἐξηνάγκασεν αὐτὴν δι' ὅρκου ν' ἀπαρνηθῇ τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων. Ὁ σύζυγος τῆς Εἰρήνης, ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ΣΤ', ἔμεινε πιστὸς εἰς τὰς εἰκονομαχικὰς ἰδέας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀλλ' ἦτο ἀσθενοῦς χαρακτῆρος καὶ δὲν ἐξηκολούθησε νὰ ἐφαρμόζῃ τὰ αὐστηρὰ μέτρα τοῦ πατρός του. Ἡ ἐπιείκεια αὕτη ἐπέφερε φαινομενικήν τινα εἰρήνευσιν μεταξὺ τῶν δύο μερίδων, καὶ διὰ τῆς πιέσεως τῶν μοναχῶν ἐπείσθη ἡ Εἰρήνη νὰ παραβῇ τὸν δοθέντα ὅρκον εἰς τὸν πενθερόν της Κωνσταντῖνον Ε' καὶ νὰ τοποθετήσῃ εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτῆς ἁγίας τινὰς εἰκόνας. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀπάτης ταύτης ἔκαμε τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα ΣΤ' αὐστηρότερον πρὸς τοὺς εἰκονολάτρας, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν σύζυγόν του, τὴν ὁποίαν ἤλεγξε πικρῶς καὶ μάλιστα ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸ παλάτιον. 'Αλλά, πρὶν ἀρχίσῃ νὰ ἐφαρμόζῃ αὐστηρὰ μέτρα καὶ νὰ καταδιώκῃ τοὺς ὀπαδοὺς τῶν εἰκόνων, πρὶν ἀποφασίσῃ ὁριστικῶς περὶ τῆς τύχης τῆς Εἰρήνης, ἀπέθανεν αἰφνιδίως, τὴν 8 Σεπτεμβρίου 780, μετὰ βασιλείαν πέντε μόνον ἐτῶν. Ὁ υἱὸς τῆς Εἰρήνης Κωνσταντῖνος ἦτο κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του μόνον δέκα ἐτῶν, καὶ οὕτω παρέστη ἀμέσως εἰς τὸ μέσον ἡ φιλόδοξος μήτηρ αὐτοῦ Εἰρήνη καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν ἐν ὀνόματι τοῦ υἱοῦ της, ὡς κηδεμὼν αὐτοῦ (βλ. λ. *Εἰρήνη*). Ὅτε ἐπανάστασις τοῦ στρατοῦ μετεβίβασε, τὸ 790, τὴν μονοκρατορίαν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν ΣΤ', ἠθέλησεν οὗτος νὰ δείξῃ ἑαυτὸν ἀντάξιον γόνον τῶν πατέρων του, καὶ πιστὸς εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ἀπεδύθη εἰς ἀγῶνα ὄχι πάντοτε ἐπιτυχῆ, ἀλλὰ πάντοτε γενναῖον ἐναντίον τῶν 'Αράβων καὶ τῶν Βουλγάρων. Δύο ἐκστρατεῖαι αὐτοῦ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ὑπῆρξαν ἀτυχεῖς. 'Αλλ' ἔκαμε καὶ τὸ λάθος, τὸ 792, νὰ συμφιλιωθῇ πάλιν μετὰ τῆς μητρός του, νὰ παραλάβῃ ταύτην ὡς συμμέτοχον τῆς ἀρχῆς, καὶ μάλιστα νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν ἔμπιστον τῆς μητρός του Σταυράκιον, πρὸς γενικὴν δυσαρέσκειαν. Ἔκτοτε ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐφρόντισε νὰ τὸν περιβάλῃ μὲ κατασκόπους καὶ συνωμότας, οἱ ὁποῖοι τὸν ὤθουν ἀπὸ ἀποτυχίας εἰς ἀποτυχίαν καὶ εἰς παραφόρους πράξεις, αἵτινες σκοπὸν εἶχον νὰ τὸν καταστήσουν μισητὸν εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὸν λαόν. Τρίτη ἐκστρατεία ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ἀπέτυχεν οἰκτρῶς, ἕνεκα τῆς παραλόγου τόλμης αὐτοῦ καὶ τῆς πεποιθήσεως εἰς τοὺς ἀστρολόγους. Εἰς τὴν ἐστρατείαν ταύτην ἔχασεν ὁ Κωνσταντῖνος τὰ καλύτερα στρατεύματα καὶ τοὺς καλυτέρους στρατηγούς του, ὅτε δ' ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ στρατὸς καὶ ὁ λαὸς ἔδειξαν τὴν δυσαρέσκειαν αὐτῶν. 'Αργότερον, τὸ 796 καθ' ὃν χρόνον ὁ Κωνσταντῖνος ἐβάδιζε κατὰ τῶν 'Αράβων, ἐξηπατήθη ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐβεβαίωσαν ὅτι ὑπεχώρησαν οἱ Ἄραβες καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. 'Εφοβοῦντο οἱ περὶ τὴν Εἰρήνην μήπως ἐπιτυχία τις ἐν πολέμῳ τοῦ ἀπογόνου γενναίας δυναστείας ἐξυψώσῃ τὴν γοητείαν αὐτοῦ καὶ κατέφευγον ἕως τὴν προδοσίαν, διὰ νὰ κινήσουν τὴν πρὸς αὐτὸν περιφρόνησιν τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ.

Ὅτε ὁ Κωνσταντῖνος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, μετὰ τὴν οἰκτρὰν ἀποτυχίαν τῆς τρίτης ἐκστρατείας του ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, ἐψιθυρίσθη ὅτι ἐγίνετο σκέψις ν' ἀναβιβασθῇ εἰς τὸν θρόνον ὁ πρώην καῖσαρ καὶ θεῖος αὐτοῦ, ἀδελφὸς τοῦ πατρός του, Νικηφόρος. Ὁ Κωνσταντῖνος, παροξυνόμενος ὑπὸ τῆς μητρός του, προέβη εἰς τύφλωσιν τῶν θείων του Νικηφόρου καὶ Χριστοφόρου καὶ εἰς γλωσσοκοπίαν τῶν ἄλλων θείων του. Αὕτη ἦτο ἡ πρώτη πρᾶξις τῆς αἱματηρᾶς τραγῳδίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὤθησαν τὸν ἀσθενῆ κατὰ τὸν χαρακτῆρα νεανίαν ἐκεῖνον αἱ ῥαδιουργίαι τῶν εὐνούχων καὶ τῶν ἄλλων εὐνοουμένων τῆς Εἰρήνης. Μετ' ὀλίγον, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν πάλιν τῆς μητρός του, ὑπέπεσε καὶ εἰς ἄλλο μέγα σφάλμα, τὸ ὁποῖον ἀπεξένωσεν ἀπὸ αὐτὸν τὰς συμπαθείας τῆς Ἐκκλησίας. 'Εξηνάγκασε τὴν σύζυγον αὐτοῦ ν' ἀποσυρθῇ εἰς μοναστήριον, ἔπειτα, καθ' ὃν χρόνον ἔζη ἀκόμη αὕτη καὶ παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμούς, ἐνυμφεύθη τὴν κουβικουλαρίαν, ἤτοι εὐγενῆ θαλαμηπόλον αὐτῆς, κυρίαν τῆς τιμῆς Θεοδότην, καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸν τίτλον τῆς αὐγούστης (795). Ὁ πατριάρχης Ταράσιος, ἀπὸ πολιτικὴν σύνεσιν ἐσιώπησεν, ἐξηγέρθησαν ὅμως ἐναντίον τοῦ σκανδάλου οἱ μοναχοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πάντοτε οἱ αὐστηροὶ τηρηταὶ τῶν θείων κανόνων, εἰς τὴν περίστασιν δὲ ταύτην ὑπεκινοῦντο καὶ ὑπὸ τῆς Εἰρήνης. Ὁ μοναχὸς Πλάτων πρῶτος ἀντετάχθη κατὰ τοῦ πραξικοπήματος τοῦ αὐτοκράτορος, ἔπειτα ὁ ἀνεψιός του, ὁ περίφημος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, ἐπεχείρησε νὰ ὑποκινήσῃ ἐναντίον αὐτοῦ ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες ἦσαν ἔνθερμοι ὀπαδοὶ τῆς λατρείας τῶν εἰκόνων. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπροσπάθησε νὰ καθησυχάσῃ τοὺς μοναχούς, δὲν ἠδυνήθη ὅμως, καὶ τότε παρεξετράπη εἰς διωγμοὺς ἐναντίον αὐτῶν, εἰς φυλακίσεις καὶ ἐξορίας, αἱ ὁποῖαι τοὺς μὲν μοναχοὺς ἀνέδειξαν μάρτυρας τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἐκκλησίας, ηὔξησαν δὲ τὴν δυσμένειαν τοῦ λαοῦ ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος, συμφώνως πρὸς τοὺς μυχίους πόθους τῆς ῥαδιούργου μητρὸς αὐτοῦ.

Οὕτω, διὰ προσεκτικῆς καὶ ἐπιμόνου ἐνεργείας, εἶχε κατορθώσει ἡ Εἰρήνη νὰ ὠθήσῃ τὸν υἱὸν αὐτῆς εἰς πράξεις, αἱ ὁποῖαι συνέτεινον εἰς τὴν ἠθικὴν ἔκπτωσιν αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ νὰ διεγείρουν στρατὸν καὶ λαὸν καὶ Ἐκκλησίαν ἐναντίον του. Κατὰ τρόπον καταχθόνιον, ἀφ' ἑνὸς ηὐνόει ἡ Εἰρήνη τὰς ἀδυναμίας αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου περιέπλεκεν αὐτὸν εἰς ἀτυχεῖς ἐκστρατείας καὶ εἰς παράφρονας πράξεις. 'Εξ ἄλλου, εἰργάζετο καταλλήλως διὰ νὰ προσεταιρισθῇ τὸν στρατόν, ἐκάλει πλησίον της τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν σωμάτων καὶ ἐξησφάλιζε διὰ δωροδοκιῶν τὴν εὔνοιαν αὐτῶν. Καὶ οὕτως ἐξυφαίνετο περὶ τὸν Κωνσταντῖνον εὐρεῖα συνωμοσία, τὴν ὁποίαν οὗτος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐννοήσῃ. Ἐν τούτοις, ἡ Εἰρήνη δὲν ἐτόλμα ἀκόμη νὰ ἐπιχειρήσῃ βίαιόν τι μέτρον ἐναντίον τοῦ υἱοῦ της, διότι εἶχεν οὗτος ἀποκτήσει καὶ πάλιν τὴν εὔνοιαν τοῦ στρατοῦ, διότι εἶχε δείξει τόλμην καὶ δραστηριότητα εἰς ἐκστρατείας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχεν ἐπιτύχει καὶ ὠφελήματά τινα. 'Εχρειάζετο ἀκόμη ἡ Εἰρήνη καὶ μίαν νέαν ἐξασθένησιν τῆς θέσεως τοῦ υἱοῦ της· ἡ εὐκαιρία δὲ δὲν ἤργησε νὰ παρουσιασθῇ κατὰ τὴν τελευταίαν ἀτυχῆ ἐκ παραπλανήσεως ἐπάνοδον τοῦ αὐτοκράτορος ἐκ τῆς ἐναντίον τῶν 'Αράβων ἐκστρατείας αὐτοῦ (796 ἢ 797). Οἱ ὀπαδοὶ τῆς Εἰρήνης εὗρον ὅτι εἶχεν ἐπιστῆ ἡ κατάλληλος στιγμή. Μόλις ἐπέστρεψεν ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Ἁγίου Μάμαντος, ἔσπευσαν οἱ συνωμόται νὰ τὸν συλλάβουν, ἀλλ' αὐτὸς κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτήν, ὅπου ἐκάλεσε στρατεύματά του πρὸς προστασίαν του. Ἡ Εἰρήνη περιέπεσεν εἰς μεγάλην στενοχωρίαν ἂν ἔπρεπε νὰ συνεχίσῃ τὴν καταδίωξιν ἢ νὰ ζητήσῃ τὴν συγγνώμην τοῦ υἱοῦ της. Τέλος οἱ ὀπαδοὶ τῆς Εἰρήνης ἐκινήθησαν, διὰ νὰ κάμουν μίαν τελευταίαν ἀπόπειραν. Παρήγγειλαν εἰς τοὺς περὶ τὸν Κωνσταντῖνον συνωμότας ὅτι θὰ κατήγγελλον εἰς αὐτὸν τὴν ἐνοχήν των, ἂν δὲν τὸν συνελάμβανον καὶ τὸν παρέδιδον εἰς αὐτούς. Οὗτοι συνέλαβον τὸν Κωνσταντῖνον καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἰς τὸν ἴδιον κοιτῶνα, τὸν πορφυροῦν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἴδει τὸ φῶς, ὑπέβαλον αὐτὸν εἰς τὴν πυράκτωσιν τῶν ὀφθαλμῶν, ἡ ὁποία ἐπέφερε τὴν ἀμαύρωσιν αὐτῶν, κατὰ τρόπον τόσον ὀδυνηρόν, ὥστε παρ' ὀλίγον ν' ἀποθάνῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν δημίων του (15 Αὐγούστου 797). Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον, λέγει ὁ χρονογράφος Θεοφάνης, ὁ ὁποῖος παρέστη μάρτυς τῶν οἰκτρῶν ἐκείνων γεγονότων, ἐπεσκοτίσθη ὁ ἀὴρ ἐπὶ δεκαεπτὰ ἡμέρας καὶ ὁ κόσμος ἔλεγεν ὅτι ὁ ἥλιος εἶχε κρύψει τὰς ἀκτῖνάς του ἕνεκα τοῦ ἐγκλήματος ἐκείνου μιᾶς μητρὸς ἐναντίον τοῦ υἱοῦ της. Ὁ τυφλωθεὶς Κωνσταντῖνος ἔζησεν ἀκόμη ἔτη τινά, λησμονημένος ὅμως ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ νεκρὸς ὑπὸ πολιτικὴν ἔννοιαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ὁ χρονογράφος *Θεοφάνης*, σύγχρονος τῶν γεγονότων, διηγεῖται διὰ μακρῶν καὶ μετὰ μεγάλης ζωηρότητος τὴν ἱστορίαν τοῦ Κωνσταντίνου ΣΤ'. Ἄλλαι πηγαὶ εἶναι ὁ πατριάρχης *Ταράσιος* καὶ ὁ *Θεόδωρος ὁ Στουδίτης*. Ἐκτενεστέρας ἐξιστορήσεις δίδουν οἱ συγγραφεῖς περὶ τῶν εἰκονομάχων βασιλέων (ἰδίως ὁ Schlosser).

ΑΔ. ΑΔ.

— Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ ***Πορφυρογέννητος***. Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ (913—959). Καθ' ὅλην τὴν μακροτάτην κατ' ὄνομα βασιλείαν του, 46 ὁλοκλήρων ἐτῶν οὐδέποτε ἐβασίλευσε πραγματικῶς οὔτε ὡς ἀνήλικος, ἀλλ' οὔτε καὶ ὡς ἐνήλικος. Ἦτο υἱὸς τοῦ Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ, ἐκ τῆς τετάρτης συζύγου του Ζωῆς τῆς Καρβοναψίνας (τὸ 905), γεννηθεὶς εἰς τὸν πορφυροῦν κοιτῶνα, διὰ τοῦτο δ' εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς *Πορφυρογέννητος*. 'Αποθνήσκων ὁ Λέων ὁ Σοφός, τὴν 11 Μαΐου 912, συνέστησεν εἰς τὴν σύγκλητον τὴν γυναῖκα καὶ τὸ τέκνον του, παρεκάλεσε δὲ τὸν ἀδελφόν του 'Αλέξανδρον νὰ εἶναι πάντοτε ὁ προστάτης τοῦ παιδίου, διότι ὁ Πορφυρογέννητος, κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, εἶχεν ἡλικίαν ἑπτὰ μόνον ἐτῶν (εἶχε γεννηθῆ τῷ 905). Ἤδη ἀπὸ τὸ προηγούμενον ἔτος ὁ πατὴρ εἶχε παραλάβει αὐτὸν ὡς συμβασιλέα, εἰς ἡλικίαν ἓξ ἐτῶν, ὥστε ἡ βασιλεία του ἐπισήμως ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 911, 2 ἔτη ἐνωρίτερον. Τὸ 912 ἀνέρχεται εἰς τὸν θρόνον ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀποθανόντος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ὁ 'Αλέξανδρος, ὡς κηδεμὼν τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἐπὶ τῆς βραχυτάτης δὲ βασιλείας τούτου (11 Μαΐου 912 ἕως 6 Ἰουνίου τοῦ 913), ὁ Πορφυρογέννητος εἶναι πάλιν συμβασιλεὺς τοῦ θείου αὐτοῦ. Λέγεται ὅτι ὁ φιλήδονος οὗτος ἡγεμὼν εἶχε σκοπὸν ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν ἀνεψιόν του, εὐνουχίζων αὐτόν, ἀλλ' οἱ παλαιοὶ φίλοι τοῦ βασιλέως Λέοντος κατώρθωσαν νὰ τὸν ἀποτρέψουν, παραστήσαντες εἰς αὐτὸν ὅτι τὸ παιδίον ἦτο ἀσθενικὸν καὶ δὲν ἔμελλε νὰ ζήσῃ ἐπὶ μακρόν. Ὁ θάνατος ὅμως εὗρε τὸν θεῖον, ὁ ὁποῖος ἐπρόφθασε νὰ καθιδρύσῃ ἀντιβασιλείαν ἐκ τῶν αὐλικῶν αὐτοῦ, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἔβαλε τὸν φίλον του πατριάρχην Νικόλαον. 'Απὸ τῆς ἡλικίας ὀκτὼ ἕως δεκαπέντε ἐτῶν (913—920) ὁ Πορφυρογέννητος ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρός του καὶ τῶν ἄλλων κηδεμόνων, ἔπειτα, ἀπὸ τὴν ἡλικίαν δεκαπέντε ἕως τεσσαράκοντα ἐτῶν (920—945), ὑπὸ

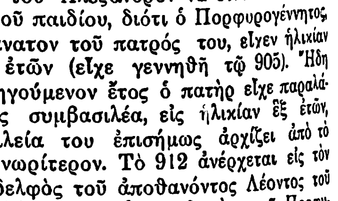

Νομίσματα Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Digitized by Google

κύπτει ὑπὸ τὴν δεσποτικὴν καὶ κρατερὰν συμβασιλείαν τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ, τέλος, ἀπὸ τὸ 945 ἕως τὸν θάνατόν του, μετὰ 32 ὅλα ἔτη ἀφ' ὅτου ἀνεκηρύχθη ἐπισήμως αὐτοκράτωρ καὶ εἰς ἡλικίαν 40 ἐτῶν ἕως 53, ἀναλαμβανει μόνος τὴν βασιλείαν, ἔχων συμβασιλέα καὶ τὸν υἱόν του Ρωμανὸν Β΄. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Πορφυρογέννητος εἶναι ἤδη ὑπεράγαν ὥριμος ἀνήρ, πάλιν ἡ ἀτομικὴ διοίκησις αὐτοῦ πολὺ ὀλίγον γίνεται αἰσθητή. Ἐν τούτοις, ἐπὶ 48 ἔτη, τὸ ὄνομά του φέρεται ἐπι ὅλων τῶν δημοσίων πράξεων καὶ ἐγγράφων, ἐπὶ 48 ἔτη ἡ μορφή του εἰκονίζεται ἐπὶ νομισμάτων τοῦ κράτους. Ἐβασίλευσε καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ μακρὸν διάστημα πότε μὲ τὸν πατέρα ἢ τὸν θεῖόν του, πότε μὲ τὴν μητέρα του Ζωὴν τὴν Καρβοναψῖναν, πότε μὲ τὸν πενθερόν του Ρωμανὸν Λεκαπηνόν, πότε μὲ τὴν σύζυγόν του Ἑλένην καὶ τὸν υἱόν του Ρωμανὸν Β΄. Τὸ μόνον μέγα γεγονὸς εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον τοῦ Πορφυρογεννήτου εἶναι ὁ γάμος αὐτοῦ μὲ τὴν κόρην τοῦ Ρωμανοῦ, τὴν φιλόδοξον Ἑλένην, πραγματικὴν ἀπόγονον τῆς ἰσχυρᾶς τὸν χαρακτῆρα οἰκογενείας τῶν Λεκαπηνῶν. Διὰ τοῦ γάμου τούτου ὁ Πορφυρογέννητος ἔβαλεν ἐπὶ τοῦ τραχήλου του ὄχι μόνον τὸν ζυγὸν τοῦ πενθεροῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς συζύγου. Ὁ Ρωμανός, ἀφοῦ ἔκαμε γαμβρόν του τὸν Κωνσταντῖνον, ἔλαβε νέον τίτλον, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη χάριν αὐτοῦ, τὸν τίτλον βασιλεοπάτωρ, τὴν δ' ἀνωτάτην στρατιωτικὴν ἀρχὴν ἔλαβεν ὁ υἱός του Χριστόφορος. Ὀλίγους μῆνας ἀργότερον, ὁ ἀσθενὴς τὸν χαρακτῆρα Κωνσταντῖνος ὠνόμασε καίσαρα τὸν πενθερόν του, καὶ τὴν 17 Δεκεμβρίου 919 ἐστέφετο ὁ Ρωμανὸς Ληκαπηνὸς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νικολάου πανηγυρικῶς αὐτοκράτωρ καὶ συμβασιλεὺς τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Πορφυρογεννήτου. Τὰ ἑπόμενα ἔτη ὁ Ρωμανὸς προσέλαβε συνάρχοντας ὅλους τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, πρῶτον τὸν Χριστόφορον (τὸ 921), ἔπειτα τὸν Στέφανον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον (τὸ 924), ἀκόμη καὶ τὸν ἔγγονόν του Ρωμανόν, υἱὸν τοῦ Χριστοφόρου, τὴν δὲ γυναῖκα τοῦ Χριστοφόρου ἐτίμησεν ὡς αὐγοῦσταν καὶ τὴν κόρην αὐτῆς Μαρίαν ἐνύμφευσε μὲ τὸν υἱὸν τοῦ Συμεών, τσάρου τῆς Βουλγαρίας (927). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην συνέβη νὰ κάθηνται ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας πέντε βασιλεῖς (ἂν ἐξαιρέσωμεν τὸν ἔγγονον τοῦ Ρωμανοῦ): ὁ νόμιμος κυρίαρχος Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ πενθερός του *Ρωμανὸς ὁ Λεκαπηνὸς* (βλ. λ.) καὶ οἱ τρεῖς υἱοὶ τούτου. Τέταρτος δὲ υἱὸς τοῦ Ρωμανοῦ, ὁ νεώτερος, ὀνομαζόμενος Θεοφύλακτος, μόλις δεκαεξαετής, ἔλαβε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον.

Ἐν τῇ φαινομενικῇ ἐκείνῃ πολυαργίᾳ, ὁ ἀληθὴς καὶ κραταιὸς αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ Ρωμανὸς ὁ Λεκαπηνός. Ὁ δὲ νόμιμος αὐτοκράτωρ, ὁ Κωνσταντῖνος, παρεμερίσθη. Μετὰ τὸν μακρότατον τοῦτον, ἐπὶ 25 ἔτη, παραμερισμὸν τοῦ Κωνσταντίνου, ἐπῆλθε τέλος ἡ ἐκθρόνισις τοῦ Ρωμανοῦ ὑπὸ τῶν ἰδίων υἱῶν αὐτοῦ (16 Δεκεμβρίου 944) καὶ μετ' ὀλίγον καὶ τὸ κρήμνισμα ὅλου τοῦ οἴκου τῶν Λεκαπηνῶν (27 Ἰανουαρίου 945). Ἤδη ὁ Κωνσταντῖνος εἶχεν ἡλικίαν 40 ἐτῶν, ἦτο μόνος ἐπὶ τοῦ θρόνου, κατὰ τοὺς τύπους ἐκυβέρνα μόνος ἐπὶ δεκαπέντε ἀκόμη ἔτη. Κατ' οὐσίαν, ἡ ἀφορῶσα ἀτομικῶς αὐτὸν κατάστασις δὲν ἀλλάσσει, διότι ἄλλοι πάλιν διαχειρίζονται τὴν πραγματικὴν κυβέρνησιν, ἡ φίλαρχος σύζυγος αὐτοῦ Ἑλένη μετὰ τοῦ εὐνοουμένου αὐτῆς Βασιλείου τοῦ Πετεινοῦ. Αἱ πρῶται πράξεις τῆς νέας κυβερνήσεως ἦτο ν' ἀσφαλισθῇ ἡ δυναστεία ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ Λεκαπηνοῦ. Οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐστάλησαν εἰς μοναστήριον, οἱ ὀπαδοί των κατεδιώχθησαν μετὰ σκληρότητος, ἀντημείφθησαν δὲ γενναίως οἱ πιστοὶ φίλοι καὶ ὅλαι αἱ μεγάλαι ὑπηρεσίαι τῆς κυβερνήσεως ἀντικατεστάθησαν. Οὕτως ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἔμεινεν ἥσυχος εἰς τὴν συνήθη φιλολογικὴν δρᾶσιν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἀκόμη αὐτῆς τῆς ἰδίας μοναρχίας. Ὁ Κωνσταντῖνος Ζ΄ ἦτο ἄνθρωπος μᾶλλον τῆς μελέτης παρὰ τῆς δράσεως. Ἦτο γλυκύς, καὶ μάλιστα ὀλίγον δειλός, διότι, ὡς ἄνθρωπος τῶν βιβλίων, δὲν εἶχε συνηθίσει εἰς τὸ νὰ κυβερνᾷ καὶ νὰ προστάσσῃ. Ἡ συνήθης ἀσχολία αὐτοῦ, ὁσάκις δὲν κατεγίνετο εἰς μελέτας καὶ τὰς συγγραφάς, ἦτο ἡ ἄσκησις φιλανθρωπίας. Ὁ Πορφυρογέννητος δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν ἁπλῆν συγγραφικὴν δρᾶσιν, ἀλλ' ἐξήσκησεν ἐπίδρασιν εὐρυτέραν πρὸς προαγωγὴν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς δημοσίας προσέτι ἐκπαιδεύσεως, καὶ ἀκόμη γενικωτέραν ἐξήσκησεν ἐπίδρασιν πρὸς προαγωγὴν τοῦ ὅλου βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Διότι καὶ παρεκίνει καὶ ὑλικῶς ἐβοήθει τὴν ἀνάδειξιν συγγραφέων καὶ πρωτηγωνίστησεν εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως· ὑπῆρξεν ἐν γένει, ὡς βασιλεύς, μέγας προστάτης τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ ταύτην εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος Ζ΄ ὁ Πορφυρογέννητος ἀξιοσημείωτος ἱστορικὴ μορφὴ καὶ κατέχει μεγάλην θέσιν εἰς τὴν ὅλην ἱστορίαν τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν κλασσικῶν σπουδῶν.

Εἶναι ζήτημα ἂν ὁ Πορφυρογέννητος ἔγραψε μόνον διὰ τῆς ἰδίας χειρὸς ὅλα τὰ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα συγγράμματα, τόση μεγάλη εἶναι ἡ φιλολογικὴ παραγωγή, ἡ ὁποία φέρει τὸ ὄνομά του. Μεγάλαι τινὲς συλλογαί, τοὐλάχιστον, εἶναι βέβαιον ὅτι παρεσκευάσθησαν τῇ ὁδηγίᾳ εἴτε τῇ προτροπῇ αὐτοῦ, ὑπὸ ὡρισμένων λογίων, εἴτε ὁμίλου λογίων, εἰς τοὺς ὁποίους παρεῖχεν, ὡς αὐτοκράτωρ, μετὰ πάσης ἐλευθεριότητος τὰ μέσα τῆς ἐργασίας, τὰ ἠθικὰ καὶ τὰ ὑλικά. Τὰ συγγράμματα ταῦτα ἀποτελοῦσι τὰς ἑξῆς μεγάλας τάξεις, ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου ἢ τοῦ τρόπου τῆς συγγραφῆς αὐτῶν, καθ' ὅσον δηλαδὴ εἶναι προσωπικαὶ ἐργασίαι ἢ ἐργασίαι ἐπιτομῆς παλαιοτέρων βιβλίων: α) Ἱστορικά, εἴτε ἱστορικαὶ ἐκθέσεις συγχρόνων ἢ παλαιοτέρων γεγονότων. β) Συγγραφαὶ σχετικαὶ μὲ τὴν βυζαντινὴν διοίκησιν καὶ βίον· καὶ γ) Μεγάλαι εἴτε μικρότεραι συλλογαί.

Συγγράμματα ἱστορικά. Ὁ Πορφυρογέννητος συνέγραψε τὴν βιογραφίαν τοῦ πάππου αὐτοῦ, τοῦ μεγάλου βασιλέως Βασιλείου Α΄, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας, ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Ἱστορικὴ διήγησις τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων Βασιλείου τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως*». Ἡ βιογραφία αὕτη, ἐκδοθεῖσα κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ πρώτου βυζαντινολόγου, τοῦ ἡμετέρου Λέοντος Ἀλλατίου, εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὴν Βυζαντίδα τῆς Βόννης, εἰς τὸν τόμον τὸν ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ I. Bekker ὑπὸ τὸν τίτλον «Theophanes continuatus» (Συνεχισταὶ τοῦ Θεοφάνους, ἢ μᾶλλον «Οἱ μετὰ Θεοφάνην») καὶ ἀποτελεῖ τὸ 5ον βιβλίον αὐτοῦ. Τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία, τὰ ὁποῖα πραγματεύονται τὴν ἱστορίαν τῶν ἐτῶν 813—867, ἐγράφησαν κατὰ παρακίνησιν τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἡ κυρία πηγὴ ἦσαν, ὡς φαίνεται, αἱ «Βασιλεῖαι» τοῦ Γενεσίου, αἱ ὁποῖαι ἀφηγοῦνται γεγονότα τῶν αὐτῶν ἐτῶν (813—886).

Ὁ βίος οὗτος τοῦ Βασιλείου Α΄ εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ μᾶλλον ἀξιοσημείωτα ἔργα τοῦ Ι΄ αἰῶνος, προϊὸν τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ Κωνσταντίνου, διότι ἀναφέρει γεγονὸς τοῦ 956. Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀκολουθεῖ χρονογραφικὴν σειράν, ἀλλὰ λογικὸν διάγραμμα· εἰς τὸ πρῶτον μέρος ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν τοῦ Βασιλείου ἕως τὸν χρόνον τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ, εἰς τὸ δεύτερον ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τοῦ βασιλέως τούτου, εἰς τὸ τρίτον κάμνει λόγον περὶ τῶν πολέμων, ἔπειτα περὶ τῶν κτισμάτων. Ἄλλα ἔργα τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι: «*Διήγησις περὶ τῆς πρὸς Ἄβγαρον ἀποσταλείσης ἀχειροποιήτου θείας εἰκόνος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν*», καὶ «*Λόγος πανηγυρικὸς ἐπὶ τῇ μετακομιδῇ τοῦ ἁγίου λειψάνου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου*». Καὶ οἱ δύο οὗτοι πανηγυρικοί, ὡς καὶ ἄλλοι τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, εἶναι συντεταγμένοι κατὰ τὸ ἴδιον ὕφος καὶ πνεῦμα καὶ ἀνήκουν ἀναντιρρήτως εἰς τὴν φιλολογικὴν σχολὴν τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἂν μὴ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον. Ὁ δεύτερος λόγος, ὁ εἰς τιμὴν τοῦ Χρυσοστόμου, δύναται ἀσφαλέστερον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν Κωνσταντῖνον, ὁ ὁποῖος, ὡς μαρτυρεῖται, εἶχε μέγαν θαυμασμὸν εἰς τὴν συγγραφικὴν δύναμιν καὶ τέχνην τοῦ μεγάλου διδασκάλου.

Συγγράμματα ἀφορῶντα εἰς τὸν βυζαντινὸν πολιτισμόν. Τὴν μεγίστην ἴσως ὑπηρεσίαν ἔχει παράσχει ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν τοῦ μεσαίωνος διὰ τῶν τριῶν συγγραφῶν αὐτοῦ, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὸν αὐλικὸν καὶ τὸν διοικητικὸν βίον τῶν Βυζαντινῶν. Εἶναι δ' αὗται ἀναμφισβητήτως γεγραμμέναι ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ ἀπεικονίζουν τὰς τρεῖς κυριωτάτας ὄψεις τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, διότι ἡ μία ἀναφέρεται εἰς τὸ παλάτιον καὶ τὰς αὐτοκρατορικὰς τελετάς, ἡ ἄλλη εἰς τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους καὶ ἡ τρίτη εἰς τὰς μετὰ τῶν ξένων λαῶν σχέσεις. Ἡ μακροτέρα συγγραφὴ εἶναι ἡ ἐπιγραφομένη εἰς τὰ χειρόγραφα «*Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως*», γνωστὴ δὲ μὲ τὸν λατινικὸν τίτλον, τὸν ὁποῖον προσέθηκαν οἱ ἐκδόται: «De caerimoniis aulae byzantinae». Ἡ εὐρεῖα αὕτη συγγραφή, ἡ ὁποία μνημονεύεται ρητῶς ὡς «*Κωνσταντίνου σύνταγμα*», διαιρεῖται εἰς δύο βιβλία καὶ εἶναι ἓν τῶν περιεργοτέρων ἔργων, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν, ἐξαιρέτως δὲ πολύτιμος καὶ πλουσιωτάτη πηγὴ διὰ τὸν ἐν τῇ βυζαντινῇ αὐλῇ ἐπίσημον βίον, διὰ τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, διὰ τὸν βυζαντινὸν πολιτισμὸν καὶ ἐν γένει διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ὅλου πολιτισμοῦ (βλ. λ. *βασίλειος* τάξις). Ὀλιγώτερον πολυμερές, ἀλλ' ἐπίσης καθολικὸν ἐνδιαφέρον παρέχει τὸ σύγγραμμα τοῦ Πορφυρογεννήτου, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται: «*Κωνσταντίνου τοῦ ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλέως Ρωμαίων πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανὸν τὸν θεοστεφῆ καὶ πορφυρογέννητον βασιλέα*». Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι σειρὰ συμβουλῶν πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου, περὶ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον ὀφείλει νὰ κυβερνᾷ τὸ κράτος, διὰ τοῦτο οἱ Φράγκοι ἐκδόται (ἔκδ. Βόννης) ἐπέγραψαν αὐτὸ «De administrando imperio». Περιγράφει δ' ἐνταῦθα ὁ Κωνσταντῖνος ἰδίως τὴν ἐξωτερικήν, ὡς λέγομεν σήμερον, πολιτικὴν τοῦ κράτους, δίδει δηλαδὴ συμβουλὰς κατὰ ποῖον τρόπον ὀφείλει νὰ φέρεται ὁ βασιλεὺς πρὸς τοὺς ξένους λαούς. Εἶναι λοιπὸν σημαντικωτάτη ἡ ἱστορικὴ αὕτη πηγή, διότι μανθάνομεν ἐξ αὐτῆς τὰς ἰδέας καὶ τὰς μεθόδους, κατὰ τὰς ὁποίας ἐκανονίζετο ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου μανθάνομεν πλουσίας εἰδήσεις καὶ πολυτίμους περὶ τῶν ξένων λαῶν, βαρβάρων, εἴτε ἡμιπολιτίστων, οἱ ὁποῖοι περιεκύκλωνον τὸ κράτος ἀπὸ τὸν βορρᾶν, τὰς ἀνατολὰς καὶ τὴν δύσιν. Οὕτως, ἐκτὸς τῶν πολυπληθῶν ἐξαιρετικῶς χρησίμων ἐθνογραφικῶν εἰδήσεων, τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐκθέτει τὴν γεωγραφικὴν κατάστασιν τοῦ κόσμου κατὰ τὸν Ι΄ αἰῶνα μ. Χ. Εἰς τὸ ἀνωτέρω πόνημα ὁ Πορφυρογέννητος ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐξωτερικῆς γεωγραφίας, εἰς τὸ «*Περὶ θεμάτων*» περὶ τῆς ἐσωτερικῆς γεωγραφίας, τῆς γεωγραφίας τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ πλήρης τίτλος εἶναι: «*Τοῦ σοφωτάτου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου περὶ τῶν θεμάτων τῶν ἀνηκόντων τῇ βασιλείᾳ τῶν Ρωμαίων, πόθεν ἔσχον τὰς ὀνομασίας καὶ τι σημαίνουσιν αἱ τούτων προσηγορίαι καὶ ὅτι τὰ μὲν αὐτῶν ἀρχαΐζουσι, τὰ δὲ νέαν ἐκτήσαντο προσηγορίαν*». Οἱ ξένοι ἐκδόται (ἡ ἐν χρήσει ἔκδοσις εἶναι τῆς Βόννης) ἐσημείωσαν λατινιστὶ τὸν τίτλον: «De thematibus». Τὸ ἔργον τοῦτο καταγράφει τὰ θέματα τῆς αὐτοκρατορίας, ἤτοι τὰς διοικητικὰς αὐτῆς περιφερείας, καὶ κάμνει λόγον ἰδιαίτερον περὶ ἑκάστου ἐξ αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ λόγιος συγγραφεὺς ἐνταῦθα παρεσύρθη ἀπὸ τὰς παλαιὰς πηγάς, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐνώπιόν του πρὸς χρησιμοποίησιν, καὶ ἀντὶ νὰ μᾶς δώσῃ μίαν εἰκόνα τῆς πραγματικῆς γεωγραφικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν Ι΄ αἰῶνα, παρέχει εἰδήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς χρόνους πολὺ παλαιοτέρους, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὰ δύο σπουδαῖα παλαιότερα γεωγραφικὰ ἔργα, καὶ δὴ τὸν Στέφανον τὸν Βυζάντιον (τοῦ Ε΄ ἴσως αἰῶνος) καὶ τὸν «*Συνέκδημον*» τοῦ Ἱεροκλέους (τοῦ ΣΤ΄ αἰῶνος). Καὶ ἐκ τούτου προέρχεται τὸ παράδοξον, ν' ἀναφέρωνται κατὰ τὸν Ι΄ αἰῶνα πόλεις, αἱ ὁποῖαι πρὸ πολλοῦ ἦσαν κατεστραμμέναι (ὡς ἡ Τεγέα, ἡ Μεγαλόπολις, ἡ Σικυὼν κλπ. εἰς τὴν Πελοπόννησον). Ποῦ καὶ ποῦ εὑρίσκεται καὶ ἀξιόλογός τις εἴδησις, εἴτε παράδοσίς τις περὶ πόλεων, εἴτε παροιμίαι τινές.

Τὰ τρία ταῦτα συγγράμματα τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ ἰδίως τὰ δύο πρῶτα, εἶναι τρεῖς ἀπὸ τὰς πολυτιμοτάτας πηγάς, τὰς ὁποίας ἐκληροδότησεν εἰς ἡμᾶς ὄχι μόνον ὁ ἑλληνικός, ἀλλ' ὁ παγκόσμιος μεσαίων.

Αἱ μεγάλαι συλλογαί. Ὁ Ι΄ βυζαντινὸς αἰὼν διακρίνεται διὰ τὰς μεγάλας ἐγκυκλοπαιδικὰς συλλογάς, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν κατ' αὐτόν. Μετὰ βεβαιότητος ἢ τοὐλάχιστον πολλῆς πιθανότητος ὀφείλομεν εἰς τὸν Πορφυρογέννητον τὰς ἑξῆς συλλογάς: Μεγάλην συλλογὴν νόμων, συλλεχθεῖσαν ἐκ τῶν προγενεστέρων, ἡ ὁποία ὠνομάσθη «*Βασιλικά*». Τὸ ἔργον τοῦτο ἤρχισεν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βασιλείου Α΄, ἐσυνεχίσθη ἐπὶ Λέοντος ΣΤ΄ καὶ ἐπὶ Πορφυρογεννήτου συνεπληρώθη. Ἡ ἀπέραντος αὕτη νομικὴ συλλογὴ ἐχρησίμευσε, χρησιμεύει δὲ καὶ σήμερον εἰς τοὺς ἡμετέρους νομικούς, ὡς βάσις τῆς σπουδῆς τοῦ δικαίου. «*Γεωπονικά*». Ἡ πρακτικὴ ἀνάγκη ὁδηγιῶν διὰ τοὺς ἀγρότας παρήγαγε πολλὰς γεωπονικὰς συλλογὰς καὶ ἐπιτομάς. Ἡ γεωπονικὴ συλλογὴ τοῦ Πορφυρογεννήτου περιλαμβάνει 20 βιβλία, ἔγινε δέ, ὡς φαίνεται, ἐκ παλαιᾶς μεγάλης συλλογῆς τοῦ ΣΤ΄—Ζ΄ αἰῶνος, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει Κασσιανός τις Βάσσος ὀνομαζόμενος. Ἐκ τοῦ Ὀρειβασίου προῆλθεν ἰατρικὴ συλλογὴ τοῦ Πορφυρογεννήτου (ἔκδ. Bernard τῷ 1794—1795). Σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ συλλογὴ τῶν «*Ἱππιατρικῶν*», περὶ τῶν ὁποίων ὅμως δὲν εἴμεθα βέβαιοι ἂν ἔγινε τὸν Ι΄ αἰῶνα καὶ ἂν συνδέεται μὲ τὸν Πορφυρογέννητον (ἔκδ. τοῦ Grynaeus 1537, ἔπειτα τοῦ Valentini, 1814). Συμπλήρωμα τῶν ἰατρικῶν καὶ γεωπονικῶν συλλογῶν εἶναι ἡ «*Ἐπιτομὴ*» ἀπὸ τὴν «*Ἱστορίαν τῶν ζῴων*» τοῦ Ἀριστοτέλους. Τὸ ἐν Παρισίοις σῳζόμενον ἀθωνιτικὸν χειρόγραφον φέρει τὸν τίτλον: «*Συλλογὴ τῆς περὶ ζῴων ἱστορίας, χερσαίων, πτηνῶν τε καὶ θαλαττίων, Κωνσταντίνῳ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ καὶ αὐτοκράτορι φιλοπονηθεῖσα*» (ἔκδ. δύο βιβλίων *Σπ. Λάμπρου*, 1885).

Τὸ εἰς τὸν Πορφυρογέννητον ἀποδιδόμενον «*Βιβλίον τακτικόν*», ἤτοι περὶ πολεμικῶν καὶ στρατηγικῆς, εἶναι ἐπανάληψις τοῦ γνωστοῦ «*Τακτικοῦ*», τὸ ὁποῖον συνέταξεν ἴσως ὁ Λέων Γ΄, ὁ Ἴσαυρος. Μικρὰν σημασίαν ἔχει καὶ τὸ «*Στρατηγικὸν περὶ ἐθῶν διαφόρων ἐθνῶν*». Ἡ σπουδαιοτάτη τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν τότε, εἶναι ἡ «*Ἱστορικὴ συλλογή*». Τὸ ἔργον σκοπὸν ἔχει νὰ περιλάβῃ τὰ οὐσιώδη τῆς ἱστορικῆς καὶ πολιτικῆς ἐπιστήμης, ἐπειδὴ δὲ πολλὰ τῶν παλαιῶν ἔργων ἔχουν ἀπολεσθῆ, ἡ μεγάλη κωνσταντίνειος «*Ἱστορικὴ συλλογὴ*» ἔχει δι' ἡμᾶς μεγίστην ἀξίαν. Ἀλλ' ἀπὸ τὰ 53 βιβλία διεσώθησαν μόνον τέσσαρα. Ἐσταχυολογήθησαν ἐκ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος οἱ ἱστορικοὶ Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης καὶ Ξενοφῶν, ἐκ δὲ τῶν κατόπιν χρόνων πλεῖστοι ὅσοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ σπουδαιότεροι εἶναι ὁ Πολύβιος, ὁ Διόδωρος, ὁ Διονύσιος Ἁλικαρνασσεύς, ὁ Ἀρριανός, ὁ Εὐσέβιος,

Digitized by Google

ἀκόμη καὶ Βυζαντινοί, ὁ Ζώσιμος, ὁ Πρίσκος, ὁ Θεοφάνης καὶ ἄλλοι πολλοί. Ἡ συλλογὴ ἔγινε χωρὶς πρόγραμμα κανονικόν.

Ἀπέραντος, πολυτιμοτάτη συλλογή, ἡ ὁποία ἔγινε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ πιθανώτατα ὑπὸ τὴν προστασίαν αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ἡ συλλογὴ βίων ἁγίων, τὴν ὁποίαν ἐφιλοπόνησεν ὁ περίφημος Συμεὼν ὁ Μεταφράστης. Ἡ πολυσήμαντος αὕτη συλλογή, ἔργον ἐθνικὸν διὰ τοὺς Βυζαντινούς, δὲν ὑπῆρξεν ἁπλῆ σταχυολόγησις ἀπὸ παλαιότερα κείμενα, ἀλλὰ καὶ ἐργασία ἐρεύνης, διασκευῆς χειρογράφων, τὰ ὁποῖα ἀνεζητήθησαν καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ἀκόμη καὶ μεταφράσεως εἰς τὴν ἑλληνικὴν βίων γεγραμμένων εἰς τὴν Κοπτικήν, Συριακήν, Ἑβραϊκήν, Ἀρμενικήν, Ἀραβικήν, Γερμανικήν, Λατινικήν. Ἐκ τοῦ μεγάλου ἀμητοῦ, τὸν ὁποῖον συνεσώρευσεν ὁ Συμεών, ἀπωλέσθη τὸ μέγιστον μέρος. Ἐκτὸς τῶν μνημονευθέντων ἔργων, καὶ ἄλλα πολλά, ὡς φαίνεται, συγγράμματα ἔγιναν κατὰ προτροπήν, κατ' ἐνίσχυσιν, ἄλλα διὰ προσωπικῆς ἐπιστασίας τοῦ αὐτοκράτορος. Οὕτω τὴν ἱστορίαν, ἡ ὁποία ἐπιγράφεται «Περὶ βασιλειῶν» (813—886), ἔγραψεν ὁ Γενέσιος κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπίσης καὶ οἱ συντάξαντες τὰς χρονογραφίας, τὰς γνωστὰς ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ μετὰ Θεοφάνην» (Theophanes continuatus). Ἰδιαιτέρας ἄξιον μνείας εἶναι τὸ ἔμμετρον ποιημάτιον τοῦ Κωνσταντίου Ροδίου, κατ' εἰσήγησιν πάλιν τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ ὁποῖον θέμα ἔχει τὴν περιγραφὴν τῆς περιλαλήτου ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ εἶναι σημαντικωτάτη πηγὴ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ὑπῆρξε καὶ ὡς λόγιος ὀνομαστός, σφόδρα ἐκτιμώμενος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν. Ἀλλ' ἡ δρᾶσις αὐτοῦ δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν ἁπλῆν συγγραφικὴν ἐργασίαν, ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς τὴν σπουδαίαν ὡς προστάτου τῶν συγγραφέων· ἐπεξετάθη καὶ εἰς εὐρύτερον κύκλον, διότι ὑπῆρξε προστάτης ἐν γένει τῆς παιδείας καὶ ἐπροσπάθησε νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν μόρφωσιν ὄχι μόνον ἁπλῶς πεπαιδευμένης, ἀλλὰ γενικῶς πολιτισμένης κοινωνίας. Ἀνεκαίνισε λαμπρῶς καὶ διωργάνωσε τὸ ὑπὸ τοῦ καίσαρος Βάρδα, κατὰ τὸν προηγούμενον αἰῶνα, ἀνιδρυθὲν πανεπιστήμιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖον ἔσχε σημαντικωτάτην ἐπίδρασιν εἰς ὅλον τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ Βυζαντίου. Ὑπῆρξεν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ προστάτης τῶν τεχνῶν πλήρης ἐνθουσιασμοῦ καὶ ζήλου, ἱδρύσας καὶ διακοσμήσας ἐκκλησίας, ἀνακαινίσας σπουδαῖα μέρη τοῦ παλατίου. Ἐπροστάτευε καὶ ἠγάπα ὄχι μόνον τοὺς λογίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ζωγράφους καὶ ἐν γένει τοὺς καλλιτέχνας. Ἦτο καὶ ὁ ἴδιος ζωγράφος, ἐκαλλιέργησε καὶ ἄλλας τέχνας καὶ δὲν ἠρκεῖτο εἰς ἁπλῆν προστασίαν τῶν καλλιτεχνῶν, ἀλλὰ καὶ καθωδήγει αὐτούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Εἰδήσεις περὶ Κωνσταντίνου Ζ' παρέχουν ὁ ἀνώνυμος βιογράφο αὐτοῦ, ὁ *Σκυλίτσης*, ὁ *Κεδρηνος*, ὁ *Ζωναρᾶς*.—Ἴδιον βιβλίον τοῦ *A. Rambaud*, L'Empire grec au Xe siècle. Constantin Porphyrogénète (1870), τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ πεπαλαιωμένον, εἶναι πάντοτε πολυτιμότατον.—Συντομώτερα *Ferd. Hirsch*, Konstantin VII Porphyrogennetos (1873).—Βλέπε καὶ *Krumbacher*, Gesch. der Byzant. Litt. ἔκδ. 2α, σ. 252—264 (καὶ ἑλλην. μεταφρ.) καὶ *Cohn* παρὰ *Pauly-Wissowa*. ΑΔ. ΑΔ.

—**Κωνσταντῖνος Η'**. Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ μικρᾶς σημασίας καὶ ὅλως διαβατικὸς ἀπὸ τὸν θρόνον. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ρωμανοῦ Β' καὶ ἔγγονος τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου (αὐτοκράτωρ, 1026—1028). Ὅτε ὁ Ρωμανὸς Β', ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ζ', ἀπέθανε μετὰ τετραετῆ βασιλείαν ἀφῆκε δύο ἀνηλίκους υἱούς, τὸν Βασίλειον Β', τὸν μετέπειτα περίφημον Βουλγαροκτόνον, καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Η', κατὰ δὲ τὴν ἀσθενῆ ταύτην ἐποχὴν τῆς ἀνηλικιότητος αὐτῶν ἐπηκολούθησεν ἀνωμαλία, κατὰ τὴν ὁποίαν κατώρθωσε ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς. Καθ' ὅλην τὴν μεγάλην καὶ ἔνδοξον περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Φωκᾶ καὶ τοῦ Τσιμισκῆ (963—976), ἐβασίλευον ὀνομαστικῶς τὰ τέκνα τοῦ Ρωμανοῦ Β', ὁ Βασίλειος Β' καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Η', οὗτοι δὲ ἐκάθηντο ἐπὶ τοῦ θρόνου ὡς κηδεμόνες αὐτῶν. Ὅτε ἐξηφανίσθησαν προώρως ἐκ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς οἱ δύο ἥρωες αὐτοκράτορες, ὁ Φωκᾶς καὶ ὁ Τσιμισκῆς, ὁ θρόνος περιῆλθεν ἀβιάστως εἰς τοὺς νομίμους κληρονόμους τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Η' καὶ εἰς τὸν Βασίλειον τὸν Β', ἰδίως εἰς τοῦτον, ὡς καταστάντα ἤδη ἐνήλικον. Ὁ Βασίλειος Β' εἶχεν ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν, ὅτε ἀνῆλθε, τῷ 976, εἰς τὸν θρόνον, ὁ δὲ ἀνήλικος ἀκόμη ἀδελφός του Κωνσταντῖνος Η', συμβασιλεὺς καὶ αὐτός, ἦτο μόλις δεκαὲξ ἢ δεκαεπτὰ ἐτῶν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο οἱ δύο νεαροὶ αὐτοκράτορες ἐγκατέλειψαν τὴν δύναμίν των ἐπὶ δώδεκα ἔτη ἀκόμη εἰς τὸν ἰσχυρὸν πολιτικὸν κυβερνήτην, τὸν εὐνοῦχον Βασίλειον τὸν Πετεινόν, τὸν νόθον υἱὸν τοῦ γέροντος Ρωμανοῦ (τοῦ Λεκαπηνοῦ), ἄνδρα μεγάλης διοικητικῆς ἱκανότητος καὶ ἰσχυροῦ χαρακτῆρος. Ὁ πονηρὸς εὐνοῦχος, διὰ νὰ διατηρήσῃ ἐπὶ μακρὸν τὴν παντοδυναμίαν, ἔχων πρωθυπουργικὸν ἀξίωμα ὡς πρόεδρος (τῆς συγκλήτου), ἀφῆκε τοὺς νεαροὺς βασιλεῖς νὰ ριφθοῦν εἰς τὰς ἡδονὰς τῆς νεότητος. Ὁ ἄνεργος καὶ φιλήδονος οὗτος βίος ἔσχε θλιβερὰν ἐπίδρασιν εἰς τὸν νεώτερον, τὸν Κωνσταντῖνον Η', διότι τὸν ἐταπείνωσε καὶ τὸν διέφθειρε διὰ παντός. Ὁ πρεσβύτερος ἀδελφός του, ὁ Βασίλειος Β', κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον, μὲ ἀσυνήθη σοβαρότητα διὰ τὴν ἡλικίαν του καὶ αἴσθημα τοῦ καθήκοντος ἐγκατέλειψε πᾶσαν καὶ αὐλικὴν ἀκόμη ἀπασχόλησιν καὶ ἀφιέρωσε τὴν νεότητά του εἰς στρατιωτικὰς καὶ διοικητικὰς μελέτας. Ὅτε δὲ ᾐσθάνθη ἑαυτὸν ἰσχυρόν, ἀνέτρεψε τὸν παντοδύναμον πρωθυπουργὸν Βασίλειον (989) καὶ ἀνέλαβε μετὰ στιβαρότητος τὴν μοναρχίαν, ἔχων κατ' ὄνομα συμβασιλέα καὶ συναγωνιστὴν τὸν Κωνσταντῖνον Η'. Οὗτος ἐξακολουθεῖ τὸν ἄσωτον καὶ φιλήδονον βίον, καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀδελφός του Βασίλειος Β' μάχεται τοὺς σκληροὺς ἐκείνους ἀγῶνας ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, ἠναγκάσθη δὲ ὁ νεώτερος ἀδελφὸς νὰ περιμένῃ τὸ τέλος τῆς μακρᾶς καὶ ἐνδόξου βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β' διὰ νὰ κρατήσῃ αὐτὸς μόνος τὸν θρόνον (1026).

Ἦτο ὁ Κωνσταντῖνος Η' γέρων ἤδη, 66 ἐτῶν, ὅτε εἶδεν ἑαυτὸν μόνον ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἀλλά, καὶ γέρων ὤν, δὲν ἐλησμόνησε τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, ἡ δὲ βασιλεία αὐτοῦ, καίτοι βραχυχρόνιος (1026—1028), ὑπῆρξεν ἐπιβλαβὴς εἰς τὸ κράτος. Κατ' ἄκραν ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἀδελφόν του, ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ἐντελῶς ἀπόλεμος, ἐχθρὸς μάλιστα τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων, δεικνύων ἀντιπάθειαν καὶ πρὸς τὸν στρατὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας αὐτοῦ. Ἡ χαρά του ἦτο, ὡς ἀναγράφουν οἱ χρονογράφοι, νὰ διέρχεται τὸν καιρόν, ἡμέρας καὶ νύκτας, εἰς ἱπποδρομίας καὶ μίμους, εἰς γελωτοποιοὺς καὶ κύβους καὶ κοττάβους. Τὴν δὲ διοίκησιν ὄχι μόνον δὲν ἄφησεν εἰς τοὺς ὑπάρχοντας πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς λειτουργούς, ἀλλ' ἐξεδίωξε τούτους καὶ τοὺς ἀντικατέστησε μὲ τοὺς ἀνικανωτάτους καὶ εὐτελεστάτους τῶν ἀνθρώπων. Πλείστους ἐπ' ἀρετῇ καὶ ἀνδρείᾳ διακρινομένους ἄνδρας κατεδίωξεν ὁ Κωνσταντῖνος, ἄλλους ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακάς, ἄλλους ἐξώριζε, τοὺς περισσοτέρους ἐτύφλωνε, μακρὸς δ' εἶναι ὁ κατάλογος τῶν διώξεων τούτων, τὰς ὁποίας ἀναγράφει ὁ Κεδρηνὸς (τ. II, σ. 481 ἑξ.). Συγχρόνως ἐπίεζε διὰ τῆς φορολογίας αὐτοῦ τὸν λαόν, εἰσπράξας ἐντὸς τριῶν ἐτῶν φόρους πέντε ἐτῶν καὶ οὕτω συνετρίβησαν ὄχι μόνον οἱ πένητες, ἀλλὰ καὶ οἱ εὔποροι.

Ἐν τούτοις ὑπῆρχον πάντοτε ἱκανοὶ καὶ σπουδαῖοι ἄνδρες, διότι ἦσαν πολλοὶ ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους εἶχον ἀναδείξει οἱ μεγάλοι Μακεδόνες βασιλεῖς. Εὑρέθησαν λοιπὸν ἱκανοὶ στρατηγοί, οἱ ὁποῖοι ἔσωσαν τὸ κράτος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Ὅτε τῷ 1026 εἰσέβαλον οἱ Πετσενέγοι εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ὁ στρατηγὸς τοῦ Σιρμίου Κωνσταντῖνος Διογένης ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγὴν καὶ τοὺς ἐξηνάγκασε νὰ διαβοῦν τὸν Ἴστρον καὶ νὰ μένουν ἥσυχοι. Ὡς πρὸς δὲ τοὺς Ἀγαρηνούς, ἤτοι τοὺς Ἄραβας, κατὰ ξηρὰν μὲν ἐνίκησαν οὗτοι τὸν στρατηγὸν τῆς Ἀντιοχείας, κατὰ θάλασσαν ὅμως ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν Κυκλάδων νήσων ἔπαθον μεγάλην ἧτταν. Ὁ Κωνσταντῖνος νοσήσας αἴφνης, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1028, ἀπεβίωσεν

Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντίνου Η' φέρεται ἓν ἐπιπόλαιον συγγραμμάτιον, ἀναφερόμενον εἰς τὴν στρατηγικὴν τέχνην.

—**Κωνσταντῖνος Θ' ὁ *Μονομάχος***. Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, σύζυγος τῆς Ζωῆς, συμβασιλεύσας μετ' αὐτῆς ἀπὸ τὸ 1042 ἕως τὸ 1050, καὶ μόνος, μετὰ τὸν θάνατόν της, ἕως τὸ 1054 (βλ. λ. *Ζωή*) Κατήγετο ἀπὸ παλαιὰν καὶ εὐγενεστάτην οἰκογένειαν τῆς ἀνωτάτης ἀριστοκρατίας. Ἦτο προσέτι ὡραῖος, πλούσιος καὶ ἐξήσκει μεγάλην γοητείαν εἰς τὰς γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι προσειλκύοντο ἀπὸ τὸν πλοῦτον, τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν κομψότητα αὐτοῦ.

Ἡ βασιλεία τοῦ Μονομάχου διήρκεσεν ὑπὲρ τὰ δώδεκα ἔτη (1042—1054). Παρὰ τὸ φιλοπόλεμον ἐπίθετόν του, τὸ ὁποῖον εἶχε παραλάβει, ὡς φαίνεται, ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἦτο ἄνθρωπος πολὺ φιλειρηνικός, δὲν ἠγάπα τὸν θόρυβον τῶν πολέμων, ἀλλὰ τὴν γλυκύτητα τῶν κοινωνικῶν ἀπολαύσεων. Ἀφῆκε τὴν μνήμην βασιλέως λογίου, φιλοκάλου καὶ ἀγαθοεργοῦ. Ἡ βασιλεία ὅμως αὐτοῦ δὲν ὑπῆρξεν εὐεργετικὴ διὰ τὸ κράτος, διότι κατ' ἐκείνους πρὸ παντὸς τοὺς χρόνους ὑπῆρχεν ἀνάγκη βασιλέως συνετοῦ καὶ γενναίου. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου δεικνύει τὴν τελευταίαν εὐτυχῆ περίοδον τοῦ κράτους, διότι ὑπῆρχον ἀκόμη ἀνδρεῖοι στρατηγοί, οἱ ὁποῖοι ἀνέλαβον μετὰ τιμῆς τὴν ἄμυναν αὐτοῦ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Ἦτο ἐλευθέριος καὶ μεγαλόδωρος ὑπὸ ἔποψιν χρηματικήν, ἀλλὰ διὰ νὰ εὕρῃ χρήματα ἐδείχθη ἅρπαξ ὅσον ὀλίγοι προκάτοχοι αὐτοῦ. Καθυπέβαλεν εἰς φόρους τὰς παρὰ τὸν Δούναβιν, ἐπαρχίας ὡς καὶ τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀρμενίας, αἱ ὁποῖαι πρότερον ἦσαν ἀπηλλαγμέναι, διότι εὑρίσκοντο παρὰ τὰ σύνορα καὶ ὤφειλον νὰ ἔχουν τὰ βάρη τῆς προφυλάξεως καὶ τῆς ἀμύνης τῶν συνόρων. Ἀλλ' αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Πετσενέγων καὶ τῶν Τούρκων ἀπέδειξαν πόσον ὀλεθρία ἦτο ἡ ἀπόφασις αὕτη. Οὐδέποτε ἴσως κατὰ τὴν μακρὰν βυζαντινὴν περίοδον τὸ κράτος ὑπέστη τόσας πολλὰς ἐπιδρομὰς καὶ διῆλθε χρόνους τόσον πολὺ ταραχώδεις, ὅσον κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ φιλειρηνικοῦ καὶ φιλησύχου τούτου αὐτοκράτορος. Ὡσὰν νὰ μὴ ἤρκουν οἱ ἐξωτερικοὶ περισπασμοί, οἱ ὁποῖοι ἐτάραττον τὸ κράτος, ὁ φιλήσυχος βασιλεὺς ἐτάραξεν αὐτὸ καὶ μὲ τοὺς ἔρωτάς του. Ἦτο καὶ αὐτὸς ἔκδοτος εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ εἰς τὸν ἄσωτον βιον ὅσον καὶ ἡ αὐτοκράτειρα Ζωή, ἔγιναν δὲ πολύκροτοι οἱ ἔρωτές του μὲ νεαρὰν χήραν, ἡ ὁποία κατήγετο ἀπὸ εὐγενῆ οἰκογένειαν, ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Βάρδα Σκληροῦ, διὰ τοῦτο δὲ ἦτο γνωστὴ εἰς τὸν λαὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς Σκλήραινα. Φαίνεται ὅτι ἡ Σκλήραινα τὸν ἠγάπα πολύ, διότι τὸν εἶχεν ἀκολουθήσει εἰς τὴν ἐξορίαν του καὶ συνεμερίσθη μετ' αὐτοῦ τὴν μόνωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε καταδικασθῆ. Ὅτε ἀνῆλθεν ὁ Μονομάχος εἰς τὸν θρόνον, δὲν ἐλησμόνησε τὴν παλαιὰν φίλην αὐτοῦ, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦτο συνηθισμένος νὰ κρύπτηται, τὴν ἐκάλεσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ταχέως ἔδειξε περιφρόνησιν πρὸς πᾶν πρόσχημα εὐπρεπείας καὶ ἠθικῆς. Δὲν προσέλαβε μόνον τὴν Σκλήραιναν εἰς τὸ παλάτιον, ἀλλὰ τὴν ἀνεβίβασεν εἰς ὕψιστα ἀξιώματα· τὴν ἐτίμα μάλιστα μὲ τὸν τίτλον αὐγούστης καὶ ἐφέρετο πρὸς αὐτὴν ὡς πρὸς αὐτοκράτειραν, θέτων αὐτὴν εἰς τὴν ἰδίαν μοῖραν μὲ τὴν νόμιμον σύζυγόν του, τὴν βασίλισσαν Ζωήν. Τὸ φαιδρότερον δὲ εἶναι ὅτι καὶ ἡ Ζωή, συνηθισμένη εἰς τοιούτου εἴδους παρεκτροπάς, δὲν ἐφαίνετο νὰ στενοχωρῆται ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτήν ἀλλ' ἠνείχετο τὰ πάντα μὲ ἀπάθειαν καὶ μάλιστα μὲ καλὴν διάθεσιν καὶ εὔνοιαν πρὸς τὴν Σκλήραιναν, ἴσως διὰ νὰ εἶναι ἐλευθέρα καὶ αὐτή, ἂν καὶ γραῖα πλέον, νὰ ἐπιδαψιλεύῃ τὰς εὐνοίας αὐτῆς ὡς ἤθελεν, ἴσως διότι εἶχε βαρυνθῆ πλέον τὸν φιλήδονον βίον, ὡς νομίζει ὁ Ψελλός. Ὁ λαὸς ὅμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν 9ην τοῦ Μαρτίου τοῦ 1044, καθ' ὃν χρόνον ἐτελεῖτο ἑορτὴ τῶν Τεσσαράκοντα μαρτύρων καὶ ὁ βασιλεὺς μετὰ μεγάλης ἀκολουθίας ἐπορεύετο εἰς ἐπίσημον προσκύνησιν τῶν ἁγίων, διεμαρτυρήθη διὰ τὰς πρὸς τὴν Σκλήραιναν περιποιήσεις. Καὶ θὰ ἐγίνοντο τότε πολλοὶ φόνοι, καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς θὰ ἐκινδύνευεν, ἂν δὲν ἐπρόφθανον νὰ ἐμφανισθοῦν ἀπὸ τὸν ἄνωθεν ἐξώστην αἱ πορφυρογέννητοι καὶ νὰ καθησυχάσουν τὴν ἐξέγερσιν. Διέλυσε δὲ κατόπιν τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ φυσικὸς θάνατος ἐξ ἀσθενείας τῆς ἐρωμένης τοῦ Μονομάχου.

Κωνσταντῖνος Θ' ὁ Μονομάχος.

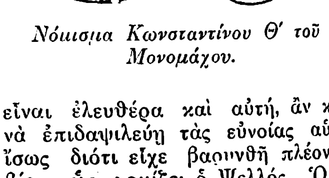

Νόμισμα Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου.

Εἶναι παράδοξον ὅτι καὶ κατὰ τὴν βασιλείαν ταύτην τῶν πανηγύρεων καὶ τῶν ἐρώτων, παρὰ τὴν μεγάλην φιλοπόλεμον ὁρμὴν τῶν βαρβάρων, τὰ βυζαντινὰ ὅπλα εἰς πολλὰς περιστάσεις μετὰ τιμῆς ἠγωνίσθησαν πρὸς ἄμυναν τοῦ κράτους. Μέγας κίνδυνος ὑπῆρξεν ὁ ἐκ τοῦ ἐντελῶς βαρβάρου λαοῦ τῶν Πετσενέγων ἢ Πατσινακιτῶν. Ἡγεμὼν αὐτῶν ἦτο ὁ Τιράκ, ὁ ὁποῖος, ἐπωφεληθεὶς ἑνὸς δριμυτάτου χειμῶνος, διέβη τὸν Δούναβιν, σύρων ὄπισθέν του, ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ πιστεύσωμεν τοὺς χρονογράφους, 800.000 ἄνδρας. Οἱ εἰδωλολάτραι διῆλθον ὅλην τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἔφθασαν ἕως τὰς πύλας τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ μόλις τῷ 1051 κατώρθωσεν ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ν' ἀπωθήσῃ τὸν ληστρικὸν λαὸν ἀπὸ τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Ἐπιδρομὴν ἐνήργησαν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ Ρῶσοι. Ἐξ ἀφορμῆς ἔριδος τῶν Ἑλλάδος μετὰ τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐγκατεστημένων Ρώσων, ὁ ἡγεμὼν τούτων Ἰαρόσλαβος, ὁ ὁποῖος ἐβασί-

Digitized by Google

λευε τότε εἰς τὴν Ρωσίαν, ἔστειλε κατὰ τῆς βασιλευούσης σημαντικὸν στρατὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ υἱοῦ του Βλαδιμίρου. Ὁ ἀναρίθμητος ἐκ μονοξύλων στολίσκος τῶν Ρώσων ἐνεφανίσθη (1043) εἰς τὸν Βόσπορον. Ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ ἐξῆλθε μὲ πλοῖα ἐναντίον αὐτῶν καὶ τοὺς ἀπώθησεν. Ἡ τόλμη τοῦ ναυάρχου Βασιλείου Θεοδωροκάνονος καὶ τοῦ στρατηγοῦ τῶν παριστρίων δυνάμεων Κατακαλῶνος συνεπλήρωσαν τὴν καταστροφὴν αὐτῶν. Μόλις ὅμως ἀπηλευθερώθη ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῶν Ρώσων, ὁ αὐτοκράτωρ ἐρρίφθη εἰς ἀσύνετον πόλεμον κατὰ τῆς Ἀρμενίας, ὁ ὁποῖος ἐξήντλησε τὰς δυνάμεις τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Μονομάχος ἠθέλησε νὰ ἐκδιώξῃ τὸν ἀνελθόντα εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀρμενίας Γάγικ, καὶ κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ Ἄνι (1046). Αἱ μετὰ τῶν Ἀρμενίων αὗται ἔριδες καὶ ἡ προσάρτησις τῶν μικρῶν ὀρεινῶν ἡγεμονιῶν τῆς Ἀρμενίας εἰς τὸ κράτος ἔφερον αὐτὸ εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τοὺς Τούρκους, κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἄμεσον κίνδυνον ἐκ μέρους αὐτῶν, καὶ οὕτως ἡ Ἀρμενία δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς προμαχὼν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐπίσης καὶ οἱ Σελτζουκίδαι Τοῦρκοι, ὑπὸ τὸν Τογρούλ, ἐπέδραμον εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἔτρεξεν ὅμως ὁ στρατηγὸς Κατακαλὼν ὁ Κεκαυμένος καὶ ἐνίκησεν αὐτόν. Ὁ σουλτᾶνος συνήθροισε μέγαν στρατόν, 100.000, καὶ ἐπετέθη πάλιν, οἱ Ἕλληνες στρατηγοὶ Κεκαυμένος καὶ Ἀαρὼν ἠγωνίσθησαν μετὰ γενναιότητος, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔλαβε καιρὸν νὰ κατασφαλίσῃ τὰ εἰς τὴν Ἀνατολὴν σύνορα, φοβούμενος τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐπαναληφθῶσιν ἐπὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ μὲ θλιβερὰ ἀποτελέσματα.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν οἱ Νορμανδοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πρωτύτερα μισθοφόροι τοῦ στρατηγοῦ Μανιάκη, ἔγιναν τώρα κίνδυνος μέγας διὰ τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν. Ὁ Μιχαὴλ Ε' ἔστειλε τὸν Μανιάκην εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ὁ λαμπρὸς οὗτος ἥρως ἐσταμάτησε τὴν πρόοδον τῶν Νορμανδῶν. Ἀλλ' ἡ ἀνάβασις εἰς τὸν θρόνον τοῦ Κωνσταντίνου Μονομάχου, μὲ τὴν εὐνοουμένην τοῦ ὁποίου Σκλήραιναν καὶ τοὺς συγγενεῖς της ἦτο εἰς βαθεῖαν διάστασιν, ἐπίκραναν αὐτόν, καὶ ἀνακηρύξας ἑαυτὸν βασιλέα ἐβάδισε (τῷ 1043) ἐναντίον τῆς Κωνσταντιπόλεως. Ὅλοι ἐπερίμεναν ὅτι εἷς ἰσχυρὸς ἀνὴρ ἔμελλε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον, ἀλλ' ὁ Μανιάκης ἔπεσε θῦμα τῆς τύχης, φονευθεὶς ἀπὸ τυχαῖον βέλος, καὶ οὕτως ὁ Μονομάχος ἐκάθισεν ἀσφαλὴς ἐπὶ τοῦ σαλευομένου θρόνου, ἡ δὲ ἑλληνικὴ κυριαρχία τῆς Ἰταλίας ταχέως ἔμελλε νὰ πέσῃ ὑπὸ τὴν ὁρμὴν τῶν Νορμανδῶν, τὴν ὁποίαν οὔτε ὁ Ἕλλην αὐτοκράτωρ, οὔτε οἱ Γερμανοί, οὔτε ὁ πάπας κατώρθωσαν ν' ἀνακόψουν. Ἐν μέσῳ τῶν ἐπικινδύνων τούτων γεγονότων καὶ τῶν πολλαπλῶν πολέμων, ὁ Μονομάχος κατηνάλισκε τὰς προσόδους τοῦ κράτους εἰς πανηγύρεις καὶ πολυτελεῖς οἰκοδομὰς καὶ μεγαλοπρεπεῖς δωρεάς. Ὁ ἐξιστορήσας μετὰ πολλῆς ζωηρότητος τὴν βασιλείαν ταύτην Ψελλὸς λέγει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἦτο καὶ ὁ ἴδιος λόγιος, θερμὸς δὲ προστάτης τῶν γραμμάτων, καὶ ὅτι ἐπ' αὐτοῦ τὸ κράτος ἦτο πλῆρες ἀπὸ σοφοὺς ἄνδρας. Ὁ χρονογράφος Κεδρηνὸς κακίζει τὸν Μονομάχον ὅτι κατηνάλισκε τὰ δημόσια χρήματα εἰς οἰκοδομάς, ὅτι ἔφερε τὸ κράτος εἰς μεγάλην ἔνδειαν καὶ ὅτι ἕνεκα τῆς ἀσωτείας καὶ χάριν ἐπιδείξεως ἔγινεν αἴτιος ν' ἀρχίσῃ ἡ κατάρρευσις τῆς δυνάμεως τῶν Ρωμαίων. Ἐκ τῶν κτισμάτων τοῦ βασιλέως μνημονεύει ὁ Κεδρηνὸς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου (τῶν Μαγγάνων), τὸ ὁποῖον κατεκόσμησε πλουσιώτατα. Εἰς τὸ μοναστήριον τοῦτο προσήρτησε γηροτροφεῖα καὶ ξενῶνας καὶ πτωχοτροφεῖα. Ἐπίσης ἀφιέρωσεν εἰς τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν πολύτιμα ἱερὰ σκεύη κατεσκευασμένα ἐκ χρυσοῦ καὶ πολυτίμων μαρμάρων καὶ λίθων καὶ ἐφαίδρυνεν αὐτὴν μὲ διάφορα ἄλλα κειμήλια, πρὸ παντὸς δὲ ὅτι, ἐνῷ πρότερον ἡ θεία ἱερουργία ἐτελεῖτο εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, δι' ἔνδειαν, μόνον κατὰ Σάββατον καὶ Κυριακήν, ὁρίσας δαψιλῆ δαπάνην κατώρθωσεν, ὥστε ἡ θεία λειτουργία νὰ τελῆται καθ' ἑκάστην.

Τὸ λαμπρότερον ὅμως ἐκ τῶν ἔργων τοῦ φιλοκάλου τούτου αὐτοκράτορος εἶναι ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ πανεπιστημίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ ἵδρυσις τῆς περιφήμου νομικῆς σχολῆς, ἡ ὁποία ἔχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ ρωμαϊκοβυζαντινοῦ δικαίου. Ἡ σχολὴ ἱδρύθη διὰ τῆς νεαρᾶς «Περὶ τοῦ νομοφύλακος», ὁ πρῶτος δὲ «νομοφύλαξ», κοσμήτωρ ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ἦτο ὁ φίλος τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ Ἰωάννης Ξιφιλῖνος. Τὸ μέγα τοῦτο ἔργον ἀνήκει εἰς ὅμιλον πεπαιδευμένων ἀνδρῶν, ὁποῖοι ἦσαν ὁ Ξιφιλῖνος, ὁ Ψελλός, ὁ Ἰωάννης Μαυρόπους, ὁ Λειχούδης καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὸ ἀναδιοργανωθὲν πανεπιστήμιον ἔλαβεν ὁ πολυγράφος λόγιος Μιχαὴλ Ψελλός, ὁ ὁποῖος ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου «ὕπατος τῶν φιλοσόφων», τίτλου ἀνταποκρινομένου περίπου πρὸς τὸν τοῦ πρυτάνεως τῶν ἡμετέρων πανεπιστημίων. Ἡ ἀναδιοργάνωσις αὕτη τοῦ πανεπιστημίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐνίσχυσε τὰς κλασσικὰς σπουδὰς καὶ παρεσκεύασε τὴν μετ' ὀλίγον ἀνθήσασαν ἀναγέννησιν τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν.

Παρὰ τὰς ἀσχολίας αὐτοῦ εἰς οἰκοδομὰς καὶ εἰς τὰ γράμματα, καὶ παρὰ τὴν ἡλικίαν του, ἡ ὁποία εἶχεν ἤδη προχωρήσει, ὁ Μονομάχος ἐπεζήτει πάντοτε καὶ τὰς ἐρωτικὰς ἀπολαύσεις. Μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου αὐτοῦ, τῆς πορφυρογεννήτου Ζωῆς (1050), προσέλαβεν εἰς τὸ παλάτιον μίαν νεαρὰν ἡγεμονίδα Ἀλανήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκε τὸν τίτλον τῆς αὐγούστης καὶ τὴν ὁποίαν, ἔλεγον, θὰ ἐνυμφεύετο, ἂν δὲν ἐφοβεῖτο τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς τετραγαμίας. Ἦτο τυχερὸς εἰς τὸν θρόνον του, διότι ὄχι μόνον κατώρθωσε νὰ σώσῃ αὐτὸν ἐν μέσῳ τόσων ἐξωτερικῶν πολέμων, ἀλλὰ καὶ νὰ διαφύγῃ δύο δεινὰς ἀνταρσίας, τὴν μίαν τοῦ ἥρωος Μανιάκη, καὶ τὴν ἄλλην, λίαν ἐπικίνδυνον, τοῦ στρατηγοῦ Λέοντος Τορνικίου, ὁ ὁποῖος εἶχε προχωρήσει ἕως τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος ἐκάθισεν ἥσυχος ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ζωῆς ἕως τὸ ἰδικόν του τέλος. Ἀπὸ καιρὸν ἔπασχεν ἐξ ἀρθρίτιδος, ἡ ὁποία ἐπὶ τέλους τὸν ἠνάγκασε νὰ μένῃ κλινήρης, ὅτε δὲ περιεπλάκη ἡ ἀρθρῖτις καὶ μὲ ἄλλην τινὰ νόσον, προαισθανόμενος τὸν θάνατον, διέταξε νὰ μετακομισθῇ εἰς τὴν ἀγαπητὴν μονὴν τῶν Μαγγάνων (τοῦ ἁγίου Γεωργίου), τῆς ὁποίας ἦτο εὐσεβὴς κτίτωρ. Ἐνταῦθα ἀπέθανε καὶ ἐτάφη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν χρονογράφων *Κεδρηνοῦ* (τ. Β', σ 511 ἑξ. Βόννης), καὶ τοῦ *Ζωναρᾶ* (τ. Γ', σ. 616 ἑξ. Βόνν.), ἀξιολογωτάτη εἶναι ἡ ἔκθεσις τοῦ *Ψελλοῦ* εἰς τὴν χρονογραφίαν αὐτοῦ (ἐκδ. *Σάθα*, καὶ νεωτέρα τοῦ *Bury*.—Ἐκτὸς δὲ τῶν γενικῶν Βυζαντινῶν ἱστοριῶν διὰ μακρῶν καὶ λαμπρῶς πραγματεύεται τὰ κατὰ τὸν Μονομάχον ὁ *G. Schlumbesger*, L' Épopée byzantine, τ. Γ' Les porphyrogénètes Zoé et Théodora (1905), σ. 396 ἑξ. ΑΔ. ΑΔ.

—**Κωνσταντῖνος Ι' ὁ *Δοῦκας*.** Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, διαδεχθεὶς τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνὸν καὶ βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1059 μέχρι τοῦ 1067. Κατήγετο ἀπὸ τὴν ἐπιφανῆ οἰκογένειαν τῶν Δουκάδων καὶ ἦτο ἔμπειρος περὶ τὰ οἰκονομικὰ καὶ φιλοδίκαιος. Διὰ ν' αὐξήσῃ τοὺς φόρους, ἐπώλει τὴν εἴσπραξιν ὡρισμένων φόρων καὶ τὰς δημοσίας θέσεις. Ἐπειδὴ ἦτο γλίσχρος καὶ φειδωλός, περιώρισε τὰς στρατιωτικὰς δαπάνας εἰς τὸ ἔσχατον σημεῖον, ἔχων ὡς πρόγραμμα φιλειρηνικὴν πολιτικὴν καὶ νομίζων ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ συμπλέκεται διὰ μαχῶν πρὸς τὰ ἔθνη, ἤτοι τοὺς βαρβάρους λαούς, ἀλλὰ διὰ δώρων καὶ διπλωματικῶν μέσων νὰ καθιστάνῃ φιλικοὺς αὐτοὺς πρὸς τὴν ἐπικράτειαν τῶν Ρωμαίων.

Νόμισμα Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα.

Προέβη μέχρι τοῦ σημείου νὰ περιορίσῃ τὰ στελέχη τοῦ στρατοῦ, νὰ ἐλαττώσῃ τὴν μισθοφορίαν, νὰ παραμελήσῃ τὰ πολεμικὰ ὄργανα καὶ τὰς μηχανὰς κλπ. Καθ' ὃν χρόνον διήρχετο τὸν καιρόν του εἰς ἀκροάσεις δικῶν καὶ εἰς μελέτας οἰκονομολογικάς, οἱ ἐχθροὶ παρεβίαζον ἀπὸ παντοῦ τὰ σύνορα τοῦ κράτους. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν εἶχεν αὐξηθῆ εἰς δύναμιν ὁ φιλοπόλεμος λαὸς τῶν Σελτζούκων, ἀφ' ὅτου μάλιστα τὸν μέγαν Τογρούλ-βέην διεδέχθη τῷ 1065 ὁ γενναῖος υἱὸς αὐτοῦ Ἄλπ-Ἀρσλάν. Ὁ νέος ἡγεμὼν τῶν Τούρκων ἦτο προασπιστὴς τοῦ ὀρθοδόξου ἰσλαμικοῦ δόγματος καὶ ἡρωϊκὸς πολεμιστής. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὴν ἀρχήν, ὁ Ἄλπ-Ἀρσλὰν ἔκαμε μεγάλας πολεμικὰς παρασκευὰς καὶ εἰσήλασεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν. Μόλις εἶδον αὐτὸν προελαύνοντα, ὑπετάγησαν πλήρεις φόβου οἱ μικροὶ βασιλεῖς τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Ἰβηρίας. Ἔπειτα ἐστράφη κατὰ τοῦ ὀχυροῦ βασιλικοῦ κάστρου, τῆς πρωτευούσης, καὶ ἐπειδὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἤρχετο βοήθεια, ἔπεσεν ἡ ὡραία πόλις τοῦ Ἀνίου εἰς χεῖρας τῶν βαρβάρων (1064). Αἱ σελτζουκικαὶ ὀρδαὶ ἔφθασαν ἕως τὰς ἐπαρχίας τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ λαφυραγωγοῦσαι, κατακόπτουσαι καὶ ἀφανίζουσαι τὰς ἄλλοτε εὐδαίμονας ἀσιατικὰς χώρας. Τότε πολλοὶ Ἀρμένιοι ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος χώρας τινὰς παρὰ τὸν Ταῦρον τῆς Κιλικίας, ὅπου ἀργότερον εὗρεν ὁ ἀτυχὴς οὗτος λαὸς δευτέραν πατρίδα καὶ ἱδρύθη τὸ δεύτερον ἀρμενικὸν βασίλειον, τὸ ὁποῖον ἐφημίσθη ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν σταυροφοριῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ ἰσχύουσα πολιτικὴ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔφερε μεγάλας καταστροφάς. Οἱ Μαγυάροι (Οὖγγροι) κατέλαβον τὸ ἰσχυρὸν παραδουνάβιον κάστρον τοῦ Βελιγραδίου (1064) Τὸ ἑπόμενον ἔτος νέος βαρβαρικὸς λαός, οἱ Οὖζοι (ἔθνος σκυθικόν, ἤτοι τουρκικόν, οἱ Κουμάνοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὑπὸ δὲ τῶν Ρώσων Πολόφτσοι ὀνομαζόμενοι), διέβησαν τὸν Ἴστρον, ἀπώθησαν τοὺς Πετσενέγους εἰς τὴν σημερινὴν Ρωμανίαν καὶ ἐδῄωσαν τὰς χώρας, ἐπροχώρησαν καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἓν μάλιστα τμῆμα αὐτῶν ἔφθασεν ἕως τὰ τείχη τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν παραδουναβίων δυνάμεων, Βασίλειος Ἀποκάπης καὶ Νικηφόρος Βοτανειάτης, ὁ μετέπειτα αὐτοκράτωρ, ἐπροσπάθησαν νὰ συγκρατήσουν τὸν χείμαρρον, δὲν εἶχον ὅμως ἀρκετοὺς στρατιώτας καὶ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Ὁ αὐτοκράτωρ, μὴ δυνάμενος νὰ διαθέσῃ τὴν ἀναγκαίαν δύναμιν, ἐπροσπάθησε νὰ προσοικειωθῇ διὰ πρεσβειῶν καὶ δώρων τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν βαρβάρων, ἀλλ' ὅτε ἀπέτυχε, πιεζόμενος ἐκ τῆς κατακραυγῆς τοῦ λαοῦ, ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος ἐναντίον αὐτῶν. Ἀλλ' ἐνῷ πρὸ πεντήκοντα μόλις ἐτῶν στρατοὶ πολυάριθμοι ἐξεστράτευον ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐναντίον παντοίων βαρβάρων, ὁ Κωνσταντῖνος Δοῦκας δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκστρατεύσῃ παρὰ μὲ ἑκατοντάδας τινὰς στρατιωτῶν καὶ πάντες ἠπόρουν τί ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ μὲ τόσον μικρὰν δύναμιν, διὰ νὰ διαλύσῃ τὸ σμῆνος ἐκεῖνο τῶν βαρβάρων. Καθ' ὃν χρόνον ὅμως ὁ βασιλεὺς εὑρίσκετο εἰς ἀθυμίαν, κατέφθασαν δρομαῖοι ἄγγελοι, φέροντες εἰς αὐτὸν τὴν ἀπροσδόκητον εἴδησιν ὅτι οἱ Οὖζοι, κατατρυχόμενοι ὑπὸ λιμοῦ καὶ λοιμοῦ, πιεζόμενοι προσέτι ὑπὸ τῶν Πετσενέγων καὶ τῶν Βουλγάρων «ἄρδην ἀπώλοντο». Μετὰ δακρύων καὶ συντετριμμένης καρδίας ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη τὴν εἴδησιν καὶ θύσας εἰς τὸν Θεὸν τὰ χαριστήρια ἐπέστρεψεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ὅπου πάντες ἀπέδωκαν εἰς τὴν θείαν πρόνοιαν τὴν σωτηρίαν. Οἱ συλληφθέντες Ἕλληνες ἀρχηγοὶ ἀπηλευθερώθησαν, μέρος δὲ τῶν Οὔζων ἔλαβε χώρας εἰς τὸ κράτος, ἔγιναν δὲ οὗτοι ὑπήκοοι καὶ σύμμαχοι, πολλοὶ δὲ ἀργότερον ἔλαβον καὶ ἀξιώματα. Ἡ ἀγρία αὕτη ἐπιδρομὴ τῶν Κουμάνων ἦτο ἡ τελευταία τοὐλάχιστον μεγάλη ἐπιδρομή, ἡ ὁποία ἔγινεν ἀπὸ τὸν βορρᾶν εἰς διάστημα ἑπτὰ ὁλοκλήρων αἰώνων. Ἔκτοτε τὸ κράτος ἦτο ἥσυχον ὁπωσδήποτε εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ σύνορα ἀπὸ τοὺς λαοὺς τοῦ Δουνάβεως. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Οὔζων φοβερὸς σεισμὸς κατέστρεψε πολλὰς πόλεις τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μακεδονίας, πολλοὶ δὲ ναοὶ κατέπεσον· καὶ αὐτὸς ὁ περιώνυμος ναὸς τῶν Ἁγίων Πατέρων εἰς τὴν Νίκαιαν κατεσείσθη καὶ αὐτὴ ἡ μεγάλη ἐκκλησία, ἡ Ἁγία Σοφία. Κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1066 ἐπεφάνη ἐπὶ 40 ἡμέρας μέγας κομήτης. κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἔπεσεν ἀσθενὴς ὁ βασιλεὺς καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀπέθανεν. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα ἔχει ταύτην τὴν σημασίαν, ὅτι δεικνύει τάσιν τῆς βυζαντινῆς διοικήσεως πρὸς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν στρατιωτικῶν, τάσιν ὅμως, ἡ ὁποία, ἕνεκα περιωρισμένων βλέψεων, κατήντησεν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν λογίων καὶ τῶν γραφειοκρατῶν. Τὸ ἐπικρατῆσαν σύστημα ὑπῆρξε μία διοργάνωσις τῆς πολιτείας δημοκρατικωτέρα, διότι βλέπομεν τὸν Δοῦκαν νὰ εὐρύνῃ τὴν συγκλητικὴν ἀριστοκρατίαν διὰ τῆς παραδοχῆς εἰς τὴν σύγκλητον δημωδῶν στοιχείων, ἐμπόρων, βιοτεχνιτῶν καὶ βαρβάρων ἀκόμη. Ἄρχοντες ἦσαν οἱ λόγιοι καὶ οἱ γραφειοκράται, τὴν πρωτεύουσαν δὲ θέσιν εἶχον οἱ οἰκονομολόγοι, οἱ «φορολόγοι», ὡς ἔλεγον τότε. Ὁ Κωνσταντῖνος Ι' εἶχεν ἀποκτήσει ἐκ πρώτου γάμου τρεῖς υἱούς, ἐκ δευτέρου δὲ μετὰ τῆς λογίας Εὐδοκίας τῆς Μακρεμβολίτισσας ἄλλα ἓξ τέκνα. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐβασίλευσεν ἡ Εὐδοκία, ἕως ὅτου συνεζεύχθη τὸν Ρωμανὸν Διογένην.

ΑΔ. ΑΔ.

—**Κωνσταντῖνος ΙΑ' *Παλαιολόγος*.** Ὁ τελευταῖος Χριστιανὸς βασιλεὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1449—1453). Ἐγεννήθη τὴν 7 Φεβρουαρίου τοῦ 1405, ὅτε δ' ἔφθασεν εἰς ἡλικίαν, ἔλαβε, ζῶντος τοῦ πατρός, τὴν Ἀγχίαλον, τὴν Μεσημβρίαν καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Θρᾴκης παρὰ τὸν Εὔξεινον πόντον ὡς ἴδιον φέουδον. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπωνομάσθη καὶ *Δράγασης, Δράγαζης* ἢ *Δραγάτσης*, ἄγνωστον ἀκριβῶς διατί. Τὸ ἐπωνύμιον ὅμως διεσώθη εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, καὶ προέρχεται ἀπὸ τὸν «Θρῆνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως», ὁ ὁποῖος ἐποιήθη ὀλίγον μετὰ τὴν ἅλωσιν. Ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκαλεῖτο καὶ *Δράκος* διὰ τὴν πολεμικὴν αὐτοῦ ἀνδρείαν, ἴσως ὅμως ἔγινε καὶ συμφυρμὸς τῶν δύο λέξεων. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκυβέρνα ἐπὶ τῆς βασιλείας ἀκόμη τοῦ πατρός του Μανουὴλ τὴν λαχοῦσαν εἰς αὐτὸν δεσποτείαν τῶν πόλεων τοῦ Εὐξείνου πόντου. Κατὰ τὴν ἐπαίσχυντον εἰρήνην τῆς 22 Φεβρουαρίου 1424 μὲ τὸν Μουράτ, οἱ Βυζαντινοὶ ἐγκατέλειψαν τὰς θρᾳκικὰς πόλεις καὶ ἐπέβαλον φόρον διὰ τὸν Μορέαν. Καὶ τότε ἔρχεται ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὴν Πελοπόννησον και λαμβάνει πρωτεῦον μέρος εἰς τὴν ταραχωδεστάτην ἐκείνην περίοδον, τὴν ὁποίαν διέτρεξεν ἡ χερσόνησος πρὸ τῶν μέσων τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος. Τὸ μέρος τοῦτο τῆς νεανικῆς ἱστορίας τοῦ Κωνσταντίνου εἶναι ἀκόμη τὸ ἀγνωστότερον, ἂν καὶ ἐξαιρετικῶς σπουδαῖον. Ὁ δεσπότης τῆς Πελοποννήσου Θεόδωρος Β' ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ γίνῃ μοναχὸς καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὸν τόπον εἰς τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον, ἕως τότε δεσπότην εἰς τὰς πόλεις τοῦ Εὐξείνου πόντου. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1427 ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Η' ἀπῆλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ Κωνσταντῖνον. διὰ νὰ ἐγκαταστήσῃ αὐτὸν δεσπότην. Ἀλλ' ὁ Θεόδωρος Β' μετενόησε, καὶ τότε ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης κατώρθωσε νὰ κερδίσῃ ἄλλο

Digitized by Google

δεσποτᾶτον ὑπὲρ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου. Οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου, γενομένης συσκέψεως, κατώρθωσαν νὰ συναφθῇ γάμος τοῦ Κωνσταντίνου μὲ τὴν ἀνεψιὰν τοῦ δεσπότου τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος Καρόλου Α' τοῦ Τόκκου, τὴν Θεοδώραν. Εἰς τὴν Πελοπόννησον εἶχε συνοδεύσει τὸν Κωνσταντῖνον ὁ ἐκ παίδων φίλτατος αὐτοῦ Φραντζῆς, ὁ ἀφωσιωμένος θεράπων, ὁ ὁποῖος ἀργότερα ἔγραψε τὸ περίφημον «Χρονικόν», τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ σπουδαιοτάτη πηγὴ διὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ διὰ τὴν ἅλωσιν. Ἐστάλη λοιπὸν ὁ Φραντζῆς τὴν 1 Μαΐου 1428 νὰ καταλάβῃ τὴν Γλαρέντσαν, ἄλλοι δ' ἔμπιστοι τὰ περὶ αὐτὴν χωρία. Οὕτως ἱδρύθη τὸ δεσποτᾶτον τοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὰ ΒΔ. τῆς χερσονήσου (1428—1448), τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσῃ, ἂν δὲν εἶχεν ὡς ἐνίσχυσιν καὶ ὡς ἔρεισμα τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνῆκον ἀκόμη εἰς Φράγκους ἐπισκόπους ἡγεμόνας, καὶ δὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὸν Πανδόλφον Μαλατέσταν. Ὁ αὐτοκράτωρ μὲ τοὺς δύο ἀδελφούς του, τὸν Θεόδωρον Β' δεσπότην τῆς νοτίας Πελοποννήσου, καὶ τὸν Κωνσταντῖνον βαδίζουσιν ἐκ τοῦ Μυστρᾶ ἐναντίον τῶν Πατρῶν καὶ στρατοπεδεύουν ἔξω αὐτῶν. Τότε ἔγινεν ὁ γάμος τοῦ Κωνσταντίνου μὲ τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Καρόλου, τὴν Θεοδώραν Τόκκου, καὶ ἐγκατεστάθησαν οἱ νεόνυμφοι εἰς τὸ Χλεμοῦτσι. Εἰς τὸν ἄλλον ἀδελφόν, τὸν Θωμᾶν, εἶχε παραχωρήσει ὁ Θεόδωρος τὰ Καλάβρυτα (1428—1460), καὶ ἀφοῦ οἱ τέσσαρες ἀδελφοὶ ἐπορεύθησαν εἰς τὸν Μυστρᾶν, μετέβησαν εἰς τὴν Κόρινθον, ὅθεν ὁ βασιλεὺς «ἐμβὰς εἰς τὰς τριήρεις ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν». Μετὰ ταῦτα ὁ μὲν δεσπότης κῦρ Θεόδωρος ἐπέστρεψεν εἰς Μυστρᾶν, ὁ δὲ αὐθεντόπουλος κῦρ Θωμᾶς εἰς τὰ Καλάβρυτα, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος μὲ τὸν Φραντζῆν εἰς τὴν Βοστίτσαν (τὸ Αἴγιον). Τὸ δεσποτᾶτον τοῦ Κωνσταντίνου ηὐξήθη διὰ παραχωρήσεων τοῦ Θεοδώρου Β', ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν Βοστίτσαν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν καὶ τὰ πρὸς Δ. τοῦ Ταϋγέτου μέχρι τοῦ Οἰτύλου καὶ «ὅσα πολίσματα εἶναι εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον, ἔνθα ῥέει διὰ μέσου ὁ Πάμισος ποταμός». Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν πόλεις καὶ κῶμαι γνωστόταται, ὡς ἡ Ἀνδροῦσα, ἡ Καλαμάτα, ἡ Μαντινεία, ἡ Γιάννιτσα, ἡ Μάνη, τὸ Νησί, τὸ Νεόκαστρον, ἡ Ἰθώμη, ἡ Λινούδιστα κλπ. Διὰ τῶν παραχωρήσεων τούτων ὁ Θεόδωρος Β' ἐδείκνυεν ὅτι ἐθεώρει διάδοχον αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον. Τοιουτοτρόπως, ἀπὸ τοῦ 1428 πᾶσα σχεδὸν ἡ Πελοπόννησος, ἐξαιρέσει τῶν ὑπὸ τῆς Ἑνετίας κατεχομένων παραλιακῶν πόλεων (τῆς Μεθώνης, Κορώνης, Ναυπλίου καὶ Ἄργους) ἔχει ἀνακτήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς, εἶναι ὅμως μοιρασμένη μεταξὺ τῶν τριῶν ἀδελφῶν Παλαιολόγων, τοῦ Θεοδώρου, τοῦ Θωμᾶ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου. Ἡ φραγκοκρατία ἔχει ἤδη καταλυθῆ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' ἐφ' ὅσον αὕτη κυβερνᾶται ὑπὸ τριῶν κυρίων, ἔστω καὶ ἀδελφῶν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἰσχυρά, ὥστε ν' ἀντισταθῇ εἰς τὸν ἐπερχόμενον μεγαλύτερον κίνδυνον, τὸν ἐκ τῶν Τούρκων κίνδυνον. Τὸ κράτος πρὸς Β. ἦτο περιωρισμένον εἰς μόνην σχεδὸν τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν ὁποίαν περιέκλειεν ἀπὸ παντοῦ ὁ φοβερὸς ἐχθρός, ὁ ὁποῖος ὁσημέραι περιέσφιγγεν αὐτὴν στενότερον. Μόνη δὲ ἡ Πελοπόννησος ἦτο ἡ χώρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ ὀργανωθῇ ἀξιόμαχος ἑλληνικὴ δύναμις, ἱκανὴ νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῆς βασιλευούσης ἢ νὰ δημιουργήσῃ νέον ἑλληνικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Οἱ ἀδελφοὶ ὅμως αὐτοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσουν ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ παύσῃ ἡ ἐπικρατοῦσα πολυαρχία. Κατὰ τὴν πρὸ τῆς βασιλείας αὐτοῦ περίοδον ὁ Κωνσταντῖνος ἔχει νὰ παλαίσῃ ἀγῶνα ὄχι ὀλιγώτερον δραματικόν, πρὸς συνένωσιν καὶ συγκρότησιν τῶν ἑλληνικῶν δυνάμεων εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ Κωνσταντῖνος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἀδελφοῦ του αὐτοκράτορος μετέβη εἰς τὴν Γλαρέντσαν καὶ τὸ Χλεμοῦτσι, ὅπου ἐπερίμενεν αὐτὸν ἡ σύζυγός του Θεοδώρα. Σκέπτεται ἤδη νὰ κάμῃ ὁριστικῶς τὰς Πάτρας πρωτεύουσαν τοῦ πελοποννησιακοῦ δεσποτάτου αὐτοῦ, καὶ ἐκμυστηρεύεται εἰς τὸν φίλον αὐτοῦ Φραντζῆν (σ. 134) τὸ σχέδιόν του, ἂν παραλάβῃ τὰς Πάτρας νὰ μείνῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰδεμὴ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ ἄρχοντες ἦσαν εὐνοϊκοὶ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, ὁ ὁποῖος μετὰ βραχεῖαν πολιορκίαν, κατὰ τὸ 1429, εἰσέρχεται τὴν 5 Ἰουνίου θριαμβευτικῶς εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀφίνει διοικητὴν τὸν Φραντζῆν. Κατὰ τὸν Νοέμβριον ἀποθνήσκει ἡ προσφιλὴς αὐτοῦ σύζυγος Θεοδώρα εἰς Σαιντ-Ὀμέρ. Τῷ 1430 ὁ Θωμᾶς λαμβάνει τὸν τίτλον δεσπότης καὶ ἐγκαθίσταται εἰς τὴν Γλαρέντσαν, ἀντὶ τῆς ὁποίας ἔδωκεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὰ Καλάβρυτα, τὰ ὁποῖα εἶναι πλησιέστερον τῶν Πατρῶν. Ὁ Κωνσταντῖνος γίνεται ἤδη τολμηρότερος. Ὅτε ἀπέθανεν ὁ Φλωρεντινὸς δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν Ἀντώνιος Α' Ἀτζαγιώλης, τῷ 1434, ἐσκέφθη νὰ προσαρτήσῃ εἰς τὸ πελοποννησιακὸν δεσποτᾶτον αὐτοῦ καὶ τὸ δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν. Διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὴν ἀνάκτησιν τῶν πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ ἑλληνικῶν χωρῶν, ἔστειλεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν Φραντζῆν, ὅπως προσελκύσῃ πρὸς τὸ μέρος του τὴν χήραν δούκισσαν Μαρίαν τὴν Μελισσηνήν, ἐκ τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ οἴκου τῶν ἐν Μεσσήνῃ τοπαρχῶν Μελισσηνῶν. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχε μερὶς φρονοῦσα τὰ τῶν Παλαιολόγων, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἦτο ὁ ἄρχων Χαλκοκονδύλης, στενὸς συγγενὴς τῆς δουκίσσης. Ὁ Φραντζῆς ἐπροχώρησε μὲ δύναμιν ἀπὸ τὴν Κόρινθον, ἀλλ' ἡ δούκισσα ἐκλείσθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἡ δὲ πόλις ἐδήλωσεν ὑποταγὴν εἰς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ θανόντος δουκός, τὸν Νέριον Β' (1435—1451), καὶ οἱ Ἕλληνες μὲ τὸν Φραντζῆν ἐξεδιώχθησαν.

Ἀγωνιζόμενος εἰς τὴν Πελοπόννησον πρὸς στερέωσιν τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ ὁ Κωνσταντῖνος, δὲν ἀφινεν ἀπὸ τὸ βλέμμα τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι ἐθεώρει ἑαυτὸν διάδοχον τοῦ ἀδελφοῦ του, ἃ καὶ ὁ ἕτερος ἀδελφὸς Δημήτριος, ὁ ὁποῖος ἔμενεν ἀκόμη ἄνευ ἀρχῆς, παρέμενεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, παρασκευαζόμενος εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχεν ἤδη μεταβῆ εἰς τὴν πρωτεύουσαν κατὰ τὸ 1435. Μετ' ὀλίγον πηγαίνει καὶ πάλιν διὰ νὰ παραμείνῃ ἐπὶ μακρὸν καὶ μάλιστα ὡς ἐπίτροπος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Η', ὁ ὁποῖος ἤξευρεν ὅτι μόνον ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο ἱκανὸς ν' ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, διότι ὁ ἴδιος ἦτο ὑποχρεωμένος ν' ἀναλάβῃ ταξίδιον εἰς τὴν Ἰταλίαν, διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ πολύμοχθον ἔργον τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν (ἀποτέλεσμα τοῦ ταξιδίου τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδος τοῦ 1439, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεγράφη ὁ «ὅρος τῆς ἑνώσεως»). Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν παρέμεινεν ἐπὶ ἔτη ὁ Κωνσταντῖνος, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του. Κατόπιν καὶ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐξηκολούθησε νὰ παραμένῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν προσπαθῶν νὰ κανονίσῃ τὰ πράγματα πρὸς τελεσφόρον ἀνασυγκρότησιν τῶν ἀπομενουσῶν δυνάμεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ διάσωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐπικρεμαμένης θυέλλης. Τότε ἐσκέφθη, φαίνεται, ὁ Κωνσταντῖνος νὰ ἀφήσῃ τοὺς δεσπότας Θεόδωρον καὶ Θωμᾶν εἰς τὴν Πελοπόννησον, αὐτὸς δὲ νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πλησίον τοῦ ἀδελφοῦ του αὐτοκράτορος, νὰ δώσῃ δὲ εἰς τὸν Δημήτριον τὰς ἐν Πελοποννήσῳ κτήσεις αὐτοῦ, λαμβάνων ἀντ' αὐτῶν τὴν Σηλυβρίαν καὶ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ Εὐξείνου πόντου μέχρι τῶν Δέρκων. Εἰς τὴν σκέψιν ταύτην ἔφερε τὸν Κωνσταντῖνον προφανῶς ἡ στενοχωρία καὶ ἡ ἀθυμία, ἡ ὁποία εἶχε καταλάβει αὐτὸν ἕνεκα τῆς στάσεως τῶν ἀδελφῶν του εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐξ ἄλλου ἤθελε νὰ εἶναι πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως «ἕνεκεν τῆς ἐλπίδος τῆς βασιλείας», καὶ προητοιμάζετο πρὸς διαδοχὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωάννου Η' εἰς τὸν θρόνον. Ταχέως ὁ Κωνσταντῖνος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν Δημήτριον, διότι οὗτος παρασυρθεὶς ἀπὸ ἔρωτα πρὸς τὴν κόρην τοῦ Παύλου Ἀσάνη, τὸν ὁποῖον ἀπεδοκίμαζον ὅλοι τῆς οἰκογενείας, ἔφυγε μὲ τὴν Ἀσανῖναν εἰς τὴν Μεσημβρίαν τοῦ Εὐξείνου πόντου καὶ ἐκεῖ ἔλαβεν αὐτὴν ὡς νόμιμον γυναῖκα. Μὲ τὸν Θεόδωρον Β' συνδιαλλάγη ὁ Κωνσταντῖνος διὰ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἀπεφασίσθη νὰ ἐπιστρέψουν καὶ οἱ δύο εἰς τὰ πελοποννησιακὰ δεσποτᾶτα αὐτῶν. Τὴν 27 Ἰουλίου τοῦ ἔτους 1441 ὁ Κωνσταντῖνος ἀπῆλθεν εἰς Λέσβον καὶ ἔλαβεν ὡς γυναῖκα τὴν Αἰκατερίναν Γατελούζαιναν καὶ κατόπιν ἐπέστρεψε μόνος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀφήσας τὴν σύζυγόν του εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον αὐτῆς. Ἀλλ' ὅτε ὁ Δημήτριος ἐπεχείρησε διὰ τῆς βίας νὰ καταλάβῃ τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἐπέδραμε κατ' αὐτῆς μετὰ στρατοῦ, ἔχων συμμάχους καὶ Τούρκους, ἦλθεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου πρὸς βοήθειαν ὁ Κωνσταντῖνος, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν σύζυγόν του. Ἡ νεαρὰ δέσποινα, εὑρεθεῖσα ἐν πολιορκίᾳ, ἔπεσεν ἀσθενὴς καὶ ἀπέθανεν, ἐτάφη δὲ εἰς τὸ Παλαιόκαστρον τῆς Λήμνου (1443). Διὰ τῆς δραστηριωτέρας ἐπεμβάσεως τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Η' ἐπείσθη ὁ ἀσθενὴς κατὰ τὸν χαρακτῆρα δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ Θεόδωρος Β' ν' ἀνταλλάξῃ τὸ δεσποτᾶτον τοῦ Μυστρᾶ μὲ τὴν εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον κτῆσιν τοῦ Κωνσταντίνου, τὴν Σηλυβρίαν. Ὁ Θεόδωρος, μετὰ ἡγεμονίαν εἰς τὸν Μυστρᾶν τριάκοντα καὶ ἕξ ὅλων ἐτῶν (1407—1443), ἀπέρχεται ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, παραλαμβάνει παρὰ τοῦ Φραντζῆ, χωρὶς μεγάλην διάθεσιν, τὴν Σηλυβρίαν καὶ μετ' ὀλίγα ἔτη ἀποθνήσκει (τῷ 1448), ταφεὶς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἤδη ὁ Κωνσταντῖνος εἶναι δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ, ἤτοι ὅλης σχεδὸν τῆς Πελοποννήσου. Τὴν 10 Ὀκτωβρίου τοῦ 1443 ἔρχεται εἰς τὸν Μορέαν, τὴν 20 τοῦ ἰδίου μηνὸς φθάνει εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσάν του, τὸν Μυστρᾶν, ὅπου ἔρχεται καὶ ὁ πιστὸς Φραντζῆς. Οὕτως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους 1444 ὁ Μορέας εἶναι διῃρημένος εἰς δύο δεσποτᾶτα: Τὸ δυτικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐσχάτως εἶχε περιορισθῆ τὸ ἄλλοτε ἰσχυρὸν φραγκικὸν πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας, ἀνήκει εἰς τὸν Θωμᾶν Παλαιολόγον· τὸ ἀνατολικόν, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει τὴν Κόρινθον, τὴν Μονεμβασίαν, τὰς Πάτρας, τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἔχει πρωτεύουσαν τὸν Μυστρᾶν, διοικεῖται ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος κατ' οὐσίαν εἶναι ὁ δεσπότης τῆς Πελοποννήσου, διότι καὶ τὸ μέγιστον μέρος κατέχει τῆς χερσονήσου καὶ πόλεις σπουδαίας, καὶ ἀσκεῖ ὑπεροχὴν ἐπὶ τοῦ Θωμᾶ, ὁ ὁποῖος, αἰσθανόμενος τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀδελφοῦ του, δὲν ἔπαυσεν ἔκτοτε νὰ συμπράττῃ εἰλικρινῶς μετ' αὐτοῦ.

Εἰς τὸν Μυστρᾶν ἐρχόμενος ὁ Κωνσταντῖνος βλέπει ὅτι ἔχει πρωτεύουσαν, ὄχι βεβαίως μεγαλόπολιν, ὁποία ἦτο ἀκόμη καὶ τότε ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀλλ' ἀρκούντως μεγάλην καὶ ὡραίαν, πρὸ παντὸς δὲ πολὺ ὀχυρὰν πόλιν. Ἤδη ἔχουσιν ἀποπερατωθῆ ὅλα τὰ κτίσματα, τὰ ὁποῖα θαυμάζει ὁ σημερινὸς ἐπισκέπτης, καὶ αἱ κομψόταται ἐκκλησίαι καὶ ὁ μέγας περίβολος μὲ τοὺς ὑψηλοὺς πύργους καὶ τὰ ἐπιβλητικὰ παλάτια. Ἠδύνατο ἤδη νὰ ἐργασθῇ πρὸς ἐπιτέλεσιν τῶν μεγαλεπηβόλων σχεδίων αὐτοῦ, πρὸς ἵδρυσιν ἑνὸς νέου ἑλληνικοῦ κράτους, ἔχοντος κέντρον τὴν Πελοπόννησον, καὶ πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους. Ἡ πρωτεύουσά του, ὁ Μυστρᾶς, εἶναι κέντρον καλλιτεχνικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναγεννήσεως. Ἐδῶ ὁ Κωνσταντῖνος λαμβάνει ἐπιστολὴν τοῦ καρδιναλίου Βησσαρίωνος, ὅστις προτρέπει τὸν Κωνσταντῖνον νὰ εἶναι πρὸ παντὸς Ἕλλην βασιλεύς, βασιλεὺς πατριώτης, ἀσκῶν εἰς τὰ ὅπλα τὸν λαόν του καὶ ἐφαρμόζων τὴν δικαιοσύνην κατὰ τὰς ἐθνικὰς συνηθείας, καὶ προσέτι νὰ εἶναι βασιλεὺς φιλόσοφος, ἀνοίγων σχολεῖα καὶ διαδίδων τὴν ἐκπαίδευσιν, ἡ ὁποία θ' ἀναδείξῃ τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ ἀληθεῖς πολίτας. Ὑπενθυμίζει δ' εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι ἄρχων τῶν Λακεδαιμονίων, τῶν ὁποίων ὁ βασιλεὺς Ἀγησίλαος συνέτριψε τοὺς βαρβάρους, ὁ στρατηγὸς Ξάνθιππος, σταλεὶς εἰς τοὺς Καρχηδονίους, ἔθραυσε τὰς δυνάμεις τῆς Ῥώμης, καὶ ὅτι καὶ αὐτός, ἐπὶ κεφαλῆς τοιούτων ἀνδρῶν, ἀπελευθερώνων τὴν Εὐρώπην, θὰ διέλθῃ εἰς τὴν Ἀσίαν, διὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν κληρονομίαν τῶν πατέρων του. Ἡ πρώτη φροντὶς τοῦ Κωνσταντίνου, ἀμέσως μόλις ἔφθασεν εἰς τὸν Μυστρᾶν, ὑπῆρξεν ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ Ἑξαμιλίου, ἤτοι τοῦ τείχους τοῦ Ἰσθμοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνεγείρει ἰσχυρότατον ὁ Μανουὴλ Β' τῷ 1415, κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν αὐτοῦ εἰς τὸν Μυστρᾶν, ἀλλ' εἶχε καταρρίψει ἡ φοβερὰ ἐπιδρομὴ τοῦ Τουραχὰν κατὰ τὸ 1423. Ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ Ἑξαμιλίου ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας, φαίνεται δ' ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος καὶ πόλιν ἐμελέτα νὰ κτίσῃ παρὰ τὸν Ἰσθμόν. Ἡ ἀνατείχισις τοῦ Ἰσθμοῦ ἔγινε μετ' ἀξιομνημονεύτου ταχύτητος καὶ τὸ τεῖχος ἦτο ἕτοιμον τὸν Μάρτιον τοῦ 1444. Συγχρόνως δὲν παύει νὰ συνεννοῆται μὲ τοὺς Οὔγγρους, νὰ διαπραγματεύεται μὲ τοὺς Ἑνετούς. Εἰς τὸν Μυστρᾶν ἔρχονται πρέσβεις τοῦ πάπα, πρὸς συγκρότησιν συμμαχίας μετὰ τῆς Οὐγγαρίας ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν. Καὶ τότε ὁ Κωνσταντῖνος, μετὰ θάρρους καὶ ἐνθουσιασμοῦ, ἀνέλαβεν ἐκστρατείαν πρὸς βορρᾶν. Ὁ στρατὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ὡς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Θωμᾶ, συνεκεντρώθη εἰς τὴν Κόρινθον (1444), καὶ διηυθύνθη πρὸς Β. κατὰ τοῦ Νερίου Β' Ἀτζαγιώλη, δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ δοὺξ ἐξηναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Βοιωτίαν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον καὶ νὰ πληρώνῃ φόρον 30.000 χρυσῶν νομισμάτων. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1445, ἐπανέλαβεν ὁ δεσπότης τὴν ἐκστρατείαν, κατέλαβε τὴν Δαυλίδα καὶ μέγα μέρος τῆς Φωκίδος καὶ δὴ τὸ Λιδωρίκιον καὶ τὴν Βιτρινίτσαν. Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας ταύτας οἱ Ἀλβανοὶ καὶ οἱ Βλάχοι τῆς Θεσσαλίας προθύμως ἐτάχθησαν μετὰ τῶν Παλαιολόγων. Ἀλλ' ἤδη εἶχεν ἐπέλθει ἡ πανωλεθρία τῆς Βάρνας (10 Νοεμβρίου 1444) καὶ ὁ Κωνσταντῖνος εὑρέθη ἀντιμέτωπος τῆς ὀθωμανικῆς παντοδυναμίας· ἐν τούτοις δὲν ἔχασε τὸ θάρρος· ἔβαλε πόδα εἰς Θεσσαλίαν καὶ διώρισεν ἴδιον ἄρχοντα εἰς αὐτήν. Ἀλλ' ἔμελλον ταχέως νὰ ἐπακολουθήσουν τρομεραὶ συμφοραί. Ἤδη ὁ Νέριος Β' καὶ ὁ Τουραχάν, ὁ ὁποῖος ἐθεώρει τὴν Θεσσαλίαν ὡς ἴδιον φέουδον, καὶ δὴ κληρονομικόν, ἐστράφησαν πρὸς τὸν νικητὴν τῆς Βάρνας, τὸν Μουρὰτ Β', ζητοῦντες τὴν ἐπέμβασιν αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ Ἕλληνος δεσπότου. Ὁ Ἕλλην δεσπότης δὲν ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἠδύνατο ν' ἀντισταθῇ ἐκ τοῦ συστάδην πρὸς δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον κατασυντρίψει εἰς τὴν Βάρναν τοὺς ἀνδρειοτέρους μαχητὰς τῆς Εὐρώπης καὶ ἐσκέφθη ὅτι θὰ ἦτο ἀσφαλέστερος εἰς τὰς κτήσεις αὐτοῦ καὶ ὄπισθεν τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἐπέστρεψε λοιπόν, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1445, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατεγίνεν ἐν τάχει εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο ν' ἀποκρούσουν τὴν φοβερὰν ἐπιδρομήν. Εἰς τὰς κυρίας πόλεις, εἰς τὰς Πάτρας, τὴν Κόρινθον, τὸν Μυστρᾶν, καθιστάνει ἰδίους διοικητὰς (εἰς τὸν Μυστρᾶν τὸν ἔμπιστον Φραντζῆν), αὐτὸς δέ, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς διηγήσεως τοῦ ἱστοριογράφου αὐτοῦ Φραντζῆ, περιέρχεται τὴν Πελοπόννησον, ὅπου εἶναι ἀνάγκη, προφανῶς πρὸς ἀναδιοργάνωσιν καὶ ἀνασύνταξιν τῶν δυνάμεων τοῦ τόπου. Ὁ σουλτᾶνος, πεισθεὶς

ὅτι αἱ ἐνέργειαι τοῦ Κωνσταντίνου ἠδύναντο νὰ διαταράξουν τὴν κυριαρχίαν τῶν Τούρκων, συνεκέντρωσε, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1446, πολυάριθμον στρατὸν εἰς τὰς Φερὰς τῆς Θεσσαλίας. Ὁ Μουρὰτ Β΄ προήλασεν εἰς τὰς Θήβας, ἀπέβαλε τὸν φρούραρχον τοῦ δεσπότου καὶ ἔδωκε τὴν πόλιν εἰς τὸν Νέριον Β΄ ὡς ὑποτελῆ αὐτοῦ, ἀπόσπασμα δὲ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατέλαβε τὸ Λιδωρίκιον, τὸ Γαλαξίδιον καὶ τὰ Σάλωνα.

Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε κατορθώσει νὰ εὕρῃ καὶ ξένας τινὰς βοηθείας· τριακόσιοι Βουργουνδοὶ εἶχον προσέλθει πρὸς αὐτόν, οἱ δὲ Σέρβοι ὑπεσχέθησαν βοήθειαν πρὸς ἄμυναν τοῦ Ἑξαμιλίου διότι ἡ συμμαχία μὲ τὸν ἡγεμόνα τῆς Σερβίας Γεώργιον εἶχε στερεωθῆ, ὡς φαίνεται, διὰ τοῦ γάμου τῆς Ἑλένης Παλαιολογίνας, κόρης τοῦ δεσπότου Θωμᾶ, μὲ τὸν υἱὸν τούτου Λάζαρον (τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1446). Ἐπίσης καὶ ἡ Ἑνετία παρεσκευάζετο πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἀπειλουμένης χερσονήσου. Βλέπων ἑαυτὸν μόνον ὁ Κωνσταντῖνος, ἐνόμισε συμφέρον νὰ πράξῃ πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατὸν νὰ σώσῃ τοὐλάχιστον τὴν Πελοπόννησον. Ὅτε ὁ στρατὸς τοῦ σουλτάνου, ἐφωδιασμένος καὶ μὲ πολιορκητικὰς μηχανάς, ἐνεφανίσθη ἔμπροσθεν τοῦ Ἑξαμιλίου, τὴν 27 Νοεμβρίου τοῦ 1446, ὁ Κωνσταντῖνος ἔστειλεν εἰς τὸν Μουρὰτ Β΄ τὸν Χαλκοκονδύλην, πατέρα τοῦ γνωστοῦ ἱστορικοῦ, προτείνων τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐγκατάλειψιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τὸν περιορισμὸν αὐτοῦ εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ Ἰσθμοῦ χώραν, εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλ' ὁ σουλτᾶνος τὸν μὲν πρέσβυν μετεχειρίσθη ὡς κατάσκοπον καὶ τὸν ἔρριψεν εἰς τὴν φυλακήν, ἀπὸ δὲ τὸν Κωνσταντῖνον ἀπῄτησε τὴν κατεδάφισιν τοῦ Ἑξαμιλίου καὶ τὴν πληρωμὴν φόρου διὰ τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Μουρὰτ ἐπερίμενε πολλὰς ἡμέρας τὴν παράδοσιν τοῦ Κωνσταντίνου, διότι ὁ Τουραχὰν εἶχε δώσει τοιαύτην ἐλπίδα εἰς τὸν κύριόν του. Τέλος παρέταξε τὸν στρατόν του ἐνώπιον τῶν ὀχυρωμάτων, εἰς τὴν πεδιάδα ὅπου ἐτελοῦντο ἄλλοτε αἱ ἀρχαῖαι ἁρματοδρομίαι εἰς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος, αὐτὸς δ' ἔστησε τὴν σκηνὴν αὐτοῦ εἰς τὸν λοφίσκον, ὁ ὁποῖος ὑπέρκειται τῆς σημερινῆς Ἰσθμίας, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο ὁ καθωσιωμένος χῶρος τῶν Ἰσθμίων ἀγώνων. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐσείετο τὸ τεῖχος διὰ τῶν πολιορκητικῶν μηχανῶν, καὶ τὴν πρωΐαν τῆς 7 Δεκεμβρίου 1446 κύμβαλα καὶ αὐλοὶ καὶ σάλπιγγες ἔδωκαν τὸ σημεῖον τῆς γενικῆς ἐφόδου. Αἱ ὑπόνομοι διώρυσσον τὸ τεῖχος, τὰ πυροβόλα ἠμπόδιζον τοὺς ὑπερασπιστὰς νὰ προκύπτωσιν ἀπὸ τὰς ἐπάλξεις, οἱ τολμηρότεροι γενίτσαροι ἤρχισαν ν' ἀναβαίνουν διὰ κλιμάκων εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ τείχους, παροτρυνόμενοι ὑπὸ τοῦ ἰδίου Μουρὰτ αὐτοπροσώπως παρισταμένου. Καὶ τότε πεισματώδης ἀγὼν συνήφθη ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ὄπισθεν δ' αὐτῶν ὁ Κωνσταντῖνος παρώρμα τὸν στρατὸν εἰς ἐπίθεσιν. Ἀλλ' αἱ ἐκ τῶν ἐπάλξεων μετὰ μακρὰν καὶ γενναίαν ἀντίστασιν ὑποχωρήσασαι φρουραὶ ἔπιπτον ἐπὶ τῶν λοιπῶν ταγμάτων καὶ συμπαρέσυραν ταῦτα. Εἰς μάτην ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ὁ ἀδελφός του Θωμᾶς προσεπάθουν νὰ συγκρατήσουν τὸν φεύγοντα στρατόν· ἡ διάδοσις ὅτι εἰς τὰ ἐνδότερα εἶχον στασιάσει οἱ Ἀλβανοὶ ἐπέτεινε τὴν σύγχυσιν καὶ ἠναγκάσθη ὁ Κωνσταντῖνος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὸν Μυστρᾶν. Ἡ Κόρινθος εὐκόλως πίπτει εἰς χεῖρας τοῦ Μουράτ, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἔστειλε τὸν Τουραχὰν νὰ δῃώσῃ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου, ἐβάδισε μὲ τὸ κύριον σῶμα πρὸς τὰ Βασιλικὰ (τὴν ἀρχαίαν Σικυῶνα), τὰ ὁποῖα παρὰ τὴν γενναίαν ἀντίστασιν κατέλαβε καὶ ἐπυρπόλησεν. Ἔπειτα, μὲ πλῆθος αἰχμαλώτων καὶ ἄπειρον λείαν, διὰ τῆς Βοστίτσης (τοῦ Αἰγίου), ἡ ὁποία ἔλαβε τὴν ἰδίαν τύχην, ἐβάδισεν ἐναντίον τῶν Πατρῶν. Καὶ τὴν μὲν πόλιν, τῆς ὁποίας οἱ πλεῖστοι κάτοικοι εἶχον διαπεραιωθῆ εἰς τὴν ἀπέναντι Στερεὰν Ἑλλάδα, κατέλαβεν ἀμαχητί, ἐξηνδραπόδισε δὲ τοὺς ἐναπομείναντας τετρακισχιλίους κατοίκους. Εἰς τὴν ἀκρόπολιν ὅμως τῶν Πατρῶν ἀντεστάθησαν γενναιότατα, ἀπέκρουσαν τὰς λυσσαλέους ἐφόδους τῶν γενιτσάρων καὶ ἔσωσαν τὴν ὑπόλοιπον Πελοπόννησον. Ὁ Μουρὰτ δὲν ἔκρινε καλὸν νὰ ἐπιμείνῃ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἴδια συνομολογήσας εἰρήνην πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον, διὰ τῆς ὁποίας ἔκτοτε ἔγινεν οὗτος φόρου ὑποτελὴς εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ Μουρὰτ ἐπροχώρησεν ἕως τὴν Γλαρέντσαν καὶ «ἀφοῦ παρέδωκεν εἰς ἀφανισμὸν πάντα τὰ ἐκεῖ» ἐπέστρεψε, κατέστρεψε τὸ Ἑξαμίλιον καὶ τὸ ἀφῆκεν ἐρείπιον καὶ ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου, σύρων μεθ' ἑαυτοῦ ἑξήκοντα χιλιάδας καὶ ἐπέκεινα αἰχμαλώτων (*Δοῦκας* σ. 223).

Ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη τοῦ 1446, τὴν ὁποίαν ὡδήγησε κατὰ τῆς Πελοποννήσου ὁ ἴδιος ὁ σουλτᾶνος, ὁ νικητὴς τῆς Βάρνας, ἀνέκοψε τὸ γενναῖον ἐπιχείρημα τοῦ Κωνσταντίνου καὶ κατέστειλε τὴν ὁρμὴν τοῦ νεαροῦ ἑλληνικοῦ κράτους τῆς Πελοποννήσου, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ σώσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸ γένος. Εἰς τὰς Θήβας, ὅπου ὁ Μουρὰτ Β΄ ἔμεινε κατὰ τὸ 1447 ἐν μέσῳ πολυτελοῦς αὐλῆς, ἦλθον ἀπεσταλμένοι τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Θωμᾶ, ὡς καὶ **τοῦ Νερίου Β΄**, φέροντες πρὸς τὸν νικητὴν δῶρα, ὡς ὑποτελεῖς τοῦ μεγάλου αὐθέντου. Ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ Μορέως εἶχε πραγματικῶς ἀπολεσθῆ. Οἱ δύο δεσπόται τῆς Πελοποννήσου ἔμειναν ἀκόμη δύο ἔτη ἥσυχοι εἰς τὴν χώραν των.

Τὴν 3 Ὀκτωβρίου τοῦ 1448 ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Η΄. Ὁ ἀνίκανος Δημήτριος εὑρίσκετο τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἀλλ' οἱ ἄρχοντες καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ λαὸς ἐκηρύχθησαν ὅλοι ὑπὲρ τοῦ Κωνσταντίνου, ἔδωκε δὲ τὴν συγκατάθεσιν καὶ ὁ Μουράτ. Μετ' ὀλίγον, τὴν 6 Ἰανουαρίου τοῦ 1449, ἦλθον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὸν Μυστρᾶν οἱ ἄρχοντες Ἀλέξιος Φιλανθρωπινὸς καὶ ὁ Μανουὴλ Παλαιολόγος, «ἵνα εἰς βασιλέα στέψωσι τὸν δεσπότην κῦρ Κωνσταντῖνον». Τὴν 12ην Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἔφθασεν ὁ Κωνσταντῖνος βασιλεὺς εἰς τὴν βασιλεύουσαν, συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ Φραντζῆ μὲ τριήρεις καταλανικάς. Οἱ δύο ἄλλοι ἀδελφοί, Θωμᾶς καὶ Δημήτριος, ἐμοιράσθησαν τὰς κτήσεις αὐτοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ παρέτειναν ἐπὶ ἕνδεκα ἀκόμη ἔτη, καὶ ἑπτὰ ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πόλεως, ἕως τὸ 1460, τὴν ἀγωνιώδη ζωὴν τοῦ δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου.

Πολὺ βραχεῖα καὶ πολὺ θλιβερὰ ὑπῆρξεν ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ΄, ἀποτελέσασα μίαν μαρτυρικὴν ἀγωνίαν, ἡ ὁποία διήρκεσε 4 ἔτη (12 Μαρτίου 1449 — 29 Μαΐου 1453). Ὁ βίος αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον, οὐδὲν ἄλλο ἄξιον ἱστορικῆς μνήμης ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ, παρὰ μόνον τὴν ἡρωϊκὴν θυσίαν αὐτοῦ κατὰ τὴν ἅλωσιν. Τὸ λεγόμενον κράτος τοῦ Κωνσταντίνου δὲν ἦτο παρὰ ἡ Πόλις. Κατεῖχε καὶ τινας ἄλλας πόλεις, πρὸς Ν. περὶ τὴν Προποντίδα τὴν Σηλυβρίαν, πρὸς Β. παρὰ τὸν Εὔξεινον τὴν Μεσημβρίαν, τὴν Ἀγχίαλον, καὶ ἴσως προσέτι καὶ ἄλλο τι μικρὸν κάστρον. Πᾶσα ὅμως ἡ ἄλλη ὕπαιθρος χώρα περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἢ ἦτο εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων ἢ ἀμέσως, ὡς καὶ αἱ ἀνήκουσαι ἀκόμη εἰς τὸ κράτος χῶραι, ἦτο εὔκολος λεία αὐτῶν. Ἐπίσης κατεῖχε μικράς τινας νήσους εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, αἱ ὁποῖαι φυσικὰ οὐδεμίαν ὠφέλειαν παρεῖχον εἰς αὐτόν. Καὶ αἱ σπουδαιότεραι ἐλεύθεραι ὁπωσδήποτε ἑλληνικαὶ χῶραι εἰς τὸν Μορέαν πολὺ μικρὰν βοήθειαν ἠδύναντο νὰ δώσουν, διότι οἱ δύο δεσπόζοντες εἰς αὐτὰς ἀδελφοί, ὁ Δημήτριος καὶ ὁ Θωμᾶς, διήρχοντο τὸν καιρὸν διχονοοῦντες καὶ κατατρίβοντες πᾶσαν δύναμιν αὐτῶν· ὁ Δημήτριος μάλιστα ἦτο φίλος τῶν Τούρκων καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ καλέσῃ αὐτοὺς εἰς βοήθειαν ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο ἡ Πελοπόννησος ἐκ τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, καὶ οἱ εἰς αὐτὴν ἐγκατασταθέντες Ἀλβανοὶ δὲν ἔπαυον νὰ στασιάζωσιν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ μεγαλυτέρα ἄλλοτε πόλις τοῦ τότε κόσμου, ἡ ὁποία ἠρίθμει σχεδὸν 1 ἑκατομμύριον κατοίκους, ἡ ὁποία μόνη εἶχεν ἄλλοτε προσόδους περὶ τὰ 10 δισεκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν, τώρα δὲν εἶχε προσόδους παρὰ μόλις 50—60 χιλ. χρυσῶν, τὰ ὁποῖα ἀντιστοιχοῦν πρὸς 40—50 περίπου ἑκατομμύρια σημερινῶν δραχμῶν. Ἐνῷ δὲ ἄλλοτε στόλοι μεγάλοι ἐναυλόχουν ἐντὸς τοῦ Κερατίου κόλπου, ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων μόλις εἶχε τὸ κράτος νὰ διαθέσῃ τὸ πολὺ δέκα πολεμικὰ σκάφη. Ἐκ δὲ τῆς Δύσεως ὁ αὐτοκράτωρ πολὺ ὀλίγας ἐλπίδας εἶχε νὰ λάβῃ βοήθειαν. Αἱ μεγαλύτεραι τότε δυνάμεις, ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία, ἡ Γερμανία, ἕνεκα ἐσωτερικῶν λόγων, ἦσαν ἀνίκανοι νὰ παρασκευάσωσι στρατόν, αἱ ἄλλαι ἠδιαφόρουν, ἡ Ἑνετία ἐπωφθαλμία πάντοτε ν' ἁρπάσῃ αὐτὴ τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἡ Γένουα δὲν ἤθελε νὰ γίνῃ ἐχθρὰ τῶν Τούρκων, οἱ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει μάλιστα Γενουαῖοι, οἵτινες κατεῖχον τὸν Γαλατᾶν, ἦσαν πρόθυμοι καὶ νὰ συνεννοηθοῦν μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Μόνον δύο δυνάμεις εἶχον δείξει προθυμίαν νὰ ὁπλισθῶσιν ἐναντίον τῆς νέας μεγάλης δυνάμεως τῆς Ἀνατολῆς, ἡ ὁποία ἐνεφανίζετο εἰς τὴν ἱστορικὴν σκηνὴν τῆς Εὐρώπης, ἡ Οὐγγαρία καὶ ὁ πάπας. Ἀλλ' ὁ μὲν Οὐνυάδης εἶχε πάθει τὴν δεινὴν ἧτταν εἰς τὴν παλαιὰν αἱματηρὰν θέσιν τοῦ Κοσσυφοπεδίου (1448), ὁ δὲ πάπας δὲν ἐθερμαίνετο εἰς τὴν εἰλικρινῆ ἐπιθυμίαν του πρὸς βοήθειαν τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς διὰ τῆς περιποθήτου ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἡ πρώτη φροντὶς τοῦ Κωνσταντίνου, μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, ἦτο νὰ στείλῃ πρέσβεις εἰς τὸν σουλτᾶνον Μουρὰτ Β΄ «διὰ νὰ δεξιώσῃ αὐτὸν σὺν δώροις καὶ λόγοις μειλιχίοις», καὶ οὕτως «εἰρήνευσεν αὐτόν, ἄρας ἐκ τοῦ μέσου πάντα παρεληλυθότα σκάνδαλα» (*Δοῦκας*, σ. 223—224). Ἔπειτα ἐκανόνισεν ὁριστικῶς τὰ τῆς Πελοποννήσου μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν του Θωμᾶ καὶ Δημητρίου, ὤμοσαν δὲ καὶ οἱ δύο ἐπίσημον ὅρκον ἐνώπιον τῆς γηραιᾶς μητρός των καὶ τῶν ἀρχόντων, ὅτι θὰ ἐκυβέρνων τὴν Πελοπόννησον ἐν ἀδελφικῇ συμπνοίᾳ. Ἀλλ' ἡ ἀπληστία τοῦ ἀνικάνου Δημητρίου καὶ ὁ ἐγωϊσμὸς τοῦ Θωμᾶ, ὅστις ἐκηρύχθη μάλιστα φίλος τῶν Τούρκων, ἔφερον συμφορὰς **εἰς τὴν χερσόνησον κατὰ τὸ ἑνδεκαετὲς διάστημα**, τὸ ὁποῖον διέρρευσε μέχρι τῆς τελείας ὑποταγῆς εἰς τοὺς Τούρκους (ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1449 ἕως τὸν Ἰούλιον τοῦ 1460). Καὶ τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἔστρεψε τὰ βλέμματα πέριξ αὐτοῦ καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διὰ νὰ ἴδῃ ποῦ θὰ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ βοήθειαν. Ἀπὸ τὸν πάπαν ἐχώριζεν αὐτὸν ἡ θλιβερὰ δυσχέρεια τῆς ἑνώσεως. Ὁ ἀνδρειότατος καὶ εὐτυχέστατος ἕως τότε Γεώργιος Καστριώτης, ὁ πολυθρύλητος Σκεντέρμπεης, ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ ὑπὸ τὰ πλήγματα τῶν Τούρκων καὶ εἰς μάτην ἠγωνίζετο νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς γενιτσάρους ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Σκιπιτάρων. Καὶ αἱ ἄλλαι δυνάμεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἤλπιζε βοήθειαν, συνωμολόγουν, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, εἰρήνην πρὸς τὸν σουλτᾶνον (ὁ γενναῖος Οὐνυάδης, οἱ Ἑνετοί). Ἐν τούτοις πάντοτε ἠγείρετο ἐλπίς τις ἐκ Δ. ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν, διότι οἱ Σκιπιτάροι καὶ ὁ Σκεντέρμπεης εἶχον ἀρχίσει καὶ πάλιν τὰς ἐπιτυχίας των, καὶ ἐξ Ἀνατολῶν, ὅπου ὁ Τάταρος ἡγεμὼν τῆς Περσίας Οὐζοὺν Χασὰν ἐστρέφετο κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἔδιδεν ἀναψυχὴν εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις, ὅτε ὁ σουλτᾶνος Μουρὰτ Β΄ ἀπέθανεν αἰφνιδίως ἐξ ἀποπληξίας καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, νεαρώτατος, εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν καὶ πλήρης ὁρμῆς, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μωάμεθ ὁ Β΄, τὸ Φεβρουάριον τοῦ 1451, δηλαδὴ σχεδὸν δύο ἔτη μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου. Ἡ γαλλικὴ αὐλή, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε στραφῆ ὁ Κωνσταντῖνος, εἶχε συμβουλεύσει αὐτὸν νὰ συνάψῃ συνθήκην μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ ἂν δὲν κατώρθωνε τοῦτο νὰ ζητήσῃ ἄσυλον εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ Μωάμεθ, μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, κατενόησε τὴν τεραστίαν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν σπουδαιότητα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ἀνάγκην, ἡ ὁποία ἐπέβαλλε τὴν κατάκτησίν της. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔστειλεν εἰς τὸν Μωάμεθ πρέσβεις εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι μικροὶ κυρίαρχοι τῆς Ἀνατολῆς, Ἕλληνες καὶ ξένοι, διὰ νὰ τὸν συγχαρῇ ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον. Ὁ Μωάμεθ ἐδέχθη εὐμενῶς τοὺς πρέσβεις καὶ ὑπεσχέθη εἰς πάντας, καὶ δὴ εἰς τὸν Κωνσταντῖνον, τὴν διατήρησιν τῶν ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ γενομένων συνθηκῶν, προσέτι καὶ πληρωμὴν 300.000 ἄσπρων (3.000 δουκάτων) πρὸς συντήρησιν ἑνὸς Ὀσμανίδου ἡγεμονίδου, τοῦ Ὀρχάν, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφύγει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ τότε, ἥσυχος ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ὥρμησε κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1451 ἐναντίον τοῦ Οὐζοὺν Χασάν, τοῦ ἡγεμόνος τῆς Καραμανίας, ὁ ὁποῖος εἶχεν εἰσελάσει εἰς τὰς χώρας αὐτοῦ ἐν Ἀσίᾳ. Ὁ Μωάμεθ ἐνίκησεν ὁλοσχερῶς τοὺς Σελτσούκους τῆς Καραμανίας καὶ οὗτοι ἠναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν ταπεινῶς εἰρήνην. Ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἦλθον πρέσβεις τοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μωάμεθ, τῶν ὁποίων ἡ ἄκαιρος ἀποστολὴ ἐπέσπευσε τὸ τραγικὸν τέλος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς μέγα σφάλμα ὑπέπεσεν ὁ Κωνσταντῖνος, νομίσας ὅτι, καθ' ὃν χρόνον ἦτο ἀπησχολημένος ὁ Μωάμεθ εἰς τὴν Ἀσίαν, θὰ ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει φυλασσόμενον Τοῦρκον ἡγεμονίδην Ὀρχὰν ἐναντίον αὐτοῦ. Ὁ Κωνσταντῖνος παραδόξως ἐμήνυσεν εἰς τὸν Μωάμεθ, ὅτι, ἢ διπλασιάζει τὴν χορηγίαν ὑπὲρ τοῦ Ὀρχάν, ἢ ἀπολύει αὐτὸν ἐλεύθερον ὡς μνηστῆρα τοῦ ὀθωμανικοῦ θρόνου. Καὶ οὕτως ὁ Μωάμεθ Β΄, ὁ ὁποῖος ἔτρεφε διηνεκῶς τὸ μέγα σχέδιον τῆς κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔβαλεν ἤδη ἐν τάχει τὸ ἔργον εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐκτελέσεως.

Ἡ πρώτη ἐχθρικὴ πρᾶξις τοῦ σουλτάνου ἦτο ἡ κτίσις κάστρου ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, τὸ ὁποῖον οἱ μὲν Τοῦρκοι ἐκάλεσαν Βογὰζ-κεσσίν, οἱ δὲ Ἕλληνες, μεταφράζοντες τὴν τουρκικὴν λέξιν, Λαιμοκόπον, ἤτοι κάστρον κλεῖον τὸν λαιμόν, τὸν πορθμὸν τοῦ Βοσπόρου. Διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἐδείκνυεν ὁ Μωάμεθ καθαρὰ τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, νὰ κυριεύσῃ τέλος τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ πρὸς τοῦτο ἡ πρώτη φροντὶς ἐλαμβάνετο διὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τούτου κάστρου, τὸ ὁποῖον ἀφ' ἑνὸς μὲν θὰ ἐξησφάλιζε τὴν διάβασιν τῶν ὀθωμανικῶν στρατῶν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀφ' ἑτέρου δὲ θ' ἀπέκλειε τὰς συγκοινωνίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ τὸν ἔξω κόσμον, καὶ θὰ διεκώλυε τὴν εἰς τὴν πόλιν εἰσαγωγὴν ἐνισχύσεων, τροφῶν, πολεμεφοδίων. Ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου ἐξησφάλιζεν ἀμφότερα ταῦτα, καὶ τὰς συγκοινωνίας τοῦ Μωάμεθ καὶ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ στόλος, τὸν ὁποῖον εἶχε διατάξει νὰ κατασκευασθῇ. Τὸ φρούριον ἐκτίσθη ἐντὸς ἓξ μηνῶν καὶ ἦτο ἕτοιμον τὸν Αὔγουστον τοῦ 1452. Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν φαίνεται ὅτι ἐταράχθη πολὺ ἐκ τῆς ἀγγελίας τῆς κτίσεως τοῦ κάστρου, ἤρχισεν ὅμως διαβήματα πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ὑπερασπισθῇ τελεσφόρως τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ. Εἶχεν ἤδη στείλει εἰς τὴν Εὐρώπην τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 1451, καὶ πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ κάστρου, ἀπεσταλμένους, διὰ νὰ παραστήσουν τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου καὶ νὰ ζητήσουν μὲ κάθε τρόπον βοήθειαν. Ἐδόθησαν ὑποσχέσεις, ἀλλ' οὐδεμία βοήθεια ἐφάνη. Ἤδη

Digitized by Google

ἔστειλε, κατόπιν κοινῆς ἀποφάσεως μετὰ τῶν ἀρχόντων, τὸν Φραντζῆν εἰς τὴν Πελοπόννησον, παραγγέλλων νὰ ἔλθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἷς ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἵνα, ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης, ἀπέλθη πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως καὶ ζητήση συμμαχίαν, νὰ κανονίσωσι δὲ ἀπὸ κοινοῦ τὰ τῆς ἐκ Πελοποννήσου βοηθείας. Ἐκ τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τὰς δοθείσας ὁδηγίας, ὁ Φραντζῆς θὰ ἐπορεύετο εἰς τὴν Κύπρον, τῆς ὁποίας ἡ ρήγισσα ἦτο ἀνεψιά του, κόρη τοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδώρου Β' καὶ σύζυγος τοῦ Ἰωάννου Β' τοῦ Λουζινιανοῦ, προφανῶς διὰ νὰ ζητήση βοήθειαν. Ἔπειτα ἐστράφη εἰς τὴν Δύσιν, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1452, παρέστησε ζωηρῶς εἰς τοὺς Ἑνετοὺς τὴν δεινὴν θέσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' οὗτοι μετὰ χλιαρότητος ἔδωκαν διαταγάς, ὅπως πεμφθῶσι πλοῖα εἰς τὸν Βόσπορον ἀπὸ τὰς ἀποικίας τῆς δημοκρατίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ δημοκρατία τῆς Γενούης ἐτήρει οὐδετερότητα, ἡ ἐν Γαλατᾷ μάλιστα ἀποικία αὐτῆς ἐπεδείκνυε φιλίαν πρὸς τοὺς Ὀθωμανούς. Τὴν ἐκ Πελοποννήσου βοήθειαν, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύναντο νὰ στείλουν οἱ μεταξύ των ἀλληλοσπαρασσόμενοι ἀδελφοὶ Παλαιολόγοι, Θωμᾶς καὶ Δημήτριος, καὶ ταύτην κατέστησεν ἀδύνατον ὁ Μωάμεθ, ἀποστείλας τὸ φθινόπωρον τοῦ 1452 καὶ πάλιν τὸν Τουραχὰν νὰ λεηλατήση καὶ καταστρέψη πάλιν τὴν χερσόνησον. Ἐπέτυχε δὲ τελείως τὸ σχέδιον, διότι καὶ ἡ βοήθεια πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον κατέστη ἀδύνατος καὶ ἡ ἀτυχὴς χώρα οἰκτρῶς ἐδῃώθη. Αἱ μόναι βοήθειαι, λίαν πενιχραί, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ὁ Κωνσταντῖνος, ἦσαν ἡ ἐκ τοῦ πάπα, διὰ τοῦ καρδιναλίου Ἰσιδώρου καὶ τῶν 200 ἀνδρῶν αὐτοῦ, καὶ ἡ ἐκ τῶν Ἑνετῶν διὰ 5 μόνον γαλερῶν. Σπουδαιοτέρα ὁπωσδήποτε ἦτο ἡ ἐκ μέρους τῶν Γενουαίων τῆς Χίου ἐνίσχυσις δι' 700 πολεμιστῶν καὶ ἰδίως τοῦ ἀνδρείου ἀρχηγοῦ αὐτῶν Ἰωάννου Ἰουστινιάνη, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ παρεχώρησεν ὡς τιμάριον τὴν Λῆμνον δι' αὐτοκρατορικῶν χρυσοβούλλων. Μετὰ ταῦτα ὁ Κωνσταντῖνος διεμήνυσεν εἰς τὸν σουλτᾶνον τὰ ἑξῆς: «Ἐπειδὴ ἀπεφάσισας τὸν πόλεμον καὶ οὔτε δι' ὅρκου οὔτε διὰ περιποιήσεων πεισθῆναι νὰ μεταβάλῃς γνώμην, πρᾶξον ὅ,τι θέλεις. Τὸ κατ' ἐμὲ καταφεύγω εἰς τὸν Θεόν... Ἔχων κεκλεισμένας τὰς θύρας τῆς πόλεως, θέλω φυλάξει αὐτὴν κατὰ δύναμιν». Οὕτως ἐκηρύχθη περὶ τὰ μέσα τοῦ 1452 ὁ πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν καταστροφὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κάστρου, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου 1452, ὁ Μωάμεθ ἐνεφανίσθη μὲ στρατὸν 50.000, ἔκαμε κατόπτευσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔλαβε σχέδια τῶν θέσεων καὶ ἔπειτα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ὅπου διέταξε νὰ γίνουν κολοσσιαῖαι παρασκευαί. Ὁ Κωνσταντῖνος, ἀπελπισθεὶς διὰ πᾶσαν ξένην βοήθειαν, ἐκλείσθη εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔκαμνε καὶ αὐτὸς παρασκευάς, πολὺ πενιχράς. Ἐφρόντισε περὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν τειχῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον ἤδη σημαντικῶς ἐνισχυθῆ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Η' (1433—1444). Ἔστειλε δὲ καὶ πλοῖα νὰ κομίσωσιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τρόφιμα καὶ ἐφόδια ἀπὸ διαφόρους χριστιανικὰς χώρας, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἐπρόφθασαν νὰ φθάσουν παρὰ μόνον μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς πολιορκίας. Ὁ χειμὼν τοῦ 1452—1453 παρῆλθεν ἄνευ σπουδαίων ἐχθροπραξιῶν· μόνον μικρὸν κατὰ μικρὸν ὁ στρατὸς τοῦ σουλτάνου ἐπλησίαζε καὶ περιέκλειε τὴν πόλιν. Τέλος, ἀφοῦ μοῖραι τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου ἀπέκλεισαν τὴν Σηλυβρίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὰς ὀλίγας ἐν Θρᾴκῃ πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἔμενον ἀκόμη ἐλεύθεραι, καὶ τοὺς παρὰ τὴν πόλιν πύργους, καὶ ἀφοῦ συνεκέντρωσεν ὅλα τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ὁ σουλτᾶνος καὶ ἔστειλε τὸ πυροβολικὸν νὰ λάβῃ τὰς καθωρισμένας θέσεις, ἐπεφάνη «μὲ πλῆθος ἀναρίθμητον στρατοῦ ἱππικοῦ τε καὶ πεζοῦ» ἐνώπιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν 6 Ἀπριλίου 1453, καὶ τελέσας προσευχὴν ἐκήρυξε τὴν ἔναρξιν τῆς πολιορκίας. Καὶ αὐτὸς μὲν ἔστησε τὴν σκηνήν, ἤτοι τὸ στρατηγεῖον αὐτοῦ, «ἐξ ἐναντίας τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ», ἐπὶ τοῦ λόφου, ὁ ὁποῖος λέγεται σήμερον Μαλτεπέ, ὀχυρώσας αὐτὴν δι' ὀρυκτῶν χαρακωμάτων καὶ ξυλίνων περισταυρωμάτων, ἑκατέρωθεν δ' αὐτοῦ, ἔμπροσθεν τῶν χερσαίων τειχῶν τοῦ Θεοδοσίου Β', ἀνεπτύχθη ὁ στρατὸς ἕως τὴν θάλασσαν τῆς Προποντίδος καὶ ἕως τὰς ἀκτὰς τοῦ Κερατίου κόλπου. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας ἔλαβον τὴν ὡρισμένην θέσιν τὰ στρατεύματα, ἐτοποθετήθησαν ἀπέναντι τῶν τειχῶν 14 κανονιοστοιχίαι καὶ 12 μεγάλα πυροβόλα καὶ τὸ μέγιστον πάντων, τὸ ὁποῖον εἶχε κατασκευάσει ὁ Οὔγγρος τεχνίτης Ὀρβανός. Τέλος τὴν 12 Ἀπριλίου εἰσέπλευσεν εἰς τὸν Βόσπορον, ἐρχόμενος ἐκ Καλλιπόλεως, καὶ ὁ ὀθωμανικὸς στόλος, ἀγκυροβολήσας εἰς τὸ Διπλοκιόνιον (Βεσικτάς), εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ὄχθην, πρὸς Β. τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Χρυσοῦ κέρατος, τὸ ὁποῖον προσεπάθουν οἱ Ἕλληνες ν' ἀποκλείσουν διὰ παντὸς τρόπου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Μωάμεθ Β' περιέσφιγξεν εἰς ἄρραγῆ κλοιὸν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Αἱ μαρτυρίαι διαφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὴν πεζικὴν καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν παρέταξεν ὁ σουλτᾶνος ἐνώπιον τῆς πόλεως. Κατὰ τὴν μᾶλλον ἀξιόπιστον ἀναγραφὴν ὁ στρατὸς συνεποσοῦτο εἰς 160.000, τὸ πολὺ 180.000 ἀνδρῶν, τὰ δὲ πλοῖα, πολεμικὰ καὶ μεταγωγικά, εἰς 400 περίπου. Τὸ σύνολον τοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν μεγάλην πόλιν, μόλις ἀνήρχετο εἰς 7.000 ἄνδρας, ἡμετέρους καὶ ξένους, τὰ δὲ πλοῖα, ἐπικουρικὰ καὶ ἑλληνικά, μόλις ἦσαν 26. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἡ πολιορκία περιωρίζετο εἰς μικροσυμπλοκὰς περὶ τὰ τείχη. Ταχέως ὅμως ἤρχισεν ἡ κόπωσις τῶν πολιορκουμένων. Τὰ τρόφιμα γίνονται σπάνια, χρήματα δὲν ὑπῆρχον καὶ ὁ αὐτοκράτωρ λαμβάνει τὰ σκεύη καὶ τὰ κειμήλια τῶν ἐκκλησιῶν.

Πρὶν ἐπιχειρήσῃ τὴν ὁριστικὴν ἔφοδον ὁ Μωάμεθ στέλλει προτάσεις εἰς τὸν αὐτοκράτορα, διὰ τῶν ὁποίων παραγγέλλει ὅτι τὸν ἀφίνει ἐλεύθερον νὰ ὑπάγῃ ὅπου θέλει μὲ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὰ ὑπάρχοντά του· αὐτὸς ἀρκεῖται νὰ παραλάβῃ τὴν πόλιν. Ἐπρότεινε, φαίνεται, εἰς αὐτὸν ν' ἀπέλθῃ ἀβλαβὴς εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ λάβῃ τὴν ἡγεμονίαν αὐτῆς. Ὁ βασιλεύς, ἀφοῦ ἔλαβε καὶ τὴν γνώμην τῆς συγκλήτου, ἀπήντησε: «Τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι δοῦναι οὔτ' ἐμὸν ἐστίν, οὔτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ. Κοινῇ γὰρ γνώμῃ πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν». Τότε ὁ Μωάμεθ ὥρισε τὴν ἔφοδον τὴν αὐγὴν τῆς 20 Μαΐου. Ὁ αὐτοκράτωρ διατάσσει νὰ γίνῃ λιτανεία. Ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς, μοναχοί, γυναῖκες καὶ παιδία μὲ δάκρυα περιέρχονται τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ παρακαλοῦν τὸν Θεὸν «νὰ κάμῃ ἔλεος εἰς τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ». Μετὰ τὸ τέλος τῆς λιτανείας, ὁ Κωνσταντῖνος ἐκφωνεῖ πρὸς ὅλους τοὺς ἄρχοντας καὶ ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ ὑπέροχον δημηγορίαν. Τοὺς προτρέπει ν' ἀποθάνουν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ν' ἀγωνισθοῦν ἐπαξίως τῆς πόλεως. Κατόπιν πηγαίνει εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ἐκεῖ ἐν μέσῳ ἀπείρου λαοῦ λαμβάνει τὴν ἁγίαν μετάληψιν. Καὶ τέλος μεταβαίνει διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὸ παλάτιον, τὸ ὁποῖον ἦτο τότε εἰς τὰς Βλαχέρνας, ὅπου ζητεῖ συγχώρησιν ἀπὸ ὅλους. «Εἰ καὶ ἀπὸ ξύλου ἄνθρωπος ἢ ἐκ πέτρας ἦν οὐκ ἠδύνατο μὴ θρηνῆσαι». Ὅτε ἦλθον τὰ μεσάνυκτα, ἀναβαίνει εἰς τὸν ἵππον καὶ περιέρχεται τὰ τείχη καὶ τοὺς πύργους διὰ νὰ ἐπιτηρήσῃ τοὺς φύλακας. Κατὰ τὰς πρώτας ἀλεκτροφωνίας πρὸς τὰ ἐξημερώματα τῆς 29 Μαΐου 1453, «μὲ μεγάλην σπουδὴν καὶ βίαν ἀνάπτει ὁ πόλεμος». Ἡ μᾶλλον λυσσώδης προσβολὴ γίνεται παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ. Τρία σώματα στρατοῦ ἐφορμοῦν, καὶ τὰ τρία ἀποκρούονται γενναίως ὑπὸ τῶν ἀνδρείων ὑπερασπιστῶν. Ὁ ἴδιος αὐτοκράτωρ διευθύνει τὴν ἄμυναν. Ἀπὸ τὰ τείχη τῆς θαλάσσης τὰ τουρκικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι παρατεταγμένα κατὰ μῆκος τῶν τειχῶν τοῦ Κερατίου κόλπου, καίονται μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ. Ἐξημέρωνεν ἡ 58η ἡμέρα τῆς πολιορκίας. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐμάχετο κατὰ τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ καὶ ἐν γένει καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν τοῦ μέσου τῶν χερσαίων τειχῶν, τρέχων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Εἶχε περὶ ἑαυτὸν τὸν γενναῖον Γενουήνσιον Ἰωάννην Ἰουστινιάνην καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν ἐπιφανῶν καὶ γενναίων Βυζαντινῶν, τὸν Θεόφιλον τὸν Παλαιολόγον, τὸν Δημήτριον Καντακουζηνὸν καὶ ξένους ἐπιφανεῖς πολεμιστάς. Αἱ ἔφοδοι ἀπεκρούοντο ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, ὅτε αἰφνιδίως καὶ ἀπροσδοκήτως ὁ ἕως τότε ὡς ἥρως μαχόμενος Ἰουστινιάνης πληγωθεὶς ὑποχωρεῖ, χωρὶς ν' ἀκούσῃ τὰς παρακλήσεις τοῦ αὐτοκράτορος καὶ περάσας εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Χίον, ἐτελείωσεν ἀργότερα τὸν βίον «αἰσχρῶς ἐκ τῆς πικρίας καὶ περιφρονήσεως». Τὸ μοιραῖον τοῦτο γεγονὸς συνέβαινε, καθ' ὃν χρόνον οἱ περὶ τὸν Κωνσταντῖνον ἐμάχοντο διὰ ν' ἀποκρούσουν τὴν τρίτην μεγάλην ἔφοδον διὰ τοῦ τρίτου σώματος τοῦ στρατοῦ, τῶν γενιτσάρων, τὸ ὁποῖον εἶχε κρατήσει ὁ σουλτᾶνος διὰ νὰ ρίψῃ τελευταῖον εἰς τὴν μάχην. Τὴν στιγμὴν τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Ἰουστινιάνη ἐπῆλθε μέγας κλονισμὸς εἰς τὰς τάξεις τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς πόλεως, ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος κατώρθωσε πάλιν νὰ συνενώσῃ περὶ ἑαυτὸν τοὺς ἀνδρείους καὶ νὰ ὁρμήσῃ πάλιν εἰς τὸ πλῆθος τῶν συμπλεκομένων. Καὶ τὸ τρίτον σῶμα τῶν Τούρκων ἤρχιζεν ἤδη νὰ κλίνῃ εἰς ὑποχώρησιν. Τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέκραξε περιχαρής, «καὶ ἡ νίκη ἐλπίζω εἰς τὸν Θεὸν τοῦ εἶναι ἡμετέρα». Ὁ σουλτᾶνος, ὁ ὁποῖος παρηκολούθει τὴν τρομερὰν σκηνὴν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῆς τάφρου, ἐνόησεν ὅτι ἦλθεν ἡ μεγάλη ψυχολογικὴ στιγμὴ καὶ τότε ἐκραύγασεν εἰς τοὺς περὶ αὐτόν: «Ἔχομεν, ὦ φίλοι, τὴν πόλιν, ἔχομεν ἤδη.... ὀλίγον πόνον ἔτι καὶ ἡ πόλις ἑάλω...χωρεῖτε πρὸς τὸ ἔργον εὐψύχως καὶ γίνεσθε ἄνδρες ἀγαθοί, κἀγὼ μεθ' ὑμῶν» *(Κριτόβουλος)*. Καὶ ἀφοῦ εἶπε ταῦτα, ἐτέθη ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὑπολοίπου στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἦτο παρ' αὐτῷ, καθ' ὃν χρόνον τὰ ἄλλα σώματα τοῦ στρατοῦ του ἐμάχοντο πρὸς Β. καὶ ἄλλα νοτιώτερον. Οἱ Τοῦρκοι ὠρυόμενοι ἠκολούθησαν τὸν σουλτᾶνον καὶ μετ' ἀγῶνα βραχὺν ὑπερέβησαν τὰ φράγματα καὶ τὸ ἠρειπωμένον τεῖχος. Οἱ ὑπερασπισταὶ συνωθήθησαν πρὸς τὴν πόλιν ἐν φρικαλέᾳ συγχύσει, τινὲς διερχόμενοι διὰ πυλίδος τινὸς πλησίον τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ἄλλοι διὰ τῶν κρημνισμένων τειχῶν καὶ ἤρχισαν νὰ διασκορπίζωνται εἰς τὴν πόλιν καὶ ἤρχισεν ἡ ἀπείρως συγκινητικὴ αἱματηρὰ τραγῳδία τῆς ἁλώσεως καὶ τῆς καταστροφῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Φραντζῆς καὶ ὁ Δούκας καὶ ἄλλοι ξένοι χρονογράφοι, πρὸ παντὸς ὁ Κριτόβουλος, μὲ τόσην παθητικὴν γραφικότητα ἐξιστοροῦσιν. Ἐκεῖ λοιπόν, ὄπισθεν τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ὀλίγον βορειότερον αὐτῆς, χωρὶς νὰ γίνῃ ὁρατὸς ὑπὸ τῶν περὶ ἑαυτόν, ἔπεσεν ὁ βασιλεύς. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ὑστάτης ἐκείνης πάλης περὶ τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ καὶ ὄπισθεν αὐτῆς εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως, ἄγνωστον εἶναι τί ἀπέγινεν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἔπειτα τὸ πτῶμα αὐτοῦ. Πάντα τὰ λεχθέντα κατόπιν, ὅσαι λεπτομέρειαι ἐψάλησαν εἰς τὴν δημώδη ποίησιν καὶ μετεβιβάσθησαν ἔπειτα εἰς συγκινητικὰς παραδόσεις τοῦ λαοῦ, ὅσα καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων τῆς ἁλώσεως ἱστορικῶν ἢ χρονογράφων ἐλέχθησαν, εἶναι πάντα ἔξω τῆς αὐστηρᾶς ἱστορικῆς ἀληθείας, τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ γνωρίσωμεν οὐδέποτε. Ὁ σουλτᾶνος λέγεται ὅτι, ὅτε μετὰ τὸν θρίαμβον ἐπῆλθεν ἡσυχία τις εἰς τὴν πόλιν, ἐζήτησε νὰ πληροφορηθῇ τί ἀπέγινεν ὁ βασιλεύς, ὅτι ἔγινεν ἀναζήτησις μεταξὺ τῶν πτωμάτων καὶ ὅτι μετὰ πολλὰς ἐρεύνας εὑρέθη ὁ νεκρὸς τοῦ βασιλέως, ἀναγνωρισθεὶς ἀπὸ τοὺς ἐπὶ τῶν πεδίλων αὐτοῦ ἐνυφασμένους αὐτοκρατορικοὺς ἀετούς. Ὁ σουλτᾶνος ἔγινε περιχαρής, καὶ τὴν μὲν κεφαλὴν ἀπέστειλεν, ὡς λέγεται, εἰς τοὺς Ἀσιανοὺς Μωαμεθανοὺς δυνάστας, διὰ νὰ θαυμάσουν οὗτοι τὴν δύναμιν αὐτοῦ, τὸ δὲ πτῶμα ἔδωκεν εἰς τοὺς εὑρεθέντας Χριστιανοὺς νὰ θάψωσι «μετὰ βασιλικῆς τιμῆς». Πιθανὸν εἶναι καὶ τοῦτο νὰ ἔπραξεν ὁ Μωάμεθ Β', διὰ νὰ δείξῃ, ἐν μέσῳ τῆς ἀκολασίας καὶ τῆς ὠμότητος τῶν ἄλλων πράξεών του, μεγαλοφροσύνην καὶ προσέτι ὅτι ἦτο διάδοχος τῶν νομίμων βασιλέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὰ περὶ τῆς ταφῆς τοῦ αὐτοκράτορος εἰς τὴν πλατεῖαν Βεφᾶ (Βεφὰ-μεϊντανή), εἰς τὴν μονὴν τῆς Περιβλέπτου (Σουλοὺ-μοναστήρ), εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Θεοδώρας (Γκιουλ-τζαμί), οὐδεμίαν ἱστορικὴν βάσιν δύνανται νὰ ἔχωσιν. Ἡ μόνη ἱστορικὴ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὁ τελευταῖος Ἕλλην αὐτοκράτωρ ἀπέθανεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, τὴν πρωΐαν τῆς 29ης Μαΐου 1453: «Ἦν δὲ πᾶσα ἡ ζωὴ τοῦ ἀοιδίμου ἐν βασιλεῦσι καὶ γαληνοτάτου καὶ μάρτυρος τούτου χρόνοι τεσσαράκοντα ἐννέα καὶ μῆνες τρεῖς καὶ ἡμέραι εἴκοσι» *(Φραντζῆς)*, ἡ δὲ μαρτυρικὴ βασιλεία αὐτοῦ, ἔτη τέσσαρα καὶ ἡμέραι δεκαεπτὰ (12 Μαρτίου 1449—29 Μαΐου 1453).

Ἅπαντες οἱ ἱστορικοί, Ἕλληνες καὶ ξένοι, παλαιοὶ καὶ νεώτεροι, ἐθαύμασαν τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ Κωνσταντίνου ὡς δεσπότου, τὴν ἀξιάγαστον διὰ τὴν μαρτυρικὴν ὑπομονὴν βραχυχρόνιον βασιλείαν του, τὸν ἡρωϊκὸν ὡς μάρτυρος θάνατον αὐτοῦ. Ὁ ἀκριβολόγος ἱστορικὸς τῆς ἁλώσεως Κριτόβουλος λέγει (Α' 72): «Θνήσκει μὲν καὶ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μαχόμενος, σώφρων μὲν καὶ τέλειος ἐν τῷ βίῳ γενόμενος, φρονήσεως δὲ καὶ ἀρετῆς ἐς ἄκρον ἐπιμεμελημένος, συνετός τε καὶ τῶν ἄγαν πεπαιδευμένων.... ὀξὺς μὲν συνοιδεῖν τὸ δέον παντὸς μᾶλλον, ὀξύτερος δὲ ἑλέσθαι, δεινὸς εἰπεῖν, δεινὸς δὲ νοῆσαι... Οὕτως ἀνὴρ ἀγαθὸς ἦν καὶ τοῦ κοινοῦ κηδεμών, δυστυχὴς μέντοι γε παρὰ πάντα τὸν βίον αὐτοῦ, κἂν τῷ τέλει δὲ δυστυχέστατος». Παρετέθη ἡ κρίσις ἀνδρός, ὄχι φίλου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ φίλου πρὸς τὸν Μωάμεθ, ὁ ὁποῖος ἔγινε γραμματεὺς τούτου μετὰ τὴν ἅλωσιν καὶ γράφει τὸ ἐγκώμιον τοῦτο εἰς βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἀφιέρωσεν εἰς τὸν σουλτᾶνον. Διὰ νὰ μὴ παρατεθῶσι δὲ αἱ ἐνθουσιαστικαὶ ἐκφράσεις ἐπιφανῶν συγχρόνων ἱστορικῶν, ὅπως τοῦ Σλουμβερζέ, τοὺς ὁποίους συγκινεῖ τὸ ἡρωϊκὸν μεγαλεῖον, παρατίθεται ἡ κρίσις παλαιοτέρου καὶ ψυχροῦ ἱστορικοῦ, ὄχι ἐκ τῶν εὐνουστέρων πρὸς τοὺς Βυζαντινούς, τοῦ πρώτου γράψαντος διεξοδικὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν, τοῦ Γάλλου Le Beau, ὅστις λέγει ἐπὶ λέξει: «Ἤξιζε νὰ βασιλεύσῃ ὁ Κωνσταντῖνος εἰς ἄλλους καιρούς, ὅτε θὰ ἦτο ἀκόμη δυνατὸν νὰ σταματήσῃ τὴν πτῶσιν τοῦ κράτους. Τοὐλάχιστον χάρις εἰς αὐτὸν τὸ κράτος τοῦτο ἔπεσε μὲ δόξαν καὶ τὰ ἐρείπιά του ἐκαλύφθησαν μὲ τὸ αἷμα ἑνὸς ἥρωος καὶ τῶν γενναίων αὐτοῦ. Ἐπὶ δύο μῆνας εἶδεν ὁ κόσμος νὰ λάμπουν πάλιν αἱ ρωμαϊκαὶ ἀρεταί, καὶ τὸ τέλος τῆς Νέας Ρώμης ὑπῆρξε λαμπρότερον ἀπὸ τὰ τέλη τῆς παλαιᾶς καὶ ἐνθυμίζει τὰς ὡραιοτέρας ἡμέρας ἐκείνης». Ὅπως ἡ διὰ στόματος παράδοσις, οὕτω καὶ ἡ εἰκονογραφικὴ παράδοσις, ἔλαβε τὸν Κωνσταντῖνον ὡς ἀληθῶς θρυλικὸν ἥρωα. Τὸ πρᾶγμα δὲ συνεσκότισε γνωστοτάτη εἰκών, ἀλλ' ὅλως φανταστική, εὐρύτατα διαδεδομένη καὶ εἰς κάθε περίστασιν ἀνατυπουμένη. Εἶναι δὲ αὐτὴ ἡ γνωστὴ εἰκών, ἡ ὁποία παριστάνει τὸν Κωνσταντῖνον μέχρι καὶ κάτω τοῦ ὀμφαλοῦ, ἔχοντα κράνος, ἀπολῆγον εἰς λοφίον, θώρακα μακρὸν καὶ ξίφος ἀνηρτημένον. Ἡ εἰκὼν αὐτὴ προῆλθεν ἀπὸ λιθογραφικὸν πίνακα παριστάνοντα τὴν σειρὰν τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἀπὸ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον ἕως

Digitized by Google

τὸν τελευταῖον, προερχομένη καὶ ἀπὸ βυζαντινῶν νομισμάτων καὶ ἀπὸ ἄλλων τινῶν παλαιῶν ἀπεικονίσεων. Ἅπασαι ὅμως αἱ λιθογραφηθεῖσαι αὗται εἰς τὴν Ὀδησσὸν τῷ 1884 εἰκόνες εἶναι ἐπεξειργασμέναι ἐπὶ τὸ φανταστικώτερον, κεκαλλωπισμέναι καὶ αὐθαιρέτως μεταπλασμέναι. Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου τῆς Ὀδησσοῦ ἐλήφθησαν καὶ αἱ χρωματισταὶ εἰκόνες, αἱ δημοσιευθεῖσαι εἰς δημώδη συγγραφὴν τοῦ πρεσβυτέρου Ἰωαν. Μαρτίνου («Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου», 1887). Ἐκτὸς τῆς εἰκόνος ταύτης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἄστοχον συμφυρμὸν στοιχείων ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν, ὑπάρχουσι καὶ συμβολικαὶ παραστάσεις εἰς χειρόγρα-

Ἡ γνωστὴ φανταστικὴ λιθογραφία τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ', γενομένη ἐν Ὀδησσῷ.

φον τοῦ Γεωργίου Κλουτζᾶ, ἀποκείμενον εἰς τὴν Μαρκιανὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἐνετίας, ἀπεικονίζουσαι ἄλλη τὸν Κωνσταντῖνον καθήμενον περίλυπον ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἄλλη τὸν βασιλέα μὲ τὸν θάνατον καὶ ἄλλη νεκρὸν ἐκτάδην κείμενον. Ὑπάρχει δὲ καὶ ὡραῖον μετάλλιον, τὸ ὁποῖον παριστάνει ἔφιππον τὸν αὐτοκράτορα.

Πᾶσαι αἱ ἀπεικονίσεις αὗται εἶναι φανταστικαί. Αἱ μόναι γνήσιαι, τῶν ὁποίων ὁ καθορισμὸς ὀφείλεται εἰς τὸν Σπυρίδωνα Λάμπρον, εἶναι αἱ ἀπεικονίσεις τοῦ αὐτοκράτορος εἰς χρυσᾶς βούλλας χρυσοβούλλων ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντων. Καὶ τὸ μὲν ἓν χρυσόβουλλον σῴζεται εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Βιέννης, ἐντεῦθεν δ' ἐξέδωκαν τὴν εἰκόνα οἱ ἐρευνηταὶ Tafel καὶ Thomas εἰς λιθογραφικὴν ἀναπαράστασιν (τὸ 1851, εἶχε δὲ ἤδη ἐκδοθῆ καὶ ἄλλη εἰκὼν ὑπὸ τοῦ Eckhel τὸ 1798 ἐκ χρυσοβούλλου πάλιν τινός). Ἡ λιθογραφία αὕτη τῶν Tafel-Thomas ἔγινε πηγὴ ἐπεξεργασίας νέων εἰκόνων τοῦ Κωνσταντίνου. Σῴζεται δὲ εἰς τὸ ἀρχειοφυλακεῖον τῆς Μοδένης καὶ ἄλλη σφραγὶς τοῦ Κωνσταντίνου, εἰς τὴν ὁποίαν παριστάνεται ὁ βασιλεὺς ὁλοσώματος, εἶναι ὅμως ἀρκούντως δυσδιάκριτος. Τέλος ὁ Λάμπρος ἀνεῦρεν εἰς κώδικα τῆς Μοδένης τοῦ ΙΔ'—ΙΕ' αἰῶνος, ὁ ὁποῖος περιέχει τὸ χρονικὸν τοῦ Ζωναρᾶ, πλείστας εἰκόνας Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀρκετὰ ζωηραί, ἀλλὰ φανεραὶ ὅτι εἶναι ἔργα δημώδη, προερχόμενα ἀπὸ τὴν γραφίδα λαϊκοῦ τινος καλλιτέχνου. Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος εἰκονίζεται κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ μέρος τοῦ αὐχένος, ἔχει ζωηροτάτην ἔκφρασιν καὶ ἐπὶ τῆς ὅλης μορφῆς αὐτοῦ ἀποτυποῦται ἡ εὐψυχία καὶ ἡ καρτερικότης. Δι' οὐδένα ἄλλον ἐκ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ τῶν ἡρώων τῆς μακραίωνος καὶ ἐνδόξου ἑλληνικῆς ἱστορίας ἐσχηματίσθησαν, εὐθὺς μετὰ τὴν καταστροφήν, τόσον πολλαὶ καὶ τόσον βαθέως συγκινητικαὶ παραδόσεις τοῦ λαοῦ. Ἡ ὑπέροχος εἰς ἡρωϊσμὸν μαρτυρικὸν καὶ εἰς πραγματικὴν καθοσίωσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος μορφὴ τοῦ τελευταίου Χριστιανοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπέζησε, καὶ ἐπιζῇ ἀκόμη, ζωντανὴ εἰς ποιήσεις καὶ θρύλους ποικίλους τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἰς τὰς ποικίλας παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι σχηματίσθησαν μετὰ τὴν ἅλωσιν καὶ περιστρέφονται «εἰς τὴν Πόλη καὶ τὴν Ἁγιὰ Σοφιά», ἀναμειγνύεται ἄλλοτε συγκεχυμένως καὶ ἄλλοτε καθαρώτερον, ἡ ἀνάμνησις τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Ἡ ὑψηλοτέρα καὶ τὸ ἰδεῶδες κορύφωμα ὅλων τῶν περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ γένους ἐλπίδων εἶναι ἡ ἀναφερομένη προσωπικῶς εἰς τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, ὡς μὴ ἀποθανόντα καὶ ὡς μέλλοντα νὰ ἐπανέλθῃ διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς ἀπίστους. Δὲν εἶναι παράδοξον ἡ παράδοσις νὰ ἐπλάσθη κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν τῆς ἁλώσεως, ἐκ τούτου δὲ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἡ ἄγνοια τῶν χρονογράφων περὶ ὁριστικοῦ τέλους τοῦ βασιλέως. Ὁ γράψας τὸν «Θρῆνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως» ἀναφέρει ἤδη τὴν σχηματισθεῖσαν παράδοσιν περὶ ἀποκρύψεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἡ ὡρισμένη αὕτη παράδοσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεκορυφώθησαν πᾶσαι αἱ συγκεχυμέναι ἄλλαι, εἶναι «Ὁ μαρμαρωμένος βασιλιᾶς», κατὰ τὴν ὁποίαν, κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν, ἄγγελος Κυρίου ἥρπασε τὸν βασιλέα, τὸν ἔκρυψεν εἰς μίαν σπηλιὰν «βαθιὰ στὴ γῆ κάτω, κοντὰ στὴ Χρυσόπορτα.... Ἐκεῖ μένει μαρμαρωμένος ὁ βασιλιᾶς καὶ καρτερεῖ τὴν ὥρα νάρθῃ πάλιν ὁ ἄγγελος νὰ τὸν σηκώσῃ.... Καὶ θὰ σηκωθῇ ὁ βασιλιᾶς, καὶ θὰ μπῇ στὴν Πόλη ἀπὸ τὴ Χρυσόπορτα, καὶ κυνηγῶντας μὲ τὰ φουσᾶτά του τοὺς Τούρκους, θὰ τοὺς διώξῃ ὡς τὴν Κόκκινη Μηλιά».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Αἱ κύριαι πηγαὶ περὶ τοῦ Κωνσταντίνου ΙΑ' εἶναι οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ *Δοῦκας*, *Χαλκοκονδύλης*, πρὸ παντὸς ὁ *Γεώργιος Φραντζῆς*. Τὸ σημαντικώτατον βοήθημα, τὸ ὁποῖον εἶναι τόσον σπουδαῖον, ὥστε δύναται αὐτὸ τοῦτο καὶ ὡς πηγὴ νὰ θεωρηθῇ, εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Γερμανοῦ ἐρευνητοῦ *Καρόλου Χόπφ*, ἰδίως ὡς πρὸς τοὺς χρόνους τῆς δεσποτείας τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, καὶ ὡς πρὸς τοὺς τελευταίους ἐν γένει χρόνους τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας: Geschichte Griechenlands vom Beginn des Mittelalten bis auf unsere Zeit, ἔργον κολοσσιαίας μαθήσεως καὶ ἐρεύνης, ἄγνωστον εἰς τοὺς πολλούς, δύσχρηστον καὶ διὰ τὴν δυσχώνευτον μορφὴν καὶ διὰ τὴν δυσπρόσιτον εὕρεσιν, διότι περιλαμβάνεται εἰς τὴν τεραστίαν γερμανικὴν ἐγκυκλοπαιδείαν τοῦ Ersch-Gruber: «Allgemeine Encyklopädie der Wissenschaften und Künste», τ. 85, 1867 καὶ τ. 86, 1868 (ἀνατύπωσις ἰδιαιτέρα τὸ 1870). Ἀπὸ τὸ ὀγκῶδες τοῦτο ὑλικὸν ἤντλησαν ἀφθόνως οἱ μεταγενέστεροι ἱστορικοί, ὅσοι τοὐλάχιστον εἶχον τὴν ὑπομονὴν νὰ ἐργασθοῦν ἐπ' αὐτοῦ, ὁ *Χέρτσβεργ*, καὶ δὴ ὁ *William Miller* εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι (μετάφρ. *Σπ. Λάμπρου*). Πολλὰ δὲ ὀφείλομεν σχετικὰ πρὸς τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον εἰς τὸν *Σπυρίδωνα Λάμπρον*, ὁ ὁποῖος καὶ ἰδιαιτέρας μελέτας περὶ εἰδικῶν ζητημάτων ἔγραψεν εἰς τὸν «Νέον Ἑλληνομνήμονα» (Τὰ τείχη τοῦ Ἰσθμοῦ τῆ Κορίνθου, τ. Β', 1905, σ. 435—439.—Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὡς σύζυγος ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τοῖς θρύλοις, τ. Δ', 1907, σ. 417—466.—Αἱ εἰκόνες τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, τ. Γ', 1906, σ. 229—242). Μεγίστην δὲ ὁ Λάμπρος παρέσχε συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν ἐν γένει τῶν Παλαιολόγων καὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Πελοποννήσου διὰ τῆ (ἐν μέρει μετὰ θάνατον) ἐκδόσεως τῶν πηγῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης: «Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακά», τ. Α', 1912—1923, τ. Δ', 1930. Τὸ βιβλίον τοῦ *Chedomil Mijatovich*, Constantine, the last Emperor of the Greeks (1892), δὲν ἀφηγεῖται παρὰ μόνον σχεδὸν τὴν ἅλωσιν, ὀλίγιστα δ' εὑρίσκει τις καὶ εἰς τὰς ξένας ἱστορίας.—Τὸ ἴδιον λεκτέον περὶ τῆς μελέτης τοῦ *Π. Καλλιγᾶ*, Βασιλεία τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ΙΑ' καὶ ἅλωσις (1448—1453) εἰς τὰς «Βυζαντινὰς μελέτας» αὐτοῦ, 1894, σ. 677—736.—Ἡ περὶ τῆς ἁλώσεως βιβλιογραφία εἶναι ἀπέραντος, *Gustave Schlumberger*, Les siège, la prise et la sac da Constantinople (1914) (καὶ μετφ. *Σπ. Λάμπρου*), ὅπου ὑπάρχει πλήρης ἡ βιβλιογραφία.—Περὶ τῶν παραδόσεων ἔχομεν τὰς ἐξόχους Παραδόσεις τοῦ *Ν. Γ. Πολίτου*, Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τ. Α', 1904, σ. 18—27, τ. Β', σ. 651—691).

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΕΛΛΑΔΟΣ

— **Κωνσταντῖνος**. Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων, πρωτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α' καὶ τῆς βασιλίσσης Ὄλγας, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τὴν 21ην Ἰουλίου 1868 (π. ἡ.) καὶ ἀποθανὼν ἐξ ἀζωθαιμίας ἐν Παλέρμῳ τῆς Σικελίας τὴν 11ην Ἰανουαρίου 1923 (ν. ἡ.).

Ἐπειδὴ ἡ πρώτη ἑλληνικὴ δυναστεία ὑπῆρξεν ἄτεκνος καὶ πλεῖσται ἐκ τούτου προεκλήθησαν πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι εἰς τὴν χώραν, ἡ γέννησις διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου προεκάλεσε τὴν γενικὴν χαρὰν τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἐκλήθη πανδήμως *Κωνσταντῖνος*, λαβὼν οὕτως ὄνομα προσφιλὲς εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλόπαιδος προσέβλεπον τὴν συνέχισιν τῆς βυζαντινῆς παραδόσεως. Τὴν ἐπομένην τῆς γεννήσεώς του ἀπενεμήθη αὐτῷ, παρὰ τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ὁ τίτλος τοῦ *δουκὸς τῆς Σπάρτης*, ἐπικυρωθεὶς ὑπὸ τῆς βουλῆς τὴν 17ην Σεπτεμβρίου 1868 (π. ἡ.). Τὸν τίτλον τοῦτον ὁ Κωνσταντῖνος ἔφερε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητός του καὶ ἐνίοτε ὁσάκις ἐταξίδευεν incognito εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, παραιτηθεὶς βραδύτερον σιωπηρῶς αὐτοῦ, ὡς φραγκικοῦ καὶ ξένου πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ καθηγητῶν τοῦ πανεπιστημίου καὶ ξένων παιδαγωγῶν καὶ ἐνεστερνίσθη τὰς ἀρχὰς τῆς μεγάλης ἰδέας, ἀποβλεπούσης εἰς τὴν συγχώνευσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς ἓν κράτος, μέλλον νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἐθνικὴν ἀποστολήν του ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐγκυκλίου μαθητείας του κατετάχθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῶν Εὐελπίδων, ἔχων ὡς ἐπόπτην τῶν σπουδῶν του τόν, ταγματάρχην τότε, Κ. Σαπουντζάκην. Ἐξελθὼν τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, κατετάχθη τῷ 1886 εἰς τὸ πρῶτον πεζικὸν σύνταγμα, διοικούμενον ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Γ. Μαυρομιχάλη, ἐν τῷ συντάγματι δὲ τούτῳ ἔλαβε πάντας τοὺς στρατιωτικοὺς βαθμοὺς μέχρι καὶ τοῦ συνταγματάρχου. Μεταβὰς εἶτα εἰς Γερμανίαν παρηκολούθησε μαθήματα πολιτικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Λειψίας καὶ τῆς Ἀϊδελβέργης, ὑπηρέτησε δ' ἐπί τινα χρόνον εἰς τὸ 2ον σύνταγμα πεζικοῦ τῆς ἐν Βερολίνῳ αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς. Τῷ 1888 μεταβὰς ἐκ νέου εἰς Γερμανίαν ἐμνηστεύθη τὴν πριγκίπισσαν *Σοφίαν* τῆς Πρωσσίας, θυγατέρα τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Γ' καὶ ἀδελφὴν τοῦ Γουλιέλμου Β', ἄρτι διαδεχθέντος τὸν πατέρα του εἰς τὸν θρόνον. Οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν ἐν Ἀθήναις τὴν 15ην Ὀκτωβρίου 1889 (π. ἡ.) μετὰ μεγάλης ἐπισημότητος, παραστάντων εἰς αὐτοὺς καὶ πλείστων ξένων ἐπισήμων μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἡ πριγκίπισσα Σοφία ἀπεδέχθη τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, τοῦθ' ὅπερ προεκάλεσε τὴν ὀργὴν τοῦ Κάϊζερ. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθησαν ἓξ τέκνα: 1) ὁ *Γεώργιος Β'*, γεννηθεὶς ἐν Δεκελείᾳ τὴν 7/20 Ἰουλίου 1890, συζευχθεὶς τὴν 14/27 Φεβρουαρίου 1921, ἐν Βουκουρεστίῳ, τὴν πριγκίπισσαν τῆς Ρουμανίας *Ἐλισάβετ*, ἀνακηρυχθεὶς βασιλεὺς τὴν 15/28ην Σεπτεμβρίου 1922 καὶ ἐξαναγκασθείς, ὑπὸ τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν τὴν 19 Δεκεμβρίου 1923· 2) ὁ *Ἀλέξανδρος Α'*, γεννηθεὶς ἐν Δεκελείᾳ τὴν 7/20 Ἰουλίου 1893, διαδεχθεὶς τὸν ἀπομακρυνθέντα πατέρα του τὴν 1/14 Ἰουνίου 1917, νυμφευθεὶς τὴν 4/17 Δεκεμβρίου τὴν *Ἀσπασίαν Μάνου* (ὁ γάμος ἀνεγνωρίσθη τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1922) καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τὴν 12/25 Ὀκτωβρίου 1920· 3) ἡ πριγκίπισσα *Ἑλένη*, γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 20 Ἀπριλίου/3 Μαΐου 1896, νυμφευθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 25 Φεβρουαρίου/10 Μαρτίου 1921 τὸν τότε διάδοχον τῆς Ρουμανίας Κάρολον· 4) ὁ *πρίγκιψ Παῦλος*, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τὴν 1 Δεκεμβρίου 1901 (π. ἡ.)· 5) ἡ πριγκίπισσα *Εἰρήνη*, γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 31 Ἰανουαρίου 1904 (π. ἡ.), καὶ 6) ἡ πριγκίπισσα *Αἰκατερίνη*, γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τὴν 21 Ἀπριλίου 1913 (π. ἡ.).

Προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ ἐν Ἀθήναις 3ου ἀρχηγείου καὶ κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως βελτιωθῇ ἡ διοίκησις τοῦ στρατοῦ. Τῷ 1895 ὅμως ἡ ἐπέμβασις αὐτοῦ ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις στρατοῦ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, κατὰ τὰς γενομένας διαδηλώσεις ἐναντίον τῆς φορολογικῆς πολιτικῆς τῆς κυβερνήσεως, προεκάλεσε τὴν παραίτησιν τοῦ Τρικούπη, τοῦτο δὲ διέθεσε κατὰ τοῦ διαδόχου τὸ τρικουπικὸν κόμμα, ἠγέρθη δὲ καὶ εὐρεῖα συζήτησις ἐν τῷ τύπῳ, ἐὰν ἦτο συνετὸν ἀνεύθυνος ἀρχὴ νὰ διαχειρίζηται ὑπεύθυνον ἐξουσίαν. Ἀλλ' ἡ ἧττα τοῦ τρικουπικοῦ κόμματος κατέπνιξε τὰς συζητήσεις ταύτας καὶ ὁ ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν Θ. Δηλιγιάννης ἀφῆκε τὰ πράγματα ὡς εἶχον. Μετὰ ἓν ἔτος προεκλήθησαν αἱ ἐν Κρήτῃ ταραχαί, ἐπηκολούθησεν ἡ ἐν τῇ νήσῳ ἐπανάστασις, ἡ κατάληψις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ τότε συνταγματάρχου Τ. Βάσσου, οὕτω δὲ τὰ πράγματα ἤχθησαν μοιραίως εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ἐκηρύχθη ἐπιστράτευσις κατὰ πρωτόγονον καὶ ἄτεχνον τρόπον· ὁ ἐπὶ τῶν συνόρων ἑλληνικὸς στρατὸς ἦτο ἀνοργάνωτος καὶ ἀσύντακτος, ἀνεμειγνύοντο δὲ εἰς τὴν πολεμικὴν κίνησιν αἱ ἔνοπλοι ὁμάδες τῆς «Ἐθνικῆς Ἑταιρείας» (εἰς ἣν ἀνῆκον πολλοὶ ἀξιωματικοί), ὑπάλληλοι τοῦ κράτους καὶ πλεῖστοι ἐκ τῶν πολιτευομένων. Ὁ πρωθυπουργὸς Θ. Δηλιγιάννης, βλέπων ὁποίας συνεπείας ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἡ τοιαύτη κατάστασις καὶ ὅπως ἀπομακρύνῃ τοιοῦτον κίνδυνον, ἀνέθεσεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ τῆς Θεσσαλίας, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, καὶ τοῦτο οὐχὶ ἐπὶ τῇ προβλέψει κηρύξεως πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα τεθῇ φραγμὸς εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς «Ἐθνικῆς Ἑταιρείας». Κατὰ τὸ βραχὺ τοῦτο χρονικὸν διάστημα κατηρτίσθη τὸ ἐπιτελεῖόν του καὶ ἐπετεύχθη ποιά τις συγκρότησις τοῦ στρατοῦ. Κηρυχθέντος τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Τουρκίας, ὁ στρατὸς δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντισταθῇ πρὸ τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἐχθροῦ καί, ἡττηθεὶς κατὰ τὰς εἰς τὰ σύνορα συμπλοκάς, εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποχωρήσῃ, ἐκκενώσας τὴν Λάρισαν καί, μετὰ τὰς μάχας Φαρσάλων, Βελεστίνου καὶ Δομοκοῦ, διέβη τὰ παλαιὰ σύνορα καὶ ἐστρατοπέδευσεν ἐντεῦθεν αὐτῶν, παρὰ τὴν Λαμίαν. Ἡ προέλασις τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀνεχαιτίσθη πρὸ τῆς Λαμίας τῇ ἐπεμβάσει τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Α' τῆς Ρωσίας, ἐπιβαλόντος τὴν ἀνακωχὴν μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων, καὶ ὑπεγράφη κατόπιν συνθήκη εἰρήνης. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ ἀτυχοῦς ἐκείνου πολέμου ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐξῆλθε ζημιωμένη, καθόσον ἐλύθη κατ' ἀρχὴν τὸ κρητικὸν ζήτημα, ὅπερ τετράκις ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ κράτους περιήγαγε τοῦτο εἰς κρίσιμον κατάστασιν. Ἡ ἀνάθεσις ὅμως τῆς ἀρχηγίας τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ ἀσυντάκτου στρατοῦ εἰς τὸν διάδοχον τοῦ θρόνου ἦτο σφάλμα, καθόσον, τοῦ στρατοῦ ἐκτιθεμένου εἰς βεβαίαν ἧτταν, ὁ ἀρχηγὸς-διάδοχος καθίστατο ἀντιδημοτικὸς παρὰ τῷ ἀγνοοῦντι τὴν ἀλήθειαν πλήθει. Πράγματι δὲ τὴν ἧτταν τοῦ 1897 ἀπέδιδε τοῦτο εἰς τὸν διάδοχον καὶ τὸ ἐπιτελεῖον αὐτοῦ, συγκροτηθὲν καὶ τοῦτο ἐλαχίστας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου. Ἡ δημοσιευθεῖσα ὅμως ἐπίσημος ἔκθεσις τοῦ πολέμου τοῦ 1897 ἦρε τὰς ἀποδιδομένας εὐθύνας εἰς τὸν διάδοχον, ἡ δὲ κατὰ τῆς ζωῆς

Digitized by Google

τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α' ἀπόπειρα ἀνεθέρμανε τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ.

Ὁ ἀτυχὴς ἐκεῖνος πόλεμος εἶχεν ἐν τούτοις καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ, καθόσον αἱ ἑλληνικαὶ κυβερνήσεις συνῃσθάνθησαν τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην τῆς ὀργανώσεως στρατοῦ ἐπὶ θετικωτέρας βάσεως, ἡ δὲ μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1899 ἀναλαβοῦσα τὴν ἀρχὴν κυβέρνησις τοῦ Γ. Θεοτόκη ὑπέβαλε νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ γενικὴ διοίκησις τοῦ στρατοῦ ἀνετίθετο εἰς τὸν διάδοχον. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀνέλαβε ταύτην ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1900. Τῷ 1905, ὅτε καὶ πάλιν ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ Θεοτόκης, ἐνετάθησαν αἱ πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ ἐνέργειαι καὶ ἐγένοντο πολεμικαὶ προμήθειαι, οὕτως ὥστε νὰ δύναται ἡ Ἑλλάς, ἐπιστρατευομένη ταχέως καὶ ἀσφαλῶς, νὰ παρατάξῃ ἀξιόμαχον στρατιωτικὴν δύναμιν μὲ πλήρη τὸν ὁπλισμόν, πυρομαχικά, ὑλικὸν καὶ σχέδιον ἐπιστρατεύσεως καὶ συγκεντρώσεως τοῦ στρατοῦ, ἐξετελέσθησαν δὲ τὸ πρῶτον τότε καὶ μεγάλα στρατιωτικὰ γυμνάσια. Κατὰ τὰ ἑπτὰ ταῦτα ἔτη τῆς γενικῆς διοικήσεως τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ στρατὸς ἀπεκόμισε μεγάλα ὀφέλη καὶ ἀπεμακρύνθη τῆς πολιτικῆς, ἀποκατέστη δὲ πλήρης τάξις. Πλεῖστοι τῶν ἀξιωματικῶν αὐτοῦ μετέσχον τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνος, τῇ ἐπινεύσει τῆς κυβερνήσεως καὶ τοῦ διαδόχου, οὕτω δὲ ἀνεστάλη ἡ περαιτέρω εἰς τὴν Μακεδονίαν διείσδυσις τῶν βουλγαρικῶν κομιτάτων, τὰ ὁποῖα διὰ τῶν φόνων καὶ τῆς τρομοκρατίας ἐπεδίωκον νὰ ἐμφανίσωσιν ὡς βουλγαρικά, ἑλληνικὰ διαμερίσματα αὐτῆς. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ αὐστηρότης τῆς διοικήσεως τοῦ Κωνσταντίνου προσεπόρισεν αὐτῷ πλείστας ἐχθρότητας εἰς τὸν στρατόν. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ κίνημα τῶν Νεοτούρκων, οἵτινες ἐπιδεικτικῶς ἐπεζήτουν τὴν ταπείνωσιν τῆς Ἑλλάδος, αἱ ἐν Τουρκίᾳ καταδιώξεις τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ κήρυξις ἀποκλεισμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας εἰς τοὺς κυριωτέρους λιμένας τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, διέθετον τὸν στρατὸν κατὰ τῶν κυβερνώντων, ἔθεσαν εἰς κρίσιμον θέσιν τὸ ἀντιπροσωπευτικὸν πολίτευμα, ἐξησθένησαν τοὺς κυριωτέρους πολιτικοὺς παράγοντας τῆς χώρας καὶ κατέστησαν δυσχερεστάτην τὴν θέσιν τοῦ Κωνσταντίνου ὡς γενικοῦ διοικητοῦ τοῦ στρατοῦ. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἀναμενομένη εὐνοϊκὴ λύσις περὶ ἑνώσεως τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Ἑλλάδος, τῷ 1909, δὲν ἐπετεύχθη, τοῦτο δὲ ἠνάγκασεν εἰς παραίτησιν τὴν πλειοψηφοῦσαν ἐν τῇ βουλῇ κυβέρνησιν Θεοτόκη. Τὴν ἀρχὴν ἀνέλαβε τὴν 7ην Ἰουλίου 1909 (π. ἡ.) ὁ Δ. Ράλλης, ὅστις ἔδειξε μεγάλην προθυμίαν νὰ παράσχῃ πᾶσαν ὑποστήριξιν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ στρατιωτικοῦ ἔργου του, ἀλλ' ὁ βίος τῆς κυβερνήσεως ταύτης ὑπῆρξε βραχύτατος. Τὴν 15ην Αὐγούστου 1909 (π. ἡ.) ἐξερράγη ἡ στρατιωτικὴ ἐπανάστασις εἰς τὴν παρὰ τὰς Ἀθήνας θέσιν Γουδί. Καὶ διεδέχθη μὲν τὴν κυβέρνησιν Ράλλη ἡ τοῦ Κ. Μαυρομιχάλη τὴν 17ην Αὐγούστου 1909 ἀλλ' ὁ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τότε συνταγματάρχου Ν. Ζορμπᾶ «Στρατιωτικὸς Σύνδεσμος» ἐκυβέρνα κατ' οὐσίαν τὴν χώραν, εἰς τὰ νεύματα δὲ αὐτοῦ ὑπήκουεν ἡ βουλὴ καὶ αἱ δημόσιαι ἀρχαί. Ἐκ τῶν πρώτων πράξεων τοῦ «Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου» ὑπῆρξεν ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ Κωνσταντίνου ἀπὸ τῆς γενικῆς διοικήσεως τοῦ στρατοῦ, μετ' ὀλίγον δὲ διεγράφησαν ἀπὸ τῶν στελεχῶν αὐτοῦ καὶ οἱ λοιποὶ βασιλόπαιδες. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, οὕτω δὲ μετεβλήθη ὁλοσχερῶς ἡ στρατιωτικὴ διοίκησις. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀνετράπη τὴν 10ην Ἰανουαρίου 1910 (π. ἡ.) ἡ κυβέρνησις Μαυρομιχάλη καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, τῇ ὑποδείξει τοῦ κληθέντος ἐκ Κρήτης ὑπὸ τοῦ «Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου» Ἐλ. Βενιζέλου, ὁ Στ. Δραγούμης. Εἰς τὴν κυβέρνησιν τούτου ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ὁ Ν. Ζορμπᾶς καί τινες τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὑποδειχθέντων ἄλλα ὑπουργεῖα. Ἡ κυβέρνησις Δραγούμη ἐντολὴν εἶχε τὴν διάλυσιν τοῦ «Στρατιωτικοῦ Συνδέσμου» καὶ την διεξαγωγὴν ἐκλογῆς διπλῆς ἀναθεωρητικῆς τοῦ συντάγματος βουλῆς, ἐπραγματοποίησε δ' ἀμφοτέρους τοὺς σκοποὺς τούτους καὶ συνεφώνησε μετὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως τὴν ἀποστολὴν ὀλιγαρίθμου ὀργανωτικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς. Γενομένων τῶν ἐκλογῶν τῆς ἀναθεωρητικῆς συνελεύσεως τῷ 1910, ἐξελέγη βουλευτὴς Ἀττικοβοιωτίας ὁ Ἐλ. Βενιζέλος, εὑρισκόμενος ἐν Ἑλβετίᾳ. Τὴν 6ην Ὀκτωβρίου 1910 ἀνετέθη ὁ σχηματισμὸς κυβερνήσεως εἰς τὸν Βενιζέλον, ὅστις, διαλύσας τὴν συνέλευσιν, προέβη εἰς νέας ἐκλογὰς διπλῆς ἀναθεωρητικῆς βουλῆς, ἥτις ἐτροποποίησε τὸ Σύνταγμα, ὡς πρὸς τὰς μὴ θεμελιώδεις διατάξεις του. Ἡ κυβέρνησις Βενιζέλου ἀνέθεσεν εἰς τὸν διάδοχον Κωνσταντῖνον τὴν γενικὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ στρατοῦ καὶ τὴν διαχείρισιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ βασιλέως Γεωργίου Εὑρισκομένου τούτου εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, μετέσχεν ἡ Ἑλλὰς τῆς βαλκανικῆς συμμαχίας ἐν πλήρει συμπνοίᾳ τοῦ Κωνσταντίνου μετὰ τῆς κυβερνήσεως, μετὰ δὲ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ βασιλέως εἰς Ἀθήνας ἀνετέθη ἡ διοίκησις τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν διάδοχον καί, ἀρχομένου τοῦ Ὀκτωβρίου 1912, ἐκηρύχθη ὁ κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμος. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς Θεσσαλίας, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Κωνσταντίνου, διῆλθε τὰ σύνορα καὶ νικήσας τὸν ἐχθρὸν εἰς Σαραντάπορον καὶ Γιαννιτσᾶ εἰσῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἡ ταχεῖα αὕτη προέλασις προέλαβε τὴν κατάληψιν τῆς μακεδονικῆς πρωτευούσης ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ὀλίγον βραδύτερον ἐνεφανίσθησαν ἐκεῖ ἀξιοῦντες συγκατοχήν. Κατὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τούτων πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πολιορκοῦντος τὴν Τσατάλτζαν στρατοῦ των, παρέμεινεν ἐν Θεσσαλονίκῃ τμῆμα μόνον βουλγαρικοῦ στρατοῦ. Τότε ἐγκατεστάθη εἰς αὐτὴν καὶ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α'. Ἐπειδὴ ὅμως παρετείνετο ἡ πολιορκία τῶν Ἰωαννίνων, ἀπεφασίσθη ἡ εἰς τὴν Ἤπειρον μεταφορὰ τινῶν τῶν ἐν Μακεδονίᾳ μεραρχιῶν, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἀρχιστράτηγος Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου καὶ προκαλύψας τὴν Θεσσαλονίκην, ἀπῆλθεν εἰς Ἤπειρον. Τὴν 21ην Φεβρουαρίου 1913 ὁ διάδοχος ἐξεπόρθησε τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων καὶ οἱ Τοῦρκοι, συνθηκολογήσαντες, τῷ παρέδωκαν τὰ Ἰωάννινα. Ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὡραίων νικῶν ἐπεχύθησαν αἱ σκιαὶ τοῦ πένθους ἐκ τῆς διαπραχθείσης δολοφονίας τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α' (5 Μαρτίου 1913), τοῦ διαδόχου εὑρισκομένου ἔτι ἐν Ἰωαννίνοις. Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Κωνσταντῖνος, περιβεβλημένος ὑπὸ δόξης καὶ μεγάλης δημοτικότητος.

Κατὰ τὴν ἀρξαμένην τὸν Δεκέμβριον 1912 ἐν Λονδίνῳ συνδιάσκεψιν, οἱ Τοῦρκοι πληρεξούσιοι ἠρνοῦντο τὴν παραχώρησιν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Ἡ ἄρνησις αὕτη προεκάλεσε τὴν διακοπὴν τῶν συνεδριάσεων καὶ τὴν ἐπέμβασιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἥτις ἐξηνάγκασε τὴν Τουρκίαν ν' ἀποδεχθῇ τοὺς ὅρους τῶν Συμμάχων. Ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου (17 Μαΐου 1913) δὲν ἔθετε τέρμα εἰς τὸν πόλεμον, ἕνεκα τῶν ὑπερβολικῶν ἀξιώσεων τῆς Βουλγαρίας, αἵτινες ἤγαγον τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Σερβίαν εἰς συνομολόγησιν τῆς συνθήκης τῆς Θεσσαλονίκης τὴν 18/31 Μαΐου 1913 καὶ εἰς τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον τῆς 17/30 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἀπὸ τῆς Μπάλτσας ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀπηύθυνε διάγγελμα πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἐπηκολούθησαν αἱ συντρίψασαι τὴν Βουλγαρίαν νῖκαι τοῦ Κιλκίς, τῆς Κρέσνας καὶ τῆς Τζουμαγιᾶς, διὰ τῆς συνομολογήσεως δὲ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ συνθήκης ἀπέκτα ἡ Ἑλλὰς τὴν Νότιον Ἤπειρον, τὴν Δυτικὴν καὶ Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους καὶ τὴν Κρήτην. Ἀλλ' ἡ ἐκκένωσις τῆς Βορείου Ἠπείρου προεκάλεσε τὴν ἔκρηξιν αὐτονομιστικοῦ κινήματος ἐν αὐτῇ, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1914, ὅπερ κατέληξεν εἰς τὴν ὑπογραφὴν πρωτοκόλλου ἐν Κερκύρᾳ, δι' οὗ ἐξησφαλίζετο εἰδικὴ διοικητικὴ ὀργάνωσις τῶν ἐπαρχιῶν Κορυτσᾶς καὶ Ἀργυροκάστρου.

Κωνσταντῖνος Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ Ἑλλάς, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης, ἤρχισε τὴν ἐσωτερικήν της ὀργάνωσιν. Τὴν 24ην Ἰουνίου 1914 ἐδολοφονήθη ἐν Σεραγέβῳ ὁ διάδοχος τῆς Αὐστρίας ἀρχιδοὺξ Φραγκῖσκος καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ. Ὁ φόνος οὗτος περιέπλεξε τὴν Εὐρώπην εἰς πόλεμον. Ἡ Γερμανία ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅτι ἡ Βουλγαρία θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῆς Σερβίας καὶ συνεβούλευεν αὐτὴν νὰ διασπάσῃ τὰς μετὰ τῆς Σερβίας σχέσεις, ὅπως μὴ συμπαρασυρθῇ εἰς ἄφευκτον καταστροφήν. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπήντησεν, ὅτι δὲν θὰ ἔβλεπεν ἀπαθῶς πᾶσαν κατὰ τῆς συμμάχου της ἐπίθεσιν, ὅτε δὲ ἡ Σερβία ἐζήτησε τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἑλληνοσερβικῆς συνθήκης, ἡ Ἑλλὰς ἀπήντησεν ὅτι δὲν θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐπίθεσιν κατ' αὐτῆς. Ἡ Γερμανία ἠπείλει ὅτι ἡ ἐξακολούθησις τῶν σχέσεων τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Σερβίας θὰ διέκοπτε πάντα μετ' αὐτῆς δεσμόν. Αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος ἀπηύθυνε πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον τηλεγράφημα ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ σημείου τούτου ἡ Ἑλλὰς ἐτήρει οὐδετερότητα, εἰς τὴν ὁποίαν πρὸ πάντων ἐφέρετο ἐκ τοῦ φόβου τοῦ κινδύνου, ὃν ἄλλως θὰ διέτρεχεν ὁ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνισμός· τὸν Φεβρουάριον ὅμως ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἐπεχείρησαν νὰ ἐκβιάσωσι τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων· ἡ κυβέρνησις Βενιζέλου προέτεινεν εἰς τὸν βασιλέα ὅπως ἡ Ἑλλὰς ἐξέλθῃ εἰς τὸν πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Συμμάχων, μετέχουσα μὲ μίαν μεραρχίαν εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, συνῆλθε δὲ πρὸς τοῦτο συμβούλιον τοῦ στέμματος· ἀλλ' ἐπελθούσης διαφωνίας τοῦ στέμματος μετὰ τῆς κυβερνήσεως, παρῃτήθη αὕτη τὴν 25ην Φεβρουαρίου 1915 καὶ διεδέχθη αὐτὴν κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Δ. Γούναρην, ἀποδεχθεῖσα τὴν πολιτικὴν τῆς οὐδετερότητος καὶ προβᾶσα εἰς τὴν διάλυσιν τῆς βουλῆς.

Ἡ ἐπιχείρησις τῶν Δαρδανελλίων ἀπέτυχεν, ἤρξαντο δὲ νέαι διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Συμμάχων πρὸς ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον. Οἱ Σύμμαχοι ὅμως δὲν ἐδέχθησαν τὸν ὅρον τῆς ἀσφαλείας τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς Ἑλλάδος καὶ οὕτω αἱ διαπραγματεύσεις ἐναυάγησαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἠσθένησεν ἐπικινδύνως ἐκ πυώδους πλευρίτιδος, συνεπείᾳ γρίππης. Αἱ διεξαχθεῖσαι βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ τῆς 31ην Μαΐου 1915 (π. ἡ.) ἔφερον πλειοψηφοῦσαν τὴν πολιτικὴν μερίδα τοῦ Βενιζέλου, τὴν δὲ 10ην Αὐγούστου, ἀναρρώσαντος τοῦ βασιλέως, ἐσχημάτισεν ὁ Ἐλ. Βενιζέλος κυβέρνησιν.

Τὰ ἐν τῇ Βαλκανικῇ πράγματα περιεπλέκοντο ἐκ νέου ἕνεκα τῆς ἐπικειμένης καθόδου τῆς Βο-

Digitized by Google

γαρίας εἰς τὸν πόλεμον, ὅτε ἡ κυβέρνησις Βενιζέλου ἐθεώρει ἐπιβαλλομένην τὴν εἴσοδον τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον, καθ' ἃς ἡμέρας τὰ γαλλοαγγλικὰ στρατεύματα ἀπεβιβάζοντο εἰς Μακεδονίαν σχηματίσαντα τὸ μέτωπον τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὁ στρατηγὸς Σαράϊγ ἐγκαθίστατο εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ κατελάμβανε τὸ φρούριον τοῦ Καραμπουρνοῦ τὴν 11/24 Νοεμβρίου 1915, ὁ δὲ γαλλικὸς στόλος τὴν 10/23 Δεκεμβρίου 1915 τὴν Κέρκυραν, ὅπου κατέφυγεν ὁ ἐκκενώσας τὸ ἐθνικόν του ἔδαφος σερβικὸς στρατός, τὸν ὁποῖον βραδύτερον μετέφερον οἱ σύμμαχοι εἰς Μακεδονίαν.

Τὴν 24ην Σεπτεμβρίου 1915 (π. ἡ.) διεδέχθη τὸ ὑπουργεῖον Βενιζέλου ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη, ἥτις, ἕνεκα συμβάντος ἐπεισοδίου τινὸς μεταξὺ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Γιαννακίτσα ἐν τῇ βουλῇ, συνεπείᾳ τοῦ ὁποίου τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἦρε τὴν πρὸς αὐτὴν ἐμπιστοσύνην του, παρῃτήθη, διεδέχθη δὲ αὐτὴν κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Σ. Σκουλούδην τὴν 25ην Ὀκτωβρίου 1915 (π. ἡ.). Αὕτη, διαλύσασα τὴν βουλήν, προέβη εἰς ἐκλογὰς (6 Δεκεμβρίου 1915), καθ' ἃς τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων ἀπέσχεν. Ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως ταύτης εἰσέβαλον οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἐκ τούτου δὲ προεκλήθη ἡ ἐπέμβασις ἐν Ἀθήναις τῶν Συμμάχων, συνέπεια τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ παραίτησις τῆς κυβερνήσεως Σκουλούδη καὶ ἡ παῦσις τῶν ἐργασιῶν τῆς βουλῆς. Ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Ἀ. Ζαΐμην τὴν 9/22 Ἰουνίου. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1916 ἐξερράγη τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ κίνημα τῆς «Ἐθνικῆς Ἀμύνης» καὶ ἐσχηματίσθη προσωρινὴ κυβέρνησις. Τὴν 11ην Σεπτεμβρίου 1916 ἡ τριανδρία Βενιζέλου-Κουντουριώτη-Δαγκλῆ, μεταβᾶσα εἰς Θεσσαλονίκην, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς «Ἐθνικῆς Ἀμύνης». Τὴν 3/16 Σεπτεμβρίου παρῃτήθη τὸ ἐν Ἀθήναις ὑπουργεῖον Ζαΐμη καὶ ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν ὁ Ν. Καλογερόπουλος. Παραιτηθέντος καὶ τούτου τὴν 27ην Σεπτεμβρίου 1916 (π. ἡ.), τὸν διεδέχθη ὁ Σ. Λάμπρος, κατὰ τὴν ὑπουργίαν τοῦ ὁποίου συνέβησαν, παρὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου, τὴν 17ην Νοεμβρίου συγκρούσεις μεταξὺ τῶν ναυτικῶν ἀγημάτων τοῦ καταλαβόντος τὸ Ζάππειον Γάλλου ναυάρχου Φουρνιὲ καὶ ἀποσπασμάτων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, αἵτινες ἐπεδείνωσαν τὴν κατάστασιν. Τὴν 21ην Ἀπριλίου 1917 (π. ἡ.) παρῃτήθη ἡ κυβέρνησις Λάμπρου καὶ ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ Ἀ. Ζαΐμης. Τὰ ἐν Ἑλλάδι πράγματα ἐπεδεινώθησαν μέχρις ἐμφυλίου πολέμου καὶ αἱ σύμμαχοι δυνάμεις, μετὰ διαφόρους ἐπεμβάσεις, ἀπεφάσισαν τὴν ἀποστολὴν ὡς ὑπάτου ἁρμοστοῦ τοῦ Ζοννάρ, ὅστις, ἀφιχθεὶς εἰς Πειραιᾶ τὴν 29ην Μαΐου 1917, ἀπῄτησε παρὰ τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμη τὴν παραίτησιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Γεωργίου. Τὴν ἐπομένην ὁ βασιλεὺς μετὰ τῆς λοιπῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἀπῆλθε τῆς Ἑλλάδος, ἀπευθύνας διάγγελμα πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαόν, εἰς ὃ ἔλεγεν: «Ἐκπληρῶν τὸ καθῆκόν μου πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ μόνον τὸ συμφέρον αὐτῆς ἔχων ὑπ' ὄψει, ὑπείκω εἰς τὴν ἀνάγκην καὶ ἐγκαταλείπω, μετὰ τοῦ διαδόχου, τὴν φιλτάτην μου πατρίδα, ἀφίνων ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν υἱόν μου Ἀλέξανδρον». Οὕτως εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ δευτερότοκος υἱός του Ἀλέξανδρος, τὴν 13ην δὲ Ἰουνίου 1917 ἀνελάμβανε τὴν κυβέρνησιν ὁ Ἐλ. Βενιζέλος καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐξήρχετο εἰς τὸν πόλεμον.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας Ἀλεξάνδρου ἐτερματίσθη ὁ Παγκόσμιος πόλεμος καὶ ὑπεγράφη ἡ ἐν Βερσαλλίαις συνθήκη, μεθ' ὃ ἡ κυβέρνησις προεκήρυξε βουλευτικὰς ἐκλογάς. Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, δηχθεὶς ἐν Τατοΐῳ ὑπὸ πιθήκου, ἀπέθανε τὴν 12/25 Ὀκτωβρίου 1920. Αἱ γενόμεναι ...λιδοσκοπήσεις ὅπως διαδεχθῇ τοῦτον ὁ βασι...παις Παῦλος ἀπέτυχον καὶ συνελθούσης βουλῆς ἐξελέγη ἀντιβασιλεὺς ὁ Π. Κουντουριώτης. Κατὰ τὰς διεξαχθείσας βουλευτικὰς ἐκλογὰς τὴν 1ην Νοεμβρίου 1920 τὸ βενιζελικὸν κόμμα ἡττήθη, ἡ κυβέρνησις Βενιζέλου παρῃτήθη, τὴν δὲ 4ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἐσχημάτισε κυβέρνησιν ὁ Δ. Ράλλης. Παραιτηθέντος καὶ τοῦ Κουντουριώτου, ἀνετέθη ἡ ἀντιβασιλεία εἰς τὴν βασιλομήτορα Ὄλγαν, καθόσον ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, διαμένων εἰς Ἑλβετίαν, ἐζήτησεν ὅπως ἐρωτηθῇ ὁ λαὸς περὶ τῆς ἐπανόδου αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον. ...ξαχθέντος δημοψηφίσματος, ἀνεκλήθη οὗτος, ...ορηθείσης τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ ὡς ἁπλῆς ...ομακρύνσεως, ἐπιβληθείσης διὰ τῆς βίας καὶ ...υ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ λαοῦ, ἐπέστρεψε δὲ ... Ἀθήνας τὴν 6ην Δεκεμβρίου 1920 καὶ ἀνέλα... αὖθις τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν.

Ἡ δευτέρα περίοδος τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου ὑπῆρξε πλήρης ἀκανθῶν. Τὸ μικρασια...ὸν ζήτημα ἀπερρόφει πᾶσαν τὴν ἐνέργειαν τοῦ ...ους, ὅπερ ὅμως εὕρισκε σφοδρὰν ἀντίδρασιν ...ὰ τῇ Ἀντάντ, ἥτις ἐστέρησε τὴν σύμμαχόν της ...ης ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς ἐνισχύσεως, αἱ δὲ κυ...νήσεις της δὲν ἀνεγνώρισαν τὸν ἐπανελθόντα εἰς τὸν θρόνον βασιλέα. Πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι τῶν διαδεχθεισῶν ἀλλήλας ἑπτὰ ἑλληνικῶν κυβερνήσεων ἀπέβαινον μάταιαι, ἡ δὲ προταθεῖσα παρὰ τῶν συμμάχων ἀναθεώρησις τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν δὲν ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς Γ' ἐθνικῆς συνελεύσεως. Ἐξηκολούθησεν οὕτως ὁ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πόλεμος ὑπὸ τὰς δυσχερεστέρας συνθήκας. Τὴν 29ην Μαΐου 1921 ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀπηύθυνε διάγγελμα εἰς τὸν λαόν, δι' οὗ ἤγγελλεν ὅτι ἀπήρχετο εἰς τὸ μικρασιατικὸν μέτωπον, ἵνα εὑρίσκεται πλησίον τοῦ μαχομένου στρατοῦ. Τὴν 31ην Μαΐου, εὑρισκόμενος εἰς Κορδελιὸ τῆς Σμύρνης, ἀπηύθυνε παρόμοιον διάγγελμα εἰς τὸν στρατόν, περὶ τὰ τέλη δὲ τοῦ Ἰουλίου μετέβη εἰς Οὐσάκ, ὅπως εὑρίσκεται πλησιέστερον τοῦ μαχίμου στρατοῦ.

Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ στρατοῦ, οὔτε ἀνεμείχθη εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ πρὸς Ἄγκυραν ἐν τούτοις ἐπιχείρησις δὲν ἔσχε τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπεχώρησε πρὸς τὸ Ἐσκὶ-Σεχήρ. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις μετὰ τοῦτο, ἀποστείλασα τὸν Φραγκλὲν-Μπουγιὸν εἰς τὴν Ἄγκυραν, προῆλθεν εἰς συμφωνίαν μετὰ τοῦ Κεμὰλ πασᾶ. Ματαίως ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐπεκαλεῖτο τὴν μεσολάβησιν τῶν συμμάχων δυνάμεων πρὸς σύναψιν εἰρήνης. Ἡ συνελθοῦσα ἐν Παρισίοις τὴν 27ην Μαρτίου 1922 διάσκεψις ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν ἀποκαταστάσεως τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Σμύρνης καὶ τῆς περιοχῆς της, καθὼς καὶ ἐπὶ τοῦ ἡμίσεος περίπου τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης. Πᾶσαι αἱ προτάσεις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψει. Τὴν 13ην Αὐγούστου 1922 ἤρξατο ἡ τουρκικὴ ἐπίθεσις, ἡ καταλήξασα εἰς τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν. Τὴν 28ην Αὐγούστου ἡ κυβέρνησις Πρωτοπαπαδάκη παρῃτήθη καὶ ἐκλήθη εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Ν. Τριανταφυλλάκος, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπηύθυνε διάγγελμα εἰς τὸν λαόν, ἐπικαλούμενος κατὰ τὴν σκληρὰν αὐτὴν δοκιμασίαν τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ τὴν ὑπακοὴν εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας. Τὰ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀτυχήματα προεκάλεσαν γενικὸν ἐν Ἑλλάδι ἀναβρασμόν, τὴν δὲ 11ην Σεπτεμβρίου ἐξερράγη εἰς τὸν ἐν Χίῳ συγκεντρωθέντα στρατὸν Μ. Ἀσίας στρατιωτικὴ ἐπανάστασις, τῆς ὁποίας οἱ ἀρχηγοί, δι' ἐκκλήσεών των, ἐζήτουν τὴν παραίτησιν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου ὑπὲρ τοῦ διαδόχου Γεωργίου, τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως ἐμπνεούσης ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Ἀντὰντ καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ μετώπου τῆς Θρᾴκης. Τὰ ἀεροπλάνα διεσκόρπισαν τὰς προκηρύξεις ταύτας εἰς τὰς Ἀθήνας, τὴν δὲ ἑσπέραν τῆς 13ης Σεπτεμβρίου ὁ ἐπαναστατικὸς στρατὸς ἀπεβιβάζετο εἰς Λαύριον. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὁ βασιλεύς, ὅπως ἀποτρέψῃ ἐμφύλιον σπαραγμόν, ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς κυβερνήσεως, ἀνακοινῶν εἰς αὐτὸν τοὺς λόγους, δι' οὓς προέβαινεν εἰς παραίτησιν. Ἐπίσης ἐδημοσίευσε τὸ πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν διάγγελμά του, διὰ τοῦ ὁποίου καθίστα εἰς αὐτὸν γνωστὴν τὴν παραίτησίν του ἐκ τοῦ θρόνου, μὴ θελήσας ν' ἀφήσῃ εἰς τὸν νοῦν οὐδενὸς τὴν παραμικρὰν ἀμφιβολίαν ὅτι διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου παρουσίας του θὰ ἐδυσχέραινε τὴν λύσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ διχασμοῦ καὶ τὴν βοήθειαν τῶν Συμμάχων: «Ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς πατρίδος, προσέθετε, πᾶσα θυσία εἶναι μικρά, εἶμαι δ' ἕτοιμος ὅπως ἀγωνισθῶ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς χώρας, ἂν ἡ κυβέρνησις καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς κρίνουν χρήσιμον τὴν ὑπηρεσίαν μου ταύτην πρὸς τὴν φιλτάτην πατρίδα». Αὗται ὑπῆρξαν αἱ τελευταῖαι λέξεις αἱ ἀπευθυνθεῖσαι πρὸς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τοῦ κατελθόντος τὸν θρόνον ἡγεμόνος. Τὸν παραιτηθέντα βασιλέα διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ πρωτότοκος υἱός του Γεώργιος Β'. Ὅτε ἐδημοσιεύετο τὸ διάγγελμα (14 Σεπτεμβρίου 1922) τὰ ἐπαναστατικὰ στρατεύματα προὐχώρουν πρὸς τὰς Ἀθήνας. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μεθ' ἁπάσης τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας ἀπήρχετο εἰς τὴν Δεκέλειαν καὶ τὴν 17ην Σεπτεμβρίου, ἐπιβιβασθεὶς ἐπὶ ἀτμοπλοίου εἰς Ὠρωπόν, κατέλιπε τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγκατεστάθη προσωρινῶς εἰς Παλέρμον. Ὁ ὑπόλοιπος βίος του ὑπῆρξε βραχύτατος· ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν πεντήκοντα ἐτῶν, ὁ δὲ νεκρός του, μεταφερθεὶς εἰς Φλωρεντίαν, ἐναπετέθη εἰς τὴν κρύπτην τῆς ἐκεῖ ρωσικῆς ἐκκλησίας.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

— **Κωνσταντῖνος** ***Ἄγγελος.*** Δεσπότης Νέων Πατρῶν καὶ Θεσαλίας (1296—1303). Ἦτο υἱὸς τοῦ ἱδρυτοῦ τοῦ δεσποτάτου Νέων Πατρῶν (Ὑπάτης) καὶ Θεσσαλίας Ἰωάννου Α' Ἀγγέλου ἢ Λαπατρία. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ δραστηριότητά του καὶ ζῶντος ἔτι τοῦ πατρός του ἐστράτευσε, κατὰ τὸ ἔαρ 1295, ἐναντίον τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου καὶ θείου του Νικηφόρου Α' Ἀγγέλου, καθὼς καὶ τῶν κατεχόντων τὴν μεσημβρινὴν Αἰτωλοακαρνανίαν Ἀνδεγαυῶν τοῦ βασιλείου τῆς Σικελίας, καὶ κατατροπώσας τὰ στρατεύματα αὐτῶν κατέλαβε τὸ Ἀγγελόκαστρον, τὸν Ἀχελῷον καὶ τὴν Ναύπακτον· ἀναγκασθεὶς ὅμως, λόγῳ τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του, τῷ 1296, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἕδραν του, εἰρήνευσε μετ' αὐτῶν, ἐπιστρέψας τὰς καταληφθείσας χώρας. Ἐν τούτοις προῆλθε καὶ πάλιν εἰς ἐχθροπραξίας πρὸς αὐτοὺς καὶ τέλος ἀπέθανε τῷ 1303, καταλιπὼν τὸν θρόνον του εἰς τὸν υἱόν του Ἰωάννην Β' Ἄγγελον, τὸν ὁποῖον ὅμως, ἀνήλικον ὄντα, ἔθεσε διὰ τῆς διαθήκης του ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Γουΐδωνος Β' Δελαρός, υἱοῦ τοῦ Γουλιέλμου Α' Δελαρός, καὶ τῆς ἀδελφῆς του Ἑλένης.

Ν. ΚΛΣ

ΡΩΣΙΑΣ

— **Κωνσταντῖνος** ***Βσεβόλοδιτς.*** Ρῶσος μέγας ἡγεμών, γεννηθεὶς ἐν Βλαδιμὶρ τῷ 1186 καὶ ἀποθανὼν ἐν Κιέβῳ τῷ 1219. Υἱὸς τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος τοῦ Βλαδιμὶρ Βσεβόλοδ. Τοῦτον, εἰκοσαετῆ ὄντα, ὁ πατήρ του ἀπέστειλεν ἐν Νοβογκόροντ, ὅπως γίνῃ ἄρχων αὐτῆς. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπέφερε τὴν γαλήνην εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλὰ γενόμενος ὄργανον τῶν τυραννικῶν βουλήσεων τοῦ πατρός του, κατέστη μισητὸς εἰς τοὺς νέους αὐτοῦ ὑπηκόους, ὁ δὲ Βσεβόλοδ, φοβούμενος τὴν ἐκδίκησιν τῶν πολιτῶν, ἀνεκάλεσε τὸν Κωνσταντῖνον καὶ ἀπέστειλεν εἰς Νοβογκόροντ τὸν νεώτερον υἱόν του Σβιατοσλάβ, ἀναθέσας εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ροστὸβ μετὰ ἑτέρων ἑπτὰ πόλεων. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του κατέστησεν αὐτὸν κληρονόμον τοῦ ἀξιώματος τοῦ μεγάλου ἡγεμόνος, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν ἀδελφόν του Γεώργιον τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ροστόβ. Οὗτος ἠρνήθη ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν, ὁ δὲ πατήρ του ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἀπείθειαν αὐτοῦ ἀνηγόρευσε διάδοχον τῆς μεγάλης ἡγεμονίας τῆς Ρωσίας τὸν δευτερότοκον υἱόν του Γεώργιον. Ἐκ τῆς ἀναγορεύσεως ὡς μεγάλου ἡγεμόνος τοῦ Γεωργίου προεκλήθη μέγας ἐμφύλιος πόλεμος, καθ' ὃν ὁ Κωνσταντῖνος ἤρατο μεγάλην νίκην καὶ ἐγένετο μέγας ἡγεμὼν τῆς Ρωσίας τῷ 1216. Τυχὼν τοῦ ποθουμένου, ἀνηγόρευσε τὸν ἀδελφόν του διάδοχον τῆς μεγάλης ἡγεμονίας καὶ ἐξεχώρησεν αὐτῷ τὴν Σουσδαλίαν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέθανε τριακονταετής.

Θ. Β.

— **Κωνσταντῖνος** ***Κωνσταντίνοβιτς.*** Μέγας δοὺξ τῆς Ρωσίας, γεννηθεὶς ἐν Στρέλνᾳ τῷ 1858 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1915. Ἦτο υἱὸς τοῦ μεγάλου δουκὸς Κωνσταντίνου Νικολάγιεβτς καὶ ἀδελφὸς τῆς βασιλίσσης τῆς Ἑλλάδος Ὄλγας. Ἠγάπα τὰ γράμματα καὶ διετέλεσε πρόεδρος τῆς ἐν Πετρουπόλει Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, συνέθεσε δὲ πλεῖστα ποιήματα, μὴ στερούμενα χάριτος καὶ ἐμπνεύσεως.

Θ. Β

— **Κωνσταντῖνος** ***Κωνσταντίνοβιτς.*** Ρῶσος μέγας δούξ, υἱὸς τοῦ μεγάλου δουκὸς Κωνσταντίνου Κωνσταντίνοβιτς, ἀδελφοῦ τῆς βασιλίσσης τῶν Ἑλλήνων Ὄλγας, γεννηθεὶς ἐν Πετρουπόλει τῷ 1890 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀλαπαϊγιὲβσκ τῷ 1918 Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως συλληφθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν σοβιὲτ μετηνέχθη εἰς Ἀλαπαϊγιὲβσκ καὶ ἐτυφεκίσθη μετὰ τῶν ἄλλων μεγάλων δουκῶν Σεργίου, Ἰγὸρ καὶ Ἰωάννου.

Θ. Β.

— **Κωνσταντῖνος** ***Νικολάγιεβιτς.*** Μέγας δοὺξ τῆς Ρωσίας, γεννηθεὶς ἐν Πετρουπόλει τῷ 1827 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1892. Υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου Α', κατέλαβε διαφόρους μεγάλας θέσεις τῆς αὐτοκρατορίας. Καταγινόμενος ἰδιαιτέρως εἰς τὰ ναυτικά, ἐγένετο μέγας ναύαρχος τοῦ ρωσικοῦ ναυτικοῦ καὶ ἀνώτερος διευθυντὴς τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν. Διαρκοῦντος τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου ἐκυβέρνα τὸν στόλον τῆς Βαλτικῆς. Μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου Α', εἰργάσθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὲρ τῆς χειραφετήσεως τῶν δουλοπαροίκων καὶ ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἐπίβλεψις τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχετικοῦ οὐκαζίου. Τῷ 1860 ἤρξαντο αἱ ταραχαὶ ἐν Πολωνίᾳ, αἵτινες ἐξηπλώθησαν καθ' ὅλην τὴν χώραν. Τὴν 8 Ἰουνίου 1862 ὁ Κωνσταντῖνος Νικολάγιεβιτς διωρίσθη ἀντιβασιλεὺς τῆς Πολωνίας καὶ προέβη εἰς διαβήματα πρὸς συνδιαλλαγήν, ἀλλ' ἀπόπειρα κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ κατέδειξε τὸ ἀδύνατον τῆς συνεννοήσεως. Ὁ Κωνσταντῖνος προέβη εἰς στρατολογίαν, ἀλλ' οἱ στρατευθέντες ἀπέδρασαν καὶ τὴν 15 Ἰανουαρίου 1863 ἐξερράγη ἐπανάστασις, ὁ δὲ ἀντιβασιλεὺς ἐξηναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ τῆς Πολωνίας. Τῷ 1865 ἐγένετο πρόεδρος τοῦ συμβουλίου τῆς αὐτοκρατορίας, μετὰ τὴν δολοφονίαν δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Β' ἀπεσύρθη τοῦ δημοσίου βίου. Τῷ 1848 ἐνυμφεύθη τὴν πριγκίπισσαν τοῦ Σὰξ-Ἄλτενμπουργ Ἀλεξάνδραν Ἰωσηφόβναν. Ἦτο πατὴρ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἑλλάδος Ὄλγας

Θ. Β.

— **Κωνσταντῖνος** ***Παύλοβιτς.*** Μέγας δοὺξ τῆς Ρωσίας καὶ ἀντιβασιλεὺς τῆς Πολωνίας, υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Παύλου Α', γεννηθεὶς ἐν Πετρουπόλει τῷ 1799 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βίτεμπσκ τῆς Πολωνίας τῷ 1831. Ἀνετράφη ὑπὸ τῆς μάμμης αὐτοῦ Αἰκατερίνης Β', ἥτις, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἐκδίωξιν τῶν Τούρκων ἀπὸ τῆς Εὐρώπης, προητοίμαζεν αὐτὸν ὡς τὸν μέλλοντα αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, διὸ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα

Digitized by Google

τοῦ Κωνσταντίνου, προσφιλὲς εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ τὸν ἐδίδαξε τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ὁ μέγας δοὺξ ἐσπούδασε στρατιωτικὰ καὶ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Σουβάρωφ μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Ἰταλίας. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ πατρός του (24 Μαρτίου 1801) καὶ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀλεξάνδρου Α' μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Ἄουστερλιτς (1805) καὶ τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ 1812 καὶ 1814. Μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Βιέννης ἐγένετο ἀντιβασιλεὺς τοῦ βασιλείου τῆς Πολωνίας καὶ ἀρχηγὸς τῶν πολωνικῶν στρατευμάτων.

Θ. Β.

ΚΛΗΡΙΚΟΙ

— **Κωνσταντῖνος** πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως.*** Ἕξ οἰκουμενικοὶ πατριάρχαι ἔφερον τοῦτο τὸ ὄνομα:

—1) Ὁ Α' 675—677). Διάκονος καὶ σκευοφύλαξ ὢν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, διεδέχθη Ἰωάννην τὸν Ε' εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Ὑπὸ τοῦ Ἐφραιμίου χαρακτηρίζεται ὡς «σπουδαῖος ἀνὴρ καὶ εὐσεβοφρόνων κλέος», διότι ἦτο πολέμιος τῆς αἱρέσεως τῶν μονοθελητῶν.

—2) Ὁ Β' (754—766). Ἐπίσκοπος ὢν τοῦ ἐν Παμφυλίᾳ Συλαίου, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Ε' εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὑπὸ τὰς ἑξῆς περιστάσεις. Ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ, δεινὸς εἰκονομάχος, συνεκάλεσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἐφέσου Θεοδοσίου τῷ 754 σύνοδον, ἥτις κατεδίκασε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων, οἱ συνοδικοί, μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου, μεταβάντες εἰς τὸν ἐν Βλαχέρναις ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐπεκύρωσαν τὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος προταθεῖσαν ἐκλογὴν τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντίνου ὡς οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἀνελθὼν εἰς τὸν ἄμβωνα καὶ κρατῶν ἀπὸ τῆς χειρὸς τὸν ἐπίσκοπον ἀνεφώνησε: «Κωνσταντίνου οἰκουμενικοῦ πατριάρχου πολλὰ τὰ ἔτη». Οἰκτρότατον δ' ὅμως ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ πατριάρχου τούτου. Κατά τινας μὲν χρονογράφους, διότι μετέσχε συνωμοσίας τινὸς κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος, κατ' ἄλλους δὲ διότι ἀνεκαλύφθη ὅτι ἐν τῷ κρυπτῷ προσεκύνει τὰς εἰκόνας καὶ κατ' ἄλλους διότι διέδωκε φήμην τινὰ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ ἔν τινι μετ' αὐτοῦ μυστικῇ συνεντεύξει ὠνόμασε τὴν Θεοτόκον Χριστοτόκον, δεχόμενος οὕτω τὴν αἵρεσιν τοῦ Νεστορίου, πράγματι δέ, διότι φοβούμενος τὴν ὑπερβολικὴν ἀνάπτυξιν τῆς καινοτομίας (ἤτοι τῆς εἰκονομαχίας), δὲν ἤθελε νὰ παύσῃ πᾶσαν σχέσιν πρὸς τὴν ἀντίθετον μερίδα, ὅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτρέψῃ ὁ βασιλεύς. Καθαιρεθεὶς καὶ πομπευθεὶς ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἀπεκεφαλίσθη, τῇ διαταγῇ τοῦ αὐτοκράτορος, τῇ 7 Ὀκτωβρίου τοῦ 766

—3) Ὁ Γ' (1059—1063), ὁ ἐπονομαζόμενος *Λειχούδης.* Ἐκ Βυζαντίου καταγόμενος, μοναχός, πρόεδρος τῆς συγκλήτου, λίαν πεπαιδευμένος καὶ δεξιὸς πολιτικός, διεδέχθη τῷ 1059 Μιχαὴλ τὸν Κηρουλάριον, παυθέντα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, κοινῇ ψήφῳ ἀρχιερέων καὶ λαοῦ ἐκλεγεὶς οἰκουμενικὸς πατριάρχης. Ἡγούμενος ὢν τῆς μονῆς τῶν Μαγγάνων, ἐκβιασθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰσαακίου ἐξεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὰ δικαιώματα ταύτης ὀλίγον πρὸ τῆς χειροτονίας του. Ὁ πατριάρχης οὗτος ἀνήγειρεν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου μοναστήριον ἐν Κωνταντινουπόλει, ἀποθανὼν δὲ τῷ 1063 ἐξυμνήθη ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ δι' ἐπιταφίου λόγου.

—4) Ὁ Δ' (1154—1156), ὁ ἐπονομαζόμενος *Χλιαρηνός.* Διάκονος καὶ σακελλάριος ὢν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, διεδέχθη Νεόφυτον τὸν Α' ἐν τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ, τὸν ὁποῖον κατεῖχεν ἐπὶ 2 ἔτη καὶ 8 μῆνας καὶ εἶτα ἀπεβίωσεν. Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τούτου ὁ πάπας Ἀδριανὸς ὁ Δ', ἀποστείλας δύο πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν περὶ ἑνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν, οὐδὲν κατώρθωσε, διότι τὰ ἐκ τῆς δευτέρας σταυροφορίας (1147—1149) πρόσφατα τότε εἰς τὴν μνήμην τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει γενόμενα εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος κατὰ ἥκιστα συνετέλουν εἰς προσέγγισιν ὀρθοδόξων καὶ δυτικῶν. Τῷ 1156, συγκαλέσας ὁ πατριάρχης οὗτος σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει κατεδίκασε τὸν μοναχὸν καὶ ὑποψήφιον εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Ἀντιοχείας ὡς αἱρετικὸν Σωτήριχον Παντεύγενον.

—5) Ὁ Ε' (1897—1901), ὁ *Βαλιάδης.* Ἐν Χίῳ γεννηθεὶς τῷ 1833, ἐσπούδασε θεολογίαν ἐν τῇ σχολῇ τῆς Χάλκης, ἐξ ἧς ἀποφοιτήσας τῷ 1857 μετέβη εἰς Ἀθήνας, Γαλλίαν, Ἑλβετίαν καὶ Γερμανίαν, ὅπου συνεπλήρωσε τὰς μελέτας του. Ἐπανελθὼν ἐξ Εὐρώπης τῷ 1872 εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐξελέγη μέλος καὶ γραμματεὺς τῆς κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο συνελθούσης περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος συνόδου. Τῷ 1874 διωρίσθη ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς συνόδου καὶ τῷ 1876 ἐξελέγη μητροπολίτης Μυτιλήνης, ἣν 18 ἔτη κυβερνήσας προήχθη τῷ 1893 εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Ἐφέσου, ἐξ ἧς, μετὰ τετραετίαν, τῷ 1897, ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ παραιτηθέντος Ἀνθίμου τοῦ Ζ'. Τῷ 1901 ἐπικρατήσαντες ἔν τε τῇ Ἱερᾷ συνόδῳ καὶ τῷ Δ. Μ. Συμβουλίῳ οἱ φίλοι τοῦ Ἰωακεὶμ τοῦ Γ', καθῄρεσαν αὐτόν, καὶ ἔκτοτε ἀποσυρθεὶς εἰς Χάλκην ὡς ἰδιώτης ἀπέθανεν ἐκεῖ τῷ 1914. Κωνσταντῖνος ὁ Ε', λίαν πεπαιδευμένος καὶ φιλόμουσος ὤν, προήγαγε τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου, συνέστησε πολλὰ ἠθικοθρησκευτικὸν σκοπὸν ἔχοντα σωματεῖα καὶ πολλὰ προϋπάρχοντα ἐπροστάτευσεν, ἵδρυσε μουσικὸν σύλλογον καὶ μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐπεδίωξε τὴν μόρφωσιν ἀγαθῶν ἱεροψαλτῶν, ἐβελτίωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ πατριαρχείου, ἐμερίμνησε περὶ τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῆς Κ. Διαθήκης δι' εἰδικῆς ἐπιτροπείας, εἰργάσθη πρὸς στενοτέραν ἐπαφὴν τῆς ἡμετέρας καὶ τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἐπολέμησε γενναίως τὴν πανσλαυϊστικὴν πολιτικήν, ἀποστείλας ἴδιον ὑπόμνημα πρὸς τὸν τσάρον Νικόλαον τὸν Β' καὶ μόναι ἐκ τῶν πράξεων αὐτοῦ ἐπεκρίθησαν ὑπὸ πολλῶν ἡ διακοπὴ τῶν ἀδελφικῶν σχέσεων τῆς Μ. Ἐκκλησίας καὶ τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας καὶ ἡ προστασία μοναχοῦ τῆς μονῆς Βατοπεδίου, ἐξ ἧς ἀνεστατώθη τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐπὶ δύο καὶ ἥμισυ ἔτη.

—6) Ὁ ΣΤ' (1924—1925), ὁ *Ἀράπογλου.* Ἐγεννήθη τῷ 1860 ἐν τῇ κώμῃ Σιγῇ τῆς Προποντίδος καὶ σπουδάσας ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τῆς Χάλκης διετέλεσεν ἐπί τινα ἔτη διδάσκαλος. Ἐχρημάτισεν ἔπειτα βοηθὸς ἐπίσκοπος Ροδοστόλου, κατόπιν δὲ προήχθη εἰς μητροπολίτην Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, ἐξ ἧς εἶτα μετετέθη εἰς Τραπεζοῦντα, Κύζικον καὶ Δέρκους καὶ τῷ 1924 ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὡς διάδοχος τοῦ ἀποθανόντος Γρηγορίου Ζ'. Ἀλλὰ μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης, ἐφαρμοσθέντος ὑπὸ τῆς Τουρκίας τοῦ περὶ τῶν ἀνταλλαξίμων νόμου, ὁ Κωνσταντῖνος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1925 καὶ μεταβὰς εἰς Χαλκίδα διέμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ 2 ἔτη καὶ κατόπιν ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις, ὅπου ἀπέθανε τῇ 28ῃ Νοεμβρίου 1930.

Κωνταντῖνος ΣΤ'.

— **Κωνσταντῖνος** ***πάπας.*** Δύο πάπαι ἔφερον τοῦτο τὸ ὄνομα: —1) Ὁ Α' (708—715), διάδοχος τοῦ Σισιννίου, ἐκ Συρίας καταγόμενος. Θερμὸς ὑποστηρικτὴς τοῦ πρωτείου τοῦ πάπα, περιῆλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν ἀρνούμενον ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ πρωτεῖον τοῦτο ἐπίσκοπον Ραβέννης Φήλικα, τὸν ὁποῖον καλέσας εἰς Κωνστανινούπολιν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ὁ Β' ἐτύφλωσε καὶ ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς τὸν Πόντον, ὕστερον δὲ ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ἀποκατέστησεν εἰς τὸν ἐπισκοπικόν του θρόνον ὁ Κωνσταντῖνος. Κληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅπως ἀποδεχθῇ τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου, διέμεινεν ἐν αὐτῇ ἐπὶ δύο ἔτη. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Φιλιππικός, σφοδρὸς ὑπέρμαχος τῶν μονοθελητῶν ὤν, ἀπεδοκιμάσθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ὁποίου ὁ λαὸς τῆς Ρώμης ἐξεδίωξε βίᾳ τὸν αὐτοκρατορικὸν ἔξαρχον Πέτρον. —2) Ὁ Β' (767—768). Μετὰ τὸν θάνατον Παύλου τοῦ Α' (757—767) οἱ στρατιωτικοὶ ἀξιοῦντες ὅτι ὤφειλον καὶ οἱ λαϊκοὶ νὰ μετάσχωσι τῆς ἐκλογῆς πάπα, ἐξέλεξαν διάδοχον αὐτοῦ τὸν ἀξιωματικὸν Κωνσταντῖνον καὶ καλέσαντες τὸν ἐπίσκοπον Πραινέστου διέταξαν αὐτὸν καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἐχειροτόνησε τὸν ὑποψήφιον ἀναγνώστην, διάκονον, πρεσβύτερον καὶ ἐπίσκοπον. Οἱ αὐλικοὶ τοῦ ἀποθανόντος πάπα ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Χριστοφόρου καταφυγόντες εἰς Λομβαρδίαν, ἐπεκαλέσθησαν τὴν συνδρομὴν τοῦ βασιλέως Διδιέρου, ὅστις παρασχὼν ταύτην προθύμως ἐβάδισεν ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ κατὰ τῆς Ρώμης. Ὁ Κωνσταντῖνος, μάτην ἐπικαλεσθεὶς τὴν βοήθειαν τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων Πιπίνου, ἔμεινεν ἀνυπεράσπιστος. Ὁ Διδιέρος καὶ ὁ Χριστόφορος εἰσελθόντες εἰς τὴν Ρώμην συνέλαβον τὸν Κωνσταντῖνον, διεπόμπευσαν αὐτὸν διὰ τῶν ὁδῶν τῆς Ρώμης καὶ ἐφυλάκισαν ἔν τινι μοναστηρίῳ, ὅπου μεταβάντες τινὲς τῶν στρατιωτῶν τὸν ἐτύφλωσαν, ἀνεκήρυξαν δὲ πάπαν Στέφανον τὸν Γ'. Κατόπιν δὲ σύνοδος ἀρχιερέων Γάλλων, Λομβαρδῶν καὶ Ἰταλῶν κατεδίκασε τὸν Κωνστανῖνον καὶ ἠκύρωσε τὰς πράξεις αὐτοῦ.

—**Κωνσταντῖνος** ὁ ***Βουλγαρίας.*** Μαθητὴς γενόμενος τῶν ἱεραποστόλων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, συνέταξε περὶ τὸ 894 λόγους εἰς τὰς Κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἀντλήσας τὸ ὑλικὸν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Χρυσοστόμου, Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου. Ἔγραψε καὶ λειτουργικὴν πραγματείαν καὶ περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας καὶ χρονικὸν καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν σλαυϊκὴν γλῶσσαν τοὺς κατὰ τοῦ Ἀρείου λόγους τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Θεωρεῖται ὡς κλασσικὸς συγγραφεὺς τῆς πρώτης σλαυϊκῆς φιλολογίας.

—**Κωνσταντῖνος** *ἱερομόναχος.* Λόγιος κληρικὸς τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐκ Μοσχοπόλεως τῆς Μακεδονίας καταγόμενος, ὅθεν καὶ *Μοσχοπολίτης* καλούμενος, ἐδιδάχθη τὴν φιλοσοφίαν ὑπὸ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ἐν τῇ Ἀθωνιάδι Ἀκαδημίᾳ καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἐν Οὐγγαρίᾳ. Διετέλεσεν ἱερομόναχος ἐν τῇ παρὰ τὴν Μοσχόπολιν μονῇ τοῦ ἁγίου Ναοὺμ καὶ διευθυντὴς τοῦ ἐν Μοσχοπόλει ἑλληνικοῦ τυπογραφείου καὶ ἐφημέριος τῶν ἐν Μίσκολψ τῆς Οὐγγαρίας παροικούντων ὀρθοδόξων. Ὑπὸ τοῦ συγχρόνου αὐτοῦ Ζαβίρα ἐπαινεῖται ὡς ἀνὴρ εὐλαβὴς καὶ σεβάσμιος καὶ λίαν ἐναρέτου πολιτείας. Συνέγραψε: «Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ πάπα καὶ τῆς ρωμαϊκῆς αὐλῆς καὶ περὶ μεταλήψεως», ἐκδοθὲν ἐν Μοσχοπόλει τῷ 1746, καὶ «Συνταγμάτιον περιέχον ἐν αὐτῷ ἐρωταποκρίσεις λίαν ἐπωφελεῖς κατὰ τὴν γνώμην τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς, πρὸς χρῆσιν τῶν ἁπλῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν ἐν Οὐγγαρίᾳ εὑρισκομένων πραγματευτῶν».

Ε. Γ. Π.

— **Κωνσταντῖνος,** ἢ ***Κηστῖνος,*** ἢ ***Καστῖνος.*** Ἐπίσκοπος τοῦ Βυζαντίου (βλ. λ. *Καστῖνος*).

— **Κωνσταντῖνος** ὁ ***Μελενίκου.*** Ἐν Καλλιπόλει γεννηθεὶς τῷ 1872, εἰσῆλθεν εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῆς Χάλκης καὶ ἀποφοιτήσας ἐξ αὐτῆς προσελήφθη ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Νικομηδείας Φιλοθέου Βρυεννίου ὡς πρωτοσύγκελλος τῆς μητροπόλεως. Εὐδοκιμήσας ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ προήχθη εἰς βοηθὸν ἐπίσκοπον Χαριουπόλεως ὑπὸ τοῦ Φιλοθέου καὶ ὡς τοιοῦτος ἐκθύμως εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Νικομηδείας. Τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, ἐκτιμῶν τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν ἀξιόλογον δρᾶσιν αὐτοῦ ὡς ἐπισκόπου, προήγαγεν αὐτὸν εἰς μητροπολίτην Μελενίκου τῷ 1911. Καὶ ἐν τῇ νέᾳ δ' αὐτοῦ διακονίᾳ ἐξακολουθῶν τὴν αὐτὴν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ποιμνίου του ἀκαταπόνητον δρᾶσιν, κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων τῷ 1913.

— **Κωνσταντῖνος** ὁ ***Σάμου.*** Ἐν Σάμῳ γεννηθεὶς τῷ 1857, ἐσπούδασεν ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τῆς Χάλκης καὶ ἀποφοιτήσας ἐξ αὐτῆς τῷ 1884 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ Πυθαγορείου γυμνασίου τῆς πατρίδος του. Τῷ 1889 μεταβὰς εἰς Γενεύην ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἔλαβε τὸ σχετικὸν δίπλωμα. Ἐπανελθὼν ἐκ Γενεύης, διωρίσθη τῷ 1894 καθηγητὴς τοῦ δικαίου ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τῆς Χάλκης καὶ νομικὸς σύμβουλος τῶν πατριαρχείων καὶ τῷ 1903 προήχθη εἰς μητροπολίτην Σάμου καὶ Ἰκαρίας. Ἀπέθανε τῷ 1926.

— **Κωνσταντῖνος** ὁ ***Τουρόβου.*** Ρῶσος ἐπίσκοπος καὶ συγγραφεὺς τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος. Γεννηθεὶς ἐν Τουρόβῳ τῆς διοικήσεως Μίνσκ τῆς δυτικῆς Ρωσίας, κατὰ τὸ 1130—1134, ἔτυχεν εὐρείας μορφώσεως καὶ διεκρίθη ὡς φιλόλογος, ῥήτωρ καὶ ἑρμηνευτὴς τῶν ἁγίων Γραφῶν. Γενόμενος μοναχὸς ἔζη βίον αὐστηρότατον καὶ τῇ ἐπιμόνῳ ἀπαιτήσει τῶν συμπολιτῶν του ἐδέχθη τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα. Διεξήγαγε σφοδρὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ αἱρετικοῦ ἐπισκόπου τοῦ Ροστόβου Θεοδώρου, ὅστις κηρύξας ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον δὲν ἤθελε νὰ ὑπάγηται ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ μητροπολίτου Κιέβου. Μετὰ δεκατετραετῆ ἐπισκοπικὴν διακονίαν ἀποσυρθεὶς εἴς τινα μονήν, ἠσχολεῖτο εἰς συγγραφὰς καὶ ἀπέθανε λήγοντος τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Συνέγραψε πολλοὺς λόγους μιμούμενος τὸν Χρυσόστομον, οὗτινος καὶ λόγους ἱκανοὺς μετέφρασεν. Αἱ εἰς τὸν Πατέρα, τὸν Υἱόν, τὴν Θεοτόκον καὶ Πέτρον καὶ Παῦλον εὐχαὶ τοῦ θεωροῦνται ὡς κόσμημα τοῦ ρωσικοῦ εὐχολογίου. Κανόνες τινὲς αὐτοῦ κρίνονται ἐκ τῶν ἀρίστων μνημείων τῆς ρωσικῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιήσεως. Τελευταία ἔκδοσις τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Μίνσκ καὶ Τουρόβου Εὐγενίου ἐν Κιέβῳ τῷ 1880.

Ε. Γ. Π.

ΑΛΛΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

— **Κωνσταντῖνος.** Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α' (527—565). Κατήγετο ἐκ Θρᾴκης καὶ ἐστράτευσε τῷ 535, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατηγοῦ Βελισσαρίου, κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν στρατηγικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα εἴς τε τὰς ἐν ἀνοικτῷ πεδίῳ ἐπιχειρήσεις τῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας καὶ εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Ρώμης (536) κατὰ τῶν πολιορκησάντων αὐτὴν Γότθων ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Οὐίτιγιν. Ἐν τέλει κατασχὼν τὰ βαρύτιμα ὅπλα ἐπισήμου τινὸς αὐτομόλου καὶ θελήσας νὰ ἰδιοποιηθῇ αὐτά, ὄχι μόνον δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Βελισσάριον, διατάξαντα αὐτὸν νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ, ἀλλὰ καὶ ἀνασπάσας τὸ ξίφος του ἐπετέθη κατὰ τοῦ

Digitized by Google

Βελισσαρίου, θὰ ἐφόνευε δὲ αὐτὸν ἐὰν δὲν ἐπρολάμβανον νὰ τὸν συγκρατήσωσιν οἱ παριστάμενοι κατὰ τὴν σκηνὴν ἐκείνην ἄλλοι στρατηγοί. Συλληφθεὶς τότε ὑπὸ τῶν δορυφόρων ἐφυλακίσθη καὶ μετ' ὀλίγον ἐθανατώθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Βελισσαρίου. Ν. ΚΛ.

— **Κωνσταντῖνος.** Λογοθέτης τοῦ Κρούμου τῶν Βουλγάρων. Ἕλλην ἀγνώστου καταγωγῆς, ὅστις αὐτομολήσας πρὸς τοὺς Βουλγάρους ἔλαβε σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν Κρούμου (802—815), παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ διωρίσθη λογοθέτης, ἤτοι ὑπουργός. Ἀκολουθήσας τὸν Κροῦμον εἰς τὴν εἰς Θρᾴκην ἐπιδρομήν του (Ἰούλιος 813—Ἀπρίλιος 814), ἠχμαλωτίσθη διὰ δόλου ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν μετὰ τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ του καὶ ἀμφότεροι ὡδηγήθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ν. ΚΛ.

— **Κωνσταντῖνος.** Νέος ἀσήμου καὶ ἀγνώστου καταγωγῆς. Υἱοθετήθη ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ Θωμᾶ, τοῦ στασιάσαντος κατὰ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Β' τοῦ Τραυλοῦ τῷ 820 καὶ στεφθέντος ἐν Ἀντιοχείᾳ αὐτοκράτορος ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ πατριάρχου Ἰὼβ. Ὁ Κωνσταντῖνος, ἀνακηρυχθεὶς διάδοχος τοῦ Θωμᾶ, συμμετέσχεν εἰς τὰς κατὰ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων ἐπιχειρήσεις, ἐν τέλει δέ, ἀποσταλεὶς τὸ φθινόπωρον τοῦ 822 εἰς τὸ θέμα τοῦ Ὀψικίου (περιφέρεια Προύσης), ἵνα ἐκπορθήσῃ φρούριόν τι, ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ὀλβιανοῦ, καὶ ἐφονεύθη. Ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἀποτμηθεῖσα ἀπεστάλη πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλέα Μιχαὴλ Β', ὅστις τὴν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Θωμᾶν. Ν. ΚΛΣ

—**Κωνσταντῖνος.** Δρουγγάριος, ἤτοι ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ, ἐπὶ Θεοφίλου (829—842), ἀγωνισθεὶς γενναίως εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ Ἀμορίου κατὰ τοῦ χαλίφου τῶν Ἀράβων Μοτασὶμ (11—24 Σεπτεμβρίου 838). Αἰχμαλωτισθεὶς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, ὡδηγήθη μετὰ τῶν λοιπῶν στρατηγῶν κλπ. αἰχμαλώτων εἰ. Βαγδάτην καὶ μὴ δεχθεὶς νὰ ἀρνηθῇ τὴν θρησκείαν του ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον. Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν κατέταξεν αὐτὸν καὶ τοὺς λοιποὺς συναθλητάς του εἰς τὴν χορείαν τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ τιμᾷ τὴν μνήμην αὐτῶν (τῶν 42) τὴν 6 Μαρτίου. Ν. ΚΛΣ

—**Κωνσταντῖνος** Στραταγὸς Βυζαντινὸς καὶ «ἐπὶ τῆς τραπέζης» τοῦ βασιλέως Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σοφοῦ (886—912). Ἀπεστάλη ὑπὸ τούτου μετὰ τῶν στρατευμάτων τῶν εὐρωπαϊκῶν θεμάτων (ἐπαρχιῶν) κατὰ τοῦ στρατηγοῦ τῆς Λογγιβαρδίας (ἐν Ἰταλίᾳ), ὅστις ἐπαναστατήσας ἐγένετο κύριος πάσης τῆς χώρας. Ὁ Κωνσταντῖνος συγκρουσθεὶς πρὸς τοὺς στασιαστὰς ἡττήθη οἰκτρῶς, ἀπολέσας τοὺς πλείστους ἐκ τῶν ἀνδρῶν του, αὐτὸς δὲ μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς. Ἔκτοτε δὲν ἐγένετο πλέον λόγος περὶ αὐτοῦ. Ν. ΚΛΣ

—**Κωνσταντῖνος.** Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντιου Βασιλείου Α' τοῦ Μακεδόνος (867—886) καὶ τῆς Εὐδοκίας τῆς Ἰγγερίνας. Ἐγεννήθη τῷ 866 καὶ ἀφοῦ ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τοῦ Φωτίου καὶ ἠσκήθη εἰς τὴν ἱππασίαν καὶ τὴν ὁπλομαχητικήν, ἠκολούθησε, δεκατετραετὴς μόλις, τὸν πατέρα του εἰς τὴν νικηφόρον ἐκστρατείαν αὐτοῦ (880) κατὰ τῶν Ἀράβων, καθ' ἣν ἔδωσε δείγματα ἀξιοσημειώτου γενναιότητος. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης ἐπάνοδον προσβληθεὶς ὑπὸ ὀξείας νόσου ἀπεβίωσεν εἰς ἡλικίαν 15 μόλις ἐτῶν. Ν. ΚΛΣ

—**Κωνσταντῖνος.** Βυζαντινὸς στρατηγός, διοικητὴς τῶν ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐπαρχίαις στρατευμάτων κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου (913—959), ὅτε οὗτος, ἀνήλικος ὤν, ἐπετροπεύετο ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Νικολάου Α' καὶ 5 ἑτέρων ἀνωτέρων αὐλικῶν ἀρχόντων. Ὁ στρατηγὸς Κωνσταντῖνος, ἀνὴρ δοξομανὴς καὶ ἐπιπόλαιος, παρασυρθεὶς ὑπό τινων διεφθαρμένων ἀρχόντων τοῦ Βυζαντίου, ἀπεπειράθη νὰ καθαιρέσῃ τὸν νεαρὸν βασιλέα καὶ νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον του, δι' ὃ καὶ νύκτα τινά, παραλαβὼν τάγματά τινα καὶ πλῆθος ἀνδρῶν ἐκ τοῦ ὄχλου, εἰσῆλθε διὰ τῆς Χαλκῆς Πύλης εἰς τὸν περίβολον τῶν βασιλικῶν παλατίων καὶ προὐχώρησε μέχρι τῶν στρατώνων τῶν Ἐξκουβίτων· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἐκ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ἑπταετοῦς βασιλέως μάγιστρος Ἰωάννης Ἑλλαδᾶς, συγκεντρώσας ἐν τάχει τὸ σῶμα τῶν «Ἑταιρειῶν» τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς, καθὼς καὶ τοὺς ναύτας τῶν βασιλικῶν πλοίων, ἔπεμψεν αὐτοὺς κατὰ τῶν στασιαστῶν. Αἱματηρότατος τότε συνεκροτήθη ἀγὼν πρὸ τῆς Χαλκῆς Πύλης, καθ' ὃν πλεῖστοι ἔπεσαν ἀμφοτέρωθεν. Ἐν τέλει οἱ στασιασταὶ διεσκορπίσθησαν, πλείστων φονευθέντων, ἐν οἷς καὶ ὁ στρατηγὸς Κωνσταντῖνος Ν. ΚΛΣ

—**Κωνσταντῖνος.** Συμβασιλεὺς τῶν βασιλέων τοῦ Βυζαντίου Ρωμανοῦ Α' καὶ Κωνσταντίνου Ζ ἀπὸ 921—945. Τριτοτόκος υἱὸς τοῦ Βυζαντινοῦ ναυάρχου Ρωμανοῦ Ἀβαστάκτου τοῦ Λεκαπηνοῦ. Μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ἀνάρρησιν τοῦ πατρός του, κατὰ Δεκέμβριον 920, καὶ τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Χριστοφόρου εἰς συμβασιλέα, ἀνηγορεύθησαν ὅ τε Κωνσταντῖνος καὶ ὁ ἕτερος ἀδελφὸς Στέφανος συμβασιλεῖς τὴν 25 Δεκεμβρίου 921, ὥστε ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκάθηντο ἤδη πέντε ἐν ὅλῳ βασιλεῖς: ὁ νόμιμος, ἀλλ' ἀνήλικος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος (υἱὸς τοῦ Λέοντος ΣΤ' 886—912), ὁ Ρωμανὸς Α' ὁ Λεκαπηνός, ὁ καὶ κυβερνῶν, καὶ οἱ τρεῖς υἱοὶ τούτου, Χριστόφορος, Στέφανος καὶ Κωνσταντῖνος.

Μετὰ τὴν ἀναγόρευσίν του εἰς συμβασιλέα, ὁ Κωνσταντῖνος οὗτος ἐνυμφεύθη τὴν Ἑλένην, θυγατέρα τοῦ πατρικίου Ἀδριανοῦ, μετὰ τὸν θάνατον τῆς ὁποίας ἔλαβε δευτέραν σύζυγον, τὴν Θεοφανώ, ἐκ τοῦ γένους Μάμαντος. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ καὶ συμβασιλέως Χριστοφόρου (τῷ 931), ὁ ἕτερος ἀδελφὸς Στέφανος, ὑπείκων εἰς τὰς παραινέσεις αὐλοκολάκων τινῶν, ἐβυσσοδόμει τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ γέροντος πατρός του Ρωμανοῦ Α', πρὸς τοῦτο δὲ ἐζήτησε τὴν σύμπραξιν τοῦ ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου· ἀλλ' οὗτος γνωρίζων καλῶς ὅτι, τιθεμένου ἐκποδὼν τοῦ πατρός των, θὰ ἐξετοπίζοντο καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τοῦ νομίμου βασιλέως Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου, δὲν ἐνέκρινε τὰς σκοτεινὰς ἐνεργείας τοῦ Στεφάνου· παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως κατώρθωσεν οὗτος νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν πατέρα των καὶ νὰ ἐξορίσῃ αὐτὸν εἰς τὴν Πρώτην τῶν Πριγκιπονήσων, τὴν 19 Δεκεμβρίου 944.

Οἱ φόβοι τοῦ Κωνσταντίνου δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐπαληθεύσωσι, διότι μετὰ τριάκοντα ἐννέα ἡμέρας, ἤτοι τὴν 27 Ἰανουαρίου 945, ὁ Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος, ὑποπτεύσας τοὺς συμβασιλεύοντας αὐτῷ Στέφανον καὶ Κωνσταντῖνον «μήποτε καὶ κατ' αὐτοῦ πράξωσιν ὅ,τι καὶ κατὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν πατρός», συνέλαβεν ἀμφοτέρους καὶ ἐξώρισεν αὐτοὺς εἰς τὰς Πριγκιπονήσους, ὅπου καὶ διέταξε νὰ καρῶσι κληρικοί. Μετ' ὀλίγον ὁ μὲν Στέφανος μετεκομίσθη εἰς Προκόνησον, κατόπιν εἰς Ρόδον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μυτιλήνην, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος εἰς Τένεδον καὶ εἶτα εἰς Σαμοθρᾴκην, ὅπου ἀποπειραθεὶς νὰ ἀποδράσῃ ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν φυλάκων του (τῷ 946). Ν. ΚΛΣ

— **Κωνσταντῖνος.** Στρατηγὸς Βυζαντινός. Ἦτο ἀδελφὸς τοῦ πανισχύρου αὐλικοῦ Ἰωάννου τοῦ Ὀρφανοτρόφου καὶ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Δ' τοῦ Παφλαγόνος (1034—1041), συζύγου τῆς βασιλίδος Ζωῆς, καὶ διωρίσθη ὑπ' αὐτῶν, καίτοι εὐνοῦχος καὶ παντάπασιν ἀδαὴς περὶ τὰ στρατιωτικά, στρατηγὸς Ἀντιοχείας, περὶ τὸ 1036, καθ' ὃν χρόνον αὕτη διετέλει ὑπὸ τὴν διαρκῆ ἀπειλὴν τῶν ἐν Συρίᾳ Ἀράβων. Καθαιρεθεὶς καὶ ἐξορισθεὶς τῷ 1041 ὑπὸ τῆς Ζωῆς, ἀνεκλήθη πάλιν ὑπ' αὐτῆς τῷ 1042 καὶ προεχειρίσθη «νωβελίσσιμος» τῇ παρακλήσει τοῦ νέου βασιλέως (καὶ ἀνεψιοῦ του), Μιχαὴλ Ε' τοῦ Καλαφάτου, ὃν ἡ Ζωὴ ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ συζύγου της Μιχαὴλ Δ' (Δεκέμβριος 1041). Φέρων τὸν τίτλον τοῦτον παρέμεινεν ἐν Κωνσταντινουπόλει μέχρι τοῦ Ἀπριλίου 1042, ὅτε, ἐκθρονισθέντος τοῦ Μιχαὴλ Ε' ὑπὸ τῆς Ζωῆς, ἐξωρίσθη καὶ οὗτος πάλιν ὑπὸ τοῦ νέου βασιλέως Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου. Ν. ΚΛΣ

— **Κωνσταντῖνος.** Στρατηγὸς Βυζαντινὸς καὶ πατρίκιος, ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Δ' (1034—1041). Διωρίσθη ὑπὸ τούτου διοικητὴς τοῦ θέματος Θεσσαλονίκης. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1040 οἱ Βούλγαροι, ἐπαναστατήσαντες ὑπὸ τὸν Πέτρον Δελεάνον κατὰ τοῦ Βυζαντίου (οὗτινος ἦσαν τότε ὑποτελεῖς), ἐπέδραμον παμπληθεῖς εἰς Μακεδονίαν καὶ δῃοῦντες τὴν χώραν ἔφθασαν μέχρι Θεσσαλονίκης, ἣν καὶ ἐπολιόρκησαν. Ὁ στρατηγὸς Κωνσταντῖνος, ἀφοῦ ἐπί τινας ἡμέρας ἀπέκρουσε τὰς ἐπιθέσεις αὐτῶν, ἐξετέλεσε τὴν 26 Ὀκτωβρίου ὁρμητικὴν ἔξοδον καὶ ἔτρεψεν αὐτοὺς εἰς φυγήν, φονεύσας κατὰ τὴν μάχην καὶ τὴν καταδίωξιν περὶ τὰς 15 χιλιάδας, ἑτέρους δὲ δεκαπεντακισχιλίους αἰχμαλωτήσας. Ν. ΚΛΣ

—**Κωνσταντῖνος.** Στρατηγὸς Βυζαντινὸς καὶ μέγας ἑταιρειάρχης ἐπὶ Κωνσταντίνου Θ' (1042—1054). Ἦτο εὐνοῦχος, Σαρακηνὸς τὴν καταγωγήν, καὶ προσελήφθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κωνσταντίνου Μονομάχου, εὐνοηθεὶς δὲ ὑπ' αὐτοῦ προσελήφθη εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλὴν ὅταν οὗτος, διαζευχθεὶς τὴν βασίλισσαν Ζωήν, ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου τῷ 1042. Διορισθεὶς τότε μέγας ἑταιρειάρχης, ἤτοι ἀρχηγὸς τοῦ σώματος τῆς μεγάλης ἑταιρείας τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς, ἀπεστάλη κατόπιν ὡς στρατηγὸς ἐναντίον τοῦ Τούρκου ἡγεμόνος τῆς Περσαρμενίας Ἀβουλσεβὰρ (τοῦ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων Ἀπλησφάρη καλουμένου), ὅστις ἐκστρατεύσας κατὰ πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντίνου Θ' ἐναντίον τοῦ Κακικίου, ἄρχοντος τοῦ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἀρμενίᾳ Ἀνίου, καὶ καταλαβὼν τὰς χώρας αὐτοῦ, ὄχι μόνον δὲν ἀπέδωσε ταύτας εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀλλὰ καὶ ἐπολέμησε καὶ ἐξεδίωξε τὰ ἀποσταλέντα βυζαντινὰ στρατεύματα ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Μιχαὴλ Ἰασίτην, Νικόλαον κλπ. Ὁ ἑταιρειάρχης Κωνσταντῖνος, νικήσας κατ' ἐπανάληψιν τὸν Ἀβουλσεβάρ, ἐξεπόρθησε τὰ φρούρια Ἁγίαν Μαρίαν, Ἀμπίερ καὶ Ἅγιον Γεώργιον, μεθ' ὃ ἐπολιόρκησε τὸ ὀχυρότατον φρούριον Χελιδώνιον, κείμενον οὐ μακρὰν τοῦ Τιβίου. Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ἐπέκειτο ἡ ἐκπόρθησις καὶ τούτου, διετάχθη (τῷ 1047) ὑπὸ τοῦ βασιλέως νὰ ἐπανέλθῃ σπευσμένως εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ πάντων τῶν στρατευμάτων του, ἕνεκα τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει ἐκραγείσης στάσεως τοῦ στρατηγοῦ Λέοντος Τορνικίου. Εἰρηνεύσας τότε μετὰ τοῦ Ἀβουλσεβὰρ κατῆλθεν εἰς Βόσπορον καὶ διεπεραίωσε διὰ τῆς Χρυσοπόλεως καὶ διὰ τῆς Ἀβύδου εἰς Θρᾴκην τὰ στρατεύματά του, διὰ τῶν ὁποίων καὶ κατεστάλη μετ' οὐ πολὺ ἡ στάσις τοῦ Τορνικίου. Ἀποσταλεὶς εἶτα (τῷ 1050) κατὰ τῶν δῃούντων τὴν Θρᾴκην Πατζινάκων ἢ Πετσενέγων ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς θέσιν Λιβάδα καὶ εἶτα ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ν. ΚΛΣ

—**Κωνσταντῖνος.** Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐκ Καππαδοκίας ἐπὶ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ Ζ' Δούκα τοῦ Παραπινάκη (1071—1078), οὗτινος ἦτο συγγενὴς καὶ πολὺ οἰκεῖος. Ὅταν ὁ βασιλεὺς οὗτος ἀπεφάσισε, τῇ συμβουλῇ τοῦ λογοθέτου Νικηφόρου, τὴν ἀνασύστασιν τοῦ σώματος τῶν «Ἀθανάτων», ἀνέθεσεν αὐτὴν εἰς τὸν στρατηγὸν Κωνσταντῖνον, ὅστις στρατολογήσας τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρόσφυγας Μικρασιάτας, ἐξεγύμνασε τελείως αὐτοὺς καὶ ἐντὸς ὀλίγου κατώρθωσε νὰ ὀργανώσῃ τὸ στρατιωτικὸν τοῦτο σῶμα, τὸ ὁποῖον, ἀφοῦ διεδραμάτισε σπουδαιότατον μέρος ἐπί τε τῆς βασιλείας τοῦ Μιχαὴλ Ζ' καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν Νικηφόρου Γ' Βοτανειάτου, διελύθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ ἅμα ὡς οὗτος ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1081. Ν. ΚΛΣ

—**Κωνσταντῖνος.** Βασιλικὸς θησαυροφύλαξ ἐπὶ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου Ἀλεξίου Γ' Ἀγγέλου Κομνηνοῦ (1195—1203) καὶ τῶν διαδεχθέντων αὐτὸν βασιλέων, διεδραμάτισε πρωτεῦον μέρος εἰς τὰς φοβερὰς σκηνάς, αἵτινες ἐξειλίχθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων τῆς Δ' σταυροφορίας (1203—1204), καὶ συνετέλεσεν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὴν ταχυτέραν ἐξάρθρωσιν τῶν δυνάμεων τῆς πρωτευούσης καὶ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς.

Μετὰ τὴν ἄνανδρον φυγὴν τοῦ Ἀλεξίου Γ', τὴν νύκτα τῆς 17—18 Ἰουλίου 1203, ὁ Κωνσταντῖνος, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς μισθοφόρους Βαράγγους τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς, συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισε τὴν βασίλισσαν Εὐφροσύνην, καθὼς καὶ ἅπαντας τοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους αὐτῶν, εἶτα δὲ ἀνηγόρευσε βασιλέα τὸν ἐν τοῖς ἀνακτόροις κρατούμενον πρῴην βασιλέα, τὸν τυφλὸν Ἰσαάκιον Β', ὃν χειραγωγούμενον ὡδήγησεν ἐπὶ τοῦ θρόνου. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τούτου καὶ τοῦ συμβασιλεύοντος υἱοῦ του Ἀλεξίου Δ' Ἀγγέλου ὑπὸ τοῦ Νικολάου Κανοβοῦ (τὴν 28 Ἰανουαρίου 1204), εἰς ἣν ἀναμφιβόλως συνήργησεν ὁ Κωνσταντῖνος μετὰ τῶν πιστῶν του Βαράγγων, ἐβοήθησε τὸν Ἀλέξιον Μούρτζουφλον νὰ ἐκθρονίσῃ καὶ ἐκεῖνον τὴν 5ην Φεβρουαρίου 1204. Ἔκτοτε δὲν ἀναφέρεται ὡς συμμετέχων εἰς τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα. Ν. ΚΛΣ

—**Κωνσταντῖνος *Ἄγγελος*.** Στρατηγὸς Βυζαντινός. Κατήγετο ἐκ Φιλαδελφείας καὶ ἐγκατασταθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔλαβε σύζυγον τὴν Θεοδώραν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ, ὄχι τόσον διὰ τὴν ἀτομικὴν αὐτοῦ ἀξίαν ἢ διὰ τὸ ἐπίσημον τοῦ γένους του, ὅσον διὰ τὸ κάλλος αὐτοῦ. Παρ' ὅλην τὴν εἴσοδόν του εἰς τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν καὶ τὸν τίτλον τοῦ σεβαστοϋπερτάτου, ὅστις τῷ ἀπενεμήθη κατὰ τὸν γάμον του, δὲν ἀναφέρεται ὡς δράσας ὁπωσδήποτε καθ' ὅλους τοὺς μακροὺς καὶ περιπετειώδεις χρόνους τῆς τε βασιλείας τοῦ πενθεροῦ του Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118) καὶ τοὺς τοῦ γυναικαδέλφου του Ἰωάννου Β' Κομνηνοῦ (1118—1143), μόνον δὲ περὶ τὸ 1150, εἰς ἡλικίαν προβεβηκυῖαν ἤδη, συμμετέσχεν εἰς τὴν κατὰ τῶν Σέρβων ἐκστρατείαν τοῦ ἀνεψιοῦ του Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ, παρ' οὗ καὶ διωρίσθη διοικητὴς τοῦ ἁλωθέντος σερβικοῦ φρουρίου Ράσου.

Τῷ 1154, προχειρισθεὶς εἰς ναύαρχον ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ στόλου καὶ στρατοῦ, ἀποσταλέντος κατὰ τῶν Νορμανδῶν τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἐγένετο παραίτιος δεινῆς ἥττης, ματαιωσάσης τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην. Σημεῖον συγκεντρώσεως τῶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ τεθεισῶν δυνάμεων ὡρίσθη ἡ Μονεμβασία, ἔνθα καὶ κατέπλευσε μετ' ὀλίγων πλοίων, ἔχων ρητὴν τοῦ βασιλέως διαταγὴν νὰ μὴ προβῇ εἰς οὐδεμίαν ἐπιχείρησιν πρὶν ἢ συγκεντρωθῶσιν ἐκεῖ πᾶσαι αἱ διὰ τὴν ἐκστρατείαν προορισθεῖσαι δυνάμεις· ἐν τούτοις οὗτος, ἅμα ὡς ἐπληροφορήθη τὴν ἐμφάνισιν τοῦ νορμανδικοῦ στόλου, ὅστις ἐπανήρχετο ἐξ Αἰγύπτου κατάφορτος πλουσίας λείας, ὥρμησεν ἐναντίον του. Ἐν ἀρχῇ οἱ Νορμανδοί, ἀντίθετον ἔχοντες τὸν ἄνεμον, ἀνέκρουσαν πρύμναν καὶ ἀπεσύροντο ἐν τάξει διωκόμενοι ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ στόλου· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον,

Digitized by Google

ἐπωφεληθέντες τῆς ἀλλαγῆς τοῦ ἀνέμου, ἐπῆλθον μεθ' ὁρμῆς κατὰ τοῦ ὀλιγαρίθμου στόλου τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἐντὸς βραχέος συνέτριψαν αὐτόν. Ὀλίγα μόνον βυζαντινὰ πλοῖα κατώρθωσαν νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς, τὰ δὲ λοιπὰ ἅπαντα ἐβυθίσθησαν ἢ συνελήφθησαν αὔτανδρα. Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων ἦτο καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις ὡδηγήθη εἰς Σικελίαν καὶ ἐφυλακίσθη εἴς τι φρούριον. Ἀπελευθερωθεὶς εἶτα ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἔκτοτε οὐδαμοῦ ἀναφαίνεται δρῶν κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ἐκεῖ τραγικὰ γεγονότα. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Θεοδώρας Κομνηνοῦ γάμου του ἐγέννησε τέσσαρας υἱούς: τοὺς *Μιχαήλ*, *Ἀνδρόνικον*, *Ἰωάννην* καὶ *Κωνσταντῖνον*, καὶ δύο θυγατέρας, ὧν ἡ μὲν μία ἐνυμφεύθη τὸν στρατηγὸν Βασίλειον Βατάτσην, ἡ δ' ἑτέρα τὸν πρωτοστράτορα Μανουὴλ Καμότζην. Οἱ υἱοί του εἰς τὸ οἰκογενειακὸν αὐτῶν ὄνομα προσέθεσαν καὶ τὸ τῶν Κομνηνῶν (τῆς μητρός των). Τοιουτοτρόπως ὁ Κωνσταντῖνος Ἄγγελος ὑπῆρξεν ὁ γενάρχης τῶν *Ἀγγέλων-Κομνηνῶν*. Ἐκ τῶν υἱῶν αὐτοῦ οἱ *Ἀνδρόνικος* καὶ *Ἰωάννης* διεκρίθησαν ὡς στρατηγοὶ εἰς τὰς ἐκστρατείας τοῦ βασιλέως Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1142—1180). Ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Ἀνδρονίκου ἐβασίλευσαν ὁ *Ἰσαάκιος* καὶ ὁ *Ἀλέξιος*, ἐκ δὲ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰωάννου, ὁ Μιχαὴλ ἵδρυσε τῷ 1204 τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου. Ν. ΚΛΣ

— **Κωνσταντῖνος** ***Ἄγγελος Κομνηνός***. Στρατηγὸς Βυζαντινός. Ἦτο υἱὸς τοῦ σεβαστοκράτορος Ἰωάννου Ἀγγέλου καὶ ἔγγονος τοῦ γενάρχου τοῦ οἴκου τῶν Ἀγγέλων Κωνσταντίνου καὶ τῆς Θεοδώρας, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118). Γενναῖος καὶ δραστήριος ὤν, προήχθη νεώτατος εἰς στρατηγὸν ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου του βασιλέως Ἰσαακίου Β' Ἀγγέλου Κομνηνοῦ (1185—1195) καὶ ἀπεστάλη ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ σώματος στρατοῦ κατὰ τῶν ἐπαναστατησάντων Βλάχων τοῦ Αἵμου. Ἦτο τότε μόλις εἰκοσαετής, ἐν τούτοις διὰ τῆς ἐπιβολῆς καὶ τῆς δραστηριότητός του ἐπαγίωσε τὴν διασαλευθεῖσαν εἰς τὰ στρατεύματά του πειθαρχίαν καὶ κατετρόπωσε κατ' ἐπανάληψιν τοὺς ἐπαναστάτας, ὥστε οὗτοι, τρομοκρατηθέντες, δὲν ἐτόλμων πλέον νὰ κατέρχωνται ἐκ τῶν ὀρεινῶν κρησφυγέτων των. Ἐπαρθεὶς ἐκ τῶν ἐπιτυχιῶν του ἐκείνων διενοήθη νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἐξάδελφόν του καὶ νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον του, πρὸς τοῦτο δὲ ἤρξατο νὰ προσηλυτίζῃ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀξιωματικοὺς καὶ στρατηγούς. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων ἦτο καὶ ὁ θεῖός του Βασίλειος Βατάτσης (σύζυγος μιᾶς τῶν ἀδελφῶν τοῦ πατρός του), ὅστις ὅμως ἀπέτρεψεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς τοιαύτης πράξεως. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ Κωνσταντῖνος δὲν παρῃτήθη τῶν σκοπῶν του καὶ μετ' ὀλίγον ἀνηγόρευσεν ἑαυτὸν βασιλέα, χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐκ τῶν προτέρων ἐξησφαλισμένην τὴν εὔνοιαν τῶν στρατευμάτων του, ὥστε, ἐνῷ κατήρχετο ἐκ Φιλιππουπόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν, συνελήφθη εἰς θέσιν Νεούτζικον ὑπὸ τῶν στρατηγῶν του καὶ ἀπεστάλη δέσμιος εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ὑπέστη τὴν ποινὴν τῆς ἐκτυφλώσεως, διαταγῇ τοῦ βασιλέως Ἰσαακίου. Ν. ΚΛΣ

— **Κωνσταντῖνος** ***ὁ Ἀφρικανὸς*** (Constantinus Africanus ἢ Afer). Περιφανὴς ἰατρὸς καὶ περίδοξος ἀραβιστής, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1020 ἐν Καρθαγένῃ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ *Ἀφρικανὸς* ἢ *Μεμφίτης*. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικήν, ἄδηλον ποῦ, καὶ εἶτα περιώδευσεν ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν (Βαβυλῶνα, Ἰνδίας, Αἰθιοπίαν καὶ Αἴγυπτον), βαθὺς γνώστης γενόμενος τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, ἰδίᾳ δὲ τῆς ἀραβικῆς. Μετὰ τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα του, εἴτε θεωρηθεὶς ὡς μάγος, εἴτε ὑποδειχθεὶς ἐκ φθόνου ὡς τοιοῦτος, ἠναγκάσθη ἵνα ἀπέλθῃ εἰς Ρήγιον (δι' ὃ καὶ *Ρηγῖνος* παρά τισι χειρογράφοις ἀναφέρεται), γενόμενος γραμματεὺς τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ὡς λέγεται, μετέφρασε τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ζὰδ ἐλ μουσάφερ» τοῦ Ἄραβος ἰατροῦ Ἀμποῦ-Τζαφὰρ εἰς τὴν λατινικὴν (τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸν τίτλον Viaticus Constantini). Τοῦ ἔργου τούτου ὑπάρχει καὶ μετάφρασις ἑλληνική, φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Συνεσίου, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐφόδια ἀποδημοῦντος». Ἀλλ' ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον φέρεται εἰς πολλοὺς κώδικας καὶ ἄλλη τις πλήρης μετάφρασις ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κωνσταντίνου Ρηγίνου* ἢ *Μεμφίτου*, δηλαδὴ τοῦ Κωσταντίνου τοῦ Ἀφρικανοῦ. Ἐὰν πράγματι οὗτος ὑπῆρξε γραμματεὺς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου καὶ μεταφραστὴς τοῦ ἔργου τούτου εἰς τὴν ἑλληνικήν, οὐδόλως ἀπίθανον παρίσταται νὰ ἦτο ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ἀφοῦ ἄλλως τε δυσκόλως ξένος θὰ ἠδύνατο τοσούτῳ καλῶς νὰ μεταφράσῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ δὴ τὴν τῶν βυζαντινῶν χρόνων γλῶσσαν. Μετὰ ταῦτα, πιθανώτατα μετοικήσας εἰς Σικελίαν (δι' ὃ καὶ Constantinus Siculus), ἐγένετο γραμματεὺς τοῦ δουκὸς Ροβέρτου Γυϊσκάρδου καὶ εἶτα ἐπ' ὀλίγον χρόνον καθηγητὴς ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ τοῦ Σαλέρνου. Ἀποσυρθεὶς εἶτα, περὶ τὸ 1070, εἰς τὸ ὄρος Κασσίνο (Monte-Cassino, ἐξ οὗ καὶ monachus Cassinensis καλούμενος) παρὰ τοῖς ὁσίοις Βενεδικτίνοις, ἐδέχθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα, γενόμενος δεκτὸς μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Desiderius, τοῦ κατόπιν πάπα Βίκτωρος Γ'. Καθ' ὅλον τὸ λοιπὸν διάστημα τοῦ βίου μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1087), ὁ Κωνσταντῖνος ἠσχολήθη περὶ τὴν μετάφρασιν ἰατρικῶν ἀραβικῶν ἢ μεταφράσεων ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἔργων εἰς τὴν λατινικήν, γενόμενος ὁ κατ' ἐξοχὴν εἰσηγητὴς τῆς ἀραβικῆς ἰατρικῆς εἰς τὴν Δύσιν, ἀληθὴς διδάσκαλος ἀνατολῆς καὶ δύσεως («magister orientis et occidentis»), ὡς ἀπεκαλεῖτο. Εἰς τοῦτον ὀφείλονται αἱ μεταφράσεις τῶν ἔργων τοῦ Ἀλῆ-Ἀββᾶ, Ἰσαὰκ Ἰουδαίου, Ἀμποῦ Τζαφάρ, ὡς καὶ τῶν «Ἀφορισμῶν» τοῦ Ἱπποκράτους, τῆς «Μικροτέχνης» τοῦ Γαληνοῦ καὶ τῆς περὶ σφυγμῶν πραγματείας τοῦ Θεοφίλου-Φιλαρέτου, κυρίως ὅμως Ἀράβων συγγραφέων, ὧν τὰ ὀνόματα, ἴσως διὰ νὰ μὴ κατηγορηθῇ ὡς μεταφράζων ἐργασίας ἀπίστων, ἀπέκρυψε, τρόπον τινὰ ἰδιοποιούμενος αὐτάς. Παρὰ ταύτας ὅμως συνέγραψε καὶ ἰδίας ἐργασίας, ἐκδοθείσας ἐν Λυὼν τῷ 1515 καὶ εἶτα ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1536 καὶ 1539 εἰς 2 τόμους. Τὸ ὑποστηριζόμενον ὑπό τινων ὅτι μετήλλαξε καὶ τὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων κατὰ τὴν ἐκλατίνισιν, οἷον τοῦ Ἰωάννου Μέσσουε τοῦ νεωτέρου εἰς Ἰωάννην Δαμασκηνόν, δὲν εἶναι ἀκριβές, διότι μεσὶχ (ἐξ οὗ τὸ λατινικὸν Μέσσουε) σημαίνει τὸν ἐκ Δαμασκοῦ, τὸν Δαμασκηνόν. Μαθηταὶ τούτου ἀναφέρονται ὁ Ἀφλάκιος (Afflacius) καὶ ὁ Βαρθολομαῖος (Bartholomeus). ΑΡ. Π. Κ.

— **Κωνσταντῖνος** ***πρωτοψάλτης ὁ Βυζάντιος***. Μουσικοδιδάσκαλος καὶ ἱεροψάλτης, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1777 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1862. Ἐμαθήτευσε παρὰ Γεωργίῳ τῷ Κρητί, μιμητὴς γενόμενος Μανουὴλ τοῦ πρωτοψάλτου καὶ διάδοχος Γρηγορίου τοῦ πρωτοψάλτου (1822). Εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν προσελήφθη τῷ 1800 ὡς δεύτερος δομέστικος καί, διαδοχικῶς, κατέλαβε τὸ ὀφφίκιον τοῦ πρωτοψάλτου. Ἔψαλλε καὶ ἐμελοποίει ἐν τῇ γραφῇ Πέτρου τοῦ Πελοποννησίου καὶ τῶν μετ' αὐτόν. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντα μουσικὰ βιβλία μετηνέχθησαν εἰς τὴν νέαν γραφὴν ὑπὸ τοῦ Λαμπαδαρίου Στεφάνου, Χατζηπαναγιώτου Κυλτζανίδου καὶ ἄλλων. Ταῦτα, ἐκδοθέντα ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἀναστασιματάριον ἀργὸν καὶ σύντομον» (1863), «Δοξαστάριον» (τόμ. 2, 1841), «Ἀνθολογία» (τόμ. 2, 1845), «Ἑρμηνεία τῆς ἐξωτερικῆς μουσικῆς» (1843). Προσέτι συνέταξε τὸ «Τυπικὸν» τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὅπερ ἐξεδόθη δὶς ἑλληνιστὶ (ἐπισήμως ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐν Κωνσταντινουπόελι τῷ 1851), ἅπαξ δὲ καὶ σλαβωνιστί. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐμελοποίησε καὶ ἐντέχνους καλοφωνικοὺς εἱρμούς, ᾄσματά τινα καὶ ᾠδὰς εἰς πατριάρχας καὶ ἄλλα. Ι. Χ. Κ. — Ν. Α. Χ.

— **Κωνσταντίνου** ***ἀγορὰ*** ἢ ***φόρος*** (forum). Μία τῶν ἐπισημοτέρων πλατειῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Ἔκειτο εἰς μικρὰν ἀπόστασιν καὶ πρὸς Δ. τῆς περιφήμου πλατείας τοῦ Αὐγουσταίου, ἥτις ἐξετείνετο μεταξὺ τῆς νοτίου πλευρᾶς τῆς Ἁγίας Σοφίας, τῆς Γερουσίας, τοῦ Μιλίου καὶ τῆς Χαλκῆς πύλης τοῦ περιβόλου τῶν βασιλικῶν παλατίων. Συνεκοινώνει μετὰ τῆς πλατείας ταύτης τοῦ Αὐγουσταίου διὰ τῆς Μέσης ἢ Ρηγίας (δηλαδὴ βασιλικῆς) ὁδοῦ, ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Χρυσῆς Πόρτας διέσχιζε τὴν πόλιν καὶ κατέληγεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ τὰ παλάτια. Πλὴν τῶν ἄλλων κτισμάτων ἐν τῇ πλατείᾳ ἐκείνῃ, ὑπῆρχεν ἡ περίφημος τοῦ *Κωνσταντίνου στήλη* (βλ. λ.), παραπλεύρως δὲ ἐκείνης ὁ μικρὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου μετέβαινον ἐν πομπῇ μετὰ τοῦ πατριάρχου κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ (25 Μαρτίου), τὴν τῆς Δευτέρας τοῦ Πάσχα καὶ τὴν τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου (8 Σεπτεμβρίου). Ὁ ναὸς ἦτο τόσον μικρός, ὥστε κατὰ τὰς ἐπισήμους ἐκείνας ἡμέρας εἰσήρχετο ἐν αὐτῷ μόνον ὁ πατριάρχης μετὰ τοῦ ἱεροῦ κλήρου, ὁ δὲ βασιλεύς, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῆς ἀκολουθίας του, παρέμενεν ἐπὶ τῆς κλίμακος τῆς εἰσόδου, μετὰ τὴν ἔξοδον δὲ τοῦ πατριάρχου ἐπανήρχετο εἰς τὰ παλάτια, ἐπευφημούμενος ὑπὸ τοῦ συνηγμένου λαοῦ. Ἐν τῇ αὐτῇ πλατείᾳ τοῦ Κωνσταντίνου ἐτελοῦντο ἐνίοτε καὶ οἱ θρίαμβοι τῶν βασιλέων τοῦ Βυζαντίου ἐπανερχομένων ἐκ τῶν νικηφόρων αὐτῶν ἐκστρατειῶν. Τὰ περὶ τὴν πλατεῖαν ἐκείνην κτήρια ἀπετεφρώθησαν κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν, ἥτις ἐξερράγη τὴν 19 Αὐγούστου 1203, κατὰ τὴν μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν παρεπιδημούντων ἐκεῖ Λατίνων συμβᾶσαν φονικὴν συμπλοκήν. Τὴν θέσιν τῆς τοῦ Κωνσταντίνου ἀγορᾶς δεικνύει σήμερον ἡ ἔτι σῳζομένη στήλη τοῦ Κωνσταντίνου. Ν. ΚΛΣ

— **Κωνσταντίνου** ***ἁψίς***. Ἡ περίφημος θριαμβευτικὴ ἁψὶς (ἢ τόξον) εἰς τὴν Ρώμην, ἡ ἀφιερωθεῖσα ὑπὸ τῆς συγκλήτου εἰς τιμὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου παρὰ τὸν Παλατῖνον λόφον. Ἡ ἁψὶς τοῦ Κωνσταντίνου εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ περιεργότερα ρωμαϊκὰ μνημεῖα, εἶναι δὲ σημαντικὸν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης, διότι παρέχει κάλλιστον ὑπόδειγμα τοῦ θεμελιώδους γνωρίσματος τῆς βυζαντινῆς τέχνης, τοῦ τόξου. Ἡ ἁψὶς αὕτη ἀνηγέρθη μὲ ὑλικὰ παλαιοτέρων μνημείων τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀντωνίνων (τῶν μέσων τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος). Τὰ ἀνάγλυφα τῆς ἐποχῆς τοῦ Κωνσταντίνου εἶναι κοινοτάτης ἐργασίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ παλαιότερα, ἐνῷ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ ὅλου μνημείου παρέχει κομψὴν καὶ ἐπιβλητικὴν ὄψιν. Τὴν θριαμβευτικὴν ταύτην ἁψῖδα ἀφιέρωσεν ἡ σύγκλητος εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τῷ 315, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς μεγάλης νίκης αὐτοῦ ἐναντίον τοῦ

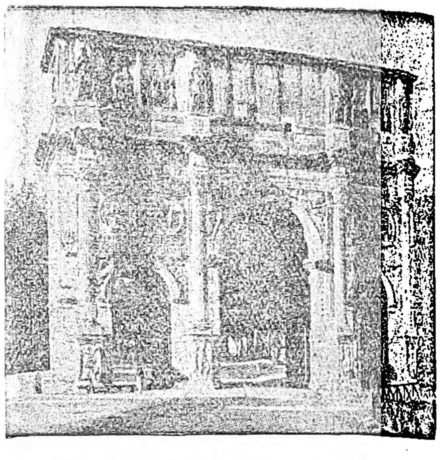

Ἁψὶς τοῦ Κωνσταντίνου.

Μαξεντίου (τὴν ὁποίαν εἶχε καταγάγει ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 312). Φέρει δὲ ἀξιομνημόνευτον ἐπιγραφήν, εἰς τὴν ὁποίαν λέγεται ὅτι ἡ νίκη τοῦ Κωνσταντίνου ἔγινεν instinctu divininatis, χωρὶς νὰ καθορίζῃ ἂν ἡ divinitas, ἡ θεότης αὕτη, εἶναι χριστιανικὴ ἢ ἐθνική, καὶ οὕτως ἡ ἐπιγραφὴ σῴζεται ὡς κάλλιστον τεκμήριον τῆς ἀσταθοῦς πεποιθήσεως τῶν ἀνθρώπων τοῦ καιροῦ ἐκείνου. ΑΔ. ΑΔ.

— **Κωνσταντίνου** ***βασιλική***. Περίφημον κτίσμα μὲ τὸν ρυθμὸν βασιλικῆς εἰς τὴν Ρώμην, κείμενον ἐπὶ τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ. Τὴν βασιλικὴν ταύτην εἶχεν ἀρχίσει νὰ κτίζῃ ὁ Μαξέντιος, ἀπετελείωσε δὲ ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ ἔσχε καὶ αὕτη μεγίστην ἐπίδρασιν εἰς τὸν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐγκαινιζόμενον ἐκκλησιαστικὸν ρυθμόν. Εἶναι κολοσσιαῖον τρίκλιτον οἰκοδόμημα, ἔχον τρία κατὰ μῆκος διαμερίσματα, τρία κλίτη, ἢ δρόμους, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί. Τὸ ἐσωτερικὸν ἔχει διαστάσεις 60×100 μέτρα, ἦτο δηλαδὴ πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν κυρίαν αἴθουσαν τῶν θερμῶν τοῦ Καρακάλλα. Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου, εἰς τὸ τέρμα τοῦ μεσαίου κλίτους, ἔκλειε τὸ οἰκοδόμημα μεγάλη ἡμικυκλικὴ ἁψίς, ὅπου ὑπῆρχε κολοσσικὸς καθήμενος ἀνδριὰς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Οἱ πάπαι κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐλάμβανον ἐκ τοῦ μνημείου τούτου ὑλικὰ πρὸς διακόσμησιν τῶν ἐκκλησιῶν των, ἀργότερον δὲ οἱ σεισμοὶ συνεπλήρωσαν τὴν καταστροφήν. Ἤδη σῴζονται τρεῖς ἁψῖδες τοῦ δεξιοῦ κλίτους, ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευσαν εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας τῆς Ἀναγεννήσεως ὡς πρότυπον διὰ τὴν κυρίαν τοῦ νέου Ἁγίου Πέτρου. ΑΔ. ΑΔ.

— **Κωνσταντίνου** ***δωρεά***. Καλεῖται οὕτω (Donatio Constantini) ἔγγραφός τις δωρεά, γενομένη δῆθεν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου πρὸς τὸν πάπαν τῆς Ρώμης Σίλβεστρον τὸν Α' καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ. Τὸ ἔγγραφον τοῦτο, ὅπερ εὕρηται ἐν τῷ κώδικι Paris lat. 2777 (τοῦ Θ' αἰῶνος) ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Constitutum domini Constantini imperatoris», ἐξεδόθη τύποις πολλάκις. Ἡ καλυτέρα αὐτοῦ ἔκδοσις εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Καρόλου Zeumer γενομένη ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Der älteste Text des Konstitutum Konstantini» ἐν «Festgabe für Rudolf von Gneist» (ἐν Βερολίνῳ 1888). Τὸ ἔγγραφον τοῦτο διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα· τὸ πρῶτον περιέχει ὁμολογίαν τῆς πίστεως τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ διήγησιν αὐτοῦ περὶ τῆς διὰ θαυμασίου τρόπου ἐπιστροφῆς αὐτοῦ εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὑπὸ τοῦ πάπα Σιλβέστρου, ὑφ' οὗ καὶ ἐβαπτίσθη καὶ ἰάθη ἐκ τῆς λέπρας, ἐξ ἧς ἔπασχε. Τὸ δεύτερον περιέχει τὴν δωρεάν, ἥν, εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης, ποιεῖται ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος πρὸς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ Κωνσταντῖνος, θεωρῶν τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα, τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Πέτρου, ὡς θεῖον θεσμόν, ὁρίζει ὅτι τὰ πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς καὶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι τῆς οἰκουμένης ὑπόκεινται τῇ ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐξ ἧς πρέπει νὰ προέρχωνται πᾶσαι αἱ διατάξεις, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν λατρείαν. Ἡ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἱδρυθεῖσα ἐκκλησία τοῦ Σωτῆρος ἐν Λατερανῷ πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἡ μήτηρ πασῶν τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν, αἱ δὲ ἐκκλησίαι τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ Παύλου ἐν Ρώμῃ πρέπει νὰ ἀνοικοδομηθῶσι καὶ προικισθῶσι διὰ περιουσίας, ἡ διοίκησις τῆς ὁποίας θὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν πάπαν. Πρέπει πρὸς τούτοις ὁ πάπας νὰ ἔχῃ καὶ κοσμικὴν ἐξουσίαν, ἥτις ὑπερέχει τῆς τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ ἀπολαύῃ βασιλικῶν τιμῶν ὑπὸ πάντων καὶ

Digitized by Google

αὐτῶν τῶν αὐτοκρατόρων. Τέλος δωρεῖ εἰς τὸν πάπαν Σίλβεστρον καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ τὸ Λατερανὸν ἀνάκτορον καὶ τὰς ἐπαρχίας τῆς πόλεως Ῥώμης καὶ πάσας τὰς ἐπαρχίας καὶ πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν κοσμικῶν χωρῶν, αὐτὸς δὲ ἱδρύει ἐν Βυζαντίῳ νέαν πρωτεύουσαν καὶ ἔχει ἐξουσίαν μόνον ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν, διότι δὲν εἶναι δίκαιον ὁ αὐτοκράτωρ νὰ ἔχῃ τὴν ἐπίγειον αὐτοῦ ἐξουσίαν ἐκεῖ, ἔνθα ἔχει ἐγκαθιδρυθῆ ὑπὸ τοῦ οὐρανίου βασιλέως ἡ ἱερατικὴ ἐξουσία καὶ ἡ κεφαλὴ τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἐχαλκεύθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ Θ' αἰῶνος (840—850) καὶ δὴ ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Διονυσίου τῶν Παρισίων. Ἡ γνώμη ὅτι ἐγνώριζεν ἤδη τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὁ πάπας Ἀδριανὸς ὁ Α', ὅστις γράφων τῷ Καρόλῳ τῷ 777 ἐγκωμιάζει αὐτὸν ὡς δεύτερον Κωνσταντῖνον, ἐπειδὴ ἀποκατέστησεν οὐ μόνον τὴν ἐπὶ τῶν ἑσπερίων χωρῶν παπικὴν δύναμιν, ἣν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος εἶχε παράσχει τῷ θρόνῳ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ καὶ τὰς μετὰ ταῦτα γενομένας δωρεάς, ἃς εἶχεν ἀποσπάσει τὸ ἀσεβὲς τῶν Λογγοβάρδων γένος, δὲν εἶναι ὀρθή, διότι ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ἀδριανοῦ δὲν γίνεται λόγος περὶ τῆς δωρεᾶς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου τῆς ἐν τῷ ἀνωτέρω ἐγγράφῳ περιεχομένης. Ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος ἤρχισαν οἱ πάπαι νὰ ποιῶσιν ἐπίσημον χρῆσιν τοῦ ἐγγράφου τούτου, ἀπὸ δὲ τοῦ ΙΑ' ἤρχισαν αἱ κατὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου προσβολαὶ ὡς νόθου. Ὁ Λαυρέντιος Βάλλα († 1457) προσέβαλεν ἰδίᾳ τὴν γνησιότητα αὐτοῦ δι' ἰσχυροτάτων ἐπιχειρημάτων, ἔκτοτε δ' ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ ἡ ἰδέα τῆς νοθείας αὐτοῦ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς δυτικοῖς.

Τὰ πορίσματα τῆς σημερινῆς κριτικῆς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου εἶναι τὰ ἀκόλουθα: 1) τὸ ἔγγραφον εἶναι νόθον, β) ἡ νοθεία ἐγένετο ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα (κατ' ἄλλους ἐν Ῥώμῃ μεταξὺ τοῦ 752—778), γ) τὸ ὅλον ἔγγραφον ἐγράφη ὑπὸ ἑνὸς καὶ ἑπομένως δὲν πρόκειται περὶ συνενώσεως δύο νόθων ἐγγράφων, δ) ὁ νοθεύσας εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἀρχαιοτέρας πηγὰς καὶ παραδόσεις, ἃς καὶ πολλάκις μεταχειρίζεται, ε) ἡ νοθεία δὲν ἐγένετο πρὸς ἀποκλειστικὴν ἐξύψωσιν τοῦ Σιλβέστρου καὶ στ) ὁ σκοπὸς τοῦ νοθευτοῦ δὲν ἦτο ἡ ἀναγνώρισις τοῦ πάπα ὡς κοσμοκράτορος, ἀλλ' ἡ ἐξασφάλισις αὐτῷ προνομίων ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ τοῖς πέριξ. κ. ι. δ.

—**Κωνσταντίνου** *Θέρμαι* Εὑρίσκοντο ἐπὶ τοῦ Κυρηναλίου λόφου. Ἀφιερωθεῖσαι εἰς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον πρὸ τοῦ 315, κατεστράφησαν ὑπὸ σεισμοῦ καὶ ἀνηγέρθησαν τῷ 443 ὑπὸ τοῦ ὑπάρχου (πραιφέκτου) τῆς πόλεως, τοῦ Μάγνου Κουαδρατιανοῦ καὶ τότε ἐκοσμήθησαν μὲ τὰ κολοσσιαῖα ἀγάλματα τῶν Διοσκούρων. Περὶ τῶν τυχῶν τοῦ μνημείου κατὰ τὸν μεσαίωνα δὲν γνωρίζομεν τίποτε. Κατὰ τὸν ΙΕ'—ΙΣΤ' αἰῶνα ἐσῴζοντο ἀκόμη σημαντικὰ ἐρείπια, τὰ ὁποῖα ἐξηφανίσθησαν τοὺς ἑπομένους αἰῶνας, χρησιμεύσαντα εἰς τὴν ἀνέγερσιν ἄλλων οἰκοδομῶν. Ἐκ τῶν ἔργων τέχνης, τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν, εἶναι ἀξιομνημόνευτοι τοιχογραφίαι τινὲς καὶ δύο χαλκᾶ ἀγάλματα, ἑνὸς ἀθλητοῦ καὶ ἑνὸς πυγμάχου. ΑΔ. ΑΔ.

—**Κωνσταντίνου** *στήλη*. Ὑπερύψηλος κίων ἐκ πορφυρίτου λίθου, ἀνεγερθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (324—337) ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁμωνύμῳ αὐτοῦ ἀγορᾷ. Ἡ βάσις αὐτοῦ περιεβάλλετο ὑπὸ μαρμάρινων βαθμίδων ἐπὶ τῆς κορυφῆς δὲ τοῦ κίονος ἵστατο ὁ ἀνδριὰς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἡ κεφαλὴ τοῦ ὁποίου περιεβάλλετο ὑπὸ ἀκτίνων ἀποτελουμένων ἐκ τῶν ἥλων, δι' ὧν ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ τοὺς ὁποίους, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον ἐξ Ἱερουσαλὴμ ἡ μήτηρ του Ἑλένη. Ἐν τῷ ἀνδριάντι ὑπῆρχε τεμάχιον Τιμίου ξύλου, ὑπὸ τὴν βάσιν δὲ τοῦ κίονος εἶχον ἀποτεθῆ, κατὰ τὴν παράδοσιν: α') οἱ δύο σταυροί, ἐπὶ τῶν ὁποίων καθηλώθησαν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ οἱ δύο λησταί, β') οἱ 12 κόφινοι τῶν πολλαπλασιασθέντων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἄρτων, γ') ὁ πέλεκυς, δι' οὗ ὁ Νῶε ἐναυπήγησε τὴν κιβωτὸν αὐτοῦ καὶ δ') τὸ ἐξ ἀλαβάστρου δοχεῖον τοῦ μύρου, δι' οὗ ἐχρίσθη ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Πρὸ τῆς στήλης ταύτης ἵσταντο καὶ προσηύχοντο οἱ ἐκ τῶν νικηφόρων αὐτῶν ἐκστρατειῶν ἐπανερχόμενοι ἐν θριάμβῳ εἰς Κωνσταντινούπολιν βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου. Ὁ ἐπὶ τοῦ κίονος ἀνδριάς, καταπεσὼν ἐκ θυέλλης τῷ 1105, ἀντικατεστάθη διὰ σταυροῦ, οἱ δὲ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀνδριάντος ἧλοι ἀπετέθησαν εἰς τὸν ἐν τοῖς βασιλικοῖς παλατίοις ναὸν τῆς Παναγίας τοῦ Φάρου. Ἡ στήλη αὕτη, σῳζομένη μέχρι σήμερον ἐπὶ τῆς θέσεώς της, ἄνευ σταυροῦ ἐννοεῖται, ὀνομάζεται νῦν «κεκαυμένη κολόννα», ὑπὸ τῶν Τούρκων δὲ «τζεμπερλὶ-τάς». Ν. ΚΛΕ

Ἡ στήλη τοῦ Κωνσταντίνου.

Κωνσταντίνου, *Γεώργιος*. Λόγιος Ἠπειρώτης τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (βλ. *Ζαορίτης* Γεώργιος).

Κωνσταντινούπολις. Ἡ μεγαλυτέρα πόλις τῆς Τουρκίας, πρωτεύουσα ἄλλοτε τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, κέντρον τοῦ βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸ πολυπληθέστερον κέντρον τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ μέχρι τοῦ 1922, ὡσαύτως δὲ πρωτεύουσα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τοῦ 1926, μία τῶν ὡραιοτέρων πόλεων ὅλου τοῦ κόσμου, ὡς ἐκ τῶν φυσικῶν αὐτῆς καλλονῶν. Οἱ Τοῦρκοι τὴν ὠνόμαζον κοινῶς *Ἰσταμπὸλ* (ἐκ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων «εἰς τὴν Πόλι»), ἐξ οὗ ἐσχηματίσθη τὸ εὐρωπαϊκὸν Stamboul καὶ ὅλως παραλόγως παρ' ἡμῖν τὸ *Σταμπούλ*, μὲ τὸ ὁποῖον ὀνομάζουσί τινες τὸ κυρίως τουρκικὸν τμῆμα τῆς πόλεως, δηλαδὴ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Κωνσταντινουπόλεως ὀνομαζομένην *Πόλι*, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ περιορίζεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἡ τουρκικὴ ὀνομασία Ἰσταμπόλ. Αὕτη δὲν ἐδόθη, ὡς πολλοὶ νομίζουσι, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἅλωσιν τῆς πόλεως, ἀλλ' ἦτο ἐν χρήσει ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἀπαντῶσα καὶ παρὰ τῷ Ἕλληνι τὸ γένος Ἄραβι γεωγράφῳ Γιακοὺτ Χαμαβῇ. Εἰς τὴν καθαρεύουσαν τουρκικήν, εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων, ἡ πόλις καλεῖται *Δὲρ-σααδὲτ* (=πύλη τῆς εὐδαιμονίας) καὶ *Δὲρ-ἀλιὲ* (=πύλη ὑψηλή), εἰς σουλτανικὰ δὲ καὶ ἄλλα ἐπίσημα ἔγγραφα, ὡς καὶ ἐφ' ὅλων τῶν τουρκικῶν νομισμάτων μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ σουλτανικοῦ καθεστῶτος, *Κωνσταντιγιὲ* (=ἡ τοῦ Κωνσταντίνου). Τὴν τελευταίαν ταύτην ὀνομασίαν παρεδέχθησαν οἱ Τοῦρκοι, ὅπως διαδηλώσωσιν ὅτι εἶναι οἱ διάδοχοι τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, τοὺς ὁποίους ὁ τουρκικὸς λαὸς ὠνόμαζε συλλήβδην *Κωνσταντίν*, ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ ἀπὸ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος. Οἱ Ἰταλοὶ καὶ οἱ Λεβαντῖνοι ἐν γένει ἔγραφον ἐπὶ πολὺ Cospoli, κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ Constantinopoli, οἱ δὲ Ῥῶσοι καὶ οἱ Σλαῦοι ὠνόμαζον καὶ ὀνομάζουσιν αὐτὴν *Τσαριγράδ* (=πόλιν τῶν τσάρων, ἤτοι τῶν αὐτοκρατόρων). Σήμερον οἱ Τοῦρκοι ἐπιβάλλουσι τὴν χρῆσιν τῆς ὀνομασίας *Ἰσταμπούλ*.

Ἡ Κωνσταντινούπολις κεῖται εἰς σημεῖον ὅπου δύο ἤπειροι, ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ Ἀσία, χωρίζονται διὰ στενοῦ πορθμοῦ, τοῦ Βοσπόρου, ὑπὸ 41° 1' 27'' Β. πλάτους καὶ 26° 33' Α. μήκους (Παρισίων, ἢ 28° 58'.5 Γκρήνουϊτς), οὕτως ὥστε ἡ μεγαλυτέρα ἡμέρα καὶ νὺξ εἶναι ἀκριβῶς 15 ὧραι. Τὰ ἑκατέρωθεν τοῦ πρὸς τὴν Προποντίδα στομίου τοῦ Βοσπόρου ἐδάφη, Θρακικὸν καὶ Ἀσιατικόν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκτείνεται ἡ Κωνσταντινούπολις μετὰ τῶν πλησιεστέρων προαστείων της, δὲν ἔχουσιν ἄξια λόγου ὄρη. Εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν τμῆμα τὸ ἔδαφος ὑψοῦται βαθμιαίως πρὸς Β., πρὸς τὸ δάσος τοῦ Βελιγραδίου, τὰ ὕπερθεν τοῦ ὁποίου ὑψώματα κυμαίνονται περὶ τὰ 150 μέτρα, μόλις ἀνερχόμενα εἰς τὰ 160. Τὰ ὑψώματα ταῦτα ἀποτελοῦσι τὰ τελευταῖα κράσπεδα τῆς Στράντζας, ἤτοι τῶν τελευταίων διακλαδώσεων τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Αἵμου. Ἐπὶ τοῦ ἀσιατικοῦ ὅμως μέρους τὸ ἔδαφος εἶναι περισσότερον ἀνώμαλον. Ἐκεῖ καταλήγουσιν αἱ τελευταῖαι διακλαδώσεις τοῦ βιθυνικοῦ Ὀλύμπου. Αἱ κυριώτεραι κορυφαὶ τῶν ἀκρωρειῶν τούτων ἐξ Α. πρὸς Δ. καὶ ἐκ Ν. πρὸς Β. εἶναι ὁ *Ἀετὸς* (τουρκ. *Αἰντὸς Δάγ*), ἀνερχόμενος μέχρις ὕψους 531 μ., παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου, εἰς ὕψος 200 μ., ὑπάρχει τὸ τουρκικὸν χωρίον Γιακατζίκ, διάσημον διὰ τὰ κεράσιά του. Τὸ *Καϊς-δὰγ* (Kaïch-dagh) 436 μ. καὶ Ν. τούτου τὸ *Μὰλ-τεπὲ* (λόφος τοῦ Δημοσίου Θησαυροῦ), τοῦ ὁποίου ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή, τὸ *Καραμπάσι*, ἔχει ὕψος 406 μ. Δυτικώτερον τὸ *Μπουλγκουρλοῦ*, ἔχον δύο κορυφάς, τὴν *Μεγάλην Τσαμλίτζα*, ἤτοι Μέγας Πευκῶν (268 μ.), ὁπόθεν ἡ θέα ἐκτείνεται σχεδὸν μέχρι τοῦ πρὸς τὸν Εὔξεινον στομίου τοῦ Βοσπόρου, καὶ τὴν *Μικρὰν Τσαμλίτζα* (202 μ.), τῶν ὁποίων τὰ πέριξ χωρία ἦσαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ὡς εἶναι καὶ σήμερον, πλήρη ὡραίων ἐξοχικῶν κατοικιῶν. Εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου χλμ. ἀπὸ τοῦ Σκουτάρεως ὑψοῦται τὸ *Ἀλὲμ-δάγ*, τοῦ ὁποίου ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή, τὸ *Μπιλούτ-τεπέ*, ἔχει ὕψος 448 μ. Ὁλόκληρον τὸ Ἀλὲμ-Δὰγ καλύπτεται ὑπὸ δασῶν ἐκ δρυῶν, φηγῶν καὶ ἐλάτων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι τῶν εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ χωρίων (Ἀλὲμ-δὰγ καὶ ἄλλων) παρασκευάζουσιν ἄνθρακας. Βορειότερον ὑψοῦται τὸ παρὰ τὸ Βένκιοϊ *Γιουσᾶ-δὰγ* καὶ κατὰ τοὺς Εὐρωπαίους Ὄρος τοῦ Γίγαντος (ὕψος μόνον 195 μ.), τὸ ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουσι *Γιουσᾶ-Δάγ*, διότι νομίζουσιν ὅτι ἐκεῖ ἐτάφη ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ.

Ποταμοὶ ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τμήματος εἶναι ὁ *Βορβύσης* καὶ ὁ *Κίδαρις* (*Ἀλιμπέη-κιοϊ-σοῦ* καὶ *Κεατχανὲ-σοῦ*), πηγάζοντες ἐκ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Πύργου καὶ τοῦ Βελιγραδίου καὶ ἐκβάλλοντες ὁμοῦ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου κόλπου.

Διὰ τῆς κυρίως πόλεως διέρχεται ὁ *Λύκος*, ῥέων ἐν μέρει κάτω τῆς πόλεως. Τὰ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου προάστεια ἔχουσι τοὺς μικροὺς ἢ μεγάλους χειμάρρους των, πλημμυροῦντας πολλάκις καὶ προξενοῦντας καταστροφάς. Εἰς τὸ ἀσιατικὸν τμῆμα ὑπάρχει ὁ ποταμὸς *Ῥίβας* (*Ἰρίβα-δερέ*), γνωστὸς ἀπὸ τῆς ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας, πηγάζων ἐκ τῶν περὶ τὸ Ἀλὲμ-δὰγ ὑψωμάτων καὶ ἐκβάλλων παρὰ τὸ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἔξω τοῦ Βοσπόρου, ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου, χωρίον Ῥίβα. Μικρότερος ποταμίσκος εἶναι τὸ *Καλαμὶς-δερὲ* (*Χαλκηδὼν* τῶν ἀρχαίων), ἐκβάλλων Α. τοῦ Καδίκιοϊ, εἰς τὸν κόλπον τοῦ Μοδίου. Διάσημος δὲ διὰ τὴν γραφικότητα, ὡς τόπος ἐκδρομῶν, εἶναι τὸ *Γκιὸκ-σοῦ* (τὰ Γλυκέα Ὕδατα τῆς Ἀσίας), χυνόμενος μεταξὺ Ἀνατολοῦ-χισὰρ καὶ Κανδυλλί.

Κλῖμα. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἔχει κλῖμα εὐχαρέστατον καὶ ὑγιεινόν, διότι ἡ ἀτμόσφαιρα ἀενάως ἀνανεοῦται διὰ τῶν διὰ τοῦ Βοσπόρου πνεόντων ἀνέμων. Λόγῳ τοῦ κατωφεροῦς τοῦ ἐδάφους, ὅλα τὰ ὕδατα φέρονται πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὸν χειμῶνα τὸ ψῦχος σπανίως κατέρχεται κάτω τῶν 4° καὶ 5° Κ. ὑπὸ τὸ μηδέν, καὶ τὸ θέρος ἄνω τῶν 26°. Πολλάκις ὅμως κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατεῖ καύσων, κατ' ἀραιὰς δὲ περιόδους, 10—11 ἐτῶν, πίπτουσι τὸν χειμῶνα ἄφθονοι χιόνες καὶ ἐπέρχονται παρατεταμένοι παγετοί. Τὸ θερμόμετρον κατέρχεται τότε μέχρι —10° καὶ —12°, τότε δὲ παγώνει καὶ ὁ Κεράτιος, ὁ ὁποῖος περιέχει πολὺ γλυκὺ ὕδωρ καταφερόμενον ἐκ τοῦ Κεατχανέ. Ἀναφέρεται ὅτι ἐπάγωσε καὶ ὁ Βόσπορος, ὡς τὸ 755 μ. Χ., ἢ ἐνέμισεν ἐκ πάγων ὡς τὸ 401, 763, 932, 1232 καὶ 1621. Τὸ φαινόμενον τοῦτο τῶν ἐπιπλεόντων μεγάλων ὄγκων πάγων, φερομένων ἐκ τῶν εἰς τὸν Εὔξεινον ἐκβαλλόντων ῥωσικῶν ποταμῶν καὶ ἐκ τῶν ῥωσικῶν λιμένων τοῦ Εὐξείνου, ἐπανελήφθη καὶ πρὸ διετίας.

Ἄνεμοι ἐπικρατοῦντες, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς, εἶναι ὁ βορρᾶς καὶ ὁ νότος, πνέοντες διὰ τοῦ Βοσπόρου. Οἱ βόρειοι ἄνεμοι, ἐπικρατοῦντες ὑπὲρ τὰ δύο τρίτα τοῦ ἔτους, μετριάζουσι τὸν καύσωνα, οἱ δὲ νότιοι, πνέοντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν Φεβρουάριον, θερμαίνουσι τὴν ἀτμοσφαῖραν. Ἀλλὰ τὸ ψύχη ἐξακολουθοῦσιν ἐνίοτε μέχρις Ἀπριλίου, ἰδίᾳ δὲ τὸν Μάρτιον.

Εἰς πολλὰς συνοικίας ἐπικρατεῖ ὑγρασία, τοῦτο δέ, ὡς καὶ ἡ ἀπότομος ἐνίοτε μεταβολὴ τοῦ καιροῦ, προκαλεῖ νόσους. Ἄλλοτε ἐνεφανίζετο ἡ πανώλης, ἐκλιποῦσα ἀπὸ τοῦ 1840, καὶ ἡ χολέρα, τῆς ὁποίας ἡ τελευταία καταστρεπτικὴ ἐμφάνισις, ἡ «μεγάλη χολέρα», ἦτο τῷ 1865. Φαινόμενον οὐχὶ σπάνιον ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὸ πάντων κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸ ἔαρ, εἶναι ἡ ὁμίχλη, ἥτις εἶναι ἐνίοτε τὴν πρωΐαν τόσον πυκνὴ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Βοσπόρου, ὥστε ἡ κίνησις τῶν ἀτμοπλοίων συγκοινωνίας καὶ τῶν λέμβων καὶ καϊκίων διακόπτεται. Ἐνίοτε, ἀλλὰ πολὺ σπανίως, ἡ τοιαύτη ὁμίχλη διαρκεῖ ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν. Ν. Μ.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΟΛΙΣ

Τὸ κύριον μέρος τῆς σημερινῆς πόλεως, ἡ λεγομένη κοινῶς *Πόλις* (*Σταμπούλ*), εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ τριγωνοειδοῦς ἀνισοσκελοῦς ἀκρωτηρίου, οὗτινος ἡ βάσις εἶναι πρὸς Δ., ἔχοντος δὲ πρὸς Ν. τὴν Προποντίδα, πρὸς Β. τὸν Κεράτιον κόλπον καὶ πρὸς Α. τὸν Βόσπορον. Ὁλόκληρος ἡ λοιπὴ πόλις μετὰ τῶν προαστείων της ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τοῦ τριγώνου τούτου βορείας (ἀριστερᾶς) ὄχθης τοῦ Κερατίου, τοῦ Γαλατᾶ, τῶν ὑψωμάτων τοῦ Πέραν, τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου, τῆς ἄκρας τῆς ἀσιατικῆς ἠπείρου μετὰ τῶν Πριγκηπονήσων καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τῆς Προποντίδος. Ἡ κυρίως Πόλις, ἥτις εἶναι τὸ παλαιὸν *Βυζάντιον*, ἐξαπλοῦται ἐπὶ ἑπτὰ λόφων (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία *Ἑπτάλοφος*), ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἀποτελεῖ τὴν ἀνατολικὴν κορυφὴν τοῦ τριγώνου, ἀπολήγων εἰς ἀκρωτήριον, ὅπερ ὁ μὲν Διονύσιος ὀνομάζει *Βοσπόριον*, ὁ δὲ Πλίνιος *Χρυσοκέρας*, οἱ δὲ Τοῦρκοι σήμερον *Σαράϊ-Μπουρνοῦ* (=ἄκρα Σαραγίου). Ὁ λόφος οὗτος χωρίζεται ἀπὸ τοῦ δευτέρου διὰ εὐρυχώρου κοιλάδος, ὡς ἐπίσης χωρίζονται διὰ κοιλάδων καὶ οἱ λοιποὶ λόφοι, χωροῦντες πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου κόλπου. Λόγῳ δὲ τῆς φυσικῆς αὐτῶν θέσεως καὶ χάριν εἰς τὰ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων θεσπισθέντα («Νεκρὰ» *Ζήνωνος*) περὶ οἰκοδομῶν, οὐδεὶς τῶν λόφων τούτων ἀποκρύπτει τὸν ἄλλον. Ὑψοῦται ἀλλάσως κλιμακωτῶς. Τὸ ὑψηλότερον σημεῖον, ἡ κορυφὴ τοῦ 6ου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτισμένον τὸ τζαμίον τῆς Μίχρι-Μάχ, θυγατρὸς Σουλεϊμὰν τοῦ Α', ἔχει

Digitized by Google

Κεράτιος — Γαλατᾶς—Πέραν — Ντολμᾶ-Μποχτσὲ

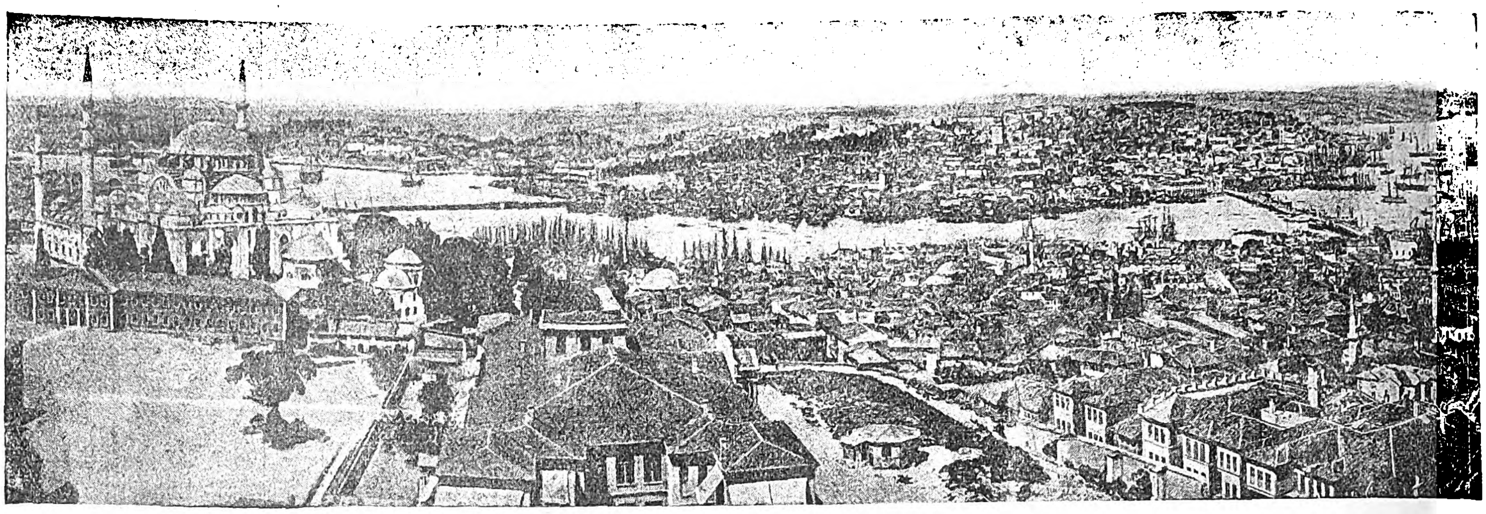

Σουλεϊμανιὲ — Παλαιὰ Γέφυρα — Τζαμὶ Ρουστὲμ-Πασᾶ — Γέφυρα τοῦ Γαλατᾶ

Πανοραματικὴ ἄποψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ τεμένους Βαγιαζήτ. Εἰς τὸ βάθος τὸ πρὸς τὴν Προ-

ὕψος 61 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Καὶ οἱ ἄλλοι ὡσαύτως λόφοι διακρίνονται διὰ τῶν ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτῶν ἐκτισμένων μεγάλων κτηρίων, κυρίως τζαμίων. Ὁ πρῶτος ἔχει τὰ παλαιὰ σουλτανικὰ ἀνάκτορα, ἐκτισμένα εἰς ἣν θέσιν ἄλλοτε ἦτο ἡ ἀκρόπολις τοῦ Βυζαντίου. Ὁ δεύτερος ἔχει τὸν πορφυροῦν κίονα τοῦ Κωνσταντίνου, τὸν ὁποῖον οἱ μὲν Τοῦρκοι ὀνομάζουσι *Τσεμπερλῆ-Τὰς* (=πέτρα μὲ τὰ τσεμπέρια), διότι καεὶς ἐδέησε νὰ στερεωθῇ διὰ σιδηρῶν στεφανῶν, οἱ δὲ Ἕλληνες κοινῶς *Καμμένη κολόννα*, ὡς παθόντα ἐκ πυρκαϊᾶς. Ὁ τρίτος ἔχει ἓν παλαιὸν σουλτανικὸν ἀνάκτορον (τὸ *Ἐσκὶ-Σαράϊ*, ὅπου κατῴκησεν ἐπί τινα χρόνον μετὰ τὴν ἅλωσιν Μωάμεθ ὁ Πορθητὴς) καὶ τὰ μεγάλα τζαμία *Σουλεϋμανιὲ* (Σουλεϋμὰν τοῦ Α') καὶ *Βαγιαζήτ*, εἰς τὸ μέσον δὲ ἐκτεταμένης πλατείας τὸν πύργον τοῦ Σερασκεράτου καὶ τὸ τέως μέγαρον τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν (*Σερασκερᾶτον*), σήμερον χρησιμεῦον ὡς πανεπιστήμιον. Ὁ τέταρτος, τὸ τέμενος τοῦ σουλτάνου Μεχμὲτ τοῦ Πορθητοῦ (*Φατὶχ-τζαμισί*). Ὁ πέμπτος τὸ τζαμίον τοῦ σουλτὰν Σελίμ. Ὁ ἕκτος ἠρειπωμένον βυζαντινὸν παλάτιον καὶ ὁ ἕβδομος ἄλλοτε τὴν *στήλην τοῦ Ἀρκαδίου* καὶ τὴν λεγομένην *Μωκησίαν κινστέρναν*.

Τὴν κυρίως Πόλιν, τὸ παλαιὸν Βυζάντιον, χωρίζει ἀπὸ τοῦ ἀπέναντι Γαλατᾶ καὶ τῶν συνεχομένων συνοικιῶν ὁ *Κεράτειος* (καὶ *Κεράτιος*) κόλπος, τὸ *Χρυσόκερας* τῶν ἀρχαίων (ἐξ οὗ ἡ Corne d'or, Golden Horn, das Goldene Horn τῶν Εὐρωπαίων), κόλπος εἰσχωρῶν βαθέως μέχρι τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν Βορβύσου καὶ Κιδάρεως, ἤτοι τοῦ Κεατχανέ, καὶ σχηματίζων λιμένα φυσικόν, ἕνα τῶν μεγαλυτέρων καὶ ἀσφαλεστέρων τοῦ κόσμου. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη εἰς αὐτὸν ὡς ἐκ τοῦ σχήματός του («ἐοικὼς γὰρ ἐλάφου κέρατι εἰς πλείους σχίζεται κόλπους», λέγει ὁ Στράβων), τὸ ὁποῖον εἶναι καμπύλον καὶ ἐσχίζετο ἄλλοτε εἰς πολλοὺς κλάδους, συγχωνευθέντας κατόπιν διὰ προσχώσεως. Τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τούτου σχηματίζουσι δύο ἀκρωτήρια, τὸ *Σαράϊ-μπουρροὺν* (κοινῶς *Σαράϊ-μπουρνοῦ*) πρὸς Ν., ὅπερ εἶναι τὸ *Βοσπόριον* τῶν ἀρχαίων, καὶ τὸ *Μέτωπον* πρὸς Β. Τὸ πλάτος τοῦ κόλπου εἰς τὸ πλατύτερον μέρος τῆς εἰσόδου εἶναι 2000 μέτρα, εἰς δὲ τὸ στενότερον, ὅπερ εἶναι καὶ ἡ κυρίως εἴσοδος τοῦ λιμένος, 800. Ἐκεῖθεν ὁ κόλπος στενοῦται μέχρι 500 μ. εἰς τὸ μέρος ὅπου εἶναι ἐκτισμένη ἡ *Γέφυρα τοῦ Γαλατᾶ*, λεγομένη καὶ τοῦ *Καράκιοϊ* (ἢ *Νέα Γέφυρα*), ὁπόθεν εὐρύνεται πάλιν πρὸς τὴν *Γέφυραν τοῦ Ἀζὰπ-καποῦ* ἢ *παλαιὰν Γέφυραν* (κατὰ τοὺς Τούρκους *Γέφυραν τοῦ Οὒν-Καπάν*, ἐκ τῆς συνοικίας τῆς Πόλεως, τὴν ὁποίαν συνδέει μετὰ τοῦ κατέναντι Ἀζὰπ-καποῦ) καὶ ἔτι περισσότερον πέραν ταύτης, σχηματιζομένου καὶ κολπίσκου ἐπὶ τῆς ἀπέναντι τῆς πόλεως ὄχθης, τοῦ λεγομένου *Κασὴμ-πασᾶ*, ὅπου ἐκβάλλει ὁ ὁμώνυμος χείμαρρος, μεθ' ὃ στενοῦται βαθμιαίως πρὸς τὸν μυχόν. Καὶ τὸ μὲν ἀπὸ τῆς εἰσόδου μέχρι τῆς πρώτης γεφύρας, ὡς καὶ τὸ μεταξὺ τῶν δύο γεφυρῶν, μέρος τοῦ κόλπου ἀποτελεῖ τὸν ἐμπορικὸν λιμένα, τὸ δὲ ἐσώτερον ἀπετέλει ἄλλοτε τὸν πολεμικὸν τῆς Τουρκίας λιμένα, ὅπου εὑρίσκοντο τὰ ναυπηγεῖα (*τερσανᾶς*) καὶ ἄλλα ἐργοστάσια πολεμικοῦ ὑλικοῦ μετὰ τῶν συναφῶν ὑπηρεσιῶν καὶ ἐγκαταστάσεων, ἐξ ὧν μένει σήμερον ἡ μεγάλη δεξαμενή, δυναμένη νὰ περιλάβῃ πρὸς καθαρισμὸν μεγάλα ἐμπορικὰ καὶ μεσαίου μεγέθους πολεμικὰ σκάφη. Ἐκεῖ ἐστάθμευε καὶ ὁ πολεμικὸς τῆς Τουρκίας στόλος.

Τὰ ἀρχαῖα τείχη. Τὴν κυρίως Πόλιν περιβάλλουσι τὰ βυζαντινὰ τείχη, ἀποτελοῦντα ἐπέκτασιν τῶν παλαιῶν τειχῶν τοῦ προχριστιανικοῦ Βυζαντίου. Τὰ τείχη ταῦτα διαιροῦνται εἰς τὰ χερσαῖα, τὰ διήκοντα ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος εἰς τὸν Κεράτιον καὶ ἀποτελοῦντα τὴν ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἔξω καμπυλουμένην βάσιν τοῦ ἀποτελοῦντος τὴν ὅλην πόλιν τριγώνου, καὶ εἰς τὰ θαλάσσια, τὰ ἐκτεινόμενα ἐπὶ τῆς νοτίας ὄχθης τοῦ Κερατίου καὶ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος μέχρι τοῦ σημείου ὅπου ἑνοῦνται μετὰ τῶν χερσαίων καὶ σχηματίζεται τὸ ὀχυρὸν σύμπλεγμα τοῦ *Ἑπταπυργίου*. Τὰ χερσαῖα τείχη, κτισθέντα κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ἀνῳκοδομήθησαν ὡς ἔχουσι σήμερον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Β' περὶ τὸ 413 μ. Χ., συνεπληρώθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου καὶ ὑπὸ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου.

Τὰ τείχη ταῦτα, ἔχοντα μῆκος 4.950 μ. περίπου, εἶναι διπλᾶ (ἔσω καὶ ἔξω τεῖχος), ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων 17.80 μ. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο τειχῶν μέρος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν *περίβολον* ἢ *περιβόλιον*. Περὶ τὸ ἔξω τεῖχος, εἰς ἀπόστασιν 17.20 μ., ὑπῆρχε τάφρος ἔχουσα πλάτος 19—21 περίπου μ. βάθος δὲ 3—7. Ἐπὶ τῶν τειχῶν ὑπάρχουσιν 94 μεγάλοι πύργοι καὶ 80 πυργία. Ἡ εἰς τὴν πόλιν εἴσοδος καὶ ἔξοδος ἐγίνετο διὰ τῶν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀναφερομένων 43 πυλῶν, ἐξ ὧν σῴζονται σήμερον αἱ ἑξῆς: ἐπὶ τῶν χερσαίων κατὰ σειρὰν ἀπὸ τῆς Προποντίδος πρὸς τὸν Κεράτιον: ἡ *Πύλη τοῦ Ἑπταπυργίου* ἢ τοῦ *Ρηγίου* (*Γεδῆ-κουλὲ καπουσοῦ*), ἡ *Χρυσῆ Πύλη* (σήμερον κλειστή), ἡ τῶν *Πηγῶν* ἢ *Πέμπτη* (ἀπὸ τοῦ Κερατίου) ἢ τοῦ *Ἀττάλου* (*Σηλύβρι-καπουσοῦ*), ἡ *Μελανδησία* ἢ *Μέση* (*Γενὶ-καποῦ* ἢ *Μεβλαανὲ-καπουσοῦ*), ἡ τοῦ *Ἁγίου Ρωμανοῦ* (*Τὸπ-καπουσοῦ*), ἡ *Πολύανδρος* (σήμερον *Πύλη τῆς Ἀδριανουπόλεως*. τουρκ. *Ἐδίρνε-καπουσοῦ*) καὶ ἡ *Χαρσία* ἢ *Καλλιγαρία* (*Ἐγρὶ-καποῦ*). Ἐπὶ τοῦ πρὸς τὸν Κεράτιον θαλασσίου τείχους κατὰ σειρὰν ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ Βυζαντίου μέχρι τῶν Βλαχερνῶν: *Τὸπ-καποῦ* (ἢ τῆς *Ἁγίας Βαρβάρας*), *Ὀγζοὺν-καπουσοῦ* (αἱ δύο αὗται φέρουσαι εἰς τὸν περίβολον τοῦ παλαιοῦ σουλτανικοῦ σαραγίου), *Γιαλὶ-κιόσκ καπουσοῦ* (ἢ τοῦ *Εὐγενίου*), *Μπαγτσὲ-καπουσοῦ* (ἢ τοῦ *Νεωρίου* ἢ *Ὡραία*), *Μπαλὺκ-Παζὰρ καπουσοῦ* (ἢ τοῦ *Περάματος*, εἰς τὸ μέρος ὅπου καὶ σήμερον ἀκόμη διεξάγεται τὸ δι' ἀκατίων πέραμα ἀπὸ Πόλεως εἰς Γαλατᾶν), *Ζιντὰν-καπουσοῦ* ἢ *Γεμὶς-ἰσκελεσῆ-καπουσοῦ*, *Ὀδοὺν καπουσοῦ*, *Ἁγιάσμα-καπουσοῦ*. *Οὒν-καπὰν καπουσοῦ*, *Τζούμπαλι* (*Τζίμπαλι*)-*καπουσοῦ*, *Ἁγιὰ-καπουσοῦ*, *Γενὶ-καποῦ*, *Πετρὶ-καποῦ*, *Φενὲρ-καπουσοῦ*, *Μπαλὰτ-καπουσοῦ* (*Παλατιανὴ* ἢ *Βασιλικὴ Πύλη*), *Ἐγιοὺπ-Ἐνσαρῆ-καπουσοῦ* (ἢ τῶν *Βλαχερνῶν*). Τέλος ἐπὶ τοῦ ἐπὶ τῆς Προποντίδος μέρους τοῦ θαλασσίου τείχους ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ σαραγίου μέχρι τοῦ Ἑπταπυργίου: *Δεγιρμὲν* ἢ *Χασταλὰρ-καπουσοῦ*, *Κιουτσοὺκ-Δεμὶρ-καποῦ*, *Μπαλικχανὲ-καπουσοῦ* ἢ *Ἀρὰπ καποῦ* (αἱ τρεῖς αὗται φέρουσαι εἰς τὸν περίβολον τοῦ σαραγίου), *Ἀχὺρ-καποῦ* (*Πύλη τῆς Ὁδηγητρίας*), *Τσατλαδὺ-καποῦ* (ἤτοι διερρηγμένη πύλη, ἡ τῶν Βυζαντινῶν *Σιδηρᾶ Πύλη* ἢ τῶν *Σοφιανῶν*), *Κοὺμ-καποῦ* (ἢ τοῦ *Κοντοσκαλίου*), *Βλάγκα* ἢ *Γενῆ-καποῦ*, *Δαοὺτ-πασᾶ-καπουσοῦ* (ἢ τοῦ *Ἁγίου Αἰμιλιανοῦ*), *Σαματιὰ-καπουσοῦ* (τοῦ *Ψαμάθου*), *Ναρλὺ-καποῦ* (ἤτοι Πύλη τοῦ ροδιοῦ, ἡ τῶν Βυζαντινῶν *Παλαιὰ* ἢ τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου*). Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουσιν ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατασκευασθέντος τείχους, τὸ ὁποῖον χωρίζει τὸν περίβολον τοῦ σαραγίου ἀπὸ τῆς πόλεως, τέσσαρες πύλαι: *Καρᾶ-καποῦ*, *Μπὰμπ-ὶ-χουμαγιοὺν* (Αὐτοκρατορικὴ Πύλη), *Σοοὺκ-τσεσμὲ-καπουσοῦ* καὶ *Δεμὶρ-καποῦ*. Θέλοντες ἴσως νὰ μιμηθῶσι τὴν κατεδάφισιν τῶν τειχῶν τῶν Παρισίων καὶ νὰ ἀνοίξωσι βουλεβάρτα, οἱ Τοῦρκοι πολλάκις διενοήθησαν νὰ κατεδαφίσωσι τὰ βυζαντινὰ ταῦτα τείχη. Ἡ ἰδέα ἐρρίφθη πρῶτον ἐπι σουλτάνου Ἀβδοὺλ Ἀζίζ, συνεπείᾳ ὅμως παραστάσεων γενομένων πρὸς τὸν μέγαν βεζύρην προελήφθη τὸ ἀρχαιολογικὸν τοῦτο ἀνοσιούργημα. Μετὰ πεντηκονταετίαν οἱ νεότουρκοι ἐπεδίωξαν νὰ μετατρέψωσι τὰ τείχη εἰς οἰκόπεδα, διὰ νὰ τὰ πωλήσωσιν. Ἀλλὰ μερὶς τοῦ τύπου ἐξανέστη, ἱδρύθη δὲ τότε ἐξ Εὐρωπαίων καὶ πεφωτισμένων Τούρκων «Σύλλογος τῶν φίλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως», ὅστις διὰ καταλλήλων ἐνεργειῶν ἠμπόδισε τὴν κατεδάφισιν. Ἔκτοτε περιοδικῶς ἐπανέρχεται ἡ ἰδέα τῆς ἐκποιήσεως τῶν βυζαντινῶν τειχῶν, δὲν φαίνεται ὅμως πιθανὸν ὅτι θὰ ἐκλείψῃ τὸ μνημεῖον τοῦτο τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας, τὸ ὁποῖον δὲν ἐμελετήθη ἀκόμη συστηματικῶς ὑπὸ τῶν βυζαντινολόγων.

Συνοικίαι. Ἐκ τῶν σῳζομένων πυλῶν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ὀνομάζονται αἱ διάφοροι συνοικίαι αὐτῆς. Αἱ λοιπαὶ λαμβάνουσι τὴν ὀνομασίαν αὐτῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν μεγάλων ἢ μικρῶν τζαμίων, περὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἐκτισμέναι, ἐνῷ εἰς ἄλλας δίδονται ὀνόματα διασήμων ἢ καὶ ἀσήμων Τούρκων τῶν πρώτων χρόνων τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως. Νεωτέρων ἀνδρῶν ἢ ἄλλα ἀναμνηστικὰ ὀνόματα ἦσαν ἄγνωστα, μόλις δὲ ἐπὶ νεοτουρκικοῦ καθεστῶτος καὶ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἔγινε τοιαύτη ἀρχή, ὅτε ἐδόθη τὸ ὄνομα τοῦ *Μπαϊρακτάρη* (*Ἀλεμδὰρ*) εἰς τὴν ὄπισθεν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης πλατεῖαν καὶ τὸ τῶν «Ἀδελφῶν Μαγυάρων» εἰς μέρος τῆς λεωφόρου Φατίχ. Μόνον εἰς τὸ Πέραν εἶχεν εἰσαχθῆ τὸ σύστημα τοῦτο ἤδη κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα καὶ εἰς παλαιοτέρους ἀκόμη χρόνους, δοθέντος εἰς διαφόρους ὁδοὺς τοῦ ὀνόματος πλουσίων Λεβαντίνων τραπεζιτῶν (*Ἀλεόν*, *Λιναρδί*, *Γλαβάνη* κ. λ.) καὶ ἄλλων ὡς *Βενεδίκ*, *Χαβᾶς* (ἐκ τῶν γραφείων τοῦ γαλλικοῦ τηλεγραφικοῦ πρακτορείου), *Πολωνίας* (τουρκ. *Λεχλῆ σοκάκ*), *Ἀδὰμ* (ἐκ τοῦ Πολωνοῦ ποιητοῦ Ἄδαμ Μισκίεβιτς). Εἰς τὰς ὑπὸ Ἑλλήνων κατοικουμένας συνοικίας, π. χ. εἰς τὰ Ταταῦλα, ἐδίδοντο συχνάκις τὰ ὀνόματα ναῶν, εἰς τινας δὲ ὁδοὺς καὶ ὀνόματα εὐεργετῶν καὶ ἄλλων ἀνδρῶν, οἵτινες ἀφῆκαν ἀγαθὴν ἀνάμνησιν. Τὰ μὴ τουρκικὰ ταῦτα ὀνόματα ἐξοβελίζονται ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ κεμαλικοῦ καθεστῶτος, ἀντικαθιστάμενα διὰ καθαρῶς τουρκικῶν, ὡς τὸ *Ταταῦλα* διὰ τοῦ *Κουρτουλοὺς* (=σωτηρία, δηλαδὴ σωτηρία ἀπὸ τῶν Ρωμιῶν), τὸ τέως *Μακρίκιοϊ* (*Μακροχώριον*) κατὰ παράλογον παρήχησιν διὰ τοῦ *Μπακίρκιοϊ* (=χωρίον τοῦ μπακιριοῦ, δηλαδὴ τοῦ χαλκοῦ) κ. τ. τ.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἑλληνικοὶ συνοικισμοί. Οἱ Ἕλληνες, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἤδη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος κατῴκουν, εἰς ὡρισμένας συνοικίας καὶ προάστεια, ὁτὲ μὲν ἀποτελοῦντες ὁμοιογενεῖς πληθυσμούς, ὁτὲ δὲ συνοικοῦντες μετὰ Τούρκων, Ἑβραίων καὶ Ἀρμενίων. Οἱ συνοικισμοὶ οὗτοι εὑρίσκοντο εἰς: τὸ Σταυροδρόμιον (Πέραν), τὸν Γαλατᾶν, τὰ Ταταῦλα, τὸ Φερίκιοϊ, τὸ Χάσκιοϊ, τὸν Βαλατᾶν, τὸ Τζιβαλῆ, τὸ Φανάριον, τὴν Λότζαν, τὰς Βλαχέρνας (αἱ ἓξ αὗται συνοικίαι ἐν τῷ Κερατίῳ κόλπῳ), τὸ Ἐγρὶ-καποῦ, Ἐδιρνὲ-καποῦ, τὴν Ξυλόπορταν, τὸ Βαλίνσι, Σαλματομβρούκιον, Σαρμασίκιον, τὰ Ἓξ Μάρμαρα (ἐν τῷ ἀρχαίῳ Βυζαντίῳ), τὸ Κοντοσκάλιον, τὰ Ὑψωμαθεῖα, τὴν Βλάγκαν καὶ κατὰ σειρὰν εἰς ὅλους τοὺς σταθμοὺς τῶν ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων μέχρις Ἁγίου Στεφάνου. Ἀπέναντι τοῦ Βυζαντίου οἱ Ἕλληνες συνῴκισαν τὴν *Χρυσούπολιν* (*Σκούταρι*), τὴν *Χρυσοκέραμον* (*Κουσγουντζούκ*), τὸ *Τσεγκέλκιοϊ*, τὸ *Κανδυλλὶ* καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τῆς ἀσιατικῆς τοῦ Βοσπόρου παραλίας χωρία κατῴκουν Ἕλληνες εἰς περιωρισμένας ὅμως συνοικίας. Εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν αὐτοῦ παραλίαν τὰ πλεῖστα χωρία ἠρίθμουν συμπαγῆ ἑλληνικὸν πληθυσμόν, εἰς τὸ *Διπλοκιόνιον* (*Βεσικτάς*), τὸ *Μεσάχωρον* (*Ὀρτάκιοϊ*), τὴν *Ξηροκρήνην* (*Κουρουτσεσμέ*), τὸ *Μέγα Ρεῦμα* (*Ἀρναούτκιοϊ*), τὸ *Βεβεκιον*, τὸ *Βαφεοχώριον* (*Βογιατζήκιοϊ*), τὸ *Σωσθένιον* (*Στένη*), τὸ *Νεοχώριον*, τὰ *Θεραπεῖα*, τὸν *Βαθυρρύακα* (*Βουγιοὺκ-δερέ*), τὴν *Γενῆ-Μαχαλέ*. Μέγαν ἑλληνικὸν συνοικισμὸν ἀπ-

Digitized by Google

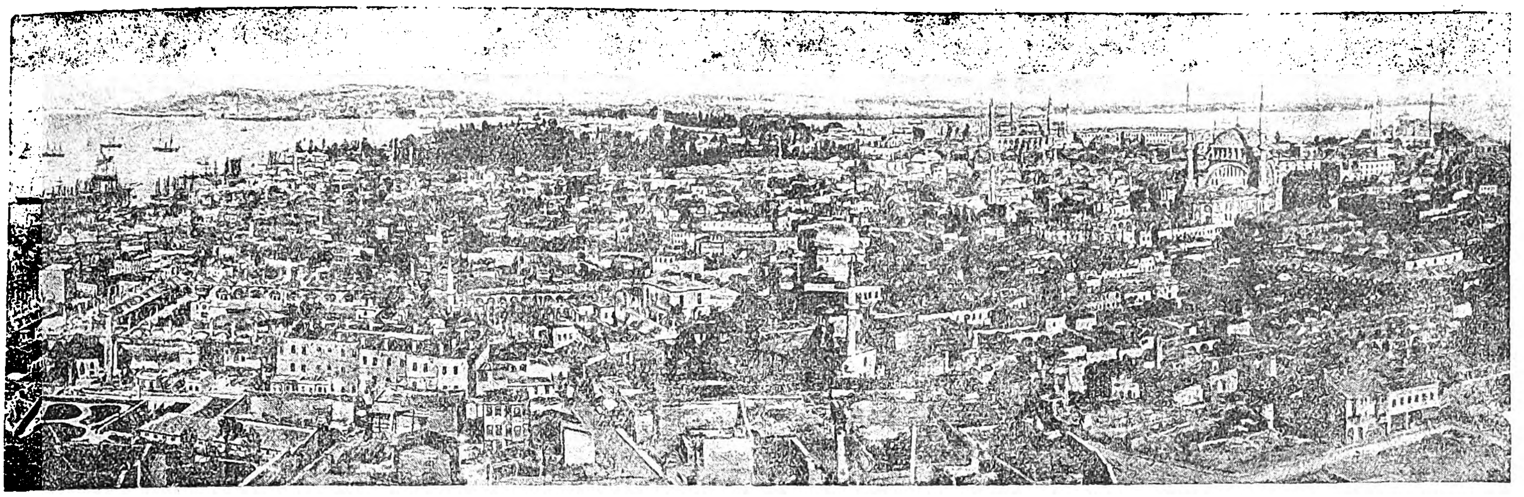

ποντίδα στόμιον τοῦ Βοσπόρου, ἡ Χρυσόπολις (Σκούταρι) ἐπὶ τῆς 'Ασιατικῆς ἀκτῆς καὶ ἡ Προποντίς.

τέλει καὶ ἡ *Χαλκηδὼν* μετὰ τοῦ *Μοδίου* καὶ τοῦ *Χαϊδὰρ-πασᾶ*. 'Επίσης Ἕλληνες ἀπετέλουν τὰ λαϊκὰ στρώματα τῶν κατοίκων τῶν τεσσάρων *Πριγκιποννήσων* (*Πρώτης, 'Αντιγόνης, Χάλκης* καὶ *Πριγκίπου*) καὶ τῶν χωρίων ὅλων κατὰ σειρὰν τῶν σταθμῶν τῶν σιδηροδρόμων 'Ανατολῆς μέχρι Παντειχίου.

Οἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ὁρμώμενοι μικρέμποροι, μεταπράται καὶ ἐργατικοί, περιοδικῶς κατ' ἔτος ἐπανακάμπτοντες εἰς τὰ ἴδια, κατὰ τὴν νεκρὰν τῆς ἀγορᾶς περίοδον, ἐξέλεγον κατὰ προτίμησιν τὴν κατοικίαν αὐτῶν μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν των, εἰς ὡρισμένα προάστεια ἢ καὶ συνοικίας. Οὕτω λ. χ. οἱ ἐκ Μαδύτου κτίσται ἐπροτίμων νὰ κατοικῶσιν εἰς τὰς περὶ τὴν Βλάγκαν συνοικίας ἢ καὶ τὸ Ἑπταπύργιον, οἱ Μακεδόνες τοιοῦτοι εἰς τὰ Ταταῦλα καὶ τὴν παρὰ τοὺς πρόποδας τούτων συνοικίαν τῆς Εὐαγγελιστρίας, οἱ ἐκ τῶν πόλεων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Θράκης βαφεῖς εἰς τὸ Βαφεοχώριον τοῦ Βοσπόρου, οἱ Κεφαλλῆνες εἰς ὡρισμένας τοῦ Γαλατᾶ συνοικίας, οἱ ἐκ Προκοννήσου τῆς Προποντίδος ἁλιεῖς ἢ λεμβοῦχοι εἰς, τὰς Βλαχέρνας, οἱ 'Ανατολῖται εἰς τὰ Ὑψωμαθεῖα τὴν Βλάγκαν, τὸ Κοὺμ-καποῦ τοῦ Βυζαντίου. Οἱ Χῖοι εἰς τὸν Γαλατᾶν, οἱ Μυτιληναῖοι εἰς τὴν ἐν τῇ πόλει Λαδόσκαλαν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ὑπῆρχον ὅμως ἀνὰ τὸ ἀχανὲς ἄστυ καὶ καθωρισμένα ἐμπορικὰ κέντρα, ἔνθα οἱ Ἕλληνες, ἀναλογως τοῦ εἴδους τῆς ἐμπορίας αὐτῶν, συνεκέντρωνον τὰς ἀποθήκας ἢ τὰ καταστήματα, πρατήρια καὶ ἐργαστήρια αὐτῶν, διὰ τὴν ἀναγκαίαν ἀλληλεγγύην, καίπερ ἐμπορικῶς συναγωνιζόμενοι ἀλλήλους. 'Εντὸς τῶν παλαιῶν βυζαντινῶν ἐμβόλων, τῆς Μεγάλης ἀγορᾶς, τοῦ περιφήμου Τσαρσιοῦ τῆς πόλεως (ἐν τῷ κυρίως Βυζαντίῳ), πολλαὶ συντεχνίαι συνετήρουν πολλὰ κατὰ σειρὰν μικρὰ καταστήματα, τοῦ αὐτοῦ πάντοτε εἴδους ἐμπορευμάτων, ὅπως λ. χ. οἱ χρυσοχόοι, οἱ ἔμποροι μεταξωτῶν ὑφασμάτων, οἱ ἔμποροι ὑφαντουργικῶν προϊόντων τῆς ἐπαρχίας Προύσης κτλ. Εἰς μίαν πτέρυγα τοῦ Μισὶρ-Τσαρσὶ (ἔμβολος, ἐν ᾧ ἐπωλοῦντο μυρωδικὰ) οἱ Πόντιοι διετήρουν πρατήρια διὰ τὴν πώλησιν ἐρίων καὶ βάμβακος καὶ ἐργάτας διὰ τὴν κατασκευὴν ἐπίπλων, κλινοστρωμάτων, ἐφαπλωμάτων κλπ.

Οἱ Καππαδόκαι καὶ λοιποὶ Μικρασιᾶται κατεῖχον ὁλόκληρον ἐμπορικὸν τμῆμα εἰς τὴν συνοικίαν Μπαλοὺκ-παζάρ, ἔνθα ἐντὸς μικρῶν ἐργαστηρίων καὶ ὑπαιθρίων πρατηρίων, ἐπώλουν ἀποκλειστικῶς μόνον τὸ περίφημον ἀνὰ τὴν 'Ανατολὴν προϊὸν τῆς πατρίδος των, τὸν παστουρμᾶν. Οἱ Χῖοι ἔμποροι ἑσπεριδοειδῶν εἶχον τὰ γραφεῖα αὐτῶν καὶ τὰ πρατήρια εἰς τὸ ἐντὸς τοῦ Κερατίου κόλπου Γεμὶς-'Ισκελεσσὶ ('Αποβάθραν ὀπωρῶν). Οἱ Κεφαλλῆνες ἔμποροι χοιρινῶν προϊόντων, ἢ παντοπῶλαι, ἢ σχοινέμποροι καὶ ἔμποροι ναυτικῶν εἰδῶν εἰς τὰ *Μαλτέζικα* ἢ τὰ Σχοινάδικα τοῦ Γαλατᾶ καὶ οἱ Μυτιληναῖοι ἔμποροι ἐλαίου εἶχον τὰ γραφεῖα αὐτῶν εἰς τὴν *Λαδόσκαλαν* τῆς πόλεως. Τὰ τυπογραφεῖα εὑρίσκοντο, σχεδὸν ὅλα, συγκεντρωμένα εἰς τὸ Περσεμπὲ-παζὰρ τοῦ Γαλατᾶ, τὰ δὲ μεγάλα ἐμπορικὰ καὶ δικηγορικὰ γραφεῖα, τὸ χρηματιστήριον, ἐντὸς μεγάλων χανίων (εἶδός τι στοῶν), καὶ τὰ πιστωτικὰ καταστήματα ἐπίσης εἰς τὸν Γαλατᾶν συνεκεντροῦντο.

Ἡ κυρίως Πόλις (ἢ ἄλλως Σταμποὺλ λεγομένη, ἤτοι τὸ παλαιὸν Βυζάντιον, ἔνθα καὶ τὸ τελωνεῖον ἐμπορευμάτων) περιέκλειεν ὅλα τὰ πρὸς διαμετακόμισιν ἐμπορεύματα, ἀποθήκας τεραστίων διαστάσεων διὰ τὰ νηματουργικὰ καὶ ὑφαντουργικὰ προϊόντα (μανιφατούρα), κλάδον ἐμπορίου, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες συνηγωνίζοντο δραστηρίως τοὺς 'Αρμενίους, καὶ χονδρικῶς ὅλα τὰ ποικίλα καὶ πάσης προελεύσεως εἴδη ἐμπορευμάτων. 'Εντὸς τῶν στενῶν πολλάκις, ρυπαρῶν καὶ σκολιῶν δρομίσκων τῆς τεραστίας αὐτῆς ἀγορᾶς συνωθεῖτο ἀκαταπαύστως πλῆθος ποικίλον ἐμπόρων καὶ πελατῶν, εἰς ὅλας τῆς ὑφηλίου τὰς γλώσσας συνεννοουμένων, καὶ ἄπειρος ἀριθμὸς ὁμογενῶν, στερουμένων ἄλλως κεφαλαίων, ἐπορίζοντο τὰ πρὸς τὸ ζῆν καθημερινῶς ἐκ τυχηρᾶς ἐργασίας, τῆς ἐργασίας τοῦ ποδαριοῦ, ὡς κοινῶς ὠνόμαζον αὐτὴν (ἐκτελωνισμῶν, μεσιτειῶν κτλ.). Ν. Ζ.-Γ.

Ὁδοὶ καὶ ἀγοραί. Αἱ κυριώτεραι ὁδοὶ τῆς Πόλεως εἶναι καὶ σήμερον ἀκόμη αἱ ἐπὶ Ρωμαίων καὶ Βυζαντινῶν, αἵτινες ἦσαν λεωφόροι εὐρύταται καὶ διακόσμητοι δι' ὡραίων καὶ ἐπιβλητικῶν μνημείων. 'Επὶ Θεοδοσίου ὑπῆρχον 332 λεωφόροι καὶ ῥύμαι. 'Εκ τούτων ἡ πλατυτέρα καὶ εὐθυτέρα, ἡ καλουμένη *Μέση* καὶ οὖσα πράγματι τοιαύτη, ἔτεμνε τὴν πόλιν ἐξ Α. πρὸς Δ., ἀκολουθοῦσα σχεδὸν καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος τὸν ζυγὸν τῶν ἓξ λόφων, ἀρχομένη δὲ ἀπὸ τοῦ μεγάλου παλατίου καὶ καταλήγουσα εἰς τὴν Χρυσῆν Πύλην. Δι' αὐτῆς διήρχοντο αἱ πομπαὶ καὶ διέβαινον τὰ δημόσια ὀχήματα. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει καὶ σήμερον ἀκόμη ἡ *Διβὰν-γιολοῦ* (=ὁδὸς τοῦ διβανίου, δηλαδὴ τοῦ δημοσίου), δι' αὐτῆς δὲ διήρχετο μέχρις ἐσχάτων ἡ σουλτανικὴ πομπὴ κατὰ τὴν τελετὴν τῆς ἐνθρονίσεως (ζώσεως τοῦ ξίφους) τῶν σουλτάνων. Αἱ περισσότεραι τῶν ὁδῶν ἦσαν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους κατάστεγοι καὶ ἐκοσμοῦντο ἑκατέρωθεν διὰ κιόνων, οὕτως ὥστε, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας ἀθλιότητα, διὰ τῶν σκεπαστῶν τούτων δρόμων ἠδύνατό τις νὰ διέλθῃ ὁλόκληρον τὴν πόλιν, χωρὶς νὰ λασπωθῇ καὶ χωρὶς νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὸν ἥλιον. Τὰ ἐπιστεγάσματα τῶν ὁδῶν τούτων ἦσαν ὑελόφρακτα. Τμῆμα τοιούτου δρόμου σῴζεται εἰς Ζινδὰν-καποῦ, εἰς τὴν ὁδὸν τὴν διήκουσαν κατὰ μῆκος τοῦ θαλασσίου τείχους ἀπὸ τοῦ Σιρκετζῆ, ὅπου ὁ μέγας σιδηροδρομικὸς σταθμός, εἰς 'Εγιούπ. Τοιοῦτον ἦτο ἄλλοτε καὶ τὸ '*Ασμᾶ-ἀλτὶ* (=τὸ ὑπὸ τὴν ἄμπελον). Ὁδοί τινες ἦσαν ἐπὶ Βυζαντινῶν καὶ διώροφοι, ἔχουσαι ἄνοδον εἰς τὰς ἀνωτέρας στοὰς διὰ λιθίνων κλιμάκων. Αἱ στοαὶ αὗται ἐκαλοῦντο «ἔμβολοι», πολλαὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἔφερον ὀνόματα διασήμων ἀνδρῶν (ἐπάρχων καὶ ἄλλων), ἢ παρωνομάζοντο ἐκ τοῦ μεγέθους ἢ τῆς θέσεως ἢ τοῦ σχήματος αὐτῶν, ὡς ὁ *Μακρὸς Ἔμβολος* ἢ *Μακρέμβολος*, ὁ *Μέγας Ἔμβολος*, ὁ *Νέος Ἔμβολος*, τὸ *Σῖγμα* (ἐκ τοῦ ἡμικυκλοειδοῦς σχήματος, ὡς ὁμοιάζων πρὸς τὸ βυζαντινὸν σῖγμα). Εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ κατ' ἐξοχὴν *Ἔμβολος*, παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος 'Αλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ εἰς τοὺς Βενετοὺς (τῇ «Ἑνετίῃσιν ἐκκλησίᾳ τοῦ 'Αγίου Μάρκου»), εἰς ἀμοιβὴν τῆς κατὰ τοῦ Ροβέρτου Γυσκάρδου συμμαχίας. Εἰς τοὺς ἐμβόλους τούτους κατῴκουν οἱ πτωχοὶ καὶ αἱ δημόσιαι γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι ὠνομάζοντο διὰ τοῦτο *ἐμβολάριαι* (embolariae). Χαρακτηριστικὸν ἰδιάζον τῆς πόλεως ἦσαν καὶ αἱ θολοσκέπαστοι ἀγοραί, τὰ σημερινὰ *τσαρσία* ἢ *μπεζεστένια* (*βεζεστένια*), ἐξ ὧν σῴζεται τὸ *Μισὶρ-τσαρσὶ* (=ἀγορὰ Αἰγύπτου), ὅπου πωλοῦνται εἴδη ἀρωμάτων, ὡς καὶ φυτικῶν καὶ ὀρυκτῶν ἰατρικῶν, καὶ ἡ *Μεγάλη ἀγορά*, ἥτις καταστραφεῖσα ὑπὸ σεισμοῦ τῷ 1894 ἐκτίσθη ἐκ νέου. Ἄλλο χαρακτηριστικὸν τῆς Πόλεως ἦσαν ἐπὶ Βυζαντινῶν αἱ δημόσιαι ἀποθῆκαι, κυρίως σιτταποθῆκαι, τὰ λεγόμενα *ὡρεῖα* ἢ *ὡρρεῖα* καὶ *ὁρρέα* (ἐκ τοῦ λατιν. horreum). Ταῦτα ἐκτίζοντο συνήθως παρὰ τοὺς λιμένας, ἡ δὲ μέριμνα τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων διὰ τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς πόλεως ἔφθανε μέχρι τοῦ ν' ἀπαγορεύωσι τὴν ἀνέγερσιν ἄλλων κτηρίων παρὰ τὰς σιταποθήκας ταύτας διὰ τὸν φόβον τῶν πυρκαϊῶν. Εἰς τὰ ὡρεῖα ταῦτα ἐνεπιστεύοντο οἱ ἰδιῶται τὴν φύλαξιν χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ ἄλλων τιμαλφῶν, ὡς μέχρι πρό τινος οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ βεζεστένιον τῆς Μεγάλης 'Αγορᾶς. Ταῦτα ἀντικατέστησαν σήμερον αἱ θυρίδες χρηματοκιβωτίων τῶν τραπεζῶν.

Ναοὶ καὶ τεμένη. Παροιμιώδης ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις διὰ τὸ πλῆθος τῶν μονῶν καὶ ναῶν αὐτῆς. Τούτους ὁ μὲν γνωστὸς Ἱσπανοεβραῖος περιηγητὴς Βενιαμὶν ὁ ἐκ Τουδέλης ὑπολογίζει εἰς τόσους, ὅσαι αἱ ἡμέραι τοῦ ἔτους, ἄλλοι δὲ εἰς πολὺ περισσοτέρους. Καὶ θὰ ἦσαν ἀσφαλῶς πλειότεροι, ἀφοῦ διηνεκῶς ἀνήγειρον τοιούτους οἱ αὐτοκράτορες, ἐπιβάλλοντες καὶ φόρους εἰδικούς, αἱ αὐτοκράτειραι, οἱ ἄρχοντες καὶ αἱ ἀρχόντισσαι, ἀγγαρεύοντες πρὸς τοῦτο πολλάκις τοὺς στρατιώτας. 'Εκ τῶν βυζαντινῶν τούτων ναῶν σῴζονται πολλοὶ ὡς τζαμία, ὀλίγοι δὲ ὡς ναοὶ τῶν ὀρθοδόξων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶναι: Ὁ *Ἅγιος Γεώργιος*, ὁ ἐν τῇ Κυπαρίσσῳ ἢ Κυπαρισσᾶς, ἄσημος ναΐσκος ἐπὶ τῆς ἀπὸ Βλάγκας εἰς Ὑψωμαθεῖα ὁδοῦ, ἀνακαινισθεὶς τῷ 1833, ἡ *Παναγία τοῦ Μουχλίου* ἢ *Μουχλιώτισσα* (ὀρθῶς τῶν *Μογγολίων* ἢ *Μογγουλίων*), ἐκκλησία κτισθεῖσα κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ὑπὸ τῆς Μαρίας Παλαιολογίνας, νόθου θυγατρὸς Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, ἥτις νυμφευθεῖσα χάνην τινὰ τῆς Μογγολίας, καλούμενον 'Απαγᾶ, ὠνομάσθη δέσποινα τῶν Μουγουλίων, καὶ ἡ *Παναγία τῶν Βλαχερνῶν*, τῆς ὁποίας διεσώθη μόνον τὸ ἁγίασμα. 'Εκτὸς τούτων σῴζονται καὶ 17 τζαμία, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄλλοτε ναοί, ἐξ ὧν γνωστότεροι εἶναι ὁ τῆς *'Αγίας Σοφίας* καὶ ἡ μονὴ τῆς *Χώρας* (*Καχριὲ* ἢ *Κααριὲ τζαμισί*), γνωστὴ διὰ τὸ ἀπαράμιλλα μωσαϊκά της, σῳζόμενα ἐν ἀρίστῃ καταστάσει. 'Ανευρέθησαν πρὸς τούτοις ἴχνη 15 ἄλλων βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν, ἐνῷ ἄλλαι μετετράπησαν εἰς τζαμία, ἐκλειπόντα πρὸ πολλοῦ. Δύο βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι εἶναι ἀπὸ πολλοῦ ἀρμενικοὶ ναοί. Σήμερον ὑπάρχουσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικαὶ ἐκκλησίαι 44, ἐξ ὧν 27 ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, 16 εἰς Γαλατᾶν καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς συνοικίας τοῦ Βοσπόρου, ὑπαγόμεναι εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Κωνσταντινουπόλεως· αἱ πέραν τοῦ προαστείου Νεοχωρίου ὑπάγονται εἰς τὴν μητρόπολιν Δέρκων, αἱ δὲ τῶν ἀσιατικῶν προαστείων τοῦ Βοσπόρου ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς Χαλκηδόνος. Ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ Βυζαντινῶν ναῶν ἐξηγεῖ καὶ τὴν πληθὺν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει μουσουλμανικῶν τζαμίων. Τοιαῦτα ὑπῆρχον μέχρις ἐσχάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὰ 500 (μετὰ τῶν περιχώρων ὑπὲρ τὰ 800, ἐξ ὧν 14 εἶναι τὰ λεγόμενα σουλτανικά, ἤτοι ἡ *'Αγία Σοφία*, τὸ *Σουλτὰν-'Αχμέτ*, τὸ *Σουλτὰν-Βαγιαζήτ*, τὸ *Νούρι-'Οσμανιέ*, τὸ *Γενὶ-τζαμὶ* (ἢ *Βαλιδὲ-τζαμί*), τὸ *Σουλεϋμανιέ*, τὸ *Λαλελὶ-τζαμισῆ*, τὸ *Σὰχ-ζαδέ*, τὸ *Σουλτὰν-Μεχμὲτ* ἢ *Φατίχ*, τὸ παρὰ τὴν πύλην τῆς 'Αδριανουπόλεως *Βαλιδὲ-τζαμισῆ*, τὸ *Σουλτὰν-Σελὶμ* καὶ τὸ *'Αγιάσμα-τζαμισί*, κτίσμα τοῦ σουλτάνου Μουσταφᾶ Γ'. Σουλτανικὰ τζαμία ὑπάρχουσι καὶ εἰς τὸ Σκούταρι ὡς καὶ εἴς τινα προάστεια τοῦ Βοσπόρου. 'Εκ τούτων διακρίνονται τὸ ὑπὸ τοῦ 'Αβδοὺλ-Χαμὶτ Β' κτισθὲν μικρὸν σχετικῶς τζαμίον *Χαμιδιὲ* τοῦ Γιλδίζ, διὰ τὴν λεπτὴν νεωτέραν τέχνην του, καὶ τὸ τοῦ Βεηλερβέη, διὰ τὴν γραφικὴν τοποθεσίαν του. Πολλὰ ἐκ τῶν παλαιῶν τζαμίων ἐκτίσθησαν κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, ὑπὸ Ἑλλήνων ἀρχιτεκτόνων, ἐξ ὧν πρῶτος ἀναφέρεται ὁ ἐπὶ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ Χριστόδουλος. Ἕκαστον τῶν μεγάλων καὶ μικρῶν τζαμίων εἶχε πλουσίας προσόδους ἐξ ἀφιερωμένων εἰς αὐτὰ κτημάτων καὶ ἱδρυμάτων (βακουφίων). Τούτων ὅμως παραμεληθέντων ἢ διαρπαγέντων, παρημελοῦντο ἢ καὶ τελείως κατεστρέφοντο πολλὰ τζαμία. Ἤδη, ἐπὶ τοῦ κεμαλικοῦ καθεστῶτος, πλεῖστα ὅσα τεμένη ἐγκατελείφθησαν, ἡ δὲ ἐπίσκεψις τῶν πιστῶν εἰς τὰ μεγάλα ἠραιώθη.

'Ανάκτορα καὶ ἄλλαι οἰκοδομαί. Τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐστόλιζον κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους δύο μεγάλα αὐτοκρατορικὰ παλάτια, τὸ ἐπὶ τοῦ πρώτου λόφου Μέγα, καὶ τὸ τῶν Βλαχερνῶν,

Digitized by Google

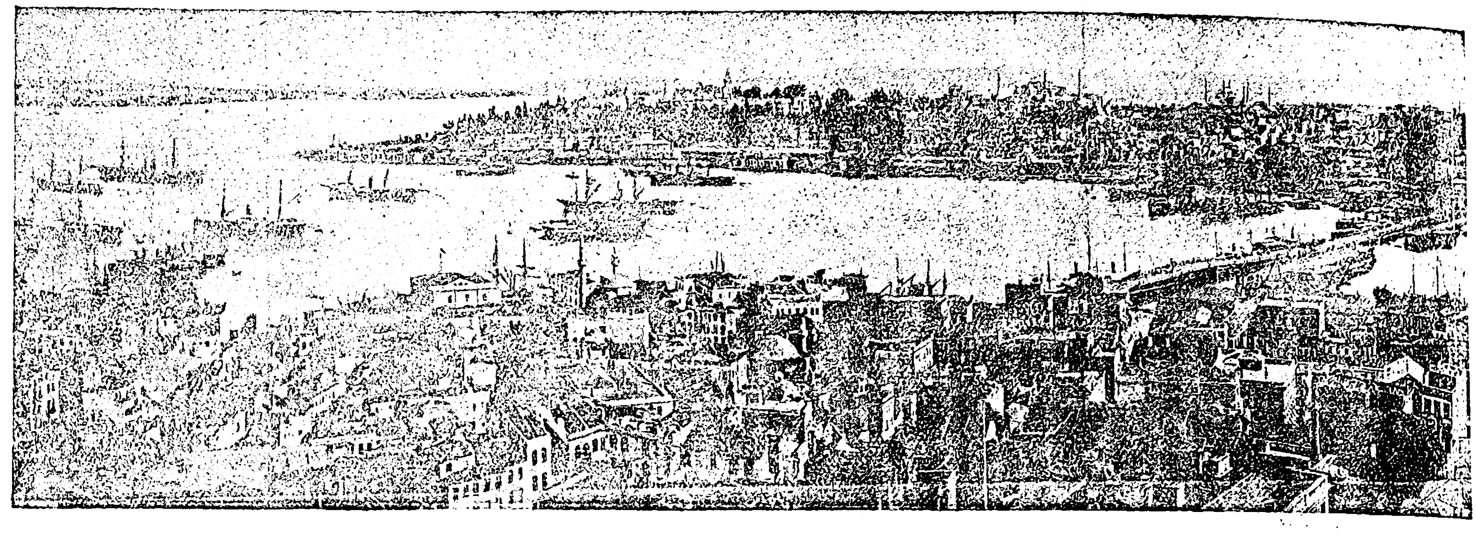

Πανοραματικὴ ἄποψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ πύργου τοῦ Γαλατᾶ. Ἀρι-

ἐπὶ τῆς νοτίας ὄχθης τοῦ Κερατίου. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ὑπῆρχον καὶ τὰ παλάτια διαφόρων βασιλισσῶν (δεσποινῶν) καὶ βασιλοπαίδων, ὡς τὰ *Ἑλενιανά*, τὰ *Πουλχεριανὰ* καὶ ἄλλα, καὶ τὰ μέγαρα τῶν συγκλητικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων, ἐξ ὧν παρωνομάσθησαν συνοικίαι ὁλόκληροι.

Σήμερον ὑπάρχουσι τὰ ἐκ διαφόρων κτηρίων καὶ περιπτέρων ἀποτελούμενα παλαιὰ σουλτανικὰ ἀνάκτορα τοῦ *Σαράϊ-Μπουρνοῦ*, τὰ ὁποῖα ἐκτίσθησαν ἀρχικῶς ξύλινα ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ πορθητοῦ ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἅλωσιν, καὶ ἀνῳκοδομήθησαν κατόπιν ἐν μέρει λίθινα, ἔχοντα καὶ πύλην εἰσόδου μὲ πύργους. Ταῦτα, περιλαμβάνοντα τὸ λεγόμενον *Γκιουλχανὲ* (=ροδῶνα), τὸ *Ἐνδεροὺν* (ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ «ἐνδότερον») καὶ τὸ *Κάσρ-ἰ-χουμαγιούν*, ἤτοι τὸ κυρίως αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον, ἦσαν μέχρι πρό τινος ἀπρόσιτα εἰς τὸ κοινόν, θεωρούμενα ἱερά. Εἰς αὐτὰ διετηροῦντο καὶ διάφορα θρησκευτικὰ καὶ ἐθνικὰ κειμήλια, ἐν οἷς καὶ τὰ *ἐμανέτια* (=ἱεραὶ παρακαταθῆκαι) ἢ σύμβολα τῆς χαλιφείας, ἤτοι ὁ ἱερὸς μανδύας (*χιρκάϊ-σερίφ*), τοῦ προφήτου Μωάμεθ, ἡ ἱερὰ σημαία (*σαντζὰκ-ἰ-σερίφ*) καὶ τρίχες τῆς γενειάδος αὐτοῦ. Τὰ παλαιὰ ταῦτα σουλτανικὰ ἀνάκτορα καὶ κυρίως τὸ θησαυροφυλάκιον, περιέχον πολυτιμοτάτους ἀδάμαντας καὶ θρόνους λιθοκολλήτους, λάφυρα τῶν κατὰ τῶν Περσῶν πολέμων, ἐπεσκέπτοντο μόνον διακεκριμένοι ξένοι, δυνάμει εἰδικῆς σουλτανικῆς ἀδείας. Ἅπαξ τοῦ ἔτους, τὴν 15ην τοῦ μηνὸς τῆς νηστείας (Ραμαζάν), οἱ σουλτᾶνοι μετέβαινον ἐν πομπῇ (τελετὴ τοῦ *χιρκάϊ-σερίφ*) εἰς τὰ παλαιὰ ταῦτα ἀνάκτορα, ἐκεῖ δὲ ἀνοιγομένου τοῦ διαμερίσματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφυλάσσοντο τὰ θρησκευτικὰ κειμήλια, προσεκύνουν ταῦτα, ἐξελέγχοντες οὕτω καὶ τὸ κατὰ πόσον διετηροῦντο. Τὰ ἀνάκτορα ταῦτα σήμερον, μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ σουλτανάτου καὶ τῆς χαλιφείας, ἠνοίχθησαν εἰς κοινὴν θέαν. Ὁ ἐπισκέπτης εἰσέρχεται διὰ τῆς πύλης τῆς λεγομένης *Ὀρτᾶ-καποῦ* (=μεσαίας πύλης) εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐλὴν τοῦ σαραγίου, ἔχων ἀμέσως ἐνώπιόν του τὰ θολωτὰ κτήρια τῶν αὐτοκρατορικῶν μαγειρείων. Κατόπιν εὑρίσκεται πύργος μεσαιωνικός, ὁρατὸς καὶ ἔξωθεν, καὶ μία μεγάλη πύλη μὲ ἐπιστέγασμα στηριζόμενον ἐπὶ κιόνων. Εἶναι ἡ *Πύλη τῆς Εὐδαιμονίας* (*Μπὰμπ-ἰ-Σααδέτ*), δι᾿ ἧς εἰσέρχεται ὁ ἐπισκέπτης εἰς τὸ καθαυτὸ σαράγιον. Εἰς τὸν περίβολον τούτου ὑπάρχουσι διάφορα κτήρια, χωρὶς ὡρισμένον σχέδιον, κτισθέντα ἀναλόγως τῶν ὀρέξεων καὶ ἰδιοτροπιῶν τῶν κατὰ καιροὺς σουλτάνων. Τῶν κτηρίων τούτων τὸ ἐξωτερικὸν εἶναι ἀσήμαντον, ἐνῷ τὸ ἐσωτερικὸν εἶναι πολυτελῶς διακεκοσμημένον. Ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς πύλης τῆς Εὐδαιμονίας εὑρίσκεται ἡ αἴθουσα τοῦ θρόνου, τὸ *Ἀρζ-ὀδασῆ*, περίπτερον κομψὸν μὲ περιστύλιον κτισθὲν κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἐκεῖ καθήμενος ἐπὶ θρόνου ἐπιστεγαζομένου μὲ κουβούκλιον ἐδέχετο ὁ σουλτᾶνος εἰς παλαιοτέρους χρόνους τοὺς ξένους πρέσβεις. Κατόπιν ὑπάρχει ἀνθόκηπος, πέραν τοῦ ὁποίου ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Σαραγίου, ἐντὸς μικροῦ περιπτέρου, χρονολογουμένου ὑπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Καλλιτεχνικώταται θῆκαι περιέχουσι μερικὰς χιλιάδας ἀραβικῶν, περσικῶν, τουρκικῶν καὶ ἑλληνικῶν ἀκόμη χειρογράφων. Μετὰ τὴν βιβλιοθήκην εὑρίσκεται τὸ θησαυροφυλάκιον (*Χαζνὲ-ἰ-Χουμαγιούν*), περιέχον εἰς τὴν πρώτην αἴθουσαν τὸν χρυσοῦν καὶ διὰ πολυτίμων λίθων πεποικιλμένον θρόνον τοῦ σάχου τῆς Περσίας, κυριευθέντα μεταξὺ τῶν λαφύρων μετὰ τὴν μάχην τοῦ 1514. Παρὰ τὸν θρόνον τοῦτον φυλάσσεται παμμέγιστος σμάραγδος καὶ ἐντὸς τῆς αὐτῆς αἰθούσης ὁ θρόνος Ἀχμὲτ Γ' καὶ ὅπλα τῶν σουλτάνων. Εἰς τὴν δευτέραν αἴθουσαν φυλάσσονται ἐντὸς ὑαλίνης θήκης χρυσᾶ νομίσματα, εἰς ἄλλας δὲ θήκας ὅπλα καὶ στολαὶ τῶν σουλτάνων. Ὅμοια τιμαλφῆ καὶ ἀναμνηστικὰ ἀντικείμενα περιέχουσιν ἡ τρίτη καὶ ἡ τετάρτη αἴθουσα. Ἀπέναντι τοῦ θησαυροφυλακίου εὑρίσκεται τὸ περίπτερον *Χιρκὰ-ἰ-Σερίφ*, ὅπου φυλάσσονται τὰ θρησκευτικὰ κειμήλια τῶν μουσουλμάνων. Εἰς τὴν αὐτὴν αὐλὴν ὑπάρχει τὸ λεγόμενον *καφὲς* (=κλωβίον), εἰς τὸ ὁποῖον ἐκρατοῦντο ἐν μονώσει οἱ ἔκπτωτοι σουλτάνοι καὶ οἱ ἐπικίνδυνοι διὰ τὸν θρόνον πρίγκιπες. Πέραν τοῦ θησαυροφυλακίου φθάνει ὁ ἐπισκέπτης εἰς κῆπον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ θέα εἶναι μαγευτικωτάτη πρὸς τὸν Βόσπορον καὶ τὴν Προποντίδα. Ἀριστερόθεν κεῖται τὸ *Βαγδὰτ-Κιόσκ*, τὸ ὡραιότερον κτήριον τοῦ Σαραγίου, κτισθὲν ὑπὸ Μουρὰτ Δ' μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Βαγδάτης (1638). Ἔχει θόλον ἐπίχρυσον καὶ ἐσωτερικὸν διάκοσμον καλλιτεχνικώτατον. Εἰς τὴν πρὸς Β. ἄκραν τοῦ κήπου διατηρεῖται ὀρθία ἡ στήλη τοῦ Κλαυδίου Β' (268—270 μ. Χ.), ἱδρυθεῖσα εἰς ἀνάμνησιν τῶν κατὰ τῶν Γότθων νικῶν τοῦ Ρωμαίου τούτου αὐτοκράτορος.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ὑπάρχουσιν ὡσαύτως τὰ ὡραῖα ἀνάκτορα τοῦ *Δολμᾶ-Μπαγτσέ*, κτισθέντα ἐπὶ σουλτάνου Ἀβδοὺλ-Μετζὶτ (1839—1861), ὑπὸ τοῦ Ἀρμενίου ἀρχιτέκτονος Μπαλλιάν. Τὸ μεταξὺ Βεσικτὰς καὶ Ὀρτάκιοϊ ἀνάκτορον τοῦ *Τσιραγάν*, ὅπου ἔμεινε κατάκλειστος ἐπὶ μίαν τριακονταετίαν ἀπὸ τοῦ 1876 ὁ ἐκθρονισθεὶς σουλτᾶνος Μουρὰτ Ε', τῷ δὲ 1909 ἐγκατεστάθη ἡ βουλὴ καὶ ἡ γερουσία, καταστραφὲν τῷ 1910 ὑπὸ πυρκαϊᾶς. Τὸ ἀνάκταρον τοῦ *Βεηλὲρ-βέη*, ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου, κτισθὲν ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς κατάλυμα διὰ τὴν αὐτοκράτειραν τῆς Γαλλίας Εὐγενίαν (1869). Τὰ ἀνάκτορα τοῦ *Γιλδὶζ* (βλ. λ.) κτισθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ Β', τὰ περίπτερα (*κιόσκια*) τοῦ *Κεατχανέ*, τοῦ *Γκιὸκ-σοῦ*, τοῦ *Βέηκοζ* καὶ ἄλλα.

Ἐκτὸς τῶν τζαμίων, τῶν ἀνακτόρων καί τινων μεγάλων κτηρίων, ὡς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, τοῦ τέως Κοινοβουλίου, τῆς πλατείας τῆς Ἁγίας Σοφίας, τῶν κτηρίων τῶν ὑπουργείων τῶν Οἰκονομικῶν, τῶν Ναυτικῶν, τῶν Ταχυδρομείων καὶ Τηλεγράφων καί τινων στρατώνων (Τὰσ-κισλᾶ παρὰ τὸ Πέραν, Σελιμιὲ-κισλασῆ παρὰ τὸ Σκούταρι) καὶ τῆς παρὰ τὸ Χαϊδὰρ πασᾶ Στρατιωτικῆς σχολῆς, δὲν ὑπῆρχον ἐν τῇ πόλει μεγάλαι οἰκοδομαί. Ὁλόκληρος ἡ τουρκικὴ πόλις μέχρις ἐσχάτων, μέχρι δὲ τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς τοῦ 1870 εἰς τὸ Πέραν, ὡς καὶ τὰ προάστεια, ἦσαν σωρεία μικρῶν ἢ μεγάλων ξυλίνων οἰκιῶν, ὡς ξύλινα ἦσαν εἰς παλαιοτέρους χρόνους καὶ ὅλα τὰ παράκτια μέγαρα τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ Βοσπόρου, τὰ λεγόμενα *γιαλιὰ* (τουρκ. *γιαλὶ* = αἰγιαλός). Τοῦτο ἐξηγεῖ τὰς κολοσσιαίας καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἐπροξένουν αἱ πυρκαϊαί, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς παρέμειναν ἱστορικαί, ὡς ἡ τοῦ 1589, καθ᾿ ἣν ἐκάησαν 15.000 οἰκίαι, ἡ τοῦ 1628, καταστρέψασα 6.000 οἰκίας, ἡ τοῦ 1633 περὶ τὰς 7.600 οἰκίας, ἡ τοῦ 1756 ἀποτεφρώσασα, ὡς λέγεται, 80.000 οἰκίας καὶ ἄλλαι. Εἰκόνα τῶν τοιούτων καταστροφῶν ἔδωκεν ἡ μεγάλη πυρκαϊὰ τοῦ 1906, ἡ λεγομένη τοῦ Τσιρτσ ρ, καταστρέψασα ὑπὲρ τὰς 6.000 οἰκίας, καὶ βραδύτερον ἡ τοῦ Μερτζάν, ἀποτεφρώσασα ὑπὲρ τὰς 4.000 οἰκίας, καὶ ἡ τῆς συνοικίας Καζαντζῆ ἐν Πέραν τῷ 1917. Αἱ ἐκ τῶν πυρκαϊῶν τούτων καταστραφεῖσαι συνοικίαι δὲν ἀνῳκοδομήθησαν ἀκόμη. Κατὰ τὴν ἐπίσημον τουρκικὴν στατιστικὴν τοῦ 1927, ὑπάρχουσιν ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει 50.905 οἰκόπεδα κενά. Ἐκτάσεις ἄκτιστοι εἶναι καὶ οἱ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως λαχανόκηποι καὶ ἀνθόκηποι (σήμερον ἐν συνόλῳ 1634, εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἀκόμη περισσότεραι). Κατὰ τὴν ἀνωτέρω τουρκικὴν στατιστικὴν ἡ Κωνσταντινούπολις ἔχει 95.526 κτήρια χρησιμεύοντα πρὸς κατοικίαν, 89.762 συνήθεις οἰκίαι, 1441 πολυκατοικίαι (χάνια ἢ ἀπαρτμάν), 169 ξενοδοχεῖα, 67 πανσιόν, 426 παλαιὰ χάνια λίθινα, κατὰ δωμάτια 491 καὶ παραπήγματα 3170. Ἐκτὸς τούτων ὑπάρχουσι 38.074 καταστήματα, ἤτοι 35.082 ἐμπορικά, 545 χάνια, 356 ἐργοστάσια, 140 λουτρῶνες, 218 ὑπόστεγα αὐτοκινήτων καὶ 1.353 στάβλοι. Τέλος ἀριθμοῦνται 1844 δημόσια καταστήματα, ἤτοι 481 σχολεῖα, 30 στρατῶνες (μεγάλοι καὶ μικροί), δημαρχεῖα 67, νοσοκομεῖα 49, ἀστυνομικοὶ σταθμοὶ (καρακόλια) 143, τζαμία 488, ναοὶ 192 (χριστιανικοὶ ὅλων τῶν δογμάτων), ἑβραϊκαὶ συναγωγαὶ (χάβραι) 41, θέατρα καὶ κινηματογράφοι, ἐν ὅλῳ οἰκοδομαὶ 135.144. Ἐκ τούτων μόνον 52.390 εἶναι λίθιναι. Ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν οἰκοδομῶν 1.568 εἶναι πενταώροφοι, 4.545 ἰσόγαιοι, 46.939 μονώροφοι, 54.236 διώροφοι, 2.317 τριώροφοι καὶ 5.037 τετραώροφοι.

Ὕδρευσις. Ἡ πόλις ὁλόκληρος ὑδρευέτο, ὡς ὑδρεύεται καὶ σήμερον, ἀφθονώτατα διὰ τῶν ὑδραγωγῶν τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τοῦ Οὐάλεντος. Τοῦ τελευταίου τούτου μέρος, μήκους 628 μ. (τουρκ. *Μποζδογὰν-κεμερί*), φαίνεται μακρόθεν ὡς σπονδυλική τις στήλη εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως. Διὰ τῶν ὑδραγωγῶν τούτων ἐφέρετο εἰς τὴν πόλιν ἐκ μακρᾶς ἀποστάσεως ποταμὸς ὁλόκληρος, ὁ λεγόμενος *Ὑδράλης* (καὶ κατὰ παραφθορὰν *Ἀδράλης* καὶ *Ἀδράνης*). Τὰ μεγάλα ταῦτα ὑδραυλικὰ ἔργα, πρὸς διατήρησιν τῶν ὁποίων προωρίζετο τὸ προϊὸν τοῦ φόρου θεαμάτων (θεωρικῶν) τοῦ Ἱπποδρόμου, ἐπεσκεύαζον συχνάκις οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες καὶ κατόπιν οἱ σουλτᾶνοι, κτίσαντες εἰς τὰ σημεῖα τῆς περισυλλογῆς τῶν ὑδάτων μεγάλα φράγματα, τὰ λεγόμενα *μπέντια* (*μπέντ*). Πρὸς πρόληψιν τῆς λειψυδρίας, ἐν περιπτώσει μακρᾶς ἀνομβρίας ἢ πολιορκίας, ὑπῆρχον αἱ ἀνοικταὶ καὶ κλεισταὶ ἢ ὑπόγειοι τεράστιαι τεχνηταὶ λίμναι, δεξαμεναὶ καὶ κινστέρναι, παραμεληθεῖσαι κατόπιν καὶ μὴ ἐπισκευαζόμεναι πλέον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς καὶ τῆς λατινοκρατίας. Ἐκ τούτων αἱ ἀνοικταὶ προσχωθεῖσαι μετετράπησαν πολλαχοῦ εἰς λαχανοκήπους (μποστάνια), οἵτινες ὀνομάζονται καὶ σήμερον ἀκόμη *Τσικοὺρ-μποστάν* (*τσικοὺρ*=λάκκος), τῶν δὲ ὑπογείων σημαντικωτάτη εἶναι ἡ κινστέρνα τοῦ *Γερὲ-μπατὰν* καὶ τὸ *Μπὶνμπὶρ-ντιρὲκ* (=χίλιαι μία στῆλαι), ὅπου καὶ σήμερον ἀκόμη πλέουσι λέμβοι. Τοιαύτας κολοσσιαίας κινστέρνας, θαῦμα δημοτικῆς μερίμνης, εἶχεν ἡ πόλις κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Ἡ διανομὴ τοῦ ὕδατος ἐκανονίζετο θαυμασίως διὰ τῶν ὑπαίθρων ἢ *ὑδρείων*, τῶν σήμερον λεγομένων *ταξίμια* (*ταξίμ*=διαίρεσις), τῶν ὁποίων πολλὰ σῴζονται ἀκέραια. Εἰς δημοσίαν χρῆσιν ἐδίδετο τὸ ἄφθονον ὕδωρ διὰ χιλίων καὶ πλέον κρηνῶν ἢ βρύσεων (*τσεσμέ*), ἐκ τῶν ὁποίων αἱ μεγαλύτεραι, ἀληθῆ μνημεῖα τέχνης, σῴζονται ἀκόμη παρὰ τὰ μεγάλα τζαμία. Ὡς σπουδαιοτάτην πρὸς τὸν λαὸν εὐεργεσίαν ἐθεώρουν οἱ σουλτᾶνοι, οἱ βεζίραι καὶ ἄλλοι μεγιστάνες τὴν ἀνέγερσιν τοιούτων κρηνῶν καὶ πλησίον αὐτῶν τῶν λεγομένων *σεμπιλχανέ*, ἡμικυκλικῶν ἐξωστῶν, ἐπὶ τῶν ἀνοικτῶν παραθύρων τῶν ὁποίων ἐτοποθετοῦντο χάλκινα κύπελλα (*μπαρτάκ*) ἀενάως πληρούμενα ὕδατος, ὅπως πίνωσιν οἱ διαβάται. Ταῦτα πάντα ἔπαυσαν ἀπὸ τοῦ νεοτουρκικοῦ καθεστῶτος καὶ ἐντεῦθεν. Ἐκ τοῦ ἀφθόνου τούτου ὕδατος ἐτροφοδοτοῦντο νυχθημερὸν καὶ οἱ ἀπειράριθμοι λουτρῶνες (*χαμάμ*), πολλοὺς τῶν ὁποίων ἀνήγειρον πρὸς δημοσίαν χρῆσιν πλούσιοι Τοῦρκοι. Τοιαῦτα δημόσια λουτρὰ (*θέρμαι*) ὑπῆρχον μεγαλοπρεπέστατα καὶ ἐπὶ Βυζαντ-

Digitized by Google

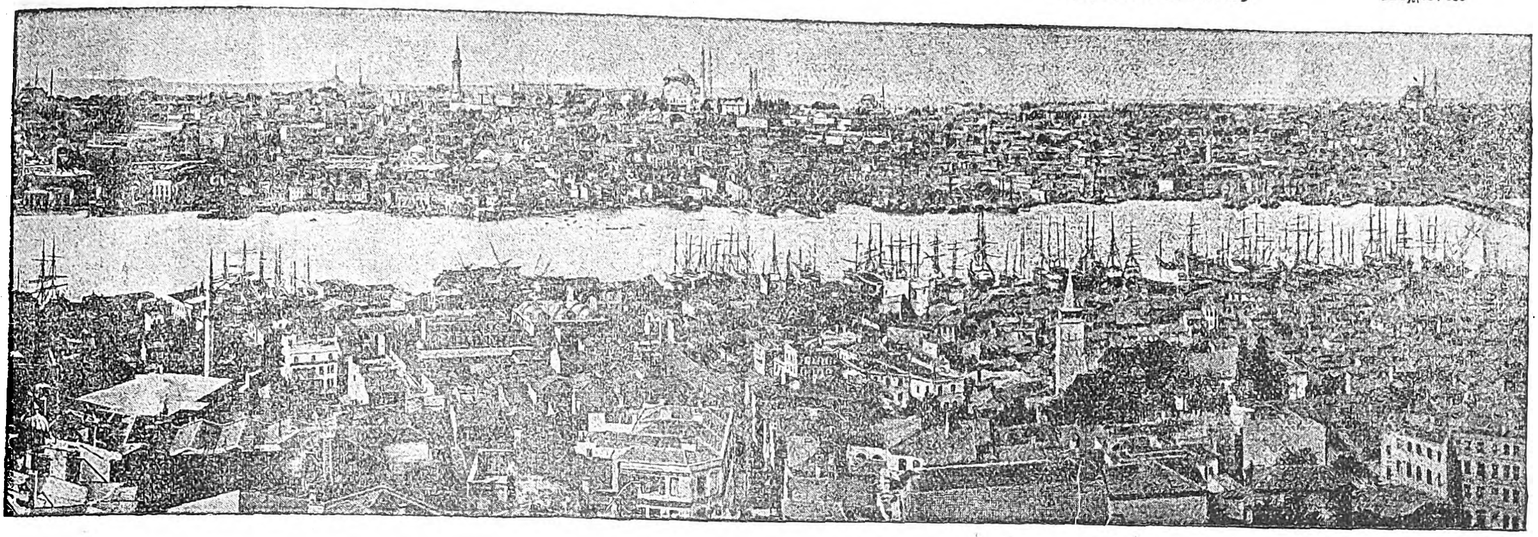

στερὰ εἰς τὸ βάθος τὸ Χαϊντὰρ-Πασᾶ ἐπὶ τῆς 'Ασιατικῆς ἀκτῆς καὶ ἡ Προποντίς.

νῶν. Τὴν ὕδρευσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνεπλήρωσεν ἐπὶ σουλτάνου 'Αβδοὺλ Χαμὶτ Β' ἡ διοχέτευσις, ὑπὸ τῆς ἱδρυθείσης τῷ 1887 γαλλοβελγικῆς ἑταιρείας, τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης τῶν Δέρκων, τόσον ἀφθόνων, ὥστε νὰ χρησιμοποιῶνται καὶ πρὸς ἄρδευσιν λαχανοκήπων, βραδύτερον δὲ καὶ ἄλλου γλυκυτάτου ὕδατος διαφόρων πηγῶν, τοῦ λεγομένου «Χαμιδιὲ-σοῦ». 'Εκτὸς τῶν κοινῶν τούτων ὑδάτων ὑπάρχουσι καὶ τὰ διαυγέστατα καὶ γλυκύτατα ὕδατα τῶν πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κυρίως εἰς τὸ ἀσιατικὸν αὐτῆς τμῆμα, τὰ ὁποῖα μεταφερόμενα δι' ὅλων τῶν μέσων συγκοινωνίας, ἀπὸ τοῦ ὄνου καὶ τοῦ κάρρου ἀρχικῶς μέχρι τοῦ φορτηγοῦ αὐτοκινήτου σήμερον, πωλοῦνται εἰς καταστήματα ἢ εἰς τὰς ὁδούς, ἢ παραδίδονται κατ' οἶκον. Κατὰ τὴν διαβάθμισιν τῆς ποιότητος, τὰ ὕδατα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς: τὸ τῆς Τσάμλιτζας, τοῦ Κεστανέ, τοῦ Καΐσ-μπουνάρ, τοῦ Κασακλύ, τοῦ ἄλλως τῆς Μικρᾶς Τσάμλιτζας (Κιουτσοὺκ-Τσαμλιτζέ, ὕπερθεν τοῦ Σκουτάρεως), τοῦ Σουλτὰν-Τσιφτλίκ, τοῦ 'Εμὶρ-ἀχὸρ-κιοσκιοῦ, τοῦ Χαλκαλύ, τῆς Στένης, τοῦ Χουνκιὰρ-ἰσκελεσῆ, τοῦ Δεμιρτζῆ, τοῦ Γκιουμοὺς-σουγιοῦ, τοῦ Κανλῆ-Καβάκ, τοῦ Καρακουλὰκ κ. ἄ. Τὸ ὕδωρ μερικῶν ἐκ τῶν πηγῶν τούτων διωχετεύετο ἄλλοτε δι' ἰδιαιτέρων σωλήνων εἰς τὰς οἰκίας (κονάκια ἢ γιαλιὰ) ὡρισμένων μεγιστάνων ἢ πλουσίων, ἀλλ' ἀπὸ πολλοῦ αἱ τοιαῦται ἐγκαταστάσεις παρημελήθησαν ἢ κατεστράφησαν.

Πληθυσμός. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπίσημον τουρκικὴν ἀπογραφὴν (1927), ἡ Κωνσταντινούπολις μετὰ τῶν περιχώρων, ἤτοι ὁλόκληρος ὁ νομὸς 'Ιστὰνμπόλ, ἔχει 699.869 κατοίκους, ἐξ ὧν 354.013 ἄνδρες καὶ 345.856 γυναῖκες. 'Ο πληθυσμὸς οὗτος κατανέμεται ὡς ἑξῆς: Πόλις (Σταμποὺλ) 261.504, Μπακίρκιοϊ (Μακροχώριον) 15.149, Πέραν 286.870 (141.450 ἄνδρες, 145.520 γυναῖκες), Σκούταρι 124 555, Πριγκιπόνησοι 11.691 (5.231 ἄνδρες, 6 460 γυναῖκες). 'Εκ τῶν ἀνωτέρω ἀριθμῶν καταφαίνεται ὅτι, ἐνῷ ἐν τῷ συνολικῷ πληθυσμῷ ὑπερτεροῦσιν οἱ ἄνδρες, εἰς τὰς ὑπὸ 'Ελλήνων οἰκουμένας συνοικίας (Πέραν, Πριγκιπονήσους) ὑπερέχουν ἀριθμητικῶς αἱ γυναῖκες, τοῦτο δὲ λόγῳ ἴσως τῆς ἀναχωρήσεως μεγάλου μέρους τοῦ ἄρρενος ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Εἰς τὸν ὁλικὸν πληθυσμὸν περιλαμβάνονται 35.487 ἐν ὅλῳ Τοῦρκοι (17.154 ἄνδρες, 1.833 γυναῖκες), ἐλθόντες ἐξ 'Ελλάδος κατὰ τὰ ἔτη 1923—1927 συνεπείᾳ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν (ἐπὶ ὁλικοῦ τοιούτων μεταναστατῶν 444 079, ἐξ ὧν 221.940 ἄνδρες).

Κατ' ἐθνότητα καὶ θρησκεύματα ὑπάρχουν κατὰ τὴν αὐτὴν τουρκικὴν ἀπογραφὴν ἐν τῷ νομῷ Κωνσταντινουπόλεως: Μουσουλμᾶνοι 447.740, 'Ορθόδοξοι 99.077, 'Αρμένιοι 52 576, 'Εβραῖοι 46.698, Καθολικοὶ 22.568, "Αλλοι Χριστιανοὶ 15.954, Διαμαρτυρόμενοι 4289, "Αλλων θρησκευμάτων ἢ ἀγνώστου θρησκεύματος 1883 ἤτοι 447.740 Μουσουλμᾶνοι 64.8 %) καὶ 242.995 μὴ Μουσουλμᾶνοι (35.2 %).

Διαιρούμενοι κατὰ τὴν μητρικὴν γλῶσσαν οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: τουρκικὴ 477.449, ἑλληνικὴ 89.748, ἀρμενικὴ 44.529, ἑβραϊκὴ (ἱσπανοεβραϊκὴ καὶ γιουδὶς) 38 890, γαλλικὴ 5.771, ἀλβανικὴ 5 646, ἰταλικὴ 4.760, βουλγαρικὴ 3 375, ἀραβικὴ 2.913, κουρδικὴ 1.673, ἀγγλικὴ 1.287, περσικὴ 1.060, ταταρικὴ 446, κιρκασιανὴ 127, ἄλλαι γλῶσσαι 13.061. 'Επομένως οἱ ὁμιλοῦντες τὴν τουρκικὴν εἶναι 477.419 (69.12%), οἱ δὲ ὅλας τὰς ἄλλας γλώσσας 213 2?6 (30.88 %).

'Εκ τῶν Τούρκων τὴν ἰθαγένειαν ὁμιλοῦσι τήν: τουρκικὴν 469.548, ἑλληνικὴν 61.602, ἀρμενικὴν 43.505, ἑβραϊκὴν 35 893, ἀλβανικὴν 4 293, ἀραβικὴν 2.586, κουρδικὴν 1643, γαλλικὴν 1480, βουλγαρικὴν 1005, περσικὴν 341, ταταρικὴν 333, ἰταλικὴν 279, ἀγγλικὴν 84, κιρκασιανὴν 60, ἄλλας γλώσσας 2754, ἤτοι 75 % τὴν τουρκικὴν καὶ 25 % ἄλλας γλώσσας.

Οἱ Τοῦρκοι τὴν ἰθαγένειαν κάτοικοι πρεσβεύουσι τὰ ἑξῆς θρησκεύματα: μουσουλμανικὸν 439.758, ὀρθόδοξον 69.230, ἀρμενικὸν 51.644, ἰουδαϊκὸν 40.225, ἄλλα χριστιανικὰ 13 847, καθολικὸν 7.925, διαμαρτυρόμενον 1.818, ἄλλα 953, ἤτοι 70.3 % τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν καὶ 29.7 % ἄλλας. Τέλος κατ' ἰθαγένειαν ἐξεταζόμενοι οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι: Τοῦρκοι 6?5.400 (315.889 ἄνδρες, 309.511 γυναῖκες), "Ελληνες 25.419 (12 223 ἄνδρες 13.196 γυναῖκες), 'Ιταλοὶ 7.190, Ρῶσοι 5 647, Βούλγαροι 3.470, Σέρβοι 3.046, "Αγγλοι 2.475, Γάλλοι 2.245, Γερμανοὶ 1.387, 'Αλβανοὶ 1.355, ἄλλαι εὐρωπαϊκαὶ χῶραι 5.412, χῶραι 'Ασίας καὶ 'Αφρικῆς 6.480, 'Αμερικῆς καὶ Αὐστραλίας 386, ἄγνωστοι 463, ἤτοι 90.54 % Τοῦρκοι τὴν ἰθαγένειαν καὶ 9.46% ἄλλοι ὅλοι ὁμοῦ.

'Εκ τῶν ἀνωτέρω ἀριθμῶν ἐξάγεται ὅτι, παρὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν καὶ παρὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν διαρροὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, πάλιν οἱ τουρκικῆς ἰθαγενείας "Ελληνες ὑπερβαίνουσι κατὰ πολὺ τοὺς ἄλλους, ἀποτελοῦντες πάντοτε τὴν ἰσχυροτέραν μειονότητα, ἐπίσης δὲ καὶ οἱ ἑλληνικῆς ἰθαγενείας "Ελληνες, ὄντες τριπλάσιοι καὶ πλέον τῆς πολυπληθεστέρας ἐκ τῶν ξένων παροικιῶν, τῆς ἰταλικῆς, καὶ ἀποτελοῦντες τὸ ἥμισυ ὅλων ὁμοῦ τῶν Εὐρωπαίων. Οἱ ἀριθμοὶ ὅμως οὗτοι τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1927 δέον νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐλαφρῶς ἐλαττωθέντες διὰ τοὺς "Ελληνας, διότι ἡ διαρροὴ ἐξηκολούθησεν ἔκτοτε, διακοπεῖσα μόνον ἀπὸ τοῦ 'Οκτωβρίου 1930, ὅτε, ὑπογραφέντος τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ συμφώνου φιλίας καὶ ἐμπορικῆς συμβάσεως, ἐλπίζεται ὅτι θὰ ἐνισχυθῇ ἀριθμητικῶς καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικὴ παροικία, ἥτις εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἠρίθμει 60.000 ἄτομα, ἐγγεγραμμένα εἰς τὰ μητρῷα τοῦ γενικοῦ προξενείου. 'Αλλ' ἡ ἀπογραφὴ τοῦ 1927 ἀπέδειξε πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι καὶ τῆς ὅλης Κωνσταντινουπόλεως ὁ πληθυσμὸς ἠλαττώθη σημαντικῶς, ἀφ' ὅτου κυρίως μετεφέρθη ἡ πρωτεύουσα εἰς "Αγκυραν.

Κατά τινα προηγουμένην τουρκικὴν στατιστικήν, δημοσιευθεῖσαν τὸν 'Ιανουάριον τοῦ 1927, ὁ πληθυσμὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπελογίζετο εἰς 782 434 ἄτομα, ἐξ ὧν 509.213 Μουσουλμᾶνοι, 148.161 (;) "Ελληνες, 53.597 'Αρμένιοι καὶ 64.000 'Εβραῖοι. Διὰ τὸ 1924 ἡ πόλις ἐφέρετο μὲ πληθυσμὸν 881.000, ἐξ ὧν 384.000 Τοῦρκοι, 181.188 (;) "Ελληνες, 69 861 'Αρμένιοι καὶ περὶ τοὺς 60.000 'Εβραῖοι. Εἰς προηγούμενα εὐρωπαϊκὰ συγγράμματα ὁ πληθυσμὸς τῆς ὅλης πόλεως μετὰ τῶν προαστείων καὶ τῶν περιχώρων ἐφέρετο ὡς ἀνερχόμενος εἰς 1.100.000, ἐξ ὧν παραδόξως μόνον 150.000 ἀνεφέροντο ὡς "Ελληνες, ἐνῷ ἀναμφιβόλως ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πολὺ ἀνώτερος, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ 'Αρμένιοι ἀνεβιβάζοντο εἰς 150.000, δηλαδὴ εἰς ἀριθμόν, εἰς ὃν οὐδέποτε ἀνῆλθον. 'Εν γένει δὲ ἐπανελαμβάνοντο ἀπὸ τοῦ 1885 ἀνεξελέγκτως τὰ ἀποτελέσματα τουρκικῆς ἀπογραφῆς γενομένης κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, καθ' ἣν ἐπὶ ὁλικοῦ πληθυσμοῦ 1.033.000 (873.565 διὰ τὴν κυρίως πόλιν) ἐσημειοῦντο: Μουσουλμᾶνοι 384.910, "Ελληνες 152.741, 'Ελληνοκαθολικοὶ 1.082, 'Αρμένιοι 149.590, Ρωμαιοκαθολικοὶ ἐντόπιοι (λατινοθωμανικὴ κοινότης) 6.442, Διαμαρτυρόμενοι (ἐντόπιοι, κυρίως 'Αρμένιοι) 819, Βούλγαροι 4.377, 'Εβραῖοι 44.361 (ἦσαν ἀναμφισβητήτως περισσότεροι), ἀλλοδαποὶ 129.243.

Περὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον δὲν ὑπάρχουσιν ἀκριβεῖς πληροφορίαι. Βέβαιον εἶναι ὅτι ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς πόλεως συνέρρεον ἐν αὐτῇ ἐκ Ρώμης καὶ ἀλλαχόθεν πάσης προελεύσεως ἄνθρωποι, οὕτως ὥστε βαθμιαίως συνεκεντρώθη ἐκεῖ πληθυσμὸς ποικίλος τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν καταγωγήν, τόσον, ὥστε ὁ 'Ι. Τζέτζης νὰ γράφῃ τῷ 1160: «μίξις γλωσσῶν δὲ περισσῶν, ἄνδρες τῶν πολυκλέπτων, Κρῆτες καὶ Τοῦρκοι, 'Αλανοί, Ρόδιοί τε καὶ Χῖοι, ἁπλῶς ἔθνους τοῦ σύμπαντος τῶν ἁπασῶν χωρῶν τε». "Ωστε ἡ σημερινὴ πανσπερμία τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶναι νέον τι.

'Ο πληθυσμὸς οὗτος, ἀναβιβαζόμενος ὑπό τινων εἰς 2.000.000, ἀριθμὸν κολοσσιαῖον διὰ πόλιν, ἔστω καὶ μεγίστην, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὑπερέβαινε πάντως τὸ ἓν ἑκατομμύριον. 'Ελαττωθεὶς κατὰ πολὺ ἐπὶ τῆς λατινοκρατίας, ηὐξήθη σημαντικῶς κατὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πόλεως ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου διὰ μεταναστεύσεων ἐκ Πελοποννήσου Λακώνων, «οὓς καὶ Τζάκωνας παραφθείροντες ἔλεγον» κατὰ τὸν Παχυμέρην, ὡς καὶ ἀλλαχόθεν. Κατόπιν ὅμως ἠραιώθη καταπληκτικῶς, οὕτως ὥστε κατὰ τὴν πολιορκίαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῷ 1453, μόλις εἰς 200.000 ὑπελογίζοντο οἱ ἐν τῇ Πόλει. 'Αλλὰ καὶ ὁ μικρὸς οὗτος πληθυσμὸς ἐδεκατίσθη διὰ τῆς φυγῆς καὶ τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ, διότι μόνον εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου συνεκεντρώθησαν 60.000 γυναικόπαιδα αἰχμάλωτα, διασκορπισθέντα ἐκεῖθεν εἰς Εὐρώπην, 'Ασίαν καὶ 'Αφρικήν. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν 'Ι. Δούκαν, ὅταν τὴν ἐπιοῦσαν τῆς ἁλώσεως ὁ Πορθητὴς περιῆλθε τὴν πόλιν, «ἦν ἡ πᾶσα ἄοικος, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε κτῆνος, οὔτε ὄρνεον κραυγάζον ἢ λαλοῦν ἐντός». Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν Μωάμεθ νὰ προκαλέσῃ ἀναγκαστικὴν μετανάστευσιν χιλιάδων οἰκογενειῶν εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν τῆς Τουρκίας. Οἱ νέοι οὗτοι κάτοικοι ἦσαν οἱ λεγόμενοι σουργούνιδες, ἤτοι μέτοικοι, κυρίως ἐκ Θράκης καὶ ἐκ τοῦ Πόντου. Εἰς αὐτοὺς ἐδίδοντο οἰκόπεδα καὶ κατοικίαι πρὸς ἐγκατάστασιν. Τῷ 1461 ὁ Πορθητής, κυριεύσας τὴν Πελοπόννησον, μετῴκισεν ἐκεῖθεν 2.000 οἰκογενείας, βραδύτερον δὲ καὶ τὸ ἓν τρίτον τῶν κατοίκων τῆς ὑπ' αὐτοῦ καταληφθείσης Τραπεζοῦντος. 'Η τοιαύτη εἰσροὴ κατοίκων εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐξηκολούθησε καὶ κατόπιν, οὕτως ὥστε ὅλοι σχεδὸν οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν πλέον ἐπήλυδες ἢ ἀπόγονοι ἐπηλύδων. 'Ο ἀκριβὴς ὅμως ἀριθμὸς τοῦ πληθυσμοῦ της οὐδέποτε κατέστη τότε ἀκριβῶς γνωστός, διότι οἱ Τοῦρκοι ἀπέφευγον τὴν ἀπογραφήν, ἂν καὶ κατὰ τὸν Κανουνναμὲν τοῦ σουλτάνου Σουλεϋμὰν Α', τοιαύτη πρέπει νὰ γίνεται κατὰ τριακονταετίαν πρὸς δικαίαν διανομὴν τῶν φόρων. "Επρεπε δὲ νὰ γίνωνται ὑπολογισμοὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ καταναλισκομένου ὕδατος ἢ ἄρτου ὅπως εὑρεθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων. Οὕτως ὁ Adanson, παρατιθέμενος ὑπὸ τοῦ Andreossy (1818), ὑπολογίζει τὸν πληθυσμὸν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὕδατος εἰς 597.600 ψυχάς, ἄνευ τοῦ Σκουτάρεως, τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν πέραν τοῦ Νεοχωρίου προαστείων τῆς εὐρωπαϊκῆς. 'Επὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ ἄρτου ὁ πληθυσμὸς ἀνεβιβάζετο εἰς 633.000 ἀτόμων. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς ὑπελογίζετο εἰς 900.000 (οἰκίαι 100.000). "Εκτοτε ὅμως, ἐκλιπούσης τῆς περιοδικῶς δεκατιζούσης τὸν πληθυσμὸν πανώλους καὶ προκληθείσης νέας εἰσροῆς κατοίκων ἔξωθεν, λόγῳ τῆς βελτιώσεως τῆς διοικήσεως, οἱ κάτοικοι ἀνῆλθον ἀσφαλῶς εἰς 1.000.000, ἐξ ὧν τοὐλάχιστον οἱ 220.000 (ἢ κατ' ἄλλους 300.000) ἦσαν "Ελληνες,

Digitized by Google

ὑπὲρ τὰς 50.000 Ἀρμένιοι, 70.000 Ἑβραῖοι, 10.000 Εὐρωπαῖοι καὶ 70.000 διάφοροι.

Μὲ τὰς ἐκ τῆς νομαρχίας Κωνσταντινουπόλεως ἐξαρτωμένας ὑποδιοικήσεις Χηλῆς (Chilé, ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου) καὶ Τσατάλτζας-Μετρῶν, τὸ ὅλον βιλαέτιον Κωνσταντινουπόλεως ἔχει πληθυσμὸν 806.863 κατοίκους. Ἡ δὲ ἀναλογία τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι 1.038 κάτοικοι κατὰ τετρ. χιλ. διὰ τὴν κυρίως Πόλιν, 12 διὰ τὰς Πριγκιποννήσους, 290 διὰ τὸ Μακρίκιοϊ, καὶ 1.090 διὰ τὸ Σκούταρι.

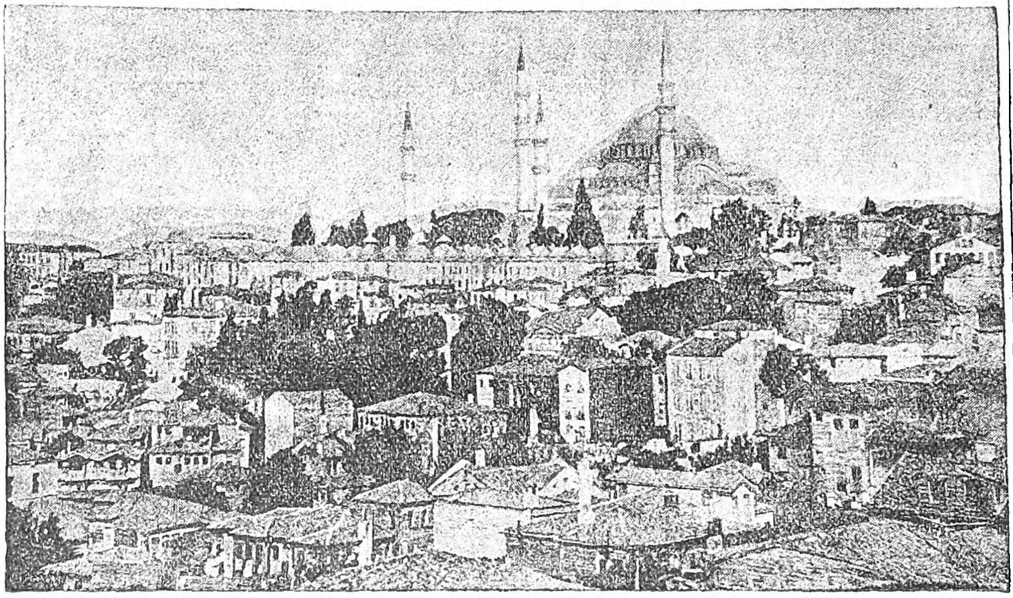

Κωνσταντινούπολις: Αἱ περὶ τὸ τέμενος Σουλεϊμὰν συνοικίαι.

Διοικητικὴ διαίρεσις. Ἡ Κωνσταντινούπολις μετὰ τῶν προαστείων καὶ τῶν περιχώρων ἀπετέλει κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς σουλτανικῆς περιόδου, ἀποτελεῖ δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη, ἕνα νομόν. Ἐπὶ σουλτανικοῦ ὅμως καθεστῶτος ὁ λεγόμενος νομάρχης (σεχὶρ-ἐμινὶ) ἦτο κατ' οὐσίαν ἁπλοῦς δήμαρχος, ἢ μᾶλλον δήμαρχος τῶν δημάρχων, διοριζόμενος ὑπὸ τοῦ σουλτάνου. Λόγῳ τοῦ διηνεκῶς ὑφισταμένου αὐστηροῦ καθεστῶτος, ὁμοίου πρὸς κατάστασιν πολιορκίας, ἡ διοίκησις συνεκεντροῦτο εἰς τὴν ἀστυνομίαν, τεταγμένην ὑπὸ τὸν ζαπτιὲ-ναζιρὶ (ὑπουργὸν τῆς Ἀστυνομίας) διὰ τὴν πόλιν καὶ ὑπὸ τὸν διοικητὴν (μουτεσαρίφην) τοῦ Σταυροδρομίου (Μπεήογλου), ὅστις, ἂν καὶ λεγόμενος διοικητής, ἦτο κατ' οὐσίαν ἁπλοῦς διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας. Οὕτω νομαρχιακὴ ἀρχὴ δὲν ὑπῆρχε κατ' οὐσίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὑπὸ τὸν νομάρχην ἐλειτούργουν δέκα δήμαρχοι ἢ μᾶλλον δημαρχιακοὶ πρόεδροι (μουδίρηδες) (ὀρθότερον ἁπλοῖ δημαρχοῦντες πάρεδροι), ἅπαντες διοριζόμενοι ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Ἐν γένει τὸ διοικητικὸν σύστημα ἦτο συγκεντρωτικώτατον, καταλῆγον εἰς τὴν ἀρχιγραμματείαν τῶν ἀνακτόρων τοῦ Γιλδὶζ καὶ διὰ ταύτης εἰς τὸν σουλτᾶνον, ὅστις ἀνεμειγνύετο καὶ εἰς τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας.

Σήμερον, συγχωνευθεισῶν τῶν ὑπηρεσιῶν νομαρχίας καὶ δημαρχίας, ὑπάρχει πραγματικὸς νομάρχης (βαλῆς). Τὰ τέως ὑφιστάμενα δέκα δημαρχιακὰ τμήματα, περιορισθέντα εἰς 9 (1ον ἡ ἐντὸς τῶν τειχῶν κυρίως Πόλις, 2ον τὰ ἔξω τῶν τειχῶν προάστεια καὶ συνοικίαι Μπαλουκλῆ, Τακιετζῆ, Καζλῆ-Τσεσμέ, Μακρίκιοϊ ἢ Μπακίρκιοϊ Ὀσμανιέ, Γιεσίλκιοϊ καὶ Ραμὺζ-ἀρασῆ, Ἀλῆ-μπέη, Σιλιχτὰρ-ἀγᾶ, Κιατχανὲ καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ἐξαρτώμενα χωρία, τὸ 4ον τὸ Σισλί, τὸ Πέραν, τὸν Γαλατᾶν καὶ τὸ Δικιλὴ-Τάς, τὸ 5ον τὰ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης προάστεια τοῦ Βοσπόρου ἀπὸ τοῦ Ὀρτάκιοϊ ἢ Μεσαχώρου μέχρι τοῦ Ρούμελη-Καβάκ, τὸ 6ον τὰ προάστεια τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου μέχρι τοῦ Κουζγουντζούκ, τὸν 7ον τὴν Τσάμλιτζα, τὸ Σκούταρι ἢ Χρυσούπολιν καὶ τὸ Κουζγουντζούκ, τὸ 8ον τὸ Καδήκιοϊ ἢ Χαλκηδόνα καὶ τὸ Μποσταντζῆ, τὸ 9ον τὰς Πριγκιπονήσους) ἀποτελοῦσιν ὑποδιοικήσεις, διοικουμένας ὑπὸ καϊμακάμη. Οἱ ὑποδιοικηταὶ οὗτοι καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς ὑπάλληλοι διορίζονται ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, ὁ δὲ νομάρχης διορίζει τοὺς διευθυντὰς (μουδίρηδες) τῶν εἰς τὰς 9 ταύτας ὑποδιοικήσεις ὑπαγομένων 22 δήμων (ναχιέ). Ἡ θέσις τῶν τέως διευθυντῶν τῶν δημαρχιακῶν τμημάτων, οἵτινες ἐπεῖχον τόπον δημαρχιακῶν παρέδρων ἢ δημάρχων, κατηργήθη. Αἱ ὁρισθεῖσαι ὑποδιοικήσεις ὀνομάζονται ἐκ τῶν ἐν οἷς εὑρίσκονται κυριωτέρων τμημάτων: *Πέραν* (Μπεήογλου), *Φατίχ*, *Καδίκιοϊ*, *Σκούταρι*, *Ἐμὶν-Ὀνοῦ*, *Μπὰμπ-Ἀλῆ*, *Μπακίρκιοϊ*, *Σαρίγερ* (Βοσπόρου), *Πριγκιπονήσων* καὶ *Βεσικτάς*. Οὕτως ὑπὸ τὸ διακηρυσσόμενον σύστημα τῆς ἀποκεντρώσεως ἐπῆλθε μεγαλυτέρα συγκέντρωσις τῆς διοικήσεως.

Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς τὰ διάφορα τμήματα τῆς πόλεως ὠνομάζοντο ἐπὶ τῶν Βυζαντινῶν διὰ τῆς λατινικῆς λέξεως *ρηγιών*. Τοιαῦται ὑπῆρχον δέκα τρεῖς μὲν ἐντὸς τῶν τειχῶν, μία δὲ ἐκτὸς (Πέραν, Γαλατᾶς κ.τ.τ.), τὰς ὁποίας διετήρησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι, ὀνομάσαντες αὐτὰς σὲμτ (τμήματα ἢ διαμερίσματα), τὰ ὁποῖα, ἀρχικῶς 12, ἐπεκταθέντα εἰς 35, διῃροῦντο εἰς 318 συνοικίας (μαχαλέ, μαχαλάδες, ρύμαι κατὰ τοὺς Βυζαντινούς), ἐχούσας πρὸ ἑκατὸν περίπου ἐτῶν 88.000 οἰκίας καὶ ὀκτὼ προάστεια μὲ 137 συνοικίας.

Περὶ μιᾶς ἑκάστης τῶν συνοικιῶν τῆς πόλεως γίνεται λόγος εἰς τὰς οἰκείας λέξεις. Ἐνταῦθα παρατίθενται τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων τμημάτων κατὰ προτίμησιν τῶν κατοικουμένων ὑπὸ Ἑλλήνων. Οὕτως ἔχομεν ἐν τῇ κυρίως Πόλει ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος φάρου πρὸς τὸ Ἑπταπύργιον καὶ κατόπιν διὰ τῶν τειχῶν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐπὶ τῆς Ν. ὄχθης τοῦ Κερατίου τὰ ἑξῆς σέμτια, ὧν ἕκαστον περιλαμβάνει πολλὰς (5—30) συνοικίας: Ἀχὺρ-καποῦ, Τσατλαδὺ καποῦ, Κοὺμ-καποῦ (Κοντοσκάλα), Γενὶ-καποῦ, Σαμάτια (Ὑψωμαθεῖα), Ναρλὺ-καποῦ καὶ Γεδὶ-κουλὲ (Ἑπταπύργιον), Σηλύβρι-καπουσοῦ, Μεβλεαχανὲ (ἢ Μεβλεβῆ-χανέ), Τὸπ-καποῦ, Ἐδίρνε-καπουσοῦ. Ἐγρὶ-καποῦ, Καρὰ-Γκιουμρούκ, Γενῆ-μπαγτσέ, Ἀλῆ-πασᾶ-ἀατίκ, Σεχὶρ-ἐμινί, Σουλτὰν-Μεχμὲτ (ἢ Φατίχ), Ἀβρὰτ-παζάρ, Ἂτ-παζάρ, Ἂκ-Σαράϊ, Σὰχ ζαδέ, Λαλελί, Ἐσκὶ-σαράϊ, Σουλτὰν-Μπαγιαζίτ, Νούρι-Ὀσμανιέ, Ἁγιὰ-Σόφια, Γενὶ-τζαμί, Ὀδοὺν-καποῦ, Οὖν-καπάν, Σουλεϋμανιέ, Τζοὺμ-ἀλῆ (Δζιβαλίου), Γκιοὺλ-τζαμί, Σουλτὰν-Σελίμ, Γενι-καποῖ (τὸ παρὰ τὸ Πετρὶ-καποῦ), Φενὲρ (Φανάριον), Μπαλὰτ (ὁ Παλατᾶς), Ἐϊοὺπ-ἐνσαρὶ (τὸ καθ' ἡμᾶς Ὑπι).

Αἱ ἐπὶ τοῦ Κερατίου συνοικίαι καὶ ἀποβάθραι, χρησιμεύουσαι πρὸς ἀποβίβασιν τῶν κατοίκων τῶν οἰκείων συνοικιῶν, εἶναι αἱ ἑξῆς ἀπὸ τῆς γεφύρας τοῦ Γαλατᾶ: Μπαλοὺκ-Παζάρ, Ῥάλλη-ἰσκελεσῆ (ἐκ τῶν ἄλλοτε ἐκεῖ ἀποθηκῶν τοῦ οἴκου Ῥάλλη), Τουτοὺν-Γκιουμροὺκ (καπνοτελωνεῖον ἄλλοτε), Λιμὸν-ἰσκελεσῆ (λεμονάδικα), Λαδόσκαλα, Γεμὶσ-ἰσκελεσῆ (τὸ Γεμίσι), Δζουμπαλῆ, Ἀγιᾶ-καπουσοῦ. Φανάριον, Μπαλατᾶς, Ἀϊβανσαράϊ Ἐγιούπ.

Ἐπὶ δὲ τῆς Β. (τῆς πρὸς τὸ Πέραν) ὄχθης τοῦ Κερατίου ἔχομεν ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ Κερατίου πρὸς τὸν Γαλατᾶν: Καρααγὰτς (ἡ Δρῦς), Σουτλουτζὲ (ἴσως ἡ Γαλακρήνη), Χάσκιοϊ (ὅπου ἦτο ἡ μονὴ τοῦ Πικριδίου), καὶ εἰς τὸ ὕπερθεν ὕψωμα τὸ Ὂκ-μεϊδάν, ὅπου σῴζονται στῆλαι δεικνύουσαι τὰ σημεῖα, ὅπου ἔπιπτον τὰ βέλη (ὄκ) τῶν σουλτάνων ἢ σουλτανοπαίδων κατὰ τοὺς σχετικοὺς ἀγῶνας, κατόπιν Πιρὶ-πασᾶ, Ἀϊναλὺ-καβάκ, Τερσανὲ (ναύσταθμος), Διβὰν χανὲ (ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, σήμερον ἕδρα τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς τῶν Στενῶν), Κασὴμ πασᾶ, ἄνωθεν αὐτοῦ τὰ Ταταοῦλα (Ταταῦλα), ἐπὶ τῆς παραλίας τὸ Ἀζὰπ-καπουσοῦ καὶ κατόπιν ὁ Γαλατᾶς, ἔχων ἄλλοτε ἐρυμνὸν τεῖχος, τοῦ ὁποίου ἐρείπια σῴζονται εἴς τινα μέρη, ὡς καὶ τὸν ὑψηλὸν πύργον τοῦ Χριστοῦ (Γαλάτα-κουλεσῆ) καὶ τὰς ἑξῆς συνοικίας: Ἀρὰπ-τζαμισί, ἄλλοτε ναὸς τῶν καθολικῶν, ἀνεγερθεὶς εἰς τὴν θέσιν τοῦ πρώτου ἐν Κωνσταντινουπόλει κτισθέντος ἀραβικοῦ τεμένους ὑπὸ τοῦ Μουσλὶμ (Μασλαμᾶ) τῷ 716 μ. Χ., Γενὶ-τζαμί, Ἐσκὶ-γιὰγ-καπουσοῦ (παλαιὰ λαδόσκαλα), Μπαλοὺκ-παζὰρ καὶ ἔνδοθεν τὸ Πεμπτοπάζαρον (Περσεμπὲ-παζάρ), Καρά-κιοϊ, ὅπου ἦτο ἄλλοτε καὶ ἡ ὁμώνυμος πύλη τοῦ τείχους, σήμερον δὲ εἶναι τὸ κέντρον τῶν ἐμπορικῶν καὶ τραπεζιτικῶν ἐργασιῶν, μέχρι δὲ πρό τινων ἐτῶν καὶ τῶν χρηματιστηριακῶν, Κουρσουνλοῦ-μαγαζᾶ (ἢ Κουρσουνλοῦ-μαγαζέ), ὅπου ἦσαν ἄλλοτε τὰ τελωνεῖα, ἀντικατασταθέντα ὑπὸ καφενείων καὶ πολυορόφων χανίων κατὰ μῆκος τῆς ὑπὸ γαλλικῆς ἑταιρείας κτισθείσης προκυμαίας ἀπὸ Γαλατᾶ μέχρι Τοπχανέ, διὰ τοῦ Μουμχανᾶ καὶ τοῦ Κερὲτσ-καποῦ, τὰ ὁποῖα παραμένουσι σήμερον ὡς ἀναμνήσεις.

Ἐκ Γαλατᾶ ἡ ἄνοδος εἰς τὸ Πέραν γίνεται διὰ τῆς ἀνωφερείας τοῦ Γιουζὲκ-καλδιρὶμ καὶ τοῦ Κουλὲ-καπουσοῦ (πύλης τοῦ Πύργου), ὅπου ἔληγε τὸ τεῖχος τοῦ Γαλατᾶ. Μετὰ τὸ κυρίως Σταυροδρόμιον καὶ τὸ Τεπὲ-μπασῆ, ὅπου ὁ ἕτερος τῶν δύο κήπων τῆς δημαρχίας, ἔρχονται τὸ Γαλατᾶ-Σαράϊ, τὸ Ταξίμ, τὸ Παγκάλτι, τὸ Φερίκιοϊ καὶ τὸ Σισλί, πέραν τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ λεγόμενος λόφος τῆς Ἐλευθερίας (Χουρριὲτ-τεπεσῆ), πέραν τούτου τὰ ὑψώματα τοῦ Λεβὲντ-τσιφλίκ. Ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας πρὸς τὸν Ἄνω Βόσπορον ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς συνοικίαι, ἑκάστη μὲ ἀποβάθραν ἀτμοπλοίων μικρὰν ἢ μεγάλην: Τοπχανέ, Σελιπαζάρ, Καμπατάς, Βεσικτὰς (Διπλοκιόνιον), Ὀρτάκιοϊ (Μεσάχωρον), Κουρούτσεσμε (Ξηροκρήνη), Ἀρναούτκιοϊ (Μέγα Ρεῦμα, ὡς ἐκ τοῦ ἐκεῖ ἰσχυροῦ ρεύματος τοῦ Βοσπόρου), Μπεμπὲκ (Βεβέκιον), Ρούμελη-χισὰρ μὲ ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τὴν Ροβέρτειον σχολήν, Μπαλτᾶ-λιμάν, Ἐμιργκιάν, Μπογιατζήκιοϊ (Βαφεοχώριον), Στένη (Σωσθένιον), Γενίκιοϊ (Νεοχώριον), Θεραπεῖα, Κιρὲτς-Μπουρνοῦ, Μπουγιούκδερε (Βαθυρρύαξ), Σαρὶ-Γιάρ, Γενῆ-Μαχαλὲ καὶ Ρούμελη-Καβάκ.

Διαπεραιούμενοι ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τοῦ Βοσπόρου, ἔχομεν: Ἀνατολοῦ-Καβάκ, Χουνκιὰρ-ἰσκελεσῆ, Μπέη-κὸζ (Βέηκοζ), Σουλτανί, Τσιμπουκλί, Κάνλιτζα, Ἀνατολοῦ-χισάρ, Γκιὸκ-Σοῦ, Κανδυλλί, Βανίκιοϊ, Τσεγκέλκιοϊ, Βεηλὲρ βέη, Κουζγουτζοὺκ καὶ Σκούταρι (Χρυσούπολις).

Ἐξερχόμενοι ἐκεῖθεν εἰς τὴν Προποντίδα, ἔχομεν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τὸ Χαϊδὰρ-πασᾶ κατόπιν τὸ Καδήκιοϊ (Χαλκηδών), τὸ Μουχουρδάρι, τὸ Μόδι (Μοδα-μπουρνοῦ), τὸ Φενὲρ-Μπαγτσὲ (Φαναράκι) καὶ τὸ Μποσταντζίκ, ὅπου λήγει ἡ περιοχὴ τοῦ νομοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Πέραν ταύτης ὑπάρχουσι τὸ Μάλτεπε καὶ ἡ Χαρταλιμή.

Κωνσταντινούπολις: Ἡ Σταμποὺλ καὶ ὁ Κεράτιος, ὁρώμενοι ἀπὸ τῆς νέας γεφύρας.

Λιμένες. Διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ πολεμικοῦ στόλου ὑπῆρχον ἐπὶ Βυζαντινῶν, ἐκτὸς τῶν φυσικῶν (τοῦ Κερατίου), καὶ τεχνητοὶ

Digitized by Google

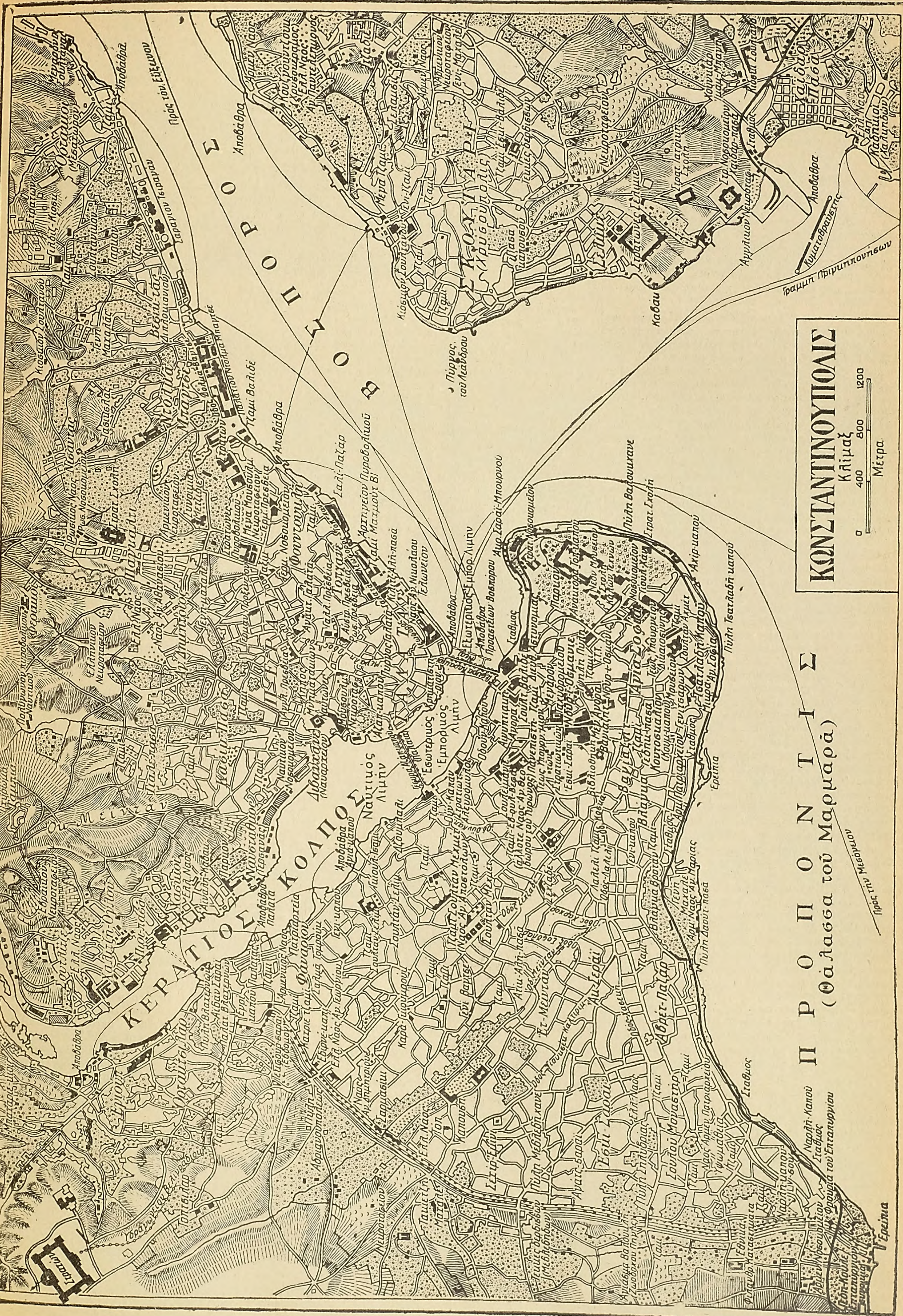

Digitized by Google

λιμένες, τὰ λεγόμενα νεώρια, ἐξ ὧν τὸ κυρίως *Νεώριον* (*Ἔσω Νεώριον* ἢ *λίμνη Νεωρίου*), ἦτο λιμὴν κλειστός, χρησιμεύων ὡς ναύσταθμος, κείμενος παρὰ τὴν *πύλην τοῦ Νεωρίου* ἢ *Νεωρίαν* (ἐξ οὗ παρωνομάσθη εἰς *Ὡραίαν*), ἥτις εἶναι ἡ σημερινὴ *Μπαγτσὲ-καπουσοῦ*. Ἐκτὸς ταύτης ὑπῆρχε πρὸς μὲν τὴν Προποντίδα τὸ *Ἔξω Νεώριον*, ὁ ἄλλως *Βουκολέων* ἢ τῶν *Σοφιανῶν*, τὸ σημερινὸν *Κάτεργα-λιμὰν* (λιμὴν τοῦ Κατέργου), ὁ λιμὴν τοῦ *Ἐλευθερίου* ἢ «ἐν τῷ Ἑπτασκάλῳ», τὸ σημερινὸν *Κοντοσκάλιον* (καλούμενον ἐπὶ Βυζαντινῶν καὶ «Πρὸς τῷ Βλάγκᾳ» καὶ ὁ λιμὴν τοῦ *Θεοδοσίου* ἢ τῆς *Χρυσῆς Πύλης*, ἐντὸς δὲ τοῦ Κερατίου τὸ *Νεώριον*, τὸ πρὸς τῇ Μονῇ τοῦ Εὐεργέτου, τὸ τῶν *Βλαχερνῶν* καὶ ἐπέκεινα τοῦ τείχους τὸ *Λιμενάριον τοῦ Ἑβδόμου* ἢ *λιμὴν τοῦ Ἁγίου Μάμαντος*. Ἐκτὸς τῶν λιμένων ὑπῆρχον καὶ αἱ *σκάλαι*, ἔχουσαι καὶ προκυμαίας (*χηλάς*), διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς ἀποβάσεως. Συνέχεια τούτων εἶναι αἱ σημεριναὶ πολυάριθμοι ἀποβάθραι ὅλων τῶν παραλίων συνοικιῶν καὶ τῶν νήσων. Εἰς τὰς ἀποβάθρας ταύτας, τὰς πλείστας σήμερον ξυλίνας, μερικὰς δὲ καὶ λιθίνας, προσεγγίζουσι τὰ ἐπιβατικὰ ἀτμόπλοια τοῦ Βοσπόρου, τῶν Πριγκιπονήσων καὶ τῆς ἀπέναντι παραλίας τῆς Προποντίδος καὶ ἀποβιβάζονται οἱ ταξιδιῶται ἀκόπως ἀπ' εὐθείας.

Συγκοινωνίαι. Ἡ μεταξὺ τῶν διαφόρων προαστείων τῆς εἰς τόσην ἔκτασιν ἐξηπλωμένης πόλεως συγκοινωνία εἶναι ἐξησφαλισμένη χάρις εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν μεταφορικῶν μέσων. Πρὸ τῆς κατασκευῆς τῶν τροχιοδρόμων ἡ διὰ ξηρᾶς συγκοινωνία διεξήγετο οὐχὶ μόνον δι' ἁμαξῶν (ἀραμπάδων), αἱ ὁποῖαι γενικῶς ἦσαν δίιπποι, λόγῳ τοῦ ἀνωφεροῦς τῶν ὁδῶν, μόνον δὲ εἰς τὰς συνοικίας τῆς πόλεως μόνιπποι, ἀλλὰ καὶ δι' ἵππων. Τοιοῦτοι ὑπῆρχον πλεῖστοι ὅσοι εἰς ὡρισμένους σταθμούς, ἐνοικιαζόμενοι ὑπὸ τῶν λεγομένων μπεγκιρτζήδων, εἴδους ἀστικῶν ἀγωγιατῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των καὶ ὑπηρέτας (σεϊσήδες), ὄντας ὑποχρεωμένους νὰ τρέχωσι πεζῇ ὄπισθεν τοῦ ἵππου καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς διαδρομῆς, ὅσον μακρὰ καὶ ἂν ἦτο αὕτη. Τοιαύτη τακτικὴ συγκοινωνία ἵππων ὑπῆρχε πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς ὑπογείας σήραγγος καὶ μεταξὺ Γαλατᾶ καὶ Πέραν, διὰ τῆς ἀνωφερείας τοῦ Γιουξὲκ-Καλδιρίμ. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ μέσον τοῦτο τῆς συγκοινωνίας ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ προτίμησιν ὑπὸ τῶν εὐπορούντων. Οἱ λοιποὶ ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ πεζοπορῶσιν. Οἱ πλούσιοι καὶ οἱ μεγιστᾶνες τοῦ κράτους εἶχον ἰδίους ἵππους, διὰ τοῦτο δὲ εἰς τὰ μέγαρα αὐτῶν ὑπῆρχον στάβλοι, ὡς σήμερον τὰ γκαράζ διὰ τὰ αὐτοκίνητα. Ἡ χρησιμοποίησις ἵππων ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πολὺ καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ τροχιοδρόμου καὶ τῶν ἀτμοπλοίων. Διὰ θαλάσσης αἱ συγκοινωνίαι διεξήγοντο διὰ τῶν καϊκίων, ἀκατίων, εἰδικοῦ σχήματος διὰ τὴν πόλιν. Τοιαῦτα ὑπῆρχον εἰς ὅλας τὰς ἀποβάθρας τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Κερατίου, ἦσαν δὲ εὐθηνότατα. Τὰ καΐκια ταῦτα ἦσαν δίκωπα (πιαντέδες), τετράκωπα (ικὶ-τσιφτέδες), ἑξάκωπα (οὐτς-τσιφτέδες) καὶ δεκάκωπα (μπὲς-τσιφτέδες). Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἦσαν πολυτέλεια. Μεγαλύτερα καΐκια ἦσαν τὰ σουλτανικά, πολυτελέστατα, ἐστρωμένα διὰ βαρυτίμων ταπήτων, ἔχοντα ὄπισθεν καὶ κομψὸν σύσκηνον. Οἱ κωπηλάται (χαμλατζήδες) τῶν τοιούτων σουλτανικῶν ἢ πριγκιπικῶν ἢ ἄλλων πολυτελῶν καϊκίων ἔφερον ἰδιορρύθμους πολυτελεῖς στολάς, μὲ πλουσίως κολπούμενα σαλβάρια.

Ἀφότου εἰσήχθη καὶ διὰ τὰς τοπικὰς συγκοινωνίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ ἀτμήρης ναυσιπλοΐα, αἱ συγκοινωνίαι διηυκολύνθησαν ἔτι περισσότερον διὰ τῶν ἀτμοπλοίων. Ἱδρύθησαν τότε ἀτμοπλοϊκαὶ ὑπηρεσίαι, ἰδιωτικαὶ ἢ κρατικαί: Διὰ τὸν Βόσπορον ἡ *Σιρκέτι Χαϊριέ*, ἰδιωτικὴ ἑταιρεία, ἱδρυθεῖσα πρὸ ἑξηκονταετίας, ταχέως προαχθεῖσα ὡς ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐπιβατῶν καὶ χρησιμοποιοῦσα, κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη, ἀτμόπλοια ταχύτατα καὶ πολυτελέστατα. Ἐκτὸς ταύτης ὑπῆρχε καὶ ἡ *Μαχσουσέ*, κρατικὴ ὑπηρεσία, ἀντικατασταθεῖσα ἤδη ὑπὸ τῆς *Σεΐρι Σεφαΐν* (=τῶν ταχέων πλοίων), διὰ τὰς Πριγκιπονήσους, καὶ ἡ τῶν μικρῶν ἀτμοπλοίων τοῦ Κερατίου, ἐπὶ πολὺ ἰδιωτικὴ ἑλληνικὴ ἐπιχείρησις. Χάρις εἰς τὰς ἀτμοπλοΐας ταύτας ἐπηρεάσθη ἡ συγκέντρωσις τῶν κατοίκων εἰς τὰς κεντρικὰς συνοικίας καὶ συνῳκίσθησαν τὰ προάστεια καὶ αἱ Πριγκιπόνησοι. Πολὺς κόσμος διέμενε καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς μεμακρυσμένα προάστεια καὶ εἰς τὰς ἐξοχάς, κατερχόμενος τὸ πρωῒ εἰς τὰς ἐργασίας του καὶ ἐπιστρέφων τὴν ἑσπέραν. Ἀτμόπλοια (σήμερον ἐν κινήσει 26, τόννων 4377) ἐκκινοῦσιν ἀπὸ ὅλας τὰς ἀποβάθρας τοῦ Βοσπόρου κάθε ὥραν, εἰς τὰ πολυπληθέστερα προάστεια ἀνὰ πᾶν ἡμίωρον καὶ εἰς κέντρα, ὡς τὸ Βεσικτὰς καὶ Σκούταρι, κάθε πέντε λεπτά. Εἰς τὰ νεώτερα ἀτμόπλοια λειτουργεῖ σήμερον καὶ ραδιόφωνον. Οὕτω συμβαίνει ὥστε ἄνθρωποι κατοικοῦντες εἰς Πρίγκηπόνησον ἢ εἰς Βουγιουκδερέ, δηλαδὴ εἰς ἀπόστασιν πολὺ μεγαλυτέραν τῆς ἀπὸ Πειραιῶς εἰς Σαλαμῖνα, νὰ κατέρχωνται ἐν ἀνέσει εἰς τὸ κέντρον χάριν ἐργασιῶν ἢ ὀψωνίων.

Κατὰ ξηρὰν αἱ συγκοινωνίαι ἐξησφαλίσθησαν διὰ τῶν τροχιοδρόμων, ἱπποκινήτων κατ' ἀρχάς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1900 ἠλεκτροκινήτων. Ἡ ἑταιρεία τῶν τροχιοδρόμων ἦτο ἀρχικῶς ἑλληνικὴ ἐπιχείρησις, ἱδρυθεῖσα διὰ φιρμανίου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 8/20 Αὐγούστου 1869, παραχωροῦντος εἰς τὸν Κ. Καραπάνον τὸ προνόμιον τῆς κατασκευῆς καὶ ἐκμεταλλεύσεως ἱπποκινήτου τροχιοδρόμου διὰ τὴν μεταφορὰν ἐπιβατῶν καὶ ἐμπορευμάτων. Ἡ ἑταιρεία ἱδρύθη ἀρχικῶς μὲ κεφάλαιον 400.000 λιρῶν τουρκικῶν, βαθμιαίως δὲ αἱ μετοχαὶ περιῆλθον εἰς ξένας χεῖρας. Σήμερον λειτουργεῖ τροχιόδρομος καὶ ἀπὸ Σκουτάρεως εἰς Τσάμλιτζαν. Τὸ ὁλικὸν μῆκος τῶν τροχιοδρομικῶν γραμμῶν Κωνσταντινουπόλεως ἦτο κατὰ τὸ 1927 31 χλμ., ἄνευ τοῦ Σκουτάρεως. Ἀπὸ τοῦ 1875 λειτουργεῖ μεταξὺ Γαλατᾶ καὶ Πέραν ὑπόγειος σῆραγξ (μήκους 570 μ.), δι' ὀχημάτων ἑλκομένων κατὰ τὴν ἄνοδον ἐκ Πέραν ὑπὸ ἀτμοκινήτου μηχανῆς διὰ καλωδίων ἑλισσομένων περὶ μεγάλα πηνία καὶ κατερχομένων κατὰ τὴν κάθοδον διὰ τῆς ἁπλῆς κλίσεως τοῦ κεκλιμένου ἐπιπέδου.

Ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ πόλει σταθμοῦ Σιρκετζῆ μέχρι τοῦ ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τῆς Προποντίδος Ἁγίου Στεφάνου ἡ συγκοινωνία διεξάγεται καὶ σιδηροδρομικῶς, ἐπίσης ἀπὸ Χαϊδὰρ πασᾶ εἰς Μάλτεπε, ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας.

Ἀπὸ τῆς γενικεύσεως τῶν αὐτοκινήτων (ταξί, λεωφορείων) αἱ συγκοινωνίαι διηυκολύνθησαν τελεστίως. Μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡ Κωνσταντινούπολις συγκοινωνεῖ δι' ἀτμοπλοίων καὶ σιδηροδρομικῶς (γραμμὴ τῶν Ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων), μετὰ δὲ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀνατολῆς διὰ τοῦ ἐκ Χαϊδὰρ-πασᾶ ἐκκινοῦντος σιδηροδρόμου τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ ὁποίου ἡ γραμμὴ διχαζομένη εἰς Ἐσκὶ-Σεχὶρ χωρεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς Ἄγκυραν, ἀφ' ἑτέρου δὲ δι' Ἰκονίου πρὸς τὴν Βαγδάτην.

Ἡ μεταξὺ πόλεως καὶ Γαλατᾶ πεζῆ συγκοινωνία γίνεται διὰ δύο γεφυρῶν, τῆς λεγομένης Νέας ἢ τοῦ Καράκιοϊ καὶ τῆς Παλαιᾶς ἢ τοῦ Ἀζὰπ-καποῦ ἢ τοῦ Οὐν-καπὰν (ἂν λάβωμεν ἀρχὴν τὸ πρὸς τὴν Πόλιν μέρος). Ἡ πρώτη μεταξὺ πόλεως καὶ Γαλατᾶ γέφυρα ἐζεύχθη κατὰ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἅλωσιν ἔτη, ἀπετελεῖτο δὲ ἐκ πίθων (πακτώνων), ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστρώθησαν σιδηραῖ δοκίδες. Ἦτο ὅμως τόσον στενή, ὥστε μόνον πέντε ἄνθρωποι ἦτο δυνατὸν νὰ διέλθωσιν. Ἡ πρώτη ἀξία τοῦ ὀνόματος γέφυρα ἐζεύχθη τῷ 1836. Τὸ σχετικὸν σουλτανικὸν φιρμάνιον ὥριζεν ὅτι δὲν θὰ εἰσεπράττοντο διόδια. Μετὰ ὀκτὼ ὅμως ἔτη οἱ ἔμποροι ἐζήτησαν καλυτέραν γέφυραν, ἀναλαβόντες νὰ ὑποστῶσιν αὐτοὶ τὰ ἔξοδα. Κατεσκευάσθη τότε εἰς τὸν τουρκικὸν ναύσταθμον γέφυρα στηριζομένη ἐπὶ μεγάλων σιδηρῶν πακτώνων. Συνεπείᾳ τῆς ὑποχρεώσεως τῶν ἐμπόρων εἰσήχθησαν ἔκτοτε τὰ διόδια, ἐκμισθούμενα εἰς Ἀρμενίους πακτωτάς. Τῷ 1863 κατεσκευάσθη νέα γέφυρα καὶ ἡ παλαιὰ μετεφέρθη εἰς τὴν Ἀζὰπ-καποῦ ἀποκληθεῖσα Παλαιά.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ Β' ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις συνεβλήθη μὲ γερμανικὸν οἶκον, ὅστις μὲ συνδυασμὸν δανείου ἠγγυημένου ἐπὶ τῶν διοδίων κατεσκεύασε τὴν σημερινὴν γέφυραν τοῦ Καράκιοϊ, εὐρυτάτην, μὲ πεζοδρόμια καὶ λιθόστρωτον, ἐφ' οὗ διέρχεται ἡ γραμμὴ τοῦ ἠλεκτρικοῦ τροχιοδρόμου. Δύο γέφυραι ξύλινοι ὑπάρχουσι καὶ ἐπὶ τοῦ Κεατχανέ. Ἡ γέφυρα αὕτη ὑπῆρχε καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν, ὀνομαζομένη Πετρογέφυρα ἢ Καμηλογέφυρον.

Γεωργία καὶ γεωργικὰ προϊόντα. Ἀνέκαθεν, λόγῳ τῆς μεγάλης συγκεντρώσεως ἀστικοῦ πληθυσμοῦ, ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχεν ἀνάγκην τακτικοῦ ἐπισιτισμοῦ. Καὶ τὰ μὲν σιτηρὰ καὶ ἄλλα γεωργικὰ προϊόντα εἰσήγοντο ἔξωθεν. Τὰ λαχανικὰ ὅμως καὶ ἄλλα γεωργικὰ εἴδη τῆς καθημερινῆς ἀνάγκης παρήγοντο οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἀμέσως περὶ τὴν πόλιν περιοχήν, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς αὐτῆς, ὅπως εἶναι ἐξησφαλισμένη ἡ παραγωγὴ καὶ ἐν καιρῷ πολιορκίας. Οὕτως ἐσχηματίσθησαν οἱ ἔξω καὶ ἔσω τῶν τειχῶν λαχανόκηποι, τὰ μποστάνια τῶν Τούρκων. Τοιαῦτα ὑπῆρχον κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνας πλεῖστα ὅσα ἐντὸς τῆς πόλεως, ἔχοντα ἕκαστον καὶ ὡρισμένον ὄνομα. Βαθμιαίως ὅμως, ἀναπτυχθείσης τῆς περὶ τὴν πόλιν λαχανοκηπευτικῆς, τὰ μποστάνια μετετρέποντο δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος (ἰραδὲ) εἰς οἰκόπεδα καὶ ἐσχηματίζετο οὕτως ἐξ ἑνὸς μποστανίου ὁλόκληρος συνοικία. Σήμερον οὐδὲν πλέον μποστάνιον ὑπελείφθη ἐντὸς τῆς πόλεως. Τὰ προϊόντα τῶν λαχανοκήπων τούτων ἦσαν πλούσια καὶ γλυκύτατα· αἱ μελιτζάναι, τὰ πλατέα φασόλια, τὰ λεγόμενα τσαλίσια, τὰ δροσερὰ (ἀγγούρια), τὰ ἄσπρα τρυφερώτατα κολοκυθάκια (σακὶζ-καμπάκια) μὲ τὸ ἰδιάζον ἄρωμά των, τὰ ἀσμᾶ-καμπάκια (κολοκύνθια μήκους μέχρι 2 πήχεων, κρεμάμενα ἀπὸ κρεβατιὲς) καὶ ἄλλα τοιαῦτα δὲν εὑρίσκονται εἰς κανὲν ἴσως ἄλλο μέρος. Εἰδικὸν προϊὸν τῆς πόλεως ἦσαν καὶ αἱ φράουλαι (χαμαικέρασα), ἐκ τῶν ὁποίων ἡ κυρίως τουρκική, ἀνοικτοῦ ὑπερύθρου χρώματος, ἐφύετο μόνον εἰς ἰδιαιτέρως πρὸς τοῦτο καλλιεργουμένους ἀγροὺς (ταρλάδες) ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Βοσπόρου καὶ κυρίως τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης (Ἀρναούτκιοϊ, Στένης, Νεοχωρίου). Οἱ ταρλάδες οὗτοι ἀνῆκον εἰς ἐντοπίους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι μετεχειρίζοντο εἰδικοὺς γεωργικοὺς ἐργάτας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ φράουλα ἦτο προϊὸν εὐπαθέστατον, ἡ καλλιέργεια αὐτῆς ἀπέβη ἀληθὴς χρηματιστηριακὴ κερδοσκοπία. Εἰς τοὺς πέριξ καὶ ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως κήπους παρήγοντο καὶ πολλὰ ὀπωρικά, κορόμηλα, ροδάκινα, βερύκοκκα (καϊσιά), κεράσια, βύσινα, ἀπίδια, σῦκα, κυδώνια κ.τ.τ.

Εἰς τοὺς περὶ τὴν πόλιν λόφους καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸ ἀσιατικὸν τμῆμα ἐκαλλιεργεῖτο καὶ καλλιεργεῖται πολὺ καὶ ἡ ἄμπελος, παράγουσα σταφυλὰς καὶ λαμπροὺς ἐπιτραπεζίους οἴνους, λευκοὺς καὶ μαύρους (ἐξ ὧν εἴδη ἐπιτραπέζια τὸ τσαούσι, τὸ γιαπιντζάκι τῆς Θράκης, τὸ ἐκ γένους σαμιακοῦ μοσχᾶτο καὶ ἡ φράουλα τῆς Πριγκήπου). Ὑπάρχει εἰς τὸ παρὰ τὴν Χαλκιδόνα Ἐρένκιοϊ ἑταιρεία ἀγγλογαλλική, ἡ «Société vinicole de Turquie», μεταφυτεύσασα ἐκεῖ κλίματα γαλλικὰ καὶ οὐγγρικὰ καὶ ἐγκαθιδρύσασα φυτώριον ἀμερικανικῶν κλημάτων, πρὸς ἀναφύτευσιν τῶν ἐκ τῆς φυλλοξήρας καταστραφεισῶν ἀμπέλων τῶν περιχώρων καὶ τῆς Σμύρνης. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀμπελουργίας καλλιεργοῦνται εἰς μικροὺς ἀγροὺς περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν σῖτος, κριθὴ καὶ βρόμη.

Κατὰ τὴν τουρκικὴν ἐπίσημον στατιστικὴν τοῦ 1927 ὑπάρχουσιν ἐν τῷ νομῷ Κωνσταντινουπόλεως 16.772 γεωργικαὶ οἰκογένειαι ἐξ 78.757 ἀτόμων. Χρησιμοποιοῦνται δὲ καὶ 14 047 γεωργικαὶ μηχαναί. Ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν ἀροτριώντων καὶ ἄλλων κτηνῶν ἀνέρχεται εἰς 208.707, κατανεμόμενος ὡς ἑξῆς:

Πρόβατα	104.299
Αἶγες	37.034
Αἶγες τιφτίκι	166
Βόες	15.001
Βούβαλοι	3.811
Ἵπποι	3.663
Φορβάδες	2.577
Ἡμίονοι	411
Μόσχοι	3.625
Ταῦροι	1.390
Θήλεις βούβαλοι	1.233
Βουβαλάκια	665
Ταῦροι βούβαλοι	217
Ὄνοι	3.250
Κάμηλοι	100
Ἀγελάδες	8.012

Ἐντὸς τῆς πόλεως ὑπάρχουσι καὶ ἀνθόκηποι ὑπόλοιπα τῶν κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐπὶ Ἀχμὲτ Γ' καὶ τοῦ βεζύρου αὐτοῦ Δαμὰτ Ἰβραχὶμ πασᾶ πολλῶν ἀνθοκήπων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐκαλλιεργοῦντο τότε διάφορα εἴδη λειρίων (λαλέδων), ναρκίσσων καὶ ὑακίνθων καὶ κυρίως τὰ φελεμένκια (ὀλλανδικά). Σήμερον οἱ ἀνθόκηποι καλλιεργοῦνται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ἑλλήνων, ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ δύο ἢ τρεῖς συστηματικώτεροι ὑπὸ Γερμανῶν.

Ἐμπόριον. Ἡ Κωνσταντινούπολις, κειμένη εἰς τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεως τῶν κυριωτέρων ὁδῶν ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν καὶ τἀνάπαλιν, ἦτο ἀνέκαθεν μέγα ἐμπορικὸν κέντρον. Καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα μέχρι τῆς Ἁλώσεως (1453) ἐκεῖθεν διήρχετο ἡ πρὸς τὴν Περσίαν καὶ τὴν Κίναν ὁδός, ὡς ἐκ τούτου δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν συνεκεντροῦντο ὅλα τὰ πολύτιμα καὶ σπάνια προϊόντα (μεταξωτὰ ὑφάσματα, ἀρώματα κλ.) τῆς Ἀσίας. Τὴν σπουδαιότητα τῆς διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως παγκοσμίου τότε ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας δεικνύει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ παρεμβολὴ τῶν Τούρκων εἰς τὰς χώρας τοῦ Βυζαντίου, ἀνακόψασα τὰς ἐμπορικὰς συγκοινωνίας, ἤγαγε τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ κράτη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὴν ἀναζήτησιν νέων ὁδῶν, οὕτω δὲ ἐδημιουργήθησαν αἱ γενουατικαὶ ἀποικίαι τῶν ρωσικῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου, ὁπόθεν ἐξεκίνουν αἱ ἐμπορικαὶ συνοδεῖαι διὰ ξηρᾶς πρὸς τὴν Κίναν καὶ πρὸς τὰς Ἰνδίας. Βραδύτερον ἡ αὐτὴ ἀνάγκη ὤθησε τοὺς ναυτιλλομένους εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος ὁδοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως ἡ Κωνσταντινούπολις ἔχασε τὴν σημασίαν παγκοσμίου ἐμπορικοῦ κέντρου μετὰ τὸ 1453. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μετὰ τὴν Ἅλωσιν ἦτο ἔδαφος ἐμπορικῆς καταναλώσεως, περιοριζομένης εἰς τὰς ἐντοπίους ἀνάγκας. Βαθμιαίως ὅμως, ἀναπτυχθεισῶν τῶν μετὰ τῆς Ἑσπερίας καὶ τῆς Ρωσίας σχέσεων, ἡ Κωνσταντινούπολις, χάρις ἰδίᾳ εἰς τὴν δραστηριότητα τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ἀπέβη σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον, συνενοῦσα ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὅλην τὴν κίνησιν ἐμπορευμάτων εἰς Βουλγαρίαν, Ρουμανίαν, ὁλόκληρον τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Περσίαν. Ἦτο ἡ μέχρι τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος διαρκέσασα ἄνθησις τῆς ἐμπορικῆς δράσεως τῶν Ἑλλήνων, καθ' ἣν ἐκερδήθησαν ὅλαι αἱ μεγάλαι ἑλληνικαὶ περιουσίαι, μεταφερθεῖσαι βραδύτερον, βαθμιαίως, εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα.

Ὅλαι αἱ τράπεζαι ἦσαν τότε ἑλληνικαὶ (*Ζαρίφης*, *Συγγρός*, *Ζωγράφος*, *Καραπᾶνος*, *Εὐγενίδης* κλ.), πολλὰ τῶν δημοσίων ἔργων (τροχιόδρομοι) ἦσαν ἐπιχειρήσεις ἑλληνικαί, τὸ χρηματιστήριον εἰς χεῖρας ἀποκλειστικῶς τῶν Ἑλλήνων, πλὴν ὀλίγων Ἑβραίων καὶ ὀλιγίστων Ἀρμενίων, τὰ ἐμπο-

Digitized by Google

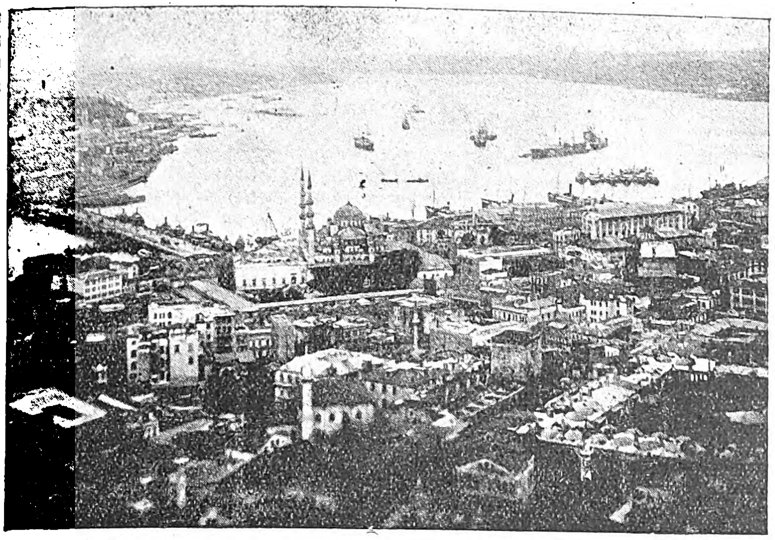

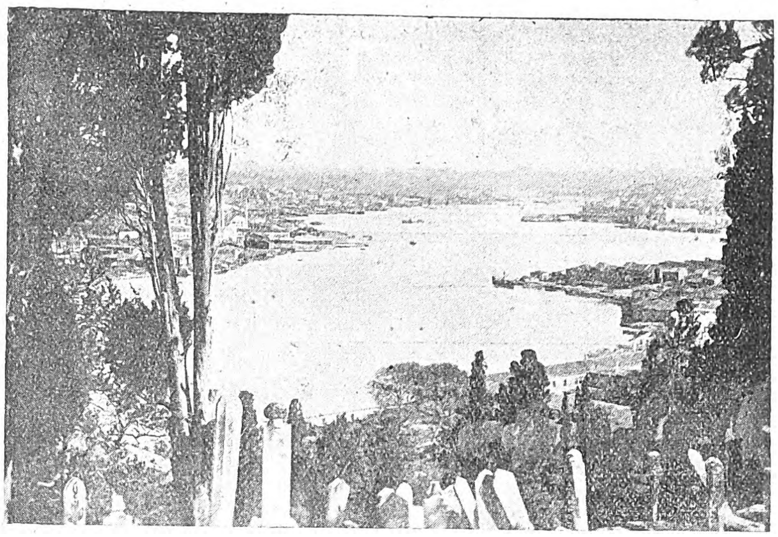

1) Τὰ ἑκατέρωθεν τῆς γεφύρας τμήματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (εἰς τὸ βάθος ὁ Γαλατᾶς καὶ ὁ Τὸπ-Χανὲλ καὶ δεξιὰ τῆς γεφύρας τὸ περὶ τὸ Γενῆ-Βαλιντὲ Τζαμὶ τμῆμα τῆς Σταμπούλ). 2) Ὁ Κεράτιος κόλπος ὁρώμενος ἀπο τοῦ βάθους πρὸς τὸ στόμιόν του.

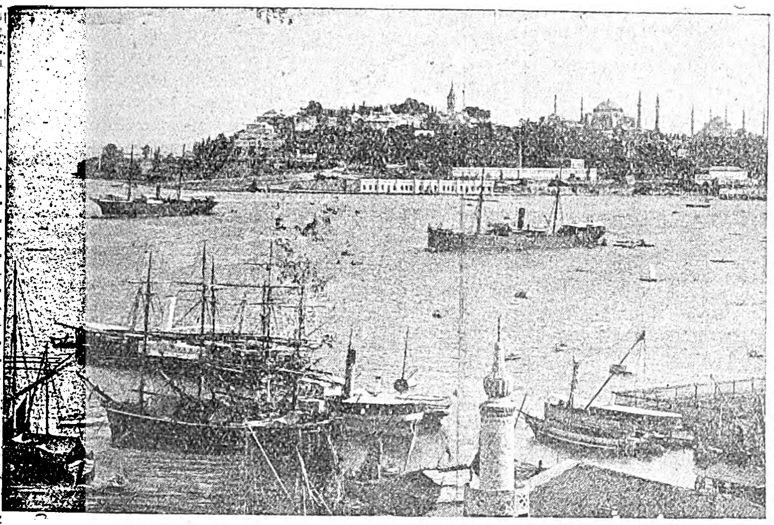

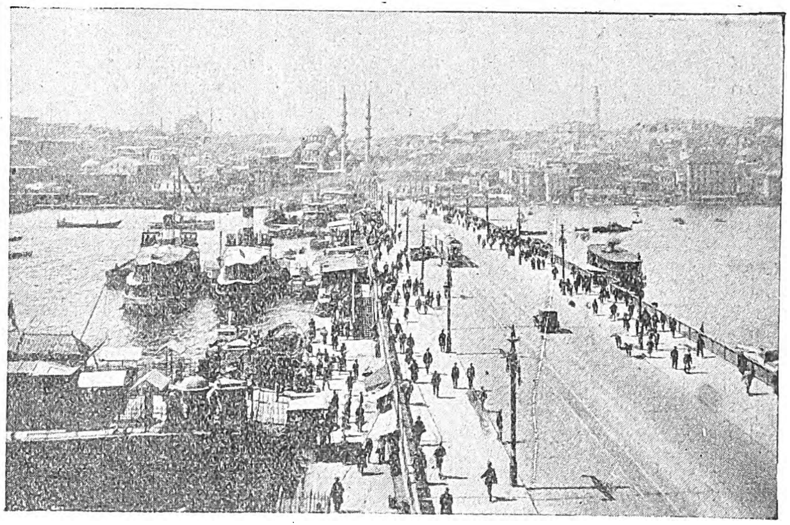

1) Τὸ στόμιον τοῦ Κερατίου καὶ τὸ Σεράϊ-Μπουρνοῦ. 2) Ἡ Γέφυρα τοῦ Γαλατᾶ (Καράκιοϊ) ἀπὸ τοῦ Γαλατᾶ πρὸς τὴν Σταμπούλ.

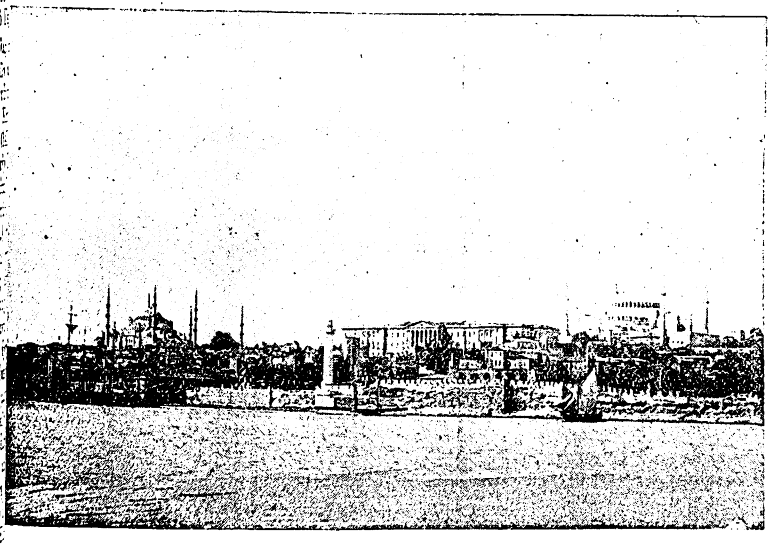

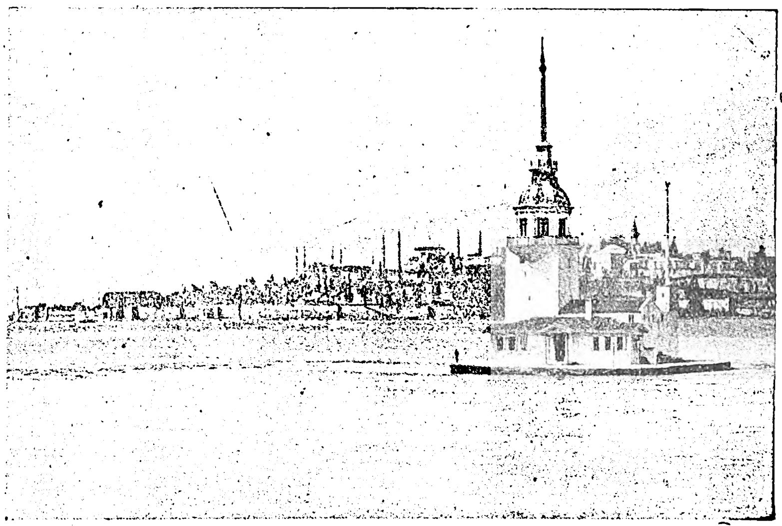

1) Ἄποψις τμήματος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς Προποντίδος (τὸ τέμενος τοῦ Σουλτὰν Μεχμὲτ καὶ ἡ Ἁγία Σοφία). 2) Ὁ πρὸ τῆς Χρυσουπόλεως (Σκούταρι) πύργος τοῦ Λεάνδρου.

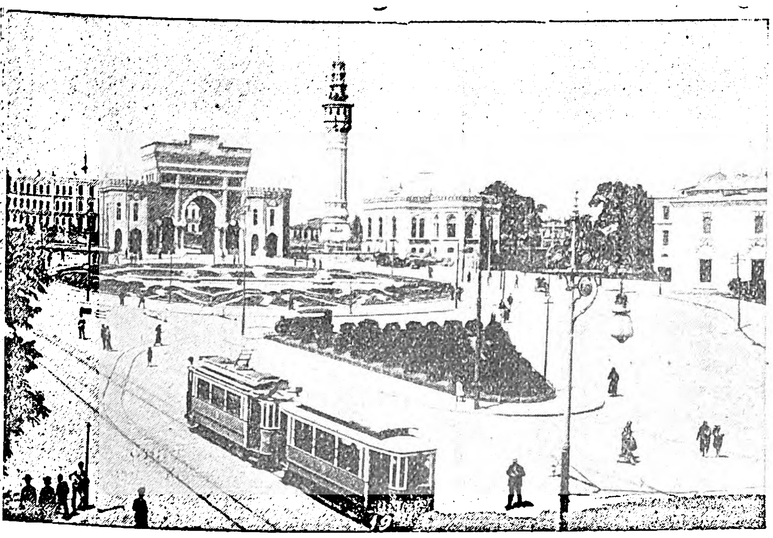

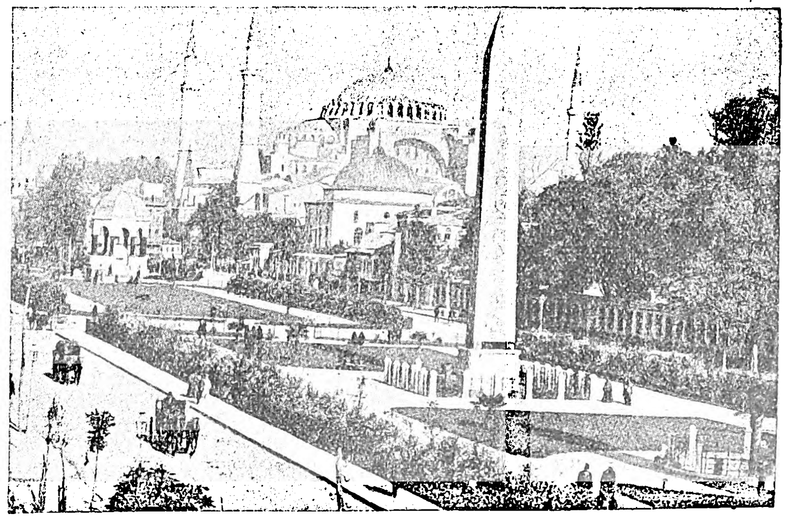

1) Ἡ πλατεῖα τοῦ Σουλτὰν Βαγιαζὴτ μὲ τὸν πύργον τοῦ Σερασκεράτου καὶ τὴν μνημειώδη πύλην τοῦ τέως ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, σήμερον δὲ Πανεπιστημίου (τὸ εἰς τὸ βάθος κτήριον). 2) Ἡ πλατεῖα τοῦ Ἀτ-Μεϊντὰν (τοῦ Βυζαντινοῦ Ἱπποδρόμου) μὲ τὰ ἐν αὐτῇ μνημεῖα (εἰς τὸ βάθος ἡ Ἁγία Σοφία).

Digitized by Google

ρικὰ καταστήματα, τὸ μικρεμπόριον, τὰ ξενοδοχεῖα ὅλα ἑλληνικά.

Βαθμιαίως, διαμελιζομένης τῆς Τουρκίας, καὶ τὸ ἐμπόριον περιωρίζετο, ἔκτοτε δέ, ἀπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878, ἤρχισεν ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα διαρροή. Οὐχ ἧττον ἡ ἐπικράτησις τῶν Ἑλλήνων ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1908, ὅτε ἤρχισεν ὁ ἀμείλικτος πόλεμος τῶν ἐθνικιστῶν Νεοτούρκων κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ χριστιανικοῦ ἐν γένει ἐμπορίου, ὑποθαλπόμενος καὶ ἐνθαρρυνόμενος πολλοὶ ἐνόμισαν ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις οὐδέποτε πλέον θὰ ἀναλάβῃ. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1924 παρετηρήθη βελτίωσις, ἥτις ὅμως διεκόπη τῷ 1926 ἀπὸ τῆς ὁριστικῆς μεταφορᾶς τῆς πρωτευούσης εἰς Ἄγκυραν. Ἀπό τινος παρατηροῦνται τάσεις βελτιώσεως, ἀλλὰ τὰς ἀνακόπτει ἡ μαστίζουσα τὴν ὅλην Τουρκίαν δεινὴ οἰκονομικὴ κρίσις.

Τὰς διακυμάνσεις τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν δεικνύουσιν ἐπαρκῶς οἱ ἑξῆς ἀριθμοὶ τῆς κινήσεως τοῦ λιμένος Κωνσταντινουπόλεως:

Ἔτη	Ἀριθμὸς πλοίων			Τόννοι		
	Ἀτμόπλ.	Ἱστιοφ.	Ὁλικὸν	Ἀτμόπλ.	Ἱστιοφ.	Ὁλικὸν
1891—1892	9.129	24 825	33.954	8..71 681	941.255	9.612.939
1892—1893	8.211	24.192	32.403	7.953.400	858 926	8.812.326
1893—1894	10.754	26.624	37.378		929.352	12 535.702
1894—1895	11.175	23.680	34.855	11 606 350	888 376	13 253.522
1895—1896	10.894	23 994	34.838	12.279.553	787 950	13.067.503
Μέσος ὅρος 1891—1896	10.032	24.653	34.685	10.575.027	881.872	11.456.399
1896—1897	11.005	23.969	34 794	11.949 377	731.639	12.681 016
1897—1898	9.778	22.523	32.301	10.849.992	460.486	11.310.478
1898—1899	9.794	24.849	34.643	10.884.958	653 518	11.538.476
1899—1900	8 743	22.335	31 078	9.386 650	598.531	9.985.181
1900—1901	9.151	24.678	33.829	10.222.769	581 415	10.804.181
Μέσος ὅρος	9.694	23.671	83.365	10.658.749	605.118	11.263.867

καὶ ὑπὸ τῶν ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν ἀντιζήλων. Καὶ πάλιν ὅμως ἡ ἀντίστασις τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνεκράτησεν ἀρκετὰ μέχρι τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Ἔκτοτε ἡ ἐμπορικὴ δρᾶσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατέπεσεν, ἐλάχιστα μόνον διατηρήσασα σήμερον ψυχία. Τὴν θέσιν τῶν ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων διεδέχθησαν τουρκικαὶ μὲ συνεταίρους ἢ ὑπαλλήλους ἀκόμη καὶ σήμερον Ἕλληνας. Μὴ δυνάμενον νὰ δράσῃ ἀνεξαρτήτως τὸ ἑλληνικὸν κεφάλαιον, συνεταιρίζεται μὲ Τούρκους. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐπηρέασε καὶ τὰ ἄλλα ἐμπορικὰ στοιχεῖα. Οἱ ἀπὸ τοῦ 1908 πανίσχυροι Ἑβραῖοι ὑποχωροῦσιν, ἀλλ' ὄχι ἄνευ ἐλπίδος ἀνακτήσεως τοῦ ἐδάφους. Τράπεζαι σήμερον, πλὴν τῆς Ὀθωμανικῆς (τέως Αὐτοκρατορικῆς) καί τινων εὐρωπαϊκῶν, εἶναι τουρκικαί, κυριαρχούσης τῆς «Ich-Bankassi» («Τραπέζης Ἐργασίας»), εἰς ἣν ἐνδιαφέρονται πολλοὶ τῶν σημερινῶν Τούρκων κυβερνητῶν, πρόκειται δὲ νὰ ἱδρυθῇ καὶ κυβερνητικὴ Ἐκδοτικὴ τράπεζα διὰ τὴν σταθεροποίησιν τοῦ νομίσματος

Ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπηρεάσθη ἔτι περισσότερον ἀπὸ τῆς κατασκευῆς τῆς γραμμῆς τῆς ἑνούσης τὴν γραμμὴν τῶν Ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων μετὰ τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως (Δεδὲ-ἀγάτς) καὶ τῆς γραμμῆς τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τῆς Σμύρνης, διότι μέγα μέρος τῆς ἐξαγωγῆς τῆς Ἀνατολῆς ἐστράφη πρὸς τὸν τελευταῖον τοῦτον λιμένα.

Σήμερον, τὸ μὲν εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον περιορίζεται εἰς τὴν κατανάλωσιν τῆς πόλεως, τὸ δὲ διαμετακομιστικόν, ἀναπτυχθὲν κἄπως κατὰ τὰ πρῶτα μετὰ τὸν πόλεμον ἔτη χάρις εἰς τὰς μετὰ τῆς Ρωσίας ἐργασίας, περιωρίσθη ἤδη πολύ, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἐξαγωγικόν. Τὰ ἐντὸς τῆς πόλεως παραγόμενα καὶ ἐξαγόμενα προϊόντα εἶναι ἐλάχιστα, μὴ ὑπαρχούσης μεγάλης βιομηχανίας. Περιορίζονται εἰς λουκούμια καὶ σεκέρια (καραμέλας), τῶν ὁποίων ἡ ἐξαγωγὴ ἀνέρχεται εἰς 700—800 τόννους κατ' ἔτος, κεντήματα, παλαιοσιδηρικά, ῥάκη καὶ ἄλλα ἀπορρίμματα, μαλλία (εἴδους κασὰπ-μπασῆ), ἀκατέργαστα δέρματα (περὶ τὰ 3.000.000 κατ' ἔτος, κυρίως εἰς Ἀμερικήν), κέρατα, ὄνυχας ζῴων, κόκκαλα, περιττώματα σκύλλων, εἰδικῶς καλῆς ποιότητος, χρησιμεύοντα εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν διὰ γυναικεῖα χειρόκτια λεπτῶν δερμάτων. Ἐκ τῆς ἐνδοχώρας τῆς Κωνσταντινουπόλεως (μέρος τῆς Ἀνατολ. Θρᾴκης, Ἀνατολὴ) ἔρχονται σιτηρά, μαλλία, μέταξα, φαρμακευτικὰ εἴδη, τάπητες, μεταλλεύματα, ἁλίπαστοι ἰχθύες (λακέρδα κτλ.), ἀπεξηραμμένοι ἰχθύες (τσίροι), σήμερον δὲ μὲ τὴν γενίκευσιν τοῦ πάγου, καὶ ζωντανὰ ὀψάρια.

Ἡ μέση ἀξία τῶν διὰ Κωνσταντινουπόλεως διερχομένων ἐμπορευμάτων ὑπελογίζετο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος εἰς 11 ἑκατομμύρια ἀγγλικῶν λιρῶν. Τῶν εἰσαγομένων ἔξωθεν ἐμπορευμάτων τὰ 40 % ἦσαν ἀγγλικά.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, καὶ ἰδίᾳ μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως χωρὶς νὰ ὑποχωρῇ ἐπαισθητῶς δὲν παρηκολούθησε τὴν παγκόσμιον ἀνάπτυξιν. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τὸ ἰδιωτικὸν ἐμπόριον ἐσταμάτησε καθ' ὁλοκληρίαν, συγκεντρωθὲν ὑπὸ τοῦ κράτους εἰς χεῖρας τῶν διαφόρων συνδέσμων (δζεμιετίων), εἰδικῶν δι' ἑκάστην κατηγορίαν εἰδῶν. Κατὰ τὰ πρῶτα ὅμως μετὰ τὸν πόλεμον ἔτη, ἀφεθέντος τοῦ ἐμπορίου ἐλευθέρου, ὡς ἐκ τῆς ξένης κατοχῆς, ἀνεπτύχθη πολὺ τὸ πρὸς τὴν Ρωσίαν καὶ Ρουμανίαν διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον.

Τῷ 1921 ἐπῆλθε μεγάλη στασιμότης, ἐκπεσμὸς εἰς τὰς τιμὰς καὶ κρίσις ἐμπορικὴ τοιαύτη, ὥστε

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ συνολικὴ κίνησις τοῦ λιμένος ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἔτη	*Ἀριθμὸς πλοίων*	*Τόννοι*
1924	34.165	7.278.978
1925	37.846	11.995.744
1926	36.019	14 932.457
1927	29.247	13.877.119

Ἐν τῇ κινήσει τοῦ λιμένος αἱ διάφοροι σημαῖαι ἀντιπροσωπεύονται ὡς ἑξῆς κατὰ τὸ 1927:

Τουρκία	25.15	%
Γαλλία.......................................	6.38	»
Ἀγγλία......................................	15.95	»
Ἰταλία.......................................	18.79	»
Ἑλλὰς..	11.88	»
Γερμανία....................................	4.14	»
Βέλγιον......................................	0.67	»
Ἀμερικὴ	1.34	»
Ρωσία..	2 18	»
Ρουμανία....................................	3.25	»
Ὁλλανδία...................................	2.85	»
Νορβηγία...................................	2.35	»

Εἰς τὰς προκυμαίας τοῦ Γαλατᾶ καὶ τῆς πόλεως προσήγγισαν (ὅλα σχεδὸν τὰ ἐπιβατικὰ ἀτμόπλοια προσεγγίζουσι) τῷ 1926 4.887 ἀτμόπλοια, ὁλικῆς χωρητικότητος 1.334.917 τόννων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὸ τουρκικὸν ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγγεγραμμένων ἐμπόρων εἶναι 6660 καὶ μετὰ τῶν μεσιτῶν 9298.

Βιομηχανία. Ἐπαγγέλματα. Αἱ εἰδικαὶ βιομηχανίαι, αἱ ὁποῖαι διέκρινον τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον, διετηρήθησαν καὶ μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν. Ἰδιαιτέρως ἀνεπτύχθη ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ ἐφιππιουργία. Τὸ κέντρον τῆς τέχνης ταύτης ἦτο ὁ λεγόμενος σαρρατσχανὲς ἐν τῇ Πόλει, ὅπου κατασκευάζονται τὰ χρυσοποίκιλτα καὶ ἐν γένει τὰ πολυτελέστερα ἐφίππια τοῦ κόσμου, ὡς καὶ διάφορα δερμάτινα εἴδη πολυτελείας. Τὴν τέχνην ταύτην ἐμιμήθησαν καὶ ἐκληρονόμησαν οἱ Τοῦρκοι παρὰ τῶν Βυζαντινῶν. Ν. Μ.

Ἡ ἐντοπία βιομηχανία (περιωρισμένη οὖσα ἄλλωστε) ἀπησχόλει κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ὀλιγωτέρας ἢ ἀλλαχοῦ χεῖρας. Ὀλίγιστα ὑπῆρχον χαρακτηριστικὰ τῆς ἐντοπίας ταύτης παραγωγῆς προϊόντα ἄξια λόγου· ὀλίγιστα ἄλλωστε ἐργοστάσια ἠριθμοῦντο ἐν Κωνσταντινουπόλει, συγκεντροῦντα μέγαν ἀριθμὸν ἐργατῶν. Εἰς τὰ ἐργοστάσια καπνοῦ τοῦ Ὀθωμανικοῦ μονοπωλίου εἰργάζοντο πολλαὶ Ἑλληνίδες κόραι τοῦ λαοῦ διὰ τὴν σιγαροποιίαν, καθὼς καί τινα προσφατώτερα ἐργοστάσια κυτιοποιίας καὶ χαρτοποιίας ἐχρησιμοποίουν γυναικείας χεῖρας. Ἐπίσης καὶ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν τοῦ Χάρακος ὑφαντουργεῖον καὶ τὸ ἐν Καζλῆ-Ντερὲ βαμβακουργεῖον προσελαμβάνοντο Ἑλληνίδες ἐργάτιδες. Πολλαὶ ἄλλαι γυναῖκες, χωρικαὶ ὡς τὰ πολλά, ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὴν κατασκευὴν σάκκων, τὴν συσκευὴν ὀπωρῶν καὶ τὴν ὁρμαθοποίησιν κρομμύων, ὀπωρῶν κ.τ.λ.

Ἐκτὸς τῶν ὑπὸ ἀνεγνωρισμένων συντεχνιῶν κατεργαζομένων βιομηχανικῶν προϊόντων, ἡ κυρίως βιομηχανία, ἡ διὰ μηχανοστασίων διεξαγομένη, ποσῶς δὲν ἦτο ἀνεπτυγμένη. Εἰδικὸν προϊὸν ἐκ τῶν σπανίων τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν οἱ γιασμάδες ἢ ἄλλως καλεμκεριὰ καλούμενοι, ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ὑπὸ γυναικείων χειρῶν παραγόμενοι, χαριέστατα προϊόντα τῆς ἐγχωρίου ἑλληνικῆς βιοτεχνίας. Τὰ ἀντικείμενα ταῦτα εἶναι κυρίως ὑφάσματα λευκὰ διαφόρων διαστάσεων, λεπτότατα, τὰ ὁποῖα ἐπὶ σκιερωτέρου ἢ φωτεινοτέρου βάθους κοσμοῦνται ἐντεχνώτατα δι' ἐγχρώμων παραστάσεων ἀνθέων ἢ καὶ τοπίων, ἀνεξιτήλων κατὰ τὴν πλύσιν. Τὰ σχέδια ταῦτα, ἐκ παραδόσεως διατηρούμενα μεταξὺ εἰδικῶν ζωγράφων γυναικῶν καὶ διὰ χρωμάτων οἰκιακῆς κατασκευῆς ἀποτυπούμενα ἐπὶ ὑφάσματος λεπτοτάτης ὑφῆς, ὅπερ αὐτόθι τουλπάνι ἀποκαλεῖται, εἶναι χαριεστάτης ἐπινοήσεως. Ἡ βιομηχανία αὕτη, ἧς τὰ προϊόντα ἔσχον μεγίστην διάδοσιν ἀνὰ τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον, ἐτροφοδότησε γενεὰς ἐπὶ γενεῶν γυναικῶν τῆς μικρασιατικῆς ἰδίᾳ τάξεως τῶν κατοίκων Ταταούλων, Πέραν καὶ Βαφεοχωρίου. Τὰ διάφορα εἴδη αὐτῆς ἦσαν: τσεμπέρια (ἢ καὶ φακιόλια, λεγόμενα) ἀνοικτοῦ χρώματος διὰ τὰς νέας γυναῖκας καὶ σκοτεινοῦ διὰ τὰς ἡλικιωμένας, μανδήλια, (ὁ σουλτᾶνος Ἀζὴζ τοιαῦτα ἀποκλειστικῶς μανδήλια ἐχρησιμοποίει δι' ἰδίαν χρῆσιν), ὄψεις ἐφαπλωμάτων (τὰ ὡραιότερα ἴσως τοῦ εἴδους), μπόγοι, ὄψεις ἐλαφρῶν στρωμάτων (σιλτέδων) καὶ διάφορα καλύμματα σοφάδων, μαξιλαρίων, μικρῶν τραπεζῶν κλ.

Γενικῶς οἱ Τοῦρκοι ἐπροτίμων τὰ καθεστικὰ ἐπαγγέλματα, ἐπιδιδόμενοι εἰς τὴν τορνευτικήν, σφραγιδογλυπτικήν, ὁπλοποιίαν. Ἐπεδίδοντο ὡσαύτως εἰς τὴν βυρσοδεψικήν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὴν σισυροποιίαν, ἡ ὁποία ἦτο ἀποκλειστικὸν ἐπάγγελμα τῶν Ἑλλήνων γουναράδων, ἀποτελούντων τὴν ἄλλοτε πλουσιωτάτην συντεχνίαν, τῆς ὁποίας διαπρεπῆ μέλη οἱ κιουρκτζῆ-μπασῆδες (ἀρχιγουναράδες) ἀπέκτων καὶ πολιτικὴν ἰσχύν. Κέντρον τῆς συντεχνίας ἦτο τὸ ἐν τῇ Πόλει κιουρκτζῆ-χάν. Ἄλλη ἀξιοθαύμαστος τέχνη ἦτο ἡ τῶν οὐρουτζήδων, οἱ ὁποῖοι οὐρούδιζον (ἐρύτιζον), δηλαδὴ ἔρραπτον ἢ μᾶλλον ὕφαινον ἐκ νέου μὲ τὰ νήματα τοῦ ὑφάσματος, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ μὴ διακρίνεται ἡ ῥαφή, τὰ ἐσχισμένα ἐνδύματα καὶ ὑφάσματα. Ἡ τέχνη αὕτη τείνει νὰ ἐκλείψῃ, διατηρουμένη ἀκόμη εἰς ὀλίγα μαγαζεῖα τῆς Μεγάλης Ἀγορᾶς τῆς πόλεως. Ἄλλο ἰδιάζον ἐπάγγελμα διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο τὸ τῶν ἀραϊτζήδων, οἱ ὁποῖοι ἀνελάμβανον ἔναντι ὡρισμένου τιμήματος τὴν ἀναζήτησιν τῶν σκουπιδαριῶν τοῦ σαραγίου, τῶν διὰ τῆς θαλάσσης παρασυρομένων ἀπορριμμάτων καὶ τῶν ἐρειπίων τῶν περικαύστων ἐκτάσεων. Τὸ τυχηρὸν τοῦτο ἐπάγγελμα ἐπλούτιζε τοὺς ἐξασκοῦντας αὐτό, διότι μὲ τὸν ἄλλοτε πλοῦτον τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ ἀραϊτζῆδες εὕρισκον πολύτιμα ἀντικείμενα, νομίσματα καὶ ἄλλα τιμαλφῆ. Οἱ ἀραϊτζῆδες ἦσαν κυρίως Ἀρμένιοι, ὡς ἐπίσης καὶ οἱ κιρκιτζῆδες, πρακτικοὶ ὀρθοπεδισταὶ λίαν ἐπιδεξίως ἐπαναφέροντες εἰς τὴν θέσιν ἐξηρθρωμένας ἀρθρώσεις. Ἄλλα ἐπαγγέλματα ἦσαν σχεδὸν ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῶν Ἑλλήνων, ἀποτελούντων ὠργανωμένας συντεχνίας, τὰ λεγόμενα ρουφέτια (οὐρουφέτια), τὰ καὶ ὡς «εὐλογημένα» μνημονευόμενα εἰς τὰς εὐχὰς τῆς ἐκκλησίας. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ τῶν καζαντζήδων, ἀμπατζήδων, μπογιατζήδων (βαφέων), μουτάφηδων (ὑφασματοπωλῶν), καλφάδων (ἀρχιτεκτόνων) καὶ ἄλλων. Ἡ σπουδαιότης τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν ἐκπόνησιν τῶν ἐθνικῶν κανονισμῶν περὶ τὸ 1860, ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ὅπως ἀντιπροσωπεύωνται εἰς τὴν πρὸς ἀνάδειξιν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου συνερχομένην ἐν Φαναρίῳ ἐθνοσυνέλευσιν.

Πολὺ ἤκμαζεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὸ ἐπάγγελμα τῶν πραγματευτάδων καὶ τῶν περιπλανητῶν (γυρολόγων). Πολλοὶ τῶν τοιούτων πλανοδίων μικρεμπόρων ἤρχοντο ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος. Διὰ τὰ μικρότερα ἀντικείμενα ὑπῆρχον καὶ γυναῖκες, ἀκόμη δὲ καὶ Τούρκισσαι, φέρουσαι τὸ ἐμπόρευμά των, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κεντήματα, χρυσοκεντήματα, γιαζμάδες καὶ ἄλλα, εἰς τὰς οἰκίας τῶν πελατῶν. Καὶ ἐνόσῳ μὲν ἡ γυνή, ἡ Τούρκισσα καὶ ἡ Ἑλληνίς, δὲν ἐξήρχετο ἐκ τῆς οἰκίας της, οἱ πραγματευτάδες ἦσαν πολλοὶ καὶ ἐπορίζοντο ἀρκετά. Ἀφότου ὅμως ἤνοιξεν ὁ γυναικωνίτης, τὸ ἐπάγγελμα παρήκμασε. Γυναικεῖα ἐπιτηδεύματα, πλὴν τοῦ τῆς διδασκαλίσσης, τῆς ῥαπτρίας, τῆς πλυντρίας καὶ σιδηρωτρίας, τῆς ὑπηρετρίας, εὐάριθμα ὑπῆρχον. Μόνον κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος αἱ γυναῖκες ἐπεδόθησαν μετὰ ζέσεως εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ συρμοῦ κυρίως, ἐργαζόμεναι εἴτε εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν γυναικείων πίλων, εἴτε ὡς πωλήτριαι εἰς τὰ μεγάλα τῶν νεωτερισμῶν καταστήματα, εἴτε καὶ σπανιώτερον ὡς γραμματεῖς καὶ ταμίαι. Πολλαὶ ἄλλαι γυναῖκες εἰργάζοντο κατ' οἶκον, κατεργαζόμεναι τὰ ὑπὸ κατασκευὴν ὑποδήματα διὰ μηχανῆς ἢ καὶ τῆς χειρός, εἴτε καὶ πλέκουσαι διάφορα ἀντικείμενα πλεκτικῆς διὰ τὴν ἐξαγωγήν, εἴτε κεντῶσαι τὰς στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς στολὰς καὶ τὰ αὐτῶν ἐξαρτήματα, ὡς καὶ τὰς προῖκας τῶν Μωαμεθανίδων καὶ τὰ ἀσπρόρρουχα τῶν διαφόρων ἐμπορικῶν οἴκων τῆς εἰδικότητος ταύτης καὶ τῶν φιλανθρωπικῶν ἐργαστηρίων. Αἱ μικραὶ αὗται κατ' οἶκον βιομηχανίαι ἐτροφοδοτοῦντο τὸ συνηθέστερον ὑπὸ Ἑβραίων καὶ Ἀρμενίων ἐργολάβων. Αἱ γυναῖκες ἰδίως εἰσεχώρουν καὶ εἰς τὰ χαρέμια τῶν Τούρκων, ἐπώλουν δὲ καὶ μῦρα καὶ ψιμύθια, ἰδίας αὐτῶν κατασκευῆς. Ἐκ τῶν πλανοδίων πωλητῶν ὄψων πολλοὶ ἦσαν Ἕλληνες. Οἱ πλανόδιοι λαχανοπῶλαι ἦσαν συχνάκις Μακεδόνες, συναγωνιζόμενοι εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἐμπορίου τούτου τοὺς Βουλγάρους. Οἱ γαλακτοπῶλαι ἦσαν ὡσαύτως, κατὰ τὸ πλεῖστον, Μακεδόνες καὶ Ἠπειρῶται. Οἱ πλαν-

Digitized by Google

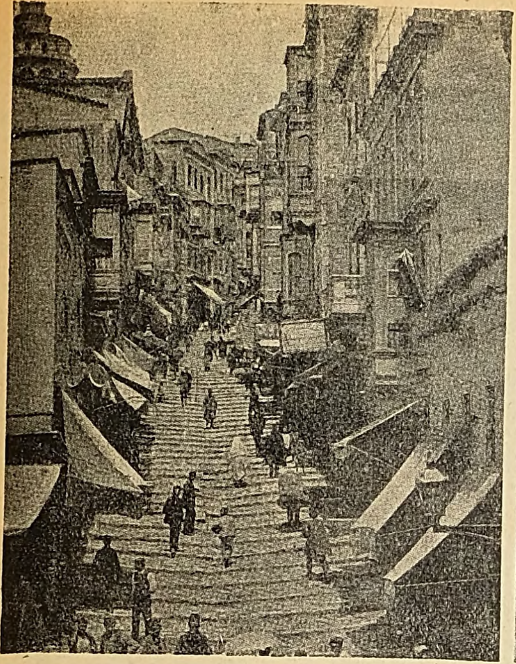

1) Γιουκτσὲκ-Καλντιρίμ. 2) Ὁ πύργος τοῦ Γαλατᾶ. 3) Χαρακτηριστικὴ ὁδὸς ἐν τῇ Σταμπούλ.

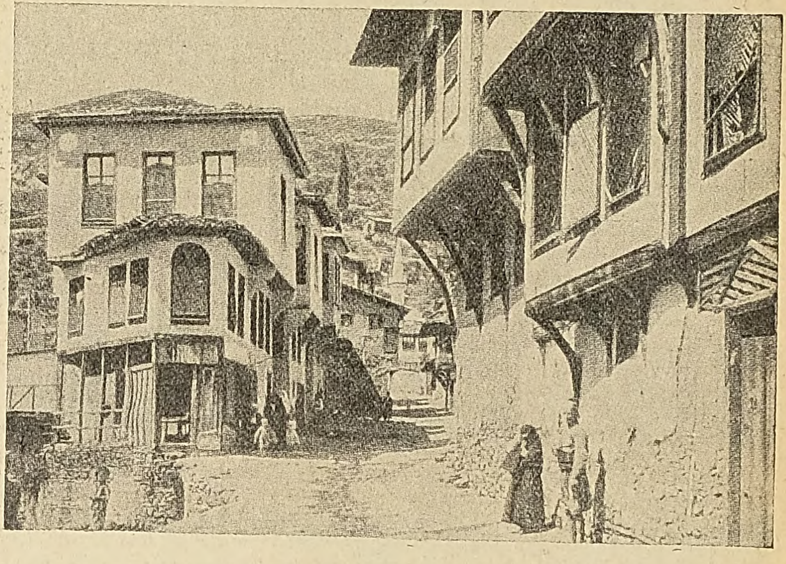

1) Τμῆμα τῆς Μεγάλης Ἀγορᾶς. 2) Τουρκικὴ συνοικία ἐν τῇ Σταμπούλ.

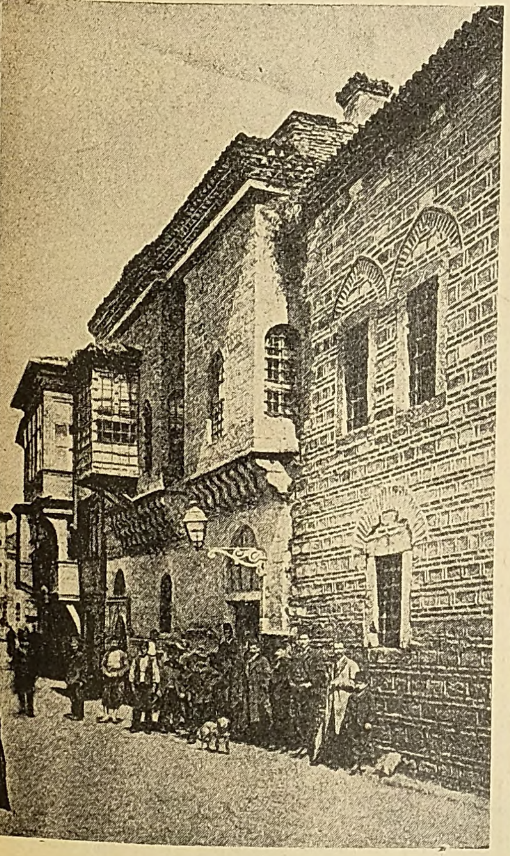
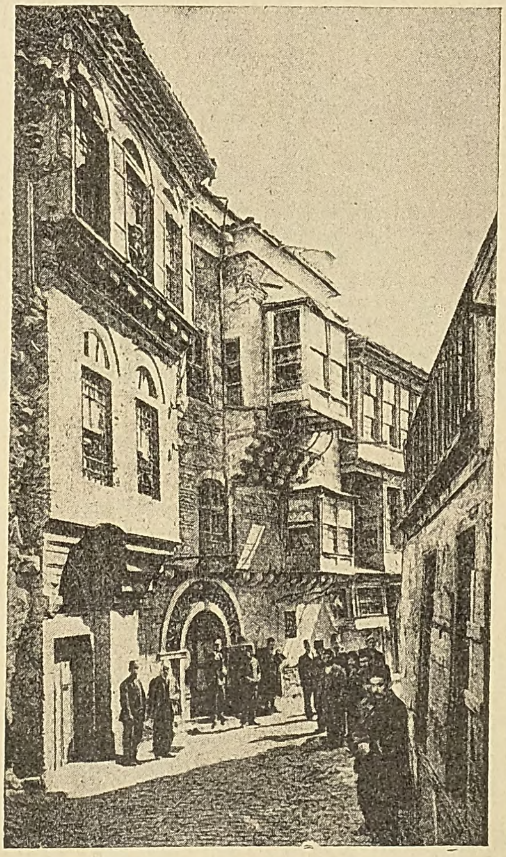
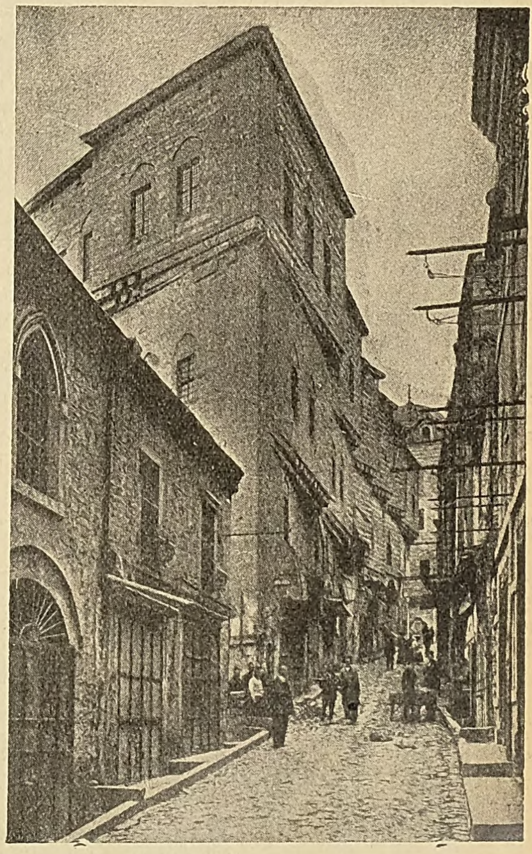

1 καὶ 2) Δύο εἰκόνες τῆς ἑλληνικῆς συνοικιας τοῦ Φαναρίου. 3) Τὸ Μπογιοὺκ Γενῆ-Χάν.

Digitized by Google

διοι πωληταὶ ἐκλεκτοῦ ἄρτου (φραντζολᾶδες) ἦσαν καὶ αὐτοὶ Μακεδόνες, οἱ δὲ κρεοπῶλαι Ἠπειρῶται σχεδὸν πάντοτε. Οἱ ἀρτοποιοὶ ἦσαν Ἠπειρῶται ἢ Χῖοι, Χῖοι δὲ ἦσαν καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ κηπουροί. Ἐκ τῶν νησιωτῶν οἱ μάγειροι ἦσαν Σίφνιοι. Οἱ ὑποδηματοποιοὶ καὶ μαρμαρογλύπται Σίφνιοι καὶ Τήνιοι. Οἱ ξυλουργοὶ Ἄνδριοι ἢ Τήνιοι ἢ καὶ Πολῖται Οἱ λεμβοῦχοι Κεφαλλῆνες καί τινες Ροιζούντιοι. Οἱ παντοπῶλαι Ἀνατολῖται ἢ Εὐρυτᾶνες, Εὐρυτᾶνες ἦσαν καὶ οἱ ἑστιάτορες, ὡς καὶ οἱ ζυθεστιάτορες καὶ ἰδιοκτῆται μεγάλων καφενείων, συναγωνιζόμενοι μετὰ τῶν Κεφαλλήνων καὶ ὀλίγων Κερκυραίων εἰς τὸν αὐτὸν κλάδον. Οἱ ἐφαπλωματοποιοὶ καὶ χαλκευταὶ ἦσαν Πόντιοι, οἱ ράπται Ἕλληνες διαφόρου προελεύσεως, ὡς καὶ οἱ κουρεῖς. Οἱ ἀνθοπῶλαι ὡς τὰ πολλὰ Κωνσταντινουπολῖται. Οἱ ἀχθοφόροι καὶ οἱ πυροσβέσται τῆς συνοικιακῆς ὑπηρεσίας ἦσαν συχνάκις Ἕλληνες. Οἱ οἰνέμποροι προήρχοντο σχεδὸν ὅλοι ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὡς καὶ οἱ ὑπηρέται καὶ αἱ ὑπηρέτριαι.

Κατὰ τὴν τουρκικὴν ἐπίσημον ἀπογραφὴν τοῦ 1927 ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς διαφόρους βιομηχανίας ἀσχολουμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶναι 54.216, ἐξ ὧν 8.634 ἐργοδόται καὶ 45.582 ἐργάται. Ἐκ τούτων 12.619 ἀνήκουσιν εἰς τὴν ὑφαντουργικὴν (1.963 ἐργοδόται 10.656 ἐργάται) βιομηχανίαν, 2.145 εἰς τὴν χαρτοποιίαν (223 ἐργοδόται, 1.922 ἐργάται), 6.984 εἰς τὴν μεταλλουργικὴν βιομηχανίαν (2.001 ἐργοδόται, 4.983 ἐργάται), 891 εἰς τὴν οἰκοδομικὴν καὶ 1.189 εἰς τὴν χημικὴν (156 ἐργοδόται 1.033 ἐργάται) βιομηχανίαν.

Ἀναλυτικώτερος στατιστικὸς πίναξ διὰ τὸ 1925 ἀναγράφει τοὺς ἑξῆς ἀριθμοὺς διὰ τὰ καθ' ἕκαστον βιομηχανικὰ ἱδρύματα: Τρόφιμα: 19 ἀλευρόμυλοι, 7 ἐλαιοτριβεῖα, 2 ἐργοστάσια κονσερβῶν, 5 ἐργοστάσια ζαχαρωτῶν, 2 μακαρονίων, 1 μπισκότων καὶ 1 τυροποιεῖον. Βυρσοδεψική: 16 βυρσοδεψεῖα καὶ 1 ὑποδηματοποιεῖον (πλὴν τῶν ἀναριθμήτων τσαγκάρηδων, οἵτινες εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἦσαν σχεδὸν ὅλοι Ἕλληνες, τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος, κυρίως Τήνιοι καὶ Σίφνιοι, ἐνῷ σήμερον ἐλάχιστοι τοιοῦτοι ὑπελείφθησαν). Ὑφαντουργία: 6 ἐργοστάσια καλτσοποιίας κ.λ., 8 ὑφαντουργεῖα, 5 νηματουργεῖα. Κατεργασία χωμάτων: 5 πλινθοποιεῖα, 2 ἐργοστάσια τσιμέντου, 1 πλακοποιεῖον, 2 κλίβανοι ἀσβέστου. Ξυλουργική: 4 ἐπιπλοποιεῖα, 2 καθεκλοποιεῖα, 4 ξυλουργεῖα (μὴ ὑπολογιζομένων τῶν εἰς μικρὰ μαγαζεῖα ἐργαζομένων τεχνιτῶν). Μεταλλουργία: 1 μηχανοποιεῖον, 1 χαλκουργεῖον, 5 μηχανικὰ ἐργοστάσια, 2 χυτήρια τυπογραφικῶν στοιχείων, 1 ἐργοστάσιον λευκοσιδηρῶν κυτίων, 2 ἐργοστάσια πλακῶν καὶ στηλῶν, 1 ναυπηγεῖον, 1 σιδηροχυτήριον, 1 ἐλατηριοποιεῖον, 1 πεταλοποιεῖον, 1 τσιγκογραφεῖον, 1 κατεργασίας σιδήρου. Χημικὴ βιομηχανία: 3 σαπωνοποιεῖα, 3 οἰνοπνευματοποιεῖα, 1 ἐργοστάσιον ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ὀξυγόνου. Διάφοροι βιομηχανίαι: 1 σιγαροχαρτοποιεῖον, 1 ἐργοστάσιον χαρτονίων καὶ παιγνιοχάρτων, 1 ἐργοστάσιον ἑτοίμων ἀνδρικῶν ἐνδυμάτων, 2 ἐργοστάσια μεταλλίνων κενιημάτων, 1 ἐργοστάσιον γιαζμάδων, 1 ζυθοποιεῖον, 1 ἐργοστάσιον μαλλίνων, βαμβακερῶν καὶ μεταξίνων σειρητίων.

Ν. Μ.—Ν. Ζ.-Π.

Ἁλιεία. Ἡ ἁλιεία ἦτο καὶ αὕτη ἀσχολία σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν ἑλληνική. Εἴδη ἰχθύων ἐκλεκτὰ καὶ πεφημισμένα ἀνασύρονται τὸ καλκάνι (ρόμβος) λεγόμενον καὶ τὰ λουφάρια (γομφάρια), εἰς τὰ ὕδατα δὲ τοῦ Βοσπόρου διενεργεῖται εἰς μεγίστην κλίμακα ἡ ἁλιεία ὡρισμένων εἰδῶν ἰχθύων ὑπὸ ἁλιευτικῶν στολίσκων ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν περιαλίων τοῦ Βοσπόρου κατοίκων. Πολλάκις καταπλέουσιν ἁλιευτικοὶ στολίσκοι καὶ ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ὡς λ. χ. ἐκ Μυτιλήνης, ἐπὶ σκαφῶν, ἅτινα ἀλαμάνες ὑπὸ τῶν ἁλιέων ἀποκαλοῦνται.

Ν. Ζ.-Π.

Χαρτογραφία. Ὁ ἀκριβέστερος χάρτης τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν περιχώρων εἶναι ὁ τοῦ Γκόλτς (von der Goltz) πασᾶ, ἐκπονηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου καὶ ἐκτυπωθεὶς ἐν Βερολίνῳ, συνεπείᾳ αἰτήσεως τοῦ στρατάρχου Μόλτκε, ὅστις ἐχάραξεν ὁ ἴδιος χάρτην τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1836, ὅτε ἐλθὼν εἰς Τουρκίαν ἀρχικῶς πρὸς διαπίστωσιν λεπτομερείας τινὸς τοῦ ἐδάφους εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτάνου. Ὁ Μόλτκε θελήσας κατόπιν νὰ γνωρίσῃ ποῖαι μεταβολαὶ ἐπῆλθον ἔκτοτε, παρεκάλεσε τὸν Γκόλτς ν' ἀναλάβῃ τὸ ἔργον. Οὗτος εἰργάσθη ἐπιμελῶς, διαπιστώσας τὰ ὕψη καὶ τὰς λεπτομερείας μόνος. Ὁ χάρτης του ἐχαράχθη ἐπὶ κλίμακος 1:100.000. Ἄλλοι χάρται εἶναι: 1) Dépôt général de la Gunerre: «Carte des environs de Constantinople» (Paris 1829, 1:200.000). 2) *Freiherr von Moltke:* «Karte von Konstantinopel, den Vorstädten, der Umgegend und dem Bosporus» (1:25000, 1836/37). 3) *H. Kiepert:* Konstantinopel und der Bosporus», περιορισθεὶς ἐκ 1.100.000 ἐκ τοῦ χάρτου τοῦ Μόλτκε. 4) The Bosporus and Constantinople (ἀγγλικός), 1.95040. 5) Ὁ ρωσικός, φύλλον Κωνσταντινούπολις τοῦ ρωσικοῦ ἐπιτελικοῦ χάρτου τῆς Χερσονήσου τῶν Βαλκανίων (1:126000). 6) «The Bosporus» (τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου. London 1871. 1:35000. 7) «Approach to the Bosporus» (τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου) (London 1882, 1:36800).

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ

Ὁποιοιδήποτε καὶ ἂν ἦσαν ἀκριβῶς οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἔπεισαν τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον πρῶτον νὰ μεταθέσῃ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἔπειτα δὲ νὰ ἐκλέξῃ τὴν παρὰ τὸν Βόσπορον ἀρχαίαν ἑλληνικὴν πόλιν, ἡ μεγάλη ἀπόφασίς του ἐλήφθη βεβαίως ἐν μέσῳ τῶν δεινῶν περιπετειῶν τοῦ πρὸς τὸν Λικίνιον πολέμου. Ὀλίγος παρῆλθε χρόνος ἀφ' ὅτου ὁ Κωνσταντῖνος ἔλαβε τὴν μονοκρατορίαν τοῦ κόσμου, καὶ ἔβαλεν εἰς ἐφαρμογὴν τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ νὰ ἱδρύσῃ νέαν πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου. Ἤδη, κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 324, ἴσως τὴν 8 Νοεμβρίου, τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Κωνσταντῖνος ἀνύψωσεν εἰς καίσαρα τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κωνστάντιον, εἰσέρχεται τὸ Βυζάντιον μὲ τὸ ὄνομα *Κωνσταντινούπολις* εἰς τὴν νέαν μακρὰν καὶ λαμπροτάτην φάσιν τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, φαίνεται δὲ ὅτι ἀπὸ τὸ ἴδιον ἔτος 324 ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔκτισε καὶ μερικὰ κτήρια τῆς νέας πόλεως. Τὸ ὄνομα *Κωνσταντινούπολις* ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν εἰς νομίσματα τοῦ 324, τὰ ὁποῖα ἔκοψεν ὁ Κωνσταντῖνος πρὸς τιμὴν τοῦ υἱοῦ του Κωνσταντίου, ἀνυψωθέντος εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ καίσαρος. Ἐπειδὴ εἰς τὴν νέαν πόλιν συνεδέετο ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύσις, διὰ τοῦτο ἐκόσμησεν εἰς τὰ νομίσματα τὴν νέαν πόλιν ὁ ἱδρυτὴς αὐτῆς, κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος, μὲ τὸ διάδημα ἐκ μαργαριτῶν, τὸ ὁποῖον ἦτο κατ' ἀρχὰς τὸ σύμβολον τῆς ἀνατολικῆς κυριαρχίας καὶ ἔπειτα ἔγινε τὸ σύμβολον τῆς παγκοσμίου κυριαρχίας.

Τὰς μεγάλας τύχας τῆς νέας πόλεως δεικνύουν αἱ ποικίλαι δημώδεις παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν νὰ σχηματίζωνται, ἤδη ἐνωρίς, σχετικῶς μὲ τὴν κτίσιν καὶ μὲ τὰ μνημεῖα αὐτῆς. Ἡ κτίσις τῆς πόλεως περιβλήθη ἀμέσως τὴν αἴγλην τοῦ ὑπερφυσικοῦ θαύματος, εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κωνσταντῖνος ἀφῆκεν ἐπιτηδείως νὰ διαδοθοῦν τοιαῦται παραδόσεις. Οὕτω διηγήθη εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ὅτι διὰ θείας ἐπεμβάσεως ὡδηγήθη εἰς τὴν ἀπόφασίν του, εἶδεν ἐν ὀνείρῳ ἀετόν, ὁ ὁποῖος διῆλθε τὸ στενὸν τῆς Χαλκηδόνος καὶ ἀφῆκε νὰ πέσῃ λίθος εἰς τὸν χῶρον τοῦ Βυζαντίου. Ἡ χάραξις δὲ τῶν τειχῶν ἀπεδόθη εἰς ἄγγελον ἐσταλμένον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, διετήρησε δὲ τὴν ἀπήχησιν τῆς ἀγγελικῆς ἐπεμβάσεως ὁ Φιλοστόργιος καὶ οἱ συγγραφεῖς τῶν «Πατρίων». Ὅτε ὁ Κωνσταντῖνος, ἀκολουθούμενος ἀπὸ λαμπρὰν συνοδείαν ἀρχόντων καὶ τῶν ἀρχιτεκτόνων, ἐπορεύετο πρὸς Δ. τῆς πόλεως τοῦ Βυζαντίου διὰ νὰ χαράξῃ τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἔφθανεν ὁ νέος περίβολος, ἐπροχώρει πάντοτε κρατῶν τὸ δόρυ, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἔκαμνε τὴν χάραξιν. Καὶ ἐπειδὴ ἐπροχώρει πολύ, πιοπορευόμενος πεζός, καὶ ἐφάνη εἰς τοὺς ἀκολουθοῦντας ἀρχιτέκτονας ὅτι ἐξέτεινε πολὺ τὸ μέτρον, ἐπλησίασεν αὐτὸν εἷς τῶν ἀρχόντων καὶ ἠρώτησεν: «Ἕως ποῦ, δέσποτα;» Οὗτος δὲ ἀπεκρίθη: «Ἕως ἂν ὁ ἔμπροσθεν ὁδηγῶν με στῇ», ἐννοῶν ὅτι οὐρανία δύναμις καθωδήγει αὐτόν.

Τὴν 11 Μαΐου τοῦ 330, ἀφοῦ ἠρωτήθησαν οἱ ἀστρολόγοι, ἐτελέσθησαν μὲ ἀνταξίαν τοῦ ἔργου λαμπρότητα καὶ πολυτέλειαν τὰ ἐπίσημα ἐγκαίνια τῆς πόλεως, τὰ ὁποῖα ὠνομάσθησαν καὶ *γενέθλια*. Εἰς τὸν ἐκ νέου ἀνακαινισθέντα παλαιὸν ἱππόδρομον τοῦ Σεβήρου ἐτελέσθησαν ἱπποδρομικοὶ ἀγῶνες ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος, καθημένου ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου, ὁ ὁποῖος εἶχε κατασκευασθῆ κατ' ἀπομίμησιν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου εἰς τὸν Μέγιστον Ἱππόδρομον τῆς Ρώμης. Συγχρόνως, κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἠνοίχθησαν εἰς τὸν λαὸν αἱ μεγαλοπρεπεῖς θέρμαι τοῦ Ζευξίππου, τὰς ὁποίας πρῶτος εἶχε κτίσει ὁ Σεβῆρος, ηὔρυνε δὲ καὶ ἐκαλλώπισεν ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ ἐδόθησαν διάφορα δῶρα καὶ βοηθήματα. Καθιδρύθη δὲ καὶ ἰδιαιτέρα ἑορτὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς πόλεως, τελουμένη καθ' ἕκαστον ἔτος τὴν 11 Μαρτίου.

Κατὰ τὴν ἰδίαν ταύτην ἑορτάσιμον ἡμέραν ἔλαβεν ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ τὴν ἀπεικόνισιν αὐτῆς, κατὰ παλαιὰς συνηθείας τῶν ἑλληνιστικῶν καὶ ἔπειτα τῶν ἑλληνορρωμαϊκῶν χρόνων, κατὰ τὰς ὁποίας πᾶσα μεγάλη πόλις ἀπεικονίζετο ὡς τύχη πόλεως ἐν τῇ μορφῇ μιᾶς ὡραίας καὶ πολυτελῶς ἐνδεδυμένης γυναικός, ἐχούσης ὡς ἔμβλημα διάδημα ἐκ τειχῶν καὶ χαρακτηριστικὰς τοπικὰς λεπτομερείας. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Δύσεως, ἡ Ρώμη, ἦτο ἤδη πρὸ πολλοῦ γνωστὴ εἰς τὸν κόσμον μὲ τὴν κλασσικὴν προσωποποίησιν αὐτῆς, ἡ ὁποία συνίστατο εἰς καθημένην Ἀθηνᾶν, φέρουσαν περικεφαλαίαν, ἀσπίδα καὶ δόρυ, εἰς τὴν δεξιὰν τῆς ὁποίας ἐκράτει αὕτη τὴν Νίκην. Ἤδη, ὁ Κωνσταντῖνος ἔδωκε τὴν συμβολικὴν μορφὴν καὶ εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ. Εἰς τὰ ἀπὸ 330 ἕως τὸ 333 κοπέντα νομίσματα εὑρίσκομεν μορφὴν γυναικὸς φέρουσαν αὐτοκρατορικὴν ἐνδυμασίαν καὶ σκῆπτρον, πέριξ δ' αὐτῆς τὴν ἐπιγραφὴν CONSTANTINOPOLI, εἰς δὲ τὴν ἄλλην ὄψιν Νίκην μετ' ἀσπίδος καὶ σκήπτρου.

Ὀλίγον κατόπιν ὁ τύπος ἀλλάσσει, βλέπομεν δὲ εἰς χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα τοῦ αὐτοκράτορος καθημένην μορφὴν γυναικός, φέρουσαν διάδημα ἐκ τείχους καὶ καλύπτραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, τὸ κέρας τῆς Ἀμαλθείας, ἤτοι τῆς ἀφθονίας, εἰς τὴν ἀριστερὰν καὶ τὸ ἔμπροσθεν τριήρους ὑπὸ τοὺς πόδας. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι ἡ μορφὴ αὕτη εὑρίσκεται εἰς στενὴν σχέσιν μὲ τὴν τελετὴν τῶν ἐγκαινίων τῆς πόλεως, διότι κατὰ τὴν ἐπίσημον παράστασιν ταύτης ἔδωκεν εἰς τὴν πόλιν του ὁ αὐτοκράτωρ, μετὰ προηγηθεῖσαν ἱεροτελεστίαν καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, τὸ σῆμα αὐτῆς, ἤτοι γυναικείαν μορφὴν μὲ τὰ σύμβολα τῆς Ἀμαλθείας καὶ τοῦ πλοίου, εἰς τὰ ὁποῖα σαφῶς ἐνεφανίζετο ἡ σφύζουσα ζωὴ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Πρὸς τὸ παραστατικὸν τοῦτο σύμβολον ἀνταποκρίνονται τὰ ὀνόματα Τύχη καὶ Fortuna, προσέτι τὸ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας εὑρισκόμενον ὄνομα *Ἀνθοῦσα*.

Ἡ στενὴ σχέσις τῆς πόλεως μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ ἱδρυτοῦ διετηρήθη εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθὲν ἐπὶ στήλης πορφύρου ἴδιον κολοσσικὸν ἄγαλμα εἰς τὸν κύριον φόρον (πλατεῖαν) τῆς πόλεως. Μακρὰν ἔβλεπεν ἡ κολοσσικὴ μορφὴ τοῦ Κωνσταντίνου, ἐστραμμένη πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον, καὶ διὰ τοῦτο ἔλαβε τὸ ἄγαλμα τὴν λαϊκὴν ὀνομασίαν *Ἀνθήλιος*. Διάδημα μὲ ἑπτὰ ἀκτῖνας ἐκόσμει τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀγάλματος καὶ ἡ δεξιὰ αὐτοῦ ἐκράτει λόγχην. Ἐπιγραφὴ ἔμμετρος ἐδείκνυε τὰς μεγάλας ἐλπίδας, τὰς ὁποίας ὁ ἱδρυτὴς ἐστήριξεν εἰς τὸ μέλλον τῆς πόλεώς του:

«Σοί, Χριστέ, κόσμου βασιλεὺς καὶ δεσπότης,
Σοὶ προστίθημι τήνδε τὴν δούλην πόλιν
Καὶ σκῆπτρα τῆσδε καὶ τὸ πᾶν Ρώμης κράτος.
Φύλαττε ταύτην, σῶζε δ' ἐκ πάσης βλάβης».

Τὸ νέον ὄνομα τῆς πόλεως κατέστη τόσον περιφανὲς εἰς τὸν κόσμον, ὥστε ἐπεσκίασε κάθε ἄλλο ἀπὸ τὰ διάφορα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἑκάστοτε. Καὶ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα *Βυζάντιον* παρέμεινε τόσον στενῶς συνδεδεμένον μὲ τὴν νέαν πόλιν, ὥστε καὶ εἰς τὴν ἐπίσημον ἀκόμη διοικητικὴν γλῶσσαν ἦτο ἐν χρήσει, ἐπεξετάθη μάλιστα ἡ ἔννοια αὐτοῦ καὶ εὐρύτερον εἰς ὅλην τὴν μεσαιωνικὴν αὐτοκρατορίαν. Πολλοὶ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς μεταχειρίζονται τὴν λέξιν Βυζάντιον παραλλήλως πρὸς τὴν λέξιν Κωνσταντινούπολις. Κατ' ἀρχὰς τὸ ὄνομα ἦτο σπανιώτερον ἐν χρήσει ἐξ ἀρχαίων ἀναμνήσεων. Ἐνίοτε εὑρίσκομεν καὶ τὴν περίεργον σύνδεσιν *Βυζαντιὰς Ρώμη* (Βυζαντινὴ Ρώμη). Τὸν Θ' αἰῶνα ὁ Ψελλὸς λέγει *Βυζάντιον*, *Βυζαντίς, ἡ πόλις τοῦ Βύζαντος*. Ἰδίως ὅμως ἀπὸ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, τὸν αἰῶνα τῆς ἀναγεννήσεως τῶν Παλαιολόγων, τὸ ὄνομα Βυζάντιον γίνεται συνηθεστάτης χρήσεως, ἴσως συνηθέστερον καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα Κωνσταντινούπολις. Παρέμεινε δὲ ἡ λέξις Βυζάντιον πρὸς δήλωσιν ὄχι μόνον τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, οἱ ὁποῖοι σπανιώτερον σχετικῶς λέγονται Κωνσταντινουπολῖται, ἀλλὰ καὶ πρὸς δήλωσιν ἐνίοτε ὅλων τῶν κατοίκων τῆς αὐτοκρατορίας, οἱ ὁποῖοι λέγονται συνηθέστερον, ὡς γνωστόν, *Ρωμαῖοι*. Διὰ τοῦτο δικαίως σήμερον ἡ λέξις *Βυζάντιον* καὶ *Βυζαντινὸς* εἶναι ἐν γενικῇ χρήσει εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐπιστήμην, ὡς λέξεις δηλωτικαὶ τῆς ἑλληνικῆς χριστιανικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ μεσαίωνος. Τὰ ἄλλα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ἐπισήμως ἡ πόλις, δὲν ἔσχον εὐρεῖαν διάδοσιν εἰς τὸν λαὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ὄνομα *Νέα Ρώμη* (Nova Roma) παρέμεινεν ἰδίως εἰς τὰς ἐπισήμους ὑπογραφὰς τῶν πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀκόμη ὀλιγώτερον ἀρεστὰ ὑπῆρξαν εἰς τὸν λαὸν τὰ ὀνόματα *Δευτέρα Ρώμη*, *Βυζαντιὰς Ρώμη*, *Ἑῴα Ρώμη*, καὶ θὰ ἔλεγέ τις ὅτι οἱ Ἕλληνες τοῦ μεσαίωνος ἤθελον νὰ ἐξαλείψουν πᾶσαν ἀνάμνησιν τῆς ἀρχαίας Ρώμης, ἂν δὲν ἠναγκάζοντο οἱ ἴδιοι, ἕνεκα λόγων θρησκευτικῶν, νὰ διατηρήσουν τὸ εἰς ὅλον τὸν κόσμον διαδεδομένον τότε ὄνομα *Ρωμαῖοι*, τὸ ὁποῖον διέκρινεν αὐτοὺς ὡς Χριστιανοὺς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, τοὺς ἐθνικούς, ἤτοι εἰδωλολάτρας Ἕλληνας. Τὰ δὲ ὀνόματα *Ἀνθοῦσα* καὶ *Τύχη*, ἐνθυμίζοντα τὰ ρωμαϊκὰ Flora καὶ Fortuna, εἶναι ὀνομασίαι ἐφήμεροι, δοθεῖσαι εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὴν τελετὴν τῶν ἐγκαινίων αὐτῆς, ὀνόματα, οὕτως εἰπεῖν, ἱερατικά.

Κατὰ τὴν ἐπικρατήσασαν ἀπὸ τὸν μεσαίωνα χρῆσιν, ἡ μὲν πόλις λέγεται *Κωνσταντινούπολις* ἢ *Βυζάντιον*, μόνον δὲ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν λέγεται πάντοτε καὶ ἀποκλειστικῶς ἕως σήμερον *ὁ θρόνος τῆς Κωνσταντινουπόλεως*, τὸ κέντρον τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τὴν παλαιὰν *ἐπισκοπὴν Βυζαντίου*. Ἐπίσης λέγομεν ἡ *Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως*, ἡ τελευταία δ' αὕτη ὀνομασία ἔλαβε καὶ γενικὴν ἔννοιαν πρὸς δήλωσιν ὅλης τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἴσως κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης. Ποικίλα δ' ἦσαν τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἔδιδον οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἤθελον νὰ δείξουν τὴν ὑπεροχήν της ἀπέναντι ὅλων τῶν ἄλλων πόλεων τῆς οἰκουμένης. Εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς

Digitized by Google

Digitized by Google

εὑρίσκομεν συχνότατα τὰς ὀνομασίας «βασιλεύουσα πόλις, βασιλὶς τῶν πόλεων», ἢ καὶ ἁπλῶς «ἡ βασιλεύουσα, ἡ βασιλίς», ἐπίσης «ἄστυ βασίλειον, ἡ μεγαλόπολις». Συχνὰ ἐλέγετο «ὀφθαλμὸς τῆς οἰκουμένης», καὶ συχνότατα διὰ περιφράσεως ἐδηλοῦτο τὸ μέγεθος, τὸ κάλλος καὶ ἡ ἐπιβολὴ αὐτῆς. Εἰς τὸν συγκινητικὸν ὕστατον λόγον, τὸν ὁποῖον ἐξεφώνησε πρὸς τοὺς ἄρχοντας ὁ τελευταῖος ἡμῶν Χριστιανὸς αὐτοκράτωρ, ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὀνομάζεται ἡ πόλις, ὑπὲρ τῆς ὁποίας καλεῖ αὐτοὺς ν' ἀγωνισθῶσιν, ὄχι μόνον «ἐλπὶς καὶ χαρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων», ἀλλὰ καὶ «καύχημα πᾶσι τοῖς οὖσιν ὑπὸ τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολήν» (*Φραντζῆς*, σ. 276). Παλαιὸν δ' εἶναι τὸ προσφιλὲς εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν ψυχὴν ὄνομα *Πόλις*, ὅπερ ἀνάγεται προφανῶς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Κωνσταντίου (359), ὅστις ἀνεκήρυξε τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα τῆς Κωνσταντινουπόλεως praefectum urbi (ἔπαρχον τῆς πόλεως), ἰσότιμον κατὰ τάξιν ἱεραρχικὴν πρὸς τὸν praefectum urbi τῆς Ρώμης. Ὁριστικὴν μαρτυρίαν ἔχομεν, ἤδη ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος, τὸν ἱστορικὸν τῆς Ἐκκλησίας Σωκράτην (παρὰ *Migne*, Patrol. Gr. τ. 67, σ. 678), ὅστις ἀποκαλεῖ τὴν Κωνσταντινούπολιν *Πόλιν* ἁπλῶς. Λέγει δὲ ὁ Νικηφόρος Ρωμανὸς τὸν ΙΖ' αἰῶνα εἰς τὴν ἀνέκδοτον δημώδη ἑλληνικὴν γραμματικὴν αὐτοῦ: «Πόλιν οὐδεμίαν ἄλλην πόλιν ὀνομάζουν οἱ Ἕλληνες παρὰ μόνην τὴν Κωνσταντινούπολιν κατ' ἐξοχήν, ὅλας δὲ τὰς ἄλλας πόλεις ὀνομάζουν κάστρα» (βλ. «Journal Asiatique», τ. IX 1832, σ. 458).

Εἶναι φυσικὸν ὅτι ἡ ἐγχώριος ὀνομασία Κωνσταντινούπολις, μεταγραφεῖσα εἰς τὴν γραφὴν τῶν λατινογενῶν λαῶν, ἔγινε τὸ κοινὸν ὄνομα εἰς ὅλας τὰς σημερινὰς γλώσσας. Ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ ὀνόματος εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς λαούς. Οἱ Ἄραβες μετεχειρίζοντο ἐκ παλαιοῦ τὴν ὀρθῶς ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γενομένην ὀνομασίαν Koustantinieh, ὀνομασίαν ἐν χρήσει εἰς παλαιὰς ἀραβικάς, περσικὰς καὶ τουρκικὰς πηγάς, ὡς καὶ εἰς τὴν σημερινὴν καθημερινὴν γλῶσσαν τῶν Ἀράβων. Ἄξιον ἰδίας μνείας εἶναι τὸ ὄνομα *Ρούμ*, τὸ ὁποῖον ἐλήφθη ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὸ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετενεχθὲν ὄνομα *Ρώμη* καὶ ἐσήμαινεν ὅλας ἐν γένει τὰς χριστιανικὰς χώρας καὶ τὰς χώρας τῆς Δύσεως, ἀπὸ δὲ τοὺς χρόνους τῆς εἰσόδου τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην κυρίως τὰς παλαιὰς χώρας τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μακεδονίας, ὡς *Ρούμιλι* (Ρωμυλίαν, χώρας τῶν Ρούμ), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Ἀνατολήν. Ἰδιαιτέραν δὲ σημείωσιν χρειάζεται τὸ ἀπὸ αἰώνων παρὰ τοῖς Τούρκοις ἐν χρήσει ὄνομα τῆς Κωνσταντινουπόλεως *Σταμπούλ*, τὸ ὁποῖον μετεδόθη δι' αὐτῶν καὶ εἰς ἄλλους λαούς. Οἱ Τοῦρκοι λέγοντες Σταμποὺλ (Istambul, Istambol) ἐννοοῦν καὶ ὁλόκληρον τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὰ προάστεια Πέραν, Γαλατᾶ καὶ Σκούταρι, καὶ τὴν παλαιὰν πόλιν μεταξὺ τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Κερατίου κόλπου (βλ. καὶ ἀνωτ.). Οἱ ξένοι ἔλαβον τὴν συνήθειαν νὰ καλοῦν Σταμποὺλ τὴν παλαιὰν πόλιν, καὶ Κωνσταντινούπολιν ὅλην τὴν πόλιν μὲ ὅλα τὰ μέρη αὐτῆς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ ὄνομα *Σταμποὺλ* ἀπὸ πολλοῦ γενικῶς παρήγετο ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν «εἰς τὴν πόλιν», ἡ παραγωγὴ δὲ αὕτη εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι ἀναφέρεται κατὰ πρῶτον ἤδη τὸν ΙΖ' αἰῶνα, εἰς τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν δημώδη ἑλληνικὴν γραμματικὴν τοῦ Ρωμανοῦ Νικηφόρου. Ἐσχάτως εἶχεν ἐπέλθει ἀντίδρασις κατὰ τῆς ἑρμηνείας ταύτης (ὑπὸ τῶν Dethier, 1876, Rosen 1885 κλπ.), θεωρηθέντος ὅτι ἠδύνατο τὸ Σταμποὺλ νὰ εἶναι σύντμησις τῶν τύπων Kostandipol, Istambol), ἀλλ' ἐσχάτως πάλιν (ἰδίως ὑπὸ τῶν Hesseling, Γουσταύου Meyer καὶ Krumbacher) ὑπεστηρίχθη μὲ πειστικότητα ἡ παλαιὰ γνώμη. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι οἱ τύποι Bolin καὶ Stanbolin εὑρίσκονται ἤδη τὸν Ι' αἰῶνα εἰς τὸν Μασουδῆν, ὁ ὁποῖος λέγει ρητῶς ὅτι εἶχον οὗτοι παραγκωνίσει εἰς τοὺς Ἕλληνας τῶν χρόνων αὐτοῦ τὸ ὄνομα Κωνσταντινούπολις, καὶ ὅτι ἤδη πρὸ τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως συναντῶμεν τύπους ἀναλόγους, ὡς Isnik (Νίκαια), Setines (Ἀθῆναι), Samsun (Ἀμισός), Stalimene (Λῆμνος).

Γενικὴ ὄψις τῆς πόλεως. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τριγωνικοῦ τούτου περιβόλου, ἔχουσα πρὸς Β. τὸν Κεράτιον κόλπον, πρὸς Ν. τὴν Προποντίδα καὶ πρὸς Δ. τὴν πεδιάδα τῆς Θρᾴκης, περιεκλείετο ἡ κυρίως βυζαντινὴ πόλις. Ἡ γενικὴ ὄψις τῆς βυζαντινῆς πόλεως, ἡ ὁποία περιελάμβανε κατὰ τὸν μεσαίωνα μεταξὺ τῶν τειχῶν αὐτῆς τοὐλάχιστον περὶ τὰς 500 χιλιάδας κατοίκων, δὲν πρέπει νὰ διέφερε πολὺ ἀπὸ τὰς ὄψεις τῶν σημερινῶν μεγαλοπόλεων. Ἀπὸ τὰ κτίσματα καὶ τοὺς καλλωπισμοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ ἰδιάζοντα καὶ τὰ μᾶλλον προσπίπτοντα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἦσαν οἱ *ἔμβολοι*, ἤτοι αἱ μακραὶ σκεπασταὶ στοαί, αἱ ὁποῖαι ἐστόλιζον τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας τῆς πόλεως. Ἐπίσης θὰ ἐξένιζον τὸν σημερινὸν ἐπισκέπτην τὰ ὑψηλὰ τείχη, τὰ ἀπέραντα μοναστήρια μὲ τοὺς περιβόλους των, αἱ ὑψηλαὶ στῆλαι καὶ τὰ κολοσσιαῖα ὑδραγωγεῖα. Αἱ ἄλλαι λεπτομέρειαι δὲν θὰ ὑπέπιπτον εἰς τὴν αἴσθησιν, καὶ γενικῶς ἡ μεγάλη χριστιανικὴ πρωτεύουσα θὰ παρεῖχεν ὄψιν συνολικὴν μιᾶς σημερινῆς μεγαλοπόλεως. Ἡ πόλις μακρόθεν θὰ παρεῖχε πανόραμα ἐξαίσιον, διότι τὸ ἔδαφος αὐτῆς δὲν ἦτο ὁμαλὸν καὶ μονότονον. Ἡ ἐναλλαγὴ τῶν ὑψωμάτων καὶ τῶν κοιλάδων, τὰ ὑψηλὰ κτίσματα ἐπὶ τῶν λόφων καὶ οἱ χρυσοῖ τροῦλλοι τῶν ἐκκλησιῶν, ἐναλλασσόμενοι μὲ τὸ πράσινον τῶν μεγάλων συχνῶν κήπων — ταῦτα πάντα παρεῖχον εὐχάριστον καὶ μεγαλοπρεπὲς θέαμα.

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἡ Ἑπτάλοφος πόλις διῃρεῖτο εἰς 13 μεγάλα διαμερίσματα, *ρηγιῶνας*, ὅπως καὶ ἡ παλαιὰ Ρώμη (τὸ 14ον, ὅπερ ἦτο τὸ 13ον, ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὸ Πέραν, τὸν Γαλατᾶν). Μία μεγάλη ὁδός, ἡ *Μέση* λεγομένη, ὅπως εἰς ὅλας τὰ βυζαντινὰς πόλεις, διῄρει σχεδὸν εἰς δύο ἡμίση τὴν πόλιν πρὸς τὸ Α. μέρος, διεκλαδίζετο δὲ περὶ τὸ μέσον καὶ τὸ ἓν μέρος ἔφερε πρὸς τὸ κάτω νότιον τμῆμα τῆς πόλεως καὶ κατέληγεν εἰς τὴν Χρυσῆν πόρταν. Ἐλέγετο δὲ *Ὁδὸς τῶν θριάμβων*, διότι διὰ ταύτης, εἰσερχόμενοι διὰ τῆς Χρυσῆς πόρτας, διήρχοντο οἱ θριαμβεύοντες αὐτοκράτορες καὶ στρατηγοί. Τὸ ἄλλο μέρος διηυθύνετο πρὸς τὸ ἄνω τμῆμα τῆς πόλεως πρὸς τὴν συνοικίαν τῶν Βλαχερνῶν, εἰς τὸ βάθος τοῦ Κερατίου κόλπου. Αἱ μεγάλαι αὗται ὁδοί, ἰδίως ἡ Ὁδὸς τῶν θριάμβων, ἦσαν κατὰ μέγα μέρος στολισμέναι μὲ στοάς, ἐμβόλους, εἰς τὰς ἑκατέρωθεν πλευράς· ἰδίως γνωστοὶ ἦσαν οἱ πρὸς τὴν Χρυσῆν πόρταν ἄγοντες *Τρωαδήσιοι ἔμβολοι*.

Πρὸς τὸν Βόσπορον καὶ πρὸς τὸ νότιον μέρος τῆς ἀκροπόλεως ἕως τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ ἐξετείνετο τὸ σπουδαιότατον μέρος τῆς πόλεως, τὸ κέντρον αὐτῆς τὸ πολιτικὸν καὶ τὸ αὐλικὸν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἕως τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν (ἀπὸ τὸν Δ' ἕως τὸν ΙΒ' αἰῶνα). Ἐνταῦθα ἦσαν αἱ εὐρεῖαι καὶ κατάκοσμοι κεντρικαὶ πλατεῖαι, ὁ Αὐγουστεών, ὁ Φόρος τοῦ Κωνσταντίνου, ἐνταῦθα ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ Μέγα παλάτιον καὶ τὰ ἄλλα δημόσια ἱδρύματα, ὁ Ἱππόδρομος. Τὰ τρία ταῦτα θαυμασιώτατα ἱδρύματα ἦσαν τὰ τρία μεγάλα κέντρα τοῦ βίου τῆς μεσαιωνικῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ, τοῦ διοικητικοῦ, τοῦ λαϊκοῦ βίου. Τοῦτο ἦτο τὸ ἀριστοκρατικόν, ἂς εἴπωμεν, μέρος τῆς πόλεως. Εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς ἀριστοκρατικῆς ταύτης συνοικίας ἦσαν τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ καταστήματα, τὰ ὁποῖα συνεκεντρώνοντο εἰς ἓν κολοσσιαῖον οἰκοδόμημα. Καὶ τὰ ἐμπορικὰ ταῦτα καταστήματα ἦσαν ἀριστοκρατικά, διότι ἐναπετίθεντο εἰς αὐτὰ τὰ πολυτελέστερα καὶ πολυτιμότερα ἐμπορεύματα. Ὁποῖος πλοῦτος καὶ πολυτέλεια θὰ ὑπῆρχον, δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο τὸ μέγιστον ἐμπορεῖον τῆς οἰκουμένης, εἰς τὸ ὁποῖον συνεκεντρώνοντο ἐμπορεύματα καὶ τῶν τριῶν γνωστῶν ἠπείρων τοῦ κόσμου. Τὰ πολυάριθμα ἐργοστάσια καὶ ἐμπορικὰ ἐξήστραπτον ἐκ μεταξωτῶν καὶ χρυσοκεντήτων ὑφασμάτων, τὰ ὁποῖα ἦσαν καταλλήλως τοποθετημένα, ὥστε νὰ προσελκύουν τὴν προσοχὴν τῶν διαβατῶν. Ἔκειτο δὲ ἡ μεγαλοπρεπὴς αὕτη ἀγορὰ εἰς τὸ ΒΑ. μέρος τῆς πόλεως, μεταξὺ τοῦ Φόρου τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Μεγάλου παλατίου, πιθανῶς ἐκεῖ, ὅπου καὶ σήμερον εἶναι τὰ Μπεζεστένια τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐλέγετο δὲ τὸ οἰκοδόμημα *Λαμπτὴρ* ἢ *Λαμπτήρων οἶκος*, διότι τὴν ἑσπέραν ἐφωταγωγεῖτο μέχρι βαθείας νυκτὸς διὰ ρεύματος φωτός, τὸ ὁποῖον ἀπηρτίζετο ἐκ πολλῶν λαμπτήρων.

Εἰς τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς πόλεως, τὸ καὶ μεγαλύτερον, φυσικά, ἠγείροντο τὰ ἄλλα ἀρχοντικὰ οἰκήματα καὶ ἐξετείνοντο αἱ λαϊκαὶ συνοικίαι. Ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μεγάλαι καὶ μικραὶ ἐκκλησίαι ἐκαλλώπιζον ὅλην τὴν περιοχήν, ἀπέραντα μοναστήρια, κῆποι καταπράσινοι. Εἰς ἄλλα μέρη μεγάλαι πλατεῖαι, οἱ λεγόμενοι *φόροι*, ἔδιδον ἐλευθέραν ἔκτασιν καὶ ἐχρησίμευον πρὸς ἀναψυχὴν τῶν κατοίκων, ἀλλοῦ πάλιν ἦσαν διάφοροι ἀγοραὶ πρὸς πώλησιν τῶν χρησίμων εἰδῶν τοῦ βίου.

Ὁ καλύτερος καὶ ὁ πρωτοτυπώτερος στολισμὸς τῆς πόλεως ἦσαν οἱ μεγάλοι φόροι. Ἦτο δὲ ὁ φόρος (forum), ὡς αἱ ἀγοραὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, μεγάλη πλατεῖα ποικίλως καλλωπισμένη καὶ ἀπετέλει τὸ καλλώπισμα τῆς πόλεως. Οἱ φόροι ἦσαν κυκλοτερεῖς ἢ τετράγωνοι, περιεβάλλοντο δὲ κύκλῳ ἢ ἀπὸ ὅλας τὰς πλευρὰς διὰ στοῶν σκεπαστῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν οἱ *ἔμβολοι* ἢ *περίπατοι*. Ἦσαν κατάκοσμοι μὲ στήλας ὑψηλάς, ἀγάλματα καὶ ποικίλα ἄλλα στολίσματα. Ὑπὸ τοὺς ἐμβόλους εὕρισκον ψυχαγωγίαν καὶ ἀνάπαυσιν οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως. Ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως κυρίως διεσκέδαζεν εἰς τὸν Ἱππόδρομον, ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ ἄλλα θεάματα λαϊκώτερα, ἰδίως μίμων καὶ ὀρχηστῶν, οἱ ὁποῖοι ἔστηνον τὰς σκηνὰς αὐτῶν εἰς τὰς λαϊκὰς συνοικίας.

Ἄλλα κτίσματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν αἱ θέρμαι, αἱ ὑπόγειοι δεξαμεναὶ (κινστέρναι), τὰ ὑδραγωγεῖα καὶ ἄλλα δημοσίας ὠφελείας. Σπουδαιότατα δὲ ἱδρύματα, τόσον πολλά, ὥστε θὰ ἐτίμων καὶ τὰς μᾶλλον προηγμένας σήμερον πρωτευούσας, ἦσαν τὰ ποικιλώτατα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα (ξενῶνες, γηροκομεῖα, νοσοκομεῖα κ.τ.τ). Εἰς ὡρισμένα μέρη ὑπῆρχον οἱ λεγόμενοι *ἀναβαθμοί*, ἤτοι ὑψηλὰ βήματα, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐγίνετο ἡ διανομὴ ἄρτων εἰς τὸν λαόν. Ἦτο δ' ἐφωδιασμένη ἡ πόλις καὶ μὲ ἀποχωρητήρια (ἀφεδρῶνας) καὶ ἀκόμη μὲ ὑπονόμους (ἐλέγοντο *κάραβοι*). Συνετηρεῖτο δὲ καλῶς ἡ πόλις διὰ τῆς ἐπιβλέψεως τοῦ ἐπάρχου, ἤτοι διοικητοῦ αὐτῆς. Ὅλη ἡ Κωνσταντινούπολις ἐφωτιζετο τὴν ἑσπέραν διὰ λαμπτήρων, οἱ ὁποῖοι ἠνάπτοντο εἰς ὅλας τὰς συνοικίας, ἰδίως εἰς τὰς τριόδους καὶ τὰ καπηλεῖα, καὶ ἦτο βεβαίως ἡ μόνη ἐπὶ τῆς γῆς πόλις, ἡ ὁποία τακτικῶς ἐφωτίζετο κατὰ τὴν νύκτα.

Ἡ κίνησις ἀνθρώπων καὶ ἡ ζωὴ ἐν γένει τῆς πόλεως δὲν διέφερε πολὺ ἀπὸ τὰς σημερινὰς πρωτευούσας, καὶ θὰ ἦτο μεγαλυτέρα, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν πόσον οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι, καὶ ἰδίως οἱ ἀνατολικοὶ λαοί, ἠγάπων τὸ ὕπαιθρον. Ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ὑφηλίου συνωστίζοντο εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄνθρωποι ξένοι, ἐρχόμενοι ὡς τυχοδιῶκται νὰ ζητήσουν τύχην, ἢ οἱ ἔμποροι νὰ πωλήσουν τὰς πραγματείας των. Δὲν ἦσαν δὲ μόνον οἱ συνηθισμένοι ἐγχώριοι πωληταὶ προϊόντων διὰ τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας, τὰς ὁποίας ἔχουν οἱ πολυάριθμοι κάτοικοι μιᾶς μεγάλης πόλεως. Ἀλλὰ κάθε ἡμέραν εἰσήρχοντο διὰ τῶν χερσαίων ἢ διὰ τῶν παραθαλασσίων πυλῶν οἱ εἰς τοὺς λιμένας τοῦ Κερατίου κόλπου ἀποβιβάζοντες ἐμπορεύματα, καὶ διηυθύνοντο εἰς τοὺς ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένους ἰδιαιτέρους τόπους ἀγορᾶς, ἀναλόγως τῶν προϊόντων. Οὕτως, ἐκτὸς τῶν μεγάλων φόρων, τῶν μεγάλων πλατειῶν πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, ὑπῆρχον πλεῖστοι μικρότεροι φόροι, ἤτοι ἀγοραί, πρὸς πώλησιν τῶν βιομηχανικῶν καὶ τῶν προϊόντων τῆς γῆς, φόροι ἰδιαίτεροι πρὸς πώλησιν ἐμπορευμάτων, ἰδιαίτεροι πρὸς πώλησιν ἐδωδίμων ἢ ἔργων βιομηχανίας.

Διαμόρφωσις καὶ ἐξέλιξις τῆς πόλεως. Εἰς διάστημα ἕνδεκα αἰώνων μία πόλις, ὡς ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ ὁποία τόσας ὑπέστη δοκιμασίας καὶ ἐκ φυσικῶν καὶ ἐκ βιαίων θεομηνιῶν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔμεινεν ἀναλλοίωτος ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους. Ἡ μεγάλη πόλις ἐκτίσθη ἀρκούντως εὐρεῖα ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, ἔπειτα ηὐρύνθη ἀκόμη περισσότερον, κατόπιν ἤρχισε νὰ ἐξαπλώνεται γύρω εἰς τὰ προάστεια. Αὐτὴ δὲ ἡ πόλις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἑκάστοτε, μετὰ φυσικὴν ἢ βιαίαν καταστροφήν, ὡς σεισμοὺς ἢ ἐπαναστάσεις, ἀνεκαινίζετο, πρὸ πάντων, φυσικά, εἰς τὰ ἐπισημότερα μέρη. Ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα δὲν ἦτο ὁμοία μὲ τὴν πόλιν τοῦ Θεοδοσίου Β' κατὰ τὸν Ε', οὔτε μὲ τὴν πόλιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τὸν ΣΤ', πολὺ δὲ ἀλλοία ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν, τὸν ΙΒ' αἰῶνα, καὶ ἀκόμη περισσότερον διαφορετικὴ ἦτο ἡ πόλις τῶν Παλαιολόγων.

Σφάλμα λοιπὸν μέγα εἶναι τὸ συνήθως γιγνόμενον νὰ δίδεται περιγραφὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνολική, χωρὶς νὰ καθίσταται προσεκτικὸς ὁ ἀναγνώστης ποίας ἐποχῆς πόλις εἶναι ἡ περιγραφομένη. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι πρέπει νὰ δοθῇ μία γενικὴ περιγραφὴ τῆς βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀνάγκη ὅμως πρὸ ταύτης νὰ ἐκταθῇ ἡ οἰκοδομικὴ ἱστορία, ἤτοι ἡ ἐξέλιξις, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἡ πόλις κατὰ τὴν μακρὰν διάρκειαν τῶν αἰώνων. Μεγάλους σταθμοὺς τῆς οἰκοδομικῆς ἱστορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τοὺς ἑξῆς τέσσαρας, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ Κωνσταντινούπολις πρόκειται νὰ διακρίνηται ὡς πόλις τεσσάρων ἐποχῶν: α') Ὡς πόλις τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, 325—425 β') Ὡς πόλις τοῦ Θεοδοσίου Β', 425—532. γ') Ὡς πόλις Ἰουστινιανοῦ Α', 532—1100. δ') Ὡς πόλις Κομνηνῶν, 1100—1453. Ἡ κατ' ἐξοχὴν βυζαντινὴ Κωνσταντινούπολις, ὡς πόλις ὑπὸ ἔποψιν οἰκοδομικῆς ἀρχιτεκτονικῆς λαμβανομένη, εἶναι ἡ πόλις τῶν χρόνων, οἵτινες περιλαμβάνονται μεταξὺ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῶν Κομνηνῶν, ἤτοι μεταξὺ τοῦ ΣΤ' καὶ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Πραγματικῶς δὲ οὗτοι εἶναι καὶ οἱ κυρίως βυζαντινοὶ χρόνοι, καὶ εἰς τὸν βίον καὶ εἰς τὸν πολιτισμόν, οἱ χρόνοι, οἵτινες ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ βυζαντινοῦ ἰδεώδους, τὸ ὁποῖον ἀναπλάττομεν ὑπὸ τὴν ἀληθινὴν καὶ ἱστορικῶς ὀρθὴν μορφὴν αὐτοῦ. Διὰ νὰ κατανοηθῇ ἡ θέσις καὶ ἡ περιοχὴ τῆς νέας πρωτευούσης τοῦ κόσμου, τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, πρέπει νὰ λεχθῶσι τινὰ περὶ τοῦ παλαιοῦ Βυζαντίου.

Τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον. Ὅτε οἱ Μεγαρεῖς τῷ 660 π. Χ., ἑλκυσθέντες ἀπὸ τὰ φυσικὰ ἀγαθὰ τῆς χώρας ἔκτισαν τὴν ἀποικίαν Βυζάντιον εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου, ἔκαμαν τὸν μικρὸν συνοικισμόν των εἰς τὴν Βοσπόριον λεγομένην ἄκραν. Ταχέως ἀνέπτυξαν ἀνθηρὰν κοινότητα ἁλιέων καὶ γεωργῶν, ἡ ὁποία ἀπὸ τοὺς παλαιοτάτους ἐκείνους χρόνους εἶχε σημασίαν ὡς σταθμὸς τῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα διέβαινον ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον. Τὸ Α. ὕψωμα, ὅπου σήμερον εἶναι τὰ κτίσματα τοῦ Σεραγίου, ἔγινεν ἡ ἀκρόπολις, ἡ γνωστὴ ὡς ἀκρόπολις τοῦ Βύζαντος, πρὸς τὰ ΝΔ δὲ αὐτῆς

Digitized by Google

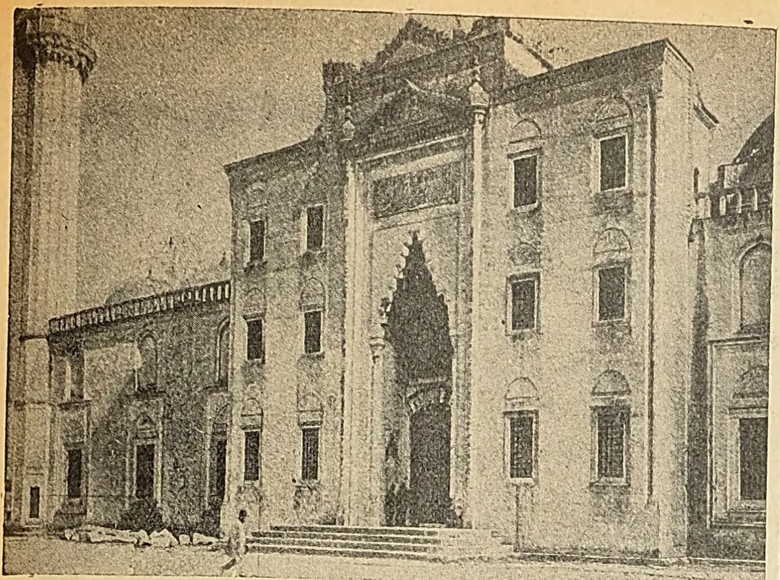
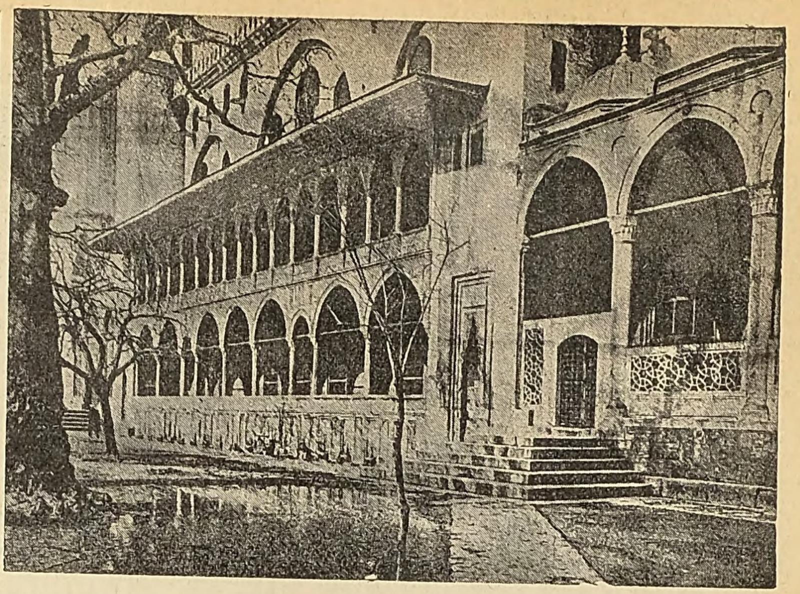

Ἡ κυρία πρόσοψις τοῦ Σουλεϊμανιὲ καὶ ἡ πλευρὰ τοῦ τεμένους, ὅπου αἱ κρῆναι.

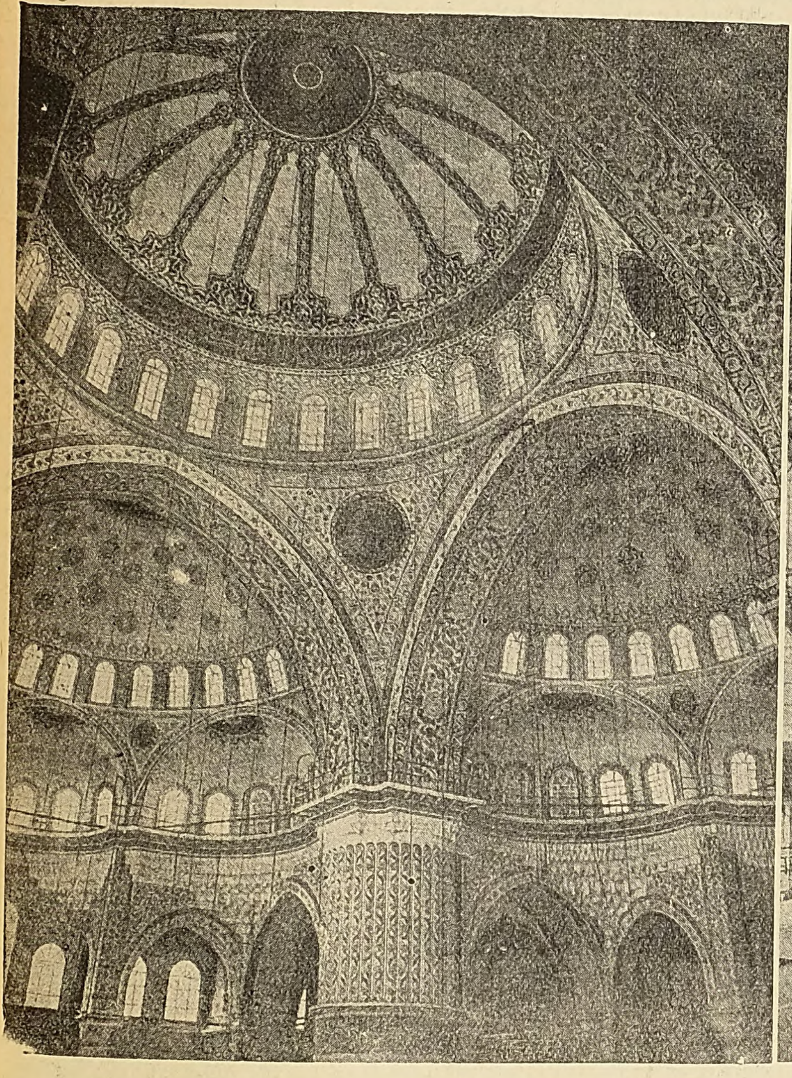
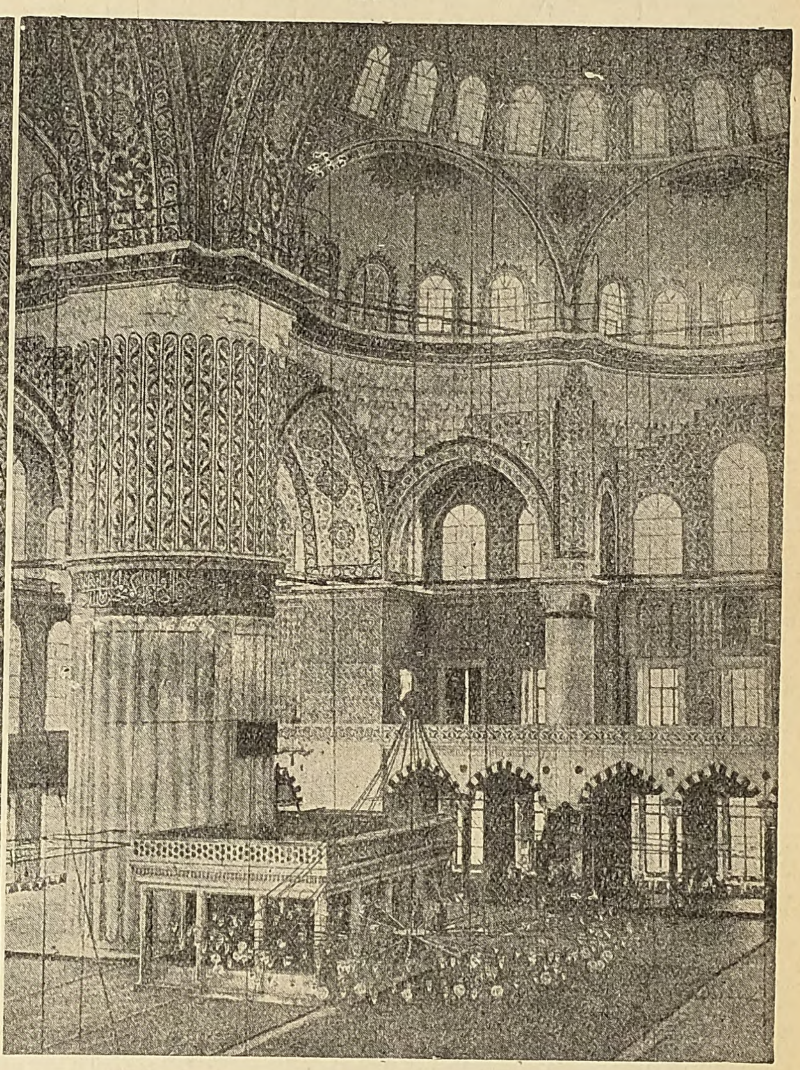

Δύο ἀπόψεις τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ τεμένους Ἀχμὲτ Α΄ (Ἀχμεντιέ).

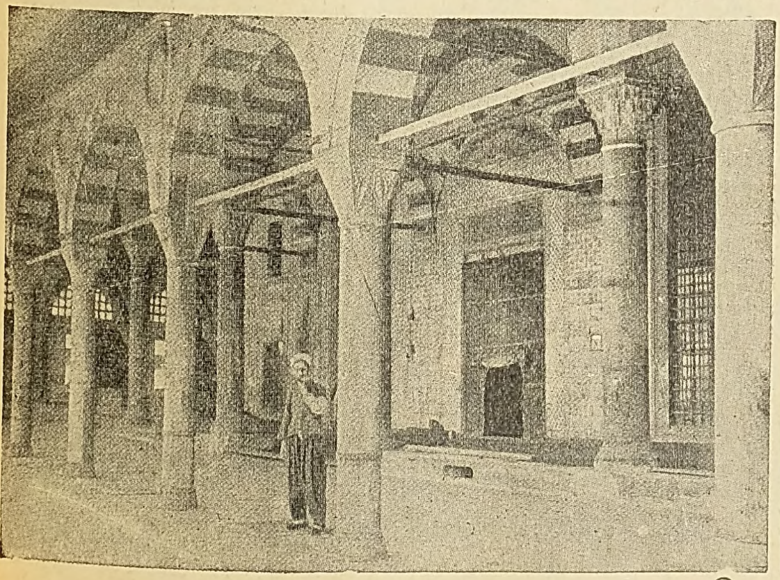
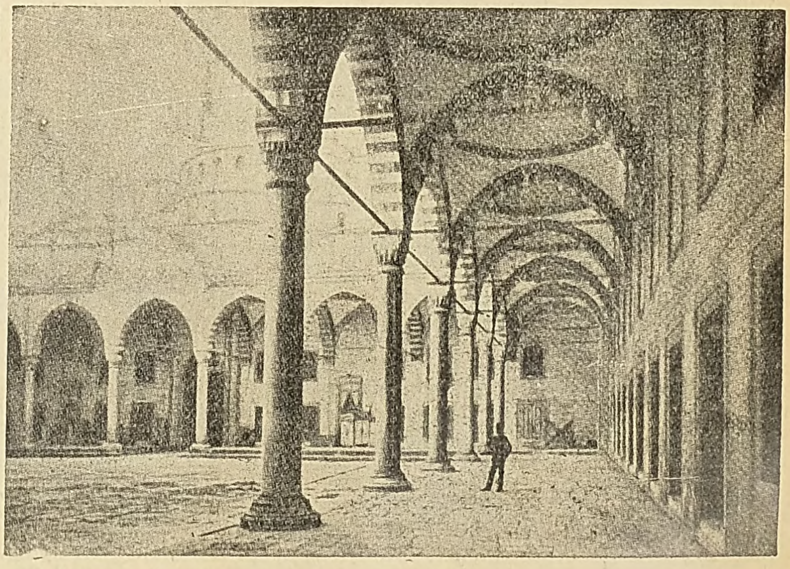

1) Ἡ κιονοστοιχία τοῦ τεμένους Ρουστὲμ-πασᾶ. 2) Αἱ θολωταὶ ἀψῖδες τοῦ τεμένους Ἀχμέτ.

Digitized by Google

πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἦτο ἡ ἀγορὰ τῶν Βυζαντίων. Ἡ πόλις κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους ἐπεξετάθη ΝΔ., ἕως περίπου τὸν Βυζαντινὸν Ἱππόδρομον. Σῆμα αὐτῆς ἦτο ἡμισέληνος μετ᾽ ἀστέρος. Ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὁ περίβολος οὗτος τῶν τειχῶν ἀπεδίδετο εἰς αὐτὸν τὸν πρῶτον οἰκιστὴν Βύζαντα ἢ τὴν γυναῖκά του Φιδάλειαν. Ἦτο δὲ τοῦτο τὸ τεῖχος τὸ «ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, ὅπερ νῦν ἐστι τὸ παλαιὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως». Οἱ ἀρχαῖοι (ὁ Παυσανίας, τὸν Β΄ αἰῶνα μ. Χ., κατόπιν ὁ Δίων Κάσσιος) θαυμάζουν τὴν ἰσχυροτάτην καὶ θαυμασίαν οἰκοδομίαν τοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον ἦτο παχύτατον καὶ ἐνισχύετο διὰ πολλῶν καὶ μεγάλων πύργων. Ἀλλ᾽ ἔπαθε τὸ Βυζάντιον φοβερὰν καταστροφὴν τὰ τέλη τοῦ Β΄ αἰῶνος μ. Χ. Διότι ἔλαβε τὸ μέρος τοῦ ἀντιπάλου αὐτοκράτορος Πεσκεννίου Νίγρου, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἐσκέφθη πρῶτος ν᾽ ἀναδείξῃ τὸ Βυζάντιον πρωτεύουσαν τοῦ κράτους. Μετὰ τριῶν ἐτῶν πολιορκίαν ὁ αὐτοκράτωρ Σεπτίμιος Σεβῆρος ἐκυρίευσε τὴν πόλιν, κατέρριψε τὰ τεράστια τείχη καὶ κατέστρεψεν αὐτὴν (196 μ. Χ.). Κατόπιν ὁ Σεβῆρος μετενόησεν ἢ μᾶλλον ἐσκέφθη ὅτι ὤφειλε νὰ διατηρήσῃ τὸν ἰσχυρὸν ἐκεῖνον προμαχῶνα, ἀνεκαίνισε τὰ τείχη ἢ ἀνήγειρε νέα, καὶ μάλιστα ἐκαλλώπισε τὴν πόλιν διὰ πολλῶν οἰκοδομῶν.

Τὴν πόλιν ταύτην τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου, τὴν πόλιν δηλαδὴ τοῦ Γ΄ αἰῶνος μ. Χ., ἐκείνην τὴν ὁποίαν εὗρε καὶ ηὔξησε καὶ συνεπλήρωσεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, γνωρίζομεν καλύτερον. Ὁ περίβολος τοῦ Σεβήρου ἐκτίσθη ὀλίγον δυτικώτερον τοῦ παλαιοῦ, περιέλαβε δηλαδή, τοὐλάχιστον εἴς τινα μέρη, εὐρύτερον χῶρον διὰ τὴν πόλιν. Ἤρχιζεν ἀπὸ Β. ἀπὸ τὴν εἴσοδον τοῦ Κερατίου κόλπου, ἐκεῖ ὅπου ἦτο κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ἡ πόρτα τοῦ Νεωρίου (μεταξὺ τῶν ξένων συνοικιῶν τῶν Ἑνετῶν καὶ τῶν Γενουησίων), κατήρχετο πρὸς Ν. καὶ ἔφθανε περίπου εἰς τὸν βυζαντινὸν λιμένα τοῦ Ἰουλιανοῦ παρὰ τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Σεργίου καὶ Βάκχου. Ἤρχιζεν ἀπὸ τὸ μέγα τελωνεῖον τῆς Σταμποὺλ εἰς τὸν Κεράτιον ἕως τὸ Καδρίγα-λιμάν. Ἐν τῷ συνόλῳ τὸ παλαιὸν Βυζάντιον ἦτο ἡ ἀπέναντι τῆς εἰς τὴν μικρασιατικὴν παραλίαν Χρυσοπόλεως (Σκούταρι) ἄκρα τοῦ Βοσπόρου μὲ ἰσόμηκες περίπου πρὸς τὴν παραλίαν ἐσωτερικόν. Διήρχετο δὲ τὸ τεῖχος παρὰ τὸν Φόρον τοῦ Κωνσταντίνου, τὸν πρῶτον πρὸς Α. φόρον τῆς βυζαντινῆς πόλεως, καὶ περιελάμβανε περίβολον, κατὰ τοὺς ἀρχαίους, τεσσαράκοντα σταδίων. Ἀπὸ τὸ χερσαῖον τοῦτο τεῖχος τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου ἐξέτεινε τὰ τείχη αὐτοῦ πρὸς Δ. ὁ Κωνσταντῖνος κατὰ σταδίους 15 καὶ ἐπέκεινα, δηλαδὴ εἰς ἀπόστασιν πολὺ μεγαλυτέραν, διπλασίαν καὶ τριπλασίαν, παρ᾽ ὅσην εἶχε τὸ παλαιὸν τεῖχος ἀπὸ τὴν θάλασσαν τῆς εἰσόδου πρὸς τὸν Βόσπορον.

Ἐκαλλώπισε δὲ τὴν πόλιν ὁ Σεβῆρος μὲ δημόσια κτίσματα, τὰ ὁποῖα παρέμειναν καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχήν. Αὐτὸς ἤρχισε (τὸ 203) τὴν κατασκευὴν τοῦ Ἱπποδρόμου. Εἰς τὴν κυρίαν πύλην τοῦ νέου τείχους παρὰ τὴν σημερινὴν «Καμένην κολόνναν», ἔφερον στοαί, αἱ ὁποῖαι ἤρχιζον ἀπὸ τὸν Ἱππόδρομον. Εἰς τὸ Α. μέρος τῆς ἀκροπόλεως, ἐκεῖ ὅπου ἦτο τὸ βυζαντινὸν Κυνήγιον (παρὰ τὸ σημερινὸν Γκιοὺλ-χανὲ-κιὸσκ) ἔκτισε θέατρον καὶ ἀμφιθέατρον, βορειότερον δὲ κατεσκεύασε στάδιον. Εἰς τὸ ἐσωτερικόν, δυτικῶς τῆς ἀκροπόλεως, ἔγινε πεδίον ἀσκήσεων, τὸ Στρατήγιον τῶν Βυζαντινῶν, πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον οἱ καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους διατηρηθέντες λιμένες τοῦ Προσφορίου καὶ τοῦ Νεωρίου. Εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἦσαν ἱδρυμένα ἱερὰ (τοῦ Διός, τῆς Ἀφροδίτης, τοῦ Ἀπόλλωνος κλ.)· τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἀγοράν, τὸ Τετράστωον, μεταξὺ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τοῦ Ἂτ-Μεϊντάν, ἔκτισεν ὁ Σεβῆρος τὰ μεγάλα λουτρὰ τοῦ Ζευξίππου, τὰ περιώνυμα ἐκεῖνα τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων λουτρά.

Τοιαύτην εὗρε τὴν πόλιν τοῦ Βύζαντος ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ πρέπει γενικῶς νὰ φαντασθῶμεν ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τοὐλάχιστον τῆς ὑπ᾽ αὐτοῦ κτισθείσης νέας πόλεως δὲν παρεῖχε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ καὶ τῶν διαδόχων του μεγάλην διαφορὰν ἀπὸ τὴν πόλιν τοῦ Σεβήρου.

Ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου. Τὸ ἴδιον ἔτος τῆς νίκης ἐναντίον τοῦ Λικινίου, ἡ ὁποία ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν μονοκρατορίαν, τὸ 324, ὁ Κωνσταντῖνος ἤρχισε νὰ ρίπτῃ τὰ θεμέλια τῶν τειχῶν τῆς νέας πρωτευούσης αὐτοῦ, καὶ ἔκτοτε, καθ᾽ ὅλην τὴν βασιλείαν του ὡς μονοκράτορος (324—337), δὲν ἔπαυσε ν᾽ ἀσχολῆται περὶ τὴν κτίσιν καὶ τὴν διακόσμησιν αὐτῆς. Ἡ ὅλη περιοχὴ τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου ἐν σχέσει μὲ τὴν πόλιν τοῦ Σεβήρου θὰ ἦτο περίπου κατὰ πέντε φορὰς μεγαλυτέρα. Δὲν ἐσώθη οὐδὲν λείψανον τοῦ Κωνσταντινείου τείχους, ἀφ᾽ ἑνὸς διότι τοῦτο ἐχρησίμευσε πρὸς κτίσιν τοῦ Θεοδοσιανοῦ, τοῦ ὁριστικοῦ τείχους τῆς πόλεως, ἀφ᾽ ἑτέρου διότι αἱ ἐγειρόμεναι ἐπὶ αἰῶνας οἰκίαι καὶ οἱ χαρασσόμενοι δρόμοι κατέστρεψαν ὅλα τὰ ἴχνη τῶν θεμελιώσεων. Τὴν γραμμὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου χαραχθέντος χερσαίου τείχους γνωρίζομεν καλῶς ἀπὸ τὰς παλαιὰς πηγάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ μνημονευθοῦν, ὡς μία ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας, καὶ τὰ «Πάτρια». Ἀπὸ τὴν Προποντίδα, μεταξὺ τῶν παραλίων πυλῶν τῆς Ψαμαθίας (σήμερον Σαματία Καπουσῆ) καὶ τοῦ Ἁγίου Αἰμιλιανοῦ (Νταοὺντ πασᾶ Καπουσῆ), ἤρχιζεν ἡ γραμμὴ τοῦ τείχους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ἀνήρχετο περίπου 500 μέτρα πρὸς διεύθυνσιν ἐλαφρῶς ΒΔ. ἐπὶ τοῦ ἑβδόμου λόφου, ἔφθανεν ἕως μίαν πύλην, ἡ ὁποία ἐλέγετο Παλαιὰ πόρτα (Χρυσῆ πόρτα, ἀούρεα) Ἕως ἐδῶ ἔφθανον οἱ Τρωαδήσιοι ἔμβολοι. Μετὰ τὴν πύλην ταύτην ἐλάμβανε τὸ τεῖχος διεύθυνσιν ἐλαφρῶς ΒΑ., ἔφθανεν εἰς τὴν πύλην τοῦ Πολυανδρίου, διερχόμενον τὸν τέταρτον καὶ πέμπτον λόφον, ἔπειτα, στρεφόμενον πρὸς Α., ἔφθανεν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Χρυσοῦ κέρατος, ἐκεῖ περίπου, ὅπου σήμερον ὑπάρχει ἡ παλαιὰ γέφυρα. Πρὸς εὐκολωτέραν κατανόησιν τῆς διαδρομῆς τοῦ Κωνσταντινείου τείχους μνημονεύονται ἐνταῦθα αἱ σπουδαιότεραι σημεριναὶ ὀνομασίαι τῶν τουρκικῶν τζαμίων ἢ θέσεων, διὰ τῶν ὁποίων διήρχετο. Ἀπὸ τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ ἀνήρχετο παρὰ τὸ Ἰσᾶ - Καποῦ - μετζίτ, ὅπου πλησίον ἦτο ἡ Πόρτα ἀούρεα, ἔπειτα εἰσήρχετο εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Λύκου παρὰ τὸ Τζαφὲρ-Σοὺ-Μπασκί, διήρχετο παρὰ τὸ τέμενος τοῦ σουλτάνου Σελὶμ (κατ᾽ ἄλλους τοῦ Μωάμεθ) καὶ τέλος κατήρχετο εἰς τὴν Προποντίδα τὴν Ἁγιὰ Καπού. Εἰς τὰς διηγήσεις περὶ τῆς ὑπερφυσικῆς δυνάμεως, ἡ ὁποία ὡδήγει τὸν Κωνσταντῖνον, τὰς ὁποίας ἔπλασαν οἱ σύγχρονοι, καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἀπήχησιν μεταδίδει ὁ Φιλοστόργιος καὶ οἱ ἀνώνυμοι συγγραφεῖς τῶν «Πατρίων», βλέπομεν τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν κατάπληξιν τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διὰ τὸ τολμηρὸν σχέδιον καὶ τὴν ταχεῖαν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀνακαινιστοῦ τοῦ κόσμου. Τοιαύτη ἦτο ἡ διαδρομὴ τοῦ τείχους τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, καὶ εἰς τὸ ἔδαφος τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τοῦ χερσαίου τούτου τείχους πρὸς Δ. καὶ τῶν παραθαλασσίων πρὸς τὰς τρεῖς ἄλλας πλευράς, τὰς πρὸς τὴν θάλασσαν. περιελήφθη ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου μεθ᾽ ὅλων τῶν χρησίμων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κτισμάτων εἰς μίαν μεγάλην ἑλληνορρωμαϊκήν, καὶ δὴ χριστιανικὴν πόλιν.

Ἡ κτίσις τῶν τειχῶν, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἤδη ἀπὸ τὸ 324, ἐξηκολούθησεν ἀδιαλείπτως μὲ μεγάλην σπουδήν, ἐκλήθησαν μάλιστα καὶ Γότθοι στρατιῶται, πρὸς ἐπίσπευσιν τοῦ ἔργου. Συγχρόνως ἀρχίζουν νὰ κτίζωνται καὶ κτήρια ἐντὸς τῆς πόλεως· τὸ ἔτος 325 ἀνεγείρει ὁ Κωνσταντῖνος τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Εἰρήνης καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἐκ τῶν πρώτων ἱδρυμάτων τῆς νέας πρωτευούσης εἶναι καὶ τὸ νομισματοκοπεῖον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκδίδονται τὸ ἴδιον ἔτος 325, νομίσματα. Τὰ ἔργα πρὸς κτίσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξακολουθοῦν μὲ μεγάλην δραστηριότητα, καὶ ἰδίως κατὰ τὸ ἔτος 328, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ ὅλη οἰκοδομικὴ δραστηριότης πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔλαβε μεγάλην ὁρμήν. Συγχρόνως ἀνεκτίζετο τὸ παλαιὸν θαλάσσιον τεῖχος καὶ ἐτίθετο εἰς συγκοινωνίαν μὲ τὸ νέον χαρασσόμενον τεῖχος, ἀφοῦ ἐτέθησαν κολοσσιαῖοι ὄγκοι βράχων ἐναντίον τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης, καὶ οὕτως ἐξησφαλίσθη ἡ νέα πόλις μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τῶν τειχῶν. Αἱ ἐργασίαι ἐξηκολούθησαν καὶ μετὰ τὰ ἐν ἔτει 330 τελεσθέντα ἐγκαίνια τῆς πόλεως, διότι ἐγίνοντο διαρκῶς συμπληρώσεις καὶ νέαι οἰκοδομαὶ εἰς τὴν πόλιν. Εἰς τὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ περιορισθεῖσαν διὰ τοῦ χερσαίου τείχους αὐτοῦ περιοχὴν ἵδρυσεν ὁ Κωνσταντῖνος τὰ σπουδαιότατα ἐπίσημα κτήρια. Ἀπὸ ὅλον τὸ κράτος συνήθροισεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀρχιτέκτονας, καλλιτέχνας, τεχνίτας, καὶ ἤνοιξε τοὺς πλουσίους δημοσίους θησαυροὺς πρὸς ἀφειδῆ χρῆσιν. Ἕνεκα ὅμως τῆς μεγάλης βίας, τὰ κωνσταντίνεια κτίσματα εὐκόλως κατεστράφησαν κατὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔκτισεν εἰς τὸ πρὸς Α. μέσον περίπου τὸν ἀπὸ τοῦ ὀνόματός του ὀνομασθέντα Φόρον, λαμπρὰν πλατεῖαν. Τὸ κέντρον ὅμως τῆς πόλεως ἦτο μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ Βοσπόρου πρὸς Α., τῆς Προποντίδος πρὸς Ν., ὅπου ἤγειρε τὸ Μέγα παλάτιον, τὴν Σύγκλητον καὶ ἀνεκαίνισε τὸν ἱππόδρομον τοῦ Σεβήρου. Ἔκτισε δὲ πλὴν ἄλλων κτισμάτων ἀστικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν τὰς ὡραίας βασιλικὰς τῆς Ἁγίας Εἰρήνης καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἔβαλε δὲ τὰ θεμέλια τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὴν ὁποίαν ἀπετελείωσεν ο υἱός του Κωνστάντιος (τὸ 360).

Ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου διῃρέθη ὅπως καὶ ἡ παλαιὰ εἰς 14 ρηγιῶνας, περιελάμβανε δὲ καὶ 7 λόφους, ὡς ἐκείνη. Αἱ 12 ρηγιῶνες ἦσαν ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν, ἡ 13η πέραν τοῦ Κερατίου κόλπου, εἰς τὰς Συκᾶς (τὸν Γαλατᾶν), ἡ 14 ἔξω τῶν Κωνσταντινείων τειχῶν, ΒΔ αὐτῶν, ἐκεῖ ὅπου κατόπιν ἔγινεν ἡ συνοικία τῶν Βλαχερνῶν (Ἐγρὶ-καποῦ). Καὶ αἱ δύο τελευταῖαι αὗται ρηγιῶνες ἦσαν τετειχισμέναι (διὰ τοῦτο ὁ Γαλατᾶς ἐλέγετο καὶ Καστέλλιον). Οἱ δ᾽ ἑπτὰ λόφοι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῶσιν ἄλλως ἢ διὰ σημερινῶν ὀνομάτων: α΄) Σαραΐ Ἂτ-μεϊντάν. β΄) Νοὺρ-ἰ-Ὀσμανιέ. γ΄) Σερασκεράτ-Σουλεϊμανιέ. δ΄) Μεχμεντιέ. ε΄) Σελιμιέ. στ΄) Τεκφοὺρ Σεραΐ μιχριμὰ τζαμί. ζ΄) Ἀβρὲτ μπαζάρ. Ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου περιέλαβεν ὁδούς, ἀγοράς, παλάτια, ἱδρύματα δημόσια καὶ ἰδιωτικὰς οἰκίας, ἐκκλησίας, λουτρὰ καὶ ποικίλους καλλωπισμοὺς διὰ στοῶν, ἀψίδων, στηλῶν κττ. Πρῶτος ὁ Κωνσταντῖνος ἔκτισε τὰ πρῶτα παλάτια τοῦ περιλαλήτου εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν Μεγάλου παλατίου. Σήμερον, ὅτε οὐδὲν ἀπολύτως ὄχι λείψανον, ἀλλ᾽ οὔτε ἴχνος ἔχει σωθῆ, δὲν δυνάμεθα. ἐκ τῶν συγγραφέων μόνον πληροφορούμενοι, νὰ ὁρίσωμεν ἀκριβῶς τὰ ἀνακτορικὰ κτίσματα τοῦ ἱδρυτοῦ. Τὸ κύριον παλάτιον ἦτο ἔκτοτε ἡ Δάφνη, πρὸς Ν. τοῦ Ἱπποδρόμου, εἰς τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ τζαμίου Ἀχμέτ. Γνωρίζομεν δὲ ὅτι ἔκτισε πλησίον τῶν παλατίων μεγάλας στοὰς καὶ ἄλλα κτίσματα ἕως τὴν «Ἐπώνυμον ἀγοράν». Ὁ φόρος οὗτος τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο Φόρος Κωνσταντινικὸς καὶ «Ἐπώνυμος ἀγορὰ» τοῦ βασιλέως, ἱδρύθη παρὰ τὴν παλαιὰν πύλην τῶν τειχῶν τοῦ Σεβήρου, τὰ ὁποῖα εἶχον ἤδη κατεδαφισθῆ. Τὸ μέσον τοῦ φόρου κατέχει ἡ καὶ σήμερον ὑψουμένη «Καυμένη κολόννα», ὁ ἄλλοτε «πορφυροῦς καὶ περίβλεπτος κίων», ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔβλεπον οἱ κάτοικοι «Κωνσταντῖνον δίκην ἡλίου προλάμποντα». Ἡ ὡραία καὶ μεγάλη πλατεῖα ἦτο ᾠοειδής, περιεβάλλετο δὲ ὑπὸ διωρόφων στοῶν καὶ ἐκοσμεῖτο διὰ δύο ἀψίδων. Ἄλλη, ὡραιοτέρα ἀκόμη, πλατεῖα ἦτο ὁ Αὐγουστεών, ὁ ὁποῖος κατεῖχε τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς ἀγορᾶς καὶ τὸν ὁποῖον ἵδρυσεν ὁ Κωνσταντῖνος πρὸς τιμὴν τῆς μητρός του ἁγίας Ἑλένης. Ἔκειτο εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ Ἱπποδρόμου καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας χῶρον. Ἐνταῦθα ἱδρύθη τὸ Χρυσοῦν μιλιαρίσιον, τὸ Μίλιον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ ἀρχὴ τῶν ὁδῶν τοῦ κράτους, ὡς καὶ εἰς τὴν παλαιὰν Ρώμην. Ἄλλα σπουδαῖα κτίσματα ἦσαν οἱ οἶκοι τῆς συγκλήτου, οἵτινες ὠνομάσθησαν Σανάτα ἢ Μαγναύρα, καὶ τὸ βαλανεῖον, ἤτοι τὰ περίφημα λουτρὰ τοῦ Ζευξίππου. Ἀπὸ τὰς κωνσταντινείας θέρμας ἔμειναν μέχρις ἐσχάτων λείψανα εἰς τὸ Τσουκοὺρ-χαμὰμ (βυθισμένα λουτρά). Ἐτελειοποίησε τὸν Ἱππόδρομον, καὶ «εἰς ἅπαν ἐξήσκησε κάλλος» (Ζώσιμος), συμπληρώσας τὸ ἓν μέρος τῶν βαθμίδων, τὴν σφενδόνην καὶ τὰς περιθεούσας αὐτὸν στοάς. Εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ ἔγινε καὶ ὁ πρῶτος πρὸς Ν. λιμήν, ὁ λιμὴν τοῦ Ἐλευθερίου (Portus Eleutherii), ὁ ὁποῖος ηὐρύνθη ἐπὶ τοῦ Θεοδοσίου καὶ ὠνομάσθη Θεοδοσιανὸς λιμήν, ἀλλ᾽ ὁ ὁποῖος ἤδη ἀπὸ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα κατεχώσθη ἐκ τῶν προσχώσεων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Λύκου (ὅπου σήμερον εἶναι εὐρεῖς κῆποι, Βλάγκα Μποστάν). Ὁ λιμήν, ὅπως ὅλοι οἱ ἑλληνικοὶ καὶ οἱ βυζαντινοί, ἦτο περικυκλωμένος διὰ τείχους. Τέλος ὁ Κωνσταντῖνος ἐφωδίασε τὴν πόλιν του μὲ νέα ὑδραγωγεῖα.

Ταῦτα ἦσαν τὰ κύρια σημεῖα, οἱ ἐπίσημοι τόποι, τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου. Σπουδαιότατοι στολισμοὶ ἦσαν οἱ ἔμβολοι, δηλαδὴ αἱ μακραὶ σκεπασταὶ στοαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἔκτισε τέσσαρας ὁ Κωνσταντῖνος, ἀπὸ τὸ παλάτιον ἕως τὰ χερσαῖα τείχη. Ἐννοεῖται ὅτι ὄπισθεν τῶν δημοσίων τούτων χώρων καὶ μεγάλων οἰκοδομῶν ἤρχισαν νὰ κτίζωνται πυκναὶ αἱ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐμεγάλωσε ταχέως, διότι πανταχόθεν ἔσπευσαν νὰ προσέλθουν κάτοικοι, δυνάμεθα λοιπὸν νὰ φαντασθῶμεν ὅτι εἰς τὰς μακρινὰς συνοικίας αἱ οἰκίαι ἐκτίζοντο συνεχῶς καὶ ταχέως, χωριζόμεναι κατὰ συστήματα διὰ στενῶν δρόμων, στενωπῶν ὡς ἐλέγοντο. Ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ διήγησις τῶν «Πατρίων», ἂν καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ὡς παράδοσις, ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος, θέλων νὰ προσελκύσῃ εὐκολώτερον εἰς τὴν πόλιν του τοὺς εὐγενεῖς πατρικίους τῆς Ρώμης, ἔκτισεν εἰς αὐτοὺς δι᾽ ἰδίων ἐξόδων παλάτια, ὅμοια μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶχον. Ὅτε οὗτοι εἶδον τοὺς πυλῶνας καὶ τὰς αὐλὰς καὶ τὰς ἀνόδους ὅτι ἦσαν ὅμοια μὲ τὰ τῆς Ρώμης, καὶ τὰ μέτρα καὶ τὰ σχήματα καὶ τὰ ὕψη, τότε μετ᾽ εὐχαριστήσεως διέμενον εἰς τὰ νέα παλάτιά των. Ἡ εἴδησις δὲν εἶναι ἀπίθανος καθ᾽ ὅλα, καὶ δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἔστειλε «κτίστας μηχανικοὺς» εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ εἴδουν «τοὺς τύπους τῶν οἴκων»· τοῦτο ἦτο σύμφωνον πρὸς τὴν ὅλην πολιτικὴν αὐτοῦ. Ἀναφέρονται δὲ καὶ ὡρισμένοι οἶκοι, κτισθέντες ὑπὸ τῶν πατρικίων τούτων, καὶ πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὀνομασίας, αἱ ὁποῖαι παρέμειναν κατόπιν κυρίως ὡς ὀνομασίαι θέσεων, ὡς τὰ Ἀρματίου, τὰ Ὀλυβρίου, τὰ Παυλίνου, τὰ Οὐρβικίου κττ. Ἐκ τῶν ἀρχοντικῶν τούτων οἴκων ἐθαυμάζετο εἰς τὴν παλαιὰν Κωνσταντινούπολιν ὁ οἶκος τοῦ Λαύσου, ὁ ὁποῖος ἦτο μεγαλοπρεπῶς διακοσμημένος, πλήρης ποικίλων ἔργων τέχνης καὶ προσέτι περιφήμων ἀρχαίων ἀγαλμάτων.

Ὁ Κωνσταντῖνος συνεδύαζε τὴν νέαν πόλιν αὐτοῦ πρωτίστως μὲ τὸν Χριστιανισμόν, ἡ κτίσις λοιπὸν ἐκκλησιῶν ἦτο ἡ σπουδαιοτέρα φροντὶς ὡς ὁ δημοφιλέστερος καλλωπισμὸς αὐτῆς. Οἱ χρονογράφοι ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸν τὴν κτίσιν ὅλων σχεδὸν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πολλῶν μοναστηρίων, διὰ νὰ προσδώσουν εἰς αὐτὰς τίτλον παλαιότητος καὶ ἱερότητος. Πολλὰς βεβαίως ἐκκλησίας «δρομικὰς ξυλοστέγους», ἤτοι

Digitized by Google

Digitized by Google

βασιλικάς, ἀνήγειρεν. Αἱ μεγαλύτεραι καὶ σεβαστότεραι ἦσαν ἡ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τῆς ὁποίας, φαίνεται, μόνον τὰ θεμέλια ἐπρόφθασε νὰ ρίψῃ. Εὔλογον δ' ἦτο ὅτι ἐσκέφθη ὁ πρῶτος Χριστιανὸς βασιλεὺς νὰ ἱδρύσῃ σεπτὰ ἱερὰ εἰς μνήμην τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῶν ὁποίων ἦτο διάδοχος, τῆς Ἁγίας Εἰρήνης καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὄχι γυναικῶν ἱερομαρτύρων, ἀλλὰ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας καὶ τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν διὰ τόσων μόχθων ἐπροσπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ. Τὸ περίεργον δ' ὅμως εἶναι ὅτι καὶ ναοὺς εἰδωλολατρικοὺς ἀνήγειρεν, ὡς τὸν ναὸν τῆς Ῥέας, τὸν ναὸν τῆς Τύχης τῆς Ῥώμης. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος καὶ μετ' αὐτὸν καὶ οἱ ἄλλοι αὐτοκράτορες μετέφερον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ πᾶσαν ἑλληνικὴν χώραν τὰ κάλλιστα ἐκ τῶν ἀρχαίων μνημείων, ἰδίως στήλας καὶ ἀγάλματα πρὸς διακόσμησιν τῆς πόλεώς του. Ἡ ἀποφασιστικὴ πολιτικὴ τοῦ Κωνσταντίνου πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἠκολουθεῖτο μὲ σταθερὰν μὲν γραμμὴν ὁριστικῆς κατευθύνσεως, ἀλλὰ χωρὶς βιαίαν παρέκκλισιν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς συνηθείας.

Μεγίστην αὔξησιν ἔδωκεν εἰς τὴν πόλιν τοῦ πατρὸς ὁ υἱός του Κωνστάντιος Α' (337—361), ὁ ὁποῖος ἀπεπεράτωσε τὴν κτίσιν τῶν τειχῶν, ἵδρυσε βιβλιοθήκην καὶ διάφορα ἄλλα κτίσματα. Πρὸ παντὸς ἔφερεν εἰς πέρας τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τὴν 15 Φεβρουαρίου 360 ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῶς τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς. Ὁ Ἰουλιανὸς (361—363) κατεσκεύασε δεύτερον λιμένα εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ, καὶ ὁ Οὐάλης (367—378) κατεσκεύασε τὸ μέγα ὑδραγωγεῖον, τὸ ὁποῖον φέρει τὸ ὄνομά του. Σπουδαιοτέρας προσθήκας ἔκαμε Θεοδόσιος ὁ Α' (378—395), ὁ ὁποῖος ἵδρυσε τὸν μέγιστον φόρον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται φόρος τοῦ Θεοδοσίου ἢ τοῦ Ταύρου καὶ κεῖται ἐκεῖ, ὅπου σήμερον ἐκτείνεται τὸ σερασκεράτον καὶ ἡ πλατεῖα τοῦ τεμένους τοῦ τζαμίου τοῦ Βαγιαζήτ. Εἰς τὸν φόρον τοῦτον ὑπῆρχεν ἡ ὑψηλὴ στήλη τοῦ Θεοδοσίου, κεκοσμημένη δι' ἀναγλύφων (ἔχει ὕψος 40 μ.). Ὁ Θεοδόσιος Α' ἔκτισε πρὸς τὸ Δ. μέρος τῆς πόλεως τὴν περίφημον Χρυσῆν πόρταν.

Ὁ υἱὸς τοῦ Θεοδοσίου Α' Ἀρκάδιος (395—408) προσέθεσεν εἰς τὴν πόλιν νέον φόρον στρογγύλον, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη φόρος τοῦ Ἀρκαδίου, πρὸς τὸ Δ. μέρος τῆς πόλεως, ἐπὶ τοῦ 7ου λόφου, ἐκεῖ ὅπου σήμερον εἶναι τὸ Ἀβρὲτ-παζάρ, καὶ ὅπου ἀνήγειρε καὶ ἄλλην στήλην μετ' ἀναγλύφων. Γνωρίζομεν δὲ ὅτι ἔκτισε καὶ μεγαλοπρεπεῖς ἀρκαδιανὰς θέρμας παρὰ τὴν Ἁγίαν Εἰρήνην, καὶ ἀρκαδιανὴν κινστέρναν πλησίον τοῦ σημερινοῦ τεμένους τοῦ Σελίμ.

Ἡ πόλις ἐπὶ Θεοδοσίου Β'. Μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀρκαδίου, ἤτοι τὰ τέλη τοῦ Δ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος, ἡ Κωνσταντινούπολις, μετὰ τὸν ὁριστικὸν χωρισμὸν τοῦ κράτους, ἔγινεν ἡ ἰδιαιτέρα πρωτεύουσα τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος αὐτοῦ. Ἤδη παρίστατο ἡ ἀνάγκη νὰ εὐρυνθῇ ὁ περίβολος αὐτῆς καὶ νὰ γίνῃ ἀκόμη ἰσχυρότερος, ἕνεκα τῆς ταχείας αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν ἀδιακόπων ἐπιδρομῶν τῶν Οὔννων καὶ τῶν Γότθων. Οὕτω, κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ (408—446), διὰ τριῶν ἀλληλοδιαδόχων ἐργασιῶν οἰκοδομῆς, ἀνηγέρθη τὸ θαυμάσιον καὶ ἰσχυρότατον Θεοδοσιανὸν τεῖχος, εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς ἢ δύο χιλιομέτρων πρὸς Δ. τοῦ Κωνσταντινείου τείχους, καὶ οὕτως ἡ περιοχὴ τῆς πόλεως ἔμεινεν ἀπὸ τότε ἕως σήμερον σχεδὸν ἡ ἰδία. Ἡ ἐπέκτασις τοῦ τείχους πρὸς Δ., πρὸς τὴν Θρακικὴν πεδιάδα, καὶ ἡ ἀνέγερσις τοῦ Θεοδοσιανοῦ τείχους εἶναι ἔργον, τὸ ὁποῖον ἔχει σημασίαν τόσον μεγάλην, ὅσην σχεδὸν καὶ ἡ ἀρχικὴ κτίσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Θεοδόσιος συνεπλήρωσε τὰ παραθαλάσσια τείχη τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ τῆς Προποντίδος καὶ προεκτείνας αὐτὰ πρὸς Δ. τὰ συνήνωσε μὲ τὸ νέον χερσαῖον τεῖχος αὐτοῦ. Καὶ οὕτως ἐσχηματίσθη τέλειος καὶ ἰσχυρὸς περίβολος τειχῶν, ἔχων κατὰ γενικὴν ὄψιν τριγωνικὸν σχῆμα. Ἡ ἐντὸς τοῦ Θεοδοσιανοῦ τείχους περικλειομένη πόλις, κατὰ τὸ τρίτον καὶ πλέον αὐξηθεῖσα, εἶναι ὡς μία νέα πόλις.

Ἐκτὸς τοῦ κολοσσιαίου τούτου ἔργου, ὁ Θεοδόσιος ἀνήγειρε θέρμας καὶ ἀποθήκας σίτου καὶ πανεπιστήμιον. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ αὐτοκράτορος Πουλχερία ἔκτισε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου εἰς τὰς Βλαχέρνας, ἡ ὁποία σήμερον εἶναι κατεστραμμένη, τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ὁδηγητρίας καὶ τὰ Χαλκοπρατεῖα. Πατρίκιός τις ὀνομαζόμενος Στούδιος ἔκτισεν, εἰς τὸ ΝΔ. μέρος τῆς πόλεως, παρὰ τὴν Προποντίδα, τὴν περίφημον μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τὴν ἐπιλεγομένην τοῦ Στουδίου, ἡ ὁποία σῴζεται σήμερον μεταβεβλημένη εἰς τζαμίον, γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα Μὶρ-Ἀχὼρ-τζαμί.

Δὲν πρέπει νὰ παραλειφθῇ τὸ μέγα Ἀναστασιανὸν τεῖχος, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει ἄμεσον οἰκοδομικὴν σχέσιν μὲ τὴν πόλιν, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἰσχυρὸν προτείχισμα αὐτῆς καὶ προσέτι ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ἔργα τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Τὸ Ἀναστασιανὸν τεῖχος ἐκτίσθη πολὺ μακρὰν τῆς πόλεως, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Θρᾴκης, καὶ ἦτο ἀληθῶς Μακρὸν τεῖχος ἑνῶνον τὴν θάλασσαν τοῦ Εὐξείνου πόντου μὲ τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ. Ἔξω τῶν χερσαίων τειχῶν, εἰς τὴν Θρᾴκην, ὑπῆρχον θαυμάσια προάστεια καὶ ἐξοχικαὶ ἐπαύλεις καὶ παλάτια τῶν βασιλέων καὶ τῶν ἀρχόντων τοῦ Βυζαντίου. Ἐνταῦθα ἦσαν ἄλση μεγάλα, κῶμαι πλούσιαι, μοναστήρια, κῆποι μεγάλοι, οἱ λαχανόκηποι καὶ ὅσα ἄλλα ἐχρησίμευον πρὸς καθημερινὴν τροφοδότησιν τῆς μεγάλης πρωτευούσης. Ἀλλὰ τὸ τόσον χρήσιμον διὰ τὴν πόλιν μέρος τοῦτο τῆς Θρακικῆς χερσονήσου (ἡ ἐνδόχωρα αὐτῆ), καθ' ἑκάστην ἐπιδρομὴν τῶν βαρβάρων ἠρημώνετο τελείως, πυρπολούμενον καὶ δῃούμενον ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων. Ἀνήγειρε λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος Α' (491—518), κατὰ τὸ 507 ἢ 512, τεράστιον ὀχυρωματικὸν ἔργον, τεῖχος μακρότατον, μήκους 45 χιλιομέτρων, τὸ ὁποῖον ἤρχιζεν ἀπὸ θέσιν μεταξὺ τῶν σημερινῶν Πόδημα καὶ Ὀρμανλῆ, κατήρχετο πρὸς Ν. καὶ ἔφθανεν ἕως τὴν Σηλυμβρίαν εἰς τὴν θάλασαν τοῦ Μαρμαρᾶ, περιελάμβανε δηλαδὴ ὅλην σχεδὸν τὴν πρὸς τὴν Ἀσίαν προχωροῦσαν χερσόνησον τῆς Θρᾴκης. Τὸ Ἀναστασιανὸν τεῖχος εἶχε 3 $\frac{1}{2}$ μέτρα πάχος, 4—5 μέτρα ὕψος, ἐνισχύετο δὲ μὲ πύργους στρογγύλους καὶ τετραγώνους, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δὲ μὲ διάφορα καστέλλια.

Ἡ πόλις ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ. Τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς ἀναπτύξεως καὶ τοῦ καλλωπισμοῦ αὐτῆς ἔλαβεν ἡ πόλις ἐπὶ τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β' (527—565). Ἡ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ὁ τρίτος μέγας σταθμὸς τῆς οἰκοδομικῆς ἱστορίας τῆς πόλεως. Τὸ ἀθάνατον κτίσμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸ ὁποῖον ἔμεινε τὸ αἰώνιον ἀρχιτεκτονικὸν δημιούργημα τῆς ἑλληνικῆς διανοίας καὶ ἀρχιτεκτονικῆς, εἶναι ἡ Ἁγία Σοφία. Ἐκτὸς μεγάλου πλήθους ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ σπουδαιόταται εἶναι οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, ἡ Ἁγία Εἰρήνη, ὁ Ἅγιος Σέργιος καὶ Βάκχος, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν γένει ἀνενέωσε, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, τὴν ὄψιν τῆς πόλεως.

Ἀληθῶς ὁ Ἰουστινιανὸς πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ὁ κύριος ἱδρυτὴς τῆς βυζαντινῆς πόλεως, τῆς πόλεως, ὁποίαν ἐπὶ αἰῶνας γνωρίζομεν. Διότι ἡ κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα πυρκαϊὰ «πᾶσαν ἐγγὺς τὴν πόλιν ἐνέπρησε», λέγει ὁ Λυδὸς (σ. 265 ἑξ., Βόννης)—«καὶ ὄρος ἦν ἡ πόλις καὶ βουνοὶ μέλανες ἀπερρωγότες...κόνει τε καὶ καπνῷ καὶ δυσωδίᾳ τῶν ἀποτεφρουμένων ὑλῶν ἀοίκητος, φόβον ἐλεεινὸν τοῖς θεωμένοις ἐνσείουσα». Τὸ καταστραφὲν ὁλοσχερῶς ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς ἦτο τὸ σπουδαιότατον μέρος τῆς πόλεως, τὸ περὶ τὸν Αὐγουστεῶνα, διὰ τοῦτο εἶχεν εὐκαιρίαν ὁ μέγας οἰκοδόμος βασιλεὺς ὄχι μόνον ν' ἀνακαινίσῃ ἀλλὰ σχεδὸν καὶ νὰ ἀνακτίσῃ τὸ κέντρον τῆς πόλεως, οὕτως ὥστε πολὺ ὀλίγα οἰκοδομήματα, ἐξ ὅσων γνωρίζομεν, δύνανται ν' ἀνήκουν εἰς παλαιοτέρους χρόνους. Ὑπὲρ τὸν Κεράτιον κόλπον ἔκτισε τὴν πρώτην γέφυραν· τὸ ὡραῖον σῳζόμενον ὑδραγωγεῖον, τὸ σημερινὸν Muallàk Kemér, τὸ ὁποῖον εἶχε μῆκος 265 μέτρων καὶ ὕψος 36 μέτρων, ἐκτίσθη ὑπ' αὐτοῦ, ἐπίσης καὶ αἱ δύο μεγάλαι θολωταὶ δεξαμεναὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ λεγομένη Bin Bir Direk καὶ ἡ Βασιλικὴ κινστέρνα. Θαυμασιώτατα δὲ ἦσαν τὰ κτίσματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διὰ τῶν ὁποίων ηὔρυνε τὸ Μέγα παλάτιον, ὡς καὶ τὰ ἄλλα ἐξαίσια παλάτια, τὰ ὁποῖα ἔκτισε πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ πρὸς τὸν Βόσπορον.

Ἡ ὅλη εἰκὼν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρέπει νὰ συμπληρωθῇ διὰ τῆς περιγραφῆς τῶν ἀστικῶν συνοικιῶν αὐτῆς. Εἰς τὸν Ἀγαθίαν, σπουδαῖον ἱστορικὸν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, εὑρίσκομεν τὴν ἑξῆς ἀξιολογωτάτην εἴδησιν. Αἱ οἰκοδομαί, λέγει, τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν «ξυνεχεῖς ἁπανταχοῦ καὶ ξυνημμέναι ἀλλήλαις, καὶ σπανιαίτατα ἴδοι τις ἂν χωρίον ὕπαιθρον καὶ ἀναπεπταμένον καὶ παντάπασιν ἐλεύθερον τοῦ ἐπιπροσθοῦντος» (Historici Graeci Minores, ἔκδ. Dindorf, τ. II, σ. 351). Δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ διαγράψωμεν τὸ σχέδιον τῶν βυζαντινῶν οἰκιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι οὐδὲν ἀπολύτως ἴχνος διεσώθη, δυνάμεθα ὅμως νὰ λάβωμεν γενικὴν ἰδέαν αὐτῶν. Αἱ μεγάλαι οἰκίαι εἶχον βεβαίως τὸ σχέδιον τῶν ἑλληνορρωμαϊκῶν, καὶ δὲν εἶναι ἀπίθανος ἡ εἴδησις ὅτι ὁ Κωνσταντῖνος ἔστειλε μηχανικοὺς εἰς τὴν Ῥώμην, διὰ νὰ μελετήσουν τὰς ἀρχοντικὰς οἰκίας τῶν πατρικίων. Ἀλλ' αἱ ἁπλούστεραι οἰκίαι ἦσαν βεβαίως κατὰ τὸ σχέδιον τῶν συριακῶν οἰκιῶν, τὰς ὁποίας γνωρίζομεν ἀπὸ διασωθέντα λείψανα. Αἱ πλεῖσται τῶν οἰκιῶν τούτων ἦσαν διώροφοι καὶ τριώροφοι, κτισμέναι περὶ μίαν ἐσωτερικὴν αὐλήν. Εἰς τὸ ἰσόγειον εὑρίσκετο ἡ μεγάλη αἴθουσα ὑποδοχῆς καὶ τὰ διαμερίσματα τῶν ἀνδρῶν, εἰς τὸν ἄνω ὄροφον διέμενον αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία. Δὲν εἶναι δὲ ἀμφίβολον ὅτι, ὅπως καὶ εἰς τὴν Ῥώμην, ὁμοίως καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπῆρχον μεγάλαι οἰκίαι περιέχουσαι διαμερίσματα διὰ πολλοὺς ἐνοίκους.

Εἰς τὴν διάταξιν τῆς ἀστικῆς πόλεως ἠκολουθεῖτο βεβαίως γενικῶς οἰκοδομικόν τι σύστημα, εἰς τὰς λεπτομερείας ὅμως ὁ καθεὶς θὰ ἔκτιζεν ἀναλόγως τῶν μέσων καὶ τοῦ σκοποῦ. Ἡ σοβαρὰ προσοχὴ τοῦ Ἰουστιανοῦ, ὅπως ἐν γένει τῶν ἀρχαίων, ἐστράφη εἰς τὰ δημόσια οἰκοδομήματα. Καὶ τὸ μέγα κατόρθωμα τοῦ αὐτοκράτορος εἶναι ὅτι κατενόησε τελείως ὁποῖον θαυμαστὸν πλαίσιον παρεῖχον αἱ φυσικαὶ καλλοναὶ τῆς πόλεως καὶ ὅτι τὰς φυσικὰς ταύτας καλλονὰς ἐξῆρε καὶ ἐκαλλώπισε διὰ τῶν θαυμασίων κτισμάτων.

Ὅτε κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἡρακλείου ἐπολιόρκησαν τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ στρατοὶ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀβάρων, τὸ ΒΔ. μέρος τῆς πόλεως, πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον, ἔπαθε πολλὰς καταστροφὰς ὑπὸ τῶν Ἀβάρων· διὰ τοῦτο ὁ Ἡράκλειος ἀπεφάσισε νὰ κτίσῃ νέον συμπληρωματικὸν τεῖχος πρὸς τὴν γωνίαν ἐκείνην τῆς πόλεως καὶ ἔκτισε τὸ γνωστὸν εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς τεῖχος τοῦ Ἡρακλείου. Κατεσκεύασε δηλαδὴ ὁ αὐτοκράτωρ μίαν ἰσχυρὰν προεξοχὴν τοῦ περβόλου πρὸς τὴν ξηράν. Ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου σήμερον εἶναι τὸ Τεκφοὺρ-Σαράγι, ὀλίγον μετ' αὐτὸ ὁ Ἡράκλειος ἔκαμε μίαν προεξοχὴν τοῦ Θεοδοσιανοῦ τείχους πρὸς ΒΔ., τέμνουσαν αὐτὸ σχεδὸν κατ' ὀρθὴν γωνίαν καὶ κατόπιν κάμψας αὐτὸ πρὸς Β. τὸ συνήνωσε μὲ τὰ παραθαλάσσια τείχη τοῦ Κερατίου κόλπου. Ὁποία ἦτο ἡ γραμμὴ τοῦ παλαιοτέρου Θεοδοσιανοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον πρὸς τὸ μέρος τοῦτο ἔκλειε τὸν περίβολον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατερχόμενον πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον, δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, διότι μετὰ τὴν κατασκευὴν τῆς προεξοχῆς τοῦ τείχους ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου τὸ ἐσώτερον Θεοδοσιανὸν τεῖχος κατεστράφη.

Ἡ ἐνίσχυσις αὕτη τοῦ ΒΔ. τμήματος διὰ νέου προεξέχοντος περιβόλου ἀπεδείχθη ἀναγκαιοτάτη, διότι τὸ ἀκρότατον τοῦτο σημεῖον τῆς πόλεως ἐδέχετο τὰς πρώτας καὶ ἰσχυροτέρας προσβολὰς τῶν διὰ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν καὶ τὸν Βορρᾶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν (τῶν Ἀβάρων, τῶν Ἀράβων, τῶν Σταυροφόρων, τῶν Ὀθωμανῶν).

Μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν ἤρχισαν οἱ σκοτεινοὶ αἰῶνες, ὅπως ὠνομάσθησαν (550 — 750 περίπου), κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ Κωνσταντινούπολις ἀγωνίζεται σκληρὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Περσῶν, τῶν Ἀράβων καὶ ἄλλων φοβερῶν ἐχθρῶν διὰ τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς. Κατὰ τὰς μεγάλας πολιορκίας τῶν Ἀράβων ἐκλείσθη ὁ Κεράτιος κόλπος ἀπὸ τὰς προσβολὰς τῶν ἐχθρικῶν πλοίων δι' ἁλύσεως μεταξὺ τῆς Βοσπορείου ἄκρας (Σεράϊ) καὶ τοῦ Γαλατᾶ. Εἰς τὰς ἄλλας καταστροφάς, αἱ ὁποῖαι ἐπῆλθον εἰς τὰ οἰκοδομήματα τῆς πόλεως ἐκ τῶν σεισμῶν κα πυρκαϊῶν, πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰς καταστροφάς, αἱ ὁποῖαι προῆλθον ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας τῶν εἰκονοκλαστῶν καὶ αἱ ὁποῖαι ἐστέρησαν πολλὰς ἐκκλησίας ἀπὸ τὸν πλοῦτον καὶ τὸν στολισμὸν αὐτῶν διὰ ψηφιδωτῶν, κινητῶν εἰκόνων καὶ ποικίλων ἄλλων ἔργων τέχνης.

Κατὰ τὰ τέλη τῆς εἰκονομαχίας εἶχεν ἀρχίσει τὸ κράτος νὰ ἐπανέρχεται εἰς ἡσυχίαν καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις νὰ βλέπῃ καλυτέρας ἡμέρας, ἰδίως δὲ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου (829—842), ὁ ὁποῖος, ὡς λόγιος καὶ φιλότεχνος αὐτοκράτωρ, ἐκαλλώπισε τὴν πόλιν καὶ ἰδίως τὸ Μέγα παλάτιον. Πρὸ παντὸς ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγάλης μακεδονικῆς δυναστείας 867—1057), ἡ Κωνσταντινούπολις ἀναλαμβάνει πάλιν τὴν λάμψιν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν αὐτῆς ὡς πρωτεύουσα τοῦ μεγίστου καὶ ἰσχυροτέρου κράτους τῆς οἰκουμένης καὶ ὡς ἡ μόνη ἕδρα τοῦ λαμπροτάτου πολιτισμοῦ τοῦ μεσαίωνος καὶ ἡ σπουδαιοτέρα ἐμπορικὴ πόλις τοῦ κόσμου. Οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς ἔκτισαν πολλὰ νέα κτήρια εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀνεκαίνισαν παλαιά, πλεῖσται δὲ εἶναι αἱ οἰκοδομαὶ παλατίων καὶ αἱ αὐξήσεις τοῦ Μεγάλου παλατίου, ἰδίως κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Βασιλείου Α' τοῦ Μακεδόνος. Τότε ἐκτίσθη τὸ Παλάτιον τὸ ὀνομαζόμενον Καινούργιον καὶ ἡ Νέα (ἐκκλησία), θαυμάσια οἰκοδομήματα, ἐπίσης πλεῖσται ἄλλαι μικρότεραι ἐκκλησίαι, ἐκ τῶν οποίων σῴζονταί τινες ἕως σήμερον.

Ἡ πόλις τῶν Κομνηνῶν. Νέαν ὄψιν λαμβάνει ἡ πόλις ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν. Ἀπὸ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ἀλλάσσει ἡ μορφὴ αὐτῆς ὡς πόλεως καὶ παρέχει ἀλλοίαν σχηματογραφίαν. Ἄγνωστον διὰ ποῖον ἀκριβῶς λόγον οἱ Κομνηνοὶ ἐγκατέλειψαν τὸ πρὸς τὸν Βόσπορον Μέγα παλάτιον καὶ ἔκτισαν ἄλλα παλάτια, μεγαλοπρεπέστατα καὶ ταῦτα, εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς πόλεως, εἰς τὴν ΒΔ. γωνίαν αὐτῆς πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον, ἐκεῖ ὅπου ἦτο ἡ συνοικία Βλαχέρναι. Ἡ κτίσις τοῦ παλατίου τῶν Βλαχερνῶν ἔχει πολὺ μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ βίου τῆς πόλεως, διότι ἔκτοτε, ἀπὸ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ἀρχίζει νὰ ἐγκαταλείπηται τὸ Μέγα παλάτιον καὶ νὰ μετατοπίζεται τὸ πολιτικὸν κέντρον εἰς τὰς Βλαχέρνας καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὁ κοινωνικὸς καὶ ἐμπορικὸς βίος τῆς πόλεως.

Αἱ συνέπειαι τῆς μετατοπίσεως τοῦ πολιτικοῦ κέντρου πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον ἴσως δὲν ἦσαν μεγάλαι ὑπὸ ἔποψιν ἱστορικήν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν οἰκοδομίαν τῆς πόλεως, ἀκόμη καὶ ὡς πρὸς τὸν βίον αὐτῆς ἦσαν πολὺ μεγάλαι. Εἶναι φυσικὸν ὅτι ἡ μετατόπισις αὕτη εἶχεν ὡς συνέπειαν

Digitized by Google

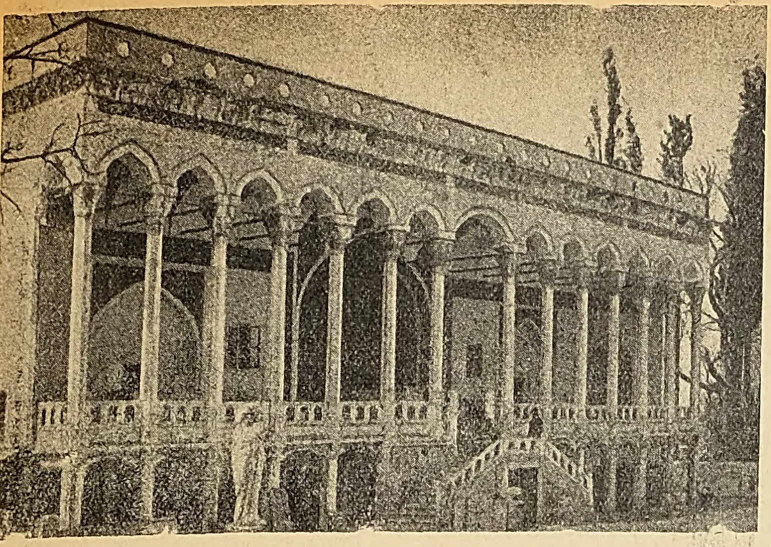

1) Τὸ Τσινιλὶ-Κιὸσκ ἐν τῷ παλαιῷ σουλτανικῷ Σεραγίῳ (Τὸπ-Καποῦ-Σαράϊ). 2) Τὸ περίπτερον τῆς Βαγδάτης (Μπαγδὰτ-Κιόσκ).

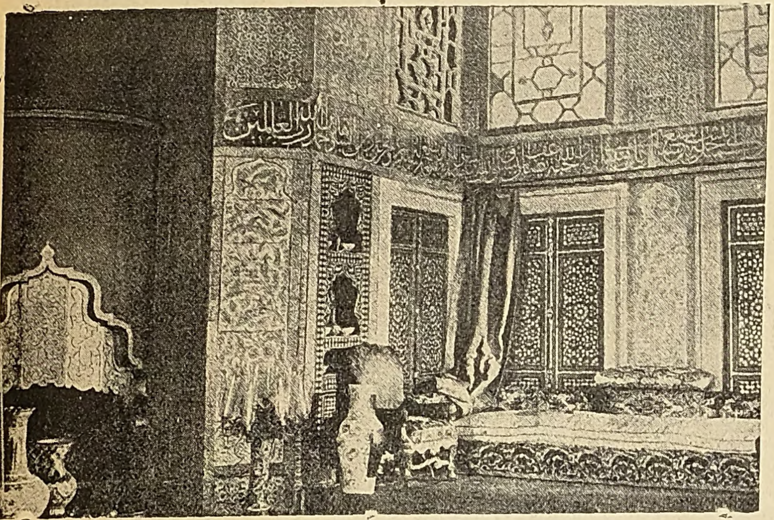
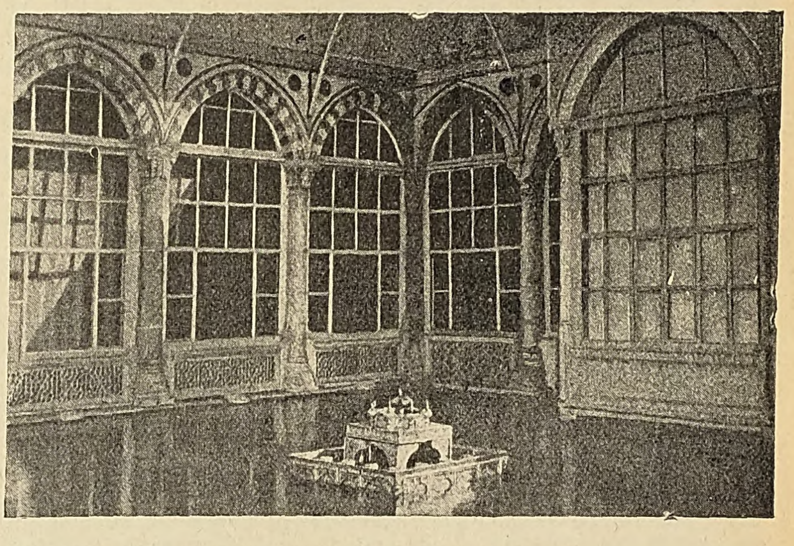

1) Ἐσωτερικὸν τοῦ Μπαγδὰτ-Κιόσκ. 2) Ἡ αἴθουσα τοῦ Ἱεροῦ Μανδύου (Χιρκάϊ-σερὶφ ὀντασί), ἐν τῷ παλαιῷ Σεραγίῳ.

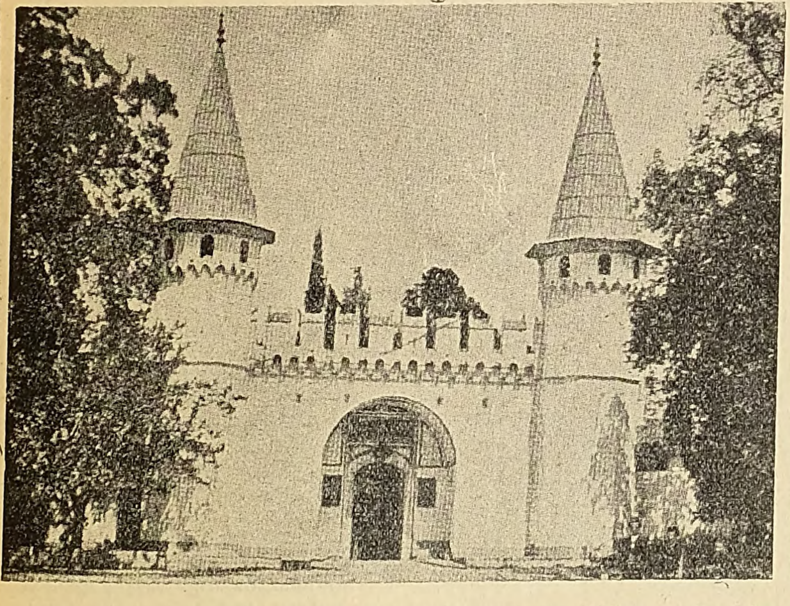
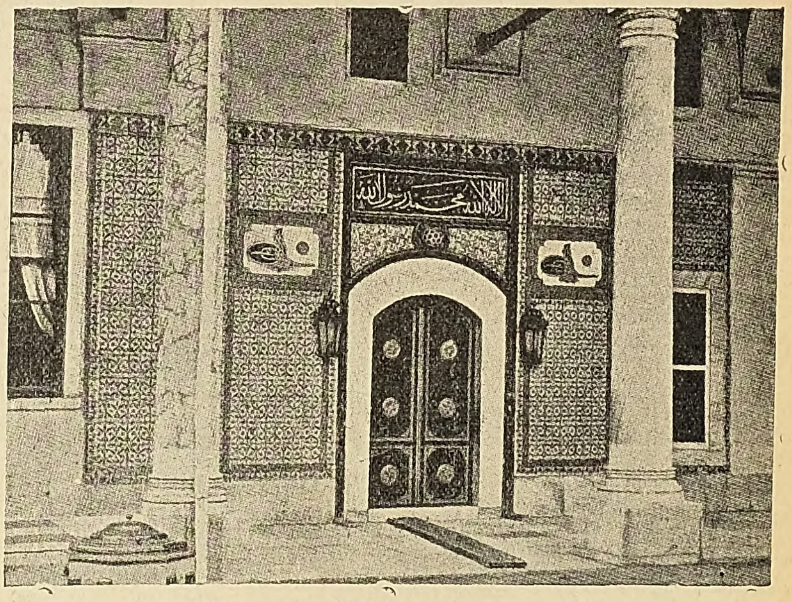

1) Ἡ Ὀρτὰ-Καποῦ (Μεσαία Πύλη) τοῦ Σεραγίου. 2) Ἡ εἴσοδος τῆς αἰθούσης τοῦ Ἱεροῦ Μανδύου.

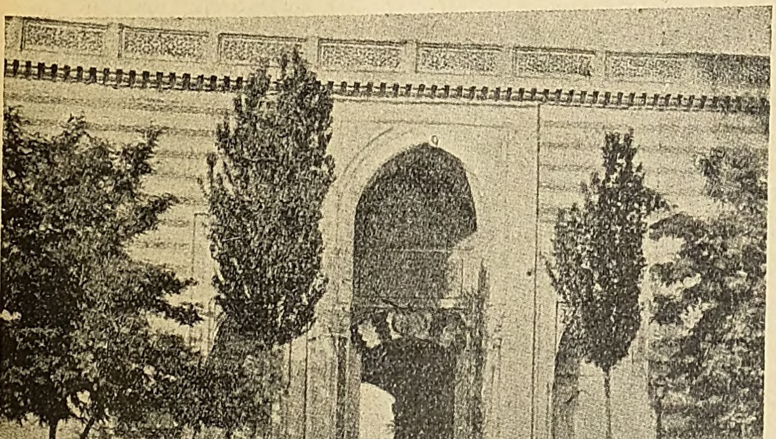
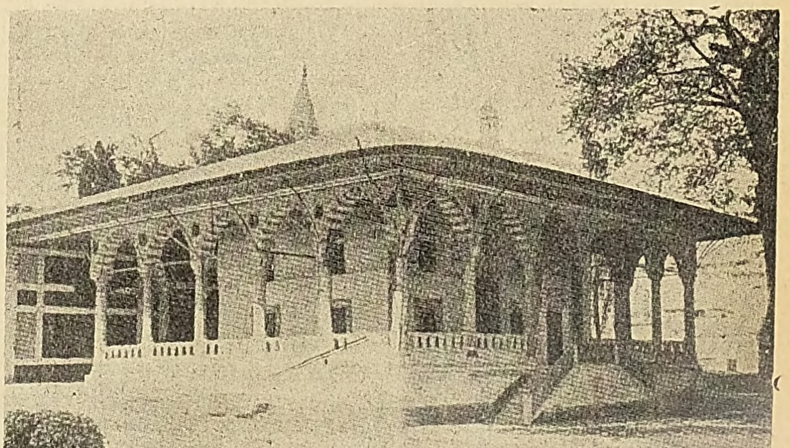

1) Ἡ Αὐτοκρατορικὴ πύλη (Μὰμπ-ι-χουμαγιοὺν) τοῦ Σεραγίου. 2) Ἡ αἴθουσα τοῦ θρόνου (Ἀρζ-ὀντασί).

Digitized by Google

τὴν παραμέλησιν τοῦ ἕως τότε ὡραιοτέρου μέρους τῆς πόλεως. Ὁ ἀρχοντικὸς κόσμος συγκεντρώνεται εἰς τὰς Βλαχέρνας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐμπορικὴ ζωὴ τῆς πόλεως μετατοπίζεται, ἐπίσης καὶ τοῦ λαοῦ αἱ συναθροίσεις. Καὶ ο βίος ἀκόμη τῆς πόλεως ἀλλάσσει· διότι ἔκτοτε δὲν τελοῦνται αἱ προελεύσεις, ἤτοι ἔξοδοι τοῦ αὐτοκράτορος ἀπὸ τὸ Μέγα Παλάτιον πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν μεγάλων ναῶν· τοὐλάχιστον δὲν ἔχουν τὴν πομπικὴν ἐκείνην μεγαλοπρέπειαν, τὴν ὁποίαν περιγράφει ὁ Πορφυρογέννητος. Ἀκόμη σπουδαιότερον ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Ἱπποδρόμου, ὄχι μόνον ὡς κτηρίου, ἀλλὰ καὶ ὡς κέντρου ἀγώνων καὶ θεαμάτων, ὡς κέντρου τοῦ πολιτικοῦ καὶ λαϊκοῦ βίου τῆς πόλεως. Τὸ μόνον κτίσμα τῆς ἄλλοτε πολυθορύβου αὐτοκρατορικῆς συνοικίας, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχασε τὴν σημασίαν του, εἶναι τὸ μέγα ἱερὸν τῆς Ὀρθοδοξίας, ἡ Ἁγία Σοφία. Ἔχομεν δύο περιγραφὰς ξένων, οἱ ὁποῖοι εἶδον τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ τέλος τοῦ ΙΒ' καὶ ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, τὴν περιγραφὴν τοῦ ἐπισκόπου Τύρου Γουλιέλμου (βλ. *G. Schlumberger*, Campagnes du roi Amaury I[er], 1906, σ. 314 ἑξ.), καὶ τὴν περιγραφὴν τοῦ περιφήμου Ἰσραηλίτου περιηγητοῦ Βενιαμὶν τοῦ ἐκ Τουδέλης. Τριάκοντα καὶ δύο ἔτη παρῆλθον, καὶ οἱ σταυροφόροι τῆς Δ' σταυροφορίας ἐμφανίζονται ἐνώπιον τῶν τειχῶν τῆς πρωτευούσης. Αἱ ἐντυπώσεις των, ὅταν εἶδον τὴν Κωνσταντινούπολιν, δεικνύουν θαυμασμὸν καὶ κατάπληξιν, ἐκφράζει δ' αὐτὴν μὲ ἁπλοϊκότητα ο Γάλλος χρονογράφος Βιλλαρδουῖνος, ὁ ὁποῖος ἦτο αὐτόπτης καὶ ἔλαβε καὶ αὐτὸς μέρος εἰς τὴν σταυροφορίαν.

Μετὰ τοὺς μεγάλους Κομνηνοὺς ἀρχίζει ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἐν γένει κοινωνικὴ παρακμὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται θλιβερὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀγγέλων. Ἡ πρόοδος τῶν Σελτζούκων Τούρκων ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, ἡ πρόοδος τῶν Νορμανδῶν ἀπὸ τὴν Δύσιν, ἡ ἀκμὴ τῶν ναυτικῶν ἰταλικῶν δημοκρατιῶν, ὅπως τῆς Ἑνετίας, τῆς Γενούης, τῆς Ἀμάλφης, τῆς Πίζης, ἀρχίζουν νὰ ἐπιφέρουν τὴν παρακμὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς μεγάλου οἰκονομικοῦ καὶ ἐμπορικοῦ κέντρου. Τέλος ἐπῆλθεν ἡ ἅλωσις τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων (13 Ἀπριλίου 1204) μετὰ πολύμηνον πολιορκίαν (ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Νοεμβρίου 1203). Κατὰ τὰς μεγάλας πυρπολήσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὰς ὁποίας κατέφυγον οἱ σταυροφόροι, διὰ νὰ ἔχουν σύμμαχον τὸ φοβερὸν στοιχεῖον τοῦ πυρός, ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπαθε καταστροφήν, ἡ ὁποία ὁριστικῶς πλέον τὴν κατέρριψεν ἀπὸ τὸν θρόνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἵστατο. Ἤδη καὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας οἱ σταυροφόροι καὶ οἱ Ἑνετοὶ εἶχον καταφύγει εἰς τὸ πῦρ, ἀλλ' ἰδίως τὴν 22 Αὐγούστου 1203 ἔβαλαν πῦρ εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας καὶ δύο νύκτας κατέτρωγε τὸ πῦρ τὸ πρὸς τὴν Προποντίδα νεῦον μέρος τῆς πόλεως καὶ ἐπέφερεν ἀνυπολόγιστον καταστροφὴν ἀνθρώπων καὶ πραγμάτων. Ἀκόμη φοβερωτέρα ἦτο ἡ καταστροφὴ τῆς πόλεως ἀπὸ τὰς τρεῖς πυρκαϊάς, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας. Αἱ δύο πρῶται ἐξηφάνισαν τὰ ὡραιότατα οἰκοδομήματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὴν τρίτην τῆς 12 πρὸς τὴν 13 Ἀπριλίου φοβερὸς χείμαρρος φλογῶν κατέφαγε τὴν πόλιν. Εἰς 24 ὥρας, λέγει ὁ Γάλλος χρονογράφος Βιλλαρδουῖνος, ἡ πυρκαϊὰ αὕτη κατέκαυσε τόσας οἰκίας, ὅσας δὲν εἶχον αἱ τρεῖς μεγαλύτεραι πόλεις τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὴν φοβερὰν πολυήμερον λαφυραγωγίαν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων ἀπωλέσθησαν ἀπειράριθμα ἔργα τῆς τέχνης καὶ ἔπαθον σπουδαιοτάτας βλάβας τὰ παλάτια, αἱ ἐκκλησίαι καὶ αἱ οἰκίαι καὶ πᾶν εἶδος οἰκοδομήματος.

Ἔγινε δὲ ἀπαισίως περιλάλητος ἡ καταστροφὴ οἰκοδομῶν καὶ πρὸ παντὸς ἡ λαφυραγωγία ἔργων τέχνης πολυτιμοτάτων κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν σταυροφόρων. Ἡ κλοπή, ἡ σύλησις, οἱ βανδαλισμοὶ τῶν σταυροφόρων ἦσαν ἀπίστευτοι. Ἡ Κωνσταντινούπολις τῶν Φράγκων βασιλέων, τοῦ Βαλδουΐνου, τοῦ Ἑρρίκου, τῶν Φλαμμανδικῶν καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν ἦτο μία οἰκτρὰ ἐρημία. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ μνημονευόμενον περὶ τῆς πενίας καὶ τοῦ παλατίου τῆς πόλεως σχετικῶς μὲ τὸν αὐτοκράτορα Βαλδουῖνον Β' (1228 — 1261). Εἰς τόσην οἰκτρὰν κατάστασιν εἶχον φθάσει οἱ Γάλλοι αὐτοκράτορες, ὥστε διὰ νὰ ζήσῃ Βαλδουῖνος ἠναγκάσθη νὰ κόψῃ νομίσματα μὲ τὸν μόλυβδον τῆς στέγης, καὶ διὰ νὰ θερμανθῇ, ἠναγκάζετο ν' ἀνάπτῃ φωτιὰν μὲ τὴν ξυλείαν τοῦ παλατίου.

Δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν εὐκόλως εἰς ποίαν κατάστασιν εὗρε τὴν πόλιν ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας, ὅτε τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ 1261 εἰσήρχετο θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ ν' ἀναστηλώσῃ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, τὴν ὁποίαν εἶχον καταστρέψει οἱ σταυροφόροι. Μετὰ ξενικὴν κατάκτησιν πεντήκοντα καὶ ἑπτὰ ἐτῶν ἡ Κωνσταντινούπολις ἐπανήρχετο εἰς τοὺς νομίμους κυριάρχους, εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν, λαφυραγωγημένη καὶ ἠρημωμένη. Καὶ αὐτὰ τὰ μεγαλοπρεπῆ παλάτια τῶν Βλαχερνῶν ἦσαν τόσον κατεστραμμένα, ὥστε εἶχον καταντήσει ἀκατοίκητα. Εἰς τὰς αἰθούσας αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τὸ καύχημα τῶν Κομνηνῶν, οἱ Φράγκοι βασιλεῖς ἤναπτον πῦρ διὰ νὰ ζεσταθοῦν, καὶ οἱ τοῖχοι ἦσαν καπνισμένοι, τὰ δάπεδα κατεστραμμένα, εἰς τόσον βαθμόν, ὥστε αὐτόπτης μάρτυς λέγει ὅτι «τὰ πάντα ἦσαν γεμᾶτα βρόμαν καὶ ἀκαθαρσίαν ἰταλικήν».

Ὅπως σκληρὰ καὶ βραδεῖα ἦτο ἡ προσπάθεια τῶν Παλαιολόγων πρὸς περισυλλογὴν τῶν δυνάμεων τοῦ κράτους, οὕτω δύσκολος ὑπῆρξε καὶ βραδεῖα ἡ ἐργασία πρὸς οἰκοδομικὴν ἀνόρθωσιν τῆς ἐρημωμένης Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τούτοις ἡ πόλις, κατὰ τοὺς διαδόχους τοὐλάχιστον τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, ἐπανήρχισε νὰ παριστάνῃ τὸ θέαμα μεγάλης πόλεως. Ἡ Κωνσταντινούπολις τῶν Παλαιολόγων ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας καὶ ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας πόλεις τοῦ κόσμου. Οἱ ξένοι τοὐλάχιστον περιηγηταί, ὁ Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος, ὁ Φλωρεντινὸς Buondelmonti, ὁ Καστιλλανὸς Ρουΐ Γονζαλὲς ντὲ Κλαβίγιο, ὅλοι ὅσοι κατὰ τὸν ΙΔ' ἢ τὰ ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος εἶδον τὴν πόλιν ἔμειναν ἔκθαμβοι διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος. Εὑρίσκουν βεβαίως εἰς κατάπτωσιν τὴν μεγάλην πόλιν, τὸν πληθυσμὸν ἠραιωμένον, πολλὰ οἰκοδομήματα ἐρειπωμένα, ὅμως ἡ ἔκτασις τῆς πόλεως, τὰ ὑψηλὰ τείχη, τὸ πλῆθος καὶ ἡ λαμπρότης τῶν ἐκκλησιῶν, ὅλα αὐτὰ καταμαγεύουν τοὺς ξένους. Σῴζονται ἀκόμη ἡ λαμπρότης τῶν ψηφιδωτῶν καὶ ἡ ὡραιότης τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ λέγει ὁ Κλαβίγιο ὅτι τὰ ψηφιδωτὰ εἶναι τόσον θαυμασίως ἐξειργασμένα, ὥστε ὅποιος τὰ εἶδε δὲν εἶδεν ἄλλο ὅμοιον θαῦμα, καὶ ὁ Βουργουνδὸς Λὰ Μπροκιὲρ περιγράφει τὴν ἐκκλησίαν τῶν Βλαχερνῶν, «ἡ ὁποία εἶναι τόσον ὡραία, ὅσον καμμία ἄλλη». Βλέπομεν ἀπὸ τὰς μαρτυρίας αὐτὰς ποῖα θαυμάσια καὶ κομψὰ θεάματα παρεῖχεν ἡ Κωνσταντινούπολις ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ὁριστικῆς καταστροφῆς.

Εἷς ἀπὸ τοὺς Ρώσους προσκυνητὰς περιγράφει τὴν τελετήν, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τῷ 1392 ἐπὶ τῇ στέψει τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ Β'. Καὶ θαυμάζομεν ἀπὸ τὴν περιγραφήν, ὄχι μόνον τὴν διατηρουμένην ἀκόμη πομπικὴν μεγαλοπρέπειαν, τῆς ὁποίας ἀπήχησιν διατηρεῖ καὶ τὸ περὶ «Ὀφφικίων» συγγραμμάτιον τοῦ Κωδινοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ οἰκοδομήματος. Ἄλλοι περιηγηταί, ὡς ὁ Κλαβίγιο, ὁ Λὰ Μπροκιὲρ θαυμάζουν τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἁρματοδρομίας, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο εἰς τὸν Ἱππόδρομον. Ὥστε ἐσῴζοντο ἀκόμη ὄχι μόνον συνήθειαι παλαιῶν ἐνδόξων ἡμερῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἱππόδρομος. Καὶ ἐν γένει εἰς τὰς περιγραφὰς των εὑρίσκομεν ἀκόμη τὴν Κωνσταντινούπολιν τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὡς μίαν μεγάλην καὶ θαυμαστὴν πόλιν, ἡ ὁποία προκαλεῖ τὴν ἔκπληξιν τῶν ξένων περιηγητῶν, οἵτινες ἔρχονται ἀπὸ τὰς μακρινὰς καὶ πτωχικὰς πατρίδας των.

Ἀλλ' ἤδη ἐπέρχεται τὸ ὁριστικὸν τέλος τῆς μεγάλης πόλεως. ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἐπὶ 1.000 ἔτη «ὁ ὀφθαλμὸς τῆς οἰκουμένης». Ὁ Μωάμεθ Β', ὁ Πορθητής, εἰσέρχεται εἰς τὴν κυριευθεῖσαν πόλιν τὴν 29 Μαΐου τοῦ 1453. Οἱ Τοῦρκοι διασπαρέντες εἰς τὴν πόλιν ὥρμησαν εἰς λαφυραγωγίαν καὶ διαρπαγήν, ὁμοίαν τῆς ὁποίας ὀλίγα χρονικὰ ἀναφέρουν. Ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ λαφυραγωγία διήρκεσε τρεῖς ἡμέρας. Τὰ ἔργα τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος, τὰ ὁποῖα κατεστράφησαν τότε, ὑπῆρξαν μεγάλη ἀπώλεια διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος, δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι πάμπολλα οἰκοδομήματα κατεστράφησαν ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν κατακτητῶν. Ὅλοι οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὡς ἐκ συμφώνου, διηγοῦνται μετὰ πόνου τὴν φοβερὰν καταστροφήν: «Ἡ Κωνσταντινούπολις, λέγει ὁ λόγιος καὶ φιλαλήθης ἱστορικὸς Κριτόβουλος, ἐφαίνετο ὅτι ἔγινεν ἕρμαιον καταιγίδος ἢ ὅτι ἐκάη ἀπὸ πυρκαϊάν. Ἔγινεν αἰφνιδίως σιωπηλὴ ὡς ὁ τάφος». Ὡρισμένα οἰκοδομήματα κατέστρεψεν ἐσκεμμένως ὁ πορθητής, ὅπως τὴν μεγαλοπρεπεστάτην ἐκκλησίαν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἓν ἀπὸ τὰ θαυμασιώτερα ἀρχιτεκτονικὰ ἱδρύματα καὶ ἐχρησίμευεν ὡς τὸ μαυσωλεῖον τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Διὰ νὰ μὴ μείνῃ οὐδὲν ἴχνος τοῦ σεβασμίου τούτου τόπου, κατέρριψεν ἐκ θεμελίων τὴν περίφημον ἐκκλησίαν, διεσκόρπισεν εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους τὰ λείψανα τῶν Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων, λέγεται μάλιστα, ὅτι ἀνέμειξε τὴν κόνιν τῶν ὀστῶν αὐτῶν μὲ τὸν ἀσβέστην καὶ ἀνήγειρεν εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν τὸ μέγα τζαμίον, τὸ ὁποῖον ἀκόμη καὶ σήμερον φέρει τὸ ὄνομά του. Οἱ περιηγηταὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀναφέρουν μὲ λύπην τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς κατακτήσεως ἐξηκολούθουν νὰ κάμνουν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰ βυζαντινὰ οἰκοδομήματα. Οἱ κίονες, τὰ ἐξαίσια κιονόκρανα, αἱ ἀνάγλυφοι πλάκες κατεκερματίζοντο καὶ ἐπριονίζοντο, ὁσάκις δὲν κατεστρέφοντο ἀπὸ ἁπλοῦν βανδαλισμόν, διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς οἰκοδομικὸν ὑλικὸν τῶν κτιζομένων τζαμίων, λουτρῶν καὶ ἄλλων οἰκοδομημάτων τῆς κατακτηθείσης πόλεως. Ἡ μεγίστη καταστροφὴ ἔγινεν εἰς τὸ λαμπρότατον ἄλλοτε μέρος τῆς πόλεως καὶ τῆς οἰκουμένης, εἰς τὸν χῶρον, ὅπου ἦτο τὸ Μέγα Παλάτιον. Τὸ μέγα τοῦτο πολιτικὸν κέντρον τῆς αὐτοκρατορίας εἶχεν ἤδη ἐγκαταλειφθῆ ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν, καὶ διετηροῦντο μὲν ὁπωσδήποτε τὰ μεγαλοπρεπῆ παλάτια, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν αὐτό, ἀλλ' ἡ ἐγκατάλειψις εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ ἐπιφέρῃ καὶ τὰς καταστροφὰς τῶν οἰκοδομῶν. Καὶ ἤδη, μετὰ τὴν ἅλωσιν, ἤρχισε συστηματικὴ ἡ καταστροφὴ ἑνὸς χώρου πολυθρυλήτου ἐν τῇ ἱστορίᾳ, τοῦ ὁποίου οἱ κατακτηταὶ ἐπροσπάθησαν νὰ ἐξαλείψουν πᾶσαν ἀνάμνησιν.

Ἀκμὴ καὶ πολιτισμός. Ἡ προνομιοῦχος θέσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν οἰκουμένην δὲν ἐδόθη εἰς αὐτὴν εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς κτίσεως. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἰσότιμος πρὸς τὴν Ρώμην, καὶ μάλιστα ὑπὸ τινας ἐπόψεις κατωτέρα αὐτῆς, εἴτε διότι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἐφαρμόζων πάντοτε τὴν συνήθη συνετὴν πολιτικὴν αὐτοῦ, δὲν ἠθέλησε νὰ προσκρούσῃ ἀποτόμως εἰς τὴν πρὸ αἰώνων καθωρισμένην τάξιν, εἴτε διότι καὶ ἀδύνατον ἦτο τοῦτο ἐκ τῶν πραγμάτων. Ἔλαβε μὲν ἐξ ἀρχῆς ἡ Κωνσταντινούπολις διοίκησιν ὁμοίαν τῆς Ρώμης, ἀλλ' ὄχι πλήρη καθ' ὅλα.

Ἡ Κωνσταντινούπολις διῃρέθη εἰς δεκατέσσαρας ρηγιῶνας, ὅπως καὶ ἡ Ρώμη, ἐδόθη εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα *Νέα Ρώμη*, ἦτο δὲ καὶ κατὰ τύχην Ἑπτάλοφος. Προσέτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, διὰ νὰ ἑλκύσῃ τὸν λαόν, εἰσήγαγε τὰς δωρεὰν διανομὰς τροφίμων εἰς τὸν λαόν: «ἄρτους ἡμερησίους, ὀνομάσας αὐτοὺς παλατίνους, ὡς ἐκ τοῦ παλατίου χορηγουμένους, καὶ οἶνον καὶ κρέας καὶ ἔλαιον καὶ σιτηρέσια τάξας, ὧν καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἡ πόλις ἀπολαύει» (Πάτρια, σ. 139, ἔκδ. *Preyer*). Διὰ νὰ ἑλκύσῃ δὲ τοὺς ἄρχοντας τῆς παλαιᾶς Ρώμης, ἔκτισεν εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ οἰκήματα, κατὰ μίμησιν τῶν εἰς τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου. Δὲν ἔδωκεν ὅμως εἰς αὐτὴν πλήρη τὴν πολιτικὴν καὶ διοικητικὴν ἰσότητα. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔδωκεν εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ «δίκαιον ἰταλικῆς πόλεως» (jus Italicum), τὸ ὁποῖον ἐπέφερε τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸν ἔγγειον καὶ τὸν ἀτομικὸν φόρον (τὸν κεφαλικόν). Ἐξησφάλισε δὲ τὴν τακτικὴν τροφοδοσίαν τῆς πόλεως, ἱδρύσας παντοίας συντεχνίας πρὸς προμήθειαν τροφίμων, ὁποῖαι ἦσαν καὶ εἰς τὴν παλαιὰν Ρώμην.

Ὁ αὐτοκράτωρ, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται ἡ πλήρης ἐξίσωσις, ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Κωνστάντιος (324—361). Ἤδη ἀπὸ τὰ ἔτη 339 καὶ 340 ἤρχισεν ὁ Κωνστάντιος νὰ κάμνῃ τὰ πρῶτα βήματα, συνεπλήρωσε δὲ τὸ ἔργον του τὸ ἔτος 359. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ ἀνώτατος πολιτικὸς ἄρχων τῆς πόλεως, ὄχι τοῦ κράτους, ἔφερε τὸν τίτλον ἀνθύπατος, proconsul· ἤδη ἀνυψώθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως, ἔγινε praefectus urbi καὶ ἔγινεν ἰσότιμος μὲ τὸν ἔπαρχον τῆς πόλεως Ρώμης καὶ τοὺς ἐπάρχους τοῦ πραιτωρίου (τοὺς praefectos praetorio). Ἔδωκε δὲ μὲ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἰδίαν δικαιοδοσίαν μὲ τὸν ἔπαρχον τῆς Ρώμης. Ἡ διοίκησις λοιπὸν τῶν δύο πρωτευουσῶν τοῦ κόσμου ἔγινεν ἀπὸ τὰ μέσα περίπου τοῦ Δ' αἰῶνος σχεδὸν ἡ ἰδία. Ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως ἐκανόνιζε πᾶν ὅ,τι ἀφεώρα τὴν διατήρησιν τῆς τάξεως εἰς τὴν πόλιν, ἐφρόντιζε περὶ τῆς σιταρκείας, περὶ τῆς διανομῆς σίτου καὶ τροφίμων, ἐπέβλεπε τὰς δημοσίας ἀποθήκας καὶ τὰς ἀγορὰς (εἶχε δηλαδὴ τὴν ἐποπτείαν τῆς ἀγορανομίας, ὡς λέγομεν σήμερον), ἐπέβλεπε τὴν συντήρησιν τῶν δημοσίων οἰκοδομῶν, πρωτίστως τῶν ὑδραγωγείων καὶ τῶν ὑπονόμων, εἶχε προσέτι τὴν ἐπίβλεψιν τῶν συντεχνιῶν καὶ τὴν φροντίδα περὶ τῶν ἀγώνων καὶ τῶν θεαμάτων. Ἦτο προσέτι ἀνώτατος κριτής, ἐδίκαζε πολυειδεῖς ὑποθέσεις ὄχι μόνον διοικητικάς, ἀλλὰ καὶ ἀστικὰς καὶ ποινικάς, ἄλλας τελεσιδίκως, ἄλλας μὲ τὸ δικαίωμα ἐκκλήσεως εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Εἶχε, φυσικά, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ πλῆθος ὑπαλλήλων ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων, τὸν πραιφέκτον ἐπὶ τῆς σιταρκείας, τὸν πραιφέκτον τῆς νυκτὸς (διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς πόλεως κατὰ τὴν νύκτα, διὰ τὰς πυρκαϊὰς κλπ.), τὸν «νυκτέπαρχον» ὅπως ἐλέγετο κατόπιν ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, τὸν κόμιτα τῶν ὑδραγωγείων, τοὺς φροντιστὰς τῶν δημοσίων ἔργων. Ἡ μεγάλη φροντὶς ἦτο ἡ τροφοδοσία τῆς πόλεως εἰς σῖτον, εἰς κρέας χοίρειον, εἰς οἶνον καὶ εἰς ἔλαιον, εἶχον δὲ συσταθῆ συντεχνίαι εἰδικαί, τῶν ὁποίων ἔργον ἦτο ἡ ἔγκαιρος προμήθεια τῶν διαφόρων εἰδῶν τροφίμων. Ἄλλη σπουδαία φροντὶς ἦτο ἡ φροντὶς πρὸς διοργάνωσιν τῶν ἀγώνων καὶ τῶν δι' αὐτοὺς δαπανῶν, τὴν φροντίδα δὲ ταύτην εἶχον οἱ πραίτορες, διότι ἡ ὑπατεία δὲν ἦτο πλέον παρὰ ἁπλὸς τιμητικὸς τίτλος. Δεκατέσσαρες ἰατροί, εἷς καθ' ἑκάστην ρηγιῶνα, περιέθαλπον δωρεὰν τοὺς ἀσθενεῖς, ὑπῆρχε δὲ εἰς ἑκατέραν πόλιν καὶ ἀνὰ ἓν πανεπιστήμιον. Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἵδρυσε πανεπιστήμιον καὶ βιβλιοθήκην εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ ἄνθησις τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου. Παλάτια, ἐκκλησίαι, φόροι, ἀγοραί, μεγάλοι ὁδοὶ καὶ στενωποί, ὑδραγωγεῖα, ὑπόνομοι, πάντα ταῦτα ἐχρησίμευσαν πρὸς διαρρύθμισιν τῆς νέας μεγά-

Digitized by Google

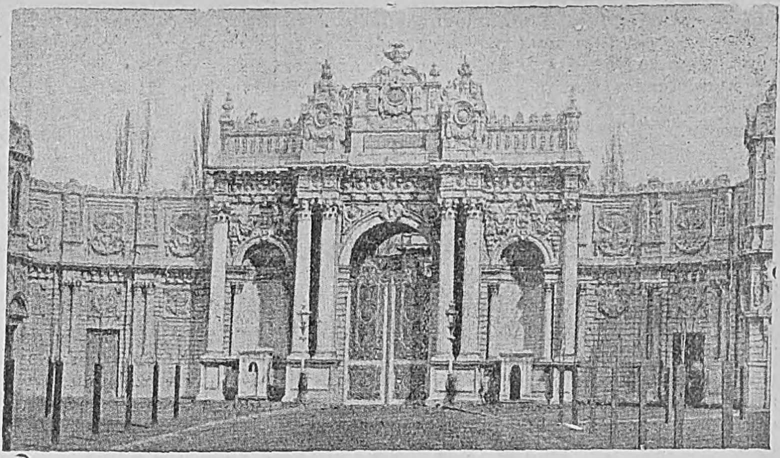

Τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ντολμᾶ-Μπακτσὲ καὶ ἡ κυρία εἴσοδος αὐτῶν.

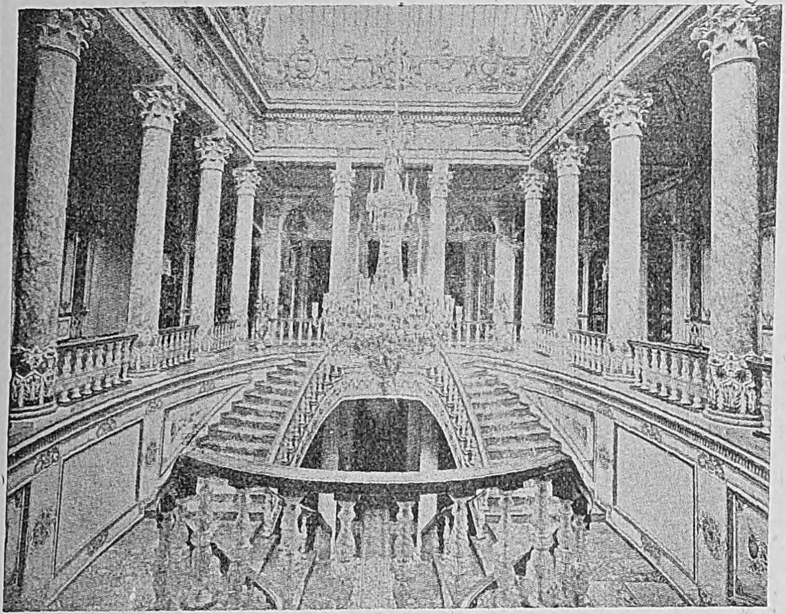

Ἡ κρυσταλλίνη κλῖμαξ καὶ ἡ αἴθουσα τῶν λουτρῶν τῶν ἀνακτόρων Ντολμᾶ-Μπακτσέ

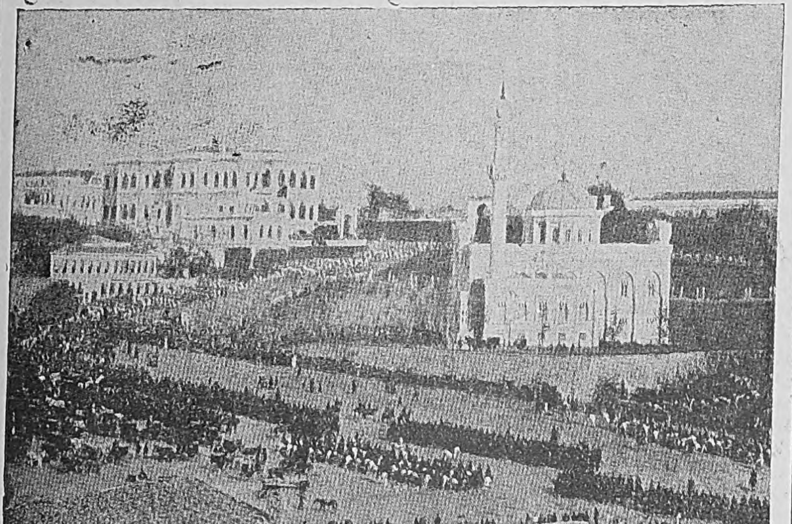

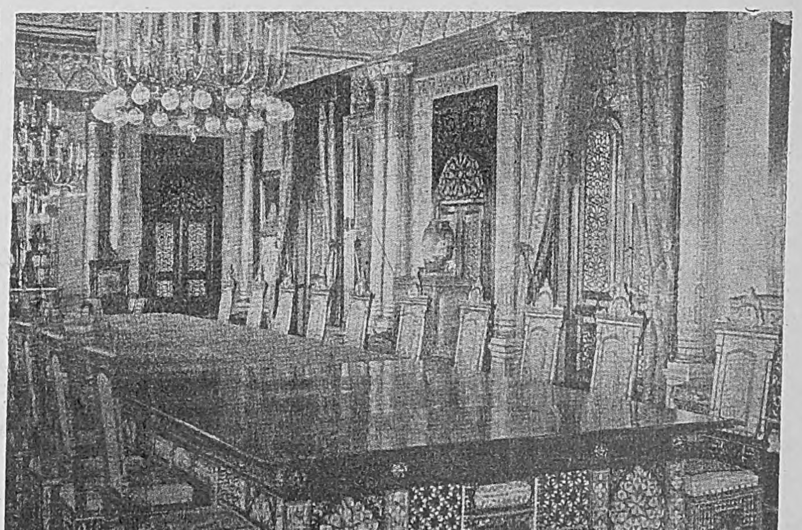

Τὰ ἀνάκτορα τοῦ Γιλδὶζ-κιὸσκ καὶ ἡ ἐν αὐτοῖς αἴθουσα ἑστιάσεως.

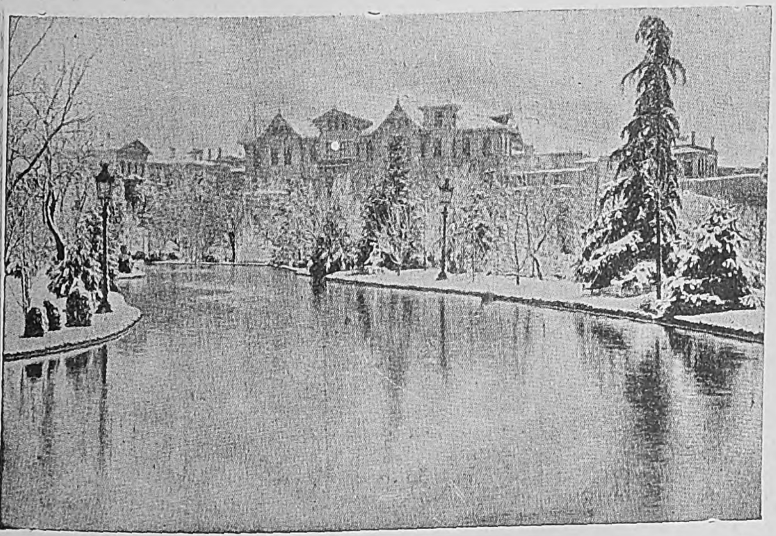

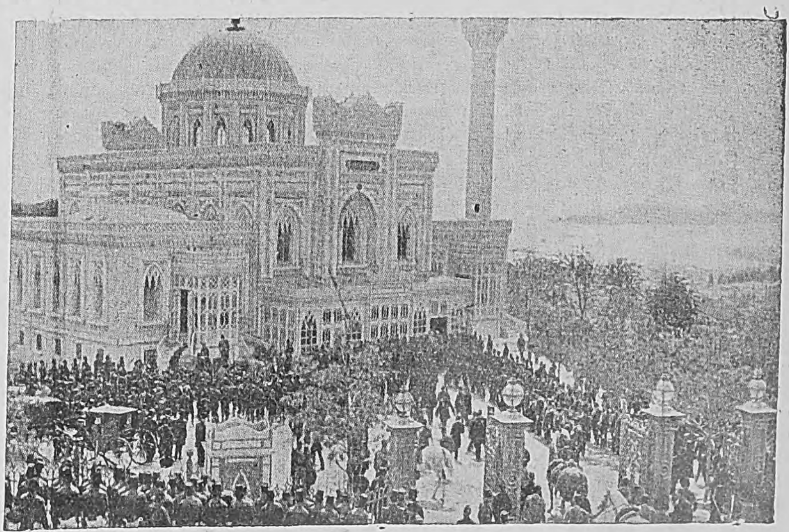

Μία ἄποψις τῶν κήπων καὶ τῶν περιπιέρων τοῦ Γιλδὶζ καὶ τὸ τέμενος τῶν ἀνακτόρων.

Digitized by Google

λης πόλεως. Εἰς τὸ μέγα ἀκρωτήριον τοῦ Βοσπόρου ἐκτίσθησαν ὅλα τὰ δημόσια ἱδρύματα, τὰ χρήσιμα εἰς μεγάλην πολιτικὴν πρωτεύουσαν: τὸ αὐτοκρατορικὸν παλάτιον, τὰ δημόσια διοικητικὰ ἱδρύματα, δικαστήρια, δημόσιαι ἀποθῆκαι τροφίμων ἢ ὅπλων, ὅλα αὐτὰ ἔγιναν μὲ τελειότητα καὶ λαμπρότητα. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως εἶναι ὅτι ἡ πόλις ἔπρεπε νὰ γεμίσῃ ἀπὸ κατοίκους, καὶ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος κατέφυγεν εἰς ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ὡς αὐτοκράτωρ. Τὰ ἑλκυστικώτερα μέσα ἦσαν αἱ δωρεὰν διανομαὶ σίτου καὶ ἄλλων τροφίμων, ἡ παραχώρησις εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ «δικαίου ἰταλικῆς πόλεως», προσέτι ὄχι μόνον ἡ κτίσις ἀρχοντικῶν οἰκιῶν διὰ τοὺς συγκλητικούς, ἀλλὰ καὶ ἡ παραχώρησις εἰς αὐτοὺς μεγάλων κτημάτων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὸν Πόντον. Τοιουτοτρόπως συνηθροίσθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πληθυσμὸς πυκνός, ὁ ὁποῖος ἐζήτει τὰς εὐκόλους ἀπολαύσεις καὶ εἶχεν ἤθη ἔκλυτα καὶ ἀγοραῖα. Οὕτως ἐξηγεῖται κατὰ ποῖον τρόπον ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπέβη ὁ σύμμεικτος καὶ χυδαῖος ὄχλος, ὁ ὁποῖος ἐγίνετο συχνὰ ἀφορμὴ μεγάλων ταραχῶν εἰς τὴν πόλιν, ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους, ὅτε ἀκόμη δὲν εἶχε διαμορφωθῆ εἰς ὁμοειδὲς σύνολον διὰ τῆς ἐκπολιτιστικῆς δυνάμεως τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Μέγας δὲ πλοῦτος συνεσωρεύθη εἰς τὴν πόλιν τοῦ Κωνσταντίνου καθ' ὃν χρόνον μεγάλη πτωχεία ἐπεκράτει εἰς τὸν ὄχλον, ὁ ὁποῖος ἐπερίμενε τὰς δημοσίας δωρεὰς καὶ διανομάς. Ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος παραπονεῖται δριμύτατα, κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δ΄ αἰῶνος, διὰ τὴν παράλογον σπατάλην τῶν πατρικίων, ἡ ὁποία ἐπέφερε καὶ παράλυσιν τῶν ἠθῶν. Οἱ πλούσιοι ἰδιῶται, λέγει, εἶχον αἰθούσας λουτρῶν, στοάς, περιπάτους, κήπους, ὑδραγωγεῖα, πύλας ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, τοίχους ἔχοντας ἐπένδυσιν πολυχρώμων μαρμάρων, ψηφοθετήματα τοῦ ἐδάφους, ἔπιπλα καὶ σκεύη χρυσᾶ, ἀργυρᾶ, ἐλεφάντινα. Ὑπῆρχον πολλαὶ κολοσσιαῖαι περιουσίαι φέρουσαι εἰσόδημα τεσσάρων ἑκατομμυρίων χρυσῶν δραχμῶν, αἱ δὲ φέρουσαι εἰσόδημα ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἐθεωροῦντο δευτερεύουσαι.

Διὰ νὰ λάβωμεν ἰδέαν τῆς πολυτελείας καὶ τοῦ πλούτου τῶν πατρικίων μεγάρων κατὰ τὴν παλαιὰν ταύτην ἐποχήν, πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν εἰς τοὺς συγγραφεῖς περιγραφὰς αὐτῶν, γνωρίζομεν δ' ἀρκετὰ περὶ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν εἰς τὸν πατρίκιον Λαῦσον καὶ ἔγινε πολυθρύλητος, ὡς ὁ «οἶκος τοῦ Λαύσου». Ὁ οἶκος οὗτος ἔκειτο εἰς τὴν μεγάλην κεντρικὴν ὁδόν, ἡ ὁποία ἐλέγετο Μέση, παρὰ τὸ πραιτώριον τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως, καὶ ἦτο ἓν ἐκ τῶν δώδεκα παλατίων, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀνεγείρει ὁ Κωνσταντῖνος διὰ τοὺς εὐνοουμένους συγκλητικοὺς αὐτοῦ. Εἷς ἐκ τῶν ἀρχόντων τοῦ Ἀρκαδίου, κατὰ τέλη τοῦ Δ΄ αἰῶνος, εἶχε διακοσμήσει αὐτὸν διὰ πολυχρώμων κιόνων καὶ δεξαμενῶν. Ὑπῆρχον δ' εἰς τὸ μέγαρον τοῦτο, λέγει ὁ Κεδρηνός, διαμερίσματα πλουσιώτατα διακοσμημένα, ξενῶνες ἔχοντες ἰδιαιτέραν δεξαμενήν. Ἦτο δὲ καλλωπισμένος μὲ πολύτιμα ἀρχαῖα ἀγάλματα, τὴν Ἀθηνᾶν τῆς Λίνδου. τὴν Κνιδίαν Ἀφροδίτην, μίαν Ἀφροδίτην τοῦ Πραξιτέλους, μὲ τὴν Σαμίαν Ἥραν τοῦ Λυσίππου καὶ τοῦ Βουπάλου. Ἐνταῦθα, λέγει, ὑπῆρχε καὶ τὸ θαυμασιώτερον ἄγαλμα τῆς ἀρχαιότητος, ὁ ἐλεφάντινος Ζεὺς τοῦ Φειδίου, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀφιερώσει ὁ Περικλῆς εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὀλυμπίας, καὶ πολλὰ ἄλλα θαυμάσια ἔργα τέχνης. Τὸ θαυμάσιον τοῦτο παλάτιον, τοῦ ὁποίου ἡ πολυτέλεια καὶ ἡ λαμπροτάτη διακόσμησις εἶχε κινήσει ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τὴν ἔκπληξιν τῶν Βυζαντινῶν, κατεστράφη κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τῆς στάσεως τοῦ Νίκα, ὅτε κατεστράφη καὶ ἡ Ἁγία Σοφία καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἀριστοκρατικῆς πόλεως. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν πυρκαϊῶν, καὶ οἱ ἐπανειλημμένοι σεισμοὶ συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ καταπέσουν τὰ θαυμάσια ταῦτα ἰδιωτικὰ κτίσματα τῶν ἀρχόντων τοῦ κράτους.

Ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς φυσιογνωμίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ ἄφθονος καλλωπισμὸς αὐτῆς δι' ἀρχαίων ἀνδριάντων καὶ ἄλλων ἀρχαίων καλλιτεχνικῶν ἔργων. Ἀληθινὴν λαφυραγωγίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἐπεχείρησεν ὁ Κωνσταντῖνος, διὰ νὰ διακοσμήσῃ τὴν πόλιν του. Ἡ Ἑλλάς, ἡ Ἀσία, ἡ Αἴγυπτος καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ Ρώμη ἐστερήθησαν ἀπὸ τὰ καλύτερα μνημεῖα αὐτῶν, διὰ νὰ στολισθῇ ἡ Κωνσταντινούπολις. Εἰς τὸν φόρον τοῦ Κωνσταντίνου, εἰς τὸν Ἱππόδρομον, ὑπὸ τὰς στοάς, παντοῦ ὅπου εὑρίσκετο κενὸς χῶρος, ἔβλεπον οἱ κάτοικοι ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης. Ἡ ἐπισώρευσις αὕτη ἀγαλμάτων καὶ ἄλλων ἔργων τέχνης δὲν ἐγίνετο πάντοτε μὲ τὸ προσῆκον καλλιτεχνικὸν αἴσθημα, καὶ ἀνεμειγνύοντο εἰς ἕνα παραδοξότατον συγκρητισμὸν τὰ ἀληθῆ καλλιτεχνικὰ ἔργα μὲ ἄλλα συμβολικοῦ χαρακτῆρος. Εἰς τὸν φόρον τοῦ Κωνσταντίνου ἠγέρθη μία στήλη ἐκ πορφυρίτου λίθου, προερχομένη ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Ἡλίου εἰς τὴν Ἡλιούπολιν, εἶχε δὲ διατηρηθῆ καὶ τὸ ἐπ' αὐτῆς ἱδρυμένον ἄγαλμα τοῦ θεοῦ, ἀλλ' ἐδόθη εἰς τοῦτο τὸ ὄνομα τοῦ Κωνσταντίνου, ἴσως μάλιστα προσετέθη καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ. Ἐθεωρήθη μάλιστα τὸ ἄγαλμα τοῦτο ὡς ἡ «Τύχη τῆς Νέας Ρώμης», καὶ εἰς τοὺς πόδας τοῦ αὐτοκράτορος ἐτέθη τεμάχιον τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ προσεφέροντο θυσίαι. Πολλοὶ πεπαιδευμένοι ἄνδρες τῶν χρόνων ἐκείνων ἦσαν δεισιδαίμονες, δὲν ἦτο δ' ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος· εὐνόητον λοιπὸν εἶναι εἰς πόσας ἀφορμὰς λαϊκῶν παραδόσεων καὶ προφητειῶν ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸν λαὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰ πολυάριθμα ἀρχαῖα ἀγάλματα θεῶν καὶ ἄλλα ἀρχαῖα ἔργα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐστόλισε τὴν νέαν πρωτεύουσαν ὁ ἱδρυτής. Τὰ «Πάτρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως» παρέχουν πολὺ πλουσίαν λαογραφικὴν ὕλην.

Ἀλλ' ἐξ ἄλλου, ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους τῶν εἰδωλολατρικῶν τούτων ἔργων, ἔβλεπον οἱ κάτοικοι ὄχι μόνον ἐκκλησίας μεγαλοπρεπεῖς, ἀλλὰ καὶ πλησίον ἐκείνων πολυάριθμα σύμβολα καὶ ἀναμνήσεις τῆς νέας θρησκείας. Καὶ πρῶτος ὁ σταυρὸς ἐφαίνετο εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς πόλεως. Παρὰ τὸ Μιλιάριον, εἰς τὸν Φόρον τοῦ Κωνσταντίνου, ὑπῆρχε σύμπλεγμα τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τῆς Ἑλένης, οἱ ὁποῖοι ἐκράτουν τὸν σταυρὸν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν, καθ' ὃν περίπου τρόπον βλέπομεν αὐτοὺς καὶ εἰς τὰς σημερινὰς εἰκόνας. Ἀλλοῦ ἠγείρετο τὸ λάβαρον χρυσοῦν.

Μὲ τὴν ἀνάμειξιν ταύτην ἀρχαίων καὶ νέων συμβόλων, ἀνάμειξιν ἡ ὁποία ἀπεικονίζει κάλλιστα τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, μὲ τὴν σπουδὴν πρὸς κτίσιν τῆς πόλεως, σπουδὴν τὴν ὁποίαν ἐπέβαλεν ὁ Κωνσταντῖνος, ἡ νέα πρωτεύουσα βεβαίως δὲν παρεῖχεν ὄψιν κανονικῆς πόλεως. Μόνον αἱ ἐκκλησίαι, αἱ βασιλικαί, τὰς ὁποίας ἀνήγειρεν ὁ βασιλεύς, ἐδείκνυον ἰδιάζουσαν καὶ εὔρυθμον ἀρχιτεκτονικήν, καὶ τοῦτο ἦτο πάλιν σύμβολον τῆς νέας τάξεως, ἡ ὁποία ἐπήρχετο εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ θριάμβου τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ ἑδραιώσῃ ἡ Κωνσταντινούπολις. Μέγα δὲ κέρδος ἐκ τῆς συσσωρεύσεως τῶν ἀρχαίων καλλιτεχνημάτων εἰς τὴν νέαν πόλιν ὑπῆρξεν ἡ καλαισθητικὴ ἀνάπτυξις τῶν κατοίκων. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἓν ἀπέραντον μουσεῖον τέχνης, ἄτακτον βεβαίως καὶ ἀσυστηματοποίητον. τὸ ὁποῖον ὅμως περιεῖχε τόσα θαύματα τέχνης, ὥστε βεβαίως ταῦτα δὲν ἠδύναντο ν' ἀφήσουν ἀδιαφόρους τοὺς Βυζαντινούς. Τοὐλάχιστον ἔχομεν τεκμήριον τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποίαν εὑρίσκουν ὄχι μόνον λόγιοι, ἀλλὰ καὶ ἁπλοϊκοὶ συγγραφεῖς, ν' ἀπαριθμοῦν καὶ νὰ περιγράφουν τὰ ἔργα ταῦτα. Εἰς δὲ τὸν θρῆνον διὰ τὴν καταστραφεῖσαν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων πόλιν, τὸν ὁποῖον ἔγραψεν ὁ Μιχαὴλ ὁ Ἀκομινᾶτος, βλέπομεν τὸν πόνον, τὸν ὁποῖον ᾐσθάνθησαν οἱ Βυζαντινοὶ διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν. Ἀπὸ τὴν χαριεστάτην καὶ ἐκφραστικωτάτην περιγραφὴν τῶν ἀρχαίων καλλιτεχνημάτων, τὴν ὁποίαν κάμνει ὁ Νικήτας, αἰσθανόμεθα εὐκόλως τὴν πικρίαν αὐτοῦ. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι ζῶντες οἱ Βυζαντινοὶ εἰς ἓν ἀπέραντον μουσεῖον τέχνης, ἀνέπτυξαν τὸ καλλιτεχνικὸν αἴσθημα αὐτῶν καὶ ὅτι ἡ γνῶσις αὕτη τῆς ἀρχαίας τέχνης συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης.

Ἡ σύγκλητος. Ὅπως ἐπροσπάθησεν ὁ Κωνσταντῖνος νὰ προσελκύσῃ ἀστικὸν καὶ λαϊκὸν πληθυσμόν, ἐφρόντισε νὰ συγκροτήσῃ ὄχι μόνον τὴν τάξιν τῶν ἀνωτάτων αὐλικῶν καὶ διοικητικῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον τὴν ἀνωτέραν, τὴν ἀριστοκρατικὴν τάξιν. Πλὴν τῶν ἄλλων ἀρχῶν μετήνεγκεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ καὶ τὴν σύγκλητον τῆς Ρώμης. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομίσωμεν ὅτι ἡ σύγκλητος τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε καμμίαν ὁμοιότητα μὲ τὴν λαμπροτάτην ἄλλοτε ρωμαϊκὴν σύγκλητον. Ἔλαβε τοὺς ἰδίους τίτλους, τὰ ἴδια προνόμια, ὡρίσθησαν δι' αὐτὴν αἱ ἴδιαι ὑποθέσεις, δὲν ἔφθασεν ὅμως οὐδέποτε εἰς τὸ ὕψος τοῦ λαμπροτάτου συμβουλίου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαίας ρωμαϊκῆς συγκλήτου, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ παρὰ τὸν Τίβεριν πόλις ἐκείνη ὤφειλε τὴν κοσμοκρατορίαν αὐτῆς. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει σύγκλητος ἦτο ἓν πολυάριθμον συμβούλιον εὐγενῶν περὶ τὸν αὐτοκράτορα, κατήντησε δὲ νὰ δεικνύῃ ἁπλῶς τὴν εὐγένειαν τοῦ κατέχοντος τὸν τίτλον τοῦ συγκλητικοῦ. «Οἱ ἀπὸ τῆς συγκλήτου» λεγόμενοι ἦσαν ἁπλῶς οἱ εὐγενεῖς τοῦ κράτους, παρεῖχε δ' εἰς τούτους τὴν εὐγένειαν ὁ αὐτοκράτωρ ὡς ἀνταμοιβὴν ὑπηρεσιῶν καὶ ὡς γέρας βίου σπουδαίου καὶ ἐναρέτου. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν δὲν ὑπῆρχεν ἡ ἐξ αἵματος εὐγένεια, ἡ ὁποία εἰς τόσον μέγαν βαθμὸν κατετυράννησε τοὺς λαοὺς τῆς μεσαιωνικῆς Εὐρώπης καὶ παρημπόδισε καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Ὑπῆρξε δὲ ἡ «διὰ βραβείου» διδομένη εὐγένεια αὕτη εἰς ἄτομα μέγα στοιχεῖον προόδου καὶ πολιτισμοῦ. Διὰ τοῦτο ὑπῆρχον συγκλητικοὶ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἡ τάξις ἔγινε πολυαριθμοτάτη.

Εἶχον ὅμως οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκλητικοὶ καὶ σπουδαίαν ἀνάμειξιν εἰς τὰ τῆς πολιτείας. Συνήρχοντο πάντοτε εἰς συμβούλιον διὰ τὰς μεγάλας ὑποθέσεις τοῦ κράτους, συνεκράτουν τὸν αὐτοκράτορα παρεκτρεπόμενον, καὶ εἶχον πρῶτοι αὐτοὶ τὸ δικαίωμα νὰ ὁρίζουν τὸν διάδοχον τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως. Ἀπὸ τὴν σύγκλητον στρατολογοῦνται οἱ ἀνώτατοι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους, κατατεταγμένοι κατ' αὐστηρὰν ἱεραρχικὴν ἐθιμοτυπίαν καὶ πολυαρίθμους τάξεις εὐγενείας.

Ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως. Ὁ ἀνώτατος οὗτος διοικητικὸς ὑπάλληλος τῆς πόλεως, ὁ πρῶτος ἄρχων ἐν αὐτῇ, μετὰ τὸν βασιλέα, διετήρησε τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ὁποίαν καθώρισεν αὐτὴν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, πολλοὺς αἰῶνας κατόπιν, καὶ ὅταν ἀκόμη ἤρχισε νὰ ἐξελληνίζεται ἡ διοίκησις τοῦ κράτους. Ὁ ἔπαρχος συχνὰ ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ δυνάμεθα μὲ ἀρκετὴν ἀκρίβειαν νὰ καθορίσωμεν τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἦσαν τόσον πολλαπλᾶ, ὥστε ἐν συντόμῳ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι συνεκέντρωνε τὰ καθήκοντα τοῦ σημερινοῦ νομάρχου, δημάρχου καὶ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας, ἦτο δηλαδὴ μέγα πρόσωπον εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

Ἔχομεν τὴν καλὴν τύχην νὰ γνωρίζωμεν ἀπὸ ἓν διασωθὲν παλαιὸν βιβλίον τοῦ Θ΄ αἰῶνος μίαν ἀπὸ τὰς σπουδαιοτάτος δικαιοδοσίας τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως ἐκείνης, ἥτις ἀφεώρα τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συντεχνιῶν. Αἱ παλαιαὶ συντεχνίαι, τὰς ὁποίας ἵδρυσεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Κωνσταντῖνος, ἔλαβον μεγάλιν ἐξέλιξιν καὶ σημασίαν εἰς τὸν βίον τῆς πόλεως. Διὰ τῶν συντεχνιῶν τὸ κράτος εἶχεν ἐξασφαλίσει ὄχι μόνον τὴν ἐπάρκειαν τῶν τροφίμων, ὄχι μόνον τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν καὶ κυκλοφορίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν τάξιν καθόλου καὶ τὴν ἡσυχίαν τῆς πόλεως. Ἔχον τὸ κράτος τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν αὐτῶν διὰ τοῦ ἐπάρχου, συνεκράτει αὐτὰς εἰς τάξιν καὶ τὰς μεταχειρίζετο διὰ τὴν εὐημερίαν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως. Αἱ συντεχνίαι εἶχον τοὺς προέδρους, τὸ συμβούλιον, τὸ ἰδιαίτερον ταμεῖον, τὴν σημαίαν των, ὅπως καὶ σήμερον, ἴσως δ' εἶχον καὶ ποιάν τινα ἐλευθερίαν εἰς τὸν ἐσωτερικὸν ὀργανισμόν. Ἀλλ' εἰς τὴν ἐμφάνισίν των εἰς τὴν πόλιν διὰ τὸ ἔργον των, τὰ πάντα ἦσαν κανονισμένα λεπτομερέστατα: πόσον ἑκάστη συντεχνία θὰ πωλῇ τὰ ἰδικά της προϊόντα καὶ εἰς ποῖον τόπον θὰ τὰ πωλῇ, εἰς ποίας ἀγοράς. Διὰ νὰ εἰσαχθῇ τις εἰς ἀνωτέρας τινὰς συντεχνίας, ὡς εἰς τοὺς ταβουλλαρίους (τοὺς συμβολαιογράφους), ἔπρεπε καὶ νὰ διέλθῃ δοκιμασίαν ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως. Ἁπλῆ ἀπαρίθμησις τῶν συντεχνιῶν δύναται νὰ δείξῃ εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ διενεργουμένου ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐμπορίου καὶ τὴν μέριμναν καθόλου τῆς διοικήσεως. Αἱ μνημονευόμεναι συντεχνίαι εἶναι, πλὴν τῶν ταβουλλαρίων, ἀργυροπρᾶται, τραπεζῖται (σαράφηδες), βεστιοπρᾶται, μεταξοπρᾶται, ὀθωνιοπρᾶται, κηρουλάριοι, σαπωνοπρᾶται, μακελλάριοι (κρεοπῶλαι), χοιρέμποροι, ἀρτοποιοί, ἤτοι «μάγιποι», ἰχθυοπρᾶται, κάπηλοι. Εἰς τὴν συντεχνίαν τῶν «ἐργολάβων» γενικῶς περιελαμβάνοντο «οἱ λεπτουργοί, οἱ γυψοπλάσται, οἱ μαρμάριοι, οἱ ζωγράφοι καὶ λοιποί». Ἐλαμβάνετο δὲ καὶ πρόνοια, ὥστε νὰ ἐκτίθενται εὐπρεπῶς τὰ προϊόντα καὶ τὰ ἐμπορεύματα. Οὕτως, οἱ «μυρεψοὶ» ὤφειλον νὰ ἔχουν ἐκτεθειμένας τὰς πραγματείας αὐτῶν εἰς τὸν Φόρον τοῦ Κωνσταντίνου, μεταξὺ τῆς Χαλκῆς (τῆς εἰσόδου τοῦ παλατίου) καὶ τοῦ Μιλίου «στοιχηδὸν» πλησίον τῆς «πανσέπτου εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν», ἥτις εὑρίσκετο πάντοτε εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, «ὡς ἂν εἰς εὐωδίαν ἁρμοζόντως τῆς εἰκόνος καὶ τέρψιν τῶν βασιλικῶν προαυλίων εἴησαν».

Ἄλλος ὀργανισμός, ἀκόμη εὐρύτερος, περιλαμβάνων ὅλον τὸν λαὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἦσαν οἱ περίφημοι «δῆμοι», αἱ φατρίαι ἢ τὰ «μέρη τῶν Πρασίνων καὶ τῶν Βενέτων». Οὗτοι δὲν εἶχον ἔργον μόνον τὴν προετοιμασίαν καὶ τὴν διοργάνωσιν τῶν ἀγώνων τοῦ ἱπποδρόμου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντιπροσωπείαν τοῦ λαοῦ παρὰ τῷ βασιλεῖ, καὶ τὴν ἐπίσημον αὐτοῦ ἐμφάνισιν εἰς τὰς δημοσίας τελετάς, ἀκόμη καὶ τὴν πολιτοφυλακήν. Συνάγομεν δὲ ταῦτα κυρίως ἐκ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου (ἀπὸ τὴν «Ἔκθεσιν βασιλείου τάξεως»), ἀπὸ ἄλλα δὲ ἱστορικὰ γεγονότα ὅτι ἀνελάμβανον καὶ τὴν διεξαγωγὴν μεγάλων δημοσίων ἔργων, ὁποῖον ἦτο ἡ κτίσις τοῦ Θεοδοσιανοῦ τείχους.

Ὁ βίος τῶν κατοίκων. Τοιουτοτρόπως πᾶς τις εἶχε τὰ ὡρισμένα καθήκοντά του εἰς τὴν πόλιν, καὶ τὰ καθήκοντα ταῦτα ἐξετέλει ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς ἀρχῆς. Διὰ τῶν ὀργάνων αὐτῶν ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως ἐπέβλεπε τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν, ἰδιαίτερος δ' ἄρχων, ὁ νυκτέπαρχος, ἀνελάμβανε τὴν μέριμναν διὰ τὴν ἀσφάλειαν κατὰ τὴν νύκτα, ὅτε καὶ ἡ πόλις εἶχεν ἐπαρκῆ φωτισμόν, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς μεμακρυσμένας συνοικίας. Ἐλαμβάνετο δὲ καὶ φροντὶς διὰ τὴν καθαριότητα τῆς πόλεως. Δὲν γνωρίζομεν βεβαίως ἂν ὑπῆρχε πλῆρες δίκτυον ὑπονόμων, ἀλλ' ὑπῆρχον ὑπόνομοι (ἐλέγοντο «κάραβοι»), διὰ τῶν ὁποίων αἱ ἀκαθαρσίαι διωχετεύοντο εἰς τὴν θάλασσαν, προσέτι δὲ ὑπῆρχον καὶ ἀποχωρητήρια (οἱ «ἀφεδρῶνες»).

Ὁ ἱππόδρομος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπερρόφησεν ὅλα τὰ θεάματα τῆς πόλεως, διότι ἐν αὐτῷ

Digitized by Google

δὲν ἐτελοῦντο μόνον ἁρματοδρομίαι, ἀλλὰ καὶ ποικίλαι σχοινοβατικαὶ καὶ ἄλλαι παιδιαί. Τὸ θέατρον εἶχε καταπέσει, δὲν ἐδιδάσκοντο πλέον εἰς αὐτὸ τὰ ὑψηλὰ καὶ ἐξευγενιστικὰ σκηνικὰ θεάματα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀλλ' ὅπως εἰς τὴν παλαιὰν Ρώμην, ἐκυριάρχουν εἰς αὐτὸ οἱ μῖμοι, συνεπιφέροντες καὶ τὰς αἰσχρότητάς των καὶ εἰς τὰς λέξεις καὶ εἰς τὰς πράξεις. Οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἠναγκάζοντο ν' ἀποκαλοῦν τὸ τοιοῦτον θέατρον «διδασκαλεῖον ἀσελγείας». Παρὰ τὴν ἀντίδρασιν ὅμως ταύτην τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε τέσσαρα τοιαῦτα θέατρα, πλὴν ἐννοεῖται τῶν ἄλλων προχείρων ᾠδικῶν κέντρων (τῶν καφὲ-ἀμάν, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον), δύο εἰς τὸν χῶρον τοῦ παλαιοῦ Βυζαντίου, ἓν εἰς τὰς Βλαχέρνας καὶ τέταρτον εἰς τὰς Συκᾶς (τὸ Πέραν). Εἶχεν ἐπίσης ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ ἓν στάδιον (εἰς τὴν 4ην ρηγιῶνα), εἰς τὸ ὁποῖον εὕρισκον οἱ Ἕλληνες τὴν παλαιὰν τέρψιν τῶν ἀθλητικῶν ἀγώνων καὶ παιδιῶν. Ἀμφιθέατρον εἶχε κτίσει ὁ Σεβῆρος, ἀλλ' ἡ σιωπὴ τῶν Βυζαντινῶν δεικνύει ὅτι οὐδέποτε ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτούς, ἐκτὸς ἂν μετεποιήθη εἰς ἄλλο ἵδρυμα. Οἱ παῖδες τῶν εὐγενῶν εἶχον ἴδιον ἱππόδρομον εἰς τὸν χῶρον τοῦ Μεγάλου παλατίου, τὸ Τζυκανιστήριον. Πολὺ συχνὰ ἤρχοντο ἀπὸ τὰς μακρινὰς χώρας, ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἀπὸ τὴν Ρωσίαν καραβάνια ἐμπόρων, τὰ ὁποῖα ἐξέθετον τὰς πραγματείας αὐτῶν εἰς τὴν ὕπαιθρον, ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἢ καὶ ὅμιλοι θαυματοποιῶν, οἵτινες ἔστηνον προχείρους σκηνὰς καὶ ἔκαμνον ἐπιδείξεις τῆς τέχνης αὐτῶν. Καὶ τότε ἔτρεχον οἱ κάτοικοι, ὡς εἰς πανήγυριν, νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὰ ὡραῖα προάστεια, διὰ νὰ ἀγοράσουν ἐμπορεύματα σπάνια ἢ νὰ διασκεδάσουν μὲ τὰς παιδιὰς τῶν ξένων καὶ παραδόξων ἐκείνων τυχοδιωκτῶν.

Εἰς τὰς διασκεδάσεις ταύτας τοῦ λαοῦ πρέπει νὰ προστεθῶσιν αἱ ἐπισημότεραι, τὰς ὁποίας παρεῖχον οἱ αὐτοκράτορες ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν «προελεύσεων», ἤτοι τῶν ἐξόδων αὐτῶν ἀπὸ τὸ παλάτιον πρὸς προσκύνησιν εἰς τὰ μεγάλα ἱερὰ τῆς πόλεως, καὶ δὴ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, εἰς τὰς Βλαχέρνας. Ἔπειτα τὰς εἰς ὡρισμένας ἡμέρας δημοτελεῖς λαϊκὰς ἑορτάς, αἱ ὁποῖαι ἐδίδοντο εἰς μίαν πλατεῖαν πρὸ τῶν παλατίων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος συνηθροίζοντο καὶ ἔπαιζον πρὸς τέρψιν τοῦ λαοῦ ὀρχησταί, μῖμοι, μουσικοί. Διετηρήθησαν δὲ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας κατὰ τὸν μεσαίωνα, καὶ δὴ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ποικίλαι λαϊκαὶ ἑορταί, κατὰ τὰ ὁποίας ἐπέζων παλαιαὶ εἰδωλολατρικαὶ συνήθειαι, καὶ εἰς τὰς ὁποίας διετηρεῖτο ἡ ἐπιβίωσις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, ὡς κατὰ τὴν «δωδεκαήμερον» τῶν Χριστουγέννων καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις ἡ ἑορτὴ τῶν Καλανδῶν, τὰ Βότα ἢ Βοτά, ἤτοι εὐχαὶ (vota), τὰ Κρόνια (Σατουρνάλια), τὰ Βρουμάλια καὶ ἄλλαι. Αἱ πολυθόρυβοι καὶ δημοφιλεῖς αὗται ἐθνικαὶ ἑορταὶ ἐπανηγυρίζοντο ἐτησίως ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας καὶ δὲν ἐξεβλήθησαν εὐκόλως διὰ τῶν μεγάλων χριστιανικῶν ἑορτῶν, ἀλλὰ οὔτε καὶ διὰ τῆς καταδίκης αὐτῶν ὑπὸ συνόδων. Τὰ παράπονα τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων καὶ αἱ ἀπαγορεύσεις τῆς Ἐκκλησίας δεικνύουν τὴν ἰσχυρὰν ἐπιβίωσιν τῶν ἀρχαίων ἐθίμων, γνωρίζομεν δὲ ὅτι, ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν Ι′ αἰῶνα, ἐπαίζετο εἰς τὸ μέγα παλάτιον τὸ λεγόμενον «Γοτθικόν», ἀκόμη καὶ τὸν ΙΒ′ αἰῶνα τοιαύτας εἰδωλολατρικὰς συνηθείας ἐτέλουν οἱ ἱερεῖς καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἄδυτα τῶν ἐκκλησιῶν, κατὰ τὰς μαρτυρίας τοῦ Πορφυρογεννήτου, τοῦ Βαλσαμῶνος.

Αἱ σπουδαιότεραι ὅμως ψυχαγωγίαι τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων πόλεων ὑπῆρξαν καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα αἱ λαμπρόταται καὶ κατανυκτικώταται θρησκευτικαὶ τελεταὶ καὶ πανηγύρεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν σύμφωνοι μὲ τὴν γενικῶς ἐπικρατοῦσαν λαϊκὴν εὐσέβειαν. Ἡ Ἐκκλησία καὶ αἱ σεμναὶ ἱερουργίαι αὐτῆς ἐχρησίμευον καὶ ὡς τόπος συναντήσεως καὶ ψυχαγωγίας καὶ τῶν δύο φύλων, πρὸ παντὸς τοῦ γυναικείου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὀλιγωτέρας ἀπὸ τοὺς ἄνδρας περιστάσεις νὰ συναντᾶται καὶ νὰ συνομιλῇ.

Ὁ βίος τῶν ἀρχόντων. Ὅλως διόλου βεβαίως διάφορος ἦτο ὁ βίος, τὸν ὁποῖον διήρχοντο οἱ ἀνώτατοι ἄρχοντες καὶ οἱ πλούσιοι. Οἱ ἄρχοντες διήρχοντο τὸν βίον εἰς τὰ δημόσια καθήκοντα αὐτῶν, εἰς τὰς ἑορτὰς τοῦ παλατίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ἔργα φιλανθρωπικά, εἰς τὸν Ἱππόδρομον, εἰς κυνηγέσια καὶ εἰς ἄλλας τέρψεις ἐκδρομῶν καὶ ταξιδίων. Αἱ ἀρχόντισσαι καὶ αἱ εὐγενεῖς νέαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως δέχονται τὰς φίλας των εἰς τὰ πολυτελῆ παλάτιά των, ἑτοιμάζονται διὰ δεξίωσίν τινα εἰς τὸ παλάτιον, καὶ τὰς ἄλλας ὥρας διέρχονται ἐπισκεπτόμεναι ἐκκλησίας καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψίν των.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ὡς κέντρον παιδείας. Ὁποία ὑπῆρξεν ἡ θέσις τῆς βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν τοῦ κόσμου ἐκφράζει ζωηρῶς ἡ διαβεβαίωσις τοῦ ἐπιφανοῦς Ἄγγλου ἱστορικοῦ Γίββωνος, ὅτι περιέκλειεν ἡ πόλις ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν αὐτῆς περισσοτέραν σοφίαν καὶ βιβλία παρ' ὅσα ὑπῆρχον εἰς ὅλην τὴν ἄλλην οἰκουμένην. Εἰς τὰ μοναστήρια ἐλειτούργουν σχολεῖα κατωτέρας καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀνωτάτην δὲν παρέλειψεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ δι' αὐτῆς νὰ λαμπρύνῃ τὴν πόλιν του. Πρὸς Β τοῦ φόρου τοῦ Θεοδοσίου ὑπῆρχεν ὕψωμα πλατύ, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη, κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν πρότυπον, Καπιτώλιον, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἱδρύθη τὸ πανεπιστήμιον μὲ τὰς αἰθούσας ἀκροάσεων καὶ τὴν βιβλιοθήκην εἰς τὸν 3ον λόφον, ὅπου τὸ μέχρις ἐσχάτων ὀθωμανικὸν ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, τὸ σερασκερᾶτον). Ὁ Κωνσταντῖνος ἐκάλεσε καθηγητὰς ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐκ τῆς Δύσεως. Ἐνταῦθα ἐδίδαξαν οἱ ἐπιφανεῖς ἐθνικοὶ Λιβάνιος καὶ Θεμίστιος, ἐπίσης ὁ Μάξιμος ὁ Ἐφέσιος, ὁ Πρίσκος, ὡς καὶ Χριστιανοὶ λόγιοι Διὰ διατάγματος τοῦ 425, ὁ Θεοδόσιος Β′ ἀναδιωργάνωσε τὸ πανεπιστήμιον καὶ ἔκτοτε δὲν ἔπαυσεν ἡ Κωνσταντινούπολις νὰ ἔχῃ ἀνώτατον ἐκπαιδευτικὸν ἵδρυμα, ἄλλοτε ἐν ἀκμῇ, ἄλλοτε ἐν καταπτώσει, συνεχῶς ὅμως λειτουργοῦν. Ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε πλείστας βιβλιοθήκας. Τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Κωνσταντίνου περιεῖχε βιβλιοθήκην, ἰδίως ὅμως ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνστάντιος ἐφρόντισε περὶ τῆς διοργανώσεως καὶ τοῦ πλουτισμοῦ αὐτῆς διὰ σπανίων χειρογράφων. Ὁ Οὐάλης ὥρισε, τὸ 372, διὰ διατάγματος 4 Ἕλληνας καὶ 3 Λατίνους ἀρχαιογνώστας «πρὸς τὸ ν' ἀντιγράφωσι κώδικας διὰ τὴν βιβλιοθήκην, εἴτε ν' ἀνακαινίζουν τοὺς παλαιοὺς» (Κῶδ. Θεοδοσ. XIV, 9, 2). Γνωρίζομεν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 476, ὅτε ἐκάη ἡ βιβλιοθήκη, περιελάμβανεν 120.000 τόμους. Ἄλλην βιβλιοθήκην ἵδρυσεν ὁ Ἰουλιανὸς εἰς τὰς στοὰς τοῦ Αὐγουστεῶνος, δωρήσας εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ βιβλιοθήκην. Μεγάλας δὲ ἢ μικρὰς βιβλιοθήκας μετὰ τῶν ἀρχείων εἶχον τὰ μοναστήρια καὶ αἱ σπουδαιότεραι ἐκκλησίαι τῆς πόλεως. Πλεῖσται δὲ ἰδιωτικαὶ πλουσιώταται βιβλιοθῆκαι ὑπῆρχον εἰς τὴν πόλιν, λογίων καὶ πλουσίων ἀνδρῶν, ὁποῖαι τοῦ Συμεὼν τοῦ Μεταφράστου, τοῦ Φωτίου, τοῦ Ψελλοῦ κλπ. Ὡς πρὸς δὲ τὴν τεραστίαν ἐπίδρασιν τῶν λογίων καὶ συγγραφέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπίδρασιν, ἡ ὁποία ὑπερέβη τὰ ὅρια τῶν χωρῶν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἀρκεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ βυζαντινὴ λογοτεχνία διεξήχθη ἐπὶ αἰῶνας μακρούς, ἕως τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ μεγάλη αὕτη ἑλληνικὴ πρωτεύουσα ἐξήσκησεν, ὡς πρὸς τὴν παιδείαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν, ὄχι ἁπλῆν, ἀλλ' ἀποκλειστικὴν σχεδὸν πνευματικὴν ἡγεμονίαν ἐπὶ ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ὡς κέντρον τέχνης. Ἡ ἑλληνοχριστιανικὴ τέχνη τοῦ μεσαίωνος ὀρθῶς δύναται ν' ἀποκληθῇ βυζαντινή, διότι ἔχει καὶ αὐτὴ μέγα κέντρον δημιουργίας καὶ ἀκτινοβολίας τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον. Ἡ καλιτεχνικὴ αὕτη ἡγεμονία ἠσκήθη ὄχι μόνον εἰς τὰς βυζαντινάς, ἀλλὰ καὶ εἰς μακρινὰς χώρας, κυρίως ἀπὸ τὸν ΣΤ′ ἕως τὸν ΙΓ′ αἰῶνα. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ βυζαντινὴ τέχνη εἶναι ἡ μόνη τέχνη τῆς οἰκουμένης. Κατὰ τοὺς προϊουστινιανείους χρόνους ἐξακολουθοῦν ἡ Ἀλεξάνδρεια, πρὸ παντὸς ἡ Ἀντιόχεια, νὰ εἶναι τὰ κέντρα τοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ἤδη, ὡς παρετήρησεν ὁ Στριγκόφσκης, ἀπὸ τὸν Ε′ αἰῶνα ἀρχίζει «τὸ νέον κέντρον, τὸ ὁποῖον ηὔξανεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, νὰ λαμβάνῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν καλλιτεχνικῶν πραγμάτων». Εἶναι δ' εὐνόητον, ὅτι ὡς ἐκ τῆς ἱστορικῆς καὶ γεωγραφικῆς θέσεως αὐτῆς, ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἡ πόλις ἡ ἐνδεδειγμένη διὰ νὰ δεχθῇ καὶ νὰ συγχωνεύσῃ τὰς παλαιὰς καλλιτεχνικὰς παραδόσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ μὲ τὴν ζωογόνον πνοὴν τοῦ χριστιανικοῦ ἰδεώδους νὰ δημιουργήσῃ ἕνα νέον καλλιτεχνικὸν κόσμον.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ὡς κέντρον τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ὁ κύριος χαρακτὴρ τοῦ βίου τῆς πόλεως ἦτο ὁ θρησκευτικὸς χαρακτήρ, καὶ αὕτη κυρίως ἡ ὄψις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου ἦτο ἐκείνη, ἡ ὁποία ἔκαμνε τὴν μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐπισκέπτην. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο, ὡς λέγει ὁ Φαλλμεράγιερ, ἱερὰ πόλις, ὅπως καὶ ἡ Ἱερουσαλήμ, μία ἀπὸ τὰς μεγάλας χριστιανικὰς κοιτίδας τῆς ἀνθρωπότητος. Αἱ ὁδοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν πλήρεις ἀπὸ μοναχοὺς καὶ ἀσκητάς, οἵτινες ἔσπευδον διὰ τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντά των, πρὸς περισυλλογὴν ἐλεημοσυνῶν, εἴτε καὶ πρὸς ἐξύφανσιν ραδιουργιῶν. Ἡ πόλις ἦτο γεμάτη ἀπὸ ἐκκλησίας, ἀκόμη καὶ αἱ ἀστικαὶ οἰκοδομαὶ εἶχον μερικὰς λεπτομερείας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἀπὸ βῆμα εἰς βῆμα συνήντα τις εἰς τὰς ὁδοὺς παρεκκλήσια ἢ εἰκόνας, καὶ μὲ μίαν λέξιν ὁ κάτοικος τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιεβάλλετο ἀπὸ ἀτμοσφαῖραν ἐντόνως θρησκευτικήν, ἡ ὁποία ἄλλως τε ἦτο σύμφωνος καὶ μὲ τὰς βαθείας θρησκευτικὰς πεποιθήσεις του.

Καὶ αὕτη μὲν ἦτο ἡ ἐξωτερική, ἡ ἐπιπόλαιος ὄψις· ἀλλ' ἂν ἐξήταζέ τις προσεκτικώτερον, ἀκόμη περισσότερον θὰ ἔβλεπεν ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο τὸ κέντρον τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Εἰς τὸ παλάτιον, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς κοσμικωτέρας τελετάς, ἐπρώτευεν ὁ θρησκευτικὸς χαρακτήρ, καὶ ὁ ἱεροπρεπὴς οὗτος βίος, ὁ ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Χριστιανοῦ βασιλέως, ἔδιδε τὸν ὅλον ἱστορικὸν τόνον τοῦ βίου τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ ἀλησμόνητος εὐγνωμοσύνη, τὴν ὁποίαν ὀφείλει ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἶναι ὅτι διὰ τοῦ ὅλου θρησκευτικοῦ τούτου τόνου ἐνέπνευσε τὸ χριστιανικὸν ὀρθόδοξον ἰδεῶδες εἰς τοὺς ὑπηκόους τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε καὶ ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρ, τὸ σημεῖον τῆς πολιτογραφήσεως ὡς ὑπηκόων τοῦ κράτους. Ἡ ἀλησμόνητος δ' εὐγνωμοσύνη τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι τὸ ἔργον τῆς θρησκευτικῆς προπαγάνδας, τὸ ὁποῖον ἐξήσκησεν ἐντόνως καὶ κανονικῶς ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὡρμῶντο οἱ ἀξιοθαύμαστοι διὰ τὴν τόλμην ἱεραπόστολοι, οἱ διαδώσαντες τὸν Χριστιανισμὸν ὄχι μόνον εἰς τοὺς σλαϊκοὺς λαοὺς καὶ τοὺς λαοὺς τοῦ Καυκάσου, ἀλλ' εἰς τὴν Σιβηρίαν, εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν, εἰς τὴν Κίναν.

Πρώτη δὲ ἡ Κωνσταντινούπολις ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον τὸ εὐφρόσυνον θέαμα πόλεως, ἡ ὁποία εἶχε διοργανώσει τὴν κοινωνικὴν περίθαλψιν εἰς τόσην τελειότητα, ἡ ὁποία θὰ ἦτο τιμὴ καὶ διὰ τὰς σημερινὰς μεγάλας εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας. Συνεδέοντο δὲ στενῶς μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τὰ πολυποίκιλα μεγάλα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ξενῶνες, νοσοκομεῖα, γηροκομεῖα, πτωχοτροφεῖα, ὀρφανοτροφεῖα κλπ., τὰ ὁποῖα ἐτέλουν ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐποπτείαν μεγάλου ἄρχοντος, τοῦ μεγάλου ὀρφανοτρόφου.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ὡς κέντρον ἐμπορίου. Ἡ ἑλληνικὴ πρωτεύουσα ἐκράτησε καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα, ἀπὸ τὸν αἰῶνα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἕως τὸν αἰῶνα τῶν Κομνηνῶν, τὸ ἐμπόριον ὅλης τῆς οἰκουμένης (ἀπὸ τὸν ΣΤ′ ἕως τὸν ΙΒ′ αἰῶνα). Ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος ἔφθανον «αἱ πραγματεῖαι» εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Διὰ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς Δαμασκοῦ ἤρχοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὰ ἀρώματα, τὰ μπαχαρικά, αἱ χρωματιστικαὶ ὗλαι, οἱ πολύτιμοι λίθοι, τὰ μεταξωτὰ τῆς Περσίας καὶ τῆς Ἰνδικῆς· διὰ τῆς Θεοδοσίας (τῆς Κάφας εἰς τὴν Κριμαίαν) ἤρχοντο τὰ πολύτιμα γουναρικὰ τοῦ Βορρᾶ. Ἡ Κριμαία, ἡ Βουλγαρία, ἡ Θράκη ἔστελλον τὸν πλούσιον ἀμητὸν σίτου, καὶ ἡ Μικρὰ Ἀσία τὰ ποικίλα προϊόντα αὐτῆς. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο τὸ κέντρον τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου τῆς οἰκουμένης, καὶ εἰς τὰς μεγάλας ἀποθήκας αὐτῆς ἐφυλάσσοντο τὰ προϊόντα, φυσικὰ καὶ τεχνητά, πάσης χώρας, διὰ νὰ μετακομισθοῦν εἰς ἄλλας. Εἰς τὴν μεγάλην ταύτην πόλιν ἤρχοντο οἱ ἔμποροι τῆς Δύσεως, διὰ νὰ ζητήσουν τὰς πρώτας ὕλας τῆς ὑφαντουργίας αὐτῶν, τὴν μέταξαν, τὰ ἔρια, τὰ ὡραῖα ὑφάσματα τῆς Κύπρου καὶ τῆς Ἀρμενίας, καὶ ἔφερον τὰ προϊόντα τοῦ ἰδικοῦ των τόπου. Ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἤρχισεν ἡ παρακμή, τὸν ΙΒ′ αἰῶνα, λέγει ὁ Ἰουδαῖος περιηγητὴς Βενιαμὶν ὁ ἐκ Τουδέλης, ὁ ὁποῖος περιώδευε τὸν κόσμον, καί, ὡς Ἑβραῖος, εἶναι κάλλιστος ἐκτιμητὴς τῶν οἰκονομικῶν πραγμάτων, τὰ ἑξῆς: «Οἱ ἔμποροι ἔρχονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἀπὸ τὴν Βαβυλῶνα, τὴν Σινεάρην (;), τὴν Μηδίαν, τὴν Περσίαν, ἀπὸ ὅλην τὴν Αἴγυπτον, ἀπὸ τὴν γῆν τῆς Χαναάν, ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, τὴν Οὐγγαρίαν, τὴν Πατζινακίαν (πρὸς Β. τοῦ Δουνάβεως), τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Λομβαρδίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν. Ἡ πόλις εἶναι πολυάνθρωπος ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν ἐμπόρων, οὕτως ὥστε δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον πόλις, ἡ ὁποία δύναται νὰ παραβληθῇ μὲ αὐτήν, ἐκτὸς τῆς Βαγδάτης».

Μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησις ἐγίνετο μὲ τοὺς βορείους λαούς. Βούλγαροι καὶ Ρῶσοι ἔμποροι ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διὰ τὸν μακρινὸν Βορρᾶν ὑπῆρχε παλαιὰ ὁδὸς συγκοινωνίας, ἡ ὁποία ἔθετεν εἰς ἐπικοινωνίαν τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὴν Βαλτικήν, καὶ ἡ ὁποία ἤρχιζεν ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δνειπέρου εἰς Εὔξεινον πόντον, διήρχετο διὰ τῶν μεγάλων πόλεων Κιέβου καὶ Νόβγοροδ καὶ κατέληγεν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νέβα. Τὴν μεγάλην ταύτην ἐμπορικὴν ὁδὸν ἠκολούθουν καὶ οἱ Ἕλληνες ἔμποροι, ἰδίως οἱ Σκανδιναυοὶ καὶ οἱ Ρῶσοι. Ἔφερον δ' οὗτοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν γουναρικά, μέλι, κηρόν, δούλους, καὶ ἠγόραζον μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ οἶνον. Ἐκτὸς τῶν ἰταλικῶν πόλεων, εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Γαλλίαν ἐξετιμῶντο μεγάλως τὰ βυζαντινὰ ἐμπορεύματα. Εἰς τὴν Γερμανίαν ἔφθανον διὰ μέσου τῆς Ἑνετίας καὶ τῶν Σλαύων, εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ μέσου τῶν Ἰταλῶν.

Ὁ ἔπαρχος τῆς πόλεως διὰ τῶν ὀργάνων αὐτοῦ ἐπέβλεπεν ὄχι μόνον τὰς συντεχνίας, τὰς ὠργανωμένας, ἀλλὰ καὶ ἐν γένει τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον. Εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν δὲν ἐφηρμόζετο ἐλεύθερον ἐμπόριον, ἀλλ' ὑπεβάλλοντο τὰ ξένα ἐμπορεύματα εἰς αὐστηροτάτους ἐλέγχους. Οἱ κομμερκιάριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξήταζον λεπτομερῶς τὰς ξένας

Digitized by Google

πραγματείας καὶ ἐσφράγιζον αὐτὰς διὰ βούλλας, ἡ ὁποία προσαρτωμένη εἰς τὰ δέματα ἐμπορευμάτων ἐδείκνυεν ὅτι εἶχον πληρώσει ταῦτα τὸν δασμόν. Τὸ ἴδιον ἐγίνετο καὶ διὰ τὰ ἐξαγόμενα ἐμπορεύματα. Ἦτο δ' ὁ δασμὸς αὐτῶν πολὺ ὑψηλός· ὑπολογίζεται 10 τοῖς 100. Τὰ πολυτελῆ ὑφάσματα, τὰ ὁποῖα κατεσκευάζοντο εἰς τὰ αὐτοκρατορικὰ ἐργοστάσια τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἐξάγωνται, διότι ἦσαν προωρισμένα διὰ τὸ παλάτιον, διὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ διὰ δῶρα πρὸς τοὺς ξένους ἡγεμόνας.

Οἱ ξένοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οἱ παλαιότεροι ξένοι, οἵτινες εἰς μέγα πλῆθος διέμενον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἦσαν οἱ Γότθοι. Ἀλλὰ μετὰ τὴν σφαγὴν αὐτῶν, ἐπὶ Λέοντος Α', τῷ 471, δὲν ὑπῆρξαν ἄλλοι ξένοι κάτοικοι εἰς τὴν πόλιν τόσον πολυπληθεῖς, ὥστε νὰ φέρουν εἰς κίνδυνον αὐτήν. Ὅσοι ἐγκατεστάθησαν κατόπιν καὶ ἀπετέλεσαν ξένας παροικίας, κατώρθωσαν τοῦτο διὰ συμβάσεων καὶ ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἀρχῶν. Φαίνεται ὅτι οἱ Σαρακηνοὶ εἶχον μικρὰν παροικίαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι ἤδη ἐπὶ Λέοντος Γ' (717—740) ἀναφέρεται «μασγίδιον», ἤτοι εὐκτήριος οἶκος (μετζιτιέ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ μεγάλα εὐκτήρια, τὰ τζαμία, τεμένη). Δεύτερον μουσουλμανικὸν τέμενος καὶ τρίτον ἐκτίσθησαν κατὰ τὸν ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνα, τὸ δὲ τέταρτον ἔκτισεν ὁ Βαγιαζὶτ (περὶ τὸ 1398). Πρέπει λοιπὸν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν εἰκονομάχων, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ Η' αἰῶνος, πάντοτε διέμενον Μουσουλμᾶνοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, κυρίως ἐμπορευόμενοι. Οἱ Ρῶσοι μετὰ τὰς συνθήκας τοῦ Ι' αἰῶνος ὑπεβάλλοντο εἰς ἰδιαιτέραν ἐπίβλεψιν. Κατῴκουν εἰς ἰδιαιτέραν συνοικίαν ἔξω τῆς πόλεως, τὴν συνοικίαν τοῦ Ἁγίου Μάμαντος, καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ εἰσέλθουν παρὰ μόνον ἄοπλοι καὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ Ἕλληνος ὑπαλλήλου. Πολυάριθμοι ξένοι, ἔχοντες μάλιστα καὶ προνόμια ἐλευθέρας κυκλοφορίας, ἦσαν οἱ Σύριοι. Ἀπὸ τὰς πρώτας δ' ἡμέρας τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤρχισε νὰ σχηματίζεται ἰσραηλητικὴ κοινότης εἰς τὴν πόλιν, ἥτις ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος διέμενεν, ὡς καὶ οἱ Ρῶσοι, ἔξω τῆς πόλεως, εἰς τὸ Στενὸν (τὸ Πέραν), εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ Κερατίου κόλπου ἀκτὴν καὶ ἄνω τοῦ Γαλατᾶ, διετέλουν δὲ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν ἑνὸς εἰδικοῦ ὑπαλλήλου. Ἀρχηγὸς τῆς παροικίας ἦτο εἷ. ἐκ τῶν ραββίνων, ὁ δὲ ἀριθμὸς αὐτῶν ἦτο διάφορος κατ' ἐποχάς. Κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ὅτε ὁ Βενιαμὶν ὁ ἐκ Τουδέλης ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν, εὗρεν εἰς τὴν πόλιν 2.500 Ἰουδαίους.

Καὶ οὗτοι μέν, Βούλγαροι, Ἰουδαῖοι, Ρῶσοι, πρὸ πάντων οἱ Ἰταλοί, ἀπέλαυον ἰδιαίτερα προνόμια, ἀναλόγως τῶν συνθηκῶν καὶ τῆς εὐνοίας τῶν αὐτοκρατόρων. Ὡς πρὸς τοὺς ποικίλους δὲ ἐρχομένους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ξένους, ἡ εἴσοδος καὶ ἡ διαμονὴ αὐτῶν εἰς τὴν πρωτεύουσαν δὲν ἦτο ἐλευθέρα. Οὗτοι δὲν εἶχον οὐδεμίαν εὐκολίαν δράσεως, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἔχουν ὡρισμένην διαμονήν, νὰ καθιστάνουν γνωστὴν εἰς τὴν ἀστυνομίαν πᾶσαν μετακίνησιν αὐτῶν καὶ νὰ μὴ παρατείνουν τὴν διαμονήν των πέραν τῶν τριῶν μηνῶν. Οἱ ξένοι ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων ἡ διαμονὴ ἔγινε μόνιμος καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπέλαυσαν προνόμια ἴσα σχεδὸν πρὸς τοὺς ἐγχωρίους καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀνάμειξις εἰς τὸν βίον τῆς πρωτευούσης ἐπέφερε βαρυσήμαντα ἱστορικὰ ἀποτελέσματα, ἦσαν οἱ Ἰταλοί, Ἀμαλφιτανοί, Πισᾶται, πρὸ παντὸς Ἑνετοὶ καὶ Γενουᾶται. Ἐκ τῆς διωργανωμένης ὡς εἰς ἴδιον κράτος ἐγκαταστάσεως τούτων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν προῆλθον σκηναὶ ταραχωδέσταται καὶ αἱματηρόταται εἰς τὸν βίον τῆς πόλεως, τέλος καὶ αὐτὴ ἡ ἀπώλεια τῆς ἐμπορικῆς κυριαρχίας καὶ ἡ κατάρρευσις τοῦ πλούτου τῆς πόλεως καὶ καθόλου τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Αἱ ἀνθηραὶ ναυτικαὶ ἰταλικαὶ δημοκρατίαι, καὶ δὴ ἡ Ἀμάλφη, ἡ Πίσα, ἡ Γένουα, ἡ Ἑνετία, διωργανώθησαν ἤδη ἀπὸ τὸν Ι' αἰῶνα εἰς ἰσχυρὰς ναυτικὰς δυνάμεις, ὁλονὲν προαγομένας, αἵτινες διὰ τῶν ἰσχυρῶν ἐμπορικῶν στόλων, τοὺς ὁποίους ὑπεστήριζον οἱ πολεμικοί, ἀφήρεσαν ἀπὸ τὸ Βυζάντιον τὸ παγκόσμιον μονοπώλιον τοῦ ἐμπορίου.

Οἱ Ἰταλοὶ ἔμποροι καὶ ἄλλοι, οἵτινες διέμενον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἕως τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἦσαν ἐσκορπισμένοι εἰς τὴν πόλιν καὶ ὑποκείμενοι εἰς τὰς γενικὰς περὶ ξένων διατάξεις. Οἱ Ἀμαλφιτανοί, οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἦσαν ὅμως πάντοτε ὑπερήφανοι διὰ τὴν δύναμιν τῶν πόλεών των καὶ δὲν ἀνεμειγνύοντο, οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ συγχωνευθοῦν, μὲ τοὺς ἰθαγενεῖς. Ἐπωφελοῦντο δὲ κάθε περίστασιν συγκεντρώσεων ἰδιαιτέρων, ὡς ἑορτάς, ἀφίξεις πλοίων ἐκ τῆς πατρίδος, αἵτινες ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔγιναν τακτικαὶ καὶ ἐπίσημοι συγκεντρώσεις καὶ κατέληξαν εἰς σύστημα μόνιμον παροικιακῆς ἐγκαταστάσεως μετὰ ἰδιαιτέρων προνομίων, σύστημα τὸ ὁποῖον ἐνέπηξε μίαν σφῆνα εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν τοῦ κράτους καὶ ἐπέφερε τὴν οἰκονομικήν, ἔπειτα τὴν πολιτικὴν παράλυσιν αὐτοῦ. Καὶ οὕτω κατέληξαν οἱ ὀχληροὶ ξένοι οὗτοι, ἰδίως οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Γενουᾶται, νὰ διοργανώσουν ἴδια σχεδὸν κρατίδια ἐντὸς τοῦ κράτους, ἔχοντα τὸν ἴδιον ἄρχοντα, κατὰ μίμησιν τῶν μητροπόλεων, συμβούλιον, ἰδίαν δικαστικὴν δικαιοδοσίαν, ἰδίαν πόλιν, ὠχυρωμένην μάλιστα, ἐντὸς τῆς μεγάλης πόλεως. Τὰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων δοθέντα εἰς τοὺς Ἰταλοὺς προνόμια ταῦτα εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν μετέπειτα πολυθρυλήτων διομολογήσεων (capitulations). Καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς εὑρίσκομεν τὴν ἠχὼ τῆς δυσφορίας τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἐναντίον τῆς φορτικότητος τῶν Ἰταλῶν, ἡ ὁποία ἔφθανε μέχρις ἀναιδείας, καὶ ἡ ἱστορία διέσωσεν εἰς ἡμᾶς τὴν μνήμην αἱματηροτάτων γεγονότων ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς πόλεως. Ἄξιαι δὲ μνείας εἶναι αἱ παρατηρήσεις τοῦ Παχυμέρους (τ. Ι, σ. 162 ἑξ., Βόννης) καὶ τοῦ Γρηγορᾶ (τ. Ι, σ. 97 ἑξ.), σχετικῶς μὲ τοὺς ἰδιαιτέρους ἄρχοντας τῶν ἰταλικῶν ἀποικιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ μὲν Γενουᾶται, λέγει ὁ Παχυμέρης, διοικοῦνται ὑπὸ ἄρχοντος, ὁ ὁποῖος λέγεται ποτεστᾶτος (podestà), «ὃν ἐξουσιαστὴν εἴποι ἂν ἡ Ἑλλήνων γλῶσσα», οἱ δὲ Βενετικοὶ ὑπὸ παΐουλον (baïle), «ὃν Ἕλλην ἂν εἴποι ἐπίτροπον», καὶ οἱ Πισαῖοι ὑπὸ κόνσουλον, τὸν ὁποῖον μεταφράζει ἔφορον. Εἰς τόσην δὲ ἀμηχανίαν ἔφεραν αἱ ξέναι αὗται ἀποικίαι τοὺς αὐτοκράτορας, ὥστε ἡ μεγίστη μέριμνα τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, μόλις ἀνέκτησε τὴν πόλιν καὶ κατέλυσεν εἰς τὸ παλάτιον αὐτοῦ, φροντίζοντος νὰ στερεώσῃ τὴν βασιλείαν, ἦτο ἡ πρόσκλησις ἀντιπροσώπων αὐτῶν καὶ ἡ διαβεβαίωσις ὅτι θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ κατέχουν τὰ ὡραιότερα μέρη τῆς πόλεως ἀσφαλῶς καὶ ἡσύχως, καὶ ὅτι πάντοτε θὰ διάγουν ἐλευθέρως ὑπὸ ἄρχοντα πεμπόμενον παρὰ τῆς πόλεώς των, νὰ πολιτεύωνται συμφώνως πρὸς τοὺς ἰδίους νόμους αὐτῶν, νὰ ἔχουν ἀτέλειαν καὶ ἐλευθερίαν εἰς πάντα, καὶ εἰς τὰ πλοῖα καὶ εἰς τὸ ἐμπόριόν των.

Πρῶτοι οἱ Ἑνετοὶ ἀρχίζουν τὴν ἄμεσον ἀνάμειξιν εἰς τὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καὶ ἐπιτυγχάνουν τὴν ἐγκατάστασιν καὶ τὴν διοργάνωσιν ἰσχυρᾶς ἐμπορικῆς ἀποικίας εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Πρότερον οἱ Ἑνετοὶ ἐκαυχῶντο ὅτι ἦσαν «δοῦλοι» (ὑπήκοοι) τοῦ Ἕλληνος αὐτοκράτορος. Ἀλλ' ἀπὸ τὸν Ι' αἰῶνα ἡ δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μάρκου γίνεται πλουσία διὰ τοῦ ἐμπορίου καὶ μαζὶ μὲ τὰ πλούτη αὐξάνουν καὶ αἱ φιλοδοξίαι αὐτῆς. Μὴ δυναμένη νὰ ἐπεκταθῇ εἰς ἰταλικὰς χώρας, ἕνεκα τῆς ἀντιζηλίας τῶν ἄλλων ἰταλικῶν δημοκρατιῶν, ἐπεκτείνεται εἰς τὴν Α. παραλίαν τῆς Ἀδριατικῆς, ἡ ὁποία ἦτο ἕως τότε ἑλληνικὸν ἔδαφος, καὶ συγχρόνως ἀρχίζει νὰ ρίπτῃ ἁρπακτικὰ βλέμματα εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἀλλ' ἡ πονηρὰ δημοκρατία δὲν ἔχει ἀκόμη συμφέρον εἰς τὸν διαμελισμὸν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Διὰ τοῦτο βοηθεῖ τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξιον Α' ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν καὶ τοῦ Ροβέρτου Γυσκάρδου, ὁ δὲ Ἀλέξιος κάμνει τὸ μέγα σφάλμα, πρὸς ἀντάλλαγμα, νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν δημοκρατίαν χρυσόβουλλον (σήμερον θὰ ἐλέγομεν διομολόγησιν, capitulation) κατὰ τὸ 1082, διὰ τοῦ ὁποίου παραχωρεῖ εἰς αὐτὴν ὁλόκληρον συνοικίαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ἐμπορικὴ αὕτη συνοικία ἔκειτο ὀλίγον μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Κερατίου κόλπου εἰς τὸ Ζεῦγμα παρὰ τὸ Πέραμα, ὅπου ἦτο καὶ ἡ πύλη τοῦ Περάματος, εἶχε δὲ καὶ προκυμαίαν, διὰ τοῦτο ἐλέγετο σκάλα. Εἶναι αὕτη ἡ πρώτη εὐρωπαϊκὴ ἀποικία, ἡ ὁποία καθιδρύθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἡ ὁποία ἤνοιξε τὸν δρόμον εἰς πολλὰς ἄλλας κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους. Τὸ χρυσόβουλλον τοῦ 1082 τοῦ Ἀλεξίου Α' εἶναι ὁ πρόδρομος τῶν περιφήμων εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους διομολογήσεων. Ἡ παραχωρηθεῖσα συνοικία περιετειχίσθη δι' ἰδίου περιβόλου, ἔκτισεν ἐκκλησίαν, διετήρει ἰδικόν της ἱερατεῖον, τὸ ὁποῖον ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν πατριάρχην τῆς Ἑνετίας, καὶ ὁ ἄρχων αὐτῆς, ὁ βάϊλος ἢ ποδεστᾶτος, εἶναι ὁ δικαστὴς τῶν συμπατριωτῶν του, ὁ διευθυντὴς τοῦ κοινοῦ ταμείου καὶ τὸ ἀκούραστον προσέτι ὄργανον διηνεκῶν ἀπαιτήσεων ἀπὸ τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν. Οἱ Ἑνετοὶ ἐπιτυγχάνουν σκάλας καὶ εἰς ἄλλους ἑλληνικοὺς λιμένας, κάμνουν δὲ ἀσύστολον κατάχρησιν τῶν ἐλευθεριῶν, αἱ ὁποῖαι τοὺς ἐδόθησαν, φθάνουν μάλιστα εἰς τὸ σημεῖον ν' ἀναμειγνύουν μὲ τὸ ἐμπόριόν των ἀκόμη καὶ τὴν πειρατείαν καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων.

Οὕτως ἡ κατάστασις ἀπέβη τόσον ἀφόρητος, ὥστε ὁ διάδοχος τοῦ Ἀλεξίου, ὁ Ἰωάννης Κομνηνός, προσπαθεῖ βιαίως ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ ἑνετικὸν μονοπώλιον. Ἀρνεῖται τὴν ἐπικύρωσιν τῶν προνομίων καὶ ἐκδιώκει αὐτοὺς ἀπὸ τὰς σκάλας των. Οἱ Ἑνετοὶ κηρύσσουν τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ κράτους καὶ αἱ καταστροφαί, τὰς ὁποίας ἐπιφέρουν εἰς τὰ ἑλληνικὰ παράλια καὶ νήσους, εἶναι τόσον μεγάλαι, ὥστε ἀναγκάζεται ὁ Κομνηνὸς νὰ ὑποχωρήσῃ (1126). Ὁ υἱός του πάλιν, ὁ Μανουὴλ Κομνηνός, βλέπων ὅτι δὲν δύναται ν' ἀπαλλαγῇ τῶν Ἑνετῶν, περιπίπτει εἰς ἄλλο λάθος· νομίζει ὅτι θὰ ἠδύνατο ν' ἀντισταθμίσῃ τὴν ἐκ τῆς παντοδυναμίας των πίεσιν ἐπὶ τοῦ κράτους, ἂν ἔδιδε τὰ ἴδια δικαιώματα καὶ εἰς ἄλλους ἰσχυρούς. Παρέχει λοιπὸν εἰς τοὺς ἀντιπάλους των Γενουάτας καὶ Πισάτας συνοικίας καὶ σκάλας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς ἄλλους λιμένας, ἀλλ' ἀφίνει περισσότερα προνόμια εἰς τοὺς Ἑνετούς, ἐλευθερώνει αὐτοὺς ἀπὸ πάντα τελωνειακὸν φόρον, ἐνῷ οἱ ἄλλοι Ἰταλοὶ πληρώνουν 4%, καὶ πρὸς τούτοις εἶναι ὑποχρεωμένοι εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν πρὸς ἄμυναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν τούτοις οἱ Ἑνετοί, ἂν καὶ εἶναι εἰς πλεονεκτικὴν θέσιν ἀπέναντι τῶν ἀντιζήλων αὐτῶν, δὲν μένουν εὐχαριστημένοι καὶ δεικνύουν εἰς πᾶσαν περίστασιν τὴν ἐχθρότητά των πρὸς τὸ κράτος. Προέρχεται φοβερὸς πόλεμος μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Ἑνετῶν, ὁ ὁποῖος ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὸν ὁποῖον λαμβάνουν μέρος ὅλαι αἱ δυνάμεις τῶν χρόνων ἐκείνων, πόλεμος, τὸν ὁποῖον θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, καὶ ὁ ὁποῖος διήρκεσε τέσσαρα ὁλόκληρα ἔτη (1171—1175) καὶ προῆλθεν ἀπὸ ζητήματα οἰκονομικά.

Τοιουτοτρόπως, ἐκ τῆς ἀδηφάγου πλεονεξίας τῶν ξένων καὶ τῆς ἀσυστόλου διαγωγῆς των πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς, ἐγεννήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἰδίως φοβερὸν μῖσος ἐναντίον αὐτῶν. Εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς τῶν τελευταίων χρόνων, καὶ δὴ εἰς τὸν Παχυμέρην καὶ τὸν Γρηγορᾶν, δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν καὶ τὴν ἀσύστολον συμπεριφορὰν τῶν ξένων καὶ τὴν ἀποστροφὴν τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς Λατίνους ἢ Ἰταλούς, ὡς ἐκαλοῦντο συλλήβδην οἱ ἐκ τῆς Δύσεως ξένοι. Τὸ μῖσος εὗρεν εὐκαιρίαν τὰς ταραχάς, αἱ ὁποῖαι ἐπηκολούθησαν τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ ἐξέσπασεν εἰς φοβερὰν σφαγὴν αὐτῶν (1182). Ἐπὶ ἡμέρας πολλὰς ἡ Κωνσταντινούπολις ἔγινε τὸ θέατρον οἰκτρῶν καὶ ἀγρίων σκηνῶν φανατισμοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἐθνικοῦ. Ἡ ἀνάμνησις τῶν σφαγῶν τούτων συνετέλεσεν εἰς τὴν παρέκκλισιν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν τῆς Δ' Σταυροφορίας καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1204. Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Η', ὄχι μόνον ἡ ἑνετικὴ παροικία ἔγινεν ἰσχυροτάτη, ἀλλὰ καὶ ἄλλη ἰσχυρὰ δημοκρατία ἀπέκτησεν ἰδίαν ὠχυρωμένην πόλιν. Εἰς τοὺς Γενουάτας εἶχε δοθῆ συνοικία πρὸς Α. τῆς ἑνετικῆς, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Κερατίου κόλπου, παρὰ τὸν Προσφόριον, εἶτα Βοσπόριον καλούμενον λιμένα. Ἤδη ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ὅτε ἀνέκτησε τὴν πόλιν, βλέπων ὅτι ὑπῆρχε πολὺ πλῆθος σύμμεικτον Πισατῶν καὶ Ἑνετῶν, ἔδωκεν εἰς τοὺς Γενουάτας «ἀντίπεραν περὶ τὸν τοῦ Γαλατᾶ τόπου χωρίον εἰς οἴκησιν», ἐχάρισε δὲ καὶ εἰς αὐτοὺς ἀτέλειαν ἐμπορίας. Καὶ αὐτὸς ὁ Γρηγορᾶς κατακρίνει τὸν Παλαιολόγον διὰ τὴν παραχώρησιν ταύτην, τὴν ὁποίαν, ἂν καὶ εἶχεν ὑποσχεθῆ πρότερον, δὲν ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἐκτελέσῃ, διότι ἔγινεν, ὡς λέγει, κύριος τῆς πόλεως χωρὶς τὴν βοήθειαν αὐτῶν. Παρ' ὅλην τὴν ὀξυδέρκειαν τῆς καθόλου πολιτικῆς του, ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἐπανήρχετο πάλιν εἰς τὸ ὀλέθριον σύστημα τῆς παραχωρήσεως καταστρεπτικῶν προνομίων εἰς τοὺς ξένους. Οἱ Γενουᾶται ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸν Γαλατᾶν τῷ 1267· τὸ ἑπόμενον ἔτος, τὸ 1268, ὁ Μιχαὴλ συνωμολόγησε πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς ἄλλην συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς ἀτέλειαν ἐμπορίας κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, προσέτι καὶ ἑτεροδικίαν διεξαγομένην ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρεύοντος βαΐλου αὐτῶν, ὡς προϊσταμένου τῆς ἑνετικῆς εἰς τὴν πόλιν ἀποικίας αὐτῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι οἱ μὲν Ἑνετοί, πλὴν τῶν πολυαρίθμων ἀμέσων κτήσεων αὐτῶν εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, κατεῖχον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις συνοικίας ὠχυρωμένας, οἱ δὲ Γενουᾶται ὁλόκληρον τὸν Γαλατᾶν καὶ τὸ Πέραν πρὸς Β. τοῦ Κερατίου κόλπου, μεγάλην δηλαδὴ ὠχυρωμένην θέσιν, ἥτις πρότερον ἐθεωρεῖτο ὅτι περιελαμβάνετο εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν (ἦτο ἡ 13η ρηγιών), εἶχον δηλαδὴ εἰς τὴν ἐξουσίαν των ἓν κάστρον εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν τοῦ κράτους. Ἔκτοτε πλέον ὁριστικῶς ὁ Γαλατᾶς ἔλαβε τὴν συνήθη μορφὴν ξένης δυτικῆς πόλεως.

Οἱ Γενουᾶται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων εἶχον ἀποκτήσει μεγαλύτερα προνόμια ἀπὸ τοὺς Ἑνετούς, ἦσαν οἱ εὐνοούμενοι τῶν αὐτοκρατόρων. Καὶ πάλιν ὅμως εἰς τοῦτο ἡ βυζαντινὴ διπλωματία ἐφάνη κατωτέρα ἑαυτῆς, διότι ζητήσασα νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς Γενουάτας, διὰ ν' ἀνακουφισθῇ ἀπὸ τὴν βουλιμίαν τῶν Ἑνετῶν, περιέπεσεν εἰς τοὺς ὄνυχας ἄλλων ἁρπακτικῶν ὀρνέων. Ἡ ἀντιζηλία δὲ τῶν δύο ἰσχυρῶν ἰταλικῶν ἀποικιῶν ἔφερε καὶ αὐτὴ μεγάλας ταραχὰς εἰς τὴν πόλιν. Στηριζόμενοι οἱ Γενουᾶται εἰς τὴν εὔνοιαν τῶν Παλαιολόγων, ἐμηχανῶντο τὰ πάντα, διὰ νὰ ταπεινώσουν τοὺς ἀντιπάλους των. Τέλος ἐκρήγνυται πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο δημοκρατιῶν. Οἱ Ἑνετοὶ διασκορπίζουν τὸν γενουατικὸν στόλον, ἔρχονται εἰς τὸν Γαλατᾶν καὶ πυρπολοῦν ἀδιακρίτως γενουατικὰς καὶ ἑλληνικὰς οἰκίας (1296). Τέλος συνάπτεται εἰρήνη, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ Γενουᾶται ἐπιπίπτουν αἰφνιδίως κατὰ τῆς ἑνετικῆς παροικίας καὶ ἐπιφέρουν μεγάλην σφαγὴν τῶν Ἑνετῶν. Ὅσοι Ἑνετοὶ ἐσώθησαν ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν, μετ' ὀλίγον ὅμως ἐπανέρχονται πάλιν καὶ ἡ ἑνετικὴ ἀποικία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀποκτᾷ τὴν ἰσχὺν αὐτῆς. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεί-

Digitized by Google

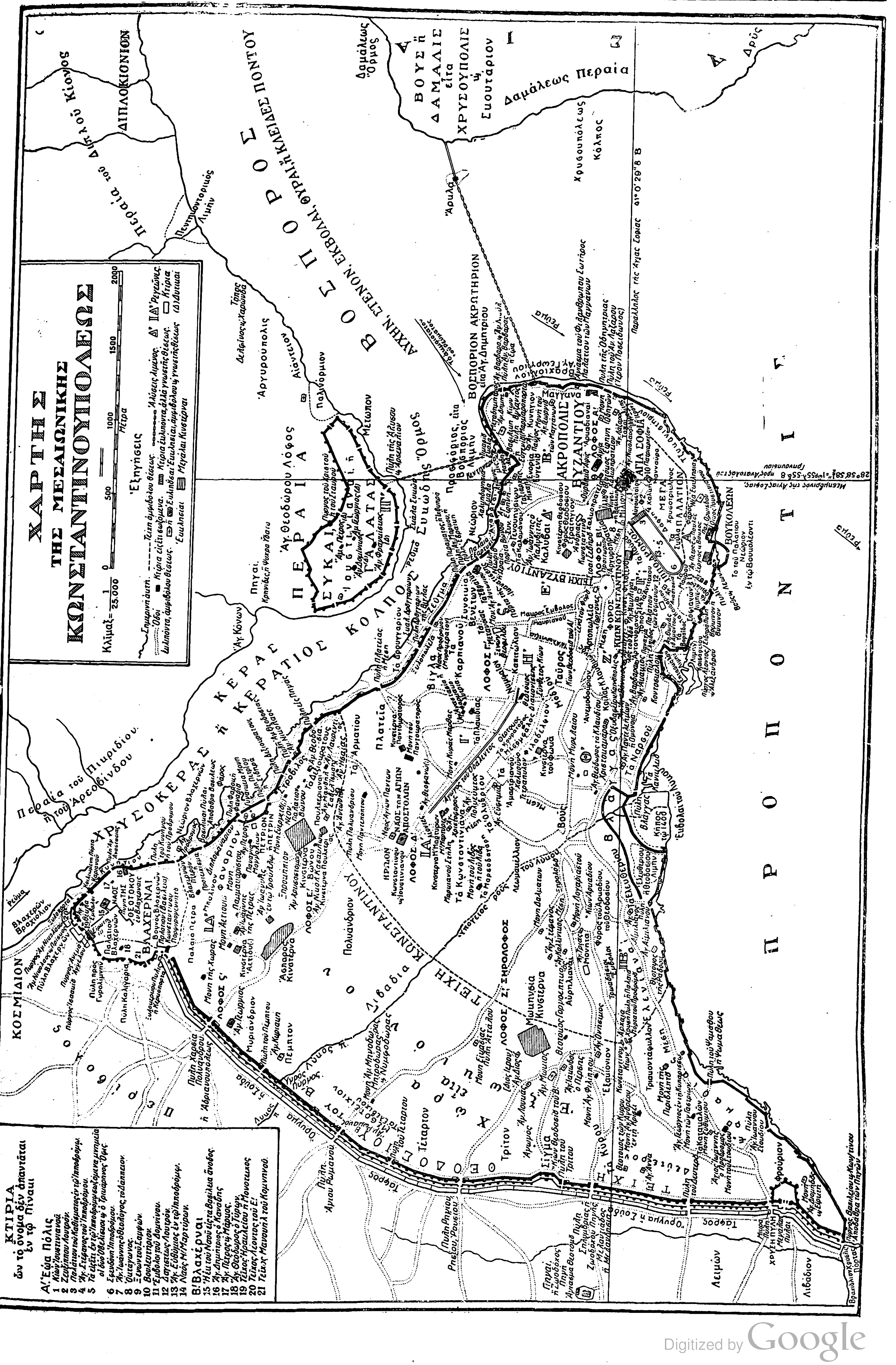
ΧΑΡΤΗΣ
ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
Κλίμαξ 1/25.000
Πέτρα
Ἐξηγήσεις
ΒΟΣΠΟΡΟΣ
ΠΡΟΠΟΝΤΙΣ
ΧΡΥΣΟΚΕΡΑΣ
ΚΕΡΑΣ ἢ ΚΕΡΑΤΙΟΣ ΚΟΛΠΟΣ
ΠΕΡΑΙΑ
ΣΥΚΑΙ
ΓΑΛΑΤΑΣ
ΒΛΑΧΕΡΝΑΙ
ΚΟΣΜΙΔΙΟΝ
ΔΙΠΛΟΚΙΟΝΙΟΝ
ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ
ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ
ΜΕΓΑ ΠΑΛΑΤΙΟΝ
ΒΟΥΚΟΛΕΩΝ
ΤΕΙΧΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
ΞΗΡΟΛΟΦΟΣ
ΒΟΥΣ ἢ ΔΑΜΑΛΙΣ εἶτα ΧΡΥΣΟΠΟΛΙΣ ἢ Σκουτάριον
Δαμάλεως Περαία
Χρυσοπόλεως Κόλπος
Πέραια τοῦ Διπλοῦ Κίονος
Πέραια τοῦ Πιριδίου ἢ τοῦ Ἀρεοβίνδου
ΚΤΙΡΙΑ ὧν τὸ ὄνομα δὲν ἀπαντᾶται ἐν τῷ Πίνακι

νους τῆς ἀγωνιώδους προσπαθείας τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων ν' ἀντιπαλαίσουν πρὸς τοὺς πολυαρίθμους καὶ ἰσχυροτάτους ἐχθρούς, οἵτινες περιεκύκλωνον τὴν πρωτεύουσάν των, ἡ ἐν αὐτῇ ἐνοίκησις τῶν ἀπλήστων καὶ πλεονεκτῶν ἰταλικῶν ἀποικιῶν συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπίσπευσιν τῆς τελικῆς καταστροφῆς.

Τὰ ἔργα τέχνης καὶ ἱερὰ κειμήλια. Ἡ Κωνσταντινούπολις κατεῖχε τόσον πλῆθος ἔργων ἀρχιτεκτονικῆς, γλυπτικῆς, ζωγραφικῆς, μικροτεχνίας, ὥστε ἦτο μοναδικὸν ἐν τῇ οἰκουμένῃ ἀπέραντον μουσεῖον. Ἀπὸ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον ἕως τὴν ἅλωσιν οἱ αὐτοκράτορες δὲν εἶχον παύσει νὰ συλλέγουν εἰς αὐτὴν πρὸς καλλωπισμὸν παντὸς εἴδους καλλιτεχνικὰ ἔργα. Μεταξὺ τῶν ἔργων τούτων δὲν κατεῖχον τὴν μικροτέραν θέσιν τὰ ἱερὰ κειμήλια, τὰ παντοειδῆ ἅγια λείψανα, τὰ ὁποῖα τεθειμένα ἐντὸς κιβωτιδίων ἐλεφαντίνων ἢ μεταλλικῶν, διακοσμουμένων μὲ παντοίας διακοσμήσεις, ἀπετέλουν καὶ ταῦτα ἔργα τέχνης. Ἦσαν δὲ ταῦτα τεμάχια τοῦ τιμίου σταυροῦ, διάφορα ὄργανα τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος, ὡς οἱ ἧλοι, τὸ σίδηρον τῆς λόγχης, τὸ ἀκάνθινον στέμμα, ὁ σπόγγος, ἡ στήλη, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχε προσδεθῆ ὁ Κύριος πρὸς μαστίγωσιν. Οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, σχεδὸν ἀνεξαιρέτως, ηὔξησαν τὸν ἱερὸν θησαυρόν. Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε μετακομίσει καὶ ἀποθέσει εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τὸν λίθον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καθήμενος ὁ Κύριος ἡμῶν συνωμίλησε μὲ τὴν Σαμαρείτιδα. Ἡ σύζυγος τοῦ Θεοδοσίου Β', ἡ Εὐδοκία, εἶχε φέρει ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ τὰ ἱερὰ σπάργανα Ὁ Λέων Α' τὴν ζώνην καὶ τὴν ἐσθῆτα τῆς Θεοτόκου, ὁ Ρωμανὸς Λεκαπηνὸς τὴν περίφημον εἰκόνα τῆς Ἐδέσσης, ὁ Τσιμισκῆς τὰ σανδάλια τοῦ Χριστοῦ, ὁ Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς τὸν λίθον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχε πλυθῆ τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος, καὶ ταῦτα διὰ νὰ μὴ μνημονευθοῦν παρὰ ὀλίγιστα παραδείγματα ἐκ τῶν ἀπειροπληθῶν. Ἄλλα ἐξαιρέτως σεβαστὰ ἅγια λείψανα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦσαν ἡ ῥάβδος τοῦ Μωϋσέως, ἀποτεθειμένη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου τῆς Ῥάβδου, αἱ σάλπιγγες τῆς Ἱεριχοῦς εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ἀτελείωτος δὲ ἦτο ἡ σειρὰ τῶν ἁγίων λειψάνων, τῶν ἁγίων, τῶν μαρτύρων, ὅλων σχεδὸν τῶν προσώπων τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης, τοῦ Δανιήλ, τοῦ ἁγίου Λουκᾶ, τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου, τοῦ προφήτου Σαμουήλ, τοῦ ἁγίου Στεφάνου κλπ. κλπ. Τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου Βαρνάβα, ἑνὸς ἐκ τῶν πρώτων μαθητῶν τῶν ἀποστόλων, ἦτο κατατεθειμένον εἰς τὸ μέγα παλάτιον μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ ἁγίου Μάρκου, γεγραμμένου, ὡς ἐπιστεύετο, διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ χειρός. Τὸ ἅγιον τοῦτο λείψανον εἶχε μετακομισθῆ ἀπὸ τὴν Κύπρον, ἀπὸ τὴν ἰδίαν δὲ νῆσον εἶχεν ἔλθει τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου Λαζάρου, ἀπὸ δὲ τὴν Βιθυνίαν τῆς Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς. Πλῆθος ἄλλων ἁγίων καὶ μαρτύρων ἀνεπαύοντο εἰς τὰς ἐκκλησίας τὰς τιμωμένας ἐπ' ὀνόματι αὐτῶν, τοῦ ἁγίου Μωκίου, τοῦ ἁγίου Νικήτα, τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, τοῦ ἁγίου Συμεὼν τοῦ Στυλίτου κλπ. Τὰ δὲ κατὰ τμήματα λείψανα, αἱ χεῖρες, οἱ πόδες, αἱ κάραι τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως ἦσαν ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης καὶ ἐπλούτιζον ὄχι μόνον τὰς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τὰ παλάτια καὶ τὰς ἀρχοντικὰς οἰκίας καὶ πᾶσαν γωνίαν τέλος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία ἦτο γεμάτη ἀπὸ τόπους φημισμένους διὰ τὴν ἱερότητα. Εἶναι δὲ ἀναμφισβήτητον, ὅπως καὶ διὰ τὰ χειρόγραφα, ὅτι ὁλόκληρος ἡ ἄλλη οἰκουμένη δὲν κατεῖχε τόσα ἅγια λείψανα, ὅσα περιελαμβάνοντο ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὰ ἀπειράριθμα ταῦτα κειμήλια ἔδιδον ἀφορμὴν εἰς κατασκευὴν θαυμασίων ἔργων τέχνης, διὰ τῶν ὁποίων περιέβαλλον ἢ εἰς τὰ ὁποῖα ἐνέκλειον καὶ ἐφύλασσον αὐτά. Ἅπας ὁ καλλιτεχνικὸς καὶ ὑλικὸς οὗτος πλοῦτος ἐξηνεμίσθη κατὰ τὴν φρικτὴν λεηλασίαν καὶ ἁρπαγὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν σταυροφόρων. Παλαιὰ εὑρετήρια «θησαυρῶν» τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων τῆς Εὐρώπης ἀναφέρουν πλεῖστα ὅσα κειμήλια ἁρπαγέντα καὶ μετακομισθέντα εἰς αὐτάς. Μετὰ τῶν κειμηλίων τούτων διεσκορπίσθησαν εἴτε ἐχωνεύθησαν ὡς μέταλλα καὶ τὰ ἀναρίθμητα θαυμαστότατα παμποίκιλα ἔργα τέχνης, τὰ ὁποῖα ἦσαν κάλλιστος στολισμὸς τοῦ μεγάλου παλατίου, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἀρχοντικῶν οἴκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὰ λαφυραγωγηθέντα ἢ καταστραφέντα κειμήλια ἦσαν ὄχι μόνον ἀνεπανόρθωτος καλλιτεχνικὴ ἀπώλεια, ἀλλὰ καὶ δεινὸν πλῆγμα κατὰ τῆς οἰκονομικῆς εὐρωστίας τῆς πόλεως. Ἡ ἀξία αὐτῶν ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν ὅτι εἰς πολλὰς περιστάσεις δεινῆς οἰκονομικῆς θέσεως, προκειμένου μάλιστα καὶ περὶ σωτηρίας ἐκ τοῦ ἐχθροῦ, οἱ αὐτοκράτορες κατέφυγον εἰς τὴν ἐκ τοῦ κινητοῦ τούτου πλούτου ἐνίσχυσιν τοῦ κράτους.

Ὁ πλοῦτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπῆρξεν ἡ πλουσιωτάτη πόλις τῆς οἰκουμένης καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς κτίσεως ἕως τοὐλάχιστον τὴν ἅλωσιν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων. Αἱ μέγισται δαπάναι τῆς αὐτοκρατορίας ἐγίνοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν χάριν τῶν δημοσίων ἔργων, τῆς συντηρήσεως τοῦ παλατίου καὶ τῶν πολυαρίθμων ἀρχόντων καὶ ὑπαλλήλων. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν δὲ συνηθροίζετο καὶ ἑλληνικὸς καὶ ξένος πλοῦτος, διότι καὶ οἱ εὔποροι ὑπήκοοι εἰς αὐτὴν κατέφευγον καὶ ἡ πόλις ἦτο ἡ ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ μητρόπολις τοῦ κόσμου. Εἶναι, φυσικά, δυσχερεστάτη ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τοῦ πλούτου πόλεως, ἡ ὁποία ἔλαμψεν εἰς τὸν κόσμον δι' ἰσχυροτάτου φωτός, ἀλλ' ἀπὸ πολλοῦ ἐξέλιπεν, εἶχε δὲ καὶ βίον μακραίωνα καὶ δὲν ἦτο πάντοτε ἡ ἰδία κατὰ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸν πλοῦτον.

Πρὸς ἐκτίμησιν γενικὴν ἔχομεν δύο σπουδαιοτάτας, ἀλλὰ κατ' εἰκασίαν, μαρτυρίας. Ἡ πρώτη εἶναι τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἡ δευτέρα τοῦ ἐκ Τουδέλης τῆς Ἱσπανίας Ἰσραηλίτου Βενιαμίν. Τὸ σημαντικὸν εἶναι ὅτι οἱ δύο τόσον διάφοροι ἄνδρες κατὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν μόρφωσιν, μὲ τόσον διάφορον πρόθεσιν ἐπιχειροῦντες τὴν ἐκτίμησίν των, ἀπέχουσιν ἀλλήλων σχεδὸν ὀκτὼ αἰῶνας (Δ'—ΙΒ' αἰῶνα) καὶ ὅμως δίδουν τὴν ἰδίαν εἰκόνα τῆς βυζαντινῆς πολυτελείας καὶ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς κτίσεως καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς καταστροφῆς ὑπὸ τῶν σταυροφόρων. Ὁ Χρυσόστομος ὑπολογίζει τὸν κινητὸν καὶ ἀκίνητον πλοῦτον τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς ἓν δισεκατομμύριον καὶ ὀγδοήκοντα ἑκατομμύρια δραχμῶν, ἢ μᾶλλον, ὡς ἐπιφέρει, εἰς «δὶς ἢ τρὶς τοσαῦτα», ἤτοι μεταξὺ 5 δισεκατομμυρίων 400 ἑκατομμυρίων καὶ 16 δισεκατομμυρίων 200 ἑκατομμυρίων σημερινῶν δραχμῶν, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ σχετικὴ ἀξία τοῦ νομίσματος ἦτο τότε μεγαλυτέρα ἢ σήμερον (πενταπλασία καὶ ἐπέκεινα τοῦ σημερινοῦ νομίσματος). Ὁ δὲ Βενιαμὶν λέγει: «Οἱ Ἕλληνες τοῦ τόπου εἶναι πολὺ πλούσιοι εἰς χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους.... Οὐδείς, εἰς ὅλην τὴν γῆν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τοὺς φθάσῃ εἰς πλοῦτον». Ὑπολογίζει δὲ ὁ Ἰσραηλίτης ἔμπορος, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε καλὰ νὰ κάμνῃ τοὺς ὑπολογισμούς του, ὅτι «τὸ εἰσόδημα μόνης τῆς πόλεως Κωνσταντινουπόλεως ἀνήρχετο εἰς 20.000 χρυσᾶ φλωρίνια τὴν ἡμέραν, τόσον ἐκ τῶν φόρων ἐπὶ τῶν ἐργαστηρίων, ἐπὶ τῶν ξενοδοχείων καὶ ἐπὶ τῶν τόπων ἀγορᾶς, ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων, τὰ ὁποῖα ἔρχονται ἄφθονα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης». Τὸ ποσὸν τοῦτο ἀνέρχεται εἰς ἐτήσιον εἰσόδημα 7.300.000 χρυσῶν σολδίων, ἤτοι 500.000.000 χρυσῶν δραχμῶν καὶ ἐπέκεινα. Τόσον δὲ μεγάλη ἦτο ἡ εὐρωστία τῶν οἰκονομικῶν, ὥστε μνημονεύονται αὐτοκράτορες, οἵτινες ἀποθανόντες κατέλιπον εἰς τὸν δημόσιον θησαυρὸν ἀξιολογώτατα ποσά, ὡς ὁ Ἀναστάσιος, ἂν καὶ εἶχεν ἐπιχειρήσει σπουδαῖα δημόσια ἔργα καὶ δὴ τὴν κτίσιν τοῦ μεγάλου Ἀναστασιανοῦ τείχους, 320.000 λίτρας χρυσοῦ, ἤτοι 360 000.000 (1.800.000.000) χρυσῶν δραχμῶν. Τὰ εἰσοδήματα ταῦτα δὲν ἀναφέρονται μὲν ἀπ' εὐθείας μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν ὅτι ἰδίως ἀπὸ τὴν πόλιν προέρχονται καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῆς κυρίως δεικνύουν.

Ἄλλη μαρτυρία, σχετικὴ μὲ τὸν πλοῦτον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως τὸ 1204, ἡ προερχομένη ἐκ τῆς ἀπογραφῆς καὶ ἐκτιμήσεως τοῦ κινητοῦ πλούτου, ἀποσκοπούσης τὴν μεταξὺ τῶν συμμάχων διανομὴν τῶν λαφύρων. Λατῖνοι χρονογράφοι, καὶ δὴ ὁ Βιλλαρδουῖνος, δίδουν στατιστικὰς πληροφορίας περὶ τῆς ἀξίας τῶν διανεμηθέντων. Σημειωτέον ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἁλώσεως ὑπὸ τῶν σταυροφόρων εἶχεν ἐκπέσει εἰς μέγαν βαθμὸν ὁ πλοῦτος τῆς πόλεως, διότι εἶχον προηγηθῆ αἱ καταστρεπτικαὶ βασιλεῖαι τοῦ Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ καὶ τῶν Ἀγγέλων, ἐπίσης αἱ τρεῖς ὀλέθριαι πυρκαϊαὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἅλωσιν. Προσέτι πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Βιλλαρδουῖνος δὲν ἐγνώριζε καὶ μυστικὴν διανομὴν λαφύρων, καὶ ἀκόμη ὅτι δὲν ὑπελογίσθησαν πολλὰ κινητὰ καὶ ἰδίως ἀκίνητα κτήματα. Ὁπωσδήποτε, γενικῶς ὑπολογίζεται ἡ ἀξία τῶν διανεμηθέντων εἰς 24 ἑκατομμύρια στερλινῶν λιρῶν, ἥτις ἀντιστοιχεῖ εἰς ποσὸν 3 δισεκατομμυρίων φράγκων. Ἂν δὲ ὑπολογισθῇ, πάλιν κατὰ τρόπον γενικώτατον, ὅτι ὁ ἀκίνητος πλοῦτος τῆς πρωτευούσης ἦτο τοὐλάχιστον τετραπλάσιος (εἶναι δ' οὗτος ὁ μετριώτατος ὑπολογισμός), καταλήγομεν εἰς σύνολον πέντε δισεκατομμυρίων φράγκων. Τοῦτο εἶναι τὸ κατώτατον ὅριον, τὸ ὁποῖον ὑπελόγιζε καὶ ὁ Χρυσόστομος, ὀκτὼ αἰῶνας πρότερον, ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλο γεγονός, τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ τὴν οἰκονομικὴν ἀνθηρότητα τῆς πόλεως καὶ τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν, πρὸς γενικὴν ἐκτίμησιν, εἶναι ὅτι τὸ νομισματοκοπεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔκοπτε διαρκῶς νομίσματα, ἀπὸ τὴν κτίσιν ἕως τὴν ἅλωσιν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων, τοῦ ἰδίου βάρους καὶ τοῦ ἰδίου μείγματος (Φίνλεϋ). Τὸ βυζαντινὸν νόμισμα ἔμεινεν ἀκαταγώνιστον ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας εἰς ὅλον τὸν κόσμον, διότι ἦτο πάντοτε ἀπὸ ἀληθῆ χρυσὸν καὶ ἄργυρον.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνωστίζοντο ἄνθρωποι καταγόμενοι ἢ συρρέοντες ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, ἀπὸ τὸν Νότον, ἀπὸ τὸν Βορρᾶν καὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν. Κατὰ τὸν μακραίωνα βίον τῆς πόλεως, φυσικά, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι δὲν ἦσαν τῶν ἰδίων λαῶν, διότι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς βαρβαρικοὺς λαοὺς ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν. Οὕτω, κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ὑπῆρχον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πολυαριθμότατοι Γότθοι, πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν εἶχον καταλάβει ἀνωτάτας θέσεις εἰς τὸ κράτος. Ἡ δύναμις τῶν Γότθων εἶχε γίνει τόσον μεγάλη, ὥστε εἶχε κινδυνεύσει τὸ κράτος νὰ ἐκγερμανισθῇ. Ἐκτὸς τῶν Γότθων καὶ ἄλλοι βάρβαροι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχον συρρεύσει εἰς τὴν πόλιν, ὡς Ἀλβανοί, Οὖννοι, Σκλαβηνοὶ καὶ ἄλλοι. Ἀργότερα, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς δὲν ὑπῆρχε φυλή, ἐκ τῶν περὶ τὸν γνωστὸν κόσμον, ἥτις νὰ μὴ ἀντεπροσωπεύετο εἰς τὴν πόλιν. Ἄλλοι ἤρχοντο ὡς τυχοδιῶκται, ἄλλοι ὡς ἔμποροι, ἄλλοι ὡς στρατιῶται. Οἱ συνηθέστεροι ἦσαν οἱ Ἀρμένιοι, Καυκάσιοι λαοί, οἱ Σλαῦοι καὶ ἰδίως οἱ Ρῶς, καὶ οἱ ἐκ τῆς Δύσεως καὶ πρὸ πάντων τῆς Ἰταλίας ἔμποροι. Ὁ ὄγκος ὅμως τοῦ πληθυσμοῦ ἦσαν κατ' ἀρχὰς Ἕλληνες τῆς χώρας καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου προσκληθέντες Λατῖνοι. Συγχρόνως συνέρρεον κάτοικοι ἀπὸ τοὺς περὶ τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον, Ἕλληνες εἴτε ἐξηλληνισμένοι, ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας, τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐκ τῶν κυρίως ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς χερσονήσου. Ὁ πολύμεικτος οὗτος πληθυσμὸς κατωρθώθη νὰ συνδεθῇ διὰ τοῦ συνδετικοῦ δεσμοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ν' ἀποτελέσῃ ἓν σύνολον καὶ μάλιστα σύνολον τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, ὄχι μόνον κατὰ τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν βίον. Διὰ τῶν εὐνοϊκωτάτων μέτρων, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ οἱ πρῶτοι διάδοχοι αὐτοῦ, τάχιστα ηὔξανε καὶ ὁ πληθυσμός.

Ἡ εὐμάρεια τοῦ βίου, ἡ κολοσσιαία ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ κίνησις, τὰ δημόσια οἰκονομικὰ ἔργα τῶν αὐτοκρατόρων, ἡ εὔκολος εὕρεσις ἐργασίας, ἡ ἀσφάλεια τῆς πόλεως, ταῦτα πάντα προσείλκυον καθημερινῶς κατοίκους καὶ ηὔξανον τὸν πληθυσμόν. Ὁ Schultze ὑπολογίζει ὅτι ἐν ἀρχῇ τοῦ Ε' αἰῶνος ὁ πληθυσμὸς ἀνήρχετο εἰς ἓν περίπου ἑκατομμύριον. Εἰς τοῦτον δὲ συνολικῶς τὸν ἀριθμὸν τοῦ πληθυσμοῦ πρέπει νὰ περιστρεφώμεθα, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως καὶ τὰ πολλαχόθεν πιστοποιούμενα φαινόμενα ὑπερπυκνώσεως. Κατὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ Σωζομενοῦ, ὁ πληθυσμὸς τῆς νέας ὑπερέβαινε τότε τὸν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, εἰς τοιοῦτον δὲ συμπέρασμα καταλήγομεν καὶ ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου, καθ' ὃν οἱ Γότθοι δὲν ἐτόλμησαν νὰ προσβάλωσι πόλιν δυναμένην νὰ ὁπλίσῃ τοσούτους κατοίκους, καὶ τοῦ ποιητοῦ Αὐσωνίου, καθ' ὃν ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπερεῖχε τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἄλλην μαρτυρίαν ἔχει ἡ «Notitia Dignitatum», κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τῆς ὁποίας αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκίαι (domus) ἀνήρχοντο εἰς 4.388, αἵτινες δὲν εἶναι αἱ ἀστικαὶ οἰκίαι, ἀλλὰ μόνον τὰ μέγαρα. Δὲν εἶναι οὐδόλως ῥιψοκίνδυνον νὰ βεβαιώσῃ τις ὅτι ἐντὸς τοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου ἐγερθέντος νέου τείχους ἔζων τόσοι, ὅσους ὑπολογίζεται ὅτι τοῦτο κατά τινας ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ, δηλαδὴ ἓν ἑκατομμύριον. Οἱ σύγχρονοι ἱστορικοὶ δὲν εἶναι σύμφωνοι, οἱ Lebeau, Zachariae, Krause, Bury καὶ Hesseling ὑπολογίζουν τὸν πληθυσμὸν περὶ τὸ 1.000.000 καὶ ὁ ἡμέτερος Λάμπρος περὶ τὰς 800.000, ὁ Oberhummer (παρὰ Pauly-Wissowa) καὶ ὁ Χέρτζβεργ εἰς 500.000. Ἀλλὰ πάντες οἱ διαπρεπεῖς οὗτοι βυζαντινολόγοι γράφουσιν, ὡς ὁμολογοῦσι, κατὰ συμπερασμόν, καὶ ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι δὲν εἶναι ὑπερβολικὸν νὰ θεωρήσωμεν ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀκμῆς, ἤτοι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸν ΣΤ' αἰῶνα, καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, περὶ τὸ 1.000 μ. Χ., ὁ πληθυσμὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκυμαίνετο περὶ τὸ ἑκατομμύριον. Ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι, ἐξ ὑπολογισμῶν ἐπὶ τοῦ καταναλισκομένου σίτου καὶ ὕδατος, ἡ Κωνσταντινούπολις κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὑπελογίσθη (ὑπὸ τοῦ Grosvenor), ὅτι θὰ ἔτρεφε περὶ τὰς 620 000 κατοίκους, καὶ ὅτι κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου εἶχε συνολικὸν πληθυσμὸν 1 ἑκατομμυρίου καὶ ἐπέκεινα, δυνάμεθα νὰ μὴ θεωρήσωμεν ὑπερβολικὸν τὸν ἀριθμὸν ἑνὸς ἑκατομμυρίου κατοίκων διὰ τὴν μεγάλην βυζαντινὴν πρωτεύουσαν.

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΠΟΛΕΩΣ

Ἡ ὅλη ἔκτασις τῆς πόλεως. Ὁ κύριος πυρὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι ὁ περιλαμβανόμενος μεταξὺ τῶν χερσαίων καὶ τῶν παραθαλασσίων αὐτῆς τειχῶν χῶρος, ἀποτελῶν, ὡς ἤδη παρετήρησαν οἱ Βυζαντινοί, ἓν τρίγωνον, τοῦ ὁποίου ἡ βάσις εἶναι πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν χώραν, πρὸς τὴν Θρακικὴν πεδιάδα, αἱ δὲ δύο ἄλλαι πλευραὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀποκορυφούμεναι πρὸς τὸ ἀκρότατον ἀπέναντι τῆς Ἀσίας ἄκρον τῆς ΝΑ. Εὐρώπης. Ἀλλὰ πέραν τῶν ὑπὸ τῶν τειχῶν περι-

Digitized by Google

κεκλεισμένων τούτων μερῶν ἐπεξετάθη ἡ πόλις ἤδη πολὺ ἐνωρίς, εἰς προάστεια, εἴτε παρὰ τὰ χερσαῖα τείχη, εἴτε πέραν τοῦ Κερατίου κόλπου, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἀσιατικὴν ἀκτήν· τὰ προάστεια μάλιστα ταῦτα ἔλαβον εἰς μεταγενεστέρους χρόνους τόσον μεγάλην ἀνάπτυξιν, ὥστε ὁ ἀστικὸς βίος ἦτο ζωηρότερος εἰς αὐτὰ παρὰ εἰς τὴν ἀρχικὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλὰ καὶ ἀκόμη περαιτέρω δύναται νὰ ἐκταθῇ ἡ βυζαντινὴ Κωνσταντινούπολις, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ πολὺ μακρὰν πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἤπειρον κτισθὲν Ἀναστασιανὸν τεῖχος, ἀπὸ τὸν Εὔξεινον πόντον ἕως τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Προποντίδος, ἀπέκλειε τὴν πόλιν μὲ ὅλα τὰ περίχωρα, τοὺς κήπους, τὰς ἐπαύλεις καὶ τοὺς ναοὺς τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν.

Τὸ τεῖχος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου δὲν ἔδιδεν ἀρκετὴν ἔκτασιν εἰς τὴν πόλιν, τῆς ὁποίας ραγδαίως ηὔξανεν ὁ πληθυσμός. Διὰ τῆς βαθείας εἰσοχῆς τοῦ Κερατίου κόλπου σχηματίζεται εἶδος ἰσθμοῦ· ἡ πόλις λοιπὸν τοῦ Κωνσταντίνου κατεῖχε «μέρος τοῦ Ἰσθμοῦ» (*Ζώσιμος*). Μετὰ ἕνα περίπου αἰῶνα, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β', ἀνηγέρθησαν εἰς τὰ ἐνδότερα πρὸς τὴν Θρακικὴν πεδιάδα νέα χερσαῖα τείχη καὶ κατελήφθη ὑπὸ τῆς πόλεως ὁλόκληρος ὁ ἰσθμός. Ἡ Κωνσταντινούπολις ηὐρύνθη εἰς μεγάλην ἔκτασιν, διότι τὸ νέον τεῖχος ἐκτίσθη εἰς ἀπόστασιν 1—2 χλμ. ἀπὸ τὸ παλαιόν, καὶ οὕτω περιέκλεισεν ὁλόκληρον τὸν ἰσθμόν, ἢ καλύτερον ὁλόκληρον τὴν χερσόνησον μεταξὺ τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ τῆς Προποντίδος. Τοῦτο τὸ χερσαῖον τεῖχος, *Θεοδοσιανὸν* καλούμενον εἶναι τὸ ὁριστικὸν ἐπὶ 1000 ἔτη καὶ πλέον ἐξωτερικὸν πρὸς τὴν ξηρὰν τεῖχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον εἶναι ἄθικτον κατὰ μέγιστον μέρος. Τὸ μέγα τεῖχος ἐκτείνεται εἰς μῆκος 7 χλμ. τὰ δὲ παράλια εἰς μῆκος 12 χλμ. περίπου (Oberhummer, D ehl. Ὁ H. von Moltke εἰς τὰς ἐπιστολάς του περὶ Κωνσταντινουπόλεως ὑπολογίζει τὸ μῆκος τοῦ χερσαίου τείχους εἰς 8.600 βήματα, τῶν δὲ θαλασσίων τειχῶν κατὰ μῆκος τῆς Προποντίδος, τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Κερατίου κόλπου εἰς 17.500 βήματα, ἐν ὅλῳ $2\frac{1}{2}$ γεωγραφικὰ μίλλια. Ἀξιοσημείωτον, ἐν τούτοις, ὅτι ἀπὸ τὰς νεωτάτας ταύτας μετρήσεις δὲν ἀπέχουν πολὺ καὶ οἱ ὑπολογισμοὶ τῶν Βυζαντινῶν· ὁ Χαλκοκονδύλης λέγει ὅτι ἡ περίοδος τῆς πόλεως ἦτο περίπου 111 σταδίους (σ. 388, Βόννης), ἤτοι περίπου 20.500 μ.

Πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ Θεοδοσιανοῦ τείχους τὸ ἀνοικτὸν μέρος, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο πέραν τῶν Κωνσταντινείων τειχῶν, ἕως ἐκεῖ ὅπου ἀνηγέρθησαν κατόπιν τὰ τείχη τοῦ Θεοδοσίου, ἦτο ἤδη προάστειον τῆς πόλεως καὶ ἐλέγετο *Χώρα*. Τὸ πέραν τῆς Κωνσταντινείου πόλεως ἐξοχικὸν τοῦτο μέρος εἶχεν ὁρισθῆ ὡς τόπος στρατωνισμοῦ τῶν γοτθικῶν σωμάτων στρατοῦ. Ὠνομάζετο δὲ ὁ τόπος οὗτος *Ἐξωκιόνιον*, ἐκ τινος κίονος, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀνεγείρει ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἦτο γνωστὸς ὡς *ἔξω κίων*. Διὰ τοῦ Θεοδοσιανοῦ τείχους ἡ πρότερον λεγομένη Χώρα καὶ τὸ Ἐξωκιόνιον περιελήφθησαν εἰς τὴν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν περιελήφθησαν καὶ αἱ εἰς τὸ ΒΔ. ἄκρον Βλαχέρναι αἵτινες ἦσαν ἤδη προάστειον ἐπὶ Κωνσταντίνου. Πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην ἦτο καὶ τὸ λεγόμενον *μέρος τῶν Κυνηγῶν*, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο παρὰ τὴν *πύλην τοῦ Κυνηγοῦ* πρὸς τὸν λιμένα, ἔλαβε δὲ προφανῶς τὸ ὄνομα ἕνεκα λόγων κυνηγεσίου. Μακρότερον, ἔξω τῶν τειχῶν πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον, ἦτο τὸ *Κοσμίδιον*, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη οὕτω ἐκ πολυτελοῦς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀναργύρων (Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ). Τὸ βυζαντινὸν τοῦτο προάστειον ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ 1453 ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ ὄνομα *Εγιούπ*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ σημαιοφόρου τοῦ προφήτου Μωάμεθ, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ὁ Μωάμεθ Β' ὁ κατακτητὴς ἵδρυσε τὸ μεγαλοπρεπὲς τέμενος τοῦ Ἐγιούπ, διότι ἐθεωρήθη ὅτι ἐνταῦθα ἔπεσεν οὗτος κατὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀράβων (672).

Τὸ σπουδαιότερον προάστειον εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συνῳκίσθη ἐνωρὶς ἤδη εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ Κερατίου κόλπου παραλίαν, πρὸς τὸν Βόσπορον, τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ γίνῃ ὀνομαστὸν ἀργότερα μὲ τὸ ὄνομα *Γαλατᾶς*. Ἐνταῦθα, κατὰ τὸν Ἡσύχιον, ὑπῆρχεν εἰς τόπον, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο *Συκαῖ*, ἀπὸ τὰ σχετικὰ δένδρα, παλαιὸν ἱερὸν τοῦ Ἀμφιαράου. Ἐνταῦθα ἐκτίσθη ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, περὶ τὴν ὁποίαν ἐκτίσθη συνοικισμὸς Χριστιανῶν, τὸν ὁποῖον ὁ Κωνσταντῖνος ἐθεώρησεν ὡς ἰδιαίτερον τμῆμα τῆς πόλεως καὶ περιέβαλε διὰ τείχους. Ὁ συνοικισμὸς οὗτος ἔλαβεν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ προνόμιον πόλεως καὶ ὠνομάσθη *Ἰουστινιαναὶ* ἢ *Ἰουστινιανούπολις*. Δὲν ἐπεκράτησεν ὅμως ἡ ὀνομασία αὐτή, ἀλλ' ἐκ τῆς ἤδη παρὰ τῷ Θεοφάνει ὑπαρχούσης τὰ τέλη τοῦ Η' αἰῶνος φράσεως τὰ «*πέραν ἐν συκῇ*», προῆλθε κατόπιν ἡ γνωστὴ ὡς ἐπικρατήσασα ὀνομασία τὸ *Πέραν*. Ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον νομίζεται συνήθως νεώτερον φραγκικόν, τὸ ὄνομα *Γαλατᾶς*, καὶ τοῦτο εἶναι βυζαντινόν· τὸ μεταχειρίζεται πρῶτος ὁ Θεοφάνης «καστέλλιον τοῦ Γαλάτου», εἰς τὸ μέρος ὅπου ὁ λιμὴν ἦτο ἀποκεκλεισμένος δι' ἁλύσεως. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ὀνομασία συνδέεται μὲ τὴν μετανάστευσιν τῶν Γαλατῶν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ ἔχει δίκαιον ὁ Ψευδοκωδινός, ἤτοι τὰ «Πάτρια», λέγων: «*ἐκλήθη δ' οὕτως ἀπό τινος Γαλάτου ἀνδρὸς ἐκεῖσε οἰκοῦντος*» (σ. 119, ἐκδ. Βόννης). Ἐπίδοσιν ἔλαβεν ὁ Γαλατᾶς, ὅτε ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, τὸ 1261, κατέλαβε «*τὸ κατὰ τὴν περαίαν τοῦ Γαλάτου ἐπικεκλημένον φρούριον*» (*Γρηγορᾶς*, τ. Ι' σ. 80—81, Βόννης) καὶ παρέδωκε μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Πόλεως τὸν τόπον τοῦτον εἰς τοὺς Γενουαίους (αὐτ. σ. 97 καὶ σ. 284). Ἀπὸ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος (καὶ δὴ ἀπὸ τὸ 1303 ὁ Γαλατᾶς ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ μεγάλην αὔξησιν περιτειχισθεὶς μὲ νέα τείχη καὶ ἀναδειχθεὶς σημαντικὸν ἐμπορικὸν κέντρον. Τὰ παλαιὰ ταῦτα τείχη τοῦ Γαλατᾶ ἐσῴζοντο ἕως τὸ 1857, τὸ σπουδαιότερον δ' ἔτι σῳζόμενον μνημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναβαίνουν οἱ περιηγηταὶ διὰ νὰ ἴδουν τὴν ἐξαισίαν ἄποψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶναι ὁ γνωστότατος *πύργος τοῦ Γαλατᾶ*, ὁ πρότερον λεγόμενος *πύργος τοῦ Χριστοῦ* ἢ *τοῦ Σταυροῦ*, ἐκ μεγάλου σταυροῦ, ὁ ὁποῖος ὑψοῦτο ἐπὶ τῶν ἐπάλξεών του ἕως τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο εἶχε κτίσει ὀχυρὸν πύργον ἤδη ὁ αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος (491—518), ἀνακαινισθέντα κατὰ διαφόρους ἔπειτα ἐποχάς, καὶ δὴ καὶ ἀπὸ τὸν Μωάμεθ τὸν Β' καὶ τὸν Ἀβδοὺλ Μετζήτ. Τὸ ὕψος τοῦ πύργου δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν, φαίνεται ὅμως ὅτι ὑπερβαίνει τὰ 50 μέτρα. Τὸ *Πέραν* ἢ ὁ *Γαλατᾶς* λέγεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ *Σταυροδρόμιον* ἐκ τῆς βυζαντινῆς ὀνομασίας Πύργος τοῦ Σταυροῦ, ἤρχισε δὲ νὰ γίνεται τὸ κέντρον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ βίου ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α', ὅτε πρώτη ἱδρύθη ἐνταῦθα ἡ γαλλικὴ πρεσβεία, μετ' αὐτὴν ἡ ἐνετικὴ καὶ κατόπιν αἱ λοιπαὶ εὐρωπαϊκαί.

Τὸ δὲ προάστειον *Πικρίδιον*, τὸ ὁποῖον μνημονεύει ἤδη τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὁ Ἰωάννης Κίνναμος, εὑρίσκεται ἐπίσης πέραν τοῦ Κερατίου κόλπου εἰς τὸ ἄνω μέρος. Πρὸς τὸ μέρος δὲ τοῦ Γαλατᾶ ὑπῆρχε τὸ δροσόλουστον χωρίον *Κρηνίδες*, τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ πρότερον γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα *Πηγαί*. Βυζαντινὸν ἐπίσης ἦτο τὸ προάστειον *Δάφνη* ἢ *Διπλοκιόνιον*. Ἐπίσης πρέπει νὰ μνημονευθῇ ἡ παλαιὰ ὀνομασία *Στενόν*, ἡ ὁποία ἐσήμαινε τὸν Βόσπορον. Οἱ Βυζαντινοὶ μνημονεύουν καὶ ἄλλα πολλὰ προάστεια, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὴν *Ἐλαίαν*, τὸ *Ἀλάντειον*. Ὅλα τὰ προάστεια ταῦτα ἀπετέλουν μίαν κοινότητα μετὰ τῆς πόλεως καὶ ἐλογίζοντο ὡς περιλαμβανόμενα εἰς αὐτήν. Ὡς προάστειον πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ τὸ εἰς τὴν ἀπέναντι ἀσιατικὴν παραλίαν σημερινὸν *Σκούταρι*, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας ηὐξήθη εἰς τρίτον μέρος τῆς πόλεως (μετὰ τὸν Γαλατᾶν) καὶ τὸ ὁποῖον κατόπιν ἔλαβεν ἰδίαν ὕπαρξιν καὶ ἔγινε γνωστὸν εἰς τὴν ἱστορίαν μὲ τὰς ἑλληνικὰς ὀνομασίας *Χαλκηδών, Χρυσόπολις*.

Ὅλα τὰ προάστεια ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον σημαντικῶς πρὸς αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τοῦ πλούτου τῆς βυζαντινῆς, ὡς καὶ τῆς ἔπειτα Κωνσταντινουπόλεως, ἀνήκουν μὲν εἰς τὴν μεγάλην Πόλιν, πρέπει ὅμως νὰ τονισθῇ ὅτι διὰ τὴν πολυκύμαντον ἱστορίαν καὶ διὰ τὸ μέγα ἔργον τῆς μακραίωνος διαδόσεως τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἡ κεντρικὴ Πόλις, ἡ περικλεισμένη ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ Θεοδοσιανοῦ καὶ τῶν παραθαλασσίων τειχῶν, ὑπῆρξε τὸ ἀλησμόνητον θέατρον τῶν κοσμοϊστορικῶν γεγονότων.

Τὸ σῳζόμενον Θεοδοσιανὸν τεῖχος. Τὸ ἐπιβλητικώτατον καὶ ὑποδεέστατον εἰς τὴν οἰκουμένην σύμπλεγμα παλαιῶν ἐρειπίων εἶναι τὰ σῳζόμενα σήμερον Θεοδοσιανὰ τείχη, τὰ ὁποῖα, ἀνενεργηθέντα καὶ συμπληρωθέντα κατὰ περιόδους τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου Β', κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος (408—450), ὑπερήσπισαν ἐπὶ 1000 ἔτη τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τῶν βαρβάρων ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Τριπλῆ ἦτο ἡ σειρὰ τῶν ὀχυρώσεων, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὸ τελειότατον τοῦτο ἔργον τῆς μεσαιωνικῆς στρατιωτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ πρώτη ὀχυρωματικὴ γραμμὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓν ἐσωτερικὸν τεῖχος πάχους 4—5 μ., ὕψους 11 μ., τὸ ὁποῖον ἐλέγετο *ἔσω τεῖχος* ἢ *μέγα τεῖχος*. Τὸ τεῖχος ἦτο ἐκτισμένον κατὰ τὴν καλὴν βυζαντινὴν τειχοποιΐαν διὰ δόμων, διακοπτομένων ὑπὸ σειρῶν μεγάλων πλίνθων, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον ὡς διαζώματα ἐνισχύουσαι τὴν οἰκοδομίαν. Ἐνισχύετο δὲ ἀπὸ ἀποστάσεως εἰς ἀπόστασιν τὸ τεῖχος, καὶ τὸ ἔξωτερικὸν καὶ τὸ ἐσωτερικόν, δι' ἰσχυρῶν πύργων. Τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος ἐλέγετο *πτερόν*, ὡς καὶ τὸ ἔξω τεῖχος (courtine, parapet).

Ἔξωθεν τοῦ τείχους αὐτοῦ ὑπῆρχεν ἀνοικτὸς χῶρος, πεδίον κατωφερές, πλάτους 18 μ., ὁ ὁποῖος ἐλέγετο *περίβολος*. Μετὰ τὸν κενὸν τοῦτον χῶρον ὑψώνετο ἄλλη γραμμὴ τείχους, στενοτέρα (πάχους 2 μέτρων), τὸ λεγόμενον *ἔξω τεῖχος*, ὕψους 8.50 μ. Καὶ τὸ τεῖχος τοῦτο τὸ ἐξωτερικὸν ἐνισχύετο διὰ πύργων, ἀλλὰ χαμηλοτέρων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐκτισμένοι εἰς τὸν κενὸν ἐκ πύργων χῶρον τοῦ ἐσωτέρου τείχους. Προφανὴς δὲ ἦτο ἡ διαφορετικὴ αὐτὴ διάταξις τῶν δύο σειρῶν τοῦ τείχους· τὸ ἐσώτερον ἦτο τὸ κύριον ἔρεισμα, διὰ τοῦτο ἦτο παχύτερον καὶ ὑψηλότερον, διότι ὄπισθεν τῶν ἐπάλξεων αὐτοῦ καὶ ὑπεράνω τοῦ ἐξωτέρου τείχους εἶχον εὐκολίαν νὰ μάχωνται οἱ ὑπερασπισταί, ἐπίσης καὶ οἱ πρῶτοι κατὰ σειρὰν πύργοι, διὰ τὸν ἴδιον λόγον, ἦσαν χαμηλότεροι. Ἀλλ' ἀκόμη δὲν ἤρκουν αἱ προφυλάξεις αὗται. Ἔμπροσθεν πάλιν ἄλλου κενοῦ καὶ κατωφεροῦς χώρου ἠνοίγετο τάφρος εὐρυτάτη, πλάτους 15—20 μ., μεταξὺ δύο ὑψηλῶν προχωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπροφύλαττον αὐτὴν εἰς ἑκατέραν πλευράν, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς πολιορκίας ἐρρίπτετο τὸ θαλάσσιον ὕδωρ τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Κερατίου κόλπου. Ἡ τάφρος αὕτη συνέκειτο ἀπὸ πολλῶν εἰδῶν, συμπλεκόμενα δι' ἐγκαρσίων τειχῶν, *διαταφρίσματα*, ὡς ἐλέγοντο. Ἔμπροσθεν τοῦ χαμηλοτέρου ἐξωτερικοῦ τείχους ἠγείρετο, χαμηλότερον ἀκόμη τεῖχος, *προτείχισμα*, ἕτερον δὲ τεῖχος ἢ ὀχύρωμα ἐπροφύλαττε καὶ ἐξωτερικῶς τὴν τάφρον, εὑρισκομένην οὕτω μεταξὺ δύο ὀχυρωμάτων.

Τὸ τριπλοῦν τοῦτο, πενταπλοῦν μάλιστα, σύστημα ὀχυρώσεων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ὡς ὄροφοι τοποθετημέναι ἐπ' ἀλλήλων, ἀπετέλει ἀληθῶς ἀκαταμάχητον συνολικὸν ὀχυρωματικὸν σύμπλεγμα, τὸ ὁποῖον κατέπληξε τὸν Ἀττίλαν καὶ τοὺς Οὔννους αὐτοῦ, τὸν Συμεὼν μὲ τὰ βουλγαρικὰ στίφη καὶ τοὺς ἀναριθμήτους ἄλλους βαρβάρους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔπαυσαν καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα νὰ ἐπιπίπτουν, διὰ νὰ καταλάβουν τὴν ἀπόρθητον Πόλιν.

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως. Τὰ θαλάσσια τείχη τῆς πόλεως περιέβαλλον αὐτὴν ἀπὸ τὰς τρεῖς ὑπολοίπους πλευράς, καὶ ἐβρέχοντο ὑπὸ τῶν κυμάτων τῆς Προποντίδος, τοῦ Βοσπόρου, τοῦ Κερατίου κόλπου. Τὰ παραθαλάσσια ταῦτα τείχη ἦσαν εἰς μονὴν γραμμὴν καὶ ἀπομεμακρυσμένα πως ἀπὸ τὴν ἀκτήν. Διὰ τῶν διαφόρων πυλῶν, μικρῶν καὶ μεγάλων, συνεκοινώνει ἡ πόλις διὰ τῶν χερσαίων τειχῶν πρὸς τὴν Θρᾳκικὴν πεδιάδα, διὰ τῶν παραθαλασσίων τειχῶν πρὸς τοὺς λιμένας, οἵτινες ἠνοίγοντο πλησίον τῶν τειχῶν, καὶ διὰ τῶν λιμένων πρὸς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν.

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ περιβόλου τούτου, ὁ ὁποῖος εἶχε συνολικῶς τριγωνικὸν σχῆμα, ὑπῆρχε τὸ ἔδαφος τῆς κεντρικῆς πόλεως, τῆς κυρίως Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἔζη τὸ μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ κυβερνῶσα τὴν χώραν τάξις τῶν ἀρχόντων καὶ τὸ παλάτιον τοῦ αὐτοκράτορος.

Τὸ ἔδαφος τοῦτο δὲν ἀπετελεῖτο ἀπὸ μίαν ὁμαλὴν χώραν, ἀλλ' ἀπὸ πεδίον ἀνώμαλον, περιέχον λόφους καὶ κοιλάδας. Οἱ λόφοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι γνωστοὶ μόνον μὲ τὸν τακτικὸν ἀριθμὸν καὶ ἔδωκαν εἰς τὴν πόλιν ἁπλῶς τὸ ὄνομα Ἑπτάλοφος, τὸ ὁποῖον μάλιστα δὲν μνημονεύεται συχνά. Ὁ πρῶτος λόφος εἶναι ὁ κατέχων τὸ πρὸς τὸν Βόσπορον ἀκρωτήριον (ὅπου ἦτο ἡ ἀκρόπολις τοῦ Βύζαντος καὶ σήμερον τὸ Σεράϊ). Ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν κατέρχεται μία κοιλὰς πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον, καὶ ἡ κοιλὰς αὕτη χωρίζει τὸν πρῶτον τοῦτον λόφον ἀπὸ τὸν δεύτερον, ὁ ὁποῖος φέρει εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον του τὴν στήλην τοῦ Κωνσταντίνου. Κατόπιν πρὸς Δ. ἔρχεται ἡ κοιλάς, ὅπου σήμερον εἶναι ἡ Μεγάλη Ἀγορά (τὸ μέγα παζάρ), καὶ μετ' αὐτὴν ἀνερχόμεθα πρὸς τὸν τρίτον λόφον, εἰς τὸ ὀροπέδιον τοῦ ὁποίου ἔκειτο ὁ μέγας *Φόρος* (ἀγορά) τοῦ *Θεοδοσίου* τοῦ Α' (ἢ τοῦ Ταύρου). Σήμερον ἐνταῦθα εἶναι ἡ μεγάλη αὐλὴ τοῦ Σερασκεράτου καὶ πρὸς Ν. αὐτῆς τὸ λαμπρὸν τέμενος τοῦ σουλτάνου Βαγιαζίτ. Ὁ τέταρτος λόφος χωρίζεται ἀπὸ τὸν τρίτον διὰ τῆς κοιλάδος, ἡ ὁποία κατέρχεται ἀπὸ τὸ Ὑδραγωγεῖον τοῦ Οὐάλεντος πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον. Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου ἦτο ἱδρυμένος ὁ περίφημος ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἡ λαμπροτάτη μετὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὴν θέσιν δ' αὐτῆς ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ καὶ σῴζεται σήμερον τὸ μεγαλοπρεπὲς τέμενος τοῦ σουλτὰν Μεχμὲτ Φατὶ ἢ Μεχμεντιὲ ὀνομαζόμενον. Ὁ πέμπτος λόφος δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ μία προέκτασις τοῦ προηγουμένου, πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον (Σελιμιέ). Ἀπὸ τοὺς λόφους, τρίτον, τέταρτον καὶ πέμπτον κατέρχεται πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Κερατίου κόλπου μία εὐρεῖα πεδιάς. Ἄλλη πάλιν πεδιὰς χωρίζει τὸν πέμπτον λόφον ἀπὸ τὸν ἕκτον, ὁ ὁποῖος εἶναι πρὸς τὸ μέρος τῶν Βλαχερνῶν (Τεκφοὺρ σεράϊ Μιχριμάχ τζαμί). Ὁ ἕβδομος τέλος λόφος εὑρίσκεται πρὸς τὸ ἀντίθετον, τὸ ΝΔ. μέρος τῆς πόλεως, καὶ ἦτο ὀνομαστὸς διὰ τὴν ξηρασίαν αὐτοῦ, διὰ τὴν ὁποίαν ἐλέγετο *Ξηρόλοφος* (Ἀβρὲτ παζάρ). Ὡρισμένοι δὲ λόφοι ἔφερον καὶ ἰδιαιτέραν ὀνομασίαν. Οὕτως ὁ μεσαῖος λόφος, ὁ τέταρτος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἠγείρετο ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ σήμερον τὸ τέμενος τοῦ Πορθητοῦ, ἐλέγετο *Μεσόλοφος* (καὶ *Μεσόμφαλον*, διότι ὑψώνετο σχεδὸν εἰς τὸ μέσον, πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως). Φαίνεται δὲ ὅτι τὸ ἔδαφος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἡ νέα πόλις, τῆς ὁποίας ὁ περίβολος περιελάμβανε καὶ τὸν τέταρτον καὶ μέρος τοῦ ἑβδόμου λόφου, ἦτο πολὺ ἀνώμαλον καὶ πετρῶδες. Διότι τὰ «Πάτρια» λέγουν, «κτιζομένης τῆς πό-

Digitized by Google

λεως παρὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ σχεδὸν ἁπάσης πετρώδους ὑπαρχούσης, ἰσάζοντες τοὺς τόπους οἱ λιθοξόοι, ὧ ἂν κτίσωσι τούς τε ἐμβόλους καὶ τὰ ἐξάερα (τὰς πλατείας), ἔκοπτον τὰς κορυφὰς τῶν πετρῶν καὶ τῶν ὀρέων καὶ κατεκύλιον πρὸς τὴν θάλασσαν». Ἐχρησίμευσαν δέ, προσθέτουν τὰ «Πάτρια», αἱ πέτραι αὗται, ριφθεῖσαι εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ αἰγιαλοῦ, ὥστε νὰ ἐμποδίζωσι τὴν ἐπιφορὰν τῶν κυμάτων, ἐχρησίμευσαν δηλαδὴ ὡς κυματοθραῦσται, καὶ διὰ τοῦτο τὸ τεῖχος (τὸ παραθαλάσσιον) ἐκτίσθη ἔσωθεν αὐτῶν, ὥστε ἡ θάλασσα νὰ καταθραύεται εἰς τὰς πέτρας καὶ νὰ πλησιάζῃ «γαληνιῶσα» τὰ τείχη.

Τὰ μεγάλα κέντρα τῆς πόλεως. Τὸ πρὸς τὴν Ἀσιατικὴν ἀκτὴν ἐστραμμένον μέρος τοῦ σχηματιζομένου ὑπὸ τοῦ περιβόλου τριγώνου ἦτο ἡ σπουδαιοτάτη διὰ τὴν τοπογραφίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως *Βοσπόριος ἄκρα*, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἐλέγετο ὑπὸ τῶν ξένων Angulus Sancti Georgii in Manganis (ἡ ἄκρα τοῦ σημερινοῦ Σεραγίου). Κατὰ τὴν Βοσπόριον ταύτην ἄκραν ὑπῆρχεν ἡ ἀκρόπολις τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου (Τὸπ - Καποὺ - Σεράϊ), πρὸς τὸ νότιον μέρος τῆς ὁποίας ἔκειτο ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, καὶ ἀκόμη νοτιώτερον, ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ μέγα κέντρον τοῦ θρησκευτικοῦ βίου τῆς αὐτοκρατορίας. Πλησίον, εἰς τὸ νότιον μέρος, πρὸς τὴν Προποντιδα, ἦτο καὶ τὸ μέγα κέντρον τοῦ πολιτικοῦ βίου, τὸ *Μέγα Παλάτιον*, πλησίον ἐπίσης τὸ μέγα κέντρον τοῦ λαϊκοῦ βίου, ὁ *Ἱππόδρομος*. Καὶ καθόλου, εἰς τὸ μέρος τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον ἔκλινε πρὸς τὸν Βόσπορον, ὑπῆρχε τὸ ἐπίσημον κέντρον τῆς πόλεως καὶ ὅλης τῆς αὐτοκρατορίας, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκυβερνῶντο οἱ ὑπήκοοι λαοί. Τὸ κέντρον τοῦτο μετετέθη ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν, ἀπὸ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, εἰς τὸ ΒΔ. ἄκρον τῆς πόλεως, εἰς τὴν συνοικίαν τῶν Βλαχερνῶν.

Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν παλαιὰν Ῥώμην, ὅπως καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἑπτὰ λόφους, διῃρέθη, βεβαίως, ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς δεκατέσσαρας *ῥηγιῶνας* (regiones), ἤτοι διαμερίσματα. Ἡ παλαιοτάτη κατὰ ῥηγιῶνας περιγραφὴ τῆς πόλεως εἶναι λατινική, ἀγνώστου συγγραφέως, συνταχθεῖσα ὀλίγον πρὸ τῶν μέσων τοῦ Ε' αἰῶνος ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορο. Θεοδοσίου Β' (408—450). Εἰς τὸ ποιημάτιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται «Urbs Constantinopolitana Nova Roma» καταλέγονται αἱ 14 ῥηγιῶνες καὶ ἀπαριθμοῦνται τὰ σπουδαιότερα οἰκοδομήματα καὶ μνημεῖα ἑκάστης ῥηγιῶνος. Αἱ περιεκτικώτεραι καὶ σπουδαιότεραι ῥηγιῶνες εὑρίσκοντο, φυσικά, εἰς τὴν Βοσπόριον ἄκραν, ὅπου ἦσαν τὰ μεγαλοπρεπέστατα οἰκοδομήματα (1η—5η ῥηγιών). Εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς πόλεως, πρὸς Δ., ἕως τὸ Κωνσταντίνειον τεῖχος, ὑπῆρχον αἱ ἄλλαι ἑπτὰ ῥηγιῶνες (6η—12η), δύο δὲ μόνον ἦσαν ἔξω τοῦ ἀρχικοῦ τείχους, εἰς τὸ διάστημα τὸ εὐρυνθὲν διὰ τοῦ Θεοδοσιανοῦ τείχους, εἰς τὸ Ἐξωκιόνιον ἢ Χώραν καλούμενον, καὶ τοῦτο εἶναι εὔλογον, διότι τὸ μέρος τοῦτο ἦτο καὶ τὸ ὀλιγώτερον πυκνῶς κατῳκημένον μέρος τῆς πόλεως. Ἡ 13η ῥηγιὼν ἦτο ἡ περιφέρεια τῶν Συκῶν, τοῦ κατόπιν γνωστοτέρου Πέραν καὶ Γαλατᾶ, ἡ δὲ 14η ἦτο ὅλη ἡ Χώρα, ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοδοσιανοῦ τείχους περικλεισθεῖσα εἰς τὴν πόλιν, λεγομένη regio XIV Blachernarum (ῥηγιὼν 14 τῶν Βλαχερνῶν), ἐκ τῆς σπουδαιοτάτης πρὸς Β. πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον συνοικίας τῶν Βλαχερνῶν. Διῃρεῖτο δὲ τὸ μέρος τοῦτο τῆς πόλεως καὶ εἰς διαμερίσματα, λαβόντα τὸ ὄνομα ἀπὸ τὰ τέσσαρα σώματα τοῦ ἄλλοτε εἰς αὐτὸ στρατωνιζομένου γοτθικοῦ βοηθητικοῦ στρατοῦ, καὶ τὰ ὀνόματα ταῦτα παρέμειναν, κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχήν, *Δεύτερον, Τρίτον, Πέμπτον* καὶ *Ἕβδομον*· τὸ τελευταῖον μάλιστα ὄνομα εἶναι πολὺ γνωστὸν εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν.

Ἡ κατὰ ῥηγιῶνας διαίρεσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔχει σπουδαῖον λόγον, διότι ἦτο καὶ διοικητικὴ διαίρεσις, τοὐλάχιστον κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους. Κατ' ἄλλας παλαιὰς περιγραφὰς ἡ πόλις διῃρέθη εἰς τρεῖς ζώνας κατὰ μῆκος, ἀπὸ τὸ Θεοδοσιανὸν τεῖχος ἕως τὴν Βοσπόριον ἄκραν, καὶ ταύτην τὴν διαίρεσιν, ἡ ὁποία δὲν ἔχει κανένα λόγον διοικητικὸν ἢ ἄλλον, ἔλαβε, φαίνεται, ὡς βάσιν ὁ συντάκτης ἢ οἱ συντάκται τῶν «*Πατρίων*», πρὸς κατάταξιν τῶν οἰκοδομῶν καὶ τῶν μνημείων τῆς πόλεως.

Αἱ ὁδοὶ καὶ αἱ πλατεῖαι τῆς πόλεως. Ὅπως πᾶσαι αἱ βυζαντιναὶ πόλεις, καὶ πρότερον αἱ ἑλληνιστικαί, ἐχωρίζοντο εἰς τὸ μέσον περίπου διὰ μιᾶς μεγάλης ὁδοῦ, τὸ ἴδιον καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἡ μεγάλη αὕτη ὁδὸς ἐλέγετο *λεωφόρος μέση* ἢ καὶ ἁπλῶς *Μέση*. Ἡ μεγάλη αὕτη ὁδὸς ἤρχιζεν ἀπὸ τὸ Μίλιον, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὸν Αὐγουστεῶνα, πρὸς τὰ δυτικὰ καὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς Προποντίδος διερχομένη τοὺς φόρους, ἤτοι τὰς πλατείας τοῦ Κωνσταντίνου, τοῦ Θεοδοσίου ἢ Ταύρου, τοῦ Βοός, τοῦ Ἀρκαδίου, κατέληγεν εἰς τὴν Χρυσῆν πόρταν, τὴν μεγάλην εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ ὅλου τριγωνικοῦ περιβόλου πύλην. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἐλέγετο ἰδιαιτέρως καὶ *Ὁδὸς τῶν θριάμβων* (Via triumphalis), διότι δι' αὐτῆς διήρχοντο ὅλαι αἱ ἐπίσημοι πομπαί. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὁδὸς αὕτη ἦτο ἡ κυρία ἀρτηρία τῆς πόλεως, διὰ ταύτης κυρίως ἐγίνετο ἡ συγκοινωνία τῆς ὅλης πόλεως καὶ ἦτο πάντοτε πλήρης λαοῦ καὶ κινήσεως. Πρὸς τὸ Α. μέρος ταυτίζεται μὲ τὴν σήμερον λεγομένην μεγάλην ὁδὸν Diwan jolu, εἰς δὲ τὸ Δ. μὲ διαφόρους ἄλλας, τὰς ὁποίας ἀκολουθεῖ καὶ ἡ γραμμὴ τῶν λεωφορείων, ἡ ὁποία φέρει ἀπὸ τὸ Ἂκ-Σαράϊ ἕως τὸ Γεντὶ-κουλέ, τὸ βυζαντινὸν Ἑπταπύργιον, παρὰ τὴν Χρυσῆν πόρταν.

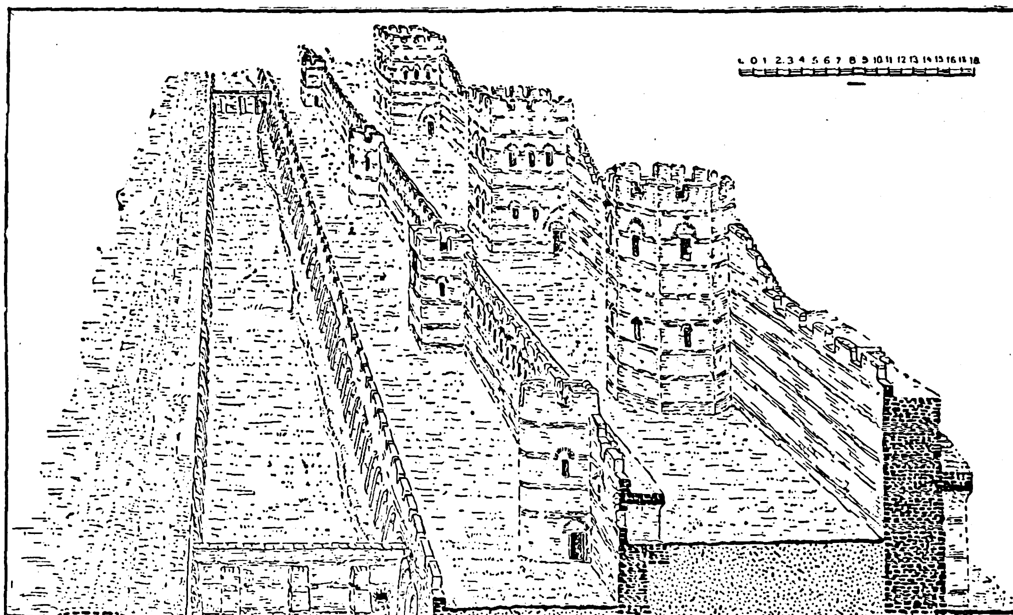

Σχεδιαγράφημα τῶν χερσαίων τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἐξ ἀριστερῶν: ἡ τάφρος καὶ αἱ τρεῖς σειραὶ τῶν τειχῶν).

Ἡ κυρία λεωφόρος Μέση ἦτο ἡ μόνη μεγάλη λεωφόρος ἀπὸ τὸν Αὐγουστεῶνα, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ Μίλιον εἰς τὸ Α. μέρος τῆς πόλεως, ἕως τὸν μέγαν φόρον, φόρον τοῦ Θεοδοσίου ἢ τοῦ Ταύρου, ἀπέραντον τετράγωνον πλατεῖαν, κατέχουσαν τὸ πρὸς Α. κέντρον τῆς πόλεως. Ἀπὸ τὸν φόρον τοῦ Θεοδοσίου ἀπεσχίζετο ἡ μεγάλη λεωφόρος εἰς δύο ἄλλας· ἡ μία ἦτο ἡ ὁδὸς τῶν Θριάμβων, ἡ φέρουσα πρὸς τὸ μέρος τῆς Προποντίδος, εἰς τὴν Χρυσῆν πόρταν, ἡ ἄλλη ἀνήρχετο πρὸς τὸ Β, πρὸς τὸ ἄνω μέρος τῆς πόλεως, διήρχετο τὸν φόρον τὸν Ἀμαστριανόν, ἀνήρχετο πρὸς τὸν φόρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑψοῦντο οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ κατέληγε, πρὸς τὸ μέρος τῆς ἄνω θαλάσσης, πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον εἰς τὴν πύλην *Χαρισίαν* ἢ τοῦ *Πολυανδρίου* ἐντεῦθεν τῶν Βλαχερνῶν.

Τὰ τείχη. *Τὸ Θεοδοσιανὸν τεῖχος*. Τὰ χερσαῖα τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ σῳζόμενα εἰς τὸ Δ. μέρος τῆς πόλεως κα σήμερον κατὰ μῆκος τοῦ τουρκικοῦ νεκροταφείου, εἶναι τὰ περιορίζοντα τὴν χερσόνησον μεταξὺ τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ τῆς θαλάσσης τοῦ Μαρμαρᾶ. Τὰ τείχη ταῦτα ἐκτεινόμενα ἀπὸ τὸ Δ. μέρος τῆς Προποντίδος μέχρι τῆς πρὸς Β. ἀνερχομένης καμπῆς τοῦ Κερατίου κόλπου, ἐκτίσθησαν εἰς τὴν σημερινὴν ὄψιν αὐτῶν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος, μετὰ τὴν καταστροφὴν ὑπὸ σεισμοῦ, τὸ 412, τοῦ Κωνσταντινείου τείχους. Τότε ἤρχισε νὰ κτίζεται τὸ *Θεοδοσιανὸν τεῖχος*, ἐπανειλημμένως δὲ συνεπληροῦτο ἡ ἀνέγερσις, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνέβησαν πολλοὶ καταστρεπτικοὶ σεισμοί. Τὸ οὕτω δὲ ἀνεγερθὲν Θεοδοσιανὸν τεῖχος, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδοσίου Β' (408—450), δὲν ἔπαυσε νὰ συμπληρώνεται ἑκάστοτε, ν' ἀνακαινίζεται καὶ ἐνισχύεται ὑπὸ ὅλων σχεδὸν τῶν αὐτοκρατόρων, ἕως τὴν ὁριστικὴν καταστροφὴν τῆς βυζαντινῆς πόλεως.

Ἡ πρώτη κτίσις τῶν νέων τειχῶν ἔγινε τὸ 413 μ. Χ., ἐπιστατοῦντος τοῦ Ἀνθεμίου, ἐπάρχου τῆς πόλεως. Τὸ τεῖχος τοῦτο τὸ νέον ἐβλάβη ὑπὸ σεισμοῦ μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν, φαίνεται δὲ ἀρκετὰ σοβαρῶς, διότι ὁ ἔπαρχος Κῦρος ὁ Φλῶρος, διοικητικὸς ἀνὴρ δραστηριώτατος, ἀνήγειρεν ἐκ νέου αὐτὰ τὸ 439 Ἀξιοσημείωτος εἴδησις εἶναι ὅτι ἡ ἐκτέλεσις τοῦ μεγάλου ἔργου ἀνετέθη εἰς τοὺς δήμους, τοῦθ' ὅπερ δεικνύει ὅτι οἱ περίφημοι δῆμοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχον καὶ πολιτικὴν σημασίαν, ἀφοῦ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐνισχύουν τὰ ἔργα τῆς διοικήσεως. Οἱ Βένετοι ἤρχισαν ἀπὸ τὴν Χρυσῆν πύλην, οἱ δὲ Πράσινοι ἀπὸ τὴν Κερκόπορταν, συνηντήθησαν δέ, ἀριθμούμενοι εἰς δεκαὲξ χιλιάδας, μετὰ δύο μηνῶν ἀδιάκοπον ἐργασίαν, εἰς τὴν πύλην τοῦ Πολυανδρίου (ἐξ οὗ, ὡς ἐλέχθη, κατὰ παρετυμολογίαν βεβαίως, καὶ τὸ ὄνομα τῆς πύλης). Τέλος τὸ τεῖχος, πάλιν κρημνισθὲν ὑπὸ σεισμοῦ, ἀνεκαινίσθη τὸ 447 ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου Κωνσταντίνου. Τὸ Θεοδοσιανὸν τεῖχος ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ ἕως τὸ Ἕβδομον, τὸ Τεκφοὺρ-Σεράϊ. Δυνάμεθα δὲ νὰ καλέσωμεν ὀρθῶς τοῦτο Θεοδοσιανόν, διότι καὶ αἱ τρεῖς ἀνεγέρσεις καὶ ἀνακαινίσεις τοῦ Ἀνθεμίου, τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου ἔγιναν κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Β' (408—450). Αἰτία δὲ τῆς μεγάλης σπουδῆς ἦτο ἡ τρομερὰ ἀπειλὴ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἀττίλα. Τὰ τείχη ταῦτα δὲν ἐμπεριέκλειον κατ' ἀρχὰς τὸ Ἑπταπύργιον τῆς Προποντίδος, οὐδὲ τὸ λεγόμενον Ἕβδομον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἐκκλησία καὶ τὰ παλάτια τῶν Βλαχερνῶν, πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον. Συνείχοντο δέ, ὡς φαίνεται, ταῦτα μετὰ τῶν παραλίων τειχῶν πλησίον τῆς νῦν κλειστῆς πύλης, ἡ ὁποία ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἐκαλεῖτο Πύλη τοῦ Κυνηγοῦ, εὑρισκομένης μεταξὺ τῆς σημερινῆς πύλης τοῦ Μπαλατᾶ καὶ τῆς Ἐϊβὰν - σεράϊ - καπουσοῦ, πλησίον τῆς γωνίας τῶν παραλίων τειχῶν. Ἐκ ταύτης ἐξήρχοντο οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες διὰ τὰ κυνηγέσια αὐτῶν· κατ' ἀκολουθίαν ἡ πύλη αὕτη ἦτο ἡ τελευταία πύλη πρὸς τὴν πεδιάδα, ἡ ὁποία ἐλέγετο *Κοσμίδιον*, ὅπου σήμερον εὑρίσκονται τὰ προάστεια τοῦ Ἐγιούπ.

Μετὰ 200 περίπου ἔτη ὁ αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος, πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ παλατίου τῶν Βλαχερνῶν, περιέκλεισε πάντα τὰ μέρη ταῦτα διὰ νέου τείχους, τὸ ὁποῖον συνέδεσε μὲ τὸ παλαιὸν τοῦ Θεοδοσίου. Τὸ μικρὸν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ σπουδαιότατον ἡμικυκλικόν, ἂς εἴπωμεν, συμπλήρωμα τοῦ Θεοδοσιανοῦ τείχους πρὸς Β., ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν *Μονότειχος* (διότι ἦτο ἁπλοῦν, ἐνῷ τὸ Θεοδοσιανὸν ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο σειρὰς τειχῶν). Καὶ οὕτω, περικλεισθεῖσα πανταχόθεν καὶ ἡ συνοικία τῶν Βλαχερνῶν, ἀπετέλεσε τὸ καλούμενον *Βραχιόνιον* ἢ *Καστέλλιον τῶν Βλαχερνῶν*, καὶ ἀργότερα *Πενταπύργιον*. Κατὰ τὸ «Πασχάλιον Χρονικὸν» τὸ τεῖχος τοῦτο ἐκτίσθη τὸ δέκατον πέμπτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου 625). Τὸ τεῖχος ἐκτίσθη ὀλίγον πρὸ τῆς πολιορκίας τῶν Ἀβάρων, κατὰ παραγγελίαν τοῦ Ἡρακλείου, ὅστις ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ ἔδωκε τὴν ἐντολὴν μετὰ ὁδηγιῶν πρὸς ἀσφαλεστέραν καὶ ἰσχυροτέραν κτίσιν κατὰ τὸν Γεώργιον Πισίδην).

Μετὰ παρέλευσιν πάλιν ἄλλων διακοσίων περίπου ἐτῶν, ὁ Λέων Ε' ὁ Ἀρμένιος (813—820) ἀνήγειρεν ἔξω τοῦ Ἡρακλείου ἄλλο βραχὺ τεῖχος, χωρὶς νὰ κατεδαφίσῃ τὸ ἐσωτερικόν, προσπαθῶν νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως ἐναντίον τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Κρούμμου. Μεγάλην δ' ἀνακαίνισιν ὅλων τῶν τειχῶν, χερσαίων καὶ θαλασσίων, τὰ ὁποῖα εἶχον καταπέσει ἕνεκα μεγάλου σεισμοῦ (τοῦ σεισμοῦ τοῦ 740), ἐπεχείρησεν ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ Ἴσαυρος, ἐπιβαλὼν μάλιστα φορολογίαν εἰς τοὺς κατοίκους. Μετὰ τὸν Λέοντα τὸν Ἴσαυρον μνημονεύεται ὡς σπουδαῖος ἀνακαινιστὴς τῶν τειχῶν ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος. Ἀλλ' ὅλοι οἱ αὐτοκράτορες ἐν γένει δὲν ἔπαυσαν ἕως τὴν ὑστάτην

Digitized by Google

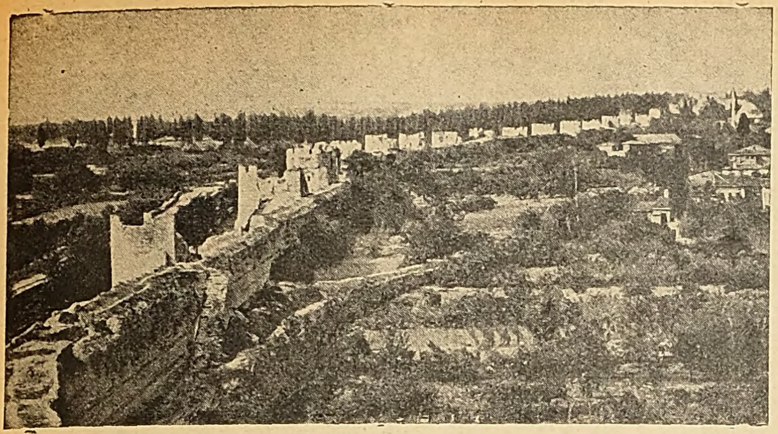
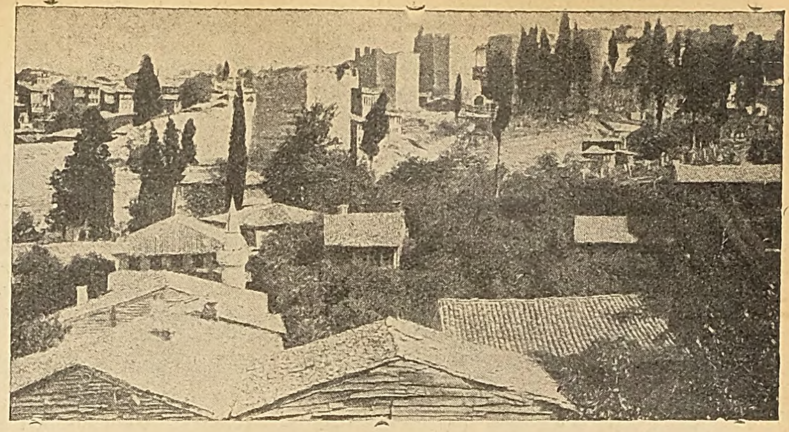

1) Τὸ Μέγα Τεῖχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁρώμενον ἀπὸ τοῦ Ἑπταπυργίου. 2) Τὸ Μέγα Τεῖχος παρὰ τὸ Ἀϊβὰν-Σεράϊ.

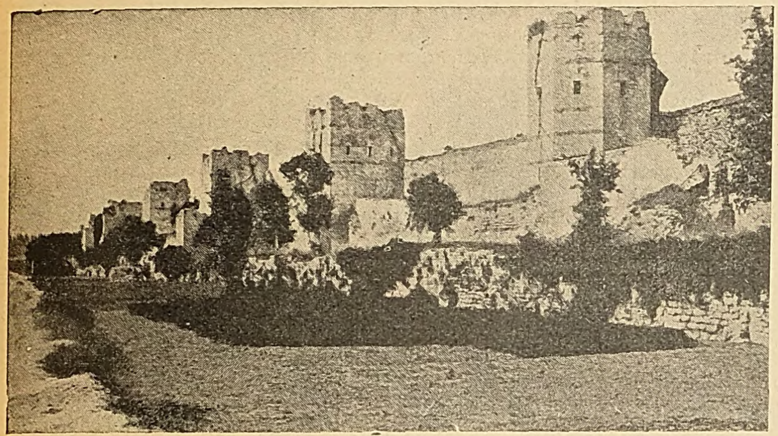
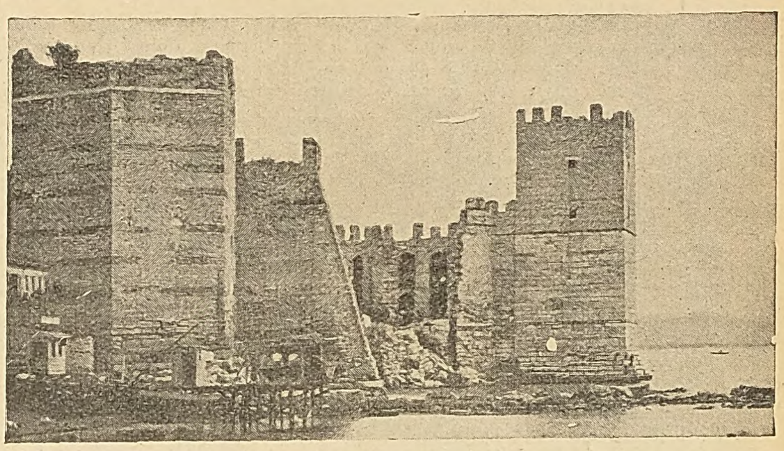

1) Τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν τμῆμα τῶν τειχῶν. 2) Ὁ ἐκ μαρμάρου πύργος ἐπὶ τῆς θαλάσσης τοῦ Μαρμαρᾶ.

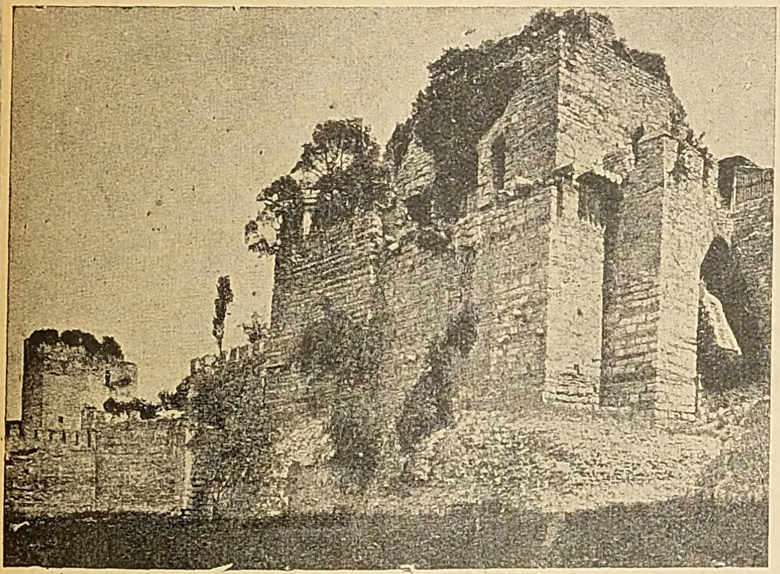
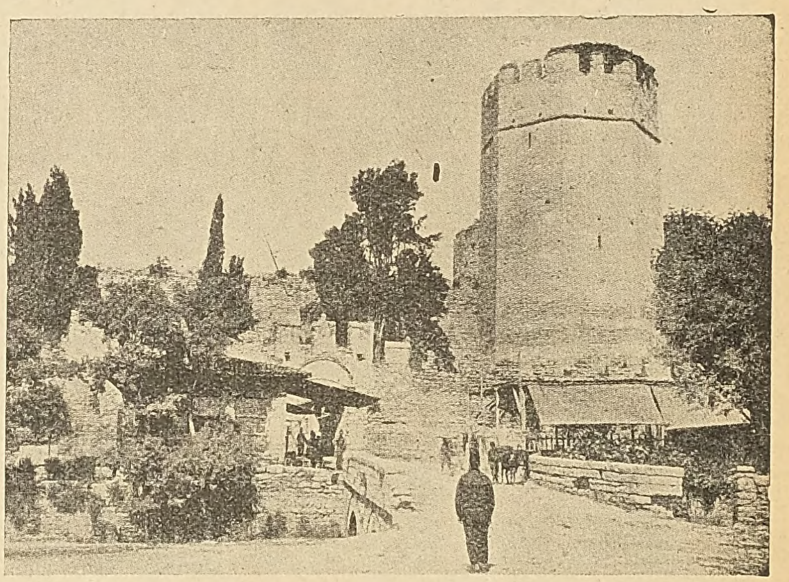

1) Ὁ πύργος τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου. 2) Ἡ πύλη τοῦ Ἑπταπυργίου (Γεντὶ-Κουλέ).

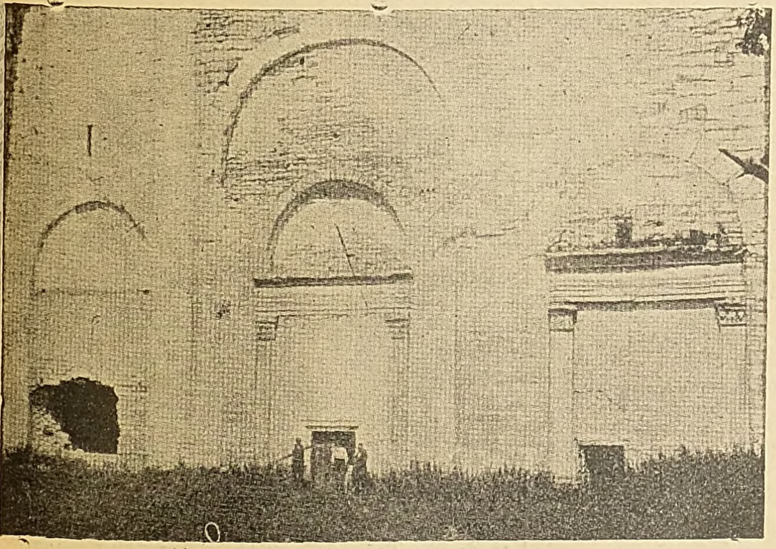

1) Ἡ Χρυσῆ πύλη τῶν Μεγάλων τειχῶν. 2) Ἡ πύλη τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ.

Digitized by Google

ἡμέραν νὰ ἐνισχύουν καὶ ν' ἀνακαινίζουν τὰ τείχη, τὰ ὁποῖα περιέκλειον τὴν «θεοφύλακτον πόλιν».

Τὰ παραθαλάσσια τείχη. Τὸ τεῖχος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου περιέβαλλεν, ὡς καὶ ὁ περίβολος τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου, τὴν πόλιν κύκλῳ καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θαλάσσης. Τὰ τείχη ταῦτα ἦσαν χαμηλά, καὶ εἶναι φυσικὸν τοῦτο, διότι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος δὲν ἐφοβεῖτο ἐπίθεσιν ἀπὸ θαλάσσης, ἔχων αὐτὸς τὴν θαλασσοκρατίαν. Ὁμοίως καὶ ἡ μεγάλη περιτείχισις, κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοδοσίου Β', ἐπεξετείνετο καὶ εἰς τὴν πανταχόθεν περικύκλωσιν τῆς πόλεως. Τὰ θαλάσσια ὅμως τείχη γενικῶς δὲν ἠξιοῦντο τόσον μεγάλης προσοχῆς, ὅσον τὰ χερσαῖα, διότι δὲν ἐφοβοῦντο οἱ αὐτοκράτορες οὐδεμίαν ναυτικὴν δύναμιν ἰσχυροτέραν τῆς ἰδικῆς των. Πρῶτος ἀνακαινιστὴς αὐτῶν μνημονεύεται ὁ Ἀναστάσιος (713—716), διὰ τοῦτο ἐλέγοντο καὶ *Ἀναστασιανά*, μετ' αὐτὸν δὲ μετὰ περισσοτέρας φροντίδος ὁ Θεόφιλος (829—842), ὑψώσας αὐτὰ εἰς ὕψος μεγαλύτερον, ὡς μαρτυρεῖ σχετικὴ ἐπιγραφή. Ἄλλαι ἐπιγραφαὶ μνημονεύουσιν ἀνακαίνισιν τῶν θαλασσίων τειχῶν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Παλαιολόγων, ὅτε οἱ Ἕλληνες ἔχασαν τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπαρουσιάζετο ἡ ἀνάγκη ν' ἀσφαλισθῇ ὀχυρῶς καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦτο ἡ πόλις, καὶ τὰ τείχη ταῦτα ἔγιναν ἀντικείμενον μεγάλης φροντίδος. Πρῶτος ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐνίσχυσε καὶ ἀνεκαίνισεν ὀχυρῶς τὰ θαλάσσια τείχη, φοβούμενος τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ φιλοδόξου Καρόλου τοῦ Ἀνδεγαυϊκοῦ (κατὰ τὸ 1269). Ἡ ἐνίσχυσις τῶν θαλασσίων τειχῶν ἦτο σπουδαιοτάτη. Ὁ Μιχαὴλ «οἰκοδόμους ἐπιστήσας πλείονας καὶ ἐπιστάτας ἐδιδύμου τὸ τεῖχος τῆς πόλεως τὸ πρὸς θάλασσαν» (*Παχυμ.*, τ. Ι σ. 364 ἑξ, Βόννης). Τὸ χωρίον εἶναι δύσκολον, διότι, ὡς διατυπώνεται, δὲν ἐννοεῖ ἀνύψωσιν, ἀλλ' ἐνίσχυσιν τοῦ ἔξω τείχους καὶ δι' ἄλλου ἐσωτερικοῦ, καθ' ὑπόδειγμα τῶν χερσαίων τειχῶν, ἔργον δηλαδὴ τεράστιον, τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζομεν ἐξ ἄλλης πηγῆς καὶ τοῦ ὁποίου δεν εὑρίσκονται ἴχνη. Ὁπωσδήποτε, κατὰ τοὺς κρισίμους ἐκείνους χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ ἰσχυροὶ στόλοι δυτικῶν δυνάμεων, ὡς τῶν Ἑνετῶν, τῶν Γενουηνσίων, διέτρεχον τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, καὶ τὰ παραθαλάσσια τείχη, ὡς καὶ τὰ νεώρια, ἤτοι οἱ λιμένες αὐτῶν, ἐνισχύθησαν ἰσχυρῶς ὑπὸ τῶν Παλαιολόγων. Μνημονεύει δὲ ὁ Παχυμέρης καὶ σημαντικωτάτας ἐνισχύσεις τῶν νεωρίων, ἐκτελεσθείσας ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ δὴ τοῦ πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον «ἐν Βλαχέρναις νεωρίου» καὶ τοῦ πρὸς τὴν Προποντίδα Κοντοσκαλίου (ἔνθα ἀνωτ. σ. 365).

Τὰ θαλάσσια ταῦτα τείχη πρὸς μὲν τὸν Κεράτιον κόλπον ἔχουν ἀνεγερθῆ εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τῆς ἀκροθαλασσίας (περὶ τὰ πεντήκοντα βήματα), πρὸς τὴν ἄλλην δὲ θάλασσαν, τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προποντίδος, ὅπου μὲν εἶναι πύλαι καὶ ἀποβάθραι, τὰ τείχη εἶναι ἐκτισμένα εἰς ἀπόστασίν τινα, ὅπου δὲ συνεχὲς τὸ τεῖχος, πλησίον εἰς τὴν ἀκροθαλασσίαν. Πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς ἐπ' αὐτὰ ὁρμῆς τῶν κυμάτων, ὡς ἀναφέρουν πολλοὶ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί, εἶχον ῥίψει οἱ πρῶτοι κτίτορες τῶν τειχῶν περὶ ὅλην τὴν ἀκτὴν «πέτρας πολλὰς ὑπερμεγέθεις καὶ ὑφάλους».

Οἱ πύργοι. Μεγίστη ἐνίσχυσις τοῦ τείχους ἦσαν οἱ κατὰ διάστημα 60 βημάτων σταυροειδῶς ὑψούμενοι πύργοι. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος ὑπῆρχον 120 καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν 71 πύργοι, οἱ πλεῖστοι τετράγωνοι, ἄλλοι ἡμικύκλιοι, ἄλλοι πολυγωνικοὶ (ἀπὸ τὸ πρῶτον τεῖχος 87 τετράπλευροι, 2 πεντάπλευροι, 8 ἑξάπλευροι, 3 ἑπτάπλευροι, 15 ὀκτάπλευροι, 5 ἡμικυκλικοί). Ὁ Γύλλιος λέγει ὅτι οἱ πύργοι ἦσαν 250, ἐννοῶν προφανῶς καὶ τοὺς τοῦ ἐξωτερικοῦ τείχους καὶ τοὺς πύργους τοῦ ἐσωτερικοῦ. Οἱ πύργοι τοῦ ἔσω τείχους ἀπέχουσιν ἀπ' ἀλλήλων περὶ τὰ 50 βήματα, ἤτοι μικρὰν βολὴν λίθου, καὶ ἕκαστος ἔχει 12 βημάτων πλάτος κατὰ πρόσωπον. Οἱ πύργοι οὗτοι ἦσαν ἐκτισμένοι σταυροειδῶς, ἀντίκρυζον δηλαδὴ οἱ ἔσω πρὸς τοὺς ἔξω. Ὅλοι εἶναι ὑψηλότεροι τοῦ τείχους, μὲ ὀδοντωτὰς ἐπάλξεις εἰς τὰς τρεῖς πλευράς, τὴν πρὸς τὰ ἔξω καὶ τὰς δύο καθέτους πρὸς αὐτήν. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι δὲν ἔχουν οὐδεμίαν συγκοινωνίαν μὲ τὰς ἐπάλξεις τοῦ τείχους, οὔτε μὲ τὸν περίβολον. Ὅλοι ἔχουν ἄνοδον εἰς τὴν κορυφὴν διὰ μαρμαρίνων βαθμίδων. «Καὶ μόνον δὲ τῶν ἀναγουσῶν εἰς αὐτοὺς κλιμάκων, λέγει ὁ Μανουὴλ ὁ Χρυσολωρᾶς, ἄξιον εἶναι θαυμάσαι τὸ μέγεθος καὶ τὸν ὄγκον καὶ τὴν οἰκοδομήν». Αἱ ὑπόγειαι καμάραι τῶν πύργων, τὰ ἀψιδωτὰ παράθυρα, αἱ κεραμοπλαστικαὶ ζῶναι, ὅλη ἐν γένει ἡ τειχοδομία καὶ ἀρχιτεκτονικὴ διάταξις εἶναι ἀξιοθέατα καὶ ἀξιοθαύμαστα. Εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη τοῦ τείχους βλέπομεν ἀπὸ τὴν πεδιάδα θυρίδας ἀψιδωτάς, τινὰς δὲ τετραγώνους καὶ ἐπιμήκεις, ἀνοικτὰς ἕως σήμερον, τὰς μεγαλυτέρας πρὸς τὰς πλαγίας πλευρὰς τῶν πύργων. Αἱ θυρίδες αὗται ἔχουν ὑποστηρίγματα κίονας, εἰς ἄλλα κτήρια ἀνήκοντας, καὶ τετραπλεύρους λαξευτοὺς λίθους, οἱ ὁποῖοι ὑποβαστάζουν τοὺς ἐξώστας. Ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν μέρος ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι θυρίδες χαμηλότεραι, στερεώτατα φραγμέναι δι' οἰκοδομίας, ἡ ὁποία προφανῶς ἔχει γίνει κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἴσως συγχρόνως μὲ τὴν ἄλλην οἰκοδομίαν, διότι ἡ ὕλη καὶ ἡ τειχουργία δεικνύουν βυζαντινὴν ἐργασίαν. Σκοπὸς τῶν ψευδοθυρίδων τούτων, ὁμοίας τῶν ὁποίων βλέπομεν καὶ εἰς τὸν Μιστρᾶν, εἶναι πιθανώτατα ἡ ἐνίσχυσις τῆς οἰκοδομίας. Οἱ ἄξιοι ἱστορικῆς μνείας πύργοι εἶναι ὁ *Κεντηναρίσιος* ἢ *Κεντηνάριος*, τὸν ὁποῖον ἔκτισεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἀνεκαίνισε δὲ ὁ Θεοδόσιος Β' καὶ ὁ Λέων Γ' (τὸ ἔτος 727), καὶ ὁ ὁποῖος ἐπροφύλαττε τὴν πολυθρύλητον σιδηρᾶν ἅλυσιν, τὴν κλείουσαν τὴν εἴσοδον τοῦ Κερατίου κόλπου· ὁ πύργος τῶν *Μαγγάνων*, ὁ ὁποῖος ἦτο, κατὰ τὸν Κανταχουζηνόν, ὁ ὀχυρώτατος πάντων. Μεταγενέστερος καὶ γνωστότερος εἶναι ὁ πύργος τοῦ *Ἀνεμᾶ*, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνεκλείσθη ὁ Μιχαὴλ Ἀνεμᾶς δι' ἀνταρσίαν ἐναντίον τοῦ Ἀλεξίου Α' Κομνηνοῦ (1081—1118). Ἄλλος πύργος ὀνομάζεται τοῦ *Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου*, διότι ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, κατὰ τὸν Χωνιάτην, ἐσκόπευε νὰ κτίσῃ πύργον «ἅμα μὲν ὡς ἔρυμα τῶν ἀνακτόρων, ἅμα δὲ καὶ εἰς ἐνοίκησιν ἑαυτῷ».

Πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν παραθαλασσίων τειχῶν, κατὰ μῆκος τοῦ Κερατίου κόλπου, ἠγείρετο τὸ *κάστρον Πετρίον* ἢ *τῶν Πετρίων* εἰς τὸ Φανάριον. Ἐχρησίμευσε δὲ τὸ ὄνομα *Πετρίον* (Πέτρα ἢ Πετρίν), ὡς καὶ τὸ ὄνομα *Φανάριον* (Φανάρι) ἀργότερα, πρὸς δήλωσιν μέρους, ἤτοι συνοικίας τῆς πόλεως παρὰ τὴν ὁμώνυμον πύλην καὶ πύργον, ἡ ὁποία ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους εἶχε καλλωπισθῆ διὰ πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν κτισμάτων. Τὰ σπουδαιότερα ἦσαν αἱ ἐκκλησίαι τῆς Ἁγίας Εὐφημίας τῆς Πέτρας (ἢ ἁπλῶς τὸ Πετρίον) καὶ τοῦ Ἁγίου Ἠλία. Ἐνταῦθα ἡ αὐγοῦστα Ἑλένη, ἡ σύζυγος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἔκτισε ξενῶνα καὶ γηροτροφεῖον λεγόμενον *τὸ Ἑλένης*, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἔπεισε τὸν βασιλέα νὰ ἐκδόσῃ χρυσόβουλλα (*Συνεχ. Θεοφ.* σ. 458). Ὑπῆρχε δὲ καὶ παλάτιον ὀνομαζόμενον *Πετρίον*, κτισθὲν ὑπὸ πατρικίου τινὸς Πέτρου Ἰουστινιανοῦ.

Τὸ ἐξέχον μέρος τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ ἀκρόπολις κατὰ τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους καὶ σήμερον τὸ Σεράγι, ἦτο καθ' ὅλους τοὺς χρόνους ὠχυρωμένον. Ἀμφίβολον ὅμως εἶναι ἂν τὸ σημερινὸν πρὸς τὴν πόλιν τεῖχος, τὸ ὁποῖον περικλείει τὸ Σεράγιον, εἶναι βυζαντινὸν καὶ ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Η', ὅπως νομίζει ὁ Παστάτης. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι τὸ τεῖχος τοῦτο εἶναι ἔργον τοῦ Μωάμεθ Β', κτισθὲν τῷ 1468 καὶ ὅτι συνείχετο κατὰ τὸ βόρειον μέρος μὲ τὸ παλαιὸν βυζαντινὸν τεῖχος.

Τὰ ἰσχυρότερον ὠχυρωμένα μέρη τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν τὰ δύο ἄκρα τοῦ χερσαίου τείχους, τὸ πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον καὶ τὸ πρὸς τὴν Προποντίδα. Εἰς τὸ πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον τεῖχος τοῦ Ἡρακλείου, τὸ ὁποῖον περιέκλειε τὴν συνοικίαν τῶν Βλαχερνῶν, ἐλέγετο ἓν μέρος πλησίον τοῦ πύργου τοῦ Ἀνεμᾶ, εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, *Πενταπύργιον*, διότι εἶχε πέντε πύργους. Ἐπίσης ἰσχυρότατα ὠχυρωμένον ἦτο τὸ νότιον μέρος, τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ, τοῦ ὁποίου τὸ παλαιὸν ὄνομα ἦτο *Κυκλώβειον*, ἀργότερα δὲ *Ἑπταπύργιον*. Τὸ κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος κτισθὲν ἐνταῦθα κάστρον τὸ 480 χαρακτηρίζεται ὡς «στρογγύλον καστέλλιον», ἀργότερα δέ, ἐπειδὴ κατὰ τὸν Ι' καὶ ΙΑ' αἰῶνα ἐπανειλημμένως ἐνισχύθη διὰ πύργων, *Πεντάπυργον*, καὶ ὅτε ὁ Ἰωάννης ΣΤ' ὁ Κανταχουζηνὸς (ἢ ὁ Ἰωάννης Ε' Παλαιολόγος) προσέθηκε δύο ἀκόμη πύργους, ἐκλήθη *Ἑπτάπυργον*. Τοῦ τελευταίου τούτου ὀνόματος μετάφρασις εἶναι τὸ πασίγνωστον σημερινὸν τουρκικὸν ὄνομα *Γεντὶ-Κουλέ*. Τὸ κάστρον τοῦτο κατὰ τὴν σημερινὴν μορφὴν αὐτοῦ περιλαμβάνει καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ Β' τὸ 1455 κτισθέντα ὀχυρώματα.

Πύλαι τῶν τειχῶν. Ὁ περίβολος τοῦ τείχους, καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, εἶχε πολλὰς ἐξόδους πρὸς τὴν πεδιάδα καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, αἱ ὁποῖαι ἀπετελοῦντο ἀπὸ πύλας μεγάλας καὶ μικρὰς καὶ ἀπὸ μερικὰς μυστικὰς πυλίδας. Τῶν θαλασσίων τειχῶν δὲν γνωρίζομεν καλῶς οὔτε τὴν θέσιν οὔτε τὸν ἀριθμὸν τῶν πυλῶν. Τὰς δὲ πρὸς τὴν ξηράν, τὰς καλουμένας *Θρακίας* ἢ *ἐπὶ τὸ Θράκιον* (πεδίον), ὡς φερούσας πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Θράκης, γνωρίζομεν καλῶς ὁπωσδήποτε, περὶ πολλῶν ὅμως ἐξ αὐτῶν ὑπάρχει διαφωνία μεγίστη μεταξὺ τῶν συγγραφέων, παλαιῶν καὶ νεωτέρων, ὡς πρὸς τὸ ὄνομα καὶ τὴν θέσιν. Εὐνόητος δὲ εἶναι ὁ λόγος, διότι πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἐκαλοῦντο διὰ δύο ἢ καὶ τριῶν ὀνομάτων, εἴτε ἀπὸ τὰ πλησίον αὐτῶν ἐκκλησιαστικὰ οἰκοδομήματα, εἴτε ἀπὸ τοὺς τόπους, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔφερον, εἴτε ἀπὸ τῆς χρήσεως, διὰ τὴν ὁποίαν ἰδίως ἦσαν προωρισμέναι ἄλλοτε πάλιν ἔκ τινος περιστάσεως ἱστορικῆς ἢ τυχαίας. Δὲν δυνάμεθα δὲ πάντοτε νὰ δώσωμεν ἱκανοποιητικὴν ἐξήγησιν τῆς ὀνομασίας. Πρέπει δὲ προσέτι νὰ προστεθῇ ὅτι κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ διὰ διαφόρους αἰτίας τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐκλείσθησαν καὶ ἄλλαι ἠνοίχθησαν ἐκ νέου. Ἐξ αἰτίας λοιπὸν ὅλων τῶν λόγων τούτων καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν πυλῶν ποικίλλει, διότι οἱ ἀριθμοῦντες αὐτὰς συγγραφεῖς ὑπολογίζουν ἢ παραλείπουν καὶ πύλας ἀχρήστους καταστάσεις ἢ κατατάσσουν ὡς πρώτας τὰς ὑπὸ ἄλλων τασσομένας ἐσχάτας. Οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ἀναφέρουν περὶ τὰς τεσσαράκοντα πύλας, σήμερον ὅμως σῴζονται μόνον εἴκοσι καὶ ἕξ, καὶ ἂν συμπεριλάβωμεν τὰς πύλας τοῦ Σεραγίου τριάκοντα δύο ἢ τριάκοντα τρεῖς (*Ἀναστάσιος Βυζάντιος*).

Αἱ πύλαι τοῦ Κωνσταντινείου τείχους, αἱ σπουδαιότεραι τοὐλάχιστον, ἦσαν ἀπὸ την Προποντίδα πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον: ἡ *παλαιὰ Χρυσῆ πύλη* (Porta aurea antiqua), ἡ ὁποία ἐσῴζετο καὶ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα (τὴν ἀναφέρει ὁ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς), λεγομένη ὑπὸ τοῦ Buondelmonti «παλαιοτάτη πύλη» (Po ta antiquissima, σήμερον καλουμένη *Ἰσὰ-καπού*, καὶ ἡ *πύλη Πολυανδρίου*. Τῶν παλαιῶν τούτων πυλῶν τὰ ὀνόματα μετηνέχθησαν καὶ εἰς πύλας τοῦ μετὰ ἕνα αἰῶνα κτισθέντος ὁριστικοῦ περιβόλου, τοῦ Θεοδοσιανοῦ τείχους.

Κατὰ τὰ 1.000 ἔτη, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ὑψώνοντο τὰ Θεοδοσιανὰ τείχη, πολλαὶ πύλαι αὐτῶν ἀπέκτησαν ἰδιάζουσαν σπουδαιότητα καὶ ἔγιναν πολυθρύλητοι εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἡ σπουδαιοτέρα καὶ ἡ συχνότερον μνημονευομένη εἶναι ἡ πρώτη πρὸς Ν. πρὸς τὴν Προποντίδα, ἡ περίφημος *Χρυσῆ πύλη* (Porta aurea, ἡ ὁποία λέγεται ὑπὸ Ἀνωνύμου «τῶν ἑπτὰ γουλάδων πόρται τῶν ἑπτὰ πύργων». Οὐδεμία ἄλλη ἴσως τοποθεσία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναφέρεται συχνότερα καὶ ἐν τούτοις περὶ οὐδεμιᾶς ἄλλης ὑπῆρχε μεγαλυτέρα διαφωνία μεταξὺ τῶν συγγραφέων καὶ τῶν περιηγητῶν. Προήρχετο δὲ ἡ διαφωνία αὕτη ἐκ τοῦ ὅτι συνεχέετο ἡ Χρυσῆ πύλη μὲ διαφόρους ἄλλας πύλας εἴτε διὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ ὀνόματος, εἴτε διὰ τὴν γειτνίασιν. Ἡ θέσις τῆς Χρυσῆς πύλης εἶναι σήμερον ἀκριβῶς γνωστή· εἶναι εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος τοῦ Ἑπταπυργίου καὶ ἔδιδεν εἴσοδον εἰς τὴν μεγάλην ὁδὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥτις ἐλέγετο Μέση. Ἔξω τῆς πόλεως εἶχε στηθῆ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος μία θριαμβευτικὴ ἀψὶς πρὸς τιμὴν τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Α' τοῦ Μεγάλου. Παραπλεύρως ὁ ἔγγονός του Θεοδόσιος ὁ Β' ἔκτισε δύο βαρεῖς πυλῶνας, ἔμπρὸς δὲ ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν τοῖχον ὑψώθησαν πρόπύλαια. Τὸ κέντρον ἐσχηματίζετο διὰ μεγάλης ἀψῖδος, στηριζομένης ἐπὶ δύο κιόνων. Ἡ Χρυσῆ πύλη ἦτο ἡ περιλάλητος πύλη, διὰ τῆς ὁποίας εἰσήρχοντο εἰς τὴν πόλιν οἱ ἐκ τῶν πολέμων ἐπιστρέφοντες νικηφόροι στρατηγοὶ καὶ αὐτοκράτορες. Δὲν ἔχει δὲ μόνον μεγάλην ἱστορικὴν σημασίαν ἡ πύλη αὕτη, ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἐμελετήθη ἐσχάτως ἀπέκτησε καὶ σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἑκατέρωθεν τῆς μεσαίας θύρας ὁ τοῖχος εἶναι πλήρης ἀναγλύφων, τὰ ὁποῖα παριστάνουν ἀρχαῖα θέματα καὶ πολύχρωμον ἐπένδυσιν ἐκ πλακιδίων μαρμάρων, τὰ δὲ κιονόκρανα τῶν ἑκατέρωθεν κιόνων ἔχουσιν ἀντὶ ἑλίκων μορφὰς πτηνῶν.

Ἀνερχόμενοι πρὸς Β. πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον συναντῶμεν, πλὴν ἄλλων διαμέσων πυλῶν (καὶ δὴ τῆς *Πύλης τοῦ Δευτέρου*, ἡ ὁποία εἶχε καὶ αὐτὴ σημασίαν μᾶλλον στρατηγικήν) τὴν *Πύλην τῆς Σηλυμβρίας*, ὀνομαζομένην καὶ *Πύλην τῆς Πηγῆς* (καὶ σήμερον ἀκόμη *Σηλύβρια-καπουσή*). Τὸ ὄνομα *Πηγὴ* προέρχεται ἀπὸ τὴν κειμένην ἔξω αὐτῆς εἰς ἀπόστασιν 500 μ. ἐκκλησίαν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, σήμερον Ἁγίασμα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τὸ γνωστότατον εἰς τὴν σημερινὴν Κωνσταντινούπολιν Μπαλουκλῆ. Ἡ πύλη αὕτη ὠνομάσθη ἐσφαλμένως καὶ πύλη *Μελανδησία* ἢ *Μελαντιάδος*, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς βορειοτέραν πύλην, γνωστοτέραν μὲ τὸ ὄνομα *Πόρτα τοῦ Ῥηγίου* ἢ τοῦ *Ῥουσίου* (σήμερον Μεβλεβεχανὲ Γενὶ-καπού).

Μεταξὺ τῶν μεγάλων διὰ τὴν κυκλοφορίαν τῶν κατοίκων ἢ διὰ τὸ ἐμπόριον πυλῶν ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι μικρότεραι, αἱ ὁποῖαι εἶχον στρατηγικὴν σημασίαν καὶ ἦσαν πύλαι στρατιωτικαί. Μεταξὺ τῆς Χρυσῆς καὶ τῆς πύλης τῆς Πηγῆς ἔκειτο ἡ *Πύλη τοῦ Δευτέρου*, μεταξὺ τῆς Πηγῆς καὶ τῆς τοῦ Ῥηγίου, ἡ *Πύλη τοῦ Τρίτου* εἰς ἐσοχὴν τοῦ τείχους, ἡ ὁποία διὰ τὸ σχῆμα ἐλέγετο *Σίγμα*. **Αἱ δύο αὗται πύλαι ἦσαν** πύλαι στρατιωτικαί, **χρησιμεύουσαι εἰς τὰ ἐντὸς τῶν τειχῶν** εἰς τὴν **Χώραν ἢ Ἐξωκιόνιον ἐστρατοπε**δευμένα σώματα **στρατοῦ, τὸ Δεύτερον καὶ τὸ Τρῖτον.** Βορειότερον, **πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον,** ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι **στρατιωτικαὶ πύλαι, αἱ πύλαι** *τοῦ Τετάρτου*, τοῦ *Πέμπτου*, **καὶ αὗται λαβοῦσαι** τὸ ὄνομα ἀπὸ τὰ **ἀντίστοιχα ὄπισθεν τῶν πυλῶν** εἰς τὸ ἐσωτερικὸν **τῆς πόλεως ἐστρατωνισμένα σώματα** τοῦ στρατοῦ, **τὰ ὁποῖα, ὡς φαίνεται, ἔδωκαν** τὸ ὄνομα καὶ εἰς **ἀντιστοιχούσας συνοικίας τῆς πόλε**ως εἰς τὸ Ἐξω**κιόνιον. Τοιαύτην ἀφορμὴν** ἔχει προφανῶς καὶ **τὸ γνωστὸν *Ἕβδομον* πρὸς Β.** εἰς τὴν ἕνωσιν **τῶν τειχῶν τοῦ Θεοδοσίου καὶ** τοῦ Ἡρακλείου, **ὅπου ἦσαν τὰ Παλάτια τῶν** Βλαχερνῶν καὶ τὸ **σημερινὸν Τεκφοὺρ-σεράϊ,** τὸ ὁποῖον διὰ τοῦτο **ὠνομάσθη καὶ *Παλάτιον τοῦ Ἑβδόμου*.**

Ἡ προσφιλεστέρα καὶ γνωστοτέρα εἰς τὰς ἱστο**ρικὰς ἀναμνήσεις ἡμῶν** πύλη εἶναι ἡ *Πύλη* τοῦ

Digitized by Google

Ἁγίου Ρωμανοῦ, κειμένη εἰς τὸ μέσον περίπου τῶν τειχῶν καὶ ὀλίγον νοτιώτερον τῆς κοίτης τοῦ Λύκου ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος ἄνω αὐτῆς διέρχεται πρὸς τὴν πόλιν, κατερχόμενος πρὸς τὴν Προποντίδα. Ἔξω τῆς πύλης ταύτης, ἡ ὁποία καὶ σήμερον διετήρησε τὴν ἱστορικὴν ἀνάμνησιν, ὀνομασθεῖσα ὑπὸ τῶν κατακτητῶν *Τὸπ-καπού*, ἤτοι πύλη τῶν κανονίων, εἶχε τάξει ὁ Μωάμεθ Β' ὁ Πορθητὴς τὰ καλύτερα στρατεύματα αὐτοῦ, καὶ περὶ τὴν πύλην ταύτην συνήφθη ὁ αἱματηρότατος ἀγὼν πρὸς ἄμυναν τῆς πόλεως καὶ εὗρε τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον ὁ Κωνσταντῖνος ΙΑ' ὁ Παλαιολόγος. Ἡ πύλη αὕτη ἔλαβε προφανῶς τὸ ὄνομα ἐκ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν κτίσιν ἀποδίδουν τὰ «Πάτρια» εἰς τὴν Ἁγίαν Ἑλένην, καὶ τὸν ὁποῖον ἀνῳκοδόμησε κατόπιν ὁ Βασίλειος Α' ὁ Μακεδών.

Μετὰ τὴν Κερκόπορταν ἀρχίζει ἡ πολυγωνικὴ ἐξοχὴ τοῦ τείχους, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ τεῖχος τοῦ Ἡρακλείου καὶ ἥτις περιέκλειε τὴν συνοικίαν τῶν Βλαχερνῶν. Σήμερον τὸ μέρος τοῦτο τῆς πόλεως λέγεται *Ἐγρὶ-καπού*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆ ὁμωνύμου πύλης, ἡ ὁποία μνημονεύεται τὸν ΙΕ' αἰῶνα ὡς πύλη *Καρσία* ἢ *Ἐγκαρσία* (ὁ Ἀνώνυμος: ἐγρὶ-καπησὶ=στραβὴ πόρτα). Διὰ τοῦτο ἐτοποθετήθη ἐνταῦθα ἡ Χαρσία πύλη, ἐνῷ ὁ Μόρτμαν θέτει ἐνταῦθα ὀρθότερον τὴν *Πύλην Καλιγαρίαν*. ὀνομασθεῖσαν οὕτω ἐπὶ τουρκοκρατίας ἕνεκα τῶν πλησίον εἰς αὐτὴν ἐργαζομένων ὑποδηματοποιῶν. Ὀλίγον βορειότερον εἶναι ἡ *Πύλη Γυρολίμνη* («αἱ πρὸς τὴν Γυρολίμνην λεγόμεναι πύλαι»), τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα προέρχεται ἀπὸ τὴν «Ἀργυρᾶν λίμνην», ἔρχεται ἡ *Βασιλικὴ πύλη* (Porta imperialis), ὀνομασθεῖσα οὕτω, διότι ἐνταῦθα ἀπεβιβάζετο εἰς τὴν ξηρὰν ὁ αὐτοκράτωρ ὁσάκις μετέβαινεν εἰς τὰς Βλαχέρνας (καὶ σήμερον λέγεται *Μπαλὰτ-καπουσή*, ἀπὸ τὸ ὄνομα μπαλὰτ=παλάτιον, ὡς λέγεται τὸ μέρος τοῦτο). Ἐνταῦθα ἀμέσως πρὸς Ν. τῆς Βασιλικῆς πύλης ἦσαν αἱ συνοικίαι Διπλοφανάριον καὶ ἡ συνοικία *Φανάριον*. Ἐνταῦθα εἶναι ἡ *Πύλη τοῦ Φαναρίου* (Φενὲρ καπουσή) καὶ ἡ *Πύλη τοῦ Πετρίου*, λεγομένη *Σιδηρᾶ πύλη* (Πετρὶ-καπουσή). Ἡ *Πύλη τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας* ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν ἔσω αὐτῆς εὑρισκομένην ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας (σήμερον γκιοὺλ-τζαμὶ=τέμενος τῶν ρόδων). Ἔρχονται κατόπιν ἡ *Πύλη Δεξιοκράτους*, σήμερον *Ἁγίας πόρτα*, ἡ *Πύλη τῶν Πηγῶν*. διὰ τῆς ὁποίας ἐγίνετο ἡ συγκοινωνία μὲ τὸ προάστειον τῶν Πηγῶν πέραν τοῦ Κερατίου κόλπου (σήμερον *Τζιοὺμπ Ἀλῆ-καπουσή*). Μετὰ ταῦτα ἀκολουθοῦν πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ Κερατίου κόλπου ἡ *Πλατεῖα πόρτα*, ἀπὸ τὴν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὁμώνυμον συνοικίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Buondelmonti ὀνομάζει *Μέσην* (Porta Messa) καὶ εἶναι ἀληθῶς ἡ μέση περίπου εἰς τὴν διαδρομὴν τοῦ Κερατίου κόλπου ἀπὸ τὴν ἄκραν τῶν Βλαχερνῶν (Ἀϊβὰν σεράϊ ἕως τὴν Βοσπόριον ἄκραν. Σπουδαία, ὅπως ἀπὸ τὸ ὄνομα φαίνεται, ἦτο ἡ *Πύλη τῆς Βίγλας* ἢ τῶν *Δρουγγαρίων* (Ὀδοὺν καπουσή, κατόπιν ἤρχοντο ἡ *Πύλη τοῦ περάματος* ἢ *Πόρτα Ἑβραϊκὴ* (Τσιφοὺτ καπού) παρὰ τὴν σημερινὴν γέφυραν καὶ ἡ *Πύλη τοῦ Νεωρίου*, ἡ ὁποία κατὰ παρανόησιν τοῦ ἀρχικοῦ ὀνόματος ἐλέγετο ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Βυζαντινῶν *Ὡραία πύλη* (ὁ δὲ Ἀνώνυμος νομίζει αὐτὴν *Ἑβραίας πόρταν*). Ἀπὸ τὴν Βοσπόριον ἄκραν (Angulus Sancti Demetrii, σήμερον Σαράϊ-μπουρνού), ἡ παραλία καὶ τὰ παραθαλάσσια τείχη στρέφονται πρὸς Ν., πρὸς την περιβάλλουσαν την πόλιν ἀπὸ Α. καὶ Ν. θάλασσαν, εἰς τὴν ὁποίαν πολὺ ὀλιγωτέρα κινησις ἐπεκράτει και ὀλιγώτεραι πύλαι ἦσαν. Μετὰ τὸ Βοσπόριον ἀκρωτήριον ὑπῆρχεν ἡ *Πύλη τῆς Ἁγίας Βαρβάρας* (ἀργότερα *Τὸπ-καπού* = πόρτα τῶν κανονίων). Ἄλλη ἀξία λόγου πύλη πρὸς τὸ Α. μέρος τοῦ ἡμικυκλικοῦ σχεδὸν περιβόλου τῶν παραθαλασσίων τειχῶν δὲν ὑπῆρχεν. Εἰς δὲ τὴν Προποντίδα, ἐκτὸς τῶν πυλῶν τῶν ἐνταῦθα λιμένων, ἔχομεν γνωστὴν πύλην, τὸ *Κοντοσκάλιον* (κοντοσκάλι: ἡ πόρτα, ἀργότερα *Κοὺμ-καπού*), τὴν *Πόρταν τοῦ Βλάγκα* εἰς τὸν ὁμώνυμον λιμένα (*Γενὶ-καπού* = νέα πόρτα), τὴν *Πύλην τοῦ Ἁγίου Αἰμιλιανοῦ*, ὀνομασθεῖσαν οὕτως ἐξ ἐκκλησίας παρ' αὐτὴν κειμένης *Νταοὺντ πασᾶ καπουσή*), τὴν *Πύλην Ψαμαθίαν* ἢ τοῦ *Ψαμαθίου* (ἀκόμη καὶ σήμερον *Ψαματία καπουσή*), τέλος τὴν *Πύλην τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Στουδίτου* παρὰ τὸ περίφημον μοναστήριον, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀνώνυμος λέγει *Ναρλὶ καπησὶ* ἤγουν τῶν ροδίων πόρταν, σήμερον *Ναρλὶ καπού*).

Βορειότερον τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ καὶ πέραν τῆς κοιλάδος τοῦ Λύκου, κεῖται ἡ *πύλη τῆς Ἀδριανουπόλεως*, τουρκιστὶ *Ἐντρενὲ-καπουσή*, ἡ ὁποία φέρει πολλὰ ὀνόματα. Κατὰ τὰς προσεκτικὰς ἐρεύνας τοῦ Μόρτμαν ἡ πύλη αὕτη εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων λεγομένη *Χαρσία πύλη* (Χαρσίου πόρτα, Καρσία πύλη, Porta Carisii). Αὕτη δὲ πιθανώτατα εἶναι καὶ ἡ λεγομένη πύλη *Πολυάνδριον*, εἴτε τοῦ *Πολυανδρίου* (κατ' ἄλλους και *Μυριανδρος πύλη*). Εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν δύο τειχῶν, τοῦ Θεοδοσιανοῦ μὲ τὸ τοῦ Ηρακλείου, ὅπου εἶναι τὸ Ἕβδομον, τὸ Τεκφοὺρ-σεράϊ, μνημονεύονται τρεῖς μικραὶ πύλαι, πυλίδες, *παραπόρτια*, ἐκ τῶν ὁποιων ἀξιομνημόνευτος εἶναι *Κερκόπορτα*, ἡ λεγομένη *Ξυλοκερκου πυλις*, ἀπὸ πρόχειρον ξύλινον ἱππόδρομον κατεσκευασμένον ἐκτὸς τῶν τειχῶν (ἡ πρὸς τὸν Κέρκον, ἤτοι Κιρκον, ἄγουσα πύλη). Ἡ πύλη αὕτη ἐθεωρήθη ὅτι ἔσχε μεγάλην σημασιαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τελευταίας ἁλώσεως καὶ τῆς πορθήσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Οἱ Βυζαντινοι χρονογράφοι (καὶ δὴ ὁ Δούκας) διηγοῦνται ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν οἱ περὶ τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον ἠγωνιζοντο κατὰ τὴν τελευταιαν φάσιν τοῦ ἀγῶνος, ἠκούσθη φωνὴ ἀπαισία, ὅτι ἡ πόλις εὑρίσκεται ἤδη εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Αἰτία δὲ τῆς διαδόσεως ἦτο ὅτι ἡ πύλη αὕτη Κερκόπορτα, ἡ ὁποία ἔμενε κλειστή, διότι κατά τινα προφητείαν ἔμελλε δι' αὐτῆς νὰ εἰσελάσῃ ὁ ἐχθρός, εἶχεν ἀνοιχθῆ τὴν προτεραίαν τῆς μεγάλης ἐφόδου, ἵνα ἐνεργηθῇ δι' αὐτῆς ἔφοδος και ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Κατὰ την ὑστάτην ὥραν πενήκοντα Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν νὰ ὑπερπηδήσουν ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ ὀχυρώματα, ἀνεκάλυψαν τὴν πυλίδα ταύτην, εἰσέδυσαν ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν νώτων τῶν ἀμυνομένων. Ἀλλ ὁ ἱστορικὸς Κριτόβουλος, ὁ ὁποῖος πάντοτε εἶναι ἀκριβέστερος, λέγει ὅτι πρόκειται περὶ ἄλλης τινὸς πυλίδος, πλησιον τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ἐκεῖ ὅπου εὑρίσκετο ὁ αὐτοκράτωρ, και ὅτι ἡ πυλὶς αὕτη ἠνοίχθη, διὰ νὰ δύνανται οἱ πολεμισταὶ νὰ διαβαινουν εὐκόλως εἰς τὸ «σταύρωμα», ἤτοι τὸ ἐξωτερικὸν ὀχύρωμα. Καὶ λέγει μὲν ὁ Κριτόβουλος ὅτι διὰ τῆς πυλίδος ταύτης εἰσήρχοντο οἱ ἐχθροί, ἀλλὰ τοῦτο ἔγινεν, ὅτε οὗτοι ἔγιναν κύριοι ὅλων τῶν ἐξωτερικῶν χαρακωμάτων καὶ κατεδίωκον σφάζοντες τοὺς Ἕλληνας, καὶ εἰσήρχοντο μετ' αὐτῶν διὰ τῆς πυλίδος ταύτης εἰς τὴν πόλιν.

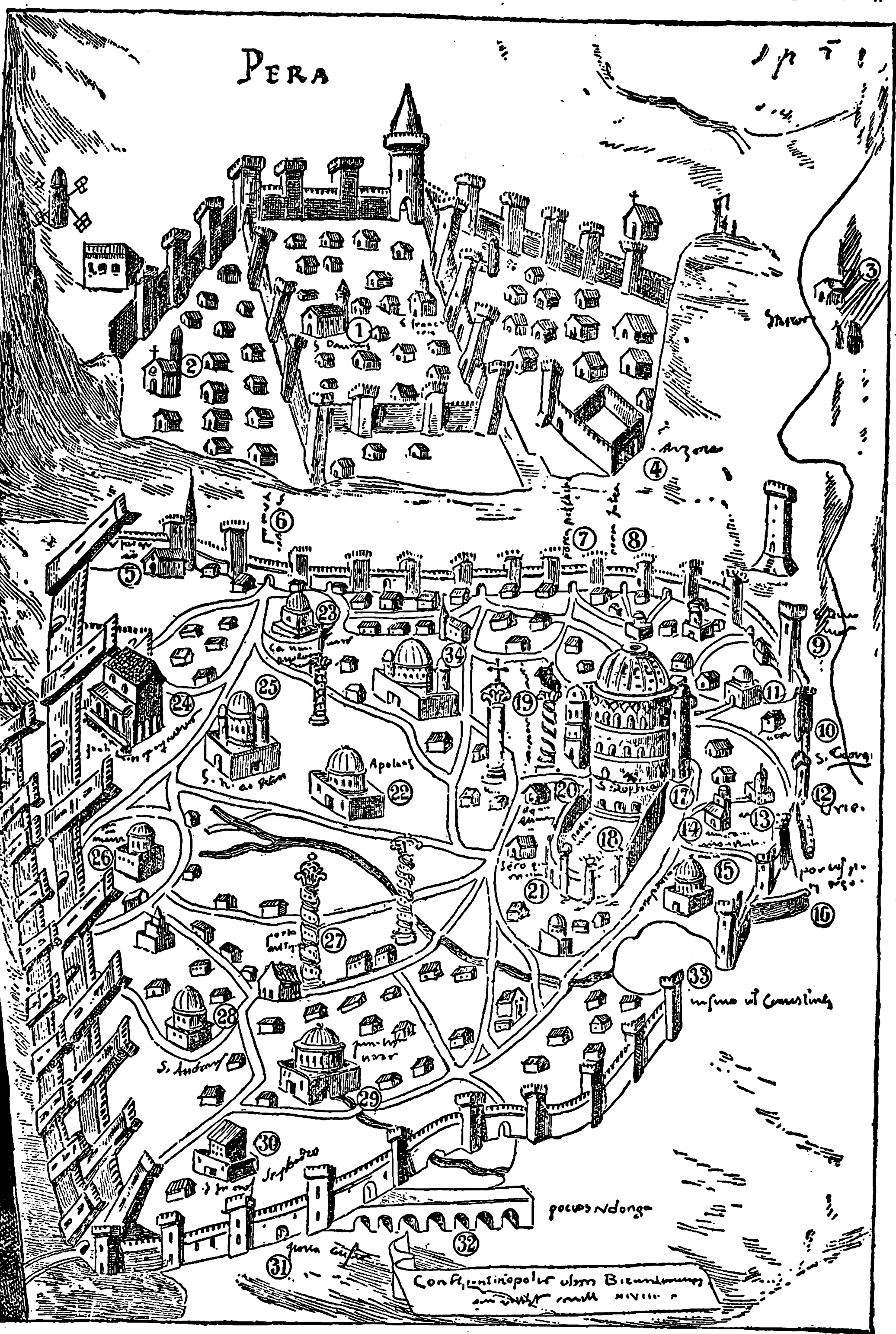

Τοπογραφικὸν σχεδιάγραμμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, σχεδιασθὲν ὑπὸ τοῦ Buondelmonte ἐν ἔτει 1422 καὶ φυλασσόμενον ἐν Βενετίᾳ.

ὡς ἐλέγετο τὸ ἄνω μέρος τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος. Ὀλιγώτερον γνωσταὶ καὶ ὀλιγώτερον ὀνομασταὶ εἶναι αἱ πύλαι τῶν παραθαλασσίων τειχῶν. Ἡ εἰς τὴν καμπὴν τοῦ τείχους τῶν Βλαχερνῶν πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον πύλη *Ξυλόπορτα*, τὸ πρῶτον μνημονευομένη παρὰ τῷ Καντακουζηνῷ, δὲν ἦτο πύλη τοῦ τείχους, ἐχρησίμευε πρὸς ἕνωσιν τῆς ἔξω τοῦ τείχους προκυμαίας τοῦ Κερατίου κόλπου μὲ τὸ προάστειον *Κοσμίδιον* (Ἐγιούπ), παρὰ τὸ σημερινὸν Ἀϊβὰν Σεράϊ καπουσή. Κατὰ τὸν Μόρτμαν αἱ πύλαι τοῦ παραθαλασσίου εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον ἀκολουθοῦσιν ἀλλήλας ὡς ἑξῆς μετὰ τὴν Ξυλόπορταν. Πρώτη εἶναι ἡ *Πύλη τοῦ Κυνηγοῦ* ἢ *τῶν Κυνηγῶν*, ἡ ὁποία συγκοινωνεῖ μὲ τὸ ὁμώνυμον προάστειον («τὸ μέρος τοῦ Κυνηγοῦ») ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ κόλπου. Μετ' αὐτὴν

Οἱ λιμένες. Ὁ Κεράτιος κόλπος ἔδωκεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν εὐρυχωρότατον καὶ ἀσφαλέστατον λιμένα τοῦ κόσμου. Ἤδη εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐλέγετο ὁ λιμὴν οὗτος *Κέρας* καὶ *Χρυσοῦν κέρας*, ἔχει δὲ μῆκος 7 χλμ. καὶ φθάνει εἰς πλάτος ἕως 800 μ. πρέπει δὲ νὰ θεωρηθῇ ὡς κατακρημνισθὲν εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης μέρος κοιλάδος ποταμοῦ τινος. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς

Digitized by Google

χρόνους δὲν ἐχρησίμευεν ὁ Κεράτιος κόλπος ἐν τῇ ὁλότητι αὐτοῦ ὡς λιμήν, ὅπως σήμερον, ἀλλ' οἱ Βυζαντινοί, ὅπως καὶ πρότερον οἱ Βυζάντιοι, ἐχρησιμοποίησαν τὰς εἰσοχὰς τῆς ξηρᾶς διὰ νὰ σχηματίσουν πολλοὺς μικροτέρους λιμένας, τινὲς τῶν ὁποίων ἔγιναν ὀνομαστοὶ εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν, ὅπως καὶ οἱ ὠχυρωμένοι πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ Μαρμαρᾶ λιμένες. Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὅλος ὁ Κεράτιος κόλπος ἐκλείετο διὰ σιδηρᾶς ἁλύσεως ἀπὸ τὸν ἐξώτατον πρὸς τὸν Βόσπορον Προσφοριανὸν λιμένα ἕως τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τοῦ Γαλατᾶ.

Οἱ σπουδαιότεροι λιμένες τοῦ Κερατίου κόλπου ἦσαν ἀπὸ τὸν Βόσπορον:—1) Ὁ *Προσφοριανὸς λιμήν*, *Προσφόριον*, ἢ *Φωσφόριον*, ὁ ὁποῖος μνημονεύεται ἤδη κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ. ἐκλήθη δὲ ἀργότερα *Βοσπόριος* λιμήν, κατὰ παραφθορὰν εὐκόλως προελθοῦσαν ἐκ τῆς παρὰ τὸν Βόσπορον θέσεως αὐτοῦ. Ὁ λιμὴν οὗτος βεβαίως εἶναι εἰς τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ *Σιρκετζῆ Ἰσκελεσί*. Εἰς τὸν λιμένα τοῦτον ὑπῆρχεν ἡ *Εὐγενίου πύλη* (μαρμαρόπορτα ἐν τῇ ἐνορίᾳ τοῦ Εὐγενίου) παρὰ τὸν πύργον Κεντηνάριον Εὐγενίου (Γιαλὶ Κιόσκ καπουσή), ὁ ὁποῖος ἔχει ἤδη κρημνισθῆ μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν τειχῶν διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν οἰκοδομῶν τοῦ Θρακικοῦ σιδηροδρόμου.—2) Ὁ *λιμὴν τοῦ Νεωρίου*, ὁ κύριος ναύσταθμος, ἤδη κατὰ μέρος κεχωσμένος («Νεωρήσιος λιμήν, ὁ τοῦ Νεωρίου τῆς πόλεως λιμήν», λέγει ὁ Θεοφάνης).—3) Ὁ τρίτος λιμὴν ἦτο τοῦ *Περάματος* τῶν Βυζαντινῶν, εἰς τὸν τόπον τῆς διαβάσεως εἰς τὸν Γαλατᾶν, ὅπου εἶναι καὶ ἡ σημερινὴ μεγάλη γέφυρα. Πρότερον ἡ θέσις ἐκαλεῖτο *Ζεῦγμα* (ὡς ζευγνύουσα). Ὄπισθεν, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως, ἦσαν αἱ ξέναι ἰταλικαὶ συνοικίαι, ἡ τῶν Ἐνετῶν εἰς τὸ Πέραμα καὶ ἡ τῶν Γενουατῶν εἰς τὸ Νεώριον. Ἄλλοι ἄξιοι λόγου λιμένες δὲν ἦσαν εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, παρὰ μικροὶ λιμένες, ἕως τὴν συνοικίαν τῶν Βλαχερνῶν, ὅπου ἦτο τὸ *Νεώριον τῶν Βλαχερνῶν* (ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος μνημονεύεται ὅτι κατωχύρωσε «τὸ ἐν Βλαχέρναις νεώριον», *Παχυμέρ*. τ. Γ', σ. 365, Βόννης).

Περισσότεροι καὶ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ λιμένες πρὸς τὴν Προποντίδα, καὶ εἶναι τοῦτο εὔλογον, διότι ἐνταῦθα ἡ πόλις ἔβλεπε πρὸς ἀνοικτὴν θάλασσαν. Ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Θράκης, μεταξὺ τοῦ Μεγάλου παλατίου καὶ τοῦ Ἑπταπυργίου ὑπῆρχον τέσσαρες μεγάλοι λιμένες, καλῶς ὠχυρωμένοι, περικυκλωμένοι διὰ τειχῶν, τὰ ὁποῖα ἐπροχώρουν πρὸς τὴν θάλασσαν και τὰ ὁποῖα εἶχον ἰσχυρὰς πύλας ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ μεγάλας προκυμαίας ἐντὸς τοῦ περιβόλου.

Οἱ λιμένες οἱ πρὸς τὴν Προποντίδα ἦσαν:—1) Ὁ *Βουκολέων*, παρὰ τὸ ὁμώνυμον παλάτιον, χαρακτηριζόμενος ὑπὸ τοῦ Buondelmonti ἀκόμη καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ὡς Portus Palatii imperialis.—2) Ὁ *Ἰουλιανὸς λιμὴν* κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ (361—363), ὁ ὁποῖος ἀνεκαινίσθη ὑπὸ διαφόρων βασιλέων καὶ ἔλαβε διάφορα ὀνόματα. Οὕτως ἀπεκλήθη καὶ *Ὁρμίσδου λιμὴν* καὶ *Σοφίας λιμὴν* ἢ *Σοφιανῶν* (πλησίον ἦτο τὸ παλάτιον τῶν Σοφιανῶν, τῆς συζύγου τοῦ Ἰουστίνου Β' Σοφίας). Ὁ λιμὴν οὗτος ἦτο, φαίνεται, τόσον ὀχυρός, ὥστε καὶ ὁ Μωάμεθ Β' ἀνεκαίνισεν αὐτὸν καὶ ἕως τὸ τέλος σχεδὸν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐχρησίμευεν ὡς τουρκικὸς ναύσταθμος. Ἀλλ' ὅτε ὁ ναύσταθμος τῶν Τούρκων μετηνέχθη εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, παρὰ τὸ Κασὶμ πασᾶ, ἐγκατελείφθη ὁ Σοφιανὸς λιμὴν καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐπεχώσθη καὶ μόνον τὸ ὄνομα σήμερον *Καδρίγα λιμάνι* (λιμὴν τῶν γαλερῶν) δεικνύει τὴν παλαιὰν χρησιμοποίησιν. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἐπὶ Βυζαντινῶν ἐχρησιμοποιήθη ὡς ναύσταθμος, διότι οὗτος βεβαίως εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Γρηγορᾶ μνημονευόμενος ὡς «νεώριον περὶ τὸν ἱππόδρομον» (τ. ΙΙ, σ. 854, Βόννης). —3) Ἄλλος εἶναι ὁ δυτικώτερον κείμενος λιμὴν *Ἑπτάσκαλον* καὶ *Κοντοσκάλιον*. Ὁ Παχυμέρης λέγει «τὸ πρὸς τὸν Βλάγκα Κοντοσκάλιον», ἦτο δ' ὁ λιμὴν οὗτος νεώριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐναυπηγοῦντο τριήρεις. Ὁ λιμὴν οὗτος εἶναι κατακεχωσμένος, ἀλλ' ἡ ἔκτασις αὐτοῦ εἶναι εὐδιάκριτος ἀπὸ τὴν ἐσοχὴν τῶν τειχῶν, σῴζεται δὲ ἡ μεγάλη προκυμαία εἰς σχῆμα ἡμικυκλικόν, ἡ ὁποία ἐπροφύλαττε τὸν λιμένα ἀπὸ τὴν θάλασσαν (ὁ Θεοφάνης ὀνομάζει αὐτὴν «μῶλον τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ», ἐκ τῆς πλησίον κειμένης ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ). – 4) Ὁ παλαιότατος καὶ εὐρυχωρότατος πρὸς τὴν Προποντίδα λιμὴν ἦτο ὁ διάφορος τοῦ μνημονευθέντος *λιμὴν τοῦ Ἐλευθερίου*, τὸν ὁποῖον κατεσκεύασεν αὐτὸς ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἀναθέσας τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἔργου εἰς τὸν πατρίκιον Ἐλευθέριον, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ἐλέγετο δὲ καὶ *Θεοδοσιανὸς* λιμήν, ἴσως διότι ἀνεκαίνισεν ὁ Θεοδόσιος Β', περιορίσας αὐτὸν (Portus Theodosianus). Ἐνταῦθα ἦσαν καὶ εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ὅπως καὶ σήμερον, ἐκτεταμένοι κῆποι, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο «τῆς Βλάγκας», ὅπως ἐλέγετο καὶ ἡ παρ' αὐτοὺς συνοικία (ἀκόμη καὶ σήμερον *Βλάγκα μποστάν*).

Πολυσύχναστον ἐμπορικὸν κέντρον ἦτο καὶ ὁ εἰς τὴν ἀντίπεραν ἀκτὴν τοῦ Κερατίου κόλπου λιμὴν εἰς τὸν *Γαλατᾶν*. Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς πόλεως τοῦ Βύζαντος λιμὴν κατὰ τὸν Στράβωνα, ὁ ὁποῖος λέγει (VII, 319) «τὸν ὑπὸ τῇ Συκῇ καλούμενον λιμένα». Ὁ παλαιὸς οὗτος λιμὴν ἔγινε κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους σημαντικώτατον κέντρον ἐμπορίου καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὴν θέσιν Καράκιοϊ διεξάγεται μέγα μέρος τοῦ διὰ θαλάσσης ἐμπορίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὑπῆρχε δὲ καὶ βορειότερον λιμὴν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ντολμᾶ μπαχτσὲ (ὅπου ἦτο τὸ Διπλοκιόνιον τῶν Βυζαντινῶν), λιμήν, ὁ ὁποῖος ἐχρησίμευσε καὶ εἰς τοὺς σταυροφόρους καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ἐπεχείρησε τὸ κατόρθωμα τῆς ὑπερνεωλκήσεως τοῦ γαλερῶν αὐτοῦ.

Φάροι καὶ γέφυραι. Ἀπὸ τὸν Δ' τοὐλάχιστον αἰῶνα μ. Χ. ὑπῆρχε φάρος εἰς ὕψωμα τοῦ πρώτου λόφου, κάπου μεταξὺ τοῦ Βουκολέοντος καὶ τῆς Μαγναύρας, ὅπου ὁ Κωνσταντῖνος Ε' (741—775) ἀνήγειρεν ἐκκλησίαν καὶ μονὴν εἰς τὴν Θεοτόκον τοῦ Φάρου, οὕτως ὀνομασθεῖσαν ἀπὸ τὸν πλησίον αὐτῆς φάρον. Μικρότερος φάρος, «φανίον», ὑπῆρχεν εἰς ἐξοχήν τινα γῆς εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ Κερατίου κόλπου, ἐξ οὗ ἀπὸ τὸν μεσαίωνα ἤδη ἀπεκλήθη τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ ἡ συνοικία τῆς πόλεως *Φανάριον* (ἡ ἔκφρασις «τοποθεσία τοῦ Φανάρι» εὑρίσκεται εἰς ἔγγραφον τοῦ 1351 παρὰ Miklosich-Müller). Ἐντεῦθεν προέρχεται τὸ πασίγνωστον ὄνομα *Φανάριον*, τὸ ὁποῖον ἐλαμπρύνθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ὑπὸ τὸ πατριαρχεῖον καὶ τοὺς Φαναριώτας. Εἰς τὴν συνοικίαν ταύτην εἶχεν ἤδη ὁ Πορθητὴς δώσει ἄδειαν κατοικήσεως εἰς τὰς ἐξεχούσας βυζαντινὰς οἰκογενείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἄλλων ἑλληνικῶν πόλεων, ὅτε δ' ἐγκαθιδρύθη εἰς αὐτὴν τὸ πατριαρχεῖον, τότε ἤρχισαν νὰ συσπειροῦνται περὶ αὐτὸ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πολυπληθέστεραι αἱ ἐξέχουσαι ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τοὺς ὀνομασθέντας καὶ πολυθρυλήτους γενομένους εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς δουλείας Φαναριώτας.

Μεγάλην γέφυραν εἶχε κατασκευάσει ὁ Ἰουστινιανὸς πρὸς σύνδεσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ τὴν ἀντίπεραν παραλίαν τοῦ Κερατίου κόλπου εἰς τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ. Ἡ γέφυρα ἤρχιζεν ἀπὸ ἓν ἀκρωτήριον τῆς συνοικίας Κυνηγίου (τῆς ἔξω τῶν θαλασσίων τειχῶν τῶν Βλαχερνῶν), ἴσως τὸ σημερινὸν Ντεφτερντὰρ Ἰσκελεσσί, καὶ ἐξετείνετο ὑπὲρ τὸ στενὸν τοῦ κόλπου, φερομένη ἐπὶ δώδεκα τόξων εἰς τὸ ἀπέναντι προάστειον *Πικρίδιον*. Εἶχε δέ, ὡς ἐκ τῆς θέσεως, διάφορα ὀνόματα, ἐλέγετο *γέφυρα τοῦ Ἁγίου Καλλινίκου*, *τοῦ Ἁγίου Μάμαντος*, *τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος*, *τοῦ Κοσμιδίου* ἢ καὶ *τῶν Βλαχερνῶν*. Εἰς δὲ τὸ κάτω μέρος, τὸ πρὸς τὸν Βόσπορον, τοῦ Κερατίου κόλπου ἡ συγκοινωνία μὲ τὸν Γαλατᾶν ἐγίνετο διὰ περάματος (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ λιμένος, τῆς πύλης καὶ ἴσως καὶ συνοικίας ἔξω τῶν τειχῶν). Αἱ δύο σημεριναὶ ὑπὲρ τὸν Κεράτιον κόλπον γέφυραι εἶναι τῶν τελευταίων χρόνων, ἡ μὲν πρὸς τὸ ἄνω μέρος, τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κόλπου, ἡ *παλαιὰ γέφυρα* ἢ *γέφυρα τοῦ Μαχμούτ*, κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ Β' τῷ 1838, ἡ δὲ ἄλλη, ἡ *νέα γέφυρα*, λεγομένη *γέφυρα τῆς σουλτάνας Βαλιδὲ* ἢ *τοῦ Καράκιοϊ*, ἐκτίσθη τῷ 1845 ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Μετζὶτ (καὶ ἀνεκαινίσθη τῷ 1877), αὕτη δὲ εἶναι πλήρης πυρετώδους κινήσεως. Ἡ ἱστορία τῶν γεφυρῶν τούτων, βυζαντινῶν καὶ ὀθωμανικῶν, δεικνύει τὴν μετατόπισιν τοῦ κέντρου τῆς ἀστικῆς συγκοινωνιακῆς κινήσεως ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τοῦ Κερατίου κόλπου πρὸς τὸ μέρος τοῦ Βοσπόρου.

Τὸ Μέγα παλάτιον καὶ τὰ ἄλλα. Τοιοῦτος ἦτο ὁ περίβολος τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, χερσαίων καὶ παραθαλασσίων, μὲ τὰ περὶ αὐτὸν καὶ τὰ προσαρτήματα αὐτοῦ καστέλλια, πύργους, πύλας, λιμένας, ὡς καὶ τὰς πλησίον αὐτῶν συνοικίας τῆς πόλεως. Ὁ βίος τῶν Βυζαντινῶν συνεκεντροῦτο περὶ τρία πολυθρύλητα εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν μνημεῖα καὶ ἱδρύματα, περὶ τὸν Ἱππόδρομον, περὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ περὶ τὸ Μέγα παλάτιον. Ὁ Ἱππόδρομος ἦτο τὸ θορυβῶδες κέντρον τοῦ λαϊκοῦ βίου, ὡς καὶ τοῦ πολιτικοῦ, ἡ Ἁγία Σοφία τὸ σεμνὸν κέντρον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συγχρόνως βίου, τὸ Μέγα παλάτιον ἦτο τὸ περίλαμπρον κέντρον τοῦ διοικητικοῦ καὶ τοῦ ἀρχοντικοῦ βίου τοῦ κράτους.

Ὅτε ὁ Κωνσταντῖνος μετέφερε τὴν ἕδραν τοῦ κράτους εἰς τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον, ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων φροντίδων αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ κατασκευὴ παλατίου μεγάλου καὶ πολυτελοῦς. Τὸ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου κτισθὲν Μέγα παλάτιον εἰς τὸ νότιον μέρος τοῦ πρώτου λόφου (Σαράϊ-Ἂτ-Μεϊντὰν) πρὸς τὸν Βόσπορον, ηὐξήθη, ἀνεκαινίσθη, ἐτροποποιήθη πλειστάκις κατὰ τὴν μακρὰν σειρὰν ἐννέα αἰώνων, οἵτινες ἐπηκολούθησαν ἀπὸ τὸν Δ' ἕως τὸν ΙΒ', ὑπὸ τῶν διαδόχων αὐτοῦ αὐτοκρατόρων καὶ κατέστη μία ἀληθὴς πόλις τετειχισμένη ἐντὸς τῆς ἄλλης πόλεως. Τὸ ἰδιαίτερον τοῦτο μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν περιελάμβανε μόνον τὰ βασιλικὰ ἐνδιαιτήματα, ἀλλὰ καὶ πλεῖστα μεγάλα μνημεῖα καὶ δημόσια ἱδρύματα, ὡς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὸν Ἱππόδρομον, τὸ παλάτιον τῆς συγκλήτου κλπ. Τὸ Μέγα παλάτιον ἦτο ἓν ἀπέραντον οἰκοδομικὸν συγκρότημα, τὸ ὁποῖον κατεῖχεν ὅλην τὴν ἔκτασιν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ τὸν Ἱππόδρομον ἕως τὴν Προποντίδα. Ἐλέγετο δὲ ὅλον τὸ σύμπλεγμα τοῦτο *Μέγα παλάτιον*, *τὸ Παλάτιον*, *τὰ βασίλεια*, *βασίλειος οἶκος*, *τὰ ἀνάκτορα*, ἐνίοτε ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πρώτου ἱδρυτοῦ τὸ *Κωνσταντίνειον παλάτιον*. Τὸ ὄνομα *Ἱερὸν παλάτιον* ἀπεδίδετο κυρίως εἰς τὴν ἰδιαιτέραν κατοικίαν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας.

Σχέδιον καθωρισμένον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαγραφῇ τοῦ Μεγάλου παλατίου. Πρῶτον καὶ κυριώτερον, διότι οὐδὲν λείψανον σῴζεται σήμερον αὐτοῦ, ἔπειτα διότι ὅσοι Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ἔκαμαν περὶ τοῦ βυζαντινοῦ παλατίου λόγον, ὁμιλοῦντες πρὸς συγχρόνους, κατ' ἀκολουθίαν γνώστας αὐτοῦ, δὲν καταγίνονται εἰς λεπτομερείας, οὐδὲ παρέδωκαν ἀκριβῆ περιγραφήν. Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν, εἶναι τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὰ κατὰ μέρος παλάτια καὶ ἱδρύματα, τὴν γενικὴν διάταξιν αὐτῶν καὶ προσέτι τοῦτο τὸ χαρακτηριστικώτατον, ὅτι εἰς πολλὰς περιστάσεις ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν παλατίων, ὡς καὶ ἐν γένει τῶν ἀρχοντικῶν οἰκημάτων, ὡμοίαζε μὲ τὴν συνήθη ἐκκλησιαστικὴν ἀρχιτεκτονικήν. Διότι συναντῶμεν στοάς, ἀψῖδας, κόγχας καὶ τρούλλους ἀκόμη, ὡς σπουδαιότατα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τοῦ μεγάλου ἐκείνου οἰκοδομικοῦ συμπλέγματος. Εἰς συνολικὴν μορφὴν λαμβανόμενον παρίστανεν ὀλίγον ἀκατάστατον εἰκόνα πολλῶν οἰκοδομημάτων καὶ ποικίλων ἐξαρτημάτων. Ἡ ὅλη ἐπιφάνεια ἐσχημάτιζεν ἓν μέγα τρίγωνον, τὸ ὁποῖον εἶχε βάσιν 2.000 περίπου μέτρα καὶ ὕψος περὶ τὰ 500 μ., τοῦ ὁποίου ἡ μεγάλη πλευρὰ ἐξετείνετο πρὸς τὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος.

Αἱ παλαιαὶ πηγαὶ πρὸς γνῶσιν τοῦ Μεγάλου παλατίου, ὡς ἐλέχθη, εἶναι ἀραιόταται καὶ συγκεχυμέναι. Οὐδεὶς συγγραφεὺς ἀφῆκε πλήρη καὶ συστηματικὴν περιγραφὴν τοῦ συνόλου τῶν οἰκοδομῶν. Αἱ μνεῖαι τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν χρονογράφων, ὅσων ὁμιλοῦν περὶ τοῦ παλατίου, εἶναι βραχεῖαι καὶ ἀσαφεῖς. Ἐπίσης καὶ αἱ πληροφορίαι τῶν ξένων περιηγητῶν καὶ προσκυνητῶν δὲν εἶναι ἀρκεταὶ διὰ νὰ μᾶς δώσουν πλήρη εἰκόνα. Οἱ σπουδαιότεροι συγγραφεῖς, οἵτινες δύνανται νὰ μᾶς χρησιμεύσουν, εἶναι οἱ ἑξῆς:

Ὁ Προκόπιος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα, πλὴν ἄλλων, ἔγραψε τὸ ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος διὰ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν τέχνην βιβλίον «Περὶ κτισμάτων».

Ὁ Ἀνώνυμος χρονογράφος τοῦ Ι' αἰῶνος, ὡς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος εἰς «Βίους βασιλέων», ἐκδοθέντας ὡς Συνεχιστὰς τοῦ Θεοφάνους (Theophanes continuatus, οἱ μετὰ Θεοφάνην, ἔκδ. Βόννης). Ἐνταῦθα περιγράφονται τὰ πολυάριθμα κτίσματα τῶν αὐτοκρατόρων Θεοφίλου καὶ Βασιλείου Α' (τὸν Θ' αἰῶνα).

Ὁ Λουϊτπράνδος, πρέσβυς τοῦ Γερμανοῦ βασιλέως εἰς τὴν αὐλὴν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Ι' αἰῶνος, τοῦ ὁποίου ἐσώθησαν αἱ λατινιστὶ γεγραμμέναι ἐκθέσεις περὶ τῆς πρεσβεύσεως αὐτοῦ.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα τὸ περίφημον βιβλίον «Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως» (De caerimoniis aulae byzantinae).

Ἄλλην τάξιν πηγῶν, σημαντικωτάτην, ἀποτελοῦν οἱ πολυάριθμοι ξένοι περιηγηταὶ καὶ προσκυνηταί, οἱ πρὸ τῆς ἁλώσεως, ἰδίως οἱ μετ' αὐτήν. Ὁ σπουδαιότατος εἶναι ὁ Πέτρος Γύλλιος, ὁ ὁποῖος ἀφῆκε τέσσαρα βιβλία ἀναφερόμενα εἰς τὴν τοπογραφίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1561).

Τὰς πηγὰς πάσας ἔχει περισυλλέξει ὁ Δουκάγγιος (Du Cange) εἰς τὴν «Χριστιανικὴν Κωνσταντινούπολιν» (1680). Ὁ πρῶτος, ὅστις ἐπεχείρησε νὰ δώσῃ πλήρη εἰκόνα τοῦ Μεγάλου παλατίου, εἶναι ὁ Γάλλος Labarte (1861), μετ' αὐτὸν δὲ ὁ ἡμέτερος Πασπάτης (1885). Ὁ Ρῶσος Μπελγιάγεφ προσεπάθησε (1891) διὰ μακροτάτης ἐργασίας ν' ἀναπαραστήσῃ τὸ Παλάτιον, ἀκολουθῶν ἰδίως τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐν αὐτῷ τελετῶν, τὴν ἐκτιθεμένην ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου. Ἐσχάτως δὲ καὶ ὁ Eberrolt ἔδωκε γενικὴν ἔκθεσιν τῶν τελευταίων πορισμάτων (1910) καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Zanotti (1911).

Πρέπει ὅμως νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι, παρὰ τοὺς καταβληθέντας κόπους καὶ τὰς γενομένας εὐσυνειδήτους ἐργασίας, δὲν δυνάμεθα οὐδὲ σήμερον ἀκόμη νὰ εἴπωμεν ὅτι γνωρίζομεν τὴν ἀκριβῆ ἀρχιτεκτονικὴν διάταξιν τοῦ Μεγάλου παλατίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διότι εἰς τὰς ἐπιχειρουμένας ἀναπαραστάσεις δὲν βοηθεῖ ἡμᾶς οὐδεμία ἀξία λόγου ἀρχαιολογικὴ ἀνακάλυψις. Λείπει τὸ μόνον τεκμήριον, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἀλήθειαν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ μόνου στηριζόμενοι δυνάμεθα νὰ ὁμιλοῦμεν μετ' ἀσφαλείας καὶ βεβαιότητος, λείπουν οὕτω τὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα μόνα λέγουν τὴν ἀλήθειαν. Σήμερον τὰ

Digitized by Google

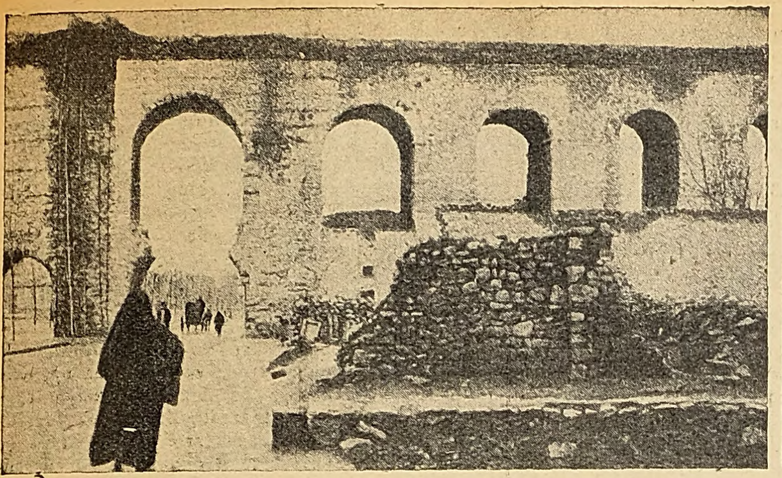
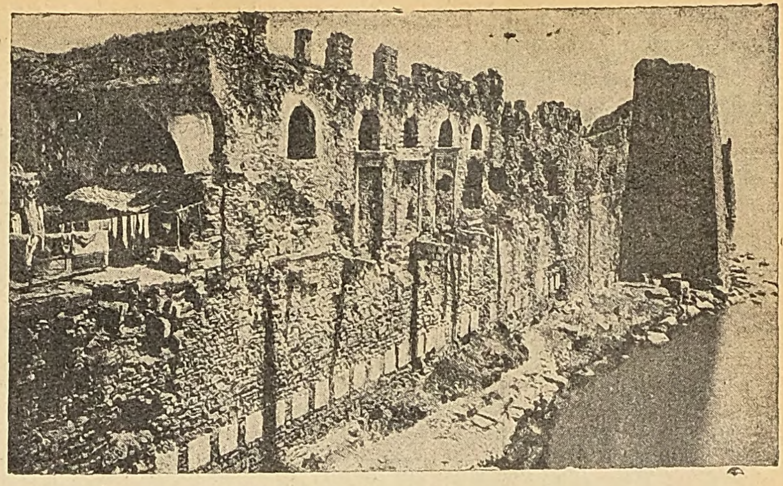

1) Τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦ Οὐάλεντος. 2) Τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπὶ τῆς Προποντίδος.

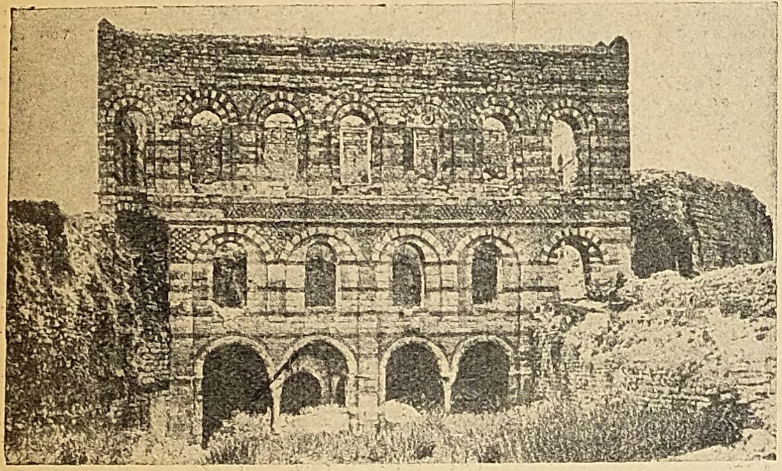
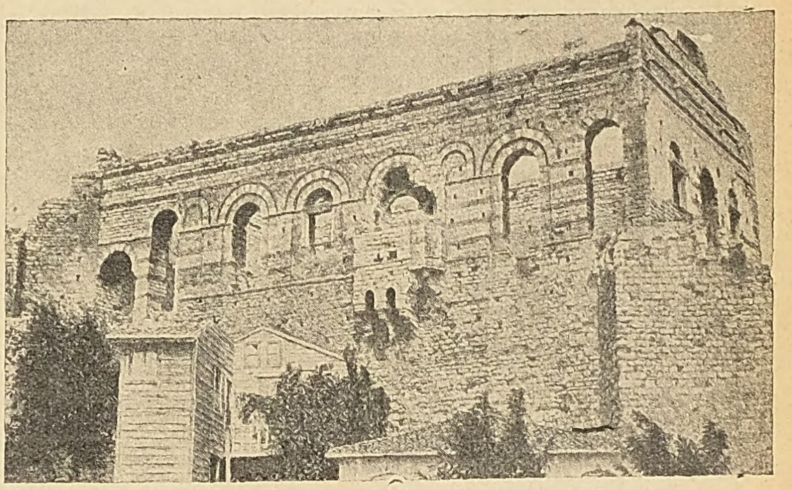

1) Κυρία πρόσοψις τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ἑβδόμου (Τεκφοὺρ-Σεράϊ). 2) Ἑτέρα ἄποψις τοῦ ἀνακτόρου.

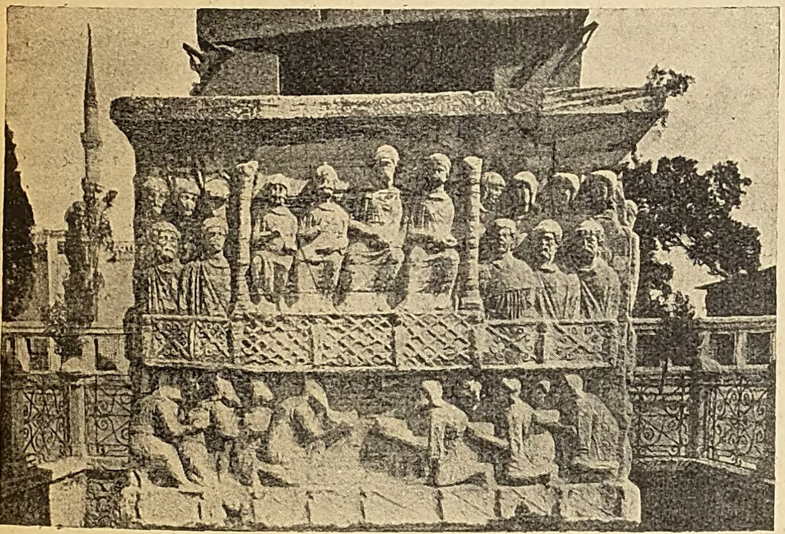
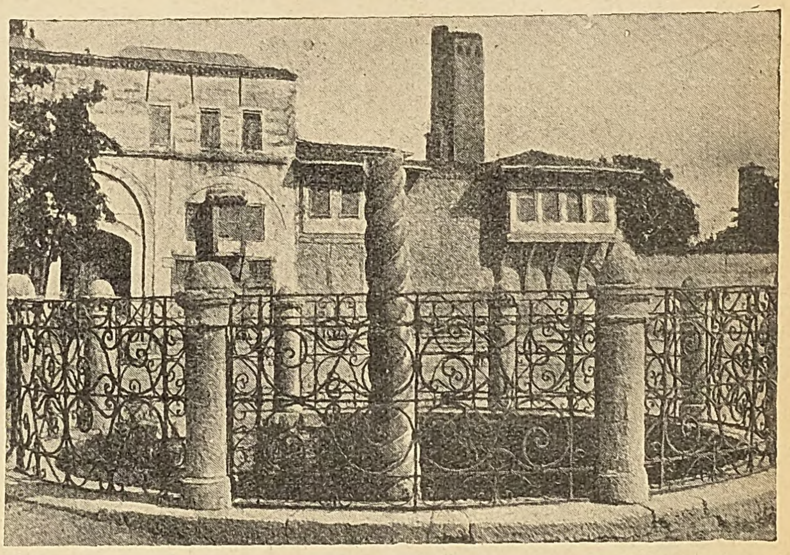

1) Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς βάσεως τοῦ ὀβελίσκου τοῦ ἀνεγερθέντος ἐπὶ τῇ κατὰ τῶν Γότθων νίκῃ. 2) Ὁ ὄφις τῶν Δελφῶν ἐν τῇ πλατείᾳ Ἀτ-Μεϊντάν.

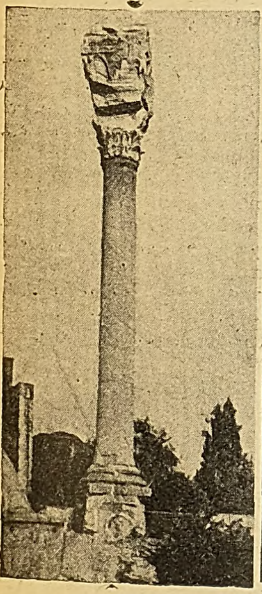
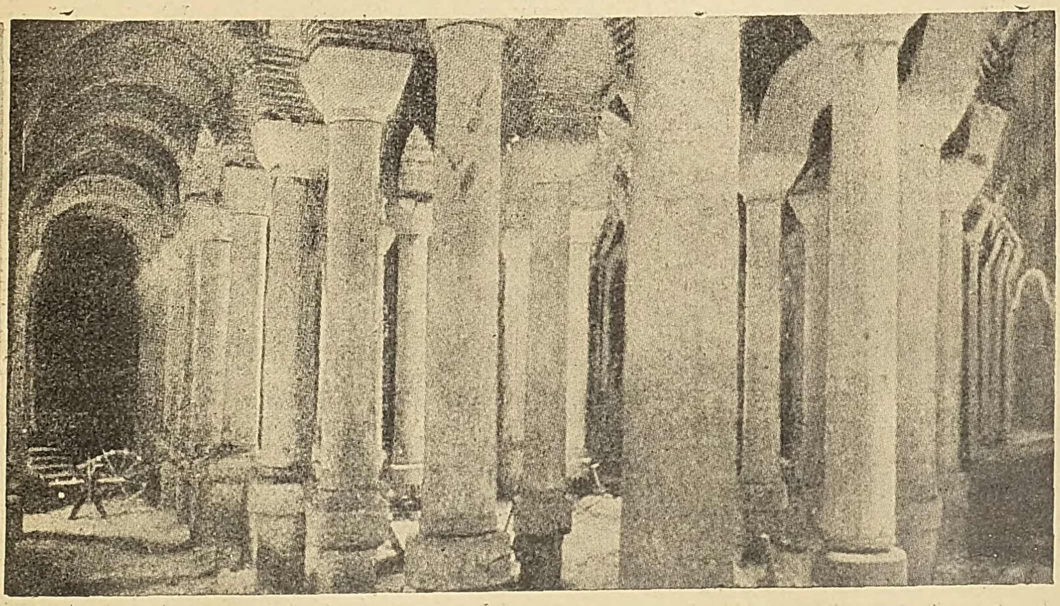
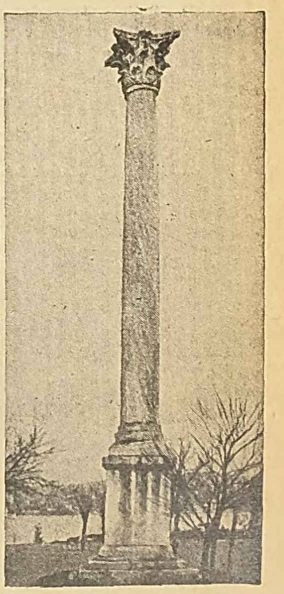

1) Στήλη Μαρκιανοῦ. 2) Ἡ Μεγάλη Κινστέρνα (δεξαμενή), ἡ ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν Τούρκων Μπὶν-Μπὶρ-Ντερὲκ (χίλιαι καὶ μία στῆλαι). 3) Στήλη Θεοδοσίου.

Digitized by Google

ποτε δὲν σῴζεται ἀπὸ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ἀπέραντον ἐκεῖνο οἰκοδομικὸν συγκρότημα, εἰς τὸν περίβολον τοῦ ὁποίου κατῴκουν οἱ Χριστιανοὶ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνων τὸν ὀρθόδοξον κόσμον τοῦ μεσαίωνος. Εἰς μικρὸν μέρος τῆς θέσεως τοῦ Μεγάλου παλατίου ὑψοῦται σήμερον τὸ τέμενος τοῦ σουλτάνου Ἀχμέτ, πλησίον δ' αὐτοῦ εὑρίσκομεν, μεταξὺ πτωχῶν οἰκιῶν μιᾶς τουρκικῆς συνοικίας, ἡ ὁποία εἶναι σχεδὸν κατεστραμμένη ἐκ τῆς πυρκαϊᾶς, ὀλίγα ἐρείπια τῶν παλαιῶν αὐτοκρατορικῶν κτισμάτων. Χαμηλότερα, πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, πλησίον τοῦ οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον λέγεται οἶκος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀνεκαλύφθη ἡ παραθαλασσία πηγὴ καὶ ἡ προκυμαία ἀκόμη, ἡ ὁποία ἦτο ἔμπροσθεν τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος. Θὰ ἦτο βεβαίως εὔκολον νὰ εὑρεθοῦν διὰ συστηματικῶν ἀνασκαφῶν τὰ σπουδαιότερα μέρη τοῦ παλατίου, ὅπως ἔγινε τοῦτο εἰς τὸν Παλατῖνον λόφον τῆς Ρώμης. Ἀλλ' ἕως τώρα δὲν ἔχουν γίνει παρὰ πρόχειροι καὶ ἀτελεῖς ἀνασκαφαί, καὶ ἐπειδὴ οὐδεὶς λαμβάνει πρόνοιαν περὶ τῶν πολυτίμων ἐκείνων ἐρειπίων, εἶναι φόβος διὰ πολὺν καιρὸν ἀκόμη θὰ μείνουν ἄγνωστοι αἱ οἰκοδομικαὶ καὶ ἀρχιτεκτονικαὶ λεπτομέρειαι τοῦ Μεγάλου παλατίου τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Δὲν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν σήμερον τὸ Μέγα Παλάτιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνάλογον πρὸς τὰ γνωστὰ εἰς ἡμᾶς μεγάλα παλάτια τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ὡς τοῦ Λούβρου, τῶν Βερσαλλιῶν, τῆς Μαδρίτης, τοῦ Λονδίνου, τῆς Πετρουπόλεως, ὁσονδήποτε μεγάλα καὶ ἐπιβλητικὰ καὶ ἂν εἶναι ταῦτα. Διότι τὸ Μέγα παλάτιον δὲν συνίσταται ἀπὸ ἓν μόνον οἰκοδόμημα, ἀλλ' ἀπὸ πολλὰ καὶ πολυποίκιλα κτίσματα καὶ ἱδρύματα καὶ μνημεῖα. Ἂν θέλωμεν νὰ λάβωμεν ἰδέαν τινά, πρέπει νὰ σκεφθῶμεν μᾶλλον τὸ Κρεμλῖνον τῆς Μόσχας, τὸ Σεράϊ τῶν Ὀθωμανῶν σουλτάνων, τὸ Ἀλκαζὰρ τῆς Γρενάδης, ἢ τὰ ἐνδιαιτήματα Ἀνατολιτῶν μοναρχῶν, ὡς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κίνας εἰς τὸ Πεκῖνον. Τὸ παλάτιον τῶν Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων ἦτο ἓν ἀπέραντον σύστημα οἰκοδομικόν, τὸ ὁποῖον περιελάμβανε πολλὰ ἰδιαίτερα παλάτια, μεγάλας αἰθούσας συμποσίων καὶ ἀκροάσεως, λουτρά, βιβλιοθήκας, ἐκκλησίας, φυλακάς, στρατῶνας, ἱπποδρόμους, αὐλάς, κήπους καὶ πολυαρίθμους στοάς, αἱ ὁποῖαι συνέδεον πάντα ταῦτα. Τὸ σύνολον ἦτο θαυμασίας ὡραιότητος καὶ παρουσίαζον ἀλησμόνητον θέαμα μεγαλοπρεπείας τὰ οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ἔλαμπον ἀπὸ τὰ μάρμαρα καὶ τοὺς χρυσοῦς τρούλλους, ἐν μέσῳ τῶν πρασίνων καὶ χλοερῶν κήπων.

Τὰ παλάτια ταῦτα δὲν ἐκτίσθησαν διὰ μιᾶς, ἀλλ' ἕκαστος αὐτοκράτωρ προσέθετε καὶ ἰδικά του κτίσματα εἰς τὸ παλαιὸν παλάτιον, τὸ ὁποῖον εἶχε κτίσει ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. Τὰ σπουδαιότερα κτίσματα προσέθηκαν ὁ Ἰουστινιανός, ὁ ὁποῖος ἔκτισε θαυμάσια προπύλαια, τὰ ὁποῖα ἐλέγοντο Χαλκῆ, ὁ Ἰουστῖνος Β', ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸν Χρυσοτρίκλινον, ὁ Θεόφιλος, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸ παλάτιον Τρίκογχον, ὁ Βασίλειος Α', ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὸ Καινούργιον καὶ τὴν θαυμασίαν Νέαν καὶ κατόπιν ἄλλοι αὐτοκράτορες, οἱ ὁποῖοι ἐξηκολούθησαν νὰ κτίζουν ἀκόμη καὶ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Ἀλλ' ἔκτοτε ἤδη ἐγκατελείφθη τὸ Μέγα παλάτιον, καὶ οἱ Κομνηνοὶ ἔκτισαν εἰς τὰς Βλαχέρνας, παρὰ τὸν Κεράτιον κόλπον, ἄλλα ἀξιοθαύμαστα παλάτια.

Οὕτω, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγίστης λαμπρότητος αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μακεδονικῆς δυναστείας, τὸ Μέγα παλάτιον περιελάμβανεν ἐν τῷ συνόλῳ τὰ ἑξῆς κτίσματα καὶ παραρτήματα: ἑπτὰ περιστύλια ἢ προπύλαια, ἤτοι εἰσόδους, ὀκτὼ ἐσωτερικὰς αὐλάς, τέσσαρας μεγάλας ἐκκλησίας, ἐννέα μεγάλα παρεκκλήσια, ἐννέα μικρότερα, τέσσαρας αἰθούσας τῶν σωματοφυλάκων, πέντε αἰθούσας ἀκροάσεων καὶ ὑποδοχῶν, δέκα οἰκήματα ἀφιερωμένα διὰ τὴν κατοικίαν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, μίαν βιβλιοθήκην, μίαν αἴθουσαν ὅπλων, μίαν αἴθουσαν τροπαίων, ὀκτὼ ἰδιαίτερα παλάτια, δύο λουτρά, ἓν ἱππόδρομιον, τρία μεγάλα δώματα ὑπαίθρια, κήπους, ἓν κάστρον, πολλοὺς διαδρόμους συγκοινωνίας («διαβατικά»), πολλὰς στοὰς μακράς, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο «περίπατοι», ἀκόμη καὶ λεωφόρους πρὸς συγκοινωνίαν τῶν διαφόρων τμημάτων τοῦ παλατίου. Ἡ ἰδιαιτέρα κατοικία τοῦ αὐτοκράτορος, ὅπως καὶ πᾶν ὅ,τι ἀφεώρα αὐτὸν προσωπικῶς, ἐλέγετο *Ἱερὸν παλάτιον* (Sacrum Palatium).

Πρῶτος ὁ Γάλλος Labarte, ἔπειτα ὁ ἡμέτερος Πασπάτης, καὶ κατόπιν πολλοὶ ἄλλοι ἐμελέτησαν καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ δώσουν εἰκόνα τοῦ Μεγάλου παλατίου. Θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φθάσωμεν εἰς συμπεράσματα ἱκανοποιητικά, ἐὰν ἐσῴζοντο λείψανά τινα καὶ ἐρείπια τῶν θεμελιώσεων, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν καλύτερον τὰς περιγραφάς, τὰς ὁποίας κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα μᾶς ἔδωκεν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος εἰς τὴν «Ἔκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως». Ἀλλ' ἤδη δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν παρὰ μόνον τὴν ἀφάνταστον μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸ μέγεθος τῶν παλατίων νὰ ἐννοήσωμεν ἀπὸ τὸν Πορφυρογέννητον, ἀκριβὲς δὲ καὶ ὁριστικὸν σχεδιάγραμμα εἶναι ἀδύνατον νὰ καθορισθῇ. Ἂν ὅμως θέλωμεν νὰ λάβωμεν μίαν συνολικὴν καὶ γενικωτάτην ἰδέαν τοῦ συμπλέγματος τῶν παλατίων, δυνάμεθα νὰ τὰ φαντασθῶμεν ὡς ἑξῆς: Τὸ μέγα παλάτιον ἐξετείνετο πρὸς τὰ ΝΑ. τοῦ Ἱπποδρόμου, πρὸς τὸ κύρτωμα, τὸ ὁποῖον σχηματίζει ἡ παραλία ἀμέσως εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου. Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς κατεσκεύασε περίβολον τοῦ παλατίου, καὶ ὁ περίβολος οὗτος περιελάμβανεν ἐπιφάνειαν 400.000 τετραγωνικῶν μέτρων. Ἀπὸ τὸν φόρον τοῦ Αὐγουστεῶνος εἰσήρχοντο οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὸ πρῶτον παλάτιον, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο *Χαλκῆ*. Ἀπὸ δὲ τὴν Χαλκῆν εἰσήρχοντο εἰς μίαν μακρὰν στοάν, ἑκατέρωθεν τῆς ὁποίας ὑπῆρχον διάφορα οἰκοδομήματα. Ἐνταῦθα πλησίον ἦσαν αἱ αἴθουσαι τῶν σωματοφυλάκων, σχολαρίων, κανδιδάτων κλπ. Ἔπειτα ἤρχετο ἓν μέγα παλάτιον, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο *Κονσιστόριον* καὶ μετ' αὐτὸ ἡ *Δάφνη*. Ἐνταῦθα ὑπῆρχε μία μεγάλη αἴθουσα τοῦ θρόνου, ἡ ὁποία ἦτο τὸ κέντρον τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος. Ἐντεῦθεν διήρχετό τις εἰς τὸ *Ὀκτάγωνον*, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, διὰ στοῶν ἀνέβαινεν εἰς τὸ *Παλάτιον κάθισμα*, τὸ ὁποῖον συνείχετο μὲ τὸν Ἱππόδρομον καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὑπῆρχεν ὁ ἐξώστης τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον παρηκολούθει τοὺς ἀγῶνας. Πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης ἦσαν μεγάλοι κῆποι, οἱ ὁποῖοι κατήρχοντο πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ πρὸς τὸν Βόσπορον. Τὸ σύνολον παρουσίαζεν ἀνυπέρβλητον μεγαλοπρέπειαν, μὲ τὰ ποικίλα κτίσματα εἰς κλιμακωτὴν διάταξιν κείμενα, μὲ τὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἔλαμπον ἀπὸ τὰ μάρμαρον, μὲ τὰς μακρὰς στοὰς καὶ μὲ τοὺς ὑψηλοὺς χρυσοῦς τρούλλους.

Τὸ τεράστιον τοῦτο σύμπλεγμα παλατίων ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, καὶ τὸ κέντρον τοῦ ἐπισήμου βίου τῆς πόλεως μετετοπίσθη εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τοῦ Βοσπόρου, εἰς τὸ βάθος τοῦ Κερατίου κόλπου, εἰς τὰς Βλαχέρνας. Τὸ Μέγα παλάτιον ἤρχισεν ἔκτοτε να περιπίπτῃ εἰς παραμέλησιν καὶ μάλιστα εἰς ἐρείπωσιν, διότι ἔδιδεν ὑλικὸν πρὸς κτίσιν ἄλλων οἰκοδομῶν. Κατὰ τὸ 1422 ὁ περιηγητὴς Buondelmonti δὲν εὗρε πλέον ἴχνη τοῦ παλατίου.

Τὸ Τετραδήσιον. Ὁ θαυμάσιος φόρος τοῦ Αὐγουστεῶνος ἐχώριζε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀπὸ τὸν βόρειον περίβολον τοῦ παλατίου. Πλησίον τῆς Ἁγίας Σοφίας ἠγείρετο ἐπὶ στήλη τὸ κολοσσιαῖον ἔφιππον ἄγαλμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸ ὁποῖον περιγράφει ὁ Προκόπιος. Εἰς τὸν Αὐγουστεῶνα ἐπίσης, πρὸς τὸ μέρος τοῦ παλατίου τῆς Χαλκῆς, εὑρίσκετο τὸ *Τετραδήσιον*, ἤτοι τὸ πανεπιστήμιον, «τὸ δὲ Τετραδήσιον τὸ Ὀκτάγωνον —λέγουν τὰ «Πάτρια» — ἦτο ὀκτάγωνον, τὸ ὁποῖον ἀπετέλουν ὀκτὼ στοαί, ἤγουν καμαροειδεῖς τόποι καὶ ἦτο διδασκαλεῖον οἰκουμενικὸν (δηλαδὴ πάσης ἐπιστήμης) καὶ οἱ βασιλεῖς δὲν ἔκαμνον τίποτε χωρὶς νὰ τοὺς συμβουλευθοῦν». Περὶ τοῦ πανεπιστημίου τούτου προσθέτουν τὰ «Πάτρια» ὅτι ὁ Λέων ὁ Ἴσαυρος, τὸ 727, ἐπειδὴ οἱ καθηγηταὶ δὲν συνεφώνουν μὲ τὰς εἰκονομαχικὰς δοξασίας αὐτοῦ, κατέκαυσε καὶ αὐτὸ καὶ τοὺς δεκαὲξ καθηγητάς. Ἀργότερα ἡ βιβλιοθήκη, ἡ ὁποία, κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, περιελάμβανεν 120.000 τόμους, συνεστήθη καὶ πάλιν. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ὑπὸ τὰς στοὰς τοῦ Αὐγουστεῶνος ὑπῆρχον τὰ βιβλιοπωλεῖα τοῦ καιροῦ ἐκείνου καὶ ἐνταῦθα συνηντῶντο οἱ συγγραφεῖς, οἱ ῥήτορες καὶ ἐν γένει οἱ λόγιοι τῆς βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Χαλκῆ. Σπουδαῖον μέρος τοῦ παλατίου ἀπετέλει ἡ *Χαλκῆ*, ἥτις ἦτο σύστημα οἰκοδομημάτων κτισθέντων ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Πρὸ τὸ μέρος τοῦ Αὐγουστεῶνος ὑπῆρχε προπύλαιον σκεπασμένον μὲ κεράμους ἐπιχρύσου χαλκοῦ, καὶ τὸ προπύλαιον τοῦτο ἰδίως ἐλέγετο Χαλκῆ καὶ ἦτο ἡ εἴσοδος τῶν παλατίων. Ἡ εἴσοδος αὕτη κατεστράφη κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα καὶ ἀνεκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνήγειρε λαμπρότατον «πρωτεμένισμα» τοῦ ὅλου ἀνακτόρου περιγραφόμενον μὲ ζωηρότατον ἐνθουσιασμὸν ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ κτισμ. σ. 203 ἑξ.). Τὰ προπύλαια ταῦτα συνίσταντο ἀπὸ μίαν ἡμικυκλικὴν αὐλὴν σκεπασμένην δι' ἀψῖδος, ἡ ὁποία ἔβλεπε πρὸς τὴν εἴσοδον, καὶ ἔπειτα ἐξ ἑνὸς τετραγώνου οἰκοδομήματος στεγασμένου διὰ κεντρικοῦ τρούλλου, ὁ ὁποῖος ἀπέληγεν εἰς κόγχην. Ἀπὸ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ταύτην διάταξιν, παραπλησία τῆς ὁποίας ὑπῆρχε καὶ εἰς ἄλλα δωμάτια τοῦ παλατίου, βλέπομεν τὴν στενὴν σχέσιν τῆς ἀστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς μὲ τὴν ἐκκλησιαστικήν.

Μετὰ τὴν Χαλκῆν, ἤτοι τὰ προπύλαια, ἤρχετο ἓν μέγα τμῆμα τοῦ παλατίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἦσαν αἱ *Σχολαί*, ἤτοι αἱ στοαὶ καὶ αἱ αἴθουσαι, εἰς τὰς ὁποίας διέμενον οἱ σωματοφύλακες, οἵτινες μὲ γυμνὸν τὸ ξίφος ἐφύλασσον τὸ παλάτιον καὶ τὸν αὐτοκράτορα. Οἱ σχολάριοι διῃροῦντο εἰς ἑπτὰ τμήματα, ἤτοι σχολάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἕκαστον εἶχεν ἰδιαίτερα διαμερίσματα. Τὰ σπουδαιότερα ἦσαν τὰ λεγόμενα *Ἐξκούβιτα*, εἰς τὰ ὁποῖα διέμενον οἱ σωματοφύλακες τῇ νυκτός, οἱ ἐξκουβίτορες. Τὸ διαμέρισμα τῶν Ἐξκουβίτων εἶχε καὶ μεγάλην αἴθουσαν, τρίκλινον, διὰ τοῦ ὁποίου κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς διήρχοντο οἱ βασιλεῖς, διότι ἀνέμενον οἱ ἄρχοντες, οἵτινες καὶ ἐπευφήμουν αὐτοὺς ἐν ὕμνοις.

Τρίκλινος τῶν δεκαεννέα ἀκκουβίτων. Ὁ τρίκλινος οὗτος τῶν δεκαεννέα κλινῶν, δηλαδὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ φαγητοῦ, ἦτο παμμεγεθες διαμέρισμα, ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ παλατίου, πλουσιώτατα δὲ διακοσμημένον. Ἡ παράδοσις ἀπέδιδε τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ εἰς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον, ἔτρωγον δὲ οἱ προσκεκλημένοι «ἀκουμβίζοντες», ἀκουμβῶντες εἰς τὰ ἀκκούβιτα, τὰς κλίνας, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἀρχαίων. Ἡ μεγάλη αὕτη αἴθουσα ἦτο διῃρημένη εἰς δύο μέρη, εἰς ἓν μικρότερον, τὸ ὁποῖον ὅμως ἦτο ὑψηλότερον καὶ ἦτο ὡρισμένον διὰ τὸν αὐτοκράτορα καὶ εἰς ἄλλο χαμηλότερον, εὐρύτερον, προωρισμένον διὰ τοὺς προσκεκλημένους καὶ τοὺς ἄλλους ἐπισήμους. Περιελάμβανε δὲ δεκαεννέα κλίνας τραπεζῶν καὶ ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ τριακοσίους ἐν ὅλῳ συνδαιτυμόνας. Ἐφωτίζετο, ὡς φαίνεται, ἐκ τῆς ὀροφῆς δι' ὑαλωτῶν ἀνοιγμάτων, καὶ ἡ θολοειδὴς αὕτη ὀροφὴ ἦτο διακοσμημένη διὰ χρυσῶν φατνωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπλαισιώνοντο μὲ πλουσίας γλυπτὰς διακοσμήσεις. Κατὰ τὸν Λουϊτπράνδον, ἦτο ὑψηλὸν οἰκοδόμημα ἀπαραμίλλου ὡραιότητος. Εἰς τὸν τρίκλινον τοῦτον τῶν ιθ' ἀκκουβίτων ἐδίδοντο ὅλα τὰ ἐπίσημα γεύματα, ὡς τὰ γεύματα εἰς τοὺς ἐπιφανεῖς ξένους πρέσβεις. Κατὰ τὴν δωδεκαήμερον τῶν Χριστουγέννων ὁ αὐτοκράτωρ ἔδιδε σειρὰν ἑστιάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἐκαλοῦντο ἐκ περιτροπῆς οἱ ἄρχοντες τοῦ κράτους, πάντοτε δὲ 12 πένητες εἰς τύπον τῆς ἀποστολικῆς δωδεκάδος.

Δάφνη. Τὸ παλάτιον τοῦτο δὲν ἦτο πρὸς κατοικίαν, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς ἐφήμερον διαμονήν. Ἀψιδωτὴ στοὰ ἔφερεν εἰς σκεπαστὴν στοὰν καὶ ἐκεῖθεν εἰς μίαν μεγάλην ὀκτάγωνον αἴθουσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίοτε ἐγίνοντο δεξιώσεις ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος. Τὰ «Πάτρια» λέγουν ὅτι ἔλαβε τὸ ὄνομα Δάφνη, διότι ὁ αὐτοκράτωρ διένεμεν εἰς τοὺς ἄρχοντας στεφάνους δάφνης καθ' ἕκαστον Ἰανουάριον. Ἐκεῖ πλησίον ὑπῆρχε μία σκεπαστὴ αὐλή, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπερίμενον οἱ ἵπποι καὶ τὰ φορεῖα τῶν ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι ἔκαμναν ἐπίσκεψιν εἰς τὸ παλάτιον. Μία ἐκ τῶν αἰθουσῶν τοῦ παλατίου τούτου, ἡ πρώτη καὶ ἡ πολυτελεστέρα, ἐλέγετο *Αὐγουσταῖος*. Ἐνταῦθα ἐγίνοντο καὶ δεξιώσεις, ἰδίως δὲ στέψεις τῶν αὐγουστῶν, ὅπως ἐλέγοντο ἐπισήμως αἱ αὐτοκράτειραι. Ἔμπροσθεν τῆς κυρίας θύρας τοῦ Αὐγουσταίου ἦσαν κρεμασμένα πολυτελέστατα βῆλα, παραπετάσματα.

Ὁ Χρυσοτρίκλινος. Τὸ παλάτιον τοῦτο ἦτο ἡ ἑστία τῆς αὐτοκρατορικῆς λαμπρότητος, τὸ ἱερόν, ἂς εἴπωμεν, τῆς λατρείας τοῦ αὐτοκράτορος, διότι ἡ μεγάλη αἴθουσα ἦτο ἡ αἴθουσα τοῦ θρόνου. Ἐχωρίζετο δὲ ἡ αἴθουσα αὕτη, ὡς πραγματικὸν ἱερόν, ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ παλατίου διὰ μεγάλης σκεπαστῆς στοᾶς, ἡ ὁποία ἐλέγετο *Λαυσιακός*. Ὁ Χρυσοτρίκλινος, τὸν ὁποῖον ἔκτισεν ὁ Ἰουστῖνος Β' (565—578), ὑπερεῖχε κατὰ πολὺ ὅλα τὰ ἄλλα μέρη διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ ἀπετέλει καὶ τοπογραφικῶς τὸ κέντρον τοῦ Μεγάλου παλατίου, κατεῖχε δὲ σπουδαιότατον μέρος εἰς τὸν βίον τῶν αὐτοκρατόρων.

Τὸ παλάτιον τοῦτο εἶχεν ὡς κέντρον μίαν ἀπέραντον ὀκτάγωνον αἴθουσαν ἐστεγασμένην διὰ τρούλλου, εἰς τῆς ὁποίας τὰς ὀκτὼ πλευρὰς ἠνοίγοντο ὀκτὼ μεγάλαι κόγχαι ἀψιδωταί. Ἑκάστη κόγχη ἦτο κλεισμένη δι' ἑνὸς παραπετάσματος (βήλου). Ὀκτὼ μεγάλαι ἀψῖδες (καμάραι) ὑπεστήριζον τὸν τροῦλλον, ὁ ὁποῖος ἐφωτίζετο δι' ὀκτὼ παραθύρων. Ὑπεράνω δὲ τοῦ τόξου τῶν κογχῶν καὶ κάτω τῆς γενέσεως τοῦ τρούλλου περιέτρεχεν ὅλην τὴν αἴθουσαν εἷς εὐρὺς ἐξώστης. Εἰς τὸν τροῦλλον ἠνοίγοντο δεκαὲξ ὑαλωτὰ παράθυρα, καὶ ἀπὸ τὸ μέσον τοῦ τρούλλου ἐκρέματο μέγας πολυέλεος, «πολυκάνδηλον». Τριγύρω οἱ τοῖχοι καὶ κάτω τὸ ἔδαφος ἦσαν στολισμένα μὲ ψηφιδωτά. Ἡ ἀπέναντι τῆς εἰσόδου κόγχη ἦτο κλεισμένη διὰ δύο θυρῶν ἀργυρῶν καὶ ἐντὸς τῆς κόγχης ταύτης εὑρίσκετο ὁ περίφημος θρόνος τοῦ αὐτοκράτορος. Εἰς δὲ τὰς ἄλλας ἑπτὰ κόγχας ἐξετίθεντο κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν μεγάλων δεξιώσεων καὶ ἑορτῶν ὅλα τὰ πλούτη τοῦ παλατίου, διαδήματα, ἐπίσημα ἐνδύματα, ἔργα μικροτεχνίας παμποίκιλα. Εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην ἐγίνοντο αἱ λαμπρόταται ἐκεῖναι δεξιώσεις τοῦ αὐτοκράτορος, τῶν ὁποίων τὴν μαγείαν καὶ μεγαλοπρέπειαν διαβλέπομεν ἀπὸ τὰς περιγραφὰς τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐκπλήττει, ὑπὸ ἔποψιν τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης, εἶναι ὅτι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κατασκευὴ τῆς μεγάλης ταύτης αἰθούσης παρουσιάζεν ἀναλογίας μὲ ἐκκλησιαστικά τινα κτίσματα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, καὶ δὴ τὰ σῳζόμενα, τὸν Ἅγιον Σέργιον καὶ Βάκχον ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τὸν Ἅγιον Βιτάλιον ἐν Ραβέννῃ. Πρὸς τὸ Α. μέρος κάτω τῆς μεγάλης ἀψῖδος, ἠνοίγετο ἡμικύκλιον ὡς κόγχη, ἀκριβῶς ὅπως εἰς τὸ ἱερὸν τῶν ἐκκλησιῶν. Ἐνταῦθα ἦτο ὁ αὐτοκρατορικὸς θρόνος, καὶ ὅταν ἐκάθητο ὁ αὐτοκράτωρ, ἡ ἀκολουθία αὐτοῦ ἵστατο γύρω εἰς τὸ ἡμικύκλιον τοῦ βάθους. Ἑκατέρωθεν

Digitized by Google

τοῦ κυρίου θρόνου ἦσαν ἄλλοι χαμηλότεροι, προωρισμένοι διὰ τοὺς συμβασιλεῖς. Εἰς τὴν κόγχην καὶ ἄνω τοῦ θρόνου ἔλαμπεν εἰς χρυσὸν κάμπον ψηφιδωτὸν «ἡ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ Θεοείκελο ἁγία εἰκὼν ἐπὶ θρόνου καθεζομένη». Τὸ παλάτιον τοῦτο φαίνεται ὅτι ἦτο τὸ *Ἱερὸν παλάτιον*, διότι μνημονεύονται ὡς συγκοινωνοῦντες μετ' αὐτοῦ οἱ κοιτῶνες τοῦ βασιλέως καὶ ἕτεροι τῆς αὐγούστης *Καινούργιον*. Τὸ θαυμάσιον τοῦτο παλάτιον, τὸ ὁποῖον ἔκτισεν ὁ Βασίλειος Α' ὁ Μακεδών, καὶ τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ ἰδιαιτέρα κατοικία τῶν Μακεδόνων βασιλέων, ἦτο πρὸς Ν. τοῦ Χρυσοτρικλίνου, γνωρίζομεν δὲ αὐτὸ ἀρκετὰ καλὰ ἀπὸ τὰς περιγραφὰς τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ ὁποῖοι περιγράφουν μὲ ἐνθουσιασμὸν τὰς λαμπρότητας τοῦ παλατίου τούτου. Ἡ μεγάλη αἴθουσα ἦτο στολισμένη μὲ δεκαὲξ κίονας πολυχρώμων μαρμάρων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πλήρεις ἀναγλύφων διακοσμήσεων, οἱ δὲ τοῖχοι ἦσαν στολισμένοι μὲ ψηφιδωτά. Μετὰ τὴν αἴθουσαν ταύτην ἤρχετο εἷς προθάλαμος τρουλλωτός, στολισμένος καὶ αὐτὸς μὲ ψηφιδωτά, καὶ ὁ προθάλαμος οὗτος εἰσήγεν εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος εἶχε ὑπέρλαμπρον στολισμὸν πολυχρώμων μαρμάρων καὶ ψηφιδωτῶν.

Ἐκτὸς ἄλλων οἰκοδομῶν, ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ παλατίου ὁ Βασίλειος ἔκτισε πρὸς Δ. τὸ *Πεντακούβουκλον*, οἰκοδόμημα ἐστεγασμένον διὰ πέντε τρούλλων. Εἰς τὸν περίβολον τοῦ Μεγάλου παλατίου περιελαμβάνετο καὶ ἡ *Νέα ἐκκλησία*, παρὰ τὴν ὁποίαν ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐφιλοτέχνησε θαυμάσιον κῆπον, «νέαν Ἐδέμ». Καὶ εἰς τὸ ἄκρον τοῦ κήπου τούτου κατεσκευάσθη ἓν στάδιον δι' ἀγῶνας, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο *Τζυκανιστήριον*. Τὸ ἱπποδρόμιον τοῦτο ἦτο προωρισμένον μόνον διὰ τὸν αὐτοκράτορα καὶ τοὺς βασιλόπαιδας καὶ τοὺς ἄλλους παῖδας τῶν εὐγενῶν, ἐπαίζετο δ' ἐν αὐτῷ ἀθλητική τις παιδιὰ διὰ σφαίρας μεταξὺ ἐφίππων ἀγωνιστῶν (ἡ παιδιὰ αὕτη εἶναι παραπλησία πρὸς τὴν σημερινὴν τῶν Ἄγγλων, ἡ ὁποία λέγεται «πόλο»).

Τὸ Παλάτιον τῆς Μαγναύρας. Ἄλλο μεγαλοπρεπέστατον στόλισμα τοῦ Μεγάλου παλατίου ἦτο ἡ μεγάλη αἴθουσα τῆς Μαγναύρας, ἡ ὁποία χρονολογεῖται μὲν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κωνσταντίνου, ἀλλ' ὑπέστη κατόπιν πολλὰς μετατροπήσεις. Ὁ τρίκλινος τῆς Μαγναύρας ἔκειτο εἰς τὸ Β. τοῦ συμπλέγματος τῶν παλατίων. Ἦτο δὲ κατὰ τὸν Θ αἰῶνα αἴθουσα βασιλικῆς, χωριζομένη διὰ δύο κιονοστοιχιῶν εἰς τρία κλίτη. Εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης ὑπῆρχε μία ἐξέδρα ὑψηλοτέρα, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὑρίσκετο ὁ θρόνος τοῦ αὐτοκράτορος ἐντὸς ἡμικυκλίου ἀψιδωτοῦ. Εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ ἡμικυκλίου ὑπῆρχον κίονες, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐκρέμαντο μεγάλα βῆλα. Εἰς τὸ ἰσόγειον τῆς βασιλικῆς ἵσταντο οἱ ἄνδρες, εἰς δὲ τὸν γυναικωνίτην, ὑπεράνω τῶν πλαγίων κλιτῶν, αἱ κυρίαι τῆς τιμῆς. Εἰς τὴν ὡραίαν ταύτην βασιλικὴν αἴθουσαν ἐγίνοντο αἱ ἐπίσημοι δεξιώσεις, ὡς καὶ εἰς τὸν Χρυσοτρίκλινον.

Ὁ Λαυσιακὸς καὶ ὁ Τρίκλινος τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Μὲ τὸν Χρυσοτρίκλινον, τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ θρόνου, συνέχεται ὁ Λαυσιακὸς ἢ Λαυσιακὸς τρίκλινος, ὁ ὁποῖος ἦτο μία πολὺ εὐρεῖα καὶ μακρὰ αἴθουσα, ὡς εἶδος διαδρόμου. Διὰ τοῦ Λαυσιακοῦ εἰσήρχοντο οἱ ἄρχοντες εἰς τὸ Χρυσοτρίκλινον ἢ ἐξήρχοντο. Ἐνταῦθα δὲ συνηθροίζοντο τὰ διάφορα βῆλα, ἤτοι αἱ τάξεις τῶν ἀρχόντων ὀνομαζόντο βῆλα, διότι διὰ τοῦ βήλου, ἤτοι τοῦ παραπετάσματος, εἰσήγοντο πρὸς τὸν αὐτοκράτορα κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν μεγάλων δεξιώσεων). Ἀνέμενον δὲ οἱ ἄρχοντες εἰς τὸν Λαυσιακὸν εἴτε διὰ νὰ γίνουν δεκτοί, ἕκαστος μὲ τὴν τάξιν τῆς ἱεραρχίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν, εἴτε διὰ νὰ συνοδεύσουν τὸν αὐτοκράτορα ἐξερχόμενον εἰς τὰς περιφήμους «προελεύσεις», τὸ προσκύνημα εἰς τὰ μεγάλα ἱερὰ τῆς πόλεως εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἢ εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, ἢ εἰς τὰς Βλαχέρνας.

Πλησίον τοῦ Λαυσιακοῦ κατεσκεύασεν ὁ Ἰουστινιανὸς Β' ὁ Ρινότμητος ἄλλον λαμπρὸν τρίκλινον, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη ἀπὸ τὸ ὄνομά του *Ἰουστινιάνειος τρίκλινος*, ἢ καὶ ἁπλῶς *Ἰουστινιανὸς* (κατεσκευάσθη τῷ 694). Ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος κατεκόσμησεν αὐτὸν μὲ λαμπρὰ ψηφιδωτὰ ἐπὶ χρυσοῦ κάμπου, εἶχε δὲ τόσην λαμπρότητα, ὥστε κατὰ Βυζαντινοὺς ποιητὰς οὐδέποτε τοιοῦτον κάλλος δὲν εἶχε φανῇ εἰς τὴν οἰκουμένην. Αἱ δύο αὗται αἴθουσαι ὁ Λαυσιακὸς καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐχρησίμευον ὡς αἴθουσαι ἀναμονῆς εἰς τοὺς ἄρχοντας, ἀναμένοντας νὰ λάβουν μέρος εἰς τὰς τελετὰς καὶ τὰς πομπάς, διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανὸς ὠνομάζετο ἐνίοτε καὶ *Τρίκλινος τῆς προελεύσεως*. Συχνὰ ὅμως ἐδίδοντο εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ ἑστιάσεις.

Αἱ Φιάλαι καὶ ἡ Θεοτόκος τοῦ Φάρου. Ἐντὸς τοῦ Μεγάλου παλατίου περιείχοντο τὰ ἄξια μνείας ταῦτα κτίσματα, τὰ ὁποῖα συνεδέοντο στενῶς μὲ τὸν ἐπίσημον βίον τῶν αὐτοκρατόρων. Αἱ φιάλαι ἦσαν δεξαμεναί, εἰς τὸ μέσον τῶν ὁποίων ἀνεπήδα ὕδωρ, καὶ ἦσαν τὸ κεντρικὸν στόλισμα πλατειῶν. Ἀνῆκον δὲ αἱ φιάλαι καὶ αἱ πλατεῖαι αὗται, αἱ ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ παλατίου, εἰς τοὺς δήμους. Ὑπῆρχον λοιπὸν δύο φιάλαι, ἡ Φιάλη τῶν Βενέτων καὶ ἡ τῶν Πρασίνων. Περὶ αὐτὰς ἵσταντο οἱ δῆμοι, ἀναμένοντες τὸν αὐτοκράτορα διὰ νὰ ἐπευφημήσουν αὐτόν, ᾄδοντες ἢ χορεύοντες, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων.

Ἀξιολογώτατον δὲ κτίσμα ἦτο ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου τοῦ Φάρου. Παρὰ τὸν Χρυσοτρίκλινον ὑψώνετο ἓν μέγα καὶ μακρὸν δῶμα, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο *Ἡλιακὸν* ἢ *Ἡλιακός*, ἐπὶ τοῦ ὑψώματος δ' αὐτοῦ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἡ θέα ἐξετείνετο μακρὰν εἰς τὰ ὄρη τῆς Βιθυνίας, ἠγείρετο μέγας φάρος, τοῦ ὁποίου τὸ φῶς ὡδήγει τοὺς ναυτιλλομένους κατὰ τὴν νύκτα, ἐχρησίμευε δὲ καὶ ὡς σταθμὸς σημείων, φρυκτωριῶν, θέτων εἰς συγκοινωνίαν τὸ παλάτιον μὲ τὰς ἀσιατικὰς ἐπαρχίας. Εἰς τὸ Ἡλιακὸν ἡμέραν καὶ νύκτα ἐφύλασσον οἱ φρουροί, οἱ ὁποῖοι ἐλάμβανον τὰ διὰ πυρῶν σημεῖα, μεταβιβαζόμενα ἀπὸ λόφου εἰς λόφον καὶ οὕτως ἀμέσως ἐγίνετο γνωστὴ εἰς τὸ παλάτιον πᾶσα κίνησις τῶν Σαρακηνῶν εἰς τὰ μακρινὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ δ' ἐπὶ τοῦ Ἡλιακοῦ ἐγερθεῖσα, τὰ μέσα τοῦ Η' αἰῶνος, ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου τοῦ Φάρου, ἢ ἁπλῶς τοῦ Φάρου, εἶχεν ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῆς τὸ αὐτοκρατορικὸν οἴκημα. Ἡ ἐκκλησία αὕτη εἶχε συγκοινωνίαν ἄμεσον καὶ στενὴν σχέσιν μὲ τὴν αἴθουσαν τοῦ θρόνου, τὸν Χρυσοτρίκλινον, καὶ εἶχε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὰς αὐτοκρατορικὰς τε ἑτάς. Στεφανώματα γάμων αὐτοκρατορικῶν ἐγίνοντο ἐν αὐτῇ, συχνὰ δὲ ἦτο ὁ τόπος συγκεντρώσεως πρὸς ἐκκίνησιν τῆς αὐτοκρατορικῆς πομπῆς κατὰ τὰς μεγάλας ἐκκλησιαστικὰς ἑορτάς. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Φάρου, τὴν ὁποίαν συχνὰ μνημονεύει ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ἐφυλάσσοντο πολλὰ ἱερὰ κειμήλια, ὡς ἡ ἁγία λόγχη ἡ ἀχειροποίητος εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἀπετέθη ἐν αὐτῇ τὸ 944. Ἀκόμη τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἦτο ἓν ἐκ τῶν σεβασμιωτέρων καὶ πλουσιωτέρων ἱερῶν τοῦ παλατίου. Εἰς αὐτὴν φαίνεται ὅτι ἐστέφθη τῷ 1204 αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Βαλδουῖνος ὁ Φλαμμανδικός.

Ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐκτὸς τοῦ Μεγάλου παλατίου καὶ τῶν πολυαρίθμων ἐν αὐτῷ ἰδιαιτέρων παλατίων καὶ ἄλλων κτισμάτων, ἐκόσμεῖτο καὶ δι' ἄλλων πολλῶν παλατίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα ἦσαν πλησίον τοῦ Μεγάλου, ἄλλα μεμονωμένα ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἄλλα εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ προάστεια αὐτῆς.

Τὸ Παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος. Εἰς τὴν παραλίαν τῆς θαλάσσης τοῦ Μαρμαρᾶ εἶχον κατασκευάσει οἱ αὐτοκράτορες πολλοὺς λιμένας, εἷς δ' ἐκ τῶν λιμένων τούτων, πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου καὶ πρὸς Ν. τοῦ Ἁγίου Σεργίου καὶ Βάκχου, ἦτο ὁ λιμὴν τοῦ Βουκολέοντος. Ὁ λιμὴν οὗτος ἦτο ἐξάρτημα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος, τὸ ὁποῖον ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ συμπλέγματος παριστάνοντος λέοντα δαμάζοντα ταῦρον. Πλησίον εὑρίσκοντο καὶ δύο ἐξοχικαὶ οἰκίαι, αἱ ὁποῖαι ἐλέγοντο τὰ *Παλάτια τοῦ Βουκολέοντος*. Ὠνομάζοντο δὲ καὶ *Παλάτια τοῦ Ὁρμισδα*, ἐκ τοῦ ὀνόματος Πέρσου τινὸς ἡγεμόνος, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφύγει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τοῦ χρόνους τοῦ Κωνσταντίνου. Εἰς τὰ παλάτια τοῦ Βουκολέοντος κατῴκησεν ὁ Ἰουστινιανὸς πρὶν ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον.

Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἀνεκαίνισε καὶ ἐκαλλώπισε τὰ παλάτια ταῦτα καὶ τότε ἀνηγέρθη πλησίον τοῦ λιμένος τὸ σύμπλεγμα τοῦ ταύρου καὶ τοῦ λέοντος, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθε τὸ ὄνομα Βουκολέων. Κατόπιν ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ηὔξησε καὶ ὠχύρωσε τὸ παλάτιον καὶ τὸ μετέβαλεν εἰς ἰσχυρὸν φρούριον, εἰς τὸ ὁποῖον συνήθως διέμενεν. Ἕως τὸ 1871 ἐσῴζετο εἰς τὴν παραλίαν τῆς θαλάσσης τοῦ Μαρμαρᾶ ἐξώστης μὲ τρεῖς ἀψῖδας, κοσμούμενος ἑκατέρωθεν διὰ δύο καθημένων λεόντων, οἱ ὁποῖοι σήμερον εὑρίσκονται εἰς τὸ Ὀθωμανικὸν μουσεῖον. Σῴζεται δὲ καὶ σήμερον ἓν παράρτημα τοῦ παλατίου τοῦ Βουκολέοντος, ἀποτελούμενον ἀπὸ τὴν λεγομένην *Οἰκίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ*, τῆς ὁποίας ἡ πρόσοψις ἐκτείνεται παρὰ τὴν θάλασσαν. Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς περιέλαβε καὶ οἰκήματα ταῦτα εἰς τὸν περίβολον τοῦ Μεγάλου παλατίου. Τὸ παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος, ἂν καὶ ἦτο μᾶλλον φρούριον, εἶχε μεγάλην πολυτέλειαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ ὑπῆρχε μεγαλοπρεπὴς καὶ θαυμασία προκυμαία, ὅπως λέγει ὁ Γουλιέλμος ὁ Τύρου (τὸν ΙΒ' αἰῶνα) καὶ ἀπὸ τὴν προκυμαίαν μαρμάριναι κλίμακες ἀνήρχοντο εἰς τὸ παλάτιον, τὸ ὁποῖον εἶχε στοὰς καὶ αἰθούσας μεγάλης ὡραιότητος. Σημειωτέον ὅτι τόσον μεγάλην ἐντύπωσιν ἔκαμε τὸ παλάτιον τοῦτο εἰς τοὺς σταυροφόρους, ὥστε ἐξέτειναν τὸ ὄνομα Βουκολέων εἰς ὁλόκληρον τὸ Μέγα παλάτιον.

Παλάτιον Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου. Τὸ παλάτιον τοῦτο, τοῦ ὁποίου σῴζεται ἕως σήμερον τὸ κεντρικὸν μέρος, εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς πόλεως καὶ ἀπετέλει βεβαίως ἄλλοτε μέρος τοῦ παλατίου τῶν Βλαχερνῶν. Ἔλαβε δὲ διάφορα ὀνόματα, *Παλάτιον τοῦ Βελισσαρίου*, *τοῦ Ἑβδόμου*, καὶ σήμερον λέγεται ὑπὸ τῶν Τούρκων *Τεκφούρ-Σεράι*. Φαίνεται δὲ ὅτι δὲν εἶναι οὔτε τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, διότι ἡ τοιχοδομία ἀνήκει εἰς τὸν ΙΑ' ἢ μᾶλλον εἰς τὸ ΙΓ' αἰῶνα καὶ εἰς χρόνους μετὰ τοὺς σταυροφόρους. Ὡς σῴζεται σήμερον εἶναι τετράπλευρον οἰκοδόμημα διώροφον. Τὸ ἰσόγειον συνίσταται ἀπὸ μίαν μεγάλην τετράπλευρον αἴθουσαν 17 μέτρων μήκους, εἰς δὲ τὸν ἄνω ὄροφον εὑρίσκεται ἀκόμη μεγαλυτέρα αἴθουσα μήκους 23 καὶ πλάτους 10 μ. φωτιζομένη διὰ πολλῶν παραθύρων. Ἀξιόλογος εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ τοιχοποιία καὶ διακόσμησις, συνισταμένη ἀπὸ πλίνθους ἐρυθρὰς, αἵτινες ἐναλλάσσονται μὲ δόμους μαρμάρων.

Παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν. Ἡ αὐτοκράτειρα Πουλχερία εἶχε κτίσει εἰς τὸ ΒΔ ἄκρον περίφημον ἐκκλησίαν· κατόπιν ὁ Λέων ὁ Α' 457—474 καὶ τέλος ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκτισε τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν τῶν Βλαχερνῶν. Πλησίον εὑρίσκετο ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους παλάτιον, τὸ ὁποῖον συνίστατο ἀπὸ διάφορα τρικλίνια· τὸ ἀρχαιότερον εἶναι ὁ Τρίκλινος τοῦ Ἀναστασίου (491—518). Τὸ παλάτιον τοῦτο ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους ὠχυρώθη ὁ δὲ Τιβέριος (578—582) ἔκτισε τὸ λεγόμενον καστέλλιον. Κατόπιν ὁ Ἡράκλειος ἔκτισε τὸ γνωστὸν τεῖχος. Μόνον δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν ἐκτίσθησαν τὰ ἄλλα μεγαλοπρεπέστατα παλάτια, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ ὀνομαζόμενον Παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν, συγκείμενον καὶ τοῦτο ἀπὸ πολλὰ παλάτια καὶ κτίσματα, ὅπως τὸ Μέγα παλάτιον (βλ. λ. *Βλαχέρναι*).

Αἱ ἐκκλησίαι καὶ αἱ μοναί. Ἡ βυζαντινὴ Κωνσταντινούπολις ἦτο περίφημος εἰς ὅλον τὸν κόσμον διὰ τὸ πλῆθος, τὸ κάλλος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῆς. Δὲν ἔπαυσαν νὰ κτίζωνται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκκλησιαστικὰ ἱδρύματα ἐπὶ δώδεκα ὁλοκλήρους αἰῶνας. Καὶ σήμερον δὲ ἀκόμη εὑρίσκει ὁ περιηγητὴς ὀρθίας ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι κατατάσσονται κατὰ σειρὰν ἀπὸ τὸν ΣΤ' ἕως τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ πλῆθος ναῶν εἰδωλολατρικῶν διέκρινεν ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τὸ Βυζάντιον, ὥστε καὶ ἐλέγετο ὅτι οἱ θεοὶ εἶχον τὴν οἴκησιν αὐτῶν πλησίον τῶν Βυζαντίων. Ἀναφέρονται δ' ἐκκλησίαι εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὡς ἡ ἐκκλησία τῆς Θεοτόκου εἰς τὴν ἀκρόπολιν, ἡ παλαιὰ Ἁγία Εἰρήνη. Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὸ ἀρχαῖον Βυζάντιον ὑπῆρχεν ἤδη πρὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου χριστιανικὴ κοινότης, τὴν ὁποίαν ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις ἀναβιβάζει εἰς τὸν ἅγιον Ἀνδρέαν. Κατὰ τὸν πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου λοιπὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἱστορικοὶ μνημονεύουν πλείστους ἐπισκόπους τῆς πόλεως, φυσικὸν εἶναι ὅτι οἱ παλαιοὶ ἐκεῖνοι Χριστιανοὶ εἶχον καὶ τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν. Πιθανώτατον δὲ ὅτι πολλοὶ τούτων ἀνακαινισθεῖσαι ἐχρησίμευον καὶ ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου, τινὲς δὲ καὶ ἀρχαῖοι ναοὶ μετετράπησαν εἰς ἐκκλησίας. Ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Νικηφόρου Καλλίστου, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει τρεῖς μόνον μεγίστους ναοὺς ἀνατεθέντας τῷ Σωτῆρι Χριστῷ ὑπὸ τοῦ πρώτου Χριστιανοῦ αὐτοκράτορος, τὸν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης, τὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τὸν τῆς Ἁγίας Δυνάμεως. Ἐν τούτοις, ὅλοι σχεδὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ ναοί, ἢ τοὐλάχιστον οἱ πλειότεροι ἐξ αὐτῶν, εἰς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον ἐπεγράφοντο ὡς κτίτορα, καὶ ὁ Κωδινὸς, χωρὶς νὰ συλλογισθῇ ὅτι οὔτε ἑκατονταετής, πολὺ ὀλιγώτερον τριακονταετὴς βασιλεία δὲν ἐξήρκει πρὸς οἰκοδόμησιν τοιούτου πλήθους ἐκκλησιῶν, ὅλας σχεδὸν ὅσας ἀναφέρει τὰς ἀναγράφει ὡς κτίσματα τούτου τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ παράδοσις, διὰ νὰ καταστήσῃ σεβαστότερα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἱδρύματα, προσέγραφε τὰ πλεῖστα εἰς τὸν Κωνσταντῖνον. Διότι εἶναι βέβαιον ὅτι ὅλα σχεδὸν τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτίσματα τοῦ Κωνσταντίνου, ἕνεκα τῆς σπουδῆς μὲ τὴν ὁποίαν ἀνηγέρθησαν, ἕνεκα προσέτι τῶν πολυαρίθμων κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας σεισμῶν καὶ πυρκαϊῶν, πολὺ ἐνωρὶς κατεστράφησαν. Ζήτημα εἶναι ἂν καὶ κατὰ τὴν παλαιοτέραν βυζαντινὴν ἐποχὴν ἐσῴζοντο κτίσματα τοῦ Κωνσταντίνου.

Οἱ μεγάλοι κτίτορες ἐκκλησιῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶναι, φυσικά, πρῶτον οἱ αὐτοκράτορες, ἔπειτα οἱ ἐπιφανέστατοι ἄρχοντες τοῦ κράτους καὶ τέλος εὐσεβεῖς πλούσιοι ἄνδρες, ἰδίως γυναῖκες. Ἡ κτίσις ἐκκλησιῶν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς δὲν ἦτο ἁπλῶς δεῖγμα εὐσεβείας, ἀλλ' ἦτο σπουδαιότατος καλλωπισμὸς τῆς πόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἱδρύετο ἡ ἐκκλησία, ἦτο καὶ ἓν ὡραῖον οἰκοδόμημα, ἓν ἵδρυμα δημόσιον, ἐγείρομενον ἵνα ἀνυψώσῃ τὴν πόλιν καὶ τὸν κτίτορα. Οὕτω καὶ τὰ μοναστήρια εἰς τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν δὲν ἦσαν ἁπλᾶ καταφύγια τῶν εὐσεβῶν, οἵτινες ἤθελον νὰ μονάσουν, ἀλλ' ἦσαν ὡς ἱδρύματα δημόσια, ἔχοντα μεγάλους κοινωνικοὺς σκοπούς, καὶ δὴ ἐκπαιδευτικοὺς καὶ φιλανθρωπικούς.

Ἐκτὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἔχομεν σειρὰν μεγάλων αὐτοκρατόρων, οἱ ὁποῖοι ἐπεδόθησαν μετὰ ζήλου, μετὰ φανατισμοῦ μάλιστα, εἰς

Digitized by Google

τὴν κτίσιν ἐκκλησιῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ αὐτῶν. Πασίγνωστον εἶναι τὸ κολοσσιαῖον οἰκοδομικὸν ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκτίθεται λεπτομερῶς εἰς τὸ «Περὶ κτισμάτων» τοῦ Προκοπίου. Ἀπὸ τὰ ἓξ βιβλία τοῦ «Περὶ κτισμάτων» ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ πρῶτον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ κτίσματα, τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνεγερθέντα ἐκ βάθρων, εἴτε ἀνακαινισθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Μετὰ τὸν Ιουστινιανὸν ἄλλοι ἄξιοι λόγου κτίτορες ἐκκλησιῶν μνημονεύονται: πρὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁ Θεοδόσιος Β' καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Πουλχερία, ὁ Μαρκιανός, ὁ Λέων Α' ὁ Θρᾷξ, μετ' αὐτὸν ὁ Ἰουστῖνος Β', ὁ Μαυρίκιος, ὁ Θεόφιλος. Διεκρίθησαν ἰδιαιτέρως οἱ μεγάλοι βασιλεῖς τῆς μακεδονικῆς δυναστείας καὶ δὴ ὁ Βασίλειος Α' ὁ Μακεδών, ὁ Λέων ΣΤ' ὁ Σοφὸς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος. Μετ' αὐτοὺς οἱ Κομνηνοί, τέλος οἱ Παλαιολόγοι, καὶ πρὸ πάντων οἱ Ἀνδρόνικοι, ἐζήτησαν διὰ τῆς ἀνεγέρσεως ἐκκλησιῶν νὰ καλλωπίσουν τὴν πρωτεύουσάν των, εἴτε νὰ ἐνισχύσουν τὸ ὀρθόδοξον αἴσθημα, τὸ ὁποῖον συνεταυτίζετο τότε μὲ τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησιῶν ηὐξήθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐξυμνεῖται ὑπὸ πάντων ἡ Κωνσταντινούπολις ὡς τόπος πλήρης ἐκκλησιῶν. Ὁ Γάλλος χρονογράφος Βιλλαρδουΐνος θαυμάζει κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ 1204 ἀπὸ τὰ πέραν τοῦ Κερατίου κόλπου ὑψώματα «τὰς ὑψηλὰς ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τόσον πολλαί, ὥστε κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ πιστεύσῃ, ἂν δὲν τὰς ἴδῃ μὲ τοὺς ὀφθαλμούς του». Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Γεδεών, αἱ ἐκκλησίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν 463, ἐκ τῶν ὁποίων 64 ἀφιερωμέναι εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ 95 ἐκκλησίαι μοναστηρίων. Ὁ δὲ Πασπάτης ἀριθμεῖ 392 καὶ ὁ Δουκάγγιος 428. Καὶ οἱ ἴδιοι ὅμως οὗτοι ἐρευνηταὶ προσέθηκαν κατόπιν καὶ ἄλλας, τὰς ὁποίας εὗρον κατὰ τὰς προχωρούσας μελέτας αὐτῶν, προσετέθησαν δὲ εἰς τὸν ὅλον ἀριθμὸν καὶ ἄλλαι ὑπὸ ἄλλων. Διὰ τοῦτο σημειωτέον γενικῶς ὅτι ἀκριβὴς ὑπολογισμὸς εἶναι ἀνέφικτος, διότι καὶ αἱ σῳζόμεναι πηγαὶ δὲν εἶναι πλήρεις καὶ εὔκολος ἡ σύγχυσις εἶναι ὡς πρὸς τὰς μικροτέρας ἐκκλησίας καὶ ὡς πρὸς τὴν ὀνομασίαν καὶ ὡς πρὸς τὴν τοπογραφίαν. Αἱ ἐκκλησίαι αὗται ἔπρεπε νὰ προικίζωνται καὶ μὲ ἀρκετὰ ἔσοδα, καὶ μὲ τακτικά, ἤτοι μὲ πρόσοδον ἀκινήτων κτημάτων πρὸς διατροφὴν τῶν εἰς αὐτὰς προσκειμένων κληρικῶν καὶ πρὸς ἐπάρκειαν διὰ τὰς ἑορτὰς καὶ πρὸς συντήρησιν. Πρὸς τοιαύτην προικοδότησιν τῶν ναῶν ἐχρησίμευσαν τὰ προάστεια ἰδίως. Ἐννοεῖται ὅτι αὐτοκράτορές τινες ἔκαμνον ἐκ φανατισμοῦ ὑπερβολάς, καὶ ἐνίοτε, ἐπειδὴ δὲν ἐπήρκει ὁ δημόσιος θησαυρός, κατέφευγον εἰς μέσα βίαια καὶ καταθλιπτικὰς φορολογίας. Οὕτω λέγεται περὶ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, ὅτι ἀνήγειρε χάριν τῆς ἐρωμένης αὐτοῦ Σκληραίνης τὴν περίφημον μονὴν τῶν Μαγγάνων, τὴν ὁποίαν δι' ἐπιβαρύνσεως τῶν ὑπηκόων ἔφερεν εἰς πέρας.

Εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, ἰδίως εἰς τοὺς ἱστορικούς, οἱ ὁποῖοι καταγράφουσι μεταξὺ τῶν σπουδαίων πράξεων τῶν βασιλέων καὶ τὰς ὑπ' αὐτῶν κτίσεις ἐκκλησιῶν, πρὸ παντὸς εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς, τοὺς λόγους ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις, εὑρίσκομεν περιγραφὰς ὡραιοτάτας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησιῶν. Οἱ σπουδαιότατοι εἶναι ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἐκκλησίας Εὐσέβιος (ὅστις παρέχει γενικῶς τὴν εἰκόνα τῶν βασιλικῶν, τὰς ὁποίας ἀνήγειρεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος), ὁ Προκόπιος ὁ Καισαρεύς, ὁ Παῦλος ὁ Σιλεντιάριος, ὁ ὁποῖος ἐξεφώνησε λόγον κατὰ τὰ δεύτερα ἐγκαίνια τῆς Μεγάλης Ἁγίας Σοφίας (τῷ 562), ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ρόδιος, ὅστις περιγράφει τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὁ μέγας πατριάρχης Φώτιος, ὅστις ἐξεφώνησε πανηγυρικὸν εἰς τὰ ἐγκαίνια τῆς ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Α' ἀνεγερθείσης Νέας, καὶ τέλος ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος. Σποραδικῶς δὲ καὶ εἰς ἄλλους πολλοὺς συγγραφεῖς εὑρίσκομεν περιγραφὰς ἐκκλησιῶν, οὕτως ὥστε ἔχομεν ὑλικὸν ἀρκετόν, διὰ ν' ἀναπαρασιήσωμεν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν λαμπροτάτων ἐκείνων καλλωπισμάτων τῆς βασιλευούσης.

Καὶ γενικώτερον, αἱ ἐκκλησίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἂν καὶ αἱ πλεῖσται ἔχουν μεταβληθῆ εἰς τεμένη καὶ παραμορφωθῆ, ὅμως διασῴζονται ἀκόμη ὡς μεγάλα τεκμήρια τοῦ ὅλου βίου καὶ τῆς τέχνης τῆς βυζαντινῆς Ἑλλάδος. Δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ κρίνωμεν περὶ τῶν λαμπροτήτων, τὰς ὁποίας ἀναγράφουσιν οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς. Ἐκ τῶν σῳζομένων ἐκκλησιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως αἱ μεγάλαι, μεταβεβλημέναι εἰς τζαμία, ἐπικεχρισμέναι διὰ παχέος στρώματος ἀσβέστου, ἔχουσαι μεγάλας ἐπιγραφὰς ἢ ἄλλα κοσμήματα ἀραβικά, ἐπιπλωμέναι μὲ ἔπιπλα ξένου βίου, ἐπεστρωμέναι εἰς τὸ δάπεδον μὲ τάπητας καὶ ψάθας παχείας, δεικνύουν παραμορφωμένην τὴν ἀρχαϊκὴν ὄψιν, χρειάζεται δὲ ἰσχυρὰ φαντασία καὶ συγχρόνως γνῶσις τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ βίου, διὰ ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὰς ὁ νοῦς τοῦ ἐπισκέπτου ἀπὸ τὸν παχυλὸν καὶ ἀγροῖκον αὐτὸν φόρτον τοῦ ξένου κατακτητοῦ.

Ἄλλαι πάλιν ἐκκλησίαι, μικρότεραι, καὶ αὗται μεταβεβλημέναι εἰς τζαμία, εἶναι περιτριγυρισμέναι ἀπὸ οἰκίας, μεγάλας ἢ πτωχικάς, εἶναι οὕτω συμπεπλεγμέναι μὲ ἄλλα μεταγενέστερα, τῆς ἐποχῆς τῆς δουλείας ἢ καὶ νεώτερα παντοειδῆ κτίσματα, ἔχουν δὲ συγχρόνως ἀπολέσει πᾶν διακριτικὸν γνώρισμα βυζαντινῆς ἐκκλησίας. Ἐν γένει ἡ μελέτη καὶ γνῶσις αὐτῶν μόλις μὲ πολὺν κόπον ἐπιτυγχάνεται, ὀφείλομεν δὲ εἰς ἀκαμάτους καὶ ἐπιμόνους βυζαντινολόγους, ἡμετέρους καὶ ξένους, ὡς τὸν Βυζάντιον, τὸν Πασπάτην, τὸν Gurlitt, τὸν Mordmann, τὸν νεώτερον αὐτῶν Ebersolt, ὅτι διὰ κόπου πολλοῦ κατώρθωσαν νὰ ἐξερευνήσουν τὰ σωζόμενα μνημεῖα τῆς βασιλευούσης.

Ἀπὸ τὰς πολυαρίθμους ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας ἵδρυσεν ὁ Ἰουστινιανός, μόνος ἢ μὲ τὴν σύζυγόν του Θεοδώραν, πρέπει νὰ μνημονευθοῦν αἱ τέσσαρες μεγαλύτεραι καὶ σπουδαιότεραι τῆς Κωνσταντινουπόλεως: ἡ Ἁγία Σοφία, ἡ Ἁγία Εἰρήνη, οἱ Ἅγιοι Σέργιος καὶ Βάκχος καὶ οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι. Αἱ ἐκκλησίαι αὗται ἦσαν τὸ λαμπρότατον καλλώπισμα τῆς πόλεως. Τὰ σεβάσμια ταῦτα ἱερὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξαν συγχρόνως καὶ μνημεῖα πολυτιμότατα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἄνθησιν τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Διότι καὶ εἰς τὰ τέσσαρα ἐδόθησαν τέλειοι ἀρχιτεκτονικοὶ τύποι, καὶ εἰς ἕκαστον μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἰδιαίτερος, ὥστε νὰ συνοψίζουν ταῦτα καὶ μόνα τὴν σπουδαιοτάτην ὄψιν τῆς ὅλης βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ τύπος τῆς τρουλλωτῆς βασιλικῆς, τὸν ὁποῖον παρουσιάζει ἡ Ἁγία Εἰρήνη, ὁ τύπος τοῦ κεντρικοῦ τρουλλωτοῦ οἰκοδομήματος, τὸν ὁποῖον παρουσιάζει ὁ Ἅγιος Σέργιος καὶ Βάκχος, δὲν ἐφευρέθησαν τὸν ΣΤ' αἰῶνα, τὸν αἰῶνα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀλλ' ἐπραγματοποιήθησαν καὶ εἰς τὰ δύο ταῦτα κτίσματα μὲ πρωτοτυπίαν, ἡ ὁποία δεικνύει σπουδαίαν ἐξέλιξιν καὶ καθορίζει δύο ὁριστικοὺς καὶ τελείους ἀρχιτεκτονικοὺς τύπους. Οἱ δὲ Ἅγιοι Ἀπόστολοι εἰσάγουν νέαν καὶ πρωτότυπον ἀρχιτεκτονικὴν παραλλαγήν, τὸν συνδυασμὸν τῆς βασιλικῆς μὲ τὸ σταυροειδὲς σχῆμα, παραλλαγήν, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ ἔχῃ μεγάλην ἐξέλιξιν καὶ τέλος νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἡ Ἁγία Σοφία, ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῆς ὀρθοδοξίας, καθώρισε τέλος διὰ παντὸς τὸν τροῦλλον, ὡς τὸ οὐσιῶδες γνώρισμα τῆς ὀρθοδόξου ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἀλλὰ καὶ γενικώτερον, τὰ τέσσαρα ταῦτα ἱερὰ συνδέονται ἀναποσπάστως μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς βυζαντινῆς τέχνης, διότι διὰ τῶν ποικίλων μέσων τῆς διακοσμήσεως αὐτῶν ἔδωκαν τεραστίαν ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς τέχνης τοῦ μεσαίωνος. Οὐδέποτε, κατὰ τὴν κοινὴν ὁμολογίαν τῶν ἐρευνητῶν, ἡ τέχνη ὑπῆρξε ποικιλωτέρα, ἐλευθερωτέρα, γονιμωτέρα παρὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Διότι διεκοσμήθησαν αἱ ἐκκλησίαι αὗται δι' ἀφειδοῦς δαπάνης, δι' ὅλων τῶν μέσων τῆς τέχνης, δι' ἔργων γλυπτικῆς, ζωγραφικῆς, μικροτεχνίας. Εἰς τὰ κιονόκρανα, τὰ θωράκια, τὰ διαζώματα, ποικιλώταται γλυπταὶ διακοσμήσεις ἐστόλιζον αὐτάς, ἐφαίδρυνον δὲ τὰ δάπεδα καὶ τοὺς τοίχους τὰ ποικιλόχρωμα ψηφοθετήματα καὶ ἀπαστράπτοντα ψηφιδωτά, καὶ ἐξωράϊζον αὐτὰς παντὸς εἴδους χειροτεχνήματα καὶ ἐκ παντοίας ὕλης, ἰδίως ἐξ ἐλεφαντοστοῦ καὶ μετάλλου. Ἀπὸ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ὄχι μόνον, κυρίως διὰ τῶν τεσσάρων ἐκκλησιῶν, συγκροτεῖται ὁριστικῶς ἡ πρωτότυπος βυζαντινὴ τέχνη, ἀλλ' ἀρχίζει ν' ἀκτινοβολῇ εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἀναλαμβάνει τὴν μοναδικὴν κατεύθυνσιν τῆς βυζαντινῆς καὶ τῆς παγκοσμίου τέχνης.

Ἡ Ἁγία Σοφία. Εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ὑψοῦται ἡ μεγάλη ἐκκλησία, εἶχεν ἤδη ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας τῷ 326 ἐγείρει ναὸν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, «τὴν τοῦ Θεοῦ σοφίαν», τὴν ὁποίαν ἐπεράτωσεν ὁ υἱός του Κωνστάντιος, ὁ ὁποῖος ἐτέλεσε καὶ τὰ ἐγκαίνια, 34 ἔτη μετὰ τὴν θεμελίωσιν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τῷ 360. Τὸ κτίσμα τοῦτο διεσώθη μόνον 76 ἔτη, καὶ ἐκάη κατὰ τὴν τυρκαϊὰν τοῦ 404 ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἐξεγερθέντος διὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ προσφιλοῦς ἐπισκόπου του, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου. Μετὰ ἕνδεκα ἔτη ἀνηγέρθη, κατὰ τὸν ἴδιον ρυθμόν, ὑπὸ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Β' ὡς ξυλόστεγος βασιλική. Καὶ ἡ δευτέρα αὕτη Ἁγία Σοφία ἐκάη ὁλοκληρωτικῶς τώρα, κατὰ τὴν μεγάλην στάσιν τοῦ Νίκα, τῷ 532. Τότε ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε ν' ἀνεγείρῃ ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία νὰ ὑπερβαίνῃ πᾶν ἀρχαιότερον κτίσμα, ὁμοίαν τῆς ὁποίας νὰ μὴ ἔχῃ ἴδει ἀκόμη ἕως τότε ὁ κόσμος. Καὶ ἀνήγειρε τὸ μεγαλούργημα ἐκεῖνο τῶν αἰώνων. Αὕτη εἶναι ἡ ἀκριβὴς ἱστορία τῶν ναῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἵτινες φέρουν τὸ ὄνομα *Ἁγία Σοφία* (βλ. λ.). Ὁ Πορθητής, ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωσιν, μετέβαλε τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν εἰς τέμενος τοῦ Ἰσλάμ. Τὰ ψηφιδωτὰ ἐπεχρίσθησαν. Εἰς τὸ ΝΔ. μέρος ἠγέρθη μιναρές, οἱ δὲ διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ προσέθεσαν καὶ ἄλλους δύο (1570 καὶ 1580). Προσετέθησαν δὲ ὡς παραρτήματα τοῦ τεμένους μαυσωλεῖα, σχολεῖα καὶ ἄλλα κτίσματα, τὰ ὁποῖα συνήθως συνοδεύουν τὰ μεγάλα τζαμία. Τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὁ σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ-Μετζὶτ ἐπεχείρησε πλήρη ἀνακαίνισιν καὶ ἀνέθηκεν αὐτὴν εἰς τὸν Ἰταλὸν ἀρχιτέκτονα Φοσσάτι. Ὁ σεισμὸς τῆς 9 Αὐγούστου 1912 ἔκαμε ρήγματα καὶ ἀνετέθη εἰς διεθνῆ ἐπιτροπὴν νὰ λάβῃ μέτρα πρὸς ὑποστήριξιν. Ἔκτοτε δὲ γίνεται λόγος, ἑκάστοτε, περὶ ἀνάγκης ὑποστηρίξεως τοῦ μεγαλουργήματος τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ἅγιος Σέργιος καὶ Βάκχος. Τὴν ὡραιοτάτην ταύτην ἐκκλησίαν ὀνομάζουν οἱ Τοῦρκοι μικρὸν Ἁγίαν Σοφίαν (Κουτσοὺκ-Ἅγια-Σόφια-τζαμί), ἂν καὶ δὲν ὁμοιάζει μὲ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν. Εἶναι ἵδρυμα Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου καὶ κεῖται ὄπισθεν τοῦ Ἱπποδρόμου, πλησίον τῆς ἄλλοτε Σιδηρᾶς Πύλης, σήμερον δὲ Τσατλαδῆ καπού. Τὰ κιονόκρανα αὐτῆς ἔχουν τὰ μονογράμματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας καὶ μακρὰ ἔμμετρος ἐπιγραφὴ εἰς τὸ διάζωμα ἐγκωμιάζει τοὺς μεγάλους αὐτοκράτορας. Ἐξωτερικῶς φαίνεται μέτριον τὸ οἰκοδόμημα, ἀλλ' ἐσωτερικῶς ἔχει κομψὴν θέαν. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ τετραγώνου τῆς ἐκκλησίας, 8 στῦλοι σχηματίζουν ὀκτάγωνον, περὶ τὸ ὁποῖον κάτω εἶναι τὰ πλάγια διαμερίσματα, ἄνω ὁ γυναικωνίτης, φέρει δ' ἐπ' αὐτοῦ εὐρὺν καὶ τολμηρὸν τροῦλλον. Ἄλλοτε ἡ ἐκκλησία ἀπήστραπτεν ἐκ τῶν ψηφιδωτῶν· σήμερον οἱ τοῖχοι εἶναι ἀσβεστωμένοι. Ἄλλοτε ἐλέγετο μονὴ τοῦ Ὁρμίσδου, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς συνοικίας ταύτης οὕτω καλουμένης. Ἐδῶ πλησίον κατῴκει ὁ Ἰουστινιανὸς πρὶν βασιλεύσῃ, καὶ ἐδῶ εἰσέτι διασῴζονται ἀψῖδές τινες τῆς οἰκίας αὐτοῦ, ἐρειδόμεναι ἐπὶ τῶν παραλίων τειχῶν.

Πλησίον τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνήγειρε καὶ ἑτέραν, τιμωμένην ἐπ' ὀνόματι τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, μὴ σῳζομένην τὴν σήμερον. Οἱ δύο οὗτοι ναοί, λέγει ὁ Προκόπιος (Περὶ κτισμ. σ. 186), συνείχοντο καὶ μάλιστα συνεκοινώνουν καὶ ἦσαν καὶ οἱ δύο λαμπρότατοι. «Οὕτω, λέγει ὁ Προκόπιος, ἄμφω ἀγαστὰ τὰ ἱερὰ ταῦτα ξυμβαίνει εἶναι, ὥστε διαφανῶς τῆς τε πόλεως ὅλης καὶ οὐχ ἥκιστα τῶν βασιλείων ἐγκαλλώπισμα τυγχάνει εἶναι».

Ἅγιοι Ἀπόστολοι. Εἰς τὸ ὕψωμα πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως καὶ πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον, εἰς τὸν ὁποῖον σήμερον ἐγείρεται τὸ λαμπρότατον τέμενος τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β', εἶχεν ἀνεγείρει ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος μεγαλοπρεπῆ ἐκκλησίαν, τιμωμένην εἰς τὸ ὄνομα τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἡ ἐκκλησία αὕτη εἶχεν εὐρύτατον ἄτριον, εἰς τὰς τέσσαρας πλευρὰς πλείστας στοάς, ἦτο βασιλική, περιελάμβανεν ὅμως καὶ κυκλοτερὲς ἡρῷον, τὸ ὁποῖον εἶχε κύκλῳ τὰ κενοτάφια τῶν 12 ἀποστόλων, καὶ εἰς τὸ μέσον τῶν λαρνάκων αὐτῶν τὴν λάρνακα τοῦ Κωνσταντίνου. Ἡ παλαιὰ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου κατεστράφη καὶ εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα ἀνήγειραν πρωτότυπον καὶ θαυμασιωτάτην ἐκκλησίαν (536—546), ἀνέθεσαν δὲ τὴν οἰκοδομὴν εἰς τὸν μέγαν ἀρχιτέκτονα τῆς Ἁγίας Σοφίας, Ἀνθέμιον τὸν ἐκ Τράλλεων, καὶ εἰς τὸν ἀνεψιὸν τοῦ ἄλλου ἀρχιτέκτονος αὐτῆς Ἀνθέμιον τὸν νεώτερον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀνεγείρει τὸν πεσόντα πρῶτον τροῦλλον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. Τὸ σχέδιον ἦτο τετράγωνον, εἰς τὰς τέσσαρας πλευρὰς τοῦ ὁποίου προσετέθησαν ἐπεκτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἔδιδον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ. Τῆς λαμπροτάτης ταύτης ἐκκλησίας δὲν ὑπερεῖχεν ἄλλη παρὰ μόνον ἡ Ἁγία Σοφία, γνωρίζομεν δὲ ἀρκετὰ καλὰ τὸ σχέδιον, διότι περιέγραψαν αὐτὴν δύο Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς, ὁ Προκόπιος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ρόδιος, ἐκτὸς δὲ τούτου ἐχρησίμευσε καὶ ὡς πρότυπον τοῦ ὡραιοτάτου ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μάρκου εἰς τὴν Ἑνετίαν. Ἐνῷ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν εἷς μόνον κολοσσιαῖος τροῦλλος ἐστεφάνωνε τὸ οἰκοδόμημα, εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους πέντε τροῦλλοι ἐστέγαζον τὴν ἐκκλησίαν. Οἱ τέσσαρες ἦσαν εἰς τὰ ἄκρα τῶν τεσσάρων βραχιόνων τοῦ σταυροῦ, τοὺς ὁποίους ἐσχημάτιζον αἱ διασταυρούμεναι κλιταί, καὶ ὁ πέμπτος, ὁ ὑψηλότερος, εἰς τὸ μέσον, ὥστε συνέτεινε νὰ εἶναι ἐμφανὲς τὸ σχέδιον τοῦ σταυροῦ. Ἀψῖδα, ἤτοι ἡμικυκλικὴν κόγχην ἱεροῦ, φαίνεται ὅτι δὲν εἶχε τὸ οἰκοδόμημα, διότι τὸ ἱερὸν εὑρίσκετο εἰς τὸ μέσον. Ὡς δὲ καὶ εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, καὶ ἐνταῦθα οἱ ἀρχιτέκτονες ἐστόλισαν ἀφθόνως τὸ οἰκοδόμημα μὲ ὅλας τὰς λαμπρότητας τῆς βυζαντινῆς διακοσμήσεως. Οἱ κίονες, τὰ γλυπτὰ ἔργα, τὰ ψηφιδωτά, αἱ μαρμαροστρώσεις καὶ ὀρθομαρμαρώσεις πολυχρώμων μαρμάρων ἔκαμνον τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους ν' ἀστράπτουν ἀπὸ πολυχρωμίαν μυθώδους λαμπρότητος.

Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι ἦσαν τὸ μαυσωλεῖον τῶν Χριστιανῶν βασιλέων. Ἐνταῦθα ἔκειντο αἱ λάρνακες ὅλων τῶν αὐτοκρατόρων· ἦτο ὅπως ἡ περίφημος μονὴ St-Denis εἰς Παρισίους, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν τεθαμμένοι οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος δίδει κατάλογον τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς του αὐτοκρατορικῶν λαρνάκων, σῴζονται δὲ σήμερον τινὲς ἔμπροσθεν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Εἶναι μεγάλαι σαρκοφάγοι ἐκ πορφυρίτου λίθου, ἁπλαῖ, χωρὶς δια-

Digitized by Google

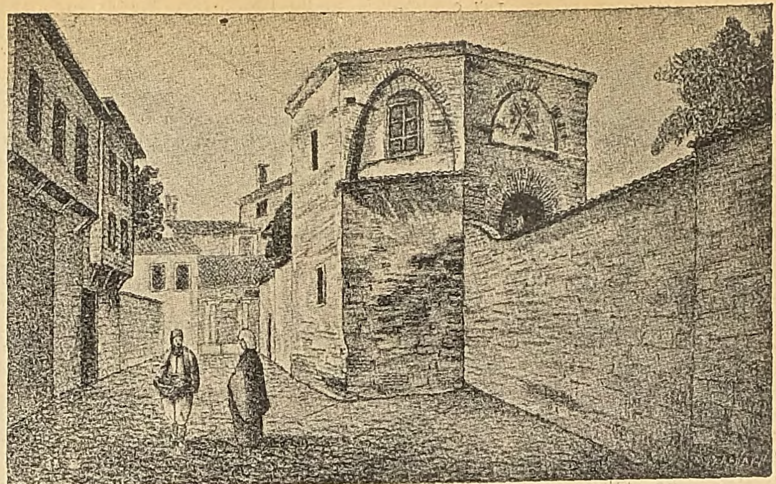

1) Ὁ βυζαντινὸς ναὸς τοῦ Παντοκράτορος (νῦν Ζεϊρὲκ Τζαμί). 2) Τὸ περίπτερον τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ναοῦ.

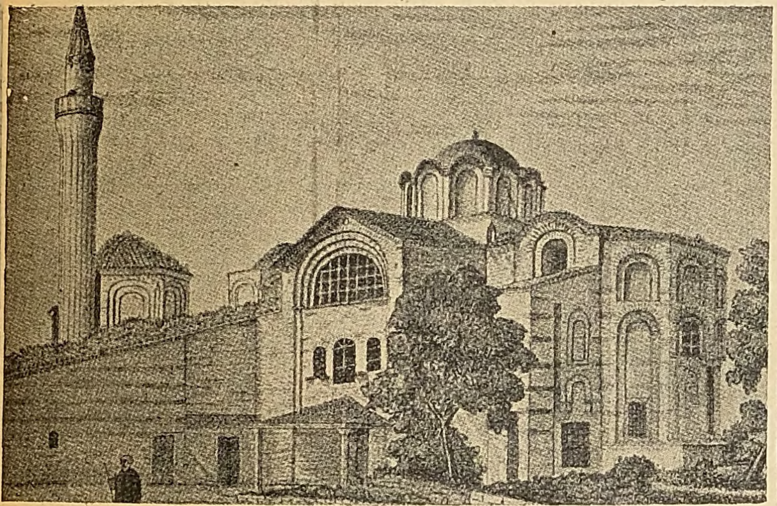

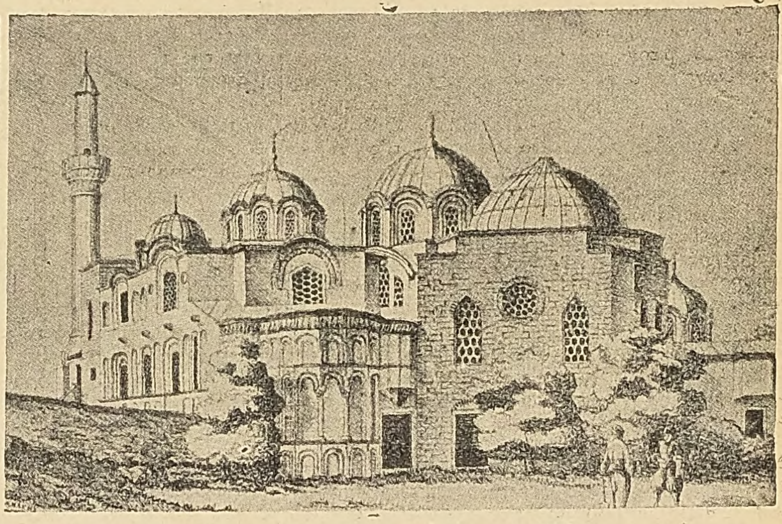

1) Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Τύρωνος (νῦν Κιλισσὲχ-Τζαμί). 2) Ἡ μονὴ τῆς Παμμακαρίστου (νῦν Φετιχὲ-Τζαμί).

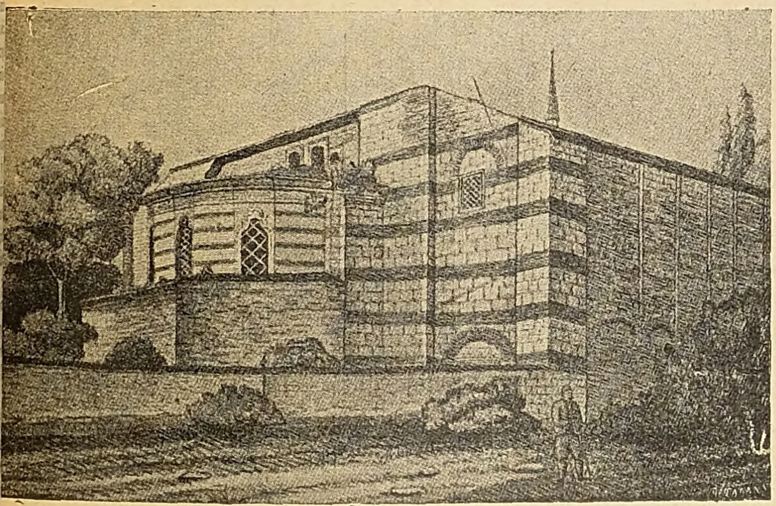

1) Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Στουδίτου (Μὶρ Ἀχὸρ-Τζαμί). 2) Ἡ Ἁγία Εἰρήνη (Τζὲμπ-Κανὲχ-Τζαμί).

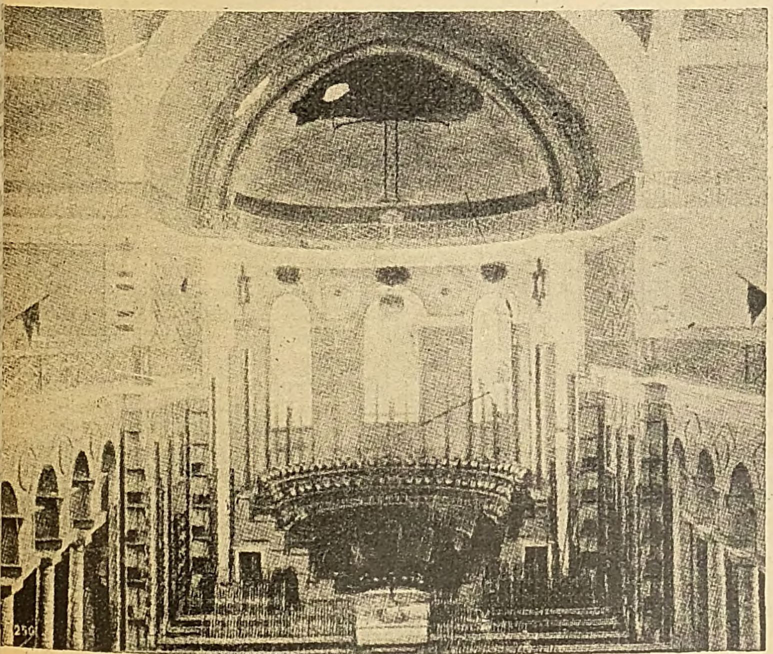

1) Ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. 2) Ὁ βυζαντινὸς ναὸς τῆς μονῆς τῆς Χώρας (νῦν Καχριὲ-Τζαμί).

Digitized by Google

κοσμήσεις· φέρουσι μόνον τὸν σταυρὸν ἢ τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐσῴζετο ἕως τὸ 1456. Ὅτε ἡ Ἁγία Σοφία μετετράπη εἰς τέμενος τοῦ Ἰσλάμ, ὁ Πορθητὴς παρεχώρησεν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ὡς πατριαρχικὸν ναόν. Ἀλλ' ἀργότερα, τὸ 1456, ὁ πατριάρχης ἔλαβε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παμμακαρίστου, καὶ τότε ὁ Μωάμεθ Β' κατέστρεψε τοὺς τάφους τῶν Χριστιανῶν βασιλέων καὶ μὲ τὸ οἰκοδομικὸν ὑλικὸν τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ ἔκτισε τὸ φερώνυμον τέμενος.

Ἁγία Εἰρήνη. Ἡ Ἁγία Εἰρήνη, τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος (Ἁγία Εἰρήνη ἡ Παλαιά), περιλαμβάνεται εἰς τὴν γνωστὴν σῳζομένην Ἁγίαν Εἰρήνην. Ἡ ἐκκλησία αὕτη δὲν εἶχε μετατραπῆ εἰς τέμενος μέχρις ἐσχάτων, ἐχρησίμευε δὲ ὡς ὁπλοθήκη καὶ μουσεῖον. Ταύτην, ὡς καὶ τὴν πλησίον Ἁγίαν Σοφίαν, κατέκαυσεν ὁ ὄχλος κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα (532). Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ τὰς δύο ἐκκλησίας ταύτας ἀνήγειρεν ἐκ νέου ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως. Ἡ Ἁγία Εἰρήνη κεῖται ΒΑ τῆς Ἁγίας Σοφίας, εἰς τὴν δευτέραν ῥηγιῶνα, εἰς τὸ πρῶτον προαύλιον τοῦ σεραγίου, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο αὐλὴ τῶν Γενιτσάρων, πλησίον τῶν παλαιῶν πατριαρχείων. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐκκλησιῶν, ὅπου σήμερον εἶναι πλατεῖα λεωφόρος, ἀνήγειρε συγχρόνως ὁ Ἰουστινιανὸς τὸν καλούμενον ξενῶνα τοῦ Σαμψών, συχνότατα μνημονευόμενον εἰς τὰ βυζαντινὰ χρονικά. Σημειωτέον ὅτι ὑπῆρχον καὶ ἄλλαι δύο ἐκκλησίαι τῆς Ἁγίας Εἰρήνης· ἡ μὲν ἔκειτο παρὰ τὴν βόρειον παραλίαν τῆς πόλεως, ἡ δὲ εἰς τὸ Πέραν, ἡ Ἁγία Εἰρήνη ἡ ἐν Συκαῖς.

Τὸ σχέδιον τῆς Ἁγίας Εἰρήνης τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπῆρξε λίαν ἐνδιαφέρον. Εὐθὺ ἄτριον ἦτο ἔμπροσθεν αὐτῆς, τὸ ὁποῖον σῴζεται σήμερον, τὸ μόνον σῳζόμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀπὸ τὸν νάρθηκα εἰσερχόμεθα εἰς ἓν μικρὸν κλίτος, ἤτοι δρόμον, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί, ὁ ὁποῖος χωρίζεται ἀπὸ τὰ πλάγια διὰ σειρᾶς κιόνων. Ἔχομεν λοιπὸν ἐνταῦθα τὸ σχέδιον τῶν παλαιῶν βασιλικῶν, ἀλλ' ἡ βασιλικὴ στεγάζεται εἰς τὸ κέντρον δι' ὑψηλοῦ τρούλλου, τὸν ὁποῖον στηρίζει πρὸς Δ. ἄλλος τροῦλλος χαμηλότερος. Ἔξωθεν ἡ ὄψις τοῦ τρούλλου εἶναι πολὺ ἐπιβλητική, τὸ δ' ἐσωτερικὸν εἶναι θαυμάσιον διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἁρμονίαν. Τὰ κιονόκρανα φέρουν ἀκόμη τὰ μονογράμματα τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας. ἀλλ' ἡ λάμψις, τὴν ὁποίαν παρῆγον τὰ ψηφιδωτά, ἔχει χαθῆ ἐκ τοῦ ἀσβεστώματος. Σήμερον ὁ ναὸς εἶναι μουσεῖον ὅπλων καὶ φυσικὰ εἶναι παραμεμορφωμένος.

Ἡ Νέα Ἐκκλησία. —Μεγάλη ἀπώλεια διὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν τέχνην εἶναι ἡ καταστροφὴ τῆς περιφήμου ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Νέα, ὡς ἀπώλεια εἶναι καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὴν Νέαν ἔκτισεν ὁ Βασίλειος Α' ὁ Μακεδὼν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ παλατίου, καὶ ἦτο ἓν ἀπὸ τὰ θαυμασιώτερα καλλωπίσματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως προκαλοῦσα τὸν θαυμασμὸν πάντων. Ὅπως ἡ Ἁγία Σοφία τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπραγματοποίησε μεγαλοπρεπῶς τὸν κλασσικὸν τύπον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, ὁμοίως καὶ ἡ Νέα ἔδωκε τὸ ὑπόδειγμα τοῦ κλασσικοῦ τύπου τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ κυριαρχήσῃ εἰς ὅλην τὴν ὀρθόδοξον τέχνην μετὰ τὸν Θ' αἰῶνα. Οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἰδίως ὁ πατριάρχης Φώτιος, ὁ ὁποῖος ἐξεφώνησε θαυμάσιον λόγον εἰς τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς, περιγράφουν τὸ διάγραμμα τῆς ἐκκλησίας. Ἡ Νέα δὲν ὡμοίαζε πλέον πρὸς βασιλικήν· εἶχε τὸ σχῆμα σταυροῦ ἰσοσκελοῦς, ἐγγεγραμμένου ἐντὸς τετραγώνου. Εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν τεσσάρων καμαρῶν, αἱ ὁποῖαι ἐσχημάτιζον τὰ τέσσαρα σκέλη τοῦ σταυροῦ, ὑψοῦτο ὁ τροῦλλος, φερόμενος ἐπὶ τυμπάνου, καὶ τέσσαρες ἄλλοι μικρότεροι τροῦλλοι ὑψοῦντο εἰς τὰς γωνίας τοῦ τετραγώνου. Τὸ σταυροειδὲς λοιπὸν σχῆμα δὲν ἐσχηματίζετο, ὅπως εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ περιγράμματος τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς ἐξωτερικῆς προσόψεως διὰ τῶν διασταυρουμένων καμαρῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπερεῖχον τῆς ἄλλης στέγης καὶ εἰς τὸ μέσον τῶν ὁποίων ὑψώνετο ὁ τροῦλλος. Τοιοῦτον εἶναι τὸ σχῆμα ὅλων τῶν βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν τοῦ κλασσικοῦ βυζαντινοῦ τύπου, ὅπως δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν εἰς τὰς διασωθείσας ἕως σήμερον.

Ἡ ὄψις λοιπὸν τοῦ οἰκοδομήματος ἦτο ἐπιβλητικὴ καὶ κομψοτάτη, ἀπαράμιλλος δὲ ἦτο ἡ λαμπρότης τῆς ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως. Οἱ τροῦλλοι καὶ οἱ θόλοι ἤστραπτον ἀπὸ τὰ ψηφιδωτὰ καὶ τὸν χρυσόν, «ὅπως τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ διὰ τῶν ἀστέρων». Τὰ πολύχρωμα μάρμαρα, ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἐστόλιζον παντοῦ τὴν ἐκκλησίαν. Σπουδαία δὲ καινοτομία ἦτο ἡ κατὰ θεολογικὸν καὶ συμβολικὸν σύστημα ταξινόμησις τῶν παραστάσεων. Εἰς τὸν τροῦλλον εἰκονίζεται ὁ Χριστὸς Παντοκράτωρ ἐν μέσῳ τῶν Ἀγγέλων, εἰς τὴν κόγχην τοῦ ἱεροῦ ἡ Θεοτόκος ἡ Δεομένη, εἰς τοὺς τοίχους αἱ μορφαὶ τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων, τῶν Μαρτύρων κατὰ ἱεραρχικὴν τάξιν. Καὶ οὕτως εἰς τὴν Νέαν ἐφηρμόσθη κατὰ πρῶτον τὸ θαυμάσιον εἰκονογραφικὸν σύστημα τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους αἰῶνας καὶ τὸ ὁποῖον βλέπομεν ἔκτοτε, ὄχι μόνον εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Κίεβον, εἰς τὴν Ἑνετίαν, εἰς τὴν Σικελίαν καὶ εἰς πᾶσαν ἐν γένει ὀρθόδοξον χώραν.

Τὰ μοναστήρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἶναι δύσκολον νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς ἰδιαίτερον κεφάλαιον τὰ περὶ τῶν μοναστηρίων, διότι πολλῶν ἐξ αὐτῶν δὲν γνωρίζομεν παρὰ μόνον τὰς ἐκκλησίας (ὡς τῆς περιφήμου διὰ τὴν τέχνην μονῆς τῆς Χώρας κτλ.)· ἔπειτα δυσδιάκριτα εἶναι τὰ ὅρια μεταξὺ ἁπλῶν ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν, ἐκτὸς ἐννοεῖται τῶν μεγάλων, διότι κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον σπάνιαι ἦσαν αἱ μονήρεις ἐκκλησίαι. Διὰ τοῦτο θὰ καταλεχθῶσιν αἱ σπουδαιότεραι ἐκκλησίαι αὐτῶν μὲ τὰς ἄλλας, καὶ ἐνταῦθα θὰ γίνῃ ἰδιαίτερος λόγος περὶ τοῦ μοναχισμοῦ ἐν γένει ἐν Κωνσταντινουπόλει καί τινων παλαιοτάτων μοναστηρίων.

Ἀποτελεῖ δὲ ὁ μοναχισμὸς κεφάλαιον καὶ τοῦ ὅλου βυζαντινοῦ βίου, ἰδίως δὲ τοῦ βίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι εἶναι γνωστὴ ἀφ' ἑνὸς ἡ ἐπίδρασις τῶν μοναστηρίων εἰς τὴν πρόοδον ἐν γένει τῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἀφ' ἑτέρου ἡ στενοτάτη σχέσις αὐτῶν μὲ τὸν βίον. Ἂν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὰ μοναστήρια εἶχεν ἀνατεθῆ κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐκπαίδευσις, τοὐλάχιστον ἡ κατωτέρα, ὅτι εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς αὐτὰ καὶ ἡ δημοσία ἀντίληψις, διότι πολλὰ εἶχον ξενῶνας, ὀρφανοτροφεῖα καὶ ποικίλων εἰδῶν θεραπευτικὰ καὶ ἀγαθοεργὰ ἱδρύματα, θὰ ἐννοήσωμεν ὅτι τὰ βυζαντινὰ μοναστήρια, καὶ δὴ τῆς πρωτευούσης, ἐθεωροῦντο ὡς δημόσια ἱδρύματα. Οὗτος δὲ κυρίως εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον οἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς κυρίως κατὰ τῶν μοναστηρίων ἐστράφησαν, καὶ ἐπροχώρησαν μὲ τόσην τόλμην εἰς τὸ ἔργον των, ὥστε μετέτρεπον αὐτὰ εἰς στρατῶνας ἢ εἰς ἄλλα δημόσια ἱδρύματα, διότι ἐφοβήθησαν τὴν ὑπερβολικὴν δύναμιν καὶ τὴν τελείαν ὀργάνωσιν αὐτῶν. Ἄλλως τε βλέπομεν καὶ εἰς τὴν «Ἔκθεσιν βασιλείου τάξεως» τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου μὲ πόσην εὐλάβειαν ἐφέροντο οἱ αὐτοκράτορες πρὸς τοὺς ἡγουμένους μεγάλων μοναστηρίων, καὶ ὁποίαν θέσιν εἶχον καὶ οὗτοι, ὡς ἀνώτατοι ἄρχοντες, εἰς τὰς τελετὰς τοῦ Παλατίου.

Εἰς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον καὶ τὴν μητέρα του ἀποδίδεται ἡ ἵδρυσις δεκαπέντε μονῶν. Ἀλλ' ἡ προσεκτικὴ μελέτη δεικνύει ὅτι ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι μία ἁπλῆ παράδοσις. Ἐκ τῶν μνημονευομένων μοναστηρίων ἄλλα δὲν εἶναι τόσον παλαιά, ἄλλα ἦσαν ἁπλαῖ ἐκκλησίαι. Εἶναι βέβαιον ὅτι ἀπὸ τὰ ἀποδιδόμενα μοναστήρια εἰς τὸν Κωνσταντῖνον ἢ τὴν μητέρα του δύο μόνον γνωστά, τὸ τῶν *Ἀβραμιτῶν* καὶ τὸ τοῦ *Ἁγίου Διομήδους* εἶναι τὰ παλαιότερα, ἀλλὰ καὶ ταῦτα δὲν ἀνέρχονται ἀρχαιότερον τῶν ἀρχῶν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος, καὶ δὴ τοῦ 518. Ὥστε αἱ ἀπόπειραι τοῦ νὰ εἰσαχθῇ ἡ μοναχικὴ πολιτεία εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡρισμένως πίπτει εἰς χρόνους μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον, ἴσως πρὸ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Α' (379). Οὐδὲν δὲ τῶν κατόπιν μνημονευομένων ὡς σπουδαίων μοναστηρίων ἀνέρχεται εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην.

Ἡ ἀληθὴς ἐποχὴ τῶν μεγάλων ἱστορικῶν μοναστηρίων πίπτει κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Θεοδοσίου Α'. Τότε ἱδρύθησαν μεγάλα μοναστήρια, τὰ ὁποῖα ἔδωκαν τὸν τύπον τῶν μεταγενεστέρων, καὶ τοιαῦτα εἶναι τοῦ *Δαλματίου*, τῶν *Ρουφινιανῶν* καὶ τῶν *Ἀκοιμήτων*.

Τὰς μεγάλας ταύτας μονὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὡς ἀληθινὰ κάστρα, περικλείοντα ἐνίοτε πολλὰς ἐκκλησίας καὶ θυσιαστήρια, πλῆθος δὲ οἰκοδομῶν, αἵτινες ἄλλαι ἦσαν ξενῶνες καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, ἄλλαι κτίσματα βιοτικῆς χρήσεως, ὡς σιτοβολῶνες, κινστέρναι, οἰνοθῆκαι, ἄλλαι βιβλιοθῆκαι καὶ ἐργαστήρια ἀντιγραφῆς χειρογράφων ἢ τέχνης. Περιεβάλλετο δὲ τὸ σύστημα τοῦτο κτισμάτων διὰ τείχους, τὸ ὁποῖον ἐνίοτε ἦτο ἰσχυρότατον. Τοιαῦτα κολοσσιαῖα τείχη σῴζονται καὶ σήμερον, ἐρυμνότερα, λέγει ὁ Πασπάτης (σ. 290), καὶ αὐτῶν τῶν χερσαίων τειχῶν, τὰ τείχη τῆς παλαιᾶς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος Χριστοῦ (παρὰ τὸν λόφον τοῦ τεμένους Ζεϊρέκ). Ὁ νοῦς τοῦ ἱστορικοῦ, διὰ νὰ ἐννοήσῃ τὰς μονὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρέπει νὰ στραφῇ εἰς τὰς μνημονευομένας περιλαλήτους μονὰς τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ εἰς τὰς σῳζομένας ἁγιορειτικὰς μονάς.

Ἡ μονὴ τοῦ Στουδίου. Εἰς τὸ ΝΔ ἄκρον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πλησίον τοῦ Ἑπταπυργίου, ἐγείρεται ἓν ἠρειπωμένον σχεδὸν τζαμίον, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν τάφοι μουσουλμανικοί. Τὸ παράμερον τοῦτο τζαμίον τοῦ Μὶρ Ἀχὼρ εἶναι ἡ περίφημος εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν μονὴ τοῦ Στουδίου, ἡ ὁποία ὑπῆρξε κέντρον λαμπρότατον γραμμάτων καὶ εὐσεβείας, καὶ τῆς ὁποίας οἱ περιλάλητοι μοναχοὶ Στουδῖται εἶχον ἀποκτήσει τεραστίαν ἐπίδρασιν εἰς τὴν βυζαντινὴν κοινωνίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ μονὴ αὕτη εἶναι συγχρόνως ἡ παλαιοτάτη σῳζομένη μονή, καὶ τὸ σπουδαιότερον, ἡ ἐκκλησία αὐτῆς εἶναι ἡ παλαιοτάτη ἐξ ὅσων ἔχομεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τῆς προϊουστινιανείου ἐποχῆς. Τὴν μονὴν ἀνήγειρε τῷ 463 ὁ Στούδιος, ἀφιέρωσε δ' αὐτὴν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, καὶ ἐγκατέστησεν εἰς αὐτὴν «μοναχοὺς τῶν Ἀκοιμήτων», συνήθως ὅμως ἡ μονὴ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἁπλῶς μονὴ τοῦ Στουδίου, τοῦ Στουδίτου ἢ τῶν Στουδίων, ἢ καὶ ἁπλῶς τὸ Στούδιον, καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα ταῦτα ἔγινε περιλάλητος εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἡ ἱδρυθεῖσα μονὴ ταχέως ηὐξήθη, ἔγινε δὲ τόσον μεγάλη, ὥστε διέτρεφε χιλίους μοναχούς. Ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς εἶναι ἡ μοναδικὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ παλαιοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τύπου, τοῦ τύπου τῆς βασιλικῆς, ὁμοία μὲ τὰς ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας ἀνήγειρεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. Εἶναι καθ' ὅλα ὁμοία μὲ τὸν ἑλληνιστικὸν τύπον βασιλικῆς, ἤτοι δρομικῆς ἐκκλησίας, ἔχει ἄτριον, στοάς, τρεῖς δρόμους, μίαν μόνον μεγάλην κόγχην τοῦ ἱεροῦ καὶ γυναικωνίτην, περιβάλλοντα τὸν κυρίως ναόν. Ἄλλοτε ἡ πολυτέλεια τῆς διακοσμήσεως ἦτο θαυμασία. Τὸ δάπεδον ὡμοίαζε, ὡς λέγει Βυζαντινὸς ποιητὴς τοῦ Ι' αἰῶνος, μὲ λειμῶνα διανθιζόμενον δι' ἀμαράντων ἀνθέων, πολύχρωμα μάρμαρα ἐκάλυπτον τὸ κάτω μέρος τῶν τοίχων, καὶ ἄνω αὐτῶν ἤστραπτον τὰ ψηφιδωτὰ ἐπὶ χρυσοῦ ἐδάφους. Ἀπὸ τὸν ἐξαφανισθέντα αὐτὸν πλοῦτον τίποτε σχεδὸν δὲν ἀπομένει σήμερον, καὶ ἡ περιφανὴς ἄλλοτε μονὴ εἶναι ἐλεεινὸν ἐρείπιον.

Μεγάλην ἀπήχησιν ἔσχον εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν οἱ ἀγῶνες τῶν Στουδιτῶν μοναχῶν ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας, ὡς εἰκονοφίλων, καὶ ἡ ἰσχὺς αὐτῶν εἰς τὸν σκληρὸν ἀγῶνα. Εἰς τοὺς Στουδίτας μοναχοὺς ὀφείλεται ἡ ἀναστήλωσις τῶν εἰκόνων ὑπὸ τῆς Θεοδώρας (787). Δύο ἡγούμενοι τῆς μονῆς ταύτης ἀνέβησαν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Ἀλέξιος, οἱ Στουδῖται (ὁ πρῶτος τῷ 974, ὁ δεύτερος τῷ 1025).

Ἡ μονὴ τῆς Χώρας (Καχριὲ-τζαμί). Ἡ θαυμασία καὶ σπουδαιοτάτη διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης ἐκκλησία τῆς μονῆς ταύτης σῴζεται ἀκόμη καὶ σήμερον μεταβεβλημένη εἰς τέμενος, εἰς τὴν μακρινὴν συνοικίαν πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἦτο ἡ περίφημος κατὰ τὸν ΙΓ' καὶ ΙΔ' αἰῶνα συνοικία τῶν Βλαχερνῶν. Ἡ μονὴ αὕτη τῆς Χώρας ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὸν Χριστὸν τῆς Χώρας, μᾶλλον εἰς τὴν Θεοτόκον τῆς Χώρας, ὄχι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τὴν τοπικὴν τοῦ ὀνόματος χώρα, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ὑψηλοτέραν συμβολικὴν ἔννοιαν (βλ. *Ἀδ. Ἀδαμαντίου*, Ἁγνείας πεῖρα εἰς τὴν «Λαογραφίαν»). Ἐκτίσθη δὲ ἡ ἐκκλησία τῆς Χώρας κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, καὶ διεκοσμήθη ἀργότερα, τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, διὰ λαμπροτάτων ψηφιδωτῶν, διὰ φροντίδος καὶ δαπάνης τοῦ μεγάλου λογοθέτου Θεοδώρου Μετοχίτου, ὑπουργοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Β'. Τὰ ψηφιδωτὰ τῆς μονῆς τῆς Χώρας ἔχουν μεγίστην ἀξίαν, διότι εἶναι κάλλιστα τεκμήρια, ὅπως καὶ αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Μιστρᾶ, τῆς πολυθρυλήτου ἀναγεννήσεως τῶν Παλαιολόγων. Εἶναι τόσον πρωτότυπος καὶ ἀπροσδόκητος ἡ τέχνη τῶν ψηφιδωτῶν τῆς Χώρας, ἐκινοῦν τόσην ζωήν, κίνησιν καὶ ποικιλίαν, ὥστε, ὅτε ἀνεκαλύφθησαν πρὸ 45 περίπου ἐτῶν, ὁ νοῦς τῶν καλλιτεχνῶν, οἱ ὁποῖοι τὰ εἶδον, ἐνεθυμήθη τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Jiotto, τὰ ὁποῖα στολίζουν τὴν Ἀρέναν τῆς Παδούης.

Μετὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἡ μονὴ τῆς Χώρας εἶναι ἡ πολυτελεστέρα ἐκκλησία, ἡ ὁποία διεσώθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἔχει δύο νάρθηκας, καλύπτεται δὲ ὁ ἐσωτερικὸς νάρθηξ διὰ δύο τρούλλων. Εἰς τοὺς κάτω τοίχους τῶν δύο ναρθήκων καὶ εἰς ὅλην τὴν ἐκκλησίαν λάμπουν ὡραιότατα πολύχρωμα μάρμαρα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι ἐπενδεδυμένοι, καὶ ἡ πολύχρωμος αὕτη ὀρθομαρμάρωσις εἶναι μία ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας τοῦ τοιούτου εἴδους διακοσμήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν διασωθῆ εἰς τὴν βυζαντινὴν τέχνην. Ὑπεράνω τῶν θυρῶν σῴζονται μαρμάριναι ἁψῖδες μὲ πλούσια ἀνάγλυφα. Τὰ δὲ κιονόκρανα τῆς ἐκκλησίας κοσμοῦνται ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων διακοσμήσεων μὲ μορφὰς ἀγγέλων. Ἰδίως ὅμως ἀξιοθαύμαστος εἶναι καὶ πολύτιμος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης ἡ διασωθεῖσα σειρὰ τῶν ψηφιδωτῶν παραστάσεων καὶ διακοσμήσεων, αἱ ὁποῖαι διεσώθησαν εἰς τοὺς τοίχους τῶν δύο ναρθήκων καὶ εἰς τοὺς δύο τρούλλους τοῦ ἐσωτερικοῦ νάρθηκος. Τὰ ψηφιδωτὰ ταῦτα ἀπεικονίζουν κυρίως δύο εἰκονογραφικοὺς κύκλους· εἰς μὲν τὸν ἐξωτερικὸν νάρθηκα παριστάνεται ὁ βίος τοῦ Χριστοῦ, εἰς δὲ τὸν ἐσωτερικὸν ὁ βίος τῆς Θεοτόκου. Πολὺ περίεργος ἰδίως εἶναι ἡ σειρὰ τῶν ψηφιδωτῶν ἡ ἀναφερομένη εἰς τὸν βίον τῆς Θεοτόκου, τῆς ὁποίας ὁ εἰκονογραφικὸς κύκλος εἶναι φαίνεται συριακῆς προελεύσεως. Ἔχομεν ἐνταῦθα 18 συνθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀφηγοῦνται τὸν βίον τῆς Παναγίας καὶ αἱ ὁποῖαι μᾶς δεικνύουν προσπάθειαν τοῦ ζωγράφου πρὸς ἔκφρασιν τῆς ζωῆς, τῶν αἰσθημάτων, διαφόρων γραφικῶν λεπτομερειῶν. Ὅλη ἡ ἐκκλησία ἦτο ψηφιδογραφημένη. Ἄνωθεν τῶν θυρῶν ἔχομεν δύο

Digitized by Google

μεγάλα ψηφιδωτά, τὰ ὁποῖα εἶναι ὡς ἀληθεῖς εἰκόνες καὶ παριστάνουν τὸ μὲν ἓν τὴν Θεοτόκον μεταξὺ δύο ἀρχαγγέλων, τὸ δὲ ἄλλο τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον, εἰς τοὺς πόδας τοῦ ὁποίου εἶναι γονυκλινὴς ὁ ἀνακαινιστὴς τῆς ἐκκλησίας Θεόδωρος Μετοχίτης καὶ προσφέρει τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσαν ἐκκλησίαν εἰς τὸν Σωτῆρα ἐνδεδυμένος μὲ πολυτελέστατον ἔνδυμα, μὲ ἕνα ὑψηλὸν κάλυμμα κεφαλῆς, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ ἔμβλημα τοῦ ἀξιώματός του. Ἀλλοῦ πάλιν ἔχομεν κομψὰς μορφὰς ἁλιέων, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὅμοιοι, εἰς τὴν καμπύλην τῶν ἁψίδων οἱ ἐν προτομῇ ἐντὸς ἐγκολπίων. Ἄξιον προσοχῆς εἶναι τὸ ψηφιδωτόν, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὸν ἅγιον Πέτρον καὶ τὸν ἅγιον Παῦλον παρὰ τὴν βασιλικὴν θύραν, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸν δεύτερον νάρθηκα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἰδίως ἡ κολοσσιαία σύνθεσις, ἡ ὁποία παριστάνει τὴν δέησιν, δηλαδὴ τὴν παράκλησιν τῆς Παναγίας πρὸς τὸν Χριστόν.

Ἴσως συνθέσεις τινὲς τοῦ θαυμασίου τούτου εἰκονογραφικοῦ συνόλου νὰ ἀνάγωνται εἰς τὸν ΙΒʹ αἰῶνα, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν μία βασίλισσα ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν ἵδρυσε τὴν μονὴν τῆς Χώρας. Τὰ περισσότερα ὅμως ψηφιδωτὰ ἀνήκουν ἀναντιρρήτως εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔʹ αἰῶνος 1310—1320), καὶ ἔγιναν διὰ φροντίδος τοῦ μεγάλου ἄρχοντος Θεοδώρου τοῦ Μετοχίτου, τοῦ ὁποίου ἡ εἰκὼν σῴζεται εἰς τὸ τύμπανον τῆς βασιλικῆς θύρας.

Τὰ ψηφιδωτὰ τῆς μονῆς τῆς Χώρας ἔχουν τόσην μεγάλην ζωήν, κίνησιν καὶ ποικιλίαν χρωματισμῶν, εἶναι τόσον διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ παλαιότερα ἔργα τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ὥστε ὅταν ἀνεκαλύφθησαν πρὸ 45 περίπου ἐτῶν, πολλοὶ ἐνόμισαν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐζωγραφήθησαν ἀπὸ Βυζαντινὸν καλλιτέχνην, ἀλλ ὅτι ἦσαν ἔργα τῶν ἀρχῶν τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως. Ἀλλὰ σήμερον, ὅτε γνωρίζομεν καλύτερον τὴν βυζαντινὴν τέχνην καὶ γνωρίζομεν τὰς περιφήμους τοιχογραφίας τοῦ Μιστρᾶ, ἡ γνώμη ἐκείνη ἐγκατελείφθη καὶ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι τὰ ψηφιδωτὰ τῆς μονῆς τῆς Χώρας ἀνήκουν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ΙΔʹ αἰῶνος.

Αἱ σπουδαιότεραι ἄλλαι ἐκκλησίαι. Ἐκ τῶν σπουδαίων ἄλλων ἐκκλησιῶν ἢ μονῶν πρέπει, τοὐλάχιστον διὰ βραχέων, νὰ περιγραφοῦν, ἢ ἔστω καὶ ἁπλῶς νὰ μνημονευθοῦν, αἱ ἑξῆς: Ἡ ἐκκλησία τοῦ *Παντοκράτορος*, καθολικὸν μεγάλης μονῆς ἀνεγερθείσης ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒʹ αἰῶνος· ἔκειτο εἰς τὸ μέσον τοῦ βορείου μέρους τῆς πόλεως καὶ ἦτο καταφανὴς καὶ ἀπὸ τὸν λιμένα τοῦ Κερατίου καὶ ἀπὸ τὸν κόλπον (σήμερον Ζεϊρὲκ-τζαμί). Ἡ μονὴ αὕτη, τῆς ὁποίας τὸ τυπικὸν εἶχε συνταχθῆ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ιωαννου Κομνηνοῦ, κατέστη ἡ μεγίστη ἐκ τῶν μονῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ περιεβάλλετο διὰ πολλῶν ἱδρυμάτων καὶ κτισμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων σήμερον δὲν ἔχουν σωθῆ ἢ ἐλάχιστα λείψανα. Ἡ μεγάλη αὕτη ἐκκλησία σχηματίζεται ὑπὸ τριῶν συνεχῶν μνημείων, δύο σταυροειδῶν ἐκκλησιῶν, αἵτινες περιβάλλουν τὸν κεντρικὸν ναόν.

Κατὰ τὸν ΙΒʹ ἐπίσης αἰῶνα ἐκτίσθη ἡ *μονὴ τῆς Παμμακαρίστου* (νῦν Φετιχιὲ-τζαμί, ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Δούκα, πρωτοστράτορος, καὶ τῆς Μαρίας Δούκαινας, ἀδελφῆς τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Ἡ ἐκκλησία αὕτη κεῖται ἄνω τοῦ Φαναρίου πρὸς τὰς Βλαχέρνας (ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Τελὰλ-σοκαγί) καὶ ἔγινε πολυθρύλητος ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας, διότι, μετὰ μικρὰν διαμονὴν εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, κατῴκησεν εἰς αὐτὴν ὁ πατριάρχης καὶ εἰς τὴν μονὴν ταύτην ἱδρύθη τὸ πατριαρχεῖον, ὅπου ἔμεινεν ἐπὶ ἕνα αἰῶνα καὶ ἐπέκεινα (1456—1586), ἕως ὅτου ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς εἰς τὸ Φανάριον. Πολὺ σεβαστὸν ἱερὸν ἦτο καὶ ἡ παρὰ τὸν Κεράτιον κόλπον πρὸς Ν. τοῦ Φαναρίου (καὶ δὴ τῆς ἐνορίας Τζουμπαλῆ εἰς τὴν ὀθωμανικὴν συνοικίαν Κιουτσοὺκ Μουσταφᾶ πασᾶ) ἐκκλησία τῆς *Ἁγίας Θεοδοσίας* (σήμερον Γκιοὺλ-τζαμί=τέμενος τῶν ῥόδων).

Περισσότερον ἄγνωστος εἶναι ἡ μονὴ τῆς *Παναχράντου* (Φεναρὶ-Γιεσσὰ-μετζιτ), κειμένη ὄπισθεν τοῦ τεμένους τοῦ κατακτητοῦ καὶ περικυκλωμένη ὑπὸ ὀθωμανικῶν συνοικιῶν (εἰς τὴν συνοικίαν Χαλιτζιλὰρ κιοσκιού). Καὶ ἡ ἐκκλησία αὕτη εἶναι διπλῆ, στεγάζονται δὲ αἱ δύο ἐκκλησίαι διὰ τρούλλου κεντρικοῦ καὶ καταλήγουν εἰς τὸ ἱερὸν εἰς τρεῖς κόγχας. Ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα ἑκάστη ἐκκλησία ἔχει ἴδιον τύπον. Ἐνταῦθα ἦτο ἡ πλατεῖα Ἒτ-μεϊντάν, εἰς τὴν ὁποίαν διέμενον οἱ Γενίτσαροι, ὅπου κατεσφάγησαν οὗτοι τῷ 1826 διὰ διαταγῆς τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ. Εἰς τὴν μονὴν ταύτην εἶχε καταφύγει ὁ λατινόφρων ἐπὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου πατριάρχης Βέκκος, φοβηθεὶς μήπως οἱ ἐμμένοντες εἰς τὰ πάτρια «διασπαράξωσι τοῦτον δραμόντες ἐξαίφνης» *(Γρηγορᾶς)*. Ἄξια λόγου διὰ τὸν ἀρχιτεκτονικὸν τύπον εἶναι ἡ ἐκκλησία τοῦ *Ἁγίου Ἀνδρέου ἐν τῇ Κρίσει* (εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Ψαμάθου, Τζουμα παζαρ, σήμερον Κοτζᾶ-Μουσταφᾶ πασᾶ τζαμί). Ἀνήκει εἰς τὸν Ζʹ αἰῶνα καὶ ἔχει πρότυπον τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ὅπως εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, ὁ κεντρικὸς τροῦλλος ὑποστηρίζεται διὰ δύο ἡμιτρούλλων καὶ στηρίζεται εἰς τέσσαρας ὀγκώδεις παραστάδας. Τῆς ἰδίας ἐποχῆς εἶναι καὶ ἡ ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι σήμερον τὸ τέμενος *Καλ-ντὰρ χανὲ* καὶ τὴν ὁποίαν τινὲς νομίζουν ὡς τὴν μνημονευομένην ἐκκλησίαν τῆς *Διακονίσσης*. Ἡ ἐκκλησία αὕτη ἔχει ἀξιόλογον ἀρχιτεκτονικὴν κατασκευήν, ἔχει τρία κλίτη, στεγάζεται διὰ τρούλλου καὶ παρέχει τὸν διάμεσον τύπον μεταξὺ τῆς τρουλλωτῆς βασιλικῆς καὶ τῆς σταυροειδοῦς ἐκκλησιας. Εἰς τὴν γυναικείαν μονὴν τοῦ *Μυρελαίου* Βουδρουμ-τζαμί, κτισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ, ἀνεπαύοντο τὰ ὀστᾶ τοῦ Μαυρικίου καὶ τοῦ κτίτορος αὐτοκράτορος. Συχνὰ ἀναφέρεται εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν ἡ μονὴ τοῦ *Λιβὸς* παρὰ τὸ τέμενος τοῦ Πορθητοῦ. Κτίτωρ τῆς μονῆς ἦτο ὁ πατρίκιος Κωνσταντῖνος ὁ Λίψ, ἀκμάσας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου Εἰς τὴν μονὴν ταύτην ἐνεταφιάσθη μετὰ λαμπρότητος ὁ Ἀνδρόνικος Β ὁ Παλαιολόγος (μοναχός, 1330—1332).

Αἱρετικαὶ καὶ ἀλλόδοξοι ἐκκλησίαι. Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς πόλεως, οἱ Γότθοι ἦσαν πολυαριθμότατοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἦσαν δὲ οἱ Γότθοι, καὶ ὅλοι οἱ ἐκχριστιανισθέντες βάρβαροι, ἀρειανοί, καὶ εἶχον ἀνέκαθεν ἐκκλησίαν ἰδίαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία πολλάκις, ὡς φαίνεται, ἐκάη κατὰ τὰς ταραχὰς καὶ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶν αἱρετικῶν ξένων. Ἐπὶ πολὺ μακρότερον χρόνον, ἀργότερα ἀπὸ τοὺς Γότθους, ἀλλ' ἕως τὸ τέλος τῆς βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶχον ἐκκλησίαν ἰδίαν οἱ Ἀρμένιοι, οἱ ὁποῖοι συνεχῶς κατῴκουν πολυπληθεῖς εἰς τὴν πόλιν. Κατὰ δὲ τοὺς τελευταίους χρόνους μνημονεύονται καὶ δυτικαί, ἤτοι ῥωμαιοκαθολικαὶ ἐκκλησίαι. Κατὰ τὸν ΙΓʹ αἰῶνα ὑπῆρχον εἰς τὰς παρὰ τὸν Κεράτιον κόλπον συνοικίας τῶν Ἰταλῶν, Πισατῶν, Γενουηνσίων, Ἀμαλφητανῶν καὶ Ἐνετῶν πλειότεραι τῆς μιᾶς ἐκκλησίαι, τῶν ὁποιων τὴν ἱστορίαν δὲν γνωρίζομεν καλῶς. Κατὰ δὲ τὴν λατινοκρατίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει (1204—1261) πολλαί, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν μεγάλων, ὀρθόδοξοι ἐκκλησίαι εἶχον μετατραπῆ εἰς καθολικάς, καὶ δὴ ἡ μεγάλη ἐκκλησία καὶ αἱ ἐκκλησίαι τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῶν Βλαχερνῶν, ἀναφέρονται δὲ καὶ αἱ μοναὶ τοῦ Παντοκράτορος, τοῦ Παντεπόπτου, τῆς Παναχράντου καὶ ἄλλαι πολλαί. Εἰς τὸν Γαλατᾶν οἱ Γενουᾶται εἶχον τέσσαρας ἐκκλησίας. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι μνημονεύεται καὶ ἀγγλικὴ ἐκκλησία παρὰ τὴν πύλην τῆς Ἀδριανουπόλεως, κτισθεῖσα ὑπὸ Ἄγγλου εὐγενοῦς κατὰ τὸν ΙΒʹ αἰῶνα Ἄξιοι ἐπίσης μνείας εἶναι καὶ οἱ μὴ χριστιανικοὶ οἶκοι λατρείας, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρχον κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοιούτους δ' εἶχον οἱ ἀρκετὰ πολυάριθμοι Ἰουδαῖοι καὶ Μουσουλμᾶνοι, οἵτινες διέμενον εἰς τὴν πόλιν χάριν ἐμπορίας ἰδίως. Πολὺ ἐνωρὶς εὑρίσκομεν ἐγκατεστημένους ἤδη Ἰουδαίους ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους. Ἡ ἰουδαϊκὴ συνοικία ἦτο παρὰ τὰ Χαλκοπρατεῖα, ἀργότερα παρὰ τὸ Νεώριον ἐπὶ τοῦ Κερατίου κόλπου, ὅπου ὑπῆρχε καὶ ἑβραϊκὴ σκάλα. Περιελάμβανε δὲ ὄχι μόνον συναγωγήν, ἀλλὰ καὶ νεκροταφεῖον. Οἱ δὲ Μωαμεθανοί, ἤδη ἀπὸ τὸν Ηʹ αἰῶνα, εἶχον «μασγίδιον», ἤτοι μικρὸν οἶκον προσευχῆς εἰς τὴν πόλιν (μετζιτιέ), κείμενον παρὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ τὸν Ἱππόδρομον. Τὸ μασγίδιον τοῦτο παρημελήθη, ἀργότερα ἔγινε τζαμί, καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις ἤθελε νὰ περιποιηθῇ τὸν πανίσχυρον καὶ περίφημον σουλτᾶνον τῆς Αἰγύπτου Σαλαεδίν, ἐγκαινιάσθη πανηγυρικῶς μουσουλμανικὸν τέμενος. Πλὴν τοῦ ἐπὶ τοῦ Βαγιαζὶτ κτισθέντος τζαμίου, ὑπῆρχον κατά τινας ἐρευνητὰς καὶ ἄλλα μουσουλμανικὰ τεμένη εἰς τὴν μεσαιωνικὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μονίμου ἐγκαταστάσεως ξένων, καὶ δὴ Ἰταλῶν, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔλαβον καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ συνοικίαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον (εἰς τὸ βόρειον μέρος), ἔπειτα εἰς τὴν Προποντίδα παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἁγίου Αἰμιλιανοῦ. Αδ. Αδ.

Ἁγιάσματα. Τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν τειχῶν, ἁγιάσματα, παρέχοντα θεραπείαν παθῶν, ἀριθμοῦνται πολλά, ἐὰν εἶναι δυνατὸν ν' ἀριθμηθῶσιν. Εὑρίσκονται ἐντὸς ἱερῶν ναῶν (τὰ παλαιότερα σῴζονται ὑπὸ τούτους, ὄχι ἀμέσως ὑποκάτω, ἀλλὰ πλησιέστατα) ἐντὸς κήπων, ἐργαστηρίων, εἰς ὑπόγεια οἰκιῶν, ἑλληνικῶν ἢ τουρκικῶν, ἐντὸς τειχῶν. Πάντα χρῄζουσιν ἐρεύνης ἐπὶ τόπου. Ἀπαριθμῶ ἐνταῦθα ὅσα κατώρθωσα ν' ἀνεύρω ἐν μιᾷ τριακονταετίᾳ.

Ἰανουαρίου 1. Ἁγίου Βασιλείου εἰς τὸν ναὸν Ἁγίου Γεωργίου εἰς Ἐδιρνέκαπι καὶ πλησίον τοῦ ἁγιάσματος τῶν Βλαχερνῶν. Τὸ πρῶτον, φρέαρ, τὸ δεύτερον, λείψανον δεξαμενῆς παλαιᾶς Ἁγίου Βασιλείου.

Ἰανουαρίου 16. Πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐνορίας τῆς Ἁγίας Κυριακῆς, εἰς τὸ Τσινδζὴ-μεηδὰν Ἁγίασμα Ἰωάννου τοῦ Καλυβίτου, ἐντὸς οἴκου, κατὰ τὴν ὁδὸν Ἀραητζήδικα, ἐνορίας Ἁγίας Κυριακῆς Κοντοσκαλίου, καταχωσθὲν κατὰ τὴν νέαν ῥυμοτομίαν· ἔμεινεν ἴχνος παρεκκλησίου μόνον, τὸ ὁποῖον οἱ πιστοὶ πιστεύουσιν ὅτι εἶναι λείψανον μονῆς παλαιᾶς.

Ἰανουαρίου 17. Ἁγίασμα Ἁγίου Ἀντωνίου ἐν τῷ ναῷ Ἁγίου Νικολάου (Γαλατᾶ) ἐπὶ λοφίσκου, παρὰ τὸ Κουζγουντζοὺκ (Ἑρμολινὰ) ἀνατολ. παραλίας τοῦ Βοσπόρου· φρέαρ ἀνάξιον ἐμβριθοῦς ἐρεύνης.

Ἰανουαρίου 18. Ἁγ. Ἀθανασίου, ὄπισθεν τῆς Σχολῆς Μαρασλῆ ἐν Φαναρίῳ· εἶδος δεξαμενῆς.

Ἰανουαρίου 20 Ἁγίου Εὐθυμίου· ἄνωθεν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἐν Φαναρίῳ· φρέαρ.

Ἰανουαρίου 30 Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἐν Τσεγκέλκιοϊ τοῦ Βοσπόρου (ἀνατ. παράλ.). Ἡ συρροὴ προσκυνητῶν ἐξέλιπε σχεδόν. Ἄξιον ἐρεύνης

Φεβρουαρίου 10 Ἁγίου Χαραλάμπους ἐν Ρηγίῳ (Κιουτσοὺκ-Γσεκμετζὲ) ὑπὸ θόλον βυζαντινῆς οἰκοδομῆς, φιάλη —παρὰ τὸν Ἅγιον Γεώργιον ἐν Ἐδιρνέκαπι —καὶ ἐν Νεοχωρίῳ τοῦ Βοσπόρου· φρέαρ (ὅπου λείπει ἀπὸ τὴν λέξιν Βοσπόρου ὁ ὁρισμὸς ἀνατ. παραλία, ἐννοῶ τὴν δυτικήν).

Φεβρουαρίου 14. Ἁγίου Αὐξεντίου. Πρότερον ἐπ ὀνόματι ἄλλου τινὸς ἁγίου σεμνυνόμενον.

Μαρτίου 9 Ἁγίων 40 Μέχρι τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Μετζήτ, τοῦ κτίσαντος τὸ παλάτιον τοῦ Ντολμᾶ-Μπαγισέ, τὸ ἁγίασμα τῶν 40 μαρτύρων ὑπῆρχεν ἐντὸς τοῦ παλατίου· κατόπιν διωχετεύθη ἔξω τοῦ παλατίου, εἰς ὃν τόπον ὑπάρχει σήμερον.

Ἀπριλίου 23 Ἁγίου Γεωργίου, ἐντὸς πύργου στρατιωτικοῦ, βυζαντινοῦ, ἐπὶ τοῦ τείχους τοῦ Φαναρίου. Ὁ πύργος διεσκευασμένος κάλλιστα ἔνδον. Ἄλλοτε τὸ ἁγίασμα ἐπανηγύριζε τῇ Κυριακῇ τῆς Σαμαρείτιδος. Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἡ μικρὰ δεξαμενὴ ἢ φιάλη, μένει ληθαργοῦσα — εἰς Ὀρτάκιοϊ—εἰς Νεοχώριον—εἰς Παντείχιον.

Μαΐου 2. Ἁγίου Ἀθανασίου. Εἴς τινα γήλοφον, εἰς Ταταῦλα, ὅπου καὶ ναΐσκος ὑπάρχει τοῦ ἁγίου εἰς Κούλελυ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, δεξαμενή, παρ' αὐτὴν ἁψίς, καὶ ἄλλη δεξαμενὴ ἄλλοτε συνέρρεον πλήθη. Περιεκλείσθη εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐκεῖ στρατιωτικῆς σχολῆς— εἰς ἄλλο, ἐντὸς ἀμπελιῶν, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς σχεδὸν ὥρας ἀπὸ τοῦ Τσεγκὲλ-κιοϊ—εἰς τὸ Παντείχιον τῆς βιθυνικῆς παραλίας, ὅπου μέχρι μέσων ΙΘʹ αἰῶνος ἡ πανήγυρις διεξήγετο δημοτελέστατα—εἴς τινα λόφον ὑπεράνω τοῦ Βαθυρρύακος τοῦ Βοσπόρου. Θόλος ἄτεχνος συνάγων ἐν ἑαυτῷ βρόχινον ὕδωρ.

Μαΐου 5. Ἁγίας Εἰρήνης. Ἐν Μάλτεπε, δῆθεν Βρύαντι, τῆς βιθυνικῆς παραλίας. Θολοσκέπαστος πηγὴ—εἰς τὸ Παντείχιον, πολλὴν ἐκχύον ἄλλοτ συρροὴν πιστῶν.

Μαΐου 14. Ἅη-Θαράπη. Θεράποντος ἱερομάρτυρος. Εἰς Παντειχιον, ὅπου κατεχώσθη εἰς τὴν μεγάλην οἰκίαν Ἀζαριάν, ἐκ τῶν καθολικῶν Ἀρμενίων—εἰς Βουγιοὺκ ντερὲ τοῦ Βοσπόρου, εἰς τὴν οἰκίαν Ἀβραὰμ πασᾶ—ἀπέναντι τῆς Ὑψ. Πύλης, ἐντὸς καταβασίου, ὅπου διωχετεύθη ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ παλατίου πρὸ πολλῶν ἐτῶν (ἴσως Χριστοῦ θεραπευτοῦ).

Μαΐου 21. Ἁγίου Κωνσταντίνου. Εἰς Μάλτεπε, πρόποδας τοῦ λόφου Δράκου—ἐντὸς τοῦ ξενοδοχείου Πεταλᾶ, κατὰ τὴν ἀποβάθραν τῆς Θεραπείας (Θαραπειὰ σήμερον), τοῦ Βοσπόρου— οὐ μακρὰν αὐτοῦ, ἀλλ ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Βουγιοὺκ-ντερέ· θόλος καὶ τοῦτο κακότεχνος, συνάγων ἐν αὐτῷ βρόχινον ὕδωρ—κατὰ τὸ 1840—1845 ἀνεκαλύφθη ἄλλο, παλαιόν, ὑπὸ τὸ τεῖχος, εἰς τὸ μεθόριον τῶν συνοικιῶν Μπαλίνου καὶ Φαναρίου. Ἐπειδὴ συνέβη νὰ σημειωθῶσιν, οὕτως ἢ ἄλλως, θαύματά τινα, ἠμποδίσθη ἡ συρροὴ τοῦ πλήθους, ἀπέθανε δὲ τὸ ἁγίασμα.

Ἰουνίου 12 Ἁγίου Ὀνουφρίου. Εἰς τὸ Μιχαήλιον (=Μέγα Ῥεῦμα) τοῦ Βοσπόρου ἐπὶ τοῦ μικροῦ λόφου Ἁγίου Ὀνουφρίου.

Ἰουνίου 24 Προδρόμου γενέθλια. Εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῆς ὀρθοδόξου ἐν Βεβεκίῳ (τοῦ Βοσπόρου) κοινότητος—εἰς Καλενδέρι, μεταξὺ Νεοχωρίου καὶ Θεραπείας, παρὰ τὴν θάλασσαν, ἐν θόλῳ ἀναξίῳ λόγου, ὑπό τινα λόφον—εἰς ὑπόγειον τοῦ νάρθηκος τοῦ ἐν Γενὶ-μαχαλὲ ἄνω Βοσπόρου) ναοῦ ἁγίου Ἰωάννου Προδρόμου—εἰς Θεραπειὰ —εἰς Πασᾶ-λιμάν, παραλίαν μέσῳ Χρυσοπόλεως καὶ Ἑρμολιανῶν—εἰς Μάλτεπε τῆς βιθυνικῆς παραλίας, ὅπου καὶ λείψανα παλαιᾶς οἰκοδομῆς, καὶ εἰς ἀπόστασιν 20ʹ σχεδὸν ἀπὸ τῆς παραλίας.

Ἰουνίου 30 Τῶν Ἁγίων 12 Ἀποστόλων. Εἰς τὸ Βεβέκι τοῦ Βοσπόρου, ἐντὸς τοῦ κήπου ἰδιωτικῆς οἰκίας. Τὸ μικρὸν ἱερὸν οἰκοδόμημα ἐπεσκευάσθη τῷ 1742.

Ἰουλίου 1. Ἁγίων Ἀναργύρων. Εἰς Τσεγκέλκιοϊ, ἐντὸς κήπου—εἰς Θεραπείαν.

Ἰουλίου 2. Ἡ κατάθεσις τῆς τιμίας ἐσθῆτος τῆς Θεοτόκου. Γίνεται ἡ δημοτελεστέρα, μετὰ τὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, πανήγυρις ἐν τῷ περιωνύμῳ ἁγιάσματι τῶν Βλαχερνῶν—εἴς τινα λαχανόκηπον ἐν Μεγάλῳ Ῥεύματι.

Ἰουλίου 7. Ἁγίας Κυριακῆς. Ἐντός τινος οἰκίας ἐν τῇ συνοικίᾳ Σαλμὰ-τομπρούκ — εἰς Ταταῦλα, κατὰ τοὺς πρόποδας, ἐν ἰδιωτικῷ κήπῳ —εἰς Μέγα Ῥεῦμα —εἰς Κιρὲτς-μπουρνοῦ τοῦ Βοσπόρου — εἰς Πασᾶ-μπαγτσὲ καὶ εἰς τὸ Βέηκοζ, ἀμφότερα τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου κείμενα — ἐν

Digitized by Google

τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Κυριακῆς ἐν Κοντοσκαλίῳ, ἑορτάζον τὴν μνήμην τῆς ἁγίας· φρέαρ, εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ ναοῦ κείμενον, διοχετεύθη πρὸς τὸν νάρθηκα εἰς μικρὰν δεξαμενήν. Οἱ πιστοὶ φρονοῦσιν ὅτι τὸ ἁγίασμα καθωσιοῦτο εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Βασιλείου, διότι εἰς ὄνομα αὐτοῦ τιμᾶται τὸ βόρειον κλίτος τοῦ ναοῦ.

Ἰουλίου 11. Τῆς Ἁγίας Εὐφημίας τοῦ Ὅρου. Εἰς τὸν περίβολον τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, ἐν Φαναρίῳ—εἰς ὑπόγειον τῆς ὄπισθεν τοῦ πατριαρχείου οἰκίας Κ. Μακρίδου πασᾶ—εἰς τὴν νῆσον Χάλκην, ὑπὸ τὴν μονὴν Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Κρημνοῦ.

Ἰουλίου 17. Ἁγίας Μαρίνης. Ἐν Φαναρίῳ, ἐντὸς οἰκίας ἐπιθαλασσίου—εἰς Κούλελι, μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Τσεγκέλ-κιοϊ, παλαιὸν ὡραῖον ὑδραγωγεῖον—εἰς Θεραπείαν—εἰς τὸ χωρίον Σαφρᾶ, 2 ½ ὥρας ἀπέχον τῶν πρὸς Θρᾴκην τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως — μεταξὺ τῶν ἔξω τῆς Πόλεως (εἰς ἀπόστασιν 1 ½ ὥρας) χωρίων Ἀβάσου, Καρφᾶ (νῦν Καλφᾶ) καὶ Δριπείας (Τσιφοὺτ-μπουργάζ, ἢ Γρίπες) πηγὴ παλαιὰ ὕδατος, εἰς βάθος 2 ½ μέτρων.

Ἰουλίου 20. Προφήτου Ἠλιοῦ. Εἰς τὸν ναὸν Ἁγίου Δημητρίου τῆς Ξυλοπόρτης, παρὰ τὰς Βλαχέρνας—ἐν Μιχαηλίῳ (Μ. Ρεύματι) τοῦ Βοσπόρου—εἰς Παντείχιον—εἰς Αετὸς-ντὰγ (Ἀετὸς ὄρος) τοῦ βουνοῦ τοῦ Αὐξεντίου—εἰς Βαθυρρύακα, ἐντὸς φάραγγος κρημνώδους—εἰς τὸ χωρίον Λίτρες, 1 ὥραν καὶ τέταρτον ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως — ἔξω τοῦ χωρίου Καλφᾶ, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας καὶ ἐντὸς σπηλαίου μικροῦ, ἐντὸς χαμηλοῦ λόφου λελατομημένου· τὸ σπήλαιον ἔχει λελατομημένην δεξαμενὴν μικράν, ἧς τὸ ὕδωρ ὀλίγον θερμόν, γλυκύ.

Ἰουλίου 25. Ἁγίας Ἄννης. Εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου τοῦ Μουχλίου.

Ἰουλίου 26. Ἁγίας Παρασκευῆς. Ἐν Φαναρίῳ, ἐν ἐντὸς ἰδιωτικῆς οἰκίας καὶ—ἐν οἰκοπέδῳ εἰς τὸν ἁγιοταφικὸν ἀνήκοντι ναὸν—εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ τοῦ Τεκυρ-σεραγίου—εἰς τινα κῆπον ἐν Κασὴμ-πασᾶ—εἰς τινα τοποθεσίαν οὐχὶ μακρὰν τοῦ Σισλὶ καὶ ἐν οἰκοδομῇ παλαιᾷ (ὡς ἤκουσα) —ἐν Γαλατᾷ εἰς ὑπόγειον βαθὺ καπηλείου, ἐπὶ τῆς τοῦ τροχιοδρόμου γραμμῆς—εἰς Μπεσὴκ-τὰς (Διπλοκιόνιον), ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας τοῦ Μπάγιου, ὑποκάτω στασιδίου τινὸς ἐν τῷ γυναικωνίτῃ—εἰς Ὀρτάκιοϊ τοῦ Βοσπόρου—εἰς τὸ Νεοχώριον (Βοσπ.)—εἰς τὴν Χάλκην—εἰς Μάλτεπε, ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ ναοῦ τοῦ Σωτῆρος—εἰς τὴν λεγομένην κοινῶς Σταύρωσιν, πλησίον τοῦ Τσεγκέλ-κιοϊ—εἰς Οὐζοὺν-Τσαὴρ (Μακρὰν Βοσκήν), ἄνωθεν τοῦ Γκιὸζ-τεπὲ τῆς βιθυνικῆς παραλίας—εἰς Θεραπείαν, παρὰ τὸν ὁμώνυμον ναὸν—εἰς Βαθυρρύακα, πλησίον τοῦ ἐπωνύμου ναοῦ (=πηγαῖα ὕδατα)—εἰς Καρὰ-ἀγὰτς (πανδοχεῖον) πλησίον τοῦ χωρίου Λιτρῶν—ἐντὸς τῶν ἀμπελώνων τοῦ χωρίου Καλφᾶ—ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Καλφᾶ πρὸς τὸ χωρίον Ἀβάσο—εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ τοῦ χωρίου Νυμφῶν (βυζαντινοῦ) πρὸς Ἀοιπὰν (=Ἁγίους Πάντας) παρά τινα γήλοφον—εἰς Τσομπὰν-Ἁγιάσμα (=Ποιμένος Ἁγίασμα), οὐ μακρὰν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς· ὑδραγωγείου λείψανον ἀνήκοντος εἴς τινα μονὴν ἴσως —Ἁγίασμα ὄφεως (Ἰλὰν-ἀγιάσμα), οὐ μακρὰν τοῦ στρατῶνος Νταοὺτ-πασᾶ — εἰς τὸ Γενὶ-Τσιφλὴκ (Νέαν Ἔπαυλιν) παρὰ τὸ χωρίον Ἅγιον Στέφανον—εἰς Κιουτσοὺκ-Τσεκμετζέ, πλησίον τῆς λίμνης, ἐντὸς τῆς ἐπαύλεως Καραγκιοζιὰν—εἰς τὸ Παντείχιον—εἰς τὸ Χάσκιοϊ κατέναντι τοῦ Παλατᾶ, ἐπὶ τοῦ λόφου, λείψανον ὑδραγωγείου. Τὸ ἁγίασμα ἀναφέρεται εἰς ἔγγραφον τοῦ 1539—εἰς Σαφρὰν (ἴσως Ζεφύριον, ἀρχαιότατον μνημεῖον μᾶλλον τῆς εἰδωλολατρικῆς περιόδου)· καταβάσιον 26 βαθμίδων· κάθοδος σκεπαζομένη διὰ λίθων λαξευτῶν· τοιχοδομία ἄνευ κονιάματος· φρέαρ ἀβαθὲς· εἰς τὸ βάθος τοῦ ὕδατος (0,80 κατὰ τὸ θέρος) συντρίμματα λιθίνων κοσμημάτων οἰκοδομῆς δεικνύουσιν ὅτι ἦν ἄλσος εἰδωλολατρικόν, μεταβληθὲν κατὰ τὸν Δ' ἢ Ε' αἰῶνα εἰς κόλυμβον, ἢ λοῦμα ναοῦ, ὅστις ἔκειτο ὕπερθεν· ὡς λείψανον παλαιᾶς οἰκοδομῆς, ἄριστον—ἔν τινι ἐδωδιμοπωλείῳ ὁμοεθνοῦς, κειμένῳ εἰς τὴν ἐνορίαν Ἁγίας Κυριακῆς Κοντοσκαλίου φρέαρ· Τὰ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πανηγύρεως ἐκ πωλήσεως τῶν κηρίων κέρδη λαμβάνει ὁ παντοπώλης.

Ἰουλίου 27. Ἁγίου Παντελεήμονος. Εἰς Χάσκιοϊ, λείψανον βυζαντινῆς οἰκοδομῆς περικλειομένης ἐντὸς ἰδιωτικῆς οἰκίας—πλησίον τοῦ ἐπωνύμου ναοῦ ἐν Κουζγουντζοὺκ· φρέαρ—εἰς Τσεγκέλκιοϊ, λείψανον ὑδραγωγείου—εἰς Ἐμιργκιοὺν τοῦ Βοσπόρου, ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς ἄλλοτε πρεσβείας τοῦ Μαυροβουνίου—εἰς Ἀρβανιτοχώριον τοῦ Μπέηκοζ· κρῆναι πηγαίου ὕδατος καὶ νεόκτιστοι—εἰς Παντείχιον, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐν τόπῳ ναοῦ πρὸ αἰώνων πυρποληθέντος—εἰς τὸ Μακροχώριον, οὐ μακρὰν τοῦ πυριτιδοποιείου, ἀκμάζον, ἢ ὑπάρχον, ἄλλοτε—εἰς τὸν Βαθυρρύακα, ἀνάξιον λόγου.

Αὐγούστου 2. Ἁγίου Στεφάνου ἀνακομιδή. Εἰς τὸ μέσον τῶν χωρίων Παντειχίου καὶ Χαρταλίμης.

Αὐγούστου 6. Μεταμορφώσεως. Εἰς Ποτηρᾶν, ἄνω τοῦ Φαναρίου, καὶ εἰς μέρος τι κάτωθεν τοῦ ἐκεῖ ναοῦ, ἀνάξιον ἐρεύνης—εἰς Ἅγιον Γεώργιον Κυπαρισσᾶν, Ψαμμαθία—εἴς τι χριστιανικὸν παντοπωλεῖον, ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Στρατάρχείου (Σερασκεράτ), πρὶν εὐρυνθῇ, μετέβαινον οἱ πιστοὶ εἰς ἁγίασμα τοῦ Σωτῆρος—εἴς τινα κῆπον, ἀπέναντι τοῦ Κιουρκτσῆ-τσεσμὲ (Βρύσις τοῦ γουνάρεως;) ἐν Παλατᾷ, πανηγυρίζον ἄλλοτε μέχρι τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος,—εἰς τὴν ἐνορίαν τοῦ ναοῦ τοῦ Τζιβαλίου, παρὰ τὸ Φανάριον κειμένου, ἐπανηγυρίζετο, πρὸ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος αἰῶνος, ἁγίασμα τοῦ Σωτῆρος, οὗ τὸν τόπον ματαίως ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ζητῶ (ἴσως τὸ πλησίον τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, τὸ παρὰ Τουρνεφὸρτ ἀναφερόμενον).

Αὐγούστου 15. Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Εἰς Κούμπουρνου (Ἄμμου ἀκρωτήριον) τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, πανηγυρίζον ἐπὶ τοῦ Γυλλίου (περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος).

Αὐγούστου 23. Ἐννιάμερα Κοιμήσεως. Εἰς τὸν ναΐσκον τοῦ Βεφᾶ μεηδάν· κινστέρνα, ἔξω τοῦ βυζαντινοῦ χωρίου Γαλαταριῶν, πλησίον τοῦ χωρίου Ἁγίου Στεφάνου—εἰς Μάλτεπε, ὄχι πολὺ μακρὰν τῆς ἀποβάθρας.

Αὐγούστου 29. Προδρόμου Ἀποτομή. Εἰς Φανάριον, ἄνω τῆς σχολῆς Μαρασλῆ, εἰς τὸν κῆπον αὐτῆς, ἀλλάξαν πάτρωνα (ἴδε 4 Δεκεμβρίου)—εἰς Σαλμὰ-Τομπρούκ, ἐντὸς παλαιοῦ βυζαντινοῦ ναΐσκου, ἀπὸ τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος ἐκτισμένου, παραρτήματος, ὡς φρονῶ, τῆς πλησίον κειμένης μονῆς τῆς Χώρας· ἀπὸ τοῦ θόλου τοῦ ἁγιάσματος τούτου οἱ φιλάρχαιοι ἀπέσπων μέχρι τοῦ 1880 ψηφῖδας—εἰς Σαλμὰ-Τομπρούκ, ἐν τῷ κήπῳ πενιχροτάτου τινὸς οἰκίσκου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου δυσκόλως εἰσέρχεταί τις ὑπὸ συντρίμματα ναοῦ τινος παλαιοτάτου, σῴζοντος εἰσέτι νωπὰς σχεδὸν τὰς ἁγιογραφίας (ἴσως ΙΖ' αἰῶνος)—εἰς τὸ Σιναϊτικὸν Μετόχιον, μεταξὺ Φαναρίου καὶ Παλατᾶ—εἰς Ψαμμαθίαν, πλησίον τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου—εἰς Ἀκυνδὶ-μπουρνοῦ (Ρεύματος ἀκρωτήριον) ὑπὸ λόφον μεταξὺ Μ. Ρεύματος καὶ Μπεμπέκ, εἰς ἐρείπια μονῆς δυσδιάκριτα—εἰς Παντείχιον, ἐπὶ καλῆς τοποθεσίας, ὑπὲρ τὴν θάλασσαν—εἰς Πασᾶ μπαγτσὲ καὶ εἰς Κιρὲτς-μπουρνοῦ (Ἀσβέστου ἀκρωτήριον) τοῦ Βοσπόρου—εἰς τὸ ἔξω τῶν τειχῶν, κατὰ τὴν θρᾳκικὴν χώραν, 1½ ὥραν ἀπέχον χωρίον Τσιφοὺτ-μπουργάζ (Ἰουδαϊκὸς πύργος), τὴν Δριπείαν τῶν βυζαντινῶν—εἰς τὸ παλάτιον Τσιραγάν, μεταξὺ Διπλοκιονίου καὶ Ὀρτάκιοϊ, ὅπου πρὸ πολλῶν ἐτῶν μετέβαινον οἱ πιστοί· συμπληρῶν ὁ σουλτᾶνος Ἀζὴζ τὴν οἰκοδομήν, διέταξε νὰ καταχώσωσι τὸ ἁγίασμα· ἀλλ' ἕνεκεν ἐπανειλημμένων ἀπειλητικῶν ὀνείρων, ἤνοιξε τὴν πηγήν, κατεσκεύασε δωμάτιον καὶ διέταξεν ἐν τῷ δωματίῳ νὰ καίῃ διαρκῶς κανδήλα—ἕτερον ἐντὸς οἰκίας τουρκικῆς ὑπὸ Χριστιανῶν κατοικουμένης, εἰς τὴν πρὸς τὸ Κάτεργα-λιμὰν (λιμένα Βουκολέοντος) ὁδόν, ἐντὸς ὑπογείου θολωτοῦ.

Αὐγούστου 31. Τιμίας Ζώνης. Εἰς Ἐγρὶ-καπί, σχεδὸν ὑπὸ τὸν ναόν, εἰς ὃ καταβαίνουν διὰ βαθμίδων πολλῶν· λείψανον βυζαντινοῦ λούματος.

Σεπτεμβρίου 2. Ἁγίου Μάμαντος. Εἰς τὸ μέσον τῆς ἀπὸ Ἁγίου Στεφάνου πρὸς τὸ Μακροχώριον ὁδοῦ.

Σεπτεμβρίου 8. Θεοτόκου Γενέσιον. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Βελιγραδίου (παρὰ τὰ πρὸς Θρᾴκην τείχη)—εἰς τὸ Γκιὸκ-Σουγιοῦ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου, ἀναφανὲν τῷ 1872—εἰς Γκιὸζτεπέ, πλησίον γεφύρας παλαιᾶς, βιθυνικῆς παραλίας—εἴς τινα λαχανόκηπον, μεταξὺ Βαθυρρύακος καὶ Μπαγτσὲ-κιοϊ τοῦ Ἄνω Βοσπόρου.

Σεπτεμβρίου 15. Ἁγίου Νικήτα. Εἰς Ἐγρὶ-καπὶ —εἰς Χάλκην, περιληφθὲν εἰς τὸ οἰκοδόμημα τῆς αὐτόθε ναυτικῆς αὐτοκρατορικῆς σχολῆς—εἰς Κεφελὶ-κιοϊ ἄνω τοῦ Βαθυρρύακος.

Σεπτεμβρίου 24 Ἁγίας Θέκλης. Ἐντὸς κήπων τοῦ χωρίου Καλφᾶ.

Ὀκτωβρίου 14 Ἁγίας Παρασκευῆς τῆς νέας. Εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ τῶν Ταξιαρχῶν ἐν Μ. Ρεύματι

Ὀκτωβρίου 26. Ἁγίου Δημητρίου. Εἰς Ξηροκρήνην—εἰς Τσεγκέλ-κιοϊ, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης πρὸς τὴν τοποθεσίαν Χαβοὺζ-μπασί, ἀφανισθὲν πρό τινων ἐτῶν.

Νοεμβρίου 8 Τῶν Ταξιαρχῶν. Εἰς Παντείχιον, πρὸ πολλῶν ἐτῶν λησμονηθέν.

Νοεμβρίου 11. Ἁγίου Μηνᾶ. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγιοταφιτικοῦ Μετοχίου ἐν Φαναρίῳ—εἰς τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τοῦ Παλίνου, παρὰ τὸ Φανάριον.

Δεκεμβρίου 4. Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ ἐτιμᾶτο πρὸ τοῦ 1850 τὸ σήμερον ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς ἀποτομῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου τιμώμενον, ἐν Φαναρίῳ.

Δεκεμβρίου 6. Ἁγίου Νικολάου. Εἰς τὸν ἐν Παλαιᾷ ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν, τιμώμενον πρὸ 150 ἐτῶν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Νικολάου—εἰς Κουροὺ-τσεσμὲν (Ξηροκρήνην)— εἰς τὴν μεταξὺ Βαφεοχωρίου καὶ Στενῆς ὁδόν, ἄλλοτε φημιζόμενον ἐπὶ θαυματουργίαις—εἰς Βαθυρρύακα, ἐντὸς παλαιοῦ φούρνου—εἰς Σαφρὰν· καταβάσιον μικρόν, περιβαλλόμενον ὑπὸ λίθων παλαιῶν—εἰς τὸ Μουχλίον, ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ—εἰς Ἐδιρνὲ-καπί, καταχωσθὲν κατὰ τὴν ἐπισκευὴν καὶ εὐρυνσιν τῆς ὁδοῦ.

Σαββάτῳ τῶν Ἁγίων Θεοδώρων: 1) εἰς τὴν τοποθεσίαν Νακᾶς τοῦ Κουζγουντζούκ, ὅπου διεξήγετο πανήγυρι; μέχρι τοῦ 1870 σχεδόν· 2) εἴς τινα τοποθεσίαν μεταξὺ Τσεγκέλ-κιοϊ καὶ Βαχῆ-κιοϊ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου.

Παρασκευῇ τῆς διακαινησίμου ἢ *Ζωοδόχου Πηγῆς*, ἀπὸ τοῦ περιωνύμου Ἁγιάσματος Ζωοδόχου Πηγῆς, ἔξω τῆς πύλης τῆς Σηλυβρίας Σηλύβρικαπού)· 3) ὁ ναὸς ὁ μέγας ἐκτίσθη τῷ 1834, ἐπὶ τῶν θεμελίων τοῦ ναοῦ τοῦ Μ. Ἰουστινιανοῦ· ὁ ὑπόγειος, σῴζει τὸ βυζαντινὸν τοῦ λούματος σχῆμα· 4) εἰς τὸν ἐν Ψαμαθίᾳ ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου· φρέαρ γλυκοῦ νεροῦ, τὸ ὁποῖον οἱ κάτοικοι φρονοῦσι κατερχόμενον ἐκ τοῦ Ἁγιάσματος τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, καίπερ ἀπέχοντος ἡμίσειαν ὥραν, διότι τοῦτο μόνον ἔχει γεῦσιν γλυκεῖαν, ἐνῷ πάντα τὰ φρέατα τὰ κείμενα πέριξ τοῦ ναοῦ (Ἁγίου Νικολάου), καθὰ λέγουσιν, ἔχουσιν ὑπόγλυφον ὕδωρ· 5) εἰς Χαβοὺζ-μπασή, πλησίον τοῦ Βεηλὲρ-μπέη· ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦτο, καθὼς καὶ τὸ 6) εἰς Ἀρβανιτοχώριον τοῦ Βέηκοζ, εἰς ἀπόστασιν τριῶν ὡρῶν ἄνωθεν αὐτοῦ.

Κυριακῇ τῆς Σαμαρείτιδος (τῆς καὶ Φωτεινῆς ἁγίας)· 7) εἰς τὴν οἰκίαν Χαριτωνίδου, ἐν Μουχλίῳ· 8) εἰς Βαθυρρύακα· 9) εἰς Θεραπείαν· 10) εἰς Σαφράν· εἶδος ὑδραγωγείου· 11) ἀνατολικῶς τῆς Δριπείας, πρὸς τὸν Καλφάν· 12) εἰς τὸ μικρὸν χωρίον Ἀβάσο, ἐν ἀμπελῶνι· ἀγωγὸς ὕδατος ρυπαροῦ· 13) ἐν Ρηγίῳ (Κιουτσοὺκ-Τσεκμετζὲ) παρὰ τὴν τοῦ σιδηροδρόμου γραμμήν· 14) εἰς Τσεγκέλκιοϊ καὶ εἰς ἀπόστασιν δεκάλεπτον ἀπὸ τῆς παραλίας, παλαιᾶς οἰκοδομῆς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα λείψανον. Τὸ ἁγίασμα ἔλιπε πρὸ πολλοῦ τὴν τοῦ κόσμου σκηνήν. Τὸ ὄνομα Φωτεινῆς ἔφερε σύγχυσιν πρὸς ἕτερον ὅμοιον ὄνομα Φῶτα (Θεοφάνια).

Πέμπτῃ τῆς Ἀναλήψεως: 15) εἰς Ξηροκρήνην (Κουροῦ-Τσεσμέ), παρὰ τὰ ταφεῖα τῶν Ἀρμενίων, ἀναβρύον «ὑπὸ καμάρωμα τουβλοσκέπαστον, ἐκ πλίνθων δηλαδή, ἔχον ἴχνη λιθίνου τείχους ἀρχαίου ναοῦ παρ' αὐτῷ» κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Σκαρλάτου Δ. Βυζαντίου (Κωνσταντινούπολις τ. Β', σ. 107)· 16) εἰς Κουζγουντζούκ, μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πασᾶ-Λιμάν, ἐντὸς κήπου· 17) εἰς Τσεγκέλκιοϊ, μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν αὐτοῦ, πλησιάζον μᾶλλον πρὸς τὴν Τσάμλιτζαν, (κοινῶς Τσομπὰν-ἁγιάσμα)· εἵλκυεν ἄλλοτε πλήθη προσκυνητῶν· 18) εἰς Μάλτεπε τῆς βιθυνικῆς παραλίας, ἀλλ' εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου. Συνέρρεον ἄλλοτε πλήθη εἰς αὐτό, διὰ τὸ τῆς θέσεως ἐπιτερπές.

Δευτέρᾳ τῆς Ἁγίας Τριάδος· 19) ἔξω τῆς Μελανδησίας πύλης (Μεβλεβηχανὲ-καπουσοῦ) τῶν πρὸς Θρᾴκην τειχῶν· πιθανὸν ὅτι τὸ ἁγίασμα σήμερον εὑρίσκεται ἐφ' οὗ τόπου ἠγείρετο ἄλλοτε ἡ βυζαντινὴ μονὴ τοῦ Περδικάρη, μέχρι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος· ἐσώθη ἡ κινστέρνα τῆς μονῆς· 20) εἰς Μάλτεπε, εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ χωρίου τούτου.

Τὰ περισσότερα τῶν ἁγιασμάτων εἶναι ὑδραγωγείων λείψανα, μικραὶ δεξαμεναί, μάλιστα φρέατα· λούματα δέ, ἢ κόλυμβοι, σῴζοντες σχέδιον βυζαντινῆς οἰκοδομῆς, εἶναι τὸ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τὸ τῶν Βλαχερνῶν, τὸ τῆς Τιμίας Ζώνης. Οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον ἰδέαν περὶ ἁγιασμάτων διαφέρουσαν τῆς σήμερον παρ' ἡμῖν, ἐπίστευον δὲ τὸ ὕδωρ τῶν λουμάτων ἁγιαζόμενον μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου, ἢ τινος ἱερέως, εὐλόγησιν. Ἐνῷ δὲ παρ' ἡμῖν ἔχουσι τὰ ἁγιάσματα τὸ ὕδωρ αὐτῶν ψυχρόν, οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγίγνωσκον τὸ ὕδωρ τῆς Θεοτόκου τοῦ Νεωρίου θερμαινόμενον. Ὑπάρχουσί τινες συνοικίαι ἔχουσαι ἁγιάσματα πολλά, ὡς ἡ τοῦ *Ἔξω-Κιονίου*, ἢ *Ἐξ-Μαρμάρων*, ὅπου ἠρίθμησα ἄλλοτε δώδεκα, ἢ δεκατρία, ἐντὸς κήπων πάντα, λάκκους ὕδατος ὄντα. Ταῦτα κατεδικάσθησαν εἰς λήθην ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν.

Μέγαρα. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἠρίθμει πολλὰ ἰδιωτικὰ μέγαρα. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ζωῆς αὐτῆς καὶ ὀλίγον πρὸ τῶν μέσων τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος ἐγινώσκοντο περὶ τὰ τετρακισχίλια, περιεχόμενα εἰς τὰς δεκατέσσαρας ρηγιῶνας αὐτῆς, τὰς ἐντὸς τῶν τειχῶν πόλεως καὶ τοῦ Γαλατᾶ. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ γνωστὸς ἡμῖν κατάλογος τῶν εἰς τὰς 14 ρηγιῶνας οἰκοδομημάτων ἀναφέρει 153 λουτρὰ οἰκιακά, ἂς δεχθῶμεν ὑπάρχοντα τόσα τότε μεγάλα μέγαρα ἐντὸς τῶν τειχῶν καὶ ἐν Γαλατᾷ· πόσα δ' ὑπῆρχον εἰς τὰ προάστεια ἀγνοοῦμεν. Γινώσκομεν, ἐκ παραδόσεως σωθείσης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὅτι τὰ μέγαρα ταῦτα ἐκτίσθησαν κατὰ τὸ σχέδιον τῶν ἐν Ρώμῃ μεγάλων οἰκιῶν· ἑκάστη δὲ οἰκία εἶχεν ἐντὸς αὐτῆς ἱπποδρόμιον, κῆπον, λουτρόν, ναόν, ταῦτα δὲ εἶχον καὶ αἱ μεγάλαι οἰκίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Βυζαντινῶν. Οἱ Τοῦρκοι μεγιστᾶνες, μιμούμενοι τοὺς Βυζαντινούς, εἶχον καὶ λουτρὸν καὶ οἶκον εὐρυχωρότατον εἰς τὸν ἴδιον κῆπον ἕκαστος καὶ εἰς τὰ ἐντὸς τῆς πόλεως μέγαρα καὶ εἰς τὰ ἐν τῷ Βοσπόρῳ καὶ εἰς τὴν ἀπὸ Βλαχερνῶν ἄχρι τοῦ Καρδάρεως (Σιλιχτὰρ) παραλίαν. Εἶχον ὅμοια καὶ αἱ ἡγεμονικαὶ οἰκίαι, αἱ ἐν Φαναρίῳ καὶ αἱ ἐν τῇ δυτικῇ ἀκτῇ τοῦ Βοσπόρου, τινὲς δὲ τῶν οἰκιῶν τούτων εἶχον καὶ ναούς. Ἐκ τῶν βυζαντινῶν με-

Digitized by Google

γάρων τὰ σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν:

1) Τὰ *Αἰθερίου*· φαίνεται ὅτι ἔκειτο τὸ μέγαρον τοῦτο παρὰ τὸ σημερινὸν Μακροχώριον, οὐ μακρὰν τῆς πόλεως, ὠνομάσθη δ' ἀπὸ Αἰθερίου τοῦ συγκλητικοῦ, κουράτορος τῆς οἰκίας Ἀντιόχου, συναθροίσαντος πλοῦτον πολὺν ἐξ ἀδικίας. Καὶ ὁ μὲν Αἰθέριος ἐφονεύθη τῷ 566 ἢ 567, φωραθεὶς συνωμοτῶν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου Β', ἡ δ' ὁροθετοῦσα τὰ κτήματα αὐτοῦ καὶ τὰ τοῦ Ὀρφανοτροφείου ἐπιγραφὴ ἐσῴζετο μέχρι πρὸ τριακονταετίας, ἐκδοθεῖσα τὸ πρῶτον εἰς τὸ βιβλίον «Λίθοι καὶ Κεράμια» τῷ 1892 ὑπὸ Μ. Ι. Γεδεὼν (σ. ρξστ').

2) *Ἀκροπολίτου* οἶκος· ἐλέγετο τοῦ Ἰβηρίτζη μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἀπὸ Γρηγορίου Ἰβηρίτζη, μαγίστρου, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος ἀκμάσαντος.

3) *Ἀλωνίτζια*· ἔκειτο πλησίον τοῦ φόρου τοῦ Ταύρου· πρότερον ἦτο παλάτιον καὶ ξενοδοχεῖον.

4) Τὰ *Ἀμαντίου*· οὕτως ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸ 344—345 ὑπάτου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κείμενα πλησίον τῆς Σιδηρᾶς, ἥτις ἔκειτο πλησίον τοῦ σήμερον Κάτεργα-λιμάν.

5) Τὰ *Ἀνδρέου*· τὸ μέγαρον ἔκειτο κατὰ τὸ Νεώριον, δηλαδὴ περὶ τὸ Μπαγτσὲ-καπουσοῦ τῆς σήμερον· ἐκάη κατά τινα συμπλοκὴν τῶν φατριῶν τοῦ Ἱπποδρόμου, τῷ 559 (*Μαλάλας* σ. 490—491).

6) Τὰ *Ἀνθεμίου*· ἦτο οἶκος μέγας τοῦ ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Ἀρκαδίου καὶ Θεοδοσίου Β' ὑπάτου καὶ ἐπάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ μέγαρον αὐτὸ εἶχε καὶ ναὸν τοῦ ἀποστόλου Θωμᾶ, καὶ γηροκομεῖον, καὶ μονὴν (βεβαίως παρακειμένην αὐτῷ)· ἔκειτο εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Πόλεως (τῆς ἐντὸς τῶν τειχῶν) βιθυνικῆς παραλίας, μεταξὺ τοῦ Φενὲρ-μπαγτσὲ καὶ τοῦ Μάλτεπε τῆς σήμερον.

7) Τὰ *Ἀντιόχου*· τὸ μέγαρον ἔκειτο πλησίον τοῦ Ἱπποδρόμου, κτῆμα Ἀντιόχου τοῦ Πέρσου, εὐνούχου καὶ ἐπάρχου Κωνσταντινουπόλεως (431), παιδαγωγοῦ δὲ πρότερον τοῦ Θεοδοσίου Β', ὅστις, μαθὼν ὅτι ὁ Πέρσης ἐφλυάρει κατ' αὐτοῦ, διασύρων τὸ γόητρον τοῦ αὐτοκράτορος, διέταξε νὰ χειροτονήσωσιν αὐτὸν «παπᾶν»· ἡ οἰκία τότε ἐγένετο βασιλική.

8) Τὰ *Ἀππίωνος*· ἀναφέρεται καὶ τὸ μέγαρον τοῦτο κατὰ τὴν στάσιν τοῦ 559, ὅτε ἐκάη τὸ μέγαρον Ἀνδρέου· τὸ τοῦ Ἀππίωνος ἔκειτο εἰς τὸν ὄπισθεν τοῦ Ἱπποδρόμου κατήφορον. Ἐχρημάτισε δ' ὁ Ἀππίων ἔπαρχος τοῦ πραιτωρίου κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας Ἰουστίνου τοῦ Α' (518—519, *Μαλάλ.* σ 411).

9) Τὰ *Ἀραβίνδου*, ἢ *Ἀρεοβίνδου*· ἴσως ἀντικρὺ τοῦ Παλατᾶ κείμενα, ὀνομασθέντα ἀπὸ Ἀρεοβίνδου τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπάτου, 433—434

10) Ὁ εἰς τὰς *Ἀρκαδιανὰς* τοῦ συγκέλλου Νικολάου, ταφέντος ἐν αὐτῷ, εὐνοουμένου Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος, ὅστις, ὅτε τὸ πρῶτον ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔτυχε περιθάλψεως ὑπὸ τοῦ Νικολάου τούτου, νεωκόρου τότε τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Διομήδους. Ὁ οἶκος τῶν Ἀρκαδιανῶν ἐγένετο μετὰ ταῦτα μετόχιον (μονῆς τινὸς) τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου (*Συμ. Μάγιστρ.* 691. *Γεώργ. μοναχ.* 843. *Λέων Γραμματ.* 256).

11) Τὰ *Ἀρματίου*, ὅπου, κατὰ τοὺς παραδοξογράφους, Στέφανος ὁ θαλαμηπόλος Μαυρικίου τοῦ αὐτοκράτορος ἤγειρε γηροκομεῖον, μετὰ ναοῦ καὶ λούματος. Ἔζη ὁ Ἀρμάτιος (δῆθεν) ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Μὴ λησμονήσωμεν καὶ τὸν ἐπὶ Ζήνωνος αὐτοκράτορος μέγα ἰσχύσαντα, καὶ συγγενῆ γενόμενον αὐτοῦ οὕτως ἢ ἄλλως, Ἀρμάτον («Ἐλασσ. Ἕλληνες Ἱστορ.» ἐκδόσ. *Διντορφίου*· Β' σ. 393, 443). Κατὰ Σκ. Δ. Βυζάντιον, τὰ Ἀρματίου ἔκειντο ὅπου σήμερον ἡ συνοικία Σαρμασίκι.

12) Τὰ *Ἀρσαβήρ*, ἀνάκτορα μετὰ κήπων καὶ λουτρῶν, ἰδιωτικά, ἔκειντο κατὰ τὴν ἀντικρὺ τῆς πόλεως παραλίαν, ἔχοντα καὶ ναὸν καὶ στοάς, κτισθέντα περὶ τὰ μέσα τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος· ἐσφαλμένως ἴσως ὁ Σκ. Βυζάντιος τοποθετεῖ εἰς τὸ σημερινὸν Ὀρτάκιοϊ (Κωνσταντινούπολις τ. Β' σ. 102).

13) Τὰ *Ἀρταβάσδου*, μέγαρον ἀνῆκον εἰς Ἀρτάβαζον, τὸν ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Ἄννῃ γαμβρὸν Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, συντελέσαντα λίαν εἰς τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ γυναικαδέλφου.

14) Ὁ τοῦ *Βαρβάρου* οἶκος, ἀναφερόμενος ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

15) Ὁ οἶκος τοῦ *Βαρσομίου*, ἐπάρχου τῆς πόλεως τῷ 559, ὅτε καὶ ἐκάη τὸ μέγαρον ὁμοῦ μετὰ τοῦ μεγάρου Ἀνδρέου.

16) Ὁ *Βασιλείδου* οἶκος, κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ ὁμωνύμου πατρικίου, ζήσαντος ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ· ὁ οἶκος ἔκειτο προδήλως ὄπισθεν τῶν Βλαχερνῶν, ὅπου ὁ λαὸς ἄλλοτε συνέτρεχεν ὡς εἰς ἁγίασμα ἁγίου Βασιλείου.

17) Τὸ τοῦ *Βελισσαρίου* παλάτιον. Ὁ λαὸς θεωρεῖ τοιοῦτο τὸ μεταξὺ τῶν πυλῶν Καλιγαρείας καὶ Μυριάνδρου (σήμερον Ἐγρὶ-καπὶ καὶ Ἐδίρνὲ καπὶ) κείμενον, οὗ σῴζονται οἱ τέσσαρες τοῖχοι, νομισθὲν ὑπό τινων ὡς παλάτιον Ἑβδόμου, Κύρου κττ. Ἀσχέτως πρὸς ταῦτα, κτῆμα μέγιστον καὶ μέγαρον εἶχεν ὁ Βελισσάριος, ὁ τοῦ Ἰουστινιανοῦ στρατηγός, εἰς τὸ Παντείχιον (*Προκοπ.* Ἱστ. Β' σ. 427).

18) Ὁ τοῦ *Βλάγκα* οἶκος ἀνῆκεν εἰς Ἀνδρόνικον Κομνηνὸν τὸν τύραννον, καὶ πιθανῶς ἔκειτο εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην συνοικίαν τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομα Βλάγκα.

19) Ὁ τοῦ *Βορραιδίου* οἶκος τοῦ ὁμωνύμου ἀνεψιοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, αὐτός, ἴσως, ὁ μετὰ ταῦτα μοναστήριον γενόμενος· ἔκειτο κατὰ τὴν βιθυνικὴν παραλίαν, πλησίον τῶν Ἀνθεμίου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ μακρὰν τῆς ἐπὶ τοῦ βουνοῦ τοῦ Αὐξεντίου παλαιοτάτης μονῆς (*Πασχ* 501, 508. *Προκοπ* Ἱστ Α', 129).

20) Ὁ τοῦ *Γαηνᾶ* οἶκος, ἀνήκων εἰς τὸν Γότθον στρατηγὸν Γαηνάν, ὅστις κινήσας πόλεμον κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἐφονεύθη τῷ 401.

21) Τὰ *Γάλλης* ἦσαν οἰκήματα, ἅτινα ἠγείροντο ἔξωθεν τῆς «πόρτης» τῶν Βλαχερνῶν (*Συμ. Μάγιστρος*, 612).

22) Τὰ *Γάστρια*· μέγαρον Νικήτα πατρικίου ἀγορασθὲν ὑπὸ Εὐφροσύνης, συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Τραυλοῦ, μεταβαλούσης αὐτὸ εἰς μονὴν (*Μάγιστρ.* 628). Εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ἐφύλαξεν ἡ ἁγία Ἑλένη τὰ ἀρωματώδη ἄνθη καὶ φυτά, τὰ ὁποῖα ἐφύοντο ἐπὶ τοῦ τόπου, ὅπου ἦτο τεθαμμένος ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου.

23) Ὁ τοῦ *Γερμανοῦ* οἶκος, ἀναφερόμενος εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Ε' ἁγίας συνόδου.

24) *Δαγισθέως* οἶκος ἐσῴζετο κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα· ἐν ἀρχαῖς δ' αὐτοῦ Νικηφόρος ὁ αὐτοκράτωρ παρεχώρησεν αὐτὸν τῷ στρατηγῷ Λέοντι τῷ Ἀρμενίῳ πρὸς κατοικίαν (*Συνεχ. Θεοφάν.* σ. 9).

25) Τὰ *Δαρείου*· ὠνομάσθησαν ἀπὸ Δαρείου τοῦ πατρικίου, ἑνὸς ἐκ τῶν ἐπισήμων κατοίκων τῆς Ρώμης, τοὺς ὁποίους ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος μετῴκισεν εἰς τὴν πόλιν αὐτοῦ.

26) Τὰ *Δεξιοκράτους*· ὁ οἶκος ἠγείρετο οὐ μακρὰν τῶν Βλαχερνῶν, μεταβληθεὶς εἰς μονήν· εἶχε δὲ παρ' αὐτόν, ἢ ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ γηροκομεῖον, οὗ τῷ 668 διευθυντὴς ἦτο Ἰωάννης ὁ χαρτοφύλαξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὁ πατριάρχης ἐκλεγεὶς τότε. Δεξιοκράτης πατρίκιος ἤκμαζεν ἐπὶ Θεοδοσίου Β', καὶ ἕτερος ὁμώνυμος αὐτῷ τῷ 502—503 ὕπατος Κωνσταντινουπόλεως (Πατριαρχ. Πίνακες *Μ.Ι.Γεδεών*, 247 καὶ Βυζαντ. Ἑορτολ. σ. 130—133).

27) Τὰ *Ἐλευσίας*· ὁ οἶκος οὗτος ἐπυρπολήθη τῷ 549 (*Θεοφ.* Α', 350).

28) Τὰ *Εὐάνδρου*, ἦσαν μέγαρον, ἀνῆκον κατ' ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος εἰς τὴν περιώνυμον διάκονον Ὀλυμπιάδα. Κατόπιν ἐγένετο μονή, καταργηθεῖσα πιθανῶς ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων. Ἐν ἀρχαῖς τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος ἦν οἴκημα Πέτρου πατρικίου, μεταβαλόντος εἰς μονὴν (αἱ πηγαὶ—χειρόγραφοι—ἐν Βυζ. Ἑορτολ. σ. 122, 137).

29) Τὰ *Εὐλογίου* (τοῦ Πέρσου)· ὁ οἶκος ἀναφέρεται ὑπάρχων κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα.

30) Τὰ *Εὐσεβίου*· μέγαρον τοῦ πατρικίου Εὐσεβίου, κατὰ τὴν βασιλείαν Ἰουστίνου τοῦ Β' ζήσαντος.

31) Τὰ *Εὐτροπίου*, οἶκος καὶ κτῆμα τοῦ διαβοήτου πατρικίου καὶ εὐνούχου, εἰς ὃν ὁ Χρυσόστομος ἐξεφώνησε τὸν γνωστὸν λόγον. Ἔκειτο κατὰ τὴν τοποθεσίαν Καλαμίτζια, παρὰ τὴν Χαλκηδόνα.

32) Τὰ *Ζήνωνος*· οἶκος μέγας, παραχωρηθεὶς εἰς κατοικίαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου τῷ στρατηγῷ Λέοντι τῷ Ἀρμενίῳ.

33) Τὰ *Θεοφίλου*· μέγας οἶκος ἀνήκων εἰς Ἰσίδωρον πατρίκιον, ἕνα τῶν ἀπὸ Ρώμης εἰς Κωνσταντινούπολιν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μετοικισθέντων ἐπιφανῶν· μετεβλήθη, μετὰ χρόνους πολλούς, εἰς σωφρονιστήριον γυναικῶν ἀτάκτων. Λέων ὁ Ἴσαυρος μετεποίησεν αὐτὸν εἰς ξενῶνα, περιῆλθεν ὕστερον εἰς τὴν κατοχὴν Κωνσταντίνου ΣΤ' τοῦ τῆς Εἰρήνης· θανόντος τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ χήρα αὐτοῦ μετεποίησεν αὖθις εἰς μονὴν γυναικείαν, ὀνομάσασα *Τὰ Μετανοίας*. Θεόφιλος ὁ αὐτοκράτωρ μετέβαλεν εἰς ξενῶνα= *Τὰ Θεοφίλου* (*Μάγιστρ.* 645. *Γεώργ. μοναχ.* 809).

34) Τὰ *Θεοφόβου*· μέγαρον ἀνῆκον εἰς τὸν Πέρσην πατρίκιον καὶ γαμβρὸν τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου, φονεύσαντος αὐτὸν καθ' ἣν ὥραν ἐξέπνεε· τὸ μέγαρον ἐγένετο μετὰ ταῦτα μονὴ κληθεῖσα τῆς *Θεοφοβίας*, κειμένη πλησίον τῶν Ναρσοῦ. Ἐν τῇ Θεοφοβίᾳ ἐτάφη τὸ σῶμα τοῦ Θεοφόβου (*Μάγιστρ* σελ. 646. *Γεωργ. μοναχ.* 810. *Ζωναρ.* Δινδορφ τ. Δ' σ. 410).

35) *Καβάδη* οἶκος καὶ κτῆμα, κείμενος, ὡς φαίνεται, ἐντὸς τῆς πόλεως, ἔχων ἐν αὐτῷ καὶ ναὸν μέγαν. Γίνεται ἀντικείμενον συνοδικῆς ἀποφάσεως τῷ 1401 (Acta Patriarch. Β' 550—57).

36) *Καισαρίου* οἶκος· κτίσμα τοῦ ἐπὶ Θεοδοσίου Α' ἀκμάσαντος ὑπάτου Κωνσταντινουπόλεως Καισαρίου· κατὰ γνώμην ἑτέραν: Καισαρίου, ἀδελφοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ ἐπάρχου τῆς Πόλεως.

37) *Κανατίσσης* οἶκος, ἢ *Ἱκανατίσσης*· ἐκτίσθη ὑπὸ Δαρείου τοῦ ἀπὸ Ρώμης.

38) *Καριανοῦ* μέγαρον· ἀναφέρεται σῳζόμενον ἐν ἀρχῇ τοῦ Θ' αἰῶνος, ὅτε Νικηφόρος ὁ αὐτοκράτωρ ἔδωκεν εἰς κατοικίαν τῷ Μιχαὴλ Τραυλῷ. Ἔκειτο πλησίον τῶν Βλαχερνῶν (*Συνεχ. Θεοφαν.* 9). Ἴσως ἦτο διάφορος αὐτοῦ ὁ:

39) *Καρπιανοῦ* οἶκος, τοῦ ζήσαντος ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου. Κατὰ τοὺς πατριογράφους ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ πατρικίου Δεξιοκράτους ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Β'.

40) Τὸ τοῦ *Κατακύλα* οἰκοπροάστειον· ἔκειτο πλησίον τῆς τοῦ Στουδίου μονῆς, καὶ ἦτο villa, ἀνήκουσα εἰς τὸν Κατάκυλαν Λέοντα, συγγενῆ Φωτίου τοῦ πατριάρχου· εἰς τὴν villam αὐτὴν ὑπῆρχε πρὸ τοῦ 900 ἡ μονὴ Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ (Βίος Εὐθυμίου πατριάρχου· ἐπιμελείᾳ De Boor. σ. 140 κ. ἑξ.).

41) *Κλαυδίου* ἀνάκτορον· μέγας οἶκος, κτισθεὶς ὑπὸ Κλαυδίου τοῦ πατρικίου, ἐπὶ τῆς τυραννίας τοῦ Βασιλίσκου, καὶ πλησίον τοῦ μεγάλου παλατίου.

42) *Κορδομίτου* οἶκος· ἀνῆκεν εἰς Σαλούστιον, ἕνα τῶν 12 συγκλητικῶν τῶν ἀπὸ Ρώμης εἰς Κωνσταντινούπολιν μετοικισθέντων.

43) *Κρηνιτίσης* οἶκος· ἀνῆκεν εἰς τὴν μεγάλην ἐξ Ἀρμενίας οἰκογένειαν τῶν Κρηνιτῶν, ἐξ ἧς ἐγένετο γνωστὸς ὁ Θεοφίλου τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ θυγατρί, τῇ Μαρίᾳ, γαμβρὸς Ἀλέξιος ὁ Μποηλέ.

44) Τὰ *Κύρου*· τὸ μέγαρον, παρ' ᾧ καὶ ναός, ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ Κύρου, ἐπάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (441—445), καὶ ἔκειτο εἰς τὸ Ἔξω-Κιόνιον, τὴν κατόπιν ἐκ συνηχήσεως συνοικίαν τῶν Ἑξ-Μαρμάρων (Πασχ. 583—588. *Μαλάλας* 361 *Θεοφ.* Α' 148).

45) Τὰ *Κώνστα*· «εὐμεγέθεις οἰκίαι» σῳζόμεναι τῷ 714, ἔκειντο πλησίον τοῦ λεγομένου Σταυρίου (Βυζαντ. Ἑορτολ. σ. 195. Propylaea, Συναξάρ. Σιρμονδιανόν, εἰς τὴν 28 Νοεμβρίου).

46) Ὁ τοῦ *Λαμπροῦ* οἶκος· ἔκειτο πλησίον τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐλέγετο δὲ κτίσμα (κτῆμα) Μοδέστου, ἑνὸς τῶν δώδεκα συγκλητικῶν τῶν ἀπὸ Ρώμης.

47) Τὰ *Λαύσου*· τὸ μέγαρον, εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως κείμενον, ἀπετεφρώθη τῷ 532 (*Θεοφ.* Α' 283).

48) *Μαξιμίνου* οἶκος, ὑπάρχων κατὰ τὴν Ε' ἑκατονταετηρίδα, ἐκίνει εἰς θαυμασμὸν διά τε τὴν οἰκοδομὴν καὶ διακόσμησιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἔξοχον αὐτοῦ τοποθεσίαν, καθὰ μαρτυρεῖ τὸ ἐν τῇ «Ἀνθολογίᾳ» ἐπίγραμμα.

49) Τὰ *Μαρίνης*· οἰκία σῳζομένη ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, κτίσαντος τὸ πλησιάζον αὐτῇ λουτρόν· διάφορος ἦτο ὁ:

50) *Μαρίνου* οἶκος, ἐπάρχου τῆς Πόλεως, ἐκ Συρίας, ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ Δικόρου· ἐπ' αὐτοῦ, κατὰ τὴν περὶ τρισαγίου στάσιν, ἐκάη τὸ μέγαρον (*Μαλάλας* 400, 407).

51) *Μαυριανοῦ* οἶκος· ἐλέγετο κτίσμα Μαυρικίου τοῦ αὐτοκράτορος πρὶν ἀναβῇ τὸν θρόνον

52) Τὰ *Μαύρου*· ὁ οἶκος, κείμενος παρὰ τῷ σημερινῷ Κάτεργα-λιμάν, ἐκτίσθη, κατὰ τοὺς παραδοξογράφους, ὑπὸ Μαύρου, ἑνὸς τῶν ἐκ Ρώμη δώδεκα συγκλητικῶν, κτίσαντοςκαι τὸν μυθολογούμενον οἶκον τοῦ Βελονᾶ.

53) Τὰ *Ναρσοῦ*· μέγαρον, ἔχον παρ' αὐτῷ δύο ναοὺς καὶ ξενῶνα, ἔκειτο πλησίον τῶν Θεοφόβου· ἐκτίσθη ὑπὸ Ναρσοῦ στρατηγοῦ καὶ θαλαμηπόλου παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Τιβερίῳ, φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Φωκᾶ τοῦ τυράννου· τὸ μέγαρον ἐσῴζετο, φαίνεται, καὶ κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα (*Ζωναρᾶς* Δινδρ. Γ' 280 καὶ 301, *Γεωργ. Μοναχὸς* 810).

54) *Ξυλινίτου* οἶκος τοῦ Νικήτα, βεβαίως ἐπιφανοῦς ἀνδρός, τὸν ὁποῖον Βασίλειος ὁ Μακεδὼν φοβούμενος, ἠνάγκασε νὰ χειροτονηθῇ ἱερεύς, διορισθεὶς ὕστερον οἰκονόμος τῆς μεγάλης ἐκκλησίας (Ἁγίας Σοφίας).

55) Τὰ *Ὀλυβρίου*· μέγαρον κτισθὲν ὑπὸ Ὀλυβρίου ὑπάτου Κωνσταντινουπόλεως τῷ 378, ἢ τοῦ τῷ 394, ἐκτὸς ἂν εἶναι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς (Πασχάλ 561, 565).

56) Τὰ *Ὀλυμπιάδος*· ἦτο μέγαρον μέγιστον μετὰ λουτροῦ καὶ στοῶν καὶ παρακειμένων οἰκιῶν ἔκειτο πλησίον τῆς Ἁγίας Σοφίας· κτήματα πάντα τῆς ἁγίας Ὀλυμπιάδος τῆς διακόνου, ἀφιερώθησαν ὑπ' αὐτῆς εἰς τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, ὡς καὶ ἡ εἰς τὰ Εὐάνδρου οἰκία αὐτῆς καὶ τρίτη τις ἑτέρα, κειμένη πλησίον τῶν Κωνσταντινιανῶν (λουτρῶν)· ἦν δὲ πατριάρχης Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (Ἑορτολ. Βυζ. 137).

57) Τὰ *Ὀνωράτου*· οἶκος καὶ ἔπαυλις· ἐκτίσθη ὑπὸ Ὀνωράτου τοῦ ἐπάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τοῦ Μ. Θεοδοσίου, εἰς τὴν κατέναντι τῆς πόλεως ἀνατολικὴν παραλίαν (*Ζωναρᾶς* Γ', 228). Ἡ γνώμη ὅτι ἐπέχει τὸν τόπον τῶν Ὀνωράτου τὸ σημερινὸν Ἐρὲν-κιοϊ μένει ἰσχύουσα μέχρις ὑποδείξεως ἑτέρας.

58) Τὰ *Οὐρβικίου*· ὁ οἶκος ὠνομάσθη, καθὼς καὶ ἡ παρ' αὐτὸν ἁψίς, ἀπὸ τοῦ ἐκ Ρώμης ἐλθόντος συγκλητικοῦ καὶ πατρικίου.

59) *Παλαιολογίνης* οἰκία, δηλαδὴ τῆς τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου, νόθου θυγατρὸς Μαρίας, ἔχουσα ναὸν ἐν αὐτῇ καὶ λουτρόν, καὶ περὶ αὐτὴν ἀμπέλια καὶ κήπους, μεταβληθεῖσα τῷ 1351 εἰς μονὴν γυναικείαν, ἧς σῴζεται σήμερον ὁ ναὸς (Παναγία Μουχλιώτισσα) ἄνωθεν τοῦ Φαναρίου. Ἡ οἰκία, πρὸ τῆς Μαρίας ταύτης, ἦτο κτῆμα Μαρίας Δουκαίνης Ἀκροπολιτίσσης (Acta Patriarh. Α', σ. 312—316).

Digitized by Google

60) *Πάρδου* οἰκία, ἧς ἄγνωστος ὁ κτήτωρ· ἐκάη. κατά τινα στάσιν δημοτικήν, τὸν Ἰούλιον τοῦ 547 (*Μαλάλας*, 484).

61) *Παυλίνου* οἶκος, πλησίον τοῦ ναοῦ Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ (Κοσμίδιον, τὸ σημερινὸν Ἐγιούπ) κειμενος, ἀνῆκεν εἰς ἐπιφανῆ καὶ λόγιον φίλον τοῦ Θεοδοσίου Β' καὶ τῆς συζύγου Εὐδοκίας Παυλῖνον, τὸν ὑπ' αὐτοῦ φονευθέντα. Τὸ μέγαρον τοῦ Παυλίνου ἐσῴζετο καὶ τῷ 821, καὶ εἰς αὐτὸ διέμεινεν ἐπί τινα χρόνον Θωμᾶς ὁ κατὰ τοῦ Τραυλοῦ Μιχαὴλ ἀποστατήσας (*Συνεχ. Θεοφαν*. 50).

62) *Πέτρου* οἶκος τοῦ πατρικίου, ζήσαντος ἐπὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου· τὸ μετὰ ταῦτα *Πετρίον*, τὸ «παλαιὸν Πετρίν» (διότι καὶ ἕτερα Πετρία ὑπῆρχον).

63) *Πετρου* τοῦ σοφωτάτου μαγίστρου, ζήσαντος πρὸ τῆς ΣΤ' ἑκατονταετηρίδος, οἰκία καὶ κτήματα ἔκειντο ἐν τῇ πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μικρᾷ νήσῳ Πρώτῃ, κατὰ τὴν τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου μαρτυριαν (*Δοναλσον-Βαλέττα*, Ἱστ. ἑλλην. φιλολ. Β', σ. 445. *Σκαρλάτου*, Κωνσταντινούπολις Β', σ. 290).

64) *Πικριδιου* οἶκος· ἔκειτο κατὰ τὸ ἀπαντικρὺ τοῦ Παλατᾶ προάστειον Χάς-κιοϊ, κτισθεὶς ὑπὸ Πικριδίου εὐνούχου, θαλαμηπόλου τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας. Μετὰ θάνατον ἴσως τοῦ Πικριδίου (Ἰωάννου;) μετεποιήθη ὁ οἶκος εἰς μονήν, ἥτις ἐσῴζετο καὶ κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα (*Θεοφάνους* Α', 720. 723 *Λέων Γραμμ*. 275).

65) Τὰ *Πλατανίου*· οἶκος ἀνήκων εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ, τοῦ ζήσαντος ἐπὶ Λέοντος Ἰσαύρου· ἡ περὶ τοῦ οἴκου μαρτυρία ἐν τῷ περὶ Γερμανοῦ συναξαρίῳ.

66) *Πρόβου* μέγαρον «πάνυ θαυμαστόν»· ἔκειτο οὐ μακρὰν τοῦ λιμένος τῶν Σοφιῶν Κάτεργαλιμὰν τουρκιστί) καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸν πατρίκιον Πρόβον, ὃν οἱ ὀχλαγωγοὶ τῆς στάσεως τοῦ Νικα ἀνηγόρευσαν αὐτοκράτορα· τότε (532) ἐκάη τὸ μέγαρον (Πασχ. 622).

67) Τὰ *Προμώτου*· οἶκος, ἐν τῇ βιθυνικῇ παραλίᾳ, πλησίον τῆς Χαλκηδόνος, ἐκτίσθη ὑπὸ Προμώτου, ὑπάτου Κωνσταντινουπόλεως, τῷ 388 πιθανῶς τοῦ πρότερον ὄντος στρατηγοῦ τῶν ἐν Ἴστρῳ στρατευμάτων. Ὁ οἶκος Προμώτου κατεστράφη βεβαίως, μετὰ καὶ ἄλλων κτηρίων, ὑπὸ τῶν Ἀβάρων κατὰ τὸ 623 (*Ζώσιμ*. 214, 218—219. Πασχάλ. 564, 713).

68) *Ρουφινιαναί*· παλάτιον μετὰ πολλῶν κτημάτων, κτισθὲν ὑπὸ Ρουφίνου, ὑπάτου Κωνσταντινουπόλεως, τῷ 391, φονευθέντος τῷ 395, ἔκειτο, *παραλιον*. κατὰ τὸ σήμερον Μποσταντζῆ - Κιοπροὺ (Κηπουροῦ Γέφυρα), καθὼς συνεπέρανεν ὁ Πασπάτης. Ἐγκαίρως ἐγένετο μοναστήριον (Ἑλλην. Φιλολ. Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως τ. ΙΒ' σ 50. *Ζώσιμος* 235—246 κ. ἑξ Πασχάλ 535,564).

69) Τὰ *Ρούφου*· οἰκήματα σῳζόμενα μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἔκειντο πλησίον τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τοῦ ξενῶνος τοῦ Σαμψών.

70) *Στουδίου* οἶκος· ἀνῆκεν εἰς τὸν ὁμώνυμον αὐτῷ συγκλητικόν, ἕνα τῶν δώδεκα τῶν ἀπὸ Ρώμης ἐλθόντων· μετά τινα ἔτη ἠγέρθη ἐκεῖ (ἐν Ψαμμαθίᾳ) ἡ περιώνυμος τοῦ Στουδίου μονή.

71) Τὰ *Σφωρακίου*· οἶκος τοῦ Σφωρακίου, κατά τινα ἄλλην γραφὴν *Φωρακίου*, χρηματίσαντος ὑπάτου Κωνσταντινουπόλεως τῷ 452 Ὁ οἶκος ἔκειτο πλησίον τῆς Αγίας Σοφίας, οὐχὶ δ' ὅπου γράφει ὁ Α. Γ. Πασπάτης (Μελέται Βυζαντ. σ. 314).

72) *Φιλιππικοῦ* οἶκοι, πραγματικὰ ἀνάκτορα, τὸ μὲν ἓν ἐν τῇ Πόλει κείμενον, τὸ δὲ ἕτερον ἐν Χρυσοπόλει (Σκούταρι), ἐκτίσθησαν ὑπὸ Φιλιππικοῦ, γαμβροῦ Μαυρικίου τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπ' ἀδελφῇ, τῇ Γορδίᾳ, στρατηγοῦ καὶ δουκὸς τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ εἰς τὴν Χρυσόπολιν οἶκος εἶχε κήπους καὶ παραδείσους καὶ ἰχθυοτροφεῖα, κατασκευασθέντα πάντα χάριν τοῦ μεταβαίνοντος ἐκεῖ Μαυρικίου.

73) Τὰ *Φλωρεντίου*· τὸ μέγαρον ἠγέρθη ὑπὸ τοῦ ὁμωνύμου δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας, ἀκμάσαντος ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Δημόσια ἱδρύματα καὶ κτίσματα. *Ὑδραγωγεῖα* Διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν οἱ αὐτοκράτορες εἰς τὴν πρωτεύουσάν των τὴν παροχὴν ποσίμου ὕδατος, κατεσκεύασαν ὑδραγωγεῖα καὶ μεγάλας ὑπογείους δεξαμενάς, αἱ ὁποῖαι ὀνομάζονται κινστέρναι (cinsternae). Ὁ ἄρχων Εὐφρατᾶς, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀφῆκε τὴν ἐπιστασίαν τῆς κτίσεως, πρὶν ἀρχίσῃ ἔτι τὸν τειχισμὸν τῆς πόλεως, ἐφρόντισε περὶ τῆς ἐπαρκοῦς ὑδρεύσεως αὐτῆς, κατεσκεύασεν ὑπονόμους «καὶ πάσας πηγὰς ἀνεστόμωσεν ὑδάτων». Πρὸς συντήρησιν τῶν ἀγωγῶν πρὸς διοχέτευσιν ὑδάτων ὡρίζοντο ὡρισμένα ἔσοδα, δὲν ἔπαυσαν δὲ οἱ αὐτοκράτορες νὰ δαπανῶσι πρὸς συντήρησιν αὐτῶν. Μερικὰ ἐκ τῶν ἔργων τούτων σῴζονται καὶ σήμερον, καὶ ἐνταῦθα περιγράφονται τὰ σπουδαιότερα.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος, τῷ 368, ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης κατεσκεύασεν ἀπὸ τὰ τείχη τῆς καταστραφείσης Χαλκηδόνος τὸ ὑδραγωγεῖον, τοῦ ὁποίου σῴζεται καὶ σήμερον ἓν μέρος εἰς μῆκος 625 μ. εἰς τὴν βαθεῖαν κοιλάδα, ἡ ὁποία χωρίζει τὸ τέμενος τοῦ Μωάμεθ Β' ἀπὸ τὸ τοῦ Ζάχ-Ζαντέ. Τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀνεκαίνιζον ἑκάστοτε οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας ὁ Σουλεϊμάν, καὶ εἶναι καὶ σήμερον ἐν χρήσει, φέρει τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὸ δυτικὸν ὕψωμα, ὅπου ἀναβλύζει ὑπογείως, εἰς τὰ ἀνατολικὰ μέρη τῆς πόλεως. Εἶναι τεράστιον μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἔχει ὕψος 23 μ., δύο σειρὰς τόξων, τὴν μίαν ἐπάνω τῆς ἄλλης, εἶναι δὲ κτισμένον μὲ μεγάλας πλίνθους καὶ στερεώτατον συνδετικὸν μεῖγμα, ὅπως ἦσαν κτισμένα τὰ παλαιότερα ρωμαϊκὰ μνημεῖα. Λέγεται ὑπὸ τῶν συγγραφέων *ὁ μέγας ἀγωγὸς τοῦ Οὐάλεντος*, ἢ ἁπλῶς *ὁ ἀγωγός*, ἐπίσης «ἀγωγὸς τῶν μεγάλων ἀψίδων, ἤτοι αἱ οὐράνιαι καμάραι» (τουρκιστί, μπὸξ ντογὰν κεμερί). Εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν τοῦ Βοσπόρου, παρὰ τὴν ὡραίαν θερινὴν διαμονὴν τοῦ Μπουγιοὺκ-ντερέ, σῴζεται θαυμαστὸν ὑδραγωγεῖον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὕψους 35 μ., τοῦ ὁποίου τὸ σῳζόμενον μέρος ἐκτείνεται εἰς μῆκος 265 μ. (Μουαλλὰκ-κεμέρ). Τὸ μεγαλοπρεπὲς ὑδραγωγεῖον τοῦτο εἶχε κατασκευάσει ὁ Ἀδριανός, ἀνεκαίνισε δὲ αὐτὸ ὁ Ἰουστινιανός.

Κινστέρναι. Ἐκτὸς τῶν ὑδραγωγείων κατεσκεύασαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μεγάλας ὑπαιθρίους δεξαμενάς, καθ' ὃν τρόπον κατεσκευάζοντο αὗται εἰς τὴν Συρίαν. Σῴζονται δὲ πολλαὶ ἐξ αὐτῶν καὶ σήμερον, ἀλλ' εἶναι μεταβεβλημέναι εἰς κήπους. Ἡ μεγίστη εἶναι ἡ *κινστέρνα τοῦ Ἁγίου Μωκίου* εἰς την συνοικίαν Ἐξὶ - Μαρμαρᾶ (Τσουκοὺρ - Μποστάν), ἥτις ἔχει ἐπιφάνειαν σχεδὸν 25 τ. χλμ. Ἄλλη μεγαλη ὑπαιθριος δεξαμενὴ εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Στρυγόφσκη ἀναγνωρισθεῖσα ὡς *κινστέρνα τοῦ Ἀρκαδιου* (cinsterna Arcadiaca) τῶν ἀρχαίων περιγραφῶν, ὡς καὶ ἡ *Ἀσπόρου κινστέρνα*, καὶ αἱ δύο κείμεναι εἰς τὸ ἄνω μερος της πόλεως πρὸς τὴν διεύθυνσιν εἰς τὴν πύλην τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι καὶ αἱ τρεῖ αὗται μεγάλαι ἀνοικταὶ κινστέρναι εὑρίσκονται ἔξω τῶν τειχῶν τῆς πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου Ἀλλ' ἐπειδὴ ταχέως ηὐξάνετο ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς πληθυσμὸν καὶ αἱ οἰκίαι ἐκτιζοντο πολὺ πυκνῶς, δὲν ὑπῆρχε δὲ πολὺς χῶρος ἐλεύθερος, διὰ τοῦτο ἠναγκάσθησαν νὰ κατασκευάσουν δεξαμενὰς ὑπογείους. Ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ ἔδαφος ὑπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶναι πλῆρες ἀπὸ τὰς δεξαμενὰς αὐτάς, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν νὰ κατασκευάζωνται ἀπὸ τὸν Ε' αἰῶνα. Αἱ μὲν ἐκ τῶν κινστερνῶν τούτων, κατὰ τὸν Χρυσολωρᾶν, ἦσαν «κατάστεγοι καὶ ἀφανεῖς, πᾶσαν τὴν πόλιν ὑπερῷον καὶ κρεμαστὴν καὶ τὰ κάτω διάκενον ποιοῦσαι, αἱ δὲ ἀναπεπταμέναι καὶ φανεραί, ὁλκάσι δυνάμεναι πλεῖσθαι»

Ὁ Ιουστινιανὸς κατεσκεύασεν ὑπογείους δεξαμενάς, αἱ ὁποῖαι καταπλήσσουν διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν τόλμην τῆς κατασκευῆς. Ἡ μεγίστη κινστέρνα ἡ ὁποία ἐλέγετο cinsterna basilica (σήμερον Γιερεμπατὰν-Σεραΐ), ἔχει κολοσσιαίας διαστάσεις, ἐπιφάνειαν 10 300 τ. μ. Ἀκόμη ὅμως τολμηρότερον κτίσμα, τὸ ὁποῖον ἐνθυμίζει εἰς τὴν τόλμην τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, εἶναι ἡ κινστέρνα τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ Ἰουστινιανὸς τῷ 528 εἰς τὴν βασιλικὴν τοῦ Ἴλλου, καὶ ἡ ὁποία ὀνομάζεται σήμερον *Δεξαμενὴ τῶν 1001 κιόνων* (Μπιν-μπὶρ-ντιρέκ). Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἡ δεξαμενὴ αὕτη ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ εἶναι ἡ γνωστὴ ὡς *κινστέρνα τοῦ Φιλοξένου* Ἔχει ἐπιφάνειαν 3500 τ. μ. καί, ὅπως αἱ ἀλεξανδριναὶ δεξαμεναί, δύο ὀρόφους κιόνων τεθειμένων ἐπ' ἀλλήλων, τῶν ὁποίων ἕκαστος ἔχει ὕψος περίπου 4 μ. Οἱ κίονες ἔχουν κιονόκρανα, ἐπιγραφὰς καὶ μονογράμματα. Ἐπάνω δὲ εἰς τὸ δάσος αὐτὸ τῶν κιόνων ἐστήριξαν οἱ ἀρχιτέκτονες παχυτάτους θόλους. Μὲ τόσην τεχνικὴν δεξιότητα καὶ τόλμην εἶναι κατεσκευασμένη ἡ δεξαμενὴ αὕτη, ὥστε ἀναμφισβητήτως εἶναι τὸ ἀριστούργημα τοῦ εἴδους τούτου τῶν κτισμάτων, ἐθεωρήθη μάλιστα ὡς ἔργον τοῦ Ἀνθεμίου ἐκ Τράλλεων. Πολὺ μεγάλην ἐντύπωσιν ἰδίως προκαλεῖ ἡ δεξαμενὴ Γιερεμπετὰν-Σεραΐ, τῆς ὁποίας τὸ τουρκικὸν ὄνομα σημαίνει Καταβαραθρωμένον παλάτιον. Εἶναι ἀκόμη πλῆρες ὕδατος καὶ δύναταί τις σήμερον νὰ κάμῃ περίπατον μὲ λέμβον εἰς τὴν σκοτεινὴν ταύτην λίμνην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτείνεται ὁλόκληρον δάσος ὑψηλῶν κιόνων. Πολὺ περίεργον ἐντύπωσιν γραφικότητος προκαλοῦν αἱ ἀνταύγειαι ἐπὶ τῶν ὑδάτων τοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον ρίπτουν ἠλεκτρικοὶ λύχνοι κρεμασμένοι ἀπὸ τοὺς θόλους.

Εἶναι δὲ καταπληκτικὸν τὸ τεράστιον αὐτὸ σύστημα δεξαμενῶν, τῶν ὁποίων πολλὰς ἀνεκάλυψαν Γάλλοι ἀρχαιολόγοι κατὰ τὰς ἀνασκαφάς, αἱ ὁποῖαι ἐξετελέσθησαν ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ σώματος τῆς γαλλικῆς κατοχῆς. Γνωσταὶ ὑπόγειοι δεξαμεναὶ εἶναι ἡ τοῦ *Θεοδοσίου* εἰς τὴν 5ην ρηγιῶνα, τοῦ *Ἀετίου*, τοῦ *Βώνου*, ἡ τῆς *Πουλχερίας*, μεγάλη κινστέρνα παρὰ τὸν πορφυροῦν κίονα, ἡ μεγάλη ἐπίσης κινστέρνα ὑπὸ τὸν Ἱππόδρομον. Θαυμάζει τις ἰδίως τὴν ἀκατανόητον τόλμην τῶν Βυζαντινῶν ἀρχιτεκτόνων, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν τόσον πολυάριθμα κτίσματα ὑπὸ τὸ ἔδαφος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν εἰς αὐτοὺς ὡς ὑποθεμελιώσεις μεγάλων οἰκοδομῶν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν.

Τὸ ὕδωρ τῶν κινστερνῶν μετωχετεύετο πρὸς εὐκολίαν εἰς τὰ λεγόμενα *νυμφαῖα* ἢ ὑδρεῖα, τὰ ὑδρονομεῖα (τὰ τουρκιστὶ λεγόμενα ταξίμ), ἐκ τούτων δ' ἔπειτα κατενέμετο εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς πόλεως. Ἦσαν δὲ τὰ νυμφαῖα κτισμένα μὲ ἀρχιτεκτονικὴν πολυτέλειαν, ὑψηλά, εὐρύχωρα, στολισμένα μὲ ἀνδριάντας καὶ ζωγραφίας πρὸς τέρψιν τῶν προσερχομένων. Ὑπῆρχε δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν σύστημα ὁλόκληρον ἀγωγῶν, προσέτι καὶ πολλαὶ κάλλιστα κατεσκευασμέναι ὑπόνομοι πρὸς ἀποχέτευσιν τῶν ἀκαθαρσιῶν.

Ὅλαι αἱ ὑπόνομοι ἀπῆγον τὰ ἄχρηστα ὕδατα καὶ τὰς ἀκαθαρσίας εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν τῆς Προποντίδος. Ὁ Δουκάγγιος, ὅστις πρῶτος καὶ ἀκριβέστατα ἐλεπτολόγησε περὶ τούτων, εὑρίσκει μνημονευόμενα 25 ὑδραγωγεῖα, 26 νυμφαῖα 27 βαλανεῖα, 28 κινστέρνας, 29 ἀγωγούς, 30 δημοσίους ἀφεδρῶνας (ἀποχωρητήρια).

Ὁδοὶ καὶ ἔμβολοι. Ἔχει γίνει ἤδη λόγος περὶ τῆς μεγάλης ἀρτηρίας τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἐλέγετο *Λεωφόρος μέση* ἢ ἁπλῶς ἡ *Μέση*, καὶ ἡ ὁποία εἰς τὸ πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ την Χρυσῆν πύλην τμῆμα ἔφερε τὸ ὄνομα *Ὁδὸς τῶν θριάμβων* (Via triumphalis). Ὡς πρὸς τὰς ἄλλας ὁδούς, αἵτινες διεσταυρώνοντο μετ' αὐτῆς, εἶναι δύσκολον νὰ ἔχωμεν σήμερον ἀσφαλῆ δεδομένα· ἐν τούτοις δύνανται νὰ λεχθοῦν γενικῶς δύο τινά: πρῶτον, ἡ Κωνσταντινούπολις «δὲν ἤλλαξε πολὺ κατὰ τὰς κυρίας γραμμὰς εἰς τὰ 1550 ἔτη τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς» Rosen και Oberhummer, ἔπειτα ὅτι αἱ ὁδοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχον ἄμεσον σχέσιν μὲ τοὺ λιμένας διὰ τὴν θαλασσίαν καὶ μὲ τὰς πύλας διὰ τὴν χερσαίαν συγκοινωνίαν. Κατ' ἀκολουθίαν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι αἱ σήμερον πρὸς τὴν πύλην τῆς Ἀδριανουπόλεως (Ἐντρανὲ - καπού), τῆς Σηλυβρίας (Σηλύβρι - καπού) καὶ τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ (Τὸπ - καπού) βαίνουσαι ὁδοὶ ἦσαν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ σπουδαῖαι ἀρτηρίαι συγκοινωνίας. Ἐννοεῖται ὅτι μεταξὺ τῶν καλῶν ὁδῶν, ὡς καὶ εἰς τὰς μακρινὰς συνοικίας, ὑπῆρχον ὁδοὶ στεναὶ καὶ σκολιαὶ (στενωποί).

Αἱ ὡραιότεραι καὶ πλατύτεραι ὁδοὶ ἐκοσμοῦντο ἑκατέρωθεν, ὅπως καὶ εἰς τὰς μεγάλας ἑλληνιστικὰς πόλεις, καὶ δὴ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν Ἔφεσον, τὴν Πέργαμον, διὰ μακροτάτων σκεπαστῶν στοῶν, αἱ ὁποῖαι ἐλέγοντο *περίπατοι* ἢ *ἔμβολοι*, ἐκ τούτου δὲ ἴσως καὶ ὁλόκληροι αἱ ὁδοὶ αὗται ἐλέγοντο ἔμβολοι (ἢ ἄμφοδοι). Καὶ οὕτω, κατὰ τὸν Χρυσολωρᾶν, ἠδύνατό τις «διὰ τῶν σκεπαστῶν καὶ φρακτῶν τούτων δρόμων, διὰ πάσης ποτὲ τῆς πόλεως διικνουμένων, ἄνευ πηλοῦ καὶ ἀκτῖνος πᾶσαν αὐτὴν διιέναι». Οἱ σπουδαιότεροι ἔμβολοι, κτισθέντες ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Θεοδοσίου Β'. ἦσαν τέσσαρες: «Ὁ εἷς ἤρχετο ἀπὸ τοῦ Τζυκανιστηρίου καὶ τῶν Μαγγάνων καὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῶν Εὐγενίου καὶ διήρχετο μέχρι τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου· ὁ δὲ ἕτερος ἀπὸ τῆς Δάφνης καὶ τῶν Σοφιῶν μέχρι τῆς Ράβδου οἱ δὲ ἕτεροι δύο ἔμβολοι ἀπὸ τῆς Χαλκῆς καὶ τοῦ Μιλίου καὶ τοῦ Φόρου μέχρι τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Βοὸς καὶ τοῦ Ἐξωκιονίου» («Πάτρια», σ. 158, *Preger*. Οἱ τέσσαρες οὗτοι ἔμβολοι ἐλέγοντο τοῦ *Εὐβούλου* ὡς κτισθέντες ὑπὸ τοῦ συγκλητικοῦ Εὐβούλου, ἀκμάσαντος ἐπὶ Κωνσταντίνου ἢ Θεοδοσίου Β'. Ἄλλος σπουδαῖος ἔμβολος ἦτο ὁ *Μακρὸς ἔμβολος* (ἢ τὸ *Μακρὸν ἔμβολον*), ὁ ὁποῖος ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ σημερινὸν Οὐζοὺν τσαρσὶ (μακρὰ ἀγορά), ἀπὸ τὸ σημερινὸν μέγα παζὰρ πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον. Μνημονευτέοι ἐπίσης ὁ *Καριανὸς ἔμβολος* ἐν Βλαχέρναις καὶ οἱ *Τρωαδήσιοι* ἔμβολοι, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Χρυσῆν πύλην τοῦ Κωνσταντινείου τείχους. Ἀναφέρονται δὲ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὑπὸ τῶν συγγραφέων.

«Ἐπάνω δὲ τῶν ἐμβόλων, λέγουν τὰ «Πάτρια» (σ. 148 ἑξ., ἔκδ. Preger), περίπατοι πλακωτοὶ λίθινοι καὶ στῆλαι χαλκαῖ ἄπειροι εἰς διακόσμησιν τῆς πόλεως ἵσταντο» Γνωρίζομεν δέ, ἀπὸ πλείστας πηγάς, ὅτι οἱ ἔμβολοι ἦσαν κατάκοσμοι δι' ἀγαλμάτων, ἴσως καὶ εἰκόνων, ὡς αἱ στοαὶ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πόλεων. Μερικοὶ ἦσαν μεγαλοπρεπέστατοι, διότι συνέκειντο ἐκ δύο ὀρόφων, ἔχοντες ἄνοδον εἰς τὰς ἀνωτέρας στοὰς διὰ μαρμαρίνων κλιμάκων. Ἐχρησίμευον δὲ οἱ ἔμβολοι πρὸς περίπατον καὶ ἀναψυχὴν τῶν λογίων και τῶν ρητόρων, ἐπίσης καὶ πρὸς διαμονὴν τῶν ἀπόρων καὶ τῶν ἀστέγων. Ὅτε ποτὲ συνέβη δριμύτατος χειμὼν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Ρωμανὸς ὁ Λεκαπηνὸς (920—944) «ἀνέφραξε θυρίσι καὶ σανιδώμασι τὰς τῶν ἐμβόλων στοάς, ὥστε μὴ τὴν χιόνα καὶ το ψῦχος ἐκεῖθεν ἐπεισιέναι τοῖς πένησι» (*Συνεχ. Θεοφ*. σ. 909.

Φόροι (πλατεῖαι) καὶ ἀγοραί. Μεγάλας καὶ μικρὰς πλατείας περιεῖχε πλείστας ἡ βυζαντινὴ Κωνσταντινούπολις. Ἡ ὡραιοτέρα ἦτο ὁ *Αὐγουστεών*, ἡ μεταξὺ τῆς Ἁγίας Σοφιας καὶ τοῦ Ἱπποδρόμου περικαλλεστάτη πλατεῖα. Εἰς τὸν Αὐγουστεῶνα ἠγείρετο ὑψηλὸς κίων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἵστατο ὁ θαυμάσιος χαλκοῦς ἔφιππος ἀνδριὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸν ὁποῖον μετὰ θαυμασμοῦ περιέγραψεν ὁ Προκόπιος (Περὶ κτισμ. σ. 181 ἑξ.).

Μεγαλύτεραι πλατεῖαι ἦσαν οἱ *φόροι*, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν τέσσαρες, καὶ οἱ τέσσαρες ἐντὸς τοῦ παλαιοῦ Κωνσταντινείου τεί-

Digitized by Google

βόλου, ἤτοι εἰς τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς πόλεως, ἔκειντο δὲ ἐπὶ τῆς μεγάλης Λεωφόρου, τῆς Μέσης. Ὁ *φόρος τοῦ Κωνσταντίνου* ἦτο τὸ κέντρον τῆς πόλεως αὐτοῦ. Εἶχε σχῆμα ἐλλειψοειδές, δύο θριαμβευτικὰς ἁψῖδας ὡς πυλῶνας, περιεβάλλετο διά διωρόφων στοῶν, εἶχε τὸ ἔδαφος πλακωτὸν καὶ ἐκοσμεῖτο διὰ πλείστων ἔργων τέχνης. Εἰς τὸ μέσον ὑψοῦτο «πορφυροῦς καὶ περίβλεπτος κίων», ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ ἄγαλμα τοῦ αὐτοκράτορος ὡς «θεοῦ Ἡλίου», ὅστις σῴζεται καὶ σήμερον (ἔχει ὕψος μετὰ τῆς βάσεως 42 μέτρων). Ὁ μεγαλύτερος φόρος ἦτο ὁ λεγόμενος *Φόρος τοῦ Θεοδοσίου* τοῦ Α') ἢ τοῦ *Ταύρου* ἢ καὶ ἁπλῶς *Ταῦρος*, ἀχανὴς πλατεῖα, τὴν ὁποίαν σήμερον καταλαμβάνει ἐν μέρει τὸ τέμενος τοῦ Βαγιαζίτ, ἐν μέρει τὸ Σερασκερᾶτον. Ἐνταῦθα ἐπὶ ὑψηλοῦ κίονος, κοσμουμένου μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις, ἵστατο ὁ ἀνδριὰς τοῦ Θεοδοσίου Α' (ἱδρυθεὶς τῷ 393 μ.Χ.). Δυτικώτερον εἶναι ἡ *Βοὸς ἀγορὰ* (forum Bovis), καὶ ἁπλῶς ὁ *Βοῦς* (εἰς τὴν σημερινὴν συνοικίαν Ἀκ-σεράϊ). Ἀκόμη δὲ δυτικώτερον, ἐπὶ τοῦ Ξηρολόφου (Ἀβρὲτ παζὰρ) ἦτο ὁ *Φόρος τοῦ Ἀρκαδίου* (forum Arcadii), τὸν ὁποῖον ἤρχισε τῷ 403 ὁ Ἀρκάδιος, ἀπεπεράτωσε δὲ ὁ Θεοδόσιος Β', τῷ 421, καὶ διὰ τοῦτο ἐπισήμως λέγεται καὶ *Φόρος τοῦ Θεοδοσίου* (forum Theodosianum). Εἰς τὴν πλατεῖαν ταύτην ὑψοῦτο ὑψηλὴ στήλη (ὕψους 40 μέτρων), ἡ ὁποία ἦτο κεκοσμημένη δι' ἀναγλύφων παραστάσεων κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἐν Ρώμῃ στήλης τοῦ Τραϊανοῦ καὶ ἔφερε τὸν ἀνδριάντα τοῦ Ἀρκαδίου. Ἡ ἱστορημένη αὕτη στήλη (Columna historiata) κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐσώθησαν ὅμως σχεδιάσματα τῶν ἀναγλύφων, τὰ ὁποῖα πιθανώτατα ἔκαμεν ὁ περίφημος ζωγράφος Gentile Bellini, ὁ ὁποῖος ἐζωγράφησε τὸν Μωάμεθ τὸν Β', καὶ τὰ ὁποῖα σήμερον φυλάσσονται εἰς τὸ Λοῦβρον. Ἄλλαι πλατεῖαι ἦσαν τὸ *Στρατήγιον*, τὰ *Ἀρτοπώλια* ἢ *Ἀρτοπωλεῖον*, μεταξὺ τοῦ Ταύρου καὶ τοῦ Φόρου τοῦ Κωνσταντίνου, τὰ *Ἀμαστριανοῦ* (ἡ ἀγορὰ τοῦ Ἀμαστριανοῦ) εἰς τὴν ἄλλοτε συνοικίαν τῶν Γενιτσάρων, καὶ ποικίλαι ἄλλαι ἀγοραὶ πωλήσεως, ὀνομαζόμεναι κατὰ τὰ πωλούμενα ἤδη: *Χαλκοπρατεῖα*, *Ἀργυροπωλεῖα*, *Βλαττοπωλεῖα*, *Φόρος τῶν καλιγαρίων* κλπ. Πλησίον τῶν Χαλκοπρατείων πρὸς τὸν Ταῦρον ἦτο τὸ *Φιλαδέλφιον*, τὸ ὁποῖον ἐκοσμεῖτο μὲ τὸ «χαλκοῦν τετράπυλον», καὶ τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη οὕτως ἐκ συμπλέγματος παριστάνοντος τὴν συνάντησιν τῶν υἱῶν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Αἱ στῆλαι. Τὰ «Πάτρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως» καὶ οἱ ἄλλοι Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς ὁμιλοῦν συχνὰ περὶ στηλῶν, εἴτε καὶ κιόνων, οἱ ὁποῖοι ὑψώνοντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἰδίως εἰς τὰς μεγάλας πλατείας αὐτῆς. Τόσον συχνὰ γίνεται χρῆσις τῆς ὀνομασίας *στήλη*, *στῆλαι*, πρὸς δήλωσιν ἔργου τέχνης καὶ δὴ ἀνδριάντος καὶ διακοσμήσεως, ὥστε ἡ λέξις δύναται νὰ σημαίνῃ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς καὶ ἁπλῶς τὸν ἀνδριάντα.

Καὶ τὰ μὲν πολλὰ ἔργα τέχνης κατεστράφησαν, ἔπεσαν δὲ καὶ αἱ ὄντως στῆλαι καὶ δὲν ἐσώθησαν παρὰ ὀλίγαι, κολοβωμέναι καὶ ἐν γένει πολὺ βεβλαμμέναι. Εἰς τὸν Αὐγουστεῶνα ὑψώνετο ὑψηλὸς κίων, ὁ ὁποῖος ἔφερε περίφημον ἀνδριάντα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐφίππου, καὶ τὸν ἀνδριάντα τοῦτον, σῳζόμενον ἕως τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, γνωρίζομεν ἀπὸ παλαιὰ σχεδιαγράμματα. Οἱ κίονες τοῦ Θεοδοσίου και τοῦ Ἀρκαδίου ἐσῴζοντο ὁ μὲν εἷς ἕως τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ὁ ἄλλος ἕως τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Γνωρίζομεν δὲ ἀπὸ σχέδια καὶ τὰ ἀνάγλυφα, τὰ ὁποῖα διεκόσμουν αὐτούς. Εἰς τὸν Φόρον τοῦ Κωνσταντίνου, σήμερον πλησίον τοῦ τάφου τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ, ὑψοῦται ὁ ἐκ πορφυρίτου λίθου στῦλος, τὸν ὁποῖον στερεώνουν σιδηροῖ κλοιοί, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἠγείρετο τὸ ἄγαλμα τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου. Σήμερον ὀνομάζεται Καυμένη κολόννα. Πλησίον τοῦ Φατιὲ-τζαμὶ (τῆς ἄλλοτε ἐκκλησίας τῆς Παμμακαρίστου) μόλις ἐσχάτως ἀπηλευθερώθη ἀπὸ τὰ προσκτίσματα ὁ ὑψηλὸς στῦλος τοῦ Μαρκιανοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐπι τῆς βάσεως αὐτοῦ ἀναγλύφους ἀετοὺς καὶ ἔφερεν ἄλλοτε ἐπὶ τῆς κορυφῆς τὸ ἄγαλμα τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἀλλ' αἱ σπουδαιότεραι στῆλαι ὑψώνοντο εἰς τὸν Ἱππόδρομον, σῴζεται δὲ καὶ σήμερον ἐπὶ τῆς ἀκάνθης τοῦ Ἱπποδρόμου, δηλαδὴ ἐπὶ τῆς γραμμῆς ἡ ὁποία ἐχώριζε τὸν Ἱππόδρομον εἰς δύο δρόμους, ὁ ὀβελίσκος, τὸν ὁποῖον, μετακομίσας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἀνύψωσεν εἰς τὸν Ἱππόδρομον ὁ Θεοδόσιος ὁ Μεγας. Εἰς τὴν τετράπλευρον βάσιν τοῦ ὀβελίσκου ἀπεικονίζονται καὶ εἰς τὰς τέσσαρας πλευρὰς δι' ἀναγλύφων ἐνδιαφέρουσαι σκηναὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ πολεμικοῦ βυζαντινοῦ βιου. Εἰς τὰ σπουδαιότατα ταῦτα διὰ τὴν ἱστορίαν ἀνάγλυφα, βλέπομεν τὸν αὐτοκράτορα καθήμενον μετὰ τῶν υἱῶν του εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν θεωρεῖον, ἐν μέσῳ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν σωματοφυλάκων του. Εἰς ἄλλα ἀνάγλυφα παριστάνεται δεχόμενος τὴν προσκύνησιν καὶ τὰ δῶρα τῶν ἡττημένων βαρβάρων. Ἀλλαχοῦ εἶναι γεγλυμμένοι στρατιῶται, μουσικοὶ καὶ ὀρχησταί. Εἰς τὸ κάτω δὲ μέρος ἀπεικονίζουν τὰ ἀνάγλυφα τὴν τοποθέτησιν τοῦ ὀβελίσκου καὶ εἶναι ἀναγεγραμμένη λατινιστὶ μακρὰ ἐπιγραφή, ἡ ὁποία μεταξὺ ἄλλων λέγει ὅτι ἐχρειάσθησαν 32 ἡμέραι πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς ἐργασίας, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ πραιφέκτου (ἐπάρχου τῆς πόλεως) Πρόκλου. Ὑπὸ ἔποψιν καλλιτεχνικὴν τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα δὲν ἔχουν μεγάλην ἀξίαν, εἶναι ὅμως σπουδαιότατα διὰ τὴν γνῶσιν τῶν ἀγώνων, οἱ ὁποῖοι ἐτελοῦντο εἰς τὸν Ἱππόδρομον, τῶν ἐν αὐτῷ διασκεδάσεων καὶ παιδιῶν, ἐπίσης καὶ τοῦ περιφήμου Καθίσματος, ἤτοι τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θεωρείου, τὸ ὁποῖον ἔκειτο πλησίον εἰς τὴν σημερινὴν πηγὴν τοῦ Καῖζερ Γουλιέλμου Β'. Εἰς τὸ ἄλλο δὲ ἄκρον τοῦ Ἱπποδρόμου ὑψώνετο ἄλλη πυραμίς, τῆς ὁποίας σήμερον οἱ λίθοι καὶ αἱ πλάκες εἶναι σεσαθρωμέναι. Ἡ στήλη αὕτη ἔχει ὕψος 25 μ. καὶ ἦτο ἄλλοτε περιβεβλημένη μὲ χαλκᾶς πλάκας κεχρυσωμένας, ἐθεωρεῖτο δέ, ἕως τὸν Ι' αἰῶνα, ὅτε ἐπιδιώρθωσεν αὐτὴν ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὡς ἓν ἀπὸ τὰ θαυμασιώτερα στολίσματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὀβελίσκων σῴζεται ἡ *Χαλκῆ στήλη*, ἡ σχηματιζομένη διὰ τριῶν σωμάτων ὄφεων ἑλισσομένων, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἵστατο ὁ περίφημος δελφικὸς τρίπους. Ἐπὶ τῶν ἑλισσομένων ὄφεων ἀναγιγνώσκομεν τὰ ὀνόματα τῶν 31 ἑλληνικῶν πόλεων, αἱ ὁποῖαι κατέστρεψαν τοὺς Πέρσας εἰς τὰς Πλαταιάς.

Τὰ ἀγαθοεργὰ ἱδρύματα. Ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε μέγα πλῆθος τελείως ὠργανωμένων φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων. Ἦσαν τόσον πολλὰ τὰ εὐαγῆ ταῦτα ἱδρύματα, ὥστε ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἠναγκάσθη κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα νὰ περιορίσῃ διὰ νομοθετικῶν μέτρων τὴν αὔξησιν αὐτῶν. Ἡ ὀργάνωσις αὐτῶν ἦτο συστηματικωτάτη, διότι ἦσαν προικοδοτημένα μὲ ἐπαρκεῖς πόρους, εἶχον ἐσωτερικὴν ὑπηρεσίαν ἰατρῶν, νοσοκόμων, ὑπηρετῶν ἀρτίαν καὶ ὑπέκειντο ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς διοικήσεως, διευθυνόμενα, ὡς φαίνεται, ὑπὸ ἐπιφανοῦς ἄρχοντος, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο μέγας ὀρφανοτρόφος καὶ τὸν ὁποῖον συχνὰ συναντῶμεν εἰς τὰς τελετὰς τοῦ Μεγάλου παλατίου. Τὰ κύρια εἴδη τῶν εὐαγῶν οἴκων μνημονεύει ὁ Ἰουστινιάνειος κῶδιξ, ἦσαν δέ: *ξενοδοχεῖα* ἢ *ξενῶνες*, *νοσοκομεῖα*, *ὀρφανοτροφεῖα*, *πτωχοτροφεῖα*, *γεροντοκομεῖα* ἢ *γηροκομεῖα* καὶ *βρεφοτροφεῖα* (τὰ ὁποῖα ἦσαν, ὡς φαίνεται, καὶ φρενοκομεῖα). Μνημονεύονται δὲ καὶ ἄλλα, ὡς *λωβοτροφεῖα*, *πανδοχεῖα* κλπ. Τὰ πανδοχεῖα, φαίνεται, ἦσαν πολυτελέστερα ἀπὸ τὰ ἁπλᾶ ξενοδοχεῖα καὶ προωρίζοντο διὰ τοὺς εἰς τὴν πόλιν ἐρχομένους ἐπαρχιακοὺς ὑπαλλήλους ἢ τοὺς προσκυνητάς. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἦτο τελείως ὑπὸ τοῦ κράτους ὠργανωμένη ἡ ὑπηρεσία τῆς δημοσίας περιθάλψεως, ὡς λέγομεν σήμερον.

Παλαιὸν φιλανθρωπικὸν ἵδρυμα ἦτο ὁ Ξενών, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἱδρύσει ἀνὴρ θεοσεβής, ὀνομαζόμενος Σαμψών. Τοῦτον, καέντα κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα, ἀνῳκοδόμησεν ὁ Ἰουστινιανός. Ἐξαιρετικῶς πολυάριθμοι εἰς τὴν μεσαιωνικὴν Κωνσταντινούπολιν ἦσαν οἱ ξενῶνες, ξενοδοχεῖα, πανδοχεῖα. Μετὰ τὰ ἱδρύματα ταῦτα ἤρχοντο τὰ ὀρφανοτροφεῖα. Ἡ δημοσία εὐποιία, ἡ ὁποία εἶχεν, ὡς φαίνεται, μετριασθῆ πως κατὰ τὴν περίοδον τῶν πολεμικῶν βασιλέων τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἤνθησε μὲ νέαν ὁρμὴν ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν. Ὁ Ἰωάννης Β' ὁ Κομνηνὸς ἵδρυσε παραπλεύρως τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος γηροκομεῖον καὶ μέγα νοσοκομεῖον, τοῦ ὁποίου ἡ ὀργάνωσις εἶναι εἰς πολλὰ σημεῖα τόσον νεωτεριστική, ὥστε ἐκπλήττεταί τις νὰ τὴν βλέπῃ ὑφισταμένην κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Τὸ νοσοκομεῖον εἶχε 50 κλίνας, διῃρημένας εἰς 5 τμήματα, ἀναλόγως τῆς ἀσθενείας. Ἕκαστον τμῆμα εἶχε δύο ἰατρούς, τρεῖς τακτικοὺς βοηθούς, δύο ἐκτάκτους καὶ δύο ὑπηρέτας. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἰατρεῖον διὰ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἀσθενεῖς, εἰς τὸ ὁποῖον εἰργάζοντο 4 ἰατροί, δύο παθολόγοι (διαιτητικοὶ) καὶ δύο χειρουργοὶ (τραυματικοί). Ἰδιαίτερος χειρουργὸς ὑπῆρχε διὰ τὴν κήλην (κηλοτόμος). Εἰς τὸ πολυάριθμον προσωπικὸν καταλέγονται: νοσοκόμοι, ἱερεῖς, ἀναγνῶσται, μάγειροι, ὀψωνιάτωρ, σαπωνίστριαι, μάγκιπες (ἀρτοποιοί), χαλκωματᾶς, μυλωθρός, ἀκονητὴς κλπ. Μυλῶνες, ἀρτοποιεῖα καὶ πᾶν ἄλλο χρήσιμον ἦσαν προσηρτημένα εἰς τὸ νοσοκομεῖον, ὅλα δέ, ἡ τροφή, ἡ μισθοδοσία, ἡ καθαριότης κλπ., ἦσαν λεπτομερῶς κανονισμένα. Παραπλεύρως ὁ φιλάνθρωπος βασιλεὺς εἶχεν ἱδρύσει καὶ γηροκομεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον συνετηροῦντο 26 ἀνάπηροι, χωλοὶ καὶ παράλυτοι.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Λουτρὰ (ἄλλως *θέρμαι*, διότι τὸ ὕδωρ αὐτῶν ἐθερμαίνετο, καὶ *δημόσια*, κατ' ἀντίθεσιν ἴσως τῶν ἐν μεγάροις ἰδιωτικοῖς). Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπῆρχον, κατὰ σειρὰν ἀλφαβητικὴν τασσόμενα, τὰ ἑξῆς λουτρά:

1) *Ἀλεξάνδρου* λουτρόν, οὗ μνείαν ποιεῖται τὸ «Πασχάλιον Χρονικόν», λαλοῦν περὶ τῆς στάσεως τοῦ Νίκα. Ἐκάη τῇ 16 Ἰανουαρίου 532.

2) Αἱ *Ἀναστασιαναὶ* θέρμαι, κτίσμα πιθανῶς Ἀναστασίας τῆς ἀδελφῆς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, πιθανῶς Οὐάλεντος τοῦ αὐτοκράτορος, εἰς τιμὴν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἀναστασίας.

3) Ὁ *Ἀχιλλεὺς* ὑπῆρχε πρὸ τοῦ 400· ἐκάη τῇ 17 Αὐγούστου 433, ἀμέσως δ' ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου Β' (Χρ. Πασχ. σ. 583. *Σωκρ.* Ζ', 39).

4) Αἱ *Βασιλικαὶ θέρμαι*· γνωστὰς ἡμῖν καθιστᾷ ταύτας ἐπίγραμμά τι τῆς «Ἀνθολογίας»· προϋπῆρχον ἄρα τῆς Ε' ἑκατονταετηρίδος.

5) Αἱ τῶν *Βλαχερνῶν*· ἐκτίσθησαν ὑπὸ Τιβερίου τοῦ αὐτοκράτορος τῷ 581, ἐσῴζοντο καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

6) Τὸ τοῦ *Γερμανοῦ* λουτρόν, κτισθὲν ὑπὸ Γερμανοῦ τοῦ στρατηγοῦ, ζήσαντος ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Οὐάλεντος καὶ Οὐαλεντινιανοῦ.

7) Τοῦ *Δαγισθέως* τὸ λουτρόν, ἢ μᾶλλον εἰς *Τὰ Διγισθέως*. Ἴσως ἦτο διάδοχον τῶν Ἀναστασιανῶν θερμῶν, ἴσως ἦτο παράρτημα ἐκείνων· κτίσμα τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου τοῦ Δικόρου, συνεπληρώθη ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' τῷ 528 (Πασχ. σ. 518. *Μαλάλας* 435. *Θεοφ.* Α', 271).

8) Τὸ *Δίδυμον*, δηλαδὴ δύο λουτρὰ γειτονεύοντα, ὡρισμένα ὅπως εἰς ἑκάτερον λούωνται κατὰ πᾶσαν ὥραν τῆς ἡμέρας (ἢ νυκτὸς) ἄνδρες καὶ γυναῖκες χωριστά.

9) Τὸ *Ἑλενιανὸν* λουτρόν, κτίσμα τῆς ἁγίας Ἑλένης, τῆς μητρὸς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.

10) Αἱ *Εὐδοξιαναὶ* θέρμαι, κτισθεῖσαι ὑπὸ Εὐδοξίας, συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου, θανούσης τῷ 404.

11) Τὰ *Καμίνια*.

12) Αἱ *Καρωσιαναὶ* θέρμαι· ᾠκοδομήθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος, τῷ 374, εἰς τιμὴν καὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ θυγατρὸς Καρώσας.

13) Τὸ *Κάτοπτρον*, ὑπὸ κατόπτρων πιθανῶς στολιζόμενον, ἦτο κτίσμα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, εἰς ὃν ἐπιγράφουσι τὴν οἰκοδομὴν καὶ ἑτέρου λουτροῦ.

14) Αἱ *Κωνσταντιαναὶ* θέρμαι, πρὸς μνήμην τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ὀνομασθεῖσαι, καίτοι ταύτας ἔκτισεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνστάντιος, τῷ 345. Συνεπλήρωσεν ὅμως τὴν οἰκοδομὴν αὐτῶν ὁ Θεοδόσιος Β', τῷ 427, ὅτε μετωνομάσθησαν *Θεοδοσιαναὶ* (Πασχ. σ. 534,581). Τοῦ μεγίστου τούτου λουτροῦ, κειμένου οὐ μακρὰν τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, δύο μεγάλα δωμάτια, σῳζόμενα μέχρι πρό τινος, ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς ἀποθήκη κέγχρου, προωρισμένου διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ. Τὰ λείψανα τῆς οἰκοδομῆς ταύτης ὠνομάζοντο (ἴσως καὶ νῦν) *Τσουκοὺρ χαμάμ*, παρὰ τῷ τζαμίῳ Φατήχ.

15) Τὰ *Μαρίνης*, ἴσως εἰς *Τὰ Μαρίνου*· Λέων ὁ Σοφὸς ἔκτισε τὸ λουτρὸν τοῦτο, πολὺ ταχέως ὅμως εἰς ἐρείπιον μεταβληθέν, ἀνῳκοδόμησε λαμπρότερον Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (Συνεχ. *Θεοφαν.* σ. 460).

16) Τὸ *Μέγα λουτρόν*, κείμενον παρὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ Βοός.

17) Τὸ *Μικρὸν λουτρόν*, βεβαίως ὀνομασθὲν οὕτω κατὰ σύγκρισιν πρὸς τὸ πλησίον αὐτοῦ κείμενον μέγιστον λουτρὸν Ζεύξιππον.

18) Τὸ *τῆς μονῆς τῶν Ὁδηγῶν*· κτισθὲν βεβαίως χάριν τῶν μοναχῶν αὐτῆς, ἐλέγετο *δημοσιακόν*, χρησιμεῦον διὰ τὸν λαόν, ἐξ οὗ συμπεραίνομεν ὅτι ἠγείρετο ἔξω τῆς μονῆς· ἐσῴζετο δὲ μέχρι τέλους τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος (*Σπ. Λάμπρου* Νέος Ἑλληνομν. Η' σ. 12 καὶ 132).

19) Αἱ *Ὀνωριαναὶ* θέρμαι, βεβαίως ὀνομασθεῖσαι ἀπὸ τοῦ τῆς Δύσεως αὐτοκράτορος Ὀνωρίου, ἀδελφοῦ τοῦ τῆς Ἀνατολῆς Ἀρκαδίου.

20) Τὸ *τοῦ Πατριαρχείου* λουτρόν· ἐκτίσθη πρὸς χρῆσιν τῶν ὑπηρετούντων ἐν αὐτῷ. Ἴσως τὸ λουτρὸν τοῦτο γράφει λουτρὸν τοῦ *Οἰκονομείου* ὁ Δουκάγγιος, ὀνομασθὲν οὕτως ἀπὸ τῶν ἐν τῷ πατριαρχικῷ μεγάρῳ γραφείων τοῦ μεγάλου οἰκονόμου.

21) Αἱ *Σοφιαναὶ* θέρμαι· ἐκτίσθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου Β', τῷ 570, πλησίον τῆς ἀγορᾶς τοῦ Ταύρου, πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου αὐτοῦ Σοφίας.

22) Ὁ *Ζεύξιππος*. Τὸ μεγαλύτερον καὶ ἐπισημότατον τῶν λουτρῶν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς, ὅμοιον ἴσως, ἢ ὀλίγῳ μικρότερον, τῶν Ἀντωνινιανῶν καὶ τῶν Διοκλητιανείων θερμῶν, ὧν εἶχον αἱ μὲν 3.200 καθέδρας πρὸς χρῆσιν τῶν λουομένων, αἱ δὲ ὀλιγωτέρας. Τὸ μέγιστον τοῦτο λουτρὸν ἐστόλιζον, ἁπανταχόθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μετενεχθέντες, 83 ἀνδριάντες ἡμιθέων καὶ στρατηγῶν, ἡρώων καὶ φιλοσόφων, ποιητῶν καὶ πεζογράφων, μεταβάλλοντες τὸ λουτρὸν εἰς ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Προϋπάρχων τῶν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου χρόνων ὁ Ζεύξιππος, ἐπυρπολήθη κατὰ τὴν φοβερὰν στάσιν τοῦ Νίκα, τῷ 532, ἀλλ' ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεως τῆς Πόλεως ἦτο ἐρείπιον, ἀπὸ δὲ τοῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ, ὅσον ἔμεινεν, ὡς καὶ ἐκ τῶν συντριμμάτων τοῦ μεγάλου ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, κατεσκεύασε Μεχμὲτ ὁ Πορθητὴς (Φατὴχ) τὸ φερώνυμον αὐτοῦ τζαμί.

Τὰ λουτρὰ τῶν *Ἀρεοβίνδου* Θεοτόκου), τῆς *Θεοτόκου τοῦ Νεωρίου*, τοῦ *Παλατίου τοῦ ἐν Ἰουλιανοῦ λιμένι*, τῶν *Ρουφινιανῶν*, ἦσαν ἢ μοναστηρίων ἢ μεγάρων ἰδιωτικῶν λουτρά, καί τινα τούτων εἶχον καὶ τὸν τόπον καὶ τὴν χρῆσιν τῶν σημερινῶν ἁγιασμάτων. Πρέπει δὲ νὰ διακρίνωμεν τὰ λουτρὰ (δημόσια, θέρμας) ἀπὸ τῶν *λουμάτων*. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἦσαν κόλυμβοι, δεξαμεναὶ δηλαδή, ὁποῖαι αἱ σῴζουσαι μέχρι σήμερον τύπον καὶ σχῆμα βυζαντινῶν ἁγιασμάτων δεξαμε-

Digitized by Google

ναὶ τῶν περιωνύμων ναῶν Βλαχερνῶν καὶ Ζωοδόχου Πηγῆς. Εἰς τοὺς κολύμβους τούτους εἰσήρχοντο καὶ ἐξήρχοντο ἁγιαζόμενοι οἱ πιστοί, κυρίως οἱ βασιλεῖς. Τὰ μεγάλα ἰδιωτικὰ μέγαρα εἶχον ἐντὸς αὐτῶν λουτρά, τοιαῦτα δὲ λουτρὰ ἠριθμήθησαν περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος 153.

Εἰς τὰ λουτρὰ διημέρευον καὶ διενυκτέρευον οἱ Βυζαντινοί, διασκεδάζοντες, ἢ λουόμενοι, ἢ πανηγύρεις, ἱερὰς καὶ κοσμικάς, ἄγοντες. Εἰς τὰς Κωνσταντινιανὰς θέρμας, ἐπὶ παραδείγματι, οἱ εἰς τὸν ἱερὸν πατριάρχην Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον ἀφωσιωμένοι συνῆλθον κατὰ τὸ μέγα Πάσχα τοῦ 404, μετὰ τὴν ἄδικον ἐξορίαν ἐκείνου, καὶ ἑώρτασαν ἐκεῖ. Τὴν διαίρεσιν καὶ διασκευὴν τῶν βυζαντινῶν λουτρῶν ἐφήρμοσαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὰ ὑπ' αὐτῶν κτισθέντα δημόσια λουτρά, καὶ εἰς τὰ ἰδιωτικά. Σχεδὸν οὐδεμία τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνοικιῶν ἐστερεῖτο λουτροῦ, τινὲς δέ, καθὼς ἡ λεγομένη Κιουτσοὺκ - Μουσταφᾶ - πασᾶ (ἔσω τῆς πύλης τῆς Ἁγιᾶς=Ἁγίας), εἶχον δύο. Λουτρὰ δημόσια εἶχον καὶ αἱ καθαρῶς ἑλληνικαὶ συνοικίαι· τὸ Φανάρι, λόγου χάριν, εἶχε λουτρὸν μέχρι τοῦ 1858, τουρκικὸν κτῆμα, πυρποληθὲν τότε· οὐδεμία σκέψις ἀνοικοδομῆς αὐτοῦ ἔκτοτε ἐγένετο. Τὰ μέγαρα τῶν Τούρκων μεγιστάνων καὶ τὰ ἀνάκτορα, μεγάλα καὶ μικρά, εἶχον λουτρά, καθὼς καὶ τὰ τῶν ἡγεμόνων Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας, ἐπίσης δὲ καὶ τὰ τῶν πρώτων τῇ τάξει ἀρχιερέων (γερόντων), παρατείναντα τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν μέχρι τοῦ 1877, ὅτε αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐν Φαναρίῳ πυρκαϊαί, διασκορπίσασαι καὶ τὸν πληθυσμόν, ἠφάνισαν πᾶν ἴχνος παλαιᾶς οἰκημάτων εὐμαρείας καὶ κομψότητος. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ὡς ἀρχὴ τῆς κτίσεως τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐμφανίσεως εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου μὲ τὸ λαμπρὸν ὄνομα Κωνσταντινούπολις, πρέπει νὰ τεθῇ τὸ ἔτος 324, τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἔγινε μονοκράτωρ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. Οἱ πρῶτοι αἰῶνες τοῦ βίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως διέρχονται εἰς ἐργασίας ἀνεγέρσεως καὶ ἀνοικοδομῆς τῶν τειχῶν αὐτῆς καὶ εἰς ἐργασίας ἐν γένει οἰκοδομικὰς καὶ συμπληρώσεως τῶν ἰδιωτικῶν οἰκιῶν καὶ τῶν δημοσίων κτηρίων. Τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῶν πρώτων χρόνων εἶναι αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Γότθων, οἱ ὁποῖοι, καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Οὔννων, εἶχον εἰσέλθει ὡς πρόσφυγες εἰς τὸ κράτος καὶ εἶχον ζητήσει τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ κατ' ἀρχὰς εἰρηνικὴ αὕτη εἴσοδος τῶν Γότθων μεταβάλλεται εἰς φοβερὰν ἐξέγερσιν αὐτῶν, ἡ ὁποία καταλήγει εἰς τὴν ἧτταν τῆς Ἀδριανουπόλεως (378), καθ' ἣν ἐφονεύθη ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης. Τότε οἱ Γότθοι καταστρέφουν τὰ $^2/_3$ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, ἐρημώνουν τὴν χώραν καὶ φθάνουν ἕως τὰς πύλας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δηλαδὴ ἕως τὸ τεῖχος τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου. Τότε ἔσωσε τὸ κράτος καὶ τὴν πόλιν ἡ ἄνοδος εἰς τὸν θρόνον τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Α', τοῦ ἐπιλεγομένου Μεγάλου, ὁ ὁποῖος διῄρεσεν ὁριστικῶς τὸ κράτος (395) εἰς ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν ρωμαϊκὸν κράτος. Ἔκτοτε ἐνισχύεται ἡ αὐτοτελὴς ὕπαρξις τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἀναδεικνύεται πρωτεύουσα ἰδιαιτέρου κράτους.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος, χρονολογεῖται ἡ ἰσχὺς τῶν Γερμανῶν, καὶ δὴ τῶν Γότθων, ἀρχηγῶν τῶν βοηθητικῶν σωμάτων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ἀρκάδιος εἶχεν ὡς πρωθυπουργὸν τὸν ἱκανὸν ξένον ἀρχηγὸν Ρουφῖνον, ὁ ὁποῖος ἐξ ἔχθρας πρὸς τὸν ἄλλον ξένον ἀρχηγὸν Στηλίχωνα, ἰσχυρὸν εἰς τὴν Δύσιν, ἔγινεν ἀφορμὴ τῆς φοβερᾶς ἐπιδρομῆς εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας τοῦ Ἀλαρίχου (355), ὅστις μὲ τοὺς Βησιγότθους αὐτοῦ κατέστρεψε τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἕως τὸ Ταίναρον. Τὸν Ρουφῖνον τοῦτον ἐσκέπτετο μάλιστα ὁ Ἀρκάδιος νὰ ἀνακηρύξῃ καίσαρα, ὑποδεικνύων αὐτόν, οὕτως εἰπεῖν, ὡς διάδοχον τοῦ θρόνου. Ἀλλὰ τότε δολοφονεῖται οὗτος ἀπὸ τὸν Γότθον στρατηγὸν Γαϊνᾶν, ὁ ὁποῖος γίνεται παντοδύναμος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν οἱ Γότθοι εἶναι πανίσχυροι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· οἱ βάρβαροι εἶχον λάβει τόσην μεγάλην δύναμιν, ὥστε αὐτοὶ κυρίως ἐκυβέρνων τὰς τύχας τοῦ κράτους. Οἱ Γότθοι εἶχον εἰσρεύσει πολυπληθέστατοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὄχι μόνον ὡς στρατηγοί, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, ὄχι μόνον ὡς ἄρχοντες, ἤτοι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔμποροι καὶ ὡς τυχοδιῶκται, μετερχόμενοι διάφορα ἐπαγγέλματα, καὶ εἶχον ἀναμειχθῆ μὲ τὸν λαὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκ τῆς εἰσροῆς ταύτης τῶν ξένων εἶχεν ἀλλοιωθῆ εἰς τὴν πόλιν ὁ γνήσιος ἑλληνικὸς χαρακτὴρ τῆς κοινωνίας καὶ εἶχον διαφθαρῆ τὰ ἤθη. Ἐπείγουσα ἦτο ἡ ἀνάγκη τῆς ἀντιδράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, διότι παρ' ὀλίγον τότε νὰ καταπνιγῇ, εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν γένεσιν αὐτοῦ, ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληνισμὸς καὶ νὰ πάθῃ ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔπαθεν ἡ δυτική, δηλαδὴ νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν βαρβάρων.

Ἐναντίον τοῦ κινδύνου τούτου ἐξηγέρθη τότε ὅλη ἡ μερὶς τῶν γνησίων Ἑλλήνων καὶ τῶν μεγάλων ὑπερμάχων τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀφ' ἑνὸς ἡ Ἐκκλησία, ἀφ' ἑτέρου οἱ λόγιοι. Ἐκ τῶν γεγονότων τούτων ἐξηγοῦνται αἱ ἐπιθέσεις τοῦ μεγάλου ἱεράρχου Χρυσοστόμου ἐναντίον τῶν Γότθων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν αἱρετικοί. Καὶ ἀληθῶς, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔσωσε κυρίως τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἦτο τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Γότθοι δὲν ἦσαν ὀρθόδοξοι, ἀλλ' εἶχον ἀσπασθῆ τὴν αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου. Ἡ κυβέρνησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν ἀναγκασθῆ νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτοὺς ἰδιαιτέραν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ τελῶσι τὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον χρόνον οἱ ὀρθόδοξοι ἐξηγριώθησαν καὶ διενήργησαν φοβερὰν σφαγὴν αὐτῶν. Ἕνεκα τῆς ὁρμητικῆς στάσεως τοῦ Χρυσοστόμου συνέβησαν στάσεις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὴν ἡμέραν μάλιστα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπήχθη εἰς ὁριστικὴν ἐξορίαν ὁ Χρυσόστομος (20 Ἰουνίου 404), ὁ λαὸς ἐστασίασε καὶ ἐνέπρησεν οἰκοδομήματα τῆς πόλεως, μεταξὺ δ' αὐτῶν καὶ τὴν παλαιὰν βασιλικὴν τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἱδρύσει ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ εἶχεν ἀποπερατώσει ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνστάντιος.

Παρόμοιαι στάσεις τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ὄχλος πυρπολεῖ δημόσια κτήρια, συμβαίνουν συχνὰ εἰς τὴν πόλιν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, ὅπως τῷ 407, ἔπειτα τῷ 431 ἕνεκα ἀργοπορίας ἀφίξεως σίτου καὶ τροφίμων, ἕνεκα τῶν παθῶν, τὰ ὁποῖα διεγείρουν οἱ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ἀγῶνες τῶν δήμων. Ἐν συντόμῳ, ἡ ἱστορία τῆς πόλεως, ἡ διαρρεύσασα ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς κτίσεως αὐτῆς ἕως τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κατὰ τὸν Δ' καὶ τὸν Ε' αἰῶνα, εἶναι ἐξαιρετικῶς πολυτάραχος, διότι ὁ πάντοθεν συρρεύσας εἰς αὐτὴν σύμμεικτος ὄχλος εἶναι διαρκὴς ἀφορμὴ ἀταξίας καὶ ἐξεγέρσεων ἐναντίον τῆς κεντρικῆς διοικήσεως. Καθ' ὅλον τὸν ἱστορικὸν βίον τῆς πόλεως ὁ ἐν αὐτῇ ὄχλος, ὁ ὁποῖος ἀενάως ηὐξάνετο ἀπὸ παντοδαπὰ στοιχεῖα προσρέοντα ἐξ Ἀνατολῆς καὶ Βορρᾶ ἰδίως, ὑπῆρξεν εὐεπίφορος εἰς στασιατικὰς ἐξεγέρσεις. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς δύο τούτους πρώτους αἰῶνας ἡ στασιαστικὴ αὕτη διάθεσις τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ, διότι ἡ περίοδος αὕτη εἶναι ἡ περίοδος τῆς διαμορφώσεως αὐτοῦ καὶ ἐν γένει τῆς διαμορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος τῆς πόλεως. Δύο μεγάλαι ἠθικαὶ δυνάμεις συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ συγκρατήσουν καὶ νὰ εἰρηνεύσουν τὸν δυσχαλίνωτον ἐκεῖνον ὄχλον, ἡ Ἐκκλησία καὶ δὴ τὸ δι' αὐτῆς ἐνισχυόμενον αἴσθημα τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ ὁ ἑλληνισμός, ἤτοι τὸ κοινὸν ἰδεῶδες ὑψηλοτέρου πολιτισμοῦ. Αἱ δύο αὗται δυνάμεις ἦσαν βεβαίως καταληπταί, κυρίως εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, ἐν τούτοις κατωρθώθη ὥστε καὶ ο λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἐνστερνισθῇ αὐτάς, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἦτο μορφωμένος ἀρκετά, ὥστε νὰ τὰς ἐννοῇ. Ἐγνώριζον οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὅτι ἦσαν ὀρθόδοξοι, ἐγνώριζον ὅτι ἦσαν κληρονόμοι τῆς κοσμοκρατορίας τῆς Ρώμης καὶ τοῦ μόνου ὑφισταμένου πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Οὕτως ἐξηγεῖται ἡ προθυμία τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο οἱ αὐτοκράτορες στρέφουν διηνεκῶς τὴν προσοχὴν εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν δύο τούτων ἠθικῶν δυνάμεων. Ὁ Θεοδόσιος Β' ἱδρύει τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (425), καὶ ἀργότερα, καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον οἱ βάρβαροι εἶναι κύριοι τῆς Ρώμης καὶ μετ' ὀλίγον καταστρέφουν αὐτήν, ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Α' ὁ Θρᾷξ κατορθώνει ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ Γότθων, διατάξας τὸν φόνον τοῦ Γότθου πατρικίου Ἄσκαρος καὶ διωγμὸν ὅλων τῶν ἐπιφανῶν Γότθων (471). Ἔκτοτε ὁριστικῶς πλέον ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ ἐκγερμανισμοῦ καὶ ὁ λαὸς αὐτῆς λαμβάνει ὁριστικῶς τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα.

Ἀκριβῶς οἱ δύο οὗτοι αἰῶνες, ὁ Δ' καὶ ὁ Ε', πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὅτι εἶναι οἱ αἰῶνες καὶ τῆς οἰκοδομικῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς πόλεως, ὅτι καθ' ὅλην τὴν μακρὰν περίοδον ταύτην ἐξηκολούθει ἡ πόλις νὰ κτίζεται, ν' ἀνακαινίζεται, νὰ διακοσμῆται, ἕως ὅτου ἔλαβε τὴν ὁριστικὴν ἀρχιτεκτονικὴν μορφὴν αὐτῆς ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ. Οὕτως ἡ ἐξωτερική, ἡ οἰκοδομικὴ ὄψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξεν ὡς ἓν ἀπτὸν τεκμήριον τῆς ὅλης διαμορφώσεως αὐτῆς, διοικητικῆς, κοινωνικῆς, ἰδίως τῆς διαμορφώσεως τοῦ λαοῦ αὐτῆς.

Οὐδέποτε ἴσως συνέβησαν τόσαι θεομηνίαι εἰς τὴν οἰκουμένην, ὅσαι κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους, πληθυνθεῖσαι κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦ Ἰουστινιανοῦ (τὸν ΣΤ' αἰῶνα). Ἐπανειλημμένοι σεισμοὶ κατέστρεφον τὰς οἰκοδομὰς τῆς Κωνσταντινουπόλεως συχνά, ἰδίως ὅμως τὸν Δ' καὶ τὸν Ε' αἰῶνα σχεδὸν διαρκῶς. Οἱ σπουδαιότεροι σεισμοὶ ἔγιναν κατὰ τὰ ἔτη 402, 447, 450, 480 καὶ ἔπειτα ἐξηκολούθησαν οἱ φοβεροὶ σεισμοὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Κατὰ τοὺς σεισμοὺς τῶν ἐτῶν 402, 407, 412 διαρκῶς ἐβλάπτοντο τὰ Κωνσταντίνεια τείχη, μεγάλας δὲ καταστροφὰς ἔπαθε καὶ τὸ Θεοδοσιανὸν τεῖχος κατὰ τὸν σεισμὸν τοῦ 450.

Δὲν ἦσαν ὅμως μόνον οἱ σεισμοὶ τὸ μέγα κακόν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔπασχεν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐν ἀρχῇ τοῦ ἱστορικοῦ βίου αὐτῆς. Διαρκεῖς πυρκαιαί, προερχόμεναι ἀπὸ τυχαῖα συμβάντα, ἕνεκα τῆς συμπυκνώσεως τῶν οἰκιῶν, ὅπως καὶ εἰς τὴν νεωτέραν Κωνσταντινούπολιν, εἴτε πυρπολήσεις, προερχόμεναι ἀπὸ τὰς συχνὰς στάσεις τοῦ λαοῦ, ἠρήμωνον τὴν πόλιν σχεδὸν συνεχῶς (τὸ ἔτος 400, τὸ 404, ὅτε ἐκάη ἡ παλαιὰ Ἁγία Σοφία καὶ τὸ παλάτιον τῆς Συγκλήτου, τὰ ἔτη 433, 476, 498, 510 κ.λ., κ.λ.). Μερικαὶ ἀπὸ τὰς πυρκαϊὰς ἦσαν φοβεραί, ὡς ἡ συμβᾶσα κατὰ τὸ 462, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος Α' τοῦ Θρακός. Κατὰ τὸ «Πασχάλιον Χρονικὸν» (τ. Ι σ. 598, Βόννης), κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο «ἐγένετο ἐμπρησμὸς μέγας ἐν Κωνσταντινουπόλει, οἷος οὐδέποτε· ἐκάη γὰρ ἀπὸ θαλάσσης ἕως θάλασσαν» (δηλαδὴ ἀπὸ τὴν θάλασσαν τοῦ Κερατίου κόλπου, ἕως τὴν Προποντίδα). Τόση δὲ ἦτο ἡ ἐρήμωσις τῆς πόλεως καὶ ἡ καταστροφή, ὥστε «ὁ βασιλεὺς φοβηθεὶς ἐξῆλθε πέραν εἰς τὸν Ἅγιον Μαμάν....μῆνας ἕξ», ἐγκατέλειψε δηλαδὴ ἐπὶ ἓξ μῆνας τὴν πόλιν.

Ἡ τελευταία μεγάλη καταστροφὴ ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ κατὰ τὴν φοβερὰν στάσιν τοῦ Νίκα, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἀπὸ τὸν Ἱππόδρομον καὶ ἐπεξετάθη εἰς ὅλην τὴν πόλιν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ (τὸ 532). Ἡ μεγάλη καταστροφὴ ἐπῆλθε πλησίον τοῦ Ἱπποδρόμου καὶ δὴ περὶ τὸν Αὐγουστεῶνα, ἤτοι εἰς τὸ κεντρικόν, τὸ σημαντικώτατον μέρος τῆς πόλεως. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔλαβεν ἀφορμήν, ὥστε ὄχι μόνον ν' ἀνακτίσῃ μεγαλοπρεπέστερα τὰ καέντα οἰκοδομήματα, ἀλλὰ καὶ ν' ἀνακαινίσῃ ὅλην τὴν πόλιν, ἡ ὁποία τότε ἔλαβε κυρίως τὴν ὄψιν αὐτῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν γνωρίζομεν αὐτὴν ὡς πρωτεύουσαν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολλάκις ἐφοβήθησαν τὴν ἐπίθεσιν τῶν Οὔννων καὶ Σλάβων κατὰ τῆς πόλεώς των. Οἱ Οὖννοι, τὸ 539—540, ἐρημώνουν ὅλην τὴν χώραν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως· τὸ 549 οἱ Σλάβοι φθάνουν ἔξω σχεδὸν τῆς πόλεως. Καὶ τέλος, τὸ 558, οἱ Οὖννοι Κουτουργοῦροι, ἑνωμένοι μὲ τοὺς Σλάβους, φθάνουν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μόνος ὁ γέρων στρατηγὸς Βελισσάριος, καλέσας εἰς τὰ ὅπλα καὶ τοὺς κατοίκους, κατορθώνει νὰ σώσῃ τὴν πόλιν. Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸ 558, συνέβη ὁ μέγας σεισμός, ὁ ὁποῖος κατέρριψε τὸν τροῦλλον τῆς Ἁγίας Σοφίας, τῆς νέας μεγάλης ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν εἶχε κτίσει ὁ αὐτοκράτωρ, ἀνεγερθέντα πάλιν ὑπὸ τοῦ Ἰσιδώρου τοῦ νεωτέρου. Ὁ σεισμὸς οὗτος ἔβλαψε καὶ τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ τὸ μακρὸν τεῖχος τοῦ Ἀναστασίου, τὸ ὁποῖον προήσπιζεν ἀπὸ ξηρᾶς τὰ προάστεια, ἀνακαινισθέντα ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἡρακλείου (610—641) ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκινδύνευσε μέγαν κίνδυνον ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους καὶ ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Ἀρχίζουν οἱ χρόνοι τῶν μεγάλων πολιορκιῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρῶτοι ἐνεφανίσθησαν οἱ Ἄβαροι, τὸ 623, εἰς τὰ προάστεια τῆς πόλεως, ἔπειτα τὴν 29 Ἰουλίου 626 ἐνεφανίσθησαν πρὸ τῶν τειχῶν αὐτῆς οἱ Ἄβαροι καὶ οἱ Σλάβοι, ἐνῷ εἰς τὴν ἀντίπεραν ἀσιατικὴν ἀκτήν, τὴν Χαλκηδόνα, ἔχει στρατοπεδεύσει ὁ στρατηγὸς τοῦ Χοσρόου Β' Σαρβαρὰζ μὲ τοὺς Πέρσας αὐτοῦ. Ἡ πρώτη αὐτὴ πολυΰμνητος μεγάλη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀβάρων, ἡ ὁποία διήρκεσε περισσότερον τοῦ μηνός, ἀπεκρούσθη διὰ τῆς γενναίας ἀμύνης τῆς φρουρᾶς καὶ τῶν κατοίκων. Τὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰῶνος ἐμφανίζονται οἱ Ἄραβες, οἱ ὁποῖοι φθάνουν μεμονωμένοι ἕως τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸ 668 προελαύνουν ἕως τὴν Χαλκηδόνα, τέλος προβαίνουν εἰς τακτικὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως μεταξὺ τῶν ἐτῶν 669 καὶ 678 ἐπὶ πολλὰ ἔτη (αἱ ἀκριβεῖς χρονολογίαι δὲν εἶναι δυναταί, διότι ποικίλλουν, κατὰ τὰς διαφόρους πηγάς, ἑλληνικὰς καὶ ἀραβικάς, ἀλλὰ βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ πολιορκία ἔγινε περὶ τὸ 673).

Καὶ πάλιν ἡ γενναιότης τῶν κατοίκων, ἐνισχυομένη ἤδη διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ, ἤτοι ὑγροῦ πυρός, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐφεύρει ὁ Ἕλλην μηχανικὸς Καλλίνικος, ἔσωσαν τὴν πόλιν (678) καὶ οἱ Ἄραβες ἐξηναγκάσθησαν εἰς εἰρήνην. Ἀλλ' οἱ Ἄραβες δὲν ἀπελπίζονται, ἐξακολουθοῦν τὰς ἐπιθέσεις αὐτῶν καὶ τὸν Αὔγουστον τοῦ 717 ἐπανέρχονται μὲ τὸ στρατηγικὸν λειον σχέδιον πολιορκίας. Ὁ Ἄραψ στρατηγὸς Μασλαμᾶς πολιορκεῖ τὴν πόλιν ἀπὸ ξηρᾶς, καθ' ὃν χρόνον ὁ στρατηγὸς Σολεϊμὰν πολιορκεῖ αὐτὴν δι' ἰσχυροῦ στόλου ἀπὸ θαλάσσης. Ἡ πολιορκία ἐξηκολούθησεν ἐπὶ ἓν ἔτος· ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Ἴσαυρος ἀπέκρουσε μετ' ἀκαταμάχητου γενναιότητος διὰ τῆς ἀνδρείας τῶν κατοίκων καὶ διὰ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἀράβων, καὶ τέλος τὸν Αὔγουστον τοῦ 718 ἀπεχώρησαν οὗτοι εἰς τὴν Συρίαν, ἀφοῦ ὑπέστησαν καὶ θαλοσσιαίας ἀπωλείας. Ἔκτοτε δὲν ἔπαυσαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Ἀράβων εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἐνῷ

Digitized by Google

ἐπίφοβοι. Μετὰ τὴν μεγάλην νίκην τοῦ Λέοντος Γ' εἰς τὸν Ἀκροϊνὸν τῆς Φρυγίας (740), ὁ μωαμεθανικὸς κίνδυνος ἀπὸ τῶν Ἀράβων ἔγινε χρόνιος, ἀλλὰ μόνον διὰ τὰ ἀνατολικώτερα σύνορα τοῦ κράτους. Ἐν τούτοις καὶ πάλιν, ὁσάκις εὕρισκον εὐκαιρίαν, ἐνεθυμοῦντο τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπὶ τῆς ἀσθενοῦς βασιλείας τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας ὁ ἀρχηγὸς αὐτῶν Ἀαροὺν (ὁ μετέπειτα περίφημος χαλίφης) ἐστρατοπέδευσε τὸ 782 εἰς τὰ ὑψώματα τῆς Χρυσοπόλεως κα ἐξηνάγκασε τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς πληρωμὴν φόρου. Ἀλλ' ἤδη, ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ὁριστικῆς ἀποτυχίας τῶν Ἀράβων, κατὰ τὸ 718, πρὸς ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶχε καμφθῆ ἡ δύναμις αὐτῶν καὶ εἶχε σωθῆ ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ πολιτισμός. Νέοι ἐχθροὶ ἐμφανίζονται, οἱ ἐκσλαβισθέντες Οὖννοι καὶ οἱ Βάραγγοι Ρώς. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Θ' αἰῶνος εἶχε φθάσει εἰς μεγάλην δύναμιν τὸ βουλγαρικὸν κράτος, καὶ ὁ ἡγεμὼν αὐτοῦ Κροῦμμος, ἀφοῦ ἐλαφυραγώγησε τὰς βορείους χώρας τοῦ κράτους, ἐνεφανίσθη τῷ 813 ἔμπροσθεν τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Αἱ βάρβαροι τελεταὶ καὶ θυσίαι, τὰς ὁποίας ἐτέλεσε μόλις ἔφθασε πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως (16 Ἰουλίου), ἐνέβαλον εἰς φόβον τοὺς κατοίκους. Βλέπων ὅμως ὁ Κροῦμμος τὸ ἀδύνατον τῆς ἁλώσεως, ἐκόρεσε τὴν ἀγρίαν αὐτοῦ ὁρμὴν καταπυρπολῶν καὶ ἐρημώνων τὰ προάστεια τῆς πόλεως. Ἐκκλησίαι, μοναστήρια, παλάτια, οἰκήματα, ἐμπορικαὶ ἀποθῆκαι, κῆποι καὶ ἀγροικίαι, τὰ πάντα ἔγιναν παρανάλωμα τοῦ πυρὸς καὶ τῆς μανίας τοῦ βαρβάρου ἐπιδρομέως.

Ἀπὸ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ Θ' αἰῶνος ὁ οὐννικὸς λαὸς τῶν Βουλγάρων ἀρχίζει νὰ ἐκσλαβίζεται καὶ νὰ ἐκχριστιανίζεται, γίνεται δὲ περισσότερον ἐπίφοβος εἰς τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, διότι σχηματίζει κράτος. Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα, τὸ 913, ἐμφανίζονται μὲ τὸν τσάρον αὐτῶν Συμεὼν ἔμπροσθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ στρατοπεδεύουν ὑπὸ τὰ τείχη αὐτῆς. Μετ' ὀλίγα ἔτη, τὸ 924, ἐμφανίζεται πάλιν ὁ Συμεὼν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἀλλὰ παράδοξον γεγονὸς συμβαίνει τότε. Κατόπιν συνεντεύξεως μὲ τὸν αὐτοκράτορα Ρωμανὸν τὸν Λεκαπηνόν, ὁ Βούλγαρος τσάρος ἀπεσύρθη χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν πολιορκίαν. Οἱ Ἕλληνες χρονογράφοι λέγουν ὅτι «ἠδέσθη» ὁ Συμεὼν τὴν γοητείαν τῆς μεγάλης χριστιανικῆς πρωτευούσης· τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι βλέπων τὰ μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ τείχη τῆς πόλεως κατενόησε τὸν μάταιον κόπον καὶ ἐφοβήθη τὴν φθορὰν τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ.

Κατὰ τοὺς τεταραγμένους ἐκείνους χρόνους δὲν ἤρκουν αἱ ἐκ μέρους τῶν βαρβάρων καταστροφαί. Πλείστας ἐπαναστάσεις καὶ πολλοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἔχει νὰ μνημονεύσῃ ἡ βυζαντινὴ ἱστορία, κατὰ τοὺς ὁποίους αἱ χῶραι τοῦ κράτους ἔπαθον ὑπὸ ὑπηκόων αὐτοῦ μεγάλας καταστροφάς. Πολλοὶ ἀντίπαλοι τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει κυβερνήσεως καὶ μνηστῆρες τοῦ θρόνου ἐνεφανίσθησαν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων νὰ προβοῦν εἰς τακτικὴν πολιορκίαν τῆς μεγάλης πόλεως. Οὕτως, ἓν ἔτος μετὰ τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ γενναίου εἰκονομάχου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Ε', ὁ Ἀρμένιος Ἀρτάβασδος κατέλαβε διὰ προδοσίας τὴν πόλιν, καθ' ὃν χρόνον ὁ βασιλεὺς εὑρίσκετο εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (τὸ θέρος τοῦ 742). Καὶ τότε συνέβη τὸ περίεργον γεγονός, ὅτι ὁ νόμιμος βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ πολιορκήσῃ τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ (κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 743). Ἡ πολιορκία αὕτη ἐπέφερε δεινὸν λιμὸν εἰς τὴν πόλιν, πολλοὶ ἀπέθανον, πολλοὶ ἔφυγον πρὸς τὸν πολιορκοῦντα τὴν πόλιν Κωνσταντῖνον, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τέλους ἐκυρίευσε τὴν πρωτεύουσάν του. Ἡ πολιορκία αὕτη μιᾶς πρωτευούσης ὑπὸ τοῦ βασιλέως αὐτῆς δὲν εἶναι βεβαίως σύνηθες φαινόμενον εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε δὲν εἶχεν αὕτη ἐπιφέρει τόσον μεγάλα κακὰ εἰς τὴν πόλιν, ὅσα ἡ μετὰ τὸν Κροῦμμον πολιορκία τοῦ στασιαστοῦ Θωμᾶ, γενναίου στρατηγοῦ τῶν κατὰ τὴν Ἀνατολὴν βυζαντινῶν στρατῶν. Ἡ στάσις τοῦ Θωμᾶ ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Β' ὑπῆρξε δεινή, διότι συμμαχήσας οὗτος μετὰ τῶν Ἀράβων ἔγινεν ἐντὸς ὀλίγου χρόνου κύριος ὅλης τῆς ὑπαίθρου χώρας, ἐπῆλθε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 822 ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ μυριάδας βαρβάρων, ὡς λέγουν οἱ χρονογράφοι, Ἀγαρηνῶν, Ἰνδῶν, Ἀσσυρίων, Μήδων, Ἰβήρων, Οὔννων καὶ ἄλλων. Ὁ ἰθαγενὴς στρατὸς βεβαίως μὲ περιφρόνησιν εἶδε τὸν συρφετώδη τοῦτον ὄχλον, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Μιχαήλ, ἐνισχυόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ γενναίου υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ Θεοφίλου, ἀνέλαβε μετὰ θάρρους τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως. Ἀλλ' ὁ στόλος τοῦ Θωμᾶ κατώρθωσε νὰ συντρίψῃ τὴν ἅλυσιν, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Μιχαὴλ εἶχε φράξει τὸν Κεράτιον κόλπον καὶ νὰ προχωρήσῃ ἕως τὰς Βλαχέρνας, ἕως δηλαδὴ τὸ ἄκρον τῆς πόλεως. Ἐπιχειρήσας ὅμως ἔφοδον κατὰ τὸν Νοέμβριον, ἀπεκρούσθη ὁλοσχερῶς καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Δευτέρα ἔφοδος τοῦ Θωμᾶ, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 823, ἐπίσης ἀπέτυχεν, ἀλλ' ὁ ἐπίμονος στασιαστὴς ἐξηκολούθησε τὴν πολιορκίαν, ἕως ὅτου τέλος ὁ Μιχαὴλ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν στρατόν του καὶ συνέλαβεν αὐτόν. Ὁ ἐμφύλιος οὗτος πόλεμος ὑπῆρξεν ὀλέθριος διὰ τὸ κράτος καὶ ἔσχε θλιβερὰ ἀποτελέσματα, διότι οἱ Μωαμεθανοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον ταπεινωθῆ, ἐπωφελήθησαν ἐκ τῶν περισπασμῶν τούτων καὶ κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν διὰ πολὺν χρόνον τὰς δύο μεγαλυτέρας καὶ ὡραιοτέρας νήσους, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Σικελίαν (περὶ τὸ 825).

Ἄλλη ἐμφύλιος στάσις, ἡ ὁποία ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἦτο ἡ τοῦ στρατηγοῦ Λέοντος τοῦ Τορνικίου ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου. Οἱ στασιασταὶ ἔφθασαν (τὸ 1047) ἕως τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἀλλ' ἡττήθησαν πρὶν προφθάσουν νὰ προβοῦν εἰς τακτικὴν πολιορκίαν.

Μετ' ὀλίγα ἔτη νέος ἐχθρὸς ἐμφανίζεται πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ τολμηροὶ πολεμισταὶ τοῦ Βορρᾶ, οἱ τότε ὀνομαζόμενοι Ρώς, οἱ μετέπειτα πολυθρύλητοι Ρῶσοι. Μὲ 200 μονόξυλα, τὰ ὁποῖα ὁ χρονογράφος Νικήτας ὀνομάζει «τροχαντήρια», ἐπεχείρησαν σφοδρὰν πειρατικὴν ἐπιδρομὴν καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν Βόσπορον διέπραξαν δεινὴν λεηλασίαν καὶ καταστροφὴν εἰς τὰ παράλια καὶ τὰ παρακείμενα νησίδια, ἐτόλμησαν δὲ καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ πολιορκήσουν (τὴν 18 Ἰουνίου 860). Ζωντανὴν ἐντύπωσιν τοῦ τρόμου, τὴν ὁποίαν ἐνεποίησεν ἡ πολιορκία αὕτη εἰς τοὺς κατοίκους, διετήρησαν δύο ὁμιλίαι τοῦ πατριάρχου Φωτίου, ὁ ὁποῖος προσέτρεξε μετὰ τῶν εὐσεβῶν κατοίκων εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὴν Θεοτόκον, ὅτι ἔσωσε τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν νέαν ταύτην «θεομηνίαν εἰς τὸν τρομερὸν ἐκεῖνον κεραυνὸν τοῦ Βορρᾶ», ὅπως εἶχε σώσει αὐτὴν ἀπὸ τοὺς Πέρσας τοῦ Χοσρόου Β' καὶ ἀπὸ τοὺς Ἄραβας τοῦ Μωαβία. Πρὶν παρέλθῃ εἷς αἰὼν ἐπανέρχονται ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Ὀλὲγ (τὸ 907) καὶ ἀναγκάζουσι τὸν Λέοντα ΣΤ' νὰ συνάψῃ εἰρήνην πρὸς αὐτούς. Ἀργότερον, τὸ 941, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Ζ' τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἐνεφανίσθησαν καὶ πάλιν οἱ Ρὼς ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Ἰγὼρ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως μὲ 1.000 μονόξυλα καὶ 40.000 ἄνδρας, διαπράττοντες ἀνηκούστους ὠμότητας καὶ καταστροφάς. Ἐνικήθησαν ὅμως τόσον ὁλοσχερῶς, ὥστε συνωμολόγησαν σπουδαίαν ἐμπορικὴν συνθήκην μὲ τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Τελευταίαν μεγάλην ἐπιδρομὴν ἐπεχείρησαν μετὰ ἕνα αἰῶνα, τὰ μέσα τοῦ 1043, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βλαδιμίρου, υἱοῦ τοῦ Γιαροσλάβου τοῦ Μεγάλου, ἡ ὁποία ὅμως κατέληξεν εἰς πλήρη καταστροφήν. Ἡ ἀναρχία ἡ ὁποία ἠρήμωσε τὴν Ρωσίαν, ἀπὸ τὸν ΙΑ' ἕως τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἐξησφάλισαν ἀπὸ τὴν πλευρὰν ταύτην τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

Κατὰ τὴν μέσην περίοδον τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Εἰκονομάχων, τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Κομνηνῶν (717—1204), ἡ πρωτεύουσα ὑφίσταται ὀλιγωτέρας καταστροφὰς ἀπὸ σεισμοὺς καὶ πυρπολήσεις παρὰ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς. Καὶ ἐν γένει αἱ θεομηνίαι ὀλιγοστεύουν μὲ τὴν πάροδον τῶν χρόνων. Ἐπίσης καὶ ὡς πρὸς τὸ κλῖμα, δὲν παρετηρήθησαν εἰς μεταγενεστέρους χρόνους οἱ μεγάλοι, οἱ δεινοὶ χειμῶνες, οἱ ὁποῖοι ἄλλοτε ἐπέφερον πραγματικὰς καταστροφὰς εἰς τὴν βυζαντινὴν Κωνσταντινούπολιν, ἰδίως κατὰ τὸν Η' αἰῶνα. Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ χειμὼν τοῦ 717—718, ὁ ὁποῖος συνετέλεσε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν πολιορκούντων τὴν πόλιν Ἀράβων· ἐπὶ 100 ἡμέρας ἡ γῆ ἐκαλύφθη ὑπὸ χιόνος καὶ πάγων, ἀπέθνῃσκον δὲ τὰ κτήνη, καὶ ἄνθρωποι ἀκόμη, ἐκ τῆς πείνης. Ἀλλ' ἰδίως μετὰ ἥμισυ αἰῶνα, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε', ὁ χειμὼν τοῦ 763—764 (αἱ χρονολογίαι τῆς ἐποχῆς ταύτης ὑπόκεινται εἰς ἀμφισβήτησιν) ὑπῆρξε τρομακτική, ἀληθὴς θεομηνία. Τὸ πέλαγος, λέγει ὁ Θεοφάνης, δηλαδὴ ὁ Εὔξεινος πόντος, «ἀπελιθώθη» ἐκ τοῦ ψύχους εἰς διάστημα 100 μιλίων καὶ εἰς βάθος 30 πήχεων, οὕτως ὥστε «συνεμορφώθη ἡ θάλασσα πρὸς τὴν ξηρὰν καὶ ἐπεζοβατεῖτο ὕπερθεν τοῦ κρύους παρά τε ἀνθρώπων, ἀγρίων τε καὶ ἡμέρων ζῴων». Κατὰ δὲ τὸν Φεβρουάριον μῆνα, ὅτε ἤρχισαν νὰ διαλύωνται οἱ πάγοι, κολοσσιαῖα τμήματα αὐτῶν εἰς μέγεθος ὀρέων ἔφθασαν διὰ τῆς θαλάσσης ἕως τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἕως τὴν Προποντίδα καὶ πᾶς ὁ βουλόμενος διήρχετο πεζὸς ἀπὸ τὰ Σοφιανὰ ἕως τὴν πόλιν, καὶ ἀπὸ τὴν Χρυσόπολιν ἕως τὸν Ἅγιον Μάμαντα καὶ τὸν Γαλατᾶν. Οἱ τεράστιοι οὗτοι ὄγκοι ἐπιπίπτοντες κατὰ τῶν παραλίων τειχῶν συνέτριψαν καὶ μεγάλως ἐδόνησαν αὐτά, ἐπέφερον δὲ βλάβας ὄχι μόνον εἰς αὐτά, ἀλλὰ καὶ εἰς παρακειμένας οἰκίας, οἱ δὲ κάτοικοι κατάπληκτοι βλέποντες αὐτοὺς «μετὰ θρήνων καὶ δακρύων οἴκοι ἀνέκαμπτον». Τὸν τρόμον τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνεπλήρωσε βροχὴ διαττόντων ἀστέρων, οἱ ὁποῖοι ἔπιπτον «ἀθρόοι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ», καὶ τὴν καταστροφὴν ηὔξησεν ἐπελθοῦσα κατόπιν ξηρασία, «αὐχμὸς πολύς», ὥστε καὶ αἱ πηγαὶ καὶ οἱ ποταμοὶ ἐξηράνθησαν καὶ πάντες οἱ ὁρῶντες ὑπέλαβον ὅτι αἱ θεομηνίαι αὗται ἦσαν ἡ συντέλεια τοῦ αἰῶνος ἐκείνου. Συχνὰ μνημονεύονται καὶ ἄλλοι χειμῶνες δριμεῖς ἐνσκήψαντες εἰς την Κωνσταντινούπολιν, κατὰ τοὺς ὁποίους φιλάνθρωποι αὐτοκράτορες ἐλάμβανον σύντονα μέτρα πρὸς ἀνακούφισιν τῶν κατοίκων καὶ στέγασιν καὶ τροφοδοσίαν τῶν πτωχῶν ἀνθρώπων.

Πυρκαϊαὶ ἐπισυμβᾶσαι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλαχοῦ κατὰ τὴν μέσην ταύτην ἐποχὴν μνημονεύονται κατὰ τὰ ἔτη 791, 887, 931, 956, 1040 καὶ 1203, σεισμοὶ δὲ τὰ ἔτη 740, 865, 869, 945, 986, 1010 κλ. Καὶ κατὰ τὰς πυρκαϊὰς καὶ κατὰ τοὺς σεισμοὺς ἐγίνοντο πάντοτε καταστροφαὶ οἰκοδομημάτων, κατὰ φυσικὸν λόγον τῶν ἰδιωτικῶν οἰκιῶν, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο εὐκολώτερον νὰ γίνουν παρανάλωμα τοῦ πυρὸς ἢ νὰ ἐρειπωθοῦν ὑπὸ σεισμοῦ. Σπανιώτερον βεβαίως συνέβαινον καταστροφαὶ εἰς τὰ δημόσια κτίρια, τὰ ὁποῖα ἦσαν κτισμένα μὲ περισσοτέραν στερεότητα. Ἐν τούτοις καὶ ταῦτα συχνὰ κατηρειπώθησαν, ὅπως κατὰ τὸν τρομακτικὸν σεισμὸν τοῦ 740, ἐπὶ τοῦ Λέοντος Γ', ὁ ὁποῖος ἐπανελήφθη ἐκ διαλειμμάτων εἰς διάστημα ἑνὸς ὁλοκλήρου ἔτους καὶ ἐπροξένησε δεινὰς συμφορὰς καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰς πέριξ χώρας. Ἐντελῶς σχεδὸν κατέπεσον τὰ χερσαῖα τείχη τῆς πόλεως, πλεῖστα μνημεῖα, ἐκκλησίαι, μοναστήρια, οἰκοδομήματα δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ κατερειπώθησαν, πολλοὶ ἄνθρωποι ἐφονεύθησαν καὶ οἱ κάτοικοι καταληφθέντες ὑπὸ πανικοῦ κατεσκήνωσαν ἔξω τῆς πόλεως. Εἰς τὴν Νίκαιαν ἐσώθη μία μόνη ἐκκλησία, πόλεις δὲ καὶ χωρία ὁλόκληρα κατεστράφησαν. Ἡ καταστροφὴ τῆς πρωτευούσης ὑπῆρξε τόσον δεινή, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ, διὰ ν' ἀνεγείρῃ τὰ καταπεσόντα τείχη, ἠναγκάσθη ν' αὐξήσῃ τὸν συνήθη ἔγγειον φόρον τῶν ἐπαρχιῶν, διότι οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ο δημόσιος θησαυρὸς δὲν ἦσαν εἰς θέσιν ν' ἀναλάβουν μόνοι τὸ βάρος τῆς δεπάνης ταύτης, ὅπως ἄλλοτε ἐγίνετο.

Δεινὴ δὲ συμφορά, ἡ ὁποία ἔσχε καὶ μεγάλας ἱστορικὰς συνεπείας, εὗρε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁλόκληρον τὸν μεσαιωνικὸν ἑλληνισμὸν κατὰ τὴν ἑπομένην βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τοῦ Λέοντος Γ', κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Κωνσταντίνου Ε'. Ἦτο δ' ἡ συμφορὰ αὕτη ὀλέθριος λοιμός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ 747—748 ἠρήμωσεν ὁλόκληρον την χώραν. Συνέβη τότε τόσος μέγας ὄλεθρος κατοίκων τῆς Ἑλλάδος, ὥστε ἔκτοτε χρονολογεῖται ἡ ἐποχὴ τῆς ἀθρόας ἐγκαταστάσεως Σλάβων εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἡ ὁποία ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν γένεσιν τοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν σλαβικοῦ ζητήματος.

Ἡ τότε ἐπισυμβᾶσα ἐκ τῆς λοιμώδους νόσου καταστροφὴ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας ὑπῆρξεν ἀληθῶς τρομακτική, εἰς δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπέφερε τόσην φθορὰν ἀνθρώπων, ὥστε ἠναγκάσθη ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτε ἡ νόσος ἐξέλιπε, νὰ μεταφέρῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰς περὶ αὐτην χώρας νέους κατοίκους ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας (867—1057) ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε φθάσει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς δυνάμεως καὶ τῆς λαμπρότητος, ἐνεθύμιζε τὴν πόλιν τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Μετὰ βραχεῖαν παρακμὴν ἐπὶ τῶν Δουκάδων (1057—1081) ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἡ ἡρωϊκὴ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν, ἡ ὁποία καὶ πάλιν ἀνύψωσε τὴν πόλιν εἰς τὴν θέσιν παγκοσμίου πρωτευούσης. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἂν καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ κράτους εἶναι φοβεροί, οἱ δύο μάλιστα ἐχθροί, οἱ Νορμανδοὶ καὶ οἱ Τοῦρκοι Σελτζοῦκοι, οἱ ὁποῖοι σείουν ἀπὸ Ἀνατολῶν καὶ Δυσμῶν τὰ θεμέλια τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ὅμως ἡ Κωνσταντινούπολις, ὡς πόλις, ὑφίσταται ὀλιγώτερον παρὰ εἰς προηγουμένας ἐποχὰς τὸν ἀντίκτυπον τῶν μεγάλων καταστροφῶν, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ἐκτεθειμέναι αἱ ἐπαρχίαι. Παύουν αἱ μέχρι τῶν προθύρων προελάσεις τῶν βαρβαρικῶν λαῶν καὶ αἱ συχναὶ πολιορκίαι, κατὰ σύμπτωσιν δὲ ὀλιγοστεύουν καὶ αἱ ἐκ θεομηνιῶν καταστροφαί. Μνημονεύονται πυρκαϊαὶ καὶ σεισμοὶ ὀλιγώτεροι ἀπὸ τὴν προηγουμένην περίοδον. Πυρκαϊαὶ ἔγιναν κατὰ τὰ ἔτη 791, 887, 931, 956, 1040. «Ἐμπρησμὸς φοβερός», λέγει ὁ Κεδρηνὸς (τ. ΙΙ, σ. 313, Βόννης), ἔγινεν ἐπὶ Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ (τὸ 931) πλησίον «τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Φόρου καὶ ἐπυρπολήθη ὁ ἔμβολος». Σεισμοὶ δ' ἔγιναν κατὰ τὰ ἔτη 740, 865, 945, 986, 1010, 1064 καὶ 1202. Κατὰ τὸν σεισμὸν τοῦ 986, ἐπὶ Βασιλείου Β', σεισμὸν ἰσχυρόν, κατέπεσε μέρος τοῦ τρούλλου τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀνακτισθὲν ἀμέσως.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, κατὰ τὴν βασιλείαν τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν Κομνηνῶν ἕως τὴν ἅλωσιν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων (867—1204), ἔγιναν πολλὰ καὶ θαυμάσια κτίσματα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ ἡ ὄψις τῆς πόλεως δὲν ἤλλαξε. Διὰ τοῦτο καὶ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐποχὴ αὕτη σταθμὸς οἰκοδομικός. Οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Κομνηνοὶ ὑπῆρξαν καὶ αὐτοὶ μεγάλοι οἰκοδόμοι, ἀλλ' ἡ οἰκοδομικὴ δραστηριότης αὐτῶν περιωρίσθη εἰς κτίσιν παλατίων καὶ ἐκκλησιῶν, δὲν ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν ὅλην ἀρχιτεκτονικὴν διαρρύθμισιν τῆς πόλεως. Ὁ Βασί-

Digitized by Google

λειος Α΄ ὁ Μακεδὼν ἔκτισε τὸ παλάτιον Καινούργιον καὶ τὸ Πενταχούβουκλον, κτίσμα καινοφανές, στεγαζόμενον διὰ πέντε τρούλλων. Προσέτι πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου κατεσκεύασε θαυμάσιον πύργον καὶ τὸ Τζυκανιστήριον.

Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς ἀνεκαίνισε καὶ ηὔξησε τὸ παλαιὸν πρὸς τὴν Προποντίδα παλάτιον Βουκολέων. Μόνον ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνήγειραν τὰ παλάτια τῶν Βλαχερνῶν καὶ μετετόπισαν τὸ κέντρον τοῦ πολιτικοῦ βίου εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον, ἤλλαξεν ἡ γενικὴ μορφὴ τῆς πόλεως. Συνετέλεσαν δὲ εἰς τοῦτο καὶ αἱ μόνιμοι ἐγκαταστάσεις ξένων ἀποικιῶν, ἐνετικῆς καὶ γενουατικῆς, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, αἵτινες κατέλαβον μεγάλας συνοικίας τῆς πόλεως παρὰ τὸν Κεράτιον κόλπον καὶ ἐπέσπευσαν τὴν οἰκονομικὴν καταστροφήν.

Ἐκ δὲ τῶν ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνηγέρθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἡ θαυμασιωτέρα ὑπῆρξεν ἡ Νέα (ἐκκλησία) τοῦ Βασιλείου Α΄. Ἄλλοι ἀξιόλογοι ἐκκλησίαι, ἰδίως μοναστήρια καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, μεγάλα καὶ θαυμαστά, τὰ ὁποῖα ἐκτίσθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν, δὲν ἐσώθησαν. Τὰ μόνα διατηρηθέντα μικρὰ ἐκκλησιαστικὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα σῴζονται σήμερον ὡς τζαμία, εἶναι τὰ ἑξῆς: αἱ ἐκκλησίαι τῶν Ἁγίων Πέτρου καὶ Μάρκου (Ἀτὶκ Μουσταφᾶ πασᾶ τζαμί), τοῦ Θ΄—Ι΄ αἰῶνος εἰς τὸ Β. μέρος τῆς συνοικίας τῶν Βλαχερνῶν. Πρὸς Ν. τῆς συνοικίας ταύτης ἡ περίφημος μονὴ τῆς Χώρας (Καχριὲ τζαμί). Πρὸς Α. τῆς συνοικίας τοῦ Φαναρίου παρὰ τὸν Κεράτιον κόλπον, ἡ ὡραία τρουλλωτὴ βασιλικὴ τῆς Ἁγίας Θεοδοσίας (τῶν μέσων τοῦ Θ΄ αἰῶνος), ἡ ὁποία σήμερον εἶναι τὸ Γκιοὺλ-τζαμὶ (τζαμὶ τῶν Ρόδων). Εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ τζαμίου τοῦ Βαγιαζὶτ (μεταξὺ τοῦ Φόρου τοῦ Θεοδοσίου Α΄ καὶ τοῦ Φόρου τοῦ Βοός), ἐσῴζετο ἕως τὴν μεγάλην πυρκαϊὰν τοῦ 1911 τὸ Μυρέλαιον, μονὴ κτισθεῖσα τὸν Ζ΄ καὶ ἀνακαινισθεῖσα τὸν Ι΄ αἰῶνα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐτάφησαν πολλοὶ βασιλεῖς. Πρὸς Β. τοῦ ὑδραγωγείου τοῦ Οὐάλεντος καὶ πρὸς τὸν Κεράτιον κόλπον σῴζεται (παρὰ τὸ Σουλεϊμανιὲ) ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου τοῦ Τίρωνος, σήμερον Μολλᾶ-Γκιουρανὶ-τζαμὶ (κοινῶς Κιλισσὲ-τζαμί, τὸ ὁποῖον σημαίνει γενικῶς ἐκκλησίαν μεταβεβλημένην εἰς τζαμίον). Ἡ ἐκκλησία αὐτὴ εἶναι τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος, ἐσφαλμένως δ' ἐταυτίσθη πρὸς τὴν τῆς Θεοτόκου τοῦ Λιβός, ἡ ὁποία ἐλέγετο Θεοτόκος Πανάχραντος τῆς μονῆς τοῦ Λιβός, καὶ ἡ ὁποία εἶναι τοῦ Ι΄ αἰῶνος, λέγεται δὲ σήμερον Φανάρι-Ἰσσὰ-μεσζὶτ (καὶ κεῖται πρὸς Β τοῦ ρεύματος τοῦ Λύκου εἰς τὸ Ἐτ-μεϊντὰν παρὰ τὸ Ἀττὶκ-Ἀλῆ). Εἰς τὴν Α. δὲ κατωφέρειαν τοῦ λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ σήμερον τὸ τέμενος τῶν Μωάμεθ (Μεχμεντιέ), ἐγείρεται ἡ σπουδαιοτάτη ἐκκλησία τοῦ Παντοκράτορος, ἡ ὁποία ἐκτίσθη περὶ τὸ 1124 καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν οἱ τάφοι τῶν Κομνηνῶν (σήμερον Μολλᾶ-Σεϊρὲκ-τζαμί, καὶ ἁπλῶς Κιλισσὲ-Μολλᾶ) Πρὸς Β. δὲ τοῦ Μεχμεντιὲ σῴζεται ἡ μονὴ τοῦ Παντεπόπτου. ἀνήκουσα εἰς τὸν ΙΑ΄—ΙΒ΄ αἰῶνα (σήμερον Ἐσκὶ-Ἰμαρὲτ-τζαμί), ἡ ὁποία ἐκτίσθη κατὰ τὸ 1100 ὑπὸ τῆς μητρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Α΄ τοῦ Κομνηνοῦ.

Εἷς ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτέρους λόγους τῆς παρακμῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ συχνῶν ταραχῶν ἦτο ἡ προνομιακὴ ἐγκατάστασις ξένων ἀποικιῶν εἰς τὴν πόλιν. Μεγάλας συνοικίας τῆς πόλεως μετέτρεψαν οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Γενουᾶται εἰς ἰδιαιτέρας πόλεις ἰδικάς των, ὠχυρωμένας ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν τῆς πρωτευούσης. Ἐντεῦθεν προέκυψε σφοδρὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ ξένων καὶ ἐγχωρίων, ἀκόμη καὶ πόλεμοι μεγάλοι, ἐξετυλίχθησαν δὲ εἰς τὴν πόλιν σκηναὶ ταραχωδέσταται ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει. Ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ περιέρχεται τὸ κράτος εἰς πρῶτον πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἑνετῶν (1120). Ἀλλὰ φοβερὸς ἰδίως πόλεμος, διαρκέσας τέσσαρα ἔτη, ἐγείρεται μεταξὺ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Ἑνετῶν ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ὅστις ἐπεχείρησεν εἰς μάτην ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν κηδεμονίαν τῶν ξένων (1171—1175). Τὸ μῖσος τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς αὐθάδεις ἐκείνους ξένους, οἵτινες ἐφέροντο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς νὰ ἦσαν κύριοι ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ αὐτῶν, ἐξέσπασε εἰς φοβερὰν ἔκρηξιν κατὰ τὰς ταραχάς, αἵτινες ἐπηκολούθησαν τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ (1182). Ὁ λαὸς τῆς πόλεως ἐρρίφθη ἐναντίον τῶν ξένων καὶ ἐπροκάλεσε φοβερὰν σφαγὴν αὐτῶν· αἱ συνοικίαι των ἐλαφυραγωγήθησαν, οἱ μισητοὶ «Λατῖνοι» ἐφονεύοντο ἀδιακρίτως, 4.000 γυναῖκες καὶ παιδία ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τοὺς Μουσουλμάνους. Κατόπιν, οἱ Ἄγγελοι ἀνενέωσαν τὰ προνόμια, ἀλλ' ἡ ἀνάμνησις τῶν σφαγῶν τοῦ 1182 εἶχε πληγώσει βαθέως τοὺς Ἰταλούς, καὶ οἱ Ἑνετοί, θέλοντες νὰ εἶναι ἥσυχοι εἰς τὰς κτήσεις καὶ τὸ ἐμπόριόν των εἰς τὴν Ἀνατολήν, συνεδυάσθησαν μὲ τοὺς σταυροφόρους καὶ ἐπέφεραν τὴν καταστροφὴν τοῦ 1204.

Γεγονὸς σημασίας κεφαλαιώδους διὰ τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν, γεγονὸς κοσμοϊστορικὸν δι' ὅλην γενικῶς τὴν ἱστορίαν, εἶναι ἡ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1204 συμβᾶσα ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν πολεμιστῶν τῆς Δ΄ Σταυροφορίας. Δὲν θὰ εἶναι ὑπερβολὴ ἴσως νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ καταστροφὴ ἦτο οἰκτροτέρα καὶ ἀπὸ τὴν τῶν Τούρκων. Δὲν ἔπαθεν ἄλλοτε πόλις τῆς οἰκουμένης παρόμοιον ἐξολοθρευμόν.

Ἀλλ' ἡ ἔκπτωσις τῆς πόλεως ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐν αὐτῇ κυριαρχίας τῶν Φλαμμανδῶν καὶ τῶν Γάλλων.

Ὅτε, μετὰ 57 ἔτη καί τινας μῆνας, τὴν 15ην Αὐγούστου τοῦ 1261, εἰσῆλθε διώκτης τῶν Φράγκων ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος εἰς τὴν πόλιν, εὗρεν αὐτὴν ἠρημωμένην ὄχι μόνον εἰς κατοίκους, ἀλλὰ καὶ εἰς οἰκοδομάς. Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τὸ σπουδαιότατον ἦτο νὰ ἀνακαθάρῃ, ὅσον ἦτο δυνατόν, τὴν πόλιν, «καὶ τὴν πολλὴν ἀκοσμίαν ἐκείνην εἰς εὐκοσμίαν» νὰ μεταβάλῃ Ἐπεσκεύασε τοὺς ναοὺς καὶ περιετείχισεν αὐτούς, ὅσοι δὲν εἶχον τελείως καταπέσει, καὶ προσείλκυσε κατοίκους εἰς τὴν πόλιν, πληρῶν ἀνθρώπων τὰς κενὰς οἰκίας. Καὶ ἄλλα ἔργα οἰκοδομικὰ ἢ καὶ καλλωπισμοῦ ἔκαμεν, ἀναφέρεται δὲ ὅτι ἔστησεν ἐπὶ κίονος πρὸ τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἀνδριάντα τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ, τὸν ὁποῖον, πεσόντα κατὰ τὸν μέγαν σεισμὸν τοῦ 1296 ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος «ὡς εἶχε σχήματος, ἐπεσκεύασέ τε καὶ ἀνεστήλωσε».

Οἱ διάδοχοι τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, οἱ Ἀνδρόνικοι Παλαιολόγοι, κατέβαλον ἡρωϊκὰς προσπαθείας πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς πόλεως καὶ τοῦ κράτους, ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ ἐλάμβανον διαρκῶς δυνάμεις καὶ τὸ κράτος ἐταράχθη ὑπὸ ἐπανειλημμένων ἐμφυλίων ταραχῶν. Διὰ νὰ λάβωμεν μίαν ἰδέαν τῆς ἀδυναμίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, πρέπει νὰ σκεφθῶμεν ὅτι εἰς τὴν ἄλλοτε εὐρυτάτην περιοχὴν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἶχον ἱδρυθῇ τώρα εἴκοσι περίπου κράτη χριστιανικὰ ἢ μουσουλμανικά. Ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περιοχὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἤκμαζον, μὲ διαρκῶς αὐξανομένας ἀπαιτήσεις, αἱ ξέναι μεγάλαι συνοικίαι τῶν ἰταλικῶν δημοκρατιῶν.

Ἦσαν δὲ οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Γενουᾶται τῆς Κωνσταντινουπόλεως διαρκὴς ἀφορμὴ ταραχῶν. Οἱ Γενουᾶται ἦσαν οἱ εὐνοούμενοι τῶν Παλαιολόγων καὶ στηριζόμενοι εἰς τὴν εὔνοιαν ταύτην τὰ πάντα ἐμηχανῶντο διὰ νὰ ταπεινώσουν τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν Ἑνετούς. Ἡ ἐχθρότης αὐτὴ καταλήγει εἰς πόλεμον μεταξὺ τῶν δύο ναυτικῶν δυνάμεων· ὁ γενουατικὸς στόλος θεωρεῖται ὡς στόλος τοῦ κράτους. Ἀφοῦ οἱ Ἑνετοὶ διεσκόρπισαν τὸν στόλον τῶν Γενουατῶν, ἦλθον νὰ πολιορκήσουν τοὺς ἀντιπάλους των εἰς τὸν Γαλατᾶν, πυρπολοῦντες ἀδιακρίτως ἑλληνικὰς καὶ ἰταλικὰς οἰκίας (1246). Τέλος γίνεται εἰρήνη, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ Γενουᾶται ἐπιπίπτουν αἰφνιδίως ἐναντίον τῆς ἐνετικῆς συνοικίας τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ ἐπιφέρουν μεγάλην σφαγὴν εἰς αὐτὴν (1297), τόσον μεγάλην, ὥστε ὀλίγοι διεσώθησαν καὶ ἔφυγον εἰς τὴν Ἑνετίαν. Μετ' ὀλίγον οἱ Ἑνετοὶ ἐπανέρχονται καὶ ἐπανακτοῦν τὴν δύναμίν των εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀργότερα, ἐπὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἐπροσπάθησε ν' ἀναδιοργανώσῃ τὸ ναυτικόν, οἱ Γενουᾶται ἐπιτίθενται κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐπακολουθεῖ πόλεμος τεσσάρων ἐτῶν (1348—1352) καὶ αἱματηραὶ ναυμαχίαι συνάπτονται ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως. Οἱ Γενουᾶται μένουν νικηταὶ (1352) καὶ ὁ Καντακουζηνὸς ἀναγκάζεται νὰ παραχωρήσῃ εἰς αὐτοὺς καὶ ἄλλο ἔδαφος συνεχόμενον μὲ τὸν Γαλατᾶν.

Εἰς τὸ μεταξὺ εἶχον ἔλθει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἄλλοι, ὄχι μόνον ὀχληροί, ἀλλ' αἱμοβόροι ξένοι, οἱ περίφημοι Ἀμογάβαροι, Ἀραγώνιοι καὶ Καταλανοὶ πολεμισταί. Καὶ εἰς τούτους ὁ Ἀνδρόνικος Β΄ παρεχώρησε τῷ 1320 μέρος εἰς τὰς Βλαχέρνας πρὸς διαμονήν, καὶ οὕτως ἐσχηματίσθη καὶ τρίτος ξενικὸς συνοικισμὸς εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλ' οἱ Ἀμογάβαροι προεκάλεσαν μεγάλας ταραχάς, ἤρχισαν ἀμέσως νὰ ἐπιτίθενται κατὰ τῶν κατοίκων, ἰδίως κατὰ τῶν Γενουατῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἔσφαξαν 3 000, καὶ ἐβίασεν αὐτοὺς ὁ αὐτοκράτωρ νὰ διέλθουν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν διὰ νὰ πολεμήσουν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Οἱ Ἀμογάβαροι οὗτοι εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες, ἀφοῦ ἐπήνεγκαν πολλὰς καταστροφὰς εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, κατῆλθον ἀργότερα πρὸς Ν., κατέστρεψαν τὸ γαλλικὸν καὶ ἵδρυσαν τὸ ἰσπανικὸν δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ αὔξησις τῆς δυνάμεως τῶν ἐχθρῶν, ἡ ἰσχὺς τῶν ξένων ἀποικιῶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν δὲν ἦσαν αἱ μόναι ἀφορμαὶ καταπτώσεως τοῦ κράτους καὶ τῆς πόλεως. Ὡς ἂν μὴ ἤρκουν τὰ τόσα κακά, ἐπῆλθον κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ καὶ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνος οἱ σφοδροὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι, πρῶτον μεταξὺ τῶν δύο Ἀνδρονίκων (Β΄ καὶ Γ΄), ἔπειτα μεταξὺ τοῦ Ἰωάννου Ε΄ Παλαιολόγου καὶ τοῦ Ἰωάννου ΣΤ΄ Καντακουζηνοῦ, κατὰ τοὺς ὁποίους καὶ αἱ χῶραι καὶ ἡ πρωτεύουσα ἦσαν ἕρμαιον τῶν ἀντιζήλων αὐτοκρατόρων καὶ συνάμα τῶν ξένων. Ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Νέος, ὁ Γ΄, καταλαμβάνει τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκθρονίζει τὸν πάππον του Ἀνδρόνικον τὸν Γέροντα (τὸ 1330). Κατόπιν, κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐναντίον τῶν Παλαιολόγων, οἱ ξένοι ἐπωφελοῦνται καὶ ἁρπάζουν χώρας καὶ πόλεις. Οἱ Γενουᾶται ἔρχονται καὶ πολιορκοῦν τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν ὁποίαν ὑπερασπίζονται ἄλλοι Ἰταλοί, οἱ δὲ φίλοι τοῦ Καντακουζηνοῦ ἀνοίγουν εἰς αὐτὸν τὰς θύρας τῆς πόλεως (1347).

Ὁ ἀληθὴς αὐτοκράτωρ εἰς τὴν χερσόνησον εἶναι ὁ κράλης τῆς Σερβίας Στέφανος Δουσάν, ὅστις καὶ ἀνακηρύσσει ἑαυτὸν τσάρον. Οἱ ἀληθεῖς κυρίαρχοι εἰς τὴν Ἀσίαν εἶναι οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἤδη πλησιάζουν καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Ἰωάννης Ε΄ Παλαιολόγος, ἀφοῦ εἰς μάτην περιῆλθε τὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης, εὑρίσκεται εἰς την ἀπαραίτητον ἀνάγκην νὰ πληρώνῃ φόρον εἰς τὸν Μουράτ. Αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ σουλτάνου αὐξάνουν κάθε ἡμέραν, διότι δὲν συγχωρεῖ οὗτος εἰς τοὺς αὐτοκράτορας ὅτι ἐπιμένουν νὰ κρατοῦν την Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἐνδεδειγμένη πρωτεύουσα τοῦ κράτους αὐτοῦ. Ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Γενουᾶται, ἔξω αὐτῆς παραμονεύουν οἱ Τοῦρκοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπήκοοι εἶναι διῃρημένοι εἰς τὴν πόλιν, ἡ ὁποία δὲν ἔπαυσε νὰ ταράσσηται ἀπὸ τὰς θρησκευτικὰς διχονοίας, τὰς προκληθείσας ἐκ τοῦ περιβοήτου ζητήματος τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ Μιχαηλ Η΄ ἐχάραξεν ὡς πολιτικὸν πρόγραμμα αὐτοῦ την ἐπίτευξιν τῆς ἑνώσεως, νομίζων ὅτι θὰ ἠδύνατο δι' αὐτῆς νὰ καταστήσῃ εὐνοϊκοὺς πρὸς τὸ κράτος τὸν πάπαν καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως. Την σφοδροτάτην ἀντίθεσιν τῶν φανατικῶν ὀρθοδόξων ἐζήτησε νὰ καταπνίξῃ διὰ διωγμῶν καὶ αἱ φυλακαὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγέμισαν ἀπὸ τοὺς ἀντιφρονοῦντας. Ἡ βασιλεία τοῦ υἱοῦ του Ἀνδρονίκου Β΄ ἔφερεν ἀντίδρασιν· κατεδιώχθησαν κατ' αὐτὴν οἱ ὀπαδοὶ τῆς ἑνώσεως. Καὶ ἕως την τελευταίαν ἡμέραν τῆς ὑπάρξεώς της ἡ Κωνσταντινούπολις τῶν Παλαιολόγων, περισσότερον ἀπὸ ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα, δὲν ἔπαυσε νὰ ταράσσηται ἀπὸ ἐμφυλίους διχονοίας τῶν κατοίκων. Ταραχὴ δεινὴ κατελάμβανε τὰ πνεύματα· ὅλοι, ἀπὸ τὸν μικρότερον ἕως τὸν μεγαλύτερον, ἄνδρες, γυναῖκες, παῖδες, ἄρχοντες, ἡμερόβιοι, γεωργοί, πένητες, δὲν ὡμίλουν ἢ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως ἄλλοτε, πρὸ αἰώνων, περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Εἰς τὸ μεταξύ, οἱ Τοῦρκοι ἐλλοχεύουν ἔξω τῆς πόλεως. Ἔχουν ἤδη τὴν πρωτεύουσάν των εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ἀπὸ τὸ 1365. Ὁ Ἰωάννης Ε΄ Παλαιολόγος ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ ὑποτελὴς εἰς τὸν Μουρὰτ Α΄, καὶ ἔκτοτε, μετὰ τὴν εἰρήνην τοῦ 1373, δὲν εἶχε προσβάλει ὁ σουλτᾶνος τὰς βυζαντινὰς κτήσεις. Μετὰ τὴν ἐν Κοσσυφοπεδίῳ μάχην (1389), ὅλον τὸ βόρειον μέρος τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠκολούθησαν τὴν πολιτικὴν τῶν Ἀράβων, τοῦ νὰ πολιορκοῦν ἀπ' εὐθείας τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐζήτησαν πρῶτον ν' ἀπομονώσουν τὴν πρωτεύουσαν ἀπὸ τὰς χώρας αὐτῆς. Τὸν Μουρὰτ διεδέχθη ὁ γενναῖος υἱός του Βαγιαζίτ, ὁ ὁποῖος εἶχεν εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ ἐν τῇ Προύσῃ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωάννου Ε΄ Μανουήλ. Ἀλλ' ὅτε οὗτος ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (1391), ἔτρεξεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν βασιλείαν. Τὴν πρᾶξιν ταύτην τοῦ Μανουὴλ ἔσπευσε νὰ τιμωρήσῃ ὁ Βαγιαζίτ, ἐπελθὼν μετὰ τοῦ στρατοῦ του καὶ δῃώσας τὸ μικρὸν περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔδαφος, τὸ ὁποῖον κατεῖχον ἀκόμη οἱ Ἕλληνες. Ἀφοῦ δὲ συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῆς βορείας χερσονήσου, ἔσπευσε πάλιν καὶ περιεκύκλωσε τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ μονίμου στρατοπέδου, κατὰ τὴν παλαιὰν καὶ πρωτογενῆ ἀκόμη συνήθειαν τῶν Τούρκων. Ἡ πολιορκία ἢ μᾶλλον ἡ περικύκλωσις αὕτη τῆς πόλεως ἐξηκολούθησεν ἐπὶ ἔτη, πέντε ἢ ἕξ (1391—1396) καὶ διεκόπη ἐκ τῆς μάχης τῆς Νικοπόλεως (1396) καὶ μετὰ τὴν μεγάλην ταύτην κατὰ τῶν χριστιανικῶν στρατῶν νίκην ἐπανελήφθη καὶ πάλιν. Ὁ Βαγιαζὶτ ἐμφανίζεται αὐτοπροσώπως ὑπὸ τὰ τείχη καὶ καλεῖ τὸν αὐτοκράτορα νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν πόλιν. Ὁ Μανουὴλ Β΄ κλείει τὰς πύλας καὶ ἡ τακτικὴ πολιορκία ἀρχίζει καὶ πάλιν. Οἱ κάτοικοι ἔρχονται εἰς ἀπόγνωσιν, διότι πιέζονται ὑπὸ τοῦ λιμοῦ, ἐν τούτοις, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἀκόμη ἄπειροι εἰς τὴν πολιορκητικὴν τέχνην, καὶ ὁ Βαγιαζὶτ ἀπέτυχε (1397). Οἱ ὀθωμανικοὶ στρατοὶ στρέφουν τὴν μανίαν των πρὸς Ν. Ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς καὶ ὁ Μορέας δῃοῦνται καὶ σφαγιάζονται ὑπὲρ τοῦ Βυζαντίου. Ἔπειτα ὁ Βαγιαζίτ, ἐπωφεληθεὶς τὴν ἀπουσίαν τοῦ Μανουὴλ εἰς τὴν Εὐρώπην, κατορθώνει διὰ τοῦ συμβασιλέως αὐτοῦ Ἰωάννου Ζ΄ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν πληρωμὴν φόρου, νὰ δεχθῇ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καδῆν, ἱμάμην καὶ τέταρτον μουσουλμανικὸν τέμενος. Τὸ χειρότερον δὲ ἦτο ἡ συνοίκισις εἴς τι προάστειον τῆς πόλεως τουρκομανικῆς συνοικίας, ἡ ὁποία ἐγκατέστη κατόπιν εἰς τὸ γνωστὸν περὶ τὴν πόλιν χωρίον Κινικλί.

Ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἔλαβον παράτασιν βίου ἐπὶ πεντήκοντα ἀκόμη

Digitized by Google

ἔτη διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Μογγόλου κατακτητοῦ Τιμούρ, ὁ ὁποῖος συνέτριψε περὶ τὴν Ἄγκυραν τὴν ἰσχὺν τῶν Ὀθωμανῶν (1402). Ὁ Μανουὴλ Β′ ἀνέπνευσε, καὶ ἡ πρώτη πρᾶξις αὐτοῦ ἦτο ν' ἀποπέμψῃ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν καδῆν, τὸν ἰμάμην, τοὺς ἐν αὐτῇ διατρίβοντας Ὀθωμανοὺς καὶ νὰ κατεδαφίσῃ τὰ τζαμία. Κατὰ τὴν περίοδον ἀναρχίας, ἡ ὁποία ἐπηκολούθησεν εἰς τὸ ὀθωμανικὸν κράτος, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἀγκύρας, ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ ἔχει συμμάχους, προστατευομένους μάλιστα, τοὺς Ὀσμανίδας ἡγεμόνας. Ὁ Σουλεϊμάν, ὅστις ἡγεμόνευεν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν, ζητεῖ τὴν προστασίαν του. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Σουλεϊμὰν Μουσᾶς ἐπιτίθεται κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ πολιορκεῖ αὐτὴν ἐπὶ μακρὸν χρόνον (1410). Ὁ Μανουὴλ διέταξε νὰ ἐγκαταλειφθῶσι πᾶσαι αἱ πέριξ κῶμαι καὶ συνήθροισε τοὺς κατοίκους ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, καὶ οὗτοι ἐξορμῶντες ἐπέφερον πολλὰς βλάβας εἰς τὸν ἐχθρόν. Ὁ Μανουὴλ ἐκάλεσεν ἐναντίον τοῦ Μουσᾶ ἄλλον ἀδελφόν, τὸν Μωάμεθ Α′, ὁ ὁποῖος, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἔμεινε μόνος σουλτᾶνος, ἀλλὰ κράτους πολὺ ἐξησθενημένου (1413—1421). Ὁ Μωάμεθ Α′ εἶναι ὁ προστατευόμενος τοῦ Μανουὴλ καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὸν αὐτοκράτορα χώρας παρὰ τὸν Εὔξεινον καὶ τὴν Προποντίδα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ Α′ λαμβάνει τὸν ὀθωμανικὸν θρόνον ὁ υἱός του Μουράτ Β′, ἡγεμὼν εὐσεβὴς καὶ γενναῖος, τοῦ ὁποίου ἡ τριακονταετὴς βασιλεία ἀφιερώθη εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους (1421—1452). Ἐπειδὴ ὁ Μανουὴλ Β′ ζητεῖ νὰ ἐγείρῃ ἐναντίον αὐτοῦ ἕνα ἐκ τῶν θείων του, ὁ Μουρὰτ ἔρχεται καὶ στρατοπεδεύει πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἶναι αὕτη ἡ τετάρτη, ἡ καὶ σπουδαιοτάτη, πολιορκία τῆς ἑλληνικῆς πρωτευούσης ὑπὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, ἂν θεωρήσωμεν τὸν μακρὸν ὑπὸ τοῦ Βαγιαζὶτ ἀποκλεισμὸν ἔχοντα δύο περιόδους πολιορκίας (πρὸ καὶ μετὰ τὴν μάχην τῆς Νικοπόλεως). Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1422 ἐμφανίζονται 80.000 πολεμισταὶ Ὀθωμανοὶ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, περικυκλώνουν αὐτήν, ἐπιδίδονται εἰς δεινὴν δῄωσιν τῆς χώρας καὶ φόνον τῶν κατοίκων καὶ ἀτίμωσιν τῶν παρθένων. Ὁ σουλτᾶνος ἀνεγείρει ὀχυρώτατον χαράκωμα ἔμπροσθεν τοῦ Θεοδοσιανοῦ τείχους, ἀπὸ τὴν Χρυσῆν πόρταν πρὸς τὴν Προποντίδα ἕως τὰς Βλαχέρνας. Ἡ κυρία ἔφοδος ἐγένετο πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ. Οἱ Τοῦρκοι ἀρχίζουν ἤδη νὰ λαμβάνουν πεῖραν πολιορκίας πόλεων, προσάγουν πρὸς τὰ τείχη ξυλίνους σιδηροτρόχους πύργους, ἔχοντας τὸ ἴδιον ὕψος πρὸς τοὺς τῆς πόλεως, «φαλκούνια καὶ χελώνας καὶ ἀρκουδάμαξα καὶ ἄλλα πολλὰ ξύλινα καὶ μηχανικὰ ἔργα, καὶ ἑλεπόλεις κατεσκεύασαν καὶ μηχανικὰς ἀγκάλας... ἀλλὰ καὶ τὴν γῆν ἄλλοι ἔσκαπτον (ἔκαμναν ὑπονόμους)... ἄλλοι τοὺς ἀγωγοὺς ἐγύρευον... Πλὴν καὶ κήρυκας ἐξαπέστειλε πανταχόθεν ὁ δεσπότης τῶν Τούρκων καὶ διελάλησαν οὕτως... ὅτι τῆς πόλεως τὸν πλοῦτον καὶ τὸν λαὸν ἅπαντα ὁ ἀμηρᾶς εἰς κοῦρσος παραδίδει τοῖς Μουσουλμάνοις» (Κανανός). Καὶ τότε συνήχθησαν περὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ πάσης γῆς καὶ γενεᾶς Μουσουλμάνων ἀναρίθμητα πλήθη, ὄχι μόνον στρατιωτικοί, ἀλλὰ καὶ ἔμποροι καὶ τοκογλύφοι καὶ ρακοπῶλαι καὶ τσαγκάροι καὶ «Τούρκων πολλοὶ καλόγηροι», διὰ νὰ λάβουν τὰς «καλογραίας ἡμῶν», ὡς τὸ ἀνῆκον εἰς αὐτοὺς μέρος τῆς λείας. Μεταξὺ τῶν ἄλλων Μουσουλμάνων προσέτρεξε μετὰ πεντακοσίων δερβισῶν, Τουρκοκαλογήρων, καὶ ἅγιος ἀνὴρ νομιζόμενος παρ' αὐτῶν, ὁ μέγας σεΐχης Βουχάρας, ὅστις ἐθεωρεῖτο καταγόμενος ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ Προφήτου, καὶ ὥρισεν ὡς ἡμέραν γενικῆς ἐφόδου τὴν 24 Αὐγούστου 1422, ἡμέραν Δευτέραν. Τὰ πλήθη τῶν Μουσουλμάνων καὶ τὰ στρατεύματα ὁρμῶσι τὴν ὡρισμένην ὥραν τῆς ἡμέρας, τὴν πρώτην ὥραν μετὰ μεσημβρίαν, μὲ ὅπλα παντοῖα καὶ μηχανήματα, μὲ ἀλαλαγμοὺς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἀπὸ τὴν Χρυσῆν πόρταν ἕως τὴν Ξυλόπορταν. Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ κατατρυχόμενος ὑπὸ νόσου καὶ γήρατος ἔμενεν εἰς τὸ παλάτιον «καὶ τὸ κατὰ δύναμιν ἔπραττε». Τὴν ἀρχηγίαν λοιπὸν εἶχεν ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ Η′, ὁ ὁποῖος ὁπλισθεὶς καὶ ἀναβὰς ἐπὶ ἵππου ἐστάθη ἔξω τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, παρακινῶν τὸν στρατὸν καὶ τοὺς κατοίκους εἰς ἄμυναν ὑπὲρ τῆς πόλεως. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως εἶχον ὁπλισθῆ, παῖδες, γυναῖκες, μοναχοί, ἱερεῖς, οἱ μὴ ἔχοντες ξίφη μὲ δρέπανα, οἱ μὴ ἔχοντες ἀσπίδας μὲ τῶν βαρελλίων τὰ τύμπανα. Ὁ Μανουὴλ εἶχε κατορθώσει νὰ διεγείρῃ ἀντίζηλον τοῦ Μουρὰτ τὸν ἀδελφόν του Μουσταφᾶν. Εὑρὼν δὲ ὁ σουλτᾶνος γενναιοτάτην ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ τρέξῃ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ θρόνου αὐτοῦ. Ὁ Μουρὰτ Β′ δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ πολιορκήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ πολιορκία αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία πρὸ τῆς μοιραίας πολιορκίας καὶ ἁλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β′ τοῦ Πορθητοῦ. Διηγήθη αὐτὴν ὁ Βυζαντινὸς Κανανὸς εἰς πολὺ ἀξιανάγνωστον συγγραμμάτιον, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται: «Διήγησις περὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει γεγονότος πολέμου κατὰ τὸ 1422 ἔτος, ὅτε ὁ Ἀμουρὰτ μπεῒς παρέπεσε ταύτῃ μετὰ δυνάμεως βαρείας, καὶ παρ' ὀλίγον ταύτην ἐκράτει, εἰμὴ ἡ ὑπέραγνος μήτηρ τοῦ κυρίου ταύτην ἐφύλαξε» (ἐξεδόθη εἰς τὴν ἔκδ. Βόννης μετὰ τοῦ Φραντζῆ, σ. 457—479).

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν καὶ πάλιν ἡ μανία τῶν Τούρκων ἐξαπελύθη πρὸς Ν. Ὁ Τουραχὰν βέης ἠρήμωσε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Μορέαν (1423). Ὁ σουλτᾶνος μὲ ἀνησυχίαν ἔβλεπε τὴν αὔξησιν τοῦ νεαροῦ ἑλληνικοῦ κράτους τῆς Πελοποννήσου, τὸ ὁποῖον ηὐξάνετο διὰ τῆς δραστηριότητος τῶν Παλαιολόγων μὲ τὸ ὄνομα δεσποτᾶτον τοῦ Μυστρᾶ. Ὡς πρὸς δὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ πτῶσις ἤρχισε ραγδαία. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἀναγκάζονται νὰ προσφύγουν πάλιν εἰς τὴν συνήθη τακτικήν, ἀντίθετον πρὸς τοὺς παλαιοὺς Ἄραβας, ν' ἀπομονώνουν καὶ ν' ἀποκλείουν τὴν πρωτεύουσαν κατακτῶντες ὅλας τὰς περὶ αὐτὴν χώρας. Τὸ 1430 ὁ Μουρὰτ καταλαμβάνει τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ τοὺς Ἐνετούς. Τὸ 1431 οἱ Τοῦρκοι καταλαμβάνουν ἀπὸ τοὺς Τόκκους τὴν Ἤπειρον καὶ τὰς πρωτευούσας αὐτῆς, τὴν Ἄρταν καὶ τὰ Ἰωάννινα. Ἔπειτα ἐπιστρέφουν πάλιν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἡ ἀτυχὴς χερσόνησος πλημμυρίζει πάλιν ἀπὸ τὰ τουρκικὰ στίφη (1446). Ὁ Μουρὰτ ἠνάγκασε τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, δεσπότην τοῦ Μυστρᾶ, νὰ πληρώνῃ φόρον. 60.000 κάτοικοι τοῦ Μορέως ἀπήχθησαν εἰς δουλείαν.

Ὁ διάδοχος τοῦ Μουράτ, ὁ Μωάμεθ Β′, μόλις ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν (1451), ἔσπευσε ν' ἀνανεώσῃ τὰς συνθήκας τοῦ πατρός του μὲ ὅλους τοὺς γείτονας καὶ τοὺς ὑποτελεῖς, τὴν Ἐνετίαν, τὴν Γένουαν, τοὺς ἡγεμόνας τῆς Σερβίας καὶ τῆς Βλαχίας, τοὺς ἱππότας τῆς Ρόδου, τοὺς Γενουάτας τοῦ Γαλατᾶ, τοὺς Ἕλληνας δεσπότας τῆς Πελοποννήσου, ἀκόμη καὶ μὲ τὸν Ἕλληνα αὐτοκράτορα, τὸν Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον. Κατὰ βάθος, ὁ Μωάμεθ δὲν ἐζήτει παρὰ μόνον τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ τοῦτο ἤθελε νὰ διάγῃ ἐν εἰρήνῃ μὲ ὅλον τὸν ἄλλον κόσμον. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἦτο τότε ἓν ἀπὸ τὰ μικρότερα χριστιανικὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς· δὲν περιελάμβανεν, ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ, παρὰ μόνον τὴν Σηλυμβρίαν καὶ τὴν Πέρινθον εἰς τὴν Προποντίδα, τὴν Μεσημβρίαν καὶ τὴν Ἀγχίαλον εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον. Κατεῖχεν ὅμως τὸ ἀνεκτίμητον κειμήλιον, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ ὄνειρόν του εἶχεν ἴδει ὁ ἱδρυτὴς τοῦ γένους τῶν Τούρκων, ὁ Ὀσμάν. Εἶχεν ἴδει οὗτος ὅτι ἀπὸ τὰ στέρνα αὐτοῦ ἐξῆλθε κολοσσιαῖον δένδρον, τὸ ὁποῖον ἐσκέπασε τὸ σύμπαν καὶ τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα διηυθύνοντο ἔξω πρὸς ἓν σημεῖον, μίαν πόλιν κειμένην εἰς τὴν ἕνωσιν δύο ἠπείρων καὶ δύο θαλασσῶν, καὶ ἐφαίνετο ὡς εἷς δακτύλιος φέρων δύο σαπφείρους καὶ δύο σμαράγδους. Ἡ πρωτεύουσα αὕτη ἦτο ἡ μόνη, ἡ ὁποία ἠδύνατο νὰ εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Ὁ προφήτης εἶχεν εἴπει εἰς τοὺς μαθητάς του: «Ἠκούσατε λόγον λεγόμενον περὶ πόλεως ἐχούσης ἔνθεν καὶ ἔνθεν μὲν γῆν, ἔνθεν καὶ ἔνθεν δὲ θάλασσαν;» Καὶ ὁ Μωάμεθ Β′ δὲν ἔπαυε νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὸν ἄλλον πάλιν λόγον τοῦ προφήτου: «Θὰ κυριεύσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὁ καλύτερος ἡγεμὼν θὰ εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις θὰ κάμῃ τὴν κατάκτησιν ταύτην, καὶ ὁ καλύτερος στρατὸς θὰ εἶναι ὁ ἰδικός του».

Ὁ Βαγιαζὶτ Α′ εἶχε κτίσει (τὸ 1393) ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τὸ κάστρον τῆς Ἀσίας (Ἀναντολοῦ-Ἰσσάρ), ὡς προκεχωρημένην θέσιν κατὰ τῆς Εὐρώπης. Ὁ Μωάμεθ Β′ ἔκτισε (τὸ 1452) ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου τὸ κάστρον τῆς Εὐρώπης Ρούμελη-Ἰσσάρ). Εἰς μάτην ἔστειλε πρέσβεις ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος διαμαρτυρόμενος. Ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ τὰς πύλας τῆς πόλεως καὶ νὰ ρίψῃ εἰς τὰς φυλακὰς τοὺς ἐν αὐτῇ εὑρισκομένους Τούρκους. Ὁ Μωάμεθ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον καὶ κατέλαβε καὶ τὰς ὀλίγας ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Βόσπορον. Ἤδη ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο τὸ κράτος· μόνη ἡ μεγάλη αὕτη πόλις ἐθεωρεῖτο ἡ ὅλη Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς δεσπότας Δημήτριον καὶ Θωμᾶν νὰ προστρέξουν εἰς βοήθειαν εἰς τὸν ἀδελφόν των, ἔστειλε τὸν βεγλέρμπεην Τουραχὰν νὰ ἐρημώσῃ πάλιν τὸν Μορέαν. Εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ὁ σουλτᾶνος ἔκαμε τὰς τελευταίας παρασκευάς, ἡμέραν καὶ νύκτα ἔμενεν ἄϋπνος, κατεχόμενος ὑπὸ τῆς ἐμμόνου σκέψεως τοῦ νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀδιακόπως «σκιαγραφῶν τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως». Τέλος, τὴν 6 Ἀπριλίου 1453, ἡμέραν Παρασκευήν, ἤρχιζεν ἡ τακτικὴ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Καὶ οὕτως ἤρχισεν ἡ μεγάλη καὶ περιβόητος πολιορκία καὶ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ὁποία ἔμεινεν ἀλησμόνητος εἰς τὰ χρονικὰ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, ὡς μία ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας ἱστορικὰς σελίδας διὰ τὸ ἡρωϊκὸν θάρρος μιᾶς δρακὸς ὑπερασπιστῶν καὶ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, καὶ ὡς ἡ προκαλέσασα σπουδαιότατα κοσμοϊστορικὰ γεγονότα (βλ. λ. *Βυζάντιον* καὶ *Κωνσταντῖνος ΙΑ′*). Ἡ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐσήμανε τὴν κατάλυσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων ἦσαν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε χάσει τὴν ἐκ τοῦ πλούτου λαμπρότητα αὐτῆς. Τὸ ἔδαφος τῆς αὐτοκρατορίας εἶχε σημαντικῶς ἐλαττωθῆ, φυσικὰ λοιπὸν καὶ τὰ ἐκ τῶν φόρων ἔσοδα εἶχον καὶ αὐτὰ σημαντικῶς ἐλαττωθῆ. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ Γενουᾶται, κατέχοντες μεγάλας συνοικίας, ὄχι μόνον ἀπερρόφων μέγα μέρος τῶν φόρων, ἀλλ' ἀνθίσταντο καὶ εἰς πᾶσαν προσπάθειαν τῶν αὐτοκρατόρων πρὸς ἀναδιοργάνωσιν καὶ βελτίωσιν τοῦ τελωνειακοῦ συστήματος. Ἦσαν λοιπὸν ὑποχρεωμένοι οἱ Παλαιολόγοι νὰ προστρέχουν εἰς ἐκτάκτους εἰσφορὰς καὶ εἰς ἐξαιρετικὰ μέτρα πρὸς περισυλλογὴν χρημάτων. Ὁ Ἀνδρόνικος Β′, διὰ νὰ πληρώσῃ, τὸ 1306, τοὺς μισθοφόρους Καταλανούς, ἐπροσπάθησε ν' ἀναλάβῃ τὸ μονοπώλιον τοῦ σίτου. Τὸ 1346 ἡ Ἄννα ἡ Σαβαυδικὴ ἀναγκάζεται ν' ἀπογυμνώσῃ τὰς ἐκκλησίας ἀπὸ τοὺς θησαυρούς των, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Καντακουζηνοῦ. Καὶ ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, κατέφυγεν εἰς τὴν πώλησιν τῶν ἱερῶν σκευῶν μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν ἐπέπρωτο νὰ μὴ ἐκπληρώσῃ, ὅπως τὴν ἐξεπλήρωσεν ἄλλοτε ὁ Ἀλέξιος Α′ ὁ Κομνηνός, ὅτι θ' ἀντικαθίστα αὐτὰ μετὰ τὴν πάροδον τῆς ἀνάγκης. Συνήθης δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτο ἡ ἀλλοίωσις τοῦ ἄλλοτε τόσον πολυτίμου βυζαντινοῦ νομίσματος.

Ἡ δὲ ἄλλοτε τόσον μεγαλοπρεπὴς αὐλὴ τῶν αὐτοκρατόρων εἶναι ἤδη πολὺ πτωχή. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀκόμη καὶ οἱ περιηγηταὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΕ′ αἰῶνος, ὡς ὁ Φλωρεντινὸς Μπουοντελμόντι, ὁ Καστιλλανὸς Ρούϋ Γονζαλὲς ντὲ Κλαβίγιο, ὁ Ἰταλὸς Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος, ὁ Βουργουνδὸς Μπερτρανδὼν ντὲ λὰ Μπροκιέρ, ὅλοι ἐνθουσιάζονται ἀπὸ τὴν θέαν τῆς βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀκόμη καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ὁριστικῆς καταστροφῆς αὐτῆς. Ἡ ἔκτασις τῆς πόλεως, τὰ ὑψηλὰ τείχη, τὸ πλῆθος καὶ ἡ λαμπρότης τῶν ἐκκλησιῶν, ὅλα αὐτὰ τοὺς κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸν θαυμασμόν. Ἐν τούτοις, βλέπουν τὴν κατάπτωσιν τῆς πόλεως, «ἡ ὁποία ἄλλοτε ἦτο τόσον ὡραία, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἓν ἀληθινὸν παλάτιον». Ὑπάρχουν, ὡς λέγουν, «περισσότερα κενὰ (εἰς τὴν πόλιν) παρὰ πλήρη», αἱ οἰκοδομαὶ δηλαδὴ τῆς πόλεως τῶν τελευταίων Παλαιολόγων κατὰ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα ὄχι μόνον δὲν εἶναι «ξυνεχεῖς», ὅπως ἔλεγεν ἄλλοτε ὁ Ἀγαθίας περὶ τῆς πόλεως τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀλλ' ἀφίνουν μεγάλους χώρους κενούς. Ὅπως τὸ κράτος, ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, ἔφθινεν, οὕτω καὶ ἡ ἄλλοτε μοναδικὴ πόλις εἰς τὴν οἰκουμένην καταπίπτει καὶ ἐρημώνεται ὁλονὲν περισσότερον ἕως τὴν ἡμέραν τῆς μοιραίας καταστροφῆς.

Ἐν τούτοις, ἀντιθέτως πρὸς πᾶσαν ἄλλην πόλιν, ἀντιθέτως πρὸς πᾶν ἄλλο κράτος, ἡ Κωνσταντινούπολις καὶ τὸ κράτος τῶν Παλαιολόγων λαμπρύνει τοὺς χρόνους τούτους τῆς ὑλικῆς καταπτώσεως μὲ λαμπροτάτην πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀκμήν, ἡ ὁποία εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς «Ἀναγέννησις τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων». Ἡ ὑστάτη, ἀλλὰ ζωηροτάτη αὕτη ἀκμὴ ἔχει καὶ ταύτην τὴν σπουδαιότητα, ὅτι εἶναι κοινὴ εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας, καὶ ἔχει κέντρα μεγάλα τὴν Τραπεζοῦντα, τὴν Νίκαιαν, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Ἄρταν, τὸν Μυστρᾶν. Δὲν ἔχει πλέον ἡ Κωνσταντινούπολις τὸ μονοπώλιον τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἡγεμονίας. Ἐνόμιζες ὅτι ὅλος ὁ βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς τὰς παραμονὰς τῆς ὁλικῆς καταστροφῆς συνήθροισεν ὅλας τὰς δυνάμεις του καὶ ἔρριψεν ὑστάτας, ἀλλὰ λαμπροτάτας ἀκτῖνας παιδείας καὶ τέχνης. Ἐν τούτοις, ἡ Κωνσταντινούπολις μένει πάντοτε τὸ μέγα κέντρον. Αἱ σχολαὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀκμάζουν, ὅπως καὶ εἰς τὰς καλὰς ἡμέρας, προστρέχουν δὲ εἰς αὐτὰς μαθηταὶ ὄχι μόνον ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὰς ξένας, ἰδίως ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν. Οἱ φιλόλογοι τῆς αὐλῆς τῶν Παλαιολόγων, ὡς ὁ Πλανούδης, ὁ Μοσχόπουλος, ὁ Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος, ὁ Θεόδωρος Μετοχίτης καὶ ἄλλοι, ἑρμηνεύουν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς ἐν πνεύματι γνησίῳ Ἀναγεννήσεως. Ἡ Κωνσταντινούπολις παράγει κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἱστορικοὺς ἐξαιρέτους (τὸν Ἀκροπολίτην, τὸν Παχυμέρην, τὸν Γρηγορᾶν, καὶ αὐτοκράτορα ἀκόμη, τὸν Καντακουζηνόν), ποικίλους ἄλλους συγγραφεῖς (ὡς τὸν Μάζαριν, ἄλλον αὐτοκράτορα, τὸν Μανουὴλ Β′), ἀκόμη καὶ ἀστρονόμους, μαθηματικούς, ἰατρούς, φυσικούς, πρὸ παντὸς θεολόγους. Ὁ σοφὸς Ἰταλὸς Φίλελφος, ὁ ὁποῖος ἔζησεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, τριάκοντα περίπου ἔτη πρὸ τῆς ἁλώσεως, λέγει ὅτι οἱ Ἕλληνες, πρὸ παντὸς οἱ συνδεόμενοι μὲ τὴν αὐλήν, καὶ αἱ κυρίαι τῆς πόλεως ὡμίλουν εἰς τὴν καθημερινὴν ἀναστροφὴν «τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τοῦ Εὐριπίδου, τῶν Ἀθηναίων φιλοσόφων καὶ ἱστορικῶν». Εἰς τὴν θαυμασίαν καλλιτεχνικὴν ἀναγέννησιν τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων, τὸ κύριον

Digitized by Google

κέντρον ὑπῆρξε πάλιν ἡ Κωνσταντινούπολις. Τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ Καχριὲ-τζαμὶ, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν κυρίως εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην, δεικνύουν τόσην φυσικότητα, εἰλικρίνειαν καὶ ρεαλισμόν, ὥστε ἐνθυμίζουν τὰ ἔργα τῶν προρραφαηλιτῶν ζωγράφων τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ ἰδίως τὰς τοιχογραφίας, τὰς ὁποίας ἐζωγράφιζεν ὁ Τζιόττο κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν εἰς τὴν Παδούην καὶ εἰς τὴν Φλωρεντίαν. Ἡ ἀναγέννησις τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων εἶναι ἰδίως γνωστὴ ἀπὸ τὰς θαυμασίας τοιχογραφίας τοῦ Μυστρᾶ, ἀλλὰ τὸ εὐρύτατον ἐκεῖνο κίνημα ἀναγεννήσεως τῆς τέχνης, τὸ ὁποῖον ἡπλώθη εἰς ὅλην τὴν χερσόνησον τοῦ Αἵμου, ἀφωρμήθη ἀναμφισβητήτως ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Μετὰ τὴν ἅλωσιν ὁ Μωάμεθ εἰσήγαγεν ἀπολυταρχικὴν διοίκησιν. Μετ' αὐτὸν ἤρχισαν σφοδροὶ ἀγῶνες εἰς τοὺς κόλπους τῶν Ὀσμανιδῶν πρὸς ἐπικράτησιν, οἱ ὁποῖοι κατέληγον εἰς ἐγκλήματα καὶ διωγμούς. Ἡ Κωνσταντινούπολις ὡς πρωτεύουσα τοῦ κράτους ὑπῆρξεν ὁ τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐξετυλίχθησαν τὰ δράματα ταῦτα τῆς τουρκικῆς ἱστορίας.

Ἀπὸ ἀπόψεως πολιτισμοῦ ἡ Κωνσταντινούπολις ἐβράδυνε πολὺ νὰ συγχρονισθῇ πρὸς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας οὐδεμία μεταλλαγὴ εἰς τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων, εἰς τὰ ἤθη καὶ εἰς τὸ πολιτικὸν καθεστὼς παρετηρήθη. Αἱ πρῶται μεταρρυθμίσεις ἀναφαίνονται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπὶ τοῦ σουλτάνου Μαχμούτ, ὅστις τῷ 1839 ἐδημοσίευσε τὸ περίφημον «Χὰτ-ἰ-Σερὶφ» τοῦ Γκιουλχανέ, καταστατικὸν χάρτην διαλαμβάνοντα πραγματικὰς μεταρρυθμίσεις εἰς τοὺς νόμους καὶ τὴν διοίκησιν, κατήργησε τὸ τάγμα τῶν γενιτσάρων καὶ μετῴκισεν εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου νέα ἀνάκτορα τοῦ Ντολμᾶ Μπαγτσέ.

Τὴν ὑπὸ τοῦ Μαχμοὺτ ἐγκαινιασθεῖσαν μεταρρυθμιστικὴν κίνησιν ἠκολούθησαν καὶ οἱ σουλτᾶνοι Μετζίτ, Ἀζὶζ καὶ Χαμίτ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ Κωνσταντινούπολις ἔλαβεν ὅλως εὐρωπαϊκὴν ὄψιν. Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ Κωνσταντινούπολις ἐξωραΐσθη σημαντικῶς διὰ κτίσεως νέων κτηρίων, διανοίξεως νέων ὁδῶν, κατασκευῆς κήπων κλπ. Ἱδρύθησαν τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ντολμᾶ Μπαγτσέ, τοῦ Τσεραγάν, τοῦ Βεηλέρβεη, τοῦ Γκιὸκ Σογιοῦ, τοῦ Κεὰτ Χανέ, ᾠκοδομήθησαν μεγάλοι στρατῶνες μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ τοῦ Σερασκεράτου, τοῦ Μάλτεπε, τοῦ Νταοὺτ πασᾶ, τοῦ Ραμὶζ Τσιφλὶκ κλπ. Ἱδρύθησαν μουσεῖα ὡς τὸ ἀρχαιολογικὸν εἰς τὸ Τσινιλὴ Κιόσκ, τὸ μουσεῖον ὅπλων ἐντὸς τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης κλπ. Οὕτω κατὰ τὰ πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἔτη ἡ Κωνσταντινούπολις ἠρίθμει περὶ τὰ πεντήκοντα ἀνάκτορα καὶ περίπτερα, τριακόσια κυβερνητικὰ μέγαρα, ἑκατὸν στρατῶνας, δισχίλια καὶ πλέον τζαμία καὶ μεντρεσέδες, ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἐκκλησίας (ἐξ ὧν ὀγδοήκοντα ἑλληνικαί, τεσσαράκοντα ἀρμενικαὶ καὶ εἴκοσι καθολικαὶ) καὶ τριάκοντα συναγωγάς.

Ἡ ἐπιβολὴ τοῦ συντάγματος ὑπὸ τῶν Νεοτούρκων κατὰ τὸ 1908 συνετέλεσεν εἰς ἔτι μεγαλύτερον ἐξευρωπαϊσμὸν τῆς πόλεως, ὁ ὁποῖος ἐνετάθη κατὰ τὰ ἔτη τῆς κατοχῆς τῶν Συμμάχων (1918—1923). Μετὰ τὴν καθαίρεσιν τοῦ τελευταίου σουλτάνου Βαχδεδδὶν καὶ τοῦ ὡς καλίφου διαδεχθέντος αὐτὸν Μετζὶτ καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας ὑπὸ τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπαυσε πλέον νὰ εἶναι πρωτεύουσα τῆς Τουρκίας, γενομένης τοιαύτης τῆς Ἀγκύρας. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν μείωσιν ταύτην ἡ Κωνσταντινούπολις ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι οὐσιαστικῶς ἡ πρώτη πόλις τῆς Τουρκίας καὶ νὰ ἀποτελῇ τὸ κέντρον αὐτῆς (βλ. καὶ λ. *Τουρκία*).

Διοίκησις. Ὁ διοικητικὸς τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν βίος ἐρρυθμίζετο ἀπὸ τὸ καθεστὼς τὸ προελθὸν ἐκ τῶν προνομίων, τῶν μετὰ τὴν Ἅλωσιν ἐκχωρηθέντων τοῖς Ἑλληνοθωμανοῖς. Ὡς διοικητικὴ μονὰς ἐθεωρεῖτο ἡ κοινότης, ἐγκλείουσα μίαν ἢ πλείονας ἐνορίας. Τὰ κοινὰ συμφέροντα διῃροῦντο εἰς δύο κατηγορίας: 1) τ' ἀφορῶντα τὰς σχέσεις τῆς κοινότητος πρὸς τὰς τουρκικὰς πολιτικὰς ἀρχὰς καὶ 2) τ' ἀναφερόμενα εἰς τὰς σχέσεις τῆς κοινότητος πρὸς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον. Διὰ τὰς μετὰ τῆς πολιτείας σχέσεις ὑπῆρχεν εἰδικὸν εἰς ἑκάστην κοινότητα γραφεῖον, μιχταρικὸν λεγόμενον, ἕδρα τοῦ μιχτάρη (μουχτάρη), τοῦ κατὰ νόμον φύλακος τῆς κοινοτικῆς σφραγῖδος. Ἐκ τοῦ γραφείου τούτου ἐξεπορεύοντο πάντα τὰ ἔγγραφα (πιστοποιητικὰ κλ.), τ' ἀφορῶντα εἰς ὑποθέσεις τῶν ἑλληνορθοδόξων μελῶν τῆς κοινότητος πρὸς τὸ κράτος, ἐκπεμπόμενα κατόπιν ἀποφάσεων εἰλημμένων κατὰ τὰς τακτικὰς συνεδριάσεις τῆς ἐφορείας ἑκάστης κοινότητος, ἧς ἐφορείας τὰ μέλη, συμφώνως πρὸς τοὺς κοινοτικοὺς θεσμούς, ἀνενεοῦντο καθ' ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα, διὰ ψηφοφορίας τῶν ἐνηλίκων ἀρρένων μελῶν ἑκάστης τούτων, τῶν ἐγγεγραμμένων εἰς τὰ μητρῷα αὐτῆς. Τὰς πρὸς τὰ πατριαρχεῖα σχέσεις ἐρρύθμιζεν ἡ αὐτὴ ἐφορεία καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπή.

Μέχρι τοῦ 1858, ὁπότε ἐψηφίσθησαν οἱ ἐθνικοὶ λεγόμενοι κανονισμοί, οἱ ρυθμίζοντες σαφέστερον τὰς σχέσεις τῶν κοινοτήτων πρὸς τὸ ἐθνικὸν κέντρον, ἡ Ἐκκλησία, διὰ τῶν ἀνωτέρων αὐτῆς ἐκπροσώπων (τουτέστι τῶν χωρεπισκόπων καὶ τῶν ἀρχιερατικῶς καὶ ἱερατικῶς προϊσταμένων τοῦ κλίματος τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου) ἦτο ὁ ρυθμιστὴς ὅλου σχεδὸν τοῦ κοινοτικοῦ βίου, ἐξασκοῦσα ἄμεσον ἔλεγχον ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως, τῶν προσόδων καὶ ἐξόδων τῶν ναῶν. Μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν, κύρωσιν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν ἐθνικῶν τούτων κανονισμῶν, ἡ διακυβέρνησις τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τῶν κοινοτήτων περιῆλθεν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἐκπροσώπους αὐτῶν, τουτέστι τὰ κοινοτικὰ συμβούλια, ἢ ἄλλας ἐφορείας καὶ ἐπιτροπάς. Αὗται, κανονικῶς ἐκλεγόμεναι, ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διοικῶσι τὰ κοινοτικὰ συμφέροντα καὶ τὰς σχολὰς συνῳδὰ τοῖς ἄρθροις τῶν κατὰ τόπους ψηφιζομένων κανονισμῶν, προϋπολογισμῶν ἐσόδων καὶ δαπανῶν, ἄρθρα, ἅτινα συνεζητοῦντο λεπτομερῶς, ἐπεκυροῦντο δεόντως ἐν ταῖς ἐτησίαις τῶν κοινοτήτων συνελεύσεσι καὶ περιεβάλλοντο ἐν τέλει τὸ κῦρος τῆς πατριαρχικῆς βεβαιώσεως.

Αἱ ὑποχρεώσεις τῶν κοινοτήτων ἀπέναντι τῶν διαφόρων κατηγοριῶν εὐαγῶν καθιδρυμάτων, ἅτινα κοινῇ δαπάνῃ ἑκάστη τούτων συνετήρει, ἦσαν βαρεῖαι· πλὴν οἱ πολῖται ἐφιλοτιμοῦντο πάντοτε, ἵνα καλύπτωσι τὰ τυχὸν προκύπτοντα ἐλλείμματα, καὶ δάνεια συνήπτοντο πολλάκις διὰ τὴν κάλυψιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ προϋπολογισμοῦ ἢ καὶ διὰ τὴν ἀνέγερσιν προσοδοφόρων κτισμάτων, χάριν τῆς οἰκονομικῆς ἀσφαλείας τῶν ἱδρυμάτων τούτων.

Αἱ κοινότητες συνεισέφερον διὰ τὴν συντήρησιν τῶν πατριαρχείων, ὡς καὶ διὰ τὰ ἐθνικὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ἤτοι τὰ ἐν Ἑπταπυργίῳ συγκεντρωμένα εὐαγῆ καθιδρύματα, ὡς νοσοκομεῖον, φθισιατρεῖα, γηροκομεῖον, φρενοκομεῖον καὶ ὀρφανοτροφεῖον. Αἱ μεγάλαι κοινότητες, ὡς ἡ τοῦ Πέραν, ἐχορηγοῦσαν καὶ ὡς ταμιευτήρια τῶν λαϊκῶν τάξεων. Ὡς τύπον εὐημερούσης κοινότητος δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τὴν μεγαλώνυμον κοινότητα Σταυροδρομίου, ἥτις, ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, (τῷ 1904 ἑώρτασε τὴν ἑκατονταετηρίδα αὐτῆς), ἐνεφάνισε τὸν ὑποδειγματικώτερον δημόσιον βίον, ὅν ποτε εὐρωπαϊκὴ τοιαύτη ἠδύνατο ἐπαξίως νὰ παρουσιάσῃ. Ἕδρα οὖσα αὕτη ἐπισκοπική, ἀνέκαθεν διεκρίθη διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὰς προηγμένας αὐτῆς ἀντιλήψεις, ἅμα δὲ καὶ διὰ τὴν γενναιοδωρίαν τῶν μελῶν αὐτῆς. Ἡ κοινότης αὕτη περιελάμβανε τέσσαρας ἐν ὅλῳ ἐνορίας: τὴν τοῦ ναοῦ τῶν *Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου*, ὄντος καὶ καθεδρικοῦ ταυτοχρόνως, τὴν τοῦ ναοῦ τῆς *Ἁγίας Τριάδος*, τὴν τοῦ *Ἁγίου Κωνσταντίνου* καὶ τὴν τῆς *Εὐαγγελιστρίας*, ἐν πρόποσι Ταταούλων.

Ἡ κοινότης Σταυροδρομίου συνετήρει δύο μὲν μεγάλας κοινοτικὰς σχολάς: τὴν τοῦ Ζωγραφείου γυμνασίου ἀρρένων καὶ τὴν τοῦ Κεντρικοῦ παρθεναγωγείου, κατόπιν δὲ πέντε ἄλλα δημοτικὰ σχολεῖα, ὧν τρία ἀρρένων καὶ ἕτερα δύο θηλέων. Ἐπίσης ἀρτίως διωργανωμένη ἦτο καὶ ἡ κοινότης Γαλατᾶ, ἐν ᾗ περιελαμβάνοντο τέσσαρες ναοί: ὁ τῆς *Παναγίας Καφατιανῆς*, ἧς τὰ εἰσοδήματα προωρίζοντο ἀποκλειστικῶς πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς καὶ τῶν αὐτῶν ἐθνικῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων (ἤδη ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ παπᾶ-Εὐθύμ), ὁ τοῦ *Χριστοῦ τῶν Κήπων*, ὁ τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, οὗτινος αἱ πρόσοδοι ἐνίσχυον ἐπίσης τὸ ταμεῖον τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, καὶ ὁ τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Καμμένου* ἢ ἄλλως *τῶν Χίων*. Ἡ κοινότης αὕτη συνετήρει ἡμιγυμνάσιον ἀρρένων καὶ παρθεναγωγεῖον μετὰ νηπιαγωγείου.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ὑπόδειγμα πᾶσαι σχεδὸν αἱ κοινότητες συνεισέφερον διὰ τὰς γενικὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας ἀφ' ἑνὸς πρὸς συντήρησιν τῶν κοινοτικῶν σχολῶν, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν πενομένων αὐτῶν μελῶν.

Περὶ τοῦ βίου τῆς ἑλληνικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει κοινωνίας κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Τὸ ὅλον διοικητικὸν σύστημα τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ ἀπέρρεεν ἐκ τῶν προνομίων αὐτοῦ, τῶν κατωχυρωμένων διὰ τοῦ καταστατικοῦ τοῦ Γένους χάρτου, ἐκχωρηθέντος ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' τοῦ Πορθητοῦ. Τοιουτοτρόπως ἡ ὅλη διοικητικὴ ζωὴ συνεκεντροῦτο ἐν τοῖς Οἰκουμενικοῖς πατριαρχείοις καὶ ἡ κορυφὴ τῆς διοικητικῆς ἱεραρχίας ἐπεστέφετο ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ προσώπου τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου. Τὰ ἐθνικὰ τοῦ Γένους πράγματα διῳκοῦντο ὑπὸ τοῦ διαρκοῦς Ἐθνικοῦ Μεικτοῦ συμβουλίου, ἐκ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν μελῶν συγκειμένου.

Ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐλάμβανεν ἀφορμὴν νὰ γνωρίσῃ τὸν πνευματικὸν αὐτοῦ ἀρχηγὸν κατὰ τὰς μεγάλας τῆς Ἐκκλησίας τελετάς, ὁπότε ὁ πατριάρχης μετέβαινε μετὰ τῆς συνόδου ἵνα ἱερουργήσῃ. Αἱ τελεταὶ αὗται, καθ' ἃς πλῆθος ἄπειρον ἐκκλησιαζομένων συνέρρεε, διεξήγοντο μετὰ περισσῆς μεγαλοπρεπείας, περὶ ἧς ξένοι πάροικοι καὶ συγγραφεῖς ἐνθουσιωδῶς ὡμίλησαν. Αἱ μεγάλαι ἑορταὶ τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν καὶ αἱ συνήθεις ἀφορμαὶ ἀνταλλαγῆς ἐπισκέψεων καὶ φιλοφρονήσεων μεταξὺ κατωτέρων πρὸς ἀνωτέρους, νεωτέρων πρὸς γεροντοτέρους καὶ μεταξὺ συγγενῶν. Τὸ ἑλληνικὸν σπίτι τῆς μέσης καὶ μικροαστικῆς τάξεως, καὶ αὐτὸ τὸ λαϊκὸν ἀκόμη, μόνον κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς Χριστουγέννων καὶ Πάσχα ὡς καὶ τὰς ὀνομαστικὰς τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ἠνοίγετο κυρίως εἰς τοὺς ἐπισκέπτας. Αἱ οἰκογενειακαὶ αὗται συγκεντρώσεις ἦσαν καὶ ἡ σπανία ἀφορμὴ διὰ τὰς κοινωνικὰς τῆς τάξεως ταύτης ἐπιδείξεις τῆς οἰκογενειακῆς εὐημερίας καὶ τοῦ σχετικοῦ πλούτου.

Εἰς τὴν ἀνωτάτην κυβερνητικὴν διοίκησιν οἱ Ἕλληνες συνέπραττον μεγάλως διὰ τῶν πολλῶν μέν, ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, Ἑλλήνων κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων, ἀραιωθέντων ὅμως κατὰ τὰ ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως, ὡς καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος, συνεπείᾳ τῆς μισελληνικῆς πολιτικῆς τῆς σωβινιστικῶς ἀφυπνισθείσης Τουρκίας.

Κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν χρόνους δὲν ὑπῆρχε πλέον ἐν Τουρκίᾳ ἡ τάξις ἐκείνη τῶν διερμηνέων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, τῶν ἡγεμόνων, τῶν ποστελνίκων, τῶν ἐξ ἀπορρήτων καὶ τῶν ἄλλων ἀνωτάτων βαθμούχων τῆς παλαιᾶς διοικητικῆς ἱεραρχίας. Ἀντ' αὐτῆς ὅμως προέκυψεν ὡσαύτως ἰσχυρὰ μία ἄλλη τάξις ἀνωτέρων τοῦ κράτους λειτουργῶν, ἡ τῶν λογάδων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ μεγίστην παρὰ Τούρκοις ἐκτήσαντο ἰσχύν, ἰδίᾳ διὰ τῆς εὐρυμαθείας, τῆς φρονήσεως καὶ τῆς διοικητικῆς περινοίας. Οὕτως ἔχομεν σειρὰν ὅλην ὑπουργῶν, Ἑλλήνων τὸ γένος, πρεσβευτῶν, ἡγεμόνων ἢ ἄλλως πριγκίπων τῆς Σάμου, μελῶν τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας, ἀρχιάτρων τοῦ σουλτάνου καὶ τῶν ἀνακτόρων καὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, καθηγητῶν εἰς τὰς διαφόρους τοῦ πανεπιστημίου σχολάς, διευθυντῶν καὶ καθηγητῶν τῆς στρατιωτικῆς ἰατρικῆς Ἀκαδημίας, τμηματαρχῶν τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἄλλων, ἀρχιάτρων, ἰατρῶν καὶ φαρμακοποιῶν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὑποδιοικητῶν εἰς τὰ διάφορα ἐπαρχιακὰ τμήματα, διπλωματικῶν πρακτόρων τοῦ προξενικοῦ κλάδου, διευθυντῶν καὶ καθηγητῶν τοῦ ἐν Γαλατᾶ Σαράϊ αὐτοκρατορικοῦ λυκείου, γερουσιαστῶν, βουλευτῶν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἄλλων κατωτέρων κρατικῶν ὑπαλλήλων.

Ἐκ τοῦ μεγάλου σχετικῶς τούτου ἀριθμοῦ τῶν λογάδων, ὧν τὰ στελέχη βαθμηδὸν διὰ τοῦ θανάτου ἠραιώθησαν, μὴ ἀντικατασταθέντα ἕνεκα λόγων πολιτικῶν, προβάλλονται ἐπὶ τῶν πινάκων τῆς ἱστορίας φυσιογνωμίαι, αἵτινες ἐκλέϊσαν τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι αἱ οἰκογένειαι πολλῶν τῶν λογάδων τούτων, μέχρι τῶν μέσων τοῦ αἰῶνος, κατῴκουν καὶ πάλιν τὸ ἱστορικὸν Φανάριον, ἔκτοτε ὅμως τὸ Πέραν καὶ τὰ προάστεια τοῦ Βοσπόρου, οὕτω δ' ἐγεννήθη ὁ νεοφαναριωτισμός, δηλαδὴ μία ἀγωγὴ εἰδική, πολλὰ ἐκ τοῦ παρελθόντος κληρονομήσασα εἰς λεπτότητα ἤθους, εἰς φρόνησιν, εἰς δεξιότητα καὶ εὐστροφίαν πνεύματος διὰ τὰς μετὰ τῶν Τούρκων σχέσεις, εἰς πολλὴν διπλωματικὴν περίνοιαν, ἀρετάς, εἰς ἃς προσετέθη καὶ μεγάλη λογιμότης καὶ γνώσεις ποικίλαι ἐπιστημονικαί. Ἐκ τῆς τάξεως ταύτης τῶν λογάδων ἐξελέγοντο συνήθως καὶ τὰ μέλη τοῦ Ἐθνικοῦ Μεικτοῦ συμβουλίου. Μεταξὺ τῶν οὑτωσὶ διαπρεψάντων Ἑλλήνων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σουλτάνου, θ' ἀναφέρωμεν ἐν πρώτοις τὸν Ἀλ. Καραθεοδωρῆ πασᾶν, υἱὸν τοῦ Στεφάνου Καραθεοδωρῆ, ἱδρυτοῦ καὶ πρώτου διευθυντοῦ τῆς στρατιωτικῆς ἰατρικῆς Ἀκαδημίας, ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ ἀντιπρόσωπον τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως εἰς τὸ ἐν Βερολίνῳ συνέδριον (1878), ὑπουργὸν καὶ ἡγεμόνα τῆς Σάμου, γενικὸν διοικητὴν τῆς Κρήτης, τὸν Μᾶρκον πασᾶν Πιτσιπιόν, ἀρχίατρον τῶν σουλτάνων Ἀβδοὺλ Μετζὴτ καὶ Ἀβδοὺλ Ἀζίζ, τὸν Σπυρίδωνα Μαυρογένην πασᾶν, ἀρχίατρον τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τοῦ Β', τοὺς Κωνστ. Καραθεοδωρῆ καὶ Ἀλ. Καμπούρογλου, ἀρχιχειρουργοὺς τῶν ἀνακτόρων καὶ τοῦ γερμανικοῦ νοσοκομείου, τὸν Ἰωάννην Σάββαν πασᾶν, ὑπουργὸν καὶ διευθυντὴν τοῦ ἐν Γαλατᾶ Σαράϊ Αὐτοκρατορικοῦ Λυκείου, τοὺς Δημ. Ζαμβακὸν πασᾶν, Ἀριστείδην Ζῶτον πασᾶν, Ἀλ. Ζωηρὸν πασᾶν καὶ Παυλάκην Φενερλῆ πασᾶν, ἀνακτορικοὺς ἰατροὺς καὶ καθηγητὰς ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ Στρατιωτικῇ Ἀκαδημίᾳ, τὸν Ἀριστείδην πασᾶν Γιωργαντζόγλου, καὶ Δημ. Μαυρογορδᾶτον ἐφένδην, ὑπουργοὺς τῆς Γεωργίας καὶ τοῦ Ἐμπορίου. Τοὺς ἡγεμόνας τῆς Σάμου: Γ. Κονεμένον, Μιλτ. Ἀριστάρχην, Ἰ. Γκίκαν, Ἀλ. καὶ Κωνστ. Καραθεοδωρῆ, Παῦλον καὶ Στέφ. Μουσοῦρον, Γ. Βέροβιτς, Φωτιάδην, Κωνστ. Ἀδοσίδην, Κωνστ. Βαγιάνην, Ἰ. Βιθυνόν, Ἀλ. Μαυρογένην, Ἀ. Κοπάσην Γρ. Βεγλερῆν. Τοὺς γεν. διοικητὰς καὶ ὑποδιοικητὰς τῆς Κρήτης: Κωνστ. Ἀδοσίδην, Ἀλ. Καραθεοδωρῆ, Ἰωάννην Σάββαν, Κωνστ. Ἀνθόπουλον. Τοὺς ἐπιτρόπους τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἢ πρεσβευτάς: Ἰ. Ἀριστάρχην, Ἀλ. Καλλιμάχην, Γ. Κονεμένον, Κωνστ. Μουσοῦρον, Π. Μουσοῦρον, Ἰ. Ἀλέξ. καὶ Στ. Καραθεοδωρῆ, Π. Μουσοῦρον,

Digitized by Google

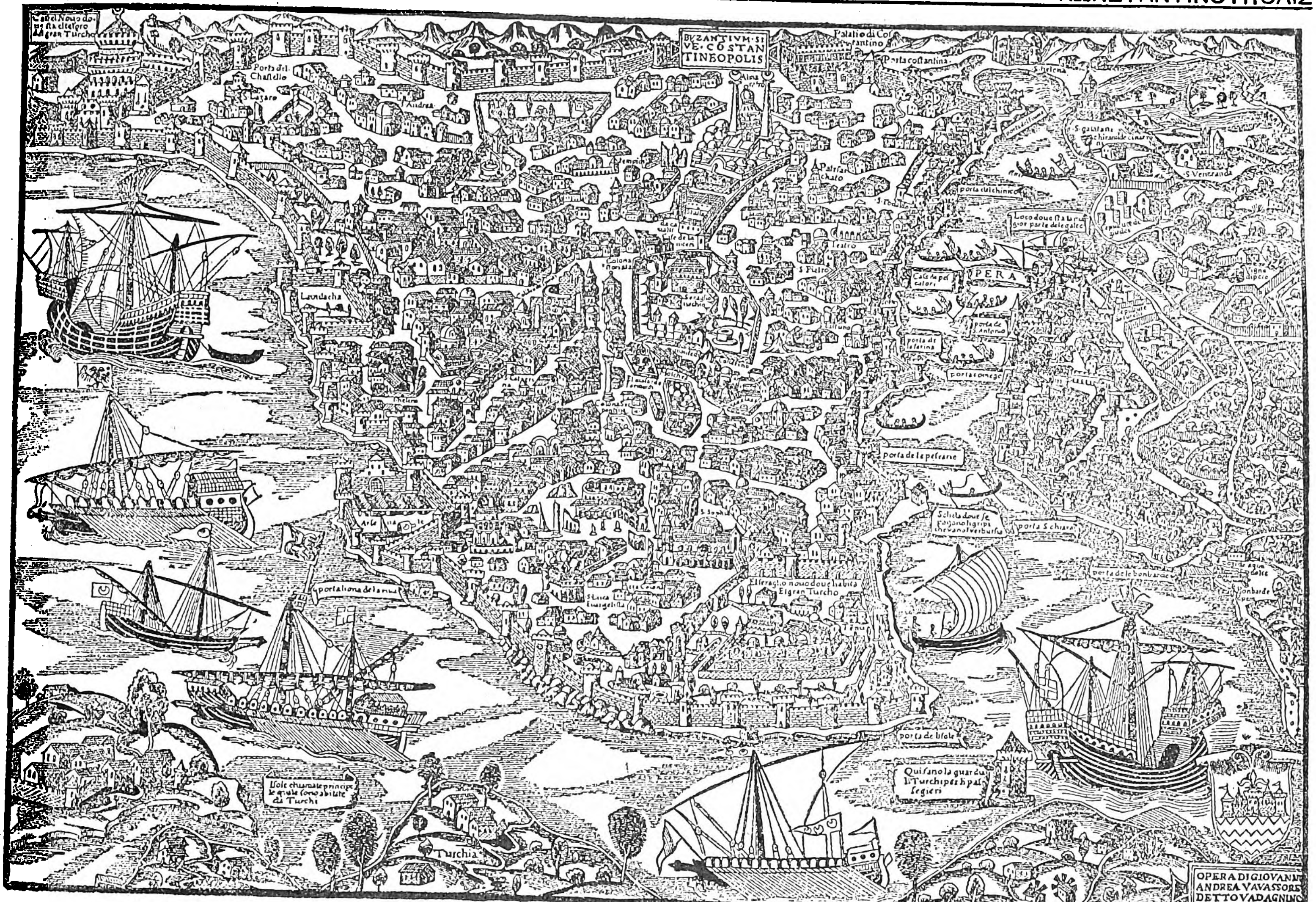

Ἡ Κωνσταντινούπολις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, κατὰ σχέδιον τοῦ Τζιοβάνι Ἀνδρέα Βαβασσόρε (Βενετία, 1520).

Γκίκαν, Ἀλ. Μαυρογένην, Κωνστ. Ἀνθόπουλον, Κ. Φωτιάδην κτλ. Τοὺς προξένους: Ἀριστείδην Οἰκιάδην, Νικόλαον Κονεμένον, Δημ. Μαυρογορδάτον, Δημ. Μαυρογένην, Φαίδωνα Ἐνωτιάδην κτλ. Τὸν τμηματάρχην τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν Ν. Σγουρίδην. Τοὺς νομομαθεῖς ἢ καὶ τουρκιστάς, Δ. Γενηδουνιᾶ, Κωνστ. Ἀδοσίδην, Ἰωσὴφ Οἰκιάδην, Κωνστ. Βαγιάνην, Σταυράκην Ἀριστάρχην, Ἰ. Βιθυνόν, Ἰ. Ἀριστοκλῆν, Ἰ. Χότζην. Τοὺς διευθυντὰς καὶ προέδρους τοῦ Διεθνοῦς Ὑγειονομικοῦ Συμβουλίου: Κοτσόνην καὶ Δούκαν πασάδες. Τοὺς ἰατροὺς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ: Ἀγγελῆ πασᾶν, Ν. Βεγγλίδην πασᾶν, Κοσμᾶ πασᾶν, Εὐστράτ. Φωτιάδην πασᾶν, Μακρίδην πασᾶν, Σπυράκην Κωστόπουλον πασᾶν, Ἐλευθεράκην πασᾶν, Ἀριστείδην Σκοῦρον πασᾶν. Τοὺς ἐπιτελεῖς, ὡς τὸν Ἀλ. Μαυρογορδᾶτον. Τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Μουσείου: Β. Μυστακίδην καὶ Μακρίδην. Ἐκ τῶν βαθμούχων τούτων οἱ μὲν ἀνῆκον εἰς τὴν πολιτικήν, οἱ δὲ εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἱεραρχίαν τῶν ὑπαλλήλων τοῦ κράτους. Πλὴν τῶν ὡς ἄνω μνημονευομένων κρατικῶν λειτουργῶν Ἕλληνες διηύθυνον καὶ ξένα μεγάλα πιστωτικὰ ἱδρύματα καὶ ὑψηλὰς κατεῖχον θέσεις εἰς τὰ μεγάλα δημόσια ἱδρύματα, οἷα ἦσαν: ἡ Ὀθωμανικὴ Τράπεζα, τὸ Δημόσιον χρέος, τὸ Ὀθωμανικὸν Μονοπώλιον καπνοῦ. Αἱ θέσεις αὗται προσεπόριζον εἰς τοὺς κατόχους αὐτῶν μεγίστην κοινωνικὴν ἰσχὺν καὶ κῦρος.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἀνωτέρων κοινωνικῶν παραγόντων εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς ἐθνικῆς δράσεως δύναταί τις νὰ ὑπολογίσῃ τοὺς ἰατρούς. Οἱ Ἕλληνες ἰατροὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνέπτυξαν δρᾶσιν, ἥτις εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τοῦ δημοσίου βίου ἀπέβη ἐπ' ἀγαθῷ τῆς προόδου τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπιστημονικῆς μορφώσεως καὶ τῆς λοιπῆς τεχνικῆς αὐτῶν ἱκανότητος (οἱ πλεῖστοι τούτων ἐμορφοῦντο εἰς τὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ ἐπιστημονικὰ κέντρα), διὰ τῶν ὁποίων ἐπεβλήθησαν μεταξὺ ὅλων τῶν λοιπῶν ἀλλοεθνῶν στοιχείων, πολλοὶ τούτων ἦσαν βαθεῖς γνῶσται τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς σοφίας, ἔμπειροι λογοτέχναι καὶ συγγραφεῖς. Τὸ ὁμογενὲς ἰατρικὸν σῶμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκέκτητο κορυφάς, δι' ἃς τὸ Πανελλήνιον ἠδύνατο νὰ καυχηθῇ. Πρωτοστατήσαντες ἀνέκαθεν εἰς πᾶσαν τὴν πνευματικὴν τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ ζωήν, δημιουργοὶ αὐτοὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, κατεκτήσαντο βαθμηδὸν τὰ σκῆπτρα τῆς ἐπιστημονικῆς ἐν Τουρκίᾳ ζωῆς, καταλαβόντες ὅλας τὰς πρώτας δημοσίας θέσεις, ἔτι καὶ ὡς διευθυνταὶ καὶ ἀρχηγοὶ κλινικῶν εἰς ὅλα τὰ ἄλλως λαμπρὰ διατηρούμενα νοσοκομεῖα τῶν ξένων παροικιῶν. Παραλλήλως ἔχομεν καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν ἐμπόρων. Ὅλην τὴν χρηματιστηριακὴν καὶ τὴν ἐξαγωγικὴν καὶ εἰσαγωγικὴν κίνησιν τοῦ λιμένος τῆς πόλεως οἱ Ἕλληνες τραπεζῖται, χρηματισταὶ καὶ ἔμποροι ποικίλου βαθμοῦ κατώρθωσαν νὰ συγκεντρώσωσιν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν εἰς μόνας τὰς ἑαυτῶν χεῖρας. Ὅλα τὰ ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς δημοσίας προόδου, ἅτινα ἤνθησαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, εὗρον τὴν πραγματοποίησίν των διὰ τοῦ χρήματος τῶν Ἑλλήνων τραπεζιτῶν καὶ ἐμπόρων, ἐκ τῆς τάξεως τῶν ὁποίων ἀνέκυψαν οἱ μεγάλοι τοῦ γένους εὐεργέται, ὡς οἱ Ζαρίφαι, οἱ Μαυρογορδᾶτοι, οἱ Ζωγράφοι κ. ἄ.

Ἡ ἐμπορικὴ τῆς πόλεως κίνησις, κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ 1878 καὶ ἀκόμη πρὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων χρόνους, ὑπῆρξεν ὄντως τεραστία, τὸ δὲ ἐκ ταύτης χρῆμα συνεκεντροῦτο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον ὡσαύτως, κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα, ἐγνώρισεν ἡμέρας μεγίστης ἀκμῆς καὶ ἀφθονίας.

Τὸ σῶμα τῶν Ἑλλήνων νομομαθῶν οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν ἰατρῶν συνέβαλλεν εἰς τὴν προαγωγὴν πάσης ἰδέας προόδου καὶ λαϊκῆς εὐημερίας.

Κοινωνικαὶ τάξεις. Τὰ στελέχη τῆς κοινωνίας ἀπετελοῦντο, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος, ἐκ τῶν τριῶν γνωστῶν κατηγοριῶν: τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως, τῆς ἀστικῆς καὶ τῆς μικροαστικῆς καὶ ἐργατικῆς. Ἡ ἀριστοκρατία ἀπετελεῖτο κυρίως ἐκ τῶν λειψάνων τῶν παλαιῶν φαναριωτικῶν οἴκων, ἀπὸ τοὺς μεγάλους τραπεζίτας καὶ ἐμπόρους, τοὺς ἐπιστήμονας καὶ λογίους καὶ ἰδίᾳ τοὺς ἀνωτέρους λειτουργούς, ἀνήκοντας εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἱεραρχίαν τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ὧν πολλοὶ ἐτύγχανον ἀπόγονοι μεγάλων φαναριωτικῶν οἴκων, καὶ τὸ ἀνώτερον ἱερατεῖον. Ἡ τάξις τῶν μεγαλοαστῶν ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ μεγάλου ἐμπορίου, πολλοὺς ἐπίσης ἐπιστήμονας, τοὺς μεγαλοβιομηχάνους, τοὺς καταστηματάρχας, τοὺς μικροτραπεζίτας, χρηματιστάς, ἐμπορομεσίτας, τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ὑπηρεσιῶν κτλ. Ἡ τῶν μικροαστῶν καὶ ἐργατῶν περιελάμβανε τοὺς παμπληθεῖς ἐργαστηριάρχας, τοὺς κατωτέρους ἐμποροϋπαλλήλους, τοὺς μικρεμπόρους καὶ μικροβιομηχάνους, τοὺς τεχνίτας, ἐπαγγελματίας, πλανοδίους μεταπράτας καὶ τοὺς χειρομίσθους ἐργάτας.

Εἶναι ὀλίγον ἀμφίβολον ἐὰν θὰ ἠδύνατό τις νὰ καθορίσῃ σαφῶς συνθετικόν τινα τύπον καθαρῶς νεοβυζαντινόν, ἐκ μιᾶς ἑκάστης τῶν τριῶν τούτων κατηγοριῶν πολιτῶν. Καὶ ἀνθρωπολογικῶς μὲν οἱ σύγχρονοι Βυζάντιοι ἐκπροσωποῦσι τοὺς τρεῖς καθαροὺς μὲν ἀρχικῶς ἀνθρωπολογικοὺς τύπους τῶν βραχυκεφάλων, τῶν δολιχοκεφάλων καὶ μεσοκεφάλων Ἑλλήνων καὶ τοὺς ἐκ τῆς ἐπιμειξίας τούτων προερχομένους μέσους τύπους, ὡς καὶ τὸν νησιωτικὸν λεγόμενον τύπον. Ἕλληνες καταγόμενοι ἐξ ὅλων τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ παλαιοῦ βυζαντινοῦ κράτους συνέρρευσαν ἀνέκαθεν εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, ἥτις διετήρησε τὸ γόητρον τῆς πόλεως τῶν θρύλων διὰ τοὺς ἁπανταχοῦ Ἕλληνας. Ἡ ἐπὶ τόπου ἐπιμειξία παρήγαγε βεβαίως ἰδιαιτερόν τινα τύπον, τὸν τύπον τοῦ Πολίτου, ὅστις ἐλαξεύθη ἐντὸς τοῦ εἰδικοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιβάλλοντος καὶ προεβλήθη ὡς τοπικὸς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τύπος ὡς ἐκ τῶν συνθηκῶν τοῦ βίου καὶ τῆς ἀνατροφῆς. Τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προφυλαγμένον ἐντὸς τοῦ ἀκάμπτου πλαισίου τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων καὶ τῆς πατρῴας θρησκείας ἀπὸ πάσης δυνατῆς συγχωνεύσεως, μὴ ἐρχόμενον ὡς ἐκ τούτου εἰς ἐπιμειξίαν μετὰ τῶν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἀλλοφύλων, διετήρησε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς σκληρᾶς δουλείας ἀμειγῆ τὸν φυλετικόν του χαρακτῆρα.

Ἡ γλῶσσα, καίπερ ἑλληνική, προσεκτήσατο σὺν τῷ χρόνῳ πολλὰς ὀθνείας ἐκφράσεις, εἴτε ἐκ τῶν ἰταλικῶν, εἴτε ἐκ τῶν τουρκικῶν διαλέκτων εἰλημμένας, εἰς ἃς ὅμως μία ἑλληνικὴ κατάληξις καὶ ἡ κλίσις προσέδωκαν καὶ πάλιν ἴδιον ἑλληνικὸν χαρακτῆρα. Κατὰ περιόδους, καὶ ἀναλόγως τῆς διαδόσεως τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ἐσημειοῦντο αὐξομειώσεις καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ξενικῶν τούτων προσκτημάτων.

Ἡ λαογραφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἐμελέτηθη ἐπαρκῶς, ὥστε νὰ δύναταί τις νὰ διαχωρίσῃ ἐκ τῶν θησαυρῶν αὐτῆς τὸ μέρος, ὅπερ κατέλιπεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως ἡ βυζαντινὴ παράδοσις. Πάντως ὁ ρυθμὸς τοῦ βίου, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ λαοῦ αὐτῆς ἦσαν τοσοῦτον διάφοροι τῶν τῶν λοιπῶν αὐτῆς κατοίκων, ὥστε ἡ διαφορὰ αὕτη νὰ καθίσταται ἐναργεστέρα καὶ εἰς τὸν ἐπιπολαιότερον τῶν παρατηρητῶν καὶ ἐκ τῆς κατ' ἐπίφασιν ἔτι γενομένης ἐπισκοπήσεως τῆς ἐμφανίσεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἀνὰ τὰς διαφόρους συνοικίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Κοινωνικὸς βίος. Ἡ ἀριστοκρατία (κατὰ τὸ πλεῖστον πλουτοκρατική) διεμόρφου τὸν τύπον ἐκεῖνον τοῦ Κωνσταντινουπολίτου, ὅστις σπαταλῶν μέρος τοῦ κεκτημένου πλούτου εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς λουτροπόλεις καὶ τἆλλα εὐρωπαϊκὰ κέντρα, ἐν τοσούτῳ ποσῶς δὲν ἐφείδετο τοῦ χρήματος,

Digitized by Google

προκειμένου νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν εὐόδωσιν ἀνωτέρων μορφωτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν σκοπῶν. Οὕτως ἐγεννήθη, μέσῳ τῆς λαμπρότητος κοινωνικοῦ βίου, ὅστις ἠδύνατο ν' ἀναλυθῇ εἰς λεπτότητα ἤθους, εἰς πνευματικὴν καλλιέργειαν καὶ εἰς ἔξοχον ἁβρότητα κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς, ὁ τύπος τοῦ ἀληθοῦς Κωνσταντινουπολίτου, γενναίου εἰς χρῆμα, κοσμοπολίτου τοὺς τρόπους, ἀλλὰ καὶ ἀκραιφνοῦς κατὰ βάθος Ἕλληνος πατριώτου. Ἐν τῇ κοινωνικῇ ταύτῃ πρωτοπορίᾳ διεκρίθησαν ἀνέκαθεν οἱ μεγάλοι χιακοὶ οἶκοι, οἱ συγκεντρώσαντες μετὰ τῆς εὐγενείας τοῦ ἤθους καὶ μέγαν πλοῦτον.

Ἐκτὸς τοῦ κύκλου τοῦ πολυδαπάνου τούτου βίου, περιωρισμένη εἰς τὰς μετριωτέρας ἀπολαύσεις βίου σοβαροῦ, ἐξ οὗ ὅμως δὲν ἀπεκλείετο τελείως καὶ ἡ ψυχαγωγία, ἔζη ἡ ἀστικὴ τάξις τὸν ἄνετον, ἤρεμον οἰκογενειακὸν βίον, ἐντὸς περιβάλλοντος, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ παρουσία τῆς γυναικὸς (σπανίως μᾶλλον ἐξερχομένης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους) προσέδιδε τὴν χάριν τῆς ἀληθοῦς ἑλληνικῆς ἑστίας, μὲ τὸν ἁδρότερον ἐθνικὸν χαρακτῆρά της. Ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἐν τῇ τάξει ταύτῃ, ἦτο πολὺ πλέον ἀνεπτυγμένη. Αὐτὴ ἄλλωστε προεξῆρχεν ὅλης τῆς σχετικῆς κινήσεως εἰς συλλόγους, σωματεῖα, συνδέσμους κτλ. Ἐκ τῆς τάξεως ταύτης ἀπέρρευσε πάντοτε ὅ,τι καλὸν ὑπῆρξε διὰ τὸν ὑπόδουλον Ἑλληνισμόν. Ὁ κατ' οἶκον βίος τῆς ἀστικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τάξεως ὑπῆρξε πάντοτε ἀνεπίληπτος, καθότι ἡ τάξις ἀκριβῶς αὕτη διετήρησε, παρ' ὅλον τὸν πρὸς τὰ ἤθη τοῦ αἰῶνος συντονισμόν, ἀναλλοίωτον τὴν πρὸς τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν καὶ τὴν γυναικείαν ἀρετὴν πίστιν. Πολὺ σπάνιαι ὑπῆρξαν αἱ παρεκτροπαὶ ἐκ τῆς παραδειγματικῆς ἁγνότητος τῶν οἰκογενειακῶν ἠθῶν τῆς ἀστικῆς ἑλληνικῆς ἑστίας. Ἐκ τῆς τάξεως ταύτης προῆλθον ὅλοι σχεδὸν οἱ διανοούμενοι Κωνσταντινουπολῖται καί τινες τῶν λογίων γυναικῶν. Αἱ διασκεδάσεις καὶ ἡ ψυχαγωγία τῆς κατηγορίας ταύτης τῶν ἀστῶν προσελάμβανον πάντοτε τὸν οἰκογενειακὸν χαρακτῆρα. Ἱέρεια ἐν τῇ οἰκογενειακῇ ἑστίᾳ ἦτο πάντοτε ἡ σύζυγος καὶ μήτηρ, διαπλάσασα τὸν κατ' ἐξοχὴν τύπον τῆς νοικοκυρᾶς, τῆς φιλοπόνου καὶ εὐγενοῦς. Ἀπόφοιτος συνήθως γυμνασίου ἢ καὶ κατωτέρου βαθμοῦ σχολείου, παρηκολούθει μετ' ἐνδιαφέροντος τὰ πέριξ αὐτῆς γεγονότα, μὲ τὴν σώφρονα καὶ περιεσκεμμένην κρίσιν, τὴν ὁποίαν ἐκφέρουσι συνήθως οἱ εἰς τὰ παραγωγικώτερα καὶ συντηρικώτερα τῆς κοινωνίας στρώματα ἀνήκοντες τύποι. Ὁ ἀνήρ, εἰς τὴν τάξιν ταύτην, ἀνέπτυσσεν ἐπίσης συντηρητικὰς ἀρετάς. Ἀγνοῶν τὰς κομματικὰς διαμάχας, συνεκέντρου τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ περὶ τὰς ἐν τῇ ἀγορᾷ ὑποθέσεις καὶ τὰ ἐπαγγελματικά του συμφέροντα. Αἱ τέρψεις τῶν ἀνθρώπων τῆς τάξεως ταύτης ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκλεκταί. Ἐκτὸς τῶν συγκεντρώσεων ἐξ ἀφορμῆς ὀνομαστικῶν ἑορτῶν, ὁ περίπατος, αἱ κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ θέρος φιλικαὶ ὑπαίθριοι συγκεντρώσεις, τὸ θέατρον, αἱ συναυλίαι, αἱ χορευτικαὶ ἑσπερίδες, αἱ διαλέξεις τῶν συλλόγων, ἡ διαμονὴ εἰς τὰς ἐξοχάς, αἱ ἐκδρομαὶ καὶ αἱ ἐν ὑπαίθρῳ καὶ φιλικῷ κύκλῳ διασκεδάσεις, αἱ ἐπισκέψεις μεταξὺ συγγενῶν καὶ φίλων, ἡ συνεργασία εἰς τὰ διάφορα φιλανθρωπικὰ σωματεῖα ἦσαν αἱ ἀφορμαὶ ἐξόδου τῶν γυναικείων μελῶν τῆς ἀστικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκογενείας.

Ὁ κυρίως λαὸς διήνυε πλησίον τῶν εὐπόρων τάξεων τὴν πολύμοχθον ζωήν του. Ὁ λαὸς οὗτος εἶχεν εὐημερήσει ὅσον οὐδέποτε ἄλλοτε ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ σουλτάνου Χαμὶτ τοῦ Β΄. Εἷς ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ ἠδύνατο νὰ τραφῇ ἄριστα ἀντὶ μιᾶς δραχμῆς τὴν ἡμέραν, οὐδέποτε δ' ἐγνώσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, θάνατος ἐκ πείνης. Ἡ ἐργατικὴ τάξις, συμπεριλαμβάνουσα πολὺν κινητὸν ἐπαρχιακὸν πληθυσμόν, συνεσπειροῦτο εἰς ὡρισμένας συνοικίας. Τὰ ἑλληνικώτατα Ταταῦλα ἦσαν κυρίως τὸ μέγα κέντρον τῶν ἐργατικῶν πληθυσμῶν. Ὁ ἐργατικὸς ἐν Κωνσταντινουπόλει κόσμος διῆγεν οἰκογενειακὸν βίον ὀλίγον ἀκατάστατον, ὁ δὲ ἀλκοολισμὸς ἐμάστιζε κατὰ τὸ πλεῖστον τὰς πενεστέρας λαϊκὰς τάξεις.

Ἡ γυνή, σχεδὸν πάντοτε οἰκοκυρὰ καὶ καλὴ μήτηρ, ἐὰν δὲν εἰργάζετο ὡς ἐργάτρια, ὡς πλύντρια ἢ ὡς ράπτρια ἔξω τοῦ οἴκου, ἠσχολεῖτο συνήθως εἰς τὰ οἰκιακά, ἐξοικονομοῦσα τὰ τοῦ βίου διὰ τῆς παραγωγικῆς ἐν τῷ οἴκῳ ἐργασίας της. Αἱ διασκεδάσεις καὶ αἱ τέρψεις τῆς μικροαστικῆς καὶ ἐργατικῆς ἰδίᾳ τάξεως ἦσαν ἐκεῖναι, ἃς ἐτροφοδότει τὸ θρησκευτικὸν ἰδίᾳ συναίσθημα. Αἱ μεγάλαι τῆς Ἐκκλησίας τελεταὶ ἀπετέλουν διὰ τὴν ἐργατικὴν ταύτην τάξιν ἀφορμὰς θεαματικῶν ἀπολαύσεων.

Ὁ λαὸς οὗτος, καίτοι ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ζῶν ἐκ πόρων ἀβεβαίων πολλάκις, ἐν τοσούτῳ ἐφέρετο φυσικῶς πρὸς τὴν αἰσιοδοξίαν καὶ τὴν καλὴν διάθεσιν ἐκ τῆς γενικῆς εὐπορίας καὶ τῆς ἐντατικῆς τῆς χώρας παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ διότι ἐγνώριζεν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι θὰ εὕρισκε πάντοτε προθύμους τὰς ἀνωτέρας τάξεις εἰς συναντίληψιν καὶ θεραπείαν τῶν ζωτικωτέρων αὐτοῦ ἀναγκῶν. Ν. Ζ.-Π.

Ἤθη καὶ ἔθιμα. Πόλις ἀποτελουμένη ἐκ τόσων πολυποικίλων στοιχείων, ξένων πρὸς ἄλληλα, χωριζομένων ἐπὶ αἰῶνας διὰ τοῦ μεσοτοίχου τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἐθνικοῦ μίσους, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἤθη, ἔθιμα καὶ χαρακτῆρα κατοίκων ἰδιάζοντα. Οἱ Τοῦρκοι διετήρουν το ἀγέρωχον τοῦ κατακτητοῦ, θεωροῦντες ὅλους τοὺς ἄλλους κατωτέρους. Οἱ πλανόδιοι πωληταί, οἱ μικρέμποροι καὶ οἱ μικροκαταστηματάρχαι προσεποιοῦντο κάποιαν ἁβρότητα πρὸς τὴν ελληνικὴν καὶ τὴν χριστιανικὴν πελατείαν, πέραν ὅμως τῆς ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας παρέμενον πάντοτε οἱ ὑπερήφανοι κύριοι τῆς χώρας. Ὁ τοιοῦτος δὲ χαρακτὴρ τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου ἐξεδηλοῦτο κυρίως ἐκ μέρους τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων, οἵτινες ἐθεώρουν τὸν Χριστιανόν, καὶ ἐν γένει τὸν μὴ Μουσουλμᾶνον, ἔν τινι δὲ μέτρῳ καὶ αὐτὸν τὸν Τοῦρκον καὶ Μωαμεθανὸν ὡς πηγὴν πρὸς χρηματισμόν. Εἰς τὰς ἐμπορικὰς ὅμως αὐτῶν συναλλαγὰς οἱ Τοῦρκοι ἦσαν τίμιοι καὶ ἀκέραιοι. Κοινωνικὰς καὶ οἰκογενειακὰς σχέσεις μετὰ Χριστιανῶν δὲν εἶχον. Μόνον ἐκ τῶν Ἀρμενίων πολλοὶ ἐπεζήτουν τὰς μετὰ Τούρκων σχέσεις. Ἐν γένει οἱ Ἀρμένιοι ἦσαν φιλοχρήματοι, ἀλλὰ καὶ φιλόπονοι. Ἀναμειγνυόμενοι μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν ἀρμενικῶν σφαγῶν (1895) εἰς τὴν διοίκησιν, κατέχοντες, ὡς ἐκ τῆς τελείας γνώσεως τῆς τουρκικῆς (τὴν ὁποίαν ἐμάνθανον ἀκριβῶς διὰ τοῦτο), πολλὰς ἀνωτέρας καὶ κατωτέρας δημοσίας θέσεις, εἶχον ἀποκτήσει μεγίστην ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι ὑπωπτεύθησαν ὡς ἐπικίνδυνον. Οἱ Ἑβραῖοι, φιλοπονώτατοι, οἰκονόμοι μέχρι φιλαργυρίας, κατώρθωνον νὰ πλουτίζωσιν. Οὕτω δέ, ἐνῷ ἄλλοτε εἶχον τὸ μικρεμπόριον καὶ τὴν τοκογλυφίαν μὲ πολὺ ὀλίγους ἀνωτέρους τραπεζίτας, σήμερον ἐπικρατοῦσιν εἰς ὅλην τὴν ἐμπορικὴν ἀγοράν. Εἰς τὸν οἰκογενειακόν των βίον ἦσαν ἠθικώτατοι. Τὰ διαζύγια παρ' αὐτοῖς ἦσαν ἄγνωστα, αἱ δὲ οἰκογενειακαὶ διαφοραὶ κατεπνίγοντο ἢ διηυθετοῦντο ὑπὸ τῶν ραββίνων. Οἱ Ἕλληνες, εὐφυεῖς, δραστήριοι, τολμηροὶ εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, εὐγενεῖς, τοὺς τρόπους, ἀλλὰ καὶ φιλύποπτοι, ἐπιζητοῦντες πολλάκις τὰς ἐπιδείξεις, διεκρίνοντο εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς δράσεως, κατέχοντες ἐπὶ πολὺ ἀποκλειστικῶς τὰ σκῆπτρα.

Ἡ ὑπεράνω τῶν λαϊκῶν τάξεων ἀνωτέρα κοινωνία τοῦ Πέραν, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ πλουσίων οἰκογενειῶν ὅλων τῶν στοιχείων καὶ τῶν ξένων, εἶχεν ὑποστῆ κάποιαν ἀφομοίωσιν ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ βίου, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα εἰς τὰς κοινωνικὰς συνηθείας. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀνεμειγνύοντο καί τινες Τοῦρκοι ἀνώτεροι ὑπάλληλοι καὶ γόνοι οἰκογενειῶν ὑψηλοτέρας μορφώσεως, οἵτινες, ὡς ἐκ τῆς μετὰ τῶν ξένων ἀναστροφῆς, ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ὁμοεθνῶν των ὡς ἐκλεβαντινισθέντες. Οὗτοι ἐνεφανίζοντο εἰς τὰς κοινωνικὰς συναθροίσεις μόνοι, διότι αἱ σύζυγοί των παρέμενον εἰς τὸν οἶκον. Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μονήρους τούτου κοινωνικοῦ βίου, πολλοὶ διανοούμενοι Τοῦρκοι (δημοσιογράφοι πρὸ πάντων καὶ διπλωμάται) ἐπροτίμων νὰ νυμφεύωνται Ἑλληνίδας καὶ Εὐρωπαίας.

Τὴν τοιαύτην κοινωνικὴν διαμόρφωσιν τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνέτρεψεν ἄρδην ἡ χειραφέτησις τῆς Τουρκίσσης καὶ ἡ εἰς ὅλους τοὺς κλάδους ἐπικράτησις τῶν Τούρκων. Οὗτοι ἐξευρωπαΐσθησαν, ἐμφανίζονται εἰς τὰ θέατρα, τοὺς κινηματογράφους καὶ τοὺς χοροὺς μετὰ τῶν συζύγων των, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀναμείξεως αὐτῶν προσέδωκαν ἄλλον πλέον χαρακτῆρα εἰς τὴν τέως διεθνῆ κοινωνίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ Πέραν, ἂν καὶ διατηρεῖ ἀκόμη πολὺ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρός του, ἂν καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀκούεται ἀκόμη ἐκεῖ σχεδὸν περισσότερον πάσης ἄλλης, ἤλλαξεν ὄψιν. Εἰς τοῦτο ἄλλως τε συνετέλεσαν καὶ οἱ μετὰ τὴν μπολσεβικικὴν καταστροφὴν συρρεύσαντες ἐκεῖ πολλοὶ Ρῶσοι καὶ Ρωσίδες. Ν. Μ.

Παιδεία. Καθ' ὅλον τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα ἐν Κωνσταντινουπόλει διεδόθη ἡ παιδεία εἰς εὐρυτάτην κλίμακα, μεταξὺ τῶν λαϊκῶν ἰδίᾳ στρωμάτων. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν, πλὴν ἄλλων, ὁ συναγωνισμὸς πρὸς τὰ ξένα σχολεῖα, ἡ στέρησις τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἐλευθέρου πολιτικοῦ βίου καὶ ἡ γνωστὴ φιλογένεια καὶ φιλομουσία τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Χορεία ὅλη εὐεργετῶν τῆς παιδείας ἐπροικοδότησε κατὰ καιροὺς τὰ σχολεῖα διὰ γενναίων εἰσφορῶν, πλεῖστοι δ' ἄλλοι ἐκ τῶν ὁμογενῶν ἀφιέρωσαν τὴν ζωήν των εἰς τὴν ἀποταμίευσιν κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα μετὰ θάνατον ἐκληροδότησαν εἰς τὸ Ἔθνος διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ΙΘ΄ ἑκατονταετηρίδος ἡ ἐκπαίδευσις παρουσίαζε τὰς ἀτελείας, αἵτινες συνηντῶντο καὶ εἰς τὰ ἄλλα τμήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐφηρμόζετο τὸ ἀλληλοδιδακτικὸν σύστημα, ὑπῆρχε δ' ἔλλειψις καὶ τῶν στοιχειωδεστέρων ἀκόμη διδακτικῶν ὀργάνων. Αἱ σχολαὶ ἦσαν προσηρτημέναι συνήθως εἰς τοὺς ναούς, ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν σχολικῶν ἐπιτρόπων, διῃροῦντο δ' εἰς δύο τμήματα: ἀρρεναγωγεῖον καὶ παρθεναγωγεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους προσηρτήθη καὶ νηπιαγωγεῖον. Νηπιαγωγεῖα κυρίως δὲν ὑπῆρχον, ὑπὸ τὴν σημερινὴν τοῦ πράγματος ἔννοιαν· τὴν ἀνάγκην ταύτην ἐπλήρουν τότε τὰ μικρὰ ἰδιωτικὰ σχολεῖα, τὰ *σπιτικὰ* λεγόμενα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφοίτων νήπια καὶ ἐκ τῶν καλῶν ἀκόμη οἰκογενειῶν. Ἡ ἀνωτέρα γυναικεία μόρφωσις ἦτο λίαν παρημελημένη, μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἱδρύθησαν τὰ μεγάλα παρθεναγωγεῖα τῇ πρωτοβουλίᾳ φιλομούσων πολιτῶν ἐκ τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Ἰδιωτικά τινα παρθεναγωγεῖα ἐλειτούργησαν μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ ἵδρυσις τῶν μεγάλων παρθεναγωγείων τὰ ἐστέρησε τῆς συνήθους των πελατείας. Ἓν τοιοῦτον γνωστὸν ἰδιωτικὸν παρθεναγωγεῖον ἦτο τὸ τῆς Ἀθηνᾶς Παγκάλου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφοίτησαν νεάνιδες τῆς καλυτέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει κοινωνίας.

Τῷ 1874 ἡ ἑλληνικὴ φιλεκπαιδευτικὴ ἑταιρεία «Παλλὰς» ἵδρυσε τὸ φερώνυμον ἐκπαιδευτήριον, ὅπερ ἐλειτούργησεν ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς διδασκαλίσσης Σαπφοῦς Λεοντιάδου, ὁ δὲ «Σύλλογος ὑπὲρ τῆς γυναικείας παιδεύσεως» ἵδρυσε τῷ 1875 τὸ διδασκαλεῖον θηλέων «Ζάππειον»—ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ χορηγοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου Ζάππα—, οὗτινος ἡ πρώτη διευθύντρια ὑπῆρξεν ἡ Καλλιόπη Κεχαγιᾶ. Ἡ διαφορὰ τῶν δύο τούτων καθιδρυμάτων συνίστατο εἰς τὸ ὅτι ἡ μὲν «Παλλὰς» ἐμόρφωνε κυρίως τὰς Ἑλληνίδας διὰ τὸν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ προορισμὸν αὐτῶν, τὸ δὲ «Ζάππειον» παρεσκεύαζε τὸ μέλλον προσωπικὸν τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας λειτουργούντων ἢ ἱδρυομένων ἑκάστοτε διαφόρου βαθμοῦ παρθεναγωγείων καὶ νηπιαγωγείων. Πλὴν τῶν δύο τούτων μεγάλων ἐκπαιδευτικῶν καθιδρυμάτων, ὁ πατριάρχης Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ ἵδρυσεν ἐν Φαναρίῳ κατὰ τὴν πρώτην πατριαρχείαν αὐτοῦ (1878–1884), τὸ «Ἰωακείμειον παρθεναγωγεῖον», ὅπως διευκολυνθῇ ἡ φοίτησις εἰς τοὺς πέραν τοῦ κόλπου συνοικισμούς. Ὡς ὑπόδειγμα διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ προγράμματος τοῦ Ζαππείου, ἰδίᾳ τοῦ διταξίου αὐτοῦ διδασκαλείου, ἐλήφθη τὸ ἐν Sèvres τῶν Παρισίων πρότυπον γαλλικὸν διδασκαλεῖον. Ἡ «Παλλὰς» καὶ τὸ «Ζάππειον» συνετήρουν πλῆρες γαλλικὸν τμῆμα, οὗτινος τὰ μαθήματα ἦσαν ὑποχρεωτικά, καὶ οἰκοτροφεῖον, εἰς ὃ διετρέφοντο αἱ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἀθρόως προσερχόμεναι μαθήτριαι. Τὸ δεύτερον ἰδιαιτέρως ἐφημίζετο καὶ διὰ τὸν πλοῦτον τῆς ἐσωτερικῆς διατάξεως, ἤτοι τῶν αἰθουσῶν παραδόσεως, τῶν κοιτώνων, τοῦ ἑστιατορίου, τῶν ἱματιοφυλακίων, τοῦ νοσοκομείου καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐγκαταστάσεως τῶν ἐργαστηρίων, τῶν ἀμφιθεάτρων, τῶν ὀργανοθηκῶν καὶ τῶν λοιπῶν παραρτημάτων. Τὰ δύο ταῦτα μεγάλα παρθεναγωγεῖα ἐδέχοντο διὰ τὸ τμῆμα τῶν ἐξωτερικῶν μαθητριῶν καὶ δωρεὰν τοιαύτας, ἐμόρφωνον δέ, εἰς ἰδιαίτερον τμῆμα, καὶ νηπιαγωγούς. Εἰς τὰ μικρὰ κοινοτικὰ παρθεναγωγεῖα, τὰ ὁποῖα ηὐτύχησαν, κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦ ΙΘ αἰῶνος τέταρτον καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ΄, φροντίδι τῆς Κεντρικῆς τοῦ Πέραν Ἐφορείας, νὰ στεγασθῶσιν εἰς ἰδιόκτητα οἰκήματα, ἐφοίτων κοράσια ἐκ τῆς μικροαστικῆς καὶ ἐργατικῆς τάξεως, τὰ δὲ προγράμματα ἦσαν τὰ τοῦ ἑλληνικοῦ λεγομένου σχολείου, μὲ κύκλον μαθημάτων συμπληρούμενον ἐντὸς ἓξ ἐτῶν. Εἰς ταῦτα ἦτο προσηρτημένον καὶ νηπιαγωγεῖον. Ἀλλὰ διὰ τὰς κόρας ἐκείνας τοῦ λαοῦ, αἵτινες ἐξ οἰκογενειακῶν λόγων προωρίζοντο διὰ τὴν βιοπάλην, ἡ κοινότης Σταυροδρομίου ἀνέκαθεν εἶχε μεριμνήσει διὰ τῆς ἱδρύσεως τοῦ «Παρθεναγωγείου τῶν ἀπόρων κορασίων», κατόπιν μετονομασθέντος εἰς «Κεντρικὸν Παρθεναγωγεῖον». Τὸ ἵδρυμα τοῦτο, ἐννεατάξιον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, συνεκέντρωνε τὸν μεγαλύτερον ἐξ ὅλων τῶν λοιπῶν παρθεναγωγείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀριθμὸν ἐξωτερικῶν μαθητριῶν. Διὰ μεγάλου κληροδοτήματος τοῦ ἐν Γαλλίᾳ οἴκου Ζαφειροπούλου πολλαὶ κοινοτικαὶ σχολαὶ ἀπέκτησαν ἰδιόκτητα ἱδρύματα λίαν εὐπρόσωπα καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων ἀνὰ τὰς λαϊκὰς τάξεις.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρων ἐκπαιδευτηρίων διακρίνονται ἡ «Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή», ἡ «Θεολογικὴ Σχολὴ» (ἤδη «Θεολογικὴ Ἀκαδημία») καὶ ἡ «Ἐμπορικὴ Σχολὴ *Χάλκης*» (βλ. λ.), ἱδρυθεῖσα ὑπὸ πλουσίων Ἑλλήνων ἐμπόρων τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἐκτὸς τῆς «Θεολογικῆς Σχολῆς» εἶχε λειτουργήσει, ἐπί τινα ἔτη ἐν Φαναρίῳ καὶ ἱερατικὴ σχολή, ἐν ᾗ ἐδίδαξεν ὁ σοφὸς ἑλληνιστὴς Βασίλειος, ὁ κατόπιν οἰκουμενικὸς πατριάρχης Βασίλειος ὁ Β΄. Πρὸς παρεμπόδισιν τῆς φοιτήσεως τῶν ἑλληνοπαίδων εἰς τὰς ξένας προπαγανδιστικὰς σχολάς, ἱδρύθη ἐν Γαλατᾷ τῷ 1910 ἡ «Ἐθνικὴ σχολὴ γλωσσῶν καὶ ἐμπορίου», ἥτις προσήνεγκεν ἀξιοσημειώτους ὑπηρεσίας εἰς τὸ κοινὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐλειτούργησεν ἐν Ταταούλοις ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἡ μικρὰ λαϊκὴ σχολὴ Μουσουτζῆ. Εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τὸ «Ἑλληνογαλλικὸν λύκειον» Χατζηχρήστου, ὅπερ, λειτουργῆσαν ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν, μετετράπη τῷ 1911 εἰς «Ἐθνικὸν ἑλληνογαλλικὸν λύκειον» ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου. Ἑλληνόπαιδες κατὰ τὸ πλεῖστον ἦσαν

Digitized by Google

οἱ μαθηταὶ καὶ τῶν ξενογλώσσων σχολείων, ἅτινα συνετήρουν αἱ ξέναι παροικίαι, τὰ θρησκευτικὰ σωματεῖα, αἱ προπαγάνδαι κτλ.

Τὰ σχολεῖα ταῦτα ἦσαν: Ἡ Ροβέρτειος, τὸ American College for girls, τὸ High School, τὸ λύκειον Faure, τὸ παρθεναγωγεῖον Deveax, τὸ Bürgerschule, τὸ St. Georges, τὸ Pensionnat de Nôtre-Dame-de-Sion, τὸ Pensionnat Ste Thérèse, τὰ ἱδρύματα τῶν Frères de la mission et de la Doctrine Chrétienne, τῶν Frères Assomptionnistes, τῶν Frères Maristes, τῶν Soeurs de St Vincent de Paul, τῶν Ἰταλίδων καλογραιῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν Frères Lazaristes κ. ἄ. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ προπαγανδιστικοῦ κινδύνου, αἱ κατὰ τόπους ἑλληνικαὶ κοινότητες ἀντέτασσον ἱδρύματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδιδάσκετο ἐπαρκῶς καὶ ἡ γαλλική, εἴς τινα δὲ καὶ ἡ ἀγγλική, ἰταλικὴ καὶ γερμανική· ἡ τουρκικὴ ἐδιδάσκετο εἰς ὅλα τὰ ἀρρεναγωγεῖα, ἐπιβληθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1917 καὶ εἰς τὰ παρθεναγωγεῖα.

Ἐν τῇ κοινότητι τοῦ Σταυροδρομίου ἐλειτούργησε, καθ' ὅλον τὸν ΙΘ' αἰῶνα, ἡ μεγάλη ἐνοριακὴ τῆς Παναγίας σχολή, ἥτις, ἐξελιχθεῖσα εἰς πλῆρες γυμνάσιον ἀρρένων, μετωνομάσθη «Ζωγράφειον» (βλ. λ.). Διὰ τοὺς πέραν τοῦ κόλπου συνοικισμοὺς ἱδρύθη, ἐπὶ πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Ε', τὸ «Μαράσλειον», δαπάναις τοῦ ἐν Ὀδησσῷ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γρ. Μαρασλῆ. Τὸ ἐκπαιδευτήριον τοῦτο, μεγαλοπρεπὲς ἀρχιτεκτονικῶς, ἀπετέλεσε πλήρη ἀστικὴν σχολήν, ἐν ᾗ ἐφοίτα μέγας ἀριθμὸς μαθητῶν. Μετὰ τὰ μεγάλα ταῦτα ἐκπαιδευτικὰ κέντρα ἔρχονται αἱ σχολαὶ πρωτοβαθμίου παιδεύσεως τῶν ἐνοριῶν τοῦ Πέραν. Ἐκ τῶν λοιπῶν κοινοτήτων, αἱ τοῦ Γαλατᾶ, τῶν Ταταούλων καὶ τῆς Χαλκηδόνος συνετήρουν πλήρη γυμνάσια ἢ ἡμιγυμνάσια ἀρρένων, αἱ δὲ μικρότεραι κοινότητες ἑλληνικὰ καὶ δημοτικὰ σχολεῖα. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῶν ἑλληνικῶν σχολῶν ἐξηκολούθησαν ἀνωτέρας σπουδὰς εἰς τὰς σχολὰς τοῦ τουρκικοῦ πανεπιστημίου, εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν πολιτικὴν ἰατρικὴν καὶ φαρμακευτικὴν σχολὴν καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἰατρικὴν ἀκαδημίαν, εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν λύκειον Γαλατᾶ Σεράϊ, τὸ πολυτεχνεῖον, τὴν γεωργικὴν σχολὴν Χαλκαλῆ κ. ἄ.

Διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν ὑπῆρχον τὰ ἐργαστήρια τῶν δύο ὀρφανοτροφείων ἀρρένων καὶ θηλέων, μέχρις ὅτου φιλότιμοι βιοπαλαισταὶ καὶ ἄλλοι κάτοικοι τῶν Ταταούλων, χορηγοῦντος τοῦ ζαπλούτου Β. Ζαχάρωφ, ἵδρυσαν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος, ἐπαγγελματικὴν σχολὴν λίαν εὐδοκίμως λειτουργήσασαν. Ἀργότερον καὶ ἡ «Φιλόπτωχος ἀδελφότης κυριῶν τοῦ Πέραν» συνέστησε μίαν τάξιν μαθητευομένων ἐργατριῶν ραπτικῆς. Τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τῶν ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρακτορίας εἶχεν ἡ ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ πατριαρχείῳ ἑδρεύουσα κεντρικὴ ἐκπαιδευτικὴ ἐπιτροπεία, ἥτις ἐμερίμνα καὶ περὶ τῶν σχολικῶν προγραμμάτων, τῆς διδακτέας ὕλης, τοῦ διορισμοῦ τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ κτλ. Πρὸς τοῦτο ἤρχετο εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν σχολικῶν ἀρχῶν ὅλων τῶν ἐπαρχιακῶν κέντρων. Τὰ διοικητικὰ συμβούλια τῶν μεγάλων ἐκπαιδευτηρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅσα ἐτιτλοφοροῦντο ἐθνικά, προηδρεύοντο πάντοτε ὑφ' ἑνὸς τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων, εἴς τινα δ' ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχεν ἐν ἐφαρμογῇ καὶ ὁ θεσμὸς τῆς ἐκ κυριῶν κοσμητείας. Τὴν ἐκλογὴν τῶν μελῶν, τῶν τε συμβουλίων καὶ τῶν κοσμητειῶν, διεῖπον εἰδικοὶ ἐσωτερικοὶ κανονισμοί. Πολλὰ τῶν σχολείων τῶν μικροτέρων κοινοτήτων ηὔξανον τοὺς πόρους αὐτῶν δι' ἐτησίων θεατρικῶν παραστάσεων, λαχείων ἢ χορῶν, ὁ δ' ὑπὲρ τῶν σχολῶν Ταταούλων διδόμενος ἐτήσιος χορὸς ἐτίθετο πάντοτε ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας.

Σύλλογοι. Τῷ 1861 ἱδρύθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ «Ἑλληνικὸς φιλολογικὸς σύλλογος», ὅστις ἐπεξέτεινε τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ πρὸς πᾶσαν πνευματικὴν κατεύθυνσιν καὶ συνετέλεσε σημαντικῶς εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ ἐν Τουρκίᾳ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν ἐπιστημονικῶν μελετῶν κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον (βλ. *Φιλολογικὸς* σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως). Ἀπὸ τοῦ 1870 ὑφίστατο ἐν Φαναρίῳ ἡ «Λέσχη μνημοσύνης», ἥτις συνεκέντρωσε τὸ ἄνθος τῶν διανοουμένων τοῦ ἱστορικοῦ ἐκείνου προαστείου. Ἐν τῇ λέσχῃ ταύτῃ ἐδίδοντο τακτικῶς διαλέξεις ἐπὶ ποικίλων θεμάτων, εἰς ἃς παρευρίσκοντο καὶ ἐκ τῶν ἄλλων τμημάτων τῆς πόλεως λόγιοι, ἐν οἷς καὶ πολλαὶ κυρίαι. Ἐν τῷ Μακροχωρίῳ ἐλειτούργησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὁ σύλλογος «Κοραῆς», εἰς ὃν προσκαλούμενοι κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτὰς ἐκ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν συνοικιῶν ἄνδρες ἢ καὶ γυναῖκες λόγιοι ἀνέπτυσσον θέματα ἐπαγωγὰ ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου. Παρόμοιαι διαλέξεις ἐγίνοντο εἰς τὴν λέσχην τῶν Ταταούλων καὶ εἰς τὸν αὐτόθι σύλλογον «Ἡ Πρόοδος».

Διὰ τὴν θεραπείαν τῆς μουσικῆς εἶχεν ἱδρυθῆ ἐν Πέραν ὁ σύλλογος «Ἑρμῆς», ὅστις ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ τὸ κέντρον πάσης τῆς μουσικῆς καὶ κοσμικῆς κινήσεως τῶν κατοίκων τοῦ ἀριστοκρατικοῦ τούτου προαστείου. Ὁ σύλλογος παρέσχε πᾶσαν δυνατὴν εὐκολίαν εἰς τὴν νεολαίαν τῶν δύο φύλων τῆς πόλεως διὰ τὴν μουσικήν των μόρφωσιν καὶ ἐπὶ πλέον κατήρτισεν ἐξ ἐκλεκτῶν στοιχείων χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν. Κατὰ τὰς ἡμερίδας καὶ ἑσπερίδας τοῦ συλλόγου τούτου δὲν ἀπεκλείοντο καὶ αἱ διαλέξεις ἐπὶ φιλολογικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν θεμάτων. Διὰ τὴν μουσικὴν μόρφωσιν τῶν κατοίκων τῶν προαστείων ἱδρύθησαν αὐτόθι φιλαρμονικὰ σωματεῖα.

Ν. Α. ΖΩΗΡΟΥ πασᾶ

Σχολεῖα Τούρκων καὶ ξένων. Παρὰ Τούρκοις ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις ἦτο μέχρι τοῦ 1846 ἀποκλειστικῶς θρησκευτικὴ καὶ φιλολογική. Ὑπῆρχον τὰ γραμματοδιδασκαλεῖα, ὅπου γραμματοδιδάσκαλοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χοτζάδες, ἐδίδασκον εἰς τὰ μικρὰ παιδία ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν κυρίως ἐκ τοῦ Κορανίου, ψαλλομένου μᾶλλον ἢ ἀναγινωσκομένου. Ἡ εἴσοδος τοῦ παιδίου εἰς τὸ σχολεῖον ἐγίνετο πανηγυρικῶς, ἀποτελοῦσα ἀφορμὴν ἑορτῆς διὰ τὴν οἰκογένειαν. Παρείχετο δὲ ἡ παίδευσις αὕτη δωρεάν. Εἰς τὰς ἀμέσως κατόπιν ἐρχομένας σχολὰς τῶν τζαμίων καὶ εἰς τοὺς μεδρεσέδες (θεολογικὰς σχολὰς διαφόρων βαθμίδων) ἐδίδετο δωρεὰν καὶ τὸ σχολικὸν ὑλικὸν (βιβλία κλπ.), οἱ δὲ σπουδασταὶ (*σοφτάδες*) ἐπληρώνοντο, λαμβάνοντες ὡς ἐκ περισσοῦ τροφήν, κατοικίαν καὶ ἐνδυμασίαν, ἐπὶ τοῦ Χαμὶτ δὲ καὶ ἔκτακτα χρηματικὰ φιλοδωρήματα, ὅπως μὴ παρασύρωνται εἰς ταραχάς. Τῷ 1846, ἀναδιοργανωθείσης τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ἱδρύθησαν τουρκικαὶ σχολαὶ νεωτέρου συστήματος, στοιχειώδους (*ἰπτινταντιέ*), πρωτοβαθμίου (*ρουσντιὲ*) καὶ δευτεροβαθμίου (*ἰνταντιὲ*) ἐκπαιδεύσεως, ἐνῷ ἀνώτεραι στρατιωτικαὶ σχολαὶ

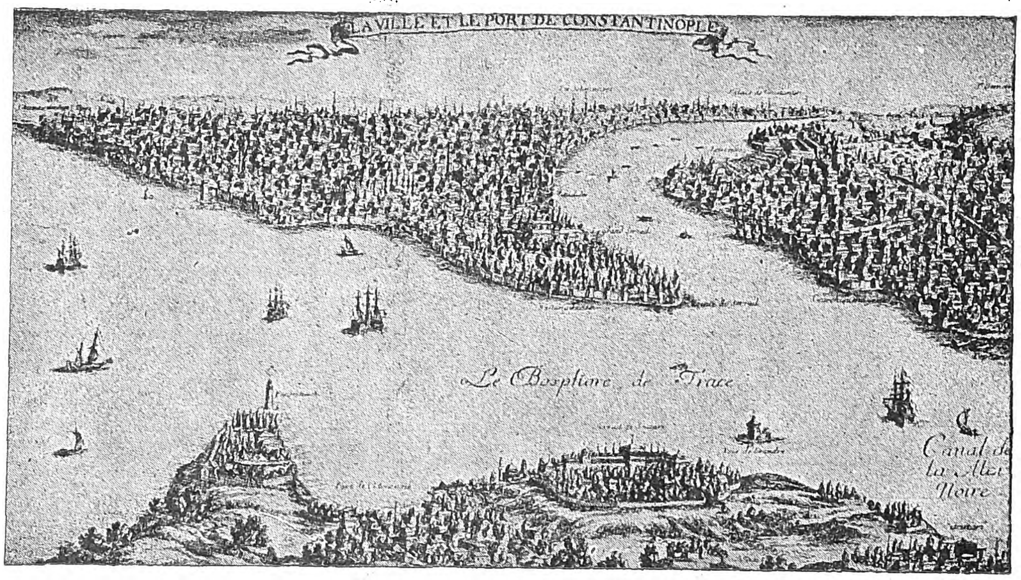

Ἡ Κωνσταντινούπολις, ὁ Κεράτιος, ὁ Βόσπορος καὶ ἡ Χαλκηδὼν κατὰ σχεδιάγραμμα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος.

ὑπῆρχον μὲν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ἐπολλαπλασιάσθησαν δὲ ἔκτοτε, συγκεντρωθεῖσαι κατόπιν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Παγκαλτίου, ἔχουσαν καὶ τάξεις ἐπιτελῶν. Διὰ τὸ πολεμικὸν καὶ ἐμπορικὸν ναυτικὸν λειτουργεῖ ἡ ναυτικὴ σχολὴ τῆς νήσου Χάλκης. Ἰατρικαὶ σχολαὶ ὑπῆρχον δύο, ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ στρατιωτική, ἡ ὁποία εἶχε καὶ ἰδιαίτερα προπαρασκευαστικὰ τμήματα. Τῷ 1851 ἱδρύθη καὶ Ἀκαδημία (*Ἐντζουμὲν-ἰ-ντανὶς*) ἐκ 40 ἀθανάτων, περιελθοῦσα ταχέως εἰς ἀχρηστίαν. Τῷ 1859 ἐκτίσθη μέγα κτήριον, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς πανεπιστήμιον (*Δὰρ-οὺλ-Φουνούν*), ἀλλ' ἐχρησιμοποιήθη ὡς δικαστικὸν μέγαρον, κατόπιν ὡς βουλὴ καὶ ἔπειτα πάλιν ὡς δικαστικὸν μέγαρον. Τὸ κυρίως πανεπιστήμιον ἱδρύθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ-Χαμὶτ Β' (1900), περιλαβὸν τὴν ἀπὸ τοῦ 1869 λειτουργοῦσαν νομικὴν σχολήν, καὶ ἐπὶ πλέον φιλοσοφικήν, φυσικομαθηματικὴν καὶ τὴν ἀπὸ πολλοῦ λειτουργοῦσαν ἰατρικήν. Πολὺ πρὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ πανεπιστημίου ἐλειτούργει σχολὴ πολιτικῶν ἐπιστημῶν (*Μεκτέμπι-Μιλκιὲ* πρὸς προπαρασκευὴν πολιτικῶν ὑπαλλήλων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδιδάσκετο καὶ ἡ νεοελληνική, βουλγαρικὴ καὶ ἀρμενική. Ἐν γένει, ἐπὶ σουλτάνου Χαμὶτ τοῦ Β' ἡ τουρκικὴ ἐκπαίδευσις ἐσημείωσε μεγάλας προόδους, ὑποστηριχθείσης ἰδίᾳ καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς γαλλικῆς ἀπὸ τῶν πρωτοβαθμίων σχολῶν διὰ καταλλήλων βραβείων καὶ εἰδικῶν σημάτων διὰ τοὺς διακρινομένους μαθητάς. Πρὸς μείζονα μάλιστα διάδοσιν τῆς γαλλικῆς, ἱδρύθη τῷ 1869, συμπραττούσης καὶ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, τὸ ἐν Πέραν αὐτοκρατορικὸν λύκειον τοῦ Γαλατᾶ-Σαράϊ, μὲ τμῆμα γαλλικόν, διεπόμενον ἀπὸ τὸ πρόγραμμα τῶν γαλλικῶν λυκείων. Ἐκ τοῦ λυκείου τούτου ἐξήρχοντο οἱ εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον ἀποδυόμενοι Τοῦρκοι, ὡς καὶ Ἕλληνες καὶ Ἀρμένιοι. Ἀκόμη καὶ πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων τῶν Κούρδων καὶ Ἀράβων φυλάρχων ἱδρύθη εἰδικὴ σχολὴ *Ἀσιρὲτ* (=τῶν φυλῶν). Ὡσαύτως ἱδρύθη καὶ ἡ ἐν Χαλκαλῇ, παρὰ τὸν Ἅγιον Στέφανον, γεωργικὴ σχολή, κτηνιατρική, ἐμπορική, ἀρχιτεκτονικὴ σχολή, καλῶν τεχνῶν καὶ ἄλλαι.

Διὰ τὴν ἀνωτέραν γυναικείαν ἐκπαίδευσιν ἱδρύθη τὸ *Δὰρ-οὺσ-Σεφακὰτ* καὶ ἐπὶ Νεοτούρκων ἀνώτερον διδασκαλεῖον θηλέων, διὰ τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη καὶ λαμπρὸν κτήριον μὲ ἀμφιθέατρον. Πρὸς διάδοσιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης ἐχρησιμοποίει ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις τὰ διάφορα μοναχικὰ τάγματα ἂν καὶ ἐξεδίωξεν αὐτὰ ἐκ Γαλλίας.

Οἱ Ἀρμένιοι εἶχον ἐν Κωνσταντινουπόλει πολλὰς σχολάς, ἀρρένων καὶ θηλέων, αἱ περισσότεραι τῶν ὁποίων ἐξέλιπον σήμερον, πολεμηθεῖσαι ὑπὸ τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως. Αἱ καθολικαὶ σχολαὶ ἐκλείσθησαν κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Ἔμεινεν ὅμως τὸ λύκειον τοῦ Γαλατᾶ-Σαράϊ, τοῦ ὁποίου οἱ Γάλλοι καθηγηταὶ ἐξακολουθοῦν νὰ στέλλωνται ἐκ Γαλλίας.

Οἱ Γερμανοὶ ἔχουσι τὴν Bürgerschule, ἡ ὁποία ἦτο ἀνωτέρα πραγματολογικὴ ἀστικὴ σχολὴ (Oberrealschule), ἱδρυθεῖσα τῷ 1863, δημοτικὴν σχολὴν εἰς Χαϊδὰρ-πασᾶ καὶ λύκειον μετ' οἰκοτροφείου.

Διὰ την ἀγγλικὴν παροικίαν ὑπάρχει ἡ ἀγγλικὴ σχολὴ τοῦ Πέραν καὶ ἡ High School for girls (ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον). Εἰς ἀμφοτέρας φοιτῶσι καὶ πολλοὶ Ἕλληνες. Ἀλλὰ διὰ τὴν διάδοσιν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης καὶ τὴν παροχὴν ἀνωτέρας μορφώσεως ἐργάζεται λίαν ἀποτελεσματικῶς τὸ ἀνώτερον *Ἀμερικανικὸν παρθεναγωγεῖον* (American College) καὶ ἡ *Ρυβέρτειος σχολὴ* (Robert College), ἄλλοτε μὲν ἀνώτερον λύκειον τελείως κατηρτισμένον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδιδάσκετο διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἡ ἑλληνική, ἤδη δὲ ἀνωτέρα σχολή, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξέρχονται μηχανικοὶ καὶ ἰατροί. Διὰ τοὺς Ἑβραίους ὑπάρχουσιν αἱ σχολαὶ τῆς Alliance Israélite Universelle, εἰς τὰς ὁποίας ἡ διδασκαλία γίνεται γαλλιστὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ. Αἱ σχολαὶ αὗται κατέστησαν τοὺς Ἑβραίους σχεδὸν γαλλοφώνους.

Ν. Μ.

Ἑλληνικὰ φιλανθρωπικὰ σωματεῖα καὶ ἀδελφότητες. Περὶ τὰ θαύματα, τ' ἀποδιδόμενα εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἀξίαν τῶν ὑδάτων τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἐγεννήθη, καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐκρατύνθη, ὁ θρῦλος, ὅστις ὁλόκληρον τὸν χῶρον ἐκεῖνον καθιέρωσεν εἰς τὴν θεραπείαν τῆς νοσούσης ἀνθρωπότητος. Ἐκ τῆς γειτνιάσεως ταύτης τῆς θαυματουργοῦ πηγῆς ἐπωφελήθησαν μεγάλως τὰ ἐν Ἑπταπυργίῳ ἱδρυθέντα ἐθνικὰ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ἅτινα σὺν τῷ χρόνῳ ἐμεγεθύνθησαν καὶ ἐξετάθησαν τόσον, ὥστε ν' ἀποτελέσωσιν ὁλόκληρον πολιτείαν ἐκ δισχιλίων καὶ πλέον κατοίκων. Τὰ καταστήματα ταῦτα ἔσχον μεγάλους δωρητὰς τοὺς ἀειμνήστους Ἰωάννην Φάχρην, Ἐξερτζῆν, τὸν οἶκον Ζιρίφη, τὸν οἶκον Μαυρογορδάτου, Ἀ. Συγγρόν, Χρυσοβέργην Γεωργίου, Ἀλ. Γεωργιάδην καὶ πλείστους ἄλλους μεγαθύμους τοῦ Γένους εὐεργέτας. Τὰ κυριώτερα τῶν καταστημάτων τούτων τμήματα ἦσαν: τὸ παθολογικόν, τὸ χειρουργικόν, τὸ φρενολογικόν, τὸ ὀφθαλμολογικόν, τὸ τῶν λοιμωδῶν νόσων, ἡ πολυκλινική, τὰ φθισιατρεῖα, τὸ γηροκομεῖον, τὸ νεκροστάσιον, οἱ λουτρῶνες, οἱ ἀποστειρωτικοὶ κλίβανοι, τὸ φαρμακεῖον, τὸ ἱματιοφυλάκιον, τὸ μηχανικὸν πλυντήριον, τὰ μαγειρεῖα κλπ.

Τὰ καταστήματα ταῦτα διηυθύνοντο ὑπὸ συμβουλίου, ὑπὸ τὴν προεδρίαν ἑνὸς τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων συνεδριάζον, καὶ κοσμητείας κυριῶν, διὰ τὴν ἐπιτήρησιν τῆς ἱματιοθήκης καὶ τῆς τάξεως καὶ καθαριότητος ἐν αὐτοῖς. Τὸ προσωπικὸν ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ διευθυντοῦ (ἐπιτρεπομένου νὰ μὴ εἶναι ἰατρός), τῶν ἀρχηγῶν κλινικῶν, τῶν ἐπιμελητῶν, τῶν νοσοκόμων, τοῦ φαρμακο-

Digitized by Google

ποιοῦ καὶ τῶν βοηθῶν αὐτοῦ, τοῦ ἐσωτερικοῦ λογιστοῦ καὶ τῶν γραμματέων, ὡς καὶ τοῦ πλήθους τῶν κατωτέρων ὑπαλλήλων. Ἡ κυρίως διεύθυνσις αὐτῶν εὑρίσκετο εἰς τὰ ἐν Μεγάλῳ Ἐθνικῷ χανίῳ γραφεῖα, τὰ διευθυνόμενα ὑπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ διευθυντοῦ, ἔνθα συνεδρίαζεν ἡ ἐφορεία καὶ αἱ ἐπιτροπαὶ καὶ ὑποεπιτροπαὶ αὐτῆς, ἔνθα δ' εὑρίσκετο καὶ τὸ γενικὸν λογιστήριον. Τὴν ἐπιστημονικὴν διεύθυνσιν τῶν καταστημάτων τούτων, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος, ἀνέλαβεν εἰδικὴ ἐξ ἐπιστημόνων ἐπιτροπεία, ἥτις προεκήρυσσε καὶ διεξήγαγεν ἑκάστοτε τοὺς διὰ τὴν πρόσληψιν τῶν ἀρχηγῶν κλινικῶν καὶ ἐπιμελητῶν διεξαγομένους διαγωνισμοὺς καὶ ἐπέβλεπεν ἐν ταὐτῷ τὴν ὅλην ἐν τοῖς καταστήμασι γιγνομένην ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν. Εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν μνημονευθέντων τμῆμα τῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων οἱ ἄποροι ἀσθενεῖς ἐγίνοντο δεκτοί, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος, δωρεάν, οἱ δὲ καταβάλλοντες νοσήλεια εἰς τρεῖς διεβαθμοῦντο κατηγορίας. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων οἱ πένητες ἐνοσηλεύοντο ἐπίσης δωρεάν, τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους καταβάλλοντος πρὸς τοῦτο ὡρισμένον κατ' ἔτος ποσόν.

Ἡ ὀργάνωσις τῶν καταστημάτων τούτων ὑπῆρξεν ὄντως μοναδική. Ἐν αὐτοῖς ὑπηρέτησαν κατὰ καιροὺς οἱ ἐξοχώτεροι τῶν ὁμογενῶν ἰατρῶν, χειρουργῶν, ὑγιεινολόγων, φρενολόγων, ὀφθαλμολόγων, ἐκ τῶν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἰατρῶν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ', συνεπείᾳ μεγάλων δωρεῶν τοῦ Ἀνδρέου Συγγροῦ, εἶτα δὲ τοῦ οἴκου Μαυρογορδάτου, ἀνεκαινίσθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ φρενολογικὸν τμῆμα δι' ἀνεγέρσεως οἰκίσκων χάριν τῶν εὐπόρων φρενοπαθῶν καὶ τὸ χειρουργικὸν διὰ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν νέων αὐτοῦ κλινικῶν, καθ' ὅλους τοὺς ὅρους τῆς νοσοκομειακῆς ἐπιστήμης, ὡς καὶ τὸ παθολογικὸν διὰ τῆς ἀνεγέρσεως εἰδικῶν φθισιατρείων.

Αἱ πρόσοδοι τῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων ἦσαν ποικίλης προελεύσεως, προερχόμεναι ἐκ τῶν δύο μεγάλων πολυωρόφων χανίων (στοῶν) ἐν Γαλατᾷ, τῶν ὑψηρόφων διαμερισμάτων Χρυσοβέργη ἐν Πέραν, τῶν ἐν Ἁγίᾳ Τριάδι τοῦ Πέραν ὡσαύτως πολλῶν καταστημάτων, τῶν οἰκιῶν, καταστημάτων, ἐργαστηρίων καὶ ἄλλων κτημάτων, ἅτινα διάφοροι κατὰ καιροὺς φιλογενεῖς καὶ φιλάνθρωποι ἐκληροδότουν εἰς αὐτά, ὡς καὶ τὰ νοσήλεια, φρενοκόμητρα, γηροκόμητρα καὶ λοιπαὶ πρόσοδοι ἐκ τῶν εἰσαγομένων καὶ περιθαλπομένων ἐν αὐτοῖς πασχόντων. Πλὴν δὲ τούτου, ἡ ἐπὶ τῶν βοηθειῶν ἐπιτροπὴ τῆς ἐφορείας αὐτῶν εἰσέπραττεν ἐτησίως ἐκ τῶν διαφόρων τῆς αὐτοκρατορίας ἐπαρχιῶν, δι' εἰδικῶν ταξιδευόντων πρακτόρων, διάφορα εἰς εἴδη ἢ καὶ χρήματα βοηθήματα. Αἱ κοινότητες ὡσαύτως συνέβαλλον εἰς τὴν συντήρησιν αὐτῶν διὰ τῆς περιαγωγῆς τακτικῶς ἰδιαιτέρου ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς ἀρχιεπισκοπῆς δίσκου, εἰς τὸ προϊὸν τῶν ὁποίων προσετίθεντο καὶ αἱ γενικαὶ εἰσπράξεις τοῦ ἐν Γαλατᾷ ναοῦ τῆς Παναγίας Καφατιανῆς.

Οἱ ἐν αὐτοῖς νοσηλευόμενοι ἀσθενεῖς ἀνήρχοντο εἰς πολλὰς κατ' ἔτος χιλιάδας, διὰ τὴν κίνησιν, τὴν νοσολογίαν καὶ τὴν θνησιμότητα τῶν ὁποίων ἐδημοσιεύοντο ἐτησίως, τῇ φροντίδι τῆς ἐφορείας, εἰδικοὶ στατιστικοὶ πίνακες μετὰ τῶν σχετικῶν παρατηρήσεων.

Τὰ ἐθνικὰ ὀρφανοτροφεῖα, ὧν τὸ τῶν ἀρρένων ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐλειτούργησεν ὡς τμῆμα τῶν ἐν Ἑπταπυργίῳ ἐθνικῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, εἶχον ἀποκτήσει, περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ', πλουσίας ἐγκαταστάσεις, χάρις εἰς τὴν γενναιοδωρίαν ἰδιαιτέρων εὐεργετῶν. Καὶ τὸ μὲν τῶν θηλέων μετεφέρθη ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφου τῆς Πρώτης, εἰς τὰ ἀχρηστευθέντα κτήρια τοῦ ἐπὶ τῆς Α' πατριαρχείας Ἰωακεὶμ τοῦ Γ' ἀνεγερθέντος αὐτόθι ἱερατικοῦ γηροκομείου. Τοῦ καθιδρύματος τούτου μέγας εὐεργέτης ἀνεδείχθη ὁ ἐκ Καισαρείας ὁμογενὴς οἶκος Σινιόσογλου. Ἐκ τοῦ ἱδρύματος τούτου ἀποφοιτῶσαι αἱ ὀρφαναὶ ἐτοποθετοῦντο παρ' οἰκογενείαις ὡς ὑπηρέτριαι, παιδοκόμοι, νοσοκόμοι, ῥάπτριαι ἢ ὡς ἐργάτιδες εἰς τὰ διάφορα καταστήματα καὶ ἐργαστήρια. Τὸ τῶν ἀρρένων ηὐτύχησε νὰ ἔχῃ προστάτιδα τὴν Ἑλένην, χήραν τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γεωργίου Ζαρίφη, ἥτις ἠγόρασε καὶ προσέφερεν εἰς τὸ ἔθνος τὸ κτήριον τοῦ ἀχρηστευθέντος νεοδμήτου θερινοῦ ξενοδοχείου τῆς ἑταιρείας τῶν σιδηροδρομικῶν κλιναμαξῶν, ἐντὸς τοῦ δάσους καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τῆς ἐν Πριγκήπῳ μονῆς τῆς Μεταμορφώσεως. Ἐντὸς τοῦ ὡραίου πλαισίου ἐκείνου ἐγκατεστάθη τὸ ἐθνικὸν ὀρφανοτροφεῖον ἀρρένων. Τὰ ἐν αὐτῷ τρόφιμα ὀρφανὰ τῆς λαϊκῆς τοῦ Γένους τάξεως ἠσχολοῦντο, ἐκτὸς τῆς ἐκμαθήσεως ἐπαρκῶς τῆς μητρικῆς γλώσσης εἰς τὰς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ τοῦ ἱδρύματος σχολείου καὶ στοιχείων τινῶν τῶν λοιπῶν ἀναγκαίων γνώσεων, εἰς ἔργα βιοτεχνικά, ὑπὸ εἰδικῶν τεχνιτῶν ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τοῦ ἱδρύματος διδασκόμενα, ὧν τὰ κυριώτερα ἦσαν ἡ σιδηρουργία, ἡ ξυλουργική, ἡ ῥαπτική, ἡ ὑποδηματοποιία, ἡ κηπουρική. Ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ τούτου ὀρφανοτροφείου ἀπεφοίτησαν νέοι εὐπρεπῶς ἐν τῇ κοινωνίᾳ τοποθετηθέντες, ὧν πολλοὶ ἀνεδείχθησαν διὰ τῶν ἰδίων κόπων ἔντιμοι πολῖται, ἄριστοι οἰκογενειάρχαι, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἔθνους καταναλώσαντες τὸν βίον αὐτῶν. Οἱ πόροι ἀμφοτέρων τῶν ἱδρυμάτων τούτων προήρχοντο ἐκ τοῦ ταμείου τῶν Ἐθν. Φιλ. Καταστημάτων, ἐκ δωρεῶν, τοῦ ἐτησίου ἐπιδόματος τοῦ οἴκου Σινιόσογλου, διὰ τὸ ἐν Πρώτῃ ὀρφανοτροφεῖον θηλέων, καὶ αἱ εἰσπράξεις ἐκ τῆς ἐκποιήσεως τῶν προϊόντων τῶν ἐργαστηρίων τοῦ ἐν Πριγκήπῳ ὀρφανοτροφείου ἀρρένων.

Ὁ θεσμὸς τῆς ἐλεημοσύνης ἐνέπνευσε καὶ τὴν πρὸς τοὺς πένητας συναντίληψιν, οὕτως ὥστε νὰ θεσπισθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰς εὐρύτατον κύκλον, ἡ συστηματικὴ ὀργάνωσις τοῦ θεσμοῦ τούτου διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν πασχόντων τῆς λαϊκῆς ἰδίᾳ τάξεως. Τοιουτοτρόπως ἐγεννήθη ἡ ἐν Πέραν Φιλόπτωχος τῶν Κυριῶν Ἀδελφότης (ἔτος ἱδρύσεως 1861) ὑπὸ κυριῶν τῆς ἀνωτάτης αὐτόθι κοινωνίας. Σκοπὸς τοῦ σωματείου ἐτέθη ἡ κατ' οἶκον ἰατρικὴ περίθαλψις, ὡς καὶ ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ τῆς ἀδελφότητος ἰατρείῳ τῶν νοσούντων πτωχῶν, ἡ παροχὴ ἐργασίας εἰς τὰς ἀπόρους γυναῖκας καὶ κόρας καὶ ἡ βοήθεια εἰς φάρμακα, εἰς εἴδη ἱματισμοῦ, εἰς τρόφιμα καὶ χρήματα εἰς τὰς ὁμολογουμένως ἀπόρους τάξεις. Ἡ ἀδελφότης, διὰ τῶν συνδρομῶν τῶν μελῶν αὐτῆς, τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων, διὰ δωρεῶν καὶ διὰ τοῦ προϊόντος τοῦ ἐτησίου χοροῦ καὶ τῶν ἐργαστηρίων αὐτῆς, ἀνέλαβε καὶ θριαμβευτικῶς διεξήγαγε τὸ βαρυσήμαντον τοῦτο ἔργον. Καὶ ἐν μὲν τῷ ἰατρείῳ, διὰ τὸ ὁποῖον ὅλον σχεδὸν τὸ σῶμα τῶν Ἑλλήνων ἰατρῶν προσέφερε κατὰ καιροὺς τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ δωρεὰν καὶ τὸ ὁποῖον ἐπιστημονικῶς ὠργάνωσε καὶ διηύθυνεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὁ ἰατρὸς Λ. Λιμαράκης, ἐνοσηλεύοντο ἐτησίως χιλιάδες ἀσθενῶν, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος, εἰς τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ τμῆμα, διὰ δὲ τὴν κατ' οἶκον θεραπείαν καὶ νοσηλείαν ἀπησχολοῦντο ἰδιαίτεροι ἰατροί, εἰδοποιοῦντες καταλλήλως τὸ εἰδικὸν τῶν βοηθημάτων τμῆμα, διὰ τὴν δωρεὰν παροχὴν φαρμάκων καὶ τροφίμων, ἐν περιπτώσει ἀπολύτου πενίας τῶν ἀσθενούντων. Εἰδικοὶ γυναικολόγοι καὶ μαῖαι ἐξετέλουν τὰς μαιευτικὰς ἐπεμβάσεις ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας. Τῷ 1876 προσετέθη ἐργαστήριον ῥαπτικῆς, τῷ δὲ 1877 ἐθεμελιώθη ἰδιόκτητον κτήριον ὡς ἐργαστήριον τῇ συνδρομῇ τῶν Συγγροῦ, Ζαρίφη Ζαφειροπούλου, Στεφάνοβικ, Σκυλίτση, Βλαστοῦ, Νεγρεπόντη, Κορωνιοῦ, Ζωγράφου, Καμάρα, Ταμβάκου κλπ. Ἡ παροχὴ τῆς ἐργασίας εἰς τὰς γυναῖκας διεξήγετο διὰ μὲν τὰς ἡλικιωμένας εἰς τὸ τμῆμα τῶν λαϊκῶν ἀσπρορρούχων, διὰ δὲ τὰς νεωτέρας εἰς τὸ τμῆμα τῶν κοινῶν τοιούτων, τῶν προικῶν καὶ τῶν παραγγελιῶν. Τὸ τμῆμα, ὡς καὶ τὸ πρατήριον τούτου, διηυθύνετο ὑπὸ διευθυντρίας καὶ ὑφ' ὅλου τοῦ λοιποῦ τεχνικοῦ προσωπικοῦ. Ἐκ τῶν ἐργαστηρίων τούτων ἐξῆλθον ἔργα χειροτεχνίας ὑπὸ ξένων θαυμασθέντα διὰ τὴν τελειότητα τῶν σχεδίων καὶ τὴν λεπτότητα τῆς κατεργασίας. Τῷ 1894 ἡ ἀδελφότης προσέθεσε καὶ τμῆμα πλυντηρίου καὶ σιδηρωτηρίου, δι' οὗ ἐπορίζοντο τὸν ἄρτον αὐτῶν πολλαὶ ἐκ τῶν γυναικῶν τοῦ λαοῦ. Τὸ τμῆμα βοηθημάτων συνέτρεξε πλήθη ὁλόκληρα πενομένων ἀδελφῶν, ἰδίᾳ κατὰ τὰς ἐποχὰς ἐνσκήψεως βαρέος χειμῶνος, κατὰ τὰς ἐπιδημίας, τὰς δημοσίας συμφοράς. Ἐπίσης τῷ 1895 ὠργανώθη καὶ εἰδικὸν τμῆμα μορφωμένων νοσοκόμων διὰ τὰς κατ' οἶκον νοσηλείας τῶν εὐπόρων ἀσθενῶν.

Ἡ Φιλόπτωχος Ἀδελφότης τῶν Κυριῶν ἀπέκτησε νέον ἰδιόκτητον κτήριον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Τηλεγράφου, οὗ τὰ ἐγκαίνια ἐτελέσθησαν τὴν 18 Ἰουλίου 1909. Ἡ νεωτέρα αὕτη τῆς ἀδελφότητος ἕδρα εἶναι ἓν τῶν ἐπιβλητικωτέρων δημοσίων ἱδρυμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, φιλοξενήσασα καὶ τὸν ἑλληνικὸν Ἐρυθρὸν Σταυρόν, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ μεγάλου πολέμου. Ἡ ἀδελφότης εἶναι τὸ μόνον σωματεῖον, ὅπερ ἐξακολουθεῖ τὴν δρᾶσίν του μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ 1922. Ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος τῶν Κυριῶν ἀντλοῦσαι ὅλαι σχεδὸν αἱ λοιπαὶ κοινότητες συνέπηξαν παρόμοια κέντρα φιλανθρωπικῆς δράσεως καὶ πλεῖστα θρησκευτικὰ σωματεῖα εἰς μικρὰς κοινότητας ἔθεντο, πλὴν τοῦ θρησκευτικοῦ αὐτῶν σκοποῦ, καὶ τὴν μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῶν ἀλληλεγγύην καὶ τὴν πρὸς τοὺς πτωχοὺς βοήθειαν.

Κατὰ τὸ 1889 ὠργανοῦτο διὰ πρώτην φορὰν ἐν Κωνσταντινουπόλει συστηματικὴ περίθαλψις πρὸς τὰ ἔκθετα ὀρφανὰ τῆς κοινότητος τοῦ Πέραν, ὑπὸ τοῦ παιδιάτρου Σπυρίδωνος Ζαβιτζιάνου. Ἡ «ὑπηρεσία τῶν ἐκθέτων» μετονομασθεῖσα εἶτα εἰς «ὑπηρεσίαν τῶν ὀρφανῶν τῆς Παναγίας», κατ' ἀρχὰς μὲν περιεβλήθη καθαρῶς ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα. Μετὰ πάροδον ἐτῶν ὅμως (περὶ τὸ 1900) ἱδρύθη ὑπὸ ἐσμοῦ δεσποινίδων τὸ πρῶτον τοιοῦτον σωματεῖον, ὅπερ, ὃν ἐπικουρικὸν τῆς ἐν λόγῳ ὑπηρεσίας, ἐλειτούργησε μέχρι τοῦ 1918 ὑπὸ τοὺς αἰσιωτέρους τῶν οἰωνῶν. Ἡ ὑπηρεσία τῶν ὀρφανῶν τῆς Παναγίας περιέθαλψε 1666 ὀρφανὰ βρέφη μέχρι τῆς διαλύσεως τῆς ἐπιτροπῆς τῶν δεσποινίδων, ἵδρυσε δὲ καὶ πρότυπον οἰκοτροφεῖον διὰ τὰ ἀπογαλακτισμένα βρέφη καὶ βρεφοκομειακὴν κλινικὴν δι' ἀριθμόν τινα ἐκθέτων καὶ βρεφικὴν πολυκλινικήν. Πόροι τοῦ σωματείου ἦσαν: 400 λίραι Τουρκίας ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς κοινότητος, τὸ προϊὸν τῶν ἐτησίων ἑορτῶν καὶ αἱ δωρεαὶ τῶν φιλανθρώπων. Ἡ ἐπιτροπὴ τῶν δεσποινίδων εἶχε καὶ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον, ἐξ οἰκονομιῶν προερχόμενον, ἐκ φράγκων χρυσῶν 100.000.

Κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ προτύπου οἰκοτροφείου τῆς ὑπηρεσίας τῶν ὀρφανῶν τῆς Παναγίας ἱδρύθη ἀργότερον ὑπὸ τοῦ ὁμωνύμου σωματείου κυριῶν καὶ τὸ «Οἰκοτροφεῖον τοῦ Ἀσύλου τῶν Μητέρων», διὰ τὰ παιδία τῶν ἐργατικῶν μητέρων, τὸ ὁποῖον παρέσχε πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς πόλεως.

Μεταξὺ τῶν λίαν κοινωφελῶν ἔργων τῆς Κωνσταντινουπόλεως συγκαταλέγεται καὶ τὸ Εὐγενίδειον Συσσίτιον (ἐγκαίνια 23 Σεπτεμβρίου 1908) εἰς μνήμην Παντιᾶ Εὐγενίδου. Τὸ συσσίτιον τοῦτο, ἀποτελοῦν δωρεὰν πρὸς τὸ ἔθνος τῆς οἰκογενείας Εὐσταθίου Εὐγενίδου, οὐχὶ μόνον ἐπλήρου μίαν τῶν ζωτικωτέρων ἀναγκῶν τοῦ ἑλληνικοῦ τῆς πόλεως λαοῦ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἄκρας εὐπρεπείας, τῆς λοιπῆς ἐμφανίσεως καὶ τῆς ἐν αὐτῷ τηρουμένης τάξεως, ἀπέβη μέσον μορφωτικὸν κοινωνικῆς διὰ τὸν λαὸν εὐπρεπείας. Ἀντὶ ἐλαχίστου τιμήματος (20—35 λ. τὴν μερίδα, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἄρτου), ὁ ἐργάτης, ὁ μαθητὴς καὶ ἡ μαθήτρια, ὁ μικροϋπάλληλος, ὁ πλανόδιος μεταπράτης καὶ πολλοὶ μικροαστοὶ εὕρισκον τροφὴν ὑγιεινοτάτην, ἐντὸς πλαισίου εὐπρεποῦς, καὶ δεξίωσιν πρόθυμον ἐκ μέρους τῶν κυριῶν καὶ δεσποινίδων τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως, αἵτινες ἐκ περιτροπῆς ὑπηρέτουν ἐν αὐτῷ. Τὸ συσσίτιον τοῦτο διηύθυνε δεξιώτατα, ἐπὶ πολλὰ κατὰ σειρὰν ἔτη, ἡ Ἑλένη Σφῆκα. Ἡ οἰκογένεια Εὐγενίδου, ἀγοράζουσα κατ' ἔτος μέγαν ἀριθμὸν δελτίων τοῦ ἰδίου αὐτῆς συσσιτίου, διένειμεν εἰς πτωχοὺς θαμῶνας αὐτοῦ διὰ τὴν δωρεὰν σίτισιν αὐτῶν. Τὸ οἴκημα τοῦ συσσιτίου εὑρίσκετο ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἐν Ταξειμίῳ τοῦ Πέραν ἱεροῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος ναοῦ. Ἡ λειτουργία του διεκόπη ἀπὸ τοῦ 1924.

Ἡ ἀδελφότης ὁ «Ἅγιος Μηνᾶς» προῆλθεν ἐκ τῆς πρωτοβουλίας φιλανθρώπων ἐκ τῆς μικροαστικῆς τάξεως καὶ ἑνὸς ἱερέως. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν προετίθετο νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς ἀπόρους μαθητάς, ἰδίᾳ τῶν δημοτικῶν σχολείων, διὰ παροχῆς εἰς αὐτοὺς βιβλίων, ὑποδημάτων καὶ εἰδῶν ἱματισμοῦ. Βραδύτερον ὅμως τὴν διεύθυνσιν τοῦ σωματείου τούτου ἀνέλαβον κυρίαι τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως, αἱ ὁποίαι ἵδρυσαν τὸ μαθητικὸν συσσίτιον τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐσιτίζοντο οἱ αὐτοὶ ἄποροι μαθηταί. Αἱ πρὸς τὴν νεολαίαν τῶν ἀπόρων τάξεων παρασχεθεῖσαι οὕτως ὑπηρεσίαι ὑπῆρξαν ἀνυπολογίστου ἀξίας καὶ ὁ θεσμὸς οὗτος ἀπέβη ὡσαύτως εἷς τῶν μᾶλλον κοινωφελῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπίσης ἐνδιαφέρων φιλανθρωπικὸς θεσμὸς ὑπῆρξεν ἡ ἵδρυσις τοῦ ἰδιωτικοῦ μαιευτηρίου τῆς Ἀδελφότητος Κυριῶν «Ὁ Ἅγιος Ἐλευθέριος». Ἄνευ τινὸς οὐδαμόθεν προερχομένης ὑλικῆς ὑποστηρίξεως, κυρίαι τῆς ἀστικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τάξεως ἵδρυσαν, προήγαγον καὶ συνετήρησαν ἀξιοπρεπέστατα μαιευτήριον, ἐν ᾧ ἐνοσηλεύθησαν πλῆθος γυναικῶν ἐκ τῆς ἐργατικῆς ἰδίᾳ τάξεως, καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς γυναικολογικῆς ἐπιστήμης. Τὸ ἔργον τοῦτο δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἓν τῶν ἀρίστων φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Πλὴν τῶν καθαρῶς φιλανθρωπικῶν θεσμῶν, κατὰ τὰ πρῶτα τοῦ Κ' αἰῶνος ἔτη, εἰσήχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ θεσμὸς νέος, ἔμμεσον σχέσιν πρὸς τὴν φιλανθρωπίαν δυνάμενος νὰ ἔχῃ. Ὁ θεσμὸς οὗτος ἐφηρμόσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἰατρῶν, συμπηξάντων τῷ 1910 τὸν «Σύνδεσμον τῶν Ἑλλήνων ἰατρῶν» ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συναδελφικῆς φιλαλληλίας καὶ ἀλληλεγγύης. Οἱ ἑταῖροι ἰατροὶ κατέβαλλον χρηματικόν τι ποσὸν κατὰ δόσεις ἐτησίως, ἀλληλοασφαλίζοντες ἑαυτοὺς μὲν ἐν περιπτώσει ἀσθενείας, τὰς δ' οἰκογενείας αὐτῶν διὰ τὴν περίπτωσιν θανάτου αὐτῶν, τῶν ἐτησίων τούτων δόσεων ὑπολογιζομένων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κανονικῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ θνησιμότητος καὶ συντρεχουσῶν δι' ὡρισμένον κεφάλαιον, πέραν τοῦ ὁποίου, ἐν περιπτώσει μακροβιότητος, ἐπωφελεῖτο τὸ ταμεῖον τοῦ συνδέσμου. Ὁ σύνδεσμος οὗτος συνεστήθη κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν «Sociétés mutuelles» τῆς Γαλλίας. Πρῶτος αὐτοῦ πρόεδρος ὑπῆρξεν ὁ καθηγητὴς τῆς ἐσωτερικῆς παθολογίας ἐν τῇ Στρατιωτικῇ Ἰατρικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἀλ. Ζωηρὸς πασᾶς. Ὁ σύνδεσμος αὐτὸς δὲν ὑφίσταται πλέον. Πλὴν τούτου, ὑπῆρχον καί τινα σωματεῖα ἐκ τοπικῶν στοιχείων ἀποτελούμενα, ὡς ἦτο ἡ Ἀδελφότης Κερκυραίων, ἡ Ἀδελφότης Κεφαλλήνων, ἡ Ἀδελφότης Τηνίων, ἡ Ἀδελφότης Εὐρυτάνων καὶ ἄλλαι, τῶν ὁποίων σκοπὸς ἦτο ἡ ἀλληλοβοήθεια, ἄνευ ὅμως ἀλληλοασφαλείας. Οἱ ἐμποροϋπάλληλοι ὡσαύτως εἶχον ἱδρύσει σύνδεσμον, ὁ σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦτο μᾶλλον μορφωτικὸς καὶ ὁ ὁποῖος διετήρει εὐρεῖαν

Digitized by Google

αἴθουσαν συγκεντρώσεων μετ' ἀναγνωστηρίου, ἐν ᾗ ἐγίνοντο δημόσια μαθήματα καὶ διαλέξεις.

Πλὴν τῶν συνδέσμων τούτων ὑπῆρχον καὶ αἱ Στοαὶ τῶν Ἑλλήνων Ἐλευθεροκτόνων. Αἱ στοαὶ αὗται, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Συντάγματος ἐν Τουρκίᾳ, ηὔρυνον σημαντικῶς τὸν κύκλον τῆς ἑαυτῶν δράσεως διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν ἐπὶ τῶν κοινοτικῶν καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων καὶ διὰ περισσοτέρας ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἀναλήψεως εἰς τὴν πορείαν τοῦ πολιτικοῦ βίου τοῦ ἰθαγενοῦς ἑλληνικοῦ στοιχείου δράσεως, ἥτις ἐνετάθη ἔτι μᾶλλον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο αἱ ἑλληνικαὶ στοαὶ ἐπεξέτεινον ταυτοχρόνως τὸν κύκλον τῆς κοινωνικῆς αὐτῶν ἐπιρροῆς διὰ τοῦ προσεταιρισμοῦ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐλευθεροτεκτονισμοῦ ποικίλων λαϊκῶν στοιχείων, χάριν τῆς ἐξυπηρετήσεως ἰδίᾳ τοῦ φιλανθρωπικοῦ αὐτῶν προγράμματος. Αἱ στοαὶ αὗται εἶχον ἱδρύσει ἐν τῷ Ζωγραφείῳ γυμνασίῳ καὶ ἑσπερινὴν σχολὴν διὰ τὰ ἄπορα παιδία τῆς ἐργατικῆς τάξεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδιδάσκοντο καὶ αἱ ξέναι γλῶσσαι. [Βλ. *Ἀλ. Ζωηροῦ Πασᾶ*, «Ἀναμνήσεις κλπ.» (Ἡμερολ. Ἐθν. Φιλανθρ. Καταστημ. 1906.]

Ν. Α. ΖΩΗΡΟΥ πασᾶ

Τύπος. Τὰ πρῶτα τυπογραφεῖα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦσαν ἑβραϊκά. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι, ἐνῷ οἱ σοφοὶ τοῦ Βυζαντίου μετηνάστευσαν μετὰ τὴν ἅλωσιν εἰς Ἰταλίαν καὶ τὴν λοιπὴν δυτικὴν Εὐρώπην, ἐκτυπώσαντες ἐκεῖ τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ βιβλία, οἱ Ἑβραῖοι, ἐξ ἀντιθέτου, διωχθέντες ἐξ Ἱσπανίας, μετέβησαν εἰς Τουρκίαν. Ἕνδεκα ἔτη μετὰ τὴν ἐξ Ἱσπανίας ἔξοδον, τῷ 1503, φέρεται ὑπάρξαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑβραϊκὸν τυπογραφεῖον, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Δαυῒδ Ναχμίας καὶ τοῦ υἱοῦ του Σαμουήλ. Ἀσφαλῶς δὲ ἐλειτούργει ἑβραϊκὸν τυπογραφεῖον τῷ 1546, ἐκτυπῶσαν ὡραίαν ἔκδοσιν τῆς Πεντατεύχου. Ἀρμενικὸν ἱδρύθη τῷ 1565 ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ καθολικοῦ Μιχαήλ. Ἑλληνικὸν δέ, ὡς γνωστόν, ἱδρύθη δι' ἐνεργειῶν τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως τῷ 1627 ὑπὸ τοῦ Κεφαλλῆνος ἀρχιμανδρίτου Νικοδήμου Μεταξᾶ ἐν Πέραν, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἀγγλικῆς πρεσβείας, κυρίως πρὸς ἐκτύπωσιν ἔργων θρησκευτικῶν, προοριζομένων νὰ καταπολεμήσωσι τὴν οὐνιτικὴν καὶ τὴν καθολικὴν ἐν γένει προπαγάνδαν. Ἀλλὰ τὸ τυπογραφεῖον τοῦτο κατεστράφη σχεδὸν ἀμέσως ὑπὸ συμμορίας Γενιτσάρων, ὑποκινηθέντων ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν. Τὸ δεύτερον ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον ἱδρύθη βραδύτερον ἐπὶ πατριάρχου Σαμουὴλ τοῦ Χαντζερῆ, τὸ δὲ τρίτον τῷ 1797, ἐπὶ Γρηγορίου Ε', ἐν τοῖς πατριαρχείοις. Ἔκτοτε ἐπληθύνθησαν καὶ τὰ ἰδιωτικὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὸ πρῶτον τουρκικὸν τυπογραφεῖον ἱδρύθη ἐπὶ σουλτάνου Ἀχμὲτ Γ' τῷ 1728, λειτουργοῦν βραδέως καὶ κλεισθὲν μετὰ εἴκοσιν ἔτη. Ἀνασυνεστήθη τῷ 1784.

Πλὴν τοῦ τουρκικοῦ τυπογραφείου, τὰ λοιπὰ ἐχρησίμευον κυρίως πρὸς ἐκτύπωσιν βιβλίων θρησκευτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐν γένει, ὑπὸ τοιαύτας δὲ συνθήκας, καὶ γενικῶς λόγῳ τῆς νοοτροπίας τῆς τουρκικῆς ἀπολυταρχίας, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ καὶ ἀναπτυχθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει τύπος καὶ δημοσιογραφία, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐνεφανίζοντο ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ αἱ πρῶται «γαζέτται». Ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς δημοσιογραφικὴ ἡ δρᾶσις τοῦ τυπογραφείου τοῦ Λουκάρεως, ἀφοῦ κύριος αὐτοῦ σκοπὸς ἦτο ἡ πολεμικὴ ἐναντίον τῶν ἐνεργειῶν καὶ μηχανορραφιῶν τῶν Ἰησουϊτῶν. Ἴσως ο μεγαλεπήβολος οὗτος πατριάρχης, ὅστις εὑρίσκετο εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Μεταρρυθμίσεως καὶ μετὰ τῶν ἡγεμόνων Ἀγγλίας καὶ Σουηδίας, διενοήθη καὶ περὶ περιοδικοῦ ὀργάνου. Ἀλλ' οὐδὲν διεσώθη τὸ δυνάμενον νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην. Ἔπρεπε δὲ νὰ ἔλθῃ ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ὅπως ἐμφανίσῃ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν πρώτην ἐφημερίδα. Αὕτη ἤρχισεν ἐκδιδομένη γαλλιστὶ τῷ 1796 ὡς ὄργανον τῆς γαλλικῆς πρεσβείας, πρεσβευτοῦ ὄντος τότε τοῦ Verninac Saint-Maur.

Ἡ ἐφημερὶς αὕτη, διανεμομένη δωρεάν, πρὸς διάδοσιν τῶν ἰδεῶν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, δὲν ἔζησε πολύ. Παρῆλθε δὲ ἀρκετὸς καιρὸς χωρὶς νὰ γίνῃ ἀπόπειρα ἐφημεριδογραφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ κίνησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἦσαν τότε συγκεντρωμέναι ἔξω τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, εἰς Βιέννην, ὅπου εἶδε τὸ φῶς, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1790, καὶ ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἐφημερίς, καὶ εἰς Παρισίους. Ἡ δὲ κρίσις ἡ προκληθεῖσα ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν γεγονότων, ἅτινα συνεκλόνισαν τὴν Τουρκίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὡς καὶ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἀνέκοψε πᾶσαν πνευματικὴν κίνησιν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Οὐχ ἧττον φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἀπόπειρά τις ἐκδόσεως ἑλληνικοῦ φύλλου ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1827, οὗτινος καὶ σῴζεται, ὡς λέγεται, ἓν ἀντίτυπον, πάντως λίαν δυσεύρετον. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἑλληνικὴ ἐφημερίς, ὁ «Φίλος τῶν Νέων», ἐξεδόθη ἐν Σμύρνῃ (1829—1830).

Μὲ τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ Β' ἐνεφανίσθη τῷ 1831 καὶ τὸ πρῶτον τουρκικὸν φύλλον, τὸ «Τακβὶμ-ἰ-βακαγῆ» (=Ἡμερολόγιον τῶν γεγονότων), εἶδος ἐφημερίδος τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἐδημοσίευε κατ' ἀρχὰς μόνον διορισμούς, προβιβασμούς, παρασημοφορίας, περιγραφὰς ἐπισήμων τελετῶν, ἀποσπάσματα πρακτικῶν τῶν δικαστηρίων κττ. Ἀπὸ τοῦ 1835 τὸ «Τακβὶμ» ἐξεδίδετο καὶ γαλλιστὶ ὡς «Moniteur Ottoman» ὑπὸ τὸν ἐν Σμύρνῃ τέως δράσαντα φιλότουρκον καὶ μισέλληνα Γάλλον Blacque, καὶ ἑλληνιστὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὀθωμανικὸς Μηνύτωρ», εἰς τὸν ὁποῖον ὑπεχρεοῦντο νὰ ἐγγράφωνται συνδρομηταὶ τὸ πατριαρχεῖον καὶ αἱ μητροπόλεις. Μετὰ τὸν «Μηνύτορα», προνόμιον ἑβδομαδιαίας ἐφημερίδος τουρκικῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Δζεριδὲϊ Χαβαδὶς» (=Φύλλον τῶν εἰδήσεων) παρεχωρήθη εἰς τὸν Ἄγγλον Churchill, συνεχίσαντα τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ μέχρι τοῦ 1843. Ὁ αὐτὸς ἐξέδωκε τῷ 1842 τὴν ἐφημερίδα «Μανσὼρ Σάρκ», ἐκλιποῦσαν καὶ ταύτην τῷ 1842. Τῷ 1843 μετεφέρθη ἡ γαλλόγλωσσος «Journal de Smyrne» εἰς Κωνσταντινούπολιν, μετονομασθεῖσα εἰς «Journal de Constantinople». Ὀλίγον βραδύτερον, κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ἐνεφανίσθησαν αἱ πρῶται τακτικαὶ ἑλληνικαὶ ἐφημερίδες, ὁ «Τηλέγραφος» (1854), ὁ «Ἀνατολικὸς Ἀστὴρ» (1861—1890), ἡ «Ὁμόνοια» (1862), ἐκδοθεῖσα ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη, ἡ «Βυζαντὶς» καὶ διάφορα περιοδικά. Τῷ 1866 ἤρχισε τὴν ἔκδοσίν του ὁ «Νεολόγος», φύλλον ἡμερήσιον, ἀναπτυχθὲν εἰς πρώτης τάξεως δημοσιογραφικὸν ὄργανον, χάρις εἰς τὴν πεφωτισμένην διεύθυνσιν τοῦ Σταύρου Βουτυρᾶ, εἰς βαθμὸν ὥστε ὁ μαρκήσιος de Queux de Saint-Hilaire νὰ γράφῃ περὶ αὐτοῦ εἰς μίαν περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου μελέτην (1871) ὅτι ἐγράφετο: «κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων».

Ἀπὸ τοῦ 1879 ὁ «Νεολόγος» εἶχε καὶ ἑβδομαδιαῖον φιλολογικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν τεῦχος, βραδύτερον δὲ διένειμεν ὡς ἡμερήσιον παράρτημα τὸ «Λεξικὸν Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας», ἀποτελέσαν ἑπτάτομον σύγγραμμα, δυνάμενον ἀκόμη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πολύτιμον ἐγκυκλοπαιδικὸν ἐφόδιον. Ἐκτὸς τοῦ «Νεολόγου» ἐξεδίδοντο ἡ «Θράκη», ἡ «Αὐγή», μετονομασθεῖσα εἰς «Κωνσταντινούπολιν», ἡ «Ἐπιθεώρησις», ἡ «Νέα Ἐπιθεώρησις», ὁ «Ταχυδρόμος» καὶ πλεῖστα περιοδικά, ὧν τὰ σοβαρώτερα ἀπὸ ἀπόψεως φιλολογικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ περιεχομένου ἦσαν ὁ «Κόσμος» καὶ ἡ «Βοσπορὶς» (τῆς δεσποινίδος Πρεβεζιώτου). Ὁ ἑλληνικὸς τύπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσέλαβεν ἔτι πολιτικώτερον καὶ μαχητικώτερον χαρακτῆρα ἀπὸ τῆς παλινορθώσεως τοῦ συνταγματικοῦ καθεστῶτος (1908) προστεθείσης τότε εἰς αὐτὸν καὶ τῆς «Προόδου», βραδύτερον δὲ καὶ τῆς «Πρωΐας». Ἀλλὰ τὰ φύλλα ταῦτα, τὰ ὁποῖα εὐθαρσῶς ὑπερήσπισαν τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐξέλιπον ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ κεμαλικοῦ καθεστῶτος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Σήμερον ἐκδίδονται ἐν τῇ τέως τουρκικῇ πρωτευούσῃ τέσσαρα ἑλληνόγλωσσα φύλλα, ὁ «Ἀνεξάρτητος», τὰ «Χρονικά», ἡ «Ἀπογευματινὴ» καὶ τὸ «Φῶς», ἅπαντα μεταμεσημβρινά. Ὁ ἑλληνικὸς περιοδικὸς τύπος ἐξέλιπεν.

Ὁ τουρκικὸς τύπος προσέλαβε πολιτικὴν σπουδαιότητα κυρίως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ (1861—1876), ὅτε ἐνετάθη ἡ πρὸς ἐπιβολὴν τοῦ συνταγματικοῦ καθεστῶτος κίνησις. Μεταξὺ τῶν τότε ἐκδιδομένων τουρκικῶν ἐφημερίδων «Ταρήκ», «Βακήτ», «Τερτζουμὰν-Χακικὰτ» κλ. διεκρίθησαν ἡ ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος Θεοδώρου Κασάπη ἐκδοθεῖσα «Ἰστικμπὰλ» (=τὸ Μέλλον), ὡς καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ τουρκιστί, γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ ἐκδιδόμενα σατιρικὰ φύλλα («Διογένης», «Μῶμος», «Κουδουνᾶτος»).

Ὁ γαλλικὸς καὶ ἀγγλογαλλικὸς τύπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο λίαν ἀνεπτυγμένος, διότι ἐχρησίμευε καὶ ὡς ὄργανον ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς μεγάλης δυνάμεως (κυρίως Ρωσίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας) καὶ τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν ἐπιχειρήσεων, ἀποζῶν ἐκ τῶν διαφόρων ἐπιχορηγήσεων. Ἐφ' ἱκανὸν ἐξεδίδοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει τρία γαλλικὰ φύλλα, ὁ «Moniteur Oriental» (μετ' ἀγγλικοῦ μέρους), ὁ «Levant-Herald» (ἀγγλικὴ ἐφημερὶς μὲ γαλλικὸν μέρος) καὶ ἡ «Stamboul». Ἐκ ταύτων ἐπιζῇ σήμερον μόνη ἡ «Stamboul», προστεθεισῶν εἰς ταύτην τῶν γαλλικῶν ἐκδόσεων τῶν ὁμωνύμων τουρκικῶν ἐφημερίδων, ἤτοι τῆς «Ἀξάμ», τῆς «République» (γαλλικῆς ἐκδόσεως τῆς «Δζοὺμ-Χουρριὲτ» καὶ τῆς «Milliet». Ἀμέσως μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἱδρύθη ἡ ἀγγλογαλλικὴ «Eastern Spectator» («Spectateur d'Orient») τῶν κ.κ. Ν. Μοσχοπούλου καὶ Π. Σημηριώτη, ἀλλὰ διωχθεῖσα ἀπηνῶς ὑπὸ τῶν τουρκικῶν καὶ μερίδος τῶν διασυμμαχικῶν ἀρχῶν, ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὴν ἔκδοσίν της, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Michel Paillarès ἱδρυθεῖσα «Bospore», μὴ ἐπιζήσασα τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Ἡ περὶ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ὑπὸ τοῦ Ἑβραίου Carasso ἱδρυθεῖσα «Journal d'Orient» ἐξακολουθεῖ ἐκδιδομένη.

Κατὰ τὴν νεοτουρκικὴν περίοδον (1908—1918) ἱδρύθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν πλεῖσται ὅσαι τουρκικαὶ ἐφημερίδες καὶ περιοδικά. Μεταξὺ τῶν ἡμερησίων διεκρίνοντο ἡ «Τανὶν» (=Ἠχὼ) τοῦ Χουσεῒν Δζαχὶτ βέη καὶ ἡ «Γενὶ-Γαζέττα» τοῦ Ἀβδουλλὰχ Ζουχτῆ βέη, ἐνῷ συγχρόνως ἐξηκολούθουν αἱ ἐπὶ χαμιτικοῦ καθεστῶτος ἀκμάσασαι «Ἰκδὰμ» τοῦ Ἀχμὲτ Δζεβδὲτ καὶ «Σαμπὰχ» τοῦ Ἀρμενίου Μιχρὰν ἐφέντη, ὡς καὶ ἡ μεταμεσημβρινὴ «Τερτζουμὰν-ἰ-Χακικάτ». Ὅλα τὰ φύλλα ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα ἐξέλιπον. Τὸ φιλολογικὸν περιοδικὸν «Σερβὲτ-ἰ-φουνοὺν» (=Πλοῦτος ἐπιστημῶν), ἱδρυθὲν ἐπὶ τοῦ χαμιτικοῦ καθεστῶτος, ἐκδίδεται καὶ σήμερον ἀκόμη, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα περιοδικά, ὧν τινα διὰ κυρίας. Ἀλλ' ἡ πληθὺς τῶν κατὰ τὴν νεοτουρκικὴν περίοδον ἱδρυθέντων φιλολογικῶν, ἐπιστημονικῶν φιλολογικῶν, κοινωνιολογικῶν καὶ παντοίων ἄλλων περιοδικῶν ἐξέλιπε, κατενεχθέντος ἐναντίον αὐτῶν τοῦ θανασίμου τραύματος διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου ἀντὶ τοῦ ἀραβικοῦ.

Ν. Μ.

Σεισμοί. Ἡ ἱστορία ἀναφέρει πολλοὺς καταστρεπτικοὺς σεισμοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τούτους δὲ ἀποδίδεται καὶ ἀντικατάστασις τῶν ἄλλοτε λιθίνων οἰκιῶν διὰ ξυλίνων. Τῷ 741 μ.Χ. ἔγιναν σεισμοὶ διαρκέσαντες ἕνδεκα μῆνας. Τῷ 1011 ἡ γῆ ἐσείετο ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας, τῷ δὲ 1509 ἐπὶ 45. Ὁ σεισμὸς οὗτος κατέστρεψε 1.070 οἰκίας, 109 τζαμία καὶ μέγα μέρος τῶν τειχῶν. Ἐφονεύθησαν τότε 13.000 ἄνθρωποι, ὁ δὲ σουλτᾶνος κατέφυγεν εἰς Ἀδριανούπολιν. Ὁ τελευταῖος μέγας σεισμὸς ἦτο ὁ τῆς 28 Ἰουνίου 1894, καταστρέψας κυρίως τὴν μεγάλην ἀγορὰν καὶ προξενήσας πολλὰ ἀνθρώπινα θύματα.

Ν. Μ.

—[ΦΙΛΟΤ.] Τὸ ἐν *Κωνσταντινουπόλει* ἐγκατεστημένον ἰταλικὸν ταχυδρομικὸν γραφεῖον κατὰ τὸ 1909 ἐξέδωκε σειρὰν γραμματοσήμων, ἐπισημανθεισῶν πρὸς τοῦτο 8 ἀξιῶν τῆς ἐν χρήσει ἰταλικῆς σειρᾶς τοῦ 1909 μὲ τὴν ἐπιγραφὴν COSTANTINOPOLI καὶ νέας ἀξίας εἰς PARA καὶ PIASTRE. Κατὰ τὸ 1922 ἐξεδόθη ἑτέρα ὁμοία σειρὰ ἐκ 5 ἀξιῶν καὶ ἑτέρα ἐξ 9 ἀξιῶν κατὰ τὸ 1923. Κατὰ τὸ 1922 ἐξεδόθη ὁμοίως καὶ εἰδικὴ σειρὰ ἐναρίθμων, ὧν αἱ δύο μεγάλαι ἀξίαι 2 καὶ 5 λιρεττῶν εἶναι σπανιώταται, τιμώμεναι ἀντὶ 1.400 γαλλ. φράγ. ἀμφότεραι. Τὰ ἐνάριθμα ταῦτα γραμματόσημα φέρουσιν εἰδικὴν σφραγῖδα ἐλέγχου. Κατὰ τὸ 1909 καὶ τὸ ρωσικὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ταχυδρομικὸν γραφεῖον ἐπεσήμανε μὲ τὴν λέξιν CONSTANTINOPLE σειρὰν ἐξ 9 ἀξιῶν ρωσικῶν γραμματοσήμων τοῦ 1909. Ἡ σειρὰ αὕτη παρουσιάζει διάφορα λάθη ἐπισημάνσεως, ὧν ἡ ἐμπορικὴ ἀξία εἶναι ηὐξημένη. Κατὰ τὸ 1919 ἡ Πολωνία ἐφωδίασε τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Προξενεῖόν της μὲ εἰδικὴν σειρὰν γραμματοσήμων, ἐπισημανθεισῶν πρὸς τοῦτο 12 ἀξιῶν τῆς πολωνικῆς σειρᾶς τοῦ 1919 μὲ τὸ ἐπισήμασμα LEVANT. Ἑτέρα ὁμοία σειρὰ ἐξ 6 ἀξιῶν ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1921 μὲ τὸ ἐπισήμασμα LEVANT διαγωνίως, περιβαλλόμενον ὑπὸ διασταυρουμένων καμπύλων γραμμῶν. Τὰ γραμματόσημα ταῦτα ἐπετίθεντο ἐπὶ τῶν ἐπιστολῶν τῶν κατατεθειμένων πρὸς διεκπεραίωσιν εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πολωνικὸν Προξενεῖον. Τέλος, ἡ Ρουμανία κατὰ τὸ 1919 ἐφωδίασε τὸ παρὰ τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει Προξενείῳ της προσηρτημένον ταχυδρομικὸν γραφεῖον μὲ εἰδικὴν σειρὰν γραμματοσήμων ρουμανικῶν τῆς ἐκδόσεως 1901, ἐφ' ὧν ἐναπετέθη ἐπισήμασμα φέρον ἐντὸς διπλογραμμωτοῦ κύκλου τὴν ἐπιγραφὴν POSTA ROMANA-CONSTANTINOPOL.

(Ε. Φ. Ε.)

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σκαρλάτου Δ. τοῦ Βυζαντίου*, «Ἡ Κωνσταντινούπολις» (Ἀθῆναι, 3 τόμ. 1851—1869), ἔργον δοκιμώτατον, ἀναφερόμενον καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐγκυκλοπαιδείας, βασιζόμενον δὲ ἐπὶ ἰδίων γνώσεων καὶ μακρῶν μελετῶν τοῦ συγγραφέως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ συγγράμματος τοῦ *J. von Hammer*, «Konstantinopel und der Bosporus» (2 τόμ. 1822).— *Α. Γ. Πασπάτη*, «Βυζαντιναὶ μελέται» (ἐν Κωνσταντινουπόλει 1877).— *Mordtmann*, «Esquisse topographique de Constantinople» (1892).—*H. Barth*, «Konstantinopel» (11 τόμ. 1901). — *Oberhummer*, «Constantinopolis» (1899).— *Goltz Pascha*, «Karte der Umgebung von Konstantinopel» 1 : 100.000 μὲ κείμενον (1897). — *F. Schrader*, «Konstantinopel» (1917). — *C. Gurlitt*, «Konstantinopel» (1908).—*Ducange*, «Constantinopolis christiana» (Βενετίῃσιν 1729).—*Théophile Gautier*. «Constantinople» (Paris 1853—1877). —*de Amicis*, «Constantinopoli» (Μιλάνον 1881).—*Tchihatcheff*, «Le Bosphore et Constantinople» (Paris 1864). — *Pulgher*, «Les anciennes églises byzantines de Constantinople» (Vienne 1878—1880).—*James Dallaway*, «Constantinopel ancient and modern» (London 1797). — *Δζελὰλ Ἐσαν* «Constantinople, de Byzance à Stamboul» (1909).—*A Van Millingen*, «Byzantine Churches in Constantinople» (1912).— *J. Ebersolt* et *A. Thiers*, «Les églises de Constantinople» (1913).—*G. Schlumberger*, «Le siège, la prise et le sac de Constantinople par les Turcs en 1453» (1914).—*H. G. Dwight*, «Constantinople old and new» (1915).—*J. Ebersolt*, «Constantinople Byzantine et les voyageurs du Levant» (1919). —*E. Pears*, «Forty years in Constantinople» (1916).—*C. R. Johnson*, «Constantinople to-day» (1922).—*C. Diehl*, «Constantinople» (1924).—*George Young*, «Constantinople» (1926).

Ν. Μ.

—**«Κωνσταντινούπολις».** Τίτλος ἑλληνικῶν ἐφημερίδων: —1) Ἐφημερὶς «τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς» ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἱδρυθεῖσα τῷ 1866 —2) Ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς «τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς», ἱδρυθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1926 ὑπὸ τῶν Κ. Γ. Μακρίδη καὶ Α. Ἰ. Αἰγίδη.

—Π.

Digitized by Google

—**Κωνσταντινουπόλεως *συνδιάσκεψις*.** Διπλωματικὴ συνδιάσκεψις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἓξ μεγάλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων (Ἀγγλίας, Αὐστροουγγαρίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Ἰταλίας, Ρωσίας) καὶ τῆς Τουρκίας, συνελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς ἐπίλυσιν τῶν δυσχερειῶν καὶ τῆς ἀνωμάλου καταστάσεως, αἵτινες, γεννηθεῖσαι εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας συνεπείᾳ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης, τοῦ Τουρκοσερβικοῦ πολέμου καὶ ἐπαναστατικῶν τινων κινημάτων ἐν Βουλγαρίᾳ, ἠπείλουν νὰ προκαλέσωσι γενικωτέρας περιπλοκάς. Ἐπειδὴ τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα συνεκλόνιζον τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον ὠφείλοντο εἰς ὑποκινήσεις τῆς Ρωσίας, ἐπιδιωκούσης νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ πρόγραμμα τῆς πρὸς τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Μεσόγειον καθόδου αὐτῆς, ἡ συνδιάσκεψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως προὐκλήθη ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐκείνων Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι εἶχον συμφέρον νὰ ματαιώσωσι τὸ πρόγραμμα τοῦτο, καὶ ἰδίως ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Αἱ ρωσικαὶ ὑποκινήσεις, αἵτινες ἐκράτουν ἐν ἀνησυχίᾳ τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον, ἤρχισαν κυρίως μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1854—1856, ὅτε ἤρχισε κάπως ἐντατικώτερον καὶ ἡ ἐθνικὴ κίνησις τῶν Βουλγάρων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Σέρβων τῆς Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης ἀφ' ἑτέρου, ὑποκινουμένων ὑπὸ τῶν ἡγεμονιῶν τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου. Ἤδη τῷ 1857, τῷ 1861 καὶ τῷ 1867 εἶχον ἐξεγερθῆ οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης, στενάζοντες ὑπὸ τὰς καταπιέσεις τῶν ὀργάνων τῆς κεντρικῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἐγχωρίων ἀρνησιθρήσκων μεγαλοκτηματιῶν. Ἡ ἐξέγερσις ἐπανελήφθη τῷ 1875, ὅτε οἱ Ἑρζεγοβίνιοι ἐπανεστάτησαν καὶ πάλιν, ζητοῦντες ἐλάττωσιν φόρων καὶ ἐντοπίαν χωροφυλακήν. Μετὰ τὰς πρώτας ἥττας τοῦ πρὸς καταστολὴν ἀποσταλέντος τουρκικοῦ στρατοῦ, ἡ Πύλη ἤρχισε νὰ ὑπόσχεται φορολογικάς τινας τροποποιήσεις καὶ τὴν ἰσότητα Μουσουλμάνων καὶ Χριστιανῶν (φιρμάνιον τῆς 12 Δεκεμβρίου 1875). Ἀλλ' οἱ ἐπαναστάται δὲν ἔδιδον πλέον προσοχὴν εἰς ὑποσχέσεις. Τῆς καταστάσεως ταύτης ἐπεχείρησε νὰ ἐπωφεληθῇ ἡ Αὐστροουγγαρία, ἐπεμβαίνουσα κατ' ἀρχὰς διπλωματικῶς. Ἀφοῦ συνεννοήθη προηγουμένως μετὰ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Γερμανίας, ὁ Αὐστροοῦγγρος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν κόμις Ἀνδράσυ ἐπέδωκεν εἰς τὴν Πύλην διακοίνωσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτει σειρὰν ὅλων μεταρρυθμίσεων καὶ τὸν διορισμὸν μεικτῆς ἐπιτροπῆς ἐλέγχου. Ὁ σουλτᾶνος ἐδέχθη τὰς ἀπαιτήσεις ταύτας (12 Φεβρουαρίου 1876), ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις δὲν κατέπαυε, ἡ δ' ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ φανατικῶν Τούρκων διαπραχθεῖσα δολοφονία τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ προξένων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας προὐκάλεσε τοιαύτην ἀγανάκτησιν κατὰ τῆς Τουρκίας ἐν Εὐρώπῃ, ὥστε ἡ Ρωσία ἐνόμισεν ὅτι ἡ στιγμὴ ἦτο εὐνοϊκή, ὅπως προκαλέσῃ πανευρωπαϊκὴν ἐπέμβασιν ὑπὲρ τῶν σλαυϊκῶν πληθυσμῶν τῆς Τουρκίας. Ἐπεδόθη τότε εἰς τὴν Πύλην κοινὸν ὑπόμνημα τῆς Γερμανίας, Αὐστροουγγαρίας καὶ Ρωσίας, καλοῦν τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς διὰ τῆς διακοινώσεως τοῦ κόμιτος Ἀνδράσυ ζητηθείσας μεταρρυθμίσεις καὶ νὰ συνάψῃ ἀνακωχὴν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο, διὰ τοῦ ὁποίου ἠπειλεῖτο πλέον ἡ βιαία ἐφαρμογὴ τῶν μεταρρυθμίσεων, ἔτυχε τῆς ἐγκρίσεως ὅλων τῶν δυνάμεων πλὴν τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ἠκολούθει πολιτικὴν φιλότουρκον. Ἐνθαρρυνομένη ὑπὸ ταύτης ἡ Πύλη ἠρνήθη νὰ δεχθῇ ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας ἐθεώρει ὅτι ἔθιγον τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Ὅτε ὅμως εἰς τὰς περιπλοκὰς ταύτας προσετέθησαν καὶ τὰ ἐν Βουλγαρίᾳ ἐπαναστατικὰ κινήματα, συνοδευθέντα ὑπὸ σφαγῶν καὶ ἄλλων φρικαλεοτήτων, ἡ Ἀγγλία δὲν ἠδυνήθη πλέον νὰ μείνῃ ἀπαθὴς πρὸ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς δημοσίας γνώμης. Ὁ Ἄγγλος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδος Derby ἐτηλεγράφει εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Ἀγγλίας ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τὴν Πύλην ὅτι «πᾶσα ἐπανάληψις τῶν τοιούτων ἐγκλημάτων θὰ ἦτο ὀλεθριωτέρα τῆς ἀπωλείας μιᾶς μάχης. Ἡ ἀγανάκτησις τῆς Εὐρώπης θὰ ἦτο πλέον ἀκαταγώνιστος καὶ θὰ ἐπηκολούθει ἀμέσως ἐπέμβασις ἐχθρική».

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Σερβία, ἥτις ἦτο τότε ἁπλῆ ἡγεμονία, ἐπιδιώκουσα τὴν ἕνωσιν ὅλων τῶν Νοτιοσλαύων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Βουλγάρων, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας (1 Ἰουλίου 1876). Τὰ σερβικὰ ὅμως στρατεύματα ἡττήθησαν καὶ ὁ ἡγεμὼν Νικόλαος Ὀβρένοβιτς ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπέμβασιν τῆς Εὐρώπης. Ἡ πύλη προέβαλε πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ὅρους ἀπαραδέκτους, περιορίζοντας σημαντικῶς τὸ καθεστὼς τῆς σερβικῆς ἡγεμονίας διὰ τῆς ἐπαναφορᾶς τουρκικῶν φρουρῶν εἰς τὰς ὀχυρὰς πόλεις τῆς Σερβίας. Εἰς τὰς τουρκικὰς ταύτας ἀπαιτήσεις ἀπήντησεν ἡ Ρωσία, προτείνουσα εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν τὴν ὑπ' αὐτῆς κατοχὴν τῆς Βοσνίας, Ἑρζεγοβίνης καὶ Βουλγαρίας. Ἡ Ἀγγλία ὅμως ἀντέπραξε κατὰ τῆς προτάσεως ταύτης, ζητοῦσα δι' ἰδικοῦ της ὑπομνήματος τὴν διατήρησιν τοῦ καθεστῶτος καὶ μεταρρυθμίσεις μετ' ἐγγυήσεων. Ἀλλὰ καὶ ταύτας ἀπέρριψεν ἡ Πύλη, διότι τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἐξηκολούθουν νικῶντα ἐν Σερβίᾳ. Αἱ πολεμικαὶ αὗται ἐπιχειρήσεις ἐσταμάτησαν μόνον κατόπιν ἀπειλητικοῦ τελεσιγράφου τῆς Ρωσίας (31 Ὀκτωβρίου 1876) καὶ ἐπὶ τέλους ἔγινε δεκτὴ ἡ ἀγγλικὴ πρότασις καὶ συνῆλθεν ἡ συνδιάσκεψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως πρὸς εἰρήνευσιν τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῇ βάσει ἀγγλικοῦ σχεδίου μεταρρυθμίσεων.

Ἡ συνδιάσκεψις, συνελθοῦσα εἰς τὸ παρὰ τὴν συνοικίαν Κασὶμ-πασᾶ μέγαρον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν, διήρκεσεν ἀπὸ τῆς 11/23ης Δεκεμβρίου 1876 μέχρι τῆς 8/20 Ἰανουαρίου 1877, συνεδριάσασα ἐννεάκις. Ἀντιπρόσωποι τῆς Τουρκίας ἦσαν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Σαφβὲτ πασᾶς καὶ ὁ ἐν Βερολίνῳ πρέσβυς Ἐτχὲμ πασᾶς, γραμματεὺς ὁ τότε ὑφυπουργὸς καὶ βραδύτερον ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας Ἀλέξανδρος Καραθεοδωρῆ πασᾶς. Τῆς Ρωσίας πληρεξούσιος ἦτο ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει γραμματεὺς κόμις Ἰγνάτιεφ, τῆς Ἀγγλίας ὁ κατόπιν πρωθυπουργὸς μαρκήσιος Σαλισβουρὺ καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων (Γερμανίας, Αὐστροουγγαρίας, Γαλλίας, Ἰταλίας) οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευταὶ καὶ ἄλλοι διπλωμάται τῶν χωρῶν τούτων. Εἰς τὸ ἀγγλικὸν σχέδιον τῶν μεταρρυθμίσεων δὲν ἐγίνετο λόγος περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν εὐρωπαϊκῶν τῆς Τουρκίας ἐπαρχιῶν, διότι οἱ τότε κυβερνῆται τῆς Ἑλλάδος, προκρίνοντες τὴν πολιτικὴν τῆς οὐδετερότητος ἐν μέσῳ τῶν πρὸ πολλοῦ ἐξελισσομένων γεγονότων τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, δὲν ἐφρόντισαν νὰ προκαλέσουν διὰ καταλλήλων ἐνεργειῶν τὴν προσοχὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας καὶ κοινῆς γνώμης. Ἐξυπηρετοῦντες διὰ τῆς ἀδρανείας των τὴν φιλότουρκον πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας, ἐφείλκυον τὴν δυσμένειαν τῆς Ρωσίας, τῆς ὁποίας ὁ ἐν Ρώμῃ πρεσβευτὴς βαρῶνος Uxkull παρετήρει ὅτι αἱ ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι ἀφῆκαν νὰ παρέλθῃ ἡ εὐκαιρία, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ ἐπαναστατήσωσι συγχρόνως μετὰ τῶν Σλαύων, ὁπότε καὶ ἡ Ρωσία θὰ ἐνήργει ὑπὲρ αὐτῶν. Ἀλλ' ἔναντι τῆς τόσον συμφερούσης εἰς τὴν Τουρκίαν ἑλληνικῆς οὐδετερότητος, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην φιλικὴν διάθεσιν ἐδείκνυε πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ὅλα τὰ ἑλληνικὰ ζητήματα παρέμενον ἄλυτα, ἡ Πύλη ἠρνεῖτο τὴν συγκατάθεσιν αὐτῆς διὰ την σιδηροδρομικὴν σύνδεσιν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δικτύου, ἀπέρριπτε τὰ δίκαια αἰτήματα τῶν Κρητῶν, παρεχώρει νέας εὐνοίας εἰς τὸν ἔξαρχον τῶν Βουλγάρων καὶ παρεσκεύαζε τὸν ἐποικισμὸν τῆς Ἠπείρου καὶ Θεσσαλίας διὰ Κιρκασίων, πρὸς ἀλλοίωσιν τοῦ ἐθνολογικοῦ χαρακτῆρος τῶν ἑλληνικῶν τούτων χωρῶν. Ἐν τούτοις ἠκούσθη ἐν τῇ Δ. Εὐρώπῃ φωνὴ ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ «Times» καὶ τὸ «Daily News» ἔγραφον ὅτι ἦτο ἀδικία καὶ συνάμα ἀπερισκεψία νὰ παραχωροῦνται πλεονεκτήματα ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς Σλαύους καὶ νὰ ἀδικῆται ἡ Ἑλλάς. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἰταλία, ἡ Αὐστρία καὶ αὐτὴ ἡ Γερμανία ἐδείκνυον διαθέσεις νὰ ὑποστηρίξωσιν ἐνδεχομένας ἑλληνικὰς διεκδικήσεις. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς πρώτης συνεδρίας, καταναλωθείσης κυρίως εἰς την ἀνάγνωσιν τουρκικῆς ἐκθέσεως ἐπὶ τῶν γεγονότων τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἡ Πύλη ἀπεπειράθη νὰ ματαιώσῃ τὰς περὶ μεταρρυθμίσεων εὐρωπαϊκὰς προτάσεις, εἰσάγουσα τὸ συνταγματικὸν καθεστὼς ἐν εἴδει πανακείας κατὰ τοῦ χρονίου νοσήματος τῆς κακοδιοικήσεως ἐξ οὗ ἔπασχε καὶ κατὰ τῆς ἀπὸ ἐτῶν ἐξακολουθούσης ταραχώδους ἀκαταστασίας. Ἐνῷ ἐξηκολούθει ἡ συζήτησις ἐπὶ τῆς τουρκικῆς ἐκθέσεως, ἠκούσθησαν χαιρετιστήριοι κανονιοβολισμοί, ὁ δὲ προεδρεύων Σαφβὲτ πασᾶς ἐξηγεῖ ὅτι ἐσήμαινον τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ συντάγματος, τὸ ὁποῖον, ὡς εἶπεν, ἀπετέλει τὴν ἀπαρχὴν νέας περιόδου εὐτυχίας καὶ εὐημερίας τῶν λαῶν τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ Εὐρωπαῖοι ὅμως πληρεξούσιοι ἐτόνισαν, ὅτι ἡ συνδιάσκεψις συνῆλθεν ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν εἰρήνην.

Κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίασιν ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας κόμις Chaudordy ὑπέβαλε σχέδιον εἰρηνεύσεως, περιλαμβάνον τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς εἰρήνης μετὰ τῆς Σερβίας, εἰς ἣν θὰ παρεχωρεῖτο, παρὰ τὰς ἥττας της, τὸ διαμέρισμα τοῦ Μάλι-Σβόρνικ, καὶ μετὰ τοῦ Μαυροβουνίου, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ προσηρτᾶτο ἡ παράλιος πόλις Σπίτσια καὶ 12 περιφέρειαι τῆς Ἑρζεγοβίνης καὶ τῆς Ἀλβανίας. Συγχρόνως ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Γαλλίας ὑπέβαλε λεπτομερὲς σχέδιον μεταρρυθμίσεων, προβλέπον τὴν αὐτοδιοίκησιν τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Βουλγαρίας μετὰ μέρους τῆς Μακεδονίας ὑπὸ διεθνῆ ἔλεγχον. Διὰ τοῦ σχεδίου τούτου ἠγνοοῦντο τελείως τὰ δικαιώματα τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, τόσον, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Τοῦρκος ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἠναγκάσθη νὰ παρατηρήσῃ, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 23/4 Ἰανουαρίου, ὅτι αἱ δύο αὐτόνομοι Βουλγαρίαι, τῶν ὁποίων ἐπροτείνετο ἡ ἵδρυσις (μὲ πρωτεύουσαν τὸ Τύρνοβον ἡ μία καὶ τὴν Σόφιαν ἡ ἄλλη), περιελάμβανον τὸ βόρειον μέρος τῆς Θρᾴκης καὶ ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Μακεδονίαν μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Θεσσαλονίκης, ἤτοι μέρη κατοικούμενα ὑπὸ πληθυσμοῦ ἑλληνικοῦ. Εἶναι δὲ φανερόν, προσθέτει ὁ Τοῦρκος ὑπουργός, ὅτι ἡ ἵδρυσις τῶν νέων ἐπαρχιῶν θὰ προὐκάλει εἰς πολλὰ σημεῖα λυσσώδη ἀγῶνα μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ βουλγαρικοῦ στοιχείου. Ἑπομένως, ἔλεγεν, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἀποκρούει τὴν προτεινομένην διαίρεσιν: 1) ὡς ἐξερχομένην τῶν ὁρίων τοῦ προγράμματος τῆς συνδιασκέψεως, 2) ὡς τείνουσαν εἰς τὸ νὰ καθιερώσῃ διοικητικῶς καὶ ἐπισήμως τὴν κατὰ φυλὰς διαίρεσιν, ἥτις εἶναι ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸ σύνταγμα, καὶ 3) ὡς προοριζομένην νὰ προκαλέσῃ ἀσφαλῶς σφοδρὸν ἀγῶνα μεταξὺ τοῦ μουσουλμανικοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου ἀφ' ἑνὸς καὶ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἀφ' ἑτέρου. Εἰς τὰς παρατηρήσεις ταύτας ἀπήντα ὁ Ἰταλὸς ἀντιπρόσωπος κόμις Κόρτι, λέγων ὅτι ὁ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἀγὼν θὰ ἦτο ἁπλῶς ἐκλογικός, περιοριζόμενος μόνον περὶ τὰς κάλπας. Ἡ μόνη μέριμνα τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ σχεδίου ὑπὲρ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου ἦτο ἡ διάταξις, καθ' ἣν «εἰς τὰ καντόνια (δηλαδὴ εἰς τοὺς δήμους), εἰς τὰ ὁποῖα ἡ χρῆσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι γενική, αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ θὰ δύνανται νὰ χρησιμοποιῶσι τὴν γλῶσσαν ταύτην». Εἰς μόνην λοιπὸν τὴν κατωτάτην διοικητικὴν βαθμῖδα ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψει οἱ Ἕλληνες τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας. Μόνον κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ρωσίας ἔκαμε λόγον περὶ παραπόνων τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου.

Τὸ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων προτεινόμενον σχέδιον εἰσῆγε τὴν διοικητικὴν διαίρεσιν εἰς δήμους 5—10.000 κατοίκων, μὲ αἱρετὰς δημοτικὰς ἀρχάς, εἰς σαντζάκια (νομούς, départements) μὲ νομάρχας Χριστιανοὺς ἢ Μουσουλμάνους ἀναλόγως τῆς πλειοψηφίας τοῦ νομοῦ, διοριζομένους ὑπὸ τῆς Πύλης προτάσει τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ διὰ μίαν τετραετίαν. Ἑκατέρας τῶν δύο ἱδρυομένων μεγάλων ἐπαρχιῶν θὰ προΐστατο γενικὸς διοικητὴς (βαλῆς) Χριστιανός, ὑπήκοος Ὀθωμανὸς ἢ ἀλλοδαπός, διοριζόμενος διὰ μίαν πενταετίαν ὑπὸ τῆς Πύλης μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῶν «ἐγγυητριῶν Δυνάμεων» καὶ δυνάμενος νὰ παυθῇ μόνον κατόπιν παραπομπῆς εἰς δίκην δι' ἀποφάσεως τοῦ ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς γενικῆς διοικήσεως ἑδρεύοντος ἐφετείου. Παρὰ τὸν γενικὸν διοικητὴν θὰ ὑπῆρχε καὶ ἐπαρχιακὴ συνέλευσις ἐκλεγομένη διὰ μίαν τετραετῆ περίοδον ὑπὸ τῶν δημοτικῶν συμβουλίων συνερχομένων κατὰ ἐκλογικὰς περιφερείας 30.000—40 000 κατοίκων. Ἡ συνέλευσις αὕτη θὰ διώριζε διοικητικὴν ἐπιτροπήν, εἶδος ἐπιτοπίου ὑπουργικοῦ συμβουλίου συμπαραστατοῦντος τὸν γενικὸν διοικητήν. Θὰ καθωρίζετο ἰδιαίτερος δι' ἑκατέραν τῶν ἐπαρχιῶν πενταετὴς προϋπολογισμός, ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ ὁποίου μόνον τὰ 30 % θὰ ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δημοσίου χρέους καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς κεντρικῆς διοικήσεως, τὰ δὲ λοιπὰ θὰ διετίθεντο διὰ τὰς τοπικὰς ἀνάγκας. Ἡ ἐπιτόπιος γλῶσσα θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ἐξίσου μὲ τὴν τουρκικὴν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς θὰ παρέμενεν εἰς τὰ φρούρια καὶ τὰς πόλεις, μόνον δὲ ἐν καιρῷ πολέμου θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ κατ' αἴτησιν τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ. Ἐξωδίκως ἐγίνετο λόγος καὶ περὶ ἀποστολῆς Βέλγων ἀξιωματικῶν ἢ καὶ βελγικοῦ στρατοῦ πρὸς προσωρινὴν κατοχὴν τῆς χώρας. Θὰ κατηρτίζετο δὲ καὶ ἐθνοφυλακὴ ὡς καὶ ἐπιτόπιος χωροφυλακὴ ἐκ Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων. Ὁ εὐρωπαϊκὸς ἔλεγχος θὰ ἐξησκεῖτο διὰ διεθνοῦς ἐπιτροπῆς, διοριζομένης ὑπὸ τῶν Δυνάμεων καὶ ἐχούσης τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ὅλου σχεδίου τῶν μεταρρυθμίσεων.

Οἱ Τοῦρκοι ἀντιπρόσωποι ἐπολέμησαν τὸ σχέδιον, τὴν δὲ 8/20 Ἰανουαρίου ὁ Σαφβὲτ πασᾶς ἀνεκοίνωσεν, ὅτι συμβούλιον ἐκ 200 προσώπων ἀνηκόντων εἰς ὅλας τὰς τάξεις, περιλαμβάνον δὲ καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν μὴ μουσουλμανικῶν κοινοτήτων, ἀπέκρουσε τὸν διορισμὸν τῶν δύο γενικῶν διοικητῶν μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῶν Δυνάμεων, ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν διεθνῆ ἐπιτροπὴν τοῦ ἐλέγχου ὡς παραβιάζουσαν τὸ 1ον ἄρθρον τοῦ πρὸ τῆς συνδιασκέψεως γνωστοποιηθέντος ἀγγλικοῦ σχεδίου, καθ' ὃ βάσις τῶν μεταρρυθμίσεων θὰ ἦτο ἡ διατήρησις τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Τουρκίας. Συνεπείᾳ τῆς στάσεως ταύτης τῆς Πύλης, ἡ συνδιάσκεψις διελύθη ἄπρακτος ὑπὸ τὰς ἀπειλὰς τοῦ στρατηγοῦ Ἰγνάτιεφ, λέγοντος ὅτι ἂν ἐπανελαμβάνοντο αἱ ἐχθροπραξίαι μετὰ τῆς Σερβίας καὶ τοῦ Μαυροβουνίου, ἢ ἂν διεκινδύνευε σοβαρῶς ἡ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας, ἡ ρωσσικὴ κυβέρνησις θὰ ἐθεώρει τοῦτο πρόκλησιν κατὰ τῆς Εὐρώπης. Καὶ κατέληξεν εὐχόμενος νὰ μὴ μετανοήσωσιν οἱ σύμβουλοι τοῦ σουλτάνου διὰ τὰς ἀποφάσεις των. Μετὰ τὴν συνδιάσκεψιν ἐξηκολούθησαν αἱ διπλωματικαὶ διαπραγματεύσεις καὶ τὰ γεγονότα τῶν Βαλκανίων, ἀπολήξαντα τῇ 12/24 Ἀπριλίου 1877 εἰς τὴν κήρυξιν πολέμου ὑπὸ τῆς Ρωσίας κατὰ τῆς Τουρκίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐν *Gabriel Nouradoughian*: Recueil d'actes intern. de l'Emp. Ott. (τομ. 4, σ. 400—494).

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

— **Κωνσταντινουπόλεως συνθῆκαι.** Ἐν *Κωνσταντινουπόλει* ὑπεγράφησαν πλεῖσται συνθῆκαι. Αἱ κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι αἱ ἑξῆς, ἀναφερόμεναι καὶ εἰς τὰς συλλογὰς συνθηκῶν καὶ διπλωματικῶν ἐγγράφων, σῳζόμεναι ἐν κειμένῳ ἢ ἐν περιλήψει 1) Σύμβασις διετοῦς ἀνακωχῆς μεταξὺ Μωάμεθ Β' καὶ τῶν Ἱπποτῶν τῆς Ρόδου (1481). 2) Συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὶτ Β' καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως (15 Ἰουλίου ν 1498). 3) Διομολόγησις τοῦ σουλτάνου Σουλεϊμὰν τοῦ Α' πρὸς Φραγκῖσκον Α' βασιλέα τῆς Γαλλίας, ὑπογραφεῖσα ἐπὶ πρέσβεως Jean de La Forest (Φεβρουάριος 1535). 4) Συνθήκη εἰρήνης μετὰ τῆς Δημοκρατίας τῆς Ἑνετίας περὶ ἐκχωρήσεως εἰς τοὺς Τούρκους τῆς Μονεμβασίας, τοῦ Ναυπλίου καὶ τῶν νήσων Σκύρου, Πάτμου, Πάρου, Ἀντιπάρου, Ἴου, Αἰγίνης καὶ Ἀστυπαλαίας (20 Ὀκτωβρίου 1540). 5) Συνθήκη συμμαχίας μεταξὺ Σουλεϊμὰν Α' καὶ Ἑρρίκου Β' τῆς Γαλλίας ἐναντίον Καρόλου Ε' (1 Φεβρουαρίου 1553). 6) Συνθήκη εἰρήνης ὀκταετοῦς διαρκείας μεταξὺ Σουλεϊμὰν Α' καὶ Φερδινάνδου Α' τῆς Αὐστρίας (Μάρτιος 1562). 7) Συνθήκη εἰρήνης ὀκταετοῦς διαρκείας μεταξὺ Σελὶμ Β' καὶ Μαξιμιλιανοῦ Β' τῆς Αὐστρίας, ἔναντι ἐτησίου δώρου 30.000 οὑγγρικῶν δουκάτων εἰς τὸν σουλτᾶνον (17 Φεβρουαρίου 1568). 8) Β' διομολόγησις πρὸς τὴν Γαλλίαν (18 Ὀκτωβρίου 1569). 9) Συνθήκη φιλίας Σελὶμ Β' μετὰ τοῦ τσάρου Ἰβὰν τοῦ Τρομεροῦ τῆς Ρωσίας (1570). 10) Συνθήκη ὀκταετοῦς εἰρήνης Σελὶμ Β' μετὰ Μαξιμιλιανοῦ Β' (24 Ὀκτωβρίου 1573). 11) Συνθήκη ὀκταετοῦς εἰρήνης Μουρὰτ Γ' μετὰ Ροδόλφου Β' τῆς Αὐστρίας (11 Ἰανουαρίου 1584). 12) Συνθήκη εἰρήνης μετὰ τῆς Περσίας (21 Μαρτίου 1590). 13) Γ' Διομολόγησις Ἀχμὲτ Α' πρὸς Ἑρρῖκον Δ' τῆς Γαλλίας (20 Μαΐου 1604). 14) Συνθήκη εἰρήνης μετὰ τῆς Περσίας (1613). 15) Συνθήκη εἰκοσαετοῦς εἰρήνης Μωάμεθ Δ' μετὰ Φερδινάνδου Γ' τῆς Αὐστρίας (1 Ἰουλίου 1649). 16) Διομολόγησις Μωάμεθ Δ' πρὸς Πολωνίαν (6 Μαρτίου 1678). 17) Συνθήκη εἰρήνης Τουρκίας καὶ Πολωνίας (12 Σεπτεμβρίου 1679). 18) Ἀνανέωσις διομολογήσεως πρὸς Ὁλλανδίαν (15 Σεπτεμβρίου 1680). 19) Συνθήκη εἰρήνης μετὰ τῆς Αὐστρίας, ἀνανεοῦσα τὴν τοῦ Βάσβαρ τοῦ 1664. 20) Συνθήκη εἰρήνης συναφθεῖσα διὰ μίαν τριακονταετίαν μετὰ τῆς Ρωσίας, ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου (13 Ἰουνίου 1700). 21) Ἀνανέωσις τῆς μετὰ τῆς Ρωσίας συνθήκης εἰρήνης (4 Ἰανουαρίου 1710). 22) Συνθήκη εἰρήνης διὰ μίαν εἰκοσιπενταετίαν μετὰ τῆς Ρωσίας κατόπιν μεσολαβήσεως τῶν πρέσβεων Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας (16 Ἀπριλίου 1712). 23) Συνθήκη εἰρήνης μετὰ τῆς Ρωσίας (16 Νοεμβρίου 1720). 24) Συνθήκη Τουρκίας καὶ Ρωσίας περὶ διανομῆς ἐπαρχιῶν τῆς βορείου Περσίας (23 Ἰουνίου 1724). 25) Συνθήκη εἰρήνης μετὰ τῆς Περσίας. 26) Συνθήκη ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας μετὰ τῆς Σουηδίας (21 Ἰανουαρίου 1737). 27) Συνθήκη συμμαχικὴ Τουρκίας καὶ Σουηδίας (23 Δεκεμβρίου 1739). 28) Συνθήκη φιλίας, ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας μεταξὺ τοῦ σουλτάνου Μαχμοὺτ Α' καὶ τοῦ βασιλέως Καρόλου Β' τῶν δύο Σικελιῶν (7 Ἀπριλίου 1740), διομολόγησις πρὸς τὴν Γαλλίαν διὰ τοῦ μαρκησίου Villeneuve, πρεσβευτοῦ τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' (28 Μαΐου 1740). 29) Συνθήκη φιλίας καὶ ἐμπορίου Τουρκίας καὶ Αὐστρίας (26 Μαΐου 1747). 30) Συνθήκη φιλίας Τουρκίας καὶ Πρωσσίας (22 Μαρτίου 1761). 31) Συνθήκη Τουρκίας καὶ Αὐστρίας περὶ ἐκχωρήσεως εἰς τὴν τελευταίαν τῆς Βουκοβίνης καὶ καθορισμοῦ τῶν συνόρων τῆς Τρανσυλβανίας (7 Μαΐου 1775). 32) Συνθήκη Τουρκίας καὶ Ρωσίας ἐπεξηγηματικὴ τῆς τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ, ὑπογραφεῖσα ἐν Ἀϊναλῆ Καβὰκ Κωνσταντινουπόλεως (10/21 Μαρτίου 1779). 33) Συνθήκη εἰρήνης καὶ ἐμπορίου μετὰ τῆς Ἱσπανίας (14 Σεπτεμβρίου 1782). 34) Συνθήκη ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας Τουρκίας καὶ Ρωσίας (10/21 Ἰουνίου 1783). 35) Συνθήκη στρατιωτικῶν ἐπιδομάτων πρὸς τὴν Σουηδίαν, ὑπογραφεῖσα ἐν Βέηκοζ Κωνσταντινουπόλεως (11 Ἰουλίου 1789). 36) Συνθήκη συμμαχίας Τουρκίας καὶ Πρωσσίας (31 Ἰανουαρίου 1790). 37) Συνθήκη ὀκταετοῦς ἀμυντικῆς συμμαχίας Τουρκίας καὶ Ρωσίας (23 Δεκεμβρίου 1798). 38) Συνθήκη ἀμυντικῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Ἀγγλίας (5 Ἰανουαρίου 1799). 39) Συνθήκη ἀμυντικῆς συμμαχίας Τουρκίας καὶ βασιλείου τῶν Δύο Σικελιῶν (21 Ἰανουαρίου 1799). 40) Σύμβασις Τουρκίας καὶ Ρωσίας περὶ Ἰονίων νήσων (21 Μαρτίου 1800), ὁρίζουσα ὅτι αἱ νῆσοι αὗται θὰ ἀποτελέσωσι «Δημοκρατίαν τῶν Ἑπτὰ Νήσων», ὑποκειμένην εἰς τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ διοικουμένην ὑπὸ τῶν προκρίτων τῆς χώρας, καὶ ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐγγυηθῇ τὴν ἀκεραιότητα τῆς δημοκρατίας ταύτης, τὴν τήρησιν τοῦ συντάγματός της καὶ τῶν παραχωρηθησομένων εἰς αὐτὴν προνομίων. Ἡ δημοκρατία καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτῆς ἀπολαύουσι διὰ τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν σύνταγμα καὶ τὸ ἐμπόριον ἁπάντων τῶν προνομίων, ὧν ἀπολαύει ἡ δημοκρατία τῆς Ραγούζης καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτῆς. Ἡ δημοκρατία θὰ ἔχῃ προξένους καὶ ὑποπροξένους ἐν Τουρκίᾳ. Ἡ Ἑπτάνησος θὰ πληρώνῃ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην φόρον 75 000 γροσίων κατὰ τριετίαν, εἰς ἔνδειξιν τῆς ὑποτελείας της. Οἱ ὑπήκοοι τῆς Ἑπτανήσου δὲν θὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὸν κεφαλικὸν ἢ εἰς ἄλλον τινὰ φόρον ἐν Τουρκίᾳ. Τὰ φρούρια τῶν νήσων διατηροῦνται. Πρὸς ἐξασφάλισιν ὅμως ἐναντίον ἐνδεχομένων γεγονότων (κατὰ τοὺς τότε διαρκοῦντας ναπολεοντείους πολέμους) θὰ ἐπιτρέπεται εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Τουρκίαν ἢ εἰς τοὺς στολάρχους αὐτῶν νὰ εἰσάγωσιν εἰς τὰ φρούρια τακτικὸν στρατόν, ἀλλὰ πάντοτε μὲ τὴν συγκατάθεσιν τῆς δημοκρατίας καὶ κατόπιν ἀμοιβαίας συνεννοήσεως τῶν δύο συμβαλλομένων δυνάμεων ἢ τῶν δύο στολάρχων. Τὰ στρατεύματα θὰ παραμένωσιν ἐφ' ὅσον ἤθελεν εἶναι ἀναγκαῖον, ἀλλὰ μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου αἱ δύο δυνάμεις θὰ ἐκκενῶσι τὰς νήσους καὶ θὰ ἀποσύρωσιν ἀμέσως τοὺς στόλους καὶ τὰ στρατεύματα αὐτῶν. Οἱ ἔμποροι καὶ πλοίαρχοι τῶν νήσων θὰ ἐξακολουθήσωσι νὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα τῆς ναυσιπλοΐας ἐν τῷ Εὐξείνῳ, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τὴν ἰδίαν των σημαίαν. Ἡ Πύλη ὑπόσχεται ὅτι τὰ πολεμικὰ αὐτῆς πλοῖα δὲν θὰ πλέωσιν ἐντὸς τῶν ὑδάτων τῶν νήσων, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει ἐπείγουσα ἀνάγκη. Ἡ Πύλη θὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς τὰ πλοῖα τῆς Βερβερίας νὰ εἰσπλέωσιν εἰς τὰ ἐν λόγῳ ὕδατα. Διὰ τῆς αὐτῆς συμβάσεως προσαρτῶνται εἰς τὴν Τουρκίαν ἡ Πρέβεζα, ἡ Πάργα, ἡ Βόνιτσα καὶ τὸ Βουθρωτόν, ἀλλ' εἰς τοὺς κατοίκους, ὄντας ἅπαντας Χριστιανούς, ἐξασφαλίζονται τὰ θρησκευτικά, διοικητικὰ καὶ δικαστικὰ προνόμια, ὧν ἀπολαύουσιν οἱ πληθυσμοὶ τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας. Ἑπομένως διατηροῦνται τὰ ἐπιτόπια ἔθιμα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ ποινικὴν δικονομίαν, τὴν κληρονομικὴν τάξιν καὶ ἄλλα, θὰ ὑπάρχῃ ὅμως Μουσουλμᾶνος στρατιωτικὸς διοικητής, οὗτινος τὰ καθήκοντα καὶ ἡ ἕδρα θὰ καθορισθῶσιν ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς δημοκρατίας τῆς Ἑπτανήσου. Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων τούτων θὰ πληρώσωσι μέτριον φόρον, μὴ ὑπερβαίνοντα τὸ ποσὸν ὅπερ κατεβάλλετο τέως εἰς την Ἑνετίαν, ἀλλ' ἐπὶ δύο ἔτη ἀπαλλάσσονται πάσης φορολογίας λόγῳ τῶν πιέσεων, τὰς ὁποίας εἶχον ὑποστῆ ὑπὸ τοὺς Γάλλους. Εἰς ἔνδειξιν φιλίας πρὸς τὸν σουλτᾶνον, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι δυνάμεις δεχθῶσι τὰς διατάξεις τῆς συμβάσεως τὰς ἀφορώσας τὴν πολιτικὴν ὕπαρξιν τῆς Ἑπτανήσου καὶ τῶν ἐπὶ τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς πόλεων. 41) Πρᾶξις ἀποδοχῆς ὑπὸ τῆς Τουρκίας τῆς ἀγγλικῆς προστασίας ἐπὶ τῶν Ἰονίων νήσων (24 Ἀπριλίου 1819). 42) Σύμβασις μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας περὶ ἐλευθερίας τῆς ναυσιπλοΐας ἐν τῷ Εὐξείνῳ (28 Μαΐου 1827). 43) Συμβάσεις μετὰ τῆς Ἱσπανίας καὶ τοῦ βασιλείου τῶν Δύο Σικελιῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου (16 Ὀκτωβρίου 1827). 44) Συνθήκη ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας Τουρκίας καὶ Ἡν. Πολιτειῶν Ἀμερικῆς (7 Μαΐου 1830). 45) Συμφωνία Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπων αὐτῶν, περὶ καθορισμοῦ τῶν συνόρων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων ζητημάτων. Τὰ σύνορα ταῦτα ἀρχόμενα ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ ἀκολουθοῦντα τὴν γραμμὴν τῆς Ὄθρυος τελευτῶσιν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον μετὰ ἐπιφυλάξεως διὰ τμῆμα τῆς περιφερείας Ζητουνίου (Λαμίας), περὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἀπεφάσιζεν ἡ συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου. Ἐὰν ἡ ἀπόφασις ἦτο ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, αὕτη θὰ ἐπλήρωνεν εἰς τὴν Τουρκίαν ἀποζημίωσιν 30.000 γροσίων. Παραχωρεῖται προθεσμία 18 μηνῶν εἰς τοὺς Τούρκους, οἵτινες θὰ ἤθελον ν' ἀναχωρήσωσιν ἐκ τῶν παραμεθορίων ἑλληνικῶν ἐδαφῶν, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐξ Εὐβοίας, Ἀττικῆς καὶ Θηβῶν. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δύναται νὰ ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Τουρκίας περὶ ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας καὶ διορισμοῦ πρακτόρων ἐν Τουρκίᾳ. Οἱ Τοῦρκοι ὑπήκοοι θὰ δύνανται νὰ ἐμπορεύωνται ἐν Ἑλλάδι, οἱ δὲ Ἕλληνες θὰ παύσωσι προστρέχοντες εἰς ξένην προστασίαν, ὅπως συχνάζωσιν εἰς τοὺς τουρκικοὺς λιμένας. Διὰ τῆς συμφωνίας ταύτης (9/21 Ἰουλίου 1832) κηρύσσεται ἀμετακλήτως λελυμένον τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ἀφοῦ ἐπετεύχθησαν πλήρως οἱ σκοποὶ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου τῆς 6 Ἰουλίου 1827. 46) Πρᾶξις προσχωρήσεως τῆς Τουρκίας εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ πρίγκιπος Ὄθωνος τῆς Βαυαρίας ὡς βασιλέως τῆς Ἑλλάδος (26 Δεκεμβρίου 1832). 47) Συνθήκη φιλίας καὶ ἐμπορίου Τουρκίας καὶ Τοσκάνης (12 Φεβρουαρίου 1833). 48) Συνθήκη ὀκταετοῦς συμμαχίας μετὰ τῆς Ρωσίας, ὑπογραφεῖσα ἐν Χουνκιὰρ-Ἰσκελεσῆ Κωνσταντινουπόλεως (8 Ἰουλίου 1833). 49) Συνθήκη φιλίας καὶ ἐμπορίου Τουρκίας καὶ Βελγίου, ὑπογραφεῖσα ἐν Μπαλτᾶ Λιμὰν (3 Αὐγούστου 1838). 50) Ἐμπορικὴ συνθήκη μετὰ τῆς Ἀγγλίας ὑπογραφεῖσα ἐν Μπαλτᾶ Λιμὰν (16 Αὐγούστου 1838). 51) Ἐμπορικὴ συνθήκη Τουρκίας καὶ Γαλλίας (25 Νοεμβρίου 1838). 52) Συνθήκη φιλίας καὶ ἐμπορίου Τουρκίας καὶ Βελγίου (3 Αὐγούστου 1839). 53) Ἐμπορικὴ συνθήκη Τουρκίας καὶ Σαρδηνίας (2 Σεπτεμβρίου 1839). 54) Ἐμπορικὴ σύμβασις Τουρκίας καὶ Σουηδίας—Νορβηγίας (31 Ἰανουαρίου 1840). 55) Ἐμπορικὴ σύμβασις Τουρκίας καὶ Ἱσπανίας (2 Μαρτίου 1840). 56) Συνθήκη φιλίας ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας τῆς Ἑλλάδος μετὰ τῆς Τουρκίας, γνωστὴ ὡς συνθήκη Ζωγράφου, παραμείνασα ἀτελεσφόρητος (3 Μαρτίου 1840). 57) Ἐμπορικὴ σύμβασις Τουρκίας καὶ Ὁλλανδίας (14 Μαρτίου 1840). 58) Ἐμπορικὴ σύμβασις τῆς Τουρκίας μετὰ τῆς Πρωσσίας καὶ τῶν κρατῶν τῆς Γερμανικῆς Τελωνειακῆς Ἑνώσεως (22 Ὀκτωβρίου 1840). 59) Ἐμπορικὴ σύμβασις Τουρκίας καὶ Δανίας (1 Μαΐου 1841). 60) Ἐμπορικὴ συνθήκη Τουρκίας καὶ Ρωσίας (30 Ἀπριλίου 1846). 61) Συνθήκη Ρωσίας καὶ Τουρκίας περὶ τῶν ἡγεμονιῶν τῆς Μολδοβλαχίας. 62) Συνθήκη ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας μεταξὺ Τουρκίας καὶ τοῦ βασιλείου τῶν Δύο Σικελιῶν (5 Μαρτίου 1851). 63) Συνθήκη συμμαχίας μεταξὺ τῆς Τουρκίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας ἐναντίον τῆς Ρωσίας (12 Μαρτίου 1854). 64) Στρατιωτικὴ σύμβασις μετὰ τῆς Αὐστρίας πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐκκενώσεως τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ, ὑπογραφεῖσα ἐν Βογιατζίκιοϊ τοῦ Βοσπόρου (14 Ἰουνίου 1854). 65) Συνθήκη ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας Τουρκίας καὶ Σαρδηνίας (31 Ἰουλίου 1854). 66) Σύμβασις μεταξὺ τῶν αὐτῶν περὶ προσχωρήσεως τῆς Σαρδηνίας εἰς τὴν ἀγγλογαλλοτουρκικὴν συμμαχίαν (15 Μαρτίου 1855). 67) Συνθήκη ἐμπορίου καὶ ναυτιλίας Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, ὑπογραφεῖσα ἐν Κάνλιτζᾳ, προαστείῳ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου (27 Μαΐου 1855). 68) Σύμβασις Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος περὶ καταστολῆς τῆς λῃστείας. Τὰ καταδιωκτικὰ ἀποσπάσματα θὰ δύνανται νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ ἑτέρου τῶν συμβαλλομένων μέχρι συναντήσεως ἀποσπάσματος τοῦ τελευταίου τούτου. 69) Προκαταρκτικὴ συνθήκη εἰρήνης μετὰ τῆς Ρωσίας, ὑπογραφεῖσα ἐν Ἁγίῳ Στεφάνῳ (3 Μαρτίου 1878). 67) Συνθήκη ἀμυντικῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Ἀγγλίας, γνωστὴ ὡς συνθήκη τῆς Κύπρου. Εἰς ἀντάλλαγμα ὑποσχέσεως ἐνόπλου ἀγγλικῆς βοηθείας εἰς τὴν Τουρκίαν, ἂν ἡ Ρωσία ἠπείλει τὰ ἀσιατικὰ ἐδάφη τῆς τελευταίας, παραδίδεται ἡ Κύπρος εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπως κατέχηται καὶ διοικῆται ὑπ' αὐτῆς (4 Ἰουνίου 1878). 71) Σύμβασις Τουρκίας καὶ Αὐστροουγγαρίας περὶ Βοσνίας καὶ Ἑρζεγοβίνης. Ἡ διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἀνατίθεται εἰς τὴν Αὐστροουγγαρίαν (21 Ἀπριλίου 1879). 72) Σύμβασις μεταξὺ Τουρκίας ἀφ' ἑνός, Αὐστροουγγαρίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Ἰταλίας, Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ρωσίας ἀφ' ἑτέρου «περὶ διαρρυθμίσεως τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων», ἀφορῶσα εἰς τὴν ἐκχώρησιν τῆς Θεσσαλίας καὶ μέρους τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ 1ον ἄρθρον καθορίζει τὴν μεθόριον γραμμήν, ἥτις εἶναι ἡ πρὸ τοῦ 1912. Διὰ τοῦ 2ου παραχωρεῖται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ Ποῦντα (Ἄκτιον), ὁρίζεται δὲ ἡ ἐλευθεροπλοΐα ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ. Τὸ 3ον ἐξασφαλίζει τὴν ζωήν, τὴν περιουσίαν, τὴν τιμὴν καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Τούρκων, οἵτινες θὰ ἔμενον εἰς τὰ παραχωρούμενα ἐδάφη. Τὸ 4ον ἀναγνωρίζει τὰ δικαιώματα κυριότητος ἰδιωτῶν καὶ κοινοτήτων ἐπὶ τσιφλικίων, βοσκῶν, λιβαδίων, χειμαδίων, δασῶν καὶ ἐν γένει ἀκινήτων. Τὸ 5ον ἐξασφαλίζει εἰς τὸν σουλτᾶνον τὸ δικαίωμα νὰ διαθέτῃ τὰ αὐτοκρατορικὰ κτήματα. Αἱ διαφοραὶ θὰ λύωνται ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς ἢ ὑπὸ τῶν δυνάμεων. Τὸ 6ον ἐξασφαλίζει τοὺς ἰδιοκτήτας κατὰ τῶν ἀπαλλοτριώσεων. Τὸ 7ον ἀφορᾷ τὸ δικαίωμα βοσκῆς εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ ἑτέρου κράτους. Τὸ 8ον ἐξασφαλίζει τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας τῶν Μουσουλμάνων καὶ τὴν αὐτονομίαν καὶ τὴν ἱεραρχικὴν ὀργάνωσιν τῶν ὑφισταμένων ἢ ἱδρυθησομένων τυχὸν μουσουλμανικῶν κοινοτήτων. Τὰ ἐπιχώρια μουσουλμανικὰ ἱεροδικεῖα θὰ ἐξακολουθήσωσιν ἐξασκοῦντα τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῶν εἰς ὑποθέσεις καθαρῶς θρησκευτικὰς (ἄρθρ. 8). Ἐπιτροπὴ ἑλληνοτουρκικὴ θὰ κανονίσῃ ἐντὸς δύο ἐτῶν ὅλας τὰς ὑποθέσεις τὰς ἀφορώσας τὰ κτήματα τοῦ κράτους καὶ τὰ ζητήματα τὰ σχετικὰ πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν ἰδιωτῶν. Ἡ αὐτὴ ἐπιτροπὴ θὰ ἀπεφάσιζε περὶ τῆς ἀποζημιώσεως, τὴν ὁποίαν θὰ ἐπλήρωνεν εἰς τὴν Τουρκίαν διὰ τὰ εἰς τὸ τουρκικὸν δημόσιον ἀνήκοντα κτήματα καὶ περὶ τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματος, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπλήρωνεν ὡσαύτως ἡ Ἑλλάς. Τὰ ζητήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν ἤθελεν ἐπέλθει συνεννόησις, θὰ ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν ἀπόφασιν τῶν μεσολαβουσῶν δυνάμεων (ἄρθρ. 9). Ἡ Ἑλλὰς θὰ ἀνελάμβανε τὸ εἰς τὰ ἔσοδα τῶν ἐκχωρουμένων ἐδαφῶν ἀναλογοῦν μέρος τοῦ δημοσίου ὀθωμανικοῦ χρέους, καθοριστέον μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπων τῶν δυνάμεων (ἄρθρ. 10). Δὲν θὰ ληφθῇ μέτρον ἀφοπλισμοῦ εἰδικῶς διὰ τοὺς Μουσουλμάνους. Τὸ 13ον ἄρθρον κανονίζει τὰ τῆς ἰθαγενείας τῶν κατοίκων τῶν ἐκχωρουμένων ἐδαφῶν καὶ τὰ τῆς ἐπιλογῆς τῶν ἐπιθυμούντων νὰ διατηρήσωσι τὴν ὀθωμανικὴν ἰθαγένειαν καὶ μεταναστεύσωσιν ἐντὸς τριετοῦς προθεσμίας. Ἡ Τουρκία καὶ ἡ Ἑλλὰς παραχωροῦσιν ἀμνηστείαν διὰ τοὺς ἀναμειχθέντας εἰς τὰ πρὸ

Digitized by Google

τῆς συμβάσεως πολιτικὰ γεγονότα. Ἡ σύμβασις ἔχει ἐν ὅλῳ 19 ἄρθρα, παράρτημα περὶ ἐκκενώσεως τῶν ἐκχωρουμένων ἐδαφῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ συμπληρωματικὸν πρωτόκολλον περὶ ἀφαιρέσεως τῶν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου τυχὸν τορπιλλῶν. 73) Σύμβασις Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ὑπὸ ἡμερομηνίαν 2 Ἰουλίου 1881 «περὶ διαρρυθμίσεως τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων», ἀποτελοῦσα ἀντίγραφον τῆς προηγουμένης. 74) Σύμβασις Τουρκίας καὶ Ρωσίας περὶ διακανονισμοῦ τοῦ τρόπου τῆς πληρωμῆς τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως τῆς πληρωτέας εἰς τὴν Ρωσίαν δυνάμει τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου. Τὸ ὁλικὸν ὁρισθὲν ποσὸν τῶν 802.500.000 φράγκων θέλει πληρωθῆ δι' ἐτησίων δόσεων 350.000 λιρῶν τουρκικῶν, λαμβανομένων ἐκ τῶν εἰσπράξεων τῆς δεκάτης καὶ τοῦ ἐπὶ τῶν προβάτων φόρου πέντε ἀσιατικῶν νομῶν καὶ καταβαλλομένων εἰς τὰ ὑποκαταστήματα τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ὀθωμανικῆς Τραπέζης. 75) Σύμβασις μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἀγγλίας περὶ Αἰγύπτου (22 Μαΐου 1887). Ἡ Τουρκία θὰ καλέσῃ τὰς Δυνάμεις νὰ ὑπογράψωσι σύμβασιν, καθ' ἣν ἡ διῶρυξ τοῦ Σουὲζ κηρύσσεται ἐλευθέρα ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ ἐν καιρῷ πολέμου διὰ τὰ πολεμικὰ καὶ ἐμπορικὰ πλοῖα ἀδιακρίτως σημαίας. Αἱ Δυνάμεις θὰ ὑποχρεωθῶσι νὰ μὴ παρακωλύωσιν ἐν καιρῷ πολέμου τὸν ἐλεύθερον διάπλουν τῆς διώρυγος, ἥτις οὐδέποτε δύναται νὰ τεθῆ ὑπὸ ἀποκλεισμόν. Λόγῳ τῆς ἀνωμάλου καταστάσεως τοῦ Σουδὰν ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις θὰ ἐπιτηρῇ τὴν ἄμυναν καὶ τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας. Πρὸς τοῦτο θὰ διατηρῇ ἐν Αἰγύπτῳ τὸν ἀναγκαῖον ἀριθμὸν βρεττανικῶν στρατευμάτων καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ ἀσκοῦσα τὴν γενικὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ. Ἡ Ἀγγλία θὰ ἀποσύρῃ τὰ στρατεύματά της ἐξ Αἰγύπτου μετὰ τρία ἔτη. Ἂν μετὰ τὴν προθεσμίαν ταύτην ἐμφανισθῇ ἐσωτερικὸς ἢ ἐξωτερικὸς κίνδυνος, καθιστῶν ἀναγκαίαν τὴν ἀναβολὴν τῆς ἐκκενώσεως, τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα θὰ ἀποσυρθῶσιν ἐξ Αἰγύπτου εὐθὺς ὡς ἐκλείψῃ ὁ κίνδυνος οὗτος. Μετὰ τὴν ἐκκένωσιν αἱ Δυνάμεις δὲν θὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα ν' ἀποβιβάζουν στρατεύματα εἰς Αἴγυπτον, μόνον δὲ ἡ Τουρκία δύναται νὰ κάμνῃ χρῆσιν τοῦ δικαιώματός της νὰ καταλάβῃ στρατιωτικῶς τὴν Αἴγυπτον, ἂν ὑπάρχωσι φόβοι ἐξωτερικῆς εἰσβολῆς ἢ ἂν ἡ ἐσωτερικὴ ἡσυχία διαταράσσεται ἢ ἡ αἰγυπτιακὴ χεδιβεία ἀρνῆται νὰ ἐκτελέσῃ τὰ πρὸς τὴν κυρίαρχον δύναμιν καθήκοντα ἢ τὰς διεθνεῖς αὐτῆς ὑποχρεώσεις. Ἐξουσιοδοτεῖται ἐπίσης διὰ τῆς συμβάσεως καὶ ἡ Ἀγγλία ν' ἀποστέλλῃ, κατὰ τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις, στρατεύματα εἰς Αἴγυπτον πρὸς πρόληψιν τοῦ κινδύνου, ἀλλὰ πάντως μὲ τὸν πρὸς τὰ δικαιώματα τῆς κυριάρχου ἐξουσίας ὀφειλόμενον σεβασμόν. Τὰ τουρκικὰ καὶ τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα θὰ ἀποσύρωνται ὅταν ἐκλείψωσιν οἱ τὴν ἐπέμβασιν προκαλέσαντες λόγοι. 76) Ἐμπορικὴ συνθήκη Τουρκίας καὶ Ρουμανίας (22 Νοεμβρίου 1887). 77) Ἐμπορικὴ σύμβασις Τουρκίας καὶ Σερβίας (29 Ὀκτωβρίου 1888). 78) Ἐμπορικὴ συνθήκη Τουρκίας καὶ Γερμανίας (26 Αὐγούστου 1890). Εἶναι ἡ πρώτη ἐμπορικὴ μετὰ ξένης δυνάμεως τουρκικὴ συνθήκη, ἥτις ἐγκαταλείπουσα τὸ τέως σύστημα τῶν ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐμπορευμάτων (ad valorem) ὡρισμένων κατ' ἀποκοπὴν δασμῶν (3 % ἀρχικῶς, κατόπιν 5 % καὶ βραδύτερον 8 %), εἰσῆγε τὸ τελωνειακὸν δασμολόγιον. Ἡ συνθήκη ὅμως παρέμεινεν ἀνεκτέλεστος, μηδέποτε ἀνταλλαγεισῶν τῶν ἐπικυρώσεων. 79) Προξενικὴ σύμβασις Τουρκίας καὶ Σερβίας (9 Μαρτίου 1896). 80) Ἐμπορικὴ σύμβασις Τουρκίας καὶ Ρουμανίας (18 Ἀπριλίου 1897). 81) Προκαταρκτικὴ συνθήκη εἰρήνης Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, ὑπογραφεῖσα ὑπὸ τῶν πρεσβευτῶν Ἀγγλίας, Αὐστροουγγαρίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Ἰταλίας καὶ Ρωσίας μετὰ τῆς Τουρκίας (6/18 Σεπτεμβρίου 1897). Τὰ πρὸς τὴν Θεσσαλίαν ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα ὑφίστανται ἐλαφρὰν τροποποίησιν ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἑλλὰς πληρώνει εἰς τὴν Τουρκίαν ἀποζημίωσιν 4 ἑκατομμυρίων λιρῶν τουρκικῶν. Ὁ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς πληρωμῆς συνδυασμὸς δὲν θὰ θίξῃ τὰ δικαιώματα τῶν παλαιῶν πιστωτῶν τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τοῦτο ἐγκαθίσταται ἐν Ἀθήναις διεθνὴς ἐπιτροπὴ ἐξ ἑνὸς ἀντιπροσώπου τῶν μεσολαβουσῶν Δυνάμεων. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις θέλει θεσπίσει νόμον κατόπιν προηγουμένης ἐγκρίσεως τῶν Δυνάμεων, κανονίζοντα τὴν λειτουργίαν τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτροπῆς καὶ ὁρίζοντα ὅτι ἡ εἴσπραξις καὶ ἡ διάθεσις προσόδων ἐπαρκῶν διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δανείου τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως καὶ τῶν ἄλλων ἐθνικῶν χρεῶν θέλουσι τεθῆ ὑπὸ τὸν ἀπόλυτον ἔλεγχον τῆς ῥηθείσης ἐπιτροπῆς (ἄρθρ. 2). Ἐπὶ τοῦ ἄρθρου τούτου βασίζεται ἡ σύστασις τῆς καὶ σήμερον ἀκόμη μὲ μόνους τοὺς ἀντιπροσώπους τριῶν ἐκ τῶν τότε ἓξ μεγάλων Δυνάμεων λειτουργοῦντος ἐν Ἀθήναις «Διεθνοῦς Οἰκονομικοῦ Ἐλέγχου». Τὸ 3ον ἄρθρον ὁρίζει ὅτι, χωρὶς νὰ θιγῇ ἡ ἀρχὴ τῆς ἀσυλίας καὶ τῶν προνομίων, ὧν ἀπέλαυον οἱ Ἕλληνες ὑπήκοοι πρὸ τοῦ πολέμου ἐξ ἴσου μετὰ τῶν ὑπηκόων τῶν ἄλλων κρατῶν, θέλουσι συναφθῆ εἰδικαὶ συμφωνίαι πρὸς πρόληψιν τῶν καταχρήσεων τῶν προξενικῶν ἀσυλιῶν, τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐκτελέσεως τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων καὶ τὴν περιφρούρησιν τῶν συμφερόντων τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῶν ξένων ὑπηκόων κατὰ τὰς μετὰ τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων διαφοράς, περιλαμβανομένων καὶ τῶν περιπτώσεων πτωχεύσεως (ἄρθρ. 3). Αἱ διαπραγματεύσεις τῆς ὁριστικῆς συνθήκης εἰρήνης θὰ ἤρχιζον ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ 15 ἡμέρας, συγχρόνως δὲ θὰ ἤρχιζον διαπραγματεύσεις πρὸς συνομολόγησιν συμβάσεως περὶ τῶν ζητημάτων τῆς ἀμφισβητουμένης ἰθαγενείας, προξενικῆς, περὶ ἐκδόσεως ἐγκληματιῶν καὶ καταστολῆς τῆς λῃστείας. Ἡ ἐκκένωσις τῆς Θεσσαλίας θὰ ἐγίνετο ἐντὸς ἑνὸς μηνός, ἀφ' ἧς αἱ Δυνάμεις θὰ διεπίστουν ὅτι ἐξετελέσθησαν οἱ εἰς τὰς δύο τελευταίας παραγράφους τοῦ 2ου ἄρθρου προβλεπόμενοι ὅροι καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἤθελεν ὁρισθῆ ἡ δημοσίευσις τοῦ δανείου τῆς ἀποζημιώσεως (ἄρθρ. 6). Αἱ πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων ἀχθεῖσαι ὑποθέσεις θὰ ἐξεδικάζοντο ἐν Τουρκίᾳ συμφώνως πρὸς τὸ πρὸ τοῦ πολέμου καθεστώς, αἱ δὲ κατόπιν τῆς κηρύξεως, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δικαίου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τουρκοσερβικῆς προξενικῆς συμβάσεως τῆς 26 Φεβρουαρίου/9 Μαρτίου 1896. Πᾶσα διαφωνία κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διαπραγματεύσεων θὰ ὑπεβάλλετο εἰς τὴν διαιτησίαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπων τῶν Δυνάμεων, τῶν ὁποίων αἱ ἀποφάσεις θὰ εἶναι ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὰς δύο κυβερνήσεις (ἄρθρ. 9). Αἱ κυβερνήσεις Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ἀναλαμβάνουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἀνέχωνται ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν αὐτῶν ἐνεργείας δυναμένας νὰ διαταράξωσι τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἑτέρου κράτους. 82) Ὁριστικὴ συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας ὑπογραφεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 22 Νοεμβρίου/4 Δεκεμβρίου 1897 ὑπὸ τοῦ Ν. Μαυροκορδάτου καὶ Δ. Στεφάνου ἀφ' ἑνός, Τεβφὴκ πασᾶ καὶ Χασὰν Φεχμῆ πασᾶ ἀφ' ἑτέρου. Βασίζεται ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἀναφερομένης προκαταρκτικῆς συνθήκης, τῆς ὁποίας τὰ κυριώτερα τῶν ἄρθρων ἀντιγράφονται ἐν κειμένῳ. Τὸ 1ον ἄρθρον περιγράφει τὴν μεθόριον γραμμήν. Τὸ 2ον ὁρίζει τὴν πληρωμὴν εἰς τὴν Τουρκίαν πολεμικῆς ἀποζημιώσεως 4 ἑκατομμυρίων λιρῶν, τὸ δὲ 8ον τὴν πληρωμὴν εἰς τὴν Τουρκίαν 100.000 λιρῶν πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν Τούρκων ἰδιωτῶν. Τὸ 3ον προβλέπει τὰ τῆς ἐκκενώσεως τῆς Θεσσαλίας. Τὰ 4ον, 5ον, 6ον καὶ 7ον ἀφορῶσι τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων, τὴν ἀμνηστείαν, τὴν κυκλοφορίαν καὶ διαμονὴν τῶν ὑπηκόων τῶν συμβαλλομένων, τὴν ἰθαγένειαν καὶ μετανάστευσιν τῶν Μουσουλμάνων τῆς Θεσσαλίας. Τὰ λοιπὰ ἄρθρα εἶναι ἀντιγραφὴ τῶν ἀντιστοίχων τῆς προκαταρκτικῆς συνθήκης. Ἐπισυνάπτονται δύο πρωτόκολλα, καὶ διὰ μὲν τοῦ Α΄ οἱ Τοῦρκοι πληρεξούσιοι δίδουσι τὰς γενικὰς γραμμὰς τῶν προτάσεων, τὰς ὁποίας θὰ ὑπέβαλλον κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῶν ἐν τῇ προκαταρκτικῇ προβλεπομένων συμβάσεων, διὰ δὲ τοῦ Β΄ ὁρίζεται ὅτι ἡ συνθήκη ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας θὰ ἔπρεπε νὰ συνομολογηθῇ ἐντὸς δύο ἐτῶν. 83) Ἐμπορικὴ σύμβασις μεταξὺ Τουρκίας καὶ Σερβίας (1 Μαΐου 1899). 84) Ἐμπορικὴ σύμβασις μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρουμανίας (12 Αὐγούστου 1901). 85) Τουρκοσερβικὴ ἐμπορικὴ σύμβασις (9 Ἰουνίου 1902). 86) Διαιτητικὴ ἀπόφασις τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῶν τῶν ἓξ Δυνάμεων (20 Μαρτίου/2 Ἀπριλίου 1901), ἐπέχουσα θέσιν ἑλληνοτουρκικῆς προξενικῆς συμβάσεως. Ἐπειδὴ αἱ ἐπὶ τριετίαν διαρκέσασαι ἑλληνοτουρκικαὶ διαπραγματεύσεις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τελεσφορήσωσι, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐπέμεναν ζητοῦντες τὴν κατάργησιν τοῦ καθεστῶτος τῶν διομολογήσεων (capitulations) διὰ τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους, οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι ἐπεκαλέσθησαν δι' ἐγγράφου, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 1/14 Μαΐου 1900, κατὰ διαταγὴν τῆς κυβερνήσεώς των τὴν διαιτησίαν τῶν μεσολαβουσῶν ἓξ μεγάλων Δυνάμεων ἐπὶ τῶν ἐπιμάχων σημείων τῆς ὑπὸ διαπραγμάτευσιν προξενικῆς συμβάσεως, ζητοῦντες οὕτω τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ 3ου καὶ τοῦ 9ου ἄρθρου τῆς προκαταρκτικῆς συνθήκης εἰρήνης τῆς 6/18 Σεπτεμβρίου 1897. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Δυνάμεων, βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν ῥηθέντων ἄρθρων ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ διατάξεις τῆς συνθήκης τῆς Κάνλιτζας τῆς 27 Μαΐου 1855 καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ προσηρτημένου εἰς τὸν ὀθωμανικὸν νόμον τῆς 7 Σεφὲρ 1284 (18 Ἰουνίου 1867) καὶ ὑπογραφέντος ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος τῇ 12/24 Φεβρουαρίου 1873 παραμένουν ἐν ἰσχύϊ, ἐξέδωκαν τὴν διαιτητικὴν ταύτην ἀπόφασιν ὑπὸ τύπον προσηρτημένου πρωτοκόλλου, τὸ ὁποῖον κανονίζει τὰ τοῦ διορισμοῦ τῶν γενικῶν προξένων, προξένων, ὑποπροξένων, ὡς καὶ τὰ προνόμια, δικαιώματα καὶ ἀσυλίας αὐτῶν, ὄντα τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ τῶν ὁμοβαθμίων προξενικῶν λειτουργῶν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους (δηλαδὴ τῶν μεγάλων Δυνάμεων), ἀλλ' ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς παρούσης συμβάσεως. Τὰ διὰ τὴν προσωπικὴν χρῆσιν τῶν προϊσταμένων τῶν ἐν Τουρκίᾳ γενικῶν προξενείων, προξένων καὶ ὑποπροξένων καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτῶν προοριζόμενα ἀντικείμενα εἰσάγονται ἀτελῶς, ἐφόσον οἱ σχετικοὶ τελωνειακοὶ δασμοὶ δὲν ὑπερβαίνουσι τὸ ποσὸν 2.500 γροσίων ἐτησίως. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς προξενικοὺς ὑπαλλήλους, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν ἢ τῆς οἰκογενείας των ἐγκατάστασιν ἐν Τουρκίᾳ. Οἱ ἐν Ἑλλάδι Τοῦρκοι πρόξενοι κλ. ἀπολαύουσι τῆς αὐτῆς τελωνειακῆς ἀτελείας, ἧς καὶ οἱ ὁμοβάθμιοι τῶν ἄλλων Δυνάμεων. Τὸ 20ὸν ἄρθρον τοῦ πρωτοκόλλου ὁρίζει ὅτι τὰ δικαιώματα δικαιοδοσίας τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἑλλήνων προξένων εἰς ἀστικάς, ἐμπορικὰς καὶ ποινικὰς ὑποθέσεις καὶ αἱ ἄλλαι προνομίαι καὶ ἀσυλίαι, ὧν οἱ Ἕλληνες πρόξενοι καὶ ὑπήκοοι ἀπέλαυον ἐν Τουρκίᾳ πρὸ τοῦ 1897, διατηροῦνται συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς προκαταρκτικῆς συνθήκης εἰρήνης, ἐφόσον δὲν τροποποιοῦνται διὰ τῆς παρούσης συνθήκης. Ἀλλὰ προκειμένου περὶ τῆς προξενικῆς παραστάσεως ἐνώπιον τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ δικαστηρίων, τὰ τελευταῖα ταῦτα θέλουσιν ἐκδίδει τὰς ἀποφάσεις των καὶ ἄνευ ταύτης, ἐν ᾗ περιπτώσει ὁ πρόξενος, καλούμενος καὶ διὰ δευτέραν φοράν, δὲν ἤθελεν ἀποστείλει ἀντιπρόσωπον (ἄρθρ. 22). Ἡ κοινοποίησις τῶν δικαστικῶν ἢ ἐξωδίκων ἐγγράφων εἰς τοὺς ἐν Τουρκίᾳ Ἕλληνας ὑπηκόους θέλει γίνεσθαι διὰ τῶν Ἑλλήνων προξένων, ἀλλ' ἐν ᾗ περιπτώσει τὰ ἔγγραφα ταῦτα δὲν ἤθελον ἐπιστραφῆ εἰς τὴν ὀθωμανικὴν ἀρχὴν ἐντὸς 15 ἡμερῶν, θὰ θεωρῶνται ὡς νομίμως κοινοποιηθέντα εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον, ἐκτὸς ἂν ἡ προξενικὴ ἀρχὴ ἀνακοινώσῃ ὅτι οὗτος δὲν εὑρίσκεται ἐντὸς τῆς προξενικῆς αὐτῆς περιφερείας (ἄρθρ. 23). Ἂν ἡ ἑλληνικὴ προξενικὴ ἀρχὴ ἠρνεῖτο νὰ ἐκτελέσῃ τὰς ἐναντίον Ἑλλήνων ὑπηκόων ἀποφάσεις τῶν τουρκικῶν δικαστηρίων ἐντὸς προθεσμίας δύο τὸ πολὺ μηνῶν, αἱ ἁρμόδιαι τουρκικαὶ ἀρχαὶ θὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ προβαίνωσι μόναι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, προειδοποιοῦσαι προηγουμένως ἐγγράφως τὴν προξενικὴν ἀρχὴν περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας τῆς ἐκτελέσεως (ἄρθρ. 24). Ἐν περιπτώσει κατ' οἶκον ἐρεύνης εἰς τὰς κατοικίας Ἑλλήνων ὑπηκόων, αἱ τουρκικαὶ ἀστυνομικαὶ ἀρχαὶ θὰ εἰδοποιῶσι τὸ ἑλληνικὸν προξενεῖον, γνωρίζουσαι αὐτῷ τὸν λόγον τοῦ μέτρου, ὅπως ἀποστείλῃ ἀμελητὶ ἀντιπρόσωπον· παρερχομένων ὅμως ἓξ ὡρῶν ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν εἰδοποιήθη τὸ προξενεῖον, αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ θὰ δύνανται νὰ ἐκτελῶσι τὸ ἔργον των, εἰδοποιοῦσαι κατόπιν τὸ προξενεῖον διὰ πρακτικοῦ, διαπιστοῦντος τὴν ἀπουσίαν τοῦ προξενικοῦ ἀντιπροσώπου (ἄρθρ. 25). Διὰ τὰς ἐπὶ ἑλληνικῶν πλοίων ὑγειονομικὰς ἐπισκέψεις, αἱ ὀθωμανικαὶ ἀρχαὶ θ' ἀναμένωσι τὸν Ἕλληνα προξενικὸν ἀντιπρόσωπον ἐπὶ τρεῖς ὥρας ἀπὸ τῆς εἰς τὸ προξενεῖον γενομένης εἰδοποιήσεως, μεθ' ὃ θὰ προβαίνωσιν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός των, εἰδοποιοῦσαι κατόπιν τὸ προξενεῖον διὰ πρακτικοῦ, διαπιστοῦντος τὴν ἀπουσίαν τοῦ προξενικοῦ ἀντιπροσώπου (ἄρθρ. 26). Ἐν περιπτώσει καταφώρου ἐγκλήματος αἱ ὀθωμανικαὶ ἀρχαὶ θὰ δύνανται νὰ προβαίνωσιν εἰς τὴν σύλληψιν Ἕλληνος ὑπηκόου, χωρὶς ν' ἀναμένωσι τὴν ἄφιξιν τοῦ Ἕλληνος προξενικοῦ ἀντιπροσώπου, ἀλλ' ὀφείλουσι νὰ εἰδοποιῶσιν ἀμελητὶ τὴν ἑλληνικὴν προξενικὴν ἀρχήν. Τὰ ἄρθρα 22–26 τροποποιήσαντα τὰ ἀντίστοιχα τῆς συνθήκης τῆς Κάνλιτζας περιέχουσι τοὺς περιορισμοὺς τοὺς ἐπενεχθέντας εἰς τὰ ἐκ τῶν διομολογήσεων προξενικὰ προνόμια, ἀπετέλουν δὲ τὸ προνομιακὸν καθεστὼς τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων, καταργηθὲν διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης τοῦ 1923. 84) Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Κωνσταντινουπόλεως συνθήκη εἶναι κυρίως γνωστὴ καὶ ἡ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας τῇ 16/29 Σεπτεμβρίου 1913 ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπογραφεῖσα συνθήκη εἰρήνης. Μετὰ τὸν πρῶτον Βαλκανικὸν πόλεμον, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἡ ὁλοσχερὴς ἧττα τῆς Τουρκίας, καὶ τὸν μεταξὺ Βουλγαρίας ἀφ' ἑνὸς Ἑλλάδος καὶ Σερβίας ἀφ' ἑτέρου δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον, ἡ Βουλγαρία, ἀπὸ πολλοῦ ἐλθοῦσα εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς Τουρκίας χάριν μυστικῶν συνεννοήσεων πρὸς ἐπίτευξιν χωριστῆς εἰρήνης, ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς πληρεξουσίους τὸν ἀρχιστράτηγον Σάβωφ καὶ τὸν πρεσβευτὴν Νάτσεβιτς, ὅπως διαπραγματευθῶσι περὶ ὁριστικῆς εἰρήνης. Ἀντιπρόσωποι τῆς Τουρκίας ἦσαν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Ταλαὰτ βέης, ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν Μαχμοὺτ πασᾶ Τσουροὺκ-σουλοῦ καὶ ὁ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας Χαλὶλ βέης. Οἱ Βούλγαροι ὑπεχώρησαν ταχέως εἰς ὅλας τὰς τουρκικὰς ἀξιώσεις ἐλπίζοντες ἢ βασιζόμενοι ἐπὶ ὑποσχέσεων τῶν Τούρκων, ὅτι θὰ συμπράξωσιν ἐνδεχομένως ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Οὕτως ἦλθεν εἰς φῶς ἡ τουρκοβουλγαρικὴ συνθήκη εἰρήνης, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Βουλγαρία ἀνεγνώριζεν ὡς τουρκικὰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὰς Σαράντα-Ἐκκλησίας, πρὸ δὲ τρίγωνον πέραν τοῦ Ἕβρου, περιλαμβάνον τὸ Ὀρτάκιοϊ καὶ τὸ Διδυμότειχον, ἐνῷ εἰς τὴν Βουλγαρίαν παρεχωρεῖτο τριγωνικὴ ζώνη τῆς Ἀνατολικῆς Θρᾴκης, διήκουσα ἐκ σημείου ἐπὶ τοῦ Εὐ

Digitized by Google

ξείνου νοτίως τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου διὰ τοῦ ποταμοῦ Ρέσβαγια πρὸς τὰ παλαιὰ σύνορα. Τὸ 7ον ἄρθρον τῆς συνθήκης ἐκανόνιζε τὰ τῆς ἰθαγενείας τῶν πληθυσμῶν τῶν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἀναγνωριζομένων ἐδαφῶν, συμφώνως πρὸς τὰς τουρκικὰς μᾶλλον ἀντιλήψεις. Τὸ 8ον ἄρθρον ἐρρύθμιζε τὰ δικαιώματα τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ μουσουλμανικῆς μειονότητος, ὁρίζον ὅτι οἱ Μουσουλμᾶνοι θ' ἀπολαύωσι τῶν αὐτῶν ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων, ὡς οἱ Βούλγαροι τὸ γένος ὑπήκοοι, ἔχοντες ἐλευθερίαν συνειδήσεως καὶ ἐξωτερικῆς ἐξασκήσεως τῆς θρησκείας. Τὰ μουσουλμανικὰ ἔθιμα θὰ εἶναι σεβαστά. Τὸ ὄνομα τοῦ σουλτάνου-χαλίφου θὰ ἐξακολουθῇ νὰ μνημονεύηται εἰς τὰς δημοσίας μουσουλμανικὰς προσευχάς. Αἱ ὑφιστάμεναι ἢ ἱδρυθησόμεναι βουλγαρικαὶ κοινότητες, ὡς καὶ ἡ ἱεραρχικὴ αὐτῶν ὀργάνωσις καὶ αἱ περιουσίαι αὐτῶν, θέλουσιν ἀναγνωρισθῆ καὶ εἶσθαι σεβασταί, ἐξαρτώμεναι ἀκωλύτως ἐκ τῶν πνευματικῶν αὐτῶν ἀρχηγῶν. Τὸ 9ον ἄρθρον ὁρίζει ὅτι αἱ ἐν Τουρκίᾳ βουλγαρικαὶ κοινότητες θέλουσιν ἀπολαύει τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, ὧν καὶ αἱ ἄλλαι χριστιανικαὶ ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ, ἐξισουμέναι οὕτω πρὸς τὰς ὀρθοδόξους ἑλληνικάς. Τὰ 11ον, 12ον καὶ 13ον ἄρθρα κανονίζουσι τὰ τῶν ἰδιωτικῶν, βακουφικῶν, σουλτανικῶν καὶ κρατικῶν κτημάτων εἰς τὰ προσαρτώμενα εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐδάφη. Κατὰ τὸ 16ον ἄρθρον, ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις ὑποκαθίσταται εἰς τὰ δικαιώματα, βάρη καὶ ὑποχρεώσεις τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἔναντι τῆς ἑταιρείας τῶν Ἀνατολικῶν λεγομένων σιδηροδρόμων. Τὸ 17ον ἄρθρον ὁρίζει ὅτι ὅλαι αἱ ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῶν 11ου, 12ου καὶ 13ου ἄρθρων τῆς συνθήκης μέλλουσαι νὰ προκύψωσι διαφοραὶ θὰ κανονίζωνται συμφώνως πρὸς τὸ προσηρτημένον εἰς τὴν συνθήκην συνυποσχετικὸν διαιτησίας, παραπεμπόμεναι εἰς Χάγην. Εἰς τὴν συνθήκην εἶναι προσηρτημένη καὶ «συμφωνία περὶ μουφτήδων», τῶν θρησκευτικῶν δηλαδὴ ἀρχηγῶν τῶν Μουσουλμάνων, κανονίζουσα λεπτομερῶς τὰ τῆς θρησκευτικῆς διοικήσεως τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ μουσουλμανικῶν κοινοτήτων ὑπὸ τῶν μουφτήδων, ἐξαρτωμένων ὑπὸ ἀρχιμουφτῆ ἑδρεύοντος ἐν Σόφιᾳ. Οὗτος ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν μουφτήδων ὅλης τῆς Βουλγαρίας, θέλει δὲ λαμβάνει τὸ *μενσούριον* (=διάταγμα) καὶ τὸν *μουρασελὲ* (=ἐπικύρωσιν) αὐτοῦ ἐκ τοῦ σεϊχουλισλάμη τῆς Τουρκίας διὰ τῆς ἐν Σόφιᾳ τουρκικῆς πρεσβείας. Τοὺς μουφτῆδες, ἐκλεγομένους ὑπὸ τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ Μουσουλμάνων ἐκλογέων, μισθοδοτεῖ ἡ βουλγαρικὴ κυβέρνησις, ἥτις καὶ δύναται νὰ παύσῃ αὐτοὺς συμφώνως πρὸς τοὺς περὶ δημοσίων ὑπαλλήλων νόμους. Αἱ ὑπὸ τῶν μουφτήδων συμφώνως πρὸς τὸ ἱερὸν μουσουλμανικὸν δίκαιον ἐκδιδόμεναι ἀποφάσεις, ἐξεταζόμεναι καὶ ἐπικυρούμεναι ὑπὸ τοῦ ἀρχιμουφτῆ, παραδίδονται εἰς τὴν ἁρμοδίαν βουλγαρικὴν ἀρχὴν πρὸς ἐκτέλεσιν. Θὰ δύνανται ὅμως οἱ ἐνδιαφερόμενοι νὰ ζητῶσι τὴν παραπομπὴν τοιούτων ἀποφάσεων εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει σεϊχουλισλαμᾶτον. Αἱ οὕτως ἐκκαλούμεναι ἀποφάσεις θὰ ἐκτελῶνται ὑπὸ τῶν βουλγαρικῶν ἀρχῶν, ἀφοῦ ἐπικυρωθῶσιν ὑπὸ τοῦ σεϊχουλισλαμάτου.

Ἡ συμφωνία αὐτή, ἀποτελοῦσα τὸ καταστατικὸν τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ μουσουλμανικῆς μειονότητος, παραμένει καὶ σήμερον ἀκόμη ἐν ἰσχύϊ, οὕτως ὥστε οἱ Μουσουλμᾶνοι ἐν Βουλγαρίᾳ ἀπολαύουσι δικαιωμάτων ὁμοίων πρὸς ἐκεῖνα, ὧν ἀπέλαυον οἱ Χριστιανοὶ ἐν Τουρκίᾳ πρὸ τῆς καταργήσεως αὐτῶν ὑπὸ τῆς κεμαλικῆς κυβερνήσεως. Ἐπομένως τὰ δικαιώματα τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ μουσουλμανικῆς μειονότητος, ὄντα ἐπακριβῶς καθωρισμένα, ὑπερτεροῦσιν ἐκείνων, ἅτινα ἐξασφαλίζουσιν εἰς τὰς μειονότητας αἱ σχετικαὶ μεταπολεμικαὶ συνθῆκαι.

Ἡ ἀνωτέρω τουρκοβουλγαρικὴ συνθήκη εἰρήνης ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῆς Τουρκίας δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος (ἰραδέ). Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

—**Κωνσταντινουπόλεως** ***σύνοδοι.*** Ἡ Α′ Οἰκουμενικὴ σύνοδος ὥρισε «καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν δὶς τοῦ ἔτους σύνοδον γένεσθαι» (καν. 5) πρὸς ἐξέτασιν ζητημάτων ἀναγομένων εἰς τὰς μητροπόλεις, ἡ δὲ Β′, καθορίσασα τὰ δικαιώματα τῶν ἐξάρχων διοικήσεων, οἵτινες καὶ πατριάρχαι ὠνομάσθησαν, προσέθηκε «φυλαττομένου τοῦ προγεγραμμένου περὶ τῶν διοικήσεων κανόνος, εὔδηλον ὡς τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικήσει, κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὡρισμένα» (καν. 2). Οὕτω καθωρίσθησαν ὡς ἀνώτατα ὄργανα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως αἱ «Ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι» διὰ τὰς μητροπόλεις καὶ αἱ «Σύνοδοι διοικήσεων» διὰ τὰς ἐξαρχίας καὶ τὰ πατριαρχεῖα. Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως διὰ τοῦ γ′ κανόνος τῆς Β′ Οἰκουμενικῆς συνόδου ἐξισωθεὶς πρὸς τὸν Ρώμης ἐπίσκοπον κατὰ τὰ πρεσβεῖα τιμῆς, δὲν εἶχεν εἰσέτι ὑφ' ἑαυτὸν μητροπόλεις καὶ διοικήσεις. Δὲν εἶχεν ἐξουσίαν οὐδ' ἐπ' αὐτῶν τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων τῆς διοικήσεως Θρᾴκης. Τοιαύτην ἐξουσίαν ἀπέκτησε διὰ τῶν διατάξεων τῆς Δ′ Οἰκουμενικῆς συνόδου (καν. 28), ἑπομένως ἡ περὶ «Συνόδων διοικήσεως» διάταξις τῆς Β′ Οἰκουμενικῆς συνόδου δὲν ἀνεφέρετο εἰς αὐτόν. Οὐχ ἧττον καὶ πρὸ τῆς Δ′ Οἰκουμενικῆς συνόδου συνεκροτοῦντο ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδοι, ἐν αἷς ἐξητάζοντο ζητήματα διαφόρων μητροπόλεων τῶν λοιπῶν ἐξαρχικῶν διοικήσεων. Αἱ σύνοδοι αὗται συνεκροτοῦντο ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῶν μητροπολιτῶν τῶν χάριν ὑποθέσεων ἑαυτῶν ἢ τῶν μητροπόλεων μεταβαινόντων εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Οἱ αὐτοκράτορες λαμβάνοντες αἰτήσεις ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν περὶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ἀνέθετον τὴν λύσιν αὐτῶν εἰς τὰς συνόδους ταύτας, ὧν ἡ συγκρότησις ἦτο εὔκολος, διότι πάντοτε ἐν τῇ βασιλευούσῃ παρεπεδήμουν ἀρχιερεῖς ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν. Ἐντεῦθεν προῆλθεν ἡ «Σύνοδος ἐνδημοῦσα» ἢ «Σύνοδος τῶν ἐνδημούντων ἐπισκόπων». Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιος (449—458) ἐν τῇ Δ′ Οἰκουμενικῇ συνόδῳ (451) ἐχαρακτήρισε τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν συγκρότησιν τῆς ἐνδημούσης συνόδου ὡς ἀρχαίαν συνήθειαν· «συνήθεια ἄνωθεν κεκράτηκε τοὺς ἐνδημοῦντας τῇ μεγαλωνύμῳ πόλει ἁγιωτάτους ἐπισκόπους, ἡνίκα καιρὸς καλέσῃ, περὶ ἀνακυπτόντων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων συνεῖναι καὶ διατυποῦν ἕκαστα καὶ ἀποκρίσεως ἀξιοῦν τοὺς δεομένους». Ἐκ συνηθείας λοιπὸν μορφωθεῖσα ἡ ἐνδημοῦσα σύνοδος, ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ θεσμὸς σπουδαιότατος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐκτὸς δὲ τῆς ἐκτάκτως συνερχομένης ἐνδημούσης συνόδου ὑπῆρχε καὶ ἡ «Σύνοδος διοικήσεως» ἢ ἡ «Πατριαρχικὴ σύνοδος» (Δ′ Οἰκουμ. συνόδ. καν. 28) ἐτησίως συνερχομένη ἢ καὶ σπανιώτερον. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565), διὰ τῆς 137ης νεαρᾶς, ὥρισεν ὅπως ἀνυπερθέτως ἅπαξ τοῦ ἔτους συνέρχηται ἡ σύνοδος αὕτη. Μετεῖχον δὲ αὐτῆς οἱ μὴ ἔχοντες ἐπισκοπὰς μητροπολῖται καὶ οἱ λεγόμενοι «αὐτοκέφαλοι» ἀρχιεπίσκοποι, οὕτω καλούμενοι, ἅτε μὴ ὑπαγόμενοι ὑπὸ μητροπολίτας, ἀλλ' ἔχοντες τὴν ἀναφορὰν αὐτῶν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκτὸς τῶν ἐνιαυσίων τακτικῶν ὑπῆρχον καὶ αἱ ἔκτακτοι πατριαρχικαὶ σύνοδοι, ὧν μετεῖχον οἱ ὑπὸ τὸ πατριαρχεῖον ὑπαγόμενοι μητροπολῖται οἱ ἔχοντες ἐπισκοπάς. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ παρημελήθησαν αἱ ἐνιαύσιοι τακτικαί, ὁπότε, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ Δ′ αἰῶνος, διαρκέστεραι κατέστησαν αἱ ἐνδημοῦσαι σύνοδοι, προσλαβοῦσαι μείζονα σημασίαν, διότι μετεῖχον αὐτῶν οὐ μόνον οἱ ἐνδημοῦντες ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ καὶ οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, εἴτε ἐνδημοῦντες εἴτε προσκαλούμενοι. Τῶν ἐνδημουσῶν συνόδων μετεῖχον καὶ ἁπλοῖ ἐπίσκοποι, ὁσάκις εἶχον ζητήματα, ἐνίοτε δὲ παρίσταντο αὐτοπροσώπως οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἀνώτατοι ἄρχοντες τῆς πολιτείας. Αἱ συνελθοῦσαι ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδοι εἶναι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν αἱ ἑξῆς:

335. Κατὰ τὸ ἔτος 335 εἶχε συγκροτηθῆ ἐν Τύρῳ μεγάλη σύνοδος, πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας (328—373). Οἱ ἀρειανοὶ ἐπικρατήσαντες ἐν αὐτῇ κατεδίκασαν τὸν Ἀθανάσιον, οὗτος δὲ κατέφυγε πρὸς τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ αὐτοκράτωρ προσεκάλεσε τοὺς ἐν Τύρῳ συνελθόντας. Οὕτω δὲ συνεκροτήθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἡ πρώτη σύνοδος, ἐν ἔτει 335, ἥτις ἐξ ἀρειανῶν ἀπαρτισθεῖσα ἐπανέλαβε τὴν καταδίκην τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου καὶ προὐκάλεσε τὴν ἐξορίαν αὐτοῦ.

336. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο οἱ ἀρειανοί, συγκροτήσαντες νέαν σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατεδίκασαν τὸν Μάρκελλον Ἀγκύρας.

338. Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν ἀρειανῶν ὁ ὀρθόδοξος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Παῦλος, ἀπαχθεὶς ἐξόριστος εἰς Κουκουσὸν τῆς Καππαδοκίας. Τὴν θέσιν αὐτοῦ κατέλαβεν ὁ Εὐσέβιος Νικομηδείας, ὁ διευθύνων τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἀρειανισμοῦ κατὰ τῆς Ὀρθοδοξίας.

360. Οἱ περὶ τὸν Ἀκάκιον Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, κατ' ἀρχὰς 50 τὸν ἀριθμὸν ἐπίσκοποι, βραδύτερον δὲ πλείονες, τῷ 360 συνελθόντες ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνέκριναν καὶ ἐπεκύρωσαν τὸ ἀρειανίζον σύμβολον τῶν ἐν Νίκῃ τῆς Θρᾴκης συνελθόντων ὁμοφρόνων.

381. Ἐπὶ εἰκοσαετίαν ἔτι ἐξηκολούθησεν ὁ ἀγὼν μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ ἀρειανῶν, τῶν τελευταίων ὑποστηριζομένων ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων, ἕως οὗ ὁ Θεοδόσιος Α′, πεισθεὶς ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων ἱεραρχῶν, συνεκάλεσε τὴν Β′ Οἰκουμενικὴν σύνοδον. Πρακτικὰ τῆς συνόδου δὲν διεσώθησαν ἐκτὸς τοῦ «Συμβόλου τῆς πίστεως» καί τινων κανόνων. Ἡ σύνοδος συνῆλθε κατὰ Μάϊον τοῦ 381, ἀπαρτισθεῖσα ἐξ 150 ἐπισκόπων. Πρῶτος πρόεδρος αὐτῆς ἐχρημάτισεν ὁ ἅγιος Μελέτιος Ἀντιοχείας, ὃν θανόντα διεδέχθη ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὡς ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τοῦτον πάλιν παραιτηθέντα ὁ Νεκτάριος Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος ἀπεδέχθη καὶ ἐκύρωσε τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου τῇ 30 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

382. Ἐπειδὴ οἱ δυτικοὶ ἐπίσκοποι δὲν ἔμειναν εὐχαριστημένοι ἐκ τοῦ γ′ ἰδίως κανόνος, δι' οὗ ὁ ἐπισκοπικὸς θρόνος Κωνσταντινουπόλεως, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ρώμην, ἐξισοῦτο πρὸς τὸν τῆς παλαιᾶς Ρώμης, ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος, ἐν ἀρχῇ τοῦ θέρους τοῦ 382, συνεκάλεσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον, εἰς ἣν προσῆλθον πάντες σχεδὸν οἱ πατέρες τῆς Β′ Οἰκουμενικῆς συνόδου. Οἱ συνελθόντες δὲν ἀνεγνώρισαν τὸν Παυλῖνον ὡς κανονικὸν ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας, ὡς ἠξίουν οἱ δυτικοί, ἥκιστα δὲ τὸν Κυνικὸν Μάξιμον ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως.

383. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο συνεκλήθη καὶ ἑτέρα σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, πρὸς λῆψιν μέτρων ἐναντίον τῶν ταρασσόντων τὴν Ἐκκλησίαν ἀρειανῶν. Ὁ Εὐνόμιος καὶ ὁ Οὐλφίλας, ὡς καὶ οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, ὑπέβαλον ὁμολογίας πίστεως εἰς τὸν αὐτοκράτορα Θεοδόσιον, ἀλλ' οὗτος ἀπεδέχθη τὰς ὁμολογίας τῶν ὀρθοδόξων, ἐμμείνας εἰς τὸν ὅρον τοῦ «ὁμοουσίου», ὃν ἐκύρωσεν ἡ Β′ Οἰκουμενικὴ σύνοδος.

394. Ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πατριάρχου Νεκταρίου συνῆλθε τῷ 394 σύνοδος πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος Ἀλυπίου καὶ Βαγαδίου, ἑκατέρου διεκδικοῦντος τὴν ἐπισκοπὴν Βόστρων. Τῆς συνόδου μετέσχον ὁ Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας, ὁ Φλαβιανὸς Ἀντιοχείας, ἱκανοὶ ἐπίσκοποι καὶ ἐκ τοῦ ἱερατείου Κωνσταντινουπόλεως πολλοί. Ἡ σύνοδος ἀνεγνώρισε κανονικὸν ἐπίσκοπον τὸν Βαγάδιον κατ' ἀνάγκην, καίτοι ἀκανονίστως εἶχε καθαιρεθῆ ὁ Ἀλύπιος.

400. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος, ὡς ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως (398—404), συνεκάλεσε τῷ 400, κατὰ μῆνα Σεπτέμβριον, σύνοδον ἐξ 22 ἐπισκόπων πρὸς ἐξέτασιν κατηγοριῶν τινων κατὰ τοῦ ἐπισκόπου Ἐφέσου Ἀντωνίνου.

404. Ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου, πρωτοστατοῦντος τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, συνεκροτήθη ἡ ἐν προαστείῳ τῆς Χαλκηδόνος «ἐπὶ Δρῦν» σύνοδος, ἥτις καὶ καθῄρεσεν αὐτὸν τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος, κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 403. Καὶ ἐξωρίσθη μὲν τότε ὁ πατριάρχης, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν ἕδραν αὐτοῦ. Νέα συνῆλθε κατ' αὐτοῦ σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 404, ἥτις νέον δῆθεν ἔγκλημα προσῆψεν αὐτῷ, ὅτι καθαιρεθεὶς ὑπὸ συνόδου ἀνέλαβε τὸν θρόνον αὖθις, πρὶν ἢ ἀθωωθῇ ὑπ' ἄλλης συνόδου.

426. Πρὸς χειροτονίαν καὶ ἐγκαθίδρυσιν τοῦ νέου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σισιννίου (426—427) ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος Β′ συνεκάλεσε τῷ 426 σύνοδον, ἥτις ἐπὶ πλέον κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τῶν Μεσσαλιανῶν. Ἐν τῇ συνόδῳ παρήδρευσε καὶ ὁ Ἀντιοχείας Θεόδοτος.

448. Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Φλαβιανὸς (446—449), καταγγελθέντος τοῦ ἐξ Ἀλεξανδρείας ἀρχιμανδρίτου Εὐτυχοῦς ἐπὶ μονοφυσιταῖς κακοδοξίαις, συνεκάλεσε τῇ 8 Νοεμβρίου 448 σύνοδον ἐνδημοῦσαν, ἥτις κατεδίκασεν αὐτόν. Τῆς συνόδου μετέσχον τεσσαράκοντα ἐπίσκοποι.

450. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ ἔτους τούτου ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιος, συγκροτήσας σύνοδον ἐνδημοῦσαν, κατεδίκασε τὸν αὐτὸν Εὐτυχῆ καὶ ὑπέγραψε τὴν πρὸς τὸν Φλαβιανὸν ἐπιστολὴν τοῦ Λέοντος Α′ Ρώμης.

459. Μεγάλη σύνοδος ἐξ ὀγδοήκοντα ἐπισκόπων, ἐν οἷς καί τινες ἐξ Αἰγύπτου, συγκληθεῖσα τῷ 459 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γενναδίου Α′, κατεδίκασε τὴν σιμωνίαν καὶ ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον ἐπὶ τούτῳ πρὸς πάντας τοὺς ἐπισκόπους.

492. Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 491 κατέλαβε τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως ὁ Ἀναστάσιος Δίκορος, ὑπέρμαχος ὢν τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ, ἀλλ' ὁ ὀρθόδοξος πατριάρχης Εὐφήμιος, συγκαλέσας τῷ 492 ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον, ἐκύρωσε τὰς ἀποφάσεις τῆς Δ′ Οἰκουμενικῆς συνόδου. Ὁ Ἀναστάσιος διὰ τῶν προσκειμένων αὐτῷ ἐπισκόπων καθῄρεσε καὶ ἐξώρισε τὸν Εὐφήμιον εἰς Εὐχάϊτα.

496. Κατὰ τὸ 496 ἢ 497 συνῆλθε καὶ ἑτέρα σύνοδος πρὸς κύρωσιν τῶν ὑπὸ τῆς Δ′ Οἰκουμενικῆς συνόδου δογματισθέντων.

499. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος συνεκάλεσε τῷ 499 σύνοδον πρὸς καταδίκην Διοδώρου τοῦ Ταρσοῦ, Θεοδώρου Μοψουεστίας καὶ τῶν συγγραμμάτων Θεοδωρήτου Κύρου, Ἴβα Ἐδέσσης, Ἀνδρέου Σαμοσάτων, Εὐχερίου Κύρου, Ἰωάννου Ἀντιοχείας καὶ πάντων τῶν ἀποδεχομένων δύο ἐν Χριστῷ φύσεις.

518. Τῇ 9 Ἰουλίου 518 ἀπέθανεν ὁ Ἀναστάσιος Δίκορος, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ Ἰουστῖνος, κεκηρυγμένος ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας, κατὰ πρότασιν τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου Β′, συνεκάλεσε σύνοδον ἐνδημοῦσαν, ἥτις κυρώσασα τὰ τῆς Δ′ Οἰκουμενικῆς κατεδίκασε τὸν Σεβῆρον Ἀντιοχείας καὶ ἐνέγραψεν ἐν τοῖς διπτύχοις τὰ ὀνόματα τῶν πατριαρχῶν Εὐφημίου καὶ Μακεδονίου Β′, θανόντων ἐν τῇ ἐξορίᾳ.

519. Ἐν τέλει τοῦ 519 ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ 520 σύνοδος ἐκ 10 μητροπολιτῶν καὶ ἰσαρίθμων ἐπισκόπων ἐξελέξατο πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως τὸν Ἐπιφάνιον (520—535).

532. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο σύνοδος ἐνδημοῦσα ἐξήτασε διάφορα ζητήματα τοῦ Ἰλλυρικοῦ.

533. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Α′, ἐπιθυμῶν τὸν συμβιβασμὸν τῶν μονοφυσιτῶν πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους, συνεκάλεσε τῷ 533 σύνοδον, ἐν ᾗ διε-

Digitized by Google

ξήχθη σχετική συζήτησις, ἐξέδωκε δὲ ἐκτενῆ δογματικὸν ὅρον, ὃν συνοψίζει ὁ ὑπ' αὐτοῦ συντεθεὶς ὕμνος: «Ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ...».

536. Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἰουστινιανὸν ἡ σύζυγος αὐτοῦ Θεοδώρα συνεπάθει τοὺς μονοφυσίτας, τῇ προστασίᾳ δὲ αὐτῆς ὁ Τραπεζοῦντος Ἄνθιμος ἐκλεγεὶς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (535—536) ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ. Ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε εὑρισκόμενος ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Ἀγαπητὸς Α', συγκαλέσας ἐγκρίσει τοῦ αὐτοκράτορος σύνοδον καθῄρεσε τὸν Ἄνθιμον. Ἀντ' αὐτοῦ ἐξελέγη πατριάρχης ὁ Μηνᾶς (536—552), χειροτονηθεὶ· τῇ 13 Μαρτίου 536 Μετά τινας ἡμέρας, τῇ 22 Ἀπριλίου, ἀπέθανεν ὁ Ἀγαπητός, οἱ δὲ μονοφυσῖται ἐχάρησαν ἐπὶ τούτῳ. ἐκλαβόντες τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης ὡς ἀποτελεσμα θείας δίκης. Ἀλλ' ὁ Μηνᾶς συνεκάλεσε σύνοδον, ἐν ᾗ παρεκάθησαν ἀντιπρόσωποι τῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ οἱ συνοδεύσαντες τὸν Ρώμης Ἀγαπητὸν πέντε ἐπίσκοποι ἐξ Ἰταλίας. Κατηγγέλθη εἰς τὴν σύνοδον ταύτη· ὁ Ἄνθιμος καὶ προσεκλήθη ἵνα ἀπολογηθῇ, πλὴν οὐδαμοῦ ἐφάνη, ὅθεν μετ' ἄλλων μονοφυσιτῶν καθῃρέθη παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ ἀξιώματος. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐκύρωσε τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου διὰ τῆς 42ας νεαρᾶς, ἐκδοθείσης τῇ 6 Αὐγούστου 536.

543. Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐταράσσετο ἡ Παλαιστίνη ἐκ τῶν ὠριγενιστῶν μοναχῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ἐξέδωκε μακρὸν ἔγγραφον πρὸς τὸν πατριάρχην Μηνᾶν, ὅστις τῷ 543 συγκαλέσας ἐνδημοῦσαν σύνοδον κατεδίκασε τὰς ἀποδιδομένας εἰς τὸν Ὠριγένη πλάνας.

553. Πρὸς καταδικην τῶν λεγομένων «τριῶν κεφαλαίων», ἤτοι τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας, τῶν κατὰ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ ὑπὲρ τοῦ Νεστορίου συγγραμμάτων τοῦ Θεοδωρήτου Κύρου καὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἴβα Ἐδέσσης πρὸς Μάριν τῆς Περσίας, συνῆλθε τῇ 5 Μαΐου 553 ἡ Ε' Οἰκουμενικὴ σύνοδος. Πρόεδρος αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Κωνσταντινουπόλεως Εὐτύχιος (552—565, 577—582), παρέστησαν δὲ ὁ Ἀπολλινάριος Ἀλεξανδρείας Δόμνος Γ' Ἀντιοχείας, τρεῖς ἀντιπρόσωποι τοῦ Εὐτυχίου Ἱεροσολύμων καὶ 145 μητροπολῖται καὶ ἐπίσκοποι, ὧν ὁ ἀριθμὸς κατὰ τὴν τελευταίαν 8ην συνεδρίαν ἀνῆλθε μετὰ τῶν ἀνωτέρω εἰς 164. Ὁ ἐπίσκοπος Ρώμης Βιγίλιος δὲν ἠθέλησε νὰ μετάσχῃ τῆς συνόδου, δείξας ἀλλοπρόσαλλον διαγωγήν.

565. Ὁ Ἰουστινιανὸς συγκαλέσας σύνοδον τῷ 565 ἠθέλησε νὰ στηρίξῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰουλιανοῦ Ἁλικαρνασσέως περὶ τῆς ἀφθαρσίας τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ὁ πατριάρχης Εὐτύχιος ἀντιστὰς ἐξωρίσθη. Ὁ ἐπακολουθήσας θάνατος τοῦ αὐτοκράτορος προέλαβε τὴν ἐκ τῆς ἀνωτέρω διδασκαλίας διαταραχὴν τῆς Ἐκκλησίας.

588. Ἔν τινι ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδῳ τοῦ ἔτους 588 ὁ πατριάρχης Ἰωάννης Δ' Νηστευτὴς ἐξήτασε τὰς κατὰ τοῦ Ἀντιοχείας Γρηγορίου Α' ἐξενεχθείσας κατηγορίας ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ πολλῶν ἱεραρχῶν. Ἡ σύνοδος αὕτη ἔχει πρὸς ταῖς ἄλλαις ταύτην τὴν σημασίαν, ὅτι ἐν τοῖς πρακτικοῖς ὁ Ἰωάννης ὠνομάσθη Οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

626. Ὁ πατριάρχης Σέργιος Α' εἰς ἐρώτησιν τοῦ ἐπισκόπου Φάσιδος Κύρου περὶ τῆς ἐννοίας τῆς «μιᾶς ἐνεργείας» ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ, συνεκρότησε σύνοδον ἐν ἔτει 626, ἐν ᾗ συνετάχθη ἡ σῳζομένη ἀπάντησις. Ὁ Σέργιος ἐστήριξεν αὐτὴν ἐπι φράσεως «μία ζωοποιὸς ἐνέργεια Χριστοῦ», ἣν εὗρεν ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας.

638 καὶ 639. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος τοῦ Μονοθελητισμοῦ συνεκροτήθησαν δύο ἕτεραι σύνοδοι κατὰ τὰ ἔτη 638 καὶ 639. Ἐν αὐταῖς ἐγένετο δεκτὴ ἡ «Ἔκθεσις» τοῦ Ἡρακλείου, δι' ἧς ὑπεστηρίζετο ὁ Μονοθελητισμός.

680. Ἐναντίον τῆς αἱρέσεως τοῦ Μονοθελητισμοῦ συνεκροτήθη ἡ ΣΤ' Οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀπὸ τῆς 7 Νοεμβρίου 680 μέχρι τῆς 16 Σεπτεμβρίου 681. Ἡ σύνοδος συνῆλθεν ἐν τῷ Παλατίῳ (ἐν τῷ «Τρούλλῳ», δηλαδὴ τῇ θολωτῇ αἰθούσῃ), συνεκρότησε δὲ 18 συνεδρίας. Πρόεδρος αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γεώργιος (679—684), παρέστησαν δὲ ὁ Ἀντιοχείας Μακάριος, ἀντιπρόσωποι τῶν πατριαρχῶν Ρώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ 174 ἐπίσκοποι.

692. Ἐπειδὴ αἱ σύνοδοι Ε' καὶ ΣΤ' δὲν ἐξέδωκαν κανόνας, συνῆλθεν ἡ λεγομένη ἡ ἐν Τρούλλῳ ἢ Πενθέκτη σύνοδος (τῷ 691), ἥτις θεωρεῖται ὡς συνέχεια τῆς ΣΤ'. Συνῆλθον 227 ἐπίσκοποι, ἐκδόντες 102 κανόνας, οἵτινες, διὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον, θεωροῦνται κανόνες τῆς ΣΤ' οἰκουμενικῆς συνόδου.

754. Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς εἰκονομαχίας, ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Ε' συνεκάλεσε τῷ 754 μεγάλην σύνοδον, ἧς συμμετέσχον 338 ἐπίσκοποι καὶ ἥτις κατεδίκασε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων.

786. Τῇ 1 Αὐγούστου 786 συνῆλθεν ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἡ Ζ' οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ θορύβου τῶν εἰκονομάχων δὲν ἠδυνήθη νὰ συνεχίσῃ τὰς ἐργασίας αὐτῆς. Συνῆλθε κατόπιν ἐν Νικαίᾳ τῇ 22 Σεπτεμβρίου 787 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πατριάρχου Ταρασίου.

806. Δυστυχῶς καὶ μετὰ τὴν Ζ' οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐξηκολούθησαν αἱ ἐκ τῆς εἰκονομαχίας ἀνωμαλίαι. Τῷ 806 ὁ πατριάρχης Νικηφόρος Α' συνεκρότησε σύνοδον ἐκ 15 ἐπισκόπων καὶ συνεχώρησε τὸν ἱερέα Ἰωσήφ, ὅστις εἶχεν εὐλογήσει τὸν δεύτερον παράνομον γάμον τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ΣΤ', χάριν τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινωνίας.

809. Μετὰ τριετίαν νέα σύνοδος συνεκλήθη, ἵνα δικάσῃ τοὺς ἀνθισταμένους εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς ἀνωτέρω συνόδου Στουδίτας μοναχούς. Οὗτοι ὑπεστήριζον τὴν «ἀκρίβειαν τῶν κανόνων» ἐναντίον τῆς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας χρησιμοποιουμένης «οἰκονομίας».

812. Πρὸς συμβιβασμὸν τῶν Στουδιτῶν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας συνεκροτήθη τῷ 812 νέα σύνοδος, ἐν ᾗ πράγματι ἐπετεύχθη συνεννόησις τῶν Στουδιτῶν μετὰ τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου. Ἡ σύνοδος αὕτη ἐξήτασε καὶ ἕτερα ζητήματα.

814. Τῇ 1 Ἀπριλίου 815, ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, ἐχειροτονήθη πατριάρχης ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων ὁ Θεόδοτος Μελησσινὸς ἢ Κασσιτερᾶς, ὅστις μετά τινας ἡμέρας, συγκροτήσας σύνοδον ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἐκύρωσε μὲν τὰς ἀποφάσεις τῆς εἰκονομαχικῆς συνόδου τοῦ 754, κατεδίκασε δὲ τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν καὶ ἀπηγόρευσε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Πρακτικὰ τῆς συνόδου δὲν διεσώθησαν, ἀλλ' ὁ αὐτοκρατωρ Μιχαὴλ Β' Τραυλὸς μνημονεύει αὐτῆς ἐν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν Φράγκων Λουδοβῖκον τὸν Εὐσεβῆ· ὡσαύτως μνείαν τῆς συνόδου ποιεῖται καὶ ὁ Θεόδωρος Στουδίτης.

843. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο (οὐχὶ τῷ 842) ὁ πατριάρχης Μεθόδιος συνεκάλεσεν ἐνδημοῦσαν σύνοδον, ἥτις κατεδίκασεν ὁριστικῶς τὴν εἰκονομαχίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποφάσεων τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ ἀνεστήλωσε τὰς εἰκόνας ἐν τοῖς ναοῖς. Ἡ ἐπακολουθήσασα πρώτη Κυριακὴ τῆς τεσσαρακονθημέρου νηστείας (11 Μαΐου 843) ἑωρτάσθη ὡς Κυριακὴ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἔκτοτε δὲ ἑορτάζεται αὕτη ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ θριάμβου γενικῶς τῆς ὀρθοδοξίας κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων.

845 καὶ 856. Δύο σύνοδοι ἀναφέρονται συγκροτηθεῖσαι ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰ ἔτη 845 καὶ 856, ἐπὶ πατριάρχου Ἰγνατίου, ἐξ ἀφορμῆς Γεωργίου Ἀσβεστᾶ, ἀρχιεπισκόπου Συρακουσῶν, καθ' οὗ διετυποῦντο διάφοροι κατηγορίαι.

861. Ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Φωτίου (858—867, 877—886) συνεκροτήθησαν διάφοροι σύνοδοι, ὧν πρώτη ὑπῆρξεν ἡ συνελθοῦσα τῷ 861 καὶ κληθεῖσα «πρωτοδευτέρα», διότι συνῆλθε δίς, ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ἐκ 318 Ἑλλήνων ἐπισκόπων καὶ δύο ἐπισκόπων ἀντιπροσώπων τοῦ πάπα Ρώμης Νικολάου Α'. Ἡ σύνοδος ἐνέκρινεν ὁμοφώνως τὴν γενομένην κανονικὴν ἐκλογὴν τοῦ πατριάρχου Φωτίου.

867. Ὁ πάπας Νικόλαος δὲν ἀνεγνώρισε τὴν ὡς ἄνω ἐκλογήν, προβὰς εἰς παράνομον καταδίκην τοῦ Φωτίου, οὗτος δὲ ἀμυνόμενος συνεκάλεσε τῷ 867 νέαν σύνοδον, παρόντων ἀντιπροσώπων τῶν λοιπῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ πλείστων ἐπισκόπων, καὶ κατεδίκασε τὸν Νικόλαον, τὸν μετ' ἀλαζονείας προβάλλοντα τὸ μοναρχικὸν πρωτεῖον.

869. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καταλαβὼν τὸν θρόνον Βασίλειος ὁ Μακεδὼν (867—886) ἀπεμάκρυνε τὸν Φώτιον καὶ ἐπανήγαγε τὸν γέροντα Ἰγνάτιον. Ὠφελούμενος δ' ἐκ τῆς μεταβολῆς ταύτης ὁ πάπας Ρώμης Ἀδριανὸς Β', συνεκάλεσεν ἐν Ρώμῃ σύνοδον (869), ἐν ᾗ ἔκαυσε τὰ πρακτικὰ τῆς ἀνωτέρω συνόδου τοῦ Φωτίου, κατεδίκασεν αὐτὸν καὶ ἀπέστειλεν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, πρὸς ἐπανάληψιν τῆς καταδίκης ἐν συνόδῳ Πράγματι δὲ συνῆλθεν ἡ σύνοδος αὕτη τῇ 5 Ὀκτωβρίου 869 καὶ εἰργάσθη μέχρι τῆς 28 Φεβρουαρίου 870. Κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν παρῆσαν οἱ δύο ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα, δύο δῆθεν ἀντιπρόσωποι τῶν πατριαρχῶν Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ 12 ἐπίσκοποι. Κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίαν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκόπων ἀνῆλθεν εἰς 100, διὰ βιαίων τρόπων εἰς αὐτὴν προσαχθέντων. Τὰ πρωτότυπα πρακτικὰ τῆς συνόδου δὲν διεσώθησαν, διαρπαγέντα ὑπὸ λῃστῶν πειρατῶν κατὰ τὸν εἰς Ἰταλίαν πλοῦν τῶν παπικῶν ἀντιπροσώπων. Διεσώθη μετάφρασις λατινικὴ καί τις ἑλληνικὴ περίληψις, μεγάλας παρουσιάζουσαι πρὸς ἀλλήλας διαφοράς. Τὴν οἰκτρὰν ταύτην σύνοδον λῃστρικῶς ἐργασθεῖσαν καὶ ἀποτελοῦσαν, κατὰ τὴν ἔκφρασιν δυτικοῦ ἱστορικοῦ, αἶσχος διὰ τοὺς μετασχόντας εἰς αὐτήν, θεωρεῖ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία Η' Οἰκουμενικήν.

879. Μετὰ δεκαετίαν συνεκροτήθη ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ὄντως Οἰκουμενικὴ σύνοδος, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 879, συνελθοῦσα ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ θριαμβεύσαντος ἐν αὐτῇ Φωτίου καὶ παρατείνασα τὰς ἐργασίας αὐτῆς μέχρι τῆς 13 Μαρτίου 880. Μετέσχον τῆς συνόδου τρεῖς ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα Ρώμης Ἰωάννου Η', τρεῖς ἀντιπρόσωποι τῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, 18 μητροπολῖται καὶ πολυάριθμοι ἐπίσκοποι, ἐν συνόλῳ 383. Ἡ σύνοδος ἀνεγνώρισε τὸν πατριάρχην Φώτιον, καταδικάσασα πάντα τὰ κατ' αὐτοῦ γενόμενα. Ἡ σύνοδος αὕτη, καίτοι φέρει πάντα τά τε ἐξωτερικὰ καὶ τὰ ἐσωτερικὰ γνωρίσματα οἰκουμενικῆς συνόδου, δὲν ἀνεκηρύχθη εἰσέτι τοιαύτη ἐπισήμως παρὰ τῆς Ἐκκλησίας.

887. Δυστυχῶς ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ΣΤ' ὁ Σοφὸς ἀπεμάκρυνε τὸν Φώτιον ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀναδείξας πατριάρχην τὸν δεκαεξαετῆ ἀδελφὸν αὐτοῦ Στέφανον. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος εἶχε χειροτονηθῇ διάκονος ὑπὸ τοῦ Φωτίου, οἱ Ἰγνατιανοὶ δὲν ἀνεγνώριζον αὐτὸν ὡς κανονικὸν πατριάρχην. Ὁ αὐτοκράτωρ, ὅπως ἄρῃ τὰς ἀμφισβητήσεις, ἐν ἀρχῇ τοῦ 887 συνεκάλεσε σύνοδον ἐκ πολλῶν ἀρχιερέων, ἐπι κεφαλῆς ἐχόντων τὸν Στυλιανὸν Νεοκαισαρείας, καί τινων ἡγουμένων καὶ διακόνων καὶ ἄλλων «ζηλωτῶν τῆς εὐσεβείας». Ἡ σύνοδος ἀπεφάσισεν ὅπως γράψῃ εἰς τὸν πάπαν Ρώμης Στέφανον ΣΤ' περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν χειροτονιῶν τοῦ Φωτίου γενικῶς. Ἔγραψε καὶ ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Στυλιανὸς Νεοκαισαρείας, ἀλλ' ἐσώθη μόνον τοῦ τελευταίου ἡ ἐπιστολὴ ἐν παραρτήματι τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου τοῦ 869. Ὁ πάπας Στέφανος ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως εζήτησε νὰ μάθῃ ἂν τῷ ὄντι ὁ Φώτιος ὑπέβαλε παραίτησιν, εἰς τὸ ἐρώτημα δὲ τοῦτο δὲν ἐδόθη ἀπάντησις ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Στυλιανὸν Νεοκαισαρείας, οἵτινες τέλος ἀνεγνώρισαν τὸν πατριάρχην Στέφανον.

907. Ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ΣΤ' συνετάραξε τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τοῦ τετάρτου γάμου αὐτοῦ, ὅν, δυστυχῶς, ἀνεγνώρισεν ἡ Ἐκκλησία Ρώμης, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, ἰδίως τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ, ὅστις ἐστέρησε τὸν Λέοντα τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα Ρώμης Σεργίου Γ' μεταβάντες εἰς Κωνσταντινούπολιν, κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 907, συνεκρότησαν μετά τινων ἀρχιερέων τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀντιπροσώπων τῶν πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας Μιχαὴλ Β', Ἀντιοχείας Συμεὼν Α' καὶ Ἱεροσολύμων Ἠλιοὺ Γ' σύνοδον, ἐν ᾗ ἀπεφασίσθη ὅπως γίνῃ δεκτὸς εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν ὁ αὐτοκράτωρ, χωρὶς νὰ διαλυθῇ ὁ τέταρτος γάμος μετὰ τῆς Ζωῆς Καρβονοψίνας.

920. Ἐντονωτάτη ὅμως ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τῆς ἀνωτέρω συνόδου διαμαρτυρία τοῦ ἐν ἐξορίᾳ εὑρισκομένου πατριάρχου Νικολάου, δεινὴ δὲ ἔρις προέκυψε μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τούτου καὶ τῶν τοῦ πατριάρχου Εὐθυμίου, διαλλακτικώτερον διακειμένων πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ δ' γάμου τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀνακληθεὶς εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Νικόλαος, κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἐκκλησίας, διὰ κανονικῆς τινος λύσεως, μάλιστα μετὰ τὸν ἐπελθόντα ἤδη θάνατον τοῦ Λέοντος ΣΤ' (911) καὶ τῆς κατὰ τὸ 919 ἀπομακρύνσεως τῆς Ζωῆς εἰς μοναστήριον. Μερίμνῃ τοῦ πατριάρχου συνεκλήθη σύνοδος τῇ 15 Ἰουλίου 920, τῇ συμμετοχῇ τῶν ἀντιμαχομένων ἀρχιερέων Νικολαϊτῶν καὶ Εὐθυμιτῶν. Συνετάχθη δὲ ὁ «Τόμος τῆς ἑνώσεως», ἐν ᾧ, χωρὶς νὰ γίνεται λόγος περὶ τοῦ δ' γάμου τοῦ Λέοντος ΣΤ', ἀπηγορεύθη ἀπολύτως ὁ τέταρτος γάμος («τέταρτον γάμον μηδενὶ τολμᾶσθαι, ἀλλ' εἶναι ἀπόβλητον παντελῶς») καὶ ἐξεδόθησαν σχετικαὶ περὶ γάμων διατάξεις. Τὸ γεγονὸς τῆς ἑνώσεως κατηύφρανε πάντας, ὡρίσθη δὲ ἐτησία ἀνάμνησις αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

963. Κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου Φωκᾶ εἶχε διατυπωθῆ κατηγορία, καθ' ἣν παρὰ τὴν διάταξιν τοῦ 53ου κανόνος τῆς Πενθέκτης συνόδου συνεζεύχθη τὴν αὐτοκράτειραν Θεοφανώ, διότι διεδόθη φήμη ὅτι ὑπῆρξεν ἀνάδοχος ἑνὸς τῶν τέκνων της. Πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος συνεκλήθη τῷ 963 σύνοδος ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πατριάρχου Πολυεύκτου, ἐν ᾗ ὁ τὸ πρῶτον διαδοὺς τὴν ἀνωτέρω φήμην πρεσβύτερος Στυλιανὸς περιῆλθεν εἰς ἀντίφασιν πρὸς ἑαυτόν. Ἡ σύνοδος ἐπικύρωσε τὸν γάμον τοῦ αὐτοκράτορος.

1026. Ἐπὶ πατριάρχου Ἀλεξίου κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1026 συνῆλθε σύνοδος ἐνδημοῦσα, ἥτις ἐξέδωκε τόμον, καθ' ὃν ὑπεβάλλοντο εἰς ἀναθεματισμὸν πάντες ἐκεῖνοι, ὅσοι ἤθελον ἐπιχειρήσει ἀποστασίαν ἢ τυραννίδα κατὰ βασιλέων.

1027. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1027 ἐν ἑτέρᾳ ἐνδημούσῃ συνόδῳ ὁ πατριάρχης Ἀλέξιος, παρόντων 16 μητροπολιτῶν καὶ 5 ἀρχιεπισκόπων, ἐξέδωκεν ὑπόμνημα περὶ τῶν ἐκ δωρεᾶς λαμβανόντων μοναστήρια καὶ περί τινων ἄλλων ἀναγκαίων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, ταῖς μητροπόλεσι, ταῖς ἀρχιεπισκοπαῖς καὶ ταῖς ἐπισκοπαῖς ἀνηκουσῶν.

1028. Μείζων ἐνδημοῦσα σύνοδος συνῆλθεν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου ἐξ 22 μητροπολιτῶν καὶ 9 ἀρχιεπισκόπων, ἐκδοῦσα ὡσαύτως ὑπόμνημα περὶ διορισμοῦ οἰκονόμων εἰς τὰς ἐπισκοπάς, περὶ τακτικῶν συνελεύσεων τῶν ἐπαρχιακῶν συνόδων, περὶ μὴ χειροτονίας ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων κληρικῶν ἀνηκόντων εἰς ἄλλας ἐπισκοπὰς ἢ ἀποδοχῆς κληρικῶν ἐξ ἄλλων ἐπισκο-

Digitized by Google

πῶν ἄνευ συστατηρίων γραμμάτων, περὶ μὴ χειροτονίας διγάμων, ἢ γερόντων, ἢ ἄνευ ἀκριβοῦς μαρτυρίας, ἢ προμνηστευθέντων ἄλλην καὶ ἄλλην νυμφευθέντων. Ἡ αὐτὴ σύνοδος ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς κληρικοὺς νὰ προσφεύγωσιν εἰς τὰ κοσμικὰ δικαστήρια κτλ.

1029. Ἐν τετάρτῃ ἐνδημούσῃ συνόδῳ τοῦ ἔτους 1029 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πατριάρχου Ἀλεξίου κατεδικάσθη ὁ τότε Ἰακωβίτης πατριάρχης Ἀντιοχείας. Ἐξέδωκε δὲ ὁ πατριάρχης Ἀλέξιος καί τινας διατάξεις περὶ κεκωλυμένων γάμων.

1054. Ὁ πατριάρχης Μιχαὴλ Κηρουλάριος τῇ 20 Ἰουλίου συγκαλέσας ἐνδημοῦσαν σύνοδον, ἧς συμμετέσχον 12 μητροπολῖται καὶ 2 ἀρχιεπίσκοποι, κατεδίκασε τοὺς «κατὰ τῆς ὀρθοδόξου πιστεως βλασφημήσαντας» ἀντιπροσώπους τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας. Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ περὶ τὸν καρδινάλιον Οὔμβερτον, οἵτινες τῇ 15 Ἰουλίου 1054 εἶχον ριψει ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας τὸ γνωστὸν μυσαρὸν ἔγγραφον. Κατὰ τοῦ ἐγγράφου ἐκείνου ἡ ἀνωτέρω σύνοδος ἐξέδωκεν ἀνάθεμα, ὡς καὶ «κατὰ πάντων τῶν ἐκθεσάντων ἢ γραψάντων αὐτὸ ἢ συναίνεσιν καὶ βουλὴν εἰς τὴν τούτου ποίησιν δεδωκότων».

1086 Κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1086 σύνοδος ἐνδημοῦσα ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πατριάρχου Νικολάου Γ' ἐξ 24 μητροπολιτῶν καὶ ἑνὸς ἀρχιεπισκόπου κατεδίκασε τὸν Λέοντα Χαλκηδόνος, ταράσσοντα τὴν Ἐκκλησίαν καὶ διακόψαντα τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν πρὸς τὸν πατριάρχην.

1094. Ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω πατριάρχου σύνοδος συνελθοῦσα τῷ 1094 κατεδίκασε τὸν μονοφυσίτην Νεῖλον μοναχόν, ἐξ Αἰγύπτου προερχόμενον καὶ διδάσκοντα ὅτι ἡ σὰρξ τοῦ Σωτῆρος ἐθεώθη προσληφθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ.

1140. Ἐπὶ πατριάρχου Λέοντος Στυππῆ ἡ ἐνδημοῦσα σύνοδος, κατὰ Μάϊον τοῦ 1140 συνελθοῦσα καὶ ἀπαρτισθεῖσα ἐκ 12 μητροπολιτῶν καὶ 2 ἀρχιεπισκόπων, κατεδίκασε τὰ αἱρετικὰ συγγράμματα τοῦ Κωνσταντίνου Χρυσομάλλου, ὅστις εἶχε μυστικιστικήν τινα τάσιν πρὸς κατάργησιν τῆς θείας λατρείας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ βίου. Παρεδέχετο ὅτι ὁ ἄνθρωπος σῴζεται μόνον ἐκ πίστεως, ὅτι ἔχει δύο ψυχάς, τὴν μὲν ἀναμάρτητον, τὴν δὲ ἁμαρτητικήν.

1143 καὶ 1144. Ἐπὶ τοῦ μετέπειτα πατριάρχου Μιχαὴλ Κουρκούα συνῆλθε τῇ 20 Αὐγούστου 1143 σύνοδος, ἥτις κατεδίκασε τοὺς ἀσπαζομένους τὰς θεωρίας τῶν Βογομίλων ἐπισκόπους Κλήμεντα καὶ Λέοντα. Τῆς αὐτῆς τῶν Βογομίλων εἴχετο διδασκαλιας καί τις μοναχὸς Νήφων, ἀρνούμενος τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, τὴν ἀπονομὴν τιμῆς εἰς τὸν Σταυρὸν καὶ τὰς ἱερὰς εἰκόνας καὶ τὰ παρόμοια. Ἀπηγόρευε τὴν βρῶσιν κρέατος, τὴν πόσιν γάλακτος καὶ οἴνου καὶ ἐδίδασκεν ὅτι μόνον ἐν τῷ μοναχικῷ βίῳ σῴζεται ὁ ἄνθρωπος. Δὶς ἀνακριθεὶς ἐνώπιον τῆς ἐνδημούσης συνόδου τῇ 1 Ὀκτωβρίου καὶ τῇ 22 Φεβρουαρίου 1144 κατεδικάσθη εἰς περιορισμόν, ἀφοῦ πρότερον ἐκόπη ἡ μακροτάτη μέχρι τῶν σφυρῶν καταφθάνουσα γενειάς αὐτοῦ.

1147. Δυστυχῶς τὴν προστασίαν τοῦ Νήφωνος ἀνέλαβεν ὁ μετὰ μικρὸν ἐκλεγεὶς πατριάρχης Κοσμᾶς Β' Ἀττικός, ἄνθρωπος ἐναρετώτατος καὶ ἐλλογιμώτατος. Ὁ Κοσμᾶς ἀφῆκε τὸν Νήφωνα ἐλεύθερον καὶ εἶχεν αὐτὸν ὁμοτράπεζον. Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Κομνηνὸς πρὸς καταστολὴν τοῦ σκανδάλου διέταξε τὴν σύλληψιν καὶ φυλάκισιν τοῦ ἀγυρτεύοντος μοναχοῦ, ἀλλ' ὁ πατριάρχης, λησμονήσας ἑαυτόν, προσεπάθησε ν' ἀποσπάσῃ διὰ τῆς βίας ἐκ τῶν χειρῶν τῶν στρατιωτῶν τὸν Νήφωνα ἢ καὶ μετ' αὐτοῦ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν φυλακήν. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ συνεκάλεσε τὴν 26 Φεβρουαρίου 1147 τὴν ἐνδημοῦσαν σύνοδον ἐν Βλαχέρναις πρὸς νέαν ἐξέτασιν τῆς διδασκαλίας τοῦ Νήφωνος, παρόντος καὶ τοῦ Κοσμᾶ. Οὗτος δέ, παρὰ τὴν γνώμην τῆς συνόδου, διεκήρυξεν ὅτι θεωρεῖ τὸν Νήφωνα ὀρθῶς φρονοῦντα. Ὅθεν ἡ σύνοδος κατεδικασε μετὰ τοῦ Νήφωνος καὶ τὸν πατριάρχην Κοσμᾶν.

1156. Κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ἠγέρθη ἐν Κωνσταντινουπόλει θεολογικὴ συζήτησις ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ἐὰν ἡ θεία Εὐχαριστία προσφέρεται εἰς μόνον τὸν Πατέρα ἢ καὶ εἰς τὸν Υἱόν. Ὁ πατριάρχης Κωνσταντῖνος Δ' Χλιαρηνός, συγκαλέσας τῇ 26 Ἰανουαρίου 1156 τὴν ἐνδημοῦσαν σύνοδον, ἔλυσε τὸ ζήτημα ὑπὲρ τῆς γνώμης, καθ' ἣν ἡ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θυσία προσηνέχθη οὐχὶ εἴς τινα τῶν ὑποστάσεων τῆς θεότητος, ἀλλ' εἰς τὴν θεότητα ἅπασαν καὶ ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προσφέρεται καθ' ἑκάστην ἡ θυσία τῆς θείας Εὐχαριστίας, ταύτην δ' ἔχει τὴν ἔννοιαν ἡ ἐν τῇ λειτουργίᾳ φράσις «Σὺ εἶ ὁ προσφέρων καὶ προσφερόμενος».

1157. Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Λουκᾶ Χρυσοβέργη ἀνερριπίσθη καὶ πάλιν τὸ ζήτημα ὑπὸ τοῦ διακόνου τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ἐψηφισμένου πατριάρχου Ἀντιοχείας Σωτηρίχου Παντευγένου, δημοσιεύσαντος σύγγραμμα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν πλατωνικῶν διαλόγων καὶ ὑποστηρίξαντος τὴν ὑπὸ τῆς συνόδου τοῦ 1156 καταδικασθεῖσαν γνώμην. Ὁ Σωτήριχος Παντεύγενος παρεδέχετο ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θυσία προσηνέχθη μόνῳ τῷ Πατρί, συνεπῶς καὶ ἡ θεία Εὐχαριστία αὐτῷ μόνῳ προσφέρεται. Ὅθεν νέα σύνοδος ἐν τῷ παλατίῳ Βλαχερνῶν συνεκλήθη τῇ 12 Μαΐου 1157, ἐν ᾗ παρέστησαν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων, οἱ ἀρχιεπίσκοποι Κύπρου καὶ Ἀχρίδος, πληθὺς μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. Ἐπεκυρώθη ἡ ἀπόφασις τῆς προηγουμένης συνόδου, κατεδικάσθη δὲ ὁ Σωτήριχος, ὅστις ἔμεινεν ἀμετάπειστος.

1166. Νέα θεολογικὴ συζήτησις παρουσιάσθη μετὰ μικρὸν περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ χωρίου «ὁ πατήρ μου μείζων μού ἐστιν». Καί τινες μὲν ἐνόμιζον ὅτι ὁ Πατὴρ καλεῖται μείζων τοῦ Υἱοῦ, ὡς αἴτιος αὐτοῦ, ἕτεροι δὲ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἥττων τοῦ Πατρὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Συνεκλήθη σύνοδος ἐνδημοῦσα τῇ 2 Μαρτίου 1166 ἐν τῷ Τρικλίνῳ ἔν τινι τῶν αἰθουσῶν τοῦ παλατίου Βλαχερνῶν. Κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν αἱ γνῶμαι ἐδιχάσθησαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν δευτέραν ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη, ἣν καὶ ὁ ἐλλογιμώτατος αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Κομνηνὸς ὑπεστήριξε, καθ' ἣν ὁ Υἱὸς εἶναι κατώτερος τοῦ Πατρός, οὐχὶ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑποστατικὴν σχέσιν πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πηγὴν ἑαυτοῦ καὶ διότι ἐνηνθρώπησεν, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν εἶναι ἴσος πρὸς τὸν Πατέρα. Τῇ 11 Μαρτίου 1166 Κυριακῇ τῆς ὀρθοδοξίας ἀνεγνώσθη ἐπισήμως ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ὁ συνταχθεὶς καὶ ὑπογραφεὶς ὅρος τῆς συνόδου. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ μετὰ τοῦτο παρουσιάσθησάν τινες ὑποστηρίζοντες τὴν ἀντίθετον γνώμην, συνεκλήθη ἐκ νέου ἡ σύνοδος εἰς ἐπανειλημμένας συνεδρίας κατὰ Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἐξητάσθη ἐκ νέου τοῦ χωρίου ἡ ἔννοια «Ὁ πατήρ μου μείζων μού ἐστι», κατεδικάσθησαν δὲ οἱ ἐπιμένοντες εἰς τὴν πεπλανημένην ἑρμηνείαν αὐτοῦ, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ μητροπολίτης Νικαίας Γεώργιος.

1170. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἐφεξῆς χρόνον ἐξηκολούθησαν ζωηραὶ συζητήσεις, πρωτοστατοῦντος τοῦ μητροπολίτου Κερκύρας Κωνσταντίνου μετὰ τοῦ μοναχοῦ Ἰωάννου Εἰρηνικοῦ. Συνεκλήθη καὶ πάλιν ἡ σύνοδος ἐν τῷ παλατίῳ τῶν Βλαχερνῶν τῇ 30 Ἰανουαρίου 1170, ἐν ᾗ καθῃρέθη ὁ Κερκύρας. Εἰδικὴ συνεδρία τῆς συνόδου, τῇ 18 Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀφιερώθη εἰς τὸν Ἰωάννην Εἰρηνικόν, ὅστις καὶ διὰ συγγραμμάτων διέδιδε τὴν ἐσφαλμένην ἑρμηνείαν τοῦ ἀνωτέρω χωρίου, χωρίζων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τῆς θείας ὑποστάσεως.

1171. Ὁ Εἰρηνικὸς ἐφάνη μεταγνούς, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφωράθη ἐπιμένων εἰς τὰς παρερμηνείας τοῦ χωρίου, κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς συνόδου, τῷ 1171 συνελθούσης, ὁπότε ἔληξεν ἡ χριστολογικὴ αὕτη συζήτησις, καίτοι καὶ βραδύτερον ἐπὶ πατριάρχου Μιχαὴλ Δ' Αὐτορειανοῦ προὐκάλεσε σχετικὴν συζήτησιν ὁ μητροπολίτης Ἐφέσου Νικόλαος Μεσαρίτης.

1177. Ἐπὶ πατριάρχου Θεοδοσίου Α' τῇ 3 Ἰουλίου 1177 συνεκροτήθη σύνοδος, ἥτις, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἀπεφάνθη ὅτι ἡ μνηστεία μικρῶν παίδων εἶναι ἄκυρος καὶ δὲν δύναται νὰ εἶναι κώλυμα γάμου.

1186. Ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Θεοδοσίου Α', Βασιλείου Β' Καματηροῦ, τῇ 10ῃ Σεπτεμβρίου 1186 συνελθοῦσα σύνοδος ἐνδημοῦσα, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαὰκ Ἀγγέλου, τῶν πατριαρχῶν Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων καὶ 40 μητροπολιτῶν, ἀπεφάνθη ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν ἱερέων ἢ διακόνων, τῶν χειροτονουμένων ἐπισκόπων, δέον ν' ἀποκείρωνται μοναχαὶ ἔν τινι μοναστηρίῳ, συμφώνως πρὸς τὸν 48ον κανόνα τῆς Πενθέκτης συνόδου, διότι, ὡς ἀνέφερεν ὁ Κυζίκου μητροπολίτης, «τινὲς τῶν εἰς μητροπόλεις ἢ ἀρχιεπισκοπὰς ψηφισθέντων καὶ χειροτονουμένων, πρὸ τῆς χειροτονίας ἔχοντες γαμετάς, αὐτοὶ μὲν τὸ καταξιωθῆναι τοῦ χρίσματος τῆς ἀρχιερωσύνης οὐκ ἀπηρνήσαντο, αἱ δὲ σύνοικοι τούτων τὸν αὐτὸν καὶ πάλιν κοσμικώτερον σχηματισμὸν ἀμφιέννυνται, ἀνυποστόλως ταῖς οἰκίαις ἐνδιατρίβουσαι, ἐν αἷς κατῴκουν τὸ πρότερον, καὶ οὔτε γυναικείοις μοναστηρίοις εἰσήχθησαν, ἀλλ' οὐδὲ τῷ Θεῷ ἑαυτὰς ἀφιέρωσαν καὶ τὸν μονήρη βίον (οὐκ) ἠσπάσαντο». Ἡ σύνοδος ἀπηγόρευσε τὸ τοιοῦτον.

1199. Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Καματηροῦ συνῆλθε τῷ 1199 σύνοδος, ἐπιλύσασα διάφορα περὶ βαθμῶν συγγενείας καὶ συνοικεσίων ζητήματα.

1283. Ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἐκ μικροψυχίας μᾶλλον ἢ ἀκριβοῦς τῶν πραγμάτων ἐκτιμήσεως, φοβούμενος ἐκστρατείαν τῶν δυτικῶν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Σταυροφόρων, προέβη εἰς βεβιασμένας ἐνεργείας πρὸς ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἐνεργειῶν του προὐκλήθη μεγάλη διαταραχή, ὅθεν ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἀνδρόνικος Β' Παλαιολόγος ἀπεκήρυξε τὴν ἕνωσιν, ὁ δὲ νέος πατριάρχης Γρηγόριος Β' ὁ Κύπριος συνεκάλεσε τῷ 1283 ἐν Βλαχέρναις σύνοδον καὶ κατεδίκασε τὴν γενομένην ἐπὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου ἕνωσιν καὶ τοὺς λατινόφρονας. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος νέα συνῆλθε σύνοδος ἐν τῷ Ἀλεξιανῷ Τρικλίνῳ, τῇ συμμετοχῇ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἀθανασίου Β', μακρὰν διεξαγαγόντος συζήτησιν μετὰ τῶν ἑνωτικῶν Ἰωάννου Βέκκου, Κωνσταντίνου Μελιτινιώτου καὶ Γεωργίου Μετοχίτου, οἵτινες ἔμειναν ἀμετάπειστοι.

1284. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο νέα συνεκροτήθη σύνοδος, ἥτις κατεδίκασε τὸν Ἰωάννην Βέκκον, ἀπαχθέντα εἰς ἐξορίαν, εἰς τὸ ἐν τῷ Ἀστακηνῷ κόλπῳ φρούριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

1341. Αἱ ἡσυχαστικαὶ ἔριδες τοῦ ΙΔ' αἰῶνος παρέσχον ἀφορμὰς εἰς τὴν συγκρότησιν διαφόρων συνόδων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Πρώτη τοιαύτη σύνοδος συνῆλθεν ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας τῇ 11ῃ Ἰουλίου 1341 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου ΙΔ' Καλέκα. Ἀπελογήθη ἐν αὐτῇ ὁ ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς, ἐναντίον τῶν κατηγοριῶν τοῦ ἐκ Καλαβρίας Βαρλαάμ, ὅστις ἵνα μὴ καταδικασθῇ ἐζήτησε συγγνώμην. Μετ' αὐτόν, μεταβάντα εἰς τὴν Δύσιν, παρέστη εἰς μέσον πολέμιος τῶν ἡσυχαστῶν μοναχῶν ὁ Γρηγόριος Ἀκίνδυνος, μεθ' οὗ συνειργάζετο καὶ ὁ ἱστορικὸς Νικηφόρος Γρηγορᾶς. Ὁ Ἀκίνδυνος ἐφρόνει ὅτι αἱ ἐνέργειαι τοῦ Θεοῦ ἀποτελοῦσιν αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἑπομένως δὲν διακρίνονται αὐτῆς καὶ ὅτι πάντα τὰ ἰδιώματα τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι κτιστά. Ἤτοι, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει φυσικήν τινα ἐνέργειαν, ἀλλ' ὅτι εἶναι μία μόνη θεία οὐσία ἐνεργοῦσα, πᾶν δὲ τὸ ὑπὸ τῆς θείας οὐσίας ἐνεργούμενον εἶναι κτιστόν, ἐρχόμενον καὶ παρερχόμενον, ἄρα οὐχί τι συνημμένον καὶ ἀναπόσπαστον τῆς θείας οὐσίας. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην τοῦ Ἀκινδύνου κατεδίκασε δευτέρα σύνοδος, συνελθοῦσα κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος. Ἠθωώθη δὲ καὶ πάλιν ὁ Παλαμᾶς, ἀποδείξας ἐν τῇ συνόδῳ ὅτι ὁ τρισυπόστατος Θεὸς εἶναι ἄκτιστος, οὐ μόνον κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐνέργειαν, προερχομένην ἐκ τῆς οὐσίας ἀχωρίστως καὶ ἀδιαιρέτως, καὶ ὅτι ἡ μὲν οὐσία εἶναι ἀμέθεκτος, ἡ δὲ ἐνέργεια μεθεκτή, οἷον λ. χ. ὑπῆρξε τὸ ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβὼρ περιλάμψαν τοὺς Ἀποστόλους φῶς.

1345. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο νέα συνεκροτήθη σύνοδος, εἰς ἣν ἐκλήθη εἰς ἀπολογίαν ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς, διότι εἶχε μεταστραφῆ κατ' αὐτοῦ ὁ πατριάρχης Ἰωάννης Καλέκας. Διὰ μακρῶν ὁ Παλαμᾶς ἀπελογήθη, ἀλλ' ἡ σύνοδος κατεδίκασεν αὐτόν, ριφθέντα εἰς τὰς φυλακάς. Πολλοὶ τῶν φίλων τοῦ Παλαμᾶ κατεδιώχθησαν.

1347. Ἦτο τόσον προφανὴς ἡ διαπραχθεῖσα κατὰ τοῦ Γρηγορίου Παλαμᾶ ἀδικία, ὥστε, τῇ ἀξιώσει πολλῶν ἱεραρχῶν, συνεκλήθη νέα σύνοδος ἐν ἔτει 1347, κατὰ μῆνα Φεβρουάριον. Ἡ σύνοδος ἐμπεριστατωμένως ἐξετάσασα τὸ ζήτημα ἠθῴωσε τὸν Παλαμᾶν καὶ καθῄρεσε τὸν πατριάρχην Ἰωάννην Καλέκαν ὡς «ἀκινδυνόφρονα». Νέος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἐξελέγη ὁ Ἰσίδωρος, ὅστις ἐχειροτόνησε τὸν Γρηγόριον Παλαμᾶν ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης.

1351. Παρὰ ταῦτα, ἐξηκολούθησε δυστυχῶς ταρασσομένη ἡ Ἐκκλησία, πρωτοστατοῦντος ἰδίως τοῦ Νικηφόρου Γρηγορᾶ. Ὁ μετὰ τὸν Ἰσίδωρον ἐκλεγεὶς νέος πατριάρχης Κάλλιστος Α' συνεκάλεσε τῷ 1351 νέαν πολυπληθεστάτην σύνοδον ἐν Βλαχέρναις, ἥτις μετὰ λεπτομερεστάτην τοῦ ζητήματος ἐξέτασιν κατέφθασεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν τῷ Θεῷ ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ τῆς οὐσίας καὶ τῆς ἐνεργείας, καὶ ἡ μὲν οὐσία εἶναι ἀμέθεκτος, ἡ δὲ ἐνέργεια μερίζεται καὶ μεταδίδεται. Εἶναι δὲ ἡ ἐνέργεια ἄκτιστος. Ἡ σύνοδος ἀνεκήρυξε τὸν Γρηγόριον Παλαμᾶν «ἀσφαλέστατον τῆς εὐσεβείας πρόμαχον καὶ συναγωνιστὴν καὶ βοηθόν», κατεδίκασε δὲ τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ.

1368. Τὰς ἡσυχαστικὰς ἔριδας ἀνερρίπισεν ἐπὶ πατριάρχου Φιλοθέου ὁ μοναχὸς Πρόχορος Κυδώνης κατὰ τὴν βααρλαμιτικὴν μέθοδον θεολογῶν. Ὁ πατριάρχης συνεκάλεσε τῷ 1368 σύνοδον, ἥτις ἔθηκεν ὁριστικὸν τέρμα εἰς τὰς ἔριδας ταύτας, κατέταξε δὲ μεταξὺ τῶν ἁγίων τὸν Γρηγόριον Παλαμᾶν († 1360).

1450. Ἡ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο συνελθοῦσα σύνοδος κατήργησε τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου (1349) καὶ τὴν ψευδῆ ἕνωσιν. Τὰ πρακτικὰ τῆς συνόδου ταύτης ἐξέδωκεν ἐν μέρει μὲν ὁ Ἀλλάτιος, πληρέστερον δὲ ὁ Δοσίθεος Ἱεροσολύμων (1669—1707) ἐκ διαφόρων ἀντιγράφων, ἅτινα ὡς φαίνεται εἶχον ὑποστῆ παραφθοράς τινας. Ἕνεκα τῶν παραφθορῶν τούτων ἠμφεσβητήθη καὶ αὐτὸ τὸ γεγονὸς τῆς συγκλήσεως τῆς συνόδου. Ἀλλ' οὐδεμίαν καταλείπει ἀμφιβολίαν περὶ τῆς συγκροτήσεως τῆς συνόδου ἔγγραφον τοῦ «Πρώτου» τοῦ Ἁγίου Ὄρους Γαβριὴλ πρὸς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Νήφωνα (1466—1489).

1482—1484. Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καταδίκης τῆς φλωρεντινῆς συνόδου, ὁ πατριάρχης Μάξιμος Α' προσεκάλεσε τοὺς λοιποὺς πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς, ἀποστείλας πρὸς αὐτοὺς τὸν Ἐφέσου Δανιήλ. Ἐν ἔτει 1443 οἱ τρεῖς πατριάρχαι, συνελθόντες ἐν Ἱεροσολύμοις, εἶχον ἤδη καταδικάσει τὴν σύνοδον ἐκείνην, ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι νὰ μεταβῶσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὥρισαν ἀντιπροσώπους, ἐκ τῶν ἱεραρχῶν δὲ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως συνῆλθον περὶ τοὺς 20. Οὕτω συνεκροτήθη μεγάλη σύνοδος, συνελθοῦσα ἐν τῷ

Digitized by Google

ναῷ τῆς Θεοτόκου τῆς Παμμακαρίστου τῷ 1482, κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς πατριαρχείας τοῦ Μαξίμου. Παρέτεινε δὲ τὰς ἐργασίας αὐτῆς ἐπὶ διετίαν περίπου, ὅτε τὸ γ´ ἐπατριάρχευεν ὁ Συμεών. Διεσώθη ὁ «ὅρος» τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου, δι᾽ οὗ κατεδικάσθησαν τὰ ἐν Φλωρεντίᾳ, «κακῶς τε καὶ ἀπερισκέπτως πραχθέντα καὶ δογματισθέντα, ὡς δόγματα νόθα καὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀλλότρια». Δυστυχῶς, ἐκτὸς τοῦ ὅρου τούτου καὶ τῆς διασωθείσης ἐκκλησιαστικῆς διατυπώσεως περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἐκ τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν ὀρθόδοξον καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἐπιστρεφόντων, ἀγνοοῦμεν τὰς λεπτομερείας τῶν ἐργασιῶν τῆς συνόδου ταύτης, ἥτις, ὡς ἀντιπροσωπεύουσα τὴν ὅλην ὀρθόδοξον καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἐκάλεσεν ἑαυτὴν οἰκουμενικήν.

1590. Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἱερεμίας Β´ τὸ γ´ καταλαβὼν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον (1586—1595), μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων διαρπαγὴν τοῦ ναοῦ τῆς Παμμακαρίστου, και ἔχων ἀνάγκην βοηθειῶν πρὸς ἀνοικοδόμησιν νέου πατριαρχείου, μετέβη εἰς Μόσχαν. Ἐκεῖ δ᾽ ἐξηναγκάσθη νὰ προαγάγῃ τὸν μητροπολίτην Μόσχας Ἰὼβ εἰς πατριάρχην. Ἀλλά, πρὸς ἐπικύρωσιν τοῦ οὕτως ἱδρυθέντος ρωσικοῦ πατριαρχείου, ἐπανακάμψας εἰς Κωνσταντινούπολιν συνεκάλεσε, κατὰ Μάϊον τοῦ 1590, πολυπληθῆ σύνοδον, ἧς μετέσχον, ἐκτὸς αὐτοῦ, ὁ Ἀντιοχείας Ἰωακεὶμ Ζ´, ὁ Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος καὶ 81 μητροπολῖται, ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι. Ὁ Ἀλεξανδρείας Σίλβεστρος ἀσθενῶν εὑρίσκετο ἐν Ρόδῳ, ἦτο δέ, ἄλλως τε, παρῃτημένος ὑπὲρ τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, χειροτονηθέντος μόλις μετὰ τρεῖς περίπου μῆνας, ὅτε ἀπέθανεν ὁ Σίλβεστρος. Ἡ σύνοδος ὑπέγραψε, τῇ 8ῃ Μαΐου 1590, πρᾶξιν, δι᾽ ἧς ἀνεγνώριζε τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ ρωσικοῦ πατριαρχείου, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἔρχηται πέμπτον τὴν σειράν, μετὰ τὸ τῶν Ἱεροσολύμων. Τὴν πρᾶξιν ταύτην ἀπέστειλεν ὁ Ἱερεμίας εἰς Μόσχαν διὰ τοῦ μητροπολίτου Τουρνόβου Διονυσίου.

1593. Οἱ Ρῶσοι δὲν ἔμειναν εὐχαριστημένοι ἐκ τοῦ ὅτι τὸ πατριαρχεῖόν των ἐτάχθη πέμπτον. Ἔγραψαν πρὸς τοὺς πατριάρχας, καὶ δὴ πρὸς τὸν νέον πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Μελέτιον Πηγᾶν (1590—1601), ἀπεφασίσθη δὲ ὅπως συνέλθῃ νέα σύνοδος πρὸς ἐξέτασιν καὶ ἄλλων διαφόρων ζητημάτων. Ἡ «Μεγάλη» αὕτη, ὡς ἐκάλεσεν ἑαυτήν, σύνοδος συνῆλθε κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1593 ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκῳ τῆς Παραμυθίας (Βλὰχ Σεραΐου) ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β´ καὶ τῇ συμμετοχῇ τῶν πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας Μελετίου Πηγᾶ, ἔχοντος καὶ τὴν γνώμην τοῦ Ἀντιοχείας Ἰωακείμ, καὶ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου, καὶ ὑπερτεσσαράκοντα ἀρχιερέων. Παρίστατο καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ρωσίας ὁ Γρηγόριος Ἀθανασίου. Ἡ σύνοδος διὰ πράξεως αὐτῆς, ὑπογραφείσης τῇ 12 Φεβρουαρίου 1593, ἐνέκρινε τὴν ἵδρυσιν τοῦ ρωσικοῦ πατριαρχείου, χωρὶς νὰ μεταβάλῃ τὴν θέσιν τοῦ πατριάρχου Μόσχας. Ταυτοχρόνως δ᾽ ἐξέδωκε καὶ ὀκτὼ κανόνας, ἐπὶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Ὁ η´ κανὼν στρέφεται κατὰ τῆς γρηγοριανῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἡμερολογίου, δι᾽ ἧς παρεβιάσθησαν αἱ διατάξεις τῆς Α´ Οἰκουμενικῆς συνόδου περὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα Ἤδη δὲ καὶ διὰ προηγουμένων ἀποφάσεων, ἤτοι τῆς 20 Νοεμβρίου 1583, ὑπογραφείσης ὑπὸ τοῦ Ἱερεμίου Β´ καὶ τοῦ Σιλβέστρου Ἀλεξανδρείας, καὶ ἑτέρας πιθανῶς τῷ 1587 ἢ 1590, ὑπογραφείσης ὑπὸ τοῦ Ἱερεμίου καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου, εἶχεν ἀποκρουσθῆ ἡ γρηγοριανὴ μεταρρύθμισις τοῦ ἡμερολογίου. Ἡ σύνοδος τοῦ 1593 ἠρκέσθη νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν διάταξιν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου (341) περὶ τοῦ Πάσχα (καν. α´). Κατὰ Μάϊον μῆνα τοῦ αὐτοῦ ἔτους (1593) ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας Β´ συνεκάλεσεν αὖθις τὴν Μεγάλην σύνοδον, παραστάντος ἐν αὐτῇ τοῦ Ἀλεξανδρείας Μελετίου Πηγᾶ, ἔχοντος καὶ τὴν γνώμην τῶν πατριαχῶν Ἀντιοχείας Ἰωακεὶμ Ζ´ καὶ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου. Τὴν πρᾶξιν τῆς συνόδου, ἐκτὸς τῶν δύο πατριαρχῶν Ἱερεμίου καὶ Μελετίου, ὑπέγραψαν καὶ 41 ἀρχιερεῖς μετασχόντες τῆς συνόδου. Περιέχει δὲ ἡ πρᾶξις αὕτη ιβ´ κανόνας, ὧν ὁ α´ ὥρισεν ὅπως συγκροτῆται ἐτησίως, μετὰ τὸ Πάσχα, σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰς ἀρχαίας διατάξεις. Ἐν τοιαύτῃ συνόδῳ κατὰ τὸν β´ κανόνα, ἠδύνατο ὁ πατριάρχης νὰ δικάζῃ ἀρχιερεῖς. Προφανῶς ἐζητεῖτο ἡ περιστολὴ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν πατριαρχῶν, διότι καὶ ὁ ἐφεξῆς κανὼν ὥρισεν, ὅπως ἀργία ἀρχιερέως μὴ γίνεται ἄνευ συνοδικῆς διαγνώμης. Εἰδικὴν ἔλαβε πρόνοιαν ἡ σύνοδος περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ἔχουσα ὑπ᾽ ὄψιν τὴν πρό τινων ἐτῶν γενομένην κατάληψιν τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος ὑπὸ τοῦ Παχωμίου Πατέστου (20 Μαρτίου 1584—26 Φεβρουαρίου 1585) διὰ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς. Δι᾽ ἄλλης διατάξεως, ἡ σύνοδος ἀπεφάσισεν ὅπως διορθωθῶσιν ὅσα ἀντικανονικὰ συνέβησαν ἐπὶ τοῦ μετὰ τὸν Πατέστον καταλαβόντος τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Θεολήπτου (27 Φεβρουαρίου 1585—1586) καὶ τῶν τοποτηρητῶν τοῦ θρόνου. Ὡσαύτως, σπουδαίας καθώρισε διατάξεις περὶ τῶν σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων, περὶ τῶν ἐκλογῶν καὶ μεταθέσεων τῶν ἀρχιερέων, ἀπηγόρευσε τὴν χειροτονίαν ἱερέων κτιτορικῷ δικαιώματι καὶ τὴν διατριβὴν ἱερομονάχων ἐν κοσμικαῖς ἐνορίαις καὶ τέλος τὰ κατὰ τὴν μετάβασιν τῶν ἀρχιερέων εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀδείᾳ τοῦ πατριάρχου ἢ τοῦ ἐπιτρόπου αὐτοῦ.

1610. Ὁ ἀπὸ Ἀθηνῶν πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νεόφυτος Β´ (1602—1603, 1608—1612) συνεκάλεσε, κατὰ Μάϊον τοῦ 1610, σύνοδον, ἧς μετέσχον ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Θεοφάνης καὶ 22 μητροπολῖται, «ἐπὶ θεωρίᾳ καὶ ἐπισκέψει ἀναγκαίων τινῶν ὑποθέσεων, πρὸς τοῖς ἄλλοις τοῖς παρὰ τῶν ἀρχιερέων προβαλλομένοις ζητήμασι». Η σύνοδος αὕτη ἀνεγνώρισεν ὡς ἀκώλυτον γάμον ἑβδόμου βαθμοῦ ἐξ αἵματος καὶ ἕκτου βαθμοῦ ἐξ ἀγχιστείας, ὡσαύτως ὡς ἀκώλυτον τὸν γάμον πνευματικῆς συγγενείας ἐκ τοῦ θείου βαπτίσματος πάσης ἄλλης περιπτώσεως ἐκτὸς τῆς τοῦ ἀναδόχου μετὰ τῆς ἀναδεκτῆς ἢ τῆς μητρὸς αὐτῆς καὶ θυγατρός. Ἐπέτρεψεν ὅπως «εἴ τις γυνὴ ἔχουσα ἄνδρα νόμιμον ἀποδημοῦντα καὶ οὐ φροντίζοντα ἐπαναστραφῆναι πρὸς αὐτὴν ἐντὸς τριετίας μόνης καὶ συνοικῆσαι μετ᾽ αὐτῆς, καὶ αὐτὴ ὑπὸ ἐνδείας στενοχωρουμένη καὶ κινδυνεύουσα ψυχικῶς, θελήσῃ τὴν ἀπ᾽ αὐτοῦ διάζευξιν, εἴη διεζευγμένη καὶ κεχωρισμένη ἀπ᾽ αὐτοῦ». Εἰς τοιαύτην γυναῖκα ἐπέτρεψεν ἡ σύνοδος, ὅπως προσέρχηται εἰς ἕτερον νόμιμον γάμον. Ἀπεφάνθη ὡσαύτως ἡ σύνοδος καὶ ἐπὶ τῆς ἑξῆς περιπτώσεως: «Εἰ τύχοι τὸν ἁπλῶς θεῖον λαβεῖν ἑνὸς Χριστιανοῦ ἀδελφόπαιδα εἰς γυναῖκα, ἔχειν ἄδειαν καὶ τὸν ἁπλῶς θεῖον αὐτῆς πάλιν ἀγαγέσθαι εἰς γυναῖκα αὐτοῦ νόμιμον τὴν ἐπ᾽ ἀδελφῇ ἀνεψιὰν τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς». Ἐν γένει ἡ σύνοδος αὕτη ἐφάνη συγκαταβατικὴ ἐν τοῖς ζητήμασι τῶν συνοικεσίων «διὰ τὴν στενοχωρίαν τοῦ Γένους».

1638. Τὰ ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ἐπ᾽ ὀνόματι Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ὁμολογίας προκληθέντα ζητήματα συνετέλεσαν εἰς τὴν σύγκλησιν διαφόρων συνόδων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ. Μετὰ τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Λουκάρεως (27 Ἰουνίου 1638), ὁ καταλαβὼν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Κύριλλος Κονταρῆς τῇ 24 Σεπτεμβρίου 1638 συνεκάλεσε σύνοδον, ἧς ἠναγκάσθησαν νὰ μετάσχωσι καὶ οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας Μητροφάνης Κριτόπουλος καὶ Ἱεροσολύμων Θεοφάνης Καράκαλος. Ἡ σύνοδος κατεδίκασεν οὐ μόνον τὴν ὁμολογίαν, ἀλλὰ καὶ τὸν Λούκαριν προσωπικῶς «οὐχ ὅτι εἶδεν ἤ ποτε ἐγνώρισεν αἱρετικόν, ἀλλ᾽ ὅτι οἶδεν ἐπιβιώσαντα μὲν αὐτὸν μετὰ τὸν τῶν Κεφαλαίων (= τῆς ὁμολογίας) τύπον ἐνιαυτοὺς ἓξ καὶ εἰδότα τὰς συγχύσεις... μὴ ἐθελῆσαι δὲ κατ᾽ ἐκείνων τῶν Κεφαλαίων συγγράψαι καίτοι παρὰ πολλῶν προτρεπόμενος... Ὅθεν εἰκάσασα ἐκεῖνον μὴ καθαρεύειν τῆς κατὰ τῆς πίστεως δολιότητος τῷ ἀναθέματι καθυπέβαλεν... εἰ καὶ μὴ τοιοῦτον (αἱρετικὸν) συμβεβηκέναι γεγονέναι». Ταῦτα ἔλεγε βραδύτερον ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις σύνοδος (1672), μαρτυροῦσα τὸ φρόνημα τῶν συνελθόντων ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ 1638. Πάντως δὲ ἡ προσωπικὴ καταδίκη τοῦ Λουκάρεως ὀφείλεται εἰς τὸν θανάσιμον αὐτοῦ ἐχθρὸν Κύριλλον Κονταρῆν.

1640. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1640 ὁ πατριάρχης Παρθένιος, συγκαλέσας νέαν σύνοδον, κατεδίκασε μὲν τὴν ἐπ᾽ ὀνόματι τοῦ Λουκάρεως ἐκδοθεῖσαν ὁμολογίαν ὡς καλβινικήν, ἠθώωσεν ὅμως τὸν Λούκαριν, μὴ παραδεχόμενος αὐτὸν συντάκτην αὐτῆς. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1642 ἐξέδωκε καὶ ἐγκύκλιον κατὰ τῆς ὁμολογίας.

1643. Ἐπειδὴ οἱ Ἰησουῖται, πρὸς παραπλάνησιν τῶν ὀρθοδόξων Ρώσων, διέδιδον τὴν ἐπ᾽ ὀνόματι Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ἐκδεδομένην ὁμολογίαν, ὁ μητροπολίτης Κιέβου Πέτρος Μογίλας, ὃν ὁ Κύριλλος Λούκαρις εἶχε καταστήσει ἔξαρχον ἐν ταῖς ρωσικαῖς ἐπαρχίαις τῆς Πολωνίας, συνέταξεν ὁμολογίαν πίστεως, ἣν σύνοδος ἐπαρχιακή, τῷ 1640 συνελθοῦσα ἐν Κιέβῳ, συνεπλήρωσε καὶ ἐπεκύρωσεν ὡς κατήχησιν τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἐκκλησίας. Ὁ ἡγεμὼν Βλαχίας Βασίλειος, ἵνα προσδώσῃ μεῖζον κῦρος εἰς τὴν κατήχησιν ἢ ὁμολογίαν ταύτην, συνεκάλεσεν ἐν Ἰασίῳ, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1641, σύνοδον, ἥτις, ἐργασθεῖσα μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1642, σὺν τῇ ὁμολογίᾳ ἐπεκύρωσε καὶ τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1640 συνελθούσης συνόδου. Τῇ 11 Μαρτίου 1643 ὁ πατριάρχης Παρθένιος Α´, συγκαλέσας νέαν σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπεκύρωσε τὴν «Ὀρθόδοξον ὁμολογίαν τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς».

1672. Ἐπὶ πατριάρχου Διονυσίου Δ´ τοῦ Μουσελίμη, τὸ πρῶτον πατριαρχοῦντος, ἐν ἔτει 1672, συνεκροτήθη σύνοδος, ἧς συμμετέσχον τρεῖς πρώην Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἀλεξανδρείας Παΐσιος καὶ 40 μητροπολῖται. Ἡ σύνοδος, ἀπαντήσασα εἰς σχετικὰ ἐρωτήματα, ἀπεφάνθη περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μυστηρίων, περὶ νηπιοβαπτισμοῦ, περὶ ἀγαμίας, περὶ ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου τῆς Ἐκκλησίας, περὶ νηστείας, περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας, περὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος καὶ περὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν εἰκόνων καὶ ἄλλων ἐναντίον τοῦ καλβινισμοῦ.

1691. Ὁ Ἰωάννης Καρυοφύλλης († 22 Σεπτεμβρίου 1692), διαπρεπὴς θεολόγος καὶ φιλόσοφος, διευθυντὴς χρηματίσας τῆς πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας καὶ μέγας λογοθέτης τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὀρθῶς μὲν ἐπρέσβευε περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας, ἀπέκρουεν ὅμως τὸν ἐκ τῆς λατινικῆς θεολογίας εἰσαχθέντα παρ᾽ ἡμῖν θεολογικὸν ὅρον «μετουσίωσις». Ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος, τέως φίλος τοῦ Καρυοφύλλη, ἀνέλαβε κατ᾽ αὐτοῦ ἀγῶνα μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, μαθητοῦ καὶ φίλου τοῦ Καρυοφύλλη, ὁ δὲ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικος Β´ Ἀκαρνάν, συγκαλέσας τῷ 1691 σύνοδον, ἧς μετέσχον, ἐκτὸς τοῦ Δοσιθέου, 10 ἀρχιερεῖς καὶ ἄλλοι κληρικοί, κατεδίκασε μὲν τὸν Καρυοφύλλην, ἐξέδωκε δὲ τόμον περὶ «μετουσιώσεως», ὃν τῷ 1694 ἐδημοσίευσεν ὁ Δοσίθεος ἐν Ἰασίῳ.

1722. Ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΗ´ αἰῶνος ἐπετάθη ἡ λατινικὴ προπαγάνδα μεταξὺ τῶν ἐν Συρίᾳ ὀρθοδόξων. Ὅθεν ὁ πατριάρχης Ἱερεμίας Γ´ συνεκάλεσεν τῷ 1722 σύνοδον, ἧς συμμετέσχον ὁ Ἀντιοχείας Ἀθανάσιος Γ´, ὁ Ἱεροσολύμων Χρύσανθος καὶ 12 μητροπολῖται. Ἡ σύνοδος ἐξέδωκεν ἀναίρεσιν τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας ἐν ὀκτὼ κεφαλαίοις, ἀποκρούσασα ἰδίως τὸ μοναρχικὸν πρωτεῖον τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης.

1727. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1727 νέα σύνοδος συνῆλθεν, ἐπὶ πατριάρχου Παϊσίου Β´, τῇ συμμετοχῇ τοῦ Σιλβέστρου Ἀντιοχείας, τοῦ Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων καὶ 12 μητροπολιτῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου. Ἡ σύνοδος αὕτη ἐξέδωκεν ὁμολογίαν πίστεως τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας.

1767. Ἐπὶ πατριάρχου Σαμουὴλ Χαντζερῆ καὶ τῇ συμμετοχῇ τοῦ Ἱεροσολύμων Ἐφραίμ, τοῦ πρώην Ἱεροσολύμων Παρθενίου καὶ 48 μητροπολιτῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, συνῆλθε κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1767 σύνοδος, ἥτις καθώρισε τὰ περὶ προικοδοσιῶν δι᾽ ἑπτὰ ὅρων καὶ κανόνων.

1829. Ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀγαθαγγέλου, τῇ συμμετοχῇ καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Ἀθανασίου Ε´ καὶ πολλῶν μητροπολιτῶν, συνεκλήθη σύνοδος, ἀποφανθεῖσα περὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος.

1836. Ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου ΣΤ´ καὶ τῇ συμμετοχῇ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ἀθανασίου καὶ 17 μητροπολιτῶν, ἡ ἐνδημοῦσα σύνοδος, τῷ 1836 συνελθοῦσα, ἠσχολήθη περὶ τὰ ζητήματα τῆς ξένης ἐν Ἀνατολῇ προπαγάνδας, ἐξέδωκε δὲ καὶ ἐγκύκλιον παραινετικὴν πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξους Χριστιανοὺς εἰς ἀποφυγὴν τῶν ἐπιπολαζουσῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν.

1838. Ἑτέρα σύνοδος, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1638 συνελθοῦσα, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου ΣΤ´ καὶ τῇ συμμετοχῇ τοῦ Ἱεροσολύμων Ἀθανασίου καὶ 11 μητροπολιτῶν, εἰδικώτερον ἠσχολήθη περὶ τὴν ἐξέτασιν καὶ τὴν ἀναίρεσιν τῶν καινοτομιῶν τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας. Τὴν σχετικὴν ἀπόφασιν ἐκύρωσαν καὶ οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας Ἱερόθεος καὶ Ἀντιοχείας Μεθόδιος, οὓς ἀντεπροσώπευσεν ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

1839. Τῇ 19 Δεκεμβρίου 1839 ἐν τῇ ἐνδημούσῃ συνόδῳ, ἐν ᾗ, ἐκτὸς τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Γρηγορίου ΣΤ´, παρέστησαν οἱ πρώην Κωνσταντινουπόλεως Κωνστάντιος Α´ (1830 — 1834) καὶ Κωνστάντιος Β´ (1834 — 1835), ὁ Ἱεροσολύμων Ἀθανάσιος καὶ 14 μητροπολῖται, ὡσαύτως δὲ 4 ἱεροδιδάσκαλοι, καθωρίσθησαν οἱ βαθμοὶ τῆς συγγενείας διὰ τὰ συνοικέσια, ἐκανονίσθη ὁ ἅγιος νεομάρτυς Γεώργιος τῶν Ἰωαννίνων καὶ κατεδικάσθη ἡ διδασκαλία τοῦ Θεοφίλου Καΐρη.

1849. Κατ᾽ Ὀκτώβριον τοῦ 1849 ἡ ἐνδημοῦσα σύνοδος ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου Δ´, τῇ συμμετοχῇ δὲ τῶν πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας Ἱεροθέου, Ἀντιοχείας Μεθοδίου καὶ Ἱεροσολύμων Κυρίλλου Β´ καὶ 12 μητροπολιτῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ὑπὸ Θεοκλήτου Φαρμακίδου († 1860) ἐκδοθέντος συγγράμματος «Περὶ ὅρκου», ἀπεφάνθη ὅτι, κατ᾽ ἀρχήν, εἶναι «ὅλως ἀθέμιτον τὸ ὁρκίζεσθαι τοὺς Χριστιανούς, εἴτε κατ᾽ ἰδίαν, εἴτε ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἀλλ᾽ ἡ «Ἐκκλησία ὑποχωρεῖ, κατ᾽ ἀνάγκην, ἀνεχομένη τὸν ἐν δικαστηρίοις ὅρκον», νουθετεῖ δὲ «τοὺς Χριστιανοὺς φυλάττεσθαι παντοίως καὶ ἀποφεύγειν τὰς ὁρκωμοσίας, ἐὰν δέ ποτέ τις ἀνάγκη, κατὰ τὴν πολιτικὴν νομοθεσίαν, τὸν ὅρκον αὐτοῖς ἐπιφέρῃ, εὐορκεῖν γοῦν αὐτοὺς ἀκριβῶς, καὶ ἀνωτέρους ἑαυτοὺς ἀπὸ πάσης ἐπιορκίας διατηρεῖν συμβουλεύει». Ἀπηγόρευσε δὲ αὐστηρῶς ἡ σύνοδος καὶ ἀπολύτως τὸν ὅρκον εἰς τοὺς κληρικοὺς καὶ μοναχούς, ἐπιτρέψασα ἀντὶ τοῦ ὅρκου τὴν ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς ἢ μοναστικῆς συνειδήσεως διαβεβαίωσιν.

1850. Τῇ 16 Ἰουνίου 1850 ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου Δ´ συνεκλήθη ἐνδημοῦσα σύνοδος πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τῆς συνόδου ταύτης μετέσχον ἐκτὸς τοῦ Ἀνθίμου Δ´, οἱ πρώην πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως Κωνστάντιος Α´, Κωνστάντιος Β´, Γρηγόριος ΣΤ´ καὶ Γερμανὸς Δ´, ὁ Ἱεροσολύμων

Digitized by Google

Κύριλλος, 13 μητροπολῖται, ὧν ὁ Νικομηδείας Διονύσιος εἶχε καὶ τὴν γνώμην τοῦ Χαλκηδόνος Ἱεροθέου. Κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν, ἐξετασθέντων τῶν λόγων δι' οὓς ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία ἔδει ἵνα τιμηθῇ, κατὰ τοὺς κανόνας, τῆς τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν προνομίας, ἀπεφασίσθη ἡ ἀναγνώρισις αὐτῆς. Ἐπιτροπὴ ἐκ τριῶν ἀρχιερέων καὶ ἄλλων κληρικῶν κατήρτισε τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς ἔδει νὰ γίνῃ ἡ ἀναγνώρισις καὶ καθ' οὓς νὰ διοικῆται ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῇ β' συνεδρίᾳ τῆς 24 Ἰουνίου ἐνεκρίθησαν οἱ ὅροι, κατηρτισθῃ δὲ «Συνοδικὸς Τόμος», ὅστις, ἀναγνωσθεὶς καὶ κυρωθεὶς ἐν τῇ γ' συνεδρίᾳ, ὑπεγράφη ἐν τῇ δ' τῆς 29 Ἰουνίου 1850, μετὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν δέησιν καὶ δοξολογίαν ἐπὶ τῇ διευθετήσει τοῦ γεγονότος τούτου.

1860. Τῇ 23 Ὀκτωβρίου 1860 ἱκαναὶ χιλιάδες τῶν ἐν Συρίᾳ οὐνιτῶν, διὰ τῶν ἱερέων ἀντιπροσώπων αὐτῶν, Ἰωάννου Χαμπὶπ καὶ Γαβριὴλ Τζιμπάρα ὑπέβαλον πρὸς τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Ἰωακεὶμ Β' αἴτησιν περὶ ἐπιστροφῆς εἰς τὴν ὀρθόδοξον καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ πατριάρχης συνεκάλεσεν ἐνδημοῦσαν σύνοδον, ἧς συμμετέσχον ὁ Ἀλεξανδρείας Καλλίνικος, ὁ Ἀντιοχείας Ἱερόθεος Β', ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλλος Β' καὶ οἱ ἀρχιερεῖς τῆς περὶ τὸν οἰκουμενικὸν πατριάρχην συνόδου. Τῇ 30 Ὀκτωβρίου 1860 ἀνεγνώσθη ἡ αἴτησις τῶν οὐνιτῶν καὶ τῇ 21 Νοεμβρίου ἀπηγγέλθη ἐνώπιον τῆς ἐνδημούσης συνόδου ἡ ὁμολογία τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, μεθ' ἣν ἐγένοντο δεκτοὶ οἱ οὐνῖται. Κατὰ Δεκέμβριον ἐξεδόθη καὶ ἡ σχετικὴ ἐγκύκλιος τῆς συνόδου «τοῖς ἀσπασαμένοις τὴν ὀρθοδοξίαν Κατολίκοις Μελχίταις τοῦ Ἀντιοχικοῦ θρόνου».

1872. Ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας ἀπέκτησαν ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Σερβία, μετὰ τὴν πολιτικὴν ἀποκατάστασιν αὐτῶν. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι, πρὸ τῆς πολιτικῆς ἀποκαταστάσεώς των, ἐζήτησαν ὅπως ἱδρύσωσι βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἐπεκτείνοντες τὰ ὅρια αὐτῆς καὶ ἐγκαθιδρύοντες ἰδίους ἐπισκόπους οὐ μόνον ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ ὅπου ἐνεφανίζοντο Βούλγαροι. Τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον ἐδέχθη ν' ἀναγνωρίσῃ αὐτοκέφαλον Ἐκκλησιαν ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Βουλγαρίας, ἀπέκρουσε δὲ τὸν ἐθνοφυλετισμόν, καθ' ὃν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πόλει ἠδύναντο νὰ ὑπάρχωσι τόσοι ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι ὅσαι καὶ αἱ ἐθνότητες τῶν ὀρθοδόξων. Ἐπειδὴ οἱ Βούλγαροι ἀρχιερεῖς δὲν ἐπείθοντο εἰς τὴν ὁμόφωνον γνώμην ἁπασῶν τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἄνθιμος ΣΤ' συνεκάλεσε σύνοδον πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος. Ἡ σύνοδος συνῆλθε τῇ 29 Αὐγούστου 1872 ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, μετέσχον δὲ αὐτῆς οἱ πρώην Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχαι Γρηγόριος ΣΤ' καὶ Ἰωακεὶμ Β', ὁ Ἀλεξανδρείας Σωφρόνιος, ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλλος, παραστὰς μόνον κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν, ὁ Κύπρου Σωφρόνιος καὶ 25 μητροπολῖται. Κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν, μετὰ τὴν εἰσήγησιν τοῦ πατριάρχου Ἀνθίμου, συνέστη ἐπιτροπὴ πρὸς μελέτην τοῦ ζητήματος. Ἐν τῇ β' συνεδρίᾳ ἀνεγνώσθη μακρὰ ἔκθεσις τῆς ἐπιτροπῆς περὶ τῶν κανονικῶν παραβάσεων τῶν Βουλγάρων ἀρχιερέων καὶ περὶ τοῦ φυλετισμοῦ, κατὰ δὲ τὴν γ' συνεδρίαν τῆς 16 Σεπτεμβρίου συνεζητήθη καὶ ἐκυρώθη ὁ ὅρος τῆς συνόδου, δι' οὗ ἀποκηρύσσεται μέν, κατακρίνεται καὶ καταδικάζεται ὁ φυλετισμός, ἀποκηρύσσονται δὲ οἱ ὑποστηρίζοντες αὐτὸν ὡς σχισματικοί. Ὁ ὅρος ἀνεγνώσθη ἐπισήμως ἐν τοῖς ναοῖς καὶ ἀνεκοινώθη εἰς πάσας τὰς ὀρθοδόξους αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Α. Γάλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ*, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων (τόμ. Α'—ΣΤ', Ἀθήνησι 1852—1855)—*Μ. Γεδεών*, Κανονικαὶ διατάξεις (τόμ. Α', Β', ἐν Κωνσταντινουπόλει 1888—1889).—*L. Allatii*, De ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua consensione lib. III (Coloniae Agripinae 1648). —*J. D. Mauri*, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima colletio (ἔκδ. 2 Parisiis 1900 ἑξ.).—*Hefele*, Conciliengeschichte (ἔκδ. 2 Freiburg im Br. 1873). Histoire des Conciles d' après les documents originaux par *Ch. Jos. Hefele*, continuée par le Cardinal *J. Hergenröther*, traduction française augmentée des notes critiques et bibliographiques par *Dom H. Leclercq* (tom. I-VII, Paris 1911—1921).—*Jor. Zhisman*, Die Synoden und die episkopal-ämter in der morgenländischen Kirche (Wien 1867).

† Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Κωνσταντινχάφεν (Konstantinhafen) *[Γεωγραφ.]*. Ὅρμος καὶ μικρὸς ἐμπορικὸς σταθμὸς ἐν Ὠκεανίᾳ. Κεῖται ἐν τῇ γῇ τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου, ἐπὶ τῆς ΒΑ. ἀκτῆς τῆς Νέας Γουϊνέας, ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἀστρολάμπε. Κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Φίνσχ τῷ 1884 καὶ ἀπετέλεσε κατόπιν μικρὰν γερμανικὴν ἀποικίαν, ἀνήκουσαν εἰς τὴν γερμανικὴν ἑταιρείαν τῆς Νέας Γουϊνέας. Μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον παρεχωρήθη εἰς τὴν Αὐστραλίαν, παρὰ τῆς ὁποίας κυβερνᾶται κατ' ἐντολὴν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Μ. Δ. Β.

Κωνσταντίνωφ. —1) ***Ἀλέκο Ἰβάνοβιτς.*** Βούλγαρος συγγραφεὺς λαϊκὸς καὶ προσφιλὴς ἐν τῇ χώρᾳ αὐτοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1863 ἐν Σβιστώφ. Τῷ 1885 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς νομικῆς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ὀδησσοῦ. Ἐπανελθὼν εἰς Βουλγαρίαν διετέλεσεν ἐπί τινα ἔτη δικαστικὸς ὑπάλληλος. Ἐπιχειρήσας νὰ ἐξασκήσῃ τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, ἀπέτυχε καὶ ἐπ δόθη ἔκτοτε εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Ὁ Κωνσταντίνωφ μαθητὴς ἤδη τοῦ γυμνασίου ἔγραψε στίχους. Βραδύτερον, ἐν Ὀδησσῷ, ἐξέδιδε μετὰ φίλων του χειρόγραφον σατιρικὸν περιοδικὸν καὶ ἔγραψε δραματικὰ ἔργα διὰ τὴν παιδικὴν σκηνήν. Μία κωμῳδία χρονολογουμένη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐξεδόθη τῷ 1882 ἐν Σβιστώφ. Ἀπὸ τοῦ 1890 ἤρχισε δημοσιεύων εἰς διάφορα περιοδικὰ μεταφράσεις τοῦ Πούσκιν, Λερμοντώφ, Νεκράσωφ, ὡς καὶ δραματικά τινα ἔργα τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας. Βραδύτερον ἤρχισε τὴν δημοσίευσιν ἰδικῶν του ἔργων εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ζνάμε». Εἰς ταύτην ἐδημοσιεύθη καὶ ἡ σάτιρά του «Μπάη-Γκάνιο», μεταφρασθεῖσα καὶ ἑλληνιστί, δι' ἧς σατιρίζεται καὶ γελοιοποιεῖται ἡ τάσις τοῦ Βουλγάρου χωρικοῦ νὰ ὑψωθῇ εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ πολιτισμένου καὶ συγχρονισμένου ἀνθρώπου. Ὁ Κωνσταντίνωφ ἐγένετο γνωστὸς εἰς τὴν βουλγαρικὴν λογοτεχνίαν καὶ μὲ τὰς ταξιδιωτικάς του ἐντυπώσεις «Μέχρι τοῦ Σικάγου καὶ ὀπίσω», ὡς καὶ μὲ περιγραφάς του τῆς βουλγαρικῆς φύσεως καὶ μὲ διηγήματά του, τινὰ τῶν ὁποίων μετεφράσθησαν καὶ ἑλληνιστί. Ὁ «Μπάη-Γκάνιο» ὅμως εἶναι τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον τὸν κατέστησε λαϊκώτατον καὶ προσφιλέστατον. Ὁ Κωνσταντίνωφ ἐφονεύθη ὑπὸ σφαίρας ριφθείσης ἐναντίον ἄλλου κατὰ τὰς πολιτικὰς διαμάχας τῆς χώρας τὸν Μάϊον τοῦ 1897 εἰς ἡλικίαν μόλις 34 ἐτῶν καὶ κατὰ τὴν ἄνθησιν τῆς ἰδιοφυΐας του.

—2) ***Κωνσταντῖνος.*** Σύγχρονος Βούλγαρος διηγηματογράφος ἐκ τῶν καλυτέρων. Ἐνεφανίσθη τὸ ἔτος 1920 μὲ τὸ βιβλίον του «Πρὸς τὸν πλησίον», ὅπερ διαπνέεται ὑπὸ αἰσθημάτων βαθείας ἀγάπης πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων του ἀναφέρομεν: «Παραμύθια γιὰ παιδιά» (Σόφια 1924) καὶ «Ἔρως» (Σόφια 1925), διηγήματα.

— 3) ***Χρ. Π.*** Βούλγαρος συγγραφεὺς (1858) γεννηθεὶς εἰς τὸ χωρίον Πέτκοβο, τῆς περιφερείας τῶν Ἀχατσελεπήδων τῆς Ροδόπης. Ἐχρημάτισε διδάσκαλος, τηλεγραφικὸς ὑπάλληλος, ὑπάλληλος στατιστικῆς καὶ στενογράφος. Ἔγραψε κυρίως ἱστορικὰς μονογραφίας περὶ Ροδόπης κ. ἄ. «Ne pokornite sela v. Rodopskite planini» (Σόφια 2 τόμοι 1886—1887), «Material za izutsvane rodopskoto naretsie» (Σόφια 1889), «Tsepino v. Rodopskite planini» (Σόφια 1898). Τ. Θ.

Κωνστάντιος Α' ὁ *Χλωρός.* Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης (293 — 306), ὁ πρῶτος προστάτης τοῦ Χριστιανισμοῦ, πατὴρ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ἱδρυτὴς τῆς Φλαβίας δυναστείας. Μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον ἔφερε τὰ ὀνόματα Flavius Valerius Constantius, ἐλέγετο προσέτι *Ἑρκούλιος* (Herculius), ὡς εἰσποιητὸς υἱὸς τοῦ Μαξιμιανοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκαυχᾶτο ὅτι κατήγετο ἀπὸ τὸν Ἡρακλῆ. Τὸ ἐπώνυμον *Χλωρὸς* ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀργότερα ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς «διὰ τὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου» (*Κεδρηνός*). Ἔλαβε μέρος ὡς καῖσαρ εἰς τὴν πρώτην τετραρχίαν, τὴν ὁποίαν καθίδρυσεν ὁ Διοκλητιανός, καὶ ἔγινεν αὔγουστος εἰς τὴν δευτέραν. Ἐκυβέρνησε μὲ πολλὴν σύνεσιν τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Βρεττανίαν. Εἰς τὰς γλυπτὰς προτομάς, αἱ ὁποῖαι διεσώθησαν, ὡς καὶ τὰ νομίσματα, ἐμφανίζεται ὡς γέρων, ὀλίγον ἀδυνάτου κράσεως, ἀλλὰ καλοῦ ἀναστήματος· ἔχει ἀριστοκρατικὴν τὴν ἐμφάνισιν, τὴν ῥῖνα μακρὰν καὶ ἐλαφρῶς γρυπήν, τὸ μέτωπον εὐρύ, τὴν μορφὴν ἤρεμον καὶ ἀποφασιστικὴν καὶ τὴν ὑπήνην ἐλαφρῶς προεξέχουσαν, ὅπερ εἶναι δεῖγμα θελήσεως. Ἡ σύνεσις καὶ ἡ γλυκύτης τοῦ Κωνσταντίου, ἀλλὰ προσέτι ἡ σοβαρότης καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια, ἡ ἱκανότης εἰς τὴν διοίκησιν, ἡ περὶ τὴν νομοθεσίαν φροντὶς ἀπέδειξαν αὐτὸν ἕνα ἐκ τῶν γνησίων Ρωμαίων ἀρχηγῶν τοῦ παλαιοῦ καιροῦ.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ. ἡ διοίκησις τοῦ ἀπεράντου Ρωμαϊκοῦ κράτους εἶχε καταστῇ βάρος δυσβάστακτον διὰ τοὺς ὤμους ἑνὸς μόνου ἀνδρός, ἕνεκα τῶν συνεχῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδρομῶν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἐπαναστάσεων. Διὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ Διοκλητιανὸς ἐμοιράσθη τὴν ἀρχὴν κατ' ἀρχὰς μὲ τὸν Μαξιμιανόν, μὲ τὸν ὁποῖον ἔγιναν αὔγουστοι, καὶ ἔπειτα μὲ τοὺς συνάρχοντας Κωνστάντιον καὶ Γαλέριον, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὸν τίτλον τοῦ καίσαρος.

Ὁ Κωνστάντιος ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας ἐκστρατείας, εἰς ἃς ἀνεδείχθη ἀνδρεῖος στρατηγός. Κατά τινα ἐκστρατείαν εἰς τὴν Βιθυνίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εὗρε μίαν κόρην ἀφανοῦς καὶ ἀγνώστου καταγωγῆς, τὴν μετέπειτα περίπυστον *ἁγίαν Ἑλένην*. Ὁ Κωνστάντιος, μὴ δυνάμενος νὰ τὴν λάβῃ ὡς κυρίαν σύζυγον, εἰς «δικαίους γάμους» (justae nuptiae), ὑπανδρεύθη αὐτὴν ὡς παλλακήν, κατὰ τὸ τότε ἰσχῦον ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου νόμιμον δικαίωμα. Ὑπό τινων συγγραφέων λέγεται ὅτι ἦτο κανονικὴ σύζυγός του ἡ Ἑλένη, ἀλλὰ τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ πρὸς αὐτὴν σεβασμοῦ. Ἐγέννησε δ' ἐκ ταύτης τὸν *Μέγαν Κωνσταντῖνον*. Ὅτε ὁ Κωνστάντιος ἀνεβιβάσθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ καίσαρος, ἡ ὑψηλὴ αὐτοῦ θέσις δὲν ἠδύνατο νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὴν ταπεινὴν καταγωγὴν τῆς Ἑλένης· ἄλλως τε ἡ πολιτικὴ συμμαχία μετ' αὐτοκρατόρων ἔπρεπε νὰ στερεωθῇ, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν, μὲ τοὺς δεσμοὺς συγγενείας, καὶ ὁ Μαξιμιανὸς ἔδωκεν εἰς τὸν Κωνστάντιον ὡς σύζυγον τὴν κόρην αὐτοῦ *Θεοδώραν*. Τότε ὁ Κωνστάντιος ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τὴν Ἑλένην. Κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ κράτους ὡρίσθη εἰς αὐτὸν πρὸς διοίκησιν ἡ Γαλατία, εἰς τὴν ὁποίαν μετ' ὀλίγον προσετέθη ἡ Βρεττανία καὶ βραδύτερον ἡ Ἱσπανία. Ἡ Γαλατία ἦτο κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἠρημωμένη καὶ εὑρίσκετο εἰς κατάστασιν ἀναρχίας, διότι μόλις πρὸ ὀλίγου εἶχε κατασταλῆ στάσις τῶν χωρικῶν, τὴν δὲ Βρεττανίαν κατεῖχεν εἷς σφετεριστής, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀνακηρύξει ἑαυτὸν αὐτοκράτορα, ὁ Καραύσιος. Χάρις εἰς τὸν Κωνστάντιον ἡ Γαλατία ἐπανεῦρε τὴν ἐξωτερικὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἡσυχίαν, ἡ δὲ Βρεττανία ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς νομίμου βασιλείας. Ὁ Κων-

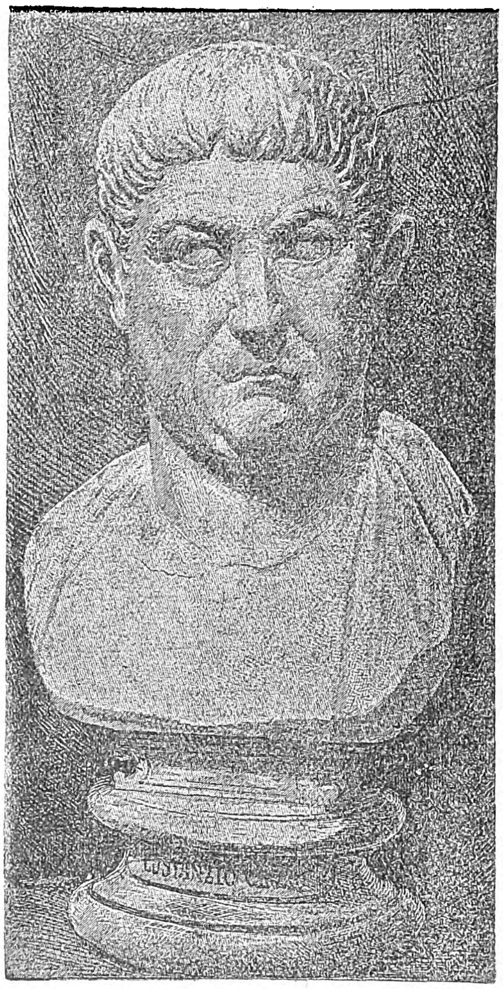

Προτομὴ τοῦ Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ.
(Μουσεῖον Καπιτωλίου.)

στάντιος ἀπέκρουσεν ἐξ ἄλλου νικηφόρως τὰς ἐπιδρομὰς τῶν γερμανικῶν λαῶν, μετὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ὁποίων, καὶ ἰδίως τῶν Φράγκων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν σύμμαχοι τοῦ σφετεριστοῦ Καραυσίου, διηυκολύνθη καὶ ἡ καθυπόταξις τῆς Βρεττανίας. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἐδολοφονήθη ὁ δραστήριος Καραύσιος καὶ τὴν θέσιν αὐτοῦ ἔλαβεν ὁ Ἄλλεκτος. Κατ' ἀρχὰς ὁ Κωνστάντιος κατέλαβε τὰς πρὸς τὴν Βρεττανίαν παραλίους πόλεις καὶ δὴ τὸν σπουδαῖον λιμένα Γεζοριάκον εἰς τὴν βελγικὴν Γαλατίαν (κατόπιν Βονωνίαν, τὸ σημερινὸν Boulogne), εἶτα δὲ ἤρχισε νὰ παρασκευάζεται διὰ τὴν ἐκστρατείαν καὶ νὰ κατασκευάζῃ στόλον. Αἱ παρασκευαὶ ἐτελείωσαν τῷ 296 καὶ δύο στόλοι ἐξέπλευσαν ἀπὸ τὴν Γαλατίαν, ὁ εἷς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ τοῦ Κωνσταντίου καὶ ὁ ἄλλος ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἐπάρχου Ἀσκληπιοδότου, ὅστις κατώρθωσε νὰ καταστρέψῃ τὸν στόλον τοῦ σφετεριστοῦ. Ὁ στρατὸς τοῦ Κωνσταντίου διεπεραιώθη εἰς τὴν Βρεττανίαν καὶ εἰς τὴν συναφθεῖσαν μάχην ὁ Ἄλλεκτος, ἡττηθεὶς ὁλοσχερῶς, ἐφονεύθη. Ὁ Κωνστάντιος ἐπροχώρησεν ἕως τὸ Λονδῖνον, ὅπου οἱ κάτοικοι τὸν ὑπεδέχθησαν φιλικῶς. Μετὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν χωρῶν του, ὁ Κωνστάντιος προέβη εἰς τὴν διοικητικὴν διοργάνωσιν αὐτῶν, ἐπιδείξας μοναδικὸν παράδειγμα ἀφιλοχρηματίας καὶ ἐνδιαφέροντος διὰ τοὺς ὑπηκόους, διότι, ἀντὶ νὰ προσπαθῇ διὰ φόρων καὶ πιέσεων ν' αὐξάνῃ τὸν ἰδιαίτερον βασιλικὸν θησαυρόν, ὅπως οἱ ἄλλοι συνάδελφοί του, συνήθροιζε χρήματα καὶ ἐξόδευεν αὐτὰ εἰς ἔργα τὰ ὁποῖα ἔμελλον νὰ φέρουν τὴν εὐημερίαν τῶν

Digitized by Google

ὑπηκόων του. Ἐλάμπρυνε δὲ τὴν διοίκησίν του ὁ Κωνστάντιος διὰ τῆς εὐνοίας αὐτοῦ πρὸς τοὺς Χριστιανούς. Εἶχεν εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ ἐπισκόπους, καὶ ἡ παιδικὴ ἡλικία τοῦ υἱοῦ του Κωνσταντίνου διῆλθεν εἰς ἀτμοσφαῖραν εὐνοϊκὴν πρὸς τὸν Χριστιανισμόν. Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τῶν μεγάλων διωγμῶν κατὰ τῶν Χριστιανῶν, τοὺς ὁποίους ἐπεχείρησαν οἱ συνάδελφοί του ἀπὸ τὸ 303, οἱ Χριστιανοὶ τῆς Γαλατίας, τῆς Βρεττανίας καὶ τῆς Ἱσπανίας δὲν ὑπέστησαν θανατικὰς καταδίκας. Ὅτε, τὴν 1 Μαΐου τοῦ 305, παρῃτήθησαν τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ Μαξιμιανός, οἱ μέχρι τοῦδε καίσαρες, ὁ Γαλέριος καὶ ὁ Κωνστάντιος, ἀνυψώθησαν εἰς τὸ ὕπατον ἀξίωμα τῶν αὐγούστων, ἐκράτησε δὲ ὁ Κωνστάντιος τὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἦτο προσφιλὴς καὶ σεβαστός. Ἡ θέσις ὅμως αὐτοῦ κατεστη δύσκολος, ἕνεκα τῆς ἐχθρότητος τοῦ Γαλερίου, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε ν' ἀναδείξῃ αὐτὸς τοὺς νέους καίσαρας, ἀνυψώσας εἰς τὰς κενωθείσας θέσεις τὸν Σεβῆρον καὶ τὸν Μαξιμῖνον Δάϊαν, παραλείψας δὲ τὸν ἐκ τῆς Ἑλένης γεννηθέντα Κωνσταντῖνον, τὸν ὁποῖον ἐκράτει ὅμηρον εἰς τὴν αὐλήν του ἐν Μοισίᾳ. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τοῦ βίου του ὁ Κωνστάντιος μετέβη εἰς τὴν Βρεττανιαν, διὰ νὰ ἐξασφαλισῃ τὰ βόρεια μέρη τοῦ ρωμαϊκοῦ ἐδάφους αὐτῆς ἐναντίον τῶν ἐπιδρομῶν, τὰς ὁποίας δὲν ἔπαυον νὰ ἐπιχειροῦν οἱ Καληδόνιοι, καὶ δὴ οἱ Πίκται καὶ οἱ Σκῶτοι. Αἰσθανόμενος τὸν θάνατόν του προσεγγίζοντα, ἐκάλεσε τὸν υἱόν του, ὅστις, ἀφοῦ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὴν χρυσῆν αἰχμαλωσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν ἐκράτει ὁ Γαλέριος, ἔφθασε τὰς παραμονὰς τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του, θανόντος τὴν 25 Ἰουλίου 306 εἰς τὸ ἐν Ἐβοράκῳ (Ὑόρκῃ) παλάτιόν του. Ἐκ τῆς Θεοδώρας ὁ Κωνστάντιος ἔσχε τρεῖς υἱοὺς καὶ τρεῖς θυγατέρας.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

— **Κωνστάντιος Β'** *(ὁ νεώτερος)*. Ὁ δεύτερος Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ, τρίτος υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου, γεννηθεὶς ἐκ τῆς δευτέρας συζύγου αὐτοῦ Φαύστας. Εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθε τῷ 337 εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἐτῶν, θὰ ἠδυνάμεθα ὅμως νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐβασίλευσεν ἀπὸ τὸ 324, διότι ἀπὸ τότε εἶχεν ἀνυψωθῆ ὑπὸ τοῦ πατρός του εἰς τὸν θρόνον καίσαρος. Ἦτο ἀρειανὸς καὶ ἐνίσχυσε τὴν αἵρεσιν ταύτην.

Μικρογραφία, παριστῶσα τὸν Κωνστάντιον τὸν Β' κρατοῦντα τὴν Νίκην.

Ὁ Κωνστάντιος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος υἱός, ὁ εὑρεθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν μόλις ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ πατρός του καὶ ἐπρόφθασε ν' ἀποδώσῃ εἰς τὸ σῶμά του τὰς τελευταίας τιμάς. Τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου αὐτοκράτορος ἐπηκολούθησε φοβερὰ σφαγὴ τῶν συγγενῶν καὶ τῶν φίλων αὐτῶν. Εἰς τὴν σφαγὴν προέβη ὁ στρατός, θέλων νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν διαδοχὴν ὑπὲρ μόνων τῶν υἱῶν τοῦ Κωνσταντίνου.

Μόνον δύο ἐξάδελφοι τοῦ Κωνσταντίου, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀκόμη παιδία, οἱ ἀδελφοὶ Γάλλος καὶ Ἰουλιανός, ὁ μετέπειτα περιλάλητος αὐτοκράτωρ, υἱοὶ τοῦ Ἰουλίου Κωνσταντίου, ἑνὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κωνσταντίνου, μόνον αὐτοὶ κατωρθώθη νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν γενικὴν καταστροφὴν τῆς οἰκογενείας. Ἀπὸ τὸ ἄφθονον τοῦτο αἷμα δύσκολον εἶναι νὰ καθαρθῇ ἐντελῶς ὁ Κωνστάντιος, ὁ ὁποῖος παρέστη μάρτυς τῶν αἱματηρῶν σκηνῶν καὶ δὲν ἐφρόντισεν, ἴσως δὲν ἠδυνήθη, νὰ κατάστείλῃ αὐτάς.

Μετὰ ταῦτα οἱ υἱοὶ τοῦ Κωνσταντίνου συνῆλθον, τὸ θέρος τοῦ 338, εἰς τὴν Παννονίαν καὶ προέβησαν εἰς ὁριστικὴν διανομὴν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ὡς νὰ ἦτο ἰδιοκτησία αὐτῶν, κατὰ τρόπον φιλικὸν καὶ σύμφωνον πρὸς τὰς ἐκφρασθείσας, ἴσως καὶ γραπτῶς, θελήσεις τοῦ πατρός. Ὁ πρεσβύτερος, ὁ Κωνσταντῖνος, διετήρησε τὴν Γαλατίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν, κράτη τὰ ὁποῖα ἐκυβέρνα πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὡς καῖσαρ. Ὁ νεώτερος Κώνστας ἔλαβε τὴν Ρώμην, τὴν Ἰταλίαν καὶ μέρη τῆς Ἀφρικῆς καὶ τὸ πλεῖστον τῆς Ἑλληνοϊλλυρικῆς χερσονήσου, ὁ δὲ Κωνστάντιος ἔμεινε κάτοχος τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν συνήνωσε καὶ τὰς χώρας τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης, τὴν Θρᾴκην μὲ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν διανομὴν ὁ Κωνσταντῖνος, δυσηρεστημένος ὢν διὰ τὴν κληρονομίαν καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπιτύχῃ νέαν διανομήν, εἰσώρμησεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλ' εὗρε ταχέως τὸν θάνατον εἰς μίαν συμπλοκήν, καὶ οὕτως ὁ ἀδελφός του Κώνστας ἔμεινε μόνος κύριος εἰς ὅλην τὴν Δύσιν (340). Ἀλλὰ τὰ ἐκτεθηλυμμένα ἤθη τοῦ Κώνσταντος ἔδωσαν ἀφορμὴν δυσαρεσκειῶν, αἱ ὁποῖαι ηὔξησαν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ μετὰ δέκα ἔτη, τὸ 350, εἷς ἀξιωματικός, ὁ Μάγνος Μαγνέντιος ἀνεκήρυξεν αἰφνιδίως ἑαυτὸν αὐτοκράτορα εἰς τὴν Γαλατίαν. Καταληφθεὶς ἀπροόπτως ὁ Κώνστας, προσπαθεῖ νὰ σωθῇ φεύγων εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἀλλὰ καταφθάνουν αὐτὸν οἱ διῶκται καὶ τὸν φονεύουν. Μετ' ὀλίγον ἀνακηρύσσεται αὐτοκράτωρ, ὡς βοηθὸς τοῦ Μαγνεντίου, ὁ γέρων στρατηγὸς Βετράνιος, διοικητὴς τοῦ στρατοῦ τοῦ Δουνάβεως. Ἀποστέλλουσι δὲ καὶ οἱ δύο κοινὴν πρεσβείαν εἰς τὸν Κωνστάντιον, προτείνοντες εἰς αὐτὸν νὰ τοὺς ἀναγνωρίσῃ ὡς συνάρχοντας, νὰ διατηρήσῃ δὲ αὐτὸς τὰ πρωτεῖα μεταξὺ τῶν αὐγούστων. Πρὸς ἐπισφράγισιν δὲ τῆς συμφωνίας, ὁ Μαγνέντιος ἔδιδεν ὡς σύζυγον τὴν κόρην του εἰς τὸν Κωνστάντιον, και ἐζήτει τὴν χεῖρα τῆς πρεσβυτέρας ἀδελφῆς του, τῆς Κωνσταντίας. Κατ' ἀρχὰς ὁ αὐτοκράτωρ εὑρέθη εἰς δισταγμόν, ἀλλ' ἐπείσθη κατόπιν δι' ὀνείρου ὅτι ἔπρεπε ν' ἀντισταθῇ, καὶ ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακὰς τοὺς πρέσβεις καὶ συνενόχους τοῦ σφετεριστοῦ. Ἔπειτα ἐπορεύθη πρὸς τὸν Δούναβιν, ὅπου μὲ μεγάλην ἐπιτηδειότητα κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸν Μαγνέντιον τὸν ἰσχυρὸν ὑποστηρικτήν του Βετράνιον καὶ νὰ δεχθῇ τοῦτον ὡς συνάρχοντα. Προκαλέσας δὲ συνάντησιν μετ' αὐτοῦ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν στρατῶν, ἐξεφώνησε λόγον ἐναντίον τῶν προδοτῶν τοῦ νομιμου ἄρχοντος, ὁποῖος ἦτο μόνος αὐτός, καὶ ἐπροξένησε τόσην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς στρατιώτας μὲ τὴν ρητορικήν του, ὥστε οἱ παλαίμαχοι τοῦ Βετρανίου ἐγκατέλειψαν αὐτόν. Ὁ Βετράνιος ἀποθέτει τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς καὶ ζητεῖ συγγνώμην. Οὕτως ὁ Κωνστάντιος, ἀποκτήσας διὰ τῆς εὐγλωττίας του μεγάλην δύναμιν στρατοῦ, βαδίζει κατὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Μαγνεντίου, τὸν ὁποῖον συναντᾷ παρὰ τὴν Μοῦρσαν ἐπὶ τοῦ Δραύου (351).

Ὁ στρατός του, ἀνερχόμενος εἰς 80 000, κατανικᾷ τὸν τοῦ Μαγεντίου, ἀποτελούμενον ἐκ 30.000 εἰς μακρὰν μάχην, καθ' ἣν κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἱστορικοὺς ἔπεσον ἑκατέρωθεν 50.000 παλαίμαχοι στρατιῶται. Ὁ Κωνστάντιος, διὰ νὰ καταστήσῃ ἐντελῶς ἀκίνδυνον τὸν Μαγνέντιον, ἐκάλεσεν, ὡς λέγεται, εἰς βοήθειαν ἐπικινδύνους συμμάχους τοὺς Γερμανούς, οἱ ὁποῖοι εἰσώρμησαν εἰς τὴν Γαλατίαν. Καὶ ἐπέτυχε μὲν τὸν σκοπόν του, διότι ὁ Μαγνέντιος ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ πάντων εἰς μάτην ἐπροσπάθησε νὰ συνενώσῃ νέας δυνάμεις, ἀλλ' ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς Γερμανοὺς νὰ ἐπαναλάβουν τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν.

Ὅτε ὁ Κωνστάντιος ὥρμησε κατὰ τοῦ Μαγνεντίου, διὰ νὰ προφθάσῃ νὰ ἀμυνθῇ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν, εἶχεν ἐξαγάγει ἐκ τῆς χρυσῆς αἰχμαλωσίας τὸν εἰκοσιπενταετῆ ἀνεψιόν του Γάλλον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ὡς σύζυγον τὴν πρεσβυτέραν ἀδελφήν του Κωνσταντίαν καὶ τοῦ ἀνέθηκε (351) μὲ τὸν τίτλον τοῦ καίσαρος τὴν φύλαξιν τῶν ἀσιατικῶν συνόρων ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ὁ Γάλλος, ἔχων ἕδραν τὴν Ἀντιόχειαν, διεξήγαγεν ἐπιτυχῶς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν, μετ' ὀλίγα ὅμως ἔτη ἡ τυραννικὴ διαγωγὴ τοῦ Γάλλου ἐπροξένησεν ἀνησυχίας εἰς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ὅτε ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν σφετεριστὴν στρατηγόν, ἠθέλησε ν' ἀναλάβῃ πάλιν μόνος ὁλόκληρον τὴν ἐξουσίαν, ἐκάλεσε παρ' ἑαυτῷ τὸν Γάλλον καὶ τὸν ἀπεκεφάλισεν εἰς τὴν Νόλαν τῆς Ἰστρίας (τὸ 354), ἐκεῖ ὅπου ὁ πατήρ του εἶχε θανατώσει τὸν υἱὸν Κρίσπον. Τὴν πτῶσιν τοῦ Γάλλου, ὡς καὶ τοῦ Μαγνεντίου, ἐπηκολούθησαν πολλαὶ διώξεις ἰσχυόντων ἀνδρῶν. Ὁ Κωνστάντιος, ὑφιστάμενος τὴν ἐπίδρασιν τῶν εὐνούχων, ἐγίνετο καθ' ἡμέραν ὠμὸς καὶ εἰς ἄκρον καχύποπτος. Μετὰ τὸν Γάλλον ὑπωπτεύθη καὶ κατηγόρησε καὶ αὐτὸν τὸν Σιλβανόν, τοῦ ὁποίου ἡ ἀποστασία ἀπὸ τὸν Μαγνέντιον εἶχεν ἐπιφέρει τὴν νίκην καὶ ἐξασφαλίσει τὸν θρόνον εἰς τὸν Κωνστάντιον. Ὁ Σιλβανός, διὰ νὰ σωθῇ, ἔλαβε τὴν πορφύραν εἰς τὴν Γαλατίαν, ὅπου εἶχε σταλῆ διὰ νὰ ἀποκρούῃ τοὺς Γερμανούς, ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ διενήργησε τεχνηέντως τὴν δολοφονίαν αὐτοῦ (355). Ἡ θανάτωσις τοῦ Γάλλου ἔθετεν εἰς κίνδυνον καὶ τὸν νεώτερον ἑτεροθαλῆ ἀδελφόν του Ἰουλιανόν, τὸν ὁποῖον ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας ἐκράτει ὑπὸ φύλαξιν ὁ θεῖος αὐτοῦ, μόλις δ' ἐσώθη διὰ τῆς μεσιτείας τῆς εὐνοούσης αὐτὸν αὐτοκρατείρας Εὐσεβίας.

Οἱ ἀλλεπάλληλοι σφετερισμοὶ καὶ προδοσίαι, ὁ ἀτελείωτος περσικὸς πόλεμος καὶ αἱ συνεχεῖς ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων εἶχον ρίψει βαθεῖαν πικρίαν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Κωνσταντίου. Ἐσκέφθη νὰ διαμένῃ εἰς τὸ κέντρον τοῦ κράτους, εἰς τὴν Ρώμην, ἔπειτα ἐπείσθη, κατ' ἐπίμονον συμβουλὴν τῆς συζύγου του Εὐσεβίας, ν' ἀναδείξῃ καίσαρα τὸν μόνον ἐπιζῶντα ἄρρενα συγγενῆ, τὸν ἐξάδελφόν του Ἰουλιανόν, καὶ νὰ τὸν στείλῃ εἰς τὴν Γαλατίαν, ὅπως σώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Φράγκων καὶ τῶν Ἀλαμαννῶν. Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 355 ὁ Φλάβιος Κλαύδιος Ἰουλιανός, ὁ μετέπειτα περίπυστος αὐτοκράτωρ, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλατίαν, ἠνώρθωσε καὶ ἔσωσε τὴν χώραν (βλ. λ. *Ἰουλιανός*).

Ἀμέσως μετὰ τὴν διανομήν, ὁ Κωνστάντιος ἔτρεξεν εἰς τὴν Ἀσίαν ν' ἀσφαλίσῃ τὰς χώρας τοῦ κράτους ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τῶν Περσῶν, διότι εἶχεν ἤδη ἐκραγῆ ὁ πρὸ πολλοῦ ἀναμενόμενος περσικὸς πόλεμος. Σημειωτέον, ὅτι ἕνεκα τοῦ μακροτάτου τούτου καὶ ἐπιμόνου πολέμου ὁ Κωνστάντιος δὲν ἠδυνήθη ν' ἀναμειχθῇ ἐνεργῶς εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Δύσεως, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Κωνσταντίνου Β' ἠναγκάσθη ν' ἀφήσῃ τὸν νεώτερον ἀδελφὸν Κώνσταντα νὰ σφετερισθῇ τὰς εἰς αὐτὸν ἀνηκούσας ἐπαρχίας. Τοιουτοτρόπως, ἕνεκα τῶν δεινῶν περιστάσεων καὶ ἰδίως τῶν πολέμων κατὰ τῶν βαρβάρων, οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπεμονοῦντο ἀπὸ τὴν Δύσιν καὶ περιήρχοντο εἰς την ἀνάγκην νὰ φροντίζουν πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἰδίου ἑαυτῶν κράτους.

Καθ' ὅλην τὴν μακροτάτην διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου, τὸ κέντρον τῶν ἐπιχειρήσεων ἦτο ἡ Ἀντιόχεια, ὅπου ὁ Κωνστάντιος διῆλθε τὸν χειμῶνα τοῦ 338. Εἰς τὸ μεταξὺ μετέβη εἰς τὴν Ἔμεσαν, διὰ νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὰς ληστρικὰς ἀραβικὰς φυλὰς καὶ ὑποκινήσῃ αὐτὰς πρὸς λαφυραγωγίαν τῶν περσικῶν χωρῶν. Ἤδη οἱ Πέρσαι, ὑπὸ τὴν προσωπικὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως των Σαπώρη, εἰσήλασαν εἰς την Μεσοποταμιαν καὶ ἐπολιόρκησαν ἐπὶ μακρόν, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς, τὴν Νίσιβιν. Τὸ ἔαρ τοῦ 339 ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ἐκεῖθεν ὡδήγησε τὸν στρατὸν εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ἐκανόνισε τὰ ἐκεῖ πράγματα πρὸς ὄφελός του καὶ ὥρμησε πρὸς τὰ περσικὰ σύνορα, ἀλλὰ δὲν εὗρεν οὐδένα ἐχθρὸν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη ὁ πόλεμος, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ὁ Κωνστάντιος συνῆψε δύο σπουδαίας μάχας, οἱ στρατηγοί του ἑπτὰ ἄλλας, διὰ νὰ μὴ μνημονευθοῦν αἱ ἁπλαῖ συγκρούσεις, ἀλλὰ μεγάλη νίκη τῶν Βυζαντινορρωμαίων δὲν ἀναφέρεται. Ἡ σπουδαιοτέρα μαχη ἔγινε κατὰ τὸ 348, ὅτε ὁ Σαπώρης ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν ὅλους τοὺς συμμάχους αὐτοῦ καὶ ὥπλισεν ὅλον τὸν λαόν του ἕως καὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἐχρησιμοποίησε μάλιστα καὶ γυναῖκας. Ὁ τεράστιος οὗτος περσικὸς στρατὸς κατὰ τὰ μέσα τοῦ θέρους διέβη τὸν Τίγρητα ποταμόν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ ἐπροχώρησε ἕως τὴν πόλιν Σίγγαρα. Ὁ Κωνστάντιος ἀντεπεξῆλθε μετὰ μεγάλου καὶ αὐτὸς στρατοῦ. Παρὰ τὰ Σίγγαρα συνήφθη φονικὴ νυκτερινὴ μάχη, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἑλληνορρωμαϊκὸς στρατός, ἂν καὶ κατετρόπωσε κατ' ἀρχὰς τοὺς ἀντιπάλους, ἕνεκα χαλαρώσεως τῆς παρατάξεως, ὑπέστη ὁλοσχερῆ ἧτταν. Ὁ Κωνστάντιος ἐπροσπάθησε ματαίως νὰ ἐπιτύχῃ εἰρήνην. Μετὰ δέκα ἔτη, ἀφοῦ εἰς τὸ μεταξὺ ἐξηκολούθουν αἱ ἐχθροπραξίαι, τῷ 359, ὁ Σαπώρης ἔστειλε διὰ πρεσβείας ἐπιστολὴν εἰς τὸν Κωνστάντιον, διὰ τῆς ὁποίας μὲ ὑπερήφανον τόνον ἐκάλει αὐτὸν ν' ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Μεσοποταμίαν. Ἀνεπιτυχῶς προσεπάθησεν ὁ αὐτοκράτωρ ν' ἀποφύγῃ τὴν νέαν εἰσβολὴν τῶν Περσῶν, στείλας ἐπιεικῆ ἐπιστολὴν μετὰ δώρων εἰς τὸν Σαπώρην. Μετὰ ἰσχυροτάτου στρατοῦ (100 000) εἰσήλασε πάλιν οὗτος εἰς τὴν Μεσοποταμίαν, ἔχων σκοπὸν αὐτὴν τὴν φορὰν νὰ προχωρήσῃ ἕως τὴν Συρίαν. Ἐπροσπάθησε νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἄμιδαν, ἀλλ' ὁ στρατὸς καὶ οἱ κάτοικοι μετὰ ἡρωϊσμοῦ ἀπέκρουσαν αὐτὸν καὶ ἐπέφερον μάλιστα μεγάλην κατσστροφὴν εἰς τὸν στρατόν του. Τέλος ἡ πόλις μετὰ 73 ἡμέρας κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Σαπώρη, ἀφοῦ οὗτος ἔχασεν εἰς τὴν πολιορκίαν 30.000 ἄνδρας. Μόλις μετὰ δυσκολίας ἐσώθησαν κάτοικοί τινες καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ ἱστορικὸς Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο ἐντὸς τῶν τειχῶν καὶ ἐξιστόρησε διὰ μακρῶν τὴν πολιορκίαν ταύτην. Οὕτως ὁ Σαπώρης, χρονοτριβήσας πολὺν χρόνον εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀμίδης, δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπόν του· ἀπεσύρθη καὶ ἐπανῆλθε τὸ ἐπόμενον ἔτος, ὅτε κατέλαβε πολλὰ φρούρια τῆς Μεσοποταμίας, ἐν οἷς καὶ τὰ Σίγγαρα. Εἰς τὸ μεταξὺ ὁ Κωνστάντιος ἔκαμνε μεγάλας παρασκευὰς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ τότε διέταξε τὸν ἐν Γαλατίᾳ εὑρισκόμενον ἐξάδελφόν του Ἰουλιανὸν νὰ στείλῃ εἰς αὐτὸν πρὸς βοήθειαν μέρος τῶν γαλατικῶν στρατευμάτων του, κατόπιν δὲ τῆς διαταγῆς ταύτης ὁ ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Ἰουλιανὸν γαλατικὸς στρατὸς ἀνεκήρυξε τοῦτον αὐτοκράτορα.

Ὁ βασιλεὺς ἠρνήθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Ἰουλιανὸν καὶ οὕτως ἐξερράγη ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο ἐξαδέλφων. Ὁ Κωνστάντιος σπεύδων πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἔπεσε καθ' ὁδὸν ἀσθενὴς εἰς τὴν πόλιν Μοψουκρήνην. Αἰσθανόμενος προσεγγίζον τὸ τέλος, ἐζήτησε καὶ ἔλαβε τὸ ἅγιον βάπτισμα, ὡς καὶ ὁ πατήρ του, κατὰ τὴν τότε ἀντίληψιν ὅτι ἔδιδε πρὸ τοῦ θανάτου ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Ἡ 3η Νοεμβρίου τοῦ 361, ἡμέρα τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ἡμέρα πικροῦ πένθους καὶ εἰς τοὺς οἰκείους καὶ εἰς τὸν ἀφωσιωμένον στρατόν του. Ἡ ἐπικήδειος πορεία εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν συνετελέσθη ἐν μέσῳ συρροῆς πολλοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος προσέτρεχεν ἀπὸ πᾶσαν πόλιν καὶ κώμην, ἐνόμιζε δὲ ὁ λαὸς ὅτι ἤκουε φωνὰς ἀγγέλων, οἵτινες ὑπεδέχοντο τὸν Χριστιανὸν βασιλέα εἰς τοὺς οὐρανούς. Αὐτὸς ὁ Γρηγόριος ὁ

Digitized by Google

Ναζιανζηνός, ἂν καὶ ἀντίπαλος τῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτικῆς αὐτοῦ, ἀναφέρει τὴν φήμην ταύτην καὶ πιστεύει ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ συνεχίζει ἐν μέσῳ τῆς οὐρανίου μακαριότητος τὸν βίον, διότι ηὔξησε τὸ κράτος τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπέθανεν ἐν εὐσεβείᾳ, θεωρεῖ δὲ αὐτὸν ὡς τὸν «μέγαν Κωνστάντιον». Ἡ κατὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐκστρατεία καὶ ὁ ἐπελθὼν θάνατος τοῦ Κωνσταντίου ἐπέφεραν τὴν ματαίωσιν τῶν σχεδίων αὐτοῦ ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κωνσταντίου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἔδωκεν ὁ Ἀρειανισμὸς τὰς μεγάλας μάχας πρὸς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Οἱ περὶ θρησκείας ἀγῶνες ἔχουν ἤδη ἡσυχάσει, ἐξακολουθοῦν ὅμως, καὶ εἰς μεγάλην μάλιστα ἔντασιν, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἀγῶνες διὰ τὰ Χριστολογικὰ ζητήματα. Ἡ ἀρχαία θρησκεία διατηρεῖται ἀκόμη, ὁ Κωνστάντιος δὲν πλήττει αὐτὴν ὁριστικῶς, εἴτε διότι δὲν θεωρεῖ καὶ αὐτός, ὅπως ὁ πατήρ του Κωνσταντῖνος, συνετὴν τὴν βιαίαν ἐξολόθρευσιν τῆς εἰδωλολατρείας, εἴτε θεωρεῖ τοῦτο δύσκολον. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἀπὸ τὸ 341 ἐκδίδει ἐπανειλημμένως νόμους διατάσσοντας τὴν κατάργησιν τῶν θυσιῶν, ἀκόμη καὶ τὴν κατάλυσιν ναῶν. Ἐν τούτοις, ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη ἐξακολουθεῖ ἡ πίστις πρὸς τοὺς ἀρχαίους θεούς, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπιφέρῃ αὕτη ἀνησυχίας. Αἱ ἀνησυχίαι ὅμως καὶ οἱ ἀγῶνες προέρχονται ἀπὸ τὰς αἱρέσεις.

Ἡ κυρία σκέψις τοῦ Κωνσταντίου εἶναι αἱ θεολογικαὶ συζητήσεις καὶ ἡ προστασία τοῦ Ἀρειανισμοῦ. Ὁ Κωνστάντιος, ὡς καὶ ὁ πατήρ του, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀρειανοῦ ἐπισκόπου Εὐσεβίου καὶ τῶν ἰσχυόντων εὐνούχων, ἐξεδηλώθη ἐμπράκτως προστάτης τῶν ἀρειανῶν. Ἡ θρησκευτικὴ πολιτικὴ τοῦ Κωνσταντίου ἔφερε μεγάλας ἐσωτερικὰς ταραχάς, αἱ ὁποῖαι πολλάκις κατέληξαν εἰς μάχας εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν πόλεων καὶ ἰδίως τῶν μεγάλων τῆς ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς. Καθ' ὅλην τὴν περίοδον ταύτην εὑρίσκοντο εἰς ἀναβρασμὸν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ ἐν γένει ὅλος ὁ ἑλληνικὸς κόσμος τῆς Ἀνατολῆς. Πολύκροτον δ' ἔγινε τὸ ζήτημα τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας Ἀθανασίου (βλ. λ. *Ἀθανάσιος* Ἀλεξανδρείας).

Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίου εἶναι ἀξιομνημόνευτος, κυρίως διότι ἐπ' αὐτοῦ ἡ Κωνσταντινούπολις λαμβάνει τὸν ὁριστικὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἐπίσημον θέσιν αὐτῆς ὡς βασιλευούσης πόλεως καὶ καθίσταται οὕτως ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καθαρώτερον ἐπίσημος πρωτεύουσα ἰδιαιτέρου κράτους, τὸ ὁποῖον συγκροτεῖται ἤδη εἰς ἑλληνικὸν κράτος. Ὁ Κωνστάντιος ἤρχισεν ἀπὸ τὸ 340 νὰ κάμνῃ τὰ πρῶτα βήματα πρὸς πλήρη ἐξίσωσιν τῶν δύο πρωτευουσῶν τοῦ κόσμου. Ἡ σπουδαιοτέρα ἴσως ἐκδήλωσις τῆς ἰσότητος ἦτο ἡ δημιουργία μεγάλου ἰδιαιτέρου ἄρχοντος διὰ τὴν πόλιν, ὡς εἶχε καὶ ἡ Ρώμη, ὁποῖος ἦτο ὁ Praefectus urbi. Ἀλλ' ἡ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν εὔνοια τοῦ Κωνσταντίου ἐδείχθη καὶ ἀπὸ τὰ κτίσματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκαλλώπισε τὴν πόλιν. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων οἰκοδομῶν προέβη εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ περιφήμου πρώτου ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τοῦ ὁποίου τὴν κτίσιν εἶχεν ἀρχίσει ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Τὴν 15 Φεβρουαρίου τοῦ 360 ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια μὲ μεγάλην ἐκκλησιαστικὴν καὶ κοσμικὴν πανήγυριν. Ὁ βασιλεὺς ἔδωκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας σημαντικὰ δῶρα καὶ προνόμια.

Ὁ Κωνστάντιος ἀπὸ μορφώσεως καὶ ἀπὸ χαρακτῆρος εἶχεν ὑψηλὴν ἰδέαν περὶ τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς Χριστιανοῦ βασιλέως. Ἂν καὶ ἦτο μικρὸς τὸ ἀνάστημα καὶ σχεδὸν κακόμορφος (εἶχε κνήμας βραχείας καὶ ῥαιβάς), ὅμως διὰ τῆς ἐπιμονῆς εἶχεν ἀποκτήσει δεξιότητα, ὡς καὶ ὁ πατήρ του, εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀσκήσεις, καρτερικότητα εἰς τοὺς κόπους, ἐγκράτειαν εἰς τὸν ὅλον βίον. Ἦτο ἐμψυχωμένος μὲ τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἔργου αὐτοῦ καὶ μὲ ὅλον τὸν ὄγκον δεσποτικῆς παραστάσεως ἔτρεχεν ὁ ἴδιος ἀκούραστος, παντοῦ, ὅπου ἀπῄτει τὸ καθῆκον. Ἡ συνήθης διαμονὴ τοῦ Κωνσταντίου ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις. Ἐνταῦθα εἶχε τὴν αὐλὴν αὐτοῦ, ἐνταῦθα ἦτο ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις, καὶ εἰς τὸ παλάτιόν του διήρχετο τὸν χρόνον κυβερνῶν καὶ μελετῶν πρὸ παντὸς τὰς ἁγίας Γραφὰς καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς. Εἶχε λάβει δευτέραν σύζυγον τὸ 353 εἰς τὸ Μεδιόλανον, ὡς φαίνεται τὴν ἐκ Θεσσαλονίκης εὐγενῆ νέαν Εὐσεβίαν, ἡ ὁποία διεκρίνετο διὰ τὴν ὡραιότητα καὶ ταχέως ἀπέκτησε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς. Εἰς τὴν Εὐσεβίαν ταύτην ὀφείλεται ἡ ἀπὸ τοῦ θανάτου διάσωσις τοῦ περιφήμου Ἰουλιανοῦ καὶ ἡ ἀνάρρησις αὐτοῦ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ καίσαρος. Δὲν ἦτο ὅμως εὐτυχὴς ὁ Κωνστάντιος ὡς οἰκογενειάρχης, διότι δὲν ἀπέκτησε τέκνα οὔτε μετὰ τῆς πρώτης συζύγου, κόρης τοῦ θείου του Ἰουλίου Κωνσταντίου, οὔτε μετὰ τῆς δευτέρας, τῆς Εὐσεβίας, ἠναγκάσθη δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς νὰ νυμφευθῇ ἐκ νέου, καὶ ἔλαβε τρίτην σύζυγον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, τὸ 361, τὴν Φαυστῖναν, ἡ ὁποία ἐγέννησε τὸ πρῶτον παιδίον αὐτοῦ, κόρην, ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του. Τὴν ἀτεκνίαν αὐτοῦ, ὡς καὶ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους κατὰ τῶν σφετεριστῶν, ἰδίως τὸν διαρκῆ περσικὸν πόλεμον, ἐνόμιζεν ὡς τιμωρίαν τοῦ Θεοῦ διὰ τοὺς φόνους τῶν συγγενῶν, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας του.

Ὁ ὅλος βίος καὶ αἱ πράξεις τοῦ Κωνσταντίου κάμνουν σαφῆ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ. Δυσκόλως δύναται νὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν ἱστορίαν βασιλεὺς περισσότερον σχολαστικὸς καὶ μικρολόγος, περισσότερον προσηλωμένος εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐκδήλωσιν δεσποτικοῦ ὄγκου. Παρὰ τὸ μικρὸν ἀνάστημά του, ἐλάμβανεν εἰς τὰς ἐπισήμους ἐμφανίσεις εἶδος καὶ σχῆμα μεγαλοπρεπές. Οἱ ἀρχαῖοι ἔσκωπτον τὴν γελοίαν σοβαρότητά του, διότι δὲν ἐτόλμα, ὡς λέγουν, νὰ κινηθῇ ἐνώπιον ἄλλων, οὔτε νὰ βήξῃ, ἐπρόσεχε νὰ μὴ κάμῃ τὴν ἐλαχίστην χειρονομίαν, φοβούμενος μήπως φυσικὴ κίνησις βλάψῃ τὴν ἐπίσημον ἀξιοπρέπειαν. Μετὰ τὴν ὑπερίσχυσιν ἐναντίον τῶν σφετεριστῶν, ἂν καὶ κατέτρωγεν αὐτὸν ἡ ἰδέα τῆς δυσμενείας τοῦ θείου, εἶδε τότε ἑαυτὸν ὡς εὐνοούμενον τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπέγραφεν εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα «ἡ ἐμὴ αἰωνιότης—mea aeternitas». Διὰ νὰ δεικνύῃ τὴν ἐπιβολὴν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν, ἐζήτει συχνὰς εὐκαιρίας ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων. Ἑώρτασε πολυτελῶς τὴν δεκαετηρίδα ἕως καὶ τὴν τριακονταετηρίδα ἀπὸ τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν ἔγινε καῖσαρ, συγχρόνως ἑώρταζε τὰς ἐπετηρίδας τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὡς αὐτοκράτορος. Τὴν εἰκοσαετηρίδα αὐτοῦ, τὴν 22 Μαΐου τοῦ 357, ἑώρτασεν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἔδωκεν, ὡς συνηθίζετο, ἐπὶ ἕνα μῆνα πανηγύρεις καὶ ἀγῶνας. Αἱ πόλεις ἔστειλαν πρεσβείας καὶ χρυσοῦς στεφάνους, ἦτο δὲ μετὰ τοῦ βασιλέως καὶ ἡ σύζυγός του Εὐσεβία καὶ ἡ Ἑλένη, ἡ σύζυγος τοῦ Ἰουλιανοῦ. Ὁ Κωνστάντιος ἐθαύμασε τὸ κάλλος καὶ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως, καὶ διὰ ν' ἀφήσῃ ἐνθύμιον καὶ στόλισμά τι, διέταξε νὰ στήσουν εἰς τὸν μέγιστον Ἱππόδρομον τὸν μέγαν ὀβελίσκον, ὁ ὁποῖος σήμερον ἵσταται ἔμπροσθεν τοῦ Λατερανοῦ. Οἱ Ρωμαῖοι εἶδον μετ' ἐκπλήξεως τὸν παράδοξον ἐκεῖνον μονάρχην, ὁ ὁποῖος, ὡς νὰ ἦτο εἴδωλον, ἐκάθητο ἀκίνητος ἐπὶ τοῦ ἅρματος, χωρὶς νὰ κινῇ οὔτε χεῖρας, οὔτε ὀφθαλμούς, ἦτο ἐνδεδυμένος μὲ μακρὸν μεταξωτὸν ἱμάτιον, εἶχε τὸ μέτωπον ἐστεφανωμένον διὰ ταινίας μαργαριτῶν, τοῦ διαδήματος, ἔκυπτε δὲ τὸ μικρὸν ἀνάστημά του διὰ νὰ περάσῃ κάτω τῶν μεγάλων ἁψίδων, ὡς νὰ ἐφοβεῖτο μήπως ἐγγίσῃ αὐτὰς διὰ τῆς κεφαλῆς του.

Εἰς τὰς περὶ τοῦ Κωνσταντίου κρίσεις καὶ εἰς τὰ περὶ αὐτοῦ ἱστορούμενα πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς ἐναντίον αὐτοῦ δυσμενείας τῶν ὀπαδῶν τῆς Ὀρθοδοξίας διὰ τὴν εὔνοιαν πρὸς τοὺς ἀρειανοὺς καὶ τὴν ἐν γένει θρησκευτικὴν πολιτικὴν αὐτοῦ. Ὅτι ὅμως ὁ βασιλεὺς οὗτος εἶχε παιδείαν ἐξαίρετον καὶ βαθεῖαν, ὅτι εἶχε σύνεσιν καὶ ἱκανότητα, ὅτι ἐπέδειξε σπανίαν δραστηριότητα, οὐδεὶς δύναται νὰ τὸ ἀρνηθῇ. Ἦτο σχολαστικὸς καὶ μικρολόγος, ἦτο δεσποτικός, ζηλότυπος, σκληρὸς ἴσως πρὸς τοὺς σφετεριστὰς τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ τὰ ἐλαττώματα ταῦτα πρέπει νὰ ἑρμηνευθοῦν ἐκ τῆς ὑψηλῆς ἰδέας, τὴν ὁποίαν εἶχε περὶ τῶν καθηκόντων ἑνὸς Χριστιανοῦ βασιλέως, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζεν ὡς δεσπότην ἐπὶ γῆς, ἀντιπρόσωπον τοῦ οὐρανίου δεσπότου. Δὲν εἶχε βεβαίως τὸν εὐρὺν καὶ ἰσχυρὸν νοῦν τοῦ πατρός του, διὰ τοῦτο περιέπιπτεν εἰς μικρότητας καὶ αἱ σκέψεις του ἐνίοτε ἐφαίνοντο ταπειναί, καὶ παρὰ τὸν πόθον αὐταρχικῆς ἐξουσίας, ἦτο κατὰ βάθος ἀδυνάτου χαρακτῆρος καὶ ὑφίστατο εὐκόλως τὰς ἐπιδράσεις τῶν περὶ αὐτὸν εὐνοουμένων.

Ἡ χριστιανικὴ πίστις τοῦ Κωνσταντίου δὲν ἦτο ἁπλῆ ἐξωτερικὴ ἐκδήλωσις καὶ προσποίησις, ἀλλ' ἐπήγαζεν ἀπὸ εἰλικρινεστάτην ἐσωτερικὴν πεποίθησιν, προερχομένην ἀπὸ τὴν στερεὰν γνῶσιν τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς λογοτεχνίας, ἡ ὁποία ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὴν εὐκολίαν νὰ ἔχῃ προσωπικὰς γνώσεις καὶ πεποιθήσεις περὶ τῶν χριστολογικῶν ζητημάτων. Καὶ αὐτοὶ οἱ πικρότατοι ἀντίπαλοί του ἐκάλουν αὐτὸν «φιλοχριστότατον» (*Γρηγόριος Ναζιανζηνός*), «religiosissimum» (ἐπίσκοπος *Λιβέριος* κλ.). Εἰς διαφόρους περιστάσεις ἐδείκνυε τὴν προσοχήν του εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ εἰς τὴν ἠθικήν, διῆγεν εἰς τὸ παλάτιον βίον ἀσκητικόν, κατεδίκαζε πᾶσαν παρεκτροπήν, δὲν ἠγάπα τὸ θέατρον καὶ τοὺς μίμους. Εἰς τὰς ἐκστρατείας του εἶχε πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ ἅγια λείψανα καὶ παρηκολουθεῖτο ὑπὸ εὐσεβῶν κληρικῶν, οἱ ὁποῖοι ἔργον εἶχον νὰ προσεύχωνται διηνεκῶς ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ὅπλων αὐτοῦ. Παρὰ τὴν εὐρυτάτην ὅμως μόρφωσιν αὐτοῦ, εἶχε καταντήσει εἰς ἄκρον δεισιδαίμων καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἔβλεπε παντοῦ σημεῖα τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ. Τὰ δύο δὲ μεγάλα ἀτυχήματα τοῦ βίου του, ἤτοι τὸν ἀτελείωτον περσικὸν πόλεμον καὶ τὴν ἀτεκνίαν αὐτοῦ, τὰ ἐνόμιζεν ὡς τιμωρίαν διὰ τοὺς γενομένους φόνους κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἔδειξε τὴν μεγαλυτέραν ὑπακοὴν καὶ τιμήν, ἔκτισεν ἐκκλησίας, ἐνίσχυσε τὴν θέσιν αὐτῆς, ἐκάλει τοὺς ἱερεῖς εἰς τὴν τράπεζάν του, ἐδέχετο αὐτοὺς μὲ φίλημα καὶ ἐζήτει τὴν εὐλογίαν των. Ἦτο πάντοτε ἕτοιμος δι' ἀγαθοεργίαν, ἐν γένει δὲ καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ κατὰ τὴν πρᾶξιν ἦτο «καύχημα τοῖς Χριστιανοῖς καὶ τῷ κόσμῳ σύμπαντι».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ τόσον σημαντικὴ διὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας βασιλεία τοῦ Κωνσταντίου ὑπὸ μὲν τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων καλῶς ἐκτίθεται, παρατρέχεται ὅμως συνήθως ἐπιπολαίως εἰς τὰς γενικὰς παγκοσμίους ἢ καὶ βυζαντινὰς ἀκόμη ἱστορίας. Αἱ πηγαὶ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίου εἶναι ποικίλαι καὶ ἄφθονοι: οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, *Μέγας Ἀθανάσιος*, *Εὐσέβιος*, *Γρηγόριος Ναζιανζηνός*, *Σωκράτης*, *Σωζομενὸς* κλ. —Οἱ ἐθνικοὶ ῥήτορες, *Λιβάνιος*, *Ἰουλιανός*, *Θεμίστιος* κλ. —Οἱ παλαιοὶ πανηγυρικοὶ κλ. —Οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοί, *Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος*, *Εὐτρόπιος*, *Αὐρήλιος Βίκτωρ*. —Οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι, *Ζώσιμος*, *Κεδρηνός*, πρὸ παντὸς ὁ *Ζωναρᾶς*. — Ἡ ἱστορία τοῦ *Μαρκελλίνου* ἀρχίζει, ὡς ἔχει διασωθῆ, ἀπὸ τὴν πτῶσιν τοῦ Μαγνεντίου εἶναι δὲ ἀπὸ τὸ 354 ἐκτενὴς καὶ ἀξιόπιστος πηγή. —Τὰ κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον Κωνσταντίου καὶ Μαγνεντίου ἐκθέτουν διὰ μακρῶν καὶ κάλλιστα ὁ *Ζωναρᾶς* (τ. II σ. 51 ἑξ.) καὶ ἰδίως ὁ *Ζώσιμος* (σ. 107 ἑξ., ἐκδ. Βόννης). —Σημαντικὴ πηγὴ εἶναι τὰ ἐπίσημα μνημεῖα, ἐπιγραφαί, νομίσματα καὶ δὴ ὁ Θεοδοσιανὸς κῶδιξ. —Ὡς πρὸς δὲ τὰ βοηθήματα ἐκ τῶν γενικῶν ἔργων βλ. τὰ τῶν *Γίββωνος*, *Duruy*, ἰδίως *Ranke*, *Dessau*, *Schiller*, «Gesch der roemischen Kaiserzeit», *Hefele*, «Conciliengeschichte», *Seeck*, «Gesch des Untergangs der antiken Welt». — Μακρὸς λόγος γίνεται εἰς τὸ βιβλίον τοῦ *V. Schultze*, «Konstantinopel» (1913, σ. 30—54), ὁ ὁποῖος ἐρευνᾷ ἰδίως τὴν ἐκκλησιαστικὴν πολιτικὴν καὶ ἐν γένει τὸ εὐεργετικὸν ἔργον τοῦ αὐτοκράτορος, ἀκριβεστάτας δὲ καὶ λεπτομερεῖς πληροφορίας εὑρίσκεις εἰς τὸ νεώτατον ἔργον τοῦ *Ernst Stein*, «Gesch. des spaetroemischen Reiches» (τ. I, 1928). —Ὡς πρὸς τὸν Περσικὸν πόλεμον βλ. *Noeldeke*, «Gesch. der Perser zur Zeit der Sassaniden». — Μακρότατον δὲ καὶ λεπτομερέστατον ἄρθρον, ἐντελῶς ὅμως χρονογραφικὸν κατὰ τὰ ἔτη τῆς βασιλείας, εἶναι τοῦ *Seeck* παρὰ *Pauly Wissowa*, ὅπου εὑρίσκονται συγκεντρωμέναι πᾶσαι αἱ εἰδήσεις τῶν πηγῶν.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

—Κωνστάντιος Γ΄ (τῆς Δύσεως). Σφετεριστὴς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου εἰς τὴν Γαλατίαν, λαβὼν ὡς βασιλεὺς τὸ ἐπίσημον ὄνομα Flavius Claudius Constantius (407—411). Τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν ἔλαβε καθ' ἣν ἐποχὴν (406) ἔγινεν ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Ἀλανῶν, Βανδήλων καὶ Σουηβῶν εἰς τὴν Γαλατίαν, καὶ οἱ στρατιῶται, μὴ λαμβάνοντες βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ἐζήτουν ἀρχηγὸν διὰ νὰ σώσῃ τὰς χώρας ἀπὸ τὴν ἐπιδρομήν. Πρότερον ὁ Κωνστάντιος ἦτο ἁπλοῦς στρατιώτης καὶ ἐξελέχθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ὡς αὐτοκράτωρ διὰ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ὑποτιθεμένην συγγένειάν του μὲ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάρρησιν αὐτοῦ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Βουλώνην, ὅπου ἠκολούθησαν αὐτὸν οἱ στρατοὶ τῆς Γαλατίας, καὶ ἐντὸς ὀλίγου κατέλαβεν ὅλην τὴν χώραν ἕως τὰς Ἄλπεις καὶ τὰ Πυρηναῖα. Ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Στιλίχων, ὁ ὁποῖος ἐκυβέρνα τότε τὸ δυτικὸν κράτος, ἔστειλεν ἐναντίον τοῦ σφετεριστοῦ στρατόν, τὸν ὁποῖον οὗτος ἐξηνάγκασεν εἰς ὑποχώρησιν, κατέλαβε τὰς διαβάσεις τῶν Ἄλπεων καὶ κατόπιν ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πόλιν Ἀρελάτην (Arles). Ἐπίσης ἀπέκρουσε τοὺς εἰς τὴν Γαλατίαν ἐπιδραμόντας Γερμανοὺς καὶ ὠχύρωσε τὰ παραρρήνεια σύνορα.

Ἡ Ἱσπανία ἐδέχθη τὴν κυριαρχίαν τοῦ Κωνσταντίου, ἀλλὰ δύο συγγενεῖς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως Ὀνωρίου, οἱ ἀδελφοὶ Δίδυμος καὶ Βερενιανός, ὥπλισαν τοὺς δούλους αὐτῶν καὶ κατέλαβον τὰς διόδους τῶν Πυρηναίων. Ὁ σφετεριστής, αἰσθανόμενος ἑαυτὸν ἀπειλούμενον καὶ ἐκ τῆς Ἰταλίας καὶ ἐκ τῶν βαρβάρων, ἐφρόντισε νὰ κατανείμῃ τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ διάδοχον. Διὰ τοῦτο ὠνόμασε τὸν πρεσβύτερον υἱόν του *Κώνσταντα* καίσαρα, καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν νεώτερον *Ἰουλιανὸν* τὸν τίτλον nobilissimus, ὥρισε δὲ τὸν πρῶτον ὡς διάδοχον τοῦ θρόνου καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας, οἱ ὁποῖοι ἐπεξετάθησαν ἕως τὴν Λουσιτανίαν, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν οἱ κατὰ τοῦ σφετεριστοῦ ἐξεγερθέντες Δίδυμος καὶ Βερενιανός.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ὀνώριος παρεσκευάζετο πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Γαλατίας, προώριζε δὲ πρὸς τοῦτο τὸν φοβερὸν βασιλέα τῶν Βησιγότθων Ἀλάριχον, τὸν ὁποῖον οὕτω θ' ἀπεμάκρυνεν ἐκ τῆς Ἰταλίας. Ἀλλ' αἴφνης συνέβη, τὸν Αὔγουστον τοῦ 408, ἡ κατὰ τοῦ Στιλίχωνος συνωμοσία τῶν περὶ τὸν Ὀνώριον καὶ ἡ θανάτωσις αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου προῆλθεν ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς τῆς αὐλῆς τοῦ Ὀνωρίου, καὶ ἐνομίσθη ὅτι ἔπρεπε νὰ στραφῶσιν ὅλαι αἱ δυνάμεις τοῦ κράτους ἐναντίον τῶν βαρβάρων καὶ ἰδίως ἐναντίον τοῦ Ἀλαρίχου, νὰ γίνῃ δὲ συμφιλίωσις μὲ τὸν σφετεριστήν, καὶ τότε ἀνεγνώρισεν ὡς συμβασιλέα τὸν Κωνστάντιον καὶ ἔστειλεν εἰς αὐτὸν πορφύραν.

Ὁ καῖσαρ Κώνστας, μετὰ τὴν νίκην του, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός, μετέβη εἰς τὴν Γαλατίαν, ἀφῆκεν ὅμως τὴν φύλαξιν τῶν διόδων τῶν Πυρηναίων εἰς μισθοφορικὸν σῶμα βαρβάρων, οἱ ὁποῖοι ἀφῆκαν τὸ 409 ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς προχωροῦντας Γερμανοὺς καὶ προεκάλεσαν οὕτω τὴν κατάκτησιν τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τῶν βαρβάρων. Ἡ ἀπώλεια τῆς Ἱσπανίας ἐξησθένησε τὸν σφετεριστὴν Κωνστάντιον, χῶραι δὲ τῆς Γαλατίας ἀνεκήρυξαν ἑαυτὰς ἀνεξαρτήτους. Ἀλλ' ὁ Κωνστάντιος ἀνέπτυξε μεγάλην δραστηριότητα, σχεδιάζων τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς καὶ προσέτι τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας. Πρὸς τοῦτο ἀνεκήρυξε τὸν υἱόν του Κώνσταντα αὔγουστον, εἰς ὃν ἀνέθηκε τὴν ἀνάκτησιν τῆς Ἱσπανίας, αὐτὸς δὲ διέβη τὰς Ἄλπεις. Ἔφθασεν ἕως τὴν Βερώνην καὶ ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἔφθανε ταχέως εἰς τὴν Ραβένναν διὰ νὰ συμμερισθῇ τὴν ἀρχὴν φαινομενικῶς μὲ τὸν Ὀνώ-

Digitized by Google

ριον, ἀλλ' ἡ δολοφονία τοῦ ὑποστηρίζοντος αὐτὸν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ραβίννας Ἀλλοβίχου ἤλλαξε τὴν κατάστασιν καὶ ἐξηνάγκασε τὸν Κωνστάντιον νὰ σπεύσῃ εἰς ὑποχώρησιν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πρωτεύουσάν του Ἀρελάτην. Ἐνταῦθα ἔφθασε καὶ ὁ υἱός του Κώνστας, ἐκδιωχθεὶς ἐκ τῆς Ἱσπανίας. Μετ' ὀλίγον κατέφθανον ἐναντίον του δυνάμεις ἐξ Ἰταλίας, εἰς τὰς ὁποίας προσετέθησαν καὶ σώματα τοῦ στρατοῦ του, καὶ οὕτως, ἀπομείνας μὲ ὀλίγας δυνάμεις, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Κωνσταντίου κατέφθασαν αὐτὸν αἱ ἰταλικαὶ δυνάμεις καὶ τῷ ἐπέφερον μεγάλην ἧτταν. Ὁ Κωνστάντιος καὶ ὁ νεώτερος υἱός του Ἰουλιανὸς ἐστάλησαν εἰς τὸν Ὀνώριον, ὁ ὁποῖος διέταξε τὴν θανάτωσιν αὐτῶν (411). ΑΔ. ΑΔ.

— **Κωνστάντιος** (Constant), *ἅγιος*. Ἐν τῷ ρωμαϊκῷ Ἁγιολογίῳ φέρουσι τοῦτο τὸ ὄνομα δύο: —1) Ὁ κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἐπίσκοπος τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Gap (Hautes-Alpes), ὅστις παρέστη εἰς τὴν ἐν Epaone σύνοδον τοῦ 517 καὶ δύο ἄλλας συνόδους τοῦ 527 καὶ 529, ἑορταζόμενος τὴν 12 Ἀπριλίου. —2) Ὁ κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἐν Fabriano τῆς Ἰταλίας γεννηθείς, ὅστις ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ εἰσελθὼν εἰς τὸ τάγμα τῶν Frères Prêcheurs κατέστη διάσημος διὰ τὸν αὐστηρὸν βίον του, ἀποθανὼν δὲ ἐν Ascoli τῷ 1481 ἐνεγράφη ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου τοῦ Ζ' τῷ 1821 ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς 25 Φεβρουαρίου. Ε. Γ. Π.

—**Κωνστάντιος** *Γάλλος*· βλ. *Γάλλος* Φλάβιος Κωνστάντιος.

—**Κωνστάντιος** *Ἰούλιος*. Ἀδελφὸς ὁμομήτριος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ πατὴρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ. Ἕνεκα δυσμενείας ἔζη μακρὰν τῆς αὐλῆς εὑρίσκομεν αὐτὸν εἰς τὴν Τολῶσαν, τὴν Ἐτρουρίαν, τὴν Κόρινθον, κατόπιν δὲ ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διετέλει εἰς φιλικωτάτην σχέσιν μετ' αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ὑψώθη εἰς τὰ ἀξιώματα τοῦ ὑπάτου καὶ τοῦ πατρικίου. Εἰς πρῶτον γάμον ἔλαβε σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Βουλκατίου Ρουφίνου Γάλλαν, ἐξ ἧς ἐγέννησε δύο υἱούς, ὧν νεώτερος ἦτο ὁ *Γάλλος* (βλ. λ.). Εἰς δεύτερον γάμον ἔλαβε τὴν Βασιλῖναν, τὴν κόρην τοῦ πραιφέκτου Καμενίου, καὶ ἐκ ταύτης προήρχετο ὁ Ἰουλιανός, ὁ μετέπειτα αὐτοκράτωρ. Κατηγορηθεὶς ἀδίκως ὅτι ἐδηλητηρίασε τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον, ἐσφάγη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Δαλματίου κατὰ τὴν μεγάλην στρατιωτικὴν ἐξέγερσιν, ἡ ὁποία ἐπηκολούθησε τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος. ΑΔ. ΑΔ.

— **Κωνστάντιος** *νεομάρτυς*. Ρῶσος ἱερομόναχος, ὑπηρετῶν ὡς ἐφημέριος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν τῇ ρωσικῇ πρεσβείᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δι' ἄγνωστον αἰτίαν διαρρήξας τὰς πρὸς τὸν πρεσβευτὴν σχέσεις, ἔφυγεν ἐκ τῆς πρεσβείας καὶ «ἔμπροσθεν εἰς τὸν βασιλέα ἠρνήσατο τὴν τῶν Χριστιανῶν ἄμωμον πίστιν καὶ ἔλαβε μεγάλας τιμὰς ἀπὸ αὐτόν». Ἀλλὰ μετὰ πάροδον ὀλίγων ἡμερῶν «ἀνανήψας ὡσὰν ἀπὸ μέθην, ἐφόρεσεν ἕνα ξεσχισμένον ράσον καὶ μὲ ἕνα μαῦρον μανδήλιον δέσας τὴν κεφαλήν του ἐπῆγε πάλιν ἐκεῖ, ὅπου ἠρνήθη τὸν Χριστὸν καὶ τὸν ὡμολόγησε παρρησίᾳ Θεὸν ἀληθινόν». Ἐπειδὴ δὲ «καὶ τὴν τῶν ἀγαρηνῶν θρησκείαν καὶ τὸν τούτων προφήτην ἐξεφαύλισε πολλά, εὐθὺς ἀπέτεμον τὴν ἁγίαν αὐτοῦ κεφαλὴν ἔμπροσθεν τοῦ βασιλικοῦ παλατίου» τῇ 26 Δεκεμβρίου τοῦ 1743, «καθ' ἣν ἡμέραν ἑορτάζεται νῦν ἡ μνήμη του («Νέον Μαρτυρολόγιον» ἐν Ἀθήναις 1856, 129). Ε. Γ. Π.

—**Κωνστάντιος**, ὁ *Σερβίων καὶ Κοζάνης*. Ἐν Κοζάνῃ γεννηθεὶς κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, διετέλεσε σχολάρχης ἐν Κλεισούρᾳ τῆς Μακεδονίας καὶ κατόπιν προσελήφθη ὡς ἀρχιδιάκονος ὑπὸ τοῦ Θεσσαλονίκης Ἰωακείμ, τοῦ κατόπιν οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, ὅστις καὶ προήγαγεν αὐτὸν ἔπειτα εἰς ἐπίσκοπον Ἀδραμερίου. Ἐπὶ 14 συναπτὰ ἔτη διοικήσας τὴν ἐπισκοπὴν ταύτην, προήχθη ἔπειτα εἰς μητροπολίτην Σερβίων καὶ Κοζάνης. Μετὰ 2 ἔτη μετέβη εἰς Δρυϊνούπολιν καὶ ἐξ αὐτῆς ἐπανελθὼν μετὰ διετίαν εἰς Κοζάνην, διέμεινεν ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὡς μητροπολίτης Κοζάνης ἵδρυσε πλῆρες γυμνάσιον ἐν ταύτῃ καὶ πολλὰ ἄλλα κατώτερα σχολεῖα εἰς διάφορα μέρη τῆς διαιδοσίας του, τὰ ὁποῖα τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ ἐπροικοδοτήθησαν μὲ γενναῖα ὁμογενῶν κληροδοτήματα, ἵδρυσε διάφορα φιλανθρωπικὰ σωματεῖα καὶ ἀποθανὼν τῷ 1910, τὴν μὲν πλουσίαν βιβλιοθήκην του ἐδώρησεν εἰς τὸ γυμνάσιον τῆς Κοζάνης, διάφορα δὲ χρηματικὰ ποσὰ εἰς σχολεῖα, ναοὺς καὶ φιλανθρωπικὰ καταστήματα. Ε. Γ. Π.

—**Κωνστάντιος** ὁ *Τρίκκης*. Θεσσαλὸς τὴν καταγωγήν, ἐπίσκοπος Τρίκκης περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, πολυμαθὴς καὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν θείων Γραφῶν ἔμπειρος κατὰ Σέργιον τὸν Μακραῖον. Μετέφρασεν εἰς γλῶσσαν ἁπλὴν τὴν εἰς τοὺς τέσσαρας εὐαγγελιστὰς ἑρμηνείαν τοῦ Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας, ἐκδοθεῖσαν τῷ 1788 ἐν Βενετίᾳ, καὶ συνέγραψε καὶ ἄλλα τινὰ ὑπομνήματα. Ε. Γ. Π.

—**Κωνστάντιος** ὁ *Χαλκιόπουλος*. Μητροπολίτης Κρήτης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Οὗτος ἐξωρίσθη ραδιουργίᾳ τοῦ ἄρχοντος Μοσκάκη καὶ τοῦ ἐξωμότου Μπονάκη, μετὰ τὸν θάνατον τῶν ὁποίων τὸ πατριαρχεῖον ἐπανέφερεν αὐτὸν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον τῆς Κρήτης. Ὅτε δὲ μετὰ χρόνον ἱκανὸν ὁ ἐπίσκοπος Ρεθύμνης Δανιὴλ ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ ἀντικανονικῶς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον καὶ νὰ κηρύξῃ τὴν ἐν Κρήτῃ Ἐκκλησίαν αὐτοκέφαλον, ἐξώρισεν αὐτὸν εἰς Ἅγιον Ὄρος, ὅπου καὶ ἀπέθανε. † Ρ. Α. Τ.

Κωνσταντόπουλος, *Κωνσταντῖνος*. Ἕλλην πολιτευτής, γεννηθεὶς ἐν Μαντινείᾳ τῷ 1832 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1910. Σπουδάσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Τριπόλει, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς νομικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν, ἠκολούθησε δὲ τὸ δικαστικὸν στάδιον ἀνελθὼν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ εἰσαγγελέως τῶν ἐφετῶν. Μετὰ πολυχρόνιον ὑπηρεσίαν, ἀποσυρθεὶς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἐξελέγη τῷ 1886 βουλευτὴς Ἀρκαδίας, ἀκολουθῶν τὸ πολιτικὸν κόμμα τοῦ Θεοδώρου Δηλιγιάννη. Εἰς τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1890, γενόμενος ἐκ νέου βουλευτής, ἐξελέγη τὴν 15 Δεκεμβρίου 1890 πρόεδρος τῆς βουλῆς. Διαφωνήσας πρὸς τὸν Δηλιγιάννην μετέσχε τοῦ νεοσυστάτου τρίτου κόμματος, οὗτινος ἡγεῖτο ὁ Δημήτριος Ράλλης, καὶ συνέπραττε μετ' αὐτοῦ μέχρι τῆς 17 Φεβρουαρίου 1892, ὅτε ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α' διαφωνήσας πρὸς τὸν Θεόδωρον Δηλιγιάννην ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησίν του. Ἀρνηθέντος τούτου νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως, ὡς ἀπολαμβάνοντος τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς βουλῆς, ὁ βασιλεὺς προέβη εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκάλεσε τὸν Κωνσταντῖνον Κωνσταντόπουλον, ὅστις ἐσχημάτισε κυβέρνησιν τὴν 18 Φεβρουαρίου 1892. Κατὰ τὰς γενομένας ἐκλογὰς ἐπλειοψήφησε τὸ τρικουπικὸν κόμμα, ἀνέλαβε δὲ τὴν κυβέρνησιν ὁ Χαρίλαος Τρικούπης. Ὁ Κωνσταντόπουλος ἡγεῖτο ἐν τῇ βουλῇ εὐαρίθμου ὁμάδος, κατὰ δὲ τὰς διενεργηθείσας ἐκλογὰς τοῦ 1895 ἀπέτυχεν ὡς βουλευτὴς ἔκτοτε δὲ παραιτηθεὶς τῆς πολιτικῆς ἰδιώτευε. Τὸν Κωνσταντόπουλον διέκρινεν ὡς πολιτικὸν ἡ θετικότης, ὑπῆρξε δὲ εἷς τῶν εὐγλώττων ρητόρων τῆς βουλῆς. Ὁ Κωνσταντόπουλος συνέγραψεν «Ἑρμηνείαν τῆς ἑλληνικῆς ποινικῆς δικονομίας», ἄριστον πρακτικὸν βοήθημα, χρησιμοποιούμενον μέχρι σήμερον. Θ. Β.

— **Κωνσταντόπουλος**, *Κωνσταντῖνος*. Διευθυντὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ μουσείου. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1874. Ἀπὸ τοῦ 1894 ὡς φοιτητὴς τῆς φιλολογίας ὑπῆρξεν ἄμισθος βοηθὸς τοῦ διευθυντοῦ τοῦ νομισματικοῦ μουσείου Ἰ. Σβορώνου. Ἐν ἔτει 1901, δαπάναις τοῦ Λεωνίδα Ζαρίφη, ἐστάλη ὡς ὑπότροφος τοῦ Νομισματικοῦ μουσείου πρὸς σπουδὴν τῆς νομισματικῆς εἰς Γαλλίαν καὶ Γερμανίαν. Τῷ 1904 διωρίσθη νομισματογνώμων βοηθὸς ἐν τῷ μουσείῳ, παραμείνας ἐν τῇ θέσει ταύτῃ μέχρι τοῦ 1929, ὅτε καὶ προήχθη εἰς διευθυντὴν αὐτοῦ. Ἐδημοσίευσε πλείστας μελέτας ἀναφερομένας εἰς τὴν νομισματικὴν καὶ τὴν βυζαντινολογίαν. Σπουδαιότεραι τούτων εἶναι αἱ ἑξῆς: «Βυζαντιακὰ μολυβδόβουλλα ἐν τῷ Ἐθνικῷ Νομισματικῷ μουσείῳ» (1907), «Ἱστορία τῆς βυζαντιακῆς τέχνης μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ» (1900), «Ἐπιγραφαὶ ἐπιτύμβιοι χριστιανικῶν χρόνων» (Ἁρμ. τόμ. I). «Ὁ Δομίνικος Θεοτοκόπουλος ἐν Ἰταλίᾳ» (Ἁρμ. τόμ. I), «Ἡ μονὴ Δαφνίου» (Ἁρμον. τόμ. I), «Ἀνέκδοτον νόμισμα Γεωργίου Κομνηνοῦ αὐτοκράτορος Τραπεζοῦντος» (Ἐφημ. Νομ. Ἀρχ. τόμ. 2ος), «Τὸ λεγόμενον μολυβδόβουλλον τοῦ αὐτοκράτορος Τραπεζοῦντος Δαυΐδ» (Ἐφημ. Νομ. Ἀρχ. 8ος), «Εἷς σπάνιος βυζαντιακὸς τύπος ἐπὶ βυζαντιακοῦ μολυβδοβούλλου» (Ἐφημ. Νομ. Ἀρχ. 9ος), «Τὸ λεγόμενον μολυβδόβουλλον Νικηφόρου Φωκᾶ» (Ἐφημ. Νομ. Ἀρχ. 14ος), «Ἡ σφραγὶς τοῦ αὐτοκράτορος Δούκα Βατάτζη» (Ἐφημ. Νομισμ. Ἀρχ. 16ος), «Ἡ σφραγὶς Ἀλεξίου τοῦ Γ' Ἀγγέλου Κομνηνοῦ» (Βυζαντὶς 1ος), «Δύο μολυβδόβουλλα πατριαρχῶν Ἀντιοχείας (Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ 11ος), «Ἡ σφραγὶς Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου» (Ἡμερ. Μεγάλης Ἑλλάδος), «Στρατηγὸς Κρήτης» (Ἐπετ. Βυζαντ. Σπουδ. 1929), «Συμβολὴ εἰς τὴν τοπογραφίαν τῶν χριστιανικῶν Ἀθηνῶν. Τὸ μαρτύριον τοῦ ἐπισκόπου Λεωνίδου» (Ἡμερ. τῶν ἐν Κωνστ. Φιλανθρ. Καταστ. 1906), «Ἡ μονὴ τοῦ Ὁσίου Μελετίου καὶ ὁ μητροπολίτης Ἀθηνῶν Νικάνωρ» (Δελτ. Χριστ. Ἀρχ. Ἑταιρείας» (1928) κ. ἄ. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Ι. Π.

— **Κωνσταντόπουλος**, *Μῆτρος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Ζατούνης. Ἐπολέμησεν ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ Πλαπούταν ἰδίᾳ εἰς Πούτσι, Λάλα, Τρίπολιν καὶ Κόρινθον. Ἀπέθανε τῷ 1845 ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ. Ν. Κ. Σ.

Κωνσταντουδάκης, ἢ *Κωνσταντουλάκης*. Ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο εἶναι γνωστοὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Κρητὸς ἁρματολοῦ *Κωνστάντουλα* (βλ. λ.), ὧν ὁ πρεσβύτερος *Σήφης* (Ἰωσήφ), ἐπονομασθεὶς *Σήφακας* διὰ τὸ γιγάντιον αὐτοῦ ἀνάστημα καὶ τὴν κυκλώπιον ἰσχὺν τῶν μυώνων του, διέπρεψεν ὡς ἁρματωλὸς πρὸ τοῦ 1821 καὶ εἶτα ὡς ἀρχηγὸς Ἀποκορώνου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν (βλ. λ. *Σήφακας*).

Ὁ δευτερότοκος *Νικόλαος*, γεννηθεὶς ἐν Μελιδωνίῳ τοῦ Ἀποκορώνου τῷ 1790, ἐχρημάτισεν ἐπὶ μακρὸν πρὸ τοῦ 1821 ἁρματολὸς ὑπὸ τὸν ἀδελφόν του Σήφακαν καὶ εἶτα ὡς ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, μετὰ τὸν θάνατον δὲ ἐκείνου (Μάρτιος 1823) διεδέχθη αὐτὸν ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῆς ἐπαρχίας, διακριθεὶς εἰς τὰς κατὰ τῶν Τούρκων πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἐν τῇ δυτικῇ Κρήτῃ μέχρι τοῦ 1824, ὅτε, κατασταλείσης προσωρινῶς τῆς ἐκεῖ ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῶν στρατιῶν τῆς Αἰγύπτου, μετέβη μετὰ πολυαρίθμων ὀπαδῶν του εἰς Πελοπόννησον καὶ συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐκεῖ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην, τέλος δὲ ἔπεσε μαχόμενος ἐν Πύλῳ κατ' Ἀπρίλιον 1825.

Ὁ τρίτος ἀδελφὸς *Γεώργιος*, γεννηθεὶς ἐν Μελιδωνίῳ τῷ 1792, ἐχρημάτισεν ὡσαύτως ἁρματολὸς ὑπὸ τὸν ἀδελφόν του Σήφακαν πρὸ τοῦ 1821 καὶ εἶτα ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Ἐφονεύθη γενναίως μαχόμενος εἰς τὴν ἐν Τσικαλαργιᾷ (τῆς Κυδωνίας) μάχην τὴν 13 Ἰουνίου 1822.

Ὁ τέταρτος ἀδελφὸς *Ἀντώνιος*, γεννηθεὶς τῷ 1794 ἐν Μελιδωνίῳ, διετέλεσεν ἁρματολὸς πρὸ τοῦ 1821 καὶ εἶτα ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἀνεκηρύχθη δὲ γενικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου μετὰ τὸν θάνατον τῶν πρεσβυτέρων ἀδελφῶν αὐτοῦ, ἐπονομασθεὶς *Σήφακας*, τιμῆς ἕνεκεν πρὸς τὸν ἥρωα ἀδελφόν του, ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο ἔδρασε κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1821—1830, 1841, 1866—1869 καὶ 1878 (βλ. λ. *Σήφακας*). Ν. ΚΑΣ

Κωνστάντουλας, ἢ *Κωνσταντούλακας*. Κρὴς ἁρματολός. Ἐγεννήθη τῷ 1735 ἐν Μελιδωνίῳ (τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου Κρήτης), ἔνθα ὁ πατήρ του Σήφης (Ἰωσήφ), ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν ἐν Ἴμπρῳ τῶν Σφακίων Μανουσάκων, εἶχεν ἐγκατασταθῆ περὶ τὸ 1730. Πελώριος τὸ ἀνάστημα καὶ τολμηρότατος, ἐνέπνεε τὸν τρόμον καὶ τὸν σεβασμὸν εἰς τοὺς Τούρκους τοῦ Ἀποκορώνου, εἰς ἀρχηγὸς τῶν ὁποίων ὁ ἐκ Πεμωνίων φοβερὸς γενίτσαρος Κοὺρτ-ἀγᾶς ἔσπευσε νὰ προσοικειωθῇ τὴν φιλίαν του, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν ἀσφάλειαν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὀπαδῶν του, καθὼς καὶ τῶν πλουσίων κτημάτων καὶ ποιμνίων του. Ὁ Κωνστάντουλας, περιφερόμενος μετὰ τῶν ὀπαδῶν του ἀνὰ τὴν ὀρεινὴν ἐκείνην ἐπαρχίαν, ἐπροστάτευεν ἀποτελεσματικῶς τοὺς ἀόπλους ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς κατὰ τῶν

Κωνστάντουλας.

τουρκικῶν αὐθαιρεσιῶν, ὅταν δ' ἐξερράγη ἐν Κρήτῃ ἡ ὑπὸ τὸν Δασκαλογιάννην ἐπανάστασις τοῦ 1770, ταχέως μετὰ τῶν νεωτέρων ἀδελφῶν του *Νικολάου* καὶ *Γεωργίου* καὶ τῶν ὀπαδῶν των ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ θείου των Μανούσακα, συμμετέσχεν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις μέχρι τέλους τοῦ ἀτυχοῦς ἐκείνου ἀγῶνος, μετὰ τὸν ὁποῖον καὶ πάλιν παρέμεινεν ὑπὸ τὰ ὅπλα, συμμετασχὼν τῷ 1774 εἰς τὴν ἐξόντωσιν τοῦ φοβεροῦ Τούρκου τιμαριούχου Ἀληδάκη.

Οἱ υἱοί του *Σήφης*, *Νικόλαος*, *Γεώργιος* καὶ *Ἀντώνιος*, ἐπονομασθέντες *Κωνσταντουλάκαι* ἢ *Κωνσταντουδάκαι*, διεκρίθησαν ὡς ἀρχηγοὶ κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις 1821 κλ. (βλ. λ. *Κωνσταντουδάκης* καὶ *Σήφακας*). Ν. ΚΑΣ

Κωνσταντουλῆς, *Δημήτριος*. Ὁπλαρχηγὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κισάμου. Λαβὼν τὰ ὅπλα ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως 1866—1869, ἀνεκηρύχθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του ὁπλαρχηγός, καὶ ὡς τοιοῦτος συμμετέσχεν εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καθ' ἅπαντα τὸν μακρὸν ἐκεῖνον ἀγῶνα. Συμμετέσχεν ὡσαύτως ὡς ὁπλαρχηγὸς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1878. Ν. ΚΑΣ

Κωνστάντσα (Constanza) *[Γεωγρ.]* βλ. *Κωνστάντζα*.

Κωνστάντσικον *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Αὐγερινόν* (βλ. λ.).

Κώνστας. Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ ἐν τῇ Δύσει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος σφετεριστοῦ τῆς αὐτοκρατορικῆς ἀρχῆς Κωνσταντίου Γ'. Ὁ Κώνστας οὗτος ἦτο κατ' ἀρχὰς μοναχός, ὅτε δὲ ὁ πατήρ του ἐσφετερίσθη τὴν ἀρχήν, τὴν

Digitized by Google

διώρισε καίσαρα (408) καὶ τὸν ἔστειλεν ὡς διοικητὴν εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας κατέκτησε τὴν χώραν, ἔπειτα μετέβη πλησίον του πατρός, ἔκαμεν ὅμως τὸ λάθος ν' ἀφήσῃ ὡς φύλακας τῶν διόδων τῶν Πυρηναίων μισθοφόρους βαρβάρους, οἱ ὁποῖοι ἀφῆκαν τοὺς Γερμανοὺς ἐπιδρομεῖς νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Τῷ 410 ἀνυψώθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐγούστου, ἐστάλη εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ἐξεδιώχθη ὅμως ἐκεῖθεν καὶ ἐδολοφονήθη. ΑΔ. ΑΔ.

— **Κώνστας Α'.** Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως (337—350), ὁ νεώτερος ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν ἐστερήθη τοῦ πατρός του καὶ ἀνέλαβε (τὸ 337) τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον εἰς τὴν Ρώμην. Ἤδη ὅμως, ἀπὸ τὸ 335, ἐκυβέρνα τὴν Ἰταλίαν ὡς καῖσαρ, κατὰ δὲ τὴν διανομήν, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ εἰς τὴν Παννονίαν, ἔλαβε τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἰλλυρίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ μέρος τῆς Ἀφρικῆς. Ἀλλ' ὁ πρεσβύτερος τῶν ἀδελφῶν Κωνσταντῖνος ἤθελε ν' ἀσκῇ κηδεμονίαν ἐπὶ τοῦ Κώνσταντος, ἐκδίδων νόμους διὰ τὴν ἐπικράτειαν τούτου καὶ διορίζων τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ ἀνωτάτους ὑπαλλήλους, ἐκολακεύετο δὲ νὰ νομίζῃ ὅτι ἦτο ἰσχυρότερος τοῦ ἀδελφοῦ Κωνσταντίου, αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ Κώνστας ὅμως, μετὰ τὴν ἐναντίον τῶν Σαρματῶν νίκην του (338), ἐζήτησε νὰ γίνῃ τελείως ἀνεξάρτητος. Ὁ Κωνσταντῖνος δυσαρεστηθεὶς ἐζήτησε τὴν πλήρη παραχώρησιν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τὴν συναρχίαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὡς ἐκ τούτου ἐπῆλθε ρῆξις, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος εἰσβαλὼν εἰς τὸ κράτος τοῦ ἀδελφοῦ του ἡττήθη ὁλοσχερῶς καὶ ἐφονεύθη εἰς τὴν Ἀκυλίαν τῆς βορείου Ἰταλίας. Ὁ Κώνστας, λαβὼν εἰς τὴν κατοχήν του καὶ τὰς χώρας τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐγένετο κύριος τῶν δύο τρίτων τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἀνδρεῖος, δραστήριος καὶ ἀκούραστος, ἐκυβέρνησε τὰς χώρας του μετὰ πολλῆς δεξιότητος. Ἐπροφύλαξε τὴν Γαλατίαν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Φράγκων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπαναστατήσει, καὶ ἠνάγκασε μάλιστα αὐτοὺς εἰς συμμαχίαν (342). Τὸ ἑπόμενον ἔτος διέβη εἰς τὴν Βρεττανίαν διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς Σκώτους καὶ τοὺς Πίκτους, μετὰ διαμονὴν δὲ ἑνὸς ἔτους ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ κατέγινεν εἰς διοικητικὰς μερίμνας, ἔχων ἕδραν τὰ Βίβρακτα, τὸ κατόπιν Αὐγουστόδουνον. Ἔλαβε μέτρα πρὸς περιορισμὸν τῆς εἰδωλολατρείας, ἐπρόσεξεν ὅμως νὰ μὴ προσβάλῃ τὰ συμφέροντα τῶν πολλῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἀφῆκε νὰ ἰσχύουν οἱ εἰδωλολατρικοὶ ἐκεῖνοι θεσμοί, οἱ ὁποῖοι συνεδέοντο μὲ παλαιὰς καὶ ψυχαγωγικὰς συνηθείας τοῦ λαοῦ, καὶ δὴ τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἄλλας πανηγύρεις. Ὁ Κώνστας ἦτο εἰλικρινὴς Χριστιανὸς καὶ ἔκαμε πολλὰς δωρεὰς εἰς τὰς ἐκκλησίας. Εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ἀρειανῶν ἔλαβε τὸ μέρος τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, ὃν καὶ ἐφιλοξένησεν ἐξόριστον εἰς τὴν Γαλατίαν. Ὅτε δὲ ἡ ἀπόφανσις τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου (347) ἐδικαίωσε τὸν Ἀθανάσιον καὶ τὸν ἐπίσης ἐξορισθέντα Παῦλον Κωνσταντινουπόλεως, ἠπείλησε διὰ πολέμου τὸν ἀδελφόν του Κωνστάντιον, ἂν δὲν τοὺς ἐπανέφερεν εἰς τὰς ἐπισκοπικάς των ἕδρας, οὗτος δέ, φοβούμενος τὴν δύναμίν του, ἐξετέλεσε τὴν ἀπαίτησιν ταύτην. Ἡ χρηστὴ ὅμως διοίκησις καὶ ἡ δραστηριότης τοῦ Κώνσταντος δὲν διήρκεσαν μέχρι τέλους. Περιέπεσεν εἰς ἀδράνειαν καὶ ἔγινε δοῦλος τῶν ἡδονῶν, διάγων βίον ἔκδοτον καὶ ἀφίνων τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους εἰς τοὺς εὐνοουμένους αὐτοῦ. Χάριν τῶν διασκεδάσεών του εἶχεν ἀνάγκην μεγάλων χρηματικῶν ποσῶν καὶ οἱ δύο ἀνώτατοι ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι εἶχον εἰς χεῖράς των τὴν ὅλην διοίκησιν, ὁ ἡγούμενος τῶν Οἰκονομικῶν Μαρκελλῖνος καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν σωματοφυλάκων Μαγνέντιος, ἐπίεζον παντοιοτρόπως τοὺς ὑπηκόους. Τὴν δημιουργηθεῖσαν δυσαρέσκειαν εἰς τὸν λαὸν ἐξεμεταλλεύθησαν οὗτοι, διὰ νὰ ἀφαιρέσωσι καὶ τὸ πραγματικὸν ἀξίωμα ἀπὸ τοῦ νομίμου κυρίου των. Ὁ Μαγνέντιος κατώρθωσε δι' ἐπιτηδείου πραξικοπήματος ν' ἀναγορευθῇ αὔγουστος καὶ αὐτοκράτωρ, καθ' ὃν χρόνον ὁ Κώνστας ἀπουσίαζεν εἰς κυνήγιον. Πληροφορηθεὶς τὰ συμβάντα καὶ τὴν ἀποστασίαν τῶν πιστῶν στρατευμάτων του, κατελήφθη ὑπὸ ἀπελπισίας, ἀπέθηκεν ἀμέσως τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς, καὶ ἔφυγεν ἐν πάσῃ ταχύτητι εἰς τὴν Ἱσπανίαν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἐκεῖθεν θὰ ἠδύνατο νὰ καταφύγῃ πρὸς τὸν ἀδελφόν του Κωνστάντιον. Παρὰ τὰ Πυρηναῖα ὅμως κατέφθασαν αὐτὸν οἱ διώκται καὶ τὸν ἐφόνευσαν (350) εἰς τὸ 30ὸν (κατ' ἄλλους τὸ 27ον) ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ τὸ 13ον τῆς βασιλείας του. ΑΔ. ΑΔ.

Νόμισμα τοῦ Κώνσταντος Α'.

— **Κώνστας Β'.** Τὸ σύνηθες ὄνομα τοῦ Βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος *Κωνσταντίνου Γ'* (βλ. λ.), ἐγγόνου τοῦ Ἡρακλείου, ὁ ὁποῖος μετέβη εἰς τὴν Δύσιν, σκοπεύων νὰ μετατοπίσῃ πάλιν εἰς αὐτὴν τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. ΑΔ. ΑΔ.

Κὼντ (Cod) *[Γεωγρ.]*. Ἀμμώδης χερσόνησος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν Μασσαχουσέττῃ (βλ. *Καὶπ Κόντ*).

Κώντγουορθ (Cudworth), ***Ράλφ.*** Ἄγγλος φιλόσοφος, ἐκ τῶν πλατωνικῶν τοῦ Καῖμπριτς (1617—1688). Μετὰ λαμπρὰν σταδιοδρομίαν εἰς τὰ κολλέγια Ἐμμανουὴλ καὶ Χριστοῦ, ἔγινε διευθυντὴς τοῦ δευτέρου, ἀφοῦ ἐχρημάτισεν ἐπί τινα καιρὸν ἐφημέριος, ἰδίως δὲ διεκρίθη ὡς καθηγητὴς τῆς ἑβραϊκῆς καὶ ὡς κῆρυξ, ἀποτελέσας καὶ μέλος τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς ἀγγλικῆς μεταφράσεως τῆς Βίβλου. Ἡ δρᾶσίς του ἐπεξετάθη εἰς τὴν πολιτικὴν ἀφ' ὅτου ὡμίλησεν εἰς τὴν βουλὴν τῶν Κοινοτήτων. Ἐκτὸς πλείστων ἄρθρων καὶ διατριβῶν, ὡς τὴν «Ἕνωσιν Ἐκκλησιῶν καὶ Χριστοῦ ἐν σκιᾷ» (1644), τοὺς «Λόγους πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Χριστιανωσύνης ἐναντίον τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ» (1659) κ. ἄ., τὸ μέγα του ἔργον «Τὸ ἀληθὲς λογικὸν σύστημα τοῦ σύμπαντος, ἐν ᾧ ἀντικρούονται ὅλοι οἱ λόγοι καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ἀθεΐας καὶ ἀποδεικνύεται τὸ ἀδύνατον αὐτῆς», ἀποτελοῦν τὸ πρῶτον μέρος τοῦ συστήματος αὐτοῦ, τῶν ἄλλων τιτλοφορουμένων: «Διατριβὴ περὶ τῆς αἰωνίας καὶ ἀμεταβλήτου ἠθικῆς» (1731) καὶ «Λόγος περὶ ἐλευθερίας καὶ ἀναγκαιότητος», βρίθει πολυσχιδῶν γνώσεων καὶ εὐφυῶν, εἰ καὶ κάποτε ἀστηρίκτων συνδυασμῶν, ἐξεδόθη δὲ ἐν μέρει μετὰ τὸν θάνατόν του, διότι ἀντέδρων εἰς τοῦτο ὁ Χόμπες καὶ ἡ σχολή του. Ὁ Κώντγουορθ εὑρίσκει ὅτι τρία συστήματα ἀναιροῦν τὴν ἰδέαν περὶ Θεοῦ καὶ ἐλευθερίας: ἡ ὑλικὴ μοιρολατρεία, ἡ θρησκευτική, καθότι ἀποδίδει εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸ κακόν, καὶ ἡ στωϊκὴ αἰτιοκρατία. Ἐναντίον τούτων ὑψώνει τρεῖς μεγάλας ἀρχάς: τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, τὴν αἰωνίαν καὶ ἀπόλυτον διάκρισιν μεταξὺ δικαίου καὶ ἀδίκου, καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ ὑπεύθυνον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὀνομάζει τὸ σύστημα τοῦ πνευματικόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ὑλικὰ ὑπὸ τὰς δύο κυρίας μορφάς των, τὸ μηχανικὸν καὶ τὸ δυναμικόν. Ἡ γνῶσις εἶναι δυνατὴ μόνον διὰ τῆς προϋποθέσεως ἰδεῶν, αἵτινες πηγάζουν ἀπὸ τὴν αἰωνίαν καὶ θείαν γνῶσιν, ἥτις ὑπάρχει ἀνέκαθεν καὶ προχωρεῖ ἀπὸ τῶν γενικῶν εἰς τὰ μερικά. Ἡ ὑπόθεσίς του περὶ πλαστικῆς φύσεως, οὐσίας ἐνδιαμέσου μεταξὺ ὕλης καὶ πνεύματος, ἦτο κοινὴ εἰς αὐτὸν καὶ τὸν H. More καὶ ἀπετέλεσε θέμα ζωηρᾶς συζητήσεως μεταξὺ τοῦ Bayle καὶ Leclerc τῷ 703. Ἡ ἠθικὴ ἀπόλυτος ἀξία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῇ, ἐὰν δὲν προϋποθέσωμεν ἀπόλυτόν τι ἐν τῇ γνώσει, καὶ τοῦτο εἶναι ἔμφυτος ἐνέργεια τοῦ πνεύματος. Ὁ Κώντγουορθ ἔχει εὐρείας ἀντιλήψεις καὶ γνώσεις θρησκειολογικὰς καὶ ἄλλας, ἀλλὰ τὰ ἐπιχειρήματά του εἶναι συγκεχυμένα ἕνεκα τῆς πολυμαθείας του καὶ προδίδουν ἰσχυρὰν λογικὴν συνέπειαν. Κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Bolingbroke «ἀνεγίνωσκε πάρα πολύ, ὥστε νὰ δύναται νὰ σκεφθῇ ἀρκετά, καὶ ἐθαύμαζε πάρα πολύ, ὥστε νὰ δύναται νὰ σκεφθῇ καθαρά». Τὸ σύστημά του δὲν ἔχει σήμερον ἢ ἱστορικὸν ἐνδιαφέρον, καθότι φωτίζει τὴν κατάστασιν τῶν θεολογικῶν συζητήσεων ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀναμορφώσεως ἐν Ἀγγλίᾳ. Τὸ ἔργον του, μεταφρασθὲν εἰς τὴν λατινικήν, ἐξεδόθη εἰς νέαν ἀγγλικὴν μετάφρασιν τῷ 1845 μετὰ σημειώσεων καὶ σχολίων. (*C. E. Lowrey*, The philosophy of R. Cudworth», 1884). Ε. Λ.

Ράλφ Κώντγουορθ.

Κωντεμπὲκ-λὲζ-Ἐλμπὲφ (Caudebec-les Elbeuf) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κάτω Σηκουάνα. Κάτ. 12.434. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ντρὲ-Ἐλμπὲφ καὶ ἔχει βιομηχανίαν ὑφασμάτων καὶ χρωμάτων. Μ. Δ. Β.

Κωντερὰν (Cauderan) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τῆς Γιρόνδης καὶ τῷ καντονίῳ τοῦ Βορδώ, τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ βιομηχανικὸν προάστειον. Κάτ. 13.190. Ἔχει πολλὰ ἐργοστάσια, ἰδίως σοκολάτας, καὶ διεξάγει ἐμπόριον ὀνομαστῶν οἴνων. Μ. Δ. Β.

Κώντορ (Cawdor) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Σκωτίας ἐν τῇ κομητείᾳ τῆς Ναίρν. Κάτ. 1.000. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχει φρούριον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, καλῶς διατηρούμενον, ἀνεγερθὲν ἐπὶ ἄλλου παλαιοτέρου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπαθανατισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σαίξπηρ, ὁ τύραννος τοῦ Κώντορ Μάκβεθ ἐφόνευσε, τῷ 1040, τὸν βασιλέα Ντῶνκαν. Μ. Δ. Β.

Κωντρὼ (Caudry) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βορρᾶ. Κάτ. 12.336. Ἔχει ἐκκλησίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ φυλάσσεται κιβώτιον περιέχον τὰ λείψανα τῆς Ἁγίας Μαξελλίνδας καὶ φέρον ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιχρύσων πλευρῶν του δώδεκα ἀνάγλυφα ἀγάλματα. Ἔχει ἐργοστάσια τουλίων, μουσελίνας, σακχάρεως καὶ διεξάγει ἐμπόριον ἐξαγωγῆς οἴνων. Παρ' αὐτὴν τῷ 1794 συνήφθη μάχη μεταξὺ τῶν στρατευμάτων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Σὰξ-Κοβούργου. Μ. Δ. Β.

Κωντσικὸν *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Γαλατινή*. Χ. Δ.

κωνυδρίνη *['Οργ. Χημ.]*. Ἀλκαλοειδὲς τοῦ *κωνείου*, ἀποτελοῦν χημικῶς τὴν ἐξωκυκλικὴν ὀξυπιπεριδίνην. Ἔχει τὸν τύπον

$$HN. C_5H_9. CH (OH). CH_2. CH_3$$

καὶ εἶναι σῶμα στερεὸν τηκόμενον εἰς 120°,8 καὶ βράζον εἰς 226°. Ἀποχωρίζεται ἐκ τῆς ἀκατεργάστου *κωνιίνης* δι' ἀποστάξεως ἢ διὰ ψύξεως. Εἶναι δυσδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διαλυτὴ εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸ χλωροφόρμιον. Σ. Γ.

κωνυρίνη *['Οργ. Χημ.]*. Παράγωγον τῆς *πυριδίνης* τοῦ τύπου $N.C_5H_4.CH_2C_2H_5$, ἤτοι 2-*προπυλοπυριδίνη*. Βράζει εἰς 167° καὶ παρασκευάζεται ἐκ τῆς ὑδροχλωρικῆς *κωνιίνης* δι' ἀποστάξεως μετὰ κόνεως ψευδαργύρου. Σ. Γ.

Κωνώπα, ἡ *Κωνώπη* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Αἰτωλίας εἴκοσι στάδια ἀπέχουσα τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀχελῴου, παρὰ τὸ σημερινὸν *Ἀγγελόκαστρον* (βλ. λ.). Ἐπὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ τῷ 287—280 π. Χ. ἀνηγέρθη ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Β' ἡ Ἀρσινόη, κατὰ τὴν παρὰ Στράβωνι πληροφορίαν. Ἐν τούτοις, ὁ μὲν Πολύβιος ἀναφέρει ὡς διακεκριμένας τὰς δύο πόλεις, ὁ δὲ Στέφανος Βυζάντιος τὴν Κωνώπαν ὀνομάζει ἀκαρνανικὴν πόλιν, καὶ τὴν Ἀρσινόην αἰτωλικήν. Τὸν ΙΖ' αἰῶνα, κατὰ τὴν γεωγραφίαν τοῦ Μελετίου, τὰ ἴχνη τῆς Κωνώπης διεκρίνοντο κατὰ τὸ χωρίον Κωνωπίνα (βλ. καὶ λ. *Ἀρσινόη*). Π. Ν. Π.

Κωνωπεῖον, καὶ ***Κωνώπιον*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*.— 1) Ὅρμος καὶ λιμνοθάλασσα καὶ πόλισμα τῆς Ν. ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου μεταξὺ Ναυστάθμου καὶ Εὐσήνης τῆς Παφλαγονικῆς ἀκτῆς, ΝΑ. τῆς ἐκβολῆς τοῦ Ἅλυος (*Ἀρριαν.* Περίπλ. Εὐξ. 22, *Ἀνων.* 26, ἐπὶ τῆς Δ. ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Ἀμισοῦ (*Μαρκ. Ἡρακλ.* «Ἐπιτομ. περιπλ. Μενίππου» § 10). Εἶναι ὁ σύγχρονος ἀναπεπταμένος ὅρμος *Κούμτζιουγκαζ* (πλάτ. 41°28' Β, μῆκ. 36°08' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2237: Kape Kerempéh to cape Yasùn) εἰς 17 μίλλ. παράπλου ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Κιζὶλ Ἰρμὰκ (ἀρχ. Ἅλυς).—2) Ἀγνώστου ταυτότητος ὅρμος καὶ πόλισμα τῆς Μαιώτιδος λίμνης (Ἀζοφικῆς) «ὅπου φασί» (πρβλ. *Ἀντιγόνου Καρυστίου* «Ἱστοριῶν παραδόξων συναγωγή» 33) «τοὺς λύκους παρὰ τῶν ἁλιέων λαμβάνοντας τροφὴν φυλάττειν τὴν θήραν· ἐὰν δὲ ὑπολάβωσιν ἀδικεῖσθαι, λυμαίνεσθαι καὶ τὰ λίνα (δηλ. τὰ δίκτυα) καὶ τοὺς ἰχθύας αὐτῶν» (*Στέφ. Βυζάντ.* ἐκδ. Βερολίν. 401, 9). Σ. Ε. Λ.

κωνωπεῖον (τό)· οὕτως ἐπεκράτησε ν' ἀποδίδεται εἰς τὴν καθαρεύουσαν ἡ λέξις *κουνουπιέρα* τῆς δημοτικῆς γλώσσης.

— *['Εγκυκλ.]* Βλ. *κουνουπιέρα*.

«Κώνωπες». Ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα τὴν 7ην Ἰουλίου 1869.

Κωνώπιον *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς Μαιώτιδος (βλ. *Κωνωπεῖον*).

κώνωψ, —ωπος (ὁ)· τὸ γνωστὸν μικρὸν δίπτερον ἔντομον, κοιν. *κουνούπι* || σύμβολον ἐλαχίστου καὶ μὴ ὑπολογιζομένου: «διυλίζει τὸν κώνωπα καὶ καταπίνει τὴν κάμηλον».

— *[Ζωολ.]* Ὁ *κώνωψ* (Culex) εἶναι γένος ἐντόμων διπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κωνωπιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν ἐντόμων τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Μέγεθος μικρόν, σῶμα λεπτὸν καὶ ἐπίμηκες, κεφαλὴ σφαιροειδὴς καὶ μικρά, προθώραξ μέγας καὶ αἰσθητῶς κυρτός, κοιλία κυλινδρική, λεπτὴ καὶ ἐπιμήκης, πόδες ἐπιμήκεις καὶ λεπτοί, ἐξ ὧν οἱ δύο ὀπίσθιοι εἶναι ἐπιμηκέστεροι τῶν τεσσάρων προηγουμένων, προσακτρίδες νηματοειδεῖς καὶ τριχωταί, κεραῖαι λεπτόταται καὶ κεκαλυμμέναι ὑπὸ τριχῶν εἰς τὰ θήλεα καὶ φυλλοειδεῖς εἰς τοὺς ἄρρενας, ἀποτελούμεναι ἐκ 10 ἀρθρώσεων, ρύγχος ἐπίμηκες καὶ νηματοειδές, τελευτῶν εἰς αἰχμηρὸν ἀπομυζητῆρα. Αἱ πτέρυγες εἶναι ἱκανῶς εὐρεῖαι καὶ ἀπεστρογγυλωμέναι κατὰ τὸ ἄκρον των καὶ φέρουσι, κατ' ἐλάχιστον ὅριον, ἓξ νευρώσεις ἐπιμήκεις, αἵτινες καλύπτονται ὑπὸ ἐπαλλήλων μικροσκοπικῶν λεπίων. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς γῆς καὶ εἶναι γνωστὰ ἐκ τοῦ ἰδιορρύθμου

Digitized by Google

βόμβου καὶ τῶν ἐπικινδύνων πολλάκις κεντημάτων των. Ἡ νύξις των προκαλεῖ φλυκταίνας καὶ τὸ αἰχμηρὸν ρύγχος των δύναται νὰ διαπεράσῃ πυκνὸν ἔνδυμα. Οἱ κώνωπες ἐνδιαιτῶνται ἰδίως εἰς ὑγροὺς καὶ τελματώδεις τόπους, ἔνθα καταπληκτικῶς πολλαπλασιάζονται. Αἱ κάμπαι καὶ αἱ νύμφαι τῶν ἐντόμων τούτων γενικῶς ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ὁπότε καὶ ἡ ἀναπνοή των ἐκτελεῖται διὰ βλεφαρωτῶν ἢ τριχοειδῶν βραγχίων, ἅτινα εἶναι τοποθετημένα ἐπὶ τοῦ προθώρακος. Τὰ ἔντομα ἐξέρχονται τοῦ ὕδατος κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῶν μεταμόρφωσιν. Αἱ κάμπαι τῶν κωνώπων ἀναγνωρίζονται εὐκόλως, διότι διαρκῶς σχεδὸν παραμένουσι κρεμάμεναι διὰ τοῦ ὀπισθίου τμήματος τοῦ σώματός των ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος. Ὅταν ἐλαφρῶς κινηθῇ τὸ ὕδωρ, παρατηρεῖ τις τὰς κάμπας νὰ κατέρχωνται εἰς τὸν βυθὸν μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος. Ὁ Pouchet παρετήρησεν ὅτι ἡ κάμπη τῶν κωνώπων ἔχει ὀκτὼ ᾠοειδεῖς στομάχους, διατεταγμένους κυκλικῶς περὶ τὸ ἔντερον, ὅπερ κεῖται κατὰ τὸ δεξιὸν τμῆμα τοῦ σώματος. Τοῦτον εἶναι εὔκολον νὰ διαπιστωθῇ, διότι ἐὰν μεταφερθῇ ἡ κάμπη ἐντὸς κεχρωματισμένου διὰ καρμινίου ὕδατος, τότε παρουσιάζονται ὀκτὼ ἐρυθρὰ σημεῖα ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῆς, ἅτινα εἶναι οἱ ὀκτὼ στόμαχοι. Αἱ κάμπαι παραμένουσι 15—21 ἡμέρας ἐντὸς τοῦ ὕδατος, ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦτον ἀλλάσσουσι τρὶς τὸ δέρμα των. Μετὰ ταῦτα ἡ κάμπη μεταμορφοῦται εἰς νύμφην, ἥτις ἀναγνωρίζεται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ σῶμά της κυρτοῦται καὶ σχηματίζει εἶδος δίσκου, κατὰ δὲ τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματός της ἀναφαίνονται ἴχνη ποδῶν καὶ πτερύγων παραπλησίων πρὸς τὰς τοῦ τελείου ἐντόμου. Ἐν τῇ νυμφικῇ καταστάσει ἡ ἀναπνοὴ τελεῖται ὑπὸ δύο διηυλακωμένων κερατίων, ἅτινα ἀναφαίνονται κατὰ τὴν ραχιαίαν ἐπιφάνειαν τοῦ θώρακος. Ἡ νύμφη παραμένει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος διαρκῶς πλέουσα, ἀλλ' ἐπὶ τῇ παραμικρᾷ διαταραχῇ τῆς ἐπιφανείας βυθίζεται εἰς τὸν πυθμένα. Κατὰ τὰς θερμὰς ἡμέρας τοῦ θέρους ἡ κάμπη ἀποκαλύπτει μέρος τοῦ σώματός της ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, τὸ τμῆμα δὲ τοῦτο διογκοῦται συνεχῶς καὶ τέλος σχάζεται, ὁπότε ἀναφαίνεται ἐκτὸς τοῦ ὕδατος ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐντόμου, ἐνῷ συνεχῶς τὸ ἔντομον ἀποβάλλει τὸν μανδύαν τὸν καλύπτοντα τὸ σῶμά του, ὅπερ μετ' ὀλίγον ἀποκαλύπτεται ἐξ ὁλοκλήρου. Τα ἔντομα πρὶν ἔτι ἀποκτήσωσι πτέρυγας ἀναζητοῦσι τὴν τροφήν των εἰς τὸ αἷμα τῶν ζῴων. Τὰ τέλεια ἔντομα σπανίως ἐμφανίζονται τὴν ἡμέραν καὶ παραμένουσι κεκρυμμένα εἰς μέρη σκοτεινὰ καὶ ὑγρὰ ἢ εἰς τὰς γωνία. τῆς ὀροφῆς τῶν οἰκιῶν. Κατὰ τὴν νύκτα ἐξέρχονται τῆς κρύπτης των καὶ ἵπτανται καθ' ὁμάδας καὶ σπανιώτερον μεμονωμένως, ἐπιτιθέμενα κατ' ἀνθρώπων καὶ ζῴων. Ἐνίοτε περιφέρονται ἱπτάμενοι κυκλικῶς καὶ ἡ κίνησις αὕτη δίδει τὴν ἐντύπωσιν χοροῦ, κατὰ δὲ τὸν χορὸν τοῦτον γίνεται καὶ ἡ ὀχεία τῶν κωνώπων. Οἱ ἄρρενες κώνωπες, οἵτινες εἶναι τελείως ἀβλαβεῖς, διακρίνονται εὐκόλως τῶν θηλέων, διότι εἶναι ἐπιμηκέστεροι, φέρουσιν ὡραιοτέρας πτέρυγας καὶ ὡς ἴδιον γνώρισμα δύο νηματοειδῆ ἄγκιστρα περὶ τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ σώματός των, ἅτινα χρησιμεύουσι κατὰ τὴν ὀχεῖαν ὡς πολλαπλασιαστικὰ ὄργανα. Αἱ θήλειαι εἰς τὴν θέσιν τῶν νηματοειδῶν ἀγκίστρων φέρουσι δύο πόδας, οἵτινες χρησιμεύουσι διὰ τὴν μετακίνησιν τῶν ᾠῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ τοκετοῦ. Ὅταν ὡριμάσωσι τὰ ᾠά, ἡ θήλεια ἐναποθέτει ταῦτα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων, πρὸς τοῦτο δὲ προσκολλᾶται ἐπὶ φύλλου ἢ ἑτέρου ἐπιπλέοντος ἀντικειμένου, διασταυρώνει τοὺς ὀπισθίους πόδας της καὶ ἐναποθέτει τὸ πρῶτον ᾠὸν εἰς τὸ ἐκ τῆς διασταυρώσεως τῶν ποδῶν της σχηματισθὲν τρίγωνον· ἀκολούθως τίκτει καὶ τὰ λοιπὰ ᾠά της, ἅτινα συγκολλῶνται μεταξύ των, εἶτα ἀπομακρύνει τοὺς πόδας της καὶ διὰ τῶν εἰδικῶν ἐν εἴδει ποδῶν ὀργάνων της δίδει εἰς τὸ σύνολον τῶν ᾠῶν σχῆμα πλοιαρίου Ἡ θήλεια γεννᾷ 200—350 ᾠά, ἅτινα μετὰ δύο ἡμέρας ἐκκολάπτονται καὶ ἐξέρχονται αἱ κάμπαι. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἓξ φορὰς τὸ ἔτος, ἤτοι περίπου 1200—2200 ᾠά, ἐξ ὧν ἐκκολάπτονται ἰσάριθμα περίπου ἔντομα. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου εἶναι εὔκολον νὰ συμπεράνῃ τις τὴν ἐτησίαν παραγωγὴν κωνώπων, ἣν ὅμως ἀποδεκατίζουσιν εὐτυχῶς διάφορα ἐντομοφάγα πτηνὰ καὶ ἰδίως αἱ χελιδόνες. Ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἄρρενας, οἵτινες εἶναι ἀβλαβεῖς, αἱ θήλειαι εἶναι ἐπιβλαβέσταται, διότι ἐπιπίπτουσι κατὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων καὶ διὰ τῶν δηγμάτων των προξενοῦσι φλυκταίνας, αἵτινες, ὅταν τὸ ἔντομον εἶναι μεμολυσμένον, εἶναι λίαν ἐπικίνδυνοι. Ἡ ἐπάλειψις τοῦ δηχθέντος μέρους τοῦ σώματος δι' ἀμμωνίας προλαμβάνει τυχὸν ἐπέκτασιν ἢ ἐρεθισμὸν τῆς φλεγμονῆς. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κωνώπων μεταχειρίζονται *κωνωπεῖα* ἢ διάφορα ἐντομοκτόνα φάρμακα. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Κώνωψ ὁ κοινός (Culex pipens), κοινῶς *κουνούπι*. Τὸ μῆκος του κυμαίνεται μεταξὺ 5 καὶ 6 χιλιοστομέτρων, τὸ χρῶμα κατὰ τὴν ράχιν εἶναι τεφρὸν καὶ κατὰ τὴν κοιλίαν φαιὸν καὶ δακτυλιοειδές, αἱ πτέρυγες μονόχρωμοι καὶ διαφανεῖς. Εἶναι ὁ κοινότερος κώνωψ, ὁ ἀπαντῶν ἐν ἀφθονίᾳ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ παρ' ἡμῖν.

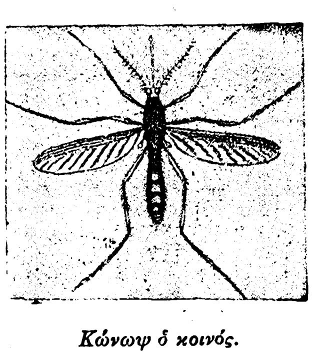

Κώνωψ ὁ κοινός.

Κώνωψ ὁ δακτυλιοειδής (Culex anulatus). Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 6 καὶ 9 χιλιοστομέτρων καὶ ἔχει χρῶμα τεφρὸν μὲ κεφαλὴν μελανήν, πτέρυγας σκωριοχρόους καὶ πόδας φέροντας μελανοὺς καὶ λευκοὺς δακτυλίους.

Κώνωψ ὁ κεκοσμημένος (Culex ornatus). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 7 χιλιοστόμετρα καὶ ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιοτεφρὸς μὲ στιλβούσας ποικίλας ἀποχρώσεις.

Κώνωψ ὁ τοῦ ἵππου (Culex equinus). Οὗτο ἔχει μικρὸν μέγεθος καὶ εἶναι μελανὸς κατὰ τὴν ράχιν καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ λευκὸς κατὰ τὸ μέτωπον

Κώνωψ ὁ δικρανωτός (Culex bifurcatus). Ὁ ἄρρην φέρει ὁμοίας κεραίας πρὸς τὴν θήλειαν, τὸ ρύγχος εἶναι προτεταμένον, ὁλόκληρον τὸ σῶμα τεφρὸν καὶ αἱ πτέρυγες διαφανεῖς καὶ ἄνευ κηλίδων.

Κώνωψ ὁ χρυσίζων (Culex aureus). Ἔχει χρῶμα κίτρινον καὶ διαφανεῖς πτέρυγας.

Ἀνωφελεῖς κώνωπες. Ἰδίαν ὅλως σημασίαν ἔχει ἡ κατηγορία τῶν καλουμένων ἀνωφελῶν κωνώπων, οἵτινες προκαλοῦσι τοὺς *ἑλώδεις πυρετοὺς* ἢ *ἑλονοσίαν* (βλ. λ.). Οἱ κώνωπες τῆς κατηγορίας ταύτης ἀφθονοῦσιν εἰς θερμὰ καὶ ἑλώδη μέρη. Ἐν Γαλλίᾳ ἀπαντῶσιν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ροδανοῦ καὶ τοῦ Λείγηρος, ἐν Γερμανίᾳ εἰς τὰ παρὰ τὴν Βαλτικὴν μέρη. Ἐν Ἰταλίᾳ εἰς τὰ νότια διαμερίσματα καὶ μεταξὺ Μεταπόντο καὶ Σαλέρνου. Ἐπίσης ἀπαντῶσιν εἰς πολλὰ μέρη τοῦ Βελγίου καὶ τῆς Ὀλλανδίας. Ἐν Ρωσίᾳ κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τοῦ Βόλγα καὶ εἰς τὰ πέριξ τῆς Κασπίας θαλάσσης Ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θρᾴκην, τὴν Θεσσαλίαν, πολλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου κτλ Μέχρι σήμερον ἔχουσι περιγραφῆ περὶ τὰ 100 εἴδη ἀνωφελῶν κωνώπων, ἐξ ὧν ἐλάχιστοι προκαλοῦσι τὴν ἑλονοσίαν. Ἐν Ἰταλίᾳ ἀπαντῶσιν 7 εἴδη ἀνωφελῶν κωνώπων, ἐξ ὧν μόνον 3 εἶναι φορεῖς τῆς ἑλονοσίας: ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ στικτόπτερος* (Culex anofela maculipennis), *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ διάβρεκτος* (Culex anofela elutus) καὶ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ ὑπέρχρωμος* (Culex anofela superpictus). Ἐν τῇ βορείῳ Εὐρώπῃ καὶ τῇ βορείῳ Ἀμερικῇ ἀπαντῶσιν ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ στικτόπτερος* (Culex anofela maculipennis), ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ τετράστικτος* (Culex anofela quadrimaculatus καὶ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ δυτικὸς* (Culex anofela occidentalis). Ἐν τῇ μεσημβρινῇ Εὐρώπῃ ἀπαντᾷ ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ ὑπέρχρωμος* Culex anofela superpictus) καὶ ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ δικρανωτὸς* (Culex anofela bifurcatus) Ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀμερικῇ ἀπαντᾷ ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ τετράστικτος* (Culex anofela quadrimaculatus). Ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἱσπανίᾳ καὶ τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ τουρκούνδιος* (Culex anofela turkhundii). Ἐν Ἑλλάδι ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ κορυνοφόρος* (Culex anofela clavigerus), ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ δικρανωτὸς* (Culex anofela bifurcatus), ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ ὑπέρχρωμος* (Culex anofela superpictus) καὶ ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ ψευδοποίκιλτος* (Culex anofela pseudopictus). Ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ ἀπαντᾷ ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ ψευδοποίκιλτος* (Culex anofela pseudopictus). Ἐν Ἰνδίαις ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ στεφένσιος* (Culex anofela stephensii). Ἐν Μαλαισίᾳ καὶ τῇ Νέᾳ Γουϊνέᾳ ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ ἐλάχιστος* (Culex anofela minimus) καὶ ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ λευκόσπυρος* (Culex anofela leucospyrus). Ἐν Αὐστραλίᾳ ὁ *κώνωψ ὁ ἀνωφελὴς ὁ δακτυλιόπους* (Culex anofela annulipes) κτλ Ἡ ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ μορφολογία τῶν ἀνωφελῶν δὲν διαφέρει κατὰ πολὺ τῶν λοιπῶν κωνώπων· ἴδιον αὐτῶν χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ ἰδιόρρυθμος κατασκευὴ τοῦ ρύγχους, τὸ σῶμά των εἶναι εὐθύγραμμον μὲ τὴν κεφαλήν, ἐνῷ εἰς τοὺς κοινοὺς κώνωπας σχηματίζει γωνίαν μετὰ τῆς κεφαλῆς καὶ μικροτέραν ἢ μεγαλυτέραν κύρτωσιν κατὰ τὸν θώρακα. Οἱ ἀνωφελεῖς ἵστανται ἐπὶ τοῦ τοίχου μὲ τὸ σῶμα καθέτως πρὸς αὐτὸν εὑρισκόμενον, ἐνῷ οἱ κοινοὶ ἵστανται μὲ τὸ σῶμα παραλλήλως πρὸς τὸν τοῖχον. Αἱ χειλικαὶ προσακτρίδες τῆς θηλείας τοῦ ἀνωφελοῦς εἶναι μακραὶ ὅσον καὶ τὸ ρύγχος, διὸ καὶ ἡ κεφαλή των τελευτᾷ εἰς τρεῖς ἀποφύσεις ἐπιμήκεις, ἐνῷ εἰς πάντας τοὺς κοινοὺς κώνωπας αἱ χειλικαὶ προσακτρίδες εἶναι βραχύτεραι τοῦ ρύγχους. Οἱ ἀνωφελεῖς σχεδὸν πάντοτε εὑρίσκονται ἐν ἀναπαύσει ἐπὶ τῶν γωνιῶν τῶν τοίχων, ἐνῷ οἱ κοινοὶ σπανίως ἀναπαύονται. Ἡ πτῆσις τῶν ἀνωφελῶν εἶναι κυματοειδής, ἐνῷ τῶν κοινῶν εἶναι εὐθύγραμμος Μόνον ἡ θήλεια τῶν ἀνωφελῶν ἀπομυζᾷ αἷμα. Οἱ ἄρρενες ἀναγνωρίζονται ἐκ τῶν φυλλοειδῶν κεραιῶν των καὶ τρέφονται ἀπομυζῶντες διαφόρους φυτικοὺς χυμούς. Αἱ θήλειαι ἀπομυζῶσιν αἷμα, διότι τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν ὡρίμανσιν τοῦ ᾠοῦ. Καὶ αὗται δύνανται νὰ διατρέφωνται διὰ φυτικῶν χυμῶν, ἀλλὰ τότε καθίστανται ἄγονοι, διότι ἐν τῇ φύσει εἶναι δυσχερὲς νὰ εὑρεθῶσι τὰ στοιχεῖα, ἅτινα περιέχει τὸ αἷμα· μεταξὺ τῶν ἀνωφελῶν ὑπάρχουσιν εἴδη, ἅτινα ἀρέσκονται νὰ ἐνδιαιτῶνται εἰς κλειστοὺς χώρους (οἰκίας, ἀποθήκας κτλ.) καὶ ἄλλα ἐνδιαιτῶνται ἐν ἀνοικτῷ χώρῳ. Οἱ ἀνωφελεῖς ὡς καὶ οἱ κοινοὶ κώνωπες εὑρίσκονται ἐν πλήρει δράσει κατὰ τὴν νύκτα. Ἐὰν κατὰ τύχην ἀναπαύεται ἄνθρωπος καὶ ἕτερον ζῷον πλησίον του, ὁ ἀνωφελὴς θὰ κεντήσῃ πρῶτον τὸν ἄνθρωπον. Οἱ ἀνωφελεῖς δὲν ἀπομακρύνονται περισσότερον τῶν τριῶν χιλιομέτρων τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς των. Διὰ νὰ καταστῶσι τὰ ᾠὰ γόνιμα, ἡ θήλεια δέον νὰ κεντήσῃ πολλάκις και νὰ ἀπομυζήσῃ αἷμα. Τὰ ᾠά της ἐναποθέτει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος μεμονωμένα, ἀντιθέτως πρὸς τὴν θήλειαν τοῦ κοινοῦ κώνωπος, ἥτις συγκολλᾷ ταῦτα.

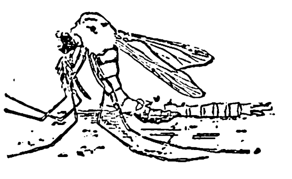

Κώνωψ ὁ ἀνωφελής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *E. Ficalbi*, Revisione sistematica delle specie europee della famiglia delle culicidae (1896). — *B. Grassi*, Studi di un zoologo sulla malaria (1900).—*F. Theobold*, Monograaphy of the Culicidae and Mosquitoes (London, 1901 — 1910). — *L. Howard*, *H. Dyar*, *F. Knab*, The mosquitoes of North and Central America and West Indies (1912).— *P. James*, Malaria at home and abroad (London, 1920). — *A. Missiroli-Gosio*, Organizzazioni antimalariche alla luce delle nuove dottrine (1925). Δ. Ν. Π.

— *[Λαογρ.]* Κατὰ τὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ ἀφανισμὸς τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ὀφείλεται εἰς τοὺς *κώνωπας*, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς πρὸς τιμωρίαν τῆς ὑπεροψίας του. Ἠθέλησαν, δηλαδή, πάλαι ποτὲ οἱ Ἕλληνες, ἀποκτήσαντες μεγάλην αὐτοπεποίθησιν καὶ ὑπερηφάνειαν, νὰ κτίσουν πανύψηλον πύργον καὶ νὰ φθάσουν δι' αὐτοῦ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐξοργισθεὶς ἐξαπέστειλεν ἐναντίον των φοβεροὺς σιδηρορρύγχους κώνωπας. Οὗτοι κατεδίωκον καὶ ἐθανάτωνον τοὺς Ἕλληνας διὰ τῶν δηλητηριωδῶν δηγμάτων των καὶ ἐξηνάγκασαν τοὺς εναπομειναντας νὰ κατασκευάσουν μεγάλους πίθους καὶ νὰ ταφοῦν ἐντὸς αὐτῶν ὁλοζώντανοι μεθ' ὅλων τῶν χρειωδῶν των, τὰ ὁποῖα σήμερον ἀνευρίσκομεν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ὡς κτερίσματα. [Πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου*, Παραδόσεις σ. 52 καὶ 730.] —ο.

— *[Ὑγιεινολ.]* Βλ. *ἑλονοσία*.

—«Κώνωψ». Ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐν Ἀθήναις, ἱδρυθεῖσα την 19ην Δεκεμβρίου 1851.

Κῷος (ὁ), θηλ. —*η*· ὁ κάτοικος τῆς Κῶ, ὁ ἐκ Κῶ καταγόμενος· || ὡς ἐπίθετον *κῷος*, —*α*, —*ον*.

Κῷος. Τορευτὴς τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος (βλ. λ. *Κοῖος*).

κῷος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλεῖτο, κατὰ τὸν Πολυδεύκην, οὕτως ἡ ἀνωτάτη βολὴ τῶν ἀστραγάλων εἰς τὸ παιγνίδιον τοῦ κύβου, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς ἕξ. Ὁ ὅρος, ἄρα, κῷος δύναται ὀρθότατα νὰ ἀποδοθῇ μὲ τὸ σημερινὸν «ἐξάρα». Ὁ κῷος ἦτο ἡ ἀντίθετος βολὴ τῆς τοῦ *χίου*, ἀντιστοιχοῦσης πρὸς ἓν ἢ ἄσσον. Ὁ Σουΐδας ἀναφέρει τὴν περίπτωσιν «κῷος χίῳ, ἢ κῷος πρὸς χῖον» μὲ μεταφορικὴν σημασίαν ἐπὶ πολὺ ἀνίσων πραγμάτων. Κατ' ἐπέκτασιν, κῷα καὶ χῖα ἐκαλοῦντο τα ἑκατέρωθεν σφυρὰ τῶν ἀστραγάλων τοῦ ποδός. Β. Δ. Θ.

Κῶπαι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἀρχαιοτάτη τῆς Βοιωτίας, μνημονευομένη καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Β, 502) μεταξὺ τῶν πόλεων τῆς χώρας ταύτης, τῶν ὁποίων οἱ πολεμισταὶ ἠκολούθησαν εἰς τὴν Τροίαν τοὺς πέντε Βοιωτοὺς ἀρχηγούς. Εἶχε κτισθῇ ἐπὶ λόφου παρὰ την βόρειον ὄχθην τῆς μεγάλης βοιωτικῆς λίμνης, ἥτις ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης ἔλαβε τὸ ὄνομα *Κωπαΐς* (βλ. λ.). Φαίνεται ὅτι ἡ πόλις αὕτη, ὅτε τὰ μεγάλα ὑδραυλικὰ ἔργα τῶν Μινύων (αἱ τεχνηταὶ σήραγγες, καταβόθραι) ἦσαν ἐν καλῇ καταστάσει καὶ τὰ πλεονάζοντα ὕδατα τῆς λίμνης δι' αὐτῶν κατεπίνοντο, εἶχε μετατοπισθῇ εἰς χαμηλότερον ἔδαφος, ὅτε δέ, φραχθεισῶν τῶν σηράγγων, ἀνῆλθον καὶ πάλιν τὰ ὕδατα τῆς λίμνης, ἀνεκτίσθη ἐπὶ τοῦ παλαιοτέρου χώρου, τοῦ πρὸς Α. τῆς χώρας τῶν Ὀρχομενίων ὑψώματος παρὰ τὴν νῦν Τοπόλιαν. Τὴν πόλιν ταύτην ἐπεσκέφθη ὁ περιηγητὴς Παυσανίας, ὅστις μνημονεύει ἐν αὐτῇ τῶν ἱερῶν τῆς Δήμητρος, τοῦ Διονύσου καὶ τοῦ Σαράπιδος. Διεσώθησαν ἐρείπια ἀμφοτέρων τῶν Κωπῶν, τῆς μὲν ἐπὶ τοῦ παρὰ τὴν Τοπόλιαν ὑψώματος ἐρείπια τειχῶν καὶ οἰκοδομημάτων, τῆς δὲ ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ἐδάφους, τειχῶν ἐκ μεγάλων ἀπελεκήτων λίθων. Ὡσαύτως διεσώθησαν τῶν Κωπῶν καὶ νομίσματα, κοπέντα κατὰ τὸ

Digitized by Google

ἔτη 387—374 π. Χ. Εἶναι ταῦτα ἀργυρᾶ καὶ χαλκᾶ· καὶ τὰ μὲν ἀργυρᾶ φέρουσιν ἔμπροσθεν βοιωτικὴν ἀσπίδα καὶ ὄπισθεν πρόσθιον ταύρου ἐφορμῶντος μὲ τὴν λέξιν ΚΩΠΑ ΩΝ, τὰ δὲ χαλκᾶ ἔμπροσθεν μὲν ὁμοίως βοιωτικὴν ἀσπίδα, ὄπισθεν δὲ κεφαλὴν ταύρου ἀντωπὸν καὶ τὰ γράμματα Κ—Ω. Ὁ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ταῦρος συμβολίζει, πιθανώτατα, τὸν ποταμὸν Κηφισόν. ΚΑΨ.

Κωπαΐς (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). Μεγάλη λίμνη ἐν τῇ βορείῳ Βοιωτίᾳ, κληθεῖσα οὕτω ἐκ τῆς πόλεως *Κῶπαι* (βλ. λ.). Ἡ λίμνη αὕτη ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μὲ διαφόρους ὀνομασίας. Ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου καλεῖται *Κηφισίς*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποταμοῦ Κηφισοῦ, ὅστις χύνεται ἐντὸς αὐτῆς, ὑπ' ἄλλων δὲ συγγραφέων *Ὀγχηστός*, *Ὀρχομενός*, *Ἁλίαρτος*, κλ. ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν πόλεων, αἵτινες ἔκειντο ἐπὶ τῶν ὀχθῶν αὐτῆς. Τὰ ὕδατα τῆς λίμνης ἦσαν βαθύτατα κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον αὐτῆς, ἐφ' οὗ ἔκειτο ἡ πόλις Κῶπαι, ἐπειδὴ δὲ οὐδέποτε ταῦτα ἐξηραίνοντο ἐκεῖ, ἡ ὀνομασία Κωπαῒς ἐπεκράτησεν. Ἡ λίμνη ἐσχηματίζετο διὰ τῶν ὑδάτων τοῦ Κηφισοῦ, ὅστις, ἀντὶ νὰ χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν δι' ὀνοικτῆς αὔλακος, ἐχύνεται ἐπὶ χθαμαλῆς ἐκτεταμένης ἐκτάσεως γῆς, περικυκλουμένης πανταχόθεν ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων. Ἡ Κωπαῒς κεῖται εἰς ὕψος 95 μέτρων ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ ἀποτελεῖ συνέχειαν τῶν πεδιάδων τῆς Χαιρωνείας καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ, αἵτινες, ἀρχίζουσαι ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἑλικῶνος καὶ τοῦ Παρνασσοῦ, καταλήγουσι πρὸ τῶν ἀπορρήμνων βράχων τῶν ὀρέων τοῦ Πτῴου καὶ τοῦ Σφιγγίου. Ἡ λίμνη ἔχει μῆκος 24 χιλιομέτρων καὶ πλάτος 13. Αἱ ὄχθαι αὐτῆς ἔχουσιν ἑλικοειδεῖς κολπίσκους, τῶν ὁποίων αἱ βάσεις εἶναι διάτρητοι μὲ 23 γεωλογικὰς σχισμάς, γνωστὰς τὴν σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Καταβόθραι*. Αἱ σχισμαὶ αὗται, ἔχουσαι τὸ ἄνοιγμα αὐτῶν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς λίμνης, ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν αἱ φυσικαὶ διέξοδοι τῶν ὑδάτων τοῦ ἕλους. Εἰς τὴν βορείαν ὄχθην τῆς Κωπαΐδος χύνεται ὁ ποταμὸς Μέλας, εἰς δὲ τὴν νοτίαν καὶ τὴν δυτικὴν ὅλοι οἱ ποταμίσκοι, οἵτινες τροφοδοτοῦσι τὴν λεκάνην τῆς Κωπαΐδος. Οἱ κυριώτεροι τῶν παραποταμίων τούτων εἶναι ὁ *Κηφισός*, ὁ *Ἑρκύνης*, ὁ *Φάλαρος* (νῦν *Πούτγια*), καὶ ὁ *Λοφίς*. Οὕτως, ἡ λεκάνη τῆς Κωπαΐδος ἐτροφοδοτεῖτο μὲν ἀποκλειστικῶς διὰ τῆς νοτίας καὶ ἀνατολικῆς ὄχθης αὐτῆς, ἀπέβαλλε δὲ τὸ ὑπερβάλλον ὕδωρ διὰ τῶν καταβοθρῶν τῶν ἐπὶ τῆς βορειοανατολικῆς καὶ ἀνατολικῆς ὄχθης εὑρισκομένων. Ἡ λίμνη αὕτη, ἕνεκα τοῦ ὕψους αὐτῆς ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, τῆς μεγάλης ἐδαφικῆς της ἐκτάσεως περικυκλουμένης ὑπὸ εὐφόρων καὶ κατῳκημένων πεδιάδων καὶ μάλιστα ἕνεκα τῶν μιασμάτων αὐτῆς, τὰ ὁποῖα καθιστῶσιν ἀνθυγιεινὰς τὰς πέριξ χώρας, ὑπῆρξεν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων τὸ ἀντικείμενον εἰδικῆς μερίμνης τῶν περιοίκων πρὸς ἀποξήρανσιν αὐτῆς. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν ὅτι ἡ Κωπαῒς ἐκαλλιεργεῖτο ἄλλοτε, ἀποβᾶσα οὕτω τὸ κέντρον δραστηρίου καὶ πλουσίου λαοῦ. Ὁ Στράβων, κάμνων λόγον περὶ τοῦ γεωργικοῦ λαοῦ τῶν Μινύων, οἵτινες κατῆλθον ἐκ Θεσσαλίας ὡς ἔποικοι τοῦ Ὀρχομενοῦ, λέγει ὅτι «τὸ χωρίον, ὅπερ ἡ λίμνη κατέχει νῦν ἡ Κωπαΐς», ἀπεξηράνθη πρότερον καὶ ἐκαλλιεργήθη παντοδαπῶς «ὑπὸ τοῖς Ὀρχομενίοις, οἳ πλησίον οἰκοῦσι· καὶ τοῦτ' οὖν τεκμήριον τοῦ πλούτου τιθέασι».

Ὅλη, ἄρα, ἡ ἔκτασις τοῦ λιμναίου ἐδάφους ἀνῆκε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν χώραν τοῦ Ὀρχομενοῦ, εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ ὁποίου ἔθεσαν τέρμα οἱ Θηβαῖοι, βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις ἔφραξε τὰς καταβόθρας, καταστρέψας οὕτω τήν τε χώραν καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν Μινύων. Τὴν ἀποξήρανσιν τῆς Κωπαΐδος κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Μινύων ἀποδεικνύουσι τὰ λείψανα τῶν ἀποξηραντικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἀπεκαλύφθησαν κατὰ τὰς γενομένας ἀνασκαφάς. Τὴν λίμνην διατέμνουσι τρεῖς κύριαι αὔλακες κτισταὶ διὰ μεγάλων πολυγωνικῶν λίθων, διατρέχουσαι ἡ μὲν τὸ βόρειον τμῆμα, ἡ ἑτέρα τὸ κεντρικὸν καὶ ἡ ἄλλη τὸ νότιον καὶ συνδεδεμέναι μὲ μικροτέρας δευτερευούσας. Αἱ αὔλακες αὗται ἤρχιζον ἀπὸ τὰ στόμια τῶν παραποτάμων καὶ κατέληγον πρὸ τῶν καταβοθρῶν. Ἡ τοῦ βορείου τμήματος ἐδέχετο τὰ ὕδατα τοῦ Κηφισοῦ, διαγράφουσα δὲ ριπίδιον ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως τὴν ὁποίαν διήρχετο, παρελάμβανε καὶ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Μέλανος, οὐχὶ μακρὰν τοῦ σημερινοῦ χωρίου Πύργος, κατὰ τὰ βόρεια σύνορα τῆς λίμνης, διερχομένη δὲ ὄπισθεν τῆς νησῖδος Στροβίκι καὶ τῆς χερσονήσου τῆς Τοπολιᾶς καὶ διασχίζουσα τὴν πεδιάδα τοῦ Ἀθαμαντίου, κατέληγε πρὸ τῶν μεγαλυτέρων καταβοθρῶν τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς λίμνης. Ἡ ἐκτέλεσις τῆς διώρυγος ταύτης εἶναι τόσον καλή, ὥστε, ἂν δὲν ὑπῆρχον ἐνιαχοῦ ρήγματα, θὰ ἠδύνατο καὶ σήμερον νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς ἀναχαίτισιν τῶν πλημμυρῶν τοῦ Μέλανος καὶ τοῦ Κηφισοῦ. Ἡ κεντρικὴ αὔλαξ, δεχομένη τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Ἑρκύνου, ἀρχίζει ἀπὸ τὸ χωρίον Ραχί, διέρχεται τὸ χωρίον Δέγλες καὶ διασχίζουσα τὸ κέντρον τῆς Κωπαΐδος, συναντᾷ τὴν νότιον διώρυγα. Τῆς διώρυγος ταύτης σῴζεται τμῆμα 7 χλμ. ἀπὸ τῆς ἀρχῆς. Ἡ νοτία διῶρυξ ἐδέχετο τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν Κοραλίου καὶ Λόφιδος, ὡς καὶ πολλῶν ἄλλων παραποτάμων τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς λίμνης. Ἀρχίζει ἀπὸ τὴν θέσιν Μαμούρα καὶ μετὰ διάστημα δύο χιλιομέτρων, εἰσέρχεται εἰς τὸ ἕλος, εἶτα, ἀκολουθοῦσα ὅλην τὴν νοτίαν πλευρὰν τῆς λίμνης καὶ διασχίζουσα τὸ Ἀθαμάντιον πεδίον, διέρχεται μεταξὺ τῆς νήσου Γᾶς καὶ τοῦ κόλπου τῆς Πτελέας καὶ καταλήγει εἰς τὸν κόλπον τῆς Τοπαλιᾶς, ἑνουμένη μετὰ τῆς βορείας διώρυγος. Ἡ διῶρυξ αὕτη εἶναι ἐν πολλοῖς κατεστραμμένη ἀλλ' ἐκ τῶν σῳζομένων τμημάτων αὐτῆς ἐξηκριβώθη ὅτι εἶχε πλάτος 50 μέτρων καὶ ἐτροφοδότει τὰς ἀνατολικὰς καταβόθρας καὶ ἰδίως τὴν μεγάλην τοῦ «*Κατέσκι*». Τὰ ἔργα ταῦτα τῶν Μινύων προκαλοῦσι τὸν θαυμασμὸν τόσον διὰ τὸ μέγεθος τῆς ἐπιχειρήσεως, ὅσον καὶ διὰ τὸ ὑδραυλικὸν σύστημα, καθ' ὃ αἱ διώρυγες περιλαμβάνουσι καὶ μικροτέρας καταβόθρας, εἰς ἃς ἀποβάλλουσι τὰ ὕδατα, πρὸς τελείαν ἀποξήρανσιν καὶ ἐξυγίανσιν τῆς θέσεως ταύτης τῆς Βοιωτίας. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ἡ Κωπαῒς ἦτο περιοδικὴ λίμνη, πλήρης ὑδάτων τὸν χειμῶνα καὶ ξηρὰ τὸ θέρος, πλὴν τινων βαθέων ἑλῶν. Ὁ Στράβων χαρακτηρίζει τὴν Κωπαΐδα ἀμφίβιον φύσιν. Ὁ Παυσανίας λέγει ὅτι ἡ λίμνη αὕτη ἐκάλυπτε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ὀρχομενίου χώρας καὶ ὅτι τὸν χειμῶνα, πνέοντος νοτίου ἀνέμου, τὰ ὕδατα αὐτῆς ὑψοῦντο. Ὁ Θεόφραστος καὶ ὁ Πλίνιος διηγοῦνται ὅτι ἡ λίμνη ὑψοῦτο ἅπαξ κατὰ ἐννεαετίαν. Κατὰ τὸν Πλούταρχον, τὰ ὕδατα τῆς Κωπαΐδος ἦσαν ἀσυνήθως πολὺ ὑψωμένα κατὰ τὴν διὰ τοῦ Πελοπίδου ἀπελευθέρωσιν τῶν Θηβῶν. Διαρκῶς ὅμως ἑλώδη παρέμειναν ὡρισμένα μέρη, ὡς τὰ *Πελεκάνια* μεταξὺ τοῦ Μέλανος καὶ τοῦ Κηφισοῦ καὶ ἡ περὶ τὸ στόμιον τοῦ Κηφισοῦ θέσις ἡ ὀνομαζομένη *Ὀξεῖα Κάμπη* καὶ ὁ κόλπος *Προβάτια* παρὰ τὸν Ἁλίαρτον. Ἐνταῦθα ἐφύετο καὶ ἡ καλυτέρα κάλαμος πρὸς κατασκευὴν αὐλῶν, ὡς τονίζει ὁ Θεόφραστος. Εἰς τὰ ἕλη τοῦ Ὀρχομενοῦ ἦσαν αἱ κινούμεναι νῆσοι *Πλοάδες*. Εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ὑπῆρχον, κατὰ τὸν Philippson, 66 συνοικισμοὶ πέριξ τῆς λίμνης. Ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης ἦσαν ὁ *Ἀσπληδών*, ὁ *Ὀρχομενὸς* (*Σκριποῦ*), ὀλίγον περαιτέρω ἡ *Λεβάδεια*. Ἐπὶ τῆς νοτίας ὄχθης ἡ *Κορώνεια*, τὸ *Τιλφούσιον*, αἱ *Ἀλαλκομεναί*, αἱ *Ὀκαλεαί*, ὁ *Ἁλίαρτος*, ἡ *Ὀγχηστός*. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης ἡ *Φοινικὶς* καὶ τὸ *Ἀκραίφνιον* (*Καρδίτσα*). Τέλος, ἐπὶ τῆς βορείας ὄχθης αἱ *Κῶπαι*, ὁ *Ὑειτός*, ἡ *Τέγυρα* κ. ἄ. Ἡ περιφέρεια τῆς λίμνης ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Στράβωνος ἦτο 380 σταδίων. Κατά τινα ἐπιγραφὴν τοῦ 40 μ. Χ. εὑρεθεῖσαν ἐν Καρδίτσῃ, ὁ Ἀκραίφνιος Ἐπαμεινώνδας ἐπιδιώρθωσε τὴν διώρυγα, ἥτις ἐπροστάτευε τὴν χώραν τῶν Ἀκραιφνίων. Τὰ ἀρχαῖα κείμενα καὶ αἱ παραδόσεις μᾶς πληροφοροῦσιν ὅτι ἡ Κωπαΐς, πλουσία καὶ κατῳκημένη ἄλλοτε, ὑπέστη μεγίστην καὶ φοβερὰν πλήμμυραν, ἥτις προὐκάλεσε τὴν καταστροφὴν τῶν πέριξ αὐτῆς πόλεων: «Καὶ πολίσματα ἄλλα πρὸς τῇ λίμνῃ ποτέ, Ἀθῆνας καὶ Ἐλευσῖνα, οἰκεῖσθαι, καὶ ὥς ὥρᾳ χειμῶνος ἐπικλύσασα, ἠφάνισεν αὐτὰ ἡ λίμνη», λέγει ὁ Παυσανίας. Κατὰ τὸν Στράβωνα, τὰ αἴτια τὰ προκαλέσαντα τὴν καταστρεπτικὴν πλήμμυραν ἦσαν σεισμοί, οἵτινες «τοὺς μὲν ἔφραξαν τῶν πόρων, τοὺς δὲ ἀνέῳξαν». Β. Δ. Θ.

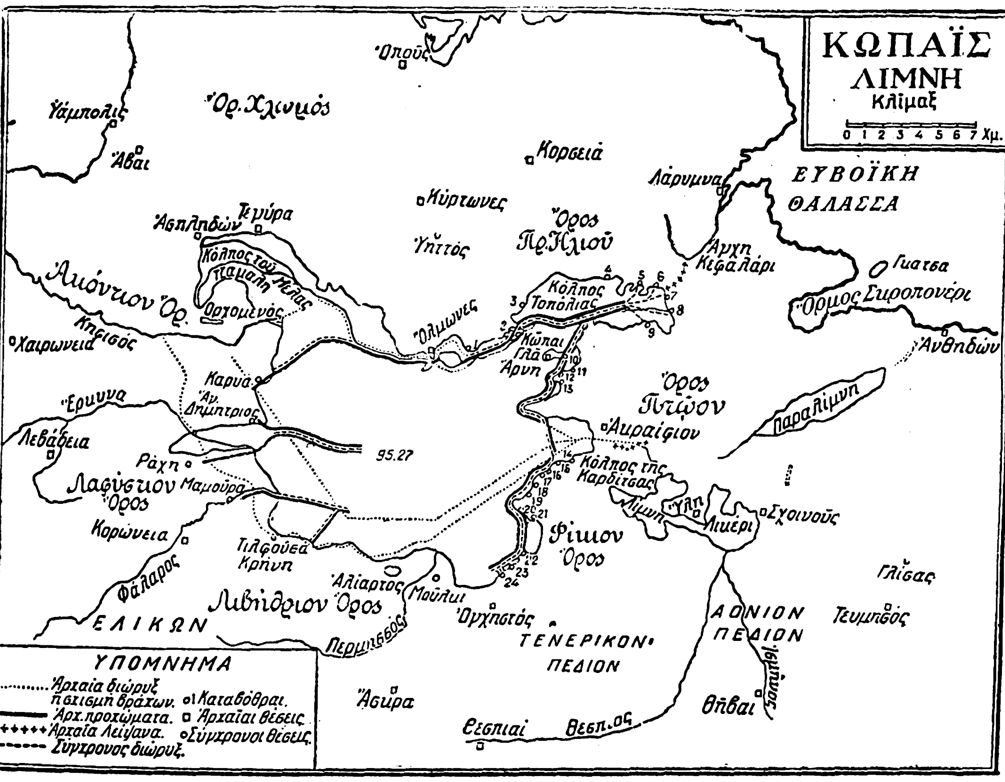

— (*Γεωγρ.*) Ἡ Κωπαῒς εἶναι εὐρὺ λεκανοπέδιον τῆς Βοιωτίας, ἀποτελοῦν ἄλλοτε μεγάλην ἀβαθῆ, ὁμώνυμον λίμνην, ἀποξηρανθεῖσαν ἀπὸ τοῦ 1889. Ἐκτείνεται μεταξὺ τῶν ὀροσειρῶν τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Φωκίδος καὶ περιβάλλεται ὑπὸ τῶν ὀρέων Ἑλικῶνος πρὸς Ν., Θουρίου (Προφήτου Ἠλία) καὶ Λαφυστίου (Καρβουνίου), παραφυάδων τοῦ Ἑλικῶνος πρὸς Δ., Ἀκοντίου καὶ Μεγαλοβουνίου πρὸς Β. καὶ Φοινικίου (Σέγγενας) καὶ Φικίου Φαγᾶ πρὸς Α. καὶ ΝΑ. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, κατόπιν μακρᾶς μελέτης τοῦ ζητήματος, ἡ λίμνη παρεχωρήθη τῷ 1865 πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς γαλλικὴν ἑταιρείαν. Κατὰ τὴν σύμβασιν τῆς παραχωρήσεως ἡ ἑταιρεία θὰ ἐγίνετο κυρία καὶ κάτοχος τοῦ ἡμίσεος τῆς ἐκτάσεως αὐτῆς πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ εἶχεν ἐπικαρπίαν ἐπὶ 99 ἔτη, μετὰ τὴν πάροδον τῶν ὁποίων θὰ περιήρχετο εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου. Τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν ἔκτασιν ταύτην ὑπὲρ τῆς ἑταιρείας, ἐξ ἄλλου δέ, ἡ ἑταιρεία ὑπεχρεοῦτο νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα δάνειον 1.700.000 φρ. μὲ τόκον 7 %, ἐξοφλητέον μετὰ τριετίαν. Ἡ ἑταιρεία ἤρξατο τῶν ἐργασιῶν της, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν ἱκανῆς ἐκτάσεως διὰ σηράγγων ἐπὶ τοῦ ὄρους Πτῴου (Σκροπονερίου), δι' ὧν διοχετεύετο τὸ ὕδωρ πρὸς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον, εὑρέθη πρὸ οἰκονομικῆς ἀδυναμίας καὶ ἐκηρύχθη ἔκπτωτος. Τῷ 1873 ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις συνῆψε σύμβασιν μετὰ τοῦ Ι. Δ. Βούρου, ὡς ἐκπροσώπου Ἑλλήνων καὶ Ἄγγλων τραπεζιτῶν, ἐξ ὧν προέκυψεν ἡ σημερινὴ Ἑταιρεία Κωπαΐδος, μὲ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, πλὴν τῆς παροχῆς τοῦ δανείου, καὶ μὲ τὴν προσθήκην ὅτι τὸ 1/8 τῆς ἐκτάσεως θὰ ἐξεμεταλλεύετο ἡ ἑταιρεία διὰ μηχανικῶν μέσων ἐντατικῆς καλλιεργείας, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον συγχρόνου ἐπιστημονικῆς καλλιεργείας. Ἡ ἑταιρεία ἐπίσης ὑπεχρεοῦτο νὰ ἱδρύσῃ ἱπποφορβεῖον καὶ κτηνοτροφεῖον.

Κατὰ τὴν σύμβασιν, ὑπελογίζετο ἡ εἰς τὴν ἑταιρείαν παραχωρηθησομένη ἔκτασις εἰς 241.000 στρέμματα, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν οἱ περίοικοι κατέλαβον ἐκτάσεις 28.427 στρεμμάτων, τὸ δὲ δημόσιον ὑπεχρεώθη εἰς τὴν πληρωμὴν ἀποζημιώσεως 60.000 λιρῶν εἰς τὴν ἑταιρείαν, κατόπιν τῆς διαιτησίας τοῦ 1925. Διὰ τῆς αὐτῆς διαιτησίας ἡ ἑταιρεία ἐπέτυχε τὴν ἀνταλλαγὴν ἐκτάσεως 30.000 στρεμμάτων ἀγόνων τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος διὰ γονίμων τριπλασίας ἀξίας, ὡς μνημονεύεται ἐν τῇ διαιτητικῇ ἀποφάσει. Ἡ διαιτησία αὕτη καθίστα κυρίαν τὴν ἑταιρείαν ἐκτάσεως 60.000 στρεμμάτων, ἐφ' ἧς μόνον ἐπικαρπίαν εἶχε, καὶ ἀπήλλασσεν αὐτὴν πάσης εὐθύνης διὰ τὴν διὰ πυρᾶς καὶ οὐχὶ διὰ μηχανικῶν μέσων ἐκχέρσωσιν τῶν γαιῶν, ἐξ ἧς μεγάλαι ἐκτάσεις κατέστησαν ἄγονοι. Ἡ ἀπόδοσις τῆς ἀποξηράνσεως δὲν ἦτο οἵα ἠλπίζετο, οὔτε ἀπὸ οἰκονομικῆς, οὔτε ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως, τῆς ἑλονοσίας δοκιμαζούσης πάντοτε τὴν περιφέρειαν. Ἡ εὐθύνη ἀπεδόθη εἰς τὴν ἑταιρείαν, ἀλλ' ἡ ὡς ἄνω διαιτησία τοῦ 1925 τὴν ἀπήλλαξε πάσης εὐθύνης. Ἡ ἀποξηρανθεῖσα καὶ καλλιεργουμένη ὑπὸ τῶν χωρικῶν ἔκτασις τῶν περὶ τὴν λίμνην χωρίων ἀνέρχεται εἰς 176 777 στρέμματα, κατανεμόμενα κατὰ χωρία ὡς ἑξῆς:

Digitized by Google

Ἐπαρχία	Χωρίον	Καλλιεργουμένη ἔκτασις: Ὁλικὸς ἀριθμὸς καλλιεργητῶν	Ὁλικὸν ἐκτάσεως στρεμμάτων	Μέσος ὅρος στρεμμάτων
Λεβαδείας	Λεβάδεια	19	1.730	91
	Σκριποῦ	133	5.223	39
	Πετρομαγούλα	273	11 579	42
	Καρυὰ	83	5.036	61
	Ἅγ. Δημήτριος	129	10 726	83
	Βράνεζι	5	135	47
	Μαυούρα	15	1 000	67
	Δεγλὲς	3	110	36
	Δίστομον	2	130	65
	Ζερίκι	5	265	53
	Ἅγ. Γεώργιος	19	810	43
	Κούκουρα	1	75	75
	Στεβενῖκον	18	510	28
	Κοταμουλᾶ	21	683	33
	Σοιληνάρι	26	1.332	51
	Ζαγαρᾶς	9	275	30
	Βρασταμήταις	82	5.014	61
	Σιάχου	38	2 474	65
	Μάζι	72	2.912	40
	Μούλκι	92	3.607	40
		1.045	53.726	51
Θηβῶν	Βάϊα	260	15.270	59
	Ἐρημόκαστρον	219	12.000	55
	Κασκαβέλι	101	5 683	56
	Παληπαναγιὰ	56	1 884	33
	Νεοχώριον	28	955	34
	Μαυρομμάτι	286	17.141	60
	Παραπούγγια	2	40	20
	Δομβραίνα	3	254	85
	Ξηρονομὴ	6	295	49
	Κακόσι	2	40	20
	Κριεκούκι	16	941	59
	Καρδίτσα	143	10.669	74
	Κόκκινον	84	8.824	105
	Τοπόλια	94	11 366	121
		1.300	85.362	66
Λοκρίδος	Μαλεσσίνα	251	8.040	32
	Μαρτῖνον	249	11.377	46
	Μάζι	9	229	25
	Καστρὶ	12	280	23
	Κολάκα	74	2.185	30
	Πύργος	66	3.484	53
	Παύλου	183	11.409	62
	Λούτσι	32	675	21
	Ἔξαρχος	1	10	10
		877	37 689	43
Ἀνακεφαλαίωσις				
Ἐπαρχία Λεβαδείας		1.045	53.726	51
» Θηβῶν		1.300	85.362	66
» Λοκρίδος		877	37.689	43
Γενικὸν Ὁλικὸν		3.222	176 777	54

Ἡ ἀπόδοσις τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων δὲν εἶναι ἴσως οἵα ἠλπίζετο, πάντως δὲ δὲν ἱκανοποιεῖ οὔτε τοὺς καλλιεργητάς, οὔτε τὴν ἑταιρείαν. Ἕνεκα τούτου κατὰ καιροὺς δημιουργοῦνται ἐξεγέρσεις τῶν καλλιεργητῶν, ἀνερχομένων εἰς 14.000 οἰκογενείας, ὡς συνέβη τῷ 1918, λόγῳ τῆς καταστροφῆς ὑπὸ πλημμύρας τῆς συγκομιδῆς τοῦ ἔτους ἐκείνου εὑρισκομένης εἰς τὰ ἁλώνια. Ἡ καταστροφὴ αὕτη ὠφείλετο, κατὰ τοὺς καλλιεργητάς, εἰς παράτασιν τοῦ ἁλωνισμοῦ ἐλλείψει ἐπαρκῶν ἁλωνιστικῶν μηχανῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐθύνης αὐτῆς ἀπήλλαξε τὴν ἑταιρείαν ἡ διαιτησία τοῦ 1925. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1930 ἡ διαφορὰ καλλιεργητῶν καὶ ἑταιρείας ἔφθασε μέχρι τῆς βουλῆς, τῶν πρώτων διαμαρτυρομένων ὅτι δὲν δύνανται ν' ἀντεπεξέλθουν εἰς τὰ ὑπὸ τῆς ἑταιρείας ἐπιβαλλόμενα βάρη, ἕνεκα τῶν ὁποίων βαρύνονται ὑπὸ γεωργικῶν χρεῶν 200 ἑκαταμμυρίων δραχμῶν καὶ 15 ἑκατομμυρίων πρὸς τὴν ἑταιρείαν, ταύτης δὲ ἰσχυριζομένης ὅτι ζημιοῦται. Δι' ὑπομνήματός της ἡ ἑταιρεία καθορίζει τὰ ὑπὸ τῶν καλλιεργητῶν πληρωνόμενα γεώμορα ὡς ἑξῆς:

α') Διὰ τὰ πρώϊμα

Ἀπὸ τοῦ ἔτους	1882—1893	μίσθωμα	16 °/o
»	1893—1901	»	18 »
»	1901—1912	»	20 »
»	1912—1916	»	22 »
»	1916—1930	»	21—24 °/o

β') Διὰ τὸν βάμβακα

			ἄνυδρος	ἔνυδρος
Ἀπὸ τοῦ ἔτους	1882—1892	μίσθωμα	10 ὀκάδες	15 ὀκάδες
»	1892—1913	»	15 »	20 »
»	1913—1926	»	15 »	30 »
»	1926—1930	»	15 »	30—35 »

γ') Διὰ τὰ μποστάνια

Ἀπὸ τοῦ ἔτους	1882—1913	δρχ. 10 κατὰ στρέμμα
»	1913—1916	» 15 » »
»	1916—1930	τὸ ἐπὶ βάμβακος μίσθωμα

Ἐξ ἄλλου, οἱ καλλιεργηταὶ ἰσχυρίζονται ὅτι εἰς τὰ ὡς ἄνω ποσὰ δέον νὰ προστεθῶσι καὶ τὰ εἰσπραττόμενα διὰ δικαιώματα ἁλωνισμοῦ (ἐπὶ σιτηρῶν), φυλακτικά, συντήρησιν ἔργων καὶ μεταφορικά, διὰ τῶν ὁποίων τὰ γεώμορα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Εἶδος	Προπολεμικὸν	Σήμερον	Ἔκπτωσις ἐπὶ γεωμόρου 5 °/o	Ἐλάττωσις 5 °/o	Διαφορὰ σήμερον καταβαλλομένων γεωμόρων ἔναντι τῶν προπολεμικῶν
1) Σιτηρὰ	18—20 °/o	38—75 °/o	36,25—71,25 »	34—70 »	15—50 °/o
2) Ἀραβόσιτος	18 »	38—50 »	35,24—57,50 »	33—55 »	15—27 »
3) Βάμβαξ	5—13 ὀκ.	18—38 ὀκ.	15—30 ὀκάδες		10—18 » ὀκάδες

— **Κωπαΐδος μάχη**· βλ. *Κηφισὸς* (Βοιωτικός).

κωπαῖος, *—α, —ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν κώπην, ὁ τῆς κώπης: «κωπαῖον πτερύγιον τῶν ἰχθύων» τὸ χρησιμεῦον ἀντὶ κώπης.

κωπεών, *—ῶνος* (ὁ)· ὁ τόπος ὅπου φυλάσσονται αἱ κῶπαι· || συνεργεῖον πρὸς κατασκευὴν κωπῶν.

κώπη (ἡ)· ὁ μοχλὸς διὰ τοῦ ὁποίου ὠθεῖται πρὸς τὰ ἔμπρὸς λέμβος ἢ μικρὸν πλοῖον, κοιν. *κουπί*: «αἱ κῶπαι τῆς λέμβου», «τὸ πτερὸν τῆς κώπης» || ἡ λαβὴ τῆς κώπης, τοῦ ξίφους κττ.: «ἀργυρᾶ κώπη».

— *[Ναυτ.]* Ἡ *κώπη* (παρ' ἀρχ. *ἐρετμὸς* καὶ *ἐρετμόν*, κοιν. τὸ *κουπὶ*) εἶναι ἐπίμηκες ξύλινον τεῦχος (ἐξ ἐλάτης, μελίας, ἢ ὀξυᾶς) καθ' αὑτὸ μοχλός, ὅστις ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς ἀνωτάτης ἐπηγκενίδος κωπηλάτου σκάφους, μέσῳ τοῦ μετὰ τροπωτῆρος ἢ ἄνευ τοιούτου σκαλμοῦ ἢ τοῦ ἐγκώπου, τιθέμενος δὲ εἰς κίνησιν διὰ τῆς μυϊκῆς δυνάμεως τῶν βραχιόνων τοῦ ἐρέτου καὶ χρησιμοποιῶν ὡς ἔρεισμα τὴν ἀντίστασιν τοῦ ὕδατος, μετατρέπει τὸ ἀπὸ τῆς μυϊκῆς δυνάμεως ἔργον εἰς κινητήριον τοιοῦτον, εἴτε πρὸς πρόωσιν τοῦ σκάφους, εἴτε πρὸς ἀνάκρουσιν αὐτοῦ. Εἶναι ὅθεν ἡ κώπη γνήσιος τύπος τριτογενοῦς μοχλοῦ, ἔχοντος ὡς σταθερὸν σημεῖον (ὑπομόχλιον) τὸ ὕδωρ τὸ ἀντιτασσόμενον εἰς τὴν ὤθησιν τοῦ κάτω ἄκρου τῆς κώπης τοῦ ὀνομαζομένου πλάτους (ἀρχ. πτερόν), σημεῖον ἐφαρμογῆς τῆς ἀντιστάσεως τὸ μέρος τῆς κώπης τὸ ὀνομαζόμενον ἄσκωμα καὶ καθ' ὃ αὕτη συνδέεται διὰ τοῦ σκαλμοῦ καὶ τοῦ τροπωτῆρος πρὸς τὸν κωπητῆρα τοῦ σκάφους, σημεῖον δ' ἐφαρμογῆς τῆς δυνάμεως τὸ ἕτερον ἄκρον της, τὸ ἄνω, ὅπερ ὀνομάζεται ἐγχειρίδιον καὶ εἰς ὃ ἐνεργεῖ ὁ

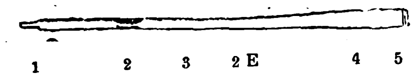

Σύγχρονος κώπη λέμβου τοῦ Π. Ν. ἢ ἐφολκίου φιλάθλων.

[1=Ἐγχειρίδιον· 2=ξυστόν· 3=ἄσκωμα· 4=πλάτη· 5=ἐνδυνάμωσις τῆς πλάτης διὰ χαλκίνης ταινίας.]

κωπηλάτης δράττων αὐτὸ χειροπληθῶς. Προφανὲς ὅθεν ὅτι ἕλκοντος ἢ ὠθοῦντος τοῦ κωπηλάτου τὸ ἐγχειρίδιον, τῆς δὲ πλάτης κατ' ἐλάχιστον ὑπερνικώσης τοῦ ὕδατος τὴν ἀντίστασιν, τὸ κωπήλατον σκάφος κινεῖται κατὰ τὴν αὐτὴν πρὸς ἣν καὶ τὸ ἐγχειρίδιον φορὰν καὶ δὴ κατὰ ποσότητα ἴσην περίπου, καθ' ἑκάστην κωπίαν (κουπιάν), πρὸς τὴν διαδρομὴν τοῦ ἐγχειριδίου, πολλαπλασιαζομένην ἐπὶ τὸν λόγον τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἄκρου τῆς πλάτης ἀπὸ τοῦ σκαλμοῦ πρὸς τὸ ὅλον μῆκος τῆς κώπης.

Καὶ ἡ μὲν πλάτη, προσδίδουσά πως εἰς τὴν κώπην σχῆμα πτύου κλιβανέως, εἶναι τὸ τριγωνικοῦ σχήματος ἐπίπλατυ τῆς κώπης ἄκρον, ὅπερ, ὂν λεπτόν, ἐνδυναμοῦται συμφυῶς μὲν διὰ ῥάχεως διοικούσης κατὰ τὴν διάμεσον τῆς μιᾶς ἢ καὶ ἀμφοτέρων τῶν ἐπιφανειῶν της, ἐπιπροσθέτως δὲ διὰ ταινίας ἐκ χαλκοῦ περιθεούσης τὸ κατώτερον τμῆμά της (βλ. σχ.). Τὸ δὲ ἄσκωμα (παρ' ἀρχ. οὐρίαχος ἢ οὐρακός, κοιν. ὁ κιοσελὲς τοῦ κουπιοῦ) εἶναι τὸ τμῆμα τοῦ κυλινδρικοῦ μέρους τῆς

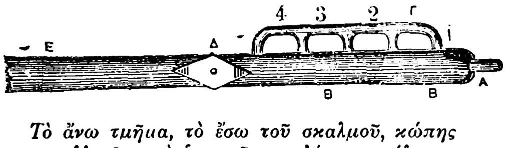

Τὸ ἄνω τμῆμα, τὸ ἔσω τοῦ σκαλμοῦ, κώπης γαλλικῆς καὶ ἐνετικῆς «γαλέρας - ρεάλε».

Α=Ἐγχειρίδιον τῆς κώπης ἐφ' οὗ ἐνήργει ὁ πρῶτος ἐρέτης. Β=Τὸ ἄνω ξυστὸν (κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν γαλερῶν girou). Γ=Αἱ χειρολαβαὶ τῶν ἐρετῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνήργουν οἱ ἐρέται: Ὁ εἷς 1 ἐνεργῶν «postis»· ὁ εἷς 2 «tercerot»· ὁ εἷς 3 «quarterot»· ὁ εἷς 4 «quinterot». Δ=Ρομβοειδὴς πλὰξ τριβομένη ἐπὶ τοῦ σκαλμοῦ τοῦ ἀπώστου καὶ ἐπέχουσα θέσιν ἀσκώματος. Ε=Συνέχεια τοῦ ξυστοῦ τῆς κώπης ἀπολήγουσα εἰς τὴν πλάτην.]

κώπης τοῦ ὀνομαζομένου ξυστοῦ, καθ' ὃ αὕτη δρᾷ ἐπὶ τοῦ σκαλμοῦ ἢ τοῦ ἐγκώπου καὶ ὅπερ εἶναι περιβεβλημένον δι' ὀθόνης ἢ βύρσης (ἐξ ἧς καὶ ἡ ὀνομασία του) πρὸς ἀποφυγὴν τῆς λόγῳ τριβῶν φθορᾶς τοῦ ξυστοῦ. Τὸ δὲ ἐγχειρίδιον (παρ' ἀρχ. τράπηξ, κοιν. χερούλι ἢ τζηρούνι) εἶναι ἡ κυλινδρικὴ τοῦ ἄνω τῆς κώπης ἄκρου λέπτυνσις, ἔχουσα τὸ ἀναγκαιοῦν μῆκος, ὅπως δράττῃ ὁ κωπηλάτης αὐτὴν δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν του μεταξὺ δακτύλων καὶ παλάμης των.

Καὶ εἰς μὲν τὰς λέμβους τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, τὰς πολυτελεῖς τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ καὶ τὰς τῶν γιώτ, τὸ μεταξὺ τῆς βάσεως τοῦ ἐγχειριδίου καὶ τῆς κορυφῆς τῆς πλάτης μέγιστον τῆς κώπης τμῆμα, τὸ ξυστόν, εἶναι κυλινδρικὸν ἐλαφρῶς κωνίζον πρὸς τὰ κάτω· εἰς τὰς κοινὰς ὅμως λέμβους, καὶ δὴ εἰς τὰ πορθμεῖα, τοιοῦτον εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μόνον τὸ μεταξὺ πλάτης καὶ σκαλμοῦ τμῆμα τοῦ ἄνωθεν τοῦ σκαλμοῦ κατασκευαζομένου πρισματικοῦ ἢ ἐλαφρῶς ἐλλειψοειδοῦς, πάντως δὲ ὀγκώδους, τοῦτο μὲν ὅπως χρησιμεύῃ ὡς ἀντίβαρον τῆς πλάτης καὶ εὐκολύνῃ τὸν ἐρέτην, ἰδίως ὅταν εἷς τοιοῦτος ἐλαύνῃ ἀμφοτέρας τὰς κώπας, τοῦτο δὲ ὅπως μὴ διολισθαίνῃ ἡ κώπη πρὸς τὴν θάλασσαν, ἂν καὶ πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ τοιούτου προσδένεται ἡ κώπη πρὸς τὸν κωπητῆρα δι' ὁρμιδίου. Ἓξ ὑποδείγματα κωπῶν εἶναι τὰ νῦν ἐν χρήσει ἐν τῷ ἀγγλικῷ ναυτικῷ, τοῦτ' αὐτὸ δὲ καὶ παρ' ἡμῖν, διακρίνονται δὲ ταῦτα δι' ἀριθμοῦ δηλοῦντος τὸ εἰς πόδας ὁλικὸν τῆς κώπης μῆκος: τῶν 8, 10, 14, 15, 16 καὶ 17 ποδῶν· ἐν τοῖς ὑποδείγμασιν ὅμως τοῦ προσφάτου παρελθόντος ναυτικοῦ (1878) αἱ κῶπαι τῶν ἀκάτων ἦσαν 22 ποδ. (7 μ. 10), τῶν δὲ ἐπιτελίδων 18 ποδ. (5 μ. 4). Τροποῦνται δὲ αἱ κῶπαι εἰς μὲν τὰς φαλαινίδας, τοὺς κέλητας καὶ τὰς εἰδικὰς λέμβους λεμβοδρομιῶν ἀνὰ μίαν παρ' ἕκαστον σέλμα (κοιν. μπάγκον), αἱ μὲν δεξιᾷ, αἱ δὲ ἀριστερᾷ, διὸ καὶ καλοῦνται αἱ μὲν τοιαῦται λέμβοι ἁπλόκωποι, αἱ δὲ κῶπαί των ἑτερόζυγοι· εἰς δὲ τὰς συνήθεις λέμβους καὶ τὰ πορθμεῖα καὶ ἐκ τῶν πολεμικῶν λέμβων ἀπὸ σκάφης ἕως ἀκάτου, κατὰ ζεύγη, ἤτοι ἀνὰ μίαν κώπην κατ' ἀμφότερα τοῦ σέλματος τὰ ἄκρα, διὸ καὶ ὀνομάζονται διπλόκωποι αἱ λέμβοι καὶ ὁμόζυγοι αἱ κῶπαι.

Ποικίλλει δὲ κατὰ τὸ εἶδος τοῦ κωπηλάτου καὶ τὸ σχῆμα τῆς κώπης καὶ τοῦ χειρισμοῦ της ὁ τρόπος: αἱ κῶπαι τῶν πιρογῶν, τῶν καταμαρῶν (τῶν σαυγάρων τοῦ Ἀρριανοῦ) ὀνομαζόμεναι παγαῖαι (pagaye), χειρίζονται ἄνευ σκαλμοῦ, πλήττουσαι ἑκάστη τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς πάντοτε· αἱ τῶν γονδολῶν, καὶ αὐταὶ ἄνευ σκαλμοῦ, τόσον ἐκ τῆς αὐτῆς πλευρᾶς ὅσον καὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν ἐξ ὑπαμοιβῆς, «καὶ ταῖς κώπαις οὐ κατὰ σκαλμὸν ἤρεσσον ὡς ὁ Ἑλλήνων νόμος. ἀλλ' ὥσπερ... τὸ ὕδωρ ἐπιβάλλοντες καθάπερ οἱ σκάπτοντες τὴν γῆν» *(Στράβ.)*· αἱ τῶν καγιὰκ πάλιν καὶ αἱ τῶν πλοιαρίων τῶν Ἐσκιμώων, ἄνευ σκαλμοῦ ὡσαύτως, μὴ ἔχουσαι ἐγχειρίδιον, ἀλλ' ἀπολήγουσαι κατ' ἀμφότερα τὰ ἄκρα των εἰς πλάτας, χειρίζονται ὑπὸ τοῦ κωπηλάτου, δράττοντος δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὴν κώπην κατὰ τὸ μέσον της καὶ πλήττοντος τὴν θάλασσαν ἐξ ἐπαμοιβῆς, δεξιᾷ διὰ τῆς μιᾶς πλάτης καὶ ἀριστερᾷ διὰ τῆς ἀντιθέτου· εἰς συνήθεις λέμβους μικρῶν πλοίων καὶ δὴ διὰ μικρὰς καὶ δι' ἑνὸς ἐρέτου διαδρομὰς αὐτῶν, μία κώπη τιθεμένη ἐν ἐγκοπῇ τοῦ ἄβακος καὶ κινουμένη κατὰ τρόπον ὑπομιμνήσκοντα τὴν κίνησιν οὐρᾶς ἰχθύος (βλ. λ. *οὐράδιον*), προωθεῖ καλῶς τὸ ἐφόλκιον, τῆς τοιαύτης προώσεως δυναμένης νὰ γίνῃ διὰ μιᾶς κώπης, ἀπὸ σκαλμοῦ τῆς πλευρᾶς, κινουμένης ὡς καὶ τὸ οὐράδιον. Εἰς τὰς συνήθεις ὅμως λέμβους αἱ κῶπαι χειρίζονται ἀπὸ σκαλμῶν εἴτε ἐγκόπων, τοῦ ἐγχειριδίου ἑλκομένου πρὸς πρῷραν διὰ τὸ «πρόσω» καὶ ὠθουμένου πρὸς πρύμναν διὰ τὸ «ἀνάκρουε» εἰς τὰς πολεμικὰς λέμβους· εἰς τὰ μὴ ἔχοντα ὅμως πηδαλιοῦχον πορθμεῖα, ὁ εἷς τοὐλάχιστον τῶν κωπηλατῶν ἐλαύνει μὴ καθήμενος, ἔχων τὸ μέτωπον πρὸς πρῷραν καὶ ὠθῶν τὸ ἐγχειρίδιον εἰς πρόωσιν (βλ. λ. *κωπηλασία*).

Ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἐπελεκήθη ἡ πρώτη κώπη, καθὼς καὶ ἐκείνη, καθ' ἣν ἐχειρίσθη τὸ πρῶτον ἡ κώπη ἀπὸ σκαλμοῦ, χάνονται εἰς τὴν ἀχλὺν τῶν αἰώνων. Προδήλως ὅμως ἡ ἐξέλιξίς της μέχρι τῆς συγχρόνου μορφῆς της ὀφείλεται εἰς τοὺς τολμήσαντας νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸ πέλαγος, ὄντος δεδομένου ὅτι εἰς τοὺς πλείστους τῶν συγχρόνων ἀγρίων λαῶν, τοὺς μεταχειριζομένους μονόξυλα ἐντὸς λιμνῶν ἢ ἀπ' ἐγγὺς τῆς παραλίας των, ἡ μορφὴ τῆς κώπης των ἐσταμάτησεν εἰς τὴν πρωτογενῆ τοιαύτην, τῆς συγχρόνου παγαίας οὐδόλως διαφερούσης τῆς κώπης, δι' ἧς προωθοῦντο προϊστορικοὶ κεκοιλασμένοι κορμοὶ καὶ βραδύτερον αἱ σχεδίαι. Πάντως ὅμως, κατὰ τὰς ἀρχαιοτάτας ἱστορικὰς περιόδους ἡ κώπη εἶχε πλέον ἐξελιχθῆ ἀρκούντως, ὡς τοῦτο προκύπτει ἐκ παραστάσεων ἐπὶ αἰγυπτιακῶν καὶ ἀσσυριακῶν μνημείων, ὅταν δὲ τὸ κράτος τῆς θαλάσσης περιήρχετο ἐξ ὑπαμοιβῆς εἰς τοὺς Φοίνικας, τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρωμαίους, ἡ ἀπὸ σκαλμοῦ ἐλαυνομένη κώπη ὑπῆρξεν ὁ προωστήρ, ὁ κύριος μὲν τῶν πολεμικῶν νεῶν, ὁ βοηθητικὸς δὲ τῶν ἱστίων εἰς τὰς ἐμπορικάς. Συνάρτησις δὲ ὂν τὸ μῆκος τῆς κώπης τοῦ ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ὕψους τοῦ σκαλμοῦ ἐποίκιλλε, κατὰ τοὺς ναυτικοὺς ἀρχαιολόγους, μεταξὺ 2,20—4 μέτρων εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς τριήρεις· περιγράφονται ὅμως διὰ τὴν τεσσαρακοντήρη τοῦ Φιλοπάτορος (*Ἀθήν.* Ε, 37) κῶπαι θρανιτῶν ἔχουσαι μῆκος 17 μέτρων περίπου (38 πήχεων), ἔχουσαι πρὸς ἀντιστάθμισιν τοῦ πέραν τοῦ σκαλμοῦ βάρους των καὶ διὰ τὴν διευκόλυνσιν τῆς εἰρεσίας, τὰ ἐγχειρίδιά των παραγεμισμένα διὰ μολύβδου. Τῆς κώπης ὅμως τῶν μεσαιωνικῶν γαλερῶν ἡ περιγραφὴ εἶναι τελείως γνωστή, ἀμφισβητουμένου μόνου τοῦ μήκους των, ὅπερ κατ' ἄλλους ἦτο 50 ποδῶν, κατὰ τὸν Hobier $40\frac{1}{2}$ καὶ κατ' ἄλλους $34\frac{3}{4}$ ποδῶν. Πάντως 4 ἢ 5 ἐρέται τοῦ τσιούρμου καὶ περισσότεροι, ἐνίοτε ἕως 8· ἀπῃτοῦντο διὰ τὴν κίνησιν ἑκάστης κώπης· ἐπειδὴ ὅμως αἱ κῶπαι ἦσαν παχεῖαι εἰς τὸ πρὸς τὰ ἔσω τοῦ ἀπώστου (apostis), ἐφ' οὗ ὁ σκαλμός, μέρος των, ἵνα τοῦτο ἰσορροπῇ τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν τμῆμά των, καὶ καθίστατο συνεπῶς ἀδύνατον εἰς τοὺς ἐρέτας νὰ δράττωσι τὸ σῶμα τῆς κώπης, προσέθετον ἐκ κατασκευῆς χειρολαβὰς (manettes) ἐκ ξύλου, τέσσαρας ἢ καὶ

Digitized by Google

πλέον, ἑκάστη τῶν ὁποίων προωρίζετο δι' ἕνα ἐρέτην, μὴ ὑπολογιζομένου καὶ τοῦ ἐγχειριδίου, ὅπερ ὑπῆρχεν ἐπίσης.

Καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου ἐνεργῶν ἐρέτης, παρακείμενος εἰς τὴν κουρσὶβ καὶ δι' αὐτὸ δεχόμενος συχνότερον τοῦ ἀργουζίνου τοὺς ῥαβδισμούς, ἐκαλεῖτο passe-vogue καὶ ὑφίστατο τὸν μεγαλύτερον κόπον ἢ οἱ ἐπίλοιποι συνερέται του, ὧν ὁ ἀμέσως μετ' αὐτὸν ὠνομάζετο postis, ὁ κατόπιν tercerot, ὁ κατόπιν quarterot, καὶ ὁ ἐπακολουθῶν quinterot· ἐκαλεῖτο δὲ τὸ μέρος τῆς κώπης, ὅπερ προσετρίβετο εἰς τὸν σκαλμὸν (τὸ ἄσκωμα, οἱονεὶ) καὶ ὅπερ ἐπροφυλάσσετο ἀπὸ ῥομβοειδῆ σιδηρᾶν πλάκα, *galaverne*, τὸ δὲ τμῆμα τῆς κώπης ἐφ' οὗ ἦσαν αἱ χειρολαβαὶ *girou*. Ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν, σημειοῦμεν ὅτι, τοῦ πηδαλίου μὴ ὄντος ἀκόμη γνωστοῦ, ἡ διακυβέρνησις τῶν σκαφῶν ἐγίνετο διὰ δύο πελωρίων κωπῶν, αἵτινες ἀφίνοντο ἡ μὲν ἀπὸ τὸ δεξιόν, ἡ δὲ ἀπὸ τὸ ἀριστερὸν ἰσχίον· οὕτως, ὁσάκις τὸ πλοῖον ἔπρεπε νὰ στραφῇ πρὸς τὴν μίαν πλευράν, ἐστρέφετο ἡ κώπη οἰακίσεως τῆς πλευρᾶς ταύτης, οὕτως ὥστε νὰ παρουσιάζῃ τὴν πλάτην της κάθετον εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ὕδατος· κατὰ τὸν Ἀθήναιον ἡ τεσσαρακοντήρης τοῦ Φιλοπάτορος ἔφερε τέσσαρας τοιαύτας, δύο ἑκατέρωθεν τῆς πρύμνης, κώπας οἰακίσεως. Ὅταν ἡ περίοδος τῆς γαλέρας ἤρχισεν ἐκλείπουσα, καὶ τῆς κώπης ἡ χρῆσις περιωρίζετο ὁλονὲν εἰς τὰ μεγάλα ἱστιοφόρα, εἴς τινα τῶν ὁποίων (εἰς κορβέττας καὶ μικρὰς φρεγάτας) διετηρήθη μέχρι τῆς ναυπηγίας ἀμφικινήτων (δι' ἀτμοῦ) τοιούτων, χρησιμεύουσα ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ, οἷα ἡ τῆς ἐπιβοηθήσεως τοῦ πλοίου πρὸς στροφὴν εἰς περίπτωσιν βεβιασμένης ἀναστροφῆς. Ἀπὸ τῆς ὁριστικῆς ὅμως ἐπικρατήσεως τοῦ ἀτμοῦ, περιωρίσθη ἡ χρῆσις τῆς κώπης μόνον εἰς τὰ μικρὰ ἱστιοφόρα ὡς βοηθητικοῦ καὶ εἰς τὰς λέμβους ὡς προωστῆρος· ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς τελευταίας ταύτας ἐγένετο ἀραιοτέρα ἀπὸ τῆς ναυπηγήσεως τῶν ἀτμακάτων καὶ κατόπιν τῶν βενζινακάτων, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς ἐλαττώσεως τῶν πορθμείων εἰς τοὺς λιμένας, εἰς οὓς τώρα οἱ μὲν ἐπιβάται δὲν διαπορθμεύονται, ἀλλ' ἐπιβιβάζονται εἰς τὰ πλευρισμένα πλοῖα διὰ τῶν διαβαθρῶν καὶ εἰς οὓς καὶ αὐταὶ αἱ φορτίδες δὲν ῥυμουλκοῦνται πλέον διὰ λέμβων, ἀλλὰ διὰ ῥυμουλκῶν μηχανοκινήτων. Τελευταία ἐμφάνισις τῆς κώπης, κινουμένης δι' ἀτμοῦ ὑπῆρξεν εἰς διαφόρους ἀποπείρας ἐπινοήσεως προωστήρων, ὧν ἐπέπλευσεν ἡ τῶν τροχῶν τῶν ἀτμοπλοίων.

Σ. Ε. Λ.

—[*Ὁπλομ.*] Τὸ ἕτερον τῶν δύο κυρίων μερῶν, ἐξ ὧν συνίσταται τὸ ξίφος ἢ ἡ σπάθη (*κώπη* καὶ *ἔλασμα*). Ἡ κώπη ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ φυλακτῆρος, τῆς λαβῆς, τοῦ σφαιρώματος καὶ τοῦ δακτυλοφύλακος,

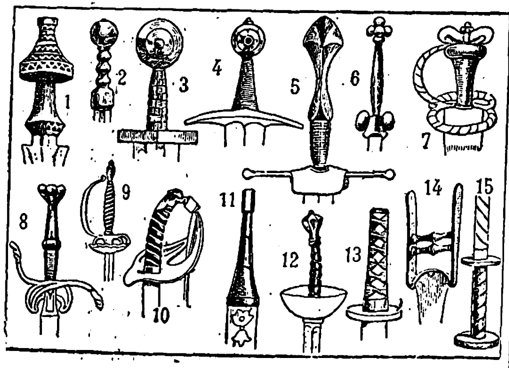

Διάφοροι τύποι κώπης.

[1=Γαλατικοῦ ξίφους. 2=Ῥωμαϊκῆς μαχαίρας 3 καὶ 4=Ξιφῶν ΙΓ' αἰῶνος 5=Ξίφους ΙΔ' αἰῶνος. 6=Ἐγχειριδίου ΙΣΤ' αἰῶνος. 7=Ξίφους μισθοφόρου ΙΣΤ' αἰῶνος. 8=Σπάθης ΙΖ' αἰῶνος. 9=Ξίφους ΙΗ' αἰῶνος. 10=Σπάθης καὶ ξίφους Κ' αἰῶνος. 11=Ἀραβικοῦ ξίφους. 12=Ξίφους μονομαχίας Κ' αἰῶνος. 13=Ἰαπωνικῆς σπάθης. 14=Ἰνδικῆς μαχαίρας (κουττάρ). 15=Πολεμικῆς σφύρας ΙΕ' αἰῶνος.]

μεταλλίνου καὶ καμπυλοειδοῦς, ὅστις χρησιμεύει διὰ τὴν σύνδεσιν τοῦ σφαιρώματος μετὰ τοῦ φυλακτῆρος, μετὰ τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ συνήθως ἓν τεμάχιον.

Τ. Ι. Κ.

κωπηλασία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κωπηλατεῖν, ἡ διὰ τῶν κωπῶν ὤθησις τοῦ πλοίου, κοιν. *κουπιάρισμα* ἢ *τράβηγμα τοῦ κουπιοῦ* καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὸ *κουπί*: «ἡ κωπηλασία εἶναι μέσον ἀσκήσεως καὶ ψυχαγωγίας»· (ἀρχ.) *ἐρεσία* καὶ *εἰρεσία* καὶ *ἐρετικὴ* (δηλ. τέχνη).

—[*Ναυτ.*] Τὸ διὰ καταλλήλων τῆς κώπης χειρισμῶν προωθεῖν τὸ πλοῖον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ «καὶ ὁ τρόπος καὶ ἡ τέχνη τοῦ κωπηλατεῖν» (*Παλάσκας*, Γαλλ. Ἑλλ. Λεξ. Ναυτ. ὅρ. εἰς λ. nage). Ἡ τέχνη τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος κωπηλατῶν προηγήθη τῆς γενέσεως τοῦ τρόπου τοῦ κωπηλατεῖν, ὁ ὁποῖος παραλλάσσει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς τὰ ναυτικὰ τῶν διαφόρων κρατῶν καὶ κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς, πάντως ὅμως συνίσταται εἰς τὴν ὡραιοτέραν καὶ ἐπιδεικτικῶς ἔρρυθμον τῶν ἀπὸ τῶν κανόνων τῆς τέχνης διδαγμάτων ἐμφάνισιν, καθ' ἣν ὅλαι αἱ κῶπαι (ἰδίως τῶν πολεμικῶν λέμβων, τῶν τῶν λεμβοδρομιῶν ἢ ψυχαγωγίας, ἀλλὰ καὶ τῶν μετὰ πολλῶν ἐρετῶν (ἁλιευτικῶν τρατῶν) κινοῦνται ὡς μία κώπη.

Ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ κωπήρους ναυτικοῦ τῶν ἀρχαίων ἐν ῥυθμῷ κωπηλασία («ὡς ὁ τῶν Ἑλλήνων νόμος», καθὼς τονίζει ὁ Στράβων) ὡδηγεῖτο ὑπὸ ῥυθμικῶν ἀναφωνήσεων τῶν κελευστῶν, συνοδευομένων ὑπὸ ῥυθμικῆς κινήσεως ῥαβδίου, ἐνίοτε δὲ διὰ τοῦ ἀπὸ δύο ῥυθμικῶς συμπληττομένων λίθων κτύπου καὶ ἄλλοτε δι' ᾄσματος ἐν χορῷ ὑπὸ τῶν κωπηλατῶν ᾀδομένου καὶ ὅπερ ἐπίσης «εἰρεσία» ἐκαλεῖτο· τὸν τρόπον τοῦτον ἀκολουθοῦν ἔτι καὶ νῦν οἱ τρατάρηδες ὅταν «βογκάρουν» ᾄδοντες καταλλήλου πρὸς τὴν ταχύτητα τῆς κωπηλασίας ῥυθμοῦ ᾆσμα, καὶ δὴ τὸ «Κάτω στὸ γιαλὸ—κάτω στὸ περιγιάλι». Παρὰ Ῥωμαίοις ἐπίσης ὁ hortator (ὁ κελευστὴς) ἔδιδε τὸν ῥυθμὸν τῆς εἰρεσίας, πλὴν ἀντὶ τοῦ ῥαβδίου ἐκράτει βούνευρον, τὸ ὁποῖον συρίζον κατεφέρετο ἀνηλεῶς ἐπὶ τῆς γυμνῆς τῶν ἐρετῶν πλάτης, εἰς τὴν παραμικροτέραν τοῦ ῥυθμοῦ τῆς κωπηλασίας διατάραξιν· εἰς τοὺς Ῥωμαίους δὲ ἀνήκει ἡ πατρότης τῆς ἐπινοήσεως τοῦ βαρβάρου τούτου τρόπου διατηρήσεως τοῦ ῥυθμοῦ τῆς κωπηλασίας, τρόπου ὅστις τοσοῦτον ἐγενικεύθη κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ἀλλὰ καὶ οἱ «ξανθοὶ ἄνθρωποι τοῦ Βορρᾶ», ὡς ἀπεκάλουν τοὺς Νορμαννοὺς ἐπιδρομεῖς, ἐκανόνιζον ῥυθμικώτατα τὴν κίνησιν τῶν ἑξήκοντα κωπῶν τῶν δρακάρ, τῶν σνεκὰρ καὶ τῶν σκέϊδ των, διὰ τῆς ἐμμελοῦς καὶ ἐν ῥυθμῷ ἐπιφωνήσεως «οὐώτάν», συλλαβίζοντες τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ των Ὀδὶν (Odin), ὡς τὸ ἐπρόφερον κατὰ τὴν παλαιὰν γερμανικὴν γλῶσσαν.

Ἡ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γαλέρας μεσουράνησις τοῦ κωπήρους ναυτικοῦ ἐσημείωσε καὶ τὸ ἀπόγειον τοῦ τε τρόπου καὶ τῆς τέχνης τῆς κωπηλασίας· δι' ὃ καὶ ὁ τρόπος τῆς κωπηλασίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι ἄξιος μνείας τινός: Δέκα ὀκτὼ χρόνοι σημαινόμενοι διὰ τῆς ἀργυρᾶς συρίκτρας τοῦ ἀρχικελευστοῦ (comita-real) καὶ ὑποσημαινόμενοι ὑπὸ τῶν δύο ἀργουζίνων του ἐκανόνιζον τὴν ἐν ῥυθμῷ ἔναρξιν τῆς βόγκ (vogue=κωπηλασίας). Τὸ ἐρετικὸν (βλ. λ. *κωπηλάται*) πρῶτον ὠρθοῦτο ἐπὶ τῶν ποδῶν του, ἀφῄρει διαδοχικῶς καὶ ἐν ῥυθμῷ τὸν ἐρυθρὸν σκοῦφον, τὸν ἐπενδύτην, τὸν ἐρυθρὸν χιτῶνα γυμνούμενον μέχρις ὀσφύος, ἐπανεκάθητο ἐπὶ τοῦ σέλματος, ἐτοποθέτει τὸν δεξιὸν πόδα ἐπὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ βάθρου, ὅπερ ἀπεκαλεῖτο pédague, ἔδραττε διὰ τῶν χειρῶν

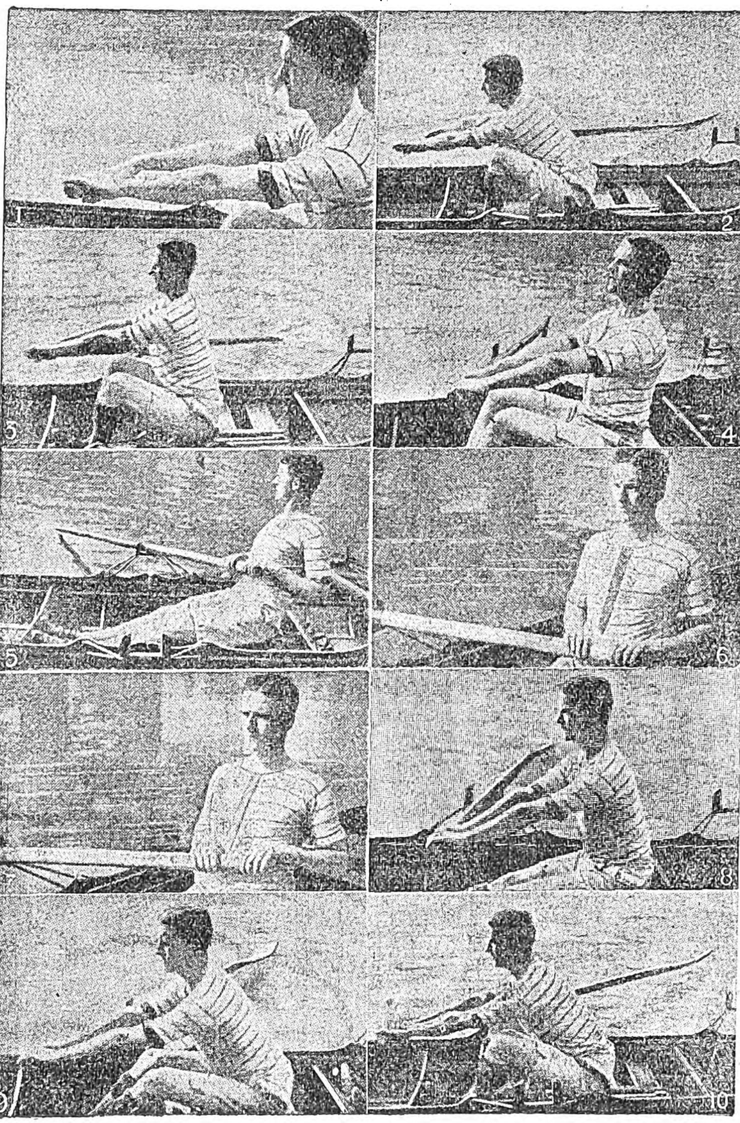

Τρόπος ἀγγλικῆς φιλάθλου κωπηλασίας εἰς κέλητα μεθ' ὁλκωτοῦ σέλματος.

[1=Θέσις τοῦ κορμοῦ, τῶν βραχιόνων καὶ τοῦ ἐγχειριδίου πρὸς ἔναρξιν τῆς κωπηλασίας.—2=Ἔναρξις.—3=Εὐθὺς μετὰ τὴν ἐμβάπτισιν τῆς κώπης.—4=Εἰς τὴν ἡμιαδρομὴν τοῦ κορμοῦ καὶ τοῦ σέλματος.—5=Πρὸς τὸ τέρμα τῆς διαδρομῆς.—6=Συσχετικὴ θέσις χειρῶν, ἐγχειριδίου καὶ κοιλίας ἅμα τῷ τέρματι τῆς διαδρομῆς.—7=Θέσις τῶν καρπῶν πρὸς πτέρωσιν τῆς πλάτης.—8=Μετὰ τὴν ἀνάδυσιν τῆς πλάτης καὶ κατακόρυφος θέσις τοῦ κορμοῦ ἐπανακλίνοντος πρὸς πρύμναν.—9=Ἀρχὴ τῆς κλίσεως.—10=Πέρας τῆς κλίσεως καὶ ἐπαναφορὰ τῆς πλάτης εἰς τὴν πρέπουσαν θέσιν διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς νέας κωπίας.]

τὰς manettes τῆς βαρυτάτης κώπης, ἐπάτει διὰ τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς ἐπὶ τοῦ προηγουμένου σέλματος, ὤθει τὸ σῶμα πρὸς πρύμναν, ἀνύψωνε τὸ ἐγχειρίδιον τῆς κώπης πρὸς τὰ ἐμπρὸς μὲ τεταμένους τοὺς βραχίονας καὶ ἐπανεκάθητο ἐπὶ τῶν σελμάτων σύρον τὰς κώπας μετὰ δυνάμεως πρὸς ἑαυτό, καὶ ο.κ.ἑ. Καὶ τὴν μὲν ῥυθμικὴν κίνησιν πασῶν τῶν κωπῶν ἔδιδε διὰ τῆς συρίκτρας του ὁ κελευστής, τὴν δὲ τοιαύτην εἰς ἑκάστην κώπην ἔδιδεν ὁ βογκ-ἀβὰν (vogue-avant), ὁ ἐρέτης δηλαδή, ὅστις ἐχειρίζετο τὸ ἐγχειρίδιον, κανονίζων τὴν κώπην του ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κινήσεων τῆς κώπης τοῦ ἐσπαλιὲ (espalier=ἐπικόπου), ὅταν ἡ γαλέρα ἔπλεε «πρόσω», καὶ ἐπὶ τῆς κώπης τοῦ conillier (=προκόπου), ὅταν ἡ γαλέρα ἀνεκρούετο. Ὑπὸ συνήθεις συνθήκας πλοῦ ἡ γαλέρα ἐκωπηλατεῖτο διὰ τοῦ τρίτου τοῦ τσιούρμου (τοῦ τῆς πρῴρας, τοῦ μέσου ἢ τῆς πρύμνης), τῶν δύο τρίτων αὐτοῦ ἀναπαυομένων· ὅταν ἔπλεε πρὸς ἀναγνώρισιν ἐχθροῦ, ἡ κωπηλασία ἐξετείνετο κατὰ σειρὰν κανονισμένην εἰς τὰ δύο τρίτα τοῦ πληρώματος, τοῦ τρίτου ἀναπαυομένου ἐν ἀναμονῇ διαταγῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν κωπηλασίαν, μὲ ἐπτερωμένας τὰς κώπας· ὅταν τέλος εἰσέπλεεν, ἐστολισμένη διὰ σημαιῶν, εἰς λιμένα, ἡ κωπηλασία ἦτο γενική, ὡς καὶ ὅταν ἐπέπλεε πρὸς σύρραξιν ἐναντίον πολεμίας γαλέρας, ὁπότε, πρὸς αὔξησιν τῆς ταχύτητος, δι' ἐπιταχύνσεως τοῦ ῥυθμοῦ τῆς κωπηλασίας ἐδίδετο τὸ κέλευμα arranga (=«ἔρειδε»)· κατὰ δὲ τὴν ναυμαχίαν, ἵνα μὴ αἱ ἐκ τοῦ ἀπὸ τῶν βουνεύρων πόνου κραυγαὶ καὶ αἱ ἀπὸ τῶν ἀλγηδόνων τῶν τραυμάτων οἰμωγαὶ διαταράσσουν τὸν ῥυθμὸν τῆς κωπηλασίας, ἐνέθετον εἰς τὸ στόμα τῶν ἐρετῶν, ἀπὸ πρίν, φελλὸν τετράγωνον, «tap» ὀνομαζόμενον, διαρκῶς δὲ διὰ λωρίων ἀπὸ τῶν ὤτων συγκρατούμενον. Ἡ ἐπικράτησις τοῦ ἱστιοφόρου κατήργησεν οὐσιαστικῶς τῷ 1760, τὸ κράτος τῆς γαλέρας καὶ ἡ κωπηλασία περιωρίσθη, διὰ τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, εἰς τὰς λέμβους τῶν πλοίων, ἐλαχίστας μεταλλαγὰς ὡς πρὸς τὸν τρόπον της ὑποστᾶσα ἔκτοτε καὶ ταύτας ὀφειλομένας εἰς τὴν ἑκασταχοῦ ἐλαφρῶς διάφορον «τέχνην τοῦ κωπηλατεῖν»· σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι καὶ διὰ τὸ ναυτικὸν τοῦ αὐτοῦ κράτους ἀκόμη, ὁ τρόπος τῆς κωπηλασίας ποικίλλει κατὰ τὸ εἶδος τῆς λέμβου, τὸ μέγεθός της καὶ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν διάταξιν τῶν κωπῶν της. Παρ' ἡμῖν, τόσον εἰς τὰς πολεμικὰς λέμβους ὅσον καὶ εἰς τὰς τῶν φιλάθλων ἐρετῶν, ὁ ῥυθμὸς τῆς κωπηλασίας κανονίζεται ὡς πρὸς τὸν ἐπίκοπον (ἀμφοτέρους τοὺς ἐπικόπους εἰς τὰς διπλοκώπους λέμβους, τοῦ δεξιοῦ τοιούτου ῥυθμίζοντος τὴν κίνησιν τῆς κώπης του ἀπὸ τὸν ἀριστερὸν ἐπίκοπον), εἰς ἐξαιρετικὰς δὲ περιπτώσεις, λ. χ. ἀγωνίσματα λεμβοδρομιῶν, ἀπὸ τὸν «χρόνον» ὃν δίδουν αἱ ἐν ῥυθμῷ πρὸς τὰ ἐμπρὸς κλίσεις τοῦ σώματος τοῦ ὀρθοῦ ἱσταμένου πηδαλιούχου, κἄποτε δὲ καὶ αἱ ἐπιφωνήσεις του. Εἶναι δὲ τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν τοιαύτην κωπηλασίαν κελεύματα (διὰ τὴν ἔννοιαν δὲ ἑκάστου παραπέμπομεν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους ἄρθρα) τὰ ἀκόλουθα, ἐκφωνούμενα ὑπὸ τοῦ πηδαλιουχοῦντος ἤ, μὴ ὄντος τοιούτου, ὑπὸ τοῦ λεμβάρχου: «ἄπωσον!» (κοιν. ἀβάρα!), «ἐπίλαβε» (δηλαδὴ τὴν κώπην, ἀπὸ

Digitized by Google

τοῦ ἐγχειριδίου της) «πτέρωσον!», «πρόσω!» ἢ «ἀνάκρουε!» (ἢ καὶ ἐν συνδυασμῷ «πρόσω δεξιᾷ. ἀνάκρουε ἀριστερᾷ», καὶ ἀντιστρόφως), «πτέρωσον» (αὐτό, πρὸς ἀπονομὴν τιμῆς, ἢ πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ταχύτητος τῆς λέμβου, καταφθανούσης προπλέουσάν τοιαύτην), «σχάζε!» (πρὸς ἔτι μείζονα ἐλάττωσιν ἢ καὶ πρὸς ὁλικὴν ἀνακοπὴν τῆς ταχύτητος), «ὄρθωσον!» (πρὸς ἀπόδοσιν τιμῶν εἰς ὑψηλὴν προσωπικότητα), καὶ «ἀπόθες!». Εἰς δὲ τὰς τράτας, αἵτινες διέσωσαν, πλὴν τῆς φυσιογνωμίας τοῦ σκάφους καὶ τὴν τοῦ τρόπου τῆς κωπηλασίας, τὰ αὐτὰ κελεύματα δίδονται ἐν τῇ κοινῇ γλώσσῃ, ἥτις εἶναι συνέχεια τῆς παραδόσεως τῆς γλώσσης τοῦ ναυτικοῦ τῶν γαλερῶν.

Ἡ ἐκμάθησις τῆς τέχνης τοῦ κωπηλατεῖν, συνισταμένη εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ μεγίστου ὠφελίμου ἔργου, ἀπὸ τῆς συνδυασμένης ἐνεργείας τῶν μυώνων τῶν ποδῶν, σκελῶν, κορμοῦ, βραχιόνων καὶ ὤμων, ὡς καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ κέντρου τοῦ βάρους τοῦ συγχρόνως ταλαντουμένου κορμοῦ, διέπεται μὲν ἀπὸ γενικούς τινας κανόνας, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἐπιτυγχάνεται καὶ ὑπὸ τὰς ὁδηγίας πεπειραμένου διδασκάλου. Πάντως, οἱ κανόνες οὗτοι δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ὡς ἀκολούθως, τοῦ κωπηλάτου θεωρουμένου καθημένου ἐπὶ τοῦ σέλματος μὲ μέτωπον πρὸς πρύμναν καὶ ἔχοντος τὴν κώπην του ἐπτερωμένην, ἣν δὲ κρατεῖ ἀπὸ τοῦ ἐγχειριδίου της, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται οὐχὶ αἱ παλάμαι, ἀλλ' οἱ τέσσαρες τῶν δακτύλων ἑκάστης χειρός, κάτωθεν δὲ οἱ ἀντίχειρες των, ἀπέχοντες δύο τρίτα σπιθαμῆς ἀπ' ἀλλήλων: Κλίνει ἐν πρώτοις τὸν κορμὸν ἐμπρὸς οἱονεὶ κύπτων πρὸς πρύμναν, διανοίγει τὰ γόνατα ἔχων τὰς πτέρνας ἀντερειδομένας ἐπὶ τῆς ἀστραγαλιᾶς τῆς λέμβου ἢ εἰδικοῦ ἀντερείσματος ἢ ὑποποδίου καὶ ἐκτείνει ἐλαφρῶς τινακτὰ τοὺς βραχίονας, ὅπως ἡ πλάτη ἔλθῃ ὅσον τὸ δυνατὸν πρὸς πρῷραν· οἱ καρποὶ δέον να ὦσιν ἐλαφρῶς κεκαμμένοι πρὸς τὰ κάτω, εἰς τρόπον ὥστε ἡ πλάτη τῆς κώπης εἰς τὴν τοιαύτην θέσιν της, νὰ μὴ εὑρεθῇ κάθετος εἰς τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἑτοίμη νὰ πλήξῃ, ἀλλὰ νὰ σχηματίζῃ μετὰ τῆς ἐπιφανείας του γωνίαν ἡμίσεος τῆς ὀρθῆς περίπου. Ὑψῶν τότε τὰς χεῖρας βυθίζει τὴν πλάτην εἰς τὸ ὕδωρ ὑπὸ γωνίαν καὶ ἀντερείδων τὰς πτέρνας του εἰς τὸ ὑποπόδιον, φέρει τὸν κορμὸν ἀποτόμως πρὸς πρῷραν, ἐπανακάμπτων συγχρόνως τοὺς καρποὺς πρὸς τὴν φυσικήν των θέσιν, ὅπως αὐξάνῃ ὁλονὲν τὴν γωνίαν τῆς πλάτης πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος καὶ ἐπιτύχῃ οὕτω προοδευτικῶς τὴν μεγίστην ἀπὸ τοῦ ὕδατος ἀντίστασιν. Ὅταν ὁ κορμὸς καταστῇ κατακόρυφος, ὁπότε καὶ ἡ πλάτη καθίσταται τοιαύτη ὡς π ὸς τὸ ὕδωρ, τότε παρεμβαίνει ἡ ἐνέργεια τῶν βραχιόνων, καμπτομένων τῶν ἀγκώνων κολλητὰ πρὸς τὸ σῶμα· τῆς κώπης ἑλκομένης οὕτω ὑπὸ δυνάμεως προερχομένης ἀπὸ τῶν μυῶν τῶν ὤμων καὶ μεταβιβαζομένης διὰ τῶν χειρῶν. Ἄρχεται τότε ἀπόνευσις τοῦ κορμοῦ πρὸς πρῷραν, κατὰ τέταρτον ὀρθῆς ἀπὸ τῆς κατακορύφου θέσεώς του, καθ' ἣν κίνησιν τὰ γόνατα συμπλησιάζουν ἄλληλα, τὰ δὲ σκέλη, ἀντερειδόμενα ἐπὶ τῆς ἀστραγαλιᾶς, ἀντωθοῦν τὸ σέλμα ὅταν δὲ ὁ ἐρέτης φθάσῃ τὸ μέγιστον τῆς πρὸς πρῷραν ὑποκλίσεώς του ($^1/_4$—$^1/_3$ τῆς ὀρθῆς), ἡ κάμψις τῶν βραχιόνων συναθροιζει εἰς τὴν ἕλξιν καὶ τὸ ἐγχειρίδιον ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ σῶμα τοῦ κωπηλάτου κατὰ τὸ ὕψος τοῦ διαφράγματος. Τὸ κατὰ τὴν κωπίαν κινητήριον ἔργον τῆς κώπης ἔχει πλέον περατωθῆ καὶ δὲν ἀπομένει ἢ ἡ ἐξαγωγή της ἀπὸ τοῦ ὕδατος πρὸς νέαν κωπίαν, ἐπιτυγχανομένη δι' ἀνακάμψεως τῶν καρπῶν πρὸς τὸ στῆθος, συνδυαζομένης πρὸς ἐλαφρὰν καταβίβασιν τοῦ ἐγχειριδίου, ὁπότε ἡ πλάτη ἀναδύεται τοῦ ὕδατος ὡς λεπὶς, ἀσήμαντον προκαλοῦσα παθητικὸν ἔργον. Ἄρχονται δὲ αἱ αὐταὶ φάσεις διὰ τὴν νέαν κωπίαν, τοῦ ἐρέτου ἐκτείνοντος πάλιν ζωηρῶς πρὸς πρύμναν τοὺς βραχίονας. Ἡ μεγίστη ἀπόδοσις τῆς κωπηλασίας ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ρυθμικῆς ἀλλὰ καὶ ὁμαλῆς, ἄνευ διακοπῶν ἢ τιναγμῶν, ἕλξεως τῶν κωπῶν (κοιν. ἀργὸ καὶ τραβηχτὸ κουπί). Εἰς τὰς πολεμικὰς ὅμως λέμβους καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἀνάγκη ἐπείγουσα, θυσιάζεται ἡ ἀρχὴ αὕτη χάριν τοῦ ὡραίου τῆς ἐμφανίσεως τῆς κωπηλασίας, ὡς λ. χ. εἰς τὴς ἀφθάστου γραφικότητος εἰρεσίαν τοῦ ποτὲ αὐστριακοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ. Τέλος, διὰ μὲν τὴν ἀνακοπὴν (στάσιμα) τοῦ δρόμου τῆς λέμβου, ὁ κωπηλάτης σχάζει, διὰ δὲ τὴν ἀνάκρουσιν αὐτῆς «ἀνακρούει» (λάμνει ἀνάποδα), ἐκτελῶν ἀντιθέτως τὰς διὰ τὴν πρόσω κινήσεις, πλὴν τῆς κλίσεως τοῦ κορμοῦ του πρὸς πρῷραν.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω στοιχειώδους περιγραφῆς προκύπτει ἀριδήλως ὅτι ἡ κωπηλασία εἶναι ἡ ὑγιεινοτέρα ἄσκησις, ὡς θέτουσα εἰς κίνησιν πάντας σχεδὸν τοὺς μῦς τοῦ σώματος καὶ δὴ τῶν ἄνω ἄκρων, ἀντισταθμίζουσα οὕτω τὴν ἐκ τῶν ἀναγκῶν τοῦ βίου ὑπέρμετρον κόπωσιν τῶν κάτω ἄκρων. Διὰ τοῦτο, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐξελίχθη ἡ κωπηλασία εἰς ἀθλητικὴν τῆς νεολαίας παιδιὰν καὶ κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ τὸ κατ' ἐξοχὴν ναυτικὸν ἀγώνισμα ὑπὸ τὴν προταγωγὴν διασήμων ἰατρῶν καὶ δὴ τοῦ Μπουσὰρ ἐν Γαλλίᾳ καὶ τοῦ Γουαίαρ (Warre) ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅστις τελευταῖος ἔδιδε πολυτίμους συμβουλὰς εἰς τοὺς ναυπηγούς, αἵτινες ἐκανόνιζον πολλὰς τεχνικὰς λεπτομερείας. Καὶ ἐν ἀρχῇ ἐδημιουργήθη ὁ κέλης, σταθερὰ ἔχων τὰ σέλματα ἐν ἀργῇ καὶ κώπας 15 ποδῶν (1829), ἀπὸ συνήθων σκαλμῶν ἐπὶ τοῦ κωπητῆρος, βραδύτερον δὲ τῶν σκαλμῶν τοποθετηθέντων πέραν αὐτοῦ ἐπὶ σκαλμωτῶν στηρίγγων, ἐδημιουργήθη τὸ «ἄουτ ρίγγερ» διεθνῶς ὀνομαζόμενον (out rigger) ἐφόλκιον τῶν φιλάθλων (τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ παρ' ἡμῖν ἐξώσκαλμος κέλης), αὐξηθέντος οὕτω τοῦ μοχλοβραχίονος τῆς δυνάμεως τῆς κώπης, ἧς τὸ μέγιστον μῆκος περιωρίσθη εἰς 12 $^3/_4$ πόδας (1876) οὗ μήκους τὰ $^7/_{25}$ ἦσαν πρὸς τὰ ἔξω, τὰ $^2/_{25}$ εἰς τὸν σκαλμὸν καὶ τὰ $^{16}/_{25}$ πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἐπηκολούθησεν ἡ ἐφαρμογὴ ὀλισθαινόντων κατὰ μῆκος τῆς σελίδος τῆς λέμβου σκαλμῶν, μὴ δοῦσα τὰ ὅσα ἀνεμένοντο ἀποτελέσματα, ἐπικρατησάσης τῆς ἐπινοήσεως τοῦ ὀλκωτοῦ σέλματος, ὅπερ ἐπινοήθεν εἰς Σικάγον τῷ 1857 καὶ γενικευθὲν ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις μέχρι τοῦ 1870, εἰσήχθη εἰς τὸ Ἡνωμένον Βασίλειον τῷ 1873, καὶ καθ' ὃ τὸ κάθισμα τοῦ κωπηλάτου μετακινεῖται καθ' ἑκάστην κωπίαν παλινδρομικῶς εἰς διαδρομὴν 0μ.,30 περίπου, αὐξάνον τὴν ἔκτασιν τῆς κώπης καὶ μὴ καταπονοῦν τὸν ἐρέτην· διὰ τῶν τοιούτων σελμάτων καὶ διὰ κωπῶν 12 ποδῶν, ἐπετεύχθη ἡ μεγίστη ἀπόδοσις τῆς λεμβοδρομίας (1919), τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κωπιῶν ὄντος ἐν ἀρχῇ 36, περιορισθέντος δὲ κατὰ τὴν διαδρομὴν εἰς 30 κατὰ λεπτόν. Ἐτροποποίουν δὲ καὶ τὸ σχῆμα τῶν περισάλων οἱ τῶν τοιούτων λέμβων ναυπηγοί, κατὰ τρόπον ὥστε ἡ μεταβολὴ τῆς κατὰ διαμήκη ἔννοιαν κλίσεως τῆς τρόπιδος, ἀπότοκος τῆς μεταβολῆς (λόγῳ τῆς κλίσεως τῶν κορμῶν τῶν κωπηλατῶν) τοῦ κέντρου τοῦ βάρους, νὰ παράγῃ παθητικὰ ἔργα ὅσον τὸ δυνατὸν μικρότερα. Ὑπάρχουν καὶ κέλητες φιλάθλων ὑπὸ ἑνὸς μόνον ἐρέτου ἐλαυνόμενοι, ὀνομαζόμενοι δὲ σκὶφ (skiff), καὶ εἰς οὓς ἑκατέρα τῶν χειρῶν τοῦ ἐρέτου κρατεῖ ἄνωθεν τὸ ἐγχειρίδιον διὰ μόνων τῶν δακτύλων, ἐνῷ ὁ ἀντίχειρ ἅπτεται αὐτοῦ οὐχὶ κάτωθεν, ἀλλὰ πλαγίως, καθ' ὃν τρόπον ἐλαύνει τὴν κώπην καὶ ὁ πορθμεύς, ὅταν μόνος αὐτὸς χειρίζεται ἀμφοτέρας τοῦ πορθμίου του τὰς κώπας. Τοιούτων τύπων λέμβους ἔσχε πρῶτος ὁ ἐν Πειραιεῖ «Ὅμιλος ἐρετῶν» καὶ κατόπιν ὁ ἐν Ν. Φαλήρῳ «Ναυτικὸς ὅμιλος».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἀλ. Κανελλοπούλου, «Ἐγχειρίδιον θωρακίτου» (Πειραιεὺς 1887). — Ἀλ. Σακελλαρίου, «Ἐγχειρίδιον ἀρμενιστοῦ» (1915).—Manuel de canotier (1845).—Le canotage en France (1858) —Jeux et exercices en plein air (1889). — «La Revue des Sports» (δισεβδομαδιαῖον περιοδικόν). —*Pitman*, «Rowing» (1903) — *Stewards*, «Records of Henley royal regata 1839—1902» (1903). — *Lehman*, The complete oarsman» (1908). — *Dr Warre*, «On the grammar of rowing» (1909). — *Pitman*, «The record of the University boat race» (1909). — *Cook*, «Rowing at Henley» (1919) καὶ «Henley races» (1919). — *Burne*, A text book of oarsmanship» (1925).— *Fairbairn*, «Notes on rowing», «The rowing almanac», ἐτησίως κυκλοφοροῦν ἡμερολόγιον. Σ. Ε. Λ.

— /*Ὑγιειν.*/ Ἡ *κωπηλασία* ἀποβαίνει ὑπέροχος ἄσκησις πάντων τῶν μυϊκῶν συστημάτων τοῦ κορμοῦ. Δι' αὐτῆς ἡ κυκλοφορία τελεῖται ζωηροτέρα, οἱ πνεύμονες πληροῦνται διὰ καθαροῦ ἀέρος, ἀσκοῦνται δὲ ἐκ παραλλήλου καὶ οἱ ἀναπνευστικοὶ μύες. Ἡ κατάχρησις τῆς κωπηλασίας ἐπιφέρει ὑπερκόπωσιν. Ἀντενδείκνυται εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ πνευμονικοῦ ἐμφυσήματος καὶ εἰς τοὺς καρδιακούς. Κ. Α. Τ

κωπηλάτημα (τό)· ἑκάστη ἕλξις τῆς κώπης ἐν τῷ ὕδατι (βλ. λ. *κωπία*).

κωπηλάτης (ὁ, θηλ. —*τις*, —*τιδος*· ὁ ἐλαύνων τὴν κώπην, αὐτὸς ποὺ τραβάει κουπί, ἀρχ. *ἐρέτης*: «κωπηλάτης δεξιόκωπος, — ἀριστερόκωπος».

—/*Ἐγκυκλ.*/ Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ σύνολον τῶν κωπηλατῶν ἀποτέλει τὸ *ἐρετικὸν* ἢ τὴν *εἰρεσίαν*, κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν τῶν γαλερῶν τὸ *τσιοῦρμο*, ὅστις ὅρος διετηρήθη ἕως σήμερον καὶ πρὸς καταδήλωσιν τοῦ συνόλου τῶν κωπηλατῶν τῆς, ἀπογόνου τῆς γαλέρας, *τράτας*. Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἐποχὴν οἱ κωπηλάται (οἵτινες ἦσαν ἐντόπιοι, σπανίως μισθοφόροι καὶ οὐδέποτε δοῦλοι) διῃροῦντο εἰς *θρανίτας*, εἰς *ζυγίτας* καὶ εἰς *θαλαμίτας*. Ἐκάθηντο δέ, κατὰ μὲν τοὺς θέλοντας τὰ κωπήλατα ἐκεῖνα πολεμικὰ ἔχοντα τὰς εἰρεσίας ὑπερκειμένας, οἱ μὲν θρανῖται εἰς τὸ ἄνω κατάστρωμα, οἱ ζυγῖται εἰς τὸ μέσον καὶ οἱ θαλαμῖται εἰς τὸ κάτω. Κατὰ δὲ τοὺς θέλοντας τὸ ἐρετικὸν ἅπαν ἐφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ καταστρώματος καὶ εἰς τρεῖς ὁμάδας διῃρημένους, οἱ θρανῖται ἐκωπηλάτουν ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς πρύμνης, οἱ ζυγῖται ἀπὸ τοῦ χαμηλοτέρου αὐτῆς μέσου τῆς νηὸς καὶ οἱ θαλαμῖται ἀπὸ τῆς ἔτι χαμηλοτέρας πρῴρας. Ὠφείλοντο δὲ πιθανῶς αἱ ὀνομασίαι αὗται εἰς τοὺς ὑπὸ τὸ κύριον κατάστρωμα χώρους, τοὺς ἀποκαλουμένους θαλάμους, εἰς τὴν ἕδραν τοῦ τριηράρχου, τὸν θρᾶνον, καὶ εἰς τὰ συνδέοντα τοὺς νομεῖς ζυγά. Τῶν γαλερῶν τὸ ἐρετικόν, εἰς μὲν τὰς τουρκικὰς ἀπετελεῖτο ἐξ αἰχμαλώτων Χριστιανῶν ἢ ἐκ Χριστιανῶν ἁρπαζομένων κατὰ τὰς πειρατικὰς ἐκείνων ἐπιδρομάς, εἰς δὲ τὰς τῶν Χριστιανῶν τῆς Δύσεως ἐκ τριῶν κατηγοριῶν: καταδίκων διὰ κοινὰ ἐγκλήματα ἢ αἱρετικῶν, δούλων ἀγοραζομένων ἀπὸ βερβερικὰς ἀγορὰς ἢ ἁρπαζομένων καὶ ἐθελοντῶν «μπενεβόλι» ἐκ τῆς ὑποστάθμης τῶν παραλίων πόλεων. Καὶ οἱ μὲν τῶν δύο πρώτων κατηγοριῶν ἐκάθηντο ἀνὰ ἓξ κατὰ κώπην, ἁλυσίδετοι ἀπὸ τοῦ ποδός, οἱ δὲ μπονεβόλι ἔφερον ἐλαφρότατα δεσμὰ ἢ καὶ ἀφίνοντο ἐλεύθεροι ἐντὸς τοῦ σκάφους, ὅταν δὲν ἐκωπηλατεῖτο τοῦτο· γενικῶς δὲ οἱ μπενεβόλι ἦσαν οἱ «βόγκ-ἀβὰν» ἑκάστης κώπης.

Εἰς τὰς συγχρόνους πολεμικὰς λέμβους διαιροῦνται οἱ κωπηλάται εἰς *δεξιοκώπους* καὶ *ἀριστεροκώπους*· καὶ οἱ μὲν τὰς δύο πρωραίας κώπας ἐλαύνοντες (τὴν μίαν εἰς τὰς ἁπλοκώπους λέμβους) ὀνομάζονται *πρόκωποι*, οἱ δὲ τὰς δύο πρυμναίας (μίαν εἰς τὰς ἁπλοκώπους λέμβους) *ἐπίκωποι*, οὗτοι δὲ εἶναι οἱ δίδοντες τῆς ἐρεσίας τὸν ρυθμόν. Ἀπὸ δὲ τῆς λέμβου, ἧς τὴν κωπηλασίαν εἶναι ὡρισμένοι, ὀνομάζονται οἱ κωπηλάται *πρωτολεμβῖται*, *δευτερολεμβῖται*, *φαλαινῖται*, *πακτωνῖται* κτλ. Σ. Ε. Λ.

κωπηλάτης (ὁ) (Copelatus) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δυτικιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *κωπηλάτης ὁ κηλιδωτὸς* (Copelatus maculatus), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, σῶμα εὐρύ, ᾠοειδές, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μὲ κεφαλὴν πεπλατυσμένην καὶ κεραίας λεπτὰς καὶ μᾶλλον βραχείας. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ὑπόλευκος καὶ ἐπὶ τῆς ράχεως φέρει τετραγωνικήν, ἀπολήγουσαν εἰς ἐπιμήκη, μελανὴν κηλῖδα. Δ. Ν. Π.

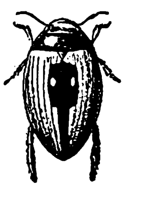

Κωπηλάτης ὁ κηλιδωτός.

κωπηλατικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν κωπηλάτην ἢ τὴν κωπηλασίαν.

κωπήλατος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ διὰ τῶν κωπῶν ἐλαυνόμενος, κινούμενος: «κωπήλατον σκάφος».

— /*Ἐγκυκλ.*/ Τοῦ *κωπηλάτου* σκάφους ἡ ἐμφάνισις ἀνατρέχει εἰς ἐποχὴν παναρχαίαν. Τοῦτο προκύπτει σαφῶς ἐξ ἀπεικονίσεως ἐπὶ ἀρχαίων ἀγγείων εὑρεθέντων ἐν Αἰγύπτῳ ἐντὸς τάφων ἀποδιδομένων εἰς τούς, Λίβυας τὴν καταγωγήν, πρώτους τῆς χώρας οἰκιστὰς καὶ χρονολογουμένων μεταξὺ τοῦ 5000 καὶ 6000 π. Χ. Ἐφ' ἑνὸς τῶν τοιούτων ἀγγείων, ἀπεικονίζοντος σκηνὴν ἐπὶ τοῦ Νείλου, παρίστανται ἀτέχνως (ἡ ἀρχαιοτάτη γνωστὴ ἀπεικόνισις πλοίου) μὲν ἀλλὰ λίαν παραστατικῶς δύο σκάφη κωπήλατα, πλέοντα πρὸς λιτανείαν καὶ ἱκανῶς μεγάλου μεγέθους, τοῦ ἑνὸς παρισταμένου ὡς ἔχοντος 58 ὅλας κώπας, ἀνὰ τρεῖς κώπας οἰακίσεως εἰς ἕκαστον ἰσχίον, ἄγκυραν κρεμαμένην ἀπὸ τῆς πρῴρας, ἅμα δὲ καὶ δύο θαλάμους ἐν τῷ μέσῳ. Φαίνεται ἄλλως τε ὁμοιάληθες ὅτι τοῦ κωπηλάτου πλοίου ἡ μορφὴ ἐπαγιώθη, ἀφ' ἧς ἡ σχεδία, ἥτις προωθεῖτο ἐν ἀρχῇ διὰ τῶν πληττουσῶν τὸ ὕδωρ χειρῶν τῶν ἐπιβατῶν της καὶ κατόπιν διὰ κλάδων, παρεχώρησεν ὁριστικῶς τὴν θέσιν της εἰς τὸ κοῖλον πλοῖον. Αἱ ἐν τῷ «καταλόγῳ τῶν νεῶν» (Ἰλιάς Β) ἀναφερόμεναι «μέλαιναι νῆες», δηλαδὴ τὰ «μεγάλου βυθίσματος πλοῖα», αἱ «ἀμφιέλισσαι νῆες» καὶ αἱ «γλαφυραὶ νέες» δὲν ἠδύναντο νὰ ὦσιν ἢ τέλεια κωπήλατα σκάφη καὶ διὰ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ἀνδρῶν, οὓς μετέφερον, καὶ διὰ τὸ μακρὸν τοῦ πλοῦ, ὃν διήνυσαν. Ἀντιθέτως δὲ πρὸς τὴν βραδέως ἐξελιχθεῖσαν τελειοποίησιν τοῦ ἱστίου, ἡ διὰ τῆς κώπης πρόωσις τῶν σκαφῶν ἔφθασεν ἐνωρίτατα εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς ἐξελίξεώς της· πρὸς ἐξήγησιν τούτου ἀρκεῖ νὰ σκεφθῇ τις ὅτι ἡ ψυχὴ τῆς κινήσεως τοῦ κωπηλάτου ἀναζητεῖται, ἔτι καὶ νῦν, ὡς καὶ τότε, εἰς τὴν μυϊκὴν τῶν ἐρετῶν δύναμιν· δι' ὃ καὶ ὁ ἐκ τῶν μεγίστων ναυτικῶν ἀρχαιολόγων Ζὶλλ ἀνενδοιάστως φρονεῖ ὅτι ἡ γαλέρα τοῦ ΙΖ αἰῶνος, ἡ σημειώσασα τὴν μεσουράνησιν τῆς τελειότητος τοῦ κωπηλάτου πλοίου, ἀποτελεῖ τὴν παράδοσιν τῶν κωπηλάτων πλοίων τῶν αἰγυπτιακῶν δυναστειῶν. Τὸ κράτος ἐν τούτοις τοῦ κωπήρους ναυτικοῦ θεωρεῖται ἔχον χρονικὴν ἀφετηρίαν τὴν 20ὴν ὀλυμπιάδα (600 π. Χ. περίπου), καθ' ἣν χρονολογεῖται, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἡ ὑπὸ τῶν Κορινθίων ναυπήγησις τῆς διήρους καὶ τῆς τριήρους, καίτοι ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν, ἃς ἐνήργησεν ὁ Austin Lagard εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐν Κουγιουντζὶκ (Νινευὴ) ἀνακτόρου τοῦ βασιλέως Σεναχερὶμπ προκύπτει, ἐκ συντρίμματος ἀναγλύφου διασώσαντος τὸ σχῆμα τοῦ πρωραίου μέρους πλοίου κωπηλάτου, ὅτι ἡ διήρης ἦτο γνωστὴ παρὰ Φοίνιξι τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ 750 π. Χ. Πάντως τὸ κωπήλατον σκάφος, ἐξελισσόμενον ὁλονὲν ἔκτοτε, ἐνεφάνισε τὴν πεντήρη ἐπὶ Διονυσίου τυράννου τῶν Συρακουσῶν (405 π. Χ.) καὶ ἄλλα ἔτι μεγαλύτερα (βλ. λ. *Ἀλεξανδρῖνος*), ὡς ἡ τεσσαρακοντήρης Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος, ἧς τὸ μῆκος τῆς κώπης τῶν θρανιτῶν ἐξικνεῖτο, κατὰ τὸν Ἀθήναιον (Ε, λζ), εἰς τριάκοντα ὀκτὼ πήχεις (17 μετρ. περίπου).

Πολὺ ἀπησχόλησε τοὺς εἰς τὴν ναυτικὴν ἀρχαιο-

Digitized by Google

λογίαν ἀσχολουμένους, ἡ πραγματικὴ παρ' ἀρχαίοις ἔννοια τῶν χαρακτηριζόντων τὰ κωπήλατα πλοῖα ὅρων, διήρης, τριήρης κτλ., εἰς οὐδὲν θετικὸν ἐν τούτοις καταλήξαντας, ἅτε διατυπωθεισῶν διαφόρων ἀντιλήψεων, αἱ ὁποῖαι ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν περιώνυμον καταστᾶσαν συζήτησιν, ἣν ἐν λεπτομερείᾳ καὶ ἀκριβείᾳ ἐκθέτει ὁ σοφὸς ἀρχαιολόγος Βενεδικτῖνος Dom Bernard de Montfaucon, ἐν τῷ περιωνύμῳ ἔργῳ του (τόμ. IV μέρος II «L'antiquité expliquée et représentée en figures» (Παρίσι 1719). Καὶ οἱ μέν, προεξαρχόντων τῶν de Chales καὶ Sanadon, θεωροῦν ὅτι ἡ ἀρι-

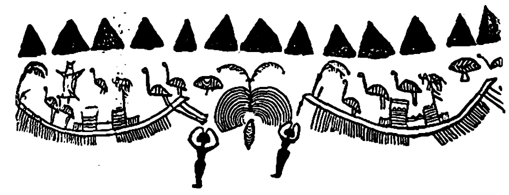

Ἡ ἀρχαιοτέρα γνωστὴ (6000 π. Χ.) ἀπεικόνισις πλοίων, διὰ γραφῆς ἐπὶ ἀγγείου τῆς Νινευῆ.

(Παρίστανται ἔχοντα πλείστας κώπας, 58 τὸ ἓν τούτων, καὶ τρεῖς ἀνὰ ἰσχίον κώπας οἰακίσεως. Τὰ μελανὰ τρίγωνα παριστῶσι τάχα λόφους ἐν ἀπόπτῳ καὶ παρὰ τὴν ὄχθην.)

θμοῦ δηλωτικὴ ῥίζα ἑκάστου τῶν ὅρων τούτων δηλοῖ ἀριθμὸν κωπῶν, λ. χ. τριήρης ἐσήμαινε πλοῖον ἔχον τρεῖς κώπας κατὰ πλευράν· τοῦτο ὅμως ἀποκρούεται καὶ ἐκ τοῦ ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ περιωνύμου ἀναγλύφου τῆς Ἀκροπόλεως, εἰκονίζοντος τριήρη ἔχουσαν τρεῖς ὑπερτιθεμένας σειρὰς κωπῶν καὶ ἐκ τῆς μνείας τοῦ Ξενοφῶντος, καθ' ἣν τινὲς τῶν τριήρεων τοῦ Κόνωνος εἶχον πλείονας τῆς μιᾶς σειρᾶς κωπῶν, καὶ ἐκ τῆς τοῦ Ἀρριανοῦ, τονίζοντος περὶ πλοίων τινῶν ὅτι αἱ ἄνω κῶπαι των ἤγγιζον τὴν θάλασσαν μακρότερον ἢ αἱ ἀμέσως κάτω αὐτῶν, πρὸ πάντων ὅμως ἐκ τῆς μνείας τοῦ Φωτίου ὡς πρὸς ὀκτήρη, ἔχουσαν ὀκτακοσίους ἐρέτας κατὰ πλευράν, ὁπότε, ἐὰν ἡ ὡς ἄνω δόξα ἠλήθευεν, ἑκατὸν κωπηλάται θὰ ἐχειρίζοντο τὴν αὐτὴν κώπην, τοῦθ'

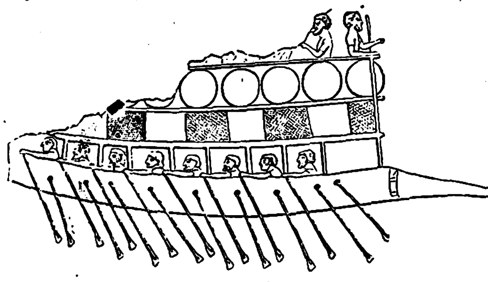

Διήρης φοινικικὴ (μόνον τὸ πρωραῖον της τμῆμα) ἐκ παραστάσεως ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῆς Νινευῆ.

ὅπερ λῆρος. Κατ' ἄλλους, ἐν οἷς ὁ Maugeraye, βασιζομένους εἰς τὰς ἀνωτέρω μαρτυρίας, ὁ ἀριθμὸς ἦτο δηλωτικὸς τῶν ὑπερτιθεμένων σειρῶν εἰρεσίας· ἀλλὰ καὶ τοῦτο καταπίπτει, μὴ οὔσης δυνατῆς τῆς τοιαύτης διαθέσεως τῶν σειρῶν, ὅταν ὁ ἀριθμός των εἶναι μείζων τοῦ πέντε. Ἄλλοι δέχονται τὴν γνώμην τοῦ Deslande καὶ τοῦ δεχομένου ταύτην ἐν μέρει Joly de Mazeroy· κατὰ τὸν πρῶτον, ἡ τριήρης εἶχε τρεῖς ὁμάδας κωπηλατῶν, κωπηλατούντων ἀπὸ τριῶν οἱονεὶ καταστρωμάτων, εὑρισκομένων εἰς διάφορον ὕψος ἀλλὰ καὶ μὴ ἐκτεινομένων καθ' ὅλον τοῦ σκάφους τὸ μῆκος καί, συνεπῶς, μὴ ὑπερτιθεμένων, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ χαμηλοτέρου ἐκωπηλάτουν οἱ θαλαμῖται, ἀπὸ τοῦ μεσαίου οἱ ζυγῖται καὶ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτέρου οἱ θρανῖται· κατὰ τὸν δεύτερον, οὐδὲν πλοῖον εἶχε πλείονας τῶν τριῶν σειρῶν, ἀλλ' αἱ σειραὶ δὲν ἐλογίζοντο καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ σκάφους, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ, τῶν πρωραίων σειρῶν οὐσῶν εἰς χαμηλότερον ὕψος ἢ αἱ ἀντί-

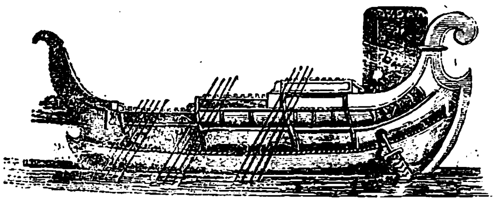

Διάθεσις τῶν κωπῶν εἰς τριήρη κατὰ Deslandes.

(Ἡ ἀριστερᾷ εἰς τὴν εἰκόνα ὁμὰς κωπῶν ἡ τῶν *θαλαμιτῶν*, ἡ μεσαία ἡ τῶν *ζυγιτῶν* καὶ ἡ δεξιᾷ τῶν *θρανιτῶν*.)

στοιχοι πρυμναῖαι σειραί. Οὕτως, ἡ τριήρης ἔδει νὰ εἶχε δύο σειρὰς κωπῶν εἰς τὸ πρωραῖον τμῆμα καὶ μίαν εἰς τὸ πρυμναῖον, ἡ πεντήρης δύο εἰς τὸ πρωραῖον καὶ τρεῖς εἰς τὸ πρυμναῖον κτλ. Ὁ λόγιος ἀρχηγὸς τῶν γαλερῶν Λουδοβίκου τοῦ ΙΣΤ' Barrus de la Penne ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀμειλικτοτέρων πολεμίων τῶν πολλῶν ὑπερκειμένων σειρῶν εἰρεσίας, ἀποδεικνύων μαθηματικῶς ὅτι ἡ ἀρχαία κωπηλασία ἦτο ἡ αὐτὴ ὡς ἐπὶ τῶν γαλερῶν, δηλαδὴ ὅτι τὴν αὐτὴν κώπην ἤλαυνον πολλοὶ ἐρέται καὶ ὧν ὁ ἀριθμὸς εἶναι τὸ πρῶτον ἑκάστου ὅρου τῶν ἀρχαίων συνθετικόν, λ. χ. τῆς πεντήρους ἑκάστη κώπη ἠλαύνετο ὑπὸ πέντε ἐρετῶν· ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς δόξης του ταύτης ἐξετέλεσεν ὡραίαν τῆς τεσσαρακοντήρους τοῦ Φιλοπάτορος ἀναπαράστασιν, ὑπομιμνήσκουσαν ὅμως καὶ τὴν δόξαν τοῦ Deslandes. Συνδυασμοὺς τῶν ἀνωτέρω ὑποθέσεων ἐπεχείρησαν οἱ Jean Scheffer, ὁ ἀββᾶς Fabretti, ὁ Ἰσαὰκ Vossius καὶ ἄλλοι. Ὁ ναύαρχος Thévenard καὶ ὁ Γάλλος ὑποπλοίαρχος Paccini (1844) δέχονται ὅτι ἡ διάταξις τῶν κωπῶν εἰς τὰ ἀρχαῖα κωπήλατα σκάφη ἦτο ὁμοία πρὸς τὴν ἐν ταῖς γαλέραις ἐνετικὴν «azenzile» λεγομένην καὶ καθ' ἣν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου, διατρήτου ἐκ θυρίδων, ἐξήρχοντο αἱ κῶπαι κατὰ τριάδας ἐξ ἑκάστης θυρίδος (βλ. λ. *γαλέρα*) ἢ καὶ κατὰ μεγαλυτέρας ὁμάδας τῶν σελμάτων τῶν κωπηλατῶν τεθειμένων λοξῶς, ὥστε νὰ μὴ παρακωλύωνται ἀμοιβαίως αἱ κινήσεις των. Εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν σύγχυσιν, πιθανωτέρα εἶναι ἡ γνώμη τοῦ ἀρχαιολόγου Jal καὶ τοῦ ναυάρχου Serre, θεωρούντων ὅτι οὐδέποτε ἐναυπηγήθη πλοῖον ἔχον περισσοτέρας τῶν πέντε σειρὰς εἰρεσίας καὶ ὅτι ἡ κλιμακωτὴ διάθεσις τῶν καθισμάτων ἐν τῷ σκάφει, εἴτε κατὰ μῆκος τῶν τοίχων αὐτοῦ, εἴτε εγκαρσίως κατὰ τὸ πλάτος, παρέ-

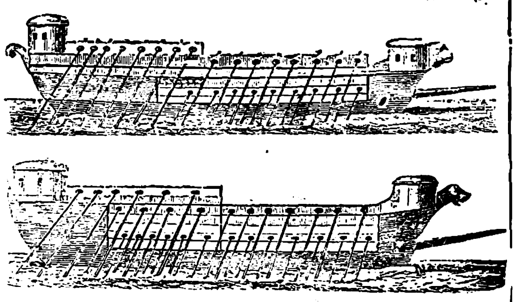

Ἡ κατὰ Maizeroy διάθεσις τῶν κωπῶν εἰς τὰς τριήρεις καὶ τὰς πεντήρεις.

χουν λύσιν πιθανοφανῆ. Τὸ ρωμαϊκὸν κωπήλατον σκάφος ἦτο συνδυασμὸς τῶν καρχηδονικοῦ, ἑλληνικοῦ καὶ βραδύτερον λυβιρνικοῦ τύπων, μεθ' οὓς, μετὰ τὸν διχασμὸν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, προέκυψαν οἱ τύποι τοῦ δρόμωνος, τοῦ χελανδίου, τῆς παμφυλίδος, ἀποτελέσαντες νέαν φάσιν τοῦ κωπηλάτου σκάφους ἐπὶ βυζαντινῆς ἐποχῆς. Τὴν αὐτὴν δὲ ἐποχὴν ἐγένοντο γνωστὰ καὶ τὰ μεσημβρινὰ πλάτη καὶ τὰ κωπήλατα σκάφη τῶν βορείων ἐπιδρομέων (βλ. *δρακὰρ* καὶ *βίκιγκς*). Ἡ ἐμφάνισις τῆς ἀλλαχοῦ περιγραφείσης ἤδη γαλέρας ἀφῆκε νέαν ἐποχὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐξελίξεως τοῦ κωπηλάτου πλοίου, ἀλλὰ καὶ τὴν μεσουράνησιν τῆς τελειότητος αὐτοῦ, τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐνετοῦ Μπρεσσάνο ναυπηγήσεως τῆς γαλεάτσας σημανά-

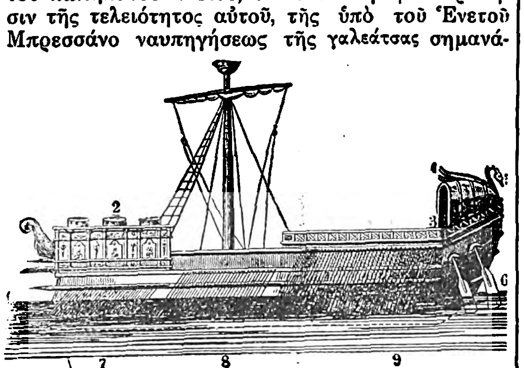

Ἡ κατὰ τὸν Barras de la Penne ἀναπαράστασις τῆς τεσσαρακοντήρους τοῦ Φιλοπάτορος.

(1 ἔμβολον—2 πύργος—3 θρόνος—4 ἄφλαστα—5 δακτύλιος—6 κῶπαι οἰακίσεως—7 κῶπαι θαλαμιτῶν—8 κῶπαι ζυγιτῶν—9 κῶπαι θρανιτῶν.)

σης τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ἱστίου ὡς κυρίου μέσου προώσεως τῶν πολεμικῶν καὶ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων (βλ. λ. *ἱστιοφόρον*). Ταννῦν τὸ κωπήλατον ναυτικὸν δὲν ἐκπροσωπεῖται παρὰ ἀπὸ τὰς λέμβους, τὰ πορθμεῖα καὶ τὰς ἁλιευτικὰς τράτας, αἵτινες καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς εἰρεσίας των διετήρησαν πιστὰ τῶν γαλερῶν τὴν παράδοσιν, τελευταῖα ὑποτυπώδη δείγματα τῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ ἐκλιπόντος κωπήρους ναυτικοῦ. Σ. Ε. Λ.

κωπηλατῶ (*—έω*) εἶμαι κωπηλάτης, ἐλαύνω τὴν κώπην, κοιν. *τραβῶ κουπί*, ἄλλως *λάμνω*, ἀρχ. *ἐρέσσω*.

κωπήρειος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό) ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Κώπηρ Cowper, βλ. *Κάουπερ*), ὁ ἀπὸ τοῦ Κώπηρ ὠνομασμένος: «κωπήρειοι ἀδένες».

—κωπήρειοι ἀδένες (*Ἀνατομ.*). Οὗτοι, δύο ὄντες, κεῖνται ὄπισθεν τοῦ βολβοῦ τῆς οὐρήθρας (βλ. *βολβουρηθραῖοι ἀδένες*). Ι. Π.

—κωπήρειος περιτονία (*Ἀνατομ.*) βλ. λ. *κρεμαστήριος περιτονία*.

κωπήρης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ διὰ κωπῶν ὡπλισμένος, ἐφωδιασμένος, ὁ κινούμενος διὰ κωπῶν, κωπήλατος.

κωπηρῖτις (ἡ) (Cowperite) (*Ἰατρ.*). Ἐπιπλοκὴ τῆς βλεννορροίας, ὀφειλομένη εἰς ἐπέκτασιν τοῦ γονοκόκκου εἰς τοὺς ἀδένας τοῦ Cowper. Αἱ ὑπέρμετροι κοπώσεις, αἱ βίαιαι ἀσκήσεις, γενετήσιοι καταχρήσεις χρησιμεύουσιν ὡς προκλητικὸν αἴτιον ταύτης. Κλινικῶς χαρακτηρίζεται ὑπὸ ἐπωδύνου διογκώσεως μετ' αἰσθήσεως τάσεως τοῦ δέρματος ἑτέρωθεν ἢ ἑκατέρωθεν τῆς ῥαφῆς τοῦ περινέου. Ὁ πόνος ἐπιτείνεται κατὰ τὸ τέλος τῆς οὐρήσεως, τὴν ἀφόδευσιν καὶ ἐν γένει εἰς πᾶσαν κίνησιν ἀντανακλῶσαν ἐπὶ τοῦ περινέου. Ἡ διεύθυνσις καὶ τὸ σχῆμα τῆς φλεγμονώδους διογκώσεως εἶναι χαρακτηριστική. Τὸ μὲν σχῆμα αὐτῆς εἶναι τριγωνικόν, ἡ δὲ διεύθυνσις λοξὴ ἐκ τῶν πρόσω καὶ ἔσω πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἔξω. Συνήθως ὑπάρχει πυρετικὴ κίνησις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔντονος. Ἡ ἐξέλιξις εἶναι ἀνώμαλος. Ἄλλοτε μὲν ἐπέρχεται ἐντὸς 10—15 ἡμερῶν διάλυσις τῆς φλεγμονῆς, ὅτε παραμένει σκληρία εἰς τὸ βάθος, διαρκοῦσα ἄλλοτε ἄλλον χρόνον. Ἄλλοτε ἐπέρχονται διαδοχικαὶ ὑποτροπαὶ καὶ ἄλλοτε, τὸ καὶ σπανιώτερον, καταλήγει εἰς διαπύησιν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει οἱ πόνοι καθίστανται ἔντονοι, ὡς καὶ ὁ πυρετός. Ἀναφαίνονται φρίκια καὶ δυσουρία. Τὸ ἀπόστημα καταλιπόμενον εἰς ἑαυτὸ ἢ ῥήγνυται πρὸς τὴν οὐρήθραν, ὁπότε τὸ πύον ἐξέρχεται διὰ ταύτης, ἢ προβάλλει πρὸς τὸ δέρμα, ὅτε ἀνοίγει διέξοδον δι' αὐτοῦ καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ συνήθως καταλείπεται συρίγγιον. Θεραπεία: Κατὰ τὴν περίοδον τῆς φλεγμονῆς ἀνάπαυσις, κύστις πάγου, πρωτεϊνοθεραπεία διὰ γάλακτος, ἡ ἐμβολιοθεραπεία ἀντιγονοκοκκική. Ἐν περιπτώσει δὲ ἀποστήματος διάνοιξις, ἢ διὰ τῆς οὐρήθρας, ἢ διὰ τοῦ περινέου, ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως.

κωπητήρ, *—ῆρος* (ὁ) (κοιν. *κουπαστή*, γαλλ. le plat-bord, ἀγγλ. gunwall) (*Ναυτ.*). Τὸ περιτόναιον τῶν λέμβων. Ἡ συνέχουσα τοὺς τοίχους τῆς λέμβου, κατὰ μῆκος καὶ ἄνωθεν τῶν ἄκρων τῶν ἐγκοιλίων, πλατεῖα ἐπηγκενίς. Σ. Ε. Λ.

κωπία (ἡ) (κοιν. ἡ *κουπιά*, γαλλ. coup d'aviron). Μία πλήρης διαδρομὴ τῆς κώπης, ἀπὸ τῆς ἐμβαπτίσεως τῆς πλάτης της εἰς τὸ ὕδωρ μέχρι τῆς ἀναδύσεώς της. Λέγεται καὶ *κωπηλάτημα*. Κατ' ἐπέκτασιν καὶ τὸ μηχανικὸν ἔργον, ὅπερ τοιαύτη διαδρομὴ ἀποδίδει. Εἰς τὴν κοινὴν ναυτικὴν γλῶσσαν χρησιμεύει ὁ ἀντίστοιχος ὅρος καὶ ὡς δηλωτικὸς μετρικῆς μονάδος ἀποστάσεως κατὰ χονδροειδῆ προσέγγισιν ἀπὸ κωπηλάτου καὶ δὴ ἁλιευτικοῦ ἐφολκίου ἐκτιμωμένων. Σ. Ε. Λ.

Κώπιαι (Copiae) (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). Ρωμαϊκὴ μετονομασία τῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀρχαίας ἑλληνικῆς πόλεως *Θούριοι* (βλ. λ.).

κωπίον (τό)· ὑποκορ. τοῦ κώπη, μικρὰ κώπη, μικρὸ κουπί.

—(*Ναυτ.*) Τὰ *κωπία* (κοιν. τὰ *φτερά*, γαλλ. les aubes ἢ les palettes, ἀγγλ. the float-boards ἢ paddles) εἶναι πλατεῖαι, παχεῖαι καὶ λίαν ἀνθεκτικαὶ σανίδες, αἵτινες προσαρμοζόμεναι εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ πτερωτοῦ τροχοῦ τῶν τροχηλάτων ἀτμοπλοίων προωθοῦν ταῦτα διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ ὕδατος ἀντιστάσεως, ἥτις ἐξεδηλοῦτο ἐπὶ τῶν κωπίων κατὰ τὴν περιστροφὴν τοῦ τροχοῦ. Ἐν ἀρχῇ τὰ κωπία ἦσαν σταθερὰ ἐπὶ τῶν τροχῶν καὶ κατὰ τὴν προέκτασιν τῶν ἀκτίνων του. Τελειοποιηθέντων τῶν τροχῶν, τὰ κωπία ἐγένοντο παρανεύοντα ἵνα, λαμβάνοντα εἰδικὴν κίνησιν ἀπὸ ἐκκέντρου, πλήττουν μὲν ὑπὸ μεγίστην γωνίαν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης πρὸς ἀπόδοσιν μεγίστου ὠφελίμου ἔργου, ἀναδύωνται ὅμως ὑπὸ μικρὰν γωνίαν πρὸς ἐκδήλωσιν τοῦ ὀλιγωτέρου δυνατοῦ παθητικοῦ ἔργου. Τοιαῦτα δὲ εἶναι, ἔτι καὶ νῦν, τὰ κωπία τῶν τροχηλάτων ποταμοπλοίων ἢ τῶν ἀτμοπλοίων τῶν κλειστῶν θαλασσῶν. Τὸ κωπίον τῶν τροχῶν ὑπῆρξε τὸ μηχανικὸν μέσον προώσεως εἰς ὃ ἐστράφησαν οἱ ἐφευρεταὶ οἱ τὸ πρῶτον χρησιμοποιήσαντες τὸν ἀτμὸν πρὸς κίνησιν τῶν πλοίων (βλ. λ. *ἀτμόπλοιον*). Ἐν τούτοις ἡ ἐπινόησις τοῦ μετὰ κωπίων τροχοῦ φαίνεται ἀρχαιοτάτη, τοῦ Slevechius περιγράφοντος λιβυρνίδα μετὰ τριῶν κατὰ πλευρὰν τροχῶν, ἐχόντων κωπία καὶ στρεφομένων πρὸς πρόωσιν διὰ βοῶν ἐζευγμένων ἔνδον ἢ διὰ στιβαρῶν ἀνδρῶν. Σ. Ε. Λ.

—(*Μηχανολ.*) *Κωπία* καλοῦνται κατ' ἐπέκτασιν καὶ τὰ τὴν ἀντίθετον λειτουργίαν ἐκτελοῦντα πτερύγια τῶν ὑδροτροχῶν (ὑδρομύλων κτλ.), ἅτινα πληττόμενα ὑπὸ τοῦ κινουμένου ὕδατος ἐξαναγκάζουν τὸν τροχὸν εἰς κίνησιν. Ἐνίοτε καλοῦνται κωπία καὶ τὰ πτερύγια τῶν ὑδροστροβίλων δράσεως, συστήματος Pelton. Γ. Θ. Κ.

Κωρχάλιος (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). Ποταμός τις τῆς Βοιωτίας, ἀγνώστου ἀκριβῶς θέσεως. Εἶναι γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Κάραλις* καὶ *Κουράλιος*. —Π.

Digitized by Google

Κώρζον (Curzon), *Γεώργιος-Ναθαναήλ*, μαρκήσιος καὶ κόμης τοῦ *Κέντλεστον*. Ἄγγλος πολιτικὸς (1859—1925). Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ Ἦτον καὶ τὸ κολλέγιον Μπελλιὸλ τῆς Ὀξφόρδης. Τῷ 1885 διωρίσθη ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ, τῷ δὲ 1886 ἐξελέγη βουλευτὴς τοῦ Σάουθπορτ. Διετέλεσεν ὑφυπουργὸς τῶν Ἰνδιῶν (1891—1892) καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν (1895—1898). Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε ταξιδεύσει ἀνὰ τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν, τὴν Περσίαν, τὸ Ἀφγανιστάν, τὸ Σιάμ, τὴν Ἰνδοκίναν καὶ τὴν Κορέαν καὶ ἐδημοσίευσε διάφορα ἔργα, περιγράφοντα τὴν κεντρικὴν καὶ ἀνατολικὴν Ἀσίαν, καθὼς καὶ τὰ συνεχῆ πρὸς τὰς χώρας ταύτας πολιτικὰ προβλήματα. Τῷ 1899 διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς τῶν Ἰνδιῶν. Διαφωνήσας μετὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου λόρδου Κίτσενερ, παρῃτήθη τῷ 1904. Τῷ 1909—1910 διεδραμάτισε σπουδαῖον ρόλον, ὑπερασπίσας τὴν βουλὴν τῶν Λόρδων κατὰ τῶν φιλελευθέρων. Μετ' ἄλλων συντηρητικῶν ἡγετῶν συμμετέσχεν εἰς τὴν κυβέρνησιν συνασπισμοῦ τοῦ Ἄσκουϊθ τὸ θέρος τοῦ 1915, ὡς λόρδος σφραγιδοφύλαξ, ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του δὲ ταύτην εἰσήγαγε τὸ νομοσχέδιον, δι' οὗ συνιστᾶτο τὸ νέον ὑπουργεῖον Πυρομαχικῶν ὑπὸ τὸν Λόϋδ Τζώρτζ. Τὸν Μάϊον τοῦ 1916 ἀπεδέχθη τὴν προεδρίαν τῆς Ἀεροπορικῆς ἀμύνης καὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐγένετο μόνιμον μέλος τῆς κοινοβουλευτικῆς πολεμικῆς ἐπιτροπῆς. Ὅτε ὁ Λόϋδ Τζώρτζ ἐσχημάτισε κυβέρνησιν, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1916, ὁ Κώρζον κατέστη ἡγέτης τῶν συντηρητικῶν ἐν τῇ βουλῇ τῶν Λόρδων μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ λόρδου προέδρου. Μετὰ τὴν συνδιάσκεψιν τῶν Παρισίων ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, διαδεχθεὶς τὸν Μπάλφουρ. Ὅταν ἡ κυβέρνησις συνασπισμοῦ ἔπεσεν (Ὀκτώβριον 1922), ὁ Κώρζον διετήρησε τὸ χαρτοφυλάκιον τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ τῶν κυβερνήσεων τοῦ Μπόναρ Λῶ καὶ τοῦ Μπάλντουϊν. Κατὰ τὸ ἐπακολουθῆσαν δεκαπεντάμηνον ἐπραγματεύθη ἀκανθωδέστατα διὰ τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν προβλήματα, ἡ δὲ πολιτεία του ἐγένετο συχνάκις ἀντικείμενον ζωηρῶν ἐπιθέσεων. Προσεπάθησε νὰ βελτιώσῃ τὰς σχέσεις τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῶν ἐθνικοφρόνων Τούρκων, οἱ ὁποῖοι, ἀψηφοῦντες τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν, ἀπώθησαν διὰ τῶν ὅπλων τοὺς Ἕλληνας ἐκ τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Προήδρευσε τῆς διασκέψεως τῆς Λωζάννης τὸν χειμῶνα τοῦ 1922—1923, προσπαθῶν νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῶν Τούρκων ἱκανοποιητικὸν διακανονισμόν. Ἐν τέλει, μὲ τὴν δήλωσιν ὅτι ἐπανάληψις τῶν ἐχθροπραξιῶν δὲν θὰ ἦτο ἀνεκτὴ ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ἐπετράπη εἰς τὴν Τουρκίαν νὰ κρατήσῃ ὅ,τι ἐπανακατέλαβε καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἡ κυριωτέρα ἐν τούτοις ἀπασχόλησις τοῦ λόρδου Κώρζον ἦσαν αἱ σχέσεις Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας. Ὁ Γάλλος πρωθυπουργὸς Πουανκαρέ, παρὰ τὰς ἀγγλικὰς διαμαρτυρίας, ἀπεδύθη τὸν χειμῶνα τοῦ 1923—1924 εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρούρ, ὅπως ἐκβιάσῃ τὴν Γερμανίαν εἰς καταβολὴν τῶν ἐπανορθώσεων. Ἡ πίεσις ἐνετάθη, συνοδευομένη καὶ ὑπὸ τῆς δημιουργίας ὑπὸ τῶν Γάλλων χωριστικοῦ κινήματος ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Ρήνου. Ὁ λόρδος Κώρζον ἀπεκήρυξε τὴν πολιτικὴν ἐκείνην τῆς Γαλλίας καὶ ἐκάλεσε τὴν Γερμανίαν νὰ ὑποβάλῃ τὰς προτάσεις της. Ἐν τέλει ἡ Γαλλία καὶ τὸ Βέλγιον ἐπείσθησαν, ὅπως ἀνατεθῇ τὸ ζήτημα εἰς ἐπιτροπὴν ἐμπειρογνωμόνων, διορισθησομένην ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐπανορθώσεων. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἐξειλίχθη, ἐπὶ Ράμσεϋ Μακντόναλδ, εἰς τὴν ἐπιτροπὴν Ντόουζ, ἐκ τῶν ἀποφάσεων τῆς ὁποίας χρονολογεῖται ἡ βελτίωσις τῶν εὐρωπαϊκῶν σχέσεων. Δ. Σ. Δ.

Γεώργιος Κώρζον.

Κωρίσκον (Corioco) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς ἐν Κιλικίᾳ πόλεως *Κώρυκος* (βλ. λ.).

Κώρραμ (Kurram) [*Γεωγρ.*]. —1) Ποταμὸς τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς Μεθοριακῆς ἐπαρχίας, πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων Σουλεϊμὰν ἐν Ἀφγανιστὰν καὶ ἑνούμενος μετὰ τοῦ Ἰνδοῦ. Ἔχει μῆκος 335 χλμ. καὶ δέχεται πολλοὺς παραποτάμους, ἐξ ὧν κυριώτερος εἶναι ὁ Τότσι. Ἡ ἄνω κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ εἶναι μεγάλης στρατηγικῆς σπουδαιότητος. —2) Χώρα τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν πρὸς δυσμὰς τῆς ΒΔ. Μεθοριακῆς ἐπαρχίας. Ἔμβαδὸν 3.575 τ. χλμ. Κάτ. 98.700. Ἡ χώρα προσηρτήθη εἰς τὴν Βρεττανικὴν αὐτοκρατορίαν τῷ 1892. Ἕδρα τοῦ ἁρμοστοῦ εἶναι τὸ Παρατσινὰρ ἐν τῇ ἄνω κοιλάδι τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. Δ. Σ. Δ.

Κωρρουὰ (Caurroy), *Φραγκῖσκος-Εὐστάθιος*. Γάλλος μουσικὸς (1549—1609). Δεχθεὶς τὸ ἱερατικὸν σχῆμα ὑπηρέτησεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. Ἀφῆκεν ἄριστον ὄνομα ὡς συνθέτης ἐκκλησιαστικῶν κυρίως ἔργων (πενταφώνων προσευχῶν, ρέκβιεμ, ψαλμῶν, ὕμνων κ. λ. π.). Γ. Σ.

Κῶρτις (Curtis), *Γεώργιος-Γουλιέλμος*. Ἀμερικανὸς λόγιος (1824—1892). Τῷ 1858 ἐγένετο συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Βῆμα» καὶ ἐξέδωκε τὸ ἀκόλουθον ἔτος ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Σημειώσεις ἑνὸς χότζα ἐκ τοῦ Νείλου». Συνειργάζετο εἰς τὰ περιοδικὰ «Putnam's Magazine» καὶ «Harper's Mouthly», γράφων διαφόρους μελέτας, ἐξ ὧν γνωστότεραι εἶναι «Τὰ χαρτιὰ τοῦ Πετεφρῆ» (1853), σάτιρα τῆς τότε κοινωνίας, «Πρὺ καὶ ἐγὼ» (1856), αἰσθηματική, τρυφερὰ καὶ οὑμοριστικὴ μελέτη τῆς ζωῆς. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς προεδρικὰς ἐκλογὰς τοῦ ἔτους 1856. Τῷ 1863 διωρίσθη πολιτικὸς διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος «Harper's Weekly», συντελέσας ὅσον οὐδεὶς ἄλλος δημοσιογράφος εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς κοινῆς γνώμης. Ὡς συνεργάτης τοῦ μηνιαίου περιοδικοῦ «Harper's Monthly», ἔγραψε συντόμους κριτικὰς ἐπὶ κοινωνικῶν καὶ φιλολογικῶν θεμάτων μετὰ γλαφυροῦ καὶ εὐτραπέλου ὕφους. Αἱ ὑπηρεσίαι του πρὸς τὸ ρεπουμπλικανικὸν κόμμα ἦσαν τόσαι, ὥστε πολλαὶ ὑψηλαὶ θέσεις προσεφέρθησαν εἰς αὐτόν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ θέσις τοῦ πρεσβευτοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ. Ὁ Κῶρτις ὅμως ἀπέρριψε ταύτας. Τῷ 1871 διωρίσθη διὰ προεδρικοῦ διατάγματος πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς πολιτικῆς ὑπηρεσίας. Λ. Α.

—**Κῶρτις** (Curtis), *Γεώργιος-Τίκνωρ*. Ἀμερικανὸς νομομαθὴς (1812—1894). Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ ἐν Χάρβαρντ καὶ ἤρξατο ἀσκῶν τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα τῷ 1836. Ὁ Κῶρτις ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν ἱστοριογραφίαν, εἶναι δὲ γνωστὸς κυρίως ἐκ τοῦ ἔργου του «The Constitutional History of the United States from their Declaration of Independence to the close of the Civil War» (2 τόμ., 1889—1896). Τὴν ἱστορίαν ταύτην ἤρξατο συγγράφων ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Δανιὴλ Ουέμπστερ, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεδέετο στενότατα. Ἐπίσης συνέγραψε τὸν «Βίον τοῦ Δανιὴλ Ουέμπστερ», ἔργον ἀποτελοῦν τὴν σπουδαιοτέραν βιογραφίαν τοῦ πολιτικοῦ ἐκείνου. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Rights and Duties of Merchant Leamen» (1841), «Equites Precedents» (1850), «Creation or Evolution» (1887) καὶ τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα «Ἰωάννης Τσέϊμπερς» (1889). Δ. Σ. Δ.

Κώρτνεϋ (Courtney), *Γουλιέλμος-Λεονάρδος*. Ἄγγλος δημοσιογράφος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1850. Τῷ 1890 ἀποφοιτήσας τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης διωρίσθη εἰς τὸ συντακτικὸν προσωπικὸν τοῦ «Ἡμερησίου Τηλεγράφου», τοῦ ὁποίου ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἦτο φιλολογικὸς διευθυντὴς καὶ θεατρικὸς κριτικός. Ἀπὸ τοῦ 1894 ἦτο διευθυντὴς καὶ ἐκδότης τῆς «Δεκαπενθημέρου Ἐπιθεωρήσεως». Συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Μελέται ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας» (1882), «Βίος τοῦ Ἰωάννου Στούαρτ Μὶλλ» (1889), «Κὶτ Μάρλοου», δρᾶμα εἰς ἐλεύθερον στίχον, παρασταθὲν τῷ 1893 ἀπὸ τοῦ θεάτρου τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ἐν Λονδίνῳ, «Ἡ βίβλος τοῦ λόγου» (1907), «Ἡ Καινὴ Διαθήκη τοῦ λογίου» (1915), «Παλαιὰ πορίσματα καὶ νέα παραδείγματα» (1918), «Ἡ ὥρα ποὺ περνᾷ» (1925). Τῷ 1924 ἀπεσύρθη ἐκ τῆς ἐν τῷ «Ἡμερησίῳ Τηλεγράφῳ» θέσεώς του. Λ. Α.

Κώρτοπ (Courthope), *Γουλιέλμος-Ἰωάννης*. Ἄγγλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1842 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1917. Τῷ 1859 ἐξέδωκε ποιητικὴν συλλογὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ludibria Lunae» (1869). Ταύτην ἠκολούθησεν ἡ σημαντικὴ ποιητικὴ συλλογή του «Παράδεισος τῶν πτηνῶν». Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Ὁ βίος τοῦ Ἄντισον» (1882), «Ἱστορία τῆς ἀγγλικῆς ποιήσεως» (1895), «Ζωὴ εἰς τὴν ποίησιν» (1901), «Προοδευτικὴ κίνησις ἐν τῇ ἀγγλικῇ λογοτεχνίᾳ» (1885). Ἀπὸ τοῦ 1895—1901 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ποιητικῆς ἐν Ὀξφόρδῃ. Τῷ 1887 διωρίσθη ἐν τῇ κυβερνητικῇ ὑπηρεσίᾳ, προαχθεὶς τῷ 1892 εἰς πρῶτον διοικητήν. Μετὰ τὸν θάνατόν του (1917) ἐξεδόθη συλλογὴ ποιημάτων του τῷ 1920 φέρουσα τὸν τίτλον «Ἐπαρχιακὴ πόλις καὶ ἄλλα ποιήματα» μετὰ βιογραφίας ὑπὸ A. O. Prichard. Λ. Α.

Κῶρυ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον ἐπίσημον τῆς «ἔσω τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς» (*Πτολεμ.* Ζ, α, 11, ἔκδ. *Nobbe*), προέχον ἀπὸ τῆς παραλίας τῆς Πανδίονος χώρας (Madura) καὶ ἀντικείμενον εἰς τὴν ἐσχατιὰν τῆς Ταπροβάνης (Κεϋλάνης) νήσου, τὴν ὀνομαζομένην Βόρειον. Μὴ γνωρίζοντες νῦν ἄλλου ἀκρωτηρίου, ἀντικρύζοντος τὴν Β. ἄκραν τῆς Κεϋλάνης, ταυτίζουσι πλεῖστοι τὸ Κῶρυ πρὸς τὸ ἀκρωτήριον Kalimere, Β.ΒΑ. κέρας τοῦ κολπίζοντος διέκπλου Πῶλκ (Palk strait). Τοῦτο ἐν τούτοις ἀντιτίθεται πρὸς ἄλλην τοῦ Πτολεμαίου εἴδησιν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς «Γεωγραφικῆς ὑφηγήσεώς» του (Α, ιγ, 1), καθ' ἣν «ἀπὸ τοῦ μετὰ τὸν Κολχικὸν κόλπον ἀκρωτηρίου, ὃ καλεῖται Κῶρυ, τὸν Ἀργαρικὸν κόλπον φησὶ διαδέχεσθαι», δεδομένου ὅτι ὁ κόλπος τῆς Μαναὰρ δὲν χωρίζεται ἀπὸ τοῦ κολπίζοντος διέκπλου τοῦ Πῶλκ (Ἀργαρικὸς κόλπος) διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου Καλιμέρε, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐν τῷ γεννᾶσθαι, ὑπὸ τῆς κοραλλιογενοῦς ἐπεξεργασίας, ἰσθμοῦ, ὃν ἀποτελεῖ τὸ περιεργότατον κομβολόγιον τῆς νήσου Παμπὰν τῶν σκοπέλων Ἄνταμ Μπρῆτζ καὶ τῆς νήσου Μαναάρ, ὅστις δὲ θὰ ἑνώσῃ τελειωτικῶς, κἄποτε, τὸ Ἰνδοστὰν πρὸς τὴν Κεϋλάνην· ὥστε τὸ Κῶρυ πρέπει νὰ ἦτό τις πρὸς δυσμὰς τῆς νήσου Παμπὰν χθαμαλὴ ἀπόφυσις τοῦ Ἰνδοστάν, πιθανῶς ἡ Ραμανὰν-Κὸρ (περίπου εἰς πλάτ. 9°18' Β., μῆκ. 79° 13' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 828: Cape Comorin to Coconada), ὡς δέχεται ὁ L. Müller (Graec. Geogr. Min., ἔκδ *Didot* τόμ. 3, χάρτ. 14). Εἴς τινα ἀρχαῖα χειρόγραφα φέρεται καὶ ὡς *Καλλιγικὸν* ἄκρον. Ἀναφέρει δὲ ἀλλαχοῦ (Ζ, α, 96) ὁ Πτολεμαῖος καὶ νῆσον *Κῶρυ*, κειμένην ἐν τῷ Ἀργαρικῷ κόλπῳ, ἥτις δὲν δύναται νὰ ᾖ ἄλλη ἀπὸ τὴν *Παμπὰν* (Pamban: πλάτ. 9° 1/4 Β., μῆκ. 79° 1/4 Ἀν.), ἑνουμένην ἤδη σιδηροδρομικῶς πρὸς τὸ Ἰνδοστάν. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Κωρύγαζα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς ἔσω τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λιαρούνδων καὶ ἐγγύτατα τοῦ ποταμοῦ (*Πτολεμ.* Ζ, β, 14, ἔκδ. *Nobbe*). Ταυτότης ἄγνωστος. Σ. Ε. Λ.

κωρυκαιΐδαι (οἱ) (Corycaeidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια μαλακοστράκων (βλ. *κορυκαιΐδαι*).

Κωρυκαῖοι (οἱ). Οἱ εἰς τὸν Κώρυκον οἰκοῦντες. Κατ' ἐπέκτασιν, λόγῳ τῶν πειρατειῶν ἃς ἐνήργουν οἱ Κωρυκαῖοι, τοῦ τε Κωρύκου τῆς Ἰωνίας καὶ τοῦ τῆς Κιλικίας «διὰ τὴν εὐπορίαν τῆς τε ναυπηγησίμου ὕλης καὶ τῶν λιμένων καὶ ἐρυμάτων καὶ ὑποδυτηρίων» (*Στράβ.* ΙΔ, 671 καὶ 644), κωρυκαῖος ἦτο ἰσοδύναμον τοῦ πειρατής, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐπὶ σκευωρίᾳ ὠτακουστοῦντος (βλ. λ. *Κώρυκος* Ἰωνίας). Σ. Ε. Λ.

— [*Παιδαγ.*] Εἰς τὰ σχολεῖα τοῦ μεσαίωνος *κωρυκαῖοι* (corycaei) ἐκαλοῦντο οἱ ὑπὸ τῶν διδασκάλων ἐκλεγόμενοι ἐκ τῶν μαθητῶν κατάσκοποι, μυστικοὶ φύλακες καὶ καταδόται τῶν συμμαθητῶν των. Σ. Μ. Κ.

Κωρυκεία, καὶ ***Κωρυκία*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*] ἑτέρα ὀνομασία τῶν τοπωνυμιῶν *Κώρυκος* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Κωρύκειαι *νῆσοι* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ζεῦγος νήσων ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Πλινίου (IV, 20 § 61). Εἶναι αἱ σύγχρονοι *Γραμποῦσα* καὶ *Ἄγρια Γραμποῦσα* πρὸς Β. καὶ Δ. τοῦ ἀκρωτηρίου Μποῦζα (βλ. λ. *Κώρυκος* Κρήτης), κείμεναι κατὰ τὴν ἀτενίζουσαν τὸ Ταίναρον ἐσχατιὰν τῆς Κρήτης. Σ. Ε. Λ.

Κωρύκειον *ἄντρον* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Ὀνομαστὸν παρ' ἀρχαίοις σπήλαιον ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ, κατὰ τὴν ΝΔ. αὐτοῦ πλευράν, ἄνωθεν τῆς λίμνης τοῦ Λιβαδίου εἰς ὕψ. 1420 μ., ταυτιζόμενον πρὸς τὸ σημερινὸν *Σαρανταύλι* ἢ *Σαραύλι*· τοῦτο ὀνομάζεται οὕτως ἀπὸ τοῦ ἐπιχωριάζοντος νῦν μύθου ὅτι ἔχει 40 αἰθούσας (αὐλάς) ἢ ὅτι ἀκούεται ἐν αὐτῷ ἐπανειλημμένως ὁ ἦχος αὐλοῦ. Ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τῆς *Κωρυκ(ε)ίας* νύμφης, μεθ' ἧς ὁ Ἀπόλλων διήρχετο ἐνταῦθα ὀργιώδεις ἡμέρας, ἦτο δὲ ἀφιερωμένον εἰς τὸν Πᾶνα καὶ τὰς Κωρυκίας ἢ Κωρυκίδας Νύμφας (Βάκχας), ὡς δεικνύει καὶ ἐπὶ τοῦ ἔξωθεν βράχου κεχαραγμένη ἐπιγραφή. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐθεωρεῖτο τὸ μεγαλύτερον τῶν γνωστῶν τότε σπηλαίων, ἀνώτερον τῶν σπηλαίων Στεύνου, Θεμισωνίου καὶ Ὑλῶν Μαγνησίας, ἡ εἰς αὐτὸ ἄνοδος ἦτο ἔκτοτε δυνατὴ καὶ δι' ἵππων καὶ ἡμιόνων, ἐφωτίζετο δὲ ἐπαρκῶς ὡς καὶ σήμερον. Παρίσταται ἐπὶ νομισμάτων τῶν Δελφῶν μετὰ τοῦ Πανὸς πρὸ τῆς εἰσόδου. Ἐν αὐτῷ τῷ 480 π. Χ. κατέφυγον οἱ κάτοικοι τῶν Δελφῶν πρὸ τῶν ἐπερχομένων Περσῶν, κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς ἀνεξαρτησίας ἐχρησίμευσεν ὡς καταφύγιον τῶν κλεφτῶν· αὐτόθι ἐγκατεστάθη ἐπὶ τετραετίαν (1821—1825) ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος μεθ' ὅλης τῆς οἰκογενείας του. Σήμερον ἐπὶ τὸ Κωρύκειον ἄντρον εἶναι σπουδαιότατον ἀπὸ ἀπόψεως τουρισμοῦ. Ἡ εἰς αὐτὸ ἄνοδος ἀπὸ Δελφῶν γίνεται διὰ τῆς γραμμῆς Καστρὶ-Κακὴ Σκάλα-πηγὴ Κρόκη-πηγὴ Ὀβριὰ εἰς 3 ὥρας, ἀπὸ Ἀραχώβης δὲ διὰ τῶν Ἀραχωβίτικων Καλυβίων, ἀπεχόντων 1 ὥραν ἀπὸ Ἀραχώβης καὶ 1 ἀπὸ τοῦ ἄντρου· ἡ ἀπ' αὐτοῦ ἄνοδος εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Παρνασσοῦ (Λιάκουρα, ὑψόμ. 2457 μ.) γίνεται συνήθως διὰ τῆς γραμμῆς Κάτω καὶ Ἄνω Πρόντσουλη-Ἀλαφοκαρόντη-Κιλάρια-Νεραϊδόλακκος εἰς 5—6 ὥρας. Τὸ σπήλαιον ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν θαλάμων, οἵτινες γέμουν ὡραίων σταλακτιτῶν ἐξ αὐτῶν, ὑψουμένων περὶ τὰ 8—12 μέτρα, ὁ μὲν πρῶτος ἔχει μῆκος περίπου 60 μέτρων καὶ ὁ δεύτερος 30 μέτρων. Παρ' ἀρχαίοις ἦτο γνωστὸν καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Δελφικὸν ἄντρον* καὶ *Βακχικὸν σπήλαιον*. —2) Σπήλαιον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Κιλικίᾳ (βλ. λ. *Κώρυκος* 2). Π. Ν. Π.

—**Κωρύκειον**, καὶ ***Κωρύκιον*** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἑτέρα ἀρχαία ὀνομασία τῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἀκρῶν εἰς ἃς ἀπέληγον αἱ βουνώδεις χερσονησίζουσαι προβολαὶ *Κώρυκοι* (βλ. λ. *Κώρυκος*). Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

κωρυκεῖον (τό)· ἀρχ., ὁ τόπος ὅπου εἶναι ἀνηρτημένος ὁ κώρυκος, ὅπου τελεῖται ἡ κωρυκομαχία.

κωρυκομαχία (ἡ). Τὸ πρὸς κώρυκον γυμνάζεσθαι. Ἦτο δ' ὁ κώρυκος μέγας δερμάτινος σάκκος ἢ ἀσκός, πεπληρωμένος ἄμμου ἢ κεγχραμίδων (σπόρων σύκου) ἢ καὶ ἀλεύρου, ἐξηρτημένος δὲ διὰ στερεοῦ σχοινίου ἐκ τῆς ὀροφῆς ἰδίας αἰθούσης τῆς ἀρχαίας παλαίστρας καὶ τοῦ γυμνασίου, ὃν οἱ ἀσκούμενοι διὰ κτυπημάτων τῆς χειρός, γυμνῆς ἢ περιβεβλημένης διὰ τῆς σφαίρας (χειροκτίου), ἀνετίνασσον ἔνθεν κἀκεῖθεν. Τουτέστι δὲν ἦτο ὅλως ἀνόμοιος πρὸς τὸ ἀγγλικὸν quintain. Ἡ περιγραφὴ αὐτοῦ κεῖται παρ' Ἀντύλλῳ (ἐν Medici Gr. σελ. 124). Παρὰ Ρωμαίοις ἐκαλεῖτο *pugilatorius*. Ἡ *κωρυκομαχία* (*Ἱπποκρ.* 364.16, 372.39, 374.3) ἢ *κωρυκοβολία* (*Ἀρετ. π.* Αἰτ. Χρον. Παθ. 2.13) ἦτο κοινοτάτη ἄσκησις διὰ τὴν προπόνησιν τῶν πυγμάχων. Ἀλλ' ἦτο καὶ ἀνταγωνιστικὴ ἄσκησις, ὁσάκις ὁ γυμναζόμενος ἐτίθετο πρὸ τοῦ κωρύκου, ἰσχυρῶς αἰωρουμένου, καὶ ἐδέχετο κτυπήματα ἐπὶ τοῦ σώματος, τὰ ὁποῖα τὸν ἀνέτρεπον πολλάκις· ἢ ὁσάκις δύο ἀντίπαλοι, ἑκατέρωθεν ἱστάμενοι, προσεπάθουν διὰ τοῦ πληττομένου κωρύκου ν' ἀνατρέψουν ἀλλήλους. Τὸ «πρὸς κώρυκον γυμνάζεσθαι» ἔλαβε σὺν τῷ χρόνῳ καὶ παροιμιώδη ἔννοιαν, λεγόμενον ἐπὶ τῶν ματαιοπονούντων ἢ σκιαμαχούντων. Σ. Γ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Κωρυκομαχία.
[Παράστασις ἐπὶ τῆς κίστεω τῶν Γκότση.]

Κώρυκος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. —1) Ἀρσενικῶς, ὄρος τῆς Ἰωνίας πλησίον τῆς Τέω καὶ τῶν Ἐρυθρῶν, ἀρχαιότατα ὀνομαζόμενον οὕτω (*Ὁμηρ.* Ὕμν. Α' 39, *Ἑκαταῖος παρὰ Στεφ. Βυζαντ.* ἔκδ. Βερολ. 401, 23, *Θουκυδ.* Η, ιδ'). Ἀποτελοῦν συνέχειαν τοῦ ὄρους Μπὸζ Νταγ (ἀρχ. Μίμας) τῆς χερσονήσου τῶν Ἐρυθρῶν (νῦν Καράμπουρνα), ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ τῶν Δ. τοῦ ὅρμου τοῦ Γκιοὺλ-Μπαχτσέ, ἀφῖνον δὲ πρὸς Δ. τὴν ἐνδόχωραν τῶν Ἀλατσάτων ἐμφανίζεται δικόρυφον, τῆς μὲν (600 μ.) πρὸς τὸ μέσον του, τῆς δὲ ἀποτελούσης γνώρισμα ἐνδιαφέρον τοὺς παραπλέοντας (560 μ.) κατὰ τὸν πρὸς τὴν θάλασσαν τερματισμόν του, ὅπου ἐμφανίζεται χερσονησῶδες καὶ ἀπολῆγον εἰς τὸ *Κωρύκειον ἄκρον* ἢ *Κώρυκος ἄκρον*· τὸ ἀκρωτήριον δὲ τοῦτο (πλάτ. 38° 03' 30" Β., μῆκ. 26°36'45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: island of Khios and gulf of Smyrna), ὀνομάζεται σήμερον εἴτε ὑπὸ τὴν ἐλάχιστα παραφθαρεῖσαν διὰ παρετυμολογίας ὀνομασίαν *Κάβο Κόρακας*, εἴτε ὑπὸ τὴν ὡς καὶ ἐπὶ Πτολεμαίου (πρβλ. ἔκδ. Didot II 896. 9 καὶ ὡς κατωτ.) *Κάβο Κούρκας*, καὶ σχηματίζει ἀμφιδύμως πρὸς Δ. μὲν τὸν ὅρμον *Καβάκι* ἢ *Καλαμάκι* (ἀρχ. *λιμὴν Ἐρυθρᾶς*), πρὸς Ἀν. δὲ τὸν λιμένα *Βρωμολιμνιῶνας* (ἀρχ. *Κασύστης*), ἀλλὰ καὶ τὸ δυσμικὸν κέρας τοῦ κόλπου τοῦ *Σιγαζὶκ* (ἀρχ. τῆς *Τέω*). Ὁ παράπλους τῆς χερσονησώδους προβολῆς τοῦ Κωρύκου ὑπῆρξε λίαν ἐπικίνδυνος, λόγῳ τῶν εἰς τὰς «ἀγκάλας» ἐλλοχευόντων τὴν διέλευσιν πλοίων Κωρυκαίων πειρατῶν. Ὑπῆρχε δὲ ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου καὶ «ἄντρον Κωρύκειον», ἐπωνύμως τοῦ τοῦ Παρνασσοῦ, τὸ ὁποῖον οἱ Μικρασιᾶται, κατὰ τὴν παράδοσίν των, ἐθεώρουν ὡς ἐκεῖνο εἰς ὃ «τεχθῆναι τὴν Ἡροφίλην, Θεοδώρου δὲ ἐπιχωρίου ποιμένος καὶ νύμφης παῖδα εἶναι» (*Παυσ.*, Φωκικὰ Ι, ιβ, 7, ἔκδ. Teubner II, 294) —2) Θηλυκῶς. Πόλισμα ὀχυρὸν τῆς Τραχείας Κιλικίας, βορείως τῆς ἐκβολῆς Καλυκάδνου, μεταξὺ Σόλων καὶ Κορακησίου Καλοῦ (Σταδ. Μεγ. Θαλ. 173, *Πτολ.* Ε, η, 4, ἔκδ. Nobbe) ἔχον λιμένα. Εἰς 20 σταδίους (3 ½ χιλιόμ.) ἀπὸ τῆς ἄκρας ὑπῆρχε τὸ Κωρύκειον ἄντρον, λεκανοπέδιον περίκλειστον ὑπὸ πετρίνης ὀφρύος ὑψηλῆς καὶ οὗ τὸ ἔδαφος, καίτοι ἀνώμαλον καὶ πετρῶδες, ἦτο «μεστὸν θαμνώδους ὕλης ἀειθαλοῦς τε καὶ ἡμέρου», ἐνῷ μεταξὺ τῶν θάμνων δαψιλὴς ἐφύετο ἡ ζαφορὰ (κρόκος). Ἀλλὰ καὶ σπήλαιον ὑπῆρχεν ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ, ὅπερ Στέφανος ὁ Βυζάντιος (ἔκδ. Βερολ. 401, 19) περιγράφει «ὡς ἄντρον νυμφῶν, ἀξιάγαστον θαῦμα», ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναβλύζει ἄφθονος κρυσταλλώδους ὕδατος πηγή, ἥτις μετεβάλλετο εἰς ποταμόν, σχεδὸν ἀμέσως ἐξαφανιζόμενον ὑποχθονίως καὶ ἀναφαινόμενον ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκβολῆς του (*Στράβ.* ΙΔ, 67)· ὀνομάζεται δὲ τοῦτο τανῦν Σεϊτανλάν. Ὑπὸ τὴν περὶ τὴν Κώρυκον ἔκτασιν, ἐν Ἀρέμοις, ἐμυθεύετο ὡς κατακείμενος Τυφὼν ὁ Γίγας ὑπὸ τοῦ Διὸς κεραυνωθεὶς (Ἰλ. Β, 782 ἤ, κατ' ἄλλην ἔκδοσιν τοῦ μύθου (*Πινδ.* Πύθ. Α, 32. *Αἰσχ.* Προμ. Δεσμ. 356 καὶ 371), ὡς ἐκεῖ γεννηθείς, ὁπόθεν ὁ Ζεὺς τὸν ἐξεδίωξεν εἰς Σικελίαν, σωρεύσας ἐπ' αὐτοῦ τὴν Αἴτναν, ἥτις ἐξερεύγετο τῆς πνοῆς του τὰς φλόγας. Προσέκειτο δὲ εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Κωρύκου Ἐλαιοῦσα ἡ νῆσος (ἡ σύγχρονος Ἀγιάς). Παρὰ Πτολεμαίῳ (Didot II. 869.9) φέρεται καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *Κούρκας*, ὅπως τανῦν ὀνομάζεται καὶ τῆς Ἰωνίας ὁ Κώρυκος καὶ *Κούρκουρος*. Πάντως ἡ ὀνομασία της Κώρυκος διετηρήθη καὶ τὸν Μεσαίωνα (*Ἱεροκλ.* Συνέκδ.), ἐλάχιστα οὖσα ἄλλωστε παρεφθαρμένη καὶ τανῦν (βλ. λ. *Κοργκός*). —3) Ἀρχαία ὀνομασία (ἀρσενικῶς· ἄλλως, *Κωρυκία*) χερσονήσου τῆς Κρήτης, τερματιζούσης πρὸς ΒΔ. τὴν μεγαλόνησον (*Στεφ. Βυζ.* 402, 8. *Plin.* IV, 20, 21) καὶ ἀποτελούσης τὸ Δ. κέρας τοῦ *Μυρτίλλου* κόλπου (τανῦν *Κισάμου*). Ὁ Στράβων τὴν ὀνομάζει ποῦ μὲν *Κίμαρον* (Ι, 474—475), ποῦ δὲ *Κώρυκον* (Η 363), ἐκτιμῶν δὲ τὴν ἀπὸ Ταινάρου ἀπόστασίν της εἰς 700 σταδίους (τῶν 600 κατὰ μοῖραν πλάτους) εὑρίσκεται ἐν ἀξιοθαυμάστῳ ἀκριβείᾳ (70 μίλ. ναυτ.). Ἐν τῷ Σταδιασμῷ τῆς Μεγ. θαλάσσης φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα «Τρητός· ἀκρωτήριον ἐστὶ τετρημένον, κατάκρημνον, τῆς Κρήτης» § 337). Ὁ Πτολεμαῖος τὸ ὀνομάζει ἐπίσης *Κώρυκος ἄκρα*, τὸ τοποθετεῖ εἰς διαφορὰν μήκους 15' δυτικῶς τῶν Φαλασάρνων (ταν. Κουτρί), ὅπερ πεπλανημένον, καὶ ἀναφέρει καὶ πόλισμα φερώνυμον ἐπὶ τῆς ἄκρας (Γ, ιζ, 2, ἔκδ. Nobbe), πιθανῶς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐν τῷ Σταδιασμῷ ὀνομάζεται *Ἀγνεῖον*. Παρ' αὐτὸ τὸ ζεῦγος τῶν Κωρυκείων νήσων. Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Μποῦζα* (πλάτ. 35° 37' ½ Β, μῆκ. 25° 33' ⅓ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536a: Candia, Eastern portion). —4) Ἀρσενικῶς. Αἰγιαλὸς κολπίζων τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς Μικρασίας κατὰ τὰ σύνορα τῆς Λυκίας πρὸς τὴν Παμφυλίαν, ἀπόληξις φερωνύμου βουνοῦ, ὄντος ἐσχάτης ἀκρωρείας τοῦ ὄρους Ὀλύμπου, μεταξὺ Κραμβούσης ἄκρας (κατὰ Σκύλακα Σιδηρόνωτος) καὶ Φασήλιδος. Ὑπῆρχε δὲ καὶ φερώνυμον πόλισμα ἐν τῷ ΒΔ μυχῷ, συνοικισθὲν ὑπὸ Ἀττάλου τοῦ Φιλαδέλφου περιβαλόντος αὐτὸ δι' ἀσθενῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων (*Στράβ.* ΙΔ, 666.667, ἔκδ. Teubner. Σταδ. 127). Κατὰ τὸν Γκοσλὲν (Géog. de Strabon, ἔκδ. 1814. IV, 361, 2) ταυτίζεται τὸ χωρίον ἐκεῖνο πρὸς τὸ σύγχρονον *Πόρτο Γενοβέζε* (πλάτ. 36° 27' Β., μῆκ. 30° 31' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Rhodos to Karaburnù). —5) Λιμὴν τῆς Αἰθιοπίας, ὀνομαζόμενος καὶ *Κωρυκεία* (*Στέφ. Βυζ.*, ἔκδ. Βερολ. 402, 8). Ἡ ταυτότης ἀπολύτως ἀβεβαία, τινῶν ταυτιζόντων αὐτὸν πρὸς τὴν ἐν Πετραίᾳ Ἀραβίᾳ Κοράκην (*Πτολ.* Ε, ιζ, 7, ἔκδ. Nobbe), δι' ἣν ἐν τούτοις προκύπτει ὅτι πιθανῶς οὐδὲ κἂν παράλιος ἦτο. Σ. Ε. Λ.

— **Κώρυκος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Φρούριον ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Ἀλεξανδρείας (βλ. λ. *Κοργκός*).

Κῶς. Νῆσος τῶν νοτίων Σποράδων ἢ τῆς Δωδεκανήσου. Τὸ ὄνομα αὐτῆς εἶναι πιθανώτατα λέξις μικρασιατικῆς διαλέκτου, ὅπως καὶ τὰ ὀνόματα πλείστων ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, σημαίνει δέ, καθ' Ἡσύχιον, εἱρκτή· ἴσως ὅμως νὰ σημαίνῃ καρκίνον, ὡς ἀφίνει νὰ ὑποτεθῇ τοῦτο ἡ ἐπὶ τῶν πλείστων νομισμάτων τῆς Κῶ παράστασις τοῦ καρκίνου, ἂν καὶ αὕτη μένει ἀκόμη ἀνερμήνευτος. Πλὴν ὅμως τοῦ κυρίου τούτου ὀνόματος, ἡ Κῶς ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι καὶ *Μεροπὶς* ἢ *Μερόπη* κατὰ τὸν Θουκυδίδην, καὶ *Νυμφαία*, ὅπως ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, καὶ *Καρίς*, ὅπως μνημονεύει ὁ Στέφανος Βυζάντιος, ἀλλὰ καὶ *Κῴα γῆ*, ὅπως ἀναγράφεται ἐν ἐπιγραφῇ. Β. Δ. Θ.

— *[Γεωλογ.]* Ἡ νῆσος *Κῶς* θεωρεῖται ὡς τεμάχιον μονοπλεύρως κατεσκευασμένης ὀρεινῆς ἁλύσεως, διὰ διαρρήξεων ἀποχωρισθὲν ἀπ' αὐτῆς. Ἡ ὀρεινὴ αὕτη ἅλυσις πρὸς Β. περιλαμβάνει ἓν ἀσβεστολιθικὸν ὄρος κατὰ μέγιστον μέρος (νῆσοι Κάλυμνος καὶ Κάππαρη), ἀποχωρισθὲν ἀπὸ τῆς νήσου Κῶ δι' ἑνὸς ἀβαθοῦς κοιλώματος 40 ὀργυιῶν βάθους. Πρὸς Ν. τοῦ ὄρους τούτου ἀκολουθοῦν τὰ λείψανα ἀρχαιοτέρας τινὸς ζώνης ἐκ κρυσταλλοπαγῶν πετρωμάτων, νοτιώτερον δ' ἡ ὀρεινὴ χώρα κατεκρημνίσθη καὶ εἰς τὰ κράσπεδα τῶν ἐγκατακρημνίσεων τούτων ἐδημιουργήθησαν τὰ ἡφαίστεια τῆς Νισύρου καὶ τῶν περὶ αὐτὴν νήσων. Εἰς τὴν γεωλογικὴν κατασκευὴν τῆς νήσου λαμβάνουν μέρος τὰ πετρώματα τῶν ἀκολούθων διαπλάσεων: α') Ἀσβεστόλιθοι πιθανῶς παλαιοζωϊκοὶ τῆς κορυφῆς Δικαίου. β') Ἀσβεστόλιθοι τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ, παρουσιαζόμενοι νοτίως καὶ ΝΑ τοῦ Πηλί, εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Κεφαλᾶ, ὡς καὶ εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν τμῆμα τῆς νήσου. γ') Μεσοζωϊκοὶ ἀργιλλικοὶ σχιστόλιθοι καὶ γραουβάκαι μὲ φλέβας διαβάσου, τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ὠρομέδοντος. δ') Νεογενῆ στρώματα καὶ κυρίως θαλάσσια στρώματα τῆς πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ, καταλαμβάνοντα τὸ νοτιοδυτικὸν ἥμισυ τοῦ κυρίου σώματος τῆς νήσου. Ἐντὸς τῶν στρωμάτων τούτων ἀνευρέθησαν ἄφθονα ἀπολιθώματα λιμναίων καὶ ἰδίᾳ θαλασσίων ζῴων (διθύρων καὶ γαστεροπόδων μαλακίων). ε') Πλειστόκαινα καὶ ὁλόκαινα ἀποθέματα εἰς τὸ ΒΑ. τμῆμα τῆς νήσου, νοτίως καὶ νοτιοδυτικῶς τῆς ὁμωνύμου πρωτευούσης. στ') Πλεῖστα τριτογενῆ ἡφαιστειογενῆ πετρώματα, κυρίως ἀνδεσῖται μετὰ ρυολιθικῶν κισσηρωδῶν τόφφων, παρουσιάζονται εἰς πλεῖστα σημεῖα, ἰδίᾳ εἰς τὸ ΒΑ. ἥμισυ τῆς νήσου. Ἐντὸς τῶν τεταρτογενῶν στρωμάτων ἀνευρέθησαν ἀπολιθωμένα λείψανα θηλαστικῶν ζῴων, ὡς π. χ. ἱπποποτάμου, ἵππου, ἐλέφαντος, κλπ. Ἀπολιθωμένος τραπεζίτης ἐλέφαντος, δωρηθεὶς ὑπὸ τοῦ Γαλανοῦ εἰς τὸ Παλαιοντολογικὸν μουσεῖον τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, ἀνήκει εἰς ἐκλείψαντα ἐλέφαντα γιγαντιαίων διαστάσεων, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ μεγαλύτερον τῶν γνωστῶν προϊστορικῶν θηλαστικῶν ζῴων. Κατὰ τὸν Θ. Σκοῦφον ἡ ὕπαρξις καὶ ἀνεύρεσις ὑπὸ τῶν ἀρχαίων τῶν ὀστῶν τῶν γιγαντιαίων τούτων ζῴων φαίνεται ὅτι ἔδωσεν ἀφορμὴν νὰ γεννηθῇ ὁ μῦθος τοῦ τρομεροῦ τέρατος τῆς Μερόπης, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται ὅτι ἔζησεν ἐν Κῷ καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ὁποίου κατῴκει δράκων. Πλεῖστα γεγονότα δεικνύουν ὅτι, κατὰ τὰς νεωτάτας γεωλογικὰς ἐποχάς, ἔλαβον χώραν ἐξάρσεις τῆς νήσου. Οὕτως ἀπὸ τῆς ἀρχαίας πλειστοκαινου ἐποχῆς ἡ Κῶς ἐξήρθη τοὐλάχιστον κατὰ 130 μ. Ἐπίσης ἡ νοτιοδυτικὴ χερσόνησος ἔχει ὑποστῆ νεωτέραν ἔξαρσιν καὶ δευτέραν νεωτάτην τὸ ἀκρότατον βορειοανατολικὸν τμῆμα τῆς νήσου (ἀκρωτήριον Ψαλίδι ἢ Λουρί). Ἀντιθέτως ὁ Neumayr θεωρεῖ τὸν κόλπον τῆς Καμάρας ὡς συνέπειαν δευτερογενοῦς καθιζήσεως. Αἱ τεκτονικαὶ κινήσεις δὲν ἔχουν παύσει οὔτε κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχήν, ὡς καταδεικνύουν αἱ κατὰ περιόδους γινόμεναι σεισμικαὶ δονήσεις, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς ὑπῆρξαν καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα λίαν ἔντονοι καὶ καταστρεπτικαί. Ἄξιοι μνείας, λόγῳ τῶν μεγάλων καταστροφῶν, ὑπῆρξαν οἱ σεισμοὶ τοῦ χειμῶνος τῶν ἐτῶν 413/412 καὶ κατὰ τὸ 6 ἔτος π. Χ., ὡς καὶ οἱ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀντωνίου Πίου καὶ κατὰ τὰ ἔτη 556 καὶ 1493 μ. Χ. γενόμενοι. Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

— *[Γεωγρ.]* Ἡ *Κῶς* (τουρκ. *Στανκώ*, ἐκ τοῦ ἑλλην. «Στὴν Κῶ», ἡ *Κῶ* τῶν ναυτικῶν μας) εἶναι νῆσος τοῦ ΝΑ. Αἰγαίου πελάγους, μία τῶν Δωδεκανήσων, ἐν αἷς τάσσεται δευτέρα εἰς μέγεθος μετὰ τὴν Ρόδον, ἀπὸ ἀμνημονεύτων δὲ χρόνων ἑλληνικὴ («Ρόδος καὶ Κῶς πρὸ τῶν Τρωικῶν ἤδη ὑφ' Ἑλλήνων ᾠκοῦντο καὶ ὑφ' Ὁμήρου σαφῶς ἐκμαρτυρεῖται», (*Στράβ.* ΙΒ, 573). Πλαισιουμένη ὑπὸ τῶν παραλλήλων 36° 55' 05" Β. καὶ 36° 40' 00" Β. καὶ τῶν ἀπὸ Γκρήνουϊτς μεσημβρινῶν 26° 56' 30" Α. καὶ 27° 23' 10" Α. παρεμβάλλεται κατὰ τὸ εὖρος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς της πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Κεραμεικοῦ κόλπου, δοῦσα εἰς αὐτὸν μεταγενεστέρως τὸ ὄνομά της. Ἔχουσα μέσον εὖρος 4 ½ μιλ. καὶ 23 μίλλια ἐπιμήκης ἀπὸ Δ.ΝΔ. πρὸς Α.ΒΑ, διήκει παραλλήλως πρὸς τὰς χερσονήσους τῆς Κνίδου, εὑρισκομένης 8 μίλ. ΝΑ. καὶ τῆς Ἁλικαρνασσοῦ, ἀφισταμένης πρὸς Β. μόλις 3 μίλ., μεσολαβοῦντος τοῦ διαύλου τῆς Κῶ. Ἡ δὲ συσχετική της θέσις πρὸς τὰς περιβαλλούσας αὐτὴν νήσους εἶναι εἰς 7 μίλ. Ν.ΝΑ. τῆς Καλύμνου («δίαυλος Καλύμνου»), 2 ⅛ νοτίως τῆς Ψερίμου («δίαυλος Κάππαρης»), 9 Β. τῆς Νισύρου καὶ 23 Α.ΒΑ. τῆς Ἀστυπαλαίας. Τὸ σχῆμά της, ἰσόπλατον περίπου κατὰ τὸ μέγιστον, τὸ πρὸς Α. τμῆμά της, ἐμφανίζει δρεπανοειδῆ χερσόνησον, τερματίζουσαν τὴν νῆσον πρὸς Δ. καὶ ὀνομαζομένην διὰ τὸ σχῆμά της ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (ΙΔ' 657) *Δρέπανον*. Τὸ ἀνάπτυγμα τῆς ἀκτογραμμῆς τῆς νήσου εἶναι 59 περίπου μίλλια (ὁ Στράβων τὸ ἐξετίμα εἰς 550 σταδίους, δηλ. 55 ναυτικὰ μίλ.) καὶ δὴ 6 μίλ. κατὰ τὴν ΒΑ. πλευράν της, 20 κατὰ τὴν ΒΔ, 7 κατὰ τὴν Δ. καὶ 26 κατὰ τὴν ΝΑ. τοῦ ἐμβαδοῦ της ὑπολογιζομένου εἰς 291 τετρ. χλμ. Ὀρεινή, διασχίζεται καθ' ὅλον τὸ μῆκός της, ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἅγιος Φωκᾶς ἕως τοῦ ἀκρωτηρίου Κρίκελος, ὑπὸ τοῦ ὄρους *Ὠρομέδοντος*—πράγματι ἀρίστου τῶν καιρῶν προγνωστικοῦ εἰς τοὺς παραπλέοντας, ἀναλόγως τῶν ἐπὶ τῆς κορυφῆς του συγκεντρουμένων νεφῶν—, προσλαμβάνοντος κατὰ τόπους τὸ ὄνομα τῶν κορυφῶν του, ἃς ἐπιστέφουν βίγλαι τῶν Ροδίων ἱπποτῶν, καὶ ὧν κυριώτεραι ἀπ' Α. πρὸς Δ: *Πιπεριὰ* (1530 ποδ.), *Ἐρημίτης* ἢ *Πηγὴ Ἱπποκράτους* (1 400), *Βούρυνα* (1500), *Δίκαιος Χριστὸς* (2 870) ἀπὸ φερωνύμου μονῆς, *Προφήτης Ἠλίας* (2.760), *Πύλες* (1.300), *Κέφαλος* (410), *Θυμιανὸς* (1390)· παραθέει δὲ ἡ μακροτάτη αὕτη σειρὰ τὴν νοτίαν παραλίαν, ἀφίνουσαν πρὸς Β. εὐφορωτάτας πεδινὰς ἐκτάσεις, πλὴν τοῦ κέντρου τῆς νήσου, καθ' ὃ ἡ βουνώδης διαμόρφωσις καταλαμβάνει ὅλον αὐτῆς τὸ εὖρος.

Ἡ ἀκριβὴς ὑποτύπωσις τοῦ σχήματος τῆς νήσου ὀφείλεται εἰς τὰς ὑδρογραφικὰς ἐργασίας, ἃς τῷ 1841 ἐξετέλεσεν ἀπὸ τοῦ ὑδρογραφικοῦ H M S «Beacon» ὁ Βρεττανὸς ἀντιπλοίαρχος Thomas Graves καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἐξεδόθη τῷ 1848 ὁ χάρτης 1898 τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου: «The islands of Kos, Niseros and Piskopi», συμπληρωθεὶς βραδύτερον διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου T. Spratt ἐπιτελεσθεισῶν συμπληρωματικῶν ἐργασιῶν (1863). Ἡ βορεία τῆς νήσου πλευρὰ καμπυλοῦται ἐπὶ μακρὸν εἰς σχῆμα τόξου στρέφοντος τὰ κυρτὰ πρὸς τὴν Κάλυμνον, τὴν Ψέριμον καὶ τὴν Μύνδον, οὐδεμίαν δ' ἐμφανίζει κόλπωσιν μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ τῆς χερσονήσου τοῦ Δρε-

Digitized by Google

πάνου· κατ' αὐτὸν ὅμως ἐμφανίζει ἡ ἀκτογραμμὴ θλάσιν, σχηματιζομένης κολπώσεως εὔρους 6 μιλ. μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Δάφνης καὶ Λουΐζου καὶ εἰσδύσεως 2, οὔσης δὲ ἀμφιπύγου πρὸς τὴν μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κρίκελος καὶ Ἀντεμάκι σχηματιζομένην μοναδικὴν τῆς νοτίας πλευρᾶς κόλπωσιν. Ἡ τελευταία δ' αὕτη, τανῦν στερουμένη ὀνομασίας, ἐκαλεῖτο τὸ πάλαι, ὡς προκύπτει ἐξ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ἐν Λήμνῳ, *κόλπος τῆς Ἀστυπαλαίας*, διότι εἰς τὸν ΝΔ. μυχὸν τοῦ μόνου ἐν τῇ κολπώσει ταύτῃ ὅρμου *Καμάρα* ἔκειτο ἡ παναρχαία τῆς νήσου πρωτεύουσα «Ἡ δὲ τῶν Κῴων πόλις ἐκαλεῖτο τὸ παλαιὸν Ἀστυπάλαια καὶ ᾠκεῖτο ἐν ἄλλῳ τόπῳ ὁμοίως ἐπὶ θαλάττῃ. Ἔπειτα, διὰ στάσιν, μετῴκησαν εἰς τὴν νῦν πόλιν περὶ τὸ Σκανδάριον, καὶ μετωνόμασαν Κῶν φερωνύμως τῇ νήσῳ· ἡ μὲν οὖν πόλις οὐ μεγάλη, κάλλιστα δὲ πασῶν συνῳκισμένη καὶ ἰδέσθαι τοῖς καταπλέουσιν ἡδίστη» (*Στρ.* ΙΔ', 657). Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ ἐμφανίζει τὴν καλυτέραν κόλπωσιν τῆς νήσου καὶ τὴν μόνην παρέχουσαν καλὸν ἀγκυροβόλιον, τὸν *ὅρμον τῆς Κῶ*. Ἀκρωτήρια ἐν τῇ νήσῳ ἀπὸ Β. πρὸς Δ., Ν. καὶ Α.: Τὸ ἀμμῶδες *Κούμ*, ἡ βορεία τῆς νήσου ἐσχατιὰ (τὸ *Σκανδάριον* τῶν ἀρχαίων), μεθ' ὃ τὸ *Μαστιχάρι*, 11 μίλλ. Δ. ΝΔ. (εἰς τὸ μέσον τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἀποστάσεως, μεγάλη Ἁλυκή), ὁ *Λουΐζος* ἢ *Γλυκίζος* 3 ¼ ΝΔ. τοῦ προηγουμένου, τὸ *Μπρονήσι* ἢ *Πρασονήσι*, νησὶς καὶ ἄκρα νησίζουσα εἰς 4 μίλλ. Δ. ΝΔ. τοῦ προηγουμένου, καὶ ἡ *Δάφνη* (πλάτ. 36°55' 40'' Β., μῆκ. 26°56' 50'' Ἀν.), ἡ ΒΔ. τῆς χερσονήσου ἄκρα, τὸ *Δρέπανον* κατὰ Στράβωνα. Ἐντεῦθεν ἡ ἀκτὴ χωρεῖ πρὸς Ν. ἐλαφρῶς κυρτουμένη πρὸς Δ., καὶ ἐπὶ ταύτης, εἰς 3 μίλλ. Ν. τῆς Δάφνης, τὸ ἀκρωτήριον *Ἅϊ Γιάννης*, ἡ δυτικὴ τῆς νήσου ἐσχατιά, καὶ κατόπιν τὸ *Ἄσπρο*, ἡ *Κεφάλα* καὶ ὁ *Κρόκιλας* (ἀρχ. *Δακητήρ*), νοτία ἐσχατιά. Ἐν δὲ τῷ κόλπῳ τῆς Ἀστυπαλαίας τὸ *Πυργὶ* ἢ *Στὸ Κλῆμα*, τὸ *Παλαιόκαστρο* μετὰ φερωνύμου νησῖδος, ἡ *Πολέμα* καὶ τὸ *Ἀντεμάκι* (ἀρχ. *Ἀντεμάχεια*) ἢ *Χελώνα*. Ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς νήσου τὸ ἀκρωτήριον *Φούκας* ἢ *Ἅγιος Φωκᾶς* ἀποτελεῖ τὸν τερματισμὸν αὐτῆς καὶ τὴν ἀνατολικὴν τῆς νήσου ἐσχατιάν. Τέλος, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς καὶ εἰς 2 ½ μίλλ. Β ΒΔ. τοῦ προηγουμένου, τὸ ἀκρωτήριον *Δοῦρος* ἢ *Ἅγιος Νικόλαος*, ΝΑ. κέρας τοῦ ὅρμου τῆς Κῶ.

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

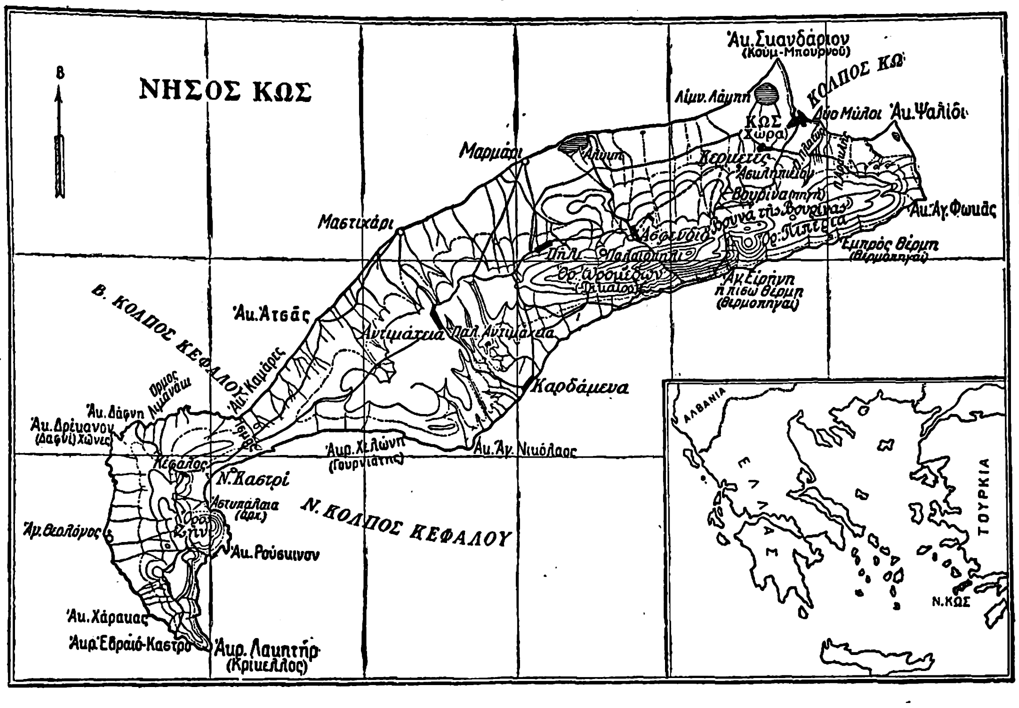

Οἱ κάτοικοι. Ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνέρχεται περίπου εἰς 17 χιλ., ἐξ ὧν 3 χιλ. Τοῦρκοι καὶ ὀλίγοι Ἰσραηλῖται. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Κῶ *Χώρα* ἔχει πληθυσμὸν περίπου 6.500 καὶ συγκεντρώνει ὅλην τὴν πνευματικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐν γένει κίνησιν τῆς νήσου. Ἐν αὐτῇ λειτουργεῖ πλῆρες ἑλληνικὸν γυμνάσιον, τὸ «Ἱπποκράτειον», ἑδρεύουν αἱ πολιτικαὶ καὶ δικαστικαὶ ἀρχαὶ καθὼς καὶ ὁ Ἕλλην ὀρθόδοξος μητροπολίτης. Ὁ μικρός της ὅρμος *Μανδράκις* (ὄπισθεν τοῦ φρουρίου κείμενος), εἶναι προσιτὸς μόνον εἰς ἱστιοφόρα καὶ μικρὰ ἀτμόπλοια. Τὸ ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς νήσου καὶ αἱ μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ συγκοινωνίαι, ἐκτελούμεναι ὑπὸ δύο καθ' ἑβδομάδα ἑλληνικῶν ἀτμοπλοίων καὶ ἑνὸς ἰταλικοῦ τῆς γραμμῆς, διενεργοῦνται διὰ τοῦ ἀνοικτοῦ κόλπου τῆς Χώρας. Ἡ πρωτεύουσα ἔχει ὡραίας οἰκοδομάς, δύο μεγάλα καὶ κομψὰ ξενοδοχεῖα, ἄφθονα ὕδατα, πολλοὺς κήπους πλήρεις ὀπωροφόρων δένδρων καὶ φημίζεται διὰ τὸ εὐάρεστον καὶ ὑγιεινὸν κλῖμά της. Ἄξια θέας εἶναι τὸ ἱστορικὸν φρούριον τῶν ἱπποτῶν, ἱδρυθὲν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1450—1478, καὶ ὁ ἐν τῇ πλατείᾳ εὑρισκόμενος πλάτανος, ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ ὁποίου, κατὰ τὴν παράδοσιν, συνέγραφεν ὁ Ἱπποκράτης καὶ ἐδέχετο τοὺς ἀσθενεῖς του. Τὸ δένδρον τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ μεγαλοπρεπεστέρων τῆς Εὐρώπης, ἔχον περιφέρειαν 14 μ. καὶ κλάδους τοσοῦτον τεραστίους εἰς βάρος καὶ μέγεθος, ὥστε νὰ ὑποβαστάζωνται ὑπὸ λιθίνων κιόνων διὰ τὸν φόβον τῆς πτώσεως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἡ Κῶς ἔχει καὶ πέντε ἄλλα χωρία: τ' *Ἀσφενδιοῦ*, τὸ *Πηλί*, ἡ *Ἀντιμάχεια*, ἡ *Καρδάμενα* καὶ ἡ *Κέφαλος*. Ὅλα εὑρίσκονται εἰς θαυμασίαν τοποθεσίαν καὶ ἔχουν ἠρειπωμένα φρούρια καὶ ἐκκλησίας βυζαντινῆς ἐποχῆς. Οἱ Κῷοι, ἐκτὸς ὀλίγων ἐμπόρων καὶ ἄλλων ἀσχολουμένων εἰς τὰ ἐλευθέρια ἐπαγγέλματα, εἶναι γεωργοί, ἀμπελουργοὶ καὶ κτηματίαι, ἐπιδιδόμενοι μετὰ πολλοῦ ζήλου εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐδάφους, ὅπερ παράγει ἀφθόνους καὶ εὐχύμους σταφυλὰς ἐξαγομένας εἰς Αἴγυπτον, ἔλαιον, δημητριακά, λαχανικά, ὀπώρας, καπνὸν καὶ πρὸ πάντων θαυμαστοὺς τὸ μέγεθος πέπονας καὶ ὑδροπέπονας. Ἔχει δὲ θαυμάσιον πλοῦτον μεταλλικῶν καὶ ἰαματικῶν ὑδάτων, θερμῶν καὶ ὑποθέρμων, τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι ἔκαμνε χρῆσιν καὶ ὁ Ἱπποκράτης ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ πρὸς θεραπείαν τῶν διαφόρων νόσων.

Μ. Γ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

—*(Ἀρχ.)* Τῆς νήσου *Κῶ* ἡ ὁμώνυμος ἀρχαία πρωτεύουσα, καίπερ μικρά, ἐθεωρεῖτο ὡς μία τῶν ὡραιοτέρων παραλίων πόλεων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἔχουσα καὶ λιμένα κλειστόν. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπῆρχεν ἀγορά, τὴν ὁποίαν ὁ Herzog τοποθετεῖ ἐν τῇ σημερινῇ ἀγορᾷ τῆς πρωτευούσης, ὡσαύτως πρυτανεῖον, ὡς μνημονεύει ἐπιγραφή, γυμνάσιον πλησίον τοῦ λιμένος καὶ θέατρον ἑλληνιστικῶν χρόνων, ὡς φανερώνει ἑτέρα ἐπιγραφή. Ὁ περίφημος πλάτανος, ὁ εὑρισκόμενος πλησίον πηγῆς ἐπί τινος λόφου, νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως, ὑπὸ τὸν ὁποῖον κατὰ τὴν παράδοσιν διέτριβεν ὁ Ἱπποκράτης, εἶναι βλάστημα ἀρχαιοτέρου. Ἐν τῷ προαστείῳ τῆς πόλεως Κῶ ὑπῆρχε καὶ τὸ περίφημον *Ἀσκληπιεῖον*. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὁ Herzog ἀπεκάλυψε κατὰ τὸ 1901, κεῖται εἰς 2 ½ χλμ. ἀπόστασιν νοτιοδυτικῶς τῆς πρωτευούσης καὶ εἶναι ἱδρυμένον ἐπὶ τριῶν ἀνδήρων. Ἐπὶ τοῦ ἀνωτάτου ἀνδήρου ἵστατο δωρικὸς περίπτερος ναὸς ἐκ μαρμάρου. Ἐπὶ τοῦ μεσαίου εὑρίσκετο μέγας βωμὸς μετὰ μιᾶς ἐξέδρας, ἑκατέρωθεν δ' αὐτῶν, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ἀνὰ εἷς ναός. Ἐπὶ τοῦ κατωτάτου ἀνδήρου ὑπῆρχε στοὰ καὶ κατοικίαι, ὡς καὶ εὐρεῖα πλατεῖα μετὰ καλλιτεχνικῶς κατεσκευασμένων κρηνῶν, ἐξ ὧν ἔρρεεν ἐξ ἄλλων μὲν ἀσβεστοῦχον, ἐξ ἄλλων δὲ θειοῦχον ἢ καὶ σιδηροῦχον ὕδωρ. Ἡ θέσις αὕτη ἐχρησίμευε διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν. Τὸ ἵδρυμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι ἐγένετο ἀπὸ τοῦ 336 π. Χ., ὑπέστη μεταβολὰς συνεπείᾳ σεισμικῶν δονήσεων μέχρι τοῦ 155 π. Χ., κατεστράφη δὲ τελείως ὑπὸ σεισμῶν τῷ 554 μ. Χ. καὶ κατεχώσθη ἔπειτα ὑπὸ προσχώσεων. Ἐν τῷ Ἀσκληπιείῳ καὶ ἐν τῷ ἀδύτῳ ἑνὸς τῶν ναῶν αὐτοῦ ὑπῆρχον τὰ τρία λατρευτικὰ ἀγάλματα τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τῆς Ὑγιείας καὶ τῆς Ἠπιόνης, ἴσως δὲ ἐνταῦθα, ἂν μὴ ἐν τῇ πόλει τῆς Κῶ, εὑρίσκετο καὶ τὸ περίφημον ἄγαλμα τῆς ἐνδεδυμένης Ἀφροδίτης. Τὸ ἱερὸν τοῦτο ἵδρυμα ἐτιμᾶτο τὰ μέγιστα ὑπὸ τῶν Κῴων, εἰς τοῦτο δὲ ἦτο προσηρτημένη καὶ ἰατρική τις σχολή· τὰ ἀναθήματα τῶν θεραπευομένων μὲ τὰς διαφόρους παραστάσεις τῶν πασχόντων ἀπετέλουν εἶδός τι μουσείου ἀνατομίας καὶ παθολογίας. Ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ εὑρίσκεται καὶ τὸ ἀρχαιότερον σῳζόμενον οἰκοδομικὸν ἔργον τῆς κρήνης *Βουρίνης*, ἡ ἐπονομαζομένη *Πηγὴ Ἱπποκράτους*, ὡς καὶ ἑτέρα κρήνη, ἡ ὁποία ὀνομάζεται τὴν σήμερον *Κοκκινόνερο*, ἕνεκα τοῦ σιδηρούχου ὕδατος αὐτῆς. Πλησίον τῆς πηγῆς ταύτης σῴζονται ἐπίσης ἀρχαῖα ἔργα.

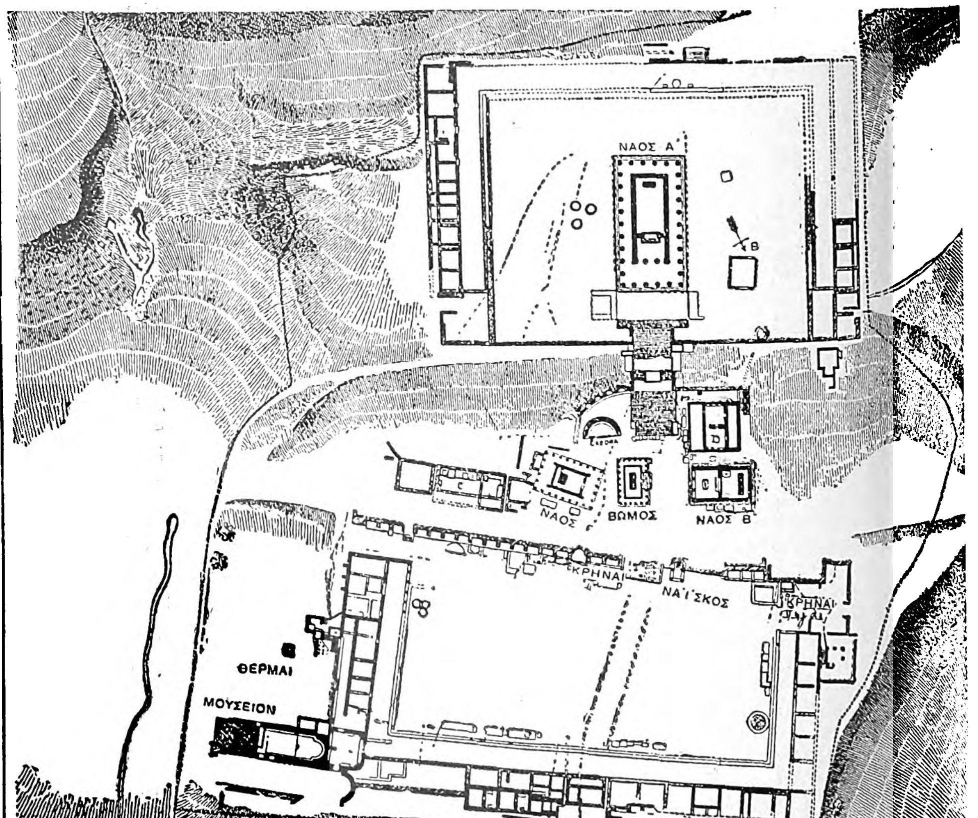

7

Διάγραμμα τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Ἀσκληπιείου.

Ἡ κατὰ κώμας καὶ συνοικισμοὺς ἱδρυθεῖσα κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα πόλις τῆς Κῶ εἶχεν ὡς προάστεια, οὕτως εἰπεῖν, καὶ διαφόρους μικροὺς καὶ μεγάλους δήμους. Οἱ δῆμοι οὗτοι, ὡς ἐξηκριβώθησαν ἐξ ἐπιγραφῶν, ἦσαν ὁ τῶν *Ἀντιμαχιδῶν*, ὁ τῶν *Ἀλκηϊδῶν* καὶ *Αἰγηλίων*, τὸ *Ἀκίμου* χωρίον, ὁ *Ἀμφιαρηΐς*, ἔνθα ὑπῆρχε καὶ λατρευτικὸς τόπος, ἢ ἄλλο ὄνομα θέσεως, ἔνθα προσεφέροντο θυσίαι, καὶ ἄλλοι τινές. Ἡ *Ἁλισάρνη*, ἢ ὁ δῆμος τῶν *Ἁλασάρ*-

Digitized by Google

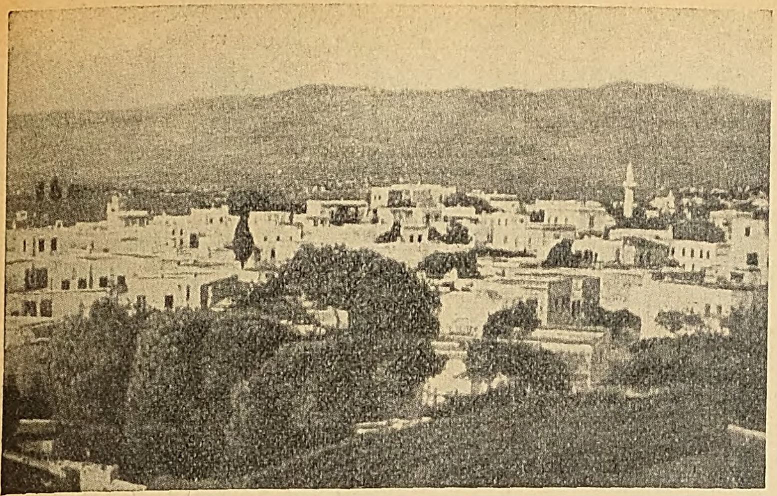

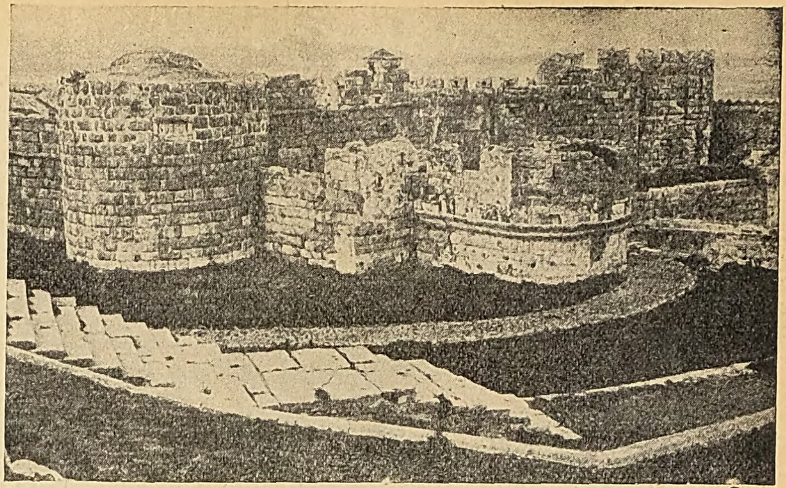

1) Ἄποψις τῆς Χώρας. 2) Τὸ ἐνετικὸν φρούριον τῆς νήσου.

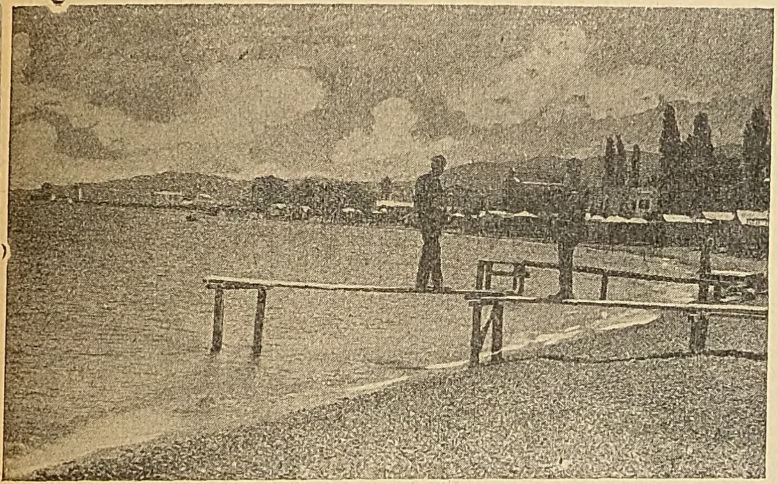

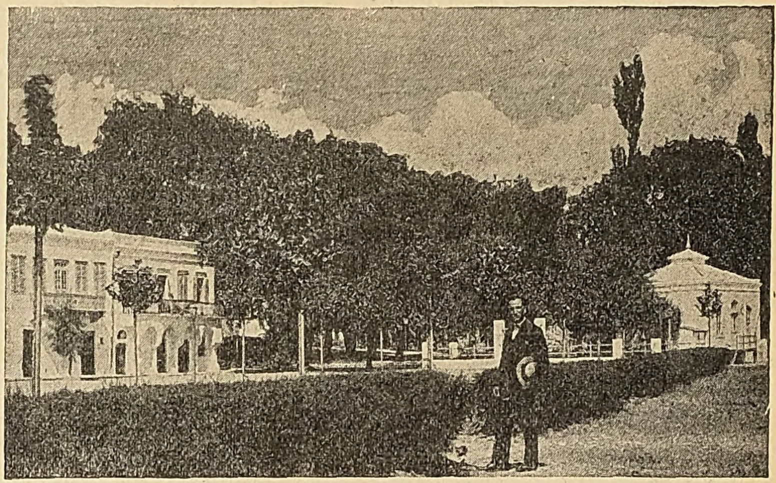

1) Μερικὴ ἄποψις τῆς παραλίας τῆς Χώρας. 2) Ὁ δημόσιος κῆπος Μπέλλα-Βίστα.

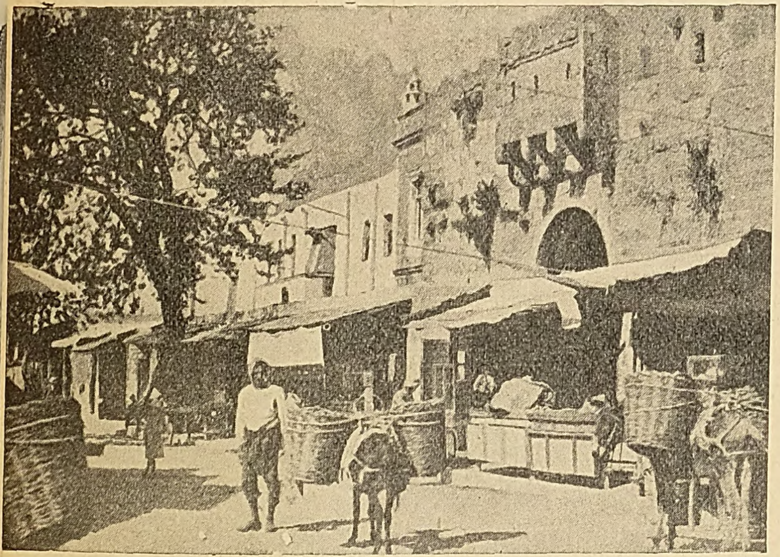

1) Ἡ ἀγορά. 2) Ἡ λεωφόρος τῆς Χώρας Χάνδακα.

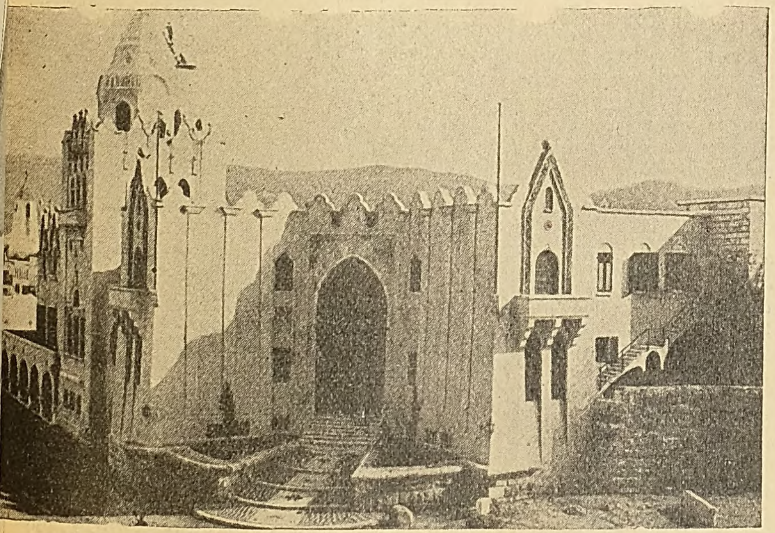

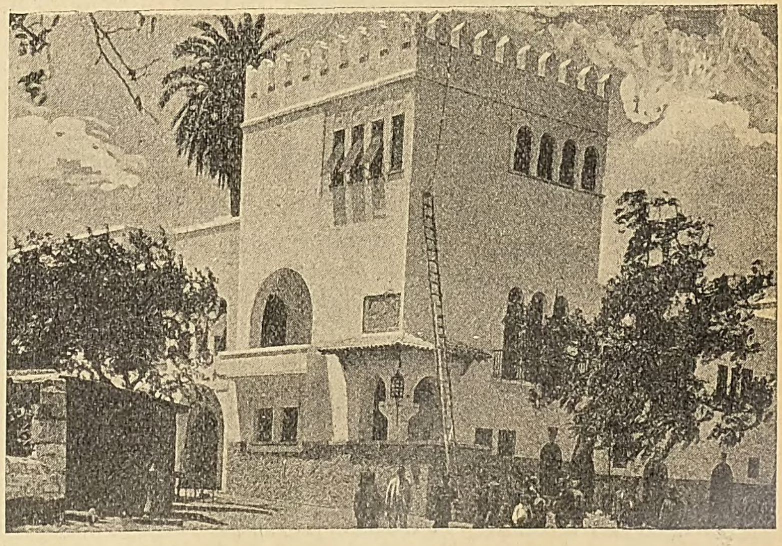

1) Τὸ νέον διοικητήριον τῆς νήσου. 2) Τὸ δημαρχεῖον.

Digitized by Google

νων, ἔκειτο παρὰ τὴν σημερινὴν θέσιν Καρδάμινα, ἐν τῷ μέσῳ τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς νήσου. Εἰς τὸν δῆμον τοῦτον ἀνῆκεν εἷς ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἕτερος τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἐρείπια ναοῦ ἀνεῦρεν ὁ Paton. Ὁ δῆμος τῶν *Ἀλεντίνων* ἔκειτο μεταξὺ τοῦ δήμου τῶν *Φυξιωτῶν* πρὸς βορρᾶν καὶ τοῦ τῶν *Ἱππιωτῶν* πρὸς δυσμάς, ὁ δὲ τελευταῖος οὗτος δῆμος εὑρίσκετο μεταξὺ τοῦ δήμου τῶν *Ἀλεντίνων* καὶ τοῦ δήμου τῶν *Ἀντιμαχιδῶν*. Ἡ *Στομαλίμνη*, τέλος, ἦτο κώμη ἀπέχουσα δυτικῶς τῆς πρωτευούσης περὶ τὰ 200 στάδια. Τὰ πλεῖστα τῶν ὀνομάτων τῶν κωμῶν καὶ τῶν δήμων τῆς ἀρχαίας Κῶ, ὡς Ἀστυπάλαια, Ἁλισάρνη κτλ., φανερώνουσι καὶ τὴν προελληνικὴν συνοίκησιν τῆς νήσου.

Ἡ ἀπεικόνισις τῆς ἱστορίας τῆς Κῶ φαίνεται καὶ ἐπὶ τῶν νομισμάτων αὐτῆς. Τὰ ἀρχαιότερα τούτων χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 480—400 π. Χ. καὶ εἶναι ἀργυρᾶ, φέροντα ἔμπροσθεν μὲν γυμνὸν ἀθλητὴν δισκοβόλον μὲ τρίποδα ὄπισθέν του καὶ πέριξ τὴν ἐπιγραφὴν ΚΩΣ ἢ ΚΩΙΟΝ, ὄπισθεν δὲ καὶ ἐν τῷ μέσῳ καρκίνον. Ἔπειτα ἔρχεται ἡ ἀπὸ τοῦ 400—300 π. Χ. δευτέρα σειρὰ νομισμάτων μὲ τὴν κεφαλὴν πωγωνοφόρου Ἡρακλέους μὲ δορὰν λέοντος καὶ καρκίνον μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος ἢ τὴν ἐπιγραφὴν ΚΩΙΟΝ καὶ πεπλοφόρον γυναικείαν κεφαλήν. Κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα ἡ Κῶς, ὑπὸ τὴν ἀγαθὴν διακυβέρνησιν τῶν Πτολεμαίων, διετήρησε τὸ προνόμιον τῆς ἐκδόσεως νομισμάτων, ἀπὸ δὲ τοῦ 300—200 ἐξεδόθησαν νομίσματα πανομοιότυπα πρὸς τὰ τῆς προηγουμένης περιόδου, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον τῶν ὀνομάτων τῶν διαφόρων κατὰ καιροὺς ἀρχόντων. Ἀπὸ τοῦ 200—88 π. Χ. τὸν μέχρι τότε ῥόδιον στατῆρα διαδέχεται ὁ ἀττικός, μὲ παράστασιν κεφαλῆς Ἀφροδίτης καὶ Ἀσκληπιοῦ στηριζομένου ἐπὶ βακτηρίας. Ἡ κεφαλὴ τῆς Ἀφροδίτης, κατὰ τὸν Head, ἀναπαριστᾷ ἴσως τὴν κεφαλὴν τοῦ περιφήμου ἀγάλματος τῆς Ἀφροδίτης, τὸ ὁποῖον ὁ Πραξιτέλης ἐτεχνούργησε διὰ τοὺς Κῴους, ἀντάξιον, κατὰ τὸν Πλίνιον, τῆς Ἀφροδίτης τῆς Κνίδου. Ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μιθριδατικοῦ πολέμου μέχρι τῶν μέσων τοῦ Α' αἰῶνος τὰ νομίσματα τῆς Κῶ ἔχουσι κεφαλὴν Ἀπόλλωνος καὶ λύραν, τὰ πλεῖστα ὅμως εἶναι χάλκινα καὶ ὀλίγα ἀργυρᾶ, πολλὰ δὲ φέρουσι τὰς προτομὰς τῶν τυράννων ἢ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀσκληπιοῦ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΚΩΙΩΝ.

Τὸ ἀρχαιότερον νόμισμα τῆς Κῶ.
[Δισκοβόλος μετὰ τρίποδος ὀπισθέν του καὶ καρκίνος. Ἀργυροῦν νόμισμα τοῦ 480—400 π. Χ.]

Νόμισμα τῆς Κῶ.

Ὁ ἐν Κῷ εὑρεθεὶς (1930) ἀνδριὰς τοῦ Ἱπποκράτους.

Ἐν Κῷ ἐλατρεύετο ὁ Ἀπόλλων ὡς Λύκιος καὶ Πύθιος, ἡ Ἄρτεμις ὡς Λοχία, ἡ Ἀφροδίτη, τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ἱερὸν (*Ἀφροδίσιον*) ἐν Ἀντιμαχείᾳ, ἡ Δήμητρα μὲ ναὸν ἐν Ἰσθμῷ, ὁ Ἡρακλῆς μὲ ναὸν ἐν τῇ πόλει τῆς Κῶ, ἀλλ' ἰδίᾳ ὁ Ἀσκληπιός. Ἡ Κῶς ἐφημίζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὴν εὐφορίαν τοῦ ἐδάφους της μὲ τὸν περίφημον οἶνον καὶ διὰ τὴν βιομηχανίαν της μὲ τὰ πεφημισμένα «ὑφάσματα Κῴων», τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐλαφρά, διαφανῆ ὑφάσματα ἐκ μετάξης, καὶ διὰ τὰς μυρευτικὰς ἀλοιφὰς καὶ τὰ ἀγγεῖά της. Ἡ Κῶς ὑπῆρξεν ἡ πατρὶς τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, τοῦ ζωγράφου *Ἀπελλοῦ* καὶ τοῦ πατρὸς τῆς ἰατρικῆς *Ἱπποκράτους* (βλ. τὰς λ.), οὗτινος διὰ τῶν γενομένων τῷ 1930 ἀνασκαφῶν ὑπὸ Ἰταλῶν ἀρχαιολόγων εὑρέθη τὸ ἄγαλμα. Κῷοι ὡσαύτως ἦσαν καὶ οἱ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων ποιηταὶ *Φιλητᾶς, Θεόκριτος* καὶ *Ἡρώνδας*.

Β. Δ. ΘΕΟΦΑΝΕΙΔΗΣ

—*[Ἱστορ.]* Παλαιότατοι κάτοικοι τῆς *Κῶ* φέρονται οἱ γείτονες αὐτῆς Κᾶρες, οἵτινες καὶ ὠνόμασαν αὐτὴν *Καρίαν* ἢ *Καρίδα*. Ἐνωρίτατα ὅμως ποικίλα ἑλληνικὰ φῦλα καὶ τελευταῖον οἱ Δωριεῖς ἀπῴκησαν μονίμως τὴν νῆσον, ἥτις καὶ ἀπετέλεσε μίαν τῶν ἀποικιῶν τῆς καλουμένης Δωρικῆς ἑξαπόλεως παρὰ τὰ μικρασιατικὰ παράλια. Ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. Β, 676 ἑ.) μνημονεύει ὅτι καὶ ἡ Κῶς συμμετέσχεν εἰς τὴν τρωϊκὴν ἐκστρατείαν, συμβαλοῦσα εἰς τὴν παρασκευὴν τριάκοντα πλοίων, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν υἱῶν τοῦ Θεσσαλοῦ Ἡρακλείδου, τοῦ Φειδίππου καὶ Ἀντίφου· ἀλλαχοῦ δὲ (Ἰλ. Ξ, 255) ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἡρακλῆς μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας ριπταζόμενος ἐν τῷ πόντῳ ἀπέβη τέλος εἰς τὴν «εὐναιομένην Κῶν». Κατὰ τὴν αὐτὴν περιπέτειαν τῶν ἐκ Τροίας ὁρμωμένων Ἑλλήνων κατέφυγεν εἰς τὴν νῆσον καὶ ὁ ἰατρὸς Ποδαλείριος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, εἰς οὗ τὴν λατρείαν καὶ ἀφιερώθη παλαιόθεν ἡ νῆσος. Κατ' ἄλλην ὅμως παράδοσιν οἱ Ἐπιδαύριοι τῆς Πελοποννήσου, ἀποικήσαντες τὴν Κῶν, εἰσήγαγον καὶ τὴν λατρείαν τοῦ πάτρωνος αὐτῶν θεοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Ἡ Κῶς ἐν ἀρχῇ κατοικουμένη ἐν τῇ βορείᾳ αὐτῆς πλευρᾷ κατὰ κώμας, ἠναγκάσθη, λόγῳ τῆς γειτνιάσεώς της πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν τῶν Λυδῶν καὶ τῶν Περσῶν, νὰ συγκεντρώσῃ κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα τοὺς κατοίκους της ἐν τῇ εὐλιμένῳ νοτιοδυτικῇ παραλίᾳ, ὅπου ἵδρυσε τὴν πόλιν *Ἀστυπάλαιαν*, ἐν ᾗ καὶ ἐξελίσσεται ἡ περαιτέρω ἱστορία τῆς νήσου μέχρι τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Τῆς Ἀστυπαλαίας ἐρείπια σῴζονται εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν *Παλάτια*. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον οἱ Λακεδαιμόνιοι προσέβαλον τὴν νῆσον, ὡς σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐξεπόρθησαν τὴν Ἀστυπάλαιαν ἀτείχιστον οὖσαν. Τούτου δ' ἕνεκα ὁ Ἀλκιβιάδης βραδύτερον, περὶ τὸ τέλος τοῦ πολέμου, σχεδιάζων νὰ μεταφέρῃ τὸν ἀγῶνα παρὰ τὰ μικρασιατικὰ παράλια καὶ νὰ προσελκύσῃ πρὸς τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων τοὺς φίλους τῶν Σπαρτιατῶν Πέρσας, ἐτείχισε τὴν Κῶν καὶ ἄρχοντα ἐν αὐτῇ Ἀθηναῖον κατέστησε (*Θουκ.* Η' 108). Ἀλλ' ἡ τελικὴ πτῶσις τῶν Ἀθηνῶν εἶχεν, ὡς φαίνεται, σφοδρὸν ἀντίκτυπον ἐν Κῷ καὶ ὑπῆρξεν ἀφετηρία μακροῦ ἐμφυλίου πολέμου, καθ' ὃν ὡς διέξοδος ὑπεδείχθη ἡ ἐγκατάλειψις τῆς παλαιᾶς Ἀστυπαλαίας καὶ ἡ κτίσις (366—365 π. Χ.) νέας πόλεως, τῆς *Κῶ*, εἰς τὴν ΒΑ. αὐτῆς παραλίαν καὶ ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς σημερινῆς πρωτευούσης *Χώρας* (*Στράβ.* ΙΔ, 202). Ἡ νέα πόλις ταχέως ηὐξήθη εἰς ἀκμὴν καὶ πληθυσμὸν λόγῳ τῆς προσφυοῦς αὐτῆς θέσεως ἀπέναντι τῆς Καρίας καὶ ἕνεκα τῆς πανταχόθεν συρροῆς ἀσθενῶν πρὸς θεραπείαν εἰς τὸ πλησίον Ἀσκληπιεῖον. Ἡ ὀχύρωσις τῆς νέας πόλεως, ἡ κατασκευὴ λιμένος καὶ γενικῶς ἡ μεγάλη αὐτῆς ἀκμὴ δὲν ἔμειναν ἀπαρατήρητα ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἀνασυστήσαντες μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Θηβαίων ταπείνωσιν τῆς Σπάρτης ἐν Μαντινείᾳ (362 π. Χ.) τὴν ναυτικὴν αὐτῶν ἡγεμονίαν, συμπεριέλαβον καὶ τὴν Κῶν μετὰ τῆς Ρόδου εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν. Ἀλλ' αἱ πιέσεις καὶ αἱ ἀργυρολογίαι τῶν Ἀθηναίων ἀρχόντων ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀποστασίαν τῶν συμμαχίδων πόλεων κατὰ τὸν λεγόμενον Συμμαχικὸν πόλεμον (358—355 π. Χ.). Ἡ συμμαχία διελύθη, καὶ ἡ Κῶς, ἀποσπασθεῖσα τῆς ὁμοσπονδίας, περιῆλθεν ὑπὸ ὀλιγαρχικὴν διοίκησιν, προστατευομένην ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Καρίας Μαυσώλλου. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἠλευθέρωσε τὴν νῆσον (333 π. Χ.) καὶ ἐπὶ τῶν Διαδόχων τὸ πρῶτον μὲν ὁ Ἀντίγονος, εἶτα δὲ ὁ ἀνεψιός του Πτολεμαῖος γίνονται κύριοι αὐτῆς. Οἱ Πτολεμαῖοι ἠγάπησαν τὴν Κῶν καὶ συχνὰ ἐπεσκέπτοντο αὐτὴν λόγῳ τοῦ ἐξαιρέτου κλίματός της. Ἡ βασίλισσα Βερενίκη, σύζυγος τοῦ Πτολεμαίου Α', ἐγέννησεν ἐκεῖ τὸν βασιλικὸν γόνον Πτολεμαῖον τὸν Β' τὸν Φιλάδελφον καὶ ἡ περιώνυμος Κλεοπάτρα ἐχρησιμοποίησε τὴν νῆσον ὡς ἀσφαλὲς θησαυροφυλάκιόν της.

Οἱ Ρωμαῖοι καταλαβόντες τὴν Κῶν προσήρτησαν αὐτὴν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀσίας καὶ πολλὰς εὐνοίας τῇ ἐπεδαψίλευσαν, λόγῳ τῆς ἀντιστάσεώς της κατὰ τοῦ Μιθριδάτου (85 π. Χ.). Ἀνεκηρύχθη δηλαδὴ ἀτελὴς (immunis) καὶ ἐλευθέρα (libera), προνόμια ἅτινα ἐπεκυρώθησαν ἀργότερον ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων Κλαυδίου (53 μ. Χ.) καὶ Ἀντωνίου τοῦ Πίου, ὅστις καὶ ἀνέκτισε τὴν ὑπὸ φοβεροῦ σεισμοῦ καταστραφεῖσαν πρωτεύουσαν (155 μ. Χ.). Κατὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἡ Κῶς, ὡς ἦτο ἑπόμενον, συναπετέλεσε μετὰ τῶν ἄλλων νήσων τοῦ Αἰγαίου ἰδίαν ἐπαρχίαν ὑπὸ ἄρχοντα «ἡγεμόνα» καλούμενον καὶ βραδύτερον περιελήφθη εἰς τὸ θέμα τῆς Σάμου.

Ἡ Κῶς ὑπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς ὑπέφερε μετὰ τῶν λοιπῶν Δωδεκανήσων τὰ πάνδεινα ἐκ τῶν συνεχῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων καὶ κυρίως τῶν Ἀράβων ἢ Σαρακηνῶν, μέχρις οὗ περιῆλθεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν πρῶτον μὲν τῶν Γενουηνσίων (1304 μ. Χ.), εἶτα δὲ τῶν Φράγκων καὶ τῶν Ἰωαννιτῶν (1313). Οἱ Ἰωαννῖται ἀνήγειραν, πλὴν ἄλλων πολλῶν ἐρειπωθέντων κάστρων εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου, τὸ μέχρι τοῦδε καλῶς σῳζόμενον φρούριον τῆς Κῶ, ἐπὶ τῶν θεμελίων τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ τείχους τῆς πόλεως (τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος), συγκαταχώσαντες δι' ἐπεκτάσεως αὐτοῦ καὶ τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν λιμένα. Τὴν κυριαρχίαν τῶν ἱπποτῶν διέκοψαν αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Τούρκων (1457 καὶ 1477), ὑφ' ὧν καὶ κατελήφθη ὁριστικῶς μετὰ τῆς λοιπῆς Δωδεκανήσου τῷ 1523 μ. Χ., ἓν ἔτος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ρόδου. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἡ Κῶς ὑπέστη τὰς ἀγρίας ἐκδηλώσεις τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ τῶν Ὀθωμανῶν κατοίκων της καὶ μικρασιατικῶν τουρκικῶν ὀρδῶν. Μόνον δὲ ἡ παρουσία τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου εἰς τὰ ἀπέναντι αὐτῆς μικρασιατικὰ παράλια καὶ ἡ ναυμαχία παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα ἔσωσαν τοὺς κατοίκους τῆς νήσου ἀπὸ ἀγρίαν σφαγήν. Ἡ Δωδεκάνησος, ἀνακηρυχθεῖσα εἰς ἐλευθέραν ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως, διῳκήθη ὑπὸ Ἑλλήνων ἀντεπάρχων μέχρι τοῦ 1830, ὅτε, διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου, ἐπεδικάσθη καὶ πάλιν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἥτις καὶ ἀνακατέλαβεν ὅλας τὰς νήσους ἀπὸ τοῦ 1832, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν κατοίκων αὐτῆς. Τὴν Τουρκίαν διεδέχθη ἡ Ἰταλία ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1912, ὅτε, διαρκοῦντος τοῦ Ἰταλοτουρκικοῦ πολέμου, κατελήφθησαν ἅπασαι αἱ νῆσοι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bechtel*, Kalymna, Kos (1895).—*Dubois*, «De Co insula» (1884). *Paton and Hicks*: The inscriptions of Cos (1891).—*Ross*, Reisen nach Kos etc. (1852).—*Bolovàxη*, The island of Roses (1922).—*Ἰακὼβ Ζαράφτη*, Ἱστορία τῆς νήσου Κῶ.—*Herzog*, Koische Forschungen (1899).

Μ. Γ. Μ.

—*[Γλωσσικὸν ἰδίωμα]* Ἡ ὁμιλουμένη ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς *Κῶ* ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν δωδεκανησιακῶν ἰδιωμάτων, τῶν ὁποίων τὸ κυριώτερον γνώρισμα (βλ. λ. *Κάσος*) εἶναι ὁ ἀρχαϊκός χαρακτήρ των. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἰδιώματος εἶναι: 1) Ἡ διάσωσις τῆς προφορᾶς τῶν διπλῶν *κκ, λλ, μμ, νν* κλ. συμφώνων: σάκκος, ἄλλος, ἀλλά, βάλλω, ἄμμος, γράμμα, ράμμα, ζώννω, στρώννω, χώννω (καθ' ἃ καὶ ἀφίννω, πιάννω, πίννω κλ.) κτλ. Τὸ διπλοῦν *ππ* προφέρεται ὡς *πh* ἢ *π'*, ἤτοι *π* μετ' ἐκβολῆς ἐλαφρᾶς πνοῆς ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκφώνησίν του: *πάπhος, στουπhί* κλ. Διπλᾶ προφέρονται καὶ ἐξ ἀφομοιώσεως τοῦ *Ν* μετὰ τοῦ ἑπομένου συμφώνου, εἴτε ἐντὸς λέξεως, εἴτε ἐν τῇ συνεκφορᾷ: τὸφ φό(β)ον τως, τὸλ λόον της, ἕναβ βασιλιά, τὴχ χώραν του, ξαθθός, πεθθερός. 2) Ἡ συχνὴ ἀποβολὴ τῶν μέσων *β,γ,δ* ἐν μέσῳ φωνηέντων: ὁ φόος, ὁ λόος, τὸ τσιάρον του, μιάλος (μεγάλος), γλήορα, ἤωκα (ἔδωκα) κλ. 3) Ἡ συχνὴ ἐναλλαγὴ τῶν μέσων ὡσαύτως *β,γ,δ*: ἐβὼ=ἐγώ, ἐδωβά=ἐδωδά, εἶγε=εἶδε. Τὰ ἀνωτέρω χαρακτηριστικὰ εἶναι κοινὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ δωδεκανησιακὰ (καὶ κυπριακὰ) ἰδιώματα. 4) Ἡ τροπὴ τοῦ κοινοῦ *σ* εἰς παχὺ *σ'* (=γαλλ. ch): λάσ'πη, τὸν πολεμοῦσ'ανε, τοὺς πολλούς', ὄξ'ω, νὰ ξ'ημερώσ'ῃ κλ. (πρόφ. λάchπη, πολεμούchανε, τοὺch πολλούch, ὄxchω, νὰ xchημερώchῃ. 5) Ἡ τροπὴ τῶν δασέων *θ, χ* εἰς τὰ ἀντίστοιχα ψιλὰ *τ, κ* κατόπιν τοῦ *ρ*: ἦρτε, ἔρκομαι κλ. =ἦρθε, ἔρχομαι. 6) Ἡ τροπὴ τοῦ ἀδιαρκοῦς καὶ προστριβοῦς φθόγγου *γ* εἰς τὸ ἀκαριαῖον ἠχηρὸν *g* μετὰ τὰ σύμφωνα *β, δ*: τὸν ἴδgιον τόπον, τὰ ταξίδgια, παιδεύgουνται, ὀνειρεύgεστε (πρόφ. παιδέβgουνται, ὀνειρέβgεστε), νιβgούμεστα =νιβόμεστε, —μεθα κλ. 7) Ἡ ἐπίδοσις τῆς χρονικῆς αὐξήσεως (ὡς καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην καὶ ἀλλαχοῦ): ἤννοιωσε (κοιν. ἔννοιωσε), ἤνοιγε, ἤφευγε—ἤφυε, ἤκοψε, ἤσχυψε, ἤγιανε (κοιν. ἔγιανε), ἤπαθε, ἤμαθε, ἤτρεξε, ἤωκε (ἔδωκε).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *K. Dieterich*, Sprache und Volksüberlieferungen der südlichen Sporaden (Wien 1908).— *Χρ. Παντελίδου*, Φωνητικὴ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας (Ἀθῆναι 1929).

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—*[Φιλοτ.]* Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Δωδεκανήσου ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κατὰ τὸ 1912, ἐκυκλοφόρησαν καὶ ἐν *Κῷ*, ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας νήσους, τὰ κοινὰ ἰταλικὰ γραμματόσημα τοῦ 1906 μὲ τὸ ἐπισήμασμα EGEO. Εἰδικὴ διὰ τὴν Κῶν σειρὰ ἐξεδόθη βραδύτερον, κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος, χρησιμο-

Digitized by Google

Digitized by Google

ποιηθεισῶν πρὸς τοῦτο 7 ἀξιῶν τῆς ἐν χρήσει ἰταλικῆς σειρᾶς, ἐφ' ὧν ἐναπετέθη τὸ ἐπίσημασμα COS. Κατὰ τὰ ἔτη 1916, 1917, 1919 καὶ 1921 ἐξεδόθησαν διάφοροι συμπληρωματικαὶ ἀξίαι τῆς σειρᾶς ταύτης μὲ τὸ ἴδιον πάντοτε ἐπίσημασμα (Ε. Φ. Ε.)

— **Κῶ** *δίαυλος* [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Τὸ ἀμφίγειον τὸ διαχωρίζον τὴν χερσόνησον τῆς Ἁλικαρνασσοῦ ἀπὸ τὴν νῆσον Κῶν. Τὸ εὖρός του μεταξὺ τοῦ ἠπειρωτικοῦ ἀκρωτηρίου Χουσσεῖν ἀπὸ τοῦ νησιωτικοῦ τοιούτου Κοὺμ-μπουρνοῦ εἶναι 3 μίλλ. τοῦ πλωΐμου πλάτους του περιοριζομένου εἰς 2 μίλλ., διότι τὸ μὲν Κοὺμ προεκτείνεται ὑπὸ ἐπικινδύνου ὑφαλεμβόλου, τοῦ δὲ Χουσσεῖν πρόκειται ΝΑ. ἡ ὕφαλος 4 ποδ. βόλισμα) Μαγκπάϊ (Magpie, χάρτ. ἀγγλ. 1898: Kos, Niseros and Piskopi). Ε. Ε. Λ.

—**Κῶ** *κόλπος* [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἡ σύγχρονος ὀνομασία τοῦ *Κεραμεικοῦ* κόλπου (βλ. λ.), ὀφειλομένη εἰς τὴν πρὸ τοῦ στομίου του νῆσον, ἀφίνουσαν ὡς στόμια αὐτοῦ τὸν δίαυλον τῆς Κῶ πρὸς Β. καὶ τὸν δίαυλον τοῦ Μορνταλᾶ πρὸς Ν. Ἔχων δὲ τὸ στόμιόν του μεταξὺ τῶν χερσονήσων τῆς Ἁλικαρνασσοῦ καὶ τῆς Κνίδου, νοτίαν του δὲ ἀκτὴν τὴν βορείαν πλευρὰν ὅλης τῆς χερσονήσου τῆς Δωρίδος, εἰσδύει ἐπὶ 49 ὅλα μίλλια μέχρι τοῦ ὅρμου *Γκιόβατα* (πλάτ. 37°00' Β., μῆκ. 28°10' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: The Gulfs of Cos, Doris and Symi). Ἡ νοτία του ἀκτὴ ἐξόχως πολυσχιδὴς ἀντιθέτως πρὸς τὴν βορείαν. Αἱ παράλιοί του εἶναι ἐξόχως νοσηραὶ λόγῳ τῆς μαστιζούσης αὐτὰς ἑλονοσίας, ἥτις φυγαδεύει τὸ θέρος τοὺς ὀλίγους κατοίκους των. Σ. Ε. Λ.

—**Κῶ** *ὅρμος* [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἡ μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Λοῦρος καὶ Κοὺμ-μπουρνοῦ κόλπωσις, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ πλεῖστον τῆς ΒΑ. πλευρᾶς τῆς νήσου. Τὸ εὖρός του 3 μίλλια, ἡ εἴσδυσίς του 1 $^1/_4$ καὶ τὰ βάθη του 30 ὀργυιαὶ καὶ κάτω. Κατὰ τὸν Δ.ΝΔ. μυχόν του ἡ πόλις τῆς Κῶ, ἔχουσα ναυτικὸν φανὸν σταθεροῦ ἐρυθροῦ 5 μιλλίων καὶ εἰς ἥμισυ μίλλ. βορείως αὐτοῦ (πλάτ. 36°54' Β, μῆκ. 27°19' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1898: Kos, Niseros and Piskopi) εἰς βάθος 10—11 ὀργ. (πηλὸς καὶ φύκια) τὸ μοναδικὸν τῆς νήσου ἀγκυροβόλιον. Σ.Ε.Λ.

κῶς [*Ἀρχ.*]. Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἐκαλεῖτο οὕτως ὄρυγμα ἐν Κορίνθῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ καθείργνυον τοὺς κλέπτας καὶ τοὺς δραπέτας· «*λέγεται καὶ κῶος· κῶες δὲ οἱ ἐν αὐτῷ ἀνατραφέντες· κώους γὰρ τὰ κοιλώματα τῆς γῆς καὶ πάντα τὰ σπήλαια ἔλεγον*». Σ. Ε. Λ.

Κῶς *ὀροπέδια* (Plateaux des Causses) [*Γεωγρ.*]. Ὀροπέδια τῆς κεντρικῆς καὶ ΝΔ. Γαλλίας, ὀνομασθέντα οὕτω συνεπείᾳ τῆς τιτανώδους αὐτῶν συστάσεως (ἐκ τοῦ λατ. calx, τίτανος). Κεῖνται ἐν τοῖς νομοῖς Λοζέρ, Ἀβεϋρόν, Ἐρὼ καὶ Γκὰρ καὶ ἔχουν ὕψος κυμαινόμενον ἀπὸ 800 μέχρι 1200 μ. Εἶναι ἄδενδρα, μετ' ἐλαχίστης βλαστήσεως, ἄγονα καὶ ἄνυδρα. Τὰ ὕδατα ῥέουν ὑπογείως εἰς μέγα βάθος καὶ διαβιβρώσκοντα τὸ ἔδαφος σχηματίζουν γραφικὰ σπήλαια μετὰ σταλακτιτῶν. Χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ βαράθρων βάθους 200—300 μ. Τὸ κυριώτερον τούτων εἶναι τὸ τοῦ Μεζάν, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Λοζέρ, ἔχον ἔκτασιν 400 τ. χλμ. καὶ τρία χωρία μετὰ 2000 κατ. Πρὸς τὰ ΒΔ. τούτου ἐκτείνεται τὸ ὀροπέδιον Κὼς ντὲ Σωβεττέρ, ὕψους 900 μέχρι 1100 μ., τελείως ἄνυδρον καὶ ἄγονον, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Λὼτ καὶ Τάρν. Μεταξὺ τοῦ Ὑόντ, τοῦ Τὰρν καὶ τοῦ Ντουρμπὶ ἐκτείνεται τὸ ὀροπέδιον Κὼς Νουάρ, ὕψους 800 μέχρι 850 μ. Τὸ νοτιώτερον πάντων εἶναι τὸ τοῦ Λαρζάκ, ὕψους 750 μέχρι 900 μ., τὸ δὲ μᾶλλον κατῳκημένον καὶ τὸ χαμηλότερον εἶναι τὸ τοῦ Κερσύ, ὕψους 300 μέχρι 450 μ., μεταξὺ τοῦ Φιζὰκ καὶ τῆς Ντορντόνι. Μ. Δ. Β.

Κῶσα [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἰνδικῆς ἄλλως *Κόσσα* (βλ. λ.).

Κωσεντία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῶν Βρεττίων ἐν Ἰταλίᾳ, ἄλλως *Κονσεντία* (βλ. λ.).

Κωσσάντ Caussade [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Τάρν, 22 χλμ ΒΑ. τοῦ Μοντωμπάν. Κάτ. 3.495. Ἔχει ἀσβεστοκαμίνους, ἀγγειοπλαστικήν, ἐργοστάσιον σακχαροποιίας καὶ σημαντικὸν ἐμπόριον ὑφασμάτων λινῶν καὶ βαμβακερῶν, δημητριακῶν, ὀπωρῶν καὶ πουλερικῶν. Μετὰ τὴν σφαγὴν τῆς νυκτὸς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου ἡ Κωσσὰντ ὑπῆρξε μία ἐκ τῶν ὀχυρῶν θέσεων τῶν καλβινιστῶν. Μ. Ν. Δ.

Κωσσὲν (Caussin), *Νικόλαος*. Ἰησουΐτης μοναχὸς (1583—1651), ἐξομολογητὴς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΓ'. Ἐχθρευόμενος τὸν Ρισσελιέ, συνειργάσθη μὲ τὴν δεσποινίδα ντὲ Λαφαγιὲτ πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ πανισχύρου καρδιναλίου· ἀλλ' ἡ συνωμοσία ἀπέτυχε καὶ ὁ Κωσσὲν ἀπεδιώχθη ἐκ τῆς αὐλῆς. Σῴζονται τούτου θρησκευτικά τινα βιβλία, ὄχι πολλῆς ἀξίας. Μ. Ν. Δ.

—**Κωσσὲν** *ντὲ Περσεβὰλ* Caussin de Perseval), *Ἀρμάνδος-Πέτρος*. Γάλλος ἀνατολιστὴς (1795—1871). Ὁ πατήρ του *Ἰωάννης-Ἰάκωβος-Ἀντώνιος*, ἀνατολιστὴς ἐπίσης, ὑπῆρξεν ἀκαδημαϊκὸς καὶ βιβλιοθηκάριος τῶν ἀνατολικῶν χειρογράφων τῆς Βασιλικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. Τὸν υἱόν του ἀπέστειλε, νέον ἔτι, εἰς μακρὸν ταξίδιον ἀνὰ τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ὁπόθεν οὗτος ἐπανελθὼν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀραβικῆς εἰς τὴν σχολὴν τῶν Ἀνατολικῶν Γλωσσῶν καὶ κατόπιν εἰς τὸ Γαλλικὸν Κολλέγιον, ἐξελέγη δὲ βραδύτερον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀξιολογώτερα εἶναι: «*Ἱστορία τῶν Ἀράβων πρὸ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ*» εἰς τρεῖς τόμους (1847), «*Ἱστορικὴ μονογραφία περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ σώματος τῶν γιανιτσάρων*» (1833) καὶ διάφοροι μελέται περὶ τῶν Ἀράβων ποιητῶν καὶ μουσικῶν. Ὁ Κωσσὲν ὑπῆρξεν ἐξ ἄλλου ἐντριβέστατος περὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Κωσιντιὲρ (Caussidière), *Μᾶρκος*. Γάλλος ἐπαναστάτης (1808—1861), ἐμφανισθεὶς τὸ πρῶτον ἐν τῇ πολιτικῇ ζωῇ τῆς χώρας του τῷ 1834, ὁπότε εἰσήχθη εἰς δίκην ὡς εἷς ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Λυών. Καταδικασθεὶς εἰς 20 ἐτῶν εἱρκτήν, ἠλευθερώθη τῷ 1839 χάρις εἰς τὴν δοθεῖσαν γενικὴν ἀμνηστείαν. Ἤνοιξε τότε παραγγελιοδοχικὸν γραφεῖον, ἀλλ' ἡ ἀνήσυχος φύσις του τὸν ὤθει εἰς νέαν ἐπαναστατικὴν δρᾶσιν. Τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1848 εὑρίσκετο εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν μαχομένων εἰς τὰς ὁδούς. κατόπιν δὲ τῆς λαϊκῆς νίκης τοῦ ἀνετέθη ἡ διεύθυνσις τῆς ἀστυνομίας τῶν Παρισίων. Κατήργησε τὸ ὑπάρχον ἕως τότε ἀστυνομικὸν σῶμα καὶ τὸ ἀντικατέστησε δι' ἄλλου, ἵδρυσε δέ, δι' ἐμπιστευτικὰς ἐντολάς, τὴν φρουρὰν τῶν λεγομένων «Ὀρεινῶν», ἀποτελουμένην ἀπὸ πρῴην πολιτικοὺς καταδίκους καὶ ἑτέρους τῶν μυστικῶν ὀργανώσεων. Περὶ τῆς φρουρᾶς αὐτῆς ὁμιλῶν εἰς τὴν βουλὴν ὁ Κωσσιντιὲρ εἶπε τὴν γνωστὴν φράσιν: «*Ἐτήρουν τὴν τάξιν διὰ τῶν στοιχείων τῆς ἀταξίας*». Παραιτηθεὶς ἀπὸ τῆς θέσεως τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀστυνομίας καὶ ἀπὸ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ λαοῦ, ἐπανεξελέγη καὶ πάλιν τοιοῦτος διὰ μεγάλης πλειοψηφίας. Κατὰ τὰς ταραχὰς τοῦ 1848 περιελήφθη μεταξὺ τῶν διωκομένων, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ καταφύγῃ εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἐδημοσίευσεν «Ἀπομνημονεύματα» (1848) καὶ ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν οἴνων. Μολονότι δὲ εἶχεν ἀμνηστευθῆ τῷ 1859, δὲν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν παρὰ μόνον τῷ 1861, ἔτος τοῦ θανάτου του. Γ. Ζ

Κωσσὸν (Cauchon), *Πέτρος*. Γάλλος ἱεράρχης καὶ πολιτικός, σημαντικῆς δράσεως, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Καταγόμενος ἐξ οἰκογενείας εὐγενῶν, ἐσπούδασε θεολογίαν καὶ κανονικὸν δίκαιον καὶ ἐχρημάτισε πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, σύμβουλος τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ἐπίσκοπος τοῦ Μπωβαὶ καὶ τοῦ Λιζιέ. Ἀλλὰ γνωστὸς ἰδίως ἐγένετο διὰ τὸν οἰκτρὸν ῥόλον, τὸν ὁποῖον διεδραμάτισε κατὰ τὴν δίκην τῆς *Ἰωάννας ντ' Ἀρκ* (βλ. λ.).

Ὅταν ἡ Αὐρηλιανὴ παρθένος συνελήφθη τῷ 1431 ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἐπισκοπῆς του, ὁ Κωσσὸν ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, τῶν ὁποίων ἦτο ἀφωσιωμένος φίλος καὶ τυφλὸν ὄργανον, νὰ τὴν δικάσῃ αὐτός. Μετεχειρίσθη δὲ διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ τὰ πλέον ἐπίμονα καὶ πλέον κακοήθη μέσα, ὡς ἀπεκαλύφθη κατὰ τὴν δίκην, ἥτις ἐγένετο βραδύτερον διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς μνήμης τῆς ἡρωΐδος. Ἡ ἀπόφασίς του τὴν κατεδίκασεν εἰς ἰσόβιον εἱρκτὴν «*μὲ τὸν ἄρτον τῆς πείνης καὶ τὸ ὕδωρ τῆς ἀγωνίας*». Ὁ λαὸς τοῦ Ροάν, μαινόμενος διὰ τὴν ἀπόφασιν, ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ Κωσσὸν καὶ τὸν κατεδίωξε μὲ λιθοβολισμούς. Ἐξ ἄλλου, οἱ Ἄγγλοι, δυσηρεστημένοι διότι δὲν ἐπέτυχον τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τῆς Ἰωάννας, ἐμέμφοντο τὸν πράκτορά των ὅτι ἠπίστησε πρὸς τὴν συμφωνίαν των καὶ κατεχράσθη τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα τοῦ εἶχον προκαταβολικῶς δοθῆ εἰς ἀντάλλαγμα τῶν ὑπηρεσιῶν του. Τότε ὁ Κωσσὸν ἐνεπνεύσθη τὴν σκέψιν ν' ἀφαιρέσῃ κατὰ τὴν νύκτα ἀπὸ τὴν μάρτυρα τὰ γυναικεῖα ἐνδύματά της καὶ νὰ τὴν ἐνδύσῃ ἀνδρικά, διὰ νὰ τὴν κηρύξῃ τὴν ἐπομένην ὡς ἐπαναμαρτήσασαν καὶ ἀποσυνάγωγον. Παραδοθεῖσα οὕτως εἰς τοὺς κοσμικοὺς δικαστάς, ἡ δυστυχὴς κόρη κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ὁ Κωσσὸν παρέστη ὁ ἴδιος κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, λέγεται δὲ ὅτι ἡ Ἰωάννα τοῦ εἶπε: «Μοῦ ὑπεσχέθητε νὰ μ' ἐπαναφέρετε εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ μὲ παρεδώσατε εἰς τοὺς ἐχθρούς μου καὶ εἰς τὸν θάνατον».

Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως, ὁ Κωσσὸν ἀντιλαμβανόμενος ὅτι ἡ ζωή του διέτρεχε κίνδυνον, λόγῳ τοῦ ἐναντίον του λαϊκοῦ μίσους, παρὰ τὰς ἐξασφαλίσεις τὰς ὁποίας του παρεῖχον ἐγγυητήρια ἔγγραφα αὐτοῦ τούτου τοῦ Ἄγγλου βασιλέως, ἐζήτησε νὰ μετατεθῇ εἰς τὴν Νορμανδίαν, κατεχομένην ἀκόμη τότε ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Πράγματι ἐτοποθετήθη εἰς Λιζιέ, ὅπου τῷ 1442 ἀπέθανεν αἰφνιδίως ἐκ συγκοπῆς, καθ' ἣν στιγμὴν ἐξυρίζετο. —Ω

Κωσσὺ (Cauchy), *Αὔγουστος - Λουδοβῖκος, βαρῶνος ντὲ* —. Διαπρεπὴς Γάλλος μαθηματικός (1789—1857). Διακριθεὶς παιδιόθεν διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ἰδιοφυΐαν του, εἰσῆλθε δεκαεξαετὴς εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολήν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξῆλθε πρῶτος τῷ 1807, συμπληρώσας μετὰ τοῦτο τὰς σπουδάς του εἰς τὴν σχολὴν τῶν γεφυροποιῶν. Ὑπηρέτησεν ἐν ἀρχῇ ὡς μηχανικὸς τῶν δημοσίων ἔργων. Τῷ 1816 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ἔκτοτε δὲ ἐδίδασκε ταυτοχρόνως ἄλγεβραν εἰς τὸ πανεπιστήμιον, μαθηματικὴν φυσικὴν εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας καὶ μηχανικὴν εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολήν. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 ἠρνήθη νὰ δώσῃ ὅρκον εἰς τὸ νέον πολίτευμα καὶ μετέβη εἰς Τουρῖνον, ὅπου ὁ βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας ἵδρυσε χάριν αὐτοῦ εἰδικὴν ἕδραν ἀνωτέρας φυσικῆς. Κατόπιν ἐκλήθη εἰς Πράγαν ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ι', ὅστις τοῦ ἀνέθηκε τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ υἱοῦ του, δουκὸς τοῦ Βορδῶ. Ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους τῷ 1838, ἐδίδαξεν ἀποκλειστικῶς εἰς σχολεῖα διοικούμενα ὑπὸ τοῦ κλήρου. Παρὰ τὰς πολιτικὰς ἐν τούτοις πεποιθήσεις του, ἡ δημοκρατία τοῦ 1848 τὸν διώρισε καθηγητὴν τῆς ἀστρονομίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων, διετήρησε δὲ τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ 1852, ὁπότε καὶ πάλιν ἠρνήθη νὰ δώσῃ ὅρκον πρὸς τὴν νέαν δημοκρατίαν, τὴν προελθοῦσαν ἐκ τοῦ πραξικοπήματος τῆς 2ας Δεκεμβρίου. Μετὰ δύο ὅμως ἔτη ἡ κυβέρνησις ἔστερξε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἕδραν του ἄνευ ὅρκου.

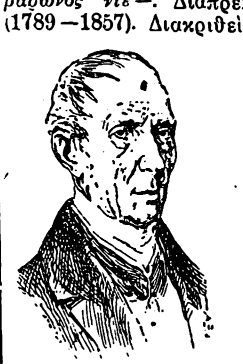

Αὔγουστος Λουδοβῖκος Κωσσύ.

Ὁ Κωσσὺ λογίζεται ὡς εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων μαθηματικῶν τῶν νεωτέρων χρόνων. Εἰς τὴν ἀνάλυσιν ἰδίως ἡ συμβολή του ὑπῆρξε πολύτιμος, αἱ δὲ μέθοδοί του ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι καὶ σήμερον ἔτι ἐν χρήσει. Μεταξὺ τῶν μελετῶν τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν, ὑπερβαινουσῶν τὰς πεντακοσίας, σημαντικώτεραι θεωροῦνται αἱ ἑξῆς: «Μέθοδος δι' ἧς καθορίζεται ἐκ τῶν προτέρων ὁ ἀριθμὸς τῶν πραγματικῶν ῥιζῶν, θετικῶν ἢ ἀρνητικῶν, μιᾶς ἐξισώσεως οἱουδήποτε βαθμοῦ» (1813), «Θεωρία τῶν κυμάτων» (1815), βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, «Μαθήματα ἐπὶ τῶν ἐφαρμογῶν τοῦ ἀπειροστικοῦ λογισμοῦ εἰς τὴν γεωμετρίαν» (1816—1828), «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς διαχύσεως τοῦ φωτὸς» (1836) κ. λ. π. Τὸ σύνολον τῶν ἔργων του ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν εἰς 26 τόμους. Γ. Ζ

Κῶστ (Cust), *Ἐρρῖκος-Ἰωάννης*. Ἄγγλος δημοσιογράφος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1862 καὶ ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Καίμπριτς. Ἐξελέγη βουλευτὴς ἐπὶ δύο περιόδους, ὡς μέλος τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος (1890—1895 καὶ 1900—1906). Ἐξέδιδε τὸ περιοδικὸν «Pall Mall Gazette» ἀπὸ τοῦ 1892 μέχρι τοῦ 1896. Μετὰ τοῦ Γεωργίου Πρόθερο διηύθυνε τὴν κεντρικὴν ἐπιτροπείαν τῶν ἐθνικῶν πατριωτικῶν ὀργανώσεων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκρήξεως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου. Ἐξέδωκε τῷ 1918 ἐν Ἱεροσολύμοις συλλογὴν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Περιοδικὰ ποιήματα». Λ. Α.

—**Κῶστ** (Cust), *Λάϊονες-Ἐρρῖκος*. Ἄγγλος τεχνοκρίτης, γεννηθεὶς τῷ 1859 ἐν Λονδίνῳ. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Καίμπριτς καὶ τῷ 1882 διωρίσθη ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν, μετὰ δύο δὲ ἔτη μετετέθη εἰς τὸ βρεττανικὸν μουσεῖον ὡς βοηθὸς ἐν τῷ τμήματι τῶν χαλκογραφιῶν καὶ ἀπὸ τοῦ 1895—1900 διευθυντὴς τῆς ἐθνικῆς πινακοθήκης. Τῷ 1901 διωρίσθη ἔφορος τῶν εἰκόνων καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν βασιλέα. Ἀπὸ τοῦ 1909—1919 ἦτο ὑποδιευθυντὴς τοῦ καλλιτεχνικοῦ περιοδικοῦ «Burlington Magazine» καὶ μέλος διαφόρων καλλιτεχνικῶν ὀργανώσεων. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα τεχνοκριτικὰ ἰδίως, ἐξ ὧν σημαντικώτερα τὰ ἑξῆς: «Κατάλογος καλλιτεχνῶν, ἀντιπροσωπευομένων ἐν τῷ τμήματι χαλκογραφιῶν τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου» (1893—1896, μέρη 2), «Ἀλβέρτος Ντύρερ. Μελέτη ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς τέχνης αὐτοῦ» (1897), «Ἱστορία τῆς Ἑταιρείας ἐρασιτεχνῶν» (1898), «Ἱστορία τοῦ κολλεγίου Ἤτον» (1899) «Ἀντώνιος Βὰν Ντάϊκ» (1903), «Σημειώσεις περὶ τῶν αὐθεντικῶν προσωπογραφιῶν τῆς Μαρίας, βασιλίσσης τῆς Σκωτίας» (1903), «Ἀγγέλου Μπαστιάνι, ἱστορία τῆς νεωτέρας Βενετίας» (1904, «Βασιλικὴ συλλογὴ ζωγραφικῶν ἔργων ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Μπούκιγχαμ» (1905), «Σημειώσεις ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ βασιλέως» (1911), «Ἱερουσαλὴμ» (1924). Λ. Α.

— **Κῶστ** (Cust), *Ροβέρτος - Ἐρρῖκος - Χόμπαρτ*. Ἄγγλος τεχνοκρίτης. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Καίμπριτς καὶ Ὀξφόρδης. Ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Τζιοβάννι Ἀντόνιο Μπαέζι» (1905), «Μποτιτσέλλι» (1906)», «Λεονάρδος Ντὰ Βίντσι» (1905),

Digitized by Google

«Βιττόριο Καρπάτσιο» (1910). Μετέφρασεν ὡσαύτως τὴν «Αὐτοβιογραφίαν» τοῦ Μπενβενοῦτο Τσελλίνι καὶ συνέγραψε κριτικὴν ἐπὶ τοῦ Μπενβενοῦτο Τσελλίνι (1912). Λ. Α.

Κώστα *[Γεωγρ.]* βλ. *Κόστα.*

Κωσταδιανά *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἓξ συνοικισμῶν τῆς κοινότητος Φαλαιλιανῶν τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, μὲ 27 κατοίκους (1928). Ε. Γ.

Κωστακιοί *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης καὶ Τζουμέρκων τοῦ νομοῦ Ἄρτης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐγγὺς τῆς νέας Φιλιππιάδος καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 551. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Γαβριὰ* καὶ *Ἐλεοῦσα* καὶ ἔχει κατοίκους (1928) 1189. Χ. Δ.

Κωσταλέξι ον, ἢ *Κωσταλέξη [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ἡρακλειωτῶν καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 453. Χ. Δ.

Κωστάνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θυάμιδος (τέως Φιλιατῶν). Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν (1928) 223 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ μικροκτηνοτροφίαν. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Χ. Ι. Σ.

Κωστάνιανη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἠπείρου, τρίωρον ἀπέχον τῶν Ἰωαννίνων, κείμενον εἰς τὰς δυτικὰς ὑπωρείας τοῦ βουνοῦ τῆς Κοσμηρᾶς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Παραμυθίας. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν (1928) 254 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ μικροκτηνοτροφίαν καὶ ἔχουσαν δημοτικὸν σχολεῖον. Ἐν αὐτῇ σῴζεται βυζαντινὸς ναός, ἀνήκων πιθανῶς εἰς τὸν ΙΕ´ αἰῶνα. Εἰς τὴν κοινότητα ταύτην ὑπάγεται καὶ ὁ παρακείμενος συνοικισμὸς Μπέρκον μὲ 62 κατοίκους. Χ. Ι. Σ.

Κωσταντάρας. Ἀρματολὸς ἐκ Δωρίδος (βλ. *Ζαχαριᾶς* Κώστας). Χ. Δ.

Κωσταντῆ - Οὐσαγῆ (= *Κωσταντίνου Παιδί*) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Πόντου ἐν τῇ περιφερείᾳ Ἀμισοῦ, μέχρι τοῦ 1923 ἑλληνικόν, ἔχον περὶ τοὺς 380 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν.

κωσταντινᾶτα (τὰ) *[Νομισματ.]*. Εἰς τὴν βυζαντινὴν νομισματικὴν ἐκλήθησαν *κωσταντινᾶτα* τὰ νομίσματα τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Δούκα (1059—1067 μ. Χ.). Εἶναι ταῦτα σκυφωτὰ χρυσᾶ νομίσματα, οἱ γνωστοὶ βυζαντινοὶ *σόλιδοι*, καλούμενοι ἄλλως καὶ *νομίσματα*, βάρους 4.40 γραμμαρίων περίπου. Ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς των ἀπεικονίζεται ὁ αὐτοκράτωρ ὄρθιος, κρατῶν λάβαρον καὶ σφαῖραν μὲ σταυρὸν ἢ ὁμοῦ μετὰ

Κωσταντινᾶτα.

τῆς Παναγίας, ἡ ὁποία τὸν στέφει, καὶ πέριξ ἐπιγραφὴ μὲ τὸ ὄνομά του, ἐπὶ τῆς ἄλλης δὲ πλευρᾶς των ὁ Χριστὸς καθήμενος ἐπὶ θρόνου, φέρων φωτοστέφανον καὶ κρατῶν βιβλίον.

— *[Λαογρ.]* Τὰ λεγόμενα σήμερον *κωσταντινᾶτα* εἶναι διαφόρου προελεύσεως, νομίσματα, τὰ ὁποῖα ὁ λαὸς πιστεύει ὅτι ἐκόπησαν ὑπὸ τοῦ ἰσαποστόλου Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ διὰ τοῦτο ἔχουν θαυμασίας δυνάμεις. Ὁ τύπος τῶν νομισμάτων τούτων παρομοιάζει κάπως ὁμοιότητα πρὸς τὴν ἁγιογραφίαν, ἡ ὁποία ἀπεικονίζει τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον καὶ τὴν ἁγίαν Ἑλένην, ὀρθίους κατ' ἐνώπιον ἑκατέρωθεν τοῦ σταυροῦ. Κυρίως κωσταντινᾶτα θεωροῦνται τὰ σκυφωτὰ χρυσᾶ ἢ ἐξ ἠλέκτρου—ἀναμείξεως δηλαδὴ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου—νομίσματα τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν, τὰ ὁποῖα φέρουν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς παράστασιν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἑνὸς ἁγίου κρατούντων μεταξὺ αὐτῶν τὸν σταυρὸν καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης τὸν Χριστὸν καθήμενον ἐπὶ θρόνου. Πλὴν τούτων ὅμως καὶ ἄλλα βυζαντινὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα θεωροῦνται κωσταντινᾶτα, καθὼς ἐπίσης καὶ ἄλλα κατ' ἀπομίμησιν τῶν βυζαντινῶν κοπέντα, τῶν ὁποίων ὁ τύπος καὶ ἡ τεχνοτροπία ὁμοιάζει πρὸς τὰ βυζαντινὰ πρότυπα. Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ ἀργυρᾶ ἐνετικὰ *γρόσσα*, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀντὶ τοῦ σταυροῦ ὑπάρχει ἡ σημαία τοῦ ἁγίου Μάρκου· ἐπίσης τὰ ἐνετικὰ χρυσᾶ *τσεκίνια*, τὰ γνωστὰ συνήθως ὡς «βενέτικα», μὲ τὸν δόγην δεχόμενον τὴν σημαίαν ἀπὸ τὸν ἅγιον Μᾶρκον. Ἐπίσης σκυφωτὰ νομίσματα τῶν δυναστῶν τῆς Κύπρου Λουζινιὰν (1205—1304), φέροντα παράστασιν τοῦ Χριστοῦ καθημένου ἐπὶ θρόνου ὅπως εἰς τὰ γνήσια βυζαντινὰ νομίσματα.

Τὰ κωσταντινᾶτα καλοῦνται κατὰ τόπους καὶ *ἄγιο* ἢ *τίμιο κωσταντινᾶτο, ἀϊκωσταντινᾶτο, ἁγιοκωστάντινο, κουσταντάρ, κωσταντινὸ* καὶ *ἀϊσεληνᾶτο* (τῆς ἁγίας Ἑλένης). Εἰς τὸν Πόντον ἐθεωροῦντο κωσταντινᾶτα σκυφοειδῆ τουρκικὰ νομίσματα ἕνεκα τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφῆς «zaro constantinié» (= νομισματοκοπεῖον Κωνσταντινουπόλεως). Ἡ λαϊκὴ πρόληψις ἀποδίδει εἰς τὰ κωσταντινᾶτα διαφόρους θεραπευτικὰς δυνάμεις καὶ τὰ θεωρεῖ ὡς πολύτιμον ἀπόκτημα διὰ τὸν κάτοχον. Πιστεύει ὅτι, χρησιμοποιούμενα κατὰ διαφόρους γνωστὰς μεθόδους, θεραπεύουν τὴν ἐπιληψίαν, τοὺς πυρετούς, τὸ «λύσιμο τοῦ ὀμφαλοῦ» καὶ τὸν ἴκτερον· ἐξ ἄλλου ἐπιφέρουν ἀσφαλῆ καὶ ταχεῖαν ζύμωσιν τοῦ φυράματος τῶν ἀλεύρων καὶ τῆς γιαούρτης. Ἀποδίδονται ἐπίσης εἰς αὐτὰ καὶ αἱμοστατικαὶ ἰδιότητες, ἀφομοιοῦνται δηλαδὴ ὡς πρὸς τοῦτο εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ μὲ τὸν λίθον αἱμοστάτην, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδεται παρόμοια ἐνέργεια. Τὸ κωσταντινᾶτο φορεῖται ὡς περίαπτον «φυλαχτὸ» ὑπὸ ἐγγύων γυναικῶν πρὸς προφύλαξιν καὶ πρὸς εὐκολίαν τοῦ τοκετοῦ, ὑπὸ νηπίων ὡς προβασκάνιον, ἐπίσης καὶ ὑπὸ ἀνδρῶν, διότι πιστεύεται ὅτι ὁ φορῶν εἶναι ἄτρωτος («δὲν τὸν πιάνει βόλι»). Ἔχει δηλαδὴ ὁμοίαν δύναμιν μὲ τὸ τίμιον ξύλον καὶ ἡ γνησιότης του ἐξελέγχεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον: τίθεται τὸ νόμισμα εἰς φύραμα ἀλεύρων χωρὶς ζύμην διὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν ζύμωσιν αὐτοῦ· ἐνίοτε τίθεται ἐπὶ ἀλέκτορος ἢ ὄρνιθος, καθ' ἧς πυροβολοῦν, βέβαιοι ὅτι δὲν τὴν βλάπτουν ἂν εἶναι γνήσιον. Ἡ ἐξομοίωσις τοῦ κωσταντινάτου πρὸς τὸ τίμιον ξύλον στηρίζεται εἰς τὴν θρησκευτικὴν παράδοσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὅταν ἡ ἁγία Ἑλένη ἀνεῦρε τὸν σταυρὸν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἐδιχοτόμησεν αὐτὸν καὶ τὸ μὲν ἓν μέρος ἀφῆκεν εἰς Ἱεροσόλυμα, τὸ δὲ ἄλλο παρέλαβεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· τὰ πριονίδια τοῦ σταυροῦ περισυλλεγέντα ἐρρίφθησαν εἰς χωνευτήριον μὲ διάφορα πολύτιμα μέταλλα καὶ ἐκ τοῦ κράματος αὐτοῦ κατεσκευάσθησαν τὰ κωσταντινᾶτα. Γνήσιον κωσταντινᾶτο πιστεύεται ὅτι τιθέμενον ἐντὸς κοσκίνου ἐνεργεῖ, ὥστε νὰ μὴ διαρρεύσῃ τὸ εἰς αὐτὸ τιθέμενον ὕδωρ. Ὅταν τὸ κωσταντινᾶτον τυγχάνῃ θαυματουργόν, θεωρεῖται οἰκογενειακὸν κειμήλιον, τοποθετεῖται εἰς τὸ εἰκονοστάσιον καὶ λειτουργεῖται κατὰ τὴν Μεγάλην Πέμπτην εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Αἱ σχετικαὶ πρὸς τὰ κωσταντινᾶτα λαϊκαὶ προλήψεις καὶ δεισιδαίμονες δοξασίαι ἀναφέρονται τὸ πρῶτον εἰς κείμενα τοῦ ΙΖ´ αἰῶνος. Εἶναι ὅμως πολὺ παλαιότεραι, καθὼς φαίνεται ἀπὸ ἐπιστολὴν Βυζαντινοῦ λογίου, γραφεῖσαν πιθανῶς τὸν ΙΒ´ αἰῶνα, ἐν τῇ ὁποίᾳ γίνεται λόγος περὶ δῆθεν νομίσματος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῆς μητρός του Ἑλένης, τὸ ὁποῖον ἔχει θαυμασίας δυνάμεις, ἐνῷ πράγματι πρόκειται περὶ πολὺ νεωτέρου βυζαντινοῦ νομίσματος· ἑπομένως, ἤδη εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχον ἀόριστον ἰδέαν περὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου· νομίσματα δὲ μὲ χριστιανικὸν τύπον ἐθεωροῦντο ὡς κοπέντα ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς φυλακτήρια. Τὰς δοξασίας αὐτὰς περὶ κωσταντινάτων ἔχουν καὶ οἱ γειτονικοὶ καὶ συγκάτοικοι τῶν Ἑλλήνων λαοί· οὕτω οἱ Ἑλληνόβλαχοι τῆς Μακεδονίας θέτουν ἐπὶ τῶν νηπίων, πρὸ τῆς βαπτίσεως ὡς φυλακτήρια, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ κωσταντινᾶτα· οἱ Βούλγαροι πιστεύουν ὅτι ὠφελοῦνται οἱ πάσχοντες ὅταν πίνουν ὕδωρ ἀπὸ τὸ κοίλωμα τοῦ κωσταντινάτου· οἱ Αἰγύπτιοι, ὅταν αἱ παραστάσεις ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν ἐνετικοῦ τσεκινίου εὑρίσκωνται εἰς τὴν αὐτὴν κάθετον, τὰ φοροῦν ὡς ἀποτρόπαια κατὰ τῆς ὀφθαλμίας. Ἡ χρῆσις ἀρχαίων νομισμάτων ὡς περιάπτων διὰ τὰς ἐπ' αὐτῶν παραστάσεις ἢ δι' ἄλλον τινὰ λόγον καὶ ἡ ἀπόδοσις θαυμασίων δυνάμεων εἰς αὐτὰ εἶναι κοινὴ εἰς πολλοὺς λαούς. Τὰ κωσταντινᾶτα σήμερον εἰς πολλὰ μέρη φέρονται ὑπὸ γυναικῶν ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ὡς κοσμήματα μόνον· οἱ ἄνδρες δὲ ἐξαρτοῦν αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἅλυσιν τοῦ ὡρολογίου των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Hasluck*, Constantinata (ἐν Essay and Studies presented to William Ridgway, Cambridge 1913). —*Ι. Σβορῶνος*, ἐν Ἐφ. Νομ. Ἀρχ. (τόμ. 2, σ. 350) — *Seligman*, Der böse Blick und Verwandtes. — *Ν. Πολίτης*, ἐν Λαογραφίᾳ (τόμ. Ε´, σ. 682 κ. ἑ.). — *Φ. Κουκουλές*, ἐν «Λαογραφία» (τόμ. ΣΤ´, σ. 216 κ. ἑ.). ΕΙΡ. ΒΑΡΟΥΧΑ

Κωστχράζι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται πρὸς Α. τοῦ Ὀρεστικοῦ Ἄργους καὶ ἐγγὺς τῆς Ν. ὄχθης τῆς λίμνης τῆς Καστορίας καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 798. Χ. Δ.

Κωσταρελέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Δενδροχωρίου (Παπαράντζας) τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 127. Χ. Δ.

Κωσταρίτσα *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος χωρίου *Δίχῶρι* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Κωσταρός. Κρὴς ἀγωνιστὴς κατὰ διαφόρους ἐπαναστάσεις ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1896 (βλ. *Βολουδάκης*, Κωνσταντῖνος).

Κωστελοὺπ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Πέλλης χωρίου *Κωνστάντεια* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Κώστενετς *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Βουλγαρίας (κάτ. 3.791), τῆς περιφερείας Σαμοκόβου, κειμένη ἐπὶ γραφικῆς θέσεως εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Ροδόπης καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σόφιας - Φιλιππουπόλεως. Πλησίον τοῦ Κώστενετς ὑπάρχει ὡραῖος καταρράκτης καὶ θερμαὶ πηγαί. Αἱ ὡραῖαι ἐπαύλεις, αἱ ἰαματικαὶ πηγαί, ὁ καθαρὸς ἀὴρ καὶ τὰ διαυγῆ ὕδατα τοῦ Κώστενετς καθιστοῦν αὐτὸ ἕνα τῶν ὡραιοτέρων τόπων διαμονῆς ἐν Βουλγαρίᾳ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ξυλουργικὴν καὶ τὴν μαχαιροποιίαν. Παρὰ τὴν πολίχνην ὑπάρχουν ἐργοστάσια πυρείων καὶ χάρτου. Τ. Β.

Κωστενέτσι *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φλωρίνης χωρίου *Ἱεροπηγή* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Κωστεφάνου *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἓξ συνοικισμῶν τῆς κοινότητος Κλεψιμίων τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης, μὲ 52 κατοίκους (1928). Ε. Γ.

Κώστη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ Ν. Σουδάν, παρὰ τὸν Λευκὸν Νεῖλον. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 380 χλμ πρὸς Ν. τοῦ Χαρτοὺμ καὶ εἶναι ἀκραῖος πρὸς Ν. σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου ἀπὸ Χαρτοὺμ καὶ πρῶτος σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Κώστη—ἐλ-Ομπέϊντ πρὸς Δ. Ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον σταθμὸν διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἐμπορευμάτων τοῦ Κορδοφὰν καὶ σημαντικὴν ἀγορὰν τῶν περιοίκων φυλῶν Ντίνκα, Χαμπανιὰ καὶ ἄλλων. Ὠνομάσθη ἀπό τινος Ἕλληνος καλουμένου Κωστῆ, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ´ αἰῶνος, εἶχεν ἱδρύσει ἐκεῖ ἐμπορικὸν πρακτορεῖον, πέριξ τοῦ ὁποίου συνεπήχθη βραδύτερον συνοικισμός, μεταβληθεὶς σὺν τῷ χρόνῳ εἰς χωρίον, ὁλονὲν προαγόμενον, λόγῳ τῆς ἐπικαίρου αὐτοῦ θέσεως. Μ. Δ. Β.

Κωστῆ, Νέον — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Θουρίου τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἔχον ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 531. Χ. Δ.

Κωστῆς, *Κωνσταντῖνος*. Υἱὸς τοῦ καθηγητοῦ τῆς ἰατρικῆς *Νικολάου Κωστῆ*, γεννηθεὶς ἐν Ναυπλίῳ τῷ 1833. Ἐσπούδασεν ἐν Ἀθήναις, Ἀϊδελβέργῃ, Μονάχῳ καὶ Βερολίνῳ, ἐν δὲ τῷ πανεπιστημίῳ τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς νομικῆς ἐν ἔτει 1856. Τῷ 1860 ἐγένετο ὑφηγητὴς τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλ' οἱ φοιτηταί, διὰ λόγους πολιτικούς, ἀπεδοκίμασαν αὐτὸν κατὰ τὸ εἰσιτήριον μάθημά του καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ νεαρὸς ὑφηγητής, παρὰ τὴν θερμὴν καὶ σθεναρὰν ὑποστήριξιν ἐκ μέρους τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ποινικοῦ δικαίου Πήλληκα καὶ τοῦ πρυτάνεως Βασιλ. Οἰκονομίδου, ἠναγκάσθη ὅπως καταλίπῃ τὸ πανεπιστήμιον. Μετὰ τρία ἔτη ἐπανέκαμψεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἔνθα εἶχε διορισθῆ δικαστὴς ἐν τῷ ἑλληνικῷ προξενείῳ, καὶ ἐπανέλαβε τὰς παραδόσεις του ὡς ὑφηγητὴς μέχρι τοῦ 1875, ὁπότε διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς ποινικῆς νομοθεσίας, προαχθεὶς εἰς τακτικὸν καθηγητὴν τῷ 1879. Ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1890. Ὁ Κωστῆς ἀνῆκει εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐπιφανῶν Ἑλλήνων νομικῶν, ὧν ἡ δρᾶσις δὲν περιωρίσθη ἐντὸς τοῦ πανεπιστημίου. Διὰ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ ἐποδηγέτησε τὰ ἑλληνικὰ ποινικὰ δικαστήρια, ἅτινα καὶ σήμερον ἔτι ἀντλοῦν ἐκ τῶν διδασκα-

Κωστῆς Κωνσταντῖνος.

Digitized by Google

λιῶν του. Ἐχάραξεν ἐν πολλοῖς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, θέσας βάσεις ὀρθὰς διὰ μελλοντικὴν ἐργασίαν. Ἰδιαιτέρως πολύτιμος ὑπῆρξεν ἡ ἑρμηνευτικὴ αὐτοῦ ἐργασία ἐν τῷ εἰδικῷ μέρει τοῦ ποινικοῦ νόμου. Συγγράμματα αὐτοῦ: «De concurso delictorum» (ἡ ἐναίσιμος ἐπὶ διδακτορίᾳ διατριβή του, 1856), «Εἰσαγωγικὸν μάθημα κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς διδασκαλίας τοῦ ποινικοῦ νόμου» (1860), «Μελέται περὶ φυλακῶν» (1862), «Περὶ τῶν ἐν χρήσει κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ποινῶν» (1893), «Περὶ ἀδικήματος καὶ ποινῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ τραγῳδίᾳ» (1885), «Ἀναμνήσεις ἑορτῶν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἀϊδελβέργης» (1887), «Ἑρμηνεία τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος ποινικοῦ νόμου» (1871), «Ἑρμηνεία τῆς ἑλληνικῆς ποινικῆς δικονομίας» (1896) κ. ἄ. Χ. Ν. Τ.

— **Κωστῆς**, ***Νικόλαος***. Ἕλλην ἰατρὸς ἐκ Θεσσαλίας, γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ (1805—1861). Μετὰ τὰς ἰατρικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ἐν Ἀϊδελβέργῃ, ἐγκατέστη ἐν Ἀθήναις καὶ τῷ 1837, κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, ἐγένετο καθηγητὴς αὐτοῦ, ἀναλαβὼν τὴν ἕδραν τῆς φαρμακολογίας καὶ μαιευτικῆς καὶ διδάξας ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν ἐν αὐτῷ. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν ἰδιαίτερος ἰατρὸς τοῦ βασιλέως Ὄθωνος, μέλος καὶ πρόεδρος τοῦ Ἰατροσυνεδρίου (1837—1850), μέλος διαφόρων ξένων ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν καὶ πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου Ἀθηνῶν. Συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν θεσσαλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1854 ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἀπελευθερώσεως ταύτης. Συνέγραψε σύγγραμμα «Μαιευτικῆς» (1849) καὶ «Φαρμακολογίας» (1855). Ἐπίσης ἵδρυσε καὶ διωργάνωσε μαιευτήριον. Ο. Ρ.

Κωστήτσι(ον) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν Κατσανοχωρίων, *Καλλιθέα* νῦν μετονομασθέν, τεγράωρον ἀπέχον ΝΑ. τῶν Ἰωαννίνων. Μετὰ τῶν παρακειμένων χωρίων Νίστορα καὶ Πάτερον ὑπάγονται εἰς τὴν κοινότητα Φορτοσίου. Ἔχει (1928) 91 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ μικροκτηνοτροφίαν. Χ. Ι. Ε.

Κώστοβιτς, ***Χριστόδουλος***, ἢ ***Σιτσὰν Νικολώφ***. Βούλγαρος διδάσκαλος καὶ ἐκδότης σχολικῶν βιβλίων, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Σαμοκόβῳ (1806—1889). Μοναχὸς εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ρήλου κατ' ἀρχάς, ἐγκατέλειψε τὸν μοναχικὸν βίον καὶ μετέβη εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος πρὸς εὐρυτέραν μόρφωσιν. Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου ἐπὶ δεκαπενταετίαν εἰς τὸ Γάβροβον καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐξέδωκε τὸ πρῶτον «Ἀριθμητικήν», ἥτις εἰσήχθη εἰς τὰ τότε σχολεῖα διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος αὐτοῦ, καὶ κατόπιν τὴν «Slavianska Bucvenitsa» (παλαιοβουλγαρικὴν γραμματικήν). Ὁ Κώστοβιτς εἶναι γνωστὸς καὶ ἐκ τῆς μεταφράσεως τῆς ἁγίας Γραφῆς εἰς τὴν βουλγαρικήν. Τ. Β.

Κωστόμετρος, *Ἰωάννης*. Μητροπολίτης Χαλκίδος ἀγνώστου ἐπακριβῶς ἐποχῆς. Σῴζονται αὐτοῦ τρεῖς μυστικαὶ πραγματεῖαι ἐν κώδικι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος τῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. —Π.

Κωστόπωλος. Ἐκ τῶν προκρίτων τοῦ χωρίου Νίμβρου τῆς ἐπαρχίας Σφακίων (Κρήτης), ἐξελέγη, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐπαναστάσεως 1821, ἀρχηγὸς τῶν ὁμοχωρίων του, μετὰ τινας δὲ μῆνας, ἤτοι κατὰ Ἰούλιον 1821, σπεύσας πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἀνελθόντων εἰς Καλλικράτην (ἀνατολικὰ Σφακιά) παμπληθῶν Τούρκων τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῆς Ρεθύμνης ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Καούνη, καὶ συγκρουσθεὶς πρὸς αὐτοὺς εἰς θέσιν Τυροκλάστην ἔπεσε γενναίως μαχόμενος τὴν 16 Ἰουλίου 1821, ἀντικατεστάθη δὲ τότε ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ τῆς Νίμβρου ὑπὸ τοῦ Ἀναγνώστου Μανουσογιαννάκη. Ν. ΚΛΕ

Κῶστος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Πάρου, ἀνῆκον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων καὶ ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται πρὸς Ν. τῆς Ναούσσης, ἐπὶ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Ναούσσης-Πάρου καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 275. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Κάμπος* καὶ *Μαράθι* καὶ ἔχει κατοίκους (1928) 472. Χ. Δ.

Κωστούργιανη *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Πέλλης χωρίου *Ξυφόνεια* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Κωστούσης-*Σουλιώτης*. Ἀγωνιστὴς (βλ. λ. *Ἥρας* Κωνσταντῖνος).

Κωστοχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Φυτιᾶς (Τσορνόβου) τῆς ἐπαρχίας Ἠμαθίας (Βεροίας) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 115. Χ. Δ.

Κώσυρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* βλ. λ. *Κόσσυρα*.

Κωτάκης, ***Ἀβράμιος Ἰω.*** Ἐπίσκοπος Τριμυθοῦντος. Ἐγεννήθη ἐν Μεσαριᾷ τῆς Ἄνδρου, νεώτερος ὢν ἀδελφὸς τοῦ Νικομηδείας *Διονυσίου*. Τῷ 1833 ἦτο ἀρχιμανδρίτης καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς Ραδολβότα ἐν Βλαχίᾳ, προσενεγκὼν γενναίαν εἰσφορὰν ὑπὲρ ἀνεγέρσεως τοῦ ἐν Ἄνδρῳ ὀρφανοτροφείου τοῦ Θεοφίλου Καΐρη. Βραδύτερον διετέλεσεν ἔξαρχος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ μετ' οὐ πολὺ τιτουλάριος ἐπίσκοπος Τριμυθοῦντος. Ὁ Ἀβράμιος διεκρίνετο ἐπὶ φιλογενείᾳ, συνεισέφερε δὲ ἱκανὰ ποσὰ ὑπὲρ κοινωφελῶν σκοπῶν. Ἀπεβίωσεν ἐκ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας τὸν Νοέμβριον τοῦ 1852. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

— **Κωτάκης**, ***Διονύσιος Ἰω.*** Ἄνδριος τὴν πατρίδα, ἐχειροτονήθη μητροπολίτης Σηλυβρίας ἐν ἔτει 1826. Μετ' οὐ πολὺ ἐκ Σηλυβρίας μετετέθη εἰς Ἀμάσειαν καὶ ἐξ Ἀμασείας τῷ 1839 εἰς Νικομήδειαν, παραμείνας ὡς μητροπολίτης Νικομηδείας ἐπὶ ἓξ καὶ τριάκοντα ἔτη. Ὁ Νικομηδείας δὲν ηὐμοίρει συστηματικῆς παιδεύσεως, ἀλλ' ἐγκρατέστατος ὢν εἰς τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, εἶχεν ἀπὸ φύσεως ὀξεῖαν ἀντίληψιν καὶ πνεῦμα διοικητικόν. Μεγαλοπρεπὴς δὲ καὶ ἐλευθεριώτατος ὤν, ἠρίθμει φίλους πολλοὺς καὶ ἰσχυρούς, ἄγων καὶ φέρων πολλάκις τοὺς ἐν τῷ πατριαρχείῳ κατὰ τὸ δοκοῦν. Ἀπέθανεν ἐν Χάλκῃ τῷ 1875. [Πρβλ. *Δ. Π. Πασχάλη*, Ἱστορία τῆς νήσου Ἄνδρου, τ. Β' (Ἀθῆναι 1927), σ. 367—368).] Δ. Π. Π.

—**Κωτάκης**, ***Λεόντιος***. Ἐγεννήθη ἐν Ἄνδρῳ, ἐσπούδασε δ' ἐν Κυδωνίαις. Γραμματεὺς γενόμενος τοῦ Προύσης Ἰωαννικίου τοῦ Φωκαέως καὶ εἶτα τοῦ ἀπαγχονισθέντος Τυρνόβου, ἐρρίφθη καὶ οὗτος εἰς τὴν εἱρκτὴν τοῦ Μποσταντζήμπαση ὡς μεμυημένος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Καὶ ἀφέθη μὲν μετά τινα χρόνον ἐλεύθερος διὰ τῶν ἐνεργειῶν ξένης πρεσβείας, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐν τῇ εἱρκτῇ βασανιστηρίων καὶ κακουχιῶν διασαλευθείσης ἀνεπανορθώτως τῆς ὑγείας του ἀπέθανε μετ' οὐ πολύ. Δ. Π. Π.

κώταρχος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Τίτλος τοῦ ἱερέως τῶν Καβείρων («κώταρχος Μεγάλων Θεῶν Καβίρων») ἐν Διδύμοις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. —Π.

Κώτβαϊκ (Kootwijk) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ὁλλανδίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Γκέλντερλαντ, πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς Ἄπελντοορν. Εἶναι γνωστὸν διὰ τὸν παρ' αὐτῷ ἐγκατασταθέντα μέγαν σταθμὸν ἀσυρμάτου τηλεγράφου, πρὸς συνεννόησιν μετὰ τῶν Ὁλλανδικῶν Ἰνδιῶν. Κάτ. 1200. Μ. Δ. Β.

Κώτεις· βλ. *Κώτης*.

Κωτ'ερὲ (Cauterets) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῶν Ἄνω Πυρηναίων. Κάτ. 1.460. Εἶναι ὀνομαστὸν διὰ τὰς θερμὰς θειούχους καὶ ἀλκαλικὰς αὐτοῦ πηγάς, γνωστὰς ἤδη ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἔχει ἐννέα ὑδροθεραπευτήρια. Ἡ θερμοκρασία τῶν ὑδάτων ποικίλλει ἀπὸ 57°—22°. Τὸ χωρίον κεῖται ἐπὶ ὁμωνύμου χειμάρρου, τὰ ἰαματικὰ δ' αὐτοῦ ὕδατα ἐνδείκνυνται ἐναντίον τῶν δερματικῶν παθήσεων, τῶν ἀσθενειῶν τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων καὶ τοῦ στομάχου, ὡς καὶ τῶν χρονίων ρευματισμῶν. Τὰ ὕδατα ταῦτα εἶναι θειούχου συστάσεως, περιέχουσι δ' ἐπίσης ἄζωτον, σίδηρον κλπ. Χ. Δ.—Μ. Ν. Δ.

Κώτης, ἢ καὶ ***Κώττης***, ***ἄκρον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον Μαυριτανίας τῆς Τιγγιτανῆς, δυτικῶς τοῦ Ἡρακλείου πορθμοῦ ἐπὶ τοῦ Δυτικοῦ (Ἀτλαντικοῦ) ὠκεανοῦ (*Πτολεμ.* Δ,α, 1, Nobbe) καὶ φερώνυμος νοτίως αὐτοῦ κόλπος (*Σκύλ.* Περίπλ. 112). Ὁ Στράβων (ΙΖ κεφ. 827, 2, ἔκδ. Teubner) τὸ ἀναφέρει εἰς θηλυκὸν («ἐντεῦθεν δὲ πρόπους ἔκκειται τις ὕστατος (τοῦ Ἄτλαντος), πρὸς δύσιν τῆς Μαυρουσίας, αἱ Κώτεις λεγόμεναι»). Οἱ Λατῖνοι γεωγράφοι (*Πλιν.* 5,2. *Πομπ. Μέλα* 1, 25) ἀποκαλύπτουσιν ὅτι τὸ αὐτὸ ἀκρωτήριον ὠνομάζετο καὶ *Ἀμπελουσία* ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ σπουδαῖον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς θεωρίας τοῦ V. Berard περὶ τῶν τοπωνυμιῶν, αἵτινες συνυφίστανται ὡς φοινικικὴ καὶ ὡς ἑλληνικὴ μετάφρασις τῆς φοινικικῆς, ὅπερ ὅμως τῷ διέλαθεν· διότι «κότεφ» σημιτιστὶ σημαίνει «τοῦ τρυγῶντος ἄμπελον». Εἶναι τὸ σύγχρονον *Κέϊπ Σπαρτὲλ* τῶν Εὐρωπαίων, *Ρὰς - ἐλ - Σιουκὰρ* τῶν Ἀράβων (Cape Spartel, πλάτ. 35° 47' Β, μῆκ. 5°56' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 142 : Strait of Gibraltar). Σ. Ε. Λ.

Κωτίλια *ὕδατα* (Aquae Cutiliae) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πηγὴ μεταλλικῶν ὑδάτων ἐν Σαβίνῃ τῆς Ἰταλίας (βλ. λ. *Κουτέλια* ὕδατα).

Κωτίλιον, καὶ ***Κώτιλον***, ἢ ***Κωτύλιον***, ***Κώτυλον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἀρκαδίας, τεσσαράκοντα στάδια ἀπέχον ΒΑ. τῆς Φιγαλίας. Κεῖται ἄντικρυ τοῦ ἀρχαίου Ἐλαΐου, ταυτιζόμενον πρὸς τινα τῶν ΒΔ. παραφυάδων τοῦ Λυκαίου μεταξὺ Νέδας καὶ τῆς σημερινῆς Ἀνδριτσαίνης (ὑψόμ. 1231 περίπου). Ἐπ' αὐτοῦ ἔκειτο τὸ ἀρχαῖον χωρίον Βάσσαι μετὰ περιφήμου ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος Ἐπικουρίου, ἐπὶ δὲ τῆς ὑψίστης κορυφῆς, ΒΔ τῶν Βασσῶν, ἰδιαιτέρως καλουμένης *Κώτιλον* (νῦν *Παλαιὰ Βλάκιζα*), ναὸς τῆς «Ἀφροδίτης ἐπὶ Κωτίλῳ», σῳζόμενος μέχρι τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος μετὰ τοῦ ἀγάλματος τῆς θεᾶς καὶ ἄνευ ὀροφῆς (*Παυσαν.* Η' 41, 7). Ὁ ναὸς οὗτος, χαρακτηρισθεὶς ὑπὸ τοῦ περιελθόντος τὴν χώραν Φράζερ ὡς ἐρείπια ἐκκλησίας, ἀνεσκάφη τῷ 1903 ὑπὸ Κ. Κουρουνιώτη. Ἀποτελεῖται ἐκ σηκοῦ (διαστάσεων 4,45×4,80 μ.) καὶ προδόμου (4,45×2,80 μ.) καὶ στερεῖται ὀπισθοδόμου, εἶναι δὲ ἐκτισμένος κατὰ πρωτογενὲς καὶ ἁπλούστατον σύστημα, θεωρούμενος ὡς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων γνωστῶν ναῶν. Οἱ τοῖχοί του, διπλοῖ καὶ πάχους ἡμίσεος μέτρου, ὑψοῦνται μέχρις ἑνὸς μέτρου ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, παρ' αὐτοὺς δὲ εὑρέθησαν εἰδώλια, πήλιναι γυναικεῖαι προτομαί, κοσμήματα, ἀγγεῖα, χαλκᾶ τινα κάτοπτρα καὶ νομίσματα πελοποννησιακῶν κ. ἄ. πόλεων, ἔτι δὲ καὶ ὀστᾶ σφαγίων. Παρ' αὐτὸν εὑρέθη καὶ δεύτερος ἀναλόγου κατασκευῆς, ἀλλὰ μεγαλύτερος (15,60×6,85 μ.) ἄνευ ὀπισθοδόμου καὶ οὗτος, ἀναγόμενος εἰς τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε'. Παρ' ἀμφοτέρους δὲ εὑρέθησαν τὰ ἴχνη ἀρχαίας ὁδοῦ καὶ λατομείου οὐ μακρὰν κειμένου, εἰς ἀπόστασιν δὲ 10' ΝΔ. κατὰ τὴν θέσιν Κοῦμπλα ἡ ὑπὸ Παυσανίου μνημονευομένη πηγή, ἐσφαλμένως κατ' αὐτὸν θεωρουμένη ὡς πηγὴ τοῦ Λύμακος, ἐνῷ, ὡς καὶ σήμερον, τὸ ὕδωρ αὐτῆς ὀλίγον ἀπὸ τῆς ἐκροῆς του ἐξαφανίζεται. Ἐν Κωτίλῳ ἀνευρέθησαν πλεῖσται ἐπιγραφαί, ἐξ ὧν τινες ἀναγόμεναι εἰς τὸ β' ἥμισυ τοῦ Ε' αἰῶνος λίαν ἀξιοσημείωτοι. (Πρβλ. *Κ. Κουρουνιώτου*, Ἀνασκαφὴ ἐν Κωτίλῳ, ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. 1903, σελ. 151 κ. ἑ. καὶ πίνακ. 11. 12). Π. Ν. ΠΑΠΑΓ

Κωτίσων (Cotiso). Βασιλεὺς τῆς Δακίας κατὰ τὸ 30 π. Χ. Κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του τοὺς πλείστους τῶν παραδουναβίων καὶ παρακαρπαθίων λαῶν τῆς κεντρῴας Εὐρώπης, καταστὰς μέγιστον ἐμπόδιον διὰ τὸ ρωμαϊκὸν ἐμπόριον μετὰ τῶν χωρῶν τούτων. Κατ' αὐτοῦ ἐπῆλθεν ὁ Λέντουλος, κατορθώσας νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῆς κυριότητός του πλείστας ἐκτάσεις. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἀναφέρονται ἀορίστως παρὰ τοῖς Λατίνοις συγγραφεῦσι καὶ πλεῖστοι ἄλλοι τοπάρχαι τῆς Δακίας καὶ τῶν γειτνιαζουσῶν χωρῶν. Π. Ν. Π.

Κώτμπριτζ (Coatbridge) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σκωτίας, ἀπέχουσα 18 χλμ. τῆς Γλασκώβης σιδηροδρομικῶς. Κάτ. 43.286. Ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς βιομηχανίας τοῦ σιδήρου ἐν Σκωτίᾳ, ὀφείλει δὲ τὴν ἀνάπτυξίν της εἰς τὰ μεγάλα ἐργοστάσια σιδήρου Γκάρτσερι, τὰ ἱδρυθέντα τῷ 1830. Δ.Σ.Δ.

κώτς (ἀγγλ. catch). Εἶδος κανόνος διὰ τρεῖς ἢ περισσοτέρας φωνάς, συνηθεστάτου ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἀρχικῶς σχετικῶς εὔκολος, ὁ κανὼν οὗτος ἐξελίχθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἐλευθέραν σύνθεσιν, λίαν περίπλοκον καὶ ἀπαιτοῦσαν μεγάλην ἐπιτηδειότητα. Τὸ κείμενον τῶν κώτς, συνήθως κωμικὸν ἢ σατιρικόν, διαμοιραζόμενον κατὰ λέξεις ἢ κατὰ συλλαβὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων φωνῶν, ἦτο προωρισμένον νὰ προκαλῇ ἀστείαν ἐντύπωσιν, ἐξ οὗ καὶ ἡ μεγάλη του ἐπιτυχία ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔνθα καὶ σήμερον ἀκόμη θεωρεῖται ὡς ἓν εἶδος μουσικοῦ παιγνίου τῶν συναναστροφῶν. Πρόδηλος εἶναι ἡ συγγένεια τοῦ ἀγγλικοῦ catch μὲ τὴν ἰταλικὴν caccia (βλ. *κάτσια*), εἶδος ἀκμάσαν ἐν Φλωρεντίᾳ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων συλλογῶν κὼτς παραθέτομέν τινας: «Pammelia» (1609), «Deuteromelia» (1609), «Melismata» (1611), «Catch that catch can», «The pleasant musical Companion» (1673), «A Colletion of Catches Canons, Glees e.t.c.» (1780) κτλ. Γ. Σ.

Κὼτς (Coatcs), ***Ἰωσὴφ-Γκόρντον***. Πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Μάτακοπ τῆς Νέας Ζηλανδίας τῷ 1878. Ἐξελέγη βουλευτὴς τῷ 1911. Τῷ 1919—1920 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης καὶ ἀπὸ τοῦ 1919—1925 τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ταχυδρομείων καὶ Τηλεγραφείων. Ἔλαβε, μετὰ τοῦ στρατοῦ τῆς πατρίδος του, μέρος κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, πολεμήσας εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον καὶ προαχθεὶς εἰς συνταγματάρχην. Τῷ 1925 ἐγένετο πρωθυπουργὸς τῆς Νέας Ζηλανδίας. Λ. Λ.

— **Κὼτς** (Coats), ***Ροβέρτος-Χαίν***. Ἄγγλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1873. Ἐπεδόθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν μελέτην τῶν σημιτικῶν γλωσσῶν. Προεχειρίσθη εἰς ἱερέα, τῷ δὲ 1921 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀγγλικῆς λογοτεχνίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βίρμιγχαμ. Ἐξέδωκε διάφορα ἔργα, ἐξ ὧν γνωστὰ τὰ ἑξῆς: «Τὸ κράτος τῆς προσευχῆς» (1920), «Ἡ μεταβαλλομένη ἐκκλησία καὶ ὁ ἀμετάβλητος Χριστός» (1924), «Ἰωάννης Γκαλσγουώρθυ ὡς δραματικὸς συγγραφεύς» (1926). Λ. Λ.

Κὼτς ***Λάντ***, ἢ ***Γῆ τοῦ Κὼτς*** (Coats Land) *[Γεωγρ.]*. Γῆ ἐν τῷ Νοτίῳ Παγωμένῳ ὠκεανῷ πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Κεῖται πρὸς Β. τῆς Γῆς τοῦ πρίγκιπος Λουϊτπόλδου μεταξὺ 74° Ν. πλάτ. καὶ 22° Α. μήκ. καὶ καλύπτεται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ πάγων. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Μπρὺς τῷ 1903 καὶ ὠνομάσθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τῶν ὀργανωτῶν τῆς ἀποστολῆς βιομηχάνων ἀδελφῶν *Ἰακώβου* καὶ *Ἀνδρέου Κώτς*. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη εἶχεν ἀναχωρήσει ἐξ Ἀγγλίας διὰ τοῦ ἀτμοπλοίου «Σκωτία», ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ προχω-

Digitized by Google

ρήση πέραν τῆς γῆς ταύτης ἕνεκα τῶν ἀνυπερβλήτων πάγων. Μ. Δ. Β.

Κωτσανόπουλον (*Ἄνω— καὶ Κάτω—*) *[Γεωγρ.]*. Δύο χωρία τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Νικοπόλεως (Πρεβέζης) τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἀποτελοῦντα τὴν κοινότητα *Κωτσανοπούλου*. Ἔχουσι ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον, ἀριθμοῦσι δὲ τὸ μὲν Ἄνω Κωτσανόπουλον κατοίκους (1928) 254, τὸ δὲ Κάτω Κωτσανόπουλον 174. Χ. Δ.

Κώτσβιλλ (Coatesville) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ Πενσυλβανίᾳ. Κεῖται 70 χλμ. Δ. τῆς Φιλαδελφείας ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Φιλαδελφείας - Ρήντινγκ. Κάτ. 12.000. Δ. Σ. Δ.

Κωτσέϊκα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἄνω καὶ Κάτω Βασιλικῆς τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 45. Χ. Δ.

Κωτσῆ-κάβος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον μικρασιατικὸν ἐν τῷ Κυμαίῳ κόλπῳ, δυτικὸν κέρας καὶ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὴν κόλπωσιν, ἧς τὸν μυχὸν ἀποτελεῖ ὁ λιμὴν *Νέες Φώκιες*. Κωνοειδές, ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν Τούρκων *Σεκερτζὲκ* (πλάτ. 38° 45′ 50″ Β., μῆκ 26° 50′ 00″ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1645: Golf of Smyrna and island of Khios' καὶ *Κεμαλῆ*. Σ. Ε. Λ

Κώτσικα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων (βλ. λ. *Κότσικα*).

Κωτσογλὰρ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Καβάλλας χωρίου *Κωνσταντινία* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Κωττὰκ (Cuttack) *[Γεωγρ.]*. Ὑποδιοίκησις καὶ πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν ἐν Μπιχὰρ καὶ Ὄρισσα. Ὁρίζεται πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ κόλπου τῆς Βεγγάλης καὶ περιλαμβάνει τὰ δέλτα τῶν ποταμῶν Μαχανάντι καὶ Μπραχμάνι, καθὼς καὶ σειρὰν λόφων πρὸς τὰ Β. καὶ τὰ Ν. Ἡ ὑποδιοίκησις ἔχει 2.050.000 κατοίκους. Ὁ κυριώτερος λιμήν της εἶναι τὸ *Φὼλς Πόϊντ* ἐπὶ τοῦ Μαχαμάντι. Ἡ πόλις, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως καὶ τοῦ Μπιχὰρ καὶ Ὄρισσα, κεῖται ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ ποταμοῦ Μαχανάντι, εἶναι δὲ περιώνυμος διὰ τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ χειροτεχνήματά της. Κάτ. 52.528. Δ. Σ. Δ.

Κώττας, ***Καπετὰν*** —. Μακεδονομάχος ὁπλαρχηγός, ἐκ τοῦ χωρίου Ρούλια τῆς Καστορίας. Συνεπολέμησε μετὰ τοῦ Παύλου Μελᾶ, διεκρίθη δὲ ἰδιαιτέρως ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Καστορίας, νικήσας πολλάκις τοὺς Βουλγάρους κομιτατζῆδες. Συλληφθεὶς κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1904, κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοδικείου εἰς θάνατον καὶ ἀπηγχονίσθη κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἑπομένου ἔτους. Χ. Δ.

Κώττης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. *Κώτης*.

Κωττουνιανὸν ***Ἑλληνομουσεῖον*** (ὁ αὐθεντικός του τίτλος: Collegium Graecae juventuti instituendae Joannis Cottunii, equitis Verriensis). Οἰκοτροφεῖον ἐν Παδούῃ τῆς Ἰταλίας, παράρτημα τοῦ αὐτόθι πανεπιστημίου ἱδρυθὲν τῷ 1653 ὑπὸ τοῦ ***Ἰωάννου Κωττουνίου***, σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ στέγασις καὶ διατροφὴ Ἑλλήνων φοιτητῶν ἐν Παδούῃ. Κείμενον ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ἐλειτούργει ἤδη τῷ 1657 μὲ διευθυντὴν τὸν Ἱλαρίωνα Κιγάλαν, στεγάζον 7 μαθητάς. Διετηρήθη μέχρι τοῦ 1798, ὅτε διελύθη προσκαίρως διὰ τῆς διαλύσεως καὶ τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Ναπολέοντος, τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παδούης γενόμενον κύριον τοῦ Κωττουνιανοῦ κληροδοτήματος, ἐχρησιμοίησε τὸ ἐξ αὐτοῦ εἰσόδημα 3200 ἰταλικῶν λιρῶν πρὸς διατροφὴν 8 σπουδαστῶν, οὓς ἀπὸ τοῦ 1893 ὑπεβίβασαν εἰς τέσσαρας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων διευθυντῶν αὐτοῦ ὑπῆρξαν οἱ Ἕλληνες λόγιοι Ἀρσένιος Καλλούδης, Κρὴς ἱερομόναχος (1660), Νικόλαος Βουβούλης (1672), Γεώργιος Καλαφάτης (1694), Δημήτριος Βουβούλης ἱερεὺς (1703), Νικόλαος Παπαδόπουλος-Κομνηνὸς (1705), Ἀντώνιος (1716) καὶ Συμεὼν (1758) Στρατηγοί, Σπυρίδων Λούζης (1760), Ἰωάννης Λίτινος (1772), κ. ἄ. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου οἱ ὑπότροφοι τοῦ Κωττουνιανοῦ Ἑλληνομουσείου διήκουον καὶ ἀνώτερα μαθήματα ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ διοικουμένῃ σχολῇ Γερασίμου τοῦ Παλαιόπαπα (Πρβλ. *Papadopuli*, Historia Patavini Cymnasii —*J. Faccialati*, Fasti Cymnasii Patavini). Π. Ν. Π.

Κωττούνιος, ***Ἰωάννης***. Ἕλλην λόγιος ἐκ Βεροίας (1577—1658), καθηγητὴς τῶν πανεπιστημίων τῆς Βολωνίας καὶ Παδούης. Ἄγνωστον πότε αἰχμαλωτισθεὶς ἐν Βλαχίᾳ παρὰ Τατάρων καὶ ἐξαγορασθεὶς μετὰ τῶν ἀδελφῶν του *Λάμπου* καὶ *Ἀγγέλου*, κατέφυγεν εἰς Γερμανίαν, ἣν περιῆλθε πρὸς συλλογὴν ἐράνων, κάτοχος συστατικοῦ γράμματος τοῦ πατριάρχου Ραφαήλ. Τῷ 1604 εὑρίσκετο εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως Ροδόλφου, παρ' οὗ ἔλαβεν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἀρχιεπισκόπους τῆς χώρας καὶ συνδρομὴν 100 ταλλήρων, κάτοχος δὲ ταύτης καὶ ἑτέρας ἐγκυκλίου τοῦ Ἰωάννου Ὀλεαρίου, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1605 κατέφυγεν εἰς Τυβίγγην, ἔνθα συνεδέθη μετὰ τοῦ Μαρτίνου Κρουσίου, μεθ' οὗ ἔσχεν φιλοσοφικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς συζητήσεις. Περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους τούτου μετέβη εἰς Ρώμην, ἔνθα ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν ἐν τῷ ἑλληνικῷ κολλεγίῳ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, γενόμενος καθολικὸς καὶ μέλος τῆς θρησκευτικῆς κοινότητος τῆς Παρθένου Μαρίας (Congregatio S. Virginis). Παρέμεινεν αὐτόθι μέχρι τοῦ 1613 διδάξας ἐπὶ τετραετίαν τὴν ἑλληνικὴν γραμματικὴν καὶ τὸν πολιτισμὸν καὶ ἀνελθὼν εἰς πλεῖστα ἀξιώματα τοῦ κολλεγίου. Μεταβὰς εἰς Πάδουαν ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ θεολογίαν καὶ τῷ 1617 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ταύτης, διδάξας ἐπὶ 13 ἔτη καὶ τιμηθεὶς διὰ μνημείου ἐγερθέντος εἰς τὸν περίβολον αὐτοῦ. Τῷ 1627 ἐζήτησε τὴν ἕδραν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πίζης, παραμένουσαν κενὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἕλληνος Φραγκίσκου Τρίμη. Τῷ 1632 προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Παταβιανῷ πανεπιστημίῳ καὶ τῷ 1637 ἐγένετο τακτικὸς πρωτοκαθηγητὴς (primarius) τῆς αὐτῆς ἕδρας, ἔχων διεθνὲς ἀκροατήριον καὶ ἀπολαύων ἐκτάκτου χρηματικῆς ἀμοιβῆς. Ἐδίδαξε κυρίως τὴν Ἀριστοτέλειον φιλοσοφίαν, καταστὰς περίφημος, περὶ δὲ τὸ 1653 ἵδρυσε τὸ *Κωττουνιανὸν* Ἑλληνομουσεῖον (βλ. λ.). Ἀπέθανε τὴν 17ην Νοεμβρίου 1658 καὶ ἔτυχε μεγαλοπρεποῦς κηδείας, ταφεὶς εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, ἔνθα τὴν ἐπιτύμβιον αὐτοῦ πλάκα ἔγραψεν ὁ Ἰάκωβος Καΐμος. Συνεδέετο μετὰ τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου, μεθ' οὗ ἔσχε μακροτάτην ἐπιστημονικὴν ἀλληλογραφίαν ἐν μέρει διασωθεῖσαν, ἐτιμήθη δὲ διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ἱππότου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου παρὰ τοῦ Βικεντίου Μπιάνκι τοῦ Ψευδοπαλαιολόγου. Φαίνεται ὅτι μετὰ τοῦ Λεονάρδου Φιλαρᾶ ἦτο μέλος τῆς ἑταιρείας τοῦ δουκὸς Νιβέρου (Nevers) πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἔγραψε λατινιστὶ πλεῖστα φιλοσοφικὰ κ. ἄ. συγγράμματα, ἐν οἷς: «De triplici statu animae rationalis ad aures ac tenorem Aristotelis» (Βολωνία 1628 καὶ β' ἔκδ Πάδουα 1645), «Lectiones in primum Aristotelis librum de Meteoris» (Βολωνία 1631), «De confiendo epigrammate» (Βολωνία 1632), «Manuale scholasticum de vitiis et peccatis» (1635), «Laureae philosophicae» (Πάδ. 1637), «De formis rerum publicarum» (Πάδ. 1638), «De vera nobilitate» (Πάδ. 1638, «Oratio liminalis» (Πάδ. 1638), «Immortalitati Alcidii Philelleni» (Πάδ. 1642), «Commentarii in Aristotelis de Physico auditu» (Πάδ. 1648), «Expositio universae logices» (Πάδ 1651), «Commentarii in Aristotelis de Coelo» (Πάδ. 1653), «Ἑλληνικῶν ἐπιγραμμάτων βιβλία τρία» (1653 Πάδ.) ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστί, ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ' τῆς Γαλλίας καὶ περιέχον ἐπιγράμματα πρὸς αὐτόν, τοὺς καρδιναλίους Ρισελιὲ καὶ Μαζαρῖνον, Ἑρρῖκον τὸν Δ', Ἄνναν τῆς Αὐστρίας κ.ἄ., ἐν οἷς γίνεται νύξις περὶ τῆς δουλείας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, «Commentarii in Aristotelis de Anima» (Πάδ. 1657) κ.ἄ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Βελούδου*, Ἑλλήνων Ὀρθοδ. ἀποικία ἐν Βενετίᾳ (Βενετία 1872). —*Χ.*, Ἰωάννης Κοττούνιος ὁ Μακεδὼν (ἐν «Ἡμερολογίῳ καὶ σεληνοδρομίῳ τοῦ 1894, Βενετία. σελ. 49 κ.ἑ.). —*Legrand*, Bibliographie Hellénique du XVII siècle Α' (1894) σελ. 247, 263, 299, 307, 330, 396, 432. Β' (1894) σ. 24, 50, 57, 96 236. Γ' (1895) κ. ἑ. Ε' (1903) 46, 62, 71, 53. —*Λάμπρου Σπ.*, Ἰωάννης Κωττούνιος ὁ Μακεδὼν (ἐν «Νέῳ Ἑλληνομν.» 1905, 371 κ. ἑ.). —*Μυστακίδου, Β. Α.* Οἱ Κοττούνιοι (Κωνσταντ. 1914). Π. Ν. Π.

Κωτύλιον, ἢ ***Κώτυλον*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Ἀρκαδίας, ἄλλως *Κωτίλιον* (βλ. λ.)

Κωφαῖος. Ἀκόλουθος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου μετὰ τοῦ Ἀσσαγέτου εἰς τὴν κατὰ τὰ ΒΔ. τῆς Ἰνδικῆς ἐκστρατείαν του. Ἀναφέρονται παρ' Ἀρριανῷ (Ἀνάβ. Δ' 28, 6) ἀποκαλούμενοι «ὕπαρχοι τῆς χώρας». Π. Ν. Π.

κωφαλαλία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ κωφαλάλου, ἔλλειψις ἀκοῆς καὶ λαλιᾶς.

—*[Ἰατρ.]* Ἐν τῇ *κωφαλαλίᾳ* ἡ κυρία πάθησις εἶναι κώφωσις, ἡ δὲ ἀλαλία εἶναι ἀναγκαία συνέπεια τῆς ὑπαρχούσης κωφώσεως, συγγενοῦς ἢ ἐπικτήτου. Τὸ παιδίον ἢ γεννᾶται κωφόν, ὁπότε κατ' ἀνάγκην παραμένει καὶ ἄλαλον, διότι μὴ δυνάμενον νὰ ἀκούσῃ τὰς λέξεις καὶ τὴν ὁμιλίαν τῶν γονέων του καὶ τῶν περὶ αὐτὸ καὶ δεχθῇ τὴν ἀκουστικὴν ἐντύπωσιν τούτων, δὲν δύναται νὰ ἐπαναλάβῃ αὐτὰς κατ' ἀπομίμησιν ἢ ἀκουστικὴν ἀναπαράστασιν καὶ μένει συνεπῶς ἄλαλον· ἢ δὲν γεννᾶται μὲν κωφόν, ἀλλὰ καθίσταται τοιοῦτον συνεπείᾳ ἐπιγενοῦς τινος νόσου, εἴτε κατὰ τὴν βρεφικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν πρὸ τῆς ἀναπτύξεως τῆς λειτουργίας τοῦ λόγου, εἴτε ἐντὸς τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ζωῆς του, ὁπότε ἀκούει μὲν ἐπὶ ἓν χρονικὸν διάστημα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρόν, ἀρχίζει πολλάκις καὶ νὰ ὁμιλῇ, ἀλλὰ δὲν προφθάνει νὰ ἀποκτήσῃ εἰσέτι ἀρκετὰ ἐφόδια καὶ ἀκουστικὰς ἐντυπώσεις, ὥστε νὰ δυνηθῇ καὶ νὰ διατηρήσῃ ταύτας· καὶ συνεπῶς ἐὰν ἡ κώφωσις αὐτοῦ ἐπῆλθε πρὸ τοῦ 5ου ἢ καὶ μέχρι τοῦ 7ου πολλάκις ἔτους τῆς ἡλικίας του, ἀρχίζει νὰ λησμονῇ βαθμηδὸν ὅσα τυχὸν εἶχε μάθει νὰ ὁμιλῇ καὶ καθίσταται βαθμηδὸν ἄλαλον, ἀκριβῶς ὅπως εἷς ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἢ ἀτελῶς μαθὼν μίαν ξένην γλῶσσαν, ἀρχίζει βαθμηδὸν νὰ τὴν λησμονῇ, ὅταν παύσῃ ἐπί τινα χρόνον νὰ τὴν ἀκούῃ κα δὲν κάμνῃ χρῆσιν αὐτῆς. Ὅσον μεγαλύτερον συνεπῶς εἶναι τὸ παιδίον ὅταν κατέστη κωφόν, τόσον περισσότερον διατηρεῖ εἰς τὴν μνήμην του καὶ περισσοτέρας λέξεις καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ τὰς προφέρῃ, καίτοι ἔπαυσε νὰ τὰς ἀκούῃ.

Ὅταν ἡ κώφωσις εἶναι ἀτελής, τότε καὶ ἡ ἀλαλία δὲν εἶναι πλήρης· τὰ ἄτομα ταῦτα δυσκόλως ἀκούουσι καὶ δυσκόλως καὶ ἀτελῶς προφέρουσι τὰς λέξεις καὶ οὐχὶ ὅλας, ἡ φωνὴ αὐτῶν εἶναι χαρακτηριστικὴ καὶ ἡ ὁμιλία μονότονος, ἄμορφος, ὑποτυπώδης πολλάκις· τινὰ τούτων προφέρουσι μόνον τὰ φωνήεντα ἢ καί τινα τῶν συμφώνων, τὰ μᾶλλον εὔηχα· εἶναι οἱ λεγόμενοι *ἡμικωφάλαλοι, ἡμιάλαλοι*. Ἐὰν ἡ κώφωσις ἐπέλθῃ μετὰ τὸ

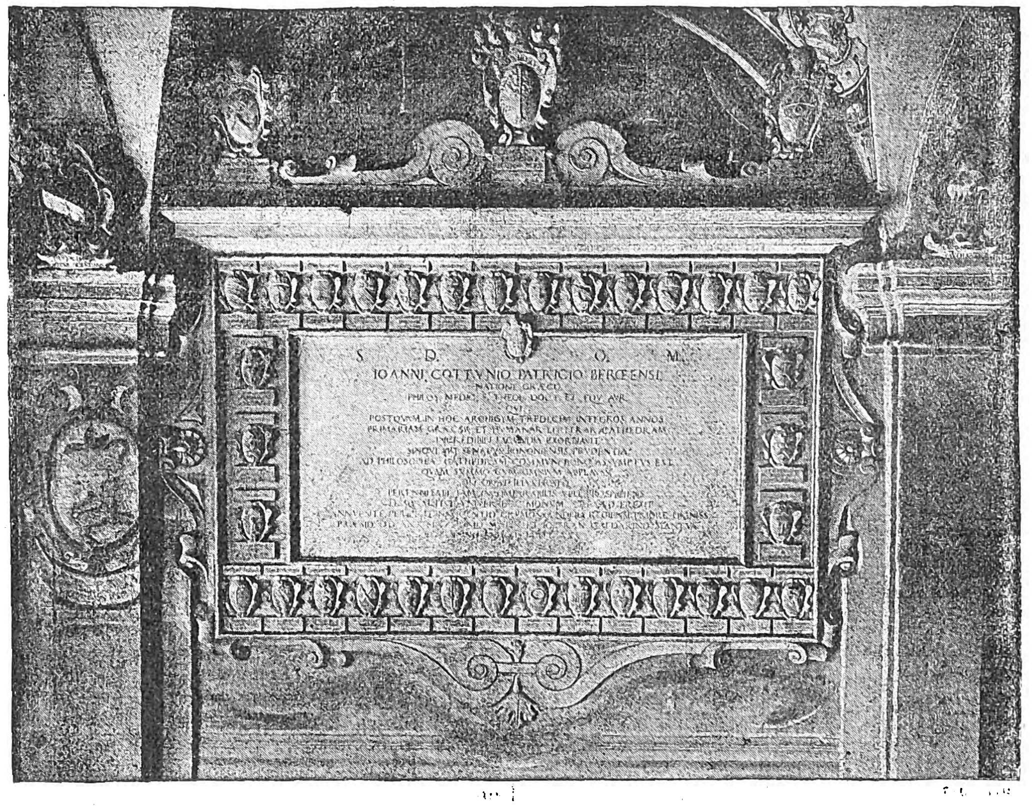

Τὸ εἰς τὸ Ἀρχιγυμνάσιον τῆς Βολωνίας μνημεῖον τοῦ Κωττουνίου, ἱδρυθὲν τῳ 1630.
(Φωτογραφία ἀποσταλεῖσα ὑπὸ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βολωνίας.)

Digitized by Google

7ον ἢ 8ον ἔτος τῆς ἡλικίας, σπανίως τότε τὸ παιδίον καθίσταται ἄλαλον.

Ἡ ἀναλογία συχνότητος μεταξὺ ἐκ γενετῆς (συγγενοῦς) καὶ ἐπικτήτου κωφαλαλίας εἶναι περίπου ἡ αὐτή, ποικίλλουσα κατὰ τοὺς διαφόρους συγγραφεῖς. Τόσον ἡ ἐκ γενετῆς, ὅσον καὶ ἡ ἐπίκτητος· κωφαλαλία ἀπαντᾷ συνηθέστερον εἰς τοὺς ἄνδρας παρὰ εἰς τὰς γυναῖκας, εἰς ἀναλογίαν 7 πρὸς 5. Εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη ἡ κωφαλαλία εἶναι πολὺ συνηθεστέρα ἢ εἰς τὰ πεδινά· οὕτως εἰς τὴν Ἑλβετίαν παρατηρεῖται αὕτη εἰς ἀναλογίαν 24,5 ἐπὶ 10.000 κατοίκων, τῆς μέσης τοιαύτης οὔσης 8 ἐπὶ 10.000· ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν κρατῶν ἡ συχνότης τῆς κωφαλαλίας εἰς τὰς ὀρεινὰς ἐπαρχίας εἶναι μεγαλυτέρα τῆς τῶν πεδινῶν.

Τὰ αἴτια τῆς κωφαλαλίας εἶναι διάφορα· τῆς μὲν ἐκ γενετῆς, ἡ κληρονομικότης, ἡ αἱμομειξία (ὁ μεταξὺ στενῶν συγγενῶν γάμος), ἡ σύφιλις, ἡ φυματίασις, ὁ ἀλκοολισμός, ἡ ἐπιληψία, ἡ διανοητικὴ καθυστέρησις, ὡς καὶ ἄλλαι τινὲς παθήσεις τῶν γονέων, ἰδίως μολυσματικαί, ἐπίσης σφοδραὶ συγκινήσεις, τρόμος ἢ ἰσχυραὶ ἠθικαὶ στενοχωρίαι τῆς μητρὸς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κυήσεως, ὡς καὶ αἱ ἀλλοιώσεις ἐνδοκρανιακῆς ἀφορμῆς τοῦ παιδὸς κατὰ τὴν ἐμβρυακὴν αὐτοῦ ζωήν· τῆς δὲ ἐπικτήτου, αἱ κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν ἐγκεφαλικαὶ παθήσεις, τὰ κτυπήματα, τραύματα ἢ πτώσεις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, συνηθέστατα αἱ διάφοροι παθήσεις τῶν ὤτων, κυρίως δὲ αἱ πυορροϊκαὶ ὠτίτιδες, ὡς καὶ αἱ διάφοροι μολυσματικαὶ νόσοι, μηνιγγῖτις, τύφος, ἱλαρά, ὀστρακιά, διφθερῖτις κτλ., αἵτινες συνεπάγονται πολλάκις σοβαρὰς ἀλλοιώσεις τῶν ὤτων καὶ συνεπῶς κώφωσιν· δι' ὃ καὶ πρέπει νὰ καταβάλλεται ἰδιαιτέρα φροντὶς κατὰ τὴν βρεφικὴν καὶ τὴν μικρὰν παιδικὴν ἡλικίαν νὰ θεραπεύεται ἐγκαίρως πᾶσα πάθησις τῶν ὤτων ἢ καὶ κατάρροι τῆς ῥινός, οἵτινες ἐκτεινόμενοι διὰ τῆς σάλπιγγος πρὸς τὸ μέσον οὖς ἐπιφέρουσιν ὠτίτιδας καὶ κώφωσιν.

Ἡ κώφωσις δὲν καταδικάζει μόνον τὸ παιδίον εἰς σιγήν, ἀλλὰ καὶ εἰς πλημμελῆ διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, πολλάκις φθάνουσαν μέχρι τελείας πνευματικῆς ἐνδείας, διότι ἀποξενεῖ τοῦτο τῶν ἀπαραιτήτων ἐντυπώσεων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου· διὰ τοῦτο, εὐθὺς ὡς βεβαιωθῶσιν οἱ γονεῖς ἑνὸς κωφαλάλου περὶ τῆς παθήσεως τοῦ τέκνου των, πρέπει νὰ φροντίζωσιν ἀμέσως διὰ τὴν συστηματικὴν εἰδικὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ εἰς εἰδικὰ ἐκπαιδευτικὰ διδακτήρια. Εἰς ταῦτα ἡ θεραπεία τῶν κωφαλάλων συνίστατο ἄλλοτε εἰς τὴν ἐκμάθησιν ἰδίου λεξιλογίου, στηριζομένου οὐχὶ ἐπὶ ἀκουστικῶν ἐντυπώσεων, ἀλλ' ὀπτικῶν, ὑπὸ τύπον διαφόρων σημάτων, ὥστε ἡ μεταξύ των συνεννόησις ἐγίνετο οὐχὶ διὰ τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς ὁμιλίας, ἀλλὰ διὰ χειρονομιῶν καὶ μιμικῶν κινήσεων καὶ τῆς ὁράσεως, ἐνῷ σήμερον ἐφαρμόζεται σχεδὸν γενικῶς πρακτικωτέρα μέθοδος, ἡ φθογγική, διὰ τῆς ὁποίας διδάσκουσι τοὺς κωφαλάλους νὰ ἀναγινώσκωσι τρόπον τινὰ ἐπὶ τῶν χειλέων τῶν πρὸς αὐτοὺς ὁμιλούντων τὰς λέξεις, τὰς ὁποίας οὗτοι προφέρουσι, καὶ ἡ ἀνάγνωσις αὕτη ἐπὶ τῶν χειλέων ἀντικαθιστᾷ τὴν ἀκοὴν τῶν κωφαλάλων, δι' εἰδικῆς δὲ ἀφ' ἑτέρου διδασκαλίας τῶν φωνητικῶν ὀργάνων συνηθίζουσι τούτους νὰ προφέρωσι καὶ οἱ ἴδιοι δι' εἰδικῶν φθόγγων τὰς λέξεις, τὰς ὁποίας δὲν δύνανται νὰ ἀκούωσι, καὶ οὕτω κατορθώνουν οἱ κωφάλαλοι ὄχι μόνον νὰ συνεννοοῦνται, ἀλλὰ καὶ νὰ διδάσκωνται τὰ διάφορα μαθήματα, ὥστε νὰ προάγεται ταυτοχρόνως καὶ ἡ ὅλη πνευματικὴ αὐτῶν ἀνάπτυξις. Ἡ φθογγικὴ αὕτη μέθοδος ἔχει τὸ προτέρημα ὅτι οἱ κωφάλαλοι δύνανται δι' αὐτῆς νὰ συνεννοοῦνται ὄχι μόνον μεταξύ των, ἀλλὰ καὶ μετὰ μὴ κωφαλάλων, δι' ὃ καὶ σήμερον ἡ χρῆσις αὐτῆς ἐγενικεύθη, τῆς παλαιᾶς μεθόδου τεινούσης νὰ καταργηθῇ. Μ. Μ.

κωφάλαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ κωφὸς καὶ ἄλαλος, ὁ ἕνεκα τῆς ἐκ γενετῆς κωφότητός του καταντήσας ἄλαλος.

— *['Ιατρ.]* Ὁ ἀριθμὸς τῶν κωφαλάλων (βλ. λ. *κωφαλαλία*) εἶναι ἀπιστεύτως πολὺ μεγάλος· ὑπολογίζεται εἰς ἑκατομμύριον περίπου ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ὁλοκλήρου τῆς γῆς, ἐξ ὧν περὶ τὰς 220 χιλιάδας εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων ἀναλογία ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα κράτη ἀπὸ 4,3 μέχρι 12,2 ἐπὶ 10.000 κατοίκων, εἰς δὲ τὴν Ἑλβετίαν ἐξαιρετικῶς 24,5 ἐπὶ 10.000 κατὰ μέσον ὅρον, ἄρα εἶναι περίπου 8 κωφάλαλοι ἐπὶ 10 χιλιάδων ἀνθρώπων. Οὕτω, κατά τινα στατιστικὴν (Hartmann), μεταξὺ 246 ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων εὑρέθησαν 191 χιλιάδες κωφάλαλοι, ἤτοι εἰς ἀναλογίαν 7.77 κωφάλαλοι ἐπὶ 10 χιλιάδων ἀνθρώπων. Ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν προτελευταίαν στατιστικὴν τοῦ 1920, ἐπὶ ὁλικοῦ πληθυσμοῦ 5 021.790 κατοίκων εὑρέθησαν 4.395 κωφάλαλοι (2.580 ἄρρενες καὶ 1815 θήλεις), ἤτοι εἰς ἀναλογίαν 8,75 ἐπὶ 10 χιλιάδων ἀνθρώπων· καὶ θὰ εἶναι ἴσως ἀκόμη περισσότεροι, διότι δὲν εἶναι πάντοτε εὔκολον νὰ διακρίνῃ τις κατὰ τὰ 2 πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ παιδίου τὴν κωφαλαλίαν ἀπὸ τὴν ἁπλῆν ἐπιβράδυνσιν τῆς ὁμιλίας, οἱ δὲ γονεῖς τοῦ παιδίου, ὑπείκοντες εἰς αἴσθημα πολὺ φυσικόν, δυσκολεύονται νὰ πιστεύσουν ὅτι τὸ τέκνον των πάσχει ἀπὸ ἐλάττωμα τόσον σοβαρόν, ὡς εἶναι ἡ στέρησις τῆς ἀκοῆς, εἴτε καὶ σκοπίμως πολλάκις τὸ ἀποκρύπτουσιν.

Πολὺ σπανίως ἡ κωφαλαλία συνυπάρχει ταυτοχρόνως μετὰ τυφλότητος. Ἐν Ἑλλάδι, κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1920, εὑρέθησαν 43 τυφλοκωφάλαλοι (26 ἄρρενες καὶ 17 θήλεις). Ἡ ἀναλογία συχνότητος μεταξὺ κωφαλαλίας ἐκ γενετῆς καὶ ἐπικτήτου ποικίλλει κατὰ τοὺς διαφόρους συγγραφεῖς, συνεπῶς φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει οὐσιώδης διαφορά. Μ. Μ

— *[Παιδαγ.]* Ἐν τῇ ἀρχαιότητι οὐδὲν ἦτο γνωστὸν περὶ τῆς παιδείας τῶν κωφαλάλων· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριστοτέλης κατέλεγεν αὐτοὺς εἰς τοὺς ἀμβλύνους, τοὺς ἀναξίους πάσης προσοχῆς εἰς λόγον παιδείας. Τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, ἐπὶ βασιλέως Φιλίππου τοῦ Β' τῆς Ἱσπανίας, ὁ βενεδικτῖνος μοναχὸς Πέτρος de Ponce ἐδίδαξεν ἐπιτυχῶς κωφαλάλους ἐν Καστιλίᾳ καὶ ἐν Ἀραγωνίᾳ. Τῷ 1635 δὲ ἕτερος Ἱσπανὸς μοναχός, ὁ Juan Pablo Bonet, ἐξέδωκε τὸ πρῶτον περὶ τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας κωφαλάλων βιβλίον. Ἡ κοιτὶς ἄρα τῆς παιδείας τῶν κωφαλάλων εἶναι ἡ Ἱσπανία. Πολὺ βραδύτερον ἐπελήφθησαν τῆς παιδείας τῶν κωφαλάλων ἐν Ὁλλανδίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ δὴ ἐν Ἀμερικῇ. Ἐν Ἑλλάδι καὶ δὴ ἐν Ἀθήναις τῷ 1924 ἡ ἀμερικανικὴ περίθαλψις «Ἐγγὺς Ἀνατολή» ἵδρυσεν ἰδίᾳ δαπάνῃ τὴν πρώτην καὶ μόνην μέχρι τοῦδε λειτουργοῦσαν σχολὴν κωφαλάλων, ἡ ὁποία μέχρι τοῦ 1929 περιελάμβανε μόνον ἐσωτερικὰ κωφάλαλα παιδία· ἀπὸ δὲ τοῦ 1929 μετονομασθεῖσα εἰς «Οἶκον κωφαλάλων», δέχεται καὶ ἐξωτερικὰ παιδία, δωρεὰν μὲν τὰ ἄπορα, ἀντὶ 300 δραχ. δὲ τὸν μῆνα τὰ εὔπορα. Κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1929—1930 ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἀνήρχετο εἰς 17, 8 ἐσωτερικοὺς καὶ 9 ἐξωτερικούς· τὴν διδασκαλίαν διεξάγει Ἑλληνὶς εἰδικῶς ἐκπαιδευθεῖσα ἐν Ἀμερικῇ δαπάνῃ τῆς περιθάλψεως.

Εἰς τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας τῶν κωφαλάλων μεγίστην ἔχει σημασίαν τὸ βιβλίον τοῦ ἐξ Ἀμστελοδάμου ἰατροῦ Ἰωάννου Κονράδου Amman «Surdus loquens» (1692). Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ τὸ πρῶτον τίθεται ἡ βάσις τῆς σήμερον γενικῶς ἀνεγνωρισμένης φθογγικῆς γλωσσικῆς μεθόδου.

Περὶ τὰ τέλη τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος δύο ἄνδρες, εἷς Γάλλος καὶ εἷς Γερμανός, ἔδωκαν τὴν μεγίστην ὤθησιν εἰς τὴν γενικωτέραν ἐπέκτασιν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν κωφαλάλων. Ὁ εἷς τούτων, ὁ ἀββᾶς Κάρολος Μιχαὴλ de l'Epée, ἵδρυσεν ἐν Παρισίοις τῷ 1770, ἰδίᾳ δαπάνῃ, ἐκπαιδευτήριον κωφαλάλων, ἐν τῷ ὁποίῳ διέπλασε κατὰ τὸ πλεῖστον ὁ ἴδιος τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας, κυρίως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διὰ τῶν χειρονομιῶν καὶ τῶν μιμικῶν κινήσεων συνεννοήσεως. Ἡ μέθοδος αὕτη, κληθεῖσα *γαλλικὴ μέθοδος*, μετεδόθη καὶ ἔξω τῆς Γαλλίας, οἷον εἰς τὴν Αὐστρίαν, ἐν μέρει δὲ καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὁ ἕτερος, ὁ Γερμανὸς Σαμουὴλ Heinicke, ἵδρυσεν ἐν Λειψίᾳ τῷ 1778 τὸ πρῶτον γερμανικὸν σχολεῖον κωφαλάλων, μεθ' ὃ ταχέως ἱδρύθησαν ἐν Βιέννῃ (1779), ἐν Καρλσρούῃ, ἐν Πράγᾳ, ἐν Βερολίνῳ (1778), ἐν Μονάχῳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Τὰ σχολεῖα τῶν κωφαλάλων μέχρι τοῦ 1820 περίπου ἦσαν ἐσωτερικά, ἤτοι οἱ μαθηταὶ αὐτῶν διῃτῶντο ἐν αὐτοῖς. Βραδύτερον, ἐπειδὴ ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη ὅτι οἱ κωφάλαλοι παῖδες πολλὰ ἔχουν νὰ ὠφεληθοῦν ἐκ τῆς συναναστροφῆς μὲ τοὺς ὑγιεῖς κατὰ πάσας τὰς αἰσθήσεις, ἱδρύθησαν καὶ πολλὰ σχολεῖα μὲ ἐξωτερικοὺς μαθητάς. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας, ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι τὸ ἐν Παρισίοις συγκροτηθὲν πρῶτον διεθνὲς συνέδριον τῶν διδασκάλων τῶν κωφαλάλων (1878), καὶ δὴ τὸ δεύτερον, τὸ συγκροτηθὲν τῷ 1880 ἐν Μιλάνῳ, ὁμοφώνως ἀπέρριψαν τὴν ἐπὶ τῆς χειρονομίας καὶ τῶν μιμικῶν κινήσεων στηριζομένην μέθοδον καὶ ἀπεφάνθησαν ἀδιστάκτως ὑπὲρ τῆς σήμερον πανταχοῦ ἐπικρατούσης φθογγικῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ διδασκαλία ὀφείλει νὰ στηρίζεται, καθὼς καὶ ἡ διδασκαλία τῶν ὑγιῶν, ἐπὶ τῆς ἐποπτείας, πρὸς τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ συνάπτεται ἡ λέξις, ἥ τε προφορικὴ καὶ ἡ γραπτή. Ὁ κωφάλαλος, τούτου ἕνεκα, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀσκῆται ἐπὶ μακρότατον χρόνον καὶ εἰς τὴν κατανόησιν τῶν κινήσεων τῶν γλωσσικῶν ὀργάνων τοῦ διδάσκοντος καὶ τῶν ἄλλων προσώπων, τὰ ὁποῖα ἔρχονται εἰς ἐπικοινωνίαν μετ' αὐτοῦ. Ἅπαντα τὰ μαθήματα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου διδάσκονται καὶ εἰς τὰ τῶν κωφαλάλων πλὴν τῆς μουσικῆς. Ἀλλ' ἐπειδή, κατὰ κανόνα, ὁ ἑπταετὴς κωφάλαλος ἔχει τὴν πνευματικὴν ὡριμότητα περίπου τοῦ τετραετοῦς ὑγιοῦς κατ' ἀνάγκην ἡ ἐκπαίδευσις αὐτοῦ ἀποβαίνει στοιχειωδεστάτη. Σ. Μ. Κ.

— *[Νομ.]* Κατὰ τὸ ἄρθρον 88 τοῦ ποινικοῦ νόμου «οἱ κωφάλαλοι ὡς διδαγμένοι ἀρκετὰ ὥστε νὰ ἐννοήσωσι τὸ ἀξιόποινον καὶ τὰς συνεπείας τῶν πράξεών των» ἐξομοιοῦνται, ὅ,τι ἀφορᾷ τὸν καταλογισμὸν τῶν ἀδικημάτων τὰ ὁποῖα διέπραξαν καὶ τὴν ἐπιβλητέαν εἰς αὐτοὺς ποινήν, πρὸς ἀνηλίκους συμπληρώσαντας τὸ 10ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ 14ον, περὶ τῶν ὁποίων τὸ δικαστήριον ἀπεφάνθη ὅτι ἐνήργησαν «μετὰ διακρίσεως». Ἤτοι εἰς τοὺς κωφαλάλους τούτους ἐπιβάλλονται ἀντὶ τοῦ θανάτου καὶ τῶν ἰσοβίων δεσμῶν πρόσκαιρα δεσμά, ἀντὶ τῶν προσκαίρων δεσμῶν εἱρκτή, ἀντὶ τῆς εἱρκτῆς φυλάκισις, ἀντὶ τῆς φυλακίσεως κράτησις μέχρι τριῶν μηνῶν, ἡ δὲ κράτησις, ἡ χρηματικὴ ποινὴ καὶ τὸ πρόστιμον ἐλαττώνονται εἰς τὸ ἥμισυ τῆς παρὰ τοῦ νόμου ὡρισμένης ποινῆς. Ἐὰν ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι λόγοι καθιστῶντες τοὺς τοιούτους κωφαλάλους ὀλιγώτερον ἐπιδεκτικοὺς καταλογισμοῦ, αἱ ἀνωτέρω ποιναὶ ἐλαττοῦνται ἔτι μᾶλλον κατὰ τὸ μέτρον τὸ προσδιοριζόμενον εἰς τὰ περὶ ἀποπείρας ἄρθρα 49 καὶ 50 τοῦ ποινικοῦ νόμου.

Περὶ τῶν μὴ διδαγμένων κωφαλάλων ὁ ποινικὸς νόμος δὲν περιέχει εἰδικήν τινα διάταξιν. Ἑπομένως ἐπὶ τούτων θὰ ἐφαρμοσθῇ κατ' ἀναλογίαν ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 86 τοῦ ποινικοῦ νόμου, καθ' ἣν ἀποκλείεται ὁ καταλογισμὸς «εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἐξετέλεσαν ἀξιόποινόν τινα πρᾶξιν, ἐνῷ δὲν ἦσαν κύριοι τῆς χρήσεως τοῦ λογικοῦ».

Κατὰ τὰ ἄρθρα 129 καὶ 130 τῆς ποινικῆς δικονομίας, ἐὰν ὁ κωφάλαλος μάρτυς ἢ κατηγορούμενος ἠξεύρῃ νὰ γράφῃ, ὅλαι αἱ ἐρωτήσεις καὶ ἄλλαι παρατηρήσεις, καθὼς καὶ αἱ ἀπαντήσεις του, εἴς τε τὴν προανάκρισιν καὶ τὸ ἀκροατήριον καταγράφονται παρὰ τοῦ γραμματέως τοῦ δικαστηρίου. Ἐὰν ὁ κωφάλαλος δὲν γνωρίζῃ νὰ γράφῃ, διορίζεται ἑρμηνεύς. Ἡ παραβίασις τῆς διατάξεως ταύτης συνεπάγεται ἀναίρεσιν τῆς ἀποφάσεως. Ε. Ι. Μ.

Κώφαντα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τῆς Καρμανίας (*Πτολεμ.* ΣΤ, η', 9, ἔκδ. Nobbe) μετὰ τὸν *Παράγοντα κόλπον*. Προσήγγισεν εἰς αὐτὸν ὁ Νέαρχος. Οἱ κάτοικοί του ἁλιεῖς ἐπέβαινον μικρῶν πλοίων πρὸς ἁλιείαν, κωπηλατοῦντες οὐχὶ ἐπὶ σκαλμοῦ κατὰ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον, «ἀλλ' ὥσπερ ἐν ποταμῷ τὸ ὕδωρ ἐπιβάλλοντες ἔνθεν καὶ ἔνθεν, καθάπερ οἱ σκάπτοντες τὴν γῆν», δηλαδὴ κατὰ τὸν τρόπον τῶν «καγιάκ». Ὑπῆρχε δὲ ὕδωρ ἄφθονον καὶ καθαρὸν ἐν τῷ λιμένι διὰ τὴν ὕδρευσιν τοῦ στόλου. Παρὰ πολλῶν ταυτίζεται πρὸς τὸν σύγχρονον λιμένα *Κοπὰ* (βλ. λ.)· ἐν τούτοις δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὴν τοιαύτην ταυτότητα οὔτε τοῦ Πτολεμαίου αἱ σχετικαὶ συντεταγμέναι, οὔτε Μαρκιανοῦ τοῦ Ἡρακλεώτου (Περίπλ. Ἔξω Θαλάσσ. § 29) οἱ σταδιασμοί. Σ. Ε. Λ.

Κώφας *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις τῆς Γεδρωσίας παρ' Ἀρριανῷ (Ἰνδ. 27,4), ταυτιζομένη πρὸς τὴν ἄλλοθεν γνωστὴν *Κώφαντα* (βλ. λ.).

κωφεύω· προσποιοῦμαι τὸν κωφόν, κοιν. κάμνω τὸν κουφό· || δὲν ὑπακούω εἰς διαταγὰς ἢ συμβουλάς, ἀδιαφορῶ, περιφρονῶ.

Κώφης, ἢ ***Κωφὴν*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῶν ΒΔ. Ἰνδιῶν, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῶν ΝΑ. ὑπωρειῶν τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου (Ἀνατολικὸς Ἰνδοκοῦχος) καὶ δεχόμενος τὰ ὕδατα τοῦ Χοάσπου, ἐκβάλλει μετὰ ῥοῦν 500 περίπου χλμ. εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἰνδοῦ, παρὰ τὴν σημερινὴν πόλιν Ἄττοκ, τὰ Τάξιλα πιθανῶς τῶν ἀρχαίων. Σήμερον καλεῖται *Καβοὺλ* καὶ διαρρέει τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ Ἀφγανιστάν. Α. Θ. Σ.

κωφίζω· εἶμαι ὀλίγον κωφός, δὲν ἀκούω καλῶς: «κωφίζει ἀπὸ τὸ δεξί του αὐτί».

Κωφοὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἁλμυροῦ τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 305. Εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ Στεφάνου Κομμητᾶ. Οἱ Κωφοὶ ἤκμαζον ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκ πάντων τῶν χωρίων τῆς ἐπαρχίας Ἁλμυροῦ, ὄντες πολυάνθρωποι καὶ εὐημεροῦντες, ἔχοντες ἴδιον διοικητὴν (βοεβόδαν), ἡ δικαιοδοσία τοῦ ὁποίου περιελάμβανε τὴν Σούρπην, τὸ Σέσκλον, τὸν Πλάτανον καὶ ἐξετείνετο καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου τοῦ Βόλου. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1832, οἱ Κωφοὶ ἤρχισαν νὰ ἐρημοῦνται ἐπειδὴ ἦσαν πλησιέστατα τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων, τὰ ὁποῖα ἐλυμαίνετο συνεχῶς ἡ λῃστεία. Μετὰ τὴν ἕνωσιν ὅμως τῆς Θεσσαλίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἤρχισαν καὶ πάλιν ἀναλαμβάνοντες. Τὸ χωρίον ἦτο κατῳκημένον καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ πλείστων ἀνευρισκομένων ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ βυζαντινῶν νομισμάτων καὶ τῆς ἐν αὐτῷ σῳζομένης μέχρι σήμερον ἀρχαίας βυζαντινῆς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῆς ὁποίας αἱ ὡραῖαι τοιχογραφίαι ἐξετελέσθησαν τῷ 1465. Ἐν Κωφοῖς σῴζονται τὰ ἐρείπια καὶ ἀρχαίας ἀγνώστου πόλεως, πιθανῶς τῆς Κορωνείας ἢ τῆς Ἐρινεοῦ, ἱκανὰς δ' ἐν γένει τὸ χωρίον ἐγκλείει ἀρχαιότητας καὶ ἄλλα ἐνδιαφέροντα μνημεῖα τῆς προτέρας αὐτοῦ ἀκμῆς, ὡς λείψανα ἑλληνικῶν τειχῶν ἐκ μεγάλων ὀρθογωνίων λίθων καὶ παμπόλλους τύμβους. Οἱ κάτοικοι τῶν Κωφῶν εἶχον ἐφεύρει ἐπὶ τουρκοκρατίας διὰ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἐμπιστευτικὴν συνεννόησιν,

Digitized by Google

γραπτήν τε καὶ προφορικήν, ἰδίαν συμβολικὴν διάλεκτον, τὴν λεγομένην Κωφιώτικην, τὴν ὁποίαν καὶ μέχρι σήμερον συχνὰ χρησιμοποιοῦν οἱ παλαιότεροι ἐξ αὐτῶν. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

Κῶφος (Cophus) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ὄρος τῆς Βακτριανῆς, παρὰ Πλινίῳ ἀναφερόμενον. Μετ' ἀμφιβολιῶν ταυτίζεται πρὸς τὸ σημερινὸν *Φὰν-Τάου*. —Π.

κωφός, —*ή*, —*όν*· ὁ πηρός, ὁ βεβλαμμένος τὴν ἀκοὴν εἴτε ἐν ὅλῳ εἴτε ἐν μέρει, κοιν. *κουφός*.

— /*Ἐγκυκλ.*/ Βλ. λ. *κώφωσις*.

— ***κωφὰ πρόσωπα*** /*Θεατρ.*/. Πρόσωπα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ θεάτρου, ἐμφανιζόμενα ἐπὶ σκηνῆς χωρὶς νὰ ὁμιλῶσι. Λέγονται καὶ *βωβὰ πρόσωπα* (βλ. λ.). Θ. Τ.

Κωφὸς ***λιμὴν*** /*Γεωγρ.*/. Ὁ εἰς τὸ βάθος τοῦ μεγάλου λιμένος τοῦ Πειραιῶς μικρὸς λιμήν, ὁ καὶ ἄλλως «Λιμὴν τῶν Ἁλῶν», ἢ καὶ «Λίμνη» λεγόμενος. Ὠνομάσθη οὕτω, διότι, λόγῳ τῆς θέσεώς του, οὔτε τὰ κύματα, οὔτε ὁ παφλασμὸς τῶν κυμάτων ἔφθανεν ἕως ἐκεῖ. Ὁ λιμὴν ἦτο ὠχυρωμένος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἡ δὲ εἴσοδος αὐτοῦ ἐπροστατεύετο ὑπὸ τείχους μετὰ τετρανώνων πύργων, ὅπερ διὰ τῆς πλατείας Καραϊσκάκη καὶ τῆς ὁδοῦ Μακρᾶς Στοᾶς ἔφθανεν εἰς τὴν «Λάκκαν Βάβουλα», ἔνθα διεσώθησαν πολλὰ ἐρείπια τούτου μετὰ πύργων. Τὸ τεῖχος τοῦτο εἰκάζεται ὅτι ἀνηγέρθη ὑπὸ τοῦ Κόνωνος. Προσέτι μεταξὺ τῆς Ἠετιωνείας καὶ τοῦ στόματος τοῦ Κωφοῦ λιμένος ἔκειτο ἡ Μεγίστη Στοὰ τοῦ ἀρχαίου Πειραιῶς, τὴν ὁποίαν διῳκοδόμησαν οἱ τετρακόσιοι τῷ 411 π. Χ., ἐξαναγκάζοντες τοὺς ἐμπόρους νὰ πωλῶσιν εἰς αὐτὴν τὸν σῖτον. Ἐν τῷ Κωφῷ λιμένι ἤδη συνετελέσθη μέρος τῶν λιμενικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα μετέβαλον τὴν παλαιὰν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ μορφήν. Α. Σ. Χ.

Κωφός, ***Ἀνδρέας***. Κυβερνήτης τῆς κανονιοφόρου «Φιλελληνίς», λαβὼν μέρος εἰς τὰς ὑπὸ τὸν Ἄστιγγα ἐπιχειρήσεις ἐν τῷ Κορινθιακῷ καὶ πεσὼν κατὰ τὴν προσβολὴν τῆς *Πρεβέζης* (βλ. λ.), καθ' ἣν ἦτο πρωτόπλους τῆς μοίρας τοῦ Ἀντων. Κριεζῆ. Ὁ Ζαλοκώστας τοῦ ἀφιέρωσεν ὡραίους στίχους («Ἅπαντα», ἔκδ. τῆς χήρας αὐτοῦ, 1859, σελ. 73) εἰς τὸ «Τὸ στόμιον τῆς Πρεβέζης». Σ. Ε. Λ.

κωφότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ κωφοῦ, πήρωσις τῆς ἀκοῆς, κοιν. *κουφαμάρα*.

κωφῶ (—*όω*), παθ. *κωφοῦμαι*· παθαίνω πήρωσιν τῆς ἀκοῆς, γίνομαι κωφός, κοιν. *κουφαίνω* ἢ *κουφαίνομαι*: «ἐκωφώθη ὑπὸ τῆς νόσου».

κώφωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ κωφοῦν, τὸ νὰ γίνῃ τις κωφός: «ἔπαθε κώφωσιν ὑπὸ τῆς νόσου».

— /*Ἰατρ.*/ *Κώφωσις* καλεῖται ἡ ἀπώλεια τῆς ἀκοῆς, ἥτις ὅταν εἶναι πλήρης λέγεται *κώφωσις*, ὅταν δὲ ἀτελὴς *βαρυηκοΐα* ἢ *δυσηκοΐα*. Εἶναι πάθησις συνηθεστάτη εἰς τὴν ἀτελῆ της μορφήν, τὴν ἐλαφράν· ἐπὶ παιδίων π.χ. ἀπαντᾷ αὕτη περίπου εἰς ἓν ἐπὶ πέντε· δι' ὃ καὶ πολλοὶ μαθηταὶ πλημμελῶς παρακολουθοῦσι τὰ μαθήματά των, διότι δὲν ἀκούουσιν εὐκρινῶς τὰς λέξεις τῶν διδασκάλων των· κατὰ τὸ γῆρας ἡ ἀναλογία αὕτη εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα. Ἡ κώφωσις εἶναι συνηθεστέρα εἰς τοὺς ἄνδρας παρὰ εἰς τὰς γυναῖκας, δύναται δὲ νὰ εἶναι συγγενὴς (δηλαδὴ ἐκ γενετῆς) ἢ ἐπίκτητος, ἀτελὴς ἢ τελεία, μονόπλευρος μόνον ἢ κατ' ἀμφότερα τὰ ὦτα. Ὅταν εἶναι αὕτη συγγενὴς ἢ ἐπῆλθε μετὰ τὴν γέννησιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν βρεφικὴν ἢ τὴν μικρὰν παιδικὴν ἡλικίαν καὶ εἶναι τελεία καὶ κατ' ἀμφότερα τὰ ὦτα, τότε συνεπάγεται κατ' ἀνάγκην καὶ ἀλαλίαν· τὸ ἄτομον τότε εἶναι κωφάλαλον (βλ. *κωφαλαλία*).

Αἴτια τῆς κωφώσεως εἶναι: α) Αἱ διάφοροι παθήσεις τῶν ὤτων καὶ ἰδίως αἱ φλεγμονώδεις, ὡς ἡ χρονία μέση πυορροϊκὴ ὠτῖτις (χρονία ὠτόρροια), ἐπερχομένη συνεπείᾳ ρινικοῦ κατάρρου, ὀξέος ἢ χρονίου, ἀδενοειδῶν ἐκβλαστήσεων, ὑπερτροφίας τῶν ἀμυγδαλῶν, ἢ γρίππης, ἱλαρᾶς, ὀστρακιᾶς, τύφου ἢ ἄλλης λοιμώδους νόσου, πολλάκις ἀπὸ μικρᾶς παιδικῆς ἡλικίας ὑπάρχουσα καὶ ἀδικαιολογήτως λόγῳ μωρᾶς προλήψεως, ὅτι ὠφελεῖ ἡ ἀπὸ τοῦ ὠτὸς ροή, ἀφιεμένη ἄνευ θεραπείας· ἢ ὁ χρόνιος κατάρρους τοῦ μέσου ὠτὸς καὶ τῆς εὐσταχιανῆς σάλπιγγος, ἐπερχόμενος συνεπείᾳ κατάρρου ἢ ἄλλης παθήσεως τῆς ρινὸς ἢ τοῦ φάρυγγος, ἀδενοειδῶν ἐκβλαστήσεων, ἢ ὑπερτροφίας τῶν ἀμυγδαλῶν, παρωτίτιδος, ὀξειῶν λοιμωδῶν νόσων. Πολὺ συχνὰ παρατηρεῖται κώφωσις καὶ ἐξ ἀποφράξεως τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου τῶν ὤτων, εἴτε δι' ἀλλοτρίων σωμάτων, εἴτε διὰ βύσματος ἀποτελουμένου ἐξ ἀφθόνου ξηρᾶς κυψελίδος, συλλεγομένης ἐντὸς τοῦ ἔξω ἀκουστικοῦ πόρου τοῦ ὠτός, πάθησις συνηθεστάτη, καθ' ἣν ἡ κώφωσις ἐπέρχεται πολλάκις ἀποτόμως κατόπιν λουτροῦ, εὐθὺς μετὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ὕδατος εἰς τὰ ὦτα καὶ θεραπευομένη εὐκόλως δι' ἀφθόνου πλύσεως τῶν ὤτων. Τοὐναντίον ἀνίατος εἶναι πάντοτε ἡ κώφωσις, ὅταν ὀφείλεται αὕτη εἰς πάθησιν τοῦ ἔσω ὠτὸς (λαβυρίνθου). β') Ἀνακλαστικῶς, δι' ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς πυρῆνας τοῦ ἀκουστικοῦ κέντρου, συνεπείᾳ ὑπάρξεως παρασίτων εἰς τὰ ἔντερα ἢ ὑστερισμοῦ, συγκινήσεων, τρόμου κτλ., ὅτε ἡ κώφωσις εἶναι παροδική. γ') Τραυματισμοὶ κατὰ τὸ οὖς ἢ τὴν κεφαλήν, ἢ κλονισμὸς καὶ διάσεισις τῶν νευρικῶν κέντρων τοῦ ἐγκεφάλου συνεπείᾳ κτυπήματος, πτώσεως, ἐκρήξεως ὀβίδων ἢ ἄλλων ἰσχυρῶν κρότων (αἱμορραγία τοῦ λαβυρίνθου), ἐπίσης ἔντονος ἐπαγγελματικὸς θόρυβος, συνεχὴς ἢ διακεκομμένος (τηλέφωνα, μηχανοστάσια), ὡς καὶ ἀπότομος ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις (σκάφανδρα, ἀεροπλάνα, ὑποβρύχια). δ') Δηλητηριάσεις δι' οἰνοπνεύματος, καπνοῦ, μολύβδου, ἢ διαφόρων φαρμάκων, ὡς ἡ κινίνη, τὸ ἰτεϋλικὸν νάτριον, ἡ ἀντιπυρίνη καὶ τὰ παρόμοια. ε') Γενικαὶ νόσοι, ἀρθριτισμός, σύφιλις, φυματίασις, ἀρτηριοσκλήρυνσις, τύφος, παρωτῖτις· ἔτι δὲ ἡ κληρονομικότης, τὸ γῆρας.

Ὁ κωφὸς συνήθως προσπαθεῖ νὰ ἀποκρύψῃ κατὰ τὸ δυνατόν, τὴν πάθησίν του, σπανίως ὅμως οὗτος ὁμιλεῖ μὲ τὸν φυσικὸν τόνον, ἄλλοτε ὁμιλεῖ ὑψηλοφώνως καὶ ἄλλοτε τοὐναντίον πολὺ χαμηλοφώνως, ἡ δὲ φωνή του, ἰδίως ὅταν ἡ κώφωσις εἶναι ἔντονος καὶ χρονολογῆται ἀπὸ μακροῦ, εἶναι ἠλλοιωμένη καὶ ὁ τόνος αὐτῆς χαρακτηριστικῶς ἰδιάζων Μὲ τὴν κώφωσιν συνυπάρχουσι πολλάκις καὶ ἐμβοαὶ τῶν ὤτων, ἐπίμονοι πολλάκις, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔντονοι, ὅπερ καθιστᾷ τὴν κατάστασιν τοῦ πάσχοντος βαρυτέραν. Ὁ πάσχων δέον νὰ θεραπεύῃ ἐγκαίρως τὴν προκαλοῦσαν τὴν κώφωσιν νόσον, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι τῶν ὤτων πάθησίς τις, ἢ τῆς ρινὸς καὶ τοῦ φάρυγγος· ἐπὶ παιδίων μάλιστα πρέπει νὰ θεραπεύεται πᾶσα ὑπάρχουσα ὠτόρρια καὶ προληπτικῶς πᾶς κατάρρους τῆς ρινὸς καὶ νὰ ἀφαιροῦνται δι' ἐγχειρήσεως ἐγκαίρως αἱ τυχὸν ὑπάρχουσαι ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις. Ἐπὶ χρονίων ἀνιάτων κωφώσεων, δύναται ὁ πάσχων νὰ καταφεύγῃ εἰς προμήθειαν ἑνὸς ἀκουστικοῦ κέρατος ἢ ἠλεκτρικοῦ μικροφώνου, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσιν ὡς μηχανήματα ἐνισχύοντα ἀρκετὰ τοὺς ἤχους καὶ βοηθοῦντα συνεπῶς τοὺς πάσχοντας κώφωσιν εἰς καλυτέραν ἀντίληψιν τῶν ἤχων καὶ τῆς ὁμιλίας. Μ. Μ.

— /*Νομ.*/ Ἡ *κώφωσις* καθ' ἑαυτὴν δὲν ἀποτελεῖ λόγον ἐλαττώσεως τῆς ποινῆς, μὴ περιέχοντος εἰδικήν τινα περὶ τούτου διάταξιν τοῦ ποινικοῦ νόμου. Κατὰ τὰ ἄρθρα 129 καὶ 130 τῆς ποινικῆς δικονομίας, ἐὰν ὁ κωφὸς μάρτυς ἢ κατηγορούμενος γνωρίζῃ νὰ γράφῃ, ὅλαι αἱ ἐρωτήσεις καὶ ἄλλαι παρατηρήσεις, καθὼς καὶ αἱ ἀπαντήσεις του εἴς τε τὴν προανάκρισιν καὶ τὸ ἀκροατήριον καταγράφονται παρὰ τοῦ γραμματέως τοῦ δικαστηρίου. Ἐὰν ὁ κωφὸς δὲν γνωρίζῃ νὰ γράφῃ, διορίζεται ἑρμηνεύς. Ἡ παραβίασις τῆς διατάξεως ταύτης συνεπάγεται ἀναίρεσιν τῆς ἀποφάσεως. Κατὰ τὸ ἄρθρον 17 τοῦ νόμου ΒΚΗ' περὶ δικαστηρίου κακουργιοδικῶν, οἱ ἐστερημένοι τῆς ἀκοῆς κατατάσσονται μεταξὺ τῶν προσκαίρως ἀνικάνων πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων τοῦ ἐνόρκου. Ε. Ι. Μ

— ***κώφωσις λεξικὴ*** (ἢ — ***λεκτική***). Ἡ ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ἀπώλεια τῆς ἀκουστικῆς εἰκόνος τῶν λέξεων, καθ' ἣν ὁ πάσχων ἀκούει μὲν τὸν ἦχον τῶν λέξεων, δὲν ἐννοεῖ ὅμως τὴν σημασίαν αὐτῶν, ἀκριβῶς ὅπως ἕνας ξένος, ὅταν εὑρίσκεται εἰς χώραν, τῆς ὁποίας ἀγνοεῖ τὴν γλῶσσαν. Ἡ πάθησις ὀφείλεται εἰς βλάβην τοῦ εἰδικοῦ κέντρου τῶν ἀκουστικῶν παραστάσεων τῶν λέξεων (κέντρον τοῦ Wernicke), τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀριστερὰν πρώτην κροταφικὴν ἕλικα (βλ. λ. *ἀφασία* (αἰσθησιακὴ /*Ψυχοπαθολ.*/). Μ. Μ.

— ***κώφωσις ψυχική***. Αὕτη εἶναι ψυχικὴ πάθησις, καθ' ἣν ὁ πάσχων ἀκούει μὲν πάντα ἀκουόμενον κρότον, δὲν ἀναγνωρίζει ὅμως αὐτόν, διότι δὲν ἔχει συγκρατήσει ἐν τῇ μνήμῃ ὁμοίους προγενεστέρους κρότους, ὥστε νὰ δύναται νὰ συγκρίνῃ τὸν ἤδη ἀκουόμενον πρὸς ἐκείνους. Ἐν ἄλλαις λέξεσι, ψυχικὴ κώφωσις εἶναι ἡ ἀνικανότης τοῦ διατηρεῖν ἴχνη τῶν ἀκουστικῶν ἀντιλήψεων, ἤτοι ἀκουστικὰς παραστάσεις. Ὁ πάσχων ἄρα ψυχικὴν κώφωσιν πᾶν ὅ,τι ἀκούει τὸ ἀκούει ὡς νέον καὶ οὐδεμίαν δύναται νὰ συγκρατήσῃ γνῶσιν διὰ τῆς ἀκοῆς. Ὑπὸ τῆς φυσιολογικῆς ψυχολογίας ἡ πάθησις αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ παθήσεων φυσιολογικῶν τῶν παραστατικῶν χωρῶν τοῦ ἐγκεφάλου. Χ. ΣΣ

Κὼχ (Coch), ***Γουλιέλμος-Δανιὴλ-Ἰωσήφ***. Διάσημος Γερμανὸς βοτανικὸς (1779—1849). Ἐξήσκησεν ἐν ἀρχῇ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ, βραδύτερον δ' ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν βοτανικὴν ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ μαθήματος τούτου εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ἐρλάγκεν. Αἱ φυτολογικαὶ μελέται καὶ ἐργασίαι του τὸν ἀνέδειξαν ἕνα τῶν μεγαλυτέρων ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ Εὐρωπαίων ἐπιστημόνων. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ σημαντικώτερον εἶναι τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύνοψις τῆς γερμανικῆς καὶ ἑλβετικῆς χλωρίδος», ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον ἐν Φραγκφούρτῃ (1835—1837), ἐπανεκδοθὲν δ' ἔκτοτε πολλάκις καὶ μεταφρασθὲν εἰς ἄλλας γλώσσας. Γ. Ζ.

— **Κὼχ** (Koch), ***Ἰωσὴφ-Ἀντώνιος***. Γερμανὸς καλλιτέχνης (1768—1839). Διεκρίθη ὡς τοπιογράφος, ζωγράφος ἱστορικῶν σκηνῶν καὶ χαράκτης. Ἐταξίδευσεν εἰς Ἑλβετίαν καὶ Ἰταλίαν, τῷ δὲ 1795 ἐγκατεστάθη εἰς Ρώμην, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ θυσία τοῦ Νῶε» (1813, Μουσεῖον Λειψίας). «Τέσσαρες τοιχογραφίαι κατὰ τὸν Δάντην», «Ὁ Χριστὸς ἐν τῷ ναῷ» καὶ σειραὶ χαρακτικῶν συνθέσεων διὰ τὰ ἔργα τοῦ Δάντου καὶ τοῦ Ὀσσιανοῦ. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἀπόκεινται ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Λειψίας. Ι. Μ. Π.

— **Κὼχ** (Koch), ***Κάρολος-Ἐρρῖκος-Αἰμίλιος***. Γερμανὸς βοτανικὸς (1809—1879). Ἀπὸ τοῦ 1836 μέχρι τοῦ 1847 ἐταξίδευσε πολλάκις εἰς Ρωσίαν καὶ Ἀνατολήν, ἐγκατασταθεὶς δὲ κατόπιν εἰς Βερολῖνον ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς τοῦ αὐτόθι πανεπιστημίου. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Χλωρὶς τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν» (1848—1854), «Δενδρολογία» (1869—1870) καὶ «Τὰ δένδρα καὶ οἱ θάμνοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος» (1879). Γ. Ζ.

— **Κὼχ** (Koch), ***Ροβέρτος***. Περίδοξος Γερμανὸς ἰατρὸς καὶ καθηγητὴς τῆς ὑγιεινῆς καὶ μικροβιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου, γεννηθεὶς τῷ 1843 ἐν Κλάουσταλ τοῦ Ἀννοβέρου καὶ ἀποθανὼν τῷ 1910 ἐν Βάδεν-Βάδεν. Ἡ πρὸς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας κλίσις αὐτοῦ ὡδήγησε τοῦτον πρὸς τὴν ἰατρικήν, ἐν ᾗ ἐνεγράφη τῷ 1862. Τεταρτοετὴς μόλις φοιτητὴς διωρίζετο βοηθὸς τοῦ παθολογικοῦ μουσείου καὶ ἐλάμβανεν ἀκαδημαϊκὸν βραβεῖον, ὡς διδάκτωρ δὲ κατελάμβανε πρῶτον μὲν τὴν θέσιν βοηθοῦ ἐν τῷ νοσοκομείῳ τοῦ Ἀμβούργου, εἶτα δὲ θέσιν ἰατροῦ ἐν ἰδιωτικῇ κλινικῇ. Ἀπὸ τοῦ 1866 ἤρξατο ἐπαγγελλόμενος τὸν ἰατρὸν ἐν Ράκβιτς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1872 διωρίζετο νομαρχιακὸς ἰατρὸς ἐν Wollstein. Αἱ μόλις τότε ἀρξάμεναι μικροβιολογικαὶ ἔρευναι προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν αὐτοῦ, διὸ καὶ ἱδρύσας ἴδιον πλῆρες ἐργαστήριον ἀφιερώθη περὶ τὴν σπουδὴν τῶν λοιμωδῶν νόσων, τὴν ἔρευναν τοῦ παραγωγοῦ αἰτίου καὶ τὴν μελέτην τῆς καταπολεμήσεως καὶ θεραπείας τούτων. Ἰδιαίτατα τὸ πρῶτον ἠσχολήθη περὶ τὴν νόσον τοῦ σπληνάνθρακος, ἧς βαρυτάτας περιπτώσεις εἶχε παρατηρήσει ἀπὸ τοῦ 1872. Διὰ διηνεκοῦς τελειοποιήσεως τῆς μικροσκοπικῆς τεχνικῆς καὶ δι' ἐπανειλημμένων καλλιεργειῶν τοῦ βακτηριδίου τῆς νόσου, ὁ Κὼχ ἐπιτυγχάνει τέλος τὴν ἀνακάλυψιν τῶν σπόρων τούτου, ἐπιχύσας οὕτως ἄφθονον φῶς ἐν τῇ αἰτιολογίᾳ τῆς φοβερᾶς ταύτης νόσου. Τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν αὐτοῦ ἐδημοσίευσε τῷ 1876 ἐν τοῖς «Beiträgen zur Biologie der Pflanzen» (τόμ. Β') τοῦ Ferd. Cohn ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ αἰτιολογία τοῦ σπληνάνθρακος στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἐξελίξεως τοῦ μικροβίου τοῦ ἄνθρακος» («Die Aetiologie der Milzbrandkrankheit begründet auf die Entwicklungsgeschichte des Bacillus anthracis»). Διὰ ταύτης ἀπεδείκνυεν ὅτι: 1) Ἐν τῷ αἵματι καὶ τοῖς χυμοῖς τοῦ ζῶντος ζῴου τὰ μικρόβια πολλαπλασιάζονται ταχέως δι' ἐπιμηκύνσεως καὶ διαρκοῦς κατατμήσεως. 2) Ὅτι ἐν τῷ αἵματι θανόντων ζῴων ἢ ἐν θρεπτικοῖς ὑλικοῖς ἀναπτύσσονται ταῦτα ὑπὸ ὡρισμένας θερμοκρασίας συνθήκας καὶ παρουσίᾳ ἀέρος εἰς μακρὰ νημάτια, ὁμοιάζοντα πρὸς λεπτότριχα, μετ' ἀναπτύξεως πολυαρίθμων σπόρων, καὶ 3) Ὅτι οἱ σπόροι τοῦ μικροβίου τοῦ ἄνθρακος ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας ἀμέσως καὶ πάλιν δύνανται νὰ ἐξελιχθῶσιν εἰς τὰς ἀρχικῶς ἐν τῷ αἵματι ἀπαντωμένας μορφάς. Ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ ὁ Κὼχ ἔθεσε καὶ τὰς πρώτας βάσεις τῆς παρασκευῆς καθαρῶν καλλιεργημάτων τῶν μικροβίων καὶ ὑπεστήριξεν ὅτι ὁ θάνατος τῶν ζῴων ἐπήρχετο ἐκ τῆς δηλητηριώδους ἐπενεργείας τῶν προϊόντων τῆς σχίσεως τῶν λευκωματοειδῶν οὐσιῶν ὑπὸ τῶν μικροβίων κατὰ τὴν ἐξ αὐτῶν θρέψιν τούτων. Τὰ ἐπιτυχῆ ταῦτα πειράματα, ἐπιβεβαιωθέντα πολλαχῶς καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Παστέρ, κατέστησαν τὸν Κὼχ γνωστὸν ἀνὰ σύμπαντα τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον, ὁ δὲ διάσημος ἐν Βρεσλαυΐᾳ καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς Φ. Κὸν ἐκάλει τοῦτον, ἵνα ἐπιδείξῃ τὰς ἰδίας μεθόδους ἐν τῷ ἰνστιτούτῳ αὐτοῦ.

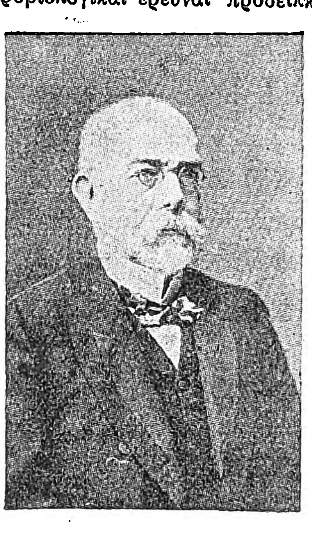

Ροβέρτος Κώχ.

Digitized by Google

Τῷ 1878 ὁ Κὼχ δημοσιεύει τὰς ρηξικελεύ-
θους ἐργασίας αὐτοῦ περὶ μικροβιακῆς φύσεως
τῶν ἐκ τραυμάτων λοιμωδῶν νόσων, ὧν κατ'
ἀκολουθίαν διωρίσθη μέλος τοῦ ἐν Βερολίνῳ
αὐτοκρατορικοῦ ὑγιειονομικοῦ συμβουλίου (Kai-
serliches Gesundheibsanit), ἔχων παρ' αὐτῷ
δύο διακεκριμένους βοηθούς, τοὺς κατόπιν
διασήμους μικροβιολόγους Loeffler καὶ Gafky.
Μεταχειρίζεται πρῶτος τοὺς καταδυτικοὺς εἰς
ἔλαιον φακοὺς καὶ τὸ φωτιστικὸν μηχάνημα τοῦ
Abbe, τελειοποιεῖ τὰς τεχνικὰς μεθόδους ἐν τῇ
μικροβιολογικῇ ἐρεύνῃ, ἐπιτυγχάνει τὴν διατήρη-
σιν καὶ χρῶσιν τῶν μικροβίων (χρῶσις δι' ἀνιλί-
νης κατὰ C. Weigert) ὡς καὶ τὴν φωτογράφησιν
αὐτῶν (μηχάνημα G. Fritsch), τελειοποιεῖ τὰ μέσα
τῆς τεχνητῆς καλλιεργίας τῶν μικροβίων καὶ
ἐφευρίσκει τέλος τὸν τρόπον τῆς ἀπομονώσεως
τῶν καθαρῶν καλλιεργημάτων ἑνὸς ἑκάστου νο-
σηροῦ παράγοντος, θέτων οὕτω τὰς στερεὰς βά-
σεις, ἐφ' ὧν ἠρείσθησαν πᾶσαι αἱ μετὰ ταῦτα
γενόμεναι ἀνακαλύψεις καὶ ἔρευναι ἐν τῇ μικρο-
βιολογίᾳ. Τῷ 1882 ὁ Κὼχ ἀνακοινοῖ τῇ «Ἰατρικῇ
Ἑταιρείᾳ τοῦ Βερολίνου» τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἀνα-
κάλυψιν τοῦ βακτηριδίου τῆς φυματιάσεως, ὅπερ
ἐπέτυχε νὰ καλλιεργήσῃ, ἐπιβεβαιῶν οὕτως ὁρι-
στικῶς τὰς ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν χρόνων
ὑφισταμένας ἰδέας περὶ μεταδοτικότητος τῆς νό-
σου, ἃς ἐξαιρέτως εἶχον προαγάγει εἶτα ὁ Φρα-
καλόρος καὶ ἰδίᾳ ὁ Βιλλμαὶν (1843). Τῇ ἀνακοι-
νώσει ταύτῃ ἐπακολουθεῖ νέα μεγάλη, ἡ τῆς ἀνα-
καλύψεως τοῦ βακτηριδίου τῆς χολέρας, ἧς τὴν
αἰτιολογίαν, μετασχὼν τῷ 1882 ἀποστολῆς εἰς Αἴ-
γυπτον καὶ Ἰνδίας, τελικῶς καθορίζει. Μετὰ ταῦτα
πλήρης δόξης ὁ Κὼχ ἀφιεροῦται περὶ τὴν μελέ-
την τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς παθολογίας
καὶ μικροβιολογίας, οἷον τῶν ἑλωδῶν νόσων, τοῦ
ὑποστρόφου τύφου, τῆς πανώλους τῶν βοῶν κτλ,
τῷ δὲ 1890 ἀνακοινοῖ τῷ ἰατρικῷ συνεδρίῳ τοῦ
Βερολίνου τὴν ἀνακάλυψιν τῆς φυματίνης, ὡς
φαρμάκου εἰδικοῦ τῆς φθίσεως. Ἡ ἀνακοίνωσις
αὕτη, προερχομένη ἐκ τοιούτου σοφοῦ ἀνδρὸς
ἐγέννησεν ἐλπίδας περὶ τῆς θεραπείας τῆς φυμα-
τιάσεως, ἀποδειχθείσας μετὰ μικρὸν φρούδας, εἰ
καὶ διὰ τῆς φυματίνης ἡ ἰατρικὴ ἐπλουτίσθη διὰ
μέσου διαγνωστικοῦ καὶ θεραπευτικοῦ πολυτιμο-
τάτου. Μαθηταὶ τοῦ Κὼχ ὑπῆρξαν ὁ Kitasato, ὁ
Loeffler, ὁ Pfeiffer, ὁ Gaffky, διαπρεπεῖς πάντες
μικροβιολόγοι.

Ὁ Ροβέρτος Κὼχ ὑπῆρξεν ὑπέροχος φυσιογνω-
μία, πολυτιμοτάτας παρασχοῦσα ὑπηρεσίας τῇ
καθόλου ἰατρικῇ καὶ ἰδιαίτατα τῇ ὑγιεινῇ, δι' ὃ
καὶ δικαίως ἐτιμήθη ὑπὸ πάντων τῶν κρατῶν,
τῶν ἐπιστημονικῶν ἰνστιτούτων καὶ ἑταιρειῶν
σύμπαντος τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τὸ δ' ὄνομα
αὐτοῦ θέλει παραμείνει ἐσαεὶ γεγραμμένον χρυ-
σοῖς γράμμασι παρὰ τὸ τοῦ Παστὲρ ἐν τοῖς δέλ-
τοις τῆς ἐπιστήμης. ΑΡ. Π. Κ.

Κὼχ (Koch), ***Χριστόφορος-Γουλιέλμος ντὲ*** —.
Γάλλος δημοσιολόγος καὶ ἱστορικὸς ἐξ Ἀλσατίας
(1737—1813). Διεδέχθη τὸν Σαίπφλιν εἰς τὴν ἕδραν
τοῦ δικαίου ἐν Στρασβούργῳ καὶ ἐξελέγη ἀντιπρό-
σωπος τοῦ Κάτω Ρήνου εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν
τοῦ 1791. Ἀντιταχθεὶς εἰς τὸ ἐναντίον τῶν Γι-
ρονδίνων πραξικόπημα τῆς 10 Αὐγούστου τοῦ
1792, συνελήφθη καὶ ἔμεινε φυλακισμένος καθ' ὅλον
τὸ διάστημα τῆς τρομοκρατίας. Τῷ 1802 ἐγένετο
μέλος τῆς νομοθετικῆς ἐπιτροπῆς (Tribunat) καὶ
ἐθεωρεῖτο, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, ὡς ὁ ἐγκρατέστε-
ρος τῶν περὶ τὸ δημόσιον δίκαιον ζητημάτων.
Ἔγραψε: «Πίνακα τῶν ἐπαναστάσεων τῆς Εὐρώπης»
(Tableau des revolutions de l' Europe, 1782) καὶ
«Ἐπιτομὴν τῆς ἱστορίας τῶν συνθηκῶν εἰρήνης»
Abrégé de l'histoire des traités de paix, 1797).
Χ. Δ.

— **Κὼχ-*Γκρύνμπεργ*** (Koch-Grünberg), ***Θεόδω-
ρος.*** Γερμανὸς ἀνθρωπολόγος καὶ ἐξερευνητὴς
(1872—1924). Συνεταξίδευσε τῷ 1898—1900 μετὰ
τοῦ Ἑρμάνου Μάγερ κατὰ τὴν δευτέραν ὑπὸ τούτου
ἐξερεύνησιν τοῦ ποταμοῦ Σινγκοῦ, βραδύτερον δὲ
ἐμελέτησεν ἐπιτοπίως, ἀπὸ ἀνθρωπολογικῆς καὶ
ἐθνογραφικῆς ἀπόψεως, τὰς περιοχὰς τοῦ ποταμοῦ
Ρίο-Νέγκρο τῆς Βραζιλίας (1903—1905) καὶ τοῦ
Ὀρενόκου ἐν Βενεζουέλᾳ (1911—1913). Ἐπανελ-
θὼν εἰς Γερμανίαν διωρίσθη καθηγητὴς ἐν Φρει-
βούργῳ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1915 μέχρι τοῦ 1924 διηύ-
θυνε τὸ ἐν Στουττγάρτῃ ἐθνολογικὸν μουσεῖον.
Τῷ 1924, μετέχων νέας ἀποστολῆς πρὸς ἐξερεύ-
νησιν τῆς περὶ τὸν Ὀρενόκον χώρας, προσεβλήθη
ὑπὸ πυρετῶν καὶ ἀπέθανεν αὐτόθι. Γ. Ζ.

κωχεύτρα (ἡ), ὀρθότ. *κοχεύτρα*· δημοτ., ἡ ἐπιμε-
λουμένη τῶν ἔργων της λεπτομερῶς: «κοχεύτρα
γυναῖκα, ὅ,τι κι' ἂν τὴ βάλῃς νὰ κάμῃ, θὰ τὸ κάμῃ
καλό, εἴτε κέντημα εἴτε ράψιμο εἴτε συγύρισμα».

κωχεύω, ὀρθότ. *κοχεύω*· ἐπὶ ἐργοχείρων καὶ
καθόλου ἔργων χειροτεχνίας, ἐπιτηδεύω, ἐπιμε-
λοῦμαι τῶν λεπτομερειῶν, ἰδίᾳ εἰς τὴν παθ. μετχ.
κοχεμένος: «κοχεμένο κέντημα», «κοχεμένη δουλειά»
ἐπιμεμελημένη.

κώχη (ἡ)· ὀρθότ. *κόχη* (ἀπὸ τοῦ *κόγχη*)· δημοτ.,
ἡ ἐξέχουσα γωνία: «χτύπημα 'ς τὴν κόχη τῆς πόρ-
τας», «μὴ χαλᾷς τὴν κόχη»· || «ἡ κόχη τοῦ ματιοῦ»
ὁ κανθός· || «ἡ κόχη τῆς πιέτας» ἄλλως ἡ τσάκιση.

κωχιάζω· ὀρθότ. *κοχιάζω*· δημοτ., κάμνω κόχες,
γωνίας· || «κοχιάζω τὸ παννὶ» διπλώνω κανονικῶς:
«κόχιασε τὸ παννὶ καλὰ νὰ κοπῇ ἴσα».

κώχιασμα (τό)· ὀρθότ. *κόχιασμα*· δημοτ., ἡ ἐνέρ-
γεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *κοχιάζω*: «τὸ κόχια-
σμα τοῦ ξύλου, — τοῦ παννιοῦ».

κωχιαστός, *—ή, —ό,* ὀρθότ. *κοχιαστός*· αὐτὸς
ποῦ ἔχει κόχες, γωνιαστός.

κωχίνη (ἡ)· βλ. *φυματίνη*.

Κῴων *θάλασσα* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἄλλη ἀρχαία
τοῦ *Κεραμεικοῦ κόλπου* (βλ. λ.) ὀνομασία, συμπί-
πτουσα πρὸς τὴν σύγχρονον, ναυτικήν, διὰ τὸν
αὐτὸν ἐτυμολογικὸν λόγον, ὀνομασίαν του *Κόλπος*
τῆς Κῶ. Σ. Ε. Λ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Κ

Digitized by Google

Λ

Λ. Τὸ *λάβδα* (τὸ κατόπιν καὶ *λάμβδα* κληθὲν) εἶναι τὸ δωδέκατον γράμμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, προῆλθε δὲ ἐκ τοῦ φοινικικοῦ *λάμεδ* —δωδεκάτου γράμματος τοῦ οἰκείου ἀλφαβήτου— δηλοῦντος τὸ βούκεντρον.

—*[Παλαιογραφ.]* Τὸ μὲν φοινικικὸν *λάμεδ* ἐγράφετο ὡς ɭ ἢ ɩ (ὡς φέρεται εἰς τὸν Μωαβίτιον λίθον), τὸ δὲ ἑλληνικὸν λάβδα ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας ἐπιγραφὰς ὑπὸ ποικίλας μορφάς, αἱ κυριώτεραι ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἑξῆς: V ἢ ɭ ἐν Χαλκίδι, Ἐρετρίᾳ καὶ Κύμῃ τῆς Εὐβοίας (Ε' αἰ. π. Χ.), ἐν Βοιωτίᾳ (ΣΤ' αἰ. π. Χ.), Λοκρίδι καὶ Ἤλιδι (ὡσαύτως ΣΤ' αἰ. π. Χ.), Ἀρκαδίᾳ (Ε' αἰ. π. Χ.) κ. ἀ., ὑπὸ τὸ σχῆμα δὲ ʌ ἢ ʌ ἐν Ἀμοργῷ (ΣΤ' αἰ. π. Χ.), Σαμοθράκῃ (ΣΤ' αἰ.), Μιλήτῳ (Ζ' αἰ.), Γέλᾳ, Κυρήνῃ (ΣΤ' αἰ.), Κρήτῃ (Ζ' αἰ.), Μήλῳ, Νάξῳ, Δήλῳ (ΣΤ' αἰ. π. Χ.), Κορίνθῳ, Κερκύρᾳ, Αἰγίνῃ, Συρακούσαις (Ε' αἰ.), Εὐβοίᾳ, Φωκίδι, Λέσβῳ (ΣΤ' αἰ. π. Χ.), Κεφαλληνίᾳ (ΣΤ' αἰ.), Τάραντι κ. ἀ., ὡς Λ δέ, ὅπως γράφεται σήμερον, ἐν Ἰωνίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας, Ἁλικαρνασσῷ (ΣΤ' αἰ.) καὶ πολλαχοῦ ἀλλαχοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι, ὡς γνωστόν, παρέλαβον τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον παρὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀποίκων Χαλκιδέων, παρέστησαν τὸν ἀντίστοιχον πρὸς τὸ ἑλληνικὸν λάμβδα φθόγγον των διὰ τοῦ γράμματος L. Κατὰ τὴν «ἐπισεσυρμένην» ἑλληνικὴν γραφήν, τὸ λάμβδα φέρει ποικιλωτάτας μορφάς, οἷον ʌ, λ, r, λ, ~ (Γ' αἰ. π. Χ.), λ, λ, ~ (Β' αἰ. π. Χ.), λ, λ, ᴧ (Α' αἰ. μ. Χ.), λ, λ κ. λ. (Β' αἰ. μ. Χ.), λ, λ (Γ' αἰ. μ. Χ.), λ κ. λ. (Δ' αἰ. μ. Χ.), λ, ~ (Ε' αἰ. μ. Χ.), ~, ~ (ΣΤ' αἰ. μ. Χ.), ~, η, λ, η, η κ. λ. (ΣΤ' καὶ Ζ' αἰ. μ. Χ.), ℓ κ. λ. (Η' αἰ. μ. Χ.) κ. λ. κ. λ.

Εἰς τὰ διάφορα εὐρωπαϊκὰ ἀλφάβητα ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος φθόγγος κατὰ μὲν τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους παριστάνετο διὰ τῶν ἑξῆς γραμμάτων:

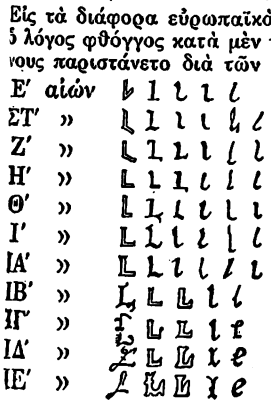

Σήμερον τὸ λ γράφεται ἐν μὲν τῇ ἑλληνικῇ

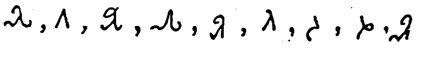 κ.τ.λ.

Ἐν δὲ τῇ λατινικῇ

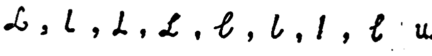 κ.τ.λ.

—[ΓΛΩΣΣΟΛΟΓ.] Τὸ *λά(μ)βδα* μετὰ τοῦ ρῶ ἀποτελοῦν τὰ λεγόμενα «*ὑγρά*», τὰ παρὰ τῶν ἀρχαίων καὶ «*ἀμετάβολα*» κληθέντα «ὅτι οὐ μεταβάλλεται οὔτε ἐν τοῖς μέλλουσι τῶν ρημάτων οὔτε ἐν ταῖς κλίσεσι τῶν ὀνομάτων» *(Χοιροβοσκός)*. Τὰ ὑγρὰ ἕνεκα τῆς φυσιολογικῆς συγγενείας των ἐνηλλάσσοντο ἀνέκαθεν εἰς διαφόρους ἰαπετικὰς (ἤ, ἄλλως, ἰνδοευρωπαϊκὰς λεγομένας) γλώσσας· δι' ὃ ἐν μὲν τῇ ἀρχαίᾳ Ἰνδικῇ δύναται πᾶσα σχεδὸν λέξις νὰ λέγεται ἀδιαφόρως μετὰ τοῦ l ἢ τοῦ r, ἐν δὲ τῇ Ἀβεστικῇ (ἤτοι τῇ γλώσσῃ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφη ἡ Ἀβέστα ἤ, ὡς ἄλλως λέγεται, Ζενδαβέστα) καὶ τῇ ἀρχαίᾳ Περσικῇ τὸ r ἀντικατέστησε σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν τὸ l. Ἀλλ' ἐν τῇ Ἑλληνικῇ καὶ τῇ Λατινικῇ τὰ ὑγρὰ ἐσώθησαν εὐδιάκριτα ἀπ' ἀλλήλων:
λείπω—linquo, *λείχω*—lingo, *ἄλλος*—alius, *πλήρης*—plenus κ. λ. *μητέρ-α*—matr-em, *ἀγρὸς*—ager, *ὑπὲρ*—super, *τρεῖς*—tres κ.οὗ.κ.

Ὀλίγαι σχετικῶς εἶναι αἱ περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ *λ* ἢ τὸ λατ. *l* μετεβλήθησαν. Οὕτως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ κρητικῇ διαλέκτῳ (ἰδίως ἐν Γόρτυνι καὶ Φαιστῷ) τὸ Λ προφερόμενον ὑπερωϊκώτερον ἐτράπη πρὸ συμφώνων εἰς ἡμίφωνον *υ*: *ἀδευπιαί*, *καυχός*, *ἐπευθὼν* κ. λ. ἀντὶ *ἀδελφεαί*, *χαλκός*, *ἐπελθὼν* κ. λ., ὅπως περίπου συνέβη εἰς χρόνους πολὺ ὑστερωτέρους καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ τὸ κοινὸν καὶ τὸ ἑτερόρροπον l (=ἰταλ. gli) ἐτράπησαν ὁμοίως πρὸ συμφώνου εἰς *u* (ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰ. κ.ἑξ.): cheval—chevaux, animal—animaux, λατ. calvus—γαλλ. chauve, λατ. alter—γαλλ. autre κ. λ (nous val-ons, vous val-ez κ. λ., ἀλλά:) je vaux, tu vaux, il vaut κ. λ., le travail—les travaux κ. οὗ. κ. Ἐν τῇ πελοποννησιακῇ, σικελικῇ καὶ ἰταλιωτικῇ Δωρικῇ τὸ *λ* πρὸ τοῦ *τ* ἐτράπη εἰς *ν*: *βέντιστος*, *φίντατος*, *κέντο* κ.λ. ἀντὶ *βέλτιστος*, *φίλτατος*, *κέλτο* (τοῦ *κέλομαι*) κ.οὗ.κ., ἐν μεγαρικῇ δὲ ἐπιγραφῇ ἀνεγνώσθη καὶ *ἐνπίδες* ἀντὶ *ἐλπίδες*. Τὸ *λ* δι' ἀνομοίωσιν ἐτράπη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἰς *ρ*: (ἄλγος) **ἀλγαλέος*—*ἀργαλέος*, **φλαγγέλλιον* (ἐκ τοῦ λατ. flagellum)—*φραγγέλλιον* (ἐν τῇ Κ. Δ.) κ. λ., καὶ ἀντιθέτως —δι' ἀνομοιωτικοὺς ὡσαύτως λόγους— τὸ *λ* ὑποκατέστησεν ἐνίοτε τὸ *ρ*: *ναύκραρος*—*ναύκληρος* κ. λ. (ὅπως καὶ εἰς τὴν Ν. Ἑλληνικήν: *γλήγορα*, *Γληγόρις*, *πλῶρη* κ.λ. ἀντὶ *γρήγορα*, *Γρηγόρι(ο)ς*, *πρῶρα* κ. οὗ. κ.). Ποικίλη εἶναι κατὰ τόπους ἡ ἐξέλιξις τοῦ *λ* καὶ εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικήν. Οὕτως εἰς μὲν τὴν ἐπαρχίαν Ἁγ. Βασιλείου καὶ τὰ Σφακιὰ τῆς Κρήτης τὸ *λ* πρὸ τῶν φωνηέντων *α*, *ο*, *ου* ἀπαγγέλλεται «ὅπως τὸ ἀγγλικὸν r ἐν τῷ to morrow.... (ἤτοι κατὰ τὴν προφορὰν τούτου ἡ γλῶσσα ἐν τῷ στόματι αἰωρεῖται καὶ ἐκτείνεται καὶ κεκυρτωμένοις ὑπό τι τοῖς πρόσθεν ἄκροις προσπελάζει τῷ οὐρανῷ, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἅπτεται αὐτοῦ» *(Γ. Χατζιδάκις)*. Εἰς ἄλλα ἰδιώματα τὸ *λ* ἐτράπη (ὑπὸ διαφόρους εἰς ἕκαστον ὅρους) εἰς ἑτερόρροπον *λ* (=ἰταλ. gli). Εἰς ἄλλα δὲ καὶ ἐντελῶς ἀπεσιωπήθη, ὑπὸ διαφόρους ὡσαύτως κατὰ τὰ διάφορα ἰδιώματα ὅρους. Οὕτω λ. χ. εἴς τινα ἰδιώματα τοῦ Πόντου τὸ *λ* ἀπεβλήθη εἰς τὴν ὑποκοριστικὴν κατάληξιν *—οπ(ου)λον*, ἥτις οὕτω κατέληξεν εἰς *—όπον*: τὸ *ἀρνόπον*, τὸ *καρυδόπον*, τὸ *πουλόπον*, τὸ *χερόπον* κ. λ. (ἀλλ' ἐν Οἰνόῃ τοῦ Πόντου: τὸ *ἀρνόπλον*, *καρυδόπλον*, *πουλόπλον*, *χερόπλον*) = ἀρνόπουλο, καρυδόπουλο, πουλόπουλο, χερόπουλο κ. οὗ κ. Ὡσαύτως ἐνιαχοῦ τῆς Νάξου ἀκούει τις *ἄα*, *ξύαα*, *ἄο*, *ἄος*, *ἀὸς* κ. λ. ἀντὶ *γάλα*, *(ὀ)ξύγαλα*, *ἄλλο* ἢ *ἄλογο*, *λαγὸς* κ. λ. (ἀλλαχοῦ τῆς Νάξου ἀντὶ τοῦ *λ* προφέρεται ἡμίφωνον ου: *καουό*, *ἀχουάδι*, *πουάκα* κ. λ. ἀντὶ *καλό*, *ἀχλάδι*, *πλάκα* κ. λ.). Πλήρη ἀποβολὴν τοῦ *λ* ἀπαντῶμεν καὶ εἰς τὰς συγχρόνους διαλέκτους τῆς Σαμοθράκης καὶ τῆς Τσακωνιᾶς (ὑπὸ διαφόρους ἐν ἑκατέρᾳ ὅρους): *ἄϋγγας*, *γαούφαου* (τό), *πουαῖνα* (ἡ) κ.λ. ἐν Σαμοθράκῃ (=λάρυγγας, γαρύφαλλο, πουλαρῖνα κ οὗ. κ.), τὸ *αὐίτζι*, ἡ *ζεύα*, *ἀοῦα* κ. λ. ἐν Τσακωνιᾷ (=τὸ αὐλάκι, ἡ ζεύ(γ)λα, λαλοῦσα κ οὗ.κ.) Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ εἰς τὴν δευτέραν ἐκ τῶν ἀνωτέρω διαλέκτων τροπὴ τοῦ *λ* εἰς *ρ* μετὰ τὰ σύμφωνα *κ*, *γ*, *π*, οὕτως ὥστε οἱ Τσάκωνες ἀντὶ τῶν συμπλεγμάτων *κλ*, *γλ*, *πλ*, ἐκφωνοῦν ἤδη *κρ*, *γρ*, *πρ*: τὸ *κλᾶμα* (κλῆμα)—*κρᾶμα*, ὁ *κλέπτας*—*κρέφτα* (κοιν. κλέφτης), ἡ *γλῶσσα*—*γροῦσσα*, *πλάσσω*—*πράσσου* κ.οὗ.κ. Κοινὴ φαίνεται ἡ τροπὴ τοῦ *λ* εἰς *ρ* εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν πρὸ τῶν συμφώνων *φ*, *θ*: *ἀδελφὸς*—*ἀδερφός*, *ἦλθε*—*ἦρθε* (ἢ *ἦρτε*) κ.λ., καθὼς καὶ πρὸ τοῦ *μ*: *ἁλμυρὸς*—*ἁρμυρός*, *ἅλμη*—*ἁρμιὰ* (καὶ *λαχαναρμιὰ*) κ. λ., ἰδιωματικωτέρα δὲ πρὸ ἄλλων συμφώνων *ἐλπίζω*—*ὀρπίζω* ἢ *ὀρπίδα* (ἐν Κύπρῳ κ. ἀ.), *χαρτchὶν* (χαλκίν, τὸ χαλκίον), *μπαλκόνι*—*παρκόνιν* κ. οὗ. κ. (ὡσαύτως ἐν Κύπρῳ κ. ἀ.). Δι' ἀνομοίωσιν τὸ *λ* καὶ *ν* ἐναλλάσσονται, δι' ὃ λέγεται ἀφ' ἑνὸς μέν: *(δια)ναλῶ*=(δια)λαλῶ (ἐν Κύπρῳ), *μεναχχολῶ* ἀντὶ μελαγχολῶ (ἐν Κῷ) κ. λ., ἀφ' ἑτέρου δὲ *ἀλυφαντοῦ*=ἡ ἀνυφαντοῦ (ἐν Κῷ, Ἀστυπαλαίᾳ κ. ἀ.), *πλεμόνι*, *μηλίγγι* κ. λ. ἀντὶ *πνεμόνι*, *μηνίγγι* κ. οὗ. κ. Τὸ διπλοῦν *λλ* ἐσώθη ἰδίως ἐν Κύπρῳ καὶ Δωδεκανήσῳ.

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

—[ΒΡΑΧΥΓΡ.] Τὸ *λ* *(Λ)* χρησιμοποιεῖται βραχυγραφικῶς καὶ συμβολικῶς εἰς ποικίλας περιστάσεις. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ὡς ἀριθμητικὸν τονούμενον ἄνωθεν (*λ'*) ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸν ἀριθμὸν τριάκοντα (ὅπως καὶ τὸ ἑβραϊκὸν λάμεδ καὶ τὸ ἀραβικὸν λιὰμ) καὶ τὸ τακτικὸν (τριακοστὸς) καὶ τὸ ἐπιρρηματικόν του (τριακοντάκις), τονούμενον δὲ κάτωθεν (*͵λ*) μὲ τὸν ἀριθμὸν τριάκοντα χιλιάδες καὶ τὸ τακτικὸν (τριακοντάκις χιλιοστὸς) καὶ τὸ ἐπιρρηματικόν του (τριακοντάκις χιλιάκις). Ἐν τοῖς βιβλίοις, τὰ ὁποῖα ἔχουν οἱασδήποτε ὑποδιαιρέσεις, σημαίνει τριακοστὴν κατὰ σειρὰν (κεφ. *Λ'* κλπ.), εἰς τὰς ἐκδόσεις ὅμως τῆς «Ἰλιάδος» καὶ «Ὀδυσσείας» τοῦ Ὁμήρου, σημαίνει ὄχι τριακοστὴν ἀλλὰ τὴν ἑνδεκάτην ραψῳδίαν, διότι εἰς τὴν ἀρίθμησίν των ἐλήφθη ἡ σειρὰ ἁπλῶς τοῦ ὁριστικοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου. Εἰδικώτερον ἐπεκράτησεν ὅπως διὰ μὲν τοῦ *Λ* (κεφαλαῖον) σημαίνηται ἡ ἑνδεκάτη ραψῳδία τῆς «Ἰλιάδος», διὰ δὲ τοῦ *λ* (μικρὸν) ἡ ἑνδεκάτη τῆς «Ὀδυσσείας». Τὸ λατινικὸν *L* σημαίνει 50, μετὰ γραμμῆς δὲ ἄνωθεν $\bar{L}$ 50.000. Ἐν ἐπιγραφαῖς τὸ γράμμα τοῦτο κατ' ἐπίτμησιν ἔχει ποικίλην χρῆσιν. Οὕτως οἱ Λακεδαιμόνιοι εἶχον ἐπὶ τῶν ἀσπίδων των ἓν *Λ*, τὰ δὲ νομίσματα τῆς Ἱμέρας τῆς Σικελίας ἔφερον τὸ χαλκιδικὸν V. Τὰ ἀλεξανδρινὰ νομίσματα, τόσον τῆς ἐποχῆς τῶν Πτολεμαίων, ὅσον καὶ τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, φέρουσι πολλάκις ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως προτασσόμενον τῆς χρονολογίας ἢ τοῦ ἔτους βασιλείας ἓν *L*. Τὸ γράμμα τοῦτο, ὅπερ ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ὡς ἀρχικὸν τῆς λέξεως λυκάβας (=ἔτος), ἀπεδείχθη ὅτι εἶναι αἰγυπτιακὸν σημεῖον, ὅπερ ἐπὶ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν παπύρων ἐτίθετο πρὸ τῶν ἀριθμητικῶν, π. χ. *LΔ*, *LB* κλπ. Ἐπὶ λατινικῶν ἐπιγραφῶν τὸ *L* δηλοῖ κύρια ὀνόματα (*Λούκιος* ἢ *Λεύκιος* ἢ *Λαίλιος* ἢ *Λουκία*) ἢ καὶ ἄλλας λέξεις (ὡς *latum*, *legio*, *leuga*, *liber*, *libertas*, *libra*) καὶ συνδυάζεται καὶ μετ' ἄλλων γραμμάτων. Ἐπὶ παλαιῶν γαλλικῶν νομισμάτων δηλοῖ τὸ νομισματοκοπεῖον τῆς πόλεως Μπαγιόν, ἐστεμμένον δὲ τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον τὸν ΙΓ'. Δύο *LL* συμπεπλεγμένα δηλοῦν τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ' ἢ τὸν Λουδοβῖκον ΙΕ'. Παρ' ἡμῖν τίθεται τὸ *Λ* συνήθως ὡς ἀρχικὸν ὀνόματος ἀρχομένου ἀπὸ Λ (*Λάζαρος*, *Λεωνίδας* κλπ.).

—Ω.

—[ΝΑΥΤ.] Τὸ *λ* χρησιμοποιεῖται ὡς σύμβολον εἰς τὰ συγγράμματα τῆς «ναυτιλίας» καὶ τῶν «τύπων ναυτικῶν ὑπολογισμῶν». Καὶ εἰς μὲν τὰ παλαιότερα τοιαῦτα ἐσήμαινε τὴν διαφορὰν πλάτους δύο τόπων, ὡς λ. χ. Λ—Λ'=λ, δυτικὴν μὲν ἂν ἡ πλεῦσις ἦτο πρὸς δυσμάς, ἀνατολικὴν δὲ ἂν ἦτο πρὸς ἀνατολάς. Εἰς δὲ τὰ νεώτερα τοιαῦτα, τὸ *λ* σημαίνει μῆκος.

Digitized by Google

Ἐπίσης τὸ *Λ* ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὰ παλαιότερα ναυτιλιακὰ συγγράμματα ὡς σύμβολον τοῦ πλάτους τοῦ τόπου (βλ. λ *γεωγραφικαὶ* συντεταγμέναι) καὶ δὴ *Λ* = πλάτος ἀφετηρίου σημείου· $Λ_1$= ὁμ. κατιτηρίου· *Λ'* = ὁμ στίγματος ἐνδιαμέσου μεταξὺ ἀφετηρίου καὶ κατιτηρίου σημείου· *Λμ* = αὐξομερὲς πλάτος· *Λσ* = μέσον πλάτος· *Λγ* = γεωκεντρικὸν πλάτος κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς μηνῶν διὰ τῶν σεληνιακῶν ἀποστάσεων. Εἰς τὰ σύγχρονα συγγράμματα ἀντὶ *Λ* τίθεται *φ*. Σ. Ε. Λ.

—[ΑΡΧ. ΜΟΥΣ.] Ἐν τῇ παρασημαντικῇ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, τὸ κεφαλαῖον *Λ*, προτασσόμενον ἑτέρου κεφαλαίου, εὕρηται παρ' Ἀλυπίῳ, κατὰ τρεῖς τρόπους:

Α') Λάμβδα ἀνεστραμμένον καὶ ἦτα ἐλλιπὲς πλάγιον. Ἐδείκνυε τὴν παρυπάτην ὑπάτων, ἐν τῷ ὑπολυδίῳ τρόπῳ καὶ κατὰ τὰ τρία γένη. (Νη τῆς μέσης· do_2).

Β') Λάμβδα καὶ ἡμίδελτα ὕπτιον. Ἐδείκνυε: α') Τὴν τρίτην συνημμένων, ἐν τῷ φρυγίῳ τρόπῳ καὶ κατὰ τὰ τρία γένη. (Πα τῆς νήτης ἐν ὑφέσει· re_3 ὕφεσις). β') Τὴν παρυπάτην μέσων, ἐν τῷ ὑπερφρυγίῳ τρόπῳ καὶ κατὰ τὰ τρία γένη. (Πα τῆς μέσης· re_2). γ') Τὴν τρίτην διεζευγμένων ἐν τῷ δωρίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος. (Πα τῆς νήτης· re_3). δ') Τὴν τρίτην ὑπερβολαίων ἐν τῷ ὑποδωρίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος. (Πα τῆς νήτης· re_3).

Γ') Λάμβδα καὶ ἡμίδελτα ὕπτιον ἐπὶ τὴν ὀξύτητα. Ἐδείκνυε τὴν τρίτην ὑπερβολαίων ἐν τῷ ὑπερφρυγίῳ τρόπῳ κατὰ τὸ διάτονον καὶ χρωματικὸν γένος. (Πὰ τῆς νήτης· re_3).

Αἱ ἀνωτέρω τονιαῖαι θέσεις τῶν δύο παρυπάτων (ὑπάτων καὶ μέσων), ὡς καὶ αἱ τρεῖς τρίται (συνημμένων, διεζευγμένων καὶ ὑπερβολαίων), εὑρίσκοντο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὕψους τῆς χορδῆς ἔν τε τῷ διατόνῳ καὶ χρωματικῷ γένει· ἐν τῷ ἐναρμονίῳ ὅμως ἦσαν βαρύτεραι τῶν ἀντιστοίχων διατόνων καὶ χρωματικῶν κατὰ δίεσιν τεταρτημοριαίαν. Σημειωτέον ὅτι ἕνεκα ἀπωλείας φύλλου ἐν τῇ ἀρχετύπῳ τοῦ Ἀλυπίου «Μουσικῇ Εἰσαγωγῇ» ἐλλείπουσι τὰ σημεῖα τοῦ ὑπερφρυγίου τρόπου κατὰ τὸ ἐναρμόνιον γένος ἀπὸ τῆς παρυπάτης μέσων καὶ ἐφεξῆς, ἅπαντα δὲ τὰ τοῦ δωρίου καὶ ὑποδωρίου κατὰ τὸ αὐτὸ γένος.

— [ΒΥΖΑΝΤ. ΜΟΥΣ.] Τὸ μικρὸν στοιχεῖον *λ* συμπλεκόμενον μετὰ τοῦ συμφώνου *π*, τίθεται πρὸ τῶν μαρτυρικῶν σημείων τῶν ἀρκτικῶν μαρτυριῶν τῶν πλαγίων ἤχων, οὓς καὶ δηλοποιεῖ.

Ι. Χ. Κ. — Ν. Α. Χ.

Λ (ἢ ***λάμβδα***) ***γευστικὸν*** ἢ ***γλωσσικὸν*** *['Ανατ.]*. βλ. λ. *γευστικὸν* Λ.

λα (La) *[Μουσ.]*. Ὁ ἕκτος κατὰ σειρὰν φθόγγος τῆς εὐρωπαϊκῆς κλίμακος, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν *Α* τῶν Ἄγγλων, Γερμανῶν καὶ Ὁλλανδῶν. Προῆλθεν ἐκ τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς τοῦ ἕκτου στίχου τοῦ ὕμνου πρὸς τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν, ὃν μετεχειρίσθη ὁ Γουΐδος ντ' Ἀρέτσο πρὸς εὐκολίαν τῆς μουσικῆς ἀναγνώσεως: *La*bii reatum. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην *Λα* εἶναι ἐν χρήσει παρὰ τοῖς πλείστοις εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς: Γάλλοις, Ἰταλοῖς, Ἱσπανοῖς Ρώσοις, Ἕλλησι κλπ. Ὁ $Λα^3$ χρησιμεύει ὡς βάσις τοῦ χορδίσματος τῶν ὀργάνων τῆς ὀρχήστρας· δεδομένου δὲ ὅτι ἡ ὀξύτης τοῦ φθόγγου τούτου ἐποίκιλλε παλαιότερον, καθωρίσθη τῷ 1858, ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, ὅτι ἡ ὀξύτης αὕτη δὲν δύναται νὰ εἶναι οὔτε ὑψηλοτέρα οὔτε βαρυτέρα τῶν 870 ἁπλῶν ἢ 435 διπλῶν παλμῶν κατὰ 1''. Τὸ διεθνὲς συνέδριον τῆς Βιέννης ἐπεκύρωσε, τῷ 1885, τὰς ἀπόψεις τοῦ γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, καὶ ἔκτοτε ὁ $Λα^3$, τῶν 870 ἁπλῶν ἢ 435 διπλῶν παλμῶν, ἀπετέλεσε τὴν ἐπίσημον διαπασῶν. Γ. Σ.

Λα (La) *[Χημ.]*. Χημικὸν σύμβολον, δι' οὗ παρίσταται τὸ στοιχεῖον *λανθάνιον*. Κ. Γ. Μ.

Λᾶ, ἢ ***Λάα*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Λακωνικῆς, ἡ ἄλλως *Λᾶς* (βλ. λ.).

Λαάδ. Υἱὸς τοῦ Ἰὲθ ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα (Α' Παραλ. 4,2).

Λααδά. Υἱὸς τοῦ Σηλὼμ καὶ ἔγγονος τοῦ Ἰούδα, φερόμενος ὡς ἱδρυτὴς τῆς πόλεως Μαρισὰ (Α' Παραλ. 4,21).

Λααδάν. Υἱὸς τοῦ Θαέν, πρόγονος τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (Α' Παραλ. 7,26).

Λάαθα, ***Λαάθθα***, ἢ ***Λάθθα*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας ἐν τῷ Περσικῷ κόλπῳ, ἀγνώστου ταυτότητος. Τ. ΣΤΡ.

Λα Αἲ (La Haye), ***Ἰωάννης***. Ἐγεννήθη τῇ 20 Μαρτίου 1593 ἐν Παρισίοις. Ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ ἐλθὼν εἰς Ἱσπανίαν, εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν φραγκισκανῶν καὶ μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν αὐτοῦ ἐδίδαξεν ἐπί τινα ἔτη ἐκεῖ. Ἐπανελθὼν ἔπειτα εἰς τὴν Γαλλίαν ἠσχολήθη περὶ τὴν μελέτην τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν πατέρων μετ' ἀόκνου ἐπιμελείας μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπελθόντος τῇ 15 Ὀκτωβρίου 1661. Συνέγραψε περὶ τὰ 40 ἔργα, ὧν πλεῖστα τύποις ἐκδοθέντα ἀποτελοῦσι 39 ὀγκώδεις τόμους. Ἄξια ἰδίας μνείας εἶναι τὰ δύο μεγάλα ἐξηγητικὰ αὐτοῦ ἔργα, εἰς τὴν Γενέσιν (εἰς τρεῖς τόμους τῷ 1638 καὶ ἔπειτα πολλάκις) καὶ εἰς τὴν Ἔξοδον (εἰς τρεῖς τόμους τῷ 1648), ὡς καὶ τὸ ὑπόμνημα αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν (1644—1647). Τὸ σχέδιον αὐτοῦ νὰ ἐκδώσῃ πάντα τὰ ἔργα τῶν μοναχικῶν ταγμάτων εἰς μεγάλην βιβλιοθήκην ἐπραγμάτωσεν ἐν μέρει. Κ. Ι. Δ.

— **Λα Αἲ** (La Haye), ***Λουδοβῖκος-Μαρία***, *ὑποκόμης ντὲ—*. Γάλλος συγγραφεὺς (βλ. λ. *Κορμενὲν* Λουδοβῖκος Μαρία).

Λάαλαντ (Laaland) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Δανίας (βλ. λ. *Λώλαν*).

Λαάρπ (Laharpe), ***Ἰωάννης-Φραγκῖσκος*** *ντὲ —*. Γαλλοελβετὸς ποιητὴς καὶ κριτικός, υἱὸς Ἑλβετοῦ, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις (1739—1803). Ἐκτὸς τῆς τραγῳδίας «Οὐῶρικ» (Warwick 1763), αἱ ὑπόλοιποι, εἰς τὰς ὁποίας ἐμιμήθη τὸν Βολταῖρον, οὐδεμίαν ἐσημείωσαν ἐπιτυχίαν. Τὴν φήμην του κατέκτησε πρὸ παντὸς διὰ τῶν «Ἐγκωμίων». Μὲ τὴν εἴσοδόν του εἰς τὴν Ἀκαδημίαν (20 Ἰουνίου 1776), οἱ πολυάριθμοι ἐχθροί, τοὺς ὁποίους εἶχε δημιουργήσει διὰ τοῦ ἀλαζονικοῦ καὶ ματαιοδόξου χαρακτῆρός του, ἐξαπέλυσαν ἐναντίον του τὰ δηκτικώτερα τῶν ἐπιγραμμάτων. Τὰς πλήρεις πνεύματος φιλολογικὰς κριτικάς του, τὰς ὁποίας ἀνέπτυξεν ἐνώπιον ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου, ἐν τῷ «Λυκείῳ» (1786—1798) ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ «Mercure de France» καὶ ἐξέδωκε κατόπιν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Λύκειον ἢ Μαθήματα φιλολογίας» (1799—1805, 1825—1826, 18 τ. καὶ 1840, 3 τ.). Φίλος κατ' ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐνεφανίσθη κατόπιν, μετὰ τὴν πεντάμηνον φυλάκισίν του (1794), ὡς ἄσπονδος ἐχθρὸς ταύτης καὶ ἔνθερμος ὀπαδὸς τῆς θρησκείας καὶ μοναρχίας. Ἡ δημοσίευσις τῆς «Φιλολογικῆς ἀλληλογραφίας, ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν μέγα δοῦκα τῆς Ρωσίας» (τὸν κατόπιν τσάρον Παῦλον τὸν Α', 1801) ἀπετέλεσε σκάνδαλον, λόγῳ τῆς δριμείας καὶ ἐμπαθοῦς κριτικῆς. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἔργων του ἀναφέρομεν: «La prophétie de Cazotte», τὸ ὁποῖον ὁ Sainte-Beuve, ὡς πρὸς τὴν ἐφευρετικότητα καὶ τὸ ὕφος, θεωρεῖ ὡς τὸ σπουδαιότερον. Τὰ «Oeuvres choisies et posthumes» ἐξεδόθησαν τῷ 1806 εἰς 6 τόμους. Γ. Ε. Κ.

—**Λαάρπ** (La Harpe), ***Φρειδερῖκος-Καῖσαρ***. Ἑλβετὸς πολιτικὸς (1754—1838). Ἀφοῦ ἐσπούδασε νομικά, μετέβη εἰς Πετρούπολιν (1782), ὅπου ἡ Αἰκατερίνη Β' τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν μεγάλων δουκῶν Ἀλεξάνδρου (τοῦ κατόπιν τσάρου) καὶ Κωνσταντίνου. Ἠγωνίσθη σθεναρῶς διὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς ἑλβετικῆς δημοκρατίας (1798) καὶ διετέλεσε μέλος τοῦ Διευθυντηρίου, καταφυγὼν μετὰ τὴν πτῶσιν τούτου εἰς Παρισίους. Λαβὼν μέρος εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης, ἔπαιξεν, ὡς ἔμπιστος τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου, σπουδαῖον ρόλον, ἐκτιμηθέντα καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Μέττερνιχ. Ἐν τέλει ἔζησεν ἐν Λωζάννῃ, ὅπου ἀπέλαυσε μεγίστων τιμῶν διὰ τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερεν εἰς τὴν χώραν του. Ἔγραψεν ἀπομνημονεύματα, ἐκδοθέντα τῷ 1864. Ἡ ἀλληλογραφία του μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' ἐδημοσιεύθη τῷ 1850. Γ. Ε. Κ.

λααρχία (ἡ). Στρατιωτικὸν σῶμα τῶν πτολεμαϊκῶν χρόνων, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἐξ Αἰγυπτίων μαχίμων στρατιωτῶν, ἀποικισθέντων εἰς στρατιωτικοὺς κλήρους. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς λααρχίας ἐκαλεῖτο «λαάρχης». Τ. ΣΤΡ.

Λάαρχος, ἢ ***Λέαρχος***. Ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς ἐν Λιβύῃ Κυρήνης Ἀρκεσιλάου τοῦ Χαλεποῦ (ΣΤ' π. Χ. αἰ.), υἱοῦ Βάττου Β' τοῦ Εὐδαίμονος. Ἀποπνίξας τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ὡς ἐπίτροπος τοῦ μικροῦ υἱοῦ ἐκείνου Βάττου, ἐγένετο δὲ διὰ τῶν παρανομιῶν του ἀπὸ βασιλέως τύραννος. Ἀλλὰ καὶ αὐτός, περιπεσὼν εἰς ἐνέδραν, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ Ἀρκεσιλάου Ἐρυξοῦς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Πολυάρχου, βασιλεὺς δὲ τῶν Κυρηναίων ἀνηγορεύθη ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρκεσιλάου Βάττος, ὁ ἐπικαλούμενος Χωλός, τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἰσχυροῦ φαραὼ τῆς Αἰγύπτου Ἀμάσιος. Τ. ΣΤΡ.

Λάας (Laas), ***Ἐρνέστος***. Γερμανὸς θετικιστὴς φιλόσοφος καὶ ἱστορικὸς τῆς φιλοσοφίας (1837—1885). Ἀκολουθεῖ τὸν θετικισμόν, ὄχι ἀπὸ τὴν καθαρὰν μορφὴν τὴν ὁποίαν τοῦ ἔδωκεν ὁ Κόντ, ἀλλὰ συγγενεύει μᾶλλον πρὸς τὸν Χιούμ. Μεταφυσικῶς τείνει νὰ παραδεχθῇ μίαν πολλαπλότητα ἀλληλοεξηρτημένων καὶ δυναμικῶς πρὸς ἀλλήλας συνδεομένων οὐσιῶν, αἵτινες ἀποτελοῦσιν ἑνιαῖον σύνολον καὶ πραγματικὸν γίγνεσθαι ἔν τινι ὑπερβατικῷ χρόνῳ. Εἰς τὴν ἠθικὴν ὑποστηρίζει ὅτι πᾶσαι αἱ ἠθικαὶ ἀξίαι ἀνήκουν εἰς τὸν ἐμπειρικὸν κόσμον, καὶ βάσις των εἶναι πάντοτε ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ λύπη, ἀρνεῖται ὅμως τὴν ἐγωϊστικὴν ἠθικὴν καὶ εὑρίσκει τὴν ἱστορικὴν πηγὴν ὅλων τῶν καθηκόντων εἰς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς προσδοκίας τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος. Ἔργα: «Über Kants Analogien des Erfahruug» (1876), «Idealismus und Positivismus», τὸ κυριώτερον ἔργον του, εἰς 3 τόμους. Τὰ ὑπόλοιπα ἐξέδωκε μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ B. Kerry τῷ 1887. Ε. Λ.

Λάας *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Λᾶς*.

Λάαχ ***λίμνη***, ἢ ***Κρατῆρος λίμνη*** (Laacher See, ἢ Kratersee) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη ἐν τῇ Ρηνανίᾳ, ἐπὶ τοῦ ἡφαιστειογενοῦς καὶ ἀγόνου ὀρεινοῦ συγκροτήματος Ἄϊφελ, βορείως τῆς κωμοπόλεως Νιντερμέντινγκ, εἰς ὕψος 275 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Ἔχει μῆκος 1.96, πλάτος 1.18 χιλιομ., ἐμβαδὸν 3 3 τ. χλ. καὶ μέγιστον βάθος 53 μ. Στεφανοῦται κύκλῳ ὑπὸ ὑψηλῶν ἡφαιστειωδῶν βράχων, ὡσεὶ καταλαμβάνουσα τὴν θέσιν τεραστίου κρατῆρος, δι' ὃ καὶ *Κρατῆρος λίμνη* καλεῖται. Τὸ ὕδωρ αὐτῆς εἶναι ὠχροκύανον, ψυχρότατον καὶ ἀποκρουστικὸν τὴν γεῦσιν. Ἐλλείψει φυσικῆς ἐκροῆς τοῦ ὕδατος, ἠνοίχθη τεχνητὴ τοιαύτη εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς λίμνης. Θ. Κ.

λάβα (ἡ). Τετηκυῖα, διάπυρος καὶ μὲ ἀέρια διαπεποτισμένη ὕλη, ἀνεκχυνομένη ἐκ τῶν ἡφαιστείων καὶ ἀποτελουμένη ἐκ πυριτικῶν ἀλάτων. Ἡ λάβα, ἢ ὁ *ῥύαξ πυρὸς* τῶν ἀρχαίων, ἢ καὶ ἁπλῶς *ῥύαξ*, ἐξέρχεται ἐκ τοῦ σημείου τῆς ἐκρήξεως καὶ κινεῖται κατόπιν μὲ ταχύτητα διάφορον, ἐξαρτωμένην ἐκ τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους, ἐκ τοῦ βαθμοῦ ρευστότητος αὐτῆς καὶ ἐκ τοῦ ἀνεκχυνομένου ποσοῦ αὐτῆς.

Ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητος εἰς διοξείδιον πυριτίου (SiO_2) αἱ λάβαι ὑποδιαιροῦνται εἰς *ὀξίνους* καὶ *βασικάς*. Ἡ χημικὴ σύνθεσις τῶν λαβῶν τῶν διαφόρων ἡφαιστείων εἶναι διάφορος. Οὕτως ἡ λάβα τοῦ ἡφαιστείου Σαντορίνης περιέχει 64—66 % διοξειδίου τοῦ πυριτίου (SiO_2), 14—15,5 % ἀργίλλου (Al_2O_3), 6,2—6,9 % ὀξειδίων σιδήρου (Fe_2O_3 καὶ FeO), 3,4—4 % ἀσβέστου καὶ 1,2—1,8 % μαγνησίας (CaO καὶ MgO). Ἡ λάβα τῆς Αἴτνης ἔχει 49 % διοξειδίου τοῦ πυριτίου, 18 % ἀργίλλου, 7 % ὀξειδίων τοῦ σιδήρου, 12 % ἀσβέστου καὶ 14 % μαγνησίας.

Αἱ πλούσιαι εἰς διοξείδιον πυριτίου λάβαι εἶναι πυκνόρρευστοι καὶ ρέουσαι πρὸς τὰ κατάντη σχηματίζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βραχέα, συμπεπιεσμένα ρεύματα. Αἱ βασικαὶ λάβαι εἶναι πλέον λεπτόρρευστοι καὶ ὡς ἐκ τούτου σχηματίζουσιν ἐπιμηκέστερα ρεύματα. Πολλάκις ἡ λάβα εἶναι λεπτόρρευστος ὡς ἔλαιον ἢ ὕδωρ. Ρεύματα ἐκ τοιαύτης λάβας κατερχόμενα καὶ συναντῶντα ἀποτόμους κρημνούς, σχηματίζουν ἐκεῖ καταρράκτας λάβας. Ἀκόμη περιεργότεροι εἶναι οἱ ὑπὸ τοῦ Δάνα περιγραφέντες καὶ φωτογραφηθέντες πίδακες λάβας τοῦ Mauna Loa, οἱ ὁποῖοι ἐνίοτε ἀναπηδῶσιν εἰς ὕψος μεῖζον τῶν 100 μ. Τὰ ρεύματα τοῦ Mauna Loa, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰς πλέον λεπτορρεύστους λάβας, κινοῦνται συχνὰ μὲ ταχύτητα 20—30 χιλιομέτρων καθ' ὥραν. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς ἐξόδου τῶν λαβῶν, αὗται ἀρχίζουν νὰ στερεοποιῶνται κατ' ἐπιφάνειαν καὶ τὰ ρεύματα λάβας ἐπενδύονται μὲ στερεὸν φλοιόν. Ἐπίσης στερεὸς φλοιὸς σχηματίζεται καὶ εἰς τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ ρεύματος, ἡ ὁποία ἐφάπτεται τοῦ ἐδάφους. Τὸ ρεῦμα λάβας ἐξακολουθεῖ τότε νὰ κινῆται ἐντὸς κλειστοῦ σκωριώδους σάκκου. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν τοιούτων ρευμάτων λάβας διασχίζεται ὑπὸ ρωγμῶν καὶ καλύπτεται ὑπὸ τεμαχίων στερεοποιηθείσης λάβας.

Ἡ θερμοκρασία τῶν λαβῶν εἶναι πολὺ διάφορος. Πολλὰ ρεύματα τοῦ Βεζουβίου ἦσαν τόσῳ θερμά, ὥστε διεισδύσαντα εἰς συνοικισμοὺς ἀνθρώπων προὐκάλεσαν διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀκτινοβολουμένης θερμότητος τῆξιν χαλκίνων ἀντικειμένων. Νεώτεραι μετρήσεις ἔδειξαν ὅτι ἡ θερμοκρασία τῶν πλείστων λαβῶν κατὰ τὸ σημεῖον τῆς ἐξόδου των εἶναι περὶ τούς 1100°. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Δάφνης τοῦ 1925—1926 (ἡφαιστείου Σαντορίνης) ἐμετρήθησαν παρὰ τὴν κορυφὴν τοῦ θόλου θερμοκρασίαι τῆς λάβας ὑπὸ τῶν καθηγητῶν Δ. Χόνδρου καὶ Γ. Γεωργαλᾶ 750°—900° Κ. Ἐκ τοῦ σώματος τῆς λάβας ἀναδίδονται ἀναθυμιάσεις ἀερίων, αἱ ἀτμίδες. Αὗται ἔχουν τὴν αὐτὴν χημικὴν σύστασιν, τὴν ὁποίαν ἔχουν τὰ ἐκ τῶν κρατήρων ἀνεξερχόμενα ἀέρια. Σημαντικώτερα συστατικά των εἶναι αἱ ἑνώσεις χλωρίου καὶ θείου, κατόπιν διοξείδιον ἄνθρακος (CO_2) καὶ ὑδρατμοί. Εἰς τὰ θερμότερα σημεῖα ἀναδίδονται ὑδροχλώριον καὶ χλώριον, κατόπιν, σὺν τῇ ψύξει, διοξείδιον θείου καὶ ὑδρόθειον καὶ ἐν τέλει διοξείδιον ἄνθρακος καὶ ὕδωρ. Ἐπίσης ἐπὶ τῶν λαβῶν ἀποτίθενται πολλάκις προϊόντα ἐξαχνώσεως, ἐπανθήματα ἁλάτων. Τὰ κυριώτερα εἶναι χλωριοῦχον νάτριον, χλωριοῦχον ἀμμώνιον κλπ.

Ἡ τελικὴ μορφὴ καὶ ὁ τελικὸς ἱστός, τὸν ὁποῖον παρουσιάζουν αἱ λάβαι, ἐξαρτᾶται σημαντικῶς ἐκ τῆς περιεκτικότητός των εἰς ἀτμούς. Τούτου ἕνεκα διακρίνουν εἰς τὸν Βεζούβιον δύο τύπους λαβῶν, τὴν ***τεμαχωτὴν λάβαν*** (Blocklava, Schollenlava) καὶ τὴν ***βολιτώδη λάβαν*** (Fladenlava, Wulstlava, Taulava, Stricklava). Ὁ πρῶ-

Digitized by Google

τος τύπος εἶναι ἡ λάβα, ἡ ὁποία κατὰ τὴν στερεοποίησίν της ἐκλύει πολλοὺς ἀτμοὺς καὶ διαρρηγνύεται εἰς γωνιώδη, ὀδοντωτὰ τεμάχια. Ἡ ἄλλη λάβα στερεοποιεῖται εἰς μεγάλα συνεξαρτώμενα, ρυτιδοειδῶς συνωθημένα, καλωειδῶς διαμορφωμένα καὶ ἐντεροειδῶς περιεστραμμένα τεμάχια. Εἰς τὴν νῆσον Σαντορίνην αἱ λάβαι τῶν πρωτογενῶν ρευμάτων τῶν ἐκρήξεων δὲν ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸν τύπον τῶν ὀγκωδῶν ἢ τεμαχωτῶν λαβῶν. Τὰ πρωτογενῆ ρεύματα λαβῶν τῆς Σαντορίνης παρουσιάζουν ἐν τομῇ δύο τμήματα. Τὸ κατώτερον τμῆμα εἶναι πολὺ ὑελώδους ἱστοῦ καὶ δὲν εἶναι φυσαλιδοῦχον, ἐνῷ τὸ ἀνώτερον συνίσταται ἀπὸ γωνιώδεις ὄγκους λάβας, ἀσυνδέτους μεταξύ των, μὲ ὀξείας αἰχμὰς καὶ λείας ἐπιφανείας. Οἱ Γεωργαλᾶς καὶ Λιάτσικας ἔδωκαν εἰς τὸν τύπον τοῦτον, τὸν ὁποῖον παρουσιάζουν αἱ ὀξύαιχμοι αὗται λάβαι, τῇ προτάσει τοῦ καθηγητοῦ Ρέκ, τὸ ὄνομα Klinkerlaven.

Αἱ διαστάσεις τῶν ρευμάτων λάβας εἶναι λίαν διάφοροι. Οὕτω τὸ μέγα ρεῦμα τῆς Αἴτνας, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ 1669 ἔρρευσε παρὰ τὴν Κατάνην εἰς τὴν θάλασσαν, εἶχε μῆκος 2 γεωγραφικῶν μιλλίων καὶ εὖρος ³/₄ τοῦ μιλλίου. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Lakispalte τῆς Ἰσλανδίας τῷ 1783 ἀνεξεχύθησαν 12.320 ἑκατομμύρια κυβικὰ μέτρα λάβας. Κατὰ τὰς ἐκρήξεις τῶν ἡφαιστείων τὰ διὰ μέσου τῆς λάβας βιαίως ἀνεξερχόμενα ἀέρια, ἐκτονούμενα, ἀναρρίπτουν εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν θραύσματα λάβας, τὰ ὁποῖα, στερεοποιούμενα, ἐπαναπίπτουσιν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ συνιστῶσι τὰ στερεὰ ἡφαίστεια ἀναβλήματα. Ταῦτα, ἀναλόγως τῶν διαστάσεών των καὶ τῆς μορφῆς των, διακρίνονται εἰς *μύδρους, βόμβας, βολίδας, λιθάρια, ἄμμον* καὶ *σποδὸν* (βλ. καὶ λ. *ἡφαίστειον*). Γ. Κ. Γ.

Λάβα, ἢ *Λάβαι [Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Χαττηνίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (VI, 7, 28) μεταξὺ τῶν μεσογείων πόλεων τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας. Τὸ ἐθνικὸν *Λαβαῖος.* Τ. ΣΤΡ.

Λάβα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 664. Ι. Ζ. Σ.

Λαβαθᾶ *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Παλαιστίνης, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου (Ἀρχ. Ζ' 5, 5).

λαβαίνω, δημοτ., ἀντὶ τοῦ *λαμβάνω* (βλ. λ.): «λαβαίνει τὸ λόγο χωρὶς νὰ τὸν ρωτήσουν», «πόσα λαβαίνει τὸ μῆνα;»

λαβαῖος (ὁ) (Labeus) *[Ζωολ.].* Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπρινιδῶν*, περιλαμβάνον κυπρίνους μετρίου ἢ καὶ μικροῦ μεγέθους, μὲ ρύγχος χονδρὸν καὶ σαρκῶδες, προέχον καὶ σχηματίζον χείλη μὲ τρεῖς ἀναδιπλουμένας πτυχάς. Τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ μικρῶν συνήθως λεπίων. Τὸ ραχιαῖον πτερύγιον φέρει μαλακὰς ἀκτῖνας, τὰ στηθιαῖα εἶναι τριγωνικὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, καὶ βραχέα,

Λαβαῖος ὁ κυπρινοειδής.

τὰ κοιλιακὰ στενὰ καὶ ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα, τὸ ἑδραῖον ἀνεπτυγμένον καὶ τὸ οὐραῖον εὐρύ, μετρίου μήκους καὶ βαθέως διχαλωτόν. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 20 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λαβαῖος ὁ κυπρινοειδὴς* (Labeus cyprinoides). Δ. Ν. Π.

Λαβὰλ (Laval) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Μαϋέννης. Κάτ. 30.250. Ἔχει λατομεῖα μαρμάρου, καμίνους κατασκευῆς ἀσβέστου, χυτήρια σιδήρου, πλεκτήρια, πριονιστήρια, πιλοποιεῖα, βυρσοδεψεῖα κλπ. Χ. Δ.

Λαβαλὲτ (La Valette St. George), ***Ἀδόλφος Φράϊχερ.*** Γερμανὸς ἀνατόμος, γεννηθεὶς τῷ 1831. Τῷ 1855 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῷ 1857 τῆς ἰατρικῆς. Τῷ 1875 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς ἐν Βόννῃ. Κυριώτερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «Entwicklung der Trematoden» (1859), «Ueber eine neue Art amiboider Zellen» (1865), «Die Spermatogenese bei den Saügethieren und den Menschen» (1898) κλπ. Διετέλεσε μετὰ τοῦ Waldeyer ἀπὸ τοῦ 1875, καὶ μετὰ τοῦ O. Hertwig ἀπὸ τοῦ 1889, συντάκτης τῶν «Ἀρχείων μικροσκοπικῆς ἀνατομικῆς». Ο. Ρ

— **Λαβαλὲτ** (La Valette), ***Ἀντώνιος ντὲ*** —. Γάλλος ἰησουΐτης (1707—1762). Περιβληθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀπὸ ἡλικίας δεκατριῶν ἐτῶν, διεκρίθη ταχέως ἐν τῷ τάγματι διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν ἐνεργητικότητά του. Τῷ 1741 ἀπεστάλη εἰς Μαρτινίκαν, τῷ δὲ 1847 ἐγένετο γενικὸς ἀρχηγὸς τῶν ἐκεῖ ἰησουϊτικῶν ἀποστολῶν. Ἠγόρασε τότε τεραστίας ἐδαφικὰς ἐκτάσεις, τὰς ὁποίας ἤρχισε νὰ καλλιεργῇ εἰς ὄφελος ἑαυτοῦ καὶ τοῦ τάγματος, δι' ὑποχρεωτικῆς κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμίσθου ἐργασίας τῶν κατοίκων, καὶ ἐμονοπώλησε τρόπον τινὰ τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς νήσου, συνεργαζόμενος μὲ διαφόρους πράκτοράς του ἐγκατεστημένους πανταχοῦ. Κατόπιν διαμαρτυριῶν τῶν ἐν τῇ ἀποικίᾳ ἐγκατεστημένων Γάλλων, ἀνεκλήθη τῷ 1753, ἐπέτυχεν ὅμως ν' ἀποσταλῇ καὶ πάλιν εἰς τὰς Ἀντίλλας, ὑποσχεθεὶς ἐγγράφως ὅτι θὰ περιορισθῇ εἰς τὰ θρησκευτικά του καὶ μόνον καθήκοντα. Μόλις ἐν τούτοις ἔφθασεν ἐκεῖ, ἐπεδόθη ἐκ νέου εἰς τὰς κερδοσκοπικάς του ἐπιχειρήσεις, ἐν εὐρυτέρᾳ μάλιστα τώρα κλίμακι. Πολλὰ ἐκ τῶν πλοίων, ἅτινα μετέφερον φορτία, ἀποστελλόμενα παρ' αὐτοῦ εἰς τοὺς πράκτοράς του, κατεσχέθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, εὑρισκομένων τότε εἰς πόλεμον πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἐκ τούτου δὲ ὁ Λαβαλὲτ περιῆλθεν εἰς ἀδυναμίαν νὰ ἐξοφλήσῃ τὰ δάνεια, τὰ ὁποῖα εἶχε συνομολογήσει εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Λυὼν καὶ τῆς Μασσαλίας. Οἱ πιστωταὶ προσέφυγον τότε εἰς τὰ δικαστήρια, ἅτινα κατεδίκασαν τὸν Λαβαλὲτ ἐπὶ δολίᾳ χρεοκοπίᾳ, κηρύξαντα ἀλληλέγγυον μετ' αὐτοῦ τὸ ἐν Γαλλίᾳ ἰησουϊτικὸν τάγμα διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ὀφειλῶν. Τὸ δημιουργηθὲν μέγα σκάνδαλον ἐνίσχυσε τὰς ἀπέναντι τοῦ Ἰησουϊτισμοῦ δυσμενεῖς διαθέσεις τοῦ κοινοβουλίου, τὸ ὁποῖον, ἐπωφελούμενον τῆς ἐξεγέρσεως τῆς κοινῆς γνώμης, διέταξε κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1764 τὴν ὁριστικὴν ἀποδίωξιν τῶν ἰησουϊτῶν ἐκ Γαλλίας. —Ω

— **Λαβαλὲτ** (La Valette), ***Ἰωάννης Παριζὸ ντὲ*** —. Τεσσαρακοστὸς ὄγδοος κατὰ σειρὰν ἀρχηγὸς τοῦ τάγματος τῶν ἱπποτῶν τῆς Μάλτας (1494—1568). Διακριθείς, νεώτατος ἔτι, διὰ τὴν ἀνδρείαν του εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Τούρκων, ἐξετιμήθη κατόπιν καὶ διὰ τὰς διοικητικάς του ἐπίσης καὶ πολιτικὰς ἱκανότητας ὡς διοικητὴς τῆς Τριπολίτιδος. Τῷ 1557 ὁ Λαβαλέτ, ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τάγματος, ἐμερίμνησε νὰ ἐνισχύσῃ σημαντικῶς τὰς ναυτικάς του δυνάμεις. Ἐπιδιώκων νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν Τριπολίτιδα, τὴν ὁποίαν ὁ Γάσπαρος ντὲ Βαλλιὲ εἶχεν ἀναγκασθῇ ν' ἀφήσῃ εἰς τοὺς Τούρκους, συνέπραξε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μὲ τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Σικελίας Ἰωάννην ντὲ λὰ Κέρδα, ἐξ ὑπαιτιότητος ὅμως τοῦ τελευταίου ἡ ἐκστρατεία ἐκείνη ἀπέτυχεν. Ὁ Λαβαλὲτ ἐν τούτοις ἐσυνέχισε κατὰ θάλασσαν τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐπέτυχεν ἐντὸς μιᾶς πενταετίας νὰ κυριεύσῃ περὶ τὰ πεντήκοντα σκάφη. Ἐξηρεθισμένος ἐκ τῶν συνεχῶν αὐτῶν ἐπιδρομῶν, ὁ Σουλεϊμὰν Β' ἀπεφάσισε, τῷ 1565, νὰ καταλάβῃ διὰ παντὸς τρόπου τὴν Μάλταν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπολιόρκησε διὰ 200 πλοίων ἀπὸ θαλάσσης καὶ 40.000 ἀνδρῶν ἀπὸ ξηρᾶς. Ὁ Λαβαλὲτ ἀντέταξεν ἡρωϊκὴν ἄμυναν ἐπὶ τέσσαρας μῆνας, ἐν τέλει δέ, λαβὼν ἐνισχύσεις, ἐπέτυχε νὰ ματαιώσῃ τὴν τουρκικὴν προσπάθειαν. Κατόπιν, θέλων νὰ καταστήσῃ τὴν Μάλταν ἀπόρθητον καὶ διὰ τὸ μέλλον, ἔκτισε τῷ 1568 τὴν νέαν ἐν τῇ νήσῳ πόλιν, τὴν σημερινὴν αὐτῆς πρωτεύουσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδόθη τὸ ὄνομά του (Cité Valette). —Ω

Λαβαλέττα (Valetta) *[Γεωγρ.].* Μέγας λιμὴν καὶ πόλις τῆς Μάλτας (βλ. λ. *Βαλέττα*).

Λαβαλλὲ (Lavallée), ***Θεόφιλος.*** Γάλλος ἱστορικὸς (1804—1866), καθηγητὴς τῆς γεωγραφίας καὶ τῆς στρατιωτικῆς στατιστικῆς εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Σαὶν-Σύρ. Συνέγραψεν ἱστορικὰ καὶ γεωγραφικὰ ἔργα πολλῆς ἀξίας, κυκλοφορήσαντα εὐρύτατα καὶ πλειστάκις ἐπανεκδοθέντα. Μεταξὺ τούτων: «Φυσική, ἱστορικὴ καὶ στρατιωτικὴ γεωγραφία τῆς Γαλλίας» (1836), «Ἱστορία τῆς Γαλλίας» (1838—1841), τῆς ὁποίας εἰκοστὴ ἔκδοσις ἐγένετο τῷ 1874 εἰς 6 τόμους, «Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας» (1855) κλπ. Τρία ἔργα του ἀναφέρονται εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τῆς κυρίας Μαιντενόν, τῆς ὁποίας ἐδημοσίευσε καὶ τὴν «Ἀλληλογραφίαν» (1865 εἰς 4 τόμους, ἐπανεκδοθεῖσαν τῷ 1872 εἰς 6 τόμους). —Ω

Λαβαλλιὲρ (La Vallière), ***Λουΐζα-Φραγκίσκα ντὲ λὰ Μπὼμ ντὲ λὰ*** —· βλ. λ. ***Βαλλιέρ.***

Λάβαν *[Βιβλ.].* Υἱὸς τοῦ Βαθουήλ, ἀδελφὸς τῆς Ρεβέκκας, θεῖος καὶ πενθερὸς συγχρόνως τοῦ Ἰακώβ. Ὅτε ὁ δοῦλος, τὸν ὁποῖον ἀπέστειλεν ὁ Ἀβραὰμ εἰς Μεσοποταμίαν πρὸς ζήτησιν συζύγου διὰ τὸν Ἰσαάκ, ἔφθασεν εἰς τὴν Χαρράν, ὅπου κατῴκει ἡ οἰκογένεια τοῦ Βαθουήλ, καὶ συνηντήθη μετὰ τῆς Ρεβέκκας παρὰ τὸ φρέαρ, ὁ Λάβαν ἐξῆλθε πρὸς προϋπάντησιν αὐτοῦ. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ ἀναφαίνεται ὡς ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας, πιθανὸν διότι ὁ Βαθουὴλ εἶχεν ἀποθάνει. Τὸν Λάβαν συναντῶμεν ὀλίγον βραδύτερον, ὅτε ὁ Ἰακὼβ φεύγων τὴν ὀργὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἠσαῦ κετέφυγεν εἰς τὸν Λάβαν, οὗτινος λαμβάνει ὡς συζύγους τὰς δύο θυγατέρας, τὴν Λείαν καὶ τὴν Ραχήλ. Ἐν τοῖς σχετικοῖς κεφαλαίοις τῆς Γενέσεως (29—31) ὁ Λάβαν ἐξεικονίζεται ὡς δόλιος καὶ ἰδιοτελής, ἐξαπατήσας τὸν Ἰακὼβ καὶ ὡς πρὸς τὴν γυναῖκα, ἣν ὤφειλε νὰ δώσῃ εἰς αὐτόν, καὶ ὡς πρὸς τὸν μισθὸν τῆς πολυετοῦς ὑπηρεσίας παρ' αὐτῷ. Ὅτε δὲ ὁ Ἰακὼβ κρυφίως ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Χαρράν, ὁ Λάβαν κατεδίωξε καὶ κατέφθασεν αὐτὸν παρὰ τὰ ὄρη Γαλαάδ. Τῇ προτροπῇ ὅμως τοῦ Θεοῦ ἀπεχωρίσθη εἰρηνικῶς ἀπὸ τοῦ Ἰακώβ. Ἔκτοτε δὲν ἀναφαίνεται πλέον ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Β. Μ. Β.

Λαβανίτσα *[Γεωγρ.].* Παλαιότερον ὄνομα δύο χωρίων τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἐξ ὧν τὸ ἓν κείμενον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γρεβενῶν μετωνομάσθη εἰς *Μικρολίβαδον* (βλ. λ.) καὶ τὸ ἕτερον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοζάνης εἰς *Λάβα* (βλ. λ.). Χ. Δ.

λαβαντὶς (ἡ) (Lavantula) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον πόας, φρύγανα ἢ θάμνους. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον χωρῶν, τῶν Καναρίων νήσων καὶ τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαβαντὶς ἡ στοιχὰς* (Lavantula stoechas) καὶ *λαβαντὶς ἡ σταχυώδης* (Lavantula spica). Ἀμφότερα τὰ εἴδη ἀπαντῶσι πολλαχοῦ τῶν δυτικῶν καὶ νοτίων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν. Ἡ *λαβαντὶς ἡ στοιχὰς* εἶναι φρύγανον φαρμακευτικὸν καὶ κοσμητικὸν καὶ ἀπαντᾷ εἰς πλεῖστα μέρη παρ' ἡμῖν, γνωστὸν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα ἀγριολεβάντα, λαμπρὴ (διότι ἡ ἄνθησίς της συμπίπτει μὲ τὸ Πάσχα), μυροφόρα (διὰ τὸν αὐτὸν λόγον), μαυροκέφαλο καὶ χαμολίβανο. Εἰς τὴν φαρμακευτικὴν εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα στοιχάδος ἄνθη (Flores stoechadis). Τὸ φυτὸν ἀναφέρεται παρ' Ἡσυχίῳ ὡς *λαβαντίς*, καὶ παρὰ Διοσκορίδῃ ὡς *στοιχάς*. Ἡ *λαβαντὶς ἡ σταχυώδης* ἐπίσης εἶναι κοινότατον φυτὸν παρ' ἡμῖν καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα λεβάντα ἢ λαβάντα ἢ καλογερόχορτο. Εὑρίσκεται αὐτοφυὲς εἰς τὰς Κυκλάδας νήσους, τὴν Ἀργολίδα καὶ τὴν Λακωνίαν καὶ καλλιεργεῖται πολλαχοῦ διὰ τὰ εὐώδη ἄνθη της, ἅτινα καταλλήλως συσκευαζόμενα κλείονται εἰς τὰ ἑρμάρια ἢ τὰς ἱματιοθήκας, διὰ νὰ ἀπομακρύνωσιν ἐκεῖθεν τὸν σῆτα (σκόρον). Δι' ἀποστάξεως λαμβάνεται αἰθέριον

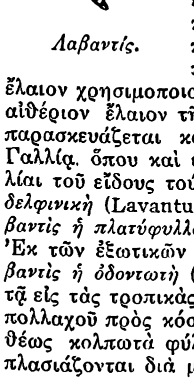

Λαβαντίς.

ἔλαιον χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν μυρεψικήν. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῆς λαβαντίδος τῆς σταχυώδους παρασκευάζεται καὶ χρησιμοποιεῖται κυρίως ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου καὶ ἐντατικῶς καλλιεργεῖται. Ποικιλίαι τοῦ εἴδους τούτου θεωροῦνται τὰ *λαβαντὶς ἡ δελφινικὴ* (Lavantula spica delphinensis) καὶ *λαβαντὶς ἡ πλατύφυλλος* (Lavantula spica latifolia). Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστότερον εἶναι ἡ *λαβαντὶς ἡ ὀδοντωτὴ* (Lavantula dentata), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Καλλιεργεῖται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον διὰ τὰ ὡραιότατα καὶ βαθέως κολπωτὰ φύλλα της. Αἱ λαβαντίδες πολλαπλασιάζονται διὰ μοσχευμάτων. Δ. Ν. Π.

—**λαβαντίδος *ἄνθη*** (Flos lavantulae) *[Φαρμακ.].* Παραγωγὸν φυτὸν τούτου εἶναι ἡ *λαβαντὶς ἡ φαρμακευτικὴ* (Lavantula officinalis). Τὰ ἄνθη συλλέγονται κατὰ τὸν Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον καὶ φυλάσσονται ἐντὸς λευκοσιδηρῶν κυτίων μακρὰν τοῦ ἀέρος καὶ τῆς ὑγρασίας. Εἶνε μικροὶ ᾠοειδεῖς κῶνοι κυανότεφροι. Ἡ δρόγη αὕτη νοθεύεται συνήθως διὰ τῶν ἀνθέων τοῦ φυτοῦ *λαβαντὶς ἡ στοιχὰς* (Lavantula Stoechas), ἅτινα ὅμως ξηρὰ εἶναι τεφρά, νωπὰ δὲ πορφυρέρυθρα. Ἡ λαβαντὶς περιέχει ταννίνην, ρητινώδεις καὶ πεκτινικὰς οὐσίας καὶ 1,5—3 % αἰθέριον ἔλαιον. Τὰ ἄνθη τῆς λαβαντίδος ἀναγράφονται εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἰδίᾳ τῆς νοτίου Γαλλίας ὡς σκωληκοκτόνα. Ἐπίσης λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν ἀρωματικῶν εἰδῶν (Species aromaticae). Τὰ φαρμακευτικὰ ἄνθη τῆς λαβαντίδος ἀναφέρονται εἰς ἔργα τοῦ μεσαίωνος. Τὸ αἰθέριον ἔλαιον τῆς λαβαντίδος παρεσκευάσθη ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἡ ἁγία Χιλδεγάρδη (Hildegard) συνίστα τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ὕδατος τῆς λαβαντίδος κατὰ τῆς φλογώσεως τῶν βλεφάρων. Τὰ ἄνθη τῆς λαβαντίδος χρησιμεύουν πρὸς ἀρωματισμὸν τῶν ἀσπρορούχων καὶ πρὸς συντήρησιν αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἐντόμων. Μεγάλη παραγωγὴ λαβαντίδος γίνεται ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ. Κ. Γ. Μ

—**λαβαντίδος *ἔλαιον.*** Αἰθέριον ἔλαιον, τὸ ἄλλως *ἔλαιον λεβάντας*, λαμβανόμενον δι' ἀποστάξεως μεθ' ὑδρατμῶν τῶν νωπῶν ἀνθέων *λαβαντίδος τῆς στοιχάδος.* Ἄχρουν ἕως κιτρινοπράσινον ἔλαιον ὀσμῆς λεβάντας. Τὸ γαλλικὸν ἔλαιον ἔχει εἰδικὸν βάρος 0,882—0,896, εἰδικὴν στροφὴν -3^{0} ἕως -9^{0}. Περιέχει ὡς κύριον συστατικὸν ὀξικὸν λιναλύλιον καὶ παρ' αὐτὸ λιναλοόλην, γερανιόλην, νερόλην, βορνεόλην, βαλεριανικὴν ἀλδεΰδην, ἀμυλικὴν ἀλκοόλην, αἰθυλαμυλοκετόνην, φουρφουρόλην, κουμαρίνην, καρυοφυλλένιον καὶ ἴχνη πινενίου καὶ κινεόλης. Χρησιμοποιεῖται κυρίως ἐν τῇ ἀρωματοποιίᾳ. Τὸ ἀγγλικὸν παρουσιάζει ὡς πρὸς τὴν σύστασιν διαφοράς τινας καὶ χρησιμοποιεῖται ἀναλόγως. Σ. Γ.

Digitized by Google

Λάβαξ. Υἱὸς Εὐφρονος, πυγμάχος ὀλυμπιονίκης ἐκ Λεπρέου τῆς Ἤλιδος. Τούτου ἀνδριάντα ἀναφέρει ὁ Παυσανίας (VI, 3,4) εἰς Ὀλυμπίαν. τ. στρ.

Λάβαρα */Γεωγρ./.* Ἀρχαία πόλις τῆς μικρασιατικῆς Καρίας. Τὸ ἐθνικὸν *Λαβαρεύς.* τ. στρ.

— **Λάβαρα** */Γεωγρ./.* Κώμη τῆς Δ. Θράκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Διδυμοτείχου τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται μεταξὺ Σουφλίου καὶ Διδυμοτείχου, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ ἐγγὺς τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἕβρου, ἔχει δὲ ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ νηπιαγωγεῖον. Εἶναι ἕδρα διμοιρίας στρατοῦ τῆς φρουρᾶς τῶν συνόρων. Κάτ. (1928) 1999. χ. δ.

λαβαρέτος (ὁ) (Lavaretus) */Ζωολ./.* Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυσοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σαλμωνιδῶν*, περιλαμβάνον σολωμοὺς μὲ σῶμα μετρίου μεγέθους, ἐλάχιστα πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλευρῶν, κεκαλυμμένον ὑπὸ ἀρκετὰ μεγάλων καὶ ἀπεστρογγυλωμένων λεπίων, στόμα μικρόν, σιαγόνας βραχείας, ὀδόντας μικροὺς καὶ εὐπτώτους, τὸ πρῶτον ραχιαῖον

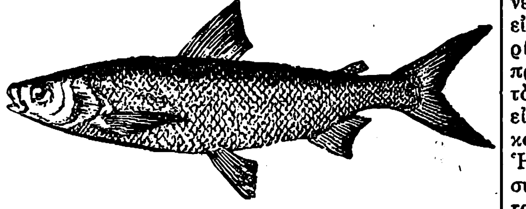

Λαβαρέτος ὁ κορέγονος.

πτερύγιον βραχὺ καὶ ὑψηλόν, περὶ τὸ μέσον τοῦ σώματος εὑρισκόμενον, καὶ χρῶμα φαιοαργυρώδες. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς λίμνας τῆς Εὐρώπης καὶ κυρίως τῶν βορείων χωρῶν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λαβαρέτος ὁ κορέγονος* (Lavaretus coregonus), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, χρῶμα φαιοκυανοῦν κατὰ τὴν ράχιν, πλαγίαν γραμμὴν κεκοσμημένην ὑπὸ μελανῶν στιγμάτων, πτερύγια φαιοτεφρὰ καὶ ὀφθαλμοὺς ἀργυροχρόους. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς λίμνας τῆς Ἑλβετίας καὶ τῆς Αὐστρίας καὶ τρέφεται ἐξ ἐντόμων, μικρῶν μαλακοστράκων καὶ διαφόρων ἄλλων ὀργανικῶν οὐσιῶν. Δ. Ν. Π.

Λαβαρντὲν (Lavardin), *Ἰωάννης.* Γάλλος στρατάρχης (1551—1614). Ἀνατραφεὶς εἰς τὸ προτεσταντικὸν δόγμα καὶ παιδικὸς φίλος Ἐρρίκου τοῦ Δ', συνειργάσθη ἐπί τι διάστημα μετὰ τῶν Οὐγενότων, ἀλλὰ μετὰ τὴν νύκτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου ἐγένετο καθολικός. Ὑποστηρικτὴς τοῦ κόμματος τῆς αὐλῆς, προσεχώρησεν εἰς Ἐρρῖκον τὸν Δ' ἀντὶ τοῦ τίτλου τοῦ στρατάρχου. Μ. Ν. Δ.

λάβαρον (τό)· ἡ σημαία ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν· || πᾶσα σημαία κατὰ τὸν τύπον τοῦ λαβάρου, ἤτοι ἀνηρτημένη ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ κοντοῦ τετραγωνικῶς καὶ καθικνουμένη κατὰ μῆκος τοῦ κοντοῦ: «τὸ λάβαρον τοῦ πανεπιστημίου» || «τὰ λάβαρα τῶν ἐκκλησιῶν» ἁγιογραφίαι ἢ ἄλλαι ἱεραὶ παραστάσεις ἐπὶ ὑφάσματος ἀνηρτημένου ἀπὸ κοντοῦ καθὰ τὸ λάβαρον· || σημαία σωματείου, συλλόγου κττ. (ἐκ τοῦ λατ. labarum).

— */Ἐκκλ. Ἀρχαιολ./* Καλεῖται *λάβαρον* ἡ στρατιωτικὴ σημαία, τὴν ὁποίαν Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας κατήτησεν ἐν τῇ κατὰ τοῦ Μαξεντίου μάχῃ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 312. Καθ' ἃ διηγεῖται ὁ Εὐσέβιος (ἐν βίῳ Κωνστ. 1, 26) πρὸ τῆς μάχης ὁ Κωνσταντῖνος «ἀμφὶ τὰς μεσημβρινὰς τοῦ ἡλίου ὥρας, ἤδη τῆς ἡμέρας ἀποκλινούσης», παρατεταγμένος μετὰ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ κατὰ τοῦ Μαξεντίου, εἶδεν ἐν οὐρανῷ θεοσημείαν παριστῶσαν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ μετὰ φωτεινῆς ἐπιγραφῆς «τούτῳ νίκα» προτραπεὶς δὲ κατ' ὄναρ ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὅπως τὸν σταυρὸν καταστήσῃ σημαίαν πολεμικήν, ἐπέγραψε τὸ μονόγραμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ☧ ἐπὶ τῶν ἀσπίδων τῶν στρατιωτῶν καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς σημαίας καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ κατετρόπωσεν αὐτόν. Τὴν σημαίαν ταύτην ἔδωκεν ἀκολούθως ὑπὸ τὴν προστασίαν 50 στρατιωτῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς καὶ μετεχειρίζετο πάντοτε ἐν ταῖς διαφόροις μάχαις. Ἐκ τοῦ στρατοῦ τὸ λάβαρον μετηνέχθη εἰς διαφόρους ἄλλας χρήσεις, ἐγγραφόμενον ἐπὶ νομισμάτων, ἐπιγραφῶν, ἀγαλμάτων κτλ., διετηρεῖτο δ' ἐπὶ μακρόν, καίτοι Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης ἐπ' ὀλίγον μετέβαλε τὴν μορφὴν αὐτοῦ. Παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Χρυσοστόμῳ ἀπαντᾷ ὁ τύπος *λάβουρον*, παρὰ τῷ Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ *λάβωρον* κ.τ.λ. Ἔκτοτε καλοῦνται *λάβαρα* καὶ αἱ

Τὸ λάβαρον τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.

σημαῖαι τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, αἵτινες ἔφερον καὶ τὸ ὄνομα «βασιλικὰ φλάμμουλα». Ἐκ τούτων προῆλθον τὰ σημερινὰ *ἑξαπτέρυγα* τῶν ἐκκλησιῶν, τὰ ὁποῖα λέγονται καὶ λάβαρα καὶ εἶναι τρίγλωσσα. Μεγάλης ἐθνικῆς σημασίας διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν εἶναι τὸ περίφημον λάβαρον τῆς *Ἁγίας Λαύρας* (βλ. λ.). † Η. Φ. Β.—Δ. Ν. Μ.

Λάβας κόλπος (Golfe de Lava) */Παραλ. Γεωγρ./.* Κόλπος τῆς δυτικῆς Κορσικῆς, ἐλάσσων ἐν τῷ κόλπῳ Σαγκῶνε (πλάτ. 41°58' ½ Β., μῆκ. 8°40' ¼ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 430: Lava bay to cape Morsetta) ἐν τῇ νοτίᾳ παραλίᾳ του. Σ. Ε. Λ.

λαβατάλη (ἡ) (Lavatal) */Φαρμ./.* Οὕτω καλεῖται προϊὸν συντήξεως γαλακτορυγικοῦ ἀργιλίου μεθ' ὑπερβορικοῦ νατρίου. Εἶναι κόνις λευκή, εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι. Χρησιμεύει ὡς φάρμακον στυπτικὸν καὶ ἀντισηπτικὸν πρὸς πλύσεις ἑλκωτικῶν ἐπιφανειῶν, πρὸς πλύσεις τοῦ κόλπου κατὰ τῆς λευκορροίας, κολπιτίδων κλπ. Κ. Γ. Μ.

Λαβατὲρ (Lava er), *Ἰωάννης-Γάσπαρ.* Ἑλβετὸς φιλόσοφος, ποιητής, ρήτωρ καὶ θεολόγος (1741—1801). Ἐσπούδασε θεολογίαν εἰς τὴν γενέθλιον αὐτοῦ πόλιν Ζυρίχην, κατόπιν δὲ μετέβη εἰς Γερμανίαν, ὅπου ἐγνωρίσθη μὲ πολλοὺς διαπρεπεῖς ἄνδρας καὶ μὲ τὸν Γκαῖτε. Ἐπιστρέψας εἰς Ζυρίχην ἐγένετο διάκονος καὶ κατόπιν ἱερεύς. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις συνεκίνησεν αὐτὸν βαθύτατα, ἐτέθη δὲ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν χωρικῶν τῆς Ζυρίχης, ἐπιζητούντων τὴν κατάργησιν τῶν φεουδαρχικῶν προνομίων. Ὅτε τὰ γαλλικὰ στρατεύματα εἰσέβαλον εἰς Ἑλβετίαν, ἐτάχθη ὑπὲρ τῶν μεταρρυθμίσεων, ἀλλ' αἱ καταπιέσεις τῶν Γάλλων προεκάλεσαν τὴν ἀγανάκτησίν του. Ἀποπειραθεὶς νὰ ἀντιταχθῇ εἰς ταύτας, συνελήφθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς Βασιλείαν. Μετά τινα ὅμως χρόνον ἡ ἀπόφασις τῆς ἐξορίας του ἀνεκλήθη καὶ ἐπανῆλθεν οὗτος εἰς Ζυρίχην. Κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἑλβετῶν ὑπὸ τοῦ Μασσένα (1799), ἐνῷ ἐβοήθει τοὺς τραυματίας ἀνὰ τὰς ὁδούς, ἐπληγώθη καὶ μετά τινας μῆνας ἀπέθανεν ἐκ τοῦ τραύματός του. Ὁ Λαβατὲρ συνεκέντρωνε βαθεῖαν σκέψιν, φαντασίαν ἀπεριόριστον καὶ ἰσχυρὰν ἰδιοφυΐαν, ἀλλ' ἄνευ μεγάλης ἐκφραστικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς δυνάμεως. Ἦτο ὅμως βαθύτατα εὐσεβής, ἀλλ' ἡ πίστις του καταλήγει εἰς τὸν μυστικισμόν, τὸν ἐκδηλούμενον εἰς τοὺς διαλογισμοὺς του περὶ Θεανθρώπου καὶ περὶ μυστηριώδους χαρακτῆρος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Αἱ ἰδέαι του τὸν παρέσυρον εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀποκρύφων ἐπιστημῶν καὶ οὕτως ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του ὡς ὀπαδὸς τοῦ Καλιόστρο καὶ ἄλλων θεολήπτων. Ἔγραψε: «Χριστιανικὰ ᾄσματα» (1806), τῶν ὁποίων ἀκόμη καὶ σήμερον γίνεται χρῆσις, «Ἑλβετικὰ ᾄσματα» (1767), τὸ δρᾶμα «Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαάκ» (1776), τὰ ἔπη «Ἰησοῦς Μεσσίας» (1780), «Ἰωσὴφ ὁ ἐξ Ἀριμαθαίας» (1794) κ. ἄ., τὰ θεολογικὰ συγγράμματα: «Ἀπόψεις περὶ τῆς αἰωνιότητος» (1768—1778), «Μυστικὸν ἡμερολόγιον ἑνὸς παρατηρητοῦ τοῦ ἑαυτοῦ του» (1772—1773, τόμ. 3), τὰ τέσσαρα δοκίμια: «Φυσιογνωμικὰ ἀποσπάσματα διὰ νὰ γνωρίσωμεν καλύτερον καὶ ἀγαπήσωμεν τοὺς ἀνθρώπους». Τὸ ἔργον τοῦτο ἐγένετο εὐμενέστατα δεκτὸν ὑπὸ τοῦ Γκαῖτε, τοῦ Ἕρδερ, τοῦ Στόλμπεργκ καὶ ἄλλων, εὗρον ἀπήχησιν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν ὑπῆρξαν ὅμως καὶ πολλοί, οἵτινες τὸ κατεπολέμησαν. Ὁ Λαβατὲρ ἔγραψεν ἐπὶ πλέον τὰς ἀναμνήσεις του ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἐξορίας του εἰς Βασιλείαν, ἐξέδωκε δὲ καὶ δύο τόμους «Σύμμεικτα», ὡς καὶ τὰ «Μικρὰ πεζογραφήματα» του (1784—1785, εἰς τ. 3). Ὁ Γκέσσνερ ἐξέδωκε τὰ ἀνέκδοτα συγγράμματά του (1801—1802 εἰς τ. 5). Ἡ ἀλληλογραφία του μετὰ τῆς τσαρίνας τῆς Ρωσίας, μητρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Α', ἐξεδόθη τῷ 1858 εἰς 2 τόμους, αἱ δὲ ἐπιστολαὶ πρὸς τοὺς φίλους του τῷ 1918.

Ἰωάννης Λαβατέρ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gessner*, Lavaters Lebensbeschreib (1802, τ. 3). —*Hegner*, Beiträge zur näheren Kenntniss Lavaters (1836).—*Muncker*, Lavater, eine Skizze seine Lebens und Wirkens (1883).

Ι. ΟΙΚ.

λαβατερία (ἡ) (Lavatera) */Βοτ./.* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχοειδῶν* ἢ *μαλαχιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς. Ἐκ τῶν 20 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα

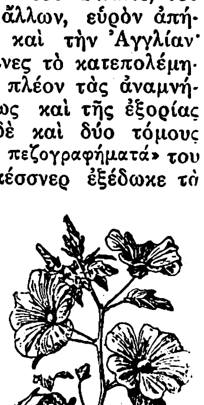

Λαβατερία ἡ κρητική.

εἶναι ἡ *λαβατερία ἡ δενδρώδης* (Lavatera arborea), *λαβατερία ἡ κρητικὴ* (Lavatera cretica) καὶ *λαβατερία ἡ τρίμηνος* (Lavatera trimestris). Ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω εἴδη ἀπαντῶσι καὶ παρ' ἡμῖν καὶ καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

Λάββανα, ἢ ***Λαββάνα,*** ἢ ***Λάμβανα*** */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Ἀρχαία πόλις τῆς Μεσοποταμίας ἐπὶ τοῦ Τίγρητος καὶ παρὰ τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ἀσσυρίων Νινευΐ. Τινὲς τοποθετοῦν αὐτὴν ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς νῦν Μοσούλης. Τ. ΣΤΡ.

λάβδα (τό), καὶ ***λάμβδα***· τὸ ἑνδέκατον στοιχεῖον τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου.

— */Ἀνατομ./* Καλεῖται *λάβδα* ἡ πρὸς τὸ γράμμα *Λ* παρεμφέρουσα γωνία (κορυφὴ) τῆς λαβδοειδοῦς τοῦ κρανίου ραφῆς, ἀποτελουμένης ἐκ τῆς συντάξεως τοῦ ὀπισθίου χείλους ἑκατέρου βρεγματικοῦ ὀστοῦ μετὰ τοῦ ἰνιακοῦ. Ι. Π.

— ***λάβδα γευστικὸν*** */Ἀνατομ./*· βλ. λ. *γευστικὸν Λ.*

Λάβδα */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 344. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Πανόραμα.*

—**Λάβδα** */Γεωγρ./.* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ χωρίου *Θεισόα* (βλ. λ.) τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας. Ι. Σ. Σ.

Λάβδα */Μυθολ./.* Θυγάτηρ τοῦ Βακχιάδου Ἀμφίονος, ὅστις μὴ δυνάμενος νὰ συζεύξῃ ταύτην μετά τινος τῶν Βακχιαδῶν τῆς Κορίνθου, ἕνεκα τῆς χωλότητός της καὶ τῆς ἐν γένει ἀσχημίας της, συνέζευξε ταύτην μετὰ τοῦ ἐν Πέτρᾳ τῆς Κορινθίας κατοικοῦντος Ἠετίωνος, ἀπογόνου τοῦ Μέλανος. Ἐκ τοῦ γάμου αὐτοῦ ἐγεννήθη ὁ περίφημος τῆς Κορίνθου τύραννος *Κύψελος* (βλ.λ.). ΚΑΨ.

Λαβδακίδαι (οἱ) */Μυθολ./.* Οἱ ἀπόγονοι τοῦ βασιλέως τῶν Θηβῶν *Λαβδάκου* (βλ. λ.) καὶ ἰδίως ὁ υἱὸς τούτου *Λάϊος*, ὁ ἔγγονός του *Οἰδίπους* καὶ οἱ τούτου υἱοὶ *Ἐτεοκλῆς* καὶ *Πολυνείκης* μετὰ τῶν ἀδελφῶν των *Ἀντιγόνης* καὶ *Ἰσμήνης.* Τὸ γένος τῶν Λαβδακιδῶν ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν ἐπικαταράτων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας, ἕνεκα προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἡ πρωταρχικὴ αἰτία μοιραίων καταστροφῶν πολλῶν τῶν μελῶν τοῦ γένους καὶ ἀλληλοκτονίας αὐτῶν. Τὰ τραγικώτερα ἐπεισόδια τοῦ μύθου τούτου ἐνέπνευσαν τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας τραγικούς, καὶ ἰδίως τὸν Σοφοκλέα, ὅστις ἐκ τοῦ μύθου τούτου ἐδημιούργησε τὰς τραγῳδίας του «Οἰδίποδα τύραννον», «Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ» καὶ «Ἀντιγόνην». Μεταφορικῶς ἐγίνετο χρῆσις τῆς λέξεως εἰς δήλωσιν ἀλλεπαλλήλων συμφορῶν ἐνσκηπτουσῶν εἰς οἰκογένειάν τινα, ἥτις ἐπιστεύετο ὅτι ἔπασχεν ἐκ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἀφοῦ οὐδεμία φανερὰ αἰτία ὑπῆρχε δικαιολογοῦσα τὰ παθήματά της. ΚΑΨ.

λαβδακισμὸς (ὁ), καὶ ***λαμβδακισμός***· ἡ ἕνεκα ἐλαττωματικῆς ἀρθρώσεως ἀπαγγελία τοῦ *λ* ἀντὶ ἄλλων συμφώνων, οἷον ἀντὶ τοῦ *ρ*, καθὰ τὰ νήπια· || καθόλου, ἡ ἐλαττωματικὴ ἄρθρωσις.

Λάβδακος */Μυθολ./.* Βασιλεὺς τῶν Θηβῶν, υἱὸς τοῦ Πολυδώρου καὶ τῆς Νυκτηΐδος καὶ ἔγγονος τοῦ Κάδμου καὶ τῆς Ἁρμονίας. Ἐπειδὴ κατεφρόνει τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου, κατά τινα μῦθον, ἐτιμωρήθη καὶ αὐτός, ἡττηθεὶς εἰς τὸν κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀττικῆς Πανδίονος περὶ τῶν ὁρίων τῆς χώρας του πόλεμον, καὶ οἱ ἀπόγονοί του, οἱ *Λαβδακίδαι*, περιλάλητοι καταστάντες διὰ τὰς ἐπισωρευθείσας εἰς τὸν οἶκόν των συμφοράς, ἕνεκα τοῦ προπατορικοῦ τούτου ἁμαρτήματος. ΚΑΨ.

Λάβδαλον */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Φρούριον ὀχυρὸν κατὰ τὰ ΝΑ. τῆς Σικελίας, οὐ μακρὰν τοῦ χωρίου Λέοντος (νῦν Casa delle Finanze) καὶ τῶν Ἐπιπολῶν, ἀκροπόλεως τῶν Συρακουσῶν, κτισθέν, ὡς ἀναφέρει ὁ Θουκυδίδης (ΣΤ', 97), κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτῶν (415—413 π. Χ.). Α. Θ. Σ.

— ***Λάβδαλον ἄκρον*** */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Κρημνῶδες ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς Σικελίας, ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῶν Ἐπιπολῶν, ἐπιστεφόμενον ὑπὸ φρουρίου, ἀκροπόλεως τῶν Συρακουσῶν. Εἶναι τὸ σύγχρονον *Καστέλλο Μανιάτσι* (Castello Maniaci: πλάτ. 37° 03' Β., μῆκ. 15°18' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 182: Syracuse harbour) τὸ ἐπὶ τοῦ βορείου κέρατος τοῦ στομίου τοῦ λιμένος. Σ. Ε. Λ.

Λάβδανη */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928), 515. Παρ' αὐτὴν κεῖται ἡ ἀρχαία μονὴ *Μακρυαλέξη*, διαλυθεῖσα ἤδη. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τηλεφωνεῖον. Χ. Ι. Σ.

λάβδανον (τό)· βλ. λ. *κίστος*, *λάδανον* καὶ *λαύδανον.*

Λάβδας, Νικόλαος. Ἕλλην μουσικός, γεννηθεὶς ἐν Ἄνδρῳ τῷ 1879. Ἀπόφοιτος τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, ἐγκατέλειψε τὴν ἐπιστήμην του, ἵνα

Digitized by Google

ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν τέχνην, πρὸς ἣν ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας ἐδείκνυεν ἐξαιρετικὴν κλίσιν. Τὰ πρῶτα μαθήματα ἁρμονίας ἔλαβεν εἰς τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν, κατόπιν δὲ ἰδιωτικῶς παρὰ τῷ Δ. Λαυράγκᾳ. Φρονῶν ὅτι ἡ μουσικὴ εἶχεν ἀνάγκην ἐκλαϊκεύσεως, συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς διαδόσεως αὐτῆς δι' ὀργάνου ἁπλοῦ καὶ προσιτοῦ, ὡς τοιοῦτο δ' ἐξέλεξε τὸ μανδολῖνον. Συγκροτήσας ὀρχήστραν ἐξ 20 μανδολινιστῶν, κιθαριστῶν κλ., ἔδωκε τῷ 1900 τὴν πρώτην του συναυλίαν, κατόπιν τῆς ἐπιτυχίας τῆς ὁποίας ἵδρυσε, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις σωματεῖον τοῦ εἴδους του, τὴν «Ἀθηναϊκὴν μανδολινάταν». Ἐκ τῆς δράσεως τοῦ Ν. Λάβδα ἄξιαι ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνουσιν αἱ καλλιτεχνικαὶ περιοδεῖαι τῆς ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του ὀρχήστρας τῆς μανδολινάτας εἰς Αἴγυπτον (1907), Σμύρνην (1908), Ἀμερικὴν (1912), ἰδίως δὲ ἡ θριαμβευτικὴ συμμετοχή του εἰς τὸν διεθνῆ μουσικὸν διαγωνισμὸν ὀρχηστρῶν τοῦ εἴδους τούτου ἐν Κρεμώνῃ τῆς Ἰταλίας (1910), ἔνθα ἡ μὲν ὀρχήστρα του ἦλθε πρώτη μεταξὺ 32 ξένων παρεμφερῶν σωματείων, ὁ ἴδιος δ' ἔτυχε τοῦ πρώτου βραβείου διευθύνσεως, δι' ὃ καὶ ὁ τότε βασιλεὺς Γεώργιος Α' τῷ ἀπένειμε τὸ παράσημον τοῦ Σωτῆρος. Ὁ Ν. Λάβδας ἐγένετο γνωστὸς καὶ διὰ τὰς συνθέσεις του: «Ἑλληνικὴ συμφωνία», βραβευθεῖσα εἰς τὸν μουσικὸν διαγωνισμὸν τοῦ Μιλάνου (1912), «Ἑλληνικὴ ραψῳδία», «Κρητικὸς χορός», «Δημοτικὰ τραγούδια» δι' ᾆσμα καὶ κλειδοκύμβαλον ἢ ὀρχήστραν, «Καντάδες» διὰ χορῳδίαν, «Συλλογὴ σχολικῶν παιδαγωγικῶν ᾀσμάτων», ἣν κατήρτισε διὰ τὰς σχολὰς τῆς «Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας» (Ἀρσακείου) ἐν αἷς διδάσκει ἀπὸ τοῦ 1913. Γ. Σ.

Λαβδέα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Μαυριτανίας Καισαρηνσίας (*Πτολεμ. Δ, β*, 27) ἀγνώστου ταυτότητος. Σ. Ε. Λ.

λαβδοειδής (ὁ, ἡ),—ές (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ τὸ σχῆμα τοῦ γράμματος *Λ*.

—**λαβδοειδὴς ραφὴ** *[Ἀνατομ.]*. Ἡ ἄνω μείζων μοῖρα ἑκατέρου χείλους τῆς κόγχης τοῦ ἰνιακοῦ ὀστοῦ συντάσσεται μετὰ τοῦ ὀπισθίου χείλους τοῦ βρεγματικοῦ καὶ οὕτως ἀποτελεῖται ἑκατέρωθεν ἡ *λαβδοειδὴς ραφή*. Ι. Π.

λαβδός,—ή,—όν ἰδιωματ., ὁ ἔχων σκολίωσιν τῶν ποδῶν τοιαύτην, ὥστε τὰ μὲν γόνατα νὰ ἐφάπτωνται, αἱ δὲ κνῆμαι νὰ ἀφίστανται.

Λαβεᾶται *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πολεμικὸς λαὸς τῆς Ἰλλυρίας, κατοικῶν παρὰ τὴ δαλματικὴ παράλια, μεταξὺ τῆς Λαβεάτιδος λίμνης (νῦν Σκόδρας) καὶ τοῦ ποταμοῦ Δρίλωνος, ἔχων πρωτεύουσαν τὴν Σκόδραν. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου αὐτῶν βασιλέως Γενθίου, νικηθέντος ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Λευκίου Ἀνικίου Γάλλου (168 π. Χ.), ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους. Α. Θ. Σ.

Λαβεᾶτις λίμνη *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πλουσιωτάτη λίμνη εἰς ἰχθῦς τῶν Ἰλλυρικῶν παραλίων, κειμένη ΒΔ. τοῦ Δρίλωνος ποταμοῦ, κατὰ τὰ ΒΔ. σύνορα τῆς νῦν Ἀλβανίας, εἰς ὕψος ἑπτὰ μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐκαλοῦντο οἱ περὶ αὐτὴν κατοικοῦντες Λαβεᾶται. Σήμερον καλεῖται *λίμνη τῆς Σκόδρας*. Α. Θ. Σ.

λαβεῖν *[Λογιστ.]*. Ὅρος ἐν χρήσει σήμερον μόνον ἐν τῇ λογιστικῇ, συνώνυμος τοῦ ὅρου *πίστωσις*, καὶ ἀντίθετος τοῦ ὅρου *δοῦναι (χρέωσις)*. Ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως σημαίνει τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ λογαριασμοῦ, εἰς ὃ ἐγγράφονται αἱ ἀναλαμβανόμεναι ἐκ μέρους τῆς ἐπιχειρήσεως ὑποχρεώσεις πρὸς τρίτους, τὰ εἰσπραττόμενα παρ' ὀφειλετῶν αὐτῆς καὶ αἱ ἐξαγωγαὶ ἀξιῶν. Ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως δεικνύει τὴν ἀπαίτησιν τρίτου κατὰ τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐμφανιζομένην λογιστικῶς ὡς πιστωτικὸν ὑπόλοιπον τοῦ οἰκείου λογαριασμοῦ. Τὸ «λαβεῖν τοῦ πιστωτοῦ», τὸ «λαβεῖν τοῦ ἐπιχειρηματίου (=τὸ ἀρχικῶς κατατεθὲν κεφάλαιον καὶ τὰ προσ ψαντα καθαρὰ κέρδη). Σ. Σ.

Λαβελὲ (Laveleye), ***Αἰμίλιος***, *βαρῶνος τοῦ*—. Διάσημος Βέλγος οἰκονομολόγος καὶ δημοσιολόγος (1822—1892). Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του ἐν Γάνδῃ, ἐταξίδευσεν εἰς διαφόρους χώρας, διὰ νὰ μελετήσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ διάφορα πολιτικά, οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ ζητήματα. Τὰ ἄρθρα καὶ τὰς μελέτας του ἐδημοσίευεν ἐν ἀρχῇ εἰς τὰ φιλελευθέρων ἀρχῶν βελγικὰ περιοδικά, βραδύτερον δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν γαλλικὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν δύο κόσμων», τῆς ὁποίας καὶ παρέμεινε πιστὸς συνεργάτης. Διορισθεὶς τῷ 1863 καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λιέγης, ἐτάχθη ἔκτοτε μὲ τὴν ἄκραν σοσιαλιστικὴν ἀριστεράν, ἡγωνίσθη δὲ ὑπὲρ τῶν ἀρχῶν αὐτῆς καὶ τῶν δικαίων τοῦ ἀνθρώπου ὄχι μόνον διὰ τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ καλάμου καὶ διὰ τοῦ λόγου. Οὕτω, συνέβαλε σπουδαίως, ὁμοῦ μετὰ τοῦ φίλου του Γλάδστωνος, εἰς τὸ νὰ συγκινηθοῦν αἱ κυβερνήσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ὑπὲρ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ. Ἡ συγγραφικὴ παραγωγικότης τοῦ Λαβελὲ ὑπῆρξεν αὐτόχρημα καταπληκτική· ὑπερτριακόσιαι μελέται του εὑρίσκονται ἐγκατεσπαρμέναι εἰς διάφορα περιοδικά, βελγικά, γαλλικά, ἀγγλικά, ἀμερικανικὰ καὶ ἄλλα. πλεῖστα δὲ εἶναι τὰ εἰς τόμους ἐκδοθέντα ἔργα του. Εἰς τὸ βιβλίον του «Ἡ ἰδιοκτησία καὶ ἀρχέγονοι αὐτῆς μορφαί», ἀποδεικνύει, δι' ἀκριβολόγου καὶ λεπτομεροῦς μελέτης τῶν πρώτων μορφῶν τῆς ἰδιοκτησίας, ὅτι αὕτη, συγκεχυμένη ἐν ἀρχῇ καὶ ἀκαθόριστος μεταξὺ τῶν ὁμάδων, ἐσταθεροποιήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τύπον κοινοκτημοσύνης, μόνον δὲ μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ χρόνου, ἐφ' ὅσον ἡ καλλιέργεια ἐγίνετο ἐντατικωτέρα, ἤρχισε προσλαμβάνουσα τὴν ἀτομικὴν καὶ κληρονομικὴν μορφήν. Ἀναχωρῶν ἐκ τούτων ὁ Λαβελὲ θεωρεῖ τὴν ἰδιοκτησίαν ὡς φυσικὸν τοῦ ἀνθρώπου δικαίωμα. Τὸ ἰδανικόν του εἶναι νὰ ἐξασφαλισθῇ ἀπὸ τὰς συγχρόνους κοινωνίας εἰς ἕκαστον ἄτομον ἐν τεμάχιον γῆς, ἤ, προκειμένου περὶ τῶν κατοίκων τῶν πόλεων, ἓν ὄργανον ἐργασίας. Εἰς τὸ ἔργον του «Ὁ σύγχρονος σοσιαλισμός» (ἐκδοθὲν ἐν Παρισίοις τῷ 1881 καὶ ἐννεάκις ἀνατυπωθὲν) δίδει, εἰς μίαν εὐρείας συλλήψεως εἰκόνα, τὰς νέας τάσεις τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, τὰς ἀπορρεούσας ἐκ τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπιδράσεως. Ἄλλα σημαντικὰ ἔργα του εἶναι: «Στοιχεῖα πολιτικῆς οἰκονομίας», «Τὸ νόμισμα καὶ ὁ διεθνὴς διμεταλλισμός» (Παρίσιοι 1891), «Ἡ κυβέρνησις εἰς τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα» (Παρίσιοι 1891), «Ἡ λαϊκὴ ἐκπαίδευσις» (1872). Ὁ Λαβελὲ ἐξέδωκεν ἐπίσης μετάφρασιν τῶν «Νιμπελούγκεν» μετὰ προλόγου περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ γερμανικοῦ τούτου ἔπους. —Ω.

Λαβέλλο (Lavello) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Ποτέντσας. Κάτ. 10.746. Ἔχει παλαιὸν δουκικὸν μέγαρον καὶ μητροπολιτικὸν ναόν. Τῷ 1254 ἀπέθανεν ἐν αὐτῇ πολιορκούμενος ὁ Κονράδος Δ' Χοενστάουφεν. Τῷ 1851 κατεστράφη ὑπὸ σεισμῶν. Ἀνοικοδομηθεῖσα ὑπέστη μεγάλας ζημίας καὶ ἐκ τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1930, ὅστις κατέστρεψε τὴν περὶ τὸ Μέλφι περιοχήν. Μ. Δ. Β.

λαβενίτης *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτὸν μεταπυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀσβεστίου καὶ μαγγανίου μετὰ νατρίου, ζιρκονίου καὶ φθορίου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι Na (Mn Ca) (ZrO. F) Si_2 O_6. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα εἰς κρυστάλλους πρισματικοὺς ἐπιμήκεις κατὰ τὸν κατακόρυφον ἄξονα. Παρουσιάζει σκληρότητα 6, εἰδικὸν βάρος 3,5 καὶ χρῶμα ἀνοικτοκίτρινον ἢ ἐρυθρόφαιον ἕως μελανόφαιον, ἀπαντᾷ δὲ ἐντὸς πηγματιτικῶν φλεβῶν τῆς νήσου Laven καὶ Arö, καθὼς καὶ εἰς τὸ Ρίον Ἰανέϊρον. Γ. Β.

Λαβεντὰν (Lavedan), ***Ἐρρῖκος-Λέων-Αἰμίλιος***. Γάλλος λογοτέχνης, μυθιστοριογράφος καὶ δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1859. Μετὰ λαμπρὰς γυμνασιακὰς καὶ πανεπιστημιακὰς σπουδάς, ἤρχισε τὸ στάδιόν του ὡς χρονογράφος εἰς τὰς κυριωτέρας ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ τῶν Παρισίων («Φιγκαρώ», «Ἠχὼ τῶν Παρισίων», «Ζιλ Μπλάς», «Παρισινὴ Ζωή»), σατιρίζων καθημερινῶς μετ' ἐξαιρετικῆς χάριτος τὰ ἤθη τῆς μεσαίας ἀστικῆς τάξεως καὶ τῆς ἀνωτέρας παρισινῆς κοινωνίας. Βραδύτερον ἔγραψε τὰ μυθιστορήματα: «Μία οἰκογένεια», «Τὸ νέο παιγνίδι», «Ὁ γέρο-παραλυμένος», διακρινόμενα ἐπίσης διὰ τὴν εὔθυμον σατιρικὴν διάθεσιν, τὴν λεπτὴν ψυχολογικὴν ἀνάλυσιν τῆς κοσμικῆς παρισινῆς ζωῆς καὶ τὸ χαριέστατον γλωσσικὸν ὕφος. Τῷ 1899 ὁ Λαβεντὰν ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ἔκτοτε, ὑπείκων εἰς τὰς συστάσεις πλείστων Γάλλων κριτικῶν, ἐπεδόθη εἰς τὸ θέατρον μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Τὴν νέαν του συγγραφικὴν περίοδον ἤρχισε μὲ τὸ δραματικὸν ἔργον «Ὁ Μαρκήσιος ντὲ Πριολά», μεθ' ὃ ἐπηκολούθησαν: «Ἡ πρώτη μαχία» καὶ τὸ «Ὑπηρετεῖν» (Servir), «Ἡ κρητὶς» (1914), «Ἡ δεσποινὶς Ἀρετή», «Ἡ Λυδία», «Ἀπαρηγόρητος», «Νυκτερινά», «Μικραὶ ἑορταί», «Ἡ καρδία των», «Ὁ πρίγκιψ Ὠρέκ», «Αἱ ἀδελφαί του», «Αἱ μαριονέτται», «Οἱ νέοι καὶ ἡ ἐλπὶς τῆς Γαλλίας», «Τὸ χρέος καὶ ἡ προίξ», «Οἱ δύο ὀρφανοί» κ.ἄ. Πολλὰ ἐκ τῶν δραματικῶν ἔργων τοῦ Λαβεντὰν μετεφράσθησαν καὶ ἐπαίχθησαν καὶ ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς. Μ. Ν. Δ.

Ἐρρῖκος Λαβεντάν.

λαβέντζι, καὶ ***λαβέτζι*** (τό) (ἰδιωμ. Κρητ., ἐκ τοῦ ἰταλ. *laveggio*=λέβης, χύτρα). Κατὰ τὴν κρητικὴν ποιμενικὴν διάλεκτον, ὀνομάζονται οὕτω μεγάλοι χάλκινοι λέβητες, χωρητικότητος 150—200 λιτρῶν, χρησιμοποιούμενοι εἰς τὰ ποιμνιοστάσια διὰ τὸ βράσιμον τοῦ γάλακτος καὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ τυροῦ. ΕΡ. Μ.

λαβεόβαρβος (ὁ) (Labeobarbus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων φυσοστόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπρινιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη κυπρίνων, ἀπαντῶντα εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν ὀρεινῶν μερῶν τῶν Ἰνδιῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λαβεόβαρβος ἢ μικρολεπὶς* (Labeobarbus microlepis), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 75 μ. περίπου, ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, κεκαλυμμένον ὑπὸ πολυπληθῶν λεπίων, ρύγχος ἀπεστρογγυλωμένον, μοναδικὸν ραχιαῖον πτερύγιον, ἀρκετὰ ὑψηλόν, περὶ τὸ μέσον τῆς ράχεως τοποθετημένον, στηθιαῖα βραχέα καὶ μᾶλλον τριγωνικά, κοιλιακὰ μικρά, ἑδραῖον βραχὺ καὶ οὐραῖον πλατύτατον καὶ διχαλωτόν. Ἔχει χρῶμα ὑποπράσινον καὶ πτερύγια κιτρινοπέρυθρα. Ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ λίμνας τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

Λαβεόβαρβος ἢ μικρολεπίς.

Λαβεράν (Laveran), ***Κάρολος***. Γάλλος στρατιωτικὸς ἰατρὸς (1812—1879). Τῷ 1856 ἀνέλαβε τὴν διοργάνωσιν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἰατρικῆς σχολῆς τοῦ Val-de-Grâce. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον ὑπηρέτησεν εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ Βορρᾶ ὡς γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ ὑγειονομικοῦ σώματος. Ἐκτὸς πλήθους ἐπιστημονικῶν διατριβῶν ἐξέδωκε τὸ σύγγραμμα «Traité des maladies et des épidémies des armées» (1875), δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του *Καρόλου-Λουδοβίκου*. Ο. Ρ.

—**Λαβεράν** (Laveran), ***Κάρολος-Λουδοβῖκος-Ἀλφόνσος***. Ἐπιφανὴς Γάλλος ἰατρός, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1845—1922). Ἀπὸ τοῦ 1874—1878 διετέλεσεν ὑφηγητὴς ἐν Val-de-Grâce, ἀπὸ τοῦ 1884—1894 ἐδίδαξεν αὐτόθι ὡς ἔκτακτος καθηγητής, εἶτα δὲ διηύθυνε τὸ Ἰνστιτοῦτον Pasteur. Τῷ 1893 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς, τῷ 1901 μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῷ 1908 ἀπενεμήθη αὐτῷ τὸ βραβεῖον Νόμπελ. Ἠσχολήθη μὲ τὴν ὑγιεινὴν καὶ τὴν μικροβιολογίαν καὶ ἰδίως μὲ τὴν ἑλονοσίαν. Τῷ 1880 ἀνεκάλυψεν, ἐν Κωνσταντίνῃ τῆς Ἀλγερίας, εἰς τὸ αἷμα τῶν πασχόντων ἐξ ἑλωδῶν πυρετῶν, ὅτι τὸ παθογόνον αἴτιον τῆς νόσου ἀνῆκεν εἰς τὰ πρωτόζῳα, ὀνομασθὲν ἔκτοτε *αἱματοζῳάριον* ἢ *πλασμώδιον τοῦ Λαβεράν*. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀνακαλύψεώς του ταύτης ὑπῆρξαν τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ἐπιτομὴ ἑλωδῶν πυρετῶν» (1884), «Περὶ ἑλονοσίας καὶ τοῦ αἱματοζῳαρίου αὐτῆς» (1891), ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, «Σύγγραμμα ἑλονοσίας» (1898), «Ὑγιεινὴ τοῦ στρατοῦ» (1896), «Νέα στοιχεῖα ἰατρικῆς παθολογίας» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Teissier* (1894) καὶ πλεῖσται πραγματεῖαι περὶ τῶν ἐπιδημικῶν καὶ τῶν τροπικῶν νόσων. Ο. Ρ.

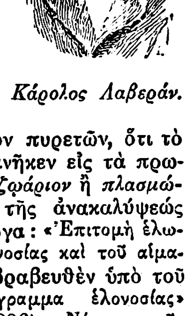

Κάρολος Λαβεράν.

—**Λαβεράν** (Laveran), ***πλασμώδιον τοῦ***— *[Μικροβιολ.]* βλ. λ. *ἑλονοσία*.

Λαβέριος (Laverius), ***Δέκιμος***. Λατῖνος μιμογράφος (106—43 π. Χ.). Εἰργάσθη λίαν ἐπιτυχῶς διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ μίμου εἰς γραμματειακὸν εἶδος, ἀλλὰ περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ βίου του (46 π. Χ.), διαγωνισθεὶς εἰς σκηνικὸν ἀγῶνα, τὸν ὁποῖον παρεσκεύασεν ὁ Καῖσαρ, πρὸς τὸν ἐξ Ἀντιοχείας δεινότατον μιμογράφον Πουπλίλιον Σύρον, ἡττήθη. Ἡ λύπη του ὑπῆρξε τοσοῦτον μεγαλυτέρα, καθ' ὅσον ᾐσθάνθη τὴν ἀτομικήν του ἀξιοπρέπειαν εἰς τὰ καίρια θιγομένην, διότι εἰς ἡλικίαν ἑξήκοντα ἐτῶν Ρωμαῖος ἱππεὺς αὐτὸς ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς νὰ διαγωνισθῇ πρὸς ἕνα ξένον ἀπελεύθερον. Ὁ Καῖσαρ ὅμως, ἀποκαθιστῶν τρόπον τινὰ τὴν τρωθεῖσαν τιμὴν τοῦ Λαβερίου, ἔδωκεν εἰς αὐτόν, εὐθὺς μετὰ τὴν κάθοδόν του ἀπὸ τῆς σκηνῆς, τὸν χρυσοῦν δακτύλιον (σύμβολον τῆς ἱππικῆς τάξεως) καὶ 500 χιλιάδας σηστερτίους (ποσὸν ὑπερβάλλον τὸ ὡρισμένον τίμημα τοῦ ἱππέως). Τῶν ἔργων τοῦ Λαβερίου σῴζονται 43 τίτλοι, ἐξ ὧν εἰκάζεται ὅτι τὰ θέματα τῶν μίμων του ἦσαν ὅμοια πρὸς τὰ τῆς παλλιάτας, τογάτας καὶ ἀτελλανῆς κωμῳδίας. Ἡ γλῶσσά του ἦτο μᾶλλον χυδαία. Τὰ ἀποσπάσματα τῶν μίμων του, τὰ δι' ἐμμέσου παραδόσεως διασωθέντα μέχρις ἡμῶν, εὑρίσκονται εἰς τὰ C. R. F. τοῦ Otto Ribbeck (σελ. 339 κ. ἑξ.). Χ. Κ. Κ.

Λαβὲρν (Lavergne), ***Λεόντιος***. Γάλλος λόγιος, πολιτικὸς καὶ οἰκονομολόγος (1809—1880). Ἦτο καθηγητὴς τῆς ξένης φιλολογίας εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Μομπελλιέ, ὅταν τῷ 1840 ὁ φίλος του Κάρολος Ρεμυζά, γενόμενος ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, τὸν ἐκάλεσε ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἰδιαι-

Digitized by Google

τέρου του γραφείου. Βραδύτερον προσελήφθη μὲ βαθμὸν διευθυντοῦ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Τῷ 1846 ἐξελέγη βουλευτὴς τοῦ διαμερίσματος Lombez, κατόπιν ὅμως τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848 ἀπεσύρθη εἰς Creuse, ὅπου ἐπεδόθη μετ' ἐπιτυχίας εἰς γεωργικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ εἰς μελέτας ἐπὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, συνεργαζόμενος ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν δύο κόσμων», εἰς τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσε περισπούδαστα ἄρθρα ἐπὶ ἱστορικῶν καὶ διπλωματικῶν θεμάτων, καθὼς ἐπίσης καὶ ὡραίας ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις. Τῷ 1850 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας εἰς τὸ Ἀγροτικὸν Ἰνστιτοῦτον, ὅταν δὲ τοῦτο κατηργήθη, ἐσυνέχισεν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν διδασκαλίαν του δι' ἄρθρων δημοσιευομένων εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν δύο κόσμων» καὶ εἰς τὴν «Journal des Économistes». Τῷ 1855 εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Τῷ 1871 ἐξελέγη πληρεξούσιος τοῦ διαμερίσματος τῆς Creuse εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ὅπου κατεπολέμησε τὴν πολιτικὴν τοῦ Θιέρσου, ταχθεὶς μὲ τὴν μερίδα τῶν ὀρλεανιστῶν. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ὅμως ἀπέκλινε πρὸς τὰς δημοκρατικὰς ἀντιλήψεις καὶ ἵδρυσε τὴν «ὁμάδα Λαβέρν», ἥτις ηὐνόησε τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Συντάγματος τοῦ 1875, γενόμενος δὲ πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Τριάκοντα συνέβαλε σημαντικῶς εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ νέου καθεστῶτος. Τῷ 1875 ἐξελέγη ὑπὸ τῆς συνελεύσεως μόνιμος γερουσιαστής, ἀλλ' ἡ ὑγεία του δὲν τῷ ἐπέτρεψεν ἐφεξῆς ἐνεργὸν ἀνάμειξιν εἰς τὴν πολιτικὴν δρᾶσιν. Ἀπὸ τοῦ 1876 ἀνέλαβεν ἐκ νέου τὴν ἕδραν του εἰς τὸ ἐπανιδρυθὲν Ἀγροτικὸν Ἰνστιτοῦτον, τὴν ὁποίαν καὶ διετήρησε μέχρι τοῦ μετὰ μίαν τετραετίαν ἐπελθόντος θανάτου του. Ὁ Λαβέρν κατέλιπε σημαντικὰ ἔργα, διακρινόμενα τόσον διὰ τὴν πρωτοτυπίαν τῶν ἰδεῶν, ὅσον καὶ διὰ τὴν χάριν τοῦ ὕφους. Μεταξὺ τούτων: «Ἡ Γεωργία καὶ οἱ πληθυσμοὶ τῆς χώρας (1857), «Ἡ ἀγροτικὴ οἰκονομία ἐν Ἀγγλίᾳ» (1854), «Οἱ Γάλλοι οἰκονομολόγοι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος» (1870). Συνέγραψεν ἐπίσης δίτομον «Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν κοινῆς χρήσεως» (1841—1842). —Ω

Λαβέρνα (Laverna) *[Μυθολ.]*. Ἀρχαία ρωμαϊκὴ θεότης. Κατὰ τὸν Πλαῦτον ἦτο προστάτις τῶν κλεπτῶν, οἵτινες ἐξ αὐτῆς ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα laverniones. Ἐλατρεύετο ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου λόφου, παρὰ τὴν ἐξ αὐτῆς ὀνομασθεῖσαν Λαβερνικὴν πύλην (porta lavernalis), ἔνθα εἶχεν ἴδιον ἱερὸν καὶ ἄλσος. Ἀνῆκεν εἰς τὰς χθονίους θεότητας, ἡ δὲ σπονδὴ ἐγίνετο πρὸς αὐτὴν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Χ. Κ. Κ.

Λαβέρνι (Lavergne), ***Γαβριὴλ-Ἰωσὴφ ντὲ—, κόμης ντὲ Γκιγιεράκ.*** Γάλλος διπλωμάτης (βλ. λ. *Γκιγιεράκ*).

Λαβερνὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀστουρῶν, 250 στάδια πρὸς Ν. τῆς πόλεως Λοῦκος Ἀστουρῶν (νῦν Santa Maria de Lugo de Asturias). Ταυτίζεται μὲ τὴν νῦν Vega-Lambsa. Α. Θ. Σ.

Λάβες (Lawes), ***Γουλιέλμος.*** Ἄγγλος μουσικὸς (1582—1645), σπουδάσας ὑπὸ τὸν Κοπεράριο καὶ προσληφθεὶς ἀρχικῶς εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν χορὸν τῆς βασιλικῆς αὐλῆς ἐν Λονδίνῳ καὶ εἶτα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν μουσικὴν δωματίου τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Α'. Ἀπέθανεν ὡς στρατιώτης ὑπὲρ τοῦ βασιλέως τούτου κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Τσέστερ. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι σειρὰ ψαλμῶν διὰ τρεῖς φωνὰς μετὰ συνεχοῦς βασίμου, καὶ ἡ μουσικὴ διὰ τὸ «The triumphs of peace» τοῦ Σίρλεϋ (1663), συντεθέντα μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Ἐρρίκου*, διάφοροι ἄριαι (Royal consort of viols), ἀνθέμια καὶ πλεῖστα ἄλλα θρησκευτικὰ ἔργα, περιληφθέντα εἰς τὴν συλλογὴν «Cathedral music» τοῦ Μπόϋς (Boyce).

—**Λάβες** (Lawes) ***Ἐρρῖκος.*** Ἄγγλος μουσικὸς (1595—1662), ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἔζησε τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀγγλικὴν αὐλὴν καὶ ὑπῆρξε φίλος τοῦ Μίλτωνος, οὗτινος καὶ ἐμελοποίησε πλεῖστα ποιήματα. Ἔχαιρε φήμης μεγαλυτέρας ἢ ὁ ἀδελφός του, αἱ δὲ συνθέσεις του ἐξετιμῶντο ἰδιαιτέρως παρὰ τοῖς Ἄγγλοις. Ἐκ τούτων κυριώτεραι εἶναι: «A paraphrase upon the psalmes of David» (1637), «Choice psalmes put into musick for three voices» (1648), «Ayres and dialogues» κ. ἄ. Γ. Σ.

Λαβέτζι (Lavezzi) *[Γεωγρ.]*. Νησὶς γαλλικὴ μεταξὺ Κορσικῆς καὶ Σαρδηνίας ἐν τῷ πορθμῷ τοῦ Μπονιφάτσιο (πλάτ. 41°20' Β., μῆκ. 9°15' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1189: Bonifaccio Strait). Ὁ ἐπ' αὐτῆς φάρος, ἀνεγερθεὶς τῷ 1874, ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς φαρικῆς ἐπιστήμης, διότι δι' αὐτοῦ τὸ πρῶτον, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν φάρον τῆς ἐκεῖ νησῖδος Ρατζόλι, ἐπέτυχεν ὁ *Ἀλλὰρ* δι' ἐμμέσου φωτισμοῦ τὴν προφύλαξιν τῶν πλοίων ἀπὸ ἐπικινδύνου ὑφάλου. Τανῦν, ἀπὸ τῆς ἐπινοήσεως τῶν αὐτομάτων φάρων, ὁ ἐπικίνδυνος ἐκεῖνος κίνδυνος, *Λαβέτζι* ἐπίσης καλούμενος, φωτίζεται καὶ δι' ἀμέσου φωτισμοῦ, διατηρουμένου ἅμα καὶ τοῦ ἀπὸ τῆς νησῖδος ἐμμέσου. Σ. Ε. Λ.

Λαβεὼν (Labeo), ***Ἄττιος.*** Λατῖνος μεταφραστὴς τῆς «Ἰλιάδος» καὶ «Ὀδυσσείας» τοῦ Ὁμήρου, ζήσας κατὰ τὸν Α' αἰῶνα μ. Χ. αἰῶνα. Τῶν μεταφράσεων τούτων, αἵτινες ὑπὸ τῶν σχολιαστῶν χαρακτηρίζονται ὡς γελοῖαι, σῴζεται μόνον εἷς στίχος Δ, 35).

—**Λαβεὼν** (Lab o), ***Κόϊντος Φάβιος.*** Ρωμαῖος πολιτικὸς τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος, ἀνελθὼν εἰς τὰ ὕπατα ἀξιώματα καὶ ἀποτελέσας μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Περσέως μέλος τῆς δεκαμελοῦς ρωμαϊκῆς ἐπιτροπῆς πρὸς διακανονισμὸν τῶν μακεδονικῶν ὑποθέσεων. Χ. Κ. Κ.

—**Λαβεὼν** (Labeo), ***Μᾶρκος Ἀντίστιος.*** Εἷς τῶν διασημοτέρων Ρωμαίων νομικῶν τῆς κλασσικῆς περιόδου, γεννηθεὶς τῷ 50 π. Χ. καὶ ἀποθανὼν μεταξὺ 10 καὶ 22 μ. Χ. Ἀνεμείχθη εἰς τὴν ζωηρὰν κατὰ τοὺς χρόνους του πολιτικὴν κίνησιν, ὀπαδὸς ὢν τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν, ὑπὲρ τῶν ὁποίων εἶχε πέσει μαχόμενος καὶ ὁ πατήρ του εἰς Φιλίππους τῆς Μακεδονίας. Διετέλεσε κατόπιν συγκλητικὸς καὶ πραίτωρ, ἐκ τῆς ἀπροκαλύπτου δὲ ἀντιπαθείας του πρὸς τὸ καθεστὼς τῆς ἡγεμονίας ἀπέρριψε τὴν ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου προσφερθεῖσαν εἰς αὐτὸν ὑπατείαν, καίτοι εἰς τὴν ἀπόρριψιν αὐτὴν φαίνεται νὰ συνετέλεσε καὶ ἡ τρωθεῖσα φιλοτιμία του, διότι ὁ νεώτερός του καὶ ἀντίζηλος Κ. Ἀτήιος Capito εἶχε διατελέσει πρὸ αὐτοῦ ὕπατος. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ C. Trebatius Testa, ἀλλ' ἠκροάσθη καὶ πολλῶν ἄλλων νομικῶν (Cascellius, Q. Aelius Tuberus, S. Sulpicius Rufus). Διδάσκων τοὺς ἓξ μῆνας τοῦ ἔτους καὶ συγγράφων τοὺς ὑπολοίπους, κατώρθωσε νὰ συγγράψῃ 400 βιβλία, ἐξ ὧν διεσώθησαν 500 ἀποσπάσματα, ἰδίᾳ εἰς τοὺς Πανδέκτας τοῦ Corpus juris civilis Ἀξιοσημείωτα καὶ γνωστὰ σήμερον ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν εἶναι τά: «De jure pontifico», «Ad XII tabulas» (libri et commentarii), «Ad edictum praetoris urbani libri», «Ad edictum praetoris peregrini», «Ad edictum aedilium curulium», «Responsa», «Epistolae», «Πιθανά» (λύσεις δηλαδὴ πρακτικῶν θεμάτων μὲ σκοπὸν τὴν ἐκλαΐκευσιν τοῦ δικαίου), ἅτινα ἐπεξειργάσθη ὁ Παῦλος, «Libri posteriores», μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκδοθέντα, ἐπεξεργασθέντα δὲ ὑπὸ τοῦ Javolenus. Ὁ Λαβεών, κεκτημένος βαθεῖαν νομικὴν μόρφωσιν, ὑπῆρξε ζωηρότατον πνεῦμα καὶ τολμηρὸς νεωτεριστὴς ἐν τῷ δικαίῳ, καίτοι συχνότατα ρέπων πρὸς τὰς δογματικὰς κατασκευάς. Ὑπῆρξεν ἡ ἀντίθεσις τοῦ Capito, ὅστις καὶ ὡς πολιτικὸς καὶ ὡς νομικὸς ἦτο προσκεκολλημένος εἰς τὴν παράδοσιν. Ἐκ τῶν δύο αὐτῶν νομικῶν προῆλθον αἱ δύο ρωμαϊκαὶ σχολαὶ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης: οἱ *Προκουλιανοὶ* καὶ οἱ *Σαβινιανοὶ* (βλ. τὰς λ.).

Πολυμερὴς διάνοια ὁ Λαβεών, ἐκτὸς τῶν νομικῶν, ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν φιλοσοφίαν, τὰ γράμματα καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Παππούλια*, Εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου (Ἀθῆναι, 1928). — *Th. Kipp*, Geschichte der Quellen des römischen Rechts (4η ἔκδ. Λειψία 1919). — *Pernice*, M. Antistius Labeo (τόμ. I, Halle 1873). Π. Ι. ΖΕΠΟΣ

λαβὴ (ἡ)· τὸ κατάλληλον μέρος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου λαμβάνομεν, κρατοῦμέν τι, κοιν. *χερούλι*: «ἡ λαβὴ τοῦ ξίφους, —τῆς μαχαίρας, —τῆς ράβδου» || «ἡ λαβὴ τῆς θύρας, — τῆς ἱματιοθήκης, — τοῦ ἑρμαρίου» κοιν. *πόμολο* || «αἱ λαβαὶ τοῦ κιβωτίου,—τῶν ἀγγείων» ἄλλως *ὦτα* || ὅρος παλαιστικός: «δίδωμι λαβὴν» παρέχω εὐκαιρίαν εἰς τὸν ἀντίπαλον νὰ μὲ συλλάβῃ καιρίως ἢ νὰ μὲ πλήξῃ || κτύπημα, πληγή, τραῦμα || ἀφορμή, πρόφασις, αἰτία: «μὴ τοῦ δίνῃς λαβὴ νὰ βρίζῃ», «ἡ παρατήρησίς του ἔδωσε λαβὴν παρεξηγήσεως».

— *[Ἐγκυκλ.] Λαβὴ* λέγεται τὸ ἐξέχον ἢ ἰδιάζούσης μορφῆς τμῆμα ἀντικειμένου τινὸς ἢ ὀργάνου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐγείρομεν, ἢ χειριζόμεθα αὐτὸ ὁπωσδήποτε. Εἶναι δὲ ἡ λαβὴ εἴτε ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης πρὸς τὸ ἀντικείμενον, ὅταν ἀποτελῇ ἑνιαῖον μετ' αὐτοῦ σῶμα (λαβὴ τῆς κώπης, λαβαὶ τῆς χύτρας κλπ.), εἴτε ἐκ διαφόρου συνήθως ὕλης

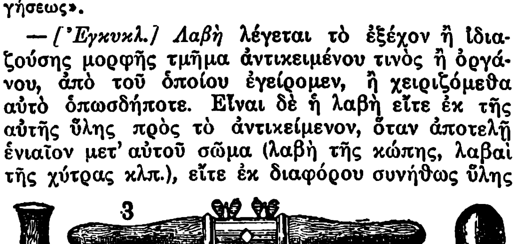

Διάφοροι λαβαί.

(1=λαβὴ σουβλίου· 2=λαβὴ γραφίδος· 3=λαβὴ τερέτρου· 4=κρεολαβή· 5=λαβὴ μαχαίρας· 6=λαβὴ ξυραφίου· 7=λαβὴ σφραγῖδος.)

ὅταν εἶναι πρόσθετον ἐξάρτημα (λαβὴ τῆς θύρας, τῆς σπάθης κλπ.). Ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ἀντικειμένου, δύναται τοῦτο νὰ ἔχῃ μίαν ἢ δύο λαβάς, καθ' ὅσον ἡ ἀνέγερσις ἢ ὁ χειρισμὸς του δέον νὰ γίνεται διὰ τῆς μιᾶς ἢ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν.

Αἱ λαβαὶ τῶν διαφόρων διακοσμητικῶν ἀγγείων ἀποτελοῦσιν ἀπὸ αἰσθητικῆς ἀπόψεως οὐσιῶδες αὐτῶν τμῆμα, διὰ τοῦτο δὲ καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ διαμόρφωσις καὶ ἡ ἐπεξεργασία των ἀπησχόλησαν πολλάκις ὀνομαστοὺς καλλιτέχνας τόσον ἐν τῇ πλαστικῇ, ὅσον καὶ ἐν τῇ μεταλλοτεχνίᾳ. Τοὐτ' αὐτὸ καὶ διὰ πολυτελεῖς λαβὰς ὅπλων, ράβδων, μαχαιρῶν κλπ. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς λαβὰς τῶν μαγειρικῶν σκευῶν, αὗται κατασκευάζονται διὰ μὲν τὰ μικροῦ μεγέθους δοχεῖα ἁπλαῖ, εὐθύγραμμοι καὶ ἐπιμήκεις, διὰ δὲ τὰ μεγάλα διπλαῖ, εἰς σχήματα ᾠοειδῆ κατὰ τὸ πλεῖστον, εἶναι δὲ ἐπενδεδυμέναι πολλάκις διὰ ξύλου διὰ τὴν προφύλαξιν τῶν χειρῶν ἀπὸ τῆς μεγάλης θερμότητος, ὅταν εἶναι μετάλλινα τὰ σκεύη. Αἱ λαβαὶ τῶν διαφόρων ἐργαλείων εἶναι κατὰ κανόνα ξύλιναι ἢ σιδηραῖ, οὐχὶ σπανίως ὅμως ἐξ ὀστοῦ, ἐλεφαντόδοντος, ἢ καὶ πολυτίμων μετάλλων. —Ρ.

Λαβαὶ πολυτελῶν ἀγγείων.

— *[Ὁπλομ.]* Ἡ *λαβὴ* εἶναι μέρος τῆς κώπης τοῦ ξίφους ἢ τῆς σπάθης. Καὶ τοῦ μὲν ξίφους ἡ λαβὴ εἶναι ξυλίνη, περιβεβλημένη μὲ δέρμα, καὶ περιτυλίσσεται διὰ μέρμιθος μεταλλίνης. Τῆς σπάθης εἶναι ἐπίσης ξυλίνη καὶ περιβάλλεται ὑπὸ δέρματος περιτυλισσομένου διὰ μέρμιθος. Ἐπὶ τῆς λαβῆς τῆς σπάθης διακρίνονται, ἐπὶ μὲν τοῦ μέρους ὅπερ ἐφάπτεται τοῦ φυλακτῆρος, μεταλλίνη στεφάνη, ἥτις περιβάλλουσα αὐτὴν τὴν καθιστᾷ στερεάν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου ἄκρου κάλυπτρον μετάλλινον, ἐφ' οὗ γυροῦται ὁ ὀβελίσκος τοῦ ἐλάσματος. Τ. Ι. Κ.

Λάβηρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις Ἰουερνίας, νήσου Βρεττανικῆς (*Πτολ.* Β, β', 10). Κατ' ἄλλους μὲν ταυτίζεται πρὸς τὴν μεσόγειον πόλιν Athy ἐν τῇ κομιτείᾳ King's County τῆς Ἰρλανδίας, κατ' ἄλλους δὲ πρὸς τὴν πόλιν Bray ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς αὐτῆς κομιτείας, νοτίως τοῦ Δουβλίνου. Σ. Ε. Λ.

λαβὶ (γαλλ. lavis, ἐκ τοῦ laver). Ὁ χρωματισμὸς σχεδιογραφήματός τινος διὰ σινικῆς μελάνης ἢ χρωμάτων ἀναλελυμένων προγενεστέρως ἐν ὕδατι τῇ βοηθείᾳ εἰδικοῦ χρωστῆρος. Διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως νοεῖται καὶ τὸ τοιαύτης ἐπεξεργασίας τυχὸν σχέδιον. Ι. Μ. Π.

λαβία (ἡ) (Labia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δρομικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκριδιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἀκρίδας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαβία ἡ μικρὰ* (Labia minor), ἥτις ἔχει σῶμα λεπτόν, τετραγωνικόν, ἐπίμηκες, ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὰ ἄκρα του, μὲ κεφαλὴν ἀπιοειδῆ, ἀπολήγουσαν εἰς δύο βραχείας χειλικὰς προσακτρίδας, κεραίας λεπτὰς καὶ ἐπιμήκεις, προθώρακα ᾠοειδῆ, ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος καὶ τετραγωνικὸν κατὰ τὸ κάτω, κοιλίαν ἐπιμήκη καὶ τετραγωνικήν, φέρουσαν καταφανεῖς τὰς κατωτέρας αὐτῆς ἀρθρώσεις, πόδας λεπτοὺς καὶ μετρίου μήκους, βραχεῖαν αἰχμηρὰν ἀπόφυσιν ἐν εἴδει τερέτρου περὶ τὸ μέσον τοῦ ἄκρου τῆς κοιλίας καὶ δύο ἀγκιστροειδεῖς, ἰσχυρὰς προσακτρίδας, ἐν εἴδει λαβίδος ἑκατέρωθεν τοῦ ἄκρου τῆς κοιλίας. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

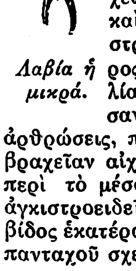

Λαβία ἡ μικρά.

Λαβιανή, ἡ ***Λαβιανσηνὴ*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Μ. Ἀσίας ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Καππαδοκίᾳ, δεξιὰ τοῦ Εὐφράτου, ἀποτελοῦσα ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων μίαν τῶν δέκα στρατηγιῶν, ἀργότερον δὲ ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Καππαδοκίας. Α. Θ. Σ.

Λαβίδ. Ἄραψ ποιητὴς ἐκ τῆς φυλῆς Ἀμὶρ ἴβν-Σασάν, σύγχρονος τοῦ Μωάμεθ, ἀσπασθεὶς τὸν Ἰσλαμισμὸν καὶ ἀποθανὼν τῷ 662. Συνέθεσε τὸ ποίημα «Μοαλλάκα», τὸ ὁποῖον μετεφράσθη εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ ντὲ Σασύ. Θ. Β.

λαβίδα (ἡ)· δημοτ. τύπος τοῦ *λαβὶς —ίδος* (βλ. λ.)· || ἰδιωματ., τὸ μετάλλινον κοχλιάριον, ἰδίᾳ τὸ κοχλιάριον διὰ τοῦ ὁποίου μεταλαμβάνομεν τῆς θείας κοινωνίας.

λαβίδιον (τό)· ὑποκορ. τοῦ *λαβίς*, μικρὰ λαβίς.

λαβιδοδοντία (ἡ) *[Ἀνθρωπολ.]*. Καλοῦμεν οὕτω μίαν τῶν μορφῶν ἀρθρώσεως (συγκλείσεως) τῶν ὀδόντων τῶν δύο γνάθων πρὸς ἀλλήλους, ἐκ τῆς παρομοιώσεως πρὸς τὴν σύγκλεισιν τῶν συλληπτηρίων σκελῶν λαβίδος. Κατ' αὐτήν, τὰ

Digitized by Google

μασητικὰ χείλη τῶν μυλῶν τῶν 4 τομέων ὀδόντων τῆς μιᾶς γνάθου συναντῶσιν ἀκριβῶς τὰ τῶν 4 τομέων τῆς ἑτέρας περίπου ἀκριβῶς. Κατὰ τὴν τοιαύτην διάταξιν τῶν ὀδόντων, ἢ διὰ τοῦ χρόνου τριβὴ ἐπιφέρει, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἔκσημον ρίνισιν τῶν χειλέων. Ἐμφανίζεται ὅμως αὐτὴ ἐγκαρσίως, κατὰ τὸ χεῖλος ἀκριβῶς, ἀντιθέτως πρὸς τὴν «ψαλιδοδοντίαν», καθ' ἣν ἡ ρίνισις γίνεται λοξὴ ἐκ τῶν ἄνω καὶ ὀπίσω πρὸς τὰ πρόσω καὶ κάτω, συμμετεχούσης, ἔν τινι μέτρῳ, καὶ τῆς προσθίας ἐπιφανείας τῶν κάτω καὶ τῆς ὀπισθίας τῶν ἄνω ὀδόντων ἐπιφανείας.

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

λαβιδόμετρον (τό). Καλεῖται οὕτως ἐργαλεῖον σχήματος διαβήτου ἢ γωνισμέτρου, ὅπερ προσαρμοζόμενον εἰς τὴν λαβὴν τοῦ ἐμβρυουλκοῦ δεικνύει τὴν ἀπόστασιν τῶν σκελῶν αὐτοῦ κατὰ τὴν εἰσαγωγήν του ἐν τῇ μήτρᾳ καὶ τὴν ἐφαρμογήν του ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐμβρύου. Ι. Κ. Κ.

λαβιδοστομὶς (ἡ) (Labidostomis) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομηλιδῶν*. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 50 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους χώρας τῆς Εὐρώπης, Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαβιδοστομὶς ἡ κλαδόκερως* (Labidostomis cladocera), ἥτις ἔχει μῆκος μέτριον, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην καὶ τριγωνικήν, ἀπολήγουσαν εἰς βραχὺ καὶ ὀξὺ ρύγχος, κεραίας μετρίου μεγέθους καὶ ἐφωδιασμένας δι' αἰχμηρῶν ἀποφύσεων κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῶν ὄψιν, ὥστε νὰ δίδωσι τὴν ἐντύπωσιν κλάδου, προθώρακα βραχύν, σφαιρικὸν καὶ διωγκωμένον, κοιλίαν ἐπιμήκη, εὐρεῖαν, τετραγωνικὴν καὶ σχεδὸν ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὸ ἄκρον της. Τὸ χρῶμα τοῦ σώματος εἶναι κυανοπράσινον, τῶν δ' ἐλύτρων πυρροκίτρινον. Δ. Ν. Π.

Λαβιδοστομὶς ἡ κλαδόκερως.

λαβιδοτόμον (τό)· κοπτικὸν ἐργαλεῖον εἰς σχῆμα λαβίδος, τῆς ὁποίας αἱ σιαγόνες ἔχουσιν αἰχμηρὰ ἄκρα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύνανται νὰ κόπτωσι τὸ συλλαμβανόμενον δι' αὐτῶν ἀντικείμενον.

λαβίδουρος (ὁ) (Labidurus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δρομικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκριδιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἀκρίδας, μὲ σῶμα κομψόν, ἀπαντώσας εἰς ξηρὰς καὶ ἀμμώδεις ἐκτάσεις. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λαβίδουρος ὁ παραθαλάσσιος* (Labidurus maritimus), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, κεφαλὴν ἀκανονίστως τετραγωνικήν, διὰ χαρακτηριστικῆς συσφίξεως χωριζομένην ἀπὸ τοῦ προθώρακος, ὅστις εἶναι ἐπιμήκης, κοιλίαν ἐπιμήκη, σωληνοειδῆ, μὲ καταφανεῖς τὰς πολυπληθεῖς ἀρθρώσεις ἐξ ὧν ἀποτελεῖται, προσακτρίδας διισταμένας κατὰ τὴν βάσιν των καὶ βραχυτάτας, καὶ κεραίας λεπτὰς καὶ ἐπιμήκεις. Ἑκατέρωθεν τοῦ ἄκρου τῆς κοιλίας φέρει δύο εὐμεγέθεις καὶ ἀνθεκτικὰς ἀποφύσεις ἐν εἴδει λαβίδος, αἵτινες χρησιμεύουν ὡς ἀμυντικὸν ὄργανον τοῦ ἐντόμου. Ἀπαντᾷ εἰς πλεῖστα παράκτια μέρη τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

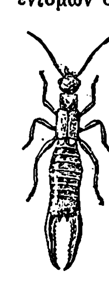
Λαβίδουρος ὁ παραθαλάσσιος.

Λὰ-Βιεβὶλ (La-Vieuville). Γάλλος πολιτικὸς (1582—1653). Τῷ 1623 ἀναλαβὼν τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, εἰσήγαγε πλείστας μεταρρυθμίσεις, αἵτινες ἐπροκάλεσαν τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος τῶν αὐλικῶν. Συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη, ἀλλὰ μετὰ δεκατρεῖς μῆνας κατώρθωσε ν' ἀποδράσῃ καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἐπανελθὼν τῷ 1628 εἰργάσθη πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ Ρισελιέ. Τῷ 1649 διωρίσθη καὶ πάλιν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἀπονεμηθέντος αὐτῷ, ὑπὸ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', καὶ τοῦ τίτλου τοῦ δουκὸς καὶ τοῦ πατρικίου. Μ. Ν. Δ.

Λαβιζερὶ (Lavigerie), ***Κάρολος - Μαρτιάλις***. Καρδινάλιος ἐπίσκοπος Καρχηδόνος καὶ πριμάτος Ἀφρικῆς, γεννηθεὶς τῷ 1825 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1892. Εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν εἰσήχθη εἰς τὸ σεμινάριον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, μετὰ λαμπρᾶς δ' ἐν αὐτῷ σπουδῆς ἠκολούθησε μαθήματα εἰς τὴν σχολὴν τῶν Καρμηλιτῶν. Τῷ 1847 ἀνεκηρύχθη προλύτης τῆς φιλολογίας, τῷ 1849 ἐχειροτονήθη ἱερεύς, βραδύτερον δὲ ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς θεολογίας ἐν Σορβώνῃ, ὅπου ἐπὶ δύο ἔτη ἐδίδαξεν ὡς ὑφηγητὴς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνέγραψε τὰ ἔργα «Cours des thèmes grecs», «Dictionnaire grec-français», «Histoire sainte», «Histoire de l'Église abrégée» καὶ «Leçons sur le jansénisme». Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1856 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν καθολικῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ μετέβη εἰς Συρίαν. Κατὰ τὰς σφαγὰς τοῦ Λιβάνου τοῦ ἀνετέθη νὰ διανείμῃ 3 ἑκατ. φράγκα εἰς τὰ θύματα τῶν Δρούσων, ἐξετέλεσε δὲ τὸ ἔργον τοῦτο μετὰ μεγάλης συνέσεως. Τῷ 1863 ἐγένετο ἐπίσκοπος τοῦ Νανσύ, καὶ ὡς τοιοῦτος ἐφρόντισε πολὺ διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ κλήρου. Τῷ 1866, χηρεύσαντος τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου τοῦ Ἀλγερίου, μετετέθη ἐκεῖ καὶ ἐπέδειξε μεγάλην δραστηριότητα εἰς τὴν περίθαλψιν τῶν θυμάτων τῆς πείνης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ εἰς τὸν προσηλυτισμὸν τῶν αὐτοχθόνων. Κατὰ τὸ 1888 ἀνεμείχθη ἐνεργῶς εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς δουλείας κίνησιν. Ὁ Λαβιζερὶ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων κληρικῶν, οἱ ὁποῖοι εἰργάσθησαν ἀποτελεσματικῶς ὑπὲρ τῆς γαλλικῆς ἐπεκτάσεως ἐν Ἀφρικῇ. Θ. Π.

Κάρολος Λαβιζερί.

Λαβιηνὸς (Labienus). Ὄνομα ρωμαϊκῆς οἰκογενείας, ἑτρουσκικῆς καταγωγῆς, κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς: —1) ***Κόϊντος***. Τὸ πρῶτον συνεργάτης τοῦ Βρούτου καὶ Κασσίου, ἐτέθη ἔπειτα ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πρότερον ἐχθρῶν του Πάρθων, ἐνίκησε δὲ τὸν στρατὸν τοῦ Ἀντωνίου εἰς τὴν Συρίαν μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν φίλων του εἰς τοὺς Φιλίππους (42 π.Χ.). Ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἔκοψε νομίσματα ἔχοντα ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὴν προτομήν του καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης ἵππον. Τῷ 39 π. Χ. εἰς μίαν μάχην ἐν Μ. Ἀσίᾳ κατὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Ἀντωνίου Βεντιδίου ἐφονεύθη. —2) ***Τίτος***. Πατὴρ τοῦ Κοΐντου, διαπρέψας νεαρώτατος εἰς τὰ στρατιωτικὰ καὶ τὴν πολιτικήν. Κατέστη γνωστότατος ἐκ τῆς περιφήμου δίκης κατὰ τοῦ Ραβιρίου, οὗτινος τὴν ὑπεράσπισιν εἶχεν ἀναλάβει ὁ Κικέρων. Ἐπὶ τῆς δημαρχίας του ἐψηφίσθησαν δύο νόμοι· εἷς, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἐκλογὴ τοῦ ἀρχιερέως τῶν ποντιφίκων ἀνετίθετο εἰς τὸν δῆμον, καὶ ἕτερος, διὰ τοῦ ὁποίου παρείχετο εἰς τὸν Πομπήϊον τὸ δικαίωμα νὰ δαφνηφορῇ κατὰ τὰς πανηγύρεις, νὰ φορῇ τὴν ἐπινίκιον στολὴν κατὰ τὰς ἱπποδρομίας καὶ τὴν ἀρχικὴν κατὰ τὰς ἄλλας τελετάς. Ἠγωνίσθη μετὰ τῶν λεγεώνων τοῦ Καίσαρος ἐναντίον τῶν Γαλατῶν, Τρεβήρων καὶ ἄλλων, τοὺς ὁποίους κατέβαλεν ὁλοσχερῶς. Ἀπέκτησε μεγάλην φήμην καὶ περιουσίαν εὑρισκόμενος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Καίσαρος, διὰ τοῦτο κατέστη ἐπικίνδυνος τοῦ Καίσαρος φίλος καὶ μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἐτάχθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Πομπηΐου, εἰς τὸν ὁποῖον προέδωκεν ὅλα τὰ μυστικὰ σχέδια τοῦ Καίσαρος. Ἐπολέμησε παρὰ τὸ Δυρράχιον, τὰ Φάρσαλα, τὴν Κυρήνην καὶ τὴν Ἱσπανίαν, ἔνθα καὶ ἐφονεύθη (45 π. Χ.). —3) ***Τίτος***. Ρήτωρ τοῦ μέσου ὕφους, ἀκμάσας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου. Διὰ τὴν ἐλευθεροστομίαν καὶ τὴν ἄκαιρον παρρησίαν του ἔζησεν ἐν μεγίστῃ πενίᾳ καὶ περιφρονήσει· ὠνομάζετο δὲ διὰ τὸ ὁρμητικὸν τοῦ χαρακτῆρος του *Rabienus*. Συνέγραψεν ἱστορίαν, ἥτις ἐκάη δημοσίᾳ ὑπὸ τῆς συγκλήτου (12 π. Χ.). Χ. Κ. Κ.

Λαβικὸν (λατ. Lavici καὶ Labici) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τοῦ Λατίου, εἰς τὴν κεντρικὴν Ἰταλίαν, κειμένη ἐπὶ ὑψώματος, εἰς τὴν Λαβικανὴν ὁδόν. Τὸ Λαβικὸν ἦτο γνωστὸν καὶ διὰ τὸν περίφημον λαβικανὸν οἶνον (*Παυσανίας* II, 26). Τοποθετεῖται εἰς τὴν κώμην *Μόντε Κόμπατρι*, ἀλλ' ὑπάρχουν πολλαὶ ἀμφιβολίαι. Μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος τὸ Λαβικὸν ἦτο ἡ ἕδρα τοῦ ἐπισκόπου τῆς περιοχῆς, ἥτις ὅμως κατόπιν μετεφέρθη εἰς Τοῦσκλον. Τ. ΣΤΡ.

Λὰ-Βιλλμαρκὲ (La Willemarqué), ***Θεόδωρος-Κλαύδιος-Ἑρρῖκος***, *ὑποκόμις ντὲ* —. Γάλλος φιλόλογος (1815—1895). Ἐμελέτησεν ἰδιαιτέρως τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν φιλολογίαν τῆς Βρετάνης, τὰς ἐργασίας του ὅμως δὲν χαρακτηρίζει ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια. Πολλάκις παραποιεῖ τὰ κείμενα, διὰ ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὰ ἱστορικὴν ἀξίαν. Ἐν τούτοις τὸ ἔργον του ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ μελετηθῇ ἡ κελτικὴ ἀρχαιότης. Ἐξέδωκε: «Essai sur l'histoire de la langue bretonne» (1837), «Barzaz-Breiz» (1839, τ. 2), «Συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Κάτω-Βρετάνης» μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως, ἐπεξηγηματικῶν σημειώσεων καὶ τῶν πρωτοτύπων μελῳδιῶν αὐτῶν, «Λαϊκὰ παραμύθια τῶν ἀρχαίων Βρετανῶν», «Δοκίμιον περὶ προελεύσεως τῶν ἱπποτικῶν μυθιστοριῶν τῆς Στρογγύλης τραπέζης» (1842 τ. 2), «Νέα γραμματικὴ τῆς βρετανικῆς γλώσσης» (1849), «Ποιήματα τῶν Βρετανῶν βάρδων τοῦ ΣΤ' αἰῶνος», «Τὸ μέγα μυστήριον τοῦ Ἰησοῦ» (1865), δρᾶμα ἀκολουθούμενον ὑπὸ μελέτης περὶ κελτικοῦ θεάτρου, κ.ἄ. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῆς φιλολογίας τῶν Παρισίων. Ι. Ο.

Λαβίνια (Lavigna), ***Βικέντιος***. Ἰταλὸς συνθέτης (1777—1837). Τῇ συστάσει τοῦ Παϊζιέλλο ἔγραψε διὰ τὴν «Σκάλαν» τοῦ Μιλάνου τὸ πρῶτον του μελόδραμα «La muta per amore», ὅπερ ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Ἐπηκολούθησαν τὰ σκηνικὰ ἔργα: «L'Idolo di se stesso», «L'Impostore avvilito», «Il Coriolano», «Di posta in posta», «Zaïra» κ. ἄ. Γ. Σ.

Λαβινία (Lavinia) *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Λατίνου, βασιλέως τοῦ Λατίου, καὶ σύζυγος τοῦ *Αἰνείου*, ὅστις πρὸς τιμήν της ἔκτισε τὸ *Λαβίνιον*. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αἰνείου ἐβασίλευσεν ὁ υἱός του Ἀσκάνιος, ὁπότε ἡ Λαβινία ἔφυγεν εἰς τὰ δάση. Ἐκεῖ ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ καὶ ἀπέκτησεν υἱόν, ὀνομάσασα αὐτὸν *Σίλβιον*. Μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο συνεφιλιώθη μετὰ τοῦ Ἀσκανίου, ὅστις κατέστησε τὸν υἱόν της διάδοχον. Ν. Ι. Ζ.

Λαβινιὰκ (Lavignac), ***Ἀλβέρτος***. Γάλλος μουσικός, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1846. Ἀπὸ τοῦ 1882 διατελεῖ καθηγητὴς τοῦ Ὠδείου. Ἔγραψε: «Διδασκαλία θεωρητικὴ καὶ πρακτικὴ τῆς μουσικῆς ὑπαγορεύσεως» (1882), ἔργον τὸ ὁποῖον ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ εἰσαχθῇ τὸ μάθημα τοῦτο εἰς ὅλα τὰ ᾠδεῖα, «Ἡ μουσικὴ καὶ οἱ μουσικοί» (1895), «Τὸ καλλιτεχνικὸ ταξίδι εἰς τὸ Μπαϋρόϊτ» (1897), «Ἡ μουσικὴ ἐκπαίδευσις» (1903) κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ 1912 ἤρχισε τὴν ἔκδοσιν μετ' ἄλλων καθηγητῶν τοῦ ᾠδείου τῆς «Μουσικῆς ἐγκυκλοπαιδείας». Α. Σ. Θ.

Λαβίνιον (Lavinium) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιὰ πόλις τοῦ Λατίου τῆς Ἰταλίας, ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Αἰνείου πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του *Λαβινίας*. Ὑπῆρξεν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν κέντρον τοῦ Λατίου καὶ μάλιστα τῆς Ρώμης, τὴν ὁποίαν πλεῖσται παραδόσεις ἐσχέτιζον πρὸς αὐτό. Ἔκειτο ἐπὶ γηλόφου 90 μ. ὕψους, 14 χλμ. μακρὰν τῆς Ρώμης. Εἰς τὴν θέσιν του σήμερον ὑπάρχουν οἰκίσκοι τινὲς χωρικῶν καὶ ἀνάκτορον τῶν Βοργησίων. Ν. Ι. Ζ.

λαβίς,—*ίδος* (ἡ)· τὸ ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου λαμβάνομεν, συλλαμβάνομεν, κοιν. *τσιμπίδα, τσιμπίδι* ‖ παντὸς εἴδους ἐργαλεῖον, ἀποτελούμενον ἐκ δύο σκελῶν καὶ χρησιμεῦον πρὸς σύλληψιν: «λαβὶς χειρουργική, —ὀδοντιατρική, —σιδηρουργική,—τῶν ἀνθράκων» ἄλλως *πυράγρα*· ‖ τὸ κοχλιάριον διὰ τοῦ ὁποίου μεταλαμβάνομεν τῆς θείας κοινωνίας, ἄλλως *λαβίδι*.

— *[Ἐγκυκλ.]* Αἱ *λαβίδες* εἶναι ὄργανα πολλῆς καὶ ποικίλης χρησιμότητος, βοηθοῦντα καὶ συμπληρώνοντα τὰς ἱκανότητας τῆς χειρὸς τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὰς τέχνας ἰδίως, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλοὺς ἐπίσης κλάδους τῆς ἐπιστήμης, ὡς εἰς τὴν χειρουργικήν, τὴν ἀνατομίαν, τὴν χημίαν κλπ. Ὁ συνήθης τύπος λαβίδος εἶναι ὁ ἀποτελούμενος ἀπὸ δύο στελέχη, ἠρθρωμένα χιαστὶ πρὸς ἄλληλα καὶ ἀπολήγοντα ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς λαβάς, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς σιαγόνας, ἐντὸς τῶν ὁποίων συσφίγγεται τὸ συλλαμβανόμενον ἀντικείμενον. Τοιαύτης μορφῆς εἶναι ἡ ἠλάγρα (τανάλια), τὰ ἀνάλογου πρὸς αὐτὴν τύπου μικρότερα ἐργαλεῖα τῶν τεχνιτῶν, αἱ λαβίδες τῶν σιδηρουργῶν καὶ αἱ πλεῖσται τῶν χειρουργικῶν λαβίδων. Ἄλλαι πάλιν ἔχουσι τὰ στελέχη αὐτῶν ἡνωμένα κατὰ τὸ ἓν ἄκρον, ὅπως ἡ πυράγρα (μασιά), ἡ λαβὶς τῆς σακχάρεως καὶ τὸ «τσιμπίδι» τῶν τυπογράφων, καὶ ἄλλαι εἶναι διαμορφωμέναι ὑπὸ ποικίλους, ἀναλόγως τῆς χρήσεως αὐτῶν, τύπους. —Ρ.

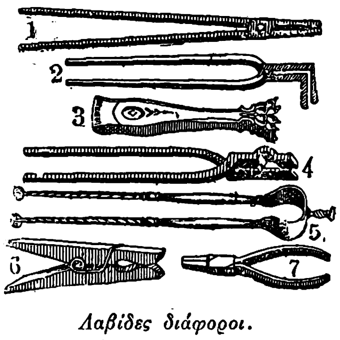

Λαβίδες διάφοροι.

[Κ=λαβὶς (τανάλια) μικροῦ μεγέθους. 4 2 1=λαβίδες σιδηρουργοῦ. 3=λαβὶς σακχάρεως. 6=λαβὶς στεγνώματος ἀπορρορρούχων. 5=λαβὶς θερμάστρας.]

Λαβίδες χρησιμοποιούμεναι εἰς χημικὰ ἐργαστήρια.

Digitized by Google

—*[Χειρουργ.]* *Λαβὶς* καλεῖται ἐργαλεῖον σιδηροῦν, ἀποτελούμενον ἐκ δύο σκελῶν, τὰ ὁποῖα ἀφίστανται συνήθως πρὸς τὰ κατώτερα ἐλεύθερα ἄκρα αὐτῶν, ἐνῷ τὰ δύο ἕτερα ἄκρα εἶναι ἡνωμένα. Ταῦτα συμπιεζόμενα κατὰ τὸ μέσον αὐτῶν συμπλησιάζουσι τὰ ἐλεύθερα ἄκρα διὰ τῆς ἐλαστικότητος τῶν σκελῶν. Τῶν λαβίδων γίνεται χρῆσις πρὸς σύλληψιν διαφόρων ἀντικειμένων. Πλὴν τούτων ὑπάρχουσι καὶ αἱ μετ' ἀρθρώσεως λαβίδες, δίκην ψαλίδος, χρησιμοποιούμεναι ἰδίως πρὸς σύλληψιν αἱμορραγούντων ἀγγείων ἢ ὄγκων,

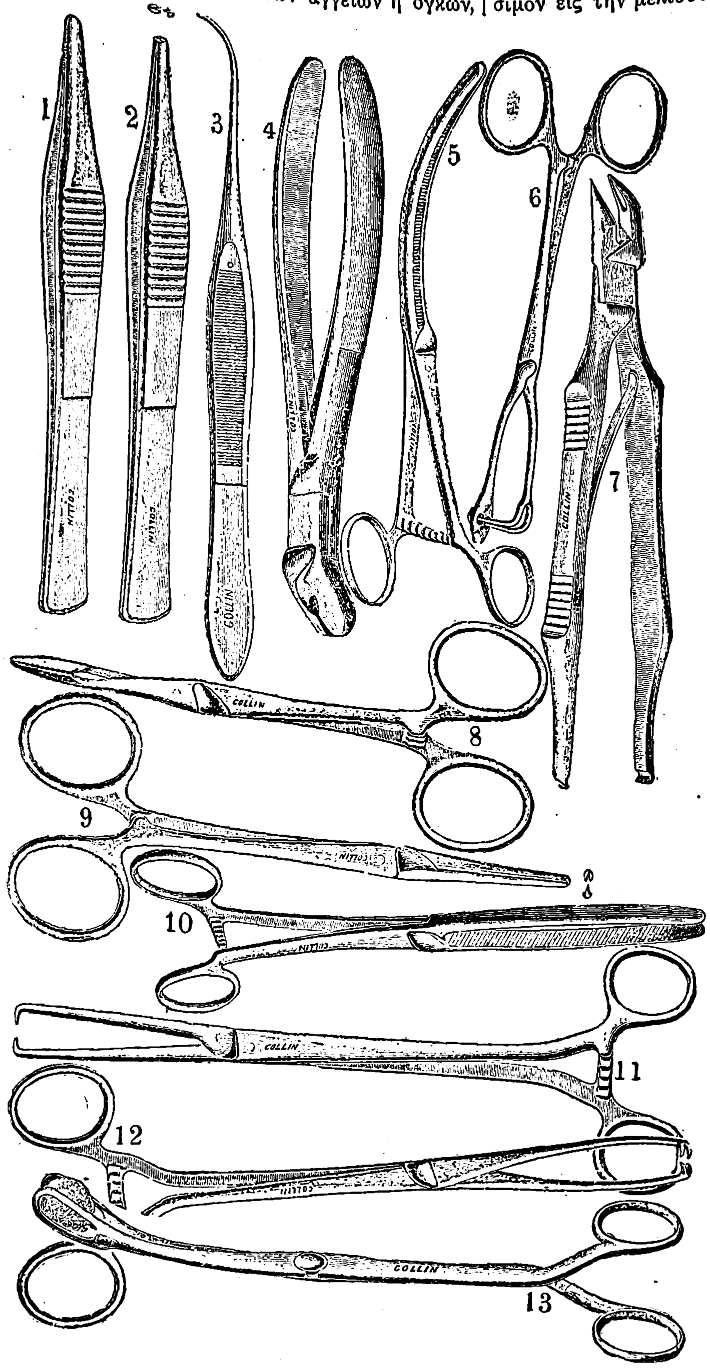

Λαβίδες χειρουργικαί.
[1='Ανατομική· 2=Χειρουργική· 3='Οφθαλμολογική· 4='Οστεοτόμος· 5='Εντερολαβὶς Doyen· 6=Γλωσσοκάτοχον· 7=Λαβὶς τοῦ Michel· 8=Αἱμοστατικὴ λαβὶς τοῦ Pean· 9=Αἱμοστατικὴ λαβὶς τοῦ Kocher· 10='Εντερολαβὶς Doyen· 11=Λαβὶς τοῦ Pozi· 12=Λαβὶς τοῦ Museaux· 13=Λαβὶς χολολίθων.]

ὀστῶν, ξένων σωμάτων κττ. Τὰ ἐλεύθερα ἄκρα τῶν λαβίδων τούτων εἶναι κατεσκευασμένα διαφοροτρόπως, ἀναλόγως τῆς χρήσεως δι' ἣν προορίζονται (ὀδοντωτά, ἐλαφρῶς πεπλατυσμένα, κυλινδροειδῆ, κωνοειδῆ, θυριδωτά), καὶ ἄλλοτε μὲν εἶναι εὐθέα, ἄλλοτε δὲ κυρτὰ (πολυπάγραι) ἢ γονατοειδῶς κεκαμμένα. Τὸ μῆκός των κυμαίνεται μεταξὺ 12—25 ἑκατ. καὶ πλέον. Αἱ λαβίδες αὗται κατὰ τὸ ὀπίσθιον ἄκρον των συγκρατοῦνται δι' ὀδοντωμάτων. Ι. Κ. Κ.

—*[Λειτουργ.]* *Λαβὶς* λέγεται τὸ κοχλιάριον, μὲ τὸ ὁποῖον μεταδίδει ὁ ἱερεὺς τὴν θείαν Κοινωνίαν ἐκ τοῦ ἁγίου Ποτηρίου εἰς τοὺς πιστούς. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ μετεδίδετο εἰς τοὺς πιστοὺς κεχωρισμένως τὸ Σῶμα ἀπὸ τοῦ Αἵματος τοῦ Κυρίου. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ ἁγίου Ποτηρίου ἐκοινώνει ὁ λαὸς ἀπ' εὐθείας, διὰ δὲ τὴν μετάδοσιν τοῦ ἡγιασμένου ἄρτου ὑπῆρχεν ἐν χρήσει μικρὰ λαβίς, διὰ νὰ μὴ ἐγγίζωσι τοῦτον διὰ τῶν χειρῶν. Ἡ παράδοσις ἀποδίδει τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ λειτουργικοῦ τούτου σκεύους εἰς τὸν Χρυσόστομον. Ἡ λαβὶς ἔλαβε τὸ σχῆμα τοῦ κοχλιαρίου, τὸ ὁποῖον διατηρεῖ παρ' ἡμῖν μέχρι σήμερον, ἴσως κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, ὁπότε φαίνεται ὅτι ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ μεταλαμβάνῃ ὁ λαὸς καὶ ἐκ τῶν δύο εἰδῶν (Σώματος καὶ Αἵματος) ὁμοῦ. Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς λαβίδος (κοχλιαρίου) εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας εἶχε πρακτικὸν κυρίως σκοπόν, τὴν ἀποφυγὴν δηλαδὴ τῆς χύσεως τοῦ ἁγίου Ποτηρίου. Συμβολίζει δὲ τὴν λαβίδα ἐκείνην, διὰ τῆς ὁποίας εἷς ἄγγελος Σεραφείμ, λαβὼν ἐν τῷ ἱερῷ ἄνθρακα πυρὸς ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου, ἥψατο τοῦ στόματος τοῦ προφήτου Ἡσαΐου, διὰ ν' ἀφαιρεθῶσιν αἱ ἀνομίαι του (*Ἡσ.* κεφ. στ' 6). Δ. Ν. ΜΩΡΑΪΤΗΣ

—*[Μελισσ.]* Ἡ *λαβὶς* εἶναι εἰδικὸν ὄργανον χρήσιμον εἰς τὴν μελισσοκομίαν, δι' οὗ ὑποβοηθεῖται ἡ ἐκ τῆς κυψέλης ἐξαγωγὴ τῶν πλαισίων. Λαβίδων ὑπάρχουν διάφορα εἴδη, ἂν καὶ πάντα τείνουν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Πολλάκις αἱ μέλισσαι συγκολλῶσι τὰ πλαίσια μεταξύ των, ἢ ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῆς κυψέλης διὰ προπόλεως, ὁπότε, κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν, καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἐξαγωγή των. Ἕνεκα τούτου χρησιμοποιεῖται ἐπιτυχῶς ἡ μελισσοκομικὴ λαβὶς διὰ τὴν ἀνύψωσιν καὶ καθαρισμὸν αὐτῶν. Α. Ι. Μ.

Λαβιτολόζα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἰλεργητῶν, ἐπὶ τοῦ Κίνκα (νῦν Cinca), δεξιοῦ παραποτάμου τοῦ Σικόρεως (νῦν Sègre), γνωστὴ μόνον ἐξ ἐπιγραφῶν. Ταυτίζεται μὲ τὴν Puebla de Castro. Α. Θ. Σ.

Λαβονικαῖς, ἢ *Λάβονικὲς* *Γεωγρ.]*. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βασιλικάδων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 40. Γ. Κ. Δ.

Λαβόρα (Lavora) *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν κορυφῶν τῶν Ἰουλιανῶν Ἄλπεων ἐν Ἰταλίᾳ. Ἔχει ὕψος 1.997 μ.

Λαβόρο, *Τέρρα ντὶ* — (Terra di lavoro) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Ἰταλίας, ἀποτελοῦσα τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς ἀρχαίας Καμπανίας καὶ ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους της (βλ. καὶ λ. *Καμπανία*, τόμ. ΙΓ', σελ. 653 β'). Μ. Δ. Β.

Λαβοροσοάρχοδος. Ἔγγονος ἐκ θυγατρὸς τοῦ Ναβουχοδονόσορος καὶ υἱὸς τοῦ *Νεργὰλ-σὰρ-οὐτσούρ*. Διεδέχθη τὸν πατέρα του παῖς ὢν (555 π. Χ.), ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο διεφθαρμένος, ἀπετυμπανίσθη ὑπὸ τῶν φίλων. Τὸ ἀσσυριακόν του ὄνομα ἦτο *Λαβασὶ-Μαρδούκ*, ἐξελληνισθὲν ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου. Γ. Λ. Α.

Λάβος *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας κατὰ τὰ βόρεια τῆς Περσίας, ἐκτεινομένη ΝΑ. τῆς Κασπίας θαλάσσης εἰς μῆκος 850 περίπου χλμ. καὶ χωρίζουσα τὴν Ὑρκανίαν (Μαζαντερὰν) ἀπὸ τῆς Παρθίας (Κορασάν). Σήμερον καλεῖται *Ἐλμπούρς* (Elbourz), τοῦ ὁποίου ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ εἶναι τὸ ἡφαιστειογενὲς ὄρος *Ντεμαβέντ* (ὕψ. 5.670 μ.) πρὸς Β. τῆς Τεχεράνης. Α. Θ. Σ.

Λαβουὰ (Lavoix), ***Ἐρρῖκος - Μαρία - Φραγκῖσκος***. Γάλλος μουσικός, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις (1847 — 1897). Ἐκτὸς τῶν πανεπιστημιακῶν του σπουδῶν, ἠκολούθησε καὶ ἰδιαίτερα μαθήματα ἁρμονίας καὶ ἀντιστίξεως. Τῷ 1865 διωρίσθη βιβλιοφύλαξ εἰς τὴν ἐθνικὴν βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων καὶ ἀργότερον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης. Ἔργα: «Ἡ μουσικὴ εἰς τὴν φύσιν» (1873), «Ἡ μουσικὴ εἰς τὴν εἰκονογραφίαν τοῦ μεσαίωνος» (1875), «Ἱστορία τῆς ἐνορχηστρώσεως» (1878), «Αἱ ἀρχαὶ καὶ ἡ ἱστορία τοῦ τραγουδιοῦ» κλπ. Α. Σ. Θ.

Λαβουαζιὲ (Lavoisier), ***Ἀντώνιος-Λαυρέντιος***. Περιώνυμος Γάλλος χημικός. Ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τῷ 1743 ἐκ γονέων κοινωνικῆς περιωπῆς καὶ ἐξαιρέτου μορφώσεως, οἵτινες καὶ τῷ ἐνέπνευσαν τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας. Ἀρτίως καταρτισθεὶς καὶ διακριθεὶς εἰς τὰς πρώτας φιλοσοφικὰς αὐτοῦ σπουδάς, ἐσπούδασε ... γινεν εἰς τὴν ἀστρονο... χημείαν, εἰς τὴν σπουδὴν ... διέπρεψεν, καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς Ρουέλ, ὅστις ἤσκησε ... τῷ καθηγητῇ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιρροήν.

Ἡ ταχύτατα ἀποκτηθεῖσα φήμη του ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῶν χημικῶν προβλημάτων, ἤνοιξεν αὐτῷ τὴν θύραν τῆς Ἀκαδημίας εἰς ἡλικίαν μόλις 25 ἐτῶν. Αἱ μεγάλαι ὅμως αὐτοῦ ἐπιτυχίαι χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1772. Τὴν 1ην Νοεμβρίου τοῦ 1772 κατέθετεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν ἐσφραγισμένον φάκελον, ὅστις ἠνοίχθη τὴν 5ην Μαΐου τοῦ ἑπομένου ἔτους. Ἐν αὐτῷ ἐξέθετε τὰ κλασσικὰ καταστάντα πειράματα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς καύσεως, διὰ τῶν ὁποίων διεπίστωσεν ὅτι κατὰ τὴν καῦσιν τοῦ θείου καὶ τοῦ φωσφόρου ἐπέρχεται αὔξησις ὡρισμένη τοῦ βάρους αὐτῶν, ὀφειλομένη εἰς ἕνωσιν τῶν στοιχείων τούτων μετὰ συστατικοῦ τινος τοῦ ἀέρος, τοῦ μετὰ ἓν ἔτος ὑπὸ τοῦ Πρίστλεϋ καὶ Σχέλε ἀνακαλυφθέντος ὀξυγόνου. Οὕτως ἀνευρὼν τὴν κλεῖδα τῆς ἐξηγήσεως τοῦ σπουδαιοτέρου τῶν χημικῶν φαινομένων, τοῦ φαινομένου τῆς καύσεως, καὶ ἐφαρμόσας κατὰ τὴν ἔρευναν αὐτοῦ τὸν ζυγόν, περιέστειλε ταῦτα ἐντὸς τοῦ κλοιοῦ τῆς πραγματικότητος, ἐνῷ θεωρίαι εὐφαντασίωτοι, ὡς ἡ τοῦ φλογιστοῦ, ἥτις ἐκράτει τότε καὶ ἐχαρα-

Ἀντώνιος Λαυρένσιος Λαβουαζιέ.

κτήριζε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς χημείας, ἐξετοπίζοντο διὰ παντός.

Οὕτως ἔδωκε τὴν πραγματικὴν ἐξήγησιν εἰς τὰ φαινόμενα τῆς καύσεως καὶ τῆς ἀναπνοῆς συγχρόνως, συνεπλήρωσε τὴν ποσοτικὴν ἀνάλυσιν, εἰσήγαγε τὴν μαθηματικὴν παράστασιν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν χημικῶν φαινομένων, προσδώσας εἰς τὰς χημικὰς ἀντιδράσεις τὴν μορφὴν ἀλγεβρικῶν ἐξισώσεων, καθώρισε τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ στοιχείου, ὁποίαν ὥρισεν αὐτὴν ὁ Boyle καὶ οἵα παραμένει καὶ σήμερον κλπ., γενόμενος ὁ ἱδρυτὴς τῆς νεωτέρας χημείας.

Ἐπίσης ἀπέδειξεν ὅτι τὰ μέταλλα εἶναι ἁπλᾶ σώματα, ἐνῷ οἱ σύγχρονοί του ἐφρόνουν ὅτι εἶναι σύνθετα μετὰ φλογιστοῦ, ἐκλαμβάνοντες τοὐναντίον ὡς ἁπλᾶ τὰ ὀξείδια τῶν μετάλλων, ἅτινα ἐκάλουν τέφρας. Ἀπόρροια τῆς ποσοτικῆς ἐρεύνης τῶν χημικῶν μεταμορφώσεων ὑπῆρξεν ἡ ἀνεύρεσις καὶ ἀπόδειξις τῆς ἀρχῆς τῆς ἀφθαρσίας τῆς ὕλης, καθ' ἣν εἰς πᾶσαν χημικὴν μεταβολὴν ἡ ποσότης τῶν ἀντιδρώντων σωμάτων, πρὸ καὶ μετὰ τὴν μεταβολήν, παραμένει ἡ αὐτή. Τὴν ἀρχὴν ταύτην, ὡς φιλοσοφικὸν ἀξίωμα, εἶχον ἤδη ἐκφέρει πρῶτοι οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι, ὁ Ἐμπεδοκλῆς καὶ ὁ Ἀναξαγόρας καὶ μετέπειτα ὁ Δημόκριτος, ἀλλ' ὡς ἀρχὴν ἐπιστημονικὴν διαπιστουμένην διὰ πλήθους πειραμάτων κατέδειξεν ὁ Λαβουαζιέ, θεμελιώσας πρὸ παντὸς ἐπ' αὐτῆς τὴν νεωτέραν χημείαν.

Τὴν θερμότητα, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς στοιχεῖον ἀβαρὲς συστατικὸν τῆς ὕλης, ὁρίζει ὡς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀοράτων κινήσεων τῶν μορίων, ἀποτελοῦσαν τὸ ἄθροισμα τῶν γινομένων τῶν μαζῶν ἐπὶ τὸ τετράγωνον τῶν ταχυτήτων, ἀντίληψιν τελείως σύμφωνον πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς σημερινῆς κινητικῆς θεωρίας τῆς θερμότητος. Ὅλως ἐξαιρετικὴν ὤθησιν ἔδωκεν εἰς τὴν τότε μόλις ἀναγεννωμένην φυσιολογίαν διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ μεγαλυτέρου τῶν μυστηρίων αὐτῆς, τῆς ἀναπνοῆς. Κατέδειξε τουτέστιν ὅτι κατὰ ταύτην τὸ εἰσπνεόμενον ὀξυγόνον ἑνοῦται ἐντὸς τῶν πνευμόνων μετὰ στοιχείων τοῦ αἵματος πρὸς παραγωγὴν ὕδατος καὶ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τῶν ὁποίων ἡ

Digitized by Google

παραγωγὴ εἶναι καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωϊκῆς θερμότητος. Ἀποδείξας ὅτι κατὰ τὴν μεγαλυτέραν ἐργασίαν καὶ συνεπῶς ἐντονωτέραν ἀναπνοὴν ἐντείνεται καὶ ἡ καῦσις τοῦ ἄνθρακος, συμπεραίνει ὅτι ὁ πτωχὸς ἐργάτης, ἔχων μείζονα ἀνάγκην τροφῆς, τὴν ὁποίαν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ πάντοτε ἄφθονον εὑρίσκεται εἰς μειονεκτικὴν θέσιν καὶ ἐπικαλεῖται τὴν ἀντίληψιν τῆς κοινωνίας ἐπὶ τούτου, καταλήγων ὅτι καὶ ὁ φυσιοδίφης ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του δύναται καὶ ὀφείλει διὰ τῶν ἐργασιῶν του νὰ ζητῇ νὰ ἐλαττώσῃ τὰ δεινὰ καὶ τὰς ἀσθενείας τῶν ἀνθρώπων.

Μελετῶν περαιτέρω καὶ καταμετρῶν τὸ ποσὸν τῆς παραγομένης θερμότητος, κατὰ τὰς διαφόρους καύσεις, ἐγένετο εἷς τῶν πρώτων θεμελιωτῶν τῆς θερμοχημείας. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως ὅτι τὰ σώματα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπειραματίσθη κατ' ἀρχὰς καιόμενα παράγουν προϊόντα, ἅτινα διαλυόμενα εἰς τὸ ὕδωρ σχηματίζουν ὀξέα, ἔδωκεν εἰς τὸ μέχρι τότε καλούμενον air fix ἀέριον τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα ὀξυγόνον. Γενικῶς εἰπεῖν, ὁ Λαβουαζιὲ δὲν ἔκαμεν ἐξαιρετικὰς πειραματικὰς ἀνακαλύψεις εἰς τὴν χημείαν· ἀλλὰ μὲ τὴν ἄτεγκτον θετικότητα, ἥτις τὸν διέκρινε, καὶ τὴν ἐξαιρετικὴν μεθοδικότητα μεθ' ἧς ἠρεύνα τὰ χημικὰ φαινόμενα, διετύπου καὶ ἐσυστηματοποίει τὰ ἐξαγόμενα αὐτῶν, ἐνεφύσησεν ἐπιστημονικὴν πνοὴν εἰς τὸν ἄρρυθμον κυκεῶνα τῆς ἐρεύνης τῶν χημικῶν φαινομένων. Αἱ ῥαγδαῖαι ἀνακαλύψεις, αἵτινες ἐπηκολούθησαν εἰς τὴν χημείαν, ὑπῆρξαν ἡ φυσικὴ συνέπεια τῆς ὑπ' αὐτοῦ χαραχθείσης κατευθύνσεως τῆς χημείας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐπιστημονικῆς θετικότητος καὶ ἀκριβείας.

Ἡ δίνη ἀτυχῶς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἔφερε τὸν Λαβουαζιέ, μίαν τῶν ὑψίστων κορυφῶν τῆς γαλλικῆς ἐπιστήμης, εἰς τὴν λαιμητόμον. Ὁ Μαρὰ ἐκδικούμενος τὸν Λαβουαζιὲ διὰ τινα δυσμενῆ αὐτοῦ κριτικὴν ἐπὶ τῆς διατριβῆς του «Φυσικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τοῦ πυρός», κατήγγειλεν αὐτὸν ὡς συνωμότην εἰς τὴν ἐθνικὴν συνέλευσιν (convention nationale), ἥτις τὸν κατεδίκασεν εἰς θάνατον τῷ 1794, ἐπὶ τῇ γελοίᾳ κατηγορίᾳ ὅτι ὡς γενικὸς εἰσπράκτωρ τῶν φόρων ἀνεμείγνυεν εἰς τὸν πταρνιστικὸν ταμβάκον ὕδωρ καὶ οὐσίας ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ὑγείαν τῶν πολιτῶν. Ὁ Λαβουαζιὲ ἐξέδωκε τῷ 1792 δίτομον συστηματικὸν καὶ νεωτεριστικὸν «Ἐγχειρίδιον τῆς Χημείας» καὶ ἄλλα τινὰ συγγράμματα καὶ πολλὰ ὑπομνήματα καὶ διατριβάς, ἅτινα ἐξεδόθησαν εἰς ἓξ ὀγκώδεις τόμους. [Πρβλ. *E. Grimaux*, Lavoisier (Paris 1899 γ' ἔκδ.). *Maurice Delacre*, Histoire de la chimie (Paris 1920).] Κ. ΖΕΓΓΕΛΗΣ

λαβευδιά (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀτρίπληξ ὁ κηπαῖος*.

λαβουλβενία (ἡ) (Labulbenia) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαβουλβενιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικοὺς μύκητας παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ζῴων ζώντας. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *λαβουλβενία ἡ ἐντομόβιος* (Labulbenia insectobius), ἥτις φέρει μικροσκοπικὸν θαλλόν, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου εἶναι διατεταγμένα τὰ ἀόρατα ἀσπίδια, ἅτινα παρουσιάζουσι κατὰ τὴν κορυφὴν των πλεῖστα νηματοειδῆ καὶ παράλληλα πρὸς ἄλληλα κύτταρα. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

λαβουλβενίδαι (οἱ) (Labulbenidae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια μυκήτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσκομυκήτων*, περιλαμβάνουσα παρασιτικοὺς μύκητας ἐπὶ διαφόρων ἐναερίων ἢ ὑδροβίων ἐντόμων ἐνδιαιτωμένους. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει περὶ τὰ 35 γένη καὶ 150 εἴδη, ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Τὸ μῆκος των δὲν ὑπερβαίνει τὸ 1 χιλιοστόμετρον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *λαβουλβενία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

λαβοῦρνον (τὸ) (Laburnum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χεδροπῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἶναι τὸ *λαβοῦρνον τὸ κοινὸν* (Laburnum vulgare), συνηθέστατα ἀπαντῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ δηλητηριῶδες. Δ. Ν. Π.

λαβούτο *[Μουσ.]*. Ἔγχορδον μουσικὸν ὄργανον (βλ. λ. *λαούτο*).

λάβρα (ἡ)· ἡ ἀπὸ τῆς πυρᾶς ἐκπεμπομένη θερμότης, ἰσχυρὸς καύσων: «τί λάβρα εἶναι αὐτή!», «λάβρα κάμνει σήμερα»· || φρ. «φωτιὰ καὶ λάβρα νὰ σὲ κάψῃ» (ἀπὸ τῆς φρ. *λάβρα φλόξ*).

Λαβραδὸρ (Labrador) *[Γεωγρ.]* βλ. *Λαμπραντόρ*.

λαβραδορικὸς ***πορφυρίτης*** (Labratorporphyrit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἡφαιστειογενές. Ἀποτελεῖται ἀπὸ στιφρὰν θεμελιώδη μᾶζαν χρώματος ὑποπρασίνου ἢ ὑποφαίου μὲ χαρακτῆρα ὑαλώδη καὶ ἀπὸ φαινοκρυστάλλους λαβραδορίτου μὲ αὐγίτην, ἐνίοτε βασαλτικὴν κεροστίλβην καὶ κοκκία σερπεντίνου, προερχόμενα ἐκ μετουσιώσεως ὀλιβίνου. Ἡ θεμελιώδης μᾶζα εἶναι ἄλλοτε μὲν ὁλοκρυσταλλική, συνισταμένη ἀπὸ ὄξινον πλαγιόκλαστον καὶ ὀρθόκλαστον μετ' αὐγίτου, ἄλλοτε δὲ ὑποκρυσταλλικὴ μὲ περιεκτικότητα εἰς ὑαλώδη οὐσίαν. Λαβραδορικὸς πορφυρίτης ὠνομάσθη κατ' ἀρχὰς τὸ ὑπὸ τὴν ὡς ἄνω ὀρυκτολογικὴν σύστασιν πέτρωμα, τὸ ὁποῖον παρετηρήθη ἐντὸς τῆς κουλμίου διαπλάσεως εἰς τὴν περιοχὴν Gebweiler τῶν νοτίων Βοσγίων, ἀπαντᾷ ὅμως καὶ ἀλλαχοῦ, ἐν Ἑλλάδι δὲ εἰς τὰς Κροκεὰς τῆς Λακωνίας, γνωστὸς ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν porfido verde antico, διασχίζων ὑπὸ μορφὴν φλεβὸς τὴν κρυσταλλοσχιστώδη διάπλασιν. Γ. Β.

— **λαβραδορικὰ** *μάγματα* *[Πετρογρ.]*. Ὀνομάζονται οὕτω τὰ μάγματα, τὰ ὁποῖα μετὰ τῶν ἀνδεσινικῶν ἀποτελοῦν τὴν κοινὴν κατηγορίαν τῶν ἀνδεσινικῶν - λαβραδορικῶν μαγμάτων καὶ ὑπάγονται εἰς τὸν μαγματικὸν κλάδον τῆς ἀνορθοσιτικῆς σειρᾶς τοῦ Niggli. Τὰ μάγματα αὐτὰ διακρίνονται τῶν ἄλλων ἀπὸ ὡρισμένας χαρακτηριστικὰς τιμὰς τῶν χημικῶν συστατικῶν των, ἀνήκουν δὲ εἰς αὐτὰ οἱ ἀνορθοσῖται, ὁ λαβραδορικὸς νορίτης, ὁ τροκτόλιθος κ. ἄ. Γ. Β.

λαβραδόριον (τό), ἡ *λαβραδορίτης* (Labrador, Labratorit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἀστρίων, εἰδικώτερον δὲ εἰς τὴν σειρὰν τῶν πλαγιοκλάστων καὶ δὴ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἀσβεστονατριούχων ἀστρίων. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ παρίσταται συμβολικῶς $Ab_5An_5-Ab_2An_8$ Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τρικλινὲς σύστημα, ὅπως καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς σειρᾶς τῶν πλαγιοκλάστων, σπανίως ἐμφανίζεται εἰς κρυστάλλους αὐτοτελεῖς, ἔχει δὲ σκληρότητα 6, εἰδικὸν βάρος 2, 69 καὶ εἶναι ἄχρους ἢ λευκὸς καὶ ἐνίοτε τεφρός, ὑποκύανος καὶ φαιός.

Τὸ λαβραδόριον παρουσιάζει τὸ χαρακτηριστικὸν φαινόμενον τῆς ἐμφανίσεως διαφόρων χρωμάτων κατὰ διαφόρους διευθύνσεις, τὸ ὁποῖον καλοῦμεν μεταλλαγὴν χρωμάτων, ἀποτελεῖ δὲ οὐσιῶδες συστατικὸν βασικῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων. Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ εἰς μεγάλους πρασίνους ἰδιομόρφους κρυστάλλους ἐντὸς τοῦ λαβραδορικοῦ πορφυρίτου (porfido verde antico) εἰς τὰς Κροκεὰς τῆς Λακωνίας, καθὼς καὶ ἐντὸς τοῦ σαντορινίτου καὶ τῶν γάββρων, εἰς τοὺς τελευταίους ὡς κύριον συστατικόν. Γ. Β.

λαβράκι (τὸ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *λάβραξ* (βλ. λ.).

Λάβρανδα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία κωμόπολις τῆς Καρίας, ΒΑ. τῶν Μυλάσων, ὧν ἀπέχουσι περὶ τὰ 60 στάδια. Εἶναι γνωστὰ διὰ τὸ ἐν αὐτοῖς περίφημον ἱερὸν τοῦ Στρατίου Διὸς (ἐκ τῆς πόλεως ταύτης Λαβρανδέως κληθέντος), ἔνθα κατέφυγον οἱ Κᾶρες ὑπὸ τῶν Περσῶν ἡττηθέντες, ἵνα συσκεφθοῦν, ἂν ἔπρεπε νὰ παραδοθοῦν εἰς τοὺς νικητὰς ἢ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν χώραν των καὶ νὰ ζητήσουν νέαν πατρίδα (Ἡροδ. V, 119). Ν. Ι. Ζ.

Λαβρανδεὺς (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ἐπίθετον τοῦ Στρατίου (=πολεμικοῦ) Διός, τὸ ὁποῖον ἐδόθη ἀπὸ τὴν κωμόπολιν τῆς Καρίας Λάβρανδα, εἰς ἣν ὑπῆρχεν ἱερὸν πρὸς τιμὴν αὐτοῦ καὶ «μέγα καὶ ἅγιον ἄλσος πλατανίστων» (Ἡροδ. V, 119). Ὁ Πλούταρχος (Ἑλλην. 45) παράγει τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἀπὸ τὴν λυδικὴν λέξιν *λάβρυς* (βλ. λ.) καὶ διηγεῖται τὸν ἑξῆς μῦθον: Ὁ Ἡρακλῆς ἐχάρισεν εἰς τὴν Ὀμφάλην, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν Ἰαρδάνου καὶ εἶτα βασίλισσαν, τὸν πολεμικὸν πέλεκυν τῆς Ἱππολύτης, βασιλίσσης τῶν Ἀμαζόνων, καὶ πάντες οἱ διάδοχοι αὐτῆς ἔφερον μέχρι τοῦ Κανδαύλου, ὅστις ἐχάρισεν αὐτὸν εἰς ἕνα τῶν ἑταίρων του. Εἰς μάχην τινὰ μεταξὺ Γύγου καὶ Κανδαύλου ἐφονεύθη ὁ ἑταῖρος οὗτος καὶ ἐσκυλεύθη ὑπό τινος σωματοφύλακος τοῦ Γύγου ἐκ Μυλάσων. Τοιουτοτρόπως ἡ λάβρυς μετεφέρθη εἰς τὴν Καρίαν καὶ ἐτέθη εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Στρατίου Διός, τοῦ ὁποίου τότε ἱδρύθη ἱερὸν καὶ ἄγαλμα. Οὕτως ἀπεικόνισαν αὐτὸν καὶ εἰς τὰ νομίσματά των οἱ κάτοικοι τῶν Μυλάσων τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων, ἤτοι μὲ τὴν λάβρυν εἰς τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ μὲ τὸ δόρυ εἰς τὴν ἀριστεράν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ νομίσματα τῶν Θυατείρων τοιουτοτρόπως παρίσταται, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς νομίσματα τοῦ Πειραιῶς, ἔνθα φαίνεται ὅτι εἰσήχθη ἡ λατρεία τοῦ Λαβρανδέως κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους. Ν. Ι. Ζ.

Ζεὺς Λαβρανδεὺς ἐπὶ νομίσματος τῶν Καρίων.

λάβραξ (ὁ) (Labrax) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*. Τὸ μῆκος του φθάνει τὰ 0,80 μ. καὶ ἐνίοτε τὸ 1 μ. καὶ τὸ βάρος του τὰς 10 περίπου ὀκάδας. Τὸ γένος τοῦτο διακρίνεται τῶν ἑτέρων γενῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἐκ τῶν κοιλιακῶν πτερυγίων του, τὰ ὁποῖα εἶναι κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων, ἐκ τῆς μὴ συναρθρώσεως τοῦ βραγχιακοῦ καλύμματος μετὰ τοῦ ὑποφθαλμίου τοιούτου, ἐκ τοῦ ἀκανθώδους βραγχιακοῦ ἐπιπτύγματος, ἐκ τῶν κοιλιακῶν πτερυγίων, ἅτινα φέρουσιν ἓξ ἀκτῖνας, ἐκ τῆς λείας κεφαλῆς, ἐκ τῆς ἀπουσίας γενείου καὶ ἐκ τῶν ὀδόντων ἐπὶ τοῦ οὐρανίσκου. Ἡ κεφαλή του εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη, ἐπικλινὴς κατὰ τὴν ἄνω αὐτῆς ἐπιφάνειαν, τὰ δὲ βραγχιακὰ τόξα ἱκανῶς ἠνεωγμένα καὶ αἰχμηρὰ κατὰ τὸ μέσον τοῦ ἄκρου των. Φέρει ἑπτὰ βραγχιοστεγεῖς ἀκτῖνας καὶ ἀνεπτυγμένα ψευδοβράγχια, ὀδόντας δὲ ἐπὶ τοῦ οὐρανίσκου καὶ τῆς γλώσσης. Τὸ πρῶτον ραχιαῖον πτερύγιον εἶναι ὑψηλότερον τοῦ δευτέρου τοιούτου καὶ φέρει ἐννέα ἀκάνθας. Ἐκ τῶν 5 γνωστῶν εἰδῶν, ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰς τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς βορείου Ἀφρικῆς, γνωστότερον εἶναι ὁ *λάβραξ ὁ λύκος* (Labrax lupus, κοιν. *λαυράκι*). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 0,80, μ. περίπου, ἡ κεφαλή του ἔχει μῆκος 4 φορὰς μικρότερον τοῦ μήκους τοῦ σώματος, τὸ ὕψος τοῦ σώματος εἶναι τετράκις ἢ πεντάκις μικρότερον τοῦ μήκους. Τὸ πρῶτον ραχιαῖον πτερύγιον φέρει 8—9 ἀκάνθας καὶ τὸ δεύτερον 1 ἄκανθαν καὶ 12—13 ἀκτῖνας. Τὸ πρῶτον ραχιαῖον πτερύγιον ἄρχεται ὑπεράνω ἀκριβῶς τοῦ μέσου τῆς βάσεως τῶν κοιλιακῶν πτερυγίων. Ἀμφότερα τὰ ραχιαῖα πτερύγια ἔχουσι χρῶμα ὑπόφαιον. Τὰ κοιλιακὰ πτερύγια φέρουσι 1 ἄκανθαν καὶ 5 ἀκτῖνας, εἶναι τοποθετημένα ὀλίγον

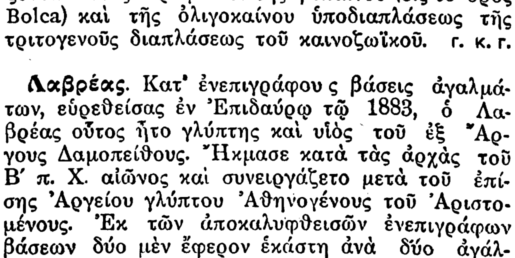

Λάβραξ ὁ λύκος.

ὄπισθεν τῶν στηθιαίων πτερυγίων καὶ ἔχουσι χρῶμα ὑπόλευκον. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια φέρουσι 15—16 ἀκτῖνας καὶ εἶναι ὑπόφαια. Τὸ οὐραῖον πτερύγιον φέρει 17 ἀκτῖνας καὶ ἔχει ἐπίσης, ὅπως καὶ τὸ ἑδραῖον (ὅπερ φέρει 3 ἀκάνθας καὶ 10—11 ἀκτῖνας) χρῶμα φαιὸν πρὸς τὸ ὑπόφαιον. Ἡ ράχις ἔχει χρῶμα φαιομολυβδόχρουν, αἱ πλευραὶ εἶναι φαιοαργυρώδεις καὶ ἡ κοιλία λευκοαργυρᾶ. Ἡ πλαγία γραμμὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ 65—70 λέπια. Ὁ λάβραξ ὁ λύκος φέρει ὀδόντας ἐπὶ τῶν σιαγόνων, τῆς γλώσσης καὶ τοῦ οὐρανίσκου. Φέρει 7 ζεύγη βραγχίων καὶ ἐφ' ἑκάστου βραγχιακοῦ ἐπιπτύγματος καστανόχρουν κηλῖδα. Ὁ ἰχθὺς οὗτος, κοινότατος καὶ παρ' ἡμῖν, ἁλιεύεται κατὰ μεγάλας ποσότητας ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τοῦ Μεσολογγίου εἰς μῆκος μέχρις ἑνὸς μέτρου καὶ εἰς βάρος μέχρι δέκα ὀκάδων. Ἐνδιαιτᾶται τόσον εἰς ἁλμυρὰ ὅσον καὶ εἰς ὑφάλμυρα ὡς καὶ εἰς γλυκέα ὕδατα. Πολλαπλασιάζεται κατὰ Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον καὶ ἁλιεύεται κατὰ τὸ φθινόπωρον διὰ τὸ ἐξαιρετικῆς γεύσιν καὶ θρεπτικὸν κρέας του, ὅπερ θεωρεῖται ἀνώτερον καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν κεφάλων. Τρέφεται ἐκ παντοίων ὑδροβίων ζῴων καὶ κυρίως ἐξ ἑτέρων ἰχθύων. Οἱ πρακτικοὶ ἁλιεῖς διατείνονται ὅτι οἱ νεαροὶ λάβρακες φέρουσιν ἄρρενα γεννητικὰ ὄργανα, ἅτινα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς αναπαραγωγῆς μεταβάλλονται εἰς θήλεα, ἤτοι εἰς ᾠοθήκας. Ἀλλ' ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος εἶναι ἁπλοῦν μύθευμα. Ποικιλία τοῦ ἀνωτέρω εἴδους εἶναι ὁ *λάβραξ ὁ ὑπομελανὸς* (Labrax nigrescens), ὅστις ἁλιεύεται ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς Ἀγουλινίτσης. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα παρουσιάζονται ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἠωκαίνου (εἰς τὸ ὄρος Bolca) καὶ τῆς ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

Λαβρέας. Κατ' ἐνεπιγράφους βάσεις ἀγαλμάτων, εὑρεθείσας ἐν Ἐπιδαύρῳ τῷ 1883, ὁ Λαβρέας οὗτος ἦτο γλύπτης καὶ υἱὸς τοῦ ἐξ Ἄργους Δαμοπείθους. Ἤκμασε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος καὶ συνειργάζετο μετὰ τοῦ ἐπίσης Ἀργείου γλύπτου Ἀθηνογένους τοῦ Ἀριστομένους. Ἐκ τῶν ἀποκαλυφθεισῶν ἐνεπιγράφων βάσεων δύο μὲν ἔφερον ἑκάστη ἀνὰ δύο ἀγάλματα τῇ συνεργασίᾳ ἀμφοτέρων τῶν ὡς ἄνω γλυπτῶν, δύο δ' ἕτερα ἔφερον ἑκάστη ἀνὰ ἓν ἄγαλμα μὲ μόνην τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Λαβρέα. Τὰ γράμματα τῶν τελευταίων τούτων βάσεων φαίνονται νεώτερα, ἀφίνοντα νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι ὁ συνεργάτης τοῦ Λαβρέα Ἀθηνογένης ἢ ἀπέθανεν ἢ ὅτι ὁ Λαβρέας εἰργάζετο πλέον μόνος. Εἰς τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἐργασίας του ἀνήκουσι δύο ἐνεπίγραφοι βάσεις, καθ' ἃς ὁ Λαυρέας ἐξετέλεσε τὸ ἀγαλμάτιον τοῦ Λυσιξένου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀρχαιπόλιδος ἐκ Τεγέας, καὶ τὸ χάλκινον ἄγαλμα τοῦ Τηλεμνήστου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀντιφάτου ἐκ Γόρτυνος καὶ ἀρχηγοῦ τῶν Κρητῶν, ἀνάθημα τὸ ὁποῖον ἵδρυσαν ἐν Ἐπιδαύρῳ οἱ Κρῆτες τῷ 192 π. Χ. Β. Δ. Θ.

Digitized by Google

λαβρέλλα (ἡ) (Labrella) *[Φυτοπαθολ.]*. Γένος δευτερομυκήτων τῆς τάξεως τῶν σφαιροψιδῶν τῆς οἰκογενείας τῶν λεπτοστρωματωδῶν, χαρακτηριζόμενον ἀπὸ πυκνίδια ἀτελῆ, στρογγύλα ἢ ἀκανόνιστα, ἀμαυρά, διανοιγόμενα διὰ κατὰ μῆκος τομῆς καὶ περιέχοντα στυλοσπόρια ἐπιμήκη, ἀτρακτοειδῆ ἢ σφαιρικά, συνεχῆ, ὑελώδη. Τὸ εἶδος Labrella coryli προκαλεῖ τὴν πτῶσιν τῶν φύλλων τῆς λεπτοκαρυᾶς κατὰ τὸ φθινόπωρον ἄνευ σοβαρῶν ζημιῶν. Ε. Τ. Ε.

Λαβρόβσκαγια (Lawrowskaja), ***Ἐλισάβετ-Ἀνδρέϊεβνα***. Ρωσὶς ἀοιδὸς (γεν. 1845 τοῦ ρωσικοῦ αὐτοκρατορικοῦ μελοδράματος τῆς Πετρουπόλεως, ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ὁποίου ἔδρεψε δάφνας εἰς τὰ ἔργα: «Ὀρφεὺς» τοῦ Γκλούκ, «Τὴν ζωὴν διὰ τὸν τσάρον» (Γκλίνκα), «Ρούσλαν καὶ Λουντμίλλα» (Γκλίνκα), «Ρουσσάλκα» κ. λ. Ἡ Λαβρόβσκαγια ἔπαιξεν εἰς πλεῖστα μελοδράματα τῆς Εὐρώπης, ἐγένετο δὲ ἐπίσης γνωστὴ καὶ ὡς ἀοιδὸς συναυλιῶν. Γ. Σ.

λάβρος,—α,—ον σφοδρός, ὁρμητικός, βίαιος: «λάβρος ἄνεμος», «λάβρος ὑετός,—ὄμβρος» || «λάβρον στόμα» θρασύ, αὔθαδες στόμα || «ἐπεπέθη—,ἐπῆλθε λάβρος» μεθ' ὁρμῆς, ἀκράτητος.—Ἐπίρρ. ***λάβρως***.

λάβρος (ὁ) (Labrus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαβριδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα ἀρκετὸ ὑψηλόν, κεφαλὴν τριγωνικὴν καὶ εἰς ὀξὺ ρύγχος ἀπολήγουσαν, σιαγόνας μὲ πολυαρίθμους ὀδόντας, ὀφθαλμοὺς ἀρκετὰ μεγάλους καὶ ἀπεστρογγυλωμένους, ραχιαῖον πτερύγιον ἐπιμηκέστατον, διῆκον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μέχρι τῆς ρίζης τῆς οὐρᾶς, στηθιαῖα βραχύτατα καὶ τριγωνικά, κοιλιακὰ λίαν πρὸς τὰ πρόσω τοῦ σώματος τοποθετημένα καὶ στενά, ἑδραῖον ἀρκετὰ ἐπίμηκες καὶ χαμηλὸν καὶ οὐραῖον τριγωνικὸν καὶ πλατύ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λάβρος ὁ πρασινίζων*

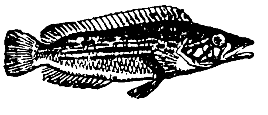

Λάβρος ὁ πρασινίζων.

(Labrus viridens), ὅστις ἔχει περίπου μῆκος 0,35 μ., φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα πρασινίζον μετὰ ποικιλοχρώμων ἀποχρώσεων. Ἀπαντᾷ συνηθέστατα ἀνὰ τὴν Μεσόγειον. Δ. Ν. Π.

λαβρόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λαίμιον τὸ λευκόν*.

λάβρυς (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Λέξις λυδικὴ ἢ καρικὴ, κατὰ τοὺς νεωτέρους, σημαίνουσα ἀμφίστομος πέλεκυς. Ὡς πολεμικὸν ὅπλον ἦτο σύνηθες παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν ἀρχαίων λαῶν. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει ὡς ὅπλον τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Τρώων, ὁ Ἡρόδοτος ὡς ὅπλον τῶν Σκυθῶν καὶ τῶν Ἀμαζόνων, ὁ Ξενοφῶν τῶν Ἀρμενίων κτλ. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει ὅτι καὶ ὁ λαβύρινθος ὠνομάσθη ἐκ τῆς λάβρυος. Εἰς τὴν θρησκείαν ὁ ρόλος της εἶναι σπουδαῖος, διότι δι'αὐτοῦ ἐφονεύοντο τὰ πρὸς θυσίαν ζῷα, ἰδίως ὁ βοῦς, καὶ οὕτως ἔγινε τὸ σύμβολον τῆς τάξεως τῶν θυσοχόπων καὶ ἔλαβε θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Ὡς ἀφιέρωμα δὲ εἰς τοὺς θεοὺς ἀναφέρεται εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς ἄλλους λαούς. Ὁ ρόλος του ὅμως προχωρεῖ περαιτέρω, διότι γίνεται πλέον σύμβολον πολλῶν θεοτήτων· ὡς τοιοῦτον δὲ παρουσίασαν εἰς ἡμᾶς τὰ τελευταίως ἐλθόντα εἰς φῶς εὑρήματα τοῦ κρητομινωϊκοῦ καὶ αἰγαίου πολιτισμοῦ. Ὅπως δὲ ὁ θρησκευτικός του χαρακτὴρ κατέστησεν αὐτὸν ἱερὸν σύμβολον θεῶν, οὕτως ὁ πολεμικὸς αὐτοῦ χαρακτὴρ κατέστησεν αὐτὸν σύμβολον, ἔμβλημα βασιλικόν, συμβολίζον τὴν κυρίαρχον δύναμιν πολλῶν δυναστῶν. Ἡ λάβρυς καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἦτο ἱερὰ εἰς τὰ βουφόνια καὶ εἰς ἄλλας ἀρχαϊκῆς μορφῆς τελετάς, πολλαὶ δὲ θεότητες φέρουν ταύτην εἰς τὰς χεῖρας, ὡς λ. χ. ὁ Ζεύς, ὁ Ἀπόλλων, ὁ Ἥφαιστος καὶ ὁ Ἡρακλῆς. Ἡ λάβρυς εὑρίσκεται ἀπεικονισμένη καὶ εἰς νομίσματα ἰδίως τῆς Μ. Ἀσίας καὶ δὴ τῶν Μυλάσων καὶ τῶν Θυατείρων (βλ. *Λαβρανδεύς*). Ν. Ι. Ζ.

λαβρώνιον (τὸ) (καὶ ***λαβρώνιος***) *[Ἀρχ.]*. Ποτήριον ἀπροσδιορίστου σχήματος. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον, ἦτο εὐρὺ ἀγγεῖον μὲ μεγάλα ὦτα, περσικῆς καταγωγῆς. Ὁ Krause, βασιζόμενος ἐπὶ τῆς περιγραφῆς ταύτης, ὑποθέτει ὅτι πρόκειται περὶ παραλλαγῆς τῆς κύλικος. Ὁ Μένανδρος κάμνει λόγον περὶ πολυτίμων λαβρωνίων μὲ πλουσίαν διακόσμησιν διὰ πολυτίμων λίθων. Ἐκ τῆς περιγραφῆς ἄλλων ποιητῶν, τὸ λαβρώνιον φαίνεται ὅτι ἦτο εἶδος ρυτοῦ, διότι, λέγουσιν, εἶχε τὸ σχῆμα ζῴου. Τέλος, ὁ Δίδυμος τὸ ταυτίζει μὲ τὸν βομβυλιόν. Β. Δ. Θ.

Λαβρώφ, *Πέτρος*. Ρῶσος σοφός, κοινωνιολόγος καὶ ἐπαναστάτης, γεννηθεὶς τῷ 1823 εἰς τὸ Μελέχοβο τοῦ Πσκώφ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1900 ἐν Παρισίοις. Ἐξ εὐγενῶν καταγόμενος, ἐξεπαιδεύθη κατ' οἶκον μέχρι τοῦ 1837, κατόπιν δὲ εἰσήχθη εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Πυροβολικοῦ, γενόμενος τῷ 1842 ἀξιωματικὸς καὶ εἰς ἡλικίαν 21 ἔτους καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν ἐν τῇ σχολῇ. Τῷ 1846 ἔγινε καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῶν φυσικομαθηματικῶν ἐπιστημῶν (περὶ τῆς ὁποίας ἐξέδωσε καὶ μονογραφίαν), βραδύτερον δὲ τῆς ἕδρας τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν ἐν τῇ Στρατιωτικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Πετρουπόλεως. Συνειργάσθη εἰς τὸ Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν τῶν Στρατιωτικῶν Ἐπιστημῶν (1852) καὶ τὴν Ἐφημερίδα τοῦ Πυροβολικοῦ, ἐκπονήσας μεταξὺ ἄλλων μελέτην «Περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς προόδου τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ἐπὶ τῆς στρατιωτικῆς τέχνης» (1866). Παρὰ τὰς κυρίως ἐπαγγελματικάς του ἀσχολίας, ἐνωρὶς (1855) ἤρχισε παρέχων φιλολογικὴν καὶ ἄλλην συνεργασίαν εἰς πολλὰ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας ὑπὸ διάφορα ψευδώνυμα, μετέφρασε τὸ Σύστημα Λογικῆς τοῦ Στούαρτ Μὶλλ καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην πρὸς μελέτην πραγματείαν περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἑγέλου. Διευθυντὴς ἀπὸ τοῦ 1861 τοῦ κλάδου τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Ρωσικῷ Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ τοῦ Κραϊέφσκυ, ἔγραψεν εἰς αὐτὸ πλεῖστα φιλοσοφικὰ καὶ θρησκειολογικὰ ἄρθρα. Ἀλλ' ἡ ἔκδοσις τοῦ λεξικοῦ, κατόπιν ἀνωτέρας διαταγῆς, διεκόπη καὶ οἱ κύριοι συνεργάται του ἐθεωρήθησαν ὕποπτοι. Μόλις ὁ Λαβρὼφ εἶχεν ἐπιστρέψει ἀπὸ μικρὸν ταξίδιον εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἔγινεν ἡ κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Β' ἀπόπειρα τοῦ Καρακόσωφ, ἐπηκολούθησεν ἡ τρομοκρατία τοῦ Μουράβιεφ, καὶ αὐτός, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, τοῦ δημοτικοῦ συμβούλου καὶ τοῦ μέλους τοῦ ζέμστβο, ἐτέθη ὑπὸ ἐπιτήρησιν, ἐνεκλείσθη ἐν φρουρίῳ (1866), κατεδικάσθη ὑπὸ στρατοδικείου καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὴν Βολόγδα, ὡς δημοσιεύσας ποιήματα καθαπτόμενα τοῦ αὐτοκράτορος, σχετισθεὶς μὲ ἀνθρώπους «ἐγκληματικῶν ροπῶν», οἷος ὁ οἰκονομολόγος Τσερνιτσέφσκυ, καὶ διασπείρας ἰδέας ἐπιβλαβεῖς.

Πέτρος Λαβρώφ.

Ἀλλ' ἡ ἐξορία οὐδόλως ἐμείωσε τὴν δρᾶσίν του. Συνδεόμενος ἤδη μὲ τοὺς περὶ τὴν ὀργάνωσιν «Γῆ καὶ Ἐλευθερία», ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἑβδομάδα, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Μυρτώφ*, τὰς πολυκρότους Ἱστορικὰς ἐπιστολάς του (1868—1869), ἡ ἐκ τῶν ὁποίων ἐντύπωσις ὑπῆρξε μεγάλη καὶ ἡδραίωσε τὴν φήμην του. Μετὰ τριετῆ παραμονὴν ἐν ἐξορίᾳ κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Γαλλίαν (1870), ὅπου τὸν ἐκάλει ὁ Χέρτσεν. Ἀλλ' ὁ Μαικήνας τῶν ἐπαναστατῶν εἶχεν ἀποθάνει, ὅταν ὁ συνεχιστὴς τοῦ θεωρητικοῦ του ἔργου ἔφθασεν εἰς Παρισίους. Ἐκεῖ ἐσχετίσθη μὲ τοὺς ἐπαναστατικοὺς κύκλους, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Διεθνῆ, ἔζησεν ἐνεργῶς τὴν περίοδον τῆς πολιορκίας καὶ τῆς Κομμούνας καὶ προσέφερεν ὑπηρεσίας εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἔπειτα μετέβη εἰς τὰς Βρυξέλλας καὶ εὐθὺς μετὰ εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπως ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τῆς Διεθνοῦς πρὸς τοὺς ἐπαναστάτας. Εἰς τὸ Λονδῖνον ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Μάρξ καὶ τὸν Ἔγκελς. Τῷ 1871 ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους καὶ συνέχισε τὴν ἐπαναστατικὴν καὶ ἐπιστημονικήν του δρᾶσιν. Μετέχων ἤδη τῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἑταιρείας, μέλος τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Revue d'Anthropologie, συνεργάτης τοῦ Μπροκά, ἔγραψε σπουδαίας εἰδικὰς πραγματείας, ὡς τὴν ἐν τῷ Bulletin de la Société d'Anthropologie, δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ ἰδέα τῆς προόδου ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ». Τῷ 1872 μετέβη εἰς Ἑλβετίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ζυρίχην, κάμνων διαλέξεις ἐπὶ φιλοσοφικῶν καὶ ἱστορικῶν θεμάτων καὶ ἑλκύων τὴν γενικὴν ἐκτίμησιν. Πρὸ τῆς παρόδου ἑξαμήνου ἡ ἐπαναστατικὴ νεολαία τῆς περιφερείας εἶχε χωρισθῆ εἰς λαβριστὰς καὶ μπακουνινιστάς, μετὰ δὲ καὶ ἀτυχῆ τινα ἐπεισόδια, τὰ πνεύματα ἐξήφθησαν ἐπικινδύνως. Ὁ Λαβρὼφ ἔσπευσε νὰ συναντήσῃ εἰς τὸ Λοκάρνο τὸν Μπακούνιν καὶ ἀμφότεροι ἀπὸ συμφώνου προέβησαν εἰς συστάσεις μετριοπαθείας, ἀλλ' εἰς μάτην. Τὸ ρῆγμα ἦτο πλῆρες, ὅταν ὁ Λαβρώφ, ἐνδίδων εἰς ἐπιμόνους ἐκ Ρωσίας εἰσηγήσεις, ἀπεφάσισε νὰ ἐκδώσῃ μόνος ἐπαναστατικὸν ὄργανον εἰς τὴν ρωσικήν. Τὸ πρῶτον φύλλον τοῦ Βπερὲντ (Ἐμπρὸς) ἐκυκλοφόρησε τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1873, ὅπως δὲ καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα, περιεῖχε μᾶλλον θεωρητικὴν ὕλην. Ἀλλ' οὔτε οἱ μπακουνινισταί, οὔτε οἱ Ἰακωβῖνοι τοῦ Τκατσὲφ τὸ ἐφείσθησαν. Δι' ὃ καὶ μετὰ ἓν ἔτος μετέφερε τὴν ἕδραν του εἰς τὸ Λονδῖνον, ἔνθα συνεχίσε τὴν ἔκδοσιν τοῦ Βπερὲντ μέχρι τοῦ 1876. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἤρχισε νὰ συγγράφῃ «Δοκίμιον περὶ τῆς ἱστορίας τῆς σκέψεως», οὗτινος ἡ κυκλοφορία ἠμποδίσθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τῆς λογοκρισίας ἐν Ρωσίᾳ (1875).

Ἐπιστρέψας τῷ 1877 εἰς Παρισίους, δὲν ἀπεμακρύνθη πλέον αὐτῶν εἰμὴ συνεπείᾳ ὀλιγομήνου ἐκτοπισμοῦ του (1882), διότι εἶχεν ὀργανώσει σωματεῖον πρὸς περίθαλψιν τῶν φυλακισμένων καὶ ἐξορίστων Ρώσων ἐπαναστατῶν. Προσεχώρησεν εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κόμμα τῆς «Ἐθνικῆς θελήσεως» καὶ διηύθυνε μετὰ τοῦ Τυχομίρωφ τὴν Βέστνικ Ναρόντνοϊ Βόλι (1883—1886). Μετέσχεν ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Ρώσων ἐπαναστατῶν εἰς τὸ ἐν Παρισίοις διεθνὲς ἐργατικὸν συνέδριον τοῦ 1889, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπέβαλεν ἔκθεσιν «Περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ σοσιαλισμοῦ ἐν Ρωσίᾳ» καὶ προσέφερε τὴν συμβολήν του εἰς τὰ «Στοιχεῖα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος ἐν Ρωσίᾳ», τὰ ὁποῖα ἀπὸ τοῦ 1892 μέχρι τοῦ 1896 ἐξεδίδοντο ἐν Γενεύῃ. Συγχρόνως ἐσυνέχιζε τὴν συγγραφὴν τοῦ «Δοκιμίου περὶ τῆς ἱστορίας τῆς σκέψεως», τοῦ ὁποίου τὰ δύο πρῶτα μέρη ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1894 ἐν Γενεύῃ, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον ἐν τέλει δὲν ἐπερατώθη, καὶ συνειργάσθη μετὰ τοῦ Σορὲλ εἰς τὸ Devenir Social, ὅπου εἶδε τὸ φῶς σπουδαία μελέτη του ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἐπιβιώσεις τινὲς εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους».

Κατέγινεν, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας, τὴν κοινωνιολογίαν, τὴν ἠθικήν, πρὸ πάντων ὅμως τὸν ἀπησχόλησε τὸ πρόβλημα τοῦ ἀτόμου. Διὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ συνθετικήν του δημιουργίαν ὁ Ch. Rappoport τὸν τοποθετεῖ εἰς ἐξαιρετικῶς ἐπιφανῆ θέσιν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τῆς ἱστορίας, ἀποφαινόμενος ὅτι ἡ θεωρία του «φέρει χαρακτῆρα φιλοσοφικώτερον τῆς τοῦ Μὰρξ καὶ Ἔγκελς» (σ. 10 τῆς «Philosophie de l'Histoire». Πρβλ τοῦ αὐτοῦ: «Philosophie Sociale de P. Lavroff»).

Ἡ θεωρία αὕτη, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος καλεῖ ἀνθρωπολογισμόν, εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ συνοψισθῇ ἄνευ κενῶν, τὰ ὁποῖα νὰ μὴ τὴν ἀλλοιώνουν ἢ νὰ μὴ τὴν παριστοῦν πολὺ αὐθαίρετον. Ὁπωσδήποτε ὁρμᾶται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ὅτι εἶναι ματαία ἡ ἀναζήτησις τῆς οὐσίας τῶν ὄντων, διότι ἡ γνωστικὴ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πεπερασμένη, ἀλλ' ὄχι πάλιν καὶ μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ μὴ τοῦ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπιλαβὴ δεδομένων πάσης φύσεως μὲ ἱκανοποιητικὴν πρὸς τὴν ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν προσέγγισιν. Κατὰ ταῦτα σκοπὸς τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ πλήρωσις τῆς ἀνάγκης ἑνότητος καὶ ἁρμονίας, τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται ὁ ἄνθρωπος, διὰ τῆς συναγωγῆς, συστηματοποιήσεως καὶ συναρτήσεως ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέρας σειρᾶς παρατηρήσεων καὶ γεγονότων. Ταῦτα ἐν μὲν τῇ φύσει ἐπαναλαμβάνονται ὁμοιοτύπως, διότι διέπονται ὑπὸ αὐστηρᾶς ἀναγκαιότητος, ἐν δὲ τῇ ἱστορίᾳ οὐδέποτε ἀκριβῶς τὰ αὐτά, διότι εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους πραγματοῦνται, παρεμβαίνει, ἐξ ἴσου καθοριστική, ἡ δρᾶσις τῶν ἀτόμων, ἐμπεφορημένων ὑπὸ σχετικῆς ἐλευθερίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Ἱστορία δὲν περιλαμβάνει πᾶσαν ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ μόνον ἐκείνην, ἐφ' ἧς διαπιστοῦται συνειδητὴ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια. Πότε καὶ πῶς ἡ ὀργανικὴ ἐξέλιξις ἤγαγεν εἰς τὴν ἐκκόλαψιν συνειδήσεως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, δὲν τὸ γνωρίζομεν. Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, εἶναι ὅτι ἡ γένεσις τῆς ... φαινομένου ψυχικοῦ, δὲν ἐξηγεῖται κατὰ πάντα μηχανικῶς, διότι ἀναμφισβητήτως περικλείει καὶ νέον στοιχεῖον καὶ νέον ἄγνωστον Χ., μὴ ἀναγώγιμον. Γεγονός, ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος, λαμβάνων συνείδησιν τῆς αὐθυπαρξίας του, οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ θέτων καὶ σκοποὺς εἰς ἑαυτὸν καὶ ἰδανικά, ἄγεται ἀναποτρέπτως εἰς τὴν πεποίθησιν ὅτι εἶναι ἐλεύθερος, ὅτι εἶναι ὑπεύθυνος, ὅτι εἶναι αὐτὸς ὁ δημιουργὸς τῆς ἱστορίας του. Ὑποκειμενική, ὅσον θέλετε, ἡ πεποίθησίς του αὐτή, δὲν εἶναι ὅμως διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον ἑδραία, ἀναπόβλητος καὶ καταναγκαστικὴ ἀπὸ οἱανδήποτε ἀντικειμενικήν του ἐμπειρίαν. Εἶναι, λοιπόν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, πράγματι ἐλεύθερος, ἀκόμη καὶ ἂν ἁπλῶς τὸ πιστεύῃ, ἀκόμη καὶ ἂν κοινωνικῶς μόνον δρᾷ ὡς ἐὰν ἦτο. Οὕτω ὁ ἄνθρωπος-δημιούργημα ἀποβαίνει, μὲ τὴν σειράν του καὶ αὐτός, καὶ ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐνεργείας του, δημιουργός, καὶ τόσον περισσότερον, ὅσον μεγαλυτέραν προσωπικότητα ἀποκτᾷ ... τελειότερον ἄτομον καθίσταται. Τὸ ἄτομον ... εἶναι τὸ σημεῖον ἀφετηρίας καὶ τέρματος ... τὸ παράγωγον καὶ παράγον τῆς ἀνθρωπίνης ἐξελίξεως, τὸ ὑποκείμενον καὶ ὁ μοχλὸς τῆς Ἱστορίας.

Συνέπεται ἡ ὑποχρέωσις συμβολῆς ἑκάστου ἀτόμου εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς ἐποχῆς του, διὰ ... αγωγῆς τοῦ ἰδίου του ἔργου, ἐνεργοῦ συμμετοχῆς εἰς τὰς παντοίας ἐκδηλώσεις τῆς ἐν κοινῷ ζωῆς καὶ προβολῆς ἐν παντὶ τοῦ προσωπικοῦ του παραδείγματος, ὡς ἀνθρώπου καὶ ὡς ἐπαγγελματίου, ὡς οἰκογενειάρχου καὶ ὡς πολίτου. Οὕτω τὸ ἄτομον, συμβάλλον γενναίως εἰς τὴν κοινωνικὴν προκοπήν, ἐπιτελεῖ συγχρόνως, κατὰ τὸν πλέον ... τὸν τρόπον, καὶ τὴν ἀτομικήν του πρόοδον. Διότι ἀντιθέτως πρὸς τὸν Μάρξ, μηδαμοῦ ποιούμενον λόγον περὶ προόδου, καὶ δὴ ἀτομικῆς, ἀλλὰ μόνον περὶ ἐξελίξεως καὶ ταύτης οἰκονομικῆς, ὁ Λαβρὼφ καὶ τὴν ἐξέλιξιν ἀπὸ τὴν πρόοδον διαστέλλει καὶ τὴν ἀτομικὴν πρόοδον θεωρεῖ προϋπάρχουσαν, τὴν δὲ οἰκονομικὴν ὡς ἁπλοῦν μέσον ... κληρώσεως ἀπὸ μέρους τοῦ ἀτόμου τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς εὐημερίας του. Φυσικά, δὲν ἐπι... ται τὸ ἄτομον δρῶν μεμονωμένως ἢ κινούμενον ἀπὸ σκοποὺς στενῶς ἐγωϊστικοὺς καὶ εὐδαιμο...

Digitized by Google

στικούς· πλουτίζει, τοὐναντίον, περισσότερον δίδον ἢ λαμβάνον, ὡς πρὸς τοῦτο ὁ Λαβρὼφ εἶναι τόσον κατηγορηματικός, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀτομικιστής.

Ἡ ἀτομικὴ πρόοδος δὲν εὑρίσκει τὴν δικαίωσίν της καὶ δὲν τελειοῦται εἰμὴ ἐν συνεχεῖ πρὸς τὴν ζῶσαν πραγματικότητα ἐπαφῇ, ἐν ἀνεξαντλήτῳ προθυμίᾳ ἀναλώσεως καὶ ἀφετεροιώσεως τῶν κεκτημένων, ἐν εἰλικρινεῖ προσπαθείᾳ ὁλονὲν μεγαλυτέρας ἐπιβραχύνσεως τῶν μεταξὺ τῆς ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς προόδου ἀποστάσεων. Ἡ πρόοδος ἄλλωστε ἡ πραγματικὴ εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ἔγκειται, κατὰ τὸν Λαβρώφ: εἰς τὴν ἀκώλυτον ἀνάπτυξιν διαρκῶς μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ ἀτόμων καὶ εἰς τὴν παράλληλον ἐμπέδωσιν καὶ διεύρυνσιν τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης. Καὶ ἐν τούτῳ ἐξαίρει τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ διεθνιστικοῦ πνεύματος τοῦ Χριστιανισμοῦ, σπουδαίως προαγαγόντος τὴν ἀνθρωπίνην ἀλληλεγγύην. Ἀναμφιβόλως, ἡ ἀλληλεγγύη αὕτη δὲν ἀρκεῖ, οὐδὲ καὶ σταθερὰ εἶναι, ἀφοῦ πολὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἡμέρωσιν καὶ τὴν ψυχικὴν γαλήνευσιν μεγάλου πλήθους κακοπραγούντων ἐκ τῆς ὑπερβολικὰ ἀνίσου κατανομῆς τῶν ἀγαθῶν, συνεπείᾳ τῆς βεβιασμένης διατηρήσεως μιᾶς οἰκονομίας πρὸ πολλοῦ ἐκ τῶν πραγμάτων ὑπερβληθείσης. Ἄλλωστε, ὄχι μόνον ἡ οἰκονομία μιᾶς ἐποχῆς, ἀλλ' ὁλόκληρος ὁ πολιτισμὸς αὐτῆς γηράσκει σὺν τῷ χρόνῳ καὶ φθείρεται μέχρις οὗ, τέλος, παραχωρεῖ ἑκὼν ἄκων τὴν θέσιν του εἰς ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ὁ ἴδιος ἔχει κυοφορήσει. Καὶ οἱ κύκλοι καὶ οἱ παράκυκλοι τῆς διαδοχῆς διαρκῶς πληθαίνουν καὶ μεγαλώνουν. Ἀλλ' οὐδέποτε οὐδεὶς πολιτισμὸς ὑπῆρξεν ἔργον τῆς ὁλότητος, οὐδὲ κἂν τῶν περισσοτέρων, ἀλλὰ πάντοτε μιᾶς ἐκλεκτῆς μειοψηφίας. Καὶ ὅσον εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲν εἶναι ὁ ἀριθμὸς ὁ καθορίζων τὴν δυναμικότητα τῶν ὁμάδων, ἄλλο τόσον ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἡ καρποφόρος ἀλληλεπίδρασίς των ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς κατεστημένας ἑκάστοτε ἀναλογίας δράσεων καὶ ἀντιδράσεων, εἰς τὰς ὁποίας καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ ὁ νόμος τῆς ἀδρανείας καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, γνωστοὶ καὶ ὑπολογήσιμοι, ἢ ἄγνωστοι καὶ ἀστάθμητοι παράγοντες, ἀσκοῦσι σπουδαίαν ἐπίδρασιν. Συγκεκριμένως, ἐν ἑκάστῃ ἱστορικῇ περιόδῳ ὁ Λαβρὼφ διακρίνει τρία κοινωνικὰ ρεύματα: ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον σχηματίζουν αἱ ἐπιβιώσεις τοῦ παρελθόντος, ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον συγκλίνουν τὰ στοιχεῖα τοῦ παρόντος, καὶ ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον διοχετεύονται τὰ σπέρματα τοῦ μέλλοντος. Τὰ ρεύματα ταῦτα φέρονται καὶ ἀντιφέρονται πρὸς ἄλληλα, ἀλλ' ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει ἔχουν ὅλα τὸν λόγον των ἐν τῇ κοινωνικῇ οἰκονομίᾳ. Ἀπόδειξις τοῦ πράγματος τὸ γεγονὸς ὅτι μόλις διαταραχθῇ ἡ μεταξύ των ἰσορροπία, μόλις τὸ στατικευμένον, οὕτως εἰπεῖν, παρελθὸν περισφίγξῃ ὑπερβολικὰ τὸ μέλλον, ὁ ὅλος κοινωνικὸς ὀργανισμὸς νοσεῖ καὶ ἢ ἀνακόπτεται ἡ προοδευτικὴ ἐξέλιξις, ἢ τελεῖται βιαίως ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ ἀποθεματικοῦ τῆς κοινοπραξίας καὶ ματαίᾳ ἀπωλείᾳ ἔργου. ΗΡ. Ν. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

Λαβυάδαι (οἱ) *['Αρχ.]* Σωματεῖον ἐν Δελφοῖς, ἀπαρτιζόμενον ἐκ μελῶν οὐχὶ γένους ἀλλὰ πατριᾶς καὶ ἔχον ὡς προστάτας θεοὺς τὸν Πατρῷον Δία καὶ τὸν Φράτριον Ποσειδῶνα. Τὸ σωματεῖον τοῦτο ἐγνώσθη ἐξ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ἐν Δελφοῖς καὶ φερούσης τὸ καταστατικὸν τῆς ἀδελφότητος ταύτης. Κατὰ τὸ καταστατικὸν τοῦτο, οἱ ἀποτελοῦντες τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τοῦ σωματείου τούτου ἦσαν: οἱ ταγοί, οἱ δημιουργοί, οἱ πεντεκαίδεκα καὶ ὁ πενταμαριτεύων. Οἱ ταγοί, οἵτινες ἐξελέγοντο δι' ἓν μόνον ἔτος, διεχειρίζοντο τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα τῆς πατριᾶς καὶ κατέτασσον τὰ νέα μέλη τοῦ σωματείου. Τὰ καθήκοντα τῶν δημιουργῶν εἶναι ἀκαθόριστα. Ἴσως ἦσαν οἱ νομοθέται τοῦ σωματείου. Οἱ πεντεκαίδεκα ἐπεῖχον θέσιν ταμιῶν καὶ βουλευτῶν, ὁ δὲ πενταμαριτεύων, οὗτινος ἡ ἐξουσία διήρκει ἐπὶ πέντε ἡμέρας, ὡς καὶ τὸ ὄνομά του δηλοῖ, ἐξήσκει ὑπηρεσίαν τινά, τῆς ὁποίας ὁ χαρακτὴρ παραμένει ἄγνωστος. Πρόκειται, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, περὶ ὑπηρεσίας, τὴν ὁποίαν ἐξετέλουν ἐκ περιτροπῆς τὰ μέλη τῆς πατριᾶς ἐπὶ πέντε ἡμέρας, ἴσως κατὰ ἑορτάς. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ σωματείου ἐλαμβάνοντο παρόντων 101 μελῶν, οὐχὶ δὲ κατωτέρου ἀριθμοῦ. Ὁ μὴ πληρώνων τὴν συνδρομήν του ἐκ 10 δραχμῶν ἀπεκλείετο τοῦ σωματείου τῶν Λαβυαδῶν μέχρι ἀποτίσεως τοῦ χρέους του. Κατὰ τὰς συνεδριάσεις, τὰ μέλη ἐψήφιζον ὁρκιζόμενα εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Φρατρίου Ποσειδῶνος καὶ τοῦ Πατρῴου Διὸς καὶ κατὰ τοὺς νόμους τῶν Δελφῶν. Σκοπὸς τῶν συνεδριάσεων ἦτο: 1) Ἡ ἀπονομὴ δικαιοσύνης εἰς ἔριδας μεταξὺ τῶν μελῶν καὶ ἡ ἐπιβολὴ προστίμου εἰς τὸν ἀδικήσαντα ἢ βιαιοπραγήσαντα. 2) Ἡ φροντὶς διὰ τὴν κηδείαν ἀποθανόντος Λαβυάδου. Τὰ ἔξοδα δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπερβαίνωσι τὰς 35 δραχμάς. Ὁ νεκρὸς θὰ ἐκαλύπτετο μόνον διὰ μιᾶς σινδόνης μὲ ἓν προσκέφαλον, θὰ ἐφέρετο δὲ ἐν σιγῇ, χωρὶς θρηνῳδίας. 3) Κατὰ ὡρισμένας ἑορτάς, κατὰ τὰ Ἀπελλαῖα καὶ Βουκάτια, τὰ Ἡραῖα καὶ τὰ Ἀρταμίτια καὶ τὰ Λάφρεια καὶ τὰ Θεοξένια καὶ τὰ Τραχίνια καὶ τὰ Διοσκούρεια, τὰ Μεγαλάρτια καὶ τὰ Ἡράκλεια, τὰ μέλη ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ θυσιάζωσι τὸ θῦμα εἴτε μόνα, εἴτε τῇ βοηθείᾳ ἕκαστος τῆς συζύγου του. Οἱ νόμοι καὶ οἱ κανονισμοὶ τοῦ καταστατικοῦ τῶν Λαβυαδῶν περιλαμβάνουσιν ὅλην τὴν ζωὴν τοῦ Λαβυάδου ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του, ἢ τοὐλάχιστον ἀπὸ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸ σωματεῖον, μέχρι τοῦ ἐνταφιασμοῦ του. Αἱ πράξεις τοῦ Λαβυάδου ἔδει νὰ ἦσαν δίκαιαι. Ἡ δικαιοσύνη ἦτο ὁ ὕπατος κανών, ὅστις ἐπεβάλλετο εἰς αὐτὸν εἴτε ψηφίζοντα, εἴτε κρίνοντα, εἴτε ἐκτελοῦντα τὰ διοικητικά του καθήκοντα, εἴτε χειριζόμενον τὰ κοινὰ χρήματα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Th. Homolle:* Reglements de la Phratrie des Λαβυάδαι ἐν «Bull. Cor. Hel» (1895). *cZieher:* Labyadai ἐν *P. Wissowa.* Β. Δ. Θ.

Λαβύνητος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει δύο βασιλεῖς Βαβυλωνίους. Περὶ τοῦ πρώτου διηγεῖται ὅτι οὗτος συνετέλεσεν, ὥστε ὁ Ἀλυάττης τῆς Λυδίας καὶ ὁ Κυαξάρης τῆς Μηδίας νὰ συνάψωσιν εἰρήνην. Ἐὰν ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι ὀρθή, τότε οὐδεὶς ἕτερος βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος δύναται νὰ ἐννοῆται ἢ ὁ Ναβουχοδονόσωρ. Τὸν Λαβύνητον Β' ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος ὡς υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Α', συνάμα δὲ ὡς τὸν τελευταῖον βασιλέα τῆς Βαβυλῶνος. Ἐκ τῶν βαβυλωνιακῶν ὅμως μνημείων γνωρίζομεν ὅτι τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος ὑπῆρξεν ὁ Ναβουνάϊδ. Ὁ συνδυασμὸς τῆς πληροφορίας τοῦ Ἡροδότου πρὸς τὰ βαβυλωνιακὰ κείμενα εἶναι δυσχερής. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ὁ Ἡρόδοτος δὲν εἶχεν ἀκριβεῖς πληροφορίας. Β. Μ. Β.

λαβυρινθικός, *—ή, —όν·* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν λαβύρινθον, ὁ τοῦ λαβυρίνθου τοῦ ὠτός: «λαβυρινθικὰ νεῦρα».

— **λαβυρινθικὰ νεῦρα** *['Ανατομ.].* Ταῦτα εἶναι τὸ αἰθουσαῖον καὶ τὸ κοχλιακὸν νεῦρον. Καὶ τὸ μὲν αἰθουσαῖον εἰσδύεται εἰς τὸ ἐντὸς τοῦ λιθοειδοῦς ὀστοῦ κατασκηνοῦν σκαρπαῖον γάγγλιον, ἐξ οὗ αἱ περιφερικαὶ ἀποφυάδες ἀπολήγουσιν εἰς τὸ ἐπιθήλιον τῆς αἰθούσης, παράγουσαι οὐχὶ ἀκουστικὴν αἴσθησιν, ἀλλ' αἴσθησιν τοῦ χώρου· τὸ δὲ κοχλιακὸν ἢ τὸ ἰδίως ἀκουστικὸν νεῦρον εἰσδύεται εἰς τὸ ἐν τῷ κοχλίᾳ κείμενον ἑλικοειδὲς γάγγλιον, ἐξ οὗ αἱ ἐκφυόμεναι δεσμίδες ἀπολήγουσιν εἰς τὸ *κορτιανὸν ὄργανον.* Ι. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ

λαβυρινθῖτις, *—ίδος* (ἡ) *['Ιατρ.].* Φλεγμονὴ τοῦ λαβυρίνθου τοῦ ὠτός. Ἡ ὀξεῖα μορφὴ σπανίως ἀναπτύσσεται πρωτοπαθῶς· συνήθως ἐπέρχεται δευτεροπαθῶς κατ' ἐπέκτασιν ἐπὶ ὀξείας μέσης πυορροϊκῆς ὠτίτιδος, εἴτε ἐπὶ μηνιγγίτιδος, ἢ συνεπείᾳ τραύματος κατὰ τὴν κεφαλήν. Ἡ χρονία μορφὴ ἀναπτύσσεται εἴτε ὡς ἰδιοπαθής, εἴτε δευτεροπαθῶς κατ' ἐπέκτασιν, συνεπείᾳ χρονίας μέσης πυορροϊκῆς ὠτίτιδος, εἴτε κατὰ τὴν διαδρομὴν λοιμώδους τινος νόσου, ἰλαρᾶς, ὀστρακιᾶς, τύφου, παρωτίτιδος, ὡς καὶ ἐπὶ συφίλιδος. Συμπτώματα τῆς λαβυρινθίτιδος εἶναι βαρυηκοΐα, μᾶλλον ἢ ἧττον ἔντονος, ἐμβοαὶ τῶν ὤτων καὶ ἴλιγγος κατὰ διαστήματα ἐπερχόμενος. Ἡ νόσος τοῦ Μενιέρου εἶναι μία μορφὴ χρονίας λαβυρινθίτιδος. Μ. Μ.

λαβυρινθιχθύες (οἱ) (Labyrinthichthis) *[Ζῳολ.].* Κατηγορία ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*, περιλαμβάνουσα ἰχθῦς διακρινομένους κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι δύνανται νὰ ζήσωσιν ἐφ' ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα ἐντὸς τελείως ἀπεξηραμμένων τελμάτων καὶ νὰ διαμείνωσιν ἐπίσης ἀρκετὸν διάστημα ἐκτὸς τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ξηρᾷ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὀφείλεται κυρίως εἰς διαμόρφωσιν τῆς ἀναπνευστικῆς συσκευῆς των, ἥτις παρουσιάζει κατὰ τὸν φάρυγγα ἠλλοιωμένα φαρυγγικά τινα ὀστᾶ καὶ μεταβεβλημένα εἰς φυλλοειδεῖς ἀποφύσεις, εἰς ἃς ὑπάρχουσι μικροὶ ἀσκοί, περίπλοκοι, ἐντὸς τῶν ὁποίων συναθροίζεται τὸ ὕδωρ δι' ἀπομυζήσεως, ἐφ' ὅσον τὸ ζῷον εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ὅταν ἐξέλθῃ τοῦ ὕδατος διὰ καταλλήλου συμπιεσμοῦ τῶν σπογγοειδῶν τούτων ἀσκιδίων τὸ ὕδωρ πίπτει κατὰ σταγόνας εἰς τὰ βραγχιακὰ τόξα καὶ διατηρεῖ τὰ βράγχια ὑγρά. Τὰ ζῷα ταῦτα ἀμοιροῦσι ψευδοβραγχίων καὶ τὰ βραγχιακὰ ἐπιπτύγματα εὑρίσκονται παρὰ τὴν σφαγὴν τοῦ λαιμοῦ. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται πλεῖστοι ἰχθύες, ἀπαντῶντες εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς, ὡς εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, τὰς Ἰνδίας, τὴν Ἰνδοκίναν καὶ τὰς νήσους τῆς Σόνδης. Οἱ ἰχθύες τῆς κατηγορίας ταύτης ἔχουσι, γενικῶς, μικρὸν μέγεθος καὶ πολλαχοῦ διατηροῦνται ἐντὸς δοχείων ὡς κοσμητικὰ ζῷα, λόγῳ τῶν ποικίλων καὶ στιλπνῶν αὐτῶν χρωματισμῶν. Δ. Ν. Π.

λαβυρινθόδους (ὁ) (Labyrinthodon) *[Παλαιοζῳολ.].* Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποτάξιν τῶν *στερεοσπονδύλων τεμνοσπονδύλων στεγοκεφάλων* ἀμφιβίων. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον βραχέα τετραδάκτυλα ἐμπρόσθια καὶ πενταδάκτυλα ὀπίσθια ἄκρα, οὐρὰν σχετικῶς βραχεῖαν καὶ βραχύτατον λαιμόν. Τὸ ὄνομά των ἔλαβον, διότι οἱ ὀδόντες παρουσιάζουν τὴν ὀδοντίνην οὐσίαν λαβυρινθοειδῶς ἐπτυχωμένην. Λείψανά των ἀπολιθωμένα εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς κεϋπερίου ὑποδιαπλάσεως τῆς τριασίου διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς Ἀγγλίαν καὶ τὴν Σουαβίαν. Γ. Κ. Γ.

λαβύρινθος (ὁ)· τὸ μυθευόμενον οἰκοδόμημα τοῦ Μίνωος, ὅπου ἦτο ἐγκεκλεισμένος ὁ Μινώταυρος, τὸ διὰ πολυπλόκων καμπῶν ἀποκρύπτον τὴν ἔξοδον· || χαρακτηριστικὸν μεγάλου οἰκοδομήματος μετὰ πολυπλόκων διαδρόμων· || χαρακτηριστικὸν βιβλίου, πραγματείας, συλλογῆς, τῆς ὁποίας ἡ παρακολούθησις εἶναι δύσκολος: «οἱ ἐκπαιδευτικοὶ νόμοι εἶναι ἕνας λαβύρινθος»· || μεταφ. «ὁ λαβύρινθος τοῦ ὠτός» τὸ ἔσω οὖς διὰ τὸν πολύπλοκον αὐτοῦ σχηματισμόν.

— *['Αρχ.]* Περὶ τοῦ *λαβυρίνθου τῆς Κρήτης* διάφορα παρεδόθησαν καὶ ὄχι κατὰ πάντα συμφωνοῦντα πρὸς ἄλληλα. Ὅλοι συμφωνοῦν ὡς πρὸς τὸ πολύπλοκον καὶ τὸ δύσκολον τῆς εὑρέσεως τῆς ἐξόδου μετὰ τὴν εἰς αὐτὸν εἰσχώρησιν. Ὁ Ἀπολλόδωρος παραδίδει ὅτι ἦτο οἴκημα «καμπταῖς πολυπλόκοις πλανῶν τὴν ἔξοδον». Πολλαὶ ἐτυμολογίαι ἐδίδοντο ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων· οἱ πλεῖστοι ἀνῆγον εἰς αἰγυπτιακὸν θέμα. Αἱ πλεῖσται περὶ λαβυρίνθου παραδόσεις, συνδεόμεναι μὲ τὸν μῦθον τοῦ Θησέως καὶ Μινωταύρου, διεπλάσθησαν κατὰ μύθους τῶν Ἀτθιδογράφων· ἄλλαι, καθ' ἃς ὁ λαβύρινθος ἦτο μίμησις τοῦ αἰγυπτιακοῦ, εἶχον πηγὴν τὰς διηγήσεις τῶν ἱερέων τῆς Αἰγύπτου· ὁ Πλίνιος ἀναφέρει ὅτι ὁ Δαίδαλος μόνον τὸ $1/100$ τοῦ αἰγυπτιακοῦ λαβυρίνθου ἔκαμε· πράγματι τοῦ αἰγυπτιακοῦ λαβυρίνθου ἀνεκαλύφθησαν ἐκτεταμένα ἐρείπια ἐν Hawara, ἀποτελοῦντα τὸν τάφον τοῦ Amenemhet III, ἐπὶ τούτῳ λαβυρινθωδῶς διαπλασθέντα πρὸς ἀποπλάνησιν τῶν συλητῶν. Ὁ λαβύρινθος, κατὰ τὴν συνηθεστέραν καὶ παλαιοτέραν παράδοσιν, ἐλέγετο ὅτι ἦτο οἰκοδόμημα κατασκευασθὲν ὑπὸ Δαιδάλου παρὰ τὴν Κνωσόν, ἵνα ἐγκλεισθῇ τὸ τέκνον τοῦ Μίνωος, ὁ Μινώταυρος. Τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ διημφεσβήτησαν ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς, διότι ἐπὶ Θεοδώρου οὐδὲν ἴχνος ἐσῴζετο ἀπὸ τὸ τεράστιον, ὡς ἐλέγετο, οἰκοδόμημα. Ἡ ἀναζήτησις τῶν ἰχνῶν τοῦ περιφήμου λαβυρίνθου, παρακινουμένη ὑπὸ τῆς ζωηρᾶς περὶ αὐτοῦ παραδόσεως, ἤγαγεν εἰς τὴν σύγχυσιν αὐτοῦ μὲ τὸν ἀναλογίας πρὸς τὴν παράδοσιν παρουσιάζοντα λαβύρινθον τῶν λατομείων, κείμενον μίαν ὥραν μακρὰν τῆς Γόρτυνος· οὕτω προκύπτει ἀντίφασις εἰς τοὺς μεταγενεστέρους συγγραφεῖς. Οἱ συγγραφεῖς Ὅμηρος, Ἡσίοδος καὶ Ἡρόδοτος οὐδεμίαν μνείαν κάμνουν αὐτοῦ (ἐνῷ ὁ τελευταῖος καὶ ἀφορμὴν εἶχεν ὁμιλῶν περὶ τοῦ αἰγυπτιακοῦ)· ὥστε καὶ ἐπὶ τούτων οὐδὲν ἴχνος ἐσῴζετο. Ὡς ἐκ τούτου, ἄλλοι μὲν ἐθεώρησαν τὸν λυβύρινθον φανταστικόν, ἄλλοι ὡς ὄντα παρὰ τὴν Γόρτυνα, παρὰ τὴν ρητὴν παράδοσιν, τοποθετοῦσαν παρὰ τὴν Κνωσόν. Ὅτι ὁ λαβύρινθος τῆς Γόρτυνος οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἀρχαῖα λατομεῖα, ἀποδεικνύουν πολλά, ὡς ἴχνη τροχῶν ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου τῶν διαδρόμων, ἡμικατέργαστοι ὄγκοι κείμενοι εἰς τοὺς διαδρόμους, ἡ ἀναλογία τῶν πετρωμάτων πρὸς τὸ ὑλικὸν τῶν οἰκοδομημάτων καὶ ἐπιγραφῶν τῆς Γόρτυνος. Ἐκ τῶν μὴ δεχομένων τὴν ὕπαρξίν του ἄλλοι μὲν ἐξηγοῦν ὡς ἀλληγορίαν (ὡς ὁ Prellet: ὁ Μινώταυρος-Ἥλιος καὶ ἡ Πασιφάη-Σελήνη εὑρίσκουν τὸν δρόμον ἐντὸς τῶν πολυδαιδάλων ὁδῶν μεταξὺ τῶν ἀστέρων τοῦ ἀστερόεντος οὐρανοῦ), ἄλλοι ὡς ἓν ἐκ τῶν πολυδαιδάλων σπηλαίων, εἰς ἃ ἐτελεῖτο ἡ λατρεία τῆς Πασιφάης καὶ Μινωταύρου (Hoeck). Αὐτοὶ οἱ Κρῆτες, διαψεύδοντες τὸν μῦθον, ἔλεγον ὅτι ὁ λαβύρινθος «φρουρὰ μὲν ἦν οὐδὲν ἔχων κακὸν ἀλλ' ἢ τὸ μὴ διαφυγεῖν τοὺς φυλαττομένους». Ὅτι εἰς τὰ λατομεῖα ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν λίθων καὶ αἰχμάλωτοι, ὧν ἡ ἐπιτήρησις ἦτο εὔκολος, λόγῳ τῆς στενότητος τῶν διαδρόμων, εἶναι πολὺ πιθανόν. Τοιοῦτοι αἰχμάλωτοι θὰ ἦσαν οἱ εἰς τὸν λαβύρινθον ἐγκλειόμενοι νέοι οἱ πρὸς βορὰν τοῦ Μινωταύρου προοριζόμενοι. Τὴν πραγματικὴν ἑρμηνείαν τῶν περὶ λαβυρίνθου μύθων φαίνεται ὅτι ἔδωσαν αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Κνωσοῦ καὶ ἡ ἐτυμολογία τοῦ M. Mayer, ἣν ἐδέχθη καὶ ὁ Evans, ἀποδείξασαν ὅτι ὁ λαβύρινθος οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσοῦ. Ὁ Mayer ὑπεστήριξεν ὅτι ὁ Ζεὺς Λαβρανδεύς ἢ, μᾶλλον ἡ πόλις Λάβρανδα τῆς Καρίας ἐξ ἧς ὠνομάσθη, ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ λάβρυος, λυδικῆς λέξεως (ἐκ τῶν Λυδῶν ἴσως ἔλαβον οἱ Κᾶρες), σημαινούσης τὸν διπλοῦν πέλεκυν, ὅστις πράγματι ἦτο τὸ σύμβολον τοῦ Διὸς Λαβρανδέως, παριστάμενος καὶ εἰς καρικὰ νομίσματα, ἑπομένως λαβύρινθος ἐσήμαινε, κατὰ τὸν Mayer, τὴν κατοικίαν τοῦ ταυροκεφάλου θεοῦ (Μινωταύρου), οὗ σύμβολον ἦτο ὁ λάβρυς. Αἱ ἀνασκαφαὶ τὸν ἐδικαίωσαν, διότι ὁ διπλοῦς πέλεκυς εὑρέθη τόσον συχνὰ χαραγμένος ἐπὶ τῶν λίθων τοῦ ἀνακτόρου, καὶ ὡς ἱερὸν σύμβολον ἐπὶ τῶν τετραγώνων κιόνων, ὥστε δικαίως νὰ δύναται τοῦτο νὰ κληθῇ οἶκος τοῦ διπλοῦ πελέκεως ἢ λαβύρινθος (ἡ κατάληξις —ινθος εἶναι προελληνική, ἡ δὲ nda—ndos καρική, σημαίνουσα τόπον). Οἱ μακροὶ διάδρομοι, αἱ δαιδαλώδεις δίοδοι, αἱ ἀλλεπάλληλοι ἀποθῆκαι, τὸ πολυώροφον, τὰ ἀδιέ-

Digitized by Google

ξοδα, ξένα ὅλα πρὸς τὴν ἁπλότητα τῶν ἀνακτόρων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, συνδυαζόμενα μὲ τὰς συνηθεστάτας παραστάσεις τῶν ἀναγλύφων ταύρων, ἴσως καὶ πραγματικῶν, ταύρων φυλασσομένων εἰς περιφράγματα (ὧν πελώρια κέρατα εὑρέθησαν), ἦτο εὔκολον νὰ γεννήσουν εἰς τὴν φαντασίαν τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ ἀνακτόρου τὸν μῦθον τοῦ λαβυρίνθου καὶ τοῦ Μινωταύρου, εἰς τὸν σωβινισμὸν δὲ τῶν Ἀθηναίων πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τὴν συνέχειαν τοῦ μύθου περὶ τοῦ φόνου τοῦ Μινωταύρου ὑπὸ τοῦ Θησέως.

Παραστάσεις τοῦ λαβυρίνθου εἶναι συνηθέσταται εἰς νομίσματα τῆς Κνωσοῦ αὐτονόμου καὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Ἡ παράστασις αὐτοῦ εἶναι ἀρχαιοτάτη (πρωτομινωϊκῆς ἐποχῆς), ἀπαντῶσα εἰς πλακίδιον τῆς Μέμφιδος (6ης δυναστείας), εἶτα εἰς σφραγίσματα τοῦ Ζάκρου, σφραγῖδας Ἁγίας Τριάδος, εἰς τὴν περίφημον τοιχογραφίαν τοῦ λαβυρίνθου (εἰς ἕνα τῶν διαδρόμων τῆς Κνωσοῦ, ἴσως συντελέσασαν εἰς τὴν διαμόρ-

Νόμισμα τῆς Κνωσοῦ μὲ τὴν παράστασιν τοῦ Λαβυρίνθου.

φωσιν τοῦ μύθου), εἰς ὀροφὴν μαρμαρίνης κλίμακος εἰς τὸ Διδυμαῖον τῆς Μιλήτου (ὅπου καὶ ἐπιγραφὴ ὀνομάζει: λαβύρινθον), εἰς ἀγγεῖα, ὅπου εἰκονίζεται ὡς οἰκοδόμημα μὲ μαιανδροειδεῖς διακοσμήσεις, εἰς ἓν graffitto τῆς Πομπηΐας καὶ εἰς μωσαϊκά. Λαβύρινθοι ἐκλήθησαν καὶ ἄλλα πολύπλοκα οἰκοδομήματα (ὡς Λήμνου, Ἰταλίας, τὸ μνημεῖον τοῦ Πορσήνα ἐν Κλουσίῳ). Ὁ παρὰ τὴν Γόρτυνα λαβύρινθος, προσιτὸς δι' ἑνὸς μόνον ἀνοίγματος, συνίσταται ἐκ διαδρόμων ἀκανονίστως καὶ ὁριζοντίως σχεδὸν διευθυνομένων ἐντὸς λόφου ἐκ ψαμμολίθου συνισταμένου καὶ διευρυνομένων εἰς πολλὰ μέρη πρὸς ἀποτέλεσιν αἰθουσῶν· τὰ διάφορα αὐτοῦ μέρη ἔχουν διαφόρους ὀνομασίας κατὰ τὸν μῦθον (αἴθουσα Ἀριάδνης, Πάλης, Θησέως) ἢ τὴν διαρρύθμισίν των (τράπεζα, νησίς, ἀναπαύσεως αἴθουσα)· ἡ διάβασις ἐντὸς αὐτοῦ δὲν εἶναι δυσχερής, ἂν καὶ τὸ ὕψος ἔχει ἀρκετὰ ἐλαττωθῆ λόγῳ τοῦ παχέος στρώματος τοῦ λιπάσματος τῶν νυκτερίδων· ἡ ἀποπλάνησις ἐντὸς αὐτοῦ δὲν εἶναι εὔκολος. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1822—1828 ἐχρησίμευσεν ὡς καταφύγιον, προστατεύσας πλῆθος πολὺ καλύτερον ἢ τὸ σπήλαιον Μελιδόνι, διότι οἱ ἐντὸς αὐτοῦ, μὴ λησμονοῦντες τὰς ἑορτὰς καὶ λειτουργίας των καὶ προμηθευόμενοι εὐκόλως ζῳοτροφίας, διῆλθον ἐπὶ 3 ἔτη ἀρκετὰ ἀνεκτὸν βίον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Röscher* Mythol. Lexicon.—*Sieber*, Reise nach Kreta I 511 Hoech Kreta τ. 1ος σ. 56.—*Spratt*, Travels of Kreta II σ. 49.—*Evans*, Trec and pillar cult p. 107.—*Bursian*, Geographie von Grechenland.—*Evans*, The palace of Minos I 121.—*Paul Wolters*, Darstellungen des Labyrinthus Sitzungsberichte d. Kgl. Bayer. Ak. 1908, 1913.—*Daremberg-Saglio*: Dictionnaire des antiquités Helléniques III 883. Ν. Ε. Π.

Ὁ ἐν *Αἰγύπτῳ* λαβύρινθος ἦτο φαραωνικὸν οἰκοδόμημα μέγα, ὀλίγον τι ὑπὲρ τὴν λίμνην Μοῖριν. Ὁ Ἡρόδοτος ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν λέγει ὅτι ἐὰν κανεὶς συσσωρεύσῃ πάντα τὰ οἰκοδομικὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων, θὰ φανοῦν ὅτι καὶ κόπον καὶ δαπάνην ὀλιγωτέραν τοῦ λαβυρίνθου τούτου ἀπήτησαν, ἂν καὶ οἱ ἐν Ἐφέσῳ καὶ Σάμῳ ναοὶ εἶναι ἀξιόλογοι. «Ὁ λαβύρινθος ὑπερβαίνει καὶ τὰς πυραμίδας. Ἔχει ἐστεγασμένας δώδεκα αὐλάς, τῶν ὁποίων αἱ πύλαι ἀντικρύζουν ἀνὰ δύο, ἐξ πρὸς Β. καὶ ἓξ πρὸς Ν. Κοινὸν τεῖχος τὰς περικλείει ὅλας. Ἐντὸς τούτων εἶναι διπλαῖ κατοικίαι, αἱ μὲν ὑπόγειοι, αἱ δὲ ἐπ' αὐτῶν ὑψοῦνται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τρεῖς χιλιάδες τὸ πλῆθος, ἤτοι 1500 ὑπόγεια καὶ 1500 μετέωρα οἰκήματα. Ἐπεσκέφθην τὰ μετέωρα, περὶ δὲ τῶν ὑπογείων ἤκουσα μόνον πληροφορίας, διότι οἱ ἐπιστάται Αἰγύπτιοι ἠρνήθησαν νὰ μὲ ὁδηγήσουν, λέγοντες ὅτι εἰς τὰ ὑπόγεια εἶναι οἱ τάφοι τῶν ἱδρυσάντων τὸν λαβύρινθον βασιλέων καὶ τῶν ἱερῶν κροκοδείλων. Ἐκεῖνα λοιπὸν ποῦ εἶδα εἶναι ἀνώτερα τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων, διότι καὶ αἱ ἔξοδοι διὰ τῶν στεγῶν καὶ οἱ ἑλιγμοὶ διὰ τῶν αὐλῶν, ὄντες ποικιλώτατοι, παρουσιάζουν ἕνα θαῦμα περιπλοκῆς, ἐπειδὴ ἀπὸ μίαν αὐλὴν ἐξήρχεσο εἰς οἰκήματα, ἀπὸ ταῦτα εἰς παραστάδας, ἀπὸ τούτων εἰς στέγας ἄλλας καὶ ἀπὸ τῶν οἰκημάτων εἰς ἄλλας αὐλάς. Ὅλων τούτων ἡ ὀροφὴ εἶναι λιθίνη, καθὼς καὶ οἱ τοῖχοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν γεμᾶτοι μὲ γλυφὰς καὶ κάθε αὐλὴ μὲ περιστύλιον ἀπὸ λευκὴν πέτραν ἄριστα προσηρμοσμένην. Εἰς μίαν δὲ ἀκραίαν γωνίαν τοῦ λαβυρίνθου ἔρχεται συνεχὴς μία πυραμὶς 40 ὀργυιῶν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι γλυμμένα μεγάλα ζῷα, ἐνῷ ὁ φέρων πρὸς αὐτὴν δρόμος εἶναι ὑπόγειος» (*Ἡρόδ.* Β. 148). Καὶ ὁ Στράβων ἐπισκεφθεὶς θαυμάζει τὸ ἵδρυμα (*Στράβ.* 811). Κατὰ τὸν Μασπερῶ ὁ λαβύρινθος ἦτο ἡ πόλις τὴν ὁποίαν ὁ Ἀμενεμχὰτ Γ' ἔκτισεν ὡς ἐξάρτημα τῆς πυραμίδος του καὶ τὰ ἐρείπιά της σῴζονται ἀκόμη εἰς τὸ σημερινὸν χωρίον Χαουαάρα, ὅπως ἀπέδειξεν ἀναμφισβήτητον ὁ Ἄγγλος Φλίνδερς Πετρί. Μολαταῦτα ἡ μαρτυρία τοῦ Ἄγγλου ἀρχαιολόγου συνηγορεῖ ὑπὲρ τοῦ Ἡροδότου καὶ ὄχι περὶ πόλεως. Τῷ 1889 ὁ Πετρὶ ἐξετάσας ἐπιμελέστατα τὴν μορφὴν τῆς λεκάνης τοῦ Φαγιοὺμ ὑπέδειξε τὴν Χαουαάραν ὡς τὸ μόνον μέρος τὸ προσφυὲς νὰ τεθῇ ὁ λαβύρινθος τοῦ Ἡροδότου. Ἀνασκάψας εὗρε τεραστίαν ἔκτασιν 1000×800 ποδῶν, ἐστρωμένην μὲ πέτρας λευκὰς καὶ ὑπὸ κάτω ἴχνη θεμελίων, τὰ ὁποῖα ἐβάσταζαν ἀσφαλῶς γιγάντιον οἰκοδόμημα. Ἡ λεπτομερὴς ἐξέτασις τῶν ἐρειπίων ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Πετρὶ νὰ ἀνασυστήσῃ τὸ σχέδιον τοῦ λαβυρίνθου μέχρι σημείου τινός. Πρὸς Α. βλέπομεν ἀκόμη μέρος τοῦ λιθοστρώτου ἐκ λίθου λευκοῦ, χρησιμεύσαντος ὡς λατομείου ἑτοίμων λίθων εἰς τοὺς Γάλλους μηχανικοὺς τοὺς κατασκευάσαντας τὸν σιδηρόδρομον τοῦ Φαγιούμ. Τὸ ὅλον οἰκοδόμημα ἦτο τετράγωνον μετὰ παραρτημάτων πρὸς Α. καὶ ἰσοπέδου ἐκτὸς πρὸς Β., κειμένου πιθανῶς ἐκτὸς τῆς οἰκοδομῆς, καὶ πρὸς τὰ ΒΑ., ὅπου ἔγινε χρῆσις κιόνων ἐκ γρανίτου ἐρυθροῦ. Πρὸς Ν. ἔγινε χρῆσις κιόνων κτιστῶν καὶ ὄχι μονολίθων. Προφανὲς ὅτι ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ναοὺς τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὁποῖοι συνέκειντο ἐκ πλαισίου ἐσωτερικοῦ μετὰ θαλάμων καὶ αὐλῶν πέριξ, ὁ λαβύρινθος δὲν εἶχε ποτὲ πλαίσιον κεντρικὸν ἀλλὰ κάθε αὐλὴ ἀπετέλει ναὸν ἰδιαίτερον. Ταῦτα πάντα ἀνταποκρίνονται εἰς τὰ λεγόμενα τοῦ Ἡροδότου. Γ. Λ. Α.

—*[Ἀποκρυφ.]* Εἰς τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ μυστήρια ὁ *λαβύρινθος* συμβολίζει, ὡς καὶ τὸ ἄντρον, τὸν χαώδη καὶ ζοφερὸν τόπον τῆς κατωτέρας ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως, ἔνθα ἡ ἀνωτέρα τοῦ ἀνθρώπου φύσις περιπλανᾶται παραπαίουσα καὶ προσφέρει εἰς τὸν Μινώταυρον τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν τοὺς καρποὺς τῆς ἰδίας αὐτῆς προσωπικότητος, μέχρις ὅτου ὁ ἐν αὐτῇ μὴ ἀποσβεσθεὶς θεῖος σπινθήρ, ὁ λόγος (συμβολιζόμενος ὑπὸ τοῦ Θησέως), τῇ βοηθείᾳ καὶ τῆς διαισθήσεως (Ἀριάδνης), φονεύων τὸν Μινώταυρον τῶν παθῶν καὶ τῶν προλήψεων, ὁδηγήσῃ καὶ αὐθις τὴν πλάνητα ἀνθρωπίνην ψυχὴν εἰς τὴν ἕνωσιν μὲ τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου καὶ τὴν συνειδητὴν ἐνοποίησιν αὐτῆς μετὰ τοῦ Μεγάλου Παντός. Η. Π. Γ.

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* *Λαβύρινθος* εἶχεν ἀποκληθῆ, κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918, ὀχυρά τις περιοχή, θαυμασίως ὀργανωθεῖσα ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, βορείως τῆς Ἀρράς, ἐπὶ κορυφογραμμῆς διηκούσης ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν μεταξὺ τῶν χωρίων Écurie καὶ Neuville Saint Waast. Ὁ λαβύρινθος κατέστη πασίγνωστος λόγῳ τῶν περὶ αὐτὸν ἀγώνων (βλ. λ. *Ἀρτουά*). Ν. Θ. Κ.

—*[Μηχανολ.]* Καλεῖται *λαβύρινθος* εἶδος στυπειοθλίπτου, χρησιμοποιουμένου κυρίως εἰς ἀτμοστροβίλους καὶ στροβιλοσυμπιεστὰς (γερμ. Turbokompressoren), ὅπου παρίσταται ἀνάγκη βαθμιαίας ἐλαττώσεως τῆς πιέσεως, πρὸς ἐξίσωσιν τῆς ὑψηλῆς πιέσεως ἐντὸς τοῦ στροβίλου ἢ τοῦ συμπιεστοῦ πρὸς τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν. Συνίσταται ὁ λαβύρινθος ἐκ δακτυλίων ἐστερεωμένων ἐπὶ τοῦ ἄξονος περιστροφῆς, οἵτινες εἰσέρχονται εἰς ἀντιστοίχους κοιλότητας τοῦ σώματος τοῦ ἑδράνου, χωρὶς νὰ ἐφάπτωνται τούτων. Ὁ ἀτμός, ὑποχρεούμενος νὰ διέλθῃ μεταξὺ τοῦ ἄξονος περιστροφῆς καὶ τοῦ ἑδράνου, ἀποτονοῦται βαθμιαίως, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ στραγγαλισμοῦ εἰς τὰ σημεῖα τῆς στενῆς διόδου μεταξὺ δακτυλίων καὶ ἑδράνου, ἀφ' ἑτέρου λόγῳ ἀποτονώσεως ἐντὸς τοῦ σχετικῶς μεγάλου ὄγκου τῶν κοιλοτήτων τοῦ ἑδράνου. Γ. Θ. Κ.

— **λαβύρινθος ἠθμοειδοῦς** *[Ἀνατομ.]*. Αἱ δύο πλάγιαι μοῖραι τοῦ ἠθμοειδοῦς ὀστοῦ, καλούμεναι καὶ *κογχοηθμοειδεῖς* (βλ *ἠθμοειδὲς ὀστοῦν*). Ι. Π.

— **λαβύρινθος νεφροῦ** *[Ἀνατομ.]*. Ἡ φλοιώδης οὐσία τοῦ νεφροῦ, ἥτις παρεμβάλλεται μεταξὺ τῶν μυελωδῶν ἀκτίνων ἢ φερρεϊνείων πυραμίδων (προσεκβολῶν τῆς μυελώδους οὐσίας). Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐσπειραμένων οὐροσωληναρίων καὶ ἐκ μικρῶν σωματίων, τῶν νεφρικῶν ἢ μαλπιγιανῶν σωματίων, ἅτινα διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ φαίνονται ὡς ὑπέρυθρα στίγματα, σποράδην μεταξὺ τῶν οὐροσωληναρίων κείμενα (βλ. *νεφροί*). Ι. Π.

— **λαβύρινθος ὠτὸς** *[Ἀνατομ.]*. Οὕτως ἐπονομάζεται τὸ *ἔσω οὖς*, ἕνεκα τῆς ἐπιπλόκου τούτου κατασκευῆς· κατασκηνοῖ ἐντὸς τοῦ λιθοειδοῦς ὀστοῦ καὶ διακρίνεται εἰς τὸν *ὑμενώδη λαβύρινθον* (εἰς ὃν ἀπολήγει τὸ αἰθουσαῖον καὶ τὸ κοχλιακὸν νεῦρον), καὶ εἰς τὸν *ὀστεϊνον λαβύρινθον*, παριστῶντα τὸ ὀστεϊνον περίβλημα τοῦ ὑμενώδους καὶ χωριζόμενον ἀπὸ τούτου διὰ τοῦ ἔξω λεμφικοῦ χώρου. 1) Ὁ ὀστεϊνος λαβύρινθος σύγκειται: α') ἐκ κεντρικῆς μοίρας, τῆς *αἰθούσης*, ἧς τὸ ἔξω τοίχωμα ἐμφανίζει τὴν *ᾠοειδῆ θυρίδα*, ἀποφρασσομένην ὑπὸ ὑμένος συνημμένου μετὰ τῆς βάσεως τοῦ ἀναβολέως· β') ἐκ τριῶν ὀστεΐνων ἡμικυκλίων σωλήνων· καὶ γ') ἐκ τοῦ ὀστεΐνου κοχλίου, οὗ ὁ αὐλὸς (ἔξω λεμφικὸς χῶρος) διαιρεῖται διὰ τοῦ ἑλικοειδοῦς ὀστεοϋμενώδους πετάλου εἰς τὴν *αἰθουσαίαν* καὶ τὴν *τυμπανικὴν κλίμακα*. 2) Ὁ ὑμενώδης λαβύρινθος σύγκειται: α') ἐκ τῆς *αἰθουσαίας μοίρας* (ἐλλειπτικόν, σφαιρικὸν κυστίδιον καὶ ἡμικύκλιοι σωλῆνες), εἰς ἣν ἀπολήγει ἡ αἰθουσαία μοῖρα τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου· β') ἐκ τῆς *κοχλιακῆς μοίρας*, εἰς ἣν ἀπολήγει ἡ κοχλιακὴ μοῖρα τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου. Καὶ ἡ μὲν αἰθουσαία μοῖρα εἶναι τὸ αἰσθητήριον τοῦ χώρου, δι' οὗ ἀντιλαμβανόμεθα τῆς θέσεως ἢ τῆς στάσεως τοῦ σώματος, ἡ δὲ κοχλιακὴ εἶναι τὸ αἰσθητήριον τῆς ἀκοῆς, φέρουσα τὸ τελικὸν ὄργανον τοῦ ἀκουστικοῦ νεύρου, ἤτοι τὸ κορτιανὸν ὄργανον. Εὐνόητον, ὅτι πιεζομένου τοῦ τυμπανικοῦ ὑμένος ὑπὸ τοῦ ἔξωθεν ἀέρος καὶ μεταδιδομένης τῆς πιέσεως διὰ τῆς ἁλύσεως τῶν ἀκουστικῶν ὀσταρίων καὶ τῆς βάσεως τοῦ ἀναβολέως εἰς τὸ ὑγρὸν τῆς αἰθουσαίας κλίμακος, ἡ ὑμενώδης μοῖρα τοῦ ἑλικοειδοῦς πετάλου θὰ ὑπο-

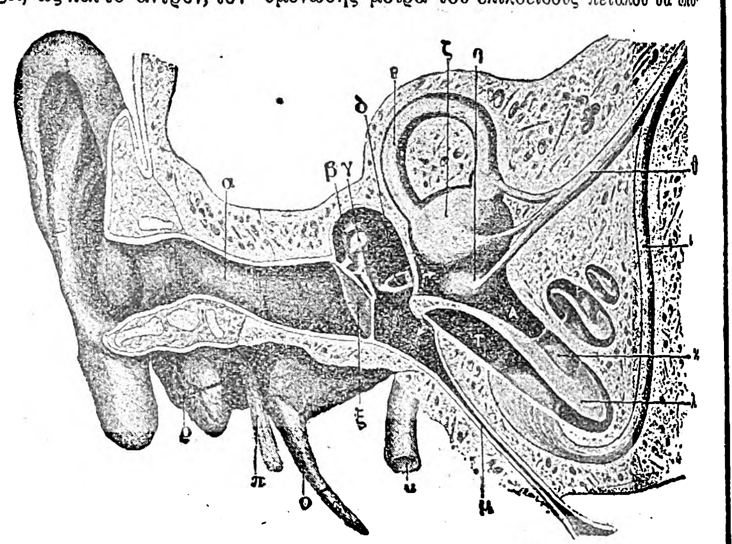

Σχηματικὴ παράστασις τοῦ ὠτός.

[α=ἔξω ἀκουστικὸς πόρος· β=ἄκμων· γ=σφῦρα· δ=ἀναβολεύς. ε=ἡμικύκλιος σωλήν· ζ=ἐλλειπτικὸν κυστίδιον· η=σφαιρικὸν κυστίδιον· θ=αἰθουσαῖον νεῦρον· κ=ἄτρακτος· λ=ἑλικοειδὲς πέταλον· μ=ἀκουστικὴ σάλπιγξ· ν=καρωτὶς ἔσω· ξ=τυμπανικὸς ὑμήν· ο=βελονοειδὴς ἀπόφυσις· π=προσωπικὸν νεῦρον· ρ=μαστοειδὴς ἀπόφυσις· Α=αἰθουσαία αἴθουσα· Τ=τυμπανικὴ κλῖμαξ.]

χωρήσῃ πρὸς τὴν τυμπανικὴν κλίμακα, ἧς τὸ ὑγρὸν ἀπωθούμενον θὰ ἐκκολπώσῃ τὸν ὑμένα τῆς στρογγύλης θυρίδος, καὶ ὅτι, ἀντιθέτως, ἀρθείσης τῆς πιέσεως, ἡ ὑμενώδης μοῖρα θ' ἀπωθηθῇ πρὸς τὴν αἰθουσαίαν κλίμακα. Ἀλλὰ μετὰ τοῦ οὕτως ἐναλλὰξ πρὸς τὴν ἑτέραν τῶν δύο κλιμάκων ἀπωθουμένου ἑλικοειδοῦς πετάλου συνδονεῖται καὶ τὸ κορτιανὸν ὄργανον, εἰς ὃ ἀπολήγει τὸ τὰς ἀκουστικὰς διεγέρσεις ὑποδεχόμενον κοχλιακὸν νεῦρον. Ι. Π.

λαβυρίνθουλος (ὁ) (Labyrinthulus) *[Ζῳολ.]*. Μικρότατος ζωϊκὸς ὀργανισμός, ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ τοῦ Aenkowski ἐπὶ βεβυθισμένων ἀντικειμένων παρὰ τὸν κόλπον τῆς Ὀδησσοῦ. Ὁ λαβυρίνθουλος ἀποτελεῖται ἐκ στιβάδος ἁπλουστάτων κυττάρων, ἅτινα πολλαπλασιάζονται διὰ καταμερισμοῦ καὶ ὁ ὅλος ὀργανισμὸς παρουσιάζει φαινόμενά τινα συσπάσεων. Τὰ ἀποτελοῦντα τοῦτον κύτταρα ἐκκρίνουσι νηματοειδῆ τινα οὐσίαν, ἥτις σχηματίζει πλέγμα λεπτότατον ἐξ ἀραχνοειδῶν ἀναστομουμένων νηματίων. Διὰ νὰ ἐγκυστωθῶσι τὰ κύτταρα ταῦτα, συνενοῦνται ἐκ νέου εἰς ἄμορφον στιβάδα, ἕκαστον τούτων ἐκκρίνει ἰδίαν οὐσίαν, ἥτις περικλείει τοῦτο ὡς ἐν περιβλήματι, καὶ ὁλόκληρος ἡ στιβὰς τῶν κυττάρων περιβάλλεται ὑπὸ κοινῆς μεμβράνης. Αἱ λειτουργίαι τῶν ἁπλουστάτων τούτων πρωτοζωϊκῶν ὀργανισμῶν δὲν ἔχουσιν εἰσέτι ἱκανῶς μελετηθῆ. Δ. Ν. Π.

λαβυρινθώδης (ὁ, ἡ), —ες (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς λαβύρινθον, ὁ περιπεπλεγμένος, ὁ δυσπαρακολούθητος, ἀδιέξοδος.

Λαβὼ (Laveaux), *Ἰωάννης-Κάρολος-Τιμπώ*, Γάλλος λόγιος, δημοσιογράφος καὶ λεξικογράφος (1749—1827). Πρὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως διετέλεσε διαδοχικῶς καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς

Digitized by Google

γραμματικῆς καὶ φιλολογίας εἰς τὴν Βάλην, τὴν Στουτγάρτην καὶ τὸ Στρασβοῦργον, ἀπολαύων τῆς εὐνοίας Φρειδερίκου τοῦ Β'. Τῷ 1789 ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν ἐξέδωκε τὸν «Ταχυδρόμον τοῦ Στρασβούργου» (1791) καὶ ἀπέβη ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τῆς ἐπαναστάσεως. Τῷ 1793 ἀνέλαβε τὴν ἀρχισυνταξίαν τῆς ἰακωβινικῆς ἐφημερίδος «Ἡ ἐφημερὶς τοῦ Ὄρους», ὑποστηρίξας τὴν πολιτικὴν τοῦ Ροβεσπιέρρου. Μετὰ τὴν 9 τοῦ Θερμιντὼρ ἐφυλακίσθη, ἀλλ' ἀπελευθερωθεὶς ἀφιερώθη εἰς τὴν φιλολογίαν. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἐγένετο γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν φυλακῶν τοῦ Σηκουάνα. Τῷ 1818 ἐδημοσίευσεν ἄξιον λόγου λεξικὸν περὶ τῶν δυσχερειῶν τῆς γαλλικῆς γλώσσης. Μετὰ διετίαν ἐξέδωκε τὸ «Νέον λεξικὸν» τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ κατόπιν λεξικὸν γαλλογερμανικὸν καὶ γερμανογαλλικόν, λεξικὸν συνωνυμικὸν τῆς γαλλικῆς γλώσσης, τὸν «Βίον Φρειδερίκου τοῦ Β' βασιλέως τῆς Πρωσσία » κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Λὰ-Βωγκυγιὸν (La Vauguyon), ***Ἀντώνιος-Παῦλος-Ἰάκωβος*** (1706—1772). Γάλλος στρατηγός, διακριθεὶς εἰς πλείστας μάχας καὶ ἰδίως εἰς τὴν μάχην τοῦ Fontenoy τῷ 1745, καθ' ἣν ἀνεχαίτισε τὴν προέλασιν τῶν Ἄγγλων. Διετέλεσε παιδαγωγὸς τῶν πριγκίπων καὶ μετὰ ταῦτα βασιλέων Λουδοβίκου τοῦ ΙΣΤ', Λουδοβίκου τοῦ ΙΗ' καὶ Καρόλου τοῦ Ι', χάριν τῶν ὁποίων συνέγραψε πλεῖστα ἔργα. Μ. Ν. Δ.

— **Λὰ-Βωγκυγιὸν** (La Vauguyon), ***Παῦλος-Φραγκῖσκος*** (1746—1828). Γάλλος στρατηγός, διπλωμάτης καὶ πολιτικός, ὑποστηρικτὴς τῆς συνταγματικῆς βασιλείας. Διετέλεσε πρεσβευτὴς ἐν Ὀλλανδίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Βαστίλλης παρῃτήθη καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐν Μαδρίτῃ θέσιν του. Τῷ 1795 μετέσχε τῆς συνωμοσίας πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ διευθυντηρίου καὶ τῷ 1805 ἐπανῆλθεν εἰς Γαλλίαν. Κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῆς βασιλείας ἐξελέγη πατρίκιος. Μ. Ν. Δ.

λάβωμα (τὸ)· δημοτ., τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *λαβώνω*, κτύπημα, πληγή, τραῦμα· || κτύπημα δαιμονικόν, ἐπήρεια ἐξωτική, φρενοβλάβεια.

λαβωματιὰ (ἡ)· δημοτ., πληγή, τραῦμα: «τὶς λαβωματιὲς τὶς ἔχει 'ς τὸ στῆθος, ὄχι 'ς τὴν πλάτη».

λαβωμένος, *—η, —ο*· παθ. μετχ. τοῦ *λαβώνω* (βλ. λ.)· πληγωμένος, τραυματισμένος: «εἶναι λαβωμένος 'ς τὸ κεφάλι, — 'ς τὸ χέρι»· || μεταφ. «εἶναι λαβωμένος 'ς τὴν καρδιὰ» ἔχει ἐρωτικὸν πόνον· || ἐπὶ δαιμονικῆς ἐπηρείας, ὁ παθὼν τὰς φρένας, ἄλλως *ἀλλοπαρμένος*.

λαβώνω, *ἀόρ. ἐ)λάβωσα,—ἐ)λαβώθηκα*, παθ. μετχ. *λαβωμένος*· πληγώνω, τραυματίζω: «τὸν ἐλάβωσαν 'ς τὸ πόδι», «λαβώθηκε 'ς τὸν πόλεμο», «τὸν ἔφεραν λαβωμένο»· || «τί λαβώθη καὶ δὲν ἦρθε» τί ἔπαθε καὶ δὲν ἦλθε· || τὸ παθ. πάσχω ἀπὸ δαιμονικὴν ἐπήρειαν, πάσχω τὰς φρένας· || παθ. μετχ. *λαβωμένος* (βλ. λ.).

Λαβώτας *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Συρίας, ὅστις πηγάζων, κατὰ τὸν Στράβωνα (XII, 751), ἀπὸ τοῦ Ἀμανοῦ ὄρους (σημ. Ἄλμα-Νταγ) καὶ διαρρέων τὴν πεδιάδα τῆς Ἀντιοχείας ἐκβάλλει εἰς τὸν Ὀρόντην ποταμὸν (Νάχρ-ἐλ-Ἀαζί), οὐχὶ ἀπ' εὐθείας, ἀλλὰ διὰ τῆς παρεμβολῆς τῆς λίμνης τῆς Ἀντιοχείας (σημ. Μπάχρ-ἐλ-Ἀμπιάντ). Α. Θ. Σ.

Λαβώτας, (ἢ ***Λεωβότης***). — 1) Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀγιαδῶν. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἐχεστράτου καὶ ἀνεψιὸς τοῦ περιφήμου τῶν Σπαρτιατῶν νομοθέτου Λυκούργου (*Ἡροδ.* Α' 65), ὅστις καὶ ἐπετρόπευε τὸν Λαβώταν, ἀνήλικον ὄντα. Κατὰ τὰς παραδόσεις ὅμως τοῦ οἴκου τῶν Εὐρυπωντιδῶν, ὁ Λυκοῦργος ἐπετρόπευσεν οὐχὶ τὸν Λαβώταν ἀλλὰ τὸν Χάριλλον (ἢ Χαρίλαον). Ἐπὶ τοῦ Λαβώτα τούτου ἐκηρύχθη ὁ μεταξὺ Ἀργείων καὶ Σπαρτιατῶν πόλεμος περὶ κατοχῆς καὶ κυριότητος τῆς Κυνουρίας. Τούτου υἱὸς ἦτο ὁ Δόρισσος καὶ ἔγγονος ὁ Ἀγησίλαος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Λυκοῦργος ἔθεσε τοὺς νόμους του εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους.

—2) Λακεδαιμόνιος ἁρμοστὴς εἰς τὴν Ἡράκλειαν τῆς Τραχινίας, φονευθεὶς ἐν αὐτῇ μετὰ 700 ἀποίκων κατὰ τὸ 411 π. Χ. (*Ξεν.* Ἑλλ. Ι. 2. 18). ΚΑΨ.

Λαγάθου ***ἄκρον*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον Μαυριτανίας τῆς Τιγγιτανῆς (Μαρόκκου) ἐπὶ τοῦ Ἰβηρικοῦ πελάγους, μεταξὺ Φοίβου ἄκρας (τανῦν Monte Verde) καὶ ἐκβολῆς Θαλούδα ποταμοῦ (τανῦν Οὐὲδ-Μερτὶλ) κατὰ Πτολεμαῖον (Δ, α, 6, ἔκδ. Nobbe). Εἶναι τὸ σύγχρονον παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Τετουὰν ἀκρωτήριον *Κάμπο Νέγκρο* (Cabo Negro, πλάτ. 35°41' Β., μῆκ. 5°17' Δυτ., χάρτ. ἀγγλ. 2717: Cape Spartel to Cape Ferrat), ἀπόληξις τῆς ὀροσειρᾶς Sierra Bermeia. Σ. Ε. Λ

λαγάκι (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ ***λαγοῦρος ὁ ᾠοειδὴς*** (Lagurus ovatus).

λαγάνα (ἡ) δημοτ., ἄρτος ἔνζυμος πεπλατυσμένος χάριν ταχείας ὀπτήσεως, ὁ ἰδίᾳ τὴν Καθαρὰν Δευτέραν παρασκευαζόμενος (ἀπὸ τοῦ ἀρχ. *λάγανον*) (βλ. λ.).

Λαγανᾶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Πηνειῶν καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 300. Χ. Δ.

Λαγάνεια *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κειμένη εἰς τὰ μεθόρια τῆς Γαλατίας καὶ Βιθυνίας, δεξιὰ τοῦ Σαγγαρίου ποταμοῦ, εἰς βόρειον πλάτος 60°35' καὶ ἀνατολικὸν μῆκος 42°30' κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. V, 1, 3). Ἀπεῖχε κατὰ τὸν Προκόπιον (Περὶ κτισμ. V, 4) ἀπὸ μὲν τῆς Ἰουλιουπόλεως (Γορδίου κώμης) 26 μίλλια πρὸς Α., ἀπὸ δὲ τῆς Συκεῶνος 12 μίλλια. Ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου καλεῖται καὶ *Λαγίνεια*, ὑπὸ δὲ τῶν διαφόρων «Ὁδοιπορικῶν», *Λαγανία, Λαγάνιος, mansio Agnania, Legna*, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἱεροκλέους (Συνέκδ. 696) *Ρεγαναγαλία*, ὡς μία τῶν ἑπτὰ πόλεων τῆς ἐπαρχίας Γαλατίας.

Ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν χρόνων διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον, ἀναφέρεται δὲ καὶ ἐπίσκοπος αὐτῆς κατὰ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον (451) ὑπὸ τὸν τίτλον: *Λασανίας* ἢ *Λαγανίας*. Ἀργότερον, ἐπὶ Ἀναστασίου Α' (491—518), μετωνομάσθη *Ἀναστασιούπολις*, διαφυλάξατα τὸ ὄνομα τοῦτο μέχρι τοῦ ΙΒ' ἢ ΙΓ' αἰῶνος, ὑπαγομένη εἰς τὸν μητροπολίτην Ἀγκύρας. Ἡ τοποθεσία αὐτῆς ἀναζητητέα εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς μεταξὺ Κεμὲρ-Σοῦ καὶ Μπὲη-Παζὰρ ὁδοῦ, ἐν τῷ νομῷ Ἀγκύρας, ἢ εἰς αὐτὸ τὸ Μπέη-Παζὰρ (Bey Bazar). Α. Θ. Σ.

Λαγανικῶν ***σπήλαια*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Σπήλαια τῶν *Θηριωδῶν τόπων*, τῶν μεταξὺ τῆς χώρας τῶν Μακατούτων καὶ τῆς τῶν Ψύλλων, ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀφρικῆς. Ταῦτα ἀνεγνώρισεν ὁ Beechey (Travels in Africa σελ. 569) εἰς τὴν σύγχρονον κοιλάδα Οὐαδι Ἱεραχὶμπ τῆς Κυρηναϊκῆς, κατεσκαμμένα εἰς τὰς ἀποτόμους καὶ ὑπὲρ τοὺς 500 πόδας ὑψηλὰς παρειάς της, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπισκέπτεταί τις ἀνελκυόμενος διὰ σχοινίων ἑλκομένων ὑπὸ προεισερχομένων ἰθαγενῶν. Σ. Ε. Λ.

λάγανον (τό)· ἀρχ., εἶδος πλακουντίου ψηνομένου μὲ ἔλαιον, πιθανῶς καθὰ τὸ σημερινὸν *τηγανόψωμον* ἢ *πίττα* (πρβλ *λαγάνα*).

— *['Αρχ.]* Τὸ *λάγανον* κατεσκευάζετο ἐξ ἐκλεκτοῦ ἀλεύρου ἀναμειγνυμένου μὲ διάφορα ὑλικά, ἤτοι μὲ τὸν χυμὸν θρίδακος καὶ οἶνον, μὲ ἔλαιον ἢ λίπος, μέλι, γάλα καὶ πέπερι. Τὸ λάγανον, κατὰ τὸν Ἀθήναιον, ἦτο εἶδος ζυμαρικοῦ ψηνόμενον ἐντὸς ἐλαίου. Ὁ Ὁράτιος λέγει ὅτι τὸ λάγανον ἦτο τὸ γλύκισμα τῶν πτωχῶν. Λάγανον ὅμως ἐκαλεῖτο καὶ εἶδός τι ἄρτου, συνισταμένου ἐκ τῶν αὐτῶν ὑλικῶν, ἀλλὰ περιέχοντος καὶ ζύμην, ἡ ὁποία ἔκαμνε αὐτὸν ἐλαφρότατον τόσον, ὥστε ὁ Κέλσος νὰ κατατάσσῃ αὐτὸν ἀμέσως μετὰ τὰς ὑγρὰς τροφάς. Τέλος, λάγανα ἐκαλοῦντο καὶ τὰ φύλλα τῆς ζύμης ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐτυλίσσοντο διάφορα ὑλικά, ἤτοι κρέας, ᾠά, ἰχθύες καὶ τὰ ὁποῖα θὰ ὡμοίαζον πρὸς τὰς ἡμῖν πίττας. Β. Δ. Θ.

λαγανόψωμο (τό)· ψωμὶ εἰς σχῆμα λαγάνας, πεπλατυσμένον, ἄλλως *πίττα*.

λαγάρα (ἡ)· τὸ λαγαρισμένον, τὸ ἀπηλλαγμένον πάσης ξένης οὐσίας, τὸ διαυγές, τὸ καθαρόν· || ἐπὶ οἴνου, τὸ μετὰ τὴν ζύμωσιν καταστὰν διαυγές· || ἐπὶ χρυσοῦ, ὁ ἀμειγής, ἄπεφθος, ἄλλως *λαγαρισμένο χρυσάφι*· || ἐπὶ παντὸς τοῦ ἀκραιφνοῦς: «μαλλὶ λαγάρα» ἀρίστης ποιότητος, «ἄνθρωπος λαγάρα» εἰλικρινής, αὐθέκαστος (ἡ λ. ἀπὸ τοῦ *λαγαρίζω* ἀναδρομικῶς).

λαγαρὰ (τά)· ὡς οὐσ., οἱ λαγόνες (βλ. *λαγαρός*).

Λαγαρία *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀχυρὰ πόλις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ἐν τῇ Λευκανίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Στράβωνος: «Μετὰ δὲ Θουρίους, Λαγαρία φρούριον· Ἐπειοῦ καὶ Φωκέων κτίσμα, ὅθεν καὶ ὁ λαγαριτανὸς οἶνος, γλυκὺς καὶ ἁπαλὸς καὶ παρὰ τοῖς ἰατροῖς σφόδρα εὐδοκιμῶν» (ΣΤ', κεφ. 264). Σ. Ε. Λ.

λαγαρίζω· κάμνω τι λεπτόν, αὐτὸ καθ' αὑτό, ἀπαλλάσσω ξένης οὐσίας, καθιστῶ διαυγές, ἐπὶ οἴνου, χρυσοῦ ἢ ἄλλων μετάλλων· || παθ. μετχ. *λαγαρισμένος*· ὁ κεκαθαρμένος: «λαγαρισμένο κρασί, — χρυσάφι».

λαγάρισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *λαγαρίζω*, ἀποκάθαρσις, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ξένης οὐσίας: «λαγάρισμα τοῦ κρασιοῦ, —τοῦ λαδιοῦ, —τοῦ χρυσαφιοῦ».

λάγαρος (ὁ) (Lagarus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μικροῦ σχετικῶς μεγέθους μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ σκοτεινούς, μελανοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, χρωματισμούς. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν ἅτινα ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ, γνωστότερον εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι ὁ *λάγαρος ὁ δίχρους* (Lagarns bicolor), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, χρῶμα στιλπνῶς μελανὸν κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ ἀργυρόχρουν κατὰ τὴν κοιλίαν, ἔχει μῆκος 7 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ ἐνδιαιτᾶται εἰς ὑγροὺς τόπους ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ ὑπὸ φυτικὰ συντρίμματα, τρεφόμενος ἐκ διαφόρων ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

λαγαρός, *—ά,—όν*· ἀρχ., μαλθακός, μαλακός, χαῦνος, ἄτονος: «λαγαρὰ γαστήρ»· || *λαγαρὰ* (τά)· ὡς οὐσ. δημοτ., τὰ κάτωθεν τῶν πλευρῶν μαλακὰ μέρη τοῦ σώματος, οἱ λαγόνες, ὁ κενεών: «τὸν ἐκτύπησε 'ς τὰ λαγαρά».

— **λαγαρὸς** ***στίχος*** *[Μετρ.]*. Καλεῖται οὕτως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γραμματικῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν *προκοίλιον*, ὁ στίχος ὅστις ἔχει πόδα ἐλλιπῆ κατὰ τοὺς χρόνους (τροχαῖον ἀντὶ δακτύλου, ἴαμβον ἀντὶ δακτύλου κλπ.) εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ.

λαγαρότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ λαγαροῦ, λεπτότης, χαυνότης, χαλαρότης, ἀτονία, ἀδυναμία.

Λαγὰς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν ἀρχαιοτέρων Σουμερικῶν πόλεων, κειμένη παρὰ τὴν μεγάλην αὔλακα Σὰτ-ἐλ-Χάϊ, τὴν ἑνώνουσαν τὸν Εὐφράτην μετὰ τοῦ Τίγρητος. Τὴν ἐκσκαφὴν τῆς πόλεως ταύτης χρεωστοῦμεν εἰς τὴν εὐτυχῆ σκαπάνην τοῦ Γάλλου Ἐρνέστου De Sarzec ἀπὸ τοῦ 1876 καὶ τοῦ C. Cros ἀπὸ τοῦ 1903—1905. Αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται ἀπεκάλυψαν ἡμῖν θαυμάσιον προηγμένον πολιτισμόν, τοῦ ὁποίου προηγουμένως οὐδεμίαν γνῶσιν εἴχομεν. Τὰ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ταύτας εὑρεθέντα ἀγάλματα, οἰκοδομήματα καὶ φιλολογικὰ μνημεῖα, παρέχουσι ζωηρὰν εἰκόνα τοῦ ἀναπτυχθέντος ἐνταῦθα σουμερικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς δυνάμεως, ἣν εἶχεν ἀποκτήσει ἡ πόλις Λαγάς. Τὴν λαμπροτέραν περίοδόν της ἐγνώρισεν ἡ πόλις ἐπὶ τοῦ Γουδέα (περὶ τὸ 2.600 π. Χ.). Περὶ τὸ τέλος ὅμως τῆς τρίτης χιλιετηρίδος π. Χ. κατέπεσε τόσον, ὥστε εἰς τὴν βραδυτέραν ἐποχὴν μόλις καὶ ἀναφέρεται ἐν τοῖς μνημείοις. Β. Μ. Β.

Λαγάτορα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης (τέως Ἰωαννίνων) τῆς Ἠπείρου, νοτίως τῶν Ἰωαννίνων κείμενον εἰς πεντάωρον ἀπόστασιν, ὀλίγον ἄνωθεν τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Πρεβέζης ἐπὶ πετρώδους καὶ ἀγόνου ἐδάφους. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν (1928) 233 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς μικρὰν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Εἰς τὴν κοινότητα Λαγάτορας ὑπάγεται καὶ τὸ παρακείμενον χωρίον *Μοῦλες* μὲ 207 κατοίκους. Χ. Ι. Σ.

Λαγάτουρα *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἠλείας χωρίου *Ὑψηλὸν* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Λάγγα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται παρὰ τοὺς Α. πρόποδας τοῦ ὄρους Γράμμος καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 399. Χ. Δ.

λαγγάδα (ἡ), *λαγγάδι* (τὸ) κ.τ.τ.· βλ. *λαγκάδα, λαγκάδι* κ.τ.τ.

Λαγγάδα, ***Λαγγάδι, Λαγγαδοχῶρι*** κ.τ.τ.· βλ. *Λαγκάδα, Λαγκάδι, Λαγκαδοχῶρι.*

Λάγγαν (Laggan) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Σκωτίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Ἴνβερνες, ἔχουσα μῆκος 11 χλμ. καὶ πλάτος 0,8 καὶ ἐκρέουσα εἰς τὸν ποταμὸν Σπήν. Δ. Σ. Δ.

Λάγγαρος. Βασιλεὺς τῶν Ἀγριάνων, φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ Ἀλεξάνδρου, παρασχὼν εἰς αὐτὸν μόλις ἀνελθόντα εἰς τὸν θρόνον, τῷ 336 π. Χ., σπουδαιοτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὴν κατὰ τῶν Ἰλλυριῶν ἐκστρατείαν αὐτοῦ. Διὰ τὰς ὑπηρεσίας του ταύτας ὁ Λάγγαρος «τά τε ἄλλα ἐτιμήθη μεγάλως πρὸς Ἀλέξανδρον, καὶ δῶρα ἔλαβε.... καὶ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Κύναν καὶ ταύτην ὡμολόγησε δώσειν....». Ἀλλ' ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ἀπέθανε πρὸ τοῦ τέλους τοῦ πολέμου (*Ἀρρ.* Ἀνάβ. Α, 5). Α. Θ. Σ.

λαγγβανίτης (ὁ) (Langbanit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πυριτικὸν ἅλας. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $37 Mn_5 Si O_7 . 10 Fe_3 Sb_2 O_8$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τριγωνικὸν σύστημα εἰς κρυστάλλους στηλοειδεῖς ἢ πινακοειδικούς. Παρουσιάζει σκληρότητα 6 ½, εἰδικὸν βάρος 4,918, θραυσμὸν κογχώδη, λάμψιν μεταλλικὴν καὶ χρῶμα σιδηρόμαυρον, ἀπαντᾷ δὲ ἐπὶ τῶν μεταμορφωσιγενῶν κοιτασμάτων τοῦ μαγγανίου τοῦ Langban ἐν Wermland. Γ. Β.

λαγγελανδία (ἡ) (Langelandia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κολυδιιδῶν*, περιλαμβάνον ἱκανοῦ μεγέθους κανθάρους, τυφλοὺς καὶ ἐντὸς τῶν σεσηπότων ξύλων ζῶντας. Ἐκ τῶν

Digitized by Google

γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαγγελανδία ἡ ῥαβδωτὴ* (Langelandia striata), ἥτις ἔχει μέτριον, μᾶλλον, μέγεθος, κεφαλὴν κωνικήν, κεραίας μετρίου μήκους, λίαν διεσταμένας ἀλλήλων κατὰ τὴν βάσιν των καὶ εἰς ῥοπαλοειδεῖς ἀποφύσεις τελευτώσας, θώρακα εὐρὺν καὶ ἀρκούντως μεγάλον, κοιλίαν ἐπιμήκη, εὐρεῖαν, κυλινδρικήν, εἰς ἀπεστρογγυλωμένον ἄκρον ἀπολήγουσαν, πόδας ἰσχυρούς, βραχεῖς καὶ εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις ἀπολήγοντας καὶ χρῶμα μελανόφαιον μετὰ ὑπολεύκων ῥαβδώσεων κατὰ μῆκος τῆς ῥάχεως. Εἶναι κοινὸν ἐν Εὐρώπῃ ἔντομον. Δ. Ν. Π.

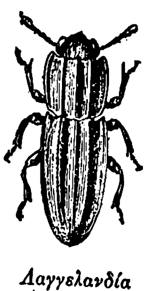

Λαγγελανδία ἡ ῥαβδωτή.

λάγγερας (ὁ), ἡ *λάγγερη* (ἡ). Τοπικὴ κοινὴ ὀνομασία τοῦ *στεμφυλίτου οἴνου.*

Λάγγερη *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ναούσης (Πάρου) τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 18. Χ. Δ.

λαγγίτης (ὁ) (Langit) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτὸν θειικὸν ἅλας τοῦ χαλκοῦ. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι SO_4 [Cu. OH]$_2$. 2 Cu [OH]$_2$. H_2O. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ῥομβικὸν σύστημα εἰς κρυστάλλους μικρούς, χρώματος πρασινοκυάνου, ἀπαντᾷ δὲ ὑπὸ μορφὴν ἐπιφλοιώσεων ἐπὶ σχιστολίθου τῆς Κορνουαλλίας, καθὼς καὶ εἰς λεπτοκοκκώδη συσσωματώματα ἐπὶ τοῦ βαριγκτονίτου, ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται ὡς σύνδρομον αὐτοῦ ὀρυκτόν. Γ. Β.

Λαγγοβάρδοι (οἱ)· βλ. λ. *Λογγοβάρδοι.*

Λαγγόβριγα *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, κειμένη κατὰ τὰ Β. τῆς Λουσιτανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Παλαιῶν Τουρδούλων (Turduli veteres), οὐ μακρὰν τῆς παραλίας πρὸς Ν. τοῦ Δουρίου ποταμοῦ (νῦν Δούρου).

Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον οἱ Λαγγοβριῖται ἐβοήθησαν τὸν Σερτώριον, ἀντιστάντα ἐπὶ ἀρκετὸν κατὰ τῶν Ρωμαίων. Ἀποσταλεὶς κατ' αὐτοῦ ὁ Μέτελλος (79—72 π. Χ.) ἀπεπειράθη νὰ ἐκπορθήσῃ τὴν πόλιν αὐτῶν διὰ τῆς δίψης, ἀλλ' ὁ Σερτώριος κατώρθωσε νὰ προμηθεύσῃ ὕδωρ δι' ἀσκῶν εἰς τοὺς πολιορκουμένους, ὥστε ὁ Μέτελλος ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ μόλις διασωθεὶς (*Πλουτάρχ.* Σερτώρ. XIII). Σήμερον ἡ θέσις αὐτῆς ἀναγνωρίζεται παρὰ τὴν πόλιν Feira ἐν Πορτογαλίᾳ. Α. Θ. Σ.

Λάγγονες (οἱ). Λαὸς τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, ὁ αὐτὸς μὲ τοὺς *Λίγγονας* (βλ. λ.).

λαγγόνι (τό)· τὸ μεταξὺ ὀσφύος καὶ πλευρῶν μέρος τοῦ σώματος, ἄλλως *λαγαρά*, ἀρχ. *λαγόνες.*

λαγγουρία (ἡ) (Languria) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρωτυλιδῶν*, περιλαμβάνον κομψοὺς κανθάρους μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους μετὰ στιλπνῶν ποικίλων χρωμάτων, ἀπαντῶντας εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ὑπὸ τοὺς φλοιοὺς τῶν δένδρων ἐνδιαιτωμένους. Ἐκ τῶν 70 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ἡ *λαγγουρία ἡ μελανὴ* (Languria nigra), ἥτις ἔχει σῶμα μέτριον, κυλινδρικόν, κομψόν, κεφαλὴν πεπλατυσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, κεραίας ἐπιμηκεστάτας, πολυαρθρωτὰς καὶ λεπτάς, πόδας ἐπιμήκεις καὶ λεπτοὺς καὶ χρῶμα στιλπνῶς μελανὸν μετὰ κυανῶν ἀποχρώσεων. Δ. Ν. Π.

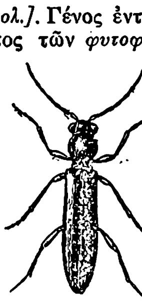

Λαγγουρία ἡ μελανή.

Λάγεια *[Γεωγρ.].* Ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς τέως ἐπαρχίας Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Εἶναι ἐκτισμένη παρὰ τὴν κορυφογραμμὴν τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταϋγέτου, οὐχὶ μακρὰν τοῦ ἀκρωτηρίου Ταινάρου καὶ ἀρκετὰ πλησίον τοῦ ὅρμου Πόρτο-Κάγιο. Κάτ. 363 (1928). Εἰς τὴν κοινότητα ταύτην, τῆς ὁποίας τὸ σύνολον τῶν κατοίκων ἀνέρχεται εἰς 1.263, ἀνήκουσι καὶ τὰ χωρία *Ἄμπελος* (11 κατ.), *Ἀντρόγιαλος* (=ἄντρον γιαλοῦ) καὶ *Πιόντες* (153 κατ.), *Ἀχίλλειον* (87 κατ.), ἔνθα ὑπάρχουν καὶ ἐρείπια ἐνετικοῦ φρουρίου, *Δημαρίστικα* (*Μέσα* καὶ *Πέρα*) (126 ὁμοῦ κάτοικοι), *Καινούργια χώρα* (71 κατ.), *Κοκκινόγεια* (76 κατ.), *Κορογονιάνικα* (98 κατ.), *Κυπριανὸς* (22 κατ.), *Πάλυρος* (112 κατ.), *Προφήτης Ἠλίας* (32 κατ.), *Πύργαρος* (49 κατ.) καὶ *Χάρακες* (63 κατ.). Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς κοινότητος Λαγείας κεῖνται καὶ τὰ λατομεῖα τοῦ περιφήμου ἐρυθροῦ λακωνικοῦ μαρμάρου παρὰ τὸν συνοικισμὸν Προφήτης Ἠλίας. ΚΑΨ.

Λάγενη *[Γεωγρ.].* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φλωρίνης χωρίου *Τριανταφυλλιὰ* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Λάγερλαιφ (Lagerlöf), **Πέτρος.** Σουηδὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς (1648—1699). Ἀπὸ τοῦ 1679 μέχρι τοῦ 1681 περιηγήθη τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου ἡ πολυμάθειά του ἐπροκάλεσε τὸν θαυμασμὸν τῶν σοφῶν. Ἐπιστρέψας εἰς Στοκχόλμην διωρίσθη καθηγητὴς τῆς λογικῆς, τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ῥητορικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Οὐψάλας, τῷ δὲ 1695 ὠνομάσθη ἱστοριογράφος τοῦ βασιλείου. Ὁ Λάγερλαιφ συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἔργα: «Historia linguae graecae», «De ludis olympicis», «De Philosophia epicurea», «Introductio brevis ad poësin suecanam» μέρη τῆς «Suecia antiqua et moderna».

Ἐκ τῶν ποιημάτων του ἀξιολογώτερα θεωροῦνται ἡ «Ὠδὴ εἰς τὴν Ἐλισάνδρην», «Τί εἶναι ἔρως» καὶ τῆς μεταφράσεως τῶν «Ψαλμῶν» τοῦ Δαυΐδ. Μ. Ν. Δ.

— **Λάγερλαιφ** (Lagerlöf), **Σέλμα.** Σουηδὶς συγγραφεύς, γεννηθεῖσα ἐν Μαρμπάκᾳ τῆς Βέρμαλανδ τῷ 1858, ἔνθα ἀνετράφη διελθοῦσα τὰ πρῶτα της ἔτη ἐν ἐπαρχίᾳ πλουσιωτάτῃ εἰς ἀρχαίας τοπικὰς παραδόσεις. Εἰκοσαέτις μετέβη εἰς Στοκχόλμην, εἰσῆλθεν εἰς τὸ διδασκαλεῖον, ἀποφοιτήσασα δὲ διωρίσθη διδασκάλισσα ἐν Λαντσκρόνᾳ. Εἰς φιλολογικὸν διαγωνισμὸν προκηρυχθέντα ὑπὸ ἑβδομαδιαίας ἐφημερίδος ἐπέτυχε τὸ πρῶτον βραβεῖον, ἀποστείλασα κεφάλαιά τινα τοῦ πρώτου ἔργου της «Gösta Berlings Saga» (=ὁ θρύλος τοῦ Γκόστα Μπέρλιγκ), τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη τῷ 1891 εἰς δύο τόμους, ἀμέσως δὲ ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν κριτικῶν τῆς τε πατρίδος της καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ἡ ἐπιτυχία του ὑπῆρξε μεγίστη, ἐντὸς δὲ ὀλίγων ἐτῶν ἠριθμήσε πολλὰς ἐκδόσεις ἐν τῇ πατρίδι της καὶ μετεφράσθη εἰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Τὸ ἔργον εἶναι συλλογὴ διηγημάτων ἐκ τῆς ζωῆς τῆς Βέρμλανδ, τῆς ἐποχῆς τοῦ 1830, μαρτυρεῖ δὲ ζωηρὰν φαντασίαν, γνήσιον λυρισμὸν καὶ δύναμιν περιγραφικότητος. Τῷ 1894 ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «Osynliga Länkar» («Ἀόρατος κρίκος» καὶ ἀπὸ τοῦ 1895, παγιωθείσης τῆς φήμης της, ἠδυνήθη ν' ἀφιερωθῇ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν φιλολογίαν. Ἐπεσκέφθη τὴν Ἰταλίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν της καὶ τῷ 1897 ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «Antikrists mirakler» (τὰ θαύματα τοῦ Ἀντιχρίστου), ἐν τῷ ὁποίῳ μὲ ζωντανὸν ὕφος περιγράφει τὴν ζωὴν ἐν Σικελίᾳ. Τῷ 1899 ἐξεδόθη τὸ ἔργον της «Drottningar i Kungahälla», ἐν τῷ ὁποίῳ, ὅπως καὶ εἰς τὸ «En Herrgardssägen» περιλαμβάνονται ἱστορικαὶ παραδόσεις ἐκ τῆς ἰδίας τέρας αὐτῆς πατρίδος. Κατόπιν περιοδείας εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Παλαιστίνην, τῷ 1900 ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον της «Jerusalem», ἔνθα περιγράφει θρησκευτικὸν κίνημα ἐν τῇ σουηδικῇ ἐπαρχίᾳ Ντάλαρν, ὅπερ προὐκάλεσε μετανάστευσιν εἰς Παλαιστίνην. Ἐπίσης ἔγραψε τὰ ἔργα: «Kristus legender» (1904), «Nils Holgerssons underbara resa», εἰς δύο τόμους (1906—1907), ἀποτελοῦν βιβλίον διὰ παιδιά, «Liljecronas Hem» (1911), «Korkalen» (1912), «Dunungen» (1914), δραματικὸν μυθιστόρημα, «Kejseren af Portugalien» (1914, «Troll och Manniskor», εἰς 2 τόμους (1915), «Charlotte Löfvensköld» (1925). Τῷ 1909 ἀπενεμήθη εἰς αὐτὴν τὸ βραβεῖον Νόμπελ διὰ τὴν φιλολογίαν καὶ τῷ 1914 διωρίσθη πρώτη γυνὴ μέλος τῆς σουηδικῆς ἀκαδημίας. Τὰ περισσότερα τῶν ἔργων της μετεφράσθησαν εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Διηγήματά της καὶ μυθιστορήματα μετεφράσθησαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἰς τὴν ἑλληνικήν. Μεταφράσεις ἐκ τοῦ πρωτοτύπου ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ι. Χρυσάφη. Δ. Σ. Δ.

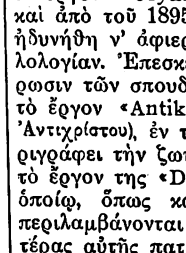

Σέλμα Λάγερλαιφ.

λαγερστροιμία (ἡ) (Lagerstroemia) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λιθροειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δένδρα ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν 15 περίπου εἰδῶν ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι δύο, ἅτινα ἀπαντῶσι καὶ παρ' ἡμῖν καλλιεργούμενα πρὸς κόσμον, ἡ *λαγερστροιμία τὸ ἄνθος τῆς βασιλίσσης* (Lagerstroemia flos-Reginae) καὶ *λαγερστροιμία ἡ κομψὴ* (Lagezstroemia elegans). Δ. Ν. Π.

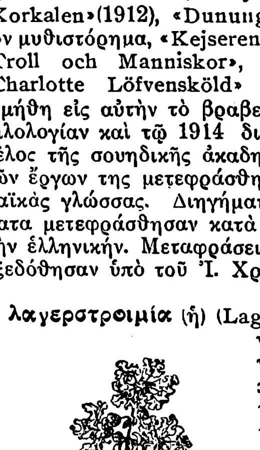

Λαγεροστροιμία.

λαγέττη (ἡ) (Lagetta) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θυμελαιοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἢ δενδρύλλια πολυκλαδώδη, μὲ φύλλα ἀκέραια καὶ ἄνθη κατὰ καταληκτικοὺς στάχυς διατεταγμένα. Ἐκ τῶν ἀρκετῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ εἶδος ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *λαγέττη ἡ λιντεαρία* (Lagetta lintearia), ἡ κοινῶς γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *δαντελωτὸ ξύλο*, διότι ὁ κορμός της ἀποτελεῖται ἐκ πολυαριθμοτάτων ἰνῶν, αἵτινες ἀποσπῶνται εὐκόλως καὶ αἵτινες, ἀφοῦ διαβραχῶσιν ἐντὸς τοῦ ὕδατος, δίδουσιν ἀρκετὰ ἰσχυράς, στριπτὰς ἶνας, ἐξ ὧν οἱ ἰθαγενεῖς τῶν Ἰνδιῶν, ὅπου τὸ δένδρον τοῦτο ἀπαντᾷ, κατασκευάζουσιν ἐνδύματα. Δ. Ν. Π.

λαγήνα (ἡ), καὶ **λαγύνα**, καὶ **λαήνα**, μεγεθυντ. τοῦ *λαγήνι*· δημοτ., πίθος, ἀλλαχοῦ ὁ μικρός, ἀλλαχοῦ οἱοσδήποτε, κοιν. *πιθάρι, κιούπι*: «μιὰ λαήνα ἐλιές,—λάδι».

λαγηναρία (ἡ) (Lagunaria) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν τῆς Αὐστραλίας χωρῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λάγηνος ἡ πατερσόνειος* (Lagunaria patersonii), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Αὐστραλίας, εὐδοκιμοῦν εἰς ὑφαλμύρους καὶ παραλίους γαίας καὶ καλλιεργούμενον καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

— *[Φαρμακολ.]* Τοῦ φυτοῦ τούτου χρησιμοποιοῦνται ὡς λαϊκὸν φάρμακον τὰ σπέρματα. Ταῦτα εἶναι ἐπιμήκη, ἐλλειψοειδῆ καὶ περιέχουν ἀρκετὴν ποσότητα λιπαρῶν σωμάτων, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἀναγράφονται ὑπὸ τὴν μορφὴν γαλακτωμάτων ὡς φάρμακον διουρητικόν. Κ. Γ. Μ.

λαγήνι (τό), καὶ **λαγύνι**, καὶ **λαγένι**, καὶ **λαήνι**· δημοτ., πήλινον δοχεῖον ὕδατος, κοιν. *κανάτι.*

λαγηνιίδαι (οἱ) (Lageniidae) *[Ζωολ.].* Οἰκογένεια ῥιζοπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματοφόρων*, περιλαμβάνουσα μικροτάτους ζωϊκοὺς θαλασσίους ὀργανισμούς, ὧν τὸ κυριώτερον γένος εἶναι ἡ *λάγηνος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

λαγηνόδερος (ὁ) (Lagenoderus) *[Ζωολ.].* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη κανθάρων, ἀπανιῶντα εἰς τὴν Μαδαγασκάρην. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λαγηνόδερος ὁ κυλινδρικὸς* (Lagenoderus cylindricus), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, σῶμα λεπτόν, κυλινδρικόν, κεραίας λεπτὰς καὶ πολυαρθρωτὰς καὶ χρῶμα κυανοϊῶδες μὲ χαλκόχρους ἀποχρώσεις. Δ. Ν. Π.

λαγηνοειδὴς (ὁ, ἡ), —**ές** (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ λάγηνον, ἄλλως *λαγηνόσχημος.*

— **λαγηνοειδῆ κύτταρα** *[Ἀνατομ.]*· βλ. *καλυκοειδῆ κύτταρα.*

λαγήνοικος (ὁ) (Lagenoecus) *[Ζωολ.].* Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡλιοζῴων*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκοὺς ὀργανισμούς, ἐντὸς τῶν στασίμων ὑδάτων ἐνδιαιτωμένους. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερον καὶ γνωστότερον εἶναι ὁ *λαγήνοικος ὁ μικρότατος* (Lagenoecus minimus), ὅστις εἶναι μικροσκοπικὸν μονόκοκκον, πρωτοπλασματικὸν ζῳάριον, μήκους μόλις $^1/_{400}$ τοῦ χιλιοστομέτρου, σχήματος φιάλης, φέρον κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ τμῆμα τριχοειδὲς κινητικὸν μαστίγιον. Ἀπαντᾷ εἰς πλεῖστα στάσιμα ὕδατα τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

λαγηνόκαρπος (ἡ) (Lagenocarpus) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρικινιδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη κανονικὰ κατὰ κῦμα διατεταγμένα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *λαγηνοφόρος ἡ ἐξαισία* (Lagenocarpa excelsa), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

λαγηνόρρυγχος (ὁ) (Lagenorhynchus) *[Ζωολ.].* Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κητῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *δελφινιδῶν*, περιλαμβάνον δελφῖνας μὲ σῶμα μέγα, οὗ τὰ 10 περίπου εἴδη ἀπαντῶσιν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι οἱ: *λαγηνόρρυγχος ὁ ὀξὺς* (Lagenorhynchus acutus), ὅστις ἔχει σῶμα μέγα, ἐπίμηκες, οὗ τὸ μῆκος ἐνίοτε φθάνει τὰ 7 μ., κυλινδρικὸν καὶ γυμνὸν ὀστεωδῶν πλακῶν ἢ λεπίδων, κεφαλὴν μεγάλην, καμπύλην κατὰ τὴν κορυφήν της καὶ εἶτα ἀποτόμως κυρτουμένην ἵνα καταλήξῃ εἰς βραχὺ ῥύγχος, οὗ ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι βραχυτέρα τῆς κάτω. Αἱ σιαγόνες φέρουσι πολυπληθεῖς εὐμεγέθεις καὶ κωνικοὺς ὀδόντας. Ἡ κεφαλὴ συνάπτεται μετὰ τοῦ κορμοῦ ἀπ' εὐθείας

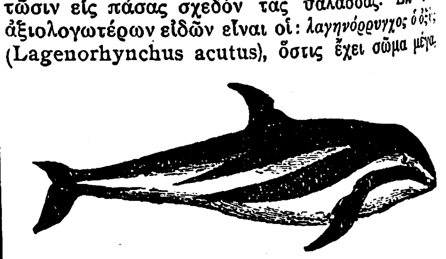

Λαγηνόρρυγχος ὁ ταινιοφόρος.

Digitized by Google

Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μικρότατοι καὶ οἱ ῥώθωνες συνενοῦνται εἰς κοινὴν ὀπήν, τὸν φυσητῆρα. Περὶ τὸ μέσον τῆς ῥάχεως φέρει βραχύ, ἰσχυρὸν δρεπανοειδὲς πτερύγιον. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι μελανὸς κατὰ τὴν κεφαλήν, τὴν ῥάχιν, τὸ πτερύγιον καὶ τὴν οὐρὰν καὶ ἀργυρόλευκος κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν, μὲ εὐρείας, ἀκανονίστους μελανὰς λωρίδας ἐπὶ τῶν πλευρῶν. Ἐνδιαιτᾶται κατ' ἀγέλας καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων ἰχθύων. Εἶναι ζῷον ἁρπακτικώτατον. Ἀπαντᾷ παρὰ τὰς νήσους Φερόας. *Λαγηνόρρυγχος ὁ ἠλεκτρικὸς* (Lagenorhynchus electricus), ἀπαντῶν εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν καὶ τὰ παράλια τῆς Ὠκεανίας καὶ *λαγηνόρρυγχος ὁ καλιφορνικὸς* (Lagenorhynchus californensis), ἀπαντῶν εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν, καὶ *λαγηνόρρυγχος ὁ ταινιοφόρος* (Lagenorhynchus taeniatus). Δ. Ν. Π.

λάγηνος (ἡ). Δοχεῖον ὑάλινον, πήλινον ἢ καὶ μετάλλινον πρὸς τοποθέτησιν ὑγρῶν καὶ κυρίως ὕδατος καὶ οἴνου, ὑδρία, στάμνα, φιάλη. Δοχεῖον πήλινον ἢ μετάλλινον τοῦ νιπτῆρος ἢ ἄλλως κανάτα, τὸ λα(γ)ήνι. Ἡ γραφὴ αὕτη φαίνεται προερχομένη ἐκ τοῦ λατινικοῦ lagena καὶ εἶναι δεκτὴ μόνον παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις (βλ. καὶ λ. *λάγυνος*).

— **λάγηνος λουγδουνική** /*Φυσ.*/ βλ. λ. *λουγδουνικὴ λάγηνος*.

λάγηνος (ὁ) (Lagena) /*Ζωολ.*/. Γένος ῥιζοπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαγηνιδῶν*, περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους θαλάσσας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λάγηνος ἡ ἡμίστρεπτος* (Lagena semistriata), μικρότατον ζῳάριον μὲ κόγχην φοειδῆ, λεπτήν, ἐπιμήκη, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ὑαλοασβεστώδους συστάσεως καὶ περιλαμβάνουσα ἕνα μόνον θάλαμον. Ποικιλίαι τινὲς τῶν ζῴων τοῦ ἀνωτέρω εἴδους ἐπιμηκύνουσι δυσαναλόγως τὴν κόγχην των, ὁπότε λαμβάνουσι λαγηνοειδὲς σχῆμα, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὴν ὀνομασίαν του τὸ ζῷον. Δ. Ν. Π.

— /*Παλαιοζωολ.*/ Λείψανα ἀπολιθωμένα τοῦ γένους τούτου τῶν τρηματοκόγχων πρωτοζῴων ἀνευρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόρων γεωλογικῶν διαπλάσεων ἀπὸ τῆς κατωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον.

Ἐν Ἑλλάδι λείψανα ἀπολιθωμένα λαγήνων εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ Δεπρᾶ εἰς τὴν νῆσον Εὔβοιαν ἐντὸς ἀσβεστολίθων τῶν ὀρέων. Κοντοδεσπότη καὶ Ἐνορίας, ἀνηκόντων εἰς τὴν μαιστρίχτιον βαθμῖδα τῆς νεοκρητιδικῆς ὑποδιαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

λαγηνόσχημος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων σχῆμα λαγήνου, λαγηνοειδής: «λαγηνόσχημος κολοκύνθη».

λαγηνόφρυς (ἡ) (Lagenophrys) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐγχυματικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γρεγαρινῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *βυρτικελλιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη μικροσκοπικῶν ὑδροβίων ζῳαρίων, ἅτινα ζῶσι προσκεκολλημένα ἐπὶ διαφόρων μαλακοστράκων καὶ ἰδίως τῶν γαμμάρων. Δ. Ν. Π.

Λάγης /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Μακεδονίας, τὸ ὁποῖον ἀνεκαίνισεν ὁ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ κτισμ. IV, 4, 22). Α. Θ. Σ.

Λάγι /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀλβανίας (πλάτ. 41° 08' Β., μήκ. 19° 26' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2701: Gulf of Cattaro to Corfu) εἰς 10 μίλλ. Ν. τοῦ ἀκρωτηρίου Κάπο Ντουράτσο καὶ Ν. κέρας τοῦ κόλπου τοῦ Δυρραχίου. Ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς του ναοῦ. Προφέρεται καὶ *Λάγκι*. Σ. Ε. Λ.

Λάγια /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λάρνακος. Κάτ. 140, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Κ. Μ. Κ.

Λαγία /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Κατὰ Εὐστάθιον, ἐν σχολίοις τῆς Διονυσίου «Περιηγήσεως», μία τῶν ἀρχαίων τῆς νήσου Δήλου προσωνυμιῶν. Σ. Ε. Λ.

Λαγιὰ (Laya), *Ἰωάννης - Λουδοβῖκος* βλ. *Λαϊᾶ*

λαγιάζω, καὶ *λαγάζω, ἀόρ. ἐλάγιασα* καὶ *ἐλάγασα, παθ. μετχ. λαγιασμένος* καὶ *λαγασμένος*· πτήσσω, μαζεύομαι, συσπειρῶμαι, ἡσυχάζω: «λαγάσαμε ἀπὸ κάτω ἀπὸ ἕνα δέντρο ὅσο νὰ περάσῃ ἡ βροχή», «λάγασε 'ς τὴ γωνιά» || μαζεύομαι διὰ νὰ μὴ γίνω ἀντιληπτός, κρύπτομαι: «λάγασε ὁ λαγὸς ἀπὸ πίσω πὸ μιὰ πέτρα», «κάπου ἐδῶ εἶναι λαγασμένος».

λαγιαρνὶ (τό)· βλ. *λάγιος*.

Λαγίδαι (οἱ). Οὕτως ἐκαλεῖτο κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων καὶ τῶν Ἐπιγόνων ἡ δυναστεία τοῦ βασιλείου τῆς Αἰγύπτου ἢ ἄλλως καλουμένη δυναστεία τῶν *Πτολεμαίων*. Καὶ Λαγίδαι μὲν ὠνομάζοντο οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τοῦ πατρὸς τοῦ ἱδρυτοῦ, τοῦ βασιλείου τῶν Πτολεμαίων (τῆς Αἰγύπτου) Λάγου, Πτολεμαῖοι δὲ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἱδρυτοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α' τοῦ Σωτῆρος, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἔφερον πάντες οἱ βασιλεῖς γενόμενοι τῆς Αἰγύπτου. Ἡ δυναστεία τῶν Λαγιδῶν ὑπῆρξεν ἡ ἰσχυροτέρα καὶ μακροβιωτέρα τῶν δυναστειῶν τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Ἐπιγόνων, καὶ ὄχι μόνον εἰργάσθη περισσότερον τῶν ἄλλων δυναστειῶν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐδημιούργησεν ἴδιον πολιτισμὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἥτις ἐπ' αὐτῶν ὑπῆρξε τὸ κυριώτερον πνευματικὸν κέντρον τοῦ ἀρχαίου κόσμου (βλ. λ. *Πτολεμαῖοι*). ΚΑΨ.

λαγιδεὺς (ὁ) /*Ζῳολ.*/. Καλεῖται οὕτω τὸ νεογνὸν τοῦ λαγωοῦ (κοιν. *λαγουδάκι*).

λαγίδιον (τὸ) (Lagidium) /*Ζῳολ.*/. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαγοστομιδῶν*, περιλαμβάνον δύο εἴδη ἰθαγενῆ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *λαγίδιον τὸ περουβιανὸν* (Lagidium Peruanum), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς ὀρεινὰ μέρη τῆς Βολιβίας, τῆς Χιλῆς καὶ τοῦ Περού. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ ἔχει τὰ ἑξῆς: Μέγεθος μέτριον, σῶμα μικρόν, βραχύ, εὔρωστον, ἀλλὰ κομψόν, κεφαλὴν μικράν, ἐλάχιστα διωγκωμένην κατὰ τὰ πλάγια καὶ ἀπολήγουσαν εἰς ὀξὺ ῥύγχος, ὦτα ἀρκετὰ μακρὰ καὶ ἠνωρθωμένα, ὀφθαλμοὺς μικροὺς καὶ ἀπεστρογγυλωμένους. Εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο ὀφθαλμῶν διάστημα, ὡς καὶ κάτωθεν τοῦ ῥύγχους, φέρει πυκνάς, βραχείας καὶ σκληρὰς μελανὰς τρίχας. Ὁ λαιμὸς εἶναι βραχὺς καὶ παχύς, οἱ πρόσθιοι πόδες βραχύτατοι ἀλλ' ἰσχυροί, οἱ ὀπίσθιοι πόδες ἐπιμηκέστατοι, ἡ οὐρὰ μακροτάτη, λεπτὴ κατὰ τὴν ῥίζαν της, παχεῖα δὲ καὶ θυσανωτὴ ἐφ' ὅσον βαίνει πρὸς τὸ ἄκρον της, ὅπερ εἶναι παχύτατον, τὸ χρῶμα κιτρινοϋποπράσινον καὶ στιλπνὸν κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ κίτρινον κατὰ τὴν κοιλίαν. Δ. Ν. Π.

Λαγίδιον τὸ περουβιανόν.

Λάγινα, ἡ *Λαγινία* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀρχαία πόλις τῆς Καρίας εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Λάτμου καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἑνούσης τὰς Τράλλεις, τὰ Ἀλάβανδα καὶ τὰ Μύλασα. Περίφημος ἦτο ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς τῆς Ἑκάτης. Ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν δὲ τὰς ὁποίας ἐνήργησεν ὁ Τοῦρκος ἀρχαιολόγος Χαμδῆ βέης ἐγνώσθη ὅτι ὑπῆρχε καὶ θαυμάσιος ναὸς τοῦ Διός. Ἀμφοτέρων τῶν ναῶν εὗρε τὰ ἐρείπια, πολλὰ δὲ τεμάχια ἐκ τῶν μετοπῶν τῶν ναῶν τούτων μετέφερεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ν. Ι. Ζ.

Λάγιον, καὶ *Λάγιου* /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἐκτίσθη πιθανῶς κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν Μάνην. Ὁ Πουκεβὶλλ ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τὸ Λάγιον ἐχορήγησε 40 ἀγωνιστάς. Κάτ. (1928) 337. Ν. Ι. Ρ.

λάγιος, —*α*, —*ο*· δημοτ., χαρακτηριστικὸν προβάτων ἐκ τοῦ χρώματο , τὸ ἔχον μαῦρο μαλλί: «ἔχω μιὰ προβατίνα λάγια», «τὸ λάγιο ἀρνί» καὶ ὡς μία λέξις «λαγιαρνί»: «μπῆκαν κλέφτες 'ς τὸ μαντρὶ | μὄκλεψαν τὸ λαγιαρνὶ | ποῦ 'χε τὸ χρυσὸ μαλλὶ | τ' ἀσημένιο κέρατο».

Λάγιος, Δημήτριος. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ἀμφίσσης, διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν του κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Ἐφονεύθη τὸν Μάρτιον 1827 κατά τινα ἔξοδον. Γ. Δ. Κ.

λαγιόσπερμον (τὸ) (Lasiospermum) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνθεμιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *λαγιόσπερμον τὸ δίκορνον* (Lasiospermum bicorneum), ἰθαγενὲς τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Εἶναι φυτὸν πολυετὲς καὶ ποῶδες, καλλιεργεῖται δὲ πολλαχοῦ ὡς κοσμητικόν. Κ. ΠΑΠ.

Λαγὶς /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἓν τῶν πολλῶν ἑλληνικῶν πολισμάτων, τὰ ὁποῖα, ἰδίως ἐπὶ Πτολεμαίου Γ', μετέβαλον εἰς ἑλληνικὴν χώραν τὴν ὄασιν τοῦ Φαγιούμ. Γ. Λ. Α.

Λαγίσκα, ἡ *Λαγίσκιον*. Ἀρχαία ἑταίρα. Κατὰ τὸν Ἕρμιππον, παρ' Ἀθηναίῳ, ὁ Ἰσοκράτης, γέρων ἤδη, τὴν προσέλαβεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀπέκτησε δ' ἐξ αὐτῆς καὶ θυγάτριον. Τ. ΣΤΡ.

Λάγκα /*Γεωγρ.*/. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φλωρίνης χωρίου *Μικρολίμνη* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Λάγκα /*Γεωγρ.*/. Τουρκικὸν ὄνομα τῆς συνοικία. *Βλάγκα* Κωνσταντινουπόλεως. Ν. Μ.

Λάγκα Ἅ (Laga A) /*Γεωγρ.*/. Ποταμὸς τῆς Σουηδίας πηγάζων πρὸς Ν. τῆς λίμνης Βαίττερν, διαρρέων τὰς ἐπαρχίας Γιαίνκαιπινγκ καὶ Κρόνομπεργκ καὶ ἐκβάλλων μετὰ ῥοῦν 185 χλμ. εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Καττεγάτη. Χ. Δ.

Λαγκὰ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Πρινὲ τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Ἔχει μεικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον Κάτ. (1928) 174. Πλησίον ὑπάρχουσιν ἐρείπια καὶ βυζαντινὸς ναός. Ε. Γ.

Λαγκὰ (Lagae), *Ἰούλιος*. Βέλγος γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1860. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Jef Lambeaux ἐν Βρυξέλλαις. Ἐβραβεύθη τῷ 1885 διὰ τὸ ἔργον του «Ἄβελ», τῷ δὲ 1888 ἔτυχε τοῦ πρώτου μεγάλου βραβείου Ρώμης, ἀπονεμομένου ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἀμβέρσης, διὰ τὸ ἔργον του «Ὁ σπορεύς». Ἕτερα ἔργα τοῦ Λαγκὰ εἶναι: «Ἡ ἀπατηθεῖσα», «Οἱ παλαίοντες δράκοντες», αἱ προτομαὶ τῶν «Ἀδελφῶν Βὰν ντὲ Βέλντε» (ἐν Γάνδῃ), τὸ ἄγαλμα τοῦ Palfyus (ἐν Κουρτραί), τὸ σύμπλεγμα τῶν «Ἁμαρτωλῶν», «Μήτηρ καὶ τέκνον», «Παιδικὴ προσωπίς» κλπ. Ὁ Λαγκὰ εἶναι καλλιτέχνης ἰσχυροῦ ταλάντου, διακρινόμενος διὰ τὸν ἔντονον ρεαλισμόν του. Ι. Μ. Π.

Λαγκαβίτσα /*Γεωγρ.*/. Παραπόταμος τοῦ ἐν Ἠπείρῳ ποταμοῦ Θυάμιδος, πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Μουργκάνα καὶ τῶν δυτικῶν ἀντερεισμάτων τοῦ Κασιδιάρη, κυρίως δὲ ἐκ τῶν πηγῶν τῶν κειμένων κάτωθι τοῦ χωρίου Λίστα. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει ἡ γέφυρα τῆς βαθῆς ὁδοῦ ἀπὸ Ἰωαννίνων πρὸς Φιλιάτες. Χ. Ι. Σ.

λαγκάδα (ἡ)· μεγεθυντ. τοῦ *λαγκάδι*· φάραγξ, χαράδρα μεγάλη.

Λαγκάδα /*Γεωγρ.*/. Ἀγρία φάραγξ τοῦ Ταϋγέτου, διασχίζουσα τὴν ὀροσειρὰν αὐτοῦ κατὰ πλάτος. Ἄρχεται ἀπὸ τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐρώτα ΒΔ. τῆς Σπάρτης καὶ καταλήγει εἰς τὴν Ἀβίαν. Πολλοὶ τῶν περιηγητῶν μεταβαίνουν ἀπὸ Μιστρᾶ εἰς Καλάμας διὰ τῆς φάραγγος ταύτης διὰ νὰ θαυμάσουν ἀπὸ τοῦ ὕψους της (1.540 μ.) τὸ ἄγριον μεγαλεῖον της καὶ ἰδίως τὸν ὁμώνυμον χείμαρρον, κατάφυτον ἐξ αἰωνοβίων πλατάνων, καὶ τὴν ζωηρὰν βλάστησιν τῆς πυκνοφύτου ἔπειτα Μεσσηνίας.

—**Λαγκάδα** /*Γεωγρ.*/. Χείμαρρος τῆς ὁμωνύμου φάραγγος, ὅστις κατέρχεται ἀπὸ ταύτης καὶ διερχόμενος πλησίον τοῦ χωρίου Λαγκάστρας χύνεται ἔπειτα εἰς τὸν ποταμὸν Εὐρώταν. ΚΑΨ.

— **Λαγκάδα** /*Γεωγρ.*/. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 476. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Κάντσικου τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 199. Πρότερον ἐκαλεῖτο *Μπλίσδιανη*. —3) Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λευκῶν τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 64. —4) Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἐγκαρῶν τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 15. —5) Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κυκλάδων χωρίου τῆς Ἀμοργοῦ *Αἰγιάλη* (βλ. λ.). —6) Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λιθινῶν τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου. Κάτ. (1928) 18. —7) Ἑπτὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου (*Μοχός, Σφεντύλι, Ποταμιές, Αὐδού, Γωνιές, Κυρὰ καὶ Κράσι*) ἀποτελοῦσι διαμέρισμα γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λαγκάδα*. Εἶναι δὲ κοιλάς, ἀνήκουσα εἰς τὸ μέγα λεκανοπέδιον τοῦ ποταμοῦ Ἀποσελέμη καὶ διήκουσα μέχρι τῶν ὀρέων Λασιθίου. Διὰ ταύτης εἰσέβαλλον οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ Λασίθι κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις, ὁσάκις δὲν κατώρθουν οἱ ἐπαναστάται νὰ τὸ κρατήσουν. Χ. Δ.—Ε. Γ.

—**Λαγκάδα** /*Γεωγρ.*/.—1) Ὅρμος τῆς Ἀμοργοῦ.— 2) Ἀκρωτήριον τῆς Λέρου, λεγόμενον καὶ *Βαθὴ Λαγκάδα*, κατὰ τὴν ΝΑ. τῆς νήσου ἐσχατιὰν (πλάτ. 37° 06' 40'' Β., μήκ. 26° 55' 00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Lero and Kalimno) ἀντικρύζον τὴν νῆσον Ἀπηγανοῦσαν καὶ ἀποτελοῦν ἀκρώρειαν τοῦ βουνοῦ Διαπόρι. Σ. Ε. Λ.

—**Λαγκάδα**, ἢ *Λαγγάδα* /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος καὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Κυζικηνῆς χερσονήσου. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν κατῴκεῖτο ὑπὸ χιλίων περίπου κατοίκων, ἁπάντων Ἑλλήνων, ἀσχολουμένων κυρίως εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν γεωργίαν. Ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται *Κοτζᾶ-Μουργκᾶ*. Μ. Δ. Β.

—**Λαγκάδα, Ἄνω** καὶ *Κάτω*—/*Γεωγρ.*/. Δύο μικρὰ χωρία τῆς κοινότητος Βαλμάδας τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Ἔχουσι δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατοίκους (1928), τὸ πρῶτον 72 καὶ τὸ δεύτερον 103. Χ. Δ.

Λαγκαδάκι, ἢ *Λαγγαδάκι* /*Γεωγρ.*/. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Ἀντιγονείας (Μοράφτσης) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 56. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Οὐλασλῆ*. Χ. Δ.

Digitized by Google

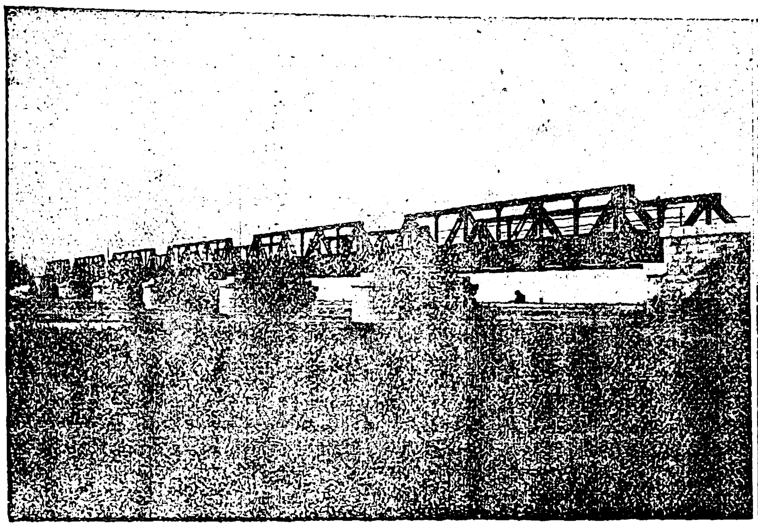
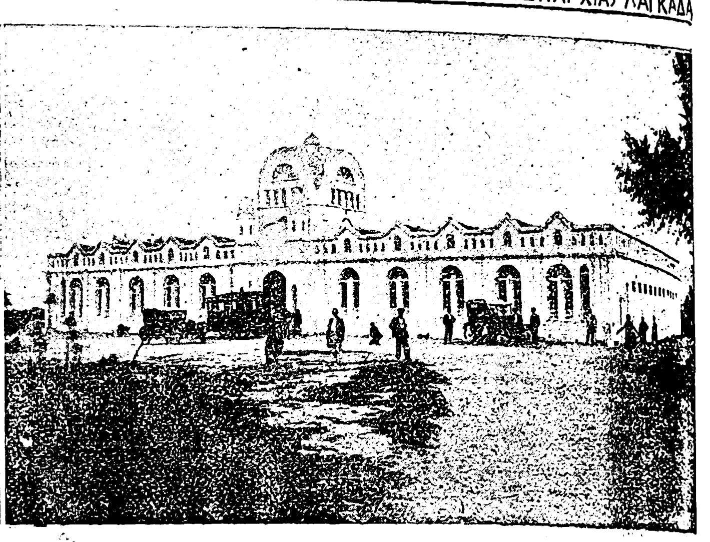

Λαγκαδᾶς. 1) Ἡ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπογδάνα μεγάλη γέφυρα 2) Τὸ κτήριον τῶν λουτρῶν.

Λαγκαδάκια *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ζακύνθου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 565.

—2) Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Κνίδης (Κοπρίβης) τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτ. (1928) 62. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Λούτσισνο*. Χ. Δ.

Λαγκάδας *[Γεωγρ.]*, δηλ. *ὁ τῆς* —: —1) Ὁ νοτιώτερος τῶν δύο ἀμφιδύμων αὐλώνων, εἰς οὓς κατατέμνεται ὁ κατὰ τὴν ΒΑ. τῆς Χίου ἄκραν κολπίζων ὅρμος τῆς Κολοκυθιᾶς. Ὀνομάζεται καὶ *Γλυφάδα* (πλάτ. 38°28'10'' Β., μῆκ. 26°09'10'' Ἀν., χάρτ. *Ἠλ. Ι. Οἰκονόμου*: «Νῆσος Χίος», ἀνώνυμος ἐν τῷ ἀγγλ. χάρτ. 1645: Island of Khios and gulf of Smyrna). —2) Χείμαρρος ῥέοντος ὕδατος ἐν Ἀντιπάρῳ (πλατ. 36°58'20'' Β., μῆκ. 25°04'00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos islands) ἐκβάλλων εἰς τὸ νότιον πρόσγειον τοῦ διαύλου τῶν *Δεκατεσσάρων ποδῶν*. Σ. Ε. Λ.

Λαγκαδᾶς *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ πόλις τῆς Μακεδονίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης καὶ ἕδρα κοινότητος περιλαμβανούσης καὶ τὸ χωρίον *Χρυσαυγὴ* (Σαρηγιάρ). Κεῖται ἐπὶ ὁμαλοῦ ἐδάφους κατὰ τὸ ΒΑ. ἄκρον ὁμωνύμου εὐφόρου πεδιάδος εἰς ὕψος 110 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἀπέχει 19 χλμ. ἀπὸ τῆς πρὸς Ν. ΝΔ. κειμένης Θεσσαλονίκης καὶ ἔχει πρὸς Ν. ΝΑ. καὶ εἰς *ἀπόστασιν* 2 περίπου χλμ. ἀπ' αὐτῆς τὴν λίμνην Κορώνειαν, ὀνομαζομένην νῦν τοῦ Λαγκαδᾶ. Ἡ πόλις ἀριθμεῖ κατ. (1928) 5.152, ἡ δὲ κοινότης 5.677. Ἔχει καλὴν ῥυμοτομίαν, μὲ εὐρείας καὶ δενδροφύτους ὁδοὺς καὶ νεόκτιστα εὐρωπαϊκοῦ ῥυθμοῦ κτήρια, ὧν ἀξιολογώτερα τὸ γυμνάσιον, ἡ Α' δημοτικὴ σχολή, τὸ διοικητήριον, τὸ ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ πολλὰ ἰδιωτικά. Ἡ πόλις κοσμεῖται ὑπὸ εὐρυτάτου κοινοτικοῦ κήπου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐγείρεται ἡρῷον τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων. Πρὸς Δ. καὶ ἐγγύτατα τοῦ Λαγκαδᾶ διέρχεται ὁ χειμαρρώδης ποταμὸς Μπογδάνας, ἐκβάλλων εἰς τὴν λίμνην, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐξευγμένος διὰ μεγάλης πολυτόξου γεφύρας.

Παρὰ τὴν παλαιὰν πόλιν ἐγείρονται 4 προσφυγικοὶ συνοικισμοί, 2 ἀστικοὶ καὶ 2 γεωργικοί, ἱδρυθέντες ἀπὸ τοῦ 1923 ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων, ἐπὶ τῇ βάσει ὡραίου σχεδίου καὶ μὲ οἰκήματα κανονικὰ καὶ ὁμοιόρρυθμα. Νοτιοανατολικῶς τοῦ Λαγκαδᾶ καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης εὑρίσκονται ἀλκαλικαὶ ἰαματικαὶ θερμοπηγαί, συγκεντροῦσαι ἐτησίως πολλοὺς ἀσθενεῖς ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος (βλ. κατωτ. *Λαγκαδᾶ Λουτρά*). Αἱ ἐν τῇ πόλει ἑδρεύουσαι ἀρχαὶ εἶναι εἰρηνοδικεῖον καὶ μονομελὲς πλημμελειοδικεῖον, οἰκονομικὴ ἐφορεία (β' τάξεως), ταμεῖον (β' τάξεως), ὑποδιοίκησις χωροφυλακῆς Λαγκαδᾶ, Τ.Τ.Τ. γραφεῖον, δασαρχεῖον, περιφερειακὴ ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου Γεωργίας καὶ ἐπιθεωρητὴς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Δημόσια ἐκπαιδευτήρια λειτουργοῦσιν, ἑξατάξιον γυμνάσιον, 2 δημοτικὰ σχολεῖα καὶ νηπιαγωγεῖον. Ἐπίσης ὁ Λαγκαδᾶς εἶναι ἀπὸ τοῦ 1924 ἕδρα νεοσυστάτου μητροπόλεως, ἔχει δὲ τρεῖς ναούς, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, ἐγκαινιασθέντα τῷ 1825, τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐγκαινιασθέντα τῷ 1926 καὶ τὸν νεκροταφειακόν, τιμώμενον εἰς μνήμην τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης καὶ ἐγκαινιασθέντα τῷ 1920.

Ὁ Λαγκαδᾶς εἶναι πόλις γεωργικοῦ μᾶλλον χαρακτῆρος, περιβαλλομένη ὑπὸ ἀγρῶν καὶ ἰδίως λαχανοκήπων καταλαμβανόντων ἔκτασιν 850 περίπου στρεμμάτων, χρησιμεύει δὲ ὡς κέντρον ἐξαγωγῆς τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῶν προϊόντων τοῦ νοτίου καὶ εὐφορωτέρου τμήματος τῆς ἐπαρχίας. Ἐξάγονται κυρίως κηπευτικὰ προϊόντα, δημητριακά, καπνός, βάμβαξ, γεώμηλα κλπ., τὰ ὁποῖα διοχετεύονται πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἑκάστην Τρίτην τῆς ἑβδομάδος διοργανοῦται ἐν τῇ πόλει μεγάλη ἀγορά, συγκεντροῦσα ἀγρότας, ἐμπόρους καὶ κτηνοτρόφους τῆς περιφερείας Λαγκαδᾶ καὶ τῶν γειτονικῶν πόλεων Θεσσαλονίκης, Κιλκὶς κλπ. Ἡ βιομηχανία ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ 4 ἀτμοκινήτων ἀλευρομύλων, συνολικῆς δυνάμεως 150 ἵππων, 2 ἐκκοκκιστικῶν μηχανῶν τοῦ βάμβακος, 10 πλεκτομηχανῶν καὶ ἑνὸς ἐργοστασίου παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος δυνάμεως 100 ἵππων. Ἐπίσης ὑπάρχει 1 δημόσιον καπνεργοστάσιον καὶ 4 ἰδιωτικά. Ὑποκαταστήματα τραπεζῶν ὑπάρχουσι τῆς Ἐθνικῆς καὶ τῆς Ἀγροτικῆς.

Ἡ συγκοινωνία τῆς πόλεως μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἐξυπηρετεῖται κυρίως διὰ μεγάλης ἀρτηρίας, ἀποτελούσης διακλάδωσιν τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Θεσσαλονίκης - Σερρῶν, ἡ ὁποία εἶναι ἐστρωμένη διὰ μονίμου ὁδοστρώματος, ἔχει μῆκος 7 χλμ. καὶ συναντᾶται μὲ τὴν πρώτην εἰς τὸ δωδέκατον χλμ. ἀπὸ Θεσσαλονίκης. Ἐπίσης 3 χλμ. πρὸς Δ. τῆς πόλεως διέρχεται ὁ μικρὸς μὲ στενὴν γραμμὴν σιδηρόδρομος (decauville) Σαρακλῆ - Σταυροῦ, ἐξυπηρετῶν ὁλόκληρον τὸ νότιον τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ καὶ μέρος τῆς ἐπαρχίας Ἀρναίας τῆς Χαλκιδικῆς. Τὸ βόρειον τμῆμα ἐξυπηρετεῖται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ ὑπὸ κατασκευήν, διευθυνομένης πρὸς τὸν Σωχὸν καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὰς Σέρρας. Μικρὰ τέλος ἁμαξιτὴ διακλάδωσις μήκους 2 χλμ., μετὰ μονίμου ὁδοστρώματος, ἄγει πρὸς τὰ λουτρὰ καὶ τὴν λίμνην. Πυκνὸν δίκτυον αὐτοκινήτων συνδέει τὸν Λαγκαδᾶν μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης μὲ τακτικὰς ἀναχωρήσεις ἀνὰ ἑκάστην ὥραν, ἄλλαι δὲ τακτικαὶ γραμμαὶ διευθύνονται πρὸς τὰ χωρία τοῦ βορείου τμήματος τῆς ἐπαρχίας.

Ἂν καὶ μικρὰ πόλις, ὁ Λαγκαδᾶς ἔχει ἀρκετὴν τουριστικὴν κίνησιν, λόγῳ τῶν ἐκεῖ ἰαματικῶν λουτρῶν, τὰ ὁποῖα συγκεντροῦσι κατ' ἔτος 7.000 περίπου ξένων. Λειτουργοῦσιν ἐπίσημα ἀθλητικὰ καὶ ποδοσφαιρικὰ σωματεῖα, εἷς θερινὸς κινηματογράφος καὶ ἓν θερινὸν θέατρον, καὶ πολλὰ κέντρα διασκεδάσεως, ἐκδίδεται δὲ καὶ ἑβδομαδιαία ἐφημερὶς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐφημερὶς τοῦ Λαγκαδᾶ». Μεταξὺ τῶν ἐπαγγελματικῶν καὶ ἄλλων σωματείων ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ὁ μουσικογυμναστικὸς σύλλογος «Ὀρφεὺς» καὶ ἡ λέσχη τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἔχουσα καὶ ἀναγνωστήριον.

Ὁ Λαγκαδᾶς ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸ σημερινόν του ὄνομα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ἀκροπολίτου, ὁ ὁποῖος ἀπεσύρθη ἐκεῖ ὅτε περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου Β' τοῦ Λασκάρεως, παρέμεινε δὲ μέχρι τῆς συμφιλιώσεως, ἡ ὁποία ἐπετεύχθη τῇ μεσολαβήσει τῶν Γ. Μουζάλωνος καὶ Μιχαὴλ Λασκάρεως ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἐπίσης βραδύτερον, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἀναφέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον εἰς τὰς περιγραφὰς τοῦ Τούρκου περιηγητοῦ Χατζῆ-Κάλφα (1870) ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λαγκζεντέ*, βραδύτερον ὅμως ἀναφέρεται ἐπανειλημμένως ὡς *Λαγκαζᾶς*, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ μέχρι σήμερον ἐπικρατοῦν τουρκικὸν αὐτοῦ ὄνομα. Χ. Δ.

Τὰ λουτρὰ Λαγκαδᾶ. Ἀλκαλικαὶ ἰαματικαὶ θερμοπηγαί, κατάλληλοι πρὸς θεραπείαν ῥευματικῶν καὶ γυναικολογικῶν παθήσεων, κεῖμεναι ΝΑ. τῆς πόλεως τοῦ Λαγκαδᾶ, εἰς ἀπόστασιν 2 χλμ. καὶ συνδεόμεναι μετ' αὐτῆς δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ μετὰ μονίμου ὁδοστρώματος. Μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν παρέμενον σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀνεκμετάλλευτοι, οἱ δ' ἐκεῖ συγκεντρούμενοι ἀσθενεῖς ἐλούοντο ἐντὸς προχείρων λουτρώνων. Τῷ 1925 παρεχωρήθησαν διὰ μίαν δεκαετίαν εἰς ἑταιρείαν, ἡ ὁποία ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκτελέσῃ ἔργα ἀξίας 1.500.000 δραχμῶν. Τοιουτοτρόπως κατεσκευάσθησαν μέχρι σήμερον δύο μεγάλοι λουτρῶνες ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ 32 μεμονωμένοι λουτῆρες (12 ἀνδρῶν, 12 γυναικῶν καὶ 8 μεικτοί). Τὸ ὕδωρ προέρχεται κυρίως ἐκ δύο πηγῶν ἀποδόσεως 1231 κυβ. μέτρων κατὰ εἰκοσιτετράωρον. Ἡ θερμοκρασία τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν εἶναι 37°, τῆς δὲ ἄλλης 39°,4. Πλὴν τῶν δύο τούτων πηγῶν, πέριξ τοῦ θεραπευτηρίου ὑπάρχουσιν ἕτεραι τρεῖς μικραὶ πηγαί. Ἐξ αὐτῶν ἡ μία, κειμένη περὶ τὰ 50 μέτρα ἀπὸ τοῦ θεραπευτηρίου, σχηματίζει ἰλυόλουτρα, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦσιν οἱ χωρικοὶ διὰ τὴν θεραπείαν ῥευματικῶν παθήσεων. Ἡ κίνησις τῶν λουτρῶν εἶναι ἀρκετὰ ζωηρά, συγκεντροῦνται δ' ἐκεῖ κατ' ἔτος 7.000 περίπου ἀσθενεῖς ἐκ τῆς Ἑλλάδος κυρίως καὶ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐνεργοῦνται 80-90.000 λούσεις ἐτησίως. Οἱ ἀσθενεῖς διαμένουσιν ἐν τῇ πόλει, μεταβαίνουσι δὲ εἰς τὰ λουτρὰ δι' αὐτοκινήτων, τὰ ὁποῖα διενεργοῦσι τακτικωτάτην συγκοινωνίαν. 12 περίπου ξενοδοχεῖα συντελοῦσιν εἰς τὴν ἄνετον παραμονὴν τῶν χάριν τῶν λουτρῶν ἐρχομένων ἐπισκεπτῶν ἐν Λαγκαδᾷ. Χ. Δ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἐπὶ τῆς λίμνης Λαγκαδᾶ ἐστηρίζετο τὸ δεξιὸν τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας τῶν Τούρκων κατὰ τὰς ἡμέρας 22-26 Ὀκτωβρίου 1912 (βλ. λ. *Θεσσαλονίκη [Στρατ. Ἱστορ.]*). Ἡ πόλις Λαγκαδᾶ κατελήφθη ἀμαχητὶ τὴν ἑσπέραν τῆς 26ης Ὀκτωβρίου 1912 ὑπὸ ἀποσπάσματος τῆς ἑλληνικῆς ταξιαρχίας ἱππικοῦ, τῆς κατὰ τὴν ἰδίαν ταύτην ἑσπέραν ἀφιχθείσης εἰς Γκιουβέσναν. Ἀλλά, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 27ης Ὀκτωβρίου 1912 (ἡμέρας ἀφίξεως βουλγαρικοῦ στρατεύματος εἰς Λαγκαδᾶν) μέχρις 21ης Μαΐου 1913 (ἡμέρας καθορισμοῦ γραμμῆς διαχωρισμοῦ), παρέμενεν εἰς Λαγκαδᾶν καὶ ἑλληνικὸν καὶ βουλγαρικὸν στράτευμα, ἅτε τῶν Βουλγάρων φαντασθέντων ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης συγκατοχῆς θὰ ἐξησφαλίζετο ὁριστικῶς ὑπὲρ αὐτῶν ἡ Θεσσαλονίκη. Ν. Θ. Κ.

— **Λαγκαδᾶ ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]*. Μία ἐκ τῶν ἐξ ἐπαρχιῶν, ἡ ἀνατολικωτέρα, τῶν ἀποτελουσῶν τὸν νομὸν Θεσσαλονίκης, ὁριζομένη πρὸς Α. καὶ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Σερρῶν, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς καὶ πρὸς Δ. καὶ ΒΔ. ὑπὸ τῶν ἐπαρχιῶν Θεσσαλονίκης καὶ Κιλκίς. Εἶναι μεσόγειος σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, ἐξερχομένη πρὸς Α. μόνον μέχρι τῆς θαλάσσης (Στρυμονικὸς κόλπος). Ἔχει κατ. (1928) 43.276 καὶ πρωτεύουσαν τὸν *Λαγκαδᾶν*. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον σχεδὸν πεδινόν, παρουσιάζον δύο μόνον κορυφάς, μίαν ἐπὶ τῶν ΒΑ. συνόρων πρὸς τὸν νομὸν Σερρῶν, τὸ ὄρος Βερτίσκος (ὑψόμ. 1059 μ.) καὶ ἑτέραν πρὸς ΝΔ., ἐπὶ τῶν μετὰ τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης συνόρων, τὸ ὄρος Κούριον (ὑψόμ. 786 μ.). Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὀρέων ἐκτείνεται ἡ ἐπαρχία ἐν εἴδει λεκανοπεδίου, τοῦ ὁποίου τὸ κατώτατον τμῆμα καλύπτουσι δύο μεγάλαι λίμναι: τοῦ Λαγκαδᾶ (ἀρχ. Κορώνεια) καὶ τῶν Μπεσικίων (ἀρχ. Βόλβη), τροφοδοτούμεναι διὰ μικρῶν μόνον ποταμίων καὶ ὀμβρίων ὑδάτων. Ἡ ἐπαρχία Λαγκαδᾶ παράγει κυρίως κηπαῖα καὶ γεωργικὰ προϊόντα καὶ μάλιστα καπνόν, σιτηρά, βάμβακα καὶ γεώμηλα. Ἐπίσης εἰς τὰ ὕδατα τῶν λιμνῶν διεξάγεται προσοδοφόρος ἁλιεία. Ἡ συγκοινωνία τοῦ μὲν βορείου τμήματος ἐξυπηρετεῖται διὰ δύο ἁμαξιτῶν ὁδῶν, τῆς μεγάλης ἀρτηρίας Θεσσαλονίκης-Σερρῶν καὶ δευτέρας τοιαύτης ὑπὸ κατασκευὴν Λαγκαδᾶ-Σωχοῦ πρὸς Νιγρίταν, ἀποτελούσης διακλάδωσιν τῆς πρώτης, τοῦ δὲ νοτίου, διὰ τοῦ μικροῦ μὲ στενὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν (decauville) σιδηροδρόμου Σαρακλῆ - Σταυροῦ, ὁ ὁποῖος ἐξυπηρετεῖ καὶ τὸ βόρειον τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Ἀρναίας (Λαριγκόβης) τῆς Χαλκιδικῆς. Μεγαλύτερα κέντρα τῆς ἐπαρχίας εἶναι, ἐκτὸς τῆς

Digitized by Google

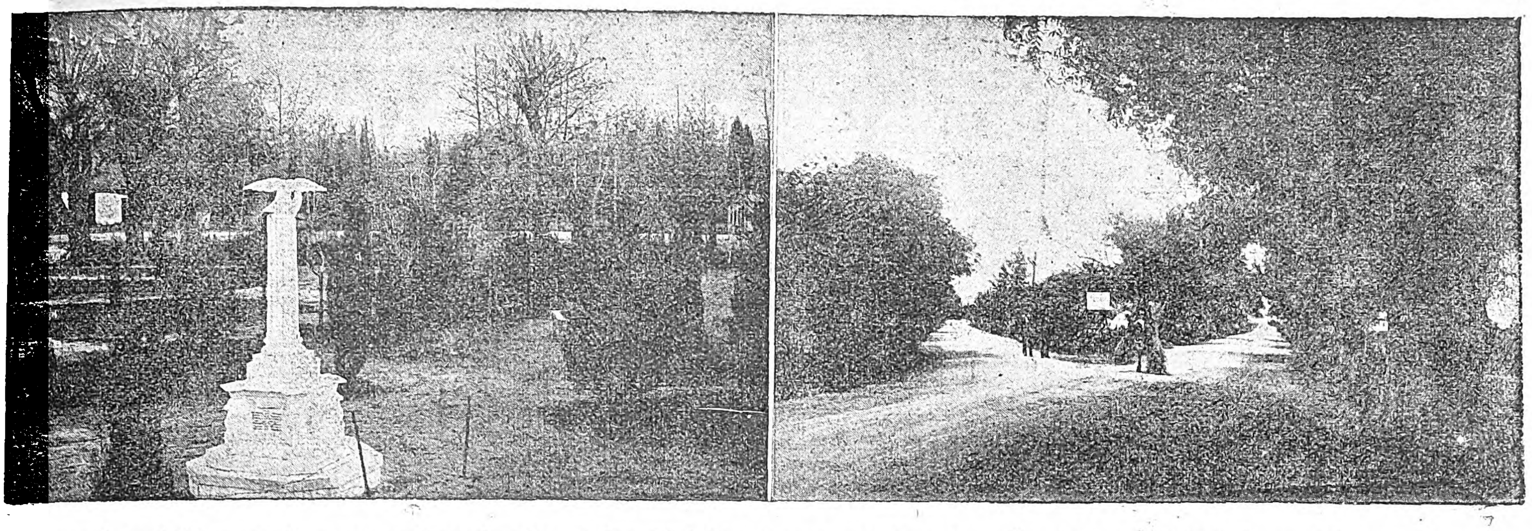

Λαγκαδᾶς. 1) Ὁ κοινοτικὸς κῆπος μετὰ τοῦ ἡμιτελοῦς ἡρῴου. 2) Αἱ λεωφόροι Θεσσαλονίκης ἀριστερὰ καὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου δεξιά, συναντώμεναι παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως.

πρωτευούσης, τὸ Ζαγκλιβέριον, ἡ Ἄσσηρος (Γιουβέσνα), ἡ Ὄσσα (Βυσσώκα), ὁ Σωχός, ὁ Ἀσκὸς κλπ. Διοικητικῶς ἡ ἐπαρχία διαιρεῖται εἰς 39 κοινότητας, περιλαμβανούσας 109 κώμας, χωρία καὶ συνοικισμούς. Αἱ κοινότητες αὗται κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν εἶναι αἱ ἑξῆς: *Ἁγίου Βασιλείου Ἀδάμ, Ἀρδαμερίου, Ἀρεθούσης (Μασλάρ), Ἀσκοῦ (Γιακινίων), Ἀσσήρου (Γιουβέσνας), Βερτίσκου (Μπέροβας), Βόλβης (Μπεσικίων), Βρασνῶν, Γερακαροῦς, Ζαγκλιβερίου, Θεοδοσίων (Χατζῆ-Μπαϊραμλῆ), Καβαλαρίου (Καβαλλάρ), Καρτερῶν (Καρατζᾶ-Κιοϊ), Κολχικοῦ (Μπαλάφτσης), Κορφαλοῦ, Κριθιᾶς (Γενῆ-Κιοϊ). Κυδωνιᾶς (Ἀϊβαλὶκ-Δερὲ-Μαχαλάδων, Λαγκαδᾶ, Λαγκαδικίων, Λαχανᾶ, Λειβαδίων, Λευκοχωρίου (Κλέπε), Λοφίσκου (Καρὰ-Ὀμερλῆ), Μελανθίου (Δούτιτζα-Μαχαλάδων), Νικοπόλεως (Ζαρόβης), Ξυλοπόλεως (Λιγκοβάνης), Ὄσσας (Βυσσώκας), Περιστερᾶς, Περιστερίου (Μπαϊρὰμ-Δερὲ-Μαχαλάδων), Περιστερώνα (Ὀγρέκ), Π.ατείας (Ἀλανλῆ), Προφήτου (Κλείσαλι), Σκεπαστοῦ (Σουλόβου), Στεφανινῶν, Σωχοῦ, Φαλάρων, Φλαμουρίου* καὶ *Χωρούδας*. Χ. Δ.

Λαγκαδέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, θερινὴ ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Τρικκάλων καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 246. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ μικρὸν χωρίον *Φικουλάζον*, χειμερινὴν ἕδραν αὐτῆς, καὶ ἔχει κατ. (1928) 291. Χ. Δ.

λαγκάδι (τό)· δημοτ., διασφάξ, λαγὼν ὄρους, φάραγξ: «ἔβοσκε τὰ πρόβατα 'ς τὶς πλαγιὲς τοῦ λαγκαδιοῦ» ‖ ρεῦμα, χείμαρρος: «κατέβασε τὸ λαγκάδι».

Λαγκάδι *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Χουμνικοῦ (Χούμκου) τῆς ἐπαρχίας Βισαλτίας (Νιγρίτης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 216. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Σαϊτᾶ*. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Μποσκλάβου τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτ. (1928) 145. Χ. Δ.

— **Λαγκάδι** ***Βαθὺ*** *[Γεωγρ.]*. Ρύαξ χειμαρρώδης τῆς Ἀντιπάρου, ἐκβάλλων (πλάτ. 36° 58′ 20″ Β., μῆκ. 25°02′45″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1837: Paros and Naxos islands) ἐν τῷ λιμένι Δεσποτικό. Σ. Ε. Λ.

Λαγκάδια (τὰ) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἐρχομένη δευτέρα κατὰ τὸν πληθυσμὸν ἐν τῷ νομῷ μετὰ τὴν Τρίπολιν. Ἦσαν ἄλλοτε ἕδρα τοῦ τέως δήμου Λαγκαδίων καὶ νῦν ὁμωνύμου κοινότητος καὶ εἶναι ἐκτισμένα ἀμφιθεατρικῶς εἰς ὕψος 850 μ. ἐπὶ τῆς ΝΑ. πλευρᾶς βραχώδους βουνοῦ (τοῦ ὀρεινοῦ συστήματος τῶν Ἀρκαδικῶν ὀρέων), τοῦ ὁποίου τὰ ὕδατα σχηματίζουσι τὸν Τουθόαν ποταμὸν (Λαγκαδινὸ ποτάμι) συμβάλλοντα εἰς τὸν Λάδωνα.

Τὸ κλῖμα τῶν Λαγκαδίων εἶναι ὑγιεινὸν καί, παρὰ τὸ ὕψος, ἤπιον, ἕνεκα τῆς ἀνατολικομεσημβρινῆς θέσεως αὐτῶν. Εὐδοκιμοῦσιν ἡ ἄμπελος, οἱ δημητριακοὶ καρποί, τὰ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἰδίᾳ καρυαί. Αἱ καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις ἐν Λαγκαδίοις ἀνέρχονται εἰς 2692 στρέμματα διὰ τοὺς δημητριακοὺς καρποὺς καὶ 792 διὰ τὴν ἄμπελον, τὸ δὲ ποσὸν τῆς ἐτησίας γεωργικῆς παραγωγῆς ἀνέρχεται εἰς 85.980 ὀκάδας σίτου, 61.220 ἀραβοσίτου, 35.000 οἴνου, 4.670 κριθῆς καὶ 2.000 καρύων. Ἡ κτηνοτροφία ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ 5.000 αἰγοπροβάτων, 350 χοίρων καὶ 2.000 ὀρνίθων, ἡ δὲ ἐτησία κτηνοτροφικὴ παραγωγὴ ἀνέρχεται εἰς 4.000 ὀκάδας γάλακτος, 15.000 ὀκ. τυροῦ, 2.500 ὀκ. ἐρίων καὶ 144.000 ᾠά.

Ἀπὸ τῆς ὑψηλοτάτης τοποθεσίας Παναγία τοῦ Γούναρη (ὕψ. 1050 μ.), ἡ θέα πρὸς τὴν Ἠλείαν καὶ τὸ Ἰόνιον εἶναι πανοραματική. Ὁ πληθυσμός, ἀνερχόμενος κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1897 εἰς 6800 κατοίκους, περιωρίσθη σήμερον (1928) εἰς 3.049. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Σβόρνα* καὶ *Φτεριᾶς* (*Τσιάρνη*), ἔχει δὲ κατ. (1928) 3.268. Ἡ μείωσις τοῦ πληθυσμοῦ ὀφείλεται εἰς ἀποδημίαν τῶν κατοίκων ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὴν μετανάστευσιν εἰς Ἀμερικήν. Ἐν Λαγκαδίοις λειτουργεῖ πρακτικὸν λύκειον, στεγαζόμενον ἐντὸς ὡραίου κτηρίου, ἀνεγερθέντος κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ δωρεᾶς τοῦ Δ. Δημητρακοπούλου ἢ Βόγγιζα, τὸ ὁποῖον ἔχει τέλεια ἐργαστήρια φυσικῆς καὶ χημείας καὶ πλουσίαν συλλογὴν ὀργάνων καὶ ἄλλων διδακτικῶν μέσων. Ἄλλαι δημόσιαι ὑπηρεσίαι καὶ ἱδρύματα εἶναι: 3 δημοτικὰ σχολεῖα, εἰρηνοδικεῖον, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεγραφικὸν γραφεῖον καὶ ἀποθήκη μονοπωλίου. Ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται διὰ τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ Τριπόλεως - Πύργου - Κατακώλου, τακτικαὶ δὲ γραμμαὶ αὐτοκινήτων συνδέουν τὴν κωμόπολιν μετὰ τῆς Τριπόλεως καὶ Μεγαλοπόλεως. Σύλλογοι ἐν τῇ κωμοπόλει εἶναι: ἡ «Φιλοδασικὴ ἕνωσις», ὁ «Κτηματικὸς σύλλογος», ὁ «Σύλλογος ἀλληλοβοηθείας Ἁγίων Ἀποστόλων», ὁ «Γεωργικὸς συνεταιρισμός», ὁ «Μουσικοδραματικὸς σύλλογος», ὁ «Σύλλογος ἐξωραϊσμοῦ» καὶ ὁ «Φιλεκπαιδευτικὸς σύλλογος». Εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον ὀφείλεται ἡ ἀνακαίνισις τοῦ διδακτηρίου τοῦ πρακτικοῦ λυκείου, ἡ προμήθεια ὀργάνων, ἐπίπλων καὶ ἄλλων διδακτικῶν μέσων, ἀξίας 300.000 δραχ., καὶ ἡ πρωτοβουλία τῆς ἀνεγέρσεως ἑξαταξίου δημοτικοῦ σχολείου, ὑπὲρ ἧς προσήνεγκε περὶ τὰς 200.000 δραχ.

— *['Ιστορ.]* Ἡ κτίσις τῶν Λαγκαδίων ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας (ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' μ. Χ. αἰῶνος). Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀναφαίνεται ἡ οἰκογένεια τῶν Δεληγιανναίων, ἧς πολλὰ μέλη διετέλεσαν προεστῶτες τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας καὶ προσέφεραν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Ἐκτὸς τῶν Δεληγιανναίων καὶ ἄλλοι Λαγκαδινοὶ διεκρίθησαν εἰς τὸν ἀγῶνα, ὧν σπουδαιότεροι ὁ Ἀναγν. Πετρακόπουλος, Ἰωάν. Πετρακόπουλος, Γ. Σπηλιόπουλος, Παπασταθούλης, Ἀθ. Κίντζιος, Δ. Δημητρακόπουλος ἢ Βόγγιζας καὶ Ἰ. Θεοφιλόπουλος ἢ Τσακαλογιάννης, ὁ ὁποῖος μετὰ τοῦ Παπανικολῆ ἐπυρπόλησε τὴν τουρκικὴν φρεγάταν ἐν Ἐρεσῷ καὶ μετὰ τοῦ Κανάρη τὴν ναυαρχίδα τοῦ Καρᾶ-Ἀλῆ ἐν Χίῳ, ἀνεδείχθη δὲ εἷς ἐκ τῶν ἐπισήμων πυρπολητῶν. Αἱ καταστροφαὶ τῶν Λαγκαδίων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος ὑπῆρξαν μεγάλαι· τρὶς ἐκάησαν καὶ ἠρημώθησαν ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἰμπραήμ.

Β. Ι. ΤΣΑΦΑΡΑΣ

— **Λαγκάδια** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Μάννας (Ροζιᾶς) τῆς ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 95. Χ. Δ.

— ***Λαγκαδίων, τέως δῆμος*** — *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας ἐν τῷ νομῷ Ἀρκαδίας, περιλαμβάνων τὰς σημερινὰς κοινότητας *Λαγκαδίων* καὶ *Ρεκουνίου*, μὲ ἕδραν τὴν ὁμώνυμον κώμην. Ἔκειτο πρὸς Ν. τοῦ ὄρους Βαλτεσινίκου καὶ ἠρίθμει κατ. 6250 περίπου. Χ. Δ.

λαγκαδιὰ (ἡ)· τὸ σύνολον τῶν γνωρισμάτων τοῦ λαγκαδιοῦ, οἱ ἀντικρυνὲς πλαγιὲς καὶ ὁ μεταξὺ χείμαρρος, λαγκάδι: «ἔβοσκε τὰ πρόβατα 'ς τὴ λαγκαδιά».

Λαγκαδιὰ *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Περικλείας (Μπερισλὰβ) τῆς ἐπαρχίας Ἀλμωπίας (Ἐνωτίας) τοῦ νομοῦ Πέλλης. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 331. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Λούγγουντσα*. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Κηπουργιοῦ τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 108. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ζαπανταῖοι*. —3) Χωρίον τῆς κοινότητος Λιοπράσου τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 125. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Κόρμποβον*. Χ. Δ.

Λαγκαδίκια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται πλησίον τῆς ΝΑ. ὄχθης τῆς Κορωνείας λίμνης, διέρχεται δὲ παρ' αὐτὸ ἡ μικρὰ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ (ντεκωβὶλ) ἡ ἄγουσα ἀπὸ τοῦ χωρίου Καβαλάρι, πρὸς Ν. τοῦ Λαγκαδᾶ, εἰς τὸν ἐν τῷ Στρυμονικῷ κόλπῳ λιμένα τοῦ Σταυροῦ. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 647. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Νικομηδηνὸν* (*Βορένος*) καὶ *Στίβος (Γκιούμενιτς)* καὶ ἔχει κατ. (1928) 1.542. Χ. Δ.

Λαγκάδος ***κοινότης*** *[Γεωγρ.]*. Κοινότης τῆς Χίου, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὁμώνυμον τῇ νήσῳ ἐπαρχίαν καὶ νομόν. Περιλαμβάνει τὰ χωρία *Λαγκάδος Κυδιάντος* (κάτ. 192) καὶ *Λαγκάδος Παραλία* (κάτ. 871) καὶ ἔχει κατ. (1928) 1.063.

— **Λαγκάδος** ***Κυδιάντος*** *[Γεωγρ.]*· βλ. *Κυδιάντος*.

— **Λαγκάδος** ***Παραλία*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον παράλιον τῆς κοινότητος Λαγκάδος, κείμενον πρὸς Β. τῶν Βροντάδων. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 871.

— **Λαγκάδος** ***Συκιὰς*** *[Γεωγρ.]*· βλ. *Συκιάς*. Χ. Δ.

λαγκαδότοπος (ὁ)· τόπος ὅπου εἶναι πολλὰ λαγκάδια.

Λαγκαδοχῶρι *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ποντοκερασιᾶς (Πατρὰτ) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 18. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Τσιφλὶκ-Μαχαλέ*. Χ. Δ.

Λαγκάλλα (Lagalla), ***Ἰούλιος - Καῖσαρ***. Ἰταλὸς ἰησουΐτης φιλόσοφος, ἰατρὸς καὶ φυσικὸς (1571—1624). Διετέλεσεν ἐν Ρώμῃ καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας τοῦ ρωμαϊκοῦ κολλεγίου ἐπὶ 33 ἔτη καὶ ἔγραψε λατινιστὶ διάφορα ἔργα, ἐν οἷς: «Περὶ τῶν φαινομένων τοῦ δίσκου τῆς σελήνης» (1612), «Πραγματεία περὶ κομητῶν» (1613), «Περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη» (1621). Τὴν βιογραφίαν αὐτοῦ ἔγραψεν ὁ Χῖος τὴν καταγωγὴν Λ. Ἀλλάτιος, ἐκ τῶν ἐν Ρώμῃ μαθητῶν του. Μ. Δ. Β.

Λάγκαν (Lagan) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς ἰρλανδικῆς ἐπαρχίας Ὤλστερ, ἐν τῇ κομιτείᾳ Ντάουν. Ἀκολουθεῖ κατ' ἀρχὰς ροὴν ΒΔ., ἔπειτα κλίνων πρὸς τὰ ΒΑ. χωρίζει τὰς κομιτείας Ντάουν καὶ Ἄντριμ καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ Στενὸν τῆς Βικτωρίας ἐν τῇ λίμνῃ Μπέλφαστ. Ἔχει μῆκος 56 χλμ., εἶναι δὲ πλωτὸς εἰς μῆκος 3. Δ. Σ. Δ.

Λαγκὰντζ (Laganj *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κροατικὴ νῆσος ἐν τῷ διέκπλῳ τοῦ Κουαρνερόλο, 4½ μίλλ. (πλάτ. 44°43′, μῆκ. 14°40′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Quarnero δυτικῶς τοῦ λιμένος Ἄρμπε. Σ. Ε. Λ.

Λὰ Γκὰρντ (La Garde).—1) *Βαρῶνος* ***Ἀντώνιος Ἐσκαλέν***. Γάλλος στρατιωτικὸς καὶ διπλωμάτης (1498—1578), γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα *λοχαγὸς Πωλέν*. Διεκρίθη εἰς διαφόρους πολέμους κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐπὶ βασιλέως Φραγκίσκου Α', ὅστις τὸν ἐπεφόρτισε μὲ σοβαρὰς διπλωματικὰς ἀποστολάς, τὰς ὁποίας ἔφερεν ἱκανοποιητικῶς εἰς πέρας, ἰδίᾳ ἐν Τουρκίᾳ, διορισθεὶς εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του ναύαρχος. Μεταξὺ τῶν ἄλλων συνωμολόγησε συνθήκην συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας μεταξὺ Γαλλίας καὶ Βενετίας, ἐπιτυχὼν νὰ καταστήσῃ τὸν σουλτᾶνον Σουλεϊμὰν Β' σύμμαχον τῆς Γαλλίας κατὰ τοῦ Καρόλου Ε'. Κατὰ τοὺς θρησκευτικοὺς πολέμους διεκρίθη εἰς πλείστας μάχας. —2) ***Φίλιππος***. Γάλλος λόγιος

Digitized by Google

(1710—1767). Περιβληθεὶς τὸ ἱερατικὸν σχῆμα ἐπεδείξατο μεγαλυτέραν κλίσιν πρὸς τὴν φιλολογίαν καὶ ἰδιαιτέρως τὸ θέατρον ἢ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Διωργάνωσε τὰς ἑορτὰς τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' καὶ τῆς κυρίας Πομπαδούρ, εἰσαγαγὼν τὰς ἱστορικὰς ἀμφιέσεις εἰς τὸ θέατρον κατὰ τὰς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως παραστάσεις τῆς «Ἀλκήστιδος» (1754). Συνέγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ἐπιστολαὶ τῆς Θηρεσίας ἢ Ἀπομνημονεύματα νεαρᾶς δεσποινίδος κατὰ τὴν διαμονήν της ἐν Παρισίοις» (1739), «Ἐρωτικὰ χρονικά» (1743). Ἐπίσης τὰ θεατρικὰ ἔργα: «Τὸ ῥόδον ἢ Αἱ ἑορταὶ τοῦ ὑμεναίου» «1754), ἡ «Μινιονέττα ἢ Τὸ τέταρτον τῆς ὥρας» κλπ. Δ. Σ. Λ.

Λαγκάρντε (Lagarde), ***Παῦλος-Ἀντώνιος***. Γερμανὸς ἀνατολιστής. Ἐγεννήθη ἐν Βερολίνῳ (1827, ἐσπούδασε δὲ τόσον ἐκεῖ, ὅσον καὶ ἐν Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις, μεθ' ὃ διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Γοττίγγης (1869). Ἔγραψε πλῆθος σημαντικῶν ἔργων, ἐν οἷς: «Materialien zur Kritik und Geschichte der Pentateuch» (1867), «Ἱερὸν ὀνοματολόγιον» (Γοττίγγη 1870, «Σύμμεικτα» (1877—1880), «Ἀρμενικαὶ μελέται» (1877), «Σημιτικὰ» (1878—1879), «Αἰγυπτιακὰ» (1883), «Περσικαὶ μελέται» (1884) κλπ. Ἐξέδωκεν ἐπίσης τὸ συριακὸν κείμενον τῆς «Διδασκαλίας τῶν ἀποστόλων» (1854), τὰ «Ἀπόκρυφα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης» (1861), τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῆς «Γενέσεως» (1868), τὴν ἀραβικὴν μετάφρασιν τοῦ «Εὐαγγελίου» (1864), τὴν κοπτικὴν τῆς «Πεντατεύχου» (1867) καὶ τὴν χαλδαϊκὴν τῆς «Παλαιᾶς Διαθήκης» (1873). —Ω

Λαγκαρντὲλ (Lagardelle), ***Οὐμβέρτος***. Γάλλος συνδικαλιστής, γεννηθεὶς τῷ 1875 ἐν Τουλούζῃ. Ἐσπούδασε νομικά, ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου καὶ ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Μαθητὴς ὢν τοῦ Προυντὼν, ἵδρυσε τῷ 1898 τὴν ἐπιθεώρησιν «Le mouvement socialiste», διὰ τῆς ὁποίας ἐπροπαγάνδισε καὶ ὑπεστήριξε τὰς ἰδιοτύπους ἀντιλήψεις του περὶ τοῦ ἐργατικοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδικαλισμοῦ. Μεταξὺ τῶν ἔργων του τὰ σπουδαιότερα εἶναι: «L'évolution des syndicats en France» (1901), «Les intellectuels devant le socialisme» (1901), «La grève générale et le socialisme» (1905), «La confédération générale du travail et le parti socialiste» (1908), «Le socialisme ouvrier» (1911) κ. ἄ. Θ. Π.

Λὰ-Γκαρντὶ (La Gardie), ***Γαβριήλ***, *κόμις* τοῦ Arensburg. Σουηδὸς στρατηγὸς (1622—1682), υἱὸς τοῦ Ἰακώβου Λὰ Γκαρντί. Εἰκοσαετὴς μετέσχε τοῦ κατὰ τῆς Δανιμαρκίας πολέμου καὶ κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὰ ἀνάκτορα ὡς εὐνοούμενος τῆς βασιλίσσης Χριστίνας. Τῷ 1646 ἐστάλη ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος εἰς Γαλλίαν, ἀλλὰ περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς βασιλίσσης ἐξωρίσθη. Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Καρόλου Γουσταύου διωρίσθη γενικὸς γραμματεὺς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Οὐψάλας, διεπραγματεύθη τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας κατὰ τῆς Ὁλλανδίας συμμαχίαν, διετέλεσεν αὐλάρχης τοῦ βασιλέως, ἀλλά, λόγῳ τῆς ἄκρας φιλοδοξίας του, περιέπεσεν ὁριστικῶς εἰς δυσμένειαν καὶ ἀπέθανε πάμπτωχος. Ὁ Λὰ Γκαρντὶ ἐπροστάτευσε τὰ γράμματα, ἱδρύσας τρεῖς βιβλιοθήκας καὶ τυπογραφεῖον. Μ. Ν. Δ.

—**Λὰ-Γκαρντὶ** (La Gardie), ***Ἰάκωβος***. Σουηδὸς στρατηγὸς (1583—1652), διακριθεὶς ἐπανειλημμένως εἰς τοὺς πολέμους τῆς Σουηδίας κατὰ τῶν Ῥώσων καὶ τῶν Πολωνῶν. Μ. Ν. Δ.

—**Λὰ-Γκαρντὶ** (La Gardie), ***Ποντὺς***. Σουηδὸς στρατηγός, καταγωγῆς γαλλικῆς (1530—1585). Ἐπολέμησεν εἰς τὸ Πεδεμόντιον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατάρχου Μπρισσάκ, μετέσχε τοῦ ἀποσταλέντος εἰς Ἀγγλίαν πρὸς βοήθειαν τῆς Μαρίας Στούαρτ στρατοῦ καὶ κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Δανίας. Μετέσχε τοῦ κατὰ τῶν Σουηδῶν πολέμου καὶ ᾐχμαλωτίσθη (1565). Μετὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης παρέμεινεν εἰς τὸν σουηδικὸν στρατόν, διορισθεὶς στρατάρχης καὶ γερουσιαστής. Διετέλεσεν ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν Λιβονίᾳ σουηδικῶν στρατευμάτων, τῷ 1580 ἐκυρίευσε παρὰ τῶν Ῥώσων τὴν Ἴνγκριαν, τῆς ὁποίας καὶ ἐγένετο κυβερνήτης. Ἀπωλέσθη εἴς τι ναυάγιον ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Νάρβα. Μ. Ν. Δ.

Λαγκᾶ; *Γεωγρ.*/. Μικρὸς ποταμὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, πηγάζων ἀπὸ τῶν ὀρέων τῆς Δίκτης. Οὗτος ἑνούμενος μετ' ἄλλων ρυάκων σχηματίζει τὸν ποταμὸν *Ἀποσελέμην* ΕΡ. Μ.

Λαγκάστερ (Lancaster) /*Γεωγρ.*/ βλ. λ. *Λάνκαστερ*.

λαγκαστερίτης (ὁ) (Lancasterit) /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτὸν ἀνθρακικὸν ἅλας τοῦ μαγνησίου, ἔνυδρον, ἀναμεμειγμένον μὲ βρουκίτην. Ἀπαντᾷ ἐν Lancaster. Γ. Β.

Λαγκαστρία (Lancaster) /*Γεωγρ.*/ βλ. λ. *Λάνκαστερ*.

—**Λαγκαστρίας** (ἢ ***Λαγκαστριανὸς***) ***οἶκος*** βλ. λ. *Λάνκαστερ* οἶκος.

Λάγκεια /*Γεωγρ.*/. Μία τῶν πηγῶν τοῦ Εὐρώτα, *Βιβλίοι* κοινῶς καλουμένη καὶ κειμένη παρὰ τὸ χωρίον Κονιδίτσι τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Εἰς ταύτην, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀνεφάνη τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς παρθένου, ἥτις εἶχε πέσει εἰς τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς Πελλανίδος καὶ εἶχεν ἐξαφανισθῆ ΚΑΨ

Λαγκὲρ (Laguerre), ***Ἐδμόνδος***. Γάλλος μαθηματικὸς 1834—1886), οὗτινος τὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἀπὸ 140 περίπου ὑπομνήματα, δημοσιευθέντα ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Παρισίων καὶ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀριθμητικὴν λύσιν τῶν ἐξισώσεων, εἰς τὰς διαφορικὰς ἐξισώσεις, εἰς τὰς ἐλλειπτικὰς συναρτήσεις, εἰς τὰ συνεχῆ ἀλγεβρικὰ κλάσματα, τὰς ἐφαρμογὰς τοῦ ὁλοκληρωτικοῦ λογισμοῦ καὶ τῆς θεωρίας τῶν μορφῶν, τὴν γεωμετρίαν, τὴν ἀτειροστὴν γεωμετρίαν, τὴν γεωμετρίαν τῆς θέσεως καὶ εἰς μεθόδους προσεγγίσεως ὡρισμένων ἀναλυτικῶν συναρτήσεων. Ὁ Λαγκὲρ ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν ἐξαιρετικήν του μετριοφροσύνην. Ἔγινε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του. Σ. Μ.-Ο

Λάγκι /*Παραλ. Γεωγρ.*/ βλ. λ. *Λάγι*.

Λαγκία (Lancia) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀστουρῶν. Οἱ κάτοικοί της ἐκαλοῦντο Lancianses, ὁ δὲ Πτολεμαῖος Β, 6, 28) τοὺς ὀνομάζει *Λαγκιάτους*. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς σῴζονται παρὰ τὴν νῦν Cerro de Lancia. Α. Θ. Σ

—**Λαγκία** ***Ὀππιδάνα*** (Lancia Oppidana) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οὐεττόνων (Vettones). Ταυτίζεται μὲ τὴν σημερινὴν Ciudad Rodrigo τῆς Ἱσπανίας, παρὰ τὰ πορτογαλικὰ σύνορα. Α. Θ. Σ.

Λαγκιανός, ἢ ***Τσερβάκης***. ***Ἀντώνιος***. Κρὴς ἀγωνιστής, γεννηθεὶς τῷ 1790 εἰς τὸ χωρίον Λαγκὰ τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως τῷ 1821, διακριθεὶς διὰ τὴν ἀνδρείαν του ἐξελέγη ὁπλαρχηγὸς χωρίων τινῶν καὶ ὡς τοιοῦτος συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐν τοῖς νομοῖς Ῥεθύμνης, Ἡρακλείου καὶ Λασιθίου ἐπιχειρήσεις. Τὸν Φεβρουάριον 1823 ἐξελέγη ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας. Μετὰ τὴν προσωρινὴν καταστολὴν τοῦ ἐν Κρήτῃ ἀγῶνος τῷ 1824, ἐφονεύθη εἴς τινα συμπλοκὴν ὑπὸ τοῦ γενιτσάρου Ντάυπαση. Ν. ΚΛ.

Λαγκιᾶτοι Lanciati /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Λαγκίαν* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

Λαγκίδιον (τὸ) /*Βυζαντ.*/. Ὀνομασία παρὰ Βυζαντινοῖς τοῦ ἀκοντίου.

Λαγκλουὰ (Langlois), ***Ἐμμανουὴλ-Ἀδόλφος***. Γάλλος λογοτέχνης (βλ. λ. *Ἐσσάρ*).

Λάγκο-Γκράντε (Lago-Grande) /*Παραλ. Γεωγρ.*/. —1) Ὁ ἐπισημότερος λιμὴν τῆς ἀδριατικῆς νήσου *Λαγκόστα* κατὰ τὴν δυτικὴν τῆς ἄκραν (πλάτ. 42° 45' Β., μῆκ. 16° 44' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2712: Zironna channel to Curzola), σχηματιζόμενος μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου της Βάρβαρος (Capo Barbaros) καὶ τῆς νήσου Πριεστάπ. Ἀσφαλὴς ὑπὸ πάντα ἄνεμον, δύναται νὰ περιλάβῃ πλεῖστα πλοῖα —2) Ὁμοίως, τῆς Ν. ἀκτῆς τῆς ἀδριατικῆς νήσου *Μελάντα* (Melada, ἀρχ. *Μελίτη*), ἀπέχων 4 μίλ. (πλάτ. 42° 46' Β., μῆκ. 17° 24' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2713: Curzola to Cattaro) ἀπὸ τῆς Δ. τῆς νήσου ἐσχατιᾶς. Σ. Ε. Λ.

—**Λάγκο-*Ματζόρε*** (Lago-Maggiore) /*Γεωγρ.*/. Λίμνη τῆς Ἰταλίας (βλ. λ. *Ματζόρε*, *Λάγκο*)

—**Λάγκο-*Πίκκολο*** (Lago-Piccolo). Λιμὴν τῆς ἀδριατικῆς νήσου *Λαγκόστα* (πλάτ. 42° 46' Β., μῆκ. 16° 50' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2712: Zironna channel to Curzola) κατὰ τὴν ΒΔ. αὐτῆς ἐσχατιάν. Σ. Ε. Λ.

Λάγκοα (Lagoa) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Πορτογαλίας ἐπὶ τῆς νήσου Ἅγιος Μιχαὴλ τοῦ ἀρχιπελάγους τῶν Ἀζορῶν. Κάτ. 8.000. Παράγει οἴνους, λαχανικά, ὀπώρας κτλ. Μ. Δ. Β.

Λάγκοα-*Σάντα*, *σκελετοί*—. Πλὴν διαφόρων ἄλλων ἀνθρωπίνων ὀστῶν, ἀνεῦρεν ὁ Δανὸς Lund, κατὰ τὴν μακροτάτην διαμονήν αὐτοῦ ἐν Βραζιλίᾳ, καὶ σκελετικὰ ὑπολείμματα τριάκοντα περίπου ἀτόμων, ἀναμὶξ μετὰ ὀστῶν ζῴων, ἔν τινι τῶν πολλῶν ἐξερευνηθέντων σπηλαίων παρὰ τὴν περιοχὴν Lagoa-Santa καὶ τὸν ποταμὸν Sumidouro (1835). Παρὰ τοὺς ἀρχικοὺς δισταγμούς του, κατέληξε τότε ὁ φυσιοδίφης οὗτος εἰς τὴν γνώμην ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀνθρώπων παλαιῶν, πιθανῶς διλουβίων κατοίκων τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ ὑπολείμματα ταῦτα εὑρισκόμενα, πλὴν ἑνὸς κρανίου, εἰς Κοπεγχάγην, ἐμελετήθησαν ὑπὸ διαφόρων. Ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς ἴδια *φυλὴ τῆς Lagoa-Santa*, ἐξ ἧς προῆλθον πλεῖσται φυλαὶ τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου ἀνευρίσκεται ὁ τύπος, ἐθεωρήθησαν ὡς μελανησιακά, ἐκ μεταναστεύσεως, τέλος ὡς ἀνήκοντα ἁπλῶς εἰς Ἀμερικανοϊνδοὺς (Hrdlička), πάντως ὅμως ἀρκετὰ παλαιᾶς χρονολογίας, ἀλλ' ἄγνωστον ἂν ἐξικνῆται αὕτη μέχρι τῆς παλαιολιθικῆς περιόδου (διλουβίου). Ὁ παλαιοαμερικανικὸς οὗτος τύπος χαρακτηρίζεται διὰ μικροῦ δολιχοῦ κρανίου, ὑψηλοῦ, εὐρυπροσωπίας, μεσορρινίας, μετὰ μεγάλης ὑπερῴας καὶ προεχόντων ζυγωματικῶν τόξων. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Λαγκονάκι /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὕφορμος ἀβαθὴς τῆς ΒΔ. πλευρᾶς τῆς νησῖδος Ἀσπρονήσι τῆς Σύρου (πλάτ. 37°23'28" Β., μῆκ. 25°00'12" Ἀν., χάρτ. *Ν. Γ. Κοτσοβίλλη*: «Νῆσος Σῦρος»). Ἀνώνυμος εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην 1542: Syra island. Σ. Ε. Λ.

Λαγκονέσσα (Lagonessa). Ὄνομα ἰταλικοῦ οἴκου (βλ. λ. *Λαγονέσσας*).

Λαγκόνι *Φυρὸ* /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὕφορμος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Σύρου (πλάτ. 37°25'04" Β., μῆκ. 24°58'05" Ἀν., χάρτ. *Ν. Γ. Κοτσοβίλλη*: «Νῆσος Σῦρος») νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Καλαμίσια. Ἀνώνυμος εἰς τὸν ἀγγλ. χάρτ. 1542: Syra island. Σ. Ε. Λ.

Λαγκὸρζ (La Gorge), ***Πέτρος***. Γάλλος δικαστικὸς καὶ ἱστοριογράφος. Τῷ 1880 παραιτηθεὶς τῆς θέσεως τοῦ γενικοῦ εἰσαγγελέως τῶν ἐφετῶν, ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς ἱστορικὰς μελέτας. Ἐδημοσίευσεν ἱστορίαν τῆς δευτέρας δημοκρατίας (1848—1851), πολὺ ἐκτιμηθεῖσαν τόσον διὰ τὴν εὐσυνείδητον καὶ ἀκάματον ἀναδίφησιν τῶν πηγῶν, ὅσον καὶ διὰ τὴν εὐθυκρισίαν τῶν συμπερασμάτων του. Συνέγραψε κατόπιν ἱστορίαν τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας, εἰς 7 τόμους, σημαντικὸν ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ πιστὴ περιγραφὴ τῶν ἱστορικῶν συμβάντων, ἡ ἀφθονία νέων στοιχείων καὶ ἡ ἀμερόληπτος κρίσις τοῦ συγγραφέως προσδίδουν χαρακτῆρα ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία ἐτίμησεν ἀμφότερα τὰ συγγράμματα τοῦ Λαγκὸρζ διὰ μεγάλου βραβείου, ἡ δὲ Ἀκαδημία τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν τὸν ἐξέλεξε μέλος αὐτῆς τῷ 1907. —Ω

Λάγκος (Lagos) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος. Κάτ. 16.000. Ὠνομάσθη ἐκ τῶν πολλῶν λιμνῶν, αἵτινες περιέβαλλον ἄλλοτε αὐτήν, ἐξ ὧν ὑφίσταται σήμερον μόνον μία. Διεξάγει σημαντικὸν ἐμπόριον καὶ ἔχει ἀκμάζουσαν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν πούρων, ὑφασμάτων, κτηνοτροφικῶν προϊόντων, ἀλεύρων κτλ. Ἐκτίσθη τῷ 1563 εἰς ὕψος 1912 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Μαρτέλ, ὁ ὁποῖος ἔδωσεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα *Σάντα Μαρία ντὲ λὸς Λάγκος*. Βραδύτερον ἔλαβε τὸ ὄνομα *Μορένο*, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰθαγενοῦς πατριώτου Πέτρου Μορένο. Τῷ 1863 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων. Μ. Δ. Β

—**Λάγκος** (Lagos) /*Γεωγρ.*/.—1) Νομὸς τῆς βρεττανικῆς ἀποικίας καὶ προτεκτοράτου τῆς Νιγηρίας ἐν Ἀφρικῇ, ἀποτελοῦν ἄλλοτε ἰδιαιτέραν ὁμώνυμον ἀποικίαν. Περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς νοτίου Νιγηρίας, καλεῖται δὲ καὶ *νομὸς τοῦ Νότου*. Ἔχει ἔκτασιν 69.927 τ. χλμ. καὶ 1.750.000 κατ. Διαιρεῖται εἰς τρεῖς περιφερείας: 1) τὴν παράκτιον μετὰ τῆς νησῖδος Λάγκος, 2) τὴν περιφέρειαν τῶν μικρῶν παρ' αὐτὴν ἰθαγενῶν κρατῶν καὶ 3) τὴν περιφέρειαν τῆς Γκορουμπὰ πρὸς τὸ ἐσωτερικόν. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι πεδινόν, ἡ δὲ ἀκτὴ χθαμαλὴ καὶ ἑλώδης καὶ πλήρης πυρετῶν. Ἡ παράκτιος ἑλώδης ζώνη χωρίζεται ἀπὸ τὴν καλλιεργήσιμον γῆν τοῦ ἐσωτερικοῦ διὰ δασώδους ἐκτάσεως. Εἶναι χώρα πλουσία, ἐξάγουσα κυρίως κοκκοφοίνικας, φοινικέλαιον, ἀραχίδας, κακάον, βάμβακα καὶ ἐλεφαντόδοντας καὶ εἰσάγουσα ὅπλα, οἰνοπνευματώδη ποτά, πυρίτιδα, καπνὸν καὶ εἴδη κιγκαλλερίας. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ πόλις *Λάγκος*, κυριώτεραι δὲ πόλεις ἡ Μπανταγκρύ, ἡ Ἔπε καὶ ἡ Λέκκι, ἐπὶ τῆς παραλίας, καὶ ἡ Ἀμπεοκοῦβα καὶ Ἰμπαντὰν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ. Ἡ χώρα ἀνεκαλύφθη κατ' ἀρχὰς ἀπὸ Πορτογάλους θαλασσοπόρους, οἵτινες ἔδωσαν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα «Νῆσοι τοῦ Λάγκος», καὶ ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τοπικοὺς ἰθαγενεῖς βασιλεῖς, κατελήφθη δὲ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῷ 1841, συνεπείᾳ σφαγῆς Ἄγγλων ἐμπόρων ἐγκατασταθέντων ἐν τῇ πόλει Μπανταγκρύ. Οἱ Ἄγγλοι ἐξεθρόνισαν τὸν ἰθαγενῆ βασιλέα τοῦ Λάγκος καὶ ἀντικατέστησαν αὐτὸν δι' ἄλλου, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος παρεχώρησε τὴν χώραν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀντὶ ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως. Κατ' ἀρχὰς ἡ ἀποικία τοῦ Λάγκος ἀπετέλει τμῆμα τῆς ἀποικίας τῆς Χρυσῆς Ἀκτῆς, τῷ 1862 ἀπεσπάσθη ταύτης καὶ ἀπετέλεσεν ἰδιαιτέραν ἀποικίαν τοῦ Λάγκος, τῷ 1906 ἡνώθη μετὰ τοῦ προτεκτοράτου τῆς Νοτίου Νιγηρίας καὶ ἀπετέλεσε τὴν ἀποικίαν καὶ προτεκτορᾶτον τῆς Νοτίου Νιγηρίας, τῷ δὲ 1914 διὰ τῆς ἑνώσεως τοῦ προτεκτοράτου τῆς Νιγηρίας τοῦ Βορρᾶ ἀπετέλεσε τὴν βρεττανικὴν ἀποικίαν καὶ προτεκτορᾶτον τῆς Νιγηρίας.

—2) Πρωτεύουσα τῆς βρεττανικῆς ἀποικίας καὶ προτεκτοράτου τῆς Νιγηρίας καὶ ὁμωνύμου νομοῦ. Κεῖται ἐπὶ τῆς Δ. ἐσχατιᾶς τῆς νησῖδος Λά-

Digitized by Google

κος, καλουμένης ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν *Ἀουάνι* ἢ *Κουράμο*, καὶ χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς ὑπὸ τῆς μεγάλης λιμνοθαλάσσης Κράντου. Κάτ. 99.690, ἐξ ὧν περὶ τοὺς 500 Εὐρωπαῖοι. Εἰς τὴν διάλεκτον τῆς χώρας ὀνομάζεται *Ἀουάνι* καὶ *Ἔκο*. Ἡ νησὶς Λάγκος εἶναι χθαμαλὴ καὶ ἑλώδης, ἔχουσα μῆκος 5 χλμ. καὶ πλάτος ἡμίσεος χλμ. Ἡ πόλις ἔχει καλὸν λιμένα καὶ ἀπέκτησε, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, μεγάλην ἐμπορικὴν ἀξίαν, χάρις εἰς τὴν γεωγραφικὴν αὐτῆς θέσιν. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν πολυάριθμοι ξένοι ἐμπορικοὶ οἶκοι, διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν προϊόντων τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὸ κόμμι, τὸ φοινικέλαιον, τὸ σησαμέλαιον, ὁ ἔβενος, τὸ ἐλεφαντοστοῦν, ὁ βάμβαξ κτλ. Εἶναι ἕδρα τοῦ διοικητοῦ τῆς Νιγηρίας καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς. Συνδέεται μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Νιγηρίας διὰ σιδηροδρόμου μήκους 490 χλμ., φθάνοντος μέχρι τῆς πόλεως Γιέμπα. Μέχρι τοῦ 1862 ἦτο κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῶν δούλων. Ὑπὸ τῶν Πορτογάλων, οἵτινες πρῶτοι ἀνεκάλυψαν αὐτήν, εἶχεν ὀνομασθῆ κατ' ἀρχὰς Ἀλγκράβε. Οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον αὐτὴν τῷ 1851. Μ. Δ. Β

λαγκὸς (ὁ)· (Ἰδιωμ. Κρήτ.) χαράδρα γόνιμος, ὄχι πετρώδης, κοιλάς. Ι. Δ. Μ

Λαγκόστα (διεθν. Lagosta, σλαυον. Lasteno ἢ Lastovo) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀδριατικὴ νῆσος (ἡ *Λάδεστα* ἢ *Λάδεσιον* τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ *Ladestum* τῶν Λατίνων γεωγράφων), ἀντικρύζουσα, διὰ μέσου τοῦ μεταξὺ τῶν νήσων Μελάδα καὶ Κούρτζολα ἀνοίγματος, τὴν χερσόνησον τοῦ Σαμπιοντσέλλο καὶ μεγάλης διὰ τὴν ναυτιλίαν σημασίας, δι' ὃ καὶ μέγιστος φάρος ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς της. Ἐπιμήκης 6 μιλ. καὶ ἔχουσα ἐμβαδὸν 53 τετρ. χλμ., ἐμφανίζει κωνικὸν βουνὸν εἰς τὸ κέντρον της, τὸ *Χοὺμ* (Hum, ὑψόμ. 1368 ποδ.), κατάφυτον ἀπὸ πεύκην καὶ ἐπιστεφόμενον ὑπὸ ἐκκλησιδίου. Ἄγονος πρὸς νότον, εἶναι ἄριστα καλλιεργημένη εἰς τὴν Β. ἀκτήν της. Τὰ κυριώτερα προϊόντα της εἶναι οἶνος, ἔλαιον, μέλι καὶ καυσόξυλα, ἡ δὲ βιομηχανία της ἁλίπαστοι ἰχθύες. Λιμένας ἔχει τοὺ *Λάγκο Γκράντε, Λάγκο Πίκκολο, Πόρτο Κιάβε* (πλάτ. 42°46' Β., μήκ. 16°53' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2712: Curzolla to Cattaro) καὶ τὸ *Πόρτο Ρόσσο*. Περιελθοῦσα τὸν ΙΓ' αἰῶνα εἰς τὴν δημοκρατίαν τῆς Ραγούζης, παρεχωρήθη τῷ 1814 εἰς τὴν Αὐστρίαν, τῷ δὲ 1918, ἅμα τῇ λήξει τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, αὐτὴ μόνη ἐκ τῶν προσκειμένων τῇ Ν. παραλίᾳ τῆς Δαλματίας περιῆλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὑπαχθεῖσα εἰς τὸν νομὸν Ζάρας. Εἶναι μία τῶν πολλῶν ἀποκέντρων νήσων, αἵτινες κατὰ περιόδους ἐθεωρήθησαν ὡς ἡ νῆσος τῆς Καλυψοῦς. Σ. Ε. Λ

— Λαγκόστα-Μελάδα διέκπλους (Lagosta and Melada channel) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημος διέκπλους τοῦ Ἀδρία εἰς τὰ δαλματικὰ πρόσγεια, σχηματιζόμενος νοτίως μὲν τῆς χερσονήσου *Σαμπιοντσέλλο* καὶ τῆς νήσου *Κούρτζολα*, βορείως δὲ τῶν νήσων *Μελάδα* καὶ *Λαγκόστα*. Τὸ ΑΝΑ. στόμιόν του ἀπολήγει Β. τῆς Γκραβόζα. Σ. Ε. Λ.

Λαγκοστίνι (Lagostini) *[Γεωγρ.]*. Ἡ ἀνατολικωτέρα τῶν δύο συστάδων νησίδων τῶν εὑρισκομένων Α. τῆς *Λαγκόστα*. Ἐπίσημοι διὰ τὴν ναυσιπλοΐαν τοῦ Ἀδριατικοῦ, ὀνομάζονται ἡ μὲν ἀνατολικωτέρα τῶν νησίδων *Γκλαβὰτ* (ἔχει δὲ φάρον), ἡ δὲ δυσμικωτέρα τρεῖς *Σέστριτσε* (=«ἀδελφαί») ἢ *Τρὲ-Σουέλλε* (Sestrice, πλάτ. 42°45' Β., μήκ. 17°0' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2712: Curzolla to Cattaro). Σ. Ε. Λ.

Λαγκρὰνζ (Lagrange), ***Ἰωσὴφ - Λουδοβῖκος***. Ὁ μεγαλύτερος μαθηματικὸς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, γεννηθεὶς εἰς τὸ Τουρῖνον τὴν 25 Ἰανουαρίου 1736 καὶ ἀποθανὼν εἰς Παρισίους τὴν 10 Ἀπριλίου 1813. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Τουρῖνον, εἰς ἡλικίαν δὲ 17 ἐτῶν ᾐσθάνθη σφοδρὰν ἐπιθυμίαν διὰ τὰ μαθηματικά, ἀπὸ ἓν ὑπόμνημα τοῦ Halley «Sur la supériorité de l'algèbre moderne dans certains problèmes d'optique», τὸ ὁποῖον τυχαίως περιέπεσεν εἰς χεῖράς του. Μόνος του ἐβυθίσθη εἰς τὰς μαθηματικὰς μελέτας καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἦτο κάτοχος τῆς συγχρόνου του μαθηματικῆς ἐπιστήμης. Ὠνομάσθη τότε καθηγητὴς εἰς τὴν σχολὴν πυροβολικοῦ. Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ Λαγκρὰνζ ἦτο μία ἐπιστολὴ ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Euler, τὴν ὁποίαν ἔγραψεν εἰς ἡλικίαν 19 ἐτῶν. Ἐν αὐτῇ ἔλυε τὸ ἰσοπεριμετρικὸν πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἀντικείμενον ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν ἐπὶ ἥμισυ αἰῶνα. Ὁ Euler ἀνεγνώρισεν ἀμέσως τὴν γενικότητα τῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν μετεχειρίζετο ὁ Lagrange καὶ τὴν ὑπεροχὴν του ἀπέναντι τῆς ἰδικῆς του, ἀμέσως δὲ ἄφησε κατὰ μέρος ἓν ὑπόμνημα ἰδικόν του διὰ τὸ αὐτὸ πρόβλημα καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἠκολούθει παρομοίας μεθόδους. Ἤθελεν οὕτω νὰ ἀφήσῃ καιρὸν εἰς τὸν νεαρὸν τότε Lagrange νὰ τελειοποιήσῃ τὸ ἔργον του. Ἡ ἐργασία αὐτὴ τὸν κατέταξε εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν μεταξὺ τῶν συγχρόνων του μαθηματικῶν. Τῷ 1758 ἵδρυσεν ὁ Lagrange, τῇ συνδρομῇ τῶν μαθητῶν του, μίαν ἰδιωτικὴν ἐπιστημονικὴν ἑταιρείαν, ἥτις κατόπιν ἔγινεν ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Τουρίνου. Τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν πρώτων ὑπομνημάτων του εὑρίσκονται εἰς τοὺς πέντε τόμους τῶν πρακτικῶν τῆς ἑταιρείας ταύτης, γνωστοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα: «Miscellanea Taurinensia». Ὁ πρῶτος τόμος περιέχει ὑπόμνημα τοῦ περὶ τῆς μεταδόσεως τοῦ ἤχου, εἰς τὸ ὁποῖον διορθώνει λάθος διαπραχθὲν ὑπὸ τοῦ Newton, καὶ εὑρίσκει τὴν γενικὴν διαφορικὴν ἐξίσωσιν τῆς κινήσεως· ἐπίσης περιέχει τὴν πλήρη λύσιν τοῦ προβλήματος καθέτως δονουμένης χορδῆς, καὶ δεικνύει τὴν ἔλλειψιν γενικότητος ἀπὸ λύσεις δοθείσας ὑπὸ τῶν Taylor, D'Alembert καὶ Euler. Ἐπίσης διάφορα ἄρθρα εἰς τὸν λογισμὸν τῶν πιθανοτήτων καὶ τὸν λογισμὸν τῶν μεταβολῶν. Ὁ δεύτερος τόμος περιέχει μακροσκελὲς ἄρθρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀναφέρονται τὰ ἐξαγόμενα πλείστων ὑπομνημάτων τοῦ πρώτου τόμου εἰς τὸν λογισμὸν τῶν μεταβολῶν καὶ ὡς ἐφαρμογὰς συνάγει τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐλαχίστου ἔργου καὶ λύσεις διαφόρων προβλημάτων τῆς δυναμικῆς. Εἰς τοὺς ἄλλους τόμους περιέχονται λύσεις πολλῶν προβλημάτων τῆς δυναμικῆς διὰ τοῦ λογισμοῦ τῶν μεταβολῶν, λύσεις διαφόρων προβλημάτων προταθέντων ὑπὸ τοῦ Fermat, τὰς γενικὰς διαφορικὰς ἐξισώσεις τῆς κινήσεως τριῶν σωμάτων κινουμένων ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀμοιβαίων αὐτῶν ἕλξεων κλπ. Τῷ 1761 ὁ Lagrange ἦτο πλέον ὁ μεγαλύτερος μαθηματικὸς τῆς ἐποχῆς του. Λόγῳ ὅμως τῆς συνεχοῦς ἐργασίας ἐκλονίσθη ἡ ὑγεία του καὶ ἔκτοτε εἶχε πάντοτε προσβολὰς νευρασθενείας.

Ἰωσὴφ Λαγκρὰνζ.

Τῷ 1764 ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον ἔργον μετὰ τὴν ἀσθένειάν του, ἔνθα ἀσχολεῖται μὲ τὴν περὶ τὸν ἄξονα τῆς λίκνισιν τῆς σελήνης καὶ ἐξηγεῖ διατί αὕτη στρέφει πάντοτε τὸ αὐτὸ ἡμισφαίριον πρὸς τὴν γῆν. Τῷ 1766, ὅτε ὁ Euler ἐγκατέλειψε τὸ Βερολῖνον, ὁ Φρειδερῖκος ὁ Μέγας ἔγραψεν ἀμέσως εἰς τὸν Lagrange, ἐκφράζων τὴν ἐπιθυμίαν ἵνα «ὁ μεγαλύτερος βασιλεὺς τῆς Εὐρώπης» ἔχῃ εἰς τὴν αὐλήν του «τὸν μεγαλύτερον μαθηματικὸν τῆς Εὐρώπης». Ὁ Lagrange ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν καὶ μετέβη εἰς Βερολῖνον, ὅπου ἔμεινεν ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ἐκτὸς τῶν ὑπερδιακοσίων ὑπομνημάτων τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν Ἀκαδημιῶν Βερολίνου, Παρισίων καὶ Τουρίνου, συνέταξε καὶ τὸ μνημειῶδες αὐτοῦ ἔργον «Mécanique analytique», τὸ ὁποῖον ὁ sir William Rowan Hamilton ἐχαρακτήρισεν ὡς ἓν ἐπιστημονικὸν ποίημα.

Πλεῖστα ἐκ τῶν ὑπομνημάτων αὐτοῦ πραγματεύονται ἀστρονομικὰ ζητήματα καὶ δὴ τὰ ἑξῆς: Περὶ τοῦ ἑλκτικοῦ τῶν ἐλλειψοειδῶν, περὶ τῆς αἰωνίας ἐξισώσεως τῆς σελήνης, ἔνθα εἰσήγαγε διὰ πρώτην φορὰν τὴν ἰδέαν τοῦ δυναμικοῦ (potentiel). Ὁ Lagrange ἔδειξεν ὅτι, ἐὰν τὸ δυναμικὸν ἑνὸς σώματος ὡς πρὸς ἓν ἐξωτερικὸν σημεῖον ἦτο γνωστόν, τότε τὸ ἑλκτικὸν (attraction) κατὰ μίαν ὡρισμένην διεύθυνσιν ἠδύνατο ἀμέσως νὰ εὑρεθῇ. Ἐπίσης περὶ τῶν τροχιῶν τῶν πλανητῶν καὶ περὶ τῆς σταθερότητος τῶν πλανητικῶν τροχιῶν. Εἰς δύο ὑπομνήματα ἐπραγματεύετο μέθοδον, δι' ἧς προσδιωρίζετο ἡ τροχιὰ πλανήτου διὰ τριῶν μόνον παρατηρήσεων. Ἐπίσης περὶ τῶν αἰωνίων καὶ περιοδικῶν μεταβολῶν τῶν στοιχείων τῶν πλανητῶν, ἔνθα ἐξαγόμενά τινα συμβιβάζονται τελείως μὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Leverrier ἐπιτευχθέντα ἀργότερον.

Εἰς ζητήματα ἀλγέβρας ἠσχολήθη πρὸ παντὸς εἰς τὰ ὑπομνήματα, τὰ ὁποῖα ἔστελλεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Βερολίνου. Τοιαῦτα ζητήματα εἶναι ἡ λύσις εἰς ἀκεραίους ἀριθμοὺς τῶν δευτεροβαθμίων ἐξισώσεων, ἡ θεωρία τῆς ἀπαλοιφῆς καὶ ἡ γενικὴ λύσις ἀλγεβρικῆς ἐξισώσεως οἱουδήποτε βαθμοῦ. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἐργασίαν δίδει ὅλας τὰς λύσεις τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀσχοληθέντων σχετικῶς καὶ τὰς ἐξάγει ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀρχήν. Ἡ μέθοδός του ὅμως δὲν ἰσχύει δι' ἐξισώσεις βαθμοῦ ἀνωτέρου τοῦ 4ου. Ἐπίσης ἔδωκε τὴν πλήρη λύσιν μιᾶς διωνύμου ἐξισώσεως οἱουδήποτε βαθμοῦ καὶ ἔκαμε τὴν θεωρίαν τῶν ὁριζουσῶν β' καὶ γ' τάξεως, ὡς καὶ τῶν ἀναλλοιώτων.

Εἰς πολλὰ ἐκ τῶν πρώτων του ὑπομνημάτων πραγματεύεται ζητήματα τῆς θεωρίας τῶν ἀριθμῶν, τὰ ἑξῆς: τὴν ἀπόδειξιν τοῦ θεωρήματος ὅτι πᾶς ἀκέραιος ἀριθμός, ὅστις δὲν εἶναι τετράγωνον, δύναται ν' ἀναλυθῇ εἰς ἄθροισμα δύο, τριῶν ἢ τεσσάρων ἀκεραίων τετραγώνων· ἡ ἀπόδειξίς του διὰ τὸ θεώρημα τοῦ Wilson· μέθοδος διὰ τὴν εὕρεσιν τῶν διαιρετῶν τῶν ἀριθμῶν τῆς μορφῆς: x^2+ay^2, κ. λ. π. Ἐκτὸς αὐτῶν ἐπραγματεύθη καὶ πλεῖστα ζητήματα τῆς ἀναλυτικῆς γεωμετρίας.

Τὴν μηχανικὴν ἐθεώρει κλάδον τῶν καθαρῶν μαθηματικῶν, ὡς τὴν γεωμετρίαν, ἀλλὰ μὲ τέσσαρας διαστάσεις: τὸν χρόνον καὶ τὰς τρεῖς συντεταγμένας σημείου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φρειδερίκου, τῷ 1787, ὁ Lagrange ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους. Ὅταν ἱδρύθη ἡ Πολυτεχνικὴ σχολὴ τῶν Παρισίων τῷ 1797, ὁ Lagrange ὠνομάσθη ἀμέσως καθηγητής της. Τὰ μαθήματα τοῦ διαφορικοῦ λογισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἐδίδαξεν ἐν αὐτῇ, ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς θεωρίας αὐτοῦ τῶν ἀναλυτικῶν συναρτήσεων (Théorie des fonctions analytiques), δημοσιευθείσης τῷ 1797. Τῷ 1804 ἐξέδωκε καὶ ἕτερον τόμον: «Leçons sur le calcul des fonctions». Ἐπὶ τῶν ἔργων τούτων στηρίζονται αἱ ἔρευναι τῶν Cauchy, Jacobi καὶ Weierstrass εἰς τὴν θεωρίαν τῶν συναρτήσεων. Τῷ 1798 ἐδημοσίευσε τὴν «Λύσιν τῶν ἀριθμητικῶν ἐξισώσεων» καὶ αὐτὸ ἐξ ἀφορμῆς τῶν μαθημάτων αὐτοῦ εἰς τὴν Πολυτεχνικὴν σχολήν. Εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου τούτου δεικνύει, πῶς τὸ θεώρημα τοῦ Fermat, τὸ ἐκφραζόμενον ὑπὸ τῆς σχέσεως $a^{p-1} - 1 = 0$ (modp), ἔνθα p πρῶτος καὶ a πρῶτος πρὸς τὸν p, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ διὰ νὰ δώσῃ τὴν πλήρη λύσιν πάσης διωνύμου ἀλγεβρικῆς ἐξισώσεως. Τῷ 1810 ἐπεχείρησε μίαν ἀναθεώρησιν τῆς «Mécanique analytique», ἀλλ' ὁ θάνατος δὲν τὸν ἄφηκε νὰ τὴν φέρῃ εἰς πέρας.

Ὁ Lagrange ἐνδιεφέρθη κυρίως διὰ τὰ ἀφῃρημένα μαθηματικά, ἀφίνων τὰς ἐφαρμογὰς εἰς τοὺς ἄλλους. Μέρος δὲ τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ Laplace, ὅστις ἦτο σύγχρονός του, ἐξάγονται ἀμέσως ἀπὸ ἐφαρμογὰς τύπων τοῦ Lagrange. Ὡς ὁ Διόφαντος καὶ ὁ Fermat, κατεῖχε μίαν εἰδικὴν πνευματικὴν ἱκανότητα, ὁ μέγας οὗτος σοφὸς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν θεωρίαν τῶν ἀριθμῶν. Εἶναι ὁ πατὴρ τοῦ λογισμοῦ τῶν μεταβολῶν καὶ ὁ ἀναγαγὼν εἰς ἐπιστήμην τὴν θεωρίαν τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων, ἥτις μέχρις αὐτοῦ ἦτο μία συλλογὴ τεχνασμάτων διὰ τὴν λύσιν μερικῶν συγκεκριμένων προβλημάτων. Πρὸ παντὸς ὅμως ἔδωκεν εἰς τὴν μηχανικὴν τὴν ἀκρίβειαν καὶ γενικότητα, αἵτινες τὸν διέκρινον εἰς ὅλας τὰς ἐρεύνας του. Σ. Μ.-Ο

—Λαγκρὰνζ (La Grange), ***Κάρολος***. Γάλλος ἠθοποιὸς (1639–1692), συνεργάτης καὶ ἔμπιστος φίλος τοῦ Μολιέρου. Λόγῳ τῆς καλῆς σωματικῆς του διαπλάσεως καὶ τῆς συμπαθοῦς φυσιογνωμίας του, ἐπετύγχανεν ἰδιαιτέρως εἰς πρόσωπα ἐραστῶν, ὁ δὲ Μολιέρος τοῦ ἐνεπιστεύθη εἰς 29 ἐκ τῶν ἔργων του σοβαροὺς ρόλους τοῦ τύπου τούτου, ἐν οἷς τὸν τοῦ δὸν Ζουὰν καὶ τοῦ Ἀμφιτρύονος. Ὁ Λαγκρὰνζ εἶχεν ἐπὶ πλέον ἀξιόλογον εὐχέρειαν λόγου, δι' ὃ καὶ τῷ ἀνετέθησαν ἀπὸ τοῦ 1680 καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ «ρήτορος» τοῦ θιάσου, ὅστις ἀνήγγελλεν εἰς τοὺς θεατὰς τὸ πρόγραμμα τῆς ἑπομένης παραστάσεως καὶ ἀπηύθυνε πρὸς αὐτούς, κατὰ τὴν πρώτην καὶ τὴν τελευταίαν ἑσπέραν τῆς θεατρικῆς περιόδου, τὰ δέοντα φιλοφρονήματα.

Εἰς τὸν Λαγκρὰνζ ὀφείλονται αἱ πλέον ἀκριβεῖς καὶ λεπτομερειακαὶ πληροφορίαι περὶ τοῦ θιάσου τοῦ Μολιέρου, χάρις εἰς τὸ καθημερινὸν «κατάστιχον», τὸ ὁποῖον ἐτήρει μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας. Τὰ θεάματα ἑκάστης ἑσπέρας, αἱ καθημεριναὶ εἰσπράξεις, τὰ τακτικὰ καὶ ἔκτακτα ἔξοδα, τὰ μικροσυμβάντα παντὸς εἴδους, εὑρίσκονται λεπτομερῶς καταγεγραμμένα ἐν αὐτῷ, ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Μολιέρου ἐν Παρισίοις μέχρι τοῦ 1685. Τὸ «Κατάστιχον τοῦ Λαγκρὰνζ» ἐξεδόθη μερίμνῃ τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας τῷ 1876. —Ω.

— Λαγκρὰνζ (Lagrange), ***Φερδινάνδος***. Γάλλος φυσιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1846 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1909. Ἐνέκυψε κατὰ τὰς ἐπιστημονικὰς μελέτας του εἰς τὴν φυσιολογίαν τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων καὶ τὴν ὑγιεινὴν καὶ θεραπευτικὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς. Ἐπηρεάσθη διὰ τῶν συγγραφῶν του κατὰ τῶν ἀκροβατικῶν ἀσκήσεων καὶ τῶν ἀντιπαιδαγωγικῶν συμπλεγμάτων. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του κατέχουσι σπουδαίαν θέσιν ἐν τῇ φυσιολογίᾳ τά: «Ὑγιεινὴ τῶν ἀσκήσεων ἐν τῇ παιδικῇ καὶ νεανικῇ ἡλικίᾳ» καὶ «Φυσιολογία τῶν σωματικῶν ἀσκήσεων». Μ. Μ

— Λαγκρὰνζ (Lagrange), ***Φῆλιξ-Πέτρος***. Διάσημος Γάλλος ὀφθαλμίατρος, γεννηθεὶς τῷ 1857 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1928. Ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Bordeaux, ὠνομάσθη ἐσωτερικὸς ἰατρὸς τῶν νοσοκομείων τῷ 1876, ὑφηγητὴς τῆς χειρουργικῆς τῷ 1883, καθηγητὴς τῆς ὀφθαλμολογίας τῷ 1910 καὶ διευθυντὴς τοῦ ὀφθαλμολογικοῦ τμήματος τοῦ νοσοκομείου St. André τοῦ Βορδώ.

Ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς καὶ τῶν ἐπιστημῶν τῆς Γαλλίας. Ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν «Ἀρχείων τῆς ὀφθαλμολογίας» τῷ 1911 καὶ διηύθυνε μετὰ τοῦ Valude τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐννεατόμου γαλλικῆς ὀφθαλμολογικῆς ἐγκυκλοπαιδείας (1905–1910).

Συνέγραψεν: «Ἐγχειρίδιον ὀφθαλμολογίας», «Ὀφθαλμοσκοπικὸν ἄτλαντα τοῦ πολέμου» (1914–1918) καὶ δίτομον κολοσσιαῖον σύγγραμμα «Περὶ ὄγκων

Digitized by Google

τοῦ ὀφθαλμοῦ, τῆς κόγχης καὶ τῶν πέριξ χωρῶν» (1901—1904), πλῆρες πρωτοτυπίας καὶ ἀτομικῶν γνωμῶν, ὅπερ θεωρεῖται καὶ εἶναι ἓν τῶν σπουδαιοτάτων συγγραμμάτων τῆς νεωτέρας ὀφθαλμολογίας. Τὰ ἐπιστημονικὰ ἄρθρα τοῦ Λαγκρὰνζ ὑπερβαίνουν τὰ 170. Μεταξὺ τῶν θεμάτων, ἅτινα ἰδιαιτέρως ἐμελέτησεν, ἀναφέρομεν τὸ περὶ ἀποσπάσεως τοῦ ἔξω ῥινικοῦ νεύρου (1884), μελανοσαρκωμάτων τοῦ ἐπιπεφυκότος (1884), στραβισμοῦ, ἀμβλυωπίας, χαλαζίου, ἀκτινωτοῦ σώματος, κερατοκώνου, φυματιάσεως τοῦ χοριοειδοῦς καὶ ἀμφιβληστροειδοῦς, ὑποτονίας καὶ ὑπερτονίας τοῦ ὀφθαλμοῦ (1927). Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, αἱ περὶ γλαυκώματος ἐν γένει ἐργασίαι του ἀνύψωσαν τὸν Λαγκρὰνζ μεταξὺ τῶν κορυφαίων ὀφθαλμολόγων τῆς ἐποχῆς του, ἡ δὲ ἐγχείρησίς του, σκληρεκτομία μετ' ἰριδεκτομίας (8 Ἰουλίου 1905) ἐναντίον τοῦ χρονίου γλαυκώματος, κατέταξεν αὐτὸν παρὰ τῷ μεγάλῳ Graeffe, ὅστις εἰσήγαγεν ἐν τῇ ὀφθαλμολογίᾳ τὴν ἰριδεκτομίαν ἐναντίον τοῦ ὀξέος γλαυκώματος. Αἱ περὶ γλαυκώματος ἰδέαι τοῦ Λαγκρὰνζ συνοψίζονται εἰς τὸ «Περὶ γλαυκώματος καὶ ὑποτονίας» σύγγραμμά του (1922). Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

Λὰ Γκρὰν Κὸμπ (La Grand Combe) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Γκάρ. Κάτ. 11 500. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Παρισίων-Λυῶνος-Μασσαλίας καὶ εἶναι σπουδαῖον βιομηχανικὸν κέντρον, ἔχουσα κυρίως σημαντικὰ γαιανθρακωρυχεῖα. Μ. Δ. Β

Λαγκρενὲ (Lagrenée) ***Ἰωάννης - Ἰάκωβος***, ὁ ἐπιλεγόμενος *νεώτερος*. Γάλλος ζωγράφος (1739—1821). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ ἀδελφῷ του Ἰωάννῃ Λουδοβίκῳ, τῷ δὲ 1760 ἀπῆλθεν εἰς Ρωσίαν. Ἐπανελθὼν ἐκεῖθεν μετέβη τῷ 1763 εἰς Ρώμην, ἐκ Ρώμης δ' ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ἔνθα εἰργάσθη ἐπὶ μακρόν, διακριθεὶς ὡς μικρογράφος καὶ ὑπηρετήσας ὡς σχεδιαστὴς εἰς τὴν ἐν Σέβραις βιομηχανίαν ἀγγείων. Ἐπέτυχεν ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Μεταξὺ τῶν γνωστοτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ Μωυσῆς σωζόμενος ἐκ τῶν ὑδάτων», «Ὁ ἐν Κανᾷ γάμος», «Ὁ Τηλέμαχος διηγούμενος τὰς περιπετείας του εἰς τὴν Καλυψώ», «Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγ Στεφάνου» κλπ. Ι. Μ. Π.

—**Λαγκρενὲ** (Lagrenée), ***Ἰωάννης-Λουδοβῖκος-Φραγκῖσκος***, ὁ ἐπιλεγόμενος *πρεσβύτερος*. Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1724—1805). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Carle Van Loo, τῷ δὲ 1749 τυχὼν τοῦ πρώτου βραβείου Ρώμης μετέβη εἰς Ἰταλίαν, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ τετραετίαν. Ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους ἐξέθηκε τὴν «Ἁρπαγὴν τῆς Δηϊανείρας», ἥτις προὐκάλεσε μεγίστην αἴσθησιν. Τῷ 1755 ὠνομάσθη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς, τῷ δὲ 1760 μετέβη, τῇ προσκλήσει τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Ρωσίας, εἰς Πετρούπολιν, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ τριετίαν ὡς διευθυντὴς τῆς ἐκεῖσε σχολῆς τῶν καλῶν τεχνῶν. Τῷ 1781 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐν Ρώμῃ Γαλλικῆς Ἀκαδημίας· ἐν Ρώμῃ εὑρισκόμενος ἐξετέλεσε τὸν καλύτερον τῶν πινάκων του, «Ἡ χήρα τοῦ Ἰνδοῦ». Ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους ἔτυχε βασιλικῆς ἐπιχορηγήσεως καὶ κατοικίας εἰς τὸ Λοῦβρον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δημοκρατίας ὠνομάσθη καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῶν καλῶν τεχνῶν, ὑπὸ δὲ τὴν αὐτοκρατορίαν ἐπιμελητὴς τῶν μουσείων τοῦ κράτους. Πλὴν τῶν μνημονευθέντων, ἕτερα ἀξιοσημείωτα ἔργα του εἶναι: «Ἡ ἁγνὴ Σωσάννα», «Ἡ θυσία τῆς Πολυξένης», «Ἡ ἀπόγνωσις τῆς Ἀρμίδης», «Σάρα καὶ Ἄγαρ», «Ὁ Ἀλέξανδρος παρηγορῶν τὴν οἰκογένειαν τοῦ Δαρείου» κλπ. Ι.Μ.Π.

— **Λαγκρενὲ** (Lagrené), ***Μάριος, Μελχιὼρ-Ἰωσὴφ-Θεόδωρος ντὲ*** —. Γάλλος διπλωμάτης, γεννηθεὶς ἐν Ἀμιένῃ τῷ 1800 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1862. Εἰσῆλθε νεώτατος εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τῷ 1834 διωρίσθη πρέσβυς ἐν Δαρμστάτῃ, τῷ δὲ 1835 μετετέθη εἰς Ἀθήνας διαδεχθεὶς τὸν βαρῶνον ντὲ Ρουὰν καὶ παρέμεινεν ἀντιπροσωπεύων τὴν Γαλλίαν παρὰ τῇ ἑλληνικῇ κυβερνήσει μέχρι τοῦ 1843. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας Γκυιζὼ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Λαγκρενὲ τὴν ἐξομάλυνσιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχε περιπλέξει ἡ κατὰ τοῦ βασιλέως Ὄθωνος σφοδρὰ ἀντιπολίτευσις τοῦ Ἄγγλου πρεσβευτοῦ Λάϊονς, ἔπεμψε δὲ πρὸς τοῦτο ὡς ἔκτακτον ἐπίτροπον τὸν Κορσικανὸν βουλευτὴν Πισκατόρην. Ὁ Λαγκρενὲ συνέπραξε μετὰ τοῦ Πισκατόρη, ὅπως ἀποτρέψῃ τὴν ἐπιδιωκομένην ἀνατροπὴν τοῦ Ὄθωνος, καὶ ὑπεστήριξε τὴν ἀγγλοφρονοῦσαν κυβέρνησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ὡς καὶ τὴν διαδεχθεῖσαν αὐτὴν τοῦ Χριστίδου, οὕτω δὲ εὗρε στήριγμα ἡ ἑλληνικὴ δυναστεία κατὰ τὴν θύελλαν, ἣν εἶχον ἐξαπολύσει κατ' αὐτῆς ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1843 ἀντικατεστάθη ὁ Λαγκρενὲ ὑπὸ τοῦ Πισκατόρη καὶ μετετέθη εἰς Κίναν, ὅπου διεπραγματεύθη τὴν συνθήκην τοῦ Βαμπόα. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν τῷ 1846, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου - Φιλίππου γερουσιαστής. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἀπώλεσε τὴν θέσιν του καὶ τῷ 1849, ἐξελέγη πληρεξούσιος τοῦ ἐκλογικοῦ διαμερίσματος τοῦ Somme εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ὅπου ἐπολέμησε τὴν πολιτικὴν τοῦ ἐπιδιώκοντος τὴν ἄνοδον εἰς τὸν γαλλικὸν θρόνον πρίγκιπος Λουδοβίκου Ναπολέοντος. Συλληφθεὶς τὴν 2 Δεκεμβρίου 1851, ἔπαυσε πλέον ἀναμειγνυόμενος εἰς τὴν πολιτικήν. Θ. Β

Λαγκυγιερμὶ (Laguillermie), ***Αὔγουστος-Φρειδερῖκος***. Γάλλος χαράκτης καὶ ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1841. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν ὑπὸ τοὺς Flameng καὶ Bouguereau, τῷ δὲ 1866 ἔτυχε τοῦ μεγάλου βραβείου Ρώμης εἰς τὴν χαρακτικήν. Τῷ 1901 ἐγένετο μέλος τῆς Παρισινῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἐξετέλεσε πρωτοτύπους τινὰς προσωπογραφίας καὶ πλείστας, εἰς ἄκρον ἐκτιμηθείσας, χαλκογραφίας, ἐπὶ τῇ βάσει ἔργων τοῦ Βελάσκουεθ, τοῦ Φρὰντς Χάλς, τοῦ Φρομαντέν, τοῦ Μποννά, τοῦ Ντελακρουά, τοῦ Βὰν Ντάϊκ κλπ. Ι. Μ. Π.

λάγμι (τό). Οἰνοπνευματοῦχον ποτὸν τῶν τροπικῶν χωρῶν, λαμβανόμενον διὰ ζυμώσεως τοῦ σακχαρούχου ὀποῦ φοίνικος τοῦ δακτυλοφόρου. Σ.Γ.

λαγνεία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ λάγνου, ἡ ἀκράτητος ὁρμὴ πρὸς συνουσίαν, φιληδονία, ἀφροδισιακὴ ἀκολασία.

λάγνος, —*η*, —*ον*· ὁ ἐπιρρεπὴς πρὸς συνουσίαν, ὁ ἀκράτητος, ὁ εὐερέθιστος πρὸς τὰς ἀφροδισιακὰς ἡδονάς: «ἥκιστα λάγνον τῶν ἀρρένων ὁ βοῦς», «λαγνίστατον μετ' ἄνθρωπον ὁ ἵππος» (*Ἀριστοτέλ.*). —Ἐπίρρ. ***λάγνως***.

Λάγνουτου [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ρωμαϊκὴ ἀποικία παράλιος, Μαυριτανίας τῆς Καισαρηνσίας (Ἀλγερίου), ἧς ἡ πόλις ἐξέλιπεν. Ἐκ τοῦ Πτολεμαίου ὅμως προκύπτει (Δ, β, 4 ἔκδ. Nobbe) ὅτι ἔκειτο μεταξὺ Καρτένα καὶ Ἰὼλ Καισαρηνσίας, δηλαδὴ μεταξὺ τῶν συγχρόνων Τενὲς καὶ Σερσέλ. Σ. Ε. Λ.

Λάγο, ἢ ***Λάγω (Πόρτο-)*** [*Γεωγρ.*]. Λιμὴν τῆς Δ. Θράκης (βλ. *Πόρτο*-Λάγο).

λαγο—. Τὰ ἀπὸ *λαγο*— (λαγὸς) σύνθετα ζητητέα γενικῶς εἰς τὰ ἀπὸ *λαγω*— (λαγωὸς) ἀρχόμενα, πλὴν τῶν ἐνταῦθα παρατιθεμένων δημοτικῶν.

Λαγοβούνι(ον) /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τοῦ πρῴην δήμου Καλλιφωνίας τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, κείμενον ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ βουνοῦ Προφήτης Ἠλίας, εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἐρασίνου ποταμοῦ, ἐπὶ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Καλαβρύτων-Πριόλιθα καὶ εἰς ἀπόστασιν 2 ½ ὡρῶν ΝΔ. τῶν Καλαβρύτων. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα, ἀριθμεῖ 406 κατοίκους (1928) καὶ ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Ἡ ἀρχικὴ θέσις τοῦ Λαγοβουνίου ἦτο ὑψηλότερον, εἰς θέσιν Βαρδιά. Εἰς θέσιν Φραγκοκκλησιὰ εὑρέθησαν θεμέλια ναοῦ, πιθανῶς φραγκικοῦ. Τὸ χωρίον ὑπῆρχε κατὰ τὸ 1699, ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος ἐγγράφου τῆς Ἁγίας Λαύρας. Α. Ι. Ο.

λαγοβυζάστρα (ἡ) /*Ζῳολ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *αἰγίθαλος* (βλ. λ.).

Λαγοθῆραι /*Γεωγρ.*/. Μικρὸν ἄλλοτε ἑλληνικὸν χωρίον (κοιν. ***Λαγοθύρες*** ἢ ***Ἅγιος Ἀθανάσιος***, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐκκλησίας του) παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν Καλλικρατείας - Μετρῶν. Οἱ κάτοικοι, περὶ τοὺς 300, κατεγίνοντο μὲ τὴν γεωργίαν καὶ ὑπήγοντο πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὰς Μέτρας. Σήμερον εὑρίσκονται διεσκορπισμένοι εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ε. Σ. Σ.

λαγοικία (ἡ) (Lagoecia) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς παραμεσογειακὰς χώρας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαγοικία ἡ κυμινοειδὴς* (Lagoecia cuminoides), γνωστὴ καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *ἀγριορρίγανη* ἢ *καρδιόχορτο* εἰς τὴν Κρήτην. Δ. Ν. Π.

λαγοκερασιὰ (ἡ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ριβήσιον τὸ ἀκανθῶδες*.

Λαγοκοίλι /*Γεωγρ.*/. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρεοπόλεως τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 97. Χ. Δ.

λαγοκοιμηθιὰ (ἡ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν *τεύκριον τὸ πόλιον* καὶ *ἑλίχρυσον τὸ ἰταλικόν*.

λαγοκοιμοῦμαι, καὶ ***λαγοκοιμῶμαι (—άομαι)***. κοιμῶμαι ὡς ὁ λαγός, ἐλαφρῶς, ἀφυπνιζόμενος μὲ τὸν ἐλάχιστον θόρυβον: «λαγοκοιμώμουνα ἀπὸ τὴν ἔννοια μου καὶ κάθε λίγο ξυπνοῦσα».

λαγοκούνελο (τὸ) /*Ζῳολ.*/. Καλεῖται οὕτω κοινῶς ὁ ἄγριος *κόνικλος*, ὅστις θεωρεῖται ὅτι προῆλθεν ἐκ τῆς διασταυρώσεως λαγωοῦ μετὰ κονίκλου. Δ. Ν. Π.

λαγοκύμινο (τὸ) /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λαγοικία ἡ κυμινοειδὴς* (Lagoecia cuminoides).

λαγοκυνήγιον (τὸ) /*Κανον. Δικ.*/. Ὁ τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἑρμηνευτὴς Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών, ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ εἰς τὸν κανόνα να' τῆς ἐν Τρούλλῳ Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς συνόδου (Σύντ. ἱερῶν καν ἔκδ. *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ*, τόμ Β', σελ. 426) τὰ ὑπὸ τοῦ κανόνος τούτου ἀπαγορευόμενα κυνηγίων θεώρια, δέχεται ὡς δηλοῦντα μόνον τὰς θηριομαχίας, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ λαγοκυνήγια. Τῶν μετὰ κυναρίων λαγοκυνηγίων ποιεῖται μνείαν ὁ Βαλσαμὼν καὶ ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ εἰς τὸν κανόνα κδ' τῆς αὐτῆς συνόδου (αὐτ, σελ. 358). Κ. Μ. Ρ.

λαγομάνες (ἡ) /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λυκόπερδον τὸ κοινὸν* (Lycoperdum vulgare).

λαγομηλιὰ (ἡ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τῶν φυτῶν *ὀξυμυρσίνη ἡ ἀκανθώδης* (Ruscus aculeatus) καὶ *κόμαρος ἡ κοινὴ* (Arbutus andrachne).

Λαγονέσσα (Di Lagonessa). Ὄνομα ἰταλικῆς οἰκογενείας, ἧς μέλη τινὰ ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων ἀρχόντων τῆς φραγκοκρατουμένης Ἑλλάδος, κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Ἐκ τούτων πρῶτος ἀναφέρεται ὁ *Φίλιππος Λαγονέσσα*, ὅστις ἀφοῦ διετέλεσε στρατοπεδάρχης τῆς Λομβαρδίας καὶ εἶτα πρωτοστράτωρ τῆς Σικελίας, ἐπὶ τῆς βασιλείας Καρόλου Α' τοῦ Ἀνδηγαυοῦ (D' Anjou), 1266—1285, ἀπεστάλη ὑπὸ τούτου τῷ 1280 ὡς βαΐλος, ἤτοι ἐπίτροπος αὐτοῦ, εἰς Ἀχαΐαν (Πελοπόννησον) εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Γαλερανοῦ ντ' Ἰβρύ, ἀνακληθέντος κατόπιν παραστάσεων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ βαρώνων. Ὅταν ὁ Φίλιππος ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν, ἡ κατάστασις τῆς Πελοποννήσου ἦτο οἰκτρὰ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Διὰ τῆς σώφρονος καὶ στιβαρᾶς αὐτοῦ διοικήσεως ὁ Φίλιππος κατώρθωσε νὰ ἐμπεδώσῃ τὴν πειθαρχίαν ἐν τῷ στρατῷ καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν ἀσφάλειαν ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ. Συγχρόνως συνῆψε φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐπέτυχε νὰ λάβῃ ὁ υἱὸς (ἢ ἀνεψιὸς) αὐτοῦ *Κάρολος* ὡς σύζυγον τὴν Αἰκατερίνην, ἀδελφὴν τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Γουλιέλμου Α' Δελαρός (1280—1287). Ἐνισχυθεὶς οὕτως ἐσυνέχισε τὰς ἐχθροπραξίας πρὸς τοὺς Ἕλληνας στρατηγοὺς τοῦ Μιστρᾶ καὶ συγχρόνως παρεσκεύασε μοῖράν τινα στόλου, ἵνα συμμετάσχῃ εἰς τὴν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐκστρατείαν, τὴν ἀποφασισθεῖσαν διὰ τῆς ἐν Ὀρβιέτῳ συνθήκης μεταξὺ τοῦ βασιλείου τῆς Σικελίας, τῆς Ἑνετίας καὶ τοῦ Φιλίππου Α' ντὲ Κουρτεναὶ (τοῦ διεκδικοῦντος τὸ στέμμα τοῦ Βυζαντίου), ἥτις ὅμως ἐκστρατεία ἐματαιώθη διὰ τῆς σφαγῆς τῶν «Σικελικῶν ἑσπερινῶν» (Δευτέρα τοῦ Πάσχα 1282), ἣν προεκάλεσεν ἡ βυζαντινὴ διπλωματία. Μετὰ διετῆ ἐπιτυχῆ ἀρχήν, ὁ Φίλιππος ἀντικατεστάθη τῷ 1282 διὰ τοῦ νέου βαΐλου Γουΐδωνος De Tremouille, δυνάστου τῆς Χαλαντρίτσας.

Ὁ υἱὸς (ἢ ἀνεψιὸς) τοῦ Φιλίππου *Κάρολος*, παραμείνας ἐν Ἑλλάδι ὡς ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Αἰκατερίνης Δελαρός, ἀδελφῆς τοῦ δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Γουλιέλμου Α' καὶ θείας τοῦ διαδεχθέντος τοῦτον Γουΐδωνος Β', ὑπῆρξεν ἐπί τινα χρόνον ἐπίδοξος διάδοχος τοῦ δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν, ὡς μόνος κληρονόμος τοῦ Γουΐδωνος Β', ὄντος ἀτέκνου, δὲν ἐπρόλαβεν ὅμως νὰ καρπωθῇ τῶν δικαιωμάτων του τούτων, διότι ἀπέθανε πρὸ τοῦ Γουΐδωνος, καὶ οὕτω, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου τούτου, ἐπελθόντα τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1308, δοὺξ τῶν Ἀθηνῶν ἀνηγορεύθη ὁ Βάλθερος, κόμις τοῦ Ἀλητίου (Lecce) τῆς Ἰταλίας καὶ ὅστις ἡγεμόνευσε μέχρι τοῦ 1311. Ν. Κ.Ι

Λαγόνη /*Γεωγρ.*/. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Σιδηροκάστρου τῆς ἐπαρχίας Σιντικῆς (Σιδηροκάστρου) τοῦ νομοῦ Σερρῶν. Κάτ. (1928) 59. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Τσιφλὶκ-Μαχαλέ*. Χ. Δ.

Λαγονῆσι /*Παραλ Γεωγρ.*/. —1) Ἄλλη ὀνομασία τῆς νήσου *Ἀρσίδας* τοῦ Σαρωνικοῦ. —2) Μία τῶν πρὸ τοῦ Γαυρίου τῆς Ἄνδρου νησίδων, ἐξ ἧς *Λαγονήσια* ὀνομάζεται καὶ πᾶσα ἡ συστάς, ἡ ἄλλως *Γαυριονήσια*. Σ. Ε. Λ.

λαγόνιος, —*α*, —*ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς λαγόνας, ὁ τῶν λαγόνων: «λαγόνιοι ἀρτηρίαι» «λαγονία φλέψ».

— **λαγόνιοι ἀρτηρίαι** [*Ἀνατομ.*]. Αἱ κοιναὶ λεγόμεναι λαγόνιοι ἀρτηρίαι, δύο οὖσαι, προκύπτουσιν ἐκ τοῦ διχασμοῦ τῆς κοιλιακῆς ἀορτῆς καὶ ἐκτείνονται ἀπὸ τοῦ 4ου ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου μέχρι τῆς ἱερολαγονίου διαρθρώσεως, ἔχουσαι μῆκος ἡ μὲν δεξιὰ 5,5 ἑκ., ἡ δ' ἀριστερὰ 4,5 ἑκ. Ἑκατέρα αὐτῶν διχάζεται εἰς τὴν ἔσω καὶ εἰς τὴν ἔξω λαγόνιον ἀρτηρίαν· καὶ ἡ μὲν ἔσω λαγόνιος ἢ ὑπογάστριος ἀρτηρία, ἔχουσα μῆκος 3—4 ἑκ., ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἱερολαγονίου διαρθρώσεως καὶ καθήκει σχεδὸν καθέτως εἰς τὴν ἐλάσσονα πύελον, παρὰ δὲ τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ μείζονος ἰσχιακοῦ τρήματος ἀποσχίζεται εἰς κλάδους τοιχικοὺς τῆς πυέλου 5 καὶ εἰς κλάδους σπλαγχνικοὺς 6· ἡ δ' ἔξω λαγόνιος ἀρτηρία ἐκτείνεται μέχρι τοῦ μέσου τοῦ βουβῶ-

Digitized by Google

κοῦ συνδέσμου, ἔνθα μεταβαίνει εἰς τὴν μηριαίαν ἀρτηρίαν, ἀποφύουσα πρὸ αὐτῆς τὴν κάτω ἐπιγάστριον καὶ τὴν ἐν τῷ βάθει περισπωμένην λαγόνιον ἀρτηρίαν. Ι. Π.

— **λαγόνιον** *κύρτωμα* [*Ἀνατομ.*]. Τρίγωνος, τραχεῖα καὶ πολύτρητος ἐπιφάνεια τοῦ ἀνωνύμου ὀστοῦ, ὕπερθεν τῆς ὠτοειδοῦς αὐτοῦ ἐπιφανείας, ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸ ἱερὸν κύρτωμα καὶ χρησιμεύουσα εἰς πρόσφυσιν συνδέσμων. Ι. Π.

— **λαγόνιον** *ὀστοῦν* [*Ἀνατομ.*]. Ἡ ἄνωθεν τῆς κοτύλης τοῦ ἀνωνύμου ὀστοῦ πλατεῖα μοῖρα, ἡ τὸ πλάγιον τοίχωμα τῆς μείζονος πυέλου συνιστῶσα. Τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ λαγονίου ὀστοῦ, ψηλαφητὸν ὑπὸ τὸ δέρμα, προέχον περισσότερον ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἢ ἐπὶ τοῦ ἀνδρός, ἀποτελεῖ τὴν λαγόνιον ἀκρολοφίαν· τὸ πρόσθιον φέρεται σχεδὸν καθέτως ἐπὶ τὰ κάτω· τὸ δὲ ὀπίσθιον βλέπει εὐθὺ πρὸς τὰ ὀπίσω (βλ. *ζώνη πυελική*). Ι. Π.

— **λαγόνιος** *ἀκρολοφία* [*Ἀνατομ.*]. Τὸ ἄνω χεῖλος τοῦ ἀνωνύμου (λαγονίου) ὀστοῦ, ψηλαφητὸν ὂν ὑπὸ τὸ δέρμα· περιγράφει δύο καμπύλας, ὧν ἡ μὲν προσθία ἔχει τὸ κυρτὸν πρὸς τὰ ἐκτός, ἡ δ' ὀπισθία πρὸς τὰ ἐντός, ἀπολήγει δὲ ἔμπροσθεν μὲν εἰς τὴν *προσθίαν ἄνω λαγόνιον ἄκανθαν*, ὄπισθεν δὲ εἰς τὴν *ὀπισθίαν ἄνω λαγόνιον ἄκανθαν* καὶ χρησιμεύει κυρίως εἰς πρόσφυσιν τῶν κοιλιακῶν μυῶν. Ι. Π.

— **λαγόνιος** *βόθρος* [*Ἀνατομ.*]. Ἡ ἔσω ὑπόκοιλος ἐπιφάνεια τοῦ ἀνωνύμου (λαγονίου) ὀστοῦ, χρησιμεύουσα ἔνθεν μὲν εἰς ἔκφυσιν τοῦ λαγονίου μυός, ἔνθεν δὲ εἰς σχηματισμὸν τοῦ πλαγίου τοιχώματος τῆς μείζονος πυέλου. Ι. Π.

— **λαγόνιος** *μῦς* [*Ἀνατομ.*]. Μῦς τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῆς πυέλου· ἐκφύεται ἐκ τοῦ λαγονίου βόθρου καὶ καταφύεται εἰς τὸν ἐλάσσονα τροχαντῆρα. Συνενοῦται δὲ μετὰ τοῦ μείζονος ψοΐτου μυὸς εἰς ἀποτέλεσιν τοῦ λαγονοψοΐτου. Ι. Π.

— **λαγόνιος** *περιτονία* [*Ἀνατομ.*]. Αὕτη ἐπικαλύπτει τὸν ψοΐτην καὶ τὸν λαγόνιον μῦν, ἐκτεινομένη ἑκατέρωθεν ἀπὸ τοῦ ἔξω σκέλους τοῦ διαφράγματος μέχρι τοῦ ἐλάσσονος τροχαντῆρος· καὶ κατὰ μὲν τὰ δύο ἄνω τριτημόρια τοῦ ψοΐτου μυὸς εἶναι λεπτὴ δίκην περιμυΐου, κατὰ δὲ τὴν λοιπὴν ἔκτασιν εἶναι παχυτέρα καὶ συμπαγεστέρα. Ι. Π.

— **λαγόνιος** *φλὲψ ἔξω* [*Ἀνατομ.*]. Δορυφόρος οὖσα τῆς ὁμωνύμου ἀρτηρίας, ἀποτελεῖ τὴν συνέχειαν τῆς μηριαίας φλεβὸς καὶ συμβάλλει μετὰ τῆς ἔσω λαγονίου εἰς τὴν κοινὴν λαγόνιον φλέβα. Ι. Π.

— **λαγόνιος** *φλὲψ ἔσω*, ἢ *ὑπογάστριος* [*Ἀνατομ.*]. Φέρεται ὄπισθεν τῆς ὁμωνύμου ἀρτηρίας μέχρι τῆς ἱερολαγονίου διαρθρώσεως, ἔνθα συμβάλλει μετὰ τῆς ἔξω λαγονίου εἰς τὴν κοινὴν λαγόνιον φλέβα. Σπλαγχνικὸς κλάδος αὐτῆς εἶναι ἡ ἔσω αἰδοιϊκὴ φλέψ, τὸ αἰδοιϊκὸν πλέγμα (Σαντορίνειον), τὸ αἱμοῤῥοϊδικόν, τὸ κυστικὸν καὶ τὸ μητροκολεϊκὸν πλέγμα. Ι. Π.

— **λαγόνιος** *φλὲψ κοινὴ* [*Ἀνατομ.*]. Ἐκτείνεται ἑκατέρωθεν ἀπὸ τῆς ἱερολαγονίου διαρθρώσεως μέχρι τοῦ δεξιοῦ πλαγίου τοῦ μεσοσπονδυλίου συνδέσμου, μεταξὺ τοῦ 5ου καὶ 6ου ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου, ἔνθα συμβάλλει μετὰ τῆς φλεβὸς τοῦ ἑτέρου πλαγίου εἰς τὴν κάτω κοίλην φλέβα. Ι. Π.

λαγονίτης (ὁ) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν βορικὸν ἅλας τοῦ σιδήρου ἔνυδρον. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Fe_2 B_6 O_{12}$. 3 $H_2 O$, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἀποτελεῖ παράμειξιν τοῦ σασσολίνου καὶ τοῦ λειμωνίτου. Παρουσιάζεται γεῶδες μὲ χρῶμα κίτρινον, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὴν Τοσκάνην. Γ. Β.

λαγονοβουβωνικός, —ή, —όν· ὁ τῶν λαγόνων ἅμα καὶ τῶν βουβώνων: «λαγονοβουβωνικὸν νεῦρον».

— **λαγονοβουβωνικὴ** *χώρα* [*Ἀνατομ.*]. Ἡ ἐπὶ τὰ πλάγια τοῦ ὑπογαστρίου τρίγωνος χώρα (βλ. *βουβωνικὴ χώρα*). Ι. Π.

— **λαγονοβουβωνικὸν** *νεῦρον* [*Ἀνατομ.*]. Κλάδος τοῦ ὀσφυϊκοῦ πλέγματος τὸ νεῦρον τοῦτο, φέρεται μέχρι τῆς λαγονίου ἀκρολοφίας, διατιτραίνει τὸν ἐγκάρσιον μῦν, διήκει περαιτέρω καὶ τέλος κατὰ τὸ ὑποδερμάτιον στόμιον τοῦ βουβωνικοῦ πόρου ἀναδύεται εἰς τὸ δέρμα· χορηγεῖ κλωνία εἰς τοὺς κοιλιακοὺς μῦς καὶ εἰς τὸ περιτόναιον καὶ ἀναστομοῦται μετὰ τοῦ λαγονοϋπογαστρίου νεύρου. Ι. Π.

λαγονοηβικός, —ή, —όν· ὁ τῶν λαγόνων ἅμα καὶ τῆς ἡβικῆς χώρας.

— **λαγονοηβικὴ** *γραμμή*, ἢ *ἀνώνυμος* [*Ἀνατομ.*]. Αὕτη κειμένη ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τοῦ ἀνωνύμου ὀστοῦ, ἄρχεται ἐκ τῶν ἄνω καὶ ὀπίσω καὶ φέρεται λοξῶς πρὸς τὰ κάτω καὶ πρόσω, μεταβαίνουσα εἰς τὴν κτενιαίαν ἀκρολοφίαν τοῦ ἡβικοῦ ὀστοῦ καὶ διὰ ταύτης τελευτῶσα εἰς τὸ ἡβικὸν φῦμα. Ι. Π.

λαγονοκοκκυγικός, —ή, —όν· ὁ τῶν λαγόνων ἅμα καὶ τοῦ κόκκυγος: «λαγονοκοκκυγικὸς μῦς».

— **λαγονοκοκκυγικὸς** *μῦς* [*Ἀνατομ.*]. Μῦς τῆς περινεϊκῆς χώρας, διφυής· ἕλκει τὸ πυελικὸν ἔδαφος πρὸς τ' ἄνω. Ι. Π.

λαγονοκτενιαία *περιτονία* [*Ἀνατομ.*]. Ἡ λαγόνιος περιτονία φερομένη ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τῆς πυέλου ἑνοῦται μετὰ τῆς κτενιαίας περιτονίας καὶ οὕτω ἀποτελεῖται ἡ *λαγονοκτενιαία περιτονία*. Ι. Π.

λαγονοκτενιαῖος *βόθρος* [*Ἀνατομ.*]. Βόθρος αὐλακωτὸς ἐν τῇ ὑποβουβωνικῇ χώρᾳ, ἀφοριζόμενος ὑπὸ τοῦ λαγονοψοΐτου μυὸς ἐπὶ τὰ ἐκτὸς καὶ τοῦ κτενίτου ἐπὶ τὰ ἐντός, ἀποτελῶν τὸ ἔδαφος τοῦ μηριαίου ἢ σκαρπαίου τριγώνου, ἐφ' οὗ (ἐδάφους) πορεύονται τὰ μηριαῖα ἀγγεῖα. Ι. Π.

λαγονοκτενικός, —ή, —όν· ὁ τῶν λαγόνων ἅμα καὶ τοῦ κτενίτου μυός.

— **λαγονοκτενικὸν** *ὄγκωμα* [*Ἀνατομ.*]. Ἀμβλὺ πρόμηκες ἔπαρμα, κείμενον ἐπὶ τὰ ἐντὸς τῆς λαγονοψοΐτου ἐντομῆς τοῦ λαγονίου ὀστοῦ, παριστῶν δὲ τὸ ἐκ τῆς συνοστώσεως ἐξαφανισθὲν ὅριον μεταξὺ τοῦ λαγονίου καὶ τοῦ ἡβικοῦ ὀστοῦ· εἰς τὸ ὄγκωμα τοῦτο προσφύεται ὁ λαγονοκτενικὸς σύνδεσμος. Ι. Π.

— **λαγονοκτενικὸς** *σύνδεσμος* [*Ἀνατομ.*]. Λωρὶς τῆς λαγονίου περιτονίας ἐκφυομένη ἐκ τοῦ μέσου περίπου τοῦ βουβωνικοῦ ἢ πουπαρτείου συνδέσμου καὶ καταφυομένη εἰς τὸ λαγονοκτενικὸν ὄγκωμα. Ι. Π.

λαγονομηρικός, —ή, —όν· ὁ τῶν λαγόνων ἅμα καὶ τῶν μηρῶν: «λαγονομηρικὸς σύνδεσμος».

— **λαγονομηρικὸς** *σύνδεσμος* [*Ἀνατομ.*]. Εἷς ἐκ τῶν κρατυνόντων τὸν ἀρθρικὸν θύλακον τῆς κατ' ἰσχίον διαρθρώσεως συνδέσμων, ὁ ἰσχυρότατος πάντων, καλύπτων τὸ ἄνω καὶ πρόσθιον μέρος τοῦ θυλάκου. Ι. Π.

λαγονοπλευρικός, —ή, —όν· ὁ τῶν λαγόνων ἅμα καὶ τῶν πλευρῶν: «λαγονοπλευρικὸς μῦς».

— **λαγονοπλευρικὸς** *μῦς* [*Ἀνατομ.*]. Ἀποτελεῖ οὗτος τὴν ἔξω μοῖραν τοῦ ἱερονωτιαίου μυὸς καὶ ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς λαγονίου ἀκρολοφίας, ἐξ ἧς καὶ ἐκφύεται, μέχρι τοῦ μέσου τοῦ αὐχένος· καταφύεται δὲ διὰ 17 τενοντίων ὀδοντωμάτων, ὧν τὰ μὲν 12 κατώτερα προσφύονται εἰς τὰς γωνίας τῶν 12 πλευρῶν, τὰ δὲ 5 ἀνώτερα εἰς τὰ ὀπίσθια φύματα τῶν ἐγκαρσίων ἀποφύσεων τῶν 5 κατωτέρων αὐχενικῶν σπονδύλων. Ι. Π.

λαγονοϋπογάστριος, —α, —ον· ὁ τῶν λαγόνων ἅμα καὶ τοῦ ὑπογαστρίου: «λαγονοϋπογάστριον νεῦρον».

— **λαγονοϋπογάστριον** *νεῦρον* [*Ἀνατομ.*]. Κλάδος τοῦ ὀσφυϊκοῦ πλέγματος, ἐκφυόμενος κοινῇ μετὰ τοῦ λαγονοβουβωνικοῦ νεύρου καὶ ἐμφανίζων πορείαν μεσοπλευρίου νεύρου. Χορηγεῖ κλωνία εἰς τοὺς λοξοὺς κοιλιακοὺς μῦς, εἰς τὸ περιτόναιον καὶ εἰς τὸ δέρμα τοῦ ὑπογαστρίου καὶ τοῦ ἐφηβαίου καὶ ἀναστομοῦται μετὰ τοῦ λαγοβουβωνικοῦ νεύρου. Ι. Π.

λαγονοῦρα (ἡ) [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν *τριφύλλιον τὸ ἀρουραῖον* καὶ *λαγοῦρος ὁ φοειδής*.

λαγονοψοΐτης *μῦς* [*Ἀνατομ.*]. Σύγκειται ἐκ δύο μυῶν, τοῦ *μείζονος ψοΐτου*, κειμένου ἑκατέρωθεν τῆς ὀσφυϊκῆς μοίρας τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ὁπόθεν καὶ ἐκφύεται, καὶ τοῦ *λαγονίου*, καλύπτοντος τὸν λαγόνιον βόθρον. Οἱ δύο οὗτοι μύες ἑνούμενοι ἀποτελοῦσι τὸν *λαγονοψοΐτην μῦν*, ὅστις φερόμενος κάτωθεν τοῦ βουβωνικοῦ συνδέσμου καταφύεται εἰς τὸν ἐλάσσονα τροχαντῆρα. Κάμπτει τὸν μηρὸν πρὸς τὴν κοιλίαν, στρέφων ἅμα αὐτὸν πρὸς τὰ ἐκτός· ἀκινητούντων δὲ τῶν μηρῶν, οἱ δύο λαγονοψοΐται στρέφουσι τὴν πύελον πρὸς τὰ πρόσω καὶ κάτω. Νευροῦται ὑπὸ κλωνίων τοῦ ὀσφυϊκοῦ πλέγματος. Ι. Π.

Λαγόποδον [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ζακύνθου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 639. Χ. Δ.

λαγόπους (ὁ, ἡ), **—ουν** (τό)· ὁ ἔχων πόδας ὁμοίους πρὸς τοὺς τοῦ λαγοῦ (ἐπὶ πτηνῶν).

Λαγόρας. Κρὴς ἀρχηγὸς Κρητῶν μισθοφόρων, ὑπηρετήσας Πτολεμαῖον τὸν Φιλοπάτορα καὶ Ἀντίοχον τὸν Μέγαν. Ὑπὸ τὸν πρῶτον κατέλαβε τὰ στενὰ τῆς Βηρυττοῦ, ἀλλ' ἐξετοπίσθη ὑπὸ τοῦ ἐπελθόντος Ἀντιόχου. Ὑπὸ τοῦτον δὲ ὕστερον «τριβὴν ἔχων ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἱκανήν», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Πολυβίου, διὰ στρατηγικῆς δεξιότητος καὶ τόλμης ἐκυρίευσε τὰς Σάρδεις, πρῶτος ἀναβὰς εἰς τὰ τείχη τούτων. Ε. Γ.

λαγορθί (τό) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κρήτῃ ποικιλίας τινὸς τοῦ φυτοῦ *ἄμπελος ἡ οἰνοφόρος* (Vitis vinifera).

Λάγος (Lagus) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς ἀσιατικῆς Σαρματίας, ἐκβάλλων εἰς τὴν Μαιῶτιδα λίμνην (νῦν Ἀζοφικήν). Α. Θ. Σ.

Λάγος (*Λάαγος* καὶ *Λᾶγος*). —1) Ὁ πατὴρ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου τοῦ Α' τοῦ Σωτῆρος. Ὁ Λάγος οὗτος, κατά τινας μὲν ἦτο ἡγεμὼν τῆς Ἑορδαίας, κατ' ἄλλους δὲ ἄσημός τις Μακεδὼν ἐκ τῆς χώρας ταύτης, ἀποκτήσας κοινωνικὴν θέσιν διὰ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς *Ἀρσινόης*, θυγατρὸς τοῦ στρατηγοῦ Μελεάγρου, ὅστις ἀνῆκεν εἰς πλάγιόν τινα κλάδον τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Μακεδονίας. Ἐκ τῆς Ἀρσινόης ἀπέκτησεν ὁ Λάγος δύο υἱούς, τὸν *Πτολεμαῖον* καὶ τὸν *Μενέλαον*, στρατηγὸν καὶ ἱερέα, κατά τινας δὲ καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν *Βερενίκην*, ἥτις καὶ ἐνυμφεύθη τὸν ἀδελφόν της Πτολεμαῖον. Πλὴν τῆς Ἀρσινόης ὁ Λάγος εἶχε συζευχθῆ καὶ τὴν *Ἀντιγόνην*, θυγατέρα τοῦ Κασσάνδρου καὶ ἀδελφὴν τοῦ Ἀντιπάτρου.

—2) Υἱὸς τοῦ Πτολεμαίου Α' τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς ἑταίρας Θαΐδος. ΚΑΨ.

λαγὸς (ὁ)· δημοτ. τύπος τοῦ *λαγωὸς* (βλ. λ.): «τρέχει σὰν λαγός», φρ. «ἔγινε λαγός» ἔφυγε δρομαίως, παροιμ. «τοῦ τάζει λαγοὺς μὲ πετραχήλια» ὑπόσχεται ἀδύνατα πράγματα, «ὅποιος κυνηγᾷ πολλοὺς λαγοὺς δὲν πιάνει κανένα» περὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπιδιώκουν πολλὰ ὁμοῦ καὶ οὐδὲν ἐπιτυγχάνουν.

Λαγὸς [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Καστελλίου τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 109. Ε. Γ.

— **Λαγὸς** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἑλληνοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 253. Χ. Δ.

λαγόσειρις (ἡ) (Lagoseris) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, ἰθαγενὲς τῆς βορειοδυτικῆς Εὐρώπης, τὴν *λαγόσειριν τὴν ἱερὰν* (Lagoseris Sancta). Κ. ΠΑΠ.

λαγοτόμαρο (τό)· δημοτ., τομάρι, δορὰ λαγωοῦ.

λαγοτσιμιθιά (ἡ) [*Βοτ.*]. Ἑτέρα κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *τεύκριον τὸ πόλιον* (Teucrium polium).

Λαγοῦ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Τζερνιάδων τῆς ἐπαρχίας Λασιθίου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Ἔχει μεικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 158. Ε. Γ.

λαγοῦ, τ' αὐτιὰ τοῦ — [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἑρμοδάκτυλος ὁ κονδυλώδης*.

— **λαγοῦ, τὰ γένεια τοῦ** — [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *τραγοπώγων ὁ πρασόφυλλος*.

— **λαγοῦ, ἡ οὐρὰ τοῦ** — [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ὄρχις ἡ στικτή*.

— **λαγοῦ, τὰ στιβάλια τοῦ** — [*Βοτ.*]. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀριστολοχία ἡ κρητική*.

Λαγοῦ *κόλπος* [*Γεωγρ.*]. Ὀνομασία, κατὰ τοὺς ναυτικούς μας, κόλπου τῆς Δυτικῆς Θράκης, εἰς οὗ τὸν μυχὸν πρόκειται νὰ κατασκευασθῇ μέγας τεχνητὸς λιμήν, ἐπίνειον τῆς Κομοτινῆς. Πρόκειται περὶ κόλπου λίμνης (lago=λίμνη) καὶ οὐχὶ λαγωοῦ. Ὥστε ἡ ὀρθὴ ὀνομασία του ἔδει νὰ ᾖ *κόλπος Λάγο* (βλ. λ. *Πόρτο-Λάγο*). Σ. Ε. Λ.

Λαγουάτ, ἢ **Ἐλ-Ἄγουατ** (Laghouat ἢ El-Aghouat) *Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ἀλγερίας ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Μζὰπ (Ouad-M'zab), ἐν τῇ ὁμωνύμῳ ὀάσει. Εἶναι ἕδρα στρατιωτικῆς φρουρᾶς καὶ κέντρον ἐμπορίου φοινίκων. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Ἀλγερίου καὶ ἀριθμεῖ 5.000 κατοίκους. Ἐκυριεύθη τῷ 1852 ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων. Α. Θ. Σ.

Λαγουβάρδος. Ὄνομα οἰκογενείας ἐν Κρήτῃ, πιθανῶς ἐξ Ἑνετῶν ἐξελληνισθέντων καταγομένης. Τινὲς θεωροῦσι τὴν λέξιν προερχομένην ἐκ τοῦ longa-barba (=μακρὸν γένειον). Ἄλλοι τὴν θεωροῦσι παραφθορὰν τοῦ Λογγοβάρδοι. Οὗτοι, κατὰ τὸν Ψιλάκιν, μετὰ πολλῶν ἄλλων οἴκων, ὧν τὰ ὀνόματα σῴζονται ἐν Ρεθύμνῳ, εἶναι ἐκ τῶν ἐποίκων Ἑνετῶν, οἵτινες ἐπὶ τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Τίτου ἠσπάσθησαν τὸ ἀνατολικὸν δόγμα, ἔμειναν δὲ πιστοὶ εἰς αὐτὸ καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας ταύτης, ὡς καὶ εἰς τὰς ἐθνικὰς τῶν Κρητῶν παραδόσεις. Ε. Γ.

λαγουδάκι (τό)· κοινὴ ὀνομασία τοῦ νεογνοῦ τοῦ λαγωοῦ, ἤτοι ὁ *λαγιδεὺς* (βλ λ.)· ‖ δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κυκλάμινον τὸ κρεμάμενον*.

λαγουδέρα (ἡ) [*Ναυτ.*]. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, συνώνυμος τοῦ *διάκι*, ἀντιστοίχου τοῦ ἐπισήμου οἴαξ, σημαίνων τεῦχος ξύλινον ἢ μετάλλινον, στερεούμενον ἐπὶ τοῦ πηδοκράνου διὰ τὸν χειρισμὸν τοῦ πηδαλίου. Ἡ λαγουδέρα λέμ-

Digitized by Google

βου δύναται νὰ εἶναι εἴτε ἁπλοῦς μοχλὸς διήκων κατὰ τὸ διάμηκες, ὅταν τὸ πηδάλιον εἶναι μέσον, εἴτε κατασκεύασμα κατὰ τὸ ἐγκάρσιον εἰς ἑκατέρωθεν τοῦ πηδοχράνου ἐξέχον, ὁπότε χειρίζεται διὰ δύο σχοινιδίων ἑκατέρωθεν, ἅτινα ὀνομάζονται *σκαντήθια*. Ἡ δευτέρα διάταξις ἀπαντᾷ εἰς τὰς πολεμικὰς λέμβους ἢ τὰς τῶν γιότ, ὅταν κυβερνᾷ ὁ ἐν τῷ θαλάμῳ τῆς λέμβου καθήμενος, ἡ δὲ πρώτη εἶναι γενικὴ εἰς τὰς ἐμπορικάς, ἀπαντᾷ δὲ καὶ εἰς ἐκείνας τῶν πολεμικῶν,

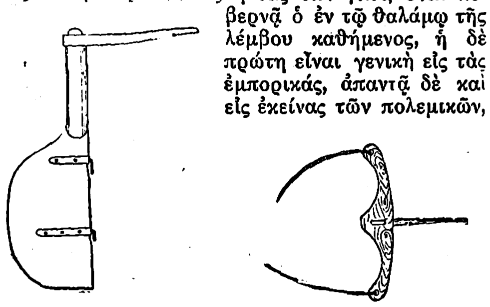

Λαγουδέρα.

εἰς ἃς δὲν κυβερνᾷ ὁ ἐν τῷ θαλάμῳ, ἀλλ' εἰδικὸς πηδαλιοῦχος. Εἰς μὲν τὴν διαμήκη λαγουδέραν, ἕλξις αὐτῆς πρὸς τὴν μίαν πλευράν, λ. χ. δεξιᾷ, φέρει τὸ πηδάλιον ἀντιθέτως, δηλαδὴ ἀριστερᾷ, καὶ στρέφει τὴν λέμβον πρὸς τὴν αὐτὴν ἀντίθετον φοράν, δηλαδή, ἀριστερᾷ ἐπίσης. Εἰς τὰς ἐγκαρσίας λαγουδέρας ἕλξις τοῦ δεξιοῦ σκανδηλίου στρέφει τὸ πλοιάριον δεξιᾷ ἐπίσης. Σ. Ε. Λ

Λαγουδερὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Μόρφου τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας. Κάτ. 200. Κ. Μ. Κ.

Λαγούδια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ζεῦγος βραχονησίδων προσκειμένων εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τοῦ νοτίου τμήματος τῆς Κερκύρας (πλάτ. 39° 24', Β, μήκ. 19° 15' Αν., χαρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu), 1 μίλλ. ΝΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Κόνσια. Σ. Ε. Λ

Λαγουδιὰ *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κούνου τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 24. Χ. Δ.

λαγουδίζω· τρέχω μὲ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ὡς λαγωός, δηλαδὴ μὲ τὰ τέσσαρα. Ι. Δ. Μ.

λαγουδῖνα (ἡ)· (ἰδιωμ. Κρητ.) τὸ θῆλυ τοῦ λαγωοῦ. Παρὰ τῷ λαῷ ὑπάρχει ἡ ἰδέα ὅτι κάποτε ὁ λαγωὸς εἶναι θῆλυς καὶ κάποτε ἄρρην: «καιρὸς λαγὸς καιρὸς λαγουδῖνα». Ι. Δ. Μ.

λαγουδοκούδουνο (τὸ) *[Βοτ.]*. Ἑτέρα κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σιληνὴ ἡ φυσκώδης* (Silene venosa).

λαγουδόχορτο (τό)· (ἰδιωμ. Κρητ.) χόρτον εὐῶδες μὲ λεπτὰ φύλλα, χρησιμεῦον ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν τροφὴ τοῦ λαγωοῦ. Ι. Δ. Μ.

Λαγουϊδάρα (La Guidara). Οἰκογένεια ἐκ Τουρίνου τῆς Ἰταλίας, ἧς σπουδαιότερα μέλη εἶναι: —1) *Ἰωσήφ*. Ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ βασιλέως Ἀμεδαίου. Καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Γάλλων κατετάχθη εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν τὸν καταλαβόντα τὴν Ζάκυνθον τῷ 1809. —2) *Γεώργιος* (1814—1865). Υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω. Αὐτοδίδακτος καὶ γλωσσομαθής, κατέγινεν εἰς ποιήσεις ἐρωτικάς, ἐλεγειακὰς καὶ σατιρικάς, ὧν φημίζεται ἡ «Κατάρα». Λ. Χ. Ζ.

λαγοῦμι (τό), ἢ *λαοῦμι* (τουρκ. *lağım*)· ὑπόγειος δρόμος διὰ τὰ οἰκιακὰ ὕδατα καὶ τὰς ἀκαθαρσίας, ὑπόνομος, ἀμάρα, ὀχετός· || ὑπόνομος μεταλλείων ἢ πρὸς ἀνατίναξιν φρουρίων κλπ. Ν. Μ

λαγουμιτζῆς (ὁ), ἢ **λαγουμτζῆς**, καὶ **λαουμτζῆς**· ὁ κατασκευαστὴς λαγουμίων, ὁ εἰδικὸς ἐργάτης πρὸς κατασκευὴν ὑπονόμων. Ἄλλοτε στρατιώτης τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν ἀνατίναξιν φρουρίων.

Λαγουμιτζῆς, *Κώστας*. Μὲ τὸ ἐπαγγελματικὸν αὐτὸ προσωνύμιον ἐκαλεῖτο ἐν Μεσολογγίῳ ὁ γενναῖος ἀγωνιστὴς *Χορμοβίτης Κωνσταντῖνος*, ὅστις μετὰ τοῦ *Σωτηροπούλου* κατεσκεύαζον τὰς ὑπονόμους, αἱ ὁποῖαι ἔφθανον μέχρι τῶν ἐχθρικῶν κατασκηνώσεων καὶ διὰ τῶν ἀνατινάξεων ἐπέφερον μεγάλας καταστροφάς. Ἔπεσε κατὰ τὴν ἔξοδον ἀκολουθῶν τὸ σῶμα τοῦ Νώτη Μπότσαρη. Χ.Γ.Ε.

λαγουνκουλαρία (ἡ) (Laguncularia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ροιαδωδῶν*, περιλαμβάνον πέντε μόνον εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *λαγουνκουλαρία ἡ βοτρυοειδὴς* (Laguncularia racemosa). Κ. ΠΑΠ.

Λάγουρη, ἢ *Λάγορη* *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἄργους Ὀρεστικοῦ τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτοικοι (1928) 17. Χ. Δ.

λάγουρος (ὁ) (Lagurus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας, ἀπαντώσας εἰς πάσας τὰς χώρας τῆς δυτικῆς καὶ νοτίας Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *λάγουρος ὁ ᾠοειδὴς* (Lagurus ovatus), καλλιεργούμενος πρὸς κόσμον καὶ γνωστὸς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα *ἀλεπονουρά, γατάκι, λαγάκι, λαγονουρὰ* κλπ. Δ. Ν. Π.

Λάγουσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νῆσος, ἣν ἀναφέρει ὁ Στράβων Ι, 484: «ἀπὸ δὲ τῆς Ἴου πρὸς ἑσπέραν ἰόντι, Σίκινος καὶ Λάγουσα καὶ Φολέγανδρος»), οὖσα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ σύγχρονος *Καρδιώτισσα* (πλάτ. 36°37' ²/₃ Β., μήκ. 25°02' ¹/₄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2753: Polykandro, Sikino and Io) μεσαία ἐν τῇ συστάδι *Καλόγερος — Ἀδέλφια*. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον ὀφείλει τὴν ὀνομασίαν της εἰς τὸ ἐπ' αὐτῆς πλῆθος λαγωῶν. Τὸ ἐθνικὸν Λαγουσαῖος. Χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν Σικινίων ὡς τόπος βοσκῆς, εἰς ὃν διαπορθμεύουν τὰ ποίμνιά των. Σ. Ε. Λ.

—**Λάγουσα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νησὶς ἐν τῷ Γλαύκῳ κόλπῳ τοῦ Λυκίου πελάγους πρὸ τοῦ θαλασσίου τέρματος τῶν συνόρων τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας, μεταξὺ Κισσίδων καὶ Τελμησσοῦ (Σταδ. Μεγ. Θαλάσ. 253—254). Ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀναφέρεται ὡς Lagussa V, 35 § 131). Πρὸ τοῦ στομίου τοῦ λιμένος τῆς Τελμησσοῦ (νῦν: Μάκρης) εὑρισκομένη, ταυτίζεται παρὰ πολλῶν πρὸς τὴν σύγχρονον *Καζὴλ-ἀντά*, ἂν καί, ἀκριβέστερον, δέον νὰ ταυτίζηται πρὸς τὴν γείτονά της νησῖδα *Καβαλιέρε* (πλάτ. 36° 39' 10'' Β, μήκ. 29° 09' 50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Rhodos to Kara-Burnù), ἣν οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζουν *Ἐσκῆ Μάκρη* καὶ ἐφ' ἧς ἀρχαῖα ἐρείπια. Σ. Ε. Λ

Λαγοῦσα *[Γεωγρ.]*. —1) Ἡ μεγαλυτέρα καὶ ἡ ἀνατολικωτέρα τῆς τετράδος τῶν νησίδων *Λαοῦσες*. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἄκρας της (πλάτ. 37°49' 40'' Β., μήκ. 23°28 25'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens) φάρος λευκῶν ἀναλαμπῶν (1925), ὁ πρῶτος ἐν Ἑλλάδι κατασκευασθείς, φωτοβολίας 8 μιλλίων. —2) Ἡ ἄλλως *Λαγονήσι* ἢ *Ἀρσίδα* τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Σαρωνικοῦ. Σ. Ε. Λ.

Λαγούτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σχοινιᾶ τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 153. Ε. Γ

λαγόχορτο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *τραγοπώγων ὁ πρασόφυλλος* (Tragopogon porrifolius).

λαγόψωμο (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν *πικρίδιον τὸ πικροειδὲς* καὶ *κυκλάμινον τὸ κρεμανθές*.

λαγρία (ἡ) (Lagria) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαγριιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 70 εἴδη κανθάρων, ἀπαντώντων εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Αἱ λαγρίαι εἶναι ἔντομα μετρίου μεγέθους, μὲ σῶμα ἐπίμηκες, λεῖον ἢ τριχωτὸν καὶ στιλπνοὺς μεταλλικοὺς χρωματισμούς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαγρία ἡ λεία* (Lagria glabra), ἥτις ἔχει μᾶλλον μικρὸν μέγεθος, κεφαλὴν κωνικήν, ἀπολήγουσαν εἰς βραχὺ καὶ ἀμβλὺ ῥύγχος, κεραίας λεπτάς, καμπυλωτὰς καὶ πολυαρθρωτάς, προθώρακα βραχὺν καὶ κυλινδρικόν, κοιλίαν εὔρωστον καὶ ἐπιμήκη, ἀπολήγουσαν εἰς ἀπεστρογγυλωμένον ἄκρον, πόδας ἰσχυρούς, λεπτοὺς καὶ ἐπιμήκεις καὶ χρῶμα στιλπνὸς φαιομελανόν. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν θάμνων. Δ. Ν. Π.

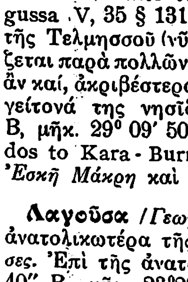

Λαγρία ἡ λεία.

λαγριίδαι (οἱ) (Lagriidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων*, περιλαμβάνουσα μικροὺς ἢ μετρίου μεγέθους *κανθάρους* μὲ σῶμα μαλακὸν μετὰ ἢ ἄνευ τριχῶν καὶ ὡραίους μεταλλικοὺς χρωματισμούς. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς εὐκράτους καὶ θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι ἡ *λαγρία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

λαγύνα (ἡ), ἢ *λαγύνι* (τό)· βλ. λ. *λαγήνα, λαγήνι*.

λάγυνος (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Κατ' Ἀθήναιον, ἡ λέξις αὕτη ἐσήμαινεν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πάτραις μέτρον ὑγρῶν, ἴσον πρὸς δώδεκα ἀττικοὺς κοτύλους. Καθ' Ἡσύχιον ὑπῆρχε καὶ πολλαπλάσιον τῆς λαγύνου, καλούμενον *τρίχους λάγυνος*, ἰσοδυναμοῦσα πρὸς τρεῖς χόας (βλ. καὶ λ. *λάγηνος*). Β. Δ. Θ.

Λαγυνοφόρια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Ἑορτὴ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, πανηγυριζομένη διὰ συμποσίων, εἰς τὰ ὁποῖα προσήρχετο ἕκαστος, φέρων τὴν ἰδίαν αὐτοῦ λάγυνον οἴνου. Κατὰ τὸν Ἐρατοσθένην παρ' Ἀθηναίῳ, ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐδημιουργήθη ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, οἱ δὲ λαμβάνοντες μέρος εἰς ταύτην, κατακείμενοι ἐπὶ στιβάδων, ἐδείπνουν ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν ἰδίων κομισθέντων φαγητῶν, τὰ ὁποῖα ἕωλα συνήθως ὄντα ἔδωκαν ἀφορμὴν νὰ χαρακτηρισθῶσι τὰ συνοίκια ταῦτα ῥυπαρά. Β. Δ. Θ.

Λάγυρα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου (Κριμαίας). Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐκαλοῦντο *Λαγυρανοί*. Ὑπὸ τῶν νεωτέρων ταυτίζεται μὲ τὴν *Ἀλοῦσταν*, ἀπέχουσαν 13 μίλλια ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἁγίου Θεοδώρου (Ἁϊτοδώρ). Α.Θ.Ι.

λαγχάνω, ἀόρ. *ἔλαχον*· ἀρχ., ἐπιτυγχάνω διὰ κλήρου, δημοτ. *λαχαίνω* (βλ. λ.)· || εἰς τὴν νεοελληνικὴν μόνον ὁ ἀόρ. *ἔλαχον*· ἔτυχον: «ἔλαχεν εἰς ἡμᾶς ὁ κλῆρος».

Λάγω ἢ *Λάγο, Πόρτο—* *[Γεωγρ.]*· Λιμὴν τῆς Δ. Θρᾴκης (βλ. *Πόρτο-Λάγο*). Χ. Δ.

λαγω—· τὰ ἀπὸ *λαγω*—(λαγωός) σύνθετα ζητητέα ἐνταῦθα, πλὴν τῶν ἀπὸ *λαγο*—(λαγὸς) νεωτέρων δημοτικῶν, ἅτινα ζητητέα εἰς τὰ ἀπὸ *λαγο*—.

λαγωβόλον *[Ἀρχ.]*. Κεκυρτωμένη πρὸς τὰ ἄνω βακτηρία ἢ ῥάβδος ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν ποιμένων καὶ τῶν χωρικῶν (βλ. λ. *κορύνη*). Β. Δ. Θ

λαγωειδῆ (τὰ) (Leporidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν*, περιλαμβάνουσα μικρὰ τρωκτικὰ μὲ σῶμα εὔρωστον, μικρὸν ἢ μέτριον, πόδας προσθίους κατὰ πολὺ βραχυτέρους τῶν ὀπισθίων, δι' ὃ τρέχουσι μᾶλλον ἢ βαδίζουσιν, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ ἠνωρθωμένην, κεφαλὴν ἀρκετὰ ὀγκώδη, μὲ ῥύγχος ἀπεστρογγυλωμένον, ὀφθαλμοὺς μεγάλους καὶ τρίχωμα πυκνὸν καὶ μαλακὸν ἢ μεταξοειδές. Γνωστὰ δύο γένη: ὁ *κόνικλος* καὶ ὁ *λαγωὸς* (βλ. τὰς λ.). Δ. Ν. Π.

λαγώθριξ (ὁ) (Lagothrix) *[Ζῳολ.]*. Γένος πιθήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλατυρρίνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κηβιδῶν*, περιλαμβάνον κήβους ἀπαντῶντας εἰς τὴν νότιον Ἀμερικήν. Οἱ λαγώτριχες ἔχουν σῶμα μᾶλλον λεπτὸν καὶ ἐπίμηκες, πόδας ἐπιμήκεις καὶ οὐρὰν μακροτάτην καὶ συλληπτήριον. Ζῶσιν ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ κέκτηνται ἔκτακτον ἐπιδεξιότητα εἰς τὴν ἀναρρίχησιν. Ἐκ τῶν δύο εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *λαγώθριξ ὁ βραζιλιανὸς* (Lagothrix brasiliensis), ὅστις ἔχει μῆκος 70 περίπου ἑκατοστομέτρων, σῶμα κομψόν, ἀλλ' ἀρκούντως εὔρωστον, κεφαλὴν μᾶλλον μικρὰν καὶ ἀπεστρογγυλωμένην, ῥύγχος ἀμβλύ, πόδας ἰσχυροὺς καὶ μακροὺς καὶ οὐρὰν μακροτάτην, παχυτέραν κατὰ τὴν ῥίζαν της καὶ λεπτυνομένην ἐφ' ὅσον προχωρεῖ κατὰ τὸ ἄκρον της. Τὸ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ πυκνοῦ τριχώματος, ὅπερ εἶναι μαλακὸν καὶ ἐριῶδες, ὅπως τὸ τρίχωμα τοῦ λαγωοῦ, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὴν ὀνομασίαν λαγώθριξ. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ὀρεινὰς χώρας τῆς Βραζιλίας, τῆς Γουϊάνας καὶ τοῦ Περοὺ καὶ ἐνίοτε ἀπαντᾷ μέχρις ὕψους 3.000 μέτρων. Ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς πυκνῶν δασῶν καὶ εἶναι ζῷον πρᾷον καὶ σχετικῶς ἥμερον. Δ. Ν. Π

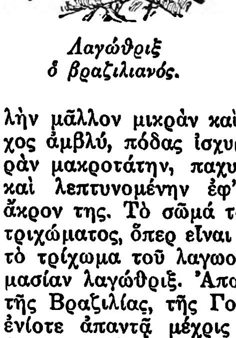

Λαγώθριξ ὁ βραζιλιανός.

λαγωκέφαλος (ὁ) (Lagocephalus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλεκτογνάθων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γυμνοδοντιδῶν*. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *ὁ λαγωκέφαλος ὁ μεσογειακὸς* (Lagocephalus mediterraneus), ὅστις ἔχει μῆκος 50 περίπου ἑκατοστομέτρων, σιαγόνας νωδάς, ὑπὸ ἐλεφαντοειδοῦς περικαλύμματος περιβαλλομένας, σῶμα ἐπίμηκες πρὸς τὸ σφαιροειδές, περιβαλλόμενον ὑπὸ πολυακανθωτοῦ δέρματος, κοιλίαν φέρουσαν μεμβρανώδη πτυχὴν καὶ ἐπιδεκτικὴν διογκώσεως. Δύναται νὰ πληροῖ ἀέρος τὸν λαρυγγικὸν αὐτοῦ ἀσκὸν (πρόλοβον) καὶ οὕτω νὰ διογκώνῃ ἑκουσίως τὸ σῶμά του καὶ νὰ δίδῃ εἰς αὐτὸ μορφὴν σφαίρας. Αἱ σιαγόνες φέρουσι πυκνῶς τεταγμένους ὀδόντας, εἶναι ἰσχυρόταται καὶ δύνανται εὐκόλως νὰ θραύσωσι τὰς κόγχας τῶν διαφόρων μαλακίων, ἐξ ὧν τρέφεται κυρίως τὸ ζῷον. Νήχεται βραδύτατα καὶ ὁσάκις διογκώνει τὸ σῶμά του ἀνέρχεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ μένει ἀκίνητος. Ἀπαντᾷ σπανίως εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

Λαγωλιὸ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κλήματος τῆς ἐπαρχίας Πυργιωτίσσης τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κάτ. (1928) 111. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Ε. Γ.

λαγώμυς (ὁ) (Lagomys) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαγωειδῶν*, περιλαμβάνον τρωκτικὰ μὲ σῶμα ἁδρόν, βραχύ, ἀτρακτοειδές, κεφαλὴν μετρίου μεγέθους καὶ αἰσθητῶς διωγκωμένην, ἀπο-

Digitized by Google

λήγουσαν εἰς βραχὺ καὶ ἀμβλὺ ῥύγχος, ὦτα μικρότατα καὶ ἠνωρθωμένα, μᾶλλον στενά, στόμα μικρὸν μετὰ ἰσχυρῶν ὀδόντων καὶ νυκτόβια. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λαγώμυς ὁ ἄλπειος* (Lagomys alpensis), ὅστις ἔχει μῆκος 25 περίπου ἑκατοστομέτρων, σῶμα καλυπτόμενον ὑπὸ σκληρῶν καὶ βραχειῶν τριχῶν, μὲ χρῶμα ἐρυθρόξανθον κατὰ τὴν ῥάχιν, μελανόφαιον κατὰ τὸ πρόσωπον, φαιὸν κατὰ τοὺς πόδας καὶ κιτρινόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἄλπεις καὶ τὰ ὄρη τῆς Σιβηρίας, ἐνδιαιτώμενον κατὰ τὴν ἡμέραν ἐντὸς ῥωγμῶν τῶν βράχων καὶ ἐξερχόμενον κατὰ τὴν νύκτα διὰ τὴν εὕρεσιν τῆς τροφῆς του, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ διαφόρων καρπῶν καὶ χόρτων.

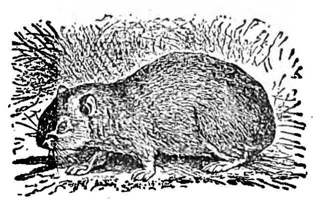

Λαγώμυς ὁ ἄλπειος.

Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα *λαγώμυος* εὑρίσκονται ἐν Εὐρώπῃ ἐντὸς στρωμάτων τῆς πλειοκαίνου καὶ τῆς πλειστοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

λαγών,—*όνος* (ἡ), ἡ *λαγόνιος χώρα [Ἀνατομ.]*. Τρίγωνος χώρα κειμένη ἐν τοῖς πλαγίοις ἑκατέρωθεν τοῦ ὑπογαστρίου, ἀφοριζομένη δὲ κάτωθεν μὲν ὑπὸ τοῦ βουβωνικοῦ ἢ πουπαρτείου συνδέσμου, ἐπὶ τὰ ἐντὸς δ᾽ ὑπὸ τοῦ ἔξω χείλους τοῦ ὀρθοῦ κοιλιακοῦ μυός, ἄνωθεν δ᾽ ὑπὸ γραμμῆς ἀγομένης ὁριζοντίως ἀπὸ τῆς προσθίας ἄνω λαγονίου ἀκάνθης ἐπὶ τὸν ὀρθὸν μῦν (ἔξω χεῖλος) καὶ ἀπαρτιζομένη ὑπὸ διαφόρων στιβάδων ἀπαλῶν μορίων, ὧν μεταξὺ κεῖται ὁ βουβωνικὸς πόρος. Ι. Π.

— *[Κτηνιατρ.]* Εἰς τὰ ζῷα, *λαγὼν* καλεῖται ἡ κάτωθεν τῆς ὀσφύος καὶ μεταξὺ τῶν πλευρῶν πρὸς τὰ ἔμπρός, τῶν ειλεακῶν λόφων, τῶν μηρῶν καὶ τῆς κόγχης πρὸς τὰ ὀπίσω περιλαμβανομένη χώρα, ἡ ἔχουσα ὡς ἀνατομικὴν βάσιν τὸ ἄνω τμῆμα τῶν μυῶν τῆς κοιλίας. Ἐξωτερικῶς ἡ λαγὼν παρουσιάζει τὸν κενεῶνα, τὴν χορδὴν καὶ τὸ ὑπεκφεῦγον μέρος αὐτοῦ. Εἰς τὸν ἔχοντα ὡραίαν λαγόνα ἵππον, ὁ κενεὼν εἶναι ἐλαφρῶς κοῖλος, ἡ χορδὴ βραχεῖα καὶ τὸ ὑπεκφεῦγον μέρος αὐτοῦ ἀκολουθεῖ τὴν κυρτότητα τῆς τελευταίας πλευρᾶς. Αἱ κινήσεις τῆς λαγόνος κατὰ τὴν ἀναπνοὴν συντελοῦσιν εἰς τὴν διάγνωσιν πνευμονικῶν τινων παθήσεων (πνευμονικὸν ἐμφύσημα, δύσπνοια, πλευρῖτις κτλ.). Ἐπὶ τῆς λαγόνος ὡσαύτως καθίστανται αἰσθηταὶ καὶ αἱ κινήσεις τοῦ ἐμβρύου εἰς τὰ ἐν ἐγκυμοσύνῃ εὑρισκόμενα θήλεα ζῷα, κατὰ τὴν πρωΐαν ἢ κατὰ τὴν πόσιν ὑπ᾽ αὐτῶν ψυχροῦ ὕδατος. Εἰς τὸν βοῦν ἡ ἁφὴ τῆς λαγόνος παρέχει στοιχεῖα πρὸς κρίσιν τῆς παχυντικῆς αὐτοῦ καταστάσεως. Β. Χ.

λαγωνεύω· (ἰδιωμ. Κρήτ.) κυνηγῶ· || ζητῶ λαγούς· || μεταφρ. «μὴ λαγωνεύῃς, μὰ δὲ βγαίνει τίποτε» μὴ ζητᾷς, μὴ ἐρευνᾷς, δὲ θὰ πετύχῃς τίποτε. Ι. Δ. Μ.

λαγωνίκα (ἡ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ θήλεος τοῦ λαγωνικοῦ κυνός.

λαγωνικὸν (τό), ἢ ***λαγωνικὸς κύων.*** Καλεῖται οὕτω γενικῶς μὲν πᾶς κυνηγετικὸς κύων ἐπιτήδειος εἰς τὸ ἀνευρίσκειν τὸν κρυπτόμενον λαγωόν, ὡς εἶναι οἱ ῥινηλάται κύνες καὶ οἱ ἑλληνικοὶ *γκέκαι*, εἰδικῶς δὲ καὶ κυρίως τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῶν κυνῶν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἱκανὸν καὶ ἐπιτήδειον νὰ συλλλαμβάνῃ τὸν φεύγοντα λαγωόν. Οἱ τοιοῦτοι κύνες, καλούμενοι καὶ *λαγωνίκες*, εἶναι μακρόσωμοι, λεπτότατοι, μὲ λεπτὴν κεφαλὴν καὶ μακρὸν ῥύγχος, μακροσκελεῖς, βραχύτριχες ὡς τὸ πλεῖστον, ὡραιότατοι καὶ καταπληκτικῶς ταχύτατοι. Μεταξὺ αὐτῶν διακρίνονται τὰ ἑξῆς εἴδη καὶ γένη: 1) Τὸ λαγωνικὸν τῆς Ἑλλάδος (Canis Grajus), τὸ ὡραιότερον πάντων τῶν εἰδῶν τῶν λαγωνικῶν κατὰ τὴν γνώμην ὅλων τῶν φυσιοδιφῶν, ὑποστηριζόντων ὅτι εἶναι τὸ αὐτὸ εἶδος μὲ τὸ ὑπάρξαν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ξενοφῶντος. Οἱ ἐν Ἑλλάδι Τοῦρκοι βέηδες ἐθήρευον ἄλλοτε μὲ τὸ εἶδος τοῦτο ἔφιπποι τοὺς λαγωοὺς εἰς τὰς θεσσαλικὰς πεδιάδας. Ἤδη τὸ εἶδος τοῦτο συνεξέλιπε μετὰ τῶν βέηδων. 2) Τὸ ἀγγλικὸν λαγωνικόν, ὡραῖον, ἄτριχον ζῷον, μὲ τὸ ὁποῖον ἔφιπποι ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον θηρεύουσι τὰς ἀλώπεκας οἱ Ἄγγλοι κυνηγοί. 3) Τὸ ῥωσικὸν τριχωτὸν λαγωνικόν. 4) Τὸ ἰταλικὸν μικρὸν ἄτριχον λαγωνικόν. 5) Τὸ λαγωνικὸν τῶν ἐνδοτέρων τῆς Ἀφρικῆς, ἄτριχον, τὸ ὁποῖον μεγάλως ἐκτιμᾶται. 6) Τὸ περσικὸν λαγωνικόν, οὐχὶ ὅλως ἄτριχον. Τὰ τοιαῦτα λαγωνικὰ χρησιμοποιοῦνται μόνον εἰς πεδιάδας. Τὸ πάλαι ἡ χρῆσίς των ἦτο συνηθεστέρα, ἰδίως κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, ὅτε τὸ κυνήγιον ἦτο ἔργον τῆς εὐγενοῦς τάξεως καὶ ἠσκεῖτο ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἱππευτικὴν ἐπιδεξιότητα καὶ ἐπίδειξιν. Διὰ τῶν λαγωνικῶν κατεδίωκον οὐ μόνον λαγωούς, ἀλλὰ καὶ ἐλάφους καὶ δορκάδας καὶ ἀγριοχοίρους καὶ ἀλώπεκας καὶ λύκους, τὰ θηράματα δὲ ταῦτα καταπονούμενα ὑπὸ τῆς συνεχοῦς διώξεως τῶν κυνῶν τούτων κατελαμβάνοντο ἐξηντλημένα ὑπὸ τῶν προστρεχόντων ἱππέων κυνηγῶν. Ὁ ἐν Ἑλλάδι κείμενος νόμος περὶ θήρας προβλέπει διάταξιν, καθ᾽ ἣν, ἀποφάσει τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργείου τῆς Γεωργίας, δύναται νὰ παγορευθῇ τὸ κυνήγιον τῶν λαγῶν μὲ τὸ εἶδος τῶν κυνῶν *λαγωνίκα*, χάριν τῆς προστασίας τοῦ θηράματος τούτου. Φ. Δ. Γ.

λαγωορχηστὴς (ὁ) (Lagorchestes) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσυποφόρων πηδητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μακροποδιδῶν*. Οἱ λαγωορχησταὶ εἶναι παραπλήσια ζῷα πρὸς τοὺς καγκουρῶ μετρίου μεγέθους καὶ ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Ἐκ τῶν τριῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *λαγωορχηστὴς ὁ παράδοξος* (Lagorchestes paradoxus), ὅστις ἔχει σῶμα μετρίου μεγέθους, ἴσον ἢ κατά τι μικρότερον τοῦ λαγωοῦ, κεφαλὴν μικρὰν ἀπολήγουσαν εἰς ὀξὺ ῥύγχος, ὅπερ περιβάλλεται ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν, ὀφθαλμοὺς μετρίου μεγέθους, ἀπεστρογγυλωμένους, ὦτα μᾶλλον μικρά, λεπτά, διεστάμενα ἀλλήλων κατὰ τὴν βάσιν των καὶ ἠνωρθωμένα, λαιμὸν εὔρωστον καὶ μᾶλλον ἐπιμήκη, προσθίους πόδας βραχυτάτους, ὀπισθίους ἐπιμηκεστάτους μετὰ καταπληκτικῶς μεγάλων δακτύλων καὶ οὐρὰν κυλινδρικήν, μακροτάτην, χονδρὴν κατὰ τὴν ῥίζαν της καὶ λεπτοτέραν κατὰ τὸ ἄκρον της. Τὸ τρίχωμα του εἶναι πυκνόν, μᾶλλον βραχὺ καὶ μελανοφαίου χρώματος βαθυτέρου κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ ἀνοικτοτέρου κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν. Τρέφεται ἐκ διαφόρων φυτικῶν οὐσιῶν, ἀπαντᾷ εἰς τὰ μεγάλα δάση τῆς Αὐστραλίας κα ἐξημεροῦται εὐκόλως, διατηρούμενος ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη εἰς τοὺς διαφόρους ζῳολογικοὺς κήπους τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Λαγωορχηστὴς ὁ παράδοξος.

λαγωὸς (ὁ) (Lepus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαγωειδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Σῶμα μετρίου μεγέθους, εὔρωστον, ἐπίμηκες καὶ κυρτὸν κατὰ τὴν ῥάχιν, κεφαλὴ ὀγκώδης, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπεστρογγυλωμένη καὶ ἀπολήγουσα εἰς παχὺ ῥύγχος ἀναδιπλούμενον. Στόμα μᾶλλον μικρόν, καλυπτόμενον κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ ἄκρα του ὑπὸ μετρίου μεγέθους σκληρῶν τριχῶν ἐν εἴδει μύστακος. Ὀδόντες 28, ἐκ τῶν ὁποίων 4 κοπτῆρες εἰς τὴν ἄνω σιαγόνα καὶ 2 εἰς τὴν κάτω, 6 προγόμφιοι εἰς τὴν ἄνω καὶ 6 εἰς τὴν κάτω καὶ 5 γόμφιοι εἰς τὴν ἄνω καὶ 5 εἰς τὴν κάτω σιαγόνα. Ἤτοι ὁ ὀδοντικὸς τύπος τοῦ λαγωοῦ εἶναι: κοπτῆρες $\frac{4}{2}$, προγόμφιοι $\frac{6}{6}$, γόμφιοι $\frac{5}{5} = 28$ ὀδόντες. Οἱ κοπτῆρες τῆς ἄνω σιαγόνος φέρουσι κατὰ μῆκος διαυλάκωσιν. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλοι, εὐκίνητοι, κεῖνται πλαγίως καὶ κατὰ τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ προσώπου καὶ φέρουσι θύσανον ἐκ βραχειῶν σκληρῶν τριχῶν. Ὦτα πλησίον ἀλλήλων κείμενα κατὰ τὴν βάσιν των, μεγάλα, ἠνωρθωμένα καὶ εὐκινητότατα. Τὸ μῆκος του κυμαίνεται μεταξὺ 0,45 καὶ 0,60 μ. Οἱ πρόσθιοι πόδες του εἶναι λεπτοί, φέρουσι πέντε δακτύλους καὶ εἶναι κατὰ πολὺ βραχύτεροι τῶν ὀπισθίων. Οἱ ὀπίσθιοι πόδες εἶναι ἐπιμηκέστεροι καὶ φέρουσι τέσσαρας δακτύλους. Λόγῳ τῆς τοιαύτης διαφορᾶς, ὡς πρὸς τὸ μῆκος τῶν προσθίων ἀπὸ τῶν ὀπισθίων ποδῶν, ὁ λαγωὸς μᾶλλον πηδᾷ ἢ βαδίζει. Πάντες οἱ ὄνυχες τῶν δακτύλων ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν εἶναι μέτριοι κατὰ τὸ μέγεθος καὶ ἐλάχιστα κυρτοί. Ἡ οὐρὰ εἶναι βραχεῖα, παχεῖα καὶ ἠνωρθωμένη καὶ τὸ τρίχωμα πυκνόν, μαλακὸν καὶ διαφόρου μήκους καὶ χρώματος, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Γενικῶς τὰ ζῷα τοῦ γένους τούτου εἶναι ἤπια καὶ δειλότατα. Ἐκ πασῶν τῶν αἰσθήσεων ὀξυτέρα εἶναι ἡ ὄσφρησις, ἥτις ἀναπληροῖ πολλάκις καὶ τὴν ὅρασιν, ὑπολειπομένην τῆς ὁράσεως ἑτέρων ζῴων τοῦ αὐτοῦ ἀθροίσματος. Πλὴν τῆς ἐποχῆς τῆς ὀχείας των, ὁπότε συνάπτονται ἀληθεῖς μάχαι μεταξὺ τῶν ἀρρένων πρὸς ἀπόκτησιν τῆς θηλείας, πάντοτε ἄλλοτε οἱ λαγωοὶ εἶναι ζῷα εἰρηνικώτατα. Δὲν ἐξέρχονται εἰμὴ μόνον κατὰ τὴν νύκτα πρὸς εὕρεσιν τῆς τροφῆς των, ἥτις ἀποκλειστικῶς ἀποτελεῖται ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν, κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν μένουσι κεκρυμμένοι ἐντὸς πυκνῶν θάμνων ἢ κοιλοτήτων τοῦ ἐδάφους, ἐν εἴδει στοῶν, τὰς ὁποίας αὐτοὶ οὗτοι σκάπτουσιν. Ἀπαντῶσιν ἐντὸς πυκνοφύτων καὶ δασωδῶν ἐκτάσεων, τόσον τοῦ παλαιοῦ, ὅσον καὶ τοῦ νέου κόσμου καὶ ζῶσιν ὑπὸ πάντα σχεδὸν τὰ κλίματα, ἀπὸ τοῦ πόλου μέχρι τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Οἱ ἄρρενες διαρκῶς μετατοπίζονται ἀπὸ μέρους εἰς μέρος καὶ μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων των διατρέχουσι μεγάλας ἀποστάσεις πρὸς εὕρεσιν τῆς θηλείας, ἐνῷ ἀντιθέτως αἱ θήλειαι δὲν ἀλλάσσουσι τόπον διαμονῆς παρὰ μόνον ὅταν ὑπάρξῃ ἔλλειψις ἐπαρκοῦς τροφῆς. Ἡ θήλεια ἐγκυμονεῖ ἐπὶ 6 περίπου ἑβδομάδας καὶ γεννᾷ 6—7, σπανίως καὶ περισσοτέρας φορὰς τὸ ἔτος ἀπὸ 3—5, σπανιώτερον περισσότερα νεογνὰ εἰς ἕκαστον τοκετόν, ἅτινα θηλάζει περὶ τὰς 20 περίπου ἡμέρας, ὁπότε ταῦτα εἶναι ἱκανὰ μόνα των νὰ εὕρωσι τὴν τροφήν των. Ἡ τελεία ἀνάπτυξις τοῦ λαγωοῦ συντελεῖται μετὰ τὸν 12ον μῆνα τῆς ἡλικίας του. Ἀνώτατον ὅριον ζωῆς τῶν λαγωῶν εἶναι τὰ 10 ἔτη. Εἰς μικρὰν ἡλικίαν συλλαμβανόμενοι ἐξημεροῦνται εὐκόλως καὶ ζῶσιν ἀρκετὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Ὑπὸ πολλῶν φυσιοδιφῶν παρετηρήθη ὅτι τὰ ἐκ διασταυρώσεως λαγωοῦ μετὰ κονίκλου προερχόμενα ζῷα μετὰ τρεῖς γενεὰς χάνουσι τελείως τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ λαγωοῦ. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τοῦ γένους γνωστότερα εἴδη, ἅτινα ἀπαντῶσι συνήθως ἐν Εὐρώπῃ, εἶναι ὁ *λαγωὸς ὁ κοινὸς* (Lepus communis), καὶ *ὁ λαγωὸς ὁ ποικιλόχρους* (Lepus variabilis). Ἀμφότεροι εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *λαγός*.

Λαγωὸς ὁ κοινός. Οὗτος ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην καὶ παρ᾽ ἡμῖν, πλὴν τῆς βορείου Ρωσίας, τῆς Σουηδίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας. Εἶναι ζῷον νυκτόβιον καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν παραμένει ἐν τῇ κρύπτῃ του, ἥτις δὲν εἶναι παρὰ ἐκβάθυνσις ἐδάφους, ἐν εἴδει ὑπογείου στοᾶς, παρὰ τὸν κορμὸν δένδρου ἢ θάμνου ἢ καὶ παρὰ στιβάδα πετρῶν καὶ δὲν ἐξέρχεται ἐκεῖθεν εἰμὴ μόνον ὅταν ἀναγκασθῇ πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῶν κυνηγετικῶν κυνῶν. Ὁ δρόμος του εἶναι ταχύτατος καὶ τὸ ἅλμα του ἐπίμηκες καὶ ἐλαφρότατον. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός του εἶναι ἀπὸ τοῦ ῥύγχους μέχρι τῆς ῥίζης τῆς οὐρᾶς 0,50 μ. περίπου καὶ περὶ τὰ 0,10 ἢ 0,12 μ. εἶναι τὸ μῆκος τῆς οὐρᾶς, ἤτοι τὸ ὁλικὸν μῆκος τοῦ σώματος μετὰ τῆς οὐρᾶς σπανίως ὑπερβαίνει τὰ 0,60 μ. Τὸ σῶμά του πρὸς τὸ πρόσθιον τμῆμά του ἔχει ὕψος 0,30 μ. περίπου καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον 0,38 μ. Ἡ κεφαλὴ εἶναι ἀρκετὰ ὀγκώδης, τὰ ὦτα μεγάλα, φοειδῆ, ἀεικίνητα καὶ μᾶλλον πλαγίως τῆς κεφαλῆς τοποθετημένα καὶ σχεδὸν διπλάσια κατὰ τὸ μῆκος τῆς κεφαλῆς. Ὀπίσθιοι πόδες μακρότατοι σχετικῶς πρὸς τοὺς προσθίους, οἵτινες εἶναι λίαν βραχεῖς, καὶ τρίχωμα μετρίου μήκους, μαλακόν, πυκνὸν καὶ χρώματος φαιοῦ πρὸς τὸ ἐπίξανθον ἢ πυρρὸν κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ ὑπόλευκον κατὰ τὴν κοιλίαν καὶ τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τῆς οὐρᾶς.

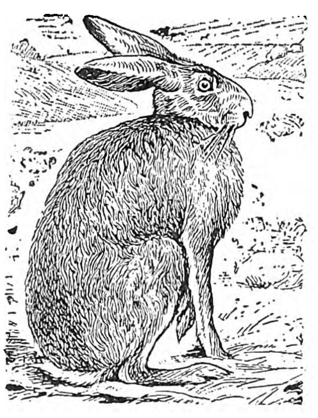

Λαγωὸς ὁ κοινός.

Λαγωὸς ὁ ποικιλόχρους (Lepus variabilis). Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰς ὀρεινὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Εἶναι κατά τι μικρότερος τοῦ προηγουμένου εἴδους καὶ ὁ χρωματισμός του γίνεται τελείως λευκὸς κατὰ τὸν χειμῶνα, καθ᾽ ὅλον τὸ σῶμα, πλὴν τῶν ἄκρων τῶν ὤτων, ἅτινα παραμένουσι μελανόφαια. Κατὰ τὸ θέρος παραμένει εἰς τὴν φωλεάν του, τὴν ὁποίαν τοποθετεῖ μεταξὺ πετρῶν παρὰ τὰς ῥίζας διαφόρων δασικῶν δένδρων, κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα πλανᾶται ἐπὶ τῶν χιόνων καὶ ὁσάκις πεινᾷ καταφεύγει εἰς τὰς δασώδεις ἐκτάσεις ὅπως τραφῇ ἐκ διαφόρων ῥιζῶν.

Ἐκ τῶν ἐπιλοίπων εἰδῶν τῶν ἔξω τῆς Εὐρώπης ἀπαντώντων χαρακτηριστικώτερα εἶναι τὰ τῆς Ἀφρικῆς, ἅτινα διακρίνονται ἐκ τῆς καταπληκτικῆς ἀναπτύξεως τῶν ὤτων των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων ἀφρικανικῶν εἰδῶν εἶναι ὁ *λαγωὸς ὁ αἰγυπτιακὸς* (Lepus aegyptius), *λαγωὸς ὁ ἰσαβέλλειος* (Lepus isabellicus) καὶ *λαγωὸς ὁ τοῦ ἀκρωτηρίου* (Lepus Capensis). Ἐκ τῶν ἀσιατικῶν εἰ-

Λαγωὸς ὁ αἰγυπτιακός.

Digitized by Google

δῶν γνωστότερα εἶναι ὁ *λαγωὸς ὁ ἰνδικὸς* (Lepus indicus) καὶ *λαγωὸς ὁ πυρρόουρος* (Lepus ruficaudatus). Ἐκ τῶν ἀμερικανικῶν εἰδῶν γνωστότερα εἶναι ὁ *λαγωὸς ὁ ἀμερικανικὸς* (Lepus americanus), *λαγωὸς ἡ καλωτὶς* (Lepus calotis), *λαγωὸς ὁ καλιφορνικὸς* (Lepus californicus), *λαγωὸς ὁ ὑδρόβιος* (Lepus aquaticus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς παραποταμίους χώρας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τοῦ Μεξικοῦ, *λαγωὸς ὁ βραζιλιανὸς* (Lepus brasilianus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν νότιον Ἀμερικὴν καὶ ἰδίᾳ ἐν Βραζιλίᾳ καὶ εἶναι ὁ μικρότερος ὡς πρὸς τὸ μέγεθος πάντων τῶν εἰδῶν τοῦ γένους. Τέλος εἰς τὴν Κεϋλάνην ἀπαντᾷ ὁ *λαγωὸς ὁ μελανόλαιμος* (Lepus nigricollis), εἰς τὴν Ἰαπωνίαν ὁ *λαγωὸς ὁ βραχύουρος* (Lepus brachyurus) καὶ εἰς τὴν Σουμάτραν ὁ *λαγωὸς ὁ καρπόλαγος* (Lepus carpolagus).

—*[Ἱστορ.]* Ὁ λαγωὸς ἦτο γνωστὸς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ὁ Ξενοφῶν εἰς τὰ «Κυνηγετικά» του ἀσχολεῖται διὰ μακρῶν μὲ τὸ τρωκτικὸν τοῦτο ζῷον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ διὰ τὸ κυνήγιόν του μετεχειρίζοντο τοὺς λαγωνικοὺς καλουμένους κύνας. Ὁ Μαρτιάλης θεωρεῖ τὸ κρέας τοῦ λαγωοῦ ἀνώτερον τοῦ κρέατος παντὸς ἄλλου τετραπόδου (Inter quatrupedes gloria prima lepus). Οἱ Γαλάται ἐθήρευον τὸν λαγωόν, κατὰ σχετικὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀρριανοῦ, τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν κυνῶν, οὓς παρώτρυνον εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν ζῴων τούτων διὰ κεράτων καὶ φωνῶν. Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸ κυνήγιον τῶν λαγωῶν καθὼς καὶ τῶν λοιπῶν ζῴων δὲν ἐπετρέπετο παρὰ μόνον εἰς τοὺς πυργοδεσπότας καὶ διενηργεῖτο διὰ παγίδων καὶ κυνῶν.

Τόσον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὅσον καὶ οἱ Ρωμαῖοι προσεπάθησαν νὰ ἐξημερώσωσι τὸ ζῷον τοῦτο, κατώρθωσαν ὅμως τοῦτο μερικῶς, διότι εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ ἐξημερωθῇ τελείως ὁ λαγωός, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς δειλότητός του. Παρὰ ταῦτα, ἀναφέρονται πολλὰ παραδείγματα ἐξημερωθέντων λαγωῶν παρὰ πλείστων ἀρχαίων συγγραφέων. Εἰς πλεῖστα ἀρχαῖα ἀγγεῖα ἀπεικονίζονται διάφοροι παραστάσεις ἐξημερωμένων λα-

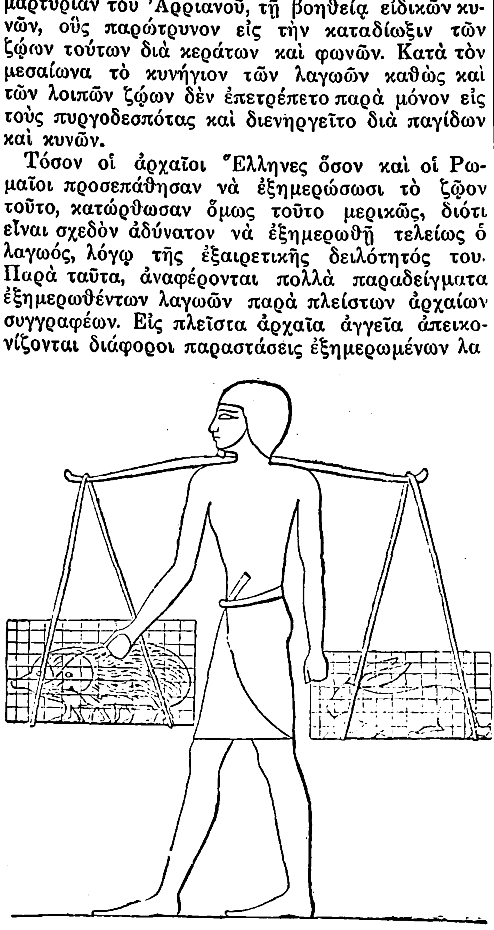

Αἰγύπτιος φέρων ἐντὸς κλωβοῦ λαγωὸν καὶ δύο ἀκανθοχοίρους.

γωῶν εἰς τὰς οἰκίας, τὰς παλαίστρας ἢ τὰ λουτρὰ δεικνύουσαι τὴν ἐξαιρετικὴν ἀγάπην τῶν ἀρχαίων διὰ τὸ δειλότατον τοῦτο τρωκτικόν. Ὁ λαγωὸς ἐπίσης ἐθεωρεῖτο τὸ σύμβολον τῶν παθητικωτέρων καὶ βιαιοτέρων ἐρώτων, δι' ὃ καὶ ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὴν Ἀφροδίτην. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπίστευον ὅτι, ὅστις ἔτρωγε κρέας λαγωοῦ, ἐγίνετο λαμπρὸς κατὰ τὴν ὄψιν, κατ' ἄλλους ἐπὶ 7, κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ 9 ἡμέρας. Εἰς πλεῖστα ἔργα τέχνης παρὰ τὴν Ἀφροδίτην, τὸν Ἔρωτα καὶ τοὺς Σατύρους, ἀπεικονίζεται καὶ ὁ λαγωός.

Οἱ Ἑβραῖοι δὲν ἔτρωγον τὸ κρέας τοῦ λαγωοῦ, διότι οὗτος κατετάσσετο μεταξὺ τῶν ἀκαθάρτων ζῴων. Εἰς πλεῖστα αἰγυπτιακὰ μνημεῖα ἀπαντῶσιν ἀναπαραστάσεις λαγωῶν. Οἱ Αἰγύπτιοι δὲ καὶ οἱ Ἄραβες ὑπεργάπων τὸ κρέας τοῦ λαγωοῦ. Οἱ Σύριοι καὶ σήμερον ἔτι δὲν τρώγουν τὸ κρέας τοῦ ζῴου τούτου, διότι νομίζουσιν ὅτι θὰ προσβληθῶσιν ὑπὸ πυρετοῦ. Δ. Ν. Π.

—*[Παλαιοζ.]* Τὰ πρῶτα λείψανα ἀπολελιθωμένων *λαγωῶν* εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ John Day τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν εὑρέθησαν λείψανα λαγωῶν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κατωτέρας πλειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν Βεσσαραβίαν, Σουαβίαν καὶ εἰς τὸ Πικέρμι τῆς Ἀττικῆς. Γ. Κ. Γ.

—*[Κυνηγετ.]* Ὁ λαγωὸς εἶναι ἀπὸ τὰ μόνα χονδρὰ ἐνδημικὰ θηράματα, τὰ ὁποῖα ἀπαντῶσι σχεδὸν πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Τὸ κυνήγιόν του εἶναι ἢ συστηματικόν, ἀποκλειστικῶς δηλαδὴ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἀναζήτησιν καὶ ἀνεύρεσιν λαγωοῦ, ἢ συμπτωματικόν, τουτέστιν ὁ κυνηγὸς θηρεύων ἄλλα εἴδη θηραμάτων συντυγχάνει κατ' αὐτὸ καὶ λαγωόν. Ἡ ἀπόκτησίς του, ἐκτὸς τῆς καταλλήλου, ἰσχυρᾶς γομώσεως μὲ ἀριθμὸν σκαγίων 5—7, ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως, προσαπαιτεῖ οὐ μόνον σκοπευτικὴν δεξιότητα, ἀλλὰ καὶ ἔκτακτον ψυχραιμίαν ἐκ μέρους τοῦ κυνηγοῦ, διότι ἡ ἐξόρμησίς του ἐκ τῆς φωλεᾶς του ἐξαφνίζει τὸν ἀδαῆ καὶ μὴ ψύχραιμον κυνηγόν, σπεύδοντα νὰ βάλῃ κατ' αὐτοῦ ἄνευ τῆς καταλλήλου σκοπεύσεως. Ἡ σκόπευσίς του, ἀναλόγως τῆς διευθύνσεως, ἣν λαμβάνει ὁ λαγωός, καὶ ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως, ἐν ᾗ εὑρίσκεται, δέον νὰ τηρῇ κανόνας τινάς, διὰ νὰ ἔχῃ ἐλπίδας ἐπιτυχίας. Ἂν ὁ λαγωὸς τρέχῃ κατ' εὐθεῖαν ἔμπροσθεν τοῦ κυνηγοῦ ἢ κατ' εὐθεῖαν ὄπισθεν, ἡ βολὴ δέον νὰ διευθύνηται ὑπὲρ τὰ ὦτα ὀλιγώτερον ἢ περισσότερον πρόσθεν τῆς κεφαλῆς, ἀναλόγως τῆς ἀποστάσεως· ἂν τρέχῃ πλαγίως τοῦ κυνηγοῦ πρὸ τῆς κεφαλῆς ὀλίγον ἢ πολὺ κατὰ τὴν ἀπόστασιν καὶ τὴν φοράν του, ἂν δὲ διευθύνεται κατ' εὐθεῖαν ἐπάνω εἰς τὸν κυνηγόν, ἡ σκόπευσις γίνεται πρὸ τῆς κεφαλῆς του. Ἀλλ' ὑπὲρ πάντα κανόνα ἡ ἄσκησις καὶ ἡ πεῖρα τοῦ κυνηγοῦ πρὸ παντὸς δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς βολῆς του. Τὸ κυνήγιον τοῦ λαγωοῦ ἐπιτρέπεται ἀπὸ τῆς 16 Αὐγούστου μέχρι τέλους Ἰανουαρίου, αὐστηρῶς ἀπαγορευόμενον κατὰ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον, κατὰ τὰς κειμένας ἐν Ἑλλάδι διατάξεις περὶ θήρας, καὶ διεξάγεται κατὰ πάντας τοὺς κυνηγετικοὺς τρόπους καὶ δή: 1) Δι' ἀναζητήσεως τῆς φωλεᾶς τοῦ λαγωοῦ διὰ μέσου τῶν ἴχνων του, ἄνευ κυνηγετικοῦ κυνός, γνωστοῦ ὄντος ὅτι τὴν ἡμέραν ὁ λαγωὸς διαμένει εἰς τὴν φωλεάν του. Τὰ ἴχνη (κοιν. *ἀχνάρια*) τοῦ λαγωοῦ ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ πέλματα τῶν ποδῶν του, ἀπὸ τὴν κόπρον του (κοιν. *βιρβηλιές, κακαρέντζες*), ἀπὸ τὰς τρίχας του, ἃς ἀποβάλλει, ἔνθα κυλίεται, καὶ ἀπὸ τὰς θέσεις, ἐν αἷς κυλίεται ἢ παίζει. Τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν του εἶναι ὅλως τυπικὰ καὶ δὲν δύνανται νὰ συγχυσθῶσι μὲ τὰ ἴχνη ἄλλων ἀγρίων ζῴων. Οἱ δύο πρόσθιοι πόδες ἀφίνουσιν ἴχνη μικρότερα, πλησίον ἀλλήλων κείμενα, οἱ ὀπίσθιοι μεγαλύτερα, διεστάμενα ἀπ' ἀλλήλων, ἀποτυπουμένων τῶν ὀπισθίων ποδῶν μέχρι τῶν γονάτων. Ἀποτυποῦνται καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ὄνυχες τῶν ποδῶν των. Ὅταν μόνος του ὁ λαγωὸς ἐξορμᾷ τῆς φωλεᾶς του, τρέχει ἀφόβως καὶ ἀβιάστως, καταλείπων τὰ ἴχνη σαφῆ καὶ βαθέα καὶ εὐθέα, ἐὰν μάλιστα τὸ χῶμα εἶναι ὑγρόν. Ὁ λαγωὸς δὲν ἀλλάσσει εὐκόλως τόπον διαμονῆς· ἀγαπᾷ τὴν ἑστίαν του. Διὰ τοῦτο φεύγων ἐκ τῆς φωλεᾶς εἰς αὐτὴν ἐπανέρχεται, ἐφ' ὅσον δὲν πτοηθῇ ἐκ ταύτης, ἰδίως διὰ πυροβολισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἂν τοῦτο συμβῇ μετὰ ἡμέρας ἐπανέρχεται εἰς αὐτήν. Ἂν κυνηγὸς φονεύσῃ ἕνα λαγωὸν εἰς μίαν θέσιν, ἀσφαλῶς θὰ εὕρῃ καὶ ἄλλον ἄλλοτε. Ὅταν ὁ λαγωὸς ἐπανέρχηται εἰς τὴν φωλεάν του, κάμνει τοιαύτας διαδρομὰς καθ' ὁδόν, καὶ ἰδίᾳ περὶ αὐτήν, ὥστε φέρει πλήρη σύγχυσιν εἰς τὰ ἴχνη του πρὸς παραπλάνησιν τῶν ἐχθρῶν του, εἰσέρχεται δὲ εἰς τὴν φωλεάν του τέλος διὰ μεγάλου πηδήματος, μὴ ἀφίνων ἴχνη ἀπὸ τῆς τελευταίας διαδρομῆς μέχρι τοῦ τόπου ἐν ᾧ φωλεύει.

Τὰ ἴχνη τοῦ λαγωοῦ καὶ αἱ πονηρίαι του πρὸς σύγχυσιν αὐτῶν διακρίνονται σαφέστατα, ὅταν ἡ γῆ εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ χιόνων. Διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν φωλεάν του ὁ κυνηγός, δέον ν' ἀκολουθήσῃ ἀντιστρόφως τὰ ἀρχικὰ τῆς ἐκ τῆς φωλεᾶς ἐξορμήσεως τοῦ λαγωοῦ ἴχνη, ἂν δ' ἔχῃ ἐπιστρέψει διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ εἰς αὐτήν, τὰ παράλληλα πρὸς ταῦτα ἴχνη τῆς ἐπιστροφῆς, ἐφ' ὅσον αἱ διαδρομαί του καὶ τὰ πηδήματά του δὲν συγχύζουσι ταῦτα. Ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον, ἔνθα δηλοῦνται ποικίλαι διαδρομαὶ καὶ αἴφνης χάνονται εἰς τὴν περιοχήν, ζητητέα τότε ἡ φωλεά του εἰς ἐκεῖ που κειμένην τοῦφαν, σχοῖνον, πρῖνον ἢ κουμαριὰν ἢ τοιαύτην τινὰ πυκνόφυτον θέσιν. Ἡ φωλεὰ τοῦ λαγωοῦ εἶναι κοίλη, μόλις κρύπτουσα τὸ σῶμά του, τὸ ὁποῖον, ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος πρὸς τὸ τῆς γῆς χῶμα, δὲν εἶναι εὐδιάκριτον εἰ μὴ ἐκ τοῦ λάμποντος ὀφθαλμοῦ του. Ἂν εἶναι χιὼν ἢ πάγος ἢ δριμὺ ψῦχος, εἶναι δυνατὸν νὰ προδοθῇ ἡ ὕπαρξις τοῦ κρυπτομένου λαγωοῦ ἐκ τῶν ἀτμῶν, οὓς σχηματίζει ἡ ἀναπνοή του. Ὁ κυνηγὸς δέον νὰ ἐρευνᾷ μετ' ἄκρας ἐπιστασίας τὴν περιοχήν, ἐν ᾗ ὑποθέτει ὅτι διαιτᾶται ὁ λαγωός, καὶ νὰ ἐρευνᾷ ὅλας τὰς περιπτώσεις τῆς ὑπάρξεώς του, ἐν δὲ καιρῷ χιόνων ἐρευνητέαι αἱ θέσεις, ἐν αἷς αὗται ἔχουσι τακῆ. Ὁ ἀνακαλυπτόμενος λαγωὸς δὲν ἐξορμᾷ ἐκ τῆς κρύπτης του εὐκόλως, εἰμὴ ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ, ὅταν ἴδῃ ἄφευκτον τὸν προσεγγίζοντα κίνδυνον. Διὰ τοῦτο φονεύεται συνηθέστατα ἐντὸς τῆς φωλεᾶς του. Ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχουσιν ἴχνη, ἢ δὲν ἀνακαλύπτονται τοιαῦτα, ὁ ἄνευ κυνὸς θηρεύων, εἰς ἃς περιοχὰς διαμένουσι λαγωοί, περιορίζεται ρίπτων λίθους εἰς τοὺς ἐκεῖ ὑπάρχοντας σχοίνους, πρίνους, κουμαριὰς κτλ., διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ οὕτω τὸν τυχὸν κρυπτόμενον λαγωὸν νὰ ἐξορμήσῃ. Τὸ ἄνευ ἰχνηλάτου κυνὸς κυνήγιον τοῦ λαγωοῦ δὲν εἶναι πάντοτε καὶ εἰς τὸν τυχόντα εὐνοϊκόν, διότι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἴχνη σαφῆ καὶ συνεχῆ δὲν ἀνευρίσκονται πανταχοῦ καὶ πάντοτε, εἰμὴ μόνον κυρίως ἐν καιρῷ χιόνων, ὅτε ἀποβαίνει τὸ κυνήγιον τοῦ λαγωοῦ ἐπιτυχὲς μὲν καὶ ἄφθονον, ἀλλ' ἐξολοθρευτικὸν τῶν λαγωῶν, διότι καὶ εὐκόλως ἀνευρίσκονται καὶ πολλοὶ τοιοῦτοι φονεύονται ὡς ἐκ τῶν καταφανῶν ἰχνῶν των. Διὰ τοῦτο, εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ν' ἀπηγορεύετο τὸ κυνήγιον τοῦ λαγωοῦ, ὅταν ἡ γῆ καλύπτεται ὑπὸ χιόνων. 2) Δι' ἀνιχνεύσεως μετὰ ἰχνηλάτου κυνὸς ἢ ἑλληνικῶν «γκέκα». Ὁ κυνηγὸς ὀφείλει ἐκ τῶν προτέρων νὰ γνωρίζῃ τὰς καταλλήλους θέσεις, ἔνθα διαιτῶνται λαγωοί. Οἱ χρησιμοποιούμενοι ἰχνηλάται κύνες, ἐκτὸς τῆς εἰδικῆς διὰ τοὺς λαγωοὺς ἀσκήσεώς των, δέον νὰ μὴ ἀπομακρύνωνται τοῦ κυνηγοῦ κατὰ τὴν ἀνίχνευσιν καὶ ἀνεύρεσιν τῶν ἰχνῶν τοῦ λαγωοῦ, διὰ νὰ ἐξασφαλίζῃ ὁ κυνηγὸς τὴν εὔστοχον βολήν του. Ὁ ἑλληνικὸς «γκέκας» εἶναι κατάλληλος διὰ τὸ κυνήγιον τοῦ λαγωοῦ, διότι καὶ εὐκολώτερον ἀνευρίσκει τὰ ἴχνη αὐτοῦ καὶ ἐπιτήδειος εἰς τὴν δίωξιν καὶ τὸ γύρισμα αὐτοῦ πρὸς τὸ μέρος τοῦ κυνηγοῦ, ἀλλ' ἀσυγκράτητος εἰς τὴν ἀνυπομονησίαν του, προτρέχει τοῦ κυνηγοῦ καὶ καθίσταται πολλάκις ἀνωφελής, ἐκτὸς ἂν πλείονες τοῦ ἑνὸς κυνηγοί, καταλαμβάνοντες ὡρισμένας θέσεις ἐν τῇ περιοχῇ, ὅθεν εἶναι δυνατὸν ὁ ὑπὸ τοῦ τοιούτου κυνὸς διωκόμενος λαγωὸς νὰ διέλθῃ, συντύχωσι τὸν διερχόμενον λαγωόν. 3) Δι' ὁμαδικῆς θήρας (κοιν. *παγάνα*), καθ' ἣν πλείονες κυνηγοὶ μετὰ τῶν κυνῶν των ἢ ἄνευ τοιούτων, παραλλήλως καὶ εἰς ἀποστάσεις ἀπ' ἀλλήλων, ἀνερευνῶσιν ὡρισμένας περιφερείας, ἐν αἷς εἶναι δυνατὸν νὰ διαμένωσι λαγωοί, ἢ καταλαμβάνοντες ὡρισμένας θέσεις, ὅθεν εἶναι δυνατὸν νὰ διέλθωσι λαγωοί, ἐνεδρεύουσιν ἄνευ κυνῶν καὶ ἀναμένουσι τὴν διέλευσιν αὐτῶν. Παραλλήλως ὡρισμένοι ἄνθρωποι, «παγανιστάδες» καλούμενοι, κινούμενοι κατὰ κανόνας ἐντὸς δασῶν ἢ πυκνοφύτων μερῶν μετὰ κυνῶν ἢ ἄνευ τοιούτων καὶ κτυπῶντες μὲ ράβδους τὰ πυκνόφυτα μέρη ἢ βάλλοντες λίθους εἰς τοιαῦτα, ἐξαναγκάζουσι τοὺς λαγωοὺς νὰ ἐξέρχωνται τῆς κρύπτης των, προωθοῦντες αὐτοὺς πρὸς τὸ μέρος τῶν ἐνεδρευόντων κυνηγῶν. Οἱ τοιοῦτοι ὀφείλουσι νὰ μὴ φωνάζωσι καὶ θορυβῶσι, διότι οἱ λαγωοὶ «λουφάζουν», κατὰ τὴν κυνηγετικὴν ἔκφρασιν, καὶ δὲν ἐξέρχονται τῆς κρύπτης των, εἰμὴ ὅταν ἀντιπαρέλθωσιν οἱ παγανισταί, ὅτε διαφεύγουσιν οὕτω πρὸς τὰ ὀπίσω. Ὅπως δὲ μὴ διαφύγωσιν οἱ λαγωοὶ ἄλλοθεν ἐξορμῶντες ἐκ τῶν φωλεῶν των κατὰ τὴν κίνησιν τῶν παγανιστῶν καὶ δὲν διέλθωσιν οὕτως ἐκ τῶν διόδων, ἐν αἷς οἱ κυνηγοὶ ἐνεδρεύουσιν, ἀποκλείονται αἱ τοιαῦται διευθύνσεις διὰ λωρίδων ἐξ ἐγχρώμων ὑφασμάτων ἢ χάρτου, ἐξηρτημένων ἐκ τεταμένων σχοινίων καὶ ἐξικνουμένων μέχρι σχεδὸν τοῦ ἐδάφους. Οἱ οὕτω λοξοδρομοῦντες λαγωοὶ τρομάζοντες, ἕνεκα τῶν μέσων τούτων, λαμβάνουσι τὴν κατ' εὐθεῖαν ἐλευθέραν διεύθυνσιν πρὸς τοὺς ἐνεδρεύοντας κυνηγούς. 4) Δι' ἐνέδρας (κοιν. *καρτέρι*), ἀσκουμένης κατὰ τὰς σεληνοφωτίστους νύκτας πλησίον μονοπατίων, σταυροδρομίων, ἀγριαπιδεῶν, ἀμπελώνων, λαχανοκήπων κττ. Οἱ οὕτω θηρεύοντες δέον ἐκ τῶν προτέρων, ἐν καιρῷ ἡμέρας, νὰ ἐξακριβῶσι τὰς θέσεις, ἐν αἷς βόσκουσιν οἱ λαγωοί. Τοιαῦται θέσεις ἀνευρίσκονται ἐκ τῆς κόπρου των, τῶν τριχῶν των ἢ ἔνθα κυλίονται. Σημειοῦνται αἱ τοιαῦται θέσεις ἀπὸ τῆς ἡμέρας καὶ κατὰ τὴν σεληνοφώτιστον νύκτα ἀπὸ καταλλήλου φυλάκτρας ἐνεδρεύει ὁ κυνηγὸς σιωπῶν καὶ ἀκίνητος, ἀναμένων τὴν προσέλευσιν πρὸς βοσκὴν τοῦ λαγωοῦ. Μὲ τὴν προσέλευσιν ἑνὸς λαγωοῦ δέον ὁ κυνηγὸς νὰ μὴ σπεύσῃ νὰ πυροβολήσῃ. Ἂς ἀναμείνῃ ἐπ' ὀλίγον, διότι πολλάκις προσέρχεται καὶ δεύτερος καὶ τρίτος λαγωός. 5) Διὰ λαγωνικοῦ κυνός, ἐπιτηδείου νὰ συλλαμβάνῃ τὸν τρέχοντα λαγωόν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην χρήσιμος εἶναι διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς φωλεᾶς τῶν λαγωῶν καὶ πρὸς βοήθειαν τοῦ λαγωνικοῦ ὁ ἰχνηλάτης κύων τοῦ λαγωνικοῦ ἀδυνατοῦντος ν' ἀνευρίσκῃ τὰ ἴχνη ἢ τὴν φωλεάν. Τὸ κυνήγιον τοῦτο διεξάγεται μόνον εἰς πεδιάδας. Δὲν συνηθίζεται πλέον ἐν Ἑλλάδι. Ἄλλοτε ἠσκεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων βέηδων τῶν παραμεινάντων ἐν Ἑλλάδι, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθουν τοὺς κύνας ἔφιπποι καὶ ἄοπλοι. Συνεξέλιπε δὲ μετὰ τοῦ τρόπου τούτου τοῦ κυνηγίου καὶ τὸ ὑπέροχον εἶδος τῶν λαγωνικῶν τούτων κυνῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μακρότατοι καὶ λεπτότατοι τὸ σῶμα, μακροσκελεῖς, μὲ λεπτοτάτην κεφαλὴν καὶ μακρότατον ρύγχος, ἐξαιρετικοῦ δὲ κάλλους, καὶ διεκρίνοντο διὰ τὴν καταπληκτικὴν ταχύτητά των. Ὁ τρόπος οὗτος, γνωστὸς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι, καλεῖται «θήρα ἐν δρόμῳ» (par force), ἀσκούμενος ἤδη ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ δὴ διὰ τὸ κυνήγιον τῆς ἀλώπεκος. 6) Διὰ κραξίματος ἐν καιρῷ τῶν ἐρώτων τῶν λαγωῶν. Τὸ κράξιμον τοῦτο γίνεται δι' ὀργάνου ἀπομιμουμένου τὴν φωνὴν τοῦ λαγωοῦ καὶ κατασκευαζομένου ἀπὸ τὰ χονδρὰ δύο στόματα τοῦ πετροκαρκίνου ἢ καὶ τοῦ ὀδόντος τοῦ ἀστακοῦ (κοιν. *καβουρόδοντον* ἢ *ἀστακόδοντον* καλεῖται). Ρινίζεται τὸ λεπτὸν ἄκρον αὐτοῦ καὶ διανοίγεται τριχοειδὴς ὀπή. Ὁ κυνηγὸς θέτων εἰς τὰ χείλη

Digitized by Google

του τὸ μυτερὸν ἄκρον τοῦ ὀργάνου αὐτοῦ, ἀναρροφεῖ τὸν ἐν αὐτῷ ἀέρα, ἀνοιγοκλείων τὴν τριχοειδῆ ὀπὴν διὰ τοῦ ἐπιτιθεμένου ἄκρου τοῦ δακτύλου εἰς τὸ πλατὺ ἄνοιγμα τοῦ ὀργάνου τούτου, ἐπιτυγχάνει δ' οὕτω τὴν φωνὴν τοῦ λαγωοῦ. Ἡ χρῆσις τοῦ ὀργάνου τούτου ἀπαιτεῖ μακρὰν ἄσκησιν διὰ τὴν ἀκριβῆ ἀπομίμησιν τῆς φωνῆς τοῦ λαγωοῦ. Ἡ ἐποχὴ τοῦ κραξίματος κυρίως εἶναι ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρις καὶ Ἰουλίου ἀπὸ τῆς 8—10 π. μ. καὶ ἀπὸ τῆς 3—6 ἢ 7 μ. μ. Εἰς τὸ κράξιμον προσέρχονται ἄρρενες λαγωοί. Ὁ τρόπος οὗτος τοῦ κυνηγίου συμπίπτει μὲ τὴν περίοδον, καθ' ἣν ἀπαγορεύεται τὸ κυνήγιον τοῦ λαγωοῦ, λαθραίως ἀσκούμενον. 7) Διὰ φωτεινοῦ προβολέως ἐπ' αὐτοκινήτου ἐν καιρῷ νυκτὸς κατὰ τὴν ὥραν τῆς βοσκῆς τοῦ λαγωοῦ, κατερχομένου εἰς τοὺς ἀγρούς. Εἰς τὸ ρίψιμον τῆς δέσμης τοῦ φωτὸς ὑπὸ τοῦ προβολέως, θαμβούμενος ὁ λαγωὸς μένει ἀκίνητος καὶ ἐνεός, ὅτε πυροβολεῖ ὁ κυνηγός. Γίνεται χρῆσις καὶ κινητοῦ προβολέως, φερομένου ἐπὶ τῶν ὤμων ἀκολούθου τοῦ κυνηγοῦ, προχωροῦντος εἰς θέσεις, ἔνθα δὲν δύναται τὸ αὐτοκίνητον νὰ προχωρήσῃ. Τὸ τοιοῦτον κυνήγιον δὲν ἀποβαίνει μόνον δολοφόνον καὶ ἀνάρμοστον δι' ἀληθῆ κυνηγόν, ἀλλ' αὐτόχρημα ἐξοντωτικὸν τῶν λαγωῶν. Τούτου ἕνεκα αἱ κείμεναι περὶ θήρας διατάξεις ἀπαγορεύουσι τοῦτο καὶ διώκουσι τοὺς ἀσκοῦντας αὐτό, προβλέπουσαι βαρυτάτας τιμωρίας, ἤτοι πρόστιμον 500—3000 δραχμῶν ἢ κράτησιν 10—30 ἡμερῶν, ἢ καὶ μὲ ἀμφοτέρας τὰς ποινὰς ταύτας, θεωρουμένων ὡς συνεργῶν καὶ τῶν ὁδηγῶν τῶν αὐτοκινήτων, δι' ὧν ἐγένετο θήρα λαγωῶν τὴν νύκτα, ἐφ' ὅσον ἐντὸς δύο ἡμερῶν δὲν κατήγγειλαν αὐθορμήτως καὶ ἐγγράφως τὴν πρᾶξιν. Κατάσχονται σὺν τούτοις καὶ οἱ προβολεῖς καὶ δημεύονται πρὸς ὄφελος τοῦ δημοσίου. Τέλος 8) διὰ δοκάνου, στερεουμένου καταλλήλως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς θέσεις ὅθεν διέρχονται λαγωοί, καὶ καλυπτομένου διὰ χώματος ἢ καὶ ἀχύρων διὰ νὰ μὴ φαίνεται, ἐφ' οὗ διασκορπίζονται κόκκοι σίτου, κριθῆς, φακῆς κτλ. ἐκ τῆς συνήθους τροφῆς τοῦ λαγωοῦ. Κατὰ τὴν σύλληψιν τοῦ λαγωοῦ τὸ δόκανον θραύει τοὺς πόδας ἢ πνίγει αὐτὸν ἢ συνθλίβει τὴν κεφαλήν του. Οὕτω γινομένη ἡ θανάτωσις τοῦ λαγωοῦ εἶναι βασανιστικὴ καὶ σκληροτάτη, τὸ δὲ κρέας τοῦ οὕτω ταλαιπωρομένου λαγωοῦ εἶναι ἀνοστότατον. Τὸν τοιοῦτον τρόπον τοῦ κυνηγίου τοῦ λαγωοῦ οὐ μόνον ἀπαγορεύει ὁ κείμενος περὶ θήρας νόμος ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ αὐστηρῶς τιμωρεῖ τοὺς ἀσκοῦντας τοῦτον.

— *[Μαγειρ.]* Ὁ λαγωὸς συνήθως μαγειρεύεται ἐν Ἑλλάδι ὡς στιφάδον ἢ ἐν κλιβάνῳ ψητός, περιχυνόμενος μετὰ τὴν ἕψησιν ὑπὸ ἁλιάδος, ἐνίαοῦ δὲ ψητὸς εἰς τὸν ὀβελίαν κατὰ τὸν ἑξῆς διόρρυθμον τρόπον. Ἀφοῦ ἁλατισθῇ καὶ πιπεωθῇ, διαπερᾶται εἰς ὀβελίαν καὶ σιγοψήνεται εἰς πυρὰν πολὺ χωνευμένην. Κατὰ τὸ ψήσιμον ἐρεται μὲ δύο βεργία ἐκ λύγου μετὰ προσοχῆς ταχέως καὶ ἐλαφρῶς, μὲ συχνὰ διαλείμματα, καθ' ἃ λείφεται συχνάκις διὰ μέσου καλάμου, ἐφ' οὗ εἶναι προσηρτημένον ἥμισυ τεμάχιον λεμονίου, τὸ ποῖον βυθίζεται εἰς μίαν σάλτσαν, ἀποτελουμένην ἐκ χυμοῦ λεμονίου καὶ ἐλαίου, καλῶς μεμειγμένων. Τὸ κρέας τοῦ οὕτως ἐψημένου λαγωοῦ δὲν ἀποβαίνει μόνον τρυφερὸν καὶ εὔχυμον, ἀλλὰ καὶ ἐξαιρετικῶς εὔγευστον. Φ. Δ. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ

— *[Λαογρ.]* Ὁ λαγωός, ὡς συνηθέστατον καὶ χρησιμώτατον ἐν Ἑλλάδι κυνήγιον, ἐγένετο ἀφορμὴ δημιουργίας παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ διαφόρων παροιμιῶν καὶ παρομοιώσεων. Οὕτω, λόγῳ τῆς περβολικῆς δειλίας του, ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ἔμβλημα τῶν δειλῶν ἀνθρώπων, περὶ τῶν ποίων λέγεται ὅτι «ἔχουν καρδιὰ λαγοῦ». Ἐκ τῆς ἰδιότητός του νὰ ἐγκαταλείπῃ, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησίν των, τὰ νεογνά του καὶ νὰ διασκορπίζῃ τῇδε κἀκεῖσε, λέγεται περὶ τῶν διαλυομένων οἰκογενειῶν, ὅτι τὰ μέλη των «σκόρπισαν σὰν τοῦ λαγοῦ τὰ παιδιά». Τὰ βραχέα βλέφαρά του, τὰ ὁποῖα καὶ ὅταν κοιμᾶται δὲν καλύπτουν ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐγέννησαν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ λαγωὸς κοιμᾶται μὲ ἀνοικτοὺς τοὺς ὀφθαλμούς, ἐξ οὗ καὶ τὸ ρῆμα «λαγοκοιμοῦμαι», σημαῖνον κοιμῶμαι ἐλαφρῶς, ἕτοιμος μὲ τὸν παραμικρὸν θόρυβον ν' ἀφυπνισθῶ, οἱονεὶ κοιμῶμαι μὲ ἀνοικτοὺς τοὺς ὀφθαλμούς. Ἡ ἀσθενὴς τῆς ὁράσεως καὶ ἡ ἔλλειψις ὡραίων ὀφθαλμῶν ἐγέννησαν τὴν παροιμίαν «ἄλλα τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ κι' ἄλλα τῆς κουκουβάγιας», λεγομένην ἐπὶ πραγμάτων ἐπιδεχομένων μὲν σύγκρισιν, ἀλλὰ διαφερόντων μεγάλως κατὰ τὸ κάλλος, τὴν ποιότητα ἢ τὴν ἐν γένει ἀρετήν των. Περὶ τῆς εἰκόνος τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ὅταν τρώγῃ, λέγεται, λόγῳ τῆς κινησίας του, ὅτι τότε «ἀλλοῦ εἶναι τὰ μάτια του, ἀλλοῦ τ' αὐτιά του κι' ἀλλοῦ τὸ στόμα του». Ἐπίσης περὶ τοῦ λαγωοῦ πιστεύεται ὅτι κατὰ περιόδους ἀλλάσσει γένος, ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία «καιρὸς λαγός, καιρὸς λαγουδῖνα», λεγομένη ἐπὶ ἀστάτων. Θ. Π.

— λαγωοὶ *τῆς Πάμπας* (ὁ) *[Ζῳολ.]*. Καλεῖται οὕτω τὸ τρωκτικὸν ζῷον *δολιχώοτος*.

Λαγωὸς *[Ἀστρον.]*. Μικρὸς ἀστερισμὸς τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, κείμενος νοτίως τοῦ Ὠρίωνος καὶ πρὸς βορρᾶν τῆς Περιστερᾶς, μεταξὺ τοῦ Μεγάλου Κυνὸς πρὸς ἀνατολὰς καὶ τοῦ Ἠριδανοῦ πρὸς δυσμάς. Σύγκειται ἐξ ἀμυδρῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀστέρων, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τοὺς κατωτέρω, οἱ ὁποῖοι εἶναι περίπου τρίτου μεγέθους.

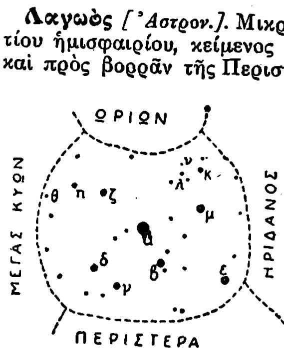

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Λαγωοῦ.

Ὁ λαμπρότατος ὅλων εἶναι ὁ α Λαγωοῦ, ὅστις φέρεται πολλαχοῦ ὑπὸ τὸ ἀραβικὸν ὄνομα *Ἀρνέμπ*. Εἶναι διπλοῦς, δυσκόλως διαχωριζόμενος διὰ τηλεσκοπίου τῶν 80 χλμ. Τὸ ἓν ἐκ τῶν μελῶν του εἶναι κίτρινον καὶ μεγέθους 2,6, τὸ δὲ ἕτερον, λευκὸν καὶ μεγέθους 9ου. Ὁ β Λαγωοῦ, ἢ ὡς λέγεται ἀραβιστὶ *Νιχάλ*, ἀποτελεῖ τριπλοῦν ἀστέρα, διαχωριζόμενον διὰ τηλεσκοπίου τῶν 100 χλμ. εἰς ἕνα τρίτου μεγέθους καὶ ἄλλους δύο, ὧν ὁ εἷς εἶναι 10ου καὶ ὁ ἄλλος 11ου μεγέθους. Ὡραῖον διπλοῦν ἀποτελεῖ ὡσαύτως ὁ γ Λαγωοῦ, ὅστις διαχωρίζεται εὐκόλως τῇ βοηθείᾳ διόπτρων εἰς δύο μέλη, ὧν τὸ ἓν κίτρινον, μεγέθους 3,8, καὶ τὸ ἕτερον ὠχροπράσινον μεγέθους 6,4. Σ. Π.

λαγώπους (ὁ) (Lagopus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀλεκτοροειδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους πτηνά, προσομοιάζοντα πρὸς περιστεράς. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 15 εἴδη, ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Οἱ λαγόποδες, γενικῶς, ἔχουσι σῶμα εὔρωστον, λαιμὸν μᾶλλον βραχὺν καὶ παχύν, κεφαλὴν μικράν, ἀπεστρογγυλωμένην, ἐλαφρῶς πεπιεσμένην ἐκ τῶν πλαγίων, ὀφθαλμοὺς μετρίου μεγέθους, ράμφος κυρτόν, ἰσχυρὸν καὶ βραχύ, ρώθωνας διανοιγομένους εἰς ἐπιμήκεις σχισμάς, πτέρυγας ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένας καὶ μᾶλλον βραχείας, οὐρὰν μετρίου μεγέθους καὶ σχεδὸν τετραγωνικὴν κατὰ τὸ ἄκρον της, πόδας βραχεῖς, χονδρούς, ὑπὸ πυκνῶν πτερῶν καλυπτομένους καὶ μὲ μεγάλους δακτύλους διὰ βραχέων ὀνύχων ἐφωδιασμένους. Ὁ χρωματισμὸς ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα εἴδη καὶ ἀναλόγως τῶν χωρῶν, ἃς οἰκοῦσι· ἐπικρατέστερον χρῶμα εἶναι τὸ λευκόν, τὸ καστανὸν καὶ τὸ λευκόφαιον. Κατὰ τὸν χειμῶνα κατέρχονται εἰς τὰς πεδιάδας τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης, κατὰ δὲ τὸ θέρος ἐπιστρέφουν εἰς τὰ ὀρεινὰ χιονοσκεπῆ μέρη. Οἱ λαγώποδες ἀπὸ τοῦ Μαΐου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου ζῶσι κατὰ ζεύγη (ἄρρεν καὶ θῆλυ), ἀπὸ δὲ τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι τοῦ Μαΐου ζῶσι κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας. Κατὰ Ἰούνιον ἡ θήλεια γεννᾷ 6—8 ᾠά, ἅτινα ἐκκολάπτονται μετὰ τρεῖς περίπου ἑβδομάδας. Ἡ θήλεια μόνον ἐπῳάζει τὰ ᾠά, ἐνῷ ὁ ἄρρην φροντίζει διὰ τὴν διατροφὴν τῆς μητρός. Τρέφονται ἐκ διαφόρων κόκ-

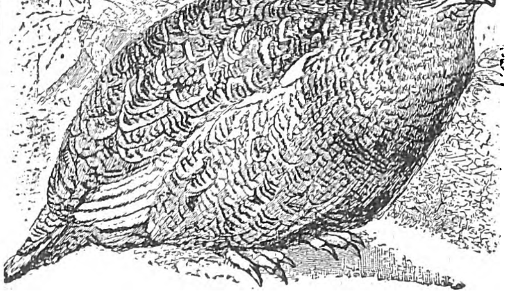
Λαγώπους ὁ λευκός.

κων, φύλλων καὶ ἐξ ἐντόμων. Καταδιώκονται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸ εὔγευστον κρέας των. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι: *Λαγώπους ὁ σκωτικὸς* (Lagopus scoticus). Οὗτος φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, ἀπαντᾷ εἰς τὰς ὀρεινὰς χώρας τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῆς Σκωτίας καὶ ἔχει χρῶμα πυρρὸν μετὰ φαιῶν, λευκῶν καὶ μελανῶν ἀποχρώσεων. *Λαγώπους ὁ βραχυδάκτυλος* (Lagopus brachydactylus). Ἀπαντᾷ εἰς τὰς βορείους χώρας τῆς Ρωσίας καὶ ἔχει χρῶμα ἐρυθρόφαιον. *Λαγώπους ὁ λευκὸς* (Lagopus albus). Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Σκωτίαν καὶ ἐνδιατᾶται κυρίως εἰς τελματώδεις τόπους, ἔχει δὲ κατάλευκον χρῶμα. *Λαγώπους ὁ ἄλπειος* (Lagopus alpensis). Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ὀρεινὰς χώρας τῆς βορείου Εὐρώπης καὶ τῆς Ρωσίας καὶ ἔχει χρῶμα ξανθὸν κατὰ τὸ θέρος καὶ λευκὸν μετά τινων φαιομελανῶν κηλίδων κατὰ τὸν χειμῶνα. Δ. Ν. Π.

λαγώσειρις (ἡ) (Lagoseris) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας, πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης φυομένας. Ἓν τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν, ὅπερ εἶναι αὐτοφυὲς παρ' ἡμῖν, εἶναι ἡ *λαγώσειρις ἡ δισχιδὴς* (Lagoseris bichotoma), ἐτήσια πόα φυομένη εἰς ἀγόνους πεδινοὺς ἢ ὀρεινοὺς τόπους. Δ. Ν. Π.

λαγωστομίδαι (οἱ) (Lagostomidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν*, περιλαμβάνουσα μετρίου σχετικῶς μεγέθους ζῷα μὲ σῶμα ἀρκετὰ εὔρωστον, προσθίους πόδας βραχυτάτους, ὀπισθίους λίαν ἐπιμήκεις, κεφαλὴν μετρίου μεγέθους καὶ οὐρὰν βραχεῖαν. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ τριχώματός των γενικῶς, εἶναι σκοτεινός. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *λαγώστομος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

λαγώστομος (ὁ) (Lagostomus) *[Ζῳολ.]*. Γένος τρωκτικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λαγωστομιδῶν*, περιλαμβάνον τρωκτικὰ μετρίου μεγέθους, ἀπαντῶντα εἰς τὴν νότιον Ἀμερικήν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λαγώστομος ὁ νοτιοαμερικανικὸς* (Lagostomus sudamericanus), ὅστις ἔχει μῆκος 50 περίπου ἑκατοστ., σῶμα ἀτρακτοειδές, οὐρὰν βραχεῖαν καὶ τρίχωμα σκοτεινῶς φαιὸν καὶ πυκνόν. Ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰ μεγάλα δάση τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ ἰδίως τῆς Ἀργεντινῆς. Δ. Ν. Π.

Λαγώστομος.

λαγώστροφος (ὁ) (Lagostrophus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαρσυποφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μακροποδιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸν *λαγώστροφον τὸν ταινιοφόρον* (Lagostrophus fasciatus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ ἔχει μέγεθος ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ λαγωοῦ, σῶμα εὔρωστον, λαιμὸν παχὺν καὶ βραχύν, κεφαλὴν μᾶλλον λεπτήν, διωγκωμένην κατὰ τὸ μέτωπον, μὲ ὀφθαλμοὺς μικρούς, ἀπεστρογγυλωμένους καὶ ρύγχος ὀξὺ ὑπὸ βραχειῶν σκληρῶν τριχῶν, μελανοῦ χρώματος, περιβαλλόμενον. Οἱ πρόσθιοι πόδες του εἶναι βραχύτατοι, οἱ ὀπίσθιοι μακρότατοι μετὰ δυσαναλόγως μεγάλων δακτύλων, ἡ οὐρὰ μακροτάτη, κυλινδρική, λεπτοτέρα κατὰ τὴν ρίζαν της καὶ χονδροτέρα κατὰ τὸ ἄκρον της. Τὸ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ λεπτοῦ, ἐριώδους καὶ πυκνοῦ τριχώματος, ὅπερ ἔχει χρῶμα μελανόφαιον κατὰ τὴν ράχιν, λευκόφαιον κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν καὶ κοσμεῖται μὲ μελανὰς ραβδώσεις καὶ εὐμεγέθεις κηλῖδας. Λόγῳ τοῦ πολυτίμου τριχώματός του καὶ τοῦ εὐγεύστου κρέατός του θηρεύεται ἀπλήστως ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Αὐστραλίας. Δ.Ν.Π.

Λαγώστροφος ὁ ταινιοφόρος.

λαγωφθαλμία (ἡ), καὶ **λαγώφθαλμον** (τό)· ἡ κατάστασις τοῦ λαγωφθάλμου, καθ' ἣν τὸ ἄνω βλέφαρον δὲν καλύπτει τελείως τὸν βολβόν.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ ὀνομασία προῆλθεν ἐκ τῆς ἐσφαλμένης ἰδέας, ὅτι ὁ λαγωὸς ὅταν καθεύδῃ ἔχει ἀνοικτὰ τὰ βλέφαρα καὶ τὸν βολβὸν ἀκίνητον (*Ξενοφ.* Κυνηγετικὰ ε' 26 καὶ ε' 11). Ἄλλοτε ἀπέκοπτον πρὸς τιμωρίαν τὰ βλέφαρα τῶν κακούργων, προκαλοῦντες οὕτω τεχνητὸν λαγώφθαλμον καὶ βαθμιαίαν ἀπώλειαν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ ἀνακαλύψας τὸ τεῖον Κινέζος, ἵνα ἄγρυπνος φυλάττῃ τὰ ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως πλοῦτη του, ἀπέκοψε τὰ βλέφαρα του.

—*[Ὀφθαλμ.]* Ἡ πάθησις, κατὰ τὴν ὁποίαν συνεπείᾳ οἱασδήποτε αἰτίας, ἡ σύγκλισις τῶν δύο βλεφάρων δὲν γίνεται τελεία, ὁπότε καὶ ὁ βολβὸς δὲν καλύπτεται καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ τῶν βλεφάρων. Αἱ προκαλοῦσαι λαγωφθαλμίαν αἰτίαι εἶναι συγγενὴς σμικρότης τῶν βλεφάρων, οὐλώδεις συρρικνώσεις τοῦ δέρματος τῶν βλεφάρων (τραύματα, ἕλκη, περιοστικαὶ οὐλαί, ἐκτρόπια, ἐπεμβάσεις ἀτελῶς κεκανονισμέναι διὰ πτῶσιν, τριχίασιν κτλ.), πάρεσις τοῦ ἐννευροῦντος τὸν σφιγκτῆρα μῦν προσωπικοῦ νεύρου, ὄγκοι ἑδράζοντες καθ' οἱονδήποτε σημεῖον τῆς πορείας τοῦ προσωπικοῦ νεύρου, τραύματα, τομαὶ ἢ ἐπεμβάσεις κατὰ τὸ λιθοειδὲς ὀστοῦν, τὸ μαστοειδὲς καὶ κατὰ τὴν παρωτίδα, φλεγμονώδεις ἐπεξεργασίαι πέριξ τῆς 7ης συζυγίας, μηνιγγίτιδες, παρωτιδίτιδες, ἐν τέλει δὲ παράλυσις τοῦ προσωπικοῦ, ὀφειλομένη εἰς αἰτίαν,

Digitized by Google

ἣν δὲν δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν, καὶ τὴν ὁποίαν καλοῦσι παράλυσιν ἐκ ψύξεως (à frigori). Λαγώφθαλμον ἐπίσης παρατηρεῖται κατὰ τὴν νόσον τοῦ Basedow, κατὰ τὴν γρίππην, συφίλιδα, ληθαργικὴν ἐγκεφαλίτιδα, τάβες, λέπραν, διαβήτην, ἡμιπληγίαν, τῦφον κτλ.

Ἡ ἴασις ἐπιτυγχάνεται διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως, ταρσορραφίας τῶν βλεφάρων, βλεφαροπλαστίας κτλ., σπανιώτατα διὰ τομῆς τῶν συμπαθητικῶν (*Leriche*, 1921), τομῆς τοῦ σφιγκτῆρος τῶν φλεφάρων ἢ τῶν συνδέσμων αὐτοῦ (*Friedo*, 1925).

Α. Γ.

λαγώφθαλμος (ὁ)· ὁ ἔχων ἀνεσπασμένον τὸ ἄνω βλέφαρον καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀκάλυπτον τὸν βολβόν.

λαγώχειλα (τὰ) [*Ζῳολ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ ζῷα, τῶν ὁποίων τὰ χείλη εἶναι προσόμοια πρὸς τὰ τοῦ λαγωοῦ. Δ. Ν. Π.

λαγωχειλία (ἡ)· ἡ κατάστασις τῆς δυσφορίας τοῦ *λαγωχείλου* (βλ. λ.). Μ. Ν. Κ.

— [*Ἐγκυκλ.*] Ἡ *λαγοχειλία* εἶναι συγγενὴς διαμαρτία, χαρακτηριζομένη ὑπὸ τῆς διαιρέσεως τοῦ ἄνω χείλους τοῦ στόματος. Ἡ δυσμορφία αὕτη ὀφείλεται εἰς ἐπίσχεσιν περὶ τὴν ἀνάπτυξιν, κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα τῆς ἐμβρυϊκῆς ζωῆς, ὁπότε τὰ δύο ὀγκώματα τῆς ἄνω γνάθου δὲν συνενοῦνται, παραμένει δὲ ἑτεροπλαγία ἢ ἀμφιπλαγία σχισμή. Τὰ αἴτια τῆς τοιαύτης διαμαρτίας εἶναι ἄγνωστα· εἰ καὶ παρετηρήθησαν πολλαὶ περιπτώσεις λαχωχειλίας ἐν τῇ αὐτῇ οἰκογενείᾳ, ἐν τούτοις ἡ κληρονομικότης θεωρεῖται τελείως ἀπίθανος, οὐδ' αὐτὴ ἡ σύφιλις φαίνεται ἐνέχουσα αἰτιολογικὴν ἀξίαν.

Διακρίνομεν δὲ τὴν *ἁπλῆν* λαγωχειλίαν, καθ' ἣν ἡ συγγενὴς ρωγμὴ ἀφορᾷ εἰς τὸ ἄκρον μόνον τοῦ χείλους τοῦ στόματος, καὶ τὴν *ἐπιπεπλεγμένην* λαχωχειλίαν, καθ' ἣν ἡ ρωγμὴ ἀναφέρεται εἰς τε τὸ χεῖλος καὶ εἰς μοῖραν τινὰ τοῦ φατνιακοῦ μέρους καὶ τῆς ὑπερῴας ἔτι. Ἐπὶ τῆς ἁπλῆς λαγωχειλίας τὸ βρέφος οὐδεμίαν δυσχέρειαν δοκιμάζει εἰς τὴν θήλασιν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐπιπλόκου τοιαύτης εἰς ἑκάστην προσπάθειαν ἀναρροφήσεως, εἰσέρχεται εὐρέως ὁ ἀὴρ ἐν τῇ κοιλότητι τοῦ στόματος καὶ ἡ θήλασις ἀποβαίνει ἀκατόρθωτος. Ὅπως θρέψωμεν τὰ λαγωχείλια ταῦτα βρέφη, τὸ μόνον μέσον εἶναι νὰ παρέχωμεν αὐτοῖς τὸ γάλα διὰ κοχλιαρίου, χύνοντες αὐτὸ ἐντὸς τοῦ στόματος, ἢ διὰ θηλάστρου ἐξ ἐλαστικοῦ σωλῆνος, εὐρέος καὶ μαλακοῦ, ὁπότε τὸ γάλα διὰ τοῦ βάρους αὐτοῦ πίπτει ἐντὸς τοῦ στόματος, τὸ δὲ βρέφος ἐκθλίβει τὸ θήλαστρον μεταξὺ τῆς γλώσσης καὶ τῆς ὑπερῴας αὐτοῦ. Δυνατὸν ἄλλως νὰ χρησιμοποιήσωμεν εἰδικὸν μηχάνημα, ὅπερ ἐμφράσσει τὴν ὑπερῳοφατνιακὴν ὀπήν. Ἕτερος κίνδυνος ἀπειλῶν τὰ παιδία ταῦτα εἶναι ὅτι τὸ γάλα, μεταβαῖνον εἰς τὰς χοάνας τῆς ρινὸς καὶ παραμένον ἐν αὐταῖς, ἀποσυντίθεται, δυνάμενον οὕτω νὰ προκαλέσῃ λοιμώξεις ἐπικινδύνους τῶν πεπτικῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν. Ριζικὸν θεραπευτικὸν μέσον τοῦ λαγωχείλου εἶναι ἡ ἐγχείρησις, ἥτις ἐπὶ ἁπλῆς λαγωχειλίας δέον νὰ ἐκτελῆται μεταξὺ τοῦ τέλους τοῦ πρώτου καὶ τοῦ ἕκτου μηνὸς ἡλικίας, ἐπὶ δὲ ἐπιπεπλεγμένης τοιαύτης μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ ἕκτου ἔτους τῆς ἡλικίας, οὐχὶ ὅμως βραδύτερον.

Ἡ λαγωχειλία παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ ζῷα ἰδίως εἰς τοὺς κύνας καὶ δὴ εἰς τὰ εἴδη *μπουλντὸκ* καὶ *σουλόθριξ*. Μ. Ν. Κ.

λαγώχειλος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ οἱονεὶ λαγοῦ χείλη ἔχων, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ ἄνω χεῖλος εἶναι ἐσχισμένον ἀπὸ τῆς ρινὸς μέχρι τοῦ ἄκρου.

λαγώχειλος (ὁ) (Lagochilus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη κανθάρων ἰθαγενῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

— **λαγώχειλος** [*Ζῳολ.*]. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *προσθιοβραγχίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κυκλοφοριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λαγώχειλος ὁ ἀσιατικὸς* (Lagochilus asiaticus), ὅστις εἶναι γήϊνον μαλάκιον μὲ κόγχην λεπτήν, κωνικήν, κεκαλυμμένην ὑπὸ λεπτῆς ἐπιδερμίδος, μὲ στόμα ἀπεστρογγυλωμένον καὶ χρῶμα κόγχης φαιὸν μετὰ μελανῶν συμμετρικῶν ραβδώσεων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἰνδοκίναν. Δ. Ν. Π.

—**λαγώχειλος** [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βετονιδῶν*, περιλαμβάνον ἐνιαυσίους πόας, μὲ φύλλα παλαμοειδῆ καὶ ἄνθη κατὰ στάχυς διατεταγμένα. Ἐκ τῶν 15 εἰδῶν, ὧν τινα καλλιεργοῦνται πολλαχοῦ ὡς κοσμητικὰ διὰ τὰ ἔγχρωμα ἄνθη των, τὰ περισσότερα φύονται εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν. Δ. Ν. Π.

λαγώχειρος (ὁ) (Lagochirus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις κανθάρους. Ἐκ τῶν 12 εἰδῶν τοῦ γένους, ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς, γνωστότερον εἶναι ὁ *λαγώχειρος ὁ ἀραχνοειδὴς* (Lagochirus araneiformis). Τὸ σῶμά του δίδει τὴν ἐντύπωσιν ἀράχνης, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα, καὶ ἔχει χρῶμα φαιοκίτρινον πρὸς τὸ φαιοπράσινον. Δ. Ν. Π.

Λάδα. Οὕτω γράφουσι φιλόλογοί τινες τὴν σύζυγον τοῦ Κρητὸς Σάμωνος, τὴν πιθανώτερον *Δάδα* καλουμένην.

Λάδα, ἡ *Λάδο* [*Μυθολ.*]. Θεότης τῶν Σλαύων ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἀφροδίτην καὶ λατρευομένη ὡς θεὰ τοῦ ἔρωτος, τοῦ κάλλους καὶ τοῦ ἔαρος. Τ. ΣΤΡ.

Λαδᾶ [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαμῶν τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 396. Χ. Δ.

λαδάδικο (τό)· δημοτ., ὁ τόπος ὅπου πωλεῖται ἔλαιον, κατάστημα πωλήσεως ἐλαίου.

Λάδαμ (Latham), ***Ροβέρτος - Γόρδων***. Ἄγγλος ἐθνολόγος καὶ φιλόλογος (1812—1888). Ἐγένετο κυρίως γνωστὸς ἐκ τῶν μελετῶν, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν ἐπὶ γλωσσολογικῶν καὶ ἐθνολογικῶν θεμάτων καὶ ἰδίως ἐκ τῆς πολεμικῆς, τὴν ὁποίαν διεξήγαγε μετὰ τῶν ἀντιφρονούντων, ὑποστηρίξας τὴν γνώμην ὅτι τὰ ἰνδοευρωπαϊκὰ φῦλα δὲν προέρχονται ἐξ Ἀσίας, ἀλλ' εἶναι αὐτόχθονα τῆς Εὐρώπης. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Φιλολογικῆς Ἑταιρείας» τοῦ Λονδίνου, εἰς αὐτὸν δὲ ὀφείλεται ἡ δημιουργία τοῦ ἐθνολογικοῦ τμήματος ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Κρυσταλλίνου Ἀνακτόρου τοῦ Λονδίνου. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα» (1841), «Ἱστορία καὶ ἐτυμολογία τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης» (1849), «Στοιχεῖα συγκριτικῆς φιλολογίας» (1862), «Λεξικὸν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Τζῶνσον καὶ Τὼντ» εἰς δύο τόμους (1867—1870), «Νορβηγία καὶ Νορβηγοὶ» (1840), «Ἱστορία τῶν ποικιλιῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους» (1850), «Ὁ ἄνθρωπος καὶ αἱ μεταναστεύσεις του» (1851), «Ἐθνολογία τῶν βρεττανικῶν ἀποικιῶν» (1851), «Ἐθνολογία τῶν βρεττανικῶν νήσων» (1852), «Ἐθνολογία τῆς Εὐρώπης» (1852), «Αἱ ἰθαγενεῖς φυλαὶ τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας» (1854), «Ποικιλίαι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους» (1855), «Ἐθνολογία καὶ γλῶσσα» (1856), «Περιγραφικὴ ἐθνολογία» (1859), «Αἱ ἐθνότητες τῆς Εὐρώπης» (1863), «Ρῶσοι καὶ Τοῦρκοι» (1878) κ. ἄ. Μ. Δ. Β

λαδανιὰ (ἡ) ἡ *λάδανο* (τὸ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κίστος ὁ κρητικὸς* (Cistus creticus). Δ. Ν. Π.

λαδανιστήριον (τό). Οὕτω καλεῖται ἐν Κρήτῃ ὄργανον χρησιμεῦον πρὸς συλλογὴν τοῦ λαδάνου, συγκείμενον δὲ ἐκ τεσσάρων δωδεκάδων στενῶν δερματίνων λωρίδων, αἵτινες εἶναι συνηνωμέναι εἰς δύο τόξα καὶ ἠρτημέναι ἐπὶ στελεοῦ. Αἱ λωρίδες αὗται προστρίβονται, καταλλήλως χωριζομένου τοῦ ὀργάνου, ἐπὶ τῶν θάμνων τῶν κίστων ὅτε προσκολλᾶται ἐπ' αὐτῶν ἡ ἐλαιορρητίνη, ἥτις εἶτα ἀποξέεται τῇ βοηθείᾳ μαχαιριδίου. Κ. Γ. Μ.

λάδανον (τὸ) [*Χημ.*]. Καλεῖται οὕτω τὸ κολλῶδες ἔκκριμα τῶν ἀδενοειδῶν τριχῶν διαφόρων εἰδῶν *κίστου* καὶ εἰδικῶς *κίστου τοῦ κρητικοῦ*, *κίστου τοῦ λαδανοφόρου* καὶ *κίστου τοῦ κυπριακοῦ*, φυτῶν ἀπαντώντων κυρίως εἰς τὴν Κρήτην, ἀλλὰ καὶ εἰς Κύπρον, Ἱσπανίαν καί τινας ἄλλας περιοχὰς τῆς Μεσογείου. Τὸ *λάδανον* δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὸ τελείως ἄσχετον πρὸς αὐτὸ *λαύδανον* (βλ. λ.). Ἡ συλλογὴ τῆς κομμεορρητινώδους αὐτῆς ὕλης ἐπετελεῖτο παλαιότερον δι' ἀφέσεως πρὸς βόσκησιν ἀναμέσον τῶν φυτειῶν τοῦ κίστου ποιμνίων προβάτων καὶ συλλογῆς εἶτα διὰ κτενῶν τῆς ἐπὶ τοῦ τριχώματος τῶν προβάτων προσκολληθείσης ρητίνης. Ἤδη ἡ συλλογὴ ἐπιτελεῖται εἰς μὲν τὴν Ἱσπανίαν διὰ βρασμοῦ τῶν κλάδων τοῦ κίστου μεθ' ὕδατος καὶ παραλαβῆς τῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας συλλεγομένης ρητίνης, εἰς δὲ τὴν Κρήτην καὶ Κύπρον διὰ μακρῶν καὶ λεπτῶν λωρίδων δέρματος, προσδεδεμένων ἐπὶ ξυλίνου τόξου, αἵτινες ἔρχόμεναι εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς κλάδους τοῦ κίστου παραλαμβάνουν ἐκεῖθεν τὴν ρητίνην. Ἐκ τῶν δερματίνων τούτων λωρίδων συλλέγεται καὶ παραλαμβάνεται ἡ ρητίνη, πλασσομένη εἰς βόλους συνήθως. Τὸ οὕτω συλλεγόμενον λάδανον εἶναι πάντοτε προσμεμιγμένον μετὰ διαφόρων ἀκαθαρσιῶν, ὧν ἀπαλλάσσεται διὰ θερμάνσεως ἐν ὕδατι καὶ διηθήσεως διὰ λεπτοῦ ὑφάσματος. Τὸ λάδανον ἀποτελεῖ τεμάχια σκοτεινόφαια ἕως μέλανα, κολλώδους φύσεως, καθιστάμενα μαλακὰ διὰ μαλάξεως μεταξὺ τῶν δακτύλων. Εἰς πρόσφατον τομὴν εἶναι τεφρόν, ἀλλὰ ταχέως καθίσταται σκοτεινόν. Ἔχει εὐχάριστον βαλσαμώδη ὀσμὴν καὶ εἶναι ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διαλυτὸν εἰς τὴν ἀλκοόλην, τοὐλάχιστον κατὰ τὸ πλεῖστον. Ἡ σύστασις αὐτοῦ κυμαίνεται αἰσθητῶς καὶ κυρίως ὡς πρὸς τὴν ποσοτικὴν ἀναλογίαν τῶν συστατικῶν αὐτοῦ. Οὕτως ὑπὸ τῶν Tschirch καὶ Ἐμμανουὴλ ἀνευρέθησαν εἰς ρητίνην *κίστου τοῦ κρητικοῦ* τὰ ἀκόλουθα συστατικά: τέφρα 12,06%, αἰθέριον ἔλαιον 2%, λαδανιόλη 0,8%, κόμμι 3,5%, διαλυτὴ εἰς τὸν αἰθέρα ρητίνη 48%, διαλυτὴ εἰς τὴν ἀλκοόλην ρητίνη 17% καὶ 15% ρεσένη, πικραὶ καὶ χρωστικαὶ ὗλαι. Τὸ λάδανον χρησιμοποιεῖται διὰ κοσμητικοὺς σκοπούς, ὡς καὶ διὰ θυμιάσεις καὶ ὡς ἐμπειρικὸν λαϊκὸν φάρμακον τῶν ἰθαγενῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ Σουδάν, ὅπου γίνεται καὶ ἡ μεγαλυτέρα κατανάλωσις αὐτοῦ. Ἄλλοτε ἐχρησιμοποιεῖτο εὐρύτερον καὶ ὡς ἐπίσημον φάρμακον. Σ. Γ.

Λαδάογλους. Τουρκοκρὴς ἀρχηγὸς βασιβοζούκων ἐν Ἡρακλείῳ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Κατὰ τὸ 1822 ὑπέστη φοβερὰν ἧτταν ἐν Μυλοποτάμῳ, τῷ δὲ 1827 ἐφονεύθη ἐν Μεραμβέλλῳ. Ε. Γ.

Λάδας. Ὄνομα διασήμων ἀθλητῶν τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ περιφημότερος ἐξ ὅλων, ὁ ὁποῖος διεκρίνετο κατὰ τὴν ταχύτητα τῶν ποδῶν, κατήγετο ἐκ Λακωνίας. Οὗτος, νικήσας εἰς τὸν δόλιχον, ἀνεδείχθη ὀλυμπιονίκης, ἀλλ' ὡς ἀναφέρει ὁ Παυσανίας, τὴν νίκην του ἐπλήρωσε διὰ τῆς ζωῆς του, διότι φθάσας εἰς τὸ τέρμα ἐξέπνευσεν. Ὁ τάφος του ἔκειτο περὶ τοὺς 20 σταδίους ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα. Ἀνδριάντα αὐτοῦ κατεσκεύασεν ὁ γλύπτης Μύρων,

Φρ. Μπέννετ: Ὁ θάνατος τοῦ Λάδα.

ὁ ὁποῖος τὸν παρέστησε φθάνοντα εἰς τὸ τέρμα τοῦ δρόμου του ἱστάμενον ἐπὶ τῶν δακτύλων καὶ μὲ τὴν πνοὴν ἐκφεύγουσαν τῶν χειλέων. Ἡ ἔκφρασις ἦτο τόσον ζωηρὰ καὶ πιστή, ὥστε ὁ θεατὴς ἐνόμιζεν ὅτι εὑρίσκετο πρὸ τοῦ ἀθλητοῦ ζῶντος· δικαίως δὲ ἡ ἀρχαία κριτικὴ ἀπεκάλεσε τὸ ἔργον ἔμπνουν. Ὁ ἀνδριὰς οὗτος βραδύτερον μετεκομίσθη εἰς Ρώμην, ἔνθα ἐθαυμάζετο μέχρι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως ὑπάρχει ἄγαλμα, ἀποδιδόμενον εἰς τὸν ὀλυμπιονίκην Λάδαν. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει καὶ δεύτερον Λάδαν, καταγόμενον ἐξ Αἰγίου καὶ τρίτον ἐξ Ἄργους, τοῦ ὁποίου ὁ ἀνδριὰς εὑρίσκετο ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Λυκίου Ἀπόλλωνος ἐν Ἄργει. Τὸ ὄνομα Λάδας κατέστη παροιμιῶδες, σημαῖνον τὸν δρομέως τρέχοντα. Μ. ΜΠΙΣΤΗ

λαδᾶς (ὁ), θηλ. *λαδοῦ*· ὁ πωλῶν ἔλαιον· ‖ ὁ τρώγων ὑπερβολικὰ τὸ ἔλαιον, ὁ ἀρτύων μὲ πολὺ ἔλαιον τὰ ἐδέσματά του.

Λαδᾶς, *Μανουήλ*. Ἐγεννήθη ἐν Σητείᾳ τῆς Κρήτης περὶ τὸ 1780. Ἀνῆκεν εἰς τὴν παλαιὰν καὶ πλουσιωτάτην οἰκογένειαν τοῦ *Μαγδαληνοῦ* ἢ *Μαρταλενάκη*, ἀλλ' ἐγκατέλιπε τὸ οἰκογενειακόν του ὄνομα λόγῳ τοῦ ὅτι διετήρει αὐτὸ ὁ νεώτερος ἀδελφός του, ὅστις ἁρπαγείς, παιδίον ἔτι, ὑπὸ τῶν γενιτσάρων ἐξισλαμίσθη. Ὁ Μανουὴλ ἐγκατασταθεὶς νεώτατος ἐν Ἡρακλείῳ, ἤρχετο εἰς ζωηρὰς προστριβὰς μετὰ τῶν γενιτσάρων, παρὰ τῶν ὁποίων ἀπῄτει τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἀδελφοῦ του· ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐφυγαδεύθη ὑπὸ τῶν γονέων του εἰς Σμύρνην. Ἐνταῦθα ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν Σχολήν, μεθ' ὃ ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν ἐλαίων, ἐξ οὗ καὶ Λαδᾶς ἀπεκλήθη. Καταλαβὼν ἐπιφανῆ θέσιν μεταξὺ τῶν ἐκεῖ ὁμογενῶν, ἐμυήθη ἐγκαίρως εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἅμα δὲ τῇ ἐκρήξει τῆς ἐν Κρήτῃ Ἐπαναστάσεως (1821) μεταβὰς ἐκεῖ ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπαρχίας του καὶ διωρίσθη ὑπὸ τοῦ

Digitized by Google

ὁρμοστοῦ Ἐμμ. Τομπάζη γραμματεὺς τῆς φινάντζας, ἤτοι ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν. Τῷ 1828 ἐξελέγη μέλος τοῦ Κρητικοῦ Συμβουλίου, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπαρχίας Σητείας, παρέμεινε δὲ τοιοῦτος μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος (1830), ὅτε, καταδικασθείσης τῆς Κρήτης νὰ παραμείνῃ ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἀπέθανε (1840). Ὁ υἱός του *Ἀναστάσιος* (1835—1895) ἐχρημάτισε γενικὸς γραμματεὺς τῆς ὑπὸ τὸν Μ. Ρενιέρην κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῶν Κρητῶν. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

λαδεμβεργία (ἡ) (Ladembergia) */Βοτ./.* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου ἢ ἀρκετοῦ μεγέθους δένδρα, ὑπὸ πυκνῶν τριχοειδῶν ἀποφύσεων κεκαλυμμένα, μὲ φύλλα ἀντίθετα καὶ ἄνθη κατὰ κῦμα ἢ βότρυς διατεταγμένα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *λαδεμβεργία ἡ φαρμακευτικὴ* (Ladembergia officinalis), ἥτις ἔχει ἱκανὸν μέγεθος, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ φλοιὸν ἔχοντα ἰδιότητας παραπλησίας πρὸς τὴν κίναν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κολομβίαν καὶ τὸ Περού. Δ. Ν. Π.

λαδεμπορία (ἡ)· τὸ ἐμπόριον τοῦ ἐλαίου.

λαδέμπορος (ὁ)· ὁ ἔμπορος ἐλαίου, ὁ ἀγοράζων μεγάλας ποσότητας ἐλαίου, συνήθως ἐκ τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς καὶ μεταφέρων αὐτὸ εἰς ἄλλους τόπους.

λαδερὸ (τό)· δοχεῖον ἐλαίου, ἰδίως διὰ μαγειρικὴν ἢ ἐπιτραπέζιον χρῆσιν, ἄλλως *λαδικὸ* καὶ ἰδιωμ. *ροΐ.*

λαδερός, —ή, —ό· ἐπὶ φαγητῶν, τὸ μετ' ἐλαίου παρασκευασθέν: «λαδερὸ φαΐ», «μοῦ ἀρέσουν πολὺ τὰ λαδερὰ φαγητά» ‖ **λαδερὰ** (τά)· εἰς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τὰ *φαγητά*: «νὰ ἀποφεύγῃς τὰ λαδερά».

Λάδεστον, καὶ *Λάδεστα* */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Μία τῶν Λιβυρνίδων νήσων. Τὸ ἐθνικὸν *Λαδεστανός* (*Στέφ. Βυζ.*). Ladestum ὑπὸ τῶν Λατίνων γεωγράφων ὀνομαζομένη, εἶναι ἡ σύγχρονος *Λαγκόστα*. Σ. Ε. Λ.

Λαδζίν, *Ἀλ-Μαλεκὰλ-Μανσούρ.* Ἑνδέκατος σουλτᾶνος τῶν Βαχαριτῶν, τῶν βασιλευσάντων ἐν Αἰγύπτῳ, γεννηθεὶς τῷ 1250 μ. Χ. Ἀνηγορεύθη σουλτᾶνος τῷ 1296 καὶ ἐδολοφονήθη τῷ 1299. Ὁ ἱστορικὸς Μαλλὰτ διατείνεται ὅτι ἦτο Γερμανός, ὅστις πρότοῦ ἐξομόσῃ ὑπηρέτησε μετὰ τῶν Τευτόνων ἱπποτῶν. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι συλληφθεὶς οὗτος αἰχμάλωτος ἐπωλήθη ὡς δοῦλος, κατόπιν δὲ διωρίσθη διοικητὴς τῆς Δαμασκοῦ καὶ ἐκυρίευσε τὴν Πτολεμαΐδα. Ὁ σουλτᾶνος Χαλὶλ-Ἀσκράφ, φθονήσας τὴν δόξαν του, ἔπαυσεν αὐτὸν καὶ τὸν κατεδίκασεν εἰς θάνατον δι' ἀπαγχονισμοῦ, ἀλλὰ κοπέντος τοῦ σχοινίου, ἔτυχε συγγνώμης καὶ διωρίσθη σελιχδάρης. Μετὰ περιπετειώδη βίον, καθ' ὃν πολλάκις ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὸν θάνατον, ἀνηγορεύθη σουλτᾶνος εἰς τὴν Γάζαν, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μελὶκ-Μανσοὺρ-Χασὰν-Ἐδδὶν*, ἡ δὲ Αἴγυπτος καὶ ἡ Συρία ἀνεγνώρισεν αὐτόν. Ἡ βασιλεία του ἤρξατο ὑπὸ αἰσίους οἰωνούς. Ἀπέλυσε τῶν εἱρκτῶν τοὺς ἐμίρας, κατέστειλε τὰς καταχρήσεις, περιέστειλε τὴν πολυτέλειαν καὶ συνέστησε πολυάριθμα σχολεῖα. Θελήσας ὅμως νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸν περὶ ἀπογραφῆς τῶν κτημάτων νόμον, προεκάλεσε τὴν κατ' αὐτοῦ ἀντιπάθειαν τῶν ἐμιρῶν. Ἐξυφάνθη τότε συνωμοσία κατ' αὐτοῦ, οἱ δὲ ἐμίραι ἀνέθεσαν τὴν δολοφονίαν εἴς τινα Γεωργιανὸν δοῦλόν του. Ἑσπέραν τινά, ἐνῷ ὁ σουλτᾶνος ἔπαιζε κύβους, εἰσελθὼν οὗτος ἐφόνευσεν αὐτόν. Θ. Β

Λάδη */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Μία τῶν Τραγασαίων νήσων ἐν τῷ Λατμικῷ κόλπῳ, αἵτινες ὑπῆρξαν ὁρμητήρια πειρατῶν (*Στράβ.* ΙΔ, 635) καὶ προήσπιζον τῆς Μιλήτου τὸν λιμένα. Προσεπιχωθέντος ὅμως ἐκτοτε τοῦ Λατμικοῦ κόλπου ὑπὸ τῶν ἀπὸ τοῦ ῥοῦ τοῦ Μαιάνδρου καταφερομένων ἰλύων, τὰ περὶ τὰς Τραγαίας νησιά ἀπέμειναν βράχοι ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς πεδιάδος (νῦν *Μπουγιοὺκ Μενδερὲ*) ὀρθούμενοι, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἄριστα διακρίνεται τὸ ἀπομεῖναν ἐκ τοῦ ὄγκου τῆς Λάδης, ἐγγύτατα τῆς βορείας τοῦ ποταμοῦ ὄχθης καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Τῶν διαστάσεων δὲ τοῦ ὄγκου τούτου οὐσῶν 3 ½ χλμ. εἰς μῆκος ἀπὸ Δ. ΝΔ. πρὸς Α. ΒΑ. καὶ 1 χλμ. εἰς πλάτος, φανερὸν καθίσταται ὅτι αἱ διαστάσεις τῆς νήσου ἦσαν μεγαλύτεραι καὶ ὅτι δὲν ἦτο αὐτὴ τόσον μικρὰ ὅσον ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Ἡροδότου (ΣΤ, 7) θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ, ἀφοῦ εἶναι μείζων τῆς Ψυτταλείας κατὰ τὸ ἥμισυ. Πάντως ἡ κορυφή της (ὑψόμ. 335 ποδ. ἢ 105 μέτρ., πλάτ. 37°31' 45" Β, μηκ. 27°14' 20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1546: Samos strait to gulf of Mandelyah) εἶναι τὸ ἐγγύτερον πρὸς τὴν ἀκτογραμμὴν σημεῖον τῆς νήσου, ἥτις ὁλονέν, σὺν τῇ παρελεύσει τοῦ χρόνου, θὰ καθίσταται μεσογειοτέρα, λόγῳ τῶν ἀενάων προσχώσεων τοῦ Μαιάνδρου. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὅλη ἡ λοφώδης αὕτη ἔκτασις περιῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τῆς Πάτμου, ὡς κτηματικὴ περιουσία καὶ ὡς τοιαύτη παρέμεινε καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας.

— *Λάδης ναυμαχίαι.* Ἡ συσχετικὴ θέσις τῆς *Λάδης* ὡς πρὸς τὴν Μίλητον καθίστα τὴν νῆσον ἐπικαιρότατον σημεῖον ἀπὸ ἀπόψεως ναυτικῆς στρατηγικῆς, διὰ τοῦτο δὲ τρεῖς ναυμαχίαι ἐγένοντο ἐγγύτατα αὐτῆς. Ἡ πρώτη τούτων, ἡ καὶ μᾶλλον περιώνυμος (494 π. Χ.), συνήφθη μεταξὺ τοῦ περσικοῦ στόλου, ἀποτελουμένου ἐξ 600 νεῶν φοινισσῶν, κυπρίων, κιλικίων καὶ αἰγυπτίων, καὶ τῶν ἡνωμένων στόλων τῶν κατὰ τῆς περσικῆς δεσποτείας ἀποστατησάντων Ἰώνων, βοηθουμένων ὑπὸ Αἰολέων· ἡ ἑλληνικὴ αὕτη ναυτικὴ δύναμις ἀνήρχετο εἰς 353 ναῦς, ὑπὸ τὴν γενικὴν ναυαρχίαν τοῦ Φωκαέως Διονυσίου, ἤτοι 80 τῆς Μιλήτου ἐχούσας τὸ ἀνατολικὸν κέρας τῆς παρατάξεως, ἐν συνεχείᾳ δὲ αὐτῶν, 12 τῆς Πριήνης, 3 τοῦ Μυοῦντος, 17 τῆς Τέω 100 τῆς Χίου, 8 τῶν Ἐρυθρῶν, 3 τῆς Φωκαίας, 70 τῆς Λέσβου καὶ 60 τῆς Σάμου, αἵτινες καὶ ἐτερμάτιζον τὴν κατὰ τῶν Περσῶν παράταξιν. Ὁ μεγίστης ἀξίας ναύαρχος ἐκεῖνος, κατιδὼν ὅτι παρὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀδυναμίαν τοῦ στόλου του θὰ ἠδύνατο νὰ ἄρῃ νίκην, ἐὰν ἐπετύγχανε τὴν ἐπιβολὴν πειθαρχίας εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας καὶ τὴν ἄσκησίν των εἰς τὴν ἐν ρυθμῷ εἰρεσίαν καὶ τοὺς χειρισμοὺς πρὸς αἰφνιδιαστικοὺς ἐπίπλους καὶ διέκπλους μέσῳ τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως, κατώρθωσε διὰ προσλαλιᾶς ἐνθουσιώδους νὰ πείσῃ αὐτὰ περὶ τῆς ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης, ὅπως ὑποβληθῶσιν εἰς τοὺς μόχθους τῆς τοιαύτης ἐντατικῆς προπονήσεως. Δυστυχῶς, ἡ ἐν ἀρχῇ ἐκδηλωθεῖσα προθυμία δὲν διήρκεσε πέραν τῆς ἑβδομάδος. Ἀσυνήθιστα τὰ πληρώματα εἰς τοιαύτας ταλαιπωρίας καὶ εὑρίσκοντα πρόχειρον πρόφασιν ὅτι ὁ ἐπιβαλὼν αὐτὰς προήρχετο ἐκ πόλεως ἥτις μόνον τρία πλοῖα εἶχε συνεισφέρει, ἐξανίσταντο διερωτώμενα: «τίνα δαιμόνων παραβάντες, τάδε ἀνεπιμπλαμεν;» καὶ διεκήρυσσον ὅτι προτιμοτέρα ἦτο δουλεία ὑπὸ τοὺς Πέρσας παρὰ ὑπὸ τὸν ἀλαζόνα ἐκεῖνον ἀρχηγόν· πράγματι δὲ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἀποβάντες εἰς Λάδην «σκηνάς τε πηξάμενοι ἐν τῇ νήσῳ ἐσκιητροφέοντο καὶ ἐσβαίνειν οὐκ ἐθέλεσκον ἐς τὰς νέας» (*Ἡροδ.*). Πληροφορηθέντες παρὰ λιποτακτῶν τὴν τοιαύτην εἰς τὰ πληρώματα τῶν Ἰώνων ἐπελθοῦσαν ἀποξάρθρωσιν, οἱ εἰς τὸ περσικὸν στρατόπεδον καταφυγόντες ἐξόριστοι ἀρχηγοὶ ἑλληνικῶν πόλεων, ἐν οἷς Αἰάκης ὁ Συλοσῶντος καὶ ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου Ἱστιαῖος, ἐπέτυχον τὴν κατὰ μέγα μέρος ἀποσύνθεσιν τοῦ ἰωνικοῦ στόλου, ὃν ἐγκατέλιπον πᾶσαι αἱ λεσβιακαὶ νῆες καὶ αἱ τῶν Σαμίων πλὴν 11. Τότε, παρὰ τὴν ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἐπιδειχθεῖσαν ἀπεγνωσμένην γενναιότητα, ἡ νίκη ἔκλινεν εὐκόλως καὶ ὁριστικῶς ὑπὲρ τῶν Περσῶν. Συνέπεια τῆς ναυμαχίας ταύτης, πλουσιωτάτης εἰς διδάγματα, ὑπῆρξεν ἡ ἐκ νέου ὑπαγωγὴ τῆς Μιλήτου ὑπὸ τὸν περσικὸν ζυγὸν καὶ ἡ παλινόρθωσις τοῦ Αἰάκου εἰς Σάμον καὶ ἡ χάριν αὐτοῦ διάσωσις τῆς πόλεως καὶ τῶν ἱερῶν της. Ὁ ναύαρχος Διονύσιος ἀπέπλευσεν εὐθὺς ἅμα τῇ ἥττῃ, μὲ τὰ τρία του πλοῖα, εἰς Φοινίκην «γαύλους δὲ ἐνταῦθα καταδύσας καὶ χρήματα λαβὼν πολλὰ ἔπλεε ἐς Σικελίην· ὁρμώμενος δὲ ἐνθεῦτεν ληιστὴς κατεστήκεε, Ἑλλήνων μὲν οὐδενός, Καρχηδονίων δὲ καὶ Τυρσηνῶν» (*Ἡροδ.* ΣΤ, 1—23).

Τὸ δεύτερον, ἐπὶ Ἀλεξάνδρου ἐγένετο ἡ Λάδη θέατρον ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων (332 π. Χ.), ἡγουμένου τοῦ μακεδονικοῦ στόλου τοῦ ἐκ Σταγείρων ναυάρχου Νικάνορος. Ἀπεσκόπουν δ' αὗται τὴν καθυπόταξιν τῆς Μιλήτου, ἥτις μιμουμένη τὴν Ἁλικαρνασσὸν ἐξηκολούθει ἐπιδεικτικῶς μηδίζουσα. Πράγματι, ὁ Νικάνωρ καταπλεύσας εἰς Μίλητον τρεῖς ἡμέρας πρὶν ἢ ὁ περσικὸς στόλος προφθάσῃ νὰ τὴν βοηθήσῃ, «ὁρμίζεται ναυσὶν ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐν τῇ νήσῳ Λάδῃ», ἣν κατέλαβε δι' ἀποβάσεως τετρακισχιλίων ἀνδρῶν εἰς αὐτήν. Μετὰ τὴν ἐνέργειαν ταύτην ὁ περσικὸς στόλος ἠναγκάσθη νὰ καταπλεύσῃ εἰς Μυκάλην, ἀντιληφθεὶς τὸ ἀδύνατον τῆς παραβιάσεως τοῦ λιμένος, ἐνῷ ὁ Ἀλέξανδρος ἠδυνήθη οὐ μόνον νὰ καθυποτάξῃ τὴν Μίλητον, ἀλλὰ καὶ νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον τὸν ἐπισιτισμὸν τῶν περσικῶν πλοίων· εἰς μάτην δὲ κατόπιν ἐπιπλεύσαντες οἱ Πέρσαι προεκάλουν τὸν στόλον τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς ἔκπλουν, δυνηθέντα εὐκόλως νὰ καταστρέψῃ περσικά τινα πλοῖα, ἅτινα εἰσέπλευσαν εἰς τὸν μεταξὺ τῆς Λάδης καὶ τοῦ στρατοπέδου λιμένα, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι «κενὰς καταλήψεσθαι τοῦ Ἀλεξάνδρου τὰς ναῦς, ὅτι τοὺς ναύτας ἀποσκεδάννυσθαι τὸ πολὺ ἀπὸ τῶν νεῶν, τοὺς μὲν ἐπὶ φρυγανισμῷ, τοὺς δὲ ἐπὶ ξυγκομιδῇ τῶν ἐπιτηδείων». Πλούσια διδάγματα ναυτικῆς στρατηγικῆς παρέχει (Ἀναβ. Α', ιη'—ιθ') ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ναυμαχίας ταύτης, ὑπομιμνήσκοντα τὸν Νέλσωνα εἰς τὸ Ἀβουκὶρ καὶ τὸν Τέγκετωφ εἰς τὴν Λίσσαν· πάντων ὅμως τῶν διδαγμάτων τούτων προέχει τὸ καταπληκτικῆς μεγαλοφυΐας δόγμα τοῦ Ἀλεξάνδρου: «ὅτι ἐκ τῆς γῆς κρατήσει τοῦ τῶν Περσῶν ναυτικοῦ», ὅπερ ἠκολούθησε τυφλῶς ὁ Ναπολέων ὁ Βοναπάρτης ὑπολοχαγὸς ὤν, πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ λιμένος τῆς Τουλῶνος, παρὰ τὴν ἐν αὐτῷ ὅρμισιν τοῦ στόλου τοῦ Χούδ.

Ἡ τρίτη ναυμαχία ἐγένετο (201 π. Χ.) μεταξὺ τῶν στόλων Φιλίππου τοῦ Γ' καὶ τῶν Ῥοδίων, συμμάχων τῶν Ῥωμαίων. Τὰ τῆς ναυμαχίας ταύτης, ὡς καὶ τῆς συναφοῦς πρὸς αὐτὴν ναυμαχίας τῆς Χίου, περιγραφόμενα ὑπὸ τοῦ Πολυβίου (ΙΣΤ, 1, 1α καὶ 14) οὐδὲν ἔκτακτον παρουσιάζουν. Σ. Ε. Λ.

Λάδη */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Ἐλαφοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Διδυμοτείχου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1918) 575. Χ. Δ.

λάδι (τό)· ἐτυμολογικώτερον *λάδι* ἀπὸ τοῦ *ἐλάδιον*· ἔλαιον τὸ ἐκ τῶν ἐλαιῶν: «λάδι χρανιδιώτικο,— κερκυραϊκο» ‖ φρ. «βγαίνω λάδι» ἢ «— πανωλαδιά» ἀποδεικνύομαι ἀθῷος (λέγεται συνήθως εἰρωνικῶς)· ‖ «ἡ σφίξη βγάζει λάδι» ὅτι ἡ ἀνάγκη ἐφευρίσκει διεξόδους· ‖ πᾶσα ἐλαιώδης οὐσία: «τὸ καρύδι —, τὸ ἀμύγδαλο ἔχει λάδι» ‖ «μπογιὲς τοῦ λαδιοῦ» εἶδος βαφῶν ἀνεξιτήλων, «παννὶ τοῦ λαδιοῦ» ὕφασμα χρωματιστὸν ἀνεξιτήλου χρώματος· ‖ «σκούφια τοῦ λαδιοῦ» ἡ σκούφια τοῦ βρέφους κατὰ τὴν βάπτισιν· ‖ «ἅγιο λάδι» τὸ χρῖσμα καὶ πληθ. «ἅγια λάδια» τὸ εὐχέλαιον· ‖ φρ. «βάνω λάδι» βαπτίζω: «τοῦ 'βαλα λάδι, θὰ τοῦ βάλω καὶ στεφάνι» ‖ (ναυτ.), κοινὸς ναυτικὸς ὅρος πρὸς χαρακτηρισμὸν θαλάσσης εἰς «λιπαρὰν γαλήνην», ἣν οὐδεμία πνοὴ αὔρας ῥυτιδοῖ.

λαδὶ (τό), ἡ *λαδύ*· βλ. *λαδύς*.

λαδιὰ (ἡ)· δημοτ., κηλὶς προερχομένη ἐξ ἐλαίου ἢ λιπαρᾶς οὐσίας: «ἔχει μιὰ λαδιὰ 'ς τὸ γιακᾶ» ‖ πολὺ λάδι, ἐσοδεία ἐλαίου: «ἐφέτος ἔχομε λαδιά».

Λαδίκη. Ἑλληνὶς ἐκ Κυρήνης, θυγάτηρ τοῦ Ἀρκεσιλάου ἢ τοῦ Βάττου ἢ τοῦ πλουσίου Κριτοβούλου. Ταύτην ὁ Ἄμασις, βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, ἐζήτησε καὶ ἔλαβε σύζυγον, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἤθελεν Ἑλληνίδα σύζυγον, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ δείξῃ ἐμπράκτως τὴν πρὸς τὴν Κυρήνην ἀγάπην του. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν πλησιάσῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον, ὑπωπτεύθη ὅτι ἡ Λαδίκη εἶχε κάμει χρῆσιν φαρμάκων καὶ ἠπείλησεν αὐτήν. Αὕτη τότε ηὐχήθη εἰς τὴν Ἀφροδίτην νὰ στήσῃ τὸ ἄγαλμά της εἰς Κυρήνην καὶ ἀμέσως τὴν ἐπλησίασεν ὁ Ἄμασις. Ἔκτοτε ἦτο ἡ ἀγαπητὴ σύζυγός του, ἔστησε δὲ εἰς Κυρήνην χρυσοῦν ἄγαλμά της. Ὅταν ὁ Καμβύσης κατέλαβε τὴν Αἴγυπτον, τὸν μὲν νεκρὸν τοῦ πρό τινος θανόντος Ἀμάσιος ἐξέθαψε καὶ ἔκαυσε, τὴν δὲ Λαδίκην ἀβλαβῆ καὶ μετὰ τιμῶν ἀπέπεμψεν εἰς Κυρήνην (*Ἡροδ.* Β, 181). Ν. Ι. Ζ.

λαδικινὸ (τό) */Βοτ./.* Δημώδης ὀνομασία ποικιλίας σταφυλῶν ἐν Κρήτῃ.

λαδικὸ (τό)· δημοτ., τὸ δοχεῖον τοῦ λαδιοῦ διὰ τὴν πρόχειρον χρῆσιν, τὸ ἐλαιηρὸν δοχεῖον, ἄλλως *λαδερὸ ῥωγί*· ‖ ὀνειδιστικὴ προσηγορία γραίας γυναικός, συνήθως ἡ κακολόγος, ἡ φλύαρος: «αὐτὸ τὸ λαδικὸ ἔβανε λόγια».

Λαδικὸν */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 588. Χ. Δ.

— **Λαδικὸν** */Παραλ. Γεωγρ./.* Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ῥόδου (πλάτ. 36° 19' Β, μηκ. 28° 15' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rhodos island), 9 μίλ. παράπλου νοτίως τῆς βορείας ἐσχατιᾶς τῆς νήσου. Σ. Ε. Λ.

λαδίλα (ἡ), ἡ *λαδούλα*· ὀσμὴ λαδιοῦ· «τὸ κελλάρι μυρίζει λαδίλας».

λαδινικὴ *γλῶσσα*· βλ. *ῥωμανικαὶ* γλῶσσαι.

λαδίνιος *βαθμὶς* (Ladinische Stufe) */Γεωλ./.* Ἡ νεωτέρα ἐκ τῶν δύο γεωλογικῶν βαθμίδων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ μέση τριάσιος ἀλπινικὴ ὑποδιάπλασις στρωμάτων. Ἡ βαθμὶς αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ ποικιλωτάτων πετρωμάτων. Ἡ ἐξαιρετικὴ αὕτη ποικιλία καθίσταται ἔτι μᾶλλον μεγαλυτέρα, καθόσον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν θαλασσογενῶν τούτων πετρωμάτων ἐλάμβανον χώραν καὶ ὑποθαλάσσιοι ἐκρήξεις, τὰ ὑλικὰ τῶν ὁποίων (λάβαι καὶ τόφφοι) παρεμβάλλονται μεταξὺ τῶν λαδινίων ἰζημάτων ἢ εἶναι ἀναμεμειγμένα μετ' αὐτῶν. Ἡ κανονικῶς διαμορφωμένη λαδίνιος βαθμὶς στρωμάτων ὑποδιαιρεῖται εἰς τρεῖς ζώνας, αἱ ὁποῖαι εἶναι αἱ ἑξῆς κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων (κατωτέρων) πρὸς τὰς νεωτέρας (ἀνωτέρας):

α') *Ζώνη τῶν στρωμάτων τοῦ Reitzi* ἢ τοῦ *Βουχενστάιν*, ἢ *ζώνη τοῦ προτραχυκέρατος.* Ἀποτελεῖται ἀπὸ φαιοὺς πυριτιοβριθεῖς κονδυλώδεις καὶ λεπτοστρωματώδεις ἀσβεστολίθους, ἐναλλασσομένους, μὲ ἐρυθροὺς καὶ πρασίνους τόφφους. Χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα εἶναι τὰ δύο εἴδη τοῦ γένους τῶν ἀμμωνιτῶν *προτραχύκερας* (προτραχύκερας Reitzi καὶ προτραχύκερας Curionii).

β') *Ζώνη τῶν στρωμάτων τοῦ Βένγκενερ*, ἢ *ζώνη τῆς δαονέλλας Lommeli.* Ἀποτελεῖται ἀπὸ μέλανας λεπτοπλακώδεις ἀσβεστολιθικοὺς σχιστολίθους καὶ φαιοπρασίνους τοφφώδεις ψαμμίτας, ὡς καὶ ἀπὸ λάβας μελαφύρου καὶ αὐγιτικοῦ πορφυρίτου μετὰ τῶν τόφφων των. Χαρακτηριστικὸν ἀπολίθωμα ἡ *δαονέλλα* (βλ. λ.) Lommeli. Ἐπίσης καὶ τὰ εἴδη

Digitized by Google

τοῦ προτραχυκέρατος, προτραχύκερας ladinum καὶ προτραχύκερας longobardicum.

γ΄) *Ζώνη τῶν στρωμάτων τοῦ Κασσιάνερ*, ἀποτελουμένη κυρίως ἀπὸ στρώματα μαργῶν. Ὅπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας βαθμῖδας τοῦ ἀλπινικοῦ τριασίου, οὕτω καὶ ἡ κανονικὴ σειρὰ στρωμάτων τῆς λαδινίου βαθμῖδος πολλαχοῦ τῶν Ἄλπεων ἢ ἄλλων μερῶν τῆς γῆς ἀντικαθίσταται ὑπὸ ἀσβεστολίθων μόνον ἢ δολομιτῶν. Τοιοῦτοι εἶναι εἰς τὰς νοτίους Ἄλπεις οἱ ἀσβεστόλιθοι τοῦ Ἐξίνο καὶ τοῦ Μαρμολάτα καὶ ὁ δολομίτης τοῦ Σλέρν. Εἰς τὰς βορείους Ἄλπεις στρώματα ἀντίστοιχα πρὸς τὴν λαδίνιον βαθμῖδα εἶναι τὰ στρώματα τοῦ Πάρτναχ καὶ ὁ ἀσβεστόλιθος τοῦ Βεττερστάϊν. Ἐν Ἑλλάδι στρώματα τῆς λαδινίου βαθμῖδος ἀπαντῶνται: α΄) Στρώματα τοῦ Βουχενστάϊν, σαφῶς καθωρισμένα ἐντὸς τῶν τριασίων ἀσβεστολίθων παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Ἐπιδαύρου (Ἀσκληπιεῖον) εἰς τὴν ἀνατολικὴν κλιτὺν τοῦ λόφου Θεόκαφτα. Ὁ γεωλόγος Κάρολος Ρὲντς ἀνεῦρεν ἐντὸς αὐτῶν χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα ἀμμωνιτῶν. β΄) Στρώματα τοῦ Βένγκενερ, ἐντὸς τῶν αὐτῶν ἀσβεστολίθων μὲ τὸ χαρακτηριστικὸν ἀπολίθωμα δαονέλλα Lommeli ὡς καὶ ἄλλα ἀπολιθωμένα ζῷα (ἀμμωνίτας, ἐλασματοβράγχια) τῆς βενγκενερίου ἡλικίας. δ΄) Στρώματα τοῦ Κασσιάνερ ἐντὸς τῶν αὐτῶν ἀσβεστολίθων μὲ χαρακτηριστικοὺς ἀπολιθωμένους ἀμμωνίτας.

Πιθανῶς ἐπίσης καὶ ἐντὸς τῶν ἄλλων στρωμάτων τῆς μέσης τριασίου ὑποδιαπλάσεως νὰ περιέχωνται καὶ στρώματα τῆς λαδινίου βαθμῖδος. Ταῦτα ὅμως δὲν ἔχουσιν εἰσέτι σαφῶς καθορισθῆ καὶ διακριθῆ ἐκ τῆς ὅλης ὑποδιαπλάσεως τῶν μεσοτριασικῶν στρωμάτων, λόγῳ τῆς μὴ ἀνευρέσεως χαρακτηριστικῶν ἀπολιθωμάτων. Γ. Κ. Γ.

Λαδισακίτης *κόλπος* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Κόλπος ἐν τῇ Περσικῇ θαλάσσῃ, ἀναφερόμενος ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου. Μνεία τοῦ κόλπου τούτου παρ' οὐδενὸς ἄλλου συγγραφέως γίνεται. Σ. Ε. Λ.

Λαδίσλαος (Ladislas, ἢ Vladislav). Ὄνομα ἓξ βασιλέων τῆς *Οὐγγαρίας*:

Λαδίσλαος Α΄ ὁ *Ἅγιος* (1041—1095). Ἀνατραφεὶς ἐν Πολωνίᾳ, ὅπου ὁ πατήρ του, ὁ μέλλων βασιλεὺς Μπέλα Α΄, εἶχε καταφύγει μετὰ τῆς οἰκογενείας του, ἐπανῆλθε μετ' αὐτοῦ ἐν Οὐγγαρίᾳ τῷ 1061. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συντόμου βασιλείας τοῦ Μπέλα, τοῦ Σολομῶντος καὶ τοῦ Γκέϊζα. μέχρι τῆς ἰδικῆς του ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον (1077), ὁ Λαδίσλαος ὑπῆρξεν ὁ ἥρως τῶν μαγυαρικῶν στρατευμάτων, γενόμενος δημοφιλέστατος μέχρι λατρείας παρὰ τῷ λαῷ, τόσον διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν ρώμην του, ὅσον καὶ διὰ τὸ στρατηγικόν του τάλαντον καὶ διὰ τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων του. Κατενίκησε τοὺς Κουμάνους ἐπιδρομεῖς εἰς τὴν μάχην τοῦ Cserhalom (1067) καὶ τοὺς ἐπαναστάτας τοῦ «ἀντεθνικοῦ» ἢ «αὐτοκρατορικοῦ» κόμματος εἰς τὴν τῆς Czinkota. Γενόμενος βασιλεὺς ἐξηκολούθησε νὰ ὑποστηρίζῃ τὸν πάπαν Γρηγόριον Ζ΄ κατὰ τοῦ Ἑρρίκου Δ΄. ἀλλ' ἰδίως ἀπησχολήθη περὶ τὴν ἐξασφάλισιν καὶ ἐπέκτασιν τῶν συνόρων τῆς χώρας του, κατακτήσας τὴν Κροατίαν καὶ κατανικήσας διὰ πολλοστὴν φορὰν τοὺς εἰδωλολάτρας Πετσενέγους, τῶν ὁποίων τὰ ὑπολείμματα ἐγκατέστησεν ἐπὶ τῶν γονίμων ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Τίσζα. Ἐξασφαλίσας οὕτω τὴν ἠρεμίαν τοῦ κράτους του, ὁ Λαδίσλαος ἐπελήφθη ἄλλης μεγάλης προσπαθείας, ἐπιδοθεὶς εἰς τὸ νομοθετικὸν ἔργον. Οἱ νόμοι του συνεζητήθησαν καὶ ἐψηφίσθησαν εἰς συγκληθείσας παρ' αὐτοῦ μεγάλας συνελεύσεις, ἀποτελουμένας ἐξ ἱεραρχῶν, μεγιστάνων καὶ ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ˙ ἡ κυριωτέρα ἐκ τούτων συνεκροτήθη τῷ 1092 εἰς Szabolcs. Οἱ νόμοι αὐτοί, χαρακτῆρος ἰδίως θρησκευτικοῦ, ὡς ἦτο ἄλλωστε φυσικὸν διὰ μίαν χώραν προσφάτως ἀσπασθεῖσαν τὸν Χριστιανισμόν, ἐμφανίζουν εἰς τὰς ποινικάς των διατάξεις χαρακτῆρα ἄκρας αὐστηρότητος.

Ὅταν ἡ χριστιανικὴ Εὐρώπη ἤρχισε τὰς προπαρασκευὰς διὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν, ὁ Λαδίσλαος ἐδέχθη εὐμενῶς τοὺς πρεσβευτὰς τῶν σταυροφόρων, φαίνεται δὲ ὅτι εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ γίνῃ εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν των. Ἀλλ' ὁ θάνατος τὸν προέλαβεν.

Ὁ Λαδίσλαος ἀπελάμβανε πραγματικῆς λατρείας ἐκ μέρους τῶν ὑπηκόων του, διὰ τοῦτο δὲ ὁ θάνατός του ἐθεωρήθη ὡς μέγα ἐθνικὸν δυστύχημα. Ἡ κηδεία του ἐγένετο ἐν Nagy-Varad μετ' ἐξαιρέτου μεγαλοπρεπείας καὶ ἐν μέσῳ πανδήμων ἐκδηλώσεων πένθους, ὁ δὲ νεκρός του ἀπετέθη ἐντὸς ἀργυροῦ τάφου. Τῷ 1198, ἐπὶ πάπα Σελεστίνου Γ΄, ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία τὸν ἀνεκήρυξεν ἅγιον, τοῦ ὁποίου ἡ μνήμη ἑορτάζεται τὴν 27ην Ἰουνίου.

Ἡ ἐκ τῶν θυγατέρων τοῦ Λαδισλάου Πιρίσκα ἐγένετο σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννου Κομνηνοῦ, λαβοῦσα τὸ ὄνομα Εἰρήνη.

Λαδίσλαος Β΄. Ἦτο υἱὸς τοῦ Μπέλα Β΄ τοῦ Τυφλοῦ καὶ ἀδελφὸς τοῦ Στεφάνου Γ΄. Διεκδικήσας πρὸς τοῦτον τὸν θρόνον, ἐπέτυχε ν' ἀναγορευθῇ βασιλεὺς τῷ 1162, ἀλλ' ἔζησε μῆνάς τινας μόνον ἔκτοτε, δηλητηριασθεὶς πιθανῶς ὑπὸ ὀπαδῶν τοῦ ἀδελφοῦ του.

Λαδίσλαος Γ΄. Ὑστερότοκος υἱὸς τοῦ Ἔμεριχ (γεννηθεὶς τῷ 1199), ἐστέφθη βασιλεὺς τετραετὴς μόλις. Ὁ θεῖος ὅμως καὶ κηδεμών του Ἀνδρέας ἐπεζήτει νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον, ἐξ οὗ ἡ μήτηρ τοῦ Λαδισλάου ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ μετ' αὐτοῦ εἰς Βιέννην, ὅπου καὶ ἀπέθανεν οὗτος τῷ 1205.

Λαδίσλαος Δ΄, ὁ ἐπικληθεὶς *Κουμανικὸς* ἢ *Κουμᾶνος*, λόγῳ τῆς κουμανικῆς καταγωγῆς τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἐλισάβετ, συζύγου τοῦ Στεφάνου Ε΄. Ἐγεννήθη τῷ 1262, ἀνηγορεύθη δὲ βασιλεύς, εἰς ἡλικίαν δέκα ἐτῶν, τῷ 1272. Ἀπὸ τῶν παιδικῶν του χρόνων κατεδείχθη προικισμένος διὰ πρωΐμου ἀνδρικῆς τόλμης καὶ ἀποφασιστικότητος, ὑστέρει ὅμως εἰς μόρφωσιν καὶ χαρακτῆρα. Σημαντικὸν γεγονὸς τῆς βασιλείας του εἶναι ὅτι διὰ τῆς συμμαχίας του μὲ τὸν βασιλέα Ροδόλφον τῶν Ἀψβούργων ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Βοημίας Ὀδοάκρου καὶ διὰ τῆς πρὸς τὸν Ροδόλφον ἀποστολῆς ἰσχυροτάτης στρατιᾶς ἐπήνεγκε τὴν κατάρρευσιν τῶν τσεχικῶν ἐλπίδων καὶ τὴν στερέωσιν τοῦ μεγαλείου τῆς Αὐστριακῆς αὐτοκρατορίας (1278). Ἄλλο σημαντικὸν ἔργον του ὑπῆρξεν ἡ διὰ νομοθετικῶν μέτρων ἐγκαθίδρυσις τῶν Κουμάνων, ὑπολειμμάτων τῶν μογγολικῶν ἐπιδρομῶν, εἰς ὡρισμένας περιοχάς, εἰς τοὺς ὁποίους παρεχώρησε γαίας καὶ ἄλλα μέσα μονίμου ἐγκαταστάσεως. Ἡ ἀστάθεια ὅμως τοῦ χαρακτῆρός του καὶ ἡ ροπή του πρὸς τὰς διασκεδάσεις ἐκλόνιζον ὁλονὲν τὸν θρόνον του. Μολονότι νυμφευθεὶς τὴν Ἰσαβέλλαν, θυγατέρα τοῦ Καρόλου τοῦ Ἀνδεγαυϊκοῦ, ἐξηκολούθει νὰ ἔχῃ ἐρωμένας, Κουμανίδας ἰδίως, ἐκτιθέμενος δημοσίᾳ μετ' αὐτῶν καὶ οὐχὶ σπανίως διατρίβων μαζί των εἰς κουμανικὰς κατασκηνώσεις. Ἡ συμπεριφορά του αὕτη ἐδημιούργησε δυσαρεσκείας τῶν Οὔγγρων ἐναντίον του καὶ ρεῦμα ἐχθρότητος κατὰ τῶν Κουμάνων. Πρὸς ἀντιπερισπασμόν, ὁ Λαδίσλαος δὲν ἐδίστασεν ὄχι μόνον νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς φιλοκουμανικάς του ὑπερβασίας, ἀλλὰ καὶ νὰ δειχθῇ διώκτης σχεδὸν τῶν τέως εὐνοουμένων του. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ πάπας Νικόλαος Δ΄ ἐκήρυσσεν ἐναντίον του σταυροφορίαν, μὴ ἀνεχόμενος τὴν πρὸς τοὺς εἰδωλολάτρας Κουμάνους εὐμένειάν του, οἱ δὲ Οὔγγροι εὐγενεῖς ἐξήγειραν τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν. Προεκλήθη τότε ἐμφύλιος πόλεμος, παραταθεὶς ἐπὶ διετίαν, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ὁ Λαδίσλαος ἠγωνίζετο μὲ τὴν συνήθη του γενναιότητα καὶ ἀποφασιστικότητα ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πιστῶν στρατευμάτων του, εἰς τὰ ὁποῖα εἶχε καὶ πάλιν συμπεριλάβει τοὺς Κουμάνους. Ἀλλ' αὐτοὶ δὲν τοῦ εἶχαν φαίνεται συγχωρήσει τὴν προηγηθεῖσαν ἀπιστίαν του καὶ μίαν νύκτα (10 Ἰουλίου 1290). εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν των τὸν ἐδολοφόνησε, καθ' ἣν ὥραν ἐκοιμᾶτο ἐντὸς τῆς σκηνῆς του εἰς τὸ στρατόπεδον.

Λαδίσλαος Ε΄, ὁ ἐπικληθεὶς *Ὑστερογενὴς* (Posthumus), ὡς γεννηθεὶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (1440—1458). Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀλβέρτου Β΄, ἐστέφθη δὲ βασιλεὺς ἅμα τῇ γεννήσει του, ἐνεργείαις τῆς μητρός του Ἐλισάβετ καὶ τοῦ θείου του αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Γ΄. Ἡ πλειονότης ὅμως τοῦ λαοῦ, θέλουσα νὰ ἔχῃ ἡ χώρα πραγματικὸν βασιλέα, ἀνεκήρυξε τοιοῦτον τὸν βασιλέα τῆς Πολωνίας Λαδίσλαον (βλ. κατωτ. *Λαδίσλαος ΣΤ΄*). Μετὰ τετραετίαν, φονευθέντος τούτου κατὰ τὴν ἐν Βάρνᾳ μάχην ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἡ δίαιτα ἡ συγκληθεῖσα εἰς Μποὺντ ἐπανέδωκε τὸ στέμμα εἰς τὸν μικρὸν Λαδίσλαον καὶ ἀνέθεσε τὴν ἀντιβασιλείαν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἀνηλικιότητός του εἰς τὸν «κυβερνήτην» *Ἰωάννην Οὐννάδην* (βλ. λ.). Αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ ἡρωϊκοῦ τούτου προασπιστοῦ τῆς Οὐγγαρίας ἀπὸ τῶν τουρκικῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἡ πρὸς αὐτὸν λατρεία τοῦ λαοῦ ἐξήγειραν τὸν φθόνον τῆς αὐλῆς, ὅταν δέ. τῷ 1452, ὁ Οὐννάδης παρέδωκε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν Λαδίσλαον, οὗτος ἦτο ἤδη διαποτισμένος ἀπὸ μῖσος ἐναντίον του καὶ ἀπὸ πνεῦμα ἀντιδράσεως κατὰ τῶν ἐθνωφελῶν του προσπαθειῶν. Μετὰ τέσσαρα ἔτη (1456) ὁ Οὐννάδης ἔπιπτε μαχόμενος ἐν Βελιγραδίῳ, ὁ δὲ Λαδίσλαος ἔσπευσε τότε ν' ἀναθέσῃ τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας εἰς τὸν πάππον του Οὐλρῖχον. Τὰ πολιτικὰ πάθη ἐξήφθησαν ἐκ τούτου καὶ μίαν ἡμέραν ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Οὐννάδη ἐφόνευσεν ἐν φιλονικίᾳ ἕνα θεῖον τοῦ Λαδισλάου. Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς διέταξεν ἀμέσως τὴν θανάτωσίν του, τοῦτο ὅμως ἐξήγειρε τὸν λαὸν ἐναντίον του τόσον, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Πράγαν, συναπάγων μεθ' αὐτοῦ αἰχμάλωτον καὶ τὸν νεώτερον υἱὸν τοῦ Οὐννάδη Ματθίαν-Κορβῖνον. Ἐκεῖ ἀπέθανε τῷ 1458, δηλητηριασθεὶς πιθανώτατα, καθ' ὃν χρόνον ἐπρόκειτο νὰ τελέσῃ τοὺς γάμους του μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Καρόλου Ζ΄ τῆς Γαλλίας Μαγδαληνῆς ντὲ Βαλουά. Εἰς τὸν θρόνον τὸν διεδέχθη ὁ τέως αἰχμάλωτός του υἱὸς τοῦ Οὐννάδη Ματθίας-Κορβῖνος.

Λαδίσλαος ΣΤ΄, ὁ *τῆς Βάρνας*, ἀποκληθεὶς οὕτω λόγῳ τοῦ ἡρωϊκοῦ πρὸ τῆς πόλεως ταύτης θανάτου του. Ἦτο ἡγεμὼν τῆς Πολωνίας (1434—1444), ἐξελέγη δὲ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας τῷ 1440, ἀντὶ τοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Ἀλβέρτου γεννηθέντος υἱοῦ του Λαδισλάου (βλ. ἀνωτ. *Λαδίσλαος Ε΄*). Ὡς ἡγεμὼν τῆς Πολωνίας ἐκυβέρνησε τὴν χώραν, ἐξ ὁλοκλήρου σχεδόν, μέσῳ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Κρακοβίας Zbigniew Olesnicki. Ὁ ἱεράρχης οὗτος ἐμίσει τοὺς οὑσσίτας, ἐξ οὗ καὶ ἀπέρριψε τὴν γενομένην προσφορὰν τοῦ τσεχικοῦ στέμματος εἰς τὸν Λαδίσλαον, ἐνῷ, ἐξ ἄλλου, προεκάλει αἱματηροὺς ἀγῶνας μεταξὺ τῶν καθολικῶν καὶ τῶν οὑσσιτῶν τῆς Πολωνίας, τερματισθέντας διὰ τῆς ἥττης τῶν τελευταίων ἐν Γκροτνίκι (τῷ 1438). Ὡς βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας ὁ Λαδίσλαος ἐπολέμησε μετὰ πάθους κατὰ τῶν Τούρκων ἐπιδρομέων, πρὸς τοὺς ὁποίους ὅμως εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνομολογήσῃ δεκαετῆ ἀνακωχήν. Ὅταν ὁ πάπας Εὐγένιος Δ΄ ἀπηύθυνε τὴν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἡγεμόνας ἔκκλησίν του πρὸς κοινὸν κατὰ τῶν ἐπιδρομέων ἀγῶνα, ἀπήλλαξε τὸν Λαδίσλαον τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ ὅρκου, ὃν εἶχε δώσει νὰ τηρήσῃ τοὺς ὅρους τῆς ἀνακωχῆς, οὗτος δὲ ἔσπευσε τότε νὰ ἐπαναλάβῃ τὸν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων ἀγῶνα. Ἀλλ' ἡττήθη κατὰ κράτος εἰς τὴν πρὸ τῆς Βάρνας μάχην (Νοέμβριος 1444), καθ' ἣν αὐτὸς καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἱπποτῶν του ἔπεσαν ἡρωϊκῶς μαχόμενοι.

—**Λαδίσλαος**, ἢ ***Βλαδίσλαος*** (Ladislas ἢ Vladistav). Ὄνομα διαφόρων βασιλέων τῆς *Πολωνίας*, τῆς *Βοημίας* καὶ τῆς *Βουλγαρίας*. [Βλ. περὶ τούτων εἰς λ. *Βλαδίσλαος*.]

—**Λαδίσλαος**, ἢ ***Λανσελὸ*** (Ladislas ἢ Lancelot) βασιλεὺς τῆς *Νεαπόλεως* (1375—1414), ὁ ἐπονομασθεὶς *Νικηφόρος*. Ἦτο υἱὸς τοῦ Καρόλου Γ΄, τὸν ὁποῖον δολοφονηθέντα ἐν Οὐγγαρίᾳ διεδέχθη εἰς ἡλικίαν 11 ἐτῶν (1386). Ἐν ἀρχῇ τὴν ἐξουσίαν διεχειρίζετο, ὡς κηδεμών, ἡ μήτηρ του, μέχρι τοῦ 1390, ὁπότε ὁ Λαδίσλαος ἐστέφθη βασιλεύς. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη διεξήγαγεν αἱματηροὺς ἀγῶνας πρὸς τὸν ἐποφθαλμιῶντα τὸν θρόνον του Λουδοβῖκον Β΄ τὸν Ἀνδεγαυϊκόν, τὸν ὁποῖον ἐν τέλει κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς χώρας του, ἀπομείνας μόνος ταύτης ἐξουσιαστής. Ἐν συνεχείᾳ ὅμως ὁ Λαδίσλαος ἐπέδειξε τάσεις κατακτητικάς, διατυπώσας δ' ἐν ἀρχῇ ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ στέμματος τῆς Οὐγγαρίας, ὠνειροπόλησεν εἶτα νὰ γίνῃ κύριος τῆς Ἰταλίας ὅλης. Τῷ 1408 κατέλαβε τὴν Ρώμην καὶ διετήρησεν αὐτὴν μέχρι τοῦ 1411, ὁπότε, προετοιμαζόμενος νὰ εἰσβάλῃ εἰς Τοσκάνην, ἐνικήθη ἐν Ρόκα-Σέκκα καὶ ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τοῦ πάπα Ἰωάννου ΚΒ΄. Μετὰ δύο ἐν τούτοις ἔτη ἐπανέλαβε τὰς ἀποπείρας του, κατέλαβε δὲ καὶ πάλιν τὴν Ρώμην ὡς ἀπαρχὴν εὐρυτέρων κατακτήσεων. Ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀπέθανε.

—**Λαδίσλαος** ***ντὲ Γκάρα*** (Ladislas de Gara). Βάνος τῆς Κροατίας καὶ παλατῖνος τῆς Οὐγγαρίας (1386—1466), διαδραματίσας σημαντικὸν ρόλον εἰς τὰς κατὰ τὴν ἐποχήν του πολιτικὰς ἐν Οὐγγαρίᾳ διαμάχας. Συνέβαλε πολὺ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνάρρησιν τῶν βασιλέων Σιγισμόνδου, Ἀλβέρτου Β΄ καὶ τοῦ υἱοῦ του Λαδισλάου Ε΄. Διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Οὐννάδας καὶ διὰ τοῦτο ὅταν ὁ Λαδισλάος Ε΄ ἀπέθανεν ἐν Πράγᾳ, ἠγωνίσθη νὰ δώσῃ τὸν θρόνον τῆς Οὐγγαρίας εἰς τὸν θεῖον ἐκείνου αὐτοκράτορα Φρειδερῖκον Γ΄. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαί του ἀπέτυχον, ἀναγορευθέντος βασιλέως τοῦ υἱοῦ τοῦ Οὐννάδη Ματθία Κορβίνου.

—**Λαδίσλαος** ***Οὐννάδης*** (Ladislas de Hunyadi). Βᾶνος τῆς Κροατίας (1427—1457), πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ διασήμου ἥρωος *Ἰωάννου Οὐννάδη* (βλ. λ.). Διεκρίθη ἐκ νεωτάτης ἡλικίας εἰς τὰς μάχας τὰς ὁποίας ὁ πατήρ του διεξήγαγε κατὰ τῶν Τούρκων. Τῷ 1456, κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς διαπληκτισμοῦ ἐκ πολιτικῶν λόγων, ἐφόνευσεν ἕνα θεῖον τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Λαδισλάου Ε΄ (βλ. ἀνωτ.), ὅστις εὗρεν ἐκ τούτου εὐκαιρίαν νὰ διατάξῃ τὸν ἀποκεφαλισμόν του. Τὸ ἔγκλημα τοῦτο εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Λαδισλάου καὶ τὴν μετὰ δύο ἔτη ἀνάρρησιν τοῦ νεωτέρου υἱοῦ τοῦ Οὐννάδη εἰς τὸν θρόνον τῆς Οὐγγαρίας.

Λάδογα (Ladoga) [*Γεωγρ.*]· βλ. λ. *Λάντογκα*.

λαδόγιος ***διάπλασις*** [*Γεωλ.*]. Μία ἐκ τῶν τριῶν διαπλάσεων, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Σεντερχόλμ διαιρεῖ τὰ στρώματα τοῦ ἀρχαϊκοῦ ἢ ἀζωϊκοῦ ἀθροίσματος, τὰ ἐν Φεννοσκανδίᾳ (Σκανδιναυΐᾳ μετὰ τῆς Φινλανδίας κλπ.) παρουσιαζόμενα. Τὰ λαδόγια στρώματα ἀναπτύσσονται ἰδίᾳ παρὰ τὴν βορείαν ὄχθην τῆς λίμνης Λαδόγας, ὡς καὶ εἰς τὴν κεντρικὴν Φινλανδίαν. Συνίστανται κυρίως ἐκ μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων καὶ φυλλιτῶν, χαλαζιτικῶν σχιστολίθων καὶ δολομιτικῶν ἀσβεστολίθων μετ' ἐνστρωμένων μεταδιαβασῶν. Πραγματικὰ ἡφαιστειογενῆ στρώματα καὶ τόφφοι παρουσιάζονται ἀ[illegible]κούντως σπάνια. Γ. Κ. Γ.

Λαδοινερὶς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν τῇ Μελιτηνῇ. Ὑπὸ τῶν νεωτέρων ταύτης

Digitized by Google

ται μὲ τὰ *Δανδάξενα* τοῦ Ὁδοιπορικοῦ τοῦ Ἀντωνίνου, 50 μίλλια ΝΔ. τῆς Μελιτηνῆς. Α. Θ. Σ.

Λαδόκεια (τά) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Θέσις ἐν Ἀρκαδίᾳ (βλ. *Λαοδόκιον* πεδίον).

Λάδοκος /*Μυθολ.*/. Υἱὸς τοῦ Ἐχέμου. Ἐκ τούτου ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν καὶ τὸ *Λαοδόκιον* πεδίον (βλ. λ.). Τ. ΣΤΡ.

λαδοκούμαρο (τό)· κουμάρι τοῦ λαδιοῦ, πήλινον ἐλαιοδοχεῖον μικρᾶς χωρητικότητος, ρωγί· || μεταφ. ἐπὶ ἀνθρώπου πονηροῦ, διαβλητικοῦ: «*ξέρεις τί λαδοκούμαρο εἶναι αὐτός; ὅπου κι' ἂν τὸν πιάσῃς λερώνεις*».

λαδομουτουλούκι (τό)· (ἰδιωμ. Κρητ. ἀπὸ τὸ *λάδι* καὶ *μουτίζω*=ὑποτάσσομαι). Κατὰ τὴν διάρκειαν πολλῶν ἐπαναστάσεων τῆς Κρήτης ἐγίνετο σιωπηρὰ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων μερῶν ἀνακωχή, διαρκοῦσα σχεδὸν δύο μῆνας περίπου, ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου, καθ' ἣν συνελέγετο ὁ καρπὸς τῶν ἐλαιῶν. Ἡ ἐκεχειρία αὕτη, ἡ γινομένη χάριν τοῦ ἐλαίου, ἐκαλεῖτο *λαδομουτουλούκι* ἢ *λαδομούτισμα*. Ι. Δ. Μ.

λαδομπογιά (ἡ)· μπογιά, βαφὴ παρεσκευασμένη μετὰ λινελαίου, ἐλαιόχρωμα.

λαδόπαννο (τό)· τὸ παννὶ εἰς τὸ ὁποῖον περιτυλίσσεται τὸ βρέφος κατὰ τὴν βάπτισιν, ὅταν μετὰ τὴν κατάδυσιν χρισθῇ δι' ἐλαίου.

λαδοπίθαρο (τό)· πιθάρι εἰς τὸ ὁποῖον ἐναποθηκεύεται τὸ λάδι, πίθος ἐλαιηρός.

Λαδοπόταμος /*Γεωγρ.*/. Χείμαρρος τῆς Ἀχαΐας κατὰ τὰς ἐπαρχίας Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας. Πηγάζει ἀπὸ τοῦ βουνοῦ τῶν Ἀροανίων «Ψηλὸς Σταυρὸς» καὶ διευθύνεται διὰ βαθείας κοιλάδος πρὸς Β., πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ἔνθα ἐκβάλλει, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Βουραϊκοῦ (Καλαβρύτων) καὶ Κράθιδος. Ι. Σ. Σ.

Λαδόπουλος, ***Ἐμμανουήλ***. Ἕλλην πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1870 εἰς Σῦρον. Ἐκεῖ ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα καὶ τὰ νομικὰ ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐξελέγη τῷ 1902 βουλευτὴς Σύρου, ἔκτοτε δὲ πολλάκις ἀντεπροσώπευσε τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἐν τῇ βουλῇ. Τὴν 19 Ἰουλίου 1926 ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν εἰς τὴν κυβέρνησιν Ἀθανασίου Εὐταξίου. Θ. Β

—Λαδόπουλος, ***Κωνσταντῖνος***. Ἕλλην θεατρικὸς καὶ μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1877. Τὸ πρῶτον του θεατρικὸν ἔργον «Χαμένη εὐτυχία» ἐπαίχθη ὑπὸ τοῦ θιάσου Κοτοπούλη τῷ 1907. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ θιάσου ἐπαίχθη τὸ μονόπρακτόν του ἔργον «Ἡ ἠχὼ τῆς λίμνης». Ἄλλα του ἔργα ἐπαίχθησαν μεταγενεστέρως, «Στὸ βοῦρκο», τρίπρακτον δρᾶμα, καὶ ἡ «Ρίτα», τρίπρακτος κωμεντί. Ἐκ τῶν μυθιστορημάτων του ἐδημοσιεύθησαν, τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Στὰ ξένα» τῷ 1928 καὶ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Λίνα Μαρίνη» ἐσχάτως ἐν τῷ «Ἡμερησίῳ τύπῳ». Ἐδημοσίευσε καὶ πολλὰ διηγήματα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, ἐσχάτως δὲ καὶ εἰς ἰδιαίτερον τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Μία ἐρωτικὴ νύχτα στὸ παλάτι ἑνὸς Δόγη». Ν. Ι. Λ.

Λαδοῦς /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον τῆς Β. ἀκτῆς τῆς νήσου Κέω (πλάτ. 37°41' Β, μήκ. 24°21' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens and Zea island), ἀμέσως πρὸς Αν τῆς Β. ἐσχατιᾶς τῆς νήσου καὶ ἀν. κέρας, ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον *Οἰζιά*. Σ. Ε. Λ.

λαδόχαρτο (τό)· χάρτης διαφανής, ὡς ἂν εἶχεν ἐπαλειφθῇ δι' ἐλαίου.

—/*Ἐγκυκλ.*/ Ἡ ὀνομασία αὕτη δίδεται κοινῶς εἰς τὸν διαφανῆ χάρτην τὸν χρησιμοποιούμενον δι' ἀντιγραφικὰς ἐργασίας, καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τὰ διάφορα εἴδη ἀδιαβρόχου χάρτου τὰ προοριζόμενα διὰ τὴν περιτύλιξιν τροφίμων καὶ ἄλλας χρήσεις. Διὰ νὰ προσδοθῇ εἰς τὸν χάρτην διαφάνεια καὶ νὰ γίνῃ ἀδιάβροχος, ἄλλοτε μὲν ἐπαλείφεται οὗτος, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς κατασκευῆς του, δι' ἐλαιωδῶν καὶ κηρωδῶν οὐσιῶν (ἔλαιον, τερεβινθίνη, παραφφίνη κ.λ.π.), ἄλλοτε δὲ ἐνσωματοῦνται αἱ τοιαῦται ὗλαι ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ζύμην (πάσταν) τοῦ χάρτου. —Ρ.

Λαδοχώριον /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φιλιατῶν τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 151. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Πρώην *Λέδεσδα*. Π. Τ. Π.

λαδόψωμο (τό)· ἡ κατ' ἐξοχὴν πτωχικὴ τροφή, ἡ περιοριζομένη εἰς ἔλαιον καὶ ἄρτον, ἡ ἀπόλυτος λιτότης. Ι. Δ. Μ.

Λαδρόναι, ἢ ***Μαριάνναι νῆσοι*** (Ladrones ἢ Mariannes) /*Γεωγρ.*/. Συστὰς νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, κυβερνωμένων κατ' ἐντολὴν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ὑπὸ τῆς Ἰαπωνίας (βλ. λ. *Μαριάνναι νῆσοι*).

λαδύς, —**ειά**, —**ύ**· ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ ἐλαίου: «*λαδιὰ φορέματα*» || **λαδὺ** (τό)· τὸ χρῶμα τοῦ ἐλαίου: «*τὸ 'βαψα λαδύ*».

λάδωμα (τό)· δημοτ., ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λαδώνω, ἐπάλειψις δι' ἐλαίου: «*τὸ λάδωμα τῆς μηχανῆς*».

Λάδων /*Μυθολ.*/. Ὁ δράκων ὁ φυλάσσων ἐν Ἄτλαντι μετὰ τῶν νυμφῶν Ἑσπερίδων τὰ χρυσᾶ μῆλα. Ἦτο κατ' ἄλλους μὲν υἱὸς τῆς Γῆς, κατ' ἄλλους δὲ τοῦ Φόρκυος ἢ Τυφῶνος καὶ τῆς Ἐχίδνης· φέρεται δὲ οὕτως ὡς ἀδελφὸς τοῦ λέοντος τῆς Νεμέας, τοῦ Κερβέρου, τοῦ δράκοντος τῶν Κόλχων καὶ τῆς Ὕδρας. Μεταγενεστέρα φήμη φέρει τὰς Ἑσπερίδας ὡς ἀδελφὰς αὐτοῦ. Παρ' ὅλην τὴν ἄγρυπνον αὐτοῦ φρούρησιν, τὰ μῆλα συνελέγησαν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ὁ ὁποῖος ἐφόνευσε τὸν Λάδωνα κατ' ἄλλους μὲν διὰ δόλου, κατ' ἄλλους δὲ κατόπιν πάλης, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὁποίας ὁ Ζεὺς τὸν μετεμόρφωσεν εἰς ἀστέρα. Οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ παρέστησαν ἐπὶ τὸ φρικτότερον τὸν δράκοντα, ἀποδίδοντες εἰς αὐτὸν τεράστιον σῶμα μὲ ἑκατὸν κεφαλὰς καὶ ποικίλας φωνάς. Παραστάσεις αὐτοῦ σῴζονται πολυαριθμόταται ἐπὶ ἀγγείων, νομισμάτων, δακτυλιολίθων, σαρκοφάγων καὶ τοιχογραφιῶν· εἰς πάσας ταύτας εἰκονίζεται ὡς δικέφαλος ἢ τὸ πολὺ τρικέφαλος ὄφις συνεστραμμένος περὶ τὴν μηλέαν ἢ κάτω περὶ τὴν ρίζαν αὐτῆς. Ἐπὶ τετραδράχμων τῆς Κυρήνης τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ὑπάρχουσι πολλαὶ παραστάσεις αὐτοῦ. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει παράστασιν αὐτοῦ τῆς ΣΤ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος εἰς Ὀλυμπίαν, ἐπὶ ξυλογλυφικοῦ ἔργου τοῦ Θεοκλέους καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἡγύλου· ἡ δὲ σωθεῖσα ἀρχαιοτάτη παράστασις αὐτοῦ εὑρίσκεται ἐπὶ χαλκοῦ ἐλάσματος τῆς Κορίνθου, νῦν εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Βερολίνου. Μ. ΜΠ.ΣΤΗ

—*Λάδων* /*Ἀστρον.*/. Μία τῶν παρ' ἀρχαίοις ὀνομασιῶν τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ *Δράκοντος* (βλ. λ.).

Λάδων (ὁ) /*Γεωγρ.*/. —1) Δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ, τόσον μακρὸς καὶ πολύυδρος, ὥστε σήμερον θεωρεῖται ὡς ὁ κύριος ποταμὸς τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, τὸ δὲ κοινὸν ὄνομα *Ρουφιᾶς* ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τοῦ κατωτέρου αὐτοῦ ροῦ, τοῦ σχηματιζομένου διὰ τῆς συμβολῆς μετὰ τοῦ Ἀλφειοῦ. Αἱ κύριαι αὐτοῦ πηγαὶ εἶναι παρὰ τὸ χωρίον Λυκούρια (κατὰ τὸν Παυσανίαν 50 σταδίους μακρὰν τῆς Λυκουρίας), ἀναβλύζει δὲ τὸ ὕδωρ μεθ' ὁρμῆς ἀπὸ τοὺς πρόποδας κροκαλοπαγοῦς βράχου 45 μ. ὑψηλοῦ κατὰ τὰς δυτικὰς κλιτῦς τοῦ Σαϊτᾶ. Τὸ ὕδωρ τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς 9 χιλιόμ. ἀπεχούσης λίμνης Φενεοῦ διὰ βαράθρων. Ὁ Λάδων ὀλίγον περαιτέρω τῶν πηγῶν δέχεται ἐκ δεξιῶν τὸν Ἀροάνιον καὶ ἀκολούθως ἐξ ἀριστερῶν τὸν Τράγον. Μετὰ τὰς συμβολὰς ταύτας ὁ ποταμὸς ἐπὶ 8 χιλ. διέρχεται διὰ μέσου ὑψηλῶν ὀρέων, ἔχων διεύθυνσιν πρὸς Ν. Ἀκολούθως στρέφεται πρὸς Δ. διασχίζων τὰ κατὰ τοῦτον Ἀρκαδικὰ ὄρη διὰ μακρᾶς διασφάγος, μεθ' ὃ ρέει πάλιν πρὸς Ν. δεχόμενος ἐξ ἀριστερῶν τὸν Τουθόαν (ποτ. τῶν Λαγκαδίων), πρὸ δὲ τῆς συμβολῆς μετὰ τοῦ Ἀλφειοῦ σχηματίζει ὁμαλὸν δέλτα διὰ δύο ἢ τριῶν βραχιόνων (ἡ Κοράκων νῆσος τοῦ Παυσανίου). Ὁ Λάδων ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ὡραιότατος ποταμὸς τῆς Πελοποννήσου διὰ τὸ «κάλλιστον» ὕδωρ καὶ διὰ τὸ πλοῦτον τῶν ἰχθύων (*Παυσ.* VIII, 20, 1—25, 13). Πάλαι διὰ τούτου ἦγε φυσικὴ ὁδὸς μεταξὺ τῆς δυτικῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Ὀλυμπίας.

—2) Ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Πηνειοῦ ἐν Ἤλιδι, ταυτιζόμενος πιθανῶς πρὸς τὸν *Σελλήεντα* τοῦ Στράβωνος. Πηγάζει ἐκ τῶν προπόδων τοῦ Ἀστρᾶ καὶ ἀποτελεῖται κατ' ἀρχὰς ἐκ πολλῶν ρυάκων, οἵτινες διὰ βαθειῶν καὶ δασωδῶν κοιλάδων διατέμνουν τὴν Φολόην. Σχηματίζων μεγάλην καμπὴν συμβάλλει μετὰ τοῦ Πηνειοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς Ἤλιδος παρὰ τὸ χωρίον Ἀγραπιδοχώρι.

—3) Ἀρχαιότερον ὄνομα τοῦ ποταμίου τῆς Βοιωτίας *Ἰσμηνοῦ*. Ι. Σ. Σ.

λαδώνω, ἀόρ. **ἐλλάδωσα—ἐλλαδώθηκα**, παθ. μετχ. *λαδωμένος*· χρίω, ἐπαλείφω δι' ἐλαίου: «*λαδώνω τὴ μηχανή*» || κηλιδῶ τινα δι' ἐλαίου ἢ ἄλλης λιπαρᾶς οὐσίας: «*μὲ λάδωσες μὲ τὴν ἀπροσεξία σου*», «*πρόσεξε μὴ λαδωθῇς*» || «*κάθεται* —, *μαζεύτηκε σὰ λαδωμένος ποντικός*» *ντροπιασμένος*' || μεταφ. ἐπωφελοῦμαι, δανείζομαι χρήματα μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μὴ τὰ ἐπιστρέψω: «*τὰ κατάφερε καὶ μὲ λάδωσε*», «*μὲ ὅποιον σχετισθῇ τὸν λαδώνει*».

λαδωτήρι (τό)· δοχεῖον περιέχον φυτικὸν ἢ ὀρυκτὸν ἔλαιον διὰ τὴν λίπανσιν μηχανῶν.

—/*Ἐγκυκλ.*/ Τὰ *λαδωτήρια* κατασκευάζονται συνήθως ἐκ λευκοσιδήρου καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ μικροῦ δοχείου ἐφωδιασμένου μὲ μακρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σωλῆνα, ἀποστενούμενον κατὰ τὸ ἄκρον του εἰς ὀπὴν ἐλαχίστης διαμέτρου. Διὰ τὴν ἔκροήν τοῦ ἐλαίου χρειάζεται ν' ἀσκηθῇ πίεσις ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ δοχείου. Πρὸς τοῦτο ἄλλοτε μὲν τὸ λαδωτήρι φέρει εἰδικὸν ἐξάρτημα, τύπου καταθλιπτικῆς ἀντλίας (ὡς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 4 τοῦ παρατιθεμένου σχήματος), ἄλλοτε δὲ μία ἢ πλειότεραι ἐκ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ ἔχουσιν ἐλαστικότητα τόσην, ὥστε νὰ ὑποχωρῶσι κατά τι ὅταν πιέζωνται διὰ τῶν δακτύλων καὶ νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὴν θέσιν των ὅταν ἀφίνωνται ἐλεύθεραι (ἀριθ. 1 καὶ 2).

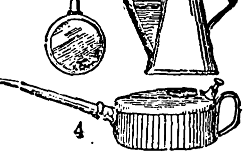

Διάφορα εἴδη λαδωτηρίου. (1=σύνηθες λαδωτήρι ραπτομηχανῆς. 2=ποδηλάτου· 3=δι' ἄφθονον λίπανσιν· 4=μετὰ πιεστικῆς ἀντλίας.)

Τὰ λαδωτήρια ἀποτελοῦσιν ἀπαραίτητον ἐξάρτημα ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῶν παντὸς εἴδους μηχανισμῶν, παρεκτὸς δὲ τῶν ὡς ἀνωτέρω κοινῶν τοιούτων κατασκευάζονται, δι' ὡρισμένας μηχανάς, καὶ εἰδικοῦ τύπου τοιαῦτα, λιπαίνοντα ἐν συνεχείᾳ καὶ αὐτομάτως τὰ σημεῖα συνδέσεως καὶ τριβῶν (βλ. λ. *λιπαντήρ*). —Ρ.

Λὰ Ἐνθίνα (La Encina), ***Ἰωάννης ντὲ—***. Ἱσπανὸς δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ ποιητής, συχνάκις ἐπικαλούμενος ὁ ἱδρυτὴς τοῦ Ἱσπανικοῦ δράματος (1469—1533). Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Σαλαμάνκας καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δουκὸς τοῦ Ἄλβα. Τῷ 1492 ἔδωκε τὸ πρῶτον θεατρικόν του ἔργον «Ὁ *θρίαμβος τῆς φήμης*», τῷ δὲ 1496 ἐδημοσίευσε τὸν «*Στιχουργόν*», συλλογὴν δραματικῶν καὶ λυρικῶν ποιημάτων, ἐν ᾗ προτάσσει πραγματείαν ἐπὶ τῆς ποιητικῆς τέχνης ἐν Ἱσπανίᾳ. Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον ἐπεσκέφθη τὴν Ρώμην, προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου Β' λόγῳ τοῦ μουσικοῦ του ταλάντου καὶ διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ χοροῦ. Περὶ τὸ 1518 περιεβλήθη τὸ ἱερατικὸν σχῆμα, μετέβη δὲ προσκυνητὴς εἰς Ἱερουσαλήμ, ἔνθα τὸ πρῶτον ἱερούργησε, περιγράψας τὸ ταξίδιόν του εἰς τὸ ἔργον του «Tribagia». Τὰ δεκατέσσαρα θεατρικά του ἔργα ἀποτελοῦν τὸν μεταβατικὸν σταθμὸν ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰς τὴν κοσμικὴν σκηνήν. Ἔγραψεν ἐπίσης: «Aucto del Repelón» καὶ «Égloga de Fileno» καὶ ἐκτὸς τῶν ἄλλων μετέφρασε τὰ «Βουκολικὰ» τοῦ Βιργιλίου. Δ. Σ. Δ.

Λαεννὲκ (Laënnec), ***Ρενέ***, - ***Θεόφιλος*** - ***Ὑάκινθος***. Διάσημος ἐκ Βρετάνης Γάλλος κλινικός, ἀνατομοπαθολόγος (1781—1826). Ἐγεννήθη ἐν Quimper καὶ διήνυσε τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς ἐν Νάντῃ. Ἐκαλλιέργησε τὴν ποίησιν καὶ τὰς ὡραίας τέχνας, ἠσχολήθη κατὰ τὰς διαθεσίμους ὥρας του μὲ τὴν συλλογὴν φυτῶν, ἐντόμων, ὀρυκτῶν, καὶ ἐνέκυψεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικήν, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῆς «Περὶ ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους» διατριβῆς του καὶ τῶν λατινιστὶ συντεταγμένων ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, παρατηρήσεων ἐπὶ τῶν ἀσθενῶν του τοῦ νοσοκομείου Necker. Μετὰ πενταετῆ σπουδὴν τῆς ἀνατομικῆς, ἰατρικῆς καὶ ἐγχειρητικῆς, ὑπὸ τὸν θεῖόν του Γουλιέλμον Λαεννὲκ καὶ τοὺς καθηγητὰς Blin καὶ Ulliac, ὑπηρέτησεν ὡς στρατιωτικὸς ἰατρὸς τῷ 1800 εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Brune στρατιάν, τὴν σταλεῖσαν ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου πρὸς κατastολὴν τῆς ἐν Βρετάνῃ ἐπαναστάσεως.

Ρενὲ Λαεννέκ.

Τῷ 1801 μετέβη εἰς Παρισίους πρὸς περαιτέρω ἰατρικὰς σπουδάς, ἀφιχθεὶς αὐτόθι καθ' ἣν ἐποχὴν ἐμεσουράνει ὁ τριακονταετὴς Bichat. Ἡ ἐκ τούτου ἐντύπωσις καὶ ἐπιρροὴ ὑπῆρξε βαθεῖα εἰς τὸν Λαεννέκ, εἰς τὴν σταδιοδρομίαν τοῦ ὁποίου οὐ σμικρὸν συνετέλεσε καὶ ἡ μετὰ τὴν ἐγγραφήν του ἐν τῇ νεοσυστάτῳ «École de santé» εἴσοδός του ἐν τῇ κλινικῇ τοῦ νοσοκομείου «Charité», ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ αὐτόθι νεωτεριστοῦ καθηγητοῦ Corvisart, τοῦ διαδώσαντος καὶ τελειοποιήσαντος τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἐπικρούσεως τοῦ Avenbrügger, καὶ ἀντικαταστήσαντος τὸ τότε ἰσχῦον σύστημα τῆς διδασκαλίας τῶν φιλοσοφικῶν ἀποφθεγμάτων καὶ θεωρητικῶν συζητήσεων, διὰ τῆς ἀκριβοῦς παρατηρήσεως καὶ αὐστηρᾶς σπουδῆς τῶν φαινομένων. Ἤδη μετὰ τοῦ Bayle ἤρχισεν ἀσκούμενος εἰς τὰς νεκροψίας καὶ τὴν ἀνατομοπαθολογίαν, εἰς τὴν τεχνικὴν τῶν ὁποίων ὡς καὶ τὴν περιγραφὴν τῶν παρατηρήσεων ἐπέδειξεν ἐντὸς ἔτους τοιαύτην μεθοδικὴν τάξιν ἀκρίβειαν καὶ σαφήνειαν, ὥστε προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Corvisart μέλος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἱδρυθεῖσαν «Société d' instruction médicale»· ἀφ' ἑτέρου ὁ συνεργάτης τοῦ Corvisart, καθηγητὴς Leroux, ἐδημοσίευσε μίαν πρώτην του ἐργασίαν εἰς

Digitized by Google

τὴν ἐπίσημον «Ἐφημερίδα Ἰατρικῆς Χειρουργικῆς καὶ Φαρμακευτικῆς», ἐπὶ τῆς ὀστεοποιήσεως τῶν μιτροειδῶν βαλβίδων, ἥτις ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τοῦ ἰατρικοῦ κόσμου.

Μετ' ὀλίγον, κατόπιν διαγωνισμοῦ, εἰσῆλθε καὶ εἰς τὴν «École Pratique» καὶ ἐξέδιδε τὴν ἀξιοσημείωτον ἐπὶ τῶν περιτονιτίδων ἐργασίαν του «Mémoire sur les inflammations du péritoine» (1802), ἥτις τὸν ἀνήγαγεν εἰς τὴν περιωπὴν σοβαροῦ ἀνατομοπαθολόγου. Τῷ 1803 ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἐτήσιον διαγωνισμόν, κερδίσας ἐκ τῶν 4 βραβείων τὰ δύο πρῶτα τῆς ἰατρικῆς καὶ χειρουργικῆς. Δημοσιεύει τὰς ἐργασίας περὶ ἀνευρυσμάτων, φυματίων, ἐνδοζώων κλπ. καὶ ἀνακαλύπτει σειρὰν ἐκφυλιστικῶν βλαβῶν συγκεχυμένων ὑπὸ τὴν ἀόριστον ὀνομασίαν τῶν καρκινωματωδῶν ὄγκων· ἐκεῖ ἔνθα ὁ Bichat ὁμιλεῖ ἁπλῶς περὶ «σκίρρων», δημιουργεῖ οὗτος νέους καθωρισμένους τύπους, τῆς ἐγκεφαλοειδοῦς καὶ μελαίνης ἐκφυλίσεως ἢ μελανώσεως (τῶν σήμερον μυελοειδῶν καὶ μελανωμάτων), τῶν ψευδομεμβρανωδῶν ἐξιδρωμάτων κλπ. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου (1803—1804), αἰσθανόμενος ἑαυτὸν ἀρκούντως παρεσκευασμένον καὶ ἐνθαρρυνόμενος ὑπὸ τῶν καθηγητῶν Corvisart καὶ Leroux, ἤρξατο ἐλευθέρων μαθημάτων ἀνατομοπαθολογίας ἐν τῇ πρακτικῇ σχολῇ, ἅτινα ὡς ἐκ τῆς μεταδοτικότητός του καὶ τῶν νεωτεριστικῶν του τάσεων ἐστέφθησαν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας καὶ ἐσκίασαν τὸ μέγα κῦρος τοῦ Dupuytren. Κατὰ τὸ πέρας τοῦ ἔτους τούτου γενόμενος μέλος τῆς ὑπὸ τοῦ Dupuytren ἱδρυθείσης «Ἑταιρείας τῆς ἀνατομικῆς», ἀναγινώσκει εἰς ταύτην, ἐν εἴδει ὑπομνήματος, κεφάλαιον τῆς ἀνατομοπαθολογίας του, ἣν προὐτίθετο νὰ ἐκδώσῃ ὑπὸ τὸν τίτλον «Vers vésiculaires» καὶ παρουσιάζει 4 ἰδιοχείρους λιθογραφικὰς εἰκόνας. Ἡ ἐργασία του αὕτη ἐνεποίησεν ἐπίσης πολλὴν αἴσθησιν καὶ ἡ ἀπὸ μακροῦ ὑφισταμένη ζηλοτυπία τοῦ Dupuytren στρέφεται εἰς σφοδρὰν πολεμικὴν ἐναντίον τοῦ Λαεννέκ, ὅστις κατατρυχόμενος καὶ ὑπὸ τῆς ἐνδείας ἀναγκάζεται νὰ τραπῇ πρὸς τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἰατρικῆς. Οὕτω τῷ 1804 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «Propositions sur la doctrine d'Hippocrate, relativement à la médecine pratique» καὶ ἐγκαταλείψας τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἀνατομοπαθολογίας του ἀπεσύρθη τοῦ πανεπιστημίου ἐν ἀναμονῇ μελλοντικῆς συνεχίσεως τοῦ ἐπιστημονικοῦ του ἔργου.

Μετὰ μακρὰ ἔτη λίαν ἐπιτυχοῦς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός του ἐν Παρισίοις, τῷ ἠνοίγοντο καὶ αὖθις αἱ πύλαι τῶν νοσοκομείων καὶ τοῦ πανεπιστημίου· ἀνεκάλυπτε τὸ στηθοσκόπιον καὶ ἐδημοσίευε τὸ περιώνυμον περὶ τῆς διὰ στηθοσκοπίου ἀκροάσεως σύγγραμμα αὐτοῦ «De l'auscultation médiate» καὶ δι' αὐτοῦ ἱδρύετο ἐπὶ ἀκλονήτου βάσεως ἡ ἀνατομοκλινικὴ μέθοδος, ἥτις ἀπετέλεσε τὴν νέαν ἰατρικὴν καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ στηθοσκοπίου ὠφείλετο εἰς τυχαῖον γεγονός, ὅπερ ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τοῦ Λαεννέκ, ὅτε, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1816, διήρχετο τὴν αὐλὴν τοῦ Λούβρου. Ὅμιλος ἀλητοπαίδων εἶχον εὕρει παίγνιον τηλεφωνικῆς, οὕτως εἰπεῖν, συνδιαλέξεως διά τινος μακρᾶς δοκοῦ τῶν ἐν τῷ Λούβρῳ ἐρειπίων, ἧς τὸ ἓν ἄκρον ἔξεε τις διὰ καρφίδος, εἰς δὲ τὸ ἕτερον ἄλλος ἔχων προσκεκολλημένον τὸ οὖς ἤκουε μεταδιδόμενον πιστῶς τὸν διὰ τοῦ στερεοῦ τούτου διαμέσου σώματος παραγόμενον ἀσθενῆ ἦχον. Τὸ φυσικὸν τοῦτο φαινόμενον δὲν ἦτο τότε ἄγνωστον, ἀλλ' ἐφείλκυσεν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν τοῦ Λαεννὲκ κατεχομένου ὑπὸ τῆς διηνεκοῦς σκέψεως τῆς λύσεως ἑνὸς δυσκόλου προβλήματος τῆς ἰατρικῆς, ἤτοι τοῦ μέσου τῆς ἰσχυροποιήσεως τῶν ἤχων τῶν ὀργάνων τοῦ θώρακος, τῶν μὴ τελείως ἀντιληπτῶν διὰ τοῦ ὠτός, ἔτι δὲ ὀλιγώτερον διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῆς χειρός. Ὑπὸ τοιούτων κατεχόμενος σκέψεων μετέβη εἰς ἀσθενῆ του νεάνιδα πάσχουσαν ἐκ καρδιακοῦ νοσήματος, πρὸς ἀκρόασίν της δὲ μετεχειρίσθη παρατυχὸν τετράδιον, ὅπερ περιστρέψας εἰς κύλινδρον, ἐπέθεσε τὸ ἓν ἄκρον του ἐπὶ τῆς καρδίας τῆς ἀσθενοῦς καὶ τὸ ἕτερον ἐπὶ τοῦ ὠτός του. Οἱ καρδιακοὶ ἦχοι ἠκούοντο μετ' ἀκριβείας καὶ διαυγείας.

Τὸν αὐτὸν μῆνα τοῦ 1816 διωρίσθη ἰατρὸς τοῦ νοσοκομείου Necker, ὅπου ἔθεσεν ἀμέσως εἰς ἐνέργειαν τὸ ἐκ χάρτου κυλινδρικὸν ὄργανόν του, προσδίδων δι' ἕκαστον ἀκουστικὸν εὕρημά του καὶ εἰδικοὺς ὅρους, παραμείναντας μέχρι σήμερον, ὡς στηθολαλιάν, αἰγοφωνίαν, ἀμφορικὸν μεταλλικὸν φυσηματώδη ἦχον κτλ. Ἐξήλεγχε διὰ τῶν νεκροψιῶν τὰ εὑρήματα ταῦτα τῆς κλινικῆς, μετατρέψας δὲ τὸ χάρτινον ὄργανόν του εἰς ξύλινον, ἀντὶ «κυλίνδρου», ὡς τὸ ἀπεκάλει ἀρχικῶς, τὸ ἐβάπτισε μὲ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα στηθοσκόπιον. Τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐξέδιδε τὸ κλασσικὸν του δίτομον σύγγραμμα τῆς διαμέσου ἀκροάσεως «De l'auscultation médiate, ou Traité de diagnostic des maladies des poumons et du coeur, fondé principalement sur ce nouveau moyen d'exploration» σχὸν 4 ἐκδόσεις (1816—1819—1826—1831) καὶ μεταφρασθὲν εἰς τὴν γερμανικήν. Τῷ 1822 διεδέχθη τὸν καθηγητήν του Hallé εἰς τὴν ἕδραν τῆς ἰατρικῆς τοῦ Κολλεγίου τῆς Γαλλίας. Μετὰ ἓν ἔτος μετετέθη εἰς τὴν ἕδραν τῆς κλινικῆς «Charité» καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς. Περιέγραψε τὴν ἀτροφικὴν κίρρωσιν τοῦ ἥπατος, ἥτις φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομά του ὡς κίρρωσις τοῦ Λαεννέκ, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν τριχοειδῆ βρογχίτιδα τὴν κληθεῖσαν «ἀγχώδης κατάρρους τοῦ Λαεννέκ». Ἡ δὲ πλήρης ἐνδιαφέροντος διδασκαλία αὐτοῦ ἐν τῇ «Charité», ἥτις ἀπέβη διεθνὴς κλινική, εἵλκυε πλῆθὺν ξένων σοφῶν καὶ ἰατρῶν, συρρεόντων ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς γῆς πρὸς διαφώτισιν των ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀνακαλύψεως. Ἀπέθανεν ἐν Κερλουανὲκ εἰς ἡλικίαν 44 ἐτῶν. Ἡ ζωή του ὑπῆρξε σειρὰ ἀγώνων κατὰ τῆς χρονίας νόσου του τῆς φυματιάσεως τῶν πνευμόνων, ἐκδηλωθείσης τῷ 1820 καὶ ἣν καρτερικῶς ἐμελέτησεν ἐφ' ἑαυτοῦ, κατὰ τῆς ἐνδείας του, ὡς καὶ κατὰ τῆς πολεμικῆς τοῦ παλαιοῦ διδασκάλου του Dupuytren καὶ τῆς μετέπειτα τοιαύτης τοῦ συναδέλφου του Broussais· ἀφ' ἑτέρου οἱ μαθηταὶ καὶ συνάδελφοί του ψυχρῶς καὶ ἐχθρικῶς προσηνέχθησαν πρὸς αὐτόν, ἡ δὲ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν τῷ ἠρνήθη τὸ ὀφειλόμενον βραβεῖον. Τὸ μέγα ἔργον του δὲν του κατέστησεν ἀγαπητόν.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Λαεννὲκ ἀνακάλυψις τῆς μεθόδου τῆς ἀκροάσεως, ὡς καὶ ἡ ἀνατομοκλινικὴ ἐξεταστικὴ μέθοδος αὐτοῦ, ἰδίως ὡς πρὸς τὰς νόσους τῶν ὀργάνων τοῦ θώρακος, εἰς ἃς εἰδικεύθη, κατατάσσουσι τοῦτον εἰς τὴν μεγάλην χορείαν τῶν μετ' αὐτοῦ ἰδιοφυῶν δημιουργῶν Claude, Bernard καὶ Pasteur, τῶν συμβολιζόντων διὰ τῆς ἀνατομοπαθολογίας, φυσιολογίας καὶ αἰτιολογίας τὴν ἰατρικὴν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὴν ἰατρικήν. Ὁ νεωτεριστὴς οὗτος ἐφευρέτης διὰ τοῦ στηθοσκοπίου διήνοιξε γόνιμον ὁδὸν τῆς δι' ὀργάνων ἐξετάσεως τῶν νόσων, διὰ δὲ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς διὰ στηθοσκοπίου ἀκροάσεως μετὰ τῆς ἀνατομοπαθολογικῆς ἐρεύνης ἀπεχώρησεν ἐκ τοῦ τότε χάους ὅλην τὴν παθολογίαν τῶν πνευμόνων. Κατέδειξε τὴν ἀνατομοπαθολογικὴν ὀντότητα τῆς φυματιάσεως, ἀποδώσας τὴν γένεσιν ταύτης, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν νόσων, οὐχὶ εἰς τὰς περὶ ἐρεθισμοῦ θεωρίας τοῦ Broussais ἢ εἰς ἄλλας θεωρίας ἀνατομοπαθολόγων τοῦ αἰῶνός του, ἀλλ' εἰς ἄγνωστον αἰτίαν ἣν ἀργότερον ὁ Pasteur ἀπεκάλυψεν. Ἐθεώρησε τὴν πλευρίτιδα ὡς πρώτην ἐκδήλωσιν (συχνάκις καὶ ἀποτέλεσμα) τῆς παρουσίας φυματίων, τοῦθ' ὅπερ ἀργότερον ὁ Landouzy ἀπέδειξεν. Ὡμίλησε πρὸ τοῦ Brouardel περὶ τῆς ἐπουλώσεως τῶν φυματίων καὶ τῶν πνευμονικῶν σπηλαίων, καὶ περὶ λανθανούσης μορφῆς τῆς νόσου. Ἐπολέμησε τὰς θανασίμους ἀφαιμάξεις καὶ δὲν παρεγνώρισε τὴν σωτήριον ἐπιρροὴν τοῦ κλίματος καὶ τοῦ καθαροῦ ἀέρος ἐπὶ τῆς νόσου ταύτης. Οὕτω διὰ τῆς σπουδῆς τῶν ἀνατομικῶν ἀλλοιώσεων τῶν ὀργάνων κατὰ τὴν νεκροψίαν καὶ τῶν συμπτωμάτων, ἃ διὰ τοῦ στηθοσκοπίου ἀνεκάλυπτε, κατέστη μέγας κλινικός, κληροδοτήσας εἰς τὴν ἐπιστήμην τὰς νέας μεθόδους του, αἵτινες διηύθυναν τὴν ἰατρικὴν ἐπὶ ἕνα αἰῶνα ὁλόκληρον. Τῷ 1868 τῷ ἀνηγέρθη ἀνδριὰς ἐν τῇ γενετείρᾳ του. Ἡ διεύθυνσις τῆς δημοσίας περιθάλψεως Παρισίων τῷ 1879 πρὸς τιμήν του, τὸ εἰς νοσοκομεῖον μετατραπὲν πρώην ἄσυλον τῶν ἀνιάτων, ἐκάλεσεν αὐτὸ διὰ τοῦ τίτλου «Νοσοκομεῖον Λαεννέκ», ὅπερ σήμερον ὁμοῦ μετὰ τοῦ θεραπευτηρίου Lén - Bourgeois ἀποτελοῦσι τὰ πρῶτα νοσοκομειακὰ κέντρα τῶν Παρισίων πρὸς περίθαλψιν τῶν φυματιώντων. Ἡ δὲ Ἀκαδημία τῆς ἰατρικῆς τῷ 1926 (13ην, 14ην, 15ην Δεκεμβρίου) ἑώρτασε τὴν ἑκατονταετηρίδα του ἐν τῇ Παναγίᾳ τῶν Παρισίων, τῇ Σορβόννῃ καὶ τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς ἰατρικῆς, ἐπὶ παρουσίᾳ ὅλων τῶν ἐπισήμων ἀρχῶν, τῶν ἐπιστημόνων τῆς Γαλλίας καὶ τῶν σοφῶν ἀντιπροσώπων τῆς Εὐρώπης, διὰ τῆς ἱστορήσεως τοῦ ἔργου του ὑπὸ τῶν καθηγητῶν Menetrier, d'Arsonval, Roger, Bernard Bar, Letulle καὶ Achard, καὶ δι' ἐκκοπῆς ἀναμνηστικοῦ μεταλλίου. Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

Λαέρκης /*Μυθολ.*/. Υἱὸς τοῦ Αἵμονος, πατὴρ τοῦ Ἀλκιμέδοντος, ἡνιόχου τοῦ Ἀχιλλέως, εἷς τῶν εὐγενῶν Μυρμιδόνων, ἀκολουθήσας τὸν Ἀχιλλέα εἰς Τροίαν (*Ὁμηρ.* Ἰλιάδ. Π, 197, Ρ, 467). Α. Θ. Σ.

— **Λαέρκης** Ἰθακήσιος τεχνίτης. Ἀναφέρεται ἐν τῇ «Ὀδυσσείᾳ» ὡς χρυσοχόος. Τὸν τεχνίτην τοῦτον ἐκάλεσεν ὁ Νέστωρ, ὅπως ἐπιχρυσώσῃ τὰ κέρατα τοῦ πρὸς θυσίαν βοός, προκειμένου νὰ κάμῃ ὁ βασιλεὺς τῆς Πύλου σπονδὰς εἰς τὴν θεὰν Ἀθηνᾶν ὑπὲρ τοῦ φιλοξενουμένου παρ' αὐτῷ Τηλεμάχου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὀδυσσέως. Ὁ τεχνίτης, μὲ τὸν ἄκμονα καὶ τὴν σφῦραν, ἐπιχρυσώνει τὰ κέρατα τοῦ ζῴου, ἵνα τὸ ὡραῖον τοῦτο ἔργον εὕρῃ χάριν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς θεᾶς («ἵνα ἄγαλμα θεὰ κεχάροιτο ἰδοῦσα»). Β. Δ. Θ.

Λαέρτης (καὶ *Λαέρτιος*). Ὁ μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης, πατὴρ τοῦ Ὀδυσσέως. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀρκεισίου καὶ τῆς Χαλκομεδούσης, ὑπὸ τῶν μετὰ τὸν Ὅμηρον ποιητῶν καὶ μυθογράφων μνημονευομένης, καὶ σύζυγος τῆς Ἀντικλείας, θυγατρὸς τοῦ Αὐτολύκου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθη ὁ υἱός του Ὀδυσσεύς, Λαερτιάδης ἀπ' αὐτοῦ ἐπικαλούμενος, καὶ πολλαὶ θυγατέρες (κατὰ τὸν Σοφοκλέα (Φιλοκτ. 417) τὴν Ἀντίκλειαν εἶχεν ἀπαγάγει πρὸ τοῦ γάμου της μετὰ τοῦ Λαέρτου ὁ Σίσυφος, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐλέγετο ὁ Ὀδυσσεὺς υἱὸς τοῦ Σισύφου καὶ Αἰολίδης). Κατὰ τὸν Ὅμηρον ὁ Λαέρτης ἦτο πρότυπον γενναίου καὶ χρηστοῦ ἡγεμόνος καὶ στοργικοῦ πατρὸς καὶ πάππου. Κατὰ τὴν νεότητά του, ὡς ἀρχηγὸς τῶν Κεφαλλήνων, εἶχε πορθήσει τὴν ὀχυρὰν παραλίαν πόλιν Νήρικον (Ὀδυσ. ω, 376). Κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἀσθενὴς γέρων ὢν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ προστατεύσῃ τὴν περιουσίαν τοῦ Ὀδυσσέως, εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς τοὺς ἀγρούς· ὅτε ὅμως ἐπανῆλθεν ὁ υἱός του, ἡ Ἀθηνᾶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν νεανικήν του εὐρωστίαν καὶ οὕτως ἠδυνήθη νὰ συμπολεμήσῃ μετὰ τοῦ Ὀδυσσέως κατὰ τῶν ἐπαναστατησάντων μετὰ τὴν μνηστηροφονίαν Ἰθακησίων καὶ νὰ φονεύσῃ τὸν Εὐπείθη. Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους τοῦ Ὁμήρου ποιητὰς καὶ μυθογράφους ὁ Λαέρτης ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἡρώων, οἵτινες ἐξεστράτευσαν εἰς τὴν Κολχίδα διὰ τὸ χρυσόμαλλον δέρας, καὶ τῶν ἡρώων κυνηγῶν, οἵτινες μετέσχον τῆς θήρας τοῦ Καλυδωνίου κάπρου.

Οἱ μῦθοι τοῦ Λαέρτου, ὡς μαρτυροῦσι διασωθεῖσαί τινες ἀναγλύφων καὶ πηλίνων ἀγγείων παραστάσεις, καὶ ἰδίως ὁ μῦθος τῶν γάμων αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἀντικλείας, ὑπῆρξαν θέματα καὶ τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας. Ἡ καλλίστη τῶν διασωθεισῶν τούτων παραστάσεων εἶναι ἡ ἐπί τινος κρατῆρος, ἀνευρεθέντος ἐν Λευκανίᾳ καὶ ἀποκειμένου σήμερον ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Μονάχου. Εἰς ταύτην ἀπεικονίζεται καὶ ὁ κέρδιστος (πονηρότατος) Σίσυφος, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἀναγραφὴ τοῦ ὀνόματός του. ΚΑΥ.

Λαέρτης /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ὀχυρὰ θέσις τῆς Τραχείας Κιλικίας (*Στράβ.* ΙΔ', 669) μεταξὺ Ναύλων καὶ Κορακησίου (Σταδ. Μεγ. θαλ. § 206). Διαστέλλει ὁ «Σταδιασμὸς» τὸν «Λαέρτη ἐπὶ θαλάσσης» ἀπὸ τὸ μεσόγειον τῆς Κιλικίας πόλισμα (*Πτολεμ.* Ε', ε', 9, πιθανῶς θηλυκῶς), τοῦ ὁποίου ἦτο ἐπίνειον, ὡς ἄλλωστε διευκρινίζει Ἀλέξανδρος ὁ Πολυΐστωρ, ὅστις «καὶ ὄρος καὶ πόλις φησὶ» (*Στεφ. Βυζ.* 406, 9). Πατρὶς τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Αὐγούστου γραμματικοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου. Κατὰ τὸν Müller (χάρτ. 24: Carno ad Cibyrum εἰς Γ' τόμον Graec Geog. Minor.) τὴν θέσιν τοῦ Λαέρτου ἐπέχουν ἐρείπια εἰς (πλάτ. 36°28' 1/4 Β., μῆκ. 32°10' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 237: Kara-Burnù to Karadash Burnù) 9 μίλ. ΝΑ. τῆς Ἀλάγια. Σ. Ε. Λ.

Λαερτιάδης. Πατρωνυμικὸν τοῦ Ὀδυσσέως, ὡς υἱοῦ τοῦ *Λαέρτου* (βλ. λ.) ἢ Λαερτίου. Μεταφορικῶς Λαερτιάδης ἐκαλεῖτο πᾶς πονηρὸς ἄνθρωπος.

Λαέρτιος, Διογένης· βλ. λ. *Διογένης Λαέρτιος*.

Λὰ Ἐστράντα (La Estrada) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ποντεβέντρα τῆς Γαλικίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κάτ. 10.261. Παράγει οἴνους, γεώμηλα, ὀπώρας καὶ ἔχει βιομηχανίαν ξυλείας, σοκολάτας καὶ χάρτου. Μ.Δ.Β.

Λάζαινα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν Κατσανοχωρίων, τετράωρον ἀπέχον τῶν Ἰωαννίνων, ἐπὶ τῆς κατασκευαζομένης ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Ἄρτης. Ἀριθμεῖ 70 κατοίκους περίπου, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ μικροκτηνοτροφίαν καὶ ὑπάγεται εἰς τὴν κοινότητα *Ἀϊτορράχης* (τέως Κοτορτσίου). Χ. Ι. Σ.

λαζάνια (τὰ) /*Βρωματ.*/. Ζυμαρικὸν ἀνάλογον πρὸς τὰ μακαρόνια, διαφέρον μόνον κατὰ τὸ σχῆμα, ὅπερ εἶναι πεπλατυσμένη ταινία. Παρασκευάζεται ὡς καὶ τὰ μακαρόνια, διαφέροντος μόνον τοῦ τύπου τοῦ πιεστηρίου. Σ. Γ.

— /*Οἰκ. Οἰκον.*] Ἡ κατ' οἶκον παρασκευή των γίνεται συνήθως ὡς ἑξῆς: Ζυμώνομεν τὸ ἀλεύρι μὲ γάλα ἢ καὶ νερό, προσθέτομεν δὲ ὀλίγον ἁλάτι καὶ αὐγὰ (3—4 εἰς μίαν ὀκᾶν ἀλεύρι). Ἀνοίγομεν τὴν ζύμην μὲ εἰδικὸν ξύλον (τρίφτην) εἰς φύλλα λεπτὰ καὶ τὰ κόπτομεν εἰς λωρίδας στενάς. Ἄλλοτε πάλιν τὰ λαζάνια κόπτονται εἰς μικρὰ τετραγωνίδια, ὁπότε λέγονται *χυλοπίττες*.

Εἰς τὴν μαγειρικὴν τὰ λαζάνια χρησιμοποιοῦνται, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἐν γένει ζυμαρικά, εἰς παρασκευὴν ποικίλων φαγητῶν, εἴτε μόνα, εἴτε μετὰ κρέατος. Εἰδικώτερον διὰ τὰ λαζάνια χωρὶς κρέας συνηθίζεται ὁ ἑξῆς τρόπος παρασκευῆς: Τὰ βράζομεν ἐντὸς ὕδατος ἁλατισμένου, ὀλίγον δὲ πρὶν ψηθοῦν τὰ στραγγίζομεν, προσθέτομεν γάλα (ἢ ζωμὸν) καὶ τὰ ἀφίνομεν εἰς σιγανὴν φωτιὰν μέχρις ὅτου τὸ ἀπορροφήσουν. Ἀκολούθως ρίπτομεν τυρὶ τριμμένο καὶ φρέσκο βούτυρο, τὰ ἀνακατεύομεν, τὰ σκεπάζομεν καὶ τὰ ἀφίνομεν ἐπὶ πέντε λεπτὰ τῆς ὥρας. Ὅταν τὰ σερβίρωμεν εἰς τὴν πιατέλλαν, ρίπτομεν ἐπ' αὐτῶν καὶ πάλιν τυρὶ τριμμένο καὶ τὰ ζεματίζομεν μὲ θερμὸ βούτυρο. Μ. ΔΡ.

Λαζανιὰ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου ὑπαγόμενον ἐν τῷ διαμερίσματι Ὀρεινῆς τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας. Κάτ. 160, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν γεωργίαν. Κ. Μ. Κ.

Digitized by Google

Λαζὰρ (Lazare), ***Βερνάρδος.*** Γάλλος συγγραφεύς, Ἑβραῖος τὴν καταγωγὴν (1865—1903). Εἰς ἡλικίαν εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἐτῶν ἐδημοσίευσεν, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου του Ἐφραὶμ Μικαέλ, τὸ ποίημα «Ἡ μνηστὴ τῆς Κορίνθου», ἔπειτα δὲ ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων λογίων τὰς «Πολιτικὰς καὶ φιλολογικὰς ὁμιλίας». Διετέλεσε συνεργάτης τῶν ἐφημερίδων «Ζουρνάλ», «Φιγαρώ», τοῦ «Ἑρμοῦ τῆς Γαλλίας» καὶ ἄλλων φιλολογικῶν περιοδικῶν, ἐτέθη δ' ἐπὶ κεφαλῆς ἀγῶνος ὑπὲρ ἀποκαταστάσεως τοῦ λοχαγοῦ Δρεϋφούς. Συνέγραψε τὰ ἑξῆς ἔργα: «Τὸ κάτοπτρον τῶν θρύλων» (1892), «Ὁ ἀντισημιτισμός» (1894), «Σύγχρονοι φυσιογνωμίαι» (1894), «Ἡ ἀλήθεια ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως Δρεϋφούς» (1896), «Κατὰ τοῦ ἀντισημιτισμοῦ» (1896), «Ἡ τηλεπάθεια καὶ ὁ Νεοσπιριτουαλισμός» (1897), «Ἀντισημιτισμὸς καὶ θρησκεία» (1898) κλπ. Δ. Σ. Δ.

Λαζὰρ (Lajard), ***Ἰωάννης-Βαπτιστὴς-Φῆλιξ.*** Γάλλος ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Λυῶνι τῷ 1783 καὶ ἀποθανὼν ἐν Tours τῷ 1858. Ἐνδιατρίψας ὡς διπλωματικὸς ὑπάλληλος τῆς Γαλλίας ἐν Γεωργίᾳ καὶ Περσίᾳ, ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην τῶν ἀρχαίων θρησκειῶν τῆς Βαβυλωνίας καὶ τοῦ Ἰράν. Μανιώδης συλλέκτης ἀρχαίων ἀντικειμένων, κατήρτισεν ἀξιόλογον συλλογὴν ἀσσυριακῶν κυλίνδρων, ἥτις εὑρίσκεται νῦν ἐν τῷ cabinet des médailles τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. Αἱ σπουδαιότεραι μελέται τοῦ Λαζάρ, δημοσιευθεῖσαι ἐν ταῖς «Mémoires de l' Académie des Inscriptions», εἶναι αἱ ἑξῆς: «Recherches sur le culte, les symboles, les attributs et les monuments figurés de Venus». «Recherches sur le culte du Cyprès pyramidal ches les peuples civilisés de l' Antiquité». «Observations sur l' origine et la signification du symbole appelé la croix ansée». «Note sur l' emploi et la signification du cercle ou de la couronne et du globe dans la représentation des divinités chaldéennes. Ὡς ἔργον, παραμεῖναν ὅμως ἡμιτελές, ἐξεδόθη τῷ 1847, τὸ «Recherches sur le culte public et les mystères de Mithra en Orient et en Occident». Ἕνεκα τῶν πολυτίμων τούτων μελετῶν του ὁ Lajard ἐξελέγη τῷ 1830 μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν. Β. Δ. Θ.

— **Λαζὰρ** (Lajard), ***Πέτρος-Αὔγουστος.*** Γάλλος στρατηγὸς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Μομπελλιὲ τῷ 1757 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1837. Λοχαγὸς τῷ 1789, ἐγένετο βραδύτερον συνταγματάρχης καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἀπὸ τῆς 16 Ἰουνίου μέχρι τῆς 10 Αὐγούστου 1792. Γενόμενος ὕποπτος, ὡς βασιλόφρων, ἐφυγαδεύθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Γαλλίαν τῷ 1800 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος μέλος τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, εἶτα ἐξελέγη βουλευτὴς (1808—1815). Ἐπανῆλθεν εἰς τὸν στρατὸν μετὰ τὴν πρώτην ἀποκατάστασιν τῶν Βουρβώνων καὶ ἀπεστρατεύθη ἐπὶ τῆς ἑκατονταημέρου αὐτοκρατορίας. Θ. Β.

Λαζαράδες *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Τρανοβάλτου τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 147. Χ. Δ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912, ἡ 5η ἑλληνικὴ μεραρχία, ἐκτελοῦσα τὴν ἐντολὴν νὰ προσπεράσῃ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀλιάκμονος, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀποκόψῃ τὴν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ μέσου Ἀλιάκμονος ὑποχώρησιν τῶν ἐν Σαρανταπόρῳ Τούρκων (βλ. λ. *Βαλκανικοὶ πόλεμοι [Στρατ. Ἱστορ.]* τ. ΣΤ' σ. 549), εὑρέθη τὴν ἑσπέραν τῆς 8ης Ὀκτωβρίου 1912 εἰς τὴν μεταξὺ τῶν χωρίων Λουτρὸς καὶ Λαζαράδες ὑψηλὴν κορυφογραμμὴν τῶν Καμβουνίων, τὴν διήκουσαν ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ., μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πρὸς Ἀλιάκμονα προχώρησίν της κατὰ τὴν ἑπομένην. Ἀλλά, κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 8ης Ὀκτωβρίου, ἐπληροφορήθη ὅτι τουρκικὸν στράτευμα κατεῖχε τὰ ΝΑ. τῶν Λαζαράδων ὑψώματα. Ἐπειδὴ πᾶσα προσπέρασις ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀλιάκμονος καθίστατο ἀδύνατος πρὸ τῆς ἀπωθήσεως τοῦ τουρκικοῦ τούτου στρατεύματος, δι' αὐτὸ τὴν πρωΐαν τῆς 9ης Ὀκτωβρίου ἐπετέθη ἡ 5η μεραρχία κατ' αὐτοῦ διὰ δύο φαλάγγων, τάξασα τὸ πυροβολικόν της πρὸς τὸ ἀριστερόν, ἵνα τοιουτοτρόπως πλευροκοπῇ τὸ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τουρκικὸν στράτευμα, καθὼς καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν χαρακώματα. Μέχρι τῶν μεταμεσημβρινῶν ὡρῶν τῆς ἡμέρας ταύτης εἶχε κατορθώσει ἡ ἑλληνικὴ μεραρχία ν' ἀπωθήσῃ τὸ ἀριστερὸν τουρκικὸν πλευρὸν (τὸ πρὸ τοῦ Παδέον), ἀλλὰ τὸ δεξιὸν (τὸ πρὸ τῶν Λαζαράδων) ἀνθίστατο σθεναρῶς. Τὸ ἀνεξάρτητον ἀπόσπασμα Γεννάδη (δύο εὐζωνικὰ τάγματα), εὑρεθὲν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔναντι τοῦ Ζάμπουρδα καὶ ἐκτελοῦν τὴν ἀποστολήν του νὰ ζεύξῃ τὸν Ἀλιάκμονα καὶ κατόπιν νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν προσπέρασιν τῆς ταξιαρχίας ἱππικοῦ, ἅμα ὡς ἀντελήφθη μάχην, ἔσπευσεν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ὅπως συντρέξῃ εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ πράγματι ἤρξατο παρεμβαῖνον τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας τῆς 9ης Ὀκτωβρίου, ἀκριβῶς τὴν στιγμήν, καθ' ἣν τὸ τουρκικὸν πλευρὸν ἐξηκολούθει ἀνθιστάμενον, ὁπότε διὰ τῆς παρεμβάσεως ταύτης τοῦ εὐζωνικοῦ ἀποσπάσματος ἐπετεύχθη περὶ τὴν 18ην ὥραν ἡ πλήρης ἀπώθησις τῶν Τούρκων πρὸς τὴν ἁμαξιτὸν ὁδόν. Λόγῳ ὅμως τοῦ ἀρξαμένου σκότους δὲν προέβησαν τὰ στρατεύματα τῆς 5ης μεραρχίας καὶ τοῦ εὐζωνικοῦ ἀποσπάσματος εἰς τὴν αὐθωρεὶ κατάληψιν τῶν τουρκικῶν θέσεων, εἰς τρόπον ὥστε κατὰ τὴν νύκτα 9—10 Ὀκτωβρίου ἡ τακτικὴ κατάστασις παρέμεινε κάπως ἀμφίβολος. Ἀλλὰ τὴν νύκτα ταύτην πληροφορηθέντες οἱ Τοῦρκοι τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐν Σαρανταπόρῳ μάχης, ὑπεχώρησαν πρὸς Σέρβια, τοιουτοτρόπως δὲ τὴν πρωΐαν τῆς 10 Ὀκτωβρίου κατελήφθη ἀμαχητὶ τὸ χωρίον Λαζαράδες καὶ μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ Μικρόβαλτο ἅπας ὁ πρὸς τὸν Ἀλιάκμονα ἐδαφικὸς χῶρος. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

λαζαράκι, ἢ ***λαζαρέλλι,*** ἢ ***λαζαρούδι*** *[Λαογρ.].* Καλοῦνται οὕτως ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ τὸ ἐκ ζύμης, μυρωδικῶν, βαΐων, κανέλλας, γλυκανίσου, σταφίδων κλπ. ἀνθρώπινον ὁμοίωμα, τὸ ὁποῖον κατασκευάζεται κατὰ τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου. Τὸ ὁμοίωμα τοῦτο περιεβάλλετο κατὰ τὴν κεφαλήν, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας διὰ ζωνῶν ἐκ ζύμης (αἱ ὁποῖαι ἀντικαθίστων τὰ μανδήλια, δι' ὧν δένουν τοὺς νεκρούς), ἐψήνετο εἰς τὸν φοῦρνον καὶ ἐτρώγετο. Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἀπαντᾷ ἐν Μυτιλήνῃ, Πύργῳ, Ἀγχιάλῳ, Μεσημβρίᾳ, Βαϊνδηρίῳ, Ὀδεμησίῳ κλπ. καὶ θεωρεῖται ὡς φέρον ἀφθονίαν ἐν τῷ οἴκῳ Θ. Π

Λαζαράτα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς Λευκάδος ἐν τῇ ὁμωνύμῳ τῇ νήσῳ ἐπαρχίᾳ τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Σφακιωτῶν καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 600. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Πρεμεντινοῦ* καὶ ἔχει κατ. (1928) 853. Χ. Δ.

Λαζαρᾶτος, ἢ ***Λαζαρέτος. Τριαντάφυλλος.*** Ἀγωνιστὴς καὶ ὑποστράτηγος. Γεννηθεὶς τῷ 1798 ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἠκολούθησε νεώτατος τὸ σῶμα τοῦ Ἰγγλέση, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως. Μετέσχε τῶν μαχῶν Χίου, Πατρῶν κ.ἄ., καταταχθεὶς δὲ εἰς τὸν τακτικὸν στρατόν, ἐπὶ Π. Ροδίου, μετέσχε πολλῶν μαχῶν Θηβῶν καὶ Χαϊδαρίου, ἐτραυματίσθη δὲ σοβαρῶς, ἐνῷ μετέφερε πυρίτιδα εἰς τοὺς ἐν τῇ Ἀκροπόλει πολιορκουμένους. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν, κατετάχθη εἰς τὸ πεζικὸν καὶ κατέστη περιώνυμος διὰ τὴν αὐστηρὰν αὐτοῦ διοίκησιν. Διεκρίθη ἐπίσης ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ Αἰτωλοακαρνανίας καὶ ὡς φρούραρχος Ἀθηνῶν. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1865, πολιτευθεὶς δ' ἐν Κέᾳ, ἐγένετο δὶς ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Ἀπέθανε τῷ 1884. Γ. Δ. Κ.—Ν. Θ. Κ.

Λαζάρεβατς *[Γεωγρ.].* Κώμη τῆς Σερβίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κολουμπάρα, παραποτάμου τοῦ Σάβα, ΝΔ. τοῦ Βελιγραδίου, καταληφθεῖσα τὴν 25 Νοεμβρίου τοῦ 1914 ὑπὸ τῶν αὐστροουγγρικῶν στρατευμάτων. Συνέπεια τῆς καταλήψεως ταύτης ἦτο ἡ πτῶσις τοῦ Βελιγραδίου τῇ 3 Δεκεμβρίου 1914. Κάτ. (1921) 1.236. Χ. Δ

Λαζάρεβιτς (Lazarevic), ***Λάζαρος.*** Σέρβος διηγηματογράφος (1851—1891). Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ ἰατρικὴν ὡς ὑπότροφος τοῦ κράτους ἀπὸ τοῦ 1875 μέχρι τοῦ 1879, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Σερβίαν διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ νοσοκομείου τοῦ Βελιγραδίου τῷ 1881. Τῷ 1889 ὠνομάσθη ἰατρὸς τῆς σερβικῆς αὐλῆς μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου. Ἐπιδοθεὶς ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν φιλολογίαν, ἔγραψε πολλὰ διηγήματα, εἰς τὰ ὁποῖα περιγράφει διὰ ζωηρῶν χρωμάτων καὶ μὲ ἰσχυρὸν ρεαλισμὸν τὸν βίον τῶν σερβικῶν λαϊκῶν τάξεων. Θεωρεῖται ὁ κυριώτερος ἐκπρόσωπος καὶ ὁ ἱδρυτὴς τῆς νεωτέρας σερβικῆς λαϊκῆς φιλολογίας. Τὰ «Ἅπαντα» αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Λ. Γιοβάνοβιτς ἐν Βελιγραδίῳ εἰς δύο τόμους τῷ 1898—1899. Ὀλίγα ἐκ τῶν διηγημάτων του μετεφράσθησαν ὑπὸ τοῦ Βλάδαν Γεώργεβιτς καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν. Μ. Δ. Β

— **Λαζάρεβιτς,** ***Μπράνκο.*** Σέρβος διπλωμάτης καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1883. Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βελιγραδίου καὶ κατόπιν εἰς Παρισίους, Μόναχον καὶ Ρώμην καὶ ἠσχολήθη εἰς φιλολογικὰς μελέτας, συνεργασθεὶς εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ὑπηρέτησεν ὡς ἔφεδρος ἀξιωματικός Τῷ 1916 ἀπεσπάσθη εἰς τὸ σερβικὸν ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν ὡς διευθυντὴς τοῦ γραφείου τοῦ τύπου. Τῷ 1917 εἰσελθὼν ὁριστικῶς εἰς τὴν διπλωματίαν διωρίσθη πρόξενος ἐν Οὐασιγκτῶνι καὶ κατόπιν γενικὸς πρόξενος ἐν Σικάγῳ. Τῷ 1922 διετέλεσεν ἐπιτετραμμένος εἰς Βερολῖνον καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἰδίου ἔτους ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα ἀπεστάλη εἰς Πράγαν. Τῷ 1923 ἐκλήθη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅπου ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διεύθυνσις τῶν βαλκανικῶν ὑποθέσεων. Τὸ ἑπόμενον ἔτος προήχθη εἰς πρεσβευτὴν καὶ ἀπεστάλη εἰς τὰ Τίρανα, τὸν δὲ Ὀκτώβριον τοῦ 1926 διωρίσθη πρεσβευτὴς εἰς Πράγαν. Ἔγραψε διάφορα ἔργα, ἰδίως ἐπὶ τῆς αἰσθητικῆς, τῆς φιλολογίας καὶ τῆς πολιτικῆς, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Φιλολογικαὶ ἐντυπώσεις» (δύο τόμοι 1912 καὶ 1924), «Ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως» (1919), «Νοτιοσλαυϊκὰ ἔγγραφα» (1919), «Προλεγόμενα εἰς μίαν αἰσθητικήν» (1924) κτλ. Μ. Δ. Β.

— **Λαζάρεβιτς,** ***Στέφανος***· βλ. λ. *Στέφανος* Λαζάρεβιτς.

Λαζάρειον (σημερ. *ἐλ-Ἀζαριγὲ*) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Ὄνομα τῆς παρὰ τὰ Ἱεροσόλυμα Βηθανίας, δοθὲν εἰς αὐτὴν κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας ἕνεκα τοῦ Λαζάρου, ὅστις κατῴκει ἐν αὐτῇ (βλ. λ. *Βηθανία*).

Λαζαρέτα *[Γεωγρ.].* Προάστειον τῆς Ἑρμουπόλεως, κείμενον ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν λιμένα τῆς πόλεως, ἔνθα αἱ φυλακαὶ καὶ τὸ ἄσυλον φρενοβλαβῶν. Ὑπάγεται εἰς τὸν δῆμον Ἑρμουπόλεως καὶ ἔχει κατ. (1928) 260. Χ. Δ.

λαζαρέτο (τό)· δημοτ., νοσοκομεῖον παραθαλάσσιον, ὅπου ὑποβάλλονται πρὸς κάθαρσιν οἱ καταπλέοντες ἐκ χωρῶν ἔνθα ὑπάρχουν ἐπιδημικαὶ νόσοι, λοιμοκαθαρτήριον (ἐκ τῆς ἰταλ. lazzaretto σημαινούσης τὸ πρῶτον ἄσυλον λεπρῶν).

— *['Εγκυκλ.]* Ἡ λέξις *λαζαρέτον* δηλοῖ οὐ μόνον τὸ λοιμοκαθαρτήριον ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ του, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸ νοσοκομεῖον, ἐν ᾧ ἠδύναντο νὰ νοσηλευθῶσιν, ἰδιαιτέρως ἀπομονούμενοι, οἱ ἐκ λοιμικῆς τινος νόσου προσβαλλόμενοι, καθ' ὃν χρόνον ἐτέλουν τὴν κάθαρσιν αὐτῶν. Δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ὁρίσῃ τις ἐπακριβῶς τὸν χρόνον τῆς ἱδρύσεως τῶν λαζαρέτων. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ταῦτα θὰ εἶναι ἱκανῶς παλαιά, ἀλλ' οὐδεμίαν σχετικὴν παρέχουσιν εἴδησιν αἱ πρόχειροι πηγαί. Ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν πρώτη ἡ Βενετία διενοήθη νὰ παρεμποδίσῃ διὰ καθάρσεων τὴν εἰσβολὴν τῶν λοιμωδῶν νόσων, αἵτινες ἐπιδημικῶς ἐνσκήπτουσαι ἐπέφερον συχνότατα κατὰ τὸν μεσαίωνα τρομακτικὰς καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀνυπολογίστους καταστροφάς. Καὶ τῷ μὲν 1348 διώρισεν ἡ Βενετία εἰδικοὺς πρὸς τοῦτο ὑπαλλήλους, τοὺς ὀνομασθέντας ὑγειονόμους, τῷ δὲ 1403 ἐπεχείρησε καὶ νὰ ἀπομονώσῃ τοὺς πάσχοντας ἐκ λοιμικῶν νόσων, ἱδρύσασα ἐπίτηδες νοσοκομεῖον ἔν τινι νησιδίῳ παρακειμένῳ τῇ Βενετίᾳ καὶ ἐντὸς τοῦ ἐν τῷ νησιδίῳ τούτῳ μοναστηρίου, ὅπερ ἀνῆκε μὲν εἰς τοὺς Αὐγουστίνους μοναχούς, ὠνομάζετο δὲ Παναγία τῆς Ναζαρὲτ (Santa Maria di Nazaret ἢ Nazaretum), ἐξ οὗ κατὰ παραφθορὰν καὶ τροπὴν τοῦ ν εἰς λ ὠνομάσθη *Λαζαρέτον* τὸ πρῶτον ἐκεῖνο λοιμοκαθαρτήριον καὶ τὰ ὕστερον κατὰ μίμησιν ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἱδρυθέντα τοιαῦτα. Ἀλλὰ κατ' ἄλλους οἱ Βενετοὶ ὠνόμασαν τὰ λοιμοκαθαρτήρια λαζαρέτα ἀπὸ τοῦ μνημονευομένου ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ Λαζάρου, ὃν ἐπεκαλοῦντο συνήθως εἰς ἴασιν τῶν λεπρῶν. Ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ σῴζεται ἀνέκδοτον κείμενον, περιλαμβάνον ὀργανισμὸν ἔγγραφον λαζαρέτου ἐν Ἠπείρῳ ἀρχομένης τῆς ΙΘ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐπιγράφεται: «Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον συσταίνεται τὸ λαζαρέτον». Ἐγράφη ἐν Ἰωαννίνοις τῇ 9 Μαΐου 1816. Εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦτον, λαζαρέτον δὲν ὀνομάζεται μόνον τὸ λοιμοκαθαρτήριον, ἀλλὰ καὶ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἐπιβαλλομένης καθάρσεως. Αἱ εἰδήσεις καθ' ὅλου περὶ συστάσεω, καὶ ὀργανισμοῦ τῶν λαζαρέτων εἶναι λίαν πενιχραί. Δ. Π. ΠΑΣΧΑΛΗΣ

Λαζαρέτο(ν) *[Παραλ. Γεωγρ.].* Τοπωνυμίαι παραλίων τόπων, εἰς οὓς ὑπῆρξεν ἢ ὑπάρχει λοιμοκαθαρτήριον. Ἑλληνικαὶ μέν: —1) Ἄκρα τῆς Ν. ἀκτῆς τοῦ λιμένος *Ἑρμουπόλεως* (πλάτ. 37° 25' 40'' Β., μῆκ. 24° 57' 00'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island). —2) Νησίον ἐν τῷ κολπίζοντι τῆς *Ἰθάκης* λιμένι, πρὸ τῆς πόλεως. Ἐπ' αὐτοῦ κτήριον παλαιῶν φυλακῶν καὶ φανὸς ναυτικὸς ἐρυθροῦ σταθεροῦ, ἱδρυθεὶς ἐπὶ ἀγγλικῆς προστασίας τῷ 1848 καὶ μεταρρυθμισθεὶς τῷ 1887 (πλάτ. 38° 22' 05'' Β., μῆκ 20°43' 37'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1620: Ports of Molo and Vathy). —3) Νησὶς προσκειμένη τῇ Α. ἀκτῇ τῆς Κερκύρας (πλάτ. 39° 28' 40'' Β., μῆκ. 19° 53' 05'' Αν., χάρτ. ἀγγλ. 206: Channels of Corfu) εἰς 3 μίλ. Δ. ΒΔ. ἀπὸ τοῦ φάρου Ἀκροπόλεως πρὸς τὸν λιμένα τοῦ Γουβίου. Τὰ ἐπὶ ἑνετοκρατίας ἰσχυρὰ πυροβολεῖά του εἶχον ἀνακαινισθῇ ὑπὸ τῶν Γάλλων κατὰ τὴν κατοχήν των καὶ κατηδαφίσθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Κερκύρας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ξενικαὶ δὲ (γαλ. Lazare, ἰταλ. καὶ ἱσπαν. Lazzaretto) αἱ ἀκόλουθοι: Λιμενοβραχίων καὶ νηοδόχη ἐν *Μασσαλίᾳ.* Ὅρμος ἐν τῷ κολπίζοντι λιμένι τῆς *Τουλῶνος.* Ἀκρωτήριον τῆς νήσου *Τζίλιο* τοῦ Τοσκανικοῦ ἀρχιπελάγους. Λιμενοβραχίων καὶ φάρος τῆς *Τσιβίτα Βέκκια.* Νησίον τῆς ἀλγερινῆς παραλίας πρὸ τῆς *Φιλιππβίλλ,* ἔχον φάρον σπουδαιότατον. Ὅρμος ἀλγερινὸς ἐν τῷ κόλπῳ τῆς *Μπόνα.* Νησίον ἐν τῷ κολπίζοντι λιμένι *Μαὼν* τῆς Μινόρκας τῶν Βαλεαρίδων καὶ ἀκρωτήριον ἐκεῖ. Νῆσος πρὸ τοῦ λιμένος *Τράππανι* τῆς ΒΔ. Σικελίας. Αὐλὼν τοῦ λιμένος *Μάρσα Μουσκιὲτ* τῆς Μάλτας

Digitized by Google

ἀμφίδυμος πρὸς τὸν τῆς Σλιέμας. Κροατικὴ νησὶς πρὸ τοῦ λιμένος Καλὲ τῆς νήσου Οὔλιαν· ὀνομάζεται καὶ *Καλογέρα* (Calogera). Σ. Ε. Λ.

Λαζαρέττο *[Παραλ. Γεωγρ.].* Νησὶς ἔξωθεν τοῦ Πόρου κατὰ τὸν ΝΔ. μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Μοναστηρίου, ἀριστερᾷ δὲ τῷ ἐξ ἀνατολῶν εἰσπλέοντι τὸν μεταξὺ Τροιζηνίας ἀκτῆς καὶ νήσου Πόρου πόρον (πλάτ. 37°30' Β., μῆκ. 23°30' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1517: Poros island) ἀμέσως δὲ πρὸς Δ. τῆς νήσου τοῦ Ἔυδεκ. Σ. Ε. Λ.

Λάζαρεφ. Ρωσικὴ οἰκογένεια ἀρμενικῆς καταγωγῆς, ἐμπορευομένη ἐν Μόσχᾳ ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Εἶναι ἡ πρώτη συστήσασα τὴν βιομηχανίαν τῶν μεταξωτῶν ὑφασμάτων.

—**Λάζαρεφ, *Ἰβάν*.** Ρῶσος φιλελεύθερος, γεννηθεὶς ἐν Μόσχᾳ τῷ 1739 καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει τῷ 1801. Ὑπῆρξεν ὁ πλουσιώτερος ἔμπορος τῆς Ρωσίας. Ἵδρυσε νοσοκομεῖα εἰς πλείστας πόλεις τῆς χώρας ταύτης καὶ τέσσαρας ἀρμενικὰς ἐκκλησίας. Μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Ἰωακεὶμ* συνέστησε τὸ ἰνστιτοῦτον Λάζαρεφ ἐν Πετρουπόλει πρὸς σπουδὴν τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Θ. Β.

—**Λάζαρεφ, *Μιχαὴλ Πέτροβιτς*.** Ρῶσος ναύαρχος, γεννηθεὶς ἐν Πετρουπόλει τῷ 1788 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1851. Εἰσελθὼν εἰς τὴν σχολὴν τῶν δοκίμων τῷ 1803, ὑπηρέτησεν ἐπί τινα χρόνον εἰς τὸ ἀγγλικὸν ναυτικὸν πρὸς ἐκπαίδευσιν. Ἀπὸ τοῦ 1827 μέχρι τοῦ 1830 ἐκυβέρνα τὴν φρεγάταν «Ἀζόφ» καὶ διέπρεψε κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου. Εἶτα προαχθεὶς εἰς ναύαρχον ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου τῆς Μαύρης Θαλάσσης. Θ. Β.

Λαζάρηδες *[Γεωγρ.].* Μικρὸν χωρίον τῆς Αἰγίνης, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμώνυμον τῇ νήσῳ κοινότητα καὶ ἐπαρχίαν τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 60. Χ. Δ.

λαζαρία (ἡ) (Laser) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον τρία μόνον εἴδη ἰθαγενῆ τῆς μέσης καὶ ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Ἀσίας. Εἶναι πολυετῆ φυτά, φέροντα μακρόμισχα τριμερῆ φύλλα, ἀντίθετα, καὶ ἄνθη ἐπάκρια, σχηματίζοντα ταξιανθίας κεφαλῶν. Γνωστότερον εἶδος θεωρεῖται *λαζαρία ἡ τρίλοβος* (Laser trilobum), τὸ μόνον ἀπαντῶν ἐν Εὐρώπῃ, φυτὸν ὕψους 0,60—1,20 μ., ἔχον ἰσχυρὰν ὀσμὴν κυμίνου. Εὐδοκιμεῖ εἰς ἀσβεστώδη ἐδάφη ὅλων τῶν βαλκανικῶν κρατῶν πλὴν τῆς Ἑλλάδος. Κ. ΠΑΠ.

Λαζαρίδης, *Αἰμιλιανὸς*· βλ. λ. *Αἰμιλιανὸς* μητροπολίτης Γρεβενῶν.

—**Λαζαρίδης, *Πέτρος*.** Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων Ἑλλήνων ἠθοποιῶν, γεννηθεὶς ἐν Ὕδρᾳ τῷ 1842 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1912. Ἐργαζόμενος ὡς τυπογράφος ἐν Σύρῳ, ἀνῆλθεν ἐκεῖ τὸ πρῶτον τὴν σκηνὴν ὡς ἐρασιτέχνης τῷ 1866 μετὰ τοῦ θιάσου Ἀλεξιάδου, ἀναλαβόντος τότε νὰ δώσῃ ὑπὲρ τῶν προσφύγων Κρητῶν τὸ δρᾶμα τοῦ Τιμ. Ἀμπελᾶ «Οἱ μάρτυρες τοῦ Ἀρκαδίου», ἐν ᾧ ἔπαιξε μετ' ἐπιτυχίας τὸν ρόλον τοῦ Τούρκου πασᾶ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἐγκαταλείψας ὁριστικῶς τὴν τυπογραφίαν, προσελήφθη ὡς συμπληρωματικὸς ἠθοποιὸς εἰς τὸν θίασον Ἀλεξιάδου καὶ ἔκτοτε μέχρι τοῦ θανάτου του παρέμεινε διαρκῶς ἐν τῇ σκηνῇ, διακριθείς, σὺν τῷ χρόνῳ, εἰς τοὺς γεροντικοὺς χαρακτῆρας, τόσον τοὺς σοβαροὺς ὅσον καὶ τοὺς κωμικούς. Ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν εἶχεν ὡς Πολώνιος ἐν τῷ «Ἄμλετ», ὡς Ἰβὰν Ὀγκαρὲφ εἰς τὸν «Μιχαὴλ Στρογκώφ», ὡς Λεσβίκης ἐν τῷ «Ταρτούφῳ», ὡς Πικὰρ εἰς τὰς «Δύο ὀρφανάς» καὶ ἰδίως ὡς Μπάρμπα-Θωμᾶς εἰς τοὺς «Μυλωνᾶδες». Ἔγραψε καὶ ἔδωκε τὰς κωμῳδίας «Ἀρχαῖοι καὶ σύγχρονοι Ἀθηναῖοι», «Μαργαρὼ ἡ Μενιδιάτισσα» κατὰ διασκευὴν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, «Αἱ κόραι τοῦ πολιτισμοῦ» καὶ «Τὰ χάλια μας», ἐξ ὧν αἱ τρεῖς τελευταῖαι παρεστάθησαν πολλάκις μετ' ἐπιτυχίας καὶ ἀπὸ σκηνῆς. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

λαζαρικὰ (τὰ) *[Λαογρ.].* Καλοῦνται οὕτω ἐνιαχοῦ τὰ ᾄσματα, τὰ ὁποῖα ᾄδονται κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου, ὑπὸ παίδων καὶ κορασίων περιερχομένων ἀνὰ τὰς ὁδοὺς πρὸς συλλογὴν φιλοδωρημάτων. Τὰ λαζαρικὰ ᾄσματα εἶναι δύο εἰδῶν· τὸ πρῶτον εἶδος ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀναστηθέντα Λάζαρον, τὸ δὲ δεύτερον ἔχει χαρακτῆρα εὐχετικὸν ἅμα καὶ αἰτητικόν, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα τραγούδια τοῦ ἀγερμοῦ. Αἱ εὐχαὶ αἱ περιεχόμεναι εἰς τὰ λαζαρικὰ ἀναφέρονται εἰς τὸν οἰκοδεσπότην, τὴν οἰκοδέσποιναν καὶ τὰ τέκνα καὶ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὰς ἐπιδιώξεις τοῦ οἰκοδεσπότου. Ἐν Κερκύρᾳ λαζαρικὰ καλοῦνται ὅλα ἐν γένει τὰ ἀγυρτικὰ ᾄσματα. [Πρβλ. *Ἀραβαντινοῦ*, «Συλλογὴ δημωδῶν ᾀσμάτων τῆς Ἠπείρου, ἀριθ. 155 καὶ 156. *Ν. Γ. Πολίτου*, Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ σ. 213.] Θ. Π.

Λαζαρῖμος. Ἐπίθετον σημαινούσης ὑδραϊκῆς οἰκογενείας, ἐγκαταστάσης εἰς Πειραιᾶ ἐπὶ Ὄθωνος.

—1) *Ἰωάννης* (1849—1913). Σπουδάσας ἀρχιτεκτονικὴν εἰς τὴν École des Beaux-Arts τῶν Παρισίων, ὅπου εἶχε σταλῆ δαπάναις τοῦ κράτους, κατόπιν δὲ ἐν Βερολίνῳ, ὑπῆρξεν εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐπανόδου του ἐκ τῶν ἀρίστων ἀρχιτεκτόνων τῆς ἐποχῆς του. Εἰργάσθη ἐν Πειραιεῖ, κατασκευάσας τὸ Δημοτικὸν θέατρον, τοὺς ναοὺς τοῦ Ἁγίου Νικολάου (οὗ ἡ μελέτη τοῦ τρούλλου ἀπετέλεσε δυσεπίλυτον πρόβλημα) καὶ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, πάντα τὰ σχολικὰ κτήρια τοῦ τότε καιροῦ καὶ πλεῖστα δημοτικὰ κτήρια. Ἐκ παραλλήλου ἦτο καθηγητὴς τοῦ πολυτεχνείου καὶ κατόπιν ὑποδιευθυντὴς αὐτοῦ, ὑπῆρξε δὲ ὁ πρῶτος διδάξας (1894—1897) ὑδρογραφίαν καὶ γεωδαισίαν παρὰ τῇ ἐπὶ τῆς φρεγάτας «Ἑλλὰς» ναυτικῇ τῶν Δοκίμων σχολῇ.

—2) *Δημήτριος*. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Πειραιεῖ (1852—1918). Ἐκπαιδευθεὶς εἰς Γαλλίαν δαπάναις τοῦ κράτους κατετάγη εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν ὡς ὑπομηχανικὸς β' τάξεως, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀρχιμηχανικοῦ. Ὑπῆρξεν ὁ θεμελιωτής, ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως, τῆς ἐν ναυστάθμῳ ὑποβρυχίου ἀμύνης καὶ τῶν σχολῶν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν καθηγητὴς παρὰ τῇ ναυτικῇ σχολῇ τῶν Δοκίμων.

—3) *Γεώργιος*, γεννηθεὶς ἐν Ὕδρᾳ (1856). Σπουδάσας ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ τὰ νομικά, ἐπέδειξεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός του ὡς δικηγόρου ἰδιαιτέραν κλίσιν πρὸς τὸ ἐμπορικὸν δίκαιον καὶ δὴ εἰς τὸ ναυτικὸν δίκαιον. Ἐκλεγεὶς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ ναυτικοῦ δικαίου, δὲν ἐπρόλαβε νὰ διδάξῃ λόγῳ τῆς κλονισθείσης ὑγείας του. Ἀπέθανεν ἐν Πειραιεῖ τῷ 1921.

—4) *Σπυρίδων*, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Γεννηθεὶς ἐν Πειραιεῖ (1900) εἰσήχθη εἰς τὴν ναυτικὴν σχολὴν τῶν δοκίμων (1915), ἐξελθὼν σημαιοφόρος (1920), ἤδη δὲ ὑποπλοίαρχος (ἀπὸ τοῦ 1925), λαβὼν πτυχίον εἰδικεύσεως εἰς τὴν ναυτιλίαν. Κατ' ἐπανάληψιν διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ ναυτικῇ σχολῇ τῶν Δοκίμων. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

λαζαρίνα (ἡ)· θηλ. τοῦ *λάζαρος*· ἡ ᾄδουσα τὸ ᾆσμα τοῦ Λαζάρου κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς ἑορτῆς τοῦ Λαζάρου.

—**λαζαρίνα.** Κρητικὸν τυφέκιον ἐμπροσθογεμές. Εἶναι εἶδος καραμπίνας μακρότατον, μέχρι δύο περίπου μέτρων, καὶ βαρύτατον ὅπλον. Ἔβαλλε δὲ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, οὐδ' ἦτο εὐθυβόλον. Ἡ ἀνάφλεξις τῆς γομώσεως τῆς κάννης ἐκ πυριτίδος καὶ μολυβδίνης σφαίρας ἐγίνετο διὰ πυριτολίθου (τσακμακόπετρα). Εἴδη λαζαρίνας εἶναι ἡ ἀράπικη καὶ ἡ πλατανιανή (ἐκ τοῦ ὅτι εἰσήχθη διὰ Πλατανιᾶ ἐν ἔτει 1824), ὁ Μπραῒμ πασᾶς, ὁ Μουστουνῖγος, τὸ καρεμφύλλι (οὕτως ἐν Κρήτῃ τὸ καρυοφύλλι), ὁ σουλτᾶτος. Ε. Γ.

Λαζαρίνα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Γόμφων καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 340. Χ. Δ.

Λαζάριο, *Λέων-Φελίξοβιτς*. Ρῶσος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1826 ἐν Θεοδοσίᾳ τῆς Κριμαίας καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει τῷ 1905. Περατώσας τὰ γυμνασιακὰ μαθήματα ἐν Ὀδησσῷ, εἰσήχθη ὡς ὑπότροφος τοῦ κράτους εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Πετρουπόλεως καὶ ἔλαβεν ἐξερχόμενος τὸ χρυσοῦν βραβεῖον, ἐκθέσας ἀπόψεις τινὰς τῆς Πετρουπόλεως. Μετέβη εἶτα εἰς Ρώμην, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη. Ἐπιστρέψας εἰς Ρωσίαν ἐξέθεσε σειρὰν πινάκων, ἐν οἷς τὸν παριστάνοντα τὸ Σορέντον, καὶ ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς Ἀκαδημίας. Περιῆλθεν εἶτα τὸν Καύκασον καὶ τὴν Μεσημβρινὴν Ρωσίαν, ἀπεκόμισε δ' ἐκεῖθεν πλεῖστα τοπία, ἀγορασθέντα ἀμέσως ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας καὶ τῶν φιλοτέχνων τῆς Πετρουπόλεως καὶ τῆς Μόσχας. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 ἠκολούθησε κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Β' τὴν ἐκστρατείαν καὶ ἀπεικόνισε πλείστας μάχας, δι' ὧν ἐκοσμήθησαν διάφορα ἀνάκτορα καὶ μουσεῖα τῶν δύο ρωσικῶν πρωτευουσῶν. Θ. Β.

Λαζαρισταὶ (οἱ). Μοναχικὸν τάγμα (ἄλλως τῶν *ἱερέων τῆς ἱεραποστολῆς*) τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἀνάγον εἰς τὸν Βικέντιον τοῦ Παύλου (Vinkentius de Paulo), ὅστις, γεννηθεὶς τῷ 1576, κατόπιν σπουδῶν καὶ πολλῶν ἀγώνων ἵδρυσεν αὐτὸ τῷ 1624 καὶ ἐπλούτισε δι' ἰδίου μοναχικοῦ κανόνος. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ τάγματος ἠδύναντο μὲν νὰ εἶναι ἱερεῖς ἐν τῷ κόσμῳ, ὠφείλον ὅμως νὰ τηρῶσι τὰς τρεῖς μοναχικὰς ἀρετάς, ἐπὶ 8 μῆνας κατ' ἔτος νὰ ἀφοσιῶνται εἰς τὴν ἱεραποστολήν, νὰ προΐστανται τῶν σεμιναρίων καὶ νὰ τείνωσιν εἰς τὴν τελειοποίησιν ἑαυτῶν. Τὸ τάγμα ἔλαβε τὸ ὄνομα τῶν *Λαζαριστῶν* ἐκ τοῦ ἐν Παρισίοις οἴκου τοῦ ἁγίου Λαζάρου, ὅπου ἐγκατεστάθη. Ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν μόνον ἐν Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ Σαβοΐᾳ ἵδρυσεν 25 οἴκους, ἀπείρους δὲ τοιούτους συναντῶμεν ἀκολούθως εἰς τὸ Ἀλγέριον, Τύνιδα, Μαδαγασκάρην, Κίναν, Περσίαν, Ἀβησσυνίαν, Ἀμερικὴν καὶ τὰς κυριωτέρας χώρας, ἐν Θεσσαλονίκῃ, Κωνσταντινουπόλει, Δαμασκῷ κτλ.

Λαζαρισταί.

Τῶν Λαζαριστῶν τούτων πρέπει νὰ διακρίνωμεν τοὺς Ἀρμενίους *Μεχιταριστάς*, οἵτινες τῷ 1717 ἐν τῇ ἐν Βενετίᾳ νήσῳ τοῦ Ἁγίου Λαζάρου ἱδρύσαντες μοναστήριον, ὠνομάσθησαν ἐπίσης *Λαζαρισταί*.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Stolberg*, Leben d. heil. Vincenz von Paul (Münster 1817). —*Maynard*, S. Vincent de Paul, sa vie xl. 1 τόμ. (Paris 1860). —*A. Loth*. S. Vincent de Paul et sa mission (Paris 1880). —*Hergenröther*, K. Gesch. τόμ. Γ', σελ. 284. —*Φ. Βαφείδου*, Ἐκκλ. Ἱστ., τόμ. 3, σελ. 345 κτλ.

† Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

Λαζάρκιοῖ (κοιν. *Λάζαρ*) *[Γεωγρ.].* Μικρὸν ἑλληνικὸν χωρίον πλησίον τῆς λίμνης Δέρκων, κατοικούμενον ἀπὸ 90 περίπου οἰκογενείας. Νοτιώτερον τοῦ χωρίου φαίνονται ἴχνη παλαιοῦ χωρίου, πιθανῶς τοῦ Δαφνιδίου, μνημονευομένου ὑπὸ τοῦ Ἰ. Καντακουζηνοῦ (Β' ΙΙΙ, κεφ. 77). Εἰς τὴν δασώδη περιοχὴν τοῦ χωρίου ἀφθονεῖ ἡ δάφνη, ἡ ὁποία δὲν παρατηρεῖται ἀλλαχοῦ τῆς περιφερείας. Οἱ κάτοικοι διετήρουν δημοτικὸν σχολεῖον καὶ εἶχον ἐκκλησίαν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Εἰς τὰ 1924 ὑπήχθησαν εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀνταλλαγὴν καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τὴν Ἀν. Μακεδονίαν. Ε. Σ. Σ.

Λαζὰρ-Μπούγα *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φαρσάλων τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Σκοτούσης καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 532. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Δασόλοφος (Ὀρμὰν Μαγούλα), Μπεκίδες* καὶ *Ρέμματα (Σέχι)* καὶ ἔχει κάτ. (1928) 1.301. Χ. Δ.

Λαζάροβιτς, *Στέφανος*. Βασιλεὺς τῆς Σερβίας (βλ. λ. *Στέφανος* Λαζάρεβιτς).

Λαζαρόνοι (οἱ) (Lazzaroni). Οὕτω κοινῶς ἀπεκλήθησαν οἱ ἀποτελοῦντες τὴν κατωτάτην τάξιν τοῦ λαοῦ τῆς Νεαπόλεως, τῶν ὁποίων ἡ ἀθλιότης καὶ ἡ ὀκνηρία ἀπέβησαν παροιμιώδεις. Οἱ Λαζαρόνοι ζοῦν κυρίως ἐκ τῆς ἐπαιτείας καὶ ἐξ εὐτελεστάτων ἐπαγγελμάτων. Εἶναι ἄστεγοι, κοιμῶνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ ἔχουν ἐλαχίστας ἀνάγκας, τὰς ὁποίας ἱκανοποιοῦν διὰ τῶν ὀλίγων χρημάτων, τὰ ὁποῖα προσπορίζονται ἐκ τῆς ἐπαιτείας, ἐκ μικρῶν θελημάτων τὰ ὁποῖα ἐκτελοῦν καὶ ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων τῆς ἁλιείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιδίδονται ἐνίοτε. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ὑπῆρχε μέγας ἀριθμὸς τοιούτων ἐν Νεαπόλει, ἀναβιβαζομένων ὑπό τινων εἰς 40.000 καὶ ἀποτελούντων ἰδιαιτέραν τάξιν ἀλητῶν καὶ πενήτων, λίαν θορυβώδη καὶ ἐπικίνδυνον, ἔχουσαν καὶ ἀρχηγόν, ἀποκαλούμενον ἀρχιλάζαρον (Capo Lazzaro). Οἱ Λαζαρόνοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1647 κατὰ τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Μαζανιέλλο, καὶ τῷ 1798 εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ στρατηγοῦ Καμπιονέ. Ἐπίσης ἐπρωτοστάτουν εἰς πᾶσαν ταραχώδη κίνησιν, πλεῖστοι δὲ τούτων ἦσαν μέλη τῆς περιφήμου ὀργανώσεως τῆς Καμόρρας. Μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Νεαπόλεως μετὰ τῆς λοιπῆς Ἰταλίας, οἱ Λαζαρόνοι ἔπαυσαν ν' ἀποτελοῦν ἰδίαν ὀργάνωσιν καὶ ἠλαττώθησαν κατὰ πολὺ εἰς ἀριθμόν, ἀλλ' ἐξακολουθοῦν νὰ ἀποτελοῦν χαρακτηριστικὸν τύπον, προσδίδοντα ἰδιαίτερον χρωματισμὸν εἰς τὴν λαϊκὴν νεαπολιτανικὴν ζωήν. Σήμερον ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται ἐν Ἰταλίᾳ πρὸς ὑποδήλωσιν παντὸς ὀκνηροῦ καὶ ἀστέγου ἀλήτου, ἀποζῶντος ἐκ τῆς ἐπαιτείας. Τὸ ὄνομα πιστεύεται ὅτι προέρχεται ἐκ τοῦ λεπροῦ Λαζάρου τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ λέγεται ὅτι ἀπεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς κατοίκους τινὰς τῆς Νεαπόλεως, οἵτινες προσβληθέντες ἐκ λέπρας ἀπεχωρίσθησαν ἀναγκαστικῶς ἀπὸ τοὺς ὑγιεῖς καὶ ἀπετέλεσαν ἰδιαιτέραν τάξιν ἀλητῶν καὶ πενήτων. Μ. Δ. Β.

Λαζαρόπουλος, *Ἰωάννης*. Λόγιος ἐκ Ζακύνθου, κατά τινας, ἐκ Λευκάδος, ζήσας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα. Μετέφρασε τὴν «Ζηνοβίαν» τοῦ Μεταστασίου καὶ ἔγραψεν ἐρωτικοὺς δεκαπεντασυλλάβους στίχους. Τῷ 1747 ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ τὸν ἐγκωμιαστικὸν λόγον τοῦ Δ. Κόνταρη εἰς τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα, ἀφιερώσας τοῦτον εἰς τὸν κόμιτα Ἀνδρέαν Κάσην. Θ. Π.

—**Λαζαρόπουλος, *Ἰωάννης*.** Ἀξιωματικὸς τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ τοῦ οἰκονομικοῦ σώματος. Γεννηθεὶς ἐν Λεβιδίῳ τῆς Μαντινείας τῷ 1883 κατετάχθη ὡς ὑπολογιστὴς τῷ 1902 καὶ προήχθη διαδοχικῶς εἰς πλοίαρχον οἰκονομικὸν τῷ 1930

Digitized by Google

Μετέσχε πάντων τῶν πολέμων. Διδάκτωρ τοῦ δικαίου. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Σ. Ε. Λ

Λάζαρος. Ἐξηλληνισμένος τύπος τοῦ ἑβραϊκοῦ ὀνόματος *Ἐλεάζαρ*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο φέρονται δύο πρόσωπα ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ:

—1) Τὸ ὄνομα τοῦτο δίδεται ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὸν πτωχὸν τῆς γνωστῆς παραβολῆς, ἔνθα ἀντιτάσσει αὐτὸν πρὸς τὸν ἄσπλαγχνον πλούσιον (*Λουκᾶ* ιστ´ 19—31). Ἐξηγηταί τινες ἐνόμισαν ὅτι τὸ ὄνομα Λάζαρος ἐν τῷ προκειμένῳ δὲν εἶναι συγκεκομμένος καὶ ἐξηλληνισμένος τύπος τοῦ Ἐλεάζαρ, ἀλλ' εἶναι λέξις σύνθετος ἀπὸ τῶν ἑβραϊκῶν *λο-αζὰρ* (=ἀβοήθητος), ὅπερ οὐχὶ ἀπίθανον. Ἄλλοι, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ παλαιὰν παράδοσιν (πρβ. *Εἰρηναίου*, Κατὰ αἱρεσ. IV 2, 4, *Τερτυλλ.* De Anima 7), ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ παραβολικῆς, ἀλλὰ περὶ πραγματικῆς ἱστορίας, ἣν δῆθεν ὁ Ἰησοῦς φέρει ὡς παράδειγμα, καὶ ὅτι ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα Λάζαρος εἶναι πραγματικὸν πρόσωπον. Σημειωτέον δ' ὅτι οἱ ὡς πραγματικὴν ἱστορίαν ἐκδεχόμενοι τὴν διήγησιν ταύτην δὲν ἐδίστασαν νὰ δώσωσιν ὄνομα καὶ εἰς τὸν πλούσιον, ὅστις φέρεται ἐνιαχοῦ μὲν ὡς Νινεύης, ἀλλαχοῦ δ' ὡς Φιναῖος καὶ ἀλλαχοῦ ὡς Ἀμένωφις. Ἄλλοι, ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὠριγένους, ἐταύτιζον τὸν Λάζαρον τοῦτον πρὸς τὸν ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν Λάζαρον. Ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη εἶναι ἡ ἤδη ἐν τῇ παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλων ὑποστηριχθεῖσα, καθ' ἣν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ παραβολικῆς διηγήσεως, ἐν ᾗ δίδεται ὄνομα ὡρισμένον εἰς τὸν πτωχὸν πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διηγήσεως. Εὑρέθησαν δὲ καὶ ἄλλοι, οἵτινες ὑπεστήριξαν ὅτι ὁ Λάζαρος, οὗ τὸ ὄνομα μεταχειρίζεται ἐν τῇ παραβολῇ του ὁ Ἰησοῦς, ἦτο γνωστός τις πτωχὸς ἐν Ἱερουσαλήμ, ὅπερ δὲν φαίνεται πολὺ πιθανόν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐν λόγῳ παραβολῆς, οὗτος εἶναι, ὡς γίνεται δῆλον καὶ ἐκ τοῦ ὅλου τόνου τῆς παραβολῆς καὶ ἐκ τῆς συναφείας αὐτῆς πρὸς τὰ προηγούμενα ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Λουκᾶ (ιστ´ 14 ἑξ.), ὁ καυτηριασμὸς τῆς ἀνοικτίρμονος φιλαργυρίας πολλῶν πλουσίων. Ὁ μετὰ προσοχῆς δ' ἀναγινώσκων αὐτὴν πείθεται ὅτι οὔτε ὁ πλούσιος δὲν μεταβαίνει εἰς τὴν κόλασιν ἁπλῶς ἐπειδὴ εἶναι πλούσιος, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι ἄσπλαγχνος καὶ δὲν χρησιμοποιεῖ καλῶς τὸν πλοῦτόν του, οὔτε ὁ πτωχὸς Λάζαρος μεταβαίνει εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Ἀβραὰμ ἁπλῶς διότι εἶναι πτωχός, τῆς λέξεως πτωχὸς ἐχούσης ἐνταῦθα (ὡς καὶ ἐν κεφ. Λουκᾶ ΣΤ´ 20 καὶ πολλαχοῦ τῆς Π. Διαθήκης) τὴν σημασίαν τοῦ ἑβραϊκοῦ *ἀνὶ* (=πτωχὸς) ἐν ὑλικῇ ἅμα καὶ ἠθικῇ ἐννοίᾳ, «πτωχὸς τῷ πνεύματι», ὡς ἔχει ὁ Ματθαῖος (ε´ 3).

Ἡ μορφὴ τοῦ Λαζάρου τούτου τῆς παραβολῆς ὑπῆρξε πάντοτε λίαν δημοφιλὴς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐθεωρήθη οὗτος λόγῳ μὲν τῆς πενίας του ὡς προστάτης τῶν ἐπαιτῶν, λόγῳ δὲ τῆς ὑποτιθεμένης λέπρας του (ἕνεκεν τῶν ἑλκῶν του) ὡς προστάτης τῶν λεπρῶν καὶ πάντων τῶν πασχόντων ἐκ μολυσματικῶν νοσημάτων.

—2) ***Λάζαρος*** ἐκ Βηθανίας, ἀδελφὸς τῆς Μάρθας καὶ τῆς Μαρίας, φίλος τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, ὅστις ἐφιλοξενεῖτο ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῶν ὁσάκις διήρχετο ἐκεῖθεν ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ὅστις ἀνέστησεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν τεταρταῖον. Τὸ θαῦμα τοῦτο ἀφηγεῖται μόνος ὁ Ἰωάννης καὶ δὴ ἐν πάσῃ δραματικῇ λεπτομερείᾳ (κεφ. ια´), παρασιωπῶσι δὲ οἱ ἄλλοι εὐαγγελισταί, εἴτε ἐπειδὴ περιορίζονται κυρίως εἰς τὴν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ δρᾶσιν αὐτοῦ, εἴτε δι' ἄλλον τινὰ ἀνεξακρίβωτον λόγον. Ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐπίσης ἀφηγεῖται ὅτι ὁ ἀναστὰς Λάζαρος συμμετέσχε καὶ τοῦ δείπνου, ὅπερ παρέθηκεν εἰς αὐτὸν ἐν Βηθανίᾳ πιθανώτατα Σίμων ὁ λεπρὸς (κεφ. ιβ´ 2, πρβ. καὶ *Ματθ.* κστ´ 6 καὶ *Μάρκου* ιδ´ 3) καὶ ὅτι ἡ ἐνταῦθα παρουσία αὐτοῦ, προκαλέσασα τὴν ἄφιξιν μεγάλου πλήθους περιέργων (στίχ. 9), ἐξῆψε τὴν ὀργὴν τῶν ἀρχιερέων, οἵτινες «ἐβουλεύσαντο ἵνα ἀποκτείνωσιν» αὐτὸν «ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπῆγον τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν Ἰησοῦν». Δὲν μανθάνομεν δ' ὅμως ἂν ἐπραγματοποιήθη ἡ ἀπόφασις αὕτη. Κατά τινα παράδοσιν ὁ Λάζαρος, ὅστις ἦτο τότε 30 ἐτῶν, ἔζησε καὶ ἄλλα 30 ἔτη (*Ἐπιφαν.* Αἱρεσ. 66, 37). Ἐκ παλαιοτάτης ἐποχῆς καὶ μέχρι σήμερον δεικνύεται ὁ τάφος τοῦ Λαζάρου παρὰ τὴν Βηθανίαν (πρβ. *Ἱερωνύμου*, De situ et nominibus), κατὰ τὴν ΝΑ. κλιτὺν τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν, παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον *Ἐλ-Ἀζαρίε* (=χωρίον τοῦ Λαζάρου). Εἶναι δὲ ὁ τάφος οὗτος, ὅστις τιμᾶται οὐ μόνον ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων, σπήλαιον ἐσκαμμένον ἐντὸς βράχου. Διὰ κλίμακος ἐξ εἰκοσιτεσσάρων βαθμίδων, κατασκευασθείσης τῷ 1337, κατέρχεταί τις εἰς τετράγωνον χῶρον μήκους καὶ πλάτους περίπου 3 μέτρων, ὅστις εἶναι οἱονεὶ ὁ προθάλαμος τοῦ τάφου, εἰς ὃν κατέρχεταί τις διὰ 3 βαθμίδων. Σημειωτέον ὅτι κατ' ἀνατολικὴν παράδοσιν παλαιὰν ὁ Λάζαρος οὗτος εἶχεν ἐνταφιασθῇ ἐν Κύπρῳ παρὰ τὸ Κίτιον, ἔνθα ἀνακαλύψας τὸ λείψανόν του ἀνεκόμισεν αὐτὸ εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τούτῳ κτισθέντα ὁμώνυμον ναὸν ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Σοφὸς (τῇ 17 Ὀκτωβρίου τοῦ 890), οὗ γεγονότος ἡ ἀνάμνησις ἑορτάζεται κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ. Κατὰ δυτικὴν δὲ πολὺ μεταγενεστέραν καὶ ὅλως ἀπίθανον παράδοσιν, ὁ Λάζαρος οὗτος ἦλθεν εἰς Προβηγκίαν μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Μάρθας καὶ Μαρίας, ἐκήρυξεν αὐτόθι τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἐγένετο ἐπίσκοπος Μασσαλίας. Μεταγενεστέρα ἀποκάλυψις ἐν παλαιᾷ γαλλικῇ γλώσσῃ περιγράφει τὰς βασάνους τοῦ Λαζάρου ἐν τῷ Ἅδῃ. Ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ μνήμη αὐτοῦ ἑορτάζεται τῇ 17 Δεκεμβρίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Fabricius*, Codex Apocryph. III 475 καὶ *Thilo* Apocryph. σελ. 711. — *James* Apocryphal N. T. (1924).— *Χ. Παπαϊωάννου*, Ὁ ἅγιος Λάζαρος (1912). Π. Ι. Μ.

—*[Λαογρ.]* Τὸ θαῦμα τῆς ἀναστάσεως τοῦ *Λαζάρου*, ἓν ἐκ τῶν προσφιλεστέρων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἑορτάζεται μετ' ἰδιαιτέρας ἀγάπης καὶ συνοδεύεται ὑπὸ διαφόρων ἐθίμων, ἐκ τῶν ὁποίων κοινότατον εἶναι τὸ ἔθιμον τῶν ἀγερμῶν. Κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς ὅμιλοι παιδίων καὶ κορασίων περιέρχονται τὰς οἰκίας ψάλλοντες κατάλληλα ᾄσματα, ἐξυμνοῦντα τὸ γεγονὸς καὶ διατυποῦντα εὐχὰς πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην, τὴν οἰκοδέσποιναν καὶ τὰ τέκνα, ἀναλόγως πρὸς τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὰς ἐπιδιώξεις τοῦ οἰκοδεσπότου, τὰ *λαζαρικὰ* (βλ. λ.) ᾄσματα, καὶ συλλέγουσι δῶρα εἰς εἶδος (κυρίως ᾠὰ) ἐντὸς καλαθίσκων καὶ φιλοδωρήματα εἰς κέρματα. Ἐν Λευκάδι οἱ ὅμιλοι οὗτοι φέρουσι καὶ ἄνθινον σταυρόν, ἐν Ἠπείρῳ δὲ κώδωνας, δι' ὧν κωδωνίζουσι κατὰ διαλείμματα καὶ προκαλοῦσι τὴν προσοχὴν τῶν ἄλλων. Εἴς τινας τόπους τὸν ἀγυρτικὸν τοῦτον πανηγυρισμὸν ἐκτελοῦν μόνον τὰ κοράσια, καλούμενα *λαζαρῖνες*, συνοδεύουσαι τὰ σχετικὰ ᾄσματα καὶ μὲ χορόν. Τὸ ὡραῖον τοῦτο ἔθιμον ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τοῖς σλαυϊκοῖς λαοῖς. Ἐν Βουλγαρίᾳ οἱ ὅμιλοι ἀποτελοῦνται ἐκ τεσσάρων κορασίων, ὧν τὰ δύο ᾄδουσι, τὰ δὲ ἄλλα δύο χορεύουσι κρατοῦντα ἀνὰ χεῖρας μανδήλια ἢ χλωροὺς κλάδους. Παρόμοιος πανηγυρισμὸς τοῦ θαύματος γίνεται καὶ ἐν Σερβίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις σλαυϊκαῖς χώραις.

Μαράττα*: *Ἡ ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου.

Ἐν Μυτιλήνῃ, Πύργῳ, Ἀγχιάλῳ, Μεσημβρίᾳ, Βαϊνδηρίῳ, Ὀδεμησίῳ καὶ ἀλλαχοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Λαζάρου αἱ γυναῖκες κατασκευάζουσιν ἐκ ζύμης, κανέλλας, γλυκανίσου, σταφίδων κλπ. μικρὰ ἀνθρώπινα εἰδώλια, τὰ ὁποῖα καλοῦσι *λαζαρέλλια, λαζαράκια* ἢ *λαζαρούδια*. Τὰ ὁμοιώματα ταῦτα περιβάλλονται κατὰ τὴν κεφαλήν, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας διὰ δεσμοῦ ἐκ ζύμης ἐπίσης (ἀντικαθιστῶντος τὰ μανδήλια, δι' ὧν δένονται τὰ μέρη ταῦτα τοῦ σώματος εἰς τοὺς νεκρούς), ψήνονται καὶ κατόπιν τρώγονται ὡς γλύκισμα.

Ἐν Κύπρῳ ὁ πανηγυρισμὸς λαμβάνει θεατρικώτερον καὶ δραματικώτερον χαρακτῆρα, συνοδευόμενος ὑπὸ μιμικῆς ἀναπαραστάσεως τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου. Πρὸς τοῦτο, ἐν Λάρνακι κυρίως, ὅπου πιστεύεται κατὰ τὴν παράδοσιν ὅτι ἔζησεν ὁ Λάζαρος μετὰ τὴν ἀνάστασίν του καὶ ὅπου ὑπάρχει μονὴ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματί του, μετὰ τὸ πέρας τῆς σχετικῆς ἀκολουθίας, συγκεντροῦνται εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς μονῆς καὶ ἐνδύουσιν ἓν παιδίον μὲ εἰδικὰ ἄνθη, καλούμενα «λουλούδια τοῦ Λαζάρου» καὶ ἀποτελοῦντα ποικιλίαν τοῦ χρυσανθέμου. Μετὰ ταῦτα ἀρχίζουν νὰ ᾄδουν θρηνώδη ᾄσματα, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων τὸ παιδίον πίπτει, δῆθεν, νεκρόν, ἐπὶ εἰδικῶς προητοιμασμένου τάπητος, ἐστρωμένου δι' ἀνθέων καὶ περιβαλλομένου ἀπὸ κλάδους φοινίκων καὶ μύρτου καὶ ἀπὸ ἀνημμένα κηρία. Κατόπιν ὁ πρωθιερεὺς ἀναγινώσκει τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Λαζάρου, ὅταν δὲ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ὁ Ἰησοῦς προσκαλεῖ ἐκτὸς τοῦ τάφου τὸν Λάζαρον διὰ τῆς φράσεως «Λάζαρε δεῦρο ἔξω», εἷς ἐκ τῶν ἱερέων ἀποθέτει σταυρὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ παριστῶντος τὸν Λάζαρον παιδίου, ἄλλος θυμιᾷ καὶ τρίτος ραντίζει αὐτὸ μὲ ἁγιασμόν, ὁπότε τὸ παιδίον ἀναπηδᾷ ὡς ἀναστάν. Αἱ παριστάμεναι γυναῖκες ραντίζουσι τότε τὸ παιδίον μὲ ἀνθόνερον καὶ ρόδα καὶ τοῦ προσφέρουν γλυκὸν ἀπὸ τριαντάφυλλον, ὁ ἐπίτροπος τοῦ δίδει οἶνον καὶ ἄρτον καὶ οἱ λοιπὸν ἀνακράζουσιν: «Ἀνέστη ὁ Λάζαρος». Ἡ σκηνὴ αὕτη, περισσότερον ἡπλοποιημένη, ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τῶν ὁμίλων τῶν παιδίων κατὰ τὴν περιόδευσιν ἀνὰ τὰς οἰκίας.

Τὰ ἔθιμα ταῦτα ἀποτελοῦν ἐπιβιώσεις ἐθίμων ἀνηκόντων εἰς τὸν κύκλον τῶν ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ τοῦ ἔαρος λατρευτικῶν πράξεων, καθὼς προδίδει ἡ χρῆσις τῶν ἀνθέων καὶ τῶν προϊόντων των. Κατά τινας, ἡ μιμική, εἰδικῶς ἡ ἐν Κύπρῳ τελουμένη κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Λαζάρου, ἀποτελεῖ συνέχειαν τῶν Ἀδωνίων, τὰ ὁποῖα ἑωρτάζοντο λαμπρῶς ἐν τῇ νήσῳ. Ἀλλ' ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος δὲν φαίνεται ἀναντίρρητος, διότι δυνατὸν ἡ μιμικὴ αὕτη πρᾶξις νὰ εἶναι ὑστερογενὴς καὶ ν' ἀνήκῃ εἰς τὸν κύκλον τῶν ἐν τῇ χριστιανικῇ λατρείᾳ ἀναπτυχθεισῶν δραματικῶν παραστάσεων, αἱ ὁποῖαι φυσικὰ ἔχουν στενὴν σχέσιν πρὸς τὸ ἀρχαῖον δρᾶμα. Θ. Π.

—**Λάζαρος.** Μοναχὸς ἁγιογράφος, ἀκμάσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ εἰκονομάχου αὐτοκράτορος Θεοφίλου (829—842). Κατά τινα μαρτυρίαν, οὗτος πρὸ τοῦ γίνῃ μοναχὸς ἐκαλεῖτο *Λέων* καὶ ἦτο ἤδη περιώνυμος ζωγράφος, λαβὼν δὲ τὸ μοναχικὸν σχῆμα μετωνομάσθη *Λάζαρος*. Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων μανθάνομεν ὅτι ὁ Λάζαρος, παρὰ τὰς ἀπαγορευτικὰς διαταγὰς τοῦ Θεοφίλου, ἐξηκολούθει νὰ ζωγραφίζῃ εἰκόνας ἁγίων. Ὁ αὐτοκράτωρ μαθὼν τοῦτο προσεπάθησε κατ' ἀρχὰς δι' ἠπίων μέσων νὰ πείσῃ αὐτόν, ὅπως παύσῃ ζωγραφίζων, ἐπειδὴ ὅμως ὁ Λάζαρος ἦτο ἀμετάπειστος, ἐβασάνισεν αὐτὸν καὶ τὸν ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακάς. Ἀλλ' ὁ πείσμων μοναχὸς καὶ ἐν τῇ φυλακῇ ἐξηκολούθει ζωγραφίζων. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ θυμωθεὶς διέταξε νὰ τοῦ καύσωσι τὰς χεῖρας μὲ πεπυρακτωμένα πέταλα. Εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν εὑρισκόμενος ἀπελύθη τῆς φυλακῆς, τῇ παρακλήσει τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας, καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸν ναὸν τοῦ Προδρόμου παρὰ τὸν Εὔξεινον Πόντον. Ἐκεῖ εὑρισκόμενος καὶ μὲ τὰς χεῖρας ἀκόμη πληγωμένας ἐζωγράφισε μίαν εἰκόνα τοῦ Προδρόμου, ἥτις ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας κατόπιν ἐθεωρεῖτο θαυματουργός. Ἔκ τινων λατινικῶν πηγῶν πληροφορούμεθα ὅτι ὁ Λάζαρος ἀπεστάλη πάντως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου ὡς πρέσβυς παρὰ τῷ πάπᾳ Βενεδίκτῳ Γ´ εἰς Ρώμην, ὅπου καὶ ἐζωγράφισεν εἰκόνας τινάς. Τοῦτο ὅμως δὲν δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ. Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων φέρεται ὁ Λάζαρος ὡς ζωγραφίσας τὴν ὑπεράνω τῆς Χαλκῆς ἐν τοῖς ἀνακτόροις εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, ἣν καὶ ἰδιοχείρως ἔστησε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφίλου καὶ τὴν ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Θεοδώρας ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων. Α. Ξ

—**Λάζαρος.** Πατριάρχης *Ἱεροσολύμων* κατὰ τὴν θυελλώδη ἐποχὴν τῶν Μαμελούκων, διαδεχθεὶς τὸν Ἀθανάσιον Γ´ καὶ κοσμήσας τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἀπὸ τοῦ 1334 μέχρι τοῦ 1376. Ἠγωνίσθη ἐρρωμένως μετὰ τῆς ἁγιοταφιτικῆς ἀδελφότητος διὰ τὴν διατήρησιν τῶν προσκυνημάτων εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Διάδοχός του ὑπῆρξεν ὁ Δωρόθεος Α´.

—**Λάζαρος.** Ἐπίσκοπος *Σινᾶ* κατὰ τὸν ΙΔ´ αἰῶνα, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ἀθανασίου μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1306—1308 καὶ γενόμενος ὕστερον μητροπολίτης Ἀθηνῶν κατὰ τὴν περίοδον τῆς φραγκοκρατίας.

—**Λάζαρος (*Γκερμλιάνοβιτς = Γαβριηλάνοβιτς*).** Σέρβος ἡγεμὼν (κράλης), ἐκλεγεὶς τῷ 1371 ἐν Ἰπὲκ ὑπὸ τῶν Σέρβων ἀρχόντων, συγκεντρωθέντων πρὸς τοῦτο μετὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου Δουσὰν (1355) κατάπτωσιν καὶ διαίρεσιν τοῦ κράτους. Μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἐξουσίας κατώρθωσε νὰ ἀνακτήσῃ μέγα μέρος τοῦ κράτους τοῦ Δουσὰν καὶ νὰ καταλάβῃ τὸ Βελιγράδιον καὶ ἄλλας πόλεις ἀπὸ τῶν Οὔγγρων. Φοβούμενος ὅμως τὴν διαρκῆ πρὸς Β. πρόοδον τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι ὑπέτασσον διαδοχικῶς τοὺς μικροὺς Σέρβους ἡγεμονίσκους, ἔσπευσε νὰ συνομολογήσῃ συνθήκην μετὰ τοῦ σουλτάνου Μουράτ, ἀναλαβὼν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀποστέλλῃ κατ' ἔτος εἰς αὐτὸν 1.000 ἱππεῖς καὶ 1.000 λίτρας χρυσοῦ. Τῷ 1387 συνεμάχησε μετὰ τοῦ Σίσμαν, ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων, καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Τούρκους, εἰς τὸν ὁποῖον κατ' ἀρχὰς ἔσχε πολλὰς ἐπιτυχίας, ἀλλ' ἡττηθεὶς τέλος ἐν Κοσσυφοπεδίῳ ἐν

Digitized by Google

μεγάλη μάχη (Ἰούνιος 1389), διὰ προδοσίας, ὡς ἐπιστεύθη, τοῦ Σέρβου ἡγεμονίσκου τοῦ Μπράνκοβιτς, ἀποχωρήσαντος κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν μετὰ τῶν 12 000 ἀνδρῶν του, ἐτραυματίσθη καὶ ἐσφάγη πρὸ τῆς σκηνῆς του ὑπὸ τῶν Τούρκων. Διάδοχος αὐτοῦ ἀνεκηρύχθη ὁ υἱός του Στέφανος, ὁ ὁποῖος ὑπετάγη εἰς τὸν Βαγιαζήτ, διάδοχον τοῦ Μουράτ. Χ. Δ.

— **Λάζαρος**. Σέρβος ἡγεμών, υἱὸς τοῦ Μπράνκοβιτς, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ἀποθανόντα τῷ 1456, ἀφοῦ παρηγκώνισε τοὺς πρεσβυτέρους ἀδελφούς του. Ἐβασίλευσεν ἐπὶ διετίαν, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἡ Σερβία ἐγένετο τουρκικὸν πασαλίκιον, τῶν κατοίκων προτιμησάντων τὴν τουρκικὴν ἀπὸ τῆς παπικῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἐπεκαλεῖτο ἡ σύζυγος τοῦ Λαζάρου, Εἰρήνη ἢ Ἑλένη, θυγάτηρ τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου. Χ. Δ.

—**Λαζάρου** *ἁγίου τάγμα*. Τάγμα μοναχικὸν σκοποῦν τὴν περίθαλψιν τῶν ἀσθενῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν λεπρῶν, ἱδρυθὲν κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἡ γνώμη, καθ' ἣν τὸ τάγμα τοῦτο ἱδρύθη τῷ 72 μ. Χ. πρὸς ὑποστήριξιν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τῶν διωγμῶν τῶν Σαδδουκαίων καὶ Φαρισαίων, ἢ τῷ 300 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ μεγάλου Βασιλείου εἶναι σφαλερά. Σφαλερὰ ἐπίσης εἶναι ἡ γνώμη, καθ' ἣν ὁ ἱδρυτὴς τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν διὰ τῆς παραχωρήσεως νοσοκομείου λεπρῶν εἰς τὸν Boyant Robert, μέλος τοῦ τάγματος τούτου, ἐγένετο ὁ ἱδρυτὴς τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Λαζάρου. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ βασιλεὺς Βαλδουῖνος ὁ Δ', ὅστις ἔπασχεν ἐκ λέπρας, ἵδρυσε τὸ τάγμα τοῦτο κατὰ τὸ 1174 διὰ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ ἀπό τινων ἐτῶν (πιθανῶς ἀπὸ τοῦ 1150) ἐν Ἱεροσολύμοις ἱδρυμένου λεπροκομείου καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἐν αὐτῷ ὑπηρετούντων ὡς μοναχῶν. Ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος τὸ τάγμα τοῦ ἁγίου Λαζάρου ἐξηπλώθη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ δὴ εἰς τὴν Γαλλίαν, Σικελίαν, κάτω Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν. Κέντρον τοῦ τάγματος ἐν Εὐρώπῃ ἦτο ἡ Γαλλία καὶ δὴ ὁ οἶκος τῶν λεπρῶν ἐν Boigni Μεγάλως ἐνισχύθη τὸ τάγμα τοῦτο ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου τοῦ Δ' (1607), τοῦ ἑνώσαντος αὐτὸ μετὰ τοῦ τάγματος τῶν ἀδελφῶν τῆς Παναγίας τῆς Καρμήλου καὶ ἔπειτα, ὅτε ἐδωρήθησαν αὐτῷ αἱ περιουσίαι τῶν ἐν Γαλλίᾳ διαλυθέντων μοναχικῶν ταγμάτων. Καὶ ἐν Ἰταλίᾳ δέ, διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Philibert γενομένης ἑνώσεως τοῦ τάγματος τούτου μετὰ τοῦ τοῦ ἁγίου Μαυριτίου (1572), ἐπῆλθεν ἀκμή τις αὐτοῦ, εἰ καὶ οὕτω μετεβλήθη ὁ σκοπὸς αὐτοῦ, ὅστις πλέον ἦτο ἡ ὑποστήριξις τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τῶν προσβολῶν τῶν διαμαρτυρομένων τῆς Γενεύης. Διὰ τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 εἶχε σχεδὸν ἀποσυντεθῆ τὸ τάγμα τοῦτο, ὅπερ τῷ 1830 διελύθη ὁριστικῶς. Κ. Ι. Δ

Λαζάρου, *Ἰωάννης*. Ἀθηναῖος ἀγωνιστής. Διεκρίθη ἀπ' ἀρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἔσωσε πολλὰς τουρκικὰς οἰκογενείας τῷ 1822. Ἐπολέμησεν εἰς τὴν Στερεὰν καὶ ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Χαϊδαρίου τὸν Αὔγουστον τοῦ 1826 Γ.Δ.Κ.

— **Λαζάρου**, *Νικόλαος*. Ἀγωνιστὴς ἐξ Ὕδρας (βλ. λ. *Δέμπης* Νικόλαος).

Λάζαρους (Lazarus), *Ἔμμα*. Ἑβραιομερικανὶς ποιήτρια (1849—1887). Ἐγεννήθη ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ, ἔνθα καὶ ἐξεπαιδεύθη. Τὸ πρῶτον αὐτῆς ἔργον (1867) περιελάμβανε ποιήματα πρωτότυπα καὶ ἐν μεταφράσει, ἅτινα συνέθεσεν εἰς ἡλικίαν 14—17 ἐτῶν. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ πρότυπα αὐτῆς ἦσαν κλασσικὰ καὶ ρωμαντικά. Εἰς ἡλικίαν 21 ἐτῶν ἐδημοσίευσε τὸν τόμον «Ἄδμητος καὶ ἄλλα ποιήματα» (1871), ἀφιερώσασα τὸν πρῶτον εἰς τὸν Ἔμερσον, ὅστις βαθύτατα ἐπηρέασεν αὐτὴν καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου ἐτήρει τακτικὴν ἀλληλογραφίαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Διῆγε βίον μονήρη, μετριόφρων δέ, εἶχε πάντοτε διὰ τὸ ἔργον της κατωτέραν ἰδέαν τῆς πραγματικῆς του ἀξίας. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἔργων, ἅτινα ἠκολούθησαν, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ περιοδικὸν «Λίπινκωτ» (Lippincott's Magazine»), ἀλλὰ τῷ 1874 ἐδημοσίευσεν εἰς τόμον τὸ εἰδύλλιον ἐν πεζῷ «Alide», βασιζόμενον ἐπὶ τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ Γκαῖτε, ἔλαβε δὲ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐνθουσιώδη ἐπιστολὴν ἐκ μέρους τοῦ Τουργκένιεφ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ Ρῶσος μυθιστοριογράφος ἐξέφραζεν ἀμέριστον τὸν ἐνθουσιασμόν του. Δύο ἔτη βραδύτερον ἐπεσκέφθη τὸ Κόνκορντ καὶ συνῆψε σχέσεις μετὰ τοῦ κύκλου τοῦ Ἔμερσον, ἀνέγνωσε δὲ εἰς αὐτοὺς τὰ χειρόγραφα τοῦ ἔργου της «The Spagnoletto». Τῷ 1881 ἐδημοσίευσε τὰς ἐξαισίας μεταφράσεις τῶν λυρικῶν ποιημάτων τοῦ Χάινε, ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως αἱ ἐν Ρωσίᾳ σφαγαὶ τῶν Ἑβραίων (1880—1881) ἀφύπνισαν τὸ ληθαργοῦν ἐν αὐτῇ ἐθνικὸν ἰουδαϊκὸν αἴσθημα καὶ ἔδωσαν νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὰς ἰδέας καὶ αἰσθήματά της. Ἀνήκουσα εἰς τὴν παλαιὰν ἑβραϊκὴν ρουκοινίαν τῆς Νέας Ὑόρκης, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὄχι μόνον δὲν ἀνεμειγνύετο εἰς τὴν ζωὴν τῶν ὁμοφύλων της, ἀλλὰ οὔτε προσήρχετο εἰς τὴν συναγωγήν. Νῦν ὅμως ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὑποθέσεως τῆς ἑνότητός της. Τὰ ποιήματά της: «Ἡ κραυγὴ τοῦ ἐρυθροῦ ἀλέκτορος» καὶ ἡ «Σημαία τῶν Ἑβραίων» (1882) ἀφύπνισαν τὴν ἰουδαϊκὴν συνείδησιν καὶ ἐβοήθησαν εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ σιωνισμοῦ. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν συνέγραψε τὸ δρᾶμα «Ὁ χορὸς μὲ τὸν θάνατον», ἡ σκηνὴ τοῦ ὁποίου ἐξελίσσεται ἐν Νορντχάουσεν κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα, μὲ θέμα τὴν κατὰ τῶν Ἑβραίων διατυπωθεῖσαν κατηγορίαν ὅτι ἐδηλητηρίασαν τὰ φρέατα καὶ ἐγένοντο πρόξενοι τοῦ μαύρου θανάτου. Ὁ «Χορὸς μὲ τὸν θάνατον» περιελήφθη, μὲ μεταφράσεις ἐκ μεσαιωνικῶν ἑβραϊκῶν ποιημάτων, εἰς τὸν τόμον τὸν φέροντα τὸν τίτλον «Τὰ τραγούδια ἑνὸς Σημίτου» (1882), ἀφιερωθέντα εἰς τὴν Γεωργίαν Ἔλιοτ. Τῷ 1885 ἐπεσκέφθη τὴν Εὐρώπην, ἔπειτα δὲ ἀφιέρωσε τὸ βραχὺ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς της εἰς τὴν ἑβραϊκὴν ὑπόθεσιν. Τῷ 1887 ἐδημοσιεύθη ὁ τόμος πεζῶν ποιημάτων, διαπνεομένων ὑπὸ πραγματικῆς προφητικῆς φλογὸς «Παρὰ τὰ ὕδατα τῆς Βαβυλῶνος». Ἀπέθανεν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τὴν 19 Νοεμβρίου 1887. Σονέτον τῆς Ἔμμας Λάζαρους εἶναι κεχαραγμένον ἐπὶ ἀναμνηστικῆς πλακὸς εἰς τὸ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τῆς Ἐλευθερίας, ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νέας Ὑόρκης. Δ. Σ. Δ.

—**Λάζαρους** (Lazarus), *Μαυρίκιος*. Γερμανὸς φιλόσοφος (1824—1903), υἱὸς ἑβραιομαθοῦς φιλολόγου, σπουδάσας καὶ ὁ ἴδιος κατ' ἀρχὰς ἑβραϊκὴν ἱστορίαν καὶ φιλολογίαν, κατόπιν νομικὰ καὶ φιλοσοφίαν ἐν Βερολίνῳ. Διατελέσας καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Βέρνῃ 1860—1866, ἐδίδαξεν ἔπειτα εἰς τὴν πολεμικὴν Ἀκαδημίαν καὶ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου. Μαθητὴς τοῦ Ἑρβάρτου, ἀποκλίνει αὐτοῦ, τονίζων τὸν κοινωνικὸν χαρακτῆρα τῆς ψυχολογικῆς ἀληθείας καὶ τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς πνεύματος τῆς ὁλότητος πέραν τῆς ἀπλῆς ἐννοίας, δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ ὁ ἱδρυτὴς τῆς ψυχολογίας τῶν λαῶν. Ἐξέδωκεν ἐπὶ 31 συνεχῆ ἔτη 1859—1890, τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Steinthal τὴν «Ἐπιθεώρησιν διὰ ψυχολογίαν τῶν λαῶν καὶ γλωσσολογίαν». Ἡ ψυχολογία αὕτη εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν στοιχείων καὶ τῶν νόμων τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐκδηλώνεται, ἀνυψώνεται ἢ καταπίπτει ἡ πνευματικὴ ἐνέργεια ἑνὸς λαοῦ εἰς τὴν ζωήν, τὴν τέχνην, τὴν ἐπιστήμην κτλ. Τὸ περιοδικὸν ἐξηκολούθησεν ἐκδιδόμενον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐπιθεώρησις τοῦ συνδέσμου διὰ τὴν λαογραφίαν» (Volkshunde). Ὁ Λάζαρους ἔσχεν ἀρκετὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν συγχρόνων του καὶ διεμαρτυρήθη ἐναντίον τοῦ ἀντισημιτισμοῦ διὰ τοῦ ἔργου του: «Treu und Frei, Reden und Vorträge über Juden und Judentum» (1887. Ἄλλα ἔργα: «Das Leben d Seele» (1855—1857. γ' ἔκδ. 1883), «Zur Lehre von den Sinnestäuschungen» (1867), «Ideale Fragen» (διαλέξεις καὶ λόγοι 1878), «Über den Ursprung d. Litten» (1860 διάλεξις), «Über die Ideen in der Geschichte» (1863, πρυτανικὸς λόγος), Die Ethik des Judentums» (1898). Ε. Λ.

Λαζάρτ (Lajarte), *Θεόδωρος-Ἐδουάρδος-Ντυφώρ ντὲ*—. Γάλλος μουσικὸς (1826—1890), σπουδάσας ἐν τῷ Ὠδείῳ τῶν Παρισίων ὑπὸ τὸν Λεμπόρν Ἡ συμβολή του εἰς τὴν μουσικολογίαν ὑπῆρξε μεγίστη διὰ τοῦ κεφαλαιώδους σημασίας ἔργου: «Bibliothèque musicale du Théâtre de l'Opéra» (1876 κλ.), ἐν ᾧ εὑρηται πλήρης κατάλογος τῶν λυρικῶν ἔργων τῶν παιχθέντων ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Μελοδράματος τῶν Παρισίων ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του. Ἐκτὸς τούτου ὁ Λαζάρτ ἔγραψε: «Instruments Sax et fanfares civiles» (1867), «Traité de composition musicale» (1880), «Curiosités de l'Opéra» (1883), συνέθεσε πλεῖστα μελοδράματα, ἐλαφρὰ λυρικὰ ἔργα, χορῳδίας, χοροὺς καὶ ἐμβατήρια διὰ στρατιωτικὴν μουσικήν, συνέταξε πλείστας μουσικὰς ἀνθολογίας κλ. Γ. Σ.

Λαζέγκ (Lasègue), *Ἐρνέστος-Κάρολος*. Γάλλος ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις (1816—1883). Τῷ 1853 ἐγένετο ὑφηγητής, μετὰ ἓν ἔτος ἰατρὸς τῶν νοσοκομείων τῶν Παρισίων, τῷ 1867 καθηγητὴς τῆς παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς καὶ τῷ 1870 τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς. Ἐκ τῶν ἀρίστων μαθητῶν τοῦ Trousseau καὶ ἐκ τῶν μαθητικῶν του χρόνων συνδεδεμένος μετὰ τοῦ Claude Bernard, ἠκολούθησε τὸ σύστημα τοῦ πρώτου ὡς πρὸς τὴν κλινικὴν παρατήρησιν τῶν ἀσθενῶν, ἀποβὰς ἄριστος κλινικός. Ἐμβριθής, εὔγλωττος καὶ πνευματώδης, ἐδίδασκε μετὰ λαμπρᾶς πάντοτε ἐπιτυχίας ἐνώπιον τοῦ πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου τῶν μαθητῶν του Τῷ 1876 ἐξελέγη μέλος τῆς ἰατρικῆς Ἀκαδημίας. Κατέγινεν εἰς τὰς ἐγκεφαλοπαθείας, διδάξας τὸν κλάδον τοῦτον κατὰ τὸ 1862, 1865 καὶ 1866, ἀσχοληθεὶς δὲ καὶ εἰς διάφορα ἄλλα θέματα τῆς ἰατρικῆς, περιέγραψεν ἰδίαν μέθοδον θωρακικῆς καταμετρήσεως, ἥτις φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὡς καὶ τὰς διαφόρους κατὰ τὴν Βριχθεῖαν νόσον πνευμονικὰς ἐπιπλοκὰς ἀπὸ τοῦ οἰδήματος, τῆς βρογχοπνευμονίας, καὶ μέχρι τῆς πλευρίτιδος, ἀναφερομένας ὑπὸ τὸν ὅρον «Βρογχίτις λευκωματουρικὴ τοῦ Λαζέγκ». Ὡσαύτως, ὡς «σημεῖον Λαζέγκ» δηλοῦται ἐν τῇ ἰατρικῇ ἡ μέθοδος αὐτοῦ πρὸς ἐξέλεγξιν τῆς νευραλγίας τοῦ ἰσχιαδικοῦ νεύρου, προκαλουμένου ἰσχυροῦ πόνου ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν κάμψιν τοῦ ἰσχυροῦ ἐπὶ τῆς πυέλου μὲ τεταμένην τὴν κνήμην. Ο. Ρ.

Λάζεντ *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φλωρίνης χωρίου *Μεσονήσι* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Λαζέτσνικωφ, *Ἰβὰν-Ἰβάνοβιτς*. Ρῶσος λογοτέχνης (1795—1869). Ἐσπούδασε φιλολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Μόσχας καὶ νεανίας κατετάχθη ὡς ἀξιωματικὸς τῶν μοσχοβιτικῶν συνταγμάτων μετασχὼν τῆς ἐκστρατείας τοῦ 1813 καὶ 1814. Ἀφυπηρετήσας τῷ 1819 ἤρξατο τοῦ φιλολογικοῦ του σταδίου διὰ τῆς δημοσιεύσεως τῶν «Ἀναμνήσεων τῆς μεγάλης ἐκστρατείας», αἱ ὁποῖαι ἐνεποίησαν βαθυτάτην ἐντύπωσιν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη διευθυντὴς τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τοῦ κυβερνείου τῆς Πένζας καὶ βραδύτερον εἰς ἕτερα κυβερνεῖα. Τῷ 1843 διωρίσθη ὑποδιοικητὴς τοῦ κυβερνείου τοῦ Τβὲρ καὶ τῷ 1854 ἀπεσύρθη τῆς ὑπηρεσίας. Ἐπιστρέψας εἰς Πετρούπολιν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς λογοκρισίας καὶ τῷ 1858 ἀπεσύρθη τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ὁ Λαζέτσνικωφ, ὅπως καὶ πάντες οἱ σύγχρονοί του, ἔγραφεν ἱστορικὰ μυθιστορήματα μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Πέτρου, ἀπαγορευομένης τῆς εἰκονίσεως τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Τῷ 1835 ἐδημοσίευσε τὸ μυθιστόρημά του «Ἡ ἐκ πάγου οἰκία», ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἀνεφέρετο εἰς τὴν βασιλείαν τῆς αὐτοκρατείρας Ἄννης, ἡ λογοκρισία ἀπηγόρευσε τὴν δευτέραν του ἔκδοσιν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐδημοσίευσε τὰ μυθιστορήματα: «Ἡ κόρη τοῦ Ἑβραίου», «Ὁ καμπούρης», «Οἱ ὀπριτσνίκι», «Ἡ νύμφη τοῦ βογιάρου», «Ὁ τελευταῖος Νόβικ», καὶ πλεῖστα ἄλλα, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐπόρισαν μεγάλην δημοτικότητα, ἡ δὲ φήμη τοῦ συγγραφέως διῆλθε τὰ ρωσικὰ σύνορα καὶ τὰ ἔργα του μετεφράζοντο εἰς πάσας τὰ εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Τῷ 1857 ἐδημοσίευσε σειρὰν διηγημάτων εἰς τὸν «Εὐρωπαϊκὸν ἀγγελιαφόρον» μεταξὺ τῶν ὁποίων «Οἱ μικροὶ ἄσπροι», «Οἱ μικροὶ μαῦροι», «Τὰ παιδιὰ τῶν πλανοδίων», «Οἱ μορφασμοὶ τοῦ ἰατροῦ μου», «Γνωριμία μου μετὰ τοῦ Πούσκιν» κτλ., τὰ ὁποῖα κατέλαβον ὑπέροχον θέσιν εἰς τὴν ρωσικὴν λογοτεχνίαν. Μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀλεξάνδρου Β' ἐπετράπη καὶ ἡ ἔκδοσις τῶν ἀπαγορευθέντων ὑπὸ τῆς λογοκρισίας ἔργων του, τῷ δὲ 1859 ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἅπαντά του. Τῷ 1869 ἡ Μόσχα ἐπανηγύρισε τὴν πεντηκονταετηρίδα τῆς φιλολογικῆς δράσεώς του. Μετὰ ἕνα μῆνα ἀπέθανε. Θ. Β

Λαζζαρὶ (Lazzari), *Σίλβιος*. Γάλλος μουσουργός, γεννηθεὶς τῷ 1858 ἐν Τυρόλῳ ἐξ Ἰταλῶν γονέων. Εἰσῆλθε τῷ 1882 εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Παρισίων, ἔνθα ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ Γκυρὼ καὶ τοῦ Φράνκ. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἤδη ἀποφοιτήσει ἐκ τῆς νομικῆς σχολῆς τῶν πανεπιστημίων τοῦ Ἰνσμπρουκ, Μονάχου καὶ Βιέννης. Τὰ πρῶτά του ἔργα, μελῳδίαι τινές, «Vieux motif», «L'amour d'après Ninette», ἐπέσυραν τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ. Εἰς τὸ θέατρον ἐν τούτοις ἔδωκε τὸ μέτρον τῆς δυνάμεώς του, κατ' ἀρχὰς διὰ τοῦ τριπράκτου μελοδράματος «Armor», παιχθέντος τὸ πρῶτον ἐν Πράγᾳ τῷ 1898, διὰ τοῦ «L'ensorcelée», ἀναβιβασθέντος ἐν Παρισίοις τῷ 1903, καὶ ἰδίως διὰ τῆς θρυλικῆς τραγῳδίας «Ἡ λεπρή», ἥτις παιχθεῖσα τὸ πρῶτον τῷ 1912 ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Κωμικοῦ μελοδράματος τῶν Παρισίων, ἐτοποθέτησε τὸν Λαζζαρὶ εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκλεκτῶν δραματικῶν συνθετῶν τῆς Γαλλίας. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὁ μουσουργὸς προσπαθεῖ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ βαγνερισμοῦ, ἐπιμένων ἐν τούτοις εἰς τὴν συμφωνικὴν πλοκὴν τῶν θεμάτων καὶ μεταχειριζόμενος λίαν ἐπιτυχῶς μερικὰ λαϊκὰ τραγούδια τῆς Βρετάνης. Τῷ 1920 ὁ Λαζζαρὶ ἀνεβίβασεν ἐν Παρισίοις τὸ μελόδραμα «Sauteriot». Τὰ λοιπά του ἔργα ἀνήκουν κυρίως εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς μουσικῆς δωματίου· μία σονάτα του διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ βιολίον φέρει τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Φράνκ· τὸ τρίο, ἔργον 13, τὸ κουαρτέττο ἐγχόρδων, ἔργον 17, τὸ ὀκτέττο κ.λ. δεικνύουν βαθὺν γνώστην τῆς τεχνικῆς. Ἐκτὸς τούτων ὁ Λαζζαρὶ ἔγραψε ἐπίσης μίαν συμφωνίαν, μίαν «Φαντασίαν» διὰ βιολίον καὶ ὀρχήστραν, «Κοντσέρτσυκ» διὰ κλειδοκύμβαλον καὶ ὀρχήστραν, τὴν «Ἱσπανικὴν ραψῳδίαν», τὰ συμφωνικὰ ποιήματα «Ὀφηλία» καὶ «Ἀποτέλεσμα τῆς νυκτός», τὴν σουΐταν «Ἐντυπώσεις», τὴν παντομίμαν «Λουλοὺ» (1837), χορῳδίας, μελῳδίας κλπ. Ὁ Λαζζαρὶ ὑπῆρξε μέχρι τοῦ 1914 ὁ ἐν Παρισίοις ἀντιπρόσωπος τῆς «Ἑταιρείας Βάγνερ», ἧς τὰς ἰδέας ποικιλοτρόπως ὑπεστήριξεν. Ἀπέκτησε τὴν γαλλικὴν ὑποκοότητα καὶ ἠργάσθη ... θησεν εἰς τὴν δημιουργίαν του καθαρῶς τὴν γαλλικὴν τεχνοτροπίαν· διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ κατατάσσεται μεταξὺ τῶν Γάλλων μουσουργῶν.

λαζιγέρι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ... τοῦ *λύκιον τὸ εὐρωπαϊκὸν* (Lycium europaeum).

Λαζικὴ (τουρκ. *Λαζιστὰν*=χώρα τῶν Λαζῶν) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς Τουρκίας, ἀποτελοῦσα ἄλλοτε διοίκησιν, ἀπὸ δὲ τῆς κεμαλικῆς μεταπολιτεύσεως (1923) νομόν, ὅστις ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς ὁμωνύμου πόλεως (Ριζοῦντος ἢ Ριζαίου), ἥτις εἶναι ἡ ἕδρα αὐτῆς, ἐγκαταλειφθείσης τῆς ὀνομασίας Λαζιστὰν ὡς ὑπενθυμιζούσης τὴν ...

Digitized by Google

ἐθνότητας διαίρεσιν τῆς Τουρκίας (βλ. *Ρίζε* καὶ *Ριζοῦς*).

Κατὰ τὴν σημερινὴν διοικητικὴν διαίρεσιν τῆς Τουρκίας, ὁ νομὸς τοῦ Λαζιστὰν ἢ Ρίζε περιλαμβάνει τὰς ὑποδιοικήσεις *Ρίζε*, *'Ατίνε* ('Αθηνῶν) καὶ *Χόπε*, ἔχει δὲ ἐπιφάνειαν 4.590 τετρ. χμ. καὶ 171.667 κατοίκους. Ἄλλοτε περιελάμβανε καὶ τὴν ὑποδιοίκησιν *Ὄφ* (Ὄφεως), ἔχων τότε 160.000 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων περὶ τὰς 20.000 ἦσαν Ἕλληνες ὀρθόδοξοι, προσφυγόντες εἰς Ἑλλάδα, καὶ 5.000 'Αρμένιοι. Βραδύτερον ὅμως ἡ ὑποδιοίκησις αὕτη προσηρτήθη εἰς τὸν νομὸν Τραπεζοῦντος. Πρὸ τοῦ 1878 μέρος τοῦ Λαζιστὰν ἀπετέλει καὶ τὸ Βατούμ, τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ ἕδρα τοῦ διοικητοῦ, ἀλλὰ μετὰ τὸν τότε Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον ὁ λιμὴν οὗτος κατελήφθη ὑπὸ τῆς Ρωσίας.

Τὸ Λαζιστὰν εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου ἀνατολικωτέρα ἐπαρχία τῆς Τουρκίας, ὁριζομένη δυτικῶς ὑπὸ τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, ἀνατολικῶς ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ Ν. ὑπὸ τοῦ νομοῦ 'Ερζερούμ. Ἔχει ἐπὶ τῆς παραλίας μῆκος 120 περίπου χιλιομέτρων καὶ πλάτος 25—30 χμ. Ἡ χώρα εἶναι τελείως ἀνεκμετάλλευτος. 'Εμπόριον κατὰ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως δὲν ὑπάρχει. Οἱ Μουσουλμᾶνοι κάτοικοι τῶν παραλίων εἶναι ἀτρόμητοι ναυτικοί, περιτρέχοντες τὰ ὕδατα τοῦ Εὐξείνου μὲ μικρὰ ἱστιοφόρα ἢ λέμβους κωπηλάτους, τὰ ὁποῖα ναυπηγοῦσι μόνοι, καὶ ἐπιδιδόμενοι εἰς τὴν ἁλιείαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πειρατείαν. Εἰς Ριζοῦντα ὑπάρχει καὶ μικρὰ βιομηχανία περιζητήτων ναυτικῶν στενῶν ὑφασμάτων, τῶν λεγομένων ρίζε μπεζὶ (παννὶ τῆς Ριζοῦντος). Εἰς τὰ ὄρη ὑπάρχει ἀνεκμετάλλευτος ὀρυκτὸς πλοῦτος, μαγγανήσιον, σίδηρος, ἀργυροῦχος μόλυβδος, οὐχὶ δὲ μακρὰν τῆς παραλίας καὶ πετρέλαιον, διότι ἴχνη τοιούτου ἐπιπολάζουσιν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Ποταμοὶ ἄξιοι λόγου δὲν ὑπάρχουσιν. Ὁ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος φέρει τὸ ὄνομα *Καλοπόταμος* ἢ *Ὄφ* (Ὄφις).

Περὶ τῶν κατοίκων τοῦ Λαζιστὰν βλ. λ. *Λαζοί*. Οἱ Μουσουλμᾶνοι Ὀφλῆδες, οἱ κάτοικοι τῆς ὑποδιοικήσεως Ὄφ, ὁμιλοῦν τὴν ἑλληνικήν, ὡς καὶ οἱ κάτοικοι τῆς μικρᾶς πόλεως Τόνιας (τῆς ἀρχαίας Θοανίας). Οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι ἐξώμοσαν, ὡς βεβαιοῦται, μόλις περὶ τὸ 1680—1690. Μία ἄλλη φυλὴ ἰθαγενῶν, οἱ λεγόμενοι Χαμσουνλῆδες, ἐκ τῆς κώμης Χαμσούν, ὅπου κυρίως κατοικοῦσι, φαίνονται καταγωγῆς ἀρμενικῆς, διατηροῦντες μάλιστα καί τινα χριστιανικὰ ἔθιμα, ἰδίᾳ δὲ ἴχνος τι βαπτίσματος, τὸ ὁποῖον συνίσταται εἰς τὸ ράντισμα τῶν νεογνῶν δι' ὕδατος ἡγιασμένου, τὸ ὁποῖον διατηρεῖται εἰς πᾶσαν οἰκογένειαν, ἀναμειγνύμενον διηνεκῶς μὲ νέον, ὅπερ οὕτω θεωρεῖται ἀποκτῶν τὴν ἰδιότητα τοῦ ἁγιασμοῦ. Ν. Μ.

Λαζῖνο (Lasino), ***Κάρολος*** *κόμις*—. 'Ιταλὸς χαράκτης (1757—1839). 'Εξετέλεσε πλείστας χαλκογραφίας διὰ τὸ ἀφιερωθὲν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φλωρεντινῆς γραφικῆς ἔργον, ἰδίως ἔργα τοῦ Τζιόττο, τοῦ 'Ορκάνια, τοῦ Γκιρλαντάγιο καὶ τοῦ Γκοτζόλι.

Ὁ υἱός του *'Ιωάννης-Παῦλος* (1796—1855) ἐξετέλεσε λιθογραφίας διὰ πλείστας ἐκδόσεις, ἐν αἷς τῆς Πινακοθήκης τοῦ Τουρίνου, τοῦ Βουρβωνικοῦ μουσείου τῆς Νεαπόλεως, τῆς φλωρεντινῆς μητροπόλεως κλπ. Θ. Β.

Λαζιστὰν *[Γεωγρ.]*. Ἡ *Λαζικὴ* (βλ. λ.).

Λαζκιγὲ *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὸν καὶ ἀραβικὸν ὄνομα τῆς *Λαοδικείας*.

Λάζκοβιτς (Lazkovich), ***Στέφανος***. Οὔγγρος στρατηγὸς ζήσας κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα. Κατὰ τὴν προέλασιν τοῦ Βαγιαζὴτ Α' εἰς τὰς Βαλκανικὰς χώρας, ὁ Λάζκοβιτς διώκει τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τῶν συσπειρωθέντων περὶ τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Σιγισμοῦνδον Χριστιανῶν τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν μάχην περὶ τὴν Νικόπολιν (1396), ἀλλ' ὑπεχώρησε τοῦ πεδίου, γενόμενος αἴτιος τῆς ἥττης τῶν Χριστιανῶν. Δραπετεύσας πρὸς τὸν ἐχθρόν, ἀνέλαβε διοίκησιν ἐν τῷ στρατεύματι τοῦ Βαγιαζὴτ καὶ ἐπέδραμε κατὰ τῆς Στυρίας, ἡττηθεὶς ὅμως ἐν Ποσέγα ἐλεηλάτησε κατὰ τὴν φυγήν του τὴν μεταξὺ Δράβου καὶ Δουνάβεως χώραν. Δ.Σ.Δ.

Λαζοὶ (οἱ). Οἱ Λαζοὶ ἀνήκουν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ποικιλωνύμων ἐθναρίων τοῦ Καυκάσου, Ἰβήρων, Μεγγρέλων, Κιρκασίων, Μαλακάνων, Απαζάδων κλπ., ἐκ δὲ τῆς συγκριτικῆς γλωσσικῆς ἐρεύνης ἀποδεικνύεται ὅτι συγγενεύουν πολὺ πρὸς τοὺς Μεγγρέλους καὶ Ἴβηρας, τοὺς ἄλλως λεγομένους Γεωργιανούς. Ἡ χώρα αὐτῶν *Λαζικὴ* (βλ. λ.) εἶναι ὀρεινή, φαραγγώδης, δασοσκεπὴς καὶ δυσπρόσιτος. 'Επειδὴ ἡ Λαζικὴ συμπίπτει περίπου πρὸς τὴν ἀρχαίαν Κολχίδα, διὰ τοῦτο οἱ Βυζαντινοὶ ἐθεώρουν τοὺς Λαζοὺς ὡς ἀπογόνους τῶν Κόλχων. Οἱ Λαζοὶ μνημονεύονται ὡς ἔθνος ἴδιον ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων ἤδη ἀπὸ τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ βασιλεύς των Τζάθιος μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐδέχθη τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐναντίον τῆς περσικῆς κυριαρχίας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔγινεν αἰτία ρήξεως μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν, μέχρις οὗ τῷ 554 μ. Χ. διενεμήθησαν ταῦτα τὴν Λαζικήν. Ἡ κυριαρχία ὅμως τῶν Περσῶν δὲν διήρκεσε πολύ.

Κατὰ τὴν μεταγενεστέραν τοῦ ΣΤ' αἰῶνος περίοδον τῆς Λαζικῆς, τὸ μὲν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Τσουροὺκ-σοῦ τμῆμα ἀνῆκεν εἰς τὴν Γεωργίαν, τὸ δὲ πρὸς δυσμὰς εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος, ἀποτελοῦν μέρος τοῦ στρατιωτικοῦ θέματος Χαλδίας. Ἡ ὑποτέλεια δὲν ἦτο πλήρης, διότι ἡ χώρα ἦτο ἀπηλλαγμένη τῶν φορολογικῶν ὑποχρεώσεων. Ἂν καὶ ὑπήγοντο εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος οἱ Λαζοί, ἐν τούτοις ὑφίσταντο πολλὰς ἐπιδρομὰς καὶ πιέσεις ἐκ μέρους τῶν Γεωργιανῶν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Μετὰ τὴν ἵδρυσιν ὅμως τῆς Τραπεζουντιακῆς αὐτοκρατορίας, τῷ 1204, ἀπηλλάγησαν τῶν ἐνοχλήσεων ἐκείνων, διότι ἐπῆλθεν ἄλλη τάξις τῶν πολιτικῶν πραγμάτων εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ οἱ Λαζοὶ ὑπαχθέντες εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος ἀπετέλεσαν ἕνα ἀπὸ τὰ ἰσχυρότερα στηρίγματα αὐτῆς. Πολλάκις, πρὸς ρύθμισιν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τοῦ κράτους καὶ ἰδίως τῶν ζητημάτων τῆς διαδοχῆς εἰς τὸν θρόνον, ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ἡ θέλησις ὄχι μόνον τῶν κατοίκων τῆς Λαζικῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐγκατεστημένων εἰς τὴν πρωτεύουσαν εὐγενῶν Λαζῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν ἰδίαν πολιτικὴν μερίδα. 'Εντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ὁ τίτλος «ἄρχοντες τῶν Λαζῶν». ὁ ἀποδιδόμενος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν εἰς τοὺς Κομνηνοὺς τοῦ Πόντου.

Ὁ Χριστιανισμὸς εἰσήχθη εἰς τὴν Λαζικὴν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Τζαθίου, τὸ παράδειγμα τοῦ ὁποίου ἠκολούθησαν καὶ οἱ ὑπήκοοί του. Ἡ διάδοσίς του ὑπῆρξε ταχεῖα, διότι εἰς τὴν ΣΤ' Οἰκουμενικὴν σύνοδον τῷ 680 ἀναφέρονται δύο ἐπίσκοποι ἐκ τῆς Λαζικῆς, ὁ Πέτρας Θεόδωρος καὶ ὁ Φάσιδος 'Ιωάννης. Καθ' ὅλην τὴν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος περίοδον, ἡ Λαζικὴ ἀπετέλει ἐκκλησιαστικῶς ἰδίαν μητρόπολιν, μετὰ τὴν ἵδρυσιν ὅμως τοῦ κράτους τῶν Κομνηνῶν ὑπεβιβάσθη εἰς ἐπισκοπήν, ὑποκειμένην εἰς τὴν μητρόπολιν Τραπεζοῦντος. Φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο ἡ σπουδαιοτάτη τῶν ὑποκειμένων δεκαπέντε ἐπισκοπῶν, διότι ὁ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος ἔφερε καὶ ἔκτοτε μέχρι σήμερον φέρει τὸν τίτλον «ἔξαρχος πάσης Λαζικῆς». Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Τραπεζουντιακῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τοῦ πορθητοῦ Μωάμεθ Β', πάντες οἱ Λαζοὶ ἐξισλαμίσθησαν, γεγονὸς ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶχε ρίψει βαθείας ρίζας εἰς τὴν συνείδησιν ἐκείνων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι πάντοτε τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα ἐταύτισαν πρὸς τὸ ἐθνικόν. Οἱ κάτοικοι τῆς Λαζικῆς δὲν εἶναι ὅλοι Λαζοί· οἱ πλεῖστοι εἶναι Μουσουλμᾶνοι. Οἱ κυρίως Λαζοὶ κατοικοῦν τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν Τσουροὺκ Σοῦ χώραν. Εἶναι μὲν καὶ αὐτοὶ τὴν θρησκείαν Μουσουλμᾶνοι καὶ χρησιμοποιοῦν εἰς τὴν γραφὴν τὸ τουρκικὸν ἀλφάβητον, ἀλλ' ὁμιλοῦν τὴν ἰδίαν ἐθνικὴν γλῶσσαν καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους δὲν εὑρίσκονται εἰς ἀγαθ ς σχέσεις. Οἱ Λαζοὶ διακρίνονται κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἦσαν δὲ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας περιβόητοι πειραταὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Διαρκῶς σχεδὸν ὁπλοφοροῦν καὶ ζοῦν μὲν ἐκ τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ λαθρεμπορίου τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς ληστείας. Α. Α. Π.

—*['Ανθρωπολογ.]* Οἱ *Λαζοὶ* ἀποτελοῦν μετὰ τῶν Μιγγρελίων μίαν ὁμάδα τοῦ κλάδου τῶν *Γεωργιανῶν* ἢ *Καρτβελίων* (κυρίως Γεωργιανοὶ—Γκρουτζῖνοι, 'Ιμέριοι κτλ.—Σουάνοι, Μιγγρέλιοι). Ἕτεροι κλάδοι τῶν Καυκασίων εἶναι, ὡς γνωστόν, οἱ Τσερκέζοι-'Αβγάζοι, οἱ Τσετσένοι-Λέσγιοι καὶ οἱ μετ' αὐτῶν συνδεόμενοι ἰρανικοὶ 'Οσσέται. Σωματολογικῶς διακρίνονται, ὅπως γενικῶς σχεδὸν οἱ Γεωργιανοί, τῶν λοιπῶν Καυκασίων (Τσετσένων ἰδίᾳ, μὲ τὴν ξανθὴν συνδρομήν, τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημα, τὴν βραχυκεφαλίαν καί τινα ἐμμογγολοειδῆ καὶ σημιτικὰ χαρακτηριστικά). 'Εμφανίζουν ὡς κυριώτερα χαρακτηριστικὰ δολιχοκεφαλίαν (ἀλλὰ καὶ βραχυκεφαλίαν), ἀνάστημα ὑψηλόν, κατὰ κανόνα δὲ ὀρφνὴν συνδρομὴν καὶ λεπτοπροσωπίαν, ὁμοιάζοντες λίαν ἰδίᾳ πρὸς τὴν ὁμάδα τῶν 'Ιμερίων. Ι. Γ. Κ.

Λα-Ζονκιὲρ (La Jonquière), ***'Ιάκωβος ντὲ Ταφφανέλ***, *μαρκήσιος ντὲ* —. Διάσημος Γάλλος ναύαρχος, γεννηθεὶς τῷ 1680. Διεκρίθη ὑπὸ τὸν Δογκὲ-Τρουὲν κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ρίου 'Ιανεῖρου (1711), κατόπιν πρὸ τῆς Τουλών, ἔνθα ἐκυβέρνα τὴν ναυαρχίδα τοῦ ναυάρχου De Court (1744). Προαχθεὶς εἰς ὑποναύαρχον ἀντέστη νικηφόρως ἐπὶ κεφαλῆς 6 πλοίων παρὰ τὸ Φινιστέρον ἐναντίον τριπλασίων δυνάμεων τῶν Ἄγγλων ναυάρχων Anson καὶ Waren. Διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς Καναδᾶ, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1753. Γ. Ν. Ν.

Λαζέπουλος. Ὄνομα δύο ἀγωνιστῶν ἐν Κρήτῃ κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως ἀγῶνας αὐτῆς. —1) ***Λεώντας***. Τοῦτον ἔπεμψεν ἡ κυβέρνησις ἐξ 'Ελλάδος τῷ 1825 εἰς Κρήτην ὡς ἀρχηγὸν μικροῦ σώματος 50 ἕως 60 ἀνδρῶν, πρὸς ἀναζωπύρησιν καὶ διεύθυνσιν τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ ἀνεθάρρησαν μὲν τὸ πρῶτον οἱ φιλοπόλεμοι. 'Αλλὰ μετὰ τὴν ἐν Βαρυπέτρῳ τῆς Κυδωνίας ἧτταν ἔχασαν τὸ θάρρος των. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Βαρυπέτρου ἔφυγεν εἰς 'Αρμένους 'Αποκορώνου, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Γραμβοῦσαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ναύπλιον λήγοντος τοῦ 1825. Δὲν ἀφῆκεν ἀγαθὰς ἀναμνήσεις.

—2) ***Παῦλος (Πωλιὸς ἢ Πῶλος)***. Ὁπλαρχηγὸς καὶ πληρεξούσιος ἐκ Τεμενίων Σελίνου, γενναίως ἀγωνισθεὶς καθ' ὅλας τὰς ἀπὸ τοῦ 1866 μέχρι τοῦ 1897 ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης. Ε. Γ.

λάζος (ὁ)· δημοτ., εἶδος ἐγχειριδίου συμπτυσσομένου εἰς τὴν λαβήν, εἶδος σουγιᾶ μεγάλου καὶ ἁπλοῦ.

Λαζὸς *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς 'Ασιατικῆς Σαρματίας, ἐπὶ τῶν ΒΔ. παραλίων τοῦ Καυκάσου, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λαζῶν, πρὸς Β. τῆς Ἡρακλείου ἢ Τορετικῆς ἄκρας (νῦν ἀκρ. Καντός). Ὑπὸ τοῦ 'Αρριανοῦ (Περίπλ. Εὐξ. Πόντ. 28) καλεῖται *Παλαιὰ Λαζική*. Ταυτίζεται μὲ τὴν κωμόπολιν καὶ τὸ ἀγκυροβόλιον *Νεμπουσκάγια*, 15 μίλλια ΝΑ. ταύτης κειμένην. Α. Θ. Σ.

—**Λαζὸς** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Μικρὰ νῆσος μικρασιατικὴ ἐν τῷ 'Ιασσικῷ κόλπῳ, ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλεύσαντι (πλάτ. 37°15'20" Β., μῆκ. 27°35'30" 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1546 : Samos strait to Mandelyah Gulf). Ὑπὸ τῶν ναυτικῶν λέγεται καὶ *Χοιρονήσι*. Σ. Ε. Λ.

Λαζοῦ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τοῦ Πόντου, ἐν τῇ περιφερείᾳ Ριζαίου τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, ἔχον ἄλλοτε περὶ τοὺς 100 κατοίκους Ἕλληνας, οἵτινες ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. Ε. Ι. Χ.

λαζούλιθος (Lazulith) *['Ορυκτολ.]*. 'Ορυκτὸν φωσφορικὸν ἅλας τοῦ μαγνησίου, σιδήρου καὶ ἀργιλλίου. Ὁ χημικὸς αὐτοῦ τύπος εἶναι: $[PO_4]_2 . [Al OH]_2 (Mg, Fe)$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα ὑπὸ μορφὴν πυραμιδικὴν καὶ σπανίως πινακοειδικήν, ἀπαντᾷ δὲ καὶ εἰς λεπτοκοκκώδεις μάζας ἐπὶ χαλαζιακῶν φλεβῶν ἐντὸς ἀργιλλικῶν σχιστολίθων ἐν Salzburg. Παρουσιάζει θραυσμὸν ἀνώμαλον ἢ ἀγκιστροειδῆ, σκληρότητα 5—6, εἰδικὸν βάρος 3—3,12, λάμψιν ὑαλώδη καὶ χρῶμα κυανοῦν ἕως κυανόλευκον. Ὁ λαζούλιθος χρησιμοποιεῖται ὡς πολύτιμος λίθος, συνήθως δὲ αἱ στιφραὶ παραλλαγαὶ αὐτοῦ, ἀντικαθιστῶν πολλαχοῦ τὸν καλλαΐτην, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁμοιάζει ὡς πρὸς τὸ κυανοῦν χρῶμά του. Διακρίνεται ὅμως ἐκείνου ἐκ τῆς μικρᾶς σκληρότητος καὶ τοῦ μεγαλυτέρου εἰδικοῦ βάρους. 'Εμφανίζεται ἐκτὸς τοῦ Salzburg καὶ εἰς τὴν Γεωργίαν, τὴν βόρειον Καρολίναν καὶ τὴν Βραζιλίαν, τελευταίως δὲ εὑρέθη καὶ εἰς τὴν Καλιφορνίαν, εἰς τὰ κοιτάσματα τῆς ὁποίας ὁ λαζούλιθος συμφυόμενος μὲ φαιὸν ραβδωτὸν καὶ στικτὸν χαλαζίαν παρέχει πολύτιμον λίθον περιζήτητον. Γ. Β.

λαζουρίτης (ὁ) (Lasurit, Lasurstein, Lapis Lazuli) *['Ορυκτολ.]*. 'Ορυκτὸν πυριτικὸν ἅλας τοῦ χημικοῦ τύπου $3Na\,Al\,Si\,O_4 . Na\,S_3$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ κυβικὸν σύστημα σπανίως εἰς κρυστάλλους αὐτοτελεῖς, συνήθως εἰς μικροκοκκώδη ἕως λεπτοκοκκώδη συσσωματώματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων παρουσιάζονται καὶ κρύσταλλοι σιδηροπυρίτου. Παρουσιάζει θραυσμὸν ἀνώμαλον, λάμψιν στεατώδη, σκληρότητα $5^1/_2$, εἰδικὸν βάρος 2,38—2.42 καὶ χρῶμα κυανοῦν, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑποπράσινον ἢ ὑπέρυθρον. Ὁ λαζουρίτης ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς σάπφειρος· λόγῳ τοῦ ὡραίου βαθέος κυανοῦ χρώματός του ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπ' αὐτῶν πρὸς κατασκευὴν κοσμημάτων, χρησιμοποιεῖται δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν, καθὼς καὶ πρὸς κατασκευὴν λιθίνων μωσαϊκῶν. Ἡ κόνις αὐτοῦ ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε εἰς τὴν ζωγραφικὴν πρὸς παρασκευὴν τοῦ κυανοῦ χρώματος οὐλτραμαρίνης, τὸ ὁποῖον ὅμως σήμερον κατασκευάζεται τεχνητῶς. 'Αποτελεῖ ὀρυκτὸν ἐπαφῆς, εὑρίσκεται δὲ μὲ σιδηροπυρίτην καὶ ἀσβεστόλιθον ἐν Σιβηρίᾳ παρὰ τὴν λίμνην τῆς Βαϊκάλης, ἐν Βουχάρᾳ, Χιλῇ κ. ἄ. Γ. Β.

Λάη *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Πεπονιὰ* (βλ. λ.). Χ. Δ.

λαήνι (τό)· ἀντὶ *λαγήνι* (βλ. λ.).

λαθεύω, καὶ ***λαθεύγω***, ἀόρ. *λάθεψα—λαθεύτηκα*, παθ. μετχ. *λαθεμένος*· δημοτ., διαφεύγω τὴν προσοχήν τινος, ξεφεύγω, ἀρχ. *λανθάνω*: «δὲν πρόσεχα καὶ μοῦ λάθεψε», κάθε τόσο μοῦ λαθεύγει καὶ τὸν χάνω ἀπὸ τὸ σπίτι» || κάμνω τινὰ νὰ κάμῃ λάθος: «μοῦ μίλησες 'ς τὸ μέτρημα καὶ μὲ λάθεψες» || ἀμεταβ. κάμνω λάθος, πλανῶμαι, ἀπατῶμαι: «λάθεψα —. λαθεύτηκα 'ς τοὺς λογαριασμούς μου», «εἶσαι λαθεμένος» πλανᾶσαι.

λάθος, —*ους* (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λανθάνειν, ἀπροσεξία, σφάλμα, πλάνη, πταῖσμα, ἁμάρτημα: «λάθος ἔγινε», «λάθος ἔκαμα ποῦ δὲν ἦρθα νὰ σὲ

Digitized by Google

ἰδῶ», «κάμνετε λάθος, κύριε» πλανᾶσθε, «κατὰ λάθος», «ἐκ λάθους», «ἕνεκα λάθους» || «λάθος γραμματικόν, —συντακτικόν, —λογιστικόν, —τυπογραφικόν, —συγγνωστόν, —ἀσύγγνωστον» || φρ. «τὰ λάθη εἶναι διὰ τοὺς ἀνθρώπους».

λαθούρι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λάθυρος ὁ ἥμερος.*

Λάθουρος· βλ. *Λάθυρος.*

λαθουρόχορτο ἀπ' τὸ βουνὸ (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κερκύρᾳ τοῦ φυτοῦ *λάθυρος ὁ πλατύφυλλος.*

λάθρα· ἐπίρρ., κατὰ τρόπον λαθραῖον, κρύφιον, ἀπαρατήρητον, λαθραίως, κοιν. *κρυφά*: «εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν λάθρα».

λαθραία (ἡ) (Lathraea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀροβαγχοειδῶν* ἢ *ὀροβαγχιδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς καὶ παρασιτικὰς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶνα ἡ *λαθραία ἡ ἐσχαρωτὴ* (Lathraea squamaria), πόα ἄφυλλος, πολυετὴς καὶ παρασιτικῶς ἐνδιαιτωμένη ἐπὶ τῶν ῥιζῶν διαφόρων δένδρων καὶ δὴ δασικῶν τοιούτων. Ἁπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

λαθραῖος, —α, —ον· ὁ λάθρα γενόμενος, ὁ διαφυγὼν τὴν προσοχήν τινος, κρύφιος: «λαθραῖα βλέμματα», «ἐμπόρευμα λαθραῖον» τὸ εἰσαχθὲν παρανόμως χωρὶς νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸν νόμιμον δασμόν· || *λαθραία* (τά)· ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *ἐμπορεύματα*: «ἐμπορεύεται λαθραῖα», «ἔφεραν λαθραῖα».—Ἐπίρρ. *λαθραίως.*

—λαθραία *νομὴ* *[Ἀστ. Δίκ.]* Καλεῖται οὕτω παρὰ τῶν Ρωμαίων νομοδιδασκάλων ἡ νομὴ τοῦ λάθρα καταλαμβάνοντος ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ νομέως, οὗ τὴν ἀντίστασιν ἐφοβεῖτο. Ἡ λάθρα ἀρξαμένη νομὴ ἐξακολουθεῖ παραμένουσα λαθραία, τοὐναντίον ἡ φανερῶς ἀρξαμένη δὲν μετατρέπεται εἰς λαθραίαν καὶ ἂν ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀρχικὸς νεμόμενος κρυβῇ. Ἡ νομὴ τοῦ ἀπουσιάζοντος δὲν ἀπόλλυται ἀπὸ τῆς λάθρα καταλήψεως, ἀλλ' ἀφ' ἧς ὁ ἀπουσιάζων νομεὺς πληροφορηθεὶς τὴν κατάληψιν ἡ ἐφησυχάσῃ, ἢ διὰ βίας θετικῆς ἢ ἀποθετικῆς ἀποκρουσθῇ παρὰ τοῦ καταλαβόντος. Ἡ ἐφησύχασις ἐν προκειμένῳ οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ βούλησιν τοῦ νομέως ὅπως ἀπολέσῃ τὴν νομήν, ἄρα αὕτη ἀπόλλυται βουλήσει τοῦ νομέως. Ἂν ὅμως ἡ ἐφησύχασις ὀφείλεται εἰς φόβον, κρινόμενον κατὰ διάθεσιν ὑποκειμενικήν, τότε πρόκειται βία ἀποθετικὴ τοῦ λάθρα καταλαβόντος, καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὡς καὶ ἐπὶ βίας αὐτοῦ θετικῆς, ἡ νομὴ ἀπόλλυται βίᾳ. Ὥστε διὰ λαθραίας καταλήψεως δὲν ἀποκτᾶται νομὴ καί, κυρίως εἰπεῖν, δὲν νοεῖται τοιαύτη. Πρόκειται περὶ κατοχῆς ἁπλῆς, ἡ ὁποία προσαγορεύεται νομὴ ἐκ λόγων ἱστορικῶν, διότι κατὰ τὸ ἀρχαιότερον ρωμαϊκὸν δίκαιον ὁ λαθραίως καταλαμβάνων ἀπέκτα νομήν, ἐπροστατεύετο δὲ καὶ διὰ παραγγέλματος εἰδικοῦ.

Συνέπεια τῶν ἀνωτέρω εἶναι ὅτι ἡ ἔνστασις τῆς λαθραίας νομῆς, προβαλλομένη κατὰ τοῦ ἐπικαλουμένου νομήν, ἀποτελεῖ ἄρνησιν τῆς βάσεως τῆς ἀγωγῆς. Λ. χ., ἐπὶ ἀγωγῆς (παραγγέλματος) διαταράξεως, τὴν ὁποίαν κινεῖ ὁ διαταρασσόμενος ἐν τῇ νομῇ του, ὁ ἐναγόμενος δύναται νὰ προτείνῃ ὅτι ὁ ἐνάγων ἔχει τὴν νομὴν βίᾳ ἢ λάθρα. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ οὕτω προτεινομένη βίᾳ νομὴ τοῦ ἐνάγοντος συνιστᾷ αὐτοτελῆ ἰσχυρισμὸν τοῦ ἐναγομένου, ὃν οὗτος ὑποχρεοῦται ν' ἀποδείξῃ, ἡ προτεινομένη λάθρα νομὴ τοῦ πρώτου οὐδὲν ἄλλο ἀποτελεῖ ἢ ἄρνησιν τῆς νομῆς αὐτοῦ, ἤτοι ἄρνησιν τῆς βάσεως τῆς ἀγωγῆς του, ἣν ὑποχρεοῦται ν' ἀποδείξῃ ὁ ἐνάγων. Θ. Ι. Α.

λαθρακιάζω· κυρίως ἐπὶ τῶν ξύλων, σήπομαι ὑπὸ τῆς ὑγρασίας καὶ καθόλου σαπίζω || μεταφ., καταβάλλομαι, χάνω, τὴν ὑγείαν μου, ἀδυνατίζω.

λαθράκιασμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ *λαθρακιάζω*, σῆψις τοῦ ξύλου.

λαθραλιεία (ἡ)· ἡ λαθραίως γινομένη ἁλιεία, ἡ παρὰ τὸν νόμον ἢ ἐν ἀπηγορευμένῳ τόπῳ ἢ καὶ δι' ἀπηγορευμένων μέσων, οἷον διὰ δυναμίτιδος.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *λαθραλιεία* εἰς ὅλα τὰ κράτη θεωρεῖται ἀδίκημα, κολαζόμενον κατὰ τὰς εἰδικὰς διατάξεις τοῦ νόμου. Ὁ νόμος 2054 παρ' ἡμῖν ὁρίζει διὰ τὴν ἁλιείαν εἰς ἀπηγορευμένον μέρος φυλάκισιν μέχρις 1 μηνὸς καὶ πρόστιμον μέχρι 200 δραχμῶν. Βαρύτεραι ποιναὶ καθορίζονται ἐὰν ἐγένετο καὶ χρῆσις ἀπηγορευμένων ὑπὸ τοῦ νόμου μέσων, π. χ. δυναμίτιδος κ. τ. λ. Δυνάμει εἰδικοῦ ἄρθρου ἀπογορεύεται ἡ ἁλιεία καὶ εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἐνοικιασθέντα ἰχθυοτροφεῖα ἢ ἄλλα ἰχθυοτρόφα ὕδατα, θεωρούμενα δημόσια. Δ. Ν. Π.

λαθρεμπόρευμα (τό)· λαθραῖον ἐμπόρευμα, ἐμπόρευμα εἰσαχθὲν ἐξ ἄλλης χώρας παρὰ τοὺς νόμους, εἴτε ὅλως ἀπαγορευτικούς, εἴτε δασμολογικούς.

λαθρεμπορεύομαι· ἐμπορεύομαι λαθραῖα, ἀσκῶ λαθρεμπορίαν.

λαθρεμπορία (ἡ)· τὸ ἔργον τοῦ λαθρεμπόρου, τὸ ἐμπόριον τῶν λαθραίων, εἰσαγωγὴ ἢ ἐξαγωγὴ ἐμπορευμάτων κατὰ παράβασιν ἀπαγορευτικῶν ἢ δασμολογικῶν νόμων, πβλ. *λαθρεμπόριον*: «κατεδικάσθη ἐπὶ λαθρεμπορίᾳ».

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *λαθρεμπόριον.*

λαθρεμπορικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ λαθρεμπόριον, ὁ τοῦ λαθρεμπορίου: «λαθρεμπορικὸν πλοῖον», «λαθρεμπορικὰ τεχνάσματα».—Ἐπίρρ. *λαθρεμπορικῶς.*

λαθρεμπόριον (τό)· τὸ ἐμπόριον τῶν λαθραίων, εἰσαγωγὴ ἢ ἐξαγωγὴ ἐμπορευμάτων κατὰ παράβασιν ἀπαγορευτικῶν ἢ δασμολογικῶν νόμων: «λαθρεμπόριον καπνοῦ, —πετρελαίου, —σακχάρεως» κτλ.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *λαθρεμπόριον* ὑπῆρξεν ἡ φυσικὴ ἀντίδρασις εἴτε κατὰ τῶν μεγάλων δασμῶν ἐμπορεύματός τινος, εἴτε κατὰ τῶν ἀπολύτων ἀπαγορεύσεων, τὰς ὁποίας κατήργησεν ἡ περιώρισεν. Ὁσάκις ἐμπόρευμά τι ἐπεβαρύνετο ὑπερβαλόντως ὑπὸ τελωνειακοῦ δασμοῦ, εὑρίσκοντο πάντοτε ἔμποροι διατεθειμένοι ν' ἀψηφήσουν τὸν κίνδυνον τῆς τε φυλακίσεως καὶ δυσφημήσεως, εἰσάγοντες τοῦτο λαθραίως, ἐφ' ὅσον διὰ τοῦ μέσου τούτου πλεῖονα θὰ προσεπορίζοντο. Ἐνεδεικνύετο ὅθεν ὡς ἀποτελεσματικώτερον ὅπλον κατὰ τοῦ λαθρεμπορίου ἡ μείωσις τῶν δασμῶν εἰς τρόπον, ὥστε τὸ ἐμπόρευμα νὰ στοιχίζῃ εἰσερχόμενον νομίμως τοὐλάχιστον ὅσον καὶ τὸ λάθρα εἰσαγόμενον Ἡ δημοσιονομία προσεπάθησε νὰ καταδείξῃ τὰ ὀφέλη, ἅτινα θὰ συναπεκόμιζεν ἕκαστον κράτος ἐκ τῆς καταργήσεως ἢ περιορισμοῦ τῶν φραγμῶν, οἵτινες χωρίζουν τὰ διάφορα κράτη μεταξύ των, ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ τοιαύτης πολιτείας ὑπῆρξε δυσχερής, προσκρούουσα κυρίως εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας ἑκάστης χώρας, ζητούσης νὰ προστατευθῇ κατὰ τῶν ἔξωθεν εἰσαγομένων προϊόντων, ὁσάκις ταῦτα προσεφέροντο εἰς τιμὴν κατωτέραν τῶν ἐγχωρίων. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἐπὶ αἰῶνας, ὡς μόνον μέτρον κατὰ τοῦ λαθρεμπορίου ἐθεσπίσθησαν βαρύταται ποιναί. Ἐν τούτοις οὐ μόνον δὲν κατέπαυσεν, ἀλλὰ καὶ ἐπεξετείνετο ὀργανούμενον. Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ, εἰς ὅλα τὰ κράτη, τὸ λαθρεμπόριον ἤκμαζε, διαθέτον, λόγῳ τῶν μεγάλων κερδῶν του, ἰσχυρότατα μέσα. Περισσότερον πάσης ἄλλης χώρας ἡ Ἀγγλία, λόγῳ τῆς νησιωτικῆς της θέσεως, ἦτο ἐκτεθειμένη εἰς τὴν λαθρεμπορίαν, διὰ τοῦτο δὲ πρώτη περιώρισε τὸ κέρδος τῶν λαθρεμπόρων, ἐλαττώσασα τὸν εἰσαγωγικὸν δασμόν, εἰς τρόπον, ὥστε ὁ ἔμπορος ἐξυπηρετεῖ τὸ συμφέρον του προτιμῶν νὰ πληρώσῃ τὸ δημόσιον ταμεῖον μᾶλλον ἢ τὸν λαθρέμπορον.

Ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου, ἡ Ἱσπανία ὑπῆρξεν ἡ χώρα, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ κοινὴ γνώμη ἐξεδήλωσε τὴν μεγαλυτέραν ἐπιείκειαν πρὸς τὸ λαθρεμπόριον καὶ τοὺς λαθρεμπόρους. Μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, τὸ λαθρεμπόριον ὄχι μόνον ἤκμαζεν, ἀλλὰ καὶ εἶχεν ὀργανωθῇ στρατιωτικῶς. Μεταξὺ τῶν λαθρεμπόρων ὑπῆρχον ἄνθρωποι πραγματικῆς ἀξίας, δὲν ἦτο δὲ σπάνιον τὸ φαινόμενον ἀνωτέρων στρατιωτικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκαυχῶντο ὅτι ἤρξαντο τοῦ σταδίου των ὑπηρετήσαντες εἰς τὸ «εὐγενὲς σῶμα τῶν λαθρεμπόρων». Οἱ λαθρέμποροι ἦσαν οἱ διάδοχοι, διὰ τὸν ἱσπανικὸν λαόν, τῶν τολμηρῶν πειρατῶν καὶ ἐξερευνητῶν, τὰ δὲ κατορθώματά των καὶ ἡ ἀνδρεία των ἐκίνουν τὸν θαυμασμὸν καὶ ἐκτίμησιν τοῦ κοινοῦ. Ἡ ἱστορία τοῦ λαθρεμπορίου τῆς Ἱσπανίας ἀναφέρει πλείστας πραγματικὰς μάχας μεταξὺ στρατοῦ καὶ σώματος λαθρεμπόρων. Ἐκ τῶν διασημοτέρων εἶναι ἡ σύγκρουσις τῆς 27 Αὐγούστου 1837, καθ' ἣν τμήματα ἱσπανικοῦ στρατοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλμερίᾳ συνεκρούσθησαν μὲ καλῶς ὠργανωμένον καὶ ὡπλισμένον σῶμα ἐξ 800 λαθρεμπόρων, οἵτινες διέθετον καὶ τέσσαρα τηλεβόλα. Ἡ μάχη διήρκεσε πέντε ὥρας μὲ βαρείας ἑκατέρωθεν ἀπωλείας. Τὴν νύκτα τῆς 2 πρὸς 3 Φεβρουαρίου 1871, ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Οὐέσκας, συνεκροτήθη πραγματικὴ μάχη μεταξὺ στρατοῦ καὶ σώματος λαθρεμπόρων, ἐξ ὧν οἱ περισσότεροι διέφυγον κατόπιν βαρειῶν ἀπωλειῶν ἑκατέρωθεν. Τοιαῦται συγκρούσεις σημειοῦνται ἀκόμη καὶ σήμερον ἐν Ἱσπανίᾳ.

Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ἔνθα ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1919 ἐφηρμόσθη ὁ ἀπαγορευτικὸς νόμος τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, παρέχουν σήμερον παράδειγμα τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀπολύτων ἀπαγορεύσεων. Τὸ λαθρεμπόριον οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν προσέλαβε τεραστίας διαστάσεις, ὀργανώσεις δὲ διαθέτουσαι πράκτορας καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν τελωνειακῶν καὶ ἀστυνομικῶν ἀρχῶν διεξάγουν λαθρεμπόριον ἐν μεγάλῃ κλίμακι, διὸ καὶ κολοσσιαῖαι περιουσίαι συνεκεντρώθησαν ὑπὸ ἐπιτηδείων λαθρεμπόρων ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος. Οὕτως ἡ κατανάλωσις τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ ὁ ἀλκοολισμὸς ἐν ἀπολύτῳ «ξηρῷ» καθεστῶτι ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις δὲν παρουσιάζει σπουδαίαν διαφορὰν τῆς καταστάσεως τῆς πρὸ τοῦ 1919. Δ. Σ. Δ.

—*[Ποιν Δίκ.]* Κατὰ τὸ ἄρθρον 100 τοῦ περὶ τελωνειακοῦ κώδικος νόμου 1165 τοῦ 1918, ὡς οὗτος ἐτροποποιήθη μεταγενεστέρως, χαρακτηρίζεται ὡς λαθρεμπόροον ἡ ἄνευ ἀδείας εἰς τὸ κράτος εἰσαγωγὴ ἢ ἐξ αὐτοῦ ἐξαγωγὴ ἐμπορευμάτων ὑποκειμένων εἰς τέλος, ἡ ἐκ τοῦ τελωνείου ἐξαγωγὴ ἐμπορευμάτων πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἐπὶ τούτῳ ἀδείας, πᾶσα ἀπόκρυψις ἐμπορευμάτων ὑποκειμένων εἰς τέλος, προωρισμένων δὲ εἰς εἰσαγωγὴν ἢ ἐξαγωγήν, ἡ ἐντὸς πλοίου χωρητικότητος μέχρις 100 τόννων, παραπλέοντος τὴν ἑλληνικὴν ἀκτὴν καὶ διευθυνομένου εἰς ἑλληνικὸν λιμένα, ὕπαρξις ἐμπορευμάτων μὴ ἀναφερομένων ἐν τῷ δηλωτικῷ τοῦ πλοίου, ἡ ἐντὸς πλοίου χωρητικότητος κάτω τῶν 40 τόννων, προωρισμένου διὰ τὴν ἀλλοδαπήν, προσορμισθέντος δὲ ἄνευ ἀνωτέρας βίας εἰς λιμένα ἢ ὅρμον τοῦ κράτους, ὕπαρξις ἐμπορευμάτων ἔστω καὶ ἀναγεγραμμένων ἐν τῷ δηλωτικῷ, ἡ εἰς τὴν γενικὴν κατανάλωσιν διάθεσις ἀντικειμένων εἰσαχθέντων ἀτελῶς ἢ ἐπὶ ἠλαττωμένῳ τέλει ἢ ἡ χρησιμοποίησις τοιούτων ἀντικειμένων εἰς ἄλλας χρήσεις, ἡ ἀντικατάστασις ἐμπορευμάτων εὑρισκομένων ἐν δοχείοις ἀναγεγραμμένοις ἐν τῷ δηλωτικῷ τοῦ πλοίου, ἡ ἡ ἀντικατάστασις τῶν δοχείων τούτων, ἡ ἀντικατάστασις ἐμπορευμάτων γενομένων δεκτῶν ἐπὶ προσωρινῇ ἀτελείᾳ δι' ἑτέρου εἴδους τοιούτων κατὰ τὴν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐξαγωγήν, ἡ κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ πλοίου ἔλλειψις ἐμπορευμάτων, πᾶσα οἱαδήποτε ἐνέργεια σκοποῦσα δολίως νὰ στερήσῃ τὸ δημόσιον τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰσπρακτέων τελῶν, πᾶσα ἐπὶ σκοπῷ στερήσεως ἢ μειώσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ δημοσίου ἀντικατάστασις δειγμάτων προσκομιζομένων εἰς τὸ χημικὸν ἐργαστήριον τοῦ τελωνείου. Ἐπίσης ὡς ἰδιώνυμον ἀδίκημα, τιμωρούμενον ὡς ἡ λαθρεμπορία, χαρακτηρίζεται πᾶσα ἔλλειψις ἐμπορευμάτων ἐν ἰδιωτικαῖς ἀποθήκαις ἐναποταμιευμένων, σκοποῦσα δολίως νὰ στερήσῃ τὸ δημόσιον τῶν εἰσπρακτέων τελῶν.

Ἡ λαθρεμπορία, κατὰ τὸ ἄρθρον 107 τοῦ αὐτοῦ νόμου, τιμωρεῖται διὰ ποινῆς χρηματικῆς ἴσης πρὸς τὸ διπλοῦν μέχρι τοῦ δεκαπλοῦ τοῦ τέλους τοῦ βαρύνοντος τὸ λαθραῖον, ὁσάκις δὲ σὺν τῷ τέλει ἐπιβάλλεται καὶ φόρος ἢ δικαίωμα, διὰ χρηματικῆς ποινῆς ἴσης πρὸς τὸ διπλοῦν μέχρι τοῦ δεκαπλοῦ τοῦ τε τέλους καὶ τοῦ δικαιώματος. Ἐὰν τὸ ἐμπόρευμα εἶναι ἀπηλλαγμένον τέλους ἢ ἄλλου φόρου ἢ δικαιώματος, ἐπιβάλλεται πρόστιμον μέχρι δραχμῶν 5000. Ἐὰν τὸ ἐμπόρευμα ἀνήκῃ εἰς εἴδη, ὧν εἶναι ἀπηγορευμένη ἡ ἐξαγωγή, τὸ ἄνω πρόστιμον δύναται νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τοῦ δεκαπλοῦ τῆς ἀξίας τοῦ ἐμπορεύματος. Ἐκτὸς τούτων, ἡ λαθρεμπορία τιμωρεῖται κατὰ τὸ ἄρθρον 108 τοῦ αὐτοῦ νόμου καὶ διὰ φυλακίσεως ἢ εἱρκτῆς, ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τῶν τελῶν. Δὲν θεωρεῖται ὡς λαθρεμπορία, ἀλλ' ἁπλῆ τελωνειακὴ παράβασις, τιμωρουμένη διὰ προστίμου 50—1000 δραχμῶν, ἡ ἐντὸς τῶν ἀποσκευῶν ἐπιβατῶν ἀπόκρυψις ἀντικειμένων ὑποβαλλομένων εἰς τέλος οὐχὶ μεγαλύτερον τῶν 500 δραχμῶν. Αἱ εἰρημέναι ποιναὶ ἐπιβάλλονται εἰς πάντα ὁπωσδήποτε συμμετασχόντα τῆς λαθρεμπορίας, εἶναι δὲ αὐστηρότεραι ἐὰν ἡ λαθρεμπορία ἐγένετο ἐκ συστάσεως ἢ ὑπὸ συμμορίας. Ἐπίσης τιμωρεῖται καὶ ἡ ἐν λαθρεμπορίᾳ σύμπραξις δημοσίου ὑπαλλήλου ἐξ ὀλιγωρίας ἢ κουφότητος. Ἡ ἐπὶ λαθρεμπορίᾳ καταδίκη συνεπάγεται στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ὡς καὶ τοῦ διπλώματος πλοιάρχου, κυβερνήτου κλπ. Κατὰ πᾶσαν περίπτωσιν λαθρεμπορίας τὰ ἐμπορεύματα δημεύονται. Ἐπίσης ἐπὶ καταδίκης ἐπὶ λαθρεμπορίᾳ ἐπιβάλλεται ἀμετακλήτως ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου καὶ ἡ ποινὴ τοῦ ἐκτοπισμοῦ ἀπὸ 3 μηνῶν μέχρι δύο ἐτῶν. Ἐπὶ αὐτοφώρου συλλήψεως τὸ ἀντικείμενον τῆς λαθρεμπορίας καὶ τὰ μεταγωγικὰ μέσα κατάσχονται. Ἁρμόδια διὰ τὴν κατάσχεσιν εἶναι ἰδίως τὰ τελωνειακὰ ὄργανα. Περὶ τῆς κατασχέσεως συντάσσεται ἔκθεσις. Πᾶς πολίτης, προσκαλούμενος ὑπὸ δημοσίου ὑπαλλήλου τοῦ μέλλοντος νὰ ἐνεργήσῃ ἢ ἐνεργοῦντος ἢ ἐνεργήσαντος τὴν κατάσχεσιν λαθρεμπορεύματος ἢ τὴν σύλληψιν δράστου λαθρεμπορίας, ὀφείλει νὰ παράσχῃ πᾶσαν ζητουμένην ὑπὸ τῶν δημοσίων ὀργάνων καὶ ἀνάλογον πρὸς τὰς δυνάμεις τοῦ προσκαλουμένου καὶ τὴν κοινωνικὴν αὐτοῦ θέσιν συνδρομὴν καὶ ἐνίσχυσιν. Ὁ παραβαίνων τὴν ὑποχρέωσιν ταύτην τιμωρεῖται διὰ φυλακίσεως μέχρι μιᾶς ἑβδομάδος καὶ χρηματικῆς ποινῆς μέχρι δραχμῶν 400. Ἡ λαθρεμπορία διώκεται ἐξ ἐπαγγέλματος. Οἱ πρῶτοι καταγγείλαντες λαθρεμπορίαν ἢ συμπράξαντες εἰς τὴν κατάσχεσιν λαθρεμπορεύματος ἀμείβονται. Χ. Ν.

—*[Διεθν. Δίκ.]* *Λαθρεμπόριον πολέμου* καλοῦνται τὰ εἴδη ἐκεῖνα, ἅτινα ἡ ἐμπόλεμος πολιτεία, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψει τὰς πολεμικάς αὐτῆς ἀνάγκας καὶ ὑπ' αὐτῶν ὁδηγουμένη, ἀπαγορεύει ὅπως τὰ οὐδέτερα ἐμπορικὰ πλοῖα μεταφέρωσιν εἰς τὴν ἀντίπαλον πολιτείαν, κέκτηται δὲ τὸ δικαίωμα

Digitized by Google

ὅπως λάβῃ μέτρα κατὰ τῶν ἐπ' αὐτοφώρῳ συλλαμβανομένων, ὡς παραβιαζόντων τὴν τεθεῖσαν ἀπαγόρευσιν. Κατὰ ταῦτα, στοιχεῖον ἀπαραίτητον πρὸς ὕπαρξιν λαθρεμπορίου πολέμου εἶναι ἡ μεταφορὰ ὡρισμένων ἀντικειμένων καὶ ἡ ἐπ' αὐτοφώρῳ σύλληψις τοῦ μεταφέροντος ταῦτα πλοίου. Ὡς τοιαύτη δὲ σύλληψις θεωρεῖται ἡ γενομένη καθ' ὅλον ἐν γένει τὸ ταξίδιον αὐτοῦ καὶ δὴ ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐξῆλθε πλέον τῆς αἰγιαλίτιδος ζώνης τῆς οὐδετέρας πολιτείας, ἐν ᾗ παρέλαβε τὸ ἐπιλήψιμον φορτίον, μέχρι τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς ἐχθρικὸν λιμένα. Μετὰ τὴν ἐκφόρτωσιν τοῦ λαθρεμπορίου τὸ πλοῖον παύει πλέον διατελοῦν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ ἀναμφιβόλως δὲν θὰ ἠδύνατο νομίμως νὰ καταληφθῇ κατὰ τὸ ταξίδιον αὐτοῦ τῆς ἐπιστροφῆς. Ἕτερον ἀπαραίτητον στοιχεῖον εἶναι ἡ πρὸς τὴν ἐχθρικὴν πολιτείαν τελικὴ κατεύθυνσις τῶν ἀντικειμένων λαθρεμπορίου. Δὲν ἀπαιτεῖται ὅπως ταῦτα προορίζωνται ἢ κατευθύνωνται μόνον πρὸς τοὺς πολεμικοὺς αὐτῆς λιμένας, ἀλλὰ γενικῶς πρὸς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔδαφος τῆς ἐχθρικῆς πολιτείας ἢ τὸ παρ' αὐτῆς καταληφθὲν στρατιωτικῶς ἢ τὰς ἐνόπλους αὐτῆς δυνάμεις, προκειμένου περὶ ἀπολύτου λαθρεμπορίου πολέμου. Προκειμένου περὶ σχετικοῦ δὲ τοιούτου, δέον τοῦτο νὰ προορίζηται διὰ τὰς ἐνόπλους δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ ἢ τὰς διοικητικὰς αὐτοῦ ἀρχάς. Ἡ ὕπαρξις προθέσεως παρὰ τῷ ἰδιοκτήτῃ τοῦ πλοίου ἢ τοῦ ἐπιλήψιμου φορτίου πρὸς παροχὴν ἐπικουρίας εἰς τὴν ἀντίπαλον πολιτείαν δὲν ἀποτελεῖ συστατικὸν στοιχεῖον τῆς ἐννοίας τοῦ λαθρεμπορίου, παρὰ τὴν ἀμερικανικὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου πρακτικήν. Διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς μεταφορᾶς εἰδῶν λαθρεμπορίου πολέμου τίθεται οὐσιώδης περιορισμὸς εἰς τὴν μετὰ τῆς ἐμπολέμου πολιτείας ἐλευθερίαν τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων τῶν οὐδετέρων πολιτῶν, οἵτινες, ἂν δὲν τηρήσωσι τὰς τεθείσας ἀπαγορευτικὰς διατάξεις, φέρουσι τὸν κίνδυνον τῆς δημεύσεως οὐ μόνον τοῦ λαθρεμπορίου, ἀλλά, ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις, καὶ τοῦ πλοίου προσέτι, ὡς καὶ τοῦ λοιποῦ μὴ ἐπιλήψιμου φορτίου αὐτοῦ.

Τὸ ἄρθρον 32 τῆς διακηρύξεως τοῦ Λονδίνου ἐνδιαλαμβάνει ὅτι τὰ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα τοῦ πλοίου ἀποτελοῦσι πλήρη ἀπόδειξιν περὶ τοῦ δρομολογίου τοῦ πλοίου τοῦ μεταφέροντος ἀπόλυτον λαθρεμπόριον, ἐκτὸς ἂν ἐφωράθη νὰ παρεκκλίνῃ τῆς κανονικῆς κατὰ τὰ ἔγγραφα αὐτοῦ ὁδοῦ, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ δικαιολογήσῃ ἐπαρκῶς τὴν τοιαύτην λοξοδρομίαν. Τὸ ἄρθρον 34 καθιεροῖ τεκμήριά τινα ἐχθρικοῦ προορισμοῦ τῶν ἀντικειμένων. Ἐν ἐλλείψει τῶν ἀνωτέρω τεκμηρίων, ὁ προορισμὸς τῶν εἰδῶν τεκμαίρεται ὡς μὴ ἐπιλήψιμος. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ ἐνδιαφερόμενοι θὰ ἠδύναντο νὰ καταρρίψωσι τὰ ἀνωτέρω τεκμήρια δι' ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου. Κατὰ τὸ 35 ἄρθρον, τὰ εἴδη σχετικοῦ λαθρεμπορίου καταλαμβάνονται μόνον ἂν εἶναι φορτωμένα ἐπὶ οὐδετέρου πλοίου, τὸ ὁποῖον κατευθύνεται πρὸς τὸ ἔδαφος τοῦ ἐχθροῦ ἢ τὸ ἔδαφος τὸ παρ' αὐτοῦ στρατιωτικῶς καταληφθὲν ἢ πρὸς τὰς ἐνόπλους αὐτοῦ δυνάμεις, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν πρόκειται νὰ ἐκφορτώσῃ τὰ εἴδη εἰς διαμέσον τινα οὐδέτερον λιμένα. Συνεπῶς, ἂν τὰ εἴδη προορίζωνται δι' οὐδέτερον λιμένα, δὲν ἀποτελοῦσι σχετικὸν λαθρεμπόριον τοῦ πολέμου, οὐδ' ἐπιτρέπεται ὅπως ἐρευνηθῇ τὸ ζήτημα μήπως ταῦτα πρόκειται βραδύτερον νὰ μεταφερθῶσιν ἐκ τοῦ οὐδετέρου τούτου λιμένος εἰς ἐχθρικὸν ἔδαφος. Κατὰ τὸ ἄρθρον 36, ἂν τὸ ἐχθρικὸν ἔδαφος δὲν ἔχῃ διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν, τὰ ἀντικείμενα σχετικοῦ λαθρεμπορίου καταλαμβάνονται ὅταν ἀποδεικνύεται ὅτι ἔχουσι τὸν προορισμόν, περὶ οὗ ποιεῖται λόγον τὸ ἄρθρον 33.

Τὸ οὐδέτερον πλοῖον, τὸ μεταφέρον εἴδη ὑποκείμενα εἰς κατάληψιν ὡς ἀπόλυτον ἢ σχετικὸν λαθρεμπόριον, θὰ ἠδύνατο νὰ συλληφθῇ ἐν ἀνοικτῇ θαλάσσῃ ἢ εἰς τὰ ὕδατα τῶν ἐμπολέμων καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου του, προσέτι δὲ καὶ ἂν προτίθεται νὰ προσεγγίσῃ εἰς λιμένα τινὰ πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς τὸν ἐχθρικὸν αὐτοῦ προορισμὸν (ἄρθρ. 37). Κατὰ τὸ 39 ἄρθρον, τὰ ἀντικείμενα λαθρεμπορίου, τόσον ἀπολύτου ὅσον καὶ σχετικοῦ, ὑπόκεινται εἰς δήμευσιν, τὸ δὲ μεταφέρον ταῦτα οὐδέτερον ἐμπορικὸν πλοῖον δημεύεται, κατὰ τὸ 40 ἄρθρον, ἂν τὸ λαθρεμπόριον ἀποτελῇ, εἴτε κατ' ἀξίαν, εἴτε κατὰ βάρος, εἴτε κατ' ὄγκον, εἴτε κατὰ ναῦλον, πλέον τοῦ ἡμίσεος τοῦ ὅλου φορτίου. Τὸ ἄρθρον 43 καθορίζει τὴν θέσιν τοῦ πλοίου, ὅπερ μεταφέρει μὲν ἀντικείμενα λαθρεμπορίου, ἀλλὰ διατελεῖ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν ἢ τῆς περὶ τῶν εἰδῶν λαθρεμπορίου εἰδικῆς διακηρύξεως τοῦ συλλαβόντος τοῦτο ἐμπολέμου κράτους. Κατὰ τὸ 44 ἄρθρον, τὸ καταληφθὲν πλοῖον, ἀλλὰ μὴ ὑποκείμενον εἰς δήμευσιν συνεπείᾳ τῆς μικρᾶς ἀναλογίας τοῦ λαθρεμπορίου, ὅπερ μεταφέρει, θὰ ἠδύνατο νὰ συνεχίσῃ τὸ ταξίδιόν του, ἂν ὁ πλοίαρχος ἦτο διατεθειμένος νὰ παραδώσῃ τὸ λαθρεμπόριον εἰς τὸ πολεμικὸν πλοῖον τῆς ἐμπολέμου πολιτείας. Ἡ τοιαύτη παράδοσις, ἥτις δὲν εἶναι δικαίωμα διὰ τὸ ἐμπορικὸν πλοῖον, ἀλλὰ πραγματοποιεῖται μόνον ἂν εἰς τοῦτο συναινέσῃ τὸ πολεμικὸν πλοῖον, ἀναγράφεται ὑπὸ τοῦ τελευταίου τούτου εἰς τὸ ἡμερολόγιον τοῦ οὐδετέρου ἐμπορικοῦ πλοίου. Ἀντίγραφον τῆς πράξεως ταύτης παραδίδεται εἰς τὸ πολεμικὸν πλοῖον. Τὸ πλοῖον δὲ τοῦτο θὰ εἶχε τὴν εὐχέρειαν ὅπως προβῇ εἰς τὴν ἄμεσον καταστροφὴν τῶν ἀντικειμένων λαθρεμπορίου, ἅτινα οὕτω παρεδόθησαν εἰς αὐτό.

Ἡ διακήρυξις αὕτη τοῦ Λονδίνου δὲν ἔτυχεν ἐπισήμου ἐπικυρώσεως, λόγῳ τῆς κατ' αὐτῆς εὐθὺς ἀμέσως ἐγερθείσης σφοδρᾶς ἀντιδράσεως, ἰδίᾳ ἐν Ἀγγλίᾳ.

Τὰ εἴδη ἀπηγορευμένου λαθρεμπορίου ἐδημεύοντο ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ συλλαβόντος κράτους, εἴτε ἦτο ἀπόλυτον εἴτε ἦτο σχετικόν. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν περαιτέρω τύχην τοῦ οὐδετέρου πλοίου, τοῦ μεταφέροντος τὰ εἴδη ἀπηγορευμένου λαθρεμπορίου, παρατηρητέον ὅτι αἱ σχετικαὶ διατάξεις τῆς διακηρύξεως τοῦ Λονδίνου ἐφηρμόσθησαν μόνον μέχρι τῆς 7 Ἰουλίου 1916 ὑπὸ τῶν προεχουσῶν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως. Μετὰ ταῦτα ἑκάστη ἐκ τούτων ἐκανόνισε τὸ ζήτημα κατὰ τὰ ἰδιαίτερα αὐτῆς συμφέροντα, ἐντεῦθεν δὲ ἡ παρατηρηθεῖσα ἔλλειψις ὁμοιομορφίας ἐν τῇ πρακτικῇ. Πάντως, δὲν ἐφηρμόσθη ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 38 τῆς διακηρύξεως, καθ' ὃ τὸ πλοῖον δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ καταληφθῇ πλέον κατὰ τὸ ταξίδιον αὐτοῦ τῆς ἐπιστροφῆς. Ἡ Γερμανία μάλιστα, διὰ τοῦ ἀπὸ 18 Ἀπριλίου 1915 διατάγματος, καθώρισεν ὅτι, ἂν οὐδέτερόν τι πλοῖον μετέφερεν εἴδη λαθρεμπορίου εἰς τὸν ἐχθρόν, παρὰ τὰς ἐνδείξεις τῶν ναυτιλιακῶν αὐτοῦ ἐγγράφων, θὰ ὑπέκειτο εἰς κατάληψιν καὶ δήμευσιν καὶ δὴ διαρκῶς μέχρις αὐτοῦ τούτου τοῦ τερματισμοῦ τοῦ ὅλου πολέμου. Τὰ μὴ ἐπιλήψιμα ἐμπορεύματα ἐδημεύοντο, ἂν ἀνῆκον εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τῶν εἰδῶν τοῦ λαθρεμπορίου, ἄλλως ἀφίνοντο ἐλεύθερα ἐν γένει. Ἡ Γαλλία ἐδήμευε, κατὰ γενικὸν κανόνα, ὁλόκληρον τὸ φορτίον ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἡ Ἀγγλία ἐδήμευε τὸ πλοῖον, ἂν τὸ φορτίον αὐτοῦ λαθρεμπορίου τοῦ πολέμου ἀπετέλει πλέον τοῦ ἡμίσεος τοῦ ὅλου φορτίου, καθ' ἣν ἀναλογίαν προσδιορίζει τὸ ἄρθρον 40 τῆς διακηρύξεως.

Λαθρεμπόριον κατ' ἀναλογίαν. Τοιοῦτον ὑπάρχει ὅταν τὸ οὐδέτερον ἐμπορικὸν πλοῖον δὲν μεταφέρῃ ἀπηγορευμένα εἴδη λαθρεμπορίου, ἀλλ' ἁπλῶς χρησιμοποιεῖται εἰς ἐπιχειρήσεις παρεχούσας ἄμεσον βοήθειαν εἰς τὴν ἐμπόλεμον πολιτείαν, ὡς π. χ. ἡ εἰς ταύτην μεταφορὰ στρατευμάτων. Ἡ μεταφορὰ μεμονωμένων τινῶν στρατιωτῶν ἢ ναυτῶν ἢ ἐφέδρων, κληθέντων μὲν εἰς τὰ ὅπλα, ἀλλὰ μὴ ἐχόντων εἰσέτι καταταχθῆ, δὲν ἀποτελεῖ βεβαίως μεταφορὰν ἐχθρικῶν στρατευμάτων, εἰς τρόπον ὥστε εἶναι ζήτημα μᾶλλον πραγματικὸν πότε ἑκάστοτε ὑπάρχει τοιαύτη. Τὸ ἐπιχειροῦν τοιαύτης φύσεως μεταφορὰς οὐδέτερον πλοῖον δημεύεται καὶ δὴ οὐ μόνον ἂν ἡ μεταφορὰ γίνηται ἑκουσίως, ἀλλὰ προσέτι καὶ ἂν γίνεται βίᾳ ἢ παρίσταται ὡς ἀποτέλεσμα ἀγγαρείας ἢ ἐπιτάξεως. Ἡ ἀναλογία πρὸς τὸ λαθρεμπόριον ὑφίσταται μόνον ὡς πρὸς τὴν ἐπιβλητέαν ποινὴν εἰς τὸ καταληφθὲν οὐδέτερον πλοῖον. Συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 45 τῆς διακηρύξεως τοῦ Λονδίνου, τὸ οὐδέτερον πλοῖον θὰ ἠδύνατο νὰ δημευθῇ, ἂν ταξιδεύῃ εἰδικῶς πρὸς μεταφορὰν μεμονωμένων ἀτόμων, ἐχόντων ἤδη καταταχθῆ εἰς τὰς ἐνόπλους δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ, ἢ ἂν ἐν γνώσει εἴτε τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ πλοίου, εἴτε τοῦ ναυλώσαντος ἐν ὅλῳ τοῦτο, εἴτε τοῦ πλοιάρχου μεταφέρῃ ἐχθρικὰ στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα ἢ ἓν ἢ πλειότερα πρόσωπα, ἅτινα, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου, παρέχουσιν ἄμεσον συνδρομὴν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις τὰ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ πλοίου ἀνήκοντα ἐμπορεύματα ὑπόκεινται ὁμοίως εἰς δήμευσιν. Κατὰ τὸ ἄρθρον 46 § 4, τὸ οὐδέτερον πλοῖον θὰ ἠδύνατο νὰ δημευθῇ, θεωρούμενον ὡς ἐχθρικὸν ἐμπορικὸν πλοῖον, ἂν ἔχῃ εἰδικῶς ναυλωθῆ πρὸς μεταφορὰν ἐχθρικῶν στρατευμάτων ἢ εἰδήσεων ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ἐχθροῦ. Τὰ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ πλοίου ἀνήκοντα ἐμπορεύματα θὰ ὑπέκειντο εἰς δήμευσιν. Τὸ ἄρθρον 47 καθορίζει ὅτι πᾶν ἄτομον καταταχθὲν εἰς τὰς ἐνόπλους δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ συλλαμβανόμενον ἐπὶ οὐδετέρου ἐμπορικοῦ πλοίου θὰ ἠδύνατο νὰ κρατηθῇ ὡς αἰχμάλωτος πολέμου.

Πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω διατάξεις ἐφηρμόσθησαν ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον. Οὕτω καὶ οἱ μὴ εἰσέτι εἰς τὰ ὅπλα κληθέντες, συλλαμβανόμενοι ἐπὶ οὐδετέρου πλοίου, ἐκρατοῦντο, θεωρούμενοι ὡς αἰχμάλωτοι πολέμου, ἂν ἦγον ἡλικίαν 18—50 ἐτῶν, ἐκτὸς ἂν ἀνελάμβανον ἐγγράφως τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, δὲν θὰ ἐξετέλουν ὑπηρεσίαν σχετιζομένην πρὸς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ὡσαύτως ἀποτελεῖ λαθρεμπόριον κατ' ἀναλογίαν ἡ δι' οὐδετέρου πλοίου μεταφορὰ εἰδήσεων, πληροφοριῶν ἢ καὶ ἐπισήμων ἔτι ἐγγράφων, ἀνταλλασσομένων μεταξὺ τῶν δημοσίων ἀρχῶν τῆς ἐμπολέμου πολιτείας. Εἶναι δὲ ἀδιάφορον, ἂν τὰ ἔγγραφα ταῦτα σχετίζωνται ἢ οὐ πρὸς τὰς διεξαγομένας ἐχθροπραξίας. Ἀρκεῖ ὅτι ἡ εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον μεταφορὰ αὐτῶν θὰ ἦτο ὁπωσδήποτε ὠφέλιμος εἰς τὴν ἐν λόγῳ πολιτείαν. Δὲν ἀποτελεῖ ὅμως λαθρεμπόριον κατ' ἀναλογίαν ἡ μεταφορὰ ἐπὶ οὐδετέρου πλοίου διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων ἢ πολιτικῶν ἐν γένει ὑπαλλήλων τῆς ἐμπολέμου πολιτείας, ἐνῷ ἀποτελεῖ ἡ εἰς τὴν σύμμαχον πολιτείαν μεταφορὰ τούτων δι' οὐδετέρου πλοίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δρόσου*, Εἴδη λαθρεμπορίας τοῦ πολέμου (1905).—*Adan*, Le blocus maritime, la contrebande de guerre et la guerre mondiale (1917).—*Pyke*, The Law of contraband of War (1915).—*Lindeman*, Die feindliche Bestimmung der Kriegskonterbande (1917).—*Triepel*, Konterbande, Blockade und Seespere (1918).

Δ. ΔΡΟΣΟΣ

λαθρέμπορος (ὁ)· ἔμπορος λαθραίων ἐμπορευμάτων, ὁ εἰσάγων ἢ ἐξάγων ἢ κυκλοφορῶν ἐμπορεύματα κατὰ παράβασιν νόμων ἀπαγορευτικῶν ἢ δασμολογικῶν: «λαθρέμπορος καπνοῦ, —χασίς, — οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν».

λαθρεπιβάτης (ὁ)· ὁ λαθραῖος ἐπιβάτης ἀτμοπλοίου, ὁ λάθρα ἢ κατὰ παράβασιν τῶν νενομισμένων ταξιδεύων.

Λαθρία *(Μυθολ.)*. Θυγάτηρ τοῦ Θερσάνδρου, υἱοῦ τοῦ Ἀγαμηδίδα, ἀπογόνου τοῦ Ἡρακλέους καὶ βασιλέως τῶν Κλεωναίων. Αὕτη μετὰ τῆς διδύμου ἀδελφῆς της *Ἀλεξάνδρας* συνεζεύχθησαν τοὺς ἐπίσης διδύμους υἱοὺς τοῦ Ἀριστοδήμου καὶ οὕτω ἔγιναν ἀρχηγέτιδες τῶν δύο βασιλικῶν οἴκων τῆς Σπάρτης. Οἱ τάφοι τῶν δύο ἀδελφῶν ἐδεικνύοντο πλησίον τοῦ βωμοῦ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Λυκούργου. Ἡ Λαθρία ταυτίζεται πρὸς τὴν Ἀφροδίτην· ὁ δὲ Wide (Laconische Kulte) εἰς τὸ ζεῦγος τῶν ἀδελφῶν εὑρίσκει τὰς δύο θεότητας Ἄρτεμιν καὶ Ἥραν.

Ν. Ι. Ζ.

λαθρία (ἡ) (Lathria) *(Ζῳολ.)*. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σπιζιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τοῦ γένους τούτου ἔχουσι μικρὸν μέγεθος, ράμφος ἰσχυρὸν καὶ εὐρὺ κατὰ τὴν βάσιν του καὶ εὐρείας ρωθωνικὰς ὀπάς, κεκαλυμμένας ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν. Αἱ πτέρυγες ἔχουσι μέτριον μέγεθος καὶ οἱ πόδες εἶναι μᾶλλον λεπτοί. Τὸ γένος περιλαμβάνει 8 εἴδη, ἐν οἷς ὁ κυριαρχῶν χρωματισμὸς εἶναι φαιός, ἐρυθρὸς ἢ πράσινος. Ἀπαντῶσιν ἐν Βραζιλίᾳ, Βολιβίᾳ καὶ Μεξικῷ. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *λαθρία ἡ πυρρόχρους* (Lathria rufa), ἥτις ἀπαντᾷ ἐν Γουϊάνᾳ καὶ εἰς ὕψος 2.000 περίπου μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἔχει μέγεθος μέτριον, κεφαλὴν ἀρκετὰ εὐμεγέθη καὶ ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὴν κορυφήν της, ράμφος μετρίου μεγέθους καὶ ἰσχυρόν, ὀφθαλμοὺς μικρούς, πτέρυγας εὐρείας καὶ βραχείας, οὐρὰν μακρὰν καὶ ἐλαφρῶς διχαλωτὴν κατὰ τὸ ἄκρον της καὶ χρῶμα σκοτεινῶς πυρρὸν κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν ράχιν, πυρρόφαιον κατὰ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος μετὰ λευκῆς ταινίας εἰς τὸν λαιμὸν καὶ λευκῶν κηλίδων ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν πτερύγων.

Λαθρία ἡ πυρρόχρους.

Δ. Ν. Π.

λαθριδία (ἡ) (Lathridia) *(Ζῳολ.)*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαθριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 150 εἴδη, διαδεδομένα εἰς τὰς περὶ τὸ βόρειον ἡμισφαίριον χώρας. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *λαθριδία ἡ ραβδωτή* (Lathridia striatus), ἥτις εἶναι μικροῦ μεγέθους ἔντομον, μὲ σῶμα τετραγωνικὸν πρὸς τὰ πρόσω καὶ φοειδὲς πρὸς τὰ ὄπισθεν, κεφαλὴν τριγωνικήν, κεραίας μετρίου μεγέθους, πόδας ἰσχυροὺς καὶ μετρίου μεγέθους καὶ χρῶμα φαιομελανὸν μετὰ ἐπιμήκων ὑπολεύκων ραβδώσεων. Ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ διαιτᾶται ὑπὸ τὰ φυτικὰ συντρίμματα καὶ εἰς ὑγροὺς καὶ σκοτεινοὺς τόπους.

Λαθριδία ἡ ραβδωτή.

Δ. Ν. Π.

λαθριίδαι (οἱ) (Lathriidae) *(Ζῳολ.)*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων*, περιλαμβάνουσα μικροῦ ἢ καὶ μετρίου μεγέθους κανθάρους, διαδεδομένους εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαθριδία* (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

λαθριμαῖος (ὁ) (Lathrimaeus) *(Ζῳολ.)*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη κανθάρων, ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὸ βόρειον ἡμισφαίριον χώρας. Ἀξιολογώτερον εἶδος

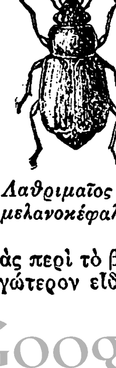

Λαθριμαῖος ὁ μελανοκέφαλος

Digitized by Google

εἶναι ὁ *λαθριμαῖος ὁ μελανοκέφαλος* (Lathrimaeus melanocephalus), ὅστις ἔχει σῶμα μικρὸν καὶ κομψόν, μὲ ἔλυτρα ἐπιμήκη. Κυριαρχῶν χρωματισμὸς τοῦ σώματος εἶναι ὁ πυρρομελανὸς καὶ τῆς κεφαλῆς ὁ μελανός, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ζῇ ὑπὸ τὰ βρύα καὶ τὰ ξηρὰ φύλλα. Δ. Ν. Π.

λαθρόβιον (τὸ) (Lathrobium) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυελύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον πλείονα τῶν 100 εἰδῶν, ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *λαθρόβιον τὸ κομψὸν* (Lathrobium elegantum), ὅπερ ἔχει μέτριον μέγεθος, σῶμα ἐπίμηκες, μὲ κεφαλὴν τετραγωνικήν, χρῶμα μελανὸν μὲ κυανοχρύσους ἀποχρώσεις καὶ ἐνδιαιτᾶται εἰς μέρη ὑγρὰ ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ τὰ ἀποσυντεθειμένα ξύλα. Δ. Ν. Π.

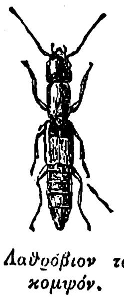

Λαθρόβιον τὸ κομψόν.

λαθρόβιος (ὁ, ἡ), —ον, (τό)· ὁ οἱονεὶ λαθραῖον βίον ζῶν, ὁ ἀποφεύγων νὰ συναντᾶται μετὰ γνωρίμων καὶ καθόλου τὴν συναναστροφὴν τῶν ἀνθρώπων· ‖ ὁ κερδίζων τὰ πρὸς τὸ ζῆν κατὰ τρόπον ὕποπτον· ‖ καθόλου, εὐτελιστικὴ προσηγορία. —Ἐπίρρ. *λαθροβίως*.

λαθροβίωσις, —εως (ἡ)· ὁ βίος, ἡ ζωὴ τοῦ λαθροβίου, ἡ λανθάνουσα ζωή.

— *[Ἐγκυκλ.] Λαθροβίωσις* ἢ *λανθάνουσα ζωὴ* καλεῖται κατάστασις ὀργανισμῶν (ἢ μερῶν ὀργανισμῶν), κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτοι οὐδὲν αἰσθητὸν ἴχνος ζωῆς παρουσιάζουν, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἔχουν ἀποθάνει· ὑπὸ καταλλήλους δηλαδὴ συνθήκας ἐπανέρχονται οὗτοι εἰς τὴν ἐνεργὸν ζωήν. Οὕτω λ. χ. πολλὰ κατώτερα ζῷα εὑρισκόμενα ἐν λαθροβιώσει ἀναβιοῦσιν ὑγραινόμενα. Ἐπίσης τὰ σπέρματα τῶν φυτῶν διατηροῦν ἐπὶ μακρὸν ἐνίοτε τὴν βλαστητικήν των ἱκανότητα, εὑρίσκοντα δὲ καταλλήλους συνθήκας (ὑγρασίας καὶ θερμοκρασίας) βλαστάνουν. Ὁμοίως εὑρίσκονται ἐν λανθανούσῃ ζωῇ σπόρια βακτηρίων, ᾠὰ διαφόρων ζῴων μὲ ἀνθεκτικὰ περιβλήματα κτλ. Εἰς ἀνωτέρους ὀργανισμούς, ἔχοντας κανονικῶς ἐνεργὸν ζωήν, δύναται ἡ λαθροβίωσις νὰ ἐκδηλωθῇ εἰς ἐλάχιστον βαθμόν, ὅταν οἱ ὅροι πρὸς τοῦτο ἐλαττωθοῦν εἰς τὸ ἐλάχιστον. Γίνεται τότε λόγος περὶ *ἐλαχίστης ζωῆς* (vita minima) ἢ καὶ *νεκροφανείας*, ὁπότε εἶναι αἰσθητὰ ἴχνη ζωῆς. Θ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

λαθροβοσκή (ἡ). Ἡ ἄνευ ἀδείας τῆς δασικῆς ἀρχῆς βόσκησις. Ἡ λαθροβοσκὴ λυμαίνεται ἰδίᾳ τὰς δασικὰς ἐκτάσεις, αἵτινες πρὸς προστασίαν αὐτῶν ἢ τῶν ὑπ' αὐτὰς τόπων (χωρίων, δημοσίων ἔργων κτλ.) ἢ πρὸς ἀναγέννησιν μετὰ πυρκαϊάν, ἐτέθησαν ὑπὸ ἀπαγόρευσιν ἢ προστασίαν. Ἡ λαθροβοσκὴ δι' αἰγῶν εἶναι λίαν καταστρεπτικὴ διότι τὰ ζῷα ταῦτα κατατρώγουν τοὺς βλαστοὺς καὶ μέχρις ὕψους 2,50 μ. Εἰς ἐκτάσεις διατελούσας ὑπὸ ἀναδάσωσιν ἐπιτρέπεται καὶ ὁ φόνος τῶν ζῴων καθ' οἱονδήποτε τρόπον (ὅπλα, δηλητήριον). Ποινὴν ὁ νόμος ἐπιβάλλει τὴν τῆς κρατήσεως (ἢ φυλακίσεως) καὶ προστίμου, ἐπὶ πλέον δὲ καθορίζει καὶ σύλληπτρα ὑπὲρ τῶν συλλαβόντων τὸ παρανόμως βόσκον ποίμνιον. Α. Ε. Κ.

λαθρογαμία (ἡ)· λαθραῖος γάμος, γάμος τελεσθεὶς παρὰ τοὺς νενομισμένους τύπους· ‖ ἐπὶ τῶν φυτῶν, *κρυπτογαμία*.

λαθρόγαμος (ὁ, ἡ)· ὁ λαθραῖον γάμον τελέσας, ὁ παρανόμως νυμφευθείς.

λαθροδήκτης (ὁ) (Lathrodectes) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θηριδιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰς ἀράχνας μὲ κοιλίαν εὔρωστον καὶ σφαιροειδῆ, πόδας ἐπιμήκεις καὶ χρῶμα σκοτεινῶς φαιόν, ἀπαντώσας εἰς τὰς παραμεσογειακὰς χώρας καὶ ἰδίως εἰς τὴν Κορσικήν. Δ. Ν. Π.

λαθροθήρας, —α (ὁ)· ὁ θηρεύων λάθρᾳ, ὁ κυνηγῶν παρανόμως.

λαθροθηρία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ λαθροθήρα, λαθραία θήρα, κυνήγιον παράνομον, πᾶσα κατὰ παράβασιν τῶν νόμων θήρα.

λαθροθηρῶ (—έω)· εἶμαι λαθροθήρας, θηρεύω, κυνηγῶ κατὰ παράβασιν τῶν περὶ θήρας νόμων.

λαθροϋλοτομία (ἡ)· λαθραία ὑλοτομία, ἡ κατὰ παράβασιν τῶν νόμων ὑλοτομία.

— *[Ἐγκυκλ.]*. Ὡς *λαθροϋλοτομία* νοεῖται ἡ ἄνευ ἀδείας τῆς δασικῆς ἀρχῆς ὑλοτομία ἐντὸς δασῶν, εἴτε δημοσίων εἴτε ἰδιωτικῶν, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ κατὰ παράβασιν τῶν διατάξεων τοῦ νόμου ἢ τῆς ἀδείας τῆς δασικῆς ἀρχῆς ὑλοτομία. Αὕτη τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ δασικοῦ κώδικος διὰ κρατήσεως (ἢ φυλακίσεως) ἢ προστίμου ἢ καὶ δι' ἀμφοτέρων τῶν ποινῶν. Τὰ προϊόντα καὶ ὄργανα τῆς λαθροϋλοτομίας κατάσχονται καὶ δημεύονται, τὸ δ' ἀντίτιμον ἐκποιήσεως αὐτῶν εἶναι ἔσοδον τοῦ Μετοχικοῦ Ταμείου. Εἰς περιοχάς, ἃς λυμαίνεται συστηματικῶς ἡ λαθροϋλοτομία, ἐπιτρέπεται καὶ ἡ κατάσχεσις τῶν ζῴων μεταφορᾶς. Α. Ε. Κ.

λαθροχειρία (ἡ)· ἡ λαθραία ἀφαίρεσις πράγματός τινος, ὑπεξαίρεσις, κλοπή: «ζῇ μὲ τὶς λαθροχειρίες».

λαθροχειρίζω, καὶ *λαθροχειρῶ* (—έω)· ἀγαπῶ τὰς λαθροχειρίας, ἀφαιρῶ κρυφίως, ὑπεξαιρῶ, κλέπτω: «ποῦ τὸ λαθροχείρισες αὐτὸ τὸ ρολόγι».

λαθροχειριστής (ὁ)· ὁ ἐνεργῶν λαθροχειρίας, ὁ λαθραίως, ἐπιτηδείως ἀφαιρῶν, ὁ κλέπτων.

λαθύρι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *λάθυρος ὁ ἥμερος* (Lathyrus sativus).

λαθυρισμὸς (ὁ) (lathyrisme). Καλεῖται οὕτως ἡ χρονία δηλητηρίασις ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ κηπευομένου *λαθύρου*, ἐκ τῶν ἀλεύρων τῶν σπερμάτων τοῦ ὁποίου παρασκευάζεται ἄρτος εἴς τινα μέρη. Χρησιμοποιεῖται ὡσαύτως καὶ ἡ ῥίζα τοῦ φυτοῦ ὡς τροφή. Ἡ συνεχὴς ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς μῆνας χρῆσις τῆς τροφῆς ταύτης ἐπιφέρει τοξικὴν δηλητηρίασιν, ἐκδηλουμένην διὰ σπασμωδικῆς παραπληγίας τῶν κάτω ἄκρων ἐντονωτάτης, ἀλγεινῆς καὶ παρακωλυούσης τὴν βάδισιν. Πολλάκις συνυπάρχουσι μυρμηκιάσεις εἰς τὰ κάτω ἄκρα καὶ ἀκράτεια τῶν οὔρων. Τὸ ψῦχος καὶ ἡ ὑγρασία διευκολύνουσι τὴν ἐμφάνισιν τῶν τοξικῶν τούτων φαινομένων. Πρὸς θεραπείαν τῆς τοιαύτης δηλητηριάσεως διακόπτομεν τελείως τὴν χρῆσιν τοῦ φυτοῦ τούτου καὶ χορηγοῦμεν βρωμιοῦχον κάλιον, διενεργοῦντες ἅμα στικτὰς καυτηριάσεις διὰ θερμοκαυτῆρος κατὰ μῆκος τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Μ. Ν. Κ.

λάθυρος (ὁ) (Lathyrus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλλοβοκάρπων*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς. Γνωστὰ περὶ τὰ 150 περίπου εἴδη, ἀπαντῶντα πανταχοῦ τῆς γῆς. Πάντα τὰ μέρη τῶν φυτῶν τούτων, καὶ ἰδίως τὰ σπέρματά των, περιέχουσι τοξικήν τινα οὐσίαν, τὴν *λαθυρίνην*, λαμβανόμενα δὲ ὑπὸ τῶν ζῴων καὶ τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἱκανὰς ποσότητας προκαλοῦσι τὸν *λαθυρισμὸν* (βλ. λ.). Τὰ σπέρματά των χρησιμοποιοῦνται ὡς ὄσπρια καὶ διὰ τοῦ βρασμοῦ μειοῦται ἀρκετὰ ἡ τοξικὴ αὐτῶν ἰδιότης. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Λάθυρος ἡ ἀφάκη (Lathyrus aphaca). Εἶναι ἐτησία πόα καὶ ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης, ἰδίως εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὰ κοινὰ ὀνόματα *ἀγριοβαβούλι* ἢ *ἀγριολαθοῦρι*.

Λάθυρος ὁ ἀμφίκαρπος (Lathyrus amphicarpus). Ἐτησία πόα ἀπαντῶσα πολλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ σπανίως ἐν Κρήτῃ.

Λάθυρος ὁ ἐρέβινθος (Lathyrus cicera). Φυτὸν ἐτήσιον, καλλιεργούμενον πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης.

Λάθυρος ὁ ἐτήσιος (Lathyrus annuus). Φυτὸν ἐτήσιον καλλιεργούμενον πανταχοῦ ὡς καὶ παρ' ἡμῖν ὡς νομευτικὸν καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγριοκουκκιά*.

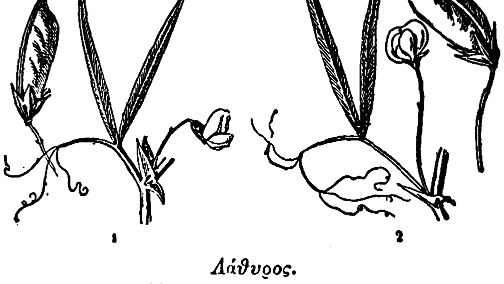

Λάθυρος.

[1—Ὁ ἐρέβινθος. 2=Ὁ ἥμερος.]

Λάθυρος ὁ ἥμερος (Lathyrus sativus). Πόα ἐτησία, καλλιεργουμένη ὡς κτηνοτροφικὴ καὶ ὡς ἐδώδιμος (ὄσπριον), ἰδίως ἐν Ἀνατολῇ. Παρ' ἡμῖν ὁ λάθυρος ὁ ἥμερος εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ἀρακᾶς* ἐν Θήρᾳ, *φαβέττα* ἢ *χαβέττα* ἐν Κύπρῳ, καὶ *λαθοῦρι* ἢ *λαθύρι* ἀλλαχοῦ. Ἐν Ἀνατολῇ, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, τὰ σπέρματα τοῦ εἴδους τούτου ἀποφλοιούμενα καὶ τριβόμενα διὰ χειρομύλου ἀποτελοῦσι τὴν *φάβαν* (βλ. λ.).

Λάθυρος ὁ ὠχρὸς (Lathyrus ochrus). Ἐτήσιον φυτὸν ἀπαντῶν ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *αὖκος ἄγριος* ἐν Ζακύνθῳ καὶ *καμπυλιὰ* ἐν Αἰγίνῃ. Καλλιεργεῖται ὡς νομευτικὸν καὶ ὡς ὄσπριον.

Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστότερα εἶναι: *Λάθυρος ὁ ἄγριος* (Lathyrus sylvestris), ἰθαγενὴς τῆς Ἀφρικῆς, καλλιεργούμενος πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. *Λάθυρος ὁ τιγγιτανὸς* (Lathyrus tingitanus), πολυετὲς κτηνοτροφικὸν φυτόν, ἀπαντῶν εἰς τὰς βορείους χώρας τῆς Ἀφρικῆς, καὶ *λάθυρος ὁ εὔοσμος* (Lathyrus odoratus), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Σικελίας, καλλιεργούμενον διὰ τὰ ὡραῖα καὶ εὔοσμα ἄνθη του καὶ γνωστὸν καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *μοσχομπιζέλλο*. Δ. Ν. Π.

— *[Ἐμπορεύματ.]* Βλ. *ὄσπρια*.

Λάθυρος, ἢ ***Λάθουρος***, Παρωνύμιον τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου τοῦ Η' (117–81 π.Χ.), διδόμενον εἰς αὐτὸν κυρίως ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν. Τ. ΣΙΡ.

λαθὺς (ἡ) (Lathys) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *δικτυνιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη, ὧν δύο ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἐν Εὐρώπῃ. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *λαθὺς ἡ χαμαιδίαιτος* (Lathys humilis), ἥτις ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Λάθων, ἢ ***Ληθαῖος*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Ἀφρικῆς ἐν τῇ Κυρηναϊκῇ, ἐκβάλλων, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Δ' 4,3). εἰς τὰ ΒΑ. παράλια τῆς Μεγάλης Σύρτεως, μεταξὺ τῆς Βερενίκης (Βεγγάζης) καὶ Ἀρσινόης (Τόκρα). Κατὰ τὸν Στράβωνα (ΙΗ', 836) ἐξέβαλλεν εἰς τὴν παρὰ τὴν Βερενίκην λίμνην τῶν Ἑσπερίδων. Παρὰ τῷ Πλινίῳ (Nat. Hist. V, 5,1) καλεῖται *Λήθων* (Lethon). Λ. Θ. Ι.

λάϊ (ἀγγλ. lay, γερμ. leich) *[Μουσ.]*. Λαϊκὸν κατ' ἀρχὰς ᾆσμα, σύνηθες ἐν Βρετάνῃ, ἀργότερον δὲ μακρὸν προανάκρουσμα τῶν πρωτογόνων ᾀσμάτων, τῶν ψαλλομένων ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν τῆς μεσαιωνικῆς Γαλλίας. Τὰ *λάϊ* τῶν Γερμανῶν ἦσαν μακραὶ θρησκευτικαὶ ἀλληγορίαι, ἀποτελούμεναι ἀπὸ πλείστας στροφάς, ᾀδομένας ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους. Γ. Σ.

Λαιὰ *['Αρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Ἀφροδίτης νῆσος*.

Λαιαῖοι (οἱ) *['Αρχ.]*. Θρακικὸς λαὸς κατοικῶν περὶ τὸν Στρυμόνα ποταμόν. Τοὺς Λαιαίους μετ' ἄλλων θρακικῶν φύλων ἐξήγειρεν ὁ Σιτάλκης, βασιλεὺς τῶν Θρακῶν, τῷ 429 π.Χ., κατὰ τοῦ Περδίκκα, βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Λ. Θ. Ι.

Λαΐας *[Μυθολ.]*. Υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ βασιλέως τῆς Ἤλιδος Ὀξύλου καὶ τῆς Πιερίας, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Αἰτωλοῦ. Λ. Θ. Ι.

Λαὶβ (Loew), ***Ὀσκὰρ - Βενέδικτος***. Γερμανὸς χημικὸς καὶ βοτανολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1844. Καθηγητὴς τῆς ἀγροτικῆς χημείας τῷ 1901 ἐν Τόκιο, ἔπειτα ἐν Βασιγκτῶνι καὶ Πορτορίκο καὶ ἀπὸ τοῦ 1914 ἐν Μονάχῳ. Αἱ κυριώτεραι ἐργασίαι αὐτοῦ ἀναφέρονται εἰς τὴν χημείαν τῶν κυττάρων, εἰς τὴν ἐπενέργειαν τῶν φυτικῶν δηλητηρίων καὶ εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ ἐπινοηθεῖσαν μέθοδον τῆς αὐτομάτου ἀποστειρώσεως τῶν ποταμῶν. Ἔγραψεν: «Ἡ χημικὴ ἐνέργεια τῶν ζώντων κυττάρων» (1891). Θ. Κ.

Λαΐβε (Loewe), ***Ἰωάννης - Ἰάκωβος***. Γερμανὸς μουσουργὸς (1628—1703). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἀσχοληθέντων μὲ τὸ μονοφωνικὸν γερμανικὸν ᾆσμα (Lied) καὶ συνέθεσε σειρὰν ἔργων ὀργανικῆς μουσικῆς, ἐν οἷς σουΐτας, αἵτινες εἶναι αἱ ἀρχαιότεραι ἐκ τῶν περισωθεισῶν τοῦ εἴδους τούτου ἐν Γερμανίᾳ, τὰ μελοδράματα «Amelinde» (1657) καὶ «Ὀρφεὺς» (1659) κ. ἄ. Γ. Σ.

— **Λαΐβε** (Loewe), ***Ἰωάννης-Κάρολος-Γοδεφρεῖδος***. Γερμανὸς μουσουργὸς (1796—1869). Θεωρεῖται ὁ κύριος δημιουργὸς τῆς «μπαλλάντας» δι' ᾆσμα καὶ κλειδοκύμβαλον, λόγῳ τῶν ἐπικῶν στοιχείων, ἅτινα εἰσήγαγεν εἰς αὐτήν, καὶ τῶν τυπικῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη. Τὰ θέματα ταῦτα ἐλευθέρως ἐπεξειργασμένα καὶ συχνάκις ἐπανερχόμενα, δίδουσιν εἰς τὸ ἔργον μεγάλην ἑνότητα. Ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας μπαλλάντας του εἶναι ἡ τοῦ «Βασιλιᾶ τῶν σκλήθρων» (Erlkönig), ἣν συνέθεσε σχεδὸν ταυτοχρόνως μὲ τὴν ὁμώνυμον μπαλλάνταν τοῦ Σοῦμπερτ. Ἐκ τῶν 5 μελοδραμάτων του παρεστάθη μόνον ἕν, τὸ «Die drei Wünsche» (1834). Ὁ Λαΐβε ἔγραψεν ὡσαύτως κουαρτέττα, σονάτας, συμφωνίας, εἰσαγωγὰς καὶ κυρίως τὰ ὀρατόρια: «Die Festzeiten», «Die Zerstörung Jerusalems», «Johann Huss», «Die Apostel von Philippi», «Gutenberg», «Palestrina», «Hiob», «Das hohe Lied Salomonis», τὴν καντάταν «Οἱ γάμοι τῆς Θέτιδος», τὴν μπαλλάνταν «Βαλπουργία νὺξ» κλπ. Ὁ Λαΐβε ἦτο ἐπίτιμος διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Γκράϊφσβαλντ, πρὸς τιμήν του δὲ ἱδρύθη ἡ «Ἑταιρεία Λαΐβε», σκοπὸν ἔχουσα τὴν ἔκδοσιν καὶ τὴν διάδοσιν τῶν ἔργων του. Γ. Σ.

Λαιβενμπὲργκ (Loewenberg), ***Βενιαμὶν-Μπένος***. Γάλλος ὠτολόγος γερμανικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς τῷ 1836. Εἰσήγαγε νέας ἐγχειρητικὰς μεθόδους εἰς τὸν κλάδον του καὶ ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας μὲ τὸ βραβεῖον Itard διὰ τὸ ἔργον του «Les tumeurs adénoides du pharynx nasal» (1878). Ἐφήρμοσε νέαν μέθοδον καθετηριασμοῦ τῆς εὐσταχιανῆς σάλπιγγος καὶ ἐπειδὴ

Digitized by Google

νέον ἐργαλεῖον πρὸς ἐξαίρεσιν τῶν ἀδενοειδῶν ἐκβλαστήσεων. Ο. Ρ.

Λαίβιος (Laevius). Λατῖνος ποιητής, ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων κατὰ τὴν παράδοσιν. Ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐρωτοπαίγνια» σῴζονται ἐλάχιστα ἀποσπάσματα (F. P. R. σελ. 287, ἔκδ. *Bahrens*) τῶν ἑξῆς ἔργων του: «Ἄδωνις», «Ἄλκηστις», «Κένταυροι», «Ἑλένη», «Ἰνώ», «Ἰώ», «Πρωτεσιλαοδάμεια», «Σειρηνοκίρκη», «Φοινίξ». Τὰ ποιήματα ταῦτα τόσον διὰ τὴν ἀλεξανδρινὴν νοοτροπίαν, ὅσον καὶ διὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν λυρικῶν των μέτρων, ἐμελετήθησαν πολὺ ὑπὸ τῶν γραμματικῶν, διὰ τὸ ἐξεζητημένον ὅμως τοῦ ὕφους των ἔμειναν ἄνευ μιμητοῦ. Χ. Κ. Κ.

λαιβογλυκοζάνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ἐνδομοριακὸς ἀνυδρίτης τῆς γλυκόζης τοῦ τύπου:

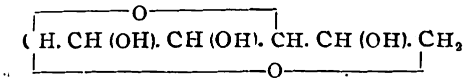

ἀποτελῶν τὸ κύριον προϊὸν τῆς ἐν τῷ κενῷ ἀποστάξεως τῆς κυτταρίνης καὶ τοῦ ἀμύλου. Δύναται νὰ παρασκευασθῇ καὶ συνθετικῶς. Ἀποτελεῖ στερεὸν κρυσταλλικὸν σῶμα. Σ. Γ.

λαιβουλικὴ *ἀλδεΰδη*, ἢ *πεντανόνη - (4) - άλη* *['Οργ. Χημ.]*. Κετοαλδεΰδη τοῦ τύπου

$$CH_3.CO.CH_2.CH_2.CHO.$$

Παχύρρυτον ὑγρόν, ὀσμῆς οἰνανθόλης, διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ, τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα. Εἶναι ἰσχυρὸν ἀναγωγικὸν σῶμα καὶ δι' ὀξειδίου τοῦ ἀργύρου ὀξειδοῦται πρὸς *λαιβουλικὸν ὀξύ*. Σ. Γ.

λαιβουλικὸν *ὀξύ*, ἢ *β-ἀκετοπροπιονικὸν ὀξύ*, ἢ *γ-κετοβαλεριανικὸν ὀξύ*, ἢ *γ-ὀξοβαλεριανικὸν ὀξύ*, ἢ *πεντανονικὸν-(4)-ὀξύ-(1)* *['Οργαν. Χημ.]*. Εἶναι τὸ ἁπλούστερον *γ-κετονοξὺ* καὶ ἔχει τὸν τύπον $CH_3.CO.CH_2.CH_2.COOH$. Παράγεται ἐκ τῶν ἑξοζῶν καὶ κυρίως τῆς λαιβουλόζης (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα) διὰ βρασμοῦ μετ' ἀραιῶν ὀξέων, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν εἰς ἑξόζας ὑδρολυομένων πολυσακχαριτῶν. Περαιτέρω σχηματίζεται δι' ὀξειδωτικῆς διασπάσεως διαφόρων ἀλειφατικῶν τερπενικῶν σωμάτων, ὡς τῆς κιτράλης, τῆς λιναλοόλης, τῆς γερανιόλης κ.λ.π. Παράγεται διὰ παρατεταμένου βρασμοῦ ἀμύλου μετ' ἀραιοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος. Ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα, τηκόμενον εἰς 37°,2 καὶ βράζον ὑπὸ συνήθη πίεσιν, ὀλίγον ἀποσυντιθέμενον, εἰς 250°. Εἶναι εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ σχηματίζει ὑδραζόνην τηκομένην εἰς 108°.

Ἡ *ὀξίμη* τοῦ λαιβουλικοῦ ὀξέος *(γ-ἰσονιτρωδοβαλεριανικὸν ὀξύ)* $CH_3.C(:N.OH).CH_2.CH_2.COOH$ τήκεται εἰς 95°. Σ. Γ.

λαιβουλίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Ὑδατάνθραξ συγγενὴς πρὸς τὴν *ἰνουλίνην*, ἀνευρεθεὶς εἰς τοὺς κονδύλους ἡλιάνθου τοῦ κονδυλορρίζου. Δι' ὑδρολύσεως παρέχει φρουκτόζην. Σ. Γ.

λαιβουλοζάνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Σῶμα ἀνάλογον πρὸς τὴν *λαιβογλυκοζάνην*, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι προέρχεται οὐχὶ ἐκ τῆς γλυκόζης ἀλλ' ἐκ τῆς φρουκτόζης (ὀπωροσακχάρου). Σ. Γ.

λαιβουλόζη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]* βλ. *ὀπωροσάκχαρον*, ἢ *φρουκτόζη*.

Λαιβὺ (Loewy), ***Μαυρίκιος***. Γάλλος ἀστρονόμος, γεννηθεὶς ἐν Βιέννῃ καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1833—1907). Ἀπομακρυνθείς, ὡς Ἰσραηλίτης τὴν καταγωγήν, ἐκ τοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς ἐνετείρας του, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξετέλεσε θαυμασίας ἀστρονομικὰς μελέτας, ἦλθε καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Λεβερριὲ εἰς Parisious, ὅπου ἀπέκτησε τὴν γαλλικὴν ἰθαγένειαν τῷ 1864. Διορισθεὶς ἀμέσως βοηθὸς ἀστρονόμος ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῶν Παρισίων, ἐγένετο ἀπὸ τοῦ 1878 ὑποδιευθυντὴς αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1872 ἦτο μέλος τοῦ γραφείου τῶν μηκῶν, τῷ δὲ 1873 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Delaunay. Ἐχρημάτισεν ἐπίσης μέλος τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς Βιέννης, τῆς Πετρουπόλεως, τοῦ Λονδίνου κτλ. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν του σπουδαιότεραι εἶναι ὁ προσδιορισμὸς τῶν διαφόρων γεωγραφικοῦ μήκους μεταξὺ Παρισίων-Μασσαλίας-Ἀλγερίου καὶ Παρισίων-Βερολίνου. Σπουδαῖαι εἶναι ἐπίσης αἱ ἐργασίαι του ἐπὶ τῶν τροχιῶν τῶν κομητῶν, τῶν πλανητῶν καὶ τῶν διαττόντων, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς φωτοσφαίρας τοῦ Ἡλίου. Τὸ σύνολον τῶν ἀνακοινώσεων αὐτοῦ εἰς διαφόρους ἀκαδημίας ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ «Annales de l'Observatoire de Paris». Σημαντικὴ ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ αὐτοῦ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Annuaire du Bureau des Longitudes» καὶ τῆς «Connaissance des Temps», ὅπου ἐδημοσιεύθησαν διάφοροι πίνακες αὐτοῦ καὶ εἰσήχθησαν πολλὰ νέα στοιχεῖα. Ὑπὸ τὰς ὁδηγίας του τέλος ἤρξατο, τῷ 1869, ἡ κατασκευὴ τοῦ κατὰ τὸ 1883 ἐγκατασταθέντος μεγάλου ἰσημερινοῦ τηλεσκοπίου τοῦ ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων. Σ.Π.

λαΐδη (ἡ) (ἀγγλ. lady, θηλ. τοῦ lord=λόρδος). Τίτλος εὐγενείας, χρησιμοποιούμενος διὰ τὰς μαρκησίας, κομίσσας, ὑποκομίσσας ἢ βαρώνας ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ θυγάτηρ δουκός, μαρκησίου ἢ κόμιτος φέρει πρὸ τοῦ κυρίου ὀνόματός της ἢ τοῦ ἐπωνύμου της τὸ προσδιοριστικὸν τοῦτο. Ἡ σύζυγος νεωτέρου υἱοῦ δουκὸς ἢ μαρκησίου ἐπίσης φέρει εἰς τὸ κύριον ὄνομα ἢ τὸ ἐπώνυμον τοῦ συζύγου της τὸν τίτλον λαΐδη. Κατ' ἀρχὰς ὁ τίτλος ἐδίδετο εἰς τὴν βασίλισσαν (ἐκ τοῦ ἀγγλοσαξωνικοῦ hlafdige=ζυμώτρια, ἐφαρμοζομένου εἰς πᾶσαν οἰκοκυράν), εἶτα ἐπεξετάθη εἰς τὰς πριγκιπίσσας τοῦ βασιλικοῦ οἴκου καὶ τέλος εἰς τὰς ἀριστοκρατίδας. Ὡς οὐσιαστικὸν ἄνευ τοῦ κυρίου ὀνόματος ἢ ἐπωνύμου σημαίνει ἁπλῶς κυρία καὶ ἀπονέμεται εἰς πᾶσαν ὕπανδρον γυναῖκα. Δ. Σ. Δ.

Λαίδυσμιθ (Ladysmith) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς βρεττανικῆς ἀποικίας τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Νατάλης παρὰ τὸν ποταμὸν Κλὶπ καὶ τὰς ἀνατολικὰς κλιτῦς τοῦ Ντράγκενμπεργ, ἐπὶ ὀχυροῦ ὑψιπέδου 1000 μ. Κάτ. 8000. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Γιοχάνεσμπουργ καὶ εἶναι σημαντικὸν κέντρον διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου. Ἐκτίσθη τῷ 1851. Ἐγένετο ὀνομαστὴ κατὰ τὸν Ἀγγλοβοερικὸν πόλεμον ἐκ τῆς πολιορκίας (29 Ὀκτωβρίου 1899—28 Φεβρουαρίου 1900), ἣν ὑπέστησαν ἐν αὐτῇ οἱ Ἄγγλοι ὑπὸ τῶν βοερικῶν στρατευμάτων. Παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐφόδους τῶν πολιορκητῶν, ἀνερχομένων εἰς 20 000, οἱ Ἄγγλοι κατώρθωσαν νὰ ἀντισταθοῦν ἀποτελεσματικῶς, μολονότι ὀλιγώτεροι (12 000), μέχρις ὅτου οἱ Βόερς ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν. Μ. Δ. Β.

Λαίερ (Löher), ***Φραγκῖσκος φόν***—. Γερμανὸς ἱστοριοδίφης καὶ συγγραφεὺς (1818—1892). Ἀφοῦ ἐσπούδασε νομικά, ἱστορίαν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας, ἐταξίδευσε (1846—1847) εἰς Καναδᾶν καὶ Ἡνωμένας Πολιτείας, ὅπου συνέλεξεν ὑλικὸν διὰ μίαν ἱστορίαν τῶν Γερμανῶν ἐν Ἀμερικῇ. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του, ἵδρυσε, τῷ 1848, τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Βεστφαλίας», διετέλεσε καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου (1855), ἐξελέγη μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐχρημάτισε διευθυντὴς τοῦ ἀρχείου τῆς Βαυαρίας. Κατ' ἐντολὴν τῶν βασιλέων Μαξιμιλιανοῦ καὶ Λουδοβίκου τοῦ Β', ἐταξίδευσεν εἰς Ρώμην καὶ νότιον Ἰταλίαν, Καναρίους νήσους, Κύπρον καὶ Κρήτην (1875). Ἵδρυσε τὸ «Περιοδικὸν περὶ ἀρχείων» (1876) καὶ ἐξέδωκε σχετικὸν σύγγραμμα («Archivlehre») (1890), ὅπερ εἶναι καὶ τὸ κυριώτερον ἔργον του. Πλὴν ἄλλων ἔγραψε καὶ τὰ ἑξῆς: «Χώρα καὶ ἄνθρωποι, ἐν τῷ παλαιῷ καὶ νέῳ κόσμῳ» (1854—1859, 3 τ.), «Φύσις καὶ ἱστορία τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης» (1871), «Ἀγὼν τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου τοῦ Β' διὰ τὴν Κύπρον» (1878), «Ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Γερμανῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα» (1891—1894, 3 τ.), «Σικελία καὶ Νεάπολις» (1864, 2 τ.), «Παράκτια ταξίδια ἐν Ἑλλάδι» (1876), «Ἀκταὶ τῆς Κρήτης» (1876), «Κύπρος» (1878). Γ. Ε. Κ.

Λαῖζε (Laesö, ἢ Läsö) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Δανίας, πρὸς τὸ Β. τμῆμα τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κάττεγάτη, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἄαλμποργκ, εἰς ἀπόστασιν 22 χιλμ. ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἰουτλάνδης. Ἔχει περίμετρον 56 χλμ., μεγαλύτερον μῆκος 22 καὶ ἐπιφάνειαν 102 τ. χλμ. Οἱ κάτοικοι ἀνέρχονται εἰς 3.500. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι χθαμαλὸν καὶ εὐφορώτατον. Ἡ νῆσος περιβάλλεται ὑπὸ ὑφάλων, αἵτινες καθιστοῦν κινδυνώδη τὴν προσέγγισιν τῶν πλοίων. Ἄλλοτε ἐκαλύπτετο ὑπὸ δασῶν, τὰ ὁποῖα ἐξηφανίσθησαν σχεδόν. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἁλιείαν, κατοικοῦν δὲ οὐχὶ εἰς πόλεις, ἀλλ' εἰς ὀλιγανθρώπους συνοικισμοὺς διεσκορπισμένους ἐπὶ τῆς νήσου. Μ. Δ. Β.

Λάϊζεβιτς (Leisewitz, ***Ἰωάννης-Ἀντώνιος***. Γερμανὸς δραματικὸς ποιητὴς (1752—1806). Ἀφοῦ κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου, κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν, συναναστραφεὶς πολλοὺς ἐκ τῶν ποιητῶν καὶ διανοουμένων τῆς ἐποχῆς του (Γκαῖτε, Λέσιγγ, Νικολάϊ, Χέρντερ, Βίλαντ κ.λ.π.). Ἔκαμε πολλὰς μεταφράσεις καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ καὶ συνέλεξεν ὑλικὸν διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ «Τριακονταετοῦς πολέμου», τὴν ὁποίαν ὅμως ἐν τέλει δὲν ἔγραψεν. Ἡ μοναδικὴ του τραγῳδία «Ἰούλιος φὸν Τάρεντ» (1776), ἓν ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων δραμάτων τῆς περιόδου ταύτης, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Λάϊζεβιτς ἔσχεν ὡς πρότυπον τὸν Λέσιγγ, ἔτυχε τῆς ἰδιαιτέρας προτιμήσεως τοῦ Σίλλερ, ὅστις καὶ τὸν ἐμιμήθη εἰς πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων του («Λησταί», «Δὸν Κάρολος» καὶ «Μνηστὴ τῆς Μεσσήνης»). Γ. Ε. Κ.

Λάϊζεγκανγκ (Leisengang), ***Ἰωάννης***. Γερμανὸς φιλόσοφος καὶ θρησκειολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1890. Ἀπὸ τοῦ 1925 καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Λειψίας. Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων αὐτοῦ ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τὰ ἑξῆς: «Τὸ ἅγιον πνεῦμα, φύσις καὶ γένεσις τῆς μυστικοπαθοῦς γνώσεως ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ θρησκείᾳ τῶν Ἑλλήνων» (1919), «Ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία» (1922), «Ἡ ἑλληνιστικὴ φιλοσοφία» (1923), «Ἡ γερμανικὴ φιλοσοφία κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα» (1927), «Ἡ φιλοσοφία τῆς θρησκείας ἐν τῷ παρόντι» (1929). Ὁ Leisengang ἐξέδωκεν ἐπίσης τοὺς περιφήμους περὶ θρησκείας λόγους τοῦ Σλάϊερμάχερ μετ' εἰσαγωγῆς (1924). Ν. Ι. Λ.

Λάϊζινγκερ (Leisinger), ***Ἐλισάβετ***. Διακεκριμένη Γερμανὶς ὑψίφωνος, γεννηθεῖσα τῷ 1864. Ἐκ τῶν κυριωτέρων καλλιτεχνίδων τοῦ μελοδραματικοῦ θεάτρου τοῦ Βερολίνου, ἐγνώρισε πλείστας ἐπιτυχίας, μέχρις οὗ ἀπεσύρθη τῆς σκηνῆς νυμφευθεῖσα (1894). Γ. Σ.

Λαιητανοί (οἱ), ἢ ***Λεητανοί*** (Laeetani) *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας κατοικῶν εὐφορωτάτην χώραν, πλουσιωτάτην εἰς ἀμπέλους καὶ ἐξυπηρετουμένην ὑπὸ πολλῶν λιμένων. Ἐπισημοτέρα αὐτῶν πόλις ἦτο ἡ *Βαρκίνη* ἢ *Βαρκινών*, ἡ σημερινὴ *Βαρκελώνη*. Ὑπὸ τοῦ Πλινίου (ΙΙΙ, 4, 4) καλοῦνται *Λαλετανοί* (Laletani), ὑπὸ δὲ τοῦ Τίτου Λιβίου (ΧΧ, 60) *Λακετανοί* (Lacetani). Α. Θ. Σ.

Λαΐν (Lane), ***Ἰάκωβος-Ροβέρτος***. Ἄγγλος χειρουργός, ἀποθανὼν τῷ 1891. Ἔγραψε: «Lithotomy in the female», «Diseases of rectum», «Lithotomy with the straight staff» κ. ἄ. Ο. Ρ.

— **Λαΐν-Πούλ** (Lane-Poole), ***Στάνλεϋ***. Ἄγγλος ἀνατολιστής, γεννηθεὶς τῷ 1854. Τῷ 1874 προσελήφθη εἰς τὸ νομισματικὸν τμῆμα τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου, οὗτινος συνέταξε τοὺς καταλόγους ἀνατολικῶν καὶ ἰνδικῶν νομισμάτων (1875—1892), συγχρόνως δὲ συνεπλήρωσε τὸ ἀραβικὸν λεξικὸν τοῦ θείου του *Ἐδουάρδου Λαΐν*. Τῷ 1883 ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου εἰς Αἴγυπτον, ὅθεν ἐπανελθὼν συνέγραψε τὰ ἔργα: «Ἡ κοινωνικὴ ζωὴ ἐν Αἰγύπτῳ», «Σπουδαὶ ἐντὸς τεμένους» (1883) καὶ «Ἡ τέχνη τῶν Σαρακηνῶν» (1886). Τῷ 1892 παραιτηθεὶς τῆς θέσεώς του ἐν τῷ μουσείῳ, ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως δι' ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας ἐν Αἰγύπτῳ. Συνέγραψε καὶ πλείστας βιογραφίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων τοῦ λόρδου Στράτφορντ τοῦ Ρέντκλιφ (1888), τοῦ Ἀουραντζὶμπ (1892), τοῦ Σαλαδὶν (1898), τοῦ Μπάμπαρ (1899), τοῦ Οὐῶτσον πασᾶ (1919) κ. ἄ. Δ. Σ. Δ.

Λαίκας (Laeca), ***Πόρκιος***. Εἷς ἐκ τῆς *Πορκίας* γενεᾶς, ἥτις διῃρεῖτο εἰς τρεῖς κλάδους: Laeca, Licinus et Cato. Ν. Ι. Ζ.

Λαίκγουντ (Lakewood) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἐν τῇ πολιτείᾳ Ὀχάϊο. Κάτ. 24.000. Κεῖται ἐπὶ τῆς ὄχθης τῆς λίμνης Ἤρι. Δ. Σ. Δ.

Λαίκεν (Laeken) *[Γεωγρ.]*. Προάστειον τῶν Βρυξελλῶν, πρωτευούσης τοῦ Βελγίου, συμπεριληφθὲν ἀπὸ τοῦ 1921 ἐντὸς τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως τῶν Βρυξελλῶν. Κάτ. 50.000. Ἔχει ἐργοστάσια ὀνομαστῶν ταπήτων, χοιρομηρίων, χημικῶν προϊόντων καὶ χυτήρια. Ὡσαύτως βασιλικὸν ἀνάκτορον, κτισθὲν κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, μετὰ θαυμασίων κήπων. Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο ἐκάη τῷ 1890, μετὰ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, πλουσίων ταπήτων, πινάκων τοῦ Βὰν Ντάϊκ κ.τ.λ., ἀλλ' ἀνῳκοδομήθη βραδύτερον. Τὸ προάστειον κοσμεῖ καὶ ὁ ναὸς τῆς Παναγίας, ἡ ἔναρξις τῆς κατασκευῆς τοῦ ὁποίου ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Καρλομάγνου, ἡ δὲ ἀποπεράτωσις συνετελέσθη τῷ 1855. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἐτάφησαν ὁ βασιλεὺς Λεοπόλδος ὁ Α' καὶ ἡ βασίλισσα Μαρία-Λουΐζα. Ἐν τῷ νεκροταφείῳ ἐτάφη καὶ ἡ περίφημος Μαλιμπράν. Τὸ Λαίκεν, ἑνούμενον μετὰ τοῦ κέντρου τῶν Βρυξελλῶν διὰ θαυμασίων δενδροστοιχιῶν, εἶναι ἐκ τῶν εὐνοουμένων περιπάτων τῶν κατοίκων τῆς βελγικῆς πρωτευούσης. Μ. Δ. Β.

λαϊκεύω· κάμνω τι λαϊκόν, ἐκλαϊκεύω.

λαϊκός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν λαόν, ὁ τοῦ λαοῦ, δημοτικός: «λαϊκὴ μοῦσα,—ἑορτή», «λαϊκὸ τραγούδι», «λαϊκαὶ παραδόσεις» ‖ «λαϊκὴ γλῶσσα» ἢ γλῶσσα τοῦ λαοῦ ‖ ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν πολὺν λαόν, εἰς τοὺς πενεστέρους, ἐν γένει εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις, ἀντίθ. *ἀριστοκρατικός*: «λαϊκὸν κέντρον, — ξενοδοχεῖον» ‖ ὁ μὴ ἀνήκων εἰς τὸν κλῆρον, ὁ μὴ κληρικός: «τὸ συμβούλιον εἶναι ἀνάμικτον ἀπὸ λαϊκοὺς καὶ κληρικούς». —Ἐπίρρ. *λαϊκῶς*.

— **λαϊκαὶ** ***ἀγοραί*** *['Εγκυκλ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωσταὶ σήμερον αἱ ἑβδομαδιαῖαι ἀγοραί, αἱ τόσον γνωσταὶ ἀνὰ τὸν πεπολιτισμένον κόσμον καὶ τόσον διαδεδομέναι εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἐν Ἀθήναις λειτουργοῦσιν ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1929, τῇ εἰσηγήσει τοῦ τότε διευθυντοῦ τῆς ἀγορανομίας Σπ. Δασίου, καὶ ἐπὶ τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ ἀνεπτύχθησαν θαυμασίως, παρασχοῦσαι ἀναμφισβητήτους πρὸς τὸ κοινωνικὸν σύνολον ὑπηρεσίας. Μόνον εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰ πέριξ χωρία λειτουργοῦσι 30 λαϊκαὶ ἀγοραὶ καθ' ἑβδομάδα.

Αἱ ἐν Ἑλλάδι λαϊκαὶ ἀγοραὶ εἶναι τοῦ τύπου

Digitized by Google

τῶν ἑβδομαδιαίων ὑπαιθρίων ἀγορῶν, ὅπου ἐλευθέρως προσέρχονται παραγωγοί, ἔμποροι καὶ καταναλωταί, ἐν ἐλευθέρῳ συναγωνισμῷ προσφέροντες τὰ προϊόντα αὐτῶν καὶ τὰ ἐμπορεύματα πρὸς τὴν κατανάλωσιν.

Ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν σήμερον εἶναι μεγίστη. Ἤδη πωλοῦνται ἐν αὐταῖς λαχανικὰ παντὸς εἴδους, ὀπῶραι, κρέας, πουλερικά, κυνήγια, ἰχθύες, εἴδη παντοπωλείου, βούτυρον, ἔλαιον, σάπων, τυρός, ὄσπρια, εἴδη γενικοῦ ἐμπορίου, ὑφάσματα, δαντέλλαι, κεντήματα, ἐργόχειρα παντὸς εἴδους, προϊόντα ξυλουργικῆς, ἐπιπλοποιίας, σιδηρουργικῆς, ὑελουργίας κεραμουργίας, κομψοτεχνήματα διάφορα, παιγνίδια, ἐργαλεῖα, ἄρτος, γλυκίσματα, ἄνθη κτλ., καθ' ἡμέραν δὲ ὁ κύκλος τῆς δράσεώς των ἐκτείνεται

Διὰ τούτων ἐπετεύχθη: α') Ἡ μεταφορὰ πρὸς τὰ ἀπόκεντρα σημεῖα τῆς πόλεως τῶν καλῶν τιμῶν, τῶν σημειουμένων εἰς τὰς κεντρικὰς ἀγορὰς διὰ τὰ εἴδη τῆς πρώτης ἀνάγκης, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατὸν εἰς ἕκαστον διαμέρισμα νὰ ἱδρυθῇ καὶ μία κεντρικὴ ἀγορὰ μεγάλης κινήσεως. β') Ἡ ἐλάττωσις τοῦ ποσοστοῦ τοῦ κέρδους παρὰ τῶν διαφόρων συνοικιακῶν καταστημάτων (κρεοπωλείων, λαχανοπωλείων, παντοπωλείων κτλ.), παταχθείσης τῆς αἰσχροκερδείας καὶ λειτουργήσαντος τοῦ ἐμπορίου ἐντὸς τῶν φυσιολογικῶν αὐτοῦ ὁρίων διὰ τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ καὶ τῆς τηρήσεως τοῦ νόμου τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ἀβιάστως. γ') Ἡ κατάργησις τῶν διατιμήσεων καὶ παῦσις τῆς διώξεως τοῦ ἐμπορίου, ἡ ἀποκατάστασις δὲ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου, ἄνευ διαταραχῆς τινος. δ') Ἡ ἐλάττωσις τῶν μεσολαβούντων πάσης φύσεως καὶ τάξεως, ἡ προσέγγισις παραγωγοῦ καὶ καταναλωτοῦ ἄνευ ἐνδιαμέσων καὶ ἡ φυσικωτέρα τοῦ ἐμπορίου λειτουργία καὶ ἐν Ἑλλάδι. ε') Ὁ κατ' ἐπίσημον βεβαίωσιν τῆς εἰδικῆς ὑπηρεσίας τῆς στατιστικῆς παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας ὑποβιβασμὸς τοῦ τιμαρίθμου τῆς ἀκριβείας τοῦ βίου. Τὸ τρίμηνον Ἰουλίου, Αὐγούστου καὶ Σεπτεμβρίου ἐφέτος καὶ πέρυσι εἶχεν οὕτω:

	Ἔτος 1929	Ἔτος 1930
Ἰούλιος	20,47	17.25
Αὔγουστος	20,12	17 53
Σεπτέμβριος	19,95	17,56

θὰ ἦτο δὲ μεγαλυτέρα ἡ διαφορά, ἂν δὲν ὑπελογίζετο ὁ τιμάριθμος τῆς οἰκήσεως καὶ ἐνδυμασίας, μὴ ἐλαττωθείς, τοὐναντίον δὲ αὐξηθεὶς λόγῳ τοῦ ἐνοικιοστασίου διὰ τὴν οἴκησιν. στ') Εἰς πολλὰς περιφερείας ἐξοχικὰς ἐτονώθη τὸ ἐμπόριον, διότι ἐδημιουργήθη κίνησις διὰ τῶν λαϊκῶν ἀγορῶν, ἐλλείπουσα μέχρι τοῦδε, μετεβλήθησαν δὲ εἰς ἀξιόλογα ἐμπορικὰ κέντρα, ὡς συνέβη μὲ τὴν Κηφισιάν, τὴν Ν. Ἰωνίαν, τὸ Περιστέρι κλπ.

Οἱ ἐπαγγελματίαι, θεωρήσαντες τὴν ἵδρυσιν τῶν λαϊκῶν ἀγορῶν ὡς ζημιοῦσαν αὐτούς, διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως. Πάντα τὰ ἐπαγγελματικὰ ἐπιμελητήρια διὰ ψηφισμάτων ἐζήτησαν τὴν κατάργησιν αὐτῶν ἢ διαφόρους τοῦ συστήματος τροποποιήσεις. Ἕνεκα τούτου συνῆλθεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν συνέδριον τῶν ἐπαγγελματιῶν, εἰς ὃ ἔλαβε μέρος καὶ τὸ ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον Ἀθηνῶν, ἡ γνώμη τοῦ ὁποίου ὑπερίσχυσε, διότι εὗρεν ὅτι αἱ ἀγοραὶ αὗται, ὡς εἰς πᾶσαν τὴν ὑφήλιον, οὐ μόνον δὲν πιέζουσι τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀνακουφίζουσι τὸν πληθωρισμόν, εἴτε εἰς ἀποθέματα ἐμπορευμάτων, εἴτε εἰς ὑπερπληθυσμὸν ἐπαγγελματικόν. Συνέστησε μόνον τὴν ἐνδελεχῆ παρακολούθησιν αὐτῶν καὶ ἔλεγχον ὑγειονομικόν, πρὸς πάταξιν τῆς νοθείας, τῆς αἰσχροκερδείας καὶ τῆς ἀπάτης. Πρὸς τοιαύτην ἄλλως κατεύθυνσιν ἔχει στρέψει τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἡ ἀστυνομικὴ ἀγορανομικὴ ὑπηρεσία, ἥτις μετὰ θερμοῦ ζήλου ἐβοήθησε τὴν ἀνάπτυξιν καὶ καλὴν λειτουργίαν αὐτῶν μέχρι τοῦδε.

Ἡ ἵδρυσις τῶν ἑβδομαδιαίων ἀγορῶν (λαϊκῶν), δυνάμει ψηφίσματος τοῦ κυβερνήτου, ἀπαιτεῖ τὴν ἔκδοσιν ψηφίσματος τῆς δημοτικῆς καὶ κοινοτικῆς ἀρχῆς καὶ διὰ διατάγματος κύρωσιν αὐτοῦ. Ἡ ὑπηρεσία αὕτη ὑπάγεται σήμερον εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας. Τοὐναντίον ἡ λειτουργία καὶ ἐποπτεία τῶν ἀγορῶν, λόγῳ τῆς σχέσεως αὐτῶν μετὰ τῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, ὑπάγεται εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ἐν Παρισίοις λειτουργοῦσιν αἱ ἀγοραὶ αὗται δὶς καὶ τρὶς ἑκάστην ἑβδομάδα καὶ εἰς ἑκάστην συνοικίαν τῆς πόλεως, ὑπολογιζόμεναι εἰς 77 καθ' ἑβδομάδα. Εἰς Ἀθήνας, χάριν τῶν ἐπαγγελματιῶν καὶ πρὸς ἀποφυγὴν μεγαλυτέρων διαμαρτυριῶν, ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος. Κατὰ Κυριακὴν λειτουργοῦσιν εἰς τὰ ἐξοχικὰ κέντρα, ὅπου αἱ περὶ Κυριακῆς ἀναπαύσεως διατάξεις ἀργοῦσιν. Ἐπίσης μόνον καθ' ἃς ὥρας εἶναι ἀνοικτὰ τὰ καταστήματα ἐνεργοῦνται συναλλαγαὶ εἰς τὰς ὑπαιθρίους ἀγοράς. Τὸ σύστημα διαδοθὲν καθ' ὅλην τὴν χώραν ἔσχεν ἄριστα ἀποτελέσματα, ἐξελισσόμενον ὁμαλῶς, παρὰ τὰς ἀντιδράσεις τῶν θεωρούντων ἑαυτοὺς ὡς βλαπτομένους.

ΣΠ. ΔΑΣΙΟΣ

— **λαϊκαὶ ἀγωγαὶ** (actiones populares) [*Ρωμ. Δίκ.*] βλ. λ. *δημοτικαὶ ἀγωγαί.*

— **λαϊκὴ κατοικία** βλ. λ. *κατοικία λαϊκή.*

— **λαϊκὴ τέχνη.** Καλεῖται οὕτω, κατὰ γενικὸν ὁρισμόν, ἡ τέχνη, τῆς ὁποίας δημιουργὸς καὶ ἐκτελεστὴς εἶναι ὁ λαός. Ἡ τέχνη αὕτη, πλουσιωτάτη εἰς εἴδη καὶ παναρχαία εἰς καλλιέργειαν, μόλις πρό τινος ἤρξατο τυγχάνουσα σοβαρᾶς καὶ ἐμπεριστατωμένης προσοχῆς. Τοῦτο δ' εἶναι προφανές, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ πάντες οἱ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ἀσχοληθέντες εἰς τὴν ἐξέτασιν καὶ τὸν καθορισμὸν τῶν καλλιτεχνημάτων, ὡς καλλιτεχνικὰς ἐκδηλώσεις ἐνόουν μόνον τὰς ὀφειλομένας εἰς τὸν χρωστῆρα ἢ τὴν σμίλην ὀνομαστῶν ἢ ὀνομαστὶ ἀναφερομένων καλλιτεχνῶν, ἔτι δὲ τὰς ἐκφραζούσας κατ' ἐπίσημον τρόπον τὸν αἰσθητικὸν κόσμον ἑνὸς λαοῦ, μιᾶς χώρας ἢ μιᾶς ἐποχῆς. Τοιουτοτρόπως ἐξητάσθησαν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὰ ἀρχιτεκτονικά, ζωγραφικὰ καὶ γλυπτικὰ ἔργα, ὁσάκις δ' ἐγένετο λόγος περὶ τῶν μικρῶν λεγομένων τεχνῶν, αὗται ἐκρίθησαν ἐν συναρτήσει πρὸς τὰς προμνημονευθείσας τρεῖς μεγάλας τέχνας καὶ ἐφ' ὅσον, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἀντανεκρίνοντο πρὸς τὸ θεμελιῶδες πνεῦμα, ὅπερ διὰ τούτων διῆκεν. Ἡ λαϊκὴ τέχνη, ὡς βάναυσός τις καὶ ἀποχειροβιώτου βιοτεχνία, παρωράθη ἐξ ὁλοκλήρου σχεδόν. Βαθυτέρα, ἐν τούτοις, τοῦ ζητήματος διερεύνησις πείθει ὅτι οὐδὲν ἐκφράζει πιστότερον, συνθετικώτερον καὶ βαθύτερον τὸν χαρακτῆρα ἑνὸς λαοῦ, ὅσον τὰ δημιουργήματα τῆς τέχνης ταύτης. Εἷς μεγαλοφυὴς καλλιτέχνης ἀποδεικνύει τὸ μέτρον τῆς δυναμικότητος, τῆς πολιτιστικῆς προόδου, τῆς καλλιτεχνικῆς ἀναπτύξεως ἑνὸς λαοῦ. Τὰ ἔργα του συχνάκις εἶναι ἀπρόσιτα εἰς τὸ πολὺ κοινόν, ὅπερ, λόγῳ ἐλλείψεως μορφώσεως, δὲν δύναται ν' ἀπολαύσῃ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἐντέλειάν των. Ἀντιθέτως ὅμως, τὰ δημιουργήματα τῆς λαϊκῆς τέχνης εἶναι εἷς τῶν ἀσφαλεστέρων τρόπων, δι' ὧν δύναταί τις νὰ σφυγμομετρήσῃ τὴν λαϊκὴν καλαισθησίαν, τὴν καλλιέργειαν τοῦ λαοῦ, ὁλόκληρον τὸ πλῆθος τῶν στοιχείων ἐκείνων, ἅτινα ἀπαρτίζουσι τὸν καθολικὸν πολιτισμόν, τὴν ψυχικὴν σύνθεσιν, τὴν διανοητικὴν ἔτι διαμόρφωσιν ἑνὸς λαοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ λαϊκὴ τέχνη συνδέεται στενότατα πρὸς τὴν ἐθνολογίαν καὶ τὴν λαογραφίαν. Ὅπως ἡ παροιμία, ἡ παράδοσις, τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ἐκπηδῶσιν ἀπὸ τ' ἀπροσμέτρητα βάθη τῆς λαϊκῆς ψυχῆς καὶ ἐκφράζουσι κατὰ τρόπον πηγαῖον καὶ παραστατικὸν τὰ ἰδεώδη της, τὰς συναισθηματικάς της ῥοπάς, τὴν ἱστορικήν της συνέχειαν, ὁμοίως καὶ τὰ διακοσμητικὰ λαϊκὰ θέματα, οἱ θρῆνοι καὶ αἱ παραδόσεις, περὶ ἃς ταῦτα περιστρέφονται, τὰ σύμβολα, ἅτινα συχνότερον ἀρέσκονται νὰ χρησιμοποιοῦν, χύνουν ἄφθονον φῶς εἰς τὰ ἄδυτα τῆς λαϊκῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο σήμερον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ πλήρης, ὁλοκληρωτικὴ λαογραφικὴ μελέτη ἄνευ ἀναδρομῆς εἰς τὰ δεδομένα τῆς ἐξετάσεως τῆς λαϊκῆς τέχνης. Ἡ ἐπιβίωσις σταθερῶν τινων τύπων ἐν τῇ λαϊκῇ τέχνῃ ὁμιλεῖ συνήθως τόσον εὐγλώττως, ὅσον καὶ τὸ μᾶλλον πολυσήμαντον δημοτικὸν τραγοῦδι. Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἱστορικῆς ταύτης καὶ ἐθνογραφικῆς καὶ λαογραφικῆς της σημασίας, ἡ λαϊκὴ τέχνη κέκτηται καὶ σπουδαίαν αἰσθητικὴν τοιαύτην. Ἡ λαϊκὴ καλαισθησία ἀποδεικνύεται πολὺ συχνὰ ἐφάμιλλος πρὸς τὴν ἁγνότητα τοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν ἐντέλειαν τῆς ἐκφράσεως, αἱ ὁποῖαι ἐμψυχώνουν καὶ ἐξωραΐζουν τὸ δημοτικὸν τραγοῦδι. Ποικιλώταται εἶναι αἱ ἐμφανίσεις τῆς λαϊκῆς τέχνης κατὰ τόπους, χρόνους καὶ λαούς. Παρὰ ταῦτα ὅμως ὑπάρχει εἰς τὰς ἐμφανίσεις αὐτὰς πνεῦμα συνεπείας, ὅπερ δὲν διαφεύγει τὸν προσεκτικὸν ἐρευνητήν, καὶ ταυτότης στοιχείων, ἡ ὁποία, παρὰ τὰς φαινομενικὰς παραλλαγάς, καθορίζει τὸν κοινόν, προαιώνιον καὶ πρωταρχικὸν χαρακτῆρα τῆς ἀνθρωπότητος. Διαφόρως συμβαίνει ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας τῶν ἔργων τῆς λαϊκῆς τέχνης. Ἐκκινεῖ τις ἀπὸ πρωτογόνων βαναυσουργημάτων, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς ἐπίνοιαν καὶ ἐκτέλεσιν, ἥτις θὰ ἐτίμα οἱονδήποτε καλλιτέχνην. Στοιχεῖά τινα ἐν ἑνὶ λαῷ εἶναι διάφορα ἢ ἐν ἄλλῳ· θέματά τινα διακοσμητικὰ προσιδιάζουν εἰς μίαν περιοχήν, ἐνῷ εἶναι ἄγνωστα εἰς ἑτέραν· σύμβολά τινα ἐμφανίζονται ἀπὸ ὡρισμένης ἐποχῆς καὶ ἐντεῦθεν· ὁμοίως οἱ τρόποι τῆς ἐπεξεργασίας ἢ ἡ ἄσκησις ὡρισμένου καλλιτεχνικοῦ κλάδου ἢ ἡ χρῆσις ὡρισμένης ὕλης.

Ἡ λαϊκὴ τέχνη ἀρύεται τὰς ἐμπνεύσεις, τὰ θέματά της καὶ τὰς μεθόδους της: α') ἀπὸ τοὺς μύθους τοῦ λαοῦ, ὅστις τὴν ἀναπτύσσει καὶ τὴν καλλιεργεῖ· β') ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ λαοῦ τούτου, διαιωνίζουσα τὴν ἀνάμνησιν ἐξαιρετικῶν τινων γεγονότων ἢ φυσιογνωμιῶν· γ') ἀπὸ τὴν θρησκείαν, πρὸς ἣν ἐνίοτε εἶναι στενότατα συνδεδεμένη καὶ εἰς τὴν λατρείαν τῆς ὁποίας ἐπικουρεῖ· δ') ἀπὸ τὸ περιβάλλον, δανειζομένη ἀπὸ τὴν χλωρίδα ἢ τὴν πανίσκην ἑκάστης χώρας πλεῖστα ἐκ τῶν μονιμωτέρων διακοσμητικῶν της θεμάτων· ε') ἀπὸ τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα ἑκάστου λαοῦ· στ') ἀπὸ τὰς παραδόσεις, τάς τε ἐπιχωριαζούσας ἑκασταχοῦ καὶ τὰς καθολικώτερον διαδεδομένας· ζ') ἀπὸ ποικίλας ἄλλας πηγάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων δὲν παίζουν τὸν μικρότερον ῥόλον τὰ προαιώνια ὁρμέμφυτα τῆς φυλῆς καί, εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις, αἱ ἰδιαίτεραι ψυχικαὶ παρορμήσεις καὶ αἱ ἐνστικτώδεις καλλιτεχνικαὶ ἰδιοτροπίαι τοῦ ἀνωνύμου, ἀφανοῦς καὶ μετριόφρονος λαϊκοῦ τεχνίτου. Ἀναφέρονται δὲ τὰ ἔργα τῆς λαϊκῆς τέχνης εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἡσσόνων καλλιτεχνικῶν εἰδῶν. Ἀφορῶσι τουτέστι: α') τὴν ἐπιπλοποιίαν, στενῶς συνδεδεμένην μετὰ τῆς ξυλογλυπτικῆς, β') τὴν ὑφαντουργίαν, γ') τὴν κεντητικήν, μίαν τῶν μεγίστων περιοχῶν δράσεως τῆς λαϊκῆς τέχνης, δ') τὴν κοσμηματοποιίαν (ἀσκουμένην ἐπὶ ποικίλων ὑλῶν, χρυσοῦ, ἀργύρου, ἐλεφαντοστοῦ κλπ.), ε') τὴν ὁπλοποιίαν, στ') τὴν ἀγγειοπλαστικήν, ζ') τὴν χαλκουργίαν, σιδηρουργίαν κλπ., τὴν μεταλλουργίαν καθ' ὅλου, η') τὴν καλαθοπλεκτικήν, θ') τὴν κατασκευὴν ἐθνικῶν ἐνδυμασιῶν κλπ. Κατὰ γενικὴν ἐπισκόπησιν ἡ λαϊκὴ τέχνη δὲν ὀφείλει μόνον εἰς τὸν λαὸν τὴν γένεσιν, τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν διάδοσίν της, ἀλλὰ καὶ τὴν κατανάλωσιν τῶν δημιουργημάτων της. Ὁ λαϊκὸς τεχνίτης ἐργάζεται εἴτε πρὸς κατασκευὴν τῶν ἀναγκαιούντων εἰς τὸν βίον του ἀντικειμένων, εἴτε, ὅπερ κατὰ κανόνα σχεδὸν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους συμβαίνει, πρὸς ἐμπορικοὺς σκοπούς. Ἡ ἐργασία του ἔχει πατριαρχικὸν χαρακτῆρα. Ἀνήκει συνήθως εἰς ὁμάδα τεχνιτῶν, οἵτινες ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν ἐξεργάζονται τὸν αὐτὸν κύκλον ἀντικειμένων ἐπὶ τῶν αὐτῶν παραδεδομένων προτύπων. Ἀγνοεῖ τὴν μεγάλην τέχνην. Οὐδέποτε αἰσθάνεται ὅτι ἀσκεῖ τι πέραν μιᾶς ἁπλῆς βιοτεχνίας μηδεμίαν ἐχούσης σχέσιν πρὸς τὴν τέχνην αὐτήν, ἥτις, ἀντιθέτως, πολλάκις ἀνατρέχει εἰς τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα, ἅτινα συγκροτοῦν τὸ βάθος τῆς λαϊκῆς τέχνης. Κατὰ ταῦτα, ἡ λαϊκὴ τέχνη εἶναι αὐθόρμητος, καλλιεργεῖται διὰ πηγαίας φαντασίας καὶ παραμένει παρθένος πάσης διανοητικῆς καὶ αἰσθητικῆς προϋποθέσεως. Ἀγνοεῖ τὰ αἰσθητικὰ κινήματα. Ὁσάκις δ' ἀνανεώνεται τοῦτο γίνεται διὰ βραδείας προσπαθείας, μηδὲν τὸ κοινὸν ἐχούσης πρὸς τὰς μεγάλας καλλιτεχνικὰς ἐπαναστάσεις.

Δέον ἐπὶ πλέον νὰ προστεθῇ ὅτι εἴδη τινὰ τῆς λαϊκῆς τέχνης ἐπιχωριάζουν ἐνιαχοῦ καὶ ἀποκτοῦν ἰδιαιτέραν ἀξίαν, ἐφ' ὅσον προέρχονται ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς ἐντατικῆς των καλλιεργείας. Τοιουτοτρόπως ἐν Καλαρρύταις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἠπείρου ὑπάρχει σημαντικώτατα ἀνεπτυγμένη καὶ ἐπὶ παλαιοτάτων παραδόσεων στηριζομένη ἀργυροχοΐα καὶ χρυσοχοΐα· ὁμοίως ἐν Κερκύρᾳ ἐν Σκύρῳ διεμορφώθη ἰδιότυπος νεοελληνικὴ ἐπιπλοποιία, ἀρυομένη ἐκ βυζαντινῶν πηγῶν πολλὰς τῶν ἐμπνεύσεων καὶ πολλὰ τῶν θεμάτων της· πασίγνωστα εἶναι τὰ κεντήματα τῆς Κύπρου, τῆς Κρήτης καὶ ἄλλων νήσων· τοὔτ' αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ εἰς τὰς ξένας χώρας. Ἄξιον ἀναγραφῆς εἶναι ὅτι πολλάκις καὶ ἐργαλεῖα ἰδιαίτερα μεταχειρίζονται οἱ τὴν λαϊκὴν τέχνην ἀσκοῦντες τεχνῖται καὶ ἰδιαίτερον λεξιλόγιον χρησιμοποιοῦν αἱ διάφοροι συντεχνίαι τῶν τοιούτων τεχνιτῶν, τόσον πλούσιον πολλαχοῦ, ὥστε ν' ἀποτελῇ ἰδιαιτέραν συνθηματικὴν διάλεκτον ἐκ ποικίλων γλωσσικῶν στοιχείων συντεθειμένην.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἱστορικὴν διαμόρφωσιν τῆς λαϊκῆς τέχνης, αἱ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας κατέχομεν, εἶναι ἀτελεῖς. Ἐκκινοῦσα ἀπὸ παναρχαίων ἀφετηριῶν, διαμορφουμένη διὰ προσπαθείας μὴ ἀποκτώσης πλήρη συνείδησιν ἑαυτῆς, στηριζομένη ἐπὶ παραδόσεων ἢ λειψάνων παραδόσεων καὶ εἰς ἐλαχίστας περιπτώσεις ἔχουσα νὰ ἐπιδείξῃ τεχνίτας ὀνομαστὶ ἀναφερομένους, εἶναι φυσικὸν νὰ μὴ δύναται νὰ παρουσιάσῃ ἱστορικὴν διάταξιν προσώπων, πραγμάτων, τάσεων, σχολῶν ἀπηκριβωμένων καὶ πλουσίων εἰς πληροφορίας. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον προκειμένου περὶ τῆς κατὰ τόπους ἀναπτύξεως τῆς λαϊκῆς τέχνης. Ὁσονδήποτε καὶ ἂν κατακτήσεις, ἐπιδρομαί, ἐπιμειξίαι, ἐπικοινωνίαι καὶ διεισδύσεις παρέφθειραν, ἠλλοίωσαν, ἐπλούτισαν διὰ νέων στοιχείων ἢ καὶ ἄρδην μετέβαλον τὸ περιεχόμενον τῆς λαϊκῆς τέχνης τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ λαοῦ, εἶναι [illegible] γονὸς ἀδιαμφισβήτητον ὅτι δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν μεθ' ἱκανῆς ἀκριβείας, εἰς τὰς [illegible] στας δὲ χώρας ἐπὶ τῇ βάσει πλουσιωτάτων [illegible] μένων, ὀφειλομένων ἐνιαχοῦ εἰς ἀνθηροτάτας καὶ ἄκρως ἀκμαζούσας βιοτεχνίας, τὴν προμνημονευθεῖσαν ἀνάπτυξιν. Ἡ Ἑλλὰς εἶναι μία ἀπὸ τὰς χώρας, αἵτινες ἔχουν νὰ παρουσιάσουν εὐρυτάτην καὶ ἄκρως καλαίσθητον καλλιέργειαν τῆς τέχνης ταύτης. Τοὔτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς [illegible] ικοὺς λαούς, ἔτι δ' εἰς τοὺς Γερμανούς. Καὶ αἱ λοιπαί, ὅμως, χῶραι, μήδ' αὐτῶν τῶν ἀπολιτίστων περιοχῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Κεντρῴας Ἀφρικῆς ἐξαιρουμένων, κέκτηνται ἀξιολογωτάτην [illegible] τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λαϊκὴν τέχνην. Εἰς τὰς βορείας γερμανικὰς χώρας (Δανίαν, Σουηδίαν, Νορβηγίαν) συναντῶμεν εὐρυτάτην ἀνάπτυξιν τῆς ξυλογλυπτικῆς. Καὶ τοῦτο, διότι, διὰ λόγους ἀναφερομένους εἰς τὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς χλωρίδος, ἐπὶ πλέον δὲ εἰς τὰς κλιματολογικὰς συνθήκας τῶν χωρῶν αὐτῶν, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ χρησιμοποιεῖ αὐτόθι εἰς μεγίστην κλίμακα τὸ ξύλον. Ὀνομασταὶ εἶναι αἱ ἐκ ξύλου νορβηγικαὶ ἐκκλη[illegible]

Digitized by Google

(stavkirke) τοῦ ΙΑ', τοῦ ΙΒ' καὶ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ τὴν ξυλόγλυπτον διακόσμησιν τῶν ὁποίων ἀνευρίσκομεν ἄφθονα ἐξ Ἰρλανδίας καὶ τῶν Ὀρκάδων νήσων προερχόμενα στοιχεῖα. Παρὰ ταύτας, τὰ ξύλινα ἔπιπλα, ἅτινα ἐκόσμουν τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων καὶ τῶν πτωχῶν, τὰ ὡραιότατα ἀναγεγλυμμένα καὶ ἐζωγραφημένα κιβώτια, ἅτινα, κατὰ παλαιότατον ἔθος, προσεφέροντο εἰς τὰς μελλονύμφους φέροντα τὸ μονόγραμμά των, αἱ σανίδες μὲ τὴν λαβὴν αἱ χρησιμοποιούμεναι εἰς τὸ σιδέρωμα τῶν ὑφασμάτων, ποικίλα ἄλλα σκεύη χρήσιμα εἰς τὸν καθημερινὸν βίον, εἶναι πολύτιμα δείγματα τῆς νορβηγικῆς λαϊκῆς τέχνης. Τὰ διακοσμητικὰ θέματα, ἅτινα συνήθως χρησιμοποιεῖ αὕτη, εἶναι: οἱ περιπεπλεγμένοι καὶ δάκνοντες τὴν οὐράν των δράκοντες, τὸ ἀνοικτὸν τριαντάφυλλον, αἱ περιπλοκάδες τῶν ἀκανθοφύλλων, στοιχεῖά τινα ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν παραδόσεων, ἀφελῶς ἀποδιδόμεναι σκηναὶ τῆς χωρικῆς ζωῆς. Ἐνίοτε τὸ ξύλον ὑφίσταται ἁπλῆν μάλαξιν, συχνότερον ὅμως ἐξαίρεται διὰ ζωηρῶν φωτεινῶν χρωμάτων. Σπουδαῖαι σχολαὶ λαϊκῆς τέχνης ἐν Νορβηγίᾳ ἤνθησαν εἰς τὸ Γουντμπράντσντας, τὸ Βάλντερς καὶ τὸ Τέλεμαρκ, τὰ δὲ τοπικὰ μουσεῖα τοῦ Ὄσλο, τοῦ Λιλλεχάμμερ καὶ τοῦ Χάμαρ διαφυλάττουν πολύτιμα δείγματα τῆς λαϊκῆς τέχνης τῆς Νορβηγίας. Δέον ἐπὶ πλέον νὰ παρατηρηθῇ ἐνταῦθα ὅτι καὶ ἡ ὑφαντουργία καὶ ἡ κεντητικὴ καὶ ἡ κοσμηματοποιία σπουδαίως ἀντιπροσωπεύονται ἐν τῇ λαϊκῇ νορβηγικῇ τέχνῃ, συνηθέστατον δ' εἶναι τὸ ἐν σχήματι Τ κόσμημα, ὅπερ ὑπομιμνήσκει τὸν ἀρχέγονον θεὸν Thor. Ἐν Σουηδίᾳ πρόσφατοι ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι ἔφεραν εἰς φῶς περὶ τὰ πεντήκοντα πλοῖα τῶν παλαιῶν Βικίγγων ἢ Νορμανδῶν· τινὰ δὲ τῶν πλοίων τούτων περιέκλειον πληθὺν οἰκιακῶν σκευῶν καὶ κοσμημάτων ἢ ἐργαλείων, ἐκ ξύλου κατὰ τὸ πλεῖστον κατεσκευασμένων, τῶν ὁποίων ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις προὐκάλεσεν εὐάρεστον ἐντύπωσιν· ἐπὶ τῶν στοιχείων, ἅτινα παρέχουν τὰ εὑρήματα ταῦτα, στηρίζεται ἐν πολλοῖς ἡ λαϊκὴ τέχνη τῆς Σουηδίας, στενότατα συνδεδεμένη μετὰ τῆς λαϊκῆς τέχνης τῆς Ἰρλανδίας, τῆς Ἰσλανδίας, τῆς Νορβηγίας, τῆς Δανίας καὶ τῆς Γκοτλανδίας, νήσου τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, ἥτις, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Jean-Gabriel Lemoine, ἔπαιξεν ἐν τῇ προϊστορίᾳ καὶ τῇ ἱστορίᾳ τῆς σκανδιναυϊκῆς τέχνης οἷον ῥόλον διεδραμάτισε καὶ ἡ Κρήτη ἐν τῇ ἑλληνικῇ προϊστορίᾳ. Ἡ παλαιοτάτη τέχνη τῶν Βικίγγων δὲν ἐμπνέεται ἀπὸ τὰ ἄνθη ἢ τὰ φυτά. Ἀγαπᾷ ἰδιαιτέρως τὰ ζῷα, συχνάκις δ' ἀπεικονίζει τὸν τερατόμορφον δράκοντα, τὸν κύκνον, τὸν ἵππον καὶ τοὺς ὄφεις. Ζῷά τινα ἢ στάσεις ζῴων συνδέονται πρὸς θρησκευτικὰς παλαιοσκανδιναυϊκὰς δοξασίας περὶ μετεμψυχώσεως καὶ μετασχηματισμοῦ τῶν μορφῶν· ἀναφέρονται εἰς τὸ σημαινόμενον καὶ ἀβέβαιον μυστήριον τῶν σχημάτων, ἀναδίδουν δὲ ἐξαίρετον αἴσθησιν τῆς κινήσεως καὶ τῆς ζωῆς. Θαυμάσιον εἶναι τὸ ξυλόγλυπτον διὰ μορφῶν ζῴων διακεκοσμημένον πηδάλιον... ζωμα τοῦ ὀνομαστοῦ νορμανδικοῦ πλοίου τοῦ Oseberg, ἔτι δὲ τὸ λειτουργικὸν ἁμάξιον τοῦ Oseberg, τὰ χρυσᾶ ἐκ Hvedovrap κοσμήματα καὶ τὸ ξυλόγλυπτον κόσμημα τῆς ἐπιθανατίου κλίνης τῆς βασιλίσσης Ἄζας. Ἐν Φινλανδίᾳ συναντῶμεν, ὡς ἐν Νορβηγίᾳ, ἐξόχους παλαιὰς ἐκκλησίας πλουσιώτατα διακεκοσμημένας καὶ τέχνην λαϊκὴν θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος σημαντικωτάτην. Ἐγχειρίδια δέ, ξυλόγλυπτοι πίνακες ἡμερολογίων, ξύλινα δοχεῖα μετὰ καλυμμάτων, εὐμεγέθη ποτήρια ζύθου, ἐνώτια, περιδέραια κ. λ. π. φέρουν πλουσιωτάτην, ἰδίᾳ φυτόσχημον, διακόσμησιν. Δυνάμεθα ὅμως νὰ θεωρήσωμεν ὡς τὰς κυριωτέρας ἐκδηλώσεις τῆς φινλανδικῆς λαϊκῆς τέχνης τὴν ἐν Καρελίᾳ ἀσκουμένην δαντελλοπλεκτικὴν καὶ τὴν ἐν τῇ δυτικῇ Φινλανδίᾳ ἐξεργασίαν τῶν ταπήτων, οἵτινες εἶναι κοινῶς γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «ryijy». Οἱ τάπητες οὗτοι ἤρχισαν, μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, κατακτῶντες ἱκανὸν ἔδαφος εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀγοράς. Ὡς παρατηρεῖ ὁ U. T. Sirelius, καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἑλσίνσκι (Ἑλσιγκφόρς), εἰς σχετικήν του μελέτην, τὸ μέγα θέλγητρον τῶν ταπήτων τούτων ἔγκειται οὐχὶ εἰς τὸ σχέδιόν των, ἀλλ' εἰς τοὺς ἄκρως καλαισθήτους χρωματισμούς των. Ἡ γερμανικὴ λαϊκὴ τέχνη παρουσιάζει ποικίλλοντας κατὰ τόπους χαρακτῆρας. Τοιουτοτρόπως ἐν μὲν Δυτικῇ καὶ Ἀνατολικῇ Φρεισίᾳ ἐμφανίζει ἔντονον συγγένειαν πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν βορειογερμανικῶν φυλῶν ἀσκουμένην, ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς περιοχαῖς ἰδιαιτέρας προτιμήσεις πρὸς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ εἶδος τῆς βιοτεχνίας, πρὸς τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν κύκλον διακοσμητικῶν θεμάτων. Σημαντικωτάτη εἶναι ἡ παλαιὰ γερμανικὴ ξυλογλυπτική. Ἔτι δ' ἡ κεραμεική, ἀναπτυχθεῖσα ἰδίᾳ ἐν Σαξωνίᾳ, Θυριγγίᾳ, Ἔσσῃ καὶ Σιλεσίᾳ, κατέστη φημισμένη εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον. Αἱ πορσελλάναι τῆς Σαξωνίας, ἀπασχολοῦσαι ἤδη χιλιάδας ἐργατῶν καὶ ἀποτελοῦσαι σπουδαῖον κλάδον τοῦ ἐξαγωγικοῦ γερμανικοῦ ἐμπορίου, εἶναι πανταχοῦ περιζήτητοι. Καὶ αἱ τοπικαὶ δ' ἐνδυμασίαι καὶ τὰ κεντήματα καὶ τὰ κοσμήματα, ἅτινα κατασκευάζουν ἐν Ὀλδεμβούργῳ, Ἀννοβέρῳ καὶ Βεστφαλίᾳ, τάσσονται μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἐκτιμωμένων ὑπὸ τῶν εἰδικῶν. Τοῦτ' αὐτὸ δέον νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὰ κοσμήματα καὶ τὰ μετ' ἀπεικονίσεων ἱστορικῶν, μυθολογικῶν, βιβλικῶν ἢ εὐαγγελικῶν σκηνῶν ἔργα ξυλογλυπτικῆς τῆς Βαυαρίας. Εἰς τὰς σλαυϊκὰς χώρας σπουδαίαν ἀνάπτυξιν ἔλαβεν ἰδίᾳ ἡ κεντητικὴ ἐπὶ χονδρῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐγχωρίων ὑφασμάτων. Τὰ κεντήματα τῆς Σερβίας ἢ τῆς Τσεχοσλοβακίας, μὲ τοὺς ζωηρούς των χρωματισμούς, τὴν ποικιλίαν τῶν σχεδίων των, τὸν πλοῦτον τῶν ἐσχηματοποιημένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διακοσμητικῶν των θεμάτων προκαλοῦν εὐαρεστοτάτην ἐντύπωσιν. Ὁμοίως ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ κεντήματα τῶν Οὔγγρων καὶ τῶν Βουλγάρων χωρικῶν. Ἐν τῇ Τσεχοσλοβακίᾳ δὲ ὑπάρχει καὶ κεραμεική, τῆς ὁποίας τὰ προϊόντα τυγχάνουν εὐμενεστάτης ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ὑποδοχῆς. Τὰ κρύσταλλα τῆς Βοημίας εἶναι πασίγνωστα. Ἁπλοῦν χαρακτῆρα φέρει, κρινομένη ἐν τῷ συνόλῳ της, ἡ λαϊκὴ τέχνη τῆς Ρουμανίας. Περιλαμβάνει δ' αὕτη οὐ μόνον τὰς λεγομένας μικρὰς τέχνας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν γλυπτικὴν καὶ τὴν ζωγραφικήν. Συχνάκις ὁ Ρουμᾶνος χωρικὸς εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀρχιτέκτων, οἰκοδόμος, γλύπτης καὶ διακοσμητής. Κατασκευάζει τὰ θεμέλια, περικλείει διὰ κορμῶν δένδρων τὰ δωμάτια, ἐξεργάζεται τὰς πρωτογόνους στήλας, ὅσαι πρόκειται νὰ διακοσμήσουν τὸν θερινὸν ἐξώστην τῆς κατοικίας του· ἡ σύζυγός του διακοσμεῖ τὰς ἐσωτερικὰς ἐπιφανείας τῶν ἀσβεστοχρισμένων τοίχων, ζωγραφοῦσα ἄνθη καὶ γεωμετρικὰ σχήματα. Ἐπὶ πλέον ἡ σύζυγός του κατασκευάζει τὰ ἐνδύματα τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, τὰ κλινοσκεπάσματα, τοὺς ἐγχωρίους τάπητας, τὰς ἐπιστρώσεις τῶν δωματίων. Οὐδὲν εἶδος ὑφαντουργίας ἀγνοεῖ. Ἀλλ' ἡ περιοχή, ἔνθα ἀναδεικνύεται ἀξιοθαύμαστος, εἶναι ἡ δαντελλοπλεκτικὴ καὶ ἡ κεντητική. Προσφιλῆ διακοσμητικά της θέματα εἶναι τὰ ἄνθη (ἰδίως εἰς τὰ περιλαίμια), οἱ κλάδοι (ἰδίως εἰς τὰς περιχειρίδας), τὰ μεγάλα τετράγωνα εἰς τὰς παρυφάς, εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν φορεμάτων. Χρησιμοποιεῖ τὴν μέταξαν εἰς ποικίλους χρωματισμούς, συγκιρνῶσα τοὺς μαύρους, ἐρυθρούς, κυανοῦς καὶ πορφυροῦς χρωματισμούς των δι' ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν νημάτων.

Γραφικώτατα εἶναι καὶ τὰ φρέατα τῶν ρουμανικῶν ἐξοχῶν, κατεσκευασμένα ἐκ ξύλου καὶ ἀναγεγλυμμένα διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου. Ἐπὶ πλέον δὲ πᾶν οἰκιακὸν σκεῦος, ἁπαντῶν εἰς τὰς κατοικίας τῶν Ρουμάνων χωρικῶν, εἶναι ἰδιοχείρως ὑπ' αὐτῶν κατεσκευασμένον. Αἴσθησιν προκαλοῦν, ὡς παρετήρησεν ἡ M. Bengesco, εἰς εὐρεῖαν μελέτην της ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς ρουμανικῆς τέχνης, τὰ κεραμουργήματα καὶ τὰ σμάλτα τῆς ρουμανικῆς λαϊκῆς τέχνης. Εἰς τὴν Τουρκίαν δύναταί τις νὰ ἐξάρῃ ἰδίᾳ τὴν ταπητουργίαν, ἥτις ἐργάζεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπι ἀραβικῶν καὶ περσικῶν παραδόσεων. Θαυμάσιοι εἶναι οἱ γεωμετρικοὶ συνδυασμοὶ καὶ τὰ ἐσχηματοποιημένα ἄνθη τῶν τουρκικῶν ταπήτων. Εὐτυχῶς, μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφήν, ἡ τουρκικὴ ταπητουργία μετηνέχθη κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν Ρωσίαν ὑπάρχει ἱκανῶς ἀνεπτυγμένη λαϊκὴ βιοτεχνία κατασκευῆς παιγνιδίων. Καὶ ἡ κεντητικὴ δὲ καὶ ἡ ξυλογλυπτικὴ καλλιεργεῖται μετ' ἐπιμελείας εἰς αὐτήν. Εἰς τὰς πλείστας χώρας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης εὑρίσκομεν ἀκμάζουσαν τὴν δαντελλοπλεκτικήν, ἥτις κέκτηται καὶ ἐν τῇ βορείῳ καὶ μεσημβρινῇ Εὐρώπῃ σπουδαιότατα κέντρα καλλιεργείας. Τοιουτοτρόπως ἐν Γαλλίᾳ κατασκευάζουν θαυμασίας δαντέλλας, ἰδίᾳ ἐν Βρετάνῃ· καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ δὲ καὶ ἐν Ἰρλανδίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ καὶ Βελγίῳ καὶ Ἰταλίᾳ ἡ παράδοσις τῆς δαντελλοπλεκτικῆς διατηρεῖται πάντοτε ζωηροτάτη, ἀποτελεῖ δὲ μίαν ἀπὸ τὰς μᾶλλον προσοδοφόρους βιοτεχνίας τῶν χωρῶν τούτων ἡ ἐξεργασία τῶν δαντελλῶν. Μετὰ θαυμασμοῦ διὰ τὴν ὡραιότητα τῶν σχεδίων καὶ τὴν ἐντέλειαν τῆς ἐξεργασίας των ἀναφέρονται αἱ δαντέλλαι τῆς Βαλανσιέν, τῆς Ἰρλανδίας, τῆς Φλάνδρας καὶ τῆς Βενετίας. Εἰς τὴν Βενετίαν ὑπάρχει καὶ ἰδιότυπος παλαιοτάτη κεραμεική, ἐν Νεαπόλει δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἰταλίας ἀνθοῦσα βιοτεχνία τῆς ἐκ κοραλλίων καὶ ὀστῶν κοσμηματοποιίας. Ἐν Ἱσπανίᾳ ἀκμάζει καὶ ἡ βιοτεχνία τῶν ἰδιοτύπων, εὐρυτάτων καὶ πλουσιώτατα διακεκοσμημένων ἐσαρπῶν, ἐν Ὁλλανδίᾳ δέ, καὶ δὴ ἐν Ντέλφτ, ἐξεργάζονται ὡραιότατα καὶ περιζήτητα κεραμουργήματα. Ὀλιγώτερον ὡραίας τῶν ἱσπανικῶν ἐσάρπας κατασκευάζουν καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Ἀμάλφι. Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲν δυνάμεθα νὰ σημειώσωμεν τὴν ἀνάπτυξιν σπουδαίας λαϊκῆς τέχνης. Καὶ τοῦτο, διότι ἡ βιομηχανία, ἐνωρὶς καὶ εὐρύτατα ἀναπτυχθεῖσα, παρημπόδισε τὴν καρποφόρον καλλιέργειαν τῆς τέχνης ταύτης.

Ἐκ τῶν ἄλλων ἠπείρων ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ σπουδαιοτάτη λαϊκὴ τέχνη τῶν παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ἄτλαντος, ἐν τῇ Βορείῳ Ἀφρικῇ, κατοικούντων *Βερβέρων* (βλ. λ., τ. Ζ', 72 γ. ἐπ.)· τελευταίως μέγα ἐνδιαφέρον προκαλεῖ ἡ τέχνη τῶν Μαύρων τῆς Ἀφρικῆς καὶ μάλιστα τῶν ἐν Νιγερίᾳ οἰκούντων. Ἡ τέχνη αὕτη ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον μόλις περὶ τὸ 1910. Σπουδαιότατον χαρακτηριστικόν της εἶναι ἡ αὐστηρὰ συνάρτησίς της πρὸς τὴν θρησκείαν. Εἶναι τέχνη φετιχιστική, καταναλισκομένη ἰδίᾳ μὲν εἰς τὴν κατασκευὴν προσωπίδων καὶ εἰδωλίων, ὀλιγώτερον δὲ εἰς τὴν ἐξεργασίαν ξυλογλύπτων σκευῶν, ὑφασμάτων καὶ κεντημάτων. Αἱ προσωπίδες καὶ τὰ εἰδώλια διαπνέονται ἀπὸ εἶδός τι δαιμονικῆς φαντασιοπληξίας καὶ ἀναφέρονται εἰς τερατομορφικὰς ἐνίοτε θρησκευτικὰς δοξασίας, αἱ ὁποῖαι προσδίδουν εἰς αὐτὰ ἀλλότροπον καὶ ἄκρως παράδοξον ὕφος. Ἡ ἐκτέλεσίς των, ἀνταποκρινομένη εἰς ἰδιότυπον καλαισθησίαν καὶ ἀποπνέουσα «πριμιτιβισμόν», ὅστις δικαίως συνεκίνησε τοὺς καινοθήρας καλλιτέχνας τῆς Εὐρώπης, προκαλεῖ πολλάκις εἰλικρινὲς ἐνδιαφέρον. Ὑπάρχει εἰς τὴν τέχνην αὐτὴν τῶν Μαύρων μία σχηματοποίησις ζωϊκῶν μορφῶν, τῆς ἀντιλόπης ἐπὶ παραδείγματι, καὶ μία ἐκζήτησις γεωμετρικῶν σχημάτων, ἡ ὁποία δύναται νὰ καταστήσῃ εὐτυχῆ ἕνα σύγχρονον κυβιστήν. Ὡραιότατα δείγματα τῆς τέχνης ταύτης, προερχόμενα ἐκ Σουδάν, Νιγερίας, Ἀκτῆς τοῦ Ἐλεφαντόδοντος καὶ βελγικοῦ Κόγκο, ἐξετέθησαν πρό τινων ἐτῶν ἐν Παρισίοις. Περὶ τῆς ἰαπωνικῆς, ἰνδικῆς καὶ κινεζικῆς τέχνης ἐγένετο ἤδη λόγος εἰς τὰ οἰκεῖα ἄρθρα. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ παρασιωπήσωμεν τὴν ἐξαίρετον τέχνην τῶν νήσων τῆς Σόνδης, ἧς πολύτιμα δείγματα ἐξετέθησαν τῷ 1927 εἰς τὴν ἐν Παρισίοις ἔκθεσιν τῆς διακοσμητικῆς τέχνης τῶν ὁλλανδικῶν Ἰνδιῶν (Ἰάβας, Σουμάτρας κλπ.). Ἡ τέχνη αὕτη εἶναι κατὰ βάθος θρησκευτική, ἀναφέρεται δὲ εἰς πάντα σχεδὸν κλάδον βιοτεχνίας· ἀρέσκεται ὅμως ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἐξεργασίαν τοῦ ξύλου καὶ τοῦ ἐλεφαντοστοῦ, εἰς τὴν κατασκευὴν ποιμενικῶν ῥάβδων, ὅπλων, οἰκιακῶν σκευῶν, εἰδωλίων καὶ κοσμημάτων καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν νωπογραφιῶν ἐπὶ ξύλου, ὧν τινες περίφημοι, προερχόμεναι ἐξ Ἰάβας, πλήρων δαιμονικῶν παραστάσεων διὰ ζωηροτάτων ἐξηρμένων χρωμάτων. Ἡ Ἰάβα, ἄλλως τε, ὑπῆρξεν ἡ κοιτὶς πλουσιωτάτης τέχνης, ἀναπτυχθείσης κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους καὶ τεινούσης ἤδη νὰ ἐξαφανισθῇ ὑπὸ τὴν διπλῆν μακροχρόνιον ἐπίδρασιν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἀξιομνημόνευτος εἶναι καὶ ἡ ἐπὶ ἄμμου ζωγραφικὴ τῶν Ἰνδῶν Navajos. Πρόκειται περὶ μιᾶς ἐκ τῶν περιεργοτέρων λαϊκῶν καλλιτεχνικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ κόσμου. Γίνεται πάντοτε χάριν θεραπευτικῶν σκοπῶν καὶ ἐνέχει κατὰ συνέπειαν ἐξορκιστικὸν χαρακτῆρα. Ζωηρότατοι εἶναι οἱ χρωματισμοί της καὶ παραδοξόταται αἱ δι' αὐτῆς ἀπεικονίσεις τῶν ἐκλιπαρουμένων πνευμάτων.

Ἄκρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ παναρχαία τέχνη τῆς Ἀμερικῆς, ἥτις εἰς πλείστας περιοχὰς ἔδωκε τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα τῆς μέχρι σήμερον ἀσκουμένης λαϊκῆς τέχνης, ἥτις ἐπὶ πλέον προσέλαβε σημαντικώτατα ἄλλα νεώτερα στοιχεῖα, ὀφειλόμενα εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς κατακτήσεις. Ποικιλώτατα κατὰ τὴν διακόσμησιν εἶναι τὰ ὑφάσματα καὶ οἱ τάπητες τῆς Περουβίας. Συχνάκις ἀνευρίσκεται εἰς ταῦτα ἡ σχηματοποίησις τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς, ἔτι δὲ γεωμετρικά, τριγωνικά, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, σχήματα, φυτόσχημοι καὶ φανταστικαὶ παραστάσεις. Τερατώδης, χονδροειδής, ἀλλὰ καὶ κυρίαρχος, συναντᾶται ἡ ἀνθρωπίνη μορφὴ καὶ εἰς τὰ κεραμουργήματα τῆς Περουβίας. Ἰδιαιτέρα ὅμως ὑπῆρξεν ἡ προτίμησις, ἣν ἐπεδείξαντο οἱ Περουβιανοὶ τεχνῖται πρὸς τὴν μορφὴν τῶν πτηνῶν, δι' ἧς, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ D. Réal, «ἔφθασαν εἰς τὴν δημιουργίαν πρωτοφανοῦς ποικιλίας διακοσμητικῶν θεμάτων». Ἡ σημαντικωτάτη ἐν τούτοις τῶν λαϊκῶν τεχνῶν τῆς Ἀμερικῆς εἶναι ἡ μεξικανική, ἥτις βυθίζουσα τὰς ῥίζας της εἰς τὰς παλαιοτάτας προκολομβιαίας παραδόσεις, παρουσιάζει σήμερον ἀκμὴν τὰ μέγιστα ὠφελοῦσαν τὴν χώραν ἀπὸ αἰσθητικῆς καὶ ἐμπορικῆς ἀπόψεως. Οἱ μᾶλλον ἀνεπτυγμένοι κλάδοι τῆς μεξικανικῆς λαϊκῆς τέχνης εἶναι: ἡ κεραμεική, δημιουργοῦσα θαυμάσια ὑποδείγματα ποικιλοσχήμων ἀγγείων, τῶν ὁποίων ἡ πλουσιωτάτη καὶ ζωηρόχρωμος, φυτόσχημος, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, διακόσμησις διακρίνεται διὰ τὴν ἐξαίρετον αἰσθητικήν της ἀξίαν καὶ ἀντιπροσωπεύει ποσὸν 40.000.000 περίπου δολλαρίων κατ' ἔτος· ἡ ἐξεργασία λινῶν καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων, χρησιμοποιουμένων ἰδίᾳ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἐγχωρίων «sarapes» καὶ «robojos»· ἡ βιοτεχνία τῶν παιγνιδίων, τὰ ὁποῖα εἰς τὸ Μεξικὸν ἐμφανίζουν φανταστικὴν ποικιλίαν· ὑπάρχουν παιγνίδια κατεσκευασμένα ἐκ πάσης ὕλης καὶ εἰς πᾶν σχῆμα· ἐμφανὴς ὅμως εἶναι ἡ προτίμησις τῶν μετ' ἐξαιρέτου χάριτος ἐσχηματοποιημένων ζῴων. Τελευταῖον ἀξιοσημείωτον εἶδος τῆς λαϊκῆς τέχνης τοῦ Μεξικοῦ εἶναι ἡ κατασκευὴ πλεκτῶν ἀντικειμένων ἀπὸ ἰτέαν ἢ κυπειροειδῆ τινα φυτά. Καὶ ἡ ἐπιπλοποιία ὅμως τῆς χώρας ταύτης δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ, ἰδίᾳ δ' ἡ χρησιμοποιοῦσα προηγμένας ἐμπαιστικὰς μεθόδους. Τελευταίως ἐγένετο εὐρὺς λόγος καὶ διὰ τὰ ὑφάσματα τῆς ἐν Yucatan τοῦ Μεξικοῦ φυλῆς τῶν Maya, οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦν ὡς διακοσμητικὰ θέματα θρησκευτικὰ σύμβολα, σχετιζό-

Digitized by Google

μενα πρὸς τὴν γενετήσιον τοῦ ἀνθρώπου ζωήν. Περὶ τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης βλ. λ. *Ἑλλάς*.

Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

— Λαϊκὴ *Τράπεζα*. Ἑλληνικὴ Τράπεζα, ἱδρυθεῖσα τῷ 1905 ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ *Διονυσίου Λοβέρδου*. Ἀνήκει εἰς τὸν τύπον τῶν τραπεζῶν καταθέσεων καὶ προεξοφλήσεων. Μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἱδρύσεώς της, ὑπηρέτησε σημαντικὰς κοινωνικὰς ἀνάγκας μὲ τὴν συστηματικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κλάδου ἐνεχυροδανειστηρίου, τὰς προεξοφλήσεις μισθοδοσιῶν καὶ τὰ δάνεια εἰς μικροὺς βιοτέχνας καὶ ἐπιχειρηματίας. Ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἐπέστησεν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ταμιευτηρίου της καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ταμιευτικοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἐργασιῶν της δὲν διεκόπη ἐκ τῶν ἀτυχῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν, οὕτω δὲ ἡ Λαϊκὴ Τράπεζα ἀποτελεῖ μίαν τῶν πέντε μεγάλων τραπεζῶν τῆς Ἑλλάδος. Χάρις εἰς τὸ διέπον τὴν διοίκησιν αὐτῆς συντηρητικὸν πνεῦμα ἔχει πάντοτε μεγάλα διαθέσιμα. Τῷ 1931 τὸ σύνολον τοῦ ἐνεργητικοῦ της προσήγγιζε τὸ ἓν δισεκατομμύριον καὶ αἱ καταθέσεις της τὰ 600.000.000. Ἡ τράπεζα ἔχει ἴδιον μέγαρον ἐν Ἀθήναις καὶ ἴδια καταστήματα ἐν Πειραιεῖ, Πάτραις, Θεσσαλονίκῃ καὶ Λαρίσῃ, ὑποκαταστήματα δὲ εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ἵδρυσιν καὶ λειτουργίαν πολλῶν ἑταιρειῶν καὶ κατὰ τὰ ἔτη τοῦ πολέμου συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι τοποθέτησιν ξένων ἐθνικῶν δανείων.

Μ. Δ. Β.

— λαϊκὴ *φιλοσοφία*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἀναφανεῖσα κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἰδίᾳ ζωηρὰ τάσις παρὰ πολλοῖς λογίοις καὶ συγγραφεῦσι, κυρίως Γερμανοῖς, ὅπως καταστήσουν προσιτὰ εἰς τοὺς πολλοὺς τὰ φιλοσοφικά, ψυχολογικά, ἠθικὰ κλπ. διδάγματα τῆς φιλοσοφικῆς κινήσεως, ἡ ὁποία ἐκλήθη *διαφωτισμὸς* (Aufklärung). Διὰ τοῦτο οἱ ἐκπρόσωποι τῆς λαϊκῆς φιλοσοφίας ἐξέθετον εἴτε γραπτῶς εἴτε προφορικῶς τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν εἰς ὕφος εὔκολον καὶ εὐχάριστον, ἀπέφευγον δὲ πᾶσαν αὐστηρῶς συστηματικὴν τῶν ζητημάτων ἔξέτασιν. Οἱ πλεῖστοι τῶν λαϊκῶν φιλοσόφων ἦσαν ἐκλεκτικοὶ καὶ ἠκολούθουν ἰδίᾳ τοὺς φιλοσόφους Locke, Leibniz, Wolff, Bonnet κ. ἄ. Λαϊκοὶ φιλόσοφοι ὑπῆρξαν οἱ: Fr. Nicolai (1733 — 1811), M. Mendelssohn (1729 — 1786), J. J. Engel, Chr. Garve (1742—1798), G. Sulzer (1720—1779), J. G. H. Feder (1740—1821), Th. Abbt κ. ἄ.

Σ. Μ. Κ.

— λαϊκὸν *ᾆσμα*· βλ. λ. *ᾄσματα λαϊκά, δημώδης ποίησις* καὶ *Ἑλλὰς (Λογοτ.)*.

— λαϊκὸν *κόμμα*. Ὑπὸ τὴν προσωνυμίαν ταύτην συναντῶνται εἴς τινας πολιτείας πολιτικὰ κόμματα, τὰ ὁποῖα, παρὰ τὸν κοινὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ «λαϊκοῦ», δὲν ἔχουν πάντοτε τὰς αὐτὰς πολιτικὰς κατευθύνσεις, οὔτε διέπονται ὑπὸ τῶν αὐτῶν πολιτικῶν ἀρχῶν. Ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν πολιτικῶν τούτων κομμάτων ὡς λαϊκῶν ἄγεταί τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ταῦτα εἶναι κατ' ἐξοχὴν δημοκρατικά, σκοποῦντα τὴν ἐναργεστέραν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐκδήλωσιν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ τὴν μεγαλυτέραν συμμετοχὴν τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἐν τούτοις, οὐχὶ σπανίως συμβαίνει τὸ ἀντίθετον. Ἡ προσωνυμία τοῦ «λαϊκοῦ» δὲν προσιδιάζει, ἐν τῇ πράξει τοὐλάχιστον, εἰς ὡρισμένας πολιτικὰς κατευθύνσεις καὶ ἀρχάς, τὰς ὁποίας ν' ἀκολουθῇ πᾶν πολιτικὸν κόμμα οὕτως ὀνομαζόμενον. Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι δύο εἶναι αἱ θεμελιώδεις διακρίσεις τῶν πολιτικῶν κομμάτων, τὰ φιλελεύθερα ἢ προοδευτικὰ ἀφ' ἑνὸς καὶ τὰ συντηρητικὰ ἀφ' ἑτέρου, δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι τὰ λαϊκὰ κόμματα ἀνήκουν εἰς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην κατηγορίαν. Ἐν Ἰταλίᾳ λ. λ. τὸ πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ φασισμοῦ ἰσχυρὸν λαϊκὸν κόμμα ἦτο εἰς ἄκρον προοδευτικόν, μὲ τάσεις μάλιστα καθαρῶς σοσιαλιστικάς, ἐνῷ τὸ ἐν Γερμανίᾳ λαϊκὸν κόμμα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο κατ' ἐξοχὴν συντηρητικὸν καὶ ἐθνικιστικόν, μετ' αὐτὴν δέ, καὶ ἰδίως ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Στρέζεμαν, ἐξελίχθη εἰς μετριοπαθὲς μὲ τάσεις προοδευτικάς. Ἐπίσης τὸ βαυαρικὸν λαϊκὸν κόμμα εἶναι μᾶλλον συντηρητικόν. Λαϊκὸν κόμμα ὑπάρχει καὶ παρ' ἡμῖν, ἱδρυθὲν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1920 ὑπὸ τοῦ *Δημ. Γούναρη*, ὡς διάδοχον τοῦ κόμματος τῶν ἐθνικοφρόνων. Ἐν ἀρχῇ τῆς ἱδρύσεως του καὶ ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ ἀρχηγοῦ του παρουσιάσθη ὡς προοδευτικὸν μὲ τάσεις πολὺ νεωτεριστικὰς διὰ τὴν ἐποχήν του ἐν Ἑλλάδι. Διὰ τοῦ προγραμματικοῦ λόγου τοῦ Δ. Γούναρη, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1920, καθορίζοντος τὰς βάσεις καὶ τὰς κατευθύνσεις τοῦ τὸ πρῶτον τότε ἱδρυμένου λαϊκοῦ κόμματος, ἐξηγγέλλετο ἡ ἀνάγκη τῆς ἀμεσωτέρας συμμετοχῆς τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἐνάσκησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας: «Ἂς συγκροτήσωμεν— ἔλεγεν ὁ Δ. Γούναρης—τοὺς παράγοντας πασῶν τῶν ἐκ τοῦ κράτους ἐξουσιῶν διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ λαοῦ, καλουμένου οὐχὶ ἁπλῶς εἰς ἐκλογὴν ἐντολοδόχων ἐπὶ τῇ ἀσκήσει τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ ἀπ' εὐθείας ἀποφαινομένου διὰ δημοψηφισμάτων περὶ τῶν οὐσιωδεστέρων μέτρων, τῶν ἀφορώντων τόσον τὸ σύνολον ὅσον καὶ τὰς κατὰ τόπους περιφερείας». Τότε ἐπίσης ὑπεστηρίχθη διὰ πρώτην φορὰν ἡ ἀνάγκη τῆς ἰδιαιτέρας ἀντιπροσωπεύσεως τῶν παραγωγικῶν τάξεων, διὰ τῆς ἱδρύσεως ἀνωτάτου συμβουλίου, ἀποτελουμένου ἐξ ἀντιπροσώπων ἐκλεγομένων ὑπὸ ἑκάστης ὠργανωμένης τάξεως καὶ γνωμοδοτοῦντος ἐπὶ τῶν διαβιβαζομένων αὐτῷ ὑπὸ τῆς βουλῆς ἢ τῆς κυβερνήσεως σχεδίων νόμου ποινικοῦ ἢ πλουτοπαραγωγικοῦ περιεχομένου. Τότε τέλος καὶ ὡς ἀρχὴ τοῦ λαϊκοῦ κόμματος ὑπεστηρίχθη ἡ ἀνάγκη τῆς ἰσοπολιτείας τῶν γυναικῶν διὰ τῆς παροχῆς ψήφου εἰς αὐτάς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γούναρη ἡ ἀρχηγία τοῦ λαϊκοῦ κόμματος περιῆλθεν εἰς τὸν *Π. Τσαλδάρην*.

Γ. Σ.

— λαϊκὸν *πανεπιστήμιον*. Πρῶτος ὁ Δανὸς ἐπίσκοπος Grunwig συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῶν λαϊκῶν πανεπιστημίων τῷ 1832. Διὰ νὰ ἀνυψώσῃ τὸν λαόν του ἀπὸ τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο, ἐπεζήτησε τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ ἐπὶ ἐθνικῶν βάσεων. Πρὸς τοῦτο ἱδρύθη τῷ 1844 τὸ πρῶτον λαϊκὸν πανεπιστήμιον εἰς τὴν Ἰουτλανδίαν, ἀλλὰ μέχρι τοῦ 1864 δὲν ἐπέτυχεν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Ὅτε δέ, μετὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ ἔτους ἐκείνου, ἡ Δανία ἔχασε τὸ Σλέσβιχ-Ὀλστάϊν, ἐδημιουργήθη ἰσχυρὰ κίνησις πρὸς ἐθνικὴν ἀναμόρφωσιν διὰ τῶν λαϊκῶν πανεπιστημίων. Πραγματικῶς δ' ἐργασθέντα ταῦτα ἐπὶ 85 ἔτη, σπουδαίως συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν εὐτυχίαν τῶν ἐν Δανίᾳ κατωτέρων τάξεων.

Σκοπὸς τοῦ λαϊκοῦ πανεπιστημίου δὲν εἶναι νὰ διαδώσῃ γνώσεις, ἀλλὰ νὰ δημιουργήσῃ ὡρίμους καὶ ἐλευθέρους ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι νὰ δύνανται μόνοι των νὰ σκέπτωνται καὶ νὰ διακρίνουν τὰ καθήκοντά των, διὰ τῆς βαθείας ἐπιγνώσεως τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τοῦ ἔθνους των καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ. Καὶ δι' αὐτὸ ἐν Δανίᾳ τὰ σχολεῖα αὐτὰ εἶναι ἐσωτερικά, εἰς τὰ ὁποῖα ἰδίως διὰ τῆς κοινῆς συμβιώσεως καὶ ἐργασίας ἐπιζητεῖται ἡ ἀνάπτυξις. Εἰς αὐτά, ὄχι ἐντελῶς ὁμοιόμορφα, φοιτοῦν νέοι ἡλικίας 18—25 ἐτῶν ἐπὶ 5 μῆνας τὸν χειμῶνα καὶ νεάνιδες ἐπὶ 3 μῆνας τὸ θέρος· συζοῦν δὲ οἰκογενειακῶς μὲ τὴν οἰκογένειαν τοῦ διευθυντοῦ· καὶ τὴν μὲν ἡμέραν γίνεται τακτικὴ ἐργασία, τὴν δ' ἑσπέραν ἀπαγγελία, διηγήσεις, παιγνίδια κτλ. Τοιαῦτα σχολεῖα ὑπάρχουν ἐν Δανίᾳ ὑπὲρ τὰ 75, φοιτοῦν δὲ εἰς αὐτὰ πλέον τῶν 7 χιλ. μαθητῶν. Μέχρι τοῦδε ἐμορφώθησαν ἐν αὐτοῖς πλέον τοῦ $^1/_3$ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἀρρένων καὶ τὸ $^1/_4$ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν θηλέων· δι' αὐτῶν δὲ ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς ἀπέκτησε μόρφωσιν, ὅσην εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου συναντᾷ τις.

Ἐν Σουηδίᾳ τὸ πρῶτον λαϊκὸν πανεπιστήμιον ἱδρύθη τῷ 1868· μέχρι τοῦ 1918 ἔγιναν 50, καὶ κατόπιν περισσότερα. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ πληθυσμὸς ἐκεῖ δὲν εἶναι ἀγροτικός, ἀλλὰ βιομηχανικός, τὰ σουηδικὰ λαϊκὰ πανεπιστήμια διαφέρουν τῶν ἐν Δανίᾳ. Ὡσαύτως καὶ ἐν Νορβηγίᾳ ἱδρύθησαν τοιαῦτα. Τῷ 1883 συνεστήθη καὶ σύνδεσμος τῶν λαϊκῶν πανεπιστημίων τῶν σκανδιναυϊκῶν χωρῶν. Ὄχι δὲ μόνον εἰς ἄλλας χώρας, οἷον εἰς Ἀγγλίαν, Φινλανδίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας συνεστήθησαν λαϊκὰ πανεπιστήμια χάριν τῶν μεταναστῶν διαφόρων ἐθνικοτήτων, διότι ἐθεωρήθη ὅτι ταῦτα εἶναι τὰ καταλληλότερα μέσα, διὰ νὰ διατηρήσουν τὸν ἐθνισμὸν ἐκείνων, οἵτινες κινδυνεύουν νὰ τὸν χάσουν, ἀγωνιζόμενοι μακρὰν τῆς πατρίδος των τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Οὕτως οἱ Δανοὶ ἵδρυσαν 13 λαϊκὰ πανεπιστήμια, ὁμοίως οἱ Πολωνοί, οἱ Κροᾶται κ. ἄ. Ἐν Γερμανίᾳ μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἶχον γίνει τέσσαρα. Ἀλλὰ μετ' αὐτόν, ἐπειδὴ ἐθεωρήθησαν ὡς τὸ κύριον μέσον τῆς ἀνακτήσεως τῆς πνευματικῆς ὑπεροχῆς τῆς Γερμανίας, ἐπολλαπλασιάσθησαν τόσον, ὥστε εἰς μόνην τὴν Θυριγγίαν ὑπάρχουν σχεδὸν 100 τοιαῦτα.

Τὸ λαϊκὸν πανεπιστήμιον εἶναι σχολεῖον τῆς νεανικῆς καὶ ὄχι τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Τὸ παιδίον θέλει νὰ παίξῃ, δὲν ὑπακούει, παρασύρεται ἀπὸ τὸ παρόν, δὲν δύναται νὰ σκεφθῇ διὰ τὸ μέλλον, οὐδὲ νὰ ἐννοήσῃ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα. Διὰ τοῦτο πολλὰ παιδιά, γενόμενα νεανίαι, μετανοοῦν καὶ θέλουν τότε νὰ μάθουν, νὰ μορφωθοῦν. Τὰ παραλαμβάνει λοιπὸν τὸ λαϊκὸν πανεπιστήμιον, ὄχι μετὰ τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, ὅταν ἀποφοιτήσουν ἀπὸ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, διότι τότε τρέπονται εἰς πρακτικόν τι ἐπάγγελμα καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐργασίας των ἢ τὴν ἑσπέραν φοιτοῦν ἐπὶ $1\frac{1}{2}$—3 ὥρας εἰς ἐπαγγελματικὸν σχολεῖον, ὅπου διδάσκονται συστηματικώτερον τὸ ἐπάγγελμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπεδόθησαν καὶ ἀποκτοῦν τὰς ἀναγκαίας γνώσεις, διὰ νὰ προοδεύσουν εἰς αὐτό. Διὰ τοὺς ἀποφοιτήσαντας ἀπὸ τὸ σχολεῖον τοῦτο, τοὺς 18—25 ἐτῶν σπουδαία διαφορὰ δὲν ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ 18ου καὶ 25 ἔτους), ὑπάρχει τὸ λαϊκὸν πανεπιστήμιον. Οἱ εἰσερχόμενοι εἰς αὐτὸ πράττουν τοῦτο αὐθορμήτως, διότι θέλουν νὰ μορφωθοῦν. Διὰ τοῦτο καὶ οὐδεὶς ἐξαναγκασμὸς ἐπιβάλλεται εἰς τὴν φοίτησιν, ἥτις προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν θέλησιν τοῦ μαθητοῦ (*ἀκροαταὶ* λέγονται οἱ φοιτῶντες καὶ *ὁδηγοὶ* οἱ διδάσκοντες), ὄχι διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ὠφελείας ἢ δικαιώματα, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀναπτύξῃ τὸ πνεῦμα καὶ ἀποκτήσῃ ἀληθινὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτεξουσιότητα. Τὸ λαϊκὸν πανεπιστήμιον ἔχει τὰς θύρας ἀνοικτὰς εἰς ὅλους· δὲν ζητεῖ πιστοποιητικὰ προηγουμένης φοιτήσεως, δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψει διαφορὰς τάξεων, ἐπαγγελμάτων κτλ. Ἄγαμοι καὶ ἔγγαμοι, ἐργάται, ὑπάλληλοι καὶ μικροκαταστηματάρχαι φοιτοῦν εἰς αὐτό. Τούτους ὅλους τὸ λαϊκὸν πανεπιστήμιον μορφώνει καὶ ἐπεκτεῖνον τὴν μόρφωσιν εἰς εὐρύτατον κύκλον ἐκπολιτίζει τὸ ἔθνος, καταπολεμεῖ ἐμπράκτως τὴν ἐσφαλμένην γνώμην, ὅτι ὅστις ἐκ τῶν λαϊκῶν στρωμάτων δεικνύει ἐξαιρετικὴν ἀντίληψιν πρέπει νὰ σταλῇ εἰς ἀνώτερα σχολεῖα καὶ νὰ γίνῃ ὑπάλληλος· ἐνῷ ὅταν εἰς τὰς γεωργικὰς καὶ ἐργατικὰς τάξεις μένουν εὐφυεῖς ἄνδρες, καταλαμβάνουν ἐξοχον θέσιν μεταξὺ τῶν συναδέλφων, ἀποβαίνουν ὁδηγοὶ καὶ νέας ὁδοὺς διανοίγουν εἰς τὸ ἐπάγγελμά των. Τὸ λαϊκὸν πανεπιστήμιον ἐξυψώνει καὶ τὴν γυναῖκα, διὰ νὰ τὴν καταστήσῃ ἱκανὴν νὰ προαγάγῃ τὰ τέκνα της εἰς τὴν ἐθνικὴν μόρφωσιν, καὶ τὸν ἄνδρα, ὄχι διὰ νὰ τὸν ἀποξενώσῃ ἀπὸ τὸ ἐπάγγελμά του, ἀλλὰ νὰ τοῦ ἀναπτύξῃ ἐνθουσιασμὸν δι' αὐτό, ὥστε νὰ τὸ προαγάγῃ καὶ νὰ προαχθῇ καὶ αὐτός. Ὥστε τὸ λαϊκὸν πανεπιστήμιον ἐπιζητεῖ νὰ μορφώσῃ προσωπικότητας. Λαϊκοῦ πανεπιστημίου ὑπάρχουν τέσσαρες διάφοροι μορφαί: 1) Τὸ συνημμένον μετὰ οἰκοτροφείου. Τοῦτο εἶναι τὸ τελειότερον, διότι εἰς αὐτὸ ἀπαλλάσσεται ὁ φοιτῶν ἀπὸ ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις καὶ μορφώνεται τελειότερον, ὅπως ἐν Δανίᾳ. Ἀλλ' ἂν τοῦτο εἶναι εὔκολον εἰς γεωργικὰς χώρας, δὲν εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ γίνῃ εἰς βιομηχανικὰς καὶ μάλιστα εἰς τὰς πόλεις. 2) Τὸ ἀστικὸν λαϊκὸν πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐργάζεται διὰ διαλέξεων καὶ διὰ συνεργατικῶν ὁμάδων. Ἀλλ' αἱ διαλέξεις δὲν γίνονται ὅπως συνήθως· ὁ ὁμιλητὴς δὲν ὁμιλεῖ ἐπὶ πολλὴν ὥραν συνεχῶς, οὐδὲ οἱ ἀκροαταὶ τὸν ἀκούουν παθητικῶς, ἀλλὰ ζωογονοῦνται δι' ἐρωτήσεων, ἀπαντήσεων καὶ συζητήσεων. Αἱ δὲ συνεργατικαὶ ὁμάδες εἶναι ὀλιγάριθμοι, ἀποτελούμεναι τὸ πολὺ ἐκ 30 προσώπων, τὰ ὁποῖα συνεργάζονται δι' ἀναγνώσεων ἀπὸ κοινοῦ καὶ ποικίλων πρακτικῶν ἀσκήσεων, σχετιζομένων μὲ τὰ μαθήματα καὶ τὸν πρακτικὸν βίον. 3) Τὸ ἀγροτικὸν ἡμιμερήσιον λαϊκὸν πανεπιστήμιον εἰς τὸ μέσον πολλῶν μικρῶν χωρίων. Εἰς αὐτὸ διδάσκουν, κατὰ τὰς μετὰ μεσημβρίαν ὥρας, αἱ ἔχουσαι μεγαλυτέραν διδακτικὴν ἱκανότητα προσωπικότητες τοῦ τόπου. Ὅπου δὲ τοῦτο δὲν δύναται νὰ γίνῃ, ἐπιζητεῖται ἀναπλήρωσίς τις, γινομένη διὰ σειρᾶς διαλέξεων ὑπὸ περιοδεύοντος προσωπικοῦ. 4) Τὸ ἀγροτικὸν λαϊκὸν πανεπιστήμιον διὰ βιομηχανικοὺς καὶ ἐν γένει ἀστικοὺς ἐργάτας. Εἰς αὐτὸ μεταβαίνοντες οὗτοι, διαμένουν ἐπί τινας μῆνας ὡς οἰκότροφοι ἀναπαυόμενοι ἀπὸ τὴν ἐργασίαν των καὶ διδασκόμενοι συγχρόνως. Ἡ ἐργασία εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐναλλάσσεται μὲ ἐντατικὴν μορφωτικὴν διδασκαλίαν καὶ ἐργασίαν.

Τὰ λαϊκὰ πανεπιστήμια δὲν εἶναι κυβερνητικὰ ἱδρύματα, οὐδὲ ἱδρύονται διὰ νομοθετημάτων. Πανταχοῦ ὅπου ἔγιναν, ἱδρύθησαν ἀπὸ σημαινούσας προσωπικότητας ἢ σωματεῖα κατόπιν διαφωτίσεως τοῦ κοινοῦ διὰ δημοσιεύσεων, διαλέξεων κλ. Πόροι αὐτῶν εἶναι συνδρομαὶ τῶν μελῶν, δίδακτρα, συνδρομαὶ δήμων, διὰ δὲ τὰς πτωχοτέρας κοινότητας καὶ κρατικὴ ἐπιχορήγησις. Τὸ σπουδαιότερον διὰ τὴν ἵδρυσιν λαϊκοῦ πανεπιστημίου εἶναι ἡ ἐξεύρεσις καταλλήλου διευθυντοῦ, ὅστις νὰ ἀφιερώσῃ τὴν ζωήν του εἰς αὐτό, ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸν ὑψηλόν του σκοπὸν καὶ ἱκανὸς διὰ τῆς ἰσχυρᾶς του θελήσεως καὶ εὐγλωττίας νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν τροφίμων καὶ νὰ μορφώσῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ παραδειγματικοῦ του βίου. Ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ διδάσκοντες δὲν πρέπει νὰ ἐνδιαφέρωνται μόνον διὰ τὸ μάθημά των, ἀλλὰ προπάντων διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἤθους, τῆς θελήσεως καὶ ἐν γένει τῆς προσωπικότητος τῶν μαθητῶν. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν χρειάζονται προσόντα διὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν διδασκόντων· καὶ ἰατροὶ καὶ δικηγόροι καὶ ἔμποροι καὶ καλλιτέχναι κλ. δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν.

Μαθήματα. Εἰς ὅσα λαϊκὰ πανεπιστήμια διδάσκονται θρησκευτικά, ἀναπτύσσεται τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα, διδάσκεται ἡ ἐξέλιξις τῆς θρησκείας καὶ ἔπειτα ζωγραφίζονται ζωηρῶς αἱ μεγάλαι μορφαὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, ἐξαίρεται ἡ σημασία τῶν ἠθικῶν διδαγμάτων τῆς καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἀναγέννησις τῆς κοινωνίας καὶ ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία περιλαμβάνει τὴν διδασκαλίαν τοῦ προφορικοῦ καὶ γραπτοῦ λόγου, μετ' ἀσκήσεων ὕφους, καὶ ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας· προσέτι οἱ μαθηταὶ ἀσκοῦνται εἰς τὸ νὰ ἀναγινώσκουν ὁλόκληρα βιβλία μόνοι των καὶ νὰ ὠφελοῦνται ἐξ αὐτῶν διὰ τῶν ἀναγκαίων σημειώσεων, περιλήψεων κλπ. Ἔπειτα διδάσκεται ἡ ἱστορία καὶ [illegible]τον ἢ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος· μετὰ τῆς ἱστορίας διδάσκεται καὶ ὁ ἐθνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ ἱστορία τῆς τέχνης. Κατόπιν ἡ γεωγραφία, φυσικὴ καὶ οἰκονομική. Ἐν τῇ φυσικῇ ἱστορίᾳ ἰδίως

Digitized by Google

λεῖται ἡ χλωρὶς τοῦ τόπου, διδάσκεται ἡ ὑγιεινή, καὶ μετ' αὐτῆς ἡ οἰκιακὴ παιδαγωγική. Συναφὴς πρὸς αὐτὴν εἶναι ἡ ψυχολογία, μὲ τὴν ὁποίαν συνδέεται ἡ πολιτικὴ ἀγωγὴ (ἤτοι δικαιώματα καὶ καθήκοντα τοῦ πολίτου, διοίκησις τῆς πολιτείας, συγκοινωνία, ἑταιρεῖαι, κοινωνικοὶ νόμοι κ. ἄ.) καὶ οἰκονομικὴ ἀγωγὴ ἤτοι περὶ κεφαλαίου, ἐργασίας, γεωργικῆς καὶ βιομηχανικῆς οἰκονομίας καὶ πίστεως, συναλλαγῶν, σχέσεων ἐργάτου καὶ ἐργοδότου καὶ ἐργολήπτου κτλ.). Πρὸς τὸ μάθημα τοῦτο συγγενεύει ἡ ἀριθμητικὴ καὶ λογιστική. Τέλος διδάσκεται ἡ ᾠδική, ἡ γυμναστική, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ ὀρχηστική.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ μαθηταὶ προσερχόμενοι ἀπὸ διάφορα μέρη δὲν ἔχουν ὁμοιόμορφον μόρφωσιν, διὰ τοῦτο συνήθως διακρίνεται ὁ προπαρασκευαστικὸς κύκλος ἀπὸ τὸν κύκλον τῶν κυρίως μαθημάτων τοῦ λαϊκοῦ πανεπιστημίου. Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν παραθέτομεν κατωτέρω καὶ ὡρολόγιον πρόγραμμα: 1) Προπαρασκευαστικὸς κύκλος: Μητρικὴ γλῶσσα καθ' ἑβδομάδα ὧραι 2, ἐκθέσεις 1, λογοτεχνία 4, ἀγωγὴ πολίτου 3, ἀριθμητικὴ 4, λογιστικὴ 3, σύνταξις ἐγγράφων 1, ἱστορία 3, ἱστορία πολιτισμοῦ καὶ τέχνης 4, φυσικὴ ἱστορία 2, ᾠδικὴ 3, χοροὶ καὶ γυμναστικὴ 4, γεωργικαὶ ἐργασίαι 5 (σύνολον 39). 2) Μαθήματα κυρίως λαϊκοῦ πανεπιστημίου: λογοτεχνία 6, ἐκθέσεις 1, πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀγωγὴ 4, λογιστικὴ 4, σύνταξις ἐγγράφων 1, ἱστορία (τὸ κύριον μάθημα) 5, ἱστορία πολιτισμοῦ καὶ τέχνης 4, φυσικὴ ἱστορία 2, ᾠδικὴ 3, γυμναστικὴ καὶ χοροὶ 3, γεωπονικαὶ ἐργασίαι 5 (σύνολον 39). Πρόγραμμα ἀστικοῦ λαϊκοῦ πανεπιστημίου: φιλοσοφικὰ 2, ἀγωγὴ πολίτου 3, οἰκονομικὴ ἀγωγὴ 2, ἱστορία λογοτεχνίας 3, ἱστορία πολιτισμοῦ 3, ἐθνικὴ ἱστορία 3, πατριδογραφία 2, γενικὴ γεωγραφία 3, φυσικὴ ἱστορία 2, οἰκιακὴ παιδαγωγικὴ 2, ὑγιεινὴ 1, γυμναστικὴ καὶ διδασκαλία συμπεριφορᾶς 2, ᾠδικὴ 2, ἀριθμητικὴ καὶ νομισματολογία 2, ἐκθέσεις μετ' ἐγγράφων διαφόρων ὑποθέσεων καὶ ἐπιστολογραφίας 2 (ἤτοι καθ' ἑβδομάδα 34, ἐν συνόλῳ δὲ 680 ὧραι διδασκαλίας).

Ὑπάρχουν καὶ λαϊκὰ πανεπιστήμια μὲ πρόγραμμα πολυπλοκώτερον, ὅπου δὲ αἱ δυνάμεις τῶν φοιτώντων εἶναι πολὺ διάφοροι, σχηματίζονται τμήματα διδασκόμενα εἰς διαφόρους αἰθούσας.

Τέλος, διὰ νὰ ἀσφαλισθῇ ἡ τακτικὴ φοίτησις καὶ ἀποφευχθῇ ἡ ἡμιμάθεια, ἐπιβάλλεται μικρὸν τίμημα, πληρωνόμενον ἀπὸ ἕκαστον μαθητὴν δι ὅλα τὰ μαθήματα ἢ δι' ὅσα μαθήματα οὗτος θέλει νὰ παρακολουθήσῃ· τὸ τίμημα εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὸ ποσὸν τῶν ὡρῶν τῆς διδασκαλίας ἑκάστου μαθήματος· ἀλλὰ αἱ δύο πρῶται ὧραι τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων παρέχονται δωρεάν, ἀπὸ δὲ τῆς τρίτης ζητοῦνται αἱ ἀποδείξεις πληρωμῆς. Ἐξετάσεις δὲν γίνονται, οὐδὲ διπλώματα παρέχονται, διότι δὲν παρέχονται προσόντα δι' αὐτῶν τῶν σχολείων, οὐδὲ ἐπιζητεῖται συσσώρευσις γνώσεων. Π. Α. ΒΑΛΑΚΗ

λαϊκότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ λαϊκοῦ, τὸ νὰ εἶναί τι λαϊκόν: «ἡ λαϊκότης τοῦ κέντρου, — τοῦ ξενοδοχείου».

Λαιλάϊν (Löchlein), *Χριστιανὸς-Ἀδόλφος-Ἔρμαν*. Γερμανὸς ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1847. Τῷ 1875 διωρίσθη ὑφηγητὴς τῆς γυναικολογίας ἐν Βερολίνῳ καὶ τῷ 1888 τακτικὸς καθηγητὴς ἐν Giessen. Ἔγραψε πλείστας ἐργασίας ἐπὶ τοῦ κλάδου του. Ο. Ρ.

λαῖλαψ, *—απος* (ἡ)· σφοδρὸς ἄνεμος περιστροφικὸς ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω: «πνεῦμα εἰλούμενον κάτωθεν ἄνω» (*Ἀριστοτέλ.*) || θυελλώδης ἄνεμος, καταιγίς.

— *(Μετεωρολ.)* Αἱ *λαίλαπες* συνοδεύονται ὑπὸ ὁρμητικῶν ἀνέμων. Ἡ διάμετρος αὐτῶν ὡς κυκλώνων ἀνέρχεται ἀπὸ 50 μέχρι 1000 μιλλίων, ἡ ταχύτης τῶν ἀνέμων φθάνει συχνάκις ἀπὸ 80 μέχρι 130 μιλλίων καθ' ὥραν, κινοῦνται δὲ πέριξ ἑνὸς κέντρου νηνεμίας, τὸ ὁποῖον μὲ ὁλόκληρον τὸ σύστημα κινεῖται κατὰ μίαν εὐθεῖαν ἢ καμπύλην τροχιάν. Λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῶν ταχύτητος, χαρακτηρίζονται πολλάκις, ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὡς λαίλαπες θύελλαι, κατὰ τὰς ὁποίας πνέουσι μετὰ τοιαύτης ἐντάσεως ἄνεμοι. Τοιαῦται λαίλαπες εἶναι κυρίως οἱ κυκλῶνες τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν.

Τὰ 88 % τῶν λαιλάπων κατόπιν μελετῶν τοῦ Poorin παρατηροῦνται ἀπὸ τοῦ δευτέρου δεκαημέρου τοῦ Αὐγούστου μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου. Αἱ λαίλαπες, οὐχὶ σπανίως, ἀφοῦ διασχίσωσιν ὁλόκληρον τὸν βόρειον Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν ἐμφανίζονται ὡς θύελλαι εἰς τὰς βορείους εὐρωπαϊκὰς ἀκτάς. Ἐκ τῶν καταστρεπτικωτέρων λαιλάπων τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρεται ἡ τοῦ Αὐγούστου 1873, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθησαν περὶ τὰ 500 ἄτομα, ἄνω τῶν 1000 πλοίων ἐναυάγησαν καὶ περὶ τὰ 1000 οἰκήματα κατεστράφησαν· ἡ λαῖλαψ αὕτη ἐσχηματίσθη δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου τῶν ἰνδικῶν νήσων (19° N. 37° W.) καὶ ἔφθασε μέχρι τῶν νορβηγικῶν ἀκτῶν (60° πλ.).

Αἱ ἐν Ἀθήναις πνέουσαι θύελλαι ἔχουσι ταχύτητα 20—30 μ. συνήθως, σπανίως δὲ φθάνουσιν αὗται τὸν βαθμὸν τῆς λαίλαπος. Κατὰ τὸν Δ. Αἰγινήτην ἐντὸς μιᾶς δεκαπενταετίας (1891—1905) παρετηρήθησαν ἐν Ἀθήναις τρεῖς λαίλαπες, ἐξ ὧν αἱ μὲν δύο προήρχοντο ἐκ Ν.ΝΑ., ἡ δὲ τρίτη ἐξ Α.ΝΑ. Ἡ πρώτη παρετηρήθη τὴν 31 Δεκεμβρίου 1892 περὶ ὥραν 21 καὶ 15', κατέρριψεν ἐντὸς τῆς πόλεως μεγάλα δένδρα, καὶ συνωδεύετο ὑπὸ ῥαγδαιοτάτης βροχῆς, χαλάζης καὶ κεραυνῶν, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἔπεσαν ἐν Πειραιεῖ· ἡ δευτέρα ἐνέσκηψε τὴν 17 Ἰανουαρίου 1893 (14ω 30'—15ω), κατέρριψε παρὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἀγγλικὴν ἐκκλησίαν τοὺς στύλους τῶν συρμάτων τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτός, μίαν οἰκίαν ἐν Κυψέλῃ, καὶ πολλὰ δένδρα ὄπισθεν τῆς Ἀκροπόλεως ἐλύγισε τοσοῦτον, ὥστε τὰ φύλλα των ἤγγιζον τὸ ἔδαφος· ἡ τρίτη ἔπνευσε τὴν 12 Ἀπριλίου 1893, περὶ τὴν μεσημβρίαν, ἀφήρεσε στέγας οἰκιῶν, κατέρριψε μίαν μεγάλην λεύκην καὶ πλείστας καπνοδόχους ἐντὸς τῆς πόλεως. Νοτία ὁμοίως ἦτο ἡ λαῖλαψ, ἥτις τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1852 κατέρριψεν ἕνα τῶν στύλων τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Αἱ ἀρχαιότεραι παρατηρήσεις (1878—1890) σημειοῦσιν ἀκόμη δύο λαίλαπας, αἵτινες ἐνέσκηψαν τῷ 1880. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη οὐδεμία λαῖλαψ ἔχει παρατηρηθῆ ἐν Ἀθήναις, ἐν τούτοις οὐχὶ σπανίως ἡ στιγμιαία μεγίστη ταχύτης τοῦ ἀνέμου ἤγγισε τὰ ὅρια τῆς βαθμῖδος τῆς λαίλαπος. Μεταξὺ αὐτῶν δέον νὰ γίνῃ μνεία τῆς μεγίστης στιγμιαίας ταχύτητος τῶν 33.8 μ. κατὰ δευτερόλεπτον, ἥτις κατεγράφη ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ λειτουργοῦντος ἀνεμογράφου Steffens, τὴν 12 Ἰουλίου 1928, πνέοντος ἐν Ἀθήναις ἐτησίου διευθύνσεως ΒΑ—ΒΒΑ, καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τῆς μεγίστης στιγμιαίας ταχύτητος ἀνέμου τῶν 32.1 μ. κατὰ 1δ., ἥτις παρετηρήθη καὶ κατεγράφη ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τοῦ ἰδίου ὀργάνου τὴν 5 Ἰανουαρίου 1927 πνέοντος νοτίου ἀνέμου. Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

Λαιλία (ἡ) (Laelia) *(Βοτ.)*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ὀρχεοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *λαιλία ἡ εὐειδὴς* (Laelia speciosa), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Ἀμερικῆς, καλλιεργούμενον πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Λαιλιανὸς (Laelianus), ἢ *Λολλιανὸς Οὔλπιος Κορνήλιος*. Ρωμαῖος ὀνομαστὸς διὰ τὴν ἀνδρείαν του. Ἦτο εἷς τῶν τριάκοντα τυράννων εἰς τὰς ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας. Ὠφέλησε τὴν ῥωμαϊκὴν πολιτείαν, διότι ἐπεστάτησεν εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν φρουρίων καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Γαλατίας, τῶν καταστραφεισῶν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο λίαν ἀπαιτητικὸς πρὸς τοὺς στρατιώτας του κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔργου, ἐφονεύθη ὑπ' αὐτῶν. Τὰ περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ του βίου, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Trebellius Pollio, εἷς τῶν ἱστορικῶν τῆς Historia Augusta (Script. hist. Ang. II, σελ. 94 κ. ἑξ. *Peter* 1865), ὅστις ἔγραψε τὸν βίον τοῦ Λαιλιανοῦ, εἶναι λίαν σκοτεινά. Χ. Κ. Κ.

Λαίλιος (Laelius). Ὄνομα οἰκογενείας πληβείων ἐν Ῥώμῃ, ἥτις ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Σκιπιώνων ἀπέκτησε πολιτικὰ δικαιώματα ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ πολιτείᾳ. Οἱ σπουδαιότεροι ἀντιπρόσωποι αὐτῆς ὑπῆρξαν οἱ ἑξῆς:

1) *Γάϊος Λαίλιος* (C. Laelius). Στενὸς φίλος Σκιπίωνος τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ Ἀφρικανοῦ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας. Ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὸν δεύτερον Καρχηδονιακὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ Ἀφρικήν. Ἐχρησίμευσεν ὡς πηγὴ διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς «Ἱστορίας» τοῦ Πολυβίου. Εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς Νέας Καρχηδόνος (209 π. Χ.) ἦτο praefectus classis. Εἰς αὐτὸν ἀνέθεσεν ὁ Σκιπίων τὴν φύλαξιν τῶν προϋχόντων αἰχμαλώτων τῆς Καρχηδόνος, μετὰ τῶν ὁποίων ἐστάλη εἰς Ῥώμην, ἵνα φέρῃ καὶ τὴν εἴδησιν τῆς νίκης. Καὶ κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη τῆς ἐκστρατείας ἐπανελθὼν ἐκ Ῥώμης εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος, πολεμῶν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν. Εἰς τὴν ἐν Ζάμᾳ μάχην τῷ 202 π. Χ., ὁδηγῶν τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ ἱππικοῦ, ἐνίκησε νίκην λαμπράν. Ἐχρησίμευε δὲ πάντοτε ὡς σύνδεσμος μεταξὺ τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ Σκιπίωνος. Βραδύτερον ἀνῆλθεν εἰς τὰ ὕπατα ἀξιώματα τῆς ῥωμαϊκῆς πολιτείας. Τῷ 190 π. Χ. ἐξελέγη ὕπατος. Τῷ 174 π. Χ. καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ κόμματος τῶν Σκιπιώνων ὑπηρέτησε τὴν πολιτείαν. Τέλος δὲ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀποστολῆς, ἡ ὁποία ἐστάλη εἰς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Περσέα. Ἔζησε μέχρι τοῦ 160 π. Χ.

2) *Γάϊος Λαίλιος ὁ σοφὸς* (sapiens). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἦτο στενώτατα συνδεδεμένος διὰ φιλίας μετὰ τοῦ νεωτέρου Σκιπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ. Ἀνῆκεν εἰς τὸν περίφημον κύκλον τῶν Σκιπιώνων, τὸν ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ κωμικοῦ ποιητοῦ Τερεντίου, τοῦ Λουκιλίου, σατιρικοῦ ποιητοῦ, καὶ τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, οἱ ὁποῖοι τότε ὡς ἀπεσταλμένοι παρέμενον ἐν Ῥώμῃ. Ἐξ αὐτῶν ἤρεσκε περισσότερον εἰς τὸν Λαίλιον ὁ στωϊκὸς Διογένης ὁ Βαβυλώνιος καὶ ὁ Παναίτιος ὁ Ῥόδιος, παρ' οἷς καὶ ἐμαθήτευσε. Περὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου δὲν γνωρίζομέν τι τὸ θετικόν. Τῷ 147 π. Χ. ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἀπεσταλμένος κατὰ τὸν γ' Καρχηδονιακὸν πόλεμον. Τῷ 145 π. Χ. ἔγινε praetor. Ἀνῆκεν εἰς τοὺς διασημοτέρους οἰωνοσκόπους καὶ τῷ 140 π. Χ. ἔφθασε μέχρι τοῦ ἀξιώματος τοῦ ὑπάτου. Ὠνομάσθη σοφὸς ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος, διότι συνεδύαζεν ἐν ἑαυτῷ μόρφωσιν ἐπιστημονικὴν καὶ φύσιν δεξιάν. Τῷ 131 π. Χ. ἔλαβε μέρος μετὰ τοῦ Σκιπίωνος εἰς τοὺς κατὰ τῶν Γράκχων ἀγῶνας. Τὸν ἐπικήδειον λόγον τοῦ Σκιπίωνος συνέταξεν ὁ Λαίλιος τῷ 129 π. Χ. καὶ ἀπήγγειλεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Σκιπίωνος Q. Fabius Maximus. Ἐπὶ πόσον χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκιπίωνος ἐπέζησεν ὁ Λαίλιος δὲν γνωρίζομεν. Τὴν αἴγλην του ὁ Λαίλιος ὀφείλει εἰς τὴν μετὰ τοῦ Σκιπίωνος φιλίαν του, τὴν ὁποίαν ἀπηθανάτισεν ὁ Κικέρων εἰς τὸν διάλογόν του «De amicitia». Ὁ Λαίλιος διεκρίθη ὡς ῥήτωρ μᾶλλον παρὰ ὡς πολιτικός. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξέλιπεν ἡ γενεὰ αὐτοῦ, διότι ἀφῆσεν ὡς κληρονόμους τὰς δύο αὐτοῦ θυγατέρας καὶ οὐδένα υἱόν. Αἱ κόραι του ἐφημίζοντο διὰ τὴν ἀρτιωτάτην μόρφωσίν των. Χ. Κ. Κ.

Λάϊμα (Lima) *(Γεωγρ.)*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ Ὀχάϊο, ἕδρα τῆς κομητείας Ἄλλαν. Κάτ. 50.000. Σπουδαῖος σιδηροδρομικὸς κόμβος, ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ πλείστων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ ἐξ ἠλεκτρικῶν σιδηροδρόμων. Πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς πόλεως ὑψοῦται περιώνυμον ἄσυλον φρενοπαθῶν ἐγκληματιῶν. Ἡ πόλις κεῖται εἰς τὸ κέντρον τῆς μεγάλης ΒΔ πετρελαιοφόρου περιφερείας τοῦ Ὀχάϊο, τῆς ὁποίας ἡ ἐκμετάλλευσις ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1885. Ἡ μέση παραγωγὴ πετρελαίου τῆς περιφερείας Λάϊμα ὑπερβαίνει τὰ 10.000.000 μπάρρελ ἐτησίως. Ἐνταῦθα εἶναι ἡ ἕδρα τῆς ἑταιρείας πετρελαίων Στάνταρτ, ἡ δὲ διύλισις τοῦ πετρελαίου ἀποτελεῖ τὴν κυριωτέραν βιομηχανίαν. Ἔχει ἐπίσης ἐκτεταμένα μηχανουργεῖα καὶ διάφορα ἐργοστάσια. Δ. Σ. Δ.

λαιμὰ (τά)· δημοτ., ὁ λαιμὸς ἐν γένει, ἡ δέρη: «πλῦνε καλὰ τὰ λαιμά σου», «ἔχει ὡραῖα λαιμά» || παιδιατρ.) ἔκφρασις λαϊκὴ ἀναφερομένη εἰς πολλὰς παθολογικὰς καταστάσεις, ἀφορῶσας: 1) ὀξείας διογκώσεις τῶν ὑπογνάθιων γαγγλίων τοῦ τραχήλου, 2) χρονίας διογκώσεις τούτων φυματιώδους ἢ ἄλλης φύσεως, 3) φλεγμονὰς τοῦ φάρυγγος καὶ τῶν ἀμυγδαλῶν μετὰ ἢ ἄνευ πόνου κατὰ τὴν κατάποσιν, ἤτοι ἀμυγδαλίτιδος, φαρυγγίτιδος κλπ. Διὰ τῆς φράσεως «ἔχει λαιμὰ» ἐννοοῦν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος τὴν διφθερίτιδα τοῦ φάρυγγος ἢ λάρυγγος.

λαιμαργία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ λαιμάργου ἀδηφαγία, γαστριμαργία, ἡ πέρα τοῦ δέοντος ἐδωδή || ἡ περὶ τὴν ἐδωδὴν μεγάλη σπουδή, τὸ νὰ τρώγῃ τις ἀθρόως καὶ μὲ ἔκδηλον εὐαρέστησιν: «ἔφαγε τὸ γλυκὸ μὲ λαιμαργία».

λαιμαργιὰ (ἡ)· ἀντὶ *λαιμαργία* (βλ. λ.).

λαίμαργος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ἀδηφάγος, ἀκόρεστος, γαστρίμαργος, κοιν. *φαγᾶς*: «λαίμαργος σὰν λύκος» || ὁ τρώγων ἀθρόως καὶ μὲ ἔκδηλον τὴν εὐαρέστησιν: «τρώγε φρόνιμα καὶ ὄχι σὰν λαίμαργος». —Ἐπίρρ. **λαιμάργως**, κοιν. **λαίμαργα**.

λαίμαργος (ὁ) (Laemargus) *(Ζῳολ.)*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλαγιοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκυμνιδῶν*, περιλαμβάνον τέσσαρα εἴδη, ὧν δύο ἀπαντῶσιν εἰς τὰς βορείας θαλάσσας τῆς Εὐρώπης, ἓν εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ ἓν εἰς τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν. Οἱ λαίμαργοι εἶναι καρχαρίαι κυκλοσπόνδυλοι, μὲ σῶμα ἰσχυρὸν καὶ ἐπίμηκες, ὑπὸ δέρματος μετὰ μικρῶν φυματίων καλυπτόμενον, καὶ βραγχιακὰ τμήματα στενῶς διηνοιγμένα.

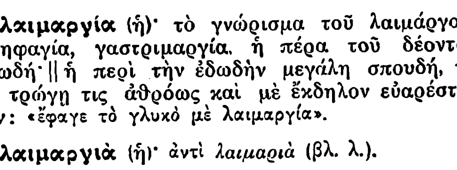

Λαίμαργος.

Εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν ἀπαντᾷ ἰδίως τὸ εἶδος *λαίμαργος ὁ βραχύπτερος* (Laemargus brevipennis), ὅστις ἔχει 6 μ. περίπου μῆκος καὶ εὑρίσκεται παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Γροιλανδίας. Εἶναι ἰχθὺς φοβερὸς καὶ ἀδηφαγώτατος καὶ ἁλιεύεται εὐχερῶς εἰς τὰς ἀρκτικὰς θαλάσσας. Ἐκ τοῦ ὀγκώδους ἥπατός του ἐξάγεται ἔλαιον ποικίλως ἐν τῇ βιομηχανίᾳ χρήσιμον, καὶ τὸ σκληρότατον δέρμα του χρησιμοποιεῖται διὰ πολυτελεῖς ἐπιστρώσεις γραφείων κτλ. Σπανίως πλησιάζει καὶ τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Γαλλίας. Ἐν τῇ Μεσογείῳ ἀπαντᾷ ὁ *λαίμαργος ὁ μακρόρρυγχος* (Laimargus rostratus), ὅστις εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερος τοῦ προηγουμένου καὶ κυρίως ἀπαντᾷ εἰς τὰ παράλια τῆς Πορτογαλίας. Τὸ μῆκος του δὲν ὑπερβαίνει τὸ μέτρον καὶ τὸ χρῶμα του εἶναι ὑποκύανον κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ ἀργυρόλευκον κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν. Σπανίως ὁ λαίμαργος

Digitized by Google

ὁ μακρόρρυγχος ἀναφαίνεται καὶ κατὰ τὰ βόρεια παράλια τῆς Κρήτης. Δ. Ν. Π.

λαιμαριὰ (ἡ)· τὸ περιαυχένιον τῶν ἐξευγμένων ὑποζυγίων.

λαιμητόμος (ἡ)· μηχανικὸν ὄργανον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκτελεῖται ὁ ἀποκεφαλισμὸς τῶν εἰς θάνατον καταδίκων· ἄλλως *γκιλλοτίνα* (ἐκ τοῦ γαλλ. guillotine)· κοιν. *καρμανιόλα*.

—*['Εγκυκλ.]* Ἡ *λαιμητόμος* τοῦ σημερινοῦ τύπου εἶναι ἐπινόημα τῶν χρόνων τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, προϋπῆρξαν ὅμως καὶ εἰς παλαιοτέρους χρόνους ὄργανα παρομοίας μορφῆς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἰδίου σκοποῦ. Οἱ ἀρχαιολόγοι μάλιστα φθάνουν ν' ἀνάγουν τὴν ὕπαρξιν τοιούτων ὀργάνων μέχρι καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν προϊστορικῶν χρόνων, φέρουν δὲ ὡς παράδειγμα τὸ εὑρεθὲν ἐν Γαλλίᾳ, τῷ 1865, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Αἴν, μέγα τεμάχιον πυριτολίθου, βάρους 100 περίπου χιλιογράμμων, κατειργασμένον ὑπὸ μορφὴν λεπίδος, αἰχμηρᾶς κατὰ τὴν μίαν αὐτῆς πλευράν. Πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ των ἀνήρτησαν τὸν λίθον αὐτὸν διὰ μακρᾶς ἁλύσεως καί, ἀφίνοντές τον νὰ ἐκτελῇ μεγάλας αἰωρήσεις ὡς ἐκκρεμές, ἀπεκεφάλισαν δι' αὐτοῦ πρόβατα μετὰ πολλῆς εὐκολίας καὶ ἀκριβείας. Πάντως, βεβαιωμένον εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἀρχαιότητα οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Κινέζοι μετεχειρίζοντο διὰ τοὺς ἀποκεφαλισμοὺς τεχνικὰ μέσα, μὴ ἀφιστάμενα κατὰ πολὺ τοῦ τύπου τῆς λαιμητόμου, ὅτι δὲ ἐχρησιμοποιοῦντο ἐπίσης τοιαῦτα ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τοῦ ΙΔ' μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Εἰς διαφόρους χαλκογραφίας, εἰκονιζούσας θανατικὰς ἐκτελέσεις τῶν ἐποχῶν ἐκείνων, ὁ κατάδικος παρίσταται γονυπετὴς μεταξὺ δύο ὀρθίων δοκῶν, εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τῶν ὁποίων ὑπάρχει βαρὺ τεμάχιον ξύλου, δυνάμενον νὰ ὀλισθήσῃ ἐπ' αὐτῶν πρὸς τὰ κάτω ὅταν μείνῃ ἐλεύθερον· ἡ κεφαλὴ τοῦ μελλοθανάτου εἶναι συνεσφιγμένη μεταξὺ δύο σανίδων, ἐπὶ δὲ τοῦ τραχήλου του ὁ δήμιος στηρίζει διὰ τῆς δεξιᾶς ἕνα πέλεκυν, ἐνῷ διὰ τῆς ἀριστερᾶς σύρει τὸ σχοινίον, διὰ τοῦ ὁποίου θ' ἀφεθῇ τὸ βάρος νὰ καταπέσῃ ἐπ' αὐτοῦ. Εἰς ἄλλας πάλιν ὁ ἀποκεφαλισμὸς παρίσταται ἐκτελούμενος, ὅπως ἀκριβῶς καὶ εἰς τὴν σημερινὴν λαιμητόμον, διὰ μεγάλης μαχαίρας ὀλισθαινούσης μεταξὺ τῶν δοκῶν, αἵτινες ἄλλοτε μὲν εἶναι ἐστηριγμέναι σταθερῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἄλλοτε δὲ ἐπὶ μετακινητοῦ ξυλίνου ἰκριώματος μετὰ μικρᾶς κλίμακος. Δὲν παρουσιάζει δηλαδὴ ἡ νεωτέρα λαιμητόμος, ἐν σχέσει πρὸς τοὺς προδρόμους της, παρὰ τὰς ἑξῆς μόνον διαφοράς, ἐξυπηρετούσας τὴν ταχύτητα τῆς ἐκτελέσεως: ὅτι, ἐν πρώτοις, εἰς αὐτὴν ὁ κατάδικος δὲν γονυπετεῖ, ἀλλὰ προσδένεται ὄρθιος ἐπὶ σανίδος, ἥτις ἀνατρεπομένη φέρει διὰ μιᾶς τὴν κεφαλήν του εἰς τὴν καθωρισμένην διὰ τὴν ἀποτομὴν θέσιν· ὁ λαιμός του τότε στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἡμικυκλικῆς ἐγκοπῆς μιᾶς σανίδος, ἐπὶ τῆς ὁποίας καταβιβάζεται ἑτέρα σανίς, φέρουσα ὁμοίαν κατ' ἀντίστροφον θέσιν ἐγκοπήν, σχηματίζεται δὲ οὕτω περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ σταθερὸς κλοιός, ἐμποδίζων πᾶσαν μετακίνησιν· διαφέρει ἐπίσης κατὰ τὸ σχῆμα τῆς μαχαίρας, τῆς ὁποίας ἡ αἰχμὴ ἔχει λοξὴν κατεύθυνσιν καὶ ἥτις ἐλευθερουμένη, μέσῳ σχοινίου ἢ μοχλοῦ, καταπίπτει μετ' ἐξαιρετικῆς ταχύτητος λόγῳ τοῦ μεγάλου βάρους της, ἀνερχομένου εἰς 60 χιλιόγραμμα.

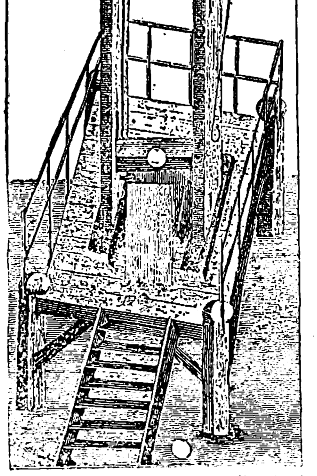

«Ἡ ἀληθινὴ γκιλλοτίνα. Ὦ! τὸ ὡραῖον βάθρον τῆς ἐλευθερίας».
[Ἐκ χαλκογραφίας τῆς ἐποχῆς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.]

Αἱ φρικαλεότητες τῶν θανατικῶν ἐκτελέσεων κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἐκίνησαν τὸν οἶκτον τοῦ διακεκριμένου τότε Γάλλου ἰατροῦ καὶ βουλευτοῦ Παρισίων Ἰωσὴφ Ἰγνατίου Γκυιοτὲν (J. I. Guillotin), ὅστις, ὁμιλῶν περὶ αὐτῶν εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1789, ἐζήτησε νὰ καθορισθῇ κοινὸς τρόπος θανατώσεως δι' ὅλους τοὺς καταδίκους καὶ νὰ ληφθῶσιν ἐξ ἄλλου μέτρα, ὅπως περιορισθῇ ἡ ἀγριότης τοῦ θεάματος καὶ ἡ ἀγωνία τῶν μελλοθανάτων. Μέχρι τότε ἡ ἐκτέλεσις τῶν εἰς θάνατον καταδικαζομένων ἐγίνετο τῶν μὲν εὐγενῶν δι' ἀποκεφαλισμοῦ, τῶν δὲ λοιπῶν διὰ τῆς ἀγχόνης. Εἶχε δὲ ὡς συνέπειαν ἐπὶ πλέον ὁ δι' ἀγχόνης θάνατος τὴν ἀτίμωσιν τῆς ὅλης οἰκογενείας τοῦ καταδίκου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνέβαινε προκειμένου περὶ τῶν θανατουμένων εὐγενῶν. Ἀλλὰ καὶ τούτων ἡ ἐκτέλεσις, γινομένη διὰ σπάθης ἢ διὰ πελέκεως, δὲν ἦτο πάντοτε ὀλιγώτερον μαρτυρικὴ διὰ τοὺς ἀποκεφαλιζομένους, εἴτε λόγῳ ἀδεξιότητος, εἴτε λόγῳ ταραχῆς τοῦ δημίου· ὡς εἶναι γνωστόν, ἡ κεφαλὴ τῆς Μαρίας Στούαρτ ἔπεσε μετὰ τὸ δεύτερον μόνον κτύπημα τοῦ πελέκεως, ἄλλων δὲ εὐγενῶν μετὰ τὸ τέταρτον καὶ ἑνὸς μετὰ τὸ ἕβδομον! Ὁ Γκυιοτὲν ἐπρότεινε διὰ τοῦτο εἰς τὴν συνέλευσιν νὰ χρησιμοποιηθῇ, ὡς ἀποτελεσματικώτερον καὶ ὀλιγώτερον βάρβαρον, ἓν οἱονδήποτε μηχανικὸν μέσον, ἀνάλογον πρὸς τὰ ἐν χρήσει ἀλλαχοῦ εἰς προγενεστέρους χρόνους, χωρὶς ἐν τούτοις καὶ νὰ καθορίζῃ τὸ εἶδος αὐτοῦ, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ ὁμιλῇ, ὡς ἐπιστεύθη, περὶ ἰδίας αὐτοῦ ἐπινοήσεως.

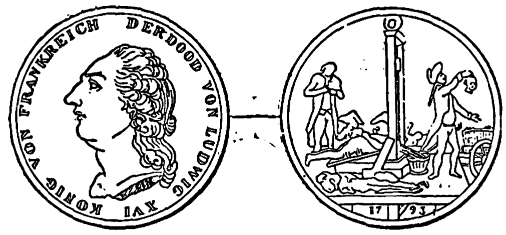

Μετάλλιον κατασκευασθὲν ἐν Ὁλλανδίᾳ τῷ 1793 καὶ ἀναπαριστῶν τὸν ἐπὶ τῆς λαιμητόμου θάνατον τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'.

Ἐν τῇ ρύμῃ ὅμως τῶν ὑπὲρ τῆς προτάσεώς του ἐπιχειρημάτων, στενοχωρηθεὶς πρὸς στιγμὴν ἐκ τῶν ἀντιρρήσεων ἄλλου τινὸς βουλευτοῦ, ἀνεφώνησεν ἐπὶ τὸ παραστατικώτερον: «Μὲ τὴν μηχανήν μου, κύριε, σοῦ πετῶ τὸ κεφάλι 'ς τὴ στιγμή, χωρὶς οὔτε νὰ πάρῃς εἴδησι!». Ἡ φράσις αὕτη παραληφθεῖσα ἀπὸ τὴν λαϊκὴν σάτιραν ἀπέμεινε περίφημος, μύρια δὲ ὅσα φαιδρολογήματα καὶ λαϊκὰ ᾄσματα ἐπλάσθησαν περὶ αὐτήν, συνδέσαντα ἀρρήκτως τὸ ὄνομα τοῦ Γκυιοτὲν πρὸς τὴν βραδύτερον εἰσαχθεῖσαν λαιμητόμον, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ἰδίου, ἐφ' ὅσον εὑρίσκετο ἐν τῇ ζωῇ, καὶ τὰς μετὰ τὸν θάνατόν του γενομένας ἱστορικὰς διαπιστώσεις. Τὸ ἀκριβὲς εἶναι ὅτι ἡ συνέλευσις, θεσπίσασα, μετὰ πάροδον ἑνὸς καὶ πλέον ἔτους ἀπὸ τῆς ἰδικῆς του προτάσεως, τὴν ὁμοιόμορφον ἐκτέλεσιν τῶν θανατικῶν ποινῶν, ἀνέθεσεν εἰς τὸν χειρουργὸν Λουὶ νὰ ἐκπονήσῃ σχέδιον καταλλήλου δι' αὐτὰς μηχανήματος, τοῦ ὁποίου τὴν κατασκευὴν ἀνέθεσαν εἰς Γερμανόν τινα τεχνίτην.

Ἡ κατασκευασθεῖσα οὕτω λαιμητόμος ἐλειτούργησε τὸ πρῶτον κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1792, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἑνὸς λῃστοῦ, ἡ δὲ πρώτη χρησιμοποίησίς της διὰ τὴν θανάτωσιν πολιτικῶν καταδίκων ἐγένετο κατ' Αὔγουστον ἰδίου ἔτους. Ἡ φρικιαστικὴ ὅμως δρᾶσίς της χρονολογεῖται κυρίως ἀπὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου (7 Ἀπριλίου 1793)· ἔκτοτε μέχρι τῆς 28 Ἰουλίου 1794, εἰς διάστημα δεκαπέντε μόλις μηνῶν, ἔπεσαν δι' αὐτῆς 2625 κεφαλαί, ἀναλογοῦσαι πρὸς 6 περίπου καθ' ἑκάστην ἡμέραν!

[Περὶ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ χρήσεως τῆς λαιμητόμου ἐν Ἑλλάδι, βλ. λ. *θανατικὴ* ἐκτέλεσις.] Γ. Ζ.

λαιμικοὶ (οἱ) */Ζωολ./.* Κατηγορία ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων*. Οἱ ἰχθύες οὗτοι καλοῦνται *λαιμικοί*, διότι τὰ στηθιαῖα αὐτῶν πτερύγια εἶναι τοποθετημένα λίαν πρὸς τὰ πρόσω τοῦ σώματος καὶ παρὰ τὴν σφαγὴν τοῦ λαιμοῦ. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται πλεῖστοι ἰχθύες, εἰς διαφόρους οἰκογενείας ἀνήκοντες. Γνωστότεροι εἶναι ὁ *βλέννιος*, ὁ *βάτραχος*, ὁ *καλλιώνυμος*, κτλ. Δ. Ν. Π.

λαιμικός, *—ή,—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν λαιμόν, ὁ τοῦ λαιμοῦ: «λαιμικὰ πτερύγια τῶν ἰχθύων» τὰ παρὰ τὸν λαιμὸν πτερύγια τάξεώς τινος τῶν ἰχθύων.

— **λαιμικὰ πτερύγια** (τὰ) */Ζωολ./.* Καλοῦνται οὕτω τὰ στηθιαῖα πτερύγια, ὅταν ταῦτα εἶναι τοποθετημένα πολὺ πρὸς τὰ πρόσω τοῦ σώματος καὶ παρὰ τὸν λαιμόν. Ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης τῶν στηθιαίων πτερυγίων ὠνομάσθη καὶ ἰδιαιτέρα κατηγορία ἰχθύων *λαιμικοὶ* ἰχθύες (βλ. λ.). Δ.Ν.Π.

λαίμιον (τὸ) (Laemium) */Βοτ./.* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ πολυετεῖς, τινὰς ἀναρριχητικάς, ἰθαγενεῖς τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν 40 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι τὸ *λαίμιον τὸ γαλεόβδολον* (Laemium galeobdolon), καλλιεργούμενον πανταχοῦ ὡς καὶ παρ' ἡμῖν πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

λαιμόδεσμος (ὁ). —1) Ναυτικὸς κόμβος ἀποτελούμενος ἐκ ψαλιδιᾶς διὰ μέσου τῶν θηλειῶν τῆς ὁποίας διέρχεται τὸ ἕτερον τοῦ σχοινίου ἄκρον, καὶ χρησιμεύων εἰς πολλὰς περιπτώσεις λαιμοδετήσεων. Διὰ τοιούτου κόμβου οἱ ναῦται τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ ἔδενον τὸν λαιμοδέτην, ὃν ἔφερον καὶ ὃν ὑποκατέστησε τὸ σύγχρονον μεταξωτόν των μανδήλιον (κοιν. καλαμάτα).—2) Πᾶς πρόχειρος ἐπίδεσμος, δι' οὗ περιβάλλομεν σκεῦος ἢ ὄργανον, πρὸς ἕλξιν, ἄρσιν ἢ μετατόπισιν αὐτοῦ, λ. χ. περὶ τὸν λαιμὸν στήλης κατὰ τὴν πρὸς ἱστοθέτησιν ἄρσιν της, περὶ τοὺς ἀγκῶνας ἰσχάδος (βλ. *λαιμοδετῶ*) μεταφερομένης διὰ τῆς ἀκάτου πρὸς ἔκτασιν. Τὸν λαιμόδεσμον, παύοντα νὰ μᾶς χρησιμεύῃ, ἐκλύομεν ἢ κόπτομεν. Σ. Ε. Λ.

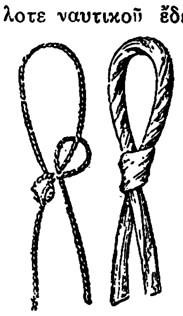

Λαιμόδεσμος.
[Ἀριστερά: διὰ σχοινίου. Δεξιά: λαιμόδεσμος τῶν ναυτῶν τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ.]

λαιμοδέτης (ὁ). Λωρὶς ἐξ ἐλαφροῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεταξωτοῦ, ὑφάσματος, τὴν ὁποίαν οἱ ἄνδρες κυρίως φέρουν πέριξ τοῦ λαιμοῦ, ὑπεράνω τοῦ περιλαιμίου τοῦ ὑποκαμίσου. Ἀπλοῦν συμπλήρωμα τῆς ἀνδρικῆς ἐνδυμασίας, ὁ λαιμοδέτης (κοιν. *γραβάτα* ἢ *κραβάτα*) κανονίζεται ὑπ' ἐκείνης ὅσον ἀφορᾷ τὸν χρωματισμόν του. Αἱ μεταβολαὶ τῆς μόδας ἐπηρεάζουν τὸ σχῆμα, τὸ μέγεθος, τὸ ὕφασμα καὶ τὸν τρόπον, δι' οὗ δένεται ὁ λαιμοδέτης. Ὑπάρχουν δύο γνωστοὶ τύποι λαιμοδετῶν: ὁ κοινῶς λεγόμενος «δετὸς» (γαλλ. régate) καὶ ὁ «φιόγκος» (noeud). Παλαιότερον ἀμφότεροι οἱ τύποι ἐπωλοῦντο ἕτοιμοι (δεδεμένοι), σήμερον ὅμως τοῦτο θεωρεῖται ἀντικαλαισθητικόν. Εἰς τὸν δεύτερον τύπον ἀνήκουν καὶ οἱ λαιμοδέται, μαῦροι ἢ λευκοί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἕτοιμοι, τῶν ἐπισήμων ἀνδρικῶν ἐνδυμασιῶν. Δ. Σ. Δ.

Λαιμοδέτης.
[1=Ρωμαίου ὁπλίτου· 2=ΙΖ' αἰῶνος· 3=ναυτικὸς ΙΖ' αἰῶνος· 4=Παρισινοῦ κομψευομένου· 5=στρατιωτικὸς ἐποχῆς Ναπολέοντος Α'· 6=κατὰ τὸ 1830· 7=φιόγκος· 8=λευκὸς ἐπισήμου ἐνδυμασίας· 9=πλατὺς πολύπτυχος (ἐσάρπα)· 10=καλλιτέχνου· 11=πλατὺς ἢ προστήθιον· 12=ἐπιμήκης ἢ ναυτικὸς ('ρεγκάτ)· 13=στρατιωτικὸς Κ' αἰῶνος· 14=ταυρομάχου.]

— */'Ιστορ./* Τὸν *λαιμοδέτην* ἐγνώριζον ἤδη οἱ Ρωμαῖοι ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν focale. Φερόμενος κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους, ἀπὸ τοὺς ἀσθενικούς, ἀπὸ τοὺς κάμνοντας recitationes ἢ διαλέξεις, ὁ focale διετέλεσεν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ρωμαίοις στρατιώταις ἐν καιρῷ ἐκστρατείας εἰς ψυχρὰ κλίματα. Ἡ χρῆσις τοῦ λαιμοδέτου ἔσχε τὴν ἀρχήν της, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, παρὰ τοῖς λαοῖς τοῦ Βορρᾶ. Λέγεται ὅτι εἰς τὴν Γαλλίαν εἰσήχθη ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' ὑπὸ τῶν Κροατῶν, οἵτινες ἀπετέλουν τὸ σύνταγμα Royal-Croate, ἐπικαλούμενον κατὰ παραφθορὰν Royal-Cravate. Ἔκτοτε προσέλαβε τὴν ὀνομασίαν *κραβάτα*. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' καὶ κατὰ μίμησιν αὐτοῦ ὅλοι οἱ αὐλικοί, ἔφερον μετ' οὐ πολὺ πλουσίους λαιμοδέτας ἀπὸ βαρύτιμα τρίχαπτα, οἱ ὁποῖοι καὶ κατέστησαν προνόμιον τῶν εὐγενῶν. Ὁ συρμὸς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐσεβάσθη τὸν λαιμοδέτην, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἐξίχθη εἰς τὸ ἀνώτατον ὅριον τοῦ μεγέθους του ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας, τῆς παλινορθώσεως καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου

Διάφοροι τρόποι δεσίματος λαιμοδέτου.

Digitized by Google

Φιλίππου, τείνει ὁλονὲν περισσότερον νὰ καταστῇ ἁπλοῦς καὶ λιτὸς στολισμός. Εἶδος περιλαιμίων ἐξ ἀκάμπτου ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον ἠνάγκαζε τὸν στρατιώτην νὰ περιπατῇ ὑψαύχην, τοῦθ' ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀρήϊον ὕφος, ἀπετέλεσε μέρος ἐπὶ μακρὸν τῆς στρατιωτικῆς στολῆς. Εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀντικατεστάθη ἀπὸ περιλαίμιον πολὺ ὀλιγώτερον σκληρόν.

—*[Ἐθιμοτ.]* Ὁ *λαιμοδέτης* φέρεται κατὰ διαφόρους τρόπους καὶ εἶναι λευκὸς ἀπὸ βατίσταν, μαῦρος ἢ χρωματιστὸς ἀπὸ μεταξωτὸν ὕφασμα. Ὁ λευκός, εἰς σχῆμα φιόγκου (παπιλλιόν), φέρεται μόνον μὲ τὸ φράκον. Ὁ μαῦρος, εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα, μόνον μὲ τὸ σμόκιν, ὅταν δὲ ἔχῃ σχῆμα ρεγάτας, μὲ οἱονδήποτε ἄλλο ἔνδυμα πλὴν φράκου καὶ σμόκιν. Μὲ ζακέταν προτιμότερον εἶναι τὸ σχῆμα πλαστρόν. Ὅταν ὁ φιόγκος (παπιλλιόν) δεθῇ μὲ πλατὺν ἀφοδράριστον λαιμοδέτην, καλεῖται *λαβαλλιέρ*. Ἡ ὑπερβολικὰ στενόμακρος ρεγάτα ἀποτελεῖ τὸν λαιμοδέτην τῶν ταυρομάχων. Παλαιότερον ὁ λαιμοδέτης, προτοῦ δεθῇ, περιέβαλλε δὶς τὸν λαιμόν. Τώρα, πολλοὶ μὲ τὸ ὑποκάμισον «ἀλὰ Βύρωνα» δὲν φοροῦν διόλου λαιμοδέτην. Τ. Δ

λαιμοδέτησις, —*εως* (ἡ) τὸ πρωρατικὸν ἔργον τοῦ *λαιμοδετεῖν*.

λαιμόδετος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ δεδεμένος· || πᾶν τὸ διὰ *λαιμοδέσμου* δεδεμένον: «λαιμόδετος ἄγκυρα», «λαιμόδετος στήλη ἱστοῦ».

λαιμοδετῶ (—*έω*)· δένω τινὰ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ· || (ναυτ.) προσδένω ἄγκυραν ἰσχάδα, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἐκτείνωμεν διὰ λέμβου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ κρεμασθῇ μὲ τὴν ἄτρακτόν της κατακόρυφον καὶ κατὰ μῆκος τοῦ ποδοστήματος, ἀμφοτέρους τοὺς βραχίονας κατὰ τὸ διάμηκες καὶ τὸν πρωραῖον ὄνυχα ὑπὸ τὴν τρόπιδα, τὸ δὲ στύπος παράλληλον τῷ ἐγκαρσίῳ. Προσδένεται πρὸς τοῦτο ἰσχυρὸν τεμάχιον σχοινίου διὰ τοῦ ἑνὸς ἄκρου του ἐπὶ πόρπης τοῦ ἐσωτροπίου τῆς λέμβου, μεθ' ὃ φέρεται στροφάς τινας περὶ τὴν ἄτρακτον ὑπὸ τὸ στύπος, καὶ τέλος προσδένεται τὸ ἄλλον του ἄκρον εἰς τὴν αὐτὴν μὲ τὸ ἕτερον πόρπην, τοῦ τοιούτου δεσμοῦ ἀποτελοῦντος τὸν *λαιμόδεσμον* (βλ. λ.). Τούτων γενομένων ἀγκυροδετεῖται ὁ κάλως εἰς τὸ ἀγκύλιον τῆς οὑτωσὶ λαιμοδέτου, δηλαδὴ λαιμοδετημένης, ἰσχάδος (βλ. σχ. εἰς λ. *ἐκτείνω [Ναυτ.]*), τὴν ὁποίαν ποντίζομεν ὅταν ὁ κάλως ἐκταθῇ ὅσον ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον, ἀποκόπτοντες τὸν λαιμόδεσμον. Ἀλλά, καὶ ἀντιστρόφως, δύναται νὰ ἀρτηθῇ ἡ λαιμόδετος ἰσχάς, ἤτοι μὲ τοὺς μὲν ὄνυχάς της ἀμφοτέρους πρὸς τὸν ἄβακα, τὸ δὲ στύπος ὑπὸ τὴν τρόπιδα καὶ κατὰ τὸ διάμηκες· κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἡ λαιμοδέτησις γίνεται κατὰ τὸν ἀγκῶνα. Σ. Ε. Λ.

λαιμοκήλη (ἡ)· βλ. *βρογχοκήλη*.

Λαιμοκοπία, ἢ ***Νέον Κάστρον*** *[Γεωγρ.]*. Νεοβυζαντινὴ ὀνομασία τοῦ ἀκρωτηρίου, ὅπερ παλαιότερον ἐκαλεῖτο **Φονέας** καὶ **Πυρρὰ Κύων** ὑπὸ τῶν Βυζαντίνων, ὑπὸ δὲ τῶν ἀρχαίων *Ἑρμαῖον*. Σπουδαιότατον στρατηγικὸν σημεῖον (βλ. λ. *Ἑρμαῖον* 4) εἰς πάσας τὰς ἱστορικὰς ἐποχάς, ὡπλίσθη τὸ πρῶτον διὰ πυροβόλων τῷ 1453 ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β', ἐγκαταστήσαντος ἐπ' αὐτοῦ φρουρὰν τετρακοσίων ἀνδρῶν καὶ βαρέα ἐκ κρατερώματος λιθοβόλα, ὧν τὸ σφαιροειδὲς βλῆμα ἐζύγιζε τριακόσια χιλιόγραμμα. Ἡ ὀνομασία του αὐτή, ὡς καὶ ἡ ταυτόσημος παλαιὰ τουρκικὴ *Μπογὰζ Κεσάν*, ἔχει ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὸ ἐκεῖ ἐκδηλούμενον σφοδρότατον ρεῦμα Σεϊτὰν Ἀκχανδί, ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν ἐκεῖ μεγίστην στενότητα τοῦ Βοσπόρου, τὴν προκαλοῦσαν τὴν σφόδρυνσιν τοῦ ροῦ. Εἶναι τὸ σύγχρονον *Ρουμελῆ Ἰσσάρ* (πλάτ. 41° 05' 10'' Β., μῆκ. 29° 03' 30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: The Bosporus), τὸ βόρειον τοῦ Μπεμπὲκ ἀκρωτήριον. Σ. Ξ. Λ.

Λαιμὸν ὄρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Δυτικῆς Ἀραβίας, ἐκτεινόμενον κατὰ τὸν Ἀγαθαρχίδην (Περὶ Ἐρυθρ. θαλάσσ. 94) πρὸς Ν. τῆς χώρας τῶν Θαμουδηνῶν, «ἀμύθητον μὲν ἀναφαῖνον τῆς περιμέτρου τὸ μέγεθος, παντοίας δὲ ὕλης διεζωσμένον». Εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ *Χαβῖνον ὄρος* τοῦ Διοδώρου Σικελιώτου (ΙΙΙ, 45). Κατά τινας εἶναι τὸ Djebel Nabt, κατ' ἄλλους δὲ τὸ Shaab Djabalah, παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Abu-Mud καὶ τὸν λιμένα Mahar ἐν Χετζάζῃ πρὸς Β. τῆς Μέκκας. Α. Θ. Σ.

λαιμοπέδη (ἡ)· ὁ περιφερικοῦ σχήματος ἱμὰς τῆς ζευκτηρίας σαγῆς, ὁ περιβάλλων τὸν τράχηλον τοῦ κτήνους καὶ χρησιμεύων διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀνάρτησιν τοῦ ρυμοῦ τοῦ ὀχήματος. Ν. Θ. Κ.

λαιμόπονος (ὁ)· δημοτ., ὁ πόνος τοῦ λαιμοῦ, ἄλλως *πονόλαιμος*· || (παιδιατρ.)· χαρακτηρίζονται οὕτως ὑπὸ τοῦ κοινοῦ παθήσεις ἑδραζόμεναι κατὰ τὸν τράχηλον ἢ τὸν αὐχένα ἢ κατὰ τὴν κοιλότητα τοῦ φάρυγγος, συνοδεύουσαι μετὰ πόνου· ἤτοι παθήσεις τῶν ὀστῶν τοῦ αὐχένος, ἀδενίτιδες, φλεγμοναὶ τῶν μαλακῶν μορίων κλπ.

λαιμὸς (ὁ)· τὸ μέρος τοῦ σώματος τὸ ἑνῶνον τὴν κεφαλὴν μετὰ τοῦ κορμοῦ: «λαιμὸς κοντός, — μακρύς», «τύλιξε τὸ λαιμό σου νὰ μὴν κρυώσῃς», «τοῦ 'κοψε τὸ λαιμό»· || τὸ ἔμπροσθεν μέρος τοῦ λαιμοῦ, ἄλλως *λαιμὰ* (βλ. λ.): «ἔχει ὡραῖο λαιμό», «μὲ πόνεσε ὁ λαιμός μου», «ἔχει ἕνα ἀπόστημα 'ς τὸ λαιμό»· || φρ. «ἔβγαλα τὸ λαιμό μου νὰ σὲ φωνάζω»· || «τὸν ἔπῆρα 'ς τὸ λαιμό μου» τὸν παρέσυρα εἰς τὴν καταστροφήν. «πρόσεξε μὴ μὲ πάρῃς 'ς τὸ λαιμό σου»· || μεταφ. πᾶν τὸ παρεμφερὲς πρὸς λαιμόν: «ὁ λαιμὸς τοῦ μπουκαλιοῦ, — τοῦ κανατιοῦ, — τῆς στάμνας»· || τὸ περὶ τὸν λαιμὸν ἄνοιγμα τοῦ ἐνδύματος: «ὁ λαιμὸς εἶναι στενός, — φαρδύς, — μεγάλος»· || (ἀκτογρ.) μικροῦ εὔρους ἰσθμὸς ἑνώνων πρὸς τὴν κυρίως ἀκτὴν χερσονησίδα.

—*[Ἀνατομ.]* Καλεῖται *λαιμὸς* τὸ τμῆμα τοῦ σώματος τὸ συνδέον τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν κορμόν, καλούμενον καὶ *αὐχήν*. Καὶ ἡ μὲν προσθία τοῦ λαιμοῦ μοῖρα ὀνομάζεται *τραχηλικὴ χώρα* ἢ *τράχηλος*, ἡ δ' ὀπισθία *αὐχενική*, χωριζόμεναι ἀπ' ἀλλήλων διὰ γραμμῆς ἀγομένης ἑκατέρωθεν ἀπὸ τῆς μαστοειδοῦς ἀποφύσεως μέχρι τοῦ ἀκρωμίου. Ἡ τραχηλικὴ χώρα ἀνώτερον ὅριον ἔχει τὸ κάτω χεῖλος τῆς κάτω γνάθου, κατώτερον δὲ τὸ ἄνω χεῖλος τῆς κλειδὸς καὶ τῆς λαβῆς τοῦ στέρνου, καὶ ὑποδιαιρεῖται διὰ γραμμῆς ἀγομένης ἑκατέρωθεν ἀπὸ τῆς στερνοκλειδικῆς ἀρθρώσεως ἐπὶ τὰ πλάγια τοῦ γενείου εἰς τρεῖς ἑτέρας χώρας, τὴν μέσην τραχηλικήν, περιλαμβανομένην μεταξὺ τῶν δύο εἰρημένων παραλλήλων γραμμῶν, καὶ τὰς δύο πλαγίας, κειμένας ἑκατέρωθεν μεταξὺ τῶν γραμμῶν ἐκείνων καὶ τῆς τραχηλαυχενικῆς. Ἡ δὲ αὐχενικὴ χώρα ἀφορίζεται ἄνωθεν μὲν διὰ γραμμῆς φερομένης τοξοειδῶς διὰ τοῦ ἔξω ἰνιακοῦ ὀγκώματος καὶ ἑνούσης τὰς δύο μαστοειδεῖς ἀποφύσεις, κάτωθεν δὲ διὰ γραμμῆς διερχομένης ὀλίγον κάτωθεν τῆς ἀκανθώδους ἀποφύσεως τοῦ 7ου αὐχενικοῦ σπονδύλου καὶ ληγούσης ἑκατέρωθεν εἰς τὰ ἔξω ἄκρα τῶν κλειδῶν. Τὰ κυριώτερα ἐν τῷ λαιμῷ περιεχόμενα ὄργανα, πλὴν τῶν μυῶν, εἶναι ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω ὁ λάρυγξ μετὰ τῆς τραχείας, ὄπισθεν ὁ οἰσοφάγος, ἑκατέρωθεν δὲ αἱ καρωτίδες ἀρτηρίαι, αἱ σφαγίτιδες φλέβες, τὸ πνευμονογαστρικὸν καὶ τὸ συμπαθητικὸν νεῦρον, περαιτέρω τὸ αὐχενικὸν πλέγμα, οἱ αὐχενικοὶ σπόνδυλοι. Ι. ΠΑΠ

—*[Ὑγιειν.]* Ἡ περιβολὴ τοῦ λαιμοῦ πρέπει νὰ εἶναι κατὰ τὸ δυνατὸν ἐλευθέρα, ἵνα μὴ πιέζῃ τὰ ἀγγεῖα τοῦ λαιμοῦ καὶ προκαλεῖ παθητικὴν ὑπεραίμωσιν τῆς κεφαλῆς καὶ κεφαλαλγίαν. Τὸ ἄριστον πάντων εἶναι νὰ τηρῆται ὁ λαιμὸς ἐλεύθερος ἄνευ οὐδεμιᾶς περιβολῆς. Κ. Α. Τ.

—*[Ἀρχαιολ.]* Ὁ νεόπλαστος ὅρος *λαιμὸς* (γαλ. gorgerin) χρησιμοποιεῖται πρὸς δήλωσιν τοῦ ἐκ δύο ἐντομῶν ἢ γλυπτῶν δακτυλίων ἀποτελουμένου περιλαιμίου τοῦ δωρικοῦ καὶ ἰωνικοῦ κίονος. Τὸ ἐγχάρακτον τοῦτο κόσμημα εὑρίσκεται πέριξ τοῦ ἀνωτάτου σπονδύλου τοῦ κίονος τῶν ἀνωτέρω ρυθμῶν καὶ ὀλίγον κάτωθι τοῦ ὑποτραχηλίου τοῦ κιονοκράνου, φαίνεται δὲ ὅτι δηλοῖ τὰς δυνάμεις τῆς ἀντιστάσεως τοῦ κορμοῦ τοῦ ὑποβαστάζοντος τὸ κιονόκρανον. Ὁ λαιμὸς (ἢ αἱ ἐντομαὶ) ἔχει τὴν καταγωγήν του ἐκ τῆς αἰγυπτιακῆς τέχνης, τῆς ὁποίας τὰ μνημεῖα φέρουσι κάθετα στηρίγματα ἐν εἴδει λωτομόρφων κιόνων, τῶν ὁποίων τὰ ἄνω ἄκρα συγκρατοῦνται ἡνωμένα μὲ κάλυκας ἀνθέων. Τὴν μορφὴν ταύτην ἀπεμιμήθησαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πρὸς διακόσμησιν τῶν δωρικῶν καὶ ἰωνικῶν κιόνων. Ὁ λαιμὸς εἶναι τὸ σύνολον τῶν κυκλικῶν ἐσοχῶν καὶ ἐξοχῶν κάτωθεν τοῦ ἐχίνου τῶν κιονοκράνων. Τὸ κόσμημα τοῦτο ποικίλλει κατὰ τὴν ἁπλότητα ἢ τὸν πλοῦτον τῶν οἰκοδομῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκουσι τὰ κιονόκρανα. Ὁ λαιμὸς τῶν κιονοκράνων τοῦ Paestum π. χ. εἶναι ἁπλοῦς, ὁ τῶν κιονοκράνων τοῦ Παρθενῶνος καὶ τοῦ Θησείου συνδέεται μετὰ τῶν ραβδώσεων διὰ καμπύλης γραμμῆς. Β. Δ. Θ.

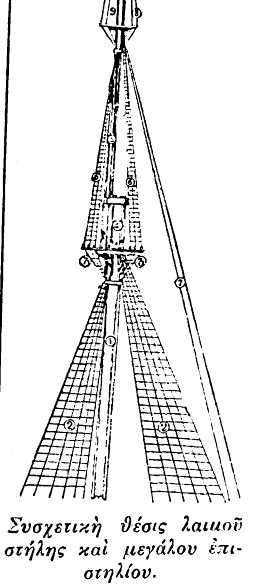

Συσχετικὴ θέσις λαιμοῦ στήλης καὶ μεγάλου ἐπιστηλίου.

[1=στήλη· 2=ἐπίτονοι. 3=ἐξαρτόρριζαι θωρακιου· 4=λαιμὸς στήλη:· 5=μέγα ἐπιστήλιον· 6=ἐπίτονοι μεγάλου ἐπιστηλίου· 7=παράτονοι μεγάλου ἐπιστηλίου· 8=ἐπίτονοι μικροῦ ἐπιστηλίου, ὅπερ παραλείπομεν εἰς τὸ σχῆμα· 9=λαιμὸς μικροῦ ἐπιστηλίου καὶ ἄνωθέν του τὸ στηλόκρανόν του.]

—*[Ναυτ.]* Καλεῖται *λαιμὸς* (κοιν. *κολομπίρι*, γαλλ. le ton, ἀγγλ. the masthead) τὸ ἄνω μέρος τῆς *στήλης* ἢ τῶν *ἐπιστηλίων* τῶν *δολώνων* (ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιστηλίων τῶν φωσώνων, ὅταν ὑπάρχειναι ἐπιστήλια φωσώνων αὐτοτελῶς), ὃν λεπτότερον τοῦ κυρίου σώματος. Ἡ κορυφὴ τοῦ λαιμοῦ ἀπολήγει εἰς τετράγωνον τόρμον, ὅστις εἰσέρχεται εἰς τὴν τετράγωνον ὀπὴν τοῦ ὑπερτιθεμένου στηλοκράνου, τὴν δὲ βάσιν του περιβάλλουν, ἐν καθέτῳ ἐπαφῇ ἀλλήλων, ἐγκαρσίως μὲν αἱ ζυγίδες, πλαγίως δὲ τὰ ὠμίδια τοῦ θωρακίου ἢ τοῦ διζύγου. Σ. Ε. Λ.

—*[Μαθημ.]* *Λαιμὸς ἢ γραμμὴ συσφίγξεως* (ligne de striction) εὐθειογενοῦς ἐπιφανείας καλεῖται ἡ γραμμὴ τῆς ἐπιφανείας, ἥτις ὁρίζεται ὡς ἑξῆς: Θεωροῦμεν δύο γειτονικὰς γενετείρας τῆς ἐπιφανείας Γ καὶ Γ' καὶ τὴν κοινὴν αὐτῶν κάθετον ΚΚ'. Ὅταν ἡ γενέτειρα Γ' τείνῃ νὰ συμπέσῃ πρὸς τὴν Γ, τότε ὁ ἐπὶ τῆς Γ πούς Κ τῆς κοινῆς καθέτου ΚΚ' τείνει πρὸς ἓν ὁριστικὸν σημεῖον Ρ, καλούμενον *κεντρικὸν σημεῖον* τῆς γενετείρας Γ. Ὁ τόπος ὅλων τῶν κεντρικῶν σημείων τῶν γενετειρῶν τῆς ἐπιφανείας εἶναι ἡ γραμμὴ συσφίγξεως τῆς ἐπιφανείας. Ἐὰν ἡ ἐπιφάνεια εἶναι ἀναπτυκτή, αἱ γενέτειραι εἶναι συγχρόνως καὶ ἐφαπτόμεναι τῆς γραμμῆς συσφίγξεως κατὰ τὸ κεντρικὸν αὐτῶν σημεῖον. Εἰς τὸ μονόχωνον ἐλλειπτικὸν ὑπερβολοειδές, ὅπερ εἶναι εὐθειογενὴς ἐπιφάνεια, λαιμὸς εἶναι ἡ μικροτέρα ἔλλειψις, ἥτις εἶναι τομὴ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐπιπέδου xy. Σ. Μ.-Ο.

Λαιμὸς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Δ. Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται παρὰ τὸν λαιμὸν τὸν χωρίζοντα τὰς λίμνας Μικρὰν καὶ Μεγάλην Βρυγηΐδα (Πρέσπαν) καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτοικοι (1928) 547. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ράμπη*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον Μηλιῶνας (Μέδοβον) καὶ ἔχει κατ. (1928) 708. Χ. Δ.

λαιμοτομία (ἡ)· ἡ τομὴ τοῦ λαιμοῦ, ἀποκεφάλισις.

λαιμοτομῶ (—*έω*)· τέμνω τὸν λαιμόν, ἀποκόπτω τὴν κεφαλήν, ἀποκεφαλίζω.

λαιμόφλοιος (ὁ) (Laemophloeus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κολεοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκυγιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 60 εἴδη, ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λαιμόφλοιος ὁ βόρειος* (Laemophloeus borealis), ὅστις εἶναι μικρὸς κάνθαρος, μὲ σῶμα λεπτόν, ἐπίμηκες, λίαν πεπλατυσμένον, καὶ μὲ κιτρινέρυθρον χρωματισμόν. Ἐνδιαιτᾶται ὑπὸ τὸν φλοιὸν τῶν κορμῶν τῶν δένδρων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Σκανδιναυϊκὴν χερσόνησον καὶ τὴν βόρειον Γερμανίαν καὶ Γαλλίαν. Δ.Ν.Π.

Λαιμπάου (Loebau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Σαξωνίᾳ, ἐν τῷ νομῷ Μπάουτσεν, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁμωνύμου ὄρους, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Δρέσδης—Γκαῖρλιτς. Κάτ. (1925) 12.635. Ἔχει παλαιὰς ἐκκλησίας τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, δημαρχεῖον τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, μουσεῖον καὶ βιομηχανίαν ὑφαντουργίας, ζυθοποιίας, μηχανῶν, ἐλαστικῶν, σαπωνοποιίας, κομβίων, σακχαροποιίας. Ἱδρύθη τῷ 1221. Θ. Κ.

Λάϊμπαχ, ἢ ***Λάϋμπαχ,*** καὶ ***Λιουμπλιάνα*** (Laibach, Laybach, Ljubljana) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἐν Καρνιόλῃ, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Σαύου. Εἶναι κυρίως γνωστὸς ἐκ τῶν ἐξαφανίσεων καὶ ἐπανεμφανίσεών του διὰ μέσου κατ' ἐξοχὴν σπηλαιώδους ἐδάφους, τὸ ὁποῖον διαρρέει. Πηγάζει ἐκ σπηλαίου παρὰ τὸν Ἅγιον Πέτρον εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. ΝΔ. τῆς πόλεως Λάϊμπαχ καὶ μετὰ ροῦν 15 χλμ. ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πιούκα* χάνεται ὑπὸ τὸ ἔδαφος, ἐπανεμφανιζόμενος παρὰ τὸ Ἀντελσμπεργκ, ἐν τῷ μεγάλῳ σπηλαίῳ τῆς Ποστοΐνα. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἐμφάνισίν του λαμβάνει τὸ ὄνομα *Οὔντς* καὶ ἀφοῦ διέλθῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Πλανίνα, χάνεται ἐκ νέου ὑπὸ τὸ ἔδαφος, διὰ νὰ ἐπανεμφανισθῇ διὰ τρίτην φορὰν παρὰ τὸ χωρίον Ἄνω-Λάϊμπαχ, ὁπόθεν, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λάϊμπαχ*, ἑνοῦται πρὸς τὸν Σαῦον, παρὰ τὸ Σάλλοχ, εἰς ἀπόστασιν 9 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως Λάϊμπαχ. Κατὰ τὸ τελευταῖον αὐτὸ τμῆμα, ἀπὸ τοῦ Ἄνω Λάϊμπαχ εἶναι πλωτός. Ὁ ὁλικὸς ροῦς αὐτοῦ εἶναι 85 χλμ., ἐξ ὧν τὰ 20 χλμ. ρέουν ὑπογείως. Μ. Δ. Β.

—**Λάϊμπαχ,** καὶ ***Λάϋμπαχ,*** ἢ ***Λιουμπλιάνα*** (Laibach, Laybach, Ljubljana) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοσλαυΐας, ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ αὐστροουγγρικοῦ δουκάτου τῆς Καρνιόλης καὶ νῦν πρωτεύουσα τῆς Σλοβενίας καὶ τοῦ νομοῦ τῆς Λουμπλιάνας. Κάτ. 53.294. Ἀπέχει 76 χλμ. ΒΑ. τῆς Τεργέστης καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λάϊμπαχ, δεξιοῦ παραποτάμου τοῦ Σαύου. Εἶναι κέντρον σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν μετὰ τῆς Ζαγκάμπρια, τοῦ Βελιγραδίου, τοῦ Φιούμε, τῆς Τεργέστης, τοῦ Γκρὰτς, τῆς Βιέννης κτλ. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορική, διεξάγουσα κυρίως διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον καὶ ἔχει ἐργοστάσια ὑφασμάτων, λινικῶν προϊόντων, βυρσοδεψεῖα, ζυθοποιεῖα, ξυλουργεῖα, σακχαροποιεῖα, χαρτοποιεῖα, σιδηρουργεῖα καὶ καπνεργοστάσια. Ἀποτελεῖται ἐκ τῆς παλαιᾶς πόλεως, μὲ στενὰς ὁδοὺς καὶ παλαιὰ κτήρια, καὶ τῶν νέων συνοικιῶν, ὅπου ὑπάρχουν

Digitized by Google

ὡραῖα κτήρια, πλατεῖαι, δενδρόφυτοι ὁδοὶ καὶ ἄφθονοι κῆποι. Ἔχει παλαιὰς ἐκκλησίας καὶ ὡραῖα νεώτερα κτήρια, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι τὸ κυβερνεῖον, τὰ δικαστήρια, τὸ ἐπισκοπικὸν μέγαρον, τὸ καζῖνον κτλ. Ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ὑπάρχουν πέντε μεγάλαι γέφυραι. Ἔχει ἀνωτέρας σχολάς, μεγάλην βιβλιοθήκην, βοτανικὸν κῆπον, ἱερατικὴν σχολήν, μουσεῖον μετὰ πινακοθήκης καὶ ρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων, θέατρα καὶ πανεπιστήμιον, ἱδρυθὲν τῷ 1919. Ἐν Λάϊμπαχ ὁμιλεῖται σλαυϊκὴ διάλεκτος ἀνάμεικτος μετὰ πλήθους γερμανικῶν, ἰταλικῶν καὶ τουρκικῶν λέξεων, καλουμένη «βένντο». Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ρωμαϊκῆς Αἰμόνας ἢ Ἐμόνας, κτισθείσης τῷ 34 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, κυριευθείσης τῷ 400 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου καὶ καταστραφείσης τῷ 451 μ. Χ. ὑπὸ τῶν Οὔννων. Μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησίν της ὑπέστη τῷ 900 μ. Χ. ἐπιδρομὴν τῶν Μαγυάρων καὶ ἐγένετο κατόπιν πρωτεύουσα τῆς Καρνιόλης, εἰς ἀντικατάστασιν τῆς Κραϊνμπουργ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν, ἥτις ηὔξησεν ἀπὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ δουκὸς τοῦ Σπόνχαϊμ. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου, τῷ 1270, κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ὀττοκαρ τῆς Βοημίας καὶ τῷ 1277 περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἁψβούργους. Τῷ 1416 ἐγένετο ἕδρα ἀρχιεπισκόπου, κατὰ δὲ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐπολιορκήθη πλειστάκις ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τοῦ 1809 μέχρι τοῦ 1813 εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Ἰλλυρίας. Τῷ 1821 ἔλαβε χώραν ἐν αὐτῇ διπλωματικὸν συνέδριον (περὶ οὗ βλ. κατωτ.). Κατὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1895 καὶ 1897 ὑπέστη μεγάλας ζημίας ἐκ τῶν σεισμῶν. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη, τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1918, ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων καὶ παρεδόθη εἰς τὴν Νοτιοσλαυΐαν μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης. Μ. Δ. Β.

—**Λάϊμπαχ, Ἄνω** — (Ober-Laibach) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Νοτιοσλαυΐας ἐν Σλοβενίᾳ, εἰς ἀπόστασιν 20 χλμ. πρὸς τὰ ΝΔ. τοῦ Λάϊμπαχ, παρὰ τὸν ποταμὸν Λάϊμπαχ. Κάτ. 8.470. Ἔχει βυρσοδεψεῖα, ἐργοστάσια ζύθου καὶ ξυλουργεῖα. Σλοβενιστὶ καλεῖται *Βρνίκα*. Μ. Δ. Β.

—**Λάϊμπαχ *συνέδριον*** καὶ ***διακήρυξις***. Τὸ συνέδριον τοῦτο συνῆλθε τὴν 26 Ἰανουαρίου 1821 ἐν Λάϊμπαχ καὶ ἔληξε τὴν 12 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ἡ ἀπόφασις τῆς συγκλήσεως αὐτοῦ ἐλήφθη μικρὸν πρὸ τῆς λήξεως τοῦ συνεδρίου τοῦ Τοππάου τῆς Σιλεσίας, κατὰ τὸ ὁποῖον εἶχον λάβει μέρος οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν δυνάμεων, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν. Τὸ συνέδριον τῆς Λάϊμπαχ ἀπετέλεσε σημαντικὸν σταθμὸν ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἱστορίᾳ, διότι ἐσημείωσε τὴν πρώτην πραγματικὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ τὴν πρώτην χαρακτηριστικὴν ἐνέργειαν τῆς ἀντεπαναστάσεως τῶν ἀπολυταρχικῶν καθεστώτων κατὰ τῶν ἐπαναστατικῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, αἵτινες συνετάρασσον τότε τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον καὶ ἰδίως τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὰ κράτη τῆς χερσονήσου τῆς Ἰταλίας. Ἀφορμὴν εἰς τὴν σύγκλησιν τοῦ συνεδρίου τούτου εἶχον δώσει αἱ ἐπαναστάσεις, αἵτινες εἶχον ἐκραγῆ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1820 ἐν Ἱσπανίᾳ κατὰ τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου τοῦ Ζ' καὶ τὴν 2 Ἰουλίου τοῦ ἰδίου ἔτους εἰς τὰ κράτη τῆς Νεαπόλεως κατὰ τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου τοῦ Α'. Οἱ δύο μονάρχαι ἠναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσουν εἰς τοὺς λαούς των φιλελεύθερον σύνταγμα, ἀλλὰ συγχρόνως ἀπηυθύνθησαν εἰς τὰς δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, τῶν ὁποίων ἐζήτουν τὴν βοήθειαν πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς ἀπολυταρχίας. Χωριζομένη ἀπὸ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης διὰ τῆς παχείας ἁλύσεως τῶν Πυρηναίων, ἡ ἱσπανικὴ ἐπανάστασις δὲν ἐνδιέφερε εἰμὴ μόνον τὴν γείτονα αὐτῆς Γαλλίαν. Αἱ φιλελεύθεραι ὅμως ἰδέαι ἐν Ἰταλίᾳ ἠπείλουν σοβαρῶς τὰς αὐστριακὰς κτήσεις. Ἕνεκα τούτου ὁ Αὐστριακὸς ἀρχικαγκελλάριος Μέττερνιχ, ὁ ὁποῖος ἐκυριάρχει τότε ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, ἐνήργησε καὶ ἐπέτυχε τὴν σύγκλησιν τοῦ συνεδρίου τοῦ Λάϊμπαχ.

Εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Λάϊμπαχ ἔλαβον μέρος αὐτοπροσώπως οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Αὐστρίας, συνοδευόμενοι ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν των ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Καποδιστρίου καὶ Μέττερνιχ, ἀντιπρόσωποι τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Γαλλίας καὶ ὁ ἐν Βιέννῃ πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας λόρδος Στιούαρτ ὡς παρατηρητής. Ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἰταλίας ὁ Φερδινάνδος τῆς Νεαπόλεως καὶ ὁ δοὺξ τῆς Μοδένης προσῆλθον αὐτοπροσώπως, ἐνῷ οἱ λοιποὶ ἀντεπροσωπεύθησαν διὰ πληρεξουσίων. Ἀπώτερος σκοπὸς τοῦ συνεδρίου καὶ ἰδίως τοῦ Μέττερνιχ ἦτο ὅπως κατανικηθοῦν αἱ διαμαρτυρίαι, τὰς ὁποίας εἶχεν ἐξεγείρει εἰς τὴν φιλελευθέραν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ ἐν Τοππάου ἀνανέωσις τοῦ πρωτοκόλλου τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐπεμβάσεως τῶν δυνάμεων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῶν κρατῶν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης καὶ ἀποσπασθῇ ἡ γενικὴ συγκατάθεσις εἰς τὴν σχεδιασθεῖσαν στρατιωτικὴν ἐπέμβασιν τῆς Αὐστρίας εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως. Εὐθὺς ἀπὸ τὰς πρώτας συνεδριάσεις κατεφάνη ἡ ἀντίθεσις τῶν γνωμῶν μεταξὺ τῶν δύο ὁμάδων, τῶν δυνάμεων τῆς Ἱερᾶς Συμμμαχίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἀφ' ἑτέρου. Καίτοι ἡ Ἀγγλία συγκατετίθετο εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἐπέμβασιν τῆς Αὐστρίας ἐν Νεαπόλει, ἐν τούτοις ἠρνεῖτο νὰ δεχθῇ ὅτι ἡ ἐπέμβασις αὕτη ὤφειλε νὰ γίνῃ πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Τοππάου. Αἱ ἀντιρρήσεις ὅμως τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας ἦσαν μᾶλλον θεωρητικαὶ καὶ πλατωνικαὶ καὶ ἐγίνοντο τῇ ὑποδείξει τῶν κυβερνήσεων τῶν δύο τούτων χωρῶν, ἐπιθυμουσῶν νὰ κολακεύσουν τοὺς ἐπικρατοῦντας τότε παρ' αὐταῖς φιλελευθέρους ἰδεολόγους, ἐνῷ εἰς τὰς ἰδιαιτέρας συνομιλίας προσεχώρουν εἰς τὰ σχέδια τοῦ Μέττερνιχ. Οὕτω, τῇ συγκαταθέσει πασῶν τῶν δυνάμεων τοῦ συνεδρίου, ἐτίθετο, τὴν 2 Φεβρουαρίου 1821, εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Α' αὐστριακὸς στρατὸς ἐκ 52.000, πρὸς στρατιωτικὴν κατάληψιν τῆς Νεαπόλεως. Τὰ αὐστριακὰ ἐπίσης στρατεύματα, τῇ συγκαταθέσει τοῦ συνεδρίου, εἰσέβαλον καὶ εἰς τὸ Πεδεμόντιον καὶ κατέστειλαν καὶ τὰς ἐκεῖ ἐκραγείσας ἐπαναστάσεις. Ἡ συγκατάθεσις αὕτη τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας εἰς τὰς στρατιωτικὰς καταλήψεις τῆς Αὐστρίας ἐν Ἰταλίᾳ ἐπετεύχθη κατόπιν τῆς ὑπὸ τοῦ Μέττερνιχ ἐκμαιευθείσης δηλώσεως τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας, τὴν ὁποίαν συνέταξε καὶ ἀνέγνωσεν ἐν τῷ συνεδρίῳ ὁ Καποδίστριας καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ρωσία προσέφερε πρὸς τοὺς συμμάχους «τὴν βοήθειαν τῶν ὅπλων της, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν νέαι ἐπαναστάσεις θὰ ἠπείλουν νέους κινδύνους». Καίτοι ὅμως ὁ Μέττερνιχ ἐπέτυχε διὰ τοῦ συνεδρίου τούτου τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν σκοπῶν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, δὲν κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ παρασύρῃ καὶ τὰς ἄλλας δύο μεγάλας τότε δυνάμεις, Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν, πρὸς τὴν γενικωτέραν ἰδεολογίαν της. Τὴν 12 Μαΐου κατὰ τὸ τέλος τοῦ συνεδρίου, συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ ἀρχικαγκελλαρίου «προκήρυξις πρὸς τοὺς λαοὺς τῆς γῆς», διὰ τῆς ὁποίας διεκηρύσσοντο «αἱ ἀρχαὶ ὑπὸ τῶν ὁποίων ὠθοῦντο αἱ δυνάμεις, ὅπως προσέρχωνται πρὸς βοήθειαν τῶν ἐχόντων ἀνάγκην λαῶν», προκήρυξις, ἥτις ἐβασίζετο ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Τοππάου. Ἡ προκήρυξις ὅμως αὕτη ὑπεγράφη ὑπὸ μόνων τῶν δυνάμεων τῆς Ρωσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καθίστα ἀδύνατον τὴν περαιτέρω ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ ὡδήγησεν εἰς τὴν διάλυσιν αὐτῆς.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ συνεδρίου τοῦ Λάϊμπαχ ἐλήφθη, τὴν 19 Μαρτίου, ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ εὑρισκομένου τσάρου Ἀλεξάνδρου τῆς Ρωσίας καὶ ἡ εἴδησις τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, ἥτις ἦτο καὶ τὸ προοίμιον τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καθὼς καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς τὸν τσάρον, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Ἕλλην στρατηγὸς ἔθετεν ὑπὸ τὴν ρωσικὴν προστασίαν τὸ ἔργον τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως «δέκα ἑκατομμυρίων Χριστιανῶν». Τὸ γεγονὸς κατετάραξε τὸ συνέδριον, ὅπερ εἶχεν ἀκριβῶς συνέλθει ὅπως καταπνίξῃ τὰς ἐπαναστάσεις τῶν λαῶν, ἡ δὲ θέσις τοῦ τσάρου κατέστη λίαν δυσχερής. Διότι, ἐπειδὴ ὁ Ὑψηλάντης διετέλει εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ρωσίας, ἐγέννησε τὰς ὑπονοίας ὅτι ἡ ἐπανάστασις ὑπεθάλπετο ὑπ' αὐτῆς. Ἕνεκα τούτου ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος, διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν πρὸς τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν πίστιν του, καὶ εὑρισκόμενος ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ Αὐστριακοῦ καγγελλαρίου Μέττερνιχ, ἐδήλωσεν εἰς τὸ συνέδριον ὅτι διέταξε τὴν ἄμεσον παῦσιν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν συγγενῶν αὐτοῦ ἐκ τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ρωσικοῦ κράτους καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν Καποδίστριαν νὰ συντάξῃ ἀπαντητικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ὑψηλάντην, διὰ τῆς ὁποίας ἀπεδοκιμάζετο ἡ πρᾶξίς του. Ἐν τούτοις ἡ ἀποδοκιμαστικὴ αὕτη ἐπιστολὴ δὲν ἐστερεῖτο τόνου τινὸς συμπαθείας πρὸς τὸν φυσικὸν πόθον τῶν Ἑλλήνων νὰ ἴδουν βελτιουμένην τὴν κατάστασιν των, σκοπίμως δὲ ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεφόρτισε νὰ ἐπιδώσῃ ταύτην πρὸς τὸν Ὑψηλάντην αὐτὸς οὗτος ὁ Καποδίστριας. Μ. Δ. Β.

Λαίμπε (Loebe), ***Παῦλος***. Γερμανὸς σοσιαλδημοκράτης, γεννηθεὶς ἐν Λίγκνιτζ τῆς Σιλεσίας. Τυπογράφος τὸ ἐπάγγελμα, ἔζησεν ἐν νοτίῳ Γερμανίᾳ, Αὐστρίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ. Τῷ 1899 ἐχρημάτισε συντάκτης τοῦ σοσιαλιστικοῦ ὀργάνου τοῦ Μπρεσλάου. Τῷ 1902 κατεδικάσθη εἰς ἑνὸς ἔτους φυλάκισιν ὡς παραβάτης τοῦ περὶ τύπου νόμου. Τῷ 1920, ὡς βουλευτὴς Βαϊμάρης ἐξελέγη πρόεδρος τοῦ Ράϊχσταγ, ἐνῷ ἐξηκολούθει νὰ συνεργάζεται εἰς τὰς σοσιαλιστικὰς ἐφημερίδας. Συνετέλεσε διὰ τῶν λόγων του εἰς τὴν κατὰ τὸ 1922 λῆψιν τῆς ἀποφάσεως τοῦ συνεδρίου τοῦ Ἀουξμπουργ περὶ εἰσόδου τῆς Γερμανίας εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν. Εἶναι μέλος τῆς γερμανικῆς «Ἑνώσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου», τοῦ γερμανικοῦ «Κάρτελ τῆς Εἰρήνης», τῆς «Διακοινοβουλευτικῆς ἑνώσεως» καὶ εὐνοεῖ τὴν γερμανοαυστριακὴν προσέγγισιν. Θ. Π.

Λάϊμπλ (Leibl), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς ζωγράφος (1844—1900). Ἐμαθήτευσεν ὑπὸ τὸν Πιλότυ ἐν Μονάχῳ, μετὰ ταῦτα δὲ μετέβη πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του εἰς Παρισίους, ἔνθα διεκρίθη ὡς εἷς τῶν σημαντικωτέρων ἐκπροσώπων τοῦ ρεαλισμοῦ κατὰ τὰ τέλη τῆς δευτέρας γαλλικῆς αὐτοκρατορίας. Μετὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1871 ἐπέστρεψεν εἰς Γερμανίαν, ἔνθα διήγαγε τοῦ λοιποῦ, ἀποθανὼν ἐν Βυρτσβούργῃ. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἀναφέρονται εἰς σκηνὰς τῆς ζωῆς τῶν Γερμανῶν χωρικῶν, τοὺς ὁποίους ἀπεικόνισε μετὰ παλλομένης ρεαλιστικῆς διαθέσεως. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων πινάκων του τάσσονται: «Χωρικαὶ τῆς Βαυαρίας», «Οἱ πολιτικολόγοι», «Ὁ χωρικὸς κυνηγὸς εἰς τὸ καπηλεῖον», «Γέροντες χωρικοὶ τοῦ Νταχάου», «Αἱ ὑφάντριαι», «Μέσα εἰς μίαν μικρὰν πόλιν», «Μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν», «Οἱ λαθροθῆραι», «Αἱ πλέκτριαι» κλπ. Ὁ Λάϊμπλ ὠνομάσθη μέλος τῆς ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίας ζωγραφικῆς, τὰ πλεῖστα δὲ τῶν ἔργων του ἀπόκεινται ἐν Βερολίνῳ, Λειψίᾳ, Κολωνίᾳ κλπ. Ι. Μ. Π.

Λάϊμπνιτς (Leibniz), ***Γοδοφρεῖδος-Γουλιέλμος***· βλ. λ. *Λεϊβνίτιος*.

Λάϊνα *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις ἐν Καρίᾳ, πλησίον καὶ πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς Στρατονικείας (Ἐσκὶ χισάρ), κατοικουμένη ὑπὸ Τούρκων καὶ κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας λόφου, ἐφ' οὗ σῴζονται ἐρείπια τῶν ἀρχαίων *Λαγίνων*. Ἐσχάτως ἀνευρέθη ἀκέραιον μέρος τοῦ περιφήμου ναοῦ τῆς Ἑκάτης μετὰ θαυμασίων ἀναγλύφων καὶ ἀγαλμάτων, ἄριστα διατηρουμένων, μετακομισθέντων δὲ εἰς τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον. Ἡ πέριξ τῶν Λαγίνων χώρα εἶναι κατάφυτος καὶ εὐφορωτάτη, παράγουσα δημητριακά, καπνὸν καὶ βάμβακα.

Λαϊνὰ *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 12 χλμ. περίπου πρὸς Β. τῆς Θεσσαλονίκης καὶ 6 ΝΔ τοῦ Λαγκαδᾶ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς πεδιάδος, καὶ εἶναι κόμβος τῶν πρὸς Θεσσαλονίκην, Λαγκαδᾶν καὶ Σέρρας ἁμαξιτῶν ὁδῶν. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 1.247, κατὰ τὸ πλεῖστον γεωργοί. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Φίληρος (Γιαλιτζὴκ)* καὶ ἔχει κατ. (1928) 1.710. Χ. Δ.

—**Λαϊνά**, ἢ ***Ξηρέϊκα*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον ὑπαγόμενον εἰς τὸν δῆμον Μεσολογγίου τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 120. Χ. Δ.

Λάϊνακρ (Linacre ἢ Lynaker), *Θωμᾶς*. Διάσημος Ἄγγλος ἰατρὸς οὑμανιστὴς καὶ ἑλληνιστής, γεννηθεὶς ἐν Καντερβουρίᾳ (1460–1524). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ καθεδρικῇ σχολῇ τῆς γενετείρας του, εἶτα δὲ ἐν Ὀξφόρδῃ (1480), καὶ τέλος τῷ 1485 μετέβη εἰς Ἰταλίαν, συνεχίσας περαιτέρω σπουδάς. Τὴν ἰατρικὴν ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ μετὰ τοῦ Ἑρμολάου Βαρβάρου, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ ταύτης ἐν Παδούῃ. Ἔμπλεως σπουδῶν καὶ τοῦ πνεύματος τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως ἐπανέκαμψεν ἐν Ὀξφόρδῃ, ἐσχημάτισε περὶ αὐτὸν μέγαν κύκλον μαθητῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκατελέγετο καὶ ὁ Ἔρασμος, καὶ ἤρξατο δημοσιεύων τὰ πρῶτά του ἔργα εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἱπποκράτους καὶ Γαληνοῦ. Τῷ 1501 προσελήφθη παιδαγωγὸς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ νέου πρίγκιπος Ἀρθούρου, ἀργότερον δὲ ἐγένετο ἰατρὸς τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου Η'. Τὴν ὑψηλήν του ταύτην θέσιν ἐχρησιμοποίησε πρὸς ἵδρυσιν τοῦ βασιλικοῦ ἰατρικοῦ κολλεγίου ἐν Λονδίνῳ, οὗτινος ὑπῆρξε καὶ ὁ πρῶτος πρόεδρος (1518). Μετά τινα ἔτη ἐξασκήσεως τῆς ἰατρικῆς ἐν Λονδίνῳ καὶ εἰς ἡλικίαν λίαν προκεχωρημένην ἠσπάσθη τὸ ἱερατικὸν σχῆμα.

Ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ἐθαυμάζετο διὰ τὴν εὐρύτητα τῆς ἑλληνομαθείας καὶ λατινομαθείας του ὡς καὶ διὰ τὴν γλαφυρότητα τοῦ ὕφους του. Ἔγραψε: «Στοιχεῖα λατινικῆς γραμματικῆς» «Progymnasmata Grammatices vulgaria», συντεταγμένα εἰς τὴν ἀγγλικὴν πρὸς χρῆσιν τῆς πριγκιπίσσης Μαρίας, «Λατινικὴν γραμματικήν», «De emendata latini sermonis structura». Ἐκ τοῦ Γαληνοῦ μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν τὰ ἀκόλουθα: «De sanitate tuenda» (Παρίσιοι 1517), «Methodus medendi» (Παρίσιοι 1519), «De temperamentis et de inaequali intemperie» (Καΐμπριτς 1521), «De naturalibus facultatibus» (Λονδῖνον 1523), «De symptomatum differentiis et causis» (Λονδῖνον 1524) κ.ά. Α. Ρ.

Λαϊνᾶς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Δ. Θράκης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται πρὸς Ν. τοῦ Σουφλίου, ἐγγὺς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 934. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Λύρα* καὶ ἔχει κατ. (1928) 1.360. Χ. Δ.

Λαινγκ (Laing), ***Ἀλέξανδρος-Γόρδων***. Ἄγγλος ἐξερευνητὴς (1793 — 1826). Ἦτο ὑπολοχαγὸς τοῦ

Digitized by Google

πεζικοῦ ὅταν τῷ ἀνετέθησαν δυσχερεῖς ἀποστολαὶ εἰς Σιέρρα - Λεόνε (δυτικαὶ ἀκταὶ τῆς Γουϊνέας) ἐναντίον τοῦ τότε ἀκμάζοντος ἐκεῖ ἐμπορίου τῶν δούλων. Τῷ 1822 ἀνέλαβεν ἑτέραν ἀποστολὴν εἰς Ἀφρικὴν πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν πηγῶν τοῦ Νίγηρος ποταμοῦ. Ὑπερνικῶν τὰ ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα παρενέβαλλον εἰς τὸν δρόμον του αἱ δυσχέρειαι τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ ἐχθρότης τῶν ἡμιαγρίων ἰθαγενῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ἦτο ἠναγκασμένος νὰ συνάπτῃ συχνὰς μάχας, ἔφθασεν εἰς Ἰν-Σαλὰχ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1825 καὶ τὸν Αὔγουστον τοῦ ἐπομένου ἔτους εἰς Τομπουκτού. Ἦτο ὁ πρῶτος Εὐρωπαῖος, ὁ ὁποῖος εἰσήρχετο εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ὅπου καὶ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἔργον του ἀναφερόμενον εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐξερευνήσεώς του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Travel through Timmanee, Kooranko and Soolima c untries of Western Africa» ἐξεδόθη ἐν Λονδίνῳ τῷ 1825. Γ. Ζ.

— **Λαίνγκ** (Laing) ***Σαμουήλ***. Ἄγγλος λόγιος (1780—1868). Τῷ 1805 κατετάχθη εἰς τὸν στρατόν, ὑπηρέτησεν ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ παρῃτήθη τῷ 1809, διὰ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ εἰς τὴν ἐγκατάστασιν ἁλιευτικῶν κέντρων εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰσλανδίας. Αἱ πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαί του σκέψεις ἔκ τινος ταξιδίου ἀνὰ τὴν Νορβηγίαν καὶ Σουηδίαν, δημοσιευθεῖσαι τῷ 1836, εἵλκυσαν τὴν προσοχὴν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τῶν ἐπισήμων κύκλων. Ἐπίσης ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν καὶ θόρυβον ὄχι μικρὸν καὶ αἱ σημειώσεις του περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως τῆς Γαλλίας, τῆς Ρωσίας, τῆς Ἑλβετίας, τῆς Ἰταλίας καὶ ἄλλων εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἐπεσκέφθη. Τὸ ἀριστούργημα τοῦ Λαίνγκ εἶναι ἡ μετάφρασις τοῦ ἰσλανδικοῦ χρονικοῦ «Heins Kingla». Πλὴν τούτων συνέγραψεν ἐπίσης: «Παρατηρήσεις περὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς καταστάσεως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ λαοῦ κατὰ τὸ 1848 καὶ 1849» καὶ «Παρατηρήσεις περὶ τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως τῆς Δανίας καὶ τῶν δουκάτων Σλέσβιγκ καὶ Ὁλσταΐν». Μ. Ν. Δ.

Λάϊνε (Leine) *[Γεωγρ.]*. Μέγας ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Ἄλλερ, ἐν τῇ Β. Γερμανίᾳ, ὁλικοῦ μήκους 281 χλμ., πλωτὸς δὲ ἐπὶ μήκους 91 χλμ., ἀρδεύων ἔκτασιν 6.512 τ. χλμ. Πηγάζων παρὰ τὸ Λάϊνεφέλντε, εἰς ὕψος 270 μ., ῥέει δυτικῶς, εἶτα βορείως, διέρχεται παρὰ τὰς πόλεις Γοτίγγην καὶ Ἀννόβερον καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἄλλερ, παρὰ τὸ Ἄϊχελο. Παραπόταμοι αὐτοῦ εἶναι ἐκ δεξιῶν ὁ Ρούμ καὶ Ἴνερστε καὶ ἐξ ἀριστερῶν οἱ Ζάαλε καὶ Ἀοῦε. Ἐκεῖθεν τοῦ Ἀννοβέρου διασταυροῦται μετὰ τῆς κεντρικῆς διώρυγος Μίττελλαντκανάλ. Θ. Κ.

Λαινὲ (Lainé), ***Ἰωσὴφ - Λουδοβῖκος - Ἰωακείμ***. Γάλλος πολιτικὸς (1767—1835). Ὑπέρμαχος κατ' ἀρχὰς τῶν ἐπαναστατικῶν ἀρχῶν, συνεμάχησε μετὰ τῆς ὑπατείας καὶ τῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ἡ ζωηρὰ αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐλευθερίας ἀγάπη ἐπροκάλεσε τὴν κατ' αὐτοῦ μῆνιν τοῦ Μ. Ναπολέοντος. Ἀποσυρθεὶς εἰς Μποντὼ ἐστράφη πρὸς τοὺς βασιλόφρονας. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ πρόεδρος τῆς βουλῆς. Προσεπάθησε ματαίως ν' ἀποτρέψῃ τὴν ὀπισθοδρομικὴν πολιτικὴν τῶν ἀδιαλλάκτων βασιλικῶν καὶ τῷ 1818 ἀπεσύρθη καὶ πάλιν, χωρὶς ἐν τούτοις καὶ νὰ παύσῃ ἀναμειγνυόμενος εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Γαλλίας. Μέλος τῆς Ἀκαδημίας ἐγένετο τῷ 1816 καὶ ἀπέθανε πτωχός. Τὴν βουλευτικήν του ἀποζημίωσιν τὴν διένεμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς συμπατριώτας του. Μ. Ν. Δ.

λαίνη (ἡ) (Laena) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σκιοβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τενεβριονιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη κανθάρων, ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τῶν παραμεσογειακῶν χωρῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαίνη ἡ μεσογειακὴ* (Laena mediterranea), ἥτις ἔχει μῆκος 7 περίπου χιλιοστομέτρων, σῶμα ᾠοειδές, χωριζόμενον περὶ τὸ μέσον του διὰ χαρακτηριστικῆς συμπιέσεως καὶ χρῶμα μελανὸν μὲ ἐπιξάνθους πόδας. Εἶναι νυκτόβιος κάνθαρος καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων δασικῶν δένδρων, ἁπαντῶν ἐν Ἰταλίᾳ, Ἱσπανίᾳ καὶ σπανιώτερον παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

Λαίνης. Ποιητὴς κωμῳδιῶν, γνωστὸς μόνον ἐξ ἐπιγραφῶν τῆς Ἀττικῆς. Ἡ πρώτη νίκη αὐτοῦ εἰς ἀγῶνας κωμῳδῶν ἀναγράφεται ὀλίγον πρὸ τοῦ 200 π. Χ. Τῷ 185 ἀναφέρονται τρεῖς νῖκαι αὐτοῦ εἰς τὰ Διονύσια. Συνεπῶς δύναται νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν καλῶν ποιητῶν τῆς νεωτέρας κωμῳδίας. Ἀτυχῶς ὄχι μόνον στίχοι αὐτοῦ δὲν σῴζονται, ἀλλ' οὐδὲ τὰ ὀνόματα τῶν κωμῳδιῶν, μὲ τὰς ὁποίας ἐνίκησε. Τινὲς ἀμφιβάλλουν καὶ δι' αὐτὸ τὸ ὄνομά του, παρὰ τὰς σαφεῖς ἐπιγραφάς. Ν. Ι. Ζ.

Λαῖνροτ (Lönnrot), ***Ἠλίας***. Φινλανδὸς λαογράφος καὶ γλωσσολόγος (1802—1884). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς καὶ ἐξήσκησε τὴν ἰατρικήν, ἀλλ' ἡ φυσικὴ κλίσις του πρὸς τὰς γλωσσικὰς μελέτας καὶ τὴν λαογραφίαν ἔτρεψεν αὐτὸν ἐνωρὶς εἰς συλλογὴν πολυτίμου λεξιλογικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπεθησαύρισεν εἰς τὰ ἀξιόλογα ἔργα του, γνωστότερα ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἑξῆς: «Kalewala» (Helsingfors 1835, εἰς β' ἔκδ. τῷ 1849), συλλογὴ παλαιῶν δημωδῶν ᾀσμάτων τῆς Φινλανδίας· «Kanteletar» (Helsingfors 1840), ἤτοι συλλογὴ λυρικῶν δημωδῶν ᾀσμάτων· «Sanalaskuja» (Helsingfors 1842), ἤτοι συλλογὴ λαϊκῶν παροιμιῶν· «Arwoituksia» (Helsingfors 1844, β' ἔκδ. τῷ 1861), συλλογὴ δημωδῶν αἰνιγμάτων, «Φινλανδο-σουηδικὸν λεξικὸν» (εἰς 2 μεγάλους τόμ., 1866—1880, τὸ τελευταῖον καὶ σπουδαιότερον τῶν ἔργων του, πολύτιμος καὶ ἀπαραίτητος βοηθὸς εἰς πάντα μελετῶντα τὴν φινλανδικὴν καὶ σουηδικὴν γλῶσσαν. Γ. Π. Α.

Λαίνς (Löns), ***Ἕρμανν***. Γερμανὸς ποιητὴς καὶ μυθιστοριογράφος (1866—1914, πεσὼν πρὸ τῆς Ρέϊμς). Γνωστὸς ἐγένετο διὰ τῶν ἔργων του: «Τὸ πράσινον βιβλίον μου» (1901), «Τὸ καστανόχρουν βιβλίον μου» (1906), «Ἀπὸ τοὺς δρυμοὺς καὶ τοὺς κάμπους» (1909), εἰς τὰ ὁποῖα διακρίνεται διὰ τὴν ἀριστοτεχνικὴν περιγραφὴν τῆς φύσεως καὶ τὴν λεπτότητα τῆς παρατηρήσεως ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν ζῴων. Ἔγραψεν ἐπίσης τὰ μυθιστορήματα: «Ὁ δράκος» (1910), ἠθογραφία πλήρης δυνάμεως ἐκ τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου, καὶ «Τὸ δεύτερον πρόσωπον» (1911), εἰς τὸ ὁποῖον συναρπαστικῶς πραγματεύεται δυσχερὲς ψυχολογικὸν πρόβλημα. Αἱ ποιήσεις του: «Τὸ χρυσοῦν βιβλίον μου» (1901), «Τὸ κυανοῦν βιβλίον μου» (1909) καὶ «Ὁ μικρὸς ροδὼν» (1914), αἵτινες τὸν κατέστησαν ἕνα ἐκ τῶν πλέον δημοφιλῶν ποιητῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, ἔχουσιν ἐπικολυρικὸν χαρακτῆρα καὶ ὁμοιάζουσι διὰ τὸ λιτὸν τοῦ ὕφους των πρὸς τὰ λαϊκὰ τραγούδια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Deiman*: H. L. sein Leben u. Wirkeu (Bd. I 1923).—*Griebel*: H. L. der niederdeutsche Dichter u. Wandcrer.—*Eilers*: H. L. als Charakter (1926). Γ. Ε. Κ.

Λαϊνσμπεργκ (Laensbergh, ἢ Lansbert), ***Ματθαῖος*** *φὸν* —. Ἐφημέριος ἐν Λιέγῃ, ὅπου ἔζη περὶ τὸ 1600. Ἂν καὶ ὑπάρχουν πολλαὶ ἀμφιβολίαι περὶ τοῦ προσώπου τούτου, ἐν τούτοις φέρεται ὡς ἀσχοληθεὶς περὶ τὴν ἀστρολογίαν καὶ ὡς πρῶτος ἐκδότης τοῦ Ἀλμανὰκ τῆς Λιέγης. Ἡ παλαιοτέρα ἔκδοσις τοῦ καζαμίου τούτου χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1635 καὶ περιέχει διαφόρους προφητείας περὶ τῶν γεγονότων τῶν ἐπομένων ἐτῶν, ὡς καὶ μετεωρολογικὰς προγνώσεις μετὰ φαρμακευτικῶν καὶ ἰατρικῶν συνταγῶν. Φίλος καὶ συνεργάτης τοῦ Λαϊνσμπεργκ λέγεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ Ἄγγλος ἀστρολόγος Ἱερεμίας Χόρροξ. Σ. Π.

Λάϊνστερ (Leinster) *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία τῆς Ἰρλανδίας (βλ. λ. *Λεῖνστερ*).

Λάϊντεν (Leyden)· βλ. *Λέϊδεν*.

Λάϊντενφροστ (Leidenfrost), ***Ἰωάννης - Θεόφιλος***. Γερμανὸς ἰατρὸς (1715—1794). Τῷ 1743 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς ἐν Duisburg. Κυριώτεραι ἐκ τῶν 72 αὐτοῦ ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν εἶναι: «De acquae communis nonullis qualitatibus tractatus» (1756), «Diss. de morbo convulsivo epidemico Germanorum, vulgo die Kriebel Krankheit» (1779) κλπ. Ο. Ρ.

λαϊντλερ (γερμ. Laendler). Ὀνομασία τοῦ παλαιοῦ ἀργοῦ *βάλς*, ὡς τοῦτο ἐχορεύετο ἐν Αὐστρίᾳ. Ἡ ρυθμικὴ ἀγωγή του ἦτο ἤρεμος, τὸ δὲ μέτρον εἰς ὃ ἐγράφετο τριμερές: $^3/_4$ ἢ $^3/_8$. Πλεῖστοι μεγάλοι μουσουργοί, ἐν οἷς ὁ Μπετόβεν, ὁ Σοῦμπερτ, ὁ Χέλλερ κ. ἄ., συνέθεσαν λαϊντλερ. Γ. Σ

Λάϊντυ (Leidy), ***Ἰωσήφ***. Ἀμερικανὸς φυσιοδίφης καὶ παλαιοντολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1823. Ἀφοσιωθεὶς κατ' ἀρχὰς μόνος του εἰς σπουδὴν τῆς ὀρυκτολογίας καὶ βοτανικῆς, ἐφοίτησε κατόπιν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πεννσυλβανίας καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς τῷ 1844. Τῷ 1855 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς εἰς τὸ αὐτὸ πανεπιστήμιον. Συνέγραψε πλείστας μελέτας ζῳολογικάς, φυτολογικάς, βιολογικὰς καὶ παλαιοντολογικάς, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται αἱ: «Κρητιδικὰ ἑρπετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν» (1865), «Στοιχεῖα ἀνατομίας τοῦ ἀνθρώπου» (1860), κ.τ.λ. Γ. Κ. Γ.

Λαίντυσμιθ (Ladysmith) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Ἑνώσεως (βλ. *Λαίδυσμιθ*).

Λάϊονς (Lyons), *σὲρ* ***Ἐδμόνδος***. Ἄγγλος ναυτικὸς καὶ διπλωμάτης (βλ. λ. *Λάϋονς*).

Λάϊος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Λαβδάκου, ἐγγόνου τοῦ Κάδμου. Μείνας ὀρφανὸς πατρὸς εἰς ἡλικίαν ἑνὸς ἔτους, ἐπετροπεύθη ὑπὸ τοῦ Λύκου, ὅστις μετὰ εἴκοσιν ἐτῶν βασιλείαν ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ζήθου καὶ Ἀμφίονος. Φοβηθεὶς τότε ὁ Λάϊος ἔφυγεν εἰς Ἦλιδα πρὸς τὸν Πέλοπα. Ἔφυγεν ὅμως ἐκεῖθεν μετά τινα ἔτη, ἀφοῦ ἀπήγαγε τὸν ὡραῖον Χρύσιππον, παῖδα τοῦ Πέλοπος, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Θήβας, ἔνθα καὶ ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀμφίονος. Τὸν Λάϊον φυγόντα ἐξ Ἤλιδος κατηράσθη ὁ Πέλοψ διὰ τὴν ἀπαγωγὴν τοῦ υἱοῦ του νὰ ἀποθάνῃ ἄτεκνος ἢ νὰ φονευθῇ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του, ἐὰν ἀποκτήσῃ. Ἡ κατάρα τοῦ Πέλοπος ἐπηλήθευσε, διότι ὁ Λάϊος, παρὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἦλθεν εἰς γάμον, νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Μενοικέως Ἰοκάστην ἢ Ἐπικάστην, καὶ ἀπέκτησεν υἱόν. Φοβούμενος ὅμως τὴν κατάραν τοῦ Πέλοπος καὶ τὸν διωγμὸν τῆς Ἥρας, παρέδωκε τὸ νεογνόν, ἀφοῦ διετρύπησε τοὺς δύο πόδας του καὶ προσέδεσε μὲ στερεοὺς δεσμούς, εἴς τινα ποιμένα, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἐκθέσῃ αὐτὸ εἰς τὰ δάση τοῦ Κιθαιρῶνος, διὰ νὰ γίνῃ βορὰ τῶν ἀγρίων θηρίων. Καὶ ὁ βοσκὸς μὲν τοῦ Λαΐου ὑπήκουσεν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ κυρίου του καὶ ἐξέθεσε τὸ νεογνόν, ἄλλος ὅμως βοσκός, ἐκ Κορίνθου οὗτος, εὗρε τὸ νεογνὸν ἐκτεθειμένον, ηὐσπλαγχνίσθη αὐτὸ καὶ παραλαβὼν μετέφερεν εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ κυρίου του, τοῦ βασίλεως τῆς Κορίνθου Πολύβου, ἐπονομάσας τοῦτο ἐκ τῆς ἀναπηρίας του Οἰδίποδα (κατ' ἄλλον μῦθον Οἰδίπους ὠνομάσθη ὑπὸ τῆς συζύγου τοῦ Πολύβου Περιβοίας, πρὸς τὴν ὁποίαν καὶ προσέφερε—κατὰ τὸν αὐτὸν μῦθον—τὸ βρέφος ὁ βοσκός). Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν δύο προρρηθέντων ἐγκλημάτων, διέπραξεν ὁ Λάϊος καὶ τρίτον, ἐφόνευσε τὸν πενθερόν του Μενοικέα ἐξ ὑποψίας ὅτι ἐμελέτα τὴν ἐκθρόνισίν του. Διὰ πάντα τὰ ἐγκλήματα ταῦτα, αἰσθανόμενος βεβαρημένην τὴν συνείδησίν του, μετέβη εἰς Δελφοὺς διὰ νὰ ζητήσῃ νέον χρησμόν. Ἀλλ' ὀλίγον πρὸ αὐτοῦ εἶχε μεταβῇ εἰς Δελφοὺς καὶ ὁ υἱός του Οἰδίπους, ἔφηβος γενόμενος, διὰ νὰ ζητήσῃ πληροφορίας περὶ τῶν γονέων του. Ἀλλ' ὁ Ἀπόλλων δὲν ἀπεκρίθη εἰς τὴν ἐρώτησίν του, ἀρκεσθεὶς μόνον νὰ συμβουλεύσῃ αὐτὸν νὰ μὴ μεταβῇ εἰς τὴν πατρίδα του, διότι θὰ φονεύσῃ τὸν πατέρα του καὶ θὰ γίνῃ σύζυγος τῆς μητρός του. Ὁ Οἰδίπους, φοβηθεὶς τότε ὅτι εἰς τὰ ἐγκλήματα ταῦτα θὰ περιπέσῃ, ἐὰν ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κόρινθον, ἔλαβε τὴν διὰ Φωκίδος ἄγουσαν. Ἀλλὰ καθ' ὁδὸν εἴς τινα στενοπορίαν (τὴν περίφημον καταστᾶσαν «Σχιστὴν ὁδόν», *Παυσ.* IX. 2. 4) τὸ ἅρμα του εὑρέθη ἀντιμέτωπον τοῦ ἅρματος τοῦ εἰς Δελφοὺς μεταβαίνοντος πατρός του. Ἐπῆλθε τότε ἔρις μεταξύ των τίς θὰ ὑποχωρήσῃ διὰ νὰ διέλθῃ ὁ ἄλλος πρῶτος διὰ τοῦ στενοῦ, καὶ ὁ κῆρυξ τοῦ Λαΐου Πολυφόντης, θυμώσας, ἐφόνευσεν ἕνα ἵππον τοῦ Οἰδίποδος. Τοῦτο ἐξώργισε τὸν Οἰδίποδα καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ Πολυφόντου τὸν ἐφόνευσε, μετὰ ταῦτα δὲ ἐφόνευσε καὶ τὸν πατέρα του, τὸν ὁποῖον εὑρὼν νεκρὸν ἔθαψεν ὁ βασιλεὺς τῶν Πλαταιέων Δαμασίστρατος (τοῦ μύθου τούτου, καὶ ἰδίως τοῦ τελευταίου ἐπεισοδίου αὐτοῦ, ὑπάρχουν πολλαὶ παραλλαγαί). Τοῦ ὅλου μύθου τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἑρμηνείαν βλ. εἰς λ. *Οἰδίπους*. Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο (τὰ κατὰ τὸν Λάϊον) τοῦ ὅλου μύθου τῶν Λαβδακιδῶν ἐνέπνευσε τὴν ἀρχαίαν τέχνην, καὶ ἰδίως τὴν ἀγγειογραφίαν, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ διαφόρων ἐπὶ ἀγγείων παραστάσεων μὲ θέματα τὸν βοσκὸν (Εὔφορβον συνήθως καλούμενον) φέροντα τὸν Οἰδίποδα καὶ τὸν Λάϊον ἁρπάζοντα τὸν Χρύσιππον. ΚΑΨ.

Λὰ Ἴρ (la Hire), ***Γαβριὴλ - Φίλιππος***. Υἱὸς τοῦ *Φιλίππου Λὰ Ἴρ*, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1677—1719). Χρηματίσας καθηγητὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῷ Βασιλικῷ Κολλεγίῳ τῆς Γαλλίας, συνειργάσθη μετὰ τοῦ πατρός του εἰς τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων μετεωρολογικῶν καὶ ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων καὶ διετέλεσεν ἀκαδημαϊκὸς ἀπὸ τοῦ 1694. Ἐκ τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐργασιῶν κυριώτεραι εἶναι αἱ «Ἀστρονομικαὶ ἐφημερίδες», τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν ἀπὸ τοῦ 1781—1703. Σ. Π.

— **Λὰ Ἴρ** (La Hire ἢ La Hyre), ***Λαυρέντιος*** *ντὲ*—. Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1606—1656). Ἐμαθήτευσε κατ' ἀρχὰς μὲν παρὰ τῷ Étienne, μετὰ ταῦτα δὲ παρὰ τῷ Lallemant καὶ εἰς τὸ Φονταινεμπλώ. Ἀπέκτησε κατὰ τὴν ἐποχήν του μεγάλην φήμην, ἀνέλαβε δὲ τὴν ἐκτέλεσιν πολυπληθῶν διακοσμητικῶν συνθέσεων. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἀπόκεινται ἐν Παρισίοις. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν (1648) τῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς, ἧς ὠνομάσθη καθηγητὴς τῷ 1663. Ἐννέα πίνακές του ἀπόκεινται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Τὸ μαρτύριον τῶν δώδεκα ἀποστόλων», «Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου», «Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος ἐν τῇ ἐρήμῳ» «Ὁ ἅγιος Πέτρος θεραπεύων ἀσθενεῖς», κλπ. Ἡ τέχνη τοῦ La Hire εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συμβατική, ἄνευ ἐξάρσεων καὶ ψυχρά. Ὡς ἀριστούργημά του θεωρεῖται «Ὁ ἅγιος Φραγκῖσκος». Ι. Μ. Π.

— **Λὰ Ἴρ** (La Hire), ***Στέφανος*** de Vignolles. Διάσημος Γάλλος στρατηγὸς (1390—1443). Καταγόμενος ἐκ παλαιᾶς ἱπποτικῆς οἰκογενείας τῆς Γασκώνης, ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῷ 1418, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ δελφῖνος, βραδύτερον Κάρολος ὁ Ζ', ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῇ εἰς Μπούρζ.

Digitized by Google

Προσελθὼν προσέφερεν εἰς αὐτὸν τὰς ὑπηρεσίας του καὶ παρέμεινεν αὐτῷ πιστὸς μέχρι τέλους. Ὁ Λὰ Ἴρ μετασχὼν καὶ διαπρέψας εἰς πλείστας κατὰ τῶν Ἄγγλων μάχας ἀφίκετο τῷ 1429 εἰς Ὀρλεάνην, ὅπου εὗρε τὴν Αὐρηλιανὴν παρθένον καὶ ἐτάχθη ἐκ τῶν πρώτων ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτῆς. Αἰχμαλωτισθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ματαίως προσεπάθησε νὰ τὴν σώσῃ. Τῷ 1430, διορισθεὶς γενικὸς διοικητὴς τῆς Βουργουνδίας, κατέλαβε πλείστας θέσεις κατεχομένας ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν πολλῶν του ὑπηρεσιῶν ὁ Κάρολος Ζ' τὸν ὠνόμασε σταβλάρχην του καὶ τῷ ἐδώρησε πλείστας γαίας. Μ. Ν. Δ.

— Λὰ Ἴρ (La Hire ἢ La Hyre ἢ Lahire). ***Φίλιππος.*** Γάλλος ἀστρονόμος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1640. Ἦτο υἱὸς τοῦ *Λαυρεντίου Λὰ Ἴρ*. Μαθητεύσας δὲ παρὰ τῷ Desargues (1593—1663) ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γεωμετρίας, τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἀστρονομίας. Ὡς συνεργάτης τοῦ Picard εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ χάρτου τῆς Γαλλίας, ἐξετέλεσε πλῆθος βαρομετρικῶν καὶ μαγνητικῶν παρατηρήσεων εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας ἃς διέτρεξε. Τῷ 1678 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ὢν ἤδη καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἀστρονομίας ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῆς Γαλλίας.

Ὡς ἀστρονόμος τοῦ ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων ἐξετέλεσε διαφόρους ἀξιολόγους παρατηρήσεις, ὡς ἡ τῆς ἐπιπροσθήσεως τοῦ Κρόνου (27 Φεβρουαρίου 1678) καὶ τῆς τοῦ Διὸς (5 Ἰουνίου 1679), ἡ ἀνακάλυψις ἑνὸς κομήτου ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Τοξότου κτλ. Ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῶν Παρισίων φυλάσσονται πρὸς τούτοις καὶ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἐξετέλεσε διὰ τεταρτοκυκλίου ἀκτῖνος πέντε ποδῶν ἀπὸ τοῦ 1683 μέχρι τοῦ θανάτου του κατὰ τὸ 1718. Ἀξιοσημείωτος ὑπῆρξεν ἐπίσης ἡ περὶ τὰ 1683 συνεργασία του μετὰ τοῦ Κασσίνι εἰς τὴν μέτρησιν τοῦ τόξου μεσημβρινοῦ ἐν Γαλλίᾳ, διακοπεῖσαν λόγῳ τοῦ πολέμου τοῦ 1688. Ὁ Λὰ Ἴρ συνέγραψε διάφορα ἄξια λόγου συγγράμματα καὶ ὑπομνήματα, ὡς ἡ «Γνωμονική» (1682 καὶ 1698), οἱ ἀστρονομικοὶ πίνακες (μέρ. Α' 1687 καὶ Β' 1702), ὁ χάρτης τῶν Πλειάδων, ὃν ὑπέβαλεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν κτλ. Σ. Π.

Λαὶρ (Laehr), ***Ἐρρῖκος.*** Γερμανὸς ψυχίατρος, καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ παρὰ τὸ Βερολῖνον ἀσύλου Schweizerhof, γεννηθεὶς τῷ 1820. Ἔγραψε περὶ διαφόρων ἀσύλων καὶ ψυχοπαθῶν τῆς Γερμανίας, ὡς καὶ ἱστορικὰ ἔργα ἐν σχέσει μὲ τὴν νευρολογίαν καὶ ψυχιατρικὴν ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Die Literatur der Psychiatrie, Neurologie, und Psychologie» (im 18 Jahrhundert, 1895) καὶ «Die Literatur der Psychiatrie, Neurologie und Psychologie von 1459—1799» (τρίτομον 1900) κτλ. Ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Ἑνώσεως Γερμανῶν ψυχιάτρων» (1860), τῆς «Ψυχιατρικῆς ἑνώσεως Βερολίνου» (1867), τοῦ «Συνδέσμου βοηθειῶν τῶν ἐγκαταλελειμμένων φρενοπαθῶν τοῦ Βρανδεμβούργου», ἐπεστάτησεν ὡς ἐμπειρογνώμων κατὰ τὴν οἰκοδομὴν ἀσύλων εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Γερμανίας διὰ τοὺς φρενοβλαβεῖ., ἠλιθίους, ἐπιληπτικοὺς κλ. Ο. Ρ.

Λαιρὲν (Lairene), ***Γεράρδος ντὲ —.*** Ὀλλανδὸς ζωγράφος, χαράκτης καὶ συγγραφεὺς (1641—1711). Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς ἡλικίαν δέκα πέντε ἐτῶν ὡς προσωπογράφος. Μετὰ ταῦτα ἐπεδόθη εἰς εὐρυτέρας συνθέσεις ἐπὶ θεμάτων εἰλημμένων κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας καὶ ἱστορίας. Ἠκολούθησεν ἰδίᾳ τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Πουσσέν, δι' ὃ ὠνομάσθη «Ὀλλανδὸς Πουσσέν». Διέμεινεν ἀλληλοδιαδόχως ἐν Λιέγῃ, Μπουὰ-λὲ-Ντύκ, Οὐτρέχτῃ (ἔνθα ἐνυμφεύθη) καὶ Ἀμστερνταμ. Τυφλωθεὶς εἰς ἡλικίαν πεντήκοντα ἐτῶν, ἤρχισε νὰ ὑπαγορεύῃ εἰς τὸν υἱόν του «Τὸ μέγα βιβλίον τῶν ζωγράφων», ὅπερ ἐξεδόθη μετὰ τὸν θάνατόν του. Συνέγραψε καὶ τὰς «Ἀρχὰς τοῦ σχεδίου». Ὑπῆρξε παραγωγικώτατος καλλιτέχνης, πλήρης χάριτος εἰς τὸ σχέδιον, ἱκανῆς ζωηρότητος εἰς τὸν χρωματισμόν, ἀλλὰ καὶ μονοτόνου τινὸς συμβατικότητος εἰς τὴν ἔκφρασιν. Μεταξὺ τῶν ἔργων του τάσσονται: «Τὸ συμπόσιον τῆς Κλεοπάτρας», «Ὁ Ἡρακλῆς μεταξὺ τῆς Ἀρετῆς καὶ τῆς Κακίας», «Ἡ ἀποβίβασις τῆς Κλεοπάτρας εἰς Ταρσόν», «Ὁ θρίαμβος τοῦ Παύλου Αἰμιλίου», «Τὸ μαρτύριον τῆς ἁγίας Οὐρσούλης», «Ἡ Ποίησις καὶ ἡ Ζωγραφική», «Ἡ Ἀθηνᾶ συνοδευομένη ὑπὸ τῶν ἐλευθέρων τεχνῶν», «Ὁ δρόμος πρὸς τὴν ἀθανασίαν» κλπ. Ι. Μ. Π.

Λαῖρμανς (Laermans), ***Εὐγένιος-Ἰούλιος-Ἰωσήφ.*** Βέλγος ζωγράφος καὶ χαλκογράφος, γεννηθεὶς ἐν Molenbek-Saint-Jean τῷ 1864. Ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῶν Βρυξελλῶν καὶ παρὰ τῷ Portaëls, ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1891 εἰς τὸ «Salon du Voorwaarts» καὶ ἐβραβεύθη τῷ 1897 ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἐκθέσει τῶν Βρυξελλῶν. Ἠναγκασμένος ἕνεκα κωφότητος νὰ εὑρίσκεται ἐν ἀποχῇ ἀπὸ τοῦ ἐνεργοῦ κοινωνικοῦ βίου, ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὀξύνῃ τὴν παρατηρικότητα καὶ τὴν συναισθηματικήν του λεπτότητα διὰ ἐντόνου ἐσωτερικῆς ζωῆς. Ἀπεικόνισε τὴν ἤρεμον καὶ μελαγχολικὴν φλαμανδικὴν ἐξοχὴν μετ' ἐξαιρέτου εὐαισθησίας, ἀναπαρέστησε δὲ μερικὰς ἀπὸ τὰς χαρακτηριστικωτέρας σκηνὰς τοῦ χωρικοῦ βίου μετά τινος κατανύξεως καὶ ἰσχυροτάτου ἐνιαχοῦ ρεαλισμοῦ. Ἡ τεχνική του εἶναι βαρεῖα, σχεδὸν σκοτεινὴ καὶ μελαγχολική· ὑπάρχουν ὅμως πανταχοῦ, εἰς τὸ ἔργον του, ἀκτῖνες φωτὸς ποὺ ἐξαίρουν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν ἐσωτερικότητα τοῦ καλλιτέχνου. Πολλάκις ὁ Λαῖρμανς ὤθεῖ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀθλιοτήτων τοῦ ταπεινοῦ βίου τῶν χωρικῶν μέχρι κωμικῆς ὑπερβολῆς· ἀλλὰ τοῦτο γίνεται πάντοτε κατὰ τρόπον ἄκρως ἐνδιαφέροντα καλλιτεχνικῶς. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων συνθέσεων τοῦ Λαῖρμανς τάσσονται: «Ὁ τυφλός», «Οἱ πενθοῦντες», «Ὁ παράδεισος», «Ὁ μέθυσος», «Οἱ ἐξόριστοι», «Τὰ συμβάντα τοῦ ἔτους», «Τὸ χωριὸ κοιμᾶται» «Ἐξοχικὸν εἰδύλλιον», «Λειτουργικὸν ᾆσμα». «Ἡ προσευχὴ στὸ χωριό», «Τὸ βράδυ», «Ἔξοδος χωρικῶν», «Οἱ ἄρχοντες τοῦ χωριοῦ», «Ἐπάνω στὴ χλόη»,

Εὐγ Λαῖρμανς: Ἔξοδος χωρικῶν.

«Τὸ μονοπάτι», «Ὁ δρόμος τῆς ἀναπαύσεως» κλπ Ἔργα τινὰ τοῦ καλλιτέχνου τούτου ἀπόκεινται εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Βρυξελλῶν. Ι. Μ. Π

Λαῖρραχ Loerrach) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βάδῃ, εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ, παρὰ τὰ ἑλβετικὰ σύνορα, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βασιλεία - Τσέλλ Κάτ. 16.000 (1925). Ἔχει βιομηχανίαν ὑφαντουργίας, κλωστηρίων, μηχανῶν, δερμάτων καὶ χαρτοποιίας, ὡς καὶ ἀξιόλογον οἰνοπαραγωγήν. Ἱδρύθη τῷ 1102. Θ. Κ.

λαὶς (Löss), ἢ ***ἀσβεστοῦχος πηλὸς*** *[Πετρογρ.]*. Ἰζηματογενὴς σχηματισμὸς μηχανικῆς προελεύσεως. Ἀποτελεῖ συσσωμάτωμα εὔθραυστον, σπανίως ψαθυρόν, ἀπὸ μικρότατα κοκκία χαλαζιακῆς ἄμμου μὲ συγκολλητικὴν ὕλην ἀργιλλοῦχον καὶ ἀσβεστιτικήν. Ἡ περιεκτικότης εἰς ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον φθάνει μέχρι 30%. Παρουσιάζει χρῶμα λευκοκίτρινον, εἰς τὴν κατάστασιν δὲ τῆς ἀποσαθρώσεως κιτρινόφαιον. Ἡ παρουσία ἀσβεστολιθικῆς οὐσίας παρέχει τὸν χαρακτηριστικὸν ἀναβρασμόν, ὅταν ἐπιδράσῃ ἐπ' αὐτοῦ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, συγκεντροῦται δὲ αὕτη συνήθως εἰς τὸ δάπεδον τοῦ πετρώματος, ὅπου σχηματίζει ποικιλόμορφα συγκρίματα. Συνεπείᾳ ἀποσαθρώσεως λαμβάνει ὁ λαὶς χρῶμα φαιόν, διότι ὀξειδοῦνται τὰ ὑποξείδια τοῦ σιδήρου εἰς ὀξείδια, ἐκφεύγει δὲ βαθμηδὸν καὶ ἡ ἀσβεστολιθικὴ οὐσία τελείως. Ἡ ἀπασβέστωσις τοῦ λαὶς μετατρέπει αὐτὸν εἰς *λέμ* (Lehm). Εἰς πρωτογενῆ κοιτάσματα εὑρίσκεται ἐν Κίνᾳ ὅπου ἀποτελεῖ αἰολικοὺς σχηματισμούς, κατὰ τὰς ἐπικρατούσας δὲ σήμερον ἀντιλήψεις τῆς αὐτῆς προελεύσεως εἶναι καὶ ὁ λαίς, ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ εἰς τὴν πλειστόκαινον διάπλασιν τῆς Εὐρώπης καὶ ὁ ὁποῖος ἐλάχιστα ἢ οὐδαμῶς παρουσιάζει στρώσιν, ἐνῷ ἀντιθέτως αἱ στρωσιγενεῖς ἀποθέσεις αὐτοῦ εἶναι σχηματισμοὶ ποτάμιοι ἢ λιμναῖοι. Ὁ λαὶς ἔχει μεγάλην ἀνάπτυξιν ἐν Κίνᾳ καὶ βορείῳ καὶ νοτίῳ Ἀμερικῇ. Ἐμφανίζεται δὲ ἐπίσης εἰς τὰ κράσπεδα τῶν περιοχῶν τῆς Εὐρώπης, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν περίοδον τῶν παγετώνων ἐκαλύφθησαν ὑπ' αὐτῶν, ὡς λ. χ. εἰς τὴν βόρειον καὶ νότιον Γερμανίαν, εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Μαίν, ἐπὶ τοῦ βαυαρικοῦ ὑψιπέδου, εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Καρπαθίων κ. ἀ. Γ. Β.

Λαΐς. Ὄνομα δύο περιφήμων ἑταιρῶν τῆς ἀρχαιότητος. —1) ***Ἡ Κορινθία*** ἢ *ἀρχαία* (ἐπικαλουμένη οὕτω πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τῆς Λαΐδο τῆς νεωτέρας). Ἔζησε τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα. Κατήγετο ἐκ Κορίνθου καὶ ἦτο περίφημος διὰ τὸ κάλλος της, ἐφάμιλλος τῇ Φρύνῃς. Πολλὰ περὶ ταύτης ἀνέκδοτα ἀφηγοῦνται ὁ Ἀθήναιος, ὁ Αἰλιανὸς καὶ ὁ Παυσανίας. Ἐκ τούτων μανθάνομεν ὅτι καθ' ὕπνους ἐπεφάνη εἰς αὐτὴν Ἀφροδίτη ἡ Μελαινίς, ἡ ὁποία τῇ προεῖπε τὴν ἄθρόαν ἐπίσκεψιν ἐραστῶν πολυταλάντων. Αὐτὴ ἦτο ἐκλεκτικὴ εἰς τοὺς φίλους της καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν σκληρότητα καὶ τὴν ἀπληστίαν της, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐκλήθη *ἀξίνη*, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ μόνον εἰς τὸν Διογένη τὸν Κυνικὸν δεικνύουσα ἀφιλοκέρ-

Λαῒς ἡ Κορινθία.

(Ἐκ νομίσματος τῆς Κορίνθου, ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως: ἡ λέαινα καὶ λοιπαὶ διακοσμήσεις τοῦ μνημείου τῆς Λαΐδος.)

δειαν. Ὁ περιφημότερος καὶ μᾶλλον γενναιόδωρος ἐκ τῶν θαυμαστῶν της ἦτο ὁ Ἀρίστιππος ὁ Κυρηναῖος, ὁ ὁποῖος διέτριβε μετ' αὐτῆς κατ' ἔτος ἐπὶ δύο μῆνας εἰς Αἴγιναν καὶ ὁ ὁποῖος τῆς ἀφιέρωσε δύο βιβλία: «Πρὸς Λαΐδα» καὶ «Πρὸς Λαΐδα περὶ τοῦ κατόπτρου αὐτῆς». Ἀνέκδοτόν τι ἀναφέρει μεταξὺ τῶν θαυμαστῶν της καὶ τὸν Μύρωνα, τὸν περίφημον γλύπτην τῆς ἀρχαιότητος, ὁ ὁποῖος ζητήσας νὰ τὴν πλησιάσῃ ἀπεκρούσθη ὑπ' αὐτῆς διὰ τὴν λευκήν του κόμην. Ἡ Λαῒς ἠγάπησε περιπαθῶς τὸν Εὐβώταν, τὸν διάσημον ἐκ Κυρήνης δρομέα Ὀλυμπιονίκην, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ὅμως περιεφρονήθη διότι, ἐνῷ οὗτος τῆς εἶχεν ὑποσχεθῆ ὅτι μετὰ τὸν ἀγῶνα θὰ τὴν ὡδήγει μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν Κυρήνην, ἀνεχώρησε παραλαβὼν μόνον τὴν εἰκόνα της. Ἡ Λαῒς κατὰ τὸ γῆράς της ἀπέβη μέθυσος καὶ αἰσχρά, μετερχομένη τὸ ἐπάγγελμα τῆς μαστροποῦ. Μὴ ἀνεχομένη δὲ τὰς ἐκ τοῦ γήρατος ρυτίδας, ἀνέθηκε τὸ κάτοπτρόν της εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης. Κατά τινας ἀπέθανε «βινουμένη», κατ' ἄλλους δὲ ὀστοῦν ἐλαίας καταπιοῦσα. Ὁ τάφος της ἔκειτο εἰς τὸ Κράνειον παρὰ τὴν Κόρινθον, τὸ δὲ ἐπιτύμβιον μνημεῖόν της παρίστα λέαιναν σπαράσσουσαν κριόν.

— 2) **Ἡ *νεωτέρα*.** Θυγάτηρ τῆς Τιμάνδρας ἢ Δαμασάνδρας, πιστῆς συντρόφου τοῦ Ἀλκιβιάδου ἡ ὁποία τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐξορίαν του καὶ τὸν περιέθαλψε μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Ὁ πατήρ της ἦτο ἄγνωστος· κατήγετο ἐξ Ὑκκάρων τῆς Σικελίας. Ἐντεῦθεν, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηναίων, ἤχθη ὡς αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Νικίου εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου ἠγοράσθη ὑπό τινος Κορινθίου, ὁ ὁποῖος τὴν ἐδώρησεν εἰς τὴν σύζυγόν του. Κατ' ἄλλους ὅμως ἡ Λαῒς ἦλθε μετὰ τῆς μητρός της εἰς Κόρινθον, δωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Διονυσίου τοῦ τυράννου εἰς τὸν Φιλόξενον τὸν διθυραμβοποιόν. Ὡς φίλοι αὐτῆς φέρονται ὁ Δημοσθένης ὁ ρήτωρ καὶ ὁ Ἀπελλῆς, ὁ ὁποῖος ἰδὼν αὐτὴν λαμβάνουσαν ὕδωρ ἔκ τινος πηγῆς, τόσον ἐθαύμασε τὴν καλλονήν της, ὥστε τὴν μετεχειρίσθη ὡς πρότυπον. Τὰς πρὸς τούτους ὅμως σχέσεις τῆς Λαΐδος δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ἀληθεῖς, διότι ἀμφότεροι ὑπῆρξαν πολὺ μεταγενέστεροι ταύτης. Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε καὶ ἄλλη ἑταίρα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, σύγχρονος τοῦ Ἀπελλοῦ καὶ Δημοσθένους. Τὸ τέλος τῆς Λαΐδος ταύτης ὑπῆρξεν οἰκτρόν, διότι ἀκολουθήσασα ὡραῖόν τινα νεανίαν Θεσσαλὸν εἰς τὴν πατρίδα του, ἐφονεύθη τυπτομένη διὰ ξυλίνων σκαμνίων ὑπό τινων γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐζηλοτύπησαν τὸ κάλλος της, ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀφροδίτης, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀνοσίας πράξεως ἐκλήθη τὸ ἱερὸν τῆς Ἀνοσίας Ἀφροδίτης. Ἐπὶ τοῦ τάφου της, κειμένου παρὰ τὸν Πηνειόν, ὑπῆρχε λιθίνη ὑδρία φέρουσα ἐπιγραφήν. Μ. ΜΠΙΤ

Λαΐς, ἢ ***Λεσὲμ*** *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Ν. Φοινίκης, κειμένη παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Γαλιλαίας ἐν τῇ φυλῇ τοῦ Ναφθαλείμ, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἑρμών, τέσσαρα μίλια πρὸς Δ. τῆς Πανιάδος, ἐπί τινος ἀριστεροῦ παραποτάμου τοῦ Ἰορδάνου. Καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἑβραίων τῆς φυλῆς τοῦ Δάν, μετωνομάσθη *Δὰν* (Κριτ. XVIII 27, 29). Ἐνταῦθα ὁ Ἱεροβοὰμ Α' (976—954 π.Χ.) ἵδρυσε τὴν λατρείαν τοῦ χρυσοῦ μόσχου (Βασιλ. Γ', XII, 28,29). Ἡ θέσις αὐτῆς ἀναγνωρίζεται σήμερον παρὰ τὸν λόφον Γὲλλ-ἐλ-Κάδυ. Α. Θ.

Λαΐσὰ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Παλαιστίνης ἧς ἡ τοποθεσία ἄγνωστος. Β. Μ.

λαισήϊον (τὸ) *['Αρχ.]*. Καθ' Ἡρόδοτον ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν ὅπλον τῶν Κιλικίων καὶ ἐν γένει τῶν ἀσιατικῶν λαῶν. Τὸ ὅπλον τοῦτο, κατὰ τὸν

Digitized by Google

σχολιασταὶς τοῦ Ὁμήρου, ἦτο εἶδος μικρᾶς ἀσπίδος, καλούμενον μάλιστα ὑπ' αὐτῶν *ἀσπίδιον* καὶ *ἀσπιδίσκιον*. διέφερεν ὅμως τῆς ἑλληνικῆς στρογγύλης ἀσπίδος κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ κορυφὴ εἶχε σχῆμα κώνου, κατεσκευάζετο δὲ ἐξ ἀκατεργάστου δέρματος βοὸς καὶ ἐπενεδύετο συχνάκις διὰ μετάλλου. Τοιοῦτον ὅπλον εὑρέθη τῷ 1875 ἐν Κύπρῳ ἐν τάφῳ τῆς Ἀμαθοῦντος. Ἔχει διάμετρον 0.305 καὶ εἶναι ἐπενδεδυμένον διὰ φύλλου χαλκοῦ πάχους ἡμίσεος χιλιοστομ. καὶ κοσμεῖται δι' ἐκτύπων κοσμημάτων ἀνατολικῆς τέχνης. Β. Δ. Θ.

Λαΐσκε (Loeschcke), *Γεώργιος*. Γερμανὸς ἀρχαιολόγος (1852—1915). Καθηγητὴς ἐν Dorpat κατ' ἀρχὰς καὶ μετὰ ταῦτα καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βόννης πρῶτον καὶ τοῦ Βερολίνου τελευταίως, ὑπῆρξε βαθὺς καὶ ἀκάματος μελετητὴς τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, διδάξας καὶ συγγράψας πολλὰ περὶ αὐτοῦ. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων του εἶναι τὰ ἑξῆς: «De Titulis aliquot Atticis quaestiones historica» (Bonn 1876), «Über die Reliefs der Altspartanischen Basis. (Dorpat 1879), «Archaeologische Miscellen. (Dorpat, 1880), «Die Enneakrounosepisode bei Pausanias (Dorpat, 1883), «Die Enthaltung der Medusa. Ein Beitrag zur Geschichte der Griechischen Malerei (1893) καὶ μετὰ τοῦ ἀρχαιολόγου Furtwängler ἐδημοσίευσε τὰ μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα. Ὁ Λαΐσκε ἐτύγχανε μέλος τῆς πρωσσικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Β. Δ. Θ.

Λάϊσμαν (Leishman), *Γουλιέλμος*. Ἄγγλος μαιευτὴρ γυναικολόγος (1834—1894). Διετέλεσεν ὑφηγητὴς τῆς ἰατροδικαστικῆς εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Anderson. Τῷ 1868 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς μαιευτικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, διακριθεὶς λίαν εἰς τὸν κλάδον τοῦτον. Ἀργότερον ἐγένετο καθηγητὴς τῆς γυναικολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Γλασκώβης. Συνέγραψεν ἔξοχον σύγγραμμα «Μαιευτικῆς» (1870), σχὸν 4 ἀγγλικὰς καὶ 3 ἀμερικανικὰς ἐκδόσεις. Διετέλεσε συγκλητικὸς καὶ πρόεδρος τῆς «Education Committee». Ο. Ρ.

λαϊσμανίασις (ἡ) /*Ἰατρ.*/ βλ. λ. *λεϊσμανίασις*.

Λάϊσνιγκ (Leisnig) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Γερμανίας καὶ ἀεροθεραπευτήριον ἐν Σαξωνίᾳ. Κάτ. 7.808 (1925). Ἔχει σανατόριον καὶ βιομηχανίαν κονσερβῶν, ὑφαντουργίας, μηχανῶν, παιδικῶν ἀθυρμάτων. Ἱδρύθη ὑπὸ Σλαύων ἀποίκων, περιῆλθε δὲ τῷ 1081 ὡς τιμάριον εἰς τὸν κόμιτα Γκρόϊτς. Θ. Κ.

Λαΐσνιτς (Loessnitz) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Σαξωνίᾳ. Κάτ. 7.744 (1925). Ἔχει βιομηχανίαν ὑφαντουργίας, χρωμάτων, ἐρίων, μηχανῶν. Ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τῶν Σλαύων ἀπῳκίσθη ὑπὸ Γερμανῶν μεταλλευτῶν τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Θ. Κ.

Λαισποδίας ὁ *Ἀνδρονύμιος*. Εἷς τῶν ἐν Ἀθήναις δημαγωγῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἦτο δημοκρατικῶν φρονημάτων καὶ ὑπὲρ τῆς ἀνανεώσεως τοῦ πολέμου μετὰ τὴν Νικίειον εἰρήνην. Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του, ὁδηγῶν μετὰ τοῦ Πυθοδώρου καὶ Δημαράτου στόλον ἀθηναϊκόν, ἦλθεν εἰς τὴν Ἐπίδαυρον Λιμηρὰν καὶ ἐλεηλάτησε τὰ παράλια αὐτῆς (*Θουκ.* 6,105)· τοῦτο ἔλαβον ὡς ἀφορμὴν οἱ Σπαρτιᾶται ἵνα λύσουν τὰς σπονδάς. Βραδύτερον ὅμως ἤλλαξε φρονήματα, διότι ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν 400 ἐν Ἀθήναις ἀποστέλλεται ὡς πρέσβυς μετὰ δύο ἄλλων εἰς Σπάρτην διὰ τὰ ἀριστοκρατικά του φρονήματα (*Θουκ.* 8,86). Ὁ Ἀντιφῶν ἔγραψε λόγον κατ' αὐτοῦ, οἱ δὲ κωμικοὶ ἔσκωψαν αὐτὸν διὰ τὰς δρεπανώδεις κνήμας καὶ τὴν ἐρωτομανίαν του. Ν. Ι. Ζ.

Λάϊστ (Leist), *Βουρκάρδος*. Γερμανὸς νομοδιδάσκαλος (1819—1906), καθηγητὴς τῶν νομικῶν τῷ 1846 ἐν Βασιλείᾳ, καὶ ἀπὸ τοῦ 1853 ἐν Ἰένᾳ. Κατ' ἐπεξεργασίαν τοῦ περιφήμου ἔργου τοῦ Γκλοὺκ «Ἑρμηνεία τῶν Πανδεκτῶν» (βιβλ. 37 καὶ 38) ἔγραψε περὶ τοῦ κληρονομικοῦ συστήματος τῶν πραιτόρων καὶ περὶ ἐπιτροπείας παρὰ Ρωμαίοις. Ἄλλα ἔργα αὐτοῦ: «Ἑλληνοϊταλικὴ Ἱστορία τοῦ Δικαίου» (1884), «Διεθνὲς δίκαιον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀρίοις» (1889), «Ἀστικὸν δίκαιον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀρίοις» (1892), «Περὶ διακατοχῆς εἰς τὴν κληρονομίαν», «Ἀστικαὶ μελέται» (1854—1877). Διὰ τοῦ παλαιοτέρου ἔργου αὐτοῦ «Πρὸς ἀνάπτυξιν κοινοῦ θετικοῦ δικαίου ἐν τῇ πεπολιτισμένῃ ἀνθρωπότητι» (1846), ἐγένετο ὁ πρόδρομος τῆς προσπαθείας πρὸς ἑνοποίησιν τῆς παγκοσμίου ἀστικῆς νομοθεσίας. Θ. Κ.

Λάϊστα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τοῦ Ζαγορίου τῆς Ἠπείρου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ ὁ συνοικισμὸς *Παλαιοχώρι*. Κάτ. (1928) 136, ὁμιλοῦντες τὴν κουτσοβλαχικήν. Μετωνομάσθη εἰς *Βρυσοχώριον*. Ἔχει ἡμιγυμνάσιον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τηλεφωνεῖον. Χ. Ι. Σ.

Λαΐστικω (Leistikow), *Βάλτερ*. Γερμανὸς ζωγράφος (1865—1908). Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ, ἰσχολήθη δὲ εἰς τὴν τοπιογραφίαν. Οἱ πλεῖστοι τῶν πινάκων του εἶναι εἰργασμένοι ἐπὶ θεμάτων εἰλημμένων ἐκ τῆς φύσεως τῶν βορείων χωρῶν, τὴν ὁποίαν ὁ Λαΐστικω ἐμελέτησεν εἰς ἐπανειλημμένα ταξίδιά του καὶ τὴν ὁποίαν ἠδύνατο ν' ἀποδίδῃ μετὰ ζωηρότητος, ἰσχυρᾶς χρωματιστικῆς δεξιοτεχνίας καὶ ἐσωτερικότητος. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Τοπίον τοῦ Βρανδεμβούργου» (1886), «Ἑσπέρα ἐν Φρεισλανδίᾳ» (1890), «Λιμάνι» (1900), «Θαλασσοταραχὴ» (1903) καὶ «Ὑπὸ τὸ σεληνόφως» (1903). Ι. Μ. Π.

Λαιστρυγόνες (οἱ) /*Ἀρχ.*/. Κατὰ τὴν Ὀδύσσειαν (κ, 81 κ. ἑξ.) ἦσαν λαὸς ἄγριος, γίγαντες ἀνθρωποφάγοι, κατοικοῦντες πολὺ μακρὰν εἰς τὰς ἀρκτικὰς χώρας. Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐκ τῆς νήσου τοῦ Αἰόλου ἀναχωρήσας, περιεπλανήθη ἓξ ἡμέρας καὶ τὴν ἑβδόμην ἔφθασεν εἰς τὴν Λαιστρυγονίην καὶ δὴ εἰς κόλπον πλησίον εἰς τὴν πόλιν Τηλέπυλον, κτίσμα τοῦ Λάμου, παλαιοῦ τινος βασιλέως τῶν Λαιστρυγόνων. Ἀποβιβασθεὶς μετὰ τῶν συντρόφων του, στέλλει δύο ἐξ αὐτῶν πρὸς κατόπτευσιν τοῦ μέρους. Οὗτοι συναντήσαντες κόρην τινὰ ὁδηγοῦνται ὑπ' αὐτῆς εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως Ἀντιφάτου, ἔνθα ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν κατασπαράσσεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως. Ὁ ἕτερος διαφεύγει, ἀλλὰ καταδιώκεται μέχρι τῆς θαλάσσης. Γίνεται ἀγὼν φοβερὸς καὶ μόνον τὸ πλοῖον τοῦ Ὀδυσσέως διασῴζεται. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τοὺς Λαιστρυγόνας ἐτοποθέτουν οἱ μὲν Ἕλληνες εἰς τὴν Σικελίαν πλησίον τῶν Λεοντίνων, οἱ Ρωμαῖοι πρὸς Ν. τοῦ Λατίου εἰς τὴν Φορμίαν, ἣν πόλιν τοῦ Λάμου ἐκάλουν (*Ὁράτ.* III, 17,6). Ν. Ι. Ζ.

Λάϊτα (Leitha) /*Γεωγρ.*/. Παραπόταμος τοῦ Δουνάβεως (βλ. λ. *Λείθας*).

Λαιτητία. Ὄνομα γυναικῶν ἐν Ἰταλίᾳ, προερχόμενον ἐκ τοῦ λατινικοῦ *laetitia* καὶ ἀνάλογον πρὸς τὸ παρ' ἡμῖν *Εὐτυχία*. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερεν ἡ μήτηρ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, ἧς ἡ πλήρης ὀνομασία εἶναι *Μαρία - Λαιτητία - Ραμολῖνο Βοναπάρτου* (βλ. *Βοναπάρται*). Χ. Δ.

λαιτματοφοβία (ἡ) (laitmatophobie). Οὕτω καθορίζεται ὁ νοσηρὸς φόβος, ὁ παρακολουθούμενος ὑπὸ ἄγχους καὶ ἰλίγγου, τῆς ἐν τῇ θαλάσσῃ πτώσεως· τὸν φόβον τοῦτον δοκιμάζουσιν ἐνίοτε οἱ ἁλιεῖς τῆς Γροιλανδίας, ὅταν εὑρίσκωνται ἰδίως μεμονωμένοι ἐπὶ τῶν ἁλιευτικῶν πλοιαρίων αὐτῶν (Kayaks) ἐν καιρῷ γαλήνης. Οἱ Δανοὶ τὴν νοσηρὰν ταύτην ἀδιαθεσίαν ὀνομάζουσιν ἴλιγγον τοῦ Καγιάκ (Kajaksvimmel), εἰδικὸν τῶν ἁλιέων τῶν βορείων θαλασσῶν. Μ. Ν. Κ.

Λαϊτμέριτς (Leitmeritz) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας (βλ. λ. *Λιτομιέρζιτσε*).

λάϊτμοτίβ (γερμ. Leitmotiv=ὁδηγὸν ἢ χαρακτηριστικὸν θέμα). Βραχὺ καὶ μελῳδικὸν μουσικὸν θέμα, συχνάκις ἐπανερχόμενον κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ δράματος καὶ ὑπογραμμίζον ὡρισμένα ψυχικὰ συναισθήματα ἢ συνοδεῦον τὴν ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἐμφάνισιν προσώπου τινός. Τὸ λάϊτμοτίβ ἀποτελέσαν τὴν βάσιν τοῦ συστήματος τοῦ Βάγνερ, ἔχει τὰς ῥίζας του πολὺ βαθύτερον. Ἤδη πρὸ αὐτοῦ ὁ Λαΐβε εἰς τὰς «μπαλλάντας» του κάμνει χρῆσιν ὡρισμένων τυπικῶν θεμάτων, ἅτινα παραλλάσσει καὶ μεταμορφώνει ποικιλοτρόπως, διὰ ν' αὐξήσῃ τὴν ἔκφρασιν τοῦ μουσικοῦ ἔπους καὶ δώσῃ εἰς αὐτὸ μεγαλυτέραν ἑνότητα. Αὐτὸς ἄλλως τε ὁ Βάγνερ, ἀναζητῶν τὰ πρότυπα τοῦ μουσικοῦ δράματος· ἐν τῷ παρελθόντι, σημειοῖ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς «Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι» τοῦ Γκλοὺκ ὡς περιέχουσαν τὸ πρῶτα σαφῆ σπέρματα τοῦ λάϊτμοτίβ καὶ ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ῥωμαλέα ταυτοφωνία τῆς ἀρχῆς ζωγραφίζει ὑπερόχως τὴν δύναμιν τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἐνῷ τὸ δεύτερον θλιβερὸν θέμα ἐκφράζει ἀπολύτως τὴν γλυκύτητα τῆς ἡρωΐδος καὶ τὴν λύπην αὐτῆς ἐπὶ τῇ θυσίᾳ. Τὰ μελοδράματα τοῦ Μάγερμπεερ βρίθουσιν ὁμοίων παραδειγμάτων, ὅπως αἴφνης ἡ «Στρουένζεε», ἐν ᾗ χαρακτηριστικωτάτη συμφωνικὴ φράσις ἐπανέρχεται συχνάκις καθ' ὅλον τὸ ἔργον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς εἰσαγωγῆς, διὰ νὰ λάβῃ τὴν τελικήν της ἀνάπτυξιν κατὰ τὴν κατακλεῖδα τοῦ δράματος. Χρῆσιν λάϊτμοτίβ παρουσιάζει καὶ ὁ «Προφήτης» τοῦ αὐτοῦ συνθέτου. Ἐν δὲ τῇ συμφωνίᾳ καὶ τῇ μουσικῇ δωματίου ἄπειρα εἶναι τὰ παραδείγματα, ἰδίως παρὰ Μπετόβεν, Μένδελσων, Σοῦμπερτ, Σούμαν κλπ. Ὁ Βέμπερ ὁμοίως συχνάκις συνοδεύει τοὺς ἥρωάς του με ὡρισμένας τυπικὰς φράσεις· ἀλλ' ὅ,τι διὰ τοὺς προγενεστέρους εἶναι ἐξαίρεσις, διὰ τὸν Βάγνερ γίνεται σύστημα. Αὐτὸς δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὸ νὰ ἀφιερώσῃ εἰς ἕκαστον πρόσωπον τοῦ δράματος τὸ ἴδιον θέμα· θέλει διὰ τῶν λάϊτμοτίβ νὰ ἐκφράσῃ καὶ τὰς μυχίους σκέψεις, τὰ συναισθήματα, νὰ προειδοποιήσῃ τοὺς θεατὰς περὶ τῶν ἐπερχομένων γεγονότων, νὰ φέρῃ ἀναμνήσεις ἐπὶ τοῦ παρελθόντος κλπ. Τὰ θέματα ταῦτα ἀναπτύσσει ὁ Βάγνερ κατὰ τὸ συμφωνικὸν σύστημα, μὲ ὅλα τὰ μέσα τῆς συγχρόνου τέχνης, ἀνανεώνων καὶ παρουσιάζων αὐτὰ μυριοτρόπως. Κατὰ κανόνα ἓν καλὸν λάϊτμοτίβ ὑπόκειται εἰς τοὺς ἑξῆς κανόνας: πρέπει νὰ εἶναι χαρακτηριστικόν, ἵνα ἀναγνωρίζεται ἀμέσως καὶ δύναται νὰ ὁδηγῇ ἄνευ δυσκολίας ἀνὰ τοὺς μαιάνδρους τοῦ δράματος· νὰ εἶναι βραχύ, διὰ νὰ δύναται νὰ ἀναπτύσσεται καὶ νὰ παρέχῃ ἔδαφος εἰς ἀνανεώσεις· ὀλίγοι φθόγγοι πολλάκις ἀρκοῦν διὰ νὰ συμβολίσουν μίαν κατάστασιν· τέλος πρέπει νὰ εἶναι ἁπλοῦν, ὅπως εἶναι συνήθως τὰ θέματα τὰ προοριζόμενα νὰ ἀναπτυχθοῦν συμφώνως μὲ τὸ σύστημα τῶν παραλλαγῶν. Γ. Σ.

Λάϊτομισλ (Leitomischl) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας (βλ. λ. *Λίτομυσλ*).

Λαῖτος (Laetus), *Αἰμίλιος*. Ρωμαῖος ἔπαρχος ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Κομμόδου (192 μ. Χ.), ὃν τῇ συμπράξει καὶ τῆς συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκίας ἐφόνευσε καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν Περτίνακα, ὑπὸ τὸν ὁποῖον παρέμεινεν ὡς ἔπαρχος πάλιν· ἀλλ' οὐδ' εἰς τὸν Περτίνακα ἔμεινε μέχρι τέλους πιστός, διότι τῷ 193 μ. Χ. τὸν καθήρεσε. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐσφάγη καὶ ὁ ἴδιος μετὰ τῆς Μαρκίας ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ Διδίου (Didius).

— **Λαῖτος**. Ἀρχαῖος ἱστορικός, περὶ τοῦ ὁποίου πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως (Στρωμ. I, 140) καὶ τοῦ Τατιανοῦ (adv. Graec. 58) ὅτι μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τὰ «Φοινικικὰ» τριῶν Φοινίκων συγγραφέων. Εἰς αὐτὰ περιελαμβάνετο καὶ ὁ πλοῦς τοῦ Μενελάου εἰς τὴν Φοινίκην κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Σπάρτην. Χ. Κ. Κ.

Λαΐτσεν (Loetzen) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν τῇ Ἀνατολ. Πρωσσίᾳ, ἐπὶ τῆς λίμνης Λέβεντινζε, ὅπου καὶ σταθμὸς πλοίων, καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Λὺκ-Ράστενμπουργ Κάτ. 10.552 (1925). Ἔχει εἰδικὴν σχολὴν ἰχθυολογίας, βιομηχανίαν μηχανῶν, σαπωνοποιίας, τσιμεντολίθων καὶ ἐμπόριον ζῴων καὶ ξυλείας. Παλαιότερον ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων ἦτο ἡ ἁλιεία, δι' ὃ καὶ τὸ ἔμβλημα τῆς πόλεως ἀποτελοῦσι τρεῖς ἰχθύες. Παρὰ τὸ Λαΐτσεν, κείμενον πρὸ τῶν περιφήμων Μαζουριανῶν ἑλῶν, συνήφθησαν μεγάλαι μάχαι κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον. Ἡ ὀγδόη στρατιά, ὑπὸ τὸν Χίνδεμπουργ, κατέλαβε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1914 τὴν πρὸ τῶν ἑλῶν ἰσχυρῶς ὠχυρωμένην γραμμὴν τῶν Ρώσων, ἀφοῦ ἐπὶ ματαίῳ οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ρέννεκαμπφ, εἶχον πολιορκήσει προηγουμένως τὸ ἐντὸς τῆς τελματώδους ἐκτάσεως γερμανικὸν ὀχυρὸν Μπόϋεν. Ἐπὶ τῶν νέων θέσεων ἱδρύθη ἀκλονήτως ἡ μετωπικὴ γραμμὴ τῶν Γερμανῶν πρὸς τὴν διεύθυνσιν ἐκείνην. Θ. Κ.

Λάϊ-Τσέου, ἢ *Λέϊ-Τσέου* /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Κίνας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τσὰν-Τοῦνγκ καὶ παρὰ τὸν μυχὸν ὁμωνύμου κόλπου, τμήματος τοῦ μεγάλου κόλπου τοῦ Πετσιλὶ τῆς Κιτρίνης θαλάσσης. Κεῖται εἰς τὸ μέσον τῶν συγκοινωνιῶν μεταξὺ Βάϊ-Χάϊ-Βάϊ καὶ Τσὶ-νὰν καὶ εἶναι κέντρον βιομηχανίας κομψοτεχνημάτων (ἀγαλματίων, ἀντικειμένων κλπ.) ἐκ *λάϊ-τσί*, εἴδους πρασινωποῦ στεατίτου, ὀρυσσομένου ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰ πέριξ. Χ. Δ.

Λάϊτσμανν (Leitzmann), *Ἀλβέρτος*. Γερμανὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1867. Ἀπὸ τοῦ 1898 καθηγητὴς ἐν Ἰένῃ, εἰργάσθη πρὸ παντὸς ἐπὶ τῆς φιλολογίας τοῦ Μεσαίωνος, τῆς κλασσικῆς περιόδου καὶ τοῦ ῥωμαντισμοῦ τὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐξέδωκε τὰ ἔργα τοῦ Βόλφραμ φὸν Ἔσενμπαχ (1902), τὴν ἀλληλογραφίαν καὶ τὰ ἔργα τοῦ Γουλιέλμου Χούμπολτ (1905), τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Λίχτενμπεργκ (1901, 3 τ.), τὴν ἀλληλογραφίαν Γκαῖτε-Σίλλερ (μετὰ τοῦ Γκραῖφ, 1912, 3 τ.), τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Μπετόβεν (1909), τοῦ Μόζαρτ (1910), τὰ ἔργα του Χάϊνε (1910, 9 τ.) κλπ. Διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς Βαϊμάρης ἐπεξειργάσθη τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Γκαῖτε (τόμ. 17—21). Γ. Ε. Κ.

Λαΰαρντ (Layard), *σὲρ Ὤστεν Ἐρρῖκος*. Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ συγγραφεύς, ὁ ἀνασκαφεὺς τῆς Νινευΐ (1817—1894). Κατήγετο ἐξ ἀρχαιοτάτης οἰκογενείας Οὐγενότων, ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις, ἡ μήτηρ του ἦτο ἱσπανικῆς καταγωγῆς. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς παιδικῆς του ἡλικίας διῆλθεν ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα καὶ ἀπέκτησε τὴν κλίσιν πρὸς τὰς καλὰς τέχνας καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὰ ταξίδια. Ἐφοίτησεν ἐπίσης εἰς σχολεῖα τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἑλβετίας. Τῷ 1839

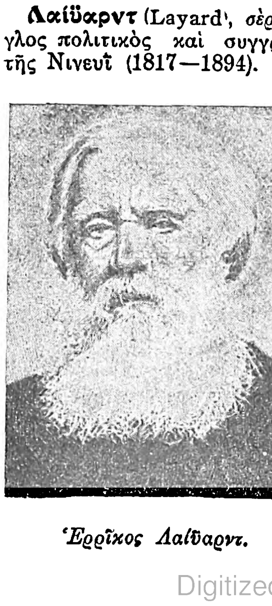

Ἐρρῖκος Λαΰαρντ.

Digitized by Google

ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀγγλίας μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ περιοδεύσῃ τὴν Ἀσίαν. Περιοδεύσας ἐπὶ πολλοὺς μῆνας, ἰδίᾳ ἐν Περσίᾳ, καὶ παραιτηθεὶς τοῦ σχεδίου τῆς μεταβάσεως εἰς Κεϋλάνην, ἐπέστρεψε τῷ 1842 εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας, σὲρ Στράτφορντ Κάνιγγ, χρησιμοποιήσαντος τοῦτον εἰς διαφόρους ἀνεπισήμους ἀποστολὰς ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ. Τῷ 1845, ἐνθαρρυνθεὶς καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ Κάνιγγ, ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὅπως προβῇ εἰς ἐξερευνήσεις μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τῆς Ἀσσυρίας, αἵτινες κατέστησαν περιώνυμον τὸ ὄνομά του. Τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην εἶχεν ἀποφασίσει ὅτε, κατὰ τὰ ταξίδιά του εἰς Ἀνατολήν, προσειλκύσθη τὸ ἐνδιαφέρον του ἐκ των ἐρειπίων τῆς Νεμρὼδ ἐπὶ τοῦ Τίγρητος καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου τύμβου τοῦ Κουγιουντζὶκ παρὰ τὴν Μοσούλην, ἐν μέρει ἐκσκαφέντος ἤδη ὑπὸ τοῦ Μπόττα. Ὁ Λαιϋαρντ παρέμεινεν εἰς τὰ πέριξ τῆς Μοσούλης διεξάγων ἀνασκαφὰς ἐν Κουγιουντζὶκ καὶ Νεμρὼδ καὶ μελετῶν τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς τῶν διαφόρων φυλῶν μέχρι τοῦ 1847. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἀγγλίαν (1848) ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «Ἡ Νινευὶ καὶ τὰ ἐρείπιά της, μετὰ περιγραφῆς ἐπισκέψεως εἰς τοὺς Χαλδαίους Χριστιανοὺς τοῦ Κουρδιστὰν καὶ τοὺς Γεζέτας ἢ Διαβολολάτρας, μετ' ἐρεύνης ἐπὶ τῶν ἠθῶν καὶ τεχνῶν τῶν ἀρχαίων Ἀσσυρίων» (2 τόμ. 1848—1849). Κατόπιν παραμονῆς μηνῶν τινων ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς διπλωματικὸς ἀκόλουθος ἐν τῇ ἀγγλικῇ πρεσβείᾳ καὶ τῷ 1849 ἐξετέλεσε δευτέραν ἐκστρατείαν πρὸς τὰ ἐρείπια τῆς Βαβυλῶνος καὶ τοὺς τύμβους τῆς Ν. Μεσοποταμίας. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν του ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ ἔργον του «Ἀνακαλύψεις ἐν τοῖς ἐρειπίοις τῆς Νινευὶ καὶ Βαβυλῶνος» (1853). Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν του ἀπέστελλεν εἰς Ἀγγλίαν θαυμάσια πρότυπα, ἀποτελοῦντα τὸ μεγαλύτερον καὶ σπουδαιότερον μέρος τῆς συλλογῆς ἀσσυρίων ἀρχαιοτήτων ἐν τῷ Βρεττανικῷ μουσείῳ. Ἐκτὸς τῆς μεγάλης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας τοῦ ἔργου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ τοποθεσία τοῦ Κουγιουντζὶκ ἀποδεικνύεται ταυτιζομένη μὲ τὴν ἀρχαίαν Νινευΐ, ἀμφότερα τὰ συγγράμματα ἀποτελοῦν τὰ καλύτερα ἔργα ταξιδίων ἐν τῇ ἀγγλικῇ γλώσσῃ.

Ὁ Λαϊϋαρντ ἐπεδόθη ἀκολούθως εἰς τὴν πολιτικήν, ἐκλεγεὶς (1852) ὡς ὑποψήφιος τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων καὶ διορισθεὶς ὑφυπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Παρίστατο ἐν Κριμαίᾳ κατὰ τὸν πόλεμον, ὡς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐκστρατείας. Τῷ 1855 ἐξελέγη λόρδος ρέκτωρ τοῦ πανεπιστημίου Ἀμπερντὶν καὶ τῷ 1857 ἐστάλη εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅπως ἐρευνήσῃ τὰς ἀφορμὰς τῆς ἐκραγείσης στάσεως. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1861—1866 διετέλεσεν ὑφυπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ πρωθυπουργίας τοῦ λόρδου Πάλμερστον καὶ λόρδου Ἰωάννου Ρῶσσελλ. Τῷ 1866 διωρίσθη σύμβουλος τοῦ Βρεττανικοῦ μουσείου, τῷ 1868 πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν δημοσίων ἔργων ἐπὶ Γλάδστωνος καὶ τῷ 1877 πρεσβευτὴς ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἐκεῖ ἐξεδήλωσε τὰ φιλοτουρκικά του αἰσθήματα. Μὴ δυνηθεὶς νὰ ματαιώσῃ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, κατώρθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπὲρ τῆς Ἀγγλίας τὴν Κύπρον διὰ τῆς ἀγγλοτουρκικῆς συνθήκης τοῦ 1878, τιμηθεὶς διὰ τὴν ὑπηρεσίαν του ταύτην μὲ τὸ ἀνώτατον παράσημον τοῦ Λουτροῦ. Παρέμεινε πρεσβευτὴς μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Γλάδστωνος εἰς τὴν ἀρχὴν (1880), ἔπειτα δέ, ἀποσυρθεὶς τῆς πολιτικῆς, μετέβη εἰς Βενετίαν, ἀσχολούμενος μὲ τὴν συλλογὴν εἰκόνων τῆς ἐνετικῆς σχολῆς καὶ γράφων κριτικὰς καὶ μελέτας ἐπὶ τῆς ἰταλικῆς τέχνης. Τῷ 1887 ἐδημοσίευσεν, ἐπὶ τῇ βάσει σημειώσεων ληφθεισῶν κατὰ τὸ πρῶτον ταξίδιόν του ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν, τὸ ἔργον «Αἱ πρῶται περιπέτειαι ἐν Περσίᾳ, Σουσιανῇ καὶ Βαβυλωνίᾳ». Τὴν πολύτιμον συλλογήν του ἰταλικῶν πινάκων κατέλιπεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Πινακοθήκην τοῦ Λονδίνου. Δ. Σ. Δ.

λαΐφος (τό)· ἀρχ., ρακῶδες ἔνδυμα· ‖ νεοελλ. εἶδος μικροῦ τριγωνικοῦ ἢ τραπεζοειδοῦς ἱστίου.

— *[Ναυτ.]* Τὸ *λαΐφος* (κοιν. *φλίσι*, γαλλ. la flèche en-cu, ἀγγλ. the gaff-top-sail) εἶναι ἱστίον ἐλαφρόν, τριγωνικὸν ἢ ὠτοειδὲς ἢ τραπεζοειδές, ἐπαιρόμενον ὑπὲρ τὸν ἐπίδρομον (ἢ καὶ ὑπὲρ τὰ ἡμιόλια, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ λόβερ δίστηλα ἢ πολύστηλα)· καὶ ἡ μὲν ὑπέρα του φιλεῖ (κοιν. μπαζάρει) ἀμέσως ὑπὸ τὸ τραχήλωμα τῆς ἠλακάτης, ὁ πρόπους του φθάνει εἰς τὸ κατάστρωμα τοῦ μυόμματός του, εὑρισκομένου εἰς τὸ ὕψος τῆς γνάθου, ὁ δὲ ποὺς διερχόμενος δι' ἐντρόχου εὑρισκομένου εἰς τὸ τέρθρον, ὅπου τὸ ἱστίον ποδοῦται, χειρίζεται καὶ οὗτος ἀπὸ τοῦ καταστρώματος. Τὰ τριγωνικὰ λαίφη εἶναι τὰ συνήθη, εἰς τὰ ἐμπορικὰ ἱστιοφόρα καὶ τὰ μεγάλα ἐκπαιδευτικὰ πολεμικά, χρήσεως, τῶν ὠτοειδῶν ἢ τῶν τραπεζοειδῶν ἀπαντώντων μόνον εἰς θαλαμηγοὺς ἢ κερκούρους ψυχαγωγίας ἢ ναυτικῶν ἀγωνισμάτων. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀναδένονται εἰς μικρὰν καὶ λεπτὴν κεραίαν κατὰ μῆκος τοῦ κορυφαίου των λώματος, κάποτε δὲ καὶ εἰς δορατίδα κατὰ μῆκος τοῦ κάτω ποδώματός

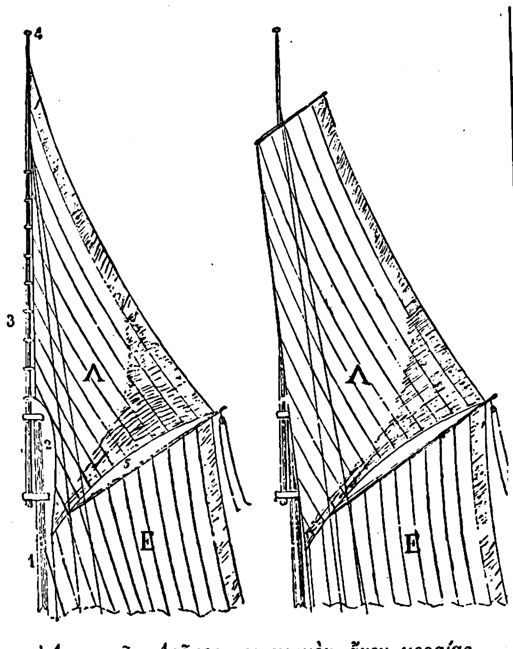

Ἀριστερᾷ Λαΐφος τριγωνικὸν ἄνευ κεραίας. Δεξιᾷ : Λαΐφος τραπεζοειδὲς ἄνευ δορατίδος ποδώματος ἀλλὰ μετὰ κεραίας κατὰ τὸ κορυφαῖον λῶμα.

(Ε='Επίδρομος· Λ=Λαΐφος. 1=στήλη ἱστοῦ· 2=λαιμὸς στήλης· 3=ἐπιστήλιον περιβαλλόμενον διὰ τῶν στεφανῶν· 4=Ἠλακάτη, ὑπὸ τὸ τραχήλωμα τῆς ὁποίας φιλεῖ (μπαζάρει) ἡ ὑπέρα.)

των, προβάλλουσαν ἐκ τοῦ τέρθρου δίκην μικρᾶς κέρκου. Σ. Ε. Λ

Λαίφτς (Loefftz, ***Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς ζωγράφος (1845—1910). Ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίαν τῶν καλῶν τεχνῶν, ἧς βραδύτερον (1893—1896) ἐγένετο διευθυντής. Ὑπῆρξε κατὰ τὸ πλεῖστον ρωπογράφος καὶ ζωγράφος μυθολογικῶν ἢ ἱστορικῶν σκηνῶν, μόλις δὲ κατὰ τὸ τέλος τοῦ βίου του ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν τοπιογραφίαν. Ἡ τέχνη του ὑπενθυμίζει τὸ ὕφος τῶν παλαιῶν Ὁλλανδῶν καὶ Γερμανῶν διδασκάλων. Διὰ πρώτην φορὰν ἐγένετο εὐρὺς λόγος περὶ τοῦ Λαίφτς τῷ 1873, ὅτε παρουσίασεν εἰς τὴν Διεθνῆ ἔκθεσιν τῆς Βιέννης τὸν «Περίπατόν» του. Ἕτερα ἀξιοσημείωτα ἔργα του εἶναι: «Ὁ Ἔρασμος εἰς τὸ σπουδαστήριόν του», «Καρδινάλιος παίζων ἁρμόνιον», «Φιλαργυρία καὶ ἔρως», «Ἡ εὐσπλαγχνία», «Εὐρυδίκη» κλπ. Τὰ σημαντικώτερα τῶν ἔργων του ἀπόκεινται ἐν τῇ Νέᾳ Πινακοθήκῃ τοῦ Μονάχου. Ι. Μ. Π.

Λαΐφφλερ (Loeffler), ***Θεόφιλος-Φρειδερῖκος-Φραγκῖσκος***. Διαπρεπὴς Γερμανὸς στρατιωτικὸς ἰατρὸς (1815—1874). Τῷ 1843 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ. Μετὰ τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ σταδιοδρομίαν, τῷ 1860 κατέλαβε τὴν θέσιν ἀρχιάτρου σώματος στρατοῦ ἐν Posen καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἐν Magdeburg. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἤρξατο μετὰ τοῦ Abel ἐκδίδων τὸ «Πρωσσικὸν στρατιωτικὸν ἰατρικὸν» περιοδικόν. Τῷ 1863 ὡς καὶ τῷ 1864 ἐστάλη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πρωσσικῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν δίαιταν τῆς Γενεύης. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1866, ὡς ἀρχίατρος τῆς 1ης στρατιᾶς, ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ σπουδάσῃ τὴν διοργάνωσιν τοῦ ἐν ἐκστρατείᾳ ὑγειονομικοῦ σώματος, δημοσιεύσας καὶ εἰδικὴν ἐπὶ τούτῳ πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Das Preussische Militär-Sanitätswesen und seine Reform nach der Kriegserfahrung» (1ον καὶ 2ον μέρος 1868—1869). Τῷ 1867, ὡς ὑποδιευθυντὴς τῆς ἱδρυθείσης στρατιωτικῆς ἰατρικῆς σχολῆς, ἐδίδαξε μαθήματα ἰατρικῆς τοῦ πολέμου, ἃ ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870—1871, εἰς ὃν ὑπηρέτησεν ὡς ἀρχίατρος τῆς 2ας στρατιᾶς. Ο. Ρ.

— **Λαΐφφλερ** (Loeffler), ***Φρειδερῖκος-Αὔγουστος-Ἰωάννης***. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς ὑγιεινολόγος καὶ βακτηριδιολόγος, υἱὸς τοῦ στρατιωτικοῦ ἰατροῦ Θεοφίλου Λαΐφφλερ, γεννηθεὶς ἐν Greifswald τῷ 1852. Ἐσπούδασεν ἐν Βύτζβουργ ὡς καὶ ἐν τῇ Βερολινείῳ Ἀκαδημίᾳ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1874. Ὑπηρέτησεν εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1870—1871 καὶ κατόπιν ὡς στρατιωτικὸς ἰατρὸς εἰς Ἀννόβερον καὶ Πότσδαμ, καὶ ἠσχολήθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ Koch, εἶτα δὲ ὡς ἰατρὸς ἐπιτελείου εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Γουλιέλμου, μὲ τὴν χημείαν, ἀνατομοπαθολογίαν καὶ ὑγιεινήν. Ἐστάλη καὶ εἰς Θεσσαλίαν πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἀρουραίων, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἐκ τῆς σχετικῆς του ἐργασίας «Die Feldmausplage in Thessalien and ihre erfolgreiche Bekämpfung mittels des Bac. typhi murium, Ctrlbl. f. Bakt. XII 1892». Ἀνεκάλυψε τὸ βακτηρίδιον τῆς διφθερίτιδος, ὅπερ καλεῖται ἔκτοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ βάκιλλος τοῦ Loeffler ἢ καὶ βάκιλλος τοῦ Klebs-Loeffler. Ἔγραψε: «Untersuchungen über die Bedeutung der Mikroorganismen fur die Entstehung der Diphterie beim Menschen, bei der Taube und beim Kalbe» (Mitt. a. d. K. Ges.-Amt II 1884), «Entdeckung der Bazillen der Diphterie des Menschen, der Taube, der Kälber», «Ergebnisse weiterer Untersuch. über Diphterie-Bacillen — Nachweis. der Pseudodipht.-Baz.» Ctrlbl. f. Bakt. II 1887) καὶ ἠσχολήθη μὲ τὴν θεραπείαν τῆς νόσου ταύτης (1891, zur Therapie der Diphterie, D. m. W). Ἐπίσης πλεῖσται ἄλλαι ἐργασίαι αὐτοῦ φέρονται ἐπὶ διαφόρων μικροβίων, ἐπὶ τῆς χρωστικῆς αὐτῶν καὶ ἰδίως τῶν βλεφαρίδων καὶ μαστιγίων αὐτῶν, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ὑγιεινῆς τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν σιδηροδρόμων. Ο. Ρ.

Λάϊχτενστερν (Leichtenstern), ***Ὄθων-Μιχαὴλ-Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Ingolstadt (1845—1900). Τῷ 1869 ἀνηγορεύθη ἐν Μονάχῳ διδάκτωρ, τῷ 1875 ἐγένετο καθηγητὴς ἐν Τυβίγγῃ καὶ τῷ 1879 ἐκλήθη ὡς διευθύνων ἀρχίατρος τοῦ ἰατρικοῦ τμήματος τοῦ νοσοκομείου Bürger τῆς Κολωνίας. Ἐκ τῶν διαπρεπεστάτων ἰατρῶν τοῦ λήξαντος αἰῶνος, ἐγκατέλειψε πληθὺν ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν περὶ ὑδροθεραπείας, περὶ νόσων τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος, περὶ ἐπιδημικῶν νόσων γρίππης καὶ δαγγείου πυρετοῦ, περὶ νόσων τοῦ ἥπατος καὶ παγκρέατος, περὶ ἑλμινθιάσεως κλπ., διατελέσας ἅμα καὶ συνεργάτης εἰς τὰ εἰδικὰ συγγράμματα παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς τοῦ Nothnagel καὶ τοῦ Penzold καὶ Stintzing. Ο. Ρ.

Λάϊχτεντρὶττ (Leichtentritt), ***Οὖγος***. Γερμανὸς μουσικὸς (γεννηθεὶς τῷ 1874), ἀνατραφεὶς ἐν Ἀμερικῇ καὶ συμπληρώσας τὰς σπουδάς του εἰς τὴν μουσικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Βερολίνου. Ἐδίδαξεν εἰς τὸ ᾠδεῖον Κλίντβορτ-Σαρβένκα τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἠσχολήθη εἰς πλείστους κλάδους τῆς μουσικῆς, εἰδικῶς ὅμως εἰς τὴν μουσικὴν φιλολογίαν. Ἔγραψε τὴν βιογραφίαν τοῦ Σοπὲν (1904), «Ἱστορίαν τῆς μουσικῆς», «Ἱστορίαν τοῦ μοτέττου» (1908), «Μουσικὴν μορφολογίαν» κλπ. Ἐπέβλεψεν ἐπίσης τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν πλείστων ἀρχαίων ἔργων. Γ. Σ.

λάκ, ἢ *λὰχ* (lack) *[Νομισμ.]*. Λέξις ἰνδοπερσικὴ σημαίνουσα τὸν ἀριθμὸν 100.000 καὶ χρησιμοποιουμένη εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Περσίαν πρὸς ὑποδήλωσιν ποσοῦ χρημάτων ἴσου πρὸς 100.000 ρούπια, ἅτινα ἀντιστοιχοῦν μὲ 6.666 ἀγγλικὰς λίρας, 13 σελίνια καὶ 4 πέννας. Μ. Δ. Θ.

λάκα (ἡ)· βλ. *λάκκη*.

Λάκα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη παράλιος πόλις τῆς Καρίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Ἑκαταίου (παρὰ *Στεφ. Βυζ.* σελ. 406, 8). Ἀγνώστου ταυτότητος. Σ. Ε. Λ.

Λακάβιτσα *[Γεωγρ.]*. —1) Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Δράμας χωρίου *Μικροκλεισοῦρα* (βλ. λ.). —2) Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Δράμας χωρίου *Λακούδα* (βλ. λ.) Χ. Δ.

Λακάγι (Lacaille), ***Νικόλαος-Λουδοβῖκος***. Διάσημος Γάλλος μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος. Ἐγεννήθη ἐν Rumigny τῷ 1713 καὶ ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῷ 1762. Ἀρχικῶς σπουδάσας τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν θεολογίαν, ἐπεδόθη βραδύτερον εἰς τὰ μαθηματικά. Ὁ Λακάγι ἦτο ἤδη ἀββᾶς ὅταν ἐγνώρισε τὸν τότε διευθυντὴν τοῦ ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων Κασσινὶ Β', ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ ὁποίου ταχέως ἐξειλίχθη εἰς ἄριστον παρατηρητήν. Ὡς τοιοῦτος εἰργάσθη ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῶν Παρισίων ἀπὸ τοῦ 1736 μέχρι τοῦ 1742. Ἔκτοτε ἐγκατέστη μετὰ τῶν ἀστρονομικῶν ὀργάνων του εἰς τὸ κολλέγιον Μαζαρέν.

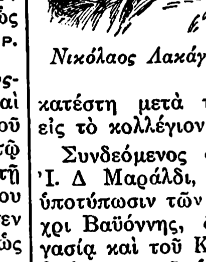

Νικόλαος Λακάγι.

Συνδεόμενος στενότατα μετὰ τοῦ ἀστρονόμου Ἰ. Δ. Μαράλδι, ἐπιχειρεῖ μετ' αὐτοῦ τῷ 1738 τὴν ὑποτύπωσιν τῶν γαλλικῶν ἀκτῶν ἀπὸ Νάντης μέχρι Βαϋόννης, ὀλίγον δὲ βραδύτερον, τῇ συνεργασίᾳ καὶ τοῦ Κασσινὶ Γ', προβαίνει εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Κασσινὶ Β' μετρηθέντος τόξου τοῦ γαλλικοῦ μεσημβρινοῦ. Τὸ κολοσσιαῖον τοῦτο ἔργον, τοῦ ὁποίου διηύθυνε τὴν ἐκτέλεσιν, συνεπληρώθη τῷ 1740, τὰ δὲ ἀποτελέσματα ἐδημοσιεύθησαν μετὰ πάροδον τριετίας ὑπὸ τὸν τίτλον «La méridienne vérifiée», ἀλλ' ὑπὸ τὸ ὄνομα μόνον τοῦ Cassini de Thury.

Μετὰ τὴν ἐπαλήθευσιν τῶν θέσεων τῶν ἀστέρων τοῦ Β. ἡμισφαιρίου ὁ Λακάγι ἀναχωρεῖ τῷ 1750 εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, μὲ σκοπὸν νὰ καταρτίσῃ κατάλογον τῶν θέσεων τῶν ἀστέρων τοῦ Ν. ἡμισφαιρίου. Πρὸς τοῦτο διήρεσε τὴν ἀπὸ τοῦ Ν. πόλου μέχρι τοῦ τροπικοῦ

Digitized by Google

τοῦ Αἰγόκερω περιοχὴν εἰς 25 ζώνας καὶ προσδιώρισεν ἐντὸς 127 νυκτῶν τὰς θέσεις 10.035 ἀστέρων ἀπὸ 1ου μέχρις 7ου μεγέθους. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐσχημάτισε 14 νέους ἀστερισμούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωκεν ὀνόματα προερχόμενα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, ἐτροποποίησεν ἄλλους καὶ διῄρεσε τὸν ἀστερισμὸν τῆς Ἀργοῦς εἰς τρεῖς μικροτέρους.

Εἷς ἐκ τῶν σκοπῶν τοῦ ταξιδίου τοῦ Λακάγι εἰς Ν. Ἀφρικὴν ἦτο, πλὴν τῆς μετρήσεως τόξου μεσημβρινοῦ ἐν τῷ Ν. ἡμισφαιρίῳ, καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς παραλλάξεως τῆς Σελήνης. Τὸν προσδιορισμὸν τοῦτον ἐξετέλεσεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἐν Βερολίνῳ ἀστρονόμου Λαλάνδου, ἐπὶ τῇ βάσει μεθόδου, ἣν ὁ ἴδιος ὑπέδειξε καὶ ἡ ὁποία συνίστατο εἰς τὴν σύγχρονον παρατήρησιν τοῦ ἡμετέρου δορυφόρου ἐκ δύο σημείων τῆς Γῆς, εὑρισκομένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μεσημβρινοῦ καὶ εἰς γεωγραφικὰ πλάτη ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον διαφέροντα ἀλλήλων.

Ὁ Λακάγι ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους τὴν 28ην Ἰουνίου 1754. Ἐκεῖ ἐπανέλαβε τὰς παρατηρήσεις του, συγχρόνως δὲ καὶ τὰ καθήκοντά του ὡς καθηγητοῦ. Μία ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων παρατηρήσεών του ἦτο ἡ τῆς διαβάσεως τῆς Ἀφροδίτης πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ Ἡλίου τὴν 5 Ἰουνίου 1761, ἐξ ἧς προσδιώρισε τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν τῆς Γῆς.

Ὁ Λακάγι δὲν ἦτο μόνον ἀκάματος παρατηρητής, ἀλλὰ καὶ διάσημος μαθηματικός. Ἂν καὶ ἠγάπα μανιωδῶς τὰς παρατηρήσεις, δὲν ἀπέφευγε καὶ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτῶν, ὡς μαρτυροῦσι διάφοροι πραγματεῖαι, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀξιολογώτερα εἶναι: «Ἐφημερίδες τῶν οὐρανίων σωμάτων» (1745—1774), «Στοιχειώδη μαθήματα ἀστρονομίας» (1746), «Στοιχεῖα ὀπτικῆς» (1750—1810), «Πίνακες τοῦ Ἡλίου» (1758), «Βάσεις τῆς ἀστρονομίας» (1757) κτλ.

Ὁ Λακάγι ἐχημάτισε μέλος διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν καὶ ἀκαδημιῶν, ἐν αἷς τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἀγγλικῆς. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις τιμῶσα τὴν μνήμην αὐτοῦ ἐνετοίχισε πλάκα εἰς τὴν οἰκίαν ἐν τῇ ὁποίᾳ κατῴκει κατὰ τὴν διαμονήν του ἐν τῷ ἀκρωτηρίῳ τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἀναμνηστικὴ πλὰξ ἐνετοιχίσθη ἐπίσης τῷ 1913 εἰς τὴν ἐν Rumigny-en-Thiérache οἰκίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐγεννήθη ὁ Λακάγι, κατὰ δὲ τὸ 1921 εἰς τὴν γενέθλιόν του πολίχνην ἀνηγέρθη πρὸς τιμήν του καὶ περικαλλὲς μνημεῖον. Σ. Π.

Λακὰζ (Lacaze), ***Μαρία-Ἰωάννης-Λουκιανός.*** Γάλλος ναύαρχος, γεννηθεὶς τῷ 1860. Ὡς πλοίαρχος τῷ 1906, διετέλεσεν ἀρχιεπιστολεὺς τοῦ ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον Ζερμινὲ στόλου τῆς Μεσογείου, διακριθείς. Τῷ 1911—1913 ὑπηρέτησεν ὡς διευθυντὴς τοῦ γραφείου τοῦ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν ὑπουργοῦ τῆς Γαλλίας Δελκασσέ. Προήχθη μετὰ ταῦτα εἰς ὑποναύαρχον. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1915 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν καὶ τῷ 1916 προσωρινῶς καὶ τῶν Στρατιωτικῶν. Πειθόμενος εἰς τὰς ψευδεῖς εἰσηγήσεις τοῦ προστατευομένου του καὶ ἐμπίστου ἀντιπλοιάρχου Ροκφέϋγ, ναυτικοῦ ἀκολούθου τῆς γαλλικῆς πρεσβείας καὶ ἀρχηγοῦ τῆς γαλλικῆς κατασκοπείας (Vice-Amiral Dartige du Fournet «Souvenirs de Guerre d'un Amiral», σελ. 112—118) ἐν Ἀθήναις, ἐκηρύχθη ἀναφανδὸν ὑπὲρ ἐχθρικῶν ἐνεργειῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀμέσου ἐπεμβάσεως. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἀπεστρατεύθη. Γ. Ν. Ν.

— Λακὰζ - ***Ντυτιὲ*** (Lacaze-Duthiers), ***Ἐρρῖκος ντὲ —.*** Γάλλος φυσιοδίφης, γεννηθεὶς τῷ 1821 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1901. Τῷ 1868 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Σορβώνης. Κατὰ τὸ 1871 ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Γνωστὸς κυρίως ἐγένετο ἐκ τῶν ἐργασιῶν του ἐπὶ τῆς ἀνατομίας τῶν μαλακίων. Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων, ἅτινα ἐδημοσίευσε, γνωστότερα καὶ σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Φυσικὴ ἱστορία τοῦ κοραλλίου» (Paris 1863) καὶ «Ἀρχεῖα ζῳολογίας» (Paris 1873). Δ. Ν. Π.

Λάκαινα (ἡ). Ἡ κάτοικος τῆς Λακωνικῆς (θηλ. τοῦ *Λάκων*), ἡ Λακεδαιμονία γυνή || Λακαινίς ἐκαλεῖτο εἰς πλείστας πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἡ θεραπαινίς, διότι πολλαὶ Λάκαιναι ὑπηρέτουν ὡς θεραπαινίδες εἰς τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις.

— λάκαινα (ἡ) [*Ἀρχ.*]. Ἀγγεῖον τοῦ εἴδους τῶν κυλίκων. Τὸ σχῆμά του δὲν εἶναι καθωρισμένον. Κατ' Ἀθήναιον, τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ὠνομάζετο οὕτως, εἴτε ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πηλοῦ, ἐξ οὗ κατεσκευάζετο, εἴτε ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου σχήματος αὐτοῦ, ὡς τοῦτο διεμορφώθη ἐν Λακωνικῇ. Ἡ λάκαινα ἐχρησίμευεν ὡς ποτήριον κατὰ τὰς εὐωχίας. Β.Δ.Θ.

Λακκακούκια [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Ζερμπίστας ἢ Ζερμπίσιας τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτ. (1928) 167. Χ. Δ.

Λὰ Καλπρενὲντ (La Calprenède), ***Γκωτιὲ ντὲ Κοστέ.*** Γάλλος μυθιστοριογράφος καὶ δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1610 ἐν τῷ πύργῳ Τολγιὼν (παρὰ τῷ Περιγκὸρ) καὶ ἀποθανὼν τῷ 1663. Ἐσπούδασεν ἐν Τουλούζῃ, μεταβὰς δὲ εἰς Παρισίους κατετάχθη εἰς τὴν βασιλικὴν φρουρὰν ὡς ἀκόλουθος τοῦ βασιλέως. Συνέγραψε δέκα δραματικὰ ἔργα, ἐν οἷς τὸν «Μιθριδάτην», τὴν «Ἁγίαν Μαριάνναν», τὸν «Ἐδουάρδον», τὸν «Βελισσάριον» καὶ ἄλλα. Ἐπίσης συνέθεσε πολυαρίθμους ποιήσεις, καὶ ἰδίως τρία μεγάλα μυθιστορήματα, ἅτινα τὸν κατέστησαν διάσημον: τὴν «Κασσάνδραν» εἰς δέκα τόμους, τὴν «Κλεοπάτραν» εἰς δώδεκα τόμους καὶ τὸν «Φαραμόνδον». Τὰ ἀτελεύτητα ταῦτα μυθιστορήματα ἐγένοντο τὰ προσφιλέστερα ἀναγνώσματα τῆς ἐποχῆς των. Θ. Β

Λακανὰλ (Lakanal), ***Ἰωσήφ.*** Γάλλος πολιτικὸς καὶ σοφός, γεννηθεὶς τῷ 1762 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1845. Εἰσαχθεὶς εἰς τὴν σχολὴν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ περατώσας τὰς σπουδάς του, ἐδίδαξε τὴν ῥητορικὴν ἐν Bourges καὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐν Μουλέν. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, ἐγκολπωθεὶς τὰς ἀρχὰς αὐτῆς ἐξελέγη πληρεξούσιος ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει καὶ ἐψήφισεν ὑπὲρ τῆς εἰς θάνατον καταδίκης τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν καὶ γενόμενος εἰσηγητὴς τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐπιτροπῆς, παρεσκεύασε τὰ διατάγματα τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας, τὰ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν ἐναερίων τηλεγράφων καὶ τῆς ἀναδιοργανώσεως τοῦ ἀστεροσκοπείου, διῄρεσε δὲ τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν εἰς τρεῖς κλάσεις. Τῷ 1795 ἐγένετο μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν Πεντακοσίων καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ διευθυντηρίου πρὸς ἐπιθεώρησιν πολλῶν νέων προσαρτηθέντων νομῶν εἰς τὸ γαλλικὸν κράτος. Τῷ 1816 ἐξορισθεὶς ὡς βασιλοκτόνος, ἀπῆλθεν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ ἐγένετο πρύτανις τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λουϊζιάνας. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους τῷ 1835, ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Γκορὰ καὶ ἐδημοσίευσε τῷ 1838 τὸ σύγγραμμα: «Exposé de travaux de Joseph Lakanal». Ἡ πόλις Foix ἤγειρε τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ τῷ 1882, ἡ δὲ τρίτη δημοκρατία, τιμῶσα τὰς παρασχεθείσας παρ' αὐτοῦ ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, ἔδωκε τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὸ λύκειον τοῦ Bourg-la-Reine. Θ Β

Ἰωσὴφ Λακανάλ.

Λακανῖτις [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Χώρα τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Τραχείᾳ Κιλικίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. V, 7, 6). Πόλις αὐτῆς ἀναφέρεται ἡ Εἰρηνούπολις, πρώην Νερωνιάς, τὴν ὁποίαν ὁ Ἱεροκλῆς (Συνέκδ. 705, 8) συγκαταριθμεῖ μεταξὺ τῶν ἐννέα πόλεων τῆς ἐπαρχίας Κιλικίας τῆς Δευτέρας (Cilicia secunda). Ἄγνωστος ἡ τοποθεσία αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Λακαπηνός, ἢ ***Λεκαπηνός, Γεώργιος.*** Ἕλλην λόγιος, ζήσας κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐργασθεὶς ὡς διδάσκαλος καὶ συγγραφεὺς σχολικῶν ἐγχειριδίων. Ἠσχολήθη εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ γλωσσικὴν ἐξήγησιν ἐπιστολῶν πρὸς ἄσκησιν ἐν τῇ ἑλληνικῇ γραμματικῇ καὶ ἑρμηνευτικῇ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ πρὸς μίμησιν κατήρτισε «Συναγωγὴν διακοσίων τεσσαράκοντα ἓξ ἐπιστολῶν τοῦ Λιβανίου», ἥτις περιέχεται ὁλόκληρος ἢ ἐν μέρει ἐν ἱκανοῖς χειρογράφοις ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἐπίσης εἰς πολλὰ χειρόγραφα σῴζεται ἡ «Ἀλληλογραφία» του, ἥτις συνοδευομένη ὑπὸ γλωσσικῶν ἑρμηνειῶν (τεχνολογίας) ἐχρησίμευσεν ὡς ἓν ἐκ τῶν μάλιστα ἐκτιμωμένων σχολικῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων ἀπὸ τοῦ ΙΔ' μέχρι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἄλλη συλλογὴ φέρουσα τὸν τίτλον «Ἐπιστολαὶ Λακαπηνοῦ κυροῦ Γεωργίου καὶ τοῦ Ζαρίδου κυροῦ Ἀνδρονίκου» περιλαμβάνει 32 ἐπιστολάς. Αἱ ἑρμηνεῖαι τῶν ἐπιστολῶν τούτων, χωριστὰ παραδιδόμεναι ἐν χειρογράφοις, φέρουσι τὸν τίτλον «Γραμματική» ἢ «Περὶ σημασίας ῥημάτων καὶ ὀνομάτων». Αἱ ἑρμηνεῖαι αὗται κατηρτίσθησαν καὶ λεξικογραφικῶς, διαδοθεῖσαι εἴτε ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον «Γραμματική» εἴτε ὑπὸ τὸν τίτλον «Γραμματικὴ κατὰ στοιχεῖον». Πρὸς σχολικὴν ἐπίσης χρῆσιν προωρίζετο ἡ ὑπ' αὐτοῦ συγγραφεῖσα «Ἐξήγησις μερικὴ εἰς τὸ τοῦ Ἐπικτήτου ἐγχειρίδιον». Ὀλιγώτερον γνωστὰ καὶ βεβαιωμένα εἶναι τὰ ἔργα του: «Περὶ τῶν ὁμηρικῶν σχημάτων καὶ κανονίσματα εἰς τὸν Ὅμηρον», «Ἱστορία», «Ὕμνος ἰαμβικός», ἀναφερόμενα ὑπό τινων. [Πρβλ. *L. Voltz*, Die Schriftstellerei des Georgios Lakapenos, ἐν «Byzant. Zeitschr.» B (1893), σ. 221—234. *M. Iren*, Maximi monachi Planudis Epistulae (Breslau 1890) σ. 224.] Θ. Π.

— **Λακαπηνός,** ἢ ***Λεκαπηνός.*** Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (βλ. λ. *Ῥωμανὸς Α'* ὁ Λεκαπηνός).

Λακὰς (Lakas). Φυλὴ Νέγρων τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς, κατοικοῦσα τὴν Γαλλικὴν Ἀφρικὴν τοῦ Ἰσημερινοῦ, ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Οὐμπάγκι-Σαρί. Ζῇ κυρίως μεταξὺ τῶν ποταμῶν ἀνατολικοῦ Λογκὸν καὶ Νανὰ-Μπαριά, ἐν τῷ Γαλλικῷ Κόγκῳ. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν εἶνε ὑψηλοὶ καὶ μεγαλόσωμοι, τοῦ ὕψους των φθάνοντος ἐνίοτε μέχρι 2 μ., καὶ καταγίνονται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν γεωργίαν καὶ τὴν θήραν. Μ. Δ. Β.

Λακασσάνι (Lacassagne), ***Ἰωάννης-Ἀλέξανδρος-Εὐγένιος.*** Γάλλος ἰατροδικαστής, γεννηθεὶς ἐν Cahors τῷ 1843. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἰατρικὴν σχολὴν Στρασβούργης καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1867. Τῷ 1872 ἐγένετο ὑφηγητὴς ἐν Μομπελλιέ, τῷ 1873 στρατιωτικὸς ἰατρός, τῷ 1874 ὑφηγητὴς τῆς ὑγιεινῆς καὶ στρατιωτικῆς ἰατροδικαστικῆς ἐν Val-de Grâce, καὶ τέλος τῷ 1880, τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἰατροδικαστικῆς ἐν τῇ σχολῇ Λυῶνος. Μέλος τῆς ἰατρικῆς Ἀκαδημίας Λυῶνος, ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς ἰατρικῆς Ἀκαδημίας Παρισίων, ὡς καὶ τοῦ Ἰνστιτούτου, ἐτιμήθη διὰ τῶν τίτλων τοῦ ἐπιτίμου καθηγητοῦ τῆς σχολῆς Λυῶνος καὶ τοῦ ἱππότου τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Ἔγραψε: «Σύγγραμμα δημοσίας καὶ κοινωνικῆς ὑγιεινῆς» (1876, 4η ἔκδ. 1895), «Σύγγραμμα ἰατρικῆς δικονομίας» (1878, 2α ἔκδ. 1886), «Πραγματεία περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῆς πνευματικῆς ἐργασίας ἐπὶ τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ σχήματος τῆς κεφαλῆς» (1878), κ. ἄ. Ο. Ρ.

Λακατάμια, ***Ἄνω*** καὶ ***Κάτω*** — [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου περιλαμβάνον δύο συνοικισμοὺς (Ἄνω καὶ Κάτω) καὶ ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λευκωσίας. Ἔχει ἀρρεναγωγεῖον καὶ παρθεναγωγεῖον. Κάτ. 1.000, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Κ. Μ. Κ.

Λάκβων (Lagbon) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Τοποθεσία τῆς Μ. Ἀσίας, κειμένη κατὰ τὰ Ν. τῆς Πισιδίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Λυκίας, ἐπὶ τῆς βορείας ὄχθης τῆς Καραλίτιδος ἢ Καβαλίτιδος λίμνης (σημ. Sœgud-Gœl), γνωστὴ ἐξ ἐπιγραφῶν. Α. Θ. Σ.

Λακεδαιμονία (καὶ ***Λακεδαίμων***) [*Ἀρχ. Γεωγραφ.*]. Οὕτως ὠνομάσθη ἡ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Σπάρτης κτισθεῖσα νέα πόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ. Τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην εἶχον μεταβάλει εἰς ἐρείπια, πλὴν τῶν ἄλλων, καὶ δύο θεομηνίαι τῆς τελευταίας εἰκοσιπενταετίας τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος, καταστρεπτικοὶ σεισμοὶ κρημνίσαντες τὰ τείχη καὶ τὰς οἰκίας της, καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα αὐτοὺς μετὰ εἰκοσαετίαν (397 μ. Χ.) λεηλασία τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ὀρδῶν τοῦ Ἀλαρίχου. Ἦτο λοιπὸν ἡ Λακεδαιμονία ἡ βυζαντινὴ Σπάρτη, ἥτις ἐνωρὶς ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν, γενομένη καὶ ἕδρα ἐπισκόπου ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος (βραδύτερον δὲ καὶ μητροπολίτου). Τὸ πολυάνθρωπον καὶ ἡ ὀχυρότης τῆς Λακεδαιμονίας κατὰ τὸν Η' αἰῶνα μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ εἰρηνικοῦ βίου, τὸν ὁποῖον ἔζων τότε οἱ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ αἰῶνος ἐγκατασταθέντες ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Ε' εἰς τὰς ἀνατολικὰς καὶ δυτικὰς ὑπωρείας τοῦ Ταϋγέτου, ὡς καὶ τὴν λοιπὴν Πελοπόννησον, Σλαῦοι (Ἐζερῖται καὶ Μελιγγοί), οἵτινες οὐδὲ νὰ διανοηθῶσιν ἐτόλμησαν περὶ καταλήψεως τῆς πλουσίας Λακεδαιμονίας, ἐνῷ ἀντιθέτως οἱ ἄλλοι ὁμοεθνεῖς των ἐπανειλημμένως εἶχον ἐπιδράμει κατὰ τῶν πόλεων τῆς λοιπῆς Πελοποννήσου. Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Θ' αἰῶνος (807 μ. Χ.), ὅτε οἱ Σλαῦοι τῆς Ἀχαΐας ἐπολιόρκησαν τὰς Πάτρας, φαίνεται ὅτι ἐπανεστάτησαν κατὰ τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ οἱ Σλαῦοι τῆς Λακωνίας. Διὰ τοῦτο καὶ οὗτοι, ὡς καὶ ἐκεῖνοι, καθιερώθησαν ὡς δουλοπάροικοι τῆς ἐκκλησίας τῶν Πατρῶν, ἥτις ἀνυψώθη εἰς μητρόπολιν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὑπήχθη καὶ ἡ ἐπισκοπὴ τῆς Λακεδαιμονίας, διότι ἡ νίκη ἀπεδόθη εἰς τὸν πολιοῦχον τῶν Πατρῶν ἀπόστολον Ἀνδρέαν. Μεγαλυτέρα ἔτι καὶ ἀνθηροτέρα ἦτο ἡ ἐμπορικὴ ἀκμὴ τῆς Λακεδαιμονίας κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα, ὅτε καὶ ἐκ τῆς Βενετίας καὶ ἄλλων πόλεων ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἐσύχναζον εἰς αὐτὴν ἐπισκέπται καὶ ἀνθηρὰ παροικία τῶν Ἰουδαίων ὑπῆρχεν ἐν τῇ πόλει, κατὰ τῆς ὁποίας ἤγειρεν ἀληθινὴν σταυροφορίαν ὁ εἰς τὴν Λακεδαιμονίαν τότε ἐγκατασταθεὶς ὅσιος *Νίκων ὁ «Μετανοεῖτε»*, ὁ καὶ ὡς πολιοῦχος ἅγιος τῆς Λακεδαιμονίας μετὰ τὸν θάνατόν του τιμηθείς, ὅστις καὶ ἐπέτυχε τὴν ἔξωσιν των ἐκ τῆς πόλεως. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐπανῆλθον οὗτοι εἰς τὴν Λακεδαιμονίαν καὶ πάλιν, ἔκ τε τοῦ παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ταϋγέτου χωρίου *Τρύπης*, ἥτις ἐκ τῶν πολλῶν εἰς αὐτὴν καταφυγόντων κατὰ τὴν δίωξιν των καὶ «Ἑβραϊκὴ Τρύπη» ὑπὸ τῶν χρονογράφων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καλεῖται, καὶ τῶν ἄλλων μερῶν εἰς τὰ ὁποῖα εἶχον καταφύγει, ἀφοῦ μνημονεύει ἀνθοῦσαν ἰουδαϊκὴν παροικίαν ἐν Λακεδαιμονίᾳ καὶ ὁ Ἄραψ γεωγράφος Ἐδρισῆ (Ἰδρίς), ὅστις ἐπεσκέφθη τὴν Λακεδαιμονίαν (*Ἐλκεδαίμονα*, ὡς αὐτὸς τὴν καλεῖ) κατὰ τὸ 1153 μ. Χ. καὶ ὁ ἐκ τῆς Ἱσπανίας Ἰουδαῖος Βενιαμὶν Τουδέλας, ὅστις ἐπεσκέφθη ἐπίσης ταύτην μετά τινα ἔτη. Μάρτυρες τῆς ἀκμῆς τῆς βυζαντινῆς Λακεδαιμονίας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἶναι καὶ τὰ σῳζόμενα

Digitized by Google

ἐρείπια τῶν τειχῶν της καὶ τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἐλθόντα εἰς φῶς εὑρήματα τῆς βυζαντινῆς τέχνης, ἀγγεῖα (κεράμινα) καὶ νομίσματα, ὡς καὶ ἐπιγραφαί. Ὅτε, κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1204 μ. Χ, προέβησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ σύμμαχοι Φράγκοι καὶ Βενετοὶ εἰς τὴν διανομὴν τῶν χωρῶν τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἡ εἰς τοὺς Βενετοὺς περιελθοῦσα Λακεδαιμονία ἐκκλησιαστικῶς μὲν ἦτο ἕδρα μητροπολίτου (ἀπὸ τοῦ 1083, ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ), ὑπαγομένου εἰς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, πολιτικῶς δὲ ἀνῆκεν εἰς τὸν Λέοντα τὸν Χαμάρετον. Ὅτε δὲ ἤρχισεν ἡ κατάκτησις τῆς Πελοποννήσου, οἱ κάτοικοι τῆς Λακεδαιμονίας ὑπὸ τὸν Χαμάρετον, μετὰ τῶν Μελιγγῶν τοῦ Ταϋγέτου καὶ τῶν ὑπὸ τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Ἄγγελον ἀνδρῶν, συνῆψαν μάχην εἰς τὸν ἐλαιῶνα τῶν Κουντούρων τῆς Μεσσηνίας κατὰ τῶν Φράγκων, ἡττηθέντες ὅμως διεσκορπίσθησαν. Ἡ Λακεδαιμονία κατελήφθη κατὰ τὸ 1207 μόνον, μετὰ πενθήμερον πολιορκίαν, περιῆλθε ,δὲ ὡς ἴδιον κτῆμα, μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς κατακτήσεως τοῦ Μορέως (1204—1209) εἰς τὸν διαδεχθέντα τὸν πρῶτον ἡγεμόνα τῆς Ἀχαΐας ἢ Μορέως Γουλιέλμον Σαμπλίττην, Γοδοφρεΐδον Βιλλαρδουῖνον, ὅστις ἠγάπα νὰ διατρίβῃ ἐν ταύτῃ ἀντὶ τῆς Ἀνδραβίδας, πρωτευούσης τῆς ἡγεμονίας. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὡς ἕδρα τῆς ἡγεμονίας τοῦ Μορέως μνημονεύεται ἡ *Λακρεμονία* (La Crémonie), ὡς κατὰ παραφθορὰν ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Φράγκων ἡ Λακεδαιμονία. Ἡ Λακεδαιμονία, ἥτις ἦτο καὶ ἕδρα Λατίνου ἐπισκόπου, ἔφθασεν εἰς μεγαλυτέραν ἀκόμη ἀκμὴν ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Γοδοφρεΐδου Α' Βιλλαρδουΐνου, Γοδοφρεΐδου τοῦ Β', ἡγεμονεύσαντος ἀπὸ τοῦ 1218—1245, καὶ Γουλιέλμου Βιλλαρδουΐνου, ἡγεμονεύσαντος ἀπὸ τοῦ 1245—1278, ἀμφοτέρων υἱῶν τοῦ Γοδοφρεΐδου Α'. Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας δὲ ἰδίως τοῦ τελευταίου ἡ Λακεδαιμονία ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ ἕδρα τῆς ἀρίστης σχολῆς ἱπποτισμοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἡ λαμπροτέρα τῶν αὐλῶν πάντων τῶν Φράγκων ἡγεμόνων. Ἡ παρακμή της ἤρχισε κατὰ τὸ 1262, ὅτε οἱ πλεῖστοι Ἕλληνες κάτοικοι τῆς Λακεδαιμονίας μετῴκησαν εἰς τὸν Μυστρᾶν, παραδοθέντα μετ' ἄλλων φρουρίων ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουΐνου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ Παλαιολόγον, καὶ κατὰ τὸ 1263, ὅτε ἡ ἧττα τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τῶν Φράγκων εἰς τὰ στενὰ τοῦ Μακρυπλαγίου προεκάλεσε τὴν μετοικεσίαν καὶ τῶν λοιπῶν, ἐκ φόβου μὴ ἐκδικηθῇ κατ' αὐτῶν ὁ ἐπανελθὼν εἰς τὴν ἀγαπητήν του Λακεδαιμονίαν Γουλιέλμος, ὅστις συνῴκισε τότε εἰς αὐτήν, εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν φυγόντων, πιστοὺς εἰς αὐτὸν Φράγκους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἄγνωστον πότε ἀκριβῶς ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν. Τὴν ἐκλιποῦσαν ἐξ ἐγκαταλείψεως Λακεδαιμονίαν διεδέχθη, ὡς πόλις ἀκμάζουσα εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς Λακωνικῆς, ὁ Μυστρᾶς. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Λακεδαιμόνιος, —α, —ον. Ὁ κάτοικος τῆς Λακεδαίμονος. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους Λακεδαιμόνιοι ἐκαλοῦντο πάντες οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς (Σπαρτιᾶται καὶ περίοικοι), ἥτις εἶχε, συνήθως, τὰ αὐτὰ περίπου ὅρια μὲ τὸν σημερινὸν νομὸν Λακωνίας, σήμερον δὲ οἱ κάτοικοι τῆς τέως ἐπαρχίας Λακεδαίμονος μόνον.

— *[Ἀρχ.]* *Λακεδαιμόνιοι* ἐκαλοῦντο οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν κατοίκων τῶν ἄλλων πόλεων (κρατῶν) τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ δηλωθῇ ἡ πολιτεία αὐτῶν, ὡς μαρτυρεῖται ἐκ τῶν δημοσίων γραμμάτων (συνθηκῶν μὲ ἄλλα ἑλληνικὰ κράτη): «Σπονδὰς ἐποιήσαντο Ἀθηναῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ ξύμμαχοι κατὰ τάδε, καὶ ὤμοσαν κατὰ πόλεις» (*Θουκ.* Ε' 18) καὶ «κατὰ τάδε ξύμμαχοι ἔσονται Λακεδαιμόνιοι (καὶ Ἀθηναῖοι) πεντήκοντα ἔτη» (αὐτ. Ε' 23) Λακεδαιμόνιοι ἐκαλοῦντο ὡσαύτως περιληπτικῶς Σπαρτιᾶται καὶ περίοικοι ὁμοῦ: «Ἀναχωρησάντων δὲ τῶν ἐκ τῆς Ἀττικῆς Πελοποννησίων, οἱ Σπαρτιᾶται αὐτοὶ μὲν καὶ οἱ ἐγγύτατα τῶν περιοίκων εὐθὺς ἐβοήθουν ἐπὶ τὴν Πύλον, τῶν δὲ ἄλλων Λακεδαιμονίων βραδυτέρα ἐγίνετο ἡ ἔφοδος» (*Θουκ.* Δ' 8)· «Οἱ δὲ πολέμαρχοι, ὁρῶντες μὲν τῶν συμπάντων Λακεδαιμονίων τεθνεῶτας ἐγγὺς χιλίους, ὁρῶντες δ' αὐτῶν Σπαρτιατῶν, ὄντων ἐκεῖ ὡς ἑπτακοσίων, τεθνηκότας περὶ τετρακοσίους... ἐβουλεύοντο τί χρὴ ποιεῖν» (*Ξεν.* Ἑλλ. ΣΤ' 4,15). Κατὰ κανόνα λοιπὸν Λακεδαιμόνιοι καλοῦνται ἢ οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ περίοικοι ὁμοῦ, ἢ οἱ Σπαρτιᾶται μόνοι, ἀλλ' ὁσάκις γίνεται λόγος περὶ τῆς πολιτικῆς συντάξεως αὐτῶν. Ὁ κανὼν ὅμως οὗτος τηρεῖται μόνον παρὰ Θουκυδίδῃ (πλὴν τοῦ ἐν Α' 128—134 ἐπεισοδίου τοῦ Παυσανίου) καὶ Ξενοφῶντι, διότι ὁ πρὸ τῶν ἱστορικῶν τούτων ζήσας Ἡρόδοτος ἀδιαφόρως ποιεῖται χρῆσιν τῶν ὅρων «οἱ Λακεδαιμόνιοι» ἢ «οἱ Σπαρτιᾶται» πρὸς δήλωσιν τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας. Διὰ τοὺς εἰρημένους λόγους καὶ ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ γίνεται λόγος μόνον περὶ τῆς συντάξεως τῆς Λακεδαιμονίων πολιτείας, ὡς αὕτη εἶχε διαμορφωθῆ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, τῶν λοιπῶν ἐκδηλώσεων τοῦ βίου τῶν κατοίκων τῆς χώρας ἐξεταζομένων εἰς τὰ ἄρθρα *Λακωνικὴ* καὶ *Σπάρτη* (βλ. τὰς λ.).

Λακεδαιμονίων πολιτεία. Ἡ περὶ τῆς πολιτείας τῶν Λακεδαιμονίων ἔκθεσις κατανέμεται συνήθως εἰς τὰ ἑξῆς κεφάλαια, εἰς τὰ ὁποῖα συγκεντροῦνται πᾶσαι αἱ περὶ τοῦ δημοσίου βίου τῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς πληροφορίαι: α') οἱ κάτοικοι τῆς χώρας, β') οἱ ἄρχοντες ἢ αἱ ἀρχαὶ τῶν Λακεδαιμονίων, γ') ὁ πολεμικὸς βίος τῶν Λακεδαιμονίων, ὅστις εἶναι καὶ ὁ κύριος χαρακτὴρ τῆς πολιτείας αὐτῶν, δ') ὁ οἰκονομικὸς καὶ δικαστικὸς ὀργανισμὸς τῆς πολιτείας καὶ ε') ἡ συμμαχία τῶν Λακεδαιμονίων.

α') *Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας.* Οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς ἦσαν οἱ *Εἵλωτες*, οἱ *Περίοικοι* καὶ οἱ *Σπαρτιᾶται*, οἵτινες ἦσαν οἱ κύριοι τῆς πολιτείας. Δοῦλοι ἀργυρώνητοι ἦσαν σπανιώτατοι ἐν Σπάρτῃ, ξένοι δὲ οὐδαμῶς ἐπετρέπετο νὰ κατοικῶσιν ἐν αὐτῇ («Ξένοις δ' ἐμβιοῦν οὐκ ἔξεστιν ἐν Σπάρτῃ»). 1) Οἱ *Εἵλωτες* (καὶ *Εἱλῶται*), οἵτινες ἦσαν ἰθαγενεῖς δουλοπάροικοι ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Ἀχαιῶν ἢ ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἔτι κατοίκων τῆς χώρας, τῶν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν δουλωθέντων (*Müller*, Dorier II. 29) καὶ κατῴκουν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα (βλ. λ. *Εἵλωτες*). 2) Οἱ *Περίοικοι*. Οὗτοι ἦσαν οἱ ὑπήκοοι τῶν Σπαρτιατῶν, ἀποτελοῦντες τὴν δευτέραν τάξιν τῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς. Μετεῖχον τῶν δικαίων τῶν περιοίκων καὶ κατῴκουν τὰς ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Εὐρώτα πόλεις, τὴν ὅμορον τῆς Ἀρκαδίας λακωνικὴν χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν περιελαμβάνετο καὶ ἡ Σκιρῖτις, καὶ τὰς παραθαλασσίους πόλεις τῆς Λακωνικῆς καὶ Μεσσηνίας, ἀπὸ τῶν ὁρίων τῆς Ἀργολίδος μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Τριφυλίας. Ἦσαν δὲ τὴν καταγωγὴν Ἀρκάδες (οἱ πρὸς Β. οἰκοῦντες), Δωριεῖς ἐν μέρει (οἱ ἐν Μεσσηνίᾳ), Ἴωνες (οἱ ἐν Κυνουρίᾳ) καὶ Ἀχαιοὶ (οἱ ἐν τῇ λοιπῇ χώρᾳ κατοικοῦντες). Περὶ τῶν ἀσχολιῶν τῶν Περιοίκων εἶναι γνωστὸν ὅτι ἤσκουν τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας (περιφημισμένα ἦσαν τὰ τεχνουργήματα τῆς λακωνικῆς σιδηροποιίας), ὅτι ἔκαμνον χρῆσιν νομισμάτων καὶ ὅτι εἶχον πολλοὺς ἀργυρωνήτους δούλους. Διὰ τοῦτο, ἕνεκα τῶν ἀσχολιῶν αὐτῶν, πολλοὶ ἦσαν πλουσιώτατοι. Ἑκάστη τῶν περιοικίδων πόλεων ἦτο αὐτόνομος, πάντοτε δέ, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ πιθανώτερον, ἀφοῦ μνημονεύονται 20 ἁρμοσταὶ Σπαρτιᾶται, ἢ πολλάκις, ἐπενέβαινον εἰς τὰ τῆς διοικήσεώς των οἱ Σπαρτιᾶται δι' ἁρμοστῶν (εἶναι γνωστὸν ὅτι κατ' ἔτος ἀπεστέλλετο ἐκ Σπάρτης εἰς Κύθηρα *Κυθηροδίκης*), οἵτινες εἶχον τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν εἰς τὰς περιοικίδας πόλεις καὶ τὴν ἐποπτείαν τῆς διοικήσεώς των. Εἶναι ἄγνωστον ἂν μεταξὺ τῶν περιοικίδων ὑπῆρχον καὶ προνομιοῦχοι, γνωστὸν δὲ εἶναι μόνον ὅτι οἱ Σκιρῖται εἶχον τὸ προνόμιον νὰ κατέχωσιν ἐν τῷ στρατῷ τὸ ἀριστερὸν κέρας τῆς φάλαγγος (*Θουκ.* Ε' 67). Τῶν ἐκστρατειῶν μετεῖχον ὡς ὁπλῖται (ἐν Πλαταιαῖς ἐπολέμησαν 5.000, ὅσοι δηλαδὴ καὶ Σπαρτιᾶται), καταλαμβάνοντες ἐνίοτε καὶ στρατιωτικὰ ἀξιώματα (ἦσαν συνήθως κυβερνῆται πολεμικῶν πλοίων καὶ ἐνίοτε καὶ ναύαρχοι τοῦ στόλου ἢ τμημάτων αὐτοῦ, ὡς πολῖται δὲ τῆς πολιτείας τῶν Λακεδαιμονίων ἐπλήρωνον καὶ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας μικρόν τινα φόρον καὶ εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Σπάρτης, οἵτινες εἶχον καὶ κτήματα εἰς τὰς περιοικίδας πόλεις, τὸν βασιλικὸν λεγόμενον φόρον. Διὰ τὰς μεταξὺ δὲ Σπαρτιατῶν καὶ Περιοίκων σχέσεις εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦσαν φιλικαὶ καὶ βραδύτερον μετεβλήθησαν ἕνεκα τῆς καταδυναστεύσεως τῶν Περιοίκων ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Περίοικοι ὄχι μόνον ἐδυσφόρουν, ἀλλ' ἦσαν καὶ πρόθυμοι πρὸς ἀποστασίαν ἀπὸ τῶν Σπαρτιατῶν. 3) *Οἱ Σπαρτιᾶται.* Οὗτοι ἀπετέλουν τὴν δεσπόζουσαν τάξιν τῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς, ἦσαν Δωριεῖς τὴν καταγωγὴν καὶ οἱ ὀλιγαριθμότεροι τῶν λοιπῶν τάξεων (Περιοίκων καὶ Εἱλώτων), μειούμενοι διαρκῶς (κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ἦσαν 8.000, κατὰ τὸ ἔτος 371 π. Χ. 1500, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀριστοτέλους 1.000 καὶ ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἄγιδος Δ' 700 μόνον), παρὰ τὴν ἰσχὺν προστατευτικῶν τῶν πολυτέκνων γονέων νόμων (βλ. *Ιερ. Καψάλη*, Οἱ ἀπαλλασσόμενοι τῆς στρατιωτικῆς ὑποχρεώσεως ἐν ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ, ἐν «Σπαρτιατ. Ἡμερολ.» 1910) καὶ κολαστικῶν τῶν ὀψὲ ἢ κακῶς νυμφευομένων. Διὰ νὰ εἶναί τις πολίτης Σπαρτιάτης, δὲν ἤρκει μόνον ἡ ἐκ Σπαρτιατῶν γονέων γέννησίς του, ἀλλ' ἀπῃτεῖτο παρ' αὐτοῦ νὰ εἶχε τύχει τῆς σπαρτιατικῆς ἀγωγῆς ὡς παῖς καὶ νὰ μετέχῃ τῶν συσσιτίων, καταβάλλων τὸ δι' αὐτὰ νόμιμον τέλος. Οἱ μὴ πληροῦντες τοὺς δύο εἰρημένους ὅρους μετεῖχον μόνον τῶν ἰδιωτικῶν δικαίων, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν πολιτικῶν, καὶ ἐκαλοῦντο *ὑπομείονες*, ἐνῷ οἱ τέλειοι πολῖται ἐκαλοῦντο *ὅμοιοι*. Πλὴν τῆς διακρίσεως αὐτῆς ὑπῆρχε, κατά τινας, καὶ ἡ διάκρισις *εὐγενῶν* (ἐκ τῶν ὁποίων προήρχοντο καὶ οἱ γέροντες) καὶ *δημοτικῶν*, ταύτην ὅμως ἀρνοῦνται ἄλλοι, δεχόμενοι ὅτι δὲν ἀνεγνωρίζετο ἐν Σπάρτῃ εὐγένεια κατὰ γένος, ἀλλ' ὅτι καλοὶ κἀγαθοὶ ἐκαλοῦντο οἱ δόκιμοι πολῖται, οἱ διακριθέντες ἐν τῷ στρατῷ καὶ τῇ διοικήσει. Οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν πρώτην τῶν εἰρημένων γνωμῶν δέχονται ὅτι καὶ αἱ ἔγγειοι κτήσεις τῶν Σπαρτιατῶν διέφερον ἀλλήλων, διότι οἱ εὐγενεῖς, ἐκτὸς τῶν κλήρων, τοὺς ὁποίους εἶχον πάντες οἱ Σπαρτιᾶται καὶ τῶν ὁποίων ἀπηγορεύετο ἡ πώλησις, εἶχον καὶ ἴδιον ἕκαστος κτῆμα, τὸ ὁποῖον εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τοῦ προγόνου του, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε δοθῆ κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς χώρας. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς διαιρέσεώς των κατὰ τὰ πολιτικὰ δικαιώματά των, εἰς ὁμοίους καὶ ὑπομείονας, διῃροῦντο οἱ Σπαρτιᾶται παλαιότατα μὲν καὶ κατὰ φυλὰς εἰς *Ὑλλεῖς*, *Δυμᾶνας* καὶ *Παμφύλους*, βραδύτερον δὲ καὶ κατὰ τόπους εἰς *Πιτανάτας*, *Μεσοάτας*, *Λιμναεῖς* καὶ *Κυνοουρεῖς*. Τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἐστεροῦντο οἱ ἀποδεικνυόμενοι νόθοι καὶ οἱ καταδικαζόμενοι εἰς ἀτιμίαν.

β') *Αἱ ἀρχαί.* Αἱ κυριώτεραι τῶν ἐν Σπάρτῃ ἀρχῶν ἦσαν ἡ *βασιλεία*, ἡ *γερουσία*, ἡ *ἀπέλλα* καὶ οἱ *ἔφοροι*. 1) Ἡ *βασιλεία*. Αὕτη ἦτο διπλῆ, μεριζομένη εἰς δύο γένη, τὸ τῶν *Ἀγιαδῶν* καὶ τὸ τῶν *Εὐρυπωντιδῶν*, ἅτινα εἶχον ἴσα δικαιώματα καὶ ἴσην ἐξουσίαν καὶ κοινήν, ὡς ἐπίστευον, τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τοῦ ἥρωος Ἡρακλέους. Διάδοχος τοῦ θρόνου ἦτο ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως ἢ ὁ πορφυρογέννητος παῖς αὐτοῦ, ἂν εἶχε τέκνα καὶ πρὶν ἢ γίνῃ βασιλεύς. Ἔπρεπε δὲ οὗτος νὰ εἶναι ἀρτιμελὴς καὶ νὰ εἶχε γεννηθῆ ἐκ Σπαρτιάτιδος μητρός. Ἐπειδὴ ὅμως πολλάκις ἐγεννῶντο ἀμφισβητήσεις διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου, εἶχον ψηφισθῆ διάφοροι νόμοι κανονίζοντες τὰ τῆς διαδοχῆς καὶ τὰ τῆς ἐπιτροπείας τῶν ἀνηλίκων βασιλέων ὑπὸ *προδίκων* (βλ.λ.). Εἰς τὰ δημόσια γράμματα οἱ βασιλεῖς ἐκαλοῦντο *ἀρχαγέται*, πιθανώτατα δὲ καὶ *βαγοί*. Οἱ βασιλεῖς εἶχον πολλὰς ἐν Σπάρτῃ τιμὰς καὶ πολλὰ ὠφελήματα, ὀλίγην ὅμως ἐξουσίαν. Οὕτως ἐτιμῶντο ὡς ἥρωες, εἶχον δημοσίαν σίτισιν καὶ διπλῆν μερίδα, εἶχον κτήματα εἰς τὰς διαφόρους περιοικίδας πόλεις, ἐλάμβανον τὸ τρίτον τῶν λαφύρων ἐν πολέμῳ καὶ πάντα τὰ δέρματα τῶν σφαζομένων κατὰ τὰς θυσίας ζῴων, εἶχον τὴν προεδρίαν τῶν ἀγώνων καὶ ὑπανίσταντο πάντες τῆς ἕδρας των κατὰ τὴν προσέλευσίν των (πλὴν τῶν ἐφόρων). Κατὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τὸ πένθος ἦτο καθολικὸν καθ' ὅλην τὴν χώραν καὶ ἐξεδηλοῦτο κατὰ διαφόρους, περιέργους ἐνίοτε, τρόπους (βλ. *Γίλβερτ-Πολίτου*, Ἐγχειρίδιον ἀρχαιολογίας 1897, σ. 53). Τὰ ἔργα τῶν βασιλέων ἦσαν θρησκευτικὰ (ἐτέλουν θυσίας καὶ ἐν εἰρήνῃ—ἰδίως τὴν πρώτην καὶ ἑβδόμην ἑκάστου μηνὸς εἰς τὸν Ἀπόλλωνα—καὶ ἐν πολέμῳ εἰς τὸν Δία ἀγήτορα ἐν τῇ πόλει, εἰς τὸν Δία καὶ τὴν Ἀθηνᾶν κατὰ τὰ ὅρια τῆς χώρας, καὶ εἰς διαφόρους θεοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ, ἐξέλεγον τοὺς δύο Πυθίους, διὰ τῶν ὁποίων ἐλάμβανον τοὺς ἐκ Δελφῶν χρησμοὺς καὶ ἦσαν ἱερεῖς τοῦ Διὸς Λακεδαίμονος καὶ Διὸς Οὐρανίου, γενεθλίων θεῶν αὐτῶν), δικαστικὰ (ἐδίκαζον τὰς τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου δίκας), στρατηγικὰ (ἡγοῦντο τοῦ στρατοῦ μέχρι μὲν τοῦ 510 π. Χ. ἀμφότεροι, μετὰ ταῦτα δὲ ὁ ἕτερος αὐτῶν, καὶ ἦσαν ἐν πολέμῳ ἀπόλυτοι κύριοι τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τῶν στρατιωτῶν) καὶ ἄλλα τινὰ πολιτικῆς φύσεως (προήδρευον τῆς γερουσίας καὶ ἐψήφιζον ἐν αὐτῇ). Ἡ παντοδυναμία των ὅμως σὺν τῷ χρόνῳ ἐξησθένει καὶ περιωρίσθη τὰ μέγιστα διὰ τῆς καθιδρύσεως τῆς ναυαρχίας καὶ τῆς ἀναλήψεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν ἐφόρων. 2) Ἡ *γερουσία*. Ἡ ἐξ 28 γερόντων ἀποτελουμένη γερουσία (*γεροντία*, *γερωχία*), οἵτινες καὶ *πρεσβυγενεῖς* ἐκαλοῦντο, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους προσετίθεντο καὶ οἱ βασιλεῖς καὶ βραδύτερον καὶ *οἱ ἔφοροι*, ἦτο συνέδριον τῶν ἀρίστων τῆς Σπάρτης πολιτῶν, οἵτινες ἦγον ἡλικίαν ἄνω τῶν 60 ἐτῶν καὶ ἐξελέγοντο διὰ βοῆς τῶν πολιτῶν, ἐκκλησιαζόντων εἰς τὴν ἀπέλλαν. Ἔργον τῆς γερουσίας, ἀρχῆς ἰσοβίου καὶ ἀνευθύνου, ἦτο κυρίως νὰ προβουλεύῃ περὶ τῶν εἰσαγομένων εἰς τὴν ἀπέλλαν ψηφισμάτων καὶ νὰ ἐκτελῇ τὰ δεδογμένα. Ἀπὸ τοῦ βασιλέως δὲ Θεοπόμπου (μέσα Η' αἰῶνος) μέχρι τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος εἶχε καὶ τὴν ἄδειαν νὰ ἀκυρώνῃ τὰς ἀποφάσεις τοῦ δήμου. Ἐν γένει δὲ ἡ γερουσία μετὰ τῶν βασιλέων καὶ ἐφόρων εἶχε τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῆς πολιτείας. 3) Ἡ *ἀπέλλα*. Ἡ καθ' ἕκαστον μῆνα ἀθροιζομένη ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἀπὸ τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος ἐν τῇ παρὰ τῇ ἀγορᾷ *Σκιάδι* ἐκκλησία αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰ 30 ἔτη γεγονότων Σπαρτιατῶν καὶ προηδρεύετο ὑπὸ τῶν βασιλέων κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους καὶ τῶν ἐφόρων κατὰ τοὺς ἱστορικούς. Ἡ ἀπέλλα ἐν ἀρχῇ εἶχε τὴν κυριαρχικὴν ἐν Σπάρτῃ ἐξουσίαν «δήμῳ δὲ κυρίαν ἦμεν καὶ κράτος» (*Πλ.* Λυκ. 6), βραδύτερον ὅμως ἀπώλεσε ταύτην, τῶν βασιλέων καὶ τῆς γερουσίας δυναμένων ν' ἀκυρῶσιν, ὡς προελέχθη, τὰ ψηφίσματά της. Οἱ εἰς τὴν ἀπέλλαν συνερχόμενοι ἀπεφάσιζον μὲν περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης, περὶ ἐκστρατείας καὶ σπονδῶν, περὶ τῶν πρὸς τὰς ἄλλας πόλεις σχέσεων τῆς Σπάρτης, περὶ ἀπελευθερώσεως εἱλώτων καὶ ἀντιλογιῶν περὶ βασιλείας, ὥριζον τὸν ἀρχηγὸν ἑκάστης στρατιᾶς, ἐξέλεγον τοὺς γέροντας καὶ ἐφόρους καὶ ἐψήφιζον τοὺς εἰσφερομένους νόμους, διὰ βοῆς περὶ πάντων ἀποφαινόμενοι. Δὲν εἶχον ὅμως τὸ δικαίωμα ν' ἀντιλέγωσι πρὸς τοὺς βασιλεῖς, γέροντας καὶ ἐφόρους, οἵτινες καὶ μόνοι εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ δημηγορῶσιν ἐν αὐτῇ. 4) Οἱ *ἔφοροι*. Οὗτοι ἦσαν πέντε, ἐξελέγοντο ὑπὸ τῆς

Digitized by Google

ἀπέλλας (ἐν ἀρχῇ ὡρίζοντο ὑπὸ τῶν βασιλέων) ἐξ ἁπάντων τῶν ἐν ἡλικίᾳ Σπαρτιατῶν, εἶχον ἴδιον ἀρχεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ συνεζήτουν καὶ ἀπεφάσιζον κατὰ πλειονοψηφίαν. Ὁ προϊστάμενος αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ ἐπώνυμος τῆς πόλεως. Ἔργα αὐτῶν (κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους) ἦσαν νὰ συγκαλῶσι καὶ διοικῶσι τὴν ἀπέλλαν καὶ τὴν γερουσίαν, νὰ δικάζωσι μετὰ τῆς γερουσίας τὰς φονικὰς δίκας καὶ τοὺς βασιλεῖς, τῶν ὁποίων τὸν βίον, δημόσιον καὶ οἰκογενειακόν, ἐπετήρουν, καὶ νὰ ἐκτελῶσι τὰς ἀποφάσεις τῆς γερουσίας καὶ τῆς ἀπέλλας. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ὡς ἐκτελεστικὴ ἐξουσία εἶχε τὸ δικαίωμα ἡ συναρχία τῶν ἐφόρων νὰ δέχεται εἰς διαπραγματεύσεις ἢ ἀποπέμπῃ τοὺς πρέσβεις τῶν ξένων πόλεων καὶ νὰ ὁρίζῃ τὰς ἡλικίας αἵτινες ἐστρατεύοντο, ἐγέννα τὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ξένους ὅτι ἦσαν «τὰ τέλη», οἱ ἄρχοντες δηλαδὴ τῆς πόλεως. Πλὴν τῶν κυρίων ὅμως τούτων ἔργων των, ὤφειλον ἀκόμη νὰ ἐπιμελῶνται τῆς ἀγωγῆς τῶν ἐφήβων, νὰ ἐκλέγωσι τοὺς τρεῖς *ἱππαγρέτας* καὶ νὰ κολάζωσι τοὺς ἄρχοντας καὶ πάντα Σπαρτιάτην παρεκτρεπόμενον. Πρὸς αὐτοὺς ἔδιδον εὐθύνας πάντες οἱ ἄρχοντες μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς των, ἐνῷ αὐτοὶ ἔδιδον εὐθύνας μόνον εἰς τοὺς διαδόχους των. Μεγαλύτερα ἀκόμη ἦσαν τὰ δικαιώματά των ἐπὶ τῶν Περιοίκων, τῶν Εἱλώτων καὶ τῶν ξένων, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπήλαυνον ὡς ἐπικινδύνους. Εἰς αὐτοὺς δὲ ἀκόμη ἦτο ἀνατεθειμένη καὶ ἡ διοίκησις τῶν οἰκονομικῶν τῆς πόλεως (φύλαξις δημοσίων χρημάτων, λαφύρων καὶ φόρων). Πλὴν τῶν εἰρημένων κυριωτέρων ἀρχόντων ἐν Σπάρτῃ ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ ἄλλοι ὑπὸ τῆς ἀπέλλας ἐκλεγόμενοι ἢ ὑπὸ τῶν βασιλέων ἢ ἐφόρων καθιστάμενοι (*ναύαρχος, πρόξενοι, πύθιοι, ἁρμοσταὶ κλπ*).

γ') *Ὁ πολεμικὸς βίος τῶν Σπαρτιατῶν.* Οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιᾶται πάσης ἄλλης ἀρετῆς προέκρινον τὴν πολεμικήν, διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες παρωμοίαζον τὴν πολιτείαν τῶν Λακεδαιμονίων πρὸς στρατόπεδον. Τὴν ὀρθότητα τῆς ἀντιλήψεως ταύτης μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τῆς ἀποδημίας τῶν Σπαρτιατῶν ἄνευ ἀδείας τῶν ἀρχόντων. Διὰ τῆς πολεμικῆς δὲ ταύτης ἀρετῆς των, ὄχι μόνον, ὀλιγανθρωπότεροι ὄντες τῶν λοιπῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς, ἐπεβλήθησαν εἰς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἀνεδείχθησαν οἱ πολεμικώτατοι καὶ μέχρι τῆς ἐν Λεύκροις μάχης (371 π. Χ. ἐπιστεύοντο ἀήττητοι. Τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα τῆς πολιτείας ἐξεδηλοῦτο ἐν Σπάρτῃ ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἀκόμη τῶν Σπαρτιατοπαίδων. Ὅσα βρέφη δὲν ἦσαν εὔρωστα, ἐξετίθεντο εἰς τοὺς ἀποθέτας, ἐστεροῦντο δηλαδὴ τῆς σπαρτιατικῆς ἀγωγῆς, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν ἠδύναντο οὗτοι ἄνδρες γινόμενοι νὰ εἶναι πολῖται Σπαρτιᾶται. Τὰ εὔρωστα, ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου ἔτους τῆς ἡλικίας των παρελαμβάνοντο ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ προεπαιδεύοντο στρατιωτικῶς, καθιστάμενα στρατιῶται ἱκανοὶ ν' ἀντέχωσιν εἰς παντὸς εἴδους κακουχίαν, διὰ τῶν διαρκῶν ἐπιπόνων σωματικῶν ἀσκήσεων, καὶ εὐπειθεῖς διὰ τῆς ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας στρατιωτικῆς ὀργανώσεώς των (βλ. λ. *βούα*), διαπλασσόμενοι δὲ εἰς τελείους ἄνδρας διὰ τοῦ παραδείγματος. Ἡ στρατιωτικὴ ἀγωγὴ δὲν ἔπαυεν ἐν Σπάρτῃ διὰ τοὺς πολίτας αὐτῆς μέχρι τοῦ 60 ἔτους τῆς ἡλικίας των. Ἀπὸ τοῦ 425 π. Χ. Σπαρτιᾶται καὶ Περίοικοι εἶχον ἑνιαίαν σύνταξιν, κατατεταγμένοι (ἀπὸ τοῦ 404 π. Χ.) εἰς 6 μόρας, τῶν ὁποίων ἑκάστη εἶχε 2 λόχους ἕκαστος λόχος εἶχε 4 πεντηκοστύας καὶ ἑκάστη πεντηκοστὺς 2 ἐνωμοτίας) καὶ διῳκεῖτο ὑπὸ ἑνὸς πολεμάρχου (ἄλλοι βαθμοῦχοι τοῦ στρατοῦ ἦσαν οἱ συμφορεῖς τῶν πολεμάρχων, οἱ λοχαγοί, οἱ πεντηκοντῆρες, οἱ ἐνωμοτάρχαι καὶ ὁ ἄρχων τῶν σκευοφόρων, ἀρχαὶ πολεμικαί, καὶ οἱ ταμίαι, λαφυροπῶλαι καὶ ἑλλανοδίκαι, μὴ πολεμικαὶ ἀρχαί). Ἐκ τῶν ὁπλιτῶν, φερόντων φοινικίδα καὶ ὡπλισμένων μὲ θώρακα, κράνος, ἀσπίδα, λάμβδα (Λ) ἔχουσαν ἐπίσημον, μακρὸν δόρυ καὶ βραχὺ ξίφος, ὑπερεῖχον οἱ ὑπὸ τῶν τριῶν ἱππαγρετῶν ἐκλεγόμενοι καὶ ἱππεῖς καλούμενοι 300 ὁπλῖται, οἵτινες ἐν πολέμῳ ἦσαν περὶ τὸν βασιλέα. Μέσην δὲ μεταξὺ τῶν ὁπλιτῶν καὶ τῶν ψιλῶν (οἵτινες ἦσαν μισθοφόροι, ἢ σύμμαχοι, ἢ εἵλωτες) τάξιν εἶχον οἱ προρρηθέντες *Σκιρῖται* (βλ. λ.), οἱ ἀρχόμενοι τῆς μάχης καὶ τελευταῖοι ἀναχωροῦντες. Ἱππικὸν εἶχον οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπὸ τοῦ 424 μόνον, ἐν ἀρχῇ μὲν 400 ἄνδρας, βραδύτερον δὲ (ἀπὸ τοῦ 394) 600, διῃρημένους εἰς 6 μόρας, τῶν ὁποίων ἑκάστην διῴκει εἷς *ἱππαρμοστής*. Τὸ δὲ πολεμικὸν ἐν ἐκστρατείᾳ ἐπιτελεῖον ἀπετέλουν οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ συσκηνοῦντες καὶ συσσιτοῦντες μετ' αὐτῶν πολέμαρχοι, οἵτινες μετὰ τῶν τριῶν, συσκήνων ἐπίσης τῶν βασιλέων, *ὁμοίων* ἀπετέλουν τοὺς *περὶ δαμοσίαν* λεγομένους (τοὺς βασιλεῖς ἠκολούθουν καὶ μάντεις, ἰατροί, αὐληταὶ καὶ ὁ κρεοδαίτης). Καὶ οὗτοι μὲν ἀπετέλουν τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς τῶν Λακεδαιμονίων, τὴν δὲ ναυτικὴν δύναμιν συνεκρότει μικρὸς στόλος (10 πλοίων ἐν Ἀρτεμισίῳ, 16 ἐν Σαλαμῖνι καὶ 25 βραδύτερον) ὑπὸ τὸν ναύαρχον (ἐτήσιον ἄρχοντα), ἀρχὴν ἴσην πρὸς τὸν βασιλέα κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, καὶ τὸν βοηθὸν αὐτοῦ ἐπιστολέα.

δ') *Ὁ οἰκονομικὸς καὶ δικαστικὸς ὀργανισμὸς τῶν Λακεδαιμονίων.* Τὰς ἐν Σπάρτῃ δημοσίας προσόδους, προερχομένας ἐκ μικροῦ τινος, φαίνεται φόρου τῶν Περιοίκων, τῶν εἰσφορῶν τῶν συμμάχων (καὶ μάλιστα τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν) καὶ τῆς πωλήσεως τῶν λαφύρων, διῴκουν οἱ *ἔφοροι* (περὶ τῶν νομισμάτων βλ. λ. *Σπάρτη*). Τὰς δὲ δίκας ἐδίκαζον οἱ βασιλεῖς (τὰς τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου καὶ τὰς περὶ τῶν δημοσίων ὁδῶν), οἱ ἔφοροι (τὰς ἀπὸ συμβολαίων, ὅσας δὲν ἐδίκαζον οἱ διαιτηταί, καὶ τὰς ἀστυνομικῆς φύσεως) καὶ οἱ γέροντες (τὰς φονικάς), οἵτινες ἐπέβαλλον τὰς ποινὰς τοῦ θανάτου, τῆς φυγῆς, τῆς ἀτιμίας καὶ τοῦ προστίμου. Οἱ καταδικαζόμενοι εἰς θάνατον ἢ ἐπνίγοντο ἐν τῇ Δεχάδι ἢ ἐρρίπτοντο εἰς τὸν Καιάδαν (βάραθρον).

ε') *Ἡ συμμαχία τῶν Λακεδαιμονίων.* Τὴν συμμαχίαν τῶν Λακεδαιμονίων ἀπετέλουν μέχρι μὲν τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος οἱ Πελοποννήσιοι, πλὴν τῶν Ἀχαιῶν καὶ Ἀργείων, κατὰ δὲ τοὺς περσικοὺς πολέμους ἀνεγνώρισαν τὴν ἡγεμονίαν τῶν Λακεδαιμονίων «αἱ πόλεις αἱ τὰ ἀμείνω φρονοῦσαι περὶ τὴν Ἑλλάδα» (*Ἡροδ.* Ζ, 142) καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ Ἀθῆναι, μὲ ὡρισμένον ὅμως σκοπόν, τὸν κατὰ τῶν Περσῶν πόλεμον «οἱ συνωμόται Ἑλλήνων ἐπὶ τῷ Πέρσῃ» (*Ἡρ.* Ζ' 148), σύμμαχοι αὐτῶν γενόμεναι Τῆς συμμαχίας ταύτης ὄργανα μὲν ἦσαν τὸ εἰς τὸν Ἰσθμὸν ἀθροιζόμενον συνέδριον τῶν *προβούλων*, οἵτινες συνεσκέπτοντο περὶ τῆς προπαρασκευῆς τοῦ πολέμου, καὶ τὸ συνέδριον τῶν στρατηγῶν τῶν συναγωνιζομένων ἑλληνίδων πόλεων, ἀρχηγοὶ δὲ κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ὁ ἑκάστοτε στρατηγὸς καὶ ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων Τῆς ἀρχηγίας ταύτης τῆς συμμαχίας παρῃτήθησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι οὐσιαστικῶς μὲν εὐθὺς μετὰ τοὺς μηδικοὺς πολέμους, ἀρκεσθέντες εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῶν πόλεων τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τύπους δὲ κατὰ τὸν γ' μεσσηνιακὸν πόλεμον, ὅτε ἔλυσαν ταύτην οἱ Ἀθηναῖοι (*Θουκ.* Α' 102). Ἐπεξέτειναν ὅμως τὴν ἡγεμονίαν των οἱ Λακεδαιμόνιοι (ὑποχρεωτικὴν συμμαχίαν) καὶ πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ, μετὰ τὴν αἰσίαν ἔκβασιν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, προστάται πάσης τῆς Ἑλλάδος γενόμενοι (*Ξεν* Ἑλλ. Γ', α' 3) καὶ διοικοῦντες τὰς ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου πόλεις δι' ἁρμοστῶν καὶ φρουρῶν. Καὶ ἡ ἡγεμονία των ὅμως αὕτη περιωρίσθη μετὰ τὸ 379, ὅτε ἠλευθερώθησαν αἱ Θῆβαι, καὶ τῷ 378, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἔθεσαν τὰ θεμέλια τῆς δευτέρας συμμαχίας των, εἰς μόνην τὴν Πελοπόννησον, περιωρισθεῖσα καὶ ἐκεῖ μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἐπαμεινώνδα εἰς τὴν Λακωνικήν. Αἱ ἀποφάσεις (περὶ πολέμου, εἰρήνης, σπονδῶν) τῶν συμμάχων, ὅτε ἦτο ἐν ἰσχύϊ ἡ πελοποννησιακὴ συμμαχία, ἐλαμβάνοντο ἐν Σπάρτῃ ὑπὸ τῶν πρέσβεων τῶν συμμαχίδων πόλεων κατὰ πλειονοψηφίαν, ἡ δὲ ἐκτέλεσις αὐτῶν ἀνετίθετο εἰς τὴν προστάτιδα τῆς συμμαχίας Σπάρτην.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Müller*, Dorier.—*Gabriel*, De magistratibus Lacedaemoniorum.—*Spakler*, De ephorum apud Laced.—*Stehfen*, De Spartanorum re militari.—*Broicher*, De sociis Lacedaemoniorum.—*P. Guirand*, La propriété foncière en Grèce.—*Γίλβερτ-Πολίτου*, Περὶ δημοσίου βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (β' ἐκδ.).

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Λακεδαιμόνιος. Υἱὸς τοῦ *Κίμωνος*, ὅστις ὠνόμασεν οὕτως τοῦτον, δι' οὓς λόγους εἶχεν ὀνομάσει καὶ τοὺς δύο ἄλλους υἱούς του Θεσσαλὸν καὶ Ἠλεῖον, διότι ἤθελε δηλαδὴ ὁ οἶκός του νὰ εἶναι γνήσιος ἑλληνικὸς οἶκος καὶ νὰ διατηρῇ σχέσεις φιλίας καὶ ξενίας μὲ τὰς ἀξιολογωτάτας τῶν πόλεων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ νὰ ἔχῃ τὴν ἀντιπροσωπείαν τῶν συμφερόντων αὐτῶν ἐν Ἀθήναις Εἰς τὸν Λακεδαιμόνιον τοῦτον ἀνέθεσαν οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὸ 432 π. Χ, μετὰ τὴν συναφθεῖσαν πρὸς τοὺς Κερκυραίους ἐπιμαχίαν, τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου των, τὸν ὁποῖον ἀπέστειλαν εἰς Κέρκυραν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι οὗτος, ἀκολουθῶν τὴν πολιτικὴν τοῦ πατρός του, ὑπὲρ πάντα ἄλλον, ἤθελεν ἀποφύγει, ὡς ἐπεθύμουν, πρὸς τὸν στόλον τῶν Πελοπονησίων σύγκρουσιν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ἀποσταλεὶς ὑπὸ τὸν Λακεδαιμόνιον στόλος ἀπετελεῖτο ἐκ δέκα τριήρων μόνον, οἱ κατήγοροι τοῦ Περικλέους, ὅστις ἦτο τότε ὁ πανίσχυρος ἐν Ἀθήναις πολιτικὸς ἀνήρ, κατηγόρησαν αὐτὸν ὅτι ἐπίτηδες ἀνέθεσε τὴν διεύθυνσιν τοῦ μικροῦ ἐκείνου στόλου εἰς τὸν Λακεδαιμόνιον, διὰ νὰ ταπεινώσῃ αὐτὸν εἰς τοὺς ὀπαδούς του. ΚΑΨ

Λακεδαίμων [*Μυθολ.*]. Μυθικὸς τῆς Λακωνικῆς βασιλεύς. Ἦτο, κατὰ τοὺς ἐπιχωρίους μύθους, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Νύμφης (ἢ Ἀτλαντίδος) Ταϋγέτης καὶ σύζυγος τῆς Σπάρτης, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς χώρας Εὐρώτα, υἱοῦ (κατ' ἄλλους ἐγγόνου) τοῦ αὐτόχθονος Λέλεγος, πρώτου βασιλέως τῆς χώρας. Διαδεχθεὶς τὸν πενθερόν του, ἀποθανόντα ἄνευ ἄρρενος ἀπογόνου, ὁ Λακεδαίμων μετωνόμασε τὴν χώραν *Λακεδαίμονα* καὶ κτίσας πόλιν ὠνόμασε ταύτην *Σπάρτην* ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου του. Ἀπὸ τῆς Σπάρτης ἀπέκτησαν ὁ Λακεδαιμόνιος υἱὸν μὲν τὸν *Ἀμύκλαν*, θυγατέρα δὲ τὴν *Εὐρυδίκην*, τὴν ὁποίαν ἐνυμφεύθη ὁ Ἀκρίσιος. Εἰς τὸν Λακεδαίμονα τοῦτον ἀπέδιδον οἱ Σπαρτιᾶται τὴν ἵδρυσιν τοῦ παρὰ τὸν ποταμὸν Τίασαν ἱεροῦ τῶν Χαρίτων *Φαέννας* καὶ *Κλήτας* καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτῶν. Τὸν Λακεδαίμονα ἀποθανόντα ἐτίμησαν οἱ κάτοικοι τῆς χώρας ὡς ἥρωα καὶ ἀνήγειραν εἰς αὐτὸν ἡρῷον (*Παυσ.* Γ', 20. 2) ἐπὶ τοῦ ὄρους Ταϋγέτου, τοῦ ὁποίου τὴν ἱερωσύνην, θεωρουμένην γέρας, εἶχεν ὁ ἕτερος τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης (ὁ ἄλλος εἶχε τὴν τοῦ Διὸς Οὐρανίου). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λακεδαίμονος ἐβασίλευσε τῆς χώρας ὁ υἱός του Ἀμύκλας. Πιθανώτατα ἡ λέξις Λακεδαίμων ἦτο ἐν ἀρχῇ ἐπίθετον τοῦ Διὸς ἐν Λακωνικῇ, καταστάν, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, βραδύτερον, ὄνομα ἥρωος καὶ βασιλέως τῆς χώρας. ΚΑΨ.

Λακεδαίμων [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Τὸ ἀρχαιότερον ὄνομα τῆς χώρας (οὕτω καλεῖται παρ' Ὁμήρῳ) τὸ πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ ὀνόματος *Λακωνική*. —2) Ἡ πρωτεύουσα τῆς χώρας, ἡ *Σπάρτη*. ΚΑΨ.

— **Λακεδαίμονος** ***ἐπαρχία*** [*Γεωγρ.*]. Ἡ μεγαλυτέρα καὶ εὐφορωτέρα τῶν τέως ἐπαρχιῶν τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἐκτεινομένη ἐπὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐρώτα καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ, τῆς δυτικῆς κλιτύος καὶ τῶν παραφυάδων τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Πάρνωνος, καὶ τῆς ἀνατολικῆς κλιτύος καὶ τῶν παραφυάδων τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταϋγέτου. Ἡ χώρα αὕτη, καὶ ἰδίως τὸ ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῆς λεκανοπέδιον (ἡ *κοίλη καὶ κητώεσσα Λακεδαίμων* τοῦ Ὁμήρου), εἶναι λίαν εὔφορος, παράγουσα ἐν ἀφθονίᾳ μὲν ἔλαιον, οἶνον καὶ ἑσπεριδοειδῆ (ἰδίως πορτοκάλλια), εἰς ἱκανὴν δὲ ποσότητα σιτηρά, ὄσπρια καὶ κηπαῖα καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Ἡ Λακεδαίμων νῦν μὲν ὑποδιαιρεῖται εἰς ἕνα δῆμον, τὸν τῶν *Σπαρτιατῶν*, 68 κοινότητας, περιλαμβανούσας 150 περίπου χωρία, καὶ κατοικεῖται ὑπὸ 63.469 κατοίκων, κατὰ τὴν καταργηθεῖσαν δὲ διοικητικὴν διαίρεσιν ὑποδιῃρεῖτο εἰς 14 δήμους. Τῆς Λακεδαίμονος (στερουμένης παντελῶς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς) ἡ συγκοινωνία πρὸς μὲν τὰς πρωτευούσας τῶν ὁμόρων ἐπαρχιῶν της Γυθείου, Ἐπιδαύρου καὶ Οἰτύλου τοῦ αὐτοῦ νομοῦ καὶ Μαντινείας τοῦ νομοῦ τῆς Ἀρκαδίας γίνεται διὰ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Τριπόλεως—Σπάρτης—Γυθείου—Ἀρεοπόλεως καὶ τῆς διακλαδώσεως αὐτῆς Ταράψης—Κροκεῶν—Σκάλας—Μολάων—Μονεμβασίας, πρὸς δὲ τὰς πρωτευούσας τῶν ἄλλων ὁμόρων ἐπαρχιῶν (Κυνουρίας, Μεγαλοπόλεως, Καλαμῶν) διὰ βατῶν ὁδῶν, ἐξ ὧν ἡ διὰ τῆς ἀγρίας φάραγγος Λαγκάδας ἄγουσα ἐκ Σπάρτης εἰς Καλάμας καὶ ἡ ἀπὸ Σπάρτης εἰς Λεωνίδειον καταληγούσας κατασκευάζονται νῦν ὡς ἁμαξιταί. Ὁμοίως διὰ διακλαδώσεων τῆς προρρηθείσης δημοσίας ὁδοῦ γίνεται καὶ ἡ συγκοινωνία τῆς πρωτευούσης τῆς ἐπαρχίας Σπάρτης μετὰ τῶν πλείστων ἐκ τῶν κωμοπόλεων αὐτῆς (Ἀραχώβης παρὰ τὰ ὅρια Ἀρκαδίας-Λακωνίας, Καστανιᾶς, Σκούρας, Γκορτσᾶς, Ξηροκαμπίου κλπ. καὶ τῶν προαστείων της Μαγούλας, Μυστρᾶ, Παρωρίου, Ἁγίου Ἰωάννου κλπ.). Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Λακεδαίμονος περιλαμβάνονται καὶ αἱ μοναί: *Ἁγίων Ἀναργύρων*, *Ἁγίων Τεσσαράκοντα*, *Καστρίου*, *Γόλας*, *Ζερμπίτσης*, *Κούμαρη*, *Γιατρίσσης* καὶ *Φανερωμένης*, ὡς καὶ τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα τῆς βυζαντινῆς καὶ φραγκικῆς τέχνης τοῦ *Μυστρᾶ*, τοῦ *Γεράκη* καὶ τῶν ἄλλων διεσπαρμένων εἰς τὴν ἐπαρχίαν ναϊδίων βυζαντινοῦ ρυθμοῦ (βλ. λ. *Λακωνία*). ΚΑΨ.

«Λακεδαίμων». Ἑβδομαδιαία ἐφημερίς, ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1910—1911 ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κίμωνος Ἰ. Θεοδωροπούλου.

Λάκεν (Laeken) [*Γεωγρ.*]. Προάστειον τῶν Βρυξελλῶν. Βλ. λ. *Λαῖκεν*.

Λάκεντεμ, ***Ἰσαάκ***. Ἥρως φλαμανδικοῦ ποιήματος, ἔχοντος θέμα τὴν ὑπόθεσιν τοῦ περιπλανωμένου *Ἰουδαίου* (βλ. λ.).

Λὰ Κεντινὶ (La Quintinie), ***Ἰωάννης***. Γάλλος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς (1500—1561). Περιῆλθε πολλὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν ἱπποτῶν τῆς Μάλτας, ἐχειροτονήθη ἀκολούθως ἱερεὺς καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ Κανονικοῦ δικαίου ἐν Παρισίοις. Ὁ Λὰ Κεντινὶ συνέγραψε πλεῖστα ἔργα εἰς τὴν λατινικήν, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Περιγραφὴ τῆς νήσου Μάλτας», «Κατάλογος καὶ ἱστορία τῶν αἱρετικῶν», «Ἰωάννου Ζωναρᾶ σχόλια περὶ τῶν κανόνων τῶν Συνόδων» καὶ ἄλλα. Μ. Ν. Δ.

Λακερᾶς. Βυζαντινὸς ἱερεὺς ἀνήκων εἰς τὴν τάξιν τῶν Θεληματαρίων. Θερμὸς ὢν πατριώτης καὶ φανατικὸς ὀρθόδοξος, ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῶν Λατίνων ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας Ἀλεξίου Στρατηγοπούλου. Ἀφοῦ μετὰ τῶν ἄλλων Θεληματαρίων ἔπεισεν αὐτὸν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐκπορθήσῃ διὰ πραξικοπήματος τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔκρυψεν αὐτὸν μετὰ τοῦ μικροῦ ἀποσπάσματός του (ὀλιγωτέρων τῶν χιλίων ἀνδρῶν) εἰς τὴν πλησίον τῶν τειχῶν καὶ ἔναντι τῆς πύλης Σηλυβρίας μονὴν τῆς Πηγῆς καὶ τὴν νύκτα 25—26 Ἰουλίου 1261, ἀνελθὼν μετὰ τῶν συντρόφων του ἐπὶ τῶν ἄνωθεν τῆς πύλης ἐκεί-

Digitized by Google

νης ἐπάλξεων κατέσφαξε τοὺς Λατίνους φρουρούς, ἔθραυσεν εἶτα τὴν πύλην καὶ κατόπιν, φωνήσας τὸ συμπεφωνημένον σύνθημα: «Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Μιχαήλ» εἰδοποίησε τὸν Στρατηγόπουλον, ὅστις ἔσπευσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Πόλιν καὶ νὰ γίνῃ κύριος αὐτῆς (βλ. καὶ λ. *Στρατηγόπουλος* Ἀλέξιος). Ν. ΚΛΣ

λακέρδα (ἡ)· (ἐκ τοῦ λατιν. *lacerta*) εἶδος ἁλιπάστου ἰχθύος τοῦ γένους *πηλαμύς*, κοιν. *παλαμύδα*.

—[*Ἐγκυκλ.*] Ἡ ἀρίστη *λακέρδα* προέρχεται ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς ὀρεκτικόν. Εἰς τὴν κατανάλωσιν προσφέρεται εἰς λεπτὰ τεμάχια, παρασκευάζεται δὲ μετὰ ἐλαίου ἐκλεκτῆς ποιότητος καὶ λεμονίου. Καλυτέρας ποιότητος λακέρδα θεωρεῖται ἡ ἔχουσα χρῶμα σαρκὸς ῥόδινον. Δ. Ν. Π.

Λακέρδας, *Ἐμμανουήλ*. Ἐξ Ἱεραπέτρας τοῦ νομοῦ Λασηθίου Κρήτης, διετέλεσεν ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Ἱεραπέτρας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν 1866—1869. Πελώριος τὸ ἀνάστημα, ἀτρόμητος καὶ δραστήριος, διεκρίθη εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τὰς ἐπαρχίας Ἱεραπέτρας, Λασηθίου, Μεραμβέλλου, Βιάνου καὶ Σητείας, παραμείνας ὑπὸ τὰ ὅπλα καὶ ἐπιτιθέμενος ἀδιαλείπτως κατὰ τῶν τουρκικῶν θέσεων μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου, ἤτοι μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1869. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὴν χορηγηθεῖσαν γενικὴν ἀμνηστείαν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου, συλληφθεὶς παρασπόνδως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὡδηγήθη δέσμιος εἰς Κωνσταντινούπολιν μετ' ὀλίγων ἄλλων ἀρχηγῶν καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς ἐκεῖ φυλακάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξῆλθε μετὰ πολλοὺς μῆνας, τῇ ἐπεμβάσει τῶν πρέσβεων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Συμμετέσχεν ὡσαύτως ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας του εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1878, διακριθεὶς ἰδίως εἰς τὴν κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς Ἱεραπέτρας ἐπίθεσιν τῆς 17 Ἰανουαρίου 1878. Ν. ΚΛΣ

Λακέρεια (ἡ *Λακκέρεια*) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαιοτάτη πόλις ἐν Θεσσαλίᾳ. Κατὰ Πίνδαρον, ἡ πόλις αὐτὴ ἔκειτο ἐπὶ ἑνὸς τῶν δύο ὑψωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν τοὺς διδύμους λεγομένους ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου λόφους. Τὸν διπλοῦν τοῦτον λόφον ταυτίζει ὁ Leake μὲ τὸν ὑψηλὸν λόφον Πέτρα. Ἡ βορειοανατολικὴ κορυφὴ τοῦ λόφου περιβάλλεται ὑπὸ ἑλληνικῶν ἀρχαιοτάτων τοίχων. Καθ' Ἡσίοδον, ἐνταῦθα ἔμεινεν ἡ Κορωνίς, ἡ μήτηρ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐκ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις ἐθανάτωσεν αὐτὴν ἕνεκα τῆς εὐνοίας αὐτῆς πρὸς τὸν Ἴσχυν, τὸν υἱὸν τοῦ Εἰλάτου. Τὴν Λακέρειαν, ἐν τούτοις, ἄλλοι ἀρχαιολόγοι, ὡς ὁ Lolling, ταυτίζουσι μὲ τὸ *Καστρί*, ἄλλοι δὲ καὶ μὲ τὸ *Παλαιόκαστρον*. Νεώτεροι συγγραφεῖς, ὡς ὁ Στέφανος Βυζάντιος καὶ Πλίνιος, ὀνομάζουσι τὴν πόλιν *Δώτιον*, ἐκ τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος, ἔνθα ἠγείρετο ὁ δίδυμος λόφος. Β. Δ. Θ.

Λακήδας, ἢ *Λεωκήδης*. Ο τελευταῖος, κυρίως εἰπεῖν, βασιλεὺς τοῦ Ἄργους, υἱὸς τοῦ βασιλέως Ἄργους Φείδωνος, τοῦ φονευθέντος κατά τινα στάσιν ἐν Κορίνθῳ (περὶ τὸ 644 π. Χ.). Ὁ Λακήδας ζητήσας εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ Κλεισθένους Ἀγαρίστην, ἀπεπέμφθη ὑπὸ ταύτης ὡς ἐκ τῆς μεγάλης του μαλθακότητος. Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Λακήδου Μέλτας, ἀδεξίως χειρισθεὶς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου τῶν Ἀργείων κατὰ τῶν Ἀρκάδων, καθῃρέθη τῆς βασιλείας, ἐγκαθιδρυθείσης ἔκτοτε ἐν Ἄργει τῆς δημοκρατίας. Γ. Θ. Δ.

Λακήθρα [*Γεωγρ.*]. Χωρίον ἐν Κεφαλληνίᾳ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἦτο πρωτεύουσα τοῦ ἄλλοτε δήμου κάτω Λιβαθοῦς. Κάτ. 471 (1928). Ἔχει τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δύο δημοτικὰ σχολεῖα, ἀρρένων καὶ θηλέων. Ὁ κάτοικος *Λακηθρειάνος*. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία Καραντινᾶτα καὶ Φωκᾶτα. Γ. Κ. Δ.

Λακητὴρ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Κῶ. Ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Στράβωνος (ΙΔ. 657 ἔκδ. Teubner), προκύπτει ἡ ταυτότης τοῦ Λακητῆρος πρὸς τὸ σύγχρονον *Κρίκελος* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Λακία (*Λακιάδας* ἢ *Λακκιάδας*) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἀνήκων εἰς τὴν ἀστικὴν τριττὺν τῆς Οἰνηΐδος φυλῆς. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, τὸ ὄνομα προέρχεται ἐκ τοῦ *Λακίου*, τοῦ ἥρωος τοῦ γένους, κατὰ δὲ τὸν Στέφανον Βυζάντιον ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς τοποθεσίας, ἥτις ὡσαύτως ἐλέγετο *Λακία* καὶ ἥτις ἔκειτο βορειοδυτικῶς τοῦ Κεραμεικοῦ, παρὰ τὴν ἱερὰν ὁδὸν τῆς Ἐλευσῖνος. Τὰ ὅριά της ἦσαν προφανῶς ἀφ' ἑνὸς ὁ Κηφισός, ὅστις διασχίζει τὸν ἐκεῖ ἐλαιῶνα, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ γέφυρα, ἔνθα ἐξετελοῦντο οἱ γνωστοὶ γεφυρισμοὶ κατὰ τὴν ἐλευσινιακὴν πομπήν. Κατὰ Παυσανίαν, ἐν τῷ δήμῳ τῶν Λακιαδῶν ὑπῆρχε τέμενος τοῦ ἐπωνύμου ἥρωος Λακίου, ἱερὸν τῆς Δήμητρος καὶ τῆς κόρης, ἔνθα ὁμῶς συνελατρεύοντο καὶ ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Ποσειδῶν, καὶ βωμὸς τοῦ Ζεφύρου. Παρὰ τὴν ἱερὰν ὁδὸν ἔκειτο τὸ προάστειον τῆς Ἱερᾶς Συκῆς, ἥτις εἶχε τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ τῆς ἐκεῖ ὑπαρχούσης συκῆς, τὴν ὁποίαν ἡ Δήμητηρ ἔστειλεν εἰς τὸν γενάρχην τῶν Φυταλιδῶν. Αἱ οἰκογένειαι τοῦ Μιλτιάδου καὶ τοῦ Κίμωνος ἦσαν ἐγγεγραμμέναι ἐν τῷ δήμῳ τῶν Λακιαδῶν, ὡς ἀνήκουσαι εἰς τὰς ἀριστοκρατικὰς οἰκογενείας τῶν Φιλαϊδῶν. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐφημίζοντο πολὺ αἱ καλλιεργούμεναι ἐν τοῖς κήποις τῆς Λακίας ῥαφανίδες. Β. Δ. Θ

Λακιβὶς [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μεσόγειος πόλις τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουρδούλων, κειμένη 13 μίλια πρὸς Β. τῆς Λακιπποῦς. Πολὺ πιθανὸν νὰ εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Λακιλβούλα*, (Lacilbula), κειμένην 20 μίλια πρὸς Β. τῆς Λακιπποῦς, κατά τινα ἐπιγραφὴν ἀνευρεθεῖσαν ἐπὶ τόπου. Διὰ τοῦτο κατὰ τὸν Müller, ὀρθοτέρα θὰ ἦτο ἡ γραφὴ *Λακιλβίς*. Α. Θ. Ε

Λακιβούργιον *Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Βορείου Γερμανίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Κατά τινας δέον νὰ διορθωθῇ εἰς *Ἀλκιβούργιον*, ἥτις εἶναι ἡ Alcabe ἢ Algavie τοῦ ἐπικοῦ ᾄσματος τῆς Γούδρουν (Gudrum Carmine καὶ ἡ ὁποία πράγματι εἶναι ἡ σημερινὴ πόλις *Βόλγαστ* (Wolgast) ἐν τῷ νομῷ τῆς Στράνσουλδ τῆς Πρωσσίας. Α. Θ. Σ.

Λακίδας [*Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Β. πλευρᾶς τῆς Μήλου (πλάτ. 36° 46' 1/3 Β., μῆκ. 24° 25' 1/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2051: Milos, Antimilos, Kimolos and Polino islands) ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κολπίζοντα τῆς νήσου λιμένα καὶ κατέναντι τῆς συστάδος τῶν νησίδων *Ἀκραδιὲς* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

λακιδωτὸς *σύνδεσμος* [*Ἀνατομ.*]. Εἷς ἐκ τῶν *δακτυλιωδῶν* ἢ *καθεκτικῶν* συνδέσμων τῶν τενόντων τῶν κνημιαίων μυῶν, κείμενος κάτωθεν καὶ ὄπισθεν τοῦ ἔσω σφυροῦ, ἐκφυόμενος ἐξ αὐτοῦ καὶ καταφυόμενος εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς πτέρνης καὶ εἰς τὴν πελματικὴν ἀπονεύρωσιν. Ι. Π.

Λακιμποὺρ (Lakhimpur) [*Γεωγρ.*]. Περιφέρεια τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν εἰς τὰ ἄκρα ἀνατολικὰ τῆς ἐπαρχίας Ἀνατολικῆς Βεγγάλης καὶ Ἀσσάμ. Συνδέεται πρὸς τὰ ΒΔ. μετὰ τοῦ Θιβὲτ διὰ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἰμαλαΐων. Ἐμβ. 29.000 τ. χλμ Κάτ. 469.000. Ἐκτείνεται κατὰ μῆκος ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ Βραχμαπούτρα, ὁ ὁποῖος εἶναι πλωτὸς καθ' ἁπάσας τὰς ἐποχὰς εἰς ἀτμόπλοια μέχρι τῆς πρωτευούσης Ντιμπρούγκαρ. Οἱ πλωτοὶ παραπόταμοι αὐτοῦ ἐν τῇ περιφερείᾳ εἶναι οἱ Σουμπανσίρι, Ντίμπρου καὶ Ντίγινγκ. Διοικεῖται ὑπὸ ὑφαρμοστοῦ (deputy-commissioner ἀσκοῦντος πολιτικὴν ἐξουσίαν ἐφ' ὅλων τῶν πολυαρίθμων φυλῶν. Ἡ περιφέρεια ἔχει ἐκτεταμένας τεϊοφυτείας καὶ σπουδαῖα ἀνθρακωρυχεῖα, ἐνταῦθα δὲ τὸ πρῶτον εἰσήχθη ὑπὸ τῆς βρεττανικῆς κυβερνήσεως ἡ καλλιέργεια τοῦ τεΐου. Οἱ γαιάνθρακες εἶναι ἐξαιρέτου ποιότητος, ἐξάγονται δὲ διὰ τοῦ ποταμοῦ μέχρι τῆς Καλκούττας. Τὰ κυριώτερα φρέατα πετρελαίου εὑρίσκονται ἐν Ντιγκμπόϊ. Δ. Σ. Δ.

Λὰ-Κινὰ (La Quina), *σκελετοί*. Μεταξὺ τῶν νεωτέρων εὑρημάτων τῶν σχετικῶν μὲ τὸν «Παλαιὸν» ἄνθρωπον, ὑπέροχον θέσιν κατέχουν οἱ σκελετοὶ τῆς La Quina. Τὴν ἀποκάλυψιν αὐτῶν ὀφείλομεν εἰς τὰς συστηματικὰς ἐρεύνας τοῦ ἀνθρωπολόγου Henri Martin. Ἀπὸ τοῦ 1911 ἀπεκάλυψεν ἐν La Quina τῆς Charente, τῆς γαλλικῆς Dordogne, ἕνα σκελετὸν μὲ τὸ σημαντικὸν κρανίον αὐτοῦ (γυναικεῖον) καὶ διάφορα ἄλλα ὀστᾶ, τοὐλάχιστον 20 ἀτόμων, ἐν οἷς καὶ κρανίον 8ετοῦς παιδίου, ἄνευ κάτω γνάθου. Τὰ δύο ταῦτα κυριώτερα κρανία τῆς La Quina, καὶ ἰδίως τὸ τετελειωμένου ἀτόμου, φέρουν ἅπαντα τὰ γνωστὰ χαρακτηριστικὰ κατωτερότητος (φευγαλέον μέτωπον, ὑπερκόγχιον γεῖσον, προγναθισμόν, ἔλλειψιν γενείου, χωρητικότης 1367 κ. ε. μ. κλπ.), τοῦ τύπου ὃν καλοῦμεν Νεαντερτάλιον ἢ Παλαιόν, οὕτινος ἡ ὕπαρξις θεωρεῖται, ἀνεξαρτήτως πάσης ἑρμηνείας προελεύσεως καὶ ἐξελίξεως, ὡς βασικὸν δεδομένον τῆς ἀνθρωπογονίας (βλ. *Λὰ-Σαπέλλ*, *Λὰ-Φερρασσὶ* κλπ.). Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Λακίνιοι μυχοὶ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὀνομασία τῆς παραλίας, ἣν σχηματίζουν τοῦ Λακινίου ὄρους τὰ κράσπεδα (*Στέφ Βυζάν.*, ἔκδ. Βερολ. 480,17. *Τζέτζ.* εἰς Λυκόφρ. 1006,857) δηλαδὴ τὴν ἀκτὴν τῆς χερσονησώδους προβολῆς, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ συγχρόνου *Κοτρώνι* ἢ *Ὄβιλε* καὶ ἥτις ἀπολήγει εἰς τὸ *Κάπο Νάου* ΒΔ καὶ τὸ *Κάπο Ριτζοῦ* τὸ ΝΑ. περὶ τὸ φερώνυμον ἀκρωτήριον. Σ. Ε. Λ.

Λακίνιον ἄκρον, ἢ *Λακινία ἄκρα*, καὶ *Λακινιὰς* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαιοτάτη ὀνομασία ἰταλικοῦ ἀκρωτηρίου τῆς χώρας τῶν Λευκανῶν (*Σκύλ. Καρυαν.* ιγ') εἰς τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα, μεταξὺ *Σκυλακίου* καὶ *Κρότωνος* (*Πτολ.* Γα, 11, ἔκδ. Nobbe). Πάντως, τὸ ἀκρωτήριον ἦτο ἀκρώρεια φερωνύμου ὄρους, ὅπερ ἦτο ἐπώνυμον ἥρωος (*Στέφ. Βυζ.* ἔκδ. Βερολ. 408,17). Ὑπῆρχε δὲ ἐπὶ «τὸ Λακίνιον, Ἥρας ἱερόν, πλούσιόν ποτε ὑπάρξαν καὶ πολλῶν ἀναθημάτων μεστόν» (*Στράβ.*, 261, 262, 282, ἔκδ. Teubner), φαίνεται δὲ ὅτι ὁ ἀρχαιότατος οὗτος δωρικοῦ ῥυθμοῦ ναὸς ἐκτίσθη ὀλίγον μετὰ τὸ 700 π. Χ., ὡς ἐπιτρέπεται νὰ συναχθῇ ἐκ τῆς ἀνταπαντήσεως τοῦ χρησμοῦ πρὸς τὸν Μύσκελλον (*Διοδ. Σικελ.* Η', ιζ'). Ἐσῴζοντο δὲ τοῦ ναοῦ, διατηρουμένου καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τραϊανοῦ, μέχρι τοῦ 1520 κίονές του 48, ὧν εἷς ἀκέραιος 8,30 μέτ. ὕψους, ὁ μόνος ἀπομείνας (Medit. Pilot, ἔκδ. 1925, II, 341) μετὰ τὴν τῷ 1520 κατεδάφισιν τῶν λοιπῶν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Κοτρῶνε (Κρότωνος), ὅπως παράσχῃ δομικὸν ὑλικὸν διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἐπισκοπικοῦ του μεγάρου. Ὑπῆρχε δὲ ἐκεῖ, εἴτε ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ ἢ πλησίον αὐτοῦ, ἐνεπίγραφος πλὰξ χαλκῆ, κατατεθεῖσα ὑπὸ Ἀννίβα καὶ ἱστοροῦσα τὰ τῆς ἐπὶ Ἰβηρίων στρατείας του καὶ τῆς ὁποίας εὕρεῖαν ὁ Πολύβιος ἐποιήσατο χρῆσιν διὰ τὴν τρίτην τῶν ἱστοριῶν του (*Πολυβ.* Γ', λγ', 17–18). Ὑπῆρχεν ὡσαύτως ἐν τῷ ναῷ καὶ εἰκὼν τοῦ Ἀστύλα τοῦ Κρωτονιάτου. Τὰ ἀναθήματα δέ, περὶ ὧν γράφει ὁ Στράβων, δὲν ὑπῆρχον εἰς τὴν ἐποχήν του, συληθέντα ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου. Ἀλλὰ καὶ πρόσχημα διὰ τὴν ὁριστικὴν καθυπόταξιν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους ἐγένετο τὸ Λακίνιον. Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο ὀνομάζεται τανῦν ὑπὸ τῶν ἐντοπίων διὰ τοπωνυμίας ἑλληνικῆς, διασωζούσης τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος τὴν ἀνάμνησιν «ἀκρωτήριον τοῦ Ναοῦ» (Capo Nau), τῶν ναυτικῶν γνωριζόντων αὐτὸ ὡς Capo Colonne (πλάτ. 39°01′ Β., μῆκ. 17°12′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 198: Polykastro to Santa Maria di Leuca), ἔχει δὲ ἕνα τῶν ἐπισημοτάτων φάρων καὶ σημαφόρων τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος. Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Λακίνιος, ἢ *Λακῖνος*. Ἥρως τῆς ἰαπυγικῆς μυθολογίας, υἱὸς τῆς Κυρήνης ἢ κατά τινας τῆς Πυρήνης, βασιλεὺς τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Βρεττίων, ἐπώνυμος ἥρως τοῦ παρὰ τὸν Κρότωνα *Λακινίου ἄκρου* καὶ τῆς πόλεως *Λακινίας*. Ἔσχε θυγατέρα τὴν Λαύρην ἢ Λαυρήτην, ἣν ἐνύμφευσε μετὰ τοῦ ἥρωος Κρότωνος, κατὰ δὲ τὴν παρὰ Διοδώρῳ παράδοσιν ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ὡς κλέπτης τῶν βοῶν τοῦ Γηρυόνου, ὅτε ὁ Ἡρακλῆς ὁδηγῶν αὐτὰς εἰς Ἑλλάδα διῆλθε διὰ τῆς χώρας τοῦ Λακινίου· ἐπὶ τοῦ χώρου ἔνθα ἐφονεύθη ἱδρύθη, κατὰ Σέρβιον, ἱερὸν τῆς Ἥρας Λακινίας ἢ Λακινιάδος παρὰ τοῦ Ἡρακλέους (Πρβλ. καὶ λ. *Κᾶκος*). —Π

Λάκιος [*Μυθολ.*]. —1) Μυθικὸς ἥρως τῶν Ἀθηνῶν, ἐπώνυμος τοῦ δήμου (καὶ τῆς τριττύος) Λακιαδῶν (βλ. *Λακία*). —2) Ἀργεῖος ἥρως, ἀδελφὸς τοῦ Ἀντιφήμου. Εἰς τοὺς δύο τούτους ἀδελφοὺς ἥρωας εἶχε δοθῆ χρησμός, ὡς ἐλέγετο, νὰ λάβουν ἀντίθετον διεύθυνσιν ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον, κατευθυνόμενοι ὁ εἷς πρὸς Α. καὶ ὁ ἄλλος πρὸς Δ., καὶ νὰ κτίσουν ἑκάτερος τὴν πόλιν του. Ἀμφότεροι ὑπήκουσαν εἰς τὸν χρησμόν, καὶ ὁ μὲν Λάκιος κατευθυνθεὶς πρὸς Α. ἔκτισε τὴν Φάσηλιν τῆς Λυκίας παρὰ τὰ ὅρια τῆς Παμφυλίας, ὁ δὲ Ἀντίφημος κατευθυνθεὶς πρὸς Δ. ἔκτισε τὴν Γέλαν ἐν Σικελίᾳ. ΚΑΡ

Λακιππὼ [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μεσόγειος πόλις τῆς Βαιτικῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τουρδούλων μεταξὺ τῆς Σαλδούβας καὶ τῆς Βαρβησούλας· σήμερον καλεῖται *Alechipe*. Α. Θ. Σ

λακιστός, —ή, —όν· ὁ ἔχων λακίδας, ξεσχισμένος, κουρελλιασμένος.

λάκκα (ἡ)· ὁ *λάκκος*.

—[*Κυνηγ.*]. *Λάκκες* ἢ *ξανοίγματα* ἢ λοῦζες καλοῦνται οἱ πέριξ δασωδῶν ἐκτάσεων κείμενοι ἄδενδροι τόποι, ἀκαλλιέργητοι, ἐν οἷς φύονται διάφορα χόρτα, ἢ καλλιεργημένοι σπειρόμενοι μὲ ἀραβόσιτον, κριθήν, σῖτον ἢ τοιαῦτά τινα, εἰς οὓς συνηθίζουν τὰ διάφορα ἄγρια ζῷα, τὰ εἰς δασώδεις ἐκτάσεις τὴν ἡμέραν κρυπτόμενα, ν' ἀναζητῶσι κατὰ τὴν νύκτα τὴν τροφήν των, οἷα εἶναι οἱ ἀγριόχοιροι, αἱ ἀλώπεκες, αἱ ἰκτίδες, οἱ λαγωοὶ κτλ. Οἱ κυνηγοὶ τῶν ζῴων τούτων ἀναζητοῦσιν ἐκ τῶν προτέρων τὰς τοιαύτας θέσεις, ὁδηγούμενοι ἐκ τῆς καταλειπομένης κόπρου καὶ τῶν ποικίλων ἰχνῶν των καὶ ἐξακριβοῦντες τὸ εἶδος τῶν βοσκησάντων τοιούτων ζῴων, ἀσκοῦσι δὲ ἐν καιρῷ τὸ κυνήγιον αὐτῶν δι' ἐνέδρας κατὰ τὰς σεληνοφωτίστους νύκτας. Θ. Β.

λάκκα (ἡ)· βλ. *λάκκη*.

Λάκ(κ)α [*Γεωγρ.*]. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τοῦ Ἰονίου, ἡ βορεία τῶν Παξῶν ἐσχατιὰ (πλάτ. 39° 13′ 30″ Β., μῆκ. 20° 08′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephalonia), δι' ὃ καὶ ἐπ' αὐτοῦ εἶχεν ἀνεγερθῆ, ἐπὶ ἀγγλικῆς προστασίας, εἷς τῶν ἀρχαιοτέρων φάρων τοῦ φωτιστικοῦ δικτύου (1825), ἀνανεωθεὶς βραδύτερον (1887 καὶ 19..). Περιεργότατον ὅμως γεωλογικὸν φαινόμενον συνέβη ἐκεῖ τὴν 11/24 Μαρτίου 1913: Μέγας κατὰ τὴν 10ην π.μ. σων μετὰ πνίγους ἠνάγκασε περὶ τὴν 10ην νὴν τοὺς φαροφύλακας καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ κατοικίδια ἐν τῷ φάρῳ ζῷα νὰ καταφύγουν εἰς τὴν σκιὰν ἐγγὺς ἐκεῖ ἐλαιῶνος· αἰφνιδίως καὶ χωρὶς νὰ ἐπισυμβῇ σεισμικὴ δόνησις, τὸ ἔδαφος ὑπεχώρησε, νοίχθη εἰς ἔκτασιν 200 μέτρων καὶ βάθος ὑπὲρ τὰ 25 καὶ ὁ φάρος κατεπόθη, ὀρθὸς ὡς ἦτο.

Digitized by Google

φάρος δὲ (τριὰς λευκῶν ἀναλαμπῶν καὶ σταθερὸν φῶς) ἀνηγέρθη βραδύτερον (1919), ἐνισχυθεὶς διὰ φωτισμοῦ πυρακτώσεως (1930), ὥστε ἡ φωτοβολία μηχανήματος νὰ ὑπερβῇ τὰ 45 μίλ. ἐν αἰθρίᾳ. Σ. Ε. Λ

—Λάκκα, ἢ ***Λάκκα-Σούλι*** *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, περιλαμβάνουσα τὰ μεταξὺ τῶν ὀρέων Ὀλύτσικα καὶ Βριτσάχα τοῦ Σουλίου κείμενα χωρία: *Δερβίζιανα, Γεωργάνου, Τόσκεσι, Τσαμίτσανα, Γράτσανα* (νῦν *Ἀσπροχώρι*), *Μπαουσιούς, Λίπα. Ἄρδοση, Δραγοβέτσι* (νῦν *Ἔλαφος*), *Λιβιάχοβον, Μουκοβίνα, Λιβίκιστα, Πεστιά, Σιστρούνι Ρωμανό. Ἀλποχώρι, Μπότσαρη, Παλαιοχώρι Μπότσαρη, Στριζιανά, Ρουσιάτσα, Σκιαδά, Γκιόναλα*, τὰ ὁποῖα καὶ *Λακκοχώρια* καλοῦνται. Ἡ Λάκκα ἀποτελεῖ δασώδη ὡραίαν κοιλάδα, διαρρεομένην ὑπὸ τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ. Ἡ περιοχὴ αὐτή, συμπεριλαμβανομένων καί τινων χωρίων κειμένων ἀνατολικῶς τῆς Ὀλύτσικας, καλεῖται καὶ *Τσαρακοβίστα*. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ἡ Λάκκα ἀπετέλει μέρος τῆς αὐτονόμου ὁμοσπονδίας τοῦ Σουλίου, οἱ δὲ κάτοικοί της μετὰ τῶν Σουλιωτῶν ἔλαβον μέρος εἰς τοὺς κατὰ τοῦ τυράννου ἐκείνου ἀγῶνας. Οἱ κάτοικοι τῆς Λάκκας ἀποζῶσιν ἐκ τῆς γεωργίας καὶ τῆς μικροκτηνοτροφίας. Χ. Ι. Σ.

—Λάκκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 360. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Γρόπα*. Χ. Δ.

—Λάκκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παξῶν τοῦ νομοῦ Κερκύρας, ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ τέως δήμου Λακκιωτῶν καὶ νῦν ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ὑποτελωνεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 61. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία καὶ συνοικισμοὺς *Ἀπεργάτικα, Ἀργυράτικα, Ἀρωνάτικα, Βασιλάτικα, Γεωργουτσάτικα, Γραμματεΐκα, Δολιετάτικα, Διαρεκεΐκα, Μαστοράτικα, Μουγκελάτικα, Πετράτικα, Ραντάτικα* καὶ *Χουρδάτικα*. Χ. Δ.

—Λάκκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καλῆς (Καλλινίτσης) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν (Γενιτσῶν) τοῦ νομοῦ Πέλλης. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 269. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Μπάμπιανη*. Χ. Δ.

—Λάκκα *Βάβουλα*, ἢ ***Γούβα Βάβουλα*** *[Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται μεγάλη συνοικία τοῦ Πειραιῶς, κατὰ τὰ ΒΑ. αὐτοῦ. Παρ' αὐτῇ ὑπάρχουσιν ἐρείπια στρογγύλων πύργων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ Κόνων ᾠκοδόμησεν ἄλλους τετραγώνους καὶ ὧν οἱ λίθοι διακρίνονται, καθ' ὃ λεπτότερον ἐπεξειργασμένοι. Ἐνταῦθα εἰκάζεται ὅτι ὑπῆρχε μεγάλη πύλη, ἔξωθεν τῆς ὁποίας ἔκειτο ἁμαξιτὸς ὁδὸς ἑνοῦσα τὸν Πειραιᾶ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ Πειραιῶς ἦτο μᾶλλον εὐπρόσβλητον, εἶχεν ἐνισχυθῆ διὰ πολλῶν πύργων καὶ μεταπυργίων, πλησίον ἀλλήλων, ὧν τὰ ἐρείπια ἐσώθησαν μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων. Α. Σ. Χ.

—Λάκκα *Βαθειά* *[Γεωγρ.]*· βλ. *Βαθειὰ Λάκκα*.

—Λάκκα *Δάλα* *[Γεωγρ.]*· βλ. *Δάλα-Λάκκα*.

—Λάκκα *Τρανὴ* *[Γεωγρ.]*· βλ. *Τρανὴ Λάκκα*.

Λακκαβίτσας *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Νοτιοσλαυΐας. Πηγάζει ἐκ τῶν περὶ τὴν Στρώμνιτσαν ὑψωμάτων καὶ διὰ μέσου πεδινοῦ ἐδάφους διευθυνόμενος πρὸς τὰ ΒΔ. χύνεται πρὸς Ν. τοῦ Ἰστίπ, εἰς τὸν Μπρεγγαλνίτσαν, παραπόταμον τοῦ Ἀξιοῦ, μετὰ ροῦν 95 χλμ. Μ. Δ. Β.

Λακκαδίβαι *νῆσοι* (Laccadive Islands) *[Γεωγραφ.]*. Ὁμὰς κοραλλιογενῶν νήσων ἐν τῷ Ἰνδικῷ ὠκεανῷ, κείμεναι μεταξὺ 10° καὶ 12° 20' Β. πλάτ. καὶ 71° 40' καὶ 74° Α μήκ. καὶ ἀπέχουσαι 300 χλμ. τῆς Ινδοστανικῆς ἀκτῆς τῆς Μαλαβάρης. Τὸ ὄνομα Λακκαδίβαι (*λάκσα ντβίπα*=ἑκατὸν χιλιάδες νήσων) ἐδόθη ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς ἀκτῆς τῆς Μαλαβάρης, πιθανῶς δὲ περιελάμβανε καὶ τὰς Μαλδίβας. Οἱ ἰθαγενεῖς ὀνομάζουν ταύτας ἁπλῶς «Ντίβι» (νήσους) ἢ «Ἀμεντντίβι», ἐκ τῆς κυριωτέρας νήσου. Εἶναι δέκα τρεῖς τὸν ἀριθμόν, ἐκ τούτων δὲ μόνον αἱ ὀκτὼ κατοικοῦνται. Διαιροῦνται διοικητικῶς εἰς δύο ὁμάδας· τὴν βορείαν, συμπεριλαμβάνουσαν τὰς κατοικουμένας νήσους *Ἀμίνι, Κάρδαματ, Κίλταν* καὶ *Τσέτλατ*, καὶ τὴν νοτίαν, περιλαμβάνουσαν τὰς κατοικουμένας νήσους *Ἀγκάττι, Καβαράττι, Αὔτροθ* καὶ *Κολπένι*. Μεταξὺ τῶν Λακκαδιβῶν καὶ τῶν Μαλδιβῶν πρὸς νότον κεῖται ἡ ἀπομεμονωμένη νῆσος *Μινίκοϊ*, ἀνήκουσα διοικητικῶς εἰς τὴν νοτίαν ὁμάδα. Αἱ νῆσοι εἶναι μικραί, οὐδεμία δὲ ἔχει πλάτος μεγαλύτερον τοῦ μιλλίου. Ἐν συνόλῳ ἔχουν ἐμβαδὸν 1927 τ. χλμ. καὶ 13.650 κατ. Εἶναι τόσον χθαμαλαί, ὥστε, ἂν δὲν ὑπῆρχον αἱ πλούσιαι φυτεῖαι κοκοδένδρων, αἱ καλύπτουσαι ταύτας, δυσκόλως θὰ διεκρίνοντο. Τὸ ἔδαφος εἶναι λεπτὴ κοραλλιοφόρος ἄμμος, κάτωθεν τῆς ὁποίας, εἰς βάθος ὀλίγων ποδῶν, ἁπλοῦται κοραλλιογενὲς στρῶμα ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἐκτάσεως τῶν νήσων. Τὰ κοράλλια γενικῶς ἀπὸ ἑνὸς μέχρις ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ποδὸς πάχους ἀνεσκάφησαν ἐξ ὁλοκλήρου, ἡ δὲ ὑποκειμένη ὑγρὰ ἄμμος χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Αἱ ἀνασκαφαὶ αὗται, ἔργον μακρὸν καὶ ἐπίπονον, ἐγένοντο εἰς ἀρχαιοτάτας ἐποχάς, κατὰ δὲ τὴν παράδοσιν τῶν ἰθαγενῶν ὑπὸ γιγάντων. Αἱ νῆσοι ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1498 ὑπὸ τοῦ Βάσκο ντὲ Γκάμα, περιῆλθον δὲ ἀπὸ τοῦ 1877 εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν, ἀνήκουσαι διοικητικῶς εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Μαδράς. Οἱ κάτοικοι *Μοπλᾶ*, δηλαδὴ μειγάδες Ἰνδῶν καὶ Ἀράβων, πρεσβεύουν τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν. Ὁμιλοῦν τὴν γλῶσσαν Μαλάγιαλιμ, ἀλλὰ γράφουν ταύτην δι' ἀραβικῶν χαρακτήρων. Εἶναι ἁλιεῖς, ἐμπορεύονται δὲ μὲ τὴν ἀπέναντι ἠπειρωτικὴν ἀκτὴν διὰ μικρῶν πλοιαρίων. Δ. Σ. Δ.

λακκαϊκὸν *ὀξὺ* *['Οργ. Χημ.]*. Ὀργανικὸν ὀξὺ τοῦ τύπου $C_{20}H_{14}O_{11}$, ἀνῆκον εἰς τὰ ἀνθρακινονοκαρβονικὰ ὀξέα. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν *σελλάκην*. Σ. Γ.

λακκάκι (τό)· μικρὸς λάκκος, βοθρίδιον, κοιλότης, βαθύλωμα· || *λακκάκια* τὰ ἐπὶ τῶν παρειῶν σχηματιζόμενα ὅταν τις γελᾷ, ἀρχ. *γελασῖνοι*: «κάμνουν λακκάκια τὰ μάγουλά της».

λακκάση (ἡ). Ἔνζυμον ὀξειδωτικὸν διαφόρων φαινολικῶν παραγώγων, ὡς τοῦ γαλλικοῦ ὀξέος, τῆς ταννίνης κλπ. Ἐμελετήθη τὸ πρῶτον εἰς τὸν γαλακτώδη χυμὸν τοῦ δένδρου τῆς λάκκης (Rhus succedanea) τῷ 1883, ἀνευρέθη δ' ἀκολούθως καὶ εἰς διάφορα ἄλλα φυτά, φανερόγαμα καὶ κρυπτόγαμα, ὡς τὰ γεώμηλα, τὰς ρίζας τῶν τεύτλων, τοὺς κονδύλους τῆς δαλίας κλπ. Μετατρέπει τὴν ὑδροκινόνην εἰς κινόνην, τὴν πυρογαλλόλην εἰς πορφυρογαλλίνην κλπ. Ὁ χυμὸς τοῦ Rhus succedanea ὅταν ἐκρέῃ ἐκ τοῦ δένδρου εἶναι λευκός, ἐρχόμενος ὅμως εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἀέρος καλύπτεται ὑπὸ ἀδιαλύτου εἰς τὰ σπουδαιότερα διαλυτικὰ ὑγρὰ μελανῆς μεμβράνης, ὀφειλομένης εἰς φυραματικὴν ὀξείδωσιν τῆς ἐν αὐτῷ ὑπαρχούσης πολυφαινόλης, τῆς *λακκόλης*. Ὁ ὀπὸς οὗτος χάρις εἰς τὴν ἰδιότητά του αὐτὴν χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν Ἰαπώνων καὶ Κινέζων πρὸς ἐπίτευξιν μελανοῦ ἐπιχρίσματος ἐπὶ διαφόρων ἐπίπλων, κομψοτεχνημάτων κλπ. Σ. Γ.

λάκκη (ἡ), ἡ ***λάκκα***, ἡ ***λάκκειον κόμμι***, ἡ ***γόμμα λάκκα***, ἡ ***σελλάκη*** Εἶναι τὸ προϊὸν ἑνὸς μικροῦ ἐρυθροῦ ἐντόμου (Tachardia lacca, Coccus lacca, Coccus fica), τὸ ὁποῖον ζῇ εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας ἐπὶ διαφόρων δένδρων καὶ θάμνων καὶ εἰδικώτερον τοῦ Schleicheria trijuga, Anona squamosa, Butea frondosa, Croton lacciferus, καὶ διαφόρων εἰδῶν τοῦ Ficus καὶ Urostiqua. Τὰ θήλεα ἔντομα ταῦτα προσκολλῶνται στερεῶς ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων, διογκοῦνται κυστοειδῶς, μετὰ τὴν γονιμοποίησίν των, εἰς μέγεθος πίσου καὶ πληροῦνται δι' ᾠῶν καί τινος ζωηροῦ ἐρυθροῦ ὑγροῦ καὶ περιβάλλονται ὑπὸ ρητινώδους βαθμηδὸν σκληρυνομένης μάζης. Τοιουτοτρόπως τελειώνει ἡ ζωὴ τῆς μητρός, τὰ δὲ ἐκ τῶν ᾠῶν ἐκκολαπτόμενα μικρὰ τρέφονται ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ ὀποῦ καὶ μετὰ τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν διανοίγοντα ὀπὴν ἐξέρχονται ἐλεύθερα. Αἱ ἐγκαταλειπόμεναι κατοικίαι, αἵτινες συνήθως εὑρίσκονται ὁμαδικῶς συνηνωμέναι, σχηματίζουν μεγάλας μάζας ὡς εἶδος τραχέος φλοιοῦ, ἀποκόπτονται ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀντιστοίχων τεμαχίων τῶν κλάδων καὶ ἀποτελοῦσι τὴν καλουμένην *στοκλάκκην* (λατ. Lacca iu ramulis seu baculis, γαλλ. Laque en bâtons, γερμ. Stocklack, ἀγγλ. Stick-Lac), μὲ τὴν συλλογὴν τῆς ὁποίας ἀσχολοῦνται οἱ κάτοικοι διαφόρων περιοχῶν τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Ἡ στοκλάκκη ἀποτελεῖ ἐρυθροφαίους σωλῆνας ἢ θραύσματα τοιούτων μετὰ προσκεκολλημένων θραυσμάτων κλάδων, εἶναι λίαν εὔθραυστος, ἔχει στίλβουσαν θραῦσιν καὶ περιέχει εἰς τὸ ἐσωτερικὸν πολυαρίθμους χώρους ἐπῳάσεως, οἵτινες ἐν μέρει εἶναι κενοὶ καὶ ἐν μέρει περιέχουσιν ἐρυθρὰν χρωστικήν. Ἀναλόγως τῆς προελεύσεως, τὸ ἀκατέργαστον τοῦτο προϊὸν διακρίνεται εἰς πλείονα εἴδη, ἐξ ὧν πολυτιμότερον εἶναι τὸ ἐκ Σιάμ, ὅπερ εἶναι τὸ πλουσιώτερον εἰς χρωστικήν, δι' ὃ καὶ παρουσιάζεται ὡς σκοτεινόχρουν, φαιὸν ἢ ὑπομέλαν. Ὀλιγωτέρας δὲ ἀξίας εἶναι τὸ τῆς Βεγγάλης, ὅπερ λόγῳ τῆς μικροτέρας περιεκτικότητος εἰς χρῶμα εἶναι κίτρινον ἢ κιτρινέρυθρον. Δι' ἐκτινάξεως ἀπὸ τῶν κλάδων θραύεται ἡ στοκλάκκη εἰς κόκκους, τὴν καλουμένην *κοκκώδη λάκκην*. Ἀμφότερα τὰ εἴδη περιέχουσι τὴν καλουμένην ἐρυθρὰν χρωστικὴν Lac dye, ἥτις δύναται νὰ παραληφθῇ δι' ἐκχειλίσεως δι' ἀσθενῶν ἀλκαλίων. Ἡ ἀποχρωματισθεῖσα μᾶζα ἀκολούθως διὰ τήξεως καὶ ἐπιχρίσεως ἐπὶ μεταλλίνων πλακῶν λαμβάνει τὴν γενικὴν μορφὴν τῶν λεπίων, ὑφ' ἣν συνήθως φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἡ σελλάκη ἔρχεται ἐπίσης εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ὑπὸ ἄλλα χρώματα, ὡς ἀκόμη καὶ ἄνευ προηγουμένου ἀποχρωματισμοῦ. Ἡ σελλάκη εἶναι φυσικὸν μεῖγμα διαφόρων ρητινῶν, ἐν συνόλῳ 80—90 %, καὶ περιέχει πλὴν αὐτῶν μικροτέρας ἢ μεγαλυτέρας ποσότητας χρωστικῆς καὶ κηροῦ. Ἡ ἀλκοόλη διαλύει τὴν ρητίνην ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸν κηρόν. Ἡ βενζίνη ὅμως διαλύει τὸν κηρόν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν ρητίνην. Ἡ ρητίνη τῆς λάκκης ἀποτελεῖται κατὰ τὰς ἐρεύνας Harries κυρίως ἐκ διαφόρων ὀξυοξέων λακτιδικῶς ἡνωμένων. Ἐκ τῶν ὀξυοξέων τούτων ἀπεμονώθηθησαν τὸ *ἀλευριτικὸν ὀξύ*,

$$CH_2OH.\ [CH_2]_5.\ [CH(OH)]_2.\ [CH_2]_7.\ COOH$$

καὶ τὸ *σελλολικὸν ὀξύ*, $C_{18}H_{16}(OH)_2(COOH)_2$. Ἡ χρωστικὴ τῆς λάκκης, *ἐρυθρολακκίνη*, εἶναι τριοξυμεθυλανθρακινόνη.

Ἡ λάκκη χρησιμοποιεῖται πολλαχῶς πρὸς παρασκευὴν διαφόρων βερνικίων, πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἱσπανικοῦ κηροῦ, διαφόρων πυροτεχνημάτων καὶ εἰς ποικίλας ἄλλας χρήσεις. Ἡ ἐκ τῶν Ἀνατ. Ἰνδιῶν ἐξαγωγὴ τῆς λάκκης γίνεται συνήθως διὰ τῆς Καλκούτας πρὸς τὸ Λονδῖνον καὶ Ἀμβοῦργον, συσκευάζεται δὲ συνήθως εἰς κιβώτια τῶν 70 χιλιογράμμων. Σ. Γ.

Λάκκι, καὶ ***Πόρτο-Λάκκι*** *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἀρίστων λιμένων τοῦ νοτίου Αἰγαίου, διανοιγόμενος εἰς τὴν ΝΔ. πλευρὰν τοῦ νοτίου κορμοῦ τῆς Λέρου (τῆς Δωδεκανησιακῆς), μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου *Λακκὶ* (πλάτ. 37° 06' 45'' Β., μῆκ. 26° 50' 55'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1666: Leros and Kalimno islands) καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἄγκιστρο*. Εἰσδύει 1³/₈ μιλλ. Α ΒΑ. καὶ ἔχει εὖρος μέσου μὲν μιλλίου καί τι, στομίου δὲ 450 μέτρων, βυθὸν δὲ εἰς τὴν θέσιν ἀγκυροβολίας (ὅρμος *Λέπεδα*) 5—8 ὀργ., λίαν ἐπίβολον εἰς τὰς ἀγκύρας. Σ. Ε. Λ.

Λακκιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βασιλικῶν τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 149. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Τροχανλῆ*. Χ. Δ.

—Λακκιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Δ. Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 1002. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ἔλλεβη*. Χ. Δ.

λακκίσκος (ὁ)· ὁ μικρὸς λάκκος, λακκάκι.

—*[Μεταλλ.]* *Λακκίσκος* καλεῖται ἐλάττωμα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας χυτῶν ἀντικειμένων, προερχόμενον ἐκ φυσαλλίδων, αἵτινες διερράγησαν κατὰ τὴν ἀπόχυσιν ἐπ' αὐτῆς. Προέρχονται εἴτε ἐκ τῆς ὑγρασίας τῆς ἄμμου τοῦ τύπου, εἴτε ἐξ ἀερίων τοῦ τήγματος, ἅτινα δὲν κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν διὰ τῶν πόρων τῆς ἄμμου. Οἱ λακκίσκοι ἔχουσι τὸ σχῆμα στρογγύλων ἀβαθῶν ὀπῶν, ὧν ὁ πολλαπλασιασμὸς καθιστᾷ τὴν ἐπιφάνειαν ἀνώμαλον. Θ. Χ.

Λακκιώτης, *Βασίλειος*, καὶ — ***Νικόλαος***. Ἐκ Σφακίων τῆς Κρήτης καταγόμενοι ἀπεδήμησαν πρὸ τοῦ 1821 εἰς Μ. Ἀσίαν, ἔνθα ἑνωθέντες μετὰ τῶν ἐκεῖ περιφερομένων ἐνόπλων διεξῆγον κατὰ τῶν Τούρκων κλεφτοπόλεμον. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως του 1821 μετέβησαν εἰς Πελοπόννησον, συμμετέσχον εἰς τὰς πρώτας ἐκεῖ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ εἶτα κατῆλθον εἰς Κρήτην καὶ ἔπεσον ἀμφότεροι γενναίως μαχόμενοι κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Ἀγῶνος εἰς τὰς περὶ τὰ Χανιὰ μάχας. Ν. ΚΛΣ

Λακκιωτῶν, *τέως δῆμος*— *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν δύο παλαιῶν δήμων τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐπαρχίαν Παξῶν τοῦ νομοῦ Κερκύρας, περιλαμβάνων τὰς εἰς τὸ Β. τμῆμα τῶν Παξῶν σημερινὰς κοινότητας Λάκκας, Λογγᾶ καὶ Μαγαζειῶν, μὲ πρωτεύουσαν τὸ χωρίον *Λάκκα*. Ἠρίθμει κατ. 850 περίπου. Χ. Δ.

Λακκοβίκια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παγγαίου (Πραβίου) τοῦ νομοῦ Καβάλλας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται παρὰ τοὺς ΝΔ πρόποδας τοῦ Παγγαίου ὄρους καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 629. Χ. Δ.

Λακκόβριγα (Laccobriga) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΝΔ. παραλίας τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἐν Λουζιτανίᾳ (Πορτογαλλίᾳ), ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κυνήτων, 40 περίπου χλμ. πρὸς Α. τοῦ Ἱεροῦ ἀκρωτηρίου (σημ. Ἅγιος Βικέντιος). Σήμερον καλεῖται *Λάγος* (Lagos). Α. Θ. Σ.

Λάκκοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων Κρήτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 776. Εἰς τὴν κοινότητα ἀνήκει καὶ τὸ χωρίον *Σκορδαλοῦ*. Οἱ Λάκκοι κεῖνται ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων τῶν Λευκῶν Ὀρέων εἰς ὕψος 522 μ., μεταξὺ λόφων, τῶν ὁποίων ὑπερέχουν ἡ Κεφάλα, ὁ Σαβουρὲς (Ἀπάνω καὶ Κάτω), τὸ Ἀμυγδάλι καὶ τὸ Κοπροκεφάλι. Ἐπὶ τούτων καὶ ἐπὶ ἄλλων λόφων ἦσαν ἐκτισμένοι πύργοι, 14 ἐν ὅλῳ, τοὺς ὁποίους οἱ Λακκιῶται κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις κατέστρεψαν. Αἱ συνοικίαι τῶν Λάκκων ὀνομάζονται *Θοδωριανά, Μπιμπιανά, Παππαδιανά*. Πλεῖσται μάχαι συνεκροτήθησαν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις περὶ τοὺς Λάκκους. Ὀνομαστὴ εἰ-

Digitized by Google

ναι ἡ τριήμερος τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1866 περὶ τὸν πύργον Σαβουρὲ μεταξὺ Μουσταφᾶ πασᾶ καὶ Κρητῶν. Εἰς δίωρον ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν Λάκκων κεῖται ὁ Ὁμαλὸς (1050 μ.), ἐκ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ εἰς Σφακία εἴσοδος διὰ τοῦ Ξυλοσκάλου (1227 μ.) καὶ ἡ εἰς Σέλινον διὰ Πορρωσελίων (897 μ.). Τὰ προϊόντα τῶν Λάκκων εἶναι τυροκομικὰ εἴδη, οἶνος, δημητριακά, γεώμηλα, σῦκα, μέλι καὶ ἔλαιον. Ἐν τῷ σχολείῳ λειτουργεῖ ἑξατάξιον δημοτικὸν σχολεῖον, σταθμὸς χωροφυλακῆς καὶ γραφεῖον τρίτης τάξεως τῶν ΤΤΤ. Ὑπάγεται δὲ εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον καὶ ἀγρονομεῖον Ἀλυκιανοῦ. Συνδέεται δὲ πρὸς τὰ Χανιὰ μὲ ἁμαξιτὸν δρόμον. Οἱ Λάκκοι εἶναι πατρὶς τῶν Γιαννάριδων, Μαυρογένιδων, Μαντάκων, Σαρρίδων, Σκουλάδων καὶ ἄλλων. Κατὰ Ψιλάκιν (Ἱστ. Κρήτης Αα' σ. 103) οἱ Λάκκοι συνῳκίσθησαν ὑπὸ ἐποίκων Ἑλλήνων ἀδουλώτων τὸ φρόνημα ἐπὶ Ἑνετῶν καὶ ἐκ τῆς πόλεως Χανίων. Ἐπὶ τούτων μνημονεύεται Λάκκος Δαρμάρου (1570), ὅθεν ἴσως τὸ ὄνομα. Ε. Γ.

—Λάκκοι *λίμνη [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Βορείου Ἀφρικῆς ἐν Μαρμαρικῇ, κειμένη 650 περίπου στάδια πρὸς Β. τοῦ περιφήμου Ἀμμωνείου (νῦν ὄασις Σιβὰχ ἢ Σιουάχ), ἀπέχοντος 400 μίλλια ΝΛ. τῆς Κυρήνης. Τὸ ὄνομα Λάκκοι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα φαίνεται μᾶλλον προσηγορικόν, παρὰ κύριον. Α. Θ. Σ.

—Λάκκοι *[Γεωγρ.]*. Ὡραῖος ὕφορμος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σύρου (πλάτ. 37°26'10'' Β., μῆκ. 24°53'30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island) νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Δανί. Ἀνώνυμος εἰς τὸν ἀγγλ. χάρτην, ἀναφέρεται εἰς τὸν τοῦ Ν. Γ. Κοτσοβίλλη: «Νῆσος Σῦρος». Σ. Ε. Λ.

λακκόλιθοι (οἱ) *[Γεωλογ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῶν *βαθολίθων* (βλ. λ.).

Λακκόνια *Ἔξω [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου Κρήτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 392. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κοινοτικὸν τηλέφωνον. Πρότερον ὑπήγετο εἰς τὸν δῆμον Χουμεριάκου.

—Λακκόνια *Μέσα [Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κρητσᾶς τοῦ νομοῦ Λασηθίου Κρήτης. Κάτ. (1928) 299. Παρ' αὐτὸ τὸ μετόχιον *Στὸ Χαμηλό*. Ε. Γ.

Λακκόπετρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ταχυδρομικὸν γραφεῖον. Κάτ. (1928) 420. Ἀπεσπάσθη ἐσχάτως ἐκ τῆς κοινότητος Λιμνοχωρίου (Στριγκλέικων), εἰς ἣν ἀνῆκε. Χ. Δ.

Λακκοποῦλα *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τῆς Ἠπείρου ἐν τῷ νομῷ Πρεβέζης, περιλαμβάνουσα τὰ χωρία *Λέλοβα* (νῦν *Θεσπρωτικόν*), *Παπαδάτες*, *Νικολίτσι*, *Ποδογόρα*, *Ζερβό*, *Μπουλμέτι*, *Ντάρα*, *Μελιανά*, *Νάσιαρη*, τὰ κείμενα ἐπὶ κοιλάδος διαρρεομένης ὑπὸ τοῦ Λελοβίτικου. Τὰ χωρία τῆς Λακκοποῦλας εἶναι συνέχεια τῆς *Λάκκας*, ἀνῆκον δὲ ἄλλοτε καὶ αὐτὰ εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν τοῦ Σουλίου. Χ. Ι. Σ.

λάκκος (ὁ)· ὄρυγμα, βόθρος, μικρὰ κοιλότης γῆς: «ἀνοίγω —, σκάβω λάκκο» || φρ. «τό 'να πόδι τὄχει 'ς τὸ λάκκο», ἐπὶ μελλοθανάτου ἢ ὁπωσδήποτε κινδυνεύοντος: «ἡ γυναῖκα ὅταν γεννάει τό 'να πόδι της τό 'χει 'ς τὸ λάκκο» || «αὐτὸς τοῦ 'σκαψε τὸ λάκκο» αὐτὸς εἶναι ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς του· || παροιμ. «κάτι λάκκον ἔχει ἡ φάβα» ὅτι κάτι ὑποκρύπτεται.

—*[Ἐγκυκλ.]* Παρ' Ἕλλησιν, ὁ ὅρος *λάκκος* σημαίνει κοίλωμα, κοιλότητα καί, κατ' ἐπέκτασιν, δεξαμενὴν πρὸς ἐναποθήκευσιν ὕδατος, κρήνην ἐν πόλει, ἀποθήκην ὑπόγειον πρὸς φύλαξιν οἴνου ἢ ἐλαίου, ὡς καὶ μέρος πλῆρες ὕδατος πρὸς ἀνάπτυξιν ὑδροβίων πτηνῶν. *Λάκκος* (lacus) παρὰ Ρωμαίοις ἐκαλεῖτο καὶ ἡ φυσικὴ ἰχθυοτρόφος λίμνη, τὴν ὁποίαν ἡ πολιτεία ἐξεμίσθωνε πρὸς ἐκμετάλλευσιν. *Λάκκοι* ὠνομάζοντο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μεγάλαι δεξαμεναὶ ὕδατος, καλούμεναι ἄλλως καὶ *ὑδρεύματα*, πρὸς χρῆσιν τῶν διερχομένων ἀπὸ διαφόρους σταθμοὺς καραβανίων. Ἀλλὰ *λάκκος* κυρίως ἦτο ἡ ἀνοικτὴ δεξαμενή, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν κλειστὴν δεξαμενήν, ἥτις ἐκαλεῖτο *ὑποδοχή*. Β. Δ. Θ.

—*[Σιδηροδρ.]* Καλεῖται *λάκκος* ὄρυγμα ἐντὸς τοῦ

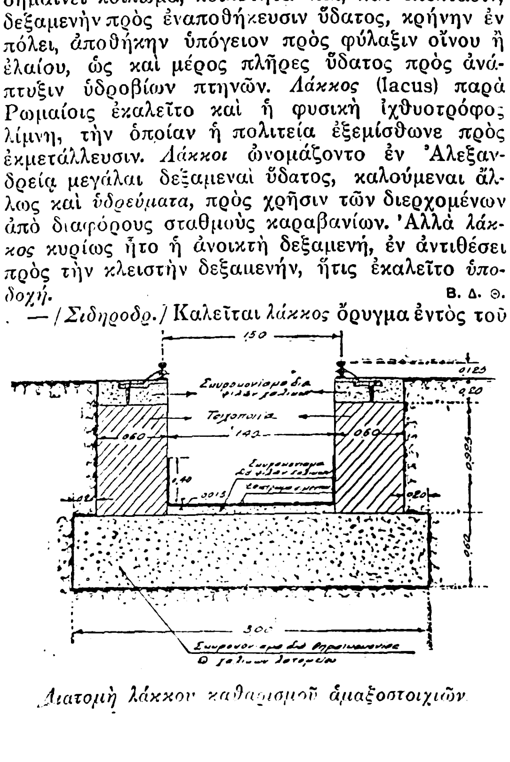

Διατομὴ λάκκου καθαρισμοῦ ἁμαξοστοιχιῶν

ἐδάφους κτιστόν, στεγανόν, κατασκευαζόμενον δὲ εἴτε ἐν ὑπαίθρῳ, ὅπως αἱ ἀτμομηχαναὶ καθαρίζωσι τὰς ἑστίας ὑπεράνω κινουμένου φορείου εἰς τὸ βάθος τοῦ λάκκου, εἴτε ἐντὸς τῶν ἁμαξοστασίων συντηρήσεως ἢ ἐπισκευῆς πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ καθαρισμοῦ ἢ τῆς ἐπισκευῆς τῶν ὑπὸ τὸ ἀτμομηχανὰς ἢ ἠλεκτραμάξας ἐξαρτημάτων.

Λάκκος *[Γεωγρ.]*. —1) Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Μίνας τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 64. —2) Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Προαστείου τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 32. Χ. Δ.

— Λάκκος (*Γέρω* **—**, *Καλὸς* **—**, *Μαντὲμ* **—** καὶ *Μέγας* **—**) *[Γεωγρ.]*· βλ. *Γέρω-Λάκκος*, *Καλὸς-Λάκκος κλπ.* Χ. Δ.

Λάκκου (*στοῦ* —) *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μουρνὲς τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης τῆς Κρήτης. Κάτ. (1928) 10. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἐξώρυξεν ὁ Μεχμὲτ-Ἀλῆς γαιάνθρακας τῷ 1830.

λακκοῦβα (ἡ), καὶ ὑποκορ. *λακκουβίτσα* (ἰδιωματ.)· μικρὸς λάκκος.

— *[Λαογρ.]* *Λακκουβίτσα* καλεῖται παιδιὰ σκοπεύσεως, διὰ βόλων συνήθως, κοινοτάτη καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, καλουμένη παρ' ἀρχαίοις *τρόπα* ἢ *βόθυνος* ἢ *ἐς βυθόν*. Ἐν Πελοποννήσῳ καλεῖται καὶ *γουβίτσα*. Οἱ παῖκται δύνανται νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ ἀστραγάλους, ὡς καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ἢ καὶ κάρυα, ἰδίως εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη, ἔνθα ἀφθονοῦσι ταῦτα καὶ δὴ τὰ σκληρά. Ἡ παιδιὰ διεξάγεται ὡς ἑξῆς: Κατασκευάζεται λακκίσκος βάθους 10 ἑκτμ. καὶ διαμέτρου 15—20 ἑκτμ., παρὰ τὴν ῥίζαν δένδρου ἢ πλησίον τοίχου τινός. Οἱ παῖκται, ἔχοντες ἐν παλάμῃ ἀριθμόν τινα βόλων, ἐκ τῶν προτέρων ὁρισθέντα, τοποθετοῦνται εἰς ἀπόστασιν 4—5 μέτρων ἀπὸ τοῦ λακκίσκου καὶ ῥίπτουν, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, τοὺς βόλους εἰς τὸν λακκίσκον. Ἐκεῖνος ἐκ τῶν παικτῶν, ὅστις ἐπέτυχε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸν λακκίσκον τοὺς πλειοτέρους βόλους θεωρεῖται νικητής. Σ. Γ. Σ

λακκουδάκια (τά). Νεοελληνικὴ παιδιά, διάφορος τῆς *λακκουβίτσας*, παιζομένη μὲ τὰς συνήθεις ἐλαστικὰς σφαίρας, κυλιομένας πρὸς λακκίσκους. Οἱ παῖκται, πέντε τοὐλάχιστον τὸν ἀριθμόν, κατασκευάζουν ἐπὶ ἐπιπέδου ἐδάφους ἰσαρίθμους λακκίσκους, πλησίον ἀλλήλων κειμένους καὶ ἰσομεγέθεις πρὸς τὰς ἐλαστικὰς σφαίρας, δι' ὧν ἕκαστος εἶναι ἐφωδιασμένος. Ἀφ' ὡρισμένης δ' ἀποστάσεως κυλίουν ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον τὴν σφαῖραν πρὸς τοὺς λακκίσκους τούτους. Ὁ παίκτης, εἰς οὗ τὸν λακκίσκον ἐνέπεσεν ἡ σφαῖρα, σπεύδει καὶ ἁρπάζει ταύτην καὶ ἐκσφενδονίζει αὐτὴν πρὸς τοὺς συμπαίκτας του, οἵτινες ἐν τῷ μεταξὺ ἔχουν τραπῆ εἰς φυγήν. Ἂν ἐπιτύχῃ νὰ πλήξῃ τινά, θέτει εἰς τὸν λακκίσκον τοῦ πληγέντος ἓν λιθάριον (τὴν λεγομένην ψεῖραν), μεθ' ὃ τὸ παιγνίδιον ἐπαναλαμβάνεται ὑπ' αὐτοῦ τούτου. Ἂν ὅμως ἀποτύχῃ, τὸ λιθάριον θέτει εἰς τὸν ἑαυτοῦ λακκίσκον, τὸ δὲ παιγνίδιον ἐπαναλαμβάνεται ὑπ' ἄλλου παίκτου. Οἱ παῖκται, εἰς ὧν τοὺς λακκίσκους ἐτέθησαν ἤδη 5 λιθάρια, τίθενται ἐκτὸς παιγνιδίου. Οὕτω παραμένει εἰς τὸ τέλος εἷς νικητὴς πάντων, ὅστις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἄλλους μὲ «τοπιές» ἐξ ὡρισμένης ἐκ τῶν προτέρων ἀποστάσεως. Ὁ νικητὴς οὗτος πρέπει νὰ μὴ ἀστοχήσῃ εἰς τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πληγμάτων, τὰ ὁποῖα θὰ καταφέρῃ κατὰ τῆς ράχεως τῶν ἡττηθέντων· ἄλλως δέχεται αὐτὸς τὴν τιμωρίαν. Σ. Γ. Σ.

λακκουδοπήγουνος (ὁ)· (ἰδιωμ. Κρητ.) ὁ ἔχων λακκίσκον εἰς τὸν πώγωνα: «κερὰ λακκουδοπήγουνη, κερὰ γαϊτανοφρύδα». Ι. Δ. Μ.

Λακκούλα, ἡ *Λάκκος [Γεωγρ.]*. Λίμνη ἐπὶ τοῦ ὄρους Βαρνοῦντος (Περιστερίου) τῆς Μακεδονίας, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Μοναστηρίου. Κεῖται ἐπὶ ὀροπεδίου εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας πρὸς Ν. τῶν ὑψίστων κορυφῶν τοῦ ὄρους καὶ 600 περίπου μέτρα χαμηλότερον. Εἶναι ἐλλειψοειδοῦς σχήματος, ἔχοντος τὴν μεγαλυτέραν διάμετρον 300 περίπου μέτρων, τὴν δὲ μικροτέραν 200. Τὸ βάθος τῆς λίμνης δὲν ὑπερβαίνει τὰ 8 μέτρα (ὑπάρχει θρῦλος ὅτι τὸ βάθος τῆς λίμνης εἶναι ἀμέτρητον καὶ ὅτι ἐὰν διερρηγνύετο τὸ ὕδωρ αὐτῆς θὰ κατέκλυζε τὸ Μοναστήριον). Ἡ λίμνη προέρχεται ἐξ ἀναβρυούσης πηγῆς ἐν τῷ πυθμένι αὐτῆς, ἐξέρχεται δ' ἐξ αὐτῆς τὸ ὕδωρ διὰ πηγῆς ὑπὸ τὰς κλιτὺς τῶν χειλέων τοῦ Λάκκου, διευθυνόμενον πρὸς τὸ Μοναστήριον.

Πρὸς Β. καὶ ὀλίγον κάτωθεν τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν ὑπάρχει καὶ ὁ λεγόμενος «Λάκκος τοῦ Ροκοτινίου». Οὗτος διαρρέεται ὑπὸ ἀφθόνου ὕδατος καὶ ἀποτελεῖ κέντρον πρὸς διανυκτέρευσιν τῶν ἐκδρομέων κατὰ τὸ θέρος, τῶν ἐπιθυμούντων νὰ ἀνέλθωσιν εἰς τὴν ὑψίστην κορυφὴν τοῦ Βαρνοῦντος. Ι. Σ. Σ.

Λακκουρὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς ΝΔ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ὠρητανῶν, ΒΑ. τῆς Καστουλῶνος ἢ Κασταλῶνος (νῦν Cazlona) 72 μίλλια. Ἡ θέσις αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Α. Θ. Σ.

λακκώδης (ὁ, ἡ), **—ες** (τό)· ὅμοιος πρὸς λάκκον: «ὄρυγμα λακκῶδες».

λάκκωμα (τό)· κοιλότης γῆς εὐρεῖα, μικρὰ κοιλάς.

Λάκκωμα *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Νέας Καλλικρατείας τῆς ἐπαρχίας Χαλκιδικῆς τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 336. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ἀκμαντζαλῆ*.

—2) Χωρίον τῆς Σαμοθράκης, ἐν τῇ ὁμωνύμῳ τῇ νήσῳ κοινότητι καὶ ἐπαρχίᾳ τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 497. Χ. Δ.

Λακκώματα *[Γεωγρ.]*.—1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται Ν.ΝΔ. τῆς Καστορίας καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 290. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Σταρίτσανη*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Κρύα Νερὰ* (Λούδοβον), *Λαχανόκηποι* (Γκόσινον) καὶ *Ὑψηλὸν* (Ψόχωρι) καὶ ἔχει κατ. (1928) 689.

—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 277. Χ. Δ.

Λάκκων, τέως δῆμος — *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ δήμων οἵτινες ἀπετέλουν πρῴην τὴν ἐπαρχίαν Κυδωνίας Κρήτης. Περιελάμβανε δὲ τὰ ἑξῆς χωρία: Λάκκους, Σέμπρωναν, Πρασές, Σ(υ)κίδια, Χωστήν, Νέα-Ρούματα, Σκορδαλοῦ, Καράνου, Καρές, Σκαφιδάκια, Ὀρθούνι, Ζούρβαν, Μεσκλὰ καὶ Θέρισο μὲ 3.100 κατοίκους (1881). Ὀρεινὸς δὲ καὶ ποιμενικός, μὲ δάση κυπαρίσσων καὶ ἄλλων δένδρων, καὶ κατάρρυτος ἐκ πολλῶν πηγαίων ὑδάτων, ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν, ἀποτελεῖ δὲ τὴν λεγομένην *Ρίζαν* μὲ τὰς ἡρωϊκὰς ἱστορικὰς αὐτῆς παραδόσεις. Εἰς τὴν περιφέρειαν ταύτην τοποθετοῦνται ὑπό τινων ἡ Ριζηνία, ἡ Πολίχνα καὶ ἡ Κεραία ἀναποδείκτως. Ε. Γ.

Λακλὸ (Laclos), ***Πέτρος-Ἀμβρόσιος-Φραγκίσκος-Σοτερλὸ ντὲ***—. Γάλλος φιλόλογος καὶ στρατιωτικός, γεννηθεὶς τῷ 1741 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1803. Καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν τῷ 1759, δεκαοκταέτης ἐγένετο ὑπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ, βραδύτερον δὲ προσελήφθη ὡς γραμματεὺς τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης. Εἰς τὴν φιλολογίαν ἐνεφανίσθη διὰ τοῦ μυθιστορήματός του «Les liaisons dangereuses», ὅπερ τὸν κατέστησε πασίγνωστον. Τὸ βιβλίον τοῦτο παρουσίαζε νέον τι εἰς τὴν φιλολογίαν. Ἦτο ἡ τρομερὰ ἱστορία τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κόσμου· ἐνωπτρίζετο εἰς αὐτὸ ἡ κοινωνία ἐκείνη, ἥτις κατεστρέφετο εἰς τὴν πολυτέλειαν, τὰ πάθη, τὴν κομψότητα καὶ ἦτο διεφθαρμένη μέχρι μυελοῦ ὀστέων, κατετρώγετο δὲ ὑπὸ ἀθεραπεύτου ψυχικῆς λέπρας. Ἡ κυρία ἀρετὴ τοῦ βιβλίου του δὲν ἦτο μόνον ἡ ἀκριβὴς ἀναπαράστασις τῆς ἀνωτέρας γαλλικῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ τὸ βραχύλογον τοῦ ὕφους, ἡ ζωηρότης τοῦ χρωματισμοῦ, ἡ ἐνάργεια καὶ τὸ αἴσθημα, ὅπερ ἐπλήρου αὐτό. Μὲ τὸ ἔργον αὐτὸ σταματᾷ τὸ φιλολογικὸν στάδιόν του. Τὰ ποιήματά του, «Poésies fugitives», παρῆλθον ἀπαρατήρητα. Ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως ἐνεκολπώθη τὰς ἀρχὰς αὐτῆς καὶ τῷ 1791 ἐγένετο εἷς τῶν κυριωτέρων συντακτῶν τῆς «Ἐφημερίδος τῶν φίλων τοῦ συντάγματος». Οὗτος μετὰ τοῦ Μωρισσὸ ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ πεδίου τοῦ Ἄρεως κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς αἰτήσεως, δι' ἧς ἐζητεῖτο ἡ κεφαλὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Τῷ 1792 ἠκολούθησε τὸν στρατάρχην Λύκνερ ὡς συνταγματάρχης τοῦ πυροβολικοῦ. Συλληφθεὶς μετὰ τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης, ἔσωσε τὴν κεφαλήν του τῇ προστασίᾳ τοῦ Ροβεσπιέρρου καὶ ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ. Διωρίσθη διευθυντὴς τῶν ὑποθηκῶν, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἐπανῆλθεν εἰς τὸν στρατὸν μὲ τὸν βαθμὸν στρατηγοῦ καὶ διεκρίθη εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ρήνου καὶ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἰταλίας, ὅπου ἀπέθανεν. Θ. Ξ.

Λὰκ-λὸνγκ-Κουὰν (Lac-long-Kuan). Αὐτοκράτωρ τοῦ Ἀννάμ, ὁ δεύτερος ἐκ τῶν εἴκοσι αὐτοκρατόρων τῆς πρώτης δυναστείας τῶν Χόνγκ-μπὰνγκ-τὶ τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς, ζήσας περὶ τὴν τρίτην χιλιετηρίδα π. Χ. Μ. Σ. Ι.

λακμελλία (ἡ) (Lacmellia) *[Bot.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυνωδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, *λακμελλίαν τὴν ἐδώδιμον* (Lacmellia edulis), ἰθαγενὲς τῶν νοτιωτέρων χωρῶν τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Εἶναι θάμνος δενδρώδης πολυετής, παράγων βρωσίμους, εἶδος κερασίων, εὐγεύστους καρπούς. Κ. Π.

λακμοΐτης (ὁ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Κυανοῦν χρῶμα καθιστάμενον ἐρυθρὸν δι' ὀξέων. Λαμβάνεται ἐκ

Digitized by Google

τῆς *ρεσοσκίνης* δι' ἐπιδράσεως νιτρώδους νατρίου. Χρησιμοποιεῖται ὡς δείκτης ἐν τῇ ἀναλυτικῇ χημείᾳ. Σ. Γ.

Λάκμων, ἢ *Λάκμος* (ὁ) */Γεωγρ./*. Ὄρος τῆς Πίνδου ὑψούμενον μέχρι 2225 μ. μεταξὺ τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου, καθ' ὃ πρὸ τοῦ 1913 διήρχοντο τὰ ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα. Εἶναι ὀγκῶδες καὶ γυμνὸν ὄρος, καλούμενον νῦν *Περιστέρι*. Βορειοανατολικῶς, μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ Λύγκου, ἀνοίγεται αὐχὴν μακρός, ἔχων ἐλάχιστον ὕψος 1650 μ. (ὁ νῦν Ζυγός), δι' οὗ ἡ κυρία συγκοινωνία μεταξὺ Ἠπείρου (Ἰωαννίνων) καὶ βορειοδυτικῆς Θεσσαλίας. Ι. Σ. Σ.

— **Λάκμωνος, τέως δῆμος** — */Γεωγρ./*. Παλαιὸς δῆμος τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, περιλαμβάνων τὰς σημερινὰς κοινότητας: *Κόττορι (Καταφύτου), Λεπενίτσης (Ἀνθούσης), Σκληνιάσιας* καὶ *Χαλικίου* μὲ πρωτευούσας *Κόττορι (Κατάφυτον)* χειμερινὴν καὶ *Μηλιὰν* θερινήν. Χ. Δ.

Λάκνω (Laknaw, Laknô) */Γεωγρ./*· βλ. λ. *Λώκνω*.

Λακοβίκια */Γεωγρ./*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Σερρῶν χωρίου *Μεσολακκιὰ* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Λακόβριγα (Lacobriga) */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις τῆς ΝΔ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οὐακκαίων (Vaccaei), 40 χλμ. πρὸς Ν. τῆς Παλλαντίας (νῦν Palencia), εἰς βόρ. πλάτ. 10°20′ καὶ ἀνατ. μῆκ. 43°20′ κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 6,49). Σήμερον ὀνομάζεται Carrion los Condés. Α. Θ. Σ.

Λακὸμ ντ' Ἐσταλὰν (Lacome d'Estalenx), ***Παῦλος-Ἰωάννης-Ἰάκωβος***. Γάλλος συνθέτης τοῦ ἐλαφροῦ μουσικοῦ θεάτρου, γεννηθεὶς τῷ 1838. Μετέβη εἰς Παρισίους κατόπιν τῆς βραβεύσεως μελοδραματίου τού τινος εἰς διαγωνισμὸν τῶν «Bouffes Parisiens» τῶν Παρισίων. Μετ' ὀλίγον ἐγίνετο γνωστὸς εἰς τοὺς μουσικοὺς κύκλους διὰ σειρᾶς ὀπερεττῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων αἱ: «Le Maréchal Chaudron» (1898), «Les quatre filles d'Aymon» (1898) κ.λ., δι' ἔργων μουσικῆς δωματίου, βάλς, μελῳδιῶν, ψαλμῶν κ. λ. Ὁ Λακὸμ ἐχρημάτισεν ἐπίσης μουσικοκριτικὸς καὶ ἔγραψε τὴν «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν μουσικὴν ζωὴν» (1912). Γ. Σ.

Λάκο Ματζόρε (Laco Maggiore) */Γεωγρ./*· βλ. *Ματζόρε Λάγκο*.

Λακὸμπ (Lacombe), ***Ἰάκωβος***. Γάλλος συγγραφεὺς (1724—1811). Ἐξασκήσας ἐπί τινα χρόνον τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, ἀφιερώθη ἀκολούθως εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ γενόμενος βιβλιοπώλης ἀπώλεσεν ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του. Συνέγραψε τὰ ἀκόλουθα ἔργα: «Χρονολογικὴν ἐπιτομὴν τῆς ἀρχαίας ἱστορίας», «Λεξικὸν τῶν Καλῶν τεχνῶν», «Ἱστορίαν τῆς βασιλίσσης τῆς Σουηδίας Χριστίνας», «Ἱστορίαν τῶν ρωσικῶν ἐπαναστάσεων», «Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων» καὶ ἄλλα λεξικά, ἅτινα ἀποτελοῦν μέρος τῆς «Μεθοδικῆς ἐγκυκλοπαιδείας». Μ. Ν. Δ.

— **Λακὸμπ** (Lacombe), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος μουσικὸς (1818—1884). Ὡς μαθητὴς τοῦ Τζίμερμαν εἰς τὸ ᾠδεῖον τῶν Παρισίων, ἔλαβε τὸ πρῶτον βραβεῖον εἰς τὸ πιάνο. Ἔπειτα ἀπὸ ἐπιτυχῆ καλλιτεχνικὴν περιοδείαν εἰς Γαλλίαν, Βέλγιον καὶ Γερμανίαν, κατέληξεν εἰς τὴν Βιέννην, ὅπου ἐξηκολούθησε τὰς σπουδάς του εἰς τὸ πιάνο μὲ τὸν Gzerny. Συγχρόνως ἐπεδόθη εἰς τὴν σύνθεσιν. Τὰ πρῶτά του ἐκδοθέντα ἔργα ἦσαν ἓν κουϊντέτο μὲ πιάνο, ἓν τρίο καὶ μερικὰ τεμάχια διὰ πιάνο. Ἔγραψε κατόπιν δραματικὰς συμφωνίας μὲ σόλα καὶ χορῳδίας καθὼς καὶ χορῳδίας ἀ καπέλα, ἤτοι ἄνευ ὀργανικῆς συνοδείας, μίαν μονόπρακτον λυρικὴν κωμῳδίαν «Ἡ Μαντόνα» καὶ μίαν μεγάλην ὄπεραν «Βίγκελρηντ». Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι ἡ καντάτα «Σαπφώ», βραβευθεῖσα εἰς τὴν διεθνῆ ἔκθεσιν τοῦ 1878 καὶ ἐκτελεσθεῖσα κατόπιν ἐπανειλημμένως εἰς τὰς συμφωνικὰς συναυλίας τῶν Παρισίων. Τὸ ἔργον τοῦ Λακὸμπ χαρακτηρίζει κυρίως λυρισμὸς καὶ χάρις, ἀνέρχεται ὅμως κάποτε καὶ εἰς ἡρωϊκὸν ὕφος, ὅπως εἰς τὸ Βίγκελρηντ. Τῷ 1896 ἐξεδόθη ἡ μελέτη του «Φιλοσοφία καὶ μουσική». Τῷ 1887 ἐστήθη ἡ προτομή του εἰς τὴν γενέτειραν πόλιν του.

— **Λακὸμπ** (Lacombe), ***Παῦλος***. Γάλλος ἱστορικὸς καὶ δημοσιογράφος (1833—1919). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Παρισίοις, παρακολουθήσας καὶ τὰ μαθήματα τῆς διπλωματικῆς σχολῆς. Διετέλεσεν ἐπὶ μακρὸν δημόσιος ὑπάλληλος, γενικὸς γραμματεὺς τῆς νομαρχίας τοῦ Λουαρὲ καὶ βραδύτερον ἐπιθεωρητὴς τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν ἀρχείων. Μεταξὺ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων του μνημονευτέα τὰ ἀκόλουθα: «Βιβλιογραφία τῶν ἔργων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν Παρισίων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν», «Ἡ ἱστορία θεωρουμένη ὡς ἐπιστήμη», «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας», «Ὁ πόλεμος καὶ ἡ τιμή», «Ὁ Ταὶν ἱστορικὸς καὶ κοινωνιολόγος», «Τὰ δικαιώματά μου», «Ἡ δημοκρατία καὶ ἡ ἐλευθερία» «Τὸ ζήτημα τοῦ στρατοῦ», «Ἡ Ἀγγλία», «Ἡ οἰκογένεια ἐν τῇ ρωμαϊκῇ κοινωνίᾳ», «Ὁ ἐλεύθερος γάμος» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Λακονίμουργι (Laconimurgi) */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Μεσόγειος πόλις τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, ἐν Λουσιτανίᾳ καὶ τῇ χώρᾳ τῶν Οὐεττόνων (Vettones), ἐπὶ τοῦ Ἄνα ποταμοῦ (νῦν Γουαδιάνα), παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Βαιτικῆς, πρὸς Ἀν. τῆς Ἡμερίτας Αὐγούστας (νῦν Merida), εἰς βόρ. πλάτ. 8° 20′ καὶ ἀνατ. μῆκ. 40° 45′ κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 5, 7). Ἱδρύθη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ τῶν ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἱσπανίαν ἐλθόντων Λακώνων, δι' ὅ τινες γράφουσιν αὐτὴν *Λακωνίμουργι*.

Ὁ Πλίνιος (III, 3, 10) ἀναφέρει καὶ ἄλλην ὁμώνυμον πόλιν ἐν Βαιτικῇ (νῦν Ἀνδαλουσίᾳ), ἀπέχουσαν 50 μίλλια πρὸς Δ. τῆς Κορδούης, ὅπου περίπου κεῖται ἡ νῦν Κωνσταντίνα. Ἀλλ' ἡ θέσις αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Α. Θ. Σ.

Λὰ Κονταμὶν (La Condamine), ***Κάρολος-Μαρία ντὲ***—. Γάλλος σοφὸς καὶ περιηγητής, γεννηθεὶς τῷ 1701 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1774. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ λύκειον Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου, εἰς ἡλικίαν δὲ 17 ἐτῶν κατετάχθη εἰς τὸ ἱππικὸν καὶ μετέσχε τῆς πολιορκίας τοῦ Rosas. Κατόπιν ἐγκατέλειψε τὸ στρατιωτικὸν στάδιον καὶ ἐπεδόθη εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Προικισμένος μὲ ἔξοχον ἀντίληψιν καὶ ἀκάματον ἐργατικότητα, εἰδικεύθη εἰς τὴν χημείαν, τὰ μαθηματικά, τὴν φυσικὴν καὶ τὴν ἰατρικὴν ἀκόμη. Τῷ 1731 ἐπεβιβάσθη πλοίου τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ περιπλεύσῃ τὰ παράλια τῆς Βερβερίας καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἐπεσκέφθη τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν Τρωάδα, τὴν Κύπρον, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν, πλουτισμένος μὲ ἀφθόνους μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις καὶ μὲ γνώσεις ἐπὶ τῶν μνημείων, τῶν ἠθῶν, τῶν ἐθίμων καὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἐπεσκέφθη. Ἐντὸς ὀλίγου εἰδικεύθη καὶ εἰς τὴν ἀστρονομίαν καὶ μετέσχεν ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὸ Περοὺ πρὸς μέτρησιν τῶν βαθμῶν τοῦ μεσημβρινοῦ τῆς γῆς ὑπὸ τὸν Ἰσημερινὸν (1735). Εἰς τὸ Περοὺ ὁ Λὰ Κονταμὶν ἦλθεν εἰς διάστασιν πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἀποστολῆς μαθηματικὸν Bouguer καὶ τῷ 1744, κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν, ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους, ὅπου ἐπὶ μακρὸν διεφιλονίκει πρὸς τὸν Bouguer τὴν δόξαν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀποστολῆς, ἐπιτυχὼν τέλος σχεδὸν ἀποκλειστικὴν ἀναγνώρισιν.

Κάρολος - Μαρίαντὲ Λὰ Κονταμίν.

Ὁ Λὰ Κονταμὶν ἐπεχείρησε δύο ἀκόμη ταξίδια: ἓν εἰς τὴν Ἰταλίαν (1757), κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἐπεχείρησε νὰ εὕρῃ τὸ ἀκριβὲς μῆκος τοῦ ρωμαϊκοῦ ποδὸς διὰ συγκρίσεως τῶν ὕψων τῶν κυριωτέρων μνημείων τῆς ἀρχαιότητος, καὶ ἕτερον εἰς τὴν Ἀγγλίαν (1763). Προικισμένος μὲ εὐκολίαν ἀντιλήψεως, δὲν ἐνεβάθυνε πλήρως εἰς κανένα τομέα τοῦ ἐπιστητοῦ καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐκληροδότησεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, παρὰ τὴν εὐφυΐαν του, οὐδεμίαν σημαντικὴν ἀνακάλυψιν. Ἐν τούτοις ἐγνώρισεν ὅσον ὀλίγοι τὴν δόξαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του, χάρις εἰς τὴν πληθώραν τῶν γνώσεών του, τὴν θέρμην τοῦ λόγου του, καὶ τὸ εὐχάριστον συγγραφικὸν ὕφος του. Ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία τὸν ἐξέλεξε μέλος της τῷ 1760. Ἐκτὸς δωδεκάδος ἀνακοινώσεων, καταχωρισθεισῶν εἰς τὸ «Recueil de l'Académie des sciences» (ἔτη 1731—1772), εἰς τὰ «Philosophicals Transactions» (1749), ἔγραψε: «The Distance of the tropics» (1738), «Relation abrégée d'un voyage fait dans l'interieur de l'Amérique méridionale» (Paris 1745), «La figure de la Terre, déterminée par les observations de M. M. de la Condamine et Bouguer» (Paris 1749), «Lettre critique sur l'éducation» (Paris 1751), «Mesure des trois premiers degrés du méridien» (Paris 1751), «Histoire des pyramides de Quito» (Paris 1751), «Journal du voyage fait par l'ordre du roi à l'Equateur» (Paris 1751), «Memoires sur l'inoculation» (1754—1765), «Histoire de l'inoculation de la petite vérole» (Avignon 1773). Θ. Π.

Λὰ Κονταμὶν (La Contamine) */Γεωγρ./*. Μία τῶν τριῶν συνεχομένων πόλεων, ἢ μᾶλλον συνοικιῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀποτελεῖται ἡ ἡγεμονία τοῦ Μονακό. Κεῖται μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων τμημάτων τῆς ἡγεμονίας, τοῦ Μονακὸ καὶ τοῦ Μόντε-Κάρλο, καταλαμβάνουσα τὸν χῶρον τοῦ ἰσθμοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ βραχώδης μικρὰ χερσόνησος τοῦ Μονακὸ ἑνοῦται μετὰ τῆς ἠπειρωτικῆς γῆς. Ἡ παραλία αὐτῆς σχηματίζει τὸ βάθος τοῦ λιμένος τοῦ Μονακὸ καὶ τοῦ Μόντε-Κάρλο. Κάτ. 11.082. Ἔχει πολλὰ μεγάλα καὶ ὡραῖα ξενοδοχεῖα καὶ ὡραίας ἐπαύλεις. Ἐν αὐτῇ συγκεντροῦται ἡ μεγαλυτέρα ἐμπορικὴ κίνησις τῆς ἡγεμονίας καὶ ὑπάρχουν ἐργοστάσια ἀρωματοποιίας, ζύθου, σοκολάτας, οἰνοπνευμάτων κτλ. Μ. Δ. Β.

Λακορνταὶρ (Lacordaire) ***Ἰωάννης-Βαπτιστὴς-Ἑρρῖκος***. Γεννηθεὶς τῇ 12 Μαΐου τοῦ 1802, ἐσπούδασεν ἐν Dijon νομικὰ καὶ φιλοσοφίαν Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 1822 νὰ δικηγορῇ, διακριθεὶς ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν καθηκόντων του. Μετὰ πάροδον ὅμως δύο ἐτῶν, τῷ 1824, εἰσῆλθεν εἰς τὸ σεμινάριον τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου, μετὰ δὲ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐν αὐτῷ ἐχειροτονήθη ἱερεύς, τῷ 1827. Ἔκτοτε διεκρίνετο διὰ τὴν εὐγλωττίαν του, ἡ δ' ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων, ἔνθα συνήθως ἐκήρυττεν, ἐπληροῦτο πολὺ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ κηρύγματός του ὑπὸ πλήθους ἀκροατῶν, ἀνηκόντων συνήθως εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῆς κοινωνίας τῶν Παρισίων. Τῷ 1830 μετέβη εἰς τὴν Ρώμην, ὁπόθεν ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους ἔκαμε τὰς περιφήμους αὐτοῦ Conférences, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς διδασκαλίας τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἃς παρηκολούθουν μετ' ἐνθουσιασμοῦ πλεῖστοι. Τῷ 1838 μετέβη πάλιν εἰς τὴν Ρώμην, ὁπόθεν ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν ἵδρυσε τὸ τάγμα τῶν ἱεροκηρύκων. Καὶ πάλιν δὲ τῷ 1856 μετέβη εἰς Ρώμην, ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Γαλλίαν, εἰς ἣν ἔμεινε μέχρι τοῦ 1854, ὁπότε ἠναγκάσθη νὰ ἀπομακρυνθῇ αὐτῆς καὶ ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων. Τῷ 1859 ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός, τῷ δὲ 1861 ἐτελεύτησεν. Ὁ Λακορδαὶρ ἑλκυσθεὶς κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῆς θεϊστικῆς διδασκαλίας τοῦ Rousseau καὶ συνδεθεὶς στενῶς μετὰ τοῦ Lamennais, ἀπέβη ἔπειτα θερμὸς ὑπερασπιστὴς τῆς διδασκαλίας τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἀναδειχθεὶς εἷς τῶν διαπρεπεστέρων ἱεροκηρύκων τοῦ ΙΘ′ αἰῶνος. Τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ἐν Παρισίοις εἰς ἐννέα τόμους (1872—1873 καὶ μετὰ ταῦτα), τὰ δὲ κηρύγματα καὶ οἱ λόγοι του εἰς τέσσαρας τόμους (1886—1888 καὶ μετὰ ταῦτα). Ἔπειτα ἐξεδόθησαν καὶ ἀνέκδοτοί τινες ἐπιστολαὶ αὐτοῦ. Κ. Ι. Δ.

Ἰωάννης Λακορδαίρ.

Λὰ Κορούνια (La Coruña) */Γεωγρ./*· βλ. λ. *Κορούνια*.

Λὰ Κὸτ (La Côte) */Γεωγρ./*. Ὄνομα ὅπερ δίδεται εἰς τὸ τμῆμα τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς λίμνης τῆς Γενεύης, τὸ κείμενον πρὸς δυσμὰς τῆς Λωζάννης, καὶ ἰδίως τὸ περιλαμβανόμενον περὶ τὴν Νυὸν καὶ ἀνῆκον εἰς τὸ καντόνιον τοῦ Βῶ. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουν καὶ δυνατοὶ λευκοὶ οἶνοι, παραγόμενοι ἐκ τῶν ἀμπελώνων τῶν καλλιεργουμένων παρὰ τοὺς λόφους τῆς ἀκτῆς ταύτης καὶ θεωρούμενοι ἐκ τῶν καλυτέρων τῆς Ἑλβετίας. Μ. Δ. Β.

Λακοτηνὴ (Lacotena) */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, κειμένη εἰς τὰ ἀνατολικώτερα τῆς Καππαδοκίας, ἐν Λαβιανῇ ἢ Λαβιανσηνῇ, μιᾷ τῶν δέκα στρατηγιῶν ἐπὶ ρωμαιοκρατίας, παρὰ τὰ μεθόρια τῆς Κομμαγηνῆς, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Μελιτηνῆς εἰς Σαμόσατα ὁδοῦ (*Ἀμμ. Μαρκελ.* XX, 11). Α. Θ. Σ.

Λακούδα */Γεωγρ./*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Ποταμῶν (Μπορόβου) τῆς ἐπαρχίας Νευροκοπίου (Ζυρνόβου) τοῦ νομοῦ Δράμας. Κάτ. (1928) 46. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Λακαβίτσα*. Χ. Δ.

Λάκουλ-*Σαρὰτ* (Lacul-Sarat) */Γεωγρ./*. Λουτρόπολις τῆς Ρουμανίας, κειμένη πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς πόλεως Βραΐλας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει περὶ τὰ 5 χλμ. Εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὰς μεταλλικὰς πηγάς της καὶ τὰ ἰλυόλουτρα, ἅτινα ἀνήκουν εἰς τὸ κράτος. Τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν τούτων συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν δραστικωτέρων τῆς Εὐρώπης καὶ περιέχουν 45% χλωριοῦχον νάτριον, θειοῦχα καὶ ἰωδιοῦχα ἅλατα. Μ. Δ. Β.

λακούνη (ἡ) (Lacuna) */Ζῳολ./*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *λιττυρινιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη θαλάσσια, ἀπαντῶντα εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λακούνη ἡ ἀτλαντικὴ* (Lacuna atlantica), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ ἔχει μέγεθος μικρόν, πλοκαμίδια ἰσχυρὰ καὶ ἐπιμήκη, κόγχην στροβιλοειδῆ ἢ σφαιροειδῆ, λεπτοτάτην, ὑπὸ λεπτῆς ἐπιδερμίδος κεκαλυμμένην καὶ φαιοϋπερύθρου χρώματος. Δ. Ν. Π.

λακπατῶ (*—έω*)· πατῶ τινα λάξ, ποδοπατῶ.

λακπάτητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ποδοπατημένος.

Digitized by Google

Λακρατείδου *μνημεῖον.* Οὕτω καλεῖται συμβατικῶς τὸ ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ἐλευσῖνος ἀποκείμενον μέγα μαρμάρινον ἀνάγλυφον, τὸ σπουδαιότερον τῶν μέχρι τοῦδε εὑρεθέντων μνημείων διὰ τὴν γνῶσιν τῶν ἐν Ἐλευσῖνι λατρευομένων θεῶν. Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο, εὑρεθὲν ἐν τῷ Πλουτωνίῳ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσῖνος, ἀποτελεῖται ἐξ ἑβδομήκοντα περίπου τεμαχίων συγκεκολλημένων καὶ παριστᾷ τὸν μῦθον τῆς παραδόσεως· τοῦ στάχυος ὑπὸ τῆς Δήμητρος εἰς τὸν Τριπτόλεμον καὶ τὴν ἐπὶ ὀχήματος περιοδείαν ἀνὰ τὸν κόσμον τοῦ Τριπτολέμου πρὸς διάδοσιν τῆς γνώσεως τῆς καλλιεργείας τοῦ σίτου. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀναγλύφου εἰκονίζεται ὁ Τριπτόλεμος, τοῦ ὁποίου σῴζονται μόνον τὸ στῆθος μὲ τὰς χεῖρας καὶ οἱ πόδες μὲ τὰς ὑψηλὰς ἐμβάδας, καθήμενος ἐπὶ τοῦ ὀχήματος συρομένου ὑπὸ πτερωτῶν δρακόντων. Ὁ νεαρὸς λειτουργὸς τῶν βουλῶν τῆς Δήμητρος κρατεῖ εἰς τὴν δεξιάν τοὺς στάχυς, τοὺς ὁποίους τοῦ ἐνεχείρισεν ἡ παρακαθημένη ἀπέναντί του Δημήτηρ, τῆς ὁποίας διατηρεῖται τὸ ἄνω σῶμα μετὰ τῆς σεμνοπρεποῦς καὶ ὡραίας κεφαλῆς, καλυπτομένης ὑπὸ πέπλου ἕνεκα τοῦ πένθους τῆς μητρὸς ἐκ τῆς ἀπωλείας τῆς κόρης. Εἰς τὸ βάθος τοῦ ἀναγλύφου ἦτο ἡ Περσεφόνη, τῆς ὁποίας σῴζεται μόνον τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ στήθους μέχρι τῶν γονάτων καὶ ἡ ὁποία κρατεῖ ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ τὴν μεγάλην λαμπάδα, ὀλίγον δὲ περαιτέρω ὁ Πλούτων μὲ τὸ σκῆπτρον. Τούτου σῴζεται εὐτυχῶς ἡ κεφαλὴ μὲ τὴν ἁρμόζουσαν εἰς τὸν θεὸν τοῦ Ἅδου σκοτεινὴν ἔκφρασιν, τὸ πυκνὸν γένειον καὶ τὴν δασεῖαν κόμην. Παρὰ τὸν Πλούτωνα διατηρεῖται ἡ ὡραία κεφαλὴ μορφῆς τινος μὲ τὴν ἐπιγραφήν, παρ' αὐτήν, τῆς λέξεως ΘΕΑ, ἥτις ἀτενίζει τὸν χαμηλότερον ἐπὶ πολυτελοῦς θρόνου καθήμενον σύζυγον αὐτῆς μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΘΕΟΣ. Κατά τινας ἑρμηνείας, τὸ θεϊκὸν τοῦτο ζεῦγος ἴσως ἦσαν οἱ πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος λατρευόμενοι ἐν Ἐλευσῖνι θεοί. Ὑψηλότερον τῆς μορφῆς τοῦ θεοῦ τούτου σῴζεται τὸ ἥμισυ τῆς κεφαλῆς ἀνδρός, ὅστις, ὡς ἐκ τῆς πρὸ αὐτοῦ εὑρισκομένης ἐπιγραφῆς φαίνεται, εἶναι ὁ ἱερεὺς τῶν θεῶν, ὁ Λακρατείδης Σωστράτου ἐκ τοῦ δήμου Ἰκαρίας τῆς Ἀττικῆς, ὅστις κατὰ τὸν Α' π. Χ. αἰῶνα ἀφιέρωσε τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἰς τοὺς θεοὺς τῆς Ἐλευσῖνος, τὴν Δήμητρα, Κόρην, Θεόν, Θεὰν καὶ Εὐβουλέα, διὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν εὔνοιαν αὐτῶν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του. Β. Δ. Θ.

Λακράτης.—1) Στρατηγὸς τῶν μετὰ Ἀρταξέρξου Γ' τοῦ Ὤχου (359—338 π. Χ.) συνεκστρατευσάντων κατὰ τῆς Αἰγύπτου μισθοφόρων Θηβαίων, εἰς τὸν ὁποῖον παρεδόθη τὸ Πηλούσιον.

—2) Σπαρτιάτης ὀλυμπιονίκης, πεσὼν μαχόμενος κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Παυσανίου, βασιλέως τῆς Σπάρτης, πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν τῷ 403 π. Χ. (*Ξενοφ. Ἑλλην.* II, 4, 33).

— 3) Στρατηγὸς τῶν Αἰτωλῶν ἐν τῇ μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἐκστρατείᾳ αὐτῶν εἰς Θερμοπύλας κατὰ τῶν Γαλατῶν τῷ 278 π. Χ. (*Παυσ.* X, 20, 4).

— 4) Υἱὸς τοῦ ἀρχιτέκτονος Πύρρου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἕρμωνος, μετὰ τῶν ὁποίων ᾠκοδόμησε τὸν θησαυρὸν τῶν Ἐπιδαμνίων ἐν Ὀλυμπίᾳ (*Παυσ.* VI, 19, 8). Α. Θ. Σ.

Λακρατίδης. Ἀθηναῖος. Οὗτος μετὰ τοῦ Σιμμίου καὶ τοῦ Κλέωνος, καταγγείλαντες ἐπὶ ὀλιγώρῳ διαχειρίσει τῶν δημοσίων χρημάτων κατὰ τὸ 430 π. Χ. τὸν Περικλέα, ἐπέτυχον τὴν καταδίκην αὐτοῦ εἰς βαρεῖαν χρηματικὴν ζημίαν (*Θουκ.* II. 65, *Διοδ. Σικελ.* XII. 45 καὶ *Πλουτ.* Περικλ. 35). Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδυνήθη τότε ὁ Περικλῆς νὰ πληρώσῃ τὸ πρόστιμον, καθῃρέθη τῆς ἀρχῆς καὶ ἐστερήθη, ὡς ὀφειλέτης τοῦ δημοσίου, τῶν δικαιωμάτων τοῦ κοινοῦ πολίτου. ΚΑΨ

—Λακρατίδης. Ἀθηναῖος μαραθωνομάχος, διακωμῳδούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους. Λέγεται ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἔπεσε τόση χιών, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ἐδυσκολεύοντο νὰ περιπατήσωσιν (Ἀχαρν. 220).

—Ἀθηναῖος ἱεροφάντης περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος, ἐκ τῆς περιφήμου οἰκογενείας τῶν Εὐμολπιδῶν (*Ἰσαίου*, VII, 9). Α. Θ. Σ.

Λακρεμονία (Lacrémonie) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Τὸ φραγκικὸν ὄνομα τῆς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Σπάρτης κτισθείσης κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους *Λακεδαιμονίας* (βλ. λ.)—ἐκ παραφθορᾶς προελθὸν—, ὅτε αὕτη ἦτο ἕδρα τῶν ἡγεμόνων τοῦ Μορέως. ΚΑΨ.

Λακρέσι *[Γεωγρ.].* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Τρικκάλων χωρίου *Βαθύλακκος* (βλ. λ.).

Λακρετὲλ (Lacretelle), *Ἰάκωβος.* Σύγχρονος Γάλλος μυθιστοριογράφος γεννηθεὶς τῷ 1888. Κυριώτερά του ἔργα εἶναι: «La Vie Inquiète de Jean Hermelin», «Silbermann», «Le Retour de Silbermann», «Amour Nuptial», κ. ἄ., διακρινόμενα πάντα διὰ τὴν γλωσσικήν των τελειότητα καὶ τὴν βαθεῖαν των ψυχολογίαν. Ταξιδεύσας ἐπανειλημμένως εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐδημοσίευσεν ἐνδιαφέροντα τόμον ἐντυπώσεων: «Le Demi-Dieu» (1930).

Λακρετὲλ (Lacretelle), *Πέτρος - Ἐρρῖκος.* Γάλλος λόγιος καὶ πολιτικὸς (1815—1893). Φίλος τοῦ Λαμαρτίνου, ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν φιλολογίαν μὲ τὴν ποιητικήν του συλλογὴν «Οἱ κώδωνες» (1841), καὶ μετ' ὀλίγον ἤρχισε δημοσιεύων μυθιστορήματα, διηγήματα κ. ἄ. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς τῷ 1871, ἀπησχολήθη μὲ τὰ ζητήματα τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἐπανεκλεγεὶς τῷ 1876 μέχρι τοῦ 1893, ἀνῆκεν εἰς τὸ κόμμα τῶν ριζοσπαστῶν καὶ ὑπεστήριζε πάντοτε τὴν σχολικὴν καὶ ἀποικιακὴν πολιτικὴν τῶν ριζοσπαστικῶν κυβερνήσεων. Ἐκ τῶν ἔργων του τὰ μᾶλλον ἄξια λόγου εἶναι: «Ἡ Dona Carmen», «Αἱ νύκτες χωρὶς ἄστρα», «Οἱ γάμοι τῆς Πιερέττης», «Κάμε ὅ,τι πρέπει» δρᾶμα τρίπρακτον ἔμμετρον, «Ὁ ἀκούσιος ἐραστής», «Τὰ κορίτσια τῆς Βοημίας», «Ὁ Λαμαρτῖνος καὶ οἱ φίλοι του» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Λακριασσὸς (Lacriassus) *[Ἀρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, κατὰ τὰ Α. τῆς Καππαδοκίας, ἐν τῇ στρατηγίᾳ τῆς Ἀραυηνῆς (Præfectura Arauenses), κειμένη εἰς βόρ. πλάτ. 70° 15' καὶ ἀνατ. μήκ. 38° 10' (*Πτολεμ.* V, 6, 25). Ἄγνωστος ἄλλοθεν, καθὼς καὶ ἡ τοποθεσία αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

λακριμῖτις (ἡ) *[Χημ. Πολ.].* Στρατιωτικὴ ὀνομασία τοῦ *θειοφωσγενίου* ($CSCl_2$), χρησιμοποιηθέντος ὑπὸ τῶν Γάλλων κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὡς γομώσεως ἀσφυξιογόνων βλημάτων. Ι.Γ.Τ.

Λακρίνης. Σπαρτιάτης ἢ Φωκαεύς. Οὗτος ἀπεστάλη, ὡς ὁ δοκιμώτατος πάντων, ἐκ Φωκαίας εἰς Σάρδεις πρὸς τὸν Κῦρον τὸν πρεσβύτερον, ὡς πρέσβυς τῶν ἀποσταλέντων Λακεδαιμονίων ἐκ Σπάρτης, ὅτε αὕτη ἠρνήθη νὰ βοηθήσῃ τοὺς ζητήσαντας τὴν πολεμικὴν συνδρομήν της κατὰ τῶν Περσῶν Ἴωνας, μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ εἴπῃ εἰς τὸν Κῦρον ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέψουν νὰ βλάψῃ ἑλληνικήν τινα πόλιν τῆς Μ. Ἀσίας (*Ἡροδ.* Α'. 152). ΚΑΨ.

Λάκριτος. Ρήτωρ ἐκ τῆς ἐν Παμφυλίᾳ Φασήλιδος. Ἤκμασε περὶ τὸ 340 π. Χ. καὶ ἐγένετο ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων μαθητῶν τοῦ Ἰσοκράτους. Ὁ Δημοσθένης ἀναφέρει αὐτὸν εἰς τὸν 35ον λόγον του. Πλείονα περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ δὲν γνωρίζομεν. Ν. Ι. Ζ.

Λάκρομα (Lacroma) *[Γεωγρ.].* Δικόρυφος βραχώδης δαλματικὴ νῆσος (πλάτ. 42° 37' Β., μήκ. 18° 07' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2713 : Curzola to Cattaro) πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Ραγούζας. Ἡ βορεία καὶ ὑψηλοτέρα κορυφή της ἐπιστέφεται ὑπὸ τοῦ διεθνῶς γνωστοῦ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Fort Royal ἐνετικοῦ φρουρίου. Σ. Ε. Λ.

Λακρουὰ (Lacroix), *Ἰωάννης - Φραγκῖσκος.* Γάλλος συγγραφεύς, ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Περὶ τοῦ βίου τοῦ γονίμου αὐτοῦ συγγραφέως οὐδὲν εἶναι γνωστόν. Τὰ πολυάριθμα ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν ἄνευ τοῦ ὀνόματός του. Συνέγραψε: «Χρονολογικὴν ἐπιτομὴν τῆς ὀθωμανικῆς ἱστορίας», «Ἀνέκδοτα ἀγγλικά», «Ἀνέκδοτα ἰταλικά», «Ἀνέκδοτα τοῦ βορρᾶ», «Ἀνέκδοτα στρατιωτικά», «Ἀνέκδοτα ἀραβικὰ καὶ μουσουλμανικά», «Ἀνέκδοτα τῶν δημοκρατιῶν», «Λεξικὸν ἐγκόλπιον τῶν ἀξιομνημονεύτων λόγων καὶ γεγονότων τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας ἱστορίας», «Λεξικὸν ἱστορικὸν τῶν διασήμων γυναικῶν», «Λεξικὸν ἱστορικὸν τῶν θρησκευμάτων», κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

—Λακρουὰ (Lacroix), *Παῦλος.* Γάλλος φιλόλογος καὶ σοφός, διάσημος διὰ τὴν εὐρυμάθειάν του, γνωστὸς κυρίως ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Bibliophile Jacob (*Ἰακὼβ ὁ βιβλιόφιλος*) (1806—1884). Ἐκ τῶν πολυγραφωτέρων συγγραφέων τῆς Γαλλίας, ἤρχισε τὴν μακρὰν φιλολογικὴν σταδιοδρομίαν του μὲ τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἁπάντων» τοῦ Clément Marot. Συνεργάτης ἢ μᾶλλον διευθυντὴς τοῦ «Ἑρμοῦ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος», τοῦ «Φιγκαρώ», τοῦ «Γαστρονόμου», διεκρίθη διὰ τὴν ἔμμονον πρὸς τὰ βιβλία καὶ τὰς βιβλιοθήκας ἀγάπην του, ζητήσας ἐπανειλημμένως τὴν μεταρρύθμισιν καὶ τὴν βελτίωσιν αὐτῶν. Μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἱστορικῶν ἐργασιῶν, ἐστάλη τῷ 1839 ἐπὶ φιλολογικῇ ἀποστολῇ εἰς Ἰταλίαν καὶ τῷ 1855 διωρίσθη διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης τοῦ «Ἀρσενάλ», ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Παῦλος Λακρουά.

Ἡ παραγωγικότης τοῦ Λακρουὰ δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ πατρός, ἡ δὲ ἀναγραφὴ τῶν ἐργασιῶν του, ἰδίως ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ, θ' ἀπῄτει στήλας ὁλοκλήρους. Τὰ ἱστορικά του μυθιστορήματα, ὅπου ἀρέσκεται νὰ περιγράφῃ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα παλαιῶν ἐποχῶν, ἀποτελοῦν ὁλόκληρον σειράν. Ἐκ τούτων τὰ ἀξιολογώτερα εἶναι: «Ἡ δολοφονία ἑνὸς βασιλέως», «Αἱ ἑσπερίδες τοῦ Βάλτερ Σκὼτ ἐν Παρισίοις», «Ὁ καλὸς παλιὸς καιρός», «Ἀρετὴ καὶ ἰδιοσυγκρασία», «Ἡ παράφρων τῆς Ὀρλεάνης», «Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν σιδερένια μάσκα», «Περιπέτειαι τοῦ μεγάλου Μπαλζάκ», «Ὁ μακάβριος χορός», «Ὁ πίθηκος», «Μία μονομαχία χωρὶς μάρτυρας» καὶ πλεῖστα ἄλλα. Ἐπὶ πλέον ἄπειρα εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Λακρουὰ εἰς τὸ πεδίον τῆς βιβλιογραφίας. Ἐξ αὐτῶν ἄξια λόγου εἶναι: «Μεταρρύθμισις τῆς βιβλιοθήκης τοῦ βασιλέως», «Ἱστορία τῆς χρυσοχοΐας καὶ τῆς κοσμηματοποιίας», «Ἱστορία τῆς πορνείας παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς» ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Pierre Dufour, «Ἀπατεῶνες καὶ ἀπατώμενοι», «Τὰ μυστικὰ τοῦ κάλλους τῆς Ἀρτέμιδος τοῦ Πουατιέ», «Νεότης τοῦ Μολιέρου», «Περίεργα τῆς ἱστορίας τῶν τεχνῶν, τῆς γαλλικῆς ἱστορίας, τῆς ἱστορίας τῶν παλαιῶν Παρισίων», «Περίεργα τῶν ἀποκρύφων ἐπιστημῶν», «Αἰνίγματα καὶ ἀνακαλύψεις βιβλιογραφικαί». Ταυτοχρόνως ὁ Λακρουὰ ἐδημοσίευεν ἐκδόσεις μετὰ σημειώσεων τῶν ἔργων τοῦ Ραμπελαί, τοῦ Βοκκακίου, τοῦ Ρονσάρ, τοῦ Βιγιὸν καὶ ἄλλων κλασσικῶν. Ἐπίσης ἐξέδωκε καταλόγους διὰ τὰς πωλήσεις συλλογῶν σπανίων καὶ πολυτίμων βιβλίων. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἡ «Βιβλιογραφία του καὶ ἡ εἰκονογραφία ὅλων τῶν ἔργων τοῦ Restif de La Bretonne» θεωρεῖται ὡς ὑπόδειγμα εὐρυμαθείας καὶ ἀκριβείας. Τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι σειρὰ ἱστορικῶν συγγραμμάτων περὶ τοῦ «Μεσαίωνος» καὶ τῆς «Ἀναγεννήσεως», τοῦ «Διευθυντηρίου», τῆς «Ὑπατείας» καὶ τῆς «Αὐτοκρατορίας». Μ. Ν. Δ.

— Λακρουὰ (Lacroix), ***Σιλβέστρος-Φραγκῖσκος.*** Ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τῷ 1765 καὶ ἀπέθανε τῷ 1841. Εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν κατέλαβεν ἕδραν εἰς τὴν ναυτικὴν σχολὴν τοῦ Rochefort, τῷ δὲ 1799 ἔγινε καθηγητὴς εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολὴν τῶν Παρισίων. Ἄφησε πολλὰ μαθηματικὰ ἔργα, μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὸ τρίτομον «Διαφορικὸς καὶ ὁλοκληρωτικὸς λογισμός», εἰς τὸ ὁποῖον ἐκθέτει τὰ μαθηματικὰ τῆς ἐποχῆς του. Ι. Μ.-Ο.

— Λὰ Κρουὰ ντὺ *Μαὶν* (La Groix du Maine), ***Φραγκῖσκος.*** Γάλλος βιβλιογράφος (1552—1592). Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς ἐνδελεχεῖς βιβλιογραφικὰς μελέτας, κατ' ἀρχὰς εἰς Mans καὶ ἀκολούθως ἐν Παρισίοις. Ἀπέθανε δολοφονηθεὶς ὑπὸ φανατικῶν καθολικῶν, οἵτινες τὸν ὑπωπτεύθησαν ὡς προσκείμενον εἰς τὸν προτεσταντισμόν. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται τὸ πολύτιμον ἔργον ἡ «Βιβλιοθήκη τοῦ Λὰ-Κρουὰ ντὺ Μαίν», ἤτοι γενικὸς κατάλογος παντὸς εἴδους Γάλλων συγγραφέων, οἵτινες ἤκμασαν ἀπὸ τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος μέχρι τῶν ἡμερῶν του μετὰ προλόγου περὶ τοῦ βίου τῶν διασημοτέρων ἐξ αὐτῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν αὐτῷ περιλαμβανομένων συγγραφέων ὑπερβαίνει τὰς 3.000. Μ. Ν. Δ.

Λάκσμι. Θεότης τῆς γονιμότητος καὶ τοῦ πλούτου ἐν τῇ ἰνδικῇ μυθολογίᾳ. Εἰκονίζεται καθημένη ἐπὶ λωτοῦ καὶ κρατοῦσα νῆμα εἰς τὴν μίαν χεῖρα καὶ περιδέραιον εἰς τὴν ἄλλην. Κατοικεῖ εἰς τὰς φάτνας τῶν ἀγελάδων καὶ φέρει μαστοὺς πεπληρωμένους γάλακτος. Εἶναι κατά τινας θυγάτηρ τοῦ Μπριγκού· κατ' ἄλλους ἐξῆλθεν ἐκ τῶν κόλπων τῆς θαλάσσης. Εἰς τὴν κοσμογονίαν ἐπεφανίσθη μετὰ τὴν Σελήνην, δι' ὃ θεωρεῖται ἀδελφή της. Ὅταν τὴν ἀντίκρυσαν διὰ πρώτην φορὰν οἱ θεοί, ἔμειναν ἔκθαμβοι· ὅλοι ᾐσθάνθησαν νὰ γεννᾶται ἐν αὐτοῖς τὸ συναίσθημα τοῦ ἔρωτος πρὸς τὴν νέαν θεάν, καὶ περισσότερον ὅλων ὁ Σίβα. Ὡς σύζυγόν του ὅμως τὴν ἔλαβεν ὁ Βισνού. Ἡ θεὰ αὕτη λατρεύεται πεντάκις τοῦ ἔτους· ἀλλ' ἡ σπουδαιοτέρα ἑορτή της εἶναι ἡ συμπίπτουσα μὲ τὴν πανσέληνον τοῦ μηνὸς Ἀσβίνα (Σεπτέμβριος-Ὀκτώβριος) καὶ φέρουσα τὸ ὄνομα Γκοντζαγκάρα. Κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην οἱ λατρευταὶ ἀγρυπνοῦν, πιστεύοντες ὅτι κατέρχεται ἡ θεὰ καὶ σκορπίζει τὰ πλούτη εἰς ὅσους κατορθώσουν ν' ἀγρυπνήσουν πρὸς χάριν της. Σύμβολον τῆς θεᾶς κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας εἶναι κάνιστρον πλῆρες σίτου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου γίνονται τελεταὶ ἀνάλογοι, κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ τυπικοῦ. Ἡ Λάκσμι φέρει καὶ τὸ ὄνομα *Σρί*, τὸ ὁποῖον ὑπενθυμίζει τὴν Ceres τῶν Ρωμαίων (Δήμητρα τῶν Ἑλλήνων). Ἡ Λάκσμι μετὰ τῆς Σαρασουάτι, συζύγου τοῦ Βράχμα, καὶ τῆς Μπαβάνι, συζύγου τοῦ Σίβα, ἀποτελοῦσι θηλυκὴν τριάδα (Τριμούρτι). Θ. Π.

λακταγόλη (ἡ) (Laktagol) *[Φαρμ. Χημ.].* Οὕτω καλεῖται κονιῶδες ἐκχύλισμα, παρασκευαζόμενον ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ βάμβακος. Ἡ λακταγόλη περιέχει 11.60% ὕδωρ, 0.40% ἀνοργάνους οὐσίας, 0.13% ὁλικὸν ποσὸν φωσφόρου (ὑπολογισθὲν ὡς P_2O_5), 15.51 ἄζωτον. Ἡ λακταγόλη εἶναι πρωτεϊνικὸν σῶμα, περιέχον ἐλάχιστα ἴχνη προσμείξεων. Χρησιμεύει εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, καθότι ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ προκαλῇ αὔξησιν τῆς ὁλικῆς ποσότητος τοῦ γάλακτος, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς περιεκτικότητος εἰς λίπος καὶ ἀζωτούχους οὐσίας αὐτοῦ. Ἡ λακταγόλη δέον νὰ μὴ περιέχῃ περισσότερον τῶν 15% ὕδωρ καὶ τῶν 0.5% ἀνοργάνους οὐσίας

Digitized by Google

σίας. Ἐπίσης ἡ εἰς ἄζωτον περιεκτικότης τοῦ ξηροῦ ὑπολείμματος δὲν πρέπει νὰ εἶναι μικροτέρα τῶν 17 %. κ. γ. μ.

λακτάζη (ἡ)· βλ. *λακτάσαι.*

λακτάμαι (αἱ) /*Ὀργ. Χημ.*/. Ἐσωτερικοὶ ἀνυδρῖται τῶν γ- καὶ δ-ἀμινοξέων, σχηματιζόμενοι δι' ἀποσπάσεως ὕδατος ἐκ τῆς ἀμινικῆς καὶ καρβοξυλικῆς ὁμάδος. Οὕτω λ. χ. ἐκ τοῦ γ-ἀμινοβουτυρικοῦ ὀξέος λαμβάνεται ἡ λακτάμη

$$\begin{array}{ccc} CH_2-CH_2-CH_2 \\ | \qquad\qquad\quad | \\ NH \text{———} CO \end{array}$$

Αἱ λακτάμαι χημικῶς κατατάσσονται εἰς τὰς ἑτεροκυκλικὰς ἑνώσεις καὶ δὴ τὰ παράγωγα τοῦ *πυρρολίου* καὶ τῆς *πυριδίνης.* Σ. Γ.

λακταμίδιον (τό), ἢ *γαλακταμίδιον* [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *γαλακτικοῦ* ὀξέος ἀνυδρῖται.

Λακτάντιος. Ὁ τελευταῖος βλαστὸς τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς βορείου Ἀφρικῆς, γεννηθεὶς ἐν Ἀφρικῇ ἢ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ μαθητὴς γενόμενος τοῦ Ἀρνοβίου. Προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ εἰς Νικομήδειαν ἐγένετο διδάσκαλος τῆς ρητορικῆς ἐπὶ 10 ἔτη, ἀκολούθως δὲ ἐχρημάτισε παιδαγωγὸς τοῦ Κρίσπου, υἱοῦ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ μεγάλου ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμοῦ, τῷ 303, προσελθὼν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν εἰς ὑπεράσπισιν αὐτοῦ, γράψας πολλὰ καὶ διάφορα συγγράμματα, διακρινόμενα διὰ τὴν πολυμάθειαν αὐτοῦ, τὴν μετριοφροσύνην, τὸ θερμὸν τῆς καρδίας καὶ τὴν διαύγειαν τοῦ πνεύματος. Ἡ καθαρότης τῆς λατινικῆς γλώσσης, εἰς ἣν ἔγραψε, καὶ τὸ ἐξαίρετον τῆς ἐκθέσεως παρέσχον αὐτῷ τὸ τιμητικὸν ὄνομα τοῦ *Χριστιανοῦ Κικέρωνος*· παρατηρεῖται ὅμως ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ ἔλλειψις βαθύτητος καὶ ἄγνοια τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης καὶ γνώσεως. Ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Institutiones divinae» ὑπεραπολογεῖται τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐν δὲ τῷ περὶ διωγμῶν («De morte persecutorum») ζωηρῶς ἐκτίθησι τὰ ἐν αὐτοῖς συμβάντα. Ἔγραψε καὶ ἄλλα ἀμφιβαλλόμενα καὶ ἀπέθανε πιθανῶς τῷ 340. [Πρβλ. *Möhler*, Patrologie.—*Huber*, d. Philosophie d. Kirchenvater.—*Bähr*, d. christl. römisch. Theologie.—*Ebert*, Gesch. d. christlichen Literatur κτλ.] † Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

λακταρικὸν *ὀξὺ* /*Ὀργ. Χημ.*/. Εἶναι κετονοξὺ τοῦ τύπου $C_{18}H_{34}O_3$, ἀνευρεθὲν εἴς τινας μύκητας τοῦ γένους τῶν γαλακτίων (lactarius). Συνθετικῶς ἀπεδείχθη ὡς *ε-κετοστεατικὸν ὀξὺ* $CH_3 \cdot (CH_2)_{11} \cdot CO \cdot (CH_2)_4 \cdot COOH$. Ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ στερεὸν κρυσταλλικὸν σῶμα τηκόμενον εἰς 87°. Σχηματίζει ὀξίμην τηκομένην εἰς 59—61°. Σ. Γ.

λακτάσαι (αἱ)· βλ. *γαλακτοσάκχαρον* καὶ *ἔνζυμα.*

λακταρία (ἡ) (Lactaria) /*Βοτ.*/. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαρικινιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς ἢ μετρίου μεγέθους μύκητας ἐνέχοντας γαλακτῶδες ὑγρὸν γλυκείας ἢ ἐλαφρῶς δριμείας γεύσεως, ὅπερ ἐκκρίνεται ἐφ' ὅσον προκληθῇ ἐπ' αὐτῶν ἀμυχή τις. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν πλεῖστα εἶναι ἐδώδιμα, γνωστότερον εἶναι ἡ *λακταρία γλυκυτάτη* (Lactaria deliciosa), ἥτις εἶναι κομψότατος, ἐδώδυμος μύκης, φύεται παρὰ τὸν κορμὸν διαφόρων δασικῶν δένδρων καὶ ἰδίως τῆς πεύκης καὶ ἐκκρίνει γλυκύτατον ὑπέρυθρον γάλα. Ἀντιθέτως πλεῖστα εἴδη λακταριῶν εἶναι δηλητηριωδέστατα. Δ. Ν. Π.

Λακταρία ἡ γλυκυτάτη.

λακτάριος (ὁ) (Lactarius) /*Ζωολ.*/. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερύγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκομβριδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸν *λακτάριον τὸν γνήσιον*, ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἰνδικὰς θαλάσσας. Οὗτος ἔχει μῆκος 0,25 μέχρι 0,30 μ., σῶμα εὐρὺ μὲ ράχιν κυρτήν, κεφαλὴν ὀγκώδη, ἀπολήγουσαν εἰς βραχὺ καὶ ὀξὺ ρύγχος, ὀφθαλμοὺς ἀπεστρογγυλωμένους καὶ παμμεγίστους, βραγχιακὰ ἐπιπτύγματα τετραγωνικά, πρῶτον ραχιαῖον πτερύγιον μικρὸν καὶ βραχύτατον, δεύτερον ραχιαῖον πτερύγιον ἐπίμηκες, φθάνον ἀπὸ τοῦ μέσου περίπου τῆς ράχεως μέχρι τῆς ρίζης τῆς οὐρᾶς, ὑψηλὸν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα καὶ χαμηλὸν κατὰ τὸ ὀπίσθιον, στηθιαῖα πτερύγια στενὰ καὶ ἱκανῶς ἐπιμήκη, κοιλιακὰ μικρότατα καὶ τριγωνικά, ἑδραῖον ἐπίμηκες καὶ καθ' ὅλα σχεδὸν ὅμοιον πρὸς τὸ ἀκριβῶς ἀντιτιθέμενον δεύτερον ραχιαῖον καὶ οὐραῖον ἱκανοῦ μεγέθους καὶ βαθέως δισχιδές. Ὁ χρωματισμός του εἶναι πρασινοκυανοῦς καὶ ἁλιεύεται διὰ τὸ ἐδώδιμον κρέας του, ὅπερ εἶναι νοστιμώτατον. Δ. Ν. Π.

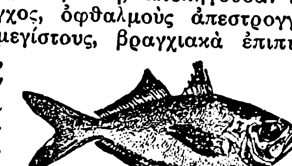

Λακτάριος ὁ γνήσιος.

λακτίδιον (τό), ἢ *γαλακτίδιον* [*Ὀργ. Χημ.*]. Συνώνυμον τοῦ *λακτίτης* (βλ. λ.).

λακτίζω· πλήττω διὰ λακτίσματος, κοιν. *κλωτσῶ*: «τὰ λακτίζοντα ὑποζύγια»· || ἀπωθῶ διὰ λακτίσματος καὶ καθόλου ἀπωθῶ, ἀποκρούω, δὲν δέχομαι: «ἐλάκτισε τὸ προσενεχθὲν ἀξίωμα»· || φρ. «πρὸς κέντρα λακτίζει» ματαιοπονεῖ.

λακτικὸς (ὁ) (Lacticus) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομηλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 50 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Μαλαισίαν χώρας, ὡς ἐπίσης καὶ τὴν νότιον Ἀμερικήν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λακτικὸς ὁ βραζιλιανὸς* (Lacticus brasilianus), ὅστις ἔχει μικρὸν μέγεθος, σῶμα ᾠοειδές, αἰσθητῶς εὐρύτερον πρὸς τὰ ὄπισθεν ἢ τὰ ἔμπροσθεν, μὲ κεφαλὴν μικράν, πόδας ἀρκετὰ ἐπιμήκεις καὶ λεπτοὺς καὶ μεταλλικοὺς χρωματισμούς. Δ. Ν. Π.

λάκτισις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ λακτίζειν, τὸ διὰ λακτίσματος κτύπημα, κοιν. *κλώτσημα*· || ἀπώθησις, ἀπολάκτισις.

λάκτισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λακτίζειν, πλῆγμα διὰ τοῦ ποδός, ἀπώθησις: «τὸν ἀνέτρεψε δι' ἑνὸς λακτίσματος», «λάκτισμα ἵππου, — ὄνου κτλ.».

— [*Πυροβολ.*] Τὰ ἀέρια τοῦ γεμίσματος, κατὰ τὴν βολήν, ἐνεργοῦντα ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάμης προκαλοῦσι βιαίαν ὀπισθοδρομικὴν κίνησιν τοῦ σωλῆνος ἢ τῆς κάννης, τὴν ἀνάκρουσιν, ἥτις ἄρχεται συγχρόνως μετὰ τῆς ἐκκινήσεως τοῦ βλήματος ἐν τῷ κοίλῳ, βαίνει ἐπιταχυνομένη καὶ ἀποκτᾷ τὴν μεγίστην αὐτῆς ταχύτητα μετ' ἐλάχιστον μέν, ἀλλὰ πάντως δυνάμενον νὰ ἐκτιμηθῇ, χρόνον, μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ βλήματος ἐκ τοῦ στόματος. Τὸ φαινόμενον τῆς ἀνακρούσεως πρακτικῶς ἐκδηλοῦται καὶ χαρακτηρίζεται κατ' ἐκ συνηθείας καθιερωθέντα τρόπον, ὡς *ἀνατροχασμὸς* μὲν διὰ τὰ πυροβόλα, εἰς ἃ τὴν κίνησιν τοῦ σωλῆνος παρακολουθοῦσι τὰ μετ' αὐτοῦ ἀμεταβλήτως συνδεόμενα μέρη τοῦ κιλλίβαντος ἢ καὶ ὁλόκληρος οὗτος, ἀναλόγως τοῦ συστήματος, μετὰ ἢ ἄνευ χαλινωτηρίου, ὡς *λάκτισμα* δὲ διὰ τὰ φορητὰ ὅπλα, εἰς ἃ ἡ κάννη συμπαρασύρει κατὰ τὴν ὀπισθοδρόμησίν της, τὸ κοντάκιον καὶ παράγεται οὕτως ἰσχυρά τις κροῦσις ἐπὶ τοῦ ὤμου μὲν διὰ τὰ τυφέκια καὶ ἀραβίδας, ἐν τῇ παλάμῃ δὲ καὶ δι' αὐτῆς εἰς τὸν βραχίονα διὰ τὰ πιστόλια.

Τὸ λάκτισμα διὰ τὰ φορητὰ ὅπλα, καὶ ἰδίως διὰ τὰ τυφέκια καὶ ἀραβίδας, κέκτηται μεγίστην σπουδαιότητα, καθόσον ὄχι μόνον ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἀκριβείας τῆς βολῆς, ἀλλὰ καί, ὡς ἐκ τοῦ προκαλουμένου ὀδυνηροῦ ἀποτελέσματος ἐπὶ τοῦ βάλλοντος, καθίσταται τὸ ὅπλον ἀκατάλληλον δι' ἐκτέλεσιν συνεχοῦς βολῆς.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ λακτίσματος ἢ ἡ ἐνέργεια τῆς ἀνακρούσεως, ἐὰν v ἡ τελικὴ ταχύτης ταύτης καὶ B τὸ βάρος τοῦ ὅπλου, θὰ εἶναι:

$$E = \frac{1}{2}\frac{B}{g}v^2$$

ἐξ ἧς, καθοριζομένης τῆς τιμῆς v, ἤτοι

$$v = \frac{1}{B}\left(\beta + \frac{\pi}{2}\right)V$$

ἐν ᾗ β καὶ π τὰ βάρη βλήματος καὶ γεμίσματος, καὶ V ἡ ἀρχικὴ ταχύτης τοῦ βλήματος, προκύπτει

$$E = \frac{1}{2gB}\left(\beta + \frac{1}{2}\pi\right)^2 V^2$$

Ἐκ τῆς ἐξισώσεως ταύτης καταφαίνεται ὅτι τὸ λάκτισμα εἶναι τοσοῦτον ἰσχυρότερον, ἐφόσον τὸ βάρος τῆς βολίδος καὶ ἡ ἀρχικὴ ταχύτης εἶναι μεγαλύτερα, καὶ τοσοῦτον ἀσθενέστερον, ἐφ' ὅσον τὸ βάρος τοῦ ὅπλου εἶναι μεγαλύτερον. Ὁ κανὼν οὗτος εἶναι ἡ βάσις, ἐφ' οὗ κατὰ θεμελιώδη ἀρχὴν στηρίζεται ὁ καθορισμὸς διὰ τὰ τυφέκια τοῦ πεζικοῦ, ἐκ τοῦ ἐκ τῆς πείρας ἀνεκτοῦ βάρους τοῦ ὅπλου (περὶ τὰ 4 χιλιόγραμμα ἢ ὀλίγον ἀνωτέρου αὐτοῦ), τῶν λοιπῶν στοιχείων, ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται ἡ βλητικὴ ἰσχύς, ἤτοι τοῦ βάρους βλήματος, τοῦ διαμετρήματος καὶ τῆς ἀρχικῆς ταχύτητος τῆς βολίδος. Ἐκ πολλῶν πειραματικῶν δοκιμῶν καὶ ἐκ τῆς πείρας παραδεκτὸν εἶναι ὅτι ἡ ἐνέργεια ἀνακρούσεως δέον νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ κατὰ πολὺ τὸ 1 χιλιογραμμόμετρον.

Ἐκ τούτου καθίσταται φανερόν, πρὸς τούτοις, ὅτι διὰ τὰς ἀραβίδας καὶ τὰ βραχύκαννα, εἰς ἅ, ἕνεκα τῶν συνθηκῶν ἀνεφοδιασμοῦ, χρησιμοποιεῖται τὸ φυσίγγιον τῶν ἀντιστοίχων τυφεκίων, τὸ λάκτισμα εἶναι μὲν ἰσχυρότερον, ἀλλ' ἀνεκτόν, ὡς μὴ προωρισμένων αὐτῶν διὰ συνεχῆ βολήν. Παλαιότερον, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐμπροσθογεμῶν ὅπλων, τὸ λάκτισμα τῶν ἀραβίδων καὶ βραχυκάννων διετηρεῖτο ἐντὸς τῶν ἀνεκτῶν ὁρίων, ὡς καὶ διὰ τὰ τυφέκια, διὰ τῆς ἀπορρίψεως ἢ ἀφαιμάξεως (γαλλικὸς στρατιωτικὸς ὅρος: saigner) μέρους τῆς πυρίτιδος ἐκ τοῦ φυσιγγίου, πρὸ τῆς γεμίσεως.

Παρατηρητέον, ὅτι, διὰ τὰ αὐτογεμῆ φορητὰ ὅπλα ἐν γένει, ἡ ἰσχὺς τοῦ λακτίσματος μειοῦται, καθόσον μέρος τῆς ἐνεργείας τῆς ἀνακρούσεως διατίθεται καὶ ἀπορροφᾶται διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ αὐτομάτου μηχανισμοῦ ἀναγεμίσεως. Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

λακτισμὸς (ὁ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ λακτίζειν, λάκτισις.

λακτιστὴς (ὁ)· ὁ λακτίζων, ὁ ἀγαπῶν νὰ λακτίζῃ: «ἵππος λακτιστής».

λακτιστικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀγαπῶν, ὁ ἔχων τὴν συνήθειαν νὰ λακτίζῃ: «ἵππος λακτιστικός».

λακτίτης (ὁ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *γαλακτικοῦ* ὀξέος ἀνυδρῖται.

λακτόζη (ἡ) [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *γαλακτοσάκχαρον.*

λακτοκαραμέλα (ἡ) (Laktokaramel) [*Χημ.*]. Σῶμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{12}H_{20}O_{10}$, λαμβανόμενον δὲ διὰ πυρώσεως τοῦ γαλακτοσακχάρου εἰς θερμοκρασίαν 150—160°. Εἶναι μᾶζα κιτρινόφαιος. Κ. Γ. Μ.

λακτολάση (ἡ). Ζυμωτικὸν ἔνζυμον διασπῶν τὰς ἑξόζας εἰς γαλακτικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

λακτόλη (ἡ) (Laktol) [*Φαρμ. Χημ.*]. Οὕτω καλεῖται ὁ β-ναφθολογαλακτικὸς ἐστήρ:

$$CH_3 \; CHOH \; COO. \; C_{10}H_7.$$

Λαμβάνεται τῇ ἐπιδράσει φωσφοροξυχλωριδίου ἐπὶ μοριακῶν ποσοτήτων β-ναφθολονατρίου καὶ γαλακτικοῦ νατρίου εἰς θερμοκρασίαν 120—130°. Ἄχροοι κρύσταλλοι διαλυτοὶ εἰς ἀλκοόλην, ἀδιάλυτοι εἰς αἰθέρα. Τὸ συσκεύασμα ἀνεγράφη ὡς ἀντισηπτικὸν τοῦ ἐντέρου ἐπὶ παίδων. Κ. Γ. Μ.

λακτόναι (αἱ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτως οἱ ἐσωτερικοὶ ἀνυδρῖται τῶν ὀξυοξέων. Ὁ σχηματισμὸς τοῦ δακτυλίου εἶναι εὐκολώτατος εἰς τὰ γ-ὀξυοξέα, ὁπότε ὁ σχηματιζόμενος δακτύλιος ἀποτελεῖται ἐκ πέντε κρίκων. Ἡ τάσις αὕτη τοῦ σχηματισμοῦ ἀνυδρίτου εἶναι τόσον ζωηρά, ὥστε τὰ γ-ὀξυοξέα ἅμα τῷ σχηματισμῷ των μεταπίπτουν ἀμέσως εἰς λακτόνην, ὡς λ. χ. τὸ γ-ὀξυβουτυρικὸν μεταπίπτει ἀμέσως εἰς *βουτυρολακτόνην*

$$CH_2OH.CH_2.CH_2.COOH \rightarrow \underbrace{CH_2 \cdot CH_2 \cdot CO}_{\text{———}O\text{———}}$$

Ὁπωσδήποτε εὐκόλως σχηματίζονται καὶ αἱ δ-λακτόναι ἐκ τῶν δ-ὀξυοξέων.

Αἱ σπουδαιότεραι τῶν λακτονῶν αἱ γ-λακτόναι, ἔχουσι τὸν γενικὸν τύπον $C_vH_{2v-2}O_2$ καὶ εἶναι ἄχροα οὐδέτερα σώματα, ἀσθενοῦς ὀσμῆς, ἀποστάζοντα μεθ' ὑδρατμῶν ἄνευ ἀποσυνθέσεως. Τὰ κατώτερα μέλη εἶναι εὐδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ, μετ' αὐξανομένου ὅμως μοριακοῦ βάρους ἐλαττοῦται ἡ διαλυτότης. Κατὰ τὸν βρασμὸν μεθ' ὕδατος μετατρέπονται ἐν μέρει εἰς ὀξυοξέα. Διὰ θερμάνσεως μετ' ἀνθρακικῶν ἁλάτων βραδέως, ταχέως δὲ μεθ' ὑδροξειδίου τοῦ βαρίου, μετατρέπονται εἰς τὰ ἀντίστοιχα ἅλατα τῶν ὀξυοξέων. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν λακτονῶν εἶναι ἡ *βουτυρολακτόνη*, ἡ *βαλερολακτόνη* κλπ. Σ. Γ.

λακτονοκαρβονικὰ *ὀξέα*, ἢ *λακτονοξέα* [*Ὀργ. Χημ.*]. Καλοῦνται οὕτως αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις, αἵτινες εἶναι συγχρόνως *λακτόναι* καὶ *ὀξέα*. Ἵνα σχηματισθῇ λακτονοξύ τι, πρέπει ὅθεν ἀπαραιτήτως ἐν τῷ μορίῳ τῆς ἑνώσεως νὰ ὑπάρχουσι δύο τοὐλάχιστον καρβοξύλια καὶ μία ὑδροξυλικὴ ὁμὰς εἰς κατάλληλον ὡς πρὸς τὸ καρβοξύλιον θέσιν. Σ. Γ.

Λακτόρα (Lactora ἢ Lactoracium) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀκουιτανίᾳ, κειμένη ἐπὶ βράχου, παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἀγρικίου (νῦν Gers), παραποτάμου τοῦ Γαρούνα, πρὸς Ν. τῆς πόλεως Ἀγίνου (νῦν Agen) καὶ 35 χλμ. πρὸς Β. τῆς Αὐγούστας Αὐσκίων (νῦν Auch). Ἰβηρικῆς καταγωγῆς, ἀρχικῶς ὠνομάζετο Ligorra (ὑψηλὴ γῆ) ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς, δεσποζούσης τῶν πέριξ. Ἐκπολιτισθεῖσα ὑπὸ τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Φωκαέων, ὠνομάσθη Laccura. Λείψανα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι πηγή τις ἀφιερωμένη εἰς τὴν Ἄρτεμιν τῆς Δήλου, καλουμένη καὶ σήμερον ἀκόμη Houndelia, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἐξ αὐτῆς πηγάζοντος ρύακος Ὑδρώνου (Hydrone).

Καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀπέβη μία τῶν ἐπισημοτέρων πόλεων τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, καὶ ἦτο ἕδρα εἰδικοῦ ἐπιτρόπου (Procurator). Κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα (844) ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν, τὸν δὲ Ι' αἰῶνα ἦτο πρωτεύουσα τῆς Λομάγνης. Τῷ 1312 περιῆλθεν εἰς τοὺς κόμιτας Ἀρμανιὰκ (Armagnac). Τῷ 1455 ἐκυριεύθη ὑπὸ Καρόλου τοῦ Ζ', τῷ δὲ 1473 ὑπὸ Λουδοβίκου τοῦ ΙΑ'. Ὑπῆρξε πατρὶς τοῦ Roquelaure (1544—1625) καὶ τοῦ Lannes, δουκὸς τοῦ Monte-

Digitized by Google

bello (1769—1809), στρατάρχων τῆς Γαλλίας. Σήμερον καλεῖται *Λεκτοὺρ* (Lectoure) ἐν τῷ νομῷ Gers, εἰς βόρ. πλάτ. 43° 56′ 5″ καὶ δυτ. μῆκ. 1° 42′ 51″ καὶ ἀριθμεῖ 4.500 κατοίκους. Λ. Θ. Σ.

Λακτοράται (οἱ) (Lactorates). Λαὸς τῆς μεσημβρινῆς Ἀκουϊτανίας ἐν Γαλλίᾳ, κατοικῶν τὴν πρὸς Ν. τοῦ Γαρούνα ποταμοῦ χώραν, ἀντιστοιχοῦσαν περίπου πρὸς τὸν νῦν νομὸν τοῦ Gers. Ἀντισταθέντες πεισμόνως ἐπὶ πέντε ἔτη κατὰ τοῦ Καίσαρος, ὑπετάγησαν τέλος εἰς τοὺς Ρωμαίους. Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο ἡ *Λακτόρα* (βλ.λ.). Λ.Θ.Σ.

λακτοσίνη (ἡ) (Laktosin) [*Φαρμακογν.*]. Ὑδατάνθραξ τῆς σειρᾶς τῶν τρισακχαριτῶν, ἁπαντῶν εἰς τὰς ῥίζας τῶν φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν καρυοφυλλιδῶν, ὡς π. χ. εἰς τὰς ῥίζας μελανδρύου τοῦ λευκοῦ, τοὺς φλοιοὺς τῆς κουιλλαΐας, τὴν ῥίζαν τῆς σαπωναρίας τῆς ἐρυθρᾶς κλπ. Μᾶζα ἄμορφος, εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι. Κ. Γ. Μ.

λακτουκάριον (τὸ) (Lactucarium) [*Φαρμ.Χημ.*]· βλ. λ. *θρίδαξ*. Κ. Γ. Μ.

λακτουκερίνη (ἡ) (Lactucérine) [*Φαρμακογν.*]. Σῶμα ἀνταποκρινόμενον εἰς τὴν σύνθεσιν $C_{22}H_{44}O_2$, εὑρισκόμενον δὲ εἰς τὸ θριδάκιον, ἐξ οὗ λαμβάνεται δι' ἐκχυλίσεως διὰ πετρελαϊκοῦ αἰθέρος. Κόνις λευκὴ κρυσταλλική, ἄοσμος, ἄγευστος, οὐδετέρας ἀντιδράσεως, ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι, λίαν διαλυτὴ εἰς αἰθέρια καὶ πετρελαϊκὰ αἰθέρια, τηκομένη εἰς 181°. Κ. Γ. Μ.

λακτούκη (ἡ) (Lactuca) [*Βοτ.*]· βλ. λ. *θρίδαξ*.

λακτουκίνη (ἡ) [*Χημ.*]. Τὸ δραστικὸν συστατικὸν τοῦ *λακτουκαρίου* (βλ. λ.). Κρυσταλλικὴ πικρᾶς γεύσεως ὕλη, διαλυτὴ εἰς θερμὸν ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην. Σ. Γ.

λακτουκοπουρίνη (ἡ) [*Χημ.*]. Συστατικὸν τοῦ *λακτουκαρίου* (βλ. λ.).

λακτουραμινοξύ, ἡ *α-οὐρεϊδοπροπιονικὸν ὀξὺ* (τὸ) [*Ὀργ. Χημ.*]. Παράγωγον τῆς οὐρίας τοῦ τύπου HOOC. CH(NH.CO.NH_2). CH_3. Τήκεται ἐν κλειστῷ σωλῆνι εἰς 157°. Σ. Γ.

λακτοφαινίνη (ἡ)· βλ. *γαλακτοφαινίνη*.

λακτοχλωροφαινόλη (ἡ) (Laktochlorphenol) [*Φαρμ.*]. Σκεύασμα λαμβανόμενον ἐκ 2 μ. π-μονοχλωροφαινόλης καὶ 1μ. πυκνοῦ γαλακτικοῦ ὀξέος. Χρησιμεύει εἰς τὴν μικροσκοπικὴν τέχνην τῶν φυτικῶν παρασκευασμάτων. Κ. Γ. Μ.

λακτυλογαλακτικὸν ὀξὺ [*Ὀργ. Χημ.*]· βλ. *γαλακτικοῦ* ὀξέος ἀνυδρῖται.

Λακύδειον [*Ἀρχ.*]. Κῆπος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Πλάτωνος ἐπὶ τοῦ Κολωνοῦ Ἱππίου. Τὸν κῆπον τοῦτον ἐφύτευσεν ὁ Ἄτταλος, ὠνομάσθη δὲ Λακύδειον ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρηναίου φιλοσόφου Λακύδου, τοῦ διαδόχου τοῦ Ἀρκεσίλα. ὅστις ἵδρυσεν ἐνταῦθα σχολὴν καὶ παρέδιδε μαθήματα, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Διογένης Λαέρτιος. Ὁ κῆπος οὗτος εἶχεν ὡραῖα δένδρα, τὰ ὁποῖα ὅμως ἔκοψεν ὁ ἐκπορθήσας τὰς Ἀθήνας Σύλλας, διὰ νὰ κατασκευάσῃ ἐξ αὐτῶν πολεμικὰς μηχανάς, ὡς ἀναφέρει ὁ Παυσανίας. Β. Δ. Θ.

Λακύδης. Ἀρχαῖος φιλόσοφος, υἱὸς τοῦ ἐκ Κυρήνης Ἀλεξάνδρου. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ὀλίγων φιλοσόφων τῆς ἐποχῆς του, οἵτινες ἔμειναν πένητες. Ἦτο ἀσυνήθους ἀσθενικῆς κράσεως καὶ εἶχε φύσιν ποιητικήν. Διεδέχθη τὸν Ἀρκεσίλαον εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς μέσης Ἀκαδημίας καὶ προσείλκυσε πολλοὺς μαθητάς. Μετέφερε τὴν ἕδραν τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀττάλου τοῦ Φιλομήτορος ἱδρυθέντα χάριν αὐτοῦ κῆπον, Λακύδειον ἐπικληθέντα. Ν. Ι. Ζ.

Λακυὲ (Lacuée), *Ἰωάννης-Γεράρδος*. Γάλλος στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς (1752—1841). Εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789, ἤρχισε δημοσιεύων σειρὰν ἄρθρων περὶ τῶν καταχρήσεων ἐν τῷ στρατῷ, ἅτινα ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως, ἥτις καὶ τὸν διώρισε μέλος τῆς πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ ἐπιτροπῆς. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς τῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως, διετέλεσε προσωρινὸς ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, συμβαλὼν μεγάλως εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Βαλμύ. Τῷ 1793 ἐστάλη εἰς Πυρηναῖα πρὸς διοργάνωσιν τῆς ἀμύνης τῶν συνόρων καὶ μετὰ διετίαν ἐξελέγη μέλος τῆς «Ἐπιτροπῆς τῆς Κοινῆς Σωτηρίας». Ἐπὶ Ναπολέοντος κατέλαβε πλείστας διοικητικὰς θέσεις ἐν τῷ στρατῷ καὶ τῷ 1814 συνεφιλιώθη μετὰ τῶν Βουρβώνων. Ὁ Λακυὲ συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων «Ὁδηγὸν τοῦ ἐν ἐκστρατείᾳ ἀξιωματικοῦ» καὶ τὸ ἄρθρον «Ἡ στρατιωτικὴ τέχνη», δημοσιευθὲν ἐν τῇ «Μεθοδικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ». Μ. Ν. Δ.

Λάκων, —*ωνος*, θηλ. *Λάκαινα*· ὁ κάτοικος τῆς Λακωνίας ἢ Λακωνικῆς.

Λάκων [*Μυθολ.*]. —1) Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, υἱός, κατά τινα μῦθον, τοῦ Λαπάθου. —2) Εἷς τῶν κυνῶν τοῦ Ἀκταίωνος.

— **Λάκων.** —1) Πλαταιεύς, υἱὸς τοῦ Ἀριμνήστου. Οὗτος μετὰ τοῦ Ἀστυμάχου ἐξελέγη ὑπὸ τῶν Πλαταιέων διὰ νὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ τῆς πατρίδος του, ὅτε ἡ πόλις των παρεδόθη εἰς τοὺς Σπαρτιάτας (427 π. Χ.)· οὗτοι ἀντὶ ἄλλης τινὸς διαδικασίας, κατὰ τὸν στρατιωτικὸν νόμον, προέβαλον ἁπλῶς εἰς αὐτοὺς τὸ ἐρώτημα, ἂν διαρκοῦντος τοῦ πολέμου (τοῦ Πελοποννησιακοῦ) ἔπραξάν τι ἀγαθὸν εἰς τοὺς Πελοποννησίους ἢ τοὺς συμμάχους των (*Θουκ.* Γ′ 52). Καὶ ἠδυνήθη μὲν ὁ Λάκων μετὰ τοῦ Ἀστυμάχου νὰ ἐξάρῃ δεόντως τὰς πρὸς τὴν κοινὴν πατρίδα (τὴν Ἑλλάδα) ὑπηρεσίας τῶν Πλαταιῶν κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους καὶ νὰ ὑπομνήσῃ μετὰ τέχνης τὴν ἀποσταλεῖσαν ἐπικουρίαν τῶν Πλαταιέων εἰς τὴν Σπάρτην, ὅτε ἐξηγέρθησαν οἱ Εἵλωτες (464 π. Χ.), ἐπωφεληθέντες τοῦ συμβάντος τότε καταστρεπτικοῦ σεισμοῦ, καὶ νὰ συγκινήσῃ τὰς ψυχὰς τῶν εὐθικτοτέρων ἐκ τῶν πέντε Σπαρτιατῶν δικαστῶν, ὅτε ἀνέμνησεν εἰς αὐτοὺς ὅτι οἱ Πλαταιεῖς τιμῶσι κατ' ἔτος μὲ ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν των τοὺς ἐν τῇ Πλαταιϊκῇ ταφέντας Λακεδαιμονίους, ἀλλ' ἡ εὔγλωττος συνηγορία των ἀπέβη εἰς μάτην. Ἡ καταδίκη των εἶχε προαποφασισθῆ καὶ πρὸ τῆς ἀγορεύσεως τῶν Θηβαίων ῥητόρων, οἵτινες διαδεχθέντες τὸν Λάκωνα καὶ Ἀστύμαχον ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Πλαταιέων διὰ λόγων μεστῶν πάθους καὶ μίσους. —2) Υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος τῶν Λακεδαιμονίων Εὐρυκλέους καὶ εὐεργέτης τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἐλευθερολακώνων καὶ τῆς πόλεως Γυθείου (βλ. λ. *Εὐρυκλῆς* καὶ *Γύθειον*). ΚΑΨ.

λάκων (ὁ) (Lacon) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐλατηριδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους μὲ χρῶμα ὀρφνοκίτρινον καὶ φαιὰς ἀποχρώσεις. Ἐκ τῶν ἀρκετῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *λάκων ὁ κοινὸς* (Lacon vulgaris), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, ἔχει μῆκος 10 περίπου χιλιοστομέτρων καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν ῥοδῶν, ὧν κατατρώγει τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς καὶ ἐνίοτε καὶ τὰς ῥίζας. Δ. Ν. Π.

Λάκων ὁ κοινός.

Λάκων, *Βασίλειος*. Ἕλλην μαθηματικός, γεννηθεὶς ἐν Κέᾳ τῷ 1830 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1900. Ἐσπούδασε φυσικομαθηματικὰ ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, ἐξ οὗ ἀπεφοίτησε τῷ 1850, μεθ' ὃ ἐπὶ τριετίαν ἐτελειοποιήθη ἐν Παρισίοις εἰς τὰ μαθηματικά. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας διωρίσθη τῷ 1854 καθηγητὴς γυμνασίου, ἅμα δὲ καὶ ὑφηγητὴς τῆς πειραματικῆς φυσικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ἐν ᾧ ἐδίδαξεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1862, ὅτε διωρίσθη ἐπίτιμος καθηγητὴς τῆς καθαρᾶς καὶ ἐφηρμοσμένης μαθηματικῆς. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὠνομάσθη ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ τῷ 1868 προήχθη εἰς τακτικόν. Ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1894, ὅτε ἀπεχώρησεν οἰκείᾳ βουλήσει τῆς ὑπηρεσίας, φέρων τὴν προσωνυμίαν τοῦ ἐπιτίμου καθηγητοῦ. Ὁ Β. Λάκων ἐχρημάτισε κοσμήτωρ τῷ 1869—1870 πρύτανις τῷ 1880—1881 καὶ ἐπὶ 3 ἀκαδημεικὰς περιόδους συγκλητικός. Συνέγραψε καὶ ἐδημοσίευσε κυρίως διδακτικὰ βιβλία πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων: «Φυσικήν», «Γεωμετρίαν», «Κοσμογραφίαν», «Ἀριθμητικὴν» καὶ «Περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς γεωμετρίας» (1881). Δ. Δ.

— **Λάκων, *Κλέανδρος*.** Υἱὸς τοῦ Βασιλείου Λάκωνος, γνωστὸς ὑπὸ τὸ φιλολογικὸν αὐτοῦ ψευδώνυμον *Καρθαῖος* (βλ. λ.).

Λάκωνες [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 690. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει ἐπίσης τὸν μικροσυνοικισμὸν *Βυτουλάδες* καὶ τὴν μονὴν *Παλαιοκαστρίτσης*. Χ. Δ.

Λακώνια [*Γεωγρ.*]· βλ. *Λακκόνια*.

Λακωνία. Εἷς ἐκ τῶν 6 νομῶν, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι διῃρημένη ἡ Πελοπόννησος, καταλαμβάνων τὸ ΝΑ. τμῆμα αὐτῆς. Ἔχει ἔκτασιν 5.031 τετρ. χλμ., πληθυσμὸν 144.336 κατ. (1928) καὶ πρωτεύουσαν τὴν *Σπάρτην*.

— [*Φυσ. Γεωγρ.*] Ὁ νομὸς *Λακωνίας* περιλαμβάνει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἀρχαίας *Λακωνικῆς* (βλ. λ), ἔχει σχῆμα ὅμοιον πρὸς τὸ γράμμα Λ καὶ ὁρίζεται πρὸς Β. μὲν καὶ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται διὰ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ *Πάρνωνος*, καὶ πρὸς ΒΔ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται διὰ τοῦ Ταϋγέτου. Πρὸς πάσας τὰς λοιπὰς πλευρὰς περιβάλλεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης, βρεχόμενος πρὸς Δ. μὲν ὑπὸ τοῦ βαθέως εἰσχωροῦντος Μεσσηνιακοῦ κόλπου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου. Τὸ ἔδαφος τῆς χώρας εἶναι κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ὀρεινόν, διασχιζόμενον ἀπὸ Β.ΒΔ. πρὸς Ν.ΝΑ. ὑπὸ δύο σχεδὸν παραλλήλων ὀροσειρῶν, τεινουσῶν νὰ προσεγγίσωσι πρὸς Β., παρὰ τὰ ἀρκαδικὰ σύνορα, ὅπου ἡ κυριωτέρα διάβασις συγκοινωνίας τοῦ νομοῦ μετὰ τῆς λοιπῆς Πελοποννήσου, καὶ ἀπομακρυνομένων πρὸς Ν., ὅπου καταλήγουσιν εἰς δύο χερσονήσους, βαθέως εἰσχωρούσας ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ ἀποληγούσας εἰς τὰ δύο μεγάλα ἀκρωτήρια *Μαλέας* πρὸς Α. καὶ *Ταίναρον* πρὸς Δ. Ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Πάρνωνος, κειμένη πρὸς Α., σχηματίζει πολλὰς ἐν συνεχείᾳ κορυφάς, ὧν ὑψηλοτέρα τὸ *Ψάρι* (ὑψόμ. 1840 μ.). Ἄλλαι κορυφαὶ τοῦ Πάρνωνος εἶναι αἱ ἑξῆς: *Ἀρνόμουσγα* (1477 μ.), ἔνθα πρόκειται νὰ ἱδρυθῇ τὸ σανατόριον, *Διάσελο*, *Λυκόρραχη* καὶ *Νεραϊδοσπηλιὰ* ὑπεράνω τῆς Βαμβακοῦς, *Τούρλα* καὶ *Στραβὴ Ράχη* παρὰ τὴν Ἀράχοβαν καὶ Βαρβίτσαν, *Κουλοχέρα*, *Κουρκούλα* ὑπεράνω τῶν Μολάων, *Γαϊδουροβούνι*, *Ἰ. ιδοβούνι* καὶ *Ἀσπροχορτιᾶς*, *Κοινό*, *Κοῦνος*, *Λαχανιᾶς* καὶ *Ἀσπροβούνι*, αἵτινες εἶναι ἄγνωστον πῶς ἐκαλοῦντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ὁ Ταΰγετος, κείμενος πρὸς Δ., παρουσιάζει κορυφὰς μὲ τὴν αὐτὴν σειρὰν διατάξεως, τῶν ὁποίων ὑψηλοτέρα εἶναι ὁ *Προφήτης Ἠλίας* (ὑψόμ. 2409 μ.)· ἄλλαι κορυφαὶ εἶναι: *Ἀμπελάκι*, *Ἀέρας* (1800 μ.), ὑπεράνω τοῦ χωρίου Λογγανίκος, *Κακὴ Ράχη* (1600—1900 μ.), *Ἅγιος Παντελεήμων* (1600 μ.) ὑπεράνω τοῦ χωρίου Γεωργίτση, *Ἁγιάννης* (1600 μ.), ὑπεράνω τῆς Καστανιᾶς, *Ἅγιος Ἠλίας* (1800 μ.), ὑπεράνω τῆς Βορδώνιας, *Μαυροβούνα*, παρὰ τὸ μαγευτικὸν δάσος τῆς Βασιλικῆς, *Ἅγιος Σωτήρ*, *Ἀνάληψις*, *Κάστρο τοῦ Μελιγκοῦ*, καὶ *Ἅγιος Νίκων*, ὑπεράνω τῶν χωρίων τοῦ Ζυγοῦ (γέ...

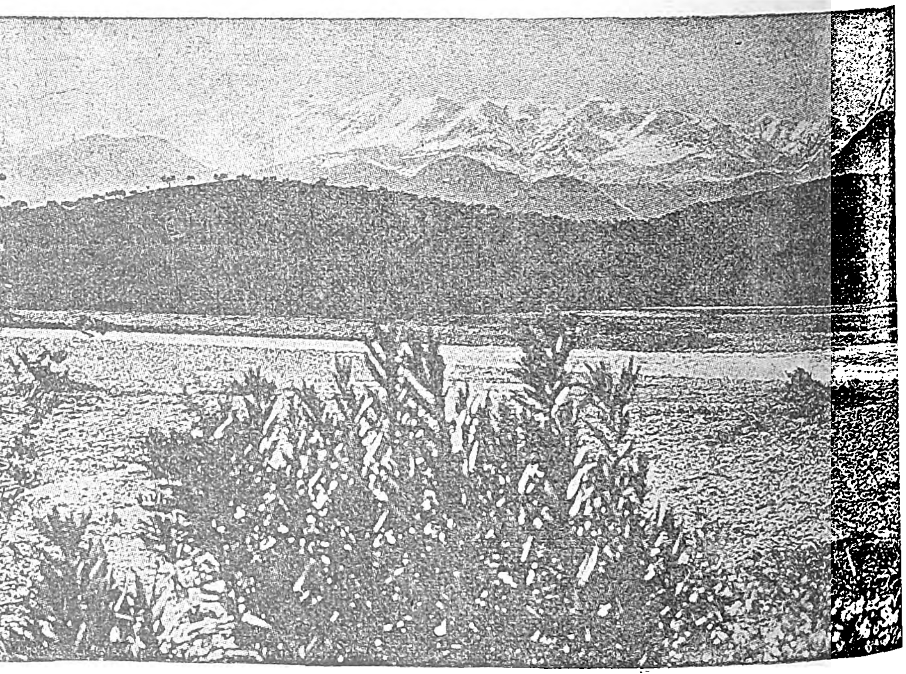

Ὁ Ταΰγετος καὶ ὁ Εὐρώτας.

Digitized by Google

δήμου Λεύκτρου), *Ἀνίνα* καὶ *Μπροτᾶς*, ἑκατέρωθεν τῆς Καστάνιας (Μελιτίνης), *Ζήζιαλη*, ὑπεράνω τοῦ Πολυάραβου, *Σαγγιᾶς*, ὑπεράνω τοῦ Πύργου τοῦ Δηροῦ, *Ἀραβίκια* καὶ *Κακουβούνι*, ὑπεράνω τῶν χωρίων τοῦ τέως δήμου Μέσσης. Ἄξια μνείας ἀκόμη τὰ *Βαρδούνια*, παραφυὰς

Χάρτης τοῦ νομοῦ Λακωνίας.

τοῦ Ταϋγέτου, ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τῶν ὁποίων εἶχον κτισθῆ τὰ περιλάλητα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας *Μπαρδουνοχώρια*, καὶ ὁ ὑπεράνω τοῦ Γυθείου ὑψούμενος *Κούμαρος*, τὸ *Λαρύσιον* τῶν ἀρχαίων. Ἐκ τῶν ποταμῶν τῆς Λακωνικῆς ἄξιοι μνείας εἶναι πλὴν τοῦ «καλλιδόνακος» *Εὐρώτα* (βλ. λ.), οἱ χυνόμενοι εἰς αὐτὸν παραπόταμοι καὶ χείμαρροι (ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον), *Ἁγιαννόρεμα* (πηγάζει ἀπὸ τὸ Ἀμπελάκι), *Ἀγοριανίτικο*, *Κοτιτσάνης* (ἀπὸ τὸ ἐκλιπὸν χωρίον Κοτίτσα), *Μέγα ρεῦμα*, *Κόρδαρης*, *Βορδωνιάτης* ἢ *Λαγκάδα*, *Βαρσοβίτης*, *Μαγουλίτσα* ἢ *Τρυπιώτικο ποτάμι*, *Μυστρώτικο ποτάμι* ἢ *Μεγάλο ρέμα* ἢ *Παντελεήμονας* (ἡ ἀρχαία *Τίασα*), τὸ *ποτάμι τοῦ Κάκαρη* ἢ *Ἀνωγειάτικο* (ὁ ἀρχαῖος *Φελλίας* πιθανώτατα), ἡ *Ρασίνα* (ἀρχαῖος *Ἐρασῖνος*), ὁ *Γερακάρης*, ἔχοντες τὰς πηγάς των εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταϋγέτου, καὶ ὁ *Οἰνοῦς* (*Κελεφίνα* κοινῶς), *Πλατὺ ποτάμι*, *Διπόταμα* καὶ ἄλλοι, ἔχοντες τὰς πηγάς των εἰς τὰς ὑπωρείας τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Πάρνωνος. Ὁ *Σμῆνος* (κοινῶς *ποτάμι τῆς Μπαρδούνας* καὶ *Πλατὺ ποτάμι*), τοῦ ὁποίου τὸ «ἡδὺ πιεῖν» ὕδωρ εἶχον μεταφέρει εἰς Γύθειον κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ὁ *Σκύρας* (κοινῶς *Στενὸ ποτάμι* ἢ *ποτάμι Καρυουπόλεως*), χυνόμενοι ἀμφότεροι εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον, νοτιοδυτικώτερον τῆς πόλεως Γυθείου καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς μιᾶς ὥρας ὁ πρῶτος καὶ δύο περίπου ὁ δεύτερος, τὸ *ποτάμι τῆς Ταράψης* ἢ *Σελινίτσης*, χυνόμενον εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἀνατολικώτερον τοῦ Γυθείου, τὸ *Βασιλοπόταμο*, ποταμὸς ἀγχίαλος μὲ ἄφθονα ὕδατα (μεταβάλλοντα εἰς ἕλη γονιμωτάτας γαίας μεγάλης ἐκτάσεως, ἀποξηραινομένας νῦν ὑπὸ τῆς ἑταιρείας «Ὑδραυλικὰ ἔργα Τρινάσου»), ἔχων τὰς ἐκβολάς του πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Εὐρώτα, ὁ *Βορβᾶς*, ὅστις δεχόμενος καὶ τὰ ὕδατα τοῦ *Μαριορέματος* χύνεται εἰς τὸ ἰχθυοτροφεῖον τοῦ Ἕλους, ὁ *Ποταμιᾶς*, ὅστις καταπίνεται ὑπὸ τῆς φυσικῆς καταβόθρας τῆς πεδιάδος τῶν Μολάων (ἀρχαίας Λεύκης), ὁ χείμαρρος τῆς *Φλέβας* καὶ ὁ τῶν *Ταράντων*, χυνόμενοι εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον, καὶ ἄλλοι μικρόροι, χυνόμενοι εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καὶ οἱ χείμαρροι τοῦ Ἁλμυροῦ, *Σάνταβας*, *Βυρός*, *Δράκος*, *Παμισὸς (Μηλιᾶς)*, *Βαθὺ λαγκάδι*, *Λαγκάδι Σελεφᾶς* καὶ *Λαγκάδι Δηροῦ*, χυνόμενοι εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον. Ἄξιοι μνείας εἶναι καὶ οἱ Λάκκες *Κνακιῶν* (κοινῶς *Μούσγα*) διὰ τὴν χωρογραφίαν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης καὶ *Γοργύλος* (*Ζερός*) διὰ τὴν χωρογραφίαν τῆς μάχης τῆς Σελλασίας. Ἂν καὶ ὀρεινὴ χώρα, ἡ Λακωνικὴ δὲν στερεῖται ὅμως καὶ πεδιάδων, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: τὸ λεκανοπέδιον ἢ κοιλὰς τοῦ *Εὐρώτα*, ἡ παραλία πεδιὰς τοῦ *Ἕλους* (κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐρώτα καὶ Βασιλοποτάμου), ἡ κοιλὰς τοῦ *Οἰνοῦντος*, ἡ πεδιὰς τῶν *Μολάων*, αἱ μικραὶ κοιλάδες *Λίμνης*, *Πασσαβᾶ*, καὶ *Μαυροβουνίου* (προαστείου τῆς πόλεως Γυθείου), αἵτινες συναποτελοῦσι μίαν πεδιάδα, διακοπτομένην ὑπὸ γηλόφων, καὶ πεδιναί τινες λωρίδες γῆς κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς χώρας ἐπί τε τοῦ Μεσσηνιακοῦ (ἢ Ἀβία) κόλπου καὶ ἰδίως τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Διὰ τοῦτο, ἐκ μὲν τῶν ἀρχαίων ὁ Εὐριπίδης λέγει περὶ τῆς Λακωνικῆς ὅτι ἔχει «πολὺν μὲν ἄροτον, ἐκπονεῖν δ' οὐ ῥᾴδιον· κοίλη γάρ, ὄρεσι περίδρομος, τραχεῖά τε, δυσείσβολός τε πολεμίοις», ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Ἄγγλος Λὴκ (Leake) ὅτι εἶναι «πτωχὸν κρᾶμα λευκῆς ἀργίλλου καὶ λίθων, δυσχερὲς πρὸς ἄροσιν καὶ καταλληλότερον διὰ τὴν καλλιέργειαν ἐλαίας ἢ σίτου».

Τὰ παράλια τῆς Λακωνίας εἶναι μᾶλλον ὁμαλά, ἐκτὸς δὲ τοῦ *Λακωνικοῦ* κόλπου (βλ λ.) καὶ τῶν δύο ἀναφερθέντων μεγάλων ἀκρωτηρίων, μικρὰς μόνον ἄλλας ἐξοχὰς καὶ κόλπους σχηματίζουσι. Σπουδαιότεροι τούτων εἶναι ὁ τῆς Μονεμβασίας, τῶν Βοιῶν, τοῦ Σκουταρίου καὶ τῆς Κολοκυθιᾶς. Ἐπίσης δὲν σχηματίζονται παρ' αὐτὰ νῆσοι, ἐξαιρέσει τῶν εἰς τὸν νομὸν Ἀττικοβοιωτίας ἀνηκόντων *Κυθήρων*, τὰ ὁποῖα εἶναι μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένα τῆς ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τοῦ Πάρνωνος καὶ σχηματίζουν μετ' αὐτῆς τὸν διέκπλουν τῆς *Ἐλαφονήσου*, ὀφείλοντα τὸ ὄνομά του εἰς μικρὰν νησῖδα, ἐγγύτατα τῆς παραλίας καὶ πρὸς Δ. τοῦ κόλπου τῶν Βοιῶν κειμένην. Ἀξιομνημόνευτος ἐπίσης εἶναι ἡ πρὸ τοῦ Γυθείου μικρὰ νησὶς *Κρανάη*. Τὸ κλῖμα τῆς Λακωνίας εἶναι εὔκρατον καὶ ὑγιεινόν, μετρίως ψυχρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ δροσερὸν κατὰ τὸ θέρος. ΚΑΨ

—*[Οἰκον. Γεωγρ.]*. Ὁ νομὸς *Λακωνίας* λόγῳ τοῦ ὀρεινοῦ τοῦ ἐδάφους του ἔχει μικρὰν σχετικῶς γεωργίαν, περιοριζομένην εἰς τὰς περὶ τὸν Εὐρώταν πεδινὰς ἐκτάσεις, ὅπου καλλιεργεῖται βάμβαξ (πεδιὰς τοῦ Ἕλους), σιτηρά, ἑσπεριδοειδῆ καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα (Σπάρτη καὶ περίχωρα), ὀλίγα κηπευτικὰ προϊόντα καὶ ἡ ἄμπελος. Ἡ ὀρεινὴ καὶ ἄγονος Μάνη παράγει μόνον ἔλαιον, εἰς μεγάλην ὅμως καὶ ἐκλεκτὴν ποσότητα. Κατὰ τὴν γεωργικὴν στατιστικὴν τοῦ 1928 ἐκαλλιεργήθησαν ἐν ὅλῳ 263.672 στρέμματα γῆς, παρήχθησαν δὲ προϊόντα ἀξίας 267.055.984 δραχμῶν, κατανεμημένα ὡς ἑξῆς:

Προϊόντα	*Στρέμματα*	*Μετρικοὶ στατῆρες*	*Ἀξία εἰς δραχμὰς*
Σῖτος	95.629	55.606	33 986 870
Κριθή	19 585	9 770	4 003 780
Σμιγός	65·454	32.771	18.442.605
Ἀραβόσιτος	11.147	9.226	3.590 745
Βρόμη	2.773	1.862	794 010
Σίκαλις	1.307	553	273.120
Φασίολοι ξηροί	348	242	220 370
Κύαμοι	412	162	106 990
Ἐρέβινθοι	160	48	34.710
Φακῆ	653	230	172 410
Λοιπὰ ὄσπρια	9.026	4.516	1.523.965
Γεώμηλα	2.394	6.499	2.339.850
Ἄλλα προϊόντα λαχανοκήπων	2.835	16.191	2.998.560
Καπνός	253	281	534 200
Βάμβαξ	8.539	7.667	8 834 550
Σησάμιον	624	252	369.370
Ἄλλα βιομηχανικὰ προϊόντα	32	5	12 000
Σανός	9.187	11.108	2.268.915
Ξηρὰ τριφύλλια	989	1.213	242 650
Γλεῦκος (μοῦστος)	29.792	60.441	20.594 210
Σταφυλαὶ φαγητοῦ	989	4.420	1.355.842
Σταφὶς (κορινθιακή)	1 835	4.787	4.080 000
» (σουλτανίνα)	73	93	109.000
Ἔλαιον	—	64.921	132 952.950
Ἐλαῖαι	—	6 077	2.934 390
Ἑσπεριδοειδῆ κλπ. ὀπωροφόρα	—	—	25 299 925
Σύνολον	263 672	298.941	267.055.984

Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη ἐπὶ τῶν ὀρέων Πάρνωνος καὶ Ταϋγέτου. Ἡ ἀπογραφὴ τοῦ 1928 ἀπέδωκεν ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐν τῷ νομῷ ζῷα τοὺς κάτωθι ἀριθμούς:

Ζῷα	*Ἀροτριῶντα*	*Μὴ ἀροτριῶντα*	*Σύνολον*
Βόες	8.429	2.387	10.816
Ἀγελάδες	5.415	1.696	7.111
Βούβαλοι	—	45	45
Ἵπποι	1.535	1.529	3 064
Φορβάδες	—	2.406	2.406
Ἡμίονοι	3 511	4 560	8 071
Ὄνοι	—	8.750	8 750
Πρόβατα	—	144 713	144.173
Αἶγες	—	200.801	200.801
Χοῖροι	—	22 030	22 030
Πτηνὰ κατοικίδια	—	249.998	249.998
Κόνικλοι	—	7.598	7.598

Ἡ ναυτιλία καὶ ἡ βιομηχανία εἶναι ἐλάχιστα ἀνεπτυγμέναι, τὸ δὲ ἐμπόριον περιορίζεται εἰς τὴν συγκέντρωσιν καὶ ἐξαγωγὴν τῶν προϊόντων τῆς χώρας καὶ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἐλλειπόντων ἀναγκαίων. Ἐκτὸς τοῦ λιμένος τοῦ Γυθείου, τὸν ὁποῖον ἐξυπηρετοῦσι τακτικῶς τὰ ἀτμόπλοια τῆς ἀκτοπλοΐας, πάντες οἱ λοιποὶ (Ἀρεοπόλεως, Μονεμβασίας, Νεαπόλεως Βοιῶν κλπ.), ἀραιότατα μόνον συχνάζονται ὑπὸ τῶν πλοίων τῆς ἀγόνου γραμμῆς. Τὸ ὑπέδαφος στερεῖται μεταλλευμάτων καὶ ἄλλων ἐκμεταλλευσίμων ὀρυκτῶν, ἡ δὲ βιομηχανία περιορίζεται εἰς τὰ ἀπαραίτητα ἐλαιοτριβεῖα, ὧν ὀλίγα μόνον εἶναι μηχανοποίητα, ὀλίγα ἐκκοκκιστήρια βάμβακος, βυρσοδεψικὰ ἐργαστήρια, ἠλεκτροφωτιστικὰ ἐργοστάσια εἰς τὰ μεγαλύτερα κέντρα καί τινας ἀλευρομύλους. Ὁ τουρισμός, παρ' ὅλην τὴν ἔλλειψιν ἀνεπτυγμένων συγκοινωνιῶν, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τῶν σπουδαιοτάτων μεσαιωνικῶν μνημείων τοῦ Μυστρᾶ, συγκεντροῖ κατ' ἔτος πολλοὺς ἐπιστήμονας καὶ ἀρχαιοφίλους. Αἱ συγκοινωνίαι τοῦ νομοῦ ἀπὸ ξηρᾶς ἐξυπηρετοῦνται μόνον δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν, σπουδαιοτέρα δὲ ἀρτηρία εἶναι ἡ ἀπὸ Τριπόλεως πρὸς τὴν Σπάρτην, τὸ Γύθειον καὶ τὴν Ἀρεόπολιν, ἀπὸ τῆς ὁποίας διακλαδίζονται πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ὁδοὶ τοῦ νομοῦ πρὸς τὸν Μυστρᾶν, τὸ Καστόρι, τὸν Κοσμᾶν τῆς Ἀρκαδίας, τοὺς Μολάους, τὴν Ἐλαίαν καὶ τὴν Μονεμβασίαν καὶ ἡ ἀπὸ Ἀρεοπόλεως παραλιακὴ μέχρι Μεσσηνίας. Χ. Δ.

—*[Πολιτ. Γεωγρ.]* Διοικητικῶς ὁ νομὸς *Λακωνίας* διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας (*Γυθείου*, *Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς*, *Λακεδαίμονος* καὶ *Οἰτύλου*), ὑποδιαιρουμένας ἄλλοτε εἰς 29 δήμους καὶ νῦν εἰς 182 κοινότητας καὶ ἕνα δῆμον, τὸν τῆς πρωτευούσης *Σπάρτης*. Ἄλλη πόλις εἶναι τὸ *Γύθειον*, κύριος ἐμπορικὸς λιμὴν τοῦ νομοῦ, καὶ αἱ κωμοπόλεις *Ἀρεόπολις*, *Μολάοι*, *Νεάπολις* (*Βάτικα*), *Συκέα*, *Ἀράχοβα*, *Κροκεαὶ* (*Λεβέτσοβα*), *Γεράκη*, *Μονεμβασία* κλπ. Ὁ σημερινὸς νομὸς διῃρεῖτο ἄλλοτε εἰς δύο, ὧν ὁ μὲν εἷς, τῆς *Λακεδαίμονος*, περιελάμβανε τὰς ἐπαρχίας *Λακεδαίμονος* καὶ *Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς*, ὁ δ' ἕτερος, τῆς *Λακωνικῆς*, τὰς ἐπαρχίας *Οἰτύλου* (*Δ. Μάνης*) καὶ *Γυθείου* (*Α. Μάνης*), μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Γύθειον*. Δικαστικῶς ἡ Λακωνία ὑπάγεται εἰς τὸ ἐφετεῖον Ναυπλίου καὶ ἔχει δύο πρωτοδικεῖα (Σπάρτης καὶ Γυθείου, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάγεται καὶ ἡ ἐπαρχία Κυθήρων), μονομελῆ πλημμελειοδικεῖα, καὶ πλεῖστα πταισματοδικεῖα καὶ εἰρηνοδικεῖα, μόνιμα καὶ περιοδεύοντα, εἰς τὰς περισσοτέρας κώμας τοῦ νομοῦ. Φυλακαὶ ὑπάρχουσιν δύο, ἐν Γυθείῳ καὶ ἐν Σπάρτῃ. Ἄλλαι δημόσιαι ἀρχαὶ ἑδρεύουσιν, ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης Σπάρτης, ὅπου ἡ νομαρχία καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρχαὶ τοῦ νομοῦ, ἡ οἰκονομικὴ ἐφορεία, τὸ ταμεῖον κλπ., ἐν Γυθείῳ, οἰκονομικὴ ἐφορεία, ταμεῖον καὶ τελωνεῖον εἰς Ἀρεόπολιν, Μολάους καὶ τὰς λοιπὰς κωμοπόλεις,

Digitized by Google

οἰκονομικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ εἰς τὰ παράλια χωρία, ὅπου ὑπάρχουν λιμένες, ὑποτελωνεῖα. Ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις εἶναι ἀρκετὰ καλὴ και τοῦτο λόγῳ τοῦ ὀρεινοῦ τῆς χώρας καὶ τοῦ εὐκράτου κλίματος, ἀπὸ ἀπόψεως δὲ νοσηρότητος κατέχει τὴν 9ην θέσιν μεταξὺ τῶν νομῶν τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος. Τὰ κοινωνικὰ νοσήματα παρουσιάζουσι τὰς ἑξῆς ἀναλογίας: ἀφροδίσια 10—20 %, τραχώματα 8—10 % καὶ φυματίωσις 2—4 %. Ἡ ἑλονοσία φθάνει τὰ 20—22 %, ποσοστὸν σχετικῶς μικρὸν ἐν συγκρίσει μὲ τὰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Εἰς ἐλαχίστας ἐπίσης ἀναλογίας ἐνδημοῦσιν ἡ λέπρα καὶ ὁ τυφοειδὴς πυρετός. Ἐκκλησιαστικῶς ὁ νομὸς περιλαμβάνει δύο μητροπόλεις, Μονεμβασίας και Λακεδαίμονος, μὲ ἕδραν τὴν Σπάρτην, καὶ Γυθείου καὶ Οἰτύλου, μὲ ἕδραν τὸ Γύθειον. Ἐκπαιδευτικῶς ὑπάγεται ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν εἰς δύο περιφερείας, τὴν Θ' (Τριπόλεως), εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει ὁ παλαιὸς νομὸς Λακεδαίμονος, καὶ τὴν Ι' (Καλαμῶν), εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει ὁ παλαιὸς νομὸς Λακωνικῆς. Γυμνάσια ἑξατάξια λειτουργοῦσιν ἐν Σπάρτῃ, Γυθείῳ, Ἀρεοπόλει καὶ Μολάοις, ἡμιγυμνάσια δὲ εἰς τὰς πλείστας κωμοπόλεις. Δημοτικὰ σχολεῖα λειτουργοῦσι περὶ τὰ 260, μὲ δύο ἐπιθεωρητὰς ἑδρεύοντας ἐν Σπάρτῃ καὶ Γυθείῳ, ἑκάστου τῶν ὁποίων ἡ δικαιοδοσία ἐκτείνεται ἐπὶ τοῦ τμήματος τοῦ νομοῦ τοῦ ὁποίου ἕδρα, κατὰ τὴν παλαιὰν διοικητικὴν διαίρεσιν, ἦτο ἡ πόλις εἰς ἣν ἑδρεύει Οἱ κάτοικοι τοῦ νομοῦ εἶναι ἐργατικοὶ καὶ φιλοπρόοδοι, προηγμένοι εἰς τὴν παιδείαν. Χ. Δ.

λακωνίζω· μιμοῦμαι τοὺς Λάκωνας κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη, τοὺς τρόπους, ἰδίᾳ κατὰ τὴν βραχυλογίαν || φρονῶ τὰ τῶν Λακώνων, εἶμαι μὲ τὸ μέρος, μὲ τὴν ἄποψιν τῶν Λακώνων: «οἱ λακωνίζοντες ἐκ τῶν συμμάχων».

λακωνικαὶ (αἱ) *['Αρχ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο, ἐξυπακουομένου τοῦ οὐσιαστικοῦ *ἐμβάδες*, τὰ λακωνικὰ πέδιλα, ἅτινα ἦσαν ἐρυθρά, κατεσκευάζοντο ἐν Λακωνίᾳ καὶ ἐφοροῦντο μόνον ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν. Τὸ πολυτελέστερον τῶν ἐμβάδων τούτων εἶδος ἦσαν αἱ ***ἀμυκλᾶδες***, αἵτινες καὶ *χαλκαῖ ἀμυκλᾶδες* ἐκαλοῦντο, διότι διεκοσμοῦντο διὰ μεταλλίνων ποικιλμάτων (βλ. καὶ λ. *Ἀμύκλαι*). ΚΑΨ

Λακωνικὴ (*Λακεδαίμων*, καὶ *Λακωνία*). Οὕτως ἐκαλεῖτο, συνηθέστατα, κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους (*Θουκ* Δ 12. *Ξεν*. Ἑλλ. Β' 4. 10, *Στρ*. Γ' 365) ἡ νοτιοανατολικὴ τῆς Πελοποννήσου *χώρα*, ἥτις παρ' Ὁμήρῳ καὶ μετέπειτα καλεῖται *Λακεδαίμων*, κατὰ δὲ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐκαλεῖτο *Λακωνία* (Laconia). Ἡ *Λακωνικὴ* ὅρια μὲν εἶχε πρὸς Β τὴν Ἀρκαδίαν (καὶ ἐν μέρει τὴν Ἀργολίδα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς Σπάρτης, ὅτε καὶ ἡ Κυνουρία ὁλόκληρος ἀνῆκεν εἰς τὴν Λακωνικὴν) καὶ πρὸς Δ. τὴν Μεσσηνίαν, περιελούετο δὲ ἀπ' ἀνατολῶν ὑπὸ τοῦ Μυρτῴου (Αἰγαίου) πελάγους, ἀπὸ νότου ὑπὸ τοῦ εἰσχωροῦντος βαθέως εἰς αὐτὴν μεταξὺ τῶν δύο χερσονήσων της *Λακωνικοῦ* κόλπου, σχηματιζομένου ὑπὸ τοῦ Σικελικοῦ πελάγους, καὶ ἀπὸ δυσμῶν ὑπὸ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. Ἡ χώρα αὐτή, ἐπὶ τοῦ χώρου τῆς ὁποίας ἐκτείνεται περίπου ὁ σημερινὸς νομὸς *Λακωνίας* (βλ. λ.), διασχίζεται ὑπὸ τῶν ὀροσειρῶν τοῦ *Ταϋγέτου* καὶ τοῦ *Πάρνωνος*, αἵτινες περικλείουν τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐρώτα, ἥτις ἐν ἀρχῇ μὲν (εἰς τὸ βόρειον τμῆμά της) εἶναι στενή, ἀπὸ τῆς Σπάρτης εὐρύνεται πρὸς Ν ἐπὶ τέσσαρας ὥρας, ὅτε διακόπτεται ὑπό τινος λαιμοῦ 20 χιλιομέτρων, τῶν *Βαρδουνίων*. Εἰς τὴν φυσιογνωμίαν της ταύτην, τὴν ἱκανῶς ἔντονον καὶ χαρακτηριστικήν, κοίλην κοιλάδα μεταξὺ δύο μαζῶν ὀρέων, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ «**κοίλη Λακεδαίμων**» ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου καλεῖται, ὀφείλει, πιθανώτατα, καὶ τὸ ὄνομά της, προελθὸν ἐκ τοῦ θέματος **λακ**, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχονται καὶ αἱ λέξεις **λάκκος** (=κοίλωμα) τῆς ἑλληνικῆς καὶ **lacus**, **lacuna** (=*κοίλωμα*) τῆς λατινικῆς συνηθιζόμεναι ἐπὶ διαμορφώσεως ἐδάφους προελθούσης ἐκ φυσικῆς κοιλώσεως. Φραττομένη ἡ χώρα ἀπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν διὰ φραγμάτων ἀποκρήμνων ὀρέων, ἀπροσίτων σχεδὸν εἰς τὸν ἐχθρόν, ἦτο καταλληλοτάτη καὶ πρὸς ἐξόρμησιν κατὰ τῶν πολεμίων καὶ πρὸς ἀπόκρουσιν αὐτῶν, διότι μόνον δύο δίοδοι, ἡ πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς ἄνω κοιλάδος τοῦ Εὐρώτα, διὰ τῆς ὁποίας συνήπτετο ἡ κοιλὰς αὐτὴ μετὰ τῆς κοιλάδος τοῦ *Ἀλφειοῦ* καὶ τῆς τῆς Μεσσηνίας, καὶ ἡ πρὸς τὰ βορειοανατολικὰ τῆς κοιλάδος τοῦ *Οἰνοῦντος* (τὰ στενὰ τῆς *Σελλασίας*, διὰ τῆς ὁποίας διήρχοντο αἱ συναντώμεναι εἰς τὴν Σελλασίαν ἀπὸ τῆς Τεγέας καὶ τοῦ Ἄργους ὁδοὶ πρὸς τὴν Λακωνικήν, ὑπῆρχον, διὰ τῶν ὁποίων καὶ μόνων ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ ὁ ἐχθρὸς εἰς τὴν χώραν, ὡς καὶ ἡ ἄβατος σχεδὸν ἀπὸ δυσμῶν ἀτραπός (ἡ καλουμένη νῦν *Λαγκάδα*), ἥτις ἄγει ἀπὸ Μεσσηνίας εἰς Λακωνίαν. Αὗται δὲ καὶ πρὸς ἄμυναν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ κατάλληλοι ἦσαν καὶ κατέληγον εἰς τὴν λοφοσειράν, ἥτις ἀπὸ τοῦ Ταϋγέτου ἐκφυομένη προσεγγίζει τόσον πολὺ μίαν παραφυάδα τοῦ Πάρνωνος, ὥστε μόλις ἀφίνει μίαν στενὴν δίοδον ἐπαρκοῦσαν διὰ τὴν κοίτην τοῦ Εὐρώτα. Ὀπισθεν δὲ τῆς λοφοσειρᾶς ταύτης καὶ συνεχεῖς πρὸς αὐτὴν εἶναι οἱ λόφοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχε κτισθῆ ἡ *Σπάρτη*, οὖσα οὕτως ὁ ἀκραῖος πολεμικὸς σταθμὸς τῆς ἀπὸ τῆς Σπάρτης ἀρχομένης εὐρείας κοιλάδος τῆς χώρας κατὰ τοῦ ἀπειλοῦντος εἰσβολὴν εἰς αὐτὴν ἐχθροῦ. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ ξηρᾷ εἰρημένων φυσικῶν προμαχώνων της, εἶχεν ἡ Λακωνικὴ ἀπροσίτους εἰς ἐπιδρομὰς καὶ τὰς ἀκτάς της, βραχώδεις κατὰ τὸ πλεῖστον. Εἶχεν ὅμως καὶ αὐτὴ τὴν ἀχίλλειον πτέρναν της, τὴν εὐλίμενον νῆσον *Κύθηρα*, κατὰ τὸν ἀνατολικὸν εἴσπλουν τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου, διὰ τὴν ὁποίαν ἔλεγεν ὁ σοφὸς Λακεδαιμόνιος Χίλων «Κέρδος μέζον εἶναι Σπαρτιήτῃσι κατὰ τῆς θαλάσσης καταδεδυκέναι μᾶλλον ἢ ὑπερέχειν» (*Ἡροδότ*. Ζ' 235). Διὰ τοῦτο καὶ ἐφρόντιζον πάντοτε ἀσφαλῶς νὰ κατέχωσι ταύτην οἱ Σπαρτιᾶται, διὰ νὰ μὴ χρησιμεύῃ ὡς ὁρμητήριον κατὰ τῆς χώρας των (ὡς εἶχε συμβουλεύσει ὁ Δημάρατος εἰς τὸν Ξέρξην καὶ ἐχρησίμευσε τῷ ὄντι κατὰ τὸ 456 π. Χ., ὅτε κατέλαβε ταύτην ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Τολμίδης, κατὰ τὸ 423, ὅτε τὴν κατέλαβεν ὁ Νικίας καὶ κατὰ τὸ 394, ὅτε κατέλαβε ταύτην ὁ Κόνων). Τοιαύτην διάπλασιν ἐδάφους ἔχουσα ἡ κητώεσσα (μεγάλη ὡς κῆτος) Λακωνικὴ καὶ οὖσα κατὰ τὸ πλεῖστον χώρα ὀρεινὴ καὶ πεπροικισμένη μὲ κλίμα ὑγιεινόν, πλὴν ἑλωδῶν τινων ἐκτάσεων, ἔτρεφεν ἄνδρας εὐρώστους καὶ πολεμικούς, τοὺς ὁποίους εἶχον καταστήσει πολεμικωτέρους ἔτι ἡ πολιτειακὴ αὐτῶν ἀγωγὴ καὶ διάφοροι ἱστορικοὶ λόγοι. Ὅλοι σχεδὸν οἱ μεγάλοι ἄνδρες τῆς χώρας, ὁ Λεωνίδας, ὁ Παυσανίας, ὁ Βρασίδας, ὁ Λύσανδρος, ὁ Ἀγησίλαος, ὁ Ἆγις, ὁ Κλεομένης (πρεσβύτερος καὶ νεώτερος) ἦσαν ἄνδρες στρατιωτικοί. Ὄρη τῆς Λακωνικῆς εἶναι αἱ δύο προρρηθεῖσαι ὀροσειραὶ καὶ αἱ παραφυάδες αὐτῶν. Ἡ μακροτάτη ὀροσειρὰ τοῦ Ταϋγέτου (*Πενταδακτύλου* κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καλουμένου) εἶχεν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸ *Ταλετὸν ἱερὰν ἄκραν τοῦ Ἡλίου)*, ὅπερ νῦν καλεῖται *Προφήτης Ἠλίας*, τὸν *Εὔοραν* (νῦν *Παξιμάδι*) ὕψους 1900 μ. ὑπεράνω τῆς Ἀναβρυτῆς τὸ *Καλάθιον* (νῦν *βουνὸ τῆς Σέλιτσας* ἢ *Μπουρολίδα*). Ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Πάρνωνος ὑψηλοτέραν μὲν κορυφὴν εἶχε τὴν ὁμώνυμον πρὸς τὸ ὄρος, ἄλλας δὲ τὸν *Πυῶνα*, τὸν *Θόρνακα* καὶ τὸν *Ζάρακα* (νῦν *Μουλοχέρα*). Ἄξιοι μνείας εἶναι προσέτι οἱ λόφοι *Εὔα* καὶ *Ὄλυμπος*, μεταξὺ τῶν ὁποίων συνήφθη ἡ περιώνυμος μάχη τῆς Σελλασίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἤρχισεν ἡ τελεία παρακμὴ τῆς Σπάρτης, τὰ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐρώτα *Μενελάεια*, παραφυὰς τοῦ Πάρνωνος, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνευρέθησαν ἐρείπια προπροληθέντων μυκηναϊκῶν ἀνακτόρων (ἴσως ἐπ' αὐτῶν εἶχε κτισθῆ ἡ ἀχαϊκὴ Σπάρτη) οἱ περὶ τὴν πόλιν Λᾶν λόφοι *Ἴλιον*, *Ἀσία* καὶ *Κνακάδιον* καὶ τὸ ὑπερκείμενον τοῦ Γυθείου Λαρύσιον (περὶ τῶν ἀκρωτηρίων, κόλπων κλπ τῆς Λακωνικῆς βλ. λ. *Λακωνικὸς κόλπος*).

Πόλεις τῆς Λακωνικῆς. Ἀρχαιότεραι πόλεις τῆς Λακωνικῆς, ἥτις διὰ τὸν μέγαν ἀριθμὸν αὐτῶν καλεῖτο «Ἑκατόμπολις» (κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκστρατεύσωσιν ἐκτὸς τῆς χώρας 50 χιλ. ἄνδρες, χωρὶς αὕτη νὰ στερηθῆ ἀμυντόρων), ἦσαν αἱ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Β, 582 καὶ ἑξ. καὶ Ι, 150) μνημονευόμεναι: *Σπάρτη* (ἐν τῷ χώρῳ τῆς Σπάρτης τῶν ἱστορικῶν χρόνων δὲν ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῆς ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἀγγεῖα ἢ ἄλλα ἔργα μυκηναϊκῆς τέχνης, τῆς ἀχαϊκῆς δηλαδὴ Σπάρτης), *Ἀμύκλαι* εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ὥρας νοτιώτερον τῆς Σπάρτης κείμεναι, *Φᾶρις*, νοτιώτερον τῶν Ἀμυκλῶν κειμένη, *Βρυσειαὶ* (καὶ *Βρυσεαί*) ΝΔ. τῆς Σπάρτης καὶ πλησίον αὐτῆς καὶ τῶν Ἀμυκλῶν (παρὰ τὴν θέσιν Κάτω-Ἁγιάννης), *Αὐγειαὶ* (βραδύτερον μετωνομάσθησαν *Αἰγαιαὶ* καὶ *Αἰγιαί*), εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λίμνης παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σμήνου καὶ οὐχὶ μακρὰν τοῦ Γυθείου (εἰς τὴν θέσιν Παλιαχούρα), *Λᾶς*, πρὸς Ν. τοῦ Γυθείου καὶ ἐκτισμένη παλαιότερον μὲν ἐπὶ τοῦ λόφου «Ἀσια», βραδύτερον δὲ εἰς τὰς ὑπωρείας τούτου, παρὰ τὰ ἐρείπια τοῦ κάστρου Πασσαβᾶ, *Ἕλος* τὸ ἔφαλον, ὅπερ εἶχε κτισθῆ ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος οὐχὶ μακρὰν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Εὐρώτα, *Μέσση*, ἡ πολυτρήρων (ὁ Στράβων ἀγνοεῖ αὐτήν, ἐνῷ ὁ Παυσανίας τὴν καλεῖ *Μέσσην*), πιθανώτατα παρὰ τὴν σημερινὴν κωμόπολιν Κίτταν τῆς Μάνης, *Οἴτυλος* ἡ τὸ αὐτὸ καὶ σήμερον ὄνομα φέρουσα κωμόπολις τῆς Μάνης *(Βοίτυλο)*, *Καρδαμύλη* (περιλαμβανομένη εἰς τὸν κατάλογον τῶν πόλεων Λακωνικῆς καὶ Μεσσηνίας, τὰς ὁποίας ὑπισχνεῖτο ὡς προῖκα ὁ Ἀγαμένων εἰς τὸν Ἀχιλλέα) καὶ ἴσως καὶ *Ἐνόπη* καὶ *Ἱρή*, περὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἀμφισβήτησις ἂν ἦσαν τῆς Λακωνικῆς ἢ τῆς Μεσσηνίας πόλεις. Ἐκ τούτων ἐνωρίτερον ἐξέλιπον αἱ Βρυσειαί, ἡ Φᾶρις καὶ τὸ Ἕλος. ὁ δὲ Λᾶς, ἐκπορθηθεὶς ὑπὸ τῶν Διοσκούρων, οἵτινες διὰ τοῦτο καὶ Λαπέρσαι, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἶχον κληθῆ, ἀνεκτίσθη. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, πλὴν τῶν μὴ ἐκλιπουσῶν εἰρημένων πόλεων, μνημονεύονται ὑπὸ τῶν διαφόρων συγγραφέων (Στράβωνος καὶ Παυσανίου ἰδίως, οὐχὶ ὅμως ὑπ' ἀμφοτέρων) καὶ αἱ ἑξῆς: *Αἶγυς*, τὴν ὁποίαν, παρὰ τὰ ἀρκαδικὰ ὅρια κειμένην, ἐξηνδραπόδισαν οἱ Σπαρτιᾶται ἐπὶ Ἀρχελάου, ὡς φίλα φρονοῦσαν πρὸς τοὺς Ἀρκάδας, *Ψαμαθοῦς*, παρὰ τὸ Ταίναρον (ἐπὶ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου), *Ἀσίνη*, τὴν ὁποίαν τινὲς ἐταύτιζον μὲ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Λᾶν, *Γύθειον*, *Ἀσωπὸς* καὶ *Κυπαρισσία*, παρὰ τὸν ὅρμον Πλήθρα, *Βοία* ἢ *Βοιαὶ* ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὅρμου καὶ *Ἐπίδαυρος Λιμηρά*, ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Γ' 362—368) μνημονευόμεναι, *Κάρυαι* ἢ *Καρυαί*, παρὰ τὴν σημερινὴν Ἀράχοβαν τῆς Λακεδαίμονος, *Σελλασία*, παρὰ τὴν θέσιν Ἀμπέλια τῆς κωμοπόλεως Βουρλιᾶ Λακεδαίμονος, οὖσα κυρία τῆς πρὸς Τεγέαν καὶ Ἄργος ἀγούσης διόδου, *Θεοάπνη* ἢ *Θεράπναι*, παρὰ τὴν Χρύσαφαν, *Ἄρπλεια*, *Πελλάνα* καὶ *Βελεμίνα* πρὸς Β. τῆς Σπάρτης, παρὰ τὰ ἀρκαδικὰ ὅρια ἡ τελευταία. αἵτινες μετὰ τῆς ἐκλιπούσης Αἴγυος ἀπετέλουν τὴν *Λακωνικὴν Τρίπολιν* καὶ ἐδέσποζον τῆς πρὸς Ἀρκαδίαν διόδου, *Ἀλεσίαι*, *Κροκεαί*, ἐπὶ τοῦ χώρου τῶν σημερινῶν Κροκεῶν, *Ἀραῖνός*, παρὰ τὸν σημερινὸν Ἀγερανὸν τῆς ἐπαρχίας Γυθείου, *Τευθρώνη*, πρὸς Ν. τοῦ Γυθείου, παρὰ τὸν σημερινὸν Κότρωναν, *Πύρριχος*, πλησίον τῆς Τευθρώνης, *Καινήπολις*, ἀρχαιότερον *Ταίναρον* καλουμένη καὶ πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Ταινάρου. *Ἱππόλα*, παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Θυρίδες (Κάβο Γκρόσο), *Πέφνος*, μὲ ὁμώνυμον μικρὰν νησῖδα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιστεύετο ὅτι εἶχον γεννηθῆ οἱ Διόσκουροι, καὶ *Λεῦκτρα* καὶ *Θαλάμαι*, εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς δυτικῆς Μάνης, *Ἀλαγονία* καὶ *Γερηνία* παρὰ τὰ πρὸς τὴν Μεσσηνίαν ὅρια τῆς Λακωνικῆς, *Ἀκριαί*, ΝΑ. τοῦ ἀρχαίου Ἕλους, *Γερόνθραι*, παρὰ τὸ σημερινὸν Γεράκη, *Σελινοῦς*, ΒΔ. τῶν Γερονθρῶν, καὶ *Μαριὸς* (ὁ εὔυδρος) ΒΑ αὐτῶν, *Ἦτις*, *Ἀφροδισιὰς* καὶ *Σίδη*, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων εἶχον μετοικήσει εἰς τὰς Βοιάς, *Ὄνου Γνάθος*, *Ζάραξ*, παραλιακὴ πόλις τῆς Λακωνικῆς ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου (Μυρτῴου) πελάγους, *Κύφαντα*, παραλιακὴ πόλις πρὸς Β. τοῦ Ζάρακος, *Γλυππία*, μεσόγειος, καὶ *Πρασιαί*, παραλία, ἀμφότεραι παρὰ τὰ ὅρια Λακωνικῆς πρὸς τὴν Κυνουρίαν, ὑπὸ τοῦ Παυσανίου μνημονευόμεναι (αἱ τελευταῖαι ὡς καὶ ὁ Μαριὸς ἦσαν παλαιότερον πόλεις τῆς Κυνουρίας, κατακτηθεῖσαι βαθμηδὸν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν). Ἐκ τῶν εἰρημένων πόλεων, 18 συνεκρότουν τὸ Κοινὸν τῶν *Ἐλευθερολακώνων* (βλ. λ.). Μεταξὺ τῶν εἰρημένων πόλεων τῆς Λακωνικῆς δὲν περιλαμβάνονται αἱ πόλεις τῆς νήσου *Κύθηρα*, αἱ ἀπομείνασαι εἰς τὴν Κυνουρίαν μετὰ τὴν ἐκ τῆς Λακωνικῆς ἀπόσπασιν *Θυρέα*, *Ἀνθήνη*, *Ἄστρος* (τὸ νῦν Ἄστρος), *Νηρίς*, *Εὔα*, *Τῦρος*, καὶ ἄλλαι, ὡς καὶ τῆς Μεσσηνίας, αἵτινες κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῆς Σπάρτης ἀνῆκον εἰς τὴν Λακωνικήν. Πλὴν τῶν πόλεων ὅμως ἄξια μνείας εἶναι καὶ χωρία τινὰ τῆς Λακωνικῆς, εἴτε διὰ τὴν ὀχυρότητά των, εἴτε διὰ τὸν ἱερὸν χαρακτῆρά των, ὡς τὸ φρούριον *Μινῴα* καὶ τὸ χωρίον *Ἐπιδήλιον* ἐπὶ τοῦ Μυρτῴου πελάγους, τὸ χωρίον *Χαράκωμα*, παρὰ τὴν ὀχυρὰν Πελλάναν, τὸ χωρίον *Ὕψοι*, ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Ταϋγέτου, τὸ φρούριον ὑπερκειμένης τῆς πόλεως Ἀσίνης, τὸ φρούριον *Τρινασός* κ. ἄ.

Digitized by Google

Ὀνομαστὰς πόλεις καὶ φρούρια εἶχεν ἡ Λακωνικὴ καὶ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, ὡς τὸν *Μυστρᾶν*, τὴν *Μονεμβασίαν*, τὸ *Ἱεράκη*, τὴν *Μαντίνειαν* Ἀβίας (πόλ-ις) καὶ τὰ κάστρα αὐτῶν, ὡς καὶ τὰ κάστρα τῆς *Μαΐνης*, τοῦ *Λεύκτρου*, τοῦ *Πασσαβᾶ*, τῆς *Βορδώνιας*, τοῦ *Καστρίτσι*, τοῦ *Ἀχιλλείου (Πόρτο-κάγιο)*, τῆς *Ζαρνάτας*, τοῦ *Κελεφᾶ*, τῆς *Μπαρδούνιας* κ. ἄ.

Προϊόντα τῆς χώρας. Τὰ προϊόντα τῆς Λακωνικῆς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦσαν γεωργικά, κτηνοτροφικά, καρποὶ τῶν δένδρων καὶ φυτῶν αὐτῆς (ἰδίως τὸ ἔλαιον καὶ ὁ οἶνος), ὀρυκτὰ (ἰδίως κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους) καὶ τὰ προϊόντα τῶν λατομείων Ταινάρου (ἐρυθρὰ καὶ ἄλλα πολύχρωμα μάρμαρα), Παγανέας, Ταϋγέτου (παρὰ τὰ σημερινὰ χωρία Γοράνους, Σοχὰν καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς μαρμάρων (πορφυρίτου ἰδίως) ἐνέκλειεν εἰς τοὺς κόλπους του καὶ σίδηρον καὶ χρυσὸν ἀκόμη, Ἀσπροβουνιοῦ (παραφυάδος τοῦ Πάρνωνος), ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήγετο αἱματίτης λίθος καὶ προϊόντα τῆς θαλάσσης, ἰδίως τὰ πορφυροῦχα κογχύλια, τῶν ὁποίων ἡ ἁλιεία προεκάλεσε τὴν ἐν Κυθήροις καὶ ταῖς ἀκταῖς τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου (Κρανάη καὶ Γυθείῳ) ἐγκατάστασιν τῶν Φοινίκων ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων. ΚΑΨ

— [*Ἱστορ.*] *Μυθικοὶ χρόνοι*. Οἱ μῦθοι τῆς *Λακωνικῆς* ἢ εἶναι ἀναμνήσεις περὶ τῶν παλαιοτέρων κατοίκων τῆς χώρας, διασωθεῖσαι ὡς μυθικαὶ παραδόσεις ὑπὸ τῶν διαδεχθέντων αὐτοὺς ἐν τῇ κατοχῇ τῆς χώρας, ἢ ἐπλάσθησαν ὑπὸ τῶν νέων κατακτητῶν πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν ᾐσθάνοντο διὰ τὴν ἐξήγησιν τῶν ὀνομάτων τῶν ὀρέων, τῶν ποταμῶν καὶ τῶν πόλεων τῆς κατακτηθείσης χώρας. Κατὰ τοὺς πλασθέντας οὕτω μύθους, πρῶτος βασιλεὺς τῆς Λακωνικῆς ὑπῆρξεν ὁ *Λέλεξ* (μυθικὸν πρόσωπον πλασθὲν εἰς ἀνάμνησιν τῶν παλαιοτέρων κατοίκων τῆς χώρας *Λελέγων*), ὅστις ἦτο, κατὰ τὴν παράδοσιν, αὐτόχθων καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ *Λελεγία*, ἐπίσης κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐκαλεῖτο πρότερον ἡ Λακωνική. Τούτου υἱὸς καὶ τῆς Ναϊάδος *Κλεοχαρείας* ἦτο ὁ *Εὐρώτας*, καὶ κατ' ἄλλους ὁ *Μύλης* καὶ τούτου υἱὸς ὁ *Εὐρώτας*, ὅστις καὶ τὸ λιμνάζον εἰς τὴν πεδιάδα ὕδωρ «διώρυγι κατήγαγεν ἐπὶ θάλατταν», *Εὐρώταν* τὸ τοῦ ποταμοῦ οὕτω σχηματισθὲν ρεῦμα ὀνομάσας. Τοῦ Εὐρώτα θυγάτηρ μονογενὴς ἦτο ἡ *Σπάρτη*, τὴν ὁποίαν ὁ πατήρ της συνέζευξε μετὰ τοῦ *Λακεδαίμονος*, υἱοῦ τῆς Νύμφης *Ταϋγέτης*, ἀπὸ τῆς ὁποίας εἶχεν ὀνομασθῆ ὁμωνύμως καὶ τὸ ὄρος *Ταΰγετος*, καὶ τοῦ Διός. Ὁ Λακεδαιμόνιος, διαδεχθεὶς τὸν πενθερόν του ὡς βασιλεὺς τῆς χώρας, ὠνόμασε ταύτην ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὀνόματος *Λακεδαίμονα* καὶ τὴν πρωτεύουσαν ταύτης *Σπάρτην*, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου του. Τοῦ Λακεδαίμονος καὶ τῆς Σπάρτης υἱὸς ἦτο ὁ *Ἀμύκλας*, ὁ ἐπώνυμος τῆς πόλεως *Ἀμυκλῶν* ἥρως. Τούτου δὲ καὶ τῆς Διομήδης ὁ Ὑάκινθος, ὁ ὑπὸ τοῦ φίλου τοῦ Ἀπόλλωνος, ἄκοντος, φονευθείς, ὁ Ἄργαλος καὶ ὁ Κυνόρτας, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ *Ἄργαλος* διεδέχθη τὸν πατέρα του ἐν τῇ βασιλείᾳ, καὶ τοῦτον ὁ *Κυνόρτας*, ὁ πατὴρ τοῦ διαδόχου του Οἰβάλου καὶ πάππος τοῦ διαδεχθέντος τὸν πατέρα του Οἴβαλον *Τυνδάρεω*, τοῦ πατρὸς τῶν *Διοσκούρων* (βλ. λ.) *Κάστορος* καὶ *Πολυδεύκους*, τῶν κυριωτέρων τῆς Λακωνικῆς ἡρώων, καὶ τῆς *Κλυταιμήστρας* καὶ *Ἑλένης* ἐκ τῆς Λήδας. Μετὰ δὲ τὴν μετάστασιν τῶν Διοσκούρων εἰς θεούς, ὁ Τυνδάρεως παρέδωκε τὴν βασιλείαν εἰς τὸν γαμβρόν του *Μενέλαον*, σύζυγον τῆς Ἑλένης, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ ἀνεψιός του *Ὀρέστης* υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος), ὡς σύζυγος τῆς θυγατρός του Ἑρμιόνης, καὶ τοῦτον ὁ υἱός του *Τισαμενός*, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσαν κατὰ τὴν συναφθεῖσαν πρὸς αὐτὸν μάχην οἱ Ἡρακλεῖδαι, ὅτε ἐπέδραμον οὗτοι ὡς ἀρχηγοὶ τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὸν Τισαμενὸν διεδέχθησαν ὡς βασιλεῖς τῆς Λακωνικῆς οἱ Ἡρακλεῖδαι *Εὐρυσθένης* καὶ *Προκλῆς* δίδυμοι υἱοὶ τοῦ Ἀριστοδήμου καὶ τῆς Ἀργείας, ἀδελφῆς τοῦ Θηβαίου Θήρα, ἕλκοντος τὴν καταγωγὴν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους τῶν Αἰγειδῶν, ὅστις καὶ ἐπετρόπευε τοὺς ἀνεψιούς του, ἀνηλίκους ὄντας. Ἀπὸ τῶν εἰρημένων διδύμων ἀδελφῶν ἐπιστεύετο ὅτι κατήγοντο τὰ μέλη τῶν δύο τῆς Σπάρτης δυναστειῶν, αἵτινες ἐν τούτοις δὲν ἐκαλοῦντο *Εὐρυσθενίδαι* καὶ *Προκλεῖδαι*, ἀλλ' *Ἀγιάδαι* καὶ *Εὐρυπωντίδαι*. Οὕτω κατὰ τοὺς μακροὺς χρόνους τῆς μυθικῆς περιόδου ἐπιστεύετο ὅτι διεδέχθησαν ἀλλήλας τέσσαρες δυναστεῖαι, ἡ τοῦ Λέλεγος, ἡ τοῦ Λακεδαίμονος, ἡ τοῦ Μενελάου (Πελοπιδῶν ἢ Ἀτρειδῶν) καὶ τελευταία ἡ τῶν Ἡρακλειδῶν.

Οἱ προϊστορικοὶ καὶ πρωτοϊστορικοὶ χρόνοι. Κατὰ τὰς μυθικὰς παραδόσεις, οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα διεσώθη, ἦσαν οἱ *Λέλεγες* (βλ. λ.), πελασγικῆς, πιθανώτατα, καταγωγῆς φυλή, ἐξελληνισθεῖσα διὰ τῆς προσλήψεως Αἰολέων ἀρχηγῶν (Λακεδαίμονος κατὰ τὴν παράδοσιν) κατὰ τὴν πρώτην εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον κάθοδον τῶν ἑλληνικῶν φύλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπεκράτησαν ἐν τῇ Λακωνικῇ τὰ ἐπικαλούμενα *Ἀχαιοί*, καὶ τὴν ἐπικράτησιν ταύτην φαίνεται ὅτι ὑποδηλοῖ ἡ διαδοχὴ τοῦ Τυνδάρεω καὶ τῶν Διοσκούρων ὑπὸ τοῦ Ἀτρείδου Μενελάου. Μετὰ τῶν πελασγικῶν ὅμως καὶ ἑλληνικῶν φύλων φαίνεται ὅτι εἶχον συναναμιγῆ πρὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων καὶ ἄλλα ξένα φῦλα ἐκ Μ. Ἀσίας καὶ Κρήτης, καὶ ἰδίως Φοίνικες, εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου ἀκτὰς τῆς χώρας, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐν τῇ Λακωνικῇ λατρεία θεῶν μικρασιατικῆς προελεύσεως (Λήδας, Διοσκούρων, Ἰνοῦς, Ἀφροδίτης), γενομένων ἀποδεκτῶν εἰς τὸ ἑλληνικὸν πάνθεον, καὶ αἱ περὶ περιπλανήσεως τοῦ Μενελάου εἰς τὴν Αἴγυπτον παραδόσεις· ἀλλὰ καὶ Μινύαι ἐκ τῆς Βοιωτίας συνανεμείγησαν μετὰ τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς χώρας καὶ Καδμεῖοι, ὡς μαρτυρεῖ ἡ περὶ Θήρα παράδοσις, καὶ τοπωνυμίαι τινὲς (Λεῦκτρον, Ἄρνα, Βοιωτοί, ὡς ἐκαλοῦντο πρότερον αἱ Θαλάμαι).

Ἡ ὑπὸ τῶν Δωριέων κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς ἐπῆλθε μετὰ μακροὺς καὶ χαλεποὺς ἀγῶνας, μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα δὲν εὑρίσκοντο εἰς ἀδιάκοπον πόλεμον Ἀχαιοὶ καὶ Δωριεῖς, ὡς μαρτυρεῖ ἡ συνύπαρξις τῶν ἐγγὺς ἀλλήλων πόλεων τῆς χώρας, τῆς δωρικῆς Σπάρτης καὶ τῶν ἀχαϊκῶν Ἀμυκλῶν, καὶ διὰ συνθηκῶν καὶ ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων, ὡς μαρτυρεῖ ἡ οὕτω μόνον ἑρμηνευομένη συνύπαρξις δύο δυναστειῶν (ἐν ἀρχῇ μάλιστα ἴσως καὶ τριῶν) ἐν Σπάρτῃ. Ἡ περιγραφὴ ὅμως τῶν ἀγώνων τῶν Δωριέων πρὸς καθυπόταξιν τῆς Λακωνικῆς ὡς καὶ ἡ μέχρι τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος ἱστορία τῆς χώρας ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως *Σπάρτης* (βλ. λ.), κοινὴν οὖσαν μετὰ τῆς λοιπῆς χώρας.

Ἡ Λακωνικὴ μέχρι τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ἡ ἱστορία τῆς Λακωνικῆς ἔπαυσε νὰ ταυτίζεται μὲ τὴν τῆς Σπάρτης ἀπὸ τῆς ἀποσπάσεως (195 π. Χ.) ἀπὸ τοῦ κράτους αὐτῆς τῶν 24 παραλίων (κατὰ τὸ πλεῖστον) πόλεων τῆς Λακωνικῆς, αἵτινες συναπετέλεσαν ἴδιον πολιτικὸν ὀργανισμόν, τὸ Κοινὸν τῶν Λακεδαιμονίων, τὸ ὁποῖον ἀνεγνώριζεν ὡς ἐλευθερωτὴν τὸν Τίτον Φλαμινῖνον (βλ. λ. *Γύθειον*, τ. Η', σ. 757 γ'). Τὴν ἀπόσχισιν ταύτην προεκάλεσεν ἡ ἐν Σπάρτῃ ἐγκαθιδρυθεῖσα τυραννὶς κατόπιν τῆς ἐπελθούσης μετὰ τὴν ἐν Σελλασίᾳ (221 π. Χ.) μάχην πλήρους παρακμῆς τῆς πόλεως ταύτης. Μετὰ τὸ 195 π. Χ. ἡ Λακωνικὴ ἦτο διῃρημένη πολιτικῶς εἰς δύο τμήματα, τὸ τῆς Σπάρτης, τὸ ὁποῖον, περιλαμβάνον ἅπασαν τὴν μεσόγειον Λακωνικήν, ἐκυβέρνα ὁ τύραννος Νάβις, καὶ τὸ τοῦ Κοινοῦ τῶν Λακεδαιμονίων, ὅπερ, ἔχον πολίτευμα παρεμφερὲς πρὸς τὸ τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας, ἐτέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν ταύτης. Κατὰ τὸ 192 π. Χ. ὁ Νάβις ἐπετέθη κατὰ τῆς πόλεως Γυθείου καὶ κατέλαβε ταύτην, ἠναγκάσθη ὅμως νὰ τὴν ἐγκαταλίπῃ μετὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Φιλοποίμενος εἰς τὴν Λακωνικήν, ὅστις καὶ δὶς ἐνίκησεν αὐτὸν ἐν Πλειαῖς καὶ παρὰ τὸ ὄρος Βαρβοσθένην. Καὶ τότε μὲν ἐσώθη ὁ Νάβις, καίπερ ἡττηθείς, διὰ παρεμβάσεως τοῦ Ρωμαίου Φλαμινίνου, ὅστις ἠνάγκασεν, ἐξ ἀντιζηλίας, τὸν Φιλοποίμενα νὰ συνομολογήσῃ ἀνακωχὴν πρὸς αὐτόν, ἐξωλοθρεύθη ὅμως βραδύτερον ἐν αὐτῇ τῇ Σπάρτῃ ὑπὸ τοῦ ἀποσταλέντος πρὸς βοήθειάν του ὑπὸ τῶν φίλων του Αἰτωλῶν στρατηγοῦ Ἀλεξαμενοῦ τοῦ Καλυδωνίου. Ἡ νέα ἐπέμβασις τότε τοῦ Φιλοποίμενος ἠνάγκασε τὴν Σπάρτην νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Ἀπεσπάσθησαν ὅμως αὐτῆς μετ' ὀλίγους μῆνας (191 π. Χ.) οἱ Σπαρτιᾶται, φοβηθέντες ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ θὰ ἐπανέφερον εἰς τὴν Σπάρτην τοὺς ἐκδιωχθέντας ἐξ αὐτῆς ὑπὸ τῶν τυράννων Μαχανίδα καὶ Νάβιδος ἀριστοκρατικούς, οἵτινες διέτριβον εἰς τὰς 24 πόλεις τοῦ Κοινοῦ τῶν Λακεδαιμονίων, ὅπερ ἐμίσουν, διότι παρέβλαπτε τὰ οἰκονομικά των συμφέροντα, ἀποκλεῖσαν τὴν Σπάρτην τῆς παραλίας τῆς χώρας. Ἀπεπειράθησαν λοιπὸν νὰ καταλάβουν τὴν πόλιν Λᾶν, τὴν ὁποίαν ἤθελον νὰ καταστήσουν ἐπίνειόν των, ἀλλ' ἀπέτυχον καὶ μένεα πνέοντες διὰ τὴν ἀποτυχίαν των ἔσφαξαν τοὺς ἐν Σπάρτῃ ὀλίγους ἀχαΐζοντας. Ἡ συμπεριφορά των ὅμως αὕτη προεκάλεσε νέον πόλεμον τῶν Ἀχαιῶν ἐναντίον τῆς Σπάρτης, ἥτις καὶ κατελήφθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ θεσμοὺς ἀχαϊκοὺς καὶ νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν Μεγαλόπολιν τὴν Βελεμίναν, κλεῖδα τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐρώτα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀχαιοὶ ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς ἐπανελθόντας εἰς τὴν Σπάρτην φίλους των ἀριστοκρατικοὺς Σπαρτιάτας νὰ προβῶσιν εἰς σφαγὰς τῶν ἀντιπάλων των, οἱ δημοκρατικοὶ παρεπονέθησαν πρὸς τοὺς Ρωμαίους, οὗτοι δ' ἐπεμβάντες καὶ τοὺς λυκουργείους θεσμοὺς ἐπανέφερον εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀφῄρεσαν ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς τὴν ἐπὶ τῶν Σπαρτιατῶν ποινικὴν δικαιοδοσίαν. Κατὰ τὸ 148 π. Χ., μετὰ τὴν ἐκ Ρώμης ἐπιστροφὴν τῶν ὁμήρων Ἀχαιῶν, ἐξερράγη νέος πόλεμος μεταξὺ Ἀχαιῶν καὶ Σπάρτης, ὅστις ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὴν Ρώμην νὰ κηρύξῃ εἰς τὴν κατὰ τὸ 147 συγκληθεῖσαν ἐν Κορίνθῳ σύνοδον τῶν Ἀχαιῶν, διὰ τοῦ ἀπεσταλμένου της Αὐρηλίου Ὀρέστου, ὅτι καὶ ἡ Σπάρτη καὶ ἡ Κόρινθος καὶ ἄλλαι τινὲς πόλεις εἶχον τὸ δικαίωμα ν' ἀποσπασθοῦν τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ἡ συμπεριφορὰ αὕτη τῶν Ρωμαίων προεκάλεσε τὸν μεταξὺ αὐτῶν καὶ Ἀχαιῶν πόλεμον, ὅστις ἔληξε μὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Κορίνθου (146 π. Χ.) καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ρώμην. Ἀλλ' ἡ Σπάρτη καὶ τὸ Κοινὸν τῶν Λακεδαιμονίων δὲν ἐστερήθησαν καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κορίνθου, τῶν ἐλευθεριῶν των καὶ τῶν προνομίων των, ὡς σύμμαχοι τῆς Ρώμης, ὑπεχρεοῦντο δὲ μόνον εἰς φιλικὰς ἐν πολέμῳ πρὸς τοὺς Ρωμαίους λειτουργίας, εἰς τὴν παροχὴν δηλαδὴ εἰσφορῶν εἰς χρῆμα, στρατοῦ καὶ ὑλικῶν πολέμου. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον μεταξὺ Πομπηΐου καὶ Καίσαρος πόλεμον ἡ Σπάρτη εἶχε ταχθῆ ὑπὲρ τοῦ πρώτου, ἀλλ' ὁ νικητὴς Καῖσαρ ἐπέδειξε πρὸς αὐτήν, ὡς καὶ πρὸς πάντας τοὺς Ἕλληνας, ἀμνησικακίαν. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον μεταξὺ β' τριανδρίας καὶ τῶν δολοφόνων τοῦ Καίσαρος, οἱ Σπαρτιᾶται ἐτάχθησαν μετὰ τῆς τριανδρίας καὶ 2.000 ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθησαν ἐν Φιλίπποις (42 π. Χ.), κατὰ δὲ τὸν μεταξὺ Ἀντωνίου καὶ Ὀκταβίου ἡ Σπάρτη ἐτάχθη μετὰ τοῦ δευτέρου καὶ ὁ Σπαρτιάτης *Εὐρυκλῆς* ἐπολέμησε μετὰ πάθους κατὰ τοῦ Ἀντωνίου κατὰ τὴν παρὰ τὸ Ἄκτιον (31 π. Χ.) ναυμαχίαν. Κατὰ τὸ ἔτος 22 π. Χ., ὅτε καὶ τὸ Κοινὸν τῶν Λακεδαιμονίων μετωνομάσθη «Κοινὸν τῶν Ἐλευθερολακώνων», ὁ Ὀκτάβιος ἐρρύθμιζε τὰς μεταξὺ τοῦ Κοινοῦ τούτου καὶ τῆς Σπάρτης, ἀμφοτέρων φίλων του, σχέσεις ἐπὶ τὸ φιλικώτερον, ἀναγνωρίσας οὕτω τὴν ὑφισταμένην πολιτικὴν διαίρεσιν τῆς χώρας, καὶ παρεχώρησεν εἰς τὴν Σπάρτην τὴν Καρδαμύλην, ἥτις κατέστη καὶ τὸ ἐπίνειον αὐτῆς, καὶ τὰς πόλεις τῶν Μεσσηνίων Φαρὰς καὶ Θουρίαν, τὰς ὁποίας ὅμως ἀνέκτησαν οὗτοι ἐπὶ Τιβερίου. Ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλον τὸν Α' καὶ Β' μ. Χ. αἰῶνα ἥ τε Σπάρτη καὶ τὸ Γύθειον, ἡ κυριωτέρα τοῦ Κοινοῦ τῶν Ἐλευθερολακώνων πόλις, διετέλεσαν ἐν ἀκμῇ, ὡς μαρτυροῦσι καὶ αἱ ἐν Σπάρτῃ ἀνευρεθεῖσαι κατὰ τὰς ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς σχολῆς ἀνασκαφὰς ἐπιγραφαὶ καὶ αἱ ἐν Γυθείῳ τυχαίως περὶ εὐεργεσιῶν πρὸς τὴν πόλιν τῶν αὐτοκρατόρων Τραϊανοῦ, Ἀδριανοῦ καὶ Μάρκου Αὐρηλίου, περὶ τῶν τελουμένων ἐν αὐταῖς ἑορτῶν, ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων (Καισάρεια, Εὐρύκλεια κ. ἄ.). Κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα αἱ μόναι πληροφορίαι περὶ Λακωνικῆς εἶναι ὅτι ἐν Σπάρτῃ ὑπῆρχε χριστιανικὴ ἐκκλησία, ὅτι ὁ Καρακάλλας εἶχεν ἱδρύσει δύο λόχους στρατοῦ ἐκ Λακώνων, τὸν Πιτανάτην καὶ τὸν Λακωνικόν, καὶ ὅτι ἡ Σπάρτη ὑπέστη τὴν πρώτην ὑπὸ τῶν Γότθων λεηλασίαν, ἥτις καὶ ἀφύπνισε τὸ ἀρχαιότερον τῆς χώρας πολεμικὸν πνεῦμα. Κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα ἡ Λακωνικὴ πᾶσα, μετὰ ἕνα καταστρεπτικώτατον ἐν Πελοποννήσῳ σεισμὸν (375 μ. Χ.) ὑπέστη δευτέραν ἀγρίαν λεηλασίαν, καὶ ἠρημώθη σχεδόν, ὑπὸ τῶν στιφῶν τοῦ Ἀλαρίχου (395 μ. Χ.), παρὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τῶν Σπαρτιατῶν ὄπισθεν τοῦ περιβόλου τῆς πόλεως, τὸν ὁποῖον κρημνισθέντα ὑπὸ σεισμοῦ ἐσπευσμένως εἶχον ἀνεγείρει. Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα τὸ Γύθειον φαίνεται ὅτι εἶχεν ἐκλίπει, ὡς καὶ ἡ Σπάρτη, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ὁποίας εἶχε κτισθῆ ἡ *Λακεδαιμονία* (βλ. λ.).

Ἡ Λακωνικὴ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ Λακωνικὴ ὑπήγετο εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἑλλάδος καὶ μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῶν θεμάτων εἰς τὸ θέμα τῆς Πελοποννήσου, τοῦ ὁποίου ὁ στρατηγὸς εἶχε τὴν ἕδραν του ἐν Κορίνθῳ. Κατὰ τὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀποικισμὸν τῶν Σλαύων, ἐγκατεστάθησαν καὶ εἰς τὴν Λακωνικὴν Σλαῦοι, κατὰ τὰς ὑπωρείας καὶ κλιτῦς τοῦ Πάρνωνος καὶ Ταϋγέτου, ἐκ τῶν ὁποίων ὀνομαστότεροι ἦσαν οἱ κατὰ τὰς ἀνατολικὰς ὑπωρείας τοῦ Ταϋγέτου *Ἐζερῖται* καὶ οἱ κατὰ τὰς δυτικὰς ὑπωρείας αὐτοῦ *Μελιγγοί*. Οὗτοι μέχρι τοῦ 807 ἔζων ἐν συμπνοίᾳ μετὰ τῶν γειτόνων των Ἑλλήνων κατοίκων τῆς χώρας, τότε ὅμως ἀπεστάτησαν, παταχθέντες δὲ ἔγιναν δουλοπάροικοι τῆς μητροπόλεως τῶν Πατρῶν, διότι εἰς τὴν θαυματουργὸν ἐπέμβασιν τοῦ πολιούχου Πατρῶν ἀποστόλου Ἀνδρέα ἀπεδόθη ἡ νίκη τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Σλαύων τῆς Πελοποννήσου. Κατὰ τὸ 845 μ. Χ. ἀπεστάτησαν καὶ πάλιν, ἂν καὶ κατὰ τὸ Χρονικὸν τῆς Μονεμβασίας εἶχον ὑποστῆ σημαντικὴν φθορὰν οὗτοι ὑπὸ τοῦ διορισθέντος κατὰ τὸ 810 στρατηγοῦ τοῦ θέματος τῆς Πελοποννήσου Λέοντος τοῦ Σκληροῦ, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὑπετάχθησαν καὶ ὑπεχρεώθησαν ἐκ τῶν Σλαύων τῆς Λακωνικῆς οἱ μὲν Ἐζερῖται εἰς πληρωμὴν φόρου 300 χρυσῶν νομισμάτων, οἱ δὲ Μελιγγοὶ 60. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ 921 μ. Χ. ἀπεστάτησαν τὸ τρίτον οἱ Ἐζερῖται καὶ Μελιγγοί, ἀλλὰ καὶ τότε ὑπετάχθησαν ὑπὸ τοῦ διορισθέντος κατὰ τὸ 922 στρατηγοῦ τοῦ θέματος Κρηνήτου Ἀροτρᾶ, ὅστις ἐδεκαπλασίασε τὸν φόρον τῶν Μελιγγῶν καὶ ἐδιπλασίασε τὸν τῶν Ἐζεριτῶν. Ἀμφότεραι ὅμως αὗται αἱ σλαυϊκαὶ φυλαὶ ἐξηλληνίσθησαν ἀπὸ τοῦ Ι' μέχρι τοῦ ΙΓ' μ. Χ. αἰῶνος, οἱ Ἐζερῖται πρῶτοι καὶ οἱ Μελιγγοὶ δεύτεροι, διὰ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ των, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπρωτοστάτησεν ὁ ὅσιος Νίκων ὁ Μετανοεῖτε, καὶ διὰ τῆς ἐποικίσεως εἰς τὴν Λακωνικὴν πολλῶν Ἑλλήνων τῶν νήσων, φευγόντων ἐξ αὐτῶν ἐκ φόβου τῶν Σαρακηνῶν, οἵτινες εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐν Κρήτῃ. Ἕνα δὲ περίπου αἰῶνα πρότερον (875) ἐπὶ τοῦ αὐτο-

Digitized by Google

κράτορος Βασιλείου τοῦ Α' εἶχον προσέλθει εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ οἱ περὶ τὸ Ταίναρον Λάκωνες.

Ἡ Λακωνικὴ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας. Ὅτε μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204) ἐπεχειρήθη ἡ ὑπ' αὐτῶν κατάκτησις καὶ τῆς Πελοποννήσου, ἐν τῇ Λακωνικῇ ἤκμαζον δύο πόλεις, ἡ *Λακεδαιμονία* καὶ ἡ *Μονεμβασία*, ἀνήκουσα εἰς τρεῖς μεγάλους ἰθαγενεῖς οἴκους, τοὺς Μαμωνᾶδες, τοὺς Εὐδαιμονοϊωάννας ἢ Δαιμονογιάννας καὶ τοὺς Σοφιανούς, καὶ ἴσχυεν, ἄρχων μεγάλου μέρους τῆς Λακωνικῆς, ὁ χωροδεσπότης Λέων Χαμάρετος. Τῶν εἰρημένων πόλεων ὡς καὶ τοῦ Χαμαρέτου πολεμικὰ ἀποσπάσματα μετ' ἄλλων Ἑλλήνων καὶ τῆς σλαυομειγοῦς, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτὴν ὁ Οὐΐλλιαμ Μύλλερ, φυλῆς τῶν Μελιγγῶν, συνῆψαν τὴν μάχην τῶν Κουντούρων, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅμως ἡττήθησαν ταῦτα. Τῶν εἰρημένων πόλεων ἡ μὲν Λακεδαιμονία ἐκυριεύθη κατὰ τὸ 1207 ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἡ δὲ Μονεμβασία κατὰ τὸ 1248 ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Βιλλαρδουΐνου κατόπιν συνθήκης πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς πόλεως, τοὺς ὁποίους κατέστησε τιμαριούχους, παραχωρήσας τιμάρια περὶ τὰ Βάτικα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κατοχὴ τῆς Λακωνικῆς ἐθεωρήθη ὡς ἡ δυσχερεστέρα, ὁ Βιλλαρδουΐνος ἔκτισε τρία ὀχυρὰ κάστρα εἰς αὐτὴν κατὰ τὸ 1249, τὸν *Μυστρᾶν*, τὴν *Μαΐνην*, παρὰ τὸ Ταίναρον πρὸς καθυπόταξιν τῶν Μανιατῶν, καὶ τὸ *Λεῦκτρον* πρὸς καθυπόταξιν τῆς ἑλληνοσλαυϊκῆς φυλῆς τῶν Μελιγγῶν, καὶ εἶχε τὴν αὐλήν του, συνήθως, ἐν τῇ Λακεδαιμονίᾳ, ἥτις ἀνῆκεν εἰς τὰς ἰδιαιτέρας κτήσεις του. Ἐκτὸς τῆς Λακεδαιμονίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἥδρευε καὶ Λατῖνος ἐπίσκοπος, τιτλοῦχος βαρῶνος μὲ 4 τιμάρια, εἶχον ἱδρυθῆ ἐν Λακωνικῇ καὶ δύο ἔτι βαρωνεῖαι, ἡ τοῦ *Γεράκη* ἢ *Γερακίου* μὲ βαρῶνον τὸν Γουΐδωνα De Nivellet καὶ ἡ τοῦ *Πασσαβᾶ*, ἔνθα ἔκτισεν ἀξιόλογον κάστρον διὰ νὰ ἐπιτηρῇ τοὺς τολμηροὺς περὶ αὐτὸ κατοίκους τῆς χώρας ὁ Ἰωάννης De Neuilly, ὁ κληρονομικὸς πρωτοστράτωρ τῆς Ἀχαΐας, ἔχων 4 ἐπίσης φέουδα. Ἡ ὑπὸ τῶν Φράγκων ὅμως κατοχὴ συμπάσης τῆς Λακωνικῆς δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ, διότι ἡ αἰχμαλώτισις τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας Γουλιέλμου Βιλλαρδουΐνου κατὰ τὴν μάχην τῆς Πελαγωνίας τῷ 1259 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ παραχωρήσῃ (1262) εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ Παλαιολόγον τὰ φρούρια τοῦ Μυστρᾶ, τῆς Μαΐνης καὶ τῆς Μονεμβασίας πρὸς ἀπελευθέρωσίν του. Οὕτω, μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς συγκροτηθείσης εἰς τὸ Νίκλι Κούρτης (συνόδου) ἔγκρισιν τῆς παραχωρήσεως, ἐγκατεστάθη εἰς τὸν Μυστρᾶν ὁ σεβαστοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἀδελφὸς τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Βιλλαρδουΐνος κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν περιτετειχισμένην Λακεδαιμονίαν, ἥτις κατῳκεῖτο ὑπὸ Φράγκων κυρίως, διότι οἱ πλεῖστοι Ἕλληνες κάτοικοί της εἶχον μετοικήσει εἰς τὸν Μυστρᾶν μετὰ τὴν παραχώρησίν του εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μιχαήλ, ἔκαμεν ἐπίδειξίν τινα, παρελάσας μετὰ τῶν ἱπποτῶν του ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Μυστρᾶ, ἐθεωρήθη τοῦτο ὡς πρόκλησις καὶ ἤρχισεν ὁ μεταξὺ Φράγκων καὶ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ πόλεμος, ὅστις ὅμως ἀπέβη ὑπὲρ τοῦ Βιλλαρδουΐνου, νικήσαντος τὰ αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα κατ' ἐπανάληψιν καὶ ἰδίως παρὰ τὴν Ἀνδραβίδαν (εἰς τὸ Μεσίσκλιν) καὶ εἰς τὸ Μακρυπλάγι. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Βιλλαρδουΐνου (1278) τὸ ἐν τῇ Λακωνικῇ νεοϊδρυθὲν ἑλληνικὸν κράτος, μὲ πρωτεύουσαν τὸν Μυστρᾶν καὶ ἄρχοντα ἐνιαύσιον ἐν ἀρχῇ καὶ βραδύτερον (1308) ἰσόβιον ἐπίτροπον καὶ ἀπὸ τοῦ 1321 δεσπότην, ἐκραταιώθη βαθμηδὸν καὶ κατέστη κέντρον ἀναγεννήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπερ ὅμως, παρὰ τὴν ἀκμήν του, δὲν ἠδυνήθη νὰ καθυποτάξῃ ὁλόκληρον τὴν Πελοπόννησον, τὰς διαφόρους χώρας καὶ πόλεις τῆς ὁποίας ἠμφεσβήτουν κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα οἱ Παλαιολόγοι, οἱ ὑπολειφθέντες ὀλίγοι Φράγκοι, οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Τοῦρκοι (βλ. λ. *Μυστρᾶς* καὶ *Μονεμβασία*).

Ἡ Λακωνικὴ κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν. Ὅτε ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Κωνσταντινούπολις (1453), ἦρχον τῶν ἐν Πελοποννήσῳ χωρῶν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας οἱ ἀδελφοὶ τοῦ ἡρωϊκῶς πεσόντος αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Θωμᾶς καὶ Δημήτριος, δεσπόται ὁ μὲν πρῶτος τῶν Πατρῶν, ὁ δὲ δεύτερος τοῦ Μυστρᾶ, οἵτινες οὐδεμίαν ἐπικουρίαν εἶχον δυνηθῆ ν' ἀποστείλωσι πρὸς τὸν ἀδελφόν των, παρεμποδισθέντες ὑπὸ τοῦ ἀποσταλέντος πρὸς τοῦτο μετὰ μεγάλης τουρκικῆς στρατιᾶς Τουραχάν. Ἡ ἀναγγελία τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατετρόμαξε τοὺς δύο δειλοὺς δεσπότας καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς κατ' αὐτῶν τῇ ὑποκινήσει τῶν Τούρκων ἀποστατήσαντας Ἀλβανοὺς ὑπὸ τὸν Πέτρον Μπούαν τὸν Χωλόν, τὸν δεσπόζοντα τῆς Χερσονήσου τοῦ Ταινάρου (Μάνης) Μανουὴλ Καντακουζηνόν, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Κεντυρίωνος Ἰωάννην Ἀσάνην. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Βενετία, κατέχουσα παραλιακά τινα φρούρια τῆς Πελοποννήσου (Ναυαρῖνον, Μεθώνην, Κορώνην, Ναύπλιον καὶ Ἄργος), ἐβοήθησε τοὺς ἀποστάτας, ὁ Μωάμεθ παρέσχε τὴν συνδρομήν του πρὸς τοὺς ζητήσαντας ταύτην δεσπότας Παλαιολόγους, οἵτινες κατίσχυσαν διὰ ταύτης. Ἕνεκα ὅμως τῆς πρὸς τὸν Μωάμεθ καθυστερήσεως τῆς πληρωμῆς τῶν συμφωνηθέντων φόρων, οὗτος ἐπῆλθε κατὰ τὸ 1458 ἐναντίον των, ἄγων 80 χιλ. στρατοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπέτυχε τὴν ὑποταγὴν μεγάλου μέρους τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπέβαλεν εἰς τοὺς δύο ἀδελφοὺς τὴν πληρωμὴν φόρου ἐτησίου τρισχιλίων χρυσῶν νομισμάτων, τὸν ὁποῖον οὗτοι ἀπεδέχθησαν ἐν Τρύπῃ τῆς Λακωνικῆς, ὅπου τοὺς εὗρεν ὁ κατ' ἐντολὴν τοῦ Μωάμεθ μεταβὰς πρὸς συνάντησίν των Ματθαῖος Ἀσάνης.

Ἡ ἐκ νέου ὅμως ἀθέτησις τῶν συμφωνηθέντων μεταξὺ Μωάμεθ καὶ Δημητρίου καὶ Θωμᾶ Παλαιολόγων, αἱ νέαι ἀξιώσεις τοῦ Μωάμεθ καὶ ἡ ἀμοιβαία ἀνειλικρίνεια τῶν ὁτὲ μὲν ἐριζόντων πρὸς ἀλλήλους, ὁτὲ δὲ συμφιλιουμένων ἀδελφῶν, προεκάλεσε τὴν ἀποστολὴν στρατιᾶς τοῦ Μωάμεθ ἐναντίον τῶν Παλαιολόγων κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς, οἵτινες κατέλαβον καὶ ἄλλας κτήσεις τοῦ Δημητρίου ἐν Μεσσηνίᾳ καὶ Ἀρκαδίᾳ καὶ τὴν πλησίον τοῦ Μυστρᾶ Βορδώνιαν καὶ τὰ φρούρια τῆς Λακωνικῆς Λεῦκτρον, Ζαρνάταν, Καστρίτσι καὶ μέγα μέρος τῆς Μάνης καὶ βραδύτερον καὶ τὸν Μυστρᾶν. Ὁ Δημήτριος παρεχώρησεν εἰς τὸν Μωάμεθ καὶ τὴν Μονεμβασίαν, οἱ ἡρωϊκοὶ ὅμως κάτοικοι αὐτῆς δὲν ὑπήκουσαν εἰς τὴν προσταγήν του καὶ ἠνάγκασαν τὴν πολιορκήσασαν αὐτὴν τουρκικὴν στρατιὰν ν' ἀπέλθῃ ἄπρακτος. Τὴν ἀνεξαρτησίαν της διέσωσε μέχρι τοῦ 1540 καὶ ἡ γνωστὴ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μάνη* χώρα τῆς Λακωνικῆς. Ὁ Μωάμεθ προβλέπων ὅτι ἐν προσεχεῖ μέλλοντι θὰ περιέλθῃ εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς καὶ κρίνων σκόπιμον ἕνεκα τούτου νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ τοὺς φιλοπολέμους Μανιάτας, ὄχι μόνον δὲν ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Μάνης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν γενικὸν ὁπλαρχηγὸν τῆς χώρας Κορκόδειλον Κλαδᾶν ἐδώρησεν ὡς τιμάριον τὴν πεδιάδα τοῦ Ἕλους. Οὗτος ὅμως, ἐκραγέντος κατὰ τὸ 1463 τοῦ μεταξὺ Βενετίας καὶ Τουρκίας πολέμου, ἀπέρριψε τὴν δωρεὰν καὶ ἐτάχθη μετὰ τῶν Ἑνετῶν, ὡς καὶ οἱ κάτοικοι τῆς περὶ τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην χώρας ὑπὸ τὸν Μιχ. Ράλλην, ἐκδιώξαντες τοὺς Τούρκους καὶ ἀπὸ τὸν Μυστρᾶν καὶ ἀπὸ τὸ Γεράκη, καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Μονεμβασίας, δεχθέντες Βενετὸν διοικητὴν τῆς πόλεώς των (1464). Οὕτως ὁλόκληρος ἡ Λακωνική, ὡς καὶ μέγα μέρος τῆς λοιπῆς Πελοποννήσου, ἐτάχθη μετὰ τῶν Ἑνετῶν. Κατὰ δὲ τὸ 1477 ὁ Κορκόδειλος Κλαδᾶς, ἡγούμενος τῶν Μανιατῶν, ἀνέκτησε τὴν καταληφθεῖσαν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὑπὸ τῶν Τούρκων Μπαρδούνιαν, χώραν φύσει ὀχυράν, τὴν ὁποίαν οἱ Τοῦρκοι, ἐγκαταστήσαντες εἰς αὐτὴν τοὺς ἐξισλαμισθέντας Ἀλβανούς, ἐσκόπουν νὰ χρησιμοποιήσουν ὡς ὁρμητήριον κατὰ τῆς Μάνης. Ὁ πόλεμος ἐτελείωσε κατὰ τὸ 1479 μὲ μίαν προδοσίαν τῆς Βενετίας, τὴν παράδοσιν τῆς Χερσονήσου τοῦ Ταινάρου (τῆς Μάνης), μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι ἡ χώρα ἐκείνη, ἀνήκουσα πρότερον οὐχὶ εἰς τὴν Βενετίαν, ἀλλὰ τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, δίκαιον ἦτο νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν Τουρκίαν, τὴν φυσικὴν κληρονόμον τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλ' οὔτε οἱ Μανιᾶται ἀπεδέχθησαν τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης, οὔτε ὁ Κλαδᾶς, ὅστις, εὑρισκόμενος ἐν Κορώνῃ, ἔτρεξε μετὰ 1600 ἀνδρῶν εἰς Μάνην, εἰς τὴν ὁποίαν συνεκεντρώθησαν περὶ τὰς 15 χιλιάδας μαχητῶν ἐξ ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν κατίσχυσαν οἱ Τοῦρκοι, εἰσβαλόντες εἰς τὴν Μάνην ὑπὸ τὸν Ἀλῆ Βούμικον, βραδύτερον ὅμως περικυκλωθέντες ὑπὸ τοῦ Κλαδᾶ ἔπαθον πανωλεθρίαν, ὀλίγων ἱππέων διασωθέντων μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των καὶ καταφυγόντων ἀτάκτως εἰς Μυστρᾶν. Ἐξοργισθεὶς διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐκστρατείας ταύτης ὁ Μωάμεθ, διώρισεν ἀρχηγὸν τὸν Ἀχμέτ, ὅστις ἐκκινήσας ἐκ Μυστρᾶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1481 καὶ διαιρέσας τὸν ἐκ 10 χιλιάδων ἀνδρῶν στρατόν του εἰς δύο σώματα, ἐπέτυχε διὰ τοῦ ἑνὸς μὲν νὰ καταλάβῃ τὴν ὀχυρὰν δίοδον τοῦ Πασσαβᾶ καὶ νὰ εἰσελάσῃ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μάνην, διὰ τοῦ ἑτέρου δὲ νὰ καταλάβῃ τὰ μεθοριακὰ πρὸς τὰς Καλάμας φρούρια τῆς Μάνης καὶ ν' ἀποκλείσῃ δι' αὐτοῦ τὸν εἰς τὰ ὄρη τῆς Καστάνιας καταφυγόντα Κλαδᾶν μετὰ τὴν πρὸς αὐτὸν συναφθεῖσαν μάχην τοῦ Ἀχμὲτ (βαδίσαντος κατὰ τοῦ Κλαδᾶ μὲ 2 χιλιάδας ἐπιλέκτους ἄνδρας), κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγκατέλιπε τὸν Κλαδᾶν ὁ ὁπλαρχηγὸς Θεόδωρος Μπούας ἐκ διαφωνίας. Τὸν ἀποκλεισμὸν ἐκεῖνον διέφυγεν ὁ Κλαδᾶς, καταφυγὼν εἰς τὰς περιπολούσας γαλέρας τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Φερδινάνδου. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Κλαδᾶ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέτυχον τὴν ὁλοσχερῆ ὑποταγὴν τῆς Μάνης, ἀλλ' ἠρκέσθησαν εἰς τὴν κατάληψιν χωρίων τινῶν μόνον, τὰ ὁποῖα καὶ πάλιν οἱ καταφυγόντες εἰς τὰ ὄρη κατὰ τὴν κατάληψίν των Μανιᾶται ἀνακατέλαβον (βλ. λ. *Μάνη* καὶ *Κλαδᾶς*). Κατὰ τὸ 1499 ἐξερράγη νέος πόλεμος μεταξὺ Βενετίας καὶ Τουρκίας, ἀλλὰ κατ' αὐτὸν οἱ Μανιᾶται δὲν ἀνεμείχθησαν, καὶ κατὰ τὸ 1537 ἄλλος, ὅστις κατέληξε μὲ τὴν ἀπώλειαν καὶ τῶν τελευταίων κτήσεων τῆς Βενετίας ἐν Πελοποννήσῳ, τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Μονεμβασίας. Οὕτως, ἅπασα ἡ λοιπὴ Λακωνικὴ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος, πλὴν τῆς Μάνης, καὶ ταύτης ὅμως κατείχετο ἡ ἀπὸ Ζαρνάτας μέχρι Μεσσηνίας λωρίς, τὸ φρούριον τοῦ Πασσαβᾶ καὶ ἡ Μπαρδούνια, κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Οἱ Μανιᾶται ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων, ἂν καὶ δὲν ἔπαυσαν αἱ πρὸς τοὺς Τούρκους, εἴτε μόνων, εἴτε ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τῶν Ἑνετῶν, Ρώσων καὶ ἄλλων, συγκρούσεις των, ἦσαν ἐλεύθεροι μὲν τελείως, αὐτοδιοικούμενοι, μέχρι τοῦ 1770, ἐτέλουν δὲ ὑπὸ ἡγεμόνα (μπέην) ἀναγνωρίζοντα τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου, ἀπὸ τοῦ 1770—1821. Ἡ λοιπὴ Λακωνικὴ κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα εἶχεν ἀποφασίσει μὲν νὰ μετάσχῃ τοῦ ματαιωθέντος κινήματος τοῦ δουκὸς Νεβὲρ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ αἰῶνος, τοῦ ὁποίου κυριώτερα ὄργανα ἐν Πελοποννήσῳ ἦσαν ὁ μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Χρύσανθος Λάσκαρις, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μονεμβασίας Μητροφάνης καὶ ὁ ἐπίσκοπος Μάνης Νεόφυτος, ἀλλ' εἶχεν ἀπομείνει ὑπόδουλος εἰς τοὺς Τούρκους. Κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ βασιλείου τοῦ Μορέως ὑπὸ τῆς Βενετίας, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη κατάληψιν τῆς Πελοποννήσου (1688), ἥτις καὶ παρεχωρήθη διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Καρλόβασι (1699) ὑπὸ τῆς Τουρκίας, ἡ Λακωνικὴ ἀπετέλεσε τὸν νομὸν Λακωνίας, περιλαμβάνοντα τὰς ἐπαρχίας *Μυστρᾶ*, *Μονεμβασίας*, *Μπαρδούνιας*, *Κελεφᾶ*, *Πασσαβᾶ* καὶ *Ζαρνάτας*. Ἀπὸ τοῦ 1715 δὲ περιῆλθεν αὕτη καὶ πάλιν ὑπὸ τοὺς Τούρκους. Πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὴν ἐκραγεῖσαν κατὰ τὸ 1769, ἐπανάστασιν, τὴν καλουμένην τοῦ Ὀρλώφ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρωτοστάτησεν ἡ Μάνη, εἶχον συνεννοηθῆ μετὰ τοῦ Παπάζωλη καὶ ὁ μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Λαμπάρδης, ὅστις καὶ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ τοῦτο, καὶ οἱ ἄλλοι προεστῶτες τοῦ Μυστρᾶ· κατὰ τὴν ἔκρηξιν ὅμως ταύτης οὐδὲν ἄλλο γεγονὸς συνέβη πλὴν τῆς καταλήψεως τοῦ Μυστρᾶ (κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1770) ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Ψαρροῦ, ἀρχηγοῦ τῆς ἐκ Μανιατῶν συγκροτηθείσης ἀνατολικῆς λεγεῶνος.

Ἡ Λακωνικὴ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἡ Λακωνικὴ οὐδενὸς ἄλλου τμήματος ὑστέρησεν. Ἡ ἐλευθέρα καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας Μάνη ὑπῆρξε τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμικῶν τοῦ ἔθνους δυνάμεων καὶ τὸ ὁρμητήριον τούτων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης μετ' ἄλλων τῆς Μάνης ἀρχηγῶν κατέλαβον τὰς Καλάμας κατὰ τὴν 22 Μαρτίου (4 Ἀπριλίου) 1821 καὶ ἵδρυσαν εἰς αὐτὰς τὸ πρῶτον πολιτικὸν σῶμα τῆς ἐπαναστάσεως, τὴν μεσσηνιακὴν γερουσίαν, μὲ πρόεδρον τὸν Πετρόμπεην, ὅστις ἀπέστειλε (28 Μαρτίου) τὸ πρῶτον κήρυγμα τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐλάς. Μανιᾶται ἦσαν οἱ τρομοκρατήσαντες τοὺς ἀνδρείους Τουρκαλβανοὺς Μπαρδουνιώτας καὶ ἀναγκάσαντες αὐτοὺς νὰ κλεισθοῦν εἰς τὰ φρούρια τοῦ Μυστρᾶ (ἐν ἀρχῇ, καὶ μετ' ὀλίγον Τριπόλεως) καὶ τῆς Μονεμβασίας, ἐπιτυχόντες οὕτω τὴν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐπαναστάσεως ἀπελευθέρωσιν καὶ τῆς λοιπῆς Λακωνικῆς. Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου, κερδηθεῖσα κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν Μανιατῶν καὶ τῶν Λακεδαιμονίων τοῦ Γιατράκου, ἐκλήθη «πρώτη μάχη» τοῦ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνος. Οἱ Γρηγοράκαι, οἱ Γιατράκοι, ὁ Βρεσθένης ἐπίσκοπος Θεοδώρητος καὶ ὁ Ἕλους Ἄνθιμος, ὁ ἄρχων Κρεββατᾶς, ὁ Σπηλιωτάκης, ὁ Τσαλαφατῖνος καὶ πλεῖστοι ἄλλοι Λάκωνες, πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί, ἦσαν ἐκ τῶν κορυφαίων τῆς ἐπαναστάσεως ἀνδρῶν. Τέλος Λακωνικαὶ ἔνοπλοι δυνάμεις ἦσαν αἱ ταπεινώσασαι τὰς ἐπηρμένας ὀφρῦς τοῦ Ἰμπραήμ, παρὰ τὸν Ἀλμυρὸν (βλ. λ. *Βέργα*) καὶ τὸν Δηρὸν τῆς Μάνης καὶ τὸν Πολυάραβον κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1826, ὅτε ἐτόλμησε καὶ εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ταύτην χώραν νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐπιδρομήν.

Νομίσματα Λακωνικῆς. Ἐκ τῶν πόλεων τῆς Λακωνικῆς ἔκοψαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους νομίσματα ἡ Σπάρτη ἢ Λακεδαίμων, τὸ Γύθειον, ὁ Λᾶς, ἡ Κρανάη (νῆσος), τὰ Κύθηρα, ὁ Ἀσωπὸς καὶ αἱ Βοιαί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Curtius*, Peloponnesos.—*Müller*, Die Dorier καὶ Fragmenta historicorum Graecorum.—*Gi[illegible]* Studien zur altspartanischen Geschichte.—*Trieber*, Unter[illegible]chungen.—*Deimling*, Die Leleger.—*Π. Κομνηνοῦ*, Λα[illegible]νικά. «Σπαρτ. Ἡμερολόγιον» κλπ.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Λακωνικὴ (ἡ) [*Γλωσσολογ.*]. Ἡ διάλεκτος, ἥτις ἐλαλεῖτο εἰς τὴν ἀρχαίαν Λακωνίαν, ἦτο μία ἐκ τῶν δωρικῶν διαλέκτων (βλ. λ. *δωρικὴ* διάλεκτος) διακρίνεται δὲ εἰς *ἀρχαιοτέραν* καὶ *νεωτέραν* Λακωνικήν. Ἐκ τῆς χωριστῆς ἐξελίξεως τῆς δευτέρας προῆλθεν ἡ σύγχρονος *τσακωνικὴ* διάλεκτος. Ἡ νεωτέρα Λακωνικὴ θεωρεῖται ἀρχομένη ἀπὸ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐγκατελείφθη τὸ ἐπιχώριον ἀλφάβητον, ἤτοι κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα π. Χ. Κοινὸν γνώρισμα τῆς ἀρχαιοτέρας καὶ τῆς νεωτέρας Λακωνικῆς εἶναι ἡ διπλῆ προφορὰ τοῦ *υ* ὡς u καὶ ü, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Γ. Χατζιδάκις εἰς τὰς Γλωσσολογικὰς Μελέτας του (τόμ. Α' σ. 550 κ. ἑξ.). Προσέτι δὲ ἡ ἐξέλιξις τοῦ συμφώνου *σ* εἰς h μεταξὺ φ[illegible]

Digitized by Google

ννηέντων: (ἐνίκασε) ἐνίκαhε, (ἐνηβώσαις) ἐνhηβώhαις, (Ποσειδᾶνι) Ποhειδᾶνι κλ., καθὼς καὶ ἐν τῇ συνεκφορᾷ: (Διὸς ἱκέτα) Διοhικέτα κλ. Ἀλλὰ τὸ *h* τοῦτο, τὸ ἐκ τοῦ *σ* προελθόν, σὺν τῷ χρόνῳ ἐξησθενώθη τοσοῦτον, ὥστε ὀλίγον ἀπεῖχε τῆς πλήρους ἀποσιωπήσεώς του, δι' ὃ καὶ δὲν ἐδηλοῦτο πλέον διὰ τῆς γραφῆς: (Ὀνασιτέλης—Ὀναhιτέλης) Ὀναΐτέλης, (βασιλέος—βαhιλέος) βαΐλέος κ. οὕ. κ., ἐπὶ τέλους δὲ ἐντελῶς ἐξηφανίσθη, ὅπως ἄλλως τε μαρτυροῦν καὶ τὰ τσακωνικά: δροῦα ἀντὶ δρῶσα - δρῶhα, (λ)αλήου ἀντὶ λαλήσω - λαλήhω κ. οὕ. κ. Ἡ νεωτέρα Λακωνικὴ διακρίνεται ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτέραν διὰ δύο κυρίως χαρακτηριστικῶν, ἤτοι: 1) τῆς τροπῆς τοῦ *ϑ* ἐν μέσῳ φωνηέντων (σπανιώτερον δὲ κατόπιν ἄλλου συμφώνου) εἰς *σ*: Ἀσᾶναι, κασεύδει, παρσένος, ἀνέσηκε, σιὼ (Ἀθῆναι, καθεύδει, παρθένος, ἀνέθηκε, θεὼ κλ., πρβλ. καὶ τὰ τσακωνικά: σάτη, σέρι κλ.=θυγάτηρ, θέρος κλ., καὶ 2) διὰ τοῦ ρωτακισμοῦ, ἤτοι τῆς τροπῆς τοῦ τελικοῦ —ς εἰς —ρ: Ζεύξιππορ, ἱερεύρ, Εὐδόκιμορ, βουαγόρ, νεικάαρ κλ. Ἂν ὁ λακωνικὸς ρωτακισμὸς ὀφείλεται εἰς ἐπίδρασιν τοῦ ἠλειακοῦ ἢ εἰς ἀνεξάρτητον ἀπ' αὐτοῦ ἀνάπτυξιν, εἶναι δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῇ. Εἰς τὴν σημερινὴν Τσακωνικὴν τὸ οὕτω προελθὸν —ρ ἀπεβλήθη (καοῦ=καλῶς κλ.), ἀλλ' ἐσώθη ἐν τῇ συνεκφορᾷ πρὸ λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ φωνήεντος (καοῦρ ἐκάνατε=καλῶς ἤλθατε, τᾶρ ἀμερὶ=τᾶς ἀμέρας (τῆς ἡμέρας) κλ. κλ.). Ἡ γνώμη τοῦ Meister ὅτι ἡ ἐν Σπάρτῃ ὁμιλουμένη διεστέλλετο ἀπὸ τῆς τῶν περιοίκων ἐξηλέγχθη ἐσφαλμένη ὑπὸ γλωσσολόγων ἐπιφανῶν, οἷος ὁ Fick, ὁ Solmsen καὶ ἄλλοι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἡ κυριωτέρα τῶν πηγῶν εἶναι αἱ λακωνικαὶ ἐπιγραφαί, αἵτινες ἐξεδόθησαν μετὰ τῶν μεσσηνιακῶν καὶ ἀρκαδικῶν ἐπιγραφῶν ὑπὸ τοῦ *Kolbe* ὑπὸ τὸν τίτλον Inscriptiones Laconiae, Messeniae, Arcadiae (=IG. V,I. Berolini 1913). Λογοτεχνικὰ κείμενα, γεγραμμένα λακωνιστὶ εἶναι τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Ἀλκμᾶνος, ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ *Bergk*, Poetae lyrici (III⁴ 14—78), ἔτι δὲ οἱ στίχοι τῆς «Λυσιστράτης» τοῦ Ἀριστοφάνους (81—240. 980—1013. 1076—1187. 1242—1321, πρβλ. καὶ *Θουκυδ.* 5,77 κλπ.). —*A. Krampe*, De dialecto laconica (Diss. Münster, 1867).—*P. Müllensiefen*, De titulorum laconicorum dialecto (Diss. Strassburg 1882).—*Fr. Bechtel*, «Die griechische Dialekte», «Die westgriechische Dialekte» (Berlin 1923, σελ. 293 κ. ἑξ.). —*A. Thumb*, «Handbuch der griech. Dialekte» (Heidelberg 1909, σ. 81 κ. ἑξ.).—*Émile Bourguet*, «Le dialecte laconien» (Paris 1927). Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Λακωνικὸν (τὸ) *['Αρχ.]*. Ἡ πολιτεία τῶν Λακεδαιμονίων.

— λακωνικόν. —1) Εἶδος κλειδὸς ἐν χρήσει παρὰ Λάκωσιν ἰδίως (*Μενάνδρου*, Μισούμενος 12).—2) Χάλυψ σκληρός, κατάλληλος πρὸς κατασκευὴν ρινῶν. —3) Αἴθουσα ξηροῦ θερμοῦ λουτροῦ, ἐν χρήσει εἰς τὰς παλαίστρας καὶ τὰ γυμναστήρια τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰς θέρμας τῶν Ρωμαίων (*Laconicum*). ΚΑΨ.

λακωνικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Λάκωνας, ὁ τῶν Λακώνων: «λακωνικοὶ χοροί», «λακωνικὴ διάλεκτος»· || «λακωνικὴ κρηπὶς» εἶδος ἀνδρικοῦ ὑποδήματος παρ' ἀρχαίοις· || ἐπὶ λόγου, βραχύς, σύντομος: «λακωνικὴ ἀπάντησις, —ἐπιστολή»· || ἀρχ. «λακωνικὸς κύων» καὶ συνηθέστερον θηλ. «λακωνικὴ κύων» κύων θηρευτικὸς (εἶδος κυνῶν τρεφομένων ἐν Λακεδαίμονι, περιφήμων διὰ τὴν ἰχνηλασίαν)· ἐντεῦθεν τὸ δημοτ. «λαγωνικὸ σκυλλὶ» κατὰ παρετυμολογίαν πρὸς τὸ *λαγώς*· || ***Λακωνική*** (ἡ)· ὡς οὐσ., κατὰ παράλειψιν τοῦ *γῆ*, ἢ ἄλλως *Λακεδαίμων* καὶ *Λακωνία*.—Ἐπίρρ. ***λακωνικῶς***.

— λακωνικὸς ***λόχος***. Οὕτως ἐκλήθη τὸ ἐν Λακωνίᾳ στρατολογηθὲν σῶμα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης Καρακάλλα (211—218) καὶ σταλὲν ὑπ' αὐτοῦ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων τῶν μαχομένων περὶ τὸν Δούναβιν ἐναντίον τῶν γοτθικῶν ἐπιδρομῶν. Ν. ΚΛΕ

—Λακωνικὸς ***κόλπος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων, ἡ νοτιωτάτη τῶν κολπώσεων τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀν. Εὐρώπης, εἰσχωρῶν ἐν τῇ Λακωνίᾳ καὶ σχηματιζόμενος ἐκ δυσμῶν μὲν ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς ἀκρωρείας τῆς χερσονήσου τῆς Μάνης, δηλαδὴ τὰ ἀνατολικὰ τοῦ Ταϋγέτου κράσπεδα, ἐξ ἀνατολῶν δὲ ἀπὸ τὰς δυτικὰς τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους. Καὶ κυρίως μὲν εἰπεῖν τὰ κέρατα αὐτοῦ εἶναι τὸ ἀκρωτήριον *Ματαπᾶς* (ἀρχ. *Ταίναρον*) ΝΔ. καὶ τό, εἰς 34 μίλλ. πρὸς Ἀν., *Κάβο Μαλιᾶς* (ἀρχ. *Μαλέα ἄκρα*) ΝΑ.· λόγῳ ὅμως τῆς παρεμβολῆς τῆς νήσου *Ἐλαφονήσι* (ἀρχ. *Ὄνου Γνάθος*), ἥτις ὑπῆρξέ ποτε τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους χερσονησὶς καὶ ἧς ὁ λαιμὸς ἀπεκόπη ἀπὸ ἀμνημονεύτου διαβρωθεὶς (ἴσως ὅμως μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Παυσανίου, ὡς κατωτέρω ρηθήσεται), λογίζεται παρὰ πολλῶν ὡς ἄνοιγμα τοῦ κυρίως Λακωνικοῦ τό, μεταξὺ *Ματαπᾶ* καὶ ἀκρωτ. *Ἁγία Μαρία*, ΝΑ. τῆς Ἐλαφονήσου ἐσχατιᾶς, εἰς 2½ μίλλ. διάρμα, λογιζομένου παρ' αὐτῶν τοῦ κολπίζοντος ὅρμου *Βάτικα* ὡς ἰδιαιτέρου κόλπου, ἣν γεωγραφικὴν ἀντίληψιν ἐδέχετο καὶ ὁ Παυσανίας (Λακων. Γ, κβ, 9), ὀνομάζων τὸν ὅρμον τοῦτον *Βοιατικὸν κόλπον*. Πάντως ἡ εἴσδυσίς του παραμένει περίπου ἡ αὐτὴ κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἀντιλήψεις, ἤτοι 23 ὡς ἔγγιστα μιλλ., μετρουμένη κατὰ τὸν μεσημβρινὸν τῆς ἐκβολῆς τοῦ Εὐρώτα. Τῶν παραλίων ὅμως τοῦ κόλπου παρουσιαζόντων πολλὰς ὀδοντώσεις καὶ κολπώσεις, τὸ ἀνάπτυγμα τῆς ἀκτογραμμῆς ἐμφανίζεται πολὺ μέγα ὡς πρὸς τὰ κατ' εὖρος καὶ εἴσδυσιν διάρματα, φθάνον τὰ 80 καί τι μίλλια καὶ δὴ τὰ 38 ἀπὸ Ταινάρου μέχρις ἐκβολῆς Εὐρώτα καὶ τὰ 42 ἀπὸ ταύτης ἕως Μαλέας. Καὶ ἡ μὲν δυτικὴ ἀκτή του, ἡ τῆς Μάνης, εἶναι ἀπότομος καὶ ἀνώμαλος· ἡ μεταξὺ τῶν σκελῶν, ἡ βορεία, πεδινὴ ἀπὸ τῶν προσχώσεων τοῦ Εὐρώτα καὶ πλαισιουμένη ἐν ἀπόπτῳ ὑπὸ τῶν Ἀρκαδικῶν ὀρέων· ἡ δὲ ἀνατολική, ἡ τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους, ἀπότομος καὶ ἄγονος, πλήρως δὲ ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν ἣν ἀντικρύζει ἀκτὴν τῆς Μάνης. Τὸ ἔνδον τοῦ ΒΑ. μυχοῦ τοῦ κόλπου ὀρθούμενον ὄρος *Κούρκουλας* (2990 π.), διαθέον καθ' ὅλον τὸ μῆκός της τοῦ Ἕλους τὴν χερσόνησον, ἐγείρει ἄλλην ὑψηλὴν κορυφὴν (*Κρίθινα* 2571 π.), 4 μίλλια ΒΑ τῆς Μαλέας, καθ' ἣν ἄκραν καὶ ἀποσβέννυται ἡ ὀροσειρά. Πλεῖστα ἀγκυροβόλια καταφυγῆς σχηματίζονται μεταξὺ τῶν ὀδοντώσεων τοῦ κόλπου πολύτιμα· καὶ τὰ μὲν ἐν τῇ ἀκτῇ τῆς Μάνης, δέχονται τὰ πρὸς δυσμὰς πλέοντα πλοῖα, ὅταν εὑρισκόμενα πρὸ σφοδρῶν ὑπὸ Ζεφύρου ἀνέμων ἀναγκάζωνται νὰ ἀνακόψουν τὸν πλοῦν, καιροφυλακτοῦντα πρὸς συνέχισιν αὐτοῦ τὴν καλυτέρευσιν τοῦ καιροῦ· τὰ δὲ τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἕλους, καὶ δὴ ὁ ἀχανὴς κολπίζων ὅρμος island to Spezzia, 3372: Gulf of Lakouikos) *Ἰρι* τοῦ *Εὐρώτα*. Ἀκολουθεῖ δὲ ὁ ψαμμαθὼν ἐκεῖθεν τὴν αὐτὴν πρὸς Α. κατεύθυνσιν μέχρι τῆς *Κοκκινιᾶς* (ἀρχ. *Βιάνδυνα*), νοτίως τῆς ὁποίας ἡ ἄκρα *Μολάοι* καὶ τὸ ἐπίνειον *Ἐλιὰ* (πιθ. *Ἀκρειὰ* τοῦ Στράβωνος καὶ τῶν προμνησθέντων γεωγράφων). Ἐπακολουθεῖ ἡ παράλιος τῆς πεδιάδος *Φοινίκι* ἐπὶ 3 μίλλ., κατόπιν ἡ χερσονησὶς *Ξυλή*, ἀπολήγουσα εἰς ἀκρωτήριον φερώνυμον καὶ σχηματίζουσα φερώνυμον ὅρμον, οὗ βόρειος μυχὸς τὸ ἀγκυροβόλιον *Ἄρασμα*, κατὰ δὲ τὴν ἔκτασιν τὴν μεταξὺ *Πλήθρων, Σκοτεινὲς* καὶ δυτικῶν προπόδων τοῦ βουνοῦ Κυμάτισσα τοποθετεῖται κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Παυσανίου (Λακων. Γ, κβ, 7) «πόλις Ἀσωπός, Ἀκριῶν ἑξήκοντα ἀπέχει σταδίους». Ἔχει δὲ Ν. κέρας ὁ ὅρμος τῆς Ξυλῆς τὸ ἀκρωτήριον *Ἀρχάγγελος*, οὗ ἐπακολουθοῦν, πρὸς Ν., βραχονησῖδες *Καλόγηροι*, ἄκρα *Λυριώτικη*, νησὶς *Γλάρος*, ἀπόθραυσμα καὶ αὐτὴ τῆς ἀκτῆς, ἀκρωτήριον *Κελένδι* καὶ εἰς 3 μίλλ. Ν. ΝΑ. ὁ εἰς λέμβους πλόϊμος πόρος, ὅστις χωρίζει τὴν Ἐλαφόνησον ἀπὸ τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους· φαίνεται ὅμως ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Παυσανίου ὁ πόρος οὗτος δὲν ὑπῆρχε, τοῦ ἰσθμοῦ ὑφισταμένου ἔτι καὶ τότε, τῆς δὲ νήσου οὔσης χερσονησιζούσης ἄκρας. «Ἐνταῦθά ἐστιν Ἀθηνᾶς ἱερὸν ἄγαλμα οὐκ ἔχον, οὐδὲ ὄροφος ἔπεστιν

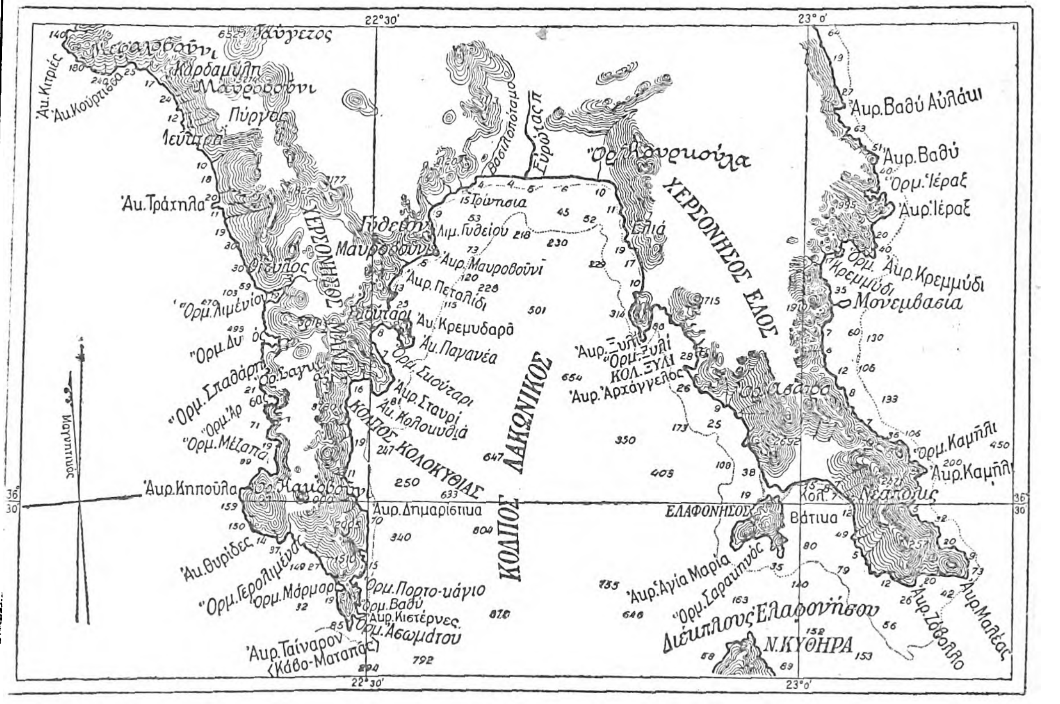

Χάρτης τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου κατὰ τὸν χάρτην τοῦ Ἀγγλικοῦ Ναυαρχείου.

τῶν Βοιῶν, συγκεντρώνουν τὰ πλοῖα ἅτινα ὑπὸ Β ἢ ΒΑ. ἀνέμους ἀδυνατοῦν νὰ ἀναπλεύσουν τὸ Αἰγαῖον καὶ ἀναμένουν καλυτέρευσιν καιροῦ πρὸς συνέχισιν αὐτοῦ.

Ἀκτογραφία. Ἐν τῷ Λακωνικῷ κόλπῳ σχηματίζονται: τὸ ἀκρωτήριον *Ματαπᾶς*, ἡ ἐσχατιὰ μικρᾶς χερσονήσου, ἣν ὁ Πτολεμαῖος (Γ, ιστ, 9, Nobbe) ὀνομάζει *Ταιναρίαν ἄκραν* καὶ δι' ἧς τερματίζεται ἡ χερσόνησος τοῦ Ταϋγέτου. Ἐπὶ τῆς Δ. ἀκτῆς τῆς χερσονησῖδος οἱ ὅρμοι *Ἀσώματος* καὶ *Βαθὺ* (ἀρχ. *Ταινάριον*), διαχωριζόμενοι ἀμφιδύμως διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου *Κιστέρνες*· κατὰ δὲ τὸν ἰσθμόν της ὁ ὡραῖος φυσικὸς λιμὴν *Πόρτο Κάγιο* (ἀρχ. *Ψαμμαθοῦς*), ἀμφίπυγος τοῦ ἐπὶ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου λιμένος *Μαρμάρι* ἢ *Μαρινάρη* (ἀρχ. *Ἀχίλλειος λιμήν*). Εἰς 7 μίλ. παράπλου Β τοῦ Ταινάρου τὸ ἀκρωτήριον *Δημαρίστικα*, σχηματίζον Β. του τὸν ὅρμον *Πόρτο Μελιγκάνι*, τοῦ ὁποίου Β καὶ εἰς 4 μίλλια ὁ ὅρμος *Νύμφη*, εἰς 5 μίλ. δὲ τὸ ἀκρωτήριον *Ἀργίλια*, ὃ ἐπιστέφει πύργος λακωνικὸς καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἄρχεται ὁ κολπίζων ὅρμος τῆς *Κολοκυθιᾶς* (ἢ τοῦ *Κότρωνα*), πιθανῶς ὁ τῆς *Τευθρώνης* τοῦ Πτολεμαίου, ἀπολήγων εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Κολοκυθιά*, 13 μίλ. Β τοῦ Ταινάρου Ἐπακολουθεῖ ἀμέσως ἡ ἄκρα *Σταυρὶ* καὶ εἰς 2 μίλ. ΒΑ. τὸ ἀκρωτήριον *Παγανιά*, μεταξὺ τῶν ὁποίων διανοίγεται τοῦ *Σκουτάρι* ὁ κολπίζων ὅρμος, μεθ' ὃν τὸ ἀκρωτήριον *Κρομμυδάρα*, σχηματίζον μετὰ τοῦ *Πετάλι* τοὺς ὅρμους *Κάτω Βαθὺ* καὶ *Ἀπάνω Βαθὺ* (πιθανῶς ὁ *Λᾶς* τοῦ Σκύλακος καὶ τοῦ Πτολεμαίου) καὶ εἶτα τὸ ἀκρωτήριον *Μαυροβούνι*, 1½ μίλ. νοτίως τοῦ Γυθείου, ἀπόληξις δὲ τῆς πεδιάδος του *Πασσαβᾶ*· μεθ' ὃ ὁ λιμὴν τοῦ Γυθείου καὶ ἡ, ἤδη χερσονησίς, ποτὲ νῆσος *Κρανάη*· εἰς 1½ μίλ. ἡ ἀπορρὼξ *Κακὴ Σκάλα*, ἐφ' ἧς ἐρείπια φρουρίου καὶ μετὰ ταύτην 1½ μίλ. Α. ΒΑ μεταξὺ ἀκτῆς (ἐφ' ἧς πύργος καὶ ἐρημοκκλήσιον «γνωρίσματα») καὶ τριῶν παρακειμένων βραχονησίδων *Τρίνησα* ἀγκυροβόλιον φερώνυμον, ἡ *Τρινασὸς* τοῦ Πτολεμαίου. Ἐκτείνεται εἶτα ἐπὶ 3 μίλ. ψαμμαθών, μεθ' ὃν ἡ ἐκβολὴ (πλ. 36°47'40"Β., μῆκ. 22°40' 20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Venetico αὐτῷ.... Ἐσέχει δὲ μετὰ τὴν ἄκραν, Βοιατικὸς καλούμενος κόλπος» (*Παυσαν.* αὐτόθ.). Εἶναι δὲ ἡ Ἐλαφόνησος τρίγωνος, παρουσιάζουσα χαρακτηριστικὴν κόλπωσιν πρὸς νότον, εἰς ἣν ἀσφαλῶς ὀφείλεται ἡ παρ' ἀρχαίοις ὀνομασία τῆς νήσου· ἔχει δὲ κατὰ μὲν τὴν Β ἄκραν της νησίον *Πετρί*, κατὰ δὲ τὴν ΒΔ. τοιαῦτα *Πορία*· ἡ ΝΔ. ἐσχατιά της *Ἁγία Μαρία* σχηματίζει πρὸς Α. τὸν ὅρμον καὶ ἀγκυροβόλιον *Σαρακήνικο*, τὴν ἄκραν *Ἕλενα* καὶ τὴν ΝΑ. ἄκραν *Φράγκο*, κατὰ δὲ τὸ μέσον τῆς Α πλευρᾶς της, ὁ ὅρμος *Λεῦκι*. Εἰς 4 μίλ. Α. τοῦ πορθμοῦ καὶ κατὰ τὸν Α.ΒΑ. μυχὸν τοῦ κόλπου τῶν Βοιῶν, ἡ *Νεάπολις*, ἐπέχουσα τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Βοιῶν, εἰς 4 μίλ. Ν. τὸ ἀκρωτήριον καὶ ὁ αὐλὼν *Ἀϊ-Λιᾶς*, μεθ' ὃ 2½ μίλ. Α. ΝΑ. ἡ ἄκρα *Ζόβολλο*, νοτία τῆς χερσονήσου τοῦ Ἕλους ἐσχατιά, ἀκρώρεια φερωνύμου βουνοῦ 1771 ποδ.), ἔχουσα πηγὴν ὕδατος, καὶ σχηματίζουσα μετὰ τῆς προβολῆς τῆς Μαλέας ὅρμον ἀνώνυμον, ὃν ὁ Παυσανίας ὀνομάζει *Νυμφαῖον* λιμένα: «λιμήν ἐστιν ὀνομαζόμενος Νυμφαῖον καὶ Ποσειδῶνος ἄγαλμα ὀρθὸν καὶ σπήλαιον θαλάσσης ἐγγύτατα, ἐν δὲ αὐτῷ γλυκέος ὕδατος πηγή». Τέλος ὁ *Κάβο-Μαλιᾶς*, ἡ *Μαλέα ἄκρα* τῶν ἀρχαίων, ἐκλακωνισθεῖσα τὴν κατάληξιν ὡς «ἀκρωτήριον ὁ Μαλέας», ΝΑ. τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου κέρας. Ἡ γραμμὴ Ἐλαφόνησος-Ζόβολλο-Μαλιᾶς, ἀντικρύζουσα τὸ ἀκρωτήριον *Μουδάρι* (ἀρχ. *Πλατανιστοῦς*) τῶν Κυθήρων, σχηματίζει μετ' αὐτοῦ τὸν διέκπλουν τῆς *Ἐλαφονήσου*.

Κλίμα. Ἡ ξηρότης καὶ τὸ γυμνὸν τῶν ὀρέων, ἅτινα διαθέουν ἀμφότερα τὰ σκέλη, καθιστῶσι τὴν ὑπὲρ τὸν κόλπον ἀτμοσφαιρικὴν διαφάνειαν μεγίστην καὶ ἐξαπατῶσαν τὸν μὴ οἰκεῖον πρὸς τὸν κόλπον ναυτικὸν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀποστάσεων εἰς τὸ ἐπὶ ἔλαττον. Σπανιώτατα παρατηροῦνται ὁμίχλαι διαρκούσης τῆς ἡμέρας, ἐκδηλούμεναι συνήθως τὴν πρωΐαν καὶ διαλυόμεναι ἅμα τῇ ἐλαφρᾷ ὑψώσει τῆς θερμοκρασίας. Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι ἡ, ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἑλληνικὸν κόλπον, ἐλάττωσις τῆς ὑπεράνω αὐτοῦ σχηματιζομένης νεφώσεως. Γενικῶς ἐπικρατοῦν καλοκαιρίαι μεθ' ὑπαμειβομένων ἀνέμων πελα-

Digitized by Google

γίων, προκαλούντων ἐνίοτε μέγαν κυματισμόν, καὶ ἀπογείων· λίαν περίεργον ὅμως εἶναι τὸ ὅτι καὶ αἱ σφοδρότεραι ἐν τῷ ἀνοικτῷ πελάγει τῶν ἀπὸ νότου κακοκαιριῶν ἀποσβέννυνται βαθμιαίως ἐν τῷ κόλπῳ βορείως τῆς γραμμῆς τῶν κεράτων του καὶ μόλις γίνεται αἰσθητὴ ἡ πνοὴ των βορείως τοῦ παραλλήλου τοῦ Γυθείου. Ὁ F. C. Learmouth χαρτογραφήσας τὸν Λακωνικὸν κόλπον τῷ 1902 εἰς συμπλήρωσιν καὶ ἐπαλήθευσιν τῆς πρώτης ἐπιστημονικῆς χαρτογραφήσεως τοῦ κόλπου, γενομένης τῷ 1839 ὑπὸ τοῦ πλωτάρχου Saumarez-Brock, μένει κατάπληκτος μὲ τὰς εὐνοϊκὰς ἐν τῷ κόλπῳ μετεωρολογικὰς συνθήκας· παρατηρεῖ δὲ ὅτι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐκεῖ παραμονῆς του μία μόνον λαίλαπα ἐσημείωσεν, ἥτις ὅμως πνεύσασα ἀπὸ ΒΑ. διήρκεσε 36 ὥρας (Mediter. Pilot IV 70, ἔκδ. 1918).

Φάροι καὶ φανοί. Ὁ ναυτικὸς τοῦ κόλπου φωτισμὸς ἔχει σχεδὸν συμπληρωθῆ, μὴ πραγματοποιηθέντων εἰσέτι τῶν φωτιστικῶν ἐγκαταστάσεων εἰς τινα τῶν ἀγκυροβολίων του. Αἱ ἀναφερόμεναι δὲ γεωγραφικαὶ συντεταγμέναι παραπέμπουσιν εἰς τὸν χάρτ. 1685: Venetico to Spezzia. Αἱ ὀνομασίαι ὡς ἐν τῷ ἐπισήμῳ φαροδείκτῃ: —1) Φάρος *Ταινάρου* (πλάτ. 36° 22′ 42″ Β., μῆκ. 22° 28′ 44″ Ἀν.) τεθεὶς εἰς λειτουργίαν τῷ 1887 καὶ ἐκπέμπων ἔντονον σταθερὸν φῶς (72 δλ.), ἐναλλάσσον πρὸς ἐρυθρὰν ἀναλαμπὴν (8 δλ.) ἀνὰ 2′. Ἡ φωτοβολία τοῦ ἐφαρμοσθέντος εἰς αὐτὸν (1930) μηχανήματος διὰ πυρακτώσεως φθάνει τὰ 45 μίλλ., τῆς γεωγραφικῆς του οὔσης 17 μιλλ. —2) Ἀγκυροβόλιον *Πόρτο Κάγιο* (πλάτ. 36° 25′ Β., μῆκ. 22° 29′ Ἀν.) τεθεὶς εἰς λειτουργίαν τῷ 1921 καὶ ἐκπέμπων φῶς σταθερὸν 5 μιλλ. —3) Φάρος *Γυθείου* ἐπὶ τῆς Ἀν. ἄκρας τῆς νήσου Κρανάης (πλάτ. 36° 44′ 44″ Β., μῆκ. 22°34′ 23″ Ἀν.)· ἐν ἀρχῇ (1859) ἱδρύθη ὡς μικρὸς φάρος ἕκτης τάξεως σταθεροῦ ἐρυθροῦ φωτὸς 5 μιλλ., ἀντικατασταθεὶς (1873) διὰ τοῦ ὡραιοτέρου τῶν φάρων ἀπὸ ἀπόψεως κτηρίου καὶ πύργου, καλλιμαρμάρου φάρου (ὕψος ἑστίας ὑπὲρ τὸ ἔδαφος 23 μέτρ.), ἐκπέμποντο φῶς λευκὸν ἐναλλάσσον πρὸς μίαν ἔκλαμψιν λευκὴν καὶ μίαν ἐρυθρὰν φωτοβολίαν 16 μιλλ. ἀνὰ 2′. —4) Ἀγκυροβόλιον *Ἐλαίας* (πλάτ. 36° 44′ 33″ Β., μῆκ. 22°47′40″ Ἀν.), ἱδρυθεὶς τῷ 1911 καὶ ἐκπέμπων φῶς ἐρυθρὸν 5 μιλλ. —5) Φαρίσκος ἀκρωτηρίου *Ξυλὴ* (πλάτ. 36°39′ Β., μῆκ. 22°49′ Ἀν.) αὐτόματος Ἄγκα (1926), ἐκπέμπων μαρμαῖρον ἐρυθρὸν φῶς 6 μιλλ. —6) Φάρος ἀκτῆς *Ζόβολλο* (πλάτ. 36° 27′ 44″ Β, μῆκ. 23° 08′ 40″ Ἀν.) συζυγὴς τοῦ τοῦ *Κάβο Μαλιᾶ* καὶ τοῦ *Μουδαρίου* Κυθήρων, αὐτόματος Ἄγκα λευκῶν ἐκλάμψεων 14 μιλλ., λειτουργῶν ἀπὸ τοῦ 1921. —7) Φάρος *Μαλέας* (πλάτ. 36° 26′ 44″ Β., μῆκ. 23° 12′ 37″ Ἀν.). Ἱδρυθεὶς τῷ 1883, ἐξέπεμπε φῶς λευκὸν σταθερὸν 14 μιλλ.· τοῦ χαρακτηριστικοῦ ὅμως τούτου ἐπιφέροντος σύγχυσιν τοῦ φάρου πρὸς ἀστέρα εἴτε πρὸς ἐφίστιον φανὸν ἀτμοπλοίου, ἀντικατεστάθη τὸ μηχάνημα (1927) διὰ περιστροφικοῦ Τσὰνς διὰ πετρελαιατμῶν, ἐκπέμποντος ζεῦγος ἐκλάμψεων λευκῶν φωτοβολίας μηχανήματος 36 μιλλίων, τῆς γεωγραφικῆς οὔσης 17 μιλλίων. Ὑπολείπεται εἰσέτι ὁ ναυτικὸς φωτισμὸς τῶν προεχουσῶν ἄκρων τοῦ ὅρμου *Κότρωνα*, τοῦ *Σκουτάρι*, τοῦ ἀκρωτηρίου *Ἀρχάγγελος* καὶ τοῦ κολπίζοντος ὅρμου τῶν Βοιῶν. Σ. Ε. ΛΥΛΟΥΔΗΣ

λακωνικότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ λακωνικοῦ, ἰδίᾳ ἐπὶ λόγου, συντομία, βραχυλογία: «ἡ λακωνικότης τῆς ἀπαντήσεως, — τῆς ἐπιστολῆς, — τῆς περιγραφῆς».

λακωνισμὸς (ὁ)· τὸ λακωνίζειν περὶ τὰ ἤθη, τοὺς τρόπους κτλ.· ‖ ἰδίᾳ ἡ συντομία περὶ τὴν ἔκφρασιν, ἡ βραχυλογία.

—*[Ἀρχ.] Λακωνισμὸς* ἐκαλεῖτο κυρίως ὁ τρόπος τοῦ ἐκφράζεσθαι βραχυλογικῶς καὶ ἐπιτυχῶς, ὅπως ἐξεφράζοντο οἱ ἠσκημένοι ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας Σπαρτιᾶται, οἵτινες ἐφημίζοντο διὰ τὸ εἰς ἀποκρίσεις ὀξὺ πνεῦμά των. Ὅταν ἀπὸ τὸν ἡρωϊκὸν Λεωνίδαν ἐζήτησε πρὸ τῆς ἐν Θερμοπύλαις μάχης ὁ Ξέρξης τὴν παράδοσιν τῶν ὅπλων, ἐκεῖνος ἀπήντησεν, ὡς λέγεται, μὲ δύο μόνον λέξεις: «Μολὼν λαβέ». Ὅταν δὲ ὁ Φίλιππος ὁ Β′, ὁ πατὴρ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς ἐφόρους νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Σπάρτην, ἐκεῖνοι ἀπεκρίθησαν μὲ τὴν λέξιν «Ὄχι». Ὁ νικητὴς τῶν Πλαταιῶν Παυσανίας ἀνήγγειλε τὴν νίκην μὲ τὰς λέξεις «Μῆδοι ἐλάττους», κατὰ μεταγενέστερον συγγραφέα, ὁ Λύσανδρος τὴν λῆξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μὲ τὰς λέξεις «Ἀθῆναι ἑάλωσαν», καὶ ὁ ὑποναύαρχος τοῦ στόλου τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Κυζίκου Ἱπποκράτης τὴν ἧτταν τοῦ στόλου καὶ τὸν κατὰ τὴν ναυμαχίαν θάνατον τοῦ Μινδάρου μὲ τὰς περιωνύμους καταστάσας διὰ τὴν βραχυλογίαν των φράσεις «Ἔρρει τὰ κᾶλα. Μίνδαρος ἀπεσσούα. Πεινῶντι τὤνδρες. Ἀπορίομες τί χρὴ δρᾶν». Εἷς Σπαρτιάτης εἰς τὸν μετὰ καυχησιολογίας εἰπόντα Θηβαῖον, πρὸ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης, ὅτι «Πολλάκις ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ Ἀσωποῦ ἀπεωσάμεθα», ἀπήντησεν εὐφυέστατα: «Ἀλλ' ἡμεῖς τοὺς Θηβαίους ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα οὐδέποτε». Γνωστὴ εἶναι ἡ ἐντολὴ τῆς Σπαρτιάτιδος μητρὸς πρὸς τὸν ἀπερχόμενον εἰς τὸν πόλεμον υἱόν της: «Ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς» καὶ ἡ στιχομυθία τοῦ χοροῦ τῶν γερόντων ἐν Σπάρτῃ, τοῦ τῶν ἀγόντων τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν καὶ τοῦ τῶν παίδων: «Ἄμμες πόκ' ἦμες ἄλκιμοι νεανίαι—ἄμμες δέ γ' ἐσμές, αἰ δὲ λῇς πεῖραν λάβε—ἄμμες δέ γ' ἐσσόμεθα πολλῷ κάρρονες». Ἀλλ' ἡ βραχυλογικὴ αὕτη ἔκφρασις εἶναι κατάλληλος μὲν δι' ἀποφθέγματα καὶ παροιμίας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ διὰ τὸν λόγον, τὸν δεόμενον λογοτεχνικοῦ κόσμου. ΚΑΨ.

λακωνισταὶ (οἱ), καὶ ***λακωνίζοντες*** (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτω: —1) Οἱ ἀπομιμούμενοι, ἐξωτερικῶς ἰδίως, τοὺς Λάκωνας, ἤτοι εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ ὑποδήματα (ἐφόρουν χλαμύδα καὶ λακωνικὰς ἐμβάδας), τὴν κόμμωσιν (ἔτρεφον γενειάδα καὶ ἐξύριζον τὸν μύστακα), τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, τὴν δίαιταν, τὰ ἤθη, τὴν φωνήν, τὴν βραχυλογικὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν σκυθρωπὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου.—2) Οἱ συμπαθοῦντες πρὸς τοὺς Λάκωνας ἢ ὁμόφρονας αὐτῶν πολῖται τῶν ἐκτὸς τῆς Λακωνικῆς πόλεων. —3) Χορευταὶ ᾄδοντες ἐν τετραγώνοις κύκλοις, καὶ 4) Ὀνειδιστικῶς οἱ παιδεραστοῦντες κατὰ τὸν σπαρτιατικὸν θεσμὸν συναπτομένου δεσμοῦ τοῦ εἰσπνήλα καὶ τοῦ αἴτα. ΚΑΨ.

λακωνιστί· ἐπίρρ., κατὰ τὸν τρόπον ἢ τὴν γλῶσσαν τῶν Λακώνων: «ὁμιλεῖ —, ἐνδύεται —, ἐσθίει λακωνιστί».

Λάλα (ἢ *Ἰαία*). Ἑλληνὶς ζωγράφος ἐκ Κυζίκου, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πλινίου. Κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον, ἡ Λάλα ἢ Ἰαία ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βάρρωνος, ἤτοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Α′ π. Χ. αἰῶνος καὶ ἔδρασεν ἐν Ρώμῃ. Ἐχειρίζετο θαυμάσια καὶ τὸν χρωστῆρα καὶ τὸ κέστρον, ζωγραφίζουσα καὶ ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ διὰ τῆς ἐγκαυστικῆς τεχνικῆς. Ἰδίως ἐφημίζετο διὰ τὴν ταχύτητα τῆς ἐκτελέσεως. Ὡς ἔργα αὐτῆς παραδίδονται εἰκόνες γυναικῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξαίρονται μία εἰκὼν ἑαυτῆς, ἣν ἔγραψε βλέπουσα ἐντὸς καθρέπτου, καὶ ἑτέρα εἰκὼν γραίας γυναικὸς ἐν Νεαπόλει. Τὰ ζωγραφικὰ ἔργα τῆς Λάλας ἐπωλοῦντο εἰς ὑψηλοτάτας τιμάς, θεωρούμενα ἀνώτερα τῶν συγχρόνων αὐτῆς ζωγράφων Σωπόλιδος καὶ Διονυσίου. Β. Δ. Θ

Λάλα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. V. 12, 5), εἰς βόρ. πλάτ. 76° 10′ καὶ ἀνατ. μῆκ. 44°, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Κύρου καὶ Ἀράξου, ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Λυχνίτιδος λίμνης (νῦν Γκιοκτσὲ ἢ ἀρμενιστὶ Σεβαγκᾶ). Ἐπίσης ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τῆς «Tabula Peutingeriana», 200 μίλλια περίπου ἀπὸ τῶν Ἀρταξάτων (νῦν ἐρείπια Ardaschar). Ἀλλ' ἡ θέσις αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Α. Θ. Σ

Λάλα *[Γεωγρ.]*. Ἱστορικὸν χωρίον τῆς Πελοποννήσου, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Ἠλείας. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ὀλυμπίων, ἐπὶ ἐκτεταμένου ὀροπεδίου βορειοδυτικῶς τοῦ Κρισκουκίου καὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Ὀλυμπίας. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 564. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Πόθον*, ἔχει δὲ κατ. (1928) 723. Χ. Δ.

—*[Ἱστορ.]* Τὸ Λάλα ἐκτίσθη μετὰ τὸ 1718, ὑπὸ Τουρκαλβανῶν σπαχήδων, ἐξ ἐκείνων εἰς οὓς ἀνετέθη ἡ εἴσπραξις τῶν φόρων τῆς Πελοποννήσου. Ἀπετελεῖτο δὲ ἀπὸ ὀχυρωτάτους πύργους ἰσχυρῶν οἰκογενειῶν, ἐξ ὧν ἀξιομνημόνευτοι ὑπῆρξαν οἱ Φαρμάκηδες. Σαϊτάγα, Μπραϊμάγα, Καραομέρη καὶ ἄλλαι. Ἡ ἐπιβολὴ αὐτῶν καὶ μάλιστα ὁ μικρὸν κατὰ μικρὸν συσσωρευθεὶς εἰς Λάλα πλοῦτος συνετέλεσεν, ὥστε οἱ Λαλαῖοι νὰ γίνουν οἱ κύριοι τῆς Ἠλείας καὶ Ὀλυμπίας, πλεῖστοι δὲ αὐτῶν ἦσαν διεσπαρμένοι ἀνὰ τὴν Στερεὰν καὶ τὴν Πελοπόννησον, ὡς βοεβόδαι, κατῆδες καὶ δερβεναγάδες. Πολλοὶ βαλῆδες τῆς Πελοποννήσου, καὶ μάλιστα ὁ Βελῆ-πασᾶς, ἐπεχείρησαν νὰ ταπεινώσουν τοὺς δυσηνίους Λαλαίους, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν, διότι ἡ τουρκαλβανικὴ ἐκείνη φωλεά, ἥτις ἐλογίζετο ἐξ ἴσου ἐπικίνδυνος εἰς τοὺς εὐπόρους Χριστιανοὺς καὶ Τούρκους γαιοκτήμονας, συνειργάζετο μὲ τοὺς κλέφτας τῶν βουνῶν καὶ ἐστηρίζετο ἐπ' αὐτῶν μετὰ πεποιθήσεως, λόγῳ τῶν συνήθων ἀδελφοποιιῶν. Ἀλλ' ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις, οἱ Λαλαῖοι ἐκρίθησαν ὡς τὸ πολεμικὸν στήριγμα τοῦ ἀμάχου μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου, οἱ δὲ Ἕλληνες, εὐθὺς ἀμέσως ἀντιληφθέντες τὴν ἀλήθειαν αὐτήν, κατὰ τῶν Λαλαίων κυρίως ἐστράφησαν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι μόλις τοὺς κατέβαλλον ἤθελον εὐκόλως ἐπικρατήσει τῆς ὅλης χώρας. Οἱ Λαλαῖοι, ἔχοντες μεγάλα συμφέροντα εἰς τὴν Ἠλείαν, ἀντιθέτως πρὸς τοὺς λοιποὺς Μουσουλμάνους, ἐξώρμων εἰς ἀληθινὰς ἐπιδρομὰς καί, φονεύοντες τοὺς ἀνθισταμένους, ἐλεηλάτουν τὴν χώραν καὶ ἀποκομίζοντες ὅσα ἠδύναντο, διὰ τὴν ἐνδεχομένην πολιορκίαν, κατέστρεφον τὰ ἄλλα. Οἱ ἐπαναστάται, ἄοπλοι κατ' ἀρχάς, περιωρίζοντο εἰς ἀκροβολισμούς. Κατόπιν ὅμως ὁ Χ. Βιλαέτης, παλαιὸς ἀξιωματικὸς εἰς τὰ ἀγγλικὰ τάγματα τῆς Ἑπτανήσου, ἐπεχείρησε στενοτέραν πολιορκίαν τοῦ Λάλα. Ἡ ἐν Λαντσοΐῳ μάχη, εἰς ἣν ἐφονεύθησαν πολλοὶ ἀγωνισταί, ἐν οἷς καὶ ὁ Βιλαέτης, παρέσχε μὲν εὔκολον νίκην εἰς τοὺς Λαλαίους, ἀλλὰ προεκάλεσε γενικωτέραν τὴν προσοχὴν τῶν ἐπαναστατῶν, ἰδίως διότι ἐπὶ τῶν Λαλαίων ἐστηρίζετο καὶ ὁ Γιουσοὺφ πασᾶς τῶν Πατρῶν, ὅστις, διαλύσας τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, εὑρίσκετο εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς τρομεροὺς ἐκείνους Τουρκαλβανούς. Τότε κατέφθασαν τὰ ἑπτανησιακὰ σώματα τοῦ Ἀνδρέα καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Μεταξᾶ, τοῦ Πανᾶ, κομίζοντος καὶ δύο σιδηρᾶ κανόνια, τοῦ Φωκᾶ, τοῦ Σεμπρικοῦ, Γιαννικέση, Μερκάτη καὶ λοιπῶν, οἵτινες ἑνωθέντες μὲ τοὺς Καμπυσαίους, τὰ σώματα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Βιλαέτη, τοῦ Σισίνη καὶ τοῦ Λεχουρίτη ἀπετέλεσαν ἀληθινὸν κλοιὸν πέριξ τοῦ Λάλα. Ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, δι' ἀπεσταλμένου, ἐζήτησε τὴν εἰρηνικὴν παράδοσιν τῶν Λαλαίων. Οὗτοι, φιλοφρόνως δεξιωθέντες τὸν ἀπεσταλμένον, ἀπεκρίθησαν μὲ τὴν ἀποστολὴν κερασίων καὶ γλυκισμάτων, ζητοῦντες ἀπὸ τοὺς Ἑπτανησίους νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν μακρινήν των πατρίδα, διὰ νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ κανονίσουν τὰ ζητήματά των μὲ τὸν Ψευτογιώργην, ὅπως ἀπεκάλουν τὸν ἄρχοντα τῆς Γαστούνης Σισίνην, εἰς ὃν ἀπέδιδον τῆς ἀνταρσίας τὴν αἰτίαν. Αἱ διαπραγματεύσεις εἰς οὐδὲν ἀπέληξαν, τὴν δὲ 13 Ἰουνίου 1821 συνεκροτήθη ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα μάχη τοῦ Λάλα, ἢ τοῦ Πούσι (ἐκ τῆς τοποθεσίας εἰς ἣν διεξήχθη ὁ κύριος ἀγών), καθ' ἣν ἐνίκησαν μὲν οἱ Τουρκαλβανοὶ ἐνισχυθέντες ἀπὸ τοὺς Πατρινοὺς δελῆδες τοῦ Γιουσοὺφ πασᾶ καὶ ἐτραυματίσθη ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, πολλῶν ἀγωνιστῶν πεσόντων, ἀλλ' ἀντιληφθέντες ὅτι καδμεία ὑπῆρξεν ἡ νίκη των, ἐπωφελήθησαν τῆς συγχύσεως καὶ τὴν νύκτα, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, ἐγκατέλειψαν τὸ Λάλα καὶ μετέβησαν νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν. Οἱ ἐπαναστάται δὲν ἐπεχείρησαν σοβαρῶς νὰ τοὺς καταδιώξουν, προτιμήσαντες νὰ τοὺς ἀφήσουν ἀνενοχλήτους, ὥστε νὰ φύγουν ἀσφαλῶς. Τὴν 15 Ἰουνίου ὅμως, εἰσελθόντες εἰς τὸ Λάλα, ἀφοῦ διήρπασαν πάντα τὰ ἀπολειφθέντα πλουσιώτατα σκεύη καὶ ἔπιπλα, ἐπυρπόλησαν τοὺς πύργους καὶ κατέρριψαν τὰ τείχη των. Μέχρι τοῦ νῦν σῴζονται, ἀνασκαφέντα, τὰ ἐρείπια τοῦ πύργου τοῦ Σαϊτάγα. Γ. Δ. Κ.

—**Λάλα** *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀχλαδερῆς τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 183. —2) Χωρίον τῆς κοινότητος Καλυβίων τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 264. —3) Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος χωρίου *Ρυδωνιὰ* (βλ. λ.). Χ. Λ.

—**Λαλά,** ἢ ***ΛάχαναΠασᾶ*** *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. Δροσ[illegible]

—***Λάλα-λάκα*** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πατιοτούλου (Συντέκνου) τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 40. Χ. Λ.

λαλὰ (ἡ)· (ἰδιωμ.) ἡ γιαγιά, ἡ μάμμη, ἡ κυρούλα.

Λαλὰ-Μεχμὲτ πασᾶ· βλ. *Μεχμὲτ πασᾶ*.

—***Λαλὰ-Μουσταφᾶ πασᾶς***· βλ. *Μουσταφᾶ πασᾶς*.

—***Λαλὰ Σαχὶν πασᾶς***· βλ. *Σαχὶν πασᾶς*.

λαλαγγίτες (οἱ) *[Ζαχαροπλ.]*. Γλύκισμα παρόμοιον με τὰς *τηγανίτας* καὶ τοὺς *λουκουμάδες*. Παρασκευάζεται ἐντὸς ὀλίγης ὥρας, ὡς ἑξῆς: Θέτομεν ἐντὸς λεκάνης μισὴν ὀκᾶν ἀλεύρι καὶ προσθέτομεν τόσον νερό, ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ γίνῃ χυλὸς πυκνὸς (κουρκούτι)· ρίπτομεν ὀλίγον ἀλάτι, ἕνα ποτηράκι κονιάκ, τὸν χυμὸν ἑνὸς πορτοκαλίου καὶ ἕνα κουταλάκι σόδαν. Θέτομεν εἰς τὴν φωτιὰν τὸ τηγάνι μὲ ἀρκετὸ λάδι καὶ ἀφοῦ κάψῃ, ρίπτομεν ἐντὸς αὐτοῦ τὸν χυλὸν εἰς κουταλιὲς τῆς σούπας, προσέχοντες νὰ λαμβάνουν καιουνοειδὲς σχῆμα. Ὅταν οἱ λαλαγγίτες πάρουν χρυσοξανθὸν χρῶμα, τὰς ἐξάγομεν καὶ τὰς ρίπτομεν εἰς πιατέλλαν, ὅπου προηγουμένως ἔχομεν θέσει σιρόπι ἀπὸ μέλι καὶ τοὺς πασπαλίζομεν μὲ κανέλλαν. Μ. Γ.

Λαλάκων. Βυζαντινὸς πατρίκιος καὶ στρατηγὸς ἐπὶ Λέοντος ΣΤ′ (886–912). Διατελῶν διοικητὴς τοῦ θέματος Ἀρμενιακῶν (ἐν Πόντῳ τῆς Μ. Ἀσίας) ἐστράτευσεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων τοῦ θέματός του καὶ τῶν θεμάτων Κολωνίας, Μεσοποταμίας καὶ Χαλδίας ἐναντίον τῶν Ἀράβων, οἵτινες κατέχοντες τὴν Φασιανὴν (περιφέρεια πλησίον τῆς σημερινῆς Ἐρζεροὺμ) κατέλυσαν τὰς ἐκεῖ χριστιανικὰς μονὰς καὶ μετέτρεψαν αὐτὰς εἰς κάστρα. Ὁ Λαλάκων νικήσας κατ' ἐπανάληψιν τοὺς Ἄραβας κατηδάφισε τὰ ἀραβικὰ κάστρα, ἀπηλευθέρωσε τὰς μονὰς καὶ εἶτα δῃώσας τὰς ἀραβικὰς κώμας ἐπανῆλθεν εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔδαφος, ἄγων πλουσίαν λείαν. Ν. Ο.

Digitized by Google

— Λαλάκων, *Θεόδωρος*. Στρατιώτης Βυζαντινὸς γιγαντόσωμος καὶ ρωμαλέος, διαπρέψας διὰ τὴν ἀνδρείαν του εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἰωάννου Α' Τζιμισκῆ κατὰ τῶν καταλαβόντων τὴν Βουλγαρίαν Ρώσων. Εἴς τινα πρὸ τοῦ Δορυστόλου (νῦν Σιλιστρίας) μάχην, κατ' Ἀπρίλιον 971, ὁ Λαλάκων ὁρμήσας ἀκατάσχετος ἐν μέσῳ τῶν Ρώσων ἐφόνευσε πλείστους ἐξ αὐτῶν διὰ τοῦ σιδηροῦ ροπάλου, συντελέσας διὰ τοῦ ἡρωϊσμοῦ του εἰς τὴν τροπὴν τῶν πολεμίων καὶ τὴν νίκην τῶν Βυζαντινῶν ὅπλων. Μετὰ τὴν μάχην ἠμείφθη διὰ πλουσίων δώρων ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου. Ν. ΚΛ.

Λαλὰν (Lalanne), ***Μαρία - Λουδοβῖκος - Χριστιανός***. Γάλλος παλαιογράφος, φιλόλογος καὶ συγγραφεὺς (1815—1898). Ἀπόφοιτος τῆς παλαιογραφικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων, διετέλεσε μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἱστορικῶν ἐργασιῶν καὶ διευθυντὴς τῶν περιοδικῶν «Γαλλικὸν Ἀθήναιον» καὶ «Φιλολογικὴ ἀνταπόκρισις», ἀπὸ δὲ τοῦ 1875 μέχρι τοῦ 1895 βιβλιοφύλαξ τοῦ Ἰνστιτούτου. Εὐρυμαθέστατος, ἀφιερώθη εἰς ἐπιπόνους ἐρεύνας περὶ τῆς φιλολογίας καὶ τῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας. Πλὴν πολλῶν βιβλιογραφικῶν καὶ φιλολογικῶν μελετῶν συνέγραψε καὶ τὰ κάτωθι ἔργα: «Ἔρευναι περὶ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς καὶ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς πυρίτιδος ἐν Εὐρώπῃ», «Ἡμερολόγιον ἑνὸς ἀστοῦ τῶν Παρισίων», «Φιλολογικὰ περίεργα», «Βιβλιογραφικὰ περίεργα», «Ἱστορικὸν λεξικὸν τῆς Γαλλίας», λίαν διαδεδομένον κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Λαλανδία (Laaland) *[Γεωγρ.]* βλ. λ. Λώλαν.

Λαλάντ (Lalande), *Ἀνδρέας*. Σύγχρονος Γάλλος φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Dijon τῷ 1867. Ἀπόφοιτος τῆς École Normale Supérieure, ἐδίδαξε διαδοχικῶς εἰς διάφορα λύκεια τῶν Παρισίων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1904 κατέλαβεν ἀξιώματα ἐν τῇ ἀκαδημαϊκῇ διδασκαλίᾳ, διορισθεὶς τακτικὸς καθηγητὴς εἰς τὴν Σορβόννην τῷ 1918 Ἀπὸ τοῦ 1922 εἶναι μέλος τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου.

Παρεκτὸς πολυαρίθμων διατριβῶν του, δημοσιευθεισῶν εἰς γαλλικὰ καὶ ξένα περιοδικά, ἔργα του εἶναι: «La Dissolution opposée à l' Évolution» (1899), ἀναδημοσιευθὲν ὑπὸ τὸν τίτλον «Les Illusions Évolutionnistes» (1930), «Lectures sur la Philosophie des Sciences» (1893), «Précis raisonné de Morale pratique» (1907). Κεντρικὴ φιλοσοφικὴ ἰδέα τῶν ἔργων τούτων εἶναι ἡ τῆς ὑπάρξεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἐκ τῆς ἐξελίξεως διαφοροποίησιν, ἑνὸς νόμου ἀφομοιώσεως ἀντιληπτοῦ τόσον εἰς τὰ φυσικὰ ὅσον καὶ εἰς τὰ κοινωνικά. Τοῦ νόμου τούτου ζητεῖ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ εἰς τὴν ἠθικήν, ἀπὸ παρομοίας δὲ ἀρχῆς ἐκκινῶν προώθησε τὴν ἔκδοσιν τοῦ τεχνικοῦ καὶ κριτικοῦ λεξιλογίου τῆς φιλοσοφίας (Vocabulaire Technique et Critique de la Philosophie, 1902—1923, δ' ἔκδοσις 1926), ὅπερ θεωρεῖται παγκοίνως σπουδαιότατον ἔργον.

Τὸ ἔργον τοῦτο, τοῦ ὁποίου ἡ γένεσις, ἡ διαμόρφωσις καὶ ἡ συγγραφὴ ὀφείλεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν Λαλάντ, διηυθύνετο ὑπ' ἐκείνου ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ὡς γενικοῦ γραμματέως τῆς Γαλλικῆς Φιλοσοφικῆς Ἑταιρείας, ἐκδοθὲν κατὰ πρῶτον ἐν παραρτήματι τοῦ δελτίου της. Ἡ προσωπικὸς μέθοδος, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησε κατὰ τὴν σύνταξίν του, δηλαδὴ τῆς κατ' ἐπανάληψιν ἀναθεωρήσεως ὅλων τῶν ἄρθρων ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς ἑταιρείας καὶ τῶν ξένων ἑταίρων, καὶ τῆς παραθέσεως τῶν διαφόρων παρατηρήσεων παρὰ τὴν τελικὴν διατύπωσιν, κατέστησε τὸ ἔργον τοῦτο πρωτότυπον καὶ ἐπιστημονικῶς καθ' ἑαυτό, καὶ ὡς μνημεῖον μιᾶς ὁμαδικῆς φιλοσοφικῆς προσπαθείας, καὶ διὰ τὴν παράθεσιν σπουδαιοτάτων παρατηρήσεων εἴτε φιλοσόφων μεγάλου κύρους (Μπέργσον κ. ἄ.), εἴτε συγγραφέων ἐλάχιστα γραψάντων (Λασελιέ, Μ. Μπλοντὲλ κ. ἄ.). Ἄξιον ἐπίσης σημειώσεως εἶναι ὅτι συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ συνψυχωτοῦ του, εἰς τὸ λεξικὸν τοῦτο διὰ πρώτην φορὰν ἐγένετο ἀπόπειρα δημιουργίας ἑνιαίας καὶ διεθνοῦς φιλοσοφικῆς ὁρολογίας. Κ. Θ. Δ.

— Λαλάντ (Lalande), ***Ἐρριέττη-Κλημεντίνη-Μερίκ***. Γαλλὶς ἀοιδὸς (1798—1867). Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐν Παρισίοις τῷ 1823 εἰς τὸ ἔργον «Ἐρωτικὰς τρέλλες» (συνονθύλευμα μελῳδιῶν τοῦ Ροσσίνι, Τσιμαρόζα κλ.) μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας αἱ εἶτα ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Βιέννῃ, ἔνθα ἔδρεψε πλείστας δάφνας. Τῷ 1835 ἀπεσύρθη τῆς σκηνῆς καὶ διέτριψεν ἔκτοτε ἐν Ἱσπανίᾳ. Ἡ Λαλάντ διεκρίθη κυρίως εἰς τὰ μελοδράματα: «Σεμίραμις», «Μωϋσῆς» (Ροσσίνι), «Δὸν Ζουάν» (Μότσαρτ), «Egila» (Παβέζι), «Crocciato» (Μάγυερμπέερ) κλ. Γ. Ζ.

— Λαλάντ (Lalande), ***Ἰωσὴφ-Ἱερώνυμος Λεφρανσαὶ ντὲ —***. Διάσημος Γάλλος ἀστρονόμος. Ἐγεννήθη τῷ 1732 ἐν Bourg-en-Bresse Παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν γονέων του, οἱ ὁποῖοι ἐπεθύμουν πως ὁ υἱός των ἀκολουθήσῃ τὰ νομικά, ὁ Λαλὰντ ἐτράπη πρὸς τὴν ἀστρονομίαν, ἑλκυσθεὶς ἰδιαιτέρως ἐκ τῆς ἐντυπώσεως, τὴν ὁποίαν τῷ ἐποίησαν ἀφ' ἑνὸς ὁ κατὰ τὸ 1744, ἤτοι ὀλίγον μετὰ τὴν εἴσοδόν του εἰς τὸ ἐν Λυῶνι κολλέγιον τῶν Ἰησουϊτῶν, ἐμφανισθεὶς μεγαλοπρεπὴς κομήτης καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἔκλειψις τοῦ Ἡλίου, τὴν ὁποίαν παρετήρησε τὴν 25ην Ἰουλίου 1748 μετὰ τοῦ καθηγητοῦ του Père Laurent Berand (1703—1777), διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τῆς Λυῶνος ἀπὸ τοῦ 1740. Οἱ γονεῖς του, διὰ νὰ τὸν ἀποτρέψωσιν ἀπὸ τοῦ ἀστρονομικοῦ σταδίου, ἀπέστειλαν αὐτὸν εἰς Παρισίους, ἵνα ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδάς του εἰς τὴν ἐκεῖ νομικὴν σχολήν, μία ὅμως ἐπίσκεψις εἰς τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῶν Παρισίων ἤρκεσε διὰ νὰ τονώσῃ τὸν πρὸς τὰ ἄστρα ἔρωτα τοῦ νέου. Ἂν καὶ ἐξακολουθήσας τὰς νομικὰς σπουδάς του ἔγινε κατόπιν δικηγόρος, δὲν παρέμεινεν ὅμως ἐπὶ πολὺ πιστὸς εἰς τὴν Θέμιδα Ἐργαζόμενος εἰς τὸ γραφεῖον ἑνὸς εἰσαγγελέως, ὁ ὁποῖος κατῴκει εἰς τὸ Hôtel de Cluny, ὅπου ὁ De l'Isle εἶχε τὸ ἀστεροσκοπεῖόν του, κατώρθωσε νὰ γίνῃ κατ' ἀρχὰς βοηθὸς τοῦ σοφοῦ ἀστρονόμου καὶ κατόπιν ἤρχισε νὰ παρακολουθῇ τὰ μαθήματά του εἰς τὸ Col ège de France. Συγχρόνως σχεδὸν ἐγένετο καὶ μαθητὴς τοῦ Le Monnier. ὅστις τόσον τὸν ἐξετίμησεν, ὥστε τὸν προέτεινεν ὡς συνεργάτην τοῦ La Caille Ὅταν ὁ τελευταῖος οὗτος ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, ὁ Le Monnier ἐμπιστεύεται εἰς τὸν Λαλάντ τὸ τεταρτοκύκλιον του τῶν 5 ποδῶν. Τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὀργάνου τούτου ὁ Λαλάντ ἐκτελεῖ ἐκ Βερολίνου σειρὰν παρατηρήσεων τῆς Σελήνης, καθ' ὃν χρόνον παρατηρεῖ αὐτὴν καὶ ὁ La Caille ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου πρὸς προσδιορισμὸν τῆς παραλλάξεως τοῦ ἡμετέρου δορυφόρου. Ἡ ἐπιτυχία μεθ' ἧς διεξήγαγε τὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ταύτης ἀποστολῆς του συνετέλεσεν ὥστε, πρὶν ἢ συμπληρώσῃ τὸ 21 ἔτος, νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Βερολίνου καὶ νὰ λάβῃ θέσιν ἐκτάκτου ἀστρονόμου ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῶν Παρισίων.

Ἰωσὴφ Λαλάντ.

Τὰ θέματα, τὰ ὁποῖα ἔκτοτε ἐφείλκυσαν τὴν προσοχήν του ὑπῆρξαν ποικίλα. Προτάσει του ἡ Ἀκαδημία ἐνέκρινε τὴν ἐπαλήθευσιν τῶν μετρήσεων τῆς γεωδαιτικῆς βάσεως Villesuif-Juvisy, εἰς τὰς ὁποίας ἔλαβε μέρος καὶ ὁ ἴδιος. Ὅταν ὁ de l' Isle παρεχώρησεν αὐτῷ τὸ ἀστεροσκοπεῖον, προέβη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν παρατηρήσεων τῇ βοηθείᾳ ἡλιομέτρου 18 ποδῶν, πρὸς ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τῆς διαμέτρου τῆς Σελήνης. Ἀκολούθως ἐπεδόθη εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς θεωρίας τῶν πλανητῶν, δημοσιεύσας πίνακα τῶν διαβάσεων τοῦ Ἑρμοῦ πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ Ἡλίου ἀπὸ 1605—1894. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὁ Λαλάντ τὸ παρετήρησε δίς. Τῷ 1759, βοηθούμενος ὑπὸ τῆς Le Paute, ἐκτελεῖ τοὺς ὑπολογισμούς, τοὺς ὁποίους ἐχρειάζετο ὁ Clairaut πρὸς προσδιορισμὸν τῶν παρέλξεων τοῦ κομήτου τοῦ Halley. Κατόπιν τῆς ἐργασίας ταύτης, ἥτις τὸν ἤγαγεν εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τοῦ περιφήμου τούτου κομήτου, ἐπιδίδεται εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν διωρθωμένων πινάκων τοῦ Halley. Κατὰ τὸ 1760, ὅταν ὁ Maraldi Β' ἔπαυσε νὰ ἀσχολῆται διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς «Connaissance des Temps», ἡ Ἀκαδημία προτιμᾷ τὸν Λαλάντ ἀντὶ τοῦ Pingré καὶ οὕτω παρέχεται αὐτῷ ἡ εὐκαιρία, ὅπως εἰσαγάγῃ πολυτίμους τροποποιήσεις εἰς τὸ ἐν λόγῳ χρονολόγιον. Τῷ 1762, αἰσθανόμενος τὴν ἀνάγκην συγγράμματος παρέχοντος τὰς λεπτομερείας τοῦ τρόπου ὑπολογισμοῦ τῶν διαφόρων ἀστρονομικῶν στοιχείων, ἐκδίδει τὴν «Ἔκθεσιν τῶν ἀστρονομικῶν ὑπολογισμῶν». Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, παραιτηθέντος τοῦ J. N. De l'Isle ἐκ τῆς ἕδρας τῆς ἀστρονομίας ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῆς Γαλλίας, ὁ Λαλάντ ἀναλαμβάνει τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τούτου, ὅπερ ἔκτοτε ἐξηκολούθησε διδάσκων ἐπὶ 46 ὅλα ἔτη, ἤτοι μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ.

Ὁ Λαλάντ ἦτο μανιώδης ἐραστὴς τῆς ἀστρονομίας. Εἶχεν ἀκατάσχετον ἐπιθυμίαν, ὅπως ἐκλαϊκεύσῃ τὴν ἐπιστήμην τοῦ οὐρανοῦ. Λέγεται ὅτι, ἐπιδεικνύων ποτὲ τὰς μεταβολὰς τῆς λάμψεως τοῦ Ἀλγόλ, προὐκάλεσε τοσοῦτον συνωστισμὸν ἐπί τινος γεφύρας τοῦ Σηκουάνα, ὥστε διεκόπη ἡ κυκλοφορία τοῦ κόσμου καὶ παρέστη ἀνάγκη επεμβάσεως τῆς ἀστυνομίας. Τὸν πρὸς τὰ ἄστρα ἔρωτά του προσεπάθει νὰ μεταδώσῃ κυρίως εἰς τοὺς νέους, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὺς συνετήρει καὶ διέτρεφε εἰς τὸν οἶκόν του, ὅστις εἶχε κατασταθῇ εἶναι ἀστρονομικὸν φροντιστήριον. Οὕτως ἀνέδειξε διαφόρους σπουδαίους μαθητάς, ὡς ὁ J. B. J. Delambre, ὁ G. Piazzi, ὁ P. Mechain, ὁ ἀνεψιός του Michel de La Lande καὶ ἄλλοι. Ἑτέρα ἀπόδειξις τῆς πρὸς τὴν ἀστρονομίαν ἀγάπης του εἶναι τὸ ἐκ 10 000 φράγκων ποσόν, ὅπερ τῷ 1802 ἀφῆκεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν, ὅπως ἐκ τούτου βραβεύεται κατ' ἔτος ἡ ἀρίστη ἀστρονομικὴ ἐργασία.

Ὁ Λαλάντ διωρίσθη τῷ 1795 διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων, ὅπου εἰσήγαγε διαφόρους βελτιώσεις. Τὴν θέσιν διευθυντοῦ διετήρησε μέχρι τοῦ 1801. Μεταξὺ τῶν ὀγκωδῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσε, κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Traité d'Astronomie» (1764 τόμ. 2, ἔκδ. ἐπηυξημένη 1771—1781 τόμ. 4, ἔκδοσις 3η 1792 τόμ. 2). Ὑπόμνημα περὶ τοῦ πλανήτου Οὐρανοῦ, φερομένου τότε ὑπὸ τὸ ὄνομα Georgium sidus, πρὸς τιμὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Γεωργίου Γ', «Astronomie des dames» (1785), «Abrégé de Navigation» (1793), «Bibliographie astronomique» (1801) μεθ' ἱστορίας τῆς ἀστρονομίας ἀπὸ 1781—1802, «Histoire céleste française» (1801), ἔνθα περιέχεται κατάλογος 50 000 ἀστέρων. Ὁ Λαλάντ ἀπέθανε τῷ 1807 εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν. Ἡ γενέτειρά του τιμῶσα τὸν σοφὸν ἐπιστήμονα ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατονταετίας ἀπὸ τοῦ θανάτου του ἀνήγειρε πρὸς τιμήν του περικαλλὲς μνημεῖον. Σ. Π.

— Λαλάντ (Lalande), ***Μιχαὴλ-Ριχάρδος***. Γάλλος μουσουργὸς (1657—1726). Ἡ δεξιότης του ἴδίως εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν θέσιν τοῦ ὀργανοκρούστου εἰς τέσσαρας ταυτοχρόνως ἐκκλησίας. Νεώτατος ἀκόμη ὠνομάσθη ἐπόπτης τῆς μουσικῆς ἐν τῇ αὐλῇ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', ὅστις ἰδιαιτέρως τὸν ἠγάπα. Ὁ Λαλάντ ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας μετὰ 42 ὁλόκληρα ἔτη, τυχὼν γενναιοτάτης συντάξεως παρὰ τοῦ βασιλέως. Αἱ συνθέσεις του ἀποτελοῦνται ἐξ 60 μοτέττων διὰ χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν, ἐκδοθέντων πολυτελῶς δαπάνῃ τοῦ βασιλέως, ἐκ τῆς μουσικῆς διὰ τὸν «Μελικέρτην» τοῦ Μολιέρου, ἐκ μπαλλέτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ «Στοιχεῖα» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ντετοὺς) κ. λ. Γ. Ζ.

Λαλαντὲλ (La Landelle), ***Γουλιέλμος-Ἰωσὴφ-Γαβριὴλ ντὲ—***. Γάλλος λογογράφος (1812—1886). Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους αὐτοῦ σπουδὰς εἰσῆλθεν εἰς τὸ ναυτικὸν τῷ 1828 καί, γενόμενος ἀξιωματικός, ὑπηρέτησεν ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦ 1839. Ἔγραψε πολλὰ μυθιστορήματα, τῶν ὁποίων τὰ θέματα ἦντλει ἰδίως ἀπὸ τοὺς κατὰ θάλασσαν πολέμους καὶ τὰ ἤθη τῶν Γάλλων ναυτικῶν, καθὼς καὶ ἄλλα ἔργα σημαντικῆς ἀξίας. Ἐξ αὐτῶν ἀναφέρονται ἰδιαιτέρως: «Ἡ Γοργόνα» (1844). «Αἱ ἐπωμίδες τοῦ ναυάρχου» (1847), «Περιπέτειαι ἑνὸς εὐπατρίδου» (1847), «Αἱ παγόνησοι» (1850), «Ὁ κουρσάρος Σαὶν-Τοὺν» (1859), «Ἡ γλῶσσα τῶν ναυτικῶν» (1859), «Θαλασσινὰ ποιήματα καὶ τραγούδια» κ. ἄ. Γ. Ζ.

Λαλκούνη, *Ὀλυμπία*. Ἑλληνὶς ἠθοποιὸς (βλ. *Δαμάσκου*).

Λάλας, *Δημήτριος*. Ἕλλην μουσικός, καταγόμενος ἐκ Μεγαρόβου τῆς Μακεδονίας (1848—1911). Ἠκολούθησε τὰς ἐγκυκλίους σπουδὰς ἐν Μοναστηρίῳ καὶ Ἀθήναις, ἔνθα ἔλαβε καὶ τὰ πρῶτα τῆς μουσικῆς μαθήματα. Μεταβὰς ἀκολούθως εἰς Βιέννην ἐσυνέχισε τὰς εἰς τὴν τέχνην τῶν ἤχων σπουδάς του, ἃς καὶ συνεπλήρωσε κατὰ τὴν ἐν Γερμανίᾳ πολυχρόνιον διαμονήν του. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εὑρισκόμενος συνεδέθη μετὰ τοῦ Ριχάρδου Βάγνερ, μεθ' οὗ καὶ συνειργάσθη κατὰ τὴν πρώτην, ἐν ἔτει 1876, ἀπὸ σκηνῆς ἀναβίβασιν τοῦ «Δακτυλίου τῶν Νιμπελούγκεν» τοῦ ἐνδόξου μουσουργοῦ. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἕλληνος μουσικοῦ εἶναι χαραγμένον εἰς τὴν ἀναμνηστικὴν πλάκα τὴν εὑρισκομένην εἰς τὸ περιστύλιον τοῦ θεάτρου τοῦ Μπαϋρόϊτ, ἐν ᾗ μνημονεύονται τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν δημιουργῶν τοῦ μοναδικοῦ τούτου ἀριστουργήματος. Ὁ Λάλας εἰργάσθη κατόπιν ἐπί τινα χρόνον ὡς διευθυντὴς ὀρχήστρας ἐν Σαλτσβούργῳ. μεθ' ὃ ἦλθε δι' ὀλίγον εἰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν τέλει ὁριστικῶς ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἔζησεν ὡς καθηγητὴς τοῦ κλειδοκυμβάλου. Ἀπέθανεν ἐν Μοναστηρίῳ ἐκ χολέρας. Ὁ Λάλας ἐγένετο γνωστὸς καὶ ὡς συνθέτης παιδικῶν τινων ᾀσμάτων καὶ ἑνὸς «Μακεδονικοῦ ἐμβατηρίου». Ἡ μουσικὴ τῆς «Ἠλέκτρας» τοῦ Σοφοκλέους, εἰς ἣν ἀπὸ καιροῦ εἰργάζετο, παρέμεινεν ἡμιτελὴς λόγῳ τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπισυμβάντος θανάτου του. Γ. Ζ.

λαλᾶς (ὁ)· παιδαγωγὸς (ἀνήρ). Λαλάδες λέγονται παρ' ἡμῖν οἱ μαῦροι εὐνοῦχοι τοῦ χαρεμλικίου (γυναικωνίτου).

λαλάς, ἡ λαλὲς (ὁ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῶν φυτῶν *τουλίπη ἡ νότιος* (Tulipa australis), *στερνβεργία ἡ ξανθὴ* (Sternbergia lutea) καὶ *μήκων ἡ ῥοιάς*.

Λαλασσὶς *['Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν τοπαρχιῶν τῆς Τραχείας Κιλικίας καὶ ὁμώνυμος πόλις κατὰ τὰ ΒΔ. αὐτῆς, ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ταύρου καὶ τὰ μεθόρια τῆς Ἰσαυρίας *Πτολ.* V, 7, 6. *Πλιν.* V, 23, 1). Τῆς πόλεως ἡ θέσις δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Κατὰ τὸν Müller (*Πτολ. ἐκδ. Firm. Didot*, σελ. 899), πιθανὸν νὰ εἶναι τὸ σημερινὸν χωρίον *Λαύσα*, ἐπὶ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Καλυκάδνου (νῦν Γιοὺκ-Σοῦ, Gœk Sou), ἀπέχον 37 μίλλια πρὸς Ν. τῶν Ἰσαύρων καὶ 15 μίλλια πρὸς Α. τῆς Γερμανικοπόλεως (νῦν Ἐρμενέκ). Τῆς Λαλασσίδος σῴζονται νομίσματα τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Ἐπὶ Δομιτιανοῦ (81—96 μ. Χ.) φαίνεται ὅτι μετὰ τῆς Κενναπίδος ἀπέκτησεν αὐ-

Digitized by Google

τονομίαν, κόψασα νομίσματα φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν «Κοινὸν Λαλασσέων καὶ Κεννάτων». Α. Θ. Σ.

Λαλεϊκὸ *[Γεωγρ.]*. Σημερινὴ ὀνομασία τοῦ ἀρχαίου *Κλαδίου* (βλ. λ.).

Λαλεμὰν (Lalemand), ***Πέτρος***, Βέλγος σοσιαλιστὴς καὶ συνδικαλιστής, γεννηθεὶς τῷ 1855. Μετὰ μακροὺς ἀγῶνας πρὸς ὀργάνωσιν τῶν ἐργατῶν, ἐπέτυχε τῷ 1888 τὴν ἵδρυσιν τοῦ πρώτου συνδικάτου τῶν μαρμαρογλύφων ἐν Ἀλόστ. Τῷ 1890 ἵδρυσε μετ' ἄλλων τὴν ἐθνικὴν ὁμοσπονδίαν τοῦ λίθου, τῆς ὁποίας κατεῖχε τὴν γραμματείαν ἐπὶ δεκαπενταετίαν. Ἀπὸ τοῦ 1895 εἶναι μέλος τοῦ συμβουλίου τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς ἐργασίας ἐν Βελγίῳ. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐχρημάτισε γραμματεὺς τῆς ἐργατικῆς ἑνώσεως τοῦ Μόλενμπεκ καὶ ἀπὸ τοῦ 1897 εἶναι μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐργατικῆς ἑνώσεως τῶν Βρυξελλῶν καὶ ταμίας αὐτῆς. Ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν ὁμοσπονδίαν τῶν Βρυξελλῶν ἀπὸ τοῦ 1885, εἶναι μέλος τοῦ ὁμοσπονδιακοῦ συμβουλίου. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη διηύθυνε τὸ ἐπαγγελματικὸν ὄργανον «Le Carrier». Θ. Π.

Λάλες *[Παρ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς Ἀλβανίας, διανοιγόμενος μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ροδώνη, ἐφ' οὗ φάρος (πλάτ. 41°35'30" Β., μήκ. 19°27'20" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2711: Gulf of Kattaro to Corfu) καὶ Παλή, εἰς εὖρος 11 μιλλ. καὶ εἴσδυσιν 5 μιλλ. Δέχεται τὰς ἐκβολὰς πολλῶν ποταμίων πηγαζόντων ἀπὸ τοῦ Κοντρὰ Μπρέσες, ὡς καὶ τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Ἀρζὲν (ἢ Ἀρσένη). Σ. Ε. Λ.

λαλὲς (ὁ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀνεμώνη ἡ στεφανανθής*.

Λαλεχός, ***Ἰάκωβος***. Ὑδραῖος καραβοκύριος καὶ ἀγωνιστής, διακριθεὶς εἰς πολλὰς ναυτικὰς ἐκστρατείας καὶ μάλιστα εἰς τὴν Χίον, τὴν Σάμον, τὴν Κρήτην καὶ τὸ Μεσολόγγιον. Παρέμεινε μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, ἀπέθανε δὲ πλοίαρχος. Γ. Δ. Κ.

λάλημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λαλεῖν, φώνημα, φλυαρία· ‖ ἐπὶ τῶν πτηνῶν, κελάδημα: «*λάλημα πουλλιοῦ δὲν ἀκούεται*».

λαλιὰ (ἡ), κοιν. *λαλ̓ιά*· ἡ ἐνέργεια τοῦ λαλεῖν, φωνή, ὁμιλία: «*λαλιὰ δὲ βγάνει ἀπὸ τὸ στόμα του*» «*δὲν ἔχω ἀκούσει τὴ λαλιά του*» ‖ ὁ λαλούμενος λόγος, ἡ γλῶσσα τῆς ἀναστροφῆς: «*ἡ κοινὴ λαλιά*» ἡ κοινή, ἡ δημοτικὴ γλῶσσα.

Λαλιβάλα. Βασιλεὺς τῆς Αἰθιοπικῆς Ἀξοὺμ περὶ τὸ 1200 μ. Χ. Σῴζονται ἐκκλησίαι ὑπόγειοι τῆς ἐποχῆς του. Ἔκτισε καὶ πόλιν ὁμώνυμον.

Λάλιζα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παραμυθίας τῆς Ἠπείρου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 202. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Χ. Ι. Σ.

Λαλικώστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἀποτελοῦν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 358. Χ. Δ.

Λαλίντ, ἢ ***Λὰ Λὶντ*** (Lalinde ἢ La Linde) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Ντορντόνι. Κάτ. 2.144. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν μεταλλεῖα σιδήρου καὶ λατομεῖα. Ἔχει ἐργοστάσια χάρτου καὶ κλειθρῶν. Πλησίον αὐτῆς ὑπάρχουν οἱ καταρράκται τῆς Λαλὶντ καὶ ἡ διῶρυξ τῆς Λαλὶντ μήκους 16 χλμ. Μ. Δ. Β.

Λαλίχμιον *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ *βουλευτήριον* (βλ. λ.) τῶν Ἠλείων.

Λαλιῶται (οἱ)· οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου *Λάλα* (βλ. λ.).

Λαλιώτη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ μεγάλας σταφιδοκαλλιεργείας. Κάτ. (1928) 382. Χ. Δ.

Λάλλα - *Μαγκνία*, ἢ ***Λάλλα - Μαρνία***, ἢ ***Λάλλα-Μαγκηρνία*** (Lalla-Maghnia, Lalla-Marnia, Lalla-Maghrnia) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀλγερίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ὀράν, πρὸς Α. τοῦ Τλέμσεν, εἰς ἀπόστασιν 10 χλμ. ἀπὸ τῶν συνόρων τοῦ Μαρόκκου. Κάτ. 35 400. Εἶναι σημαντικὸς στρατιωτικὸς σταθμὸς τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων κατοχῆς. Τὰ πέριξ αὐτῆς εἶναι λίαν εὔφορα καὶ ἀρδεύονται διὰ πολλῶν διωρύγων. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν ἰαματικαὶ θερμοπηγαί. Ἡ σημερινὴ πόλις ἐκτίσθη τῷ 1844 ἐπὶ τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν κατεῖχεν ἄλλοτε ἡ πόλις Σύρ, ἥτις ἀναφέρεται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ρωμαίων καὶ τῆς ὁποίας σῴζονται ἐρείπια. Μ. Δ. Β.

Λαλλεμὰν (Lallemand), ***Κάρολος***: Γάλλος γεωδαίτης, γεννηθεὶς τῷ 1854. Ἠσχολήθη εἰς πλείστας ὅσας γεωδαιτικὰς καὶ γεωπονικὰς ἐργασίας, εἰργάσθη ἐπίσης ἐπιστημονικῶς ἐπὶ τῆς χωροσταθμήσεως. Ἐφεῦρε τὸν παλιρροιογράφον, ὅστις φέρει τὸ ὄνομά του. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς χωροσταθμικῆς ὑπηρεσίας (1894) καὶ ἀπὸ τοῦ 1910 μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Συγγράμματα αὐτοῦ εἶναι: «Ὁδηγίαι διὰ τὴν ἐργασίαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους» (1888), «Ἐγχειρίδιον χωροσταθμήσεως» (1889), «Ἐπὶ τοῦ μετρικοῦ συστήματος» (1904) κ. ἄ. Γ. Θ. Κ.

— **Λαλλεμὰν** (Lallemand), ***Κάρολος-Φρειδερῖκος-Ἀντώνιος***. Γάλλος στρατηγὸς (1774—1839). Καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν ὡς ἐθελοντὴς τῷ 1792 διέπρεψε κατὰ τὰς ἐναντίον τῶν Πρώσσων καὶ τῶν μεταναστῶν μάχας καὶ ἰδίως εἰς τὴν μάχην τοῦ Βαλμύ, ὅπου ἐγένετο ἀξιωματικός. Εἶτα ἐτοποθετήθη ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Ζυνό. Ἀποσπασθεὶς αὐτοῦ μετέσχε τῆς μάχης τῆς Ἰένης, ὅπου προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, διαπρέψας δὲ βραδύτερον εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἱσπανίας, ἐγένετο τῷ 1811 στρατηγὸς ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης. Ταχθεὶς ὑπὸ τὸν στρατάρχην Νταβοῦ διεκρίθη κατὰ τὴν ἄμυναν τοῦ Ἀμβούργου (1813—1814). Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ναπολέοντος διῴκει τὸν στρατὸν τοῦ νομοῦ Αἰν (Aisne), ὁπόθεν τῷ 1815, ἐν συννενοήσει μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του στρατηγοῦ Ἐρρίκου Λαλλεμάν, προέβη εἰς κίνημα ὑπὲρ τοῦ Ναπολέοντος καὶ κατὰ τῶν Βουρβώνων. Ἀποτυχὼν συνελήφθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ παρεπέμφθη ἐνώπιον τοῦ στρατοδικείου, κατεδικάσθησαν δὲ ἀμφότεροι εἰς θάνατον καὶ ἐπρόκειτο τὴν πρωΐαν νὰ τυφεκισθῶσιν, ὅτε ἀνηγγέλθη ἡ ἀπόβασις τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὸν κόλπον Ζυὰν καὶ οἱ δεσμοφύλακες αὐτῶν διέσωσαν κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοὺς δύο ἀδελφούς, οἵτινες ἔσπευσαν νὰ ταχθῶσιν εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ προελαύνοντος αὐτοκράτορος. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ἑκατὸν ἡμερῶν, ὁ Ναπολέων προήγαγεν αὐτὸν καὶ τὸν διώρισε γερουσιαστήν. Ὁ Λαλλεμὰν μετέσχε τῆς μάχης τοῦ Βατερλὼ ὡς διοικητὴς μεραρχίας, μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν δὲ καταστροφὴν προεγράφη ὑπὸ τῶν Βουρβώνων καὶ δικασθεὶς ἐρήμην κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχε καὶ ὁ ἀδελφός του, ἀμφότεροι ὅμως ἠδυνήθησαν ν' ἀπέλθωσιν εἰς Ἀμερικήν, ὅπου προσεπάθησαν νὰ συστήσωσιν ἐν Τεξὰς μετ' ἄλλων φυγάδων Γάλλων τὴν ἀποικίαν τοῦ Πεδίου τοῦ Ἀσύλου, τὴν ὁποίαν βραδύτερον ἐγκατέλιπεν. Ἐσχεδίαζεν ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἀπαγάγῃ τὸν Ναπολέοντα ἐκ τῆς νήσου τῆς Ἁγίας Ἑλένης καὶ μεταφέρῃ αὐτὸν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὅτε τῷ 1821 ἐπελθὼν ὁ θάνατος τοῦ αὐτοκράτορος ἐματαίωσε τὰ σχέδια αὐτοῦ. Ὁ Ναπολέων διὰ τῆς διαθήκης του ἐκληροδότησεν εἰς τοῦτον 100 000 φρ. Τῷ 1823 μεταβὰς εἰς Ἱσπανίαν ἐτάχθη μετὰ τῶν συνταγματικῶν, εἶτα δὲ κατέφυγεν εἰς Βρυξέλλας, ἐκεῖθεν δ' ἐπέστρεψεν εἰς Νέαν Ὑόρκην, ὅπου ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν ἐκπαιδευτικοῦ τινος ἱδρύματος. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Καρόλου Ι' ἐπανέκαμψεν εἰς Παρισίους, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1830, τὸν δὲ Ἰανουάριον τοῦ ἑπομένου ἔτους ἀνέκτησε τοὺς βαθμούς του καὶ ἐγένετο γερουσιαστής. Θ. Β.

λαλλεμαντία (ἡ) (Lallemantia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας ἢ διετεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι ἡ *λαλλεμαντία ἡ ἰβηρική* (Lallemantia iberica), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὸν Καύκασον χώρας καὶ εἴς τινας παραμεσογειακὰς τοιαύτας καὶ φέρει ἐλαιοῦχα σπέρματα, καὶ ἡ *λαλλεμαντία ἡ λευκάζουσα* (Lallemantia canenses), ἐτήσιον φυτὸν ἰθαγενὲς τῆς Συρίας καὶ πολλαχοῦ πρὸς κόσμον καλλιεργούμενον. Δ. Ν. Π.

Λάλλι (Lalli), ***Ἰωάννης - Βαπτιστής***. Ἰταλὸς ποιητὴς καὶ νομομαθὴς (1572—1637). Εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν ἔγραψε τὸ ποίημα «Ζωὴ τοῦ Ἁγίου Εὐσταθίου» καὶ ὀλίγον βραδύτερον ποίημα ἀφιερωμένον εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου Φαρνέζε, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον ἐχορηγήθη εἰς αὐτὸν ἐπίδομα 100 δουκάτων. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Περουγίας καὶ διετέλεσε διοικητὴς τοῦ Τεσσεβάνο καὶ ποδεστὰ τοῦ Φολίνιο. Ἔγραψε καὶ τὰ σατιρικὰ ἔργα: «Δομιτιανὸς ὁ φονεὺς τῶν μυιῶν» (1619), «Ἡ Φαρσαλία» (1629), «Ὁ Τίτος, ἢ ἡ κατεστραμμένη Ἱερουσαλήμ» (1629), «Στίχοι τοῦ Πετράρχη ἐν παρῳδίᾳ» (1630), «Παρῳδία Αἰνειάδος» (1633) καὶ ἔμμετρον μετάφρασιν τῶν «Ἐκλογῶν» τοῦ Βιργιλίου. Μ. Δ. Β.

Λαλλὺ-Τολλαντὰλ (Lally-Tollendal), ***Θωμᾶς-Ἀρθοῦρος, κόμης ντὲ***—. Γάλλος στρατηγός, ἰρλανδικῆς καταγωγῆς (1708—1766). Δωδεκαετὴς μετέσχε τῆς ἐκπορθήσεως τῆς Βαρκελώνης, τῷ δὲ 1732 διεκρίθη εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Κιέλου. Μεταβὰς εἰς Ρωσίαν, ὅπως ὑπηρετήσῃ ὑπὸ τὸν στρατάρχην Λάσσυ, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν παλινόρθωσιν τῶν Στουάρτ. Μὴ κατορθώσας τοῦτο ἐπεδίωξε ν' ἀποσπάσῃ τὴν Ρωσίαν ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς συμμαχίας, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν καὶ μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Φλάνδρας, διακριθεὶς εἰς πλείστας μάχας καὶ προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ. Ἐγένετο εἶτα διοικητὴς τῶν ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις γαλλικῶν κτήσεων, καταπλεύσας δ' ἐκεῖ ἐγένετο κύριος τοῦ Γκουλαντοὺρ καὶ ἐκυρίευσε τὸ φρούριον τοῦ Δαβίδ, ἐκδιώξας πανταχόθεν τοὺς Ἄγγλους. Μετὰ πολλὰς περιπετείας προήλασε κατὰ τοῦ Μαδρὰς καὶ διεχώρισε τὴν ἀγγλικὴν φρουράν. Ἀλλ' ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου τὸν ἐξηνάγκασε νὰ σπεύσῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ κινδυνεύοντος φρουρίου Ποντισερύ. Κυκλωθεὶς ἐν Ποντισερὺ καὶ ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰθαγενοῦς στρατοῦ, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μετὰ τοῦ ναυάρχου Coote καὶ ἀπεστάλη αἰχμάλωτος εἰς Λονδῖνον. Ἐν Παρισίοις ἐξυφάνθησαν κατ' αὐτοῦ συκοφαντίαι ἐπὶ προδοσίᾳ. Ἀφεθεὶς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἐπὶ λόγῳ τιμῆς, μετέβη εἰς Παρισίους ὅπως ὑπερασπισθῇ ἑαυτόν, ἀλλὰ δικασθεὶς κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἡ ἀπόφασις αὕτη προεκάλεσε τὴν γενικὴν ἀγανάκτησιν, ἀλλὰ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι πρὸς ἀναστολὴν τῆς ἐκτελέσεως ἀπέβησαν μάταιαι. Δώδεκα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του, κατὰ διαταγὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', ἡ ἀπόφασις ἀναθεωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ κοινοβουλίου τῷ 1778 παμψηφεὶ ἀφῄρεσε καὶ τὴν ἐλαχίστην κηλῖδα ἀπὸ τῆς μνήμης του. Θ. Β.

Θωμᾶς, Λαλλύ

Λαλὸ (Lalo), ***Ἐδουάρδος***. Γάλλος μουσικὸς (1823—1892). Ἠκολούθησεν εἰς τὸ ᾠδεῖον τῆς Λίλλης μαθήματα βιολίου καὶ ἁρμονίας. Τῷ 1839 εἰσῆλθεν εἰς τὸ ᾠδεῖον τῶν Παρισίων καὶ ἠκολούθησε μαθήματα συνθέσεως καὶ βιολίου. Ἤρχισε τὸ μουσικόν του στάδιον παίζων τὸ μέρος τῆς βιόλας εἰς συναυλίας μουσικῆς δωματίου ἐν Παρισίοις. Τὸ πρῶτόν του θεατρικὸν ἔργον ἦτο τὸ τρίπρακτον μελόδραμα «Fiesque». Ἠκολούθησε τὸ «Namouna» καὶ τέλος «Le Roi d' Ys» τὸ ὁποῖον ἐξετελέσθη εἰς τὸ θέατρον τῆς Ὀπερὰ-Κωμὶκ τῷ 1888 μὲ θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν. Ἄλλα ἔργα τοῦ Λαλὸ εἶναι τρία τρίο διὰ πιάνο καὶ ἔγχορδα, τὸ κουαρτέτο εἰς μὶ ὕφεσις, μία φαντασία μπαλέτο δι' ὀρχήστραν, δύο κοντσέρτα διὰ βιολὶ (τὸ β' εἶναι ἡ ἱσπανικὴ συμφωνία) καὶ ἕνα διὰ βιολοντσέλλο, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται τὸ τελειότερον τῆς νεωτέρας μουσικῆς εἰς τὸ εἶδός του, μία νορβηγικὴ συμφωνία, διὰ βιολὶ καὶ ὀρχήστραν, ἡ νορβηγικὴ ραψῳδία δι' ὀρχήστραν, μία συμφωνία εἰς σὸλ ἔλασσον, καθὼς καὶ μία παντομίμα. Τὸ ὕφος τοῦ Λαλὸ εἶναι λιτὸν καὶ ἐκφραστικὸν συγχρόνως, ἡ ἐνορχήστρωσίς του εἶναι πλουσία εἰς χρῶμα, ἔχει πρωτοτυπίαν μελῳδικὴν καὶ ρυθμικὴν καὶ πρὸ παντὸς εἰλικρίνειαν. Θεωρεῖται μαζὶ μὲ τὸν Φράγκ, τὸν Σὲν-Σὰνς καὶ τὸν Κασπιγιόν, ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτας τῆς νεωτέρας γαλλικῆς σχολῆς. Α. Β.

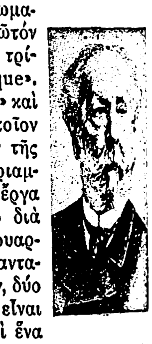

Ἐδουάρδος Λαλό

— **Λαλὸ** (Lalo), ***Κάρολος***. Σύγχρονος Γάλλος αἰσθητικός, καὶ κύριος ἐκπρόσωπος τῆς λεγομένης κοινωνιολογικῆς αἰσθητικῆς (περὶ ἧς βλ. τ. Β', σ. 849—850). Ἔγραψε: «Esquisse d'une Esthétique musical scientifique» (1908), «L' Esthétique expérimentale contemporaine» (1908), «Les sentiments esthétiques» (1910), «Introduction à l'Esthétique» (1912), «Le préjugé de la beauté féminine» (μετὰ τῆς *Anne - Marie*), ἐν «Mercure de France» (1913), «L'art et la Vie Sociale» (1921), «La fonction individuelle et sociale de l'amour dans l' art» ἐν «Revue Philosophique» (1921), «L'art et la vie», ἐν «Journal de Psychologie» (1921), «L'art et la morale» (1922), «La beauté et l'instinct sexuel» (1922), «Aristote» (1922), «La faillite de la beauté» (μετὰ τῆς *Anne - Marie*) (1923), «Esthétique» (1925) (εἰς τὴν ἑλλ. μετάφρασις *Κ. Θ. Παπαλεξάνδρου* 1929), «L'Art exprime - t - il la Vie?» (1927) καὶ ἄρθρα του εἰς «Journal de Psychologie», «Revue Philosophique», «Mercure de France», «Revue Bleue» κ. ἄ.

Λαλοὰ (Laloy), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος μουσικολόγος (γενν. 1874), διδάκτωρ τῆς φιλολογίας, σπουδάσας ταυτοχρόνως μουσικήν. Ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μουσικήν, δημοσιεύσας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἄρθρα καὶ συγγράμματα ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Αἱ ἀρχαῖαι ἐναρμόνιοι κλίμακες», «Φιλολογικὴ Ἐπιθεώρησις» (1899), «Τὸ ἐναρμόνιον γένος τῶν Ἑλλήνων» (1900), «Ἀριστόξενος ὁ Ταραντῖνος καὶ ἡ μουσικὴ τῆς ἀρχαιότητος» (1904) μετὰ «Λεξικοῦ τοῦ Ἀριστοξένου». Ἔγραψεν ἐπίσης μίαν βιογραφίαν τοῦ Ραμώ (1908), «Σημειώσεις ἐπὶ τῆς μουσικῆς τῆς Καμβότζης». Συνειργάσθη εἰς τὴν «Μουσικὴν Ἐπιθεώρησιν», εἰς τὴν «Μεγάλην Ἐπιθεώρησιν», εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Τεχνῶν» κλ.

Digitized by Google

λαλοπάθεια (ἡ) (lalopathie). Ὅρος καθολικὸς περιλαμβάνων πάσας τὰς ἐλλείψεις καὶ πάντα τὰ ἐλαττώματα τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ὁμιλουμένων ἢ ἐγγράφων λέξεων, ἐλαττώματα προερχόμενα ἐξ ἀλλοιώσεως ἢ παραφθορᾶς περὶ τὴν προφορὰν τῶν λέξεων, ἢ ἐκ διαταραχῆς τινος περὶ τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν δίκην συμβόλου. Μ. Ν. Κ.

λαλοπληγία (ἡ) (laloplégie). Οὕτω καθορίζεται ἡ ἀδυναμία ἢ τὸ ἀκατόρθωτον τοῦ ἐκφράζειν τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα ἐν τῇ χρησιμοποιήσει τοῦ λόγου. Μ. Ν. Κ.

λάλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πάντοτε λαλῶν, φλύαρος, μωρολόγος· || παραθετ. *λαλίσιρος—λαλίστατος.*

Λαλουὲτ (Lalouette), ***Πέτρος.*** Γάλλος ἰατρὸς καὶ ἀνατόμος τῶν Παρισίων, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις (1711—1742). Οὗτος περιέγραψε προέκτασίν τινα κωνικήν, μὴ ἀπαντῶσαν πάντοτε, τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος, ὁρμωμένην ἐκ τοῦ ἄνω χείλους τοῦ ἰσθμοῦ ἀριστερόθεν τῆς μέσης γραμμῆς καὶ ὑψουμένην καθέτως μέχρι τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ. Ἡ προέκτασις αὕτη ἐκλήθη *λαλουέττειος πυραμὶς* ἢ *μέσος λοβὸς τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος.* Ο. Ρ

λαλουέττειος *πυραμὶς* *['Ανατομ.].* Λοβὸς τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος, καλούμενος κοινῶς *πυραμοειδής*, ὢν σπάνιος καὶ ἀσταθής· ἐκφύεται ἐκ τοῦ ἰσθμοῦ (τοῦ μέσου λοβοῦ) καὶ φέρεται πρὸς τὰ ἄνω μέχρι τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ, σπανίως δὲ μέχρι τοῦ τυφλοῦ τρήματος τῆς γλώσσης. Ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ δυσχεραίνει τὴν τραχειοτομίαν, ἕνεκα τῆς αἱμορραγίας, ἣν συνεπάγεται ἡ τρῶσις αὐτοῦ. Ι. Π.

Λάλουκα */Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐντὸς τῆς πεδιάδος τοῦ Ἄργους καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 436. Ὑπήγετο ἄλλοτε εἰς τὴν κοινότητα Πυργέλας, ἐξ ἧς ἀπεσπάσθη ἐσχάτως. Χ. Δ.

Λαλουμᾶς *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς κοινότητος Βοριζίων τῆς ἐπαρχίας Καινουργίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης μὲ 27 κατοίκους (1928). Κεῖται ἐπὶ τοποθεσίας δασώδους ἐκ πρίνων καὶ ἄλλων ἀγρίων δένδρων καὶ θάμνων εἰς τὴν νοτίαν ὑπώρειαν τῆς Ἴδης. Ε. Γ.

λαλούμενα (τά)· δημοτ., τὰ μουσικὰ ὄργανα.

λαλουμένη (ἡ) */Γλωσσολογ.].* Καλοῦμεν *λαλουμένην* ἢ *ὁμιλουμένην* τὴν γλῶσσαν τῆς καθ' ἡμέραν ὁμιλίας, τὴν γλῶσσαν τῆς προφορικῆς συνεννοήσεως καὶ ἐπικοινωνίας, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὴν *γραφομένην* ἢ *γραπτήν.* Ἡ λαλουμένη ἐμφανίζει παντοῦ καὶ πάντοτε διαφόρους κατὰ τόπους παραλλαγὰς καὶ ποικιλίας — εἰς τὴν προφοράν, εἰς τὴν κλίσιν ὀνομάτων, ἀντωνυμιῶν, ῥημάτων κ.λ, εἰς τὴν σύνταξιν καὶ πλοκὴν τῶν λέξεων, εἰς τὸ λεξιλόγιον κ. οὕ. κ.—, μὲ ἄλλας λέξεις διακρίνεται εἰς διαλέκτους καὶ ἰδιώματα. Τὴν διαλεκτικὴν διάσχισιν τῆς ὁμιλουμένης εὐνοοῦν καὶ ὑποβοηθοῦν συνήθως διάφοροι γεωγραφικοί, πολιτικοί, κοινωνικοί, οἰκονομικοὶ λόγοι, ὡς λ. χ. ἡ φύσις καὶ διάπλασις τοῦ ἐδάφους, ἡ ἔλλειψις πυκνῆς καὶ ταχείας συγκοινωνίας, ἡ διοικητικὴ διαίρεσις μιᾶς χώρας κ. οὕ. κ. Ἀλλ' ὑπεράνω τῶν διαλεκτικῶν καὶ ἰδιωματικῶν τούτων διαφορῶν ἀναπτύσσεται πολλάκις κοινή τις ὁμιλουμένη, ἥτις χρησιμεύει ὡς μέσον κοινῆς συνεννοήσεως, ὡς ὄργανον ἐπικοινωνίας ὅλων τῶν ὁμογλώσσων. Οὕτως, εἰς μὲν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἀνεπτύχθησαν διάφοροι κοιναί: ἡ ἐν τῇ Ἰωνίᾳ τῆς Μ. Ἀσίας, ἰδίως δὲ ἡ ἀττικὴ Κοινὴ — ἡ ὁποία ἐκτοπίσασα, καὶ ὡς λαλουμένη καὶ ὡς γραφομένη ὅλας σχεδὸν τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς διαλέκτους ἔγινεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον γλῶσσα ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὡς δηλοῦν πάντα σχεδὸν τὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα, ἐκτὸς τῆς Τσακωνικῆς— εἰς δὲ τὴν ἀρχαίαν Ἰταλίαν ἡ γλῶσσα (ἢ μᾶλλον τὸ ἰδίωμα) τῆς Ῥώμης ἐξέβαλεν ὅλα τὰ ἰδιώματα τοῦ Λατίου καὶ οὕτως ἀπὸ ῥωμαϊκῆς ἔγινε πράγματι λατινική. Ἡ λαλουμένη οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ συμπίπτει ἐντελῶς, οὐδὲ ταυτίζεται πρὸς τὴν γραφομένην. Μεταξὺ τοῦ προφορικοῦ καὶ τοῦ γραπτοῦ λόγου πάντοτε παρατηρεῖται διαφορά, ποικίλλουσα κατὰ τὰς διαφόρους χώρας καὶ λαούς. Ἀλλ' ἡ ἀπόστασις αὕτη ὁμιλουμένης καὶ γραφομένης δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ εἰς πάντα τὰ εἴδη τοῦ γραπτοῦ λόγου. Ἡ γλῶσσα λ. χ. τῆς κωμῳδίας, ἡ γλῶσσα τῶν ἐπιστολῶν κλ. εὑρίσκεται ἐγγύτερον πρὸς τὴν καθ' ἡμέραν ὁμιλίαν ἢ ἡ γλῶσσα τῆς ἐπιστήμης, τῆς νομοθεσίας, τῆς ἐκκλησίας κ. οὕ. κ. Καὶ ἀντιστρόφως, εἴδη τινὰ τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης—ὅπως λ. χ. ἡ γλῶσσα τῶν σχολείων, ἡ γλῶσσα τῆς βουλῆς, τῶν δικαστηρίων, ἡ γλῶσσα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κηρύγματος κ. οὕ. κ.—εἶναι πολὺ πλησιεστέρα πρὸς τὴν γραπτὴν γλῶσσαν τόπου τινὸς ἢ ἡ γλῶσσα τῆς καθημερινῆς χρήσεως καὶ συνηθείας, τῆς ἀγορᾶς, τῆς οἰκειοτέρας συνομιλίας κ. οὕ. κ. Ὅτι δὲ ἡ δευτέρα αὕτη εἶναι ἐπιδεκτικὴ καὶ μεγαλυτέρας ἀναμείξεως πρὸς ξένα στοιχεῖα εἶναι εὐνόητον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Γ. Χατζιδάκι*, Γενικὴ Γλωσσικὴ Α'—Β' (Ἀθῆναι 1915—1916).—*V. Porzesinski-Boehme*, Einleitung in die Sprachwissenschaft (Leipzig 1910).—*O. Jespersen.* Progress in language[2].—*W. Whitney-Jolly-Γ. Χατζιδάκι*, Ἀναγνώσματα περὶ τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς συγκριτικῆς γλωσσικῆς (Ἀθῆναι 1898).—*J. Schrijnen-W. Fischer*, Einführung in die indogermanische Sprachwissenschaft (Heidelberg 1921).—*J. Vendryes*, Le langage (Paris 1921).—*H. Paul*, Prinzipien der Sprachgeschichte[5] (Halle a. S. 1920).—*Wundt*, Völkerpsychologie. I. Die Sprache[2] (Leipzig 1904)

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟ

Λαλούμια (Lalumia), ***Ἰσίδωρος.*** Ἰταλὸς ἱστορικός, δημοσιογράφος καὶ πολιτικὸς (1823—1879). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ Παλέρμῳ καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν πολιτικήν. Τῷ 1844 ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτον αὐτοῦ δοκίμιον τῆς ἱστορίας τῆς Σικελίας. Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1848 καὶ 1849 ἔπαιξε σημαίνοντα ῥόλον καὶ συνέταξε, μετὰ τοῦ Μπονακκόρσι, ὑπόμνημα «Ἐπὶ τῶν πολιτικῶν δικαίων τῆς Σικελίας», ὅπερ ἐδημοσιεύθη ἐν Παρισίοις τῷ 1849. Ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1860, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρωτοστατῶν καὶ ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «Ἡ παλινόρθωσις τῶν Βουρβώνων καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1860 ἐν Σικελίᾳ». Μετὰ τὴν μετάβασιν τοῦ Γαριβάλδη εἰς τὴν Σικελίαν διωρίσθη διευθυντὴς τῆς «Ἐπισήμου ἐφημερίδος» τῷ 1860, τῷ δὲ 1864 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἀρχείου τοῦ Παλέρμου. Μεταξὺ ἄλλων ἔγραψε καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα: «Μελέται ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς Σικελίας» (1870), «Ἡ Σικελία ὑπὸ τὸν Κάρολον τὸν Ε'» (1862), «Ἡ Σικελία ὑπὸ τὸν Βίκτωρα Ἀμεδαῖον τῆς Σικελίας» (1875), «Οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ πόλεμοι τῶν δούλων ἐν Σικελίᾳ» (1874), «Τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ Παλέρμου» (1891), «Σικελικαὶ ἱστορίαι» (1884) κτλ. Μ. Δ. Β.

Λάλουσι */Γεωγρ.].* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἀχαΐας χωρίου *Σταροχώρι* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Λὰ Λυζὲρν (La Lyserne), ***Καῖσαρ-Γουλιέλμος.*** Καρδινάλιος (1738—1821). Διετέλεσε τοποτηρητὴς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Ναρμπόνης καὶ ἀκολούθως ἐπίσκοπος τῆς Λάνγκρ. Ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐφάνη ὑπέρμαχος τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ἐξελέγη δὶς πρόεδρος τῆ ἐθνοσυνελεύσεως, ἀλλὰ μετὰ τὰ γεγονότα τῆς 5 καὶ 6 Ἰουνίου 1789 ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἐπισκοπικήν του ἕδραν. Τῷ 1791 μετηνάστευσε καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους τῷ 1814. Καρδινάλιος ἐξελέγη τῷ 1817. Κυριώτερα ἔργα του θεωροῦνται: «Σκέψεις ἐπὶ διαφόρων σημείων τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς», «Ἐξήγησις τῶν κυριακῶν Εὐαγγελίων» κ. ἄ. Τ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν εἰς 6 τόμους τῷ 1856. Μ.Ν.Δ.

λαλῶ (***—έω***), κοιν. *λαλάω*, ἀόρ. *ἐλάλησα*· ἐκβάλλω φωνήν, ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν πτηνῶν, κράζω, κελαδῶ: «λαλᾶνε τὰ κοκκόρια», «λάλα, καημένο ἀηδόνι», «λάλησε ὁ κοῦκκος»· || ἐπὶ βρέφους ἐκβάλλοντος ἀνάρθρους φωνάς: «ξυπνᾷ τη νύχτα καὶ λαλάει»· || φλυαρῶ, ὁμιλῶ ἀκατασχέτως· ἤδη παρ' ἀρχαίοις: «λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν», «περιέρχεται τὰ κέντρα καὶ λαλεῖ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν»· || ὁμιλῶ, λέγω: «εἶπα καὶ ἐλάλησα, ἁμαρτίαν οὐκ ἔχω», «λαλεῖ τὴν γαλλικήν, —τὴν γερμανικήν»· || ἰδιωματ., παρωθῶ, προτρέπω τὸ ὑποζύγιον διὰ τῆς φωνῆς νὰ βαδίσῃ ταχύτερον: «λάλα του νὰ φθάσωμε γρήγορα»· || παροιμ. «ὅπου λαλοῦν πολλὰ κοκκόρια ἀργεῖ νὰ ξημερώσῃ» ὅταν πολλοὶ εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἀναμειγνύωνται, ἡ ὑπόθεσις μᾶλλον περιπλέκεται.

Λὰμ (Lamb), ***Καρολίνα.*** Ἀγγλὶς λογία, διάσημος ἐκ τοῦ ῥωμαντικοῦ δεσμοῦ της μετὰ τοῦ λόρδου Βύρωνος (1785—1828). Κόρη τοῦ λόρδου Πονσόνμπυ, ἐνυμφεύθη τὸν λόρδον Μέλμπωρν Ὅταν ἐδημοσιεύθη τὸ «Προσκύνημα τοῦ Τσάϊλντ Χάρολντ» τοῦ Βύρωνος, ἐκυριεύθη ὑπὸ τοιούτου πάθους διὰ τὸν συγγραφέα τοῦ ἔργου, ὥστε μετέβη ἡ ἰδία, ὅπως προσφέρῃ τὸν ἔρωτά της εἰς τὸν ποιητήν. Τὸν ἐπεσκέφθη μετημφιεσμένη εἰς τζόκεϋ καὶ τῷ ἐνεχείρησεν ἐπιστολήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔγραφεν: «Ἡ δούλη σας πάντοτε, ἡ ἐρωμένη σου ὁπόταν θέλῃς». Ὁ Βύρων, ὁ ὁποῖος ἀνεγνώρισε γυναῖκα ὑπὸ τὴν μεταμφίεσιν, δὲν ἀμφέβαλεν ὅτι ὁ ἀποστολεὺς καὶ ὁ κομιστὴς ἦσαν τὸ αὐτὸ πρόσωπον. τὴν παρηκολούθησε καὶ συνεδέθησαν ἐρωτικῶς. Ὁ δεσμὸς ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἡ λαίδη ὄχι μόνον δὲν ἀπέκρυψεν, ἀλλὰ διεφήμιζε δημοσίᾳ ὡς θρίαμβον, διήρκεσε τριετίαν, διακοπτόμενος μόνον ὑπὸ σκηνῶν προκαλουμένων ἐκ τῆς συγκρούσεως δύο ἐξ ἴσου πρωτοτύπων καὶ ἀτιθάσων χαρακτήρων. Ὁ λόρδος ἐγνώριζε τὰς σχέσεις, ἀλλ' ἀπέφυγε νὰ δημιουργήσῃ θόρυβον. Ὀλίγον ἔπειτα ὁ Βύρων ἐνυμφεύθη. Ἡ λαίδη Καρολίνα οὐδέποτε ἐλησμόνησε τὸν ἐραστήν της. Ἡ θλῖψίς της διὰ τὴν ἐγκατάλειψίν της εὗρε διέξοδον εἰς τὴν φιλολογίαν. Συνέγραψε τὰ μυθιστορήματα: «Γκλενάρβων», «Γκράαμ Χάμιλτων» καὶ «Ἄδα Ρέϊς», ἐν τοῖς ὁποίοις ἐκδηλοῖ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ ἀπελπισίαν της διὰ τὴν στάσιν τοῦ ποιητοῦ. Ταῦτα ἀνεγνώσθησαν ἀπλήστως, ἀλλ' ἡ ἀγγλικὴ ἀριστοκρατία, ἡ ὁποία τὴν ἐδέχετο ὅτε ἡ ἰδία διεφήμιζε τὸν ἐραστήν της, ἔκλεισεν εἰς αὐτὴν τὴν θύραν. Ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἐξοχικὴν ἔπαυλίν της Μπρόκετ-Χώλλ, ἡμέραν δέ τινα, ἐνῷ ἐξῆλθεν εἰς περίπατον ἔφιππος, εἶδε νὰ διέρχεται ἐκ τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ κηδεία ἀριστοκρατική. Ἐκ τοῦ οἰκοσήμου ἐπὶ τῆς ἁμάξης ἀνεγνώρισε ποῖος ὁ νεκρός. Ἦτο ἡ σορὸς τοῦ ποιητοῦ θανόντος ἐν Μεσολογγίῳ, μεταφερομένη εἰς Νόττιγχαμ. Ἡ συνάντησις παρήγαγεν εἰς αὐτὴν τοιοῦτον κλονισμόν, ὥστε μετεφέρθη ἡμιθανὴς εἰς τὴν οἰκίαν της. Ἔκτοτε οὐδέποτε ἀνέλαβεν, ἀλλ' ἐπὶ τρία ἔτη ἔφθινε βραδέως, μέχρις ὅτου τῷ 1828 ἐξέπνευσε. Δ. Σ. Δ.

— **Λὰμ** (Lamb), ***Κάρολος.*** Ἄγγλος λογοτέχνης καὶ κριτικὸς (1775—1834). Ὀκταετὴς εἰσήχθη εἰς τὴν σχολὴν Christ's Hospital, ἔνθα παρέμεινεν ἑπτὰ ἔτη (1782—1789). Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1791 ἐπέτυχε δημοσίαν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν παρέμεινεν ἐπὶ βραχὺ διάστημα. Τῷ 1792 μετετέθη εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἰνδιῶν, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ 33 ἔτη, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ἐγράφησαν τὰ ἔργα του. Τῷ 1794 συνέθετε σονέτα, ἀπευθυνόμενα πρὸς διάσημα πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύοντο ἐν τῷ «Ἑωθινῷ Ταχυδρόμῳ». Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1795 ἔπαθε τοιαύτην διανοητικὴν διαταραχήν, ὥστε ἐδέησε νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς φρενοκομεῖον. Ὡς αἰτία ἀναφέρεται ὁ ἀτυχὴς ἔρως του μετὰ τῆς Ἄννης Σίμμονς, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπηυθύνοντο τὰ σονέτα, εἶναι γνωστὸν ὅμως ὅτι ἡ παραφροσύνη ἦτο κληρονομικὴ εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1796 ἐξῆλθε τοῦ ἀσύλου, ἀλλὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους νέα συμφορὰ ἔπληξε τὴν οἰκογένειάν του. Ἡ ἀδελφή του Μαίρη, ἥτις εἶχε προηγουμένως ἐκδηλώσει συμπτώματα παρακρούσεως, καταληφθεῖσα ὑπὸ ὀξυτάτης κρίσεως ἥρπασε μάχαιραν καὶ ἐνέπηξε ταύτην εἰς τὴν καρδίαν τῆς μητρός της. Ὁ Κάρολος, ὅστις ἦγε τότε τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἐπέτυχε νὰ ἐξαγάγῃ τὴν ἀδελφήν του τοῦ ἀσύλου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνεκλείσθη, τὴν μετέφερεν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ κατέστη αὐτὸς ὁ φύλαξ της. Ῥωμαντικὸς καὶ ἐκκεντρικός, ἠγάπα τὸ ποτόν, καίτοι δὲ συχνάκις ἐπεδίδετο εἰς τὴν οἰνοποσίαν, οὐδὲ στιγμὴν παρημέλησε τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς προστάτου τῆς παράφρονος ἀδελφῆς του. Ἐπίσης ὑπῆρξε τόσον ἐπαρκὴς καὶ φιλόπονος ὑπάλληλος εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, ὥστε αὕτη κατόπιν ὑπηρεσίας 32 ἐτῶν τῷ ἐχορήγησε γενναίαν σύνταξιν. Ἐν τῷ μεταξὺ εὕρισκε καιρὸν ὅπως ἐπιδίδεται εἰς τὴν φιλολογίαν, συνέγραψε δὲ πλείστας εὐθυμογραφικὰς καὶ ἠθοπλαστικὰς πραγματείας, ἀποτελούσας λογοτεχνικὰ ἀριστουργήματα. Μετὰ τῆς ἀδελφῆς του ἔγραψε τὰς «Ἱστορίας ἀπὸ τὸν Σαίξπηρ» (Tales of Shakespeare), τοῦ Καρόλου ἀσχοληθέντος μὲ τὰς τραγῳδίας καὶ τῆς ἀδελφῆς του μὲ τὰς κωμῳδίας. Ποιητὴς πρωτότυπος καὶ τρυφερός, εὐθυμογράφος μᾶλλον φαιδρὸς ἢ δηκτικός, ὁ Λὰμ διακρίνεται πρὸ παντὸς ὡς κριτικὸς καὶ δοκιμιογράφος. Αἱ πραγματεῖαι τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Elia* ἀποκαλύπτουν ἐξαιρετικὸν τάλαντον, μεγάλην πρωτοτυπίαν, πλουσίαν φαντασίαν καὶ συγχρόνως βαθυτάτην συμπάθειαν διὰ τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα. Τὸ ἔργον του «Specimens of English Dramatic Poets», μετὰ σημειώσεων καὶ σχολίων (1808), αἱ μελέται του ἐπὶ τοῦ Χόγκαρθ καὶ Σαίξπηρ, δημοσιευθεῖσαι εἰς τὸν «Reflector» τοῦ Λέϊ Χοὺτ (1811), κατατάσσουν αὐτὸν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν τεχνοκριτῶν καὶ φιλολογικῶν κριτικῶν. Ὡς ἐπιστολογράφος ἐπίσης ὑπῆρξεν ἀπαράμιλλος. Γενικῶς τὰ ἔργα του, εἰς οἱονδήποτε λογοτεχνικὸν εἶδος καὶ ἂν ἀνήκουν, φέρουν τὴν σφραγῖδα ἰσχυρᾶς προσωπικότητος, σκέψεων καὶ αἰσθημάτων, τὰ ὁποῖα κυρίως ἐκίνει θερμὴ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Μέρος τῶν διεσπαρμένων ἔργων του εἰς ἐπιθεωρήσεις, περιοδικά, ἐφημερίδας, λευκώματα κλπ. συνελέγη εἰς δύο τόμους καὶ ἐξεδόθη ἐν Λονδίνῳ (1818). Δ. Σ. Δ.

λάμα (ἡ)· δημοτ., λεπτὴ μεταλλικὴ πλάξ, ἔλασμα ἰδίᾳ σιδήρου ἢ χάλυβος: «τὸ μαχαίρι ἔχει καλὴ λάμα»· || ἡ λεπὶς τῆς ξυριστικῆς μηχανῆς.

λάμα (τό), ἢ ***λάμμα*** (ἐξ οὗ καὶ ῥῆμα *λαμματίζω*). Τεχνικὸς ὅρος τῆς μεταβυζαντινῆς ζωγραφικῆς, ὑποδηλῶν τὰς διαβαθμίσεις ἑκάστου χρώματος. Αἱ διαβαθμίσεις αὗται ἐπετυγχάνοντο μόνον δι' ἀλλεπαλλήλων ἐπιθέσεων χρωμάτων ἐπὶ τοῦ πίνακος, δεδομένου ὅτι ἡ καθόλου τεχνικὴ τῶν χρόνων ἐκείνων δὲν ἐπέτρεπε τὴν σύνθεσιν τῶν χρωμάτων πρὸ τῆς ἐπιθέσεως τούτων ἐπὶ τοῦ πίνακος. Ἐν τῇ «Ἑρμηνείᾳ ζωγράφων» τοῦ ἐκ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων ἱερομονάχου καὶ ζωγράφου Διονυσίου εὕρηνται ἰδιαίτεραι παράγραφοι ὑπὸ τοὺς τίτλους· «Πῶς νὰ λαμματίζῃς φορέματα» καὶ «Πῶς νὰ λαμματίζῃς μὲ λαζοῦρι εἰς τοῖχον». Ι. Μ. Π.

λάμα. Ἱερεὺς τοῦ Βούδα παρὰ τοῖς Μογγόλοις καὶ τοῖς Θιβετιανοῖς *νταλάϊ-λάμα* = ὁ μέγας λάμα· ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Βουδισμοῦ).

—*['Εγκυκλ.]* Οἱ *λάμα* (ἱερεῖς τοῦ Βούδα εἰς

Digitized by Google

τὰς βορείους χώρας τῆς Ἀσίας), εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι ἀπηγορευμένος ὁ γάμος (πλὴν μιᾶς κατωτέρας τάξεως αὐτῶν), στρατολογοῦνται ἐκ τῶν παιδίων, τὰ ὁποῖα οἱ λάμας λαμβάνουν εἰς τὰ μοναστήρια ἀπὸ ἡλικίας δύο ἐτῶν, καὶ τὰ ὁποῖα μυοῦν εἰς ὅλας τὰς τελετὰς τῆς λαμαϊκῆς λατρείας. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχει ἱεραρχία, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ὁ *νταλάϊ-λάμα*, ὅστις δὲν εἶναι μόνον ὁ κυρίαρχος ἀρχηγὸς τῆς θρησκείας, ἀλλὰ οἱονεὶ θεός, ἐνσάρκωσις τοῦ Βούδα. Ζῇ, περικυκλωμένος πάντοτε ὑπὸ πλήθους λάμας, εἰς τὰ μύχια ἀνακτόρου ἢ μᾶλλον ναοῦ, κειμένου εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Λάσσα, πρωτευούσης τοῦ

Ἱερεὺς λάμα.

τοῦ Θιβέτ. Καθήμενος ἐπὶ βωμοῦ μὲ τὰς κνήμας κεκαμμένας, δέχεται τὰς ἐκδηλώσεις λατρείας τῶν πιστῶν καὶ τοὺς διανέμει περίαπτα κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτάς, τὰ ὁποῖα πιστεύεται ἐν τῇ χώρᾳ ὅτι ἔχουν πᾶν εἶδος θαυματουργοῦ ἰδιότητος. Ὁ μέγας λάμα δὲν ἀποθνήσκει. Ὅταν πνέῃ τὸ λοίσθια, ἐνσαρκοῦται εἰς τὸ σῶμα παιδίου, τὸ ὁποῖον πρέπει πάσῃ θυσίᾳ ν' ἀνακαλυφθῇ. Οἱ ἱερεῖς, κατόπιν πολλῶν ἐρευνῶν καὶ προσευχῶν ἀνευρίσκουν τέλος τὸν μικρὸν ἐκλεκτόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐγκατεστάθη ὁ Βούδας, καὶ τὸν ἐγκαθιδρύουν ἐν μεγάλῃ πομπῇ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Λάσσα. θ. π.

λάμα (ἡ) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καμηλιδῶν* (βλ. *αὐχενία* ἢ λάμα). Δ.Ν.Π.

Λάμα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀν. Λουσιτανίας, κειμένη, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 5, 7), ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οὐεττόνων (Vettenes), εἰς βόρ. πλάτ. 8° 30′ καὶ ἀνατ. μῆκ. 40° 5′, ἐπὶ τοῦ Termes (νῦν Tormes), παραποτάμου τοῦ Δουρίου, οὐ μακρὰν τῆς Σαλμάντικας (νῦν Σαλαμάγκας). Ἡ θέσις αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Κατά τινας εἶναι ἡ σημερινὴ πόλις τῆς Πορτογαλίας *Λαμέγο* (Lamego), παρὰ τὸν Δοῦρον, 70 χλμ. ΝΑ. τοῦ Ὀπόρτου. Α. Θ. Σ.

λαμαϊκός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς ἱερεῖς τοῦ Βουδισμοῦ λάμα, ὁ τῶν λάμα.

λαμαϊσμὸς (ὁ)· ἡ θρησκεία τοῦ Βούδα, ὡς ἑρμηνεύεται καὶ διδάσκεται ὑπὸ τῶν λάμα.

—*[Θρησκευτ.] Λαμαϊσμὸς* καλεῖται ἡ παρεφθαρμένη μορφὴ τοῦ βορείου βουδισμοῦ, τὴν ὁποίαν ἀπαντῶμεν εἰς τὸ Θιβέτ. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ βουδισμοῦ, καθόλου τρία τινὰ εἶναι τὰ καταφύγια τοῦ πιστοῦ, ὁ Βούδας, ἡ διδασκαλία καὶ ἡ κοινότης ἢ ἡ ἐκκλησία. Ὑπὸ τὸ τελευταῖον ὅμως τοῦτο νοεῖται τὸ σύνολον τῶν μοναχῶν, διότι μόνον οὗτοι δύνανται νὰ φθάσουν εἰς τὴν ἁγιότητα καὶ νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸ Νιρβάνα ἄνευ διαμέσων μετενσαρκώσεων. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ λαμαϊσμοῦ εἶναι ἡ ἀποκλειστικὴ σημασία, τὴν ὁποίαν ἀποδίδει εἰς τὴν μοναχικὴν πολιτείαν, ἥτις κυριαρχεῖ διὰ τοῦτο ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ Θιβέτ. Εἰσαχθεὶς ὁ βουδισμὸς ἐνταῦθα περὶ τὰ μέσα τοῦ Η' μ. Χ. αἰῶνος διὰ τοῦ Πάδμα Σαμπάβα, συνεμείχθη πρὸς τὴν θρησκείαν τῶν ἰθαγενῶν καὶ προσέλαβεν οὕτω νέα πάλιν στοιχεῖα, ξένα πρὸς τὴν γνησίαν διδασκαλίαν τοῦ Βούδα. Ἰδίᾳ ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτὸν ἡ μαγεία καὶ ἡ παχυλὴ δεισιδαιμονία τῶν ἰθαγενῶν· οὐδεμία ἄλλη μορφὴ τοῦ βουδισμοῦ καὶ οὐδεμία αἵρεσις αὐτοῦ εἶναι εἰς τόσον βαθμὸν διαπεποτισμένη ὑπὸ τῆς μαγείας καὶ τῶν πρακτικῶν αὐτῆς ἐφαρμογῶν, ὅσον ὁ λαμαϊσμός. Τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ δεικνύουν, πλὴν ἄλλων, αἱ σημαῖαι τῆς προσευχῆς, οἱ παντὸς εἴδους μύλοι τῆς προσευχῆς κ.τ.τ., τῶν ὁποίων ἡ κίνησις ἀντικαθιστᾷ τὴν πραγματικὴν προσευχὴν καὶ ἐξιλεώνει ἔναντι τοῦ θεοῦ τοὺς θέτοντας αὐτοὺς εἰς κίνησιν. Βραδύτερον μετεφράσθη εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἐγχωρίων ὁλόκληρος ὁ κανὼν τοῦ βορείου βουδισμοῦ, ἱδρύθη δὲ μέγας ἀριθμὸς μοναστηρίων, τὸ τάγμα τῶν μοναχῶν ἐπλουτίσθη διὰ δωρεῶν καὶ κληροδοτημάτων καὶ ἀπέκτησε τεραστίαν δύναμιν διὰ τῶν προνομίων, τὰ ὁποῖα διάφοροι ἡγεμόνες παρεχώρησαν εἰς τὰς μονάς. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐπεχείρησεν ὁ Τσογκάπα νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸν βουδισμὸν τοῦτον τοῦ Θιβέτ, ἀπαλλάσσων αὐτὸν τῶν μαγικῶν κυρίως στοιχείων· ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἐπήνεγκε πολλὴν ταραχήν, διχασθέντων τῶν μοναχῶν εἰς δύο ἀντιμαχομένας μερίδας, τὴν τῶν ἐρυθρῶν, οἵτινες ἀπέκρουον τὴν μεταρρύθμισιν, καὶ τὴν τῶν κιτρίνων. Διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως ταύτης ἐνισχύθη τὸ σύστημα τῶν «Κουμπιλγάνε», τουτέστι τῶν ἐνσαρκώσεων τοῦ Βούδα. Ἀλλ' ἡ διαφορὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης ἀπὸ τῆς τοῦ βορείου βουδισμοῦ συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι ἐπὶ τοῦ Θιβὲτ πιστεύεται πᾶς συντελῶν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς θρησκείας ὡς ἐνσάρκωσις οὐχὶ τοῦ ἱστορικοῦ, ἀλλὰ τῶν οὐρανίων Βούδα. Συνέπεια τῆς παραστάσεως ταύτης εἶναι ἡ πίστις, καθ' ἣν οἱ προϊστάμενοι τῶν μεγάλων μονῶν εἶναι ἐνσαρκώσεις τῆς θεότητος, ὡς λ. χ. ὁ νταλαϊλάμας, δηλαδὴ ὁ ὕπατος ἱερεὺς (ἐκ τοῦ μογγολικοῦ *νταλάϊ*=ὠκεανὸς καὶ τοῦ θιβετανικοῦ *λάμα*=ἱερεύς), προϊστάμενος τῆς μονῆς Λαβραγκ ἐκ Λάσσα, καὶ ὁ τασὶ-λάμα τῆς μονῆς Τασὶ-Λοῦμπο ἐν Σιγκατσέ. Πάντων τούτων τῶν λάμα ἰσχυρότατος καὶ περιφημότατος εἶναι ὁ νταλαϊλάμας, ὁ πολιτικὸς ἡγεμὼν τοῦ Θιβέτ, τελῶν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κίνας, ἥτις καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπὶ τοῦ Θιβὲτ ἡγεμονίαν. Ἡ ἀνάδειξις νέου νταλαϊλάμα γίνεται ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τέως ἄρχοντος διὰ τῆς ἐκλογῆς τριῶν παιδίων, ἐκ τῶν ὁποίων πάλιν προκρίνεται ἓν τῇ βοηθείᾳ μέσων ὑπομιμνησκόντων συνηθείας τῆς θρησκείας τῶν ἀγρίων λαῶν. Ὁ λαμαϊσμὸς ἀποτελεῖ ἐκκλησιαστικὸν κράτος μετ' αὐστηρᾶς ἱεραρχικῆς τάξεως καὶ μετὰ συστήματος συγκεντρωτικοῦ, περιλαμβάνων περὶ τὰς 3 000 μονῶν, ὧν ἡ μεγίστη ἀριθμεῖ πλέον τῶν 10 000 μοναχῶν. Οἱ μοναχοὶ οὗτοι εἶναι διῃρημένοι εἰς τάξεις, διακρινόμενοι εἰς δοκίμους, εἰς κατωτέρους μοναχοὺς καὶ εἰς τελείους μοναχοὺς καὶ ἔχοντας ἐπὶ κεφαλῆς εἶδός τι ἡγουμένου. Ἡ σύγκρισις τοῦ λαμαϊσμοῦ πρὸς τὸν βουδισμὸν δεικνύει ὅτι ἀποτελεῖ διαστρέβλωσιν αὐτοῦ καὶ πλήρη ἐκφυλισμὸν τῶν προθέσεων καὶ τῶν ἰδανικῶν τοῦ Βούδα. Οἱ λαμαϊσταὶ παρημέλησαν ἐντελῶς τὴν ἀπὸ τοῦ πόνου αὐταπολύτρωσιν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς διδασκαλίας ἐκείνου, καὶ ἐτράπησαν πρὸς ὅ,τι ὁ Βούδας παρημέλησε, δηλαδὴ πρὸς τὴν εἰς θεὸν πίστιν, πρὸς τὴν θρησκευτικὴν αὐθεντίαν καὶ πρὸς τὴν αἰσθητὴν ἔκφρασιν τοῦ πνευματικοῦ. Ταῦτα παρέλαβον βεβαίως ἐκ τῆς θρησκείας τῶν ἰθαγενῶν τοῦ Θιβέτ, πολὺ ὑποδεεστέρας τοῦ βουδισμοῦ. Ἀλλ' ὅμως εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἀνύψωσε παρὰ ταῦτα τοὺς κατοίκους τοῦ ὀροπεδίου εἰς ἀνωτέραν τινὰ βαθμίδα καὶ ἤσκησεν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἀγρίων Μογγόλων τῶν στεππῶν τῆς κεντρικῆς Ἀσίας. Ν. Λ.

λαμαϊστὴς (ὁ)· ὁ ἀποδεχόμενος τὴν θρησκείαν τοῦ Βούδα, ὡς ἑρμηνεύεται αὕτη ὑπὸ τῶν *λάμα*.

Λαμαλοῦ-λὲ-μπαίν (Lamalou-Les Bains) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἐρώ. Κάτ. 915. Εἶναι ὀνομαστὸν διὰ τὰς μεταλλικὰς θερμὰς καὶ ψυχρὰς πηγάς του, αἵτινες περιέχουν ἀνθρακικὸν νάτριον, σίδηρον καὶ ἀρσενικόν. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουν τρία ὑδροθεραπευτήρια. Τὰ λουτρὰ ταῦτα ἐνδείκνυνται κυρίως διὰ τὰς παθήσεις τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, τῶν νευροπαθειῶν, τῆς ἀναιμίας, τῆς ἰσχιαλγίας καὶ τὰς παθήσεις τῆς μήτρας. Ἡ καταλληλοτέρα ἐποχὴ τῶν λουτρῶν εἶναι ἀπὸ τῆς 15 Αὐγούστου μέχρι τῆς 1 Νοεμβρίου. Μ. Δ. Β.

Λάμα-μιάο *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κίνας ἐν Μογγολίᾳ (βλ. λ. *Ντολὸν-νόρ*).

Λαμάνσκυ, *Βλαδίμιρος Ἰβάνοβιτς*. Ρῶσος συγγραφεὺς (1833—1904). Ἐπεράτωσε τὰς φιλολογικάς του σπουδὰς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πετρουπόλεως, περιελθὼν δὲ πάσας τὰς σλαυϊκὰς χώρας καὶ σπουδάσας τοὺς λαοὺς αὐτῶν, διωρίσθη καθηγητὴς τῶν σλαυϊκῶν γλωσσῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τούτῳ. Τὰ πρῶτα αὐτοῦ δημοσιεύματα ἦσαν: «Οἱ Σλαῦοι ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Ἱσπανίᾳ», «Ἡ Σερβία καὶ οἱ μεσημβρινοὶ Σλαῦοι ἐν Αὐστρίᾳ», «Ἱστορικὴ μελέτη τοῦ ἑλληνοσλαυϊκοῦ κόσμου», «Ἡ βουλγαρικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία». Συνειργάσθη εἰς πλείστας ἐπιστημονικὰς ἐπιθεωρήσεις, τῷ δὲ 1890 ἵδρυσε τὴν ἐπιθεώρησιν «Ζῶσα ἀρχαιότης». Θ. Β.

Λὰ Μανταλένα (La Maddalena) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος, πόλις καὶ ναύσταθμος τῆς Ἰταλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σάσσαρι. Κεῖται παρὰ τὰς βορείας ἀκτὰς τῆς Σαρδηνίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπέχει περὶ τὰ 4 ½ χλμ., πρὸς τὸ Α τμῆμα τοῦ πορθμοῦ τοῦ Βονιφατίου, μεταξὺ Σαρδηνίας καὶ Κορσικῆς. Ἔχει ἐπιφάνειαν 19,6 τ. χλμ. καὶ 9.796 κατ. Ἐγγύτατα καὶ πρὸς Α. αὐτῆς εὑρίσκεται ἡ νῆσος Καπρέρα, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται διὰ μώλου καὶ γεφύρας. Εἶναι νῆσος χθαμαλὴ καὶ ἄγονος, ἀλλ' ἔχει ἀσφαλῆ φυσικὸν λιμένα, ὅστις ἀποτελεῖ σπουδαῖον ναύσταθμον τοῦ ἰταλικοῦ στόλου καὶ εἶναι καλῶς ὠχυρωμένος. Παρὰ τὸν ναύσταθμον ὑπάρχει ὁμώνυμος πόλις, ἔχουσα 8 472 κατ., οἵτινες ὁμιλοῦν κορσικανικὴν διάλεκτον. Τῷ 1793 ὁ γαλλικὸς στόλος τοῦ Ναπολέοντος ἐβομβάρδισε τὴν πόλιν ἄνευ ἀποτελέσματος, βραδύτερον δὲ ὁ Νέλσων εἶχε καταστήσει τὸν λιμένα αὐτῆς ἐπί τινα χρόνον βάσιν τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπιχειρήσεών του ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Μεσογείου. Μ. Δ. Β.

Λαμαντὲν (Lamentin) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς νήσου Μαρτινίκας τῶν γαλλικῶν Ἀντιλλῶν. Κάτ. 13.535. Παράγει καὶ ἐξάγει ζαχαροκάλαμον καὶ κακάον. Μ. Δ. Β.

λαμαντῖνος (ὁ) (Lanatus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κητωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σειρηνιδῶν*, περιλαμβάνον ὑδρόβια ζῷα ἰχθυοειδῆ, ὧν τὸ πεπτικὸν σύστημα καὶ ἡ ὀδοντοφυΐα προσαρμόζονται πρὸς φυτοφαγίαν. Λόγῳ τῆς κατασκευῆς τοῦ σώματός των κατατάσσονται εἰς τὸν ἐνδιάμεσον μεταξὺ *φωκῶν* καὶ *κητῶν* τύπον καὶ ἄλλοτε ἦσαν γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *φυτοφάγα κήτη*. Οἱ λαμαντῖνοι, ὅπως καὶ τὰ ἀληθῆ κήτη, τὰ μὲν ὀπίσθια μέλη ἔχουσιν ἀτροφικά, τὰ δὲ πρόσθια μετεσχηματισμένα εἰς πτερύγια. Ἀμοιροῦσι ῥαχιαίου πτερυγίου καὶ φυσητήρων. Οἱ ὀδόντες των εἶναι παρόμοιοι πρὸς τοὺς ὀδόντας τῶν χερσαίων φυτοφάγων καὶ ἰδίως πρὸς τοὺς τῶν ταπήρων καὶ καγκουρώ, ἀριθμοῦνται δὲ εἰς 52. Ὁ ὀδοντικός των τύπος εἶναι: κοπ. $\frac{2}{2}$, κυν. $\frac{0}{0}$, γομφ. $\frac{11}{11} \times 2 =$ 52 ὀδόντες. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ζῴου φέρει ἓξ κρανιακοὺς σπονδύλους, τὸ δὲ κρανίον παρουσιάζει ἰδιορρυθμότατον σχῆμα, ἰδίως κατὰ τὸ μετωπικὸν τμῆμά του. Ἡ οὐρὰ εἶναι ᾠοειδὴς καὶ προσομοιάζει πρὸς χρωστῆρα. Ἡ κεφαλὴ εἶναι στρογγύλη, τὸ ῥύγχος εὐρύ, κεκολοβωμένον καὶ ἐφωδιασμένον δι' ἐκτατῶν χειλέων. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μικρότατοι, τὸ σῶμα ἔχει σχῆμα παρόμοιον πρὸς ἀσκὸν καὶ ἡ κεφαλὴ ἑνοῦται οὕτω μετὰ τοῦ σώματος, ὥστε δὲν διακρίνεται λαιμός. Οἱ μαστοὶ εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ προσθίου μέρους τοῦ στήθους, ὁ στόμαχος εἶναι περίπλοκος. Τὸ δέρμα, ὅπερ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται λεῖον καὶ ἀνεπτυχωμένον, φέρει λεπτοτάτας τρίχας, ὁρατὰς ἰδίως εἰς τὰ νεαρὰ ζῷα. Τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω χεῖλος φέρουσι μύστακας.

Οἱ λαμαντῖνοι ἀπαντῶσι παρὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν μεγάλων ποταμῶν τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς, οἵτινες ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν. Κυρίως εἶναι ζῷα τῶν γλυκέων ὑδάτων, ἀνέρχονται δὲ συνήθως μέχρι τῶν πηγῶν τῶν ποτα-

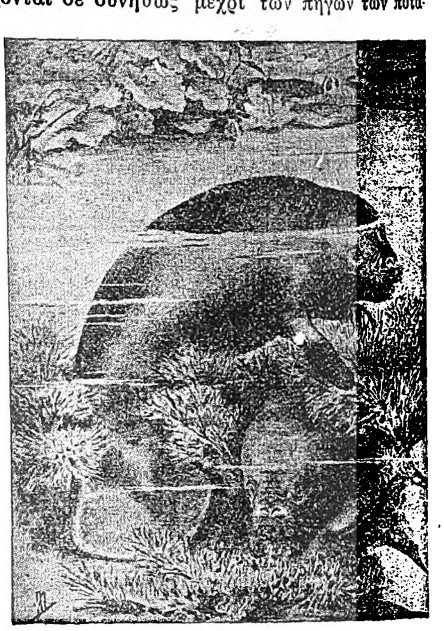
Λαμαντῖνος ὁ σενεγαλικός.

μῶν, ἐλάχιστα ἀπομακρυνόμενα τούτων. Παρὰ τὴν πνευμονικὴν ἀναπνοήν των δὲν ἐξέρχονται σχεδὸν ποτὲ εἰς τὴν ξηράν, ἀλλ' ἀρέσκονται νὰ ἐνδιαιτῶνται εἰς τὰ βάθη, ὅπου φύονται διάφορα ἄλγη καὶ ἕτερα ὑδρόβια φυτά, ἐξ ὧν καὶ ἀποκλειστικῶς τρέφονται. Αἱ κινήσεις των εἶναι βραδύταται· ἀρέσκονται ἰδιαιτέρως εἰς τὰ ἠρεμοῦντα ὕδατα τῶν λιμνοθαλασσῶν, ὅπου ἀναπαύονται διδόντες εἰς τὸ σῶμά των τοξοειδὲς σχῆμα, στηριζόμενοι ἀφ' ἑνὸς ἐπὶ τῆς οὐρᾶς των καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐπὶ τῶν προσθίων μελῶν των. Ἀνὰ 2—3 λεπτὰ ἐκβάλλουν ὑπὲρ τὸ ὕδωρ τὴν κεφαλήν των, ὅπως ἀναπνεύσωσιν ἐλεύθερον ἀέρα. Τὰ ἤθη τοῦ ζῴου τούτου ἐμελετήθησαν ἐπὶ λαμαντίνου, ὅστις ἔζησεν ἐπ' ἀρκετὸν καιρὸν ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐν τῷ ἐνυδρείῳ Brighton τῆς Ἀγγλίας. Τὰ πρόσθια μέλη εἶναι εὐκινητότατα καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς αἱ χεῖρες εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν λῆψιν τῆς τροφῆς. Αἱ θήλειαι χρησιμοποιοῦσιν ἐπίσης τὰς χεῖράς των διὰ νὰ φέρωσι τὰ νεογνά των εἰς τοὺς μαστούς των. Τὸ ἄνω χεῖλος, λίαν ἐκτατόν, κατὰ τὰ πλάγια ἰδίως αὐτοῦ τμήματα, χρησιμεύει διὰ νὰ ἐκριζώνῃ τὰ φύλλα, δι' ὧν τρέφεται. Οὐδέποτε ἠκούσθη νὰ ἐκβάλῃ φωνήν τινα. Τὸ μῆκός των κυμαίνεται μεταξὺ 3—6 μέτρων καὶ τὸ βάρος των μεταξὺ 300 καὶ 400 χιλιογράμμων. Ἐνίοτε ἡλικιωμένοι ἄρρενες φθάνουσιν εἰς βάρος 750 χιλιογρ. Τρέφονται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν καὶ ἐν αἰχμαλωσίᾳ ὑπὸ θριδάκων, βρασμένων γεωμήλων καὶ ἄρτου. Ἡ θήλεια, ὅταν θηλάζῃ τὰ νεογνά της, κρατεῖ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ στῆθός της ἐκτὸς τοῦ ὕδατος. Τὸ κρέας τῶν ζῴων τούτων εἶναι εὐγευστότατον καὶ προσομοιάζει πρὸς τὸ τοῦ μόσχου. Διακρίνεται διὰ τὴν λευκότητα, τὴν τρυφερότητα καὶ τὴν γευστικότητα

Digitized by Google

του. Διατηρεῖται καὶ ἁλίπαστον. Τὸ δέρμα του ξηραινόμενον καθίσταται σκληρότατον καὶ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ὅπου ἀπαντᾷ πρὸς κατασκευὴν ἀσπίδων ἢ ἐνδυμάτων. Τὸ λίπος του, ὅπερ ἔχει πάχος 4 περίπου ἑκατοστμ., παράγει ἔλαιον ἄοσμον, ὑμιυδαρές, ἄγευστον καὶ πολλαχοῦ δίδεται ἀντὶ τοῦ ἐλαίου τοῦ ὀνίσκου.

Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστότερα δύο εἴδη: *Λαμαντῖνος ὁ ἀμερικανικὸς* (Manatus americanus). Οὗτος ἀπαντᾷ ἀπὸ τῆς Φλωρίδος μέχρι τῆς Βραζιλίας καὶ εἰς τὰς θαλάσσας τῶν Ἀντιλλῶν. Ἔχει μῆκος 250 περίπου ἑκατμ. καὶ γενικὸν χρωματισμὸν φαιοϋποκίτρινον. Παραλλαγὴ τούτου θεωρεῖται ὁ *λαμαντῖνος ὁ πλατύρρυγχος* (Manatus americanus latirostris), ὅστις ἀπὸ τοῦ 1916 ἐγένετο ἀντικείμενον καλλιεργείας εἰς τὰς λιμνοθαλάσσας τῆς Φλωρίδος, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ κρέατός του εἰς τὰ κρεοπωλεῖα. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1907, ἡ κυβέρνησις τῆς Φλωρίδος, λόγῳ τῆς ἀπηνοῦς καταδιώξεως τοῦ ζῴου τούτου ὑπὸ τῶν κυνηγῶν, ἀπηγόρευσε τὸ κυνήγιον. Ἡ καλλιέργεια τοῦ ζῴου τούτου ἐγένετο κυρίως εἰς τὰς πρὸς νότον τῆς Φλωρίδος ὑπαρχούσας λιμνοθαλάσσας, ὅπου ἀφθονεῖ τὸ ὑδρόβιον φυτὸν *γυμνοδοκέα ἢ λαμαντίνειος* (Gymodocea manatorum), ἐξ οὗ κατ' ἐξοχὴν τρέφεται ὁ λαμαντῖνος. *Λαμαντῖνος ὁ σενεγαλικὸς* (Manatus senegalensis). Οὗτος διαφέρει τοῦ προηγουμένου ἰδίως ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ κρανίου του, τῆς βραχυτέρας μετωπικῆς χώρας, τῶν μικροτέρων ὀφθαλμικῶν κογχῶν καὶ τοῦ περισσότερον πεπλατυσμένου μετώπου. Τὸ μῆκος του ὑπερβαίνει ἐνίοτε τὰ 4 μέτρα καὶ σπανιώτερον φθάνει τὰ 6 μέτρα. Ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ποταμοὺς τῆς Σενεγάλης καὶ τῶν παρατροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Ἔχει τὰ αὐτὰ ἤθη καὶ ἔθιμα πρὸς τὸ προηγούμενον εἶδος καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

Λὰ Μάρα (La Mara). Ψευδώνυμον τῆς γνωστῆς μουσικολόγου *Μαρίας Λίψιους* (1837—1891). Τὰ κυριώτερα ἔργα της εἶναι: «Μουσικαὶ φυσιογνωμίαι» (5 τόμ.), «Μουσικὴ πολυφωνία σκέψεων», «Συλλογὴ σκέψεων διαφόρων μεγάλων μουσικῶν ἐπὶ τῆς τέχνης τοῦ Μπετόβεν», «Ἡ μουσικὴ σκηνὴ τοῦ Μπάϋρόϋτ», «Ἐπιστολαὶ μουσικῶν πέντε αἰώνων», «Κλασσικισμὸς καὶ ρωμαντισμὸς εἰς τὸν κόσμον τῶν τόνων» καὶ ἄλλα ἔργα περὶ τῶν νεωτέρων μουσικῶν. Τὸ ὕφος της εἶναι πνευματῶδες καὶ ἑλκυστικόν. Ἐξέδωκεν ἐπίσης τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Λίστ, τὴν ἀλληλογραφίαν μουσικῶν συγχρόνων του μὲ τὸν Λίστ, τὴν ἀλληλογραφίαν μεταξὺ Λίστ καὶ Χάνς φὸν Μπύλωφ. Α. Θ.

Λάμαρη *[Γεωγρ.]*. Περιφέρεια τῆς Ἠπείρου ἐν τῷ νομῷ τῆς Πρεβέζης. Οὖσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πεδινή, ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον χειμερινὸν λιβάδιον τῆς ἠπειρωτικῆς κτηνοτροφίας. Κατὰ τὸν Σεραφεὶμ τῆς Ἄρτης (Δοκίμιον σ. 234) ἐνταῦθα ἔκειτο ἡ ἀρχαία *Ἀλμήνη*. Ἡ Λάμαρη περιλαμβάνει τὰ χωρία Λοῦρος, Παλαιορόφοροι, Δούβιανα, Σέσοβον (νῦν Πολύβρυσον), Μάζι, Λιμπόχοβον, Μαρτανοί, Μουζάκα, Καμαρίνα, Καναλάκι, Κανάλι, Καστροσυκιά, Φλάμπουρα, Μιχαλήτσι, Μύτικας, Σκαφιδάκι, Ρενιάσα καὶ τοὺς προσφυγικοὺς συνοικισμοὺς Νέα Σαμψοῦς καὶ Νέα Σινώπη. Ἡ Λάμαρη εἶναι εὐφορωτάτη, παράγει δὲ δημητριακοὺς καρποὺς καὶ ἔλαιον. Ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ ἔκειντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ πόλεις Κασσώπη καὶ Νικόπολις, ὡς καὶ ἡ μεσαιωνικὴ Κοζύλη. Ἐν αὐτῇ ἐπίσης κεῖται ὁ ναὸς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπου δεικνύεται λίθος, εἰς τὸν ὁποῖον, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐκάθισε καὶ ἐδίδαξεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἐρχόμενος εἰς Νικόπολιν. Χ. Ι. Σ.

Λάμαρη, *Ἑλένη*. Ἑλληνὶς ποιήτρια καὶ συνθέτις μουσικῶν τεμαχίων (1880—1912). Ὡς ποιήτρια ἔγραψεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Στεφάνου Μαρτζώκη πολυάριθμα ποιήματα εἰς τὰ περιοδικὰ «Ἀττικὴ Ἶρις» (Ἀθηνῶν), «Βοσπορίτης» (Κωνσταντινουπόλεως), εἰς τὸ ἡμερολόγιον Σκόκου κ. ἄ. Στιχουργικῶς χρησιμοποιεῖ ἀποκλειστικῶς τὸν ἰαμβικὸν ἑνδεκασύλλαβον, καταληκτικὸν ἐναλλασσόμενον μετ' ἀκαταλήκτου, μετρικὸν εἶδος συγγενὲς πρὸς τὸ τῆς ἑπτανησιακῆς σχολῆς. Ἡ ὁμοιοκαταληξία εἶναι ἀβίαστος, τὰ δὲ θέματα ἁπλᾶ. Ἐκλογὴ ποιημάτων της ἐδημοσιεύθη τῷ 1912 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιήματα». Γνῶστις τῆς ἰταλικῆς, μετέφρασε καὶ ποιήματά τινα τῆς Ada Negri. Ἐξεδόθησαν καὶ τὰ μουσικά της τεμάχια, βραβευθέντα εἰς διαγωνισμόν.

Λάμαρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 302. Ἀνῆκεν εἰς τὴν κοινότητα Στροπώνων, ἐξ ἧς ἀπεσπάσθη ἐσχάτως. Χ. Δ.

λαμαρίνα (ἡ)· φύλλον ἐκ σιδήρου, μικροῦ σχετικῶς πάχους· ἄλλως *σιδηρέλασμα*.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ὀνομάζονται *λαμαρῖναι* ἐπίπεδοι πλάκες (κοιν. φύλλα) σιδήρου ἢ χάλυβος, τῶν ὁποίων τὸ πάχος κυμαίνεται συνήθως ἀπὸ ἑνὸς μέχρις ἓξ χιλιοστῶν. Ἡ χρησιμότης των εἶναι εὐρυτάτη εἰς πλεῖστους ὅσους σιδηροβιομηχανικοὺς κλάδους. Αἱ παχύτεραι χρησιμοποιοῦνται ἰδίως εἰς ναυπηγήσεις πλοίων, εἰς κατασκευὰς ἀτμολεβήτων κλπ., αἱ δὲ λεπτότεραι εἰς τὴν κατασκευὴν ὑδαταποθηκῶν, οἰκιακῶν σκευῶν καὶ πλῆθος ἄλλων τεχνικῶν ἔργων. Αἱ διὰ στέγασιν παραπηγμάτων, ἀποθηκῶν, ὑποστέγων ἀεροπλάνων κττ. χρησιμοποιούμεναι λαμαρῖναι κατασκευάζονται αὐλακωταὶ (ondulées), διὰ νὰ εὐχεραίνεται ἡ ἀπ' αὐτῶν ἀπορροὴ τῶν ὑδάτων τῆς βροχῆς, εἶναι δὲ κατὰ κανόνα, τόσον αὐταί, ὅσον καὶ αἱ δι' ὑδαταποθήκας προοριζόμεναι, ἐπιψευδαργυρωμέναι (κοιν. γαλβανισμέναι, ἐκ τοῦ γαλλ. galvanisés) διὰ νὰ μὴ προσβάλλωνται ὑπὸ τῆς σκωρίας. [Βλ. καὶ λ. *σίδηρος, σιδηρέλασμα.*] —Ρ.

Λάμαρις. Φαραὼ τῆς ΙΒ' δυναστείας. Τὸ φαραωνικόν του ὄνομα ἦτο *Χακερὶ Σανουασρὶτ Γ'*, τὸ ὁποῖον ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως πολλοὶ ἔγραψαν *Οὐσορτεζὲν Γ'*. Τόσον δημοτικὸς ἐγένετο, ὥστε ὁ Μανέθων τὸν συγχέει πρὸς τὸν Σέσωστριν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῷ ἀποδίδει τὴν κατάκτησιν τοῦ κόσμου. Πάντως ὑπέταξε τὴν Νουβίαν ὁλόκληρον καὶ ὥρισε τὰ Ν. σύνορα τῆς Αἰγύπτου εἰς Σεμνέχ, παρὰ τὸν β' καταρράκτην, ὅπως ἀναφέρει ἐπιγραφή του τοῦ Ζ' ἔτους τῆς βασιλείας του. Ἄλλη ἐπιγραφή του τοῦ ΙΣΤ' ἔτους τὸν ὁρίζει νὰ ἱδρυθῇ ἐπὶ τῆς μεθορίου ταύτης τὸ ἄγαλμά του. Ἀμφότεραι ἀπόκεινται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βερολίνου. Ἡ πυραμίς του ἀνεκαλύφθη καὶ ἐξηρευνήθη ὑπὸ τοῦ Ε. Δὲ Ρουζὲ ἐν Δαχσούρ. Γ. Λ. Α.

Λαμὰρκ (La Marck) *Γουλιέλμος*, ὁ ἐπονομαζόμενος *Ἀγριόχοιρος τῶν Ἀρδεννῶν*. Εὐγενὴς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος (1446—1485). Ἐμαθήτευσε πλησίον τοῦ Λουδοβίκου τῶν Βουρβώνων, ἐπισκόπου της Λιέγης, τοῦ ὁποίου ὅμως αἱ προσπάθειαι δὲν ἴσχυσαν νὰ μεταβάλουν τὸν ἐκ φύσεως ἄγριον χαρακτῆρα τοῦ προστατευομένου του. Ὁ Λαμὰρκ δολοφονήσας τὸν σφραγιδοφύλακα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἐδραπέτευσε καί, καταφυγὼν πλησίον τοῦ Λουδοβίκου ΙΑ', προσεφέρθη νὰ κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν τοὺς κατοίκους τῆς Λιέγης ἐναντίον τοῦ δουκός της Βουργουνδίας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ἀπεδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν καὶ παρέσχεν εἰς τὸν Λαμὰρκ χρήματα καὶ στρατιωτικὰς δυνάμεις, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἐπανῆλθεν οὗτος εἰς τὰ περίχωρα τῆς Λιέγης. Ἐκεῖ κατώρθωσεν ἐν πρώτοις νὰ προσελκύσῃ τὸν ἐπίσκοπον εἰς ἐνέδραν καὶ τὸν ἐφόνευσεν ἰδιοχείρως διὰ πελέκεως (1468), μετὰ τοῦτο δὲ κατέλαβε τὴν πόλιν καὶ ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν ἀρχιστράτηγον τοῦ τόπου. Εἰσέβαλε κατόπιν εἰς τὴν Βραβάνδην, τὴν ὁποίαν ἐλεηλάτησεν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, ἀλλ' ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ τῆς Αὐστρίας ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Λιέγην. Ὅταν δὲ ἐπανέλαβε καὶ πάλιν τὰς λῃστρικάς του ἐπιδρομάς, περιῆλθε διὰ προδοσίας ἑνὸς ἐκ τῶν ὀπαδῶν του εἰς χεῖρας τοῦ Μαξιμιλιανοῦ, διαταγῇ τοῦ ὁποίου ἀπεκεφαλίσθη εἰς Maëstricht. Γ. Ζ.

— **Λαμὰρκ** (Lamarck), ***Ἰωάννης - Βαπτιστὴς ντὲ Μονέ, ἱππότης ντὲ* —**. Μέγας Γάλλος φυσιοδίφης, γεννηθεὶς τὴν 1ην Αὐγούστου 1744 ἐν Bazentin, χωρίῳ τῆς Πικαρδίας, κειμένῳ μεταξὺ Albert καὶ Bapaume. Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασεν εἰς τὸ λύκειον τῶν ἐν Ἀμιένῃ Ἰησουϊτῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Γαλλία συνεταράσσετο ἀκόμη ὑπὸ τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου (1756—1763). Οἱ ἀδελφοί αὐτοῦ ἐμάχοντο εἰς τὸν στρατόν. Μὴ αἰσθανόμενος κλίσιν πρὸς τὰς σπουδάς, ἃς ἠκολούθει, ἐπιστρέφει (1761) εἰς τὴν πατρίδα του. Ὁ πατήρ του, παλαιὸς ἀξιωματικὸς καὶ αὐτός, μόλις εἶχεν ἀποθάνει. Λαμβάνει τότε παρὰ τῆς μητρός του, 17 ἀκόμη ἐτῶν, τὴν ἄδειαν ὅπως καταταχθῇ εἰς τὸν στρατόν. Ἀναχωρεῖ ἀμέσως εἰς τὸν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ δουκὸς De Broglie μαχόμενον ἐν Γερμανίᾳ γαλλικὸν στρατόν. Διὰ τοῦ θάρρους του καὶ τῆς ψυχραιμίας, ἣν ἐπέδειξεν ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας κατὰ τὰς μάχας, προήχθη ἀμέσως εἰς ἀξιωματικόν.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἔμεινεν ἀκόμη εἰς τὸν στρατόν, ὑπηρετῶν εἰς διαφόρους φρουρὰς (Monaco, Toulon κλ.) μέχρι τοῦ 1765. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο παραιτηθεὶς μεταβαίνει εἰς τὸ χωρίον του καὶ κατόπιν εἰς Παρισίους. Ἐκεῖ, ὑπηρετῶν συγχρόνως εἰς τραπεζιτικὸν τι γραφεῖον καὶ ἐπιδιδόμενος εἰς τὴν σπουδὴν τῶν φυσικῶν καὶ ἰατρικῶν ἐπιστημῶν, ἐπεκτείνει ἰδίως τὰς γνώσεις του εἰς τὴν βοτανικήν. Τὰς πρώτας ταύτας γνώσεις εἶχεν ἀποκτήσει ὡς ἐρασιτέχνης, μελετῶν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ στρατιωτικοῦ του βίου τὴν χλωρίδα τῶν διαφόρων μερῶν ἔνθα διέμενεν. Οὕτως ἐγένετο εἷς τῶν ἐπιμελεστέρων μαθητῶν ἐν τῷ «Jardin des Plantes» τῶν Παρισίων καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ καθηγητῶν ἰδίως τοῦ Bernard de Jussieu. Ἡ ἰδιοφυΐα του ἀναφαίνεται ταχέως. Ἑτοιμάζει πρὸς ἔκδοσιν τὴν «Γαλλικὴν χλωρίδα» καὶ ἐκδίδει ταύτην ἐν ἔτει 1778 δαπάναις τοῦ κράτους. Εἰς τὸ κλασσικὸν τοῦτο ἔργον συνῆψε πρωτότυπον κλεῖδα εὐκόλου εὑρέσεως τῶν φυτῶν. Δηλαδὴ εἰς τὴν ἐν χρήσει λινναϊκὴν διὰ τῶν ἀνθέων μέθοδον προσέθηκε καὶ τὰ λοιπὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῶν φυτῶν, πρὸς εὐκολωτέραν ἀνεύρεσιν αὐτῶν. Μετὰ ἓν ἔτος ἐξελέγη πρόσεδρον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ κατὰ τὸ 1783 τακτικόν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιχειρεῖ ἐπιστημονικὸν ταξίδιον ἀνὰ τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ὁλλανδίαν, διαρκέσαν ἐπὶ διετίαν. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του, εὑρεθεὶς πρὸ βιοτικῶν δυσχερειῶν καὶ συναδελφικῶν ἐχθροτήτων, διωρίσθη τέλος ἐπιτηρητὴς τῶν συλλογῶν τοῦ «Jardin des Plantes» μὲ πολὺ μικρὰν χρηματικὴν ἀπολαυήν. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον συνεργάζεται εἰς τὴν νέαν ἔκδοσιν τῆς «Μεθοδικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» καὶ δὴ εἰς ὅ,τι ἀφεώρα τὴν βοτανικήν.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 1793 ἱδρύεται τὸ «Muséum national de l' Histoire naturelle» ὡς συνέχεια καὶ ἐπέκτασις τοῦ «Jardin des Plantes» καὶ ἀποφασίζεται ἡ χρησιμοποίησις τοῦ Λαμάρκ ἐν αὐτῷ. Ἐκ τῆς ζῳολογίας τὸ ἓν τμῆμα, τὰ σπονδυλωτά, εἶχεν ἀναλάβει ὁ Jeoffroy Saint-Hilaire. Ἡ διδασκαλία τῶν λοιπῶν ζῴων ἀνετέθη εἰς τὸν Λαμάρκ. Ἀναλαβὼν οὗτος τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν ταξινόμησιν τῶν ἀσπονδύλων, ἐπέφερε σημαντικὰς προόδους εἰς τὴν διαίρεσιν αὐτῶν. Ταύτας διετύπωσε κατὰ πρῶτον εἰς τὸ ἐν ἔτει 1801 ἐκδοθὲν ὡς πρόδρομον ἔργον «Système des animaux sans vertèbres» καὶ μετὰ ταῦτα εὐρύτερον εἰς τὴν κατὰ τὰ ἔτη 1816—1822 ἐκδοθεῖσαν ἑπτάτομον «Histoire des animaux sans vertèbres».

Ὡς γνωστόν, ὁ Λινναῖος πολὺ πρὸ τοῦ Λαμάρκ διῄρει τὰ ἀσπόνδυλα ζῷα εἰς ἔντομα καὶ σκώληκας, πολὺ ἀτελέστερον τοῦ Ἀριστοτέλους (μαλάκια, μαλακόστρακα, ἔντομα, ὀστρακόδερμα). Ὁ

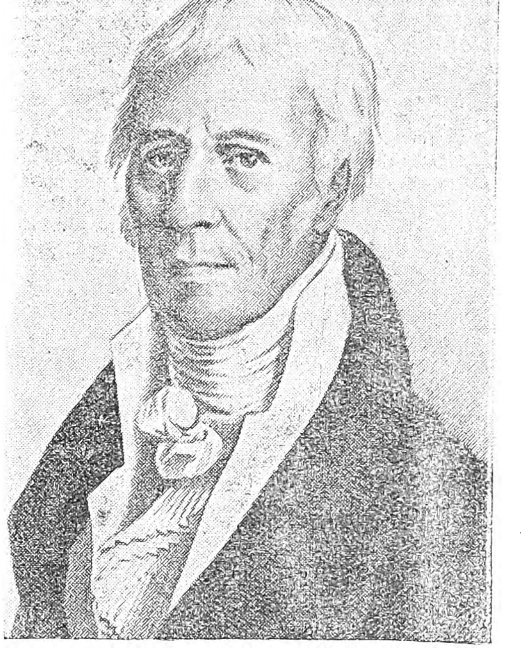

Ἰωάννης Λαμάρκ.

Cuvier, σύγχρονος καὶ νεώτερος τοῦ Λαμάρκ, διῄρει ταῦτα εἰς μαλάκια, ἀρθρωτὰ καὶ ἀκτινωτά, περιλαβὼν εἰς τὰ τελευταῖα τὰ ἐχινόδερμα καὶ τὰ κοιλεντερωτά. Ὁ Λαμάρκ ὡς πρώτην κλάσιν (ὡς τὰς ὠνόμαζεν) ἵδρυσε τὰ ἐγχυματικὰ (infusoires), ὡς δευτέραν τοὺς πολύποδας (polypes), ἀποχωρίσας τούτους τῶν ἀκτινωτῶν, ὡς τρίτην τὰ ἀκτινωτὰ (radiaires), συμπεριλαβὼν εἰς ταῦτα καὶ τὰ ἐχινόδερμα, ὡς τετάρτην τοὺς σκώληκας (vers), ἀφ' ὧν ἐχώρισε τοὺς κρικωτοὺς σκώληκας (annélides), ὡς πέμπτην τὰ ἔντομα (insectes) ἀφ' ὧν ἐχώρισε τὰ ἀραχνοειδῆ, τὰ μαλακόστρακα καὶ τὰ θυσανόποδα, ὡς ἕκτην τὰ ἀραχνοειδῆ (arachnides), ὡς ἑβδόμην τὰ μαλακόστρακα (crustacés), ὡς ὀγδόην τοὺς κρικωτοὺς σκώληκας, ὡς ἐνάτην τὰ θυσανόποδα (cirrhipèdes) καὶ ὡς δεκάτην τὰ μαλάκια (mollusques).

Ἀλλὰ τὸ κύριον ἔργον τοῦ Λαμάρκ ἦτο ἡ ἐν ἔτει 1809 ἐκδοθεῖσα «Ζῳολογικὴ φιλοσοφία» αὐτοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ διετύπωσε τὰς ἰδέας του περὶ τῆς βαθμιαίας ἐξελίξεως τῶν ζῳϊκῶν ὄντων καὶ τὰς ἐναντίον τοῦ ἀμεταβλήτου τῶν εἰδῶν θεωρίας του, δεχθεὶς κυρίως ἄμεσον καὶ ἔμμεσον ἐπίδρασιν τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων πρὸς μεταβολὴν αὐτῶν. Τὰς ἰδέας αὐτοῦ ταύτας ἀναπτύσσει ἐκ νέου καὶ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς «Ἱστορίας τῶν ἀσπονδύλων ζῴων». Τὸ μάθημα τῶν ἀσπονδύλων ζῴων ἐδίδαξεν ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν. Ἀλλὰ δεινὸν ἀτύχημα ἔπληξεν αὐτὸν κατὰ τὸ τέλος τοῦ βίου του. Ἡ ὅρασίς του ἐκ τῆς πολλῆς μελέτης καὶ ἰδίως ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ φακοῦ ἤρχισεν ἐξασθενοῦσα, ἕως οὗ τῷ 1818 ἐτυφλώθη τελείως. Τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα τοῦ βίου του διῆλθε τυφλὸς καὶ φιλοσοφῶν, ἀλλὰ μετ' αὐταπαρνήσεως, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν δύο αὐτοῦ θυγατέρων, διὰ τῶν χειρῶν τῶν ὁποίων ἐξηκολούθει ἀκόμη νὰ συγγράφῃ. Ἀπέθανε τὴν 18ην Δεκεμβρίου τοῦ 1829 (βλ. λ. *λαμαρκισμός*). Α. Ε. Τ.

Digitized by Google

—**Λαμὰρκ** (Lamarque), ***Μαξιμιλιανός*** Γάλλος στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς (1770—1832). Ἅμα τῷ πέρατι τῶν σπουδῶν του συνετάχθη μὲ τὴν ἐκραγεῖσαν τότε ἐπανάστασιν, καταταχθεὶς δὲ τῷ 1791 ἐθελοντὴς εἰς τὸν στρατὸν ἀπεστάλη εἰς τὰ ἱσπανικὰ σύνορα, ὅπου προήχθη εἰς λοχαγὸν τῶν γρεναδιέρων. Διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ἀνδρείαν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξε τότε εἰς πλείστας μάχας, ἰδίως δὲ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἅλωσιν τῆς Φονταραβίας, ἡ ἐθνοσυνέλευσις τὸν ἀνεκήρυξε διὰ διατάγματος «ἄξιον τῆς πατρίδος». Διεκρίθη ἐξ ἴσου κατόπιν ὑπηρετῶν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ῥήνου, γενόμενος δὲ ὑποστράτηγος τῷ 1801 συνέβαλε σημαντικῶς εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν μετέπειτα πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ δὴ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Γαέτης. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1809 ἦτο διοικητὴς σώματος στρατοῦ, ἐπολέμησε δὲ παντοῦ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ πυρὸς μετὰ θαυμαστῆς γενναιότητος.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος φαίνεται ὅτι δὲν ἐτήρησεν ἐχθρικὴν στάσιν ἀπέναντι τοῦ νέου καθεστῶτος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον καὶ ἐπαρασημοφορήθη μάλιστα. Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του ὁ Ναπολέων τοῦ ἀνέθεσε νὰ καταστείλῃ τὴν ἐκραγεῖσαν ἐναντίον του στάσιν τῆς Βανδέας, ἣν καὶ κατέπνιξεν ἄνευ αἱματοχυσίας. Μετὰ τὴν νέαν ἀνατροπὴν τοῦ Ναπολέοντος, μολονότι δηλώσας ὑποταγὴν εἰς τὸν Λουδοβῖκον ΙΗ', ὅπως καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ἄλλων στρατηγῶν, ἐξωρίσθη ἐν τούτοις καὶ παρέμεινεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ μέχρι τοῦ 1818. Τῷ 1828 εἰσῆλθεν εἰς τὴν συνέλευσιν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ διαμερίσματος Mont-de-Marsan, ταχθεὶς δὲ εἰς τὴν ἀριστερὰν διεκρίθη ταχέως ὡς εἷς τῶν πρώτων ῥητόρων τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἡ Ἰουλιανὴ ἐν τούτοις ἐπανάστασις δὲν ἱκανοποίει τὰς φιλελευθέρους ἀντιλήψεις του καὶ κατεπολέμησε ζωηρῶς τὴν νέαν κυβέρνησιν. Ὁ Λαμὰρκ ἐδημοσίευσε διαφόρους μελέτας στρατιωτικοῦ χαρακτῆρος, ἐν αἷς: «Ἀνάγκη μονίμου στρατοῦ (1820), «Περὶ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ στρατιωτικοῦ πνεύματος» (1826), «Ἡ ἀλήθεια ἐπὶ τῆς δίκης ἑνὸς Γάλλου ἀρχιστρατήγου» (ἔκκλησις πρὸς μεταφορὰν τῆς σποδοῦ τοῦ στρατάρχου Νέϋ εἰς τὸ Πάνθεον, 1831). Μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τῆς οἰκογενείας του: «Ἀναμνήσεις, ἀπομνημονεύματα καὶ ἐπιστολαὶ τοῦ στρατηγοῦ Μαξιμ. Λαμὰρκ» (1835—36 εἰς 3 τόμους). —Ω

— **Λαμὰρκ** (La Marck), ***Ροβέρτος Β'***, *δοὺξ τοῦ Μπουϊγιόν, πρίγκιψ τοῦ Σεδὰν* (1465—1535). Ἀνεψιὸς τοῦ *Γουλιέλμου Λαμὰρκ* καὶ υἱὸς τοῦ Ροβέρτου Α' (1465—1535). Ἦτο ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων πριγκίπων τῆς ἐποχῆς του, διότι κατεῖχε μέρος τῆς περιοχῆς τῆς Λιέγης, τὸ δουκᾶτον τοῦ Μπουϊγιὸν καὶ τὸ πριγκιπᾶτον τοῦ Σεδάν. Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἐβράρδου, ἐπισκόπου τῆς Λιέγης, ἐπολέμησε κατὰ τοῦ ἀρχιδουκὸς Μαξιμιλιανοῦ τῆς Αὐστρίας, παρὰ τὰς ἥττας δὲ τὰς ὁποίας ὑπέστη παρέμεινε πιστὸς σύμμαχος τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, μετέχων εἰς τοὺς πολέμους αὐτῆς καὶ ἐπιδείξας πάντοτε ἐξαιρετικὴν ἀνδρείαν. Βραδύτερον ὁ ἀδελφός του Ἐβράρδος, ταχθεὶς μὲ τὸν Κάρολον Κουῖντον, ἐπέτυχε ν' ἀποσπάσῃ καὶ τὸν Ροβέρτον ἀπὸ τοὺς Γάλλους, ἀλλὰ μετὰ δύο ἔτη (1521) συνεφιλιώθη οὗτος μὲ τὸν Φραγκῖσκον Α' καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Καρόλου. Μετὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἧτταν τῶν Γάλλων πρὸ τῆς Παβίας, ὁ Ροβέρτος ἀπεστερήθη ὅλων τῶν κτήσεών του, αἵτινες ὅμως τοῦ ἀπεδόθησαν διὰ τῆς συνθήκης τῆς Μαδρίτης.

Ἐπωνομάσθη, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ προσωνυμίου τοῦ θείου του Γουλιέλμου, *Μέγας Ἀγριόχοιρος τῶν Ἀρδεννῶν*. Γ. Ζ.

λαμαρκία (ἡ) (Lamarckia) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, ὀνομασθὲν οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου Γάλλου φυσιοδίφου *Λαμάρκ*. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος, τὴν *λαμαρκίαν τὴν χρυσόχροον* (Lamarckia aurata), ἥτις εἶναι πόα ἐνιαύσιος, ἁπαντῶσα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν, φυομένη εἰς λειμῶνας. Δ. Ν. Π

λαμαρκισμὸς (ὁ). Ἡ σταθερότης τῶν εἰδῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Λαμὰρκ ἦτο, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, δόγμα. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ὁ πολὺς κόσμος ἐπίστευεν εἰς ταύτην, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς εἶχεν ἐν Γαλλίᾳ τοὺς θερμοτέρους ὑποστηρικτάς, ὡς π. χ. τὸν Daubenton κ. ἄ., ἀλλ' ἰδίως ὅμως τὸν μέγαν Cuvier, τὸν δημιουργὸν τῆς παλαιοντολογίας. Πρῶτος κυρίως ὁ διδάσκαλος τοῦ Λαμάρκ, ὁ πολὺς Buffon, ἀνεκίνησε τὸ ζήτημα τῆς μὴ σταθερότητος τῶν μορφῶν τῶν ὄντων. Οὗτος ἐδέχετο τὴν συνέχειαν καὶ μεταβολὴν αὐτῶν κατὰ τὸν ροῦν τοῦ χρόνου. Καὶ ἕτεροι σύγχρονοι τοῦ Λαμὰρκ ἐδέχοντο τὴν ἐξέλιξιν ὡς καὶ τὴν μεταβολὴν τῶν εἰδῶν, ὡς π. χ. μεταξὺ ἄλλων ἰδίως ὁ Lacépède, ὅστις εἶχεν ὡς ἀξίωμα τὸ «la nature c'est le temps». Ὁ πρῶτος ἐν τούτοις φυσιοδίφης, ὅστις διετύπωσε τὴν βαθμιαίαν ἐξέλιξιν τῶν ὄντων καὶ τὸ ἀσταθὲς τῶν εἰδῶν καὶ ἐνεβάθυνεν εἰς ταῦτα, ἦτο ὁ Λαμάρκ. Τὰς πρώτας νύξεις ἔδωκεν εἰς τὸν πρόλογον τῆς ἐν ἔτει 1801 δημοσιευθείσης ζῳολογίας του («Système des animaux sans vertèbres»), ἐξηκολούθησε δ' ἔκτοτε νὰ διδάσκῃ τὰς θεωρίας του κατὰ τὰ μαθήματά του. Τῷ 1809 ἐκδίδει τὴν «Ζῳολογικὴν φιλοσοφίαν» του, τὸ περίφημον αὐτὸ ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέπτυξεν ἀκόμη σαφέστερον τὰς ἰδέας του καὶ ἰδίως τὴν διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων ἐπὶ τῶν ὀργανισμῶν ἐξήγησιν τῆς παραγωγῆς τῶν εἰδῶν. Τὰς ἰδέας του ταύτας ἐξέφρασεν ἐκ νέου καὶ εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς «Ἱστορίας τῶν ἀσπονδύλων ζῴων».

Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Λαμὰρκ ἡ ζωὴ ἐγεννήθη εἰς τὰ βάθη τῶν ὑδάτων ἢ εἰς τόπους πολὺ ὑγρούς. Καὶ ἡ μὲν φυτικὴ ζωὴ ἐπλάσθη ἢ πλάσσεται ἐντὸς μαζῶν μυξωδῶν (mucilagineuses), ἡ δὲ τῶν ζῴων ἐντὸς πηκτωματωδῶν (gélatineuses). Ἡ πηκτωματώδης οὐσία ἔδωκε γένεσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς ἕνα κλάδον ἀρχόμενον διὰ τῶν ἐγχυματικῶν καὶ ἐξελισσόμενον εἰς τοὺς πολύποδας μέχρι τῶν ἀκτινωτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς ἕτερον ἀρχόμενον ἀπὸ τῶν σκωλήκων. Τὸ περίεργον ἐν τούτοις εἶναι ὅτι ὁ Λαμάρκ, ἀκολουθῶν τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε θεωρίαν τῆς αὐτομάτου γενέσεως, δέχεται καὶ αὐτὸς ὡς δυνατόν, διά τινας τοὐλάχιστον σκώληκας (vers intestins, vermines), νὰ γεννηθῶσιν αὐτομάτως. Ὁ Λαμὰρκ πρῶτος διατυπώνει τὴν συγγένειαν τῶν ὄντων ὡς πραγματικὸν φυλογονικὸν δένδρον καὶ δὴ ὡς διφυλετικὸν τοιοῦτο, ἐξαρτῶν τὴν μίαν κλάσιν ἐκ τῆς ἑτέρας. Ἐκ τῶν σκωλήκων ἀφ' ἑνὸς μὲν παρήχθησαν τὰ ἔντομα, τὰ ἀραχνοειδῆ καὶ τὰ μαλακόστρακα, ὡς ἑξῆς: Τινὲς τῶν ὑδροβίων σκωλήκων εἰθίσθησαν νὰ ἐκτίθενται ἐν τῷ ἀέρι καὶ οὕτω παρήγαγον τὰ ἔντομα. Ἐκ τῶν ἐντόμων, τινὰ διὰ τῆς ἕξεως τοῦ ζῆν κατὰ μόνας ἢ τοῦ κρύπτεσθαι παρήγαγον τὰ ἀραχνοειδῆ. Τὰ ἀραχνοειδῆ ταῦτα, ἀφοῦ διῆλθον τὴν μορφὴν τῶν σκολοπενδρῶν, παρήγαγον τὴν κλάσιν τῶν μαλακοστράκων. Ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ ἄλλοι σκώληκες, τῶν ὁποίων αἱ ἕξεις ἔμειναν μᾶλλον σταθεραί, παρήγαγον τοὺς κρικωτοὺς σκώληκας καὶ ἐξ αὐτῶν παρήχθησαν τὰ θυσανόποδα καὶ ἐκ τούτων τὰ μαλάκια. Τὰ τελευταῖα πάλιν συνδέει πρὸς τοὺς ἰχθῦς καὶ τὰ ἑρπετά. Ἐκ τῶν ἑρπετῶν παράγει τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἀμφίβια. Ἐκ τῶν ἀμφιβίων δὲ τὰ θηλαστικὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τὸ κορύφωμα τῶν ὄντων, τὸν ἄνθρωπον.

Τὸ κύριον ἐν τούτοις ἔργον τοῦ Λαμὰρκ δὲν εἶναι τὸ φυλογονικὸν αὐτοῦ δένδρον, ἀλλ' αἱ θεωρίαι αὐτοῦ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν μετεβλήθησαν τὰ ὄντα κατὰ τὸν ροῦν τοῦ χρόνου. Καὶ ἐν πρώτοις, κατ' αὐτόν, σταθερότης τῶν μορφῶν τῶν ὄντων, δηλαδὴ τῶν εἰδῶν (Phil. zool. I, σ. 59), δὲν ὑφίσταται. «Μόνον, λέγει, ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐπιμελῶς κατέγιναν εἰς τὸν ὁρισμὸν τῶν εἰδῶν καὶ οἵτινες συνεβουλεύθησαν πλουσίας συλλογὰς δύνανται νὰ γνωρίζωσι μέχρι ποίου σημείου τὰ εἴδη μεταξὺ τῶν ζωϊκῶν ὄντων συγχέονται τὰ μὲν πρὸς τὰ δέ. Ἐπείσθησαν δ' οὗτοι, ὅτι ὁσάκις βλέπομεν εἴδη μεμονωμένα, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐλλείπουσιν ἄλλα συγγενῆ πρὸς αὐτὰ καὶ ἅτινα δὲν συνελέξαμεν ἔτι». Εἶδος, κατ' αὐτόν, εἶναι «συλλογὴ ἀτόμων ὁμοίων, τὰ ὁποῖα ἐπ' ἄπειρον ἐξακολουθοῦσι νὰ ἀναπαράγωνται ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφήν, ἐφ' ὅσον αἱ περιστάσεις τῆς καταστάσεώς των δὲν ἀλλάσσουσι τόσον, ὥστε νὰ τροποποιήσωσι ταῦτα». Ἡ μεταβολὴ τῶν εἰδῶν τελεῖται κατὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, μὴ γινομένη ἀντιληπτὴ κατὰ τὰ μικρὰ χρονικὰ διαστήματα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς.

Ποῖα λοιπὸν κατὰ τὸν Λαμὰρκ τὰ αἴτια τῆς μεταβολῆς τῶν ὀργανικῶν μορφῶν; Κυρίως ἄγεται ὑπὸ τῆς ἰδέας ὅτι μακροχρόνιος ἄσκησις ὀργάνου τινὸς ἰσχυροποιεῖ καὶ μεγεθύνει τοῦτο, ἐνῷ τοὐναντίον ἀχρηστία τὸ φέρει εἰς κατάπτωσιν καὶ πολλάκις ἀκόμη εἰς τελείαν ἐξαφάνισιν. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων ἀναγκάζει τὸ ζῷον εἰς μεταβολὴν τῶν συνηθειῶν αὐτοῦ καὶ ἐν γένει τῶν βιοτικῶν ἕξεων καὶ ἐκεῖνα μόνον τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος αὐτοῦ ἀναπτύσσονται καὶ αὐξάνονται, ὅσα συμφώνως πρὸς τὰς ἀλλαγὰς ταύτας χρησιμοποιοῦνται. Οἱ νέοι ἐξωτερικοὶ λοιπὸν ὅροι ἄγουσιν εἰς μεταβολὴν τῶν ὀργανισμῶν, ἐπιδρῶντες ὄχι πλέον μόνον ἀμέσως ἀλλὰ καὶ ἐμμέσως. Ὁ Λαμὰρκ διακρίνει πρὸς τούτοις «αἴσθησιν» καὶ «ἐρεθιστότητα». Ἡ τελευταία εἶναι κοινὴ εἰς πάντας τοὺς ὀργανισμοὺς καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην ἰδίου ὀργανικοῦ συστήματος, ἐνῷ ἡ πρώτη ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὰ ἀνώτερα ζῷα καὶ ἀπαιτεῖ ἴδιαν ὀργάνωσιν, δηλαδὴ κατάλληλον νευρικὸν σύστημα. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς καθ' αὑτὸ αἰσθήσεως διακρίνει εἰς τὰ ἀνώτερα ζῷα «ἐσωτερικὴν αἴσθησιν» (sentiment intérieur), αἴσθησιν δηλαδὴ τῆς ἰδίας ὑπάρξεώς των, προθυμοποιουμένην νὰ πληρώσῃ τὰς ἀνάγκας αὐτῶν. Ἐνῷ λοιπὸν οἱ ἐξωτερικοὶ ὅροι, ἐπί τε τῶν φυτῶν καὶ τῶν κατωτέρων ζῴων, ἐπιδρῶσιν ἀμέσως, προξενοῦντες μεταβολὴν αὐτῶν, ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων, τῶν ἐχόντων ἱκανῶς ἀνεπτυγμένον νευρικὸν σύστημα, ἐπιδρῶσιν οὕτως εἰπεῖν καὶ ἐμμέσως, διότι μετὰ τῆς ἀλλαγῆς τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων ἐμφανίζονται νέαι ἐσωτερικαὶ ἀνάγκαι, αἵτινες τῇ συνδρομῇ τῆς ἐσωτερικῆς αἰσθήσεως ἄγουσιν εἰς νέας ἐνεργείας καὶ ἕξεις καὶ ἑπομένως εἰς μεταβολὴν τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ ἐσωτερικὴ αὕτη αἴσθησις, κατὰ τὸν Λαμάρκ, ρυθμίζει τὰ ὄργανα αὐτῶν, φέρει δὲ εἰς ἀεὶ τελειοτέραν ἀνάπτυξιν τῶν ὄντων. «Ἐὰν ἡ φύσις, λέγει (Phil Zool. II, σελ. 310), ἐλάμβανεν ὡς ἐπαρκὲς τὸ πρῶτον αὐτῆς μέσον, δηλαδὴ ἐξωτερικήν τινα δύναμιν ξένην πρὸς τὸ ζῷον, τὸ ἔργον της θὰ ἦτο ἀτελὲς καὶ τὰ ζῷα θὰ ἦσαν ἁπλαῖ μηχαναί, ἐντελῶς παθητικαί, καὶ δὲν θὰ παρῆγε παρ' οὐδενὶ τῶν ὄντων τούτων τὰ θαυμάσια φαινόμενα τῆς αἰσθητικότητος τῆς αἰσθήσεως τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑπάρξεως, τῆς δυνάμεως τοῦ ἐνεργεῖν, τέλος τῶν ἰδεῶν, δι' ὧν ἠδυνήθη νὰ πλάσῃ τὸ θαυμασιώτερον πάντων, τὴν σκέψιν, ἐν μιᾷ λέξει τὴν εὐφυΐαν». Εἰς τὰς περιπτώσεις λοιπὸν καθ' ἃς οἱ ὀργανισμοὶ παρουσιάζουσι κατάλληλον νευρικὸν σύστημα, ὡς ἐκ τούτου δὲ καὶ ἐσωτερικὴν αἴσθησιν, βλέπει ὁ Λαμὰρκ ἔμμεσον ἐπίδρασιν τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων καὶ διακρίνει τὰς ἑξῆς βαθμίδας ἐπιδράσεως. 1) Πᾶσα μεταβολὴ ἱκανῶς αἰσθητὴ καὶ προσέτι σταθερὰ τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων, ἐν οἷς εὑρίσκεται φυλή τις ζῴων, ἐπενεργεῖ παρ' αὐτοῖς ἀληθῆ τινα μεταβολὴν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν. 2) Πᾶσα μεταβολὴ εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ζῴων, ἀπαιτεῖ παρ' αὐτῶν νέας ἐνεργείας, ἵνα πληρώσωσι τὰς νέας ἀνάγκας καὶ ὡς ἐκ τούτου νέας ἕξεις, καὶ 3) Πᾶσα νέα ἀνάγκη, ἀπαιτοῦσα νέας ἐνεργείας διὰ νὰ πληρώσῃ ταύτας, ἀναγκάζει τὸ ζῷον ἢ εἰς πλέον συχνὴν χρῆσιν μορίου τινός, οὗτινος ἐποιεῖτο πρὶν μικροτέραν χρῆσιν, τὸ ὁποῖον οὕτως ἀναπτύσσεται καὶ μεγεθύνεται, ἢ καὶ εἰς τὴν γένεσιν νέων μορίων ὡς ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ, ἢ εἰς μικροτέραν χρῆσιν ὀργάνου τινός, ὅπερ οὕτω σμικρύνεται καὶ ἐκφυλίζεται ἢ καὶ εἰς ἐξαφάνισιν μορίων τινῶν ἕνεκα τελείας ἀχρηστίας αὐτῶν.

Τὰ παραδείγματα, ἅτινα φέρει ὁ Λαμὰρκ διὰ ν' ἀποδείξῃ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος καὶ πρὸς πλήρωσιν τῶν νέων ἀναγκῶν καὶ μεταβολὴν τῶν ἀντιστοίχων ὀργάνων, εἶναι πολλά. Καὶ ἐν πρώτοις ἃς ἀναφέρομέν τινα ἐκ τῶν φυτῶν. Ἐὰν π. χ., λέγει, οἱ σπόροι φυτοῦ τοῦ λειμῶνος πέσωσιν ἐπὶ ὀροπεδίου αὐχμηροῦ, πετρώδους καὶ ἐκτεθειμένου εἰς τοὺς ἀνέμους, ἐφ' οὗ μόλις δύνανται νὰ βλαστήσωσι καὶ νὰ ἀναπτυχθῶσι, καὶ ἐὰν οἱ ἐπίγονοι τοῦ φυτοῦ αὐτοῦ ὀφείλωσι νὰ ζήσωσιν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, τότε παράγεται φυλή τις τελείως διάφορος τῆς ζώσης εἰς τοὺς λειμῶνας καὶ ἀφ' ἧς ἐν τούτοις κατάγεται. Ἐφ' ὅσον, λέγει (Ph. Z. I σ. 230), τὸ βατράχιον τὸ ἔνυδρον (Ranunculus aquatilis) μένει ἐμβεβαπτισμένον ἐν τῷ ὕδατι, τὰ φύλλα αὐτοῦ εἶναι γενικῶς τετμημένα καὶ αἱ τομαὶ αὗται φέρουσι τρίχας. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς οἱ κλάδοι τοῦ φυτοῦ τούτου φθάσωσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος, τὰ φύλλα τὰ ἀναπτυσσόμενα ἐν τῷ ἀέρι πλατύνονται, στρογγυλοῦνται καὶ παρουσιάζουσιν ἁπλουστάτους λοβούς. Ἐὰν ἐκβολάδες τινὲς τοῦ ἰδίου φυτοῦ κατορθώσωσι νὰ βλαστήσωσιν εἰς ἔδαφος ὑγρὸν μόνον καὶ οὐχὶ ὑπὸ ὕδατος κεκαλυμμένον, οἱ κλάδοι τότε αὐτοῦ εἶναι βραχεῖς καὶ οὐδὲν τῶν φύλλων του εἶναι τετμημένον κατὰ τριχώδεις τομάς, ὁπότε πλέον παράγεται τὸ βατράχιον τὸ κισσοειδὲς (Ranunculus hederaceus), τὸ ὁποῖον οἱ βοτανικοὶ θεωροῦσιν ὡς νέον εἶδος, ὅταν ἀπαντήσωσι τοῦτο. Καὶ τὰς μεταβολὰς τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῴων, τὰς κατὰ τὴν ἐξημέρωσίν των ἐμφανιζομένας, ἐξηγεῖ πάλιν ὁ Λαμὰρκ διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων. «Ὅλοι οἱ βοτανικοί, λέγει (Ph. Z, σ. 226), γνωρίζουσιν ὅτι τὰ φυτά, τὰ ὁποῖα μεταφέρουν ἐκ τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς αὐτῶν εἰς τοὺς κήπους, διὰ νὰ τὰ καλλιεργήσωσιν ἐκεῖ, πάσχουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μεταβολάς, αἵτινες καθιστῶσι ταῦτα ἐν τέλει ἀγνώριστα. Πολλὰ φυτὰ φύσει λίαν τριχωτὰ καταντῶσιν ἄτριχα ἢ σχεδὸν τοιαῦτα. Ἄλλα κεκλιμένα καὶ ἕρποντα ἀνεγείρουσι τὸν κορμὸν αὐτῶν. Ἄλλα χάνουσι τὰς ἀκάνθας αὐτῶν, ἄλλα δὲ ξυλώδη καὶ μακρόβια εἰς τὰ θερμὰ κλίματα, τὰ ὁποῖα κατοικοῦν, καταντῶσιν εἰς τὰ κλίματα ἡμῶν ποώδη καὶ μεταξὺ αὐτῶν πολλὰ δὲν εἶναι πλέον ἢ φυτὰ ἐτήσια. Τέλος αἱ διαστάσεις τῶν μορίων αὐτῶν πάσχουσι μεταβολὰς λίαν αἰσθητάς. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα τῶν μεταβολῶν τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων εἶναι τόσον ἀνεγνωρισμένα, ὥστε οἱ βοτανικοὶ ἀποφεύγουν νὰ περιγράψωσι κηπουρικὰ φυτά, πλὴν ἐὰν ταῦτα ἐκαλλιεργήθησαν πρὸ μικροῦ». Πολλῶν καλλιεργημένων φυτῶν ἀγνοοῦμεν τὰς φυλετικῶς ἀγρίας αὐτῶν μορφάς. «Ὁ καλλιεργηθεὶς σῖτος (Triticum sativum) δὲν εἶναι φυτὸν ἀχθὲν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων εἰς ἣν κατάστασιν βλέπομεν αὐτὸ σήμερον; Ἄς μοι εἴπωσιν, ἐρωτᾷ, εἰς ποίαν χώραν εὑρίσκεται φυσικῶς φυτὸν ὅμοιον;»

Ζῷα ὑποβληθέντα εἰς μακρὰν ἐξημέρωσιν καὶ ζῶντα ἐν τούτοις εἰς κλῖμα οὐχὶ σημαντικῶς διάφορον τοῦ ἐν ᾧ ἔζων πρίν, δὲν ἤλλαξαν ὀλιγώτερον (Ph. Z., σ. 227), διότι ὑπεβλήθησαν εἰς ἕξεις, τὰς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος ἐπέβαλεν αὐτοῖς. Οὕτω π. χ. κατάγονται αἱ οἰκίδιοι νῆσσαι καὶ χῆνες ἐκ τῶν ἀγρίων τοιούτων, ἀλλ' αἱ ἡμέτεραι ἀπώλεσαν τὴν πρὸς πτῆσιν ἱκανότητα καὶ ὡς ἐκ τούτου, ἐάν τὰς συγκρίνῃ τις πρὸς τὰς ἀγρίας, θὰ διακρίνῃ ὅτι ἐπῆλθεν ἀληθὴς μεταβολὴ τῶν ἀντιστοίχων μορίων τοῦ σώματος αὐτῶν. Πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι παρὰ τοῖς ζῴοις ἡ μὴ ἄσκησις ὀργάνων τινῶν προκαλεῖ παλινδρόμησιν, ἐξαφάνισιν ἢ καὶ μεταβολὴν αὐτῶν, φέρει ὁ Λαμὰρκ ἱκανὰ παραδείγματα. Οὕτως, ὡς γνωστόν, τὰ ζῷα, ἅτινα ζῶσιν εἰς σπή-

Digitized by Google

λαια ἢ ὑπὸ τὴν γῆν, ἀπώλεσαν ἐν μέρει ἢ ὁλοσχερῶς τὴν ὅρασίν των. Ἀφ' ἑτέρου οἱ ἰχθύες, οἵτινες νήχονται συνήθως εἰς μεγάλας ποσότητας ὕδατος, ἔχοντες ἀνάγκην νὰ βλέπωσι πλαγίως, ἔχουν τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν πλαγίως. Τὸ σῶμά των κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πεπλατυσμένον, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, διασχίζει διὰ τῶν πλαγίων τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι οὕτω πως τοποθετημένοι, ὥστε νὰ εὑρίσκεται εἷς εἰς ἑκάστην πλευράν. Ἀλλ' ἐκεῖνοι οἱ ἰχθύες, τοὺς ὁποίους αἱ ἕξεις αὐτῶν ἀναγκάζουσι νὰ πλησιάζωσιν ἀκαταπαύστως τὰς ἀκτὰς καὶ ἰδίως ὄχθας ὀλίγον κεκλιμένας ἢ μόλις κατωφερεῖς, ἐβιάσθησαν νὰ νήχωνται ἐπὶ τῶν πλευρῶν, ἵνα οὕτω δύνανται νὰ πλησιάζωσι μᾶλλον πρὸς αὐτάς. Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ δέχονται πλέον φῶς ἐκ τῶν ἄνω ἢ ἐκ τῶν κάτω καὶ ἔχουν ἰδιαιτέραν ἀνάγκην νὰ ὦσιν ἰδιαιτέρως προσεκτικοὶ τῶν ἄνωθεν αὐτῶν εὑρισκομένων, ἡ ἀνάγκη δὲ ἀκριβῶς αὕτη ἐβίασεν ἕνα τῶν ὀφθαλμῶν νὰ ὑποστῇ μετατόπισίν τινα καὶ λάβῃ οὕτω τὴν λίαν παράδοξον θέσιν, τὴν ὁποίαν ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἰχθύων τούτων (ὡς εἰς τὰς γλώσσας π. χ.). «Τοὐναντίον ἡ συχνὴ χρῆσις, λέγει, ὀργάνου τινός, γινομένη σταθερὰ διὰ τῶν ἕξεων, αὐξάνει τὰς δυνάμεις τοῦ ὀργάνου τούτου καὶ μάλιστα τὸ ἀναπτύσσει διδοῦσα διαστάσεις καὶ δύναμιν ἐνεργείας, τὴν ὁποίαν δὲν παρουσιάζουσι τὰ ζῷα τὰ ἧττον ἀσκοῦντα τοῦτο». «Ὅταν π. χ. τὰ πτηνά, λέγει (Phil. Zool. I, σελ. 249), τὰ ὁποῖα ἠναγκάσθησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς ὑδατοβριθῆ μέρη, διὰ νὰ εὕρουν τροφήν, ἐζήτησαν νὰ ἐπιπλεύσωσι τοῦ ὕδατος, ὤφειλον πρὸς τοῦτο νὰ τείνωσι τοὺς δακτύλους των. Ὡς ἐκ τῆς διαρκοῦς ταύτης προσπαθείας πρὸς τάσιν ἐπεξετάθη καὶ τὸ δέρμα, καὶ οὕτως, ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου, ἐγεννήθη ἡ νηκτικὴ μεμβρᾶνα. Ἡ προσπάθεια —ἐνταῦθα τῆς ἐπὶ τοῦ ὕδατος διαμονῆς— προκαλεῖ ἐνεργείας τινάς, ἔκτασιν τῶν δακτύλων, καὶ τὴν ἐνέργειαν ἀκολουθεῖ μεταβολὴ ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν ὀργάνων—νηκτικὴ μεμβρᾶνα. Τουναντίον δὲ τὰ πτηνά, ἅτινα συνήθως ζῶσιν ἐπὶ τῶν δένδρων, καὶ προσπαθοῦν νὰ περιβάλλωσι τοὺς κλάδους διὰ τῶν δακτύλων, ἀπέκτησαν σὺν τῷ χρόνῳ ἰσχυροὺς καὶ μακροὺς δακτύλους, ὡπλισμένους διὰ μακρῶν καὶ γαμψῶν ὀνύχων. Τὰ δὲ πτηνὰ τὰ κατοικοῦντα τελματώδη μέρη προσπαθοῦντα ὡσαύτως νὰ μὴ ὑγράνωσι τὸν κορμὸν αὐτῶν, ἔτεινον κατὰ τὸ δυνατὸν τοὺς πόδας αὐτῶν. Οὕτω τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀπέκτησαν σὺν τῷ χρόνῳ λεπτοὺς καὶ γυμνοὺς πόδας, καταλλήλους πρὸς ὑδατοβασίον, πολλάκις δὲ καὶ μακροὺς λαιμοὺς διὰ τὴν εὐκολωτέραν σύλληψιν τῆς λείας αὐτῶν». Αἱ καμηλοπαρδάλεις, αἱ ὁποῖαι ζῶσιν εἰς τὸν Ἰσημερινόν, εἰς τόπους αὐχμηροὺς καὶ ἔνθα σχεδὸν πάντοτε ἐλλείπει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κατάλληλος βοσκή, προσεπάθησαν νὰ λαμβάνωσι τὴν τροφὴν αὐτῶν ἀπὸ τῶν δένδρων, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐξέτειναν τὰς κνήμας καὶ τὸν λαιμόν των ἀκαταπαύστως, ἕως οὗ τὰ ζῷα ταῦτα ἔλαβον τὴν παράδοξον ἐκείνην μορφήν, τὴν ὁποίαν βλέπομεν (οἱ ἐμπρόσθιοι πόδες ἐγένοντο μακρότεροι τῶν ὀπισθίων καὶ ὁ λαιμὸς ἐπεμηκύνθη μεγάλως), ἥτις διευκολύνει θαυμασίως τὴν καταβρόχθισιν τῶν φύλλων τῶν δένδρων.

Ἐὰν φυλή τις τετραπόδων, λέγει (Ph. Z. I., σ. 349), πρὸ παντὸς δὲ ἡ τελειοτέρα μεταξὺ τούτων, ἀπώλεσεν ἐκ τῆς ἀνάγκης τῶν περιστάσεων, ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν, τὴν ἕξιν τοῦ ἀναρριχᾶσθαι ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ τοῦ συλλαμβάνειν τοὺς κλάδους διὰ τῶν ποδῶν, ὅπως καὶ διὰ τῶν χειρῶν, καὶ ἐὰν τὰ ἄτομα τῆς φυλῆς ταύτης ἦσαν ἠναγκασμένα νὰ μεταχειρίζωνται τοὺς πόδας αὐτῶν πρὸς βάδισιν καὶ ἔπαυσαν νὰ χρησιμοποιῶσι τὰς χεῖρας αὐτῶν ὡς πόδας, οὐδόλως ἀμφίβολον εἶναι ὅτι τὰ τετράποδα ταῦτα μετεβλήθησαν εἰς δίχειρα. Πλὴν τούτου, ἐὰν τὰ ἄτομα ταῦτα, ὡς ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ δεσπόζειν τῶν ἄλλων καὶ τοῦ μακρὰν καθορᾶν, ἐβιάζοντο νὰ ἵστανται ὄρθια καὶ εἰθίζοντο σταθερῶς ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν εἰς τοῦτο, οὐδόλως ἀμφίβολον ὡσαύτως εἶναι ὅτι οἱ πόδες αὐτῶν διεπλάσθησαν καταλλήλως πρὸς τὴν στάσιν ταύτην. Ἂς ὑποθέσωμεν, λέγει, νῦν ὅτι φυλή τις τετραπόδων, ἡ τελειοτέρα, ἀπέκτησε, διὰ τῶν σταθερῶν ἕξεων τῆς διαπλάσεώς της, τὴν ἱκανότητα τοῦ ἵστασθαι ὀρθίως καὶ τοῦ δεσπόζειν τῶν λοιπῶν φυλῶν, τότε θὰ δεχθῶμεν: 1) Ὅτι ἡ τελειοτέρα αὕτη φυλὴ διὰ τῆς ἱκανότητός της κατορθώσασα νὰ κυριαρχήσῃ τῶν λοιπῶν, κατῴκησεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἅπαντα τὰ κατάλληλα αὐτῇ μέρη. 2) Ὅτι θὰ ἐξεδίωξε τὰς λοιπὰς ἐξεχούσας φυλὰς πρὸς τοὺς μὴ ὑπ' αὐτῆς κατεχομένους τόπους. 3) Ὅτι βλάπτουσα τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν γειτονικῶν φυλῶν καὶ κρατοῦσα αὐτὰς εἰς μέρη ἔρημα, θὰ ἠμπόδισεν οὕτω τὴν πρόοδον καὶ τὴν τελειοποίησίν των, καθ' ὃν χρόνον αὕτη, κυρία καθ' ὅλα, ἠδυνήθη νὰ ἐξαπλοῦται πανταχοῦ καὶ νὰ πολλαπλασιάζεται ἄνευ οὐδενὸς ἐμποδίου καὶ νὰ ζῇ κατ' ἀγέλας, δημιουργοῦσα οὕτω νέας ἀνάγκας καὶ δι' αὐτῶν βαθμιαίως τελειοποιουμένη· καὶ τέλος, ὅτι ἡ προεξέχουσα οὕτω φυλή, τυχοῦσα ἀπολύτου ὑπεροχῆς πασῶν τῶν λοιπῶν, θὰ κατώρθωσε νὰ διαφέρῃ σημαντικῶς καὶ ἀπὸ τῆς πλέον ἀνωτέρας τῶν λοιπῶν. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐπαρκουμένη ἡ φυλὴ αὕτη πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν της, τῶν μιμητικῶν σημείων καὶ τῶν ἀνάρθρων φωνῶν, ἤρξατο παράγουσα ἐνάρθρους ἤχους, ἕως οὗ κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἱκανότητα τοῦ ὁμιλεῖν.

Λαμαρκισμὸν λοιπὸν λέγοντες ἐννοοῦμεν τὸ ἑξῆς: α) Τὴν θεωρίαν τῆς διὰ τῆς ἀμέσου ἐπιδράσεως τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων ἐπὶ τῶν ὀργανικῶν ὄντων παραγωγῆς εἰδῶν. β) Τὴν θεωρίαν τῆς ἐμμέσου ἐπιδράσεως τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων διὰ τῆς γενέσεως ἀναγκῶν, διὰ τῶν ἀναγκῶν ἕξεων καὶ πρὸς πλήρωσιν τῶν ἕξεων τούτων καταλλήλου διαπλάσεως τῶν διαφόρων ὀργάνων, προσαρμοζομένων πρὸς τὸ περιβάλλον, τῇ βοηθείᾳ πάντοτε τῆς ἐσωτερικῆς ἐκείνης, κατὰ τὸν Λαμάρκ, δυνάμεως τῆς ἐσωτερικῆς αἰσθήσεως. γ) Τὴν θεωρίαν τῆς χρήσεως καὶ ἀχρηστίας τῶν ὀργάνων, καθ' ἣν ἡ μὲν χρῆσις ἰσχυροποιεῖ αὐτά, ἡ δὲ ἀχρηστία τὰ ἐξαφανίζει (πρῶτος νόμος τοῦ Λαμάρκ: transformation acquise). δ) Τὴν κληρονομικότητα διὰ μέσου τῶν γενεῶν τῶν ἀποκτηθεισῶν νέων ἰδιοτήτων, ἀρκεῖ αἱ νέαι αὗται ἰδιότητες νὰ εἶναι κοιναὶ καὶ εἰς τὰ δύο φῦλα, ἐξ ὧν παρήχθη τὸ ὂν (δεύτερος νόμος τοῦ Λαμάρκ: transmission héréditaire). Καὶ τέλος ε) τὴν θεωρίαν τῆς τελειοποιήσεως καὶ σκοπιμότητος ἐν τῇ ὀργανικῇ φύσει.

Ὁ Λαμάρκ, παλαίσας πρὸς μεγάλας ἐπιστημονικὰς αὐθεντίας, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ τὰς ἰδέας του εἰς τοὺς συγχρόνους του, τοὺς κατεχομένους ὑπὸ τοῦ δόγματος τῆς σταθερότητος τῶν εἰδῶν. Καὶ αἱ θεωρίαι αὐτοῦ ἔμειναν ἐπὶ μακρὸν ἐν τῇ ἀφανείᾳ. Ἀλλὰ τῷ 1859 ἐξεδίδετο τὸ περίφημον ἔργον τοῦ Δάρβιν «Περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν εἰδῶν», τὸ ὁποῖον ἤγειρε πράγματι ἐκ τῆς λήθης τὸ ἔργον τοῦ Λαμάρκ, ἀλλ' ὡς διανοῖγον νέους ὁρίζοντας καὶ βασιζόμενον ἐπὶ πλούτου ἐπιχειρημάτων ἐπεκράτησε τούτου καὶ ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ Δάρβιν. Δαρβινισμὸς ἐν τούτοις, ἐν τῇ κυρίᾳ αὐτοῦ σημασίᾳ, δὲν εἶναι ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως, ἀλλ' ἡ ἐπιλογικὴ αὐτοῦ θεωρία, ἤτοι ἡ ἐν τῷ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνι τῶν ὄντων διὰ τῆς ὑπεροχῆς διατήρησις τοῦ ἰσχυροτέρου ἢ ἱκανωτέρου. Ὅμως ὁ Δάρβιν δὲν ἐθεώρησεν ὡς μόνον καὶ ἀποκλειστικὸν μέσον τῆς καταγωγῆς τῶν εἰδῶν τὴν ἐπιλογήν, ἀλλ' ἐδέχθη καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων ἐπὶ τῶν ὄντων καὶ τὴν εἰς τοὺς ἐπιγόνους μεταβίβασιν τῶν δι' αὐτῶν μεταβολῶν. Δηλαδὴ ἠκολούθησε καὶ ἰδέας λαμαρκικάς. Ἀλλὰ καὶ ὁ Λαμὰρκ ὡσαύτως, διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ μᾶλλον προσηρμοσμένου ζῴου πρὸς τὸ περιβάλλον, ἠκολούθησε καὶ αὐτὸς παρὰ τὰς ἰδικάς του ἀρχὰς καὶ ἐν μέρει ἐπιλογικάς, προσομοιαζούσας πολὺ πρὸς τὰς τοῦ Δάρβιν. Ἐὰν ἀναγνώσῃ τις π. χ. τὸ μέρος (Ph. Z. I, σ. 262), ἔνθα πραγματεύεται περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων ἢ περιστάσεων ἐπὶ τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν ἕξεων τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ βραδύποδος τοῦ τριδακτύλου, θὰ ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἔχει γραφῆ ὑπὸ τοῦ Δάρβιν.

Μετὰ τὸν Δάρβιν, ἐν τούτοις, ὁ Βάισμαν, ὁ ἱδρυτὴς τοῦ λεγομένου νεο-δαρβινισμοῦ, ἀπέδωκε μόνον εἰς τὴν ἐπιλογὴν τὴν καταγωγὴν τῶν εἰδῶν. Ὡς γνωστόν, ὁ τελευταῖος ἐχώρισε τὸ σῶμα τῶν βλαστικῶν κυττάρων καὶ τὰ τελευταῖα ἐθεώρησεν ὡς διαιωνιζόμενα σχεδὸν ἀμετάβλητα, ὑφιστάμενα δὲ μόνον τὴν ἐκ τῆς διαφόρου μείξεως τῶν ὁριζουσῶν τῶν χρωμοσώμων τῶν πυρήνων μεταβολήν, δεχθεὶς ἀκόμη καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἐπιλογήν.

Σήμερον ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως ὑφίσταται μεγάλην κρίσιν, οὐχὶ βεβαίως αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἰδίως ἐὰν πρέπῃ νὰ δεχθῶμεν μίαν ἢ πολλαπλῆν φυλογονίαν τῶν ὄντων, ἐρευνᾶται δὲ βαθέως ἡ μεταξύ των σχέσις. Ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος καθ' ὃν προήχθησαν τὰ εἴδη, ὑφίσταται καὶ αὐτὸς μεγίστην κρίσιν. Αὐτὴ αὕτη ἡ κυρίως δαρβίνειος θεωρία, δηλαδὴ ἡ θεωρία τῆς ἐπιλογῆς, ἥτις ἄλλοτε ἐθεωρήθη σαφὴς τρόπος τῆς παραγωγῆς τῶν εἰδῶν, καταπολεμεῖται νῦν ἰσχυρῶς καὶ μᾶλλον πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι δὲν ἀποδίδεται πλέον εἰς ταύτην ὁποία ἀπεδόθη ἄλλοτε σημασία. Αἱ λαμαρκικαὶ θεωρίαι τοὐναντίον πρὸ πολλοῦ ἤδη ἤρχισαν νὰ ἐπιβάλλωνται. Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ βλαστικοῦ πλάσματος ὡς π. χ. τοῦ φωτός, τῆς θερμότητος, τῆς ὑγρότητος καὶ ἄλλων παραγόντων, εἶναι γνωστή. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἐκ παραλλήλου ἐπίδρασις τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων ἐπί τε τοῦ σώματος καὶ τοῦ βλαστικοῦ πλάσματος. Καὶ ἡ ἔμμεσος ἐπίδρασις τῶν ἐξωτερικῶν ὅρων ἐπί τινος ὀργάνου διὰ τῆς ἐπιδράσεως πρῶτον ἐπὶ ὁλοκλήρου τοῦ σώματος εἶναι εἰς πολλὰ παραδείγματα δεκτή. Ὑπάρχουσι παραδείγματα πλεῖστα, καὶ ἐκ τῆς φύσεως καὶ πειραματικά. Ἐὰν λάβωμεν τὸν φακὸν ὀφθαλμοῦ κονίκλου καὶ λειοτριβήσωμεν τοῦτον ἐν φυσιολογικῷ ὀρῷ, δηλαδὴ ἐν διαλύσει χλωριούχου νατρίου, ἐνέσωμεν δὲ βαθμιαίως μικρὰν ποσότητα τοῦ μείγματος τούτου εἰς τὸ κυκλοφορικὸν σύστημα ζῴου τινὸς π. χ. ὄρνιθος, τότε ἐν τῷ αἵματί της παράγονται τὰ λεγόμενα ἀντισώματα, δηλαδὴ οὐσίαι ἐξουδετεροῦσαι τὰς ἐξ ὧν ἀποτελεῖται ὁ φακὸς τοιαύτας. Ἐὰν παρασκευάσωμεν ὀρὸν ἐκ τοῦ αἵματος τῆς ὄρνιθος ταύτης καὶ ἐνέσωμεν πάλιν ἐνδοφλεβίως εἰς κόνικλον εὑρισκομένην ἐν ἐγκυμοσύνῃ, τότε τὰ τέκνα της γεννῶνται τυφλά, δηλαδὴ μὲ φακὸν κατεστραμμένον, καὶ ἡ τύφλωσις αὕτη ἐξακολουθεῖ ἐπὶ πολλὰς γενεὰς καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς νέας ἐπεμβάσεως. Ἐπίσης τὸ πέλμα τοῦ ἀνθρωπίνου ποδὸς παρουσιάζει, ὡς γνωστόν, διαφορὰς μεγάλας ὡς πρὸς τὴν παρουσιαζομένην σκλήρυνσιν αὐτοῦ, διότι εἰς ἐκεῖνα ἀκριβῶς τὰ μέρη ἐπῆλθεν ἡ μεγαλυτέρα σκλήρυνσις, εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν βάδισιν πίπτει τὸ μεγαλύτερον βάρος τοῦ σώματος. Λοιπὸν ἡ σκλήρυνσις αὕτη ἐμφανίζεται καὶ εἰς τὸ ἔμβρυον καὶ ἀκριβῶς εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμφανίζεται καὶ εἰς τὸν ἀναπτυχθέντα ἄνθρωπον. Ἀκολουθία τῶν ἀνωτέρω ἦτο καὶ ἡ παραδοχὴ ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους τῆς κληρονομικότητος τῶν ἐπικτήτων ἰδιοτήτων. Ὁ Λαμὰρκ τὴν τελειοποίησιν ἢ τὴν γένεσιν νέων ὀργάνων ἀποδίδει εἰς τὰ efforts du sentiment intérieur. Ἡ ἐσωτερικὴ αὕτη αἴσθησις, δηλαδὴ τὸ sentiment intérieur εἶναι δύναμις παρακινοῦσα (force excitatrice) καὶ ἄγουσα τοὺς χυμοὺς (fluides) τοῦ σώματος πρὸς προσαρμογὴν τῶν ὀργάνων πρὸς τὸ περιβάλλον καὶ ἀεὶ τελειοποίησίν των. Τὰ μηρυκαστικὰ π. χ., λέγει (Ph. Z. I, 256), μὴ δυνάμενα νὰ χρησιμοποιήσωσι τοὺς πόδας εἰμὴ διὰ τὴν ὑποβάστασιν αὐτῶν καὶ μὴ ἔχοντα ἰσχυρὰς σιαγόνας, ὡς ἐκ τῆς χρήσεως φυτικῆς τροφῆς, δὲν δύνανται νὰ μάχωνται ἢ διὰ τῶν κεφαλῶν των. Ἐν τῇ μεγάλῃ δ' αὐτῶν ὀργῇ, συνήθει ἰδίως εἰς τοὺς ἄρρενας, ἡ ἐσωτερικὴ αἴσθησις ἄγει ἰσχυρότερον τὰ ὑγρὰ πρὸς τὸ μέρος τοῦτο τῆς κεφαλῆς καὶ δίδει ὤθησιν παρὰ τοῖς μὲν εἰς ἔκκρισιν ὕλης κερατίνης, παρὰ τοῖς δὲ κερατίνης μετὰ ὀστεΐνης, δι' ὧν γεννῶνται προεξοχαὶ στερεαί. Εἰς τοῦτο ὀφείλεται ἡ γένεσις τῶν κεράτων, διὰ τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα τῶν ζῴων εἶναι ὡπλισμένα.

Ἀλλὰ τί εἶναι τέλος πάντων αὐτὸ τὸ sentiment intérieur τοῦ Λαμάρκ; Εἶναι δύναμις τις ἐξερχομένη τῶν σημερινῶν φυσικοχημικῶν ἀντιλήψεων τῆς ζώσης ὕλης; Ἢ δύναμίς τις ἰδιαιτέρα, προσομοιάζουσα πρὸς τὴν τῶν παλαιῶν βιταλιστῶν ἢ ζωϊστῶν ἢ τῶν σημερινῶν νεοβιταλιστῶν; Περὶ αὐτοῦ δὲν δύναταί τις ἀπολύτως νὰ ἀποφανθῇ. Οἱ νεοβιταλισταὶ ἢ δυασταὶ οἱ δεχόμενοι μυστηριώδη τινὰ ὀργάνωσιν τῆς ζώσης ὕλης ἀφικνουμένην καὶ πέραν τῶν φυσικοχημικῶν ἀρχῶν, δὲν δέχονται αὐτὸ εἰς τὰς τάξεις των, ἀλλ' ἐπίσης οὔτε καὶ οἱ μηχανισταὶ ἢ ἑνισταί, οἱ δεχόμενοι ὅτι ἡ ζωὴ ἔχει ὡς βάσιν τὰς αὐτὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας ἔχουν καὶ αἱ λειτουργίαι τῆς ἀνοργάνου φύσεως. Αἱ περὶ ἐρεθισιότητος καὶ ἐσωτερικῆς αἰσθήσεως θεωρίαι τοῦ Λαμὰρκ μᾶς ἐνθυμίζουν ἐν τούτοις πολὺ τὰς ἀριστοτελικὰς τοιαύτας. Καὶ ἡ μὲν ἐρεθιστότης εἶναι ἡ «θρεπτικὴ ψυχὴ» τοῦ Ἀριστοτέλους, ἡ ἀπαντῶσα κατ' αὐτὸν εἰς ἅπαντα τὰ φυτὰ καθ' ὅλον τὸν βίον αὐτῶν, εἰς δὲ τὰ ζῷα κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναπτύξεώς των, ἡ δὲ ἐσωτερικὴ αἴσθησις εἶναι ἡ «αἰσθητικὴ ψυχὴ» αὐτοῦ, ἡ ἀπαντῶσα εἰς τὰ ἀναπτυχθέντα ζῷα καὶ δι' ἧς ταῦτα αἰσθάνονται καὶ ἐνσυνειδήτως ἐνεργοῦσιν. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἀριστοτελικὴν ἐντελέχειαν ἐδέχθη καθ' ὅλα ὁ Λαμάρκ. Ἡ ἐντελέχεια αὕτη, ὡς γνωστόν, εἶναι ὅτι ἡ ζῶσα φύσις σκοπίμως ἐνεργεῖ ἀεὶ τελειοποιουμένη.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐγεννήθη ὁ νεολαμαρκισμός. Ἱδρύθη οὗτος ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ βοτανικοῦ Francé, ὅστις ἐδέχθη ὅτι καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ φυτὰ ἐνεργοῦσι σκοπίμως καὶ ἐνσυνειδήτως. Ὁ Francé ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νὰ θεωρήσῃ ὡς ἐνσυνείδητον ἐνέργειαν τοῦ φυτοῦ τὴν ἄμυναν αὐτοῦ κατὰ τῆς ἀποξηράνσεως ἢ ἄλλων αἰτίων, ὡς π. χ. τὸν σχηματισμὸν ὑπὸ τοῦ φύκους πρὸς διατήρησίν του τῶν λεγομένων «Dauersporen», δηλαδὴ οὕτως εἰπεῖν τῶν μονίμων σπορίων, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται ὅταν ὑπάρχῃ φόβος κακοῦ περιβάλλοντος πρὸς διαβίωσιν αὐτοῦ (ἔρευναι Klebs). Σύγχρονοι μὲ τὸν Francé εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ νεολαμαρκισμοῦ ἦσαν οἱ ζῳολόγοι Wagner καὶ Pauly. Ὠνομάσθησαν νεολαμαρκισταί, διότι τὰ φαινόμενα ταῦτα, τὰ κατ' αὐτοὺς ἐνσυνείδητα, ὠνόμαζον ψυχικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ φυτοῦ ἢ τοῦ ζῴου. Ἄλλως τε καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ὠνόμαζον ἑαυτοὺς λαμαρκιστάς.

Α. Ε. ΤΣΑΚΑΛΩΤΟΣ

Λὰ Μάρμορα (La Marmora). Ὀνομαστὴ παλαιὰ ἰταλικὴ οἰκογένεια ἐκ Πεδεμοντίου, τῆς ὁποίας τὰ γνωστότερα μέλη εἶναι τὰ ἑξῆς: —1) ***Ἀλβέρτος Φερρέρο***, *κόμις τοῦ* —. Στρατηγὸς καὶ συγγραφεὺς (1789—1863). Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν καὶ τῷ 1814 κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν τῆς Σαρδηνίας. Τῷ 1841, γενόμενος ὑποστράτηγος, διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ναυτικῆς σχολῆς τῆς Γενούης καὶ ὠνομάσθη γερουσιαστής. Πλὴν ἄλλων ἐπιστημονικῶν ὑπομνημάτων, ἔγραψε καὶ τὰ ἐνδιαφερόμενα ἔργα: «Ταξίδιον εἰς τὴν Σαρδηνίαν» καὶ «Περιήγησις τῆς νήσου Σαρδηνίας» (1857). —2) ***Ἀλέξανδρος Φερρέρο***, *κόμις τοῦ* —. Στρατηγός, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1799 — 1855). Ὑπηρέτησε καὶ αὐτὸς κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν καὶ τῷ 1814 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σαρ-

Digitized by Google

δηνίαν. Ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς καὶ ὁ πρῶτος διοικητὴς τῷ 1836 τοῦ σώματος τῶν κυνηγῶν. Τῷ 1848 διεκρίθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Γκόϊτο, ὅπου ἐτραυματίσθη σοβαρῶς. Τῷ 1849 διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου, τῷ δὲ 1855 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διοίκησις τῆς δευτέρας μεραρχίας τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ ἐν Κριμαίᾳ, ὅπου ὅμως ἀπέθανε μετ᾽ ὀλίγον ἐκ χολέρας. Ἐν Τουρίνῳ ἀνηγέρθη εἰς αὐτὸν μνημεῖον.—3) ***Ἀλφόνσος Φερρέρο***, *μαρκήσιος ντὲ*—. Ἰταλὸς πολιτικὸς καὶ στρατιωτικός, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1804 — 1878). Ἐσπούδασεν ἐν τῇ στρατιωτικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Τουρίνου, ὁπόθεν ἐξῆλθε τῷ 1823 καταταχθεὶς εἰς τὸ πυροβολικὸν καὶ ἐταξίδευσεν ἐπανειλημμένως εἰς τὴν Εὐρώπην πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1848 ἐναντίον τῆς Αὐστρίας διεκρίθη ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Μπεσκιέρα. Τὸν Νοέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν, μετὰ δὲ τὴν παραίτησίν του τῷ 1849 κατέστειλε τὰς ταραχὰς τῆς Γενούης, αἵτινες εἶχον ἐκραγῇ μετὰ τὴν μάχην τῆς Νοβάρας. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1849 ἐγένετο ἐκ νέου ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν, παραμείνας ἐν τῇ ἀρχῇ σχεδὸν ἀδιακόπως μέχρι τοῦ 1860. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἀνέλαβε καὶ ἄλλας ὑπηρεσίας, ὡς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ τῆς Κριμαίας καὶ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ. Μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Βιλλαφράνκας ἐγένετο πρωθυπουργός, τῷ δὲ 1861 ἀπεστάλη ἐπὶ διπλωματικῇ ἀποστολῇ εἰς τὸ Βερολῖνον καὶ τὴν Πετρούπολιν. Κατόπιν διωρίσθη φρούραρχος τοῦ Μιλάνου καὶ διοικητὴς τῆς Νεαπόλεως, τῷ δὲ 1864 ἐγένετο καὶ πάλιν πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὡς τοιοῦτος δὲ ἐπραγματοποίησε τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτευούσης εἰς τὴν Φλωρεντίαν καὶ τὴν σύναψιν τῆς ἰταλοπρωσσικῆς συμμαχίας. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ νέου πολέμου κατὰ τῆς Αὐστρίας, τῷ 1866, παρεχώρησε τὴν προεδρίαν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν Ρικάζολι, παραμείνας αὐτὸς ὑπουργὸς ἄνευ χαρτοφυλακίου, ἀλλ᾽ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ κατόπιν ἐξεγέρσεως τῆς κοινῆς γνώμης ἐναντίον αὐτοῦ, θεωρηθέντος ὡς ὑπευθύνου τῆς καταστροφῆς τῆς Κουστότσας. Ἐν τούτοις, μετὰ ἕνα μῆνα (τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1866) διωρίσθη στρατιωτικὸς διοικητὴς τῆς Φλωρεντίας καὶ τῷ 1867 ἀπεστάλη ἐπὶ διπλωματικῇ ἀποστολῇ εἰς Παρισίους. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ρώμης διωρίσθη ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας, τῷ δὲ 1871, συνεπείᾳ τῶν ἐπανειλημμένων ἐπιθέσεων ἐναντίον του, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ὁριστικῶς τῆς πολιτικῆς. Μετὰ δύο ἔτη ἐδημοσίευσεν, ἐν εἴδει ἀπολογίας, τὸ ἔργον «Πλειότερον φῶς ἐπὶ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν γεγονότων τοῦ ἔτους 1866» ὅπερ προεκάλεσε σφοδρὰς συζητήσεις εἰς τὰ κοινοβούλια τοῦ Βερολίνου καὶ τῆς Ρώμης. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης τὰ ἔργα: «Ἓν ἐπεισόδιον τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως» (1875), καὶ «Τὰ μυστικὰ τοῦ κράτους κατὰ τὴν περίοδον τῆς συνταγματικῆς κυβερνήσεως» (1877), ἐν τῷ ὁποίῳ προέβαιναν εἰς σπουδαίας ἀποκαλύψεις ἐπὶ τῶν διπλωματικῶν συνεννοήσεων τῆς ἐποχῆς. Μ. Δ. Θ.

Ἀλφ. Λὰ Μάρμορα.

Λαμὰρς (La Marche), ***Ὀλιβιέρος***. Γάλλος ποιητὴς καὶ χρονογράφος (1426—1502). Ἀνατραφεὶς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας, ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς ὅλας τὰς πολεμικάς του ἐπιχειρήσεις, ἐγένετο δὲ κατόπιν αὐλάρχης τῆς θυγατρός του πριγκιπίσσης Μαρίας, τῆς συζευχθείσης τὸν ἀρχιδοῦκα τῆς Αὐστρίας Μαξιμιλιανόν. Κυριώτερον ἔργον τοῦ Λαμὰρς εἶναι τὰ «Ἀπομνημονεύματα» αὐτοῦ, συντεταγμένα εἰς πεζὸν καὶ ἔμμετρον λόγον καὶ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 1435 μέχρι τοῦ 1492 ἐποχὴν (πρώτη ἔκδοσις ἐν Λυὼν τῷ 1562). Ἐκ τῶν ἐκδοθέντων ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἔργων προέχει «Ὁ βίος καὶ ὁ θάνατος τοῦ Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ» (Παρίσιοι 1488).

Λαμαρτῖνος (Lamartine), ***Ἀλφόνσος-Μαρία-Λουδοβῖκος ντὲ Πρὰ ντὲ*** —. Εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων Γάλλων ποιητῶν καὶ διαπρεπὴς πολιτικός. Ἐγεννήθη ἐν Macon τῆς Γαλλίας τῷ 1790. Ὁ πατήρ του ἐνυμφεύθη τὴν Alix des Roys, κόρην τοῦ γενικοῦ οἰκονόμου τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης· ἐξ αὐτῆς ἀπέκτησεν ἓξ θυγατέρας καὶ ἕνα υἱόν, τὸν ποιητήν. Ἡ μήτηρ τοῦ Λαμαρτίνου ὑπῆρξε καὶ ἡ πρώτη αὐτοῦ διδασκάλισσα. Ἡ ὅλη ἀγωγὴ αὐτοῦ ὑπῆρξε θρησκευτική. Τὰς κλασσικὰς σπουδάς του ἐτελείωσεν εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Belley. Νεώτατος ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν, ὁπόθεν ἐπανελθὼν εἰς Παρισίοις ἐπέτυχε ν᾽ ἀναγνώσῃ εἰς τὸν Talma μίαν τραγῳδίαν του, ἡ ὁποία ὅμως οὐδέποτε εἶδε τὸ φῶς τοῦ προσκηνίου. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν στρατολογίαν, ἥτις ἐδεκάτιζε τὴν νεολαίαν τῆς Γαλλίας καὶ ἥτις καθίστατο δι᾽ αὐτὸν ἐπαχθεστέρα, λόγῳ τοῦ μίσους τὸ ὁποῖον ἔτρεφε κατὰ τοῦ Ναπολέοντος, ἐταξίδευσεν ἐκ νέου εἰς Ἰταλίαν, εἰς Ρώμην καὶ Νεάπολιν, ὅπου ἔζησε βίον ἐλεύθερον, ἀρεσκόμενος εἰς τὴν συναναστροφὴν ἁλιέων, ἐκ τῆς ὁποίας βραδύτερον ἐπήγασε καὶ τὸ μυθιστόρημά του «Γκρατσιέλλα». Ἡ Γκρατσιέλλα αὕτη ἦτο ἁπλῆ κοραλλιέρα ἢ τσιγαριέρα, ἀλλ᾽ ὁ ποιητὴς τὴν ἐξιδανικεύει καὶ ὑψώνει εἰς τὴν σφαῖραν τῶν ὡραίων ἀθανάτων μορφῶν τῆς Βεατρίκης, τῆς Ἰουλιέττας, τῆς Μινιόν, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοσάκις ὑμνηθεῖσα Ἐλβίρα, ἡ γυνὴ ἐκείνη, ἥτις ἐνέπνευσεν εἰς τὸν ποιητὴν πλεῖστα ὅσα ποιήματα τῆς πρώτης αὐτοῦ συλλογῆς, καὶ ἴσως μάλιστα τὰ ὡραιότερά του. Τὰ πρῶτα αὐτὰ ποιήματά του τὰ ἔγραψε περιπλανώμενος καὶ ὀνειροπολῶν, τὰ ἐξέδωκε δὲ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιητικοὶ καὶ θρησκευτικοὶ στοχασμοὶ» («Méditations poétiques et religieuses») κατὰ τὸ 1820. Ἡ ἐπιτυχία τῆς συλλογῆς αὐτῆς ὑπῆρξε καταπληκτική· ἠρίθμησε πλείστας ὅσας ἐκδόσεις· λέγεται δὲ ὅτι ἐντὸς 4 ἐτῶν ἐπωλήθησαν 45.000 ἀντίτυπα. Εἰς τὴν συλλογὴν αὐτὴν περιέχονται τὰ δύο ἀριστουργήματα τοῦ Λαμαρτίνου: ἡ «Λίμνη» καὶ ὁ «Ἐσταυρωμένος», τὰ ὁποῖα τοῦ ἐνέπνευσεν ἡ ἀπώλεια τῆς ἀγαπημένης του Ἐλβίρας. Ἡ κοσμικὴ ἐπιτυχία του ὑπῆρξεν ἐπίσης μεγάλη· ἦτο περιζήτητος εἰς τὰς αἰθούσας τῆς καλυτέρας γαλλικῆς κοινωνίας, εἰς τὰς ὁποίας καὶ ἐσύχναζε, παρὰ τὴν ἀποστροφήν, τὴν ὁποίαν, ὡς ἔλεγεν, ᾐσθάνετο διὰ τὸν κόσμον: Κατὰ τὸ 1820 καὶ ἐξ ἀφορμῆς τῆς πρώτης αὐτοῦ ποιητικῆς συλλογῆς ἐνυμφεύθη μίαν νεαρὰν Ἀγγλίδα διαμαρτυρομένην, ὀνόματι Marie-Anne-Elisa Birch, μετὰ τῆς ὁποίας μετέβη εἰς Ἰταλίαν ὡς διπλωματικὸς ὑπάλληλος. Τῷ 1823 ἐξέδωκε τοὺς «Νέους ποιητικοὺς στοχασμοὺς» («Nouvelles méditations poétiques»), οἱ ὁποῖοι δὲν ἐσημείωσαν τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς πρώτους ἐπιτυχίαν, μετ᾽ αὐτοὺς δὲ δύο μεγάλα ποιήματα: τὸν «Θάνατον τοῦ Σωκράτους» («La Mort de Socrate») καὶ τὸ «Τελευταῖον ᾆσμα τοῦ Τσάϊλδ Ἀρόλδου» (Le Dernier Chant de Childe Harold), ὡς συνέχειαν τοῦ μεγάλου ποιήματος τοῦ Βύρωνος καὶ ἐξ ἀγάπης πρὸς τὸν Ἄγγλον ποιητήν. Κατὰ τὸ 1825 ὁ Κάρολος ὁ Ι΄ ἐτίμησε διὰ τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς ταυτοχρόνως τὸν Λαμαρτῖνον καὶ τὸν Βίκτωρα Οὐγκώ. Τῷ 1829 ἐξελέγη μέλος τῆς γαλλικῆς

Ἀλφόνσος Λαμαρτῖνος.

Ακαδημίας· ὀλίγον δὲ βραδύτερον, τῷ 1830, ἐδημοσίευσεν εἰς δύο τόμους τὰς «Ποιητικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἁρμονίας» («Harmonies poétiques et religieuses»), ὅπου ἡ ποίησίς του φθάνει εἰς τὸ ὑψηλότερον αὐτῆς σημεῖον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην προσεφέρθη εἰς τὸν ποιητὴν ἡ θέσις τοῦ πρέσβεως ἐν Ἑλλάδι, τὴν ὁποίαν ὅμως, ἄγνωστον διατί, ἀπεποιήθη, ἐγκαταλείψας μετ᾽ οὐ πολὺ τὸ διπλωματικὸν στάδιον καὶ ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν πολιτικήν. Κατὰ τὸ 1832 ἐπεχείρησε μετὰ τῆς συζύγου του καὶ τῆς θυγατρός του, δι᾽ εἰδικῶς ναυλωθέντος πλοίου, μεγαλοπρεπέστατον ταξίδιον ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν (Ἑλλάδα, Συρίαν, Παλαιστίνην, Λίβανον), τὸ ὁποῖον καὶ περιέγραψε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ποιητικῶς εἰς τὸ πρῶτον πεζογραφικὸν σύγγραμμά του: «Ταξίδιον εἰς Ἀνατολὴν» («Voyage en Orient»).

Τῷ 1833 ἐξελέγη βουλευτής, χωρὶς νὰ ἀνήκῃ εἰς οὐδὲν κόμμα καὶ διακείμενος ἐν γένει ἐχθρικῶς πρὸς τὴν κυβέρνησιν. Κατὰ τὰ φρονήματα ἦτο δημοκράτης συντηρητικός· κατέφερε δὲ τὸ τελευταῖον κτύπημα κατὰ τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰουλίου, ἰδίως διὰ τοῦ συγγράμματός του «Histoire des Girondins» (1847, τόμοι 8), τὸ ὁποῖον, ἂν καὶ στερούμενον μεγάλης ἱστορικῆς ἀξίας, ἔσχεν ἐν τούτοις, λόγῳ τοῦ τρόπου τῆς διαγραφῆς τῶν χαρακτήρων, ἀναντίρρητον ἐπὶ τῶν πνευμάτων ἐπίδρασιν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ὁ Λαμαρτῖνος παρέμεινε ποιητής, ὑμνητὴς τῆς κοινωνικῆς ἀθλιότητος, αἰσιόδοξος τραγουδιστὴς τῆς ἐλπίδος. Ἔψαλλε μετὰ μεγάλης δυνάμεως καὶ ὁρμητικότητος τὰς δημοκρατικὰς ἰδέας, τὴν ἀδελφωσύνην τῶν λαῶν, τὸν κοσμοπολιτισμόν, τὴν δικαιοσύνην, προσπαθῶν ν᾽ ἀνυψώσῃ τὰς συνειδήσεις διὰ τοῦ χειμάρρου τῆς ποιητικωτάτης ῥητορείας του. Κατὰ τὸ 1848 ὑπῆρξεν ἐπί τινας ἑβδομάδας πρόεδρος τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, κυβερνῶν μόνος τὴν Γαλλίαν διὰ τῆς ποιήσεώς του, εἰρηνεύων καὶ ἐξαγνίζων τὰ λαϊκὰ πάθη καὶ συγκρατῶν τὴν ἐπανάστασιν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς εἶχε δημιουργήσει. Ὡς ῥήτωρ, ὁ Λαμαρτῖνος ἐξεφώνησε λαμπροτάτους λόγους, ὁτὲ μὲν ἐπὶ γενικῶν θεμάτων, ὡς ἡ κατάργησις τῆς θανατικῆς ποινῆς, τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα κλπ., ὁτὲ δὲ καὶ ἐπὶ καθαρῶς τεχνικῶν ζητημάτων, ἀποδεικνύων οὕτως, ἀπροσδοκήτως, ἐντελῶς εἰδικὰς γνώσεις.

Παρ᾽ ὅλην ὅμως τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν, οὐδέποτε ἐγκατέλιπε τὰ γράμματα. Τῷ 1835 ἐξέδωκε τὸ θαυμάσιον ἐπικολυρικὸν ποίημά του «Ζοσλὲν» («Jocelyn»), τὸ ὁποῖον μετὰ τῆς «Πτώσεως ἑνὸς ἀγγέλου» («Chute d'un ange»), ἑτέρου ἐπίσης μεγάλου ποιήματός του, ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως μέρος τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ κύκλου τῶν «Ὁραμάτων» («Visions»), ὁ ὁποῖος ὅμως παρέμεινεν ἡμιτελής. Δι᾽ ἑκάστου ποιήματος τοῦ κύκλου τούτου ὁ ποιητὴς ἤθελε νὰ περιγράψῃ μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας ἱστορικὰς περιόδους καὶ ταυτοχρόνως ἕνα τῶν βαθμῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἐκπεσοῦσα ψυχὴ ἀνεγείρεται ἐξιλεουμένη. Τῷ 1839 ἐξέδωκε τὰς «Ποιητικὰς περισυλλογὰς» («Recueillements poétiques»), προτάξας πρόλογον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐκθέτει τὰ κοινωνικὰ καθήκοντα τοῦ ποιητοῦ.

Εἰς τὴν ζωήν του παρέμεινε πάντοτε εὐπατρίδης καὶ ποιητής, οὐδεμίαν ἔχων συνείδησιν τῆς τάξεως καὶ τῆς οἰκονομίας. Κατεσπατάλησε τὴν περιουσίαν τῆς γυναικός του καὶ εὑρέθη κατεστραμμένος καὶ χρεωμένος εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε οὔτε ἡ πώλησις τῶν ἀπεράντων γαιῶν, τὰς ὁποίας εἶχε παραχωρήσει εἰς αὐτὸν ὁ σουλτᾶνος, οὔτε ἡ ἐκχώρησις τῶν παλαιῶν ἔργων του εἰς ἐπὶ τούτῳ συσταθεῖσαν πρὸς ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν ἐκδοτικὴν ἑταιρείαν, οὔτε ἡ ἐκποίησις τῶν κτημάτων του ἤρκεσαν νὰ καλύψουν τὰ χρέη του· ἠναγκάσθη δὲ τότε, διὰ νὰ κερδίζῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν, νὰ καταγίνῃ μὲ τὸν πεζὸν λόγον. Τὰ τελευταῖα ἔμμετρα ἔργα του ἦσαν τὸ δρᾶμα «Toussaint Louverture», τὸ ὁποῖον ἐπαίχθη κατὰ τὸ 1850 καὶ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν «Ὁραμάτων» («Visions»), ἐκδοθέντα τῷ 1852. Εἰς πεζὸν συνέγραψε τὰ ἀκόλουθα ἔργα: «Ραφαὴλ» («Raphaël» 1849), «Ἐξομολογήσεις» («Les Confidences» 1849) καὶ «Νέας ἐξομολογήσεις» («Les nouvelles Confidences» 1851), «Γενοβέφαν, ἱστορίαν μιᾶς ὑπηρετρίας» («Geneviève, histoire d' une servante» 1850), τὸν «Λιθοκόπον τοῦ Σὲν Πουὰν» («Le tailleur de pierre de Saint-Point» 1851), τὴν «Γκρατσιέλλαν» («Graziella» 1852), ἔργα τὰ ὁποῖα ἐπήγασαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὰς προσωπικάς του ἀναμνήσεις καὶ περιέχουν σελίδας ἐπαξίους τῶν νεανικῶν ἀριστουργημάτων τοῦ ποιητοῦ. Ἐπίσης ἔγραψε: «Trois mois au pouvoir» (1848), «Histoire de la révolution de 1848» (1849), «Histoire des Constituants» (1850), «Histoire de la Restauration» (1852), «Histoire de la Turquie» (1854), «Histoire de la Russie» (1855), ἀπὸ δὲ τοῦ 1856 μέχρι τοῦ 1867 ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τύπον μηνιαίων ὁμιλιῶν «Μαθήματα γαλλικῆς λογοτεχνίας», εἰς τὰ ὁποῖα κρίνονται, ἀλλ᾽ οὐχὶ ἀμερολήπτως, παλαιοὶ καὶ νέοι. Μετὰ τὴν καταπληκτικὴν αὐτὴν πνευματικὴν δρᾶσιν περιέπεσεν εἰς πλήρη κατάπτωσιν τῶν ἠθικῶν αὐτοῦ δυνάμεων καὶ μετὰ δύο ἔτη ἀπέθανε, τῷ 1869. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἠθέλησε νὰ ἐνταφιάσῃ μεγαλοπρεπῶς τὸν ποιητήν, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς τὴν πολλάκις ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν του ἐτάφη εἰς Saint-Point ἐντελῶς ἀνεπισήμως. Ἡ ποίησις τοῦ Λαμαρτίνου, παρ᾽ ὅλον τὸν αἰσθηματικὸν αὐτῆς τόνον, εἶναι ποίησις φιλοσοφική. Ἀπὸ τὸν ἀτομικὸν λυρισμὸν μεταπίπτει εἰς τὸ συμβολικὸν ἔπος, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιχειρεῖ νὰ διαγράψῃ τὸ πεπρωμένον τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις ἀνέρχεται ἢ κατέρχεται διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀξίας. Ἀλλὰ τόσον αἱ ἰδέαι ὅσον καὶ αἱ περιγραφαὶ τοῦ ποιητοῦ εἶναι ἀπολύτως ὑποκειμενικαί, λυρικαί, πλήρεις μουσικότητος· εἰς τοῦτο δὲ ἀκριβῶς, καθὼς καὶ εἰς τὴν γλυκυτάτην μελαγχολίαν καὶ τὸν ἀβέβαιον συμβολισμόν του, ὀφείλεται ἡ ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ καὶ θὰ ἀσκῇ ἴσως πάντοτε ἡ ποίησίς του.

Ὁ Λαμαρτῖνος δὲν εἶναι ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς· ἡ ποίησίς μας ὑπέστη ἀρκούντως τὴν ἐπίδρασίν του, γενεαὶ δὲ ὁλόκληροι συνεκινήθησαν βαθύτατα καὶ συγκινοῦνται ἀκόμη ἀπὸ τὴν «Λίμνην» του, τὴν

Digitized by Google

ὁποίαν μετέφρασαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν πλεῖστοι ὅσοι ποιηταί μας: ὁ Ἀ. Βαλαωρίτης, ὁ Ἄγγελος Βλάχος, ὁ Σ. Βασιλειάδης, ὁ Γ. Σημιριώτης, ὁ Εὐστ. Εὐστρατιάδης καὶ ἄλλοι. Ἄλλας μεταφράσεις ἔργων τοῦ Λαμαρτίνου ἔχομεν τὰς ἑξῆς: «Ὁ θάνατος τοῦ Σωκράτους» ὑπὸ Ἰσιδωρίδου Σκυλίτση, (Σμύρνη 1841), «Ποιητικαὶ μελέται» ὑπὸ Ἀγγ. Σ. Βλάχου (Ἀθῆναι 1864), ἐπίσης ὑπὸ Στ. Βάλβη, «Παρνασσός» (1882), «Ἐλοΐζα καὶ Ἀβελάρδος», ὑπὸ ἀνωνύμου, (Ἀθῆναι (1880), «Γρατσιέλλα», (Ἀθῆναι 1887 καὶ 1921), «Ραφαῆλος», ὑπὸ Δ. Κοντογιάννη, (Ἀθῆναι 1923), «Τὸ χειρόγραφο τῆς μητέρας μου», ὑπὸ Π. Χ. Ζητρίδου (Ἀθῆναι 1925).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *De Pomairols*, Lamartine (1890).—*J. Lemaître*, Les contemporains, 6e série (1896).—*A. France*, L' Elvire de Lamartine (1893).—*E. Dechanel*, Lamartine, τόμ. 2, (1893).—*Quentin Bauchart* Lamartine homme politique, τόμ. 2 (1903).—*R. Doumic*, Lettres d' Elvire à Lamartine (1906). Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

λάμας (ὁ)· ἱερεὺς τοῦ Βούδα (βλ. λ. *λάμα*).

Λαμὰς (ἑβρ. *Λαχμὰς*) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὄνομα πόλεως ὑπαγομένης εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Ἰούδα.

—Λαμὰς-Σοῦ [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Καραμανίας (ἐπαρχ. Τερσοῦς), πηγάζων ἐκ τοῦ Ταύρου, διαρρέων τὴν πεδινὴν Κιλικίαν καὶ ἐκβάλλων (πλάτ. $36^{0}\,33'\,{}^{3}/_{4}$ Β., μῆκ. $34^{0}\,16'\,{}^{1}/_{4}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 237: Kara Burnu to Karadash Burnu) 8 μίλλ. ΒΑ. τοῦ φρουρίου *Κοργκὸς* (βλ. λ. *Κώρυκος*) καὶ ἐγγὺς πολίσματος Λαμὰς καλουμένου. Πλωτὸς εἰς λέμβους καὶ ἀφθόνου ροῦ, παρεῖχε τὸ πόσιμον ὕδωρ εἰς τὸν Ἐλαιοῦντα, τὴν πάλαι ποτὲ νῆσον (ταν. Ἀγιάς). Εἶναι ὁ *Λάμος* τοῦ Πτολεμαίου. Σ. Ε. Λ.

Λαμάσβα (Lamasba) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ (σημ. Ἀλγερίᾳ), ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Μασσυλίων, πρὸς Ν. τῆς Κίρτας (σημ. Κωνσταντίνης), ὀλίγα μίλλια ΒΔ. τῆς Λαμβαίσης. Σήμερον καλεῖται *Mérouana* Α. Θ. Σ.

Λάμαχος. Ἀθηναῖος στρατηγός, υἱὸς Ξενοφάνους, γεννηθεὶς περὶ τὸ 470 π. Χ. Ἀνῆκεν εἰς τὴν Οἰνηΐδα φυλήν. Ἦτο ἀνδρεῖος, ἀτρόμητος καὶ ἀνιδιοτελής. Ὁ Ἀριστοφάνης διακωμῳδεῖ αὐτὸν διὰ τὸ φιλοπόλεμόν του. Τῷ 453 ὁ Λάμαχος, κατόπιν διαταγῆς τοῦ Περικλέους, ἀπηλευθέρωσε τὴν Σινώπην ἀπὸ τοῦ τυράννου Τιμασιλάου. Τῷ 424 ἔχων δέκα τριήρεις ἐναυάγησεν εἰς Ἡράκλειαν τοῦ Πόντου, παρὰ τὸν ποταμὸν Κάλητα, καταστραφέντων ὅλων τῶν πλοίων, τῷ δὲ 421 ὑπέγραψε μετὰ τοῦ Νικίου τὴν εἰρήνην. Τέλος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν καταστρεπτικὴν διὰ τοὺς Ἀθηναίους ἐκστρατείαν εἰς Σικελίαν (415), ἀναγορευθεὶς στρατηγὸς μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ Νικίου, τὸ συνετὸν ὅμως σχέδιόν του ὅπως πλεύσωσιν ἀμέσως κατὰ τῶν Συρακουσῶν δὲν εἰσηκούσθη, ὑπερισχύσαντος τοῦ Ἀλκιβιάδου. Ἐφονεύθη πολεμῶν πρὸ τῶν Συρακουσῶν (414) ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Συρακουσίων Καλλικράτους, ἀφοῦ προηγουμένως ἐτραυμάτισεν αὐτὸν θανασίμως. Τ. ΣΤΡ.

Λάμβαισα (Lambaesa) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Μασσυλίων, ἐπὶ τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ Αὐρασίου ὄρους. Ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἦτο ἕδρα τῆς τρίτης λεγεῶνος καὶ τοῦ λεγάτου τῆς Νουμιδίας ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Τραϊανοῦ (98—117 μ. Χ.). Περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ΄ αἰῶνος ἦτο ἰσοπολῖτις καὶ ἀνθηροτάτη ἐπὶ τῶν Σεβήρων, ἐπὶ τῶν Γορδιανῶν ὅμως (238—244 μ. Χ.) ὑπέφερε τὰ μέγιστα ἕνεκα τῆς διαλύσεως τῆς λεγεῶνος, τῷ δὲ 268 ἕνεκα τοῦ ἐπισυμβάντος σεισμοῦ Κατ' ἀρχὰς τοῦ Δ΄ αἰῶνος ὁ Μ. Κωνσταντῖνος μετέφερε τὸ κέντρον τῆς διοικήσεως τῆς χώρας εἰς Κίρταν (νῦν Κωνσταντίνην), ἐπὶ δὲ τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἔχασε πᾶσαν σημασίαν, μὴ ἀναφερομένη ποσῶς εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικά. Εἰς τὴν λεγεῶνα τῆς Λαμβαίσης ὀφείλεται ἡ κατὰ τὸ ἔτος 100 μ. Χ. ἱδρυθεῖσα Θαμουγάδα (νῦν Τιμγάδ, Timgad), ὀλίγον ἀπέχουσα αὐτῆς ΒΑ. Καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Βανδάλων κατὰ τὸν Ε΄ αἰῶνα, ἐλησμονήθη ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, μέχρις οὗ ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Delamare. Φέρεται ἐπίσης *Λάμβαισις*, *Λάμβαίση*, *Λαμβρέση* κα Lambaesitana colonia.

Σῴζονται σπουδαιότατα ἐρείπια αὐτῆς τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Εἶναι δὲ ταῦτα οἱ τοῖχοι τοῦ πραιτωρίου μετὰ πολλῶν ἐν αὐτῷ ἀγαλμάτων θεῶν καὶ ἀνδριάντων αὐτοκρατόρων, σαρκοφάγοι, ἐπιγραφαὶ περὶ τὰς 2.000 κτλ. Λείψανα ἀμφιθεάτρου, ἐρείπια ναῶν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, Ἴσιδος, Ὑγιείας, Ἀθηνᾶς κτλ., ὑδραγωγεῖα θερμῶν πηγῶν, καὶ ἄλλα, μαρτυροῦντα τὸ μεγαλεῖον τῆς πόλεως.

Σήμερον καλεῖται *Λαμπέσα* (Lambessa ἢ Lambèse), ὑπὸ δὲ τῶν ἰθαγενῶν *Τατζοὺτ* ἢ *Τατζουλὲτ* (Tazzut ἢ Tazzulet), ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κωνσταντίνης, 96 χλμ. ΝΑ. τῆς Βάτνας, ἀριθμοῦσα 1.700 περίπου κατοίκους. Α. Θ. Σ.

Λάμβακον [*Γεωγρ.*]. Πολίχνη ἐν τῇ ἄνω Αὐστρίᾳ. Κάτ. 1300. Εἶναι ἡ Ovilabis Cambacum τῶν Ρωμαίων. Ἔχει πλουσίαν μονὴν τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Βικεντίου, μετὰ βιβλιοθήκης, ἀρχείων καὶ διαφόρων συλλογῶν φυσικῆς ἱστορίας, ἥτις ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρὸς τῷ 1809. Παρ' αὐτὴν οἱ Γάλλοι ἐνίκησαν τοὺς Ρώσους τῷ 1805. Α. Θ. Σ.

Λαμβάνα, ἢ *Λαββάνα* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μεσοποταμίας, παρὰ τὸν Τίγρητα ποταμόν, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πολεμαίου. Ἡ θέσις αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Κατά τινας ἔκειτο παρὰ τὴν Νι ευΐ, κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς σημερινῆς Μοσούλης. Α. Θ. Σ.

λαμβάνω, *ἀόρ. ἔλαβον καὶ ἔλαβα—ἐλήφθην, παθ· μετχ. εἰλημμένος*· παίρνω, δέχομαι: «λαμβάνω ἐπιστολάς, — δῶρα, — μισθόν, — ἀμοιβήν, — ἀποζημίωσιν, — ἐπιχορήγησιν κ.τ.τ.», «ἐλήφθη διαταγή, — εἴδησις, — ἀγγελία κ.τ.τ.», «δὲν ἔλαβα ἀκόμη τὸν μισθόν μου», «ὅταν λάβω χρήματα θὰ σοῦ δώσω»· || φρ. «λαμβάνω ὑπ' ὄψιν», «— πρὸ ὀφθαλμῶν» λογαριάζω, παρατηρῶ· || κατὰ ταῦτα «λαμβάνω ὑπὸ σημείωσιν»· || «λαμβάνω τὸν λόγον» ἀρχίζω νὰ ὁμιλῶ· || «λαμβάνω τὸ ὄνομα» ὀνομάζομαι: «τὸ Βυζάντιον ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ Βύζαντος»· || παραλαμβάνω, ἀντλῶ: «πόθεν ἐλήφθη ἡ εἴδησις;», «λαμβάνει παραδείγματα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν»· || μετὰ αἰτιατικῆς ἀφῃρημένου σχηματίζεται πλῆθος περιφράσεων κατὰ μίμησιν γαλλικήν: «λαμβάνω γνῶσιν» μανθάνω κατὰ τὸ γαλλ. prendre connaissance, «λαμβάνω μέτρα» προνοῶ, προφυλάττομαι κατὰ τὸ prendre des mésures, «λαμβάνω ὑπομονὴν» ὑπομένω κατὰ τὸ prendre patience, «λαμβάνω φροντίδα» κατὰ τὸ prendre soin· || «λαμβάνω τὸν κόπον» κάμνω τὸν κόπον: «λάβε τὸν κόπο νὰ περάσῃς ἀπὸ τὸ σπίτι μου»· || «λαμβάνω τὸ θάρρος» τολμῶ, καὶ «λαμβάνω θάρρος» (ἄνευ ἄρθρου) ἀναθαρρῶ· || «λαμβάνει χώραν» γίνεται κατὰ τὸ avoir lieu· || «λαμβάνω τὸν καιρὸν» εὐκαιρῶ κατὰ τὸ avoir le temps· || παρ' ἀρχαίοις λέγεται ἀντιθέτως: «λαμβάνει με πόθος, — φόβος, — ὀργή» ποθῶ, φοβοῦμαι, ὀργίζομαι· καὶ ἡ κατὰ τὸν νεώτερον τρόπον σύνταξις δὲν εἶναι ὅλως ξένη: «λαμβάνω φόβον, — ὀργήν, — ἐλπίδα» φοβοῦμαι, ὀργίζομαι, ἐλπίζω· || ἰδιωματ. *λαβαίνω* (βλ. λ.)· || ἰδίᾳ εἰς τὸν ἀόρ. *ἔλαβα* ἀντὶ τοῦ *ἔλαβα κακό*, ἔπαθα: «εἶδα κι' ἔλαβα ὅσο νὰ σὲ ἰδῶ», κατάρα «ποῦ νὰ λάβῃς!» νὰ πάθῃς κακόν.

λάμβδα (τὸ)· ἄκλιτον, ἄλλως *λάβδα* (βλ. λ.).

— **λάμβδα γευστικὸν** [*Ἀνατομ.*]· βλ. λ *γευστικὸν Λ*.

λαμβδακισμὸς (ὁ)· βλ. λ *λαβδακισμός*.

Λάμβεθ. Χειρόγραφον τῶν εὐαγγελίων τῆς Βουλγάτας, καταγόμενον ἀπὸ τοῦ Ι΄ αἰῶνος καὶ ἀποκείμενον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ μεγάρου τοῦ Λάμβεθ. Εἶναι γραμμένον δι' ὡραίας ἰρλανδικῆς γραφῆς καὶ εἰκονογραφημένον. Ἐπονομάζεται δὲ Book of Mac-Durnan Π. Ι. Μ

λαμβερτία (ἡ) (Lambertia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτεοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια φθάνοντα εἰς ὕψος μέχρι 2 μέτρων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαμβερτία ἡ εὐειδὴς* (Lambertia formosa), ἥτις καλλιεργεῖται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

Λαμβέρτος (Lamberto). Αὐτοκράτωρ καὶ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας (880—898). Ἦτο υἱὸς τοῦ Γουΐδωνος, δουκὸς τοῦ Σπολέτο, ὁ ὁποῖος στεφθεὶς τῷ 891 ὡς αὐτοκράτωρ προσέλαβεν αὐτὸν ὡς συνάρχοντα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐστέφθη αὐτοκράτωρ τῷ 894 καὶ διεξήγαγε σφοδροὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν ἀπαιτητῶν τοῦ θρόνου. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Γερμανῶν Ἀρνοῦλφος, ὁ ὁποῖος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατέλαβε τὴν Ρώμην καὶ ἠνάγκασε τὸν Λαμβέρτον νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτὴν καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ Σπολέτο. Ἐνῷ ὅμως ὁ Ἀρνοῦλφος διηυθύνετο πρὸς κατάληψιν καὶ τοῦ Σπολέτο, κατελήφθη ὑπὸ παραλυσίας καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Γερμανίαν. Μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπ' αὐτοῦ ὁ Λαμβέρτος ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ἀδαλβέρτου τοῦ Γ΄, μαρκησίου τῆς Τοσκάνης, τὸν ὁποῖον ἠδυνήθη νὰ κατανικήσῃ τῷ 898 Ἀπέθανε κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν τῷ δάσει τοῦ Μαρέγκο πεσὼν ἐκ τοῦ ἵππου του. Κατά τινας ἱστορικοὺς ὁ θάνατος αὐτοῦ ὀφείλεται εἰς δολοφονίαν. Μ. Δ. Β.

— **Λαμβέρτος ὁ Στρεβλὸς** (Lambert le Tort). Γάλλος ποιητὴς τοῦ μεσαίωνος, εἷς ἀπὸ τοὺς συντάξαντας τὸ εἰς δωδεκασυλλάβους στίχους ἔπος τοῦ «Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου». Οἱ στίχοι του ἐγράφησαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα περὶ τὸ 1170, ἡ δὲ συμβολή του ἀνάγεται εἰς τὸ τρίτον μόνον μέρος τοῦ ἔπους, τὸ περιλαμβάνον τὴν καταδίωξιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Δαρείου, τὴν κατάβασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης, τὴν ἐκστρατείαν του κατὰ τοῦ Πώρου, τὰ θαυμάσια τῶν Ἰνδιῶν, τὴν δευτέραν ἧτταν καὶ ὑποταγὴν τοῦ Πώρου, τὴν ἅλωσιν τῆς Βαβυλῶνος, τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀμαζόνων καὶ τὴν προδοσίαν τοῦ Ἀντιπάτρου καὶ τοῦ Θεοπάτορος. Τὰ περὶ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὰ πρῶτα αὐτοῦ κατορθώματα εἶχον ἤδη περιγραφῆ εἰς δεκασυλλάβους στίχους ὑπὸ προγενεστέρου ποιητοῦ, τοῦ Σιμόν, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον δὲν ἠθέλησε νὰ θίξῃ ὁ Λαμβέρτος. Τὸ ἰδικόν του ὅμως δὲν ἔτυχεν ὁμοίου σεβασμοῦ. Περὶ τὸ 1190 εἷς ἄλλος ποιητής, ὁ Ἀλέξανδρος ντὲ Μπερναί, ἀναθεωρήσας τὸ τρίτον μέρος τοῦ ἔπους, καὶ μετατροπὰς ἐπέφερεν εἰς τοὺς στίχους του καὶ παρεμβολὰς οὐκ ὀλίγας προσέθεσε. Φαίνεται ἐξ ἄλλου ὅτι ὁ Λαμβέρτος εἶχε συνεχίσει τὴν ἐξιστόρησιν τῆς δράσεως τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μέχρι τοῦ θανάτου του καὶ ὅτι τὸ τέλος τοῦ ποιήματος ἀφῃρέθη αὐθαιρέτως, διὰ ν' ἀντικατασταθῇ ἀπὸ στίχους εἴτε τοῦ ντὲ Μπερναί, εἴτε ἑνὸς ἄλλου συγχρόνου του ποιητοῦ, τοῦ Πέτρου ντὲ Σαὶντ-Κλούντ. Οὕτω τὸ ἔργον τοῦ Λαμβέρτου δὲν διεσώθη ἀλώβητον οὔτε εἰς γνησιότητα κειμένου οὔτε εἰς ἔκτασιν. Γ. Ζ.

Λαμὲ (Lamé), ***Γαβριήλ.*** Γάλλος μαθηματικὸς καὶ μηχανικὸς (1795—1870). Κληθεὶς εἰς Ρωσίαν ὑπὸ τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, διηύθυνεν ἐκεῖ τὰ ἐκτελεσθέντα ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας αὐτοῦ μεγάλα ἔργα ὁδοποιίας. Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του διωρίσθη ἐν ἀρχῇ καθηγητὴς τῆς φυσικῆς εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολὴν καὶ βραδύτερον καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν εἰς τὸ πανεπιστήμιον καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Ἀφῆκε πολλὰ σημαντικὰ ἔργα, τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἀξιόλογος ἡ συμβολὴ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς μαθηματικῆς καὶ φυσικῆς ἐπιστήμης. Γ. Ζ.

Λαμέγκο (Lamego) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Πορτογαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βεῖρα-Ἄλτα καὶ ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ Βιζέο. Εἶναι περίφημος διὰ τὰ χοιρομήριά της καὶ τοὺς ἐξόχους της οἴνους. Κάτ. 9 500. Ἔχει θαυμάσιον καθεδρικὸν ναὸν τοῦ ΙΒ΄ αἰῶνος καὶ φρούριον τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀράβων. Ἐν αὐτῇ συνελθόντες τὸ πρῶτον τῷ 1144 οἱ Κορτὲς τῆς Πορτογαλίας ἀνεκήρυξαν βασιλέα Ἀλφόνσον τὸν Α΄ καὶ ἔθεσαν τὰς βάσεις τοῦ πολιτεύματος τοῦ νέου βασιλείου. Ἀρχαιότερον ἡ Λαμέγκο ἐκαλεῖτο *Λάμα*. Μ. Ν. Δ.

λάμεδ. Τὸ δωδέκατον γράμμα τοῦ ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου, προφερόμενον ὡς τὸ ἡμέτερον *λάμβδα*. Τὸ ὄνομα δηλοῖ βούκεντρον, ἕνεκα τοῦ σχήματος τοῦ γράμματος. Ἡ ἀριθμητική του ἀξία εἶναι 30. Β. Μ. Β

Λαμέδων [*Μυθολ.*]. Μυθικὸς βασιλεὺς τῆς Σικυῶνος, υἱὸς τοῦ Κορώνου, ἀδελφὸς τοῦ Κόρακος καὶ ἀπόγονος τοῦ Ἀπόλλωνος. Διαδεχθεὶς εἰς τὸν θρόνον Ἐπωπέα τὸν Θεσσαλόν, συνῆψε σχέσεις πρὸς τὰς Ἀθήνας, συζευχθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ Κλυτίου *Φενώ*, ὅτε δὲ περιεπλάκη εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀχαιοῦ Ἄρχανδρον καὶ Ἀρχιτέλην προσεκάλεσεν ἐξ Ἀττικῆς σύμμαχον τὸν γενόμενον διάδοχον αὐτοῦ καὶ ἐπώνυμον τῆς χώρας του *Σικυῶνα*, μεθ' οὗ καὶ ἐνύμφευσε τὴν θυγατέρα του Ζευξίππην. Π. Ν. Π.

Λαμεὲρ (Lameere), ***Αὔγουστος.*** Βέλγος φυσιοδίφης, γεννηθεὶς τῷ 1864. Τῷ 1914 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ζῳολογίας καὶ τῆς συγκριτικῆς ἀνατομίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Βρυξελλῶν. Ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Ἐπίτομος ζῳολογία» (1892) καὶ «Ἐγχειρίδιον τῆς βελγικῆς χλωρίδος» (1895—1907). Δ. Ν. Π.

Λὰμ-ἐλ-Ἰνὰρ [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀφρικανικῆς Τριπολίτιδος, ὁ καθ' αὐτὸ ὅρμος καὶ ὁ εἰς αὐτὸν ἀπολήγων ὀρθόπαγος, ὅστις ἀποτελεῖ γνώρισμα σπουδαῖον εἰς τοὺς παραπλέοντας, καθότι τὸ μὲν θέρος εἶναι καστανοβαθύγρους, τὸν δὲ χειμῶνα ἀνοικτοπράσινος (πλάτ. $30^{0}35'$ Β., μῆκ. $19^{0}49'$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 246: Ras Makhabez to Benghazi). Ἀπέχει 18 μίλ. ΒΑ. τῆς Μάρσα Μπρέγκα. Σ. Ε. Λ.

Λαμενναὶ (Lamennais), ***Φελισιτέ.*** Γάλλος, κληρικός, θεολόγος καὶ φιλόσοφος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, γεννηθεὶς τῷ 1872 ἐν Σαὶν Μαλό, υἱὸς πλουσίου ἐμπόρου καὶ ἐφοπλιστοῦ, κλονισθέντος οἰκονομικῶς κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν χρόνους. Βοηθῶν τὸν πατέρα του εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, ἀπέκτησε μόνος, μὲ ἐπίμονον ἀνάγνωσιν καὶ μακρὰς ὥρας στοχασμοῦ, μόρφωσιν εὐρυτάτην καὶ ἄξια λόγου προσόντα σκέψεως καὶ ὕφους. Βραδέως καὶ οὐχὶ ἄνευ ἀγώνων ἐσωτερικῶν (ἡ πρώτη του ἄλλως τε φιλοσοφία ἔχει σαφῆ τὴν σφραγῖδα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ρουσσὼ ἐστράφη πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, τὸν ὁποῖον ἐπὶ τέλους ἠσπάσθη μὲ πάθος νεοφωτίστου. Μόλις κατὰ τὸ 22ον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἐκοινώνησε τὸ πρῶτον τῶν μυστηρίων, χειροτονηθεὶς βραδύτερον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του, ἱερέως καὶ αὐτοῦ.

Μετά τινας ἐλαφρὰς φιλοσοφικὰς καὶ φιλολογικὰς ἀποπείρας, τὰ πρῶτά του ἔργα, γραφέντα ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀφοροῦν τὴν «Κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας» (1808) καὶ τὴν «Παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῶν ἐπισκόπων»

Digitized by Google

(1814). Διά τὸ πρῶτον ἐκ τούτων ἐδιώχθη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ἀπαγορευθέντος τοῦ βιβλίου. Τῷ 1811 εἶχεν ἐγκαταλείψει ὁριστικῶς τὰς πατρικὰς ἀσχολίας, συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς ἱερατικὴν σχολὴν ἱδρυθεῖσαν ὑπ' ἐκείνου ἐν Σαὶν Μαλὸ καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐδίδασκε τὰ μαθηματικά. Ὅτε κατὰ τὸ 1814 μετέβη εἰς Παρισίους διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ περὶ τῶν παραδόσεων τῆς Ἐκκλησίας ἔργου, ἔγραψεν ἐναντίον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ πανεπιστημίου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ αὐτοκράτορος προετίμησε νὰ φύγῃ εἰς Ἀγγλίαν. Ἐκεῖ συνεδέθη μὲ τὸν κύκλον τῶν φυγάδων, ἀπὸ τὰς γνώμας τῶν ὁποίων ἀσφαλῶς ἐνισχύθησαν αἱ περὶ θρησκείας ἰδέαι του. Τῷ 1817 ἤρχισεν ἐκδίδων τὸ γνωστότερόν του ἔργον, τό: «Δοκίμιον περὶ τῆς ἀδιαφορίας διὰ τὰ θρησκευτικὰ πράγματα» (1817—1823), ἐν τῷ ὁποίῳ ὑποστηρίζει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, τοῦ καθολικισμοῦ καὶ τῆς ἀπολύτου παπικῆς ἐξουσίας. Μόλις ἐκδοθὲν τὸ σπουδαιότατον τοῦτο βιβλίον, γραμμένον μὲ ὕφος ῥητορικὸν μὲν ἀλλὰ δριμὺ καὶ ἐκφραστικόν, ἐξέπληξε καὶ συνεκίνησε τὸ κοινόν. Ἐθεωρήθη τότε ὅτι εἶχεν ἀνατείλει ὁ μέγας ἀπολογητὴς τοῦ αἰῶνος. Ἡ Ἐκκλησία, ἂν καὶ αἱ ἀπόψεις τοῦ συγγραφέως δὲν ἦσαν ὅλαι σύμφωνοι μὲ τὸ αὐστηρὸν πνεῦμα ὀρθοδοξίας, ἐπεδοκίμασε τὸ ἔργον, διότι ἤρχετο πράγματι νὰ πληρώσῃ ἕνα κενὸν καὶ μίαν ἀνάγκην ἐπιτακτικήν. Τὰ ἑπόμενα ἔργα του: «Ἀπολογία τοῦ δοκιμίου» (1821), «Σχέσεις θρησκείας καὶ πολιτείας» (1825—1826), διέπονται ἀπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ὑπερμοντανισμοῦ. Ὁ γαλλικανικὸς κλῆρος ἐθορυβήθη ἀπὸ τὴν βιαιότητα τῶν ἐπιθέσεών του καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον κατεδικάσθη ὑπὸ τῶν κραιικῶν δικαστηρίων. Ἐν τῷ μεταξύ, ἐγκατασταθεὶς μονιμώτερον ἐν Παρισίοις, ἤρχισε νὰ ἀναμειγνύεται ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικὴν μὲ τὸν πόθον νὰ ἐπιβάλῃ δι' αὐτῆς τὰς ἰδέας του. Ἀνέκαθεν, ἄλλωστε, τὰ συναισθήματά του καὶ ὡρισμέναι φιλοσοφικαὶ ἀρχαὶ περὶ τῆς γνωσιολογικῆς ἀξίας τῆς κοινῆς συμφωνίας, τὸν ὤθουν πρὸς τὸν λαὸν καὶ τὴν κύρωσίν του· εἰς ταῦτα δέον νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ὀξεῖα πολιτική του ἐνόρασις, βεβαιοῦσα αὐτὸν ὅτι πᾶσα ἐπάνοδος πρὸς τὰ ὀπίσω ἦτο ἀδύνατος καὶ ἄσκοπος. Ἡ στροφή του λοιπὸν πρὸς τὰς λαϊκὰς ἰδέας ὑπῆρξεν ὁμαλὴ ὅσον καὶ ἐμφανής. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1830 ἐφάνη εἰς αὐτὸν πρόσφορος διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῶν ἰδεῶν του ὡς εἶχον ἤδη ἐξελιχθῆ: ἡ συνένωσις λαοῦ καὶ Ἐκκλησίας εἰς ἀγῶνας κοινοὺς ἦτο ἤδη τὸ ἰδεῶδές του. Τότε ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα «Τὸ Μέλλον», τῆς ὁποίας ὅμως ἡ ἔκδοσις διεκόπη μετὰ διετίαν περίπου, αἱ δὲ ἰδέαι της κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ πάπα διὰ τῆς ἐγκυκλίου τῆς 15ης Αὐγούστου 1832, χωρὶς αἱ προσωπικαὶ ἐνέργειαι τοῦ Λαμενναὶ ἐν Ρώμῃ νὰ δυνηθοῦν νὰ ἀποτρέψουν τοῦτο.

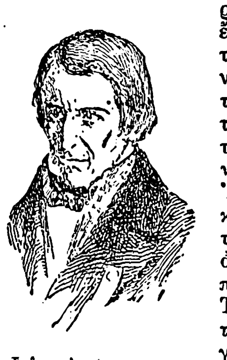

Φελισιτὲ Λαμενναί.

Ἀποσυρθεὶς εἰς τὸ κτῆμά του, ἀσθενής, καχεκτικὸς ἀνέκαθεν, συντετριμμένος ἀπὸ τὴν καταδίκην του καὶ μηδὲν πλέον ἐλπίζων ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, ἔγραψε τοὺς περιφήμους «Λόγους ἑνὸς πιστοῦ», ἐξ ἀφορμῆς τῆς πολωνικῆς ἀδικίας (α' ἔκδ. 1834). Εἰς ὕφος βιβλικὸν καὶ ἀποκαλυπτικόν, μὲ βιαιότητα συναρπάζουσαν ἔτι καὶ σήμερον, ὁ Λαμενναὶ καταγγέλλει τὴν ὕβριν καὶ τὴν ἀδικίαν τῶν βασιλέων καὶ κηρύσσει τὴν ἀδελφοσύνην τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ὁμοιότης τοῦ ὕφους μὲ τὸ ὕφος τῶν «Pélerins Polonais» τοῦ Μικίεβιτς, θεωρεῖται σήμερον ὡς ὀφειλομένη εἰς πνευματικὴν συγγένειαν καὶ ὄχι εἰς μίμησιν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῶμεν ὅτι διὰ τὸν Renan αἱ πεντήκοντα σελίδες τοῦ μικροῦ αὐτοῦ βιβλίου εἶναι εἰς τὸ εἶδός των «αἱ ὡραιότεραι τοῦ αἰῶνός του». Ἡ ἐπιτυχία τοῦ βιβλίου ὑπῆρξεν ἀφάνταστος: ἄνω τῶν ἑκατὸν χιλιάδων ἀντιτύπων ἐπωλήθησαν ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν, κατ' ἄλλους δὲ ὑπολογισμοὺς ἡ πώλησις ὑπερέβη τὰς τριακοσίας χιλιάδας ἐντὸς διμήνου. Πάντως, ἐντὸς τοῦ 1834 εἶχον ἤδη κυκλοφορήσει 24 ἐκδόσεις. Νέα παπικὴ ἐγκύκλιος τῆς 25ης Ἰουνίου 1835 κατεδίκαζε δι' αὐστηρῶν λόγων τὸ ἔργον, χωρὶς νὰ ἀνακόψῃ τὴν ὁρμήν του. Ὁ Λαμενναὶ δὲν ὑπετάγη, ἔκτοτε δὲ χρονολογεῖται ἡ ὁριστική του ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀπόσχισις.

Μετὰ τοῦτο ἐστράφη σχεδὸν ἀποκλειστικῶς πρὸς τὴν πολιτικὴν δρᾶσιν, ἐργαζόμενος κατ' ἰδίαν εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ μεγάλου φιλοσοφικοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξεν ἡ κορωνὶς τῆς ζωῆς του: τοῦ «Διαγράμματος Φιλοσοφίας» (1841—1846). Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξέδωκε τὰς «Ὑποθέσεις τῆς Ρώμης» (1836), «Τὸ βιβλίον τοῦ λαοῦ» (1834), «Τὸ κράτος καὶ ἡ κυβέρνησις» (1840), διὰ τὸ ὁποῖον ἀπέτισεν ἐτησίαν φυλάκισιν εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Ἁγίας Πελαγίας. Ἐκεῖ ἔγραψεν εἰς τόνον ἐνθυμίζοντα τοὺς «Λόγους ἑνὸς πιστοῦ», τὰς «Φωνὰς ἐκ τῆς φυλακῆς», δημοσιευθείσας ὀλίγον βραδύτερον.

Τὸ «Διάγραμμα Φιλοσοφίας» ἀνήκει εἰς τὰ κοσμοθεωρητικὰ συστήματα. Στηρίζεται ἐπὶ τριαδισμοῦ δυνάμεως, νοήσεως καὶ ἀγάπης, ὅστις κατὰ τὸν συγγραφέα εἶναι ὑπόστασις τῆς τριαδικῆς θεότητος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Αἱ τρεῖς αὐταὶ δυνάμεις ἐπανευρίσκονται πανταχοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, οὐχὶ ὅμως ὡς ἀπορροαὶ τῆς θεότητος, ἀλλ' ὡς ἐκδηλώσεις της· ὡς ἐκ τούτου ὁ Λαμενναὶ ἀποκρούει δι' ἑαυτὸν πᾶσαν κατηγορίαν πανθεΐας. Ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης οἰκοδομοῦνται πλήρως: μεταφυσική, φυσική, κοινωνιολογία, τὰς ὁποίας ὁ Λαμενναὶ ἀναλύει μέχρι τῶν τελευταίων αὐτῶν συνεπειῶν. Τὸ ἔργον φιλοσοφικῶς δὲν εἶναι μικρᾶς σημασίας, δὲν ἐδίστασαν δὲ νὰ τὸ χαρακτηρίσουν ἀξιόλογον συγγραφεῖς τῆς διορατικότητος ἑνὸς Ρενουβιέ.

Τῷ 1848 ὁ Λαμενναὶ ἐξελέγη βουλευτὴς Παρισίων, ἵδρυσε νέαν ἐφημερίδα, ἐπολέμησεν ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν νέων του ἀρχῶν· αἱ προσπάθειαί του ὅμως εἰς οὐδὲν ἀπέληξαν, τὸ δὲ πραξικόπημα τοῦ 1851 ἐσήμανε τὸ τέρμα τοῦ δημοσίου βίου του. Ἀπέθανε τῷ 1854, ταφείς, κατὰ τὴν θέλησίν του, εἰς τὸν λάκκον τῶν ἀπόρων καὶ ἄνευ θρησκευτικῆς κηδείας. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του διῆγε μεταφράζων τὸν Δάντην ἢ τακτοποιῶν καὶ δημοσιεύων παλαιότερα ἔργα του. Πλὴν τῆς «Θείας κωμῳδίας», ὁ Λαμενναὶ μετέφρασε κατὰ καιροὺς τὸ «Περὶ μιμήσεως τοῦ Χριστοῦ» ἔργον καὶ τὰ Εὐαγγέλια· ἐπίσης ἐδημοσίευσε καὶ πλεῖστα ἄλλα ἔργα, τῶν ὁποίων παρελείψαμεν τὴν πλήρη ἀπαρίθμησιν.

Καὶ ζῶν καὶ μετὰ θάνατον, ὁ Λαμενναὶ ἐκρίθη μὲ ἐμπάθειαν, τόσον ἀπὸ τοὺς θαυμαστάς του, ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς πολεμίους του. Σήμερον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον γίνεται φανερὰ ἡ μεγάλη του φυσιογνωμία, ὀρθουμένη ὑπεράνω τοῦ χρόνου. Δὲν ὑπῆρξε μόνον μεγάλη ρωμαντικὴ καρδία, ἀνοικτὴ εἰς κάθε ξένον πόνον. Ὑπὲρ τὴν πολιτικήν του ὀξυδέρκειαν καὶ τὸν θαυμαστὸν πραγματισμόν του, ὑπὲρ τὴν συγγραφικήν του ἀξίαν, πρώτη ἀρετή του ὑπῆρξεν ἡ ἱκανότης, μὲ τὴν ὁποίαν διεῖδε καὶ προεῖπε τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ ὁ καθολικισμὸς διὰ νὰ ἐπιπλεύσῃ τῶν ἀνατροπῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ὁλόκληρος ἡ πολιτεία τῆς συγχρόνου λατινικῆς Ἐκκλησίας εὕρηται ἐν σπέρματι εἰς τὸ ἔργον τοῦ Λαμενναί, ἀνεξαρτήτως βεβαίως τῆς κάπως ἀποκλειστικῆς στροφῆς τοῦ συγγραφέως περὶ τὰ ἠθικὰ καὶ κοινωνικά. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Λασσέρ, κρίνων τὸ ἔργον του, δὲν ἐδίστασε νὰ γράψῃ: «διῆλθε μὲν δίκην θυέλλης τὸ πεδίον τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, ἀλλ' οὐχὶ ἐπὶ ματαίῳ· δὲν τὸ ἀφῆκεν ὅπως τὸ εὗρε· βαθέα ἴχνη τῆς διαβάσεώς του εἶναι ἀκόμη ὁρατὰ ἐν αὐτῷ». Τέλος εἰς τὸν στενότερον κύκλον τῆς γαλλικῆς γραμματείας, ὁ Λαμενναὶ θεωρεῖται μετὰ τῶν δύο μεγάλων του συμπατριωτῶν, τῶν Βρετόνων Σατωβριάνδου καὶ Ρενάν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ κύριος ἐκπρόσωπος τῆς καθαρᾶς κελτικῆς ψυχῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ τὰ μέγιστα ἐπιδράσας ἐπὶ τῆς περαιτέρω πνευματικῆς πορείας τῆς Γαλλίας.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

Λαμεριανά, ἢ ***Λαμεργιανὰ*** /*Γεωγρ.*/. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Ἀχλαδὲ τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτ. (1928) 40.

Χ. Δ.

Λαμὲτ (Lameth), ***Ἀλέξανδρος-Θεόδωρος-Βίκτωρ.*** Γάλλος στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς (1760—1829). Τῷ 1789 ἦτο συνταγματάρχης ὅταν ἐξελέγη μέλος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ρόλος του ὑπῆρξε σημαντικός. Διορισθεὶς στρατηγὸς μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ κατὰ τῆς Αὐστρίας πολέμου, κατηγορήθη ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχηγῶν τοῦ στρατοῦ καὶ δραπετεύσας εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν ἐπὶ Ναπολέοντος, ὁπότε διωρίσθη νομάρχης εἰς διαφόρους διαδοχικῶς νομούς. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πολιτικὴν ἀπὸ τοῦ 1820, ὑπῆρξε μέχρι τοῦ θανάτου του εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ὁ Λαμὲτ συνέγραψεν «Ἱστορίαν τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως» (Παρίσιοι 1828—1829), πολὺ ἐνδιαφέρουσαν εἰς πληροφοριακὸν περιεχόμενον.

— **Λαμὲτ** (Lameth), ***Κάρολος-Φραγκῖσκος.*** Γάλλος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς (1757—1832), ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἦτο καὶ αὐτὸς συνταγματάρχης τῷ 1789, ὁπότε ἀπεστάλη ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ διαμερίσματος τοῦ Ἀρτουά. Τῷ 1792 ὠνομάσθη στρατηγὸς καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Βορρᾶ. Συλληφθεὶς καὶ οὗτος καὶ ἀπολυθεὶς κατόπιν, κατέφυγεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐπανελθὼν δὲ ἐπὶ Ναπολέοντος διωρίσθη διοικητὴς εἰς διαφόρους ἐπαρχίας. Βραδύτερον διεδέχθη τὸν ἀποθανόντα ἀδελφόν του εἰς τὴν ἐκπροσώπησιν τοῦ νομοῦ τοῦ Σηκουάνα εἰς τὴν Συντακτικὴν Συνέλευσιν, ὅπου διεκρίθη διὰ τὴν εὐγλωττίαν του.

Γ. Ζ.

Λὰ Μεττρὶ (La Mettrie), ***Ἰουλιανὸς-Ὀφφραί.*** Γάλλος ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Σαὶν-Μαλὸ (1709—1751), τῆς σχολῆς τοῦ λεγομένου διαφωτισμοῦ. Σπουδάσας κατ' ἀρχὰς ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοὺς Ἰανσενίτας μοναχούς, ἀφιερώθη ἀπὸ τοῦ 1733 εἰς τὴν ἰατρικὴν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ὀλλανδοῦ Boerhave ἐν Leyden καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους ὡς ἰατρὸς τῆς βασιλικῆς φρουρᾶς. Ὁρμηθεὶς ἐκ παρατηρήσεων, τὰς ὁποίας ἔκαμεν ἐφ' ἑαυτοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν ὑψηλοῦ πυρετοῦ, ἔφθασεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἅπαντα τὰ ψυχικὰ φαινόμενα εἶναι ἀποτελέσματα σωματικῶν λειτουργιῶν καὶ ὅτι πᾶσα διανόησις καὶ βούλησις προέρχεται ἐκ τῶν αἰσθήσεων, τὰς ὁποίας ἡ ἀγωγὴ καὶ ἡ ἐπικοινωνία πρὸς ἄλλους ἀνθρώπους πλουτίζουν διὰ πολλαπλῶν ἐντυπώσεων. Ἂν λείψουν αὗται, ὁ ψυχικὸς βίος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι κενός. Ἐκδώσας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς θεωρίας ταύτης τὴν «Histoire naturelle de l'âme», προεκάλεσε τόσας ἀντεγκλήσεις, ὥστε κατέφυγε καὶ πάλιν εἰς Leyden, ὅπου ἐξέδωκε τὸ περίφημον καταστὰν ἔργον του «L'homme machine» (1748), ἐν τῷ ὁποίῳ δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι μεταφέρει τὴν μηχανικὴν θεωρίαν τοῦ Καρτεσίου καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἀπὸ τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ἐμπνέεται καὶ τὸ «L'homme plante». Ὁ ὑλισμός του εἶναι μᾶλλον ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ δὲν τὸν ἐπεκτείνει, ἢ δὲν τὸν ἐνδιαφέρει νὰ τὸν ἐπεκτείνῃ εἰς τὸ κοσμολογικὸν σύστημα· δὲν ἐκφράζεται τοὐλάχιστον οὐδαμοῦ καθαρὰ περὶ τῆς ἐσωτέρας συστάσεως τῆς ὕλης καὶ τῆς συσχετίσεως τῶν φαινομένων της. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῇ καὶ διὰ τὸν ἀθεϊσμόν του· πολιτεία ἀθέων θὰ ἦτο κατ' αὐτὸν εὐτυχεστάτη. Ἀπέναντι τῆς ἀρνητικῆς ἠθικῆς τῆς θυσίας τονίζει ἐν τῷ «Discours sur le Bonheur—La Volupté — L'art de jouir» (1750) ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἐγωϊσμός. Μετὰ θάνατον τὸ πᾶν τελειώνει: «la farce est passée». Ὠνομάσθη ὁ Ἀρίστιππος τοῦ νεωτέρου ὑλισμοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1748 κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, ὅστις ἔγραψε καὶ τὸν πανηγυρικόν του, τυπωμένον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Assezat ἔκδοσιν τοῦ «L'homme machine». Τὰ φιλοσοφικά του ἔργα συναθροισθέντα ἐξεδόθησαν πλειστάκις ἐν Παρισίοις, Βερολίνῳ, Ἄμστερνταμ. (*J. E. Poritzky* «La Mettrie, sein Leben und seine Werke» 1900). Ε. Λ.

Ἰουλιανός. Λὰ Μεττρί.

Λάμεχ /*Βιβλ.*/. Ὄνομα δύο πατριαρχῶν τῆς πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐποχῆς κατὰ τὴν βίβλον τῆς Γενέσεως. —1) Ἀπόγονος τοῦ Κάϊν, πέμπτος κατὰ σειράν. Ἐν τῇ Γενέσει ἐμφανίζεται ὡς εἰσηγητὴς τῆς πολυγαμίας, ἅτε λαβὼν δύο γυναῖκας, τὴν Ἀδὰ καὶ τὴν Σελλὰ (Γεν. δ', 19). Ἀναφέρεται δὲ αὐτόθι καὶ ποιημάτιον (τὸ παλαιότερον ποίημα ἐκ τῶν μνημονευομένων ἐν τῇ Π. Δ.), ὅπερ ἀπήγγειλεν ὁ Λάμεχ ἀπευθυνόμενος, ὅπως περίπου καὶ οἱ σημερινοὶ Ἄραβες, πρὸς τὰς γυναῖκάς του (Γεν. δ', 23. 24). —2) Ἀπόγονος τοῦ ἀγαθοῦ Σήθ, ἕβδομος κατὰ σειρὰν (Γενέσεως ε' 25 ἑξ.), υἱός τοῦ Μαθουσάλα καὶ πατὴρ τοῦ Νῶε, ζήσας κατὰ τὴν βίβλον ταύτην 777 ἔτη. Τινὲς τῶν ἐξηγητῶν ταυτίζουσι τὸν Λάμεχ τοῦτον πρὸς τὸν προηγούμενον, ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου· οὗτος μὲν ἐμφανίζεται ὡς Σηθίτης, ἐκεῖνος δὲ ὡς Καϊνίτης.

Λάμεχ. Ἀπόκρυφον βιβλίον.

Λαμῆ, ***Μαχμοὺτ μπὶν-Ὀσμὰν μπὶν-Ἀλῆ-ἐν-Νακάς.*** Τοῦρκος ποιητής, ἔγγονος τοῦ ἐκ Προύσης Ἀλῆ, ὅστις ἀπαχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου αἰχμάλωτος εἰς τὴν πέραν τοῦ Ὤξου χώραν τῆς Κεντρῴας Ἀσίας ἐξέμαθε τὴν τέχνην ζωγράφου οἰκοδομῶν (nakach), ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του, ἐπανελθὼν δὲ ἐγκατέστη πάλιν εἰς Προῦσαν. Ἐκεῖ ἐξεπαιδεύθη καὶ ὁ ποιητής, γενόμενος δερβίσης καὶ ἀφιερώσας τὸν βίον του εἰς τὴν συγγραφὴν ποιητικῶν ἔργων. Ἔγραψε κυρίως εἰς τὴν τουρκικήν, ἂν καὶ τὰ ποιήματά του φέρουσιν ἀραβικὰς καὶ περσικὰς ἐπιγραφάς. Ἀπέθανε τῷ 1532. Ν. Ν.

Λαμητικὸς κόλπος /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/· βλ. λ. *Ἱππωνιάτης κόλπος.*

Λάμητος /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Μικρὸς ποταμὸς τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βρουττίων (νῦν Καλαβρία), ἐκβάλλων εἰς τὸν Τεριναῖον ἢ Λαμητικὸν κόλπον (Golfo di Santa Eufemia). Σήμερον καλεῖται Lamato. Α. Θ. Σ.

λαμὶ (τό) (ἰδιωμ. Κρήτ.) οἱ στάχυες, ὅταν ὑφίστανται τὸ ἁλώνισμα καὶ πρὶν ἀκόμη ἀρχίσῃ τὸ συσσώρευμα καὶ τὸ λίχνισμα, ὁπότε καρπὸς καὶ ἄχυρα εἶναι ἀνάμεικτα. Ι. Δ. Κ.

Λαμὶ (Lami), ***Λουδοβῖκος-Εὐγένιος.*** Γάλλος λιθογράφος, σχεδιαστὴς καὶ ζωγράφος (1800—1890). Ὡς λιθογράφος εἰργάσθη ἰδίᾳ ἐπὶ θεμάτων τῆς συγχρόνου του πολεμικῆς ζωῆς, ὡς σχεδιαστὴς εἰκονογράφησε πολλὰ λογοτεχνικὰ βιβλία, ἐν οἷς

Digitized by Google

καὶ ἔργα τινὰ τοῦ Ἀλφ. ντὲ Μυσσὲ καὶ τοῦ Π. Μεριμέ, καὶ ὡς ζωγράφος ἐξεικόνισεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πολεμικὰς σκηνάς. Ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλὸν τῷ 1824, ἐκθέσας «Σπουδὰς ἵππων» καὶ τὴν «Μάχην τοῦ Πουέρτο ντὲ Μιραβέντε». Βραδύτερον ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ σχεδίου καὶ τῆς ὑδατογραφίας τῶν πριγκίπων τῆς Ὀρλεάνης. Ὡς ὑδατογράφος ὁ Λαμὶ κατέστη δημοτικώτατος, ὑπὸ δὲ τῶν τεχνοκριτῶν ἐκρίθη ἰσάξιος τοῦ Bonington. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ Κάρολος ὁ Α΄ δεχόμενος ρόδον, καθ' ἣν ὥραν ἄγεται εἰς τὴν φυλακήν», «Κρόμγουελλ», «Ἡ μάχη τῆς Ἄλμας», «Ἡ μάχη τοῦ Κασσάνο», «Ἡ ἅλωσις τοῦ Μαΐστριχ», «Χορὸς εἰς τὸν Κεραμεικόν», «Ἱπποδρομία ἐν Σαντιγύ», «Δεῖπνον ἐν Βερσαλλίαις», «Ἐσωτερικὸν ναοῦ» κλπ. Ι. Μ. Π.

λάμια (ἡ)· ὑπερφυὴς γυνή, ἀγρία, ἀνθρωποφάγος, πρόσωπον μυθικόν, θηλ τοῦ *δράκος*: «μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρὸ ἤτανε σαράντα δράκοι καὶ σαράντα λάμιες»· || ἐπὶ γυναικὸς ἀπαισίας καὶ κακοποιοῦ: «θεὸς νὰ σὲ φυλάξῃ ἀπ' αὐτὴν τὴ λάμια»· || ἐπὶ ἀκορέστου, ἀπλήστου: «λάμια ἔχει 'ς τὴ κοιλιά του!» || ἀρχ. μέγας ἀδηφάγος ἰχθὺς τῆς θαλάσσης· || ὡς κύριον ὄνομα, μυθικὸν τέρας ἀνθρωποφάγον, μὲ τὸ ὁποῖον ἐφόβιζον τὰ παιδιά, λέγοντες εἰς αὐτὰ ὅτι «θά' ρθῃ ἡ Λάμια νὰ τ' ἁρπάσῃ».

Λάμια /*Μυθολ.*/. Θυγάτηρ τοῦ Ποσειδῶνος, ἐκ δὲ τοῦ Διὸς μήτηρ τῆς λιβυκῆς Σιβύλλης, ἥτις φέρεται ὡς πρώτη χρησμῳδός.

—**Λάμια** [*Μυθολ.*]. Τέρας τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας μυθολογίας. Κατὰ τὴν παρὰ Δούριδι παράδοσιν, ἦτο θυγάτηρ τοῦ Βήλου καὶ τῆς Λιβύης, ἀγαπηθεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ Διός, διότι ἦτο ὡραιοτάτη, ἐκίνησε τὴν ὀργὴν τῆς ζηλοτύπου Ἥρας. ἥτις κατεδίκασεν αὐτὴν νὰ γεννᾷ τὰ τέκνα της νεκρὰ καὶ νὰ μὴ κοιμᾶται. Ἡ Λάμια ἐκ τῆς λύπης ἐγένετο δύσμορφος καὶ ἐξαγριωθεῖσα ἥρπαζε καὶ ἐφόνευε τὰ τέκνα τῶν ἄλλων γυναικῶν. Ἕνεκα τούτου ἐθεωρεῖτο δαίμων παιδικὸς καὶ εἰς αὐτὴν ἀπεδίδοντο οἱ αἰφνίδιοι θάνατοι τῶν βρεφῶν. Ὅταν δὲ αἱ τροφοὶ ἤθελον νὰ ἐκφοβίσωσιν αὐτά, ἔλεγον: «θὰ καλέσω τὴν Λάμιαν». Ὁ Ζεὺς ἐξ οἴκτου ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν νὰ μεταμορφώνεται, καὶ κατέστησε τοὺς ὀφθαλμούς της κινητούς, ἵνα κατὰ βούλησιν ἀποθέτῃ καὶ ἀναλαμβάνῃ αὐτούς. Εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἐπολλαπλασίασαν τὴν Λάμιαν καὶ διηγοῦντο, ὅτι αὗται δὲν ἠρκοῦντο εἰς τὴν ἁρπαγὴν τῶν βρεφῶν, ἀλλὰ προσεπάθουν νὰ ἐμπνεύσωσιν ἔρωτα εἰς τοὺς ἄνδρας καὶ δὴ εἰς νεανίας, τοὺς ὁποίους παρασύρουσαι εἰς τὰ καταγώγια αὐτῶν κατέτρωγον, ἀφοῦ προηγουμένως ἀπεμύζων τὸ αἷμά των. Καὶ ὁ Λήμνιος Φιλόστρατος εἰς τὸν βίον Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως ἀναφέρει ὁλόκληρον τάξιν τοιούτων γυναικείων δαιμόνων ὑπὸ μορφὴν ἀνθρώπων. Τ. ΣΤΡ.

—**Λάμια**. Μία τῶν ἐπιφανεστάτων ἑταιρῶν τῆς ἀρχαιότητος, θυγάτηρ τοῦ Ἀθηναίου Κλεάνορος, ζήσασα μεταξὺ τοῦ Δ΄ καὶ Γ΄ αἰῶνος π. Χ. Αὕτη κατ' ἀρχὰς ἦτο αὐλητρίς, κατόπιν ὅμως μεταβᾶσα εἰς Αἴγυπτον ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α, μετὰ τοῦ ὁποίου παρέστη εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι τῆς Κύπρου ναυμαχίαν, τῷ 306 π. Χ., ὁπότε καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ νικήσαντος Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ. Ἡ Λάμια, ἂν καὶ ἦτο κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα τοῦ Δημητρίου, κατώρθωσε διὰ τῶν θελγήτρων καὶ τῆς χάριτος τοῦ πνεύματός της νὰ κερδίσῃ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν τοῦ Δημητρίου, ὁ ὁποῖος τὴν μετεχειρίσθη ὡς ἀληθῆ ἡγεμονίδα καὶ ὑπεβλήθη χάριν αὐτῆς εἰς μεγάλας δαπάνας. Λέγεται μάλιστα ὅτι, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ ὁποῖοι, ὡς γνωστόν, κατ' ἐξοχὴν ἐτίμησαν τὸν Δημήτριον καὶ ἐλάτρευσαν αὐτὸν ὡς θεόν, ἐκόμισαν ἐνώπιόν του τὸ ποσὸν τῶν 250 ταλάντων, οὗτος δὲν ἐδίστασε νὰ τὸ προσφέρῃ εἰς τὴν Λάμιαν, εἰπὼν εἰς αὐτὴν νὰ τὸ λάβῃ διὰ τὸ ψιμύθιόν της. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἠγάπησαν αὐτὴν καὶ ὑπερβαλλόντως χάριν τοῦ Δημητρίου τὴν ἐκολάκευσαν, ἱδρύσαντες ναὸν αὐτῆς ὡς Ἀφροδίτης. Ἐκ τῶν σχέσεων τῆς Λαμίας πρὸς τὸν Δημήτριον ἐγεννήθη ἡ *Φίλα*. Ἡ Λάμια διεκρίνετο διὰ τὴν μεγάλην σπατάλην αὐτῆς. Πολλάκις ὅμως, ἀγομένη ὑπὸ τῆς καλλιτεχνικῆς ψυχῆς της, ἔκαμνε καλὴν χρῆσιν τῶν εἰσπραττομένων παρὰ τοῦ Δημητρίου χρημάτων. Μεταβᾶσα δηλαδὴ κάποτε μετὰ τοῦ Δημητρίου, τὸν ὁποῖον πάντοτε σχεδὸν ἠκολούθει, εἰς Σικυῶνα, ἵδρυσεν ἰδίαις δαπάναις τὴν πρώτην ἐν τῷ κόσμῳ πινακοθήκην, τὴν καλουμένην Ποικίλην Στοάν, ἔνθα συνήγαγε τὰς ζωγραφίας τῶν ἐπιφανῶν Σικυωνίων καλλιτεχνῶν. Τῆς Λαμίας ταύτης διετηρήθη ἐπιστολή, ἡ ὁποία ἀναγράφει τὰ κατ' αὐτήν. Μ. ΜΠΙΣΤΗ

λάμια (ἡ) (Lamia) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον εὐμεγέθεις κανθάρους ἐπὶ διαφόρων φυτῶν ἐνδιαιτωμένους. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *λάμια ἡ πεποικιλμένη* (Lamia ornata), ἥτις φθάνει εἰς μῆκος 30, περίπου χιλιοστομέτρων καὶ ἔχει κεφαλὴν πλατεῖαν καὶ πεπλατυσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ἀπολήγουσαν εἰς βραχύτατον ρύγχος, ὀφθαλμοὺς διωγκωμένους, κεραίας μακροτάτας, πολυαρθρωτὰς καὶ λίαν ἀπ' ἀλλήλων διισταμένας, προθώρακα στρογγύλον, κοιλίαν τετραγωνικήν, μὲ βαθεῖαν ἐντομὴν κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς τμῆμα, ἔνθα τοποθετεῖται ὁ προθώραξ, πόδας ἰσχυροτάτους, μετρίου μήκους εἰς ἰσχυρὰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις ἀπολήγοντας καὶ χρῶμα μελανὸν στίλβον μὲ ὑπόλευκα ποικίλματα ἐν εἴδει μωσαϊκοῦ κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ προθώρακος. Δ. Ν. Π

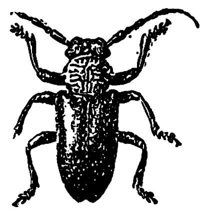

Λάμια.

Λάμια /*Γεωγρ.*/. Χαμηλὸν παράκτιον ὄρος τῆς Ἀκαρνανικῆς χερσονήσου παρὰ τὴν λιμνοθάλασσαν τῆς Λευκάδος καὶ ἀπέναντι τῆς πόλεως Λευκάδος. Ἔχει ὕψος 397 μ. Ι. Σ. Σ

— **Λάμια** [*Γεωγρ.*]. Ὀροπέδιον ἐν Κεφαλληνίᾳ πρὸς Δ τῆς Πάλης ἐκτεινόμενον. Γ. Κ. Δ

— **Λάμια** (*μονή*). Κεῖται ἀπέναντι τῆς κωμοπόλεως τῶν Δειληνάτων ἐν Κεφαλληνίᾳ ἐπὶ ὑψηλοῦ βουνοῦ. Ἑορτάζει τὴν 8ην Σεπτεμβρίου. Γ. Κ. Δ

Λαμία /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἀ. Στερεᾶς, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος καὶ τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος καὶ ἕδρα τοῦ δήμου Λαμιέων. Κεῖται πρὸς Ν τῆς Ὄθρυος κάτωθεν μικρῶν παραφυάδων αὐτῆς, 4 χλμτρ. πρὸς Β τοῦ Σπερχειοῦ, καὶ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ πρὸς Α. μυχοῦ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου, ὅπου τὰ ἐπίνεια αὐτῆς *Στυλὶς* καὶ *Ἁγία Μαρίνα*, 16 καὶ 13 χλμτρ. Εἶναι ἐκτισμένη μεταξὺ δύο λόφων κατερχομένων ἀπὸ τῆς Ὄθρυος καὶ ἐξαπλοῦται μέχρι τῆς πρὸς Ν. ἀνοιγομένης πεδιάδος. Ἔχει καλὴν ρυμοτομίαν μὲ ἀρκετὰ εὐρείας ὁδοὺς καὶ 4 πλατείας (*Ἐλευθερίας, Διάκου, Λαοῦ καὶ Δημοκρατίας*), κοσμεῖται δὲ ὑπὸ πολλῶν νεωτέρου ρυθμοῦ οἰκοδομημάτων, ὧν σπουδαιότερα τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον, τὸ ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, τὸ παρθεναγωγεῖον, τὸ δικαστικὸν μέγαρον, οἱ στρατῶνες πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ, τὸ ἡμιτελὲς θέατρον καὶ πολλαὶ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι. Διαιρεῖται εἰς 12 συνοικίας, τάς: *Νέας Σφαίρας, Πλάκας, Κολωνακίου Ὁσίου Λουκᾶ, Καλλιθέας, Τουρμπέ, Ζαγγανάδων, Ἁλωνιων, Κομμένου Τζαμιοῦ, Ἀφανοῦ, Μύλων* καὶ *Πηγαδουλίων*, αἱ ὁποῖαι μετὰ τῶν πέριξ προαστείων καὶ συνοικισμῶν *Ἀμπλιανίτικα*, συνοικισμοῦ *Γαρδίκι* καὶ τοῦ *προσφυγικοῦ* ἀποτελοῦσι τὴν ὅλην πόλιν, ἔχουσιν πληθυσμὸν (1929) 14 205 κατοίκων, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει αὔξησιν ἐν σχέσει μὲ τὴν προηγουμένην ἀπογραφὴν (1920) κατὰ 2.815 κατ. Ἡ αὔξησις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν ἐγκατάστασιν ἐν τῇ πόλει προσφύγων. Ὁ δῆμος Λαμιέων περιλαμβάνει ἐκτὸς τῆς Λαμίας καὶ τὰ ἐγγὺς χωρία *Λιμογάρδι, Καλύβια, Μεγάλη Βρύση, Γαλανέϊκα* καὶ *Ταράτσα*, ἔχει δὲ κατ. (1928) 15.357. Οἱ περιβάλλοντες τὴν Λαμίαν λόφοι, κοσμούμενοι ὑπὸ συστάδων πεύκων, μετὰ τῶν εἰς τὸ βάθος πρὸς Β. ὀρέων, παρέχουσι γραφικωτάτην θέαν καὶ χρησιμεύουσιν ὡς τόποι ἐξοχικῶν περιπάτων. Ἐκ τῶν μᾶλλον ἀξιοθεάτων μερῶν τούτων εἶναι ὁ «Ὅσιος Λουκᾶς», παλαιὸς ναὸς ἐκτισμένος ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἑνὸς τῶν λόφων τούτων, ὅπου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχε φρούριον καὶ νῦν ἡ δεξαμενὴ ὑδροδιανομῆς τοῦ ἀπὸ τοῦ Γοργοποτάμου διὰ μεγάλου ὑδραγωγείου κατερχομένου ὕδατος. Ὁ πέριξ χῶρος προορίζεται διὰ τὴν φύτευσιν πάρκου, τὸ ὁποῖον θὰ κοσμήσῃ τὸ μέλλον νὰ ἀνεγερθῇ ἐκεῖ μνημεῖον τοῦ «τσολιᾶ». Βορειοανατολικῶς τῆς Λαμίας, ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἄλλου ὑψώματος, σῴζεται ἡ *Ἀκρολαμία*, μεσαιωνικὸν φρούριον, ἐκτισμένον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ἀρχαίου τείχους ἐκ πολυγωνικῶν ὀγκολίθων, ἰσοδομικῶς τοποθετημένων, κατὰ τὴν βορείαν τοῦ φρουρίου πλευράν. Τὰ ἐρείπια τοῦ φρουρίου τούτου καὶ ἀγαλμάτιά τινα εὑρεθέντα ἐξ ἀνασκαφῶν (1876) ἐντὸς ἀρχαίων τάφων ἀποτελοῦσι τὸν ἀρχαιολογικὸν θησαυρὸν τῆς Λαμίας. Νεώτερα μνημεῖα εἶναι ὁ ἀνδριὰς τοῦ ἥρωος τῆς Ἐπαναστάσεως Ἀθανασίου Διάκου, ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πλατείᾳ, καὶ τὸ κενοτάφιον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Καλύβα Μπακογιάννη.

Αἱ ἐν τῇ πόλει ἑδρεύουσαι δημόσιαι ἀρχαί, ἐκτὸς τῶν νομαρχιακῶν, τοῦ νομομηχανικοῦ, νομοκτηνιάτρου, νομιάτρου, τῆς περιφερειακῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῆς Προνοίας καὶ τοῦ προϊσταμένου τῆς γεωργικῆς ὑπηρεσίας, εἶναι ἡ οἰκονομικὴ ἐφορεία, τὸ ταμεῖον, τὸ δασαρχεῖον, ἡ ὑπηρεσία ἁλυκῶν καὶ ἡ ἐπιθεώρησις καὶ διεύθυνσις Τ.Τ.Τ. μετ' ἀνταλλακτηρίου ταχυδρομείου. Δικαστικὰς ἀρχὰς ἔχει πρωτοδικεῖον, μετ' εἰσαγγελίας πρωτοδικῶν, πταισματοδικεῖον καὶ εἰρηνοδικεῖον, ἀστυνομικὰς δέ, διοίκησιν χωροφυλακῆς, ὑποδιοίκησιν καὶ ἀστυνομικὸν τμῆμα. Στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ καὶ μονάδες ἑδρεύουσιν ἐν Λαμίᾳ, φρουραρχεῖον, στρατολογικὸν γραφεῖον, στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον καὶ τὸ 5/42 σύνταγμα εὐζώνων. Ἐκπαιδευτικαὶ τέλος ἀρχαὶ εἶναι: ἐπιθεωρητὴς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὑγειονομικὸς σχολικὸς ἐπιθεωρητὴς καὶ ἐπιθεωρητὴς δημοτικῆς. Δημόσια ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα λειτουργοῦσιν: ἑξατάξιον γυμνάσιον μεικτόν, πρακτικὸν λύκειον, πεντατάξιον διδασκαλεῖον μεικτόν, ἱερατικὴ σχολὴ καὶ 4 δημοτικὰ σχολεῖα μεικτά. Ἡ Λαμία εἶναι ἕδρα ἱερᾶς μητροπόλεως καὶ ἔχει 5 ἐνοριακοὺς ναούς, τῆς *Εὐαγγελιστρίας* (μητροπολιτικόν), τῆς *Παναγίας Δεσποίνης*, τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, τῶν *Ἁγίων Θεοδώρων* καὶ τοῦ *Ἁγίου Δημητρίου*, ἕνα νεκροταφειακόν, τῆς *Παναγίας Ξηριώτισσας*, καὶ 6 ἐξωκκλήσια, τοῦ *Ὁσίου Λουκᾶ*, τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου*, τῶν *Ἁγίων Ἀναργύρων*, τὴν *Ἀρχοντικὴν* μὲ βυζαντινὰς ἁγιογραφίας, τὴν *Ἁγίαν Παρασκευὴν* καὶ τὸν *Προφήτην Ἠλίαν*.

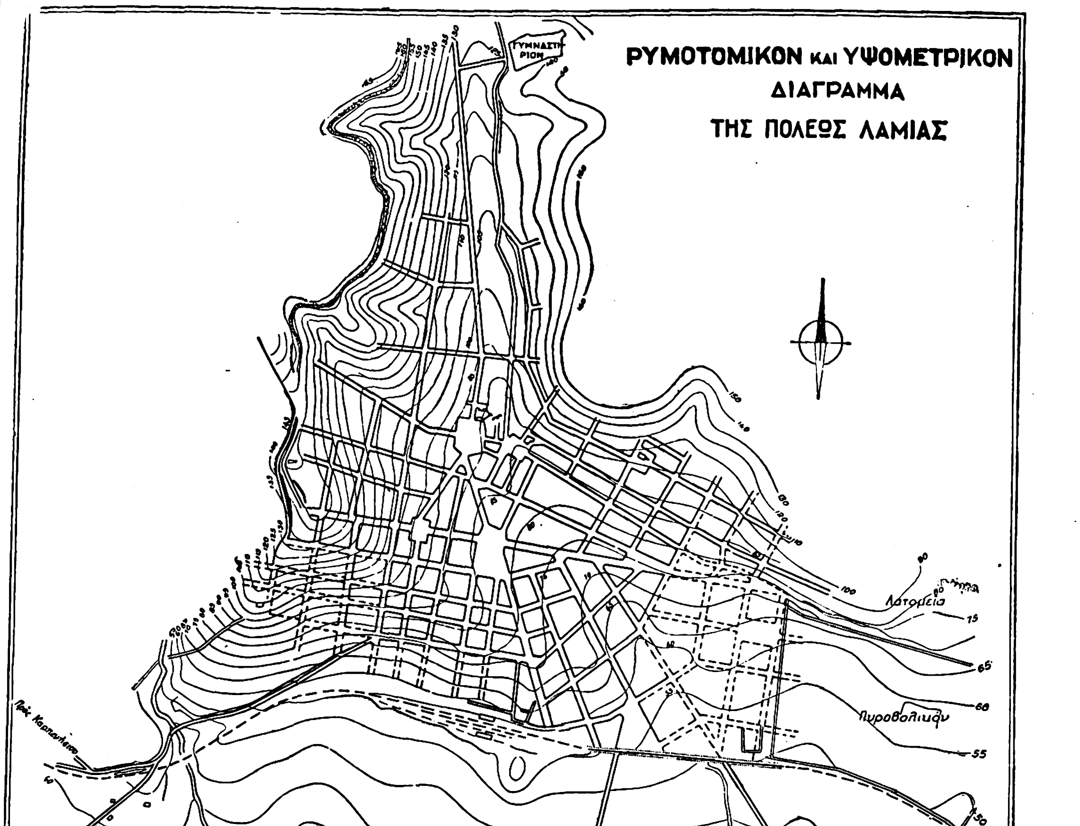

Digitized by Google

Ἡ Λαμία εἶναι κέντρον ἐμπορίου, μεγάλης καὶ εὐφόρου γεωργικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς περιφερείας, ἐξάγει δὲ ἐτησίως κυρίως τὰ κάτωθι προϊόντα: βάμβακα ἐκκοκκισμένον ὀκάδας 300.000, ἀξίας 9 ἑκατομ. δραχμῶν περίπου, βαμβακόσπορον ὀκάδας 700 000, ἀξίας 2.000 000 δραχμῶν, καπνὰ διαφόρων ποιοτήτων ὀκάδας 1.200.000, ἀξίας 40 ἑκατ. δραχμῶν. Ἄλλα προϊόντα εἰς μικροτέρας ποσότητας εἶναι: πτηνοτροφικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα, ζῷα μικρὰ καὶ μεγάλα, κυνήγιον, ὀλίγα σιτηρὰ κλπ. Εἰσάγονται ἀποικιακὰ καὶ συγγενῆ πρὸς αὐτὰ προϊόντα ἀξίας 50.000 000 δραχμῶν, σιτηρὰ ὀκάδες 1.800.000, ἀξίας 12 000.000 δραχμῶν, ἀραβόσιτος ὀκάδες 1.000.000, ἀξίας 4.000 000 δραχμῶν καὶ εἴδη ρουχισμοῦ ἀξίας 30.000.000 δραχμῶν. Μεγάλαι ἐμποροπανηγύρεις τελοῦνται δὶς τοῦ ἔτους, τὴν ἄνοιξιν (ἀρχαὶ Μαΐου) καὶ τὸ φθινόπωρον (ἀρχαὶ Σεπτεμβρίου), συγκεντροῦνται δ' εἰς αὐτὰς ἔμποροι ἐξ ὁλοκλήρου τῆς Ρούμελης καὶ ἐκ τῆς Ν. Θεσσαλίας, ἀνταλλάσσοντες κτηνοτροφικὰ κυρίως προϊόντα καὶ ζῷα. Ἡ βιομηχανία ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τριῶν ἀλευρομύλων, 2 μακαρονοποιείων, 2 ὑφαντουργείων, 2 πλεκτηρίων, 2 σαπωνοποιείων, 2 οἰνοπνευματοποιείων, ἑνὸς παγοποιείου, ἑνὸς ἐργοστασίου καπνοβιομηχανίας, ἑνὸς ἐπεξεργασίας καπνοῦ, ἑνὸς σιδηρουργείου μετὰ χυτηρίου, ἑνὸς ἐκκοκιστηρίου βάμβακος, 2 ἐργοστασίων ἀεριούχων ποτῶν καὶ ἑνὸς ἠλεκτροπαραγωγῆς. Καταστήματα καὶ ὑποκαταστήματα 6 τραπεζῶν λειτουργοῦσιν ἐν τῇ πόλει, ὑπάρχει δὲ καὶ γεωργικὸν ἐπιμελητήριον. Ἡ συγκοινωνία μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ἐξυπηρετεῖται διὰ μικρᾶς διακλαδώσεως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀθηνῶν - Λαρίσης. Ἡ διακλάδωσις αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τῆς Λαμίας, συναντᾷ τὴν ἀναφερθεῖσαν κεντρικὴν ἀρτηρίαν εἰς τὸν σταθμὸν Λιανοκλαδίου ($5^1/_2$ χλμτρ.) καὶ φθάνει μέχρι τῆς θαλάσσης τοῦ Μαλιακοῦ, ὅπου τὰ ἐπίνεια Ἁγία Μαρίνα (13 χλμτρ.) καὶ Στυλὶς (16 χλμτρ.). Τὴν γραμμὴν ταύτην συνδέει τοπικὴ ἁμαξοστοιχία δὶς τῆς ἡμέρας. Ἡ ἀπόστασις τῆς Λαμίας ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν σιδηροδρομικῶς εἶναι 218 χλμτ. Τὴν τοπικὴν συγκοινωνίαν ἐξυπηρετοῦσιν ἁμαξιτοὶ ὁδοί, καθ' ἑκάστην δὲ ἐκκινοῦσιν ἐκ Λαμίας αὐτοκίνητα συγκοινωνίας πρὸς τὸν Δομοκόν, Λιανοκλάδι, Μακρακώμην, Σπερχειάδα, Καρπενήσιον, Ἅγιον Γεώργιον, Λουτρὰ Ὑπάτης, Θερμοπύλας, Ἄμφισσαν, Στυλίδα, Ἀθήνας καὶ ὅλα τὰ πεδινὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας.

Ἡ κοινωνικὴ κίνησις εἶναι ἀρκετὰ ζωηρά, πλεῖστοι δὲ ψυχαγωγικοὶ καὶ ἀθλητικοὶ σύλλογοι («Μουσικογυμναστικός», «Ὀλυμπιακός», «Παλλαμιακὴ Ἕνωσις», «Παμφθιωτικός» κλπ.) λειτουργοῦσιν. Ὑπάρχουσι ξενοδοχεῖα, θέατρον, κινηματογράφος, θερινὰ καὶ χειμερινὰ κέντρα (Πανελλήνιον, Λέσχη δημοσίων ὑπαλλήλων, Ἀκταῖον κλπ.) καὶ ἐκδίδονται ἐφημερίδες, ἡ «Ἐπαρχία», δισεβδομαδιαία, ἡ «Λαϊκὴ Φωνὴ» ἑβδομαδιαία καὶ ὁ «Ρουμελιώτης» ἑβδομαδιαία ἐπίσης. Ὑπάρχουσι πλεῖστοι ἐπαγγελματικοὶ σύλλογοι καὶ συντεχνίαι καὶ μία ἀξιόλογος φιλανθρωπικὴ ὀργάνωσις («Φιλόπτωχος ἀδελφότης»). Φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα λειτουργοῦσι τὸ «Ἐλασσώνειον» νοσοκομεῖον καὶ τὸ ἐν τῷ στρατιωτικῷ νοσοκομεῖον περίπτερον τοῦ δήμου.

— [*Ἱστορ.*] Ἡ *Λαμία* ὑπῆρξεν ἡ μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς Τραχῖνος νέα πρωτεύουσα τῶν Μαλιέων, ἱδρυθεῖσα περίπου μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἡρακλείας, κατὰ τὸ 426 π. Χ. Προϊστορικά, ἄρα, τῆς Λαμίας δὲν ὑπάρχουσι, τὰ δὲ μνημονευόμενα ἐν εὑρεθείσαις ἐπιγραφαῖς ἐπικὰ ποιήματα περὶ τῆς Λαμίας θὰ ἦσαν, ἀναμφιβόλως, μυθολογικὰ κατασκευάσματα πρὸς ἀπόκρυψιν τῆς νεωτερικότητος τῆς πόλεως. Κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἐν τούτοις, ἱδρυτὴς τῆς Λαμίας εἶναι ὁ *Λάμος*, υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ὀμφάλης, ἢ ἡ *Λαμία*, βασίλισσα τῶν Τραχινίων. Ἕνεκα τῆς ἐξαιρέτου αὐτῆς θέσεως, μεταξὺ τῆς βορείας καὶ τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος, ἡ Λαμία ὑπέστη ἐναλλὰξ τὴν ἐπίδρασιν τῶν βορείων καὶ τῶν νοτίων Ἑλλήνων, διὰ τοῦτο δὲ παραμένει ἱστορικῶς ἀνεξακρίβωτον ἐὰν ἀρχικῶς, ἤτοι κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα, ἡ περιοχὴ τῆς Λαμίας ἀνῆκεν εἰς τοὺς Μαλιεῖς ἢ εἰς τοὺς Ἀχαιούς. Ὁ Kip ὑποθέτει ὅτι ἡ Λαμία ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Μαλιέων, διότι ἱστορεῖται ὅτι οἱ Μαλιεῖς ἀπώλεσαν τὴν περιοχὴν τῆς Ἡρακλείας κατὰ τὸ 426 π. Χ., ἀλλ' ὅτι, τῇ βοηθείᾳ τοῦ βασιλέως τῶν Σπαρτιατῶν Ἄγιδος, ἀνέκτησαν ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς τὴν πέραν τοῦ Σπερχειοῦ χώραν. Τὴν γνώμην ταύτην ἐπιρρωννύουσι τὰ ἀπὸ τοῦ 400—344 π. Χ. νομίσματα τῆς Λαμίας, τὰ ὁποῖα, ὡς ἡρμήνευσεν ὁ Imhoof-Blumer, φέρουσιν ὅλα τὸ ὄνομα τοῦ ἔθνους ἢ τῆς πόλεως. Ἐπίσης, κατά τινα ἐπιγραφὴν εὑρεθεῖσαν ἐν τῷ ἱερῷ τῶν Δελφῶν, ἐκ τῶν δύο γενῶν τῶν Ἱερομνημόνων τὸ μὲν εἶναι ἐξ Ἡρακλείας τῆς Οἴτης, τὸ δὲ ἐκ τῶν Μαλιέων τῆς Λαμίας. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν πρώτων κατόχων αὐτῆς, ἡ Λαμία ἦτο ἤδη ὠχυρωμένη πόλις κατὰ τὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα, ὡς ἀποδεικνύουσι τοῦτο ὀφθαλμοφανῶς τὰ σῳζόμενα πολυγωνικὰ τείχη τῆς ἀκροπόλεως αὐτῆς. Μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Θηβῶν, αἵτινες ἀλληλοδιαδόχως ἀπώλεσαν τὴν ἐπιρροὴν των ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ, ἡ Λαμία ἐξηρτήθη καὶ πάλιν ἐκ τῶν βορείων δυνάμεων τῶν Μακεδόνων καὶ Θεσσαλῶν. Κατὰ τὴν μακεδονικὴν κατοχὴν ἡ Λαμία εἶναι μακεδονικὸν φρούριον καὶ ἐκδίδει μακεδονικὰ βασιλικὰ νομίσματα. Τῷ 338—337 οἱ Λαμιεῖς ὑπογράφουσι μετὰ τοῦ Μακεδόνος βασιλέως τὴν Κορινθιακὴν λεγομένην συνθήκην τῶν Ἑλλήνων,

Νόμισμα τῆς Λαμίας.

ἐπολέμησαν δὲ μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὡς ἱστορεῖ ὁ Διόδωρος. Ἀλλ' ἡ Λαμία εἶναι περίφημος ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἕνεκα τοῦ πολέμου, τὸν ὁποῖον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ σύμμαχοι Ἕλληνες διεξήγαγον ἐναντίον τοῦ Ἀντιπάτρου κατὰ τὸ 323 π. Χ. Ὁ Ἀντίπατρος κατ' ἀρχὰς ἡττᾶτο καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν ὠχυρωμένην Λαμίαν, ἥτις παρέμεινεν ἀμέτοχος τῆς συμμαχίας, ἐνταῦθα δὲ ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν συμμάχων, ἀλλ' ἡ πόλις, ἦτο τόσον καλῶς ὠχυρωμένη, ὥστε ἀντέσχεν ἐπιτυχῶς εἰς πάσας τὰς ἐπιθέσεις τῶν πολιορκητῶν. Ὁ Ἀντίπατρος, ἀποχωρήσας μετά τινα χρόνον βορειότερον, ἐνισχύθη τῇ βοηθείᾳ τοῦ Κρατεροῦ, ἐνίκησε δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος τοὺς συμμάχους κατὰ τὴν μάχην τοῦ Κραννῶνος, ὡς ἱστοροῦσιν ὁ Διόδωρος καὶ ὁ Πολύβιος. Ὁ πόλεμος οὗτος ὠνομάσθη Λαμιακός. Κατὰ τὸ 302 ὁ Δημήτριος ἠλευθέρωσε τὴν Λαμίαν ἀπὸ τῆς μακεδονικῆς ἡγεμονίας, ἡ δὲ πόλις τότε ἐξέδωκε νομίσματα πρὸς τιμὴν τοῦ ἐλευθερωτοῦ της.

Ἡ Λαμία ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ Θεσσαλούς. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἡ Λαμία ὑπὸ τὴν αἰτωλικὴν κυριαρχίαν ἤκμασεν εἰς μέγαν βαθμόν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν νομισμάτων της ἀπὸ τοῦ 300—190 π. Χ. Ἀλλὰ καὶ οἱ Μαλιεῖς, ἀποσυρθέντες βορειότερον, εὑρίσκοντο εἰς φιλικὰς πολιτικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Αἰτωλῶν ἐν τῷ κατὰ τῶν Ρωμαίων μίσει ἀμφοτέρων. Τῷ 192 ὁ Ἀντίοχος ἀποβιβασθεὶς εἰς Φάλαρα ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῶν Λαμιέων, οἵτινες ἤνοιξαν τὰς πύλας τῆς πόλεως μετὰ πάσης τιμῆς. Ἡ τοιαύτη ὅμως ἐπίδειξις φιλίας τῶν Λαμιέων πρὸς τὸν Ἀντίοχον προὐκάλεσε τὸ ἑπόμενον ἔτος τὴν πολιορκίαν τῆς Λαμίας ὑπὸ τοῦ Φιλίππου, ὅστις τότε συνέπραττε μετὰ τῶν Ρωμαίων. Ἡ καλῶς ὠχυρωμένη πόλις ἀντέστη τότε ἐπὶ μακρόν, τέλος ὅμως, μετὰ γενναίαν καὶ πεισμονα ἀντίστασιν, κατελήφθη τῷ 190 ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, οἵτινες ἐξήγησαν αὐτὴν ἀνηλεῶς. Ἀπὸ τῆς πτώσεως ταύτης, ἀπὸ τῆς ὁποίας οὐδέποτε πλέον τελείως ἀνέκυψεν ἡ Λαμία, ἀρχίζει διὰ τὴν πόλιν ταύτην νέος πολιτικὸς προσανατολισμός. Κατὰ τὴν εἰρήνην τοῦ 189 ἀπεσπάσθη αὕτη πλέον τοῦ αἰτωλικοῦ συνασπισμοῦ, καὶ συνεπῶς τῆς ἐπιδράσεως τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος, καὶ ὑπήχθη εἰς τὴν βορείαν δύναμιν τῶν Θεσσαλῶν. Διὰ τοῦτο ἡ μετὰ ταῦτα ἱστορία τῆς Λαμίας εἶναι στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν Θεσσαλῶν στρατηγῶν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Θεσσαλῶν ἡ Λαμία χαίρει ποιᾶς τινος ἀνεξαρτησίας. Ἡ πόλις δὲν ἀκολουθεῖ τὸ θεσσαλικὸν σύστημα τῆς πολιτείας, ἔχεται δὲ πεισμόνως τοῦ ἰδίου αὐτῆς ἡμερολογίου. Διότι ἀρχικῶς οἱ Μαλιεῖς εἶχον ἴδιον σύστημα πολιτείας, κατὰ δὲ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πολιτείας ἵσταντο τέσσαρες ἄρχοντες. Κατὰ τὸν Γ' π. Χ. αἰῶνα τὸ σῶμα τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς ἄρχοντας, κατ' ἀπομίμησιν, προφανῶς, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς αἰτωλικῆς συμμαχίας τῶν ἀχαϊκῶν πολιτειῶν. Ἐκτὸς τοῦ διοικητικοῦ τούτου σώματος ὑπῆρχον εἷς στρατηγός, εἷς ἵππαρχος καὶ εἷς γραμματεύς. Ὅτε, κατὰ τὸ 189 π. Χ., ἡ Λαμία ἔγινε θεσσαλικὴ πολιτεία, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πολιτείας ταύτης ἦσαν πέντε ταγοί. Αἱ ἐλευθερίαι ὅμως αὗται κατέπεσαν κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν κατάκτησιν. Κατὰ τὴν νέαν διαρρύθμισιν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἐπὶ Αὐγούστου, τῷ 27 μ. Χ., ἡ Λαμία ἡνώθη μετὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ ὑπήχθη εἰς τὴν χώραν τῆς Φθιώτιδος. Ὁ αὐτοκράτωρ Κλαύδιος ἐτίμησε τὴν πόλιν τῆς Λαμίας δι' ἀναθήματος.

Τουρκοκρατία. Ἡ Λαμία κατὰ τὸν Η' μ. Χ. αἰῶνα ἀναφέρεται ὡς ἕδρα ἐπισκόπου, κατὰ δὲ τὸ 869 μ. Χ. ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ζητούνιον*, ὑφ' ὃ ἀπαντᾷ καὶ πάλιν τῷ 1018, ὁπότε ὁ Βασίλειος Βουλγαροκτόνος ἔφθασεν ἐκεῖ ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἰδὼν ἀνὰ τὰ πέριξ τῆς πόλεως τοὺς σωροὺς τῶν ὀστῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ σφαγέντων Βουλγάρων, ἐθαύμασε μὲν τὸ κατόρθωμα, ἐλυπήθη ὅμως διὰ τὸ θέαμα. Κατὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204), τὸ Ζητούνιον ἐγένετο βαρωνία, καὶ ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Βονιφατίου Μομφερρατικοῦ ὡς τιμάριον εἰς τὸ τάγμα τῶν Ναϊτῶν. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἦτο γνωστὴ καὶ κατὰ τοὺς φραγκικοὺς χρόνους, ἰδίᾳ διὰ τὸ φρούριόν της. Κατὰ τὸν Hammer, ἡ Λαμία παρεδόθη τῷ 1397 εἰς τοὺς Τούρκους, οἵτινες ὠνόμασαν αὐτὴν *Ἰζντίν*. Ἐπὶ τουρκοκρατίας οἱ πλουσιώτατοι Τοῦρκοι γεωκτήμονες, οἵτινες εἶχον καὶ τὰς ὡραιοτέρας οἰκίας ἐν Λαμίᾳ, κατῴκουν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ κατὰ τὸν δυτικὸν λόφον τοῦ φρουρίου, οἱ δὲ Νέγροι κατῴκουν τὸ χαμηλότερον μέρος αὐτῆς, ἐξ οὗ καὶ ἡ συνοικία ἐκαλεῖτο «Ἀραπομαχαλᾶς». Οἱ Χριστιανοὶ κατῴκουν κατὰ τὰς κλιτῦς τῶν λόφων τῆς ἀκροπόλεως, ὅπου εὑρίσκετο ἡ μητρόπολις αὐτῶν Ἅγιος Νικόλαος. Ἡ Λαμία περιῆλθεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ τῷ 1832, ἀναλαβοῦσα καὶ πάλιν τὸ ἀρχαῖον ὄνομα *Λαμία*, ἀντὶ τοῦ ὀνόματος *Ζητοῦνι*.

Ἀρχαιολογικά. Ἡ τοποθεσία τῆς ἀρχαίας Λαμίας ἐξηκριβώθη πλήρως ἀπὸ τοῦ 1714 διά τινος εὑρεθείσης ἐπὶ τόπου ἐπιγραφῆς. Κατέχει τὸ βορειοανατολικὸν τμῆμα τῆς σημερινῆς πόλεως τῆς Λαμίας. Τὴν πόλιν ταύτην περιέβαλλε τεῖχος, τοῦ ὁποίου αἱ πρὸς δυσμὰς καὶ ἀνατολὰς πλευραὶ ἦσαν τεθεμελιωμέναι ἐπὶ φαράγγων καὶ λοφοσειρῶν, αἱ δὲ πρὸς βορρᾶν καὶ νότον τοιαῦται ἦσαν στερεώτεραι καὶ τεθεμελειωμέναι ἐπὶ βραχώδους ἐδάφους. Τὸ τεῖχος τοῦτο, ἐπισκευασθὲν καὶ μεταρρυθμισθὲν κατὰ διαφόρους ἱστορικὰς περιόδους, ἐχρησιμοποιήθη καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς καὶ κατὰ τοὺς φραγκικοὺς καὶ κατὰ τοὺς τουρκικοὺς χρόνους. Ἐκ τῶν τειχῶν τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος σῴζονται σήμερον λείψανά τινα τοῦ πολυγωνικοῦ τείχους κατὰ τὴν βορείαν πλευράν, ὅπου ἦτο ἡ ἀκρόπολις. Ἡ ἀκρόπολις εἶχε πρὸς βορρᾶν καὶ νότον πύλας. Ἡ βορεία πύλη ἦγεν εἰς τὸν στενὸν λαιμόν, ὅστις ἥνωνε τὴν ἀκρόπολιν μετὰ τῶν ὑψωμάτων τῆς Ὄθρυος. Ἐν τῇ ἀκροπόλει ταύτῃ σῴζεται στρατὼν τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως Ὄθωνος. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς ἀκροπόλεως σῴζονται ἐπίσης λείψανα τοῦ τείχους τῆς πόλεως εἰς διάφορα σημεῖα. Πλησίον τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, κάτωθεν τῆς ἀκροπόλεως ἐν φάραγγι, ἥτις ἀπετέλει τὰ σύνορα τῆς ἀρχαίας πόλεως, σῴζονται ἀκόμη μερικοὶ τετράγωνοι λίθοι. Ἐπίσης κατὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου, ἐπὶ τῆς προεκτάσεως τῆς ὁδοῦ Ἀβέρωφ, διακρίνονται ἀκόμη ἴχνη τοῦ τείχους. Λείψανα τούτου εὑρέθησαν καὶ παρὰ τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, ἔνθα ὑπῆρχεν ἱερὸν καὶ πύργος, καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς Σατωβριάνδου καὶ Πατρόκλου τῆς σημερινῆς Λαμίας. Τὸ νεκροταφεῖον τῆς ἀρχαίας Λαμίας κεῖται νοτιώτερον τῶν σημερινῶν ἀτμομύλων καὶ συνεπῶς ἡ θέσις αὐτὴ εὑρίσκετο, ὡς εἰκός, ἔξωθι τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, τάφοι ὅμως εὑρέθησαν καὶ πρὸ τῆς πύλης τῆς πόλεως. Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὸ τεῖχος ἀνήρχετο ἀποτόμως, μέχρι τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγ. Λουκᾶ, ἤτοι εἰς ὕψος 120 μ., καὶ ἔφθανεν ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἐχρησιμοποιήθη ὡς φρούριον. Πλησίον τῆς ἐκκλησίας ταύτης σῴζονται τὰ θεμέλια ἀρχαίου ναοῦ μὲ βωμὸν ἐν τῷ μέσῳ. Τὸ τεῖχος ἐξηκολούθει καὶ μέχρι δευτέρου ὑψηλοτέρου ὀροπεδίου, ἔνθα ἀνεκαλύφθησαν λείψανα τείχους ἐξ ὡραίων ὀγκολίθων διαστάσεων 1,25 μήκους, 0,45 ὕψους καὶ 0,68 πάχους. Τὸ ἀρχαῖον στάδιον ἔκειτο πιθανῶς ἐν κοιλώματι πλησίον τοῦ σκοπευτηρίου. Τὸ ἐξωτερικὸν τοῦτο τεῖχος ἦτο σχεδὸν 4 χιλιομέτρων, τὸ δὲ ἐσωτερικὸν 3. Τὸ σχῆμα τῆς πόλεως εἶναι ἐλλειψοειδὲς μὲ μῆκος 1280 μέτρων καὶ πλάτος 800 μέτρων. Ἐν Λαμίᾳ ἐλατρεύετο ὁ Διόνυσος καὶ ὁ Ποσειδῶν, ὡς ὁ πατὴρ τῆς Λαμίας. Ἐξ ἐπιγραφῶν πληροφορούμεθα ὅτι ἐν Λαμίᾳ ὑπῆρχεν ἀνάθημα εἰς τὴν Σώτειραν Ἀθηνᾶν. Ἐκ τῶν οἰκοδομημάτων τούτων οὐδὲν ἀνευρέθη. Κατὰ τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς πόλεως ὅμως, καὶ μάλιστα ἔξω τῶν ἀρχαίων τειχῶν, πλησίον δὲ τοῦ ναϊδίου τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, ἀπεκαλύφθη φρέαρ καὶ παρ' αὐτὸ εὐρύχωρος ὀπὴ ἐντὸς βράχου. Πλησίον τῶν μνημείων τούτων σῴζεται λελαξευμένον ἐντὸς βράχου τετραγώνου τέμενος μὲ διάφορα ἐκβαθύσματα ἐντὸς τοῦ βράχου. Εἰκάζεται ὅτι εἶναι ἱερόν, τοῦ ὁποίου ἡ λατρεία ἦτο, φαίνεται, συνδεδεμένη μὲ τὸ φρέαρ. Πλὴν τῶν κατὰ χώραν μνημείων τούτων τῆς ἀρχαίας Λαμίας εὑρέθησαν καὶ κατὰ διαφόρους συστηματικὰς ἢ τυχαίας ἀνασκαφὰς καὶ πολλὰ εὑρήματα. Σημαντικώτερα τούτων εἶναι κορμὸς ἀφηρωϊσμένου τεθνεῶτος, τὸν ὁποῖον περιελίσσει χθόνιος ὄφις, καὶ ἄγαλμα σατύρου. Ἀμφότερα τὰ γλυπτὰ ταῦτα ἀπόκεινται νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ. Β. Δ. Ε

— **Λαμίας κόλπος** [*Παραλ. Γεωγρ.*]. Ἐλάσσων κόλπος ἐν τῷ βορείῳ Εὐβοϊκῷ, εἰσχωρῶν ἐν τῇ Στερεᾷ Ἑλλάδι μεταξὺ Φθιώτιδος καὶ Λοκρίδος καὶ ἀντικρύζων τὴν εὐβοϊκὴν χερσόνησον τῶν Γιάτρων. Ἡ σύγχρονος ὀνομασία του αὕτη δὲν ἐπεξετάθη παρὰ τοῖς ξένοις, οἵτινες ἐξακολουθοῦν χρησιμοποιοῦντες τὴν ἐπὶ τουρκοκρατίας ὀνομασίαν

Digitized by Google

σίαν του *κόλπος τοῦ Ζητουνιοῦ* (Gulf of Zeitoun). Εἶναι ὁ *Μαλιακὸς κόλπος* (βλ. λ.) τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ

Λαμιακὰ (τά). Οὕτω καλεῖται ἀπόπειρά τις συνωμοσίας ὑπαξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς Λαμίας τῷ 1877, σκοπούσης διὰ γενικωτέρας συνεννοήσεως μετ' ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν ἄλλων φρουρῶν τὴν ἀνατροπὴν τῆς κυβερνήσεως Χαριλάου Τρικούπη. Ἡ συνωμοσία αὕτη καταγγελθεῖσα κατὰ τὴν γένεσιν αὐτῆς κατεπνίγη, ἀποταχθέντων τῶν μετασχόντων αὐτῆς ὑπαξιωματικῶν. Εἰς τὴν συνωμοσίαν ταύτην δὲν ἀνεμείχθη οὐδὲν πολιτικὸν κόμμα καὶ ἐθεωρήθη ὡς ἐκ τούτου ἀναξία λόγου. Θ. Β

Λαμιακὸς πόλεμος. Ἡ ἀγγελία τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (323 π Χ.) συνετάραξε τὰς πλείστας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Εἰς τὰς Ἀθήνας τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος προΐστατο ὁ Ὑπερείδης καὶ ὁ Λεωσθένης, τοῦ Δημοσθένους ἐν ἐξορίᾳ εὑρισκομένου, ἀντίπαλος δὲ τούτων καὶ ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς πρὸς τοὺς Μακεδόνας εἰρήνης ἦτο ὁ γηραιὸς Φωκίων, ὅστις εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν δὲν ἠδυνήθη, παρὰ τὰς προσπαθείας του, νὰ συγκρατήσῃ τὴν πατρίδα του ἐν εἰρήνῃ. Διὰ ψηφίσματος τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἀπεφασίσθη ὁ πόλεμος, στρατηγὸς δὲ διωρίσθη ὁ Λεωσθένης. Μετὰ τῶν Ἀθηναίων συνέπραξαν οἱ Αἰτωλοί, οἱ Ἀχαιοί, οἱ Ἀρκάδες καὶ οἱ Κορίνθιοι, οἵτινες πάντες ἀπέστειλαν στρατὸν εἰς τὰς Θερμοπύλας ὑπὸ τὴν στρατηγίαν τοῦ Λεωσθένους. Ὁ συμμαχικὸς οὗτος στρατὸς μετὰ τῶν 8000 μισθοφόρων, τοὺς ὁποίους εἶχε στρατολογήσει ὁ Λεωσθένης μὲ 50 τάλαντα ἐκ τῶν χρημάτων τοῦ Ἁρπάλου, ἀνήρχετο εἰς 30.000 ἔναντι τῶν 13 000 πεζῶν καὶ 600 ἱππέων, τοὺς ὁποίους ἄγων ὁ Ἀντίπατρος κατῆλθε πρὸς τὰς Θερμοπύλας, ἵνα τιμωρήσῃ τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Οἱ ἀντίπαλοι συνεκρούσθησαν παρὰ τὴν Ἡράκλειαν τῶν Θερμοπυλῶν, πλησίον τοῦ σημερινοῦ Μώλου· ὁ Ἀντίπατρος ἡττᾶται καὶ ὑποχωρῶν κλείεται εἰς τὴν ὀχυρὰν Λαμίαν, ἐξ ἧς καὶ ὁ πόλεμος οὗτος ἐκλήθη *Λαμιακός*. Ὁ Λεωσθένης ἐπολιόρκησεν αὐτὸν στενῶς, ἀλλὰ φονεύεται (323) καὶ ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ Ἀντιφίλου, μὴ ἀποδεχθέντος τοῦ Φωκίωνος. Ὁ θάνατος τοῦ Λεωσθένους ἐχαλάρωσε τὴν ὁρμὴν τῶν συμμάχων, τινὲς τῶν ὁποίων καὶ ἀπεχώρησαν. Ἐν τούτοις, ὁ Ἀντίφιλος μαθὼν ὅτι ὁ τῆς Φρυγίας διοικητὴς Λεοννᾶτος ἔρχεται πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἀντιπάτρου, σπεύδει εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ φονεύει αὐτὸν ἐν ἱππομαχίᾳ. Ὁ πεζικὸς ὅμως στρατὸς αὐτοῦ, ἀνερχόμενος εἰς 20.000, ἔμεινεν ἀνέπαφος καὶ κατορθώνει νὰ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ ἐκ τῆς Λαμίας ἐξελθόντος Ἀντιπάτρου, ὅστις, ἀφοῦ ἔλαβε καὶ τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Κρατέρου ἐξ 11.000 ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ Ἀντιφίλου εἰς τὴν Κραννῶνα τῆς Θεσσαλίας καὶ νικᾷ αὐτὸν (322). Οἱ σύμμαχοι διαλύονται καὶ μόνοι οἱ Αἰτωλοὶ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐγκαρτεροῦν. Ὁ Ἀντίπατρος, μετὰ τὴν νίκην του, διέρχεται τὰς Θερμοπύλας ἀκωλύτως καὶ στρατοπεδεύει πρὸ τῶν Θηβῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Κλείτου, ἡγουμένου 240 μακεδονικῶν πλοίων, καὶ ἐκινδύνευσαν αἱ Ἀθῆναι ἕνεκα ἀποβάσεως τῶν Μακεδόνων εἰς τὴν Ἀττικήν. Ὁ Φωκίων ἀποτρέπει τὸν ἀπὸ θαλάσσης κίνδυνον καὶ ἀναγκάζει τοὺς Μακεδόνας ν' ἀποπλεύσουν, ἀλλὰ τὸν Ἀντίπατρον δὲν ἠδυνήθη νὰ μαλάξῃ· μόνον ὅτι ἐπέτυχε νὰ μὴ κατέλθῃ ὁ στρατὸς εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ ὅροι τοῦ Ἀντιπάτρου ἦσαν βαρεῖ διὰ τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἐθεωρήθησαν ὡς πρωταίτιοι τοῦ πολέμου. Ἀπῄτησε δηλαδή: 1) μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος εἰς τιμοκρατικόν. ἤτοι νὰ θεωροῦνται πολῖται οἱ ἔχοντες περιουσίαν τοὐλάχιστον 2.000 δραχμῶν· 2) νὰ δεχθοῦν μακεδονικὴν φρουρὰν εἰς Μουνιχίαν· 3) να παραιτήσουν τὰς ὑπ' αὐτῶν κατεχομένας νήσους Ἴμβρον, Λῆμνον, Σκῦρον καὶ Σάμον· 4) νὰ πληρώσουν τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου καὶ 5) νὰ παραδώσουν τοὺς ἀντιμακεδονίζοντας, ἐν οἷς τὸν Δημοσθένην καὶ Ὑπερείδην. Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ μεγάλην των λύπην ἀπεδέχθησαν τοὺς ὅρους καὶ ὑπέγραψαν τὴν εἰρήνην τον Σεπτέμβριον τοῦ 322 π. Χ. Μόνον τοὺς ἀντιμακεδονίζοντας δὲν παρέδωκαν, διότι εἶχον φύγει. Πάντας ὅμως ὁ Ἀντίπατρος συνέλαβε καὶ ἐθανάτωσεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, πλὴν τοῦ Δημοσθένους, ὅστις ἔπιε δηλητήριον. Ὁ Ἀντίπατρος ἀφοῦ ἔκαμε χωριστὰς συνθήκας καὶ μὲ τὰς ἄλλας πόλεις ἐπέστρεψεν εἰς Μακεδονίαν. Ν. ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ

Λαμίας (Lamia). Ἐπώνυμον πλείστων μελῶν τῆς ρωμαϊκῆς Αἰλίας γενεᾶς (gens Aelia), ὧν γνωστότεροι εἶναι οἱ: *Λεύκιος Αἴλιος Λαμίας*, ὕπατος κατὰ τὸν Γ' μ. Χ. αἰῶνα μετὰ τοῦ Μ. Σερβιλίου Νονιανοῦ, *Λεύκιος Αἴλιος Πλαύτιος Λαμίας Αἰλιανός*, ὕπατος κατὰ τὸ 80 μ. Χ. μετὰ τοῦ Κ. Μαρίου Μαρκέλλου Ὀκταβίου Π. Κλουβίου Ρούφου καὶ ἕτερος ὁμώνυμος τοῦ προηγουμένου, ὕπατος κατὰ τὸ 115 μ. Χ. μετὰ τοῦ Σέξτου Καρμινίου Βέτους βλ. καὶ λ. *Αἴλιος Λαμίας*, τόμ. Β' 700 β). —Π.

Λαμίδα (Lamida) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μεσόγειος πόλις τῆς Μαυριτανίας Καισαρησίας (Ἀλγερία), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. IV, 2, 6) εἰς βόρ. πλάτ. 18° 30' καὶ ἀνατ. μῆκ. 32° 20'. Ἄγνωστος ἄλλοθεν, ὡς καὶ ἡ τοποθεσία αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Λαμίδαι (οἱ) (Lamidae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν φυτοφάγων, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον τὸ *ἀπρόσωπον*. Δ. Ν. Π.

Λάμιες [*Γεωγρ.*]. —1) Συστὰς κινδυνωδεστάτων χοιράδων παρεμβαλλομένων εἰς τὸ Β. στόμιον τοῦ Α. τῶν διαύλων τῆς Τενέδου καὶ δὴ μεταξὺ τοῦ λιμένος τῆς νήσου καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Γιουκέρι τῆς Τρωαδικῆς ἀκτῆς. Διαχωρίζουσι τὸ στόμιον εἰς δύο πόρους, ὧν πλωϊμώτερος ὁ δυτικός, φωτιζόμενος διὰ τοῦ φάρου τῆς νησῖδος Γάϊδαρος, τῆς μόνης ἀναδυομένης (πλάτ. 39°50'30" Β., μῆκ 26°06'20", χάρτ. ἀγγλ. 1608: Entrance of the Dardanelles with Tenedos and the plain of Troy) ὑπὲρ τὰς χοιράδας Λάμιες, ἀνωνύμως ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ. —2) Συστὰς (ἀνώνυμος ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ) τῶν νησίδων Ἐκὶ-Κὰρ-Νταςλάρ, Ἅγιος Γεώργιος καὶ Καρμὲν Ἀντασί (πλάτ. 38°54'15" Β, μῆκ. 26°51'00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mytileni island with the gulf of Adramytti and Sandarli), αἵτινες πρόσκεινται τῷ ΒΔ. κέρατι τοῦ μικρασιατικοῦ κόλπου τοῦ Τσανδαρλῆ (ἀρχ. Ἐλαΐτικοῦ Αἰολίδος). Σ. Ε. Λ.

Λὰ-Μιν (La Mine) [*Γεωγρ.*]. βλ. λ. *Ἐλμίνα*.

Λαμιναρία (ἡ) (Laminaria) [*Βοτ.*]. Γένος ἀλγῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμιναριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 30 εἴδη, διακρινόμενα ὑπὸ θαλλοῦ δερματοειδοῦς συστάσεως, ἀρκετὰ ἐπιμήκους καὶ παλαμοειδοῦς κατὰ τὸ σχῆμα καὶ ἐπὶ τῶν βράχων ἢ ἑτέρων στερεῶν ὑποθεμάτων προσκολλώμενα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαμιναρία ἡ σακχαροῦχος* (Laminaria saccharina), ἀπαντῶσα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καὶ ἔχουσα θαλλὸν κυλινδρικόν, μήκους 0 07—0,08. *Λαμιναρία ἡ ἰαπωνικὴ* (Laminaria japonica), ἰθαγενὲς φυτὸν τῶν ἰαπωνικῶν θαλασσῶν καὶ πολλαχοῦ τῆς νήσου, ἐδώδιμος. *Λαμιναρία ἡ κλουστώνειος* (Laminaria Clustonii), ἀπαντῶσα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἄλγος διακρινόμενον διὰ τον κομψότατον θαλλόν του, ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένον καὶ σαρκώδη. *Λαμιναρία ἡ δακτυλοειδὴς* (Laminaria digitata), ἥτις ἐπίσης ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν καὶ εἶναι τὸ μικρότερον πάντων τῶν εἰδῶν. Δ. Ν. Π.

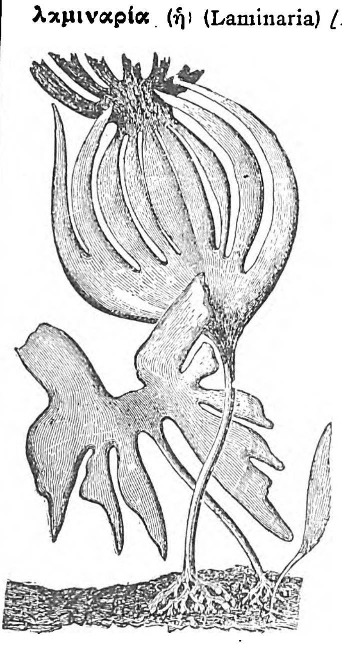

Λαμιναρία ἡ κλουστώνειος.

—[*Φαρμ.*] Τὰ εἴδη λαμιναρία ἡ δακτυλοειδὴς (Laminaria digitata)) καὶ λαμιναρία ἡ κλουστώνειος (Laminaria Clustonii) παρέχουσι διὰ τῶν μίσχων αὐτῶν τοὺς εἰς τὴν ἰατρικὴν χρησιμοποιουμένους ῥαβδίσκους λαμιναρίας (tiges de laminaire ἢ stipites laminariae), διὰ τῶν ὁποίων διενεργεῖται ἡ διεύρυνσις ἐστενωμένων πόρων ἢ σωλήνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ὡς λ. χ. ἐπὶ περιπτώσεων συριγγίων καὶ στενώσεως τοῦ στομίου ἢ τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας. Ἡ τοιαύτη διεύρυνσις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ῥαβδίσκων τῆς λαμιναρίας, μετὰ προηγουμένην ἀσηπτικὴν παρασκευὴν αὐτῶν, οἵτινες, διὰ τῆς ὑγρασίας τοῦ περιβάλλοντος ἐν ᾧ ἐνεργοῦσιν, αὐξάνονται τὸν ὄγκον καὶ τὰς διαστάσεις, ἕνεκα τοῦ ἐμποτισμοῦ καὶ τῆς μεγάλης διογκωτικῆς δυνάμεως τῶν κυττάρων αὐτῶν· διὰ τῆς βραδείας δὲ καὶ βαθμιαίας διογκώσεως τούτων ἐπέρχεται τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα τῆς διευρύνσεως, ἄνευ σχεδὸν πόνου, εἰμὴ εὐαισθησίας τινός. Οἱ ῥαβδίσκοι τῆς λαμιναρίας διατηροῦνται ἀσηπτικῶς ἐντὸς διαλύματος αἰθέρος ἰωδιοφορμιούχου ἢ ἐντὸς ἀπεστειρωμένων σωλήνων· μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῶν ἐν τῷ στομίῳ τῆς μήτρας, πρέπει νὰ κρατηθῶσιν ἐπὶ τόπου διὰ πώματος ἐξ ἀσήπτου γάζης ἢ βάμβακος, καὶ νὰ μὴ παραμένωσιν ἐπὶ τόπου πέραν τῶν 24 ὡρῶν τὸ βραδύτερον. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

Λαμιναριΐδαι (οἱ) (Laminariidae) [*Βοτ.*]. Οἰκογένεια ἀλγῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φαιῶν ἀλγῶν*, περιλαμβάνουσα ἄλγη ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανόν. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας γνωστότερα εἶναι ἡ *λαμιναρία* (Laminaria), ἡ *ἀλαρία* (Alaria), ἡ *μακρόκυστις* (Macrocystis) καὶ ἡ *χορδὴ* (Chorda), ὧν τινα ἐδώδιμα, ἕτερα θεραπευτικὰ καὶ ἄλλα ποικίλως χρήσιμα. Δ. Ν. Π.

Λαμινεκτομὴ (ἡ) [*Ἐγχειρητ.*]. Χειρουργικὴ ἐπέμβασις, δι' ἧς ἀφαιροῦνται αἱ ἀκανθώδεις ἀποφύσεις μετὰ τῶν τόξων ἑνὸς ἢ πλειόνων σπονδύλων, πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ νωτιαίου μυελοῦ καὶ ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τούτου πάσης ἀμέσου ἢ ἐμμέσου ἐξασκουμένης πιέσεως. Ἡ λαμινεκτομὴ ἐφηρμόσθη τὸ πρῶτον συστηματικῶς ὑπὸ τοῦ Maccewen, τὰς κυριωτέρας δὲ ἐνδείξεις διὰ τὴν ἐγχείρησιν ταύτην ἀποτελοῦσιν οἱ ὄγκοι αὐτοῦ τούτου τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, τῶν μηνίγγων, τοῦ ὀστεώδους νωτιαίου σωλῆνος, πᾶσαι αἱ φλεγμονώδεις ἐπεξεργασίαι τῶν σπονδύλων, οἷον φυματιάσεις, ἀκτινομηκώσεις, ὀστεομυελίτιδες μετὰ σχηματισμοῦ διαπυήσεων καὶ νεκρωμάτων, ἐχινόκοκκοι, ξένα σώματα, κατάγματα καὶ ἐξαρθρήματα τῶν σπονδύλων, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκτομαὶ τῶν νεύρων κατὰ τὴν ἐγχείρησιν τοῦ Foerster ἐπὶ σπαστικῶν παραλύσεων. Ἡ λαμινεκτομή, ἀποτελοῦσα μεγάλην πρόοδον διὰ τὰς ἐγχειρήσεις τοῦ νωτιαίου μυελοῦ, ἀπαιτεῖ ἔγκαιρον νευρολογικὴν διάγνωσιν καὶ ἀκριβῆ ἐντόπισιν τῆς νόσου. Συνήθως ἡ ἐγχείρησις ἐκτε-

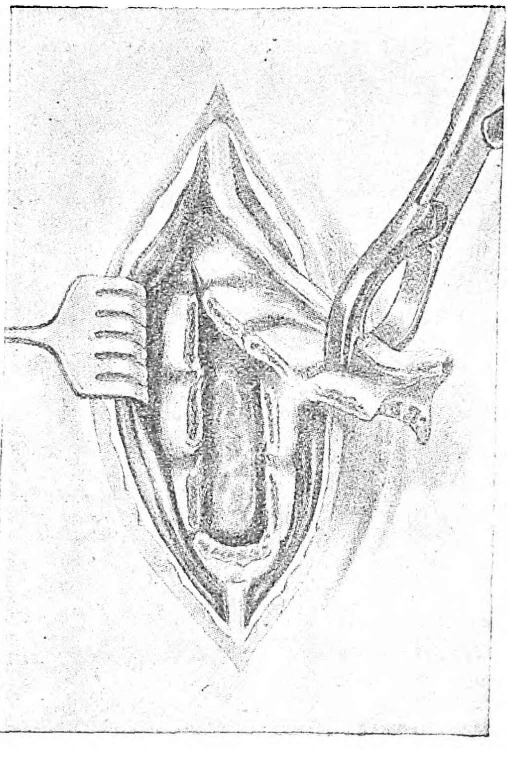

Ἐκτομὴ τῶν τόξων καὶ τῶν ἀκανθωδῶν ἀποφύσεων (Krause).

λεῖται διὰ τοπικῆς ἀναισθησίας, νοβοκαΐνης, ἀδρεναλίνης. Ἡ γενικὴ νάρκωσις εἶναι ἐν χρήσει σπανιώτερον. Ἡ τομὴ φέρεται δίκην Π πλαγίου. Ἡ ἐκτομὴ τῶν ἀκανθωδῶν ἀποφύσεων καὶ τόξων ἐκτελεῖται διὰ διαφόρων εἰδικῶν ὀστεοψαλίδων καὶ σμιλῶν. Τινὲς τῶν χειρουργῶν ἐκτελοῦσι τὴν ἐκτομὴν ταύτην ἐν συνόλῳ, σχηματίζοντες οὕτως ὀστεοδερμικὸν κρημνόν, ὃν μετὰ τὴν κυρίως ἐγχείρησιν ἐπαναφέρουσιν εἰς τὴν προτέραν θέσιν (λαμινεκτομὴ ὀστεοπλαστική). Ἡ λαμινεκτομὴ ἐγίνετο ἄλλοτε εἰς δύο χρόνους, πλὴν ἡ μέθοδος αὕτη ἐγκατελείφθη. Ι. Κ. Κ.

Λαμίνιον (Laminium) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καρπητανῶν ἢ Ὀρετάνων, ἀριστερὰ τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Ἄνα (νῦν Γουαδιάνα), ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἡμερίτας (νῦν Merida) εἰς Καισαραυγοῦσταν (Σαραγόσαν) ὁδοῦ, εἰς βόρ. πλάτ. 10° 50' καὶ ἀνατ. μῆκ. 39° 55' κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. II, 6, 56). Τὰ ἐρείπια αὐτῆς σῴζονται παρὰ τὴν νῦν Fuenllana. Α. Θ. Σ.

Λάμιος [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους, θεωρούμενος ὡς κτίστης τῆς πόλεως Λαμίας ἐν Φθιώτιδι (παρὰ Στεφ. Βυζαντίῳ). Α. Θ. Σ.

Λάμις. Μεγαρεὺς τῶν μέσων τοῦ Η' π. Χ. αἰῶνος. Ἡγηθεὶς μεγαρικῆς ἀποικίας εἰς Σικελίαν ἔκτισε τὸ Τρώτιλον ὑπερθεν τοῦ Παντακύου ποταμοῦ καὶ Α. τῶν Λεοντίνων. Ὑπὸ τούτων μετ' οὐ πολὺ ἐδιώχθη, καταφυγὼν Β. τῶν Συρακουσῶν καὶ ἱδρύσας τὴν Θάψον, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπέθανε (*Θουκυδ. ΣΤ'* 4). Π. Ν. Π.

Λαμίσκος. —1) Ἕλλην φιλόσοφος γεννηθεὶς ἐν Τάραντι καὶ ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Ὑπῆρξεν ὀπαδὸς τοῦ Πυθαγόρου

Digitized by Google

καὶ ἀνῆκεν εἰς τὸν κύκλον τοῦ Ταραντίνου πυθαγορείου Ἀρχύτα, συνεδέοντο δὲ ἀμφότεροι διὰ φιλίας πρὸς τὸν Πλάτωνα. Ὅτε ὁ Πλάτων, ἐπισκεφθεὶς τὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν Διονύσιον, περιῆλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς αὐτὸν καὶ διέτρεξε σοβαρώτατον κίνδυνον κρατούμενος ἐν τῇ αὐλῇ του, ὁ Λαμίσκος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς πρεσβείας, τὴν ὁποίαν ἔπεμψαν οἱ περὶ τὸν Ἀρχύταν Ταραντῖνοι φιλόσοφοι πρὸς τὸν Διονύσιον, ἵνα μεσολαβήσῃ ὑπὲρ τοῦ Πλάτωνος. Κατώρθωσε δὲ νὰ πείσῃ τὸν τύραννον νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Πλάτωνα καὶ νὰ τῷ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀναχώρησιν ἐκ τῶν Συρακουσῶν. — 2) Ἕλλην συγγραφεὺς ἐκ Σάμου, γνωστὸς μόνον ἔκ τινος χωρίου τοῦ Παλαιφάτου, ἔνθα μνημονεύεται παρὰ τὸν Μέλισσον. Ὁ ταυτισμός του πρὸς τὸν προηγούμενον Λαμίσκον δὲν φαίνεται πιθανός. Ν. Α.

Λαμμὰς (Lammasch), *Ἐρρῖκος*. Αὐστριακὸς νομικὸς καὶ πολιτικὸς (1853—1920). Καθηγητὴς τῆς νομικῆς σχολῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἴνσμπρουκ (1885) καὶ ἀπὸ τοῦ 1889 ἐν τῷ τῆς Βιέννης. Πολιτευθεὶς ἀπὸ τοῦ 1899, διετέλεσεν ἔκτοτε βουλευτής, ὑπῆρξε δὲ ὁ τελευταῖος πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστροουγγρικῆς μοναρχίας (25 Ὀκτωβρίου—1 Νοεμβρίου 1918), κληθεὶς εἰς τὴν ἀρχὴν μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ αὐστριακοῦ μετώπου, ὡς ἀνεκτὸς εἰς τοὺς συμμάχους, ἕνεκα τῶν προηγηθέντων εἰρηνοφίλων ἀγώνων αὐτοῦ. Ὁ Λαμμὰς χρηματίσας καὶ μέλος τοῦ διεθνοῦς διαιτητικοῦ δικαστηρίου τῆς Χάγης ἀπὸ τοῦ 1900, ἀντιπροσώπευσε τὴν Αὐστρίαν ὡς πρῶτος ἀντιπρόσωπος αὐτῆς κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ. Ἔγραψε: «Δίκαιον ἐκδόσεως καὶ ἀσυλίας» (1887), «Ἐπιτομὴ τοῦ αὐστριακοῦ ποινικοῦ δικαίου» (1899 καὶ 5η ἔκδ. 1926), «Ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν», «Ἡ ἑνδεκάτη ὥρα τῆς Εὐρώπης» (1919). Θ. Κ.

Λαμμάσι [*Μυθολ.*]. Πνεύματα παρὰ τοῖς Χαλδαιοασσυρίοις ἔχοντα σῶμα πτερωτοῦ ταύρου καὶ κεφαλὴν ἀνθρώπου, καὶ τῶν ὁποίων ἡ δρᾶσις ἐπιστεύετο ἀγαθοποιὸς διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Πλεῖστα ἀνάγλυφα μὲ παραστάσεις τῶν πνευμάτων τούτων εὑρέθησαν κατὰ τὰς διαφόρους ἀνασκαφὰς ἐν Ἀσσυρίᾳ, τινὰ δὲ τούτων ἀπόκεινται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἐν Παρισίοις. Δ. Σ. Δ.

Λαμμερμοὺρ (Lammermuir ἢ Lammermoor) [*Γεωγρ.*]. Ὀροσειρὰ τῆς Σκωτίας εἰς τὰς κομητείας Μπέργουϊκ καὶ Χάνντινγκτων, ἐκτεινομένη παραλλήλως πρὸς τὴν ὀροσειρὰν Τσέβιοτ, ἀπὸ ΝΔ., ὁπόθεν πλησιάζει πρὸς τὰς σειρὰς Μούαρφουτ. Αἱ σπουδαιότεραι κορυφαὶ εἶναι: *Λάμμερ Λῶ* (535 μ.), *Χουάϊτσταν Καὶμ* (503 μ.) καὶ *Σῶρανς Λῶ* (496 μ.). Ἐκ τῶν ὀρέων Λαμμερμοὺρ πηγάζουν διάφοροι παραπόταμοι τοῦ Τουὴντ, ἐξ ὧν κυριώτεροι οἱ *Γκάλλα*, *Λῆντερ* καὶ *Χουάϊταντερ*. Δ. Σ. Δ.

«Λαμμερμοὺρ (Lammermoor), **Λουκία»**. Μελόδραμα τοῦ *Ντονιζέττι* (βλ. λ. «*Λουκία* τοῦ Λαμμερμούρ».

λάμνα (ἡ) (Lamna) [*Ζωολ.*]. Γένος ἰχθύων χονδροπτερυγίων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμνιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετοῦ μεγέθους ἢ καὶ μεγάλους μέχρι 5 μ. φθάνοντας καρχαρίας, μὲ σῶμα ἀτρακτοειδές, εὔρωστον καὶ ἰσχυρότατον, λέπια μᾶλλον μικρὰ καὶ πλακοειδῆ, ῥύγχος ὀξὺ ἢ ἀπεστρογγυλωμένον, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, στόμα παμμέγιστον καὶ ὀδόντας αἰχμηροτάτους καὶ μεγάλους. Αἱ σχισμαὶ τῶν βραγχίων εἶναι εὐρεῖαι καὶ ἀρκετὰ ἐπιμήκεις, τὸ μοναδικὸν ραχιαῖον πτε-

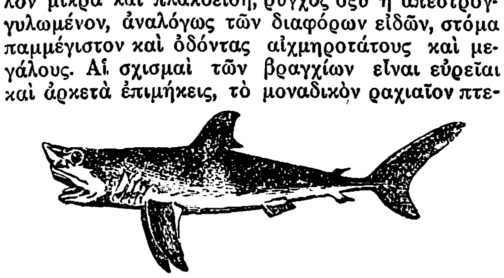

Λάμνα.

ρύγιον ἰσχυρότατον, περὶ τὸ μέσον τῆς ῥάχεως κείμενον, τὰ κοιλιακὰ τριγωνικὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ἐπιμήκη, τὸ ἑδραῖον βραχὺ καὶ τὸ οὐραῖον μέγα καὶ τροπιδῶδες. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, πάντα ζῳοτόκα, ἀπαντῶντα εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, τὴν Βόρειον θάλασσαν καὶ τὴν Μεσόγειον, κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας ἐνδιαιτώμενα καὶ τρεφόμενα ἐξ ἰχθύων. Μεγάλα τινὰ εἴδη ἐπιτίθενται πολλάκις καὶ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λάμνα ἡ κορνουβική* (Lamna cornubica), ἥτις φθάνει εἰς μῆκος 3 μ. καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μάγχης καὶ τὰς εὐρωπαϊκὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα θεωρεῖται ἡ ἰδιάζουσα διάπλασις τοῦ ῥύγχους της, ὅπερ εἶναι τριγωνικόν, ἰσχυρὸν καὶ αἰχμηρὸν ὡς ἐγχειρίδιον, τὸ δὲ σῶμά της εἶναι μᾶλλον ἰχθυοειδὲς καὶ καταλληλότατον διὰ ταχεῖαν κολύμβησιν. Εἶναι ἐκ τῶν ἀδηφαγοτέρων καρχαριῶν καὶ καθ' ὁμάδας ἐπιδίδεται εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν ἰχθύων, ἐξ ὧν τρέφεται. Πλεῖστοι κάτοικοι τῶν παραθαλασσίων βορείων ἀκτῶν τῆς Εὐρώπης τρώγουσι τὸ κρέας του, ὅπερ θεωροῦσιν εὐγευστότατον. Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζῳολ.*] Λείψανα ἀπολιθωμένα τοῦ γένους τούτου τῶν ἰχθύων εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων τῶν διαφόρων γεωλογικῶν διαπλάσεων (μέσης καὶ ἀνωτέρας κρητιδικῆς τοῦ μεσοζωϊκοῦ, τριτογενοῦς καὶ τεταρτογενοῦς τοῦ μεσοζωϊκοῦ). Ἐν Ἑλλάδι λείψανα λαμνῶν ἀπολιθωμένων εὑρέθησαν ὑπὸ τοῦ Νικολέσκου ἐντὸς τῶν στρωμάτων τῆς ἑλβετίου (β' μεσογειακῆς) βαθμίδος, τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Μολίτσα ποταμοῦ τῆς Ἠπείρου. Γ. Κ. Γ.

Λαμνῆδες, ἡ *Ἰσμαμλῆ* [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Κοῖλα* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Λαμνόνι [*Γεωγρ.*]. Θερινὸς συνοικισμὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σητείας νομοῦ Λασηθίου Κρήτης ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας (820 μ.).

λάμνω (δημ.) τραβῶ κουπί, κωπηλατῶ: «λάμνω κουπί» ἢ ἁπλῶς «λάμνω», «λάμνε νὰ φύγωμε», «λάμνω ἀνάποδα» ἀνακρούω· || καὶ ἐπὶ τοῦ ἀέρος, πετῶ (ἀπὸ τοῦ ἀρχ. *ἐλαύνω*).

Λὰ Μοννουὰ (La Monnoye), ***Βερνάρδος***. Γάλλος λογοτέχνης (1641—1728). Δικηγόρος κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν πόλιν Ντιζὸν διεκρίθη ὡς ποιητής, ἐπιτυχὼν πλειστάκις τὸ βραβεῖον τῆς ποιήσεως, τὸ τεθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, καὶ ἐγένετο μέλος τῷ 1713. Πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Λὰ Μοννουά, ἰδίως ἡ ἔκδοσις τῶν «Μεναγιανῶν» (Menagiana), προυκάλεσε ζωηρὰν πολεμικὴν τῶν φιλολογικῶν κύκλων. Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Γαλλικαὶ ποιήσεις» καὶ τὸ ἀριστούργημά του τὰ «Βουργουνδιακὰ Χριστούγεννα», ἐκδοθὲν πλειστάκις. Μ. Ν. Δ.

Λάμοντ (Lamond), ***Φρειδερῖκος***. Ἄγγλος δεξιοτέχνης τοῦ κλειδοκυμβάλου (γεννηθεὶς τῷ 1868), σπουδάσας ἀρχικῶς βιολίον καὶ ἀργότερον κλειδοκύμβαλον ὑπὸ τὸν Μπύλωφ καὶ Λίστ. Διάγει τὸ πλεῖστον ἐν Γερμανίᾳ, ἔνθα ἐξαιρετικῶς ἐκτιμᾶται λόγῳ τῆς ἐντελῶς ἀτομικῆς ἀποδόσεως τῶν ἔργων τῶν μεγάλων μουσουργῶν. Ὁ Λάμοντ συνέθεσε καὶ σειρὰν ἔργων: μίαν συμφωνίαν, τὴν εἰσαγωγήν: «Aus dem schottischen Hochlande», ἓν τρίο, τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, μίαν σονάταν διὰ βιολοντσέλλον κτλ. Ἐπεσκέφθη καὶ τὰς Ἀθήνας, ἔνθα ἔδωκε συναυλίας τινὰς τὸ φθινόπωρον τοῦ 1929. Γ. Σ.

Λαμορισιὲρ (Lamoricière), ***Κάρολος - Λέων - Λουδοβῖκος ντὲ —***. Γάλλος στρατηγός, γεννηθεὶς ἐν Νάντῃ τῷ 1806 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1865. Ὑπολοχαγὸς τοῦ μηχανικοῦ, μετέβη εἰς τὴν Ἀλγερίαν τῷ 1830, ὅπου διεκρίθη διὰ τὴν στρατιωτικὴν αὐτοῦ ἰδιοφυΐαν. Ὠργάνωσε τὸ πρῶτον σύνταγμα τῶν Ζουάβων καὶ κατόπιν λαμπρῶν αὐτοῦ πράξεων ἐγένετο στρατοπεδάρχης· ἐνίκησε τοὺς Μαυριτανούς, ἐγένετο ἐπί τινα χρόνον γενικὸς διοικητὴς τῆς Ἀλγερίας καὶ τῷ 1847 συνέλαβε τὸν περιώνυμον Ἀβδὲλ-Καδέρ. Ἐν τῷ μεταξὺ μεταβὰς εἰς Γαλλίαν ἐξελέγη βουλευτὴς τῷ 1848 καὶ ἐτάχθη εἰς τὴν ἄκραν ἀριστερὰν τῶν δυναστικῶν, κατέβαλε δὲ πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως σώσῃ τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ἰουλίου. Κατεπολέμησε τὴν πολιτικὴν τοῦ πρίγκιπος Λουδοβίκου Ναπολέοντος καὶ ἐκλεγεὶς πληρεξούσιος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1849, ἀπεστάλη εἰς διπλωματικὴν ἀποστολὴν εἰς Ῥωσίαν. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους κατεπολέμησε τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος καὶ συλληφθεὶς ἐξωρίσθη τῆς Γαλλίας τῷ 1852. Ἐπιστρέψας τῷ 1857 εἰς Γαλλίαν ἠρνήθη νὰ ὁρκισθῇ πίστιν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν καὶ τῷ 1860 προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν πάπαν, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γαλλίαν μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Κατελφιντάρντο καὶ ἀπεσύρθη ἔκτοτε τοῦ ἐνεργοῦ βίου. Θ. Β.

Λάμος [*Μυθολ.*]. —1) Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, βασιλεὺς τῶν Λαιστρυγόνων, θεμελιωτὴς τῆς πόλεως Τηλεπύλου, ὅπου προσεγγίσας ὁ Ὀδυσσεὺς ἀπώλεσε πάντα τὰ πλοῖά του πλὴν ἑνὸς (*Ὁμήρ. Ὀδυσσ.* κ., 81, ψ, 318).

—2) Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ὀμφάλης, (*Ὀβίδ.* Ἡρωΐδ. IX, 54) ἢ Ἀγέλαος κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον (II, 7, 8) ἢ Λαομήδης κατ' ἄλλους, ἐξ οὗ κατήγοντο οἱ βασιλεῖς τῆς Λυδίας μέχρι τοῦ Κανδαύλου. Α. Θ. Σ.

Λάμος [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. —1) Ποταμὸς τῆς Βοιωτίας, γνωστὸς μόνον ἀπὸ τοῦ Παυσανίου (Θ' 31,7) τοποθετοῦντος αὐτὸν «ἐπὶ ἄκρᾳ τῇ κορυφῇ» τοῦ Ἑλικῶνος. Ὁ Οὔλριχ ταυτίζει αὐτὸν μὲ τὸ σημερινὸν *ποτάμι τῆς Ἀρχοντίτσας*, ῥέον πορὰ τὴν Πολιάναν, ἄλλοι ὅμως (Λήκ, Μπούρσιαν) ἀρνοῦνται τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ. —2) Ποταμὸς καὶ πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Κιλικίᾳ. Ὁ ποταμὸς ἐκβάλλων μεταξὺ Σόλων καὶ Ἐλαιούσης ταυτίζεται πρὸς τὸν σημερινὸν Λαμὰρ-Σού, ἡ δὲ πόλις ἔκειτο παρ' αὐτόν· τὸν μικρὸν αὐτῆς ἐρειπιῶνα ἀνέσκαψαν οἱ Χέμπερντεϋ καὶ Βίλχελμ. —3) Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν Κιλικίᾳ, διάφορος τῆς προηγουμένης καὶ πρωτεύουσα τῆς Λαμωτίδος. Πρὸς αὐτὴν ταυτίζονται ἡ μικρασιατικὴ *Λαμία* τοῦ Στεφάνου Βυζαντίου, τὸ χωρίον *Λαμὶς* τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ καὶ ὁ *Λάμος* τῆς Ἰσαυρίας ἢ Παμφυλίας, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὰς ἐπισκοπικὰς ἀναγραφὰς καὶ παρ' Ἱεροκλεῖ. Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐπωνυμιῶν τῆς ἐν Ἰσαυρίᾳ Ἀντιοχείας: *Λαμωτὶς* καὶ *πόλις Λαμωτῶν* καὶ ἐξ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης κατὰ τὰ Δ. παράλια τῆς Τραχείας Χαράδρου (παρὰ τὸ νῦν Χαλαντρὰν) καὶ ἀναγραφούσης ἐπίνειον Λαμωτῶν, εἰκάζεται ὅτι ἡ Λαμωτὶς ἐξετείνετο μεταξὺ Ἀντιοχείας τῆς ἐπὶ Κράγῳ καὶ τοῦ Χαράδρου. Π. Ν. Π.

Λαμὸτ-*λὲ-Μπαίν*, ἢ ***Λὰ Μὸτ-Σαὶν-Μαρτὲν*** (La Motte les Bains ἢ La Motte St Martin) [*Γεωγρ.*]. Κλιματολογικὸς σταθμὸς τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἰζέρ, εἰς ἀπόστασιν 36 χλμ. ἀπὸ τῆς Γρενόβλης. Ἔχει ἰαματικὰς πηγὰς θερμῶν βρωμιοχλωριούχων ὑδάτων, καταλλήλους δι' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῶν ρευματικῶν ἀσθενειῶν. Τὸ ὑδροθεραπευτήριον εὑρίσκεται ἐπὶ λόφου ὕψους 620 μ., ἐν τῷ μέσῳ καταφύτου ὑψιπεδίου διαρρεομένου ὑπὸ τοῦ Βώ. Παρὰ τὸ ὑδροθεραπευτήριον τοῦτο ὑπάρχει πύργος, κτισθεὶς κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα καὶ ἀνακαινισθεὶς τῷ 1830. Αἱ ἰαματικαὶ πηγαὶ κεῖνται παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Βὼ εἰς τὸν Ντράκ, ἔναντι καταρράκτου ὕψους 130 μ. Μ. Δ. Β.

Λαμὸτ (La Motte), ***Ἰωάννα ντὲ Βαλλουὰ-Σαὶν-Ρεμί***, *κόμισσα ντὲ —*. Διάσημος Γαλλὶς τυχοδιώκτης (1756—1791), ἀπόγονος ἐκ πατρὸς τοῦ Ἐρρίκου Β'. Δραπετεύσασα νεᾶνις ἐκ τοῦ οἰκοτροφείου τοῦ Λονσὰν (Longchamp) συνεζεύχθη μετά τινος εὐγενοῦς τῆς Καμπανίας ὀνόματι *Λαμότ*. Βραδύτερον ἀφιχθέντες ἀμφότεροι εἰς Παρισίους ἔζησαν ἐπὶ μακρὸν βίον τυχοδιωκτικόν, ἀλλ' ἀφανῆ, μέχρις οὗ ἡ Λαμὸτ κατώρθωσε νὰ εἰσχωρήσῃ μέχρι τῆς βασιλίσσης Μαρίας-Ἀντουανέττας. Ἡ Λαμὸτ κατέστη διάσημος κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ «*Περιδεραίου*» (βλ. λ.) ἡ σκηνοθεσία τῆς ὁποίας λέγεται, ὅτι ὀφείλεται εἰς αὐτὴν καὶ εἰς τὸν σύζυγόν της. Συλληφθεῖσα τῷ 1786 κατεδικάσθη εἰς τὴν ποινὴν τῆς μαστιγώσεως καὶ ἰσοβίαν ἐγκάθειρξιν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ ἐκ τῶν φυλακῶν καὶ νὰ μεταβῇ εἰς Λονδῖνον, ὅπου συνήντησε τὸν ἐπίσης εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα καταδικασθέντα ἐρήμην σύζυγόν της. Κατὰ τὴν ἐν Λονδίνῳ διαμονήν της ἐδημοσίευσε τὴν «Αὐτοβιογραφίαν» της καὶ «Ἀπομνημονεύματα» δικαιολογητικὰ τῆς διαγωγῆς της. Ἡ Λαμὸτ εὑρέθη ψυχορραγοῦσα ἐπὶ τοῦ πλακοστρώτου, ἄγνωστον ὅμως ἂν τὴν ἔρριψαν ἢ ἐρρίφθη μόνη της ἐκ τοῦ παραθύρου τοῦ τρίτου ὀρόφου. Μετὰ τὸν θάνατόν της ὁ σύζυγός της ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐν νοσοκομείῳ τῷ 1831. Μ. Ν. Δ.

— **Λαμὸτ-*Οὐντὰρ*** (La Motte Houdar), ***Ἀντώνιος***. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1672—1731). Υἱὸς πιλοποιοῦ, ἐσπούδασε παρὰ τοῖς Ἰησουΐταις, τὸ δὲ πρῶτον αὐτοῦ δραματικὸν ἔργον, παιχθὲν τῷ 1693, ἀπέτυχε παταγωδῶς. Μετὰ τετραετῆ σιωπὴν ἐνεφανίσθη καὶ πάλιν μὲ τὸ μελόδραμα «Ἡ ἐρωτοτροποῦσα Εὐρώπη», ὅπερ ἐπέτυχεν. Ἔκτοτε συνέθεσε μέγαν ἀριθμὸν μελοδραμάτων, μπαλέττων κλπ., ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι «Ὁ θρίαμβος τῶν τεχνῶν», «Ὁ Ἄμαδις», «Ἡ Σεμέλη». Αἱ μετέπειτα δημοσιευθεῖσαι τραγῳδίαι του ηὔξησαν τὴν φήμην αὐτοῦ εἰς βαθμόν, ὥστε πολλοὶ τὸν συνέκρινον μὲ τὸν Κορνήλιον. Ἐξ αὐτῶν ἀξιοσημείωτοι εἶναι: «Οἱ Μακκαβαῖοι», «Ὁ Ρωμύλος», «Ἰνὲς ντὲ Κάστρο», ἥτις ἔσχεν μεγίστην ἐπιτυχίαν, καὶ ὁ «Οἰδίπους». Ἐδημοσίευσεν ἔμμετρον, ἀλλ' ἀτυχῆ μετάφρασιν, τῆς «Ἰλιάδος» τοῦ Ὁμήρου, προκαλέσασα τὰ εἰρωνικὰ σχόλια τοῦ Ρουσσώ. Ὁ Λαμότ, ὅστις, τῷ 1710 ἐξελέγη καὶ μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἔγραψε προσέτι «Μύθους», «Ὠδάς», «Σκέψεις περὶ τῆς κριτικῆς» κ. ἄ. Λέγεται ὅτι ἀπὸ τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του ἦτο τυφλός. Μ. Ν. Δ.

Λὰ Μὸτ *Λὲ Βαιγὲ* (La Mothe le Vayer), ***Φραγκῖσκος***. Γάλλος συγγραφεὺς καὶ φιλόσοφος (1588—1672). Τῷ 1640 ἐδημοσίευσε δοκίμιον περὶ τῆς «ἐκπαιδεύσεως τοῦ δελφίνου», ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας καὶ καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Ρισελιὲ παιδαγωγὸς τοῦ νεαροῦ τότε Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. Ἀποφεύγων τὰς αὐλικὰς συναναστροφάς, κατεγίνετο εἰς τὴν συγγραφὴν φιλοσοφικῶν καὶ ἠθικῶν ποιημάτων, τῶν ὁποίων πλήρης ἔκδοσις ἐκ 17 τόμων ἐδημοσιεύθη τῷ 1669 καὶ πληρεστέρα τῷ 1766 ἐν Δρέσδῃ. Ἐκ τῶν ποιηματίων τούτων ἀξιολογώτερα εἶναι: «Ἡ ἀντίθεσις τοῦ χαρακτῆρος μεταξὺ τοῦ γαλλικοῦ καὶ ἱσπανικοῦ ἔθνους», «Τὸ ἀγροτικὸν ἑξαήμερον», «Τέσσαρες διάλογοι γραφέντες κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων», «Τὰ τριάκοντα καὶ ἓν προβλήματα ἀμφιβολίας», «Κρίσεις περὶ τῶν κυριωτέρων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ἱστορικῶν». Ὁ Λὰ Μὸτ Λὲ Βαιγὲ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἀμφιβολιῶν του κατέφευγεν εἰς τὰς ἀπεράντους αὐτοῦ ἱστορικὰς

Digitized by Google

γεωγραφικὰς καὶ φιλολογικὰς γνώσεις. Ὁ πρακτικὸς σκοπὸς τῆς φιλοσοφίας του συνίστατο εἰς τὴν ἐπιδίωξιν τῆς εὐδαιμονίας διὰ τῆς ἀδιαφορίας. М. Ν. Δ.

— **Λὰ Μὸτ *Οὐντανκοὺρ*** (La Mothe Houdancourt), ***Φίλιππος**, δοὺξ τῆς Καρντόνας*. Στρατάρχης τῆς Γαλλίας (1605—1657). Ἀπὸ τοῦ 1625 μέχρι τοῦ 1632 μετέσχε διαφόρων στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, τραυματισθεὶς εἰς τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς γεφύρας Καρινιάν. Ἐπολέμησεν ἀκολούθως εἰς τὸ Πεδεμόντιον καὶ τὴν Καταλωνίαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ πρίγκιπος Κοντέ. Νικήσας δὶς τοὺς Ἱσπανοὺς ἐτιμήθη διὰ τῆς στρατραρχικῆς ῥάβδου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀναγκασθεὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς κυριευθείσας πόλεις κατηγορήθη ὡς ἔνοχος, ἐφυλακίσθη καὶ ἐστερήθη τοῦ βαθμοῦ του. Ἀθωωθεὶς μετ' ὀλίγον ἀπηλευθερώθη καὶ ἐστάλη διὰ δευτέραν φορὰν εἰς Καταλωνίαν, ὅπου ὅμως ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ. Μ. Ν. Δ.

Λαμοτραὶ Lamottraye ἢ La Motraye), ***Ὠμπρὺ ντὲ*—**. Γάλλος περιηγητὴς καὶ συγγραφεὺς (1674—1743). Ἵνα ἀποφύγῃ τὰς καταδιώξεις τῶν διαμαρτυρομένων, κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐκεῖθεν ἐταξίδευσεν εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἐπισκεφθεὶς ἐπανειλημμένως καὶ τὴν Τουρκίαν. Ἔγραψε: «Ταξίδιον εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν» (1722) καὶ «Ταξίδιον εἰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Πρωσσίας, τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Πολωνίας» (1732). Μ. Δ. Β.

Λαμουανιὸν (Lamoignon), ***Γουλιέλμος ντὲ*** —. Γάλλος νομομαθὴς καὶ πολιτικὸς (1617—1677). Κατὰ τὴν νεότητά του ἀπετέλεσε μέλος τῆς «Σφενδόνης», ἀλλὰ βραδύτερον προσῆλθεν εἰς τὸ βασιλικὸν κόμμα. Διετέλεσε πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου, ὅπερ ἐδίκασε τὸν Φουκέ, ἐπειδὴ ὅμως ἔδειξε διαθέσεις ὅπως τὸν ἀθωώσῃ, ἀντικατεστάθη. Εἰργάσθη κατὰ τὴν διάρκειαν ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς ζωῆς του διὰ τὴν ἑνοποίησιν τῶν γαλλικῶν νόμων. Ἦτο φίλος, μεταξὺ ἄλλων, τοῦ Ρακίνα καὶ τοῦ Μπουαλώ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσε τὴν ἰδέαν τοῦ «Lutrin». Τῷ 1670 ἔλαβε τοὺς τίτλους τοῦ μαρκησίου τοῦ Μπαβὶλ καὶ τοῦ κόμιτος τοῦ Κουρσόν. Μ. Δ. Β

Λαμουὴλ (ἑβρ. *Λεμουέλ*). Ὄνομα βασιλέως, πρὸς ὃν ἔδωκεν ἡ μήτηρ του συμβουλὰς περιλαμβανομένας ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Παροιμιῶν (λα 1—9). Ἐπειδὴ τὸ ὄνομά του δὲν εἶναι ἄλλοθεν τῆς ἱστορίας γνωστόν, τινὲς τῶν νεωτέρων ἐξηγητῶν νομίζουσιν, οὐχὶ ἀπιθάνως, ὅτι τοῦτο εἶναι ψευδώνυμον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον κρύπτεται σοφὸς Ἰσραηλίτης, ὅστις θέλει νὰ δώσῃ ὑποθήκας εἰς τοὺς βασιλεῖς. Κατ' ἄλλην εἰκασίαν, ὁ Λαμουὴλ οὗτος ἦτο βασιλεὺς τῶν Μασσὰ ἐν Ἀραβίᾳ. Ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ἑβδομήκοντα ἀποδίδεται τὸ ὄνομα *Λαμουὴλ* διὰ τοῦ *θεοῦ βασιλέως*, ὁ Ἀκύλας ἀποδίδει αὐτὸ διὰ τοῦ *Λαμμοῦν*, ὁ Σύμμαχος διὰ τοῦ *Ἰαμουήλ*, καὶ ὁ Θεοδοτίων διὰ τοῦ *Ρεβουήλ*. Π. Ι. Μ.

Λαμουνία /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῇ ΒΔ Φρυγίᾳ, γνωστὴ ἐξ ἐπιγραφῆς εὑρεθείσης ἐπὶ ἀρχαίας ρωμαϊκῆς ὁδοῦ παρὰ τὸ νῦν Μπὸς Ὀγιούκ. Π.

Λαμουρὲ (Lamoureux), ***Κάρολος***. Γάλλος μουσικὸς (1834—1899). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ᾠδεῖον τῶν Παρισίων καὶ κατόπιν ἵδρυσεν ἕνα σύλλογον μουσικῆς δωματίου. Τῷ 1873 ἵδρυσε τὴν «Ἑταιρείαν θρησκευτικῆς μουσικῆς», ἡ ὁποία ἔδιδε συναυλίας ὀρατορίων. Ἀνεδείχθη διὰ μιᾶς εἷς τῶν μεγαλυτέρων διευθυντῶν τῆς ὀρχήστρας τῶν Παρισίων καὶ διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ὀρχήστρας τῆς Ὄπερας. Τῷ 1881 ἵδρυσε τὰ «Νέα κονσέρτα» γνωστὰ μὲ τὸν τίτλον «Κονσέρτα Λαμουρέ», τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον εἶναι ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα συμφωνικὰ κονσέρτα τῶν Παρισίων. Α. Θ.

Λαμουρὲτ (Lamourette), ***Ἀντώνιος - Ἀδριανός***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ κληρικὸς (1742—1794). Μέλος τοῦ τάγματος τῶν Λαζαριστῶν, ἔξαρχος τοῦ Ἀρράς, ἠσπάσθη τὰς νέας ἰδέας καὶ συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ Μιραμπώ. Ὡρίσθη ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὸ Σύνταγμα καὶ τῷ 1791 ἐξελέγη συνταγματικὸς ἐπίτροπος τοῦ Ρὼν-Λουὰρ καὶ μετά τινας μῆνας πληρεξούσιος τοῦ νομοῦ τούτου εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ὅπου ἔλαβε θέσιν μεταξὺ τῶν μετριοπαθῶν. Ὁ Λαμουρὲτ κατέστη διάσημος, ἀφ' ἧς ἡμέρας (7 Ἰουλίου 1792) ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τὴν γνωστὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Τὸ φίλημα Λαμουρέτ», πρότασιν περὶ ὁμονοίας καὶ συναδελφώσεως τῶν ἐπαναστατικῶν κομμάτων. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Λυῶνος εὑρισκόμενος ἐν αὐτῇ ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῶν ἀντεπαναστατῶν. Συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν μετεφέρθη εἰς Παρισίους, ὅπου καὶ κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου εἰς θάνατον. Μ. Ν. Δ.

Λαμουσία /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἡ παρὰ τὸν ῥοῦν καὶ δὴ ἡ πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Λάμου* (βλ. λ.) ἔκτασις τῆς πεδινῆς Κιλικίας κατὰ Ἀλέξανδρον τοῦ Πολυΐστορα. Στέφανος ὁ Βυζάντιος τὴν ὀνομάζει καὶ *Λαμωτίδα*. Εἶναι ἡ σύγχρονος μεταξὺ Μερσίννας καὶ Κοργκὸς ἔκτασις τοῦ βιλαετίου τῶν Ἀδάνων. Σ. Ε. Λ.

Λὰμπ /*Γεωγρ.*/. Ποταμὸς τῆς Νοτιοσλαυΐας. Πηγάζει ἐκ τῶν ΒΔ. κλιτύων τοῦ ὄρους Κοπάονικ καὶ χύνεται εἰς τὸν ποταμὸν Σίτνιτσαν. Ῥέει κατ' ἀρχὰς πρὸς Ν. καὶ κατόπιν στρέφεται πρὸς Δ., σχηματίζων περὶ τὸ τέλος τοῦ ῥοῦ του τέλματα. Τὸ μῆκος αὐτοῦ εἶναι 50 χλμ Μ. Δ. Β.

Λὰμπ (Lamb), ***Κάρολος***. Ἄγγλος κριτικὸς καὶ ποιητὴς (1775—1834). Τὰ πρῶτα αὐτοῦ ποιήματα ἐδημοσίευσε τῷ 1797. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐκυκλοφόρησε τὸ βιβλίον του «Rosamund Gray», ὅπερ ἀνεγνώσθη ἀπλήστως ὑπὸ τῶν συγχρόνων του. Ἀκολούθως ἐστράφη πρὸς τὸ θέατρον καὶ συνέθεσε τὴν τραγῳδίαν «John Woodvil». Τῷ 1807 ἐξεδόθησαν τὰ «Διηγήματά του» καὶ αἱ «Ἀναλύσεις τῶν ἔργων τῶν συγχρόνων τοῦ Σαίκσπηρ Ἄγγλων δραματικῶν ποιητῶν», ὅπου διαφαίνεται ἡ σπανία αὐτοῦ κριτικὴ ἱκανότης. Ἀλλὰ κυρίως κατέστη δημοφιλέστατος διὰ τῶν «Δοκιμίων» του, δημοσιευθέντων εἰς τὸ περιοδικὸν «London Magazine», ἀπαραμίλλων διὰ τὸ χιοῦμόρ των. Μ. Ν. Δ.

λάμπα (ἡ)· δημοτ., λαμπτήρ, ὄργανον φωτισμοῦ, παντὸς τύπου (γαλλ. lampe)· ‖ κατ' ἐπέκτασιν, μικρὸς φορητὸς θερμαντήρ, ἄλλως *καμινέτο*. Διὰ τοῦ ὅρου *λάμπα* ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζωνται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν πάντα σχεδὸν τὰ ὄργανα φωτισμοῦ, ἐξαιρέσει τῶν λύχνων μόνον καὶ τῶν λαμπάδων. Ἐπισημότερον ἐν τούτοις γίνεται χρῆσις τῶν ὅρων *λυχνία* καὶ *λαμπτὴρ* (βλ. λ.).

Λαμπὰ (Labat), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Γάλλος δομινικανός, συγγραφεὺς καὶ περιηγητὴς (1663 1738) Ἀφοῦ ἐπί τινα χρόνον διετέλεσε καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς φιλοσοφίας ἐν Νανσύ, μετέβη ὡς ἱεραπόστολος εἰς τὰς Ἀντίλλας νήσους. Τῷ 1716 ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς ἐν Παρισίοις καὶ ἀφιερώθη εἰς φιλολογικὰς ἐργασίας. Μεταξὺ ἄλλων συνέγραψε: «Τὸ νέον ταξίδιον εἰς τὰς νήσους τῆς Ἀμερικῆς», «Νέα ἐξιστόρισις τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς», «Ἱστορικὴ ἀφήγησις τῆς δυτικῆς Αἰθιοπίας» καὶ «Τὸ ταξίδιον τοῦ ἱππότου Δεμαρσαὶ εἰς τὴν Γουϊνέαν καὶ τὴν Γκαϊέννην». Μ. Ν. Δ.

—**Λαμπὰ** (Labat), ***Ἰωάννης - Βαπτιστής***. Γάλλος μουσικὸς (1802—1875). Συνέθεσε λειτουργίας, ψαλμούς, ὀρατόρια καὶ ἄλλα μουσουργήματα καὶ ἔγραψε διάφορα ἄρθρα εἰς εἰδικὰ περιοδικὰ καὶ «Φιλοσοφικὰς καὶ ἠθικὰς μελέτας περὶ τῆς ἱστορίας τῆς μουσικῆς» καὶ «Μελέτην περὶ τῆς ἐναρμονίσεως τῶν ᾀσμάτων τῶν ψαλμῶν». Μ. Ν. Δ.

Λαμπάγαι (Lampagae) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μικρὸς λαὸς τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, κατοικῶν ἐν τῇ Καπισηνῇ, κειμένῃ κατὰ τὴν ΒΔ. ἄκραν τῶν ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδιῶν, μεταξὺ τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Χοάσπου. Α. Θ. Σ.

λαμπάδα (ἡ)· δημοτ. τοῦ *λαμπὰς* (βλ. λ.), ἡ φλὸξ τῆς πυρᾶς: «τὰ ξερὰ ξύλα κάμνουν λαμπάδα»· ‖ «ἡ λάμπα κάμνει λαμπάδα καὶ καπνίζει» ἄλλως *γλῶσσα*· ‖ μεταφ. ἀπὸ τῆς εὐθύτητος «ἴσος σὰ λαμπάδα», «λαμπάδα στέκει τὸ κορμί του», ἄλλως *κολόνα*.

—***λαμπάδα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου*** (ἡ) /*Βοτ.*/. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *φλόμος ὁ ἄρρην*.

λαμπαδάριος (ὁ)· ἐκκλησ., ὁ ἐπιμελούμενος τῶν λαμπάδων τῆς ἐκκλησίας· ‖ ὁ φέρων, ὁ κρατῶν λαμπάδα· ‖ τίτλος ἐκκλησιαστικός.

— /*Κανον. Δίκ.*/ *Λαμπαδάριοι* ἢ *λαμπαδηφόροι* ἢ *κηροφόροι*, συνήθως δύο τὸν ἀριθμόν, καλοῦνται οἱ κεκτημένοι τὸ ἐκκλησιαστικὸν διακόνημα τοῦ νὰ καθαρίζωσι τὰς λαμπάδας ἐν τῷ ναῷ καὶ νὰ φέρωσιν ἕκαστος αὐτῶν τῇ ἰδίᾳ ἑβδομάδι τὴν λαμπάδα πρὸ τοῦ ἀρχιερέως. Τουναντίον κατὰ τὴν εἰς τὸ ἐρώτημα γ' τοῦ πατριάρχου Μοσχοβίας Νίκωνος ἀπὸ 1655 ἀπόκρισιν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Παϊσίου τοῦ Α', λαμπαδάριος ἦτο οὐχὶ ἐκεῖνος ὅστις λαμπαδηφορῶν ἐκάλει τὸν ἀρχιερέα εἰς τὴν ἐκκλησίαν (διότι τὸ καθῆκον τοῦτο εἶχεν ὁ πριμικήριος τῶν εὐταξιῶν), ἀλλ' ὁ πρῶτος ψάλτης τοῦ χοροῦ, οὕτω καλούμενος, διότι ἐβάσταζεν ἀγγεῖον χρησιμεῦον εἰς τὰ ἅγια μετ' ἀνημμένης λαμπάδος κεχρυσωμένης, τὸ καλούμενον διβάμβουλον.

Τοῦ λαμπαδαρίου τὸ ἀξίωμα καταλέγεται ὑπό τε τοῦ Μ. Εὐχολογίου καὶ ὑπὸ τοῦ καταλόγου ὀφφικίων τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἐν Συντάγματι ἱερῶν κανόνων (ἔκδ. *Γ. Α. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* τόμ. Ε' σελ. 533 ἐν ὑποσημ.) ἐν τῷ εὐωνύμῳ χορῷ τῇ τάξει εἰκοστόν. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως *λαμπαδάριος* ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἁλώσεως Μανουὴλ ὁ Χρυσάφης. Ὁ λαμπαδάριος Δανιὴλ συνυπέγραψεν ὡς μάρτυς λ. χ. τὴν ἀπὸ 15 Ἰουλίου 1754 εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καστορίας ἀφορῶσαν ὁμολογίαν τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς, τὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κυρίλλου Ε' τοῦ Καρακάλου ἐπιβεβαιωθεῖσαν, ἔτι δὲ τὴν ἀπὸ 19 Δεκεμβρίου 1764 εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἐξαρχίαν Μετσόβου ἀφορῶσαν ὁμολογίαν τῆς πατριαρχικῆς αὐλῆς, τὴν ἐπιβεβαιωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σαμουὴλ τοῦ Χαντζερῆ, καὶ τὸ ἀπὸ 6 Αὐγούστου 1766 ἐξοφλητικὸν γράμμα τοῦ πρωτοψάλτου Ἰωάννου Καπικ-χαγιᾶ, τοῦ πρῴην Ἀντιοχείας Σιλβέστρου, τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου ἐπιβεβαιωθέν. Ὁ λαμπαδάριος Ἰάκωβος συνυπέγραψε λ. χ. τὸ ἀπὸ 22 Ἰουνίου 1784 πρὸς τὸν μητροπολίτην Βελιγραδίου ἐξοφλητικὸν γράμμα, τὸ ἐπιβεβαιωθὲν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γαβριὴλ τοῦ Δ'. Ὁ λαμπαδάριος Πέτρος ὁ Πελοποννήσιος ὑπῆρξε διδάσκαλος ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου τοῦ Β' ἱδρυθείσῃ τῷ 1776 ἐν τῷ πατριαρχείῳ μουσικῇ σχολῇ. Κ. Μ. Ρ.

Λαμπαδάριος, *Δημήτριος*. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1893. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον, λαβὼν δίπλωμα πολιτικοῦ μηχανικοῦ. Διετέλεσεν ἀρχιτέκτων μηχανικὸς ἐπὶ τῶν οἰκοδομικῶν ἔργων τοῦ Πολυτεχνείου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐστάλη, κατόπιν διαγωνισμοῦ, εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν δι' εὐρυτέρας σπουδάς. Ἐφοίτησεν ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ Δρέσδης καὶ ἐν τῷ γεωδαιτικῷ ἰνστιτούτῳ αὐτοῦ, συμμετέσχε δὲ εἰς τὰς μετρήσεις τῆς ἐν Σιλεσίᾳ (1915) γεωδαιτικῆς βάσεως. Ὑπηρέτησεν ἐν τῇ Landestopographie τῆς Βέρνης, ἐν τῷ ὑπουργείῳ Σιδηροδρόμων τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῇ ἑλβετικῇ ὑπηρεσίᾳ κτηματολογίου, ἐν τῇ τοπογραφικῇ καὶ κτηματογραφικῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ζυρίχης, ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῆς αὐτῆς πόλεως κ. ἄ. Τῷ 1916 ἐξελέγη τακτικὸς καθηγητὴς τῆς γεωδαισίας τοῦ Πολυτεχνείου Τῷ 1917 τῷ ἀνετέθη ἡ διεύθυνσις τῶν τοπογραφικῶν καὶ κτηματογραφικῶν ἐργασιῶν πρὸς ἀνοικοδόμησιν τοῦ καέντος τμήματος τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης, καὶ ἡ διεύθυνσις τῆς ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ ἀνωτάτης σχολῆς τοπογράφων-μηχανικῶν. Τῷ 1918 τῷ ἀνετέθη ἡ ὀργάνωσις τοπογραφικῆς καὶ κτηματογραφικῆς ὑπηρεσίας παρὰ τῷ ὑπουργείῳ Συγκοινωνίας, ἧς ἔκτοτε διατελεῖ διευθυντής. Εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν φωτοτοπογραφικὴν μέθοδον καὶ ἐξέδωκε, διὰ τῆς Τοπογραφικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου Συγκοινωνίας, τὸν πρῶτον ἐν Ἑλλάδι ἀεροφωτοτοπογραφικὸν χάρτην (1 : 10000 Ἀθηνῶν καὶ περιχώρων). Τῷ 1923 ἔγινε γενικὸς γραμματεὺς τῆς Γεωδαιτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ κράτους. Τῷ 1928 ἡ Ἀκαδημία τὸν ἐξέλεξε μέλος διὰ τὴν πρόσεδρον ἕδραν τῆς γεωδαισίας. Τῷ 1928 ἐγένετο πρύτανις τοῦ Πολυτεχνείου. Τῷ 1929 ἐξελέγη μέλος τοῦ ἐν Βερολίνῳ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου, εἶναι δὲ μόνιμον τοιοῦτον καὶ τῆς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς μετρήσεως τόξου μεσημβρινοῦ ἀπὸ Βορείου Παγωμένου ὠκεανοῦ διὰ Μεσογείου μέχρις ἀκρωτηρίου Καλῆς Ἐλπίδος. Ἔργα του εἶναι τὸ «Χωροσταθμικὸν δίκτυον Ἀθηνῶν, Προαστείων καὶ Περιχώρων» (1921), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν γεωδαισίαν» (1929) καὶ πολλαὶ ἄλλαι πραγματεῖαι καὶ ἀνακοινώσεις εἰς διεθνῆ συνέδρια, ὧν σπουδαιοτέρα ἡ «Φωτοτριγωνομετρικὴ σύνδεσις Κρήτης—Αἰγύπτου», ἀνακοινωθεῖσα εἰς τὴν Δ' διεθνῆ γεωδαιτικὴν συνδιάσκεψιν τῆς Στοκχόλμης (Σεπτέμβριος 1930). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

— **Λαμπαδάριος, *Ἐμμανουήλ***. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1885. Διετέλεσε βοηθὸς παρὰ τῷ Μικροβιολογικῷ Ἐργαστηρίῳ τοῦ Πανεπιστημίου (1903—1906), καὶ ἐσωτερικὸς ἰατρὸς τοῦ Ἀρεταιείου (1906—1908). Ἀργότερον ἠσχολήθη εἰδικῶς ἐν Εὐρώπῃ, ἐν ταῖς κλινικαῖς τῶν καθηγητῶν Hutinel, Nobécourt, Claparède, Griesbach καὶ Saffioti μὲ τὴν παιδιατρικήν, τὴν ἰατροπαιδαγωγικήν, τὴν σχολικὴν ὑγιεινήν, τὴν ἀγωγὴν ἀνωμάλων παιδίων κτλ. Κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἐπάνοδόν του εἰσῆλθε, μετὰ ἐπιτυχῆ διαγωνισμὸν (1911), εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν ὡς προϊστάμενος τῆς ὑπηρεσίας τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς. Ἐξέδωκεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν μετὰ τοῦ Κ. Σάββα καὶ τοῦ Κ. Κυριαζίδου τὸ «Ὑγειονομικὸν Δελτίον», ἐξεπόνησεν ὀργανισμὸν τοῦ ὑπουργείου Ὑγιεινῆς, ὠργάνωσε τὸ τμῆμα ὑγιεινῆς καὶ προστασίας τῆς μαθητικῆς ἡλικίας εἰς τὸ Πατριωτικὸν Ἵδρυμα καὶ ἵδρυσε τὸν Ἐρυθρὸν Σταυρὸν τῆς Νεότητος (τμῆμα τοῦ Ἑλλην. Ἐρυθροῦ Σταυροῦ). Ἤδη διατελεῖ καθηγητὴς τῆς παιδολογίας καὶ σχολικῆς ὑγιεινῆς ἐν τῷ Διδασκαλείῳ τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ὡς καὶ τῶν ὑποψηφίων σχολιάτρων τοῦ Πανεπιστημίου, διευθυντὴς τοῦ Κέντρου Κοινωνικῆς ὑγείας διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀντιφυματικοῦ ἐμβολίου Calmette, ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ τῆς Νεότητος, σύμβουλος τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, μέλος τοῦ Ἀνωτάτου Ὑγειονομικοῦ Συμβουλίου τοῦ ὑπουργείου Ὑγιεινῆς κλπ. Ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰ ἀπὸ τοῦ 1914 διεθνῆ παιδολογικὰ συνέδρια, τιμηθεὶς διὰ τῆς ἀντιπροεδρίας εἰς τὸ Δ' συνέδριον Παρισίων προστασίας παίδων (1928) καὶ τῆς προεδρείας τοῦ τμήματος τῆς παιδικῆς φυματιάσεως εἰς τὸ Δ' συνέδριον Λιέγης προστασίας παίδων (1930). Τὴν αὐτὴν ἀνέπτυξε συγγραφικὴν δρᾶσιν ὡς πρὸς τὴν ὑγιεινὴν βιολογίαν καὶ παθολογίαν τῶν παίδων καὶ ἰδίως τῶν εἰς τὰς σχολὰς φοιτώντων. Σχετικαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι εἶναι: «La Scoliose scolaire en Grèce» (Hygiène scol., Paris 1914), «Ein

Digitized by Google

fürung in der Pädologie» (Int. Arch. f. Schulhygiene IX 2, 1914), «Ὁ ἀντιφθισικὸς ἀγὼν κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καὶ ἰδίως τὴν μαθητικὴν» (Ἀθῆναι 1920), «Στοιχεῖα παθολογίας» (τόμ. Α' 1915), «Ὀργάνωσις καὶ ἀποτελέσματα τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς ἐν Ἑλλάδι» (μετὰ περιλήψεως γαλλιστί, 1920), «Ὁ κινηματογράφος καὶ ἡ παιδικὴ ἡλικία» (Ἀλεξάνδρεια 1928), «Ὁ δείκτης τῆς σωματικῆς αὐξήσεως τοῦ Ἕλληνος μαθητοῦ» (1929, «La vaccination contre la tuberc par le B.C.G. en Grèce» (Rev. de Phtisiologie, τόμ. IX 1928), «Quelques faits relatifs à la vaccination contre la tubercul. par le B.C.G. en Grèce» (Annal. de l'Institut Pasteur τόμ. XLV 1930). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». Ο. Ρ.

— **Λαμπαδάριος, *Ἰωάννης*.** Βυζαντινὸς ὑμνογράφος καὶ μουσικὸς (βλ. λ. *Ἰωάννης ὁ Κλαδᾶς*).

— **Λαμπαδάριος, *Πέτρος*.** Βυζαντινὸς μουσικὸς (βλ. λ. *Πέτρος ὁ Λαμπαδάριος*).

λαμπαδηδρομία (ἡ) *[Ἀρχ.]*. Ἀγῶνες μὲ λαμπάδας, ἐκτελούμενοι ἐν διαφόροις ἑλληνικαῖς πόλεσι καὶ ἰδίως ἐν Ἀθήναις πρὸς τιμὴν τοῦ Προμηθέως, τοῦ Ἡφαίστου καὶ μάλιστα τῆς Ἀθηνᾶς κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν μεγάλων Παναθηναίων.

Λαμπαδηδρομοῦντες.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος, καθιερώθη λαμπαδηδρομία πρὸς τιμὴν τοῦ Πανός, ἀργότερον δέ, κατὰ τὸ τέλος τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, πρὸς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Θρᾴκης, τῆς λεγομένης τῆς Βενδίδος. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι ἐξετελοῦντο τὴν νύκτα, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐφίππως, ἀργότερον δὲ

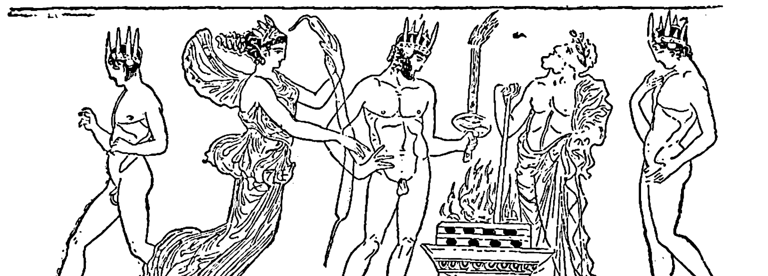

Ἡ νικήτρια φυλὴ κατὰ τὴν λαμπαδηδρομίαν.

[Ἀγγειογραφία.]

πεζῇ. Διωργανοῦντο ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου καὶ ἀπετέλουν λειτουργίαν ἰδιαιτέραν, τῆς ὁποίας τὰ ἔξοδα ἦσαν πολὺ μεγάλα. Οἱ ἀγῶνες οὗτοι προηδρεύοντο ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος βασιλέως. Ὁ νικητὴς ἀνέθετε τὴν λαμπάδα του ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς θεότητος, ἥτις ἑωρτάζετο, ἐλάμβανε δὲ ὡς ἔπαθλον ὑδρίαν πλήρη ἐλαίου ἀξίας 30 δραχμῶν. Οἱ ἀγῶνες τῆς λαμπαδηδρομίας ἦσαν δύο εἰδῶν. Οἱ νέοι ἔτρεχον κατὰ σειράν, ἑκάστου ἔχοντος ὡρισμένην ἀπόστασιν να διατρέξῃ, ἵνα ἐγχειρίσῃ τὴν λαμπάδα του εἰς σύντροφον, ὅστις θὰ τὴν ἐνεχείριζεν εἰς τρίτον καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, τῆς λαμπάδος παραδιδομένης ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα. Τὸ ἔπαθλον ἦτο τότε κοινόν. Ἄλλοτε ὅμως οἱ ἀγωνιζόμενοι ἔτρεχον ἕκαστος δι' ἑαυτόν, νικητὴς δὲ ἦτο ὁ καταφθάνων πρῶτος εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Προμηθέως, χωρὶς νὰ σβεσθῇ ἡ λαμπὰς αὐτοῦ κατὰ τὴν διαδρομήν, ἥτις ἐγίνετο ἐπὶ τοῦ δρόμου τῶν Ἀθηνῶν πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν. Ἡ ἀφετηρία ἦτο τὸ Δίπυλον, τὸ δὲ τέρμα ὁ βωμὸς τοῦ Προμηθέως περὶ τὰ 1000 μέτρα μακράν. Οἱ δρομεῖς, 40 τὸν ἀριθμὸν ἐξ ἑκάστης τῶν πέντε φυλῶν, αἵτινες ἐλάμβανον μέρος, ἀπεῖχον καθ' ὁμάδας 25 μέτρων ἀπ' ἀλλήλων εἰς πέντε σειράς. Τὸ ἐκπληκτικὸν τοῦ ἀγωνίσματος τούτου ἦτο ἡ ταχεῖα μεταβίβασις τῆς λαμπάδος, ἐπαναλαμβανομένη 39 φοράς. Β. Δ. Θ.

λαμπαδηφορία (ἡ)· τὸ φέρειν, τὸ βαστάζειν λαμπάδας ἀνημμένας || ἑορτὴ θρησκευτικὴ ἢ λαϊκή, καθ' ἣν τὸ πλῆθος κρατεῖ λαμπάδας ἀνημμένας ἢ φανούς: «ἡ λαμπαδηφορία τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς».

λαμπαδηφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων, ὁ κρατῶν λαμπάδα ἀνημμένην, ὁ μετέχων λαμπαδηφορίας.

—[Κανον. Δίκ.] Βλ. λ. *λαμπαδάριος*.

λαμπαδηφορῶ *(—έω)*· φέρω, κρατῶ λαμπάδα ἀνημμένην, μετέχω λαμπαδηφορίας.

Λαμπαδίας (ὁ) *[Ἀστρον.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ λαμπρότατος τῶν ἀστέρων τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ταύρου. Ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐκαλεῖτο *Ἀδελμπαράν*, ἤτοι ἔσχατος, διότι ἕπεται τῶν Πλειάδων. Ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐν τῷ ἀστερισμῷ, φέρεται πολλαχοῦ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «ὀφθαλμὸς τοῦ Ταύρου». Ὁ ἀστὴρ οὗτος ἀποτελεῖ ἕνα ἐκ τῶν σχηματιζόντων τὰς *Ὑάδας*, κατέχων τὴν ἄκραν περίπου τῆς νοτιωτέρας κεραίας τοῦ V, τὸ ὁποῖον ἀπαρτίζουσιν οἱ ἀστέρες τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου. Ὁ Λαμπαδίας θεωρεῖται ὡς τύπος ἀστέρος πρώτου μεγέθους, εἶναι χρώματος ἐρυθρωποῦ καὶ διὰ τηλεσκοπίου τῶν 100 χ/μ δύναται νὰ διαχωρισθῇ εἰς διπλοῦν, τοῦ ὁποίου τὸ ἓν μέλος εἶναι ἐρυθρὸν καὶ μεγέθους πρώτου, τὸ δ' ἕτερον κυανοῦν καὶ μεγέθους δεκάτου περίπου. Ἡ ἀφ' ἡμῶν ἀπόστασίς του ἀνερχομένη εἰς 45 περίπου ἔτη φωτός, βαίνει αὐξανομένη κατὰ 55 χιλιόμετρα κατὰ δευτερόλεπτον. Ἡ ἐτησία ἰδία κίνησις αὐτοῦ εὑρέθη ἴση πρὸς 0'',2, ἡ δὲ φασματοσκοπικὴ ἐξέταξις ἀπέδειξεν ὅτι εἶναι τύπου K_5. Κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐρεύνας ἡ ἀπόλυτος θερμοκρασία του ἀνέρχεται εἰς 3300°, ἡ διάμετρός του εἶναι ἑξηκονταπλασία τῆς τοῦ ἡλίου, ἡ μᾶζά του τετραπλασία καὶ ἡ πυκνότης του ἴση πρὸς 2×10^{-5} (βλ. *Ταῦρος*). Σ. Π.

Λαμπαδίων Lampadio, *Ὀκτάβιος*. Ἕλλην ἀπελεύθερος, ὅστις πρῶτος, κατὰ τὸν τρόπον τοῦ γραμματικοῦ Κράτητος, ἐφιλοτέχνησε κριτικὰς καὶ ἑρμηνευτικὰς ἐκδόσεις τῶν Λατίνων συγγραφέων. Ἤκμασε κατὰ τὸν Β' π. Χ. αἰῶνα καὶ ἠσχολήθη ἰδίως μὲ τὰ ποιήματα τοῦ ποιητοῦ Naevius, οὗτινος τὸ «Bellum punicum» καινοτομήσας διήρεσεν εἰς 7 βιβλία, ἐνῷ πρότερον ἐγράφετο εἰς συνεχὲς κείμενον. Αἱ ἐκδόσεις του διετηρήθησαν ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον. Χ. Κ. Κ.

λαμπαδοδόχη (ἡ)· τὸ δεχόμενον τὴν λαμπάδα, τὸ ἐφ' οὗ προσαρμόζεται ἡ λαμπάς, κηροπήγιον.

λαμπάζω· (ἀρχ.) λάμπω, λάμπω πλουσίως, ἀπλέτως || ἰδιωμ., ξαφνίζω, θορυβῶ.

Λάμπαινα *[Γεωγρ.]* Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ἰθώμης καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 530. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Λέζι*. Χ. Δ.

Λαμπάκης, *Γεώργιος*. Ἕλλην βυζαντινολόγος (1854 — 1912) Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῇ Ριζαρείῳ σχολῇ καὶ εἶτα ἐσπούδασε θεολογίαν εἰς τὸ Ἐθνικὸν πανεπιστήμιον καὶ ἐν Γερμανίᾳ. Διορισθεὶς τὸ πρῶτον ἔφορος τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, ἐγένετο ἱδρυτὴς τῆς «Χριστιανικῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας» ὀλίγον μετὰ ταῦτα προσελήφθη ὡς ἰδιαίτερος γραμματεὺς τῆς βασιλίσσης Ὄλγα. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1900 ἔλαβε μέρος εἰς τὸ ἐν Παρισίοις συγκροτηθὲν διεθνὲς συνέδριον τῆς συγκριτικῆς ἱστορίας. Συνετέλεσεν εἰς τὴν διάσωσιν τῶν ψηφοθετημάτων τῆς μονῆς Δαφνίου, διωρίσθη δὲ ὑφηγητὴς τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα, ἐν οἷς: «Χριστιανικὴ Ἀρχαιολογία τῆς μονῆς Δαφνίου» (1889), «Ἔργα θρησκευτικὰ» (1893), «Μελέται, ἐργασίαι καὶ περιηγήσεις ἐν Ἀττικῇ, Ἀργολίδι, Κορινθίᾳ κ.λ.» (1894), «Χριστιανικὴ ἁγιογραφία τῶν ἐννέα πρώτων αἰώνων» (1896), «Γενικὴ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Χριστιανικὴν Ἀρχαιολογίαν» (1896), «Ἡ μονὴ Δαφνίου μετὰ τὰς ἐπισκευὰς» (1899), «Mémoire sur les antiquités chret. de la Grèce» (1876), «Οἱ ἑπτὰ ἀστέρες τῆς Ἀποκαλύψεως» (1909) καὶ ἄλλας πολλὰς μικροτέρας ἐργασίας. Κ. Μ. Κ.

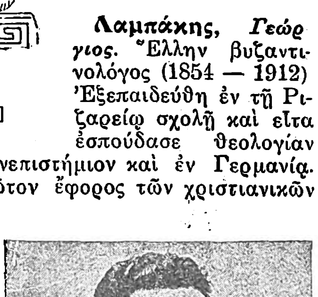

Γεώργιος Λαμπάκης.

— **Λαμπάκης, *Ἐμμανουήλ*.** Ἕλλην καλλιτέχνης τοῦ ΙΘ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος. Ὑπῆρξεν ἀδελφὸς τοῦ ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἑλλάδι θεμελιωτοῦ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας Γεωργίου Λαμπάκη. Ἐγεννήθη ἐν Τήνῳ καὶ ἀπέθανε φρενοβλαβὴς ἐν Ἀθήναις τῷ 1909. Ἐσπούδασε ζωγραφικήν, κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν, βραδύτερον δ' ἐν Μονάχῳ, ἔνθα ἔσχε διδάσκαλόν του τὸν Νικόλαον Γύζην. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Ἑταιρείας τῶν Φιλοτέχνων» καὶ διωρίσθη τρία ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου του καθηγητὴς τοῦ Μετσοβίου πολυτεχνείου. Ἐξέθηκεν ἔργα του εἰς ἑλληνικὰς καὶ ξένας ἐκθέσεις. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν συνθέσεών του ἀναφέρεται εἰς θρησκευτικὰ θέματα. Ι. Μ. Π.

Λαμπὰλ (Lamballe), ***Μαρία-Θηρεσία** τῆς Σαβοΐας **Καρινιάν**, πριγκίπισσα τοῦ —.* Γαλλὶς πριγκίπισσα (1749—1792) Ἦτο τετάρτη θυγάτηρ τοῦ Λουδοβίκου τῆς Σαβοΐας Καρινιάνο καὶ ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν ὡραιοτέρων καὶ γοητευτικωτέρων πριγκιπισσῶν τῆς ἐποχῆς της. Ἐνυμφεύθη τῷ 1767 τὸν Λουδοβῖκον-Ἀλέξανδρον-Στανίσλαον τῶν Βουρβώνων, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε τὸ ἑπόμενον ἔτος. Μετὰ πάροδον ἑνὸς ἔτους ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθῇ τὸν Λουδοβῖκον ΙΕ', ἀλλ' αἱ ῥαδιουργίαι τῆς αὐλῆς ἐματαίωσαν τὸν γάμον ἐκεῖνον. Μετὰ τὸν γάμον τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' μετὰ τῆς Μαρίας Ἀντουανέττας, ἡ πριγκίπισσα Λαμπὰλ συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μετ' αὐτῆς. Ἱστορικοί τινες χαρακτηρίζουν αὐτὴν ὡς τὴν κακὴν σύμβουλον τῆς Μαρίας Ἀντουανέττας καὶ τὴν θεωροῦν ὡς ὑπεύθυνον τῶν ἀτασθαλιῶν αὐτῆς καὶ τῆς αὐλῆς, αἵτινες προεκάλεσαν, σὺν τοῖς ἄλλοις, τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Μετά τινα χρόνον, ὑποσκελισθεῖσα ὑπὸ τῆς Πολινιάκ, ἀπεμακρύνθη τῶν ἀνακτόρων καὶ τῷ 1776 μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλὰ τῷ 1785 ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους πρὸς βοήθειαν τῆς φίλης της, ἥτις ἀνέθεσεν εἰς αὐτὴν διαφόρους λεπτὰς ἀποστολάς. Τῷ 1791 ἀνεχώρησεν ἐκ νέου εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπως ζητήσῃ βοήθειαν ὑπὲρ τῶν κινδυνευόντων βασιλέων τῆς Γαλλίας, τὸν δὲ Αὔγουστον τοῦ 1792 συνώδευσε τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ὅπόθεν συλληφθεῖσα ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακάς. Τὴν 3 Σεπτεμβρίου κατεδικάσθη διὰ συντόμου διαδικασίας εἰς θάνατον καὶ παραδοθεῖσα εἰς τὴν μανίαν τοῦ ὄχλου, ὁ ὁποῖος ἀπέδιδεν εἰς αὐτὴν χλευαστικῶς τὸ ὄνομα «Σαπφὼ τοῦ Τριανόν», κατεκρεουργήθη. Ἡ κεφαλὴ αὐτῆς ἀποκοπεῖσα καὶ τεθεῖσα εἰς τὴν αἰχμὴν λόγχης περιήχθη ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῶν Παρισίων καὶ ὑπὸ τὰ παράθυρα τοῦ κτηρίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἦτο φυλακισμένη ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια. Περὶ τῶν βασανιστηρίων καὶ τοῦ τρόπου τῆς κατακρεουργήσεως αὐτῆς ἱστορικοί τινες ἀναφέρουν φρικιαστικὰς λεπτομερείας. Μ. Δ. Ε.

Μαρία Λαμπάλ.

Λαμπανίτσα *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ εἰς *Ἅγιον Δημήτριον* μετονομασθέντος χωρίου τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Ἀποτελεῖ ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 228. Χ. Δ.

— **Λαμπανίτσα** *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Πλακίδα* (βλ. λ.). Χ. Δ.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Βλ. λ. *Σαραντάπορον* [Στρατ. Ἱστορ.].

— **Λαμπανίτσα** *[Γεωγρ.]*. Προτέρα ὀνομασία τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἰωαννίνων χωρίου *Ἐλαταριά* (βλ. λ.).

Λαμπανιτσιώτης, *Πολυζώης*. Λόγιος καὶ φιλογενὴς Ἕλλην ἐξ Ἠπείρου. Ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις, ἔνθα καὶ διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, περὶ τὰ μέσα δὲ τῆς ΙΗ' ἑκατονταετη-

Digitized by Google

δος μετέβη εἰς Βιέννην. Τῇ ἐνεργείᾳ καὶ συνδρομῇ αὐτοῦ ἱδρύθη ἐν Βιέννῃ τῷ 1791 τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον τοῦ Γεωργίου Βενδότη. Μὴ ἔχων ὁ ἴδιος τὴν ἀπαιτουμένην κατάρτισιν, ἐνεπιστεύετο εἰς λογίους φίλους του τὴν μετάφρασιν διαφόρων συγγραμμάτων ἰταλικῶν καὶ γαλλικῶν, διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ὁποίων ἐζήτει τὴν συνδρομὴν τῶν ἐν Βενετίᾳ, Βιέννῃ καὶ ἀλλαχοῦ πλουσίων Ἑλλήνων ἐμπόρων, μεταβαίνων προσωπικῶς διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπὸ μίαν εἰς ἄλλην πόλιν. Ἀπὸ τοῦ 1750 μέχρι τοῦ 1796 ὁ Λαμπανιτσιώτης ἐξέδωκεν ἐν Βενετίᾳ καὶ Βιέννῃ τριάκοντα τέσσαρα ἔργα ποικίλης ὕλης, μέγιστον ἐπιδείξας ζῆλον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα ἑλληνικῆς παιδείας. Μεταξὺ ἄλλων, ἐπιμελείᾳ καὶ δαπάναις τοῦ Λαμπανιτσιώτη, ἐξεδόθησαν ἐν Βιέννῃ τέσσαρες κωμῳδίαι τοῦ Γολδόνη ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει, δύο μελοδράματα τοῦ Μεταστασίου: «Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐν Σκύρῳ» καὶ «Ὁ Δημοφῶν» καὶ τὸ δρᾶμα «Τὰ καθ' Ὑσμήνην καὶ Ὑσμηνίαν» τοῦ Εὐσταθίου. Δ. Π. Π

Λαμπάνοβον *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Σήμαντρον* (βλ. λ.). Χ. Δ

Λάμπαντ (Laband), ***Παῦλος***. Γερμανὸς νομομαθὴς κα ἱστοριοδίφης (1838—1918). Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ γερμανικοῦ δικαίου ἐν Καίνιγκσμπεργ τῷ 1864 καὶ ἐν Στρασβούργῳ ἀπὸ τοῦ 1872. Ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἔρευναν τῶν πηγῶν τοῦ ἀρχαίου γερμανικοῦ δικαίου, ἔγραψε δέ: «Περὶ τοῦ κατόπτρου τῶν Σουάβων», ὅπερ ὑπῆρξεν ὁ ἀρχαιότερος γερμανικὸς κῶδιξ φεουδαρχικοῦ δικαίου, συνταχθεὶς τῷ 1275, «Περὶ περιουσιακῶν ἀγωγῶν κατὰ τὸ ἐν Σαξωνίᾳ μεσαιωνικὸν δίκαιον», «jura prutenorum» (1864), «Τὸ δημοσιονομικὸν δίκαιον τοῦ γερμανικοῦ κράτους» (1873), «Ἡ ἔννοια τῶν προνομίων κατὰ τὸ γερμανικὸν δίκαιον», τὸ περίφημον «Δημόσιον δίκαιον τοῦ γερμανικοῦ κράτους», ἐπιτομὴν τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ τὸ «Ἐγχειρίδιον δημοσίου δικαίου» τοῦ Μάρκαρντ, ἐπίσης δὲ καὶ ἱστορικὰς πραγματείας, ὧν ἀξιόλογος «Ἡ ἔρις περὶ τὴν διαδοχὴν ἐν τῷ πριγκιπάτῳ τοῦ Λίππε». Ἀπὸ τοῦ 1886 ἐξέδιδε τὸ ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν «Ἀρχεῖα δημοσίου δικαίου» καὶ ἀπὸ τοῦ 1896 τὴν «Γερμανικὴν ἐφημερίδα τῶν νομομαθῶν». Θ. Κ.

Λαμπαντὶ (Labadie), ***Ἰωάννης ντὲ —***. Ἐγεννήθη τῷ 1610 ἐν Βοὺργ παρὰ τὸ Βορντώ. Σπουδάσας ἐν Βορντὼ παρὰ τοῖς ἰησουΐταις, εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα αὐτῶν μόλις 15 ἐτῶν. Ἀπὸ τοῦ 1626 ἐσπούδασε θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν, καταγινόμενος ἰδίᾳ εἰς τὴν μελέτην τῶν συγγραμμάτων τοῦ Αὐγουστίνου, οὗτινος ἡ διδασκαλία εἵλκυεν αὐτὸν ἰδιαζόντως. Τῷ 1635 ἐχειροτονήθη ἱερεύς. Φρονῶν ὅτι κατὰ τὴν χειροτονίαν του προωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὸς ἀναμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅτι ἡ παραμονὴ αὐτοῦ ἐν τῷ τάγματι τῶν ἰησουϊτῶν ἦτο πρόσκομμα πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἐζήτησε τὴν διὰ λόγους ὑγείας ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ τάγματος τούτου, ἥτις καὶ ἐπετράπη αὐτῷ τῷ 1639. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀμιένῃ, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκεῖθεν (1644) καὶ ἀφοῦ περιῆλθε διαφόρους πόλεις τῆς Γαλλίας προσῆλθε τέλος τῷ 1650 εἰς τὸν Καλβινισμὸν ἐν Montauban, ἔνθα διωρίσθη διδάσκαλος τῆς θεολογίας καὶ ἱερεὺς (1652—1657). Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν ἀναγκασθεὶς νὰ φύγῃ ἦλθεν εἰς Γενεύην (1659), καὶ ἔπειτα εἰς Ὁλλανδίαν (1666), ἔνθα ἵδρυσεν ἰδίαν κοινότητα (1669), μετὰ τῆς ὁποίας ἐγκατεστάθη ἔπειτα εἰς Ἀμστελόδαμον. Οἱ ὀπαδοί του, οἱ λαμπαντῖται, ἔζων ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, μετέχοντες κοινῆς τραπέζης καὶ ἀπομιμούμενοι τὰ ἤθη τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Τέλος, τῷ 1672 ἦλθεν εἰς Ἀλτόναν, ἔνθα τῷ 1674 ἐτελεύτησεν. Οἱ λαμπαντῖται διετηρήθησαν μέχρι τοῦ 1740, ὅτε διελύθησαν. Ἡ διδασκαλία τῶν λαμπαντιτῶν δὲν ἦτο ὡρισμένη, διότι οὗτοι μικρὰν σημασίαν ἔδιδον εἰς τὸ δόγμα. Πᾶσαν προσπάθειαν ἔστρεφον πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀναγεννήσεως, ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδόλως ὠφέλει τὸ βάπτισμα. Κατὰ ταῦτα, ἡ ἀναγέννησις ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ τοῦ βαπτίσματος, ὅπερ, ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, δὲν ἔπρεπε νὰ μεταδίδεται εἰς τὰ νήπια. Καὶ ὁ γάμος δὲ ἄνευ τῆς ἀναγεννήσεως ἐθεωρεῖτο ὡς ἁμάρτημα. Καθόλου, ὅλων τῶν μυστηρίων ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ ἡ ἀναγέννησις. Ἐτίμων τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἀλλ' ὑπερετίμων τὸν ἐσωτερικὸν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος διαφωτισμόν. Ἔφερον πάντες τὸ αὐτὸ ἁπλοῦν ἔνδυμα καὶ ἔτρωγον εἰς κοινὰς τραπέζας κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἀρχαίων ἀγαπῶν, κατῴκουν δὲ πάντες ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ καὶ πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων εἰργάζοντο ὡς ὑφανταὶ χονδρῶν ὑφασμάτων, ὡς σαπωνοποιοὶ καὶ σιδηρουργοί. Τὴν Κυριακὴν ἀργίαν δὲν ἐτήρουν αὐστηρῶς, διισχυριζόμενοι ὅτι διὰ τὸν ἀναγεννηθέντα πᾶσαι αἱ ἡμέραι εἶναι Κυριακαὶ καὶ ἐπέτρεπον εἰς τὰς γυναῖκας κατὰ τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ λειτουργίαν νὰ ράπτωσι καὶ πλέκωσι. Τέλος, ρέποντες πρὸς τὸν μυστικισμόν, ἐδέχοντο ἐπικειμένην τὴν χιλιετῆ βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ. Κ. Ι. Δ

— **Λαμπαντὶ-*Λαγκὰβ*** (Labadie-Lagrave), ***Φρειδερῖκος***. Γάλλος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1844. Τῷ 1879 ἐγένετο ἰατρὸς τῶν νοσοκομείων τῶν Παρισίων. Ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ παρασήμου τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Ἔγραψε: «Τὰ ψυχρὰ εἰς τὴν θεραπευτικήν», «Σύγγραμμα οὐρολογίας καὶ νόσων τῶν νεφρῶν», «Νοσήματα ἥπατος καὶ χοληφόρων ὁδῶν», «Νόσοι τοῦ νευρικοῦ συστήματος» μετὰ τοῦ W. Hammond, «Ἰατρικὴν Κλινικὴν» εἰς 20 τόμους ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ G. Sée, «Γυναικολογία ἰατρο-χειρουργική» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Legueu, κλ. Ο. Ρ

Λὰ Μπὰρ (La Barre), ***Θεόδωρος***. Διάσημος Γάλλος δεξιοτέχνης τῆς ἅρπας (1805—1870). Ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας ἤρχισε τὰς μουσικάς του σπουδὰς ἐντελῶς ἐρασιτεχνικῶς· τῷ 1814 ὅμως ἤρχισε λαμβάνων μαθήματα ἅρπας ὑπὸ τὸν Μπόκσα, μετὰ δὲ τὴν ἀναχώρησιν τούτου ὑπὸ τὸν Νάντερμαν. Ἠκολούθησεν ἐπίσης μαθήματα ἁρμονίας καὶ συνθέσεως εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Παρισίων ὑπὸ τοὺς Ντουρλάν, Φ·τὶς καὶ Μποαλντιέ· παρουσιασθεὶς μάλιστα τῷ 1823 εἰς τὸν διαγωνισμὸν διὰ τὸ μέγα βραβεῖον τῆς Ρώμης μὲ τὴν καντάταν «Πύραμος καὶ Θίσβη», ἔτυχε τοῦ δευτέρου βραβείου. Ἓν ἔτος ἀργότερον ἤρχισε τὰ καλλιτεχνικά του ταξίδια ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἰρλανδίας· κατόπιν δὲ μετέβη εἰς Ἑλβετίαν, Νεάπολιν κλ., καταπλήσσων τὸ κοινὸν μὲ τὴν ὑπέροχον τέχνην του καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν χρωματισμῶν, οὓς ἐπετύγχανε διὰ τοῦ ὀργάνου του. Ὁ Λὰ Μπὰρ διετέλεσεν ἐπίσης διευθυντὴς ὀρχήστρας εἰς τὸ Κωμικὸν Μελόδραμα τῶν Παρισίων, ἰδιαίτερος μουσικὸς διευθυντὴς Ναπολέοντος τοῦ Γ' καὶ ἀπὸ τοῦ 1867 καθηγητὴς τῆς ἅρπας ἐν τῷ Ὠδείῳ. Συνέθεσε τέσσαρα μελοδράματα, πέντε μπαλλέτα καὶ σειρὰν ἔργων, ὡς καὶ μέθοδον δι' ἅρπαν («Méthode complète pour la harpe»). Γ. Σ.

— **Λὰ Μπὰρ** (La Barre), ***Ἰωάννης-Φραγκῖσκος*** Γάλλος ἱππότης (1747—1766). Ἐργατικὸς καὶ φιλομαθής, εἶχεν ἰδιαιτέραν κλίσιν πρὸς τὰ μαθηματικά. Τὴν φήμην του ὀφείλει εἰς τὸν τραγικὸν θάνατόν του. Κατηγορηθεὶς ὅτι ἐτραγούδησεν ᾄσματα ἀντιθρησκευτικά, κατεδικάσθη εἰς τὸ νὰ καῇ ζῶν, ἀφοῦ προηγουμένως θὰ τοῦ ἀπεκόπτοντο ἡ γλῶσσα καὶ ἡ δεξιὰ χείρ. Μ. Ν. Δ.

— **Λὰ Μπὰρ** (La Barre), ***Ἰωάννης*** Γάλλος ἀρχιτέκτων (1764—1833). Μαθητὴς τοῦ Raymond, ἔτυχε τοῦ πρώτου βραβείου διὰ τὴν ἀναμνηστικὴν στήλην τῆς Μεγάλης-Στρατιᾶς, ἥτις θ' ἀνηγείρετο ἐν Μπουλὸν-σὺρ-Μέρ. Ἀπὸ τοῦ 1813 μέχρι τοῦ 1833 ἐπεστάτησεν εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Χρηματιστηρίου τῶν Παρισίων καὶ τῷ 1824 ἐξελέγη μέλος τοῦ ἰνστιτούτου. Ἐκ τῶν ἐργαστηρίων τοῦ Λαμπὰρ ἐξῆλθον πλεῖστοι διάσημοι ἀρχιτέκτονες. Μ. Ν. Δ

Λαμπαρδᾶς, ἢ ***Λαπαρδᾶς Ἀνδρόνικος***. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1143—1180) καὶ τοῦ διαδόχου του Ἀλεξίου Γ' Κομνηνοῦ (1180—1183). Ἦτο ἀνὴρ γενναῖος. Ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ὡς συμμετασχὼν εἰς τὴν κατὰ τῶν Οὔγγρων ἐκστρατείαν τῷ 1164—1168. Ἀποσταλεὶς περὶ τὸ 1167 μετὰ ἰσχυροῦ σώματος πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἐκεῖ μαχομένου βυζαντινοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην Δούκαν, εἰσέβαλεν εἰς Οὐγγαρίαν διὰ τῶν Ἀνατολικῶν Καρπαθίων, ἐπενεγκὼν δεινὴν σύγχυσιν εἰς τοὺς πολεμίους. Προελάσας ἐπιτυχῶς ἡνώθη μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἰωάν. Δούκα καὶ συμμετέσχεν εἰς τὴν πρὸ τοῦ Ζευγμίνου νικηφόρον μάχην, καθ' ἣν διῴκει τὴν δεξιὰν πτέρυγα τῆς βυζαντινῆς παρατάξεως. Συμμετέσχεν εἶτα, πιθανώτατα, εἰς τὰς ἄλλας τοῦ Μανουὴλ Α' ἐκστρατείας καὶ τέλος, τῷ 1174, εἰς τὴν ἀτυχῆ ἐκστρατείαν τούτου ἐναντίον τῶν Τούρκων τοῦ Ἰκονίου, καὶ διῴκει ἓν σῶμα ἐμπροσθοφυλακῆς κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς βυζαντινῆς στρατιᾶς ἐν τοῖς στενωποῖς τοῦ Τζυβρίτζη.

Παραμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μανουὴλ Α' Κομνηνοῦ (1180), ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Α' Κομνηνοῦ ἐναντίον τοῦ στασιάσαντος στρατηγοῦ Ἰωάννου Βατάτζη, ἀλλ' ἡττηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπεστάλη ἐκ νέου εἰς Οὐγγαρίαν μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἀλεξίου Βρανᾶ. Διατελῶν ἐκεῖ τῷ 1183 ἐπληροφορήθη τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου Α' φόνον τοῦ νεαροῦ βασιλέως Ἀλεξίου Γ. Παραλαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ ἀριθμόν τινα ἀνδρῶν κατῆλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ εἶτα διεπεραιώθη εἰς Μ. Ἀσίαν, ἵνα ἐξεγείρῃ στάσιν καὶ προκαλέσῃ τοῦ Ἀνδρονίκου τὴν ἐκθρόνισιν· πρὶν ἢ ὅμως δυνηθῇ νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν ἐκεῖ ἀρχόντων πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ του, συνελήφθη ἐν Ἀδραμυττίῳ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος Κεφαλᾶ, παρὰ τοῦ ὁποίου ἀπεστάλη δέσμιος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἐτυφλώθη διαταγῇ τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ ἐνεκλείσθη ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντεπόπτου, ἔνθα μετά τινα χρόνον ἀπέθανεν. Ν. ΚΛΣ

— **Λαμπαρδᾶς**, ***Μιχαήλ***. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς ἐπὶ βασιλέως τῆς Νικαίας Θεοδώρου Β' Λασκάρεως (1254—1258), ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἀπεστάλη ἐναντίον τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β' Ἀγγέλου. Ἀνίκανος καὶ καυχηματίας ὤν, ἡττήθη καὶ ἀμέσως ἀνεκλήθη εἰς Νίκαιαν, ἔκτοτε δὲ δὲν ἐγένετο λόγος περὶ αὐτοῦ. Ν. ΚΛΣ

Λαμπάρδης, ***Παΐσιος***. Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (βλ. λ. *Παΐσιος Α'*).

Λαμπάρδος, ***Ἰωακείμ***. Ἱερομόναχος ἐκ Ρεθύμνης τῆς Κρήτης ἁγιογράφος, ἐργασθεὶς λήγοντος τοῦ ΙΣΤ' καὶ ἀρχομένου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Κατὰ συμβόλαιον διασῳζόμενον εἰς τὸ ἀρχειοφυλακεῖον Ζακύνθου, ἀναλαμβάνει ἐν ἔτει 1602 τὴν ζωγραφικὴν ὁλοκλήρου τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τῶν Λογοθετῶν ἐν Ζακύνθῳ. Πιθανῶς τὸ συμβόλαιον τοῦτο ἀφεώρα τὴν κατασκευὴν τῶν φορητῶν εἰκόνων τοῦ τέμπλου, διότι ὁ ναὸς διασῴζει ἀκόμη τὴν διὰ τοιχογραφιῶν διακόσμησιν αὐτοῦ, ἣν ἐξετέλεσαν, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν ἐπιγραφήν, οἱ ἀδελφοὶ Δημήτριος καὶ Γεώργιος Μόσχοι τῷ 1606. Εἰκόνες τοῦ ἁγιογράφου τούτου σῴζονται ἐν Ζακύνθῳ. Α. Ξ.

— **Λαμπάρδος**, ***Πέτρος***. Ἁγιογράφος, ἐκ Κρήτης πιθανῶς καταγόμενος καὶ ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΓ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ὁ ἁγιογράφος οὗτος εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων τῆς ἐποχῆς του, οἵτινες διετήρησαν τὴν ἁγνὴν βυζαντινὴν παράδοσιν εἰς τὰ ἔργα των, ἐλάχιστα ἐπηρεασθέντες ἀπὸ τὴν τέχνην τῆς Δύσεως. Ἔργα τοῦ ζωγράφου τούτου ἐλάχιστα εἶναι γνωστά. Μία εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ εὑρίσκεται εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας ἐν Παλαιοχώρᾳ Κερκύρας, μία δὲ ἄλλη παριστάνουσα τὸν Πρόδρομον ἀπόκειται εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν. Α. Ξ.

Λαμπαρρὰκ (Labarraque), ***Ἀντώνιος-Γερμανός***. Γάλλος χημικὸς καὶ φαρμακοποιὸς (1777—1850). Παρεσκεύασε τὸ ὁμώνυμον ὕδωρ (βλ. *Λαμπαρρὰκ ὕδωρ*), ἔγραψεν ἐπίσης καὶ διαφόρους ἐπιστημονικὰς μονογραφίας, ἐν αἷς «Περὶ τῆς διαλύσεως τοῦ φωσφόρου», «Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ χλωριούχου νατρίου καὶ τῆς ἀσβέστου» κλπ. Κ. Γ. Μ

— **Λαμπαρρὰκ *ὕδωρ*** (Eau de Labarraque) *[Φαρμ. Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται (ἀπὸ τοῦ παρασκευάσαντος *Λαμπαρρὰκ*, βλ. λ.) ὑδατικὸν διάλυμα ὑποχλωριώδους νατρίου, περιέχον καὶ ὀλίγον χλωριοῦχον καὶ ἀνθρακικὸν νάτριον. Παρασκευάζεται διὰ μείξεως διαλυμάτων χλωριούχου ἀσβέστου καὶ ἀνθρακικοῦ νατρίου. Ὑγρὸν διαυγὲς ἄχρουν ἢ ἀσθενῶς κιτρινωπόν, ἀσθενοῦς ὀσμῆς χλωρίου, ἀσθενοῦς ἀλκαλικῆς ἀντιδράσεως, τῇ ἐπιδράσει ὀξέων ἐκλύον χλώριον. Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν θεραπευτικὴν ἐξωτερικῶς, ἠραιωμένον δι' ὕδατος ὡς ἀντισηπτικὸν μέσον πρὸς γαργαρισμοὺς καὶ πλύσεις τοῦ στόματος. Ἐσωτερικῶς σπανίως δίδεται. Τὸ ὕδωρ τοῦ Λαμπαρρὰκ χρησιμεύει εἰς τὴν μικροσκοπικὴν τέχνην ὡς ἀποχρωστικὸν κεχρωσμένων φυτικῶν παρασκευασμάτων. Εἰς τὴν ἀναλυτικὴν χημείαν εὐχρηστεῖ ὡς ὀξειδωτικὸν μέσον καὶ πρὸς διάκρισιν τῶν κηλίδων τοῦ μεταλλικοῦ ἀντιμονίου ἀπὸ τοῦ ἀρσενικοῦ. Κ. Γ. Μ.

Λαμπὰρτ (Labart), ***Κάρολος-Ἰούλιος***. Γάλλος ἀρχαιολόγος (1797—1880). Ἀσχοληθεὶς κυρίως εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν βιοτεχνικῶν ἀντικειμένων τοῦ μεσαίωνος καὶ τὴν αἰτιολογίαν τῆς ἐξελίξεως αὐτῶν, ἐξέδωκε τῷ 1864 τὴν περίφημον αὐτοῦ «Histoire des arts industriels au moyen âge et à l' époque de la Renaissance». Τὸ ἔργον τοῦτο, παρά τινας ἐπιπολαίας κρίσεις τοῦ συγγραφέως, λ. χ. ὁ χαρακτηρισμὸς ἔργων βαρβάρων χρυσοχόων ὡς ἔργων βυζαντινῆς τέχνης, εἶναι τὸ τελειότερον τοῦ εἴδους. Ἀλλὰ πλὴν τοῦ κεφαλαιώδους τούτου ἔργου, δι' ὅπερ ὁ συγγραφεὺς ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν μὲ τὸν τίτλον τοῦ ἐλευθέρου μέλους αὐτῆς, ὁ Λαμπὰρτ συνέγραψε καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα: «Recherches sur la peinture en émail dans l' antiquité et au moyen âge» (1856), «Le Palais impérial de Constantinople et ses abords tels qu' ils existaient an Xe siècle» (1861), «Dissertation sur l' abandon de la glyptique en orient» (1871). Β. Δ. Θ.

λάμπας (lampas). Πολυτελὲς καὶ ἰσχυρὸν μεταξωτὸν ὕφασμα ταπετσαρίας, φέρον παραστάσεις εἰς μεγάλα σχήματα, ἰδίᾳ ἄνθη, κάνιστρα κλπ., ρυθμοῦ Λουδοβίκου ΙΕ' καὶ Λουδοβίκου ΙΣΤ', τῶν ὁποίων τὰ χρώματα διαφέρουν τοῦ χρώματος τοῦ βάθους. Ἡ χρῆσίς του ἐξέπεσε κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Δ. Σ. Δ.

λαμπάς, *—άδος* (ἡ), κοιν. *λαμπάδα*· φλὸξ ἀναλίσκουσα κηρὸν καὶ φωτίζουσα, δᾲς κηρίνη: «λαμπὰς τῆς Ἀναστάσεως», κοιν. «λαμπάδα τῆς Λαμπρῆς», «ἔταξε τῆς Παναγίας λαμπάδα ἴσα μὲ τὸ μπόϊ τυυ» ‖ «λαμπάδες στεάτιναι» ἐκ στέατος ἀντὶ κηροῦ κατεσκευασμέναι.

— *[Λειτουργ.]* Αἱ *λαμπάδες* εἰσήχθησαν πρὸς φωταγώγησιν καὶ ἐν τῷ χριστιανικῷ ναῷ. Καὶ

Digitized by Google

κατ' ἀρχὰς μὲν ἐχρησιμοποιήθησαν ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ φῶτα, κατὰ τὰς ἑσπερινὰς καὶ νυκτερινὰς συνάξεις τῶν Χριστιανῶν. Οὕτω κατὰ τὴν ἐν Τρῳάδι παρόντος τοῦ Παύλου λαβοῦσαν χώραν καθ' ὥρας νυκτερινὰς ἐν τῷ ὑπερῴῳ κλάσιν τοῦ ἄρτου (Πράξ. 20, 7-8) ἦσαν «λαμπάδες ἱκαναί». Ἐφ' ὅσον δ' ἐμφαίνεται κ παλαιοτάτων μαρτυριῶν (πρβλ. ἐπιστ. *Πλινίου τοῦ νεωτέρου* καὶ *Tertul* de corona 3), οἱ Χριστιανοὶ συνήγοντο πρὸς τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας κατ' ὄρθρον βαθύν, πρὶν ἢ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας αὐγάσῃ, κατὰ φυσικὴν δὲ συνέπειαν ἡ χρῆσις λαμπάδων ἢ φώτων δι' ἐλαίου ἐπεβλήθη ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων.

Ἡ κατὰ τὰς ἐν ἡμέρᾳ τελετὰς χρῆσις λαμπάδων ὅμως ἀπεφεύχθη ὑπὸ τῆς πρώτης Ἐκκλησίας καὶ ἐπικρίνεται ὑπὸ τοῦ Τερτυλλιανοῦ (Apolog XLVI, XXV καὶ De Idol. XV), τοῦ Λακταντίου (Instit.) καὶ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ (λόγος Ε, 35) ἡ συνήθεια τῶν ἐθνικῶν, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἀνάπτωσι φῶτα πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν των. Ἤρχισε δὲ τὸ πρῶτον νὰ εἰσάγεται ἡ χρῆσις φώτων καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἀπὸ τῶν κοιμητηρίων τῶν μαρτύρων, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ 34ου κανόνος τῆς ἐν Ἰλλιβηρίτῳ συνόδου (305), ἥτις ἀπηγόρευσε ταύτην. Παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν ὅμως ταύτην, ἡ συνήθεια αὕτη ἐπεκράτησεν ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, κατακρινομένη μὲν μετὰ ἕνα αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Βιγιλαντίου, ἀλλ' ἀξιουμένη ὑπερασπίσεως ἐκ μέρους τοῦ Ἱερωνύμου (contra Vigil. 8), καίτοι οὗτος κατὰ βάθος ἀνεγνώριζε τὸ ἀδικαιολόγητον αὐτῆς.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἱερωνύμου εὑρίσκομεν καὶ ἄλλην τινὰ συνήθειαν, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν γενίκευσιν τῆς χρήσεως ἐν τῇ λατρείᾳ λαμπάδων καὶ φωταψίας καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν. Ἦτο δὲ αὕτη ἡ ἐν ἡμέραις ἑορτῶν καὶ πανηγύρεων φωταγώγησις τῶν ἐκκλησιῶν πρὸς ἐπισημοτέραν ἐμφάνισιν αὐτῶν, ἡ μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Παυλίνου τῆς Νόλης (Poem. XIV Nat. 3, 1. 99). Οὕτω, γενικευθείσης τῆς χρήσεως φώτων καὶ διὰ τὰς ἐν ἡμέρᾳ τελετάς, συναντῶμεν ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος ἐπισήμως εἰσαχθεῖσαν ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν κατὰ τὸ Μ. Σάββατον εὐλογίαν τοῦ πασχαλίου κηρίου (cereus Pascalis), διαταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πάπα Ζωσίμου (417). Ηὐλογεῖτο δ' ἡ πασχάλιος λαμπὰς κατὰ τὸν θ' κανόνα τῆς ἐν Τολέδῳ συνόδου «διὰ τὸ ἔνδοξον μυστήριον τῆς νυκτὸς τοῦ Μ. Σαββάτου, ἵνα ἐν τῇ εὐλογίᾳ τοῦ καθηγιασμένου φωτὸς δυνηθῶμεν νὰ διακρίνωμεν τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ». Συναφῆ ἔννοιαν ἐκφράζει ὁ καὶ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὀλίγον πρὸ τῆς τελετῆς τῆς Ἀναστάσεως, κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς λαμπάδος τοῦ ἱερέως μετάδοσιν φωτὸς εἰς τὰς λαμπάδας τῶν πιστῶν ψαλλόμενος ὕμνος: «Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτὸς καὶ ἀσπάσασθε Χριστὸν τὸν ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν».

Ὁ πασχάλιος κηρὸς κατελάμβανεν ἐξέχουσαν θέσιν κατὰ τὸ βάπτισμα, τὸ κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ Πάσχα ἀθρόως εἰς τοὺς κατηχουμένους διδόμενον. Ὅταν τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος ηὐλογεῖτο, καθ' ἣν ὥραν ἐγίνετο ἡ ἐπ' αὐτὸ ἐπίκλησις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἡ ηὐλογημένη λαμπὰς ἢ αἱ ἐξ αὐτῆς ἀναφθεῖσαι ἐστήνοντο ἐντὸς τοῦ ὕδατος εἰς δήλωσιν τῆς παρουσίας τοῦ ἁγίου Πνεύματος (*Pseudo-Alcuin*. De div. off. Hittorp. 259). Ἐκτὸς ὅμως τῆς λαμπάδος ταύτης ἐκράτησε, τόσον ἐν τῇ Δύσει, ὅσον καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἵνα δίδεται μετὰ τὸ βάπτισμα εἰς ἕκαστον νεοφώτιστον ἀνὰ μία λαμπάς, οὕτω δὲ ἐν λαμπαδηφορίᾳ καὶ πομπῇ οἱ νεοφώτιστοι εἰσήγοντο ἀπὸ τοῦ βαπτιστηρίου εἰς τὸν ναόν, λαμβάνοντες θέσιν ἐγγὺς τοῦ θυσιαστηρίου (*Γρηγ. Ναζιανζ.* λόγ. XLV, 2. XL, 46. *Ambros.* De laps. virg 19). Ἐκτὸς ὅμως τῶν νεοφωτίστων καὶ οἱ ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὸ βάπτισμα αὐτῶν, οἱ ἀνάδοχοι καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν, ἔφερον λαμπάδας (*Μάρκ. Γαζαίου*, Ἐπιστ. πρὸς Ἀρκάδ παρὰ Baron. 28). Ἐντεῦθεν κυρίως ἐκράτησεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἵνα κατὰ τὸ Πάσχα πάντες οἱ πιστοὶ φέρωσι λαμπάδας, ἀφοῦ ἄλλως τε ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, ἡ ἐπισημοτάτη πασῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, τελεῖται ἐν νυκτί.

Λαμπάδες ἐχρησιμοποιήθησαν ἐνωρὶς καὶ κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Περὶ τῆς συνηθείας ταύτης διὰ τὴν Ἀνατολὴν ὁμιλεῖ πρῶτος ὁ Ἱερώνυμος (378), πληροφορῶν ἡμᾶς ὅτι «καθ' ἅπαντας τοὺς ναοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ὅταν τὸ Εὐαγγέλιον ἀνεγινώσκετο, ἥπτοντο φῶτα... ὡς δεῖγμα χαρᾶς καὶ ἵνα ὑπὸ τὸ σύμβολον τοῦ αἰσθητοῦ φωτὸς διαχυθῇ τὸ φῶς ἐκεῖνο, περὶ τοῦ ὁποίου ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ ψαλμωδῷ: λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου» (Contr. Vigilant. III. Ὡς πρὸς τὴν Δύσιν, ἡ συνήθεια αὕτη μνημονεύεται πρῶτον ὑπὸ Ἰσιδώρου τοῦ Σεβίλλης, ὅστις ἀναφέρει (Etymol. VII. XII, 29), ὅτι «οἱ ἑλληνιστὶ καλούμενοι ἀκόλουθοι, λατινιστὶ καλοῦνται ceroferarii (ἤτοι κηρία βαστάζοντες ἢ λαμπαδάριοι), ἐπειδὴ φέρουσι κηρία ὅταν τὸ Εὐαγγέλιον ἀναγινώσκεται ἢ πρόκειται νὰ τελεσθῇ ἡ θυσία». Προσθέτει δ' ὁ Ἰσίδωρος ὅτι ἡ ἀφὴ αὕτη τῶν λαμπάδων ἐγίνετο ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς σημεῖον χαρᾶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς σύμβολον τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, περὶ οὗ ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὅτι «ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν».

Ὡσαύτως χρῆσις λαμπάδων ἐγίνετο καὶ κατὰ τὰς κηδείας. Οὕτω, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐσεβίου (βίος Κωνστ. IV, 66), ὅταν τὸ λείψανον τοῦ Κωνσταντίνου ἀπετέθη, ἐφώτιζον λαμπάδες ἐπὶ χρυσῶν κηροπηγίων γύρῳ αὐτοῦ καὶ παρεῖχον θαυμάσιον θέαμα εἰς τοὺς θεωμένους (πρβλ. καὶ *Γρηγ. Ναζ.* λόγ. V, 17). Καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος, περιγράφων τὴν κηδείαν τῆς ἀδελφῆς Μακρίνης, ἀναφέρει ὅτι «προηγεῖτο καθ' ἑκάτερον μέρος διακόνων τε καὶ ὑπηρετῶν οὐκ ὀλίγον πλῆθος, στοιχηδὸν τοῦ σκηνώματος προπομπεῦον, τὰς ἐκ κηροῦ λαμπάδας ἔχοντες πάντες» (παρὰ *Migne* 46, 993) Συναφῆ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἱερώνυμος περὶ τῆς κηδείας τῆς Παύλας (ad Eustoch. Epist. 108 § 29 καὶ ἄλλοι περὶ ἄλλων.

Ἐκ τῆς ἐν ταῖς κηδείαις χρήσεως αἱ λαμπάδες εἰσήχθησαν καὶ εἰς τὰ κοιμητήρια, ἀναπτόμεναι ἐπὶ τῶν τάφων τῶν μαρτύρων τὸ κατ' ἀρχάς. Ὁ Γρηγόριος Διάλογος (595 μ. Χ.) (lib. III, 24), ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀποστόλου Πέτρου εἰς τὸν σκευοφύλακα τοῦ ἐν Ρώμῃ ναοῦ, ἔνθα ἐφυλάσσετο τὸ λείψανον τοῦ ἀποστόλου, ὅταν οὗτος ἐγερθεὶς ἐν καιρῷ νυκτὸς ἡτοίμαζε τὰ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ τάφου φῶτα. Ἐντεῦθεν χρῆσις κηρίων πρὸς ἐκδήλωσιν τιμῆς καὶ σεβασμοῦ ἐγίνετο καὶ πρὸ τῶν εἰς μικρὰς φορητὰς λάρνακας ἀποτεθειμένων ἱερῶν λειψάνων, καθὼς καὶ πρὸ τῶν ἱερῶν εἰκόνων ἢ ἐπὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ (*Σωκρ.*, Ἐκκλ. Ἱστορ. VI, 8). Ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ὡρίσθη ὑπὸ τοῦ πάπα Σεργίου τοῦ Α' 687) νὰ γίνεται λιτανεία μετὰ λαμπαδηφορίας κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑπαπαντῆς. Οὕτω, ἡ μὲν λειτουργία τῆς ἑορτῆς ταύτης ἐκλήθη Missa Luminum, ἡ δὲ ἑορτὴ καθ' ἣν ὑπὸ τοῦ Συμεὼν ἐγένετο δεκτὸς ὁ κύριος ὡς «φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν», ὡς festum benedictionis et distributionis candelarum.

Κατὰ τοὺς ἀλληγοριστὰς (*Συμ. Θεσσαλ.*, Περὶ ναοῦ ρλδ' Migne 156, 345) ὁ κηρὸς «τὸ καθαρὸν ἡμῶν ἐμφαίνει καὶ ἀκηλίδωτον τῆς προσαγωγῆς καὶ τὸ οἰκεῖον πρὸς τὴν σφραγῖδα διὰ τὴν θείαν σημείωσιν καὶ τὸ μαλασσόμενον καὶ ὑπεῖκον διὰ τὴν μετάνοιαν ἀπὸ τοῦ τραχέος καὶ τὴν ὑπακοήν· καὶ τὸ εὔκολον πρὸς τὸ πλάττειν διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν· καὶ τὸ ἐξ ἀνθέων συγκεῖσθαι διὰ τὴν χάριν τοῦ πνεύματος».

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

λάμπασμα (τὸ) *[Λαογρ.]*. Ὀνομασία διδομένη ἐνιαχοῦ ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς τοὺς *βρυκόλακας* (βλ. λ.).

Λὰ Μπαστὶντ (La Bastide) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα ὀχυρωματικῶν ἔργων, φρουρίων καὶ πολλῶν περὶ αὐτὰ ἱδρυθεισῶν πόλεων καὶ χωρίων κατὰ τὸν μεσαίωνα ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ (βλ. λ *Μπαστὶντ*).

Λαμπὲ (Labbé), ***Ἐρνέστος - Μάρκελλος***. Γάλλος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1870. Ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ἀξιωματικοῦ τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἔγραψε: «Σπουδὴ τῶν λυμφατικῶν γαγγλίων κατὰ τὰς ὀξείας μολύνσεις» (1898), «Τὸ αἷμα» (1903), «Κυτοδιαγνωστική» (1903), «Αἱματολογία» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Besançon (1904).

Ο. Ρ.

— **Λαμπὲ** (Labbé), ***Λέων***. Γάλλος χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1832. Τῷ 1863 ἐγένετο ὑφηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων καὶ τῷ 1880 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς. Ἐξέδωκε μετὰ τοῦ Léon Gosselin «Μαθήματα ἐπὶ τῶν κοιλιακῶν κηλῶν» (1865, μετὰ τοῦ Guyon συνέγραψεν «Ἔκθεσιν ἐπὶ τῶν προόδων τῆς χειρουργικῆς» καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Coyne «Περὶ καλοήθων ὄγκων τοῦ μαστοῦ» (1876) κ.ἄ.

Ο. Ρ.

— **Λαμπὲ** (Labé), ***Λουΐζα***. Γαλλὶς ποιήτρια (1526—1566). Ὡραιοτάτη καὶ εὐφυής, ἔτυχε σπανίας μορφώσεως. Ἐδιδάχθη τὴν ἑλληνικήν, τὴν ἰταλικὴν καὶ τὴν ἱσπανικήν, ἐγένετο δὲ πρώτης τάξεως μουσικός· ἐκ παραλλήλου ἠσχολεῖτο μὲ τὴν σπαθασκίαν καὶ τὴν ἱππασίαν. Εἰς ἡλικίαν δεκαεξ ἐτῶν ἐνεδύθη ἀνδρικὰ καὶ κατετάχθη ὡς λοχαγὸς Loys εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α' εἰς Ρουσσιγιὸν ἀποσταλέντα στρατεύματα, διὰ ν' ἀκολουθήσῃ, ὡς λέγεται, τὸν ἐκλεκτὸν τῆς καρδίας της. Ἐπιστρέψασα εἰς Λυὼν συνεζεύχθη τὸν πλουσιώτατον σχοινέμπορον Ennemond Perrin, ἐξ οὗ καὶ ἡ προσωνυμία της la Belle Cordière, ὑπὸ τὴν ὁποίαν εἶναι συνήθως γνωστή. Εἰς τὰς αἰθούσας της ἐσύχναζον ὅλοι οἱ ποιηταί, καλλιτέχναι καὶ εὐγενεῖς τῆς ἐποχῆς της. Τὸ τοιοῦτον ἐγένετο ἀφορμή, ὥστε νὰ διαδοθοῦν εἰς βάρος της πλεῖστα σκανδαλώδη ἀνέκδοτα· ἐν τούτοις οἱ ποιηταὶ παρουσιάζουν αὐτὴν ὡς πρότυπον συζυγικῆς πίστεως. Φαίνεται ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ἔζησε βίον ἀρκούντως ἐλεύθερον. Ἡ Λαμπὲ ἔγραψεν εἰς πεζὸν τὸν διάλογον «Le débat de la Folie et de l'Amour», διάφορα ποιήματα ᾠδὰς καὶ σοννέτα. Λεπτότης καὶ χάρις χαρακτηρίζει τὴν φράσιν αὐτῆς, ὁ δὲ στίχος της, τραχὺς καὶ ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν Ρονσάρ, εἶναι φλογερὸς καὶ πλήρης πάθους, δὲν δικαιολογεῖ ὅμως καὶ τὴν παρὰ πολλῶν σύγκρισιν τῆς ποιητρίας πρὸς τὴν Σαπφώ. Τὰ ἔργα της, πεζὰ καὶ ἔμμετρα, ἐξεδόθησαν τῷ 1555 ὑπὸ τὸν τίτλον «Oeuvres de Louise Labé, Lionnoise», ἔκτοτε δὲ ἐπανειλημμένως ἀνετυπώθησαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Gonon*. Documents historiques sur la vie et les mœurs de Louise Labé (1844).—*Sainte-Beuve*, Louise Labé («Revue de deux Mondes» τεῦχ. Μαρτίου 1845).

Ι. Ο.

— **Λαμπὲ** (Labbé), ***Φίλιππος***. Γάλλος ἰησουΐτης (1607—1667). Διετέλεσε καθηγητὴς καὶ συνέγραψε πλεῖστα συγγράμματα, ἐν οἷς: «Collectio conciliorum», «Nova Bibliotheca manuscriptorum», «Bibliotheca Bibliothecarum» κ. ἄ. Εἰς τὸν Λαμπὲ ὀφείλεται καὶ ἡ πρωτοβουλία πρὸς καταρτισμὸν συλλογῆς τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν.

Μ. Ν. Δ.

Λαμπέδουσα (Lampedusa) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἰταλίας, ἡ *Λαμπηδοῦσα* τῶν σπογγαλιέων μας, κειμένη ἐν τῷ Λιβυκῷ πελάγει καὶ τῷ στενῷ, ὅπερ χωρίζει τὴν Σικελίαν ἀπὸ τῆς Τύνιδος. *Λεπάδουσσα* κατὰ Στράβωνα καὶ Πτολεμαῖον (Δ, γ, 44) καλουμένη, ἀποτελεῖ μετὰ τῆς Λινόζας καὶ τοῦ Λαμπιὸν καὶ τῶν προσκειμένων βραχονησίδων των τὰς «Πελαγίας νήσους», τὰς μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἀφρικῆς κειμένας. Ὑπεραπόκεντρος, ἀπέχει 90 μίλλια Δ. ΝΔ. τῆς Μάλτας, 68 μίλλ. Ἀν. τῆς Μαχεδίας τῆς Τύνιδος καὶ 80 μίλλια Ν. ΝΑ. τῆς Παντελλαρίας. Ἔχει περίμετρον 30 χλμ., μῆκος 11.200 καὶ πλάτος 3.700, μὲ 2.448 κατοίκους, καὶ ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὸν νομὸν τοῦ Τζιρτζέντι τῆς Σικελίας, συγκοινωνοῦσα ἀτμοπλοϊκῶς ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος μετὰ τοῦ σικελικοῦ λιμένος τοῦ Τράπανι. Ἡ θέσις της εἶναι λίαν ἐπίσημος διὰ τὴν ναυτιλίαν, δι' ὃ καὶ ἡ ἀνατολικὴ ἐσχατιά της, τὸ ἀκρωτήριον *Γρεγάλε* (πλάτ. 35°31' Β., μῆκ. 12°38' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 193: Lampedusa), ἔχει ἐντατικώτατον φάρον. Ἀπὸ ἀπόψεως γεωγραφικῆς θέσεως καὶ γεωλογικῆς συστάσεως ἀποτελεῖ ἀναδυομένην ἔξαρσιν (ὑψόμ. 130 μ.) κατὰ τὸ ΒΑ. ὅριον τῆς ὑφαλοκρηπῖδος τῆς ἀνατολικῆς παραλίου τῆς Τύνιδος (—20 —80 ὀργ.), λίαν οἰκείας εἰς τοὺς Αἰγινήτας δύτας, διὰ τὰ ὡραῖα λαμπηδιανά, ἅτινα ἡλίευον πρὸ τῆς κατ' οὐσίαν μονοπωλήσεως ὑπὲρ τῶν Ἰταλῶν δυτῶν τῆς κατὰ τὴν ὑφαλοκρηπῖδα τῆς Λαμπεδούσης σπογγαλιείας. Τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς νήσου εἶναι ἀκαλλιέργητον καὶ πλῆρες ἑλῶν, ἐνῷ τὸ ἀνατολικόν, καλλιεργηθὲν ἐπαρκῶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἀπέβη λίαν εὔφορον, παράγον καλὸν οἶνον, ὀπώρας καί τινα σιτηρά. Σήμερον χρησιμεύει ὡς ἀποικία καταδίκων καὶ πολιτικῶν ἐξορίστων, οἵτινες, ὁμοῦ μετὰ τῆς φρουρᾶς αὐτῶν, ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου. Οἱ ὀλίγοι κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται ἰδίως εἰς τὴν ἁλιείαν σπόγγων. Ὁ λιμὴν αὐτῆς, καίτοι μικρός, εἶναι λίαν ἀσφαλής. Ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα ἡ νῆσος παρέμενεν ἀκατοίκητος, ἕνεκα τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν τῶν Βερβέρων πειρατῶν. Κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν, τῷ δὲ 1436 ὁ Ἀλφόνσος, βασιλεὺς τῆς Ἀραγῶνος, παρεχώρησεν αὐτὴν εἰς τὸν βαρῶνον Μοντεκιάρο. Κατόπιν περιῆλθεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ Αἰκατερίνη ἡ Μεγάλη τῆς Ρωσίας ἐζήτησε νὰ τὴν ἐξαγοράσῃ, ὅπως ἐγκαταστήσῃ ἐκεῖ μεγάλην ναυτικὴν βάσιν, δυναμένην νὰ ἀντισταθμίσῃ στρατηγικῶς τὴν Μάλταν. Παρομοίαν πρότασιν ἔκαμε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως καὶ ἡ Ἀγγλία μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος κατάληψιν τῆς Μάλτας. Τῷ 1843 ἡ νῆσος περιῆλθεν ὁριστικῶς εἰς τὸ βασίλειον τῶν Δύο Σικελιῶν, τοῦ ὁποίου ἠκολούθησε τὰς τύχας.

ΣΕ.Λ—Μ.Δ.Β.

Λάμπεθ (Lambeth) *[Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν 28 δήμων τῆς κομιτείας τοῦ Λονδίνου. Κάτ. 302.8.. Διὰ τοῦ ὀνόματος κοινῶς ὁρίζεται τὸ βόρειον παραποτάμιον μέρος τοῦ δήμου, ἀλλὰ περιλαμβάνονται εἰς αὐτὸν καὶ αἱ περιφέρειαι Κέννιγκτων καὶ Βώξχωλλ, Μπρίξτον καὶ μέρος τοῦ Νόργουντ. Τέσσαρες γέφυραι, *Βατερλώ*, *Οὐεστμίνστερ*, *Λάμπεθ* καὶ *Βώξχωλλ*, συνδέουν τὴν περιοχὴν μετὰ τοῦ Ταμέσεως, ἐξ ὧν ἡ πρώτη, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ 1817, εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ γέφυρα, ἀποτελοῦσα ὡραῖον ἀρχιτεκτονικὸν ἔργον. Ἐκ τῶν μνημείων του διακρίνονται ὁ ἀρχαῖος πύργος τοῦ Βορείου Λάμπεθ κτισθεὶς πρὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ὅστις μετὰ τοῦ μεγάρου τοῦ ἀρχιεπισκόπου καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Παναγίας, οἰκοδομηθέντος τὸν ΙΕ' αἰῶνα καὶ ἀνακαινισθέντος τῷ 18.. ἀποτελεῖ γραφικὸν συγκρότημα ὡραίων κτιρίων πλησίον τοῦ Ταμέσεως. Εἰς τὸν ναὸν τῆς Παναγίας ὑπάρχουν πλεῖστοι τάφοι ἀρχιεπισκόπων καὶ προσωπογραφίαι αὐτῶν, ἐξ ὧν τινες ἔργα τῶν Χολμπάϊν, Βὰν Ντύκ, Χόγκαρθ καὶ Ρέϋνολντς. Ἔχει ἐπίσης νοσοκομεῖα, ὀκτὼ δημοσίας βιβλιοθήκας, ναυτικὴν λέσχην, θέατρα, ἐργοστάσια ζυθοποιίας, σιδηρουργίας, χημικῶν προϊόντων κλπ. Τὸ 1.. συνῆλθεν αὐτόσε χριστιανικὸν συνέδριον.

Δ. Ι.

Λάμπεια (ἡ) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ ὄρους *Ἐρυμάνθου* (ὑψ. 19..). Ὑψοῦται ἄνωθεν τῶν σημερινῶν χωρίων Λιβαρτζι καὶ Λεχούρι (ἐπαρχίας Καλαβρύτων) καὶ ἔχει εἰς μὲν τὰ ὑψηλὰ μέρη πυκνὰ δάση ἐλατῶν, εἰς δὲ τὰ κατώτερα ἀραιὰ τοιαῦτα δρυῶν καὶ πρ...

Digitized by Google

Ἐξ αὐτοῦ πηγάζουν οἱ πρὸς τὸν Κορινθιακὸν ἐκβάλλοντες ποταμοὶ Σελινοῦς καὶ Ἐρασῖνος καὶ ὁ πρὸς τὸν Ἀλφειὸν Ἐρύμανθος. Ἡ ὑπό τινων γνώμη ὅτι τὸ ὄνομα Λάμπεια ἔφερεν ὁ σημερινὸς *Ἀστρᾶς*, ὁ μεταξὺ τοῦ Ἐρυμάνθου καὶ τῆς Φολόης ὑψούμενος, ἐλέγχεται ὑπὸ τοῦ Κουρτίου ἡμαρτημένη (Pelopon. I, 385). Ι. Σ. Σ.

— **Λάμπεια** /*Γεωγρ.*/. Ὄνομα δοθὲν ἐσχάτως εἰς τὴν κωμόπολιν τῆς Ἠλείας *Δίβρην* (βλ. λ.) ἢ *Πρινόφυτον*, παλαιὰν πρωτεύουσαν τοῦ τέως δήμου Λαμπείας. Χ. Δ.

— **Λαμπείας, τέως δῆμος** — /*Γεωγρ.*/. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, περιλαμβάνων τὰς σημερινὰς κοινότητας *Ἁγίας Ἄννης, Ἀνδρωνίου, Βερβενῆς* (*Κρυόβρυσης*), *Γιαρμένων* (*Φολόης*), *Δίβρης* (*Πρινοφύτου*), *Κακοταρίου, Κερτίζης, Κλεινδιᾶς, Κούμανι, Μπεντενίου* (*Πεύκης*), *Μποστενίτσης* (*Ὀρεινῆς*), *Νουσᾶς* (*Ἀστρᾶ*), *Πορετζοῦ* (*Ἀγραμπέλων*) καὶ *Τσιπιανῶν*, μὲ ἕδραν τὴν *Δίβρην* (*Πρινόφυτον*). Περιελάμβανε τὴν μεταξὺ Ἐρυμάνθου καὶ Λάλα χώραν καὶ ἠρίθμει κατ. 6.500 περίπου. Χ. Δ.

Λαμπέϊτ, Ρὰς-Ἐλ — /*Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον (πλάτ. 31°23′ Β., μῆκ. 27°21′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 374: Mersa Matruh to Alexandria) τῆς ἐπὶ τῆς Μεσογείου αἰγυπτίας ἀκτῆς καὶ ὅρμος (*Μέρσα Ἐλ-Λαμπέϊτ*) μεταξὺ Μέρσα Οὔμ-Ἐλ-Ραχὰμ (ἀρχ. Σεληνὶς) καὶ Μέρσα Μπερὲκ (ἀρχ. Παραιτόνιον). Εἶναι τὸ ἀρχαῖον *Ζεφύριον* (Σταδ. Μεγ. Θαλ. 20). Περιστοιχίζεται δὲ ἀπὸ σκοπέλους ὑπὲρ τὴν θάλασσαν (Medit. Pilot V, 50,36, ἔκδ. 1925), οἵτινες εἶναι οἱ *Δελφῖνες* τοῦ Σταδιασμοῦ, αἱ *Φωκοῦσαι* τοῦ Πτολεμαίου καὶ αἱ *Φυκοῦσαι* Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου. Σ. Ε. Λ.

— **Λαμπέϊτ, Ρὰς-Ἐλ** — /*Γεωγρ.*/. Ἀκρωτήριον ἐπίσημον τῆς Τυνησίας ΒΔ. τῆς Μπιζέρτας, ὀνομαζόμενον ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων Cap Blanc. Ἔχει σηματοτηλέγραφον (πλάτ. 37° 19′ 43″ Β, μῆκ. 9° 50′ 10″ Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 250: Fratelli rocks to Mahedia) ὑπὸ διεθνὲς ἀριθμόσημον A. K. W. M ἐν τῷ κώδικι ναυτικῶν σημάνσεων. Ταυτίζεται ὑπό τινων πρὸς τὸ *Ποσειδῶνος Βωμοὶ* τοῦ Πτολεμαίου (Δ, γ, 6), ἡ τοπωνυμία ὅμως αὕτη προσαρμόζει γεωγραφικῶς κάλλιον πρὸς τὴν συστάδα τῶν βραχονησίδων *Φρατέλλι*. Σ. Ε. Λ

Λάμπεκ (Lambeck καὶ λατ. Lambeccius), ***Πέτρος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς βιβλιογράφος (1628—1680). Ἐσπούδασεν ἐν Ἀμστελλοδάμῳ ὑπὸ τὸν Vossius, εἶτα δὲ μετέβη (1646) εἰς Παρισίους καὶ εἰς Ρώμην, πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἱστορικῶν του μελετῶν. Ἐπανελθὼν τῷ 1650 εἰς Γερμανίαν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἀμβούργου. Ἐκεῖ ὅμως αἱ συμπάθειαί του πρὸς τὸν καθολικισμὸν ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς ἐξέγερσιν ἐναντίον του, κατόπιν δὲ τούτου μεταβὰς εἰς Ρώμην ἠσπάσθη τὸ καθολικὸν δόγμα. Ἐκεῖθεν ἐπανῆλθεν εἰς Βιέννην, ὅπου διωρίσθη ἱστοριογράφος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ κατόπιν ἐπιμελητὴς τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ, εἰς τὴν ταξινόμησιν τῆς ὁποίας ἀφιέρωσε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του. Σημαντικώτερον ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι τὸ «Commentaria de Augusta Bibliotheca Caesarea Vindobonensi» (Βιέννη 1665, εἰς 8 τόμους). Τὸ ἔργον τοῦτο ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τοῦ Nesselius ὑπὸ τὸν τίτλον «Breviarium et supplementum commentariorum Lambecianorum» (1690).

Λαμπελέτ, *Γεώργιος*. Ἕλλην μουσικός, γεννηθεὶς τῷ 1875 ἐν Κερκύρᾳ. Συνεπλήρωσε τὰς γυμνασιακάς του σπουδὰς εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ κατόπιν ἐσπούδασεν ἐπὶ ἑπταετίαν μουσικὴν εἰς τὴν Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας, ὅπου κατέγινε καὶ εἰς φιλολογικὰς μελέτας. Τῷ 1901 ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ περιοδικὸν «Παναθήναια» μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐθνικὴ μουσική» καὶ ἤρχισε νὰ συνθέτῃ. Ὁρμώμενος ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια, ἔθεσε τὰς βάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ «lied» ἀπὸ τῆς ἁπλουστέρας του μορφῆς («Φιλιά», «Ἀνθοστεφάνωτη», «Μάτια», «Μπαλάντα» κτλ.) μέχρι τῆς νεωτέρας («Προσκύνημα», «Τὸ πουλάκι» «Lacrymae rerum», «Τὸ στερνὸ παραμύθι» κτλ.). Συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχάς του αὐτὸς ἔγραψε καὶ χορῳδίας μὲ χαρακτῆρα ἐθνικὸν («Στὸν κάμπο», «Στὴν ἀκρογιαλιά», «Δέησις») καὶ συμφωνικὰ ἔργα, ὅπως τὴν «Γιορτή» (1901) ἐκτελεσθεῖσαν τὸ πρῶτον εἰς μεταγραφὴν διὰ δύο κλειδοκύμβαλα, ὕμνους, στρατιωτικὰ τραγούδια καὶ ἕνα «Θέμα μὲ βαριασιόνες» διὰ κλειδοκύμβαλον ἐπὶ ἑλληνικοῦ θέματος Ἄλλα ἔργα του εἶναι μία φούγκα διὰ κουαρτέτο καὶ ὀρχήστραν, ἕνα μενουέτο δι' ὀρχήστραν, κανόνες διὰ κλειδοκύμβαλον, γκαβότες κτλ. Ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἔδωσεν εἰς τὴν ἐναρμόνισιν δημοτικῶν τραγουδιῶν συμφώνως πρὸς τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα τῆς μελῳδίας. Ἐκ τῶν ἑκατὸν περίπου δημοτικῶν τραγουδιῶν, τὰ ὁποῖα ἐνηρμόνισε, τὰ 40 ἀπετυπώθησαν εἰς δίσκους. Ἠσχολήθη ἰδιαιτέρως καὶ μὲ τὸ παιδαγωγικὸν τραγούδι, συνθέσας συλλογὴν σχολικῶν ᾀσμάτων «Τὰ χελιδόνια», ἐπὶ στίχων τοῦ Ζ. Παπαντωνίου, ἐν τῇ ὁποίᾳ προσπαθεῖ νὰ δώσῃ τὸν τύπον τοῦ ἑλληνικοῦ παιδαγωγικοῦ τραγουδιοῦ, δι' ὃ καὶ τοῦ ἀνετέθη τὸ μουσικὸν μέρος τῶν σχολικῶν βιβλίων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου («Μουσικὸν ἀλφαβητάριον», «Διγενὴς Ἀκρίτας» κτλ.). Κατέγινεν ἐπίσης εἰς τὴν συγγραφὴν ἄρθρων ἐπὶ μουσικῶν θεμάτων, δημοσιευθέντων εἰς περιοδικὰ ἑλληνικὰ καὶ ξένα, ἐκδώσας μετὰ τοῦ Γ. Ἀξιώτη τὸ περιοδικὸν «Κριτική» καὶ διευθύνας τελευταίως τὰ «Μουσικὰ Χρονικά». Ἐξέδωκε διαφόρους μουσικὰς μελέτας, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυριώτεραι εἶναι: «Μουσικὴ καὶ ποίησις», «Μουσικὴ καὶ γλῶσσα», «Ὁ νασιοναλισμὸς εἰς τὴν τέχνην» «Τὸ ἑλληνικὸ δημοτικὸ τραγούδι», «Τὸ δραματικὸν θέατρον». Α. Θ.

— **Λαμπελέτ, *Ἐδουάρδος***. Μουσουργός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Κερκύρᾳ (1820—1903) Σπουδάσας ἐν Βονωνίᾳ, προσελήφθη, τῷ 1859, ὡς διδάσκαλος τῆς ᾠδικῆς ἐν τῇ φιλαρμονικῇ Κερκύρας, ἀνεδείχθη δὲ σὺν τῷ χρόνῳ διακεκριμένος μουσουργός, συνθέσας χορούς, μελῳδίας κ.τ.τ. Κατεγίνετο εἰς τὴν ἁρμόνισιν τῶν βυζαντινῶν μελῳδιῶν τῆς λειτουργίας διὰ τετραφωνίαν καὶ ἔγραψε τὰ μελοδράματα: «L' orfana», «Il Castello maledetto» καὶ «Olena la schiava» καὶ διάφορα ποιήματα. Λ. Χ. Ζ

— **Λαμπελέτ, *Ναπολέων***. Μουσικός, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Γεωργίου Λαμπελέτ, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ. Συνεπλήρωσε τὰς μουσικάς του σπουδὰς εἰς τὸ ᾠδεῖον τῆς Νεαπόλεως (1885), ἔπειτα κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ᾠδικῆς εἰς τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν, ὅπου ἐδίδαξεν ἐπὶ δύο ἔτη. Παραιτηθεὶς εἶτα ἵδρυσε (1887) μουσικὴν σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδιδάσκετο ᾆσμα, κλειδοκύμβαλον καὶ ὄργανα, ἔγχορδα καὶ πνευστά. Μὲ τοὺς μαθητὰς τῆς σχολῆς του ἐσχημάτισε μελοδραματικὸν θίασον ἐρασιτεχνῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκατελέγετο καὶ ὁ διάσημος κατόπιν γενόμενος ὀξύφωνος Ἰ. Ἀποστόλου. Ὁ Ν. Λαμπελὲτ ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτας τῆς «Φιλαρμονικῆς Ἀθηνῶν» (1889) καὶ τοῦ «Ὁμίλου Φιλομούσων». Βραδύτερον ἵδρυσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ μουσικὸν ὅμιλον ὑπὸ τὸν τίτλον «Καλλιτεχνικὴ οἰκογένεια», ὁ ὁποῖος διελύθη ταχέως ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου τοῦ Γ. Ρετσίνα, ὅστις εἶχεν ἀναλάβει τὰς δαπάνας τῆς λειτουργίας του Ἐπίσης εἰργάσθη διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς τετραφωνίας εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἑλληνικοῦ μελοδράματος, ἡ πρώτη παράστασις τοῦ ὁποίου ἔγινε τὸν Μάρτιον τοῦ 1888 εἰς τὸ θέατρον Μπούκουρα μὲ τὸν «Ὑποψήφιον βουλευτὴν» τοῦ Ξύνδα, μετεχόντων τοῦ Ἰ. Ἀποστόλου, Β. Λαλαούνη, Χ. Στρουμπούλη, Λ. Λάνδη καὶ τῆς Ἰταλίδος σοπράνο Μιταρέλλι-Λάνδη. Κατὰ την ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Ν. Λαμπελὲτ συνέθεσε καὶ πολλὰ τραγούδια, γενόμενα δημοτικώτατα. Τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Ἡ γυφτοπούλα», «Τὸ νανούρισμα», «Ἔλα μαζί μου», «Χωρισμός», «Ἐπίστεψα», «Οὔτε μὲ γνωρίζεις, οὔτε σὲ γνωρίζω», τρεῖς βαρκαρόλες διὰ χορῳδίαν κ. ἄ. Τῷ 1893 ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον, προσκληθεὶς ἀπὸ τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς κοινότητος νὰ ἱδρύσῃ «Μουσικὴν Ἀκαδημίαν», ἀπὸ τὴν ὁποίαν συνεστήθη καὶ τὸ ἑλληνικὸν μουσικὸν σῶμα - μπάντα ἀπὸ 60 ὄργανα. Εἰς τὴν Αἴγυπτον εἰργάσθη καὶ ὡς καθηγητὴς τῆς μουσικῆς καὶ συνέθεσε τὴν «Σουδανέζικη σερενάτα», ἕνα «Θούριον» διὰ τὴν αἰγυπτιακὴν ἔκθεσιν κ. ἄ Τῷ 1898 μετέβη εἰς Λονδῖνον, ὅπου διαμένει ἔκτοτε. Εἰς τὴν ἀγγλικὴν πρωτεύουσαν διεκρίθη ὡς συνθέτης καὶ διευθυντὴς ὀρχήστρας. Διηύθυνεν ὀρχήστραν εἰς τὰ μεγαλύτερα θέατρα τῆς πόλεως, τὴν «Ἀλάμπραν», τὸ «Θέατρον τοῦ Στέμματος», τὸ «Ἀντέλα», τὸ «Θέατρον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου», καὶ ἄλλα. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπίσης συνέθεσε τὰ σπουδαιότερα μελοδραματικά του ἔργα: τὸ μελόδραμα, «Ὄνειρο τοῦ Πιερρότου», τὸ λυρικὸν ἰντερμέτζο «Φενέλλα», τὰς λυρικὰς κωμῳδίας «Γιασμάκ», «Τὸ πέρασμα τῆς Ἀφροδίτης», «Ποπουρί», «Ὁ χορὸς τῆς σκιᾶς», «Βαλεντῖνος», παιχθέντα μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἐπίσης συνέθεσε τὴν λειτουργίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἡ ὁποία ἐκτελεῖται εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Λονδίνου, καὶ πολλὰ ἔργα δι' ὀρχήστραν καὶ τραγούδια ἐπὶ ἑλληνικῶν καὶ ἀγγλικῶν στίχων. Ἀπὸ τὰ ἑλληνικά, τὰ γνωστότερα καὶ δημοτικώτερα εἶναι: «Ἀποχωρισμός», «Ἀρβανίτισσα», «Τριανταφυλλιὰ καὶ κυπαρίσσι», «Λησμονῶ», «Ὅταν γελᾷς κι' ὅταν λαλῇς», «Τὰ μικρά σου χέρια», — τὰ δύο τελευταῖα ἐξεδόθησαν ἐσχάτως εἰς τὰς Ἀθήνας — καὶ ἡ μουσικὴ τῆς «Σεμέλης» τοῦ Βασιλειάδου. Χαρακτηριστικὸν τῆς δημοτικότητος τοῦ Λαμπελὲτ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ἄγγλος συνθέτης τῆς ὀπερέττας «Γκέϊσσα», Σίδνεϋ Τζόνς, ἐδανείσθη ἕνα τραγούδι τοῦ Ἕλληνος μουσουργοῦ καὶ τὸ παρενέβαλεν εἰς τὸ ἔργον του διὰ μεγαλυτέραν του ἐπιτυχίαν.

Τῷ 1928 ἑωρτάσθη εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ πεντηκονταετηρὶς τῆς καλλιτεχνικῆς δράσεως τοῦ Ν. Λαμπελὲτ καὶ ὠργανώθη συναυλία ἀπὸ τὴν «Λέσχην Καλλιτεχνῶν», κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξετελέσθησαν πλεῖστα ἔργα του, καὶ ἐτιμήθη μὲ τὸ μετάλλιον τῶν Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν. Α. Θ

Λαμπὲν (Lambin), ἢ ***Λαμπῖνος*** (Lambinus), ***Διονύσιος***. Γάλλος φιλόλογος (1520—1572). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς λατινικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας καὶ κατόπιν καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῆς Γαλλίας. Ἀπέθανεν, ὡς παραδίδεται, κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου, ἐκ φόβου μήπως κατασφαγῇ ὡς ὁ φίλος του Πέτρος Ράμος. Τὰ σχόλιά του εἶναι πλήρη λεπτομερειακῶν πληροφοριῶν καὶ παρεμφερῶν πρὸς τὸ κρινόμενον κείμενον ἀποσπασμάτων. Ἐξέδωκε τὸν Ὁράτιον (1561), τὸν Λουκρήτιον (1564), τὸν Κορνήλιον Νέπωτα (1569), τὸν Δημοσθένη (1570) κ ἄ. Εἶναι συχνάκις ἀσαφὴς καὶ δὲν ὑποδεικνύει τὰς πηγάς του. Ε. Λ.

Λαμπένσκι, *Ξαβέριος Ξαβερίεβιτς*. Ρῶσος διπλωμάτης καὶ συγγραφεὺς (1790—1855). Διετέλεσε γραμματεὺς εἰς τὰς ρωσικὰς πρεσβείας τοῦ Βερολίνου, Παρισίων καὶ Λονδίνου, καὶ συνέγραψε γαλλιστί: «Un mot sur l'ouvrage de Custine» «La Russie en 1839». Θ. Β.

Λαμπεντουχγὲρ (Labedoyère), ***Κάρολος-Ἀγγέλικος-Φραγκῖσκος***, *κόμις ντὲ—*. Γάλλος στρατηγὸς (1786—1815). Εἰσελθὼν εἰκοσαετὴς εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, διέπρεψεν εἰς πλείστας μάχας καὶ προήχθη εἰς συνταγματάρχην. Μετὰ τὴν παλινόστησιν τῶν Βουρβώνων ἀπεστάλη ὡς διοικητὴς τοῦ στρατοῦ τῆς Γκρενόμπλ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ναπολέοντος ἐξ Ἔλβας ἐτάχθη μετ' αὐτοῦ καὶ προήχθη εἰς στρατηγὸν ἀλλὰ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βατερλὼ συνελήφθη καὶ ἐτυφεκίσθη Θ. Β.

Λαμπὲρ (Lembert), ***Ἀντώνιος***. Γάλλος χειρουργὸς (1802—1851). Τῷ 1828 ἀπενεμήθη αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἰνστιτούτου βραβεῖον ἐκ 5 χιλ. φράγκων διὰ τὸ ἔργον του «Essai sur la méthode endermique». Κατέστη γνωστὸς διὰ τὴν μέθοδόν του τῆς ραφῆς τῶν ἐντέρων καὶ στομάχου (ραφὴ κατὰ Λαμπὲρ) «Nouveau procédé d'entérorrhaphie» (Repert. d'anat. 1826). Ἔγραψεν ἐπίσης: «Exposé sommaire d'une médecine nouvelle par la voie de la peau privée de son épiderme» κλπ. Ο. Ρ.

— **Λαμπὲρ** (Lamber), ***Ἰουλιέττα***. Γαλλὶς συγγραφεὺς καὶ λογία (βλ. λ. *Ἀδὰμ-Λαμπὲρ* Ἰουλιέττα).

— **Λαμπὲρ** (Lambert), ***Ἰωάννης-Ἑρρῖκος***. Διακεκριμένος Ἀλσατὸς μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος (1728—1777), ἀσχοληθεὶς κυρίως μὲ ἔργα ἀκουστικῆς καὶ συγγράψας: «Περὶ ἀκουστικῶν τινων ὀργάνων» (1763), «Περὶ τῆς ταχύτητος τοῦ ἤχου» (1768), «Παρατηρήσεις περὶ τοῦ συγκερασμοῦ ἐν τῇ μουσικῇ» κλ. Γ. Σ.

— **Λαμπὲρ** (Lambert), ***Λουδοβῖκος-Εὐγένιος***. Γάλλος ζωγράφος, γνωστὸς ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *Lambert des chats* (1825—1900). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ντελακρουᾶ καὶ ἐν τῇ παρισινῇ σχολῇ τῶν Καλῶν τεχνῶν ὑπὸ τὸν Ντελαρός. Ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλὸν τῷ 1874. Κατ' ἀρχὰς ἐξεικόνισε κυνηγετικὰς σκηνάς, πτηνὰ καὶ «νεκρὰς φύσεις». Ἀπὸ τοῦ 1857 ὅμως, ὅτε ἐξέθηκε τὸν πασίγνωστον πίνακά του «Γαλῆ καὶ ψιττακός», ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀπεικόνισιν τῶν γαλῶν, τῆς ἐκφράσεως καὶ τῆς ψυχολογίας τῶν ὁποίων ἀπέβη ἄφθαστος διερμηνευτής. Μεταξὺ τῶν ἔργων του μνημονεύομεν: «Τὸ ὡρολόγιον ποὺ προτρέχει», «Ὁ προθάλαμος», «Γαλῆ μετὰ τῶν μικρῶν της», «Διακοπεὶς ὕπνος», «Ἐν οἰκογενείᾳ», «Εἰς τὴν Νορμανδίαν», «Οἰκογένεια γαλῶν» κλπ. Ι. Μ. Π.

— **Λαμπὲρ** (Lambert), ***Λουκιανός***. Γάλλος συνθέτης καὶ δεξιοτέχνης τοῦ κλειδοκυμβάλου, γεννηθεὶς τῷ 1861. Ἐγένετο γνωστὸς διὰ σειρᾶς συναυλιῶν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Σπουδάσας σύνθεσιν ὑπὸ τοὺς Μασσενὲ καὶ Ντυμποά, ἀνεβίβασεν εἰς τὸ θέατρον τὰ ἑξῆς ἔργα: «Προμηθεὺς Δεσμώτης», «Sire Olaf» (Λίλλη, 1887), «Brocéliande», (Ρουάν 1892), «Le Spahi» (1897), «Ἡ Μασσαλιῶτις» (Παρίσιοι 1900), «La Flamenca» («Παρίσιοι 1903), «Penticosa» (1908). Ἔγραψεν ἐπίσης μελῳδίας, «Ρουμανικὸν θρῦλον» δι' ὀρχήστραν κτλ.

— **Λαμπὲρ** (Lambert), ***Μάριος***. Γάλλος μουσουργός, ἀσχοληθεὶς μὲ τὸ κωμικὸν μελόδραμα, εἰς ὃ εἶδος ἔδωκε τὰ ἔργα: «L'amour blanc» (1898), «Le roi Dagobert» (1900), «Le cadet de Navarre» (1906), τὴν ὀπερέτταν «L'amour aux castagnettes» κλπ.

— **Λαμπὲρ** (Lambert), ***Μιχαήλ***. Διάσημος Γάλλος καθηγητὴς τοῦ ᾄσματος (1610—1696), ζήσας εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', οὗτινος ἀπὸ τοῦ 1650 ἦτο μουσικὸς διευθυντής. Ἐσπούδασεν ὑποστηριχθεὶς ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Ρεσιλιέ, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἀνεδείχθη. Συνέθετεν ἐπὶ στίχων τοῦ Κινώλ, τοῦ Περρέν, Μποαρομπὲρ κλ. γοητευτικὰς μελῳδίας, βριθούσας καλλωπισμῶν καὶ λαρυγγισμῶν, μελῳδίας ἃς ἐξετέλει κατὰ τρόπον ἀπαράμιλλον. Τὴν κόρην τοῦ Λαμπὲρ συνεζεύχθη ὁ *Λούλλυ*, ὅστις καὶ ταχέως ἐπεσκίασε τὸν πενθερόν του. Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Λαμπὲρ ἐξεδόθησαν μία συλλογή: «Airs et brunettes» (1666) καὶ «Airs et dialogues» (1698). Γ. Σ.

— **Λαμπὲρ** (Lambert), ***Φραγκῖσκος***. Γάλλος θεολόγος μεταρρυθμιστής, γεννηθεὶς τῷ 1486 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1530. Ἐνωρὶς ἀπέκτησε φήμην εὐγλώττου ἱεροκήρυκος καὶ ἐμελέτησε μετὰ ζέσεως τὸς

Digitized by Google

Γραφάς. Περὶ τὸ 1520 ἀναγνώσας ἔργον τι τοῦ Λουθήρου, ἐγένετο ἔνθερμος ὀπαδός του καὶ ὅταν μετὰ δύο ἔτη ἀπεστάλη εἰς Γερμανίαν ἐξεδηλώθη ἐκεῖ ἀπροκαλύπτως ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1523 ἐνυμφεύθη, πρῶτος αὐτὸς πραγματοποιήσας οὕτω τὰς περὶ γάμου θεωρίας τοῦ Λουθήρου. Καταδιωκόμενος διαρκῶς καθ' ὅλην τὴν Γερμανίαν, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Στρασβοῦργον. Συνέγραψε τὸ ἔργον «Reformatio ecclesiarum Hassiae», τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων προσπαθειῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος πρὸς δημιουργίαν ἀνεξαρτήτου Ἐκκλησίας, στηριζομένης ἐπὶ δημοκρατικῶν βάσεων, ἀλλὰ καὶ αὐστηρᾶς πειθαρχίας καὶ ὁμοιαζούσης πρὸς τὸ τάγμα τῶν φραγκισκανῶν. Τῷ 1527 ἀνέλαβε τὴν ἕδραν τῆς ἁγίας Γραφῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μαρβούργου, ἀπέθανε δὲ μετὰ τριετίαν ἐκ πανώλους. —Π

Λάμπεργκ (Lambe g'), ***Φραγκῖσκος-Φίλιππος***, *κόμης φὸν* —. Αὐστριακὸς στρατηγὸς ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας (1790—1848). Ἔλαβε μέρος ἀπὸ τοῦ 1814—1818 μετὰ τῆς μεγάλης στρατιᾶς, εἰς τοὺς κατὰ τοῦ Μ. Ναπολέοντος ἀγῶνας. Τῷ 1842 διετέλεσεν ὑπαρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου καὶ διοικητὴς μεραρχίας ἐν Γκράτς. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς οὑγγρικῆς ἐπαναστάσεως (1848), διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἀρχιστράτηγος καὶ αὐτοκρατορικὸς ἐπίτροπος ἐν Οὑγγαρίᾳ, ἐπεχείρησε δίωξιν κατὰ τῆς οὑγγρικῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ἥτις εἶχεν ἀρνηθῆ νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτόν. Τοῦτο ἐπροκάλεσε τὴν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐφόνευσεν αὐτὸν δι' ὁμαδικῆς ἐπιθέσεως ἐπὶ τῆς γεφύρας τῆς Πέστης. Θ. Κ.

Λαμπερζερὶ (Labergerie), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***, *βαρῶνος ντὲ* —. Γάλλος ἀγρονόμος (1757—1836). Πλουσιώτατος κτηματίας, διετέλεσε κατὰ τὸ 1789 μέλος τῆς Κομμούνας καὶ ὀλίγον βραδύτερον μέλος τῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως καὶ νομάρχης εἰς τὴν Yonne ἀπὸ τοῦ 1800—1811. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐργασιῶν του ἀξιολογώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: «Ἱστορία τῆς γεωργίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» (1817), «Ἱστορία τῆς γεωργίας τῶν Γαλατῶν» (1829), «Ἱστορία τῆς γεωργίας τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων» (1834), «Ἱστορία τῆς γαλλικῆς γεωργίας» (1834), «Τὰ δάση τῆς Γαλλίας» (1817). Δ. Ν. Π.

Λαμπέρι *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Αἰγιαλείας, ἀποτελοῦν τὴν ἐπὶ τῆς Ν. ἀκτῆς τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου ἀκρώρειαν τοῦ βουνοῦ *Λούμπιστα* (ὑψόμ. 2.230 ποδ.), 5 ½ μίλλ. πρὸς Ἀν. (πλάτ. 38°19' ½ Β., μῆκ. 21°58' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1600: Gulf of Corinth) τοῦ φάρου Δρεπάνου. Χωρίον φερώνυμον καὶ στάσις τοῦ ΣΠΑΠ. Σ. Ε. Λ.

Λαμπερὸν *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 516. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Τιτάγι*. Χ. Δ.

λαμπερός, *—ή, —ό* δημοτ., ὁ πλήρης λάμψεως, ὁ ἐκπέμπων λάμψιν, ὁ ἀκτινοβολῶν, φωτεινός. ἀντίθ. *σκοτεινός*: «λαμπερὸ ἄστρο» ‖ «λαμπερὴ πέτρα» δακτυλιόλιθος διαυγής.

Λαμπεροῦσα *[Γεωγρ.]*. Νῆσος μικρὰ τοῦ Ν. Εὐβοϊκοῦ, ἡ βορειοτέρα τῆς συστάδος τῶν *Πεταλιῶν* (πλάτ. 38°02'40" Β., μῆκ. 24°16'55" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1597: Petali gulf), ΝΔ. κέρας καὶ δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὅρμον Μαρμάρι. Σ. Ε. Λ.

Λάμπερτ (Lambert), ***Ἰωάννης***. Ἰταλὸς φιλέλλην, γεννηθεὶς ἐν Ραβέννᾳ, καὶ γνωστὸς ἐν Ἰταλίᾳ ὑπὸ τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα *Ζόκκι* (Zocchi), ὅπερ ἐγκατέλιπε, κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα ὑπὸ ψευδώνυμον μετὰ τοῦ πρίγκιπος Παύλου, υἱοῦ τοῦ Λουκιανοῦ Βοναπάρτου. Ἀξιωματικὸς διακεκριμένος τοῦ ἱππικοῦ, συνειργάσθη εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Φαβιέρον τακτικὸν μετὰ τοῦ Ἀλμέϊδα καὶ τοῦ Ρενὼ-Σαίντ-Ἀνζελύ, ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ νεοπαγοῦς κράτους. Ἀποσυρθεὶς εἰς Κύθνον ἀπὸ τοῦ 1838, ἀπέθανεν αὐτόθι τῷ 1842. Γ. Δ. Κ.

—Λάμπερτ (Lambert), ***Ἰωάννης-Ἐρρῖκος***. Ἀλσατὸς φιλόσοφος (1728—1777). Ἀναγκασθεὶς ἐκ μικρᾶς ἡλικίας νὰ διακόψῃ τὰς σπουδάς του καὶ νὰ βοηθῇ τὸν πατέρα του, ὅστις ἦτο ῥάπτης, συνεπλήρωσε τὰς ἐλλείψεις τῆς παιδείας του δι' ἐπισταμένης ἀναγνώσεως παντὸς εἴδους ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων καὶ ἀνεδείχθη ταχύτατα ἕνεκα τῆς ἀφομοιωτικῆς ἰδιοφυΐας του καὶ τῆς πληθύος τῶν πρωτοτύπων ἰδεῶν. Προσληφθεὶς ὡς οἰκοδιδάσκαλος παρὰ πλουσίᾳ οἰκογενείᾳ ἐν Βερολίνῳ, ἤρχισεν ἐκδίδων τὴν «Ἐφημερίδα», ἐπιστημονικὸν περιοδικόν. Αἱ συμβολαί του εἰς τὰ μαθηματικά, τὴν ἀστρονομίαν, τὴν ὀπτικήν, τὴν φυσικὴν κλπ. παρεκίνησαν Φρειδερῖκον τὸν Μέγαν νὰ τὸν ἐκλέξῃ μέλος τῆς Βασιλικῆς Πρωσσικῆς Ἀκαδημίας. Ἀπέδειξε πρῶτος ὅτι τὸ π εἶναι ἀσύμμετρος ἀριθμός, εἰσήγαγε τὰς ὑπερβολικὰς συναρτήσεις εἰς τὴν τριγωνομετρίαν, ἀνέπτυξεν ἴδια θεωρήματα περὶ τῶν κώνων καὶ ἐστήριξε τὴν φωτομετρίαν ἐπὶ θεωρητικῶν βάσεων. Τὸ ἔργον του: «Ἡ ἐλευθέρα προοπτική» (1759—1774) ἔχει μεγίστην ἀξίαν. Ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ προητοίμασε τὴν θεωρίαν τοῦ Κάντ, ὅστις, μολονότι πρεσβύτερός του, ἐδείκνυε πρὸς αὐτὸν μέγαν θαυμασμὸν καὶ ἐκτίμησιν. Ὁ Λάμπερτ ἔθεσε τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα περίπου ὅπως καὶ ὁ Κάντ, ἠθέλησε δὲ νὰ συνδυάσῃ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐμπειρικῆς μεθόδου τοῦ Λὸκ πρὸς τὸν ἐκ τῶν προτέρων ὀρθολογισμὸν τοῦ Βόλφ, δὲν ἔφθασεν ὅμως εἰς τὴν φαινομενολογίαν καὶ δὲν κατορθώνει νὰ δώσῃ εἰμὴ ὀντολογικήν τινα θεωρίαν τῆς παλαιᾶς σχολῆς. Ἄλλα ἔργα: «Pyrométrie» (1779), «Photometria» (λατινιστὶ 1760, «Insigniores or binae cometarum proprietates» (1761, μετεφράσθη ἀργότερον εἰς τὴν γερμανικήν), «Beiträge zum Gebrauch der Mathematik und deren Auwendung» (1765—1772), Φιλοσοφικὰ ἔργα: «Kosmologische Briefe über d. Einrichtung d. Weltbaues» (1761), «Neues Organon» (2 τ. 1764), «Aulage zur Archi tektonik» (2 τ. 1771), «Logische u. philosophische Abhandlungen», ἐκδοθέντα ὑπὸ J. Bernouilli τῷ 1782. [Πρβλ. *Baensch*: Lamberts Philosophie and seine Stellung zu Kant (1902), *R. Zimmermann* Lambert, Der Vorgäuger Kants (1879).] Ε. Λ.

— Λάμπερτ (Lambert), ***Φρειδερῖκος-Αὔγουστος***. Πρῶσσος ἀξιωματικός, γαλλικῆς καταγωγῆς, ἐκ τῶν ἐξορισθέντων διαμαρτυρομένων. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἀγῶνος κατῆλθε καὶ κατετάχθη εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν τοῦ Ροδίου. Ἔλαβε μέρος ἐπὶ κεφαλῆς φιλελλήνων εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἀναχωρήσας κατόπιν εἰς Γερμανίαν ἐπανῆλθε περὶ τὸ 1825, κατετάχθη εἰς τὸ τακτικὸν τοῦ Φαβιέρου, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς μάχας τοῦ Χαϊδαρίου καὶ τῆς Καρύστου, εἰς τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Χίου, ὅπου καὶ ἐπληγώθη. Μεταφερθεὶς εἰς τὴν ἐν Μεθάνοις Τακτικούπολιν, ἀπέθανεν αὐτόθι τῇ 2 Σεπτεμβρίου 1827. Γ. Δ. Κ.

Λαμπέρτι (Lamberti), ***Λουδοβῖκος***. Ἰταλὸς συνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1769. Ἐγένετο γνωστὸς διὰ τῶν μελοδραμάτων «L'amante schernito», «Orfeo» καὶ «Due fratelli originali». Ἐκτὸς τούτων ἔγραψε πλεῖστας λειτουργίας, ὕμνους, μοτέττα καὶ διαφόρους ἄλλας θρησκευτικὰς συνθέσεις, πολλὴν μουσικὴν δωματίου, συμφωνίας («Ὁ θάνατος τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'», «Πούβλιος καὶ Κλαύδιος») κτλ. Γ. Σ.

— Λαμπέρτι (Lamberti), ***Φραγκῖσκος***. Ἰταλὸς καθηγητὴς τοῦ ᾄσματος (1813—1892), μαθητὴς τοῦ ᾠδείου τοῦ Μιλάνου Ὀφείλει κατ' ἀρχὰς τὴν φήμην του εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ μελοδραματικοῦ θεάτρου τοῦ Λόντι μετὰ τοῦ Μαζίνι. Τῷ 1850 προσελήφθη καθηγητὴς εἰς τὸ ᾠδεῖον τοῦ Μιλάνου, ὅπου ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1875. Ἔκτοτε ἀπεσύρθη τοῦ ᾠδείου καὶ ἔδιδε μόνον ἰδιωτικὰ μαθήματα. Μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀοιδῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν μαθηταί του, συγκαταλέγεται καὶ ὁ παγκοσμίου φήμης δραματικὸς ὑψίφωνος Ἄλμπανι. Ὁ Λαμπέρτι ἐξέδωκε μέθοδον τοῦ τραγουδιοῦ, καθὼς καὶ πολλὰ τεύχη τεχνικῶν ἀσκήσεων. Ἐκ τῶν υἱῶν του ὁ *Ἰωσὴφ* ὑπῆρξε διευθυντὴς τῆς Σκάλας τοῦ Μιλάνου, τοῦ θεάτρου «Ἀπόλλων» τῆς Ρώμης καὶ τοῦ «Σὰν Κάρλο» τῆς Νεαπόλεως. Α. Θ

λαμπερτία (ἡ) (Lampertia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πρωτεοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἀειθαλεῖς. Ἐκ τῶν 3 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ἡ *λαμπερτία ἡ εὔμορφος* (Lampertia formosa), ἰθαγενὴς θάμνος τῆς Αὐστραλίας, καλλιεργούμενος πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π.

Λάμπερτχάϊμ (Lampertheim) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν τῷ νομῷ Στάρκεμπουργ τῆς Ἔσσης, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Φρανκφούρτης-Μανχάϊμ. Κάτ. 11.580 (1925). Ἔχει ἀξιόλογον βιομηχανίαν χημικῶν προϊόντων καὶ πούρων. Θ. Κ.

Λαμπὲσκ (Lambesc) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῶν Ἐκβολῶν τοῦ Ροδανοῦ. Κάτ. 7.289. Ἔχει μεγάλα ἐλαιοτριβεῖα καὶ ἐργοστάσια κονσερβῶν. Μ. Δ. Β.

Λαμπὲσκ (Lambesc), ***Κάρολος-Εὐγένιος ντὲ Λωρραίν***, *πρίγκιψ τοῦ* — καὶ τελευταῖος δοὺξ τοῦ *Ἐλμπέφ*. Γάλλος στρατηγὸς (1751—1825). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῶν Παρισίων καὶ τῷ 1773 ὠνομάσθη συνταγματάρχης τῶν δραγόνων ἐν Λωρραίνῃ, τῷ δὲ 1788 στρατηγός. Τῷ 1789 εἶχε διορισθῆ ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, αἵτινες εἶχον συγκεντρωθῆ πέριξ τῶν Παρισίων ἐπὶ τῇ προβλέψει λαϊκῶν ταραχῶν καὶ διέλυσε μετὰ τοσαύτης σκληρότητος τὰς συγκεντρώσεις εἰς τὴν πλατεῖαν Λουδοβίκου ΙΕ', ὥστε ἠναγκάσθη μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀντιθέτων, νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου ὑπηρέτησεν εἰς τὸν στρατὸν τῶν πριγκίπων καὶ κατόπιν εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατόν. Ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν τῷ 1814, ὁ δὲ Λουδοβῖκος ΙΔ' ὠνόμασεν αὐτὸν ὁμότιμον τῆς Γαλλίας. Μ. Δ. Β.

Λαμπέσσα, ἡ ***Λαμπὲζ*** (Lambessa, ἡ Lambèse) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀλγερίας. Κάτ. 1700. Εἶναι ἡ ἀρχαία *Λάμβαισα* (βλ. λ.). Μ. Δ. Β.

Λαμπέτειον *σῆμα* *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πιθανῶς ἀκρωτήριον «ἐν Λέσβῳ, ἀπὸ Λαμπέτου τοῦ Ἴρου» (*Στεφ. Βυζ.* ἔκδ. Βερολ. 410,3). Σ. Ε. Λ.

Λαμπέτης ***(Καπετὰν-)***. Ἐκ τῶν γενναιοτέρων ἁρματολῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, διατελέσας πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Ἀστραπόγιαννου. Ἡ δημώδης μοῦσα διέσωσε τὸν θρῦλον, καθ' ὃν ὁ Λαμπέτης κινδυνεύοντα τὸν ἀρχηγόν του ἀπεκεφάλισε, κατορθώσας ν' ἀποκρύψῃ τὴν τιμίαν κεφαλὴν ἐν σπηλαίῳ. Ἀπέθανε πλησίον τοῦ λειψάνου της, ὅταν μετὰ πολλὰ ἔτη, καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἔλαβε θανάσιμον πληγήν. Γ. Δ. Κ.

Λαμπέτι *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται πρὸς Α. καὶ ἐγγὺς (3 περίπου χλμτρ.) τοῦ Πύργου, παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν διακλάδωσιν Πύργου-Ὀλυμπίας καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 1.160. Χ. Δ.

Λαμπετία *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Νύμφης Νεαίρας καὶ ἀδελφὴ τοῦ Φαέθοντος καὶ τῆς Φαεθούσης. Κατὰ τὸν παρ' Ὁμήρῳ (Ὀδ. μ. 132 καὶ 375 κ.ἑξ.) μῦθον, ἡ Λαμπετία, φυλάττουσα μετὰ τῆς ἀδελφῆς της, ἐν τῇ νήσῳ Θρινακίᾳ, τὰς 7 ἀγέλας τῶν βοῶν καὶ 7 ἀγέλας τῶν προβάτων τοῦ πατρός της, ἔσπευσε ν' ἀναγγείλῃ πρὸς αὐτὸν τὴν ὑπὸ τῶν συντρόφων τοῦ Ὀδυσσέως ἁρπαγήν των, ἥτις προεκάλεσε τὴν συντριβὴν τοῦ πλοίου τοῦ ἥρωος ὑπὸ τοῦ Διός, κατόπιν τῶν πρὸς αὐτὸν παραπόνων τοῦ Ἡλίου. Κατὰ δὲ τὸν ἐπιχωριάζοντα ἐν τῇ ἄνω Ἰταλίᾳ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἠριδανοῦ μῦθον, αἱ δύο Ἡλιάδες ἀδελφαὶ ἔθαψαν ἐκεῖ τὸν κρημνισθέντα ἐκ τοῦ ἅρματος τοῦ Ἡλίου ἀδελφὸν Φαέθοντα καὶ μετεμορφώθησαν ἔπειτα ὑπὸ τῶν θεῶν, εὐσπλαγχνισθέντων αὐτὰς διὰ τοὺς διαρκεῖς θρήνους των, εἰς λεύκας, τὰ δὲ δάκρυά των ἐξηράνθησαν καὶ ἐπήχθησαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς ἤλεκτρον (βλ. λ. *Ἥλιος καὶ Φαέθων*). ΚΑΨ

Λαμπετώ, ἡ ***Λαμπεδὼ*** *[Μυθ.]*. Ἀρχηγέτις τῆς δυναστείας τῶν Ἀμαζόνων, φερομένη καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Μάρπησσα* (βλ. καὶ λ. *Λαμπιδώ*). —Π.

Λάμπη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἀρχαία τῆς Κρήτης, ὅπου ἡ σημερινὴ *Ἀργυρούπολις* ἢ *Πόλις*, εἰς λόφον ἓν μίλλιον μακρὰν τῆς ἀκτῆς. Ἐκαλεῖτο καὶ *Λάππα* καὶ εἰς ἐπιγραφὰς *Λάπα*. Ἐξέτεινε τὰς κτήσεις της ἑκατέρωθεν, εἰς αὐτὴν δὲ ἀνῆκον καὶ ὁ Φοῖνιξ καὶ ἄλλα φρούρια καὶ λιμένες, ἀναφερόμενα εἰς τὴν συνθήκην αὐτῆς καὶ τῆς Γόρτυνος. Ἐλέγετο ὅτι ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ ὠνομάσθη ὑπὸ Λάμπου τοῦ Θαρραίου· ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ἦτο ἀποικία τῆς Θάρρας. Εἰς τὸν πόλεμον Κνωσοῦ καὶ Λύττου (221—221 π. Χ.) μετεπήδησεν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῶν Κνωσίων εἰς τὴν τῶν Λυττίων, δεχθεῖσα καὶ προστατεύσασα αὐτοὺς μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Λύττου. Ὑπῆρξε καὶ σύμμαχος τοῦ Εὐμένους. Διετήρησε τὴν αὐτονομίαν της μέχρι τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς καὶ ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους ὑπῆρξεν εὐτυχής. Εἰς τὸν πόλεμον Ὀκταβίου-Ἀντωνίου ὑπεστήριξε τὸν πρῶτον, διὸ οὗτος ὡς αὐτοκράτωρ ἀνῳκοδόμησε τὴν πόλιν. Ὑπῆρξε κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ἡ ἕδρα τοῦ ἑβδόμου ἐπισκοπικοῦ θρόνου. Τὰ σῳζόμενα ἐρείπια τῆς πόλεως εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ρωμαϊκῶν χρόνων. Ν. Ε. Π.

— Λάμπη *[Γεωγρ.]*. Οὕτω φέρεται ἐνίοτε ἡ ἐπαρχία Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης. Ἡ ὀνομασία παρελήφθη ἐκ τῆς ἐπισκοπικῆς διαιρέσεως τῆς νήσου (βλ. λ. *Λάμπης* καὶ *Σφακίων* ἐπισκοπή). Ἡ ἐπαρχία μνημονεύεται καὶ ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἀπὸ τοῦ 1367 *Ἅγιος Βασίλειος* (San Basilio), ἀναφερομένων καὶ τῶν συγκροτούντων αὐτὴν 72 χωρίων, οὕτω δὲ διετηρήθη καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ μέχρι σήμερον τὸ ὄνομα. Ε.

— Λάμπη *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ βυζαντινὴ πόλις εἰς τὴν περιφέρειαν Σμύρνης. Καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Ἰκονίου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἀνεκτήθη τῷ 1111 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Εὐμαθίου Φιλοκάλη, ὅστις, αἰχμαλωτίσας τὴν φρουρὰν αὐτῆς μετὰ τῶν κατοίκων, κατέσφαξεν ἅπαντας, μηδὲ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν νηπίων ἐξαιρουμένων. Ν. Γ.

— Λάμπης, τέως δῆμος — *[Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν τεσσάρων δήμων, οἵτινες ἀπήρτιζον πρότερον τὴν ἐπαρχίαν Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης. Ἡ ὀνομασία εἶχε δοθῆ ἐκ τῆς ἐπισκοπικῆς περιφερείας. Συνεκρότουν δὲ τὸν δῆμον τὰ χωρία: Σπήλι, Νταριβιανά, Λαμπηνή, Μιξόρρουμα, Ἁγιὰ-Πελαγιά, Φρατί, Κοξαρέ, Ἀτσιπᾶδες, Ν... μπλοχώρι, Λάκκος, Τσικαλαργιά, Γκουσέλλιανα, Παλιόλουτρα, Καλὴ-Συκεά, Ἅγιος Ἰωάννης (δι...

Digitized by Google

μένος) καὶ Ἅγιος Βασίλειος (Νέφς, ἐξ οὗ τὸ ὄνομα τῆς ἐπαρχίας). Εἶχε δὲ (1900) 2816 κατ. Ε. Γ.

—**Λάμπης καὶ Σφακίων ἐπισκοπή**. Ἀπὸ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅτε αἱ ἐπισκοπαὶ ἀνταποκρίνονται πρὸς τὰς πολιτικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους, μνημονεύεται ἐπισκοπὴ *Λάμπων*, μεταξὺ εἴκοσι δύο τῆς Κρήτης, ἐκ σῳζομένων ἀκόμη τὸν ΣΤ' αἰῶνα πόλεων. Κατὰ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἀράβων αἱ ἐπισκοπαὶ ἐξαφανίζονται. Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης ἐπὶ τῆς δευτέρας βυζαντινῆς περιόδου ἀνασυνιστῶνται 18 ἐπισκοπαί, μεταξὺ τῶν ὁποίων τῆς *Λάμπης*. Κατὰ τὴν ἐνετοκρατίαν, ὅτε αἱ ἐπισκοπαὶ ἐξελατινίσθησαν, δὲν μνημονεύεται ἐπισκοπὴ Λάμπης, οὐδὲ λατινική. Μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν αἱ ἐπισκοπαὶ περιωρίσθησαν εἰς 12, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔχει ἑβδόμην τάξιν ἡ Λάμπη. Ὁ ἐπίσκοπος ταύτης Ἱερόθεος συνεσφάγη μετὰ τῶν συναδέλφων του ἐν Ἡρακλείῳ τῷ 1821 Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ἐπίσκοπος Λάμπης μνημονεύεται ὁ Καλλίνικος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσετέθη εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν περιφέρειαν ἡ ἐπαρχία τῶν Σφακίων. Βραδύτερον ὅμως ὀλίγον, ὅτε εἶχεν ἀποθάνει ὁ διάδοχος τοῦ Καλλινίκου Νικόδημος, ἡ ἐπισκοπὴ προσηρτήθη εἰς τὴν μητρόπολιν. Ἀλλὰ τῷ 1862 ἡ μεγάλη Ἐκκλησία ἀνασυνέστησε ταύτην καὶ μὲ τὰς τρεῖς ἐπαρχίας *Ἀμάρι*, *Ἅγιον Βασίλειον* καὶ *Σφακιά*, ὡς ὑφίσταται καὶ σήμερον, χηρεύουσα ὅμως ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ τελευταίου ἐπισκόπου Ἀγαθαγγέλου. Ε. Γ.

λαμπηδιανά (τά). Εἶδος σπόγγου τῆς κατηγορίας τῶν «χονδρῶν» καὶ τῶν «σκάρτων» (ψιλῶν καὶ χονδρῶν), ἁλιευόμενον περὶ τὴν Λαμπεδοῦσαν. Προσομοιάζουν πρὸς τὰ «τριχχεριανὰ» τῶν μεταξὺ Εὐβοίας καὶ Μαγνησίας βυθῶν, ἀλλ' ἔχουν στερεώτερον τὸ «ὕφασμά» των καὶ εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐκλεκτότερα. Σ. Ε. Λ.

λαμπηδόνα, ἡ **λαμπιδοῦσα** (ἡ) *[Λαογρ.]*. Ὀνομασία θαυμασίου τινὸς φυτοῦ, τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς δοξασίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ φύεται εἰς τὰς κορυφὰς ὑψηλῶν ὀρέων καὶ «τὴν ἡμέρα δὲν φαίνεται καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ γνωρίσῃ μέσα στ' ἄλλα χόρτα· τὴ νύχτα ὅμως ἀστράφτει καὶ λάμπει καὶ φαίνεται ἀπὸ μακρυά, ἀλλὰ σὰν ζυγώσῃ κανένας νὰ τὴν ξεριζώσῃ, παύει ἡ λάμψι καὶ τὸ βοτάνι δὲν ξεχωρίζει ἀπὸ τὰ ἄλλα». Εἰς τὸ φυτὸν τοῦτο ἀποδίδεται παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μυστηριώδης καὶ εὐεργετικὴ δύναμις: «Ὅποιος ἀποχτήσῃ μιὰ λαμπηδόνα γίνεται πολὺ πλούσιος, γιατὶ ὅ,τι ἀγγίξῃ μ' αὐτὴ γίνεται καθαρὸ χρυσάφι. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ πρόβατα ποὺ τυχαίνει χαμμιὰ φορὰ κεῖ ποῦ βόσκουν καὶ τρῶν καὶ λαμπηδόνα κάνουν χρυσᾶ δόντια».

Καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευον ὅτι φυτόν τι, ἡ ἀγλαόφωτις ἢ κυνόσπαστος, «μεθ' ἡμέραν μὲν ἐν τοῖς ἄλλοις διαλέληθε καὶ οὐκ ἔστι πάνυ τι σύνοπτον, νύκτωρ δὲ ἐκφαίνεται καὶ διαπρέπει ὡς ἀστὴρ· φλογώδης γάρ ἐστι καὶ ἔοικε πυρί» (*Αἰλιαν.*, Ζῴων ἱστορ. ΙΔ, 27). Ὅμοιαι δοξασίαι περὶ φυτοῦ φωτεινοῦ τὴν νύκτα καὶ χρυσίζοντος τοὺς ὀδόντας τῶν βοσκημάτων ἐπιχωριάζουσι καὶ ἐν Συρίᾳ, Κουρδιστάν, Ἀρμενίᾳ, Περσίᾳ, Αἰγύπτῳ, Πόντῳ κλπ. καὶ ἦσαν γνωσταὶ καὶ ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους. Ἐπίσης οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι Γεώργιος ὁ ἁμαρτωλὸς (Δ 236, σ. 600) καὶ ὁ Γλυκᾶς (Δ σ. 555) ἀναφέρουσιν ὅτι φύεται που τῆς Παλαιστίνης ῥίζα ὀνόματι βατταρίτις, «ἀφ' ἧς τὴν ἑσπέραν ἐξαστράπτον φῶς». Παλαιότερον ὁ Ἰώσηπος (Ἰουδ. πόλεμ. Ζ στ', 3) ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἐν τῇ κοιλάδι Βαάρας τῆς Παλαιστίνης ῥίζης, ἥτις «φλογὶ μὲν τὴν χροιὰν ἔοικε, περὶ δὲ τὰς ἑσπέρας σέλας ἀπαστράπτει». Κατὰ σικελικὰς πάλιν παραδόσεις, τὰ χόρτα, τὰ φυόμενα εἰς τόπον ὅπου εἶναι θησαυρός, ἐμποτίζονται ὑπὸ τοῦ χρυσοῦ, δι' ὃ χρυσοῦνται οἱ ὀδόντες τῶν ἐκεῖ βοσκουσῶν αἰγῶν. Κατὰ βρετονικὰς παραδόσεις ὑπάρχει χόρτον τι μεταβάλλον εἰς χρυσὸν πᾶν ὅ,τι ἤθελεν ἐγγίσει. Οἱ Σλαῦοι πιστεύουσιν ὅτι κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἡλιακῆς ἑορτῆς Σομπότκα (κατ' Ἰούνιον) ἀνθεῖ φλογερόν τι φυτόν, ὁ δὲ κατορθώσας νὰ τὸ ἔχῃ γίνεται κύριος ὅλων τῶν θησαυρῶν. Ἡ «Σολομωνικὴ» τέλος τὴν ἀγλαόφωτιν τῶν ἀρχαίων λέγει βοτάνην τῆς σελήνης («δελουναρία») καὶ ἀποδίδει εἰς αὐτὴν «ἐνεργείας πολλὰς καὶ χάριτας», ἐν αἷς καὶ ταύτην: ὅτι ἡ ῥίζα της ἐμβαλλομένη εἰς χωνευτήριον μεθ' οἱουδήποτε μετάλλου μεταβάλλει τοῦτο εἰς καθαρὸν καὶ ἔκλαμπρον χρυσίον, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ἡ συνάφεια τῶν περὶ ταύτης δοξασιῶν πρὸς τὰς περὶ τῆς λαμπηδόνος. [Πρβλ. *Ν. Γ. Πολίτου* Παραδόσεις σ. 174, 175, 906, 907, 908.] Θ. Π.

Λαμπηδοῦσα *[Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τοὺς σπογγαλιεῖς μας ὀνομασία τῆς ἰταλικῆς νήσου *Λαμπεδοῦσα* (βλ. λ.).

λαμπηδών, -όνος (ἡ)· ἡ ἀκτινοβολία τοῦ λάμποντος, λαμπρότης, λάμψις.

Λάμπης (ἢ *Λάμπος*) *Ταρραῖος [Μυθολ.]*. Ἥρως τῆς κρητικῆς πόλεως Τάρρας, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδίδετο ἡ κτίσις τῆς *Λάππας* ἢ *Λάμπης* (βλ.λ.). Ε. Γ.

Λαμπίδιος, *Ἰωάννης*. Κρὴς λόγιος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, μέλος τῆς ἐν Βενετίᾳ Ἀκαδημίας τῶν Ἀβλαβῶν (Illesi). Συνέθεσεν ἑλληνιστὶ ᾀσμάτιον, καὶ λατινιστὶ τό: «In laudem Deiparæ in Cœlum assumptæ epigramma», τὸ ὁποῖον συμπεριελήφθη εἰς τὴν συλλογὴν «Ἄνθη Εὐλαβείας» σ. 38—40, Βενετίᾳ 1720). ΕΡ. Μ.

λαμπιδοῦσα (ἡ) *[Λαογρ.]*· ἄλλως *λαμπηδόνα* (βλ. λ.).

Λαμπιδώ, *Λαμπιτώ*, ἢ *Λαμπετώ*. Ἀρχαῖον ἑλληνικὸν ὄνομα γυναικῶν ὧν γνωστότεραι εἶναι:— 1) Θυγάτηρ τοῦ Σπαρτιάτου βασιλέως Λεωτυχίδου τοῦ Β' ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ συζύγου Εὐρυδάμης, σύζυγος τοῦ ἐξ ἀγχιστείας ἀνεψιοῦ τοῦ βασιλέως Ἀρχιδάμου τοῦ Β' καὶ μήτηρ Ἄγιδος τοῦ Β' (Ἡροδ. ΣΤ 71).—2) Σαμία ἑταίρα, ἐρωμένη Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, ὅστις διὰ τὸν πρὸς αὐτὴν σφοδρὸν ἔρωτα ἀπεκαλεῖτο διὰ τοῦ ὀνόματός της. Π. Ν. Π.

λαμπικάρισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λαμπικάρω, ἀπόσταξις, καθάρισμα. —*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. *διύλισις*.

λαμπικάρω, ἀόρ. *ἐλλαμπικάρισα*, παθ. μετοχ. *λαμπικαρισμένος* δημοτ., ἀποστάζω διὰ τοῦ ἄμβυκος || καθόλου, διυλίζω, ἀποκαθαίρω, καθιστῶ τι διαυγές· καὶ ἀμετάβ., γίνομαι διαυγής: «τὸ λάδι ἀργεῖ νὰ λαμπικάρῃ» (ἀπὸ τοῦ ἰταλ. *lambiccare*).

Λαμπίκης, *Δημήτριος Ἀλεξ.* Δημοσιογράφος καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς εἰς Λεχαινὰ τῷ 1889. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ νομικά. Ἔγραψε: «Σελίδες Διπλωματικῆς ἱστορίας» (1914), «Ὁ ἐρημίτης» διήγημα (1916), «Φιλολογικὰ Καφενεῖα—Φιλολογικὴ Κυψέλη» (1917), «Πῶς ἀγαποῦν οἱ φθισικοὶ» (1924), «Ἀπ' ὅσα βλέπουμε στὴν Ἀθήνα» (1930). Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω.

λαμπίκος (ὁ)· ὁ ἄμβυξ, ἰταλ. *lambicco* || ἐπὶ ὑγρῶν, χαρακτηριστικὸν τοῦ διαυγοῦς: «τὸ λάδι, τὸ κρασί—, ὁ μοῦστος εἶναι λαμπίκος».

Λαμπιλλὸτ (Lambillotte), *Λουδοβῖκος*. Διακεκριμένος Βέλγος μουσικολόγος καὶ ὀργανοκρούστης (1796—1855). Ἐπεδόθη νεώτατος εἰς τὴν μελέτην τῶν νεκρῶν γλωσσῶν καὶ λαβὼν τὸ ἱερατικὸν σχῆμα ἔζησεν εἰς πλείστας μονάς, ἀσχολούμενος μὲ τὴν σύνθεσιν θρησκευτικῶν ἔργων. Ἐκ τούτων τὰ κυριώτερα εἶναι: 4 λειτουργίαι, μοτέττα, ὕμνοι, φυγαὶ δι' ὄργανον κλ. Μεγαλυτέρας σημασίας εἶναι τὰ μουσικοθεωρητικά του συγγράμματα, δι' ὧν ὁ Λαμπιλλὸτ ἀποδεικνύει τὴν πρὸς τὸ γρηγοριανὸν ᾆσμα ἀγάπην του· μεταξὺ αὐτῶν τὰ σημαντικώτερα εἶναι: «Ἀντιφωνάριον τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου» (1851), «Κλεὶς τῶν γρηγοριανῶν ᾀσμάτων» (1851), «Αἰσθητική, θεωρία καὶ πρᾶξις τοῦ γρηγοριανοῦ ᾄσματος» (1855) κ.λ. Ὁ Λαμπιλλὸτ ἔκαμεν ἐπίσης τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Graduale καὶ τοῦ Vesperale, ἅτινα καὶ ἐξεδόθησαν μετὰ συγχρόνου σημειογραφίας. Γ. Σ.

Λαμπινὴ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μιξορρούμων τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης (Κρήτης), ἔχον 215 κατοίκους. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἔκειτο, κατά τινας, ἡ ἀρχαιοτάτη πόλις *Λάμπη* ἢ *Λάππα* (ὁ κάτοικος Λαμπεὺς καὶ Λαμπαῖος), ἧς τὸ ὄνομα φέρει ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων καὶ μέχρι σήμερον ἡ ἐπισκοπικὴ περιφέρεια (ἐπισκοπὴ Λάμπης). Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869 τουρκικὸν σῶμα, εἰσβαλὸν ἐκ Ρεθύμνης εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἁγίου Βασιλείου, προσεβλήθη πρὸ τῆς Λαμπινῆς τὴν 2 Σεπτεμβρίου 1867 ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὁδηγουμένων ὑπὸ τοῦ Κώστα Τσάκωνα καὶ Ἀ. Μαρινάκη, καὶ μετὰ μακρὸν καὶ πείσμονα ἀγῶνα ὑπεχώρησε καταδιωκόμενον μέχρι τοῦ χωρίου Κάρε τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης. Ν. ΚΛΣ

Λαμπινοῦ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Μυρεσίου καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 145. Χ. Δ.

Λαμπινσκάγια (Labinskaïa) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρωσίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Β. Καυκασίας καὶ τῷ διοικητικῷ διαμερίσματι τοῦ Κουμπάν, εἰς ἀπόστασιν 80 χλμ. ΝΑ. τοῦ Αἰκατερινοντάρ, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Λάμπα, ἀριστεροῦ παραποτάμου τοῦ Κουμπάν. Κάτ. 28.722. Ἦτο ἄλλοτε στρατιωτικὸς σταθμὸς τῶν Κοζάκων. Σήμερον εἶναι κέντρον ἐμπορίου ξυλείας καὶ κτηνοτροφίας. Μ. Δ. Β.

Λαμπιὸν (Lampion) *[Γεωγρ.]*. Νησίον ἄνυδρον ἀπὸ τῆς ὑφαλοκρηπῖδος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Τύνιδος, εἰς 8 μίλλ. Δ. τοῦ ἀκρωτηρίου Πονέντε, δυτικῆς τῆς Λαμπεδούσης ἄκρας (πλάτ. 35° 34' Β., μήκ. 12° 20' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2158Α: Mediterranean western portion). Εἶναι βραχῶδες, μήκους 1 χλμ. καὶ πλάτους 400 μ., καὶ παντελῶς ἔρημον. Ἐν τούτοις ἐπὶ τῆς κορυφῆς του ἐρείπια ἀρχαίου κτηρίου (Mediter. Pilot I, 517, ἐκδ. 1913) ἀγνώστου εἰς τί χρησιμεύσαντος. Κατὰ τὸν D' Avezac (Iles de l' Afrique, σελ. 119) εἶναι ἡ *Αἴθουσα* τοῦ Πτολεμαίου (Δ, γ, 34), τῶν Ἄγγλων ταυτιζόντων αὐτὴν πρὸς τὴν Scola τῶν Λατίνων γεωγράφων, ἄλλων δὲ θεωρούντων αὐτὴν ὡς τὴν *Ἀνέμουσαν* τοῦ Πτολεμαίου. Σ. Ε. Λ.

Λαμπίρης, *Γεώργιος*. Ἕλλην μουσικός, γεννηθεὶς ἐν Ἀργοστολίῳ τῆς Κεφαλληνίας τῷ 1833 καὶ ἀποθανὼν εἰς Ἀθήνας τῷ 1889. Ἐσπούδασεν ἐν Κερκύρᾳ, κατόπιν δὲ ἐν Νεαπόλει. Τῷ 1868 ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις, ὅπου τῷ 1875 τῷ προσεφέρθη ἡ διεύθυνσις τοῦ ᾠδείου Ἀθηνῶν, τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν ἐδέχθη. Ἀργότερον ἐνυμφεύθη τὴν πρωτότοκον θυγατέρα τοῦ ποιητοῦ Ἀνδρέα Λασκαράτου. Τὰ ἔργα του εἶναι: «Ὕμνος Γρηγορίου τοῦ Ε'», ὁ «Βασιλικὸς ὕμνος» διάφορα βάλς, πολλὰ τραγούδια διὰ μίαν φωνὴν καὶ πιάνο, χοροὶ διάφοροι, διάφορα ἐμβατήρια, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δημοφιλέστερα κατὰ τὴν ἐποχήν των ἦσαν «Στὰ σύνορα» καὶ «Τὸ Ἀρκάδι», δύο πένθιμα ἐμβατήρια καὶ διάφοροι ἄλλαι συνθέσεις. Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἀνέκδοτον ἔργον του «Ἡ διδασκαλία τῆς μουσικῆς». Α. Θ.

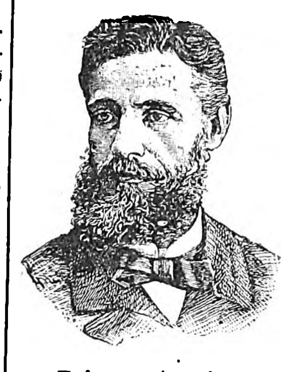

Γεώργιος Λαμπίρης.

—**Λαμπίρη**, *Ἑλένη*. Θυγάτηρ τοῦ Γεωργίου Λαμπίρη, γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1888. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ᾠδεῖον Ἀθηνῶν, κατόπιν δὲ εἰς τὸ Βασιλικὸν ᾠδεῖον τῆς Λειψίας. Ἀπὸ τοῦ 1925 διευθύνει τὸ ᾠδεῖον τῆς φιλαρμονικῆς ἑταιρείας Πατρῶν. Ἔργα της εἶναι: «Κουαρτέτο εἰς λὰ μεῖζον», «Σονάτα εἰς μι ἔλασσον», δύο ὀπερέττες: «Ἀποκριάτικο ὄνειρο» μὲ λιμπρέτο τοῦ Γρηγορίου Ξενοπούλου, ἐκτελεσθεῖσα τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις τὸν Ἰούνιον τοῦ 1913, καὶ «Ἰζόλμα», ἐκτελεσθεῖσα εἰς τὸ Μιλᾶνον τῷ 1915, μελόλογοι δι' ὀρχήστραν ἐπὶ ποιημάτων τῶν Ὀρσίνι καὶ Σιτσιλιάνι, μία μονόπρακτος ὄπερα, μία συμφωνία καὶ διάφορα τραγούδια διὰ μίαν φωνὴν καὶ πιάνο. Α. Θ.

Λαμπίρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ἀμβρακίας καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 110. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τοὺς συνοικισμούς: *Ἀλυκή*, *Παλαιοχώρι* καὶ *Πιτσέϊκα* καὶ ἔχει κάτ. (1928) 268. Χ. Δ.

—**Λαμπίρι** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ζήριας τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 128. Χ. Δ.

Λάμπις. —1) Ἐπιφανὴς πολίτης τῆς Ἤλιδος, ὅστις μετὰ τῶν συμπολιτῶν του Χίλωνος, Ἑλλανίκου καὶ Κύλωνος κατέλυσε τὴν ἐν Ἤλιδι τυραννίαν τοῦ Ἀριστοτίμου (244 π. Χ.). —2) Λάκων, πρῶτος νικητὴς τοῦ ἀγῶνος τοῦ πεντάθλου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ (704 π. Χ.). ΚΑΨ.

Λαμπὶς (Labiche), *Εὐγένιος*, Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1815—1888). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ λύκειον Bourbon καὶ κατόπιν παρηκολούθησε τὴν νομικὴν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν ὅμως ταχύτατα ἐγκατέλιπε χάριν τῆς λογοτεχνίας. Κατ' ἀρχὰς ἔγραφεν εἰς διαφόρους μικρὰς ἐφημερίδας, τῷ δὲ 1838 ἐξέδωκε τὸ δίτομον μυθιστόρημά του, «La clé des champs». Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος παρεστάθη ἡ πρώτη αὐτοῦ κωμῳδία «L'homme infini poli», ἄνευ μεγάλης ἐπιτυχίας. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀρχίζουν αἱ πλήρεις πνεύματος καὶ εὐθυμίας κωμῳδίαι του, τὰς ὁποίας ἔγραφεν ὁτὲ μὲν μόνος, ὁτὲ δὲ ἐν συνεργασίᾳ μὲ διαφόρους ἄλλους συγγραφεῖς. Ἔγραψε πλέον τῶν ἑκατὸν ἔργων, τὰ ὁποῖα παρεστάθησαν εἰς διάφορα θέατρα τῶν Παρισίων, καθὼς καὶ εἰς τὴν Comédie Française. Τὰ ἔργα ταῦτα ἀνετυπώθησαν εἰς δέκα τόμους (1878—1879) ὑπὸ τὸν τίτλον: «Théâtre complet d'Eugène Labiche». Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι τὰ ἑξῆς: «Deux papas très bien» (1845), «Embrassons-nous» (1850), «Le chapeau de paille d' Italie» (1851), ὅπερ ἐσημείωσε τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν, μεταφρασθὲν καὶ παρασταθὲν εἰς διάφορα θέατρα τῆς Εὐρώπης, «Edgar et sa bonne» (1852), «Si jamais je te pince!» (1855), «Le voyage de M. Perrichon» (1860), κωμῳδία εἰς τέσσαρας πράξεις, ἡ ὁποία, ἀφοῦ ἐπαίχθη ἐπ' ἀρκετὸν εἰς διάφορα θέατρα, περιελήφθη τέλος εἰς τὸ δραματολόγιον τῆς Comédie Française, καθὼς καὶ ἡ κωμῳδία του «Moi» (1864), «La Cagnotte» (1864), ἔργον τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιτυχία δὲν ἦτο κατωτέρα τῆς τοῦ «Un chapeau de paille d' Italie», «Un pied dans le crime» (1866), «Le choix d' un

Digitized by Google

gendre» (1869), «L'ennemie» (1869), «Le plus heureux des trois» (1870), «Doit-on le dire?» (1873), «Madame est très belle» (1874) κλπ. Τῷ 1880 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Πλεῖστα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Λαμπὶς δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀριστουργήματα εἰς τὸ εἶδός των. Ἡ γόνιμος καὶ ἐφευρετικὴ φαντασία τοῦ συγγραφέως δημιουργεῖ τόσον κωμικὰς καὶ εὐθύμους καταστάσεις, ὥστε νὰ ἐγγίζουν ἐνίοτε τὴν ἐκκεντρικότητα. Ἐν τούτοις τὰ ἔργα του τὰ χαρακτηρίζει πάντοτε ὑγιὴς ὀρθολογισμός, πολλάκις δὲ μᾶς δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τὰ κωμικὰ αὐτὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα μᾶς παρουσιάζει ἐπὶ σκηνῆς, αὐτοὶ οἱ ἠλίθιοι, οἱ ἐμβρόντητοι, οἱ βεβλαμμένοι, τῶν ὁποίων αἱ χειρονομίαι, αἱ στάσεις, οἱ λόγοι τόσον μᾶς διασκεδάζουν, εὑρίσκονται ἀρκετὰ πλησίον μας. Ὁ Λαμπὶς ἀποτελεῖ τὴν δόξαν τοῦ γαλλικοῦ θεάτρου κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ὁπότε ἡ κωμῳδία θριαμβεύει καθ' ὅλην τὴν γραμμήν, ἐμφανιζομένη ὡς ἀντίθεσις πρὸς τοὺς ἐνθουσιασμοὺς καὶ τὸν ἐξωγκωμένον ἰδεαλισμὸν τοῦ ρωμαντικοῦ δράματος.

Πλεῖσται κωμῳδίαι του μετεφράσθησαν ἑλληνιστὶ καὶ ἐπαίχθησαν μετ' ἐπιτυχίας. Τὰς καλυτέρας αὐτῶν μεταφράσεις ὀφείλομεν εἰς τὸν Ν. Ἰ. Λάσκαρην. Εἰς βιβλία ἐξεδόθησαν αἱ ἑξῆς: «Ἐγώ», κωμῳδία εἰς τρεῖς πράξεις, καὶ «Ξυδάκης καὶ Θανασούλης» (Misanthrope et l'Auvergnat), κωμῳδία εἰς πρᾶξιν, κατὰ μετάφρασιν Ἀγγ. Βλάχου (1906). «Νὰ τὸ λέμε;» (Doit-on le dire?) κατὰ μετάφρασιν Ν. Ἰ. Λάσκαρη. Ι. Ο.

Λαμπίτσκυ (Labitzky), *Ἰωσήφ*. Τσέχος μουσικοσυνθέτης (1802—1881), ἀσχοληθεὶς μὲ τὸ ἐλαφρὸν εἶδος τῆς μουσικῆς καὶ γενόμενος δημοφιλὴς διὰ σειρᾶς χορῶν τοῦ συρμοῦ. Τῷ 1834 ἵδρυσεν ἐν Κάρλσμπαντ ὀρχήστραν, μεθ' ἧς ἔδωκε σειρὰν συναυλιῶν ἀνὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ κέντρα. Πλεῖστοι ἐκ τῶν χορῶν του, βάλς, καντρίλλιες κλπ., εἶναι ἐφάμιλλοι τῶν τοῦ Στράους καὶ Λάννερ. Γ. Σ.

Λαμπιῶτες *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βυζαρίου τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατοίκους (1928) 207. Χ. Δ.

Λαμπλὰς (Lablache), *Λουδοβῖκος*. Ἰταλὸς ἀοιδός, γαλλικῆς καταγωγῆς (1794—1858). Ἐσπούδασε φωνητικὴν καὶ ὀργανικὴν μουσικὴν ἐν τῷ ᾠδείῳ «La Pietà de' Turchini». Τῷ 1812 ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὸ θέατρον «San Carlino» τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἓν ἔτος ἀργότερον εἰς τὸ τῆς Μεσσήνης. Ὀλίγον κατόπιν ἐνεφανίσθη ὡς βαθύφωνος εἰς τὸ θέατρον τοῦ Παλέρμου, ἔνθα καὶ παρέμεινεν ἐπὶ πενταετίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ φήμη του ἐπὶ τοσοῦτον εἶχεν ἑδραιωθῆ, ὥστε ἐκλήθη ἀπὸ τὴν «Σκάλαν» τοῦ Μιλάνου, ὅπου καὶ κατέπληξεν εἰς τὴν «Τσενερεντόλαν» (Σταχτοπούταν) τοῦ Ροσσίνι. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ Λαμπλὰς γίνεται παγκοσμίου φήμης καλλιτέχνης καὶ μετακαλεῖται εἰς Βενετίαν, Βιέννην καὶ τέλος τῷ 1830 εἰς Παρισίους. Διὰ τῆς ὑπερόχου φωνῆς καὶ τῆς μουσικότητός του θριαμβεύει εἰς τὸ «Matrimonio segretto», εἰς τὴν «Gazza ladra», εἰς τὴν «Cenerentola», εἰς τὴν «Νόρμα» κτλ. Τῷ 1833 ὁ Λαμπλὰς ἐδημιούργησεν ἐν Νεαπόλει τὸ «Ἐλιξήριον τοῦ ἔρωτος» (Elisire d'amore) τοῦ Ντονιζέττι μετὰ καταπληκτικῆς ἐπιτυχίας. Ὀλίγον κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν, ἥτις μέχρι τοῦ 1852 ὑπῆρξε δι' αὐτὸν τὸ καλλιτεχνικόν του κέντρον. Ὁ Λαμπλὰς ἔδρεψε δάφνας καὶ ἐν Λονδίνῳ, Πετρουπόλει κλπ. Ὁ Λαμπλὰς συνέγραψε καὶ μίαν «Μέθοδον ᾄσματος», περιέχουσαν πολυτιμοτάτας διὰ τοὺς ἀοιδοὺς συμβουλάς. Γ. Σ.

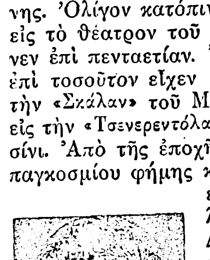

Λουδοβ. Λαμπλάς.

Λάμποβον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Βορείου Ἠπείρου τῆς Ἀλβανίας ἐν τῷ τμήματι τῆς Ρίζης, πρὸς Β. τοῦ Ἀργυροκάστου κείμενον εἰς τετράωρον ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δρίνου, παραποτάμου τοῦ Ἀώου. Διαιρεῖται εἰς *Ἄνω* καὶ *Κάτω Λάμποβον*. Ἐκ τοῦ Κάτω Λαμπόβου κατήγοντο οἱ ἀδελφοὶ Ζάππαι. Κατὰ παράδοσιν, ἐξ Ἄνω Λαμπόβου κατήγετο ὁ πρωτοσπαθάριος τοῦ Ἰουστινιανοῦ Κωνσταντῖνος, ὅστις παρεκίνησε τὸν αὐτοκράτορα νὰ κτίσῃ τὸν ἐν αὐτῷ μέχρι σήμερον σῳζόμενον ναὸν τῆς Θεοτόκου. Ἐκ δὲ τοῦ Κάτω Λαμπόβου ὁ Μέξης Μπουζίκης, ὁ συμπολεμήσας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ἐν Ναυπάκτῳ μετὰ τῶν Βενετῶν κατὰ τῶν Τούρκων. Χ. Ι. Σ.

Λὰ Μποεσὶ (La Boétie) *Στέφανος ντὲ —*. Γάλλος συγγραφεὺς (1530—1563). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Bordeaux, τῷ δὲ 1552 ἐγένετο μέλος τοῦ παρλαμέντου τῆς πόλεως ταύτης. Βραδύτερον ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Montaigne καὶ συνεδέθη διὰ στενοτάτης μετ' αὐτοῦ φιλίας, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ αὐτοῦ ἤρχισε νὰ μελετᾷ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς μετὰ τόσης ἐπιμελείας, ὥστε ν' ἀναφέρεται ὡς εἷς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους γνώστας τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας. Ἀκολουθῶν τὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς του, μετέφρασε τὸν «Οἰκονομικὸν» τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τινας πραγματείας ἐκ τῶν «Ἠθικῶν» τοῦ Πλουτάρχου. Τοιουτοτρόπως ἤσκει τὴν σκέψιν του ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἡτοίμαζε τὸ λογοτεχνικὸν αὐτοῦ ἔργον, γράφων, γαλλιστὶ καὶ λατινιστί, στίχους πλήρεις χάριτος, ἐμπνεύσεως καὶ φαντασίας, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι δυστυχῶς ἀπωλέσθησαν. Ἀλλ' ἐνῷ κατεγίνετο εἰς τὰ ἔργα του ταῦτα, τὰ πολεμικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του, ἡ στάσις τῆς Γουϋέννης καὶ ἡ τρομερὰ κατάπνιξις αὐτῆς τὸν ἠνάγκασαν νὰ γράψῃ τὸν «Λόγον τῆς ἑκουσίας δουλείας» («Discours de la servitude volontaire» ἢ «Contr' un»), ἔργον εἰς τὸ ὁποῖον διαφαίνεται τὸ ἀρχαῖον διὰ τὴν ἐλευθερίαν πάθος καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἑλληνικῶν δημοκρατιῶν. Εἶναι μία διαμαρτυρία ἐναντίον τῶν βασιλέων, τὴν ὁποίαν οἱ διαμαρτυρόμενοι, ὅτε ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς διωκούσης αὐτοὺς βασιλείας, ἐχρησιμοποίησαν ὡς ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν. Πολλοὶ ἠθέλησαν νὰ χαρακτηρίσουν τὸ «Contr'un» ὡς λίβελλον ἐναντίον τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου τοῦ Γ'. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι δι' αὐτοῦ ὁ Λὰ Μποεσὶ ἠθέλησε νὰ δείξῃ τὸ φυσικὸν ὅριον τῆς τυραννίας, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ ὅριον τῆς ὑπομονῆς τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' εἰς τὸ μέσον τῆς λαμπρᾶς σταδιοδρομίας του ὁ νεαρὸς συγγραφεὺς ἠσθένησε καὶ ἀπέθανεν. Ὁ θάνατός του ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἐθνικὴ ἀπώλεια, διότι ὄχι μόνον πολύτιμος ἦτο διὰ τὰ γράμματα καὶ τὴν πολιτικήν, ἀλλ' εἶχε καὶ τελείαν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος· ἦτο ἄκαμπτος πρὸς τὸν ἑαυτόν του καὶ ἐπιεικὴς πρὸς τοὺς ἄλλους, εἰλικρινὴς καὶ φιλεύσπλαγχνος καὶ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς πάντας. Πλήρης ἔκδοσις τῶν ἔργων του μετὰ σημειώσεων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Léon Feugère (1846 καὶ 1892). Ι. Ο.

Λαμπόκαμπος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ζάρακος καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 258. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Φρέγκα*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Πιστάματα* καὶ ἔχει κατ. (1928) 370. Χ. Δ.

λαμποκοπὴ (ἡ)· ἀντὶ λαμποκόπημα, ἀκτινοβολία.

λαμποκόπημα (τό)· τὸ λαμποκοπεῖν, λάμψις μεγάλη, στιλβηδών: «γιὰ κοίτα λαμποκόπημα ποῦ κάνουν τὰ χαλκώματα».

λαμποκοπῶ *(—έω)*, κοιν. *λαμποκοπάω*· λάμπω πολύ, ἀκτινοβολῶ πλουσίως, φωτίζομαι ἀπλέτως: «λαμποκοπάει ὁ τόπος ἀπὸ τὰ ἠλεκτρικά», καὶ «τὸ ἠλεκτρικὸ λαμποκοπάει».

Λαμπορὶ (Labori), *Φερνάνδος-Γουσταῦος-Γάστων*. Διαπρεπὴς Γάλλος ποινικολόγος καὶ ρήτωρ (1860—1917). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Παρισίοις, ἐβραβεύθη δὲ δὶς ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὰς μελέτας αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀστικοῦ κώδικος (1881) καὶ περὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου (1883). Ὡς δικηγόρος διεκρίθη τάχιστα, ἀναλαβὼν τὴν ὑπεράσπισιν εἰς περιφήμους διὰ τὴν ἐποχὴν δίκας, ὡς τοῦ ἀναρχικοῦ Κλεμὰν Ντυβὰλ (1887), τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν κατὰ τῆς βουλῆς ἀπόπειραν Βαγιὰν (1894), τοῦ Ἀχμὲτ Ριζᾶ (1897). Τὴν μεγίστην δόξαν αὐτοῦ ἠντλησε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὑποθέσεως Ντρέϋφους, ὅτε συνηγόρησε κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὲρ τοῦ Ἀλφρ. Ντρέϋφους, ἔπειτα δὲ τοῦ Αἰμιλίου Ζολᾶ, κατηγορηθέντος ἐπὶ ἐξυβρίσει διὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἱστορικοῦ μανιφέστου του «Κατηγορῶ». Κατὰ τὴν δίκην ταύτην ἐτραυματίσθη ἐν τῷ δικαστηρίῳ ὑπὸ ἀγνώστου φανατικοῦ πατριώτου, πυροβολήσαντος κατ' αὐτοῦ ἐξ ἐγγυτάτης ἀποστάσεως. Ἐγένετο πρόεδρος τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου Παρισίων (1911—1913), ὡς τοιοῦτος δὲ ἐπεσκέφθη τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ τὸν Καναδᾶν, κληθεὶς ὑπὸ τῶν δικηγορικῶν συλλόγων τῶν χωρῶν τούτων, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ὀργανωθεισῶν ἑορτῶν καὶ τυχὼν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς. Τῷ 1906 ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς περιφερείας Σηκουάνα καὶ Μάρνη. Ὑπῆρξεν ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἐφημερίδος τῶν δικαστηρίων», βραδύτερον δὲ ἱδρυτὴς τοῦ φιλολογικοῦ καὶ πολιτικοῦ περιοδικοῦ «Ἡ μεγάλη ἐπιθεώρησις». Σημαντικὸν ἐπιστημονικὸν ἔργον αὐτοῦ ὑπῆρξε τὸ «Ἐγκυκλοπαιδικὸν εὑρετήριον τοῦ γαλλικοῦ δικαίου» εἰς 12 τόμους (1887—1892) μετὰ 2 συμπληρωμάτων. Ἔγραψεν ἐπίσης: «Τὸ κακὸν τῆς πολιτικῆς καὶ τὰ κόμματα», «Αἱ ἠθικαὶ ἰδέαι καὶ ἡ πολιτική» (1902). Θ. Κ.

λαμπόρνις (ἡ) (Lampornis) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κολυβριδῶν*, περιλαμβάνον ἐκτάκτου ὡραιότητος κολύβρια, ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἰδίᾳ τῶν νοτίων ταύτης χωρῶν. Αἱ λαμπόρνιθες εἶναι μικρότατα πτηνὰ μὲ σῶμα ἐπίμηκες, εὐκινητότατον καὶ κομψόν, κεφαλὴν λεπτὴν ἀπολήγουσαν εἰς λεπτότατον, ἐπίμηκες καὶ ἐλαφρῶς κυρτὸν ράμφος, πτέρυγας στενάς, ἐπιμήκεις καὶ σχεδὸν τριγωνικάς, οὐρὰν εὐρεῖαν καὶ ριπιδοειδῆ καὶ χρωματισμοὺς ἀποστίλβοντας καὶ ποικιλωτάτους. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν εἰδῶν τοῦ γένους τούτου ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *λαμπόρνις ἡ ποικιλόχρους* (Lampornis variegata), ἥτις ἔχει μῆκος 0,06 μ. περίπου, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα χρυσοπράσινον κατὰ τὴν ράχιν, στιλπνῶς μελανὸν κατὰ τὸ στῆθος, ὅπερ κοσμεῖται καὶ ὑπὸ κυανῆς λωρίδος, πορφυροϊῶδες κατὰ τὴν οὐράν, κυανοῦν κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ζωηρῶς ἐρυθρὸν κατὰ τὸ ράμφος καὶ τοὺς πόδας. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν νότιον Ἀμερικὴν καὶ τὰς Ἀντίλλας νήσους καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων κόκκων, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὸ νέκταρ τῶν ἀνθέων καὶ ἐκ παντοειδῶν ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

Λαμπὸρντ (Laborde), *Ἀλέξανδρος-Λουδοβῖκος-Ἰωσήφ, κόμις ντὲ —*. Γάλλος πολιτικὸς καὶ ἀρχαιολόγος (1773—1843). Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν καταδιωχθεὶς ἀπῆλθεν ἐκ Γαλλίας καὶ ὑπηρέτησεν εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατὸν μέχρι τοῦ 1797. Κατόπιν ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Ὁλλανδίαν, Ἰταλίαν καὶ Ἱσπανίαν. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του τῷ 1808 κατέλαβε διάφορα ἀξιώματα καὶ ἐξελέγη ἐπανειλημμένως βουλευτής, λαβὼν μέρος καὶ εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἔγραψε διάφορα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ταξίδιον εἰς τὴν Ἱσπανίαν» (1809), «Περιγραφὴ τῶν νέων κήπων τῆς Γαλλίας καὶ τῶν ἀρχαίων πύργων της» (1815), «Σχέδια ἐξωραϊσμοῦ τῶν Παρισίων», (1816), «Ταξίδιον εἰς τὴν Αὐστρίαν» (1821), «Ἀρχαῖαι καὶ νέαι Βερσαλλίαι» (1840). Μ. Ι. Ε.

— **Λαμπὸρντ** (Laborde), *Ἰωάννης-Βαπτιστὴς-Βικέντιος*. Γάλλος φυσιολόγος γεννηθεὶς τῷ 18[illegible]. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1864. Ἀπὸ τοῦ 18[illegible] ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς. Ἐδημοσίευσε μέγαν ἀριθμὸν φυσιολογικῶν ἐργασιῶν ἐν αἷς διαφαίνεται ὁ σταθερὸς σκοπὸς τῶν προσπαθειῶν του πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς πειραματικῆς μεθόδου εἰς τὴν σπουδὴν τῆς βιολογίας γενικῶς καὶ εἰδικῶς τῆς ἰατρικῆς. Οὕτως ἐπεδόθη εἰς ἐρεύνας ἐπὶ τῶν φαρμακευτικῶν καὶ τοξικῶν οὐσιῶν ὡς καὶ τῆς φυσιολογίας καὶ θεραπευτικῆς τῶν ἀλκαλοειδῶν, συμπληρῶν τὸ ἀρξάμενον ἔργον τοῦ Claude Bernard. Ἅπασαι αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῶν νευρικῶν κέντρων, τῶν μηχανικῶν φαινομένων, τῆς ἀναπνοῆς, τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐνδοφλεβίων ἐνέσεων, τῆς νεκροφανείας καὶ τοῦ πραγματικοῦ θανάτου κλπ. ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ «Δελτίον τῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς», εἰς τὰ «Πρακτικὰ τῆς Βιολογικῆς Ἑταιρείας», εἰς τὴν «Tribune medicale», ἧς ὑπῆρξεν ἀρχισυντάκτης ὡς καὶ εἰς συνοπτικὸν τόμον «Φυσιολογικῶν ἐργασιῶν» (1884). Ἀπὸ τοῦ 18[illegible] ἤρξατο μαθημάτων φυσιολογίας. Ἔγραψεν ἐπίσης «Φυσιολογικὴ παθολογία ἰκτέρου» (1869), «Ἐγκεφαλικὴ σηψαιμία» (1877), «Πειραματικὴ φυσιολογία ἐφηρμοσμένη εἰς τὴν τοξικολογίαν καὶ ἰατροδικαστικήν» (1877), «Κολχικὴ καὶ κολχικίνη» (1887), «Δηλητηρίασις διὰ τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος μὲ τὴν χρήσει κινητὰς θερμάστρας» (1889), «Πειραματικὴ μέθοδος ἐν σχέσει μὲ τὰς βιολογικὰς ἐπιστήμας» (1890), «Φυσιολογία τοῦ ἀνθρώπου» (μέρος Α' 18[illegible]) κ.τ.λ. Α. Π.

— **Λαμπὸρντ** (Laborde), *Λέων-Ἐμμανουὴλ-Σίμων, μαρκήσιος —*. Γάλλος ἀρχαιολόγος καὶ ἱστορικὸς τῆς γαλλικῆς τέχνης (1807—1869). Περιηγηθεὶς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Πετραίαν Ἀραβίαν καὶ ὑπηρετήσας τὴν πατρίδα αὐτοῦ ὡς διπλωματικὸς καὶ πολιτικὸς ὑπάλληλος ἐπὶ πολλὰ ἔτη, παρῃτήθη τῷ 1842 καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς τέχνης, συγγράψας πολλὰ συγγράμματα. Μεταξὺ τῶν πολλῶν συγγραφῶν αὐτοῦ αἱ σπουδαιότεραι εἶναι, κατὰ χρονολογικὴν σειράν, αἱ ἑξῆς: «Voyage de l' Arabie Pétrée» (1830), «Voyage en Orient, Asie Mineure et Syrie» (1837), «Histoire de la Gravure en manière noire» (1839), «Les anciens monuments de Paris» (1846), «La Renaissance des arts à la cour de France» (1851), «Notice des émaux, bijoux etc. du Louvre» (18[illegible]), «Le Parthénon» (1854), «Athènes aux XVe, XVIe et XVIIe siècles» (1855), «De l' union des arts et de l' industrie» (1856). Ὁ Λαμπὸρντ ἐξελέγη τῷ 1842, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν, τῷ δὲ 1847 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ μουσείου τῶν ἀρχαιοτήτων τοῦ Λούβρου καὶ γενικὸς διευθυντὴς τῶν ἀρχείων τῆς αὐτοκρατορίας. Α. Σ.

Λαμπόρτσα, ἢ *Λαμπόρετς* (Laborcza ἢ Laborec) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Τσεχοσλοβακίας, πηγάζων παρὰ τὸ Μέζε-Λαμπορέτσα, εἰς τὰ σύνορα τῆς Γαλικίας, ἐν τῇ ὀροσειρᾷ τῶν Ἀνατολικῶν Βεσκίδων τῶν Καρπαθίων. Ρέει πρὸς Ν. καὶ διερχόμενος διὰ τῆς κομιτείας τοῦ Ζέμπλεν δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ Οὔνγκ καὶ Λατόρτσα, ἐ[illegible]

Digitized by Google

μενος δὲ μετὰ τοῦ Ὀντάβα σχηματίζει τὸν ποταμὸν Μπόντρογκ. Μ. Δ. Β.

— *[Στρατ. Ἱστορ.]* Κατὰ τὴν μάχην τῶν *Καρπαθίων* (βλ. λ.) καὶ εἰδικῶς κατὰ τοὺς ἀγῶνας πρὸς κατάληψιν τοῦ αὐχένος Lupkow περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1915, διεξήχθησαν σφοδροὶ ἀγῶνες εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Laborcza μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Ρώσων. Ν. Θ. Κ.

Λάμπος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Αἰγύπτου καὶ τῆς Γοργόνης, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαχεν ἡ Δαναῒς Ὠκυπέτη.

— **Λάμπος**. —1) Υἱὸς τοῦ Ἀρνίσκου ἐξ Ἤλιδος, τὸν ὁποῖον οἱ κάτοικοι τῆς Ψωφῖδος, πρόξενον αὐτῶν ὄντα ἐν Ἤλιδι, ἐτίμησαν δι' ἀναθέσεως τοῦ ἀνδριάντος του εἰς τὴν ἀρχαίαν Ὀλυμπίαν (*Παυσ.* VI 16.7). —2) Ἱπποτρόφος τις ἐκ Φιλίππων τῆς Μακεδονίας, τοῦ ὁποίου ὡς ὀλυμπιονίκου εἶχεν ἀνεγερθῆ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ὀλυμπίᾳ ὁ ἀνδριάς, καὶ παρ' αὐτὸν ἅρμα, τοῦ ὁποίου ἐπέβαινε παῖς παρθένος (*Παυσ.* VI. 4. 10). —3) Ἀθηναῖος μάντις (βλ. *Λάμπων*).

— **Λάμπος**. Τὸ ὄνομα Λάμπος φέρουσι παρ' Ὁμήρῳ καὶ δύο ἵπποι, εἷς τῶν ἵππων τοῦ Ἕκτορος (Ἰλ. Θ 185) καὶ εἷς τῶν ἵππων τῆς Ἠοῦς (Ὀδυσ. ψ 246). ΚΑΨ

λαμπότι (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *χηνοπόδιον τὸ ὡραιοανθές*.

Λάμπου Μύλοι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Λέσβου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μυτιλήνης τοῦ ὁμωνύμου τῇ νήσῳ νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 336. Χ. Δ.

Λαμπουὰν (Labuan) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ὠκεανίας, ἐν τῷ μαλαισιακῷ συμπλέγματι, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 10 χλμ. ΒΔ. τῆς νήσου Βόρνεο, ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἔχει ἐπιφάνειαν 78 τ. χλμ. καὶ 8.411 κατ., κατὰ τὸ πλεῖστον Μαλαισίους, προερχομένους ἐκ Βόρνεο, ὀλίγους Κινέζους καὶ 30 Εὐρωπαίους. Εἶναι ὀρεινὴ καὶ πλήρης δασῶν μετ' ἀφθόνων ὑδάτων. Παράγει ὄρυζαν, καμφοράν, κόμμι καὶ ἄνθρακας. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Βικτωρία* μετὰ 1.500 κατ. Εἶναι σημαντικὸς ἐμπορικὸς καὶ πολεμικὸς σταθμὸς μεταξὺ Σιγκαποὺρ καὶ Χόνγκ-Κόνγκ. Κατελήφθη τῷ 1846 ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, οἱ ὁποῖοι τῷ 1848 δι' ἰδιαιτέρας συμφωνίας μετὰ τοῦ σουλτάνου τῆς Βόρνεο κατέστησαν αὐτὴν ἀποικίαν ἀποτελοῦσαν ἰδιαιτέραν διοίκησιν, μὴ ἐξαρτωμένην ἐκ τῶν ἄλλων ἐγγὺς βρεττανικῶν κτήσεων. Τῷ 1907 περιελήφθη ἐν τῇ βρεττανικῇ ἀποικίᾳ τῶν Στενῶν τῆς Σιγκαπούρ. Μ. Δ. Β.

λαμπούγιο (τὸ)· ἐργαλεῖον ἐκ χάλυβος μετὰ λαβῆς ξυλίνης· πυρακτούμενον χρησιμεύει πρὸς στίλβωσιν τῶν καττυμάτων. Σ. Κ.

Λαμπούδιος. Ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων Ἑλλήνων ἀρχόντων τῆς Πελοποννήσου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Γενναῖος καὶ δραστήριος, ἐν ταὐτῷ δὲ δόλιος καὶ ἄπιστος, ἐγένετο παραίτιος οὐκ ὀλίγων κακῶν εἰς τὴν ἐν μέρει φραγκοκρατουμένην τότε πατρίδα του. Γενόμενος κάτοχος πλουσίων κτημάτων, ἀνέστη κατὰ τῆς φραγκικῆς κυριαρχίας καὶ συγχρόνως περιήρχετο εἰς συχνὰς ἔριδας πρὸς τοὺς ἄλλους τῆς Πελοποννήσου Ἕλληνας ἄρχοντας. Ὅτε δὲ τῷ 1348 ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννης ΣΤ' Καντακουζηνὸς ἀπέστειλεν ὡς δεσπότην τοῦ Μυστρᾶ τὸν υἱόν του Μανουὴλ μὲ την ἐντολὴν νὰ περιστείλῃ τὰς πιέσεις τῶν Φράγκων καὶ ν' ἀποκρούσῃ τὰς ληστρικὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων, συγχρόνως δὲ καταστείλῃ τοὺς ἐμφυλίους μεταξὺ Ἑλλήνων σπαραγμούς, ὁ Λαμπούδιος, ἀρεως φέρων τὴν ἐπιβολὴν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ἀντέστη κατὰ τοῦ Μανουὴλ ἀλλ' ἐν τέλει ἡττηθεὶς ὑπετάγη καὶ ἐστερήθη τῶν κτήσεών του. Τυχὼν βραδύτερον τῆς συγγνώμης τοῦ Μανουὴλ ἔλαβε τὰ δημευθέντα κτήματά του καὶ ἔκτοτε ἔμενεν ἡσυχάζων καὶ προσποιούμενος τὸν πιστὸν τοῦ βασιλέως ὑπήκοον, ὥστε, ὅταν ὁ δεσπότης Μανουὴλ ἀπεφάσισε νὰ ὀργανώσῃ στόλον πρὸς ἀπόκρουσιν τὰς τουρκικὰς ἐν Πελοποννήσῳ ἐπιδρομὰς καὶ πρὸς τοῦτο ἐπέβαλεν ἔκτακτόν τινα φόρον, ἀνέθεσεν εἰς τὸν Λαμπούδιον τὴν εἴσπραξιν αὐτοῦ. Ἀλλ' οὗτος, ἐν τῇ περιοδείᾳ ἣν ἀνέλαβε πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς του, ἀντὶ νὰ προτρέπῃ τοὺς κατοίκους εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ φόρου, ὃν ἄλλως πάντες ἐν ἀρχῇ ἀπεδέχθησαν ὡς λίαν λυσιτελῆ, συνεβούλευεν αὐτοὺς ν' ἀρνηθῶσι, τοὺς δὲ διστάζοντας ν' ἀποδεχθῶσι τὰς συστάσεις του ἀπεκάλει ὡς ἐθελοδούλους καὶ ἀνάνδρους, ἐν τέλει δὲ κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ ἰσχυρὰν κατὰ τοῦ Μανουὴλ στάσιν, ἣν οὗτος μετὰ πολλῶν κόπων καὶ θυσιῶν ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ. Ὁ Λαμπούδιος καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ περιεφέρετο εἰς τὰ ὄρη μέχρις οὗ ἀπηνθρώπισεν ἐκ νέου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγα ἔτη, ἤτοι τῷ 1355, ὅταν ἐπληροφορήθη τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ἰωάννου ΣΤ' Καντακουζηνοῦ, ἐστασίασε καὶ πάλιν, καταδιωχθεὶς δὲ ὑπετάγη ὑπὸ τοῦ Μανουὴλ καὶ ἔκτοτε παρέμεινεν ἡσυχάζων μέχρι τοῦ θανάτου του. Ν. ΚΛΕ

Λαμπουλαὶ (Laboulay) *Ἐδουάρδος - Ρενὲ-Λεφέμπρ ντὲ* —. Γάλλος νομοδιδάσκαλος, πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1811—1883). Πτωχὸς ὢν ἐσπούδασε νομικά, ἐργαζόμενος συγχρόνως εἰς τὸ στοιχειοχυτήριον τοῦ ἀδελφοῦ του. Τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον «Ἱστορία τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας ἐν τῇ Δύσει» (1837) ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν. Τῷ 1844 ἐγένετο μέλος τῆς ἀκαδημίας ταύτης καὶ τῷ 1849 καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς συγκριτικῆς νομοθεσίας εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας. Συνεργάτης τακτικὸς εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν συζητήσεων» ἵδρυσε τῷ 1855 τὴν «Ἱστορικὴν ἐπιθεώρησιν τοῦ Δικαίου», δι' ἧς ἐξέφραζεν ἀπὸ θεωρητικῆς περιωπῆς καὶ τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ ἰδέας. Ἂν καὶ δημοκρατικῶν φρονημάτων, ὑπεστήριξεν οὐχ ἧττον τὴν μοναρχίαν κατὰ τὸ δημοψήφισμα τοῦ 1870. Ἀλλ' ἐκλεγεὶς βουλευτὴς τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐτάχθη εἰς τὸ ἀριστερὸν κέντρον, ὑπὲρ τοῦ Θιέρσου. Ἐξελέγη γερουσιαστὴς τῷ 1875. Ἔγραψεν: «Ἔρευναι περὶ πολιτικῆς καὶ ἀστικῆς θέσεως τῶν γυναικῶν» (1843), «Δοκίμιον περὶ τῶν ποινικῶν νόμων τῶν Ρωμαίων» (1815), «Πολιτικὴ ἱστορία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν» (1855), «Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκείας» (1858), «Ἡ πνευματικὴ ἰδιοκτησία κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα» (1859), «Ἠθικαὶ καὶ πολιτικαὶ μελέται» (1862), «Τὸ κράτος καὶ τὰ ὅριά του» (1868), κ. ἄ. Θ. Κ.

Λαμπουλμπὲν (Laboulbène), *Ἰωάννης-Ἰωσὴφ-Ἀλέξανδρος*. Γάλλος ἰατρὸς καὶ ἐντομολόγος (1825—1898). Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1854 μὲ τὴν διατριβὴν «Sur le naevus et général et sur une modification particulière et non décrite κλ.» τῷ 1860 ἐγένετο ὑφηγητὴς μὲ τὴν διατριβὴν «Des névralgies viscérales», τῷ 1873 μέλος τῆς ἰατρικῆς Ἀκαδημίας καὶ τῷ 1879, καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς ἐν τῇ σχολῇ Παρισίων. Ἔγραψεν: «Ἐρευναι κλινικαὶ καὶ ἀνατομικαὶ ἐπὶ τῶν ψευδομεμβρανωδῶν νόσων» (1861), «Περὶ ξένων σωμάτων τοῦ λάρυγγος καὶ ἐξαγωγῆς αὐτῶν» (1872), «Νέα στοιχεῖα ἀνατομοπαθολογίας» (1878), καὶ ἐδημοσίευσε σειρὰν πραγματειῶν ἐπὶ τῶν ἐντόμων τῆς Γαλλίας. Ο Ρ.

Λαμπουνιάνι (Lampugnani), *Ἰωάννης - Βαπτιστής*. Ἰταλὸς συνθέτης (1706—1786), ἀσχοληθεὶς κυρίως μὲ τὸ θέατρον. Ἐνεφανίσθη διὰ τοῦ μελοδράματος «Ρωξάνη» (1743), μετὰ τὸ ὁποῖον ἐπηκολούθησαν πλεῖστα ἄλλα σοβαρὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σκηνικὰ ἔργα. Ὁ Λαμπουνιάνι μιμεῖται την τεχνοτροπίαν τοῦ Χάσσε καὶ ἐπιζητεῖ τὴν ἔκφρασιν εἰς τὰ ρετσιτατίβα· χειρίζεται ἐπίσης μετὰ δεξιότητος τὴν ὀρχήστραν. Ἔγραψε 45 ἐν ὅλῳ μελοδράματα διὰ τὰ θέατρα τοῦ Μιλάνου, Βενετίας, Τουρίνου, Βιτσέντσε, Ρώμης, Νεαπόλεως, Φλωρεντίας, Λονδίνου κλ. Συνέθεσεν ἐπίσης πλεῖστα θρησκευτικὰ ἔργα, μουσικὴν δωματίου, συμφωνίας, κοντσέρτα κλπ. Γ. Σ

Λαμποὺρ (Labourd) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ἐπαρχία τῆς Γαλλίας, ἥτις ἀποτελεῖ σήμερον τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ νομοῦ τῶν Κάτω Πυρηναίων. Ἔχει ἔκτασιν 777 τ. χλμ. καὶ περιλαμβάνεται μεταξὺ τῆς Λάνδης, τῆς Κάτω Ναβάρρας, τῶν Πυρηναίων καὶ τοῦ κόλπου τῆς Βισκαΐας. Πρωτεύουσα πόλις αὐτῆς ἦτο ἡ *Μπαγιόν*, ἄλλαι δὲ πόλεις ἡ *Γκίς*, ἡ *Οὐσταρὶτς* καὶ ἡ *Ἀσπαρράν*. Κατοικεῖται ὑπὸ τῶν Βάσκων καὶ ὀφείλεται τὸ ὄνομά της εἰς τὸ ρωμαϊκὸν Lapurdensis tractus ἢ pagus, τοῦ ὁποίου πρωτεύουσα ἦτο τὸ Lapurdum, ὅπερ πιστεύεται ὅτι εἶναι ἡ σημερινὴ Μπαγιόν. Μ. Δ. Β.

Λὰ Μπουρντοννὰὶ (La Bourdonnaie), *Ἄννας-Φραγκῖσκος-Αὔγουστος, κόμης* —. Γάλλος στρατηγὸς (1747—1793). Μετέσχε τῶν τελευταίων γεγονότων τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου, μετὰ τὴν ἔκρηξιν δὲ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐδέχθη μετ' ἄλλων ἀξιωματικῶν καὶ πολεμήσῃ ὑπὲρ αὐτῆς, σταλεὶς τῷ 1792 εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Βορρᾶ. Διέπρεψε κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Λίλλης ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ἀναγκάσας αὐτοὺς νὰ ὀπισθοχωρήσωσι. Μετὰ τὴν νίκην τῆς Jemmages εἰσῆλθεν, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, εἰς τὸ Βέλγιον καὶ κατέλαβε τὸ Ὕπρ, τὴν Τουρναί, τὴν Γάνδην καὶ ἐστράφη κατὰ τῆς Ἀμβέρσης, τῆς ὁποίας ἡ φρουρὰ μετὰ τετραήμερον ἀγῶνα ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ. Μετ' ὀλίγον διαφωνήσας μετὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου Δυμουριὲ ἀνεκλήθη καὶ ἐστάλη νὰ ὀργανώσῃ τὸν στρατὸν τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Γαλλίας καὶ νὰ καταστείλῃ τοὺς ἐξεγερθέντας κατοίκους τῆς Βρεττάνης καὶ τῆς Βανδέας, περὶ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ 1793 ἐστάλη ὡς διοικητὴς τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τοῦ στρατοῦ τῶν Πυρηναίων, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεβίωσεν.

—**Λὰ Μπουρντοννὰὶ** (La Bourdonnaie) *Βερτράνδος-Φραγκῖσκος ντὲ* —. Διάσημος Γάλλος ναύαρχος, γεννηθεὶς ἐν Saint-Malo τῷ 1699. Ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν 10 ἐτῶν καταταχθεὶς εἰς τὸ ναυτικόν, ἐπεσκέφθη ὅλας τὰς γαλλικὰς ἀποικίας. Εἰς ἡλικίαν 19 ἐτῶν προσελήφθη ὡς ὑποπλοίαρχος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἑταιρείας τῶν Ἰνδιῶν. Πλοίαρχος τῷ 1723, διεκρίθη ἐπὶ παρατόλμῳ γενναιότητι κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως Mahé τῶν Ἰνδιῶν. Μετὰ ταῦτα ὑπηρέτησεν ἐπὶ διετίαν ὑπὸ τὸν Πορτογάλον ἀντιβασιλέα τῆς Γόας. Τῷ 1733 διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς τῶν νήσων Γαλλίας καὶ Bourbon, καὶ ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην διοίκησίν του αἱ δύο νῆσοι μεγάλως ἤκμασαν. Τῷ 1740 ἀνακληθεὶς εἰς Γαλλίαν ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν ἀρχηγίαν μοίρας ἀναχωρούσης διὰ Pondichery, ἔνθα ὁ Dupleix ἦτο ἀποκεκλεισμένος ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην κατώρθωσε, παρ' ὅλον τὸ ἀνεπαρκὲς τῶν δυνάμεών του, νὰ νικήσῃ τὸν στόλον τοῦ λόρδου Peyton καὶ νὰ διασκορπίσῃ τὴν μοῖραν τοῦ Barnet τὴν προασπίζουσαν τὸ Madras. Ἐξαναγκάσας τὸ Madras εἰς παράδοσιν, κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Dupleix ἐξ ἀντιζηλίας ὡς δωροδοκηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, δι' ὃ κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Γαλλίαν συνελήφθη καὶ ἐνεκλείσθη εἰς Βαστίλλην, ἀφαιρεθέντων πάντων τῶν τίτλων του καὶ κατασχεθείσης τῆς περιουσίας του. Μετὰ παρέλευσιν 3½ ἐτῶν δικασθεὶς καὶ ἀποδειχθείσης πανηγυρικῶς τῆς ἀθῳότητός του, ἀπηλευθερώθη, ἀναλαβὼν τίτλους καὶ περιουσίαν. Τῷ 1751 ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις. Γ. Ν. Ν.

—**Λὰ Μπουρντοννὰὶ** (La Bourdonnais) *Φραγκῖσκος-Ρῆγις*. Γάλλος πολιτικὸς (1767—1839). Νεώτατος κατετάχθη εἰς τὸν στρατόν. Τῷ 1792 μετηνάστευσε καὶ κατετάχθη εἰς τὸν ἀντεπαναστατικὸν στρατὸν τοῦ πρίγκιπος Κονδέ. Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ στρατοῦ τούτου, ὁ Λὰ Μπουρντοννὰὶ ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν καὶ μετέσχε τῆς ἐξεγέρσεως τῆς Βανδέας. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Ναπολέοντος ἤρχισεν ἀναμειγνυόμενος εἰς τὴν πολιτικήν. Δυσαρεστηθεὶς διότι δὲν διωρίσθη γερουσιαστής, προσεχώρησεν εἰς τοὺς Βουρβώνους, τῶν ὁποίων καὶ παρέμεινεν ὀπαδὸς μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Βασιλόφρων φανατικὸς ὡς ἦτο, ἐξήσκησε μεγίστην ἐπιρροὴν μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων· διετέλεσεν ἐπανειλημμένως βουλευτὴς τοῦ νομοῦ Μαὶν-ἐ-Λουάρ, ὑπουργὸς δὲ τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπὶ τρίμηνον περὶ τὸ τέλος τῆς πολιτικῆς του σταδιοδρομίας. Μ. Ν. Δ.

Λάμπουσα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία τῆς ἀκτῆς τῆς μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων τῆς Β. πλευρᾶς τῆς Κύπρου (Κερυνείας) Βάβυλας καὶ Ἀχειροποιήτου καὶ εἰς 13 μίλλ. εὐθέος παράπλου Αν. ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κορμακίτης. Ἀνώνυμος ἐν τῷ ἀγγλικῷ χάρτῃ (πλάτ. 35°20' ½ Β., μῆκ. 33°11'⅛ Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2704: Cyprus), εἶναι ἐπίνειον τοῦ συγχρόνου χωρίου Λάπηθος, ἴσως δὲ εἶναι ἡ *Λάπαθος ὅρμος* τοῦ «Σταδιασμοῦ τῆς Μεγάλης Θαλάσσης» (313). Σ. Ε. Α.

Λαμπουσιάδης, Γεώργιος. Ἕλλην ἱστορικὸς ἐξ Ἀδριανουπόλεως (1858—1926). Ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν ἐκπαιδευτικὸς λειτουργὸς εἰς πλείστας πόλεις τῆς Θρᾴκης, ἀσχοληθεὶς ἰδιαζόντως εἰς τὴν μνημειολογίαν, τοπογραφίαν καὶ ἱστορίαν τῶν πόλεων της καθ' ὅλας τὰς ἱστορικὰς περιόδους. Σπουδαιότερα αὐτοῦ ἔργα εἶναι αἱ «Θρᾳκικαὶ μελέται» (Ἀδριανούπολις 1911, ἔκδ. Βαφειάδου) καὶ «Περὶ τῶν τειχῶν τῆς Ἀδριανουπόλεως» (Κομοτινὴ 1923, ἔκδ. Γεν. Διοικ. Θρᾴκης). Ν. Π. Π.

Λαμπρὰ (ἡ) (ἐνν. *ἑορτή*, ἡ *Κυριακή*). Καλεῖται οὕτως ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα, διότι καθίστα αὐτὴν λαμπρὰν ἡ κατ' αὐτὴν φωταγώγησις τῶν ὁδῶν ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ ὑπὸ τῶν κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Μ. Σαββάτου λαβόντων τὸ βάπτισμα κατηχουμένων λαμπροφορία καὶ λαμπαδηφορία ἀφ' ἑτέρου, καθὼς καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους διαλλαγὴ καὶ ἡ γενικὴ φαιδρότης. Π. Ν. Τ.

λαμπρά· ἐπίρρ. τοῦ *λαμπρὸς*· ὡς ἀπάντησις καταφατική, ἄλλως *καλά, πολὺ καλά, ἀξιόλογα*.

λαμπραγκηνιάζω· (ἰδιωμ. Κρητ.) ἐγκαινιάζω, ἤτοι βάζω καινούργια φορέματα τὴν Λαμπράν, τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα.

Λαμπράδος, Ἐμμανουήλ. Ἁγιογράφος ἀγνώστου καταγωγῆς, ἐργασθεὶς τελευτῶντος τοῦ ΙΣΤ' καὶ ἀρχομένου τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Εἰς τὰ ἔργα του ὁ ζωγράφος ὁ ἴδιος ἐμμένει πιστῶς εἰς τὴν παλαιὰν παράδοσιν, ἂν καὶ δὲν φαίνεται ἀγνοῶν τὴν ἰταλικὴν τέχνην. Μία εἰκὼν αὐτοῦ, παριστῶσα τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν Θεολόγον μετὰ τῆς χρονολογίας 1602, εὑρισκομένη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τῆς Βενετίας, μαρτυρεῖ ἴσως περὶ τῆς ἐκεῖ παραμονῆς τοῦ Λαμπράδου, ὅστις εἰς τοῦτο ἠκολούθησε τὴν συνήθειαν τῶν ζωγράφων τῆς ἐποχῆς του. Ἔργα τοῦ ἁγιογράφου τούτου σῴζονται πολλά, ἀποκείμενα εἰς τὸ Βυζαντινὸν μουσεῖον καὶ εἰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς (Παμπούκη, Καλλιγᾶ, Σταθάτου, Λοβέρδου κ. ἄ.). Α. Ξ.

λάμπραινα (ἡ) (Petromyzon) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κυκλοστόμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πετρομυζονιδῶν*. Οἱ ἰχθύες τοῦ γένους τούτου χαρακτηρίζονται ἰδίως ἐκ τοῦ σχήματος τῆς κεφαλῆς των, ἥτις τελευτᾷ κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς τμῆμα εἰς χεῖλος σαρκῶδες, κυκλικὸν ἢ ἡμικυκλικόν, συγκρατούμενον ὑπὸ χονδρώδους δακτυλίου, ὅστις συγκολλᾷ τὰ ὀστᾶ τῆς ὑπερῴας

Digitized by Google

(οὐρανίσκου) μετὰ τῆς κάτω σιαγόνος. Αἱ λάμπραιναι ἔχουσι, γενικῶς, σῶμα ἐγχελυοειδές, ἐπίμηκες, κυλινδρικόν, πεπιεσμένον αἰσθητῶς κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα, καὶ ἀμοιροῦσι ζυγῶν πτερυγίων. Τὰ καλύπτοντα τὸ σῶμά των λέπια δὲν εἶναι ὁρατά. Ἐπὶ τῆς ράχεως φέρει δύο μικρὰ πτερύγια, ἑνούμενα μεταξύ των καὶ μὲ τὸ οὐραῖον, ὅπερ ἔχει μέτριον μέγεθος καὶ σχῆμα φυλλοειδές. Τόσον τὰ ραχιαῖα ὅσον καὶ τὸ οὐραῖον πτερύγιον φέρουσι χονδρίνας ἀκτῖνας, αἵτινες κρατοῦσι ταῦτα τεταμένα. Παρὰ τὴν κεφαλὴν καὶ ἑκατέρωθεν καὶ πλαγίως ταύτης φέρει ἑπτὰ στρογγύλα τρήματα, ἅτινα ἀντικαθιστῶσι τὰς σχισμὰς τῶν βραγχίων. Ὁλόκληρον τὸ σιαγονικόν της σύστημα σχηματίζει δακτύλιον, ὅστις φέρει ἀνθεκτικοὺς ὀδόντας. Ἡ τοιαύτη διάταξις τῶν σιαγόνων ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἰχθὺν τοῦτον νὰ σχηματίζῃ περὶ τὸ στόμα του κενὸν καὶ οὕτω νὰ κατορθώνῃ νὰ προσκολλᾶται καὶ ἐπὶ λείων ἔτι ἀντικειμένων, ὅπως ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν παρειῶν τῶν κρυστάλλων τῶν δεξαμενῶν, ὅπου ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰ διάφορα ἀκουάρια. Ἐπίσης ἡ τοιαύτη διάταξις ἐπιτρέπει νὰ προσκολλᾶται καὶ ἐπὶ ἑτέρων ἰχθύων καὶ νὰ ἀπορροφῇ τὰς θρεπτικὰς ἐν ὑδαρεῖ ἢ ἡμιυδαρεῖ καταστάσει εὑρισκομένας ἐν τῷ σώματί των οὐσίας. Οἱ ἰχθύες οὗτοι ἐνδιαιτῶνται κυρίως εἰς βαθέα ὕδατα. Ἀξιοπαρατήρητοι εἶναι αἱ ποικίλαι μεταμορφώσεις, ἃς ὑφίστανται οἱ ἰχθύες οὗτοι. Τὰ μικρὰ τούτων ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς ἐνηλίκους τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἰχθῦς, ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν καλύπτονται ὑπὸ τοῦ δέρματος, ὅπερ περιβάλλει τὸ σῶμά των. Τὰ μικρὰ τῶν λαμπραινῶν πολλάκις λαμβάνονται ὡς ἕτερα εἴδη ἰχθύων, λόγῳ, ἰδίως, τῆς ἰδιορρυθμοτάτης κατασκευῆς τοῦ στόματός των.

Αἱ λάμπραιναι ἐνδιαιτῶνται τόσον εἰς ἁλμυρὰ ὅσον καὶ εἰς γλυκέα ὕδατα. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων θαλασσίων εἰδῶν εἶναι ἡ *λάμπραινα ἡ θαλάσσιος* (Petromyzon maritimum, κοιν. *βδέλλα τῆς θαλάσσας*). Αὕτη ἔχει μῆκος 1 μ. περίπου, ἐνίοτε καὶ μεγαλύτερον. Ἡ κεφαλή της εἶναι μετρίως μεγάλη καὶ φαιοτεφροῦ χρώματος, τὸ στόμα σχεδὸν ᾠοειδὲς καὶ παρόμοιον πρὸς τὸ στόμα τῆς βδέλλας. Περὶ τὸ στόμα καὶ ἐπὶ τῶν κρικοειδῶν σιαγόνων της φέρει εἴκοσι περίπου σειρὰς μικρῶν ὑποκιτρίνων ὀδόντων. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι στρογγύλοι καὶ περιβάλλονται ὑπὸ δύο σειρῶν μικροτάτων ὀπῶν ἀπεστρογγυλωμένων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκκρίνεται γλοιῶδες ὑγρόν, ὅπερ διαρρέει καὶ περιβάλλει τὸ σῶμα τοῦ ἰχθύος. Ἡ ράχις καὶ αἱ πλευραὶ ἔχουσι πρασινοϋποκίτρινον χρῶμα μὲ κυανᾶς καὶ μελανὰς ἀποχρώσεις καὶ ἡ κοιλία ἔχει ὑπόλευκον χρῶμα μὲ ἐλαφρῶς φαιὰν ἀπόχρωσιν. Ὁ ἰχθὺς οὗτος κατοικεῖ τὰς διαφόρους θαλάσσας, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔαρ ἀνέρχεται τὰς ροὰς τῶν ὑδάτων καὶ φθάνει πολλάκις καὶ μέχρι τῶν ὑδροστασίων διὰ νὰ ἐναποθέσῃ τὰ ᾠά του, ἅτινα ἔχουσι μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὰ ᾠὰ τῶν βατραχίων. Αἱ λάμπραιναι μετὰ τοσαύτης δυνάμεως προσκολλῶνται ἐπὶ τῶν ξένων σωμάτων, ὥστε πολλάκις ἀνασυρόμεναι ἐκτὸς τοῦ ὕδατος συγκρατοῦσιν ἐκ τοῦ στόματός των καὶ τὸν λίθον ἢ ἕτερον ἀντικείμενον ἐφ' οὗ ἔχουσι προσκολληθῆ. Κολυμβῶσι κυματοειδῶς καὶ ἕρπουσιν ἐν τῷ βυθῷ ὀφιοειδῶς. Τρέφονται ἐκ μικρῶν ἰχθύων, ζωοσκωλήκων, μαλακοστράκων κτλ. Πολλάκις προσκολλῶνται καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν σαρδελλῶν καὶ συχνάκις κατὰ τὴν ἁλιείαν τοῦ ἑνὸς ἰχθύος ἁλιεύεται καὶ ὁ ἕτερος. Ἐπειδὴ στερεῖται ἐπιθετικῶν ἢ ἀμυντηρίων ὀργάνων, ἀποφεύγει τὸν ἐχθρὸν μόνον διὰ τῶν εὐστροφωτάτων κινήσεών της. Πλεῖστοι ἰχθυολόγοι διατείνονται

Λάλμπραινα ἡ θαλάσσιος.

ὅτι δύναται νὰ ζήσῃ ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον καὶ ἐὰν ἔτι τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ σώματός της, δι' οἱονδήποτε λόγον, ἀπεκόπη, ἀρκεῖ νὰ εἶναι σφᾶ ἡ κεφαλή της.

Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τῶν γλυκέων ὑδάτων εἶναι *ἡ λάμπραινα ἡ ποτάμιος ἡ μεγάλη* (Petromyzon fluviatilum maximum). Τὸ μῆκος της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 0,60 μ. Ἔχει χρῶμα κυανοῦ πομελανὸν πρὸς τὸ ὑποπράσινον κατὰ τὴν ράχιν καὶ τὰς πλευρὰς καὶ λευκοαργυρῶδες κατὰ τὴν κοιλίαν. Τὰ δύο ραχιαῖα πτερύγια εἶναι κεχωρισμένα ἀλλήλων. Κατὰ τὴν ἄνω σιαγόνα φέρει πολυπληθεῖς ὀδόντας, ἀραιῶς μεταξύ των διατεταγμένους. Ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰ ὑδροστάσια. Κατὰ τὸ φθινόπωρον ἐπιστρέφει εἰς τὴν θάλασσαν. Δύναται ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα νὰ ζήσῃ ἐκτὸς τοῦ ὕδατος καὶ ἀφοῦ ἁλιευθῇ νὰ μεταφερθῇ ζῶσα εἰς μεγάλας ἀποστάσεις, ἀρκεῖ νὰ εἶναι περιτετυλιγμένη εἰς ὑγρὸν ὕφασμα. Κυρίως τὴν μεταχειρίζονται ὡς δόλωμα διὰ τὴν ἁλιείαν μεγάλων ἰχθύων, τὸ κρέας της ὅμως εἶναι κατάλληλον καὶ πρὸς βρῶσιν *Λάμπραινα ἡ ποτάμιος ἡ μικρὰ* (Petromyzon fluviatilum minimum). Αὕτη ὑπὸ πλείστων θεωρεῖται οὐχὶ ὡς ἴδιον εἶδος, ἀλλ' ὡς ἁπλῆ παραλλαγὴ τοῦ προηγουμένου. Τὸ μῆκός της μόλις φθάνει τὰ 0,30 μ. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματός της εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν τοῦ προηγουμένου καὶ μόνον διαφέρει κατὰ τὰ ραχιαῖα πτερύγια, ἅτινα εἶναι συνηνωμένα μεταξύ των. Χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν ἁλιέων ὡς δόλωμα διὰ τὴν ἁλιείαν μεγάλων ἰχθύων. Γενικῶς τὸ κρέας τῶν ἰχθύων τούτων εἶναι εὔγευστον καὶ καλῆς ποιότητος· ἰδίως κατὰ τὸ ἔαρ εἶναι νοστιμώτερον καὶ ὑγιεινότερον, ὁπότε δὲν εἶναι τόσον παχύ. Πάντως δὲν ἐνδείκνυται διὰ τοὺς λεπτοὺς στομάχους, διότι εἶναι βαρὺ ὡς τὸ τοῦ ἐγχέλεως. Ἡ λάμπραινα οὐδέποτε ἁλιεύεται δι' ὁρμιᾶς, διότι δὲν ἐγγίζει τὸ δόλωμα. Ἁλιεύεται διὰ δικτύων καὶ κατὰ μεγάλας ποσότητας, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπαραγωγῆς εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς λιμνοθαλάσσας. Διὰ τὴν ἁλιείαν των μεταχειρίζονται ἴδιον εἶδος δικτύου. Αἱ λάμπραιναι φέρονται ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, ὡς *πετρόμυζον, ἀμμόκητος* κ.λ.π.

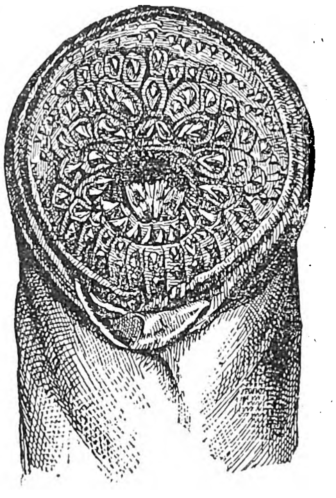

Στόμα λαμπραίνης τῆς ποταμίου τῆς μεγάλης.

Δ. Ν. Π.

Λαμπράκης, *Δημήτριος* Χ. Δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Βάμῳ τῷ 1888. Μετέσχε τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος καί, συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἡ ποινή του ὅμως δὲν ἐξετελέσθη καὶ μετὰ φυλάκισιν ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἀφέθη ἐλεύθερος. Κατελθὼν εἰς Ἀθήνας εἰσῆλθεν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν ἐργασθεὶς ὡς συντάκτης τῆς «Πατρίδος» μέχρι τοῦ 1917, ὁπότε ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς. Βραδύτερον ἐσυνέχισεν ἐξ ἰδίων τὴν ἔκδοσιν τῆς «Πατρίδος» καὶ τῷ 1921 ἵδρυσε τὸ «Ἐλεύθερον Βῆμα» (βλ. λ.), τὸ ὁποῖον ἐξακολουθεῖ νὰ διευθύνῃ, ὡς παράρτημα δ' αὐτοῦ ἐξέδωκε τὴν «Κυριακὴν» (βλ. λ.) καὶ τὸν «Οἰκονομικὸν Ταχυδρόμον (βλ. λ.). —Ω.

— Λαμπράκης, *Λάμπρος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Βονίτσης· βλ. λ. *Ἰωάννου* Λάμπρος.

Λαμπραντὸρ (Labrador) /*Γεωγρ.*/. Τμῆμα τῆς ὁμωνύμου χερσονήσου, ἀποτελοῦν διαμέρισμα ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς βρεττανικῆς ἀποικίας τῆς Νέας Γῆς. Καταλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν Α. ἀκτὴν τῆς χερσονήσου τοῦ Λαμπραντὸρ καὶ ἐκτείνεται εἰς βάθος 100 χλμ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ στενοῦ τοῦ Οὔδσων, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ στενοῦ τῆς Μπέλλ-Ἴλ, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας τῆς Κουΐμπεκ τοῦ Καναδᾶ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 310.800 τ. χλμ. καὶ 3.935 κατ., ἐξ ὧν 1300 Ἐσκιμῶοι. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ *Μπάττλ-Χάρμπουρ* μὲ 200 κατ., ἐκ τῶν κυριωτέρων δὲ λιμένων ἡ *Ρίγκολετ* μὲ 1.200 κατ. Οἱ κυριώτεροι τῶν ἀναριθμήτων κόλπων καὶ φιορδ τῶν ἀκτῶν του εἶναι ὁ κόλπος τῆς Ἐκλείψεως, τοῦ Νάτσβακ, τοῦ Σάγκλιχ, τοῦ Σάντουϊτς καὶ τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ. Αἱ σημαντικώτεραι δὲ νῆσοι ἐκ τῶν πολυαρίθμων, αἵτινες ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν, εἶναι ἡ Τουρνάγουιτ, ἡ Γουάϊτ-Μπήαρ καὶ ἡ Πόντς. Μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἡ ἱστορία τοῦ Λαμπραντὸρ ταυτίζεται μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ὁμωνύμου χερσονήσου. Τῷ 1759 ἡ χώρα κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, τῷ δὲ 1763 ἡ πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν ἀκτὴ ἀπετέλεσε τμῆμα τῆς Νέας Γῆς. Τὸ τμῆμα τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1773 μέχρι τοῦ 1809 ἀνῆκεν εἰς τὸν Καναδᾶν. Ἔκτοτε ἐξηκολούθει διαμφισβητούμενον ἐκ μέρους τοῦ Καναδᾶ καὶ τῆς Νέας Γῆς, μέχρις ὅτου, τὴν 1ην Μαρτίου 1927, περιῆλθεν εἰς τὴν Νέαν Γῆν, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ δικαστικοῦ τμήματος τοῦ ἰδιαιτέρου συμβουλίου τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐλήφθη συνεπείᾳ σοβαρᾶς διαφωνίας, ἥτις εἶχε προκύψει μεταξὺ τῶν κυβερνήσεων τῶν δύο βρεττανικῶν κτήσεων κατὰ τὸν ὁριστικὸν διακανονισμὸν τῶν συνόρων, ὅστις εἶχεν ἐπιχειρηθῆ τῷ 1921 καὶ ἕνεκα τῆς ὁποίας ἡ λύσις τῆς διαφορᾶς εἶχε παραπεμφθῆ τῷ 1926 εἰς τὸ συμβούλιον ἐκεῖνο. Μ. Δ. Β.

— Λαμπραντὸρ *ρεῦμα* /*Ὠκεανογρ.*/. Μέγα θαλάσσιον ρεῦμα (Labrador current) κατάψυχρον, οἱονεὶ μέγας ἐπιθαλάσσιος ποταμός, διαρρέον τὴν θάλασσαν τοῦ *Βαφφίνου* (Baie de Baffin). Πηγάζον ἀπὸ τοῦ Ἀρκτικοῦ Παγωμένου ὠκεανοῦ, εἰσέρχεται εἰς τὴν προμνησθεῖσαν θάλασσαν διὰ τοῦ μεταξὺ τῆς Γῆς τοῦ Γκρὰντ (Terre de Grant) καὶ τῆς ΒΔ. Γροιλανδίας ἀμφιγείου, παραθέει τὰς Ἀν. ἀκτὰς τῆς Γῆς τοῦ Βαφφίνου, ἐνισχύεται διὰ τῆς συμβολῆς ἄλλου κατεψυγμένου ρεύματος, ρέοντο. ΝΑ. ἀπὸ τῶν Β. προσγείων (Canal de Fox τοῦ κόλπου τοῦ Οὔδσωνος διὰ τοῦ φερωνυμου ἀμφιγείου (détroit de Hudson), εἶτα παραθέει τὰς ΒΑ ἀκτὰς τῆς Λαμπραντόρ, ἧς λαμβάνει τὸ ὄνομα, μεθ' ὃ λείχει τὰς Ἀν. ἀκτὰς τῆς Νέας Γῆς (New Foundland), ἐπηρεαζόμενον ἀπὸ τὸν παλιρροιακὸν εἴσρουν ἢ ἔκρουν τοῦ πορθμοῦ Μπέλλαϊλ (Belle-Isle) καὶ καμπτόμενον ἀποτόμως πρὸς ΝΔ. παραθέει τὰς ἀκτὰς τῶν ΒΑ. Ἡνωμένων Πολιτειῶν, διὰ ν' ἀποσβεσθῇ ὀλίγον κάτω τοῦ ἀκρωτηρίου *Χαττερὰς* (Cape Hatteras), νοτίως τῆς Βαλτιμόρης. Μετὰ δὲ τὴν νοτίως τῆς Νέας Γῆς γινομένην καμπήν του προστρίβεται διὰ τοῦ νοτίου ὁρίου του πρὸς τὸ βόρειον ὅριον τοῦ ἀντιθέτως φερομένου (οἱονεί, ὡς ρεῦμα πρὸς ἀντίρρευμα) «Χλιαροῦ ρεύματος» (*Γκὰλφ Στρήμ*, Gulf Stream), τῆς τοιαύτης κυκλοφορίας ἀποτελούσης σπουδαιότατον παράγοντα διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας ζωήν. Ἡ θερμοκρασία τοῦ ὕδατός του εἰς μὲν βάθος 30 ὀργυιῶν παραμένει περίπου σταθερὰ καὶ ὅση ἡ τῆς πήξεως, —1° Κελσίου τὸν Φεβρουάριον καὶ +1° τὸν Μάϊον, κατὰ παρατηρήσεις γενομένας τῷ 1903· ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιφανείας παραλλάσσει τῶν ἀνωτέρω καὶ ἀκολουθοῦν τὰς θερμοκρασίας τῶν χωρικῶν ὑδάτων τῆς Νέας Γῆς αὐξάνει εἰς τοιαύτας τὸ θέρος, ἔχον +2° ½ περὶ τὰ τέλη Μαΐου καὶ +10° τὸν Σεπτέμβριον, φθινουσῶν τούτων μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου, ὁπότε φθάνουσι τὸ 0° καὶ −1° Κελσίου. Προκαλεῖ ἐκδήλωσιν περιεργοτάτου φαινομένου ὁμίχλης, ἡ ὁποία ἐπικάθηται, ἰδίως μὲ Ν. καὶ ΝΑ. ἀνέμους, ὑπὲρ τὸ ὑφαλοπέδιον τῆς Νέας Γῆς, ἐφ' οὗ συγκρατεῖται, χωρὶς οὐ μόνον νὰ ἐφαπλοῦται ἐπὶ τῆς ἠπείρου, ἀλλὰ καὶ ἀφίνουσα εὐεργετικὸν διάστημα, ἐν εἴδει πλοΐμου αὔλακος, εἰς ὃ ἡ διαφάνεια τῆς ἀτμοσφαίρας ἐπιτρέπει τὴν ἐλευθέραν διέλευσιν τῶν πλοίων. Ἐξηγεῖται δὲ ὁ σχηματισμὸς τοῦ ἀνομιχλώτου τούτου πόρου, διότι ἡ ἀραιὰ ὑπὲρ τὸ «Χλιαρὸν ρεῦμα» θερμὴ ὁμίχλη φερομένη πρὸς τὴν ἤπειρον ὑπὸ τῶν Ν. ἀνέμων καταψύχεται ἀποτόμως ὑπὲρ τὸ κατεψυγμένον ρεῦμα τῆς Λαμπραντὸρ καὶ συγκρατεῖται λόγῳ τῆς πυκνότητός της, ἥτις δὲν ἐπιτρέπει νὰ διακρίνῃ τις τὴν ξηρὰν οὔτε ἀπὸ τοῦ ἐπιμήλου τοῦ ὑψηλοτέρου ἱστοῦ, καὶ περιορίζει τὴν ὁρατότητα ἐν πλήρει ἡμέρᾳ εἰς ἥμισυ μόνον μίλλιον (χάρτ. Ναυαρχείου: Pacific Atlantic und Indian oceans, their stream and drift currents.— Χάρτης Vidal Lablache 57: Courants et Climats.—New Foundland and Labrador Pilot, ἐκδ. 1929 σελ. 4—23). ΣΕΛ

—Λαμπραντόρ, *χερσόνησος* τοῦ — (Laprador) /*Γεωγραφ.*/. Χερσόνησος τοῦ Καναδᾶ ἐν τῇ Β. Ἀμερικῇ, ἀποτελοῦσα τὸ ΒΑ. αὐτῆς τμῆμα καὶ κειμένη πρὸς Β. τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου καὶ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Κουΐμπεκ τοῦ Καναδᾶ μεταξὺ τοῦ κόλπου τοῦ Οὔδσων πρὸς Δ, τοῦ στενοῦ τοῦ Οὔδσων πρὸς Β. καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ πρὸς Α. Ἔχει ἐπιφάνειαν 1.380 000 τ. χλμ. καὶ 18.500 κατ. Χωρίζεται εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ μεγαλύτερον ἀπετέλει ἄλλοτε τὴν χώραν τοῦ Οὐνγκάβα, ἀπὸ δὲ τοῦ 1912 ἀπαρτίζει τμῆμα τῆς ἐπαρχίας τοῦ Κουΐμπεκ τοῦ Καναδᾶ, τὸ δὲ ἕτερον περιλαμβάνει στενὴν λωρίδα γῆς κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ ἀποτελεῖ τὴν βρεταννικὴν ἀποικίαν τοῦ Λαμπραντόρ, ἐξαρτωμένην ἐκ τῆς Νέας Γῆς. Αἱ ἀκταὶ ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ εἶναι πολυσχιδέσταται, σχηματίζουσαι ἀναριθμήτους στενοὺς καὶ βαθυτάτους κόλπους ὁμοιάζοντας πρὸς τὰ σκανδιναυϊκὰ φιόρδ, μετὰ πλήθους μικρῶν, βραχωδῶν καὶ ἀκατοικήτων νησίδων.

Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι βραχῶδες· τὸ κέντρον τῆς χώρας ἀποτελεῖται ἐκ γρανιτώδους ὀροπεδίου ὕψους 500—750 μ. Πρὸς Β. ἐκτείνεται ἡ ἀπότομος ὀροσειρὰ *Τογκουρὰτ* ὕψους 2.700 μ. Διασχίζεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ *Ἀσουανίπι*, ὁ *Χάμιλτον* ἢ *Μέγας Ποταμός*, ὁ *Ροῦπερτ*, ὁ *Κόκσοκ* κτλ., χυνόμενοι οἱ μὲν εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, οἱ δὲ εἰς τὸν κόλπον τοῦ Οὔδσων. Λίμνας ἔχει πολλάς, μικρὰς καὶ μεγάλας, καλυπτούσας 350.000 τ. χλμ. ἐπιφανείας. Τὸ ὑπέδαφος ἀφθονεῖ εἰς μέταλλα, ἰδίως εἰς σίδηρον, γαιάνθρακας καὶ λαβραδορίτην, ἅτινα ὅμως παραμένουν ἀνεκμετάλλευτα. Τὸ πλεῖστον τοῦ βορείου τμήματος καλύπτεται ὑπὸ πάγων, ἐνῷ εἰς τὸ κεντρικὸν καὶ τὸ νότιον ἀφθονοῦν τὰ δάση, μετ' ἐλαχίστης ἄλλης ἀρκτικῆς βλαστήσεως, ἐμφανιζομένης ἰδίως κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας εἰς τὰς κοιλάδας. Ἡ πανίσκη εἶναι ἀφθονωτάτη, ἀποτελοῦσα μίαν τῶν πηγῶν τοῦ πλούτου τῆς χώρας, συνίσταται δὲ εἰς ἄρκτους, ἀλώπεκας, κάστορας, λύγκας, λύκους κτλ. Εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς ἀκτὰς ἀφθονοῦν ἐπίσης οἱ ἰχθύες καὶ ἰδίως ὁ βακαλάος, ἡ ρέγκα καὶ ἡ φώκη. Τὸ κλῖμα τοῦ Λαμπραντὸρ εἶναι ψυχρότατον. Ἰδίως τὸ Β. καὶ τὸ Α. τμῆμα τῆς χερσονήσου θεωροῦνται ἐκ τῶν ψυχροτάτων

Digitized by Google

τοῦ κόσμου. Ὁ χειμὼν διαρκεῖ ἐννέα μῆνας, ἡ δὲ μέση ἐτησία θερμοκρασία εἶναι —5°,6. Τὸ Ν καὶ τὸ Δ. τμῆμα ἔχουν κλῖμα ἠπιώτερον, προσομοιάζον πρὸς τὸ κλῖμα τῶν λοιπῶν περιοχῶν τοῦ Καναδᾶ.

Ἐκ τῶν 18.500 κατ. οἱ 1.000 εἶναι Ἐσκιμῶοι καὶ ζοῦν εἰς τὰ Β. τμήματα τῆς χώρας. Εἰς τὸ κέντρον ζοῦν περὶ τοὺς 500 Ἰνδοὶ νομάδες, εἰς δὲ τὰ νότια περὶ τὰς 10.000 Εὐρωπαῖοι καὶ μιγάδες ἄποικοι. Εἰς τὰ παράλια κατοικοῦν περὶ τὰς 4.000 λευκῶν ἀποίκων, οἵτινες ἀσχολοῦνται ἰδίως εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ τὸ κυνήγιον. Οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων δὲν εἶναι συντεταγμένοι εἰς πόλεις καὶ χωρία, ἀλλ' ἀποτελοῦν προχείρους συνοικισμούς, μετακινουμένους ἀναλόγως τοῦ καιροῦ, τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ κυνηγίου καὶ τῆς ἁλιείας. Ἐν τούτοις πλεῖστοι καθολικοὶ καὶ διαμαρτυρόμενοι ἱεραπόστολοι ἔχουν ἐγκατασταθῆ εἰς μονίμους σταθμούς, οἵτινες κατέστησαν κέντρα προσηλυτισμοῦ τῶν Ἐσκιμώων εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ κέντρα τοῦ ἀνταλλακτικοῦ ἐμπορίου. Ἀπὸ ἀπόψεως ἐθνικῆς οἰκονομίας ἡ χερσόνησος τοῦ Λαμπραντὸρ παρέχει σημαντικώτατον ἔδαφος πλουτοπαραγωγικῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἥτις ὅμως δὲν κατέστη ἀκόμη δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῇ μὲ ὅλην αὐτῆς τὴν δυνατὴν ἐντατικότητα, λόγῳ τῆς αὐχμηρότητος τοῦ κλίματος, παρεμποδιζούσης τὴν εἰσροὴν ἐργατικῶν χειρῶν καὶ τῆς ὁλονὲν ἐλαττώσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἐσκιμώων. Ἐν τούτοις ἡ ἁλιεία, ἰδίως τοῦ βακαλάου, καὶ τὸ κυνήγιον διαφόρων ζῴων, ἐξ ὧν ἐξάγονται δέρματα καὶ μηλωταί, ἀποτελοῦν σπουδαιοτάτην πλουτοπαραγωγικὴν πηγὴν καὶ ἀναβιβάζουν τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς χώρας εἰς 2.000.000 δολλ. κατ' ἔτος.

Ἡ χερσόνησος τοῦ Λαμπραντὸρ ἐγένετο κατὰ πρῶτον γνωστὴ ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν θαλασσοπόρων κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ὑπὸ τὸ ὄνομα *Χέλλουλανδ* (Helluland=λιθίνη χώρα). Πρῶτος ἀνεκάλυψεν αὐτὴν τῷ 1000 ὁ Λέϊ, υἱὸς τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Ἐρυθροῦ. Ὁ Σεβαστιανὸς Κάμποτ ἐξηρεύνησε τὰς ἀκτὰς αὐτῆς μέχρι τοῦ στενοῦ τοῦ Οὔδσων τῷ 1497 καὶ 1498. Εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Λαμπραντὸρ εἶχε φθάσει καὶ ὁ Πορτογάλος θαλασσοπόρος Κόρτε-Ρεὰλ τῷ 1500 καὶ ἀπωλέσθη ἐκεῖ τῷ 1501, ἕνεκα δὲ τούτου ἐπὶ πολὺ κατόπιν ἡ χώρα ἐκαλεῖτο *Γῆ τοῦ Κόρτε-Ρεὰλ* (Terra Cortealis καὶ Terra de Corterea). Ἡ προέλευσις τοῦ σημερινοῦ ὀνόματός της δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστή. Οἱ Γάλλοι φρονοῦν ὅτι προῆλθεν ἐκ τῶν ἁλιέων τῆς Βρετάνης, οἵτινες ἵδρυσαν ἐκεῖ τὴν *Μπραντὸρ* ἢ *Μπρέστ*, ἧς τὸ ὄνομα ἐπεκράτησε καὶ δι' ὁλόκληρον τὴν χώραν. Οἱ Πορτογάλοι παράγουν τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐκ τοῦ terra dos lavradores (= κτὴ τῶν δούλων). Τῷ 1610—1611 περιῆλθε τὰς ἀκτὰς αὐτῆς ὁ Οὔδσων, μετ' αὐτὸν δὲ οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς ἑταιρείας Οὔδσων ἐξηρεύνησαν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος οἱ Γάλλοι ἵδρυσαν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Λαμπραντὸρ τοὺς πρώτους ἁλιευτικοὺς σταθμούς, βραδύτερον δὲ οἱ ἱεραπόστολοι τοῦ τάγματος τῶν Μοραβῶν ἀνέλαβον τὸ ἔργον τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ καὶ ἐκπολιτισμοῦ τῶν ἰθαγενῶν κατοίκων. Οἱ κυριώτεροι ἐξερευνηταὶ τοῦ Λαμπραντὸρ ὑπῆρξαν ὁ Ροβέρτος Μπέλλ, ἐξερευνήσας τὸ δυτικὸν τμῆμα κατὰ τὰ ἔτη 1875—1877 καὶ 1880—1885, ὁ Λὼ ἐξερευνήσας τὸ βόρειον τμῆμα τῷ 1877, ὁ Ἵτον, ὁ Χίντ, ὁ Στήρντς, ὁ Πέκ, ὁ Πάκαρτ, ὁ Μπράϋαντ κτλ.

Μ. Δ. Β.

Λαμπρέα (Labrea) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βραζιλίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἀμαζόνας, πρωτεύουσα τοῦ διαμερίσματος Λαμπρέα. Κάτ. 30.000. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πουρούς καὶ συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ Μανάος δι' ἀτμοπλοίων, τὰ ὁποῖα ἀναπλέουν τὸν Πουρούς. Ἔχει καλὸν ποτάμιον λιμένα καὶ διεξάγει ἀκμαῖον ἐμπόριον κακάου, ἰχθύων, καουτσοὺκ κλπ. Ἔχει ἐπίσης σημαντικὴν βιομηχανίαν κτηνοτροφικῶν προϊόντων. Μ. Δ. Β.

Λαμπρέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καγάνου τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 123.

Χ. Δ.

λαμπρείμων (ὁ) (Lamprimon) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λουκανιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους μὲ στιλπνούς, ποικίλους χρωματισμούς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λαμπρείμων ὁ παράδοξος* (Lamprimon paradoxus), ὅστις ἔχει μέγεθος μέτριον καὶ χρῶμα κυανομελανὸν μὲ χρυσᾶς, ἰώδεις καὶ πορφυρᾶς ἀποχρώσεις. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ σεσηπότων ξύλων, τρεφόμενος ἐκ διαφόρων φυτικῶν οὐσιῶν.

Δ. Ν. Π.

Λαμπρέντ, ἢ ***Μπρέντ*** (Labrède ἢ Brède) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τῆς Ζιρόντ. Κάτ. 000. Παρ' αὐτὴν ὑφίσταται φεουδαλικὸς πύργος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὁ ὁποῖος ἀνῆκεν εἰς τὸν οἶκον τῶν Ὀρλεανιδῶν καὶ ἐν ᾧ ἐγεννήθη ὁ Μοντεσκιέ.

Μ. Δ. Β

Λάμπρεχτ, ὁ *ἐφημέριος* (Lamprecht, der Pfaffe). Γερμανὸς ποιητής, προερχόμενος ἐκ τοῦ κλήρου, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα. Συνέγραψε τὸ «Ἆσμα τοῦ Ἀλεξάνδρου» ἔχων ὡς πρότυπον τὸ ὁμώνυμον ἔργον τοῦ Aubry ἐκ Besançon. Εἰς τὸ ποίημα τοῦτο ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας μέχρι τῆς προελάσεώς του εἰς τὰς μυθικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Ὁ μέγας κατακτητὴς παρίσταται ὁρμῶν καὶ πρὸς τὸν ἐπίγειον παράδεισον, εἰς τὸν ὁποῖον ὅμως, ἐν τέλει, ὡς θνητός, δὲν κατορθώνει νὰ φθάσῃ. Τὸ ᾆσμα τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ τοῦ Ρολάνδου, εἶναι ἀνθρωπιστικόν. Ὁ Μακεδὼν νικητὴς συμπεριφέρεται ἱπποτικώτατα ἀπέναντι τῶν ἡττημένων Περσῶν. Ἡ ζωή του δὲν ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ ἡρωϊκὰ κατορθώματα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ συγκινητικώτατα εἰδύλλια. Γ. Ε. Κ.

—**Λάμπρεχτ** (Lamprecht), ***Κάρολος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς (1856—1915). Ὡς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Μάρμπουργκ καὶ Λειψίας, ἔταμεν ὅλως νέας ὁδοὺς καὶ ἐνεβάθυνε, κατὰ περιεχόμενον καὶ μέθοδον, τὴν γερμανικὴν ἱστοριογραφίαν. Ἐν τῷ κυρίῳ ἔργῳ του «Γερμανικὴ ἱστορία» (1891—1909, 19 τ.) ἐξετάζει τὴν ἐθνικὴν ζωὴν ὄχι μόνον ἀπὸ πολιτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ἀπόψεως, προσπαθῶν τοιουτοτρόπως νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς ταύτης τῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ. Ὑποστηρίζει ὅτι αἱ ἱστορικαὶ περίοδοι καθορίζονται ὑπὸ τῆς ἑκάστοτε πνευματικῆς ζωῆς (συμβολικῆς, τυπικῆς, συμβατικῆς, ἀτομικῆς καὶ ὑποκειμενικῆς) καὶ οὕτω καταλήγει εἰς νέαν διαίρεσιν τούτων. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ράνκε, παραδέχεται ὅτι τὴν ἱστορίαν δὲν δημιουργοῦν αἱ προσωπικότητες, ἀλλ' αἱ κινήσεις τῶν μαζῶν. Τὸ μεγαλοφυὲς ἢ ἰδιοφυὲς ἄτομον δὲν εἶναι παρὰ τὸ ὄργανον τῆς ἐξελίξεως, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς δράσεως του προβαίνει ἁπλῶς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὄπισθεν τῆς πραγματικότητος εὑρισκομένης καὶ κινούσης θελήσεως. Τοιουτοτρόπως, κατὰ τὸν Λάμπρεχτ, ὁ ρόλος τῶν ἀτομικῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἔχει δευτερεύουσαν ὅλως σημασίαν ἀπέναντι τῶν κοινωνικῶν τοιούτων. Ἐκτὸς τῶν ἔργων του περὶ ἱστορικῆς μεθόδου, περὶ ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως, περὶ πολιτικοῦ ἐκπολιτισμοῦ, ἔγραψε καὶ τὰ ἑξῆς: «Οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς Γερμανίας κατὰ τὸν μεσαίωνα» (1885—1886, 4 τ.), «Παλαιαὶ καὶ νέαι κατευθύνσεις ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς ἱστορίας» (1905), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἱστορικὴν σκέψιν» (1912). Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν: «Γερμανικὸν μέλλον» (Βέλγιον 1916), «Ἀναμνήσεις ἐκ τῆς πρυτανείας» (1917), «Ἀναμνήσεις ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας» (1918). Γ. Ε. Κ.

—**Λάμπρεχτ** (Lambrecht), ***Νάννυ***. Γερμανὶς συγγραφεύς, γεννηθεῖσα τῷ 1868 Ἔγραψε: «Τὸ σπίτι στὸ τέλμα» (1906), «Πτωχὴ ἁμαρτωλή» (1909), «Τὸ χωριὸ τοῦ γάμου» (1913), «Τὸ μειδίαμα τῆς Σουζάννας (1918), «Ἡ καστανή, ἡ ξανθή, ἡ μελαχροινή» (1921), «Τὴν δωδεκάτην ὥραν» (1924), «Ἡ σιδερένια χαρά», «Ἡ σημαία τῶν Βαλλόνων» (ἀμφότερα 1915), «Ἡ τρελλὴ δούκισσα» (1912), «Ὁ κρυφὸς ξένος» (1921), «Ἡ κόλασις» (1916) κλπ. Ἰδιαιτέρως διακρίνεται εἰς τὰ ἠθογραφικά της ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα μετὰ δυνάμεως περιγράφει τὴν ζωὴν τῆς Παραρρηνίου χώρας. Τελευταίως ἐμφανίζεται μὲ τάσεις πρὸς τὸν καθολικισμόν: («Παιδιὰ τοῦ Κάϊν», 1924). Γ.Ε.Κ.

Λαμπρὴ (ἡ), καὶ ***Λαμπρά***· θηλ. τοῦ ἐπιθ. *λαμπρός*, ὡς οὐσ. ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, ἄλλως *Πάσχα*· βλ. λ. *Λαμπρά*.

λαμπρὴ (ἡ), καὶ ***λάμπρις*** (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λαβαντὶς ἡ στοιχάς*.

Λαμπρὶ (Labrit) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Λάντ, παρὰ τὸν ποταμὸν Λεμπριγκόν. Κάτ. 1.268. Ἐκαλεῖτο ἄλλοτε Ἀλμπρὲτ καὶ ὑπῆρξε πρωτεύουσα τοῦ δουκάτου τοῦ Ἀλμπρέτ. Παρ' αὐτὸ ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια ἀρχαίου πύργου, ὅπου κατῴκησεν ὁ Ἐρρῖκος ὁ Δ', καὶ ἐρείπια ρωμαϊκῶν κτηρίων. Μ. Δ. Β.

Λαμπρίας. Ὄνομα τριῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τοῦ Πλουτάρχου: —1) Πάππος τοῦ Πλουτάρχου καὶ υἱὸς τοῦ Νικάρχου. Συνεδέετο διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ ἰατροῦ Φιλώτα τοῦ ἐξ Ἀμφίσσης, ἀπηθανατίσθη δὲ εἰς πλείστους τῶν διαλόγων τοῦ ἐγγόνου του, ἰδίως εἰς τὰ «Συμποσιακὰ προβλήματα». Χαρακτηρίζεται ὡς «λογιώτατος», «ἐν τῷ πίνειν εὑρετικώτατος». —2) Ἀδελφὸς τοῦ Πλουτάρχου. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Τραϊανοῦ ἢ τὰς ἀρχὰς περίπου τοῦ Ἀδριανοῦ ἦτο ἄρχων ἐν Δελφοῖς, ὡς προκύπτει ἐξ αὐτόθι εὑρεθείσης ἐπιγραφῆς. —3) Υἱὸς τοῦ Πλουτάρχου, συγγράψας κατάλογον τῶν ἐργασιῶν τοῦ πατρός του, ἀναφερόμενον παρὰ Σουΐδα. Ἐν αὐτῷ ἐγένετο λόγος περὶ 210 περίπου πλουταρχείων συγγραφῶν.

—**Λαμπρίας**. Ἄρχων ἐν Ἀμφίσσῃ κατὰ τὸ 200/199 π. Χ.

—**Λαμπρίας**. Ἀθηναῖος, Συπαλήττιος τὸν δῆμον, ἐπιστάτης τῶν Ἐλευσινίων κατὰ τὸ 33/32 π. Χ.

Π. Ν. Π.

λαμπριάτικος, *—η, —ον*· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν Λαμπρήν, εἰς τὸ Πάσχα, πασχαλινός: «λαμπριάτικη φορεσιά, — λαμπάδα», «λαμπριάτικο ἀρνί».

λαμπρίδαι (οἱ) (Lampridae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων*, περιλαμβάνουσα παρεμφερεῖς πρὸς τοὺς σκόμβρους ἰχθῦς, ἀπαντῶντας εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

Λαμπρίδης, ***Ἰωάννης***. Λόγιος Ἠπειρώτης, γεννηθεὶς τῷ 1843 εἰς τὰ Κάτω Σουδενὰ τοῦ Ζαγορίου καὶ ἀποθανὼν τῷ 1892. Περατώσας τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς ἐν τῇ Ριζαρείῳ σχολῇ, ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἐξήσκησε κατόπιν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ εἰς τὰ Ἰωάννινα, ὁπόθεν μετέβη εἰς Γερμανίαν πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Ἐπανελθὼν ἐκεῖθεν ἐδώρησε τὰ πρῶτα ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματός του κέρδη, ἀνερχόμενα εἰς χίλια χρυσᾶ εἰκοσόφραγκα, εἰς τὴν Ριζάρειον σχολήν, ἕτερα δὲ χίλια εἰς τὸ πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ κατατεθῶσι ταῦτα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ ἀνατοκισμῷ, μέχρις ὅτου ἐκ τῶν τόκων αὐτῶν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποστέλλεται εἰς Εὐρώπην κατόπιν διαγωνισμοῦ εἷς Ἠπειρώτης ἀπόφοιτος τῆς ἰατρικῆς πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Κατὰ τὴν ἐν Ἠπείρῳ ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του, ὁ Λαμπρίδης ἠσχολεῖτο συνάμα εἰς τὴν συλλογὴν ἱστορικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ ἀφορῶντος τὴν Ἤπειρον. Τῆς ἐργασίας του ταύτης καρποὶ ὑπῆρξαν τὰ κάτωθι ἔργα: «Ζαγοριακὰ» (Ἀθῆναι 1870), «Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργημάτων» (μέρη δύο, 1880), «Ἠπειρωτικὰ μελετήματα» (1887—1890) εἰς τεύχη 10, ὧν ἐγένετο συνολικὴ ἔκδοσις τῷ 1904, πλὴν τῶν δύο πρώτων. Χ. Ι. Σ.

—**Λαμπρίδης**, ***Ἰωάννης*** (1862—1914). Ἕλλην δημοσιογράφος, λόγιος καὶ πολιτευτής, γεννηθεὶς ἐν Δολιανοῖς τῆς Ἠπείρου. Ἀποφοιτήσας τῆς Ζωσιμαίας σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων, ἐσπούδασε κατόπιν νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν. Ἐργασθεὶς ἐπί τινα χρόνον ὡς διδάσκαλος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐξασκήσας κατόπιν τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐν Ἰωαννίνοις, ἐδραπέτευσεν ἐκεῖθεν καταζητούμενος ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, ἕνεκα τῶν ἐθνικῶν του ἀγώνων, καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἐξέδωκε τὸν «Ἀγῶνα», ἑβδομαδιαῖον «ὄργανον ἐρεύνης τῶν δυνάμεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ», τοῦ ὁποίου συνεπλήρωσε δέκα τόμους εἰς δύο περιόδους. Ὁ «Ἀγών», ὃν συνέτασσε σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μόνος, ὑπῆρξε πρότυπον δημοσιογραφικῆς τιμιότητος, ἐνημερότητος καὶ ὑψηλοῦ τόνου, γεγραμμένος εἰς ἄπταιστον, ρέουσαν καὶ πλουσίαν καθαρεύουσαν, πλήρης ἰσχυροῦ, ἀδιαπτώτου καὶ ἐμπραγμάτου ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐργασίας ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἰδέας. Ἐκτὸς τούτου συνέπραξεν ἐνεργῶς εἰς τὴν «Ἐθνικὴν Ἑταιρείαν», ἧς συνέταξε τὰ μόνα ἐκδοθέντα «Πεπραγμένα». Μεταβὰς εἰς Αἴγυπτον τὸν χειμῶνα τοῦ 1905, ἀπεκόμισε πληθὺν ἐντυπώσεων καὶ πληροφοριῶν περὶ τοῦ ἐκεῖ Ἑλληνισμοῦ, τὰς ὁποίας συνώψισεν εἰς τὸ βιβλίον του «Ὁ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνισμός», ἀποτελοῦν συμπλήρωσιν τοῦ προηγουμένου ἔργου του «Αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι». Συνειργάσθη ἐπίσης εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς «Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ» μεταφράσας τρεῖς τόμους τῆς «Βυζαντινῆς ἐποποιίας» τοῦ Schlumberger καὶ συνέταξεν ἔκθεσιν περὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τὰς Βαλκανικὰς χώρας, ἥτις, μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν γερμανικήν, ἐξεδόθη δαπάναις τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Τῷ 1911 ἐξελέγη βουλευτής.

Ε. Λ.

—**Λαμπρίδη**, ***Ἕλλη***. Ἑλληνὶς παιδαγωγὸς καὶ λογία, γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1898, πτυχιοῦχος τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ζυρίχης, ἐργασθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1920—1923 ἐν Κωνσταντινουπόλει, νῦν δὲ ὑποδιευθύντρια τοῦ Μαρασλείου Διδασκαλείου. Ἐδημοσίευσεν ἄρθρα εἰς τὴν «Ἀναγέννησιν» (1926), τὸν «Ἐλεύθερον Τύπον» (1926), τὸν «Ἑρμῆν» τῆς Ἀλεξανδρείας (1928), τὴν «Νέαν Ἑστίαν» (1930) καὶ ἐξέδωκεν ἀπὸ τοῦ 1929—1930 σειρὰν δεκαπενθημέρων φιλοσοφικῶν δημοσιευμάτων (ἐν οἷς καὶ περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἑρρ. Μπέρξον) ὑπὸ τὸν τίτλον «Μελέτες», τῆς ὁποίας μετέφρασεν ἐκ τῆς ξένης τὰ πλεῖστα. Ἐξέδωκεν ἀρχαιολογικὴν συνοπτικὴν μελέτην περὶ τοῦ Κρητομυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Αἰγαῖοι» (1930). Συνεργάτις τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας». —Ω

Λαμπρίδιος (Lampridius), ***Αἴλιος***. Εἷς τῶν 6 συγγραφέων, οἱ ὁποῖοι συνέγραψαν τὴν «Historiam Augustam» κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἱστορίας τοῦ Σουητωνίου. Ὡς καταφαίνεται ἐκ τοῦ συμπιλήματος τῆς ἱστορίας ταύτης τῶν αὐτοκρατόρων, ἥτις διεσώθη μέχρις ἡμῶν, ὁ Λαμπρίδιος ἔγραψε τοὺς βίους τοῦ Κομμόδου, Ἀντωνίνου, Ἡλιογαβάλου, Ἀλεξάνδρου Σεβήρου κ. ἄ.

Χ. Κ. Κ.

λάμπρινα (ἡ) *[Ζῳολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *λάμπραινα* (βλ. λ.).

Digitized by Google

Λαμπρινὴ */ Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Μιξορρούμων τῆς ἐπαρχίας 'Αγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 213. Χ. Δ.

Λαμπρινίδης ***Μιχαήλ*** βλ. *Λαμπουνίδης* Μιχαήλ.

Λαμπρινὸν */ Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Εὐμοίρου τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 131. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ραδοβοῦς.* Χ. Δ.

λαμπρινὸς (ὁ) (Lamprinus) */ Ζωολ./.* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σταφυλινιδῶν*, περιλαμβάνον κανθάρους μὲ σῶμα ἐπίμηκες καὶ εὐρύ, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην καὶ μᾶλλον πλαγίως τοῦ σώματος τοποθετημένην καὶ κεραίας ὧν ἑκάστη ἀποτελεῖται ἐξ 11 ἀρθρώσεων. Γνωστὰ περὶ τὰ 15 εἴδη, ὧν ἀξιολογώτερα: *λαμπρινὸς ὁ ἐρυθρόπτερος* (Lamprinus erythropterus), ὅστις ἔχει μῆκος 3 περίπου χιλιοστομέτρων, μὲ σῶμα πεπιεσμένον κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ χρῶμα ἐρυθρόφαιον, καὶ *λαμπρινὸς ὁ αἱματόπτερος* (Lamprinus Haematopterus), ὅστις ἔχει μῆκος 4 περίπου χιλιοστομέτρων, ῥάχιν μελανὴν καὶ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα ἐρυθρόφαιον. Αἱ πτέρυγές του εἶναι αἱματόχροοι, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὴν ὀνομασίαν. Ἀμφότερα τὰ εἴδη ἀπαντῶσιν ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ ἐπὶ διαφόρων μυκήτων. Δ. Ν. Π.

Λαμπρινὸς */Γεωγρ./.* Ἡ ἐκ παλαιῶν ἐγγράφων προκύπτουσα, μὴ διατηρηθεῖσα δέ, ὀνομασία τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς νήσου Σαλαμῖνος (πλάτ. 37°52' Β., μῆκ. 23°27' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens). Ἐπ' αὐτῆς ἀποσυνετέθη ἡ ἑλληνικὴ πολεμικὴ κορβέττα «'Αμαλία», ἀφιστωθεῖσα καὶ προσαράξασα τὴν δείλην τῆς 14/26 Ὀκτωβρίου 1852, κατόπιν πρωτοφανοῦς λαίλαπος ἀπὸ εὐρονότου. Σ.Ε.Λ

—**Λαμπρινὸς** */Γεωγρ./.* Νῆσος μικρὰ τοῦ Ἰονίου (πλάτ. 38°28' 10" Β., μῆκ. 21°00' 50" 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 1939: Dragamesti and approaches), ἡ δυσμικωτέρα τῶν βορείων Ἐχινάδων, ΝΔ. τῆς Δραγονέρας. Σ. Ε. Λ.

Λαμπρινός, ***Τηλέμαχος.*** Ἕλλην κλειδοκυμβαλιστὴς παγκοσμίου φήμης. Ἐγεννήθη τῷ 1878 ἐν Ὀδησσῷ καὶ ἀπέθανε τῷ 1930 ἐν Λειψίᾳ. Ἐφοίτησεν εἰς τὸ κλασσικὸν γυμνάσιον τῆς Ὀδησσοῦ, συγχρόνως δὲ ἐσπούδαζε μουσικὴν εἰς τὴν ἐκεῖ αὐτοκρατορικὴν μουσικὴν σχολὴν μὲ τὸν καθηγητὴν Κλίνωφ, ὡς ὑπότροφος τοῦ βραβείου Ρουμπινστάϊν, τὸ ὁποῖον τῷ ἀπενεμήθη εἰς ἡλικίαν δεκαπέντε ἐτῶν. Δεκατριετὴς εἶχε διακριθῆ, ἐκτελέσας τὸ «Concertstuck» τοῦ Βέμπερ. Ὁ διακαὴς του πόθος νὰ γίνῃ μαθητὴς τοῦ Ρουμπινστάϊν δὲν ἐπραγματοποιήθη, διότι οὗτος ἀπέθανε τῷ 1894. Τῷ 1898 μετέβη εἰς Μόναχον, ὅπου ἐνεγράφη εἰς τὴν Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τῆς μουσικῆς ὡς μαθητὴς τοῦ καθηγητοῦ Κέλλερμαν εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον. Ἐξηκολούθησε κατόπιν τὰς σπουδάς του μὲ τὴν διάσημον Τερέζαν Καρένιο εἰς τὸ Βερολῖνον. Τῷ 1902, ὥριμος πλέον καλλιτέχνης, ἤρχισε τὸ καλλιτεχνικόν του στάδιον μὲ τὴν πρώτην δημοσίαν ἐκτέλεσιν τοῦ «Burlesque» τοῦ Ριχάρδου Στράους εἰς τὴν Λειψίαν. Ἠκολούθησαν κατόπιν καλλιτεχνικαὶ περιοδεῖαι εἰς ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἐστέφθησαν ὑπὸ λαμπρᾶς ἐπιτυχίας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦλθε δύο φοράς, τὴν πρώτην κατὰ τὸ ἔτος 1907, ὁπότε ἔδωσε 3 συναυλίας εἰς τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν, καὶ τὴν δευτέραν τῷ 1925, ὁπότε ἔδωσε δύο συναυλίας-ρεσιτὰλ καὶ ἔλαβε μέρος εἰς δύο συμφωνικὰς συναυλίας. Τῷ 1908 προσελήφθη ὡς καθηγητὴς τοῦ πιάνου εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν ᾨδεῖον τῆς Μόσχας. Μετὰ δύο ἔτη παρῃτήθη, διὰ νὰ ἔχῃ περισσοτέραν ἐλευθερίαν διὰ τὰς καλλιτεχνικάς του περιοδείας, ἐγκατασταθεὶς ἐν Λειψίᾳ. Ἀπὸ τοῦ 1919—1924 ἦτο καθηγητὴς τῆς τάξεως τῆς δεξιοτεχνίας εἰς τὸ ᾠδεῖον Klindworth-Scharwenka τοῦ Βερολίνου. Ὁ πρόωρος θάνατός του εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δράσεώς του προῆλθεν ἀπὸ ὀξεῖαν ἀρτηριοσκλήρωσιν, ἐξ ἧς προσεβλήθη ἡ καρδία του. Ὁ Λαμπρινὸς ἐξετιμήθη ἀπὸ ὁλόκληρον τὸν μουσικὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης, οἱ δὲ ἐπιφανέστεροι κριτικοὶ τῆς Γερμανίας ἀφιέρωσαν δι' αὐτὸν ἐνθουσιώδη ἄρθρα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξαίρουν ὄχι μόνον τὴν λαμπρότητα τῆς ἐκτελέσεως καὶ τὴν δεξιοτεχνίαν του, ἀλλά, πρὸ παντός, τὴν ἀπαράμιλλον ποιητικὴν του ἀπόδοσιν. Παρέβαλον τὴν καλλιτεχνικήν του προσωπικότητα μὲ τοῦ Ρουμπινστάϊν τὴν ἐκφραστικὴν δύναμιν καὶ τὴν τεχνικὴν τελειότητα. Α. Θ.

Λαμπριόλα (Labriola), ***'Αντώνιος.*** Ἰταλὸς κοινωνιολόγος καὶ φιλόσοφος (1843—1904), καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας τῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ρώμης. Οἰκονομολόγος ἀνεγνωρισμένης ἀξίας, ἐμελέτησε πλεῖστα προβλήματα οἰκονομικῆς φύσεως. Ὧν ὀπαδὸς τοῦ Μάρξ, ἠκολούθει τὸν ἱστορικὸν ὑλισμὸν ὡς φιλοσοφικὴν τάσιν καὶ ἐδίδασκε τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας ἀπὸ τὴν ἄποψιν ταύτην. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐν Ἰταλίᾳ διδάξας ἀπὸ καθέδρας τὸν μαρξισμόν. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον τοῦ Λαμπριόλα εἶναι τὸ «Δοκίμιον περὶ τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ», ἡ πλέον ἐκλαϊκευμένη καὶ λαμπρὰ ἔκθεσις τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου καὶ τῆς ὑλιστικῆς ἐξηγήσεως τῶν ἱστορικῶν γεγονότων. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς πλέον λεπτομερεῖς μελέτας τοῦ θέματος καὶ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν θεμελιωδῶν ἔργων τῆς παγκοσμίου μαρξιστικῆς φιλολογίας. Ἐκτὸς τούτου ἔγραψε καὶ ἄλλα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ἔργον: «Σοσιαλισμὸς καὶ φιλοσοφία».

— **Λαμπριόλα** (Labriola), ***'Αρθοῦρος.*** Ἰταλὸς κοινωνιολόγος, οἰκονομολόγος καὶ πολιτικὸς (γενν. τῷ 1875), καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Νεαπόλεως. Μέλος τοῦ ἰταλικοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος μέχρι τοῦ 1906, κατεῖχεν ἰδιαιτέραν θέσιν ἐν αὐτῷ ὡς ἀρχηγὸς τῆς συνδικαλιστικῆς τάσεως. Κατὰ τὸ συνέδριον τοῦ 1906, εἰς τὸ ὁποῖον παρουσιάσθη μαζὶ μὲ τὸν Λοράνο ἀντικοινοβουλευτικός, κατεψηφίσθη καὶ ἔκτοτε παρῃτήθη τοῦ κόμματος. Ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Σορέλ. Διετέλεσεν ἐν τούτοις βουλευτής, διακριθεὶς διὰ τὴν ῥητορικήν του δεινότητα, ἐγένετο μάλιστα ἐπί τινα χρόνον καὶ ὑπουργὸς τῆς Ἐργασίας. Παρὰ τὰς σοσιαλιστικὰς ἀρχάς του ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ πολέμου τῆς Τριπολίτιδος ὡς ἐκδηλώσεως «ἐθνικῆς ζωτικότητος». Ἀπὸ τὰ ἔργα του σπουδαιότερα εἶναι: «Περὶ τῆς ἀξίας τοῦ Κ. Μάρξ», «Ὁ Κομμούνα», «Ἡ σύγχρονος Αὐστρία», «Συνδικαλισμὸς καὶ σοσιαλισμὸς» κ.λ.π. Α. ΜΠΕΝ.

λαμπρὶς (ἡ) (Lampris) */Ζωολ./.* Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κορυφαινιδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μετρίου ἢ μεγάλου μεγέθους μὲ σῶμα πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, ὑπὸ μικροτάτων λεπίων κεκαλυμμένον. Γνωστότερον εἶδος τοῦ γένους εἶναι ἡ *λαμπρὶς ἡ σελήνη*

Λαμπρὶς ἡ σελήνη.

(Lampris luna), ἥτις ἀπαντᾷ περὶ τὰς Μαδέρας νήσους, τὰ πρὸς τὸν Ἀτλαντικὸν εὐρωπαϊκὰ παράλια καὶ σπανιώτερον εἰς τὴν Μεσόγειον. Τὸ εἶδος τοῦτο φθάνει εἰς μῆκος ἑνὸς περίπου μέτρου καὶ ἔχει σῶμα πεπιεσμένον, ὑψηλόν, κεφαλὴν συγκεχυμένην μετὰ τοῦ σώματος, ἧς μόνον τὸ ῥύγχος προέχει. Τὸ μοναδικὸν ῥαχιαῖον πτερύγιον εἶναι βραχὺ καὶ περὶ τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ σώματος τοποθετημένον. Ὁ χρωματισμός του εἶναι κυανωπὸς κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα κυανοερυθρὸν μετὰ λευκοκιτρίνων στιγμάτων. Δ. Ν. Π.

λαμπρῖται (οἱ) */ 'Ορυκτολ./.* Ὀνομάζονται οὕτω τὰ ὀρυκτά, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἑνώσεις τοῦ μολύβδου, τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ χαλκοῦ μὲ θεῖον, σελήνιον καὶ τελλούριον. Οἱ λαμπρῖται παρουσιάζουν καθαρὰν μεταλλικὴν ὄψιν, χρῶμα τεφρὸν σκοτεινόν, χρῶμα κόνεως μαῦρον, ἔχουν δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μικρὰν σκληρότητα (2—3). Γ. Β.

λαμπρογλήνη (ἡ) (Lamproglena) */Ζωολ./.* Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωπηπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *διχηλεστιδῶν*, περιλαμβάνον μικρὰ ὑδρόβια ζῷα, ἐνδιαιτώμενα παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων ἰχθύων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *λαμπρογλήνη ἡ εὐειδὴς* (Lamproglena formosa), ἥτις ἔχει μικρὸν μέγεθος καὶ χρῶμα κιτρινέρυθρον. Ἐνδιαιτᾶται παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν βραγχίων διαφόρων ἰχθύων τῶν γλυκέων ὑδάτων καὶ ἰδίως τῶν κυπρίνων. Δ. Ν. Π.

λαμπρόδεμα (τὸ) (Lamprodema) */Ζωολ./.* Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτεροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λυγαιιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἔντομα, μὲ σῶμα κομψὸν καὶ ἐπίμηκες, κεφαλὴν μικράν, κεραίας βραχείας καὶ λαμπροὺς μεταλλικοὺς χρωματισμούς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *λαμπρόδεμα τὸ ἀμαυρὸν* (Lamprodema maurum), ὅπερ ἔχει μῆκος 4 χιλιοστομέτρων, μὲ σῶμα ᾠοειδές, ἐπίμηκες, καὶ στιλπνὸν μελανὸν χρωματισμόν. Ἀπαντᾷ εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

λαμπροειδὴς (ὁ) (Lamproides) */Ζωολ./.* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμπυριδῶν*, περιλαμβάνον ἔντομα μετρίου ἢ καὶ μικροῦ μεγέθους, μὲ σῶμα ἐπίμηκες, λεπτόν, κεραίας μᾶλλον βραχείας, προθώρακα ἀρκετὰ εὐμεγέθη καὶ ὑπὸ φολιδωτῶν λεπίων κεκαλυμμένον, κοιλίαν εὐρεῖαν, ἐπιμήκη καὶ πόδας βραχεῖς καὶ λεπτούς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *λαμπροειδὴς ὁ ἀσιατικὸς* (Lamproides asiaticus), ὅστις εἶναι ἄπτερον ἔντομον μὲ κεραίας βραχείας, ἔλυτρα βραχύτατα καὶ χρῶμα φαιοκίτρινον. Ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Δ. Ν. Π.

λαμπροκερινὸς (ὁ) (Lamprocerinus) */Ζωολ./.* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμπυριδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους μὲ σῶμα ᾠοειδές, ἐπίμηκες, κεφαλὴν ἀπεστρογγυλωμένην καὶ κοιλίαν ἐπιμήκη. Αἱ κεραῖαι τοῦ ἐντόμου τούτου εἶναι εὐρεῖαι, ἀπολήγουσαι εἰς πεταλοειδεῖς ἀποφύσεις, οἱ πόδες μᾶλλον ἐπιμήκεις, ὁ χρωματισμὸς στιλπνῶς μελανὸς μετὰ μεταλλικῶν ἀποχρώσεων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *λαμπροκερινὸς ὁ ποικιλόχρους* (Lamprocerinus variegatus), ὅστις ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

λαμπρόκερως (ὁ) (Lamprocerus) */Ζωολ./.* Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων*, τῆς οἰκογενείας τῶν *τηλεφοροειδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους κανθάρους μὲ σῶμα κομψόν, ἀπαντῶντας εἰς τὰς χώρας τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *λαμπρόκερως ὁ κομψὸς* (Lamprocerus elegans), ὅστις ἔχει ἱκανὸν μέγεθος, κεφαλοθώρακα τριγωνικόν, κοιλίαν ἐπιμήκη, κεραίας ἰσχυράς, ἀρκετοῦ μήκους καὶ φυλλοειδεῖς, πόδας βραχεῖς καὶ χρωματισμὸν σκοτεινῶς φαιὸν μετὰ κηλίδων, γραμμώσεων καὶ λωρίδων ἐπιξάνθων καὶ ἐρυθροκιτρίνων. Ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων φυτῶν, ἐξ ὧν καὶ τρέφονται, καὶ ἔχουσιν ἀσθενεῖς φωτοβόλους συσκευάς, δι' ὃ καὶ ἀμυδρῶς φωσφορίζουσι. Δ. Ν. Π.

λαμπροκεφάλι (τὸ) */Βοτ./.* Κοινὴ ὀνομασία πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *λαβαντὶς ἡ στοιχὰς* (Lavandula stoechas).

λαμπροκεφαλούδι (τὸ) */Βοτ./.* Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *λαβαντὶς ἡ στοιχὰς* (Lavandula stœchas).

Λαμπροκλῆς. Ἀρχαῖος Ἕλλην διδάσκαλος τῆς μουσικῆς ἐξ Ἀθηνῶν, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ἀγαθοκλέους καὶ τοῦ Μίδωνος, οὗτινος φέρεται καὶ υἱός, διδάσκαλος δὲ τοῦ Δάμωνος καὶ τοῦ Σοφοκλέους, νεαροῦ ἔτι ὄντος. Συνέθεσεν Ὕμνον εἰς Ἀθηνᾶν, ὅστις χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ὡς θαυμασία σύνθεσις παλαιοτάτης κλασσικῆς τεχνοτροπίας, οὗτινος ἡ ἀρχὴ διεσώθη ὑπὸ Ἐρατοσθένους (*Ἀριστ.* Μεταφ. σχόλ. εἰς στ.967).

— **Λαμποκλῆς.** Υἱὸς τοῦ Σωκράτους ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου Ξανθίππης, τὰ μάλιστα ἀγαπώμενος ὑπὸ τοῦ πατρός του.

— **Λαμπροκλῆς.** Ὄνομα δύο ταμιῶν τῶν ἱερῶν χρημάτων τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Ἀθήναις. Ὁ πρῶτος ἀναφέρεται τῷ 399/8 π. Χ. καὶ ὁ δεύτερος, υἱὸς τοῦ Ἀρεσίου, τὸ 351/0 π. Χ.

— **Λαμπροκλῆς.** Διοικητὴς τῆς βοσποριανῆς κοόρτεως (praetectus cohortis militariae Bosporianae) τοῦ ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ ἐν Καππαδοκίᾳ, κατὰ τὸ 135 μ. Χ. Π. Ν. Π.

λαμπροκολιὸς (Lamprocolios) */Ζωολ./.* Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ψαοιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους πτηνά, μὲ σῶμα εὔρωστον, κεφαλὴν μᾶλλον μεγάλην καὶ ἀπεστρογγυλωμένην, ῥάμφος ἐπίμηκες καὶ πλατὺ μὲ βάσιν εὐρεῖαν. Αἱ πτέρυγες εἶναι ἀρκετὰ εὐρεῖαι καὶ μετρίου μήκους, ἡ οὐρὰ ἀρκετὰ μακρά, ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματος μελανὸς μὲ μεταλλικὰς στιλπνὰς ἀποχρώσεις. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *λαμπροκολιὸς ὁ χαλυβδόχροους* (Lamprocolios chalybaeus), ὅστις ἔχει μῆκος 27 περίπου ἑκατοστομέτρων, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα σκοτεινῶς πράσινον μὲ χαλυβδοχρόους ἀποχρώσεις. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

λαμπροκύστις (ἡ) (Lamprocystes) */Βοτ./.* Γένος βακτηρίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥοδοβακτηρίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βακτηριδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ἐξ ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *λαμπροκύστις ἡ ῥοδόχρους* (Lamprocystes roseus), ἥτις ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτᾶται παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

λαμπρολουλούδι (τὸ) */Βοτ./.* Κοινὴ ὀνομασία εἰς πλείστας νήσους τοῦ Ἰονίου τοῦ φυτοῦ *λαβαντὶς ἡ στοιχὰς* (Lavandula stœchas).

Λαμπρὸν */'Αρχ. Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Κιλικίας, σήμερον καλουμένη *Νιμροὺδ-καλᾶ* (=φρούριον τοῦ Νεμρὼδ), ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ταρσοὺς-τσάϊ, εἰς τὴν ἔξοδον τῶν Κιλικίων πυλῶν. Ἦτο σημεῖον στρατηγικώτατον κατὰ τὸν μεσαίωνα διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς Καππαδοκίας. Ἡ περιοχὴ τῆς ὀχυρᾶς ταύτης πόλεως ἀπετέλεσε τὴν κοιτίδα τοῦ κατόπιν ἀρμενικοῦ βασιλείου τῆς Κιλικίας. Τὸ δὲ ἑλληνικὸν αὐτῆς ὄνομα διετηρήθη καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἀρμενικοῦ τούτου κράτους. Ν. Ν.

— **Λαμπρὸν** */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς κοινότητος Γρατινῆς τῆς ἐπαρχίας Κομοτινῆς τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτ. (1928) 193. Χ. Δ.

λαμπρόνησσα (ἡ) (Lampronessa) */Ζωολ./.* Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πλατυρράμφων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νησσιδῶν* (βλ. λ.).

Digitized by Google

Λαμπρόπουλος, *Ἰγνάτιος.* Κληρικός, γεννηθεὶς ἐν Βρωμοσέλᾳ τῆς Μεγαλοπόλεως τῷ 1814. Ἐμαθήτευσε παρά τινι σχολάρχῃ ἐν Μάνῃ, δι' ἰδίων δὲ μελετῶν καταρτισθεὶς ἄριστα εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κατέστη ἱκανὸς νὰ κατανοῇ τοὺς πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. Τῷ 1839 ἐχειροτονήθη διάκονος καὶ μετά τινα ἔτη ἱερεύς, ὁπότε ἀνέλαβε περιοδείας ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον, καθ' ἃς διὰ τοῦ κηρύγματός του καὶ τῆς ἐξομολογήσεως διήγειρε ζωηρὰν θρησκευτικὴν κίνησιν, ὅλως ἄγνωστον ἐν Ἑλλάδι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Θεωρηθεὶς ὕποπτο, ὡς μετέχων συνωμοσίας πρὸς ἀνατροπὴν το Ὄθωνος, συνελήφθη μετ' ἄλλων καὶ ἐφυλακίσθη. Ἀποφυλακισθεὶς μετά τινας μῆνας ἐτέθη ὑπὸ ἐπιτήρησιν ἐν μονῇ. Μετὰ τὴν ἔξωσιν ὅμως τοῦ Ὄθωνος ἐπανέλαβε καὶ πάλιν τὰς ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον περιοδείας του, ἐκτὸς δὲ τῶν εἰς διαφόρους πόλεις πληθυνθέντων θρησκευτικῶν κύκλων ἐκ τῆς τοιαύτης αὐτοῦ δράσεως, ἐσχηματίσθη περὶ αὐτὸν καὶ ὁμὰς ἐνθουσιωδῶν κληρικῶν, διασημότεροι τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν ὁ Ἱερόθεος Μητρόπουλος, μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν, καὶ ὁ ἱεροκήρυξ Ἠλίας Βλαχόπουλος. Τὴν ἀποστολικὴν δρᾶσιν τοῦ Ἰγνατίου ἐκτιμήσασα καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπανειλημμένως μὲν προέτρεψεν αὐτὸν ἵνα δεχθῇ τὴν θέσιν τοῦ δημοσίου ἱεροκήρυκος, προέτεινε δὲ αὐτὸν ὡς ὑποψήφιον διὰ τὴν ἐπισκοπὴν Τριφυλίας. Ἀπεποιήθη ὅμως τὴν εἰς ἐπίσκοπον χειροτονίαν λόγῳ σοβαροῦ κλονισμοῦ τῆς ὑγείας του, ἐπενεγκόντος τὸν θάνατον ἐν Κερπινῇ τῶν Καλαβρύτων τῇ 22 Ἰουνίου 1869. Κατὰ τὸν Χρυσόστομον Παπαδόπουλον «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ὀφείλει εἰς τὸν Ἰγνάτιον Λαμπρόπουλον τὴν πρώτην κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀποστολικὴν ἐργασίαν πρὸς θρησκευτικὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ». Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

Λάμπρος. Ἀρχαῖος Ἕλλην μουσικοδιδάσκαλος ἐξ Ἀθηνῶν, σύγχρονος τοῦ Σοφοκλέους κατ' Ἀθήναιον ἢ νεώτερος μαθητὴς τοῦ Ἀριστοξένου κατὰ Σουΐδαν. Φέρεται ὡς διδάσκαλος τοῦ Σοφοκλέους, παιδὸς ἔτι ὄντος, ἐν «Μενεξένῳ» δὲ λοιδορεῖται ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος. Π. Ν. Π.

— Λάμπρος ὁ ***Ἐρυθραῖος.*** Πυθαγόρειος φιλόσοφος καὶ διδάσκαλος τῆς μουσικῆς ἐν Ἀθήναις, σύγχρονος τοῦ Σωκράτους. Ἀκροατὴς τούτου ἐγένετο καὶ ὁ ἀρχαιότατος τῶν Ἑλλήνων θεωρητικῶν Ἀριστόξενος ὁ ἐκ Τάραντος. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

Λάμπρος. Οἰκογένεια τῶν Σπετσῶν, γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ ἐπίθετον *Λεωνίδας* (βλ. λ.).

— Λάμπρος, ***Ἰωάννης.*** Υἱὸς τοῦ *Παύλου Λάμπρου,* σπουδάσας ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἐν Ἀθήναις (1843—1909). Ἔλαβεν ἀπὸ τὸν πατέρα του τὴν κλίσιν εἰς τὰς νομισματολογικὰς μελέτας, μετέβη δὲ εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ καταγίνῃ συστηματικῶς εἰς αὐτάς. Ἐπεσκέφθη καὶ ἐμελέτησεν εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Φλωρεντίας, Ρώμης, Λονδίνου, Παρισίων, Βερολίνου, Βιέννης. Ἀξία μνείας ἐργασία αὐτοῦ εἶναι ἡ «Ἀναγραφὴ τῶν ἀρχαίων νομισμάτων τῆς Πελοποννήσου» (1896). Εἶχε καταρτίσει καὶ σπουδαιοτάτην νομισματικὴν συλλογήν. ΑΔ. ΑΔ.

— Λάμπρος, ***Κωνσταντῖνος.*** Διαπρεπὴς Ἕλλην χειρουργός, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1853. Μετὰ τὴν ἐγκύκλιον αὐτοῦ παίδευσιν ἐν Ἀθήναις ἐνεγράφη ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ, παρ' ᾧ ἐφοίτησεν ἐπὶ 3 μόνον ἑξάμηνα, μεθ' ὃ μετέβη εἰς Γοττίγγην καὶ Βερολῖνον, ἔνθα ἐξηκολούθησε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ ὑπὸ διασήμους διδασκάλους, τὸν Henle, τὸν Meissner, τὸν Bardelebav, τὸν Dubois-Raymond, τὸν Senator, τὸν Wirchow, τὸν Simon καὶ ἰδιαίτατα τὸν μέγαν von Langebeck, παρ' ᾧ ὡς βοηθὸς εἰδικεύθη περὶ τὸν κλάδον τῆς χειρουργικῆς. Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1879 ἔλαβεν ἐν Βερολίνῳ τὸ διδακτορικὸν αὐτοῦ δίπλωμα μετ' ἐπαίνου, γράψας διατριβὴν ἐναίσιμον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Über die Spitzwinklige Ankylose im Kniegelenk und deren Streckung durch die Abmeisselung der Patella» (Περὶ τῆς ὑπ' ὀξεῖαν γωνίαν ἀγκυλώσεως τῆς ἀρθρώσεως τοῦ γόνατος καὶ τῆς εὐθυάσεως ταύτης δι' ἀποσμιλεύσεως τῆς ἐπιγονατίδος). Εἶτα δὲ καὶ τὴν ἄδειαν τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος ἐν Γερμανίᾳ (1880). Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα ἐνυμφεύθη μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἰατροῦ Θεοδωράκη, ἤρξατο δὲ ἀσκῶν τὴν χειρουργικὴν ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὰς νέας τῆς ἀντισηπτικῆς μεθόδου ἀρχάς, ἃς μεταξὺ τῶν πρώτων εἰσαγαγὼν ἐν Ἑλλάδι ἐφήρμοσε. Δι' ἔλλειψιν εἰδικῶν κλινικῶν, ἤρξατο χειρουργῶν ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν ἀσθενῶν. Τῷ 1886 κατὰ τὴν ἐπιστράτευσιν, ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ 6ου χειρουργείου στρατοῦ καὶ ἰατρὸς τοῦ συντάγματος τοῦ μηχανικοῦ, ἀπεστάλη δ' εἶτα εἰς τὰς παθούσας ἐν Πελοποννήσῳ ἐκ τοῦ τρομεροῦ σεισμοῦ πόλεις πρὸς περίθαλψιν τῶν τραυματιῶν. Τῷ 1889 διωρίσθη ἐπιμελητὴς τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, τῆς διευθυνομένης ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Ἀρεταίου, εἰς τὴν θέσιν δὲ ταύτην παρέμεινε μέχρι τοῦ 1892, ἐφαρμόσας πρῶτος γενικώτερον, συμφώνως πρὸς τὰς νεωτέρας ἰδέας τὰς ἀρχὰς τῆς ἀντισηψίας. Μετ' ὀλίγον ἑτέρα πραγματεία αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἰδιοπαθὲς καὶ χειρουργικὸν μυξοίδημα καὶ συγγενῆ νοσήματα» (Ἀθῆναι 1892, σελ. 83 μετὰ 1 εἰκ.) ἐβραβεύετο ἐν τῷ Συμβουλιδείῳ ἀγῶνι, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἄλλη ἀρίστη πραγματεία αὐτοῦ, ἡ περὶ «Σικυῶν καὶ σικυάσεως παρὰ τοῖς ἀρχαίοις» (Ἀθῆναι 1890, εἰς φύλ. σελ. 62 μετὰ 94 εἰκ.), περὶ ἧς εὐρύτατος μέχρις σήμερον λόγος ἐν τῇ ἰατρικῇ φιλολογίᾳ, ἐτύγχανεν ἐξαιρέτου τιμητικῆς μνείας ἐν τῷ διαγωνισμῷ (prix Hugo) τῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων (1896). Ἰδίας δ' ὅλως μνείας χρῄζει ὅτι κατώρθωσε νὰ συλλέξῃ πληθὺν ἀρχαιων ἰατρικῶν καὶ χειρουργικῶν ἐργαλείων, ἅτινα νῦν ἀποτελοῦσι τὴν πλουσιωτάτην καὶ πολυτιμοτάτην συλλογὴν τὴν ἀποκειμένην ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ (συλλογὴ χειρουργικῶν ἐργαλείων Κ. Λάμπρου). ΑΡ. Π. Κ.

—Λάμπρος, ***Μιχαήλ.*** Υἱὸς τοῦ *Παύλου Λάμπρου* (1841 — 1902), διδάκτωρ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις πανεπιστημίου, ἐπὶ πολλὰ ἔτη βουλευτὴς Ἄρτης, καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη γραμματεὺς τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου «Παρνασσοῦ». Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ὁ σύλλογος οὗτος ἤρχισε ν' ἀναδεικνύεται καὶ νὰ γίνεται σπουδαιότατον, ἴσως τὸ μόνον, κέντρον τῆς τότε πνευματικῆς κινήσεως ἐν Ἑλλάδι. Ὁ Μιχαὴλ Λάμπρος μετέφρασε πολλὰ δράματα ἐκ τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς, συνέγραψε δὲ καί τινας κωμῳδίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ γνωστοτέρα εἶναι ἡ θεατρικὴ ἐπιθεώρησις «Λίγ' ἀπ' ὅλα». ΑΔ. ΑΔ.

—Λάμπρος, ***Παῦλος.*** Κατήγετο ἐξ Ἠπείρου, ἀπὸ τὴν κωμόπολιν Καλαρρύται, ὅπου ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1820. Ὅτε ὁ πατήρ του *Ἰωάννης* ἀπηγχονίσθη μετ' ἄλλων προκρίτων ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1821, ἡ χήρα μήτηρ παρέλαβε τὸν υἱόν της Παῦλον, νήπιον τότε ἀκόμη, καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου καὶ πολλαὶ ἄλλαι οἰκογένειαι Ἠπειρωτῶν εἶχον καταφύγει. Μετ' ὀλίγον ἀπέθανε καὶ ἡ μήτηρ, ὁ δὲ Παῦλος Λάμπρος ἐπροστατεύθη ὑπὸ τοῦ θείου του Ἀποστόλου Ν. Παπαγεωργίου, ὅστις ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ χρυσοχόου ἐν Χαλκίδι. Παρὰ τοῦ θείου του ὁ Παῦλος Λάμπρος ἐξέμαθε τὴν χρυσοχοΐκήν, καὶ μάλιστα ἐξήσκησεν αὐτὴν πρῶτον ἐν Χαλκίδι, ἔπειτα ἐν Κερκύρᾳ, ὅπου εἰργάζετο μὲ τὸν Ζακύνθιον χρυσοχόον Διονύσιον Φραγκόπουλον. Τὴν θυγατέρα τοῦ Φραγκοπούλου Γεωργίαν ἔλαβε κατόπιν ὡς σύζυγον. Ἀπὸ τὸ 1860 ἐγκατεστάθη οἰκογενειακῶς καὶ ὁριστικῶς εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1887 καταλείπων πέντε ἄρρενα τέκνα, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ τριτότοκος ἦτο ὁ μετέπειτα διακριθεὶς εἰς τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν Σπυρίδων Λάμπρος.

Ὁ Παῦλος Λάμπρος ὑπῆρξεν ἄνθρωπος μεγάλης φιλομαθείας καὶ ἱκανότητος, διότι κατώρθωσε δι' ἰδιαιτέρων μελετῶν αὐτοῦ ν' ἀναδειχθῇ ὡς νομισματολόγος ἐρευνητής. Εἰς τὴν Κέρκυραν εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ συνδεθῇ μετὰ πλείστων λογίων ἀνδρῶν, οἵτινες περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἔζων ἐν αὐτῇ καὶ τὴν εἶχον ἀναδείξει ἀξιόλογον κέντρον πνευματικῆς κινήσεως. Ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπέδρασαν περισσότερον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γνώσεών του καὶ τὴν ὅλην ἐρευνητικὴν σταδιοδρομίαν αὐτοῦ ὑπῆρξαν ὁ διακεκριμένος μεσαιωνοδίφης Ἀνδρέας Μουστοξύδης, ὅστις εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐκδίδῃ ἐν Κερκύρᾳ τὸ ἱστορικὸν περιοδικὸν «Ἑλληνομνήμων», ἔγινε δὲ καὶ ἀνάδοχος τοῦ τριτοτόκου υἱοῦ του *Σπυρίδωνος Λάμπρου.* Προσέτι μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτοῦ ἔσχεν ἡ φιλία του μὲ τὸν Ἄγγλον ἀρχαιόφιλον Γουδαῖον, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐνεπνεύσθη τὸ θερμὸν ἐνδιαφέρον πρὸς τὴν μεσαιωνικὴν νομισματολογίαν, ὅπως παρὰ τοῦ Μουστοξύδου εἶχεν ἐμπνευσθῇ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν μεσαιωνικὴν καὶ νεωτέραν ἑλληνικὴν φιλολογίαν.

Ἡ κυρία ἀσχολία τοῦ Παύλου Λάμπρου ὑπῆρξεν ἡ περὶ τὴν νομισματολογίαν ἔρευνα, τῆς ὁποίας, ἀόκνως ἐργαζόμενος, κατέστη εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ἀντιπροσώπων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος. Συνέγραψε πλείστας ἀξίας λόγου νομισματικὰς πραγματείας, τῶν ὁποίων πολλαὶ μετεφράσθησαν εἰς ξένας γλώσσας, καὶ κατήρτισε πλουσιωτάτας νομισματολογικὰς συλλογάς. Ἔδειξε πάντοτε ἐνδιαφέρον καὶ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν καὶ ἱστορίαν, ἔγραψε δὲ καὶ ἀξίας λόγου ἱστορικὰς διατριβάς. Ἰδίως πλὴν τῆς νομισματολογίας κατέγινεν εἰς τὴν δημώδη ἡμῶν ποίησιν, καὶ κατήρτισε πλουσίαν συλλογὴν τῶν πρὸ τοῦ 1850 δημοτικῶν ᾀσμάτων, ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῆς συλλογῆς τοῦ Σπ. Ζαμπελίου. Τὸ ὡραῖον, ἀδέσποτον δέ, ὡς δημοτικὸν ᾆσμα θεωρούμενον «Ἀποχαιρετισμὸς τοῦ κλέφτη» («Μάννα σοῦ λέω δὲν μπορῶ, τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω») εἶναι ἀτομικὸν ἔργον τοῦ Παύλου Λάμπρου.

Τὰ σπουδαιότερα νομισματολογικὰ ἔργα του, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἀνέκδοτα νομίσματα τῶν μεγάλων μαγίστρων τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν Ρόδῳ», «Ἀνέκδοτα νομίσματα καὶ μολυβδόβουλλα τῶν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας Ἑλλήνων δυναστῶν» (1880, «Μεσαιωνικὰ νομίσματα τῶν δυναστῶν τῆς Χίου» (1886). Γαλλιστὶ ἔγραψεν: «Ἀνέκδοτα νομίσματα Ἀντιοχείας καὶ Τριπόλεως» (1876), γερμανιστὶ δὲ: «Ἀνέκδοτα νομίσματα καὶ μολυβδόβουλλα τῶν δεσποτῶν τῆς Ἠπείρου» (1873). Εἶχε ἀρχίσει τὴν συγγραφὴν ἀξιολόγου πραγματείας περὶ τῆς τυπογραφίας παρ' Ἕλλησι (βλ. λεπτομερείας καὶ κατάλογον τῶν ἔργων αὐτοῦ εἰς Ἑστίαν, 1888, ἀριθ. 631) ἡ ὁποία ἔμεινεν ἡμιτελής. ΑΔ. ΑΔ.

— Λάμπρος, ***Σπυρίδων.*** Πολυγραφώτατος ἱστορικὸς καὶ πολυσχιδέστατος ἐρευνητὴς τῆς μεσαιωνικῆς ἰδίως ἱστορίας τοῦ ἔθνους, διατελέσας ἐπὶ μακρὰ ἔτη καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου καὶ ἀναπτύξας ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα, ὄχι μόνον ἐπιστημονικήν, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον κοινωνικὴν κατὰ τὰς τελευταίας παρελθούσας δεκαετηρίδας. Ἐγεννήθη τὴν 8 Ἀπριλίου 1851 εἰς τὴν Κέρκυραν, ἡ ὁποία ἦτο τότε τὸ σπουδαιότατον πνευματικὸν κέντρον τοῦ ἑλληνισμοῦ μετὰ τὰς Ἀθήνας, διήγαγε δὲ τὰ παιδικὰ αὐτοῦ ἔτη, ὅπως κατόπιν τὰ νεανικά, εἰς περιβάλλον ἐξαιρέτως εὐπαίδευτον, διότι καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Παῦλος Λάμπρος ἦτο κάτοχος παντοίας παιδείας καὶ εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον ἐσύχναζον πάντοτε πολυάριθμοι λόγιοι καὶ φίλοι, ὄχι μόνον Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ ξένοι. Ἐξεπαιδεύθη λοιπὸν ἐν πάσῃ ἀνέσει καὶ ἀπέκτησεν ὄχι μόνον ἀρτίαν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν, ἀλλὰ καὶ εὐρυτέραν εὐρωπαϊκήν, ὁμιλῶν καὶ γράφων μετ' εὐχερείας τὴν γαλλικήν, τὴν γερμανικὴν καὶ τὴν ἰταλικήν, γνωρίζων δὲ τελείως καὶ τὴν ἀγγλικήν. Εἰς τὴν Κέρκυραν ἐδιδάχθη μόνον τὰ πρῶτα γράμματα, τὴν δὲ λοιπὴν ἐγκύκλιον παιδείαν καὶ τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδὰς ἀπέκτησεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ εἶχε τὴν μόνιμον διαμονὴν αὐτοῦ. Εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν φέρεται ἐγγεγραμμένος ἀπὸ τὸ 1867 ἕως τὸ 1871, ὅτε καὶ μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην, διακούσας πανεπιστημιακὰ μαθήματα εἰς τὸ Βερολῖνον καὶ τὴν Λιψίαν, ὅπου ἔλαβε καὶ τὸ δίπλωμα διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας τῷ 1873. Ἐξηκολούθησεν ὅμως καὶ κατόπιν ν' ἀκούῃ πανεπιστημιακὰ μαθήματα, διέτριψε δὲ ἱκανὸν χρόνον χάριν σπουδῶν καὶ εἰς Παρισίους, Λονδῖνον, Βιέννην.

Ἐννέα ἔτη μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ διπλώματός του διωρίσθη (τῷ 1882) γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοτικῶν σχολείων. Ἂν καὶ δὲν ἦτο καθόλου παρεσκευασμένος ἐκ τῶν σπουδῶν του διὰ τοιαύτην θέσιν, ὅμως εἰργάσθη συντονώτατα ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐνήργησε δὲ καὶ ν' ἀποσταλοῦν εἰς τὴν Ἑσπερίαν ὑπότροφοι τῆς κυβερνήσεως πρὸς σπουδὴν τῆς παιδαγωγικῆς. Μετὰ τριετῆ ὑπηρεσίαν παρῃτήθη ἀπὸ τὴν θέσιν ταύτην. Ἤδη, ἀπὸ τὸ 1878 εἶχε γίνει ὑφηγητὴς εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις πανεπιστήμιον καὶ ἐδίδασκε τακτικώτατα τὴν ἱστορίαν καὶ «γραφογνωσίαν» (παλαιογραφίαν), μάθημα τὸ ὁποῖον πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον. Ἀργότερα, τὸ 1887, διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς γενικῆς ἱστορίας, μόνον δὲ μετὰ τρία καὶ πλέον ἔτη, τὸ 1890, κατώρθωσε νὰ γίνῃ τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ ἰδίου μαθήματος. Ἀπὸ τὸν χρόνον τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ ὡς ὑφηγητοῦ, τῷ 1878, ἕως τὰ τελευταῖα ἔτη αὐτοῦ, ἐπὶ 35 περίπου ἔτη, δὲν ἔπαυσε νὰ διδάσκῃ εἰς τὸ πανεπιστήμιον. Ἕνεκα τῆς δεξιότητος καὶ τῶν πολυειδῶν σχέσεών του καὶ μετὰ ξένων ἐκρίθη κατάλληλος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου νὰ κληθῇ ὡς πρωθυπουργὸς κατὰ τὸ ἔτος 1916, ἔτος ἐξαιρετικῆς πολιτικῆς δοκιμασίας διὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὸ πολύμοχθον ἔργον τῆς ἀτυχοῦς ἐκείνης πρωθυπουργίας ἐξετέλεσε μετ' αἰσιοδόξου τόλμης, τὰ ἐπελθόντα ὅμως θλιβερὰ γεγονότα τὸν ἐξηνάγκασαν εἰς ἀπομάκρυνσιν τῆς ἀρχῆς. Τὰ ἐπακόλουθα ἦσαν δυστυχέστατα διὰ τὸν ἄνδρα, διότι ὑποστὰς πολιτικὴν ποινικὴν δίωξιν ἀπηλάθη εἰς τὴν Ὕδραν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Σκόπελον, ὅπου ταλαιπωρηθεὶς ἠσθένησεν ἐπικινδύνως καὶ ἀπέκτησε τὴν νόσον νεφρίτιδα, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπῆλθε τὸ τέλος ἐν Ἀθήναις (23 Ἰουλίου 1919)

Εἰς τὸν δημόσιον βίον τοῦ Λάμπρου δύνανται νὰ περιληφθῶσι καὶ τὰ πολυειδῆ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐξετέλεσεν ὡς τὸ πρωτεῦον πρόσωπον εἰς ἐπιτροπὰς ὑπουργικάς, ἢ καὶ ἰδιωτικὰ σωματεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκαλεῖτο πρὸς διοργάνωσιν ἢ συμβολήν, ἕνεκα τῆς πανθομολογουμένης δεξιότητος καὶ πείρας αὐτοῦ. Μετὰ ζήλου μεγάλου εἰργάσθη διὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα, διορισθεὶς τῷ 1908 πρόεδρος τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Ὅλως ἰδιαιτέρως ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς γυμναστικῆς καὶ τοῦ ἀθλητισμοῦ παρ' ἡμῖν. Ὑπῆρξεν ὁ σπουδαιότατος ἐργάτης τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, διεθνῶν καὶ πανελληνίων, οἵτινες ἐτελέσθησαν ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τὸ 1896 καὶ ἑξῆς, διετέλεσε δὲ γενικὸς γραμματεὺς τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ἀπὸ τῆς ἀνασυγκροτήσεως αὐτῆς κατὰ τὸ ἔτος 1901 ἕως τὸ 1918, κατὰ δὲ τὰ ἔτη 1897 ἕως τὸ 1906 διετέλεσε πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου τῶν ἑλληνικῶν ἀθλητικῶν καὶ γυμναστικῶν συλλόγων. Ἔχων ὡς κέντρον τὸ πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον τὸν ἐτίμησεν ἐκλέξαν αὐτὸν δὶς

Digitized by Google

ὡς πρύτανιν (1893—1894 καὶ 1912—1913), διωργάνωσε μετὰ τοῦ Καββαδία τὰς προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας τοῦ ἐν Ἀθήναις συνελθόντος τὸ 1905 διεθνοῦς ἀρχαιολογικοῦ συνεδριου, καὶ τοῦ ΙΣΤ' συνεδρίου τῶν ἀνατολιστῶν τὸ 1912, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἐτελέσθησαν καὶ αἱ ἑορταὶ τῆς ἑβδομηκονταπενταετηρίδος τοῦ πανεπιστημίου. Μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ἀντεπροσώπευσε τὸ πανεπιστήμιον ἢ τὸ κράτος εἰς πλεῖστα ἐπιστημονικά, ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικά, τὰ ὁποῖα διεξήχθησαν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν Ρώμην (1899, 1903, 1912), εἰς τὸ Βερολῖνον (1908, 1910), εἰς τὴν Κοπεγχάγην (1908), εἰς τὸ Κάϊρον (1909).

Ἔδρασε ποικιλοτρόπως εἰς διαφόρους συλλόγους φιλολογικούς, ἐπιστημονικούς, εἰς ἑταιρείας καὶ σωματεῖα πατριωτικά, ὡς εἰς τὴν «Ἐθνικὴν Ἑταιρείαν» (1896), εἰς τὴν ἐπίκουρον ἐπιτροπὴν τῶν Ἠπειρωτῶν (1907, ὡς πρόεδρος αὐτῆς), εἰς τὸν «Σύλλογον πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων», εἰς τὴν «Φιλεκπαιδευτικὴν Ἑταιρείαν», τὴν «Ἀρχαιολογικήν», τὴν «Λαογραφικὴν» κλ. Σπουδαιότατος δὲ πρωτεργάτης ὑπῆρξεν ἰδίως δύο ἱδρυμάτων, τοῦ «Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ», καὶ τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας» ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτῆς (1883). Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐξελέγη μέλος πολλῶν ἀκαδημιῶν καὶ ἰνστιτούτων καὶ συλλόγων, ἔλαβε πολλὰ βραβεῖα ξένων ἱδρυμάτων καὶ ἐτιμήθη διὰ πολλῶν ξένων παρασήμων. Ἤδη εἰς ἡλικίαν δέκα ἐτῶν ὁ Σ. Λάμπρος ἐμφανίζεται ὡς συντάκτης περιοδικοῦ τοῦ «Παρνασσοῦ» (1861—1866), τοῦ ὁποίου συνέχεια εἶναι τὸ γνωστὸν περιοδικὸν «Παρνασσὸς» τοῦ ὁμωνύμου φιλολογικοῦ συλλόγου. Ἤρχισε δὲ ἀπὸ τὸ 13ον ἔτος τῆς ἡλικίας του νὰ γράφῃ ποιήματα. Τὴν ἀσχολίαν ταύτην περὶ τὴν ποίησιν δὲν ἀφῆκεν ὁ Λάμπρος καθ' ὅλην του τὴν ζωήν, ἂν καὶ ἔπαυσε νὰ δημοσιεύῃ ἀπὸ τὸν χρόνον τῆς μεταβάσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην (ἀπὸ τὸ 1872), ὑποδεικνύων οὕτως ὅτι σκοπὸν τοῦ βίου του εἶχεν εἰς τὸ ἑξῆς τὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀφοσίωσιν. Ἐδημοσίευσε καὶ ἔμμετρον δρᾶμα «Ὁ τελευταῖος κόμις τῶν Σαλώνων» (1870), μετέφρασε δὲ καὶ ἱκανὰ ποιήματα ξένων φιλολογιῶν, καὶ δράματα ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ξένων συγγραφέων. Εἰς τὴν πρώτην ταύτην συγγραφικὴν περίοδον τοῦ Λάμπρου, ἡ ὁποία κλείει τὸ 1872, ὅτε μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀνήκουν καὶ ἄλλα μεταφραστικὰ ἢ καὶ πρωτότυπα ἔργα. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων τὰ σπουδαιότερα εἶναι αἱ μελέται αὐτοῦ περὶ τοῦ Γεωργίου Ζαλοκώστα (1868), ἡ περὶ τοῦ Παναγιώτου Δοξαρᾶ (1871), καὶ ἡ περὶ τοῦ ἐν Νεαπόλει κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἀκμάσαντος Ἕλληνος ζωγράφου Βελισαρίου Κορενσίου (1872).

Ἀπὸ τὸ ἔτος 1873, ὅτε ὁ Λάμπρος ἤρχισε σπουδάζων εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης, ἰδίως ἀπὸ τὸ ἔτος 1878, ὅτε διωρίσθη ὑφηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον, ἀρχίζει ἡ σοβαρὰ καὶ ἐνδελεχὴς ἐπιστημονική του ἐργασία. Ἂν θελήσωμεν γενικὸν χαρακτηρισμὸν νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς συγγραφικῆς παραγωγῆς τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου, ἡ πρώτη ἐντύπωσις εἶναι ὁ καταπληκτικὸς ὄγκος αὐτῆς. Εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἔργων του ἀπὸ τοῦ 1866 ἕως τὸ 1917 σημειώνεται αὔξων ἀριθμὸς δημοσιευθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐν ζωῇ εὑρισκομένου 479 ἐργασιῶν, τῶν ὁποίων πολλαὶ εἶναι βεβαίως ὀλιγοσέλιδα σημειώματα, ἄλλαι ὅμως ἀποτελοῦν τόμους ὁλοκλήρους. Πλὴν τούτων ὁ Λάμπρος κατέλιπε καὶ πλῆθος ἀνεκδότων ἐργασιῶν, τῶν ὁποίων αἱ πλεῖσται καὶ ἀξιολογώταται ἔχουσιν ἤδη δημοσιευθῆ, ἀποτελοῦν δὲ ἄλλας 280 ἐργασίας, αἵτινες πρέπει νὰ προστεθοῦν εἰς τὰς προηγουμένας. Ἀλλὰ τὸ ποσὸν τῶν ἐργασιῶν, ὁσονδήποτε μέγα καὶ ἂν εἶναι, δὲν δεικνύει ἐπὶ τέλους μέγα πρᾶγμα. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καὶ ἐπιστημονικῶς καταπλήσσει εἶναι ἡ ἀτελείωτος ποικιλία τῶν ὑπ' αὐτοῦ γραφέντων. Δὲν ὑπῆρξε ζήτημα ἱστορικοῦ πρὸ παντὸς περιεχομένου, παντοίας ὕλης καὶ ἱστορικῆς ἐποχῆς, ἔπειτα κοινωνικοῦ, ἐκπαιδευτικοῦ, ἀθλητικοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν ἐχειρίσθη, πάντοτε μετ' ἐπιτυχίας καὶ μετὰ θερμοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἐν γένει δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὄχι μόνον τὴν πάτριον ἱστορίαν καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις ἐξηρεύνησεν, ἀλλὰ καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρξε ζήτημα κοινωνικὸν ἐξ ὅσων ἐκίνησαν τὸ ἐνδιαφέρον τῆς προηγμένης ἡμῶν κοινωνίας κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ Λάμπρου. Γενικῶς εἰπεῖν, τὸ ἔργον τοῦ Λάμπρου δὲν ὑπῆρξε συνθετικόν, διότι, πλὴν τῆς μεγάλης «Ἑλληνικῆς Ἱστορίας», ἡ ὁποία δὲν εἶναι πρωτότυπον ἔργον, οὐδεμίαν μονογραφίαν μεγάλην ἔγραψε περὶ περιόδου ἢ προσώπου ἢ πόλεως βυζαντινῆς. Ἔχει μεγάλην ἀξίαν κυρίως ὡς ἔργον ἐρευνητικόν, ἀλλ' ἐρευνητικὸν κατὰ πᾶσαν κατεύθυνσιν, διότι δὲν ὑπάρχει κλάδος τῆς βυζαντινολογικῆς ἐπιστήμης, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ ἔχῃ προαχθῆ ὑπ' αὐτοῦ.

Λόγοι καὶ ἄρθρα. Κατέχων ὁ Λάμπρος εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν ἱκανότητα πρὸς ἐκλαΐκευσιν τῆς ἐπιστήμης, δὲν ἀφῆκε περίστασιν εἰς λόγους, διαλέξεις, ἄρθρα παντοίας ὑποθέσεως, ἐπιστολάς, νεκρολογίας, ἐπισκοπήσεις, νὰ μὴ πραγματευθῆ μικρὸν ἢ σπουδαῖον ἀντικείμενον ἱστορικοῦ, εἴτε συγχρόνου ἐνδιαφέροντος. Αἱ σπουδαιότεραι τοιαύτης φύσεως διατριβαί του ἐξεδόθησαν εἰς ἰδιαιτέρας συλλογάς, τὰς ἑξῆς: «Λόγοι καὶ ἄρθρα» (1902), «Μικταὶ σελίδες» (1905), «Λόγοι καὶ ἀναμνήσεις ἐκ τοῦ Βορρᾶ» (1911), «Τὰ Ἐλευθέρια» (1911).

Μεταφράσεις ἱστορικῶν ἔργων. Πολλὴν ὠφέλειαν παρέχουσι καὶ σήμερον αἱ μεταφράσεις, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσε σπουδαιοτάτων ξένων ἐπιστημονικῶν ἔργων, ἱστορικῶν ἢ γενικώτερον φιλολογικῶν.

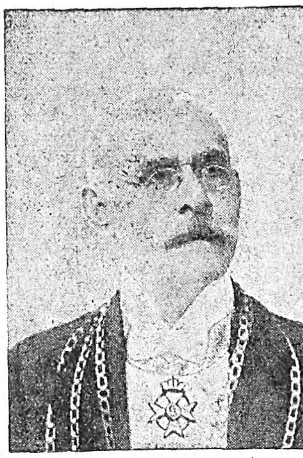

Σπυρίδων Λάμπρος.

Εἶναι δ' αὗται: Μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τῆς «Ἑλληνικῆς ἱστορίας» τοῦ Κουρτίου, μετὰ προσθηκῶν ἰδίων (εἰς 5 τ. 1895—1900)· ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ τῆς «Ρωμαϊκῆς ἱστορίας» τοῦ Μπερτολίνη (εἰς 2 τ. 1893—1894)· ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τῆς σπουδαιοτάτης «Ἱστορίας τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας» τοῦ Φερδιν. Γρηγοροβίου· ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τῆς «Εἰσαγωγῆς εἰς τὰς ἱστορικὰς μελέτας» τῶν Langlois-Seignobos (1902)· καὶ ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ τοῦ «Ἐγχειριδίου τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς παλαιογραφίας» (1903) τοῦ Θόμψωνος. Μεταξὺ τῶν ἀξίων λόγου μεταφραστικῶν ἔργων αὐτοῦ εἶναι δύο βιβλία τοῦ Ἄγγλου ἐρευνητοῦ Οὐΐλλιαμ Μίλλερ: «Ἱστορία τῆς φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι» (1910 καὶ «Ἡ Τουρκία καταρρέουσα» (1914), προσέτι τοῦ Γουσταύου Σλουμβερζὲ «Πολιορκία καὶ ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1453» (1914).

Γενικὰ ἔργα. Εἶνε περίεργον ὅτι μὲ τὴν εὐκολίαν συγγραφῆς καὶ συλλήψεως, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ Λάμπρος, δὲν ἐπεχείρησεν ἄξιον λόγου συνθετικὸν ἔργον, πλὴν τοῦ ἐνωρὶς ἐπιχειρηθέντος ἑξατόμου ἔργου αὐτοῦ: «Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος μετ' εἰκόνων, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως» (1886—1908). Ἄξιαι μνείας μονογραφίαι του εἶναι: τὰ «Ἀργυροπούλεια» (1910), εἰς τὴν ὁποίαν ἐξετάζει τὸν διαπρεπῆ Ἕλληνα οὐμανιστὴν τοῦ ΙΕ' αἰῶνος Ἰωάννην Ἀργυρόπουλον καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, τὰ «Κερκυραϊκὰ ἀνέκδοτα» (1882), πλεῖστα μελετήματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ πόλεις αὐτῆς, «Αἱ Ἀθῆναι περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΒ' αἰῶνος κατὰ πηγὰς ἀνεκδότους», διατριβὴ ἐπὶ ὑφηγεσίᾳ (1878), «Αἱ Ἀθῆναι πρὸ τῆς συστάσεως τοῦ βασιλείου» (1889), τὸ «Περὶ τῆς παιδείας ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ τουρκοκρατίας» («Νέος Ἑλληνομν.» τ. ΙΓ', σ. 273 ἑξ.). Αἱ ποικίλαι διαφωτιστικαὶ ἐργασίαι αὐτοῦ περὶ τοῦ Ρήγα Φεραίου («Ἀνέκδοτα ἔγγραφα», 1892, «Ὁ Ρήγας καὶ ἡ ἑλληνικὴ παροικία τῆς Βιέννης» (1908), «Σελίδες ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ ἐν Αὐστρίᾳ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ» (1912), καὶ ἄλλαι πολλαί.

Παλαιογραφικὰ ἔργα καὶ ἐκδόσεις. Ἡ ἰδιαιτέρα ἐπιστημονικὴ εἰδικότης τοῦ Λάμπρου ὑπῆρξεν ἡ περὶ τὴν παλαιογραφίαν διατριβή, αἱ ἐκδόσεις ἀνεκδότων ἔργων, μεσαιωνικῶν κυρίως, καὶ οἱ κατάλογοι παλαιῶν βιβλιοθηκῶν. Σπουδαιότατον μέρος τοῦ ὅλου ἔργου αὐτοῦ ἀποτελεῖ ἡ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος διπλῆ ἀποδημία, ἡ κατάρτισις καταλόγων τῶν χειρογράφων αὐτοῦ καὶ ἡ ἀντιγραφὴ καὶ ἔκδοσις μεσαιωνικῶν κειμένων περιεχομένων εἰς ἁγιορειτικὰ χειρόγραφα. Μετέβη δὶς εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, τὸ θέρος τοῦ 1880, ὅτε κατέγραψε 5766 χειρόγραφα, ἔπειτα τὸ 1895, κατ' ἐντολὴν τῆς Cambridge Press, ὅτε συνωδεύθη καὶ ἐβοηθήθη ὑπὸ τῶν μαθητῶν του Φ Γεωργαντᾶ, Ἀδ. Ἀδαμαντίου καὶ Σ. Κουγέα. Καρπὸς τῆς ἐπὶ τρίμηνον διαμονῆς εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ ἀδιακόπου ἐργασίας ὑπῆρξεν ἡ ἔκδοσις τοῦ «Καταλόγου τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἑλληνικῶν χειρογράφων», ὅστις δημοσιευθεὶς ἐν Κανταβριγίᾳ τῆς Ἀγγλίας (1895—1900) προεκάλεσεν εὐμενεστάτας κριτικὰς τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου. Ἄλλοι πολυειδεῖς καὶ πολυάριθμοι καρποὶ ἦσαν αἱ ἐκδόσεις ἀνεκδότων κειμένων καὶ διαφόρων μελετῶν ἀναφερομένων εἰς ἁγιορειτικὰ χειρόγραφα («Περὶ τῶν παλιμψήστων κωδίκων» (1888), «Πλουτάρχεια ἀπανθίσματα» (1888), «Ἑλληνίδες βιβλιογράφοι» (1903), «Δεκατρία δημώδη ᾄσματα μετὰ μουσικῶν σημείων», εἰς «Νέον Ἑλληνομνήμονα» τόμ. ΙΑ', σ. 423) κλπ. Μέγα μέρος εἰς τὴν ὅλην πνευματικὴν παραγωγὴν τοῦ Λάμπρου κατέχει ἡ ἔκδοσις ἀνεκδότων, ἢ ἀτελῶς ἐκδεδομένων κειμένων. Αἱ μεγαλύτεραι ἐκ τῶν ἐκδόσεων τούτων εἶναι ἡ πλήρης τῶν σῳζομένων τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Μιχαὴλ Ἀκομινάτου, ἡ «Collection de romans grecs en langue vulgaire et en vers, publiés pour la première fois d' aprés les mss de Leyde et d' Oxford» (Παρίσιοι 1880), διάφορα ἀνέκδοτα χρονικὰ σχετικὰ μὲ τὰς Ἀθήνας καὶ δὴ «Ecthesis Chronica and Chronicon Athenarum» (Λονδῖνον 1902, ἐν τῇ σειρᾷ «Bygantine Texts edited by J. B. Bury) καὶ διάφοροι ἐκθέσεις τῶν Ἑνετῶν προνοητῶν τῆς Πελοποννήσου («Ἱστορικὰ μελετήματα». 1884, σ. 173—220, «Δελτίον», τ. Ε', σ. 425 ἑξ., 605 ἑξ. κ. λ.).

Τὸ σπουδαιότερον, καρπὸς ἄλλως τε μακροχρονίων ἐρευνῶν, εἶναι τὸ ἔργον του «Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακά», τοῦ ὁποίου ἡ ἔκδοσις ἐσυνεχίσθη καὶ μετὰ θάνατον. Εἰς τὸ εὐρὺ τοῦτο ἔργον ὁ Λάμπρος προέθετο σκοπὸν τὴν ἔκδοσιν παντὸς εἴδους πηγῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν τελευταίων Παλαιολόγων ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τοῦ μεγάλου ἔργου, τὸ ὁποῖον ἐπεχείρησε, τῆς συγκροτήσεως ἑνὸς ἑλληνικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐνισχύσῃ ἢ νὰ διαδεχθῇ τὸ βυζαντινόν. Ἐσκόπει δὲ νὰ συμπεριλάβῃ εἰς ἓξ τόμους τὸ ποικιλώτατον ὑλικόν, συνιστάμενον εἰς παντοῖα γράμματα, ὡς ἔγγραφα, χρυσόβουλλα, ἀργυρόβουλλα, σιγίλλια, ὑπομνήματα, λόγοι, ἐπιγράμματα, ἐπιστολαί, βίοι ἁγίων, δωρητήρια, σημειώματα χρονικά, γενεαλογικὰ κ. λ. Ζῶν ἐπρόφθασε νὰ ἐκδώσῃ τοὺς δύο πρώτους τόμους (1912), δύο ἕτεροι τόμοι ἐξεδόθησαν μετὰ θάνατον δι' ἐπιμελείας τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ καθηγητοῦ τοῦ πανεπιστημίου Βογιατζίδου (1926, 1930). Πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀληθῶς σπουδαιοτάτου τούτου ἔργου συνέλεξεν ὁ Λάμπρος εἰς διάστημα 40 ἐτῶν ὑλικὸν ἐξ ἑκατὸν καὶ ὑπερέκεινα βιβλιοθηκῶν καὶ ἀρχείων.

Ὁ *«Νέος Ἑλληνομνήμων».* Τὸ ἀτελείωτον ὑλικόν, τὸ ὁποῖον συνέλεξεν ὁ Λάμπρος ἀπὸ τὰς ἁγιορειτικὰς καὶ τὰς πολυαρίθμους εὐρωπαϊκὰς βιβλιοθήκας, ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐκδώσῃ ἴδιον περιοδικόν, τὸ ὁποῖον μόνος συνέτασσε καὶ ἐξέδιδε χάριν τῶν ἰδίων μελετῶν. Ὁ «Νέος Ἑλληνομνήμων» κατὰ μίμησιν τοῦ «Ἑλληνομνήμονος» τοῦ ἀναδόχου αὐτοῦ Κερκυραίου λογίου Μουστοξύδου, ἤρχισε νὰ ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ 1904, ἀνελλιπῶς δ' ἐκδιδόμενος ἕως τὸ 1917 ἀπετέλεσε 13 τόμους, ἐσυνεχίσθη δὲ καὶ μετὰ θάνατον ἐπιμελείᾳ τοῦ Γ. Χαριτάκη καὶ κατόπιν τοῦ Κ. Δυοβουνιώτου καὶ συνεπλήρωσε τοὺς 21 τόμους. Ἐσχάτως ἐξεδόθη μετ' ἐξαιρετικῆς προσοχῆς ὑπὸ τοῦ Γ. Χαριτάκη ὀγκῶδες καὶ πολυτιμότατον «Εὑρετήριον» τοῦ ὅλου περιοδικοῦ (τ. 1—21, 1930). Ὁ «Νέος Ἑλληνομνήμων» τοῦ Λάμπρου κατέστη ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα βυζαντινολογικὰ περιοδικά, περιέχει δὲ ἀπειρίαν διατριβῶν, μονογραφιας, σύμμεικτα, κείμενα, σημειώματα, καταλόγους βιβλιοθηκῶν καὶ ἀρχείων, μὲ τὸ ἐκδοθὲν δὲ «Εὑρετήριον» κατέχουν σήμερον αἱ βυζαντιναὶ καὶ νεοελληνικαὶ πηγαὶ πολυποίκιλον καὶ ἐξόχως χρήσιμον ὄργανον μελέτης.

Διὰ τῆς εὐλαβοῦς μερίμνης καὶ δαπάνης τῆς χήρας *Ἄννας Λάμπρου* κατέστη δυνατὴ ἡ ἐκτύπωσις μετὰ θάνατον πολυαρίθμων καὶ σπουδαίων ἐργασιῶν. Ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συστᾶσα «Ἐπιτροπὴ ἐκδόσεως τῶν καταλοίπων Σπυρίδωνος Λάμπρου», ἐν τῇ ὁποίᾳ οἱ περισσότερον ἐργασθέντες εἶναι οἱ Χαριτάκης, Βογιατζίδης, Δυοβουνιώτης, κατώρθωσε νὰ περισώσῃ πολυτίμους κόπους. Ἀργότερα, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐν Ἀθήναις συνελθόντος βυζαντινολογικοῦ συνεδρίου (1930), ἐξεδόθη κατὰ μέγα μέρος καὶ προσφιλὲς ἔργον τοῦ Λάμπρου, «Τὸ Λεύκωμα Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων» (ἐπιμελείᾳ τῶν Σωτηρίου καὶ Ξυγγοπούλου, 1930).

ΑΔ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

λαμπρός, *—α, —όν*· ὁ λάμπων, ὁ πλήρης λάμψεως: «τὸ λαμπρὸν τοῦ ἡλίου φῶς», «λαμπρὰ ἡμέρα» || ἐντεῦθεν, ἐξαίρετος, ἀσπάσιος, ἀποδοχῆς ἄξιος: «λαμπρὸς καιρός, — τόπος, — ἄνθρωπος», «λαμπρὰ ἐξοχή, — κοινωνία, — γυναῖκα», «λαμπρὸς μαθητής», «ἔκαμε λαμπρὰς σπουδάς»· || *Λαμπρὰ* καὶ *Λαμπρή* (ἡ)· ὡς οὐσ. (βλ. λ.)· || *λαμπρὸν* (τό)· ὡς οὐσ, ἰδιωματ., τὸ πῦρ. — Ἐπίρρ. **λαμπρῶς** καὶ **λαμπρά.**

— *[Ναυτ.]* Ὁ ὅρος *λαμπρὸς* χρησιμοποιεῖται ὡς χαρακτηρισμὸς δυνάμεως ἀνέμου (κοιν. φρέσκος, γαλλ. jolie brisé ἢ petit frais. ἀγγλ. fresh breeze) μεταξὺ τοῦ *μετρίου* καὶ τοῦ *σφοδροῦ.* Σημειογραφούμενος εἰς τὰ ἡμερολόγια τῶν πολεμικῶν πλοίων διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 5, ἔχει ταχύτητα ὡριαίαν 30 χλμ. (16 μιλ.) κατὰ δευτερόλεπτον δὲ δι' ἀνεμομέτρου μετρουμένην, 8 μέτρων· ἐπιφέρει δέ, καθέτως προσπίπτων, ἐφ' ἑνὸς τετραγωνικοῦ μέτρου πίεσιν ἴσην πρὸς 8,7 χιλιόγραμμα περίπου.

Σ. Ε. Λ.

λαμπρὸς (ὁ) (Lamprus) *[Ζῳολ.].* Γένος μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δεκαπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *παρθενοπιδῶν,* περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα μὲ κόγχην τριγωνικήν, λεπτὴν κατὰ τὸ πρόσθιον καὶ παχυτέραν κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτῆς τμῆμα, μὲ ἄνοιγμα στενὸν καὶ ἐπίμηκες. Τὸ ἐντὸς τῆς κόγχης ζῷον εἶναι μικρόν, μὲ σῶμα μαλακόν, κεραίας ἐπιμήκεις καὶ χρῶμα μελανόφαιον. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λαμπρὸς ὁ μεσογειακὸς* (Lamprus mediterraneus), ὅστις

Digitized by Google

ἔχει μῆκος 0,05 μ. περίπου, ὄστρακον ὑπέρυθρον καὶ ὀδοντωτὸν κατὰ τὰς παρυφάς του. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

Λαμπρὸς (Labrosse ἢ Labroce), ***Πέτρος ντὲ —***. Γάλλος αὐλικός, εὐνοούμενος τοῦ Φιλίππου τοῦ Τολμηροῦ, ἀπαγχονισθεὶς τῷ 1276. Κατά τινας ἦτο υἱὸς πτωχοῦ ἀγρότου καὶ κατ' ἀρχὰς κουρεὺς τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ Ἁγίου. Κατ' ἄλλους ἦτο υἱὸς εὐγενοῦς καὶ κατεῖχε σημαίνουσαν θέσιν εἰς τὴν αὐλήν, προαχθεὶς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Τολμηροῦ εἰς αὐλάρχην. Ὁ βασιλεὺς ἠγάπησεν αὐτὸν τόσον πολύ, ὥστε τοῦ προσέφερε διαρκῶς ἄφθονα δῶρα καὶ τιμάς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐκίνησε τὴν ζηλοτυπίαν τῶν μεγιστάνων καὶ ἄλλων αὐλικῶν, οἵτινες κατώρθωσαν νὰ τὸν συκοφαντήσουν ὡς αὐτουργὸν τῆς δηλητηριάσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως. Κατ' ἄλλους ἱστορικούς, ὁ Λαμπρὸς ἔπεσε θῦμα ἐξεγέρσεως τῶν φεουδαρχῶν. Ὁ δι' ἀπαγχονισμοῦ θάνατός του προεκάλεσε μεγίστην συγκίνησιν παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἐνέπνευσε πολλάκις τὴν γαλλικὴν λαϊκὴν μοῦσαν. Μ. Δ. Β.

Λὰ Μπρὸς (La Brosse), ***Γουΐδων.*** Γάλλος ἰατρὸς καὶ βοτανικός, γεννηθεὶς ἐν Ρουὲν καὶ ἀποθανὼν τῷ 1641. Ἵδρυσεν ἐν Παρισίοις διὰ τοῦ Λουδοβίκου Η', οὗτινος ὑπῆρξεν ἰατρός, μουσεῖον φυσικῆς ἱστορίας μετὰ βοτανικοῦ κήπου (1624), ἐπιτυχὼν ἅμα παρὰ τοῦ Richelieu τὴν ἀναγκαίαν ἐπιχορήγησιν διὰ τὰς δαπάνας τῶν καθηγητῶν κλ. Κατὰ τὸ 1633 ἡ ἐν τῷ κήπῳ συλλογὴ τῶν φαρμακευτικῶν εἰδῶν ἀνήρχετο εἰς 2.000. Ὁ βοτανικὸς Plumier πρὸς τιμήν του ἐκάλεσε διὰ τοῦ ὀνόματός του (brossaea) εἶδος φυτῶν τῆς Ἀμερικῆς. Συνέγραψεν ἀξιόλογα ἔργα: «Traité de la peste» (Paris 1623), «Dessin du jardin royal pour la culture des plantes médicinales à Paris» (Παρίσιοι 1626), «De la nature, vertu et utilité des plantes» (Παρίσιοι 1626), ἔργον, οὗτινος ἡ συμβολὴ ὑπῆρξε μεγίστη διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς βοτανικῆς κλ. κλ. Ο. Ρ.

—**Λὰ Μπρὸς** (La Brosse), ***Φραγκῖσκος.*** Ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, διαπρεπὴς συγγραφεὺς ἔργων συναφῶν τῇ ναυτικῇ ἀστρονομίᾳ. Μνημειώδη μεταξὺ αὐτῶν: Οἱ «Πίνακες τῶν ἀζιμοὺθ» (1879), παρέχοντες διὰ τριπλῆς εἰσόδου (πλάτους, ὥρας καὶ κλίσεως) τὸ ἀληθὲς ἀζιμοὺθ τοῦ ἡλίου, ἢ ἀστέρων, ὧν ἡ κλίσις δὲν ὑπερβαίνει τὰ 30°, διὰ τὰ στίγματα τὰ περιλαμβανόμενα μεταξὺ τῶν παραλλήλων 61° Β. καὶ 61° Ν., καὶ «Ναυτικοὶ πίνακες πρὸς συντόμευσιν καὶ ἁπλούστευσιν τῶν ἡμερινῶν κατὰ θάλασσαν ὑπολογισμῶν» (1887). Ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ἔργων περιέχεται σπουδαιοτάτη μονογραφία περὶ εὐκόλου χρήσεως τῆς γραφικῆς μεθόδου τοῦ Σοῦμνερ. Τοὺς πίνακας τοῦ Λὰ Μπρὸς ἐτροποποίησεν οὐσιωδῶς ἐπὶ τὸ εὐχρηστότερον ὁ κατόπιν ναύαρχος Περέν. Σ. Ε. Λ.

λαμπρόσκολα (τά), καὶ ***λαμπρόσχολα***· οἱ σχόλες τῆς Λαμπρῆς, αἱ ἡμέραι τοῦ Πάσχα, καθ' ἃς οἱ ἄνθρωποι ἀργοῦσι: «τὰ λαμπρόσκολα θὰ πάω ταξίδι».

λαμπροστόλιστος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ λαμπρῶς, ὁ ἐξαιρέτως στολισμένος: «λαμπροστόλιστος ναός».

λαμπρόσχολα (τά)· ἄλλως *λαμπρόσκολα* (βλ. λ.).

λαμπρόσωμος (ὁ) (Lambrosomus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐμολπιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους μὲ σῶμα σφαιροειδὲς καὶ εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς ἀπαντῶντας. Ἐκ τῶν 30 περίπου εἰδῶν τὸ μόνον εὐρωπαϊκὸν εἶδος εἶναι ὁ *λαμπρόσωμος μονόχρους* (Lamprosomus concolor), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα ὀρειχαλκοῦν. Ἐνδιαιτᾶται μεταξὺ τῶν θαμνοειδῶν φυτῶν. Δ. Ν. Π.

λαμπρότης, *—ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ λαμπροῦ, λάμψις, διαύγεια: «λαμπρότης τοῦ ἡλίου, —τῆς ἡμέρας, —τοῦ κρυστάλλου, —τοῦ χρυσοῦ, —τοῦ χαλκοῦ»· ‖ μεταφ. ἡ λάμψις, ἡ μεγαλοπρέπεια: «ἡ λαμπρότης τῆς ἑορτῆς».

— *['Οπτικ.]* Καλεῖται ἐν τῇ τεχνικῇ τοῦ φωτισμοῦ *ἐπιφανειακὴ λαμπρότης* ἢ ἁπλῶς *λαμπρότης* (Brightness, Brillance, Flächenhelle) μιᾶς φωτεινῆς πηγῆς τὸ πηλίκον τῆς διαιρέσεως τῆς ἐντάσεως (εἰς δεκαδικὰ κηρία) τῆς φωτοβόλου πηγῆς διὰ τοῦ μεγέθους (εἰς τετρ. ἑκατ.) τῆς ἐπιφανείας τῆς αὐτῆς πηγῆς. Ἡ μονὰς ὅθεν τῆς λαμπρότητος τῶν φωτεινῶν πηγῶν εἶναι 1 δεκαδικὸν κηρίον ἀνὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόν. Αὐτονόητον εἶναι ὅτι ἡ λαμπρότης μιᾶς φωτεινῆς πηγῆς εἶναι τόσον μεγαλυτέρα, ὅσον ἡ ἔντασις αὐτῆς εἶναι μεγαλυτέρα καὶ ἡ ἐπιφάνεια ἐξ ἧς ἀναδίδεται τὸ φῶς μικροτέρα.

Κολοσσιαία αὔξησις τῆς λαμπρότητος τῶν φωτεινῶν πηγῶν ἐπῆλθεν ἀφ' ἧς ἐτέθη εἰς χρῆσιν ὁ δι' ἠλεκτρισμοῦ φωτισμός. Ἐνῷ δηλαδὴ ἡ λαμπρότης τῆς φλογὸς μιᾶς συνήθους λαμπάδος εἶναι περὶ τὰ 0,5 δεκαδ. κηρίου ἀνὰ τετρ. ἑκατ., ἡ λαμπρότης τοῦ νήματος μιᾶς μονοβαττικῆς λυχνίας εἶναι 400 δ.κ./ἑκτ.², διὰ δὲ τὰς ἡμιβαττικὰς λυχνίας ἡ αὐτὴ λαμπρότης ἀνέρχεται εἰς 500—1200 δ.κ./ἑκ.², ἀναλόγως τοῦ μεγέθους αὐτῶν. Ἡ λαμπρότης τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου εἶναι περίπου 150.000 δ.κ./ἑκ.². Ὁ ἀνθρώπινος ὀφθαλμὸς ἀτενίζει ἀνέτως τὴν φλόγα ἑνὸς κηρίου. Εἶναι ὅμως ἐξαιρετικῶς βλαπτικὸν καὶ δυσάρεστον δι' αὐτὸν νὰ παρατηρῇ φωτιστικὰς ἑστίας ἐχούσας λαμπρότητα μεγαλυτέραν τῶν 50 ἕως 75 δ.κ./ἑκ.². Ἐντεῦθεν προέκυψεν ἡ ἀνάγκη τῆς κατασκευῆς ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων μὲ γαλακτόχρουν ἢ ἐσμυρισμένην ὕαλον (βλ. *ἠλεκτρικαὶ λυχνίαι*), ὥστε αὐξανομένης τῆς φωτοβόλου ἐπιφανείας νὰ ἐλαττοῦται σημαντικῶς ἡ λαμπρότης, πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ἔτι περαιτέρω ἐλάττωσις τῆς λαμπρότητος ἐπιτυγχάνεται δι' ἀποκρύψεως τῶν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων ἐντὸς καταλλήλων φωτιστικῶν σωμάτων καὶ ἀνταυγαστήρων ἢ καὶ δι' ἐμμέσου φωτισμοῦ. Ἡ λαμπρότης μιᾶς φωτεινῆς πηγῆς δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ φωτισμοῦ μιᾶς φωτιζομένης ἐπιφανείας (illumination, éclairement, Beleuchtung), οὗτινος μονὰς εἶναι τὸ *λούξ*. Λ. Ν. Κ.

— *[Ρητορ.]* Ἡ *λαμπρότης* εἶναι ἓν τῶν στοιχείων τοῦ μεγέθους τοῦ λόγου, συνισταμένη ἐκ νοημάτων καὶ ὕφους ἀναλόγου. Καὶ λαμπρὰ μὲν εἶναι τὰ νοήματα, ὅταν ἐμφαίνωσιν ἠθικὸν μεγαλεῖον καὶ λελογισμένην ὑπερηφάνειαν καὶ ἀπαγγέλλωνται μετὰ πεποιθήσεως καὶ σταθερότητος· ταῦτα γίνονται ἀποδεκτὰ ὑπὸ τῶν ἀκροατῶν. Λαμπρὸν δὲ εἶναι τὸ ὕφος ὅταν εἶναι σεμνόν. Ἐκ τῶν σχημάτων ἁρμόζουσιν ἐνταῦθα αἱ *ἀναιρέσεις*, δηλαδὴ ἀρνητικαὶ προτάσεις (πρβλ. *Δημοσθ.* περὶ τοῦ Στεφ. § 299: «οὐ λίθοις ἐτείχισα τὴν πόλιν οὐδὲ πλίνθοις ἐγώ, οὐδ' ἐπὶ τούτοις μέγιστον τῶν ἐμαυτοῦ φρονῶ») καὶ αἱ *ἀποστάσεις*· «ἔστι δὲ ἡ φύσις τοῦ σχήματος τῆς ἀποστάσεως τοιάδε τις, ὅταν τοῦ συμπλέκειν κατὰ τὸ ἑξῆς καὶ συναρτᾶν ἀλλήλοις ἀποστάντες εἰς ἀρχὴν ἰδίαν ἐπανάγωμεν, ὥστε τὸ συνημμένον τῶν ἐννοημάτων χωρισθὲν ἀποστῆναι» (*Ἀριστ.* ἐν Rhet. Gr. II, 462), ὡς ἐν τοῖς «Φιλιππικοῖς» (γ', 26—27) τοῦ Δημοσθένους.

Ἡ λέξις *λαμπρότης* χρησιμοποιεῖται ὑπό τινων μεταγενεστέρων συγγραφέων καὶ πρὸς δήλωσιν τῆς μεγαλοπρεπείας, τοῦ μεγαλείου τῆς ὁμιλίας. Οὕτω παρὰ Πλουτάρχῳ (Φιλοπ. 11) διὰ τῆς φράσεως «λαμπρότητες τοῦ λόγου» (λατ. lumina orationis) σημαίνονται τὰ λαμπρὰ λεκτικὰ κοσμήματα τοῦ λόγου. Ι. Φ. Δ.

— **λαμπρότης *ἀστέρος*** *['Αστρον.]*. Τὸ μέγεθος τῆς λάμψεως οἱουδήποτε ἀστέρος, ὅπερ συνήθως καλεῖται ἁπλῶς *μέγεθος* τοῦ ἀστέρος. Ἡ κατάταξις τῶν ἀπλανῶν ἀναλόγως τῆς λαμπρότητος αὐτῶν εἰς «μεγέθη» ἐγένετο τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἱππάρχου καὶ τοῦ Πτολεμαίου, ἐπὶ τῇ βάσει αὐθαιρέτου κλίμακος, ἐν τῇ ὁποίᾳ οἱ λαμπρότεροι ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς πρώτου μεγέθους καὶ οἱ μόλις ὁρατοὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ ὡς ἕκτου μεγέθους. Ἡ φαινομένη λαμπρότης τῶν ἀπλανῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀφ' ἡμῶν ἀποστάσεως αὐτῶν καὶ ἐκ τοῦ ποσοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον ἐκπέμπουν, τοῦτο δὲ πάλιν ἀποτελεῖ συνάρτησιν τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπιφανείας των καὶ τῆς φωτεινότητος αὐτῆς (βλ. *μέγεθος*). Σ. Π.

λαμπροτορνιθίδαι (οἱ) (Lamprotornithidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν*, περιλαμβάνουσα μετρίου μεγέθους πτηνά, παρεμφερῆ πρὸς τοὺς κοττύφους. Αἱ λαμπροτορνιθίδαι εἶναι πτηνὰ παμφάγα, περιζήτητα ὑπὸ τῶν πτηνοφίλων διὰ τοὺς ὡραιοτάτους χρωματισμούς των. Ἀπαντῶσιν εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Ἀφρικήν. Ζῶσι κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας, βαδίζουσι καὶ ἵπτανται εὐχερῶς, ἀλλὰ βραδέως πως. Ὁ γενικὸς χρωματισμός των εἶναι μελανὸς μὲ ποικίλας θαυμασίας ἀποχρώσεις, κυανᾶς, πυρράς, ἐρυθράς, χρυσᾶς, ἰώδεις, πρασίνους, κτλ. Ἐκ τῶν ἀρκετῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας γνωστότερον διὰ τὸ θαυμάσιον πτέρωμά του εἶναι ἡ *λαμπροτόρνις* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

λαμπροτόρνις (ἡ) (Lamprotornitha) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμπροτορνιθιδῶν*, περιλαμβάνον παρόμοια πρὸς τοὺς κοσσύφους πτηνά, εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ὁποίων κατά τινας ὑπάγονται. Τὸ σῶμά των εἶναι ἰσόμηκες περίπου πρὸς τὸ τοῦ κοσσύφου. Ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἰδίως παρὰ τὴν Σενεγαμβίαν, τὴν Ἀβησσυνίαν, τὸ Σουδάν, διεσπαρμέναι καὶ μέχρι τῶν περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χωρῶν. Εἶναι περιζήτητα πτηνὰ ἐν Εὐρώπῃ, ὅπου κατὰ μεγάλας ποσότητας κομίζονται ἐτησίως διὰ τὸ θαυμάσιον πτέρωμά των, ὅπερ γενικῶς εἶναι μελανὸν μὲ στιλπνάς, χρυσᾶς, πρασίνας καὶ κυανοχάλκους ἀποχρώσεις. Ἡ φωνή των εἶναι μᾶλλον ὀξεῖα, ἀλλὰ δὲν ἀμοιρεῖ μελῳδικότητος. Γενικῶς ζῶσι κατὰ πολυπληθεῖς ὁμάδας, αἵτινες δὲν ἀποχωρίζονται καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔτι τῆς φωλεοποιίας των. Ἕκαστον ζεῦγος κατασκευάζει τὴν φωλεάν του ἐπὶ κοιλότητος τῶν κορμῶν τῶν δένδρων καὶ ἐνίοτε καὶ ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων κλάδων. Ἡ θήλεια γεννᾷ 5—6 ᾠὰ πρασινοϋποκυανοῦ χρώματος καὶ τὰ νεογνὰ τρέφονται ἐκ διαφόρων σκωλήκων, ὀπωρῶν καὶ κόκκων. Γενικῶς αἱ λαμπροτόρνιθες εἶναι παμφάγα πτηνά. Εἰς τοὺς κλωβοὺς διατηρούμενα, ὅπου καὶ ζῶσιν ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη, τρέφονται ἐκ διαφόρων κόκκων, κέγχρου, καννάβεως, ᾠῶν μυρμήκων, σταφυλῶν καὶ διαφόρων ὀπωρῶν εἰς μικρὰ τεμάχια κοπτομένων. Εἶναι πτηνὰ ἐριστικά, διὰ τοῦτο διατηροῦνται μεμονωμένα κατὰ ζεύγη εἰς τὰ κλωβία, ὅπου ἀναπαράγουσιν εὐκόλως. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι τὰ ἑξῆς:

Λαμπροτόρνις ἡ πρασινωπὴ (Lamprotornitha viridens). Φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα πρασινίζον, μὲ μεγάλην κυανῆν κηλῖδα, ἥτις κοσμεῖ ἑκάστην παρειάν, καὶ μὲ τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς κοιλίας της ζωηρῶς ἐρυθροῦ χρώματος. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς καὶ σπανίως εἰσάγεται ἐν Εὐρώπῃ.

Λαμπροτόρνις ἡ πορφυρᾶ (Lamprotornitha purpurea). Ἔχει κεφαλὴν ἀμαυρῶς κιτρίνην, λαιμὸν καὶ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ στήθους πράσινα, τὸ κατώτερον μέρος τοῦ στήθους καὶ τὴν κοιλίαν ἐρυθρά. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Τριπολίτιδα καὶ εἰσάγεται συχνάκις εἰς τὴν Εὐρώπην.

Λαμπροτόρνις ἡ κυανοπρόσωπος (Lamprotornitha cyanofacies). Ἔχει τὸ ράμφος καὶ τοὺς πόδας μελανούς, τὸ μέσον τῆς ράχεως καὶ τοὺς γλουτοὺς κυανῶς στικτούς, τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς, τὸ μέσον τῆς κοιλίας καὶ τὰς πλευρὰς μὲ κυανᾶς ἀναλαμπὰς καὶ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα μελανὸν μὲ κυανᾶς ἀποχρώσεις. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Σενεγαμβίαν καὶ μεταφέρεται συχνάκις εἰς τὴν Εὐρώπην.

Λαμπροτόρνις ἡ μακρόουρος (Lamprotornitha longicauda). Ἔχει τὴν κεφαλὴν κιτρίνην, τὸν λαιμὸν ἰώδη, τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος πράσινα καὶ τὰ ὑποκάτω ἰώδη. Εἶναι κατά τι μεγαλυτέρα τοῦ προηγουμένου εἴδους. Ἀπαντᾷ περὶ τὴν Ἀβησσυνίαν. Σπανιώτερον τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων εἰδῶν μεταφέρεται ἐν Εὐρώπῃ.

Λαμπροτόρνις ἡ πυρρόκοιλος (Lamprotornitha rufigaster). Ἔχει τὰς παρειὰς καὶ τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς φαιοπρασίνας, τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος ἀμαυρῶς πράσινα καὶ τὰ ὑποκάτω πυρρά. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Σουδὰν καὶ σπανίως εἰς τοὺς ζῳολογικοὺς κήπους τῆς Εὐρώπης.

Λαμπροτόρνις ἡ κυανῆ (Lamprotornitha azurea). Ἔχει τὸ ράμφος καὶ τοὺς πόδας μελανούς, τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τῆς κεφαλῆς καὶ τὸν λαιμὸν φαιοκυανᾶ, τὴν ράχιν πρασίνην, τὴν οὐρὰν ἰώδη, τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς παρειὰς ὡς καὶ τὴν κοιλίαν ἐρυθροϊώδεις. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς καὶ συχνάκις κομίζεται ἐν Εὐρώπῃ.

Λαμπροτόρνις ἡ χρυσόχρους (Lamprotornitha aurata). Διακρίνεται τῶν προηγουμένων εἰδῶν ἐκ τῆς φαιᾶς μετὰ χρυσῶν ἀποχρώσεων κηλῖδος, ἣν φέρει ἐπὶ τῶν παρειῶν, ἐκ τῆς ἰώδους κατὰ τὴν βάσιν της, μελανῆς κατὰ τὸ μέσον της καὶ πρασίνης κατὰ τὸ ἄκρον της οὐρᾶς. Τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματός της εἶναι πράσινα καὶ τὰ ὑποκάτω ἐρυθροϊώδη. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐρημικὰς ἐκτάσεις τῆς Ἀφρικῆς καὶ σπανιώτατα μεταφέρεται εἰς τὴν Εὐρώπην.

Λαμπροτόρνις ἡ φλογώδης (Lamprotornitha phlogoides). Ἔχει τὴν κεφαλὴν στιλπνῶς πρασίνην, τὰς παρειὰς μελανὰς κοσμουμένας διὰ κυανοϊωδῶν στιγμάτων, τὴν ράχιν φαιάν, τὴν οὐρὰν ἐπίσης, κατὰ τὸ μέσον της ὅμως μελανὴν καὶ κατὰ τὸ ἄκρον της ὑποκυανῆν· τὸ ὑπόλοιπον σῶμα εἶναι χρυσοκίτρινον. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἀφρικανικὰς νήσους καὶ συχνάκις μεταφέρεται εἰς τὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

Λάμπρου. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο πολλοὶ ἀναφέρονται ἀγωνισταὶ μεταξὺ τῶν πεσόντων ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως, κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ ἐξ Ἀμφίσσης *Ἀθανάσιος*, ὁ ἐκ Θηβῶν *Ἀντώνιος*, ὁ *Γεώργιος* ἐκ Χαλκίδος καὶ ὁ *Σπυρίδων*, Ἀθηναῖος ἀγωνιστής, πεσὼν εἰς τὴν ἀνατίναξιν μιᾶς ὑπονόμου τῷ 1826. Γ. Δ. Κ.

Λαμπρεῦστ (Labrouste), ***Θεόδωρος.*** Γάλλος ἀρχιτέκτων (1799—1885). Ἦτο μαθητὴς τοῦ Βωντουαγιὲ καὶ τοῦ Λεμπὰ καὶ πρῶτον μέγα βραβεῖον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ 1827. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐν Παρισίοις, ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Ρώμης, ὅπου ἐμελέτησεν ἰδιαιτέρως τὸν ναὸν τῆς Ἑστίας καὶ τοὺς ἐτρουσκικοὺς τάφους. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους κατεσκεύασε πλεῖστα ὡραῖα κτήρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ δημαρχεῖον τοῦ προαστείου τοῦ Σαὶν-Ντενί, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του δὲ τὸ κολλέγιον Σαὶν-Μπὰρμπ εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Πανθέου. Μ. Δ. Β.

λαμπροφαὴς (ὁ, ἡ), *—ὲς* (τό)· ὁ λαμπρῶς φέγγων, ὁ ἀκτινοβολῶν πολὺ φῶς.

λαμπρόφις (ὁ) (Lamprophis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λυκοδοντιδῶν*, περιλαμβάνον ἱκανοῦ μεγέθους ὄφεις μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κυλινδρικὸν καὶ μὲ ἑξαγωνικὰ λέπια ἐπὶ τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τοῦ σώματος. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι

Digitized by Google

ὁ *λαμπρόφυς ἡ ἠώς* (Lamprophys aurora), ὅστι ἀπαντᾷ εἰς τὰς παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας καὶ ἔχει χρῶμα ὀρφνόφαιον κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος μετὰ κιτρινοπορτοκαλλιώδους λωρίδος κατὰ μῆκος τῆς ράχεως καὶ λευκῆς κοιλίας. Εἶναι νυκτόβιον ζῷον. Δ. Ν. Π.

λαμπροφορία (ἡ)· τὸ νὰ φορῇ τις λαμπρά, λευκὰ καινουργῆ ἐνδύματα.

— *[Ἐγκυκλ.] Λαμπροφορία* ἐκαλεῖτο ἡ ὑπὸ τῶν νεοφωτίστων περιβολὴ λευκῆς ἐσθῆτος κατὰ τὴν πρώτην ἑβδομάδα τὴν ἐπακολουθοῦσαν εἰς τὸ βάπτισμα αὐτῶν. Ὁ λευκὸς οὗτος τῶν νεοφωτίστων χιτών, σύμβολον τῆς πνευματικῆς ἀθῳότητος καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς τὸ πνευματικὸν φῶς μεταπηδήσεως, ἐκαλεῖτο καὶ *ἐσθὴς ἐμφώτιος* καὶ *λαμπρά*, ὑπενθυμίζουσα τὸ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ βαπτίσματος ψαλλόμενον τροπάριον: «Χιτῶνά μοι πάρασχου φωτεινόν, ὁ ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἱμάτιον». Π. Ν. Τ.

λαμπροφορικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λαμπροφορίαν, ὁ τῆς λαμπροφορίας.

λαμπροφόρος (ὁ, ἡ, *—ον* (τό)· ὁ φορῶν λαμπρά, λευκά, καινουργῆ ἐνδύματα.

λαμπροφόρος (ὁ) (Lamprophorus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμπυριδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου ἢ μικροῦ μεγέθους κανθάρους, κεφαλὴν μᾶλλον μικράν, προθώρακα κυρτὸν καὶ ὀδοντωτὸν κατὰ τὰ ἄκρα του, σῶμα ἐπίμηκες καὶ κομψόν, ἔλυτρα εὐρέα, ἐπίμηκη καὶ αἰσθητῶς κυρτὰ καὶ πόδας λεπτοὺς καὶ ἀρκετὰ ἐπιμήκεις. Ἐκ τῶν 15 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι *λαμπροφόρος ὁ ἀνατολικὸς* (Lamprophorus orientalis), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα χαλκοκυανοῦν μὲ χρυσᾶς ἀποχρώσεις. Ἀπαντᾷ ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἀσίᾳ. Δ. Ν. Π.

λαμπροφορῶ (*—έω*)· φορῶ λαμπρά, λευκὰ ἐνδύματα, ἄλλως *λαμπρειμονῶ*.

λαμπροφύρης (ὁ) (Lamprophyr) *[Πετρογρ.]*. Περιληπτικὸν ὄνομα ὁμάδος ἐκρηξιγενῶν φλεβικῶν πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουσι χρῶμα σκοτεινόφαιον μέχρι μέλανος (ἐν ἀποσεσαθρωμένῃ καταστάσει καστάνινον), κοκκώδη ἢ πορφυριτικὸν ἱστὸν καὶ συνίστανται ἐξ ἀστρίων καὶ ἄλλων ἐγχρώμων πυριτικῶν ὀρυκτῶν (βιοτίτου, ἀμφιβολίτου, πυροξένου, ὀλιβίνου, κ.λ.).

Ὅταν οἱ λαμπροφύραι ἔχωσι πορφυριτικὸν ἱστόν, τότε οἱ μὲν ἄστριοι συνιστῶσι τὴν θεμελιώδη μᾶζαν αὐτῶν, τὰ δ' ἄλλα ἔγχρωμα ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ ἀποκλειστικῶς σχεδὸν τοὺς πορφυριτικοὺς κρυστάλλους. Οἱ λαμπροφύραι παρουσιάζουσι τάσιν μεγάλην πρὸς ἀποσάθρωσιν καὶ ἐμποτίζονται τότε ἰσχυρῶς μὲ ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, ἐν τέλει δὲ μεταβάλλονται εἰς σιδηροῦχον ἄργιλλον. Οὕτω πως τὰ φαινομενικῶς νωπότερα πετρώματα ἀναβράζουσιν, ὅταν ἐπ' αὐτῶν ἐπιστάζεται ὀξύ τι, ἐνῷ τὰ ἀποσεσαθρωμένα δὲν παρέχουσιν ἀναβρασμόν. Προσαχνούμενοι διὰ τοῦ στόματος οἱ λαμπροφύραι ἀναδίδουσι συχνὰ ἔντονον ὀσμὴν ἀργιλλώδη.

Ἀναλόγως τῶν γεωλογικῶν καὶ χημικῶν συστατικῶν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ των, οἱ λαμπροφύραι διακρίνονται εἰς τὰς ἀκολούθους σειράς: *μαλχῖται, βεερβαχῖται*, σειρὰ *μινέττου-κερσαντίτου*, σειρὰ *φογεσίτου-σπεσσαρτίτου-ὀδινίτου*, σειρὰ *καμπτονίτου-μογχικίτου* καὶ σειρὰ *ἀλνοΐτου-μπεοχαλίθου-πολζενίτου*.

Χρῆσις λαμπροφυρῶν εἰς τὴν τεχνικὴν πρέπει νὰ γίνεται μετὰ προσοχῆς, διότι εὐκόλως οὗτοι ἀποσαθροῦνται καὶ διότι καὶ μὴ ἀποσεσαθρωμένοι ἀκόμη παρουσιάζουσι πολὺ μικρὰν ἀντοχὴν εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπιδράσεις. Γ. Κ. Γ.

λαμπροφυρικὰ ἔκχυτα, ἢ **ἡφαιστειογενῆ πετρώματα** (Lamprophyrische Ergusgesteine) *[Πετρογρ.]*. Οἰκογένεια ἐκχύτων ἢ ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων, τὰ ὁποῖα διαφέρουσι μὲν πολὺ ἀλλήλων κατὰ τὴν ὀρυκτολογικὴν καὶ χημικὴν σύστασιν, χαρακτηρίζονται ὅμως διά τινων, ἰδίᾳ εἰς τὸν χημισμὸν των παρουσιαζομένων, κοινῶν χαρακτήρων, ἱκανῶν ὥστε νὰ δικαιολογήσι ὁ χωρισμὸς των ἀπὸ τὰ ἄλλα ἔκχυτα πετρώματα. Οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι ὁ *βερίτης*, ὁ *φορτουνίτης*, ὁ *ἰουμιλλίτης* (ἐκ τῆς Ἰσπανίας), ὁ *ὀρενδίτης* (ἐκ τοῦ Wyoming), ὁ *μαδονπίτης*, ὁ *εὐκτόλιθος*, ὁ *ἀμπσαροκίτης* κτλ.

Οἱ κοινοὶ χαρακτῆρες τῶν λαμπροφυρικῶν ἐκχύτων πετρωμάτων εἶναι: περιεκτικότης εἰς ἄργιλλον μόνον 10—11% καὶ εἰς μαγνησίαν τριπλασία τῆς περιεκτικότητος εἰς ἄσβεστον. Μακροσκοπικῶς ἐπίσης χαρακτηρίζονται διὰ τῆς ἐντόνου παρουσίας τοῦ σκοτεινοχρώμου μαρμαρυγίου καὶ τῆς ἀφθονίας εἰς ἀπατίτην. Γ. Κ. Γ.

λαμπρόφωνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων λαμπράν, ἰσχυρὰν φωνήν.

λαμπροψίδη (ἡ) (Lampropside) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *πτεροποδιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷάρια μὲ κόγχην κυρτὴν μικροῦ μεγέθους, μᾶλλον λεπτήν, μὲ στενὸν ἄνοιγμα καὶ χρῶμα μελανέρυθρον μετὰ κυανῶν ἀποχρώσεων. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαμπροψίδη ἡ βαθύβιος* (Lampropside bathybius), ἥτις ἔχει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ χρῶμα σκοτεινῶς ἐρυθρὸν μετὰ μελανοκυανῶν ἀποχρώσεων. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ μεγάλα βάθη τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ καὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Δ. Ν. Π.

Λὰ Μπρυγὲρ (La Bruyère), *Ἰωάννης*. Γάλλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς εἰς Παρισίους τῷ 1645 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βερσαλλίαις τῷ 1696. Κατήγετο ἐξ ἀστικῆς οἰκογενείας· οἱ πρόγονοί του εἶχον λάβει ἐνεργὸν μέρος, κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, εἰς τὸν κατὰ τῶν διαμαρτυρομένων συνασπισμόν. Τῷ 1673 ἠγόρασε τὴν θέσιν γενικοῦ θησαυροφύλακος τῆς περιφερείας τοῦ Caen, μετέβη εἰς τὴν θέσιν του ἁπλῶς καὶ μόνον διὰ τὴν τυπικὴν ἐγκαθίδρυσίν του, μεθ' ὃ ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους οὐδέποτε ἐνεφανίσθη πλέον εἰς Caen· ἐπώλησε μάλιστα τὴν θέσιν του ταύτην τῷ 1686. Ἀπὸ τοῦ 1684, κατὰ σύστασιν τοῦ Βοσσουέτου πρὸς τὸν Κονδέ, προσελήφθη ὡς διδάσκαλος τοῦ τότε δεκαεξαετοῦς δουκὸς τῶν Βουρβώνων, ἐγγόνου τοῦ πρίγκιπος.

Ἰωάννης Λὰ Μπρυγέρ.

Οὕτω προσεφέρετο εἰς αὐτὸν θαυμαστὸν πεδίον παρατηρήσεων, τὸ ὁποῖον οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ θὰ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ, καθόσον πᾶν ὅ,τι ἐκλεκτὸν εἶχε νὰ παρουσιάσῃ ἡ Γαλλία παρήλαυνε καθημερινῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς μορφώσεως τοῦ δουκός, ὁ Λὰ Μπρυγὲρ παρέμεινεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κονδέ, ἐλεύθερος πλέον νὰ παρατηρῇ ἀνέτως τοὺς μεγιστᾶνας καὶ τοὺς αὐλικούς, τοὺς ὁποίους τόσον ζωηρῶς καὶ ἀριστοτεχνικῶς ἐζωγράφισε. Ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτὴν ἐπήγασε τὸ βιβλίον τῶν «Χαρακτήρων», τοῦ ὁποίου ἡ πρώτη ἔκδοσις εἶδε τὸ φῶς τὸν Μάρτιον τοῦ 1688, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Les Caractères de Théophraste, traduits du grec, avec les caractères ou les moeurs de ce siècle». (Paris, Michallet, 1688). Εἰς ἑκάστην νέαν ἔκδοσιν τὸ βιβλίον ἐνεφανίζετο μὲ νέας προσθήκας, μέχρι τῆς ἐνάτης τοιαύτης (1696), καθ' ἣν ἐνεφανίσθη μὲ τὴν τελικὴν αὐτοῦ μορφήν, κυκλοφορῆσαν ἡμέρας τινὰς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως.

Ὁ Λὰ Μπρυγὲρ ἦτο πνεῦμα βαθύ, ἐλεύθερον, σατιρικόν, ἀμείλικτον πρὸς τοὺς μεγάλους, ἀλλ' ἐλάχιστα ἐπαναστατικόν. Τ' ἀποφθέγματά του ὑπολείπονται κατὰ πολὺ τῶν τοῦ Ροσφουκὼ καὶ τῶν σκέψεων τοῦ Πασκάλ· δὲν βλέπει τὰς ἀνθρωπίνας πράξεις κατὰ τρόπον πρωτότυπον καὶ προσωπικόν· δὲν ἔχει, δηλαδή, σύστημα. Τοιουτοτρόπως ἀποφεύγει τὰς μεγάλας πλάνας, ἀλλὰ καὶ τὰς μεγάλας ἀνακαλύψεις. Εἰς τὸ σύγγραμμά του εὑρίσκομεν τὴν εἰκόνα τῆς κοινωνίας τῆς ἐποχῆς του, εἰκόνα τὴν ὁποίαν οἱ σύγχρονοί του παρεδέχθησαν ὡς ἀληθῆ. Ἐν τούτοις τὸ σύγγραμμα δὲν στερεῖται ὡρισμένης τινὸς τάξεως. Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ὁ συγγραφεὺς ἐξηγεῖ τὰς λογοτεχνικὰς του θεωρίας. Μετὰ τοῦτο ἀκολουθεῖ ἡ περιγραφὴ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν ἀτομικὴν ἀξίαν, ἡ ὁποία δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ὡρισμένην θέσιν ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ· κατόπιν ἔρχεται ὁ κόσμος ἐν γένει, εἰς τὰς κυριωτέρας του ἐνασχολήσεις· αἱ Γυναῖκες, ἡ Καρδία καὶ ἡ Συνομιλία· ἕπονται αἱ διάφοροι τάξεις τῶν ἀνθρώπων, μέχρι τῶν ὑπουργῶν καὶ τοῦ βασιλέως. Κατόπιν ἔχομεν δύο γενικὰ κεφάλαια: ὁ Ἄνθρωπος καὶ αἱ Κρίσεις· καὶ ἀκολουθοῦν τὰ περὶ τοῦ συρμοῦ καὶ τῶν ἐθίμων τῆς ἐποχῆς· τέλος καταλήγει διὰ τοῦ κεφαλαίου τῶν *Ἰσχυρῶν πνευμάτων*. Ἀλλ' ἡ τάξις αὕτη εἶναι ἁπλῆ τακτοποίησις τῶν σημειώσεων, τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς ἐλάμβανε, μικρὸν κατὰ μικρόν, ἐνώπιον τῆς ποικιλίας τῆς κοινωνίας. Ἡ διαγραφὴ τῶν προσώπων του εἶναι ἀκριβὴς καὶ ζωηροτάτη· πιθανὸν δὲ δι' ἕκαστον ἐξ αὐτῶν νὰ εἶχε καὶ τὸ ὡρισμένον αὐτοῦ πρότυπον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἤγαγε πολλοὺς νὰ πιστεύσουν ὅτι δὲν τὰ συνέθεσεν, ἀλλ' ἁπλῶς τὰ ἀντέγραψεν. Ἐκ τούτου προῆλθον αἱ «κλεῖδες» τοῦ Λὰ Μπρυγέρ, διὰ τὰς ὁποίας οὗτος διεμαρτυρήθη μετὰ δυνάμεως.

Πολλοί, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὴν εἰρωνείαν καὶ τὴν σάτιραν, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ φιλόσοφος οὗτος καυτηριάζει τὴν περὶ αὐτὸν κακίαν, ἠθέλησαν νὰ τὸν θεωρήσουν ὡς μεταρρυθμιστὴν καὶ ὡς πρόδρομον τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ὁ Λὰ Μπρυγὲρ παρουσιάζεται εἰς τὰ πλεῖστα σημεῖα τοῦ ἔργου του σύμφωνος πρὸς τὰς κυριωτέρας πολιτικὰς καὶ θρησκευτικὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς του. Κατακρίνει τὰς καταχρήσεις, ἀλλὰ σέβεται τοὺς θεσμούς, ἀναγνωρίζων μάλιστα πολλάκις ὅτι μερικὰ κακὰ εἶναι ἀναπόφευκτα. Τοιουτοτρόπως οἱ «Χαρακτῆρές» του ἀπομένουν πάντοτε ἁπλαῖ σάτιραι. Ἰδοὺ πῶς ἐκφράζεται περὶ αὐτῶν ὁ Ταίν: «Ὁ Λὰ Μπρυγὲρ ἀποκαλύπτει ἀληθείας, ἀλλ' ἀληθείας λεπτομερειακάς· καταδεικνύει τὸ γελοῖον ἑνὸς συρμοῦ, τὸ εἰδεχθὲς ἑνὸς ἐλαττώματος, τὸ ἄδικον μιᾶς γνώμης, τὴν ματαιότητα πάσης ἀνθρωπίνης προσηλώσεως. Αἱ σκορπισμέναι ὅμως ἀπόψεις αὗται δὲν ἄγουν αὐτὸν εἰς κεντρικὴν ἰδέαν· πολλὰς ἀποπειρᾶται νὰ λάβῃ ἀτραπούς, ἀλλ' οὐδεμίαν τέμνει ὁδόν· ἀπὸ τόσας ὀρθὰς παρατηρήσεις δὲν ἀποτελεῖ σύνολον. Δίδει συμβουλὰς εἰς πᾶσαν ἡλικίαν, εἰς πᾶν πάθος, ἀλλ' ὄχι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα... Τὸ τάλαντον αὐτοῦ συνίσταται κυρίως εἰς τὴν τέχνην τοῦ προσελκύειν τὴν προσοχήν. Μικρὰ πράγματα ἐφευρίσκει, ἀλλ' ὅ,τι ἐγγίζει, ἀποτυπώνει ἐπ' αὐτοῦ σφραγῖδα ἀνεξάλειπτον. Λέγει ἀληθείας συνήθεις, ἀλλ' ἅμα τὰς εἴπῃ οὐδέποτε πλέον τὰς λησμονῶμεν... Μεγεθύνει τὰ ἀντικείμενα, γελοιογραφεῖ τὰ χαρακτηριστικά, συσσωρεύει τὰ χρώματα, ἡ δὲ εἰκών, τὴν ὁποίαν ζωγραφίζει, γίνεται τόσον ἐκφραστική, ὥστε ἀδύνατον ν' ἀποσπάσωμεν ἐξ αὐτῆς τοὺς ὀφθαλμούς».

Ὁ Λὰ Μπρυγὲρ ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῷ 1693, τὰ δὲ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του διῆλθε προετοιμάζων τὸ ἔργον του: «Dialogues sur le Quiétisme» τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν ἡμιτελές. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν ἐν Παρισίοις (ἐκδ. Servois, Hachette, τόμ. 3, 1865—1868).

[*Taine*, «Nouveaux Essais de critique et d'histoire».—*Et. Allaire*, «La Bruyère dans la maison de Condé» (τόμ. 2, 1866).—*Lange*, «La Bruyère, critique des conditions et des institutions sociales» (1909).] Ι. Ο.

Λαμπρύλλος, *Κυριακός*. Εκ Κυθήρων ἕλκων τὴν καταγωγήν, ἐγεννήθη ἐν Σμύρνῃ, ἔνθα ἔτυχε τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ βίου διήγαγεν. Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ ἐν Σιένῃ τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ δὲν ἤσκησε ταῦτα ὡς ἐπάγγελμα, εἰμὴ ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐγκύψας κατόπιν εἰς μελέτας περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Κατὰ τὰ ἔτη 1830—1840 ὅτε αἱ ἑτεροδιδασκαλίαι ἐφαίνοντο ὑποσκάπτουσαι ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὰ πάτρια δόγματα, ὁ Λαμπρύλλος παρέστη ἐξ ἀπροόπτου δεινὸς ἀντίπαλος τῶν προσηλυτιστικῶν ἐκείνων ἐνεργειῶν διά τε τῆς δημοσιογραφίας καὶ διὰ σειρᾶς περισπουδάστων πονημάτων του, ἐν οἷς τὸ ὀγκῶδες ἔργον του: «Ὁ Μισσιονάριος». Πολλὰ τῶν ἔργων των ἔγραψε γαλλιστί, ὡς τὰ «Le turban et la tiare» καὶ τὸ «Une mystification fatale», ἀπευθυνόμενα κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἔγραψε πρὸς τούτοις τὸ «Γρηγοριανὸν Ἡμερολόγιον» καὶ ἄλλα πολλά. Κατέλιπε δ' ἐν χειρογράφοις τεύχη ὁλόκληρα σπουδαίων σημειώσεων, καθὼς καὶ αὐτοτελὲς σύγγραμμα ἱστορικοπολιτικῶν μελετῶν. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὴν 25 Ἀπριλίου 1882. Δ. Π. Π.

Λαμπρυνίδης *Μιχαὴλ Γ.* Ἕλλην λόγιος καὶ συγγραφεύς, ἀποθανὼν τῷ 1915. Ἠσχολήθη μὲ τὴν νομικὴν καὶ τὴν ἱστοριογραφίαν, διατελέσας σύμβουλος τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας καὶ ἀνελθὼν εἰς διάφορα διοικητικὰ ἀξιώματα τῆς πολιτείας. Συνειργάζετο εἰς πλεῖστα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, ἰδίως δὲ ἐν τῇ «Ἀθηνᾷ», ἦτο εἷς ἐκ τῶν τακτικωτέρων χρονογράφων τῶν «Ἀθηνῶν» ἐπί τι διάστημα, ἔγραψε δὲ διαφόρους μονογραφίας, ὧν ἀξιόλογοι: «Περὶ ὀρκωτῶν» (Ἀθῆναι 1883), «Ἡ Ναυπλία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς» (Ἀθῆναι 1898), «Οἱ θεσμοὶ παρ' Ἕλλησιν· ἱστορικὴ ἐπισκόπησις» (Ἀθῆναι 1903), «Ἱστορικαὶ σελίδες (1320—1820): Οἱ Ἀλβανοὶ κατὰ τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον. Ὕδρα. Σπέτσαι. Ἡ χερσόνησος τοῦ Αἵμου καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς» (Ἀθῆναι 1907), «Ἡ ἐποίκισις τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους» (Ἀθῆναι 1909). —Π.

λαμπρυντὴς (ὁ)· ὁ λαμπρύνων τι, ὁ ποιῶν τι λαμπρόν, στιλπνόν· || ἀρχ., ὁ ἐπιδεικνυόμενος εἰς λαμπρότητα, εἰς πλοῦτον.

λαμπρυντικός, *—ή, —όν*· ὁ κατάλληλος, ὁ ἐπιτήδειος νὰ λαμπρύνῃ τι, νὰ καταστήσῃ τι στιλπνόν.

λαμπρύνω· καθιστῶ τι λαμπρόν, στιλπνόν, στίλβω, καθαρίζω, γυαλίζω· || μεταφ., ἀποκαθαίρω, ἐξυψῶ: «λαμπρύνω τὴν ψυχήν».

λαμπρῶς· ἐπίρρ. τοῦ *λαμπρός*, μεγαλοπρεπῶς, πολυτελῶς, ἐπιφανῶς: «ἡ ἑκατονταετηρὶς τῆς παλιγγενεσίας ἑωρτάσθη λαμπρῶς».

λάμπρωψ (ὁ) (Lamprops) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *διαστυλιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον ὁ *λάμπρωψ ὁ ἐρυθρὸς* (Lamprops roseus), ὅστις εἶναι μικρότατον μαλακόστρακον, κομψότατον κατὰ τὴν ἐμφάνισιν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὴν Νορβηγίαν θαλάσσας. Δ. Ν. Π.

λαμπτὴρ (ὁ)· ὄργανον φωτισμοῦ. Ὁ ὅρος χρησιμοποιεῖται γενικῶς ἀντὶ τοῦ ὅρου *λυχνία*, εἰδ-

Digitized by Google

κώτερον δὲ προκειμένου περὶ τῶν λυχνιῶν ἠλεκτρικοῦ φωτὸς καὶ ἀεριόφωτος.

— [Ἐγκυκλ.] Βλ. *λυχνία*.

Λαμπτὴρ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὁ βορειότερος τῶν δύο ἀμφιδύμων λιμένων—τοῦ ἑτέρου ὄντος τοῦ *Ναυστάθμου*—τῶν σχηματιζόντων τὸν ἀρχαῖον τῆς Φωκαίας λιμένα. Εἶναι ὁ βορειότερος τῶν δύο ἀμφιδύμων συγχρόνων ὅρμων, οὓς σχηματίζει ἐν τῷ λιμένι Φώκιες (πλάτ. 38° 40′ Β., μήκ. 26° 45′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1645: Gulf of Smyrna and island of Khios) ἡ νησὶς *Ἅγιος Γεώργιος* (ἀρχ. *Βάκχιος*). Αἱ ὀνομασίαι αὗται διεσώθησαν λατινοφθόγγως ὑπὸ τοῦ Λιβίου (XXXVII, 22, 31), μόνον τοῦ Στράβωνος συμπληροῦντος ἀορίστως καὶ ἄνευ μνείας τῆς τοπωνυμίας ὅτι κατὰ τὸν λιμένα τοῦτον διεχωρίζετο ὁ Ἐλαΐτης κόλπος τοῦ Ἑρμαϊκοῦ καὶ ὅτι «ἀρχὴ μὲν τῆς Ἰωνίας ἐστί, πέρας δὲ τῆς Αἰολίδος». Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Λαμπτὴρ *[Μυθ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Διονύσου ἐν Παλλήνῃ, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἤγοντο τὰ Λαμπτήρια. Ἡ ἐπίκλησις αὕτη ἀρχὴν ἔχει εἰς τὴν ἰδιότητα τοῦ Διονύσου ὡς θεοῦ τῆς νυκτὸς καὶ τοῦ νυκτερινοῦ φωτός, εἶναι δὲ ἀνάλογος πρὸς τὰς ἐπικλήσεις τοῦ ἰδίου θεοῦ *Νυκτέλιος*, *Πυρπόλος*. —Π.

Λαμπτήρια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Νυκτερινὴ ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου Λαμπτῆρος ἐν Παλλήνῃ τῆς Ἀχαΐας. Κατ' αὐτὴν οἱ ἑορτασταὶ συνηθροισμένοι ἐν τῷ ναῷ ἐκράτουν λαμπάδας. —Π.

Λαμπτραί, ἡ *Λαμπτρεὺς* (ἐννοεῖται δῆμος) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Εἷς τῶν μεγαλυτέρων δήμων τῆς Ἀττικῆς, ἀνήκων εἰς παράλιον τριττὺν τῆς Ἐρεχθηΐδος φυλῆς, ἀποτελούμενος ἐκ δύο διακεκριμένων τμημάτων, τοῦ μεσογείου (*Λαμπτραὶ καθύπερθεν*) καὶ τοῦ περαλίου (*Λαμπτραὶ ὑπένερθεν* ἢ *παράλιοι*) καὶ κείμενος κατὰ τὰ ΝΑ. τοῦ Ὑμηττοῦ. Τὸ μεσόγειον τμῆμα τοποθετεῖται παρὰ τὸ σημερινὸν ἠπειρωμένον χωρίον Λαμπρικὰ νοτίως τοῦ Κορωπιοῦ, κατὰ τὸν ροῦν τοῦ «ποταμοῦ τῆς Λυκούριζας» ἐνταῦθα εὑρέθησαν ἀρχαῖοι τάφοι καὶ ἐπιγραφαί τινες. Τὸ παράλιον τμῆμα εἰκάζεται ὅτι ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Σαρωνικοῦ τῆς διηκούσης ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Θορῶν (ἔναντι τοῦ Λαγονησιοῦ) εἰς Ἀναγυροῦντα (σημερινὸν ὅρμον τῆς Βάρης). Εἰς Λαμπτρὰς φέρεται καταφυγὼν ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀμφικτύονος ἐκβληθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν Κραναός, ὁ τάφος δὲ αὐτοῦ διεσῴζετο κατὰ τὴν παράδοσιν μέχρι τοῦ Β′ μ. Χ. αἰῶνος (*Παυσαν.* Α′ 31, 3). Π. Ν. Π.

λαμπύρι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τῶν φυτῶν *λάθυρος ὁ ἐτήσιος* (Lathyrus annuus) καὶ *λάθυρος ἡ ἀφάκη* (Lathyrus aphaca). Δ. Ν. Π.

λαμπυρίδαι (οἱ) (Lampyridae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοδέρμων*, περιλαμβάνουσα μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους φωσφορίζοντα ἔντομα, μὲ σῶμα μαλακόν, ἐπίμηκες καὶ σχεδὸν πεπιεσμένον, κεφαλὴν ἐμφανῆ ἢ ἐντὸς τοῦ προθώρακος κεκρυμμένην, σιαγόνας ἀρκετὰ ἰσχυράς, ἔλυτρα μαλακά, ἅτινα ὑπάρχουσι πάντοτε εἰς τὰ ἄρρενα ἔντομα καὶ συνήθως ἐλλείπουν ἀπὸ τὰ θήλεα. Παρὰ τὰς τελευταίας ἀρθρώσεις τῆς κοιλίας ὑπάρχουσι συνήθως φωτεινὰ συσκευαί, παράγουσαι κατὰ βούλησιν φωσφορισμούς. Ἡ οἰκογένεια τῶν λαμπυριδῶν περιλαμβάνει περὶ τὰ 300 γένη, ἀπαντῶντα ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ. Αἱ προνύμφαι τῶν ἐντόμων τούτων ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τῶν ἀποσυντεθειμένων ξύλων καὶ ἐπὶ ὑγρῶν μερῶν, τόσον εἰς τοὺς ἀγρούς, ὅσον και εἰς τὰ δάση. Πάντα εἶναι σαρκοφάγα. Ἀξιολογώτερον γένος εἶναι ἡ *λαμπυρὶς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

λαμπυρίζω· λάμπω ὡς λαμπυρίς, ὡς πυγολαμπίς, ἐκπέμπω ἀσθενεῖς ἀκτῖνας φωτός.

λαμπυρὶς (ἡ) (Lampyris) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαμπυριδῶν*, περιλαμβάνον φωσφορίζοντα ἔντομα, ἅτινα εἶναι γνωστὰ κοινῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα *φωτεινὰ σκουλήκια*. Κυριώτερα γνωρίσματα τῶν ἐντόμων τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Μέγεθος μικρὸν ἢ μέτριον, σῶμα ἐπίμηκες καὶ κυλινδρικόν, προθώραξ καλύπτων σχεδὸν ὁλοσχερῶς τὴν κεφαλὴν καὶ χρῶμα φαιόν, τεφρὸν ἢ ὑποκίτρινον. Αἱ θήλειαι ἀμοιροῦσι τελείως πτερύγων καὶ δὲν φέρουσιν ἔλυτρα, διατηροῦσαι καθ' ὅλην των τὴν ζωὴν τὸ σχῆμα τῆς προνύμφης. Τρέφονται ἐκ διαφόρων γαστεροπόδων μαλακίων. Κατὰ τὰς θερινὰς νύκτας παρατηρεῖ τις πρασινίζοντα φωτεινὰ στίγματα νὰ ἕρπωσιν ἐπὶ τῆς γῆς ἢ νὰ πλανῶνται εἰς τὸν ἀέρα Ταῦτα εἶναι λαμπυρίδες ἕρπουσαι ἢ ἱπτάμεναι. Αἱ φωτειναὶ συσκευαὶ τῶν ἐντόμων τούτων εἶναι τοποθετημέναι ἐπὶ τῆς κοιλιακῆς ἐπιφανείας καὶ ἐπὶ τῶν τελευταίων αὐτῆς ἀρθρώσεων καὶ ἀνάλαμπουσιν ὁσάκις θέλει τὸ ζῷον. Λαμπυρίδων ὑπάρχουν περὶ τὰ 30 εἴδη, ἀπαντῶντα ἐν τῇ Εὐρώπῃ. Ἐν Ἀμερικῇ ἀπαντῶσι περὶ τὰ 60 εἴδη. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαμπυρὶς ἡ νυκτιαυγὴς* (Lampyris noctiluca), ἥτις ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ εἶναι κοινῶς γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *κωλοφωτιά*, κακῶς ὅμως, διότι οὕτω καλεῖται κυρίως ἡ *πυγολαμπὶς* (βλ. λ.), ἕτερον κολεόπτερον ἔντομον. Δ. Ν. Π.

λάμπω, *ἀόρ. ἔλαμψα*· ἐκπέμπω λάμψιν, ἀκτινοβολῶ φῶς: «λάμπει ὁ ἥλιος 'ς τὰ βουνά» ‖ στίλβω, ἀνακλῶ τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτός: «λάμπουν τὰ χαλκώματα», «λάμπουν τὰ ροῦχα ἀπὸ τὴν πάστρα» ‖ μεταφ. «λάμπουν οἱ ὀφθαλμοί του, — τὸ πρόσωπόν του ἀπὸ χαράν» ‖ «λάμπει διὰ τῆς ἀπουσίας του» εἰρωνικῶς ἐπὶ ἀπουσιάζοντος ἀδικαιολογήτως.

Λαμπὼ (Lambeaux), *Ἰωσήφ*. Βέλγος γλύπτης (1852—1908). Ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν ἐν Βρυξέλλαις σχολὴν τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1871 διὰ τοῦ ἔργου του «Ὁ Πόλεμος», ὅπερ προὐκάλεσεν ἀρίστην ἐντύπωσιν. Εἰργάσθη ἰδίᾳ ἐπὶ θεμάτων τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ προτομῶν, διακριθεὶς διὰ τὸν ζωηρὸν καὶ παλλόμενον ρεαλισμόν του. Ἐξέθηκεν ἔργα του ἐν Βελγίῳ καὶ Παρισίοις. Εἰς τὴν ἐν Παρισίοις παγκόσμιον ἔκθεσιν τοῦ 1900 παρουσίασε τὴν «Ἀφθονίαν», τὸν «Θρίαμβον τῆς γυναικὸς» καὶ τὴν «Γοητείαν». Ἕτερα ἄκρως ἀξιοσημείωτα ἔργα του εἶναι: «Μάρτυς», «Ἄρτεμις», «Τὰ χορεύοντα παιδία», «Ὁ τυχηρὸς ἀριθμός», «Ἐν ἐπεισόδιον», «Τὸ φιλὶ» (ὅπερ θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημά του), «Ἡ προτομὴ τοῦ Ἐρρίκου Κονσιάνς», «Ὁ τυφλὸς ἐπαίτης», «Τύψεις», «Ἰμπέρια» κλπ. Ι. Μ. Π.

Λὰ Μπωμὲλ (La Beaumelle), *Λαυρέντιος - Ἀγκλιβιὲλ ντὲ*—. Γάλλος λόγιος (1726—1773). Ἐσπούδασεν εἰς κολλέγιον ἰησουϊτῶν, οἵτινες ἀπέστειλαν κατόπιν αὐτὸν εἰς τὴν Γενεύην, ὅπου ἀπηρνήθη τὸν καθολικισμὸν καὶ ἀνεχώρησε βραδύτερον εἰς Δανίαν, ἔνθα ἐδίδαξε γαλλικὴν φιλολογίαν καὶ ἐξέδωκε τὸ περιοδικὸν «Ἡ σύγχρονος Ἀσπασία». Βραδύτερον ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Βερολῖνον, ὅπου διεξήγαγε σφοδρὰν πολεμικὴν κατὰ τοῦ Βολταίρου, τὸν ὁποῖον ἀπεκάλεσεν εἴς τι τῶν ἔργων του «νάνον καὶ κόλακα», διότι ἐδέχθη ἐπίδομα ἐξ 7 000 φράγκων παρὰ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου. Μεταβὰς κατόπιν εἰς Παρισίους ἐφυλακίσθη δι' ὑβριστικὴν κριτικήν, τὴν ὁποίαν ἔγραψε διὰ τὸν «Αἰῶνα τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ′». Ἀφεθεὶς ἐλεύθερος τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Μοντεσκιέ, ἐφυλακίσθη μετ' ὀλίγον καὶ πάλιν, ὡς χρησιμοποιήσας ἀπηγορευμένα σχέδια τοῦ ἀρχείου τοῦ Σαὶν Σὺρ Ὁ Βολταῖρος κατηγόρησεν αὐτὸν διότι τοῦ ἀπέστειλεν 95 δυσφημιστικὰς ἐπιστολάς, ἀλλ' ὁ Λὰ Μπωμὲλ κατώρθωσε ν' ἀποδείξῃ τὸ ἀβάσιμον τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ Βολταίρου καὶ ἀφέθη ἐλεύθερος. Ἐπιστρέψας εἰς τοὺς Παρισίους διωρίσθη ὑπάλληλος τῆς Βασιλικῆς βιβλιοθήκης. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ὁ Ἀσιάτης-Λουδοβίκος ΙΕ′» (1750), «Αἱ σκέψεις μου ἢ, τί θὰ ποῦνε;» (1751), «Ἐπιστολαὶ» (1768) κτλ. Μ. Δ. Β

Λάμπων *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Τροίας Λαομέδοντος καὶ τῆς Στρυμοῦς, θυγατρὸς τοῦ Σκαμάνδρου, κατ' ἄλλους δὲ μύθους τῆς Πλακίας, θυγατρὸς τοῦ Ἀτρέως, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Τιθωνοῦ, τοῦ Κλυτίου, τοῦ Ἱκετάονος, τοῦ Ποδάρκου (Πριάμου), τῆς Ἡσιόνης, Κίλλας καὶ Ἀστυόχης. Παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Γ 147, Ο 526 καὶ Υ 238 καλεῖται *Λάμπος*, εἶναι πατὴρ τοῦ Δόλοπος καὶ ἐκ τῶν σεβαστοτέρων τοῦ Ἰλίου δημογερόντων.

— **Λάμπων.** —1) Αἰγινήτης υἱὸς τοῦ Πυθέα, τὸν ὁποῖον ἐξυμνεῖ ὁ Πίνδαρος (Νεμ. 5). Οὗτος, ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων ὢν πολιτῶν τῆς νήσου, συνεβούλευσε τὸν νικητὴν τῶν Περσῶν ἐν Πλαταιαῖς Παυσανίαν ν' ἀνασκολοπίσῃ τὸν νεκρὸν τοῦ Μαρδονίου, ἐκδικούμενος διὰ τὴν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωνίδαν γενομένην ἐν Θερμοπύλαις ὕβριν ὑπὸ τῶν Περσῶν, καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ἀπάντησιν: «τὰ (ταῦτα) πρέπει μᾶλλον βαρβάροισι ποιέειν ἤ περ Ἕλλησι» (*Ἡροδ.* Θ′, 79).

— 2) Ἀθηναῖος. Ἦτο ἐκ τῶν ἐπιφανῶν ἐν Ἀθήναις πολιτῶν καὶ ἀνῆκεν εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἀντιπάλους τοῦ Κίμωνος. Μάντις ὤν, προεῖπεν, ὡς λέγεται, εἰς τὸν Περικλέα ὅτι θὰ ἐπικρατήσῃ τοῦ πολιτικοῦ ἀντιπάλου του Θουκυδίδου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μελησίου, ὅστις διεδέχθη τὸν Κίμωνα ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἀριστοκρατικῆς φατρίας, προφητεύσας τοῦτο ἔκ τινος κριοῦ τῶν ποιμνίων τοῦ Περικλέους, ὅστις ἦτο μονόκερως. Ὅτε μετὰ τὸν ἐξοστρακισμὸν τοῦ Θουκυδίδου (444 π. Χ.), ὅστις ἦτο ἡ ἐπαλήθευσις τῆς προφητείας τοῦ Λάμπωνος, ἀπεφασίσθη ἡ ἀποστολὴ ἀποίκων Ἀθηναίων πρὸς κτίσιν τῆς νέας Συβάρεως (443 π. Χ.), ὁ πολυπράγμων μάντις Λάμπων ἦτο ὁ ἡγέτης τοῦ πρὸς τοῦτο ἀποπλεύσαντος ἀττικοῦ στόλου, ὡς καὶ τῆς κτίσεως τῶν Θουρίων μετὰ τοῦ συμπολίτου του Ξενοκρίτου. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ *Θουριομάντις* ἐπεκαλεῖτο σκωπτικῶς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ὁ Λάμπων εἶχεν ἐπανέλθει εἰς Ἀθήνας καὶ κατὰ τὴν Νικίειον λεγομένην εἰρήνην (421 π.Χ.) αὐτὸς πρῶτος ἐκ τῶν 17 συμπολιτῶν του ὡρκίσθη κατὰ τὰς γενομένας σπονδάς. ΚΑΨ.

Λαμπώνεια *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη τρωαδικὴ πόλις. Ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζων αὐτὴν *Λαμπώνειον*, ἀναφέρει τὴν ἅλωσίν της ὑπὸ στρατηγοῦ τοῦ Δαρείου. Ὁ Στράβων, ἀναφέρων εἴδησιν τοῦ Ἑλλανίκου καθ' ἣν ἡ πόλις ἦτο Αἰολίς, τὴν φέρει γείτονα τῶν Γαργάρων καὶ τῆς Ἄσσου τῆς Μυσίας. Εἰς τοὺς πίνακας τῶν ἑλληνοταμιῶν ἀναγράφεται ὡς φόρου ὑπόχρεως, μετασχοῦσα τῆς Δηλιακῆς συμμαχίας τὸν Ε′ αἰῶνα, περὶ τὸ τέλος τοῦ ὁποίου ἔκοψε καὶ νομίσματα. Παρά τινων τοποθετεῖται παρὰ τὸ *Κοζλούνταου*, παρ' ἄλλων δὲ εἰς τὸ σύγχρονον *Δεκιλῆ* (πλάτ. 39° 04′ 30″ Β., μήκ. 26° 54′ 00″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Gulfs of Adramytti and Chandarli with Lesbos island) εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ *Κυβακούμ*. Σ. Ε. Λ.

— **Λαμπώνεια** (Lamponia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Νησὶς μεταξὺ Θρακικῆς χερσοννήσου καὶ Σαμοθρᾴκης, ἀναφερομένη παρὰ Πλινίῳ. —Π.

Λαμσάντζα *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα βραχίονος τοῦ *Θυάμιδος* ποταμοῦ τῆς Ἠπείρου, πηγάζοντος ἐκ τῆς κορυφῆς Τούμπα τοῦ ὄρους Νεμέρτζικα. Ι. Σ. Σ.

Λάμστορφ, *Βλαδίμιρος Νικολάγιεβιτς, κόμης* —. Ρῶσος διπλωμάτης (1845—1907). Τῷ 1878 συνώδευσε τὸν ἀρχιγκαγκελλάριον πρίγκιπα Γκορτσακὼφ εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου, τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος παρέστη εἰς τὴν συνέντευξιν τοῦ τσάρου μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Γουλιέλμου Α′. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Γ′ (1881—1894) ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διεύθυνσις τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῷ 1890 διεδέχθη τὸν κόμητα Μουράβιεφ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν. Συνετέλεσεν εἰς τὴν σύναψιν συμμαχικῶν σχέσεων μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ ὑπεστήριξεν αὐτὴν ἐνθέρμως ἐν τῷ ζητήματι τοῦ Μαρόκκου κατὰ τὴν διάσκεψιν τῆς Ἀλγεθίρας. Ὑπέγραψε τὴν μετὰ τῆς Αὐστρίας σύμβασιν περὶ τῶν βαλκανικῶν κρατῶν καὶ ἐπενέβη δραστηρίως πρὸς διακανονισμὸν τοῦ μακεδονικοῦ ζητήματος, ὑπερμαχήσας τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ προγράμματος τοῦ Μούερζστεγκ Προπαρεσκεύασεν ἐπίσης τὴν προσέγγισιν τῆς Ρωσίας καὶ Ἀγγλίας, παρῃτήθη δὲ τῷ 1906, ἄντικα τασταθεὶς ὑπὸ τοῦ κόμητος Ἰσβόλσκι. Θ. Β.

Λαμὺ (Lamy), *Βερνάρδος*. Γάλλος φιλόσοφος καὶ θρησκευτικὸς συγγραφεὺς (1640—1715). Σπουδάσας ἐν Παρισίοις, ἐδίδαξεν ἐπὶ ἔτη φιλοσοφίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Augers. Ἡ φιλοσοφία τοῦ Καρτεσίου ὑφίστατο τότε ἀπηνῆ διωγμὸν ἐκ μέρους τῶν ἐπισήμων ἱδρυμάτων καὶ τῶν ἰησουϊτῶν, ἕνεκα τούτου ὅμως ἔγινε παραδεκτὴ ὑπὸ τοῦ τάγματος τοῦ Λαμύ, ὅστις ἀνεφάνη δεινὸς ὑπερασπιστής της. Κατηγορηθεὶς ἐπὶ αἱρεσιαρχίᾳ ὑπὸ τῶν ἀκολουθούντων τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Θωμᾶ Ἀκουΐνου πατέρων, ἀπελύθη καὶ ἠθῴθη ὑπὸ τοῦ παρισινοῦ κοινοβουλίου, ἀλλ' ἡ Σορβόννη ἀναθεωρήσασα τὴν δίκην τὸν κατεδίκασεν ἐκ νέου, τὸ δὲ τάγμα του τὸν ἐξώρισεν ἀναγκαστικῶς εἰς Γρενόβλην. Πλεῖστα τῶν χειρογράφων του ἀπωλέσθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ὁ μεσαιωνικὸς ρεαλισμός του φθάνει μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε νὰ παραδέχεται ὅτι πᾶσαι αἱ ἰδιότητες δύνανται ν' ἀποσπασθῶσι τῶν ἀντικειμένων καὶ ν' ἀποτελέσουν ἰδίας ὀντότητας. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «L'art de parler» (1675, 12η ἐκδ. 1757), «Entretiens sur les sciences» (1684), «De tabernaculo foederis» ἐκδοθὲν μετὰ θάνατον ὑπὸ Desmolets κ. ἄ. Ε. Λ.

—**Λαμὺ** (Lamy), *Δὸν Φραγκῖσκος*. Γάλλος θεολόγος καὶ φιλόσοφος (1636—1711). Διαγαγὼν κατ' ἀρχὰς βίον κοσμικὸν καὶ στρατιωτικόν, περίφημος μονομάχος τῆς ἐποχῆς του, προσηλυτίσθη εἰς τὸ τάγμα τοῦ St-Maur καὶ ἐδίδαξεν εἰς τὸ ὁμώνυμον κολλέγιον ἐπὶ ἔτη ἐπιτυχῶς τὴν φιλοσοφίαν. Ὑποστηρίζει τὴν ὕπαρξιν αἰωνίου, ἀφθάρτου καὶ θείου Λόγου καὶ παραδέχεται τὸν Θεὸν ὡς τὴν μόνην ἀποχρῶσαν αἰτίαν παντὸς γίγνεσθαι. Πᾶσαι αἱ αἰώνιαι καὶ ἀπόλυται ἀλήθειαι ἐνορῶνται μόνον ἐν τῷ Θεῷ. Ἡ σχέσις μεταξὺ ψυχῆς καὶ σώματος εἶναι «μία ἀκριβὴς καὶ ἀναγκαία ἀντιστοιχία μεταξὺ δύο ὄντων, ὧν ὁ μόνος ἀποχρῶν λόγος εἶναι ἡ ἀποτελεσματικότης τῆς θείας βουλήσεως». Τὸ σύστημα τοῦ Σπινόζα θεωρεῖ ἀθεϊστικὸν καὶ τὸ ἀναιρεῖ δι' ἐπιχειρημάτων, εἰλημμένων τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ψυχολογίας, εἰς τὸ ἔργον του «Le nouvel athéisme renversé, ou Réfutation du système de Spinoza», ἐκδοθὲν ἀνωνύμως τῷ 1696. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «De la connaissance de soi-même» (6 τ. 1694—1698, εἰς β′ ἐκδ. τοῦ ὁποίου τῷ 1699 προσετέθη ἡ ἐναντίον τοῦ Λεϊβνιτίου διατριβή), «Leçons de la sagesse sur l'engagement au service de Dieu» (1703), «Les saints gémissements de l'âme sur son éloignement de Dieu» (1701), «Lettres philosophiques» (1703), «Premiers éléments ou Entrée aux connaissances solides» (1706), «De la connaissance et de l'amour de Dieu» (1708). Ε. Λ.

— **Λαμὺ** (Lamy), *Στέφανος-Μαρία-Βίκτωρ*. Γάλλος πολιτικὸς (1843 — 1919). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ τῷ 1871 ἐξελέγη μέλος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως

Digitized by Google

εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀριστερᾶς. Τῷ 1881, διαφωνήσας πρὸς τὸ δημοκρατικὸν κόμμα, ἀπεχωρίσθη αὐτοῦ καὶ ἐγένετο διευθυντὴς τῆς ἐφημερίδος «Γαλάτης». Τῷ 1892 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς ἑνώσεως πρὸς διεκδίκησιν τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν καὶ βραδύτερον ἐγένετο εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ καθολικοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Τῷ 1906 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ὁ στρατὸς καὶ ἡ δημοκρατία, μελέται ἐπὶ τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας» (1895) Ἡ Γαλλία τῆς Ἀνατολῆς» (1898), «Ἡ γυνὴ τῆς αὔριον» (1901), «Μάρτυρες παρελθουσῶν ἡμερῶν» (1907), «Νικόλαος Μπεργκάς» (1910), «Ἀπομνημονεύματα τοῦ Αἰμὲ ντὲ Κουανὺ» (1902) κλπ. Μ. Δ. Θ.

Λάμυρα (τά), ἡ *Λάμυρος* (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν Λυκίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Λίμυρα, Λείμυρα* ἢ *Λίμυρος*. Ἔκειτο παρά τινα ἀπότομον λόφον, ἐφ' οὗ ἡ πόλις Μύρα. Ἀπεῖχεν 20 στάδια ἀπὸ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, ἀναγνωρίζεται δὲ σήμερον εἰς τὸν ἐρειπιῶνα τὸν κείμενον 6 χλμ. ΒΑ. τῆς Φινέκας. Ἦτο πολυανθρωποτάτη ἰδίως κατὰ τοὺς Ε'—Δ' αἰῶνας π. Χ. ὡς ἐκ τῆς ἐκτεταμένης νεκροπόλεώς της προκύπτει, ἕδρα τοῦ Λυκίου δυνάστου Περικλέους, ἔχουσα ἰδίαν γερουσίαν. Σῴζονται τείχη αὐτῆς, πύργοι, θέατρον, πλεῖστοι τάφοι καὶ νομίσματα. Ὑπῆρξεν ἐπίσης ἕδρα ἐπισκοπῆς, ἐκπροσωπηθεῖσα εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον (451) ὑπό τινος Στεφάνου ἐπισκόπου. —Π.

Λάμυρα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 267. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Μεσαθοῦρι, Στραπουριὲς* καὶ *Ὑψηλοῦ*. Κάτ. (1928) 1.146. Χ. Δ.

Λάμυρος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Λυκίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ῥέων παρὰ τὴν πόλιν Λάμυρα καὶ ταυτιζόμενος μὲ τὸν σημερινὸν *Ντυντὲν-Σοῦ*. —Π.

Λαμφουομβά *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀφρικῆς ἐν Νουμιδίᾳ (Ἀλγερίᾳ) ὑπὲρ τὸ Αὐράσιον ὄρος (νῦν Aurès), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Προκοπίου (Περὶ Κτισμ. ΣΤ', 7, 10). Ταύτην ὀχυρώσας μετ' ἄλλων ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565), κατέστησεν «ἀκαταγώνιστα ἐρύματα» κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Μαυρουσίων. Α. Θ. Σ.

Λαμψάκη *[Μυθολ.]*. Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Βεβρύκων Μάνδρωνος, ἥτις διέσωσε τὴν ζωὴν τῶν εἰς τὴν πόλιν Πιτυοῦσσαν ἀποίκων τῶν Φωκαέων, πληροφορήσασα αὐτοὺς ὅτι ἐμελέτων τὸν φόνον των οἱ Βέβρυκες, ἐπωφελούμενοι τῆς ἀπουσίας τοῦ βασιλέως των. Οἱ Φωκαεῖς τότε ἐπετέθησαν αἰφνιδίως κατὰ τῶν Βεβρύκων κατά τινα ἑορτήν, καθ' ἣν ἦσαν ἄοπλοι, καὶ ἐξωλόθρευσαν αὐτούς. Εὐγνωμονοῦντες δὲ διὰ τὴν διάσωσίν των ὑπὸ τῆς Λαμψάκης ἐτίμησαν ταύτην ὡς ἡρωΐδα καὶ μετωνόμασαν τὴν Πιτυοῦσσαν εἰς *Λάμψακον* (βλ. λ.). ΚΑΨ.

λαμψακηνοὶ *στατῆρες [Ἀρχ.]*. Νομίσματα κοπέντα ὑπὸ τῆς πόλεως *Λαμψάκου* (βλ. λ.) ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ' π. Χ. αἰῶνος μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Εἰς ἀρχαίας ἐπιγραφὰς μνημονεύονται ὡς «χρυσοῖ στατῆρες λαμψακηνοί», ἐνῷ εἶναι ἐξ ἠλέκτρου, καὶ μόνον κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ. Ἐπὶ τῶν λαμψακηνῶν στατήρων ἀπεικονίζονται σταθερῶς ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως τὸ πρόσθιον σῶμα πτερωτοῦ ἵππου (ἢ ἱπποκάμπου), σύμβολον τῆς πόλεως Λαμψάκου, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ἐν τετράγωνον ἔγκοιλον εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους, ποικίλαι δὲ παραστάσεις εἰς τοὺς ἐκ χρυσοῦ, πολλαὶ τῶν ὁποίων εἶναι ἐπηρεασμέναι ἀπὸ ἔργα τῆς μεγάλης τέχνης. Τὸ βάρος τῶν στατήρων εἶναι 14.99—15,36 γραμμάρια κατὰ τὸ διάστημα 500—494 π. Χ 13,85—14,15 γραμμάρια, τῶν χρυσῶν δὲ 8.30—8.50. Ε. Β. - Χ.

Λάμψακι *[Γεωγ.]*. Κωμόπολις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κτισθεῖσα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας *Λαμψάκου* (βλ. λ.). Εἶναι ἕδρα καζᾶ, ὑπαγομένου εἰς τὸ σαντζάκιον Βίγας. ΚΑΨ.

Λαμψακὶ *Μπουρνοῦ [Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀσιατικῆς τοῦ Ἑλλησπόντου ἀκτῆς (πλάτ. 40° 20' 1/2 Β, μήκ. 26° 41' 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ 2429: The Dardanelles, σχηματίζον τὸν ὅρμον τῆς ἀρχαίας Λαμψάκου μετὰ τῆς ἄκρας *Τσιαρδὰκ Ὀβά*. Ποτάμιον *Λαμψακὶ Ντερὲ* καλούμενον ἐκβάλλει 500 μέτρα ΝΔ. τοῦ φερωνύμου ἀκρωτηρίου. Ἄριστον γνώρισμα διὰ τὴν προσγείωσιν τὸ ἐπὶ τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Παρθενίου ἀνεγερθὲν τζαμίον. Σ. Ε. Λ.

Λάμψακος *[Ἀρχ. Γεωγρ.—Ἱστορ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ ἀπέναντι τῆς ἐπὶ τῆς Θρᾳκικῆς χερσονήσου πόλεως Καρδίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπεῖχε 3 ναυτικὰ μίλια μόνον. Ἐκαλεῖτο πρότερον *Πιτυοῦσσα* καὶ μετωνομάσθη Λάμψακος, κατὰ μὲν τὴν παράδοσιν ἀπὸ τῆς ἡρωΐδος *Λαμψάκης* (βλ.λ.), πράγματι δὲ ἀπὸ τῶν Φοινίκων, κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν ὁποίων σημαίνει: ἡ παρὰ τὸν πόρον (πέρασμα, πορθμὸν) πόλις. Μετὰ ταῦτα ἐδέχθη ἡ Λάμψακος ἀποίκους Ἕλληνας, ἀπὸ τῆς Φωκαίας τὸ πρῶτον καὶ βραδύτερον ἀπὸ τῆς Μιλήτου, ἥτις ἐξηνάγκασε τοὺς Φωκαεῖς νὰ στραφῶσι πρὸς τὴν δυτικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου καὶ νὰ καταλίπωσιν εἰς αὐτὴν τὴν Λάμψακον. Ἀνεξάρτητος κατεστάσα μετὰ ταῦτα ἡ Λάμψακος ἀπὸ τῆς μητροπόλεώς της, ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν Ἀθηναῖον Μιλτιάδην τὸν πρεσβύτερον, ἡγεμόνα τῶν Δολόγκων, διότι ἠθέλησεν οὗτος νὰ καταλάβῃ ἔδαφος καὶ ἐπὶ τῆς μικρασιατικῆς ὄχθης τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἐζώγρησαν μάλιστα αὐτὸν οἱ Λαμψακηνοὶ καὶ τὸν ἄφησαν ἐλεύθερον μόνον ὅτε ἠπειλήθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας Κροίσου, φίλου τοῦ Μιλτιάδου. Μετὰ ταῦτα καὶ ἡ Λάμψακος περιῆλθεν εἰς τοὺς Πέρσας (κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΣΤ' αἰῶνος), ἀλλὰ χωρὶς ν' ἀπολέσῃ τὴν αὐτονομίαν της. Ἐν αὐτῇ κατεῖχε τὴν ἀρχὴν ὡς τύραννος ὁ Ἵπποκλος. Κατὰ τὴν ἰωνικὴν ἐπανάστασιν ἡ Λάμψακος, καταληφθεῖσα ὑπὸ τῆς περσικῆς στρατιᾶς τοῦ Δαυρίσου, κατεστράφη, ἐξανδραποδισθέντων τῶν κατοίκων της. Ἀνεκτίσθη ὅμως καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν ἐπιζησάντων πολιτῶν της καὶ κατὰ τὸ 464 π. Χ., ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξόριστος ἐξ Ἀθηνῶν κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Ἀρταξέρξου, αὕτη μετ' ἄλλων πόλεων ἐδόθη εἰς αὐτόν, κατὰ τὸ περσικὸν ἔθιμον, εἰς ἄρτον, οἶνον, ὄψον, ἀμπεχόνην καὶ στρωμνήν. Μετὰ τοὺς θριάμβους τοῦ Κίμωνος καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς συμμαχίας τῆς Δήλου, ἡ Λάμψακος προσῆλθεν εἰς τὴν συμμαχίαν ταύτην, καὶ ἐπλήρωνε, κατὰ τὰς σωζομένας ἀναγραφὰς τοῦ φόρου, 12 τάλαντα. Ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῆς Δήλου (ναυτικῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηνῶν) ἀπεστάτησεν ἡ Λάμψακος μετὰ τῆς Ἀβύδου, κατὰ τὸ θέρος τοῦ 411 π. Χ., τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Σπαρτιάτου Δερκυλίδα, εἰσελάσαντος εἰς τὴν σατραπείαν τοῦ Φαρναβάζου ἀπὸ τῆς Μιλήτου, ἀνακατελήφθη ὅμως αὕτη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Κυζίκου (410 π. Χ.). Ἀλλ' ἀφήρεσε ταύτην ἀπὸ τῶν Ἀθηναίων, ἐκδιώξας τὴν ἐν αὐτῇ ἀθηναϊκὴν φρουράν, ὀλίγον πρὸ τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ναυμαχίας (405 π. Χ.), ὁ Λύσανδρος. Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Καλλιστράτου καὶ Τιμοθέου ἵδρυσιν τῆς δευτέρας ναυτικῆς ἡγεμονίας τῶν Ἀθηνῶν, ἡ Λάμψακος προσῆλθεν εἰς αὐτήν, ἀλλ' ἀπεστάτησε κατὰ τὸν Συμμαχικὸν λεγόμενον πόλεμον (357—355 π. Χ.), κατελήφθη ὅμως κατὰ τὸ 355 ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Χάρητος, ὅστις εὗρε πλούσια λάφυρα διὰ τὸν στρατόν του ἐν αὐτῇ. Ὅτε ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τῆς στρατιᾶς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν μικρασιατικὴν ὄχθην τοῦ Ἑλλησπόντου (334 π. Χ.), ἡ Λάμψακος ἀνῆκεν εἰς τὰς χώρας τοῦ Ῥοδίου Μέμνονος, κατελήφθη δὲ ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου πρὸ τῆς ἐν Γρανικῷ μάχης. Μετὰ τὴν πρώτην ἐκείνην νίκην του, ἡ ὀλίγα ἔτη βραδύτερον, φαίνεται ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέτρεψεν εἰς τὸ Ἴλιον καὶ τὰς περὶ αὐτὸ πόλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ Λάμψακος, νὰ μὴ εἰσέλθωσιν εἰς τὸ ἐν Κορίνθῳ Κοινὸν τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ ν' ἀποτελέσωσιν ἴδιον Κοινὸν ἐλευθέρων πόλεων, αἵτινες μετεῖχον τοῦ ἐν Ἰλίῳ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τῆς πανηγύρεως (τὸ Κοινὸν τοῦτο ἀσφαλῶς ὑπῆρχε πρὸ τοῦ 306 π. Χ.) καὶ τῶν ὁποίων οἱ ἀντιπρόσωποι ἀπετέλουν συνέδριον, ἔχον τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ἑορτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν μέριμναν τῆς προστασίας τῶν πολιτικῶν συμφερόντων τῶν ἡνωμένων πόλεων. Κατὰ τὸ 302 π.Χ., ἡ Λάμψακος ὑπετάγη εἰς τὸν Λυσίμαχον, ὅστις ἀνεκήρυξεν αὐτὴν ἐλευθέραν. Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ αὐτοῦ ἔτους κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ὅστις διὰ τῆς καταλήψεως αὐτῆς ἐπεδίωξε νὰ διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν τοῦ Λυσιμάχου μετὰ τῆς χώρας του (τῆς Θρᾴκης) καὶ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἐξ Εὐρώπης εἰς Μ Ἀσίαν διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου μεταφορὰν ἐχθρικῶν του στρατευμάτων. Συνήφθη δὲ καὶ μάχη τότε παρὰ τὴν Λάμψακον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνίκησεν ὁ Δημήτριος τὰ στρατεύματα τοῦ Λυσιμάχου καὶ ἔγινε κύριος τῶν ἀποσκευῶν αὐτῶν. Κατὰ τὸν μεταξὺ Ῥώμης καὶ Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου πόλεμον, ἡ Λάμψακος ἐτάχθη μετὰ τῆς Ῥώμης· διὰ τοῦτο καὶ διετήρησε τὴν αὐτονομίαν της μετὰ τὴν ἐν Μαγνησίᾳ μάχην (190 π. Χ.). Ἡ Λάμψακος ἐξηκολούθησεν ἀκμάζουσα καὶ κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους καὶ κατὰ τοὺς Βυζαντινούς, ὅτε ἦτο καὶ ἕδρα ἐπισκόπου.

Ἡ ἀρχαία Λάμψακος καὶ πληθυσμὸν εἶχε μέγαν καὶ πλοῦτον ἄφθονον καὶ ἀξίαν λόγου πνευματικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν κίνησιν. Ἐξ αὐτῆς κατήγοντο ὁ συγγραφεὺς Χάρων, ὁ ῥήτωρ Ἀναξιμένης, ὁ φιλόσοφος Μητρόδωρος καὶ ἄλλοι, καὶ ἐκ ταύτης ἀπήγαγεν ὁ Ἀγρίππας τὸν πεπτωκότα λέοντα τοῦ Λυσίππου Ἰδιαιτέρως δὲ τὸν πλοῦτόν της καὶ τὴν συνεχῆ εὐημερίαν τῶν κατοίκων της μαρτυροῦν τὰ ἄφθονα διασωθέντα νομίσματά της (βλ. *λαμψακηνοὶ στατῆρες*).

Ἡ Λάμψακος κατὰ τοὺς πρὸ Χριστοῦ μὲν χρόνους ἦτο ἡ κυριωτέρα ἕδρα τῆς λατρείας τοῦ Πριάπου, σχέσιν ἔχοντος μὲ τὴν ἄφθονον παραγωγὴν τοῦ πεφημισμένου οἴνου της, κατὰ δὲ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους τοῦ ἁγίου Παρθενίου, ὅστις ὑπῆρξεν ἐπίσκοπος ταύτης. Ἐπὶ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου τούτου ἱδρύθη τὸ ἐν τῇ κωμοπόλει σημερινὸν μουσουλμανικὸν τέμενος. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Λάμψακος, *Νέα*** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Συνῳκίσθη μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν ὑπὸ προσφύγων καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἀξιόλογον βιοτεχνίαν ταπήτων. Κάτ. (1928) 678 Χ. Δ.

Λάμψας, *Δημήτριος* Ἕλλην παιδαγωγός. Ἀριστοῦχος διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν γενόμενος, συνεπλήρωσε βραδύτερον, ὡς ὑπότροφος τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, τὰς φιλοσοφικὰς καὶ παιδαγωγικὰς σπουδάς του ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ. Ἐπανελθὼν ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διωρίσθη τὸ πρῶτον διευθυντὴς τοῦ διδασκαλείου Λαρίσης καὶ μετ' ὀλίγον τοῦ Μαρασλείου διδασκαλείου, τὸ ὁποῖον διηύθυνεν ἐπὶ μίαν ὀκταετίαν (1906—1914). Κατὰ τὸ 1914 διωρίσθη μέλος τοῦ τότε συσταθέντος ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου, τοῦ ὁποίου ἐχρημάτισε καὶ πρόεδρος. Νῦν (1931) εἶναι πρόεδρος τοῦ ἄρτι συσταθέντος γνωμοδοτικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου. Συνέγραψεν εἰς τὴν γερμανικὴν μὲν γλῶσσαν πραγματείαν «Περὶ καλλιτεχνικῆς ἀγωγῆς τῆς ἀθηναϊκῆς νεολαίας κατὰ τὸν Ε' καὶ Δ' π. Χ. αἰῶνα», τῆς ὁποίας τὸν πρόλογον ἔγραψεν ὁ καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ἰένης Ῥάϊν, εἰς τὴν ἑλληνικὴν δὲ «Ὑποδείγματα παιδαγωγικῆς διδασκαλίας» (1909 διασκευασθέντα (1927) ὑπὸ τὸν τίτλον «Σχέδια παιδαγωγικῆς διδασκαλίας», πλείστας ἄλλας παιδαγωγικὰς διατριβάς, δημοσιευθείσας εἰς διάφορα παιδαγωγικὰ περιοδικά, καὶ τὰ συγγράμματα: «Διδακτικὴ τῶν φυσιογνωστικῶν μαθημάτων» (1922), κατὰ τὴν βιολογικὴν ἀρχήν, «Διδακτικὴ τῆς γεωγραφίας» (1923) καὶ «Διδακτικὴ τῆς Ἀριθμητικῆς» (1927). ΚΑΨ.

— **Λάμψας, *Εὐστάθιος***. Ἕλλην ἐπιχειρηματίας, γεννηθεὶς ἐν Ῥωσίᾳ τῷ 1849 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1924. Ἐλθών, παῖς ἔτι, εἰς Ἀθήνας, προσελήφθη εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως Γεωργίου, ὅπου ἐξέμαθε τὴν μαγειρικήν, λόγῳ δὲ τῶν ἱκανοτήτων τὰς ὁποίας ἀνέπτυξεν, ἀπεστάλη εἰς Παρισίους ἵνα τελειοποιηθῇ. Ἐκμαθὼν ἐκεῖ τὴν μαγειρικήν, προσελήφθη παρὰ τοῦ σάχη τῆς Περσίας, διαμένοντος ἐν Παρισίοις, πλησίον τοῦ ὁποίου καὶ ἐσχημάτισε τὰ πρῶτα κεφάλαιά του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνηντήθη μετὰ τοῦ *Σάββα Κέντρου*, ἰδιοκτήτου τοῦ ἐν Ἀθήναις ξενοδοχείου τῆς Μ. Βρεττανίας, καὶ συνεταιρισθεὶς μετ' αὐτοῦ ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας. Ἐπιδοθεὶς μετὰ ζήλου εἰς τὸ νέον ἐπάγγελμά του ἐγένετο ὁ πρῶτος δημιουργὸς σοβαρᾶς ξενοδοχειακῆς κινήσεως ἐν Ἑλλάδι καὶ ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας «Ἑλληνικῶν ξενοδοχείων Λάμψα». Ἀποθνήσκων ἀφῆκε παραγγελίαν περὶ ἱδρύσεως τοῦ ἀγαθοεργοῦ ἱδρύματος «Εὐγηρίας Πρόνοια», πρὸς περίθαλψιν ἐν αὐτῷ δέκα ἑκάστοτε γερόντων, ἰδίως δὲ λογοτεχνῶν, μαγείρων καὶ ξενοδόχων. —Ω

λάμψις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἰδιότης τοῦ λάμπειν, ἀκτινοβολία φωτός: «ἡ λάμψις τῆς πυρᾶς, — τοῦ ἡλίου· στιλβηδών: «ἡ λάμψις τοῦ χαλκοῦ, — τοῦ χρυσοῦ».

— *[Τακτ.]* Ἡ ἐκ τῆς ἀναφλέξεως τῆς πυρίτιδος τῶν διαφόρων ὅπλων παραγομένη λάμψις ἀποτελεῖ σήμερον (ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ἀκάπνου πυρίτιδος καὶ ἐντεῦθεν) σπουδαιότατον μειονέκτημα ἀπὸ τακτικῆς ἀπόψεως, διότι καθιστᾷ ἀντιληπτὴν τὴν θέσιν τοῦ βάλλοντος. Εἰς τὰς παλαιὰς ἐποχὰς τῆς μελανῆς πυρίτιδος οὐδεμία σημασία ἀπεδίδετο εἰς τὴν λάμψιν, καθ' ὅσον ἡ θέσις τοῦ βάλλοντος καθίστατο τελείως ἀντιληπτὴ ἐκ τοῦ μεγάλου νέφους τοῦ παραγομένου καπνοῦ. Ἡ ἀπόκρυψις τῆς λάμψεως ἐπιτυγχάνεται ἐν μὲν τῷ συγχρόνῳ πυροβολικῷ (τῷ ποιοῦντι χρῆσιν πρισματικῆς διόπτρας) διὰ *προκαλύψεως* μέχρι τῆς διαβαθμίσεως τῆς γνωστῆς ἐν τῷ πυροβολικῷ ὑπὸ τὸ ὄνομα *προκάλυψις λάμψεως* (4 ἕως 6 μέτρα κάτωθεν τοῦ ἐπιπέδου προκαλύψεως), ἐν δὲ τοῖς αὐτομάτοις ὅπλοις (πολυβόλῳ ἢ ὁπλοπολυβόλῳ) διὰ τοῦ κατὰ τὰς τελευταίας ἐποχὰς ἐφευρεθέντος μηχανήματος τοῦ *φλογοκρύπτου* (βλ.λ.). Ν. Θ. Κ.

— **λάμψις *ὀρυκτῶν***. Ὀνομάζεται οὕτω τὸ φῶς τὸ ὁποῖον ἀνακλᾶται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὀρυκτῶν. Ἡ λάμψις ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς ἀνακλώσης ἐπιφανείας, ἀπὸ τὸν δείκτην διαθλάσεως τοῦ ὀρυκτοῦ, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ἀπορροφητικὴν ἱκανότητα αὐτοῦ, εἶναι δὲ ἄσχετος πρὸς τὴν χρῶσίν του. Μία συνεχὴς καὶ ὁμαλὴ ἐπιφάνεια παρουσιάζει καλυτέραν ἀνάκλασιν εἰς τὸ προσπῖπτον φῶς καὶ συνεπῶς ζωηροτέραν λάμψιν. Διακρίνομεν εἰς τὰ ὀρυκτὰ ἀφ' ἑνὸς μὲν λάμψιν μεταλλικήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ λάμψιν ἡμιμεταλλικήν. Ἡ μεταλλικὴ λάμψις παρουσιάζεται μόνον εἰς τὰ ἀδιαφανῆ ὀρυκτά, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν μεγάλην ἀπορροφητικὴν ἱκανότητα αὐτῶν, σπουδάζεται δὲ ἐπὶ προσφάτου θραυσμογενοῦς, σχισμογενοῦς ἢ λειανθείσης ἐπιφανείας. Μεταλλικὴν λάμψιν ἐμφανίζουν συνήθως τὰ αὐτοφυῆ μεταλλικὰ στοιχεῖα καὶ αἱ ὀρυκταὶ ἑνώσεις τῶν στοιχείων μὲ θεῖον, σελήνιον, τελλούριον, ἀρσενικόν, ἀντιμόνιον καὶ βισμούθιον. Ἡ ἡμιμεταλλικὴ λάμ-

Digitized by Google

ψις εἶναι ἀδαμαντοειδής, ὑαλώδης, στεατώδης, μαργαριτώδης καὶ μεταξώδης. Ἡ ἀδαμαντοειδὴς λάμψις παρουσιάζεται εἰς διαφανῆ ἢ διαφώτιστα ὀρυκτά, τὰ ὁποῖα ἔχουν δείκτην διαθλάσεως μεγαλύτερον τοῦ 2. Ἡ ὑαλώδης εἰς τὰ πλεῖστα τῶν διαφανῶν ὀρυκτῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ εἰς τὰ πυριτικά, ἡ στεατώδης ἐμφανίζεται συνήθως εἰς τὰ ὀρυκτά, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν θραυσμὸν κογχώδη. τέλος δὲ ὡς μαργαριτώδης χαρακτηρίζεται ἡ λάμψις εἰς ὡρισμένας σχισμογενεῖς ἐπιφανείας καὶ ὡς μεταξώδης εἰς μερικὰ ἰνώδη συσσωματώματα. Παρατηρητέον ὅτι τὸ εἶδος τῆς συσσωματώσεως ἑνὸς ὀρυκτοῦ ἐπηρεάζει πολλάκις τὴν λάμψιν αὐτοῦ, διὰ τοῦτο δὲ διακρίνονται διάφοροι διαβαθμίσεις λάμψεως. Ἐπίσης ἡ κατανομὴ τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἐντάσεως τῆς λάμψεως ἐπὶ διαφόρων ἐπιφανειῶν ἑνὸς κρυστάλλου ἀκολουθεῖ πάντοτε τὴν κρυσταλλικὴν συμμετρίαν αὐτοῦ. Ἕδραι τοῦ κρυστάλλου ἀνήκουσαι εἰς τὸ αὐτὸ κρυσταλλικὸν σχῆμα παρουσιάζουν καὶ τὴν αὐτὴν λάμψιν εἰς εἶδος καὶ ἔντασιν, ἐνῷ ὅταν ἀνήκουν εἰς διάφορα σχήματα ἡ λάμψις αὐτῶν εἶναι διάφορος. Γ. Β.

Λάμψος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρὰ πόλις τῆς Θεσσαλίας ἐν Ἱστιαιώτιδι. Τῷ 198 π. Χ. κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀμυνάνδρου (*Λιβ.* ΛΒ' 14,3), τὰ ἐρείπια δὲ αὐτῆς δέον νὰ ζητηθοῦν μεταξὺ τῶν ἑλληνιστικῶν ἐρειπιώνων τῶν παρακειμένων λόφων Βαρπόμπι, Λισανά, Γκόρτσι καὶ Πολιανά. —Π.

— **Λάμψος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κατὰ τὸν Ἔφορον (παρὰ *Στεφ. Βυζ.*) «μοῖρα τῆς Κλαζομενίων χώρας ἀπὸ Λάμψου παιδὸς Κοδρίδου· τὸ ἐθνικὸν Λάμψιος». Σ.Ε.Λ.

Λάμψος *[Μυθ.]*. Κοδρίδης, ἐπώνυμος τοῦ παρὰ τὰς Κλαζομενὰς ὁμωνύμου χωρίου. —Π.

Λάμων *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λιμὴν τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεος τῆς νοτίου τῆς Κρήτης πλευρᾶς, μεταξὺ *Ψυχέως* καὶ *Ἀπολλωνιάδος*, εἰς 150 σταδίους ἀπὸ τοῦ πρώτου καὶ 30 ἀπὸ τῆς δευτέρας (Σταδ. Μεγ. Θαλ. 326—327). Εἶναι ὁ σύγχρονος ὅρμος *Λιμνὶ* (πλάτ. 35° 08'$^{2}/_{3}$ Β., μηκ. 24° 28'$^{3}/_{4}$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 a: Candia, Western portion) 5$^{1}/_{2}$ μίλ. ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου Μέλισσα καὶ 5 μίλ. Α. ΝΑ. τοῦ Κακιὰ Μούρη. Σ. Ε. Λ.

Λαμωτὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ *Ἀντιόχεια* (βλ. λ.) τῆς Ἰσαυρίας, ὡς κειμένη παρὰ τὸν Λάμον ποταμόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου εἶχεν ὀνομασθῆ, κατὰ τὸν Ἀλέξανδρον τὸν Πολυΐστορα, *Λαμουσία* καὶ ἡ παρὰ τὸν ποταμὸν χώρα. Τινές, οὐχ ὀρθῶς, ἐταύτιζον τὴν Λαμωτίδα Ἀντιόχειαν πρὸς τὴν ἐπὶ Κράγῳ Ἀντιόχειαν. ΚΑΨ.

Λὰν (Lahn) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Β. Γερμανίας, δεξιὸς παραπόταμος τοῦ Ρήνου, πηγάζων ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς Ρότχαρ. Ἐν μέρει πλωτός, ἔχει περὶ τοὺς 15 παραποτάμους, ὧν σπουδαιότερος εἶναι ὁ δεξιὰ αὐτοῦ ῥέων *Ντίλ*. Μ. Ν. Δ.

— **Λὰν** (Laon) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Β. Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Αἰν (Aisne). Κάτ. 19.402 (1926). Εἶναι σιδηροδρομικὸς σταθμὸς ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν γραμμῶν Παρισίων, Τερνιέ, Λιὰρ καὶ Ρέϊμς. Ἔχει οἰκοτροφεῖον κωφαλάλων καὶ τυφλῶν καὶ βιβλιοθήκην πλουσιωτάτην εἰς πολύτιμα χειρόγραφα. Ὡς θέσις στρατιωτικὴ θεωρεῖται ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ζυθοποιίαν, βυρσοδεψίαν, ζακχαροποιίαν καὶ χαλκοβιομηχανίαν.

Κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀρχαιολόγων ἡ Λὰν κατῳκεῖτο ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων. Τινὲς διατείνονται ὅτι εἶναι ἡ ἀρχαία *Βίπραξ* (Bibrax). Ἡ ὀνομασία *Λαούδουνον* ἀναφέρεται τὸ πρῶτον περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰῶνος. Ὑπὸ τοὺς Μεροβιγκιανοὺς ἡ πόλις διετέλεσε διαδοχικῶς τμῆμα τῶν βασιλείων τῆς Σουασσὸν καὶ τῆς Αὐστρασίας. Τῷ 882 οἱ Νορμανδοὶ ἀποπειραθέντες νὰ τὴν καταλάβωσιν ἀπεκρούσθησαν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ ἠναγκάσθησαν ν' ἀποσυρθῶσι. Τὸν ΙΕ' αἰῶνα ὑπετάγη εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Ἄφοβον, παρεδόθη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ἀγαθοῦ εἰς τοὺς Ἄγγλους, ἐκδιωχθέντας τῷ 1429, καὶ τῷ 1594 κατελήφθη ὑπὸ Ἑρρίκου τοῦ Δ'. Κατὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Πρῶσσον στρατηγὸν Μπλύχερ (24 Φεβρουαρίου 1814) καὶ μετά τινας ἡμέρας ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ στρατάρχου Μπλύχερ ὡς σημεῖον στηρίγματος κατὰ τοῦ Ναπολέοντος. Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βατερλὼ οἱ ἡττηθέντες Γάλλοι ματαίως προσεπάθησαν ν' ἀνασυνταχθῶσιν ἐν Λάν. Τῷ 1870 παρεδόθη εἰς τοὺς Γερμανοὺς (7 Σεπτεμβρίου), κατὰ δὲ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τὰ φρούρια αὐτῆς κατελήφθησαν τῇ 30 Αὐγούστου 1914 ὑπὸ τῶν ὑπὸ τὸν φὸν Κλοὺκ γερμανικῶν στρατευμάτων. Ἡ πόλις παρέμεινεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Γερμανῶν μέχρι τῆς 13 Ὀκτωβρίου 1918, ὁπότε ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων. Μ. Ν. Δ.

— **Λὰν** (Laon) *[Γεωγρ.]*. Φρούριον ἐν Γαλλίᾳ, κείμενον μεταξὺ τῶν ὀχυρῶν Λὰ-Φὲρ καὶ Ρὲνς (Reims). Τὰ τρία ταῦτα συγκροτήματα σχηματίζουσιν ὠχυρωμένην γραμμὴν εἰς τὴν κρημνώδη παρυφὴν τῆς Καμπανίας. Καὶ ὁ μὲν πυρὴν εὑρίσκεται ἐπὶ ὑψώματος τριγωνικοῦ, ὑπερκειμένου τῆς πεδιάδος κατὰ 60 μ., ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ἡ ἀκρόπολις. Εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ πυρῆνος περιλαμβάνεται ἡ πτύχωσις τοῦ Σὲν-Μαρτὲν μετὰ δύο πυροβολείων καὶ εἰς τὸ νότιον τμῆμα τὸ πυροβολεῖον Μοντόλ. Ἀπὸ τοῦ πυρῆνος καταπυροβολοῦνται αἱ ὁδοὶ καὶ σιδηρόδρομοι τοῦ δασώδους ὄγκου μεταξὺ τῶν φρουρίων Λὰ-Φὲρ καὶ Ρένς. Εἰς ἀπόστασιν 4—11 χλμ. ὑπάρχουσι τὰ ἀπεσπασμένα ὀχυρά, ἀρχόμενα ἀπ' ἀνατολῶν, τὰ Μονμπερὸλ καὶ Βρουγέρ, τὸ Λανισκοὺρ μετὰ δύο πυροβολείων, τὸ Μαλμαιζὸν μετὰ τοῦ εἰς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, νοτιοδυτικήν, εὑρισκομένου φρουρίου Κοντέ, ἀπέχοντος τῆς ὀχυρᾶς πόλεως Σουασσὸν 10 χιλ. Κατὰ τὸ 1870 αἱ ὀχυρώσεις τοῦ Λὰν ἦσαν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε δὲν παρέσχον εἰς τοὺς Γερμανοὺς οὐδεμίαν ἀντίστασιν· κατόπιν ἐνισχύθησαν διὰ τῶν ὡς ἄνω ἀπεσπασμένων ὀχυρῶν. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον (1914—1918) τὸ φρούριον Λὰν κατελήφθη παρὰ τῶν Γερμανῶν τὴν 2αν Σεπτεμβρίου 1914. Ν. Ι. ΚΟΚΙΔΗΣ

Λὰν (Lannes). —1) ***Γουσταῦος-Λουδοβῖκος***, *κόμης τοῦ **Μοντεμπέλλο***. Γάλλος διπλωμάτης (1838—1902). Εἰσῆλθεν εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν τῷ 1858. Τῷ 1880 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Μονάχῳ, τῷ 1882 ἐν Βρυξέλλαις, τῷ 1886 ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῷ 1891 ἐν Πετρουπόλει. Τῷ 1902 παρῃτήθη τῆς ὑπηρεσίας, ἀρνηθεὶς νὰ μετάσχῃ τοῦ ὑπουργείου Κὸμπ καὶ ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Μπομπάρ. —2) ***Γουσταῦος - Ὀλιβέρος***. Γάλλος στρατηγὸς (1804—1875). Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τῷ 1830 ὡς ἐθελοντὴς καὶ ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ἀφρικήν, φθάσας τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου. Ἔλαβε μέρος εἰς τὸ πραξικόπημα τῆς 2 Δεκεμβρίου 1851 ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ πρίγκιπος Λουδοβίκου-Ναπολέοντος, ὁ ὁποῖος ὀλίγας ἡμέρας κατόπιν ὠνόμασεν αὐτὸν στρατηγὸν καὶ τὸν διώρισε διοικητὴν τοῦ σώματος κατοχῆς τῆς Ρώμης τῷ 1862. Τῷ 1867 ἐγένετο γερουσιαστής. —3) ***Ἰωάννης, δοὺξ τοῦ Μοντεμπέλλο***. Γάλλος στρατάρχης (1769—1809). Ἦτο υἱὸς πτωχοῦ ἐργάτου. Τῷ 1792, καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατόν, διεκρίθη εἰς τὰ Ἀνατολικὰ Πυρηναῖα καὶ ἐντὸς τριετίας, τῷ 1795, προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου. Ὁ Ναπολέων ὁ Α', μετὰ τὴν μάχην τοῦ Λόντι, προήγαγεν αὐτὸν εἰς ὑποστράτηγον καὶ κατόπιν ἐξαιρετικῶν ἐπιτυχιῶν ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν σύναψιν τῆς μετὰ τοῦ πάπα εἰρήνης. Κατόπιν διεκρίθη ἐν Αἰγύπτῳ, συμβαλὼν τὰ μέγιστα εἰς τὴν νίκην τοῦ Ἀμπουκίρ, ὅπου καὶ ἐτραυματίσθη βαρέως. Ἐπιστρέψας τῷ 1799 εἰς Γαλλίαν, προήχθη εἰς στρατηγὸν καὶ μετέσχε τοῦ πραξικοπήματος τῷ 1800, διορισθεὶς κατόπιν ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς τοῦ ὑπάτου, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἐνίκησε τοὺς Αὐστριακοὺς εἰς τὴν μάχην τοῦ Μοντεμπέλλο (τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἐδόθη εἰς αὐτὸν ὡς δουκικὸς τίτλος τῷ 1804) καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν νίκην τοῦ Μαρένγκο. Τὸ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Πορτογαλίᾳ. Τῷ 1804 προήχθη εἰς στρατάρχην τῆς Γαλλίας. Τῷ 1805 διεκρίθη ὡς διοικητὴς τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Αὐστερλὶτς, καὶ βραδύτερον τοῦ κέντρου τῆς Μεγάλης Στρατιᾶς (Grande Armée) ἐν τῇ περιφήμῳ μάχῃ τῆς Ἰένης (14 Ὀκτωβρίου 1806). Τῷ 1808 μετέβη εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅπου ἐθριάμβευσεν ἐν Τουντέλᾳ καὶ κατώρθωσε νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν περίφημον πολιορκίαν τῆς Σαραγόσσης, καταλαβὼν μέγα μέρος τῆς πόλεως τῷ 1809. Κατὰ τὰς ἐκστρατείας τοῦ 1809 ἐνίκησε τοὺς Αὐστριακοὺς ἐν Ἄμπενσμπεργ, ἐν Ἄμστερνταμ καὶ ἐν Ἔσλινγκ, ὅπου τὴν 22 Μαΐου βλῆμα τηλεβόλου συνέτριψε καὶ τοὺς δύο αὐτοῦ πόδας. Ὁ Λάν, μετά τινας ἡμέρας, μεταφερθεὶς εἰς Βιέννην ἀπέθανε συνεπείᾳ τῶν τραυμάτων του. —4) ***Ναπολέων-Αὔγουστος***, *δοὺξ τοῦ Μοντεμπέλλο*. Γάλλος διπλωμάτης (1801—1874). Ἦτο πρωτότοκος υἱὸς τοῦ στρατάρχου Ἰωάννου Λάν. Ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ πρεσβείᾳ τῆς Ρώμης ὑπὸ τὸν πρεσβευτὴν Σατωβριάνδον, καὶ κατόπιν διετέλεσε πρεσβευτὴς ἐν Δανίᾳ, Πρωσσίᾳ, Ἑλβετίᾳ καὶ Νεαπόλει. Τῷ 1839 διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, τῷ δὲ 1847 ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν καὶ τῶν Ἀποικιῶν. Τῷ 1848 ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ τῷ 1858 ἐγένετο πρεσβευτὴς ἐν Πετρουπόλει, τῷ δὲ 1864 ἐξελέγη γερουσιαστής. Μ. Δ. Β.

Ἰωάννης Λάν.

Λάνα (Lana) *[Γεωγρ.]*. Κλεισώρεια τῶν Ἄλπεων, διὰ τῆς ὁποίας συγκοινωνεῖ ἡ κοιλὰς τοῦ Λιβιναλόνγκο μετὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀμπέτσο εἰς ὕψος 2.464 μ.

Λάνα (Lana), ***Φραγκῖσκος***. Ἰταλὸς φυσιοδίφης (1633—1687). Εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν καὶ μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς ἐγένετο καθηγητὴς ἐν Τουρίνῳ, Βρεσκίᾳ καὶ Φερράρᾳ, ἱδρύσας ἐν Βρεσκίᾳ τὴν Ἀκαδημίαν τῶν «Φιλεξωτικῶν» καὶ καταστὰς ὀνομαστὸς διὰ τὰς εὐφυεῖς ἐφευρέσεις του καὶ τὰ πειράματά του. Ἐφεῦρε διαφόρους μηχανὰς διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ὕδατος, διὰ τὴν καταμέτρησιν τοῦ βάθους τῶν θαλασσῶν, διὰ τὴν κατάσβεσιν τοῦ πυρὸς καὶ τὴν «ἱπταμένην λέμβον», κρεμαμένην ἀπὸ τέσσαρας σφαίρας. Ἡ λέμβος αὕτη ἀποτελεῖ τὸν ἀρχαιότατον μέχρι τοῦδε γνωστὸν παρ' ἡμῖν τύπον ἀεροστάτων. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ ὅμως γενόμενα πειράματα δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Ἠσχολήθη ἐπίσης μὲ τὸν μαγνητισμόν, τὴν ἀστρονομίαν καὶ ἰδίως τὴν ἀστρολογίαν. Ἔγραψε πολλὰ ἔργα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Πρόδρομος, ἤτοι συλλογὴ περιγραφῶν νέων τινῶν ἐφευρέσεων» (1670), ἡ λίαν περίεργος αἰσθητικὴ μελέτη «Ἡ ἀκάλυπτος ὡραία» (1681) κτλ. Μ. Δ. Β.

Λανάδο *[Γεωγρ.]*. Ἐρημόνησος τοῦ Αἰγαίου (πλάτ. 37° 21' 50" Β., μηκ. 25° 04' 00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1815 Tinos, Mikoni Rhenea, Delos) χθαμαλωτάτη, ἐπὶ τῆς διεθνοῦς γραμμῆς Μαλέα—Σμύρνης, 9$^{1}/_{2}$ μίλλ. Ἀν. τῆς ἄκρας *Βελοστάσι*, νοτίας τῆς Σύρου ἐσχατιᾶς. Διὰ τὰ πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἐπ' αὐτῆς ναυάγια (βλ. καὶ λ. *Αἰγαῖον*, τ. Β' 400 β) φωτίζεται διὰ φάρου (1914) Ἄγκα ἐκλάμψεων λευκῶν 12 μιλλ. Ἐπισημοτάτη διὰ τὴν ναυσιπλοΐαν τοῦ Αἰγαίου Εἰς τοὺς ξένους χάρτας φέρεται ὡς *La Nata*, ἐξ οὗ καὶ ἡ οὐχὶ ὀρθὴ ἄλλη ὀνομασία του *Λανάτα*. Σ. Ε. Λ.

λανάρα (ἡ). Μηχάνημα χειροκίνητον ἢ μηχανοκίνητον πρὸς ἀπόξεσιν, καθαρισμὸν καὶ κτένισμα τῶν ἐρίων τῶν προωρισμένων πρὸς κλῶσιν. Ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ μίαν βάσιν σχήματος τραπέζης, ἐπὶ τῆς ὁποίας προσαρμόζονται σειρὰ κυλίνδρων διαφόρων διαστάσεων, κατὰ τὸ πλεῖστον περιβεβλημένων μὲ μεταλλίνους ὀδόντας διαφόρων σχημάτων καὶ μεγεθῶν ἐν εἴδει ψηκτρῶν καὶ

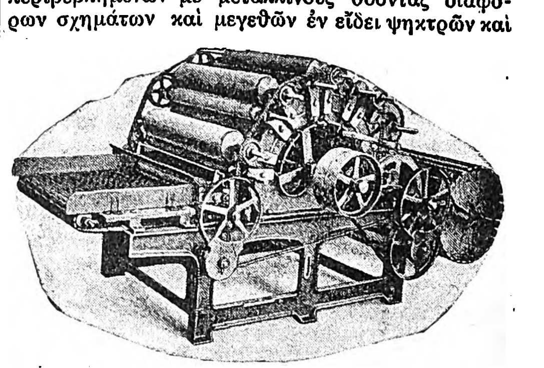

Λανάρα.

ἑνὸς ἐπιπέδου ξυλίνου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ῥίπτομεν τμηματικῶς τὸ πρὸς κατεργασίαν ἔριον. Τοῦτο παρασυρόμενον διὰ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τοὺς πρώτους κυλίνδρους τοῦ στομίου τοῦ μηχανήματος διέρχεται ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ τοὺς λοιποὺς κυλίνδρους, ἀποκαθαίρεται, κτενίζεται καὶ μετατρέπεται εἰς στρῶμα ἰσοπαχές, ἐξερχόμενον τῆς μηχανῆς ἐν εἴδει λωρίδος. Ἡ λωρὶς αὕτη διαιρεῖται ἰσομετρικῶς κατὰ μῆκος δι' ἄλλης μηχανῆς εἰς ὑπολωρίδας, αἵτινες δι' ἑτέρας εἰδικῆς κλωστικῆς μηχανῆς μεταβάλλονται εἰς τὴν ἐξ ἐρίων κλωστήν. Κ. Β. Φ.

λαναρᾶς (ὁ)· ὁ ξαίνων ἔρια διὰ τοῦ λαναρίου, ξάντης· ‖ ὁ κατασκευάζων λα άρια.

λανάρια (τά)· βλ *λανάρα*.

λαναρίζω· ξαίνω ἔρια διὰ τῶν λαναρίων

λανάρισμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λαναρίζειν, ἡ ξάνσις τῶν ἐρίων διὰ τῶν λαναρίων.

Λάναρκ (Lanark) *[Γεωγρ.]*. —1) Κομιτεία πρὸς τὰ ΝΔ τῆς Σκωτίας. Ἐμβαδὸν 2278 τετρ. χλμ. Κάτ. 1.595 700. Κυριώτεροι ἐν αὐτῇ ποταμοὶ εἶναι ὁ Κλάϋντ καὶ οἱ παραπόταμοι αὐτοῦ Μέντουϊν, Μάους, Κάλντερ, Κάλβιν, Ντώγκλας, Αἶβον καὶ Κάρτ. Διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα, ἐξ ὧν τὸ με-

Digitized by Google

γαλύτερον, τὸ *Ἄνω τμῆμα*, ἐκτεινόμενον ἐξ Α. πρὸς Ν., εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀρεινόν. Ἡ κομιτεία ἔχει σιδηρουργεῖα καὶ ἀνθρακωρυχεῖα. —2) Πρωτεύουσα τῆς ἀνωτέρω κομιτείας, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Κλάϋντ, σιδηροδρομικὸς κόμβος τῆς γραμμῆς τῆς ἑνώσεως αὐτὴν μετὰ τῆς Γλασκώβης. Κάτ. 9.645. Εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη. Ὁ Κέννεθ Β' συνεκάλεσε τὴν βουλὴν ἐνταῦθα τῷ 978, συχνάκις δὲ ἀπετέλεσε τὴν ἕδραν Σκώτων βασιλέων. Ἡ πόλις ἔχει βαμβακουργεῖα, ὑφαντουργεῖα καὶ κτηνοτροφίαν. Εἰς ἀπόστασιν $1^1/_2$ χλμ. εὑρίσκεται τὸ χωρίον *Νέον Λάναρκ*, περιώνυμον ἐκ τῶν σοσιαλιστικῶν πειραμάτων τοῦ Ροβέρτου Ὄουεν. Δ. Σ. Δ.

λαναρκίτης (Lanarkit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν θειικὸν ἅλας τοῦ μολύβδου. Εἶναι ὀξυθειικὸς μόλυβδος καὶ ἔχει χημικὸν τύπον $[Pb_2O] SO_4$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα ὑπὸ μορφὴν πρισματικὴν ἢ εἰς στηλοειδῆ συσσωματώματα Παρουσιάζει σκληρότητα 2 — $2^1/_2$, εἰδικὸν βάρος 6,8—7 καὶ λάμψιν στεατώδη, ἐπὶ πλευρᾶς δὲ τρίτου πινακοειδοῦς μαργαριτώδη, ἔχει δὲ χρῶμα πρασινόλευκον ἢ κιτρινόλευκον, ἐπίσης δὲ καὶ τεφρόν. Ἀπαντᾷ ἐν Leadhills τῆς Σκωτίας. Γ. Β.

Λὰ Νάτα */Γεωγρ./*. Ἐρημόνησος τοῦ Αἰγαίου ἐπισημοτάτη εἰς τὴν ναυτιλίαν. Γνωστοτέρα ὡς *Λανάδο* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Λανβολλὸν (Lanvollon) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῶν Κὸτ-ντὲ-Νὸρ ἐπὶ ὑψώματος δεσπόζοντος τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λέφτ. Κάτ. 11.293. Ἔχει ἐργοστάσια γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ λινῶν ὑφασμάτων. Ἔχει ὡραίαν ἐκκλησίαν τοῦ ΙΑ' αἰῶνος μετ' ὀνομαστῶν ἐγχρώμων παραθύρων τῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Μ. Δ. Β.

Λάνγκ (Lang). Οἰκογένεια Γερμανῶν μουσικῶν ἑλκόντων τὸ γένος ἀπὸ τὸ Παλατινᾶτον τῆς Βαυαρίας. Ἐκ τούτων διεκρίθησαν οἱ:

—1) ***Φραγκῖσκος***, γεννηθεὶς τῷ 1751. Ἐχρημάτισε μουσικὸς τῆς αὐλῆς εἰς Μαγγάϊμ, ἔνθα ἐνυμφεύθη τὴν κόρην τοῦ Στάμιτς, καὶ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἔδωκε σειρὰν συναυλιῶν ἐπὶ τοῦ κέρατος, προκαλῶν τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν δεξιοτεχνίαν του.

—2) ***Μαρτῖνος***, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1755. Διάσημος ἐπίσης δεξιοτέχνης τοῦ κέρατος, ἐπεσκέφθη τὴν Βιέννην καὶ Ἰταλίαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, διαπρέψας ὡς καλλιτέχνης.

—3) ***Αἰκατερίνη***, θυγάτηρ τοῦ Φραγκίσκου Λάνγκ (1774—1803). Διεκρίθη ὡς ἀοιδός, δρέψασα δάφνας ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα ἐνεφανίσθη ἀρχικῶς ἐν Μαντούῃ καὶ εἶτα ἐν Βενετίᾳ, Βερώνᾳ, Μπέργκαμο κ. λ. Ἡ φωνή της εἶχεν ἀπαράμιλλον γοητείαν.

—4) *Ἰωσηφίνη*. Θυγάτηρ τοῦ *Θεοβάλδου*, υἱοῦ τοῦ Μαρτίνου Λάνγκ (1815—1880). Διακεκριμένη ἀοιδός, ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα παρὰ τῆς μητρός της καὶ εἶτα παρὰ τῆς Μπέρλινγκχοφ-Βάγνερ. Διετέλεσεν ἀοιδὸς καὶ καθηγήτρια ἐν Μονάχῳ, ἐγένετο δὲ ἐπίσης εὐφήμως γνωστὴ ὡς συνθέτις μελῳδιῶν, τεμαχίων διὰ κλειδοκύμβαλον κ. λ. Γ. Σ.

—**Λάνγκ** (Lang), ***Ἀνδρέας***. Σκῶτος φιλόλογος καὶ ποιητὴς (1844—1912). Ἐξεπαιδεύθη ἐν Ὀξφόρδῃ, ἀκολούθως δὲ ὡς δημοσιογράφος, ποιητής, κριτικὸς καὶ ἱστορικὸς ἀπέκτησε ταχέως φήμην, ταχθεὶς μεταξὺ τῶν δοκιμωτέρων συγγραφέων τῆς ἐποχῆς του. Τὰ ποιητικὰ του ἔργα ὑπῆρξαν: «The Ballads and Lyrics of Old France» (1872), «Ballads in Blue China» (1880), «Ballads and Verses Vain» (1884), «Rhymes à la Mode» (1884), «Grass of Parnassus» (1888), «Ban and Arrière Ban» (1894), «New Collected Rhymes» (1905). Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Σ. Χ. Μποῦτσερ μετέφρασε τὴν «Ὀδύσσειαν» καὶ μὲ τοὺς Η. Μάγερ καὶ Ουῶλτερ Λὴφ τὴν «Ἰλιάδα». Ἀμφότεραι αἱ μεταφράσεις, εἰς τὸ πεζόν, διακρίνονται διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀποδόσεως τοῦ πρωτοτύπου καὶ τὴν εὐγένειαν τοῦ ὕφους. Ὡς ὁμηριστὴς κατεῖχεν ὑψηλὴν θέσιν. Τὸ ἔργον του ὁ «Ὅμηρος καὶ ἡ ἐπικὴ ποίησις» ἐξεδόθη τῷ 1893, τῷ δὲ 1899 νέα εἰς πεζὸν μετάφρασις τῶν ὁμηρικῶν ὕμνων, μὲ πραγματείας ἐν αἷς οἱ ἑλληνικοὶ μῦθοι παραλληλίζονται πρὸς θρύλους καὶ παραδόσεις ἀγρίων φυλῶν. Ὡς φιλολογικὸς κριτικὸς ἦτο περιζήτητος ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν. Εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἱστορίας τῆς Σκωτίας κατέγινεν ἰδιαιτέρως. Εἰς τὸ ἔργον του «Τὸ μυστήριον τῆς Μαρίας Στούαρτ» ρίπτεται νέον φῶς ἐπὶ τῆς μορφῆς τῆς βασιλίσσης. Συνέγραψε διαφόρους μονογραφίας ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Σκωτίας, τῷ δὲ 1900 ἤρξατο τῆς συγγραφῆς τῆς «Ἱστορίας τῆς Σκωτίας ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς κατοχῆς», ὁ 4ος τόμος τῆς ὁποίας φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 1746. Ἡ λογοτεχνικὴ του ἀξία ἐξεδηλώθη ἐπίσης εἰς τὰ ἔργα του τὰ πραγματευόμενα λαογραφίας καὶ πρωτογόνους θρησκείας. Τὰ πρῶτα ἐκ τῶν ἔργων τούτων εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἤθη καὶ Μῦθοι» (1884), «Μῦθοι, φιλολογία καὶ θρησκεία» (2 τόμ. 1887). Εἰς τὸ ἔργον του «Ἡ δημιουργία τῆς θρησκείας» ὑποστηρίζει τὴν ὕπαρξιν ὑψηλῶν πνευματικῶν ἰδεῶν μεταξὺ τῶν ἀγρίων φυλῶν καὶ παραθέτει συγκρίσεις μεταξὺ τῶν τελετῶν τῶν ἀγρίων καὶ τῶν ἀποκρουστικῶν φαινομένων μεταξὺ τῶν πεπολιτισμένων λαῶν. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῶν «Ψυχικῶν ἐρευνῶν», συνέγραψε δὲ ἐπίσης: «Τὸ βιβλίον τῶν ὀνείρων καὶ φαντασμάτων» (1897), «Μαγεία καὶ Θρησκεία» (1901), «Τὸ μυστικὸν τῶν Τότεμ» (1905). Εἰς τὰ ἔργα του «Books and Bookmen» (1886), «Letters to dead Authors (1886), «Letters on literature» (1889) κλπ περιλαμβάνονται κριτικαί, τὰς ὁποίας διακρίνει ὀξύτης παρατηρήσεως, βαθὺ αἴσθημα καὶ ἐξαιρετικὴ κριτικὴ ἀντίληψις. Ἐξέδωκε τὰ «Ποιήματα καὶ τραγούδια τοῦ Ροβέρτου Μπέρνς» (1896) καὶ τὴν «Ζωήν, τὰς ἐπιστολὰς καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Τ. Γ. Λόκχαρτ» (1890). Δ. Σ. Δ.

Ἀνδρέας Λάνγκ.

—**Λάνγκ** (Lang), ***Βενιαμίν***. Ἀμερικανὸς δεξιοτέχνης τοῦ κλειδοκυμβάλου, γεννηθεὶς τῷ 1837. Ἐσπούδασεν ἐν Γερμανίᾳ, ἐγκατασταθεὶς δὲ ἐν Βοστώνῃ ὠνομάσθη ὀργανοκρούστης τῆς ἑταιρείας «Χαῖνδελ καὶ Χάυδν», διευθυντὴς τῆς μεικτῆς χορῳδίας «Ἑταιρεία Καικιλίας». Ἡ θυγάτηρ του *Μαργαρίτα Ροῦτγεν* (Ruthwen) συνέθεσε σειρὰν ἔργων πολλοῦ ἐνδιαφέροντος: 3 εἰσαγωγάς, τραγούδια μετ' ὀρχήστρας, μίαν καντάταν, τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, ἓν κουαρτέττο κ. λ. Γ. Σ.

—**Λάνγκ** (Lang), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανοελβετὸς θεολόγος (1826—1876). Ἐχρημάτισε πάστωρ ἐν Βάρτεν τῆς Ἐλβετίας, ἐν Μάϊεν καὶ ἐν Ζυρίχῃ. Ἀπὸ τοῦ 1859 μέχρι τοῦ θανάτου του ἐξέδιδε τὸ περιοδικὸν «Φωνὴ τῆς μεταρρυθμιστικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἐλβετίας». Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἔργων του τὰ κυριώτερα εἶναι: «Προσπάθεια πρὸς δημιουργίαν χριστιανικῆς δογματικῆς» (1857), «Πορεία διὰ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου» (1859), «Ὧραι κατανύξεως» (2 τόμοι 1862—1868), «Μαρτῖνος Λούθηρος» (1870), «Ὁ βίος τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ μέλλοντος» (1872), «Ἡ σημερινὴ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις» (1873), «Θρησκευτικοὶ λόγοι» (1896, 2 τόμοι), κ. τ. λ. Μ. Δ. Β.

—**Λάνγκ** (Lang), ***Κάρολος-Ἐρρῖκος φὸν***—. Γερμανὸς συγγραφεὺς καὶ ἱστοριοδίφης (1764—1835. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς: «Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τοῦ γερμανικοῦ δασμολογίου» (1793), «Νεωτέρα ἱστορία τοῦ πριγκιπάτου τοῦ Μπαϋρὸυτ» (1798—1811, 3 τ.), «Ἱστορία τῶν Ἰησουϊτῶν ἐν Βαυαρίᾳ» (1819), «Regesta sive rerum Boicarum autographa» (1822—1828, 4 τ.), συνεχισθὲν ὑπὸ φὸν Φράϊμπεργ καὶ Ρούντχαρτ. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ ὁμοριστικὰς εἰκόνας ἐκ τῆς ζωῆς τῶν γερμανικῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὰ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκδοθέντα: «Ἀπομνημονεύματα τοῦ ἱππότου φὸν Λάνγκ» (1842, 2 τ.), τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ ὡς ἱστορικὴ πηγὴ στεροῦνται ἀκριβείας, προὐκάλεσαν μέγα ἐνδιαφέρον. Γ. Ε. Κ.

Λάνγκανς (Langhans), ***Θεόδωρος***. Γερμανὸς ἀνατομοπαθολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1839. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Henle, v. Recklinghausen καὶ Η Mueller, ἐν Γοττίγγῃ, Βερολίνῳ καὶ Βυρτσβούργῃ. Τῷ 1868 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἀνατομοπαθολογίας ἐν Giessen καὶ τῷ 1872 ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα ἐκλήθη ἐν Βέρνῃ. Πλεῖσται ἀνατομοπαθολογικαὶ ἔρευναι αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ ἀρχεῖα Virchow καὶ ἀναφέρεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς διαφόρου κατηγορίας κύτταρα, ὡς τὰ τῶν λαχνῶν τοῦ πλακοῦντος, ἀποτελοῦντα τὴν ὑπὸ τὸ συνσίτιον κυτταρώδη στιβάδα τοῦ Λάνγκανς, τὸ τῆς ἀνωμάλου πρωτοπλασμικῆς κοκκώδους μάζης ἐξ 20—30 πυρήνων ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ φυματίου, καλούμενον ὑπὸ τὸ ὄνομα γιγαντοκύτταρον Λάνγκανς κλ. Ο. Ρ.

Λανγκὰρ (Langard) *[Γεωγρ.]*. Κορυφὴ τῶν Ἄλπεων ἐν τῇ Ἄνω Ἐγγανδίνῃ, κοιλάδι τῆς Ἐλβετίας. Ἔχει ὕψος 3266 μ. Χ. Δ.

Λάνγκε (Lange), ***Γουλιέλμος***. Βοηθὸς γυναικολόγος μαιευτὴρ (1813—1881). Τῷ 1840 ὑπηρέτησεν ὡς ἐσωτερικὸς ἰατρὸς τοῦ μαιευτηρίου, τῷ 1845 ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς γυναικολογίας καὶ διευθυντὴς τῆς κλινικῆς ἐν Πράγᾳ, τῷ 1847 καθηγητὴς τῆς μαιευτικῆς ἐν Innsbruck, τῷ 1850 ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα ἐν Πράγᾳ, καὶ τέλος, μετὰ ἓν ἔτος, διεδέχθη τὸν γνωστὸν Naegelé ἐν Αϊδελβέργῃ. Ἔγραψε πλείστας πραγματείας εἰς τὸν κλάδον τῆς γυναικολογίας καὶ μαιευτικῆς. Ο. Ρ.

—**Λάνγκε** (Lange), ***Ἑλένη***. Γερμανὶς συγγραφεύς, πρόμαχος τῆς νεωτέρας γυναικείας μορφωτικῆς κινήσεως, γεννηθεῖσα τῷ 1848. Διετέλεσε διευθύντρια διδασκαλείων θηλέων ἐν Βερολίνῳ, ἵδρυσε (1889) μετ' ἄλλων τὴν γενικὴν γερμανικὴν ἕνωσιν διδασκαλισσῶν καὶ ἐξελέγη πρόεδρος τῆς γενικῆς γερμανικῆς ἑνώσεως τῶν γυναικῶν. Μεταξὺ ἄλλων ἔγραψε τὰ ἑξῆς: «Ἐγχειρίδιον διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας τῆς γαλλικῆς φιλολογίας» (1885), «Φιλοσοφικὰ ποιήματα τοῦ Σίλλερ» (1887), «Τὸ ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον καὶ ὁ προορισμός του» (1887), «Ἡ γυναικεία μόρφωσις» (1889 κατόπιν ταξιδίου της εἰς Ἀγγλίαν), «Ἐξέλιξις καὶ θέσις τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως θηλέων ἐν Γερμανίᾳ» (1893, τῇ ἐντολῇ τοῦ Πρώσσου ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας, διὰ τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν, ἐν Σικάγῳ), «Ἡ γυναικεία κίνησις καὶ τὰ σύγχρονα προβλήματά της» (1915), «Ἀναμνήσεις τῆς ζωῆς» (1921). Ἀπὸ τοῦ 1893 ἤρχισε τὴν ἔκδοσιν τοῦ μηνιαίου περιοδικοῦ «Ἡ γυνὴ» καὶ μετὰ τῆς Γερτρούδης Μπόϋμερ τὸ «Ἐγχειρίδιον τῆς γυναικείας κινήσεως». Γ. Ε. Κ.

—**Λάνγκε** (Lange), ***Ἱερώνυμος-Γρηγόριος***. Γερμανὸς μουσικὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἀποθανὼν τῷ 1587. Κάντωρ εἰς τὴν Φραγκφούρτην ἐπὶ τοῦ Ὀδέρου, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν θέσιν κατόπιν παραλύσεως τῶν ποδῶν. Ἐκ τῶν ἔργων του ἔχουν περισωθῆ, ἔντυπα καὶ ἐν χειρογράφῳ, 78 λατινικὰ ᾄσματα, 69 γερμανικά, «Cantiones sacrae 4, 5, 6 et 8 vocum», «Newe deutsche Lieder 3 vocum (1586) κλ.

—**Λάνγκε** (Lange), ***Ἰωακείμ***. Γερμανὸς θεολόγος καὶ φιλόσοφος (1670—1744). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Χάλλῃ ἀπὸ τοῦ 1709 μέχρι τοῦ θανάτου του. Εἶναι πρὸ πάντων γνωστὸς ὡς πρόμαχος καὶ ἀπόστολος τοῦ δόγματος «τῆς εὐσεβοῦς φιλανθρωπίας» τοῦ θεολόγου καὶ παιδαγωγοῦ Φράνκε, ὃν καὶ ὑπερήσπισε κατὰ τοῦ Λουθηρανοῦ θεολόγου Βαλεντίνου Λεσὲρ διὰ τοῦ ἔργου του «Antibarbarus orthodoxiae dogmatico-hermeneuticus» (1709—1711), καὶ κατὰ τοῦ φιλοσόφου Βόλφ, οὗτινος τελευταίου καὶ προεκάλεσε τὴν ἀπόλυσιν ἐκ τῆς ἕδρας καὶ τὴν ἐξορίαν. Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων του ἀξιολογώτερα εἶναι: «Causa Dei adversus Atheismus», «Ψευδοφιλοσοφία» καὶ αὐτοβιογραφία. Θ. Κ.

—**Λάνγκε** (Lange), ***Κάρολος-Γεώργιος***. Σουηδὸς νευροπαθολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1834. Ἵδρυσε κλινικὴν νευρολογίας καὶ ἠλεκτροθεραπείας ἐν Κοπεγχάγῃ καὶ ἐδίδαξεν ὡς ὑφηγητὴς τὰς νόσους τοῦ κλάδου του. Ἀπὸ τοῦ 1877 ὡς καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Κοπεγχάγης ἐδίδαξε παθολογοανατομίαν καὶ γενικὴν παθολογίαν, διατελέσας ἅμα καὶ ἀρχισυντάκτης τοῦ περιοδικοῦ «Hospitals Tidente». Διετέλεσεν ὡσαύτως καὶ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ κατὰ τὸ 1884 διεθνοῦς ἐν Κοπεγχάγῃ ἰατρικοῦ συνεδρίου. Ἔγραφε διαφόρους πραγματείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Bidrag til Kundskap om den chroniske Rygmarvsbetändelse» (1874), «Almindelig patologisk Anatomi og Patogenese» (1898) κλπ. Τινὲς τῶν πραγματειῶν αὐτοῦ μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ γαλλικήν. Ο. Ρ.

—**Λάνγκε** (Lange), ***Κονράδος***. Γερμανὸς αἰσθητικὸς (γεν. 1855), καθηγητὴς ἐν Τυβίγγῃ, ἱδρυτὴς τῆς θεωρίας ὅτι ἡ οὐσία τῆς τέχνης συνίσταται ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς ἀπάτης, τὴν ὁποίαν δημιουργεῖ. Ἡ αἰσθητικὴ ἀπόλαυσις εἶναι συνειδητὴ αὐταπάτη, σκοπὸς δὲ τῆς τέχνης νὰ δημιουργήσῃ τὸ αἴσθημα τῆς λυτρώσεως ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ἔργα: «Gedanken zu einer Aesthetik auf entwicklungsgeschichtlicher Grundlage» (ἐν «Zeitschrift für Psychologie» 1897), «Das Wesen der Kunst» (2 τ. 1901), «Über die Methode der Kunstphilosophie» (ἐν «Zeitschr. fur Psychol. 1904), «Über den Zweck der Kunst 1912» (ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Zeitschrift f. Aesthetik» VII) κ. ἄ. Ε. Λ.

—**Λάνγκε** (Lange), ***Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς ἀρχιτέκτων (1808—1868). Καθηγητὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Μονάχου ἀπὸ τοῦ 1847. Τῷ 1834 συνώδευσεν εἰς Ἑλλάδα τὸν ζωγράφον Ρότμαν, καὶ παρέμεινεν ἐν Ἀθήναις διδάσκων ἰχνογραφίαν. Ἐδημοσίευσεν ἐπιτυχῆ σχέδια τῶν ἀξιολογωτέρων μνημείων τῆς Γερμανίας: «Ἔργα ἀνωτέρας ἀρχιτεκτονικῆς», εἰς ἃ περιλαμβάνεται συλλογὴ σχεδίων αὐτοῦ, «Ζωγραφικαὶ ὄψεις τῶν καθεδρικῶν ναῶν, ἐκκλησιῶν καὶ μνημείων γοτθικοῦ ρυθμοῦ τοῦ Ρήνου». Ἐπὶ σχεδίου τοῦ Λάνγκε (1860) ἐκτίσθη τὸ Ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον Ἀθηνῶν. Ἐπίσης, ἐπιβλέποντος τοῦ ἰδίου, ἐκτίσθη τὸ θερινὸν βασιλικὸν ἀνάκτορον τοῦ Μαξιμιλιανοῦ Β' ἐν Μπερχτεσγκάντεν, ρυθμοῦ ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως (1850—1853), καὶ τὸ μουσεῖον τῆς Λειψίας. Θ. Κ.

—**Λάνγκε** (Lange), ***Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς φιλόλογος καὶ ἀρχαιοδίφης (1825—1885). Καθηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἀλληλοδιαδόχως ἐν Πράγᾳ (1855), Γκίσσεν (1859) καὶ Λειψίᾳ (1871). Κύρια ἔργα: «Ἐγχειρίδιον ρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων», κλασσικὸν ἔργον περὶ τῶν θεσμῶν καὶ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Ρώμης, μεταφρασθὲν καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ Berthelot καὶ Didier, «Ἡ ὁμηρικὴ χρῆσις τοῦ μορίου εἰ», «Οἱ ἔφηβοι καὶ ὁ Ἄρειος Πάγος τοῦ Σόλωνος» (1774). Μετὰ τοῦ Ρίμτεκ καὶ

Digitized by Google

Κουρτίου ἐξέδιδε τὸ περιοδικὸν «Λειψιχκαὶ μελέται» (Leipziger Studien). Ἔγραψεν ἐπίσης σχόλια εἰς Κικέρωνα καὶ μελέτας γραμματικῆς καὶ ἐπιγραφικῆς. Πλεῖσται ἄλλαι πραγματεῖαι καὶ μονογραφίαι αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του, μετὰ βιογραφίας αὐτοῦ, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Μικραὶ μελέται ἐκ τοῦ πεδίου τῆς κλασσικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης». θ. κ.

—**Λάνγκε** (Lange), ***Σαμουήλ*** Διακεκριμένος Ὁλλανδὸς ὀργανοκρούστης (1840—1911). Ἐκ τῶν σημαντικωτέρων δεξιοτεχνῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, κατόπιν σειρᾶς συναυλιῶν, ὠνομάσθη ὀργανοκρούστης καὶ καθηγητὴς ἐν τῇ σχολῇ «Maatschappij tot bevordering van Joonkunst» τῆς Ροττερδάμης, ἐνῷ ἐν τῷ μεταξὺ ἐσυνέχιζε καὶ τὰ καλλιτεχνικά του ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ταξίδια. Κατόπιν ἐγκατεστάθη ἐπί τινα χρόνον εἰς Βασιλείαν, εἶτα ἐν Παρισίοις καὶ Κολωνίᾳ, ἵνα ἐπανέλθῃ, τῷ 1885, εἰς τὴν πατρίδα ὡς διευθυντὴς διαφόρων ὁμίλων χορῳδίας. Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του διῆλθεν ἐν Στουτγάρτῃ ὡς καθηγητὴς τοῦ ὀργάνου καὶ τῆς συνθέσεως. Μεταξὺ τῶν ἔργων του ἰδιαιτέρας μνείας χρῄζουσιν 8 σονάται δι' ὄργανον, 4 κουαρτέττα ἐγχόρδων καὶ 1 μετὰ κλειδοκυμβάλου, 4 σονάται βιολίου, 2 βιολοντσέλλου, 1 τρίο, 1 κουϊντέττο, καντάται διὰ χορῳδίαν καὶ ὀρχήστραν, ἀνδρικαὶ χορῳδίαι, τὸ ὀρατόριον «Moses», συμφωνίαι κτλ. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Λάνγκε, *Δανιήλ*, διεκρίθη ἐπίσης ὡς ὀργανοκρούστης καὶ διευθυντὴς ὁμίλων χορῳδίας ἐν Ἀμστελοδάμῳ. Ἰδίως ἀφῆκεν ἐποχὴν ἡ ἀνὰ τὴν Εὐρώπην περιοδεία του ἐπὶ κεφαλῆς ὁμίλου χορῳδίας ἄνευ συνοδείας (a capella), δι' οὗ παρουσίασεν εἰς τὸ κοινὸν τὴν παλαιὰν ὁλλανδικὴν μουσικήν. Συνέθεσε: 2 συμφωνίας, καντάτας, τὸ μελόδραμα «De val van Kuilenburg» τὴν εἰσαγωγὴν «Willem van Holland», ἓν «Requiem», μίαν λειτουργίαν διὰ χορῳδίαν ἄνευ συνοδείας, τὸν 22ον ψαλμόν, μελῳδίας κλ. Γ. Σ.

— **Λάνγκε** (Lange), ***Φίλιππος***. Γερμανὸς μυθιστοριογράφος, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Φίλιππος Γκάλεν* (1813—1899). Σπουδάσας ἰατρικὴν καὶ καταταχθεὶς εἰς τὸν πρωσσικὸν στρατόν, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἐν Ὁλστάϊν πόλεμον (1849) ὡς διευθυντὴς νοσοκομείου. Τὰ κυριώτερα μυθιστορήματά του, τὰ ὁποῖα προσπαθεῖ νὰ καταστήσῃ ἐνδιαφέροντα περισσότερον διὰ τῶν συναρπακτικῶν ἀφηγήσεων, παρὰ διὰ βαθυτέρων τάσεων, εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ὁ βασιλεὺς τῆς νήσου» (1852), «Ὁ τρελλὸς τοῦ St James» (1853), ὅπερ εἶναι τὸ καλύτερον ἔργον του, «Φρίτς Στίλλιγγ. Ἀναμνήσεις ἐκ τῆς ζωῆς ἑνὸς ἰατροῦ» (1854), «Βάλτερ Λούντ. Ἐκ τοῦ βίου ἑνὸς συγγραφέως» (1855), ἀμφότερα ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ ποιητοῦ, «Ἀνδρέας Μπαίρνς καὶ ἡ οἰκογένειά του (1856), ἐκ τῶν ἐντυπώσεών του ἐν Ὁλστάϊν, «Οἱ νησιῶται» (1861), «Μετὰ εἴκοσιν ἔτη» (1864), «Ἡ θυγάτηρ τοῦ διπλωμάτου» (1865), «Ὁ λέων τῆς Λουκέρνης» (1869), «Ἐλεύθερος ἐκ τοῦ ζυγοῦ» (1878), «Οὐμοριστικὰ διηγήματα» (1883) κλπ. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν εἰς 36 τόμους (Λειψία 1857—1866). Γ. Ε. Κ.

— **Λάνγκε** (Lange), ***Φρειδερῖκος-Ἀλβέρτος***. Γερμανὸς φιλόσοφος (1828—1875). Ἐσπούδασεν ἐν Δυϊσβουργ, Ζυρίχῃ καὶ Βόννῃ καὶ ἐδίδαξεν ἐπί τινα ἔτη εἰς διάφορα γυμνάσια. Πολυπράγμων, ἐνεργητικὸς καὶ φιλελεύθερος, παρῃτήθη ὅταν ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς διδασκάλους ν' ἀναμειγνύωνται εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ κατέφυγεν εἰς Βίντερτουρ τῆς Ἑλβετίας, γράφων ἄρθρα διὰ τὸν δημοκρατικὸν «Κήρυκα τοῦ Βίντερτουρ». Τῷ 1869 ἔγινεν ὑφηγητὴς ἐν Ζυρίχῃ καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος καθηγητής, ἀπεχώρησεν ὅμως ἕνεκα τῶν φιλογαλλικῶν αἰσθημάτων τῶν Ἑλβετῶν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870—1871 καὶ εἰς τὴν ἕδραν του τῆς ἐπαγωγικῆς φιλοσοφίας τὸν διεδέχθη τῷ 1874 ὁ Βούντ. Τῷ 1872 διορίζεται καθηγητὴς ἐν Μαρβούργῳ, ὅπου διὰ τῶν μαθημάτων του προλειαίνει τὸν δρόμον διὰ τὴν λαμπρὰν σειρὰν τῶν νεοκαντιανῶν φιλοσόφων. Ὡς πρὸς τὴν γνωσιολογίαν δύναται νὰ θεωρηθῇ μετὰ τοῦ Χελμχὸλτς ὁ ἱδρυτὴς τῆς φυσιολογικῆς ἑρμηνείας τοῦ κριτικισμοῦ, ἥτις ἀποβλέπει εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῆς φυσιολογίας τῶν αἰσθήσεων ὡς εἰς τὴν ἀληθῆ βάσιν καὶ τὸ στήριγμα τῆς ἐκ τῶν προτέρων θεωρίας τοῦ Κάντ, ἧς ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἐξειλιγμένην καὶ διωρθωμένην συνέχειαν. Ὁ αἰσθητὸς κόσμος εἶναι προϊὸν τοῦ ὀργανισμοῦ μας· τὰ ὄργανα τοῦ σώματός μας εἶναι ὅπως καὶ πάντα τὰ ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου τῶν φαινομένων, ἁπλαῖ ἀπεικονίσεις ἀγνώστου ἀντικειμένου. Ἡ ὑπερπέραν βάσις τῆς τοιαύτης μας ὀργανώσεως παραμένει δι' ἡμᾶς τόσον ἄγνωστος, ὅσον καὶ τὰ πράγματα ἅτινα ἐπιδροῦν ἐπ' αὐτῆς. Ἀναγνωρίζει τὴν ὑποκειμενικότητα ὄχι μόνον τοῦ χώρου καὶ χρόνου, ἀλλὰ καὶ τῶν κατηγοριῶν καὶ τῆς ἐννοίας τῆς αἰτιότητος, ἥτις ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην προηγεῖται πάσης ἐμπειρίας, ἀλλὰ δὲν ἰσχύει εἰμὴ δι' αὐτήν. Ἐν τῇ ψυχολογίᾳ ἀντιμάχεται τὴν μέθοδον τῆς αὐτοπαρατηρήσεως, ὡς μὴ χωριζομένης σαφῶς ἀπὸ πάσης ἄλλης παρατηρήσεως, διότι καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἐμπειρία μᾶς παρουσιάζει μόνον φαινόμενα. Τὸ πρᾶγμα καθ' ἑαυτὸ τοῦ Κάντ εἶναι μόνον ἔννοια ὁρίου, τοῦ ἀγνώστου τινὸς πρὸς τὸ ὁποῖον μᾶς φέρει ἀναγκαίως ἡ συνεπὴς ἐφαρμογὴ τῶν ἀνθρωπίνων νόμων τοῦ διανοεῖσθαι. Ὁ μεταφυσικὸς κόσμος εἶναι μόνον ποιητικὸν δημιούργημα, ὄχι ὅμως αὐθαίρετον, ἀλλ' ἀναγκαῖον καὶ ἐκ τῶν ἐσωτάτων ζωτικῶν πηγῶν τοῦ πνεύματος ἐκπορευόμενον γέννημα, τῆς πηγῆς παντὸς ἱεροῦ καὶ ὑψηλοῦ. Ἡ θρησκεία καὶ ἡ μεταφυσικὴ μᾶς δίδουν μίαν εἰκόνα τῆς ἀληθείας ἐν τῇ ὁλότητί της, ἐνῷ ἡ ἐπιστήμη μόνον ἀποσπάσματα αὐτῆς. Ἐπὶ τοῦ κοινωνιολογικοῦ ἐπιπέδου, ὁ Λάνγκε ἦτο συντηρητικὸς σοσιαλιστής. Κατὰ τὸν Vaibinger, ἐπὶ τοῦ ὁποίου σπουδαίως ἐπέδρασεν, ἡ φιλοσοφία τοῦ Λάνγκε εἶναι ἡ μόνη, πρὸς τὴν ὁποίαν μᾶς φέρουν μοιραίως αἱ σημεριναὶ ἀντιλήψεις. Ἔργα: «Αἱ βάσεις τῆς μαθηματικῆς ψυχολογίας» (1865) (ἐπανεκδ. μετὰ πολλὰς ἐκδόσεις τῷ 1910), «Τὸ ἐργατικὸν ζήτημα» (Δυϊσβουργ 1865), «Ἱστορία τοῦ ὑλισμοῦ καὶ κριτικὴ τῆς συγχρόνου σημασίας του» (1866, 8η κριτικὴ ἔκδ. μετὰ εἰσαγωγῆς ὑπὸ *Ἑ. Κόεν* 1908, τόμ. 2, τὸ κυριώτερον ἔργον του, μεταφρασθὲν εἰς πλείστας γλώσσας), «Νέαι συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ὑλισμοῦ» (1867), «Λογικαὶ μελέται, ἤτοι συμβολὴ πρὸς νέαν ἑδραίωσιν τῆς εἰδολογικῆς λογικῆς καὶ τῆς γνωσιολογίας» (1877, β' ἔκδ. 1894).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *H. Vaibinger*, Hartmann, Dühring u. Lange (1876) καὶ Philosophie des Als Ob, 1911, σ. 753—771. —*Ed. v. Hartmann*, Neukantianismus, Schopenhauerianismus u. Hegelianismus in ihrer Stellung zu den philosophischen Aufgaben der Gegenwart (1877, 2ον μέρος). — *H. Coben* ἐν «Preussische Jahrbücher» (1876).— *M. Heinze*, Der Idealismus F. A. Langes (ἐν «Vierteljahrschrift» 1877). —*J. M. Bösch*. F. A. Lange u. sein Standpunkt d. Ideals (1890).—*R. Seydel*. A. Langes geometrische Logik (ἐν «Zeitschrift für Philosophie» 1888). — *M. Kronenberg*, Moderne Philosophen (1898).— *Laas*, Idealismus u. Positivismus III, σ. 613.—*S. H. Braun*, F. A. L. als Sozialökonom (1881) κ. ἄ.

Ε. Λ.

— **Λάνγκε** (Lange), ***Χριστιανὸς - Λουδοβῖκος***. Νορβηγὸς πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1869. Ἤρξατο τοῦ σταδίου του ὡς διδάσκαλος, κατὰ τὸ ἔτος δὲ 1900 διωρίσθη γραμματεὺς τῆς ἐπιτροπῆς Νόμπελ. Ἀπὸ τοῦ 1909 ἐγένετο γραμματεὺς τῆς διεθνοῦς κοινοβουλευτικῆς ἑνώσεως καὶ ἀντεπροσώπευσε τὴν πατρίδα του ἐν τῇ δευτέρᾳ διασκέψει εἰρήνης τῇ συνελθούσῃ ἐν Χάγῃ. Εἰργάσθη πάντοτε ὑπὲρ διαδόσεως καὶ προαγωγῆς τῶν εἰρηνιστικῶν ἰδεῶν καὶ τῷ 1921 ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν καὶ τὸν Μπράντιγγ τὸ βραβεῖον εἰρήνης Νόμπελ. Δ. Σ. Δ.

— **Λάνγκε - *Μύλλερ*** (Lange - Müller), ***Πέτρος-Ἔρασμος***. Διακεκριμένος Δανὸς συνθέτης (γεννηθεὶς τῷ 1850), σπουδάσας νομικά, ἐνῷ ταυτοχρόνως παρηκολούθησε μαθήματα μουσικῆς ὑπὸ τὸν Μάττιζον-Χάνσεν καὶ εἶτα εἰς τὸ ᾠδεῖον τῆς Κοπεγχάγης. Τὰ σκηνικά του ἔργα: «Tove» (1878), «Ἱσπανοὶ φοιτηταὶ» (1883), «Dame Jeanna» (1891) καὶ «Sang de Viking» (1900), χαρακτηρίζουν τὸ ἰδιάζον εἰς τοὺς βορείους μουσικοὺς χρῶμα, συνοδευόμενον ἀπὸ τεχνοτροπίαν συχνάκις παράτολμον. Ὁ Λάνγκε-Μίλλερ, γονιμώτατος εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῆς μουσικῆς, συνέθεσεν ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μελοδραμάτων πλείστας μελῳδίας λίαν δημοφιλεῖς ἐν Δανίᾳ, μουσικὴν διὰ τὴν «Fulvia» τοῦ Κάλαντ καὶ διὰ τὴν φαντασμαγορίαν: «Ἤτανε μιὰ φορά», ἧς ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε μοναδικὴ ἐν Δανίᾳ, 3 ψαλμοὺς μὲ ὀρχήστραν, τὴν σουΐταν δι' ὀρχήστραν: «Ἀλάμπρα», τὴν συμφωνίαν: «Τὸ φθινόπωρον», τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, ἔργα μουσικῆς δωματίου κλπ. Γ. Σ.

Λανγκὲ (Languet) ***Οὐμβέρτος***. Γάλλος συγγραφεὺς καὶ ἱστορικὸς (1518—1581). Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Παδούης καὶ τοῦ Πουατιὲ ἐξέμαθε τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν καὶ ἐταξίδευσε πολύ, συνδεθεὶς διὰ φιλίας μετὰ τῶν διασημοτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ ἰδίως μετὰ τοῦ Μελάγχθονος ὑφ' οὗ τὴν ἐπίδρασιν ἠσπάσθη τὸν προτεσταντισμόν. Κατ' ἐντολὴν τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας ἀνέλαβε πλείστας διπλωματικὰς ἀποστολὰς καὶ τῷ 1570 ἀντεπροσώπευσε παρὰ τῇ γαλλικῇ αὐλῇ τοὺς Γερμανοὺς πρίγκιπας. Τὰ ἔργα του, ἅτινα χαρακτηρίζει τόλμη ἐξαιρετική, διήγειραν σφοδρὰν πολεμικήν. Κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Vindiciae contra tyrannos», χαρακτηρισθὲν ὡς ἓν ἐκ τῶν ἐπικινδυνωδεστέρων συγγραμμάτων τοῦ εἴδους του, «Λόγος πρὸς τὸν βασιλέα Κάρολον τὸν Θ'», «Ἀπολογία τοῦ Γουλιέλμου τῆς Ὀράγγης», «Πολιτικαὶ καὶ ἱστορικαὶ ἐπιστολαί», «Μυστικαὶ ἐπιστολαί» καὶ τέλος τριάκοντα ἐπιστολαὶ ἐξαιρετικῆς σημασίας διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Μ. Ν. Δ.

Λάνγκελαντ, ἢ *Λαγγελάνδη* (Langeland) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Δανίας, παρὰ τὴν Ν.Α. ἀκτὴν τῆς νήσου Φιονίας (Φύνεν), εἰς ἣν ὑπάγεται διοικητικῶς. Χωρίζεται ἀπὸ τῆς νήσου Λώλαν πρὸς Α. διὰ τοῦ στενοῦ τοῦ Λάνγκελαντ, πλάτους 12 χλμ., καὶ κεῖται μεταξὺ τῶν πορθμῶν Μεγάλου καὶ Μικροῦ Μπέλτ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 288 τ. χλμ. καὶ 20 300 κατ. Εἶναι στενὴ καὶ μακρά, μήκους 54 χλμ. καὶ πλάτους 8 χλμ., τὸ δὲ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι χθαμαλόν, σχηματίζον ἁπαλὰς πτυχώσεις μεγίστου ὕψους 48 μ. Εἶναι λίαν εὔφορος, παράγουσα σιτηρά, κάνναβιν κτλ. καὶ ἔχει ἀκμάζουσαν κτηνοτροφίαν καὶ δάση ὡραῖα. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ἁλιείαν. Πρωτεύουσα αὐτῆς εἶναι ἡ *Ρούντκεμπινγκ*, κειμένη πρὸς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς νήσου καὶ συνδεομένη μετὰ τοῦ νοτίου τμήματος διὰ σιδηροδρόμου. Μ. Δ. Β.

Λάνγκεν (Langen), ***Ροδόλφος*** *φὸν*—. Γερμανὸς ἀνθρωπιστὴς (1438—1519). Τὰ πρῶτα γράμματα ἐξέμαθεν ἐν τῇ ἐν Deventer σχολῇ, ἐσπούδασεν ἐν Ἐρφούρτῃ καὶ κατόπιν συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1466—1470. Θεωρεῖται ἀρχηγὸς τῶν ἐν Münster κατὰ τὴν ΙΕ' καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος δρώντων ἀνθρωπιστῶν (humanisten) παιδαγωγῶν, καθ' οὓς, ὡς γνωστόν, ἡ ἀνωτέρα μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ τῆς σπουδῆς τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν καὶ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος ἐν γένει. Ἐδημοσίευσεν ἐν ἀρχαίῳ μέτρῳ λατινιστὶ ποιήματα θρησκευτικά. Ε. Μ. Κ.

Λάνγκενμπεκ (Langenbeck), ***Βερνάρδος - Ροδόλφος - Κορράδος φὸν*** —. Εἷς ἐκ τῶν διασημοτέρων χειρουργῶν τοῦ ΙΘ αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Padingbüttel τοῦ Ἀννοβέρου (1810—1887). Ἐσπούδασεν ἐν Γοττίγγῃ, ἔνθα καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1835. Μετὰ ἐπιστημονικὸν ταξίδιον εἰς Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν ἐγκατεστάθη ἐν Γοττίγγῃ τῷ 1836 ὡς ὑφηγητής, γενόμενος αὐτόθι μετὰ χρονικόν τι διάστημα καὶ ἔκτακτος καθηγητής. Τῷ 1842 ἐκλήθη εἰς Κίελον ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς καὶ διευθυντὴς τοῦ νοσοκομείου Φρειδερίκου. Τῷ 1848 ἐκλήθη εἰς τὴν χηρεύσασαν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Dieffenbach, ἕδραν τοῦ Βερολίνου ὡς καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς χειρουργικῆς καὶ ὀφθαλμολογικῆς κλινικῆς. Ἀπὸ τοῦ 1860 ἤρξατο ἐκδίδων τὰ «Ἀρχεῖα Κλινικῆς», ὧν συντάκται ὑπῆρξαν οἱ Billroth καὶ Gurlt. Τῷ 1872 ἵδρυσε καὶ διηύθυνε τὴν «Γερμανικὴν χειρουργικὴν ἑταιρείαν».

Ὁ Λάνγκενμπεκ ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν ὁ ἀνεγνωρισμένος ἰθύντωρ τῶν Γερμανῶν χειρουργῶν. Ἔσχε πολυσχιδῆ ἰατρικὴν μόρφωσιν, ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν φυσιολογίαν καὶ φυσιολογικὴν καὶ παθολογικὴν ἀνατομικήν. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατέστη γνωστὸν εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ τῶν νέων ὑπ' αὐτοῦ εἰσαχθεισῶν καὶ εἰς εὐρεῖαν κλίμακα ἐφαρμοσθεισῶν χειρουργικῶν συντηρητικῶν μεθόδων, τῶν ἀρθρεκτομῶν, εἰς τὰ διὰ πυροβόλου ὅπλου τραύματα τοῦ περιοστέου καὶ τῶν ἀρθρικῶν θυλάκων, καὶ τῆς ἄνευ τενοτομίας ἐκτάσεως τῆς συσπάσεως τοῦ γόνατος, τῶν ὑποδορίων ὀστεοτομῶν, τῶν οὐρανοπλαστικῶν, τῶν ὀστεοπλαστικῶν ἐκτομῶν τῆς ἄνω γνάθου κλπ. Ἠσχολήθη ὡσαύτως μὲ ἐγχειρήσεις φλεβῶν, ὑποδορίους ἐκτομὰς νεύρων, ὑποδορίους ἐνέσεις ἐργοτίνης ἐπὶ τῶν ἀνευρυσμάτων. Ὑπῆρξε τέλειος διδάσκαλος, ἐπωφελούμενος μέχρι προκεχωρημένης ἡλικίας τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ πείρας ὡς καὶ τῶν γνώσεων τῆς διεθνοῦς ἰατρικῆς.

Ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τῶν βοηθῶν καὶ μαθητῶν αὐτοῦ δημοσιευθεισῶν ἐκ τῆς κλινικῆς αὐτοῦ πολυαρίθμων ἐργασιῶν ἀναφέρομεν τίτλους τινὰς τῶν ἀτομικῶν αὐτοῦ δημοσιεύσεων: «Συνεχῆ θερμόλουτρα πρὸς θεραπείαν μεγάλων τραυμάτων καὶ ἰδίως τῶν ἐκ τῶν ἀκρωτηριασμῶν κολοβωμάτων» (1855), «Ἐκπυρήνωσις παρεγχυματωδῶν ἰνωμάτων μήτρας» (1859), «Ὀστεοπλαστικὴ ἐκτομὴ ἄνω γνάθου» (1861), «Νέα μέθοδος ρινοπλαστικῆς» (1864), «Συμβολὴ εἰς τὴν χειρουργικὴν παθολογίαν τῶν φλεβῶν» (ἐν ἀρχείοις Langenbeck 1860), «Κατάγματα ἀρθρώσεων διὰ πυροβόλου ὅπλου καὶ θεραπεία αὐτῶν», (Βερολῖνον 1868), «Ἀπώτερα ἀποτελέσματα τῶν ἐν πολέμῳ ἀρθρεκτομῶν» κλπ. Ἐπίσης πλεῖσται ἀνακοινώσεις αὐτοῦ εὕρηνται εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθείσης «Γερμανικῆς ἑταιρείας τῆς χειρουργικῆς». Ο. ΡΑΛΛΙΔΗΣ

—**Λάνγκενμπεκ** (Langenbeck), ***Κορράδος-Ἰωάννης-Μαρτῖνος***. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς ἀνατόμος καὶ χειρουργός, γεννηθεὶς ἐν Horneburg (1776—1851). Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Ἰένῃ, ἐστάλη δὲ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως πρὸς περαιτέρω σπουδὰς εἰς Βυτζβούργην καὶ Βιέννην, ἐκδώσας κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τὴν πρώτην του χειρουργικὴν συγγραφὴν ὑπὸ τὸν τίτλον Ueber eine einfache und sichere Methode des Steinschnütes» (1802), μεθ' ὃ ἐγένετο ὑφηγητὴς ἐν Γοττίγγῃ καὶ χειρουργὸς τοῦ χειρουργικοῦ καὶ ὀφθαλμολογικοῦ τμήματος τοῦ παρὰ τὴν Γοτίγγην ἀκαδημαϊκοῦ νοσοκομείου. Ἀπὸ τοῦ 1803 ἤρξατο ἀνατομικῶν μαθημάτων, ἱδρύσας ἐπὶ τούτῳ ἀμφιθέατρον καὶ προσκτησάμενος καὶ τὸν τίτλον τοῦ ἐκτάκτου καθηγητοῦ μὲ τὴν διατριβὴν «Tractatus anatomico-chirurgicus de nervis cerebri in dolore faciei consideratis» (1805). Τῷ 1806 ἐξέδωκεν ἀνατομικὸν σύγγραμμα μεταφρασθὲν καὶ εἰς τὴν σουηδικήν, τετράτομον «Χειρουργικὴν βιβλιοθήκην» (1806, 1813), νέαν τετράτομον βιβλιοθήκην χειρουργικῆς καὶ ὀφθαλμολογίας (1818—1828), καὶ ἵδρυσεν ἰδιωτικὸν ἰνστιτοῦτον χειρουργικῆς καὶ ὀφθαλμολογίας.

Τῷ 1814 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀνατομικῆς καὶ χειρουργικῆς. Ἐδίδαξε τὴν ἀνατομι-

Digitized by Google

κὴν σχετίζων πάντοτε τὴν διδασκαλίαν ταύτης μὲ τὴν φυσιολογίαν, παθολογίαν καὶ θεραπευτικήν. Παραλλήλως ἐπέδειξε και τελειότητα εἰς τὴν τεχνικὴν τῶν ἐγχειρήσεων τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ, τῶν ἀπολινώσεων τῶν ἀρτηριῶν, τῆς λιθοτομίας, συχνάκις ἐκτελέσας καὶ ὁλικὴν ὑστερεκτομὴν ὡς καὶ τὰς κυριωτέρας τῶν ὀφθαλμολογικῶν ἐγχειρήσεων. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐπιστημονικῶν συγγραφῶν του ἀναφέρομεν τὰς ἀκολούθους: «Prüfung der Keratonyxis einer neuen Methode den grauen Staar durch die Hornhaut zu recliniren oder zu zerstückeln» (1811), «Commentarius de structura peritonei, testiculorum tunicis, esrumque ex abdomine in scrotum descensu ad illustrandam herniarum indolem» (1817). «Abhandlung von den Leisten und Schenkelbrüchen» (1821), «Nosologie und Therapie der chirurgischen Krankheiten in verbindung mit der Beschreibung der chirurgischen operationen» (1 τόμ. 1822), «Icones anatomicae» (1826—1841), «Handbuch der Anatomie mit Hinweisung auf die Icones anatomicae» (1831—1842). «Mikroskopisch-anatomischen Abbildungen zur Erlauberung seines anatomischen Handbuches» (1847—1850) κλ. Ο. Ρ.

Λανγκενμπιλάου (Langenbilau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Κάτω Σιλεσίᾳ, ἐπαρχίᾳ Ράϊχενμπαχ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ράϊχενμπαχ-Σίλλερμπεργκ. Κάτ. 17.704 (1925). Ἔχει παλαιὸν ἀνάκτορον καὶ βιομηχανίαν κλωστηρίων, μηχανῶν, ἀργυρῶν εἰδῶν καὶ σιγάρων. Θ. Κ.

Λάνγκενμπουχ (Langenbuch), ***Κάρολος-Ἰωάννης-Αὔγουστος.*** Διαπρεπὴς Γερμανὸς χειρουργός, γεννηθεὶς ἐν Κιέλῳ τῷ 1846. Τῷ 1869 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 ὑπηρέτησεν ὡς βοηθὸς εἰς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Βερολίνου Bethanien, καὶ τῷ 1873 διηύθυνε τὸ αὐτόθι νοσοκομεῖον Lazarus. Αἱ πλεῖσται τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ «Ἀρχεῖα χειρουργικῆς κλινικῆς», εἰς τὴν «Ἑβδομαδιαίαν Βερολίνειον κλινικὴν ἐπιθεώρησιν» ὡς καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν «Μαιευτικῆς καὶ Γυναικολογίας». Ἠσχολήθη ἐκ τῶν πρώτων μὲ πλαστικὰς καὶ ἄλλας ἐγχειρήσεις ἐπὶ τῶν νεύρων. ἐκ τῶν πρώτων ἐξῄρεσε τὴν χοληδόχον κύστιν (1882), καταστὰς ὁ δημιουργὸς τῶν νεωτέρων μεθόδων ἐγχειρήσεων ἐπὶ τῶν χολαγωγῶν ἀγγείων, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἐξῄρεσε τμῆμα ἥπατος 400 γραμμαρίων βάρους μετ' ἐπιτυχοῦς ἐκβάσεως. Συνέγραψεν ἐπίσης τοὺς δύο τόμους τῆς μεγάλης χειρουργικῆς τοῦ V. Bergmann καὶ P. Bruns, τοὺς περιέχοντας τὰ κεφάλαια τῆς χειρουργικῆς τοῦ ἥπατος καὶ τῶν χολαγωγῶν ἀγγείων. Ο. Ρ.

Λανγκενντάϊκ (Langendijk), ***Πέτρος.*** Ὀλλανδὸς ποιητὴς καὶ θεατρικὸς συγγραφεὺς (1683—1756). Υἱὸς κτίστου, κατ' ἀρχὰς ἐκέρδιζε τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐργαζόμενος ὡς καλλιτεχνικὸς σχεδιαστὴς εἰς ἐργασίαν δαμασκηνῶν ἐν Χάγῃ. Εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν συνέγραψε τὴν κωμῳδίαν «Δὸν Κιχώτης», ἡ ὁποία ἐπαίχθη μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας τῷ 1711, ἀριθμήσασα πολυαρίθμους παραστάσεις. Ἐπίσης ἐπέτυχον τὰ λοιπὰ θεατρικά του ἔργα: «Χωρικὸς γάμος», «Μαθηματικὸς» κλπ. Λαβὼν κατὰ τὰ παιδικά του ἔτη ἀτελεστάτην μόρφωσιν, συχνάκις καταπίπτει εἰς κοινοτοπίας καὶ ὑπερβολὰς ἐν τοῖς ἔργοις του. Τὰ ἱστορικὰ καὶ περιγραφικά του ποιήματα: «Ζωὴ τῶν πατριαρχῶν», «Ὀλλανδικὰ παραμύθια», «Βίος τοῦ Γουλιέλμου Α'» κλπ., καθὼς καὶ ἡ τραγῳδία του «Καῖσαρ καὶ Κάτων» εἶναι μᾶλλον πεζογραφήμματα εἰς στίχους. Τὰ λυρικά του ἐν τούτοις ποιήματα προδίδουν πραγματικὸν ποιητήν. Τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ζωῆς του διήνυσεν ἐν πενίᾳ καὶ δυστυχίᾳ, ἀποτυχὼν καὶ εἰς τὰς οἰκονομικάς του ἐπιχειρήσεις καὶ εἰς τὸν γάμον του, ἐν ἡλικίᾳ δὲ 66 ἐτῶν ἡ ὀλλανδικὴ κυβέρνησις τὸν διώρισεν ἱστοριογράφον τῆς πόλεως Χάρλαμ καὶ ἐχορήγησεν εἰς αὐτὸν σύνταξιν μέχρι τοῦ θανάτου του. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν ἐν Ἄμστερδαμ εἰς 4 τόμους. Δ. Σ. Δ.

Λανγκενσάλτσα (Langensalza) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Σαξωνίᾳ ἐν τῷ νομῷ Ἔρφουρτ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Γκότα-Μυλχάουζεν. Κάτ. 11.979 (1925). Ἔχει παλαιὸν ἀνάκτορον, πηγὴν θειούχων λουτρῶν καὶ βιομηχανικὸν κλωστήριον καὶ ὑφαντουργίας. Θ. Κ.

— *[Στρατ. ἱστορ.]*. Κατὰ τὸν αὐστριακὸν πόλεμον τοῦ 1866, ὁ ὑποχωρῶν ἀννοβερικὸς στρατὸς εὑρέθη τὴν 24ην Ἰουνίου 1866 παρὰ τὴν Langensalza, καθ' ὃν χρόνον αἱ διάφοροι φάλαγγες τῆς ὑπὸ τὸν φὸν Falkenstein πρωσικῆς στρατιᾶς τῆς κοιλάδος τοῦ Mein ἐπορεύοντο συγκεντρικῶς πρὸς Λανγκενσάλτζα, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀποκόψωσι τὴν πρὸς νοτιοανατολὰς διεκφυγὴν τῶν Ἀννοβερίων καὶ τὴν συνένωσίν των μετὰ τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὰς ἡμέρας 25ην καὶ 26ην ἐξηκολούθησεν ἡ περὶ τὴν Λανγκενσάλτζα συγκέντρωσις τῶν Πρώσων. Τὴν 27ην Ἰουνίου ἀπεφάσισεν ὁ ἀννοβερικὸς στρατὸς νὰ δράσῃ, καὶ τότε διέβη τὸν ἀνατολικῶς τῆς Λανγενσάλτζα ποταμὸν Unstrut, ἐπετέθη κατὰ τῶν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην Πρώσσων καὶ ἀπώθησεν αὐτοὺς πρὸς ἀνατολάς. Ἀλλ' ἡ ἀννοβερικὴ αὕτη μονομερὴς νίκη κατὰ μιᾶς πρωσσικῆς φάλαγγος οὐδεμίαν ἔσχε γενικωτέραν σημασίαν, καθ' ὅσον ἐπῆλθεν ἡ ἀπὸ πασῶν τῶν λοιπῶν κατευθύνσεων κύκλωσις τῶν Ἀννοβερίων. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Λανγκενσβάλμπαχ (Langenschwalbach), ἢ *Μπὰντ Σβάλμπαχ* (Bad Schwalbach) *[Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Ἔσσεν Λασσάου, ἐπὶ τοῦ ὄρους Τάουνους, εἰς ὕψος 318 μ., ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βισβάδεν-Λίμπουργ. Κάτοικοι μόνιμοι 2.796 (1925), ἐπισκέπται δὲ λουόμενοι 3.000 ἐτησίως. Ἔχει πολλὰς πηγὰς ὑδάτων μεγάλης περιεκτικότητος σιδήρου καὶ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἰαματικῶν τῆς ἀναιμίας καὶ τῶν νευρικῶν νοσημάτων. Ἐπίσης καὶ ἰλυόλουτρα κατὰ τῶν ρευματισμῶν. Θ. Κ.

Λανγκ(ε)ντὸκ (Languedoc) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὰ ἐπαρχία τῆς Γαλλίας πρὸς Ν. τῆς Γουϋέννης καὶ πρὸς Β. τοῦ Ρουσιγιὸν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τουλούζην. Περιελάμβανε τὸ Βιβαλαί, τὸ Βελαί, τὸ Ζεβωντὰν κλπ., ἀνῆκε δὲ ἀρχικῶς ὡς τιμάριον εἰς τοὺς κόμιτας τῆς Τουλούζης καὶ ἀπὸ τοῦ 1871 περιῆλθεν εἰς τὸ στέμμα κατόπιν τῆς Ἀλβιγειανῆς σταυροφορίας. Ἀπὸ τοῦ 1791 ὑποδιῃρέθη εἰς τοὺς σημερινοὺς νομοὺς *Ἄνω Γαρούνα, Ὤντ, Τάρν, Ἐρώ, Γκάρντ, Ἀρντές, Λοζὲρ* καὶ *Ἄνω Λείγηρος*. Χ. Δ.

—**Λανγκεντὸκ** ***διῶρυξ*** *[Γεωγρ.]*. Μεγάλη διῶρυξ τῆς Γαλλιας, γνωστὴ ἐπίσης ὡς *Μεσημβρινὴ διῶρυξ* ἢ *Διῶρυξ τῶν δύο θαλασσῶν*. Ἄρχεται ἀπὸ τῆς Τουλούζης καὶ συνδέει τὸν Ἀτλαντικὸν μέσῳ τοῦ Γαρούνα μετὰ τῆς Μεσογείου. Μῆκος 241 χλμτρ. Διέρχεται διὰ τοῦ τενάγους τοῦ Τώ, συγκεντροῖ δὲ παρὰ τὸ Νωρούζ τὰ ὕδατα τῆς λεκάνης τοῦ Σαὶν-Φερεόλ. Ἡ ἐκσκαφή της ἐγένετο τῷ 1666—1681 ὑπὸ τοῦ Ρικέ. Χ. Δ.

—**Λανγκεντὸκ** (Languedoc) ***σχολὴ τοῦ —***. Σχολὴ τῆς ρωμανικῆς τέχνης, ὀνομασθεῖσα τοιουτοτρόπως ἐκ τῆς περιοχῆς, ἐν ᾗ ἀνεπτύχθη. Ὀνομάζεται ἄλλως καὶ *Τουλουζιανή*, ἐκ τοῦ ἐπισημοτέρου κέντρου τῆς καλλιεργείας της. Ἡ Τουλούζη πράγματι, κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα, ὑπῆρξε λαμπρὰ κοιτὶς τοῦ μεσαιωνικοῦ πολιτισμοῦ, ἡ δ' ἀνάπτυξίς της ὀφείλεται ἰδίᾳ εἰς τοὺς καλαισθήτους καὶ φιλοτέχνους κόμιτας Raymond, οἵτινες ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν διετήρησαν ἄσβεστον τὸν καλλιτεχνικὸν ζῆλον τῆς ἐποχῆς των. Ἡ σχολὴ τοῦ Λανγκεντὸκ εἶναι ἡ πρώτη, χρονολογικῶς, ἀπό τινων δ' ἀπόψεων καὶ ποιοτικῶς, σχολὴ τῆς ρωμανικῆς τέχνης. Τὰ ἔργα της βασίζονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ ἀνατολικῶν προτύπων· σημαντικώτατα στοιχεῖα πορίζονται ἐκ τῶν ἐν ταῖς μοναῖς τοῦ Λανγκεντὸκ φυλασσομένων ἀνατολικῶν ἱστορημένων χειρογράφων, παρουσιάζουν δὲ πλοῦτον, ποικιλίαν καὶ προσπάθειαν ἀποδόσεως ἐσωτερικωτέρας τινὸς ἐκφράσεως· δὲν παύουν ἐν τούτοις νὰ ἔχουν τὴν συνήθη εἰς τὴν ρωμανικὴν τέχνην τραχύτατα καὶ συμβατικότητα, ἐν ἥσσονι ὅμως βαθμῷ ἢ αἱ ἄλλαι σχολαί. Σπουδαιότεραι ἐκδηλώσεις τῆς τεχνοτροπίας τοῦ Λανγκεντὸκ εἶναι: τὸ μοναστήριον καὶ ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐν Moissac, ἡ παλαιὰ ἐκκλησία τοῦ Souillac, ἡ ἐκκλησία τοῦ Carencac, ἡ ἐκκλησία τοῦ Beaulieu, τὰ μεγάλα ἀββαεῖα τοῦ Ἁγίου Στεφάνου καὶ τῆς Daurade ἐν Τουλούζῃ καὶ ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Cahors. Ι. Μ. Π.

Λάνγκεντρερ (Langendreer) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Βετσφαλίᾳ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μούϊσμπουργ—Χὰμ καὶ Μπόχουμ—Ντόρτμουντ. Κάτ. 27.566 (1925). Ἔχει βιομηχανίαν χημικῶν προϊόντων, ζυθοποιίας, οἰκοδομικῶν πλίνθων, ἀνθρακωρυχεῖα καὶ σημαντικὸν ἐμπόριον γεωργικῶν εἰδῶν. Θ. Κ.

Λάνγκερ (Langer), ***Ἐδουάρδος.*** Ρῶσος συνθέτης (γενν. 1835), μαθητὴς τῶν Μόσελες, Ρίχτερ, Χάουπτμαν καὶ Ρὶτς ἐν τῷ Ὠδείῳ τῆς Λειψίας. Ἀπὸ τοῦ 1866 ὠνομάσθη καθηγητὴς ἐν τῷ Ὠδείῳ τῆς Μόσχας καὶ ἐγένετο γνωστὸς διὰ σειρᾶς ἔργων: ἑνὸς κουαρτέττου, ἑνὸς τρίο, τεμαχίων διὰ κλειδοκύμβαλον κ.λ.

— **Λάνγκερ,** ***Φερδινάνδος.*** Γερμανὸς συνθέτης (1839—1905), οὗτινος ὡρισμένα σκηνικὰ ἔργα: «Die gefährliche Nachbarschaft» (1868), «Dornröschen» (1873), «Aschenbrödel» (1878), «Murillo» (1887), «Der Pfeifer von Haardt» (1894) εἶχον σημαντικὴν ἐπιτυχίαν.

—**Λάνγκερ,** ***Ἑρμᾶννος.*** Γερμανὸς μουσικὸς (1819—1889), σπουδάσας ἐν Λειψίᾳ φιλοσοφίαν καὶ μουσικὴν καὶ ἀσχοληθεὶς κυρίως μὲ τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν διαφόρων ὁμίλων χορῳδίας, ἰδίως δὲ τῆς ἀνδρικῆς χορῳδίας τοῦ πανεπιστημίου τῆς Λειψίας. Ἔγραψεν ἓν «Repetitorium» δι' ἀνδρικὴν χορῳδίαν καὶ μίαν μέθοδον ᾄσματος. Γ. Σ.

Λάνγκερανς (Langerhans), ***Παῦλος.*** Γερμανὸς ἀνατομοπαθολόγος, (1849—1888). Ἐσπούδασεν ἐν Βερολίνῳ ἰδίως παρὰ τῷ καθηγητῇ Virchow καὶ ἐδημοσίευσε κατὰ τὰ ἔτη τῶν σπουδῶν του πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τῶν νεύρων τοῦ δέρματος τοῦ ἀνθρώπου» (1868). Τῷ 1869 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Βερολίνῳ, μὲ ἐναίσιμον διατριβὴν «Περὶ τῆς λεπτῆς ὑφῆς τῶν πεπτικῶν ἀδένων». Ἀφιερώθη εἰς εἰδικὰς ἀνατομοπαθολογικὰς σπουδὰς καὶ ἐταξίδευσε μετὰ τοῦ H. Kiefert εἰς Συρίαν καὶ Παλαιστίνην. Τῷ 1871 ἐγένετο ἐπιμελητὴς τῆς παθολογοανατομίας ἐν Φρειβούργῃ, ἀλλ' ἐκ λόγων ὑγείας ἀνεχώρησεν εἰς Μαδέραν. Ἔγραψε περὶ λέπρας, ἐργασίας ἐμβρυολογικάς, ὡς καὶ ἱστολογικὰς περὶ καρδίας, δέρματος, ὑφῆς τῶν συμπαθητικῶν γαγγλίων καὶ ὀστῶν κλπ. Ο. Ρ.

— **Λάνγκερανς** (Langerhans), ***Ροβέρτος.*** Γερμανὸς ἀνατομοπαθολόγος, ἀδελφὸς τοῦ *Παύλου Λάνγκερανς*, γεννηθεὶς ἐν Βερολίνῳ τῷ 1859. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἀρχιτεκτονικὴν εἰς τὴν Βερολίνειον Ἀκαδημίαν, εἶτα δὲ ἰατρικὴν ἐν Μονάχῳ καὶ Βερολίνῳ, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῷ 1884. Ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1894 διετέλεσε βοηθὸς τοῦ Virchow, ἀπὸ δὲ τοῦ 1894 ἐπιμελητὴς τοῦ νοσοκομείου Moabit, προσκτησάμενος μετὰ ἓν ἔτος καὶ τὸν τίτλον τοῦ καθηγητοῦ. Ἔγραψε: «Ἀνατομοπαθολογίαν» μεταφρασθεῖσαν εἰς τὴν ἀγγλικήν, ἰταλικὴν καὶ ρωσικὴν γλῶσσαν, «Περὶ νεκρώσεως τοῦ παγκρέατος» (1889), «Περὶ ἀγκυλώσεως τοῦ ἄτλαντος» (1890), «Περὶ πολλαπλῶν νεκρώσεων τοῦ λιπώδους ἱστοῦ» (1890), «Περὶ ἀλλοιώσεως τῶν πνευμόνων ἐκ δηλητηριάσεως διὰ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος» κτλ. Ο. Ρ.

— **Λάνγκερανς** (Langerhans) ***νησίδια*** *['Ιατρ.]*. Μικροὶ ἐνδοκρινεῖς ἀδένες ἐντὸς τοῦ παγκρεατικοῦ ἱστοῦ, ὧν ὁ ἀριθμὸς ἀνέρχεται ἀπὸ $1^1/_2$–2 ἑκατομμύρια. Τὰ κύτταρα τῶν ἀδενίσκων τούτων εἶναι τετράγωνα ἢ πολυγωνοειδῆ, χωριζόμενα διὰ σχισμῶν, αἵτινες περιέχουσι τριχοειδῆ παραλαμβάνοντα τὸ ἔκκριμα. Τὰ νησίδια τοῦ παγκρέατος, ἂν καὶ περιβάλλονται ὑπὸ τῆς ἐξωκρινοῦς μοίρας αὐτοῦ, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσι μετ' αὐτοῦ.

Τὰ νησίδια ταῦτα διὰ τῶν ἐκκριτικῶν κοκκίων τῶν κυττάρων αὐτῶν παράγουσιν οὐσίαν, ἀνακαλυφθεῖσαν ὑπὸ τῶν Bert καὶ Banting, τὴν *ἰνσουλίνην*, χρησιμεύουσαν διὰ τὴν καῦσιν τοῦ σακχάρου ἐν τῷ ὀργανισμῷ. Τῆς ἐκκρίσεως ταύτης μὴ ἐπιτελουμένης, παραμένει τὸ σάκχαρον ἐν τῷ ὀργανισμῷ μὴ χρησιμοποιούμενον, συνεπείᾳ δὲ τούτου ἐπέρχεται ὁ *παγκρεατικὸς διαβήτης*. Γ. Φ. Κ.

Λάνγκεστερ (Lankester), ***σὲρ Ἔντουϊν Ρέϋ.*** Ἄγγλος φυσιοδίφης, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1847 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ὀξφόρδῃ τῷ 1929. Ἀπὸ τοῦ 1874 μέχρι τοῦ 1907 ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς ζῳολογίας καὶ τῆς συγκριτικῆς ἀνατομίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου, εἶτα τῆς Ὀξφόρδης, καὶ τέλος διευθυντὴς τῆς φυσικῆς ἱστορίας εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον. Ἐκ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων του ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Monograph of the cephalaspidum fiches» (1870), «Comparative longevity» (1871), «Contributions to developmental history of the Mollusca» (1875), «Degeneration» (1880), «Limulus and Arachnid» 1881) «Spolia maris» (1889), «The advancement of science» (1889), «A treatise ou zoology» (1900—1905, «The kingdom of man» (1907), «From an easy chair» (1908) κτλ. Δ. Κ. Π.

Λανγκίεβιτς (Langievicz), ***Μαριᾶνος.*** Πολωνὸς πατριώτης καὶ πολιτικὸς (1827—1887). Ἐσπούδασε μαθηματικὰ ἐν Μπρεσλάου καὶ Πράγᾳ, ἔπειτα δὲ μετέβη εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἐδιδάχθη στρατιωτικά. Ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Γαριβάλδην μετέσχε τῶν ἐκστρατειῶν αὐτοῦ κατὰ τῆς Νεαπόλεως (1860). Κατὰ τὴν πολωνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1863 κατὰ τῆς Ρωσσίας, πρωτηγωνίστησεν ὡς ἀρχηγὸς σώματος ἐκ 4 000 ἀνδρῶν, μετά τινας δὲ ἐπιτυχίας ἀνηγορεύθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν δικτάτωρ, Πολωνίας τὴν 10 Μαρτίου 1863. Ἀλλ' ἐννέα ἡμέρας βραδύτερον ἡττηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπελθόντων ρωσικῶν στρατευμάτων κατέφυγεν εἰς Αὐστρίαν, ὅπου συλληφθεὶς παρέμεινεν αἰχμάλωτος μέχρι τοῦ 1865. Ἀφεθεὶς ἐλεύθερος μετέβη εἰς Ἑλβετίαν, ἐκεῖθεν εἰς Τουρκίαν, ὅπου ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, καὶ τελικῶς εἰς Γαλλίαν, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Langlé*. Θ. Κ.

Λάνγκλ ***ντὲ Καρὺ*** (Langle de Cary), ***Φερδινάνδος.*** Γάλλος στρατηγός, γεννηθεὶς τῷ 18.. Διετέλεσε κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐν ἀρχῇ μὲν διοικητὴς τῆς 4ης στρατιᾶς καὶ κατόπιν μέχρι τοῦ 1915 διοικητὴς ὁμάδος στρατιῶν, ἀνακληθεὶς κατόπιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ν. Θ. Κ.

Λανγκλὲ (Langlé). ***Ὀνώριος-Φραγκῖσκος-Μαρία.*** Συνθέτης καὶ θεωρητικὸς γαλλικῆς καταγωγῆς (1741—1807) γεννηθεὶς εἰς Μονακό. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐν Νεαπόλει ᾠδεῖον «La Pietà dei Turchini», μεθ' ὃ μετέβη εἰς Γένουαν ὡς μουσικὸς διευθυντὴς τοῦ θεάτρου καὶ τῶν συναυλιῶν τῶν εὐγενῶν. Τῷ 1768 ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις ἔνθα ταχέως ἐπεβλήθη ὡς καθηγητὴς τοῦ κλα-

Digitized by Google

βεσίνου καὶ τοῦ ᾄσματος. Τῷ 1784 ὠνομάσθη καθηγητὴς τοῦ ᾄσματος ἐν τῇ «Βασιλικῇ σχολῇ ᾄσματος καὶ ἀπαγγελίας». Ἱδρυθέντος ὀλίγον μετὰ τὸ 1791 τοῦ ᾠδείου τῶν Παρισίων, ὁ Λανγκλὲ διωρίσθη ἐν αὐτῷ καθηγητὴς τῆς ἁρμονίας καὶ ἔφορος τῆς βιβλιοθήκης. Καταργηθείσης τῆς ἕδρας τῆς ἁρμονίας περιωρίσθη μόνον εἰς τὰς ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ἀσχολίας του. Ἐκ τῶν σκηνικῶν ἔργων τοῦ Λανγκλὲ ἐπαίχθη μόνον τὸ μελόδραμα: «Κοριζάντρ» (Corisandre 1791). Εἶχε γράψει ἐν τούτοις καί: «Ὀρέστην», τὸν «Θάνατον τοῦ Λαβοαζιέ», «Μήδειαν» κλπ. Συνέθεσεν ἐπίσης καντάτας, μελῳδίας κλπ. Μεγαλυτέρας σημασίας εἶναι τὰ θεωρητικὰ βιβλία τοῦ Λαννκλέ: «Ἐγχειρίδιον ἁρμονίας καὶ μετατροπίας» (1797), «Ἐγχειρίδιον βασίμου ὑπὸ τὸ μέλος» 1798), «Νέα μέθοδος ἀριθμήσεως τῶν συγχορδιῶν» (1801), «Ἐγχειρίδιον φυγῆς» (1805).

Γ. Σ.

Λανγκλὲν (Langlen), ***Σουζάνα.*** Γαλλὶς τεννίστρια, θριαμβεύσασα εἰς τοὺς μεγαλυτέρους ἀγῶνας καὶ ἀναγνωρισθεῖσα ὡς ἡ ἱκανοτέρα ἐξ ὅλων τῶν ὁμοφύλων της ἐν τῷ κόσμῳ. Ἡ Λανγλὲν ὡς ἐρασιτέχνις ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα της, μετέχουσα νικηφόρως ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν εἰς τὴν ἐθνικὴν γαλλικὴν ὁμάδα. Ἀκολούθως, λόγῳ δελεαστικῶν προτάσεων Ἀμερικανοῦ ἐπιχειρηματίου ἔγινεν ἐπαγγελματίας, κερδίσασα ἀρκετὰ ποσά. Δ. ΚΑΡ.

Λάνγκλεϋ (Langley), ***Σαμουὴλ-Πιερπόν.*** Ἀμερικανὸς φυσικὸς καὶ ἀστρονόμος (1834—1906). Ἐξεπαιδεύθη ἐν Βοστώνῃ καὶ ἀκολούθως ἐν Εὐρώπῃ. Ἀφοῦ ἐπί τινα ἔτη ἐπηγγέλθη τὸν ἀρχιτέκτονα καὶ τὸν πολιτικὸν μηχανικόν, διωρίσθη ἀκολούθως εἰς τὸ ἀστεροσκοπεῖον τοῦ Harvard College καὶ εἰς τὴν ναυτικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Βραδύτερον τῷ ἀνετέθη ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Allegheny καὶ ἡ ἕδρα τῆς ἀστρονομίας καὶ φυσικῆς τοῦ ἐν Πενσυλβανίᾳ Western University (1867). Τὰς θέσεις ταύτας διετήρησε μέχρις ὅτου ἐξελέγη γραμματεὺς τοῦ Smithsonian Institute ἐν Οὐασιγκτῶνι.

Τὸ ὄνομα τοῦ Λάνγκλεϋ συνδέεται στενότατα ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὰς ἐρεύνας ἐπὶ τοῦ φάσματος τοῦ ἡλίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὴν ἀεροναυτικήν. Ὅταν ἐπελήφθη τῆς μελέτης τῆς διανομῆς τῆς ἐνεργείας ἐν τῷ ἡλιακῷ φάσματι, παρετήρησεν ὅτι ἡ θερμοστήλη, ἥτις ἀπετέλει τότε τὸ εὐαισθητότερον διὰ τοιαύτας ἐρεύνας ὄργανον, ἦτο ἀκατάλληλος διὰ τὰς ἀκριβεῖς μετρήσεις, ὧν εἶχεν ἀνάγκην, καὶ βαθμηδὸν ἤχθη εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ βολομέτρου. Τῇ βοηθείᾳ τοῦ εὐπαθεστάτου τούτου ὀργάνου, διὰ τοῦ ὁποίου δύνανται νὰ ἀποκαλυφθῶσι μεταβολαὶ τῆς θερμοκρασίας μικρότεραι τοῦ ἑκατοντάκις ἑκατομμυριοστοῦ τοῦ βαθμοῦ, προώθησε τὰς ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος ἐρεύνας, ἀνακαλύψας τὴν ὕπαρξιν ἀγνώστου ἐκτάσεως αὐτοῦ πρὸ τῶν ἐρυθρῶν ἀκτίνων, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε *νέον φάσμα.* Ὁ Λάνγκλεϋ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἀπέδειξε πειραματικῶς τὸ δυνατὸν τῆς μηχανικῆς πτήσεως. Κατόπιν μακρῶν δοκιμῶν κατεσκεύασε πτητικὴν μηχανήν, ἣν ἐκάλεσεν *ἀερόδρομον,* καὶ ἡ ὁποία κατώρθωσε νὰ παραμείνῃ ἱσταμένη ἐπὶ 1 ½ λεπτὸν περίπου (6 Μαΐου 1896). Κατέλιπε πλῆθος ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν, ὧν πλήρης κατάλογος εὑρίσκεται εἰς τὸν τόμον VII τῶν «Riog. Mem. of the National Academy of Sciences». Σ. Π.

Λανγκλουὰ (Langlois), ***Βίκτωρ.*** Γάλλος ἀναολιστής, γεννηθεὶς τῷ 1829 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1869. Σταλεὶς ἐπὶ εἰδικῇ ἀποστολῇ εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀρμενίαν, ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους τῷ 1853 κομίζων μεγάλην συλλογὴν ἐπιγραφῶν. Τῷ 1857 καὶ τῷ 1861 μετέβη εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἐπεδόθη εἰς ἰδιαιτέρας μελέτας πρὸς ἀνεύρεσιν ἐπισήμων ἐγγράφων ἀφορώντων εἰς τὰς σχέσεις τῆς Γαλλίας μετὰ τῆς Ἀρμενίας κατὰ τὴν περίοδον τῶν σταυροφοριῶν. Ἔκτοτε ἀπέβη εἰδικὸς ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς ἀρχαιότητας τῆς Ἀρμενίας. Συνέγραψε πλεῖστα σπουδαῖα συγγράμματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Numismatiques des nomes d'Égypte sous l'administration romaine», «Σημείωσις περὶ τοῦ ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Ἁγίου Λαζάρου τῆς Βενετίας ἀρμενικοῦ μοναστηρίου», «Τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ τὰ μοναστήριά του», «Συλλογὴ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἱστορικῶν τῆς Ἀρμενίας». Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον ἔμεινεν ἡμιτελές. Μ. Ν. Δ.

— **Λανγκλουὰ** (Langlois), *Ἱππόλυτος.* Ἀξιωματικὸς τοῦ γαλλικοῦ πυροβολικοῦ (1839—1912), προερχόμενος ἐκ τῆς πολυτεχνικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ, μετέσχε τῶν ἐπιχειρήσεων παρὰ τῇ στρατιᾷ τοῦ Μπαζαὶν καὶ ᾐχμαλωτίσθη εἰς Μέτς. Ἀπὸ τοῦ 1880 ἤρχισε συλλαμβάνων τὴν ἰδέαν τῆς τελειοποιήσεως τοῦ ἐν χρήσει τότε ἐν Γαλλίᾳ πυροβόλου de Bange, ὑποδείξας πῶς ἐφαντάζετο τὸ νέον πυροβόλον. Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον, τῷ 1897, παρουσίασεν ἐν Γαλλίᾳ ὁ τότε συνταγματάρχης Deport τὸ γνωστὸν ταχυβόλον πυροβόλον τῶν 75 χλστ., τὸ πληροῦν τὰς ἰδιότητας, ἃς εἶχε προδιαγράψει ὁ Λανγκλουά. Τῷ 1888 προήχθη εἰς συνταγματάρχην καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς τακτικῆς τοῦ πυροβολικοῦ παρὰ τῇ σχολῇ πολέμου (École de guerre) καὶ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἐν Γαλλίᾳ καταρρίψας διὰ τῶν διδασκαλιῶν του τὰς πεπλανημένας ἀντιλήψεις τῶν παλαιοτέρων ἐποχῶν περὶ ἀνεξαρτησίας τοῦ πυροβολικοῦ, εἰσαγαγὼν ὁ πρῶτος τὰς νέας ἰδέας περὶ συνδέσμου (liaison) τοῦ πυροβολικοῦ μετὰ τοῦ πεζικοῦ. Τῷ 1892 προήχθη εἰς ὑποστράτηγον καὶ διῴκησε ταξιαρχίαν πεζικοῦ. Τῷ 1895 προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον καὶ διωρίσθη διοικητὴς τῆς σχολῆς πολέμου, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ 1901, ὁπότε ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ 20οῦ σώματος στρατοῦ, ἐφαρμόσας τότε πλήρως τὰς περὶ συνδέσμου τοῦ πυροβολικοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ὅπλων ἰδέας του κατὰ τὰς ὑπ' αὐτοῦ ὀργανωθείσας περιωνύμους ἀσκήσεις βολῆς τοῦ πυροβολικοῦ ἐπὶ ἀνοικτοῦ πεδίου, καὶ συγχρόνως ἀπετέλεσε μέλος τοῦ ἀνωτάτου πολεμικοῦ συμβουλίου. Τῷ 1906 διωρίσθη γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ πυροβολικοῦ. Ὡς ἐπιθεωρητὴς τοῦ πυροβολικοῦ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τῆς ἀνάγκης ὑπάρξεως πολλῶν πυρομαχικῶν, κατορθώσας, παρ' ὅλας τὰς ἀντιδράσεις τῶν συναδέλφων του, νὰ ἐπιτύχῃ ἐφοδιασμὸν διὰ βλημάτων πυροβολικοῦ ἐν ἀναλογίᾳ 3.000 ἀνὰ πυροβόλον τοῦ πεδίου (διὰ τὴν τότε ἐποχὴν καὶ τὰς τότε ἐπικρατούσας ἰδέας ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἦτο κολοσσιαῖος). Ἀπὸ τοῦ 1906 ἦτο συγχρόνως καὶ γερουσιαστὴς τῆς ἐπαρχίας Μπελφόρ. Ἀπὸ τοῦ 1909 ἐγένετο ἀκαδημαϊκός. Ὁ Λανγκλουὰ συνέγραψε τὰ ἑξῆς: «L'artillerie de campagne en liaison avec les autres armes» (1891), «Manoeuvre d'un détachement de toutes armes avec feux réels» (1897), «Conséquences tactiques des progrès de l'armement» (1903), «Guerre turco-russe et anglo-boer» (1903). Ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐξέδιδε τὴν «Revue générale», καὶ ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς ἐφημερίδος «Temps» διέδιδε παρὰ τῷ γαλλικῷ λαῷ τὰς περὶ στρατοῦ, καὶ ἰδίᾳ τὰς περὶ τοῦ πυροβολικοῦ, νεωτέρας ἰδέας. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Ἱππόλυτος Λανγκλουὰ

— **Λανγκλουὰ** (Langlois), ***Ἰωάννης-Κάρολος.*** Γάλλος ζωγράφος καὶ στρατιωτικὸς (1789—1870). Τῷ 1806 εἰσῆλθεν εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολὴν τῶν Παρισίων. Συνεπολέμησε μετὰ τοῦ Ναπολέοντος ἐν Δαλματίᾳ, Γερμανίᾳ, Αἰγύπτῳ καὶ Ρωσίᾳ. Τῷ 1823 μετέσχε τῆς εἰς Ἱσπανίαν ἐκστρατείας, μετὰ δὲ τὸ πέρας ταύτης διέμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Καταλωνίᾳ. Τῷ 1849 ἀπεστρατεύθη. Παραλλήλως πρὸς τὰς στρατιωτικάς του ἀσχολίας ἐκαλλιέργησε καὶ τὴν ζωγραφικήν, ἐπὶ πολεμικῶν ἰδίᾳ θεμάτων. Πλεῖστα τῶν ἔργων του ἀπόκεινται εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Βερσαλλιῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του πινάκων τάσσονται: «Ἡ διάβασις τοῦ Λὲχ τῷ 1796», «Ἡ διάβασις τοῦ Βερεζίνα», «Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου», «Ἡ μάχη τοῦ Σιντὶ-Φερούχ», «Ἡ μάχη τοῦ Πολότσκ» κλπ. Ἐπὶ πλέον ὁ Λανγκλουὰ ἠσχολήθη εἰς τὴν ζωγραφικὴν στρατιωτικῶν πανοραμάτων, δι' ὧν ἐγένετο γνωστότατος. Ἵδρυσε κυκλοτερῆ οἰκοδομήματα, ἐν οἷς ἐπαρουσίασε σκηνὰς εἰλημμένας, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐκ τῶν ἐκστρατειῶν, εἰς ἃς ἔλαβε μέρος.

Ι. Μ Π.

— **Λανγκλουὰ** (Langlois), ***Κάρολος-Βίκτωρ.*** Γάλλος ἱστορικός, μέλος τοῦ ἰνστιτούτου καὶ διευθυντὴς τῶν ἐθνικῶν ἀρχείων, γεννηθεὶς τῷ 1863 ἐν Ρουέν. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ λυκείῳ τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου, ἐν τῇ σχολῇ τῶν Chartes, καὶ κατόπιν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ, ὅπου εἰδικεύθη εἰς τὴν παλαιογραφίαν. Ἠσχολήθη μὲ τὴν μελέτην τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας καὶ ἐδίδαξε παλαιογραφίαν καὶ βιβλιογραφίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Μομπελιὲ καὶ ἐν Σορβόννῃ. Τῷ 1917 ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῆς φιλολογίας. Ἔγραψε: «Le règne de Philippe III le Hardi» (1887), «Les archives de l' histoire de France» (1891—1893), «Manuel de bibliographie historique» τ. Δ': «Instruments bibliographiques» (1896), «Histoire du moyen âge» (1901), «L' Inquisition» (1902), «La préparation professionelle à l' enseignement secondaire» (1902), «Questions d' histoire et d' enseignement» (1902), «La société française an XIIIe siècle» (1903), «Manuel de bibliographie historique» (τομ. 2, 1904), «Histoire de l' écriture en France» (1905), «Introduction aux études historiques» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Ch. Segnobos,* μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ *Σπ. Λάμπρου*). Θ. Π.

Λανγκμιούαρ (Langmuir), ***Ἔρβινγκ.*** Ἀμερικανὸς χημικὸς καὶ ἐφευρέτης, γεννηθεὶς τῷ 1881. Ἐσπούδασε χημείαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον Κολομβίας, τῷ δὲ 1903 μετέβη εἰς Γερμανίαν πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του, φοιτήσας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γοτίγγης. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του διωρίσθη καθηγητὴς τῆς χημείας εἰς τὸ ἰνστιτοῦτον Στῆβεν, ἐν Χομπόκεν τῆς Νέας Ἱερσέης, ἀπὸ τοῦ 1906 μέχρι τοῦ 1909, ἔκτοτε δὲ ἐπεδόθη εἰς φυσικοχημικὰς ἐρεύνας, ἐργαζόμενος ἐν τῇ γενικῇ ἠλεκτρικῇ ἑταιρείᾳ τῆς πόλεως Σενέκταντυ, τῆς πολιτείας Νέας Ὑόρκης. Ἐφεῦρε τὸν λαμπτῆρα Τοῦγκστεν καὶ συμπυκνωτικὴν ἀντλίαν διὰ τὴν παραγωγὴν ὑψηλοῦ κενοῦ. Εἰς τὰς ἐφευρέσεις του ἐν τῇ σφαίρᾳ τῶν ἠλεκτρικῶν κενώσεων ὀφείλεται κυρίως ὁ νεώτερος σωλὴν κενοῦ ἀέρος, ὁ χρησιμοποιούμενος διὰ τὴν παραγωγὴν ραδιενεργείας. Τῷ 1911 ἀνεκάλυψε τὴν ἀτομικὴν μορφὴν τοῦ στοιχειώδους ὑδρογόνου, ἡ ἀνακάλυψις δὲ αὕτη τὸν ὡδήγησεν εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τελειοποιημένης μεθόδου τήξεως καὶ συγκολλήσεως μετάλλων διὰ φλογῶν ἀτομικῶν ὑδρογόνου. Τῷ 1917—1918 ἐργαζόμενος εἰς τὸν πειραματικὸν σταθμὸν τοῦ ἀμερικανικοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ἐν Νάχαντ τῆς Μασσαχουσέττης, ἐτελειοποίησε μεθόδους σημάνσεως ὑποβρυχίων. Διὰ τὰς ἐρεύνας του ἐπὶ τῆς μοριακῆς φυσικῆς ἔλαβε τῷ 1918 τὸ βραβεῖον Χιοὺζ τῆς βασιλικῆς ἑταιρείας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Λονδίνου. Δ. Σ. Δ.

Λάνγκμπεν (Langbehn), ***Ἰούλιος.*** Γερμανὸς συγγραφεὺς (1851—1907). Ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς φιλολογίας, φυσικῶν ἐπιστημῶν, ἀρχαιολογίας καὶ ἑλληνικῆς τέχνης, ἔλαβε δὲ μέρος, ὡς ἐθελοντής, εἰς τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 καὶ ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν, Δανίαν καὶ Ὁλλανδίαν. Πτωχὸς καὶ ἁγνός, ἔζησε μακρὰν τοῦ κόσμου, προσχωρήσας δὲ τῷ 1900 εἰς τὸν καθολικισμόν, ἐπάλαισεν ὑπὲρ τοῦ καθαρμοῦ καὶ τῆς ἐμβαθύνσεως τῆς γερμανικῆς ψυχῆς. Πλήρης θέρμης καὶ ἐσωτερικότητος, διεκήρυττεν ὅτι ἀγάπη ἄνευ σοφίας εἶναι νοητή, οὐχὶ ὅμως καὶ τὸ ἀντίστροφον. Τὸ ἀνωνύμως ἐκδοθὲν ἔργον του: «Ὁ Ρέμπραντ ὡς παιδαγωγός» (1890) ἠρίθμησε τελευταίως τὴν 76ην ἔκδοσίν του. Κατὰ τὸν Λάνγκμπεν, ὁ μεγαλοφυὴς Ὁλλανδὸς καλλιτέχνης, ὁ δημιουργήσας τὰ πλήρη ψυχῆς ἀριστουργήματα, παριστάνει τὸν πνευματικὸν τύπον, πρὸς τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ τείνῃ ὁ σημερινὸς γερμανικὸς λαός. Ὀπαδὸς τοῦ ἰδεαλισμοῦ καὶ πολέμιος τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ, ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῶν Γερμανῶν. Ἐδημοσίευσε, πρὸς τούτοις, ποιήματα ὑπὸ τὸν τίτλον »Τεσσαράκοντα ᾄσματα ὑπὸ ἑνὸς Γερμανοῦ» (1901). Γ. Ε. Κ.

Λανγκνάου (Langnau) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Βέρνης ἐν τῷ Ἔμμενταλ, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Ἴλφις πρὸς τὸν Ἔμμαν, δεξιὸν παραπόταμον τοῦ Ἄαρ. Κάτ. 8.687. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βέρνης-Λουκέρνης καὶ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ Ἔμμενταλ. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορική, κέντρον τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐμπορίου τοῦ τυροῦ Ἔμμενταλ καὶ ἔχει ἐργοστάσια καπνοῦ, βαμβακερῶν καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων. Ἔχει παλαιὰν ἀγορὰν κτισθεῖσαν τῷ 1519 καὶ ἐκκλησίαν τοῦ 1672. Μ. Δ. Β.

Λανγκὸν (Langon), *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Γιρόνδης, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Γαρούνα. Κάτ. 8.436. Διεξάγει ἐμπόριον ὀνομαστῶν λευκῶν οἴνων καὶ παράγει καπνόν. Ἔχει ἐργοστάσια σιγαρέττων, κλείθρων, βυτίων κτλ. Ἐπὶ τοῦ Γαρούνα ὑπάρχει ὡραία κρεμαστὴ γέφυρα. Μ. Δ. Β.

Λάνγκρ (Langres) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἄνω Μάρνη ἐπὶ λόφου ὕψος 471 μ., δεσπόζοντος τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Μάρνη. Κάτ. 9.803. Εἶναι πόλις γεωργικὴ καὶ ἐμπορική, ἔχουσα ἐργοστάσια λεβήτων καὶ εἰδῶν μαγειρικῆς καὶ διεξάγουσα ἐμπόριον οἴνων, λίνου, σιτηρῶν, ἵππων, τυροῦ, μυλοπετρῶν κτλ. Εἶναι φρούριον πρώτης τάξεως μετ' ἀκροπόλεως περιστοιχιζομένης ὑπὸ δώδεκα ὀχυρῶν καὶ κατέχει μίαν τῶν σπουδαιοτέρων στρατηγικῶν θέσεων τῆς Ἀ. Γαλλίας. Ἔχει ὡραίαν μητρόπολιν τοῦ Σαὶν Μαμάς, ἓν τῶν πρώτων γοτθικῶν μνημείων τῆς Γαλλίας τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον καὶ ἱστορικὴν καὶ ἀρχαιολογικὴν ἑταιρείαν, ἱδρυθεῖσαν τῷ 1836. Ἡ μεγάλη στρατηγικὴ ἀξία τῆς θέσεώς της ἦτο γνωστὴ καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους, τῷ δὲ 301 ὁ Κωνστάντιος ὁ Χλωρὸς κατώρθωσε νὰ νικήσῃ ὑπὸ τὰ τείχη ταύτης τοὺς εἰσβαλόντας Ἀλαμανούς. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἑκατονταετοῦς πολέμου οἱ Ἄγγλοι δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐκπορθήσουν τὸ φρούριόν της. Μόνον τῷ 1814 καὶ 1815 ἡ πόλις παρεδόθη εἰς τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα (βλ. κατ. *Λάνγκρ* φρούριον). Μ. Δ. Β.

— **Λάνγκρ** ***ὀροπέδιον*** (Plateau de Langres) */ Γεωγρ./.* Ὀροπέδιον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἄνω Μάρνη. Ἀποτελεῖ τὴν δυτικωτέραν προέκτασιν τῶν Βοσγίων καὶ τὰς ΒΑ. παρυφὰς τῶν κεντρικῶν πτυχώσεων τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους. Σύγκειται ἐξ ἀσβεστολιθικῶν πυρωμάτων καὶ εἶναι

Digitized by Google

ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄδενδρον. Ἐξ αὐτοῦ κατέρχονται οἱ ποταμοὶ Σηκουάνας, Ὤμπ, Μάρνης καὶ Μόζας. Τὰ Α. καὶ τὰ Δ. αὐτοῦ κράσπεδα κατέρχονται ἀποτόμως καὶ σχηματίζουν βαθέα βάραθρα. Τὸ μεγαλύτερον ὕψος αὐτοῦ φθάνει τὰ 516 μ., τὸ δὲ μέσον ὕψος τὰ 450 μ. Μ. Δ. Β.

— **Λάνγκρ** (Langres) *φρούριον*. Φρούριον τῆς Γαλλίας μεταξὺ τοῦ θεάτρου ἐπιχειρήσεων τοῦ Σηκουάνα καὶ Σαύου (Saône), ἐπὶ τῆς συντομωτέρας ὁδοῦ συγκοινωνίας μεταξὺ Βασιλείας (Bâle) καὶ Παρισίων. Εὑρισκόμενον εἰς τὴν μεταξὺ τῶν φρουρίων Τοὺλ (Toul) καὶ Ἐπινὰλ (Epinal), διανοιχθησομένην παρὰ τοῦ ἀπ' ἀνατολῶν ἐπιδρομέως δίοδον, δύναται ἀφ' ἑνὸς νὰ συνεργασθῇ μετ' αὐτῶν εἰς τὴν ἄμυναν τῆς χώρας, ἀφ' ἑτέρου νὰ προστατεύσῃ τὴν ὑποχώρησιν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων μετὰ ἀποτυχίαν, διότι ἀσφαλῶς πρὸ τοῦ 1914 αἱ πρῶται ἐπιχειρήσεις θὰ ἐλάμβανον χώραν ἀνατολικῶς καὶ πρὸ τοῦ φρουρίου Λάνγκρ. Ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τῶν ὀχυρώσεων τοῦ φρουρίου Λάνγκρ, ὁ ἐχθρὸς θὰ ἐξηναγκάζετο εἰς μεγάλους ἑλιγμούς, δι' ὧν θὰ ἔχανε τὴν ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ὑποχωροῦντος, τοῦ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ φρουρίου δυναμένου νὰ ἀνασυνταχθῇ. Ἡ ὀχύρωσις συμπληρωθεῖσα μετὰ τὸ 1870 κατέστησε τὸ Λάνγκρ περικεχαρακωμένον στρατόπεδον, δυνάμενον νὰ καταστῇ στήριγμα ὁλοκλήρου στρατιᾶς. Ἡ ὀχύρωσις περιλαμβάνει ἐσωτερικὸν πυρῆνα ἀναπτύξεως 14 χλμ. καὶ ἀπεσπασμένα ὀχυρὰ μετὰ φρουρίων εἰς ἀποστάσεις μεγάλας ἀπ' ἀλλήλων, ἐπὶ μήκους γραμμῆς 53 χλμ., ἀλλὰ τὸ φρούριον ἀπαιτεῖ φρουρὰν πολυάριθμον καὶ ἐμπειροπόλεμον. Ν. Ι. Κ.

Λάνγκσαϊντ (Langside) *[Γεωγρ.]*. Ἱστορικὴ τοποθεσία ἐν Σκωτίᾳ, περιλαμβανομένη σήμερον ἐν τῇ πόλει Γλασκώβῃ. Ἀρχαιότερον ἦτο χωρίον ἔξωθεν τῆς Γλασκώβης, ἐνταῦθα δὲ τὴν 13 Μαΐου 1568 τὰ στρατεύματα τῆς βασιλίσσης τῶν Σκώτων Μαρίας συνεπλάκησαν καὶ κατετροπώθησαν ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ ἀντιβασιλέως Μώρρεϋ. Ἐκ τοῦ Λάνγκσαϊντ ἡ Μαρία ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Δ. Σ. Δ

Λάνγκ-Σὸν *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλικῆς Ἰνδοκίνας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τογκίνου, ἀπέχουσα 20 χλμ. τῶν σινικῶν συνόρων σιδηροδρομικῶς καὶ 125 χλμ. ΒΑ. τοῦ Χανόϊ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Χανόϊ—Λουνγκτσοῦ. Κάτ. 2.700. Μεγάλης στρατηγικῆς καὶ ἐμπορικῆς σπουδαιότητος, κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς γαλλικῆς κατοχῆς ὑπῆρξε τὸ θέατρον πολλῶν μαχῶν καὶ συρράξεων. Ἔχει ὀχυρωθῆ ὑπὸ τῶν Γάλλων, οἱ ὁποῖοι διατηροῦν ἐν αὐτῇ φρουράν. Δ. Σ. Δ.

λανδαμάνος (ὁ) (Landaman). Τίτλος τιμητικὸς καὶ ἀξίωμα τοῦ προέδρου τῆς ἑλβετικῆς ὁμοσπονδίας καὶ τοῦ διοικητοῦ καντονίων τινῶν· εἶδος τοπάρχου.

λανδγράβος (ὁ) ἢ *λανδγράφος* (Landgraf). Τίτλος καὶ ἐξουσία τῶν πριγκίπων τῆς παλαιᾶς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἰσότιμος πρὸς τὸν τῶν Λατίνων comes provincialis. Οἱ λανδγράφοι εἰς τὴν κομιτείαν των, δηλαδὴ τὴν περιοχήν, ἐφ' ἧς ἐξετείνετο ἡ ἐξουσία των, ἤσκουν κατ' ἐξουσιοδότησιν τοῦ αὐτοκράτορος δικαιώματα πλήρους διοικήσεως μετὰ δικαστικῆς λειτουργίας, καὶ τὸ λεγόμενον δικαίωμα ἐνόπλου συνοδείας (geleitsrecht) ἐπ' ἀμοιβῇ τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ταξιδευόντων ξένων. Τοιαύτην πλήρη ἐξουσίαν εἶχον κυρίως οἱ λανδγράφοι τῆς Θουριγγίας καὶ τῆς Ἀλσατίας, ἐνῷ εἰς ἄλλους πρίγκιπας ἀπενέμετο ὁ τίτλος τιμῆς ἕνεκεν. Ἐκ τῶν λανδγράφων δὲ τῆς Θουριγγίας ὁ τίτλος μετεδόθη κληρονομικῶς εἰς τοὺς πρίγκιπας τῆς Ἔσσης, οἵτινες ἔφερον αὐτὸν μέχρι τοῦ νέου γερμανικοῦ Συντάγματος, ὅπερ κατήργησε γενικῶς τοὺς τίτλους. Ὁ τίτλος τοῦ λανδγράφου (=κόμιτος χώρας) ἦτο ἀνώτερος τῶν: *μαρκγράφου* (Markgraf=κόμιτος μεθοριακῆς περιοχῆς) καὶ *μπουργκγράφου* (Burggraf=κόμιτος ὠχυρωμένης πόλεως). Θ. Κ.

λανδεΐλος *βαθμὶς* (Llandeilian-Stufe) *[Γεωλ.]*. Μία ἐκ τῶν πέντε βαθμίδων στρωμάτων, ἡ τρίτη κατὰ σειρὰν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων (τετάρτη κατ' ἄλλην διαίρεσιν), εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ κατωτέρα σιλούριος ἢ ὀρδοβίσιος ὑποδιάπλασις στρωμάτων τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Τὰ στρώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης περικλείουν *γραπτολίθους* (τὰ εἴδη *κλιμακόγραπτος peltifer*, *νημάγραπτος gracilis*, *διδυμόγραπτος Murchisoni*, *διδυμόγραπτος superstes*, κ. ἄλ.), ὡς χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα. Στρώματα τῆς βαθμῖδος ταύτης εὑρίσκονται εἰς τὰς νήσους τῆς Μεγ Βρεττανίας, εἰς τὴν Σκανδιναυϊκὴν χερσόνησον, εἰς τὴν Βοημίαν, εἰς τὰς Ἀρδέννας καὶ τὸ Βέλγιον, εἰς τὴν νότιον Γαλλίαν, Ἰβηρικὴν χερσόνησον, Βόρειον καὶ Νότιον Ἀμερικήν, κ. λ.. Ὠνομάσθη ἐκ τῆς περιοχῆς Λανδεΐλο (Llandeilo) τῆς Καρμάρθεν τῆς Ἀγγλίας. Γ. Κ. Γ.

Λάνδης, Ἀντώνιος. Ψευδώνυμον τοῦ Ἕλληνος κωμικοῦ βαρυτόνου *Δεσφυράνα* (1863—1919, γεννηθέντος ἐν Κερκύρᾳ. Εἶναι ἐκ τῶν πρώτων, οἵτινες εἰργάσθησαν διὰ τὴν σύμπηξιν ἑλληνικοῦ μελοδράματος. Χάρις εἰς τοὺς ὑπερανθρώπους κόπους τοῦ Λάνδη, ὅστις κατέβαλε καὶ τὰς δαπάνας, κατωρθώθη ἡ ἐν ἔτει 1888 πρώτη ἀπὸ σκηνῆς ἀναβίβασις τοῦ «Ὑποψηφίου βουλευτοῦ» τοῦ Ξύνδα, τοῦ πρώτου δηλαδὴ ἑλληνικοῦ μελοδράματος, ὅπερ ἐξετελέσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὑπὸ ἑλληνικοῦ θιάσου. Μετὰ τὴν ἐν Ἀθήναις μεγάλην ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τούτου ὁ Λάνδης, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ θιάσου του, μετέβη εἰς Σύρον· ἀργότερον παρηκολούθησε τὸν θίασον κατὰ τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Καΐρῳ, Κωνσταντινουπόλει, Ρουμανίᾳ, Ρωσίᾳ κλπ. περιοδείαν του. Ὁ Λάνδης εἶχε νυμφευθῆ τὴν διακεκριμένην Ἰταλίδα ὑψίφωνον Αἰκατερίνην Μποταρέλλι, ἥτις, παραμείνασα ἔκτοτε ἐν Ἑλλάδι, συνέδεσε τὸ ὄνομά της μὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ μελοδράματος. Αἱ ἐπιτυχίαι της εἰς τὸν «Ὑποψήφιον», τὴν «Βετλῆ» κλπ. ἀφῆκαν ἐποχήν. Γ. Σ.

λανδίγραβος (ὁ)· ἄλλως *λανδγράβος* (βλ. λ.).

λανδοβέριος *βαθμὶς* (Llandovery-Stufe) *[Γεωλογ.]*. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἀπὸ τὰς τέσσαρας βαθμῖδας στρωμάτων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποδιαιρεῖται ἡ ἀνωτέρα σιλούριος (ἢ γοτλάνδιος) ὑποδιάπλασις στρωμάτων τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Τὰ στρώματα αὐτῆς περιέχουν ὡς χαρακτηριστικὰ ἀπολιθώματα πολλὰ εἴδη γραπτολίθων, ἰδίᾳ δ' ἐκ τοῦ γένους *μονόγραπτος* τὰ εἴδη μονόγραπτος convolutus, leptotheca, fimbriatus, cyphus, acinaces, atavus, crenulatus, crispus, turriculatus κ. ἄ. Στρώματα τῆς λανδοβερίου βαθμῖδος ἀπαντῶνται εἰς τὰς νήσους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τὴν Νορβηγίαν, τὴν Ἐσθονίαν, τὰ ρηνικὰ σχιστολιθικὰ ὄρη, τὴν Ποδολίαν, κ. λ. Ὑπὸ τῶν νεωτέρων γεωλόγων ὠνομάσθη καὶ *βαλέντιος βαθμίς*. Γ. Κ. Γ.

Λάνδοι (οἱ) (Landi) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Γερμανίας, κατοικῶν μεταξὺ τοῦ Ρήνου καὶ Ἄλβιος, ὅστις παρασπονδήσας μετ' ἄλλων γερμανικῶν φύλων κατὰ τοῦ Ποπλίου Κουϊντιλλίου Οὐάρωνος τῷ 9 μ. Χ. ἐτιμωρήθη αὐστηρότατα ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ τῷ 11 μ. Χ., ἀνακτήσαντος τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἁλωθέντας ἀετούς. Α. Θ. Σ.

λανδολφία (ἡ) (Landolphia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυανοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἀναρριχητικούς. Γνωστὰ περὶ τὰ 20 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς καὶ ὧν πλεῖστα παρέχουσιν ἄφθονον καὶ ἐκλεκτὸν ἐλαστικὸν κόμμι. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λανδολφία ἡ ἑνδελότιος* (Landolphia Hendelotii, *λανδολφία ἡ κίρκειος* (Landolphia Kirkii), *λανδολφία ἡ ὀβαριακὴ* (Landolphia Owariensis) καὶ *λανδολφία ἡ εὐανθὴς* (Landolphia florida). Τὰ τρία πρῶτα εἴδη καλλιεργοῦνται σχεδὸν πανταχοῦ διὰ τὸ ἐλαστικὸν κόμμι καὶ τὸ τέταρτον διὰ τὰ εὐώδη καὶ ὡραῖα ἄνθη του ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. Π

Λανδόλφος, ἢ *Λανδοῦλφος* (Landolfo ἢ Landulfo). —1) Ὄνομα ὀκτὼ Λομβαρδῶν ἡγεμόνων τῆς Καπύης καὶ τοῦ Βενεβέντου, οἵτινες ἐκυβέρνησαν αὐτὰς ἀπὸ τοῦ 840 μέχρι τοῦ 1077. Ἀρχηγὸς τοῦ οἴκου ὑπῆρξεν ὁ *Λανδόλφος ὁ Α'*, ἀποθανὼν τῷ 842. Οὗτος κατέλαβε τὴν Καπύην καὶ ἐκήρυξεν ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ δουκὸς τοῦ Βενεβέντου. Ὁ *Λανδόλφος ὁ Β'* ἦτο μικρότερος υἱὸς τοῦ προηγουμένου καὶ ἀπέθανε τῷ 879. Ἦτο ἀρχιεπίσκοπος τῆς Καπύης καὶ κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχήν, ὑφαρπάσας αὐτὴν ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Παντονοῦλφο, κατόπιν πολιορκίας, εἰς ἣν ἐβοήθησεν αὐτὸν ὁ αὐτοκράτωρ Λουδοβῖκος ὁ Β'. Ὁ *Λανδόλφος ὁ Γ'* κατώρθωσε νὰ ἀποκρούσῃ βαρβαρικὴν ἐπιδρομὴν τῷ 936 καὶ ἀπέθανε τῷ 943. Ὁ *Λανδόλφος ὁ ΣΤ'* ἀπέθανε τῷ 983 ἐν μάχῃ κατὰ τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ *Λανδόλφος ὁ Η'* διεδέχθη τὸν πατέρα του Παντόλφο τὸν Ε', ἀλλὰ ἐξεβλήθη τῆς χώρας του ὑπὸ τοῦ κόμητος τῆς Ἀμβέρσης Ριχάρδου τῷ 1062, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὴν Καπύην.—2) Τρεῖς Ἰταλοὶ ἱστοριογράφοι. Τούτων ὁ μεγαλύτερος ἔζησε κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα καὶ ἔγραψε συνέχειαν τῆς ἱστορίας τοῦ Παύλου τοῦ Διακόνου, μέχρι τοῦ ἔτους 813. ὁ δεύτερος, ἀποκαλούμενος καὶ πρεσβύτερος, ἔζησε κατὰ τὸ ΙΑ' αἰῶνα καὶ ἔγραψεν «Ἱστορίαν τῶν Μεδιολάνων» τῶν ἐτῶν 374—1085· ὁ δὲ τρίτος, ὁ ἐπικαλούμενος καὶ νεώτερος, ἔγραψε συνέχειαν τῆς «Ἱστορίας τῶν Μεδιολάνων» τοῦ προηγουμένου, ἀπὸ τὸ ἔτος 1097 μέχρι τοῦ 1137 Λόγῳ τῆς αὐστηρότητος τῶν ἐπικρίσεών του κατὰ τῆς σιμωνίας καὶ τῶν ἄλλων ἱερατικῶν παρεκτροπῶν τῆς ἐποχῆς του, κατεδιώχθη πολλάκις, ἐφυλακίσθη καὶ ὑπέστη ἀποκοπὴν τῶν ὤτων καὶ τῆς ρινός.—3) Λομβαρδὸς ναύαρχος ζήσας κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα καὶ γνωστὸς διὰ τὰς κατὰ τῶν δυνάμεων τῆς Πίζης νίκας του. Διετέλεσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Βυζαντίου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, τῷ δὲ 1104 κατενίκησε τοὺς Πιζανοὺς παρὰ τὴν Ρόδον καὶ κατέστησεν αὐτοὺς ἀνικάνους νὰ ἐξακολουθήσουν τὰς ἐπιδρομάς των κατὰ τῶν ἑλληνικῶν παραλίων. Ἡ ναυμαχία αὕτη ἔλαβε χώραν συνεπείᾳ τοῦ πολέμου, ὁ ὁποῖος εἶχε κηρυχθῆ μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Βοημούνδου, ἀρχηγοῦ τοῦ ἐν Μ. Ἀσίᾳ στρατοῦ τῶν σταυροφόρων, ὁ ὁποῖος εἶχε καλέσει εἰς βοήθειάν του τοὺς Πιζανούς. Μ. Δ. Β.

Λάνδος. Εὐγενὴς ἐνετικὴ οἰκογένεια, κλάδος τῆς ὁποίας ἐγκατασταθεὶς ἐν Κρήτῃ ἐξηλληνίσθη κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Τῆς οἰκογενείας ταύτης διεκρίθησαν τὰ ἑξῆς μέλη:

—1) ***Ἱερώνυμος***. Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης ἀπὸ τοῦ 1459. Τῷ 1491 τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ Λατίνου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπέθανε μετὰ τὸ ἔτος 1493 καὶ πρὸ τοῦ 1503.

—2) ***Πέτρος***. Ἑβδομηκοστὸς ὄγδοος δόγης τῆς Βενετίας. Γεννηθεὶς τῷ 1462, ἀφιερώθη ἀπὸ ἡλικίας 16 ἐτῶν εἰς τὸν ναυτικὸν βίον. Ἐστάλη πρεσβευτὴς παρὰ τῷ πάπᾳ Λέοντι τῷ Ι', ἐχρημάτισε δὶς διοικητὴς τῆς Παδούης, τῷ δὲ 1528, διορισθεὶς ἀρχιναύαρχος τοῦ ἐνετικοῦ στόλου, κατέλαβε καὶ προσήρτησεν εἰς τὴν Ἐνετικὴν δημοκρατίαν, ὡς κτήσεις αὐτῆς, τὸ Πολινιάνο, τὸ Ὀτράντο, τὸ Μπρίντιτζι, τὴν Μόλαν, τὴν Μονόπολιν κ. ἄ. Τῷ 1539 ἐξελέγη δόγης, διατελέσας τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1545, ὅτε καὶ ἀπέθανεν.

—3) ***Ἀνδρέας***. Ἀναφέρεται ὡς Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης κατὰ τὰ ἔτη 1503 καὶ 1504

—4) ***Ἰωάννης***. Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1513 μέχρι τοῦ 1534.

—5) ***Πέτρος***. Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης ἀπὸ τοῦ 1535 μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1583). Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐν Τριδέντῳ (Τρέντῳ) Οἰκουμενικὴν σύνοδον, τῷ δὲ 1583 ἀπεστάλη ὡς ἀποστολικὸς ἔξαρχος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βερώνης.

—6) ***Ἀγάπιος***. Λόγιος μοναχὸς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος (βλ. λ. *Ἀγάπιος μοναχός*).

—7) ***Ἀντώνιος***. Λόγιος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, καταγόμενος ἐκ Χάνδακος τῆς Κρήτης. Ἦτο μέλος τῆς ἐν Βενετίᾳ Ἀκαδημίας τῶν Ἀβλαβῶν (Illesi) καὶ συνέταξε: «Sopra la gloriosa assunzione della beatissima Vergine sonneto» καὶ ἐπίγραμμα ες τὴν πανήγυριν τῆς θεομητορικῆς μεταστάσεως, καταχωρηθέντα εἰς τὰ «Ἄνθη εὐλαβείας» (Βενετία 1720). ΕΡ. Μ

Λανδοσία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τεκτοσάγων τῆς Γαλατίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Ε', 4, 6) ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Ἀγκύρας. Ταυτότης ἄγνωστος. Α. Θ. Σ.

Λανδόφσκα (Landowska), ***Βάντα***. Διάσημος δεξιοτέχνης τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ ἰδίως τοῦ κλαβεσίνου, γεννηθεῖσα ἐν Βαρσοβίᾳ τῷ 1877 καὶ ἐγκατασταθεῖσα ἐν Παρισίοις. Αἱ δημόσιαι ἐμφανίσεις της ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ τῶν καλυτέρων εὐρωπαϊκῶν κέντρων καὶ ἡ ἀπαράμιλλος χάρις, μεθ' ἧς παίζει κλασεβῖνον, ἐτοποθέτησαν τὴν Λανδόφσκα εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν καλλιτεχνῶν τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν ἀναβίωσιν τῶν ἀρχαίων ὀργάνων. Διεκρίθη ἐπίσης καὶ ὡς συνθέτις μελῳδιῶν, τεμαχίων διὰ κλειδοκύμβαλον, συμφωνικῶν ἔργων κτλ. Ἔγραψεν: «Ὁ Μπάχ καὶ οἱ ἐκτελεσταί του» (1908), «Ἡ ἀρχαία μουσική» (1908). Γ. Σ.

Λανδρὺ (Landru). Γάλλος ἐγκληματίας (βλ. λ. *Λαντρύ*).

λανδῶ (τό)· ἀντὶ *λαντῶ* (βλ. λ.).

Λάνε (Lane)· βλ. *Λέην*.

Λανέλλυ (Llanelly) *[Γεωγρ.]*. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Καρμάρθεν τῆς Οὐαλλίας. Κάτ. 39.000. Ἡ μητρόπολις τοῦ Ἁγίου Ἔλλι, εἰς ἣν ὀφείλει ἡ πόλις τὸ ὄνομά της, ἀνεκαινίσθη τῷ 1906, ἀλλὰ διατηρεῖ τὸν ἀρχαῖον πύργον της καὶ ἄλλα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀρχαίου κτηρίου τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἡ θέσις της ἐν τῷ κέντρῳ περιφερείας πλουσιωτάτης εἰς γαιάνθρακα, σίδηρον, ἄσβεστον καὶ ἄλλα ὀρυκτά, καθιστᾷ αὐτὴν μίαν τῶν σπουδαιοτέρων βιομηχανικῶν πόλεων τῆς νοτίου Οὐαλίας. Ἐκτὸς τῶν ἀνθρακωρυχείων, ὑπάρχουν ἐκτεταμένα χυτήρια χαλκοῦ, ἐργοστάσια λευκοσιδήρου καὶ κατασκευῆς χημικῶν προϊόντων. Ἔχει βιβλιοθήκην, μουσεῖον, πινακοθήκην, θέατρα, ἀνώτερα σχολεῖα κλπ. Δ. Σ.

Λανεσὰν (Lanessan), ***Ἰωάννης-Μαρία-Ἀντώνιος***. Γάλλος φυσιοδίφης, δημοσιογράφος καὶ πολιτικὸς (1843—1919). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ διετέλεσεν ἐπί τινα χρόνον ἰατρὸς τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ εἰς τὰς ἀποικίας τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τῷ 1870, ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν καὶ ἐζήτησε ν' ἀποσταλῇ εἰς τὴν μοῖραν τῆς Βαλτικῆς. Ἀπορριφθείσης τῆς αἰτήσεώς του, παρῃτήθη τῆς θέσεώς του καὶ μετέσχε τοῦ πολέμου ὡς ἐθελοντὴς ἰατρός. Τῷ 1872, ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ, διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων. Ἐπεδίωξε διὰ διαλέξεων τὴν ἐκλαΐκευσιν τῶν ἐπιστημῶν, διηύθυνε τὴν «Διεθνῆ ἐπιθεώρησιν

Digitized by Google

τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν», συνειργάσθη εἰς πλεῖστα ἄλλα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ ἐδημοσίευσεν ἀξιόλογα ἔργα, ἐν οἷς: «Τὸ φυτικὸν πρωτόπλασμα» «Ἡ ὕλη, ἡ ζωὴ καὶ τὰ ὄντα», «Μελέτη περὶ τῆς θεωρίας τοῦ Δαρβίνου», «Πραγματεία περὶ ζῳοφιλίας», «Βοτανική», «Ὁ μεταμορφισμός», «Ἡ χλωρὶς τῶν Παρισίων», «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν βοτανικήν», «Ἡ ἐλάτη» κ.ἄ. Ὁ Λανεσάν, ἐπιδοθεὶς κατόπιν ἐνεργῶς εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν πολιτικήν, ἠδυνήθη νὰ διακριθῇ τάχιστα καὶ τῷ 1881 ἐξελέγη βουλευτής, παρακαθήσας εἰς τὴν ἄκραν ἀριστεράν. Διετέλεσε μέλος διαφόρων κοινοβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν, ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας τῶν δήμων, ἐστάλη εἰς τὰς ἀποικίας διὰ τὴν ἐπιτόπιον μελέτην τῶν διαφόρων ζητημάτων, διατρέξας οὕτως ὁλόκληρον τὴν Μεσόγειον, τὰς Ἰνδίας, τὴν Ἰνδοκίναν καὶ ἐπισκεφθεὶς τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ κέντρα τῆς Κίνας, τῆς Ἰαπωνίας καὶ τῶν Ὁλλανδικῶν Ἰνδιῶν. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους ἐδημοσίευσε τὰ βιβλία: «Ἡ ἀποικιακὴ ἐπέκτασις τῆς Γαλλίας», «Ἡ Τύνις», «Ἡ Ἰνδοκίνα», εἰς δὲ τὴν βουλὴν διὰ λόγου προξενήσαντος μεγίστην ἐντύπωσιν ἀπηρίθμησε τὰ αἴτια τῆς κακοδαιμονίας τῶν ἀποικιῶν. Ὁ ὑφυπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ μετά τινα χρόνον (1891) ὁ Λανεσὰν διωρίζετο γενικὸς διοικητὴς τῆς Ἰνδοκίνας, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τετραετίαν. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν συνειργάσθη εἰς πλείστας δημοκρατικὰς ἐφημερίδας, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τῆς δίκης τοῦ Δρέϋφους, καὶ τῷ 1899 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, παραμείνας μέχρι τοῦ 1902. Κατὰ τὴν τριετίαν ταύτην ὁ Λανεσὰν ἀναδιωργάνωσε πλήρως τὸ γαλλικὸν ναυτικόν. Ἐπὶ τῆς ὑπουργίας του παρηγγέλθησαν 123 πολεμικὰ πλοῖα. Ἀποτυχὼν εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1906 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ «Αἰῶνος». Τῷ 1910, ἐκλεγεὶς ἐκ νέου ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς στρατιωτικῆς ἐνισχύσεως τῆς Γαλλίας, συμβαλὼν μεγάλως εἰς τὴν ψήφισιν τῆς τριετοῦς θητείας. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1914 ἀπεσύρθη ὁριστικῶς τῆς πολιτικῆς καὶ ἐπεδόθη εἰς νέας μελέτας. Ἐκ τῶν πολιτικῶν, κοινωνικῶν καὶ φιλοσοφικῶν συγγραμμάτων του ἀξιολογώτερα εἶναι: «Ἡ ἠθικὴ τῶν Κινέζων φιλοσόφων», «Ἡ ἠθικὴ τῶν θρησκειῶν», «Ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγὼν καὶ ἡ ἐξέλιξις τῶν κοινωνιῶν», «Ὁ ἀγὼν κατὰ τοῦ ἐγκλήματος», «Ὁ κοινωνικὸς ἀνταγωνισμὸς καὶ τὰ κοινωνικὰ καθήκοντα», «Ἡ κρίσις τῆς δημοκρατίας» κ.ἄ. Μ. Ν. Δ.

Λανζεβὲν (Langevin), ***Παῦλος***. Γάλλος φυσικός, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1872. Συνειργάσθη μετὰ τοῦ P. Curie. Τῷ 1909 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γενικῆς καὶ πειραματικῆς φυσικῆς ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῆς Γαλλίας. Συνέγραψε πλεῖστα ἔργα φυσικομαθηματικά, περὶ μαγνητισμοῦ, παραμαγνητισμοῦ, ἀκτινοβολίας κ.τ.λ. Ἀνεκάλυψε καὶ μελέτησε τὰς δευτερογενεῖς ἀκτῖνας, τὰς παραγομένας ὑπὸ τῶν ἀκτίνων Röntgen, συνήγαγεν ἐνδιαφέροντα πορίσματα ἀφορῶντα τὸν σχηματισμὸν τῶν νεφῶν, ἀπὸ τοῦ 1905, ἀνεκάλυψε τὸν τρόπον παραγωγῆς βυθομετρητῶν διὰ χρησιμοποιήσεως ὑπερηχητικῶν κυμάτων διὰ τὴν ἀσύρματον ὑποβρύχιον συγκοινωνίαν κλπ. καὶ ἐμόρφωσεν ἰδίαν περὶ χρόνου θεωρίαν, περὶ ἧς ἀνακοίνωσίς του ἐν τῇ γαλλικῇ Ἑταιρείᾳ τῆς φιλοσοφίας, δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ δελτίον αὐτῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Le temps, l'espace et la causalité dans la physique moderne» (1911). —Ω.

Λανζυινὲ (Lanjuinais), *Ἰωάννης-Διονύσιος*. Γάλλος πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1753—1827). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ δικαίου εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ρὲν καὶ βραδύτερον βουλευτὴς εἰς τὰς συνελεύσεις τῶν τάξεων, διακριθεὶς διὰ τὴν εὐγλωττίαν του καὶ τὴν μετριοπάθειάν του κατὰ τὰς ταραχώδεις ἡμέρας τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Εἶχεν εὐρείας φιλολογικὰς γνώσεις καὶ ἦτο κάτοχος πολλῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν τῷ 1832. Μ. Δ. Β.

Λανθανίνη (ἡ) *[Φυσιολ.]*. Οὐσία ἀπαντῶσα ἐν τῇ πυρηνικῇ οὐσίᾳ τῶν κυττάρων μετὰ τῆς *χρωματίνης* καὶ *λινίνης*, κληθεῖσα ὡσαύτως καὶ *ὀξυχρωματίνη*. Ἡ οὐσία αὕτη εἶναι ἄφθονος, ὅταν τὸ κύτταρον εὑρίσκεται ἐν ἠρεμίᾳ, ἐλαττοῦται δὲ κατὰ τὴν διαίρεσιν ἢ πολλαπλασιασμὸν τῶν κυττάρων. Ἀποτελεῖται ἐκ μικροτάτων κοκκίων κειμένων πλησίον τῶν κοκκίων τῆς χρωματίνης, διὸ καὶ δυσκόλως διακρίνονται. Γ. Φ. Κ.

λανθάνιον (τὸ) *[Χημ.]*. Μέταλλον (σύμβ. *La*) ἀτομικοῦ βάρους 139. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1839 ὑπὸ τοῦ Mosander εἰς τὰ ὀρυκτὰ τοῦ δημητρίου, ὁμοῦ μετὰ τοῦ διδυμίου· μὴ δυνάμενον δὲ νὰ διασταλῇ τοῦ τελευταίου δι' εἰδικῶν ἀντιδράσεων ταυτότητος, ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα *λανθάνιον*. Ἀπὸ τοῦ διδυμίου ἀπεχωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου Mosander ἀργότερον διὰ κλασματικῆς κρυσταλλώσεως τῶν διπλῶν ἁλάτων. Εἶναι τὸ ἠλεκτροθετικώτερον τῶν μετάλλων τῆς ὁμάδος τῶν σπανίων γαιῶν· τὸ ὀξείδιον αὐτοῦ συμπεριφέρεται ὡς ἡ ἄσβεστος· οὕτως ἀπορροφεῖ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας, μεθ' ὕδατος σχηματίζει τὸ ἀντίστοιχον ὑδροξείδιον, ἡ δ' ἀντίδρασις αὕτη συνοδεύεται ὑπὸ ἐκλύσεως θερμότητος. Τὸ διάλυμα τούτου ἐρυθραίνει τὸν χάρτην τοῦ ἡλιοτροπίου καὶ διώκει τὴν ἀμμωνίαν τῶν ἑνώσεων αὐτῆς. Ὑπὸ μεταλλικὴν μορφὴν ἐλήφθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Mosander δι' ἐπιδράσεως μεταλλικοῦ καλίου ἐπὶ χλωριούχου λανθανίου, βραδύτερον δὲ ὑπὸ τῶν Hillebrand καὶ Norton δι' ἠλεκρολύσεως τετηγμένου χλωριούχου λανθανίου. Τὸ δι' ἠλεκτρολύσεως λαμβανόμενον μέταλλον ἔχει εἰδικὸν βάρος 6,1545, καθαιρόμενον δὲ δι' ἀνατήξεως 6,049 καὶ σημεῖον τήξεως 810°. Ἐκτιθέμενον εἰς τὸν ὑγρὸν ἀέρα μεταβάλλεται βραδέως εἰς ὑδροξείδιον λανθανίου, θερμαινόμενον δὲ ἐν ρεύματι ξηροῦ ἀέρος εἰς ὀξείδιον λανθανίου.

Ἅλατα λανθανίου. Τὸ λανθάνιον εἰς τὰ ἅλατα αὐτοῦ φέρεται ὡς τριδύναμον στοιχεῖον. Τὰ κυριώτερα τῶν ἁλάτων τοῦ λανθανίου εἶναι:

Ἀζίδιον λανθανίου: $La(N_3)_2.OH + 1^1/_2 H_2O$. Εἶναι λευκὴ κολλοειδὴς μᾶζα, ἔχουσα ἐκρηκτικὰς ἰδιότητας. Λαμβάνεται διὰ θερμάνσεως νιτρικοῦ λανθανίου μετὰ νατριαζιδίου ἢ διὰ διαλύσεως ὑδροξειδίου τοῦ λανθανίου ἐν ὑδραζωτικῷ ὀξεῖ καὶ ἀκολούθου καθιζήσεως διὰ μείγματος οἰνοπνεύματος καὶ αἰθέρος.

Ἀζωτοῦχον λανθάνιον: LaN. Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως μεταλλικοῦ λανθανίου ἐν ρεύματι ἀζώτου, ἐν τῇ θερμοκρασίᾳ τοῦ λευκοπύρου. Ὑπὸ τοῦ ὕδατος διασπᾶται πρὸς ὑδροξείδιον λανθανίου καὶ ἀμμωνίαν.

Ἀνθρακικὸν λανθάνιον:

$$La_2(CO_2)_3 . 8H_2O, 3H_2O, 1H_2O.$$

Σχηματίζεται κατὰ τὴν ἐπίδρασιν ἀνθρακικῶν ἀλκαλίων ἐπὶ διαλύματος ἅλατος λανθανίου, ὡς ζελατινῶδες ὑπόστημα. Μετὰ τὴν ξήρανσιν αὐτοῦ εἰς 100° ἔχει τὴν σύστασιν $La_2(CO_3)_3 . H_2O$. Ἐν τῇ φύσει ἀπαντᾷ ὡς ὀρυκτὸς *λανθανίτης*, κρυσταλλούμενον μετὰ ὀκτὼ μορίων ὕδατος.

Ἀνθρακοῦχον λανθάνιον: LaC_2. Λαμβάνεται διὰ θερμάνσεως ἐν τῇ ἠλεκτρικῇ καμίνῳ ἐν ρεύματι 350 amp. καὶ 500 volt 100 μερῶν ὀξειδίου τοῦ λανθανίου καὶ 80 μερῶν καθαροῦ ἄνθρακος. Κιτρίνη κρυσταλλικὴ κόνις· ὑπὸ τοῦ ὕδατος διασπᾶται πρὸς ὑδροξείδιον λανθανίου καὶ ὀξυλένιον μεμειγμένον μετὰ μεθανίου κατὰ 27—28 % καὶ αἰθυλενίου 1—2 %.

Βρωμιοῦχον λανθάνιον: $LaBr_3.7H_2O$. Ἄνυδρον δὲν ἐλήφθη μέχρι σήμερον· κρυσταλλικὸν λαμβάνεται διὰ διαλύσεως ὀξειδίου τοῦ λανθανίου ἐν ὑδροβρωμίῳ καὶ ἀκολούθου κρυσταλλώσεως. Σχηματίζει πολλὰ διπλᾶ ἅλατα μετὰ τῶν βρωμιούχων ἁλάτων τοῦ ψευδαργύρου, βισμουθίου, νικελίου, ἀντιμονίου, χρυσοῦ κλπ.

Θειικὸν λανθάνιον: $La_2(SO_4)_3$. Ἄνυδρον λαμβάνεται δι' ἀφυδατώσεως τοῦ κρυσταλλικοῦ ἅλατος. Τὸ μετὰ 16 μορίων κρυσταλλικοῦ ὕδατος θειικὸν ἅλας σχηματίζεται διὰ κρυσταλλώσεως ἐκ καταψύχρου ἐγκόρου διαλύματος θειικοῦ λανθανίου Εἶναι σταθερὸν μόνον εἰς θερμοκρασίας κάτω τοῦ 0°, ἄνω δὲ τῆς θερμοκρασίας τοῦ 0° ἀποβάλλει 7 μόρια κρυσταλλικοῦ ὕδατος καὶ μεταπίπτει εἰς τὸ σταθερὸν ἅλας τοῦ τύπου $La_2(SO_4)_3.9H_2O$. Τὸ θειικὸν λανθάνιον σχηματίζει εὐκόλως διπλᾶ ἅλατα μετὰ τῶν θειικῶν ἁλάτων τοῦ νατρίου, καλίου, ἀμμωνίου, καισίου, ρουβιδίου, δημητρίου κλ.

Θειοῦχον λανθάνιον: La_2S_3. Λαμβάνεται ὡς κιτρίνη κόνις ἢ διὰ πυρώσεως ὀξειδίου ἐν ρεύματι θειούχου ἄνθρακος καὶ ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἢ διὰ πυρώσεως θειικοῦ λανθανίου ἐν ρεύματι ὑδροθείου καὶ ἐν τῇ θερμοκρασίᾳ τοῦ ἀρχομένου ἐρυθροπύρρου.

Ἰωδιοῦχον καὶ κυανιοῦχον λανθάνιον. Δὲν παρεσκευάσθησαν εἰσέτι· γνωστὰ εἶναι διὰ μὲν τὸ ἰωδιοῦχον ἅλας τὸ μετὰ ἰωδιούχου ψευδαργύρου διπλοῦν ἅλας τοῦ τύπου $2LaJ_3 . 3ZnJ_2 . 27H_2O$, διὰ δὲ τὸ κυανιοῦχον λανθάνιον τὸ μετὰ κυανιούχου λευκοχρύσου διπλοῦν ἅλας τοῦ τύπου:

$$2La(CN)_3 . 3Pt(CN)_2 . 18H_2O$$

καὶ τὸ μετὰ σιδηροκυανιούχου καλίου τοῦ τύπου: $KLa[Fe(CN)_6] . 4H_2O$.

Νιτρικὸν λανθάνιον: $La(NO_3)_3 . 6H_2O$. Λαμβάνεται διὰ διαλύσεως ὀξειδίου τοῦ λανθανίου ἐν νιτρικῷ ὀξεῖ καὶ ἀκολούθου κρυσταλλώσεως. Ἐκτιθέμενον ὑπεράνω θειικοῦ ὀξέος ἀποβάλλει 5 μόρια κρυσταλλικοῦ ὕδατος.

Ὀξείδιον λανθανίου: La_2O_3. Κόνις λευκὴ χιονώδης τὴν ὄψιν. Σχηματίζεται κατὰ τὴν θέρμανσιν μεταλλικοῦ λανθανίου ἐν ρεύματι ἀέρος· ἐπίσης διὰ πυρώσεως ὑδροξειδίου ἢ ὀξαλικοῦ λανθανίου. Διαλύεται εὐκόλως εἰς τὰ ὀξέα, σχηματίζον τὰ ἀντίστοιχα ἅλατα.

Ὀξεικὸν λανθάνιον: $La(C_2H_3O_2)_3 . 1^1/_2 H_2O$. Λαμβάνεται εἰς λεπτὰ κρυσταλλικὰ πρίσματα διὰ κρυσταλλώσεως ἐκ σιροπιώδους διαλύματος τοῦ ἅλατος. Δι' ἐπιδράσεως ἀμμωνίας ἐπὶ διαλύματος ὀξεικοῦ λανθανίου λαμβάνεται ὡς κολλοειδὲς ὑπόστημα βασικὸν ὀξεικὸν λανθάνιον· τὸ ἀπηλλαγμένον ξένων προσμείξεων βασικὸν ὀξεικὸν λανθάνιον ἐπιδράσει στερεοῦ ἰωδίου χρώννυται κυανοῦν. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὀφειλόμενον, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τὴν προσρόφησιν τοῦ ἰωδίου ὑπὸ τοῦ κολλοειδοῦς ὑποστήματος, χρησιμεύει καὶ ὡς ἀντίδρασις ταυτότητος τοῦ λανθανίου·

Ὑδρογονοῦχον λανθάνιον: LaH_3. Λαμβάνεται κυρίως διὰ θερμάνσεως μεταλλικοῦ λανθανίου ἐν ρεύματι ὑδρογόνου εἰς 240°.

Ὑδροξείδιον λανθανίου: $La(OH)_3$. Λαμβάνεται ὡς λευκὸν γλοιῶδες ὑπόστημα δι' ἐπιδράσεως ἀμμωνίας ἢ καυστικῶν ἀλκαλίων ἐπὶ διαλύματος ἅλατος λανθανίου· ἐπίσης καὶ δι' ἐπιδράσεως ὕδατος ἐπὶ ὀξειδίου τοῦ λανθανίου· Συμπεριφέρεται ὡς βάσις ἰσχυρά.

Ὑπεροξείδιον λανθανίου: La_4O_9 ἢ $La_2O_5 . \nu H_2O$. Σχηματίζεται ὡς ζελατινῶδες ὑπόστημα κατὰ τὴν ἐπίδρασιν εἴτε ὑπεροξειδίου τοῦ βαρίου εἴτε ἀμμωνίας καὶ ὑπεροξειδίου τοῦ ὑδρογόνου ἐπὶ ἅλατος λανθανίου.

Φθοριοῦχον λανθάνιον: LaF_3. Ἄνυδρον μὲν παρεσκευάσθη διὰ θερμάνσεως ἀνθρακούχου λανθανίου ἐν ρεύματι φθορίου, ἔνυδρον δὲ τοῦ τύπου $2LaF_3 . H_2O$ δι' ἐπιδράσεως ὑδροφθορίου ἐπὶ διαλύματος ὀξεικοῦ λανθανίου.

Φωσφορικὰ ἅλατα λανθανίου. Τὸ *ὀρθοφωσφορικὸν* λανθάνιον: $LaPO_4$ λαμβάνεται ὡς ἄμορφον ὑπόστημα κατὰ τὴν ἐπίδρασιν φωσφορικοῦ ὀξέος ἢ ὀξίνου φωσφορικοῦ νατρίου ἐπὶ διαλύματος ὀξεικοῦ ἢ θειικοῦ λανθανίου. Τὸ *πυροφωσφορικὸν* λανθάνιον τοῦ τύπου $LaHP_2O_7 . 3H_2O$ λαμβάνεται δι' ἐπιδράσεως πυροφωσφορικοῦ νατρίου ἐπὶ διαλύματος ἅλατος λανθανίου καὶ ἀκολούθου κρυσταλλώσεως τοῦ ἀναδιαλυομένου ὑποστήματος. Τὸ *μεταφωσφορικὸν* λανθάνιον: $La(PO_3)_3$, σχηματίζεται κατὰ τὴν ἐπίδρασιν μεταφωσφορικοῦ νατρίου ἐπὶ διαλύματος θειικοῦ λανθανίου.

Χλωριοῦχον λανθάνιον: $LaCl_3$. Ἄνυδρον λαμβάνεται διὰ θερμάνσεως τοῦ κρυσταλλικοῦ χλωριούχου ἅλατος ἢ τοῦ θειούχου ἐν ρεύματι ὑδροχλωρίου. Διαλύεται εὐκόλως καὶ ὑπὸ ἰσχυρὰν ἔκλυσιν θερμότητος ἐν ὕδατι καὶ οἰνοπνεύματι καὶ ἐκ μὲν τοῦ ὑδατικοῦ διαλύματος διὰ κρυσταλλώσεως ἀποβάλλεται τὸ κρυσταλλικὸν ἅλας τοῦ τύπου: $2LaCl_3 . 15H_2O$, ἐκ δὲ τοῦ οἰνοπνευματικοῦ τὸ ἅλας τοῦ τύπου $LaCl_3 . 2C_2H_5OH$. Διπλᾶ χλωριοῦχα ἅλατα σχηματίζει τὸ χλωριοῦχον λανθάνιον κυρίως μετὰ τῶν χλωριούχων ἁλάτων τῶν ἀσθενῶς ἠλεκτροθετικῶν μετάλλων, οἷον τοῦ ὑδραργύρου, τοῦ βισμουθίου, ἀντιμονίου, κασσιτέρου, λευκοχρύσου, χρυσοῦ κλπ.

Κράματα λανθανίου. Κυριώτερον εἶναι τὸ μετ' ἀργιλλίου κρᾶμα, λαμβανόμενον διὰ συντήξεως 5 μερῶν μεταλλικοῦ λανθανίου μετὰ 10 μερῶν ἀργιλλίου. Ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν τύπον $LaAl_4$.

Ποιοτικὴ ἀνίχνευσις. Ὡς ἀντίδρασις ταυτότητος τοῦ λανθανίου χρησιμεύει ἡ ἄνω ἐκτεθεῖσα κυανῆ χρῶσις τοῦ τελείως καθαροῦ βασικοῦ ὀξεικοῦ λανθανίου ὑπὸ στερεοῦ ἰωδίου· κυρίως ὅμως τὸ λανθάνιον ἀνιχνεύεται φασματοσκοπικῶς ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν γραμμῶν τοῦ ἰώδους καὶ ὑπεριώδους τμήματος τοῦ φάσματος αὐτοῦ.

Σ. ΜΠΕΤΣΗΣ

λανθανίτης (ὁ) (Lanthanit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἀνθρακικὸν λανθάνιον ἔνυδρον. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $La_2(CO_3)_2 . 8H_2O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα ὑπὸ μορφὴν μικρῶν πινάκων, ἀπαντᾷ δὲ εἰς κοκκώδη ἢ φυλλοειδῆ συσσωματώματα καθὼς καὶ εἰς γεώδη. Παρουσιάζει σκληρότητα 2, εἰδικὸν βάρος 2,67, χρῶμα λευκοκίτρινον ἢ λευκόφαιον ἢ καὶ ἐρυθρὸν καὶ λάμψιν μαργαριτώδη. Εὑρίσκεται ἐν Γεωργίᾳ κ. ἀ. Γ. Β.

Λανθάννα (Lanzanna), ***Σεραφείμ***. Ἱσπανὸς φιλέλλην, ἀποθανὼν ἐξ ἀσθενείας τῷ 1827 διαρκούσης τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως.

λανθάνω, ἀορ. *ἔλαθον*, μετχ. παρακ. *λεληθὼς—υῖα,—ός*, παθ. μετχ. *λανθασμένος*· διαφεύγω τὴν προσοχήν τινος, μένω ἀπαρατήρητος, διαλανθάνω: «δὲν με λανθάνει ὅτι...», «λανθάνουσαι δυνάμεις», «λανθάνουσα ἀπώλεια ἠλεκτρικοῦ ρεύματος»· || φρ. ἀρχ. «λάθε βιώσας» νὰ ζῇς ἀπαρατήρητος, ἀθορύβως, ἀνεπιδείκτως· || παθ. *λανθάνομαι*· πλανῶμαι, ἀπατῶμαι: «λανθάνεσαι μ' αὐτὰ ποῦ λές», «εἶσαι λανθασμένος, δὲν εἶναι ὅπως τὰ λές»· || «ὁ λογαριασμὸς εἶναι λανθασμένος» (ἡ χρῆσις τοῦ παθ. φευκτέα).

— λανθάνουσα εἰκὼν *[Φωτογρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ εἰκών, ἡ σχηματιζομένη ἐπὶ τῶν φωτοπαθῶν πλακῶν κατὰ τὴν φωτογράφησιν τῶν διαφόρων ἀντικειμένων, ἡ ὁποία, οὖσα ἀφανὴς καὶ ὑπὸ λανθάνουσαν μορφήν, παρουσιάζεται, ἐμφανιζομένη ὀλίγον κατ' ὀλίγον, εὐθὺς ὡς τὸ φωτοπαθὲς ὑλικὸν ἐξεργασθῇ ἐντὸς εἰδικῶν ἀναγωγικῶν διαλυμάτων, τῶν καλουμένων ἐμφανιστικῶν. Ἡ ἐξήγησις τοῦ σχηματισμοῦ τῆς λανθανούσης εἰκόνος κατὰ τὴν μᾶλλον ἐπικρατήσασαν μέχρι σήμερον ἄποψιν ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὁ ὑπὸ τοῦ φωτὸς προσβαλλόμενος βρωμιοῦχος ἄργυρος τῆς φωτοπαθοῦς ἐπιφανείας χάνει κατὰ τὴν προσβολὴν ταύτην μέρος τοῦ βρωμίου αὐτοῦ, καθιστάμενος πτωχοτέρα εἰς βρώμιον ἕνωσις (τὴν ἕνωσιν ταύτην ὁ Carey Lea ὠνόμασε

Digitized by Google

φωτοβρωμίδιον καὶ γενικῶς ὅλας τὰς ἀναλόγως σχηματιζομένας ἀλογονούχους ἑνώσεις τοῦ ἀργύρου φωτοαλογονίδια). Ἡ προσβολὴ τῆς βρωμιαργυρούχου φωτοπαθοῦς ἐπιφανείας εἶναι ἐντονωτέρα μὲν διὰ τὰ ἰσχυρότερον φωτισθέντα μέρη αὐτῆς, ἀσθενεστέρα δὲ διὰ τὰ λοιπὰ μέρη. Οὕτως, ἀναλόγως τῆς ἐντάσεως τοῦ φωτός, τὸ ὁποῖον ἐδέχθησαν τὰ διάφορα μέρη τῆς φωτοπαθοῦς ἐπιφανείας, ἐπέρχεται καὶ διάφορος κατὰ ποσὸν μεταβολή, ἧς ἀποτέλεσμα εἶναι ὁ σχηματισμὸς τῆς λανθανούσης εἰκόνος. Πλὴν τῆς ἀνωτέρω ἐξηγήσεως τοῦ σχηματισμοῦ τῆς λανθανούσης εἰκόνος, σήμερον, ὅτε τὸ πᾶν ἀνήχθη εἰς τὸν ἠλεκτρισμόν, τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς φωτοηλεκτρικῆς φύσεως. Κ. Γ. Μ.

— **λανθάνουσα** ***ἐνέργεια*** *[Φυσιολ.]*· βλ. λ. *ἐνέργεια.*

— **λανθάνουσα** ***ζωὴ*** *[Βιολ.]*· βλ. λ. *λαθροβίωσις.*

— **λανθάνουσα** ***θερμότης*** *[Μηχανολ.]*· βλ. λ. *ἀτμοποίησις.*

— **λανθάνουσα** ***νόσος*** *['Ιατρ.].* Ὅρος ἐπιστημονικός, δι' οὗ καθορίζεται ἡ ἀκανόνιστος κατάστασις νόσου, ἥτις ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὴν ἐπίφασιν ἄλλης τινὸς νόσου. Οὕτω λ. χ. πυρετὸς λανθάνων ἢ λαθραῖος καλεῖται ἡ μορφὴ ἐκείνη τῆς ἑλονοσίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πυρετικὸς παροξυσμὸς ἀντικαθίσταται ὑπὸ ἐκδηλώσεως ἑτέρας φύσεως (κνιδώσεως, νευραλγίας κλπ.), ἥτις ὑποχωρεῖ ἐπίσης εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς κινίνης. Μ. Ν. Κ.

— **λανθάνων** ***ἑλώδης πυρετὸς*** *['Ιατρ.]*· βλ. λ. *ἑλονοσία.*

Λανθαρέτε (Lanzarote) *[Γεωγρ.-Ἡφαιστειολ.].* Ἡφαιστειογενὴς νῆσος τοῦ 'Ατλαντικοῦ ὠκεανοῦ, ἀνήκουσα εἰς τὴν συστάδα τῶν Καναρίων νήσων. Ἔχει ἔκτασιν 806 τ.χλμ. καὶ μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν νησίδων Φουερτεβεντοῦρα, Γραθιόζα (ἀκατοικήτου) καὶ 'Αλλεγκράνθα, 845 τ.χλμ., πληθυσμὸν δὲ 18.000 κατ. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῆς ὀρεινῆς καὶ γυμνῆς φυτικῆς βλαστήσεως νήσου εἶναι τὸ Λευκὸν ὄρος (600 μ.). Ἡ νῆσος ἔχει κλῖμα θερμὸν καὶ ξηρόν. Κατὰ τὰ ἔτη 1730—1736 ἐγένετο εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς νήσου μία ἐκ τῶν ἰσχυροτάτων ἐκρήξεων λάβας τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς, ἐνῷ συγχρόνως ἀνεξεσφενδονίσθησαν εἰς τὸν ἀέρα σημαντικαὶ μᾶζαι ἡφαιστείων ἀναβλημάτων. 'Ασθενεῖς ἀπηχήσεις τῆς τρομακτικῆς ταύτης ἐκρήξεως ἐπηκολούθησαν κατὰ τὸ 1824 κατὰ τρεῖς διαφόρους ἐποχὰς εἰς τρεῖς διαφόρους θέσεις. Κατὰ τὰς ἐκρήξεις ταύτας ἐκτὸς τῶν ἀνεκβληθεισῶν μαζῶν ἡφαιστείων ἀναβλημάτων καὶ λάβας, ἐξετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα σημαντικὴ ποσότης θαλασσίου ὕδατος. Γ. Κ. Γ.

λανθασμένος, *—η, —ον*· νεοελλ. παθ. μετχ. τοῦ *λανθάνω* (βλ. λ.).

Λάνθη, ἢ ***Λάνση*** *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας 'Ηλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 563. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὴν μονὴν Κρεμαστῆς καὶ ἔχει κατ. (1928) 569. Χ. Δ.

λανθοπίνη (ἡ) (Lanthopinum) *[Φαρμ. Χημ.].* 'Αλκαλοειδὲς ἀνακαλυφθὲν τῷ 1870 εἰς τὸ ὄπιον, εἰς τὸ ὁποῖον περιέχεται εἰς ἀναλογίαν 0.006 %. Λευκὴ κρυσταλλικὴ κόνις, τηκομένη εἰς 200°, διαλυτὴ εἰς ἀλκοόλην, αἰθέρα καὶ βενζόλιον, ἐλάχιστα δὲ εἰς χλωροφόρμιον. 'Ανταποκρίνεται εἰς τὴν σύνθεσιν: $C_{23}H_{25}NO_4$. Μετὰ τοῦ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος σχηματίζει ἅλας ἀποτελοῦν λεπτὰς βελόνας. Κ. Γ. Μ.

Λάνια *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Κοιλανίου τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ. Κάτ. 380. Κ. Μ. Κ.

Λανιγάρα *['Αρχ. Γεωγρ.].* Μεσόγειος πόλις τῆς Β. 'Αφρικῆς ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ Καισαρηνσίᾳ ('Αλγερίᾳ), ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου. Κατά τινας ἔκειτο παρὰ τὰ ἐρείπια φρουρίου τινὸς ἐπὶ τοῦ Oued-Isly, παραποτάμου τοῦ Tafna, καλουμένου Chateau d'Isly. Α. Θ. Σ.

Λανιέρε (Laniere), ***Νικόλαος.*** Συνθέτης ἰταλικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Λονδίνῳ (1588—1666). Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν εἰς 'Αγγλίαν τὸν τύπον τοῦ μελοδράματος τοῦ βασιζομένου ἐπὶ τῆς μουσικῆς ἀπαγγελίας καὶ τοῦ γραφομένου εἰς τὸ παραστατικὸν ὕφος (stilo rappresentativo). Ὁ Λανιέρε ἐχρημάτισε μουσικὸς διευθυντὴς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Α' καὶ εἶτα εἰς τὴν τοῦ Καρόλου Β'. Τῷ 1613 ἔγραψε τὴν πρώτην του μασκαράταν, ἣν ἐπηκολούθησε σειρὰ ἄλλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ «Luminalia» (1637). Συνέθεσεν ἐπίσης ᾄσματά τινα, τὴν καντάταν «Ἡρὼ καὶ Λέανδρος», ἕνα πένθιμον ὕμνον ἐπὶ τῷ θανάτῳ Καρόλου τοῦ Α' κλ. Ὁ Λανιέρε ὑπῆρξεν ἐπίσης διακεκριμένος ἀοιδός, χαράκτης καὶ ζωγράφος· ἡ σῳζομένη προσωπογραφία του εἶναι ἔργον τῶν χειρῶν του. Γ. Σ.

λανιίδαι (οἱ) (Laniidae) *[Ζωολ.].* Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον ὁ *ἀετομάχος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Λανιὼ (Lagneau), ***Γουσταῦος-Σίμων.*** Γάλλος συφιλιδολόγος, υἱὸς τοῦ ἐπίσης διαπρεποῦς συφιλιδολόγου Louis-Vivant Lagneau, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις (1827—1896). 'Απὸ τοῦ 1853 διετέλεσεν ἰατρὸς τῶν νοσοκομείων τῶν Παρισίων καὶ ἀπὸ τοῦ 1879 μέλος τῆς 'Ακαδημίας τῆς ἰατρικῆς. 'Εκτὸς πολλῶν μελετῶν του, αἵτινες εὗρον ἠχὼ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τῆς Γαλλίας, ἔγραψε: «Συφιλιδικοὶ ὄγκοι τοῦ νευρικοῦ συστήματος» (Παρίσιοι 1860), «Συφιλιδικοὶ ὄγκοι τῆς γλώσσης» (1859), «Δημογραφία καὶ ἀνθρωπολογία» (1869—1876 καὶ 1882). Ο. Ρ.

— **Λανιὼ** (Lagneau), ***'Ιούλιος.*** Γάλλος φιλόσοφος (1851—1894). 'Εσπούδασε φιλοσοφίαν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐδίδασκεν εἰς τὸ Λύκειον Μισελέ. Τὰ ἔργα του ἐλάχιστα, δημοσιευθέντα μετὰ θάνατον εἰς δύο τόμους («Ecrits de Jules Lagneau» καὶ «De l'existence de Dieu»), ἐμφανίζουν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ διδασκάλου του Λασελιὲ καὶ τοῦ Σπινόζα, χαρακτηρίζονται δὲ ἀπὸ ἀλύγιστον ὀρθολογισμόν. 'Ιδίως ἐξήσκησε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν μαθητῶν του ἡ ἠθικὴ προσωπικότης του ὡς ἐνεφανίζετο εἰς τὴν διδασκαλίαν του καὶ εἰς τὸν κύκλον τῆς «Union pour l'Action Morale», τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ ἐμψυχωτής. [Πρβλ *Alain (Chartier)*, Souvenirs sur Jules Lagneau] Κ. Θ. Δ.

Λάνκα, ἢ ***Λαγκαστρία,*** ἢ ***Λανκάστερ,*** ἢ ***Λανκασάϊρ*** (Lanca, Lancaster, Lancashire) *[Γεωγρ.]* Κομιτεία τῆς 'Αγγλίας κειμένη πρὸς τὴν ΒΔ ἀκτὴν αὐτῆς, παρὰ τὴν Ἰρλανδικὴν θάλασσαν. Τὸ ΒΔ. τμῆμα αὐτῆς, καλούμενον *Φέρνες* (Furness), πρὸς Β. τοῦ κόλπου Μόρκαμπ, εἶναι ἐντελῶς ἀποκεχωρισμένον. Ἔχει ἔκτασιν 4834 τ. χλμ. καὶ 4.927.584 κατ. Χάρις εἰς τὰ δύο αὐτῆς μεγάλα ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ κέντρα, τὸ *Λίβερπουλ* καὶ τὸ *Μάντσεστερ*, ἡ Λάνκα εἶναι ἡ μᾶλλον πυκνοκατῳκημένη κομιτεία τῆς Μεγάλης Βρεττανίας μετὰ τὴν τῆς Ὑόρκης καὶ τοῦ Μίντλεσεξ. 'Εξαιρέσει στενῆς παραλιακῆς λωρίδος, τὸ Β. αὐτῆς τμῆμα, τὸ Φέρνες, εἶναι ὀρεινόν, διασχιζόμενον ὑπὸ πολυαρίθμων κοιλάδων. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ αὐτοῦ εἶναι τὸ *Κόνιστον Ὄλντ Μὰν* (803 μ.) καὶ τὸ *Σήθγουαίητ Φὲλλς* (774 μ.). Ἡ κυρίως Λάνκα διαιρεῖται, ἀπὸ ἀπόψεως μορφολογίας τοῦ ἐδάφους εἰς δύο μέρη: τὸ δυτικόν, ἀποτελούμενον ἀπὸ εὐρεῖαν πεδιάδα, ἡ ὁποία ἄλλοτε ἐκαλύπτετο ὑπὸ μεγάλων λιμνοθαλασσῶν κατὰ τὰ παράλια αὐτῆς τμήματα· καὶ τὸ ἀνατολικόν, βουνῶδες καὶ ὀρεινόν. Τὰ δεσπόζοντα τοῦ μέρους τούτου ὑψώματα ἀποτελοῦν τμῆμα τῆς ὀροσειρᾶς *Πανίν*, ἡ ὁποία κατέρχεται ἐκ τῶν συνόρων τῆς Σκωτίας. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ τοῦ τμήματος τούτου εἶναι τὰ *Πέντλ Χὶλλ* (558 μ.) καὶ τὸ *Γκραίηγκρεθ* (685 μ.). Οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ *Ρίμπλ*, ὁ *Μέρσεϋ*, ὁ *Οὐάϊερ*, ὁ *Λούν*, ὁ *Κάλντερ*, ὁ *Δάργουεν*, ὁ *Ἴργουελ*, ὁ *Σάντυ*, ὁ *Οὐΐνστερ* καὶ ὁ *Ντιοῦντον*. Λίμνας ἔχει μέρος τῆς *Οὐΐντερμερ*, τὴν *Κόνιστον* καὶ μεταξὺ τῶν δύο τούτων τὴν μικρὰν *Ἠστγουαίητ Οὐῶτερ*. Ἔχει ἐπίσης πολλὰς διώρυγας, ἡ σημαντικωτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Σάουκυ*, μήκους 16 χλμ., ἥτις εἶναι ἡ πρώτη διανοιγεῖσα ἐν 'Αγγλίᾳ διῶρυξ, κατασκευασθεῖσα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν γαιανθράκων ἀπὸ Σαίντ-Ἕλενς εἰς Λίβερπουλ. Αἱ ἀκταὶ εἶναι λίαν κολπώδεις. Πλὴν τῶν στομίων τῶν ποταμῶν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν στενοὺς κολπίσκους εἰσχωροῦντας εἰς τὴν ξηράν, ὑπάρχουν καὶ οἱ κόλποι τοῦ *Λανκάστερ* καὶ τοῦ *Μόρκαμπ*. Ὑπάρχουν ἐπίσης παρὰ τὰς ἀκτὰς νησῖδές τινες, ἡ μεγαλυτέρα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ *Οὐὶλνεϋ*. Τὸ κλῖμα εἶναι λίαν ψυχρὸν εἰς τὰ ὀρεινὰ τμήματα καὶ ἤπιον εἰς τὰ παράλια. Τὸ ἔδαφος εἶναι γόνιμον, καλλιεργουμένων τῶν 65 % τῆς ἐπιφανείας του. Παράγει σιτηρὰ καὶ οἴνους. Ἔχει ἐπίσης καὶ ἀκμάζουσαν κτηνοτροφίαν. Τὸν σημαντικώτερον πλοῦτον τῆς χώρας ἀποτελοῦν τὰ γαιανθρακωρυχεῖα, τὰ ὁποῖα καταλαμβάνουν ἐπιφάνειαν 555 τ. χλμ. μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ριμπλ καὶ Μέρσεϋ ἐπὶ μήκους 48 χλμ. καὶ πλάτους 11 χλμ. Ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ πλούσια μεταλλεῖα σιδήρου. Ἡ κομιτεία εἶναι ἐκ τῶν βιομηχανικωτέρων τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον κέντρον τῆς κατεργασίας τοῦ βάμβακος καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον. Τὰ περισσότερα καὶ τὰ μεγαλύτερα ἐργοστάσια τοῦ βάμβακος συγκεντροῦνται περὶ τὸ Μάντσεστερ καὶ ἰδίως περὶ τὸ Ὄλντχαμ. 'Ακμάζει ἐπίσης καὶ ἡ βιομηχανία πλείστων ἄλλων εἰδῶν καὶ ἰδίως τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων, τῶν μεταξωτῶν, τῶν χρωμάτων, τῶν μηχανημάτων, χημικῶν προϊόντων, χάρτου, σάπωνος, σιδηρῶν εἰδῶν, ὑάλου, ὡρολογίων καὶ ἡ ναυπήγησις πλοίων. Πρωτεύουσα τῆς κομιτείας εἶναι ἡ *Πρέστον*, κυριώτεροι δὲ λιμένες τὸ Λίβερπουλ, ὁ μεγαλύτερος, μετὰ τὸ Λονδῖνον, λιμὴν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τὸ Μπάρρω, τὸ Οὔλβεστον, τὸ Λανκάστερ, τὸ Φλήτγουντ, κλπ. Τὰ σημαντικώτερα βιομηχανικὰ κέντρα, μετὰ τὸ Μάντσεστερ καὶ τὸ Λιβερπουλ, εἶναι τὸ Πρέστον, τὸ Μπλάκμπωρυ, τὸ Ἄστον, τὸ Βόλτον, τὸ Στόκπορτ, τὸ Μίντλετον, τὸ Μπάρρινκτον, τὸ Οὐΐγανς, τὸ Σάλφορντ κλπ. Τὸ συγκοινωνιακὸν δίκτυον τῆς κομιτείας εἶναι πυκνότατον εἰς σιδηροδρομικὰς γραμμάς, διώρυγας καὶ ἀεροπλοΐας.

Πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἡ κομιτεία τοῦ Λάνκα ἀπετέλει τμῆμα τῆς χώρας τῶν λῃστῶν (brigantes). Οἱ Ρωμαῖοι καταλαβόντες τὴν χώραν ἐγκατέστησαν ἐν αὐτῇ στρατόπεδα ἐν Μάντσεστερ, ἐν Ρίμτσεστερ καὶ ἐν Λανκάστερ κατεσκεύασαν ὁδοὺς καὶ προσεπάθησαν νὰ τὴν ἐκπολιτίσουν. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρωμαίων ἡ κομιτεία ἀπετέλεσε τμῆμα ἀνεξαρτήτου βασιλείου καὶ μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν 'Αγγλοσαξώνων ὑπετάγη εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νορθουμβρίας. Περὶ τὰ τέλη τοῦ Θ' αἰῶνος εἰσέβαλον εἰς τὸ Φέρνες οἱ Δανοί, ὁ δὲ Γουλιέλμος ὁ Κατακτητὴς παρεχώρησεν αὐτὸ ὡς φέουδον εἰς τὸν Ρογῆρον τοῦ Πουατού. Βραδύτερον ὁ 'Εδουάρδος ὁ Γ' παρεχώρησεν αὐτὴν εἰς τὸν μικρότερον υἱόν του 'Ιωάννην, τοῦ ὁποίου ὁ υἱός, Ἑρρῖκος Μπόλινγκμπροκ, ἐγένετο βασιλεὺς τῆς 'Αγγλίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἑρρῖκος ὁ Δ'. 'Εξ αὐτοῦ ἱδρύθη ὁ γνωστὸς οἶκος τοῦ Λανκάστερ. Ὁ Ἑρρῖκος ὁ Δ' παρεχώρησε τὴν χώραν εἰς τὸν δευτερότοκον υἱόν του, κηρύξας αὐτὴν ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὰς ἄλλας κτήσεις τοῦ στέμματος. 'Εν Λάνκα ὑπάρχουν πλεῖστα μνημεῖα τοῦ μεσαίωνος, πύργοι, φρούρια μοναστήρια, καὶ ἰδίως τὸ ἀββαεῖον τοῦ Φέρνες, ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἐκκλησιαστικῶν κειμηλίων τῆς 'Αγγλίας. Σήμερον ἡ Λάνκα ἀποτελεῖ παλατινικὴν κομιτείαν, τῆς ὁποίας ὁ διοικητὴς διορίζεται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς 'Αγγλίας, ὡς δουκὸς τοῦ Λανκάστερ. Ἡ κομιτεία ἐκλέγει 23 βουλευτὰς εἰς τὴν ἀγγλικὴν βουλήν. Μ. Δ. Β.

Λανκάστερ (Lancaster) *[Γεωγρ.].* —1) Πόλις τῆς 'Αγγλίας, ἄλλοτε πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κομιτείας. Κάτ. 41.210. Ἔχει ἐργοστάσια ἁμαξῶν, σιδηροδρόμων, χυτήρια σιδήρου, ἐργοστάσια βαμβακερῶν, μεταξωτῶν, ἀδιαβρόχων καὶ ξυλουργικῆς. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῶν κλιτύων λόφου καὶ κατέχει τὴν θέσιν ρωμαϊκοῦ φρουρίου, οὗ σῴζονται ἐρείπια. Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἦτο στρατιωτικὸς σταθμός. —2) Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἐν τῇ κομιτείᾳ Φαίρφηλντ τῆς πολιτείας 'Οχάϊο. Κάτ. 16 100. Διεξάγει ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ ἐρίου. 'Εκτίσθη τῷ 1800 καὶ συνδέεται διὰ σιδηροδρόμου μὲ τὰς πόλεις Κιγκινάτι καὶ Κολόμβος. —3) Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κομιτείας τῆς πολιτείας Πενσυλβανίας. Κάτ. 52 500. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ μὲ ἐργοστάσια ὅπλων, γεωργικῶν ἐργαλείων, κλωστηρίων κτλ. 'Εκτίσθη τῷ 1730 καὶ τῷ 1779 μέχρι τῷ 1812 διετέλεσε πρωτεύουσα τῆς πολιτείας. Οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων αὐτῆς εἶναι γερμανικῆς καταγωγῆς. Μ. Δ. Β.

— **Λανκάστερ** ***δουκᾶτον*** (Duchy of Lancaster). Ὄνομα τὸ ὁποῖον φέρουν ἐν 'Αγγλίᾳ αἱ κομιτεῖαι *Λάνκα* καὶ *Στάφφορντ*, ἀνήκουσαι εἰς τὸν βασιλέα τῆς 'Αγγλίας, ὡς δοῦκα τοῦ Λανκάστερ. Τὸ δουκᾶτον τοῦ Λανκάστερ συνεστήθη κατὰ τὸ 1351 πρῶτος δὲ βασιλεὺς τῆς 'Αγγλίας, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε καὶ δοὺξ τοῦ Λανκάστερ, ὑπῆρξεν ὁ βασιλεὺς Ἑρρῖκος ὁ Δ'. Αἱ χῶραι αἵτινες ἀποτελοῦν τὸ δουκᾶτον εἶναι κτῆμα τοῦ βρεττανικοῦ στέμματος, τὰ δὲ εἰσοδήματα αὐτῶν καρποῦται ὁ βασιλεὺς τῆς 'Αγγλίας. Αἱ χῶραι αὗται διοικοῦνται ὑπὸ συμβουλίου καὶ ἔχουν χωριστὰ δικαστήρια, τὰ ὁποῖα διορίζει ἀπ' εὐθείας ὁ βασιλεὺς τῆς 'Αγγλίας. Τοῦ συμβουλίου προεδρεύει ἓν μέλος τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ὡς καγκελλάριος τοῦ δουκάτου. Μ. Δ. Β.

Λανκάστερ ***οἶκος*** (House of Lancaster). 'Αγγλικὴ δυναστεία, εἰς ἣν ἀνῆκον οἱ βασιλεῖς *Ἑρρῖκος Δ'*, *Ἑρρῖκος Ε'* καὶ *Ἑρρῖκος ΣΤ'*. Ἡ ἀρχὴ τῆς δυναστείας ταύτης ἀνάγεται εἰς τὸν Ι' αἰῶνα. Μετὰ τὴν νορμανδικὴν κατάκτησιν τῆς κομιτείας τῆς Λάνκα ὁ *Ρογῆρος τοῦ Πουατοὺ* ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ λόρδου τοῦ Λανκάστερ. Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα *'Εδμόνδος ὁ Κυφὸς* (1245—1296) προσέθεσεν εἰς τοὺς τίτλους του καὶ τὸν τοῦ κόμητος τοῦ Λανκάστερ. Ὁ 'Εδμόνδος οὗτος ἔλαβε μέρος εἰς τὰς σταυροφορίας καὶ ἐβοήθησε τὸν ἀδελφόν του 'Εδουάρδον Α', ὅπως ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον. 'Απέθανεν ἀφήσας τρεῖς υἱούς, τὸν *Θωμᾶν*, τὸν *Ἑρρῖκον* καὶ τὸν *'Ιωάννην*. Ὁ πρῶτος ἐγεννήθη τῷ 1275 καὶ ἀπεκεφαλίσθη τῷ 1322. Ὁ Ἑρρῖκος (1281—1345) διεδέχθη τότε τὸν ἀδελφόν του εἰς τὴν κομιτείαν, διωρίσθη κηδεμὼν τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως 'Εδουάρδου τοῦ Γ' καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὰς σταυροφορίας. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ἑρρῖκος* (1[illegible]—1362) ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας τοῦ βασιλέως 'Εδουάρδου τοῦ Γ', ὁ ὁποῖος, κατόπιν τῶν θριάμβων του κατὰ τῶν Γάλλων, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τοῦ Λανκάστερ, τὸν ὁποῖον ἐκληρονόμησεν εἰς τὴν θυγατέρα του *Λευκὴν* καὶ τὸν σύζυγόν της *'Ιωάννην Γκάντ*, υἱὸν τοῦ 'Εδουάρδου τοῦ Γ'. Ὁ 'Ιωάννης Γκάντ (1[illegible]—1399) ἐνυμφεύθη τὴν Λευκὴν τῷ 1359 καὶ ἐγένετο δοὺξ τοῦ Λανκάστερ τῷ 1362. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς 'Ισπανίας καὶ μετὰ [illegible]

Digitized by Google

θάνατον τῆς συζύγου του ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα Πέτρου τοῦ Σκληροῦ καὶ κατόπιν ἐνυμφεύθη εἰς τρίτον γάμον τὴν εὐνοουμένην του Αἰκατερίνην Ρουέ. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἐρρῖκος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἐρρῖκος ὁ Δ'*. Ὁ υἱὸς τούτου ἐγένετο ἐπίσης βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἐρρῖκος ὁ Ε'* (1413—1422), καθὼς καὶ ὁ υἱὸς τοῦ τελευταίου τούτου ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἐρρῖκος ὁ ΣΤ'* (1422—1461) (βλ. καὶ λ. *Ἀγγλία*). Μ. Δ. Θ.

—**Λανκάστερ** (Lancaster). — 1) ***Ἰάκωβος***. Ἄγγλος θαλασσοπόρος, ἀποθανὼν τῷ 1618 ἢ τῷ 1620. Ἐξετέλεσε πολλὰ ταξίδια εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Ἀμερικήν. Ἀνεχώρησε κατ' ἀρχὰς τῷ 1591 ἐξ Ἀγγλίας μὲ στολίσκον ἐκ τριῶν πλοίων, ἐπεσκέφθη τὴν Κεϋλάνην καὶ τὴν Σουμάτραν καὶ συνῆψεν ἐμπορικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀναχωρήσας εἰς Ἀμερικὴν ἐναυάγησε καὶ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν συντρόφων του εἰς νησῖδα τῶν Ἀντιλλῶν. Περισυλλεγεὶς ὑπὸ γαλλικοῦ πλοίου ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγγλίαν τῷ 1593 καὶ ὠργάνωσε νέαν ἀποστολὴν εἰς Ἀμερικήν, ὅπου ἐλεηλάτησε τὸ Περναμποῦκον καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Βραζιλίας καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Εὐρώπην κομίζων πλουσιώτατα λάφυρα. Τῷ 1600 ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἀποστολῆς ὀργανωθείσης ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἑταιρείας τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἐγκατέστησε πολλοὺς σταθμοὺς εἰς τὰ ἰνδικὰ παράλια καὶ τὰς νήσους, ἀφοῦ ᾐχμαλώτισε 39 πορτογαλικὰ πλοῖα. Ἦτο πεπεισμένος περὶ τῆς ὑπάρξεως διόδου πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὠργάνωσε πολλὰς ἀποστολὰς εἰς ἀναζήτησιν αὐτῆς. Βραδύτερον ἐδόθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὸν παρὰ τὴν θάλασσαν τοῦ Μπάφφιν πορθμόν. Ἔκθεσις τῶν ταξιδίων του ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν συλλογὴν Χάκελντ καὶ Πούρτσαλ.

—2) ***Ἰωσήφ***. Ἄγγλος παιδαγωγὸς (1771—1838). Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου, τὴν ὁποίαν ἤρχισε διδάσκων ἀπὸ τοῦ 1798 εἴς τι προάστειον τοῦ Λονδίνου, ὅπου ἤνοιξε μικρὸν σχολεῖον. Τῷ 1805 οἰκοδομήσας ἴδιον σχολεῖον παρέσχε δωρεὰν τὴν διδασκαλίαν του εἰς πλέον τῶν χιλίων πτωχῶν παιδίων. Κατόπιν ἤνοιξε καὶ σχολεῖον διὰ κοράσια, ὅπου ἐδίδασκον καὶ αἱ δύο ἀδελφαί του. Λόγῳ τῆς μεγάλης ἐπιτυχίας τῆς διδασκαλίας του πολλοὶ κεφαλαιοῦχοι τὸν ὑπεστήριξαν εἰς τὴν ἵδρυσιν καὶ ἄλλων σχολείων. Μεταξὺ τῶν προστατῶν του ὑπῆρξε καὶ ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Γ'. Χάρις εἰς τὴν βοήθειαν αὐτοῦ καὶ τῆς νεοϊδρυθείσης τότε ὑπὸ τῶν Φὸξ καὶ Κάρστον «Βρεττανικῆς καὶ ξένης ἑταιρείας ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως», τῷ 1811 εἶχον ἱδρυθῆ 95 σχολεῖα, ὅπου ἐδιδάσκετο τὸ σύστημα αὐτοῦ εἰς 30.000 μαθητάς. Ἀπέτυχεν ὅμως εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ συστήματός του καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας σχολάς. Τῷ 1816 ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅπου ἐπεχείρησε νὰ ὀργανώσῃ τὴν παιδείαν ἐν Κολομβίᾳ (1820—1829), ἀλλὰ παρῃτήθη τῶν προσπαθειῶν του μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προστάτου του Μπόλιβαρ καὶ τῷ 1833 ἀπεσύρθη εἰς Μοντρεάλ, ὅπου εἰργάζετο εἰς χειρωνακτικὰς ἐργασίας διὰ νὰ ζήσῃ. Ὁ Λανκάστερ ἐξέθεσε τὸ παιδαγωγικόν του σύστημα εἰς δύο ἔργα: «Βελτίωσις τῆς ἐκπαιδεύσεως» (1805) καὶ «Τὸ βρεττανικὸν σύστημα ἐκπαιδεύσεως» (1810). Μ. Δ. Β.

Λάνκβιτς (Lankwitz) (*Γεωγρ.*). Προάστειον τοῦ *Βερολίνου* (βλ. λ.).

Λανκλὸ (Lanclo) ἢ Lenclos), ***Ἄννα***, ἀποκαλουμένη ***Νινὸν ντὲ***—. Γαλλὶς ἑταίρα, διάσημος τόσον διὰ τὴν καλλονὴν καὶ τὸν σκανδαλώδη βίον της, ὅσον διὰ τὸ πνεῦμά της, γεννηθεῖσα καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Παρισίοις (1620—1705). Καταγομένη ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας, διετέλεσε κατὰ τοὺς παιδικούς της χρόνους ὑπὸ τὴν διπλῆν καὶ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον ἐπίδρασιν τῶν γονέων της. Ὁ πατήρ της *Ἐρρῖκος ντὲ Λανκλό*, μουσικὸς τοῦ δουκὸς ντ' Ἐλμπέφ, περίφημος διὰ τὰς ἐρωτικάς του περιπετείας, ἦτο ὀπαδὸς τῶν Ἐπικουρείων δογμάτων, ἐν ᾧ ἀντιθέτως ἡ μήτηρ της *Μαρια-Μπὰρμπ ντὲ λὰ Μάρς*, γυνὴ αὐστηροτάτων ἠθῶν, διῆλθεν ὁλόκληρον τὸν βίον της ἐν μέσῳ προσευχῶν καὶ παρακλήσεων. Ὁ πρῶτος διδάσκει εἰς τὴν θυγατέρα του τὰς ὑλικὰς ὡραιότητας τῆς ζωῆς, ἡ δευτέρα τὴν ἀπειλεῖ διὰ τοῦ πυρὸς τῆς κολάσεως. Ὁ πατὴρ τὴν μανθάνει ξένας γλώσσας, φιλοσοφίαν, μουσικήν, ἡ δευτέρα τοὺς βίους τῶν ἁγίων καὶ τοὺς ψαλμοὺς τῆς Γραφῆς. Ἡ ἐκλογὴ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ὁδῶν δὲν εἶναι δύσκολος διὰ νεάνιδα, ποῦ εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ ἔχῃ ἐπίγνωσιν τῆς ἀξίας τῶν θελγήτρων της, οὕτω δὲ ἡ Νινὸν ὄχι μόνον καθίσταται εὐπειθεστάτη μαθήτρια τοῦ πατρός, ἀλλὰ καὶ ὑπερβαίνει τάχιστα τὸν διδάσκαλον. Δεκατετραέτις ἀκόμη περιστοιχίζεται ὑπὸ πλήθους θαυμαστῶν, ὁ πατήρ της ὅμως, ἔχων ὡς πρότυπον τὰς Ἑλληνίδας ἑταίρας τῆς ἀρχαιότητος, τὴν συγκρατεῖ ἀπὸ τὰς ὑπόπτους περιπετείας. Δυστυχῶς ὁ Λανκλό, κατηγορηθεὶς δι' ἀνάμειξιν εἴς τινα δολοφονίαν, ἀναγκάζεται ν' ἐξαφανισθῇ, ἡ δὲ Νινὸν τίθεται ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρός της. Καὶ τὴν συνοδεύει μὲν καθ' ἑκάστην εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ ἀναγινώσκῃ ἀντὶ προσευχῶν τὸν Μονταίνι, τὸν Μπερσάλντ ντὲ Βερβίλ, τὴν Μαργαρίταν τῆς Ναβάρρας. Εὐτυχῶς δι' αὐτὴν ὅτι ὁ κύκλος τῶν θαυμαστῶν της ὁλονὲν εὐρύνεται, ἡ δὲ μήτηρ της, ἀφελὴς καὶ μὴ θέτουσα ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν ἱερότητα τῶν προθέσεων τῶν εὐγενῶν νέων, ποῦ ἀρέσκωνται νὰ συνοδεύωσι τὴν θυγατέρα της, τοὺς ἐνθαρρύνει εἰς τὰς προσπαθείας των. Οὕτω εἰς ἡλικίαν δεκαὲξ ἐτῶν ἡ Νινὸν ἀποκτᾷ τὸν πρῶτόν της ἐραστήν, τὸν Κάρολον-Κλαύδιον ντὲ Μπωμόν, ὑποκόμιτα ντὲ Σωμυζύ.

Νινὸν ντὲ Λανκλό.

Ἀπὸ τὴν πρώτην της ταύτην ἐρωτικὴν περιπέτειαν ἡ Νινὸν δὲν ἀπεκόμισε παρὰ ἀπογοήτευσιν καὶ πικρίαν. Ὁ ντὲ Μπωμὸν ἦτο ἁπλοῦς τυχοδιώκτης καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ λεπτὸν πνεῦμά της. Ὡς ἐκ τούτου διέκοψε τὰς μετ' αὐτοῦ σχέσεις της καὶ παρὰ τὴν αὐστηρὰν ἐπαγρύπνησιν τῆς μητρός της, ἥτις πρὸς κάλυψιν τοῦ σκανδάλου ἐπεζήτει νὰ νυμφεύσῃ τὴν κόρην της, συνεδέθη μετά τινος ἱππότου Ντὲ Μπαρέ, τυχοδιώκτου ἐπίσης, ὃν ἔσπευσε νὰ ἐγκαταλείψῃ, ἅμα ὡς ἀντελήφθη τὸ ποιόν του. Τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀπέθανεν ἡ μήτηρ της, ἡ δὲ Νινὸν διττῶς ἀπογοητευμένη κατέφυγεν εἰς ἓν μοναστήριον ὅπως συνέλθῃ ἐκ τῆς διπλῆς συγκινήσεως. Ἀλλ' αἱ νύκτες, ὅπως ἔλεγεν ἀργότερον, εἶναι φρικωδῶς ἐρημικαὶ εἰς τὰ κελλία τῆς μονῆς, ἐκεῖ δὲ δοκιμάζει τις τοὺς ζωηροτέρους πειρασμούς. Καὶ ἡ Νινὸν μὴ ἔχουσα τὴν ἀντοχὴν τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, ἐγκατέλειψε τὴν μονήν, διὰ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Παρισίους καὶ νὰ διέλθῃ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς της ἐν μέσῳ τῶν λεπτοτέρων ἐρωτικῶν περιπετειῶν.

Τὴν ἐποχὴν αὐτήν, καθ' ἣν ἀρχίζει τὴν ζωήν, ἥτις τὴν κατέστησε διάσημον, ἡ Νινὸν εἶναι ἐκτάκτως ὡραία. Ἡ δὶς ντὲ Σκουντερί, ἥτις εἰς ἓν τῶν μυθιστορημάτων της, τὴν «Κλελίαν», τὴν εἰκονίζει ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς *Κλαρίς*, γράφει περὶ αὐτῆς ὅτι «εἶναι, ἀναμφιβόλως, ἀπὸ τὰ πιὸ θελκτικὰ πρόσωπα τοῦ κόσμου, ἡ δὲ εὐμορφιά καὶ τὸ πνεῦμά της ἔχουν ἰδικόν τους ἐντελῶς χαρακτῆρα. Ἡ Κλαρὶς ἔχει ὡραῖον ὑψηλὸν ἀνάστημα, καὶ ἀρέσει ἰδίως διὰ τὴν χάριν, ποῦ τῆς προσδίδει ἡ φυσικὴ καὶ χαριτωμένη ἐλευθερία τῶν κινήσεών της. Τὰ μαλλιά της ἔχουν τὸ πιὸ ἁγνὸ καστανὸ χρῶμα ποῦ μπορεῖ νὰ συναντήσῃ κανείς, τὸ πρόσωπό της εἶναι συμμετρικὰ ᾠοειδές, τὸ στόμα εὐχάριστο, τὰ χείλη κατακόκκινα, στὸ πηγούνι της σχηματίζεται μιὰ μικρὴ λακούβα, ποῦ τῆς ταιριάζει θαυμάσια, τὰ μάτια της εἶναι κατάμαυρα, γεμάτα λάμψη καὶ φωτιά, γελαστά, ἡ ὅλη της δὲ φυσιογνωμία λεπτή, παιγνιδιάρα καὶ γεμάτη εὐφυΐα»... Τὸ σῶμά της εἶναι ἐξ ἴσου θελκτικὸν πρὸς τὸ πρόσωπον· ὅ,τι ὅμως τὴν καθιστᾷ ἀξιαγάπητον εἶναι τὸ λεπτὸν πνεῦμα καὶ ἡ εὐφυΐα της, ἡ φιλοπαίγμων διάθεσίς της, ἡ γλυκύτης τῶν τρόπων, ἡ τρυφερότης καὶ ἡ γενναιοδωρία της.

Ἐπιστρέψασα εἰς Παρισίους καὶ ἐγκατεσταθεῖσα εἰς τὸ Μαράς ἡ Νινὸν ντὲ Λανκλὸ ἐκανόνισε τὰ τῆς ζωῆς της συμφώνως πρὸς τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰς ὀρέξεις της. Ἡ ἀρχὴ ἦτο δύσκολος καὶ παρ' ὅλον τὸν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτά της, ἠναγκάσθη, ἐπειδὴ δὲν ἦτο οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητος, νὰ δεχθῇ ὡς ἐραστὰς διαδοχικῶς τὸν αὐθέντην Ζὰν Κουλὸν καὶ τὸν κόμιτα ντ' Ὠμπιζού. Ἐν τούτοις ἀμφότεροι οὗτοι δὲν εἶναι παρὰ ἐρασταὶ ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ Νινὸν διατηρεῖ ὅλην τὴν ἐλευθερίαν της νὰ ἐκλέγῃ ἑκάστοτε τοὺς ἐραστὰς ποῦ δύνανται νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς ψυχικὰς ἢ καὶ ἁπλῶς τὰς αἰσθησιακὰς ἐπιθυμίας της. Ἄλλωστε ταχύτατα ἀποκτᾷ καὶ τὴν οἰκονομικήν της ἐλευθερίαν. Ὁ καρδινάλιος ντὲ Ρισελιέ, ὅστις ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἐραστῶν της, τῆς παρεχώρησεν ἰσόβιον ἐτήσιον εἰσόδημα ἐκ 2.000 λιβρῶν, ποσὸν σεβαστὸν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἡ γενναιοδωρία τοῦ Ρισελιέ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐν τούτοις ἡ Νινὸν δὲν παρεδόθη ἐξ ἔρωτος, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι παρέσχεν εἰς αὐτὴν τὰ μέσα ὥστε ἀντὶ κοινῆς ἑταίρας νὰ καταστῇ ἡ «Ἀσπασία τοῦ ΙΖ' αἰῶνος», ὡς ἀπεκλήθη. Διότι, παρ' ὅλον τὸν ἐλεύθερον βίον, ὃν ἔζησε, ἡ Νινὸν ντὲ Λανκλὸ δὲν ὑπῆρξεν κοινὴ ἑταίρα. Οὐδέποτε ἔσχε δύο ἐραστὰς συγχρόνως καὶ εἰς καμμίαν περίπτωσιν τὸ χρηματικὸν συμφέρον ὑπῆρξε τὸ κίνητρον τῶν ἐρωτικῶν της δεσμῶν. Εἰς τὴν οἰκίαν της δὲν ἐσύχναζον παρὰ ἐκλεκταὶ προσωπικότητες, τὸ δὲ σαλόνι της ἦτο ἐφάμιλλον πρὸς τὸ περίφημον σαλόνι τῶν *Ραμπουγιὲ* (βλ. λ.). Παρέθετε γεύματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὅμως ἕκαστος ὤφειλε νὰ κομίσῃ τὸ φαγητόν του, ἔδιδε κοντσέρτα, αἱ δὲ εὐφυολογίαι της παρέμειναν παροιμιώδεις. Μεταξὺ τῶν συχναζόντων εἰς τὴν οἰκίαν της ἐξέλεγεν ἑκάστοτε τοὺς ἐραστάς της, ἀλλ' ἡ διάρκεια τῶν ἐρώτων της ἦτο ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὴν σφοδρότητα τοῦ πάθους της. «Δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο στὴ φύση τόσο πολυποίκιλο, ἔλεγε, ὅσο οἱ ἐρωτικὲς τέρψεις, ἔστω καὶ ἂν κατ' ἐπιφάνειαν φαίνονται πάντοτε ἴδιες». Καὶ προσέθετε ὅτι «χρειάζεται ἑκατὸ φορὲς περισσότερο πνεῦμα γιὰ νὰ κάνῃ κανεὶς ἔρωτα, παρὰ γιὰ νὰ διοικῇ ὁλόκληρο στρατό».

Οἱ ἱστοριογράφοι δὲν δίδουν πλήρη καὶ λεπτομερῆ κατάλογον τῶν ἐραστῶν τῆς Νινόν. Αὐτὸ ἄλλως τε θὰ ἦτο ἐκτάκτως δυσχερές, διότι τίποτε δὲν ἠμπόδιζεν αὐτὴν νὰ συνδεθῇ ἐκ νέου μὲ ἕνα παλαιὸν ἐραστήν της, ἐν ᾧ διά τινας ἐξ αὐτῶν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι τοὺς ἠγάπησε μέχρι τοῦ θανάτου της. Μεταξὺ τῶν τελευταίων καταλέγεται ὁ Σαὶντ-Ἐβρεμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλει, ὅσον τοὐλάχιστον καὶ εἰς τὸν πατέρα της, τὴν καλλιέργειαν τοῦ πνεύματός της. Ἐκ τῶν ἄλλων της ἐραστῶν περιφημότεροι ὑπῆρξαν ὁ Γασπὰρ ντὲ Κολινύ, κόμις ντ' Ἀντελό, τὸν ὁποῖον ἐγνώρισεν εἰς τὸ σαλόνι τῆς Μαριὸν ντὲ Λόρμ, ὁ πρίγκιψ ντὲ Γκοντί, ὁ κόμις ντὲ Παλλυώ, ὁ Γκρεγκύ, ὁ Βάρντ, ὁ δοὺξ ντὲ Γκραμμόν, ὁ κόμις ντὲ Γκίς, ὁ στρατάρχης ντ' Ἐστραί, ὁ μαρκήσιος ντὲ Ζαρζέ, ὁ Μιοσσέν, ὁ Φίλιππος ντὲ Μοντὼ-Μπενάκ, κόμις ντὲ Ναβάϊγ. Κατὰ τὰς ταραχὰς τῆς Σφενδόνης ἐγκαταλείψασα τὴν πρωτεύουσαν ἠκολούθησεν εἰς Λυὸν τὸν Πέτρον ντὲ Βιλλάρ. Προτοῦ ὅμως φθάσῃ εἰς Λυών, ἀπογοητευθεῖσα ἀπὸ τὸν περίφημον αὐτὸν δὸν Ζουάν, τὸν ἐγκαταλείπει διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς ἓν μοναστήριον, γεγονός, τὸ ὁποῖον δὲν τὴν ἐμποδίζει νὰ δεχθῇ ἐκεῖ τοὺς νέους ἐραστάς της. Μεταπεισθεῖσα ὑπ' αὐτῶν ἐπανέρχεται εἰς Παρισίους, ὅπου ἐπανασυνιστᾷ τὴν αὐλήν της. Οἱ Σαὶν-Παβέν, Ντὲ Μπαρρὺ καὶ Μπουαρομπὲρ εἶναι οἱ προσφιλεῖς της ποιηταί. Ὁ μαρκήσιος ντὲ Σεβινιέ, κυριαρχεῖ ἐπί τινα χρόνον ἐν τῇ καρδίᾳ της, τοῦτον δὲ διαδέχεται ὁ Ἀντουὰν ντὲ Ραμπουγιέ, αὐθέντης ντὲ Λὰ Σαμπλιέρ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἡ Νινὸν γράφει: «Πιστεύω πῶς θὰ σὲ ἀγαπήσω γιὰ τρεῖς μῆνες. Αὐτὸ γιὰ μένα εἶναι ἡ αἰωνιότης».

Ἐν τούτοις ἡ ζωὴ τῆς Νινὸν σκανδαλίζει τοὺς σεμνοτύφους τῆς Αὐλῆς καὶ ὅταν δύο ἐρασταί της φονεύονται ἐν μονομαχίᾳ, ἡ βασίλισσα Ἄννα ἡ Αὐστριακὴ πείθεται νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὸ σκάνδαλον καὶ ἀποφασίζει νὰ τὴν περιορίσῃ εἰς τὴν «Μονὴν τῶν ἐν μετανοίᾳ παρθένων». «Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀδικίαν, διαμαρτύρεται ἡ Νινόν, διότι δὲν εἶμαι οὔτε παρθένος, οὔτε μετανοημένη». Ἐν τέλει περιορίζεται εἰς τὴν μονὴν τῶν «Μαντελονὲτ» καὶ ἔπειτα εἰς Λανύ. Δὲν ἦτο ὅμως εὔκολον νὰ περιορισθῇ ὡς μία ἁπλῆ Μανὸν Λεσκὼ ἡ γυνή, τῆς ὁποίας ἐσταμάτα καθ' ὁδὸν τὴν ἅμαξαν ὁ Μέγας Κονδέ, διὰ νὰ τὴν χαιρετίσῃ ἐδαφιαίως. Καὶ οἱ ζητήσαντες νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὸ σκάνδαλον, ἐδημιούργησαν ἓν ἀκόμη μεγαλύτερον. Ὁλόκληρος ἡ Αὐλὴ μεταφέρεται εἰς Λανύ, αὐτὴ δὲ αὕτη ἡ Χριστίνα τῆς Σουηδίας, ἥτις εὑρίσκετο τότε (1654) ἐν Γαλλίᾳ, μετέβη ἐκεῖ, διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν περίφημον ἑταίραν. Χάρις εἰς τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην ἡ Νινὸν ἀνακτᾷ τὴν ἐλευθερίαν της καὶ ἐπανέρχεται εἰς Παρισίους. Τώρα εἶναι ἡ σειρὰ τῶν μεγάλων παθῶν. Ἐπὶ τρία ἢ τέσσαρα ἔτη εἶναι σφοδρῶς ἐρωτευμένη μὲ τὸν Βιλλαρσώ. Παρὰ τοῦτο ὅμως τὸν μεταβιβάζει εὐχαρίστως, ὅταν τὸν ἐβαρύνθη, εἰς τὴν κυρίαν Σκαρρόν, ἥτις δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν κατόπιν περίφημον εὐνοουμένην τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', κυρίαν ντὲ Μαιντενόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ κυρία Σκαρρὸν εἶχε συνδεθῆ μετὰ τῆς Νινὸν τόσον στενῶς, ὥστε, κατὰ τὰ περίεργα ἔθιμα τῆς ἐποχῆς, συνεμερίζετο μετ' αὐτῆς τὴν κλίνην. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐν τούτοις δὲν ἠμπόδισε τὴν Νινὸν νὰ συγκαταλέξῃ μεταξὺ τῶν ἐραστῶν της καὶ τὸν ἀββᾶν Σκαρρόν.

Ἐκ τοῦ δεσμοῦ της μετὰ τοῦ Βιλλαρσὼ ἡ Νινὸν ντὲ Λανκλὸ ἔσχεν ἕνα ἤ, κατ' ἄλλους, δύο υἱούς. Κατὰ τὴν δευτέραν ἔκδοσιν ἡ τύχη τοῦ πρώτου ὑπῆρξε τραγική. Ἀνατραφεὶς οὗτος ὑπὸ τοῦ πατρός του χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ποία ἦτο ἡ μήτηρ του, καὶ παρουσιασθεὶς ὅταν ἐγένετο ἔφηβος εἰς αὐτήν, τὴν ἐρωτεύθη παραφόρως. Ἡ μήτηρ του ἠναγκάσθη τότε ν' ἀποκαλύψῃ τὴν ἰδιότητά της, ὁ δὲ δυστυχὴς νέος ηὐτοκτόνησεν. Ὁ ἕτερος τῶν υἱῶν της ἦτο ὁ ἱππότης ντὲ Λὰ Μπουασσιέρ.

Εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἐτῶν, ἡ Νινὸν διετήρει ἀκόμη ὅλην τὴν δροσερότητα καὶ τὴν κομψότητά της καὶ διῆγε πάντοτε τὴν αὐτὴν περιπετειώδη ζωήν. Ἐν τούτοις ἡ σκανδαλώδης ζωή της δὲν ἠμπόδιζεν αὐτὸς ταύτας τὰς μητέρας νὰ ὁδηγοῦν μόναι τὰ τέκνα των εἰς τὴν «σχολὴν τῆς Νινόν», τόσην εἶχον πεποίθησιν ὅτι τὸ περιβάλλον τῆς ἑταίρας ἦτο ἐκλεκτόν. «Ὅταν κανένας αὐλικός, γράφει σύγχρονος χρονικογράφος, ἤθελε νὰ ξυπνήσῃ τὸ παιδί του, τὸ ἔστελλε στὸ σχολεῖον της. Ἡ ἀνατροφή, τὴν ὁποίαν ἡ Νινὸν τοῦ ἔδιδε, ἦτο τόσον ἐξαίρετη, ὥστε μποροῦσε κανεὶς νὰ διακρίνῃ εὔκολα τοὺς νέους ποὺ τὴν συναναστράφησαν. Τοὺς ἐμάνθανε τοὺς ὡραιοτέρους τρόπους διὰ νὰ κάνουν τὸν ἔρωτα καὶ τὰς λεπτοτέρας ἐκφράσεις». Ἐκτὸς τούτου ἐμ-

Digitized by Google

πνέει καὶ διευθύνει τὴν παρισινὴν μόδαν, ἀσχολεῖται μὲ τὴν φιλολογίαν καὶ κάμνει στίχους. Ὁ Μολλιέρος, ὁ Μπουαλώ, ὁ Μινιάρ, ἡ κυρία ντὲ Λὰ Σαμπλιὲρ συχνάζουν εἰς τὰς αἰθούσας της. Αὐτὸ δὲν τὴν ἐμποδίζει ἐν τούτοις νὰ προτιμήσῃ τὸν χορευτὴν Πεκοὺρ ἀπὸ τὸν κόμητα ντὲ Σουαζέλ. Τῷ 1671, εἰς ἡλικίαν πεντήκοντα καὶ ἑνὸς ἐτῶν, τῆς ὁδηγοῦν τὸν ἱππότην ντὲ Σεβινιέ, υἱὸν τῆς περιφήμου μαρκησίας ντὲ Σεβινιέ. Ἡ Νινὸν ἐρωτεύεται τὸν μαθητήν της, κατά τινας δὲ αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία ἐρωτικὴ περιπέτειά της. Ἐν τούτοις, κατὰ τὸν Βολταῖρον, ὁ τελευταῖός της ἔρως ὑπῆρξεν ὁ πρὸς τὸν ἀββᾶν ντὲ Σατωνέφ, ὅστις καὶ παρουσίασε τὸν Βολταῖρον εἰς τὴν Νινὸν ντὲ Λανκλό. Αὕτη, ἡλικίας ὀγδοήκοντα τεσσάρων ἐτῶν τότε, ἀναγνώσασα στίχους τινὰς τοῦ Βολταίρου, διέκρινε τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ δωδεκαετοῦς ποιητοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἐκληροδότησε δύο χιλιάδας φράγκα πρὸς ἀγορὰν βιβλίων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὅ,τιδήποτε τούτων καὶ ἂν εἶναι ἀληθές, ἡ δούκισσα τῆς Ὀρλεάνης εἰς μίαν ἐπιστολήν της γράφει περὶ αὐτῆς ὅτι «ἀφ' ὅτου ἡ δὶς Λανκλὸ ἐγήρασε, διάγει βίον πολὺ τίμιον, λέγει δὲ ὅτι ποτὲ δὲν θὰ εἶχε διορθωθῇ, ἐὰν αὐτὴ ἡ ἰδία δὲν εὕρισκε τὸ πρᾶγμα πολὺ γελοῖον». Πράγματι δὲ δὲν λέγεται πλέον Νινόν, ἀλλ' ἁπλῶς *Δὶς ντὲ Λανκλό*, καί, ἐν τῇ οἰκίᾳ της, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Τουρνέλ, ζῇ βίον ἥσυχον, ἀγωνιζομένη ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ γήρατος καὶ διατηροῦσα πάντοτε τὴν εὐκινησίαν καὶ τὴν δροσερότητα τοῦ προσώπου της. Ἡ ἐπιρροή της εἶναι μεγάλη, εἰς δὲ τὰς αἰθούσας της συχνάζουν πάντοτε ὁ πρίγκιψ Κονδέ, ὁ ραγγράβος Κάρολος-Λουδοβῖκος, ὁ κατόπιν ἀντιβασιλεὺς Φίλιππος τῆς Ὀρλεάνης. Ὁ Σαὶν-Σιμὸν τὴν θαυμάζει, ἡ κυρία ντὲ Σεβινιὲ ὁδηγεῖ πλησίον της τὸν ἔγγονόν της κόμιτα ντὲ Γκρινιάν, ἡ δὲ κυρία ντὲ Μαιντενόν, πανίσχυρος τώρα, τῆς παραμένει πάντοτε, κατ' ἐπιφάνειαν τοὐλάχιστον, φίλη καὶ τῆς προτείνει νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν Αὐλήν. Ἡ Νινὸν ὅμως ἀρνεῖται, μὴ θέλουσα νὰ θυσιάσῃ τὴν ἐλευθερίαν της. Αἱ προσφιλέστεραι ἀσχολίαι της εἶναι νὰ διαλέγεται καὶ νὰ ἀλληλογραφῇ, ἰδίως μετὰ τοῦ Σαὶντ-Ἐβρεμόν, εὑρισκομένου τότε ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἀπέθανε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1705 εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα πέντε ἐτῶν, ὅλοι δὲ οἱ σύγχρονοι Γάλλοι ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι ὕμνησαν τὴν γυναῖκα αὐτήν, ἡ ὁποία ἀπεκάλυψε ὁλόκληρον τὸ μυστικὸν τῆς ἐπιτυχίας της, ὅταν εἰς μίαν τῶν ἐπιστολῶν της ἔγραφεν ὅτι: «Ἡ φιλοσοφία ταιριάζει πολὺ μὲ τὴν ἡδονὴν τοῦ πνεύματος. Δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι κανεὶς σοφός, πρέπει καὶ νὰ ἀρέσῃ».

Ἡ Νινὸν ντὲ Λανκλὸ ἔσχε πολλοὺς βιογράφους, πλὴν τούτων δὲ ἐδημοσιεύθησαν πολλάκις «Ἐπιστολαὶ» καὶ «Ἀπομνημονεύματα» αὐτῆς, οὐχὶ ὅμως αὐθεντικά. Ὡς γνήσιαι θεωροῦνται ἐπιστολαί της εὑρεθεῖσαι μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Σανὶτ-Ἐβρεμόν, ἐν ᾧ αἱ ἐπιστολαί, αἵτινες εὑρίσκοντο εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἀββᾶ ντὲ Σατωνὲφ ἐρρίφθησαν εἰς τὸ πῦρ μεθ' ὅλων τῶν ἄλλων ἐγγράφων του. Αἱ «Ἐπιστολαὶ τῆς Νινὸν ντὲ Λανκλὸ πρὸς τὸν στρατάρχην ντὲ Σαβινιὲ» (Παρίσιοι 1764), θεωροῦνται ὡς ἔργον τοῦ Νταμούρ, τὰ δὲ «Ἀπομνημονεύματα τῆς Νινὸν ντὲ Λανκλὸ» τὰ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ Μιρεκοὺρ (1852) κρίνονται ὡς ἀνάξια λόγου.

Γ. Α. Κ.

Λανκλουὰτρ (Lencloitre) */Γεωγρ./*. Πολίχνη τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Βιέννης, πρωτεύουσα ὁμωνύμου καντονίου. Ἔχει ρωμαϊκὴν ἐκκλησίαν, ἐρείπια μοναστηρίου καὶ διεξάγει ἐμπόριον δημητριακῶν. Κάτοικοι τοῦ καντονίου 8.994, τῆς δὲ πρωτευούσης 2.000. Μ. Ν. Δ.

Λάνκολ (Lancol). Ἡ ἀρχικὴ ὀνομασία τῆς οἰκογενείας τῶν *Βοργιῶν* (βλ. λ.).

Λὰνκρ (Lancre), ***Πέτρος ντὲ—***. Γάλλος συγγραφεὺς καὶ δικαστικός, ἀποθανὼν τῷ 1630. Ἐχρημάτισε δικαστὴς ἐν Βορδῷ καὶ ἀπεστάλη εἰς τὴν Γασκωνίαν, ὅπως ἐνεργήσῃ ἀνακρίσεις ἐναντίον πλήθους κατηγορουμένων, οἵτινες εὑρίσκοντο εἰς τὰς φυλακὰς διὰ τὴν περίφημον ὑπόθεσιν τῆς μαγείας. Παροιμιώδη κατέστησαν τὰ βασανιστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπέβαλε τοὺς ἀνακρινομένους, ἐκ τῶν ὁποίων περὶ τοὺς 500 ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσουν (οἱ πλεῖστοι τούτων ὅπως λήξουν τὰ βάσανά των) τὴν ἐνοχήν των καὶ οἵτινες κατεδικάσθησαν ὑπ' αὐτοῦ, διαθέτοντος ἐξαιρετικὰ δικαιώματα, εἰς τὸν ἐπὶ τῆς πυρᾶς θάνατον. Ἔγραψε διάφορα ἔργα, ἰδίως ἐπὶ τῆς μαγείας, εἰς τὰ ὁποῖα φαίνεται ὅτι ἐπίστευεν ὁ ἴδιος περισσότερον εἰς αὐτὴν ἀπὸ ὅσον οἱ ὑπ' αὐτοῦ κατακρινόμενοι. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: «Δυσπιστία καὶ πίστις εἰς τὴν ὕπαρξιν τῆς μαγείας» (1612), «Εἰκὼν τῆς τῶν πάντων ἀσταθείας καὶ φθορᾶς» (1614), «Τὸ βιβλίον τῶν πριγκίπων» (1617), «Εἰκὼν τῆς ἀνυπαρξίας τῶν δαιμόνων» κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

Λανκρὲ (Lancret), ***Νικόλαος***. Γάλλος ζωγράφος (1690—1743). Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὴν χαρακτικήν, μετὰ ταῦτα δὲ ἐτράπη εἰς τὴν ζωγραφικήν, λαβὼν μαθήματα παρὰ τῶν Dulin καὶ Gillot. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον διὰ πίνακος φέροντος τὸν τίτλον: «Fête galante». Τὸ θέμα καὶ ἡ ἐκτέλεσις ὑπεμίμνησκον ἐντονώτατα τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ διασήμου Wateau, τὸν ὁποῖον ὁ Λανκρὲ ἐμιμήθη ἐπιτυχέστατα. Τοῦτο ὅμως δὲν τὸν ἠμπόδισε νὰ καταστῇ εἷς ἀπὸ τοὺς μᾶλλον ἐκτιμωμένους καλλιτέχνας τῶν χρόνων του. Ἡ τέχνη του εἶναι ἁβρά, θελκτική, πλήρης τρυφερῶν τόνων· δὲν λείπει οὔτε ἡ ἁβρότης εἰς τὸ σχέδιον, οὔτε ἡ ἱκανότης εἰς τὴν διάταξιν πολυπροσώπων συνόλων, οὔτε ἡ ἁρμονία εἰς τὸν χρωματισμόν. Εἶναι δύσκολον ὅμως νὰ ἐννοηθῇ ὁ καλλιτέχνης οὗτος ἔξω τοῦ ΙΖ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος· τόσον πιστῶς ἐκφράζει τὸ περίκομψον, ἁβρόν, λεπτολόγον καὶ μετὰ βουκολικῆς τινος χάριτος συγκεκερασμένον πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του. Ἔργα τοῦ Λανκρὲ ἀπόκεινται πολυάριθμα εἰς πλεῖστα μουσεῖα (ἰδίᾳ τὸ Λοῦβρον) καὶ εἰς ἰδιωτικὰς συλλογὰς (ὡς ἡ ἐν Παρισίοις συλλογὴ τοῦ Ἐδμόνδου ντὲ Ρότσιλντ). Ἡ συλλογὴ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου τοῦ Β', ἐμφανισθεῖσα εἰς τὴν παγκόσμιον ἔκθεσιν τοῦ 1900, δὲν περιεῖχεν ὀλιγωτέρους τῶν 26 πινάκων τοῦ Λανκρέ. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀξιόλογα εἶναι: «Τὰ στοιχεῖα», «Τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ κόσμου», «Αἱ ὧραι τῆς ἡμέρας», «Αἱ πέντε αἰσθήσεις», «Οἱ δώδεκα μῆνες τοῦ ἔτους», «Ἡ χαριτωμένη συνομιλία» (πολλάκις ἐπαναληφθεῖσα), «Ἰταλικὸν γεῦμα», «Αἱ δεσποινίδες Σαλλὲ καὶ Καμαργκό», «Τὸ φθινόπωρον», «Ὁ χειμὼν» κλπ. Τῷ 1719 ὁ Λανκρὲ ὠνομάσθη ἀκαδημαϊκός. Ι. Μ. Π.

Νικόλαος Λανκρέ.

Λανμὲρ (Lanmeur) */Γεωγρ./* Πολίχνη τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Φινιστέρου, πρωτεύουσα ὁμωνύμου καντονίου, ἀποτελουμένου ἐξ ὀκτὼ δήμων, μὲ συνολικὸν πληθυσμὸν 14 299 κατ. Ἔχει παλαιὰν ἐκκλησίαν μετὰ κρύπτης τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Κάτ. 2.573. Μ. Ν Δ

λαννεία (ἡ) (Lannea) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνακαρδιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαννεία ἡ ὀξεῖα* (Lannea acuta), ἧς τὸ ὕψος φθάνει 30 μέτρα καὶ καλλιεργεῖται διὰ τοὺς ἐδωδίμους καρποὺς καὶ τὸ χρήσιμον διὰ τὴν ξυλουργικὴν βιομηχανίαν ξύλον της. Δ. Ν. Π.

Λαννελὸνγκ (Lannelongue), ***Ὀδίλων-Μᾶρκος***. Γάλλος χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1841. Τῷ 1869 διωρίσθη ὑφηγητὴς καὶ τῷ 1884 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς εἰς τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τῶν Παρισίων, τῷ δὲ 1883 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς. Ἔγραψεν: «Ἐγχειρίδιον τῆς φυματιάσεως τῆς κατ' ἰσχίον ἀρθρώσεως» (1866), «Περὶ τῶν συγγενῶν κύστεων» (1886), «Περὶ ὀξείας ὀστεομυελίτιδος κατὰ τὴν αὔξησιν» (1879), «Περὶ φυματιάσεως τῶν σπονδύλων» (1888), «Περὶ τραυματισμοῦ καὶ νόσου τοῦ Γαμβέττα» (1883), ὡς καὶ ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν ἐπιστημονικὰς πραγματείας εἰς διάφορα περιοδικά. Ἡ λεγομένη *μέθοδος Λαννελὸνγκ* ἢ *σκληρογενὴς μέθοδος* ἀφορᾷ τὴν ἔνεσιν διαλύσεως χλωριούχου ψευδαργύρου εἰς τοὺς ἱστούς, πρὸς σχηματισμὸν σκληροῦ ἰνώδους ἱστοῦ. Ὑπὸ τὴν φράσιν δὲ «κνήμη τοῦ Λαννελὸνγκ» νοοῦμεν τὴν συφιλιδικὴν κνήμην. Ο. Ρ

Λάννερ (Lanner), ***Ἰωσὴφ-Φραγκῖσκος-Κάρολος***. Διάσημος Αὐστριακὸς συνθέτης χορῶν (1801—1843), ἀρχίσας τὸ στάδιόν του ὡς πρῶτος βιολιστὴς ἑνὸς κουαρτέττου ἐρασιτεχνῶν, τὸ ὁποῖον ἐνισχυθὲν κατέληξε σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἀληθῆ ὀρχήστραν. Ὁ Λάννερ, ὅστις ἠρκεῖτο ἀρχικῶς εἰς τὸ νὰ διασκευάζῃ διὰ τὸ κουαρτέττο μωσαϊκὰ μελοδραμάτων καὶ δημοφιλῶν λαϊκῶν ἔργων, ἤρχισεν ἀργότερον νὰ συνθέτῃ χορούς, βάλς, γκαλόπ, λάϊντλερ κλ., διὰ τῶν ὁποίων κατέκτησε τὸ κοινὸν τῆς Βιέννης. Ὁ Λάννερ θεωρεῖται ὡς ὁ δημιουργὸς τοῦ βιενναίου βάλς, τὸ ὁποῖον ἐτελειοποίησαν κατόπιν οἱ Στράους πατὴρ καὶ υἱός. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρονολογεῖται ὁ κυματώδης χαρακτὴρ καὶ ἡ εἰδικὴ μελῳδικὴ χάρις τῶν βάλς. Ὁ Λάννερ συνέθεσε 208 ἔργα ἐν ὅλῳ· τὰ βάλς ἐξεδόθησαν ἰδιαιτέρως τῷ 1889. Γ. Σ.

Λαννιλὶς (Lannilis) */Γεωγρ./*. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Φινιστέρου, πρωτεύουσα ὁμωνύμου καντονίου Φημίζεται διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν κλινοσκεπασμάτων της. Ἔχει ἐκκλησίας τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ κρήνην τοῦ ΙΕ'. Κάτοικοι τοῦ μὲν καντονίου 14.988, τῆς δὲ πρωτευούσης 3.553. Μ. Ν. Δ.

Λαννιὸν (Lannion, λατιν. Lannium) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Κὸτ-ντὺ-Νόρ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου καντονίου. Τῷ 1846 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ἔχει παλαιὰς ἐκκλησίας καὶ σιδηρούχους πηγάς. Κάτ. 6.000. Μ. Ν. Δ.

Λαννουὰ (Lannoy), ***Γιλβέρτος ντὲ—***. Γάλλος διπλωμάτης καὶ περιηγητὴς (1386—1462). Ἐγένετο καγκελλάριος καὶ κλειδοῦχος τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας καὶ ἐπέδειξε μεγάλην στρατιωτικὴν ἱκανότητα, ἰδίως κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Ἀρμανιὰκ καὶ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Μπρουβερχάφεν. Ἀκολούθως διωρίσθη διοικητὴς τοῦ φρουρίου τῆς Ἐκλὺζ καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν συνομολόγησιν τῆς συνθήκης τοῦ Τρουὰ (1420), ὁποία παρεχώρει τὴν Γαλλίαν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Ἑρρῖκον Ε'. Ἀκολούθως, ὁ Ἑρρῖκος Ε' ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐν Παλαιστίνῃ ἔρευναν περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐπανιδρύσεως τοῦ χριστιανικοῦ βασιλείου τῆς Ἱερουσαλήμ. Τὰς ἐκ τοῦ ταξιδίου του τούτου ἐντυπώσεις περιέγραψεν εἰς βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Pélerinages de Surye et d' Égypte», τοῦ ὁποίου τὸ χειρόγραφον ἀνευρεθὲν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἐδημοσιεύθη τῷ 1842 ὑπὸ τῆς ἑταιρείας τῶν βιβλιοφίλων τοῦ Μὸνς ὑπὸ τὸν τίτλον «Voyages et ambassades de messire Quillebert de Lannoy».

—**Λαννουὰ** (Lannoy), ***Κάρολος ντὲ—***. Βέλγος πολιτικὸς ἐκ Βαλανσιὲν (1487—1527). Ἦτο παιδικὸς σύντροφος τοῦ Καρόλου Κουΐντου, ὁ ὁποῖος τὸν ἐξετίμα, καὶ τῷ 1415 τὸν ὠνόμασεν ἱππότην τοῦ Χρυσομάλλου δέρατος. Τῷ 1521 συνώδευσε τὸν αὐτοκράτορα κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Τουρναὶ καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη ἀντιβασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως. Διεκρίθη κατὰ τὴν μάχην τῆς Παβίας καὶ ᾐχμαλώτισε τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας. Ἦτο ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς συνθήκης τῆς Μαδρίτης, συνωμολόγησε δὲ ἐπίσης συνθήκην μετὰ τοῦ πάπα, τὴν ὁποίαν ὅμως οἱ στρατιῶται τοῦ κοντοστάβλου τῶν Βουρβώνων ἠρνήθησαν νὰ ἀναγνωρίσωσιν. Οἱ μισθοφόροι του ἐξεγερθέντες, ἐξεδίωξαν αὐτὸν ἐκ τοῦ στρατοπέδου καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Ρώμην. Ἀπογοητευμένος ἐκ τῆς στάσεως ταύτης, ἀπέθανεν ὀλίγον μετὰ ταῦτα, προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς χολέρας. Κ. Λ.

Λαννὼ ντὲ Μαρὲ (Lanneau de Marey), ***Πέτρος-Ἀντώνιος-Βίκτωρ ντὲ—***. Γάλλος παιδαγωγὸς (1758—1830). Ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ Κολλεγίου τῆς Τούλλης καὶ ἐπισκοπικὸς ἐφημέριος τοῦ Ὠιὲν (1791). Ἐπανίδρυσε (1808) τὸ κολλέγιον Σαὶντ-Μπὰρμπ ἐν Παρισίοις, κατέλιπε δὲ μεταξὺ ἄλλων τὰ ἑξῆς ἔργα: «Λεξικὸν τῆς τσέπης τῶν γαλλικῶν ὁμοιοκαταληξιῶν» (1828), «Λεξικὸν τῆς τσέπης τῆς γαλλικῆς γλώσσης» (1827). Δ. Σ. Λ.

λανολίνη (ἡ) */Χημ./*. Καλεῖται οὕτω τὸ καθαρισθὲν λίπος τῶν ἐρίων. Τὸ ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος χρησιμοποιούμενον ἐν τῇ θεραπευτικῇ λίπος τῶν ἐρίων ἐλησμονήθη κατόπιν, καὶ μόνον ἀπὸ τοῦ 1885 ὑπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Liebreich ὑπὸ καθαρισμένην πλέον μορφὴν ἐν τῇ ἰατρικῇ. Κατὰ τὴν πλύσιν τῶν ἐρίων παραλαμβάνεται ὁ ἱδρὼς αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ἐκεῖθεν δὲ διὰ προσθήκης ὀξέων ἀποχωρίζεται τὸ λίπος τῶν ἐρίων. Πρὸς χωρισμὸν τοῦ λίπους τῶν ἐρίων ἀπὸ τῶν ἐλευθέρων καὶ ἡνωμένων λιπαρῶν ὀξέων μετατρέπονται τὰ τελευταῖα εἰς ἀδιαλύτους σάπωνας μετ' ἀσβεστίου καὶ ὑποβάλλονται εἰς φυγοκέντρησιν, ἀποχωριζομένης οὕτω τῆς ἀκαθάρτου λανολίνης, ἥτις περαιτέρω διὰ συντήξεως μετ' ἀσβέστου ἀπελευθεροῦται πλήρως ἀπὸ τοῦ ὕδατος. Τέλος ἀνατήκεται ἐπανειλημμένως καὶ δι' ἐκχυλίσεως δι' ἀκετόνης παρέχει τὴν καθαρὰν λανολίνην, ἥτις εἶναι ἀνοικτοκιτρίνη ἀλοιφοειδὴς μᾶζα ἀσθενῶς ἰδιαζούσης ὀσμῆς, ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ. Ἔχει ὅμως τὴν ἰδιότητα νὰ συγκρατῇ διπλασίαν ἢ τριπλασίαν ποσότητα ὕδατος, χωρὶς νὰ χάνῃ τὴν ἀλοιφοειδῆ αὐτῆς ἰδιότητα. Ἀπορροφεῖται εὐκόλως ὑπὸ τοῦ ζωϊκοῦ δέρματος καὶ δυσκόλως ταγγίζει. Ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως εἶναι μεῖγμα ἐστέρων τῶν λιπαρῶν ὀξέων μετὰ χοληστερίνης καὶ ἰσοχοληστερίνης. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν ἀλοιφῶν. Ἡ ἔνυδρος λανολίνη εἶναι μεῖγμα ἐξ 75 μερῶν λανολίνης καὶ 25 μερῶν ὕδατος, χρησιμοποιεῖται δὲ διὰ τοὺς ἰδίους σκοπούς. Σ. Γ.

λανοπαλμικὸν *ὀξὺ* */Ὀργ. Χημ./*. Ὀξυοξὺ τοῦ τύπου $C_{16}H_{83}O_{8}$. Ἀνευρέθη ἡνωμένον μετ' ἀλκοολῶν ὡς συστατικὸν τοῦ λίπους τῶν ἐρίων. Σ. Γ.

Λανουάϊγ (Lanouaille) */Γεωγρ./*. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου καντονίου ἐν τῷ νομῷ τῆς Ντορντόνι. Κάτ. 1.761. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκαλεῖτο *Νομπίλια* (Nobilia). Μ. Ν. Δ.

Λανουβῖνος (Lanuvinus), ***Λούσκιος***. Λατῖνος ποιητὴς κωμῳδιῶν. Ἦτο ὑπὲρ τῆς κατὰ λέξιν μεταφράσεως τῶν ἑλληνικῶν προτύπων καὶ ἔγραψε τὰς κωμῳδίας: «Φάσμα» κατὰ πιστὴν μετάφρασιν τῆς φερωνύμου κωμῳδίας τοῦ Μενάνδρου, καὶ «Θησαυρός», τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον γνωρίζομεν ἐκ τῶν σχολίων τοῦ Αἰλίου Δωνάτου εἰς τὰς κωμῳδίας τοῦ Τερεντίου. Ὁ Τερέντιος κακίζει τὸ κακόζηλον ὕφος αὐτοῦ καὶ τὰ περὶ τὴν σύνθεσιν τῶν κωμῳδιῶν του σφάλματα. Κ. Κ. Ι.

Λανούβιον (Lanuvium) */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Λατίῳ, 24 χλμ. ΝΑ.

Digitized by Google

τῆς Ρώμης, δεξιὰ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ, ἐπί τινος λόφου τοῦ Ἀλβανοῦ ὄρους. Ἱδρυτὴς αὐτῆς ἐθεωρεῖτο ὁ Αἰνείας ἢ ὁ Διομήδης. Ἐνωρίτατα ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα ρωμαϊκῆς πόλεως, ὁ δὲ ἄρχων αὐτῆς ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ δικτάτωρος. Εἶχε περίφημον ναὸν καὶ ὑπῆρξε πατρὶς τῶν αὐτοκρατόρων Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς καὶ τοῦ Κομμόδου. Λείψανά τινα τοῦ ναοῦ τῆς Ἥρας καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Κομμόδου ἀνεγερθὲν ἀμφιθέατρον σῴζονται ἐν τῇ σημερινῇ Λαβινίᾳ (Civita Lavinia). Α. Θ. Σ.

Λανρεζὰκ (Lanrezac), ***Κάρολος***. Ἀξιωματικὸς τοῦ γαλλικοῦ πεζικοῦ (1852—1925) προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου τοῦ Saint Cyr κα προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ. Ὡς νέος ἀξιωματικὸς συμμετέσχε τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου 1870. Διπλωματοῦχος τῆς σχολῆς πολέμου (école de guerre), διετέλεσε καθηγητὴς παρὰ τῇ αὐτῇ σχολῇ, καὶ τῷ 1900, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ἀντισυνταγματάρχου, ὑποδιοικητὴς αὐτῆς. Τῷ 1912, προαχθεὶς εἰς ἀντιστράτηγον, τοποθετήθη διοικητὴς τοῦ 2ου σώματος στρατοῦ, τὸν δ' Ἀπρίλιον 1914 διωρίσθη μέλος τοῦ ἀνωτάτου στρατιωτικοῦ συμβουλίου. Ὁ Λανρεζὰκ ἦτο βαθέως ἐμπεποτισμένος μὲ τὰς ἰδέας τοῦ στρατηγικοῦ ἑλιγμοῦ, μὴ ἀποκλείων μάλιστα τὸν ἐν ἀνάγκῃ ὑποχωρητικὸν ἑλιγμόν, ἀντιτιθέμενος τοιουτοτρόπως ἐν πολλοῖς πρὸς τὰς ἐπικρατούσας ἰδέας τῶν ἐπισήμων γαλλικῶν κανονισμῶν τῆς προπολεμικῆς ἐποχῆς. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου (1914) ἦτο διοικητὴς τῆς 5ης στρατιᾶς, ἀλλὰ λόγῳ διαφωνίας πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον Ζόφρ ὡς πρὸς τὸ ἐφαρμοζόμενον σχέδιον ἐπιχειρήσεων, ἰδίως δὲ πρὸς τὸν Ἄγγλον ἀρχιστράτηγον French, ἕνεκα τῆς μὴ ὑποστηρίξεως ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ τοῦ ἀριστεροῦ τῆς ἐν ἐπαφῇ εὑρισκομένης 5ης γαλλικῆς στρατιᾶς (οἱ Ἄγγλοι ἔδρων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου ὅλως ἀνεξαρτήτως), ἀπηλλάγη τῆς διοικήσεως ταύτης εὐθὺς μετὰ τὰς μάχας τῶν συνόρων καὶ τὴν πρὸς τὸν Μάρνην ὑποχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἔκτοτε, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, ὑπηρέτησεν ὁ

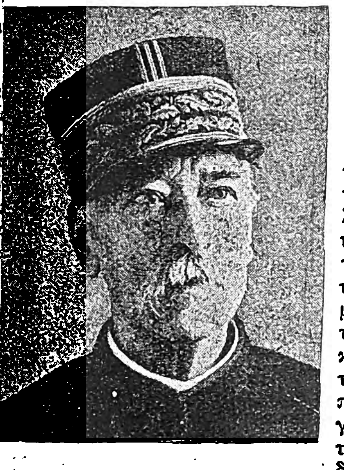

Κάρολος Λανζεράκ.

Λανρεζὰκ διαρκῶς εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ὡς ἐπιθεωρητὴς διαφόρων στρατιωτικῶν περιφερειῶν καὶ ...τα ὡς ἐπιθεωρητὴς τοῦ πεζικοῦ, μέχρις οὗ ἀπεστρατεύθη τῷ 1917. Ἀναγνωρισθείσης, μετὰ τὸν πόλεμον, τῆς πρὸς τὸν Λανρεζὰκ προσγενομένης ἀδικίας, προήχθη τῷ 1924 εἰς μεγαλόσταυρον τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς διὰ τὰς ὑπερόχους ὑπηρεσίας του. Συνέγραψε: «Manoeuvre de Lützen» (1902), «Le plan de campagne français en 1914, et le premier mois dela guerre» (1920). Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Λὰνς (Lens) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Πὰ-ντὲ-Καλαί, ἀπέχουσα 19 χλμ. τῆς ...πετύν, σπουδαῖον κέντρον ἐμπορίου γαιανθράκων. Ἔχει σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν καὶ ἐργοστάσια ὑφασμάτων. Παρ' αὐτὴν ἐνίκησεν ὁ Κονδὲ τὸν ἀρχιδοῦκα Λεοπόλδον (1648), ἡ δὲ νίκη αὕτη εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν συνθήκην τῆς Βεστφαλίας. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν (4 Ὀκτωβρίου 1914). Ἔκτοτε, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ πολέμου, ἦτο ἀντικειμενικὸς σκοπός, πρὸς ὃν κατηυθύνοντο αἱ συμμαχικαὶ προσπάθειαι κατὰ τὰς μάχας τοῦ Ἀρτουᾶ. Κυριώτεραι τῶν ἐπιχειρήσεων τούτων ...αν αἱ γαλλικαὶ τοῦ Μαΐου τοῦ 1915, ὁπότε κατελήφθη ἡ Νὸτρ - Ντὰμ - ντὲ - Λορὲτ καὶ αἱ ἀγγλικαὶ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1915 καὶ τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1917. Ἀπέτυχον ὅμως πᾶσαι καὶ ἡ Λὰνς ἔμεινεν ...χεῖρας τῶν Γερμανῶν μέχρι τῆς 2 Ὀκτωβρίου τοῦ 1918, ὁπότε ἐκκενωθεῖσα κατελήφθη τὴν ἐπομένην ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Τὰ γαιανθρακωρυχεῖα τῆς κατεστράφησαν τότε ἐξ ὁλοκλήρου, ὡς καὶ ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ πόλις, μόνον δὲ ἀπὸ τοῦ 1921 κατέστησαν ἐκ νέου ἐκμεταλλεύσιμα. Τῷ 1914 ἠρίθμει κατοίκους 31.810. Χ. Δ.

Λανσελὸ (Lancelot), ***Κλαύδιος***. Γάλλος γραμματικὸς (1616—1695). Ἔγραψε διάφορα ἔργα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Νέα μέθοδος πρὸς ἐκμάθησιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης» (1644), «Νέα μέθοδος πρὸς ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης» (1655), «Ὁ κῆπος τῶν ἑλληνικῶν ριζῶν» (1657), ἔργον μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του, «Ἰταλικὴ γραμματικὴ» (1660), «Ἱσπανικὴ γραμματικὴ» (1660), «Γενικὴ καὶ αἰτιολογικὴ γραμματικὴ» (1660), κτλ. Μ. Δ. Β.

«Λανσελότος *τῆς Λίμνης*» (Lancelot du lac). Ἱπποτικὸν μυθιστόρημα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, εἰς ρωμανικὴν γλῶσσαν. Τὸ πρωτότυπον λατινικὸν κείμενον, ὅπερ ἔγραψεν ὁ Γκωτιὲ Μὰπ κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου Β', δὲν σῴζεται. Κατέστη τὸ προσφιλὲς ἀνάγνωσμα τῶν ἱπποτῶν τοῦ ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνος, ἀποτελεῖ δὲ ἀντίδρασιν κατὰ τοῦ αὐστηροῦ καὶ σχολαστικοῦ μυθιστορήματος τῆς «Στρογγύλης τραπέζης». Ἡ ὑπόθεσίς του ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὁ Λανσελότος, βρέφος εἰσέτι ἀπάγεται ὑπὸ νεράϊδας, ἥτις τὸν ὁδηγεῖ εἴς τινα λίμνην, εἰς τὸ βάθος τῶν ὑδάτων τῆς ὁποίας εὑρίσκεται μαγικὸν ἀνάκτορον, ἡ κατοικία τῆς νεράϊδας, ὅπου καὶ τὸν ἀνατρέφει. Ἀκολουθοῦν πολυάριθμοι περιπέτειαι, ὁ ἔρως τοῦ Λανσελότου μετὰ τῆς βασιλίσσης Γενεβιέβης, συζύγου τοῦ βασιλέως Ἄρτου, ἡ καταδίκη τῆς βασιλίσσης ὅπως καῇ ζῶσα, ἡ διάσωσις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἐραστοῦ της, ἡ φυγὴ ἀμφοτέρων εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Χαρᾶς, ἡ πολιορκία τοῦ βασιλέως κλπ. Ἑτέρα ἔκδοσις τοῦ μυθιστορήματος, μὲ διαφόρους παραλλαγάς, ἦτο γεγραμμένη εἰς προβηγκιανὴν διάλεκτον, ἧς σῴζεται μόνον ἀρχαία γερμανικὴ μετάφρασις. Δ. Σ. Δ.

Λανσερὼ (Lanceraux), ***Στέφανος***. Διαπρεπὴς Γάλλος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1829. Τῷ 1872 διωρίσθη ὑφηγητὴς καὶ κατόπιν τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, τῷ δὲ 1877 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ἐν οἷς: «Περὶ νευρικῶν συφιλιδικῶν νόσων» (1861), «Περὶ ἐγκεφαλικῆς θρομβώσεως καὶ ἐμβολῆς» (1862), «Περὶ τῆς ἱστορίας τῆς συφίλιδος» (1866), «Ἀνατομοπαθολογικὸς ἄτλας» (1871), «Ἀνατομοπαθολογία» (εἰς 3 τόμους 1875—1885, «Περὶ νόσων τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ παγκρέατος» (1899) κ. ἄ. Τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἔτυχον ἀκαδημαϊκῶν βραβείων. Ο. Ρ.

Λάνσεστον (Launceston) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Κορνουάλης. Κάτ. 4.100 Ἔχει ναὸν τῆς Ἁγίας Μαρίας Μαγδαληνῆς μὲ ὡραῖα ἀνάγλυφα καὶ πύργον ἀνήκοντα εἰς τὸν ΙΔ' αἰῶνα, καὶ ἄλλας ἐκκλησίας τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητος πόλις τὸν ΙΓ' αἰῶνα, ἀντεπροσωπεύετο δὲ κεχωρισμένως εἰς τὴν βουλὴν μέχρι τοῦ 1885. Δ. Σ. Δ

— **Λάνσεστον** (Launceston) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Αὐστραλίας ἐν τῇ πολιτείᾳ Τασμανίᾳ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τάμιρ. Κάτ. 27.320. Ἔχει ἀκμαῖον ἐμπόριον, χυτήρια καὶ ὀρυχεῖα λευκοσιδήρου. Δ. Σ. Δ.

Λάνση /*Γεωγρ.*/· βλ. *Λάνθη*.

λανσιέδες (οἱ) (γαλλ. lanciers = λογχοφόροι). Χορὸς τοῦ εἴδους τῶν τετραχόρων, χορευόμενος μὲ εἰδικὴν μουσικήν, ἡ ὁποία παρέμεινεν ἀναλλοιώτως ἡ αὐτή. Οἱ λανσιέδες χορεύονται μὲ τέσσαρα ζεύγη χορευτῶν ἀποτελοῦντα τετράγωνον καὶ μὲ σύνηθες βῆμα, διακρίνονται δὲ διὰ τὸν ζωηρόν, ἔντονον ἀλλ' ὄχι καὶ τραχὺν ρυθμόν των καὶ διὰ τὰς πολλὰς καὶ παρατεταμένας ὑποκλίσεις. Εἶναι ἀγγλικῆς καταγωγῆς καὶ δὲν χορεύονται πλέον σήμερον. Αἱ πέντε φιγοῦραί των εἶναι αἱ ἑξῆς:

1) *Τιρουὰρ* (Les tiroirs). Ἄρχεται διὰ τοῦ παραγγέλματος λ' αβὰν-ντὲ (L'avant deux), ἐκτελουμένου ὑπὸ ἑνὸς καβαλιέρου καὶ τῆς ἀπέναντι κυρίας, καὶ λήγοντος εἰς τοὺρ-ντὲ-μαίν. Τιρουάρ: Δύο ἀπέναντι ἀλλήλων ζεύγη ἀνταλλάσσουν τὰς θέσεις των, τοῦ ὡς ἄνω καβαλιέρου μαζὶ μὲ τὴν ντάμαν του διερχομένων ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ ἀπέναντι ζεῦγος, τὸ ὁποῖον οὕτω καὶ διαχωρίζει. Τὰ αὐτὰ ζεύγη ἐπανέρχονται εἰς τὰς προτέρας θέσεις, διαχωριζομένου τώρα τοῦ πρώτου ζεύγους καὶ διερχομένου τοῦ δευτέρου ἀνάμεσα τοῦ πρώτου. Μπαλανσὲ ὑπὸ τῶν τεσσάρων ζευγῶν. Κάθε καβαλιέρος τὸ ἐκτελεῖ μὲ τὴν πρὸς τ' ἀριστερά του ντάμαν. Ἡ ὅλη φιγοῦρα ἐπαναλαμβάνεται τετράκις, διὰ νὰ ἐκτελέσουν ἐκ περιτροπῆς τὸ «λ' ἀβὰν-ντὲ» ὅλοι οἱ χορευταί.

2) *Λὲ λίνι* (Les lignes). Ἄρχεται διὰ τοῦ παραγγέλματος «λὲ σαλὺ» (Les saluts). Τὸ πρῶτον ζεῦγος χαιρετᾷ παρελαῦνον πρὸ τῶν λοιπῶν τριῶν, μεθ' ὃ ὁ καβαλιέρος ἐπανερχόμενος εἰς τὴν θέσιν του τοποθετεῖ πρὸ αὐτοῦ ἀντιμετώπως τὴν ντάμαν του. Σασσὲ-κρου ζὲ καὶ τοὺρ-ντὲ-μαὶν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ζεύγους. Ἔπειτα σχηματισμὸς εἰς δύο ἀντιμετώπους στοίχους τῶν τεσσάρων ζευγῶν. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν αὐτὸν τὸ ὡς ἄνω ζεῦγος καὶ τὸ ἀπέναντι αὐτοῦ διαχωρίζονται. Λ' αβὰν-οὺίτ. (L' avant-huit). Προχωροῦν καὶ ὑποχωροῦν ὅλοι, μεθ' ὃ τοὺρ-ντε-μαὶν ὅλων καὶ ἐπάνοδος εἰς τὰς προτέρας θέσεις. Ἐπανάληψις τετράκις ἐν ὅλῳ τῆς φιγούρας.

3) *Λὲ μουλινὲ* (Les moulinets). Ὁ πρῶτος καβαλιέρος καὶ ἡ ἀπέναντί του κυρία ἐκτελοῦν «ἀν ἀβὰν ντὲ» καὶ ἔπειτα μεγάλην ὑπόκλισιν. Μουλινέ. Αἱ 4 κυρίαι, δίδουσαι πρὸς ἀλλήλας τὴν δεξιὰν χεῖρα καὶ κρατοῦσαι μὲ τὴν ἀριστερὰν τὸν καβαλιέρον των, σχηματίζουν ἀερόμυλον, ὁ ὁποῖος ἐκτελεῖ ἡμίσειαν στροφήν, οὕτως ὥστε τὰ τέως ἀντιμέτωπα ζεύγη ν' ἀνταλλάξουν τὰς θέσεις των. Αἱ χειραψίαι τῶν κυριῶν λύονται καὶ τὰ ζεύγη ἐπανέρχονται εἰς τὰς θέσεις των. Ἡ φιγοῦρα ἐπαναλαμβάνεται τετράκις.

4) *Λὲ βιζὶτ* (Les visites). Τὸ πρῶτος ζεῦγος καὶ τὸ ἀπέναντί του ἐπισκέπτονται ἑκάτερον τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτοῦ ζεῦγος. Ἔπειτα τὸ πρὸς τ' ἀριστερά. Μὲ τὸ ζεῦγος τοῦτο ἐκτελεῖται σαὶν-ντὲ-ντάμ. Τὰ δύο πρῶτα ζεύγη ἐπανέρχονται εἰς τὰς θέσεις των καὶ ἐκτελοῦν σαὶν-αγγλέζ. Ἡ φιγοῦρα ἐπαναλαμβάνεται τετράκις.

5) *Γκρὰντ-σαίν*, ἢ οἱ *Λανσιέδες*. Ἐκτελεῖται σαὶν-πλὰτ ὑπὸ τῶν τεσσάρων ζευγῶν. Ὑπόκλισις κατὰ πᾶσαν συνάντησιν τῶν συγχορευτῶν. Μεθ' ὃ τὸ πρῶτον ζεῦγος παρελαῦνον πρὸ τῶν λοιπῶν καὶ ἐπανερχόμενον εἰς τὴν θέσιν του, τοποθετεῖται μὲ τὰ νῶτα πρὸς τὸ τετράγωνον. Τὰ λοιπὰ ζεύγη τοποθετοῦνται κατὰ σειρὰν ὄπισθέν του. Ἀκολουθεῖ σχασσὲ-κρουαζὲ ὑπὸ ὅλων τῶν ζευγῶν. Ἔπειτα οἱ καβαλιέροι, ὁ εἷς ὄπισθεν τοῦ ἄλλου, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ κυρίαι, κάμνουν προμενὰντ πρὸς τὰ ἔξω κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν, μεθ' ὃ παρατάσσονται εἰς δύο ἀντιμετώπους στοίχους. Δίδεται τὸ παράγγελμα λ' ἀβὰν-οὺίτ καὶ ἔπειτα τοὺρ-ντὲ-μαὶν διὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὰς ἀρχικὰς θέσεις. Ἐπανάληψις τετράκις. Τ. Δ.

Λάνσινγκ (Lansing) /*Γεωγρ.*/. Πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Μίσιγκαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐπὶ τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Κέδρου καὶ Γκράντ. Κάτ. 70.500. Ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ πολλῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ ἠλεκτρικῶν σιδηροδρόμων. Ἔχει γεωργικὸν κολλέγιον, ὅπερ εἶναι τὸ ἀρχαιότερον ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, σπουδαῖον πειραματικὸν γεωπονικὸν σταθμόν, σχολὴν τυφλῶν κλπ. Δ. Σ. Δ.

Λάνσινγκ (Lansing), ***Ροβέρτος***. Ἀμερικανὸς διπλωμάτης καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1864. Ἐσπούδασε νομικά, ἔπειτα δὲ μετέσχεν εἰς διαφόρους ἐπιτροπὰς ἢ διαιτητικὰ δικαστήρια, καὶ τῷ 1914 διωρίσθη σύμβουλος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Τῷ 1915 διωρίσθη κατ' ἀρχὰς προσωρινὸς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ μετ' ὀλίγους μῆνας ὁριστικὸς τοιοῦτος. Πρὸς προάσπισιν τῶν ἀμερικανικῶν δικαίων κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἀπηύθυνε διακοινώσεις πρὸς ὅλους τοὺς ἐμπολέμους, εἰς ἀπάντησιν δὲ διακοινώσεως ἀπευθυνθείσης ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας εἰς τοὺς οὐδετέρους, δι' ἧς ἐζητεῖτο ὅπως πάντα τὰ ὑπο-

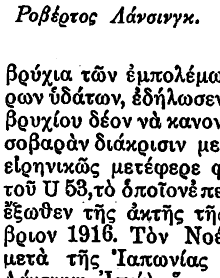

Ροβέρτος Λάνσινγκ.

βρύχια τῶν ἐμπολέμων ἀποκλεισθῶσι τῶν οὐδετέρων ὑδάτων, ἐδήλωσεν ὅτι ὁ σκοπὸς ἑκάστου ὑποβρυχίου δέον νὰ κανονίζῃ τὸ ζήτημα. Οὕτως ἔκαμε σοβαρὰν διάκρισιν μεταξὺ τοῦ «Ντόυτσλαντ», ὅπερ εἰρηνικῶς μετέφερε φορτίον εἰς τὴν Ἀμερικήν, καὶ τοῦ U 53, τὸ ὁποῖον ἐπετέθη ἐναντίον πολλῶν πλοίων ἔξωθεν τῆς ἀκτῆς τῆς Νέας Ἀγγλίας, τὸν Ὀκτώβριον 1916. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1917 ὑπέγραψε μετὰ τῆς Ἰαπωνίας συμφωνίαν (τὴν κληθεῖσαν Λάνσινγκ - Ἰσχίι), ἥτις ἀνεγνώριζε τὸ εἰδικὸν ἐνδιαφέρον τῆς Ἰαπωνίας ἐν Κίνᾳ καὶ προέβλεπε περὶ συνεχείας τῆς πολιτικῆς τῆς «ἀνοικτῆς θύρας» διὰ τὸ ἐμπόριον. Ὁ Λάνσινγκ διωρίσθη μέλος τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὰς διαπραγματεύσεις εἰρήνης ἐν Παρισίοις (1918—1919) καὶ μετὰ τοῦ ὑποκόμιτος Σέσιλ καὶ τοῦ συνταγματάρχου Χάουζ ἐξεπόνησε σχέδιον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν τὸν Ἰανουάριον 1919. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1920 ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του ὡς ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸν δὲ Αὔγουστον 1920 ἵδρυσε δικηγορικὸν γραφεῖον ἐν Βασιγκτῶνι. Συνέγραψεν: «Αἱ διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης» (1921) καὶ «Οἱ τέσσαρες μεγάλοι καὶ ἄλλοι» (1921). Δ. Σ. Δ.

λάνσιον (τὸ) (Lansium) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μελισειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἱκανοῦ μεγέθους, ὀπωροφόρα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *λάνσιον τὸ ἥμερον* (Lansium domesticum), ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανὸν χώρας καὶ εἶναι χρήσιμον διὰ τὸ ξύλον του καὶ τὸν ἐδώδιμον καρπόν του. Δ. Ν. Π.

λανσκενὲ (Lansquenet). Ὠνομάσθησαν οὕτως ὑπὸ τῶν Γάλλων (κατὰ παραφθορὰν ἐκ τῆς γερμανικῆς λέξεως landsknecht=πεδινός) οἱ Γερμανοὶ μισθοφόροι, οἵτινες διεδραμάτισαν σπουδαῖον μέρος κατὰ τοὺς πολέμους ἀπὸ τοῦ ΙΕ' μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Οὗτοι ἐστρατολογήθησαν τὸ πρῶτον τῷ 1487 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ τοῦ Α' ὡς μισθωτοί, καὶ ὠνομάσθησαν *πεδινοί*, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς *ὀρεινοὺς* Ἑλβετούς.

Digitized by Google

Ὁ ἐξ αὐτῶν στρατὸς εἶχεν ἰδιάζουσαν ὀργάνωσιν, καθ' ἣν μετεῖχον τῆς διοικήσεως καὶ αὐτοὶ οἱ στρατιῶται, καὶ ἦτο ὡπλισμένος διὰ δοράτων καὶ μακρᾶς σπάθης, ἀπετέλεσε δὲ τοσοῦτον ἰσχυρὰν δύναμιν, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ εὐγενεῖς, ὧν τὰ προνόμια ἐτίθεντο οὕτως ἐν κινδύνῳ, κατετάσσοντο εἰς αὐτὸν ὡς ἀξιωματικοί, ἔτι δὲ καὶ ὡς ἁπλοῖ στρατιῶται. Ὅταν οἱ πεδινοὶ δὲν ἀπησχολοῦντο εἰς ἐθνικοὺς πολέμους, προσήρχοντο ὡς μισθοφόροι εἰς ξένους στρατούς, καὶ μάλιστα τὸν γαλλικόν, ἦσαν δὲ περιζήτητοι διὰ τὴν πεῖραν καὶ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν. Ἐξέλιπον κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἀρχομένου τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου. θ. κ.

λανσκενὲς (ὁ). Παίγνιον διὰ παιγνιοχάρτων, λαβὸν τὸ ὄνομα ἀπὸ τῶν εἰσαγαγόντων αὐτὸ εἰς Γαλλίαν λανσκενέδων (Γερμανῶν μισθοφόρων τοῦ Ἐρρίκου Δ').

Ὁ λανσκενὲς ἦτο εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν εὐρύτατα διαδεδομένος καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἐπέχων τὴν θέσιν τοῦ βραδύτερον ἐπικρατήσαντος *μπακαρά*, παίζεται δὲ εἴτε μὲ μίαν, εἴτε μὲ δύο μαζὶ πλήρεις δεσμίδας (τῶν 52 παιγνιοχάρτων), ὡς ἀκολούθως:

Ἀφοῦ ὁ παγκιέρης ἀνακατώσῃ τὰ χαρτιὰ καὶ δώσῃ νὰ τὰ κόψῃ ὁ πρὸς τὰ ἀριστερά του καθήμενος παίκτης, δηλώνει κατ' ἀρέσκειαν τὸ ποσὸν τοῦ πάγκου του. Ὁ πρῶτος πρὸς τὰ δεξιά του παίκτης δικαιοῦται νὰ δηλώσῃ ὅτι τὸ καλύπτει ὁλόκληρον, εἰδ' ἄλλως τὸ δικαίωμα τοῦτο μεταπίπτει εἰς τὸν δεύτερον παίκτην τὸν τρίτον καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἂν δὲν καλυφθῇ ὑπὸ ἑνὸς μόνου παίκτου ὁλόκληρον τὸ ποσόν, τότε συμμετέχουν εἰς τὸ παιγνίδι ὅλοι οἱ παῖκται, καταθέτοντος ἑκάστου τὴν μίζαν του, κατὰ σειρὰν πάντοτε προτεραιότητος ἐκ τῶν δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, μέχρις ὅτου αἱ κατατιθέμεναι μίζαι συναποτελέσουν ἴσον πρὸς τὸν πάγκον ποσόν. Μετὰ ταῦτα ὁ παγκιέρης ἀναστρέφει τὸ πρῶτον χαρτὶ τῆς δεσμίδος, τὸ ὁποῖον τοποθετεῖ ἐπὶ τῆς τραπέζης πρὸς τ' ἀριστερά του, λέγων «γιὰ μένα», καὶ τὸ δεύτερον ἐπίσης, τὸ ὁποῖον τοποθετεῖ πρὸς τὸ δεξιά του λέγων «γιὰ σᾶς». Ἐξακολουθεῖ κατόπιν ν' ἀναστρέψῃ ἓν πρὸς ἓν τὰ ὑπόλοιπα φύλλα, μέχρις οὗ φανερωθῇ φύλλον ὅμοιον πρὸς ἓν ἐκ τῶν δύο πρώτων. Καὶ ἂν μὲν εἶναι τοῦτο ὅμοιον πρὸς τὸ φύλλον τοῦ πάγκου, κερδίζει ὁ παγκιέρης, ἂν δὲ πρὸς τὸ τῶν παικτῶν, οἱ παῖκται. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ παγκιέρης, ἐὰν θέλῃ νὰ συνεχίσῃ ὁ ἴδιος τὸ παιγνίδι, ὑποχρεοῦται νὰ προσθέσῃ εἰς τὸν ἀρχικόν του πάγκον ὁλόκληρον τὸ εἰσπραττόμενον κέρδος. Ἄλλως παραδίδει τὰ χαρτιὰ εἰς τὸν πρὸς τὰ δεξιά του παίκτην, ὁ ὁποῖος τὸν διαδέχεται ὡς παγκιέρης· τοῦτ' αὐτὸ δὲ γίνεται καὶ εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ὁ πάγκος χάσῃ. Ἐξαιρετικὴ εἶναι ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν τὰ δύο πρῶτα ἀναστρεφόμενα φύλλα ἤθελε τύχει νὰ εἶναι ὅμοια, ὁπότε κερδίζει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ παγκιέρης, δικαιούμενος συγχρόνως ν' ἀποσύρῃ τὸ κέρδος, χωρὶς νὰ τὸ προσθέσῃ εἰς τὸν πάγκον. —ρ.

Λάνσμπεργκ (Länsberg)· βλ. *Λαΐνσμπεργκ*.

Λάνσμπερυ (Lansbury), ***Γεώργιος***. Ἄγγλος σοσιαλιστής, μέλος τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος (labour party), γεννηθεὶς τῷ 1859 ἐν Ὀξφόρδῃ. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν εἰργάσθη εἰς διάφορα γραφεῖα. Τῷ 1884 μετέβη εἰς Αὐστραλίαν, ὅθεν ἐπέστρεψε μετὰ ἓν ἔτος καὶ προσληφθεὶς εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ πενθεροῦ του ἔγινε πρόεδρος τῆς ἐκδοτικῆς ἑταιρείας «Victoria House» καὶ τῆς ἑταιρείας τοῦ «Daily Herald», τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε καὶ διευθυντής. Ἀπὸ τοῦ ριζοσπαστισμοῦ μετεπήδησεν εἰς τὸν σοσιαλισμὸν καὶ τῷ 1910 καὶ 1912 ἐξελέγη βουλευτὴς τοῦ Bow καὶ Bromley, παραιτηθεὶς κατόπιν διὰ νὰ παρουσιασθῇ ὡς ἀνεξάρτητος ὑποψήφιος μὲ πρόγραμμα τὴν παροχὴν ψήφου εἰς τὰς γυναῖκας. Τῷ 1903 ἐξελέγη δημοτικὸς σύμβουλος καὶ τῷ 1919 καὶ 1920 δήμαρχος τοῦ Replar. Ἐπανεκλεγεὶς βουλευτὴς τῷ 1922, ἐγένετο μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ἀνεργίας. Μεταξὺ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἡ εὐθύνη σας διὰ τὴν πτωχείαν», καὶ «Τί εἶδα ἐν Ρωσίᾳ». θ. π.

Λανσντάουν (Lansdowne), *μαρκήσιος τοῦ*—. Ἀγγλικὸς τίτλος, φερόμενος ὑπὸ τῆς οἰκογενείας *Φιτσμώρις*, ἀπὸ τοῦ 1784 καὶ ἐφεξῆς. Ὁ *Θωμᾶς Φιτσμώρις*, ὅστις ἀπέθανε τῷ 1280, ἐγένετο βαρῶνος τοῦ Κέρρυ. Ἠκολούθησε μακρὰ σειρὰ βαρώνων, οἵτινες εἶχον μεγάλα κτήματα ἐν Κέρρυ. Τῷ 1722 ὁ 21ος βαρῶνος ἐγένετο κόμις τοῦ Κέρρυ καὶ ἤρξατο ὁ δεσμὸς τῆς οἰκογενείας μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ Α' κόμητος *Ἰωάννης* ἐκληρονόμησε τὰς γαίας τοῦ θείου του *Ἐρρίκου Πέττυ*, κόμητος τοῦ Σέλμπορν.

—**Λανσντάουν** (Lansdowne), ***Γουλιέλμος-Πέττυ Φιτσμώρις***, *Α' μαρκήσιος τοῦ*—. Ἄγγλος πολιτικὸς (1739—1805), υἱὸς τοῦ Ἰωάννου, περισσότερον γνωστὸς ὡς *κόμις τοῦ Σέλμπορν*. Ἐστάλη πρὸς ἐκπαίδευσιν εἰς Ὀξφόρδην, ἀλλ' ἐγκαταλείψας προώρως τὰς σπουδάς του κατετάγη εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἐπολέμησε κατὰ τὸν Πενταετῆ πόλεμον, ὅπου διεκρίθη τόσον πολὺ ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ, ὥστε προεβιβάσθη εἰς συνταγματάρχην καὶ ὠνομάσθη ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως (1760). Ἐξελέγη μέλος τοῦ κοινοβουλίου ἐν τῇ περιφερείᾳ Γουάϋκομ καὶ τῷ 1761 διεδέχθη τὸν πατέρα του ὡς κόμις τοῦ Σέλμπορν. Τῷ 1763 διωρίσθη ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου ἐπὶ κυβερνήσεως Γκρένβιλλ, ἀλλὰ ταχέως παρῃτήθη. Τῷ 1766 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπὸ τὸν Πίττ, ἡ διαλλακτικὴ του ὅμως στάσις πρὸς τὴν Ἀμερικὴν τὸν ἀπεξένωσε τῶν συμπαθειῶν τῶν συναδέλφων του καὶ ἰδίᾳ τοῦ βασιλέως καὶ ἠναγκάσθη εἰς παραίτησιν (1768). Τῷ 1782 συγκατετέθη νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ μαρκησίου τοῦ Ρόκιγχαμ, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ὁ βασιλεὺς ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Θανόντος τοῦ Ρόκιγχαμ ἐγένετο πρωθυπουργός, ἀλλ' ὁ Φὸξ καὶ οἱ λοιποὶ ὑποστηρικταί του κατήρτισαν συνασπισμὸν καὶ τὸν ἀνέτρεψαν. Ὅτε ὁ Πὶττ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν (1784), ὁ κόμις Σέλμπορν ἐγένετο μαρκήσιος τοῦ Λανσντάουν. Ὑπεστήριξε τὴν πολιτικὴν τοῦ Πίττ, ἀλλὰ μέχρι τοῦ θανάτου του ἀπέσχε πάσης ἐνεργοῦ ἀναμείξεως εἰς τὰ δημόσια πράγματα, ἀποσυρθεὶς ἐν Μπόγουντ, ὅπου ἐπλούτισε τὴν θαυμασίαν βιβλιοθήκην του, τὰ πολύτιμα χειρόγραφα τῆς ὁποίας ἠγόρασε τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον τῷ 1807. Δ. Σ. Δ.

—*Λανσντάουν* (Lansdowne), ***Ἐρρῖκος-Κάρολος-Κὴθ-Πέττυ Φιτσμώρις***, *Ε' μαρκήσιος τοῦ*—. Ἄγγλος πολιτικὸς (1845—1927). Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς ὡς ὑποψήφιος τῶν φιλελευθέρων, ἐγένετο λόρδος τοῦ Θησαυροφυλακίου (1869—1872), ὑφυπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν (1872—1874) καὶ ὑφυπουργὸς τῶν Ἰνδιῶν (1880). Τῷ 1883 διωρίσθη γενικὸς διοικητὴς τοῦ Καναδᾶ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1888—1893 διετέλεσεν ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν. Προσεχώρησεν εἰς τὸ φιλελεύθερον ἑνωτικὸν κόμμα, ὅτε ὁ Γλάδστων ἐπρότεινε τὴν αὐτοδιοίκησιν τῆς Ἰρλανδίας. Ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν (1895—1900) καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν (1900—1906), ἀνακηρυχθεὶς ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν ἑνωτικῶν ἐν τῇ βουλῇ τῶν λόρδων ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ λόρδου Σώλσβαρυ. Συνῆψε συμμαχίαν μετὰ τῆς Ἰαπωνίας καὶ διαλύσας πᾶσαν ἔχθρότητα μεταξὺ Παρισίων καὶ Λονδίνου προήγαγε τὰς σχέσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, καταστήσας ταύτας φιλικάς. Τῷ 1903 ἐγένετο ἀρχηγὸς τῶν συντηρητικῶν ἐν τῇ βουλῇ τῶν Λόρδων. Ἐβοήθησε τὸν σὲρ Ἐδουάρδον Γκρέϋ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ του πολιτικῇ. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Μπάλφουρ συνειργάσθη μετὰ τοῦ Μπόναρ Λῶ, ἐπολέμησε τὸ νομοσχέδιον αὐτοδιοικήσεως τῆς Ἰρλανδίας, ἐπέτυχε δὲ τὴν καταψήφισιν του διὰ μεγάλης πλειοψηφίας· ἐτόνισεν ἐν τούτοις ὅτι προσεχώρει εἰς τὴν ἄποψιν τῆς συνάψεως συμφωνίας δι' ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων πρὸς ἀποτροπὴν τῆς «τρομερᾶς καταστροφῆς» ἐξ ἐνδεχομένου ἐμφυλίου πολέμου. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐνίσχυσε μετὰ τοῦ Μπόναρ Λῶ τὴν ἀ τιπολίτευσιν κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἐβράδυνεν εἰς τὴν παροχὴν βοηθείας πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ρωσίαν. Τῷ 1915 συμμετέσχεν εἰς τὴν κυβέρνησιν συνασπισμοῦ τοῦ Ἄσκουϊθ ἄνευ χαρτοφυλακίου καὶ ἡγήθη τῆς προσπαθείας ὅπως ἐπισπευσθῇ ἡ ἐπικύρωσις ἐν τῇ βουλῇ τῶν Λόρδων τῶν στρατιωτικῶν νομοσχεδίων. Μετὰ τὴν παραίτησιν τῆς κυβερνήσεως ἐκείνης ἀπεσύρθη τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ἡγεσίας ἐν τῇ βουλῇ, τῆς πλειοψηφίας τῶν συντηρητικῶν περιελθούσης εἰς τὸν λόρδον Κῶρζον. Ἰδιωτεύων ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἡμερήσιος Τηλέγραφος» τὸν Νοέμβριον 1917 ἐπιστολὴν ἐν εἴδει ἐκκλήσεως πρὸς τὴν κυβέρνησιν καὶ τὸν λαόν, διὰ τῆς ὁποίας ὑπεστήριζε τὴν ἀνάγκην ἀμέσου ἐνάρξεως διαπραγματεύσεων πρὸς σύναψιν εἰρήνης. Ἡ ἐπιστολὴ κατέπληξε τοὺς συντηρητικοὺς φίλους του, κεκηρυγμένους ὑπὲρ τῆς συνεχίσεως τοῦ ἀγῶνος μέχρι τῆς τελικῆς νίκης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέχρι τοῦ θανάτου του οὐδέποτε ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικήν. Δ. Σ. Δ.

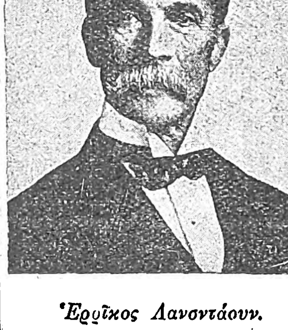

Ἐρρῖκος Λανσντάουν.

—**Λανσντάουν** (Lansdowne) ***Ἐρρῖκος-Πέττυ Φιτσμώρις***, *Γ' μαρκήσιος τοῦ*—. Ἄγγλος πολιτικὸς (1780—1863), υἱὸς τοῦ *Γουλιέλμου Λανσντάουν*. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν βουλὴν τῷ 1802, τῷ δὲ 1806 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ὡς ὀπαδὸς τοῦ κόμματος τοῦ Φόξ, διαδεχθεὶς τὸν Πὶττ ὡς βουλευτὴς τῆς περιφερείας τοῦ πανεπιστημίου Κανταβριγίας. Τὸ ἀξίωμα διετήρησεν ἐπὶ ἓν ἔτος, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐπρόφθασε νὰ λάβῃ μέτρα πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου χρεῶν. Τῷ 1809 διεδέχθη εἰς τὸν τίτλον τοῦ μαρκησίου τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφόν του, ὑπεστήριξε δὲ φιλελευθέρας ἀπόψεις, ἀντιταχθεὶς πρὸς τὴν δουλεμπορίαν καὶ εὐνοήσας τὴν χειραφέτησιν τῶν καθολικῶν. Τῷ 1827 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Κάννινγκ. Ὑπὸ τὸν κόμιτα Γκρέϋ καὶ ἔπειτα ὑπὸ τὸν λόρδον Μέλμπορν ἐγένετο λόρδος πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1830 μέχρι τοῦ Αὐγούστου 1841. Τὸ αὐτὸ ἀξίωμα κατέλαβε καὶ ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ λόρδου Ἰωάννου Ρῶσσελλ (1846—1852), ἀρνηθεὶς δὲ νὰ γίνῃ πρωθυπουργός, ἔλαβε μέρος εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν λόρδων Ἀμπερντὶν καὶ Πάλμερστον, ἀλλ' ἄνευ χαρτοφυλακίου. Λόγῳ τῆς μακρᾶς του πείρας ἐπὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων κατέστη ὁ ἡμιεπίσημος σύμβουλος τῆς βασιλίσσης ἐπὶ πολιτικῶν ζητημάτων, τῷ ἀπενεμήθη δὲ ὁ τίτλος τοῦ δουκός, τὸν ὁποῖον ἀπεποιήθη. Δ. Σ. Δ.

Λανσὸν (Lanson), ***Γουσταῦος***. Γάλλος φιλόλογος, γεννηθεὶς τῷ 1857. Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις καὶ ἐγένετο καθηγητὴς τῆς φιλολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Τουλούζης. Τῷ 1903 διεδέχθη τὸν Μπρυνετιὲρ ἐν Σορβώνῃ καὶ τῷ 1919 διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἀνωτέρω διδασκαλείου. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Στοιχεῖα συνθέσεως καὶ ὕφους» (1887), «Βοσσουέτος» (1891), «Μπουαλῶ» (1892), «Ἱστορία τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας» (1894), «Κορνέϊγ» (1898), «Βιβλιογραφικὸν ἐγχειρίδιον τῆς νέας γαλλικῆς λογοτεχνίας» (1901—1914 εἰς 4 τόμ.), «Ἐθνικὴ ἱστορία τῆς γαλλικῆς φιλολογίας» (1906), «Ἡ τέχνη τοῦ πεζοῦ λόγου» (1909) κτλ. Μ. Δ. Β.

λανσφορδίτης /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτὸν ἀνθρακικὸν ἅλας τοῦ μαγνησίου ἔνυδρον. Ὁ χημικός τύπος αὐτοῦ εἶναι: $[CO_3]_3Mg_2[MgOH]_2 21H_2O$, διακρίνεται δὲ ἀπὸ τὸν ὑδρομαγνησίτην ἐκ τῆς μεγάλης περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς ὕδωρ. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ τρικλινὲς σύστημα, ἀπαντᾷ δὲ ὑπὸ μορφὴν σταλακτιτῶν χρώματος λευκοῦ παρὰ τὸ Landsford. Γ. Β.

λὰντ (Land). Λέξις προελθοῦσα ἐκ τῆς ἀρχαίας γερμανικῆς Lant (χώρα, γῆ, πατρίς) καὶ ἀπαντῶσα ὡς δεύτερον συνθετικὸν γεωγραφικῶν ὀνομάτων: Island (Ἰσλανδία), Victoria Land (=χώρα τῆς Βικτωρίας) κλπ. Χ. Ι.

Λὰντ (Landes) /*Γεωγρ.*/. Νομὸς τῆς Γαλλίας ἐν Γασκωνίᾳ καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Βισκαϊκοῦ κόλπου. Ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο ὑποδιοικήσεις (*Ντὰξ καὶ Σαὶν Σεβέρ*), 3 ἐπαρχίας, 28 δήμους καὶ 334 κοινότητας. Κάτ. 288 900, πρωτεύουσα *Μὸν-ντὲ-Μαρσάν*. Διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Μιτούζ, ἔχει δὲ γεωργίαν, κτηνοτροφίαν καὶ μεγάλα δάση πευκῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐκμετάλλευσις ἀποδίδει ξυλείαν καὶ ῥητίνην. Τὸ ὄνομα ἔλαβεν ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ μεγάλων ἀμμωδῶν πεδιάδων (γαλλ. landes). Χ. Ι.

Λάνταγκ (Landag). Τὸ νομοθετικὸν σῶμα τῶν γερμανικῶν χωρῶν (Länder), προσομοιάζον πρὸς τὴν ἡμετέραν βουλήν. Τὸ Λάνταγκ ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους (Abgeordneter) τοῦ λαοῦ ἑκάστης πολιτείας, ἐκλεγομένους διὰ χρονικὴν περίοδον συνήθως τεσσάρων ἐτῶν. Τὸ ἄρθρον 17 τοῦ Συντάγματος τῆς γερμανικῆς ἐπικρατείας τοῦ 1919, τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλει εἰς ἑκάστην χώραν τὴν κοινοβουλευτικὴν δημοκρατίαν, καθορίζει συγχρόνως καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων τῶν χωρῶν. Οὕτω, κατ' αὐτὸ οἱ ἀντιπρόσωποι ἑκάστης χώρας ἐκλέγονται ὑποχρεωτικῶς δι' ἀμέσου, καθολικῆς, ἴσης καὶ μυστικῆς ψηφοφορίας ὑπὸ πάντων τῶν Γερμανῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ὅσοι, ἐννοεῖται, κέκτηνται τὸ ἐνεργὸν ἐκλογικὸν δικαίωμα, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀναλογικῆς ἀντιπροσωπείας. Τὸ ἐνεργὸν ἐκλογικὸν δικαίωμα ἔχουν, κατὰ κανόνα, οἱ συμπληρώσαντες τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των καὶ μὴ στερηθέντες δυνάμει εἰδικῆς διατάξεως τοῦ δικαιώματος τούτου. Τὸ Λάνταγκ εἶναι τὸ ἀνώτατον ὄργανον τῆς χώρας, ἀσκοῦν ἀμέσως μὲν τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, ἐμμέσως δὲ καὶ τὴν ἐκτελεστικὴν διὰ τῶν ὑπουργῶν, τοὺς ὁποίους ἐλευθέρως ἐκλέγει. *Λάνταγκ* ὀνομάζεται εἰς τινας χώρας καὶ ἡ ἀντιπροσωπεία τμημάτων αὐτῶν, ὡς Provinziallandag, Kommunallandag. Χ. Γ. Ι.

Λανταὶ (Landais), ***Ναπολέων***. Γάλλος γραμματικὸς καὶ διηγηματογράφος (1803—1852). Μεταξὺ ἄλλων ἔγραψεν: «Ἡ ζωὴ μιᾶς ἑταίρας» (1833), «Γενικὸν καὶ γραμματικὸν λεξικὸν τῶν γαλλικῶν λέξεων» (1834), «Μία γυναῖκα τοῦ λαοῦ» (1834), «Ἡ γραμματικὴ τῶν γαλλικῶν γραμματικῶν» (1836), «Ἡ κόρη τοῦ ἐργάτου» (1836) κτλ. Μ. Δ. Β.

Λαντὰκ (Ladak) /*Γεωγρ.*/. Ἐπαρχία τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, κειμένη μεταξὺ τῆς 32°17' καὶ 36°40' Β. πλάτους καὶ ὁριζομένη ΒΑ. ὑπὸ τῆς

Digitized by Google

ὀροσειρᾶς Καρακορούμ, ἥτις χωρίζει αὐτὴν ἀπὸ τοῦ Θιβέτ, καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς κοιλάδος Κασμίρ. Πλὴν τῆς παλαιᾶς περιοχῆς *Λαντάκ*, ἡ ἐπαρχία περιλαμβάνει καὶ τὰ διαμερίσματα τῆς *Νούμπρα, Πάγκονγκ, Ράπσιου* καὶ *Δέανσκαρ*, συνολικῆς ἐπιφανείας 118.523 τ. χλμ. καὶ πληθυσμοῦ 183.476 κάτ. Ἔχει κλῖμα ἐξαιρετικῶς ψυχρὸν τὸν χειμῶνα (—20°) καὶ θερμότατον τὸ θέρος (+37°). Παράγει ἐλάχιστα δημητριακά, ἀλλ' εἶναι πλουσιωτάτη εἰς τὴν παραγωγὴν αὐτοφυοῦς βόρακος.

Οἱ κάτοικοι, βουδισταὶ καὶ μωαμεθανοὶ τὸ θρήσκευμα, ἔχουν σὺν ἄλλοις καὶ τὸ ἔθιμον τῆς πολυανδρίας. Πρωτεύουσα τῆς Λαντὰκ εἶναι ἡ ὁμώνυμος πόλις. Ἄλλοτε ἀνῆκεν εἰς τὸ Θιβέτ, κατέστη ἀνεξάρτητος τῷ 1839 καὶ βραδύτερον ἀπετέλεσε μετὰ τῆς Κασμὶρ τμῆμα τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν. Μ. Ν. Δ.

Λαντάκοι *[Ἀνθρωπολ.]*. Λαὸς τοῦ Θιβέτ, τῆς ἄνω Ἀσίας, μογγολικῆς καταγωγῆς. Οἱ κάτοικοι οὗτοι τῆς Λαντάκ, περιοχῆς ἀνατολικῶς τῆς ἀπεράντου ὀροσειρᾶς, παρὰ τὴν ἄνω κοιλάδα τοῦ Ἰνδοῦ, ἐμφανίζουν μικροτέραν μεῖξιν πρὸς ἰνδοευρωπαϊκὰ φῦλα. Περισσότερον ἐνδιαφέρουν ἀπὸ ἐθνολογικῆς ἀπόψεως ἠθῶν καὶ ἐθίμων. Ἀπὸ φυσικῆς ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως ἐμφανίζουν τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ μογγολικοῦ τύπου: Κίτρινον δέρμα, προέχοντα ζυγωματικὰ τόξα, πλατυρρινίαν καὶ χαμαιρρινίαν (πεπιεσμένη ῥάχις ῥινός), λοξοὶ ὀφθαλμοί, λεπτοφυὲς σῶμα καὶ ἀνάστημα μέτριον, μικροὶ ἄκροι πόδες καὶ μικραὶ ἄκραι χεῖρες. Ι. Γ. Κ.

Λαντὰμ (Ladame), ***Παῦλος-Λουδοβῖκος***. Ἑλβετὸς ψυχίατρος, γεννηθεὶς τῷ 1842. Ἔγραψε πολλὰς ἐργασίας σχετικὰς μὲ τὴν νευροπαθολογίαν, ψυχιατρικήν, ἐγκληματικὴν ἀνθρωπολογίαν, ἐσωτερικὴν παθολογίαν καὶ ὑγιεινήν. Μεταξὺ αὐτῶν: «Συμπτωματολογία καὶ διαγνωστικὴ τῶν ἐγκεφαλικῶν ὄγκων» (Βυρτσβούργη 1865), «Ἡ πορνεία ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀλκοολισμόν, τὸ ἔγκλημα καὶ τὴν φρενοπάθειαν» (Neuchâtel 1884) κλπ. Ο. Ρ.

λαντάνα (ἡ) (Lantana) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἱεροβοτανοειδῶν* ἢ *ἱεροβοτανιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 50 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ἡ *λαντάνα ἡ δίχρους* (Lantana bicolor), ὅπερ καλλιεργεῖται πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

Λαντάντνο (Landadno) *[Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις καὶ χειμερινὸν κέντρον τῆς Οὐαλίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ Καρνάρβον. Κάτ. 19 281. Ἐπὶ τῆς ἄκρας Γκρέϊτ Ὅρμ ὑπάρχουν διάφοροι ἀρχαιότητες, ὁ δὲ ἀνακαινισθεὶς ναὸς τοῦ Ἁγίου Ντάντνο πιστεύεται ὅτι χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος. Δ. Σ. Δ.

Λαντάου (Landau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ Παλατινάτῳ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σπάγιερ - Τσβάϊμπρύκεν Κάτ. 14.486 (1925). Ἔχει ἀρχαίους ναοὺς καὶ μονὰς τοῦ ΙΓ'—ΙΕ' αἰῶνος, μουσεῖον, στάδιον καὶ βιομηχανίαν μεταλλίνων εἰδῶν, μηχανῶν, ζυθοποιίας, ἐπίπλων πίλων, σαπώνων, ὡς καὶ σημαντικὸν ἐμπόριον οἴνου. Ἀναφέρεται κατὰ πρῶτον τῷ 1268. Θ. Κ.

Λαντάου (Landau), ***Θεόδωρος***. Γερμανὸς γυναικολόγος, νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ *Λεοπόλδου Λαντάου*, γεννηθεὶς τῷ 1861. Ἔγραψεν: «Αἱ σαλπιγγίτιδες» (ἔργον βραβευθέν, Brüssel (1892), «Πρόγνωσις ἐγχειρήσεων μυωμάτων» (1889), «Συμβολὴ εἰς τὴν παθολογοανατομίαν τοῦ ἐνδομητρίου» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Karl. Abel, «Θεραπεία ἐγκυμοσύνης καὶ τοκετοῦ μετ' ἐπιπλοκῆς μυωμάτων» κλπ. Ο. Ρ.

— **Λαντάου** (Landau), ***Ἰεζεκιήλ***. Ἑβραῖος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Ὀπατὸβ καὶ ἀποθανὼν ἐν Πράγᾳ (1737 — 1793). Ἠκολούθησε ταλμουδικὰς σπουδὰς ἐν Βλαδιμὶρ καὶ Μπρόντυ. Τῷ 1734 μέχρι τοῦ 1745 κατεῖχεν ἐξέχουσαν θέσιν παρὰ τῷ ἀρχιραββίνῳ τοῦ Μπρόντυ, ἀπὸ δὲ τοῦ 1746 καὶ ἑξῆς ἦτο ῥαββῖνος ἐν Γιαμπόλ. Σπουδαῖα αὐτοῦ ἔργα εἶναι: «Νοντὰ μπὶ-Γιεχουντὰ» καὶ «Τσιγιοὺν Λενεφὲς Χαγιά», ἐν οἷς πραγματεύεται διάφορα ταλμουδικὰ ζητήματα. —Π.

— **Λαντάου** (Landau), ***Ἰούδας - Λέων***. Ἑβραῖος ποιητὴς καὶ ἀρχιραββῖνος τοῦ Γιοχάνεσμπουργ ἐν Ν. Ἀφρικῇ, ἀπόγονος τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Ζ ̔λόσκε. Τῷ 1883 ἦτο ῥήτωρ ἐν Γαλικίᾳ, τῷ 1900 μετέσχε τοῦ Δ' σιωνιστικοῦ συνεδρίου τοῦ Λονδίνου γενόμενος καὶ ῥαββῖνος εἰς Μάντσεστερ, τῷ δὲ 1903 ἐγένετο ἀρχιραββῖνος ἐν Γιοχάνεσμπουργ καὶ καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Witwatersrand. Ἠσχολήθη ἰδίως μὲ τὸ ἱστορικὸν δρᾶμα, γράψας «Μπὰρ-Καχμπᾶ» (1884), «Ἡ καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλὴμ» (1885), «Ἡρώδης» (1884), «Αἷμα ἀντὶ Αἵματος» (1897), «Δὸν Ἰσαὰκ Ἀβραναβέλ» (1919), «Πρὸς τὰ ἔμπροσθ ἢ πρὸς τὰ ὀπίσω» (1922), «Ἰσραὴλ Βαάλσεμτοφ» (1925). Ἐπίσης ἔγραψε λυρικὴν συλλογὴν «Νεκινότ» (τραγούδια) τῷ 1895, «Ἀναγνώσματα ἐπὶ τῆς νεωτέρας ἑβραϊκῆς λογοτεχνίας» (ἀγγλιστί, Γιοχάνεσμπουργ 1923), συνειργάσθη δὲ εἰς πλεῖστα περιοδικὰ καὶ εἰς τὴν «Ὀζὰρ Γιζραέλι». —Π.

— **Λαντάου** (Landau), ***Λεοπόλδος***. Διαπρεπὴς Γερμανὸς γυναικολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1848. Ὑφηγητὴς τῶν πανεπιστημίων Βρεσλάου (1874—1876) καὶ Βερολίνου, ἐγένετο τῷ 1893 καθηγητής. Ἀπὸ τοῦ 1892 διηύθυνε τὴν ἰδιόκτητον ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσαν κλινικὴν ἐν Βερολίνῳ. Ἐδημοσίευσε πλείστας γυναικολογικὰς ἐργασίας, ἐξ ὧν κυριώτεραι: «Κινητὸς νεφρὸς παρὰ ταῖς γυναιξί» (Βερολῖνον 1881), «Ἀνατομικὴ καὶ κλινικὴ συμβολὴ πρὸς σπουδὴν τῶν μυωμάτων τοῦ γεννητικοῦ συστήματος τῆς γυναικός» (Βερολῖνον—Βιέννη 1899 «Μικροσκοπικὴ διάγνωσις τοῦ καρκίνου τῆς μήτρας» (1890) κλπ. Ο. Ρ.

Λαντρὰ (Lantara), ***Σίμων-Ματθουρῖνος***. Γάλλος ζωγράφος (1729—1778). Καταγόμενος ἐκ πτωχοτάτης οἰκογενείας, ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ ὑπηρέτης μετρίου ζωγράφου, διὰ νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ μαθήματά τινα ζωγραφικῆς. Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ καταστῇ εὐφήμως γνωστός. Τὰ ἔργα του λίαν ἐνωρὶς κατέστησαν περιζήτητα. Ἀφιερώθη ἰδίᾳ εἰς τὴν τοπιογραφίαν. Ἐξειργάσθη ἐλαιογραφίας καὶ σχέδια ἐπὶ κυανοῦ χάρτου. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του πινάκων τάσσονται: «Θύελλα», δύο «Ἀπόψεις ποταμοῦ μετ' ἐρειπίων», «Ἡ ἐνοχλητικὴ συνάντησις», «Ὁ ἐρωτευμένος ψαρᾶς», «Ὁ εὐτυχισμένος λουόμενος», «Ὁ ἐρωτευμένος βοσκός», «Πρωΐα» κλ. Ι. Μ. Π.

Λαντάρναμ (Lantarnam) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Μονμάουθ. Κάτ. 7 500 Ἔχει ἀνθρακωρυχεῖα καὶ βιομηχανικὰ ἐργοστάσια σιδήρου. Δ. Σ. Δ.

Λάνταφ (Landaff) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Γκλαμόργκαν, ἐπὶ τοῦ Τὰφ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τοῦ Κάρντιφ Κάτ. 13.500. Κυρίως ἀποτελεῖ προάστειον τοῦ Κάρντιφ. Δ. Σ. Δ.

Λαντβοκὰ (Ladvocat), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Γάλλος ἑβραιολόγος (1709—1765). Βιβλιοθηκάριος τῆς Σορβώνης ἀπὸ τοῦ 1742, διωρίσθη τῷ 1751 καθηγητὴς τῆς ἑβραϊκῆς. Συνέγραψε: «Γραμματικὴ τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης», «Ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ ἑρμηνεία τοῦ 68ου ψαλμοῦ», «Γεωγραφικὸν λεξικόν», «Ἱστορικὸν λεξικὸν» κ.ἄ. Μ. Ν. Δ.

Λάντεκ (Landeck) *[Γεωγρ.]*. Λουτρόπολις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Κάτω Σιλεσίᾳ, ἐπὶ τοῦ Πετρώδους ὄρους, εἰς ὕψος 450 μ. καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Γκλὰτς - Ζάϊτενμπεργ. Κάτ. 4754 (1925). Ἔχει πηγὰς ῥαδιούχους καὶ θειούχους, θερμοκρασίας 20—29 βαθμῶν Κ., καταλλήλους πρὸς θεραπείαν παθήσεων τοῦ νευρικοῦ συστήματος, τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, δερματικῶν καὶ τῆς ἀτονίας. Ἐπίσης ἰλύολουτρα κατὰ τῶν ῥευματισμῶν. Ἔχει βιομηχανίαν χειροκτίων καὶ δερματίνων εἰδῶν. Θ. Κ.

Λαντὲλλ (Landelle). Γάλλος ζωγράφος (1821—1908). Ἐμαθήτευσε παρὰ τοῖς P. Delaroche καὶ Ary Scheffer καὶ ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1841. Βραδύτερον ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐξ ἧς ἐπορίσθη πολλὰ καλλιτεχνικὰ θέματα. Ἤρχισε τὸ στάδιον του ὡς ζωγράφος θρησκευτικῶν σκηνῶν, μετὰ ταῦτα δ' εἰργάσθη ἐπὶ ἀνατολικῶν θεμάτων καὶ ἀλληγοριῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Τὸ παρεκκλήσιον τοῦ ἁγίου Ἰωσήφ», «Ἡ ἁγία Καικιλία», «Ἡ παρθένος μετὰ τῶν ἁγίων γυναικῶν», «Ἑβραία τῆς Ταγγέρης», «Ἡ Μαυριτανή», «Ἡ Φελλάχα τοῦ Καΐρου», «Ἡ ἐποχὴ τῶν πορτοκαλλεῶν εἰς τὸ Ἀλγέριον», ἡ προσωπογραφία τοῦ ναυάρχου Μπωντὲν κτλ. Ὁ Λαντὲλλ διεκρίθη ἰδίᾳ διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν κομψότητα, μεθ' ἧς ἀπέδωκε τὸ γυναικεῖον σῶμα. Ι. Μ. Π.

Λάντεν (Landen), ***Ἰωάννης***. Ἄγγλος μαθηματικὸς (1719—1790). Ἔζησε μονήρη βίον, ὁσάκις δὲ ἀνεμείχθη εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν ὁ δογματισμός του καθίστα αὐτὸν ἀποκρουστικόν. Τῷ 1766 ἐγένετο ἑταῖρος τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρείας. Ἐγνώριζε κατὰ βάθος τὰ ἔργα τῶν μαθηματικῶν τῆς ἐποχῆς του, ἐπονομασθεὶς ὁ «Ἄγγλος νέος Ἀλαμπέρ». Τὸ σύστημά του ὁμοιάζει πρὸς τὸν «Λογισμὸν τῶν συναρτήσεων» τοῦ Ἰωσὴφ Λαγκράνζ. Τὰς ἰδέας του ἐκθέτει εἰς τὰ «Μαθηματικὰ του ἀπομνημονεύματα» καὶ τὰς «Φιλοσοφικὰς του πραγματείας» (1785). Ἀλλ' ἡ κεφαλαιώδης ἀνακάλυψις τοῦ Λάντεν εἶναι τὸ θεώρημα τὸ φέρον τὸ ὄνομά του, ὅπερ συνίσταται εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ τόξου τῆς ὑπερβολῆς διὰ δύο ἐλλειπτικῶν τόξων Σημαντικαὶ εἶναι καὶ αἱ ἔρευναί του ἐπὶ τῶν ἐλλειπτικῶν συναρτήσεων. Μ. Δ.

Λάντερερ (Landerer), ***Ἀλβέρτος-Σιγισμοῦνδος***. Γερμανὸς χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1854. Τῷ 1889 ἀνηγορεύθη ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ διηύθυνε τὸ χειρουργικὸν τμῆμα τοῦ νοσοκομείου «Karl-Olga» τῆς Στουτγάρδης. Ἔγραψε: «Μηχανισμὸς τῆς ἀναπνοῆς» (1881), «Ἐξαίρεσις λάρυγγος» (1882), «Συφιλιδικαὶ νόσοι ἄρθρων τῶν ἐνηλίκων» (1885), «Σύγγραμμα γενικῆς χειρουργικῆς παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς» (Βιέννη 1887 — 1889), «Μηχανοθεραπεία» (Λειψία 1894), «Σύγγραμμα χειρουργικῆς διαγνωστικῆς» (Βιέννη 1897) κλπ. Ο. Ρ.

— **Λάντερερ** (Landerer), ***Ξαβέριος-Ἰωάννης***. Γερμανὸς χημικὸς (1809—1885). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν γενέτειραν αὐτοῦ Μόναχον φιλοσοφίαν, ἰατρικὴν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας. Τῷ 1832 προσκληθεὶς κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἰδιαίτερος φαρμακοποιὸς τοῦ βασιλέως Ὄθωνος καὶ προσελήφθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν ὡς πρῶτος καθηγητὴς τῆς χημείας καὶ τῆς φαρμακευτικῆς, ἐν δὲ τῷ πολυτεχνείῳ ὡς καθηγητὴς τῆς βιομηχανικῆς χημείας. Διετέλεσε μέλος τοῦ ἰατροσυνεδρίου καὶ πλείστων ξένων ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν. Ἔγραψε 17 ἔργα εἰς νεωτέραν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι: ἡ «Γενικὴ χημεία», ἡ «Παθολογία» καὶ ἡ «Φαρμακευτικὴ χημεία». Ἐδημοσίευσε περιγραφὴν τῶν ἰαματικῶν ὑδάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ πλείστας ἐπιστημονικὰς διατριβὰς εἰς διάφορα περιοδικὰ ἑλληνικὰ καὶ ξένα. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις. Μ. Δ. Β.

λαντέρνα (ἡ) *[Μουσ.]*. Μουσικὸν ὄργανον (βλ. *λατέρνα*).

Λαντερνὼ (Landerneau) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Φινιστέρου, πρωτεύουσα ὁμωνύμου καντονίου. Κεῖται 21 χλμ. ΒΑ. τῆς Βρέστης. Κάτ. 7.735. Ἔχει ἀλευρομύλους, βυρσοδεψεῖα καὶ ὑφαντουργεῖα, ἀπασχολοῦντα ὑπὲρ τοὺς 2.000 ἐργάτας. Ἐν αὐτῇ σῴζονται ἐκκλησίαι τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος μὲ θαυμασίας ὑελογραφίας. Μ. Ν. Δ.

Λάντεσμανν (Landesmann), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεύς, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἱερώνυμος Λόρμ* (1821—1902). Δεκαπενταετὴς ἀπώλεσε τὴν ἀκοὴν καὶ ἐν μέρει τὴν ὅρασιν, ἀναγκασθεὶς τοιουτοτρόπως νὰ προσφύγῃ εἰς αὐτοδίδακτον ὁδόν, διὰ τὴν περαιτέρω μόρφωσίν του. Τυφλωθείς, βραδύτερον, τελείως, κατώρθωνε νὰ συνεννοῆται μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου διὰ συστήματος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπινοήσει ὁ ἴδιος. Λυρικὸς ἑνὸς ἰδιορρύθμου πεσσιμισμοῦ, συνεδύασε ποιητικὴν ἰδιοφυΐαν καὶ βαθύτητα σκέψεως. Ἐδημοσίευσε πολλὰ ποιήματα εἰς ἐφημερίδας καὶ ἐπεξειργάσθη τὴν μωαμεθανικὴν παράδοσιν τοῦ Φάουστ «Ἀβδοὺλ» εἰς πέντε ᾄσματα (1843). Ἐκτὸς ἄλλων, ἔγραψε τὰ μυθιστορήματα: «Γαβριὴλ Σόλμαρ» 1863), «Βραδεῖα ἀνταπόδοσις» (1879), «Τὸ ἔντιμον ὄνομα» (1880), «Ἐκτὸς τῆς κοινωνίας» (1881), «Ἓν τέκνον τῆς θαλάσσης» (1882), «Πρὸ τῆς ἀποπείρας» (1884), «Ἡ ὡραία Βιεντέζα» (1886). Ἐπίσης: «Ποιήματα» (1870), ἀξιόλογα διὰ τὸν πλοῦτον τῶν σκέψεων καὶ τὸν φιλοσοφικὸν λυρισμόν των, «Νέα ποιήματα» (1877). Τὸ κυριώτερον φιλοσοφικὸν ἔργον του εἶναι «Ἡ ἀπόλαυσις τῆς φύσεως. Μία φιλοσοφία τῶν ἐποχῶν τοῦ ἔτους» (1876, τὸ ὁποῖον βραδύτερον διῄρεσεν εἰς δύο μέρη: «Ἡ ἀπόλαυσις τῆς φύσεως. Συμβολὴ εἰς τὴν περὶ εὐδαιμονίας θεωρίαν» (1883) καὶ «Φύσις καὶ πνεῦμα ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐποχὰς πολιτισμοῦ» (1884). Ἔγραψε πρὸς τούτοις μελέτας καὶ δοκίμια: «Ἡ μοῦσα τῆς εὐτυχίας καὶ νεωτέρα μοναξιά Δύο συμβολαὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ζωῆς» (1893), «Ὁ ἀβάσιμος ὀπτιμισμὸς» (1894) κλπ. Γ. Ε. Κ.

Λάντεσχουτ (Landeshut) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Κάτω Σιλεσίᾳ, ἐν τῷ νομῷ Λίγκνιτς, ἐπὶ τοῦ Μπόμπερ, παραποτάμου τοῦ Ὄδερ, καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ρούμπανκ -Λιμπάου. Κάτ. 12.866 (1925). Κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ριζενγκεμπίργκε, εἰς ὕψος 418 μ., ἔχει θαυμαστὸν κλῖμα. Εἰς τὰ σανατόρια αὐτῆς συρρέουν πολλοὶ ἀσθενεῖς, ἰδίᾳ ἐκ πνευμονικῶν παθήσεων. Βιομηχανία λινῶν ὑφασμάτων, μηχανῶν καὶ οἰκοδομικῶν εἰδῶν ἐκ τσιμέντου. Θ. Κ.

λάντζα (ἡ)· ξύλινον δοχεῖον βαρελλοειδές, χρήσιμον εἰς τὰ μαγειρεῖα τῶν ξενοδοχείων πρὸς πλύσιν τῶν πινακίων καὶ τῶν ἄλλων μαγειρικῶν σκευῶν, ἄλλως *μαστέλλο* (ἀπὸ τοῦ ἐνετ. lanchia καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ λατ. lanx-cis).

Λάντζα *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης χωρίου *Λίμνη* (βλ. λ.). Χ. Δ.

λαντζάνα (ἡ) *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων ῥῦμα ἐκ τεσσάρων ἐμβόλων, πάχους ἱκανοῦ πρὸς μεθόρμισιν πλοίου ἢ μεθολκήν του διὰ ῥυμουλκίας, παλαιότερον δέ, πρὸ τῆς ἐπινοήσεως τῶν συρματοσχοίνων, διὰ τὴν κατασκευὴν ἐπιτόνων καὶ προτόνων. Σ. Ε. Λ.

λαντζιέρης (ὁ)· ὑπάλληλος, ὑπηρέτης μαγειρείου, ὁ ἄνθρωπος τῆς λάντζας, ὁ πλύνων τὰ πινάκια καὶ τὰ ἄλλα μαγειρικὰ σκεύη.

Λαντζόϊ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ὠλένης καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 911. Χ. Δ.

Digitized by Google

Λάντζον *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Τρικκάλων χωρίου *Βροντερὸν* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Λαντζουνᾶτον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Τριπύλης καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 218. Χ. Δ.

λαντζοχέρι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ράμνος ἡ ἑλληνικὴ* (Rhamnus graeca).

Λάντι (Landi), *Γάσπαρος*. Ἰταλὸς ζωγράφος (1756—1830). Ἐσπούδασεν ἐν Ρώμῃ, διετέλεσε δὲ ἀλληλοδιαδόχως καθηγητής, διευθυντὴς καὶ ἰσόβιος πρόεδρος τῆς καλλιτεχνικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ. Διέπρεψεν ἰδίᾳ ὡς προσωπογράφος. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς συνθέσεως, τὴν διαύγειαν τοῦ σχεδίου καὶ τὴν ποικιλίαν τῆς ἐκφράσεως. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του πινάκων τάσσονται: «Ἡ ἀνάληψις τῆς Θεοτόκου», «Ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολονῷ», «Ὁ Ἰησοῦς φέρων τὸν σταυρὸν καὶ συναντώμενος μετὰ τῶν ἁγίων γυναικῶν» κλ. Πλὴν τῶν θρησκευτικῶν καὶ μυθολογικῶν ἀπησχόλησαν τὸν Λάντι καὶ ἱστορικὰ θέματα. Ι. Μ. Π.

—**Λάντι** (Landi), *Πασχάλης*. Ἰταλὸς χειρουργὸς γεννηθεὶς ἐν Porrona (1817—1895). Τῷ 1841 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Σιέννῃ. Τῷ 1859 ἐγένετο ἀναπληρωματικὸς καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς κλινικῆς ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ τῷ 1860 τακτικὸς καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς κλινικῆς τοῦ πανεπιστημίου Σιέννης, ὅπόθεν μετὰ πενταετίαν μετετέθη εἰς Βολωνίαν καὶ τελικῶς τῷ 1868 εἰς Πίζαν. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅστις μετ' ἐπιτυχίας διεξήγαγε τὴν ἐγχείρησιν τῶν κύστεων τῶν ὠοθηκῶν. Ἔγραψε πληθὺν χειρουργικῶν ἐργασιῶν, ὡς περὶ καταρροϊκῆς ἐπιδημικῆς ὀφθαλμίας, νόσων τῶν οὐροφόρων ὁδῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ὡς καὶ δίτομον ἐγχειρητικὴν (1866) κτλ. Ο. Ρ.

Λαντιβιζιὼ (Landivisiau) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Φινιστέρου, πρωτεύουσα ὁμωνύμου καντονίου. Κάτ. 4.602. Ἔχει βυρσοδεψεῖα, παράγει ἔργα ἀγγειοπλαστικῆς καὶ διεξάγει ἐμπόριον βουτύρου, μέλιτος καὶ ἵππων. Ἡ ἐκκλησία αὐτῆς, κτισθεῖσα τῷ 1590, εἶναι περίφημος διὰ τὴν πύλην της, διακεκοσμημένην δι' ἀναγλύφων παριστώντων τοὺς δώδεκα ἀποστόλους καὶ διάφορα πρόσωπα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Μ. Ν. Δ.

Λαντιὲ (Lantier), *Στέφανος*. Γάλλος λογοτέχνης (1734—1826). Ἐχρημάτισε κατ' ἀρχὰς ἀξιωματικός, κατόπιν γραμματεὺς πρεσβείας καὶ ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν διεκρίθη διὰ τῶν θεατρικῶν ἔργων «Ὁ ἀνυπόμονος» (1778) καὶ «Ὁ κόλαξ» καὶ βραδύτερον ἔγραψε «Τὰ ταξίδια τοῦ Ἀντήνορος εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀσίαν» (1798), ἔργον ὅπερ κατέστησεν αὐτὸν γνωστότατον εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους καὶ μετεφράσθη εἰς πολλὰς ξένας γλώσσας. Ἔγραψεν ἐπίσης: «Οἱ ἀντίπαλοι» (1782), «Ἔμμετρα καὶ πεζὰ διηγήματα» (1801). Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν εἰς Παρισίους (1826—1830). Μ. Δ. Β.

Λαντὶκ *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Τουρκίας, ἐν τῷ νομῷ Σιβὰζ (Σεβαστείας), εἰς ἀπόστασιν 30 χλμ. ΒΑ. τῆς Ἀμασείας καὶ 55 χλμ. ΝΔ. τῆς Σαμψοῦντος ἐν μέσῳ δασώδους περιοχῆς. Συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ μετὰ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου. Διασῴζει λείψανα ἀρχαιοτήτων. Εἶχε 1.500 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 1.000 περίπου ἦσαν Ἕλληνες, προσφυγόντες μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν εἰς Ἑλλάδα.

—**Λαντὶκ** *[Γεωγρ.]*. Μικρὰ λίμνη τῆς Τουρκίας, ἡ *Στεφάνη* τοῦ Στράβωνος, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 9 χλμ. ΒΑ. τῆς ὁμωνύμου πολίχνης καὶ 39 χλμ. ἀπὸ τῆς Ἀμασείας. Ἡ ἔκτασις αὐτῆς εἶναι μεταβλητή, φθάνουσα κατὰ τὸ ἔαρ μὲ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων εἰς μῆκος 11 χλμ., ἐνῷ τὸ θέρος μόλις εἰς 3 χλμ. Εἶναι ἰχθυοτρόφος. Εἰς τὴν λίμνην ἐκβάλλει καὶ ὁμώνυμος ποταμίσκος, κατερχόμενος ἐκ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Ἂκ-δάγ. Ν. Μ.

Λὰ Ντιμερὶ (La Dixmerie), *Νικόλαος*. Γάλλος λόγιος (1730—1791). Νέος ἔτι μετέβη καὶ ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς ἐν Παρισίοις, ἀφιερωθεὶς ὁλοκληρωτικῶς εἰς τὴν φιλολογίαν. Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων, ἅτινα συνέγραψε, ὡς ἀξιολογώτερα θεωροῦνται τὰ «Φιλοσοφικὰ καὶ ἠθικὰ διηγήματα» «Les deux âges du goût et du génie sous Louis XIV et sous Louis XV», «Φιλολογικὴ Ἱσπανία», «Ἐγκώμιον τοῦ Βολταίρου», «Ἐγκώμιον τοῦ Μονταίνι» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Λαντίνο (Landino), *Φραγκῖσκος*. Ἰταλὸς ὀργανοκρούστης (1325—1397), γνωστὸς ἐπίσης καὶ ὡς *Franciscus de Florentia*, *Franciscus caecus*, (Φραγκῖσκος ὁ τυφλός), *Francisco degli organi*, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς του δεξιοτεχνίας εἰς τὸ ὄργανον, ἢ καὶ ἁπλῶς *Francesco*. Ἀπώλεσεν ἐνωρὶς τὸ φῶς του συνεπείᾳ εὐλογίας καὶ κατόπιν τούτου ἐπεζήτησε παραμυθίαν εἰς τὴν μουσικήν. Πεπροικισμένος μὲ ἔκτακτον ἰδιοφυΐαν, ἔμαθε νὰ παίζῃ λαοῦτο, κιθάραν, πλαγίαυλον, ἓν ὄργανον μὲ πληκτροφόρον ἰδικῆς του κατασκευῆς, (*Serena serenorum*) καὶ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον. Ἦτο ἐπίσης ποιητής, λόγιος καὶ συνθέτης. Ὁ Λαντίνο συχνάκις ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν δοκιμωτέρων συνθετῶν τῆς περιόδου ἐκείνης, τὰ δὲ ἔργα του ἔκαμον ἐντύπωσιν λόγῳ τῶν νέων μέσων ἅτινα μεταχειρίζεται. Προφανὴς εἶνε ἰδίως εἰς τὰς συνθέσεις του ἡ τάσις πρὸς ἀπομάκρυνσιν ἐκ τοῦ σχολαστικισμοῦ καὶ τῆς παραδόσεως. Πλεῖστα ἔργα τοῦ Λαντίνο ἐν χειρογράφῳ ἔχουν περιέλθει μέχρις ἡμῶν καὶ εὑρίσκονται ἐν Φλωρεντίᾳ, Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ: μαδριγάλια, μπαλλάνται, τραγούδια, κοσμικὰ τραγούδια κ. λ. Γ. Σ.

—**Λαντίνο** (Landino), *Χριστόφορος*. Ἰταλὸς φιλόλογος καὶ πλατωνικὸς φιλόσοφος (1424—1504). Ἐσπούδασεν ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ ἐγένετο μέλος τῆς ἐν αὐτῇ πλατωνικῆς Ἀκαδημίας, ὅπου ἐδίδαξε φιλολογίαν καὶ προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ Πέτρου τῶν Μεδίκων, ὁ ὁποῖος προσέλαβεν αὐτὸν ὡς διδάσκαλον τῶν υἱῶν του Ἰουλιανοῦ καὶ Λαυρεντίου, μετὰ τῶν ὁποίων συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας. Κατέλαβε διαφόρους θέσεις καὶ περὶ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του διωρίσθη γραμματεὺς τῆς διοικήσεως τῆς Φλωρεντίας. Τῷ 1497 ἀπεσύρθη τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας εἰς τὸ Πρατοβέκιο καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν συγγραφὴν διαφόρων ἔργων. Ἔγραψε: «Διάλογοι εὐγενῶν ψυχῶν», σχόλια εἰς τὴν «Θείαν κωμῳδίαν» τοῦ Δάντου, σχόλια εἰς τὸν Βιργίλιον, τὸν Ὁράτιον, τὸν Πλίνιον, τὸν Τίτον Λίβιον κ. ἄ. Μ. Δ. Β.

λαντιένα (ἡ) *[Ναυτ.]*. Πολεμικὴ πολύκωπος λέμβος τῶν Σινῶν, μεγέθους ἀκάτου, σχήματος δὲ σκάφους ὑπομιμνήσκοντος τὴν γαλέραν ἢ μᾶλλον τὰς πενις (peniches), τῆς ἐπὶ Ναπολέοντος τοῦ Μεγάλου ἀποβατικῆς στρατιᾶς τῆς Βουλώνης. Ἔχει δὲ δύο ἱστούς, τὸν μὲν πρωραῖον καὶ ἀποκλίνοντα πρὸς πρῷραν, τὸν δὲ πρυμναῖον καὶ ἀποκλίνοντα πρὸς πρύμναν, ἐφωδιασμένους ἀμφοτέρους δι' ἱστίου ἑλισσομένου ὡς τὸ τῆς γιόγκας. Σ. Ε. Λ.

Λαντίσπολι (Ladispoli) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Λατίου πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς Ρώμης Κάτ. 2.420. Ἀποτελεῖ τὴν λαϊκὴν λουτρόπολιν τῆς ἰταλικῆς πρωτευούσης, ἔχουσα πλείστας ἐγκαταστάσεις θαλασσίων λουτρῶν. Μ. Δ. Β.

Λάντο (Lando) *[Γεωγρ.]*. Περιοχὴ τοῦ ἀγγλοαιγυπτιακοῦ Σουδάν, ἐν τῷ Ἄνω Νείλῳ, παρὰ τὰ σύνορα τοῦ Κόγκο. Ἀποτελεῖται ἐξ ὀροπεδίων ὕψους 300—400 μ., μὲ ὑψηλοτέρας κορυφὰς τὰ ὄρη *Τζέμπελ Λόκα* (900 μ.), *Τζέμπελ Λάντο* (750 μ.) καὶ *Κουκοῦ* (600 μ.). Τὸ ἔδαφος καλύπτεται ὑπὸ θάμνων καὶ ἐλαχίστων δασῶν. Ἔχει ἔκτασιν 38.848 τ. χλμ. καὶ περὶ τὰς 250.000 κατ. Νέγρων. Ἡ χώρα αὕτη ἐξηρευνήθη ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων τῷ 1841 καὶ 1842, μετὰ δὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς λίμνης τοῦ Ἀλβέρτου τῷ 1864 κατεκλύσθη ὑπὸ Ἀράβων καὶ Τούρκων καὶ τῷ 1878 ὠργανώθη διοικητικῶς ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου στρατηγοῦ Γόρδων καὶ ἀπετέλεσε μέρος τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἰσημερινοῦ ὑπὸ τὸν Ἐμὶν πασᾶν, μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Λάντο*, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Μαχδῆ, ὁ Ἐμὶν πασᾶς ἐξεκένωσε τὴν χώραν, ἀλλὰ τῷ 1894 οἱ Ἄγγλοι κατώρθωσαν τὰ ἐπανέλθουν καὶ ἐντὸς τριετίας νὰ ἐκμηδενίσουν τοὺς μαχδιστάς. Βραδύτερον οἱ Ἄγγλοι ἐξεμίσθωσαν τμῆμα τοῦ Λάντο εἰς τὸ Κόγκο. Τῷ 1906 ἡ συμφωνία αὕτη ἠκυρώθη καὶ τῷ 1910 ἡ χώρα περιελήφθη ὁριστικῶς εἰς τὸ Ἀγγλοαιγυπτιακὸν Σουδάν. Ἡ πόλις Λάντο, ἐγκαταλειφθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1889, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς *Ἐλ-Ρετζάφ*. Μ. Δ. Β.

Λάντογα (πρώην *Νέβο*) *[Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Βορείου Ρωσίας, ἡ μεγαλυτέρα τῆς Εὐρώπης μετὰ τὴν Κασπίαν, κειμένη μεταξὺ 59°56′ καὶ 61°46′ Β. πλάτους καὶ 29°53′ καὶ 32°50′ Α. μήκους. Ἔχει σχῆμα τετραγωνικόν, διευρυνόμενον ἀπὸ ΒΔ. πρὸς τὰ ΝΑ., μῆκος 208 χλμ., πλάτος 126 καὶ ἐμβαδὸν 18.180 τ. χλμ. Αἱ ἀνατολικαὶ καὶ νότιαι ἀκταὶ αὐτῆς εἶναι ἐπίπεδοι καὶ βαλτώδεις, αἱ δὲ βορειοδυτικαὶ ἀπόκρημνοι, κατεστιζόμεναι ὑπὸ πολυαρίθμων μικρῶν νήσων, αἱ μεγαλύτεραι ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι αἱ *Βάλαμο* καὶ *Κόννεβιτς*. Τμῆμα τῆς λίμνης πρὸς Β. ὑπάγεται εἰς τὴν Φινλανδίαν, ἔχει δὲ βάθος ἐξικνούμενον μέχρι 223 μ. Τὸ ἐν τῇ Ρωσίᾳ τμῆμα εἶναι μᾶλλον ἀβαθές. Ἡ λίμνη δέχεται ἑβδομήκοντα ποταμούς, παρασύροντας ἐντὸς αὐτῆς τὰ ὕδατα ἀπειραρίθμων μικρῶν λιμνῶν. Ἡ Λάντογα ἔχει ἐκροὴν διὰ τοῦ Νέβα, ὁ ὁποῖος ρέει ἀπὸ τῆς ΝΔ. γωνίας αὐτῆς ἐντὸς τοῦ Φινλανδικοῦ κόλπου. Τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης εἶναι καθαρώτατον καὶ ψυχρόν, πήγνυται δὲ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Μαΐου. Ἡ πῆξις εἰς τὰ βαθύτερα τμήματα συμπληροῦται περὶ τὰ τέλη τοῦ Δεκεμβρίου, ὁπότε ὁ πάγος ὑπερβαίνει εἰς πάχος τὸ ἓν μέτρον. Τὸ ὕδωρ εὑρίσκεται ἐν συνεχεῖ περιστροφικῇ κινήσει, καταφερόμενον κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς ἀπὸ Β. πρὸς Ν. καὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀπὸ Ν. πρὸς Β. Ἡ βλάστησις ἐπὶ τῶν ἀκτῶν εἶναι πενιχρά. Ἀπέραντα δάση, ἅτινα ἄλλοτε ἐκάλυπτον ταύτας, ἔχουν σήμερον κατὰ τὸ πλεῖστον καταστραφῆ. Μᾶλλον πλουσία εἶναι ἡ πανὶς τῆς λίμνης. Εἶδός τι φώκης διαιτωμένης εἰς τὰ ὕδατα αὐτῆς, καθὼς καὶ διάφορα εἴδη ἀρκτικῶν ὀστρακοδέρμων, ἀποδεικνύουν ὅτι ἦτο ἄλλοτε ἡνωμένη μετὰ τοῦ Ἀρκτικοῦ ὠκεανοῦ. Ἡ ἁλιεία διεξάγεται ἐν μεγάλῃ κλίμακι. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Πέτρου, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ναυσιπλοΐας, κατεσκευάσθη ἐν τῷ νοτίῳ τμήματι τῆς λίμνης διῶρυξ, ἥτις, ἐπεκταθεῖσα βραδύτερον καὶ διακλαδωθεῖσα, ἀπετέλεσε σύστημα διωρύγων, δι' ὧν ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῆς Λευκῆς θαλάσσης. Ἡ ναυσιπλοΐα εἶναι δυνατὴ μόνον 108 ἡμέρας καθ' ἕκαστον ἔτος, ἀλλὰ καὶ τότε καθίσταται δυσχερεστάτη λόγῳ τῶν καταιγίδων καὶ τῆς ὁμίχλης, αἵτινες συνοδεύονται ὑπὸ βιαιοτάτων χιονοθυελλῶν. Ὁ πληθυσμὸς ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς λίμνης εἶναι ἀραιότατος, μὴ ὑπερβαίνων τὰς 35 000. Κυριώτεραι πόλεις αὐτῆς εἶναι ἡ *Σλύσσελμπουργ*, *Νέα Νάντογα*, *Κέξχολμ* καὶ *Σέρδοβολ*. Ἐν Βάλαμο ὑπάρχει μονὴ ἱδρυθεῖσα τῷ 992 καὶ ἑτέρα ἐν Κούνεβιτς ἱδρυθεῖσα τῷ 1393. Εἰς ἀμφοτέρας συνέρρεον ἄλλοτε πολυάριθμοι προσκυνηταὶ ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ρωσίας. Α. Σ. Λ.

Λαντὸλτ (Landolt), *Ἐδμόνδος*. Γάλλος ὀφθαλμολόγος ἐξ Ἑλβετίας (1846—1926). Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς μὲ ἐναίσιμον διατριβὴν ἐπὶ τῆς «Μεγεθύνσεως τῶν ὀφθαλμοσκοπικῶν εἰδώλων». Τὰς ὀφθαλμολογικάς του σπουδὰς ἐτελειοποίησεν ἐν Ζυρίχῃ. Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870, ὁπότε ἀνέλαβεν ἰατρικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ ὑπὸ τὸν Ἕλληνα τὴν καταγωγὴν Γάλλον στρατηγὸν Βούρβακην σῶμα ἐπολιτογραφήθη Γάλλος καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Παρισίοις. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν τριῶν ἱδρυτῶν (μετὰ τοῦ Πανᾶ καὶ Poncet) τῶν «Ἀρχείων τῆς ὀφθαλμολογίας». Ἐν τῷ περιοδικῷ τούτῳ ἐδημοσίευσε τὰ πολυάριθμα ἄρθρα του (400 τὸν ἀριθμόν). Μετὰ τοῦ Wecker ἐξέδωκε τὸ «Traité complet d'ophtalmologie» (1880—1889), συνέταξε δ' ὁλόκληρα κεφάλαια τῆς «Ὀφθαλμολογικῆς ἐγκυκλοπαιδείας» τῶν Guaefe-Saemich. Αἱ ἐργασίαι του ἀφορῶσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ὀπτικήν. Ἐδημοσίευσε διάφορα ἄρθρα περὶ ὀπτοτύπων δυναμομέτρων, ὀφθαλμοσκοπίου, στερεοσκοπίου, τελεομέτρων, περὶ ἐγχειρητικῶν ἐργαλείων, καθὼς καὶ μελέτας περὶ τῆς προσαρμογῆς τῆς φυσιολογίας τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς καὶ περὶ στραβισμοῦ. Α. ΓΑΒΡΗΛΙΔΗΣ

—**Λαντὸλτ** (Landolt), *Ἰωάννης*. Γερμανὸς χημικὸς ἑλβετικῆς καταγωγῆς (1831—1910). Ἐσπούδασεν ἐν Ζυρίχῃ, Μπρεσλάου, Βερολίνῳ καὶ Ἀϊδελβέργῃ καὶ τῷ 1857 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς χημείας καὶ διευθυντὴς τοῦ χημικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βόννης. Τῷ 1869 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπαγγελματικῆς σχολῆς χημείας καὶ μεταλλειολογίας τοῦ Ἀκυϊσγράνου, τῷ δὲ 1880 ἐκλήθη εἰς Βερολῖνον ὡς καθηγητὴς ἐν τῇ ἀνωτάτῃ γεωπονικῇ σχολῇ. Τῷ 1891 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς χημείας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Τὸ κυριώτερον αὐτοῦ ἔργον εἶναι «Ὀπτικὴ περιστροφικὴ δύναμις ὀργανικῶν οὐσιῶν» (1879). Ἐμελέτησεν ἐπίσης διάφορα χημικὰ προβλήματα, τὸν ὁρισμὸν τοῦ μοριακοῦ βάρους ἐκ τῆς πυκνότητος τῶν ἀτμῶν, τὴν διάρκειαν τῶν διαφόρων ἀντιδράσεων κτλ. καὶ ἐδημοσίευσεν ἔργα ἐπὶ τῆς θερμοκρασίας τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, ἐπὶ τῶν «Σχέσεων μεταξὺ φυσικῶν ἰδιοτήτων καὶ χημικῆς συνθέσεως τῶν σωμάτων» (1893—1898), «Φυσικοχημικοὺς πίνακας» (1894) κτλ. Μ. Δ. Β.

Λάντολτ-Οὔντεμαν (Landolt-Oudeman) νόμος. Νόμος τῆς φυσικοχημείας, καθ' ὃν εἰς τοὺς ἠλεκτρολύτας ἡ μοριακὴ στροφικὴ ἱκανότης εἶναι ἀνεξάρτητος τῶν ἀνενεργῶν ἰόντων. Σ. Γ.

Λαντὸν (Landon), *Κάρολος-Παῦλος*. Γάλλος λόγιος καὶ ζωγράφος (1760—1826). Τυχὼν τοῦ α' βραβείου Ρώμης εἰς τὴν ζωγραφικήν, διέμεινεν ἐπὶ πενταετίαν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἐπιστρέψας δ' εἰς Παρισίους ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν κριτικήν. Βραδύτερον ἐπανήλθεν εἰς τὴν ζωγραφικήν, διατελέσας καὶ ἐπιμελητὴς τῶν πινάκων τοῦ μουσείου τοῦ Λούβρου. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων, ὡς ζωγράφου, τάσσονται: «Τὸ μητρικὸν μάθημα», «Ποιμενικὸν θέμα», «Λήδα, Πολυδεύκης καὶ Ἑλένη», «Ἀφροδίτη καὶ Ἔρως», «Παῦλος καὶ Βιργινία», «Δαίδαλος καὶ Ἴκαρος», «Ἡ Βιργινία εἰς λουτρόν». Ὁ Λαντὸν ἐδημοσίευσε καὶ πολυάριθμα συγγράμματα ἀναφερόμενα εἰς τὰς καλὰς τέχνας. Μεταξὺ τούτων μνημονεύομεν τὰ ἀκόλουθα: «Τὰ χρονικὰ τοῦ μουσείου καὶ τῆς νεωτέρας Σχολῆς τῶν Καλῶν τεχνῶν», «Ὁ βίος καὶ τὸ ἔργον τῶν ἐνδοξοτέρων ζωγράφων ὅλων τῶν ἐποχῶν», «Αἱ ἀρχαιότητες τῶν Ἀθηνῶν», (κατὰ τὸ ἀγγλικὸν τῶν Stuart καὶ Revett), «Περιγραφὴ τῶν Παρισίων», «Περιγραφὴ τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν ἱδρυμάτων των», «Ἡ Πινακοθήκη Γιουστινιάνι» κλπ. Ι. Μ. Π.

Λαντονσὰμ *[Γεωγρ.—Στρατ.]*. Χωρίον περὶ τὰ 5 χλμ. βορείως τοῦ Μέτς. Διαρκούσης τῆς πολιορκίας τοῦ Μέτς κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πό-

Digitized by Google

λεμον τοῦ 1870, ἐξετελέσθησαν ἀγῶνές τινες πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Λαντονσὰμ τὴν 26ην Σεπτεμβρίου, 2αν καὶ 7ην Ὀκτωβρίου 1870 κατὰ τὰς ὑπὸ μικρῶν τινων γαλλικῶν μονάδων ἐκτελεσθείσας ἐξόδους, οὐχὶ ὅμως πρὸς γενικώτερόν τινα σκοπόν, ἀλλὰ πρὸς ἐξεύρεσιν τροφίμων (ἐπίταξιν). Οἱ ἀγῶνες οὗτοι τοῦ Λαντονσάμ, καίτοι στερούμενοι γενικωτέρας σημασίας, μνημονεύονται, ἅτε ἔχοντες τὸ χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐξετελέσθησαν μετὰ μεγάλης ὁρμῆς καὶ ζέσεως ἐκ μέρους τῶν Γάλλων, ἐκδηλωσάντων τοιουτοτρόπως τὴν πρὸς πόλεμον ἔφεσίν των, τὴν δεσμευθεῖσαν ὅμως ὑπὸ τοῦ Μπαζαίν. Ν. Θ. Κ.

Λάντορ (Landor), ***Οὐῶλτερ-Σάβαιτζ.*** Ἄγγλος συγγραφεὺς καὶ ποιητὴς (1775—1864). Υἱὸς πλουσιωτάτης οἰκογενείας, ἐξεδήλωσεν ἐντόνως τὰ δημοκρατικά του φρονήματα· ἀποβληθεὶς διὰ τοῦτο τοῦ κολλεγίου εἰς τὸ ὁποῖον ἐφοίτα, ἤρξατο περιοδεύων τὸν κόσμον καὶ διάγων βίον ἄκρως ἐκκεντρικὸν καὶ ἰδιότροπον. Τῷ 1808, μόλις ἐξερράγη ἡ ἱσπανικὴ ἐπανάστασις, κατήρτισε σῶμα ἐθελοντῶν, τοὺς ὁποίους ἐπλήρωνεν ἐξ ἰδίων, καὶ ἐπολέμησε κατὰ τῶν Γάλλων. Ἡ ἀνωτάτη διοίκησις τῷ ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ συνταγματάρχου τοῦ ἱσπανικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴν παλινόρθωσιν καὶ ἄνοδον τοῦ Φερδινάνδου, ὁ Λάντορ ἐπέστρεψε τὸ ἔγγραφον τοῦ διορισμοῦ του, μὴ ἐπιθυμῶν νὰ ἔχῃ σχέσεις μὲ «προδότην καὶ ἐπίορκον» καταργήσαντα τὸν δημοκρατικὸν καταστατικὸν χάρτην, τὸν ὁποῖον εἶχε συντάξει ἡ ἐπανάστασις. Τῷ 1815 ἐγκατεστάθη ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν, ἀφοσιωθεὶς ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν φιλολογίαν. Τὰ ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τὴν ἑξῆς χρονολογικὴν σειράν. Τῷ 1795 ἐξέδωκε εἰς μικρὸν τόμον «Τὰ ποιήματα». Οὐδεὶς Ἄγγλος ποιητὴς εἰς ἡλικίαν εἴκοσι ἐτῶν ἐπεδείξατο τόσην δύναμιν ὕφους καὶ μελῳδικότητα στίχου. Τρία ἔτη βραδύτερον ἐδημοσιεύθη τὸ μέγα του ἔργον «Γκεμπὶρ», τὸ ὁποῖον κατέταξε τὸ ὄνομά του μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων ὀνομάτων τῆς ἀγγλικῆς ποιήσεως. Τῷ 1812 ἐξεδόθη ἡ τραγῳδία «Κόμις Ἰούλιος», κατ' οὐδὲν κατωτέρα τοῦ «Λυομένου Προμηθέως» τοῦ Σέλλεϋ. Τῷ 1824 ἐδημοσιεύθη τὸ ὑπέροχον ἔργον του «Φανταστικοὶ διάλογοι μὲ Ἕλληνας καὶ Ρωμαίους». Ἠκολούθησαν τά: «Περικλῆς καὶ Ἀσπασία» (1836), τὸ «Πενθήμερον» (1837). Τῷ 1847 ἐξεδόθη τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν «Poemata et inscriptiones» μὲ εἰδυλλιακά, σατιρικά, ἐλεγειακὰ καὶ λυρικὰ ποιήματα. Τὸ αὐτὸ ἔτος δημοσίευσε τὰ «Ἑλληνικὰ τοῦ Οὐῶλτερ Σάβαιτζ Λάντορ», τῷ 1853 τὸν «Τελευταῖον καρπὸν γηραιοῦ δένδρου», τῷ 1856 «Τὸν Ἀντώνιον καὶ Ὀκτάβιον», δώδεκα ποιήματα ἐν διαλόγῳ, ἅτινα καὶ μόνα θὰ ἤρκουν ὅπως τὸν τοποθετήσουν μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων Ἄγγλων διδασκάλων τοῦ ἱστορικοῦ δράματος. Ὡς ποιητὴς ἵσταται μεταξὺ τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Σέλλεϋ. Ὑπῆρξε καυστικώτατος πολέμιος πάσης τυραννίας, ὑπερασπιστὴς καὶ γενναῖος πρὸς πάντα ἀδικούμενον, τρυφερὸς πρὸς τὰ παιδία, τὰ ἄνθη καὶ τὰ ζῷα, ἀνεξίκακος, γενναιόψυχος. Τὸ τάλαντόν του ἀναφαίνεται πλούσιον, ἰσχυρὸν εἰς οἱανδήποτε λογοτεχνικὴν σφαῖραν καὶ ἂν ἐδοκίμασε τοῦτο. Παραπλεύρως πρὸς τὸ ἀριστούργημά του «Περικλῆς καὶ Ἀσπασία» δύνανται νὰ τοποθετηθοῦν αἱ βαθύταται μελέται του ἐπὶ τῆς μεσαιωνικῆς Ἰταλίας καὶ τῆς σαιξπηρικῆς Ἀγγλίας. Δ. Σ. Δ.

Λαντορμὺ (Landormy), ***Παῦλος-Κάρολος-Ρενέ.*** Γάλλος μουσικολόγος (γεν. 1869), σπουδάσας φιλοσοφίαν καὶ μουσικήν. Ἐδίδαξεν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς εἰς τὴν «Ἀνωτέραν σχολὴν κοινωνιολογικῶν ἐπιστημῶν» τῶν Παρισίων, ἔδωκε σειρὰν διαλέξεων καὶ συνειργάσθη εἰς πλεῖστα μουσικὰ περιοδικά. Ἔγραψε μίαν βιογραφίαν τοῦ Μπράμς, μελέτας ἐπὶ τῶν μουσικῶν γενῶν, μίαν «Ἱστορίαν τῆς μουσικῆς», μεταφρασθεῖσαν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ Ἰω. Μπόνη κτλ. Σ. Γ.

Λάντος, ***Ἀναστάσιος.*** Ἀνῆκεν εἰς ναυτικὴν οἰκογένειαν τοῦ Μεσολογγίου, ἡ ὁποία κατὰ τὸν ἀγῶνα ἐχρησιμοποίησε τὰ πλοῖά της διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ. Εἰργάσθη εἰς τὴν ὀχύρωσιν τῆς πόλεως καὶ ἠγωνίσθη εἰς τὰς πολιορκίας αὐτοῦ, σῳθεὶς κατὰ τὴν Ἔξοδον. Χ. Γ. Ε.

Λαντός, ***Ρὰς-Ἐλ***—*[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον ἀκρόμον τῆς ἀκτῆς τῆς Συρίας κατὰ τὸν ΝΑ. μυχὸν τῆς κολπώσεως τῆς Τριπόλεως (πλάτ. 34°28'1/4, μῆκ. 35°52'2/8 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2633: Marab to Ras En Nakura) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἐλ-Μίνα (ἀρχ. Τρίπολις) καὶ Καλὰτ Χακμῶνε (ἀρχ. Ὀρθωσία). Σ. Ε. Λ.

Λαντουὰ (Landois), ***Λεονάρδος.*** Ἐπιφανὴς Γερμανὸς φυσιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Münster τῷ 1837. Ἐσπούδασεν ἐν Γκραϊσβάλδῃ, ἔνθα καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1861. Τῷ 1863 ἐγένετο ἔκτακτος καὶ τῷ 1872 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας καὶ διευθυντὴς τῶν φυσιολογικῶν ἰνστιτούτων. Ἐκτὸς διαφόρων ἐργασιῶν του ἐπὶ τῆς φυσιολογίας, συγκριτικῆς ἀνατομικῆς καὶ ἱστολογίας, ἔγραψε καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Σπουδὴ ἀρτηριακοῦ σφυγμοῦ» (Βερολῖνον 1872), «Μετάγγισις αἵματος» (Λειψία 1875), «Καρδιογραφικαὶ ἔρευναι» (Βερολῖνον 1876), «Σύγγραμμα φυσιολογίας τοῦ ἀνθρώπου» (Βιέννη 1880), μεταφρασθὲν εἰς τὴν ῥωσικήν, ἀγγλικήν, ἰταλικήν, γαλλικὴν καὶ ἱσπανικὴν γλῶσσαν, «Ἡ οὐραιμία» (Βιέννη 1890). Πλὴν τούτων, ἱκαναὶ φυσιολογικαὶ ἀνακαλύψεις αὐτοῦ φέρονται, ὡς ἡ τῆς ἐλαστικῆς ἀνυψώσεως κατὰ τὴν πτῶσιν τοῦ σφυγμοῦ, τοῦ ἁλματώδους σφυγμοῦ ἐπὶ τῆς ἀορτικῆς ἀνεπαρκείας, τοῦ αἰτίου τῆς ἀποτόμου λευκάνσεως τῶν τριχῶν, ὡς καὶ ἀνακαλύψεις νέων ὀργάνων, ἀγγειογράφων, ἀεριοσφυγμοσκοπίων κλπ. Πρῶτος αὐτὸς ἐπίσης περιέγραψε καὶ ὠνόμασε τὴν ἐξ ἀγγειοκινητικῶν λόγων παραγομένην στηθάγχην (1866). Ο. Ρ.

Λαντουὰν (Lantoine), ***Πέτρος.*** Σύγχρονος Γάλλος συγγραφεύς, ἀσχοληθεὶς ἰδιαιτέρως ἐπὶ τοῦ τεκτονισμοῦ. Συνέγραψε: «Hiram couronné d'épines», «Histoire de la Francmaçonnerie», «Histoire de la Franemaçonnerie Française» κλπ. Η. Π. Γ.

Λαντουζὺ (Landouzy), ***Λουδοβῖκος.*** Ἐπιφανὴς Γάλλος ἰατρὸς καὶ νευρολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1845. Τῷ 1876 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ ἐναίσιμον διατριβὴν «Contribution à l'étude des convulsions et paralysies liées aux meningoencéphalites fronto-pariétales». Τῷ 1877 ἐγένετο ἐπιμελητὴς τοῦ πανεπιστημίου, τῷ 1879 ἰατρὸς τῶν νοσοκομείων, τῷ 1880 ὑφηγητής, τῷ 1893 καθηγητὴς τῆς θεραπευτικῆς ἐν τῇ ἰατρικῇ σχολῇ Παρισίων καὶ τῷ 1894 μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς. Διετέλεσε συνεργάτης τῆς «Revue de medicine» καὶ τῆς «Presse médicale». Ἐδημοσίευσε: «Παραλύσεις ἐπὶ ὀξειῶν νόσων, «Προϊοῦσα ἀτροφικὴ μυοπάθεια, μυοπάθεια κληρονομικὴ ἄνευ νευροπαθείας» κλ. ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Dejerine* (1885), «Οἱ μικροβιακῆς προελεύσεως προφυματικοὶ πυρετοί, μορφῆς κοιλιακοῦ τύφου», «Ἡ ἐκ ψύξεως λεγομένη πλευρῖτις φυματιώδους ἐπεξεργασίας», «Ἀγγειοκαρδιοπάθεια τοῦ κοιλιακοῦ τύφου», «Ὀροθεραπεία-Μαθήματα θεραπευτικῆς καὶ ἰατρικῆς κλινικῆς», «Παθογένεια καὶ προφύλαξις φυματιάσεως» κλ. Ὡς νόσος τοῦ Landouzy-Dejerine περιγράφεται μορφὴ γενικῆς νωτιαίας παραλύσεως, χαρακτηριζομένη ὑπὸ παραλύσεως καὶ ἀτροφίας πάντων τῶν μυῶν τοῦ σώματος πλὴν τῶν τοῦ προσώπου, μετὰ διατηρήσεως τῆς αἰσθητικότητος καὶ κινητικότητος τῶν σφιγκτήρων, ἥτις ἐντὸς 2—3 μηνῶν λήγει διὰ τῆς θεραπείας τῶν παραλυτικῶν καὶ ἀτροφικῶν διαταραχῶν. Ὡς τύπος Landouzy θεωρεῖται ἡ μορφὴ προϊούσης ἀτροφικῆς μυοπαθείας τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ἀρχομένης ἐκ τῶν μυῶν τοῦ προσώπου, τοῦ ὤμου καὶ τῶν βραχιόνων (type facio-scapulo-huméral). Ο. Ρ.

λαντουριστήρι (τό), ἢ ***λαντουριστήρα*** (ἡ) (Ἰδιωμ. Κρήτ.) τὸ καταβρεκτήρι.

λαντουρῶ, καὶ ***λαντουρίζω*** (Ἰδιωμ. Κρήτ.)· καταβρέχω, ῥίπτω νερό.

Λάντρι (Landri ἢ Landry). Αὐλάρχης τοῦ βασιλέως τῆς Νευστρίας Χιλπερίκου, ἀκμάσας τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Κατέστη ἐραστὴς τῆς βασιλίσσης Φρεδεγόνδης, λέγεται δὲ ὅτι τῇ ὑποκινήσει ἐκείνης ἐφόνευσε τὸν βασιλέα. Δ. Σ. Δ.

Λάντριζαντ (Lantrisant ἢ Lantrisaint) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Γκλαμόργκαν τῆς Οὐαλλίας, σιδηροδρομικὸς κόμβος τῆς γραμμῆς Κάρντιφ—Νήθ. Κάτ. 22.000. Ἡ πόλις ἐκτείνεται γραφικῶς ἐπὶ ὑψοπέδου τῆς ὀροσειρᾶς, τῆς χωριζούσης τὴν κοιλάδα Γκλαμόργκαν τῆς τοῦ Τάφφ. Ὑπῆρξε περιώνυμος διὰ τὸ φρούριόν της, χρονολογούμενον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Ἐρρίκου τοῦ Γ', ὅπερ ἐθεωρεῖτο τὸ ἰσχυρότερον ἐν Οὐαλλίᾳ, ἦτο δὲ ἕδρα τοῦ λόρδου Γκλαμόργκαν. Ὑπάρχει ἀρχαιοτάτη ἐκκλησία, ἀφιερωμένη εἰς τρεῖς ἁγίους, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως. Πλησίον τῆς πόλεως ᾐχμαλωτίσθη τῷ 1327 ὁ Ἐδουάρδος Β'. Ἡ κυριωτέρα βιομηχανία τῆς πόλεως εἶναι προϊόντα ἐκ λευκοσιδήρου. Δ. Σ. Δ.

Λάντρο (Landro) *[Γεωγρ.]*. Δαλματικὸς λιμὴν ἐν τῷ διέκπλῳ τῆς Μελέδα (πλάτ. 42°45' Β., μῆκ. 17°43' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2713: (Curzola to Cattaro) εἰς τὴν ΒΔ. ἀκτὴν τῆς νήσου Ὀλίπα. Σ. Ε. Λ.

Λαντρὺ (Landry), ***Ἰωάννης-Βαπτιστὴς-Ὀκτάβιος.*** Γάλλος νευρολόγος (1826—1865). Τῷ 1854 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ ἐναίσιμον διατριβὴν «Considérations générales sur la pathogénie et les indications curatives des maladies nerveuses». Ἀργότερον ὡς ἰατρὸς ὑδροθεραπευτηρίου ἐν Auteil ἐδημοσίευσε, πλὴν τῶν ἐργασιῶν του ἐπὶ τῆς παραλύσεως τῆς μυϊκῆς ἐνεργείας καὶ τῆς χρήσεως χλωροφορμίου καὶ ναρκωτικῶν ὡς θεραπευτικῶν μέσων, καὶ «Πλῆρες σύγγραμμα τῆς παραλύσεως» (Παρίσιοι 1859). Ο. Ρ.

—**Λαντρὺ** ***νόσος*** (maladie de Landry). Διὰ τοῦ ὅρου τούτου καθορίζεται πάθησις χαρακτηριζομένη ὑπὸ παραλύσεως πλαδαρᾶς, ἀρχομένης ἀπὸ τῶν κάτω ἄκρων, καταλαμβανούσης ταχέως τὸν κορμὸν καὶ τὰ ἄνω ἄκρα καὶ ἐπιφερούσης τὸν θάνατον ἐν διαστήματι ἡμερῶν τινων. Ἡ ἀνατομικὴ ἐντόπισις τῆς νόσου ταύτης ἀνάγεται ὑπό τινων μὲν εἰς τὰ περιφερικὰ νεῦρα, ὑπ' ἄλλων δὲ εἰς τὸν νωτιαῖον μυελόν. Τὸ δὲ αἴτιον ταύτης εἶναι λοίμωξις ἐν γένει, ἧς ὁ μολυσματικὸς παράγων δυνατὸν νὰ εἶναι μικρόβιόν τι διαφόρου φύσεως. Ἡ νόσος αὕτη καλεῖται καὶ *ὀξεῖα ἀνιοῦσα παράλυσις.* Μ. Ν. Κ.

λάντσα (ἡ)· *λάντζα* (βλ. λ.).

Λάντσα (Lanza) ***Ἰωάννης.*** Ἰταλὸς πολιτικὸς (1815—1882). Ἐσπούδασεν ἰατρικήν, τῷ δὲ 1848, ἐκλεγεὶς βουλευτὴς τῆς βουλῆς τοῦ Πεδεμοντίου, κατέστη ταχέως εἷς τῶν κυριωτέρων ἀντιπροσώπων τοῦ φιλελευθέρου κόμματος. Τῷ 1856 ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐπὶ κυβερνήσεως Καβοὺρ Διετέλεσεν ἐπανειλημμένως πρόεδρος τῆς βουλῆς καὶ τῷ 1870 ἐγένετο πρωθυπουργός. Ἡ ἔκρηξις τοῦ Γαλλοπρωσσικοῦ πολέμου (1870) ἐπέδρασε σημαντικώτατα ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς Ἰταλίας. Ἡ κυβέρνησις Λάντσα διεκήρυξεν ὅτι θὰ τηρήσῃ αὐστηρὰν οὐδετερότητα, ὅτε δὲ ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ὑπεχρεώθη ν' ἀνακαλέσῃ ἐκ Ρώμης τὸ σῶμα κατοχῆς, ὅπερ ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς διατήρησιν τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας τοῦ πάπα, ἡ ἰταλικὴ κυβέρνησις ἐπωφελήθη τῆς καταστάσεως, ὅπως πραγματοποιήσῃ τὴν ἕνωσιν τῆς Ἰταλίας. Ἡ Ρώμη κατελήφθη ὑπὸ ἰταλικοῦ στρατοῦ, ὀλίγον δὲ κατόπιν ὁ πρίγκιψ Οὑμβέρτος καὶ ὁ πρωθυπουργὸς Λάντσα μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως ἐγκατεστάθησαν ἐπισήμως ἐν αὐτῇ. Δ. Σ. Δ.

λαντσάνα· βλ. *λαντζάνα.*

Λάντσας, ***Βικέντιος*** Ἑλληνοϊταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1822 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1902. Ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν ἐν Βενετίᾳ Ἀκαδημίαν τῶν καλῶν τεχνῶν. Τῷ 1848 ἐξορισθεὶς ἐκεῖθεν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μεταβὰς κατ' ἀρχὰς εἰς Πάτρας, μετὰ ταῦτα δ' εἰς Ἀθήνας, ἔνθα δὲν ἐβράδυνε ν' ἀποκτήσῃ μεγάλην φήμην. Τῷ 1863 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ Μετσοβίῳ πολυτεχνείῳ, ἔνθα ἐδίδαξεν ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν περίπου. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ σχεδίου καὶ τὴν ἁρμονίαν τοῦ χρωματισμοῦ των. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων συνθέσεών του τάσσονται αἱ ἐν τῷ ῥωσικῷ ναῷ τῶν Ἀθηνῶν τοιχογραφίαι του. Ι. Μ. Π.

—**Λάντσας,** ***Λοΐζος.*** Ἕλλην ζωγράφος, υἱὸς τοῦ Βικεντίου Λάντσα. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 1854 καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1919. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Μετσόβιον πολυτεχνεῖον. Διεκρίθη ὡς ἀκαταπόνητος διδάσκαλος καὶ ὡς καλλιτέχνης πεπροικισμένος δι' ἀξιολόγων προσόντων. Ι. Μ. Π.

—**Λάντσας,** ***Στέφανος.*** Ἕλλην καλλιτέχνης, υἱὸς τοῦ Βικεντίου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Λοΐζου Λάντσα. Μετέσχε δι' ἐνδιαφερόντων ἔργων του εἰς καλλιτεχνικὰς ἐκθέσεις λαβούσας χώραν ἐν Ἀθήναις καὶ Αἰγύπτῳ. Ι. Μ. Π.

Λαντσελλόττι (Lancellotti), ***Σεκόνδος.*** Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος (1575—1643). Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Ὁ σημερινὸς κόσμος δὲν εἶναι χειρότερος τοῦ παρελθόντος» (1623), «Αἱ ἐπινοήσεις τῆς σήμερον οὐχὶ κατώτεραι τοῦ παρελθόντος» (1630), «Πλάναι τῶν ἀρχαίων ἱστοριῶν» 1636, 1659, 1662) κτλ. Εἰργάσθη ἐπίσης πολλὰ ἔτη ἐπὶ ναυτικοῦ τινος ἔργου, ὅπερ ἐπρόκειτο νὰ ἐκδοθῇ εἰς 22 τόμους καὶ παρέμεινε χειρόγραφον. Μ. Δ. Β.

Λάντς Ἔντ (Land's End) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Κουρνουάλλης, ἀποτελοῦν τὴν ΝΔ. ἐσχατιὰν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Κεῖται ἐπὶ 50°4' Β. πλάτους καὶ 5°42' Β. μήκους Δ. (Γκρήνουϊτς). Ἀποτελεῖται ἐκ γρανιτώδους βράχου, τὸν ὁποῖον τὰ ὕδατα ἐν μέρει κατετεμάχισαν εἰς στύλους, οἵτινες ἔχου ὕψος μέχρι 18 μ. Ἐν Κὰρν Μπράς, βραχώδει νησῖδι πρὸς τὰ ΒΔ. τοῦ ἀκρωτηρίου, ὑψοῦται ὁ φάρος Λόνγκσιπς, ἱδρυθεὶς τῷ 1793, καὶ πρὸς τὰ ΝΔ. ἐπὶ τοῦ Βράχου τοῦ Λύκου (Wolfs Rork) ἕτερος φάρος κτισθεὶς τῷ 1870. Δ. Σ. Δ.

Λάντσηρ (Landseer), *σὲρ* ***Ἐντουΐν-Χένρυ.*** Ἄγγλος ζωγράφος (1802—1873). Διέπρεψεν ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ζῴων, ἐν ᾗ κατέπληξε πάντας διὰ τοῦ διαυγοῦς, πλήρους χρώματος καὶ εὐκινησίας ταλάντου του. Ἐξειργάσθη μακροτάτην σειρὰν πινάκων (ὑπὲρ τοὺς 300) καὶ σχεδιασμάτων, εἰς ἃ διεκρίθη ὡς πράγματι ἄμεμπτος σχεδιαστής. Ἡ τέχνη του εἶναι ἄκρως ἐκφραστικὴ καὶ μολονότι δὲν ἀνυψοῦται εἰς ἀνώτερα καὶ συνθετώτερα ἐπίπεδα, κατορθώνει πάντοτε νὰ ἑλκύσῃ τὸν θεατήν. Ὁ Λάντσερ διετέλεσε μέλος τῆς βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου, ὑπῆρξε δὲ εἷς τῶν δημοτικωτέρων καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς του, σχηματίσας ἱκανὴν περιουσίαν καὶ διαβιώσας ἐν πλήρει ἀνέσει. Περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του ὑπέστη

Digitized by Google

προσβολάς μελαγχολίας. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Σκύλοι τοῦ ἁγίου Βερνάρδου», «Τὸ κυνήγιον μὲ τοὺς ἱέρακας», «Ὁ σὲρ Οὐώλτερ Σκὸτ καὶ τὰ σκυλιά του», «Ἡ ἀναχώρησις τῶν ποιμνίων», «Ἡ ἐπιστροφὴ ἀπὸ τὸ κυνήγιον», «Ἓν ἀξιότιμον μέλος τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας», «Εἰρήνη καὶ πόλεμος», «Διάλογος ἐν Βατερλώ», «Ὄνειρον ἐαρινῆς νυκτός», «Νὺξ καὶ πρωΐα», «Ὁ Τζὰκ εἰς τὸ γραφεῖόν του», «Σκύλοι κοντὰ στὴ φωτιά» κλπ. Ι. Μ. Π.

Λάντσι (Lanzi), ***Λουδοβῖκος***. Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος (1732—1810). Εἰς ἡλικίαν δέκα ἑπτὰ ἐτῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἑταιρείαν τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ ἐπεδόθη μετὰ ζέσεως εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαιολογίας, εἰδικώτερον δὲ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἠθῶν, τῆς τέχνης καὶ τῆς γλώσσης τῶν Ἐτρούσκων. Τῷ 1773 μετέβη εἰς Φλωρεντίαν, ἔνθα ὁ μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης Λεοπόλδος διώρισεν αὐτὸν ὑποδιευθυντὴν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου τῆς πόλεως. Ἔγραψε: «Περιγραφὴ τῆς πινακοθήκης τῆς Φλωρεντίας» (1782), «Πραγματεία ἐπὶ τῆς ἐτρουσκικῆς γλώσσης καὶ ἄλλων γλωσσῶν τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας» (1788), «Ἱστορία τῆς ζωγραφικῆς ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν τεχνῶν μέχρι τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος» (1789, «Inscriptionum et carminum libri tres» (1807), «Hesiodi Opera et Dies» (μετὰ μεταφράσεως λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς) κ. ἄ. Δ. Σ. Δ.

Λαντσιάνι (Lanciani), ***Ροδόλφος - Ἀμεδαῖος***. Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1847. Ἤρξατο τοῦ σταδίου του τῷ 1867 ὡς συνεργάτης τοῦ Καρόλου Βισκόντι εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τὰς γενομένας ἐν Ὀστίᾳ, ἔπειτα δὲ συμμετέσχεν εἰς ἄλλας ἀνασκαφὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας, τὰς διεξαχθείσας ἐν Ἰταλίᾳ. Ὁ Λαντσιάνι θεωρεῖται ἀπαράμιλλος εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας τοπογραφίας τῆς Ρώμης καὶ τὰς τοποθεσίας τῶν διαφόρων μνημείων. Ἔγραψε: «Forma Urbis Romanae», «Guida del Palatino» (1876), «I Commentarii di Frontine sulle acque et sugli aquedotti di Roma» (1880), «Rome in the hight of Recent Discoveries» (London, 1880) «Pagan and the Christian Rome» (1893), «The Ruins and Excavations of Ancient Rome» (1897). «Ἱστορία τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ρώμης ἀπὸ τοῦ 800 μέχρι τοῦ 1894» εἰς ἓξ τόμους καὶ πλῆθος διατριβῶν δημοσιευθεισῶν εἰς ἐπιστημονικὰ περιοδικά. Δ. Σ. Δ.

Λαντσίανον, ἢ ***Λαντσιάνο*** (Lanciano) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῶν Ἀβρουζίων, πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος. Κάτ. 11.373. Κεῖται 22 χιλμ. Ν. Α. τῆς πόλεως Κιέτι, ἐπὶ τριῶν λόφων κατέναντι τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. Εἶναι ἡ Auxanum τῶν Ρωμαίων. Ἔχει καθεδρικὸν ναόν, κτισθέντα τῷ 1389 καὶ ἄλλας ἐκκλησίας τοῦ μεσαίωνος, καθὼς καὶ ρωμαϊκὰς ἀρχαιότητας. Εἶναι ἕδρα ἀρχιεπισκόπου, ἔχει ἀνωτέρας σχολὰς ἀρρένων καὶ θηλέων, θέατρον. Τὸ Λαντσιάνο φημίζεται διὰ τοὺς οἴνους του. Μ. Ν. Δ.

Λαντσκρόνα (Landskrona) /*Γεωγρ.*/. Παράλιος πόλις τῆς Σουηδίας ἐπὶ ἀκρωτηρίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μελμάους. Ἔχει ἐξαίρετον λιμένα καὶ εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 20 χλμ. ἀπὸ τῆς Χέλσινγμποργκ. Ἔχει χυτήρια, βυρσοδεψεῖα, διυλιστήρια σακχάρεως, χυτήρια σιδήρου καὶ διεξάγει σημαντικὸν ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον. Κτισθεῖσα τῷ 1410 ὑπὸ καρμηλιτῶν μοναχῶν, παρέμεινεν ἐπὶ μικρὸν ὠχυρωμένη. Παρ' αὐτὴν τὴν 14 Ἰουλίου 1677 οἱ Σουηδοὶ ἐνίκησαν τοὺς Δανούς. Τὸ ἐπὶ τῆς νήσου Γκραβαῖεν φρούριον κατηδαφίσθη τῷ 1870. Κάτ. 19.203. Μ. Ν. Δ.

Λαντσμάαλ (Landsmaal). Καλεῖται οὕτως ἡ δημωδεστέρα Νορβηγικὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Riksmaal, ἤτοι τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Δανικῆς σχηματισθεῖσαν φιλολογικὴν γλῶσσαν τῶν Νορβηγῶν. Αὐτὴ περιορίζεται ἤδη ὁσημέραι ὑπὸ τῆς Landsmaal, ἥτις διαμορφωθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς λαλουμένης Νορβηγικῆς καὶ οὕτω θεωρουμένη ὡς ἡ καθαρὰ καὶ γνησία, ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα τῶν Νορβηγῶν, τείνει νὰ καταστῇ οὐχὶ μόνον ἡ κοινὴ ὁμιλουμένη, ἀλλὰ καὶ ἡ κοινὴ γραφομένη γλῶσσα τῶν Νορβηγῶν, ἡ γλῶσσα τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς ἐπιστήμης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *A. Burgun*, Le développement linguistique en Norvège depuis 1814, I-II, Christiania 1919-1921). *Noreen*, Geschichte der nordischen Sprachen (ἐν τῷ «Grundriss der germanischen Philologie» τόμ. I, 147 κ. ἑξ.). Γ. Π. Α.

Λάντσμπεργκ (Landsberg) /*Γεωγρ.*/. Ὀνομασία διαφόρων γερμανικῶν πόλεων, ὧν σπουδαιότεραι εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λὲχ (Landsberg am Lech) καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βάρτε (Landsberg am Warthe). Ἡ πρώτη εὑρίσκεται ἐν τῇ Ἄνω Βαυαρίᾳ, εἶναι πρωτεύουσα ὁμωνύμου διαμερίσματος καὶ ἔχει μηχανουργεῖα, ζυθοποιΐαν καὶ βυρσοδεψεῖα. Κοσμεῖται ὑπὸ γοτθικοῦ ναοῦ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου. Κάτ. 7.728. Ἡ δευτέρα εὑρίσκεται ἐν Πρωσσίᾳ ἐπαρχίᾳ Βρανδεμβούργου) καὶ ἔχει γεωπονικὸν σταθμόν, διυλιστήρια, ἀκμάζουσαν σιδηροβιομηχανίαν, καπνεργοστάσια καὶ διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον ξυλείας, δερμάτων, χάρτου. Ἐν αὐτῇ ἐγείρεται μνημεῖον πρὸς τιμὴν τοῦ Σλάϊερμάχερ. Κάτ. 43.192. Μ. Ν. Δ.

Λάντσμπεργκ (Landsberg), ***Ὄθων***. Γερμανὸς σοσιαλιστής, γεννηθεὶς τῷ 1869 ἐν Ρύμπριντε τῆς Ἄνω Σιλεσίας. Ἐχρημάτισε δικηγόρος ἐν Μαγδεμβούργῳ (ὅπου ἐξελέγη βουλευτὴς τοῦ Ράϊχσταχ τῷ 1912) καὶ ἐν Βερολίνῳ. Τῷ 1918 ἐγένετο μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ. Εἰς τὸ ὑπουργεῖον Σάϊντμαν ὑπῆρξεν ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. Θ. Π.

Λαντσόϊ /*Γεωγρ.*/. Θέσις ἱστορικὴ παρὰ τὸ Λάλα τῆς Ὀλυμπίας, ἔνθα κατὰ Μάϊον τοῦ 1821 συνεκροτήθη ἡ πρώτη μάχη ἐναντίον τῶν Τουρκαλβανῶν τοῦ πλησιοχώρου Λάλα, καὶ εἰς ἣν ἔπεσαν πολλοὶ ἐπαναστάται, ἐν οἷς καὶ ὁ Χαράλαμπος Βιλαέτης. Γ. Δ. Κ.

Λάντσχουτ (Landshut) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Κάτω Βαυαρίας καὶ πρωτεύουσα αὐτοῦ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἴζαρ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μονάχου - Ρέγκενσμπουργ. Κάτ. 12.866 (1925). Ἀποτελεῖται ἐκ τῆς νέας καὶ τῆς παλαιᾶς πόλεως, ἐν ᾗ διασῴζονται πολλὰ παλαιὰ οἰκοδομήματα τοῦ ΙΒ'—ΙΣΤ' αἰῶνος, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ δημαρχεῖον, τὸ παλαιὸν ταχυδρομεῖον τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου μετὰ κωδωνοστασίου ὕψους 133 μ. Ἔχει εἰδικὰς σχολὰς κεραμεικῆς καὶ ἠλεκτροτεχνικῆς, βιβλιοθήκην καὶ ἀξιόλογον βιομηχανίαν μηχανῶν, πιλοποιίας, λιπασμάτων, ἀμυλοκόλλας, χαρτονίων, ὡς καὶ κωδωνοχυτήρια καὶ ἐργοστάσια κατασκευῆς ἐκκλησιαστικῶν ἁρμονίων. Θ. Κ.

λαντὼ (τό)· (ἐκ τοῦ γαλλικ. landau)· εἶδος τετρατρόχου ἁμάξης συρομένης ἀπὸ δύο ἵππους.

— [*Ἐγκυκλ.*] Τὸ λαντὼ εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ τελειότερος τύπος ἱππηλάτου ἁμάξης, τόσον ἀπὸ αἰσθητικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως. Κύριον χαρακτηριστικὸν αὐτῆς εἶναι ὅτι δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ κατὰ βούλησιν ὡς ἅμαξα ἀνοικτή, κλειστὴ ἢ ἡμίκλειστος. Πρὸς τοῦτο, τὸ ἐκ δέρματος ἐπικάλυμμά της ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων, ἑνὸς προσθίου καὶ ἑνὸς ὀπισθίου, ἕκαστον ἐκ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ὀρθοῦται ἢ νὰ συμπτύσσεται κεχωρισμένως, καλύπτον ἢ ἀποκαλύπτον τὸ ἥμισυ μέρος τῆς ἁμάξης. Ὅταν ἀμφότερα τὰ καλύμματα εἶναι ἀνηγερμένα, ἑνοῦνται κατὰ τὰ ἄνω αὐτῶν ἄκρα καὶ συναποτελοῦσιν ἑνιαῖον σύνολον, ἀφίνον ἀνοικτοὺς μόνον τοὺς ὑπεράνω τῶν δύο πλευρικῶν θυρῶν χώρους, οἵτινες πάλιν κλείονται κατὰ βούλησιν δι' ὑελοπινάκων, ἀνασυρομένων ἀπὸ τοῦ σώματος ἑκάστης θύρας. Αἱ ἐντὸς τῆς ἁμάξης τέσσαρες θέσεις ἐπιβατῶν— ἀνὰ δύο ἀπέναντι ἀλλήλων— εἶναι ἐφωδιασμέναι μὲ καθίσματα καὶ ἐρεισίνωτα ἐλατηριωτά. Τὸ πρόσθιον κάλυμμα φέρει κρυσταλλοπίνακα μεγάλου μεγέθους, τὸ δὲ ὀπίσθιον ἕτερον μικρὸν τοιοῦτον, κατάλληλα δὲ καὶ εὔχρηστα παραπετάσματα δύνανται νὰ καλύπτωσιν ἢ νὰ ἀποκαλύπτωσιν εἰς πᾶσαν στιγμὴν τόσον τοὺς φωταγωγοὺς τούτους ὅσον καὶ τοὺς τῶν θυρῶν. Χάρις εἰς τὴν τοιαύτην κατασκευήν του, τὸ λαντὼ παρέχει πᾶσαν ἄνεσιν εἰς τοὺς ἐπιβάτας του, ὑπὸ οἱασδήποτε καιρικὰς συνθήκας. —Ρ.

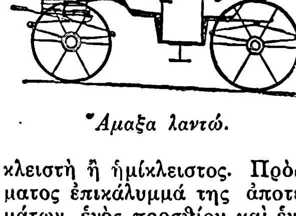

Ἅμαξα λαντώ.

λαντωλὲ (τό)· (ἐκ τοῦ γαλλ. landaulet)· μικρὸν λαντὼ (βλ. λ.).

— [*Ἐγκυκλ.*] Τὸ λαντωλὲ εἶναι ἅμαξα τετράτροχος, δύο θέσεων, προσομοιάζουσα πρὸς τὸ λαντὼ (βλ. λ.), ἀλλὰ φέρουσα μίαν μόνον (τὴν ὀπισθίαν) καπόταν.

Λανὺ Lanny) /*Γεωγρ.*/. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σηκουάνα καὶ Μάρνη, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Μάρνη καὶ 20 χλμ Α. τῶν Παρισίων, μεθ' ὧν συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτ. 6.290. Ἔχει λατομεῖα μαρμάρου καὶ ἐξάγει δέρματα Εἶναι τὸ Latiniacum τῶν Ρωμαίων. Ἔλαβε στουδαιότητά τινα ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος, ὅτε ἐκτίσθη παρ' αὐτὴν ἀββαεῖον τοῦ τάγματος τῶν Βενεδικτίνων (641), καταστὰν ἓν τῶν σημαντικωτέρων τῆς περιοχῆς. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Νορμανδῶν κατεστράφη ἀνῳκοδομήθη βραδύτερον. Παρ' αὐτὴν τῷ 1430 ἡ Ἰωάννα ντ' Ἀρκ ἐνίκησε τὸν σύμμαχον τῶν Ἄγγλων Φρανκὲ ντ' Ἀρρᾶς καὶ ἠδυνήθη οὕτω νὰ προχωρήσῃ μέχρι Κομπιένης. Μ. Ν. Δ.

Λανφράνκ (Lanfranc). Ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1005 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1089. Υἱὸς νομομαθοῦς ἐκ Παβίας, ἀπέκτησεν ἐνωρὶς φήμην σοφοῦ καὶ εὐγλώττου ἀνδρὸς καὶ τῷ 1039 ἵδρυσε σχολὴν ἐν Ἀβράνς. Εἰσελθὼν κατόπιν ὡς μοναχὸς εἰς τὸ ἀββαεῖον τοῦ Μπὲκ ἵδρυσεν ἐκεῖ σχολήν, ἡ ὁποία κατέστη περιώνυμος εἰς ὁλόκληρον τὴν Δύσιν καὶ ἐμόρφωσεν ἄνδρας διαπρέψαντας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τῷ 1050 μετέβη εἰς Ρώμην ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Γουλιέλμου δουκὸς τῆς Νορμανδίας καὶ κατεπολέμησεν ἐνώπιον συνόδου τὰς αἱρετικὰς δοξασίας τοῦ Μπέρεγκερ ἐκ Τούρ, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἀντεπεξῆλθε βραδύτερον καὶ ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Λατερανοῦ (1059) καὶ ἐν τῷ ἔργῳ του «De corpore et sanguine Domini». Τῷ 1066 ἐκατέλιπε τὴν μονὴν τοῦ Μπὲκ καὶ ἐγένετο ἀββᾶς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ Caen, τὸ ἑπόμενον δ' ἔτος ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ρουέννης, ἀλλ' ἀπεποιήθη τὴν θέσιν ταύτην. Τῷ 1070 προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ διὰ τὴν θέσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας. Ὡς τοιοῦτος ὁ Λανφρὰνκ εἰργάσθη διὰ τὴν σύνδεσιν τῆς ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰς ἠπειρωτικάς, διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ἀγαμίας τῶν κληρικῶν καὶ τὴν συγκρότησιν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων παραλλήλως πρὸς τὰ κοσμικά. Συνεκάλεσε πολλὰς συνόδους καὶ διετέλει εἰς φιλικωτάτας σχέσεις πρὸς τὴν Ρώμην, μολονότι ὑπήκουε περισσότερον τὸν βασιλέα του παρὰ τὸν πάπαν. Κατὰ τὰ ταξίδια τοῦ Γουλιέλμου εἰς τὴν Νορμανδίαν ἤσκησε πολλάκις ἐν Ἀγγλίᾳ εἶδος ἀντιβασιλείας. Τὰ ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἕνα τόμον ἐν τῇ «Maxima bibliotheca patrum» (τ. XVII, Λυὼν 1677) ὑπὸ τοῦ Luc d' Achery καὶ ἐν τῇ «Πατρολογίᾳ» τοῦ Migne (τόμ. CL). Θ. Π.

Λανφράνκο (Lanfranco), ***Ἰωάννης***, Ἰταλὸς ζωγράφος (1582—1647). Ἐγεννήθη ἐν Πάρμᾳ καὶ ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν περιώνυμον σχολὴν τῶν τριῶν Καρράτσι. Εἰργάσθη ἐν Πάρμᾳ, Φερράρᾳ, Πλακεντίᾳ, Νεαπόλει καὶ Ρώμῃ, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν. Ὑπῆρξε καλλιτέχνης γονιμωτάτου ταλάντου, ἐργαζόμενος μετὰ καταπληκτικούσης εὐχερείας ἐπὶ τοιχογραφιῶν καὶ πινάκων. Τὸ πλεῖστον τοῦ ἔργου του ἀναφέρεται εἰς θέματα θρησκευτικά. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων συνθέσεών του τάσσονται: «Ἡ Παρθένος» (ναὸς Ἁγίου Αὐγουστίνου ἐν Φερράρᾳ), «Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ὀκταβίου» (ἐν τῷ βαπτιστηρίῳ τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Πάρμας), «Ὁ Σαμψὼν» καὶ «Ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ» (ἐν Μπόργκο Σάντο), «Ὁ ἅγιος Λουκᾶς» καὶ «Οἱ ἄγγελοι» (ἐν Ἁγίᾳ Μαρίᾳ ντέλλα Πιάτσα τῆς Πλακεντίας), «Ὁ θάνατος τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου» (ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς Πλακεντίας), «Ἡ ἁγία Θηρεσία», «Ὁ ἅγιος Πέτρος καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης», «Ὁ θρίαμβος τοῦ σταυροῦ», «Ὁ Χριστὸς εἰς τὸν κῆπον τῶν Ἐλαιῶν», «Ὁ Χριστὸς φέρων τὸν σταυρὸν» κλπ. (ἐν Ρώμῃ), «Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραὰμ» (εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Κυρηναλίου), «Ὁ ἅγιος Λουδοβῖκος καὶ οἱ πτωχοὶ» (ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως), «Ἡ παρθένος καὶ ὁ Χριστὸς ἀπελευθεροῦντες ἐκ τοῦ καθαρτηρίου μίαν ψυχήν» (ἐν Βερολίνῳ), «Ἡ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ» (ἐν Δρέσδῃ), «Οἱ Μάγοι» (ἐν Μαδρίτῃ), «Ἡ στέψις τῆς Θεοτόκου», «Ἡ Ἄγαρ ἐν τῇ ἐρήμῳ», «Ὁ ἀποχωρισμὸς τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ τοῦ ἁγίου Παύλου», «Ὁ ἅγιος Πέτρος προσευχόμενος» κλπ. (ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου). Ι. Μ. Π.

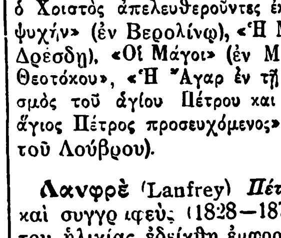

Ἰωάννης Λανφράνκο.

Λανφρὲ (Lanfrey) ***Πέτρος***. Γάλλος πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1828—1877). Ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας ἐδείχθη ἐμφορούμενος ἀπὸ ἀντικληρικὸν καὶ φιλελεύθερον πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐκαλλιέργησεν ἐπιδοθεὶς εἰς μακρὰς σπουδὰς τῆς νομικῆς, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱστορίας. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῶν πρώτων συγγραμμάτων του, προσείλκυσε τὴν κοινὴν προσοχὴν διὰ τὴν καλλιέπειαν, διὰ τὸν θερμὸν ἔρωτά του πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ διὰ τὴν σφοδρότητα τῆς πολεμικῆς του ἐναντίον τῶν ἐρριζωμένων προλήψεων, τόσον ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν πολιτειακῶν ζητημάτων. Ἐκ τῶν πολλῶν ἔργων του ἀναφέρονται ἰδιαιτέρως: «Ἡ Ἐκκλησία καὶ οἱ φιλόσοφοι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος» (1855), «Πολιτικὴ ἱστορία τῶν παπῶν» (1860), «Ἐπιστολαὶ τοῦ Εὐερίδου», κοινωνικὸν μυθιστόρημα ὑπὸ μορφὴν ἀλληλογραφίας (1860) κ. ἄ. Ἤρχισε κατόπιν τὴν συγγραφὴν τῆς «Ἱστορίας τοῦ Ναπολέοντος Α'», τῆς ὁποίας ὁ πρῶτος τόμος ἐξεδόθη τῷ 1867. Εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὁ Λανφρὲ προσπαθεῖ νὰ συντρίψῃ δι' αὐστηρᾶς κριτικῆς τὴν αὐτοκρατορικὴν παράδοσιν, ἥτις διετηρεῖτο ἀκόμη τότε, καὶ βραδύτερον ἔτι, ἐν Γαλλίᾳ ἀδιαφοροῦν ... διὰ τὰς κρατούσας προλήψεις καὶ τὰ ... συμφέροντα, ἐξηκολούθησε μετὰ θάρρους τὸ ἔργον του μέχρι τοῦ πέμπτου τόμου (1875). Ὁ ... διετίαν ὅμως ἐπελθὼν θάνατός του δὲν τὸν ἄφησε νὰ τὸ συμπληρώσῃ.

Digitized by Google

Τῷ 1871 ὁ Λανφρὲ ἐξελέγη μέλος τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ταχθεὶς δὲ μὲ τὴν δημοκρατικὴν ἀριστερὰν ὑπεστήριξε τὸν Θιέρσον, ὅστις τὸν ἀπέστειλε τὸ ἴδιον ἔτος πρεσβευτὴν ἐν Βέρνῃ. Παραιτηθεὶς τῷ 1873 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ὅπου, ὡς ἀντιπρόεδρος τοῦ κόμματός του, συνέβαλεν ἀξιολόγως εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῆς χώρας. Τῷ 1875 ἐξελέγη μόνιμος γερουσιαστής, ἀλλ' ἡ νόσος ἥτις ἐπρόκειτο νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς τὸν τάφον δὲν τοῦ ἐπέτρεψε ν' ἀναμειχθῇ ἐφεξῆς εἰς τὴν πολιτικὴν δρᾶσιν.

Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐδημοσιεύθη πλήρης σειρὰ τῶν ἔργων του εἰς 12 τόμους (1879) καὶ ἡ «Ἀλληλογραφία» του εἰς 2 τόμους. —Ρ.

Λὰ-Νωλὲττ (La Nulette) *σιαγών*. Μεταξὺ τῶν πολυτίμων παλαιῶν ἰχνῶν τοῦ ἀναπτυσσομένου ἀνθρώπου, πρωτίστην θέσιν κατέχει καὶ τὸ εὕρημα τοῦ γεωλόγου Ε. Dupont, ἀπὸ τοῦ 1865, ὁπότε ἤγειρε μέγαν πάταγον διὰ τὰ πρωτοφανῆ τότε χαρακτηριστικά. Εὑρέθη ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ Βελγίου, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Lesse, καλουμένῳ Trou de la Naulette. Πρόκειται περὶ ἡμισείας κάτω γνάθου, φερούσης ὅλα τὰ γνωρίσματα τοῦ τύπου τοῦ παλαιοῦ παλαιοντολογικοῦ ἀνθρώπου καὶ πρώτιστα πάντων τῆς ὀπισθογενείας, δηλαδὴ τῆς ἀπουσίας τοῦ χαρακτηριστικοῦ διὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον γενείου, ἤτοι τῆς πρὸς τὰ πρόσω προβολῆς τῆς συμφύσεως τῆς γνάθου κατὰ τὸ κάτω τμῆμα. Ἡ στρωματογραφία ἀσφαλής, καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν ζῴων συνηγοροῦν διὰ τὴν κατάταξιν εἰς τὸ μέσον πλειστόκαινον.

Γ. Ι. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Λαξάδαι [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀττικὸς δῆμος, ἄλλως *Λακ(κ)ιάδαι* (βλ. λ.).

λάξευμα (τό)· κοίλωμα διὰ λαξεύσεως: «λάξευμα λίθου,—ξύλου».

λάξευσις,—εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ λαξεύειν, κοίλανσις διὰ ξέσεως, διὰ πελεκήσεως.

λαξευτής (ὁ)· ὁ λαξεύων, ὁ πελεκῶν, ὁ κοιλαίνων λίθους, ξύλα, γλύπτης.

λαξευτός,—ή,—όν ὁ λελαξευμένος, ὁ κοῖλος διὰ λαξεύσεως, σκαπτός: «λαξευτὸς τάφος» || γλυπτός, σκαλιστός: «λαξευτὸν ἔπιπλον».

λαξεύω, *ἀόρ. ἐλάξευσα,—ἐλαξεύθην, παθ. μετχ. λελαξευμένος* κοιλαίνω διὰ πελεκήσεως, πελεκῶ, σκαλίζω, γλύφω.

λαξμαννίτης (ὁ) (Laxmannit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτόν. Ἀποτελεῖ διπλοῦν μετὰ χαλκοῦ ἅλας φωσφορικοῦ καὶ χρωμικοῦ μολύβδου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $[PO_4]_2(Pb_2Cu'_3[C_2O_4]_2Pb]Pb_2O]$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, ἀπαντᾷ δὲ εἰς κρυστάλλους τραπεζοειδεῖς, ἐπικαθημένους ἐπὶ τοῦ βωκελινίτου πρασίνου χρώματος. Γ. Β.

Λάξτα (Laxta) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κελτιβήρων. Ἄγνωστος ἡ ἀκριβὴς τοποθεσία αὐτῆς. Κατά τινας πιθανὸν νὰ εἶναι ἡ *Ἐγελέστα* ἢ *Ἐγελάστα* ἐν τῷ Σπαρταρίῳ πεδίῳ, κατ' ἄλλους δ' εἶναι ἡ σημερινὴ *Ἰλέσσας* (Illessas), μεταξὺ Μαδρίτης καὶ Τολέδου. Α. Θ. Σ.

λαο— θέμα τοῦ *λαός*, ὡς πρῶτον συνθετικοῦ: *λαοαγάπητος, λαοβοή* (βοὴ λαοῦ), *λαογνώστης* (ὁ γινώσκων τὰ φρονήματα τοῦ λαοῦ), *λαοδιδάσκαλος, λαοθήρητος, λαοκάπηλος, λαόκλητος, λαοκόλαξ, λαοκρατικός, λαοκτόνος, λαολάλητος, λαολάτρευτος, λαομηνία* (κατὰ τὸ *θεομηνία*), *λαομίσητος, λαόπνευστος, λαοπόθητος, λαοπρόβλητος, λαοσέβαστος, λαοσώστης, λαοσωτήριος, λαοτίμητος, λαοτύραννος, λαοφιλής* καὶ *λαοφίλητος, λαοφρούρητος, λαοχειροτόνητος, λαοψήφισμα* κτλ.

Λαὸ (Laos) [*Γεωγρ.*]· βλ. *Λάος*.

Λαοάγκ, ἢ *Λαουάγκ* (Laoag ἢ Laouag) [*Γεωγρ.*]. Πόλις παράλιος τῶν Φιλιππίνων ἐν τῇ νήσῳ Λουθόν, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Ἰλόκο Νόρτε. Κεῖται ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς παραλίας τῆς νήσου καὶ εἶναι σπουδαῖον κέντρον ἐμπορίου γεωργικῶν προϊόντων. Κάτ. (1918) 38.469. Χ. Δ.

Λαόγονος [*Μυθολ.*]. —1) Εἷς τῶν εὐγενῶν Τρώων, υἱὸς τοῦ Ὀνήτορος, ἱερέως τοῦ Διὸς τοῦ Ἰδαίου (ἐν Τροίᾳ), φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Μηριόνου (Ἰλ. Π. 604). —2) Τρώς, υἱὸς τοῦ Βίαντος, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Δαρδάνου (Ἰλιάδ. Υ, 460). Α. Θ. Σ.

Λαογόρας [*Μυθολ.*]. Βασιλεὺς τῶν Δρυόπων παρὰ τὴν Οἴτην τῆς Θεσσαλίας. Κατὰ τοὺς μεταξὺ τοῦ Λαπίθου Κορωνοῦ καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Αἰγίμιον Δωριέων ἀγῶνας, ἐβοήθησε τὸν πρῶτον, δι' ὃ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέου μετὰ πάντων τῶν τέκνων του. Ἀνάλογος παράδοσις εὑρίσκεται καὶ εἰς τοὺς μύθους τῶν Δρυοπιδῶν βασιλέων Θειοδάμαντος καὶ Φυλαντος. Π. Ν. Π.

Λαογόρη, ἢ *Λαοδίνη* [*Μυθ.*]. Θυγάτηρ τοῦ Κινύρα καὶ Μεθάρμης τῆς Πυγμαλίωνος, σύζυγος Ἐλάτου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀρκάδος, μήτηρ τοῦ Στυμφαλοῦ καὶ Περέως, ἀδελφὴ τῶν Ὀξυπόρου, Ἀδώνιδος, Ὀρσεδίκης καὶ Βραισίας. —Π.

λαογραφία (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀντικείμενον ἔχουσα τὴν ἐξέτασιν τῶν κατὰ παράδοσιν γινομένων ἢ λεγομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ (παραδόσεων, δοξασιῶν, ἐθίμων, ἀγράφου φιλολογίας κλπ.).

—**[ΕΓΚΥΚΛ.]** *Ὅρος*. Ἡ λέξις *λαογραφία*, τὴν ὁποίαν εἰσήγαγεν ὁ *Ν. Γ. Πολίτης* ἀπὸ τοῦ 1884 (ἐν «Δελ. Ἱστ. Ἐ. Ἑ.» τ. Α') πρὸς δήλωσιν τῆς νέας ταύτης ἐπιστήμης, «εὑρίσκεται ἐν χρήσει εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἀπὸ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἀλεξανδρινῆς περιόδου, σημαίνουσα τὸν κεφαλικὸν φόρον, τὸν ὁποῖον κατέβαλλε μέγα μέρος τῶν κατοικούντων τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τοῦ 14ου μέχρι τοῦ 50οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν», καὶ «παρὰ τὴν διαφορὰν τῆς σημασίας, ἣν εἶχεν ἐν Αἰγύπτῳ, εἶναι καταλληλοτάτη πρὸς ὀνομασίαν μαθήσεως, ἐχούσης ὑποκείμενον τὴν σπουδὴν τοῦ λαοῦ».

Ἐν τῇ Δύσει παλαιότερον, πρὸς τὸν αὐτὸν περίπου σκοπόν, ἐχρησιμοποιοῦντο οἱ ὅροι: popular antiquities (ἀγγλ.=δημώδεις ἀρχαιότητες), popular literature (ἀγγλ.=δημώδης φιλολογία), tradizioni popolari (ἰταλ.=δημώδεις παραδόσεις), traditions populaires (γαλλ.=δημώδεις παραδόσεις) κλπ. Τῷ 1846 ὅμως, ὁ Ἄγγλος *W. J. Thoms*, ἐν ἄρθρῳ δημοσιευθέντι ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Menton* ἐν τῇ φιλολογικῇ ἐφημερίδι τοῦ Λονδίνου «Athenaeum» (27 Αὐγούστου 1846 σ. 842—843) ἐπρότεινε τὸν ὅρον folklore (=γνώσεις τοῦ λαοῦ, πᾶν ὅ,τι γνωρίζει ὁ λαός), ὅστις ἔκτοτε ἐπεκράτησεν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Οἱ Δανοὶ ἐδημιούργησαν τὸν παραπλήσιον τῷ ἀγγλικῷ ὅρον Folkeminder (=ἀναμνήσεις τοῦ λαοῦ), οἱ δὲ Γερμανοί, ἀποδεχθέντες ἐπ' ἀρκετὸν τὸν ἀγγλικὸν ὅρον, ἐδημιούργησαν τέλος νέον ἐκ τῆς γλώσσης των, τὸν ὅρον Volkskunde (=λαογνωσία, γνῶσις τοῦ λαοῦ), ὅστις ὅμως «ἔχει τοῦτο τὸ μειονέκτημα, ὅτι εὐρύνει πέραν τοῦ δέοντος τὴν ἔκτασιν τοῦ πεδίου τῶν λαογραφικῶν μελετῶν». Ὁ νέος γερμανικὸς ὅρος ἐδημιουργήθη καὶ ἐπροτάθη τὸ πρῶτον τῷ 1858 ὑπὸ τοῦ *W. H. Riehl* ἐν τῷ ἔργῳ του «Die Volkskunde als Wissenschaft».

Ὁρισμός. Ἡ λαογραφία, καθὸ νέα ἐπιστήμη, δὲν ἔχει ἀκόμη σαφῶς καθωρισμένα τὰ ὅρια τοῦ ὑποκειμένου αὐτῆς. Οὕτως ἐν Γερμανίᾳ «ἐκ τῆς εὐρύτητος τῆς σημασίας τοῦ ὅρου Volkskunde παρασυρόμενοί τινες τῶν λαογράφων», κατέλεγον «εἰς τὰ ἔργα τῆς λαογραφίας καὶ τὴν μελέτην θεμάτων ὑπαγομένων εἰς ἄλλας ἐπιστήμας καὶ μαθήσεις, ἐχούσας σαφῶς διαγεγραμμένα τὰ ὅρια τῶν σπουδῶν αὐτῶν». Ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Βερολίνῳ πανεπιστημίου καὶ ἱδρυτὴς τοῦ αὐτόθι συλλόγου: «Verein für Volkskunde» *K. Weinhold* ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει τοῦ ὀργάνου αὐτοῦ: «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde» (1891) ὁρίζει ὅτι ἔργον τῆς λαογνωσίας (λαογραφίας) εἶναι «ἡ ἔρευνα πασῶν τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ βίου τοῦ λαοῦ, ἤτοι ὁμάδος χιλιάδων ἢ ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων ἱστορικῶς καὶ γεωγραφικῶς καθωρισμένης» καὶ καταλέγει εἰς τὰ ὑπὸ ταύτης ἐξεταζόμενα θέματα, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὴν φυσικὴν σύστασιν τοῦ λαοῦ, ἤτοι τὸν σκελετὸν τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ κρανίου, τοὺς μῦς, τοὺς χαρακτῆρας τοῦ προσώπου (καὶ τὸ χρῶμα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν τριχῶν)· ἔπειτα τὴν τροφὴν τοῦ λαοῦ καὶ τὴν παρασκευὴν αὐτῆς, τὸν ὁπλισμόν, τὰς ἀσκήσεις κλπ.». Ἡ τοιαύτη ὅμως εὐρυτάτη καὶ ἀόριστος ἔκδοχὴ τοῦ ἔργου τῆς λαογραφίας δὲν ἐγένετο ἀσπαστή. Ἡ λαογραφία, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της, τελεῖ εἰς στενοτάτην σχέσιν πρὸς ὅλας σχεδὸν τὰς ἠθικὰς ἐπιστήμας καὶ πρός τινας τῶν θετικῶν. Πᾶσαι αἱ ἐπιστῆμαι, ὧν ὑποκείμενον εἶναι ἐπίσης ὁ λαός, ὡς ἡ ἐθνογραφία, ἡ ἐθνολογία, ἡ ἀνθρωπολογία, ἡ ἀνθρωπογεωγραφία, ἡ λαοψυχολογία, ἡ κοινωνιολογία, ἡ στατιστική, ἡ μυθολογία, ἡ θρησκειολογία, ἡ φιλολογία, ἡ γλωσσολογία, ἡ ἀρχαιολογία, τὸ δίκαιον, ἡ ἱστορία κλπ., μεγίστην πορίζονται ὠφέλειαν ἐκ τῆς προόδου τῶν λαογραφικῶν σπουδῶν· καὶ ἀντιστρόφως, ἡ πρόοδος τῶν ἐπιστημῶν τούτων, καὶ ἰδίᾳ τῆς κοινωνιολογίας, συνεπάγεται καὶ πρόοδον τῆς λαογραφίας.

Κατὰ τὸν *Ν. Γ. Πολίτην* «ἡ λαογραφία ἐξετάζει τὰς κατὰ παράδοσιν διὰ λόγων, πράξεων ἢ ἐνεργειῶν ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ· τὰς ἐκδηλώσεις δηλαδὴ ἐκείνας, ὧν ἡ πρώτη ἀρχὴ εἶναι ἄγνωστος, μὴ προελθοῦσα ἐκ τῆς ἐπιδράσεως ὑπερόχου τινὸς ἀνδρός, αἵτινες κατ' ἀκολουθίαν δὲν ὀφείλονται εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν μόρφωσιν, καὶ ἐκείνας, αἵτινες εἶναι συνέχεια ἢ διαδοχὴ προηγηθείσης κοινωνικῆς καταστάσεως ἢ εἶναι μεταβολὴ ἢ παραφθορὰ ἄλλων ἐκδηλώσεων τοῦ βίου τῶν παρελθόντι. Συνεξετάζει δ' ἀναγκαίως καὶ τὰς μὴ ἐκπορευομένας μὲν ἀμέσως ἐκ τῆς παραδόσεως ἐκδηλώσεις τοῦ βίου, ἀλλ' ἀφομοιουμένας ἢ συναπτομένας στενῶς πρὸς τὰς κατὰ παράδοσιν» («Λαογρ.» τ. Α' σ. 7). Ἐκ τῶν κατὰ παράδοσιν λεγομένων ἢ γινομένων, «ἄλλων ἡ ἀρχὴ εἶναι ἄγνωστος καὶ δυσεξερεύνητος, ἐνίοτε δὲ φέρει τὸν τύπον ἀπωτάτης ἀρχαιότητος, ἄλλων ἡ ἀρχὴ εἶναι γνωστὴ καὶ εὑρίσκεται εἰς κοινωνικὴν κατάστασιν προηγηθεῖσαν τῆς ἐνεστώσης ἀμέσως ἢ ἐν χρόνῳ ἀφεστῶτι. Ταῦτα, καίπερ δυσαρμοστοῦντα πρὸς τὰς ἰδέας ἢ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐνεστώσης κοινωνικῆς καταστάσεως, διετηρήθησαν διὰ τὴν δύναμιν τῆς συνηθείας, διατηρήσαντα καὶ τὸν λόγον καὶ τὴν σημασίαν, ἅτινα ἀνέκαθεν εἶχον. Ἄλλα ὅμως, εἶναι μὲν λείψανα προγενεστέρων περιόδων, ἀλλ' ἐκλιπόντος τοῦ λόγου, δι' ὃν ὑπῆρχον ἐν τῷ παρελθόντι, ἐσώθησαν παρ' ἡμῖν παραλόγως καὶ ἀκατανοήτως, προκαλοῦντα τὴν ἀπορίαν αὐτῶν πρωτίστως τῶν ἐμμενόντων εἰς ταῦτα, οἵτινες ἀναγκάζονται παντοίας νὰ ἐκφέρωσιν εἰκασίας πρὸς ἐξήγησιν». Οὕτως ἡ λαογραφία ἐξετάζει πρῶτον τὰς ἐκδηλώσεις ἐκείνας τοῦ λαοῦ, ὅσαι δὲν ὀφείλονται εἰς τὴν ἐπίδρασιν γνωστῶν ἱστορικῶν προσώπων, ἀλλ' ἀποδίδονται εἰς τὸ ἀνώνυμον πλῆθος, ὅπως π. χ. τὸ δημοτικὸν τραγούδι· δεύτερον τὰς ἐκδηλώσεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν κατὰ παράδοσιν συνέχειαν ἢ διαδοχὴν παλαιοτέρων ἐκδηλώσεων, ὅπως εἶναι τὸ παραμύθι· καὶ τρίτον τὰ ἀκατανόητα σήμερον λείψανα παλαιοτέρων ἐκδηλώσεων, αἱ ὁποῖαι πρὸ πολλοῦ ἔπαυσαν νὰ ζοῦν. Πλὴν τούτων ἡ λαογραφία ἐξετάζει καὶ τὰς ἐκδηλώσεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐκπορεύονται μὲν ἀμέσως ἐκ τῆς παραδόσεως, ἀφομοιοῦνται ὅμως καὶ συνάπτονται στενῶς πρὸς τὰς κατὰ παράδοσιν.

Διάγραμμα θεμάτων. «Ἐπειδὴ κατὰ δύο τρόπους, διὰ λόγου καὶ διὰ πράξεων ἢ ἐνεργειῶν, γίνονται αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ ψυχικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τοῦ λαοῦ, διττὴ εἶναι καὶ ἡ ἐργασία τοῦ λαογράφου, συνισταμένη εἰς καταγραφὴν (τῆς προφορικῆς παραδόσεως, τῶν μνημείων τοῦ λόγου) καὶ εἰς περιγραφὴν (τῶν κατὰ παράδοσιν πράξεων ἢ ἐνεργειῶν)». Ὁ πατὴρ τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας *Ν. Γ. Πολίτης* παρέχει τὸ ἑξῆς διάγραμμα τῶν κυριωτέρων θεμάτων, περὶ ἃ ἔχει ν' ἀσχοληθῇ ὁ Ἕλλην λαογράφος: Α'. *Τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου*: 1) Ἄσματα (λυρικά, ἐπικά, θρησκευτικά, σατιρικά, ἀστεῖα, ἄσεμνα, ὡρισμένων ἡμερῶν ἢ περιστάσεων, δραματικὰ παίγνια, παιδικά, ἐργατικά). 2) Ἐπῳδαί. 3) Αἰνίγματα καὶ λογοπαίγνια, αἰνιγματώδη παραμύθια, παιγνιώδεις ἢ παρηχητικαὶ ἀποκρίσεις, γλωσσοδετῆται. 4) Εὐχαί, χαιρετισμοί, προπόσεις, κατάραι, ὅρκοι, βλασφημίαι καὶ συνοδεύτικαὶ αὐτῶν πράξεις ἢ κινήσεις. 5) Παροιμίαι 6) Μῦθοι. 7) Εὐτράπελοι διηγήσεις. 8) Παραμύθια. 9) Παραδόσεις. 10) Λέξεις καὶ φράσεις, δι' ὧν δηλοῦνται συνήθειαι, δοξασίαι, προλήψεις, ἔργα, ἐπιτηδεύματα ἢ ἀπομνημονεύουσαι ἱστορικὰ συμβάντα ἢ περιστάσεις. Β'. *Αἱ κατὰ παράδοσιν πράξεις ἢ ἐνέργειαι*: 1) Ὁ οἶκος (μέρη, σκεύη, ἔπιπλα, ἱδιόρρυθμοι οἰκήσεις). 2) Τροφὴ (συνήθη καὶ ἰδιάζοντα ἐδέσματα, τακτὰ ἐδέσματα κατά τινας ἡμέρας, ἀποχὴ ἀπό τινων ἐδεσμάτων, δοξασίαι περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῶν τροφῶν ἐπὶ τοῦ ἐσθίοντος). 3) Ἐνδύματα, κόμμωσις, καλλωπισμός. 4) Κοινωνικὴ ὀργάνωσις (ἔθιμα κοινοτικῆς διοικήσεως, ἐπιβιώσεις, διαιρέσεις κατὰ πατριάς, κοινωνικαὶ σχέσεις, ἡ γυνὴ ἐν τῷ οἴκῳ, ἀδελφοποιτοί, κλέφτες κλπ.). 5) Τὸ παιδίον (ἔθιμα κλπ. κατὰ τὴν ἐγκυμοσύνην, τὴν γέννησιν, τὴν λοχείαν, φροντίδες περὶ τῶν νεογνῶν, τὰ ἔκθετα, τὰ κατὰ τὴν βάπτισιν, παιδικὴ γλῶσσα). 6) Γαμήλια ἔθιμα. 7) Ἔθιμα κατὰ τὴν τελευτὴν (κηδεία, τάφοι, πένθος, μνημόσυνα). 8) Βίοι (γεωργικός, ποιμενικός, στρατιωτικός, ναυτικός, ἁλιευτικός, κυνηγετικὸς κλπ., γυναικεῖα ἔργα καὶ ἐπιτηδεύματα). 9) Δίκαιον (ἰδέαι περὶ δικαίου καὶ νομικῶν σχέσεων, τοπικαὶ συνήθειαι οἰκογενειακοῦ καὶ κληρονομικοῦ δικαίου, υἱοθεσία, ἀποκλήρωσις, ἔθιμα κατὰ τὴν σύναψιν ἢ ἐκτέλεσιν συμβάσεων, σημεῖα κυριότητος, ἔγγραφα συμβάσεων, προικοσύμφωνα, ποιναί, λαϊκὰ δικαστήρια). 10) Λατρεία (δημώδεις δοξασίαι περὶ θεοῦ καὶ ἁγίων, ἐπικλήσεις αὐτῶν, θαυμάσιαι βοήθειαι καὶ θεραπεῖαι, εἰκόνες, ἐγκοιμήσεις, ἁγιάσματα, θυσίαι, προσφοραί, ἀπαρχαί, εὐχαί, ἀναθήματα, πομπαί, πανηγύρεις, ἑορταί, καθαρμοὶ κλπ.). 11) Δημώδης φιλοσοφία (δοξασίαι περὶ ψυχῆς, περὶ τῶν μετὰ θάνατον, φυσιολογικαὶ δοξασίαι καὶ ἐνέργειαι κατ' αὐτάς). 12) Δημώδης ἰατρικὴ (ἰατροσόφια, ἰατροί, ἰάτραιναι, βοτάναι, ἐνέργεια μελῶν, δέρματος, τριχῶν, ὀνύχων ζῴων, ἰαματικὴ δύναμις μετάλλων καὶ λίθων, θεραπευτική, διαιτητική, χειρουργική, κτηνιατρική). 13) Μαντικὴ (εἴδη μαντικῆς, φυσιογνωμονικά, παλμοί, κλήδονες, ἀπαντήματα, οἰωνοί, ὄνειρα, μαντικὴ δι' ὀργάνων, μαντικὴ εἰς τακτὰς ἡμέρας). 14) Ἀστρολογία (ἐπήρεια οὐρανίων σωμάτων ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ζῴδια, ἀποφράδες ἡμέραι, μερομήνια, δρίμες, δοξασίαι περὶ ἀριθμῶν, μετεωρολογικαὶ δοξασίαι). 15) Μαγεία (μάγοι, μάγισσαι, μαγικὰ βιβλία, σκεύη, ὄργανα, μαγικαὶ πράξεις, ἐξορκισμοί, λεκανομαντεία, χειρομαντεία, χαρτομαντεία, φίλτρα, κατάδεσμοι, στοιχείωσις οἰκοδομῶν). 16) Μαγικαὶ καὶ δεισιδαίμονες συνήθειαι πρὸς ἀποτροπὴν κακῶν ἢ πρὸς εὐ-

Digitized by Google

δαιμονίαν (μαγικαὶ συνήθειαι ἐν ἀνομβρίᾳ, περίαπτα, προβασκάνια, κατόρυξις κλπ. ἀσθενειῶν). 17) Παιδιαὶ καὶ ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα. 18) Χοροὶ καὶ μουσικὴ αὐτῶν. 19) Μουσικὴ καὶ μουσικὰ ὄργανα, ρυθμική. 20) Καλλιτεχνία (γλυπτική, γραφική, ποικιλτική, αἰσθητικὴ χρωμάτων καὶ σχημάτων).

Ἡ λαογραφικὴ ἐργασία δύναται νὰ χωρισθῇ εἰς δύο μεγάλα τμήματα: εἰς τὴν συλλογὴν τῶν μνημείων τοῦ λόγου καὶ τῶν κατὰ παράδοσιν πράξεων ἢ ἐνεργειῶν καὶ εἰς τὴν περαιτέρω σπουδὴν τῶν συλλεγομένων. «Αἱ ἀρεταί, τὰς ὁποίας ἀπαραιτήτως πρέπει νὰ ἔχῃ πᾶσα ἐπιστημονικὴ λαογραφικὴ συλλογή, εἶναι ἡ ἀκρίβεια καὶ ἡ σαφήνεια. Τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γράφωνται ἀπαραλλάκτως ὡς φέρονται εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης μεταβολῆς. Διὰ τὴν περιγραφὴν τῶν πράξεων καὶ ἐνεργειῶν ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρως ὀξεῖα καὶ ἀσφαλὴς παρατήρησις, ἡ δ' ἔκθεσις πρέπει νὰ εἶναι σαφὴς καὶ λεπτομερής». Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ σπουδάσῃ περαιτέρω τὰ συλλεγόμενα, ὀφείλει νὰ ἐξετάσῃ α) τίνα ὅμοια ἢ συγγενῆ μνημεῖα ἢ φαινόμενα παρατηροῦνται παρὰ τῷ λαῷ καὶ β) ἂν παρ' ἄλλοις λαοῖς παρατηροῦνται ταὐτὰ ἢ παραπλήσια. «Μετὰ τὴν ἐξέτασιν ταύτην δύναται δι' ἱστορικῆς ἐρεύνης καὶ ψυχολογικῆς ἀναλύσεως νὰ προσπαθήσῃ νὰ καθορίσῃ τὰς διαφόρους μεταβολάς, τὰς ὁποίας εἰς διαφόρους χρόνους καὶ τόπους ὑπέστη τὸ ἐξεταζόμενον καὶ ν' ἀνεύρῃ τὴν προέλευσιν καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ», ἔργον ὅπερ, παρὰ τὴν ἀβεβαιότητα τῶν πορισμάτων του, ἀποτελεῖ τὸ ἀποκορύφωμα τῆς λαογραφικῆς ἐρεύνης μὲ τὸν συνθετικόν του χαρακτῆρα.

Ἱστορικὴ ἐπισκόπησις. Ἡ λαογραφία δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο μεγάλας περιόδους: τὴν προεπιστημονικήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ προσοχὴ πρὸς τὰς κατὰ παράδοσιν γνώσεις καὶ ἐνεργείας τοῦ λαοῦ ὠφείλετο εἰς σκοποὺς ξένους πρὸς τὴν καθαρὰν ἐπιστήμην (λογοτεχνικούς, ἠθικούς, διδακτικούς, θρησκευτικούς, κλπ.), καὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἔρευνα τοῦ λαοῦ ἀποκτᾷ μέθοδον καὶ σκοποὺς ἐπιστημονικούς. Ἡ δευτέρα αὕτη περίοδος ἄρχεται περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ ἐγκαινιάζεται κατὰ πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦτο θεωροῦνται καὶ ἱδρυταὶ τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης.

1. Ἀρχαῖοι χρόνοι. Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα ἡ παρατήρησις τῶν περιέργων καὶ καινοτρόπων ἠθῶν καὶ ἀντιλήψεων τῶν διαφόρων λαῶν προσείλκυσεν ἤδη ἐνωρίτατα τὴν προσοχὴν τῶν ποιητῶν, τῶν ἱστορικῶν, τῶν φιλοσόφων κλπ. Ἤδη ὁ *Ὅμηρος* ἀρέσκεται νὰ περιγράφῃ τὰ ξένα ἤθη μετ' ἰδιαιτέρας στοργῆς καὶ χάριτος. Τὴν παράδοσιν ταύτην συνεχίζουν οἱ παλαιότατοι λογοποιοί, οἱ ὁποῖοι συνεκέντρωσαν εἰς τὰ ἔργα των προφορικὰς παραδόσεις περὶ λαῶν καὶ πόλεων καὶ τόπων καὶ περιέγραψαν ἤθη καὶ ἔθιμα διαφόρων λαῶν. Ἀποκορύφωμα τῆς ἐργασίας ταύτης ἀποτελεῖ ὁ *Ἡρόδοτος*, ὁ περίεργος οὗτος ἐθνολόγος ἐρευνητής, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν σπουδαιοτάτας πληροφορίας διὰ τὸν βίον πεπολιτισμένων καὶ ἀπολιτίστων λαῶν. Ὀλίγον βραδύτερον ὁ *Ἱπποκράτης* εἰς τὸ «Περὶ ἀέρων, ὑδάτων καὶ τόπων» σύγγραμμά του συλλέγει ἀξιολόγους εἰδήσεις καὶ παρατηρήσεις περὶ διαφόρων λαῶν. Εἰς τοὺς ὑστερωτέρους, τοὺς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνους, ὅτε ηὐρύνθησαν τὰ ὅρια τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐπῆλθε μέγας συγχρωτισμὸς μεταξὺ τῶν λαῶν, οἱ παρατηρηταὶ καὶ αἱ παρατηρήσεις πληθύνονται, ταξίδια διάφορα ἐπιχειροῦνται, οἱ δὲ συγγραφεῖς στρέφουν συχνὰ τὴν προσοχήν των πρὸς τὸν λαόν, ἐξετάζουν τὴν γλῶσσάν του καὶ περισυλλέγουν ἤθη, ἔθιμα καὶ παραδόσεις (*Δικαίαρχος, Ἀγαθαρχίδης, Ποσειδώνιος*). Κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ὁ *Στράβων* συγκεντρώνει πλουσιώτατον ὑλικὸν ἐκ παλαιοτέρων συγγραφέων καὶ ἐρευνητῶν (ἀπολεσθέντων δι' ἡμᾶς), ὁ δὲ ἀκόμη μεταγενέστερος *Παυσανίας*, μαζὶ μὲ τὴν περιγραφὴν τῶν τόπων καὶ τῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος, μᾶς δίδει ἀξιολογωτάτην συλλογὴν λαϊκῶν παραδόσεων καὶ ἐθίμων. Αἱ πρῶται αὗται ἐργασίαι, ὅπως καὶ αἱ ἐργασίαι τῶν Ρωμαίων συγγραφέων *Οὐάρρωνος* καὶ *Πλινίου*, ἔχουν χαρακτῆρα ἀνάμεικτον, λαογραφικὸν ἅμα καὶ ἐθνογραφικόν. Παραλλήλως ὅμως, κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τῆς στροφῆς πρὸς τὴν φύσιν, τὴν ὁποίαν ἐγέννησεν ἡ ἀλεξανδρινὴ ὡριμότης, καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τοῦ καθόλου συλλεκτικοῦ καὶ συμπιληματικοῦ χαρακτῆρος τῆς ὅλης περιόδου, παρουσιάζονται καὶ καθαρῶς λαογραφικαὶ ἐργασίαι, προερχόμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ποιητῶν καὶ τῶν φιλοσόφων, οἱ ὁποῖοι προστρέχουν εἰς τὸν λαόν, διὰ ν' ἀντλήσουν ἐξ αὐτοῦ ὑποθέσεις ἔργων καὶ διδάγματα. Οὕτω τὰ «Εἰδύλλια» τοῦ *Θεοκρίτου* περιέχουν πολλὰς καὶ ἀξιολόγους λαογραφικὰς εἰδήσεις, ἀποτελοῦν δὲ ζωηρὰν εἰκόνα τοῦ ἀστικοῦ καὶ τοῦ ἀγροτικοῦ βίου τῆς ἀλεξανδρινῆς περιόδου. Τῆς αὐτῆς ἀξίας εἶναι καὶ αἱ συλλογαὶ τῶν μυθογράφων, τῶν παραδοξογράφων, αἱ συναγωγαὶ ἰδιωματικῶν λέξεων καὶ τύπων κ.λ.π.

2. Βυζαντινοὶ χρόνοι. Μετὰ τὸν θρίαμβον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ λαογραφικὴ παρατήρησις ἐντείνεται ἔτι μᾶλλον. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι «οἱ Βυζαντινοὶ δὲν ἐξήτασαν τὴν λαογραφίαν των δι' αὐτὴν ταύτην (πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων), συνεκόμισαν ὅμως μεγάλην πληθὺν λαογραφικῶν εἰδήσεων, εἴτε τυχαίως καὶ παροδικῶς, εἴτε ἐπιδιώκοντες πρακτικὸν σκοπόν. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν τάσσονται αἱ εἰδήσεις αἱ περιεχόμεναι εἰς τοὺς περὶ τοῦ ἀρχαίου βίου πραγματευομένους (σχολιαστάς, λεξικογράφους κλπ.), οἵτινες μνημονεύουν πρὸς σύγκρισιν ἢ πρὸς διευκρίνισιν φαινόμενα τοῦ συγχρόνου βίου, εἰς τοὺς ἱστορικοὺς (χρονογράφους, ἁγιογράφους κλ.) τοὺς ἀποθησαυρίσαντας μνημεῖα τῆς δημώδους φιλολογίας, δοξασίας καὶ συνηθείας τῶν συγχρόνων καὶ εἰς πάντας ἐν γένει τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, παρὰ τοῖς ὁποίοις εὑρίσκονται περιγραφαὶ τοῦ συγχρόνου βίου καὶ τῶν ἐπικρατουσῶν δοξασιῶν ἢ ἀναφορά τις εἰς ταῦτα ἢ ὑπαινιγμὸς αὐτῶν. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην καταλέγονται καὶ τὰ ἐκ μνημείων τῆς τέχνης συναγόμενα σχετικὰ πρὸς τὸν βίον καὶ τὰς δοξασίας. Ὁ πρακτικὸς σκοπός, ὃν ἐπιδιώκουν οἱ ἀποθησαυρίσαντες λαογραφικὰς εἰδήσεις Βυζαντινοί, εἶνε διττός: θρησκευτικὸς ἢ βιοτικός. Πρὸς θρησκευτικὸν σκοπὸν μνημονεύουν ἔθιμα καὶ δοξασίας οἱ καταδικάζοντες ἢ ἐπιχειροῦντες ν' ἀνασκευάσουν αὐτάς, καθὼς καὶ οἱ παραδεχόμενοι μὲν ταύτας, ζητοῦντες δὲ νὰ τὰς ἐξηγήσουν λογικῶς ἢ θεολογικῶς. Εἰς τούτους τάσσονται καὶ οἱ ἑρμηνεύοντες ἀναγωγικῶς μνημεῖα τῆς δημώδους φιλολογίας ἢ δημώδεις δοξασίας. Πρὸς βιοτικοὺς δὲ σκοπούς, ἤτοι πρὸς ἀπομνημόνευσιν ἢ πρόχειρον χρῆσιν, κατεγράφοντο μνημεῖα τῆς δημώδους φιλολογίας (κατὰ τὸ πλεῖστον ᾄσματα καὶ αἰνίγματα), ἐπῳδαί, δεισιδαίμονες ὁδηγίαι κ.τ.τ. Βιοτικὸν πρακτικὸν σκοπὸν εἶχον ἐπίσης καὶ τὰ μαγικὰ βιβλία, τὰ ἰατροσόφια καὶ τὰ τούτοις ὅμοια». Οὕτως ἐκ τῶν ὁμιλιῶν *Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου* δυνάμεθα ν' ἀρυσθῶμεν πολυτίμους εἰδήσεις περὶ ἐθίμων καὶ δοξασιῶν τοῦ συγχρόνου ὄχλου. Ὁ *Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς* ἔγραψε συναγωγάς τινας δημωδῶν δοξασιῶν διὰ θεολογικοὺς σκοπούς. Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ὁ Καισαρείας *Ἀρέθας* πολλαχοῦ τῆς πολυμεροῦς καὶ ποικίλης ἐργασίας αὐτοῦ παρέχει εἰδήσεις τοῦ συγχρόνου βίου. Ὁ *Θεόδωρος Βαλσαμὼν* (ΙΒ' αἰὼν) εἰς ἑρμηνείας κανόνων ἀναφέρει πολλὰ ἔθιμα καὶ δοξασίας καταδικαζόμενα ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα εἶναι συνειλεγμέναι ἀφθονώταται εἰδήσεις εἰς τὰ κεφάλαια τῶν νομοκανόνων.

Ἐκ τῶν Βυζαντινῶν ὁ περισσότερον ὅλων δικαιούμενος τοῦ τίτλου τοῦ λαογράφου εἶναι ὁ *Κωνσταντῖνος (Μιχαὴλ) Ψελλός*. Ἀκραιφνῆ λαογραφικὰ ἔργα τοῦ πολυγραφωτάτου τούτου συγγραφέως εἶναι: «Περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ κερατᾶ», «Εἰς τὴν φωνὴν τὴν λέγουσαν: «σήμερον τὰ ἅγια κούντουρα», «Πρὸς τὸ «ἴδε» καὶ τὸ «ἐξέστηκεν», «Εἰς κοινολεξίαν τὸ «ὅτι ἔφθασεν», «Τί ἐστι βαβουτσικάριος» «Περὶ τῆς Γιλλοῦς» κλπ. Εἰς τὰς λαογραφικὰς συλλογὰς τοῦ Ψελλοῦ δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν καὶ ἄλλα τινὰ ἔργα αὐτοῦ διὰ τὸν πλοῦτον τῆς περιεχομένης λαογραφικῆς ὕλης, ἂν καὶ ταῦτα ἔχουν ἄλλον σκοπόν. Τοιαῦτα εἶναι: «Περὶ ὠμοπλατοσκοπίας καὶ οἰωνοσκοπίας», «Περὶ τοῦ τῆς ἀστραπῆς πυρὸς καὶ βροντῆς καὶ κεραυνοῦ», «Περὶ ἐνεργείας δαιμόνων», «Ἐξηγήσεις τῶν παρ' ἡμῖν ἀστείων λόγων καὶ δημωδῶν καὶ μετάφρασις τούτων ἐκ τοῦ ἀστείου εἰς τὸ βέλτιον καὶ ὑψηλότερον», αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν παλαιοτάτην συλλογὴν παροιμιῶν. Πλὴν τούτων ἔχομεν καὶ ἄλλας λαογραφικὰς συλλογὰς παροιμιῶν: τοῦ *Μαξίμου Πλανούδη*, τὰς φερομένας ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ *Αἰσώπου* κτλ.

Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐπίσης ἐγίνοντο καὶ συλλογαὶ ᾀσμάτων, σκοπὸν ἔχουσαι τὴν ἀπομνημόνευσιν τῶν ᾀδομένων. Παλαιοτέρα θεωρεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ ἐκδότου *W. Wagner* (Leipzig 1879) κληθεῖσα «Ἀλφάβητος τῆς ἀγάπης». Συγγενὴς πρὸς τμῆμα τῆς συλλογῆς ταύτης εἶναι ἡ «Ριμάτα κόρης καὶ νέου». Ἑτέρα μεγάλη συλλογὴ δημοτικῶν ᾀσμάτων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, πάντων σχεδὸν ἐρωτικῶν, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ *E. Legrand* ἐν «Recueil de chansons populaires grecques» (1871) («Ἐρωτικὸν ἀλφάβητον», «Ἐρωτικὴ ἀπάτη», «44 ᾄσματα ἐρωτικά», «93 ἐρωτικὰ δίστιχα»). Εἰς τὰς συλλογὰς τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων πρέπει νὰ καταταχθῶσι καὶ δημοτικὰ ᾄσματα μονήρη, εὑρισκόμενα ἐν χειρογράφοις καὶ ἐκδοθέντα κατὰ καιρούς. Συλλογὰς παραμυθίων κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους δὲν ἔχομεν. Ἔχομεν ὅμως διασκευὰς παραμυθίων εἰς ποιήματα, αἱ ὁποῖαι εἶναι χρησιμώταται («Ἱστορία τοῦ Πτωχολέοντος», «Λόγος παρηγορητικὸς περὶ εὐτυχίας καὶ δυστυχίας», «Τὰ κατὰ Καλλίμαχον καὶ Χρυσορρόην», «Συναξάριον τοῦ τιμημένου γαδάρου», «Διήγησις παιδιόφραστος των τετραπόδων ζῴων», «Πουλολόγος» κλπ.).

3. Δύσις. Ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, κατόπιν τῶν μεγάλων κατακτήσεων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος (ναυτικὴ πυξίς, πυρῖτις, τυπογραφία), αἱ ὁποῖαι ἔφεραν ἀναστάτωσιν εἰς τὰς ἕως τότε κρατούσας συνθήκας, ἀρχίζει καὶ ἡ περιηγητικὴ παρατήρησις, ἡ ὁποία, ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, στρέφεται κυρίως πρὸς τὰ καινοφανῆ ἤθη τῶν λαῶν τοῦ νέου κόσμου, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἥτις προεκάλει ἐξαιρετικὸν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Εὐρωπαίων μὲ τὸν ἐξωτισμόν της καὶ τὸ ἔνδοξον παρελθόν της. Ἀλλ' αἱ παρατηρήσεις αὗται τῶν περιηγητῶν καὶ τῶν ταξιδιωτῶν, παρ' ὅλας τὰς εἰδήσεις περὶ τῶν διαφόρων λαῶν, ἃς ἐγκλείουν, δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς λαογραφικαὶ παρατηρήσεις.

Συστηματικὴ ἔρευνα τοῦ λαοῦ ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μὲ τὸ περίφημον ἔργον περὶ τῶν δεισιδαιμονιῶν τοῦ *J. B. Thiers* («Traité des superstitions» 1679). Ὀλίγον κατόπιν ὁ *Ch. Perrault* συλλέγει, μὲ γνήσιον ἐνθουσιασμὸν διὰ τὰ ἔργα τοῦ λαοῦ, τὰς ἱστορίας καὶ διηγήσεις τοῦ παρελθόντος («Histoires et contes du temps passé avec des moralités» Paris 1697), φροντίζων πάντοτε νὰ ἐξάγῃ ἠθικὰ ἐξ αὐτῶν πορίσματα. Σὺν τῷ χρόνῳ ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα ἀπαλλάσσεται ἀπὸ κάθε βιοτικόν, ἠθικὸν ἢ θρησκευτικὸν σκοπὸν καὶ λαμβάνει χαρακτῆρα αἰσθητικοῦ θαυμασμοῦ πρὸς τὰ ἔργα τοῦ λαοῦ, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἀναφανέντος ρωμαντισμοῦ. Τῷ 1765 ὁ Ἄγγλος *Th. Persy* καταρτίζει τὴν πρώτην συλλογὴν δημοτικῶν τραγουδιῶν, περισυλλέξας τὰ παλαιὰ ἀγγλικὰ καὶ σκωτικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκεν εἰς 3 τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον: «Κειμήλια ἀρχαίας ἀγγλικῆς ποιήσεως» (β' ἔκδ. 1893). Ἐν Γερμανίᾳ πάλιν ὁ πολὺς *Ch. M. Wieland* («Das Wintermärchen» 1776, «Das Sommermärchen» 1777) καὶ ὁ *J. K. A. Musäus* συμμερίζονται τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ Ch. Perrault διὰ τὰ λαϊκὰ παραμύθια. Ὁ δεύτερος ἐκ τούτων συλλέγει καὶ ἐκδίδει εἰς 5 τόμους τὰ γερμανικὰ παραμύθια («Volksmärchen der Deutschen» 1782—1786). Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἐπίσης τῶν ρωμαντικῶν, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Herder, ὁ *K. Brentano* ἐξέδωκε μετὰ τοῦ γαμβροῦ του *A. v. Armin* τὴν περίφημον τρίτομον συλλογὴν δημοτικῶν ᾀσμάτων τῆς Γερμανίας ὑπὸ τὸν τίτλον: «Des Knaben Wunderhorn» (1806—1808). Ἀποκορύφωμα καὶ σημαντικὸν σταθμὸν τῆς ὅλης ταύτης κινήσεως ἀποτελοῦν αἱ λαογραφικαὶ ἐργασίαι τῶν ἀδελφῶν *Grimm*: «Kinder und Hausmärchen» (1812—1815), «Deutsche Mythologie» (1835), κ. ἄ. Οἱ ἀδελφοὶ Grimm προέβησαν οὐ μόνον εἰς συλλογήν, ἀλλὰ καὶ εἰς συγκριτικὰς ἐρεύνας, θέσαντες τὰς βάσεις τῆς ἐπιστημονικῆς μελέτης τῶν παραμυθιῶν, τῶν γερμανικῶν μυθικῶν παραδόσεων καὶ τοῦ γερμανικοῦ δικαίου. Θεωροῦντες τὸν μῦθον ὡς ἀποτέλεσμα ὄχι ἐνσυνειδήτου λειτουργίας, ἀλλὰ μυθοπλαστικῆς ὁρμῆς, ἀνεζήτησαν τὴν πρωταρχικὴν μορφὴν τῶν παραμυθιῶν καὶ ὑπεστήριξαν ὅτι οἱ ἥρωες τῶν παραμυθιῶν εἶναι ἀντιπρόσωποι παλαιῶν θεῶν. Ἡ φιλολογικὴ ἀκρίβεια καὶ ἡ ἐπιμέλεια περὶ τὴν συλλογὴν καὶ ἔρευναν τῶν λαογραφικῶν μνημείων, ἣν ἐπέδειξαν οἱ ἀδελφοὶ Grimm, ἀπετέλεσαν στερεὰ ἐπιστημονικὰ θεμέλια διὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῶν λαογραφικῶν μελετῶν. Τὸ μόνον ἐλάττωμα τῆς μεθόδου αὐτῶν ἦτο ἡ ἐξάρτησίς των ἀπὸ τὴν μυθολογίαν καὶ τὴν ἀρχαιολογίαν, καὶ ἀπὸ τούτου ἀπήλλαξαν τὴν ἀπογραφικὴν ἐπιστήμην οἱ Ἄγγλοι.

Ἀπὸ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος μέχρι σήμερον. Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ λαογραφία εἰσέρχεται πλέον εἰς τὴν δευτέραν αὐτῆς φάσιν, τὴν καθαρῶς ἐπιστημονικήν, μὲ μεταβατικὸν σταθμὸν τὰς ἐργασίας τῶν ἀδελφῶν Grimm, καὶ παρουσιάζει τὴν ἑξῆς κίνησιν εἰς τὰς κυριωτέρας χώρας:

Ἀγγλία. Οἱ Ἄγγλοι μέχρι τῶν μέσων τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐμελέτων τὰς δοξασίας, τὰ ἔθιμα καὶ τὴν ποίησιν τοῦ λαοῦ, κινούμενοι κυρίως ἐξ ἀρχαιολογικοῦ ἐνδιαφέροντος, διότι εἶχον τὴν γνώμην ὅτι ἡ μελέτη αὕτη τοῦ λαοῦ ἠδύνατο νὰ τοὺς βοηθήσῃ εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀπωτάτου παρελθόντος, τοῦ ὁποίου στοιχεῖα μόνον παρὰ τῷ λαῷ διετηρήθησαν, διὸ ἐκάλουν καὶ τὰ λαϊκὰ ταῦτα στοιχεῖα «λαϊκὰς ἀρχαιότητας» (popular antiquities). Ἀπὸ τοῦ 1846 ὅμως, ὁπότε εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ W. J. Thoms ὁ ὅρος folklore (=γνώσεις τοῦ λαοῦ), ἡ ἐπιστημονικὴ αὕτη δουλεία τῆς λαογραφίας εἰς τὴν ἀρχαιλογίαν ἀπετινάχθη καὶ ἤρχισε πλέον συστηματικὴ συλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ καὶ ἐνδελεχὴς αὐτοῦ μελέτη. Οὕτως ἐξεδόθησαν κατὰ σειρὰν αἱ μελέται καὶ συλλογαί: τοῦ *Barneval* «Ἡ κατὰ παράδοσιν ἱστορία τῆς Ἰρλανδίας» (1856), τοῦ *Dasent* «Λαϊκὰ παραμύθια τῆς βορείου Σκωτίας» (1859), τοῦ *Raithen* «Τὰ λαϊκὰ ᾄσματα» (1860), τοῦ *Dalziel* «Λαϊκὰ παιδικὰ παραμύθια καὶ ρίμες» (1860), τοῦ *Campbell* «Λαϊκὰ παραμύθια τῶν ὀρεινῶν κατοίκων τῆς δυτικῆς Σκωτίας» (1860), τοῦ *H. Hazlit* «Ἀγγλικαὶ παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις φράσεις» (1861), τῶν *Cox* καὶ *Jones*, «Λαϊκὰ μυθιστορήματα τοῦ μεσαίωνος» (1871), τοῦ *Cunningham* «Κατὰ παράδοσιν παραμύθια τῶν Σκώτων ἀγροτῶν» (1874), τοῦ *L. Brueyre* «Λαϊκὰ παραμύθια τῆς Μεγάλης Βρεττανίας» (1875), τοῦ *G. Henderson* «Λαογραφία τῶν μύθων τῆς βορείου Ἀγγλίας

(1879) κλπ. Τῷ 1878 μὲ τὸν σκοπὸν τοῦ συντονισμοῦ καὶ τῆς ἑνοποιήσεως τῶν συλλογῶν καὶ μελετῶν τούτων, οἱ: *G. L. Gomme, W. J. Thoms, A. Lang, E. B. Tylor* καὶ ἄλλοι ἵδρυσαν ἐν Λονδίνῳ τὴν «Λαογραφικὴν Ἑταιρείαν» («Folklore Society»). Ἡ ἑταιρεία αὕτη, εὐθὺς ἅμα τῇ ἱδρύσει της, ἐξέδωκε τὸ ὄργανον «Folklore Record» (1878—1882), τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ 1883 ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς τριμηνιαίας ἐπιθεωρήσεως «Folklore Journal», περιορισθείσης κατὰ τὸ 1890 εἰς τὸν μονολεκτικὸν τίτλον «Folklore», ὃν διατηρεῖ μέχρι σήμερον. Εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῆς «Folklore Record» καθορίζεται σαφῶς ἡ ἐπιστημονικὴ περιοχὴ τῆς νέας ἐπιστήμης καὶ ἀντιγράφονται τὰ θέματα, περὶ τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται αὐτή. Ἔκτοτε ἠσχολήθησαν μὲ τὴν λαογραφίαν ἐν Ἀγγλίᾳ, προαγαγόντες τὰ μέγιστα αὐτήν, οἱ: *R. Hunt, F. Child, A. Black. W. F. Dennisson, A. Nutt, M Anally, G. Jones, G. Batrel, Lach - Ssyrma, Thisselton, Duer, Burne, J. Curtin* καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

Γαλλία. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἡ Γαλλία ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν συλλογὴν καὶ μελέτην τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ. Τῷ 1882 ὁ *La Mensagère* ἐξέδωκε τὸ «Λεξικὸν τῶν γαλλικῶν παροιμιῶν». Κατόπιν ἐδημοσιεύθησαν κατὰ σειράν: τοῦ *Crapelet* «Παροιμίαι καὶ λαϊκαὶ φράσεις» (1831), τοῦ *Le Roux de Lincy* «Τὸ βιβλίον τῶν γαλλικῶν παροιμιῶν» (1842), τοῦ *Quitard* «Ἐτυμολογικόν, ἱστορικὸν καὶ ἀνεκδοτολογικὸν λεξικὸν τῶν παροιμιῶν καὶ παροιμιωδῶν φράσεων τῆς γαλλικῆς γλώσσης» (1842), τοῦ αὐτοῦ «Ἱστορική, φιλολογικὴ καὶ ἠθικὴ μελέτη ἐπὶ τῶν γαλλικῶν παροιμιῶν» (1860) κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ 1850 μέχρι τοῦ 1875 ὁ λαογραφικὸς θησαυρὸς ἐπλουτίσθη σημαντικῶς διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν: *Cahier, Soland, E. Picot, Fisket, A. Boucherie, A. Meray, E. Cordier, L. Maury, Collin de Plancy, Monier, Morin, Fouquet, J. Bladé, Rurel* κλπ. Κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος εἰργάσθησαν ὑπὲρ τῆς λαογραφίας ἐν Γαλλίᾳ οἱ: *Perron, Lespy, Toselli, Sauvé, G. Paris, E. Rannié, Buchon, A. Montel, L. Lambert, C. Guillon, L. Decombe, N. Quellien, L. Levy-Bruhl*, κλπ. Τῷ 1880 ἤρχισε νὰ ἐκδίδηται ἡ «Collection de contes populaires», τῷ δὲ 1889 ἡ «Collection internationale de traditions populaires». Λαογραφικὸν ὑλικὸν καὶ μελέται ἐδημοσιεύθησαν καὶ εἰς τὰ περιοδικά: «Journal des Savants» (1868), «Revue Celtique» (1870), «Revue des Langues Romanes» (1870), «Revue d' anthropologie» (1871), «Romania» (1872), «Revue de l'histoire des Religions» (1879), «Revue d'Ethnographie (1882), «L'homme» (1884) κλπ. Τὴν λαογραφικὴν κίνησιν ἐνίσχυσαν ἐπίσης τὰ περιοδικὰ «Melusine» (1877), «Almanach de Traditions Populaires» (ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ E. Rolland τῷ 1882) καὶ ἡ «Revue des Traditions populaires» (1886). Ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ *A. von Gennes* ἱδρύθη ἡ «Revue de folklore» (1926).

Γερμανία. Τὸ ἔργον τῶν ἀδελφῶν Grimm ἐσυνεχίσθη ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τοῦ *F. Schmidt*, ὅστις εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν «Δεκαοκτὼ παραμυθιῶν» (1817) τῆς συλλογῆς τοῦ *Straparola* περιέλαβε πλεῖστα συγκριτικὰ στοιχεῖα, ἀρυσθεὶς ταῦτα ἀπὸ τοὺς νοβελλίστας τῆς ἀναγεννήσεως, τοὺς μυθογράφους τοῦ μεσαίωνος καὶ ἀπὸ τὰ βιβλία τῆς Ἀνατολῆς. Τὸν Schmidt ἠκολούθησαν οἱ: *Vogt, Stahl, Anerbach, Temme, Harrys, L. Bechstein, W. Binder, Alberts, J. W. Wolf. W. Mannhardt* (ὁ πρόδρομος τῆς ἀνθρωπολογικῆς λαογραφικῆς σχολῆς), κ. ἄ. Τῷ 1890 ἱδρύθη ἐν Βερολίνῳ ἡ λαογραφικὴ ἑταιρεία «Verein für Volkskunde». Τῷ δὲ 1891 ἐξεδόθη ὑπὸ τὸν τίτλον «Zeitschrift des Vereins für Volkskunde» περιοδικὸν τῆς ἑταιρείας ταύτης ὑπὸ τοῦ *Weinhold.* Νεώτεροι Γερμανοὶ λαογράφοι εἶναι οἱ: *H. Usener, A. Dietrich, R Wünsch* κ. ἄ. Πλὴν τοῦ ὀργάνου τῆς «Verein für Volkskunde» ἐκδίδονται ἐν Γερμανίᾳ καὶ πλεῖστα ἄλλα λαογραφικὰ περιοδικά, ὡς τά: «Bayerische Hefte» καὶ «Bayerische Blätter für Volkskunde» ἐν Μονάχῳ, «Mitteilungen des Ver. für sächische Volkskunde» ἐν Λειψίᾳ κλπ.

Ἑλβετία. Ἐν Ἑλβετίᾳ ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς λαογραφικὰ ἔργα κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα: *F. Otte* «Μῦθοι, μπαλλάνται, παραμύθια καὶ παραδόσεις τῆς Ἑλβετίας» 1842), *Kohrusch* «Ἑλβετικαὶ παραδόσεις» (1854—1856), *Rochholz* «Ἑλβετικὰ παραμύθια» (1856—1857), τοῦ αὐτοῦ «Παιδικὰ ᾄσματα καὶ παίγνια, ἱστορικὰ ἔθιμα καὶ ὀνόματα τῶν Γερμανῶν Ἑλβετῶν» (1857), *Hillebrand* «Παροιμίαι τῆς γερμανικῆς Ἑλβετίας» (1858), *O. Sutermeister* «Ἑλβετικοὶ οἰκιακοὶ ἀφορισμοί» (1860), τοῦ αὐτοῦ «Παιδικὰ παραμύθια» (1869), *Gelpke* «Ἱστορία τῶν παραδόσεων καὶ θρύλων τῆς Ἑλβετίας» (1864) κλπ. Λαογραφικὰ περιοδικὰ ἐκδίδονται τὸ «Schweizerische Gesellschaft für Volkskunde» καὶ ὑπὸ τοῦ Hoffman-Kreyer τὸ «Schweizerische Archiv für Volkskunde».

Ἰταλία. Ἡ λαογραφικὴ κίνησις ἐμφανίζεται ἐν Ἰταλίᾳ ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος διὰ τῶν λαογραφικῶν ἔργων τῶν *Visconti, N. Tommaseo, Placucci, Torio, Bresciani, Brofferio* κλπ. Τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑπῆρξεν ἔτι γονιμώτερον εἰς λαογραφικὰς ἐργασίας. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἰργάσθησαν ὑπὲρ τῆς λαογραφίας οἱ *C. Vienna, N. Castagna, J. Spano, J. Giusti, F. Palumbo, C. Pasqualigo, S. Bonifacio, L. Morandi, M. Staglieno, J. Pitre* κλπ. Βιβλιογραφίαν τῆς λαογραφικῆς ἐν Ἰταλίᾳ κινήσεως ἐξέδωκεν ὁ *G Pitre*: «Bibliografia delle tradizioni popolari d'Italia» (1900). Ἐκδίδονται τὰ λαογραφικὰ περιοδικά: «Archivio Italiano di Tradizioni popolari» καὶ «Il Folklore italiano».

Ρωσία. Ἡ λαογραφικὴ φιλολογία ἐν Ρωσίᾳ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ δευτέρου κυρίως ἡμίσεος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος διὰ τῶν ἐργασιῶν τῶν *Metlinskg, Kulich, Kostomarov* («Λαϊκὰ ᾄσματα» 1854, 1856—1857 καὶ 1859) *Bousjalen, Ralston, Kirejewsky, Bessonoff, W. Popow, A. Mozarowski, Bouslajew, Kreuzwold, Chodzko, Magnitzki, Danilov, Pjesennik, A. Jouchkevitch, B. Gawrilov, A. Leskien, M. Kolosov, A Podbereski* κ. ἄ. Λαογραφικὰ περιοδικὰ ἐξεδίδοντο τά: «Zhiva 'ia Starina» ἐν Πετρουπόλει καὶ «Etnografitcheskoye Obozrienie» ἐν Μόσχᾳ.

Φινλανδία. Ἐν Φινλανδίᾳ ἡ λαογραφία ἔσχε μεγάλην καὶ αὐτοτελῆ ἀνάπτυξιν. Τῷ 1835 ὁ Φινλανδὸς ἰατρὸς καὶ ποιητὴς *E. Lönnrot* κατήρτισε συλλογὴν παλαιῶν δημωδῶν ᾀσμάτων, ἐξ ἧς ἀπετέλεσε τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Kalewala» ἔπος (Helsingfors 1835, β' ἔκδ. 1849). Κατόπιν ἐξέδωκε κατὰ σειράν, συλλογὴν λαϊκῶν λυρικῶν ᾀσμάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Kanteletar» (Helsingfors 1840), συλλογὴν λαϊκῶν παροιμιῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Sanalaskwja» (Helsingfors 1842) καὶ συλλογὴν δημωδῶν αἰνιγμάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Arwoituksia» (Helsingfors 1844, β' ἔκδ. 1861). Τὸ ἔπος «Kalewala» ἐγένετο ἀφετηρία τῶν ἐν Φινλανδίᾳ λαογραφικῶν μελετῶν, αἱ ὁποῖαι περιεστράφησαν κυρίως περὶ τὴν δημώδη ποίησιν καὶ τὰ παραμύθια. Ἐκεῖνοι οἵτινες ἐθεμελίωσαν τὰς λαογραφικὰς μελέτας ἐν Φινλανδίᾳ εἶναι ὁ *J. Krohn* καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ *K. Krohn.* Οὗτοι, κατατάσσοντες γεωγραφικῶς καὶ ἐρευνῶντες συγκριτικῶς τὰ ᾄσματα καὶ τὰ παραμύθια, προσπαθοῦν ν' ἀνεύρουν τὴν πατρίδα ἑκάστου καὶ τὴν ὁδὸν τῆς ἐξαπλώσεως αὐτοῦ *(φιννικὴ γεωγραφικὴ μέθοδος).* Ἔκτοτε ἡ Φινλανδία ἀπέβη τὸ κέντρον τῆς σπουδῆς τῶν παραμυθιῶν, ἰδίως διὰ τῆς ἀπό τινος συστάσεως τοῦ «Διεθνοῦς συνδέσμου τῆς λαογραφίας», ὅστις ἐκδίδει σπουδαιοτάτην σειρὰν λαογραφικῶν μελετῶν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Folklore Fellows Communications».

4. *Ἑλλάς.* Τουρκοκρατία. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Ἑλλάδι ἔχομεν διπλῆς προελεύσεως ἐργασίας, περιεχούσας εἰδήσεις περὶ τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας: Ἀφ' ἑνὸς ἐκ μέρους τῶν ξένων, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς ΙΣΤ' ἑκατονταετηρίδος ἤρχισαν νὰ ἐπισκέπτωνται τὴν Ἑλλάδα ὡς περιηγηταί, συλλογεῖς, ἀρχαιολόγοι, βοτανολόγοι κλπ., καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ μέρους τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι συνεχίζοντες τὴν βυζαντινὴν παράδοσιν ἠσχολήθησαν ἐμμέσως καὶ ἀμέσως μὲ τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν.

α') Ξένοι περιηγηταί. Πρῶτος περιηγητὴς ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἅλωσιν εἶναι ὁ *P. Belon*, ὅστις προὐτίθετο νὰ ἐξετάσῃ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν αὐτῆς, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἠρεύνησε καὶ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν. Τὸ ἔργον του: «Les observations de plusieurs singularitez et choses memorables trouvées en Grèce, Asie etc.» (Paris 1554) ἀποτελεῖ σπουδαίαν πηγὴν διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς καθόλου ἱστορίας κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ὀλίγον κατόπιν ὁ *La Guilletière* ἐξέδιδε τὰ πορίσματα τῆς περιηγήσεώς του εἰς τὰ δύο ἔργα του: «Athènes ancienne et nouvelle et l'estat présent de l'empire des Turcs» (Paris 1675, β' ἔκδ. 1675, γ' ἔκδ. 1676) καὶ «Lacédémon ancienne et nouvelle» (Paris 1676, β' ἔκδ 1679). Τῷ 1703 ὁ *Dapper* ἐδημοσίευσε τὴν «Description exacte des îles de l'Archipel et de quelques autres adjacentes» (Amsterdam 1703). Ἀκολουθοῦν αἱ ἐργασίαι τοῦ *J. P. Tournefort* «Relation d'un voyage du Levant» (Paris 1714, τόμ. 2), τοῦ *Guys* «Voyage littéraire de Grèce ou lettres sur les Grecs anciens et modernes avec un paralèle de leurs moeurs» Paris 1771, τόμ. 2, β' ἔκδ. 1776, γ' 1783 μετ' εἰκόνων), τοῦ *Choiseul-Gouffier* «Voyage pittoresque de la Grèce» Paris 1780—1824, τόμ. 3), τοῦ *Savary* «Lettres sur la Grèce» (Paris 1788), τοῦ *Scrofani* «Viaggio in Grecia» (London 1792, τόμ. 2), τοῦ *J. B. Manso* «Ueber die Mainotten die vermutlichen Abkömmlinge der alten Spartaner» (Breslau 1801), τοῦ *Pouqueville* «Voyage en Morée, à Constantinople et en Albanie» (Paris 1805) καὶ «Voyage en Grèce» (β' ἔκδ. Paris 1826, τ. 6), τοῦ *J. L. Bartholdy* «Voyage en Grèce» (γαλ. μετ. Paris 1807, τόμ. 2), τοῦ *Chateaubriand* τὸ «Itinéraire» (α' ἔκδ. 1812) τοῦ *Douglas* «An Essay on certain points of resemblance between the ancient and modern Greeks» (β' ἔκδ. London 1813), τοῦ *E. Dodwel* «A classical and topographical tour through Greece» (1814), τοῦ *Leake* «Researches in Greece» (London 1814) καὶ «Travels of Northern Greece» (London 1835, τόμ. 4), τοῦ *Chandler* «Travels in Asia minor and Greece» (Oxford 1825 τ. 2). Πᾶσαι αὗται αἱ ἐργασίαι, μολονότι δὲν προῆλθον ἐκ συνειδητῆς ἐπιδιώξεως λαογραφικῶν στοιχείων, περιλαμβάνουν πλουσιωτάτας καὶ πολὺ σημαντικὰς εἰδήσεις περὶ τῶν ἠθῶν, τῶν ἐθίμων, τῆς τέχνης, τῶν παραδόσεων, τῶν μύθων, τῶν ᾀσμάτων, τῶν προλήψεων κλπ. τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. Οἱ περιηγηταὶ οὗτοι (οἱ περισσότεροι τοὐλάχιστον ἐξ αὐτῶν) ἐζήτησαν μετὰ στοργῆς καὶ εὐμενείας πᾶν ὅ,τι εἶχεν ἀπομείνει ἐκ τῆς κλασσικῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ δὲν περιεφρόνησαν καὶ τὸν κληρονόμον αὐτῆς ὑπόδουλον τότε ἑλληνικὸν λαόν. Εἵλκυσαν, διὰ τῶν ἔργων των, τὴν προσοχὴν τῶν διανοουμένων τῆς Εὐρώπης πρὸς τὸν σύγχρονον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ πρὸς τὰς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων. Περὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου ταύτης εἶδε τὸ φῶς καὶ ἡ περίφημος συλλογὴ τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων τῆς Ἑλλάδος τοῦ *Fauriel*: «Chants populaires de la Grèce moderne» (Paris 1824—1825, τ. 2).

β') Ἑλληνικαὶ ἐργασίαι. Συνεχισταὶ τῶν Βυζαντινῶν θεολόγων, οἱ ὁποῖοι ἐζήτουν διὰ πραγματειῶν καὶ λόγων νὰ κατακρίνουν καὶ ἐκριζώσουν τὰς παρὰ τῷ λαῷ κρατούσας δεισιδαιμονίας, εἶναι ὁ *Παχώμιος Ρουσᾶνος* διὰ τῶν ἔργων του: «Πρὸς τοὺς ἑλληνίζοντας καὶ τοὺς τὰ θεῖα βεβηλοῦντας» καὶ «Περὶ τῆς ἐκ τῶν Γραφῶν ὠφελείας». Ὁ πρῶτος ὅμως Ἕλλην λαογράφος τῶν νεωτέρων χρόνων καὶ πρῶτος καθόλου λαογράφος εἶναι ὁ Χῖος *Λέων Ἀλλάτιος* (1586—1669, ὅστις ἐν τῇ πραγματείᾳ του «De Graecorum hodie quorundam opinationibus epistola» Coloniae Agrippinae 1645), πραγματεύεται περὶ στριγλῶν, περὶ περιάπτων, περὶ βαβουτσικαρίων, περὶ καλλικαντζάρων, περὶ βρυκολάκων, περὶ ἀφορισμοῦ, περὶ νεράϊδων, περὶ στοιχειῶν, περὶ τελεσμάτων κλπ. Μετὰ τὸν Ἀλλάτιον πρέπει νὰ καταβῶμεν εἰς τὸν ΙΘ' αἰῶνα, διὰ νὰ εὕρωμεν Ἕλληνας ἀσχολουμένους περὶ τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν. Τῷ 1815 ὁ *Γρηγόριος Παλιουρίτης* ἐκδίδει ἐν Βενετίᾳ, εἰς δύο τόμους, τὴν «Ἀρχαιολογίαν ἑλληνικήν, ἤτοι φιλολογικὴν ἱστορίαν, περιέχουσαν τοὺς νόμους, τὴν πολιτείαν καὶ τὰ ἔθιμα τῆς θρησκείας, τῶν ἑορτῶν, τῶν γάμων καὶ ἐπικηδείων, τὰ δημόσια καὶ τὰ κατὰ μέρος παιγνίδια τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων», ἔνθα ποιεῖται παραβολὴν πρὸς τὰ ἔθιμα τῶν νεωτέρων. Ὀλίγον βραδύτερον ὁ *Α. Παπαδόπουλος-Βρετὸς* ἐδημοσίευσεν ἰταλιστὶ μικρὰν πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Πραγματεία περὶ ἐνίων ἐθίμων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τὰ ὁποῖα ἐπιζῶσιν ἐν τῇ νήσῳ Λευκάδι τοῦ Ἰονίου πελάγους» (β' ἔκδ. 1825). Πλουσιώτερον πολὺ εἰς ὑλικὸν εἶναι τὸ κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν δημοσιευθὲν γαλλιστὶ ἔργον τοῦ *Β. Θεοτόκη*: «Λεπτομέρειαι περὶ τῆς Κερκύρας».

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν: α) *Ἐργασία ξένων.* Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἡ πρώτη λαογραφικὴ ἐργασία ξένου περὶ Ἑλλάδος εἶναι ἡ τοῦ Γερμανοῦ *O. v Stackelberg*: «Trachten und Gebräuche der Neugriechen» (Berlin 1831), ἔνθα γίνεται λόγος περὶ τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν ἐθίμων τῶν Νεοελλήνων. Ὀλίγον κατόπιν ὁ Ἰταλὸς *N. Tommaseo* εἰς τὸν τρίτον τόμον τῆς μεγάλης συλλογῆς του δημωδῶν ᾀσμάτων: «Canti popolari Corsi, Illirici, Greci, Toscani» (Βενετία 1842) περιέλαβε καὶ ἱκανὰ ἑλληνικὰ ᾄσματα. Τῷ 1857 ὁ *Vischer* ἐξέδωκε τὰς ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις του ἐκ ταξιδίου ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα: «Erinnerungen und Eindrücke aus Griechenland» (Basel 1857). Τῷ 1857 ὁ *E. Curtius*, διὰ τῆς πραγματείας αὐτοῦ: «Ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ σημασία αὐτῆς διὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καὶ τὴν συγκριτικὴν γλωσσολογίαν», ἐπέστησε τὴν προσοχὴν τῶν ἐπιστημόνων ἐπὶ τῆς σπουδαιότητος τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης διὰ τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαίας. Τῷ 1860 ὁ *Passow* ἐξέδωκε τὴν γνωστὴν συλλογὴν ἑλληνικῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων: «Carmina popularia Graeciae recentioris» (Lipsiae 1860), τῷ δὲ 1864 ὁ *C. Wachsmuth* τὸ βιβλίον: «Das alte Griechenland im neuen», εἰς τὸ ὁποῖον ἐξήταζε τὰ περὶ τὴν γέννησιν, τὸν γάμον καὶ τὸν θάνατον ἔθιμα τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων καὶ ἐπιστοποιεῖ τὴν προέλευσιν αὐτῶν ἐκ τῶν ἀναλόγων ἐθίμων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὁ *J. G. v. Hahn*, ἀφ' ἑτέρου, ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἀλβανολογίας, διαμείνας ὡς πρόξενος ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις, κατήρτισε, μετέφρασε καὶ ἐξέδωκε τὴν πρώτην συλλογὴν ἑλληνικῶν καὶ ἀλβανικῶν παραμυθιῶν: «Griechische und albanesische Märchen» (Leipzig (1864). Τῷ 1869 ὁ Ἄγγλος *Tozer* ἐξέδωκε τὸ ἔργον: «Researches in the highlands of Turkey. With notes on the ballads, tales and classical superstitions of the modern Greeks» (London 1869, τόμ. 2), ἐν τῷ ὁποίῳ, ἐκτὸς πολλῶν ἐγκατεσπαρμένων πληροφοριῶν, πραγματεύεται ἰδιαιτέρως περὶ βρυκολάκων, περὶ δημοτικῶν ᾀσμάτων, περὶ δημωδῶν παραμυθιῶν, περὶ τῶν παρὰ τοῖς Ἕλλησι σῳζομένων ἀρχαίων μύθων κλπ. Τῷ 1871, ἐξεδόθη τὸ ἔργον τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ *B. Schmidt* «Das Volksleben der Neugriechen und das hellenische Alterthum» (Leipzig 1871), ἐν τῷ ὁποίῳ σκοπεῖ νὰ παραστήσῃ συστηματικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς τὸν λαϊκὸν βίον τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ἐν τῇ συναφείᾳ αὐτοῦ πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἀρ-

Digitized by Google

χαιότητα. Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον ὁ ἴδιος ἐξέδωκεν ὡς παράρτημα τοῦ πρώτου του ἔργου καὶ συλλογὴν ἑλληνικῶν παραμυθιῶν, παραδόσεων καὶ λαϊκῶν ᾀσμάτων: «Märchens Sagen und Volkslieder gesammet übersetzt und erläutert» (Leipzig 1877). Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα βλέπει τὸ φῶς καὶ ἡ συλλογὴ τοῦ *E. Legrand* «Recueil de chansons populaires grecques» (Paris 1874). Τῷ 1892 ἐξεδόθη τὸ ἔργον τοῦ *R. Rodd*: «The customs and lore of modern Greece» (London 1892, ὅπερ παρέχει ἀξιόλογον εἰκόνα τοῦ βίου του ἑλληνικοῦ λαοῦ. Περὶ τὸ 1900 ὁ *G. F Abbot*, κατ' ἐντολὴν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Καίμπριτς ἐμελέτησε λαογραφικῶς τὴν Μακεδονίαν. τὰ δὲ πορίσματά του ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ ἔργον του: «Macedonian Folklore» (Cambridge 1903) Ὀλίγον κατόπιν ὁ *J. C. Lawson* ἐξέδωκε γενικώτερον ἔργον, ἀναφερόμενον εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Modern Greek Folklore and ancient Greek Religion» (Cambridge 1910), ὁ *Dakwins* πλουσίαν συλλογὴν παραμυθιῶν ἐκ Μ. Ἀσίας ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ: «Νέα Ἑλληνικὴ ἐν Μ. Ἀσίᾳ» (1916), ὁ *P. Kretschmer* συλλογὴν ἐπίσης παραμυθιῶν: «Neugriechische Märchen» (1917–1919 κλπ.

β) *Ἑλληνικαὶ ἐργασίαι.* Δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐπουλώσει τὰς ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως πληγάς της ἡ Ἑλλάς, ὅταν ἐνέσκηψε τὸ περὶ τοῦ Μορέως ἔργον τοῦ *Fallmerayer* «Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters» (Stuttgard 1830), τὸ ὁποῖον ἐπέφερεν ἀναστάτωσιν εἰς τὰ πνεύματα ἐν Ἑλλάδι μὲ τὰ πορίσματα, εἰς ἃ κατέληγεν. Ὁ Fallmerayer ὑπεστήριζεν ὅτι κατόπιν τῶν ἱστορικῶν περιπετειῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων, ἐξωλοθρεύθη ἐν τῇ Εὐρώπῃ. «Τὸ κάλλος τοῦ σώματος, ἡ οὐρανία πτῆσις τῆς διανοίας, τὸ μέτρον καὶ ἡ ἁπλότης τῶν ἠθῶν, τέχνη, γυμνάσια, πόλεις, χωρία, μεγαλοπρεπεῖς στοαὶ καὶ ναοὶ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς ἑλληνικῆς ἠπείρου... Οὐδὲ μία μόνη σταγὼν γνησίου καὶ ἀμιγοῦς ἑλληνικοῦ αἵματος ῥέει εἰς τὰς φλέβας τῶν Χριστιανῶν κατοίκων τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος». Οἱ ἰσχυρισμοὶ οὗτοι ἐκίνησαν φυσικὰ εἰς ἀντίδρασιν τοὺς Ἕλληνας λογίους, οἱ ὁποῖοι ἐτράπησαν (πλὴν τοῦ ἐλέγχου τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἐπεκαλεῖτο ὁ Fallmerayer) πρὸς δύο διευθύνσεις: τὴν γλωσσικὴν καὶ τὴν λαογραφικήν.

Οὕτως, ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ ἐντεῦθεν μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ *Ν. Γ. Πολίτου* καὶ ἐπ' αὐτοῦ μέχρι τοῦ 1884, ὁπότε ἡ λαογραφία προάγεται εἰς αὐτοτελῆ ἐπιστήμην, ὁ κύριος λόγος, δι' ὃν ἐκαλλιεργοῦντο αἱ λαογραφικαὶ ἔρευναι, ἦτο ὁ πατριωτικός. Οἱ Ἕλληνες λόγιοι ἠγωνίζοντο διὰ τοῦ παραλληλισμοῦ τῆς γλώσσης, τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων τοῦ νεοελληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ν' ἀποδείξουν ἀβασίμους τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Fallmerayer. Ἂν εἰς τὸν θεμελιώδη τοῦτον λόγον προσθέσωμεν ἀφ' ἑνὸς τὸ καθαρῶς φιλολογικὸν ἐνδιαφέρον πρὸς τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου τοῦ λαοῦ, ὅπερ εἶχε γεννηθῇ ἤδη κατὰ τοὺς προεπαναστατικοὺς χρόνους καὶ ἐξηκολούθει νὰ ὑφίσταται καὶ νῦν (συλλογαὶ παροιμιῶν: *Μανιάρη* (1832), *Νέγρη* (1834), *Βενιζέλου* (1846 β' ἔκδ. 1867), *Βερέττα* (1860), *Ἀραβαντινοῦ* (1863), συλλογαὶ ᾀσμάτων: ἐν «Ἰονίῳ ἀνθολογίᾳ» ἀπὸ τοῦ 1835, *Εὐλαμπίου* (1843), *Μανούσου*: «Τραγούδια ἐθνικὰ» Κέρκυρα 1850), *Ζαμπελίου*: «Ἄσματα δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος» (Κέρκυρα 1852), ἐν «Πανδώρᾳ» ἀπὸ τοῦ 1845 κλπ.) καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ἀρχαιολογικὸν ἐνδιαφέρον, ὅπερ πολὺ ταχέως ἀνεμείχθη μὲ τὸ πατριωτικὸν καὶ τὸ ἐξυπηρέτησε, θὰ ἔχωμεν τὰ μέχρι τοῦ 1884 κίνητρα τῶν ἐν Ἑλλάδι λαογραφικῶν ἐρευνῶν.

Ἐν τῇ γλώσσῃ ἀνεζήτουν οἱ Ἕλληνες λόγιοι λείψανα τῆς ἀρχαίας καὶ ἀνεσκεύαζον τὰς γνώμας τοῦ Fallmerayer περὶ σλαυϊκῆς προελεύσεως λέξεων ἑλληνικῶν· ἐν τῇ λαογραφίᾳ ἐζήτουν νὰ καταδείξουν τὴν ἀδιάσπαστον συνέχειαν τοῦ ἐθνικοῦ βίου διὰ τῆς ἀνευρέσεως ὁμοιοτήτων εἰς τὰ ἤθη, ἔθιμα, δοξασίας κλπ. Ἐντεῦθεν ἐπήγασαν ἔργα, ὡς τὸ γερμανιστὶ δημοσιευθὲν τοῦ *Ε. Βυβιλάκη*: «Neugriechisches Leben verglichen mit dem Altgriechischen; zur Erläuterung beider» (Berlin 1840), ἐν ᾧ πραγματεύεται περὶ γεννήσεως, περὶ παιδικῆς καὶ νεανικῆς ἡλικίας, γάμου, θρησκευτικῶν συνηθειῶν καὶ νηστειῶν, θανάτου κλπ., τοῦ *Α. Γ. Λευκίου*: «Ἀνατροπὴ τῶν δοξασάντων, γραψάντων καὶ τύποις κοινωσάντων ὅτι οὐδεὶς τῶν τὴν Ἑλλάδα οἰκούντων ἀπόγονος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐστί» (Ἀθῆναι 1843), τοῦ *Κ. Σ. Πιττάκη*: «Περὶ τοῦ ὅτι ἡ συνήθεια ἐφύλαξε πολλὰς φράσεις, λέξεις καὶ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων κλπ.» (ἐν «Φιλολ. Συνεκδ.» 1849, σ. 254—256), τοῦ ἰδίου: Ὕλη ἵνα χρησιμεύσῃ πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι οἱ νῦν κατοικοῦντες τὴν Ἑλλάδα εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» (ἐν «Ἐφημ. Ἀρχαιολ.» 1852, σ. 644—664), τοῦ ἰδίου: «Χωρία παράλληλα τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς νῦν ἑλληνικῆς γλώσσης, ἵνα ταῦτα χρησιμεύσωσι πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι οἱ νῦν Ἕλληνες εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων» (ἐν «Ἐφημ. Φιλομ.» Ζ (1859) ἀρ. 340—344, Η (1860) ἀρ. 348).

Αἱ ἐργασίαι αὗται ἀπετέλεσαν τὴν ἀπαρχὴν συστηματικῆς συλλογῆς γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν πολὺ ταχέως, πλὴν τῶν διαφόρων συλλόγων, ἔλαβε μέρος καὶ τὸ πανεπιστήμιον καὶ ἡ πολιτεία. Τῷ 1856 ἡ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν προεκήρυξε τὸ Τσοκάνειον διαγώνισμα περὶ συγγραφῆς ἱστορίας τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν *Σ. Ζαμπέλιον* («Φιλολογικαὶ ἔρευναι τῆς νεοελληνικῆς διαλέκτου» ἐν «Πανδώρᾳ» τ. Ζ (1856), σ 369) ἵνα ἐλέγχων αὐτὴν ὡς πρόωρον συστήσῃ σχετικὴν προεργασίαν διὰ σχηματισμοῦ γλωσσαρίων καὶ συλλογῆς παροιμιῶν, ᾀσμάτων, μοιρολογίων, δημωδῶν μύθων κλπ. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐγένετο συζήτησις ἐν τῇ βουλῇ πρὸς ἔκδοσιν τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν (Πρακτικά: περίοδ. Δ', σύν. Γ', τ. Α (1856), σ. 167 κ ἑξ). Τὸ ἑπόμενον ἔτος (1857) τὸ ὑπουργεῖον τῆς Παιδείας (ὑπουργοῦντος *Χριστοπούλου*), ἐνστερνιζόμενον τὸ κήρυγμα τοῦ Ζαμπελίου, ἐκδίδει ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς λειτουργοὺς τῆς ἐκπαιδεύσεως, διὰ τῆς ὁποίας συνιστᾷ ὡς ἐθνικὴν ὑποχρέωσιν τὴν συλλογὴν καὶ περαιτέρω διάσωσιν «λέξεων, φράσεων, παροιμιῶν, ᾀσμάτων, διηγημάτων ἱστορικῶν τε καὶ μυθικῶν καὶ παντὸς εἴδους παραδόσεων, εἰκονιζουσῶν ἀρκούντως διαφόρους φάσεις τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου καὶ διαφωτιζουσῶν σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ἱστορίας αὐτοῦ» (ἐν *Π. Ι. Κλάδου*: «Ἐκκλησιαστικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ» (1860, σ. 449). Αἱ ἐκ τῆς ἐγκυκλίου ταύτης προελθοῦσαι (ὄχι ἄμεμπτοι) συλλογαὶ ἐδημοσιεύθησαν διὰ τῆς «Ἐφημερίδος τῶν φιλομαθῶν». Τῷ 1859 γίνεται ἀπόπειρα ἐκδόσεως «Συλλογῆς μνημείων τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης» ὑπὸ *Γ. Τερτζέτη, Δ. Ι. Μαυροφρύδη* καὶ *Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως* (ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἤχθη εἰς πέρας) καὶ πρὸς τοῦτο ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ *Δ. Ι. Μαυροφρύδου* ἐν «Αἰῶνι» (31 Ὀκτωβρίου 1859) «Ὁδηγίαι πρὸς τοὺς διδασκάλους τοὺς συλλέγοντας γλωσσικὴν ὕλην κλπ.». Ὀλίγον κατόπιν ὁ *Α. Κυπριανὸς* δημοσιεύει τὴν «Προτροπὴν πρὸς σύνταξιν ἰδιωτικῶν τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης» (ἐν «Φιλίστορι» Γ., σ. 1—28), ἔνθα καταδεικνύει τὴν χρησιμότητα τῶν συλλογῶν τοπικῶν ὀνομάτων, γυναικείων ὀνομάτων, παραμυθίων κλπ. Τελευταῖοι καρποὶ τῆς ἐναντίον τοῦ Fallmerayer ἐξεγέρσεως εἶναι: τοῦ *Χ. Πουλίου*: «Περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ γένους τῶν νῦν Ἑλλήνων» (Λειψία 1870), τοῦ ἰδίου «Περὶ τῶν νῦν ἐν Ἑλλάδι ἐθίμων» (ἐν «Ἐφημ Φιλομαθ.» ΙΗ' (1870), σ. 2053 καὶ τοῦ *Γ. Λουκᾶ*: «Φιλολογικαὶ ἐπισκέψεις τῶν ἐν τῷ βίῳ τῶν νεωτέρων Κυπρίων μνημείων τῶν ἀρχαίων» (Ἀθῆναι 1874).

Δημιούργημα τῆς ἀρχαιολογικοπατριωτικῆς ταύτης κινήσεως εἶναι καὶ ὁ ἱδρυτὴς καὶ θεμελιωτὴς τῆς ἑλληνικῆς λαογραφίας *Ν. Γ. Πολίτης*, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἐφεξῆς κυριαρχεῖ ἀδιαφιλονικήτως ἐπὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι λαογραφικῶν σπουδῶν. Κατὰ τὸ 1866, εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν, ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Πανδώραν» (1 Ἰανουαρίου 1866, τ. ΙΣΤ' σ. 453—454) τὸ πρῶτον ἐπιστημονικὸν αὐτοῦ ἄρθρον: «Περὶ Λυκοκανθάρων», ἐν τῷ ὁποίῳ προσπαθεῖ νὰ ἐτυμολογήσῃ τὴν λέξιν καλλικάντζαρος. Εἰς τὰς κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος (1867) δημοσιευθείσας εἰς τὸ αὐτὸ περιοδικὸν μελέτας του «Περὶ παραμυθίων παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἕλλησι» (τ. ΙΗ' (1867) σ. 93—95) καὶ «Νεοελληνικὰ ἀνάμεικτα, Δεισιδαιμονίαι» (αὐτόθ. σ. 157—159, 177—179) εἶναι καταφανὴς ἡ τάσις τῆς ἐποχῆς πρὸς ἀνεύρεσιν ὁμοιότητος καὶ συνεχείας πρὸς τὰ ἀρχαῖα. Μετέχων ἐνεργῶς τοῦ συλλόγου «Παρνασσοῦ» ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατὰ τὸ 1870 συσταθεῖσαν πενταμελῆ ἐπιτροπὴν (*Σακελλαρόπουλος, Σ. Λάμπρος, Ν. Πολίτης, Π. Φέουπος, Ἰ. Ἀβρᾶς*) «πρὸς συλλογὴν καὶ δημοσίευσιν ἀνεκδότων ἠθῶν καὶ ἐθίμων, μύθων, παροιμιῶν, αἰνιγμάτων καὶ παντοίας γλωσσογραφικῆς ὕλης τοῦ λαοῦ τῆς Ἑλλάδος» καὶ πολλὰ κατόπιν ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης δημοσιευθέντα «Νεοελληνικὰ ἀνάλεκτα» (τόμ. Α' 1870). Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἠσχολεῖτο καὶ εἰς τὴν συγγραφὴν μεγαλυτέρου ἔργου, τῆς «Νεοελληνικῆς Μυθολογίας», ἀφορμὴν λαβὼν ἐκ τοῦ κατὰ τὸ 1867 διὰ τῆς «Πανδώρας» προκηρυχθέντος Ῥοδοκαναχείου διαγωνίσματος, τοῦ ὁποίου τὸ δεύτερον θέμα διὰ τὸ 1871 ἦτο: «νὰ συλλεχθῶσιν ὅσον πλείστων ἑλληνικῶν τόπων τὰ ἑλληνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ συνήθειαι καὶ νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ ἐν τοῖς σῳζομένοις συγγραφεῦσι μνημονευόμενα, ὅπως γνωσθῇ τούτων ἡ ταυτότης καὶ διαφορά». Τὸ ἔργον τοῦτο, ὑποβληθὲν ὑπὸ τὸν τίτλον «Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων» εἰς τὸν διαγωνισμὸν ἐβραβεύθη, ἐδημοσιεύθη δ' ἀκολούθως κατὰ μὲν τὸ 1871 ὁ πρῶτος τόμος, κατὰ δὲ τὸ 1874 ὁ δεύτερος. Ἐν αὐτῷ ὁ Ν Πολίτης, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰ ὑπὸ τῶν κριτῶν ὁριζόμενα, προσεπάθησεν, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, νὰ συλλέξῃ μὲν τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ τὰς προλήψεις τοῦ λαοῦ, οὐ μόνον ἐξ αὐτοῦ τούτου, ἀλλὰ καὶ ἐκ παντὸς βιβλίου περιέχοντος ἔστω καὶ μικράν τινα περὶ τούτων πληροφορίαν, νὰ παραβάλῃ δὲ αὐτὰ καὶ πρὸς τὰ ἀνάλογα ἄλλων ἐθνῶν. Ἤδη, δηλαδή, ἔκτοτε ἐφέρετο πρὸς τὴν ἐπιστημονικωτέραν ἀντίληψιν τῆς ἐξετάσεως τοῦ βίου τοῦ λαοῦ, πρὸς τὴν αὐτοτελῆ συγκριτικὴν λαογραφίαν, μολονότι ὁ κύριος σκοπὸς τῆς μελέτης ἦτο ἡ ἀναίρεσις τῆς θεωρίας τοῦ Fallmerayer.

Αἱ τάσεις αὗται ἐνισχύονται ἔτι μᾶλλον παρὰ τῷ Ν. Πολίτῃ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐν Εὐρώπῃ, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἀναπτυσσομένης λαογραφικῆς ἐπιστήμης, μέχρις ὅτου φθάνει τέλος εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς ἐρεύνης τοῦ βίου τοῦ λαοῦ ὡς αὐτοτελοῦς πλέον ἐπιστήμης καὶ ὄχι θεραπαινίδος τῆς ἀρχαιολογίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἵδρυσις τοῦ «Φιλολογικοῦ συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως» (1874), τῆς «Ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος» 1882), τοῦ συλλόγου «Κοραῆς» (1892 καὶ τῆς «Γλωσσικῆς ἑταιρείας» ἐνισχύει μεγάλως τὴν κίνησιν ταύτην. Τῷ 1884, πρὸς δήλωσιν τῆς νέας ἐπιστήμης εἰσάγεται ὑπὸ τοῦ Ν. Πολίτου, ἀντὶ τοῦ ἀγγλικοῦ folklore, ὁ ἑλληνικὸς ὅρος *λαογραφία*. Ἀπὸ τοῦ 1899 ὁ Ν Πολίτης ἀρχίζει διὰ τῆς «Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ» τὴν δημοσίευσιν τῶν μνημειωδῶν αὐτοῦ «Μελετῶν περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ», ὧν ὡς πρῶτον μέρος ἐξεδόθησαν αἱ «Παροιμίαι». Ἡ δημοσίευσις τῶν «Παροιμιῶν» ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1902 φθάσασα εἰς τὸν Δ' τόμον. Τῷ 1904 ἐξεδόθησαν δύο τόμοι ἐκ τῶν «Παραδόσεων». Διακοπείσης κατόπιν τῆς «Βιβλιοθήκης Μαρασλῆ», ἔμειναν, δυστυχῶς, ἡμιτελῆ καὶ τὸ περὶ «Παροιμιῶν» καὶ τὸ περὶ «Παραδόσεων» ἔργον. «Διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ τούτων ὁ Ν Πολίτης ἀναδεικνύεται εἷς ἐκ τῶν κρατίστων τοῦ κόσμου λαογράφων, δημιουργὸς δὲ καὶ ἱδρυτὴς καὶ θεμελιωτὴς της ἑλληνικῆς λαογραφίας» (*Σ. Κυριακίδης*).

Τὸ κορύφωμα τῶν διὰ τὴν λαογραφίαν προσπαθειῶν τοῦ Ν. Πολίτου ἀποτελεῖ ἡ ὑπ' αὐτοῦ, κατὰ τὸ 1908, ἵδρυσις τῆς «Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας», διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ δελτίου τῆς ὁποίας, τῆς «Λαογραφίας» (ἀπὸ τοῦ 1909), ἣν διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του (1920), ὀργανοῦται πλέον ἡ ἐν Ἑλλάδι λαογραφικὴ κίνησις καὶ λαμβάνει τὸν πρέποντα ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα. Εἰς τοὺς τόμους τοῦ περιοδικοῦ τούτου, ὅπερ φέρει ἀνὰ πᾶσαν σελίδα τὴν προσωπικὴν σφραγῖδα τοῦ διευθυντοῦ του καὶ ὅπερ ἐξακολουθεῖ ἐκδιδόμενον καὶ σήμερον, ἐδημοσιεύθησαν σπουδαιόταται μελέται τῶν *Ἀδ. Ἀδαμαντίου, Ι. Ἀναγνωστοπούλου, Μιχ. Δέφνερ, Σ. Κυριακίδου, Σ. Μενάρδου, Ν. Πολίτου* καὶ πλείστων ἄλλων. Τῷ 1918 ἱδρύθη καὶ τὸ «Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον», τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἐτέθη ἡ περισυλλογὴ καὶ δημοσίευσις τῶν λαογραφικῶν μνημείων, θεωρουμένων ὡς κειμηλίων τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἐν γένει προαγωγὴ τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης ἐν Ἑλλάδι. Τὸ «Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον» συνεκέντρωσε καὶ ἐξέδωκεν εἰς τρεῖς τόμους (Α' 1920, Β' 1921, Γ' 1930) ὑπὸ τὸν τίτλον: «Λαογραφικὰ Σύμμεικτα» δυσπροσίτους πλέον λαογραφικὰς πραγματείας τοῦ Ν. Γ. Πολίτου καὶ ἐδημοσίευσε λαογραφικὸν ἐγχειρίδιον τοῦ *Σ. Κυριακίδου* ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἑλληνικὴ Λαογραφία» (1923). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ν. Πολίτου, διὰ τὴν περαιτέρω προαγωγὴν τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης, ἱδρύθη ἐν μὲν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν ἔκτακτος ἕδρα, ἐν δὲ τῷ πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης τακτική.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ Πλὴν τῶν ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ τοῦ ἄρθρου: Λαογραφία τοῦ Ν. *Γ. Πολίτου* ἐν «Λαογραφ. Συμμείκτοις» τ. Α (1920) σ. 13 ἀναφερομένων ἔργων περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν μεθόδων τῆς λαογραφίας, βλέπε καί: *Ch. S Burne*, The Handbook of Folklore (1914).—*R. Corso*, Folklore Storia, obbieto metodo, bibliografia (Rome 1923) — *A. Van Gennep*, Le Folklore, moeurs et coutumes populaires (Paris 1924). Πλήρη λαογραφικὴν βιβλιογραφίαν ἀνέλαβε ἀπὸ τοῦ 1917 νὰ δημοσιεύῃ κατ' ἐντολὴν τῆς Ἑνώσεως τῶν Γερμανικῶν Λαογραφικῶν Ἑταιρειῶν ὁ *C. H. Kr*... ὑπὸ τὸν τίτλον: «Volkskundliche Bibliographie». Μέχρι τοῦδε ἐξεδόθησαν τὰ ἔτη 1917–1920. —Διὰ τὰ ἑλληνικὰ βλέπε: *Ν. Γ. Πολίτου*, Λαογραφία ἐν «Λαογρ. τ. Α, Β, Γ. (1909, 1911, 1931) τόμ. Α' (1920), σ. 1–13.—*Τοῦ αὐτοῦ* «Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία Συμμεικτης» τοὺς τόμους τῆς «Λαογραφίας» καὶ *Σ. Π. Κυριακίδου*, Ἑλληνικὴ Λαογραφία (1923). Διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος ἄρθρου ἐχρησιμοποιήθησαν δαψιλῶς καὶ ἀνέκδοτοι σημειώσεις τοῦ *Ν. Γ. Πολίτου*, ἐκ τῶν πανεπιστημιακῶν αὐτοῦ παραδόσεων περὶ Λαογραφίας, εὐγενῶς παραχωρηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ταξινόμου τοῦ «Λαογραφικοῦ Ἀρχείου» *Γ. Ν. Πολίτου*.

Θ. Φ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

λαογραφικός, —*ή*, —*όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λαογραφίαν, ὁ τῆς λαογραφίας: «λαογραφικὴ συλλογή, —ἑταιρεία», «ἀρχεῖον λαογραφικόν».—Ἐπίρρ. ***λαογραφικῶς***.

— **«Λαογραφικὴ Ἑταιρεία»**· βλ. *λαογραφία.*

— **«Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον»**· βλ. *λαογραφία.*

Λαοδαμάντειον (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Λιβύης μεταξὺ Λευκῆς ἀκτῆς καὶ Παραιτονίου ἢ κατὰ Πτολεμαῖον μεταξὺ Καλίου καὶ Καταβαθμοῦ τοῦ Μικροῦ. Ὁ Ἀνώνυμος τοῦ Σταδιασμοῦ (16) ὀνομάζων αὐτὸν *Λαδαμαντίαν* τονίζει ὅτι «νῆσος ἱκανὴ παράκειται αὐτῷ μεγάλη αὐτὴν ἔχει δεξιάν, κατάγου λιμὴν ἐστι παντὶ ἀνέμῳ· ὕδωρ ἔχει». Ὀνομάζει δὲ αὐτὴν ὁ Ἀρτεμίδωρος *Λαομέδον*-*τειαν* «ἴσως ἀπὸ Λαομέδοντος τοῦ Τρωός. Τὸ ἐθνικὸν ἀμφότερον Λαμεδοντίτης καὶ Λαοδαμαντίτης» (Στεφ. *Βυζ.*, ἔκδ. Βερολ. 411, 3). Οἱ κατὰ τοὺς προμνησθέντας γεωγράφους σταδιασμοὶ ταυτίζουν τὸ Λαοδαμάντειον πρὸς τὰ σύγχρονα: ἀκρωτήριον ...

Digitized by Google

'Αμποὺ Χασίφα (πλάτ. 31° 12' Β., μῆκ. 27° 39' 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 244: Derna to Mersa Matruh) καὶ τὴν νῆσον *Ζεζιρὰτ 'Αμποῦ Χασίφα.* Σ. Ε. Λ.

Λαοδάμας *[Μυθολ.].* Ὄνομα πλείστων μυθικῶν προσώπων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ὧν τινα γνωστὰ καὶ ὑπὸ τὰ παραπλήσια ὀνόματα *Λαδάμας* ἢ *Λεωδάμας.* Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότερα τὰ ἀκόλουθα: —1) Υἱὸς Ἐτεοκλέους τοῦ Οἰδίποδος, βασιλεὺς τῶν Θηβῶν, διάδοχος τοῦ πατρός του καὶ τοῦ θείου του Πολυνείκους καὶ τελευταῖος ἀπόγονος τοῦ γένους τοῦ Λαΐου, ἀγνοούμενος ὑπὸ τῶν τραγικῶν συγγραφέων. Ἐπιτροπευόμενος κατ' ἀρχὰς ὑπὸ Κρέοντος τοῦ Μενοικέως, ἅμα τῇ ἐνηλικιώσει του ἐπολέμησε κατὰ τῶν Ἐπιγόνων παρὰ τὸν Γλισᾶντα. Αὐτόθι ἐφόνευσεν Αἰγιαλέα τὸν Ἀδράστου, ἡττηθεὶς ὅμως τὴν ἐπιοῦσαν νύκτα, ἀπῆλθε μετὰ τῶν πιστοτέρων ὀπαδῶν εἰς Ἰλλυρίαν. Ἡ πόλις παρεδόθη ὑπὸ τῶν νικητῶν εἰς τὸν ἐξάδελφόν του Θέρσανδρον τὸν Πολυνείκους (*Παυσ.* Θ 5, 13. 8, 6. 9, 5. 10. 3). Κατ' ἄλλους, ἔφυγεν εἰς Ἑστιαίαν *(Διόδωρος)* ἢ ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης φονευθεὶς ὑπὸ Ἀλκμαίωνος τοῦ Ἀμφιάρεω *(Ἀπολλόδωρος).* Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἡροδότου διεσῴζετο ἔτι ἐν τῷ Ἰσμηνίῳ τῶν Θηβῶν τρίπους, ἀνατεθεὶς ὑπὸ τοῦ Λαοδάμαντος κατὰ τὴν βασιλείαν του «εὐσκόπῳ Ἀπόλλωνι»· εἰς τὸ Ἰσμήνιον τοῦτο εἶχεν ἐγκλείσει, κατὰ Ἴωνα τὸν Χῖον, τὰς θείας του Ἀντιγόνην καὶ Ἰσμήνην. —2) Ὁ ἀγαπητότερος τῶν τριῶν υἱῶν Ἀλκινόου τοῦ βασιλέως τῶν Φαιάκων. Κατὰ τὴν εἰς Φαίακας ἄφιξιν τοῦ Ὀδυσσέως ἦτο εἷς τῶν κυριωτέρων αὐτοῦ ξεναγῶν, νικήσας ἐν τῇ πυγμαχίᾳ κατὰ τοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Ὀδυσσέως γενομένους ἀγῶνας καὶ προκαλέσας τὸν Ὀδυσσέα νὰ λάβῃ μέρος εἰς αὐτοὺς (Ὀδ. η 170, θ 117 κ. ἑ.). —3) Τρὼς ἥρως, υἱὸς τοῦ Ἀντήνορος, ἀρχηγὸς τοῦ βαρέος πεζικοῦ («ἡγεμὼν πρυλέων») κατὰ τὸν Τρωικὸν πόλεμον, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Αἴαντος εἰς τὰς παρὰ τὰ πλοῖα τῶν Ἀχαιῶν συγκρούσεις (Ἰλ. Ο 516).—4) Ἥρως τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου ἐκ Λυκίας, ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Νεοπτολέμου.—5) Υἱὸς τοῦ Ἕκτορος καὶ τῆς Ἀνδρομάχης. Π. Ν. Π.

— **Λαοδάμας.** —1) Τύραννος τῆς ἐν Ἰωνίᾳ Φωκαίας, καταλεγόμενος ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (Δ' 138 μεταξὺ τῶν ἐναντιωθέντων εἰς γνώμην τοῦ Ἀθηναίου Μιλτιάδου περὶ ἐξεγέρσεως τῶν Ἰώνων καὶ Σκυθῶν κατὰ τοῦ Δαρείου καὶ συνταχθέντων μὲ τὴν μηδίζουσαν μερίδα Ἱστιαίου τοῦ Μιλησίου. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατὰ τὸ 515 π. Χ. γενομένην ἐκστρατείαν τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν. —2) Πατὴρ τοῦ Αἰγινήτου ἐφοπλιστοῦ Σωστράτου (*Ἡροδ.* Δ' 152). —3) Εἷς τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰσοκράτους, γνωστὸς ἀπὸ τοῦ Φωτίου (Βιβλ. κῶδ. 260). Π. Ν. Π.

Λαοδάμεια *[Μυθολ.].* Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὰ πλεῖστα γυναικεῖα πρόσωπα τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ὧν σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: —1) Θυγάτηρ τοῦ Ἰκαρίου καὶ τῆς Ἀστεροδίης καὶ ἀδελφὴ Πηνελόπης τῆς συζύγου τοῦ Ὀδυσσέως. —2) Θυγάτηρ τοῦ Ἀλκμαίωνος σύζυγος τοῦ Πηλέως, μήτηρ τῆς Πολυδώρας καὶ πενθερὰ τοῦ Σπερχειοῦ. —3) Τροφὸς τοῦ Ὀρέστου, κατὰ Στησίχορον καὶ Φερεκύδην, ὑπὸ τοῦ Πινδάρου φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀρσινόη.* Κατὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀγαμέμνονος ὑπὸ τοῦ Αἰγίσθου καὶ τῆς Κλυταιμνήστρας, παρέδωκεν εἰς τοὺς φονεῖς τὸ ἴδιον αὐτῆς τέκνον, διασώσασα οὕτω τὸν Ὀρέστην εἰς Φωκίδα παρὰ τῷ Στροφίῳ. —4) Θυγάτηρ Ἀκάστου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰωλκοῦ, μυθικὴ διὰ τὸν πρὸς τὸν σύζυγόν της Πρωτεσίλαον ὑπέρμετρον ἔρωτα. Ὅτε οὗτος ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος, διὰ τῶν θρήνων της ἔπεισε τοὺς θεοὺς ὅπως ἐπιτρέψουν βραχεῖαν ἐπάνοδόν του ἐπὶ τῆς γῆς· ἐπικειμένης ὅμως τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ συζύγου της εἰς τὸν Ἅδην, ηὐτοκτόνησε, μὴ δυνηθεῖσα ν' ἀνθέξῃ τὸν χωρισμόν. Σύζυγος τοῦ Πρωτεσιλάου φέρεται καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ Μελεάγρου Πολυδώρα. —5) Θυγάτηρ Ἀμύκλα τοῦ Λακεδαιμονίου βασιλέως, σύζυγος τοῦ Ἄρκαδος καὶ μήτηρ τοῦ Τριφύλου. —6) Θυγάτηρ τοῦ Βελλεροφόντου καὶ θυγατρός τινος Λυκίου βασιλέως, ἀδελφὴ τοῦ Ἰσάνδρου καὶ Ἱππολόχου καὶ ἐκ τοῦ Διὸς μήτηρ τοῦ Σαρπηδόνος. Περιπεσοῦσα εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν θεῶν ἐφονεύθη ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος, ἐνῷ τὸν ἀδελφὸν αὐτῆς Ἴσανδρον ἐφόνευσεν ὁ Ἄρης. —7) Σύζυγος τοῦ μετασχόντος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Τροίας Ἀντίκλου. —8) Θυγάτηρ τοῦ Ἀδράστου, ἄλλως καὶ *Ἱπποδάμεια* (βλ. λ.). —Π.

Λαοδίκεια *['Αρχ. Γεωγρ.].* —1) *Ἡ Πάραλος* (σήμ. *Ἐλ-Λατικίγε*) ἐπὶ τῆς συριακῆς ἀκτῆς καὶ εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νάχρ ἐλ Κεμπίρ, κατέναντι τῆς Κύπρου. Κτισθεῖσα ἐπὶ τῆς φοινικικῆς Ραμιθᾶς ὑπὸ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος, ὠνομάσθη ἀπὸ τῆς μητρός του. Εἶχε λαμπρὸν λιμένα καὶ ἀκμαίους ἀμπελῶνας. Ὁ Μ. Ἀντώνιος τὴν ἐκήρυξεν ἐλευθέραν. Ὁ Πεσέννιος Νίγερ τὴν κατέστρεψεν, ἀλλ' ὁ Σεβῆρος (200) τὴν ἀνήγειρεν ὡραιοτέραν. Ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν χρόνων ἤκμασεν ὡς λιμὴν τῆς Ἀντιοχείας καὶ ὡς ἐπισκοπή. Ὁ Ταγκρέδος τὴν κατέλαβε τῷ 1102. Τῷ 1170 κατεστράφη ὑπὸ σεισμῶν, τῶν δὲ 1188 συνεπλήρωσε τὴν καταστροφὴν ὁ Σαλὰχ ἐδ Δίν. Καὶ ἀνεγεννήθη μὲν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κόμιτος τῆς Τριπόλεως, ἀλλὰ

Νόμισμα τῆς Λαοδικείας.

τῷ 1287 νέος σεισμὸς τὴν ἠρείπωσε. Τὸ ὡραῖόν της φρούριον κατηδάφισεν ὁ σουλτᾶνος Καλαούν. Σήμερον ἔχει 30 χιλ. κατ., ὧν 6 χιλ. ὀρθόδοξοι, καὶ εἶναι ἕδρα μητροπολίτου. Παράγει πολὺν καπνόν, μέταξαν καὶ σπόγγους.—2) Ἡ *κατὰ Λίβανον*, παρὰ τὴν Ν. ἄκραν τῆς λίμνης Χόμς. Σήμερον λέγεται *Τὲλλ Νέμπι Μιντάου.* Ἦτο τὸ φρούριον τῶν Χετταίων, *Κάδης ἢ ἐπὶ τοῦ Ὀρόντου,* συχνὰ μνημονευόμενον εἰς τὰς αἰγυπτιακὰς ἐπιγραφάς.—3) Ἡ ἐν Φρυγίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λύκου καὶ κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Μαιάνδρου. Ἐκ τῶν πρώτων ἐκχριστιανισασῶν πόλεων, πρὸς ἣν ἔγραψεν ὁ Παῦλος. Ὑπῆρξε λίαν ἐμπορική. Κατ' ἀρχὰς ἐλέγετο *Διόσπολις,* ἔπειτα *Ροάς.* Ὁ Ἀντίοχος Β' τὴν μετωνόμασεν ἀπὸ τῆς γυναικός του Λαοδίκης. Περὶ τῶν ἀσβεστούχων της πηγῶν ὁμιλεῖ ὁ Στράβων. Τῷ 66 μ. Χ. κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ καὶ ἀνεκτίσθη ὑπὸ τοῦ Μ. Αὐρηλίου. Σῴζονται σπουδαῖά της ἐρείπια. Σήμερον λέγεται *Ἐσκὶ Ἰσσάρ.*—4) Ἡ ἐν Μηδίᾳ —5) Ἡ *Κατακεκαυμένη* (Laodicea Combusta). Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Λυκαονίᾳ, κειμένη ΒΔ. τοῦ Ἰκονίου, ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν Εὐφράτην ἀγούσης μεγάλης ὁδοῦ. Ἱδρύθη ὑπὸ Σελεύκου Α' τοῦ Νικάτορος (312—280 π. Χ.), ὅστις, πρὸς τιμὴν τῆς μητρός του Λαοδίκης, ὠνόμασεν αὐτὴν Λαοδίκειαν. Τὸ δὲ ἐπίθετον Κατακεκαυμένη ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὸ ἡφαιστειογενὲς τοῦ ἐδάφους, παρὰ εἰς πυρκαϊάν. Κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους (Συνέκδ. 672, 8) ὡς μία τῶν 26 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Πισιδίας. Σῴζονται νομίσματα αὐτῆς τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, ἐπὶ δὲ τοῦ Μαξιμίνου (235—238 μ. Χ.) ἔλαβε τὸν τίτλον καὶ τὰ δικαιώματα ρωμαϊκῆς ἀποικίας, κόψασα ἴδια νομίσματα. Σήμερον καλεῖται ὑπὸ τῶν Τούρκων *Λαντὶκ* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

—**Λαοδικείας *σύνοδος.*** Ἡ σύνοδος αὕτη εἶναι μία τῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀνεγνωρισμένων τοπικῶν συνόδων, συγκροτηθεῖσα ἐν τῇ λαμπρᾷ ἄλλοτε καὶ περιφήμῳ Λαοδικείᾳ τῆς Φρυγίας, τῇ πρὸς τῷ Λύκῳ, ἀπὸ Κωνσταντίνου δὲ τοῦ Μεγάλου πρωτευούσῃ τῆς ἐπαρχίας Φρυγίας Πακατιανῆς. Πότε ἀκριβῶς συνεκροτήθη δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον, ἐξ ἅπαντος ὅμως ὁ χρόνος τῆς συγκλήσεως αὐτῆς πίπτει μεταξὺ τοῦ 343 καὶ τοῦ 381. Ἐν τῇ συνόδῳ παρῆσαν περὶ τοὺς 40 ἐπισκόπους, ἐξέδωκε δ' αὕτη 60 κανόνας περὶ μετανοίας, βαπτίσματος τῶν αἱρετικῶν, κατὰ μαγείας, περὶ γάμου, θείας λατρείας, τῶν τριῶν ἱερατικῶν βαθμῶν καὶ τῶν κατωτέρων κληρικῶν καὶ ἐν τῷ 54 καὶ 60 κανόνι περὶ τῶν κανονικῶν βιβλίων τῆς ἁγίας Γραφῆς. Οἱ κανόνες τῆς συνόδου ταύτης ἐνεκρίθησαν ὑπὸ τοῦ δευτέρου κανόνος τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ περιελήφθησαν ἐν τῷ Συντάγματι τῶν ἱερῶν κανόνων (Πρβλ. *Νικοδήμου* Πηδάλιον. – *Ράλλη καὶ Ποτλῆ,* Σύνταγμα τῶν θείων κανόνων, τόμ. 3.—*Hefele,* Cons. Geschichte τ. Α' κτλ.). † Η. Φ. ΒΑΦΕΙΔΗΣ

— **Λαοδίκεια *ἄκρα*** *['Αρχ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς Κοίλης Συρίας μεταξὺ Βαλανεῶν καὶ Ἡρακλείας (Σταδ. Μεγ. Θαλ. 137—139). Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ *Λευκὴ ἀκτὴ* καὶ πρότερον *Ράμιθα,* ἐπειδή, κατὰ τὸν Φίλωνα, κεραυνωθεὶς ἐκεῖ ποιμήν τις ἔλεγε «ραμάνθας», τουτέστιν ἀφ' ὕψους ὁ θεός· «ράμαν γὰρ τὸ ὕψος, ἄθας δὲ ὁ θεός» (*Στεφ. Βυζ.* ἔκδ. Βερολ. 411, 7)· ἀλλὰ καὶ *Μαζαβδὰν* κατὰ Μαλάλαν (σελ. 203). Εἶναι τὸ ἐφ' οὗ φάρος σύγχρονον ἀκρωτήριον *Λατακιὰ* ἢ *Λατακιγιὲ* (πλάτ. 35°30' Β., μῆκ. 35°46' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2632: Iskenderum to Markhab). Ἐπὶ αὐτοῦ δέ, «συνῳκισμένη καὶ τὰ ἐκ τῆς γῆς ὀχυρουμένη καὶ εἰς τὸ πέλαγος ἔχουσα ὅρμον» (*Ὀππιαν.* Ἐμφυλ. Πολέμ. Γ,ξ), ἦτο *Λαοδίκεια* ἡ πόλις. Σ. Ε. Λ.

Λαοδικεύς, *—έως* (ὁ)· ὁ κάτοικος τῆς *Λαοδικείας* (βλ. λ.).

— **Λαοδικεῖς, *πρὸς—ἐπιστολή.*** Ἐπειδὴ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολῇ του (δ' 16) λέγει: «καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολὴ ποιήσατε, ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδικέων Ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ, καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε», ὑπεστηρίχθη καὶ ἐξακολουθεῖ ὑποστηριζομένη ὑπὸ πολλῶν ἐξηγητῶν ἡ ἐκδοχή, καθ' ἣν ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἰδιαιτέρας ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου πρὸς τοὺς Λαοδικεῖς, ἀπολεσθείσης. Κατ' ἄλλους δέ, στηριζομένους ἐπὶ μαρτυρίας τοῦ Μαρκίωνος, πρόκειται περὶ τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς, ἥτις ἐγκύκλιος οὖσα ἐκυκλοφόρει ἀπὸ τῆς μητροπολιτικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἐφέσου ἀνὰ τὰς λοιπὰς πέριξ τῆς Ἐφέσου ἐκκλησίας, ἐν αἷς καὶ ἡ τῆς Λαοδικείας. Ἡ γνώμη αὕτη, ἣν ὑπεστήριξε καὶ ὁ Χάρνακ, ἔχει πολλὰς ὑπὲρ ἑαυτῆς πιθανότητας, λαμβανομένου πρὸ ὀφθαλμῶν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦ πράγματι ἐγκυκλίου χαρακτῆρος τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς. Τέλος, σημειωτέον ὅτι ὑπάρχει καὶ ἀπόκρυφος ἐπιστολὴ τοῦ Παύλου (δῆθεν) πρὸς Λαοδικεῖς, ἥτις σῳζομένη ἐν λατινικῇ καὶ ἀραβικῇ μεταφράσει συνίσταται ἐκ χωρίων εἰλημμένων ἀπὸ τῆς πρὸς Γαλάτας καὶ τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου. Πιθανῶς κατάγεται αὕτη ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Δ. Μπαλάνου,* Πατρολογία, σ. 109, καὶ *Harnack,* Marcion (β' ἔκδ. 1924), σ. 172 ἑξ. Π. Ι. Μ.

Λαοδίκη *[Μυθολ.].* Θυγάτηρ τοῦ Πριάμου καὶ τῆς Ἑκάβης, σύζυγος δὲ τοῦ Ἑλικάωνος. Συνδεθεῖσα ἐρωτικῶς πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μετὰ τοῦ Ἀκάμα, ἐλθόντος εἰς Τροίαν ὅπως ζητήσῃ τὴν Ἑλένην, ἐγέννησεν ἐξ αὐτοῦ τὸν Μούνιτον. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας παρεκάλεσε τοὺς θεούς, ὅπως, ἵνα μὴ ὑποστῇ τὴν τύχην τῶν ἄλλων Τρῳάδων αἰχμαλώτων, καταποθῇ ὑπὸ τῆς γῆς, ἡ εὐχή της δὲ αὕτη εἰσηκούσθη. Ἡ Λαοδίκη εἰκονίσθη ἐν τῇ «Ἁλώσει τῆς Τροίας» τοῦ Πολυγνώτου ὑπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς φίλης τούτου Ἐλπινίκης, ἱσταμένη παρά τινα βωμόν, μακρὰν τῶν ἄλλων Τρῳάδων καὶ δεομένη.

—**Λαοδίκη.** —1) Σύζυγος καὶ ὁμοπάτριος ἀδελφὴ Ἀντιόχου Α', θυγάτηρ δὲ Σελεύκου Α' τοῦ Νικάτορος καὶ τῆς Ἀπάμας.—2) Θυγάτηρ Ἀντιόχου Α', τὴν ὁποίαν ἐνυμφεύθη ὁ ἀδελφός της Ἀντίοχος Β' ὁ Θεὸς καὶ ἐξ ἧς ἀπέκτησε τέκνα τοὐλάχιστον τέσσαρα: Σέλευκον Β' τὸν Καλλίνικον, Ἀντίοχον τὸν Ἱέρακα, Στρατονίκην, νυμφευθεῖσαν βραδύτερον τὸν βασιλέα Ἀριάραθον τῆς Καππαδοκίας, καὶ ἄλλην θυγατέρα, πιθανῶς Λαοδίκην, νυμφευθεῖσαν Μιθριδάτην Β' τὸν βασιλέα τοῦ Πόντου. Κατόπιν ὅμως ὁ Ἀντίοχος Β' τὴν ἀπεμάκρυνε, χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ τὴν ἀγαπᾷ περιπαθῶς, διότι ἐπεζήτησε νὰ ἐξοικονομήσῃ τὴν καταστρεπτικὴν ἔριδα πρὸς τὴν Αἴγυπτον διὰ τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Κοίλης Συρίας καὶ ἐνυμφεύθη τὴν Βερενίκην θυγατέρα Πτολεμαίου Β' Φιλαδέλφου καὶ Ἀρσινόης Α'. Ἐπεζήτησε μὲν νὰ τὴν ἱκανοποιήσῃ ἠθικῶς, ἀπονείμας θείας τιμὰς εἰς αὐτήν, ἀλλ' ἡ Λαοδίκη δὲν ἐβιάζετο νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀθανασίαν. Παραλαβοῦσα τὰ τέκνα της ἀπεχώρησεν εἰς τὴν Ἔφεσον. Φαίνεται ὅτι ὁ Ἀντίοχος ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὁρίσῃ διάδοχόν του τὸν ἐκ τῆς Βερενίκης γεννηθησόμενον τυχὸν υἱόν, δι' ὃ καὶ ἐστέλλετο τακτικὰ εἰς αὐτὴν νειλῷον ὕδωρ, θεωρούμενον γονιμοποιόν. Ἐν τούτοις, θανόντος τοῦ Πτολεμαίου Β', βλέπομεν τῷ 247 τὸν Ἀντίοχον πλησίον τῆς Ἐφέσου καὶ παρ' αὐτῷ τὸν διοικητὴν ταύτης Σώφρονα, τοῦ ὁποίου ἡ ἐρωμένη Δανάη ἦτο οἰκειοτάτη τῇ Λαοδίκῃ. Κατὰ τὸν Ἱερώνυμον ὁ ἔρως του πρὸς τὴν Λαοδίκην οὐδέποτε ἐμειώθη. Ἐπωφελουμένη τούτου ἡ Λαοδίκη ἔπεισεν αὐτὸν νὰ γράψῃ διαθήκην, δι' ἧς ὥριζε διάδοχόν του τὸν υἱόν του Σέλευκον καὶ ἀμέσως κατόπιν τὸν ἐδηλητηρίασε. Κατὰ τὸν Πλούταρχον, τοὐναντίον, μὴ τυχοῦσα τῆς διαθήκης ἐδηλητηρίασεν αὐτόν, ἔκρυψε τὸν νεκρόν του καὶ παρουσίασεν Ἀρτέμονά τινα εἰς τὸν λαὸν σωσίαν τοῦ Ἀντιόχου, ὅστις ὑπέδειξεν εἰς τὸν λαὸν διάδοχον τὸν Σέλευκον. Ἀμέσως δὲ διὰ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ φρουρᾶς ἐφόνευσε τὸν υἱὸν τῆς Βερενίκης. Αὕτη ἐφόνευσεν ἰδίᾳ χειρὶ τὸν δήμιον τοῦ υἱοῦ της Καινέαν καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Δάφνην. Ἐκεῖ πολιορκηθεῖσα ἐσφάγη. Τὸ ἔγκλημα τοῦτο προὐκάλεσε τὸν *Λαοδίκειον πόλεμον.* Ὁ ἀδελφός της Πτολεμαῖος ὁ Γ' ἐκστρατεύσας δι' ἰσχυροῦ στόλου καὶ στρατοῦ κατέλαβε τὴν Ἀντιόχειαν. Εἰς τὸν στόλον του ὁ Σώφρων παρέδωκε τὴν Ἔφεσον, ἡ δὲ Λαοδίκη ἐκδικουμένη ἐφόνευσε τὴν Δανάην. Ἡ Λαοδίκη ἐν Μ. Ἀσίᾳ ἀνηγόρευσε βασιλέα τὸν υἱόν της Σέλευκον Β', μεθ' οὗ ὁ Πτολεμαῖος Γ' ἔκλεισεν εἰρήνην. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Σέλευκος Β' ἐζήτησε ν' ἀπαλλαγῇ τῆς τυραννικῆς κηδεμονίας τῆς μητρός, αὕτη ὑπεκίνησε τὸν νεώτερόν της υἱὸν Ἀντίοχον τὸν Ἱέρακα εἰς ἐπανάστασιν καὶ ἀνεκήρυξεν αὐτὸν βασιλέα. Ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν διήρκεσε μακρὸν καὶ μετὰ πολλῶν περιπετειῶν. Παραμένει ἄγνωστον τὸ τέλος τῆς Λαοδίκης.

—3) Σύζυγος Σελεύκου Β' καὶ θυγάτηρ Ἀχαιοῦ Α', ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Ἀντίοχος Γ' τῷ 242 π. Χ. καὶ ὁ Σέλευκος Γ'.

— 4) Σύζυγος Ἀντιόχου τοῦ Μεγάλου καὶ θυγάτηρ Μιθριδάτου Β' βασιλέως τοῦ Πόντου (221 π. Χ.).

— 5) Σύζυγος Μιθριδάτου Β' καὶ θυγάτηρ Ἀντιόχου Β'. Ἡ ὕπαρξίς της εἶναι ἀβεβαία, διότι συνάγεται ἐκ τῆς κριτικῆς τῶν κειμένων, καθ' ἣν ἀσκεῖται ἀμφιβόλου εὐστοχίας ἀπόπειρα ἐξοικονομήσεως τῶν δεδομένων.

— 6) Σύζυγος Ἀχαιοῦ Β' καὶ θυγάτηρ Μιθριδάτου Β'.

— 7) Θυγάτηρ Ἀντιόχου τοῦ Ἱέρακος. Ἀμφιβόλου καὶ αὐτὴ ὑπάρξεως.

— 8) Θυγάτηρ Ἀντιόχου τοῦ Μεγάλου, ἀδελφὴ καὶ σύζυγος τοῦ υἱοῦ του Ἀντιόχου, τὸν ὁποῖον ἀνεκήρυξε συμβασιλέα, ἀλλ' ὅστις ἀπέθανεν ἐνωρίς.

— 9) Θυγάτηρ Σελεύκου Δ' συζευχθεῖσα τὸν Περσέα, βασιλέα τῆς Μακεδονίας (177). Γ. Λ. Α.

Digitized by Google

λαοδίκη (ἡ) (Laodicea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλα δένδρα. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαοδίκη ἡ σεχελλιανή* (Laodicea sechelliana), ἰθαγενὲς δένδρον τῶν Σεχέλλων νήσων, ὅπερ φέρει παμμέγιστα φύλλα, ἅτινα εἶναι ῥιπιδοειδῆ καὶ ἔχουσι μῆκος 6 μ. καὶ πλάτος 2 μ. Ὁ καρπός του ἐπίσης εἶναι παμμέγιστος καὶ ζυγίζει 15 περίπου ὀκάδας. Λόγῳ τοῦ μεγέθους του σπανίως μεταφέρεται. Ὁ καρπός, περικλείων ἓν καὶ σπανιώτερον δύο ἢ τρία σπέρματα, εἶναι παρόμοιος πρὸς τὸ φοινικοκάρυον. Δ. Ν. Π.

Λαοδικηνή *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Κοίλης Συρίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (*Γεωγρ.* V, 14, 16), τῆς ὁποίας κυριώτεραι πόλεις ἦσαν *Λαοδίκεια ἡ πρὸς Λιβάνῳ* ἢ *Σκαβίωσα* (Laodicea ad Libanum ἢ Scabiosa), ὁ *Παράδεισος* (νῦν κώμη Ἐδὲν) καὶ ἡ *Ἰαβρούδα* (νῦν Γεβρούδ). Α. Θ. Σ.

Λαοδικηνὸν *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Περιστερίου (Μπαϊρὰμ Δερὲ Μαχαλάδων) τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 49. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Τσεβαπλῆ*. Χ. Δ.

Λαοδόκιον, ἢ *Λαοδίκειον* (τὸ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐξοχικὴ θέσις τῆς Μεγαλοπόλεως ἐν Ἀρκαδίᾳ, ἄλλως *Λαδόκεια* (τὰ) ἢ *Λαοδόκεια* (ἡ), ὀνομασθεῖσα οὕτω κατὰ τὸν μῦθον ἀπὸ Λαδόκου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἐχέμου. Ἔκειτο κατὰ Παυσανίαν (Η' 44, 1) ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ ἀπὸ Μεγαλοπόλεως εἰς Παλλάντιον καὶ Τεγέαν, ἀμέσως ἔξω τῆς πόλεως καὶ πρὸ τῶν Αἱμονιῶν, τοποθετεῖται δὲ εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν Σινάνου. Αὐτόθι κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον (χειμὼν 423 — 422 π. Χ.) συνεκρούσθησαν οἱ Μαντινεῖς μετὰ Τεγεατῶν, ἐθεώρησαν δὲ ἀμφότεροι ἑαυτοὺς νικητάς, ἀπέστειλαν σκῦλα εἰς Δελφοὺς καὶ ἔστησαν τρόπαια (*Θουκυδ.* Δ' 134). Τῷ 226 π. Χ. ἐνίκησεν ἐνταῦθα ὁ Κλεομένης τοὺς Ἀχαιοὺς (*Πολύβ.* Β' 51). Π. Ν. Π.

Λαοδόκος *[Μυθ.]*. Ὄνομα πλείστων μυθικῶν προσώπων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ὧν τινα γνωστὰ καὶ ὑπὸ τὰ παραπλήσια ὀνόματα *Λαδόκος*, *Λάδδοκος*, *Λεωδόκος*, κλπ. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότερα τὰ ἀκόλουθα: —1) Εἷς τῶν ἀκολούθων τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Ὑπὸ τοῦ Γκρούππε ταυτίζεται μετὰ τοῦ ἑπομένου. —2) Ἀργοναύτης ἐξ Ἄργους, υἱὸς τοῦ Βίαντος καὶ τῆς Πηροῦς, ἀδελφὸς τοῦ Ταλαοῦ καὶ Ἀρκίου, ἀναγραφόμενος εἰς τὰ «Ἀργοναυτικὰ» Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου. Ὑπ' ἄλλων φέρεται ὡς ἀδελφὸς τοῦ Βίαντος. —3) Εἷς τῶν Κουρήτων, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Φθίας, ἀδελφὸς τοῦ Δώρου καὶ Πολυποίτου. Φιλοξενήσας ἐν Κουρήτιδι τὸν καταφυγόντα αὐτόθι φονέα τοῦ Ἄσπιδος Αἰτωλόν, ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς παρὰ τούτου, ἡ δὲ χώρα του μετωνομάσθη ἔκτοτε Αἰτωλία. —4) Εἷς τῶν Ὑπερβορείων ἡρώων, κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ παράδοσιν (Γ' 23, 2), ἀγωνισθεὶς μετὰ τῶν Ὑπερόχου, Πύρρου καὶ Φυλάκου ἐναντίον τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Γαλατῶν εἰς Δελφοὺς καὶ διασώσας τὸ μαντεῖον (279 π. Χ.). Εἶναι γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Ἀμαδόκος* ἢ *Ἀμαδόκος* καὶ *Λαδόκος*. —5) Ἑταῖρος Ἀντιλόχου τοῦ Νέστορος κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ἀναλαβὼν τὰ ὅπλα τοῦ Ἀντιλόχου, ὅτε οὗτος ἔσπευσε νὰ ἀναγγείλῃ τὸν θάνατον τοῦ Πατρόκλου εἰς τὸν Ἀχιλλέα (Ἰλ. Ρ 699). —6) Τρὼς ἥρως, υἱὸς τοῦ Ἀντήνορος (Ἰλ. Δ 87). —7) Υἱὸς τοῦ Πριάμου, ἀναγραφόμενος ἐν τῷ παρ' Ἀπολλοδώρῳ καταλόγῳ τῶν Πριαμιδῶν. —8) Ἀγνώστου γενεαλογίας ἥρως, φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Διομήδους κατὰ τὰ «Μεθ' Ὅμηρον» τοῦ Κοΐντου. Π. Ν. Π.

Λαοθόη *[Μυθ.]*. —1) Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῶν Θεσπιῶν Θεσπιοῦ, ἐκ τοῦ Ἡρακλέους γενομένη, μήτηρ τοῦ Ἀντίφου (*Ἀπολλόδ.* Β' 163).

—2) Μήτηρ τοῦ Θέστορος ἐκ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ μάμμη τοῦ Κάλχαντος. Ἐσφαλμένως ὑπό τινων νεωτέρων ἐθεωρήθη ὡς σύζυγος τοῦ Ἴδμονος.

—3) Θυγάτηρ τοῦ Λέλεγος, βασιλέως Ἄλτου, μία τῶν συζύγων τοῦ Τρωὸς Πριάμου καὶ μήτηρ τοῦ Λυκάονος καὶ Πολυδώρου. Κατεῖχεν ἐξέχουσαν θέσιν ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῆς Τροίας (Ἰλ. Φ 85, Χ 48).

—4) Σύζυγος τοῦ Τρωὸς Κλυτίου (*Τζέτζ.* Ὁμηρ. 437).

—5) Θυγάτηρ τοῦ Μενέτου, μήτηρ ἐκ τοῦ Ἑρμοῦ τῶν ἀργοναυτῶν Εὐρύτου καὶ Ἐχίονος (*Ὀρφ.* Ἀργον. 135), ὧν μήτηρ παρ' Ἀπολλωνίῳ Ροδίῳ (Ἀργον. Α 56) φέρεται ἡ Ἀντιάνειρα. —Π.

Λαοθόης *[Μυθ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους σχετιζόμενος ὑπὸ τῶν μυθολόγων πρὸς τὴν φερομένην σύζυγον τοῦ Ἡρακλέους Λαθόην. —Π.

«Λαοί» (οἱ). Ἑβδομαδιαία πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐφημερὶς ἐν Νεαπόλει, ἐκδιδομένη ἑλληνιστὶ καὶ ἱδρυθεῖσα τῷ 1869. —Π.

λαοκατάρατος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ὑπὸ τοῦ λαοῦ κατηραμένος.

Λαοκόων *[Μυθ.]*. Τρὼς ἥρως, κατέχων σημαντικὴν θέσιν εἰς τὰς περὶ τῆς ἁλώσεως τοῦ Ἰλίου παραδόσεις. Υἱὸς τοῦ Ἀντήνορος ἢ τοῦ Κάπυος, ἀδελφὸς τοῦ Ἀγχίσου καὶ ἱερεὺς τοῦ Ποσειδῶνος ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος Θυμβραίου, ἐτιμωρήθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ θανατωθεὶς μετὰ τοῦ ἑνὸς ἢ καὶ τῶν δύο του υἱῶν ὑπὸ ζεύγους ὄφεων διὰ περισφίγξεως. Κατά τινας ἐτιμωρήθη διότι ἐνυμφεύθη ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ θεοῦ, ἢ διότι ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ συνευρέθη μετὰ τῆς συζύγου του Ἀντιόπης. Κατὰ τὴν γνωστοτέραν ὅμως παράδοσιν (ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῆς «Αἰνειάδος») ἐπνίγη, ἐνῷ ἐθυσίαζε παρὰ τὴν ἀκτήν, ὑπὸ ὄφεων ἐλθόντων διὰ θαλάσσης ἐκ Τενέδου καὶ ἐξαφανισθέντων ἔπειτα

Τὸ σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντος.

ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀθηνᾶς Τριτωνίδος ἐπὶ τῆς Τρωϊκῆς ἀκροπόλεως, διότι συνεβούλευσε τοὺς Τρῶας νὰ μὴ δεχθοῦν τὸν ὑπὸ τῶν Δαναῶν προσφερθέντα, ὡς ἀνάθημα δῆθεν τῇ Ἀθηνᾷ, δούρειον ἵππον. Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἔγραψαν ἀπολεσθέντα ἔργα Ἀρκτῖνος ὁ Μιλήσιος καὶ ὁ Σοφοκλῆς. Περίφημον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας τέχνης κατέστη τὸ διασωθὲν μαρμάρινον σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντος (βλ. κατ.). Π. Ν. Π.

Λαοκόων *[Ἀρχαιολ.]*. Μαρμάρινον σύμπλεγμα ὑπερφυσικοῦ μεγέθους, εἰκονίζον τὸν Λαοκόοντα μετὰ τῶν δύο του υἱῶν φονευομένων ὑπὸ τῶν ὄφεων. Ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀποδίδεται εἰς τοὺς Ροδίους καλλιτέχνας Ἀγήσανδρον, Πολύδωρον καὶ Ἀθηνόδωρον. Εὑρέθη τῷ 1506 εἰς τὰς οἰκοδομὰς τῶν Θερμῶν τοῦ Τίτου. Ἀγορασθὲν ὑπὸ τοῦ πάπα Ἰουλίου Β', ἐτοποθετήθη εἰς τὸ Μπελβεντέρε τοῦ Βατικανοῦ, ἐκεῖθεν τῷ 1796 μετεφέρθη ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου εἰς Παρισίους, ὁπόθεν τῷ 1815 ἀπεδόθη εἰς τὴν Ρώμην. Τὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἐκ 5 τεμαχίων, ἐλλείπουσι δὲ μόνον οἱ δεξιοὶ βραχίονες τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ νεωτέρου τῶν υἱῶν, συμπληρωθέντες ὑπὸ τοῦ Μοντορσόλι ἐπὶ Κλήμεντος τοῦ Ζ' καὶ ἀργότερον (ΙΖ' αἰὼν) ὑπὸ τοῦ Κομακίνι. Αἱ διορθώσεις ὅμως αὗται ἀπεδείχθησαν ἀτυχεῖς ὑπὸ τοῦ Λ. Πολλάκ, εὑρόντος ἀρχαῖον ἀντίγραφον τῷ 1905. Τοῦ ὅλου συμπλέγματος ἀντιγραφὴν ἔκαμεν ὁ Μπάτσιο Μπαντινέλλι, εὑρισκομένην ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἡ χρονολογία τοῦ ἔργου παραμένει ἀκαθόριστος. Κατά τινας οἱ καλλιτέχναι δὲν εἶχον ὑπ' ὄψιν τὴν διήγησιν τοῦ Βιργιλίου· κατὰ τοὺς Τίρς, Ἔρμανν καὶ Φρίντριχ, τὸ ἔργον πρέπει νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα· ὁ Βέλκερ, Μύλλερ, Μπρυνν κ. ἄ. εἰς τὸ β' ἥμισυ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος, ὁ δὲ Βίνκελμανν θεωρεῖ αὐτὸ προϊὸν τῆς ἀλεξανδρινῆς τέχνης. Τὸ σύμπλεγμα διέπει ἐκφραστικὴ δύναμις μεγάλη καὶ ἐπιστημονικὴ ἀνατομία. Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἀρχαίου τούτου συμπλέγματος ἔγραψεν ὁ Λέσσινγκ (βλ. λ.) τὸ ἔργον «Λαοκόων ἢ περὶ τῶν ὁρίων τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς ποιήσεως». [Πρβλ. *Kekulé*, Zur Deutung und Zeitbestimmung der Laokoon (1883, Στουτγάρτη). *Trendelenburg*, Die Laokoongruppe und die Gigantenfries (Βερολῖνον 1884). *Robest*, Bilb und Lied (Βερολῖνον 1881).] Π. Ν. Π.

Λαοκόωσσα *[Μυθ.]*. Σύζυγος τοῦ Ἀφαρέως καὶ μήτηρ τῶν Ἴδα, Λυγκέως καὶ Πείσου, ἀναφερομένη παρὰ Θεοκρίτῳ. Ὑπ' ἄλλων ὀνομάζεται *Ἀρήνη* καὶ *Πολυδώρα*. —Π.

λαοκρατία (ἡ)· τὸ κράτος τοῦ λαοῦ, τῶν πολλῶν, ἡ διάθεσις τῶν ἐξουσιῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ, δημοκρατία.

— *[Ἐγκυκλ.]* *Λαοκρατία* ἢ *λαοκρατικὸν πολίτευμα* λέγεται πᾶν πολίτευμα κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὸν λαόν. Κατὰ τὸ πολίτευμα τοῦτο ἀνώτατον ὄργανον τῆς πολιτείας εἶναι ὁ λαός, ὑπὸ τὸν ἔλεγχον καὶ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου ἐνεργοῦνται αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι τῆς πολιτείας. Ὁ λαὸς ἐν προκειμένῳ λαμβάνεται ὑπὸ τὴν στενὴν τοῦ ὅρου σημασίαν, ὑπὸ τὴν σημασίαν δηλαδὴ τῶν ἐνεργῶν πολιτῶν ἢ τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος, ὅσῳ δὲ εὐρύτερον εἶναι τὸ ἐκλογικὸν σῶμα, τόσῳ γνησιώτερον ἐκδηλοῦται τὸ λαοκρατικὸν πολίτευμα, τοὐναντίον δέ, ὅσῳ μᾶλλον περιωρισμένον εἶναι, τόσῳ περισσότερον ἀπομακρυνόμεθα τοῦ λαοκρατικοῦ πολιτεύματος καὶ πλησιάζομεν εἰς τὰ ἀριστοκρατικὰ ἢ ὀλιγαρχικὰ πολιτεύματα. Ὑπὸ τὸ λαοκρατικὸν πολίτευμα ἐν τῇ οὕτω δοθείσῃ ἐννοίᾳ ὑπάγεται καὶ ἡ κοινοβουλευτικὴ μοναρχία καὶ ἡ δημοκρατία, διότι καὶ ἐν ἐκείνῃ καὶ ἐν ταύτῃ φορεὺς τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας εἶναι ὁ λαός, ἐκ τοῦ ὁποίου πηγάζουν ἅπασαι αἱ ἐξουσίαι τῆς πολιτείας κατὰ τὸ κοινῶς παραδεδεγμένον νομικὸν πλάσμα. Ἀσκεῖ δὲ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ὁ λαὸς διττῶς: εἴτε ἀμέσως, εἴτε ἐμμέσως. Ἀμέσως διὰ τῆς ἐπὶ ταὐτὸ συναθροίσεως τῶν ἐνεργῶν πολιτῶν καὶ διὰ τῆς λήψεως παρ' αὐτῶν ἀποφάσεων ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑποθέσεων, ὅπως κατὰ κανόνα συνέβαινεν ἐν ταῖς ἀρχαίαις μικραῖς δημοκρατίαις, ἐμμέσως δὲ δι' ἀντιπροσώπων, ἐκλεγομένων παρὰ τοῦ λαοῦ δι' ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακράν, καθ' ἣν οἱ οὕτως ἐκλεγόμενοι ἀντιπρόσωποι ἀσκοῦν τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ὡς ἐντολοδόχοι τοῦ λαοῦ ὅπως κατὰ κανόνα συμβαίνει σήμερον ἐν ταῖς νέαις πολιτείαις. Καὶ ἐν τῇ μιᾷ ὅμως περιπτώσει καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ ἰσχύουν δύο ἀρχαί, αἱ ὁποῖαι καὶ διέπουν πᾶν λαοκρατικὸν πολίτευμα: ὁ ἀτομισμὸς καὶ ἡ ἰσότης. Δυνάμει τῶν ἀρχῶν τούτων πᾶν ἄτομον μετέχει τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας λόγῳ τῆς ἁπλῆς ἰδιότητός του ὡς ἀνθρώπου, ἅπαντα δὲ τὰ ἔν τινι πολιτείᾳ ἄτομα ἔχουν ἴσα πολιτικὰ δικαιώματα. Ἀπόρροια τῶν ἀρχῶν τούτων εἶναι ἡ καθολικότης καὶ τὸ ἴσον τῆς ψηφοφορίας· εἶναι καθολικὴ ἡ ψηφοφορία, ἐφ' ὅσον πάντες οἱ πολῖται δικαιοῦνται ψήφου, μὴ ἀπαιτουμένων πρὸς τοῦτο ἰδιαιτέρων προσόντων περιουσίας, μορφώσεως ἢ καταγωγῆς· εἶναι δὲ καὶ ἴση, ἐφ' ὅσον πάντες οἱ πολῖται ἔχουν μίαν ψῆφον καὶ δὲν ὑπάρχουν τοιοῦτοι ἔχοντες δύο ἢ καὶ πλειοτέρας ψήφους.

Τὸ λαοκρατικὸν πολίτευμα δὲν εἶναι νέον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτικοῦ βίου τῶν λαῶν· ἐκ νέου ἐπεκράτησεν, ἡ γένεσίς του ὅμως εἶναι πολὺ παλαιὰ καὶ ἀνάγεται εἰς τοὺς ἀρχαίους ἑλληνικοὺς χρόνους. Ἦτο τὸ κυριαρχοῦν πολίτευμα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πόλεων, εἰς ἃς ἐφηρμόσθη μέχρι τῶν ἀκροτάτων του συνεπειῶν. ἐξεδηλώθη συντηρητικώτερον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ ἀπὸ τῆς Ε' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ θεωρεῖται ὡς τὸ πρῶτον πολίτευμα τῶν ἀρχαίων γερμανικῶν λαῶν. Ἡ δ' ἐμφάνισίς του, ἰδίᾳ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, δὲν ἦτο οὔτε τυχαία, οὔτε πρωτογενής, ἀλλ' ἐπεβλήθη ἐκ τῆς ἀνάγκης, τὴν ὁποίαν ἐπέβαλον κοινωνικοὶ καὶ πολιτικοὶ λόγοι. Ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τοὺς ἀρχαίους γερμανικοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐκυβερνῶντο ἐξ ἀρχῆς δημοκρατικῶς, οἱ λοιποὶ λαοὶ ὡς πρῶτα πολιτεύματα ἐγνώρισαν τὴν ἀριστοκρατίαν καὶ τὴν μοναρχίαν. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ πολιτεύματα ταῦτα ἐφάνησαν ἀνίκανα νὰ ἱκανοποιήσουν τὸ λαϊκὸν αἴσθημα καὶ ἐπέφεραν τὴν κοινωνικὴν ἀνισότητα καὶ τὴν πολιτικὴν δουλείαν τῆς μεγάλης μάζης τοῦ λαοῦ, ἐξέπεσαν ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἕνεκα τούτου ἀλλοῦ δι' ἐπαναστάσεων καὶ ἀλλοῦ δι' εἰρηνικῶν μέσων ἐπέτυχε τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῶν διὰ τῆς δημοκρατίας. Τόσον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σπάρτῃ καὶ ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις, ὅσον καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ, ὁ μόνος κυρίαρχος ἦτο ὁ νόμος, ὁ νόμος ὅμως τὸν ὁποῖον δὲν ἔθετεν ὁ βασιλεύς, ἀλλὰ τὸ σύνολον τῶν πολιτῶν, συνερχομένων πρὸς τοῦτο

Digitized by Google

καθ' ὡρισμένους τύπους καὶ καθ' ὡρισμένας χρονικὰς περιόδους. Τὰ λαοκρατικὰ πολιτεύματα διετηρήθησαν μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ μεσαίωνος, ὁπότε, λόγῳ τῶν ἀλλεπαλλήλων πολέμων καὶ τῆς κατ' αὐτοὺς ἀναδείξεως ἰσχυρῶν προσωπικοτήτων καὶ λόγῳ τῆς δημιουργίας μεγάλων κρατῶν, ἐπανιδρύθη τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα, τὸ ὁποῖον καὶ ἐκυριάρχησε μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος μ. Χ. Τότε, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν διδαγμάτων τῶν φιλοσόφων τῆς ἀναγεννήσεως καὶ τῆς ἀμερικανικῆς διακηρύξεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἤρχισε πάλιν ἡ λαϊκὴ κυριαρχία νὰ κατακτᾷ ἔδαφος, ἥτις υἱοθετηθεῖσα ὑπὸ τῆς μεγάλης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐπεβλήθη εἰς τὰ πλεῖστα κράτη τῆς Εὐρώπης. Ἡ κυριαρχία, ἡ ὁποία μέχρι τότε ἐπιστεύετο ὡς ἐδρεύουσα παρὰ τῷ μονάρχῃ, ἑδρεύει κατὰ τὰς νέας διδασκαλίας παρὰ τῷ λαῷ καὶ οὐδὲν ἄτομον δύναται νὰ ἀσκήσῃ ἐξουσίαν, ἡ ὁποία δὲν προέρχεται ῥητῶς ἐκ τοῦ λαοῦ· ὁ δὲ νόμος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἡ ἐκδήλωσις τῆς θελήσεως τοῦ μονάρχου, εἶναι ἤδη ἡ ἐκδήλωσις τῆς γενικῆς θελήσεως τοῦ λαοῦ. Μὲ τὸ τέλος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου τὰ λαοκρατικὰ πολιτεύματα ἐπεκράτησαν καθ' ὅλην τὴν γραμμήν, καὶ ἐκεῖνα δὲ τὰ κράτη, τὰ ὁποῖα κυβερνῶνται ὀλιγαρχικῶς, ὡς ἡ φασιστικὴ Ἰταλία καὶ ἡ μπολσεβικικὴ Ρωσία, δὲν δύνανται ν' ἀπαρνηθοῦν τὸ δόγμα τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, ὅσον καὶ ἂν ἐν τῇ πράξει δὲν ἔχουν κανένα σύνδεσμον μὲ αὐτήν. Χ. Γ. Ε.

λαοκρατικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λαοκρατίαν, ὁ τῆς λαοκρατίας, δημοκρατικός: «λαοκρατικὸν πολίτευμα»· ‖ ὁ ἀσπαζόμενος τὴν λαοκρατίαν, ὁ ὀπαδὸς τῆς λαοκρατίας. —Ἐπίρρ. *λαοκρατικῶς*.

λαοκρατισμὸς (ὁ)· τὸ δόγμα τῆς λαοκρατίας, ἡ πολιτικὴ ἀρχή, καθ' ἣν ὁ λαὸς πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ κράτος ἐν τῇ πολιτείᾳ.

λαοκρισία (ἡ)· ἡ κρίσις τοῦ λαοῦ, ἡ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκφερομένη κρίσις, ετυμηγορία.

Λαομέδεια *[Μυθ.]*. Θυγάτηρ τῆς Νηρέως καὶ τῆς Δωρίδος, ἀναφερομένη ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Νηρηΐδων τῆς «Θεογονίας» τοῦ Ἡσιόδου (στ. 257).

λαομέδεια (ἡ) (Laomedia) *[Ζωολ.]*. Γένος μεδουσῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κωδωνομεδουσῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *καμπανουλαριδῶν*, περιλαμβάνον μικρού, σχετικῶς, μεγέθους μεδούσας, ἀπαντώσας εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν. Ἐκ τῶν ὀλίγων εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι ἡ *λαομέδεια ἡ κωδωνοειδὴς* (Laomedia campanuliformis), ἥτις σχηματίζει ἀποικίας μεταξὺ τῶν ἀποικιῶν τῶν πολυπόδων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰ νορβηγικὰ παράλια. Δ. Ν. Π.

Λαομεδόντεια *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν ὀνομασιῶν τῆς (ἐπὶ Προποντίδι) *Λαμψάκου*, ὡς διέσωσε Στέφανος ὁ Βυζάντιος (410,20). Σ. Ε. Λ.

Λαομεδοντιάδης, *Λαομεδοντίδης*, ἢ *Λαομεδόντιος*. Ὁ ἀπόγονος τοῦ Τρωὸς Λαομέδοντος. Συνήθης ἐπίκλησις παρ' Ὁμήρῳ, Βιργιλίῳ καὶ λοιποῖς ἐπικοῖς, ἀποδιδομένη εἰς τὸν Πρίαμον, τὸν υἱόν του Ἕλενον, τὸν ἀδελφόν του Λάμπον, τὸν Αἰνείαν ἢ καὶ εἰς τοὺς Τρῶας ἐν συνόλῳ.

Λαομέδων *[Μυθολ.]*. —1) Υἱὸς τοῦ Ἴλου καὶ πατὴρ τοῦ Τιθωνοῦ, τοῦ Λάμπωνος (ἢ Λάμπου), τοῦ Κλυτίου, τοῦ Ἱκετάονος, τοῦ Ποδάρκου (Πριάμου), τῆς Ἡσιόνης, Κίλλας καὶ Ἀστυόχης, ἐκ τῆς θυγατρὸς τοῦ Σκαμάνδρου Στρυμοῦς ἢ κατ' ἄλλον μῦθον Πλακίας, τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀτρέως ἢ τοῦ Λευκίππου (κατὰ παραλλαγήν τινα τοῦ μύθου). Πρὸς τοῦτον, βασιλεύοντα ἐν Τροίᾳ, εἶχον προσέλθει νὰ δουλεύσωσιν ἐπὶ μισθῷ, ἀποτίνοντες τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ποινὴν ὑπὸ τοῦ Διὸς πρὸς ἐξαγνισμόν, ὁ Ἀπόλλων καὶ ὁ Ποσειδῶν. Ἀνέλαβον δὲ ὁ μὲν Ἀπόλλων νὰ φυλάττῃ τὰ ποίμνια τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῆς δασώδους Ἴδης, ὁ δὲ Ποσειδῶν ν' ἀνεγείρῃ τὰ τείχη τοῦ Ἰλίου. Ὅτε ὅμως ἔληξεν ὁ χρόνος τῆς θητείας καὶ ἐζήτησαν οἱ εἰρημένοι θεοὶ τὴν ὑποσχεθεῖσαν ἀμοιβήν, ὁ Λαομέδων ἠρνήθη νὰ πληρώσῃ ταύτην. Ἀγανακτήσαντες τότε ἀμφότεροι, ἐξαπέστειλαν πρὸς τιμωρίαν κατὰ τῆς πόλεως, ὁ μὲν Ἀπόλλων ἐξολοθρευτικὸν τῶν ἀνθρώπων λοιμόν, ὁ δὲ Ποσειδῶν τεράστιον ἐκ τῆς θαλάσσης κῆτος, τὸ ὁποῖον ἥρπαζε τοὺς εἰς τοὺς ἀγροὺς τῶν ἐργαζομένους Τρῶας. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν εἰρημένων θεομηνιῶν ὁ Λαομέδων, συνεβουλεύθη τὸ μαντεῖον καὶ ἔλαβε τὸν χρησμόν, ὅτι ὤφειλε πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του νὰ ἐκθέσῃ εἴς τινα βράχον τῆς παραλίας τῆς χώρας του τὴν κόρην του Ἡσιόνην πρὸς βορὰν τοῦ κήτους. Οὕτω καὶ ἔπραξεν. Ἀλλὰ τὴν Ἡσιόνην ἔσωσεν ὁ Ἡρακλῆς (κατὰ τύχην διερχόμενος ἐκ τῆς Τροίας), φονεύσας τὸ κῆτος, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν παρὰ τοῦ Λαομέδοντος ὅτι θὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ ὡς ἀμοιβὴν τοὺς ἵππους, τοὺς ὁποίους εἶχε δωρήσει πρὸς τὸν πάππον του Τρῶα ὁ Ζεὺς εἰς ἀντάλλαγμα διὰ τὴν ἁρπαγὴν τοῦ Γανυμήδους. Ὁ Λαομέδων ὅμως ἠρνήθη τὴν παράδοσιν τῶν ἵππων, ἀθετήσας καὶ πρὸς τὸν Ἡρακλέα τὴν ὑπόσχεσίν του, ὡς εἶχεν ἀθετήσει ταύτην καὶ πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα καὶ Ποσειδῶνα. Ἀλλ' ὁ Ἡρακλῆς ἐξεδικήθη, ἐκπορθήσας τὸ Ἴλιον μετὰ τοῦ Τελαμῶνος καὶ ἄλλων φίλων του καὶ φονεύσας τὸν Λαομέδοντα καὶ τοὺς υἱούς του πλὴν τοῦ Ποδάρκου, ὁ ὁποῖος αἰχμαλωτισθεὶς ἐξηγοράσθη ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς του Ἡσιόνης (ἥτις εἶχε δοθῇ βραβεῖον εἰς τὸν Τελαμῶνα) διὰ τῆς καλύπτρας τῆς κεφαλῆς της καὶ διὰ τοῦτο μετωνομάσθη Πρίαμος.

—2) Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους ἐκ τῆς Μελίνης, μιᾶς τῶν πεντήκοντα θυγατέρων τοῦ βασιλέως τῶν Θεσπιῶν Θεσπίου. ΚΑΨ

— Λαομέδων. Υἱὸς τοῦ Λαρίχου, τοῦ Μυτιληναίου μὲν τὴν καταγωγήν, ἀλλὰ μετοίκου εἰς τὴν Ἀμφίπολιν τῆς Μακεδονίας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Φιλίππου Β'. Ἦτο ἐκ τῶν στενοτάτων φίλων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὡς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἐρίγυιος, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐξεδιώχθη ἐκ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς καὶ τῆς χώρας, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι φίλοι τοῦ Ἀλεξάνδρου, Ἅρπαλος, Νέαρχος καὶ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, κατὰ τὸ 337 π. Χ., διότι τῇ συμβουλῇ καὶ ὑποκινήσει τούτων ὁ φίλος τοῦ Ἀλεξάνδρου Θεσσαλὸς ἀπεστάλη ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τὸν δυνάστην τῆς Καρίας Πιξώδαρον καὶ ἐματαίωσε τὸ συνοικέσιον τῆς θυγατρὸς τούτου μὲ τὸν ἐκ τῆς Θεσσαλίδος υἱὸν τοῦ Φιλίππου Ἀρριδαῖον. Ἐπανῆλθον ὅμως πάντες εἰς Μακεδονίαν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 336 π. Χ. εὐθὺς ὡς ἀνέλαβε τὴν βασιλείαν τῆς Μακεδονίας ὁ Ἀλέξανδρος. Κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὁ Λαομέδων, ὡς γνώστης τῆς περσικῆς καὶ συριακῆς γλώσσης, εἶχεν ἀνυψωθῇ εἰς τὰς ἐμπιστευτικωτέρας ἐν τῇ στρατιᾷ θέσεις, γενόμενος κατὰ τὸ 332 π. Χ. φύλαξ τῶν βαρβάρων αἰχμαλώτων (*Ἀρρ. Γ.* 6) καὶ λαβὼν μετὰ ταῦτα ἄλλας θέσεις πολιτικῆς ἢ ἐπιμελητικῆς ὑπηρεσίας καὶ ἦτο πάντοτε ἐκ τῶν ἐπιφανεστάτων ἐν αὐτῇ ἀνδρῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὅτε ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, κατὰ τὸ 326, εὑρισκόμενος παρὰ τὸν Ὑδάσπην καὶ ἔχων ἀνάγκην νὰ ἐξοπλίσῃ ταχέως ἰσχυρὸν στόλον, ὠνόμασε, κατὰ ἑλληνικὸν ἔθιμον, 33 τριηράρχους, ὁ Λαομέδων ἦτο ἐκ τούτων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (323 π. Χ.) ἔλαβε, κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἀξιωμάτων καὶ χωρῶν τοῦ κράτους του, τὴν σατραπείαν τῆς Συρίας. Τὴν αὐτὴν σατραπείαν διετήρησε καὶ κατὰ τὴν ἐν Τριπαραδείσῳ διανομὴν (321 π. Χ.), ἥτις ἐπηκολούθησε τὸν θάνατον τοῦ Περδίκκα. Κατὰ τὸ 320 π. Χ., ἀπορρίψας τὴν πρότασιν τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου νὰ ἐκχωρήσῃ πρὸς αὐτὸν ἀντὶ ὡρισμένης χρηματικῆς ἀποζημιώσεως τὴν σατραπείαν του, ὑπέστη τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Νικάνορος, ὅστις μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ᾐχμαλώτισε καὶ τὸν ἴδιον καὶ ἀπήγαγεν εἰς Αἴγυπτον. Δραπετεύσας ἐξ Αἰγύπτου ὁ Λαομέδων κατέφυγε πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Περδίκκα Ἀλκέταν εἰς Καρίαν, ὅτε οὗτος ἡτοιμάζετο νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου. Τί ἀπέγινεν ὁ Λαομέδων μετὰ τὸ οἰκτρὸν τέλος τοῦ φίλου του Ἀλκέτα εἶναι ἄγνωστον. ΚΑΨ.

Λαομένης *[Μυθ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Θεσπιάδος Δρείης (*Ἀπολλόδ.* Β' 7, 8).

Λαομήδης *[Μυθ.]*. Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ὀμφάλης, φερόμενος καὶ ὡς *Λαμήδης* ἢ *Αγχομήδης*. Τὸ ὄνομα σχετίζεται μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἡρακλείδου Λαομέδοντος καὶ τοῦ Λάμου. —Π

λαομίσητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τοῦ λαοῦ μισούμενος, ὁ μισητὸς εἰς τὸν λαόν.

Λαὸν (Laon) *[Γεωγρ.]*· βλ. *Λάν*.

Λαόνικος. Κρὴς λόγιος μοναχὸς τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Διατρίβων ἐν Βενετίᾳ, ἐπεμελήθη τῆς μετὰ πλείστων σημειώσεων καὶ γλωσσημάτων ἐκδόσεως τῆς εἰς τὸν Ὅμηρον ἀποδιδομένης «Βατραχομυομαχίας», ἣν καὶ ἐξετύπωσε τῷ 1486. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι ἓν ἐκ τῶν πρώτων ἐν Βενετίᾳ ἐκτυπωθέντων ἑλληνικῶν βιβλίων. ΕΡ. Μ

— Λαόνικος Χαλκοκονδύλης· βλ. λ. *Χαλκοκονδύλης Λαόνικος*.

Λαονόμη *[Μυθ.]*. —1) Θυγάτηρ τοῦ Γουνέως καὶ Φενεάτιδός τινος γυναικός, σύζυγος τοῦ Ἀλκαίου, μήτηρ τοῦ Ἀμφιτρύωνος καὶ μάμμη τοῦ Ἡρακλέους, ὃν ἐφιλοξένει ἐν Φενεῷ ὅτε οὗτος ἐποίησε τὰ φενεατικὰ βάραθρα (*Παυσαν.* Η' 14,2). Ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω ἰδιότητας εἶναι γνωσταὶ καὶ ἄλλαι γυναῖκες τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, ὡς ἡ Ἀστυδάμεια ἢ Λυσιδίκη θυγατέρες τοῦ Πέλοπος ἢ Ἱππονόμη θυγάτηρ τοῦ Μενοικέως, κ. ἄ.

—2) Θυγάτηρ τοῦ Ἀμφιτρύωνος καὶ τῆς Ἀλκμήνης, ἐγγόνη τῆς προηγουμένης καὶ ἀδελφὴ τοῦ Ἡρακλέους. Ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος ἀπέκτησεν υἱὸν τὸν Εὔφημον.

—3) Σύζυγος τοῦ Ὀδοιδόκου καὶ μήτηρ τοῦ Καλλιάρου, τοπικοῦ ἥρωος τῆς ὁμωνύμου λοκρικῆς πόλεως. Ἡ αὐτὴ φέρεται καὶ ὡς θυγάτηρ τοῦ Περσέωνος, μήτηρ δὲ τοῦ Ὀϊλέως. Π. Ν. Π.

λαοπλάνος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ πλανῶν, ὁ ἐξαπατῶν τὸν λαόν, δημοκόπος, δημαγωγός.

λαοπρόβλητος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ὑπὸ τοῦ λαοῦ προβαλλόμενος, ὑποδεικνυόμενος, ὁ συμφώνως πρὸς τὴν βούλησιν τοῦ λαοῦ ὑφιστάμενος: «λαοπρόβλητος βασιλεύς, —ἱεράρχης, —ἄρχων».

Λαὸρ (Lahor), *Ἰωάννης*· βλ. *Καζαλὶ Ἐρρῖκος*.

λαόρθι (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κερκύρᾳ ποικιλίας τινὸς τοῦ φυτοῦ *ἄμπελος ἡ οἰνοφόρος* (Vitis vinifera). Δ. Ν. Π.

Λαορὶ (Lahorie), *Βίκτωρ - Ἀλέξανδρος*. Γάλλος στρατηγός, γεννηθεὶς ἐν Γκαβρὸν τῷ 1766 καὶ τυφεκισθεὶς τῷ 1812. Καταταχθεὶς ὡς ἐθελοντὴς τῷ 1792, ἠκολούθησε τὰς ἐκστρατείας τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐγένετο στρατηγὸς τῷ 1800, εἶτα δὲ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατηγοῦ Μορῶ. Κατηγορηθεὶς ὡς συμπράττων εἰς τὴν συνωμοσίαν τοῦ Γεωργίου Καντουλᾶ, ἐφυγαδεύθη καὶ παρέμεινεν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μέχρι τοῦ 1808. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, συνελήφθη καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς. Ὁ στρατηγὸς Μαλέ, κατὰ τὴν συνωμοσίαν του τῷ 1812, τὸν ἀπηλευθέρωσεν, ὅπως τοῦ ἀναθέσῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀστυνομίας. Συλληφθεὶς μετὰ τῶν λοιπῶν συνωμοτῶν ὁ στρατηγὸς Λαουρί, ἐτυφεκίσθη μετὰ δύο ἡμέρας. Θ. Β.

Λάος (Laos) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς Ἰνδοκίνας, κατανεμημένη μεταξὺ τῆς Γαλλίας (Τονκῖνον, Ἀννάμ), τοῦ Σιὰμ καὶ τῆς Βιρμανίας καὶ καταλαμβάνουσα τὸ κεντρικὸν τμῆμα τῆς Β. περιοχῆς τῆς χερσονήσου τῆς Ἰνδοκίνας καὶ τμῆμα τῆς ἀνατολικῆς περιοχῆς τοῦ κέντρου. Ἔχει ἐπιφάνειαν 500.000 τ. χλμ. καὶ περὶ τὰ 2 ἑκατομμύρια κατοίκους. Τὸ μεγαλύτερον τμῆμα αὐτῆς περιλαμβάνεται εἰς τὰς γαλλικὰς ἀποικίας τῆς Ἰνδοκίνας. Ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν καλεῖται *Λάο*, εἰς δὲ τὴν βιρμανικὴν γλῶσσαν *Τσὰν* ἢ *Σάν*, ἐκ τοῦ ὁμωνύμου λαοῦ, ὁ ὁποῖος κατοικεῖ τὴν χώραν. Τὸ Λάος διαιρεῖται εἰς τὰς ἐπαρχίας τῶν Βορείων κρατῶν τοῦ Τσὰν καὶ τῶν Νοτίων κρατῶν τοῦ Τσάν. Τὸ Λάος τοῦ Σιὰμ καλεῖται Δυτικὸν Λάος, τὸ δὲ γαλλικὸν Λάος περιλαμβάνει διαφόρους ἡγεμονίας ἀποτελούσας προτεκτοράτον τῆς Γαλλίας. Ἡ χώρα κατοικεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῶν *Τάϊς*, ἀνήκοντος εἰς τὴν φυλὴν τῶν *Λάο (Λαότιοι*, βλ. λ.) καὶ περιλαμβάνοντος ἄνδρας καὶ γυναῖκας μετρίου ἀναστήματος, ἀλλ' ἰσχυρᾶς σωματικῆς διαπλάσεως, μὲ χρῶμα δέρματος τὸ νεγροειδές. Πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς χώρας ὑπάρχουν ἀκόμη πολλαὶ ἄγριαι φυλαί. Οἱ Λοάτιοι εἶναι βουδισταὶ καὶ λίαν δεισιδαίμονες, ὁμιλοῦν δὲ τὴν σιαμικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ γράφουν εἰς ἰδιαιτέραν γλῶσσαν νοτοϊνδικῆς προελεύσεως. Τὸ κλίμα εἶναι γενικῶς θερμόν, τὸ δὲ ἔδαφος ὀρεινόν, ἀλλ' εὔφορον. Παράγει βάμβακα, ὄρυζαν, ἀραβόσιτον καὶ ἔχει μεταλλεῖα ἀντιμονίου, χαλκοῦ, σιδήρου, γαιανθράκων, χρυσοῦ, πετρελαίου καὶ μολύβδου. Τὰ δάση ἀφθονοῦν. ἡ δὲ πανίσκη περιλαμβάνει πλῆθος ἀγρίων ζῴων, ἐν οἷς ἐλέφαντας, λεοπαρδάλεις, ἄρκτους, πάνθηρας, ῥινοκέρους καὶ τίγρεις. Ὁ ἐλέφας ἔχει μεταβληθῆ εἰς κοινῆς χρήσεως ζῷον καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς φορτηγὸν καὶ μεταφορικὸν μέσον. Ἡ ἱστορία τῆς χώρας ταύτης εἶναι λίαν σκοτεινὴ εἰς τὰς ἀρχάς της. Εἶναι γνωστὸν μόνον ὅτι κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα εἰσήχθη ἐν αὐτῇ ὁ βουδισμὸς καὶ ὅτι κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα εἶχεν ὑποταχθῇ εἰς τὸ Πεγκού, ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ ὁποίου παρέμεινεν ἐπὶ τριακόσια ἔτη. Τῷ 1570 οἱ Σιαμαῖοι κατέλαβον τὸ μεσημβρινὸν αὐτῆς τμῆμα καὶ τῷ 1630 ὑπεχρέωσαν τοὺς Βιρμανοὺς νὰ παραχωρήσωσιν εἰς αὐτοὺς τὸ βόρειον τμῆμα, ὅπερ κατεῖχον οὗτοι. Οἱ πρῶτοι Εὐρωπαῖοι εἰσῆλθον εἰς τὸ Λάος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ Μπλὰς Ρουΐθ καὶ ὁ Διέγος Μπελόζο. Μ. Δ. Β.

—Λάος Γαλλικόν. Γαλλικὸν προτεκτοράτον ἐν Ἰνδοκίνᾳ, περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῆς Κίνας (ἐπαρχία τοῦ Γιουννὰν) πρὸς Β , τοῦ Τονκίνου πρὸς τὰ ΒΑ., τοῦ Ἀννὰμ πρὸς Α. καὶ Ν. καὶ τοῦ Καμποτζ, τοῦ Σιὰμ καὶ τῆς Βιρμανίας πρὸς Δ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 214.000 τ. χλμ. καὶ 837.334 κατ. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ *Βιὰν-τιάν*, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Μεκόνγκ. Εἶναι χώρα κατ' ἐξοχὴν ὀρεινή, καταλαμβάνουσα τὸ πρὸς Α. τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Μεκόνγκ τμῆμα καὶ ὁριζομένη πρὸς Δ. ὑπὸ ὀροσειρᾶς κατερχομένης ἐκ τῶν ὀρέων Τὶπ-σάνγκ-τσάνγκ-Χάϊ. Διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν παραποτάμων τοῦ Μεκόνγκ, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ Νὰμ-Χού, ὁ Σέ-μπάνγκ-Φάϊ, ὁ Σὲ-μπάνγκ-Χιέν, ὁ Σὲ-Κουάνγκ καὶ ὁ Σὲ-μπάνγκ-Χάν. Τὸ ἔδαφος εἶναι γόνιμον καὶ παράγει βάμβακα, ὄρυζαν, ἰνδικόν, καπνὸν καὶ ὀπώρας. Τὰ ἄφθονα δάση παρέχουν πολύτιμον ξυλείαν, ἥτις μεταφέρεται διὰ τοῦ ποταμοῦ Μεκόνγκ μέχρι τῆς Σαϊγκόν. Ἔχει μεταλλεῖα χρυσοῦ, κασσιτέρου καὶ πολυτίμων λίθων. Ἡ διείσδυσις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν εἶναι δυσχερής, ἐλλείψει συγκοινωνιῶν, αἰτίνες ἐξυπηρετοῦνται μόνον διὰ τοῦ ποταμοῦ Μεκόνγκ. Ἐν τῷ Λάος ὑπάρχουν τρία ἰθαγενῆ κράτη

Digitized by Google

ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας: τὸ *Λουάνγκ-Μπραμπάνγκ*, μὲ ὁμώνυμον πρωτεύουσαν, τοῦ ὁποίου ὁ βασιλεὺς κυβερνᾷ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν Γάλλου διοικητοῦ· τοῦ *Μπασσὰκ* καὶ τοῦ *Μουόνγκ-Σίνγκ*. Τὸ προτεκτοράτον τοῦ Γαλλικοῦ Λάος ἐδημιουργήθη τῷ 1893 καὶ ὑπάγεται ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τὴν γαλλικὴν διοίκησιν, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας εὑρίσκεται εἷς ἀνώτερος Γάλλος διοικητὴς ἑδρεύων ἐν Λάος καὶ βοηθούμενος ὑπὸ συμβουλευτικοῦ κοινοβουλίου ἐκλεγομένου ἀνὰ τριετίαν. Μ. Δ. Β.

Λᾶος [*'Αρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος παρὰ τὰ Δ. παράλια τῆς Λευκανίας, ἀποικία Συβαριτῶν φυγάδων ἢ τῶν Οἰνωτρῶν. Εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τοῦ 510 π. Χ. Τῷ 389 π. Χ. κατελήφθη ὑπὸ τῶν Λευκανῶν, ἀναγνωρίζεται δὲ τὸ ὄνομά της εἰς τὸ ὄνομα τοῦ σημερινοῦ χωρίου *Λάϊνο* (Laino) τοῦ νομοῦ Κοζέντσα. Σῴζονται αὐτῆς νομίσματα ἀργυρᾶ μὲν τῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης τοῦ ΣΤ'—Ε' π. Χ. αἰῶνος (στατῆρες, τρίται, ἕκται), χρυσᾶ δὲ νεώτερα τοῦ 400 π. Χ. Συνήθης τύπος αὐτῶν εἶναι ὁ ταῦρος καὶ ὁ κόραξ, φέρουν δὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΛΑΙΝΩΝ, ΛΑΙΝΟΣ. Π. Ν. Π.

—**Λᾶος** [*'Αρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Λευκανίας, ἀπὸ Λαου ποταμοῦ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ 'Απολλοδώρου (*Στεφ. Βυζαντ.* 411, 23). Σ. Ε. Λ.

—**Λᾶος** [*'Αρχ. Γεωγρ.*]. Παραμεθόριος ποταμὸς τῶν Λευκανῶν καὶ Βρεττίων ἐν Κάτω 'Ιταλίᾳ, ὀνομαζόμενος καὶ σήμερον ἔτι *Λάο*, ἐκβάλλων δὲ εἰς κόλπον Πολικάστρο. —Π.

λαὸς (ὁ)· τὸ σύνολον τῶν πολιτῶν τόπου τινός: «ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος, — τῆς 'Αττικῆς, — τῶν 'Αθηνῶν, — τῶν ἐπαρχιῶν», «ἰσχὺς μου ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ» ἔμβλημα τοῦ βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'· ‖ σύνολον πολιτῶν ἐχόντων κοινὰς παραδόσεις καὶ κοινὰ ἰδανικά, φυλή: «οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, — τῆς 'Ασίας, — τῆς 'Αφρικῆς», «τὸ φιλαπόδημον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ»· ‖ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν πολιτῶν, αἱ κατώτεραι τάξεις, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἄρχουσαν ἢ τοὺς εὐπατρίδας, τοὺς πλουσίους, οἱ πολλοί, λατ. plebs: «οἱ πολιτικοὶ κολακεύουν τὸν λαόν», «ὁ λαὸς εἶναι ἕνα μεγάλο παιδί», «τὸ ψωμὶ τοῦ λαοῦ», «ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ», «θέατρον τοῦ λαοῦ»· ‖ πλῆθος ἀνθρώπων, ἄλλως *κόσμος*: «πολὺς λαὸς συνάχτηκε 'ς τὸ πανηγύρι»· ‖ κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν κλῆρον: «λαὸς καὶ κλῆρος ζῶσιν ἐν ὁμονοίᾳ»· ‖ παροιμ. «φωνὴ λαοῦ, ὀργὴ Θεοῦ» ὅτι ἡ ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ πολλάκις ἐκδηλοῦται ὡς ὀργὴ Θεοῦ.

—[*'Εγκυκλ.*] *Λαὸς* καλεῖται γενικῶς τὸ σύνολον τῶν εἴς τινα πολιτείαν ἀνηκόντων ἀνθρώπων, ἢ τὸ σύνολον τῶν ὑπηκόων τῆς πολιτείας. Ποῖοι εἶναι οἱ ὑπήκοοι ἑκάστης πολιτείας, καθορίζει ὁ ἀστικὸς νόμος αὐτῆς. Παρ' ἡμῖν τοιοῦτοι εἶναι: α') οἱ ἐξ Ἕλληνος πατρὸς γεννηθέντες, β') οἱ ἐξ Ἑλληνίδος καὶ ἐκ πατρὸς μὴ νομίμου, γ') οἱ ἐξ ἀδήλων πατρὸς καὶ μητρὸς ἐν Ἑλλάδι γεννηθέντες, δ') ἢ ἐξ ἀλλοδαπῆς μητρὸς καὶ ἐκ μὴ νομίμου πατρὸς γεννηθέντες, ἂν νομίμως ὑπ' αὐτῶν ἀναγνωρισθοῦν καὶ ε') οἱ ἀλλοδαποὶ διὰ πολιτογραφήσεως γινόμενοι Ἕλληνες.

Ὁ λαὸς ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν ταύτην ἔννοιαν ἀποτελεῖ στοιχεῖον τῆς πολιτείας, ἄνευ τῆς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ νοηθῇ, ὅπως εἶναι ἀδύνατον νὰ νοηθῇ πολιτεία ἄνευ λαοῦ. Οὕτω νοούμενος ὁ λαός, δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὸ ἔθνος, καθότι τοῦτο εἶναι ἔννοια ψυχολογικὴ καὶ ἱστορικὴ μᾶλλον, ἢ πολιτικὴ καὶ νομική, ὅπως εἶναι ὁ λαός. 'Εν ἑκάστῃ πολιτείᾳ ὑπάρχει εἷς μόνον λαός, ἐνῷ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν πλείονα ἔθνη, ὅπως ἐπίσης εἶναι δυνατὸν ἓν ἔθνος νὰ εἶναι κατεσπαρμένον εἰς πολλὰς πολιτείας καὶ ν' ἀποτελῇ κατὰ τμήματα τὸν λαὸν αὐτῶν. Τοιαῦτα παραδείγματα παρεῖχεν ἡ Εὐρώπη πολλὰ πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ἐν περιωρισμένῳ δὲ βαθμῷ παρέχει καὶ σήμερον. Ἡ πρώην δυαδικὴ μοναρχία τῶν 'Αψβούργων ἀπετελεῖτο ἀπὸ πληθὺν διαφόρων ἐθνοτήτων καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἰδίᾳ πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, καὶ ἐν μέρει καὶ σήμερον, ἀποτελεῖ τὸν λαὸν πολλῶν πολιτειῶν. Κατὰ τὴν μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον διαρρύθμισιν τῶν συνόρων τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν διεκηρύχθη καὶ ἐφηρμόσθη, ἐν μεγάλῃ κλίμακι, ἡ ἀρχὴ τῶν ἐθνικοτήτων, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸν λαὸν ἑκάστης πολιτείας δέον ν' ἀποτελοῦν ἅπαντες οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν ἰδίαν ἐθνικότητα.

Ὑπ' ἄλλην ἔννοιαν στενοτέραν, λαὸς εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἐχόντων τὰ κατὰ τὸ δημόσιον δίκαιον τῆς πολιτείας προσόντα πολιτῶν, τοιοῦτοι δὲ εἶναι παρ' ἡμῖν οἱ συμπληρώσαντες τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας των καὶ ἔχοντες τὸ ἐνεργὸν ἐκλογικὸν δικαίωμα. Ὁ λαὸς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην εἶναι ὄργανον τῆς πολιτείας, ἐν δὲ ταῖς δημοκρατουμέναις πολιτείαις τὸ ἀνώτατον ὄργανον αὐτῶν, ἐξ οὗ πηγάζουν ἅπασαι αἱ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐξουσίαι. Ὑπὸ τὴν δευτέραν ταύτην ἔννοιαν ἐκλαμβάνεται ὁ λαός, ὅταν λέγωμεν ὅτι «ἡ κυριαρχία ἀνήκει εἰς τὸν λαόν», «ἅπασαι αἱ ἐξουσίαι πηγάζουν ἀπὸ τὸν λαόν», «ὁ λαὸς εἶναι φορεὺς τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας» ἢ «ἀνώτατον ὄργανον τοῦ κράτους». Χ. Γ. Σ.

«Λαός». Τίτλος διαφόρων ἑλληνικῶν ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν. —1) 'Εφημερὶς ἐν 'Αθήναις, ἱδρυθεῖσα κατὰ Μάϊον τοῦ 1870, διακόψασα τὴν ἔκδοσίν της ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1876 καὶ εἶτα ἐκδοθεῖσα μέχρι τοῦ 1883. —2) 'Εφημερὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1879 —3) 'Εφημερὶς ἐν Πύργῳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1878. —4) 'Εβδομαδιαία πολιτικὴ ἐφημερὶς ἐν Κερκύρᾳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1896. —5) 'Εβδομαδιαία ἐφημερὶς τῶν ἐργατῶν, ὑπαλλήλων καὶ ἀγροτῶν, ἱδρυθεῖσα τῷ 1914 ἐν 'Αθήναις ὑπὸ τῆς Συνεργατικῆς 'Εκδοτικῆς 'Εταιρείας καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Π. 'Αθηναίου. —6) 'Εβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐν Κορίνθῳ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1915 κατὰ Μάϊον ὑπὸ Β. 'Αγγελοπούλου. —7) 'Εβδομαδιαία φιλολογικὴ ἔκδοσις ἐν Λυῶνι τῆς Γαλλίας, ἱδρυθεῖσα τῷ 1915 καὶ διευθυνομένη ὑπὸ Μάρκου Βρυώνη.

— **«Λαὸς τῆς Ἑλλάδος».** Ἡμερησία πρωϊνὴ ἐφημερὶς ἐν 'Αθήναις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1917 ὑπὸ Κ. Μιμικοπούλου.

—**«Λαός» («'Ελεύθερος—»).** 'Εβδομαδιαία πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἐφημερίς, ἱδρυθεῖσα τῷ 1929 ἐν Θεσσαλονίκῃ ὑπὸ Μιχ. Κ. Κύρκου.

—**«Λαός» («'Ελληνικὸς—»).** Δισεβδομαδιαία καὶ εἶτα τρισεβδομαδιαία ἐφημερὶς ἐν 'Αθήναις, ἱδρυθεῖσα τῷ 1870.

—**«Λαός» («Κερκυραϊκὸς—»).** 'Εβδομαδιαῖον πολιτικὸν φύλλον ἐν Κερκύρᾳ, ἱδρυθὲν τῷ 1898.

—**«Λαός» («Κρητικὸς—»).** Μηνιαῖον εἰκονογραφημένον περιοδικὸν λαογραφικῆς, γεωργικῆς καὶ ποικίλης ὕλης, ἱδρυθὲν τῷ 1909 ἐν Ἡρακλείῳ. —Π

Λαοσθενίδας. Κρὴς ἱστοριογράφος ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου (Ε' 81), ὡς συγγράψας ἱστορίαν τῆς Κρήτης. Τὸ ἔργον αὐτοῦ δὲν διεσώθη.

λαοσυνάκται (οἱ) [*Κανον. Δίκ.*]. Οὗτοι, δύο συνήθως τὸν ἀριθμόν, καθῆκον εἶχον τὸ συνάζειν τὸν κλῆρον, τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν λαὸν εἰς τὸν ναὸν κατά τε τὸν ἑσπερινὸν καὶ τὴν θείαν λειτουργίαν, ἔτι δέ, μὴ ὑπαρχόντων δομεστίκων, νὰ ἐκτελῶσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν. Τὸ ἀξίωμα (ὀφφίκιον) τοῦ λαοσυνάκτου ἐδίδετο συνήθως εἰς ψάλτας ἢ ἀναγνώστας· καταλέγεται δ' ἐν τῷ εὐωνύμῳ χορῷ τῇ τάξει δέκατον ὑπὸ τοῦ «Μ. Εὐχολογίου» καὶ τοῦ καταλόγου τοῦ ἐν «Συντάγματι ἱερῶν κανόνων» (ἐκδ. *Γ. Α. Ῥάλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* τ. Ε', σ. 536 σημ.), ὑπὸ δὲ Κωδινοῦ τοῦ Κουροπαλάτου («Περὶ τῶν ὀφφικίων τῆς Μ. 'Εκκλησίας») ἐν τῇ ἑβδόμῃ πεντάδι τῇ τάξει τρίτον (αὐτ. 533). Μνείαν τοῦ ἀξιώματος τοῦ λαοσυνάκτου ποιεῖται ἤδη ὁ Βαλσαμῶν ἐν τῷ ὑπομνήματι αὐτοῦ εἰς τὸν ιζ' ἀποστολικὸν κανόνα (αὐτόθ. τόμ. Β' σελ. 25). Κ. Μ. Ρ.

λαοσωτήριος (ὁ, ἡ), —**ον** (τό)· ὁ φέρων σωτηρίαν εἰς τὸν λαόν, ὁ σῴζων τὸν λαόν: «λαοσωτήρια μέτρα».

Λαότιοι, ἢ *Λάος*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὴ φυλὴ τῆς 'Ασίας κατὰ τὸ βόρειον Σιὰμ (χώρα τῶν Λάος, Λαντσάγκ). Διακρίνονται εἰς διαφόρους ὁμάδας μὲ διάφορα ὀνόματα. 'Ανήκουν εἰς τὸν κλάδον τῶν *Σιαμοκινέζων*, τῶν ἰνδοκινεζικῶν ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως λαῶν, οἵτινες ἐκ τῆς Κίνας κατῆλθον εἰς τὰς ὀπισθίας 'Ινδίας ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα *Ταΐ*, ἀπὸ τοῦ 'Ασσὰμ μέχρι τῆς Μαλαϊκῆς χερσονήσου. Τὰ ἀνθρωπολογικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν Λάο ἐνθυμίζουν τοῦτο μὲν τὸν μογγολικὸν τύπον, τοῦτο δὲ τὸν μαλαϊκὸν ὀλιγώτερον, ἀλλὰ εἴς τινα σημεῖα ἐμφανίζονται καὶ ἐντελῶς ξένα χαρακτηριστικὰ προηγηθέντων λαῶν. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

Λάο-τσέ, ἢ *Λάο-Τσέου*. 'Εκ τῶν μεγαλυτέρων φιλοσόφων τῆς Κίνας. Ἡ προσωπικότης καὶ ἡ βιογραφία του χάνονται εἰς τὴν θρυλικὴν ἀτμοσφαῖραν, ἥτις ἐδημιουργήθη περὶ αὐτόν. Αἱ ἀξιοπιστότεραι πηγαὶ ἀνάγουν τὴν γέννησίν του εἰς τὸ ἔτος 604 π. Χ., εἰς τὴν πολίχνην Κίο-γὶν τοῦ νομοῦ Κὸν τῆς ἐπαρχίας Νγκὰν-Χοεΐ. Ὁ θρῦλος ἐπιβεβαιώνων τὴν ἐπωνυμίαν του (τὸ ἀρχικόν του ὄνομα ἦτο *Λι-Ἔυ*), ἥτις σημαίνει «γέρων φιλόσοφος», παραδίδει ὅτι ἐγεννήθη λευκόθριξ, κυηθεὶς ὑπὸ τῆς μητρός του ἐπὶ 62 ἔτη. Βέβαιον εἶναι ὅτι διετέλεσεν ἱστοριογράφος καὶ βιβλιοθηκάριος τοῦ βασιλικοῦ οἴκου Τσέου τῆς ἐπαρχίας του, ἀλλ' ἀπεμακρύνθη βλέπων τὴν κατάπτωσιν τῆς χώρας του. Κατά τινας παραδόσεις ἐπεσκέφθη τὴν δυτικὴν 'Ασίαν καὶ ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑβραϊκῆς καὶ τῆς ἰνδικῆς θρησκείας. Ἡ σκέψις του εἶναι κατὰ βάσιν μυστικοπαθὴς καὶ ὁ πανθεϊσμός του εἶναι ἀπόλυτος: βάσις καὶ ἀφετηρία εἶναι ἡ πρώτη ἀρχή, ἡ πρωταρχικὴ ἑνότης, τὸ ἀπόλυτον, ἀπέραντον, ἀδημιούργητον, ἄϋλον, αἰώνιον καὶ πανταχοῦ παρὸν Τάο. Τὴν λέξιν ταύτην ἄλλοι ἑρμηνεύουν ὡς φύσιν, ὄν, δρόμον ἢ μέθοδον, ἀλλὰ σημαίνει συγχρόνως τὴν πορείαν καὶ τὸν πορευόμενον, τὸ ὂν καὶ τὴν γνῶσιν τοῦ ὄντος. Τὸ Τάο εἶναι ἡ κυκλικὴ ἐπιστροφὴ τοῦ σύμπαντος ὡς καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, κινεῖ τὸν μακρόκοσμον καὶ τὸν μικρόκοσμον κατὰ ἰδίους ἀναλλοιώτους κανόνας, δημιουργεῖ ἕκαστον ἔτος ἐκ νέου τὴν φύσιν καὶ προσδιορίζει τὴν μοῖραν τῆς ἀνθρωπότητος. 'Εκ τοῦ Τάο ἐκπορεύεται ὁ αἰσθητὸς κόσμος, ἡ πηγὴ παντὸς κακοῦ καὶ πάσης ἀτελείας καὶ διὰ τοῦ Τάο γνωρίζομεν τὸν κόσμον. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πρόσκαιρος καὶ ἀτελὴς τρόπος ἐκδηλώσεως τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, τοῦ Τάο, ἑπομένως ὁ ἀνθρώπινος χαρακτὴρ ἐκ φύσεως εἶναι ἁγνός. Μόνον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εὑρίσκεται μεταβατικός τις σταθμὸς μεταξὺ τοῦ κόσμου, ὅπου δὲν ὑπάρχει διάκρισις, πέρας καὶ φθορά, καὶ τοῦ πεπερασμένου καὶ φθαρτοῦ κόσμου τῶν φαινομένων· ἄλλως, μεταξὺ τῶν δύο τούτων κόσμων δὲν ὑπάρχει οὐδὲν σημεῖον ἐπαφῆς. Τὸ Τάο δὲν ἐπιδέχεται κατηγορήματα, εἶναι τὰ πάντα, καθὼς καὶ τὰ ἀντίθετά των, εἶναι ἡ αἰτία, ὁ κανὼν καὶ ὁ σκοπὸς πάσης οὐσίας, νοήσεως καὶ πράξεως, ἢ μᾶλλον εἶναι ἄρνησις παντὸς κατηγορουμένου ἐκτὸς ἑαυτοῦ, τὸ μηδὲν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὄν, τὸ ὂν ἐν σχέσει πρὸς τὸ μὴ ὄν. 'Εν αὐτῷ αἴρονται πᾶσαι αἱ ἀντιθέσεις, αἵτινες ἄλλως κυριαρχοῦν ὄχι μόνον εἰς τὴν γνῶσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἠθικήν, οὕτως ὥστε ὄχι μόνον πᾶσα γνῶσις ὑπόκειται εἰς τὸν νόμον τῆς ἀντιφάσεως, ἀλλὰ καὶ οἱ ἠθικοὶ κανόνες ἔχουν μόνον σχετικὸν κῦρος κατὰ τὸν νόμον τῆς θεωρίας Βουβέϊ, καθ' ὃν ἐπέρχονται τὰ ἀντίθετα τῶν προσδοκωμένων ἀποτελέσματα ἐκ τῆς καταπτώσεως ὡρισμένων ἠθικῶν παραγγελμάτων. Ὁ σοφὸς ὁ θέλων νὰ φθάσῃ τὴν τελειότητα πρέπει ν' ἀφήσῃ τὸ Τάο νὰ ἐνσαρκωθῇ ἐν ἑαυτῷ, νὰ ταυτισθῇ πρὸς αὐτό· καὶ ἐπειδὴ πᾶσα πρᾶξις ἢ ἐκδήλωσις τονίζει μίαν ὡρισμένην μερικὴν ἄποψιν καὶ ἀρνεῖται τὸ ἀντίθετόν της, ὁ σοφὸς πρέπει ν' ἀπέχῃ οἱασδήποτε ἐπεμβάσεως εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον καὶ ν' ἀρκῆται εἰς τὸ νὰ εἶναι τέλειος. Ὅπως τὸ Τάο εἶναι συγχρόνως δρᾶσις καὶ ἀδράνεια, οὕτω καὶ ὁ σοφὸς διὰ τῆς ἀδρανείας του δὲν μένει ἄνευ ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν ἄλλων καὶ τοῦ λαοῦ του· τὸ εἶναι ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν ἐνέργειαν. Ὁ κυβερνήτης τοῦ λαοῦ ἀρκεῖ νὰ εἶναι σοφὸς καὶ οἱ ὑπήκοοί του θὰ εὐτυχήσουν, ἄνευ μεταρρυθμίσεων, παιδείας καὶ κοινωνικῶν ἱδρυμάτων. Ἡ γνῶσις καὶ ἡ σκόπιμος ἐνέργεια εἶναι κακά, διότι γεννοῦν ἐπιθυμίας καὶ πάθη. Αἱ ἀρεταὶ τῆς πληρότητος τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος καὶ τῆς ἐναρμονίσεώς του πρὸς τὴν ἀληθῆ αἰτίαν, τὴν παγκόσμιον οὐσίαν, τὸν ὑπέρτατον λόγον, τὸ Τάο, ἦτο φυσικὸν νὰ ταυτισθοῦν διὰ τὸ κοινὸν πρὸς τὰς ἀρνητικὰς ἀρετὰς τῆς ταπεινοφροσύνης, ὑποχωρητικότητος, ἐγκρατείας, αὐτοθυσίας κλπ. «Πλήρωνε τὸ κακὸν μὲ καλωσύνην» εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ παραγγέλματα τοῦ Λάο-τσέ. Ἡ ἠθική του ἔχει μεταφυσικὴν βάσιν καὶ ὡς τοιαύτη, ὡς καὶ διὰ τῶν συγκεκριμένων παραγγελμάτων της, ἦτο πέτρα σκανδάλου διὰ τὸν Κομφουκιανισμόν, τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὴ ἡ αὐστηρὰ τήρησις τελετουργικῶν κανόνων καὶ διὰ τὰς ἁπλουστέρας πράξεις. 'Αφ' ἑτέρου εἶναι ἀναντίρρητος ἡ ἐπίδρασις τοῦ Τάο ἐπὶ τῆς φυσιολατρείας καὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς προγονολατρείας τοῦ Κομφουκιανισμοῦ. Ὁ θρῦλος παραδίδει συνάντησιν τοῦ Λάο-τσὲ μὲ τὸν Κομφούκιον περὶ τὸ ἔτος 517 π. Χ., ὅταν ὁ Λάο-τσὲ ἦτο ἤδη γέρων καὶ ὁ Κομφούκιος ὥριμος ἀρχηγός. Ὅταν ὁ τελευταῖος οὗτος τὸν ἠρώτησε περὶ τῶν ἐθίμων καὶ τῶν κανόνων τῆς συμπεριφορᾶς, ὁ Λάο-τσὲ ἀπήντησεν ὅτι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους διατηροῦνται μόνον οἱ λόγοι των. Ὁ Λάο-τσὲ συνέγραψε συντομώτατον ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Τάο-τὲ-Κίγκ». Τὰ περὶ Λάο-τσὲ γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Σζὲ-κὶ» ὑπὸ Τσὲ-μὰ-τσιέν, ὅστις ἔζησε περὶ τὸ 100 π. Χ., ἀπὸ τὰς ἐρεύνας τοῦ Μὰ-τομὰν-λὶ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων φιλολογικῶν μνημείων τῆς Κίνας, ἀπὸ τὸ λαϊκὸν βιβλίον «Σὰν-Χσιὲν-Σβὰν» ('Εκθεσις περὶ πνευμάτων καὶ ἀθανάτων) καὶ ἀπὸ τὰς παραδόσεις καὶ τὰ βιβλία τῶν μεταγενεστέρων ὀπαδῶν τοῦ ταοϊσμοῦ, ὅπως ὠνομάσθη τὸ δόγμα καὶ τὸ εἶδος τῆς θρησκευτικῆς ὀργανώσεως τῶν ὀπαδῶν τοῦ Λάο-τσέ. Οὗτοι, ὧν οἱ κυριώτεροι εἶναι ὁ Κουὰν-Γιοὺν-τσέ, ὁ Γιοὺν-Βὲν-τσέ, ὁ Κ[...]-τσὲ καὶ ὁ Χὰν-Χέϊ-τσέ, ἐπειδὴ ἡ ἀρχικὴ διδασκαλία δὲν περιεῖχε τίποτε περὶ θεοῦ, λατρείας κλπ., τὴν ἀνέμιξαν ἐνωρίτατα μὲ πλῆθος δεισιδαιμονιῶν καὶ προλήψεων περὶ πνευμάτων, δαιμόνων, μαγικῶν φυλακτῶν, γεωμαντείας, ἀλχημείας [...] μὲ τὸν ἀκρότατον εἰδωλολατρικὸν πολυθεϊσμόν. Ἤδη, περὶ τὸ 200 π. Χ., ὁ ταοϊσμὸς συνωθ[...] εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν μαγικῶν νήσων τῆς 'Ανατολικῆς θαλάσσης, ὅπου ἐφύετο τὸ φυτὸν τῆς ἀθανασίας. Ὁ Ἄκ-τσὲ καὶ ὁ Σβὰγκ-τσέ, οἱ [...]σώτεροι ὀπαδοί του περὶ τὸ 200 π. Χ, εἶναι [...] δεισιδαίμονες. Τῷ 50 π. Χ. μάγος τις Τσάγκ [...] ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ταοϊσμοῦ, ἔλεγε δὲ ὅτι [...]ναι κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονος τοῦ Λάο-τσέ. Τὴν [...]μόρφωσίν του εἰς θρησκείαν μὲ μοναστήρια, [...] γόδας κτλ. χρεωστεῖ ὁ ταοϊσμὸς εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ βουδισμοῦ κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Μετάφρασις ἀγγλικὴ τοῦ «Τάο-τὲ-Κ[...]» ὑπὸ *Chalmers* ἐν τῷ «Speculations on metaphysics, [...] and morality of the old philosopher Lao-tsze» (186[...]) [...]σης ὑπὸ *Legge* ἐν «Sacred books of the East XXVIII [...] XXXIX — XI» καὶ γερμανιστί: *V. v. Strauß*, Lao-[...]

Digitized by Google

«Tao-teh-king», aus dem chinesischen übersetzt (1870).— *Rèmusat*, Notice sur Lao-tszé.— *Τοῦ αὐτοῦ*, Mémoire sur la vie et les opinions de Lao-tszé (1823).—*Julien*. Le livre de la vie et de la vertu (1842).—*M G. Pauthier*, Mémoire sur l'origine et la propagation de la doctrine de Tao en Chine (1831).— *H. Maspero*, La Chine antique.— *Legge*. The Chinese classics (1861—1872).— *H. A. Giles*, A history of early chinese literature (1901).—*D. T Luzuki*, A brief history of early chinese philosophy (1914).— *Hu. Shih*. The development of the logical method in ancient China (1922). — *Watters*, Lao-Tszé, a study in Chinese philosophy.— *Douglas*, Confucianism and Taoism. — *H. E. Parker*, Ancient China simplified (1908).

Ε. ΛΑΜΠΡΙΔΗ

Λάου (Lau), ***Θεόδωρος-Λουδοβῖκος***. Γερμανὸς οἰκονομολόγος καὶ φιλόσοφος (1670–1740). Ἀνήκει εἰς τοὺς παλαιοὺς Γερμανοὺς ἐμποροκράτας, ἰδίᾳ δὲ ὀπαδὸς τῆς αὐστριακῆς ἐμποροκρατίας (Χόρνινγκ, Μπέχερ, Σρέντερ). Εἰς ἡλικίαν 24 ἐτῶν ἐνεγράφη τὸ πρῶτον εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Ἄλλης (Halle), ἔνθα ἐφοίτησεν ἓν μόνον ἔτος. Ἀπὸ τοῦ 1695 ἀρχίζει περιπετειώδη ταξίδια, κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, ἣν ἐμελέτησεν ἀπὸ πολιτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ δημοσιονομικῆς ἀπόψεως, κατόπιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἔνθα ἐμαθήτευσεν ὑπὸ τὸν Νεύτωνα, καὶ τέλος εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁπόθεν, κατὰ τὸ ἔτος 1701, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ἀνέλαβεν ἐμπιστευτικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἡγεμόνος Φρειδερίκου - Γουλιέλμου τῆς Κουρλανδίας, προαχθεὶς ταχύτατα εἰς ἀνωτάτας διοικητικὰς θέσεις. Κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Σουηδίαν, Πολωνίαν καὶ Ρωσίαν, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος του ἐπανήρχισε τὴν περιπετειώδη ζωήν του. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐνέκυψεν εἰς συγγραφάς, τῶν ὁποίων μάλιστα ὁ ἀριθμὸς δὲν εἶναι ἀκόμη πλήρως ἐξηκριβωμένος. Πάντως, ἄνω τῶν 50 ἔξ αὐτῶν ἐδημοσίευσεν εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ εἰς αὐτοτελῆ τεύχη ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Αἱ φιλοσοφικαί του ἐργασίαι κατεδικάσθησαν ὡς ἀθεϊστικαί, αἱ δὲ προσπάθειαί του νὰ καταλάβῃ ὑφηγητικήν τινα ἕδραν ἀπέτυχον πλήρως· τέλος κατέφυγεν εἰς τὸ Ἀμβοῦργον, ἔνθα ἔζησε λίαν πενιχρῶς μέχρι τοῦ θανάτου του.

Χαρακτηριστικὸν τῶν ἔργων του εἶναι ἡ συχνὰ ἀπαντωμένη ἔμμετρος ἀνάπτυξις τῶν ἰδεῶν του καὶ αἱ πολλαὶ ἐπαναλήψεις προλεχθέντων ἤδη πραγμάτων. Αἱ οἰκονομικαὶ διδασκαλίαι τοῦ Λάου συνοψίζονται ὡς ἑξῆς: Στενὴ συνεργασία λαοῦ καὶ ἡγεμόνος εἶναι ἡ ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς ἐπιβολῆς τῆς πολιτείας. Ἡ εὐημερία τοῦ λαοῦ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιοτεχνίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων. Ἵδρυσις τραπεζικῶν καὶ πιστωτικῶν οἴκων. Αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ δι' εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τῆς πολυγαμίας. Ἀνάπτυξις τῆς κυκλοφορίας τοῦ χρήματος καὶ τῆς πίστεως, τῆς τελευταίας μάλιστα θεωρουμένης ὡς σημαντικωτέρου τοῦ χρήματος οἰκονομικοῦ παράγοντος. Ἐν τῇ φορολογίᾳ τονίζει ἰδίᾳ τὴν ἀρχὴν τῆς δικαιοσύνης. Ἡ ἀντίληψις τοῦ Λάου περὶ πολιτείας εἶναι περισσότερον φιλελευθέρα τῆς τῶν ἄλλων ἐμποροκρατῶν, ἐν δὲ τῇ φιλοσοφίᾳ ἀκολουθεῖ τὰς δοξασίας τοῦ διδασκάλου του Σπινόζα, καὶ ὑπῆρξεν ἐνθουσιώδης ὀπαδὸς τοῦ πανθεϊσμοῦ.

Ἐκ τῆς πληθώρας τῶν ἔργων του τὰ πλέον γνωστὰ εἶναι: «Πολιτικαὶ σκέψεις: Κράτος καὶ ἡγεμόνες, Χῶραι καὶ ὑπήκοοι» Φραγκφούρτη 1717, «Δημόσια οἰκονομικὰ τῆς Ὁλλανδίας» (Κολωνία 1717), «Φιλοσοφικαὶ σκέψεις» (1717), «Πρακτικὰ σχέδια πρὸς πολὴν ἀμέσου φορολογίας ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἄνευ ζημίας τῶν ὑπηκόων» (1721), «Ἡ ἱστορία τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου» (Καινιξβέργη 1730).

Ν. ΦΩΤΙΑΣ

λάου-λάου· ἐπίρρ. καὶ *λάγου-λάγου*· σιγὰ-σιγά, κρυφυλακτικῶς ὥστε νὰ μὴ γίνῃ ἀντιληπτός, κρυφίως: «ἦλθε λάου-λάου καὶ μοῦ εἶπε...»· ‖ ἐπιτηδείως, μετὰ πονηρίας: «αὐτὸς πηγαίνει λάου-λάου καὶ κάμνει τὶς δουλειές του».

λαουβανίτης (ὁ) (Laubanit) *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας ἔνυδρον, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ζεολίθων. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι: $Ca_2 Al_2 [Si O_3]_5 . 6H_2O$. Κρυσταλλοῦται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, ἀπαντᾷ δὲ κατὰ δέσμας ἢ σφαιρίδια, ἐπικαθήμενα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τοῦ χουϋλανδίτου ἐντὸς βασάλτου παρὰ τὸ Lauban τῆς Σιλεσίας.

Γ. Β

Λαουδάρα (Laudara) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος Ἀδριατικὴ (πλάτ. 43° 56′ Β, μῆκ. 15° 10′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2774: Grossa to Zironna), σχηματίζουσα μετὰ τῆς ΝΑ. ἄκρας τῆς νήσου Γκρόσσα τὸν λιμένα ...ίλε.

Σ. Ε. Λ.

Λαουδιανὸς κῶδιξ *[Κ. Διαθ.]*. Χειρόγραφον (Codex Laudianus) περιέχων τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων λατινιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ καὶ καταγόμενον ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Σύγκειται δὲ ἐκ 226 φύλλων καὶ σημειοῦται ὑπὸ τῶν κριτικῶν διὰ τοῦ E ἢ E^{act} πρὸς διάκρισιν ἀπὸ ἄλλων χειρογράφων. Ἐγράφη πιθανῶς ἐν τῇ νήσῳ Σαρδηνίᾳ, ὅθεν μετηνέχθη ἐνωρὶς εἰς Ἀγγλίαν, ἴσως ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος καὶ δὴ Ταρσέως τὴν καταγωγὴν ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας Θεοδώρου (669) καὶ ἐχρησιμοποιήθη ἤδη, ὡς φαίνεται, ὑπὸ Βέδα τοῦ αἰδεσίμου (735) ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν αὐτοῦ εἰς τὰς Πράξεις. Νῦν ἀπόκειται ἐν τῇ βοδλεϊανῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ὀξφόρδης, εἰς ἣν ἐδωρήθη τῷ 1636 ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Laud, ἐξ οὗ καὶ ἐπονομάζεται Laudianus (Laud 35). Ἐδημοσιεύθη πλήρως τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Thomas Hearne τῷ 1715, βραδύτερον δὲ (1870) περιελήφθη ὑπὸ τοῦ Tischendorf εἰς τὰ «Monumenta sacra inedita» (ἐν τόμῳ IX). Ἐλλείπουσιν ἀπὸ τῶν Πράξεων τὰ κδ' 29—κη' 26. Εἶναι δὲ διῃρημένος εἰς κεφάλαια ὑπὸ διορθωτοῦ τινος τοῦ Ζ' αἰῶνος καὶ γεγραμμένος στιχομετρικῶς. Τὸ μὲν ἑλληνικὸν κείμενον αὐτοῦ περιέχει σπουδαίας διαφερούσας γραφάς, ὁμοιαζούσας ἐν μέρει πρὸς τὰς τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 218 χειρογράφου τῶν Πράξεων (ΙΔ' αἰῶνος), τὸ δὲ λατινικὸν κείμενον εἶναι τῆς πρὸ τοῦ Ἱερωνύμου ἐποχῆς, πλησιάζει δ' ὅμως πρὸς τὴν Βουλγάταν περισσότερον τοῦ κώδικος τοῦ Βέζα.

Π. Ι. Μ.

Λαοῦδος ***Γαβριήλ***, ἢ ***Δελαβοῦδος***. Ἐνετόκρης ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ 1363, οἵτινες κατέλυσαν ἐπί τινα χρόνον τὴν ἐνετοκρατίαν καὶ ἵδρυσαν τὴν δημοκρατίαν τοῦ Ἁγίου Τίτου. Μετὰ τοῦ ἐπαναστάτου ὡσαύτως Μάρκου Φραδέλλου ἐφόνευσαν τὸν δοῦκα Μαρῖνον Γραδενῖγον, διότι ἀνεκάλυψαν αὐτὸν συνεννοούμενον μετὰ τοῦ καταλυθέντος καὶ φυλακισμένου δουκὸς τῆς Ἐνετίας Λεονάρδου Δανδόλου. Μετὰ τὴν ἐπανάκτησιν τῆς Κρήτης ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, μεταξὺ τῶν πρώτων θυμάτων τῆς ἐκδικήσεως τούτων ὑπῆρξε καὶ οὗτος.

Ε. Γ.

Λάουε (Laue), ***Μὰξ φὸν***—. Σύγχρονος φυσικός, καθηγητὴς τῆς θεωρητικῆς φυσικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Ὁ Λάουε κατέστη ὀνομαστὸς διὰ τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν, κατώρθωσε δὲ πρῶτος, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Friedrich καὶ Knipping, ν' ἀποδείξῃ τὴν κυματοειδῆ φύσιν τῶν ἀκτίνων Ραῖντγκεν. Λόγῳ τῶν ἀνωτέρω σοβαρωτάτων αὐτοῦ ἐρευνῶν ὁ Λάουε ἐτιμήθη κατὰ τὸ 1914 διὰ τοῦ βραβείου Nobel διὰ τὴν φυσικήν.

Κ. Π.

Λάουενμπουργ (Lauendurg) *[Γεωγρ.]*. — 1) Πρῴην δουκᾶτον τῆς ἀρχαίας γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐν Κάτω Σαξωνίᾳ, εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Ἔλβα, ἡ τελευταία ἀποικία τῶν Σλαύων ἐν Γερμανίᾳ, κατακτηθεῖσα ὑπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, τῷ 804. Ἡ μεγίστη αὐτοῦ ἀκμὴ συμπίπτει ἀπὸ τοῦ 1260—1356, ὅτε διετέλεσεν αὐτόνομον, καλούμενον *δουκᾶτον τῆς Σαξωνίας Λάουενμπουργ*. Ἀπὸ τοῦ 1876 ἐνεσωματώθη εἰς τὴν Πρωσσίαν, ἔκτοτε δὲ ἀποτελεῖ περιφέρειαν αὐτῆς, ἐν Σλέβιχ-Ὀλσταῖν, ἐκτάσεως 1182 τ. χλ. καὶ 55.700, κατ., κειμένην μεταξὺ Ἀμβούργου, Λυβέκκης, Μεκλεμβούργου-Σβέριν καὶ Ἀννοβέρου, μὲ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν *Ράτσεμμπουργ*. Τῷ 1890 ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ δουκὸς τοῦ Λάουενμπουργ εἰς τὸν Βίσμαρκ, ὃν ὅμως οὗτος οὐδέποτε ἔφερε.— 2) Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Σλέβιχ - Ὀλσταῖν. Κάτ. 5.192 (1925) Ἔχει λιμένα, ναυπηγεῖα, βιομηχανίαν πυρείων καὶ βυτίων.—3) Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ νομῷ Κέσλιν. Κάτ. 17.161 (1925). Ἔχει βιομηχανίαν μηχανῶν, πυρείων, ἡδυπότων, ζυθοποιίας, ὑφαντουργίας.

Θ. Κ.

Λάουενσταϊν (Lauenstein), ***Κάρολος***. Γερμανὸς χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1850. Τῷ 1879 διηύθυνε τὸ νοσοκομεῖον Διακονισσῶν «Betesda», καὶ ἀπὸ τοῦ 1880 τὸ νοσοκομεῖον «Seemann». Ἔγραψεν ἐκτὸς χειρουργικῶν καὶ γυναικολογικῶν θεμάτων καὶ πλείστας πραγματείας τῆς λοιπῆς ἰατρικῆς.

Ο. Ρ.

Λάουζιτς (Lausitz, λατ. Lusatia) *[Γεωγρ.]*. Χώρα τῆς βορείου Γερμανίας (βλ. λ. *Λουσατία*).

Λαουζιτσιος ***(πολιτισμός)***. Ἐκ τοῦ ὀνόματος Lausitz, διαμερίσματος τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης (ΝΑ Γερμανία - Δ. Τσεχοσλοβακία) ὠνομάσθη ἰδία βαθμὶς πολιτισμοῦ «Λαουζίτσιος» ὑπὸ τοῦ Virchow, ἀνευρόντος τύπον κεραμεικῆς ἰδίᾳ χαρακτηριστικὸν εἰς Κάτω Λάουζιτς. Πρόκειται περὶ τοῦ τύπου τῶν ἀνατολικῶν-γερμανικῶν τεφροδόχων κεραμέων, ὧν κέντρον τὸ Ἄνω καὶ Κάτω Λάουζιτς. Ἐκτείνεται δὲ ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ Βρανδεμβούργου εἰς δυτ. Πολωνίαν καὶ Πόζεν, τὴν Σιλεσίαν, Σαξωνίαν, Βοημίαν, Μοραβίαν, καὶ μέρος τῆς Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας. Χρονολογεῖται ἡ Λαουζίτσιος βαθμὶς μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν (ὀρειχαλκίνη ἐποχή). Οἱ πίθοι ἀποτελοῦν νεκροταφεῖα, καὶ ὑπάρχουν καὶ τύμβοι Συνοδεύονται ὑπὸ κτερισμάτων πολλῶν (σπανιώτατα μεταλλικά). Χαρακτηριστικὰ (ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως) εἶναι καὶ τὰ λοιπὰ σχετικὰ εὑρήματα οἰκήσεως, ἀγγειοπλαστική, καλύβαι κλπ., διακρίνονται δὲ τῆς Λαουζιτσίου περιόδου καὶ διάφοροι βαθμίδες δευτερεύουσαι. Καταλήγει δὲ ἡ περίοδος αὕτη μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς Λατενίου (1300—500 π. Χ.), δηλαδὴ αἱ τελευταῖαι βαθμίδες εἶναι σύγχρονοι τῶν Χαλλστάττιων χρόνων. Τότε εὑρίσκομεν καὶ τὰς μείζονας ἐπηρείας, ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ τούτου, τῶν πέριξ πολιτισμῶν, ἰδίᾳ τῆς Τροίας καὶ τοῦ Μεσογειακοῦ καθόλου. Ἀπὸ καθαρῶς ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως ἐνδιαφέρει κυρίως ἡ ἔρευνα περὶ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἀφῆκαν τὰ ἴχνη τοῦ Λαουζιτσίου πολιτισμοῦ. Μετὰ τὰς ὑποθέσεις περὶ Γερμανῶν καὶ Κελτῶν ἀρχεγόνων καὶ Σλαύων ἀκόμη, εἶτα περ Θρᾳκικῶν λαῶν, πιθανωτέρα φαίνεται σήμερον ἡ Ἰλλυρικὴ προέλευσις τοῦ πληθυσμοῦ τούτου, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐθνολογικῶν εὑρημάτων καὶ τῶν τοπωνυμίων, ταυτιζομένων τοῦ Λαουζιτσίου καὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ πολιτισμοῦ (Kossina).

Τὸ σπουδαιότατον μέρος, ἡ μελέτη τῶν σκελετικῶν ὑπολειμμάτων τῶν νεκροταφείων τῶν περιοχῶν τούτων καὶ τῆς προϊστορικῆς περιόδου, εἰ ἣν ἀνήκουν, εἶναι ἀτυχῶς λίαν περιωρισμένον, ἕνεκα τοῦ ἐθίμου ἀκριβῶς τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν. Οἱ ὀλίγοι δὲ ἀνευρεθέντες σκελετοὶ εὑρηνται τεθαμμένοι μεταξὺ τῶν τεφροδόχων πίθων, καὶ πρόκειται πιθανῶς (Reche) περὶ ξένων (αἰχμαλώτων, δούλων) τυχόντων ἄλλου τρόπου ταφῆς, ἢ ἐκεῖνοι οὗτινος ἠξιοῦντο οἱ τῆς φυλῆς ἢ τῶν φυλῶν τῶν ἐγχωρίων, ἄρα δὲν ἀνήκει εἰς αὐτοὺς καὶ ὁ πολιτισμὸς ὃν εὑρίσκομεν ἐνταῦθα. Ὁπωσδήποτε, διακρίνουν μεταξὺ τούτων δύο τύπους γενικούς, ἀμφοτέρους δολιχοκεφάλους, τὸν μὲν «βορείου» μορφολογίας, μὲ ὀγκώδη κεφαλήν, ἰσχυρὰ ὑπερόφρυα τόξα, προβάλλον ἰνίον, φευγαλέον μέτωπον, λεπτοπροσωπίαν καὶ λεπτορρινίαν, ὀρθογναθίαν, συναντώμενον εἰς διάφορα σημεῖα (τάφους) τοῦ κύκλου τούτου τοῦ Λαουζιτσίου πολιτισμοῦ, τὸν δὲ δεύτερον ἐντελῶς διάφορον, μὲ μικρὰν λεπτοφυᾶ κεφαλήν, λείαν, ἰνίον ἀπεστρογγυλωμένον, λεπτοπροσωπίαν καὶ μεσορρινίαν, πιθανῶς τοῦ «μεσογειακοῦ» τύπου (σκλάβοι).

Ὡς πρὸς δὲ τοὺς ἀληθεῖς φορεῖς τοῦ Λαουζιτσίου πολιτισμοῦ τῆς μακρᾶς ταύτης περιόδου, ὧν τὴν τέφραν μόνον ἀνευρίσκομεν, ὑποθέτουν ὅτι ἀνήκουν εἰς τὸν βόρειον γενικῶς τύπον τῆς Εὐρώπης, εἰς ὃν καὶ οἱ πρόδρομοι αὐτῶν τοῦ προηγηθέντος Ἀουνγιετσίου πολιτισμοῦ, ἐξ οὗ ἄλλως τε καὶ διεμορφώθη ὁ νεώτερος ἐκεῖνος πολιτισμός, ἀκριβέστερον δὲ ὅτι σχετίζονται πρὸς Ἰλλυρικὰ φῦλα προελθόντα ἐκ ΝΑ. Γενικῶς ὅμως τὸ ζήτημα τῆς ἀνθρωπολογικῆς συνθέσεως τῆς περιοχῆς ταύτης καὶ κατὰ τὴν προϊστορικὴν χρονικὴν περίοδον τοῦ Λαουζιτσίου πολιτισμοῦ δὲν ἐλύθη εἰσέτι.

Ι. Γ. Κ.

Λάουθ (Louth) *[Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Λίνκολν. Διῶρυξ κατασκευασθεῖσα τῷ 1761 συνδέει ταύτην μετὰ τοῦ Χόυμμπερ. Κάτ. 9.900. Ἡ Λάουθ ἀποτελεῖ τὸ κέντρον μεγάλης γεωργικῆς περιφερείας, ἔχει δὲ πλεῖστα ἐργοστάσια γεωργικῶν ἐργαλείων, ζυθοποιεῖα κλπ. Ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ τοῦ Λάουθ ἐξεπαιδεύθη ὁ Ἀλφρέδος Τέννυσον. Ἡ πόλις ἤκμαζε κατὰ τὸν μεσαίωνα ὡς κέντρον ἐριουργίας.

Δ. Σ. Δ.

— **Λάουθ**, ἢ ***Λάουθ*** (Louth) *[Γεωγρ.]*. Ἡ μεγαλυτέρα κομιτεία τοῦ Ἐλευθέρου Ἰρλανδικοῦ κράτους, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λαῖνστερ, ἔχουσα ἔκτασιν 818 τ χλμ. Κάτ. 63.000. Κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι οἱ Λάγκαν, Γκλάυντ καὶ Ντῆ, ἐνῷ ὁ Μπόυν ῥέει κατὰ μῆκος τῶν Ν. ὁρίων Ἡ ἐπιφάνεια εἶναι λεία, πλὴν τῶν ΒΑ., ἔνθα τὰ ὄρη Κάρλινγκφορντ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν καὶ ἁλιείαν ὀστρέων. Αἱ κυριώτεραι πόλεις εἶναι αἱ Ντούνταλκ, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας, Ντρόγχχεντα καὶ Ἀρντή. Ἐν τῇ κομιτείᾳ σῴζονται πλεῖσται ἀρχαῖαι μοναὶ καὶ κτήρια τῶν προχριστιανικῶν χρόνων. Ἡ κομιτεία ὀφείλει τὸ ὄνομά της εἰς τὸ σήμερον μικρὸν χωρίον καὶ ἄλλοτε ἀκμάζουσαν πόλιν *Λάουθ*, ἔνθα ὑπάρχει ἀρχαία μονή, ἥτις πιστεύεται ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πατρικίου.

Δ. Σ. Δ.

Λαουΐνιον (Lavinium) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας· ἄλλως *Λαβίνιον* (βλ. λ.).

λαουμοντίτης (ὁ), ἢ ***λωμοντίτης*** *['Ορυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας ἔνυδρον, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ζεολίθων. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Ca Al_2 [SiO_8]_1 . 4 H_2 O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα εἰς κρυστάλλους ἐπιμήκεις στυλοειδεῖς, ἀπαντᾷ δὲ καὶ εἰς ῥαβδοπαγῆ ἢ γεώδη συσσωματώματα. Παρουσιάζει σκληρότητα 3—3½, εἰδικὸν βάρος 2,25—2,35 καὶ λάμψιν ὑαλώδη, ἐπὶ σχισμογενοῦς δὲ ἐπιφανείας μαργαριτώδη. Εὑρίσκεται ἐπὶ ῥωγμῶν παλαιῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, ὡς μελαφύρου, χαλαζιακοῦ πορφύρου, διαβάσου κ. ἄ.

Γ. Β.

Λάουμπαν (Lauban) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Κάτω Σιλεσίᾳ. Κάτ. 15.971. Ἔχει ἀρχαῖον δημαρχεῖον τοῦ ΙΔ' αἰῶνος καὶ βιομηχανίαν ὑφαντουργίας, ῥινομάκτρων, ἀμυλοκόλλας, χαρτονίων καὶ μηχανῶν.

Θ. Κ.

Λάουμπε (Laube), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς συγγραφεὺς (1806—1884). Ἐσπούδασε θεολογίαν, διετέλεσεν οἰκοδιδάσκαλος καὶ κατεδιώχθη (1834) διὰ τὰς συμπαθείας του πρὸς τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου. Ἐταξίδευσεν εἰς Γαλλίαν καὶ Ἀλγέριον καὶ ἐξελέγη τῷ 1848 μέλος τῆς γερμα-

Digitized by Google

νικῆς ἐθνοσυνελεύσεως. Τῷ 1849 διωρίσθη καλλιτεχνικὸς διευθυντὴς τοῦ «Μπουργκτεάτερ» τῆς Βιέννης, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν του ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν. Ἡ ἱστορία τῆς δράσεώς του ἐν τῷ θεάτρῳ τούτῳ ἐκτίθεται εἰς τὸ ἔργον του «Das Burgtheater» (1868), τὸ ὁποῖον δικαίως θεωρεῖται ὡς ἀξιολογώτατον ἐγχειρίδιον δραματουργίας. Τῷ 1869 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ Stadttheater τῆς Λειψίας καὶ κατόπιν τοῦ ὁμωνύμου τοιούτου τῆς Βιέννης. Ἔγραψε: «Γουσταῦος Ἀδόλφος» (1829), «Ὁ νέος αἰὼν» (1832—1833, 2 τ.), «Ἡ νέα Εὐρώπη» (1833 — 1837), «Ἡ κόμισσα Σατωμπριάν» (1843), «Ἡ ἠθοποιὸς» (1836), «Ἡ εὐτυχία» (1837), «Μοναλντέσκι» (1839), «Ροκοκὸ» (1842), «Γκόττσετ καὶ Γκέλλερτ» (1847) καὶ «Οἱ μαθηταὶ τοῦ Καρόλου» (1847), μὲ ἥρωα τὸν Σίλλερ. Ἡ σπουδαιοτέρα τραγῳδία του εἶναι «Ὁ κόμης Ἔσσεξ» (1856), ἂν καὶ στερεῖται, ὅπως καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ ἔργα τοῦ Λάουμπε, πραγματικοῦ ψυχικοῦ βάθους καὶ γνησίας ποιητικῆς ἐξάρσεως. Αἱ κωμῳδίαι του «Ὁ σιδηροῦς Κάτων» καὶ αἱ «Καλαὶ γλῶσσαι» (1868) καταδεικνύουσι τὴν ἐπίδρασιν τῆς γαλλικῆς φιλολογίας. Ἡ ἰδιοφυΐα του καταφαίνεται ἐν τῷ ἱστορικῷ μυθιστορήματι: «Ὁ γερμανικὸς πόλεμος» (1865—1866, 9 τ.), ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει ζωηρότατα μίαν περίοδον τοῦ Τριακονταετοῦς πολέμου. Ἔγραψε καὶ «Ἀναμνήσεις 1841—1881» (1882).
Γ. Ε. Κ.

Λάουμπερ (Lauber), *Ἰωσήφ*. Ἑλβετὸς συνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1864. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ραΐνμπεργκερ ἐν Μονάχῳ καὶ δι' ὀλίγον τοῦ Μασσενὲ ἐν Παρισίοις. Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ Ὠδείου τῆς Ζυρίχης, εἶτα δὲ διευθυντὴς ὀρχήστρας εἰς τὸ μέγα θέατρον τῆς Γενεύης καὶ καθηγητὴς ἐν τῷ ᾠδείῳ τῆς αὐτῆς πόλεως. Ὁ Λάουμπερ ἐγένετο γνωστὸς διὰ τῶν ἑξῆς ἔργων: «Ἐπὶ τῶν Ἄλπεων», «Ἑσπερινὸ τραγούδι», «Ὁ ἄνεμος καὶ τὸ κῦμα» (συμφωνικὰ ποιήματα), τριῶν συμφωνιῶν, δύο κοντσέρτων διὰ κλειδοκύμβαλον, 2 διὰ βιολίον, πλείστων χορῳδιῶν, μουσικῆς δωματίου, φωνητικῶν κουαρτέττων, μελῳδιῶν κ.λ.π.
Γ. Σ.

Λάουν, ἢ *Λούνυ* (Laun) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας, παρὰ τὸν ποταμὸν Ἔλγκερ, παραπόταμον τοῦ Ἔλβα. Κάτ. 10.400. Ἔχει γοτθικὸν ναὸν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ἐπαγγελματικὴν σχολήν, ἐργοστάσια πορσελλάνης, σακχάρεως κλπ. Διεξάγει ἐμπόριον ὀπωρῶν. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν μεταλλεῖα σιδήρου καὶ σιδηροῦχαι πηγαὶ μετὰ ὑδροθεραπευτηρίων.
Μ. Δ. Β.

λάουντα (λατ. lauda) *[Μουσ.]*. Εἶδος προσευχῆς ἢ αἴνου, ψαλλομένου πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἢ τῆς Παναγίας. Ἡ πρώτη ἐμφάνισις τῆς *λάουντα* σημειοῦται ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἡ μεγάλη της ἄνθησις κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα καὶ ἡ παρακμή της ἀφ' ἧς ἤρχισε μειούμενος ὁ θρησκευτικὸς ἐνθουσιασμός. Ἡ λάουντα εἶναι καθαρὸν δημιούργημα τοῦ αὐτοσχεδιάζοντος λαοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐκκλησιαστικὸν ὕμνον, ὁ ὁποῖος γράφεται ὑπὸ μουσικῶν· εἶναι γεγραμμένη εἰς τὴν ἁπλῆν ἰταλικὴν γλῶσσαν καὶ ὄχι εἰς τὴν λατινικὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἁρμονία τῶν λαϊκῶν τούτων αἴνων εἶναι πρωτόγονος, συνήθως τρίφωνος, ἡ δὲ ἀντίστιξίς των ἀποφεύγει πᾶν περίπλοκον μελῳδικὸν σχῆμα.
Γ. Σ.

Λάουντον (Laudon, καὶ Loudon), *Γεδεὼν-Ἐρνέστος*. Βαρῶνος Αὐστριακὸς στρατάρχης (1717 1790). Καταγόμενος ἐκ σκωτικῆς οἰκογενείας, κατετάχθη τῷ 1732 εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν καὶ διέπρεψεν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Δάντσιγ. Ζητήσας νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πρωσσίας καὶ ἀποκρουσθεὶς ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, προσελήφθη ὡς λοχαγὸς εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατόν. Προαχθεὶς εἰς συνταγματάρχην καὶ ὑποστράτηγον μετὰ τὰς κατὰ τῶν Πρώσσων νίκας τοῦ Χίρσφελδ καὶ τοῦ Κολίν, συνετέλεσε μετέπειτα εἰς τὴν νίκην τοῦ Κούμενστντορφ, κατορθώσας, ἐπὶ κεφαλῆς 18 000 ἀνδρῶν, νὰ προελάσῃ διὰ τῆς Σιλεσίας καὶ ἑνωθῇ μετὰ τῶν Ρώσων (1759). Ἀποτυχὼν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Μπρεσλάου καὶ τοῦ Λαΐγνιτς, περιέπεσεν εἰς δυσμένειαν καὶ ἐτέθη εἰς ἀποστρατείαν, ἀλλ' ἐκλήθη ἐκ νέου τῷ 1778 ὡς στρατάρχης, ἵνα ἀντιταχθῇ νικηφόρως κατὰ τοῦ Ἐρρίκου τῆς Πρωσσίας ἐν Βοημίᾳ. Εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον (1788—1789), ἀρχιστρατηγεύων τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ, ἐκέρδισε δόξαν, ἁλώσας τὸ Βελιγράδιον καὶ τὴν Σεμένδριαν, μετὰ τὰς νίκας ἐν Μουμπίτσα καὶ Νόβι.
Θ. Κ.

— **Λάουντον** (Laudon), *Ἰωάννης - Βαπτιστής*. Ἄγγλος βοτανικὸς καὶ γεωπόνος (1783—1843). Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἔργων του εἶναι: «Encyclopedia of Agriculture» (London 1825), «Encyclopedia of Plants» (London 1829), «Encyclopedia of cottage form and villa Architecture» (London 1832, «Arboretum et fruticetum britannicum» (London 1838), «Self-Improvement for Gardeners» (London 1845.
Δ. Ν. Π.

Λάουντσεστον (Launceston) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Αὐστραλίας, ἐν τῇ νήσῳ καὶ τῇ πολιτείᾳ τῆς Τασμανίας, παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν οἱ ὁποῖοι σχηματίζουν τὸν Τάμαρ. Κάτ. 20 000 Εἶναι ἐκτισμένη νεωτεριστικῶς, ἔχει ὡραῖον λιμένα καὶ ἀποτελεῖ κέντρον σημαντικοῦ ἐμπορίου γεωργικῶν προϊόντων καὶ ἁλιείας.
Μ. Δ. Β.

Λάουρα (Laure de Noves). Προβηγκιανή, γεννηθεῖσα ἐν Ἀβινιὸν ἢ ἴσως ἐν Νόβ, περὶ τὸ 1308, ἀποθανοῦσα δὲ ἐν Ἀβινιὸν τῷ 1348. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ὤντεμπὲρ ντὲ Νόβ, πλουσιωτάτου εὐπατρίδου, ἐνυμφεύθη δὲ τῷ 1325 τὸν Ὕγκ ντὲ Σάδ, πρόγονον τοῦ μαρκησίου ντὲ Σάδ. Ἡ Λάουρα, ἐν μέσῳ τῆς διαφθορᾶς τῆς παπικῆς πόλεως, διεκρίθη διὰ τὴν ἐντιμότητά της, τὴν ἀρετήν της ὅσον καὶ διὰ τὸ κάλλος της. Τὸ ζήτημα ἂν ἡ Λάουρα αὕτη πρέπει νὰ ταυτισθῇ μὲ τὴν ὑμνηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πετράρχου παραμένει ἄγνωστον, πλεῖστα δὲ ἐγράφησαν περὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἑτέρας ἐκδοχῆς.
Δ. Σ. Δ.

Λαουράνα (Laurana), *Φραγκῖσκος ντὲ—*. Γλύπτης τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐκ Δαλματίας. Εἰργάσθη ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ, ἔνθα ἀπέκτησε μεγάλην φήμην. Ἐν Παρισίοις ἐξειργάσθη μετάλλια εἰκονίζοντα τὰ μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Γαλλίας, ἐν Ἀβινιὸν καὶ Ταρασκώνῃ γλυπτὰς διακοσμήσεις ναῶν καὶ ἐν Παλέρμῳ ἀπεικονίσεις τῆς Θεοτόκου, ἀποκειμένας ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τῆς πόλεως καὶ θαυμαζομένας διὰ τὰς σημαντικωτάτας καλλιτεχνικάς των ἀρετάς.
Ι. Μ. Π.

Λαουραχύττε (Laurahuette), πολων. *Χούττα Λάουρα* (Huta Laura) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἄλλοτε τῆς Γερμανίας, ἀπὸ τοῦ 1922 ἀνήκουσα εἰς τὴν Πολωνίαν, ἐν τῇ Ἄνω Σιλεσίᾳ, ἀνατολικῶς τῆς πόλεως Κενιγκσχύττε, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μπόϋτεν-Κούττοβιτς. Κάτ. 16 966 (1919). Ἔχει βιομηχανίαν κατασκευῆς ἀτμολεβήτων καὶ μέγιστα ἐργοστάσια σιδηροβιομηχανίας καὶ συρμάτων.
Θ. Κ.

λαουρβικίτης (ὁ) (Laurvikit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενὲς πλουτώνιον, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν συηνιτῶν μὲ ἱστὸν γρανιτοειδῆ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀλκαλιούχους ἀστρίους, μικροπερθίτην ἢ ἀνορθόκλαστον, ἐκ δὲ τῶν ἐγχρόων ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν περιέχει αὐγίτην τιτανιοῦχον, διοψίδιον, αἰγιρινικὸν αὐγίτην, ἐνίοτε δὲ ὑπερσθενῆ, λεπιδομέλανα καὶ κεροστίλβην. Συνήθως παρατηρεῖται καὶ ὀλιβίνης, καθὼς καὶ ζιρκόνιον. Παρουσιάζει μεγάλην ἀνάπτυξιν μεταξὺ τοῦ Fjord τῆς Χριστιανίας καὶ τοῦ Langensund ἀπὸ Tönsberg μέχρι Laurvik.
Γ. Β.

λαουρδαλίτης (ὁ) (Laurdalit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα πυριγενὲς πλουτώνιον, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ἐλαιολιθικῶν συηνιτῶν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀλκαλιούχους ἀστρίους (νατριοῦχον ὀρθόκλαστον καὶ ἀνορθόκλαστον), παρουσιάζει δὲ σχετικῶς μεγάλην περιεκτικότητα εἰς λεπιδομέλανα καὶ διοψιδικὸν πυρόξενον, καθὼς καὶ εἰς ἀπατίτην καὶ τιτανιοῦχον μαγνητίτην καὶ ἐνίοτε ὀλιβίνην. Γεωλογικῶς συνδέεται στενῶς πρὸς τὸν λαουρβικίτην, ἀπαντᾷ δὲ μεταξὺ τοῦ Lougental καὶ τῆς λίμνης Farrisvand παρὰ τὸ Laurvik τῆς νοτίου Νορβηγίας.
Γ. Β.

Λαουριάνου (Laurianu), *Τριβώνιος*. Ρουμᾶνος συγγραφεὺς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Τρανσυλβανίᾳ (1810—1881). Μετὰ τὸ πέρας τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν μετέβη εἰς Βιέννην, ὅπου καὶ συνεπλήρωσεν αὐτάς. Ἀπὸ τοῦ 1842—1848 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ Ἁγίου Σάββα ἐν Βουκουρεστίῳ. Τῷ 1848 μετέβη εἰς τὴν γενέτειράν του, ὅπου διεδραμάτισε σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν ρουμανικὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν. Ἀκολούθως μετέβη εἰς Μολδαυΐαν, ὅπου διετέλεσεν ἐπιθεωρητὴς τῶν σχολείων μέχρι τοῦ 1858 καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς ἐν Βουκουρεστίῳ ὡς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ πανεπιστημίου. Ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων τὰ ἀξιολογώτερα εἶναι: τρίτομος «Ἱστορία τῶν Ρουμάνων», «Λεξικὸν καὶ γλωσσάριον τῆς ρουμανικῆς γλώσσης» «Teutamen crificum in originem, derivationem et formam linguae Romanae, in utraque Dacia vigentis, vulgo valachicae» καὶ ἀπὸ τοῦ 1845—1847 ἐξέδωκε τὸ περιοδικὸν «Magasin historique pour la Dacie». Ὁ Λαουριάνου, ἱστορικὸς διακεκριμένος, εἶναι κυρίως γνωστὸς ἐν Ρουμανίᾳ ὡς εἷς τῶν κυριωτέρων συντελεστῶν τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς ρουμανικῆς γλώσσης ἀπὸ ξένων στοιχείων.
Μ. Ν. Δ.

λαουρικὴ ἀλδεΰδη, ἡ *δωδεκανάλη* *[Ὀργ. Χημ.]*. Κεκορεσμένη μονοσθενὴς ἀλδεΰδη τοῦ τύπου $C_{12}H_{24}O$, εὐχαρίστου ἀρωματικῆς ὀσμῆς. Ἀνευρέθη εἰς ποσότητα 0,3 % εἰς τὸ ἔλαιον τῆς ἐλάτης. Ἐν τῷ ἀέρι ὀξειδοῦται εὐκόλως καὶ βράζει ὑπὸ πίεσιν 100 χλστμ. εἰς 184—185°.
Σ. Γ.

λαουρικὸν ὀξὺ *[Χημ.]* βλ. *δαφνικὸν ὀξύ*.

«Λάουρο σέκκο, Ιλ—» (Il lauro secco). Συλλογὴ πενταφώνων μαδριγαλίων, ἐκδοθέντων τῷ 1582 ὑπὸ τοῦ Μπαλντίνι τῆς Φερράρας. Ἑτέρα συλλογή, παρουσιαζομένη ὡς συνέχεια τῆς προηγουμένης καὶ περιέχουσα ἑξάφωνα μαδριγάλια διαφόρων συνθετῶν, εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἰλ λάουρο βέρντε» (Il lauro verde).
Γ. Σ.

λαουρτόλη (ἡ) *[Χημ. Τροφ.]* βλ. *κόκκου ἔλαιον*.

Λαοῦσες *[Γεωγρ.]*. Ἡ μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Κόχη Σαλαμῖνος καὶ Πλακάκια ἢ Ἅγιοι Ἀπόστολοι Αἰγίνης τετράνησος συστάς, ἐν ᾗ μεγίστη νησὶς ἡ *Λαγοῦσα* (βλ. λ.). Λέγονται καὶ *Λαγοῦσες* καὶ *Λαγονήσια*.
Σ. Ε. Λ.

Λάουσον-Τάϊτ (Lawson-Tait, *ἐγχείρησις*—. Ὁ ὅρος οὗτος ἀποδίδεται ἐνίοτε εἰς τὴν λαπαροτομίαν ἢ κοιλιοτομίαν, ἕνεκα φλεγμονωδῶν βλαβῶν τῶν ἐξαρτημάτων τῆς μήτρας· προέρχεται δὲ ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἄγγλου χειρουργοῦ-γυναικολόγου, ὅστις πρῶτος ἐπεχείρησε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐγχειρήσεως ταύτης.
Μ. Ν. Κ.

λαουσονία (ἡ) (Lawsonia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λυθροειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα μετρίου ἀναστήματος. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαουσονία ἡ λευκή* (Lawsonia alba), μετρίου μεγέθους δένδρον, αὐτοφυὲς τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας. Καλλιεργεῖται πρὸς τούτοις καὶ ἐν Περσίᾳ, Ἀραβίᾳ καὶ Ἰνδίαις, ὅπου καὶ σπανίως ἀπαντᾷ καὶ αὐτοφυές. Τὰ φύλλα τοῦ δένδρου τούτου ἀλευροποιούμενα ἀποτελοῦσι τὴν γνωστήν, εἰς τὴν Ἀνατολὴν κυρίως, βαφικὴν οὐσίαν κνὰ ἢ χεννὰ ἢ δκνά. Παλαιότερον ἡ ρίζα του ἐθεωρεῖτο ὅτι εἶχεν ἐξόχους φαρμακευτικὰς ἰδιότητας καὶ ἦτο γνωστὴ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα ρίζα ἀλκάννης (Radix Alkannae). Τὰ ἄνθη του εἶναι εὐωδέστατα καὶ πιθανῶς ἐκ τούτων παρεσκευάζετο τὸ μύρον ἢ κύπριον ἔλαιον καλούμενον (διότι ἡ λαουσονία ἐκαλεῖτο *κύπρος* ὑπὸ τῶν ἀρχαίων).
Δ. Ν. Π.

λαουσονίτης (ὁ) (Lawsonit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου μετ' ἀσβεστίου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $H_4CaAl_2S_{11}O_{10}$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα εἰς κρυστάλλους πρισματικοὺς ἢ πινακοειδικούς. Παρουσιάζει σκληρότητα 8, εἰδικὸν βάρος 3,08—3,09, λάμψιν ὑαλώδη καὶ χρῶμα τεφροκύανον, ἢ ἐμφανίζεται ἄχρους. Ἀπαντᾷ ὡς ὀρυκτολογικὸν συστατικὸν εἰς γάββρους καὶ διαβάσας, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀλλοιωθῆ συνεπείᾳ δυναμομεταμορφώσεως, καὶ ἰδίως ἐντὸς τῶν γλαυκοφανιτικῶν σχιστολίθων τῆς χερσονήσου Tiburon ἐν Καλιφορνίᾳ, εἰς τὴν Κορσικήν, Νέαν Καληδονίαν κ. ἀ.
Γ. Β.

Λάουτ (Lauth), *Φραγκῖσκος-Ἰωσήφ*. Γερμανὸς αἰγυπτιολόγος (1822—1895). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς λατινικῆς σχολῆς τοῦ Κοῦσελ καὶ βραδύτερον τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου καὶ ἐπιμελητὴς τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ αἰγυπτιακῶν συλλογῶν. Ἔγραψεν: «Ὁ Μανέθων καὶ ὁ βασιλικὸς πάπυρος τοῦ Τουρίνου» (1865), «Ὁ Ὅμηρος καὶ ἡ Αἴγυπτος» (1867), «Ὁ Μωϋσῆς κατὰ δύο αἰγυπτιακοὺς παπύρους» (1869), «Τὰ ἱστορικὰ συμπεράσματα τῆς αἰγυπτιολογίας» (1869), «Ἡ προϊστορικὴ Αἴγυπτος» (188.).
Θ. Κ.

Λαουτάρη *Ἀφροδίτη*. Ἑλληνὶς ἠθοποιὸς τοῦ ἐλαφροῦ μουσικοῦ θεάτρου, γεννηθεῖσα ἐν Πάτραις τῷ 1893. Τὸ θεατρικόν της στάδιον ἤρχισεν ὡς κορίστα ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὀπερέττα Παπαϊωάννου, ἧς ἀνεδείχθη τῷ 1915 πρωταγωνίστρια μὲ τὸ «Πὶκ-Νὶκ» τῶν Λάσκαρη-Σακελλαρίδου. Ἔκτοτε δὲ παρέμεινεν τοιαύτη καὶ διέπλασε πλείστους ρόλους ἑλληνικῶν καὶ ξένων ὀπερεττῶν.
Ν. Ι. Λ.

λαουταρίτης (ὁ) (Lautarit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν ἰωδικὸν ἅλας τοῦ ἀσβεστίου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Ca[JO_3]_2$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα ὑπὸ μορφὴν πρισματικὴν μὲ ἀκτινοειδῆ διάταξιν τῶν ἐπὶ μέρους κρυσταλλικῶν ἀτόμων. Φέρεται ἄχρουν ἕως ὑποκίτρινον, ἔχει δὲ εἰδικὸν βάρος 4, 59. Ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸν ἰωδικὸν ἅλας, καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰ κοιτάσματα νιτρικοῦ νατρίου τῆς ἐρήμου Atacama.
Γ. Β.

Λάουτερ (Lauter) *[Γεωγρ.]*. Ἀριστερὸς παραπόταμος τοῦ Ρήνου ἐν τῷ βαυαρικῷ νομῷ τοῦ Παλατινάτου, διαχωρίζων τοῦτον ἀπὸ τῆς Ἀλσατίας, μήκους 82 χλμ. Πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Χά..., διαρρέει τὴν πεδιάδα τοῦ Ρήνου καὶ ἐκβάλλει κάτωθεν τοῦ Λάουτερμπουργ.
Θ. Κ.

Λάουτερμπουργ (Lauterburg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις ἐν τῇ Κάτω Ἀλσατίᾳ ἀνήκουσα πρώην εἰς τὴν Γερμανίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1918 εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κάτω Ρήνου, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λάουτερ. Κάτ. 1871 (1921). Ἔχει διυλιστήρια καὶ λιμένα ἐπὶ τοῦ Ρήνου.
Θ. Κ.

λαουτίτης (ὁ), ἢ *λωτίτης* (Lautit) *[Ὀρυκτ...]*. Ὀρυκτὸν θειοαρσενικῶδες ἅλας τοῦ χαλκοῦ. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι Cu As S. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα εἰς κρυστάλλους πλουσίους εἰς περατωτικὰς ἕδρας, φέρεται δὲ ...

Digitized by Google

μορφος πρὸς τὸν μαρκασίτην. Εἶναι εὔθραυστος, ἔχει σκληρότητα 3—3½, εἰδικὸν βάρος 4,53—4,96, λάμψιν μεταλλικὴν καὶ χρῶμα χαλυβδότεφρον. Ἀπαντᾷ εἰς συσσωματώματα λεπτοκοκκώδη μὲ χρῶμα σιδηρόμαυρον, ἢ εἰς μικροτάτους κρυστάλλους ἐν Lauta παρὰ τὴν Marienberg τῆς Σαξωνίας. Γ. Β.

λαοῦτον (τὸ) (γερμ. Laute, γαλλ. luth, ἰταλ. liuto, λατ. chelys (ἑλλ. *χέλυς*) ἢ hemisperium (ἑλλ. *ἡμισφαίριον*) ἢ lutina) Ἔγχορδον ὄργανον μετὰ χορδῶν κρουομένων διὰ πλήκτρου, ὅπως σήμερον τὰ ἐξ αὐτοῦ παράγωγα μανδολῖνον, κτλ. Τὸ λαοῦτον ἔχει ἀρχαιοτάτην ἱστορίαν· ἀπεικόνισις αὐτοῦ σῴζεται εἰς βαβυλωνιακὸν ἀνάγλυφον (περίπου 2.300 π.Χ.). Πολλοὶ τὸ θεωροῦν ἔτι ἀρχαιότερον. Ἐκ τῶν Αἰγυπτίων, οἵτινες τὸ ἐγνώρισαν καὶ ποικιλοτρόπως τὸ ἀπεικόνισαν εἰς τοὺς τάφους των, φαίνεται ὅτι τὸ παρέλαβον οἱ Ἄραβες, εἰς οὓς ὀφείλεται καὶ ἡ σημερινὴ ὀνομασία τοῦ ὀργάνου: al Oud.

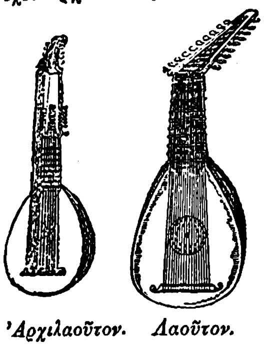

Ἀρχιλαοῦτον. *Λαοῦτον.*

Τὸ λαοῦτο εἰσῆλθεν εἰς Εὐρώπην εἴτε διὰ τῶν Ἀράβων κατακτητῶν τῆς Ἱσπανίας, εἴτε διὰ τῶν Σταυροφόρων· ταχέως δὲ ἐγένετο τὸ ἀγαπητότερον ὄργανον τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, εἶτα τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας καὶ ἐν τέλει ὅλου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Ἡ διάδοσίς του μόνον πρὸς τὴν σημερινὴν διάδοσιν τοῦ κλειδοκυμβάλου δύναται νὰ παραβληθῇ. Διὰ τοῦ λαούτου συνώδευον τὸ ᾆσμα, δι' αὐτὸ διεσκεύαζον τὰ ἔργα τῆς ὀρχήστρας, αὐτὸ προΐστατο εἰς πᾶσαν ἰδιωτικὴν ἢ κοσμικὴν ἑορτήν. Ἡ βασιλεία του ὑπῆρξε μακρά· ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὁπότε μνημονεύεται εἰς τὸ «Roman de la Rose», διατηρεῖται μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, διὰ νὰ ὑποχωρήσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὸ βιολίον, τὸ κλαβεσῖνον καὶ τὰ λοιπὰ πληκτροφόρα. Ἐὰν εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὰ ἀρχαιότερα λαοῦτα εἶχον ἀντὶ ἠχείου ὄστρακον χελώνης, πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν εἰς τὸ ὄργανον τοῦτο συγγένειαν πρὸς τὴν λύραν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἧς τὰ παλαιότερα πρότυπα ἦσαν ἐπίσης ἐξ ὀστράκου χελώνης. Πάντως τὸ ἐν Εὐρώπῃ γενόμενον γνωστὸν λαοῦτο ἦτο τριῶν εἰδῶν· τὸ ἓν ἀπετελεῖτο ἐξ ἠχείου σχήματος ἀχλαδίου καὶ μετὰ μακροτάτης λαβῆς· τὸ δεύτερον εἶχεν ἠχεῖον σχήματος κερασίου καὶ ἐστερεῖτο λαβῆς· τὸ τρίτον ἀπετελεῖτο ἐξ ἠχείου καὶ μετρίου μήκους λαβῆς καὶ ὡμοίαζε πρὸς τὴν σύγχρονον κιθάραν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ θολωτὸν σχῆμα τοῦ ἠχείου προσήγγιζε τὸ λαοῦτο περισσότερον πρὸς τὸ μανδολῖνον παρὰ πρὸς τὴν κιθάραν, ἧς ἐπὶ πλέον διαφέρει λόγῳ τῆς ἐλλείψεως πλαγίων πλευρῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται ἡ ἐμπροσθία καὶ ὀπισθία ἐπιφάνεια τοῦ ἠχείου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν χορδῶν τοῦ λαούτου ἐποίκιλλε κατὰ περιόδους. Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα, τὴν ἐποχὴν τῆς μεγάλης του ἀκμῆς, τὸ ὄργανον ἔφερε πέντε διπλᾶς χορδάς, χορδισμένας ἐν ταυτοφωνίᾳ, ὅπως αἱ τοῦ μανδολίνου, καὶ ἐπὶ πλέον μίαν ὀξεῖαν μεμονωμένην χορδήν. Τὸ χόρδισμα διέφερεν ἀναλόγως τῆς χώρας καὶ τῆς ἐποχῆς· τὸ συνηθέστερον ἦτο τὸ ἑξῆς: *σολ*^{1}, *ντο*^{2}, *φα*^{2}, *λα*^{2}, *ρε*^{3}, *σολ*^{3}· ἢ *λα*^{1}, *ρε*^{2}, *σολ*^{2}, *σι*^{2}, *μι*^{3}, *λα*^{3}· δηλαδὴ κατὰ τετάρτας μὲ μίαν τρίτην εἰς τὸ μέσον. Κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἐχρησιμοποιήθη τὸ χόρδισμα: *λα*^{1}, *ρε*^{2}, *φα*^{2}, *λα*^{2}, *ρε*^{3}, *φα*^{3}. Ἐκτὸς ὅμως τῶν κυρίων τούτων χορδῶν τῶν τεταμένων ἐπὶ τῆς γλώσσης, τὸ λαοῦτο ἔφερε καὶ πέντε βαρείας χορδάς, προσηρμοσμένας πλαγίως τῆς λαβῆς καὶ κρουομένας εἰς τὸ κενόν. Τὸ σύνηθες αὐτῶν χόρδισμα ἦτο τὸ ἑξῆς: *σολ*^{1}, *φα*^{1}, *μι*^{1}, *ρε*^{1}, *ντό*^{1}. Ὁ ἀριθμὸς ὅμως τῶν χορδῶν βαίνει ὁλονὲν αὐξανόμενος. Ὁ Πραιτώριους, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ἀναφέρει ὅτι τὸ λαοῦτο εἶχεν ἀρχικῶς τέσσαρα ζεύγη χορδῶν, εἶτα ἕξ, κατόπιν ἑπτά, μὲ τάσιν συνεχῶς προϊοῦσαν, διὰ νὰ φθάσῃ τὰ ἕνδεκα ζεύγη καὶ μάλιστα καὶ εἴκοσι. Διὰ τὴν προσαρμογὴν τοσούτων χορδῶν ἠναγκάσθησαν ἢ νὰ μεταχειρισθῶσι δύο λαβάς, ἐξ ὧν ἡ δευτέρα ἀνεχώρει ἀπὸ τὸ μέσον τῆς πρώτης, ἢ νὰ χρησιμοποιήσωσι μίαν λαβήν, κάμπτοντες αὐτὴν πρὸς τὰ ὄπισθεν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν ἐπὶ τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῆς νὰ προστεθῇ νέα σειρὰ στροφίγγων, δι' ὧν ἐτανύοντο αἱ βαρεῖαι χορδαί. Ἐκ τῶν δύο ἀνωτέρω τύπων λαούτου ὁ μὲν πρῶτος ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν *θεόρβη* (βλ. λ.), ὁ δὲ δεύτερος *ἀρχιλαοῦτο*, δηλαδὴ μέγα λαοῦτο. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ ὁ τύπος τοῦ *μικροῦ λαούτου* (chiterna ἢ quinterne), ὅπερ ἔφερε 4 ζεύγη χορδῶν. Τὸ ἠχεῖον τοῦ ὀργάνου τούτου, ἀρχικῶς ὅμοιον μὲ τὸ τῶν λοιπῶν λαούτων, ἔγινε σὺν τῷ χρόνῳ, ἀπὸ θολωτόν, ἐπίπεδον ὡς τὸ τῆς κιθάρας.

Διὰ τὴν γραφὴν τῆς μουσικῆς τοῦ λαούτου οἱ τότε διδάσκαλοι δὲν μετεχειρίζοντο τὴν ἀναλογικὴν σημειογραφίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλ' ἴδιον σύστημα πινάκων (γαλλ. tablatures, γερμ. Tabulaturen), διὰ τῶν ὁποίων ὑπεδεικνύετο ἡ θέσις, ἐφ' ἧς ἔπρεπε νὰ τοποθετηθῶσι τὰ δάκτυλα ἐπὶ τῆς χορδῆς. Οἱ Ἰταλοὶ καὶ οἱ Ἱσπανοὶ ἐχρησιμοποίουν διὰ τοὺς πίνακάς των ἀριθμούς· οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Γερμανοὶ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Κατὰ ταῦτα, εἰς τοὺς ἰταλικοὺς πίνακας αἱ ἓξ γραμμαὶ τοῦ μουσικοῦ διαγράμματος ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰς ἓξ χορδὰς τοῦ λαούτου, οἱ δὲ ἀριθμοὶ ὑποδεικνύουν τὸ χώρισμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ τοποθετηθῶσι τὰ δάκτυλα τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Ἐνίοτε, παρὰ τὸν ἀριθμὸν ὑπάρχει σταυρός, σημαίνων ὅτι ἡ ὤθησις ἐπὶ τῆς χορδῆς ὀφείλει νὰ συνεχισθῇ.

Guillermo Morphy («Συλλογὴ τῶν κυριωτέρων ἱσπανικῶν συνθέσεων λαούτου» νέα ἔκδοσις Breitkopf, Λειψία 1902), «Dix huit basses danses, Bransles, Sauterelles κλπ.», «Le tout reduyt en tabulature de Lutz....», Pierre Attaignant, Paris) κλπ.

Τὸ λαοῦτο μὲ τροποποιήσεις τινὰς παρέμεινεν ἐν χρήσει παρὰ πλείστοις ἀνατολικοῖς λαοῖς· ἐν Τουρκίᾳ π. χ. συνηθίζεται τὸ λαοῦτο ἄνευ ἐγκαρσίων χωρισμάτων τῆς λαβῆς· ἐν Ἑλλάδι εἶναι γνωστὸν τὸ λαοῦτο περιωρισμένου σχήματος μετὰ τεσσάρων διπλῶν χορδῶν:

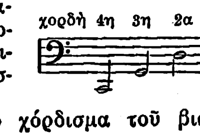

Χρησιμοποιεῖ δηλαδὴ τὸ χόρδισμα τοῦ βιολοντσέλλου.

Σύστημα ἰταλικοῦ πίνακος λαούτου:

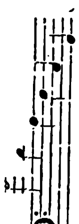

Χορδαὶ ἐπὶ τῆς γλώσσης. I II III IV V VI

Χορδαὶ κεναί	I χώρισμα	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	X	X'	X''
Σολ	Σολ#	Λα	Σι♭	Σι	Ντο	Ντο#	Ρε	Μι♭	Μι	Φα	Φα#	Σολ
Ντο	Ντο#	Ρε	Μι♭	Μι	Φα	Φα#	Σολ	Σολ#	Λα	Σι♭	Σι	Ντο
Φα	Φα#	Σολ	Σολ#	Λα	Σι♭	Σι	Ντο	Ντο#	Ρε	Μι♭	Μι	Φα
Λα	Σι♭	Σι	Ντο	Ντο#	Ρε	Μι♭	Μι	Φα	Φα#	Σολ	Σολ#	Λα
Ρε	Μι♭	Μι	Φα	Φα#	Σολ	Σολ#	Λα	Σι♭	Σι	Ντο	Ντο#	Ρε
Σολ	Σολ#	Λα	Σι♭	Σι	Ντο	Ντο#	Ρε	Μι♭	Μι	Φα	Φα#	Σολ

Σύστημα γαλλικοῦ πίνακος λαούτου:

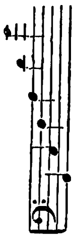

Χορδαὶ ἐπὶ τῆς γλώσσης. VI V IV III II I

Χορδαὶ κεναί	I χώρισμα	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
a	b	c	d	e	f	g	h	i	k	l	m	n
Σολ	Σολ#	Λα	Σι♭	Σι	Ντο	Ντο#	Ρε	Μι♭	Μι	Φα	Φα#	Σολ
Ρε	Μι♭	Μι	Φα	Φα#	Σολ	Σολ#	Λα	Σι♭	Σι	Ντο	Ντο#	Ρε
Λα	Σι♭	Σι	Ντο	Ντο#	Ρε	Μι♭	Μι	Φα	Φα#	Σολ	Σολ#	Λα
Φα	Φα#	Σολ	Σολ#	Λα	Σι♭	Σι	Ντο	Ντο#	Ρε	Μι♭	Μι	Φα
Ντο	Ντο#	Ρε	Μι♭	Μι	Φα	Φα#	Σολ	Σολ#	Λα	Σι♭	Σι	Ντο
Σολ	Σολ#	Λα	Σι♭	Σι	Ντο	Ντο#	Ρε	Μι♭	Μι	Φα	Φα#	Σολ

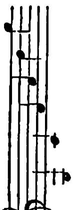

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐμφαίνεται ὅτι κατὰ τὸ ἰταλικὸν σύστημα αἱ γραμμαὶ εἶναι χαραγμέναι συμφώνως μὲ τὴν θέσιν ἣν ἔχει τὸ ὄργανον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐκτελεστοῦ, ἐνῷ εἰς τὸ γαλλικὸν συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον (βλ. *Oscar Chilesotti* «Notes sur les tablatures de luth et de guitare).

Τὸ γερμανικὸν σύστημα πινάκων λαούτου χρησιμοποιεῖ ὅλα τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου καὶ μερικὰ πρόσθετα σημεῖα, ἀλλὰ δὲν μεταχειρίζεται ὁριζοντίους γραμμάς.

Σύστημα γερμανικοῦ πίνακος λαούτου κατὰ τὸν Οὔγον Ρίμαν:

5 e k p v q $\bar{e}$
4 d i o t z $\bar{d}$
3 c h n s z $\bar{c}$
2 b g m r y $\bar{b}$
1 a f l q x $\bar{a}$ $\bar{f}$

Χρωματικὴ κλῖμαξ κατὰ τὸν αὐτόν

4 $\bar{d}$ $\bar{i}$ $\bar{o}$ t $\overset{5}{z}$
3 c $\bar{h}$ $\bar{n}$ s z $\bar{c}$ $\bar{h}$ $\bar{n}$
(2α χορδή) g m r y $\bar{b}$ $\bar{g}$ m

Τὰ ἀνωτέρω συστήματα πινάκων ἦσαν δύσκολα καὶ συχνάκις περίπλοκα· εἶναι ἐν τούτοις ἀπολύτου χρησιμότητος διὰ τὴν μελέτην τῆς μουσικῆς τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος. Πλεῖσται ὅσαι ἀμφιβολίαι, κυρίως ἐπὶ τῶν ἀλλοιώσεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, κατωρθώθη νὰ ἀρθῶσι χάρις εἰς τὴν συνύπαρξιν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τεμαχίου γεγραμμένου καὶ διὰ τῆς ἀναλογικῆς σημειογραφίας καὶ διὰ τῶν πινάκων.

Εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν λαούτων, ἐκτὸς τῶν προαναφερθέντων *θεόρβης, ἀρχιλαούτου* καὶ *μικροῦ λαούτου*, ἀνήκουσι καὶ τὰ ἑξῆς ὄργανα: *μανδόρα* ἢ *μανδόλα* καὶ *μανδολῖνον*, ἀπαρτίζοντα τὴν ὀξεῖαν περιοχὴν τῶν λαουτοειδῶν· *κιθάρα* μετὰ τῶν ὑποδιαιρέσεων: *πανδώρα* ἢ *πανδουρᾶς*, τὸ *μπάντζο κλπ.*, περὶ ὧν βλ. λ.

Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων δεξιοτεχνῶν καὶ συνθετῶν τοῦ λαούτου πρέπει νὰ μνημονευθῶσιν οἱ: Φραντσέσκο ντὰ Μιλᾶνο, ὁ ἐπικληθεὶς θεῖος, Περίνο Φιορεντίνο, Πέτρος-Παῦλος Μπορρόνο, Μαρκαντώνιος τοῦ Πίφαρο, Μελκιόρο ντὲ Μπάρμπερις, Ἰ. Μάτελαρτ, Φαβρίκιος Καρόζο, Γαβριὴλ Φαλλαμέρο, Ἰω. Ἀντ. Τέρτσι, Σίμων Μολινάρο, Μπερναντέλλο κλπ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἔξοχος δεξιοτέχνης ὑπῆρξεν ὁ ἐκ Βιέννης Γιουντενκύνιγκ, ὁ Ἱσπανὸς δὸν Λουΐς Μιλάν, οἱ Γερμανοί: Χάϊντς Χέλτ, Χὰνς Μάϊζινγκερ, Κορράδος Γκέρλε, κ. ἄ.

Ἐκ τῶν συλλογῶν καὶ ἀνθολογιῶν ἔργων διὰ λαοῦτο ἄξιαι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι αἱ τῶν Dalza («Intabolatura» 4ος τόμ., Ot. Petrucci, Βενετία, 1508), Heinrich Fink («Ὡραῖα τετράφωνα τραγούδια κλπ.», Νυρεμβέργη 1536), Hans Neusiedler («Lautenbuch», 1536), Hans Gerle («Lautenbuch», 1552), Don

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Sebastian Virdung*, «Musica getutscht und ausgezogen....» (Βασιλεία 1511).—*M. Praetorius*, «De organographia» (ἐκ τοῦ Syntagma musicum 1619).—*Michel Brenet*, «Notes sur l'histoire du luth en France» (ἐν τῇ Rivista musicale italiana).—*G. Morphy*, «Les luthistes espagnols» (Breitkopf καὶ Härtel, Leipzig 1902).—*Oswald Körte*, «Laute und Lautenmusik bis zu Mitte des 16 Jahrhunderts».—*Wasielewski*, «Geschichte der Instrumentalmusik in XVI Jahrhundert» (Βερολῖνον 1878), κτλ. Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

Λάουφ (Lauff), *Ἰωσήφ*. Γερμανὸς δραματικὸς ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1855 ἐν Κολωνίᾳ. Διετέλεσεν ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἀπέλαυε τῆς εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ Β', ὅστις ἰδιαιτέρως ἐξετίμα τὴν καλλιτεχνικήν του ἰδιοφυΐαν. Τὴν φιλολογικήν του σταδιοδρομίαν ἤρχισε μὲ τὰ ἐπικὰ ποιήματα «Jan van Calker» (1887) καὶ «Der Helfensteiner» (1896). Ἔγραψε τὰ πλήρη δυνάμεως διηγήματα: «Ἡ μάγισσα» (6η ἔκδ. 1900), «Regina Coeli» (7η ἔκδ. 1904), «Ἡ σύζυγος τοῦ λοχαγοῦ» (8η ἔκδ. 1903) καὶ «Μαρία Φερβάνεν (1903), τὸ μυθιστόρημα «Εἰς τὸν φράκτην τῶν ρόδων» (1897) καὶ τὰ δραματικὰ ἔργα: «Ὁ Μπούργκραφ» (1897), «Ὁ σιδηροῦς ὀδοὺς (1900), «Ὁ μέγας Κουρφύρστ» καὶ «Φρειδερῖκος ὁ μέγας», τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν ἐξύμνησιν τῆς δυναστείας τῶν Χοεντζόλλερν. Γ. Ε. Κ.

λαοφθόρος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φθείρων τὸν λαόν, ὁ φέρων βλάβην εἰς τὸν λαόν.

λαοφιλὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ φιλούμενος, ὁ ἀγαπώμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ, λαοφίλητος: «λαοφιλὴς βασιλεύς».

Λαοφόντη /*Μυθ.*/. Θυγάτηρ τοῦ Πλευρῶνος καὶ Ξανθίππης θυγατρὸς τοῦ Δώρου, ἀδελφὴ τοῦ Ἀγήνορος, ἀναφερομένη παρ' Ἀπολλοδώρῳ Εἶναι γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λεοφόντη* ἢ *Λεωφόντη*, ταυτίζεται δὲ ὑπό τινων πρὸς τὴν ἄλλοθεν γνωστὴν ὁμώνυμον σύζυγον τοῦ Αἰτωλοῦ βασιλέως Θεστίου καὶ μητέρα τῆς Λήδας καὶ Ἀλθαίας.—Π.

λαόψομος (ὁ) /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λεοντόδους ὁ δασύς*.

λαοψυχολογία (ἡ). Ἡ περὶ τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς τοῦ λαοῦ διδασκαλία, ἡ ψυχολογικὴ ἔρευνα τοῦ συνόλου συμπλέγματος τῶν πνευματικῶν προϊόντων ἑνὸς λαοῦ. Ἡ ψυχὴ αὕτη τοῦ λαοῦ δὲν ἀποτελεῖται ἐκ μεμονωμένων στοιχείων, ἀλλ' ὅπως ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ δὲν εἶναι ἁπλῶς τὸ ἄθροισμα τῶν περιεχομένων τῆς συνειδήσεως, οὕτω καὶ αὕτη ἀποτελεῖ ἑνιαῖον ὅλον ἐκ τῆς ὀργανικῆς συνδέσεως ψυχικῶν καὶ ψυχοφυσικῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα ἢ οὐδόλως ἐνυπάρχουσιν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀτόμου, ἢ δὲν δύνανται νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐν αὐτῇ ὑφ' ἣν μορφὴν παράγονται ἐν τῇ ὁμαδικῇ ψυχῇ διὰ τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν ἀτόμων. Ἔργον τῆς λαοψυχολογίας εἶναι ἡ ἔρευνα καὶ ἡ αἰτιώ-

Digitized by Google

δης σύνδεσις τῶν προϊόντων τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραχθῶσιν ὑπὸ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀτόμου καὶ πρὸς γένεσιν τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται ἡ ἐπ' ἄλληλα ἐπίδρασις τῶν καθ' ἕκαστον ἀτόμων. Εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ λαοψυχολογία περιορίζεται κυρίως εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἀρχῶν τοῦ κοινοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ ἐλλείπει εἰσέτι ἡ ἐπίδρασις τῆς προσωπικότητος καὶ τὰ ὁμαδικὰ ψυχικὰ φαινόμενα διακρίνονται σαφέστερον. Ν. Λ.

λάπα (ἡ)· ἰδιωματ., ἡ λαπάρα (βλ. λ.).

Λάπα (Sierra da Lapa) ὄρη *[Γεωγρ.]*. Ὀροσειρὰ ἐν τῇ κεντρικῇ Πορτογαλίᾳ, ἐκτεινομένη μεταξὺ τῶν ποταμῶν Μοντέγκο καὶ Ντοῦρο. Ἡ ὑψηλοτέρα της κορυφὴ ἔχει ὕψος 1075 μ.

—**Λάπα** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Οὕτω καλεῖται ἐν ἐπιγραφαῖς ἡ ἀρχαία πόλις τῆς Κρήτης *Λάμπη* ἢ *Λάππα*.

—**Λάπα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μετοχίου τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμὸν καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 375. Χ. Δ.

λαπαγερία (ἡ) (Lapageria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἀναρριχητικούς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαπαγερία ἡ ῥόδινος* (Lapageria rosea), ἰθαγενὲς φυτὸν τῆς Χιλῆς, καλλιεργούμενον πρὸς κόσμον διὰ τὰ ζωηρῶς κεχρωσμένα ἄνθη του. Ὁ καρπός του ἔχει μέγεθος μικροῦ ᾠοῦ ὄρνιθος καὶ εἶναι βρώσιμος. Δ. Ν. Π.

λαπαδιάζω· δημοτ., βράζω τὸ φαγητόν, ἰδίᾳ τὴν ὄρυζαν, εἰς ὑπερβολήν, ὥστε νὰ γίνῃ λαπᾶς || ἀμεταβ., γίνομαι λαπᾶς: «ἐλαπάδιασε τὸ ρύζι».

Λὰ Πάθ (La Paz de Ayacucho) *[Γεωγρ.]*. Πρωτεύουσα τῆς νοτιοαμερικανικῆς δημοκρατίας τῆς Βολιβίας, κειμένη μεσογείως, εἰς ἀπόστασιν 67 χλμ. ΝΑ. τῆς λίμνης Τιτικάκας ἐπὶ ὑψιπέδου τῶν Ἄνδεων (ὑψόμ. 3690 μ.). Κάτ. (1926) 142 043. Αἱ γεωγραφικαὶ συντεταγμέναι της καθορίζονται ὑπὸ τῶν παραλλήλων 16°30' Ν. πλάτους καὶ 68 Δ. μήκους Γκρήνουϊτς. Τῆς πόλεως ὑπέρκεινται αἱ χιονοσκεπεῖς κορυφαὶ τοῦ Ἰλλιμάνι καὶ τῶν Παρισίων, τῶν ὁποίων ἡ τελευταία φθάνει εἰς ὕψος 6131 μ. Τὸ ὑψίπεδον, ὅπου εἶναι ἐκτισμένη, ἀποτελεῖ ἄλλοτε, κατὰ τὴν γνώμην τῶν γεωλόγων, μεγάλην λίμνην, ἔχει δὲ σήμερον τὸ εὐφορώτερον ἔδαφος τῆς Βολιβίας. Τὸ κλίμα, ἂν καὶ ἐγγύτατα τοῦ Ἰσημερινοῦ, εἶναι ψυχρὸν καὶ ὑγρόν. Ἡ Λὰ Πάθ ἔχει καλὴν ρυμοτομίαν καὶ ὁμοιόμορφα οἰκοδομήματα, ἐκτισμένα κατὰ μέγα μέρος δι' ὀπτῶν πλίνθων. Μεταξὺ τῶν οἰκοδομημάτων ἀξιομνημόνευτα εἶναι τὸ πανεπιστήμιον, ἡ βιβλιοθήκη καὶ πολλὰ δημόσια κτήρια. Ἐκτὸς τοῦ πανεπιστημίου, ἄλλας ἀνωτέρας σχολὰς ἔχει ἐμπορικὴν ἀκαδημίαν καὶ ἀγρονομικὸν ἰνστιτοῦτον.

Ὡς ἐμπορικὸν κέντρον ἡ Λὰ Πάθ ἔχει τὸ μονοπώλιον ὁλοκλήρου σχεδὸν τοῦ εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς Βολιβίας, τὸ ὁποῖον διοχετεύεται ἐκεῖθεν πρὸς τὴν θάλασσαν διὰ τριῶν μεγάλων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ἐξ ὧν αἱ μὲν δύο διευθύνονται πρὸς τοὺς χιλιανοὺς λιμένας Ἀρίκα καὶ Ἀντοφογκάστα, ἡ δὲ τρίτη ἀποτελεῖ διακλάδωσιν τῆς δευτέρας καὶ διευθύνεται πρὸς τὴν Ἀργεντινήν. Κατὰ ταῦτα, τὰ κυριώτερα ἐπίνεια τῆς Λὰ Πάθ καὶ τῆς Βολιβίας ὁλοκλήρου εἶναι τὸ *Μπουένος Ἄϋρες*, ἡ *Ἀντοφογκάστα* καὶ ἡ *Ἀρίκα*. Κυριώτερα συγκεντρούμενα καὶ ἐξαγόμενα ἐκεῖθεν προϊόντα εἶναι: καουτσούκ, ἀποικιακά, ἔριον καὶ κυρίως μέταλλα (κασσίτερος, μόλυβδος, χαλκός, βισμούθιον, βολφράμιον, ἀντιμόνιον, ψευδάργυρος καὶ ὀλίγος χρυσός). Ἐν τῇ πόλει ἑδρεύει ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον. Ἐπίσης αἱ ξέναι ἀντιπροσωπεῖαι πρεσβεῖαι καὶ προξενεῖα) καὶ πᾶσαι αἱ μεγάλαι μεταλλευτικαὶ ἑταιρεῖαι τῆς Βολιβίας. Ἡ βιομηχανία εἶναι μικρά, περιοριζομένη εἰς τὴν ζυθοποιίαν, τὴν ἐπιπλοποιίαν, τὴν βιομηχανίαν τῶν ἀεριούχων ποτῶν κλπ.

Ἡ Λὰ Πάθ ἐκτίσθη τῷ 1548 ὑπὸ τοῦ Ἀλόνθο Μεντόθα καὶ ὠνομάζετο *Τσουκονιάπο*. Τὸ σημερινόν της ὄνομα, τὸ ὁποῖον σημαίνει «Εἰρήνη τοῦ Ἀϋακοῦτσο», ἔλαβε κατόπιν τῆς νίκης τῶν Βολιβιανῶν ἐναντίον τῶν Ἱσπανῶν κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀϋακοῦτσο (9 Δεκεμβρίου 1824). Χ. Δ.

Λαπαθιώτης, *Λεωνίδας*. Ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1854 ἐν Ἀθήναις, ἐκπαιδευθεὶς εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Σχολεῖον τῶν Εὐελπίδων καὶ προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀντιστρατήγου. Ἀπὸ τῆς νεότητός του ἐπεδόθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν σπουδὴν τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς πυροβολικῆς. Ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν διετέλεσε καθηγητὴς τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν εἰς τὸ Στρατιωτικὸν Σχολεῖον Εὐελπίδων καὶ εἰς τὸ τῶν Ναυτικῶν Δοκίμων, κατόπιν δ' ἐπί τινα χρόνον διευθυντὴς τοῦ Πρακτικοῦ Λυκείου. Μετέσχε τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συμπλοκῶν τοῦ 1868, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ, ὡς διοικητὴς λυομένης ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας παρὰ τῷ στρατῷ Θεσσαλίας, ἐπίσης δὲ καὶ τοῦ πολέμου τοῦ 1897, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ Ἠπείρου. Τῷ 1905 ἐπολιτεύθη, ἐκλεγεὶς βουλευτὴς Τυρνάβου. Διετέλεσεν ἐπανειλημμένως προσωπάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, τῷ δὲ 1909, μετὰ τὸ κίνημα τοῦ Γουδί, ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Μετὰ τὸ κίνημα τῶν ὑπαξιωματικῶν, περὶ τὸ τέλος τοῦ 1911, ἀπεστρατεύθη, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου. Προσχωρήσας τῷ 1916 εἰς τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης, ἀνεκλήθη εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν καὶ προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον, μὴ χρησιμοποιηθεὶς ὅμως εἰς διοίκησιν μονάδων στρατοῦ, ἀλλ' εἰς διαφόρους ἀποστολάς, ὡς π. χ. στρατολογίαν εἰς Αἴγυπτον κτλ. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1921. Συνέγραψε: «Μαθήματα ὁλοκληρωτικοῦ λογισμοῦ» (1889), «Μαθήματα διαφορικοῦ λογισμοῦ» (1890), «Ὁπλική» (εἰς φυλλάδια), «Συλλογὴ στρατιωτικῶν κωδίκων» (εἰς φυλλάδια) καὶ διαφόρους ἄλλας μονογραφίας καὶ μελέτας. Ν. Θ. Κ.

—**Λαπαθιώτης**, *Ναπολέων*. Ἕλλην ποιητής, αἰσθητικὸς καὶ κριτικός, γεννηθεὶς τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1893 ἐν Ἀθήναις, υἱὸς τοῦ ἀντιστρατήγου Λ. Λαπαθιώτη. Γνώστης τῆς γαλλικῆς, ἀγγλικῆς καὶ ἰταλικῆς, ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, κατόπιν δ' ἐπεδόθη εἰς ἰδιαιτέρας μουσικὰς καὶ ζωγραφικὰς μελέτας. Ἐνεφανίσθη διὰ τοῦ περιοδικοῦ «Ἠγησώ», συνειργάσθη δ' ἀκολούθως εἰς τὰ περιοδικὰ «Παναθήναια», τὴν «Ἀνεμώνην», τὸν «Νουμᾶν», τὸν «Πυρσόν», ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἔθνος» καὶ εἰς περιοδικά τινα νέων λογοτεχνῶν διὰ ποιημάτων ἢ πεζῶν ποιημάτων ἢ διηγημάτων, ἀλλὰ καὶ μεταφράσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ Ἔδγαρ Πόε, ὡς καὶ τοῦ Γὼλτ Οὔϊτμαν. Δημοσιεύσιν κριτικῶν σημειωμάτων, ἄρθρων καὶ μελετῶν, ἐν αἷς καὶ ἐκτενὴ περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Παπαδιαμάντη κ. ἄ., ἤρχισεν ἀπὸ τῆς ἐφημερίδος «Ἐλεύθερον Βῆμα» 1923) καὶ τῆς «Εἰκονογραφημένης τῆς Ἑλλάδος» 1925, συνεχίζει δὲ σήμερον αὐτὴν ἀπὸ τῆς «Πειθαρχίας» καὶ ἄλλων περιοδικῶν. Τὸ γνωστὸν καθαρῶς δημιουργικὸν ἔργον τοῦ ποιητοῦ εἶναι μικρόν, ἀλλὰ λίαν ἀντιπροσωπευτικὸν τοῦ νεοελληνικοῦ λυρισμοῦ. Προτιθέμενον τὴν μουσικὴν τῆς ἰδέας ἀντ' αὐτῆς ταύτης καὶ τὴν εὐαισθησίαν ἀντὶ τῆς ψυχολογίας, εἶναι σύμμετρον, ποικίλον μετρικῶς καὶ περίτεχνον, παρουσιάζον κατὰ τὸ περιεχόμενον στοιχεῖα ἀλλαχοῦ μὲν ἀριστοκρατικῆς, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ θερμῆς φυσιολατρείας, ἀλλαχοῦ καθαρῶς αἰσθητικὰ καὶ ἀλλαχοῦ τέλος κατ' οὐσίαν ἀνθρωπιστικά, καὶ συντιθέμενον πάντοτε ἐπὶ γνησίων ποιητικῶν συστατικῶν. ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

λάπαθο (τὸ) *[Βοτ.]*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται πλεῖστα φυτά, ὡς τεῦτλον τὸ *ἄγριον* (Beta sylvestris), *λάπαθον τὸ ἑλληνικὸν* (Rumex graecus), *λάπαθον τὸ οὖλον* (Rumex crispus), *στατικὴ ἡ λειμώνιος* (Statice limonium), κλπ. Δ. Ν. Π.

λάπαθον (τὸ) (Rumex) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυγωνοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἐτησίας, διετεῖς ἢ πολυετεῖς. Ἐκ τῶν 100 περίπου εἰδῶν, ἄτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, τινὰ εἶναι ζιζάνια, ἕτερα λαχανικὰ καὶ ἕτερα φαρμακευτικά. Πάντα ἔχουσιν ὑπόξινον γεῦσιν, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν *ὀξαλικοῦ κάλιος*. Γνωστότερα εἴδη εἶναι τὰ ἀκόλουθα: *Λάπαθον ἡ ὀξαλὶς* (Rumex acetosella), ὅπερ ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *ξινάκι*, *ξινήθρα* καὶ *ὀξαλίδα*. *Λάπαθον τὸ ἀκανθῶδες* (Rumex spinosus), ἐπίσης κοινοτάτη πόα παρ' ἡμῖν καὶ γνωστή, κυρίως ἐν Ἑπτανήσῳ, ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγριοσέσκλο*. *Λάπαθον τὸ ἀμβλύφυλλον* (Rumex obtusifolia), οὗτινος ἡ ρίζα χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικὴν (βλ. *λαπάθου ρίζα*)· εἶναι κοινότατον παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *λάπαθο* καὶ *λάπατο*. *Λάπαθον τὸ ἀσπιδωτὸν* (Rumex scutatus), γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *λάπατο*. *Λάπαθον τὸ βουκεφαλοφόρον* (Rumex bucephalophorus), κοινὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀτσετόζα* ἐν Ζακύνθῳ καὶ *ξινάκι* ἐν Κεφαλληνίᾳ. *Λάπαθον τὸ ἑλληνικὸν* (Rumex graecus), ὅπερ εἶναι τὸ κυρίως λαχανευόμενον καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *λάπατο*. *Λάπαθον τὸ κονδυλόρριζον* (Rumex tuberosus), *λάπαθον τὸ ὀξυλάπαθον* (Rumex acetosa), κοινῶς *ξινολάπατο* ἢ *ὀξυλίδι*. *Λάπαθον τὸ οὖλον* (Rumex crispus), κοινῶς *ἀγριολάπατο*. *Λάπαθον τὸ πολύχρουν* (Rumex pulcher), κοινῶς *λάπατο* ἢ *κόταινς* ἐν Σίφνῳ. *Λάπαθον τὸ συνεσπειρωμένον* Rumex conglomeratus), κοινῶς *ἀγριολάπατο* ἐν Ζακύνθῳ, *ξινάκι* ἐν Ἀμοργῷ, κ.τ.λ. *Λάπαθον τὸ ὑδρολάπαθον* (Rumex hudrolapathum), κοινῶς *ἀγριολάπαθο* ἢ *νερολάπαθο*. *Λάπαθον τὸ ὑπομονητικὸν* (Rumex patientia), κοινῶς *σιδερολάπαθο* παρ' ἡμῖν καὶ *ἀλαπαθιὰ* ἐν Κύπρῳ. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν τὰ πλεῖστα λαχανεύονται καὶ ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν. Τὸ *λάπαθον ἡ ὀξαλὶς* χρησιμοποιεῖται ὡς νομευτικὸν καὶ ἀποτελεῖ θρεπτικωτάτην τροφὴν τῶν κτηνῶν, ἐφ' ὅσον εἶναι νεαρὸν τὸ φυτόν· ὅταν ἀρχίζῃ ἡ σποριοποίησις, τότε τοῦτο καθίσταται τοξικὸν καὶ ἐπιφέρει στομαχικὰς διαταραχὰς εἰς τὰ κτήνη. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ *λάπαθον τὸ ὑμενοσέπαλον* (Rumex hymenosepalum), ὅπερ εἶναι πόα σαρκόρριζος, πολυετὲς τῶν βορείων χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς, καὶ λαχανεύεται καλλιεργούμενον συγχρόνως καὶ διὰ τὴν ρίζαν του, ἥτις ἐν ξηρᾷ καταστάσει ἐνέχει περίπου 28 % *ρηοδεψικὸν ὀξύ*, ὅπερ χρησιμοποιεῖται πρὸς δέψιν τῶν δερμάτων. Δ. Ν. Π.

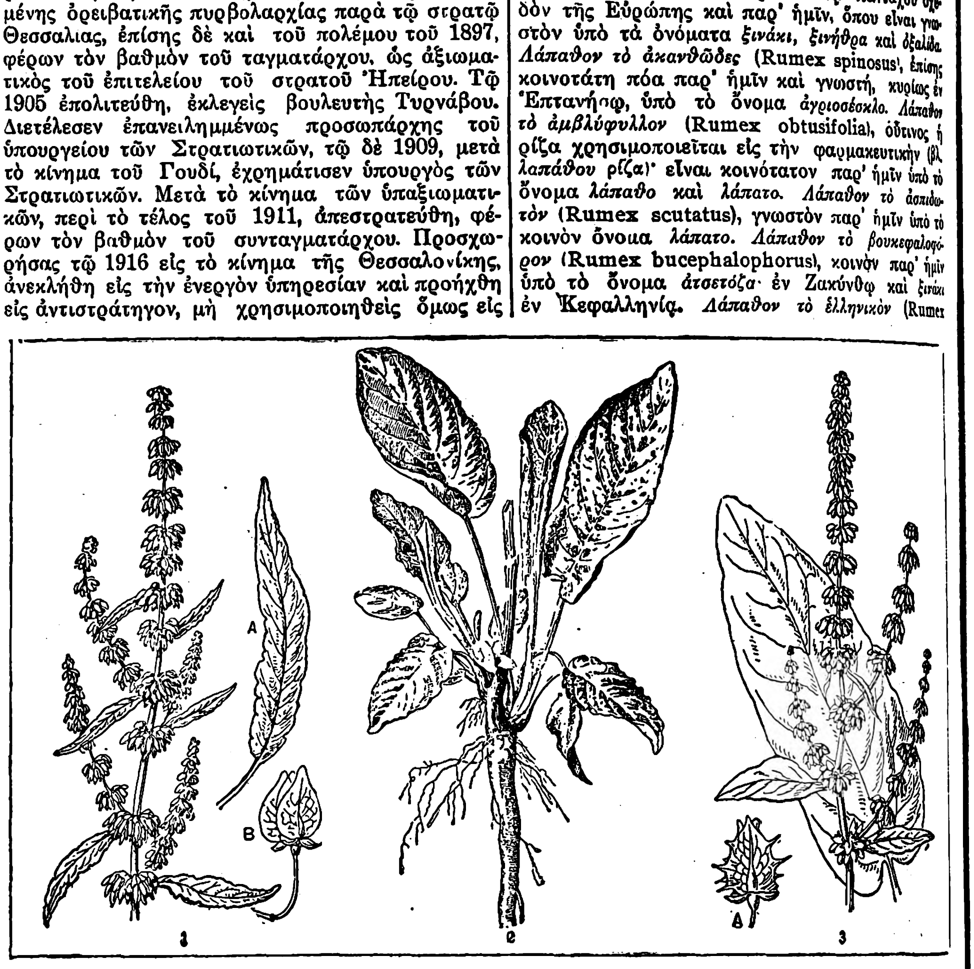

Λάπαθον.

[1=οὖλον Α=φύλλον· Β=καρπός· 2=ἑλληνικόν· 3=ἀμβλύφυλλον· Α=φύλλον.]

—**λαπάθου ρίζα** (Radix Lapathi) *[Φαρμακογν.]*. Παράγωγο φυτὰ τῆς ρίζης ταύτης εἶναι διάφορα εἴδη *λαπάθου* (βλ. λ.). Ἡ ρίζα τοῦ λαπάθου εἶναι ἀτρακτοειδὴς κλαδώδης, ὀλίγον ἰνώδης, ἐξωτερικῶς ἐρυθρὰ ἢ μελανόφαιος με ἐπιφάνειαν θραύσματος λείαν. Ἔχει γεῦσιν πικρὰν καὶ στυφήν, χρωματίζει δὲ κίτρινον τὸν σίελον. Συλλογὴ τῆς ρίζης γίνεται κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ φθινόπωρον, φέρεται δὲ εἰς τεμάχια εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἡ ρίζα τοῦ λαπάθου εἶναι λαϊκὸν φάρμακον κατὰ τῶν παθήσεων τοῦ δέρματος, χρησιμοποιεῖται δὲ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς ὑπὸ μορφὴν ἀλοιφῶν. Συστατικὰ τῆς ρίζης τοῦ λαπάθου εἶναι διάφορα σώματα ἐνεχόμενα. Ὁ καθηγητὴς Ἐμμανουὴλ ἐκ τοῦ ἡμετέρου λαπάθου τοῦ ὡραίου (Rumex pulcher) ἀπεχώρησε πουλχερμοδίνην ($C_{15}H_{10}O_5$), πουλχερινικὸν ὀξὺ χρυσοφανικὸν ὀξὺ ($C_{15}H_{10}O_4$), ($C_{19}H_{18}O_4$). Ἡ χρῆσις τοῦ λαπάθου εἰς μέρη τινὰ ὡς ὑπακτικοῦ καθαρτικοῦ βασίζεται εἰς τοὺς ἀνθρακογλυκοζίτας αὐτοῦ. Κ.Γ.Μ.

Λαπαθοῦς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὀχυρωτάτη πόλις τῆς Περραιβίας ἐπὶ τῶν Ν. κλιτύων τοῦ Ὀλύμπου. Τοποθετεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὑπὲρ τὴν Ἀσκουρίδα λίμνην καὶ τὰ Τέμπη καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων παρὰ τὸν Ἅγιον Ἠλίαν τῆς Ραψάνης ἢ παρὰ τὸ

Digitized by Google

κάστρον Λαπατᾶς καὶ τὸ ἔκλεῖψαν χωρίον Λαπαθιῶτες, πλησίον τοῦ Νεζεροῦ. Τὸ φρούριον τῆς Λαπαθοῦντος ἀναφέρεται εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Μακεδόνος βασιλέως Περσέως πρὸς τοὺς Ρωμαίους, ἦτο δὲ λόγῳ τῆς θέσεως αὐτοῦ σχεδὸν ἀπόρθητον. —π.

Λαπαθῶν, *τέως δῆμος* — *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸς δῆμος τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, περιλαμβάνων τὰς σημερινὰς κοινότητας *Ἄνω Βλασιᾶς, Ἄνω Γουμενίτσης, Ἀσανίου, Γκερμπεσίου (Προφήτου Ἠλία), Δεμέστιχα, Κάτω Βλασιᾶς, Κάτω Γουμενίτσης, Κουτέλων, Μανεσίου, Μικροῦ Ποντιᾶς, Τρεκλίστρας* καὶ *Φλάμπουρα*, μὲ πρωτεύουσαν τὸ *Μάνεσι*. Ἠρίθμει 2.500 περίπου κατοίκους. Χ. Δ.

Λάπαις *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὕφαλοι, ἀνώνυμοι εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην, ἐν χρῷ τῆς θαλάσσης περιθέουσαι τὴν νησῖδα Παξιμάδι (πλάτ. 36° 37′ 44″ Β., μῆκ. 24° 14′ 26″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2051: Milos, Antimilos, Kimolos and Polinos), τῆς κατηγορίας τῶν *ψαθῶν*. Ἐπ' αὐτῶν προσαράξαν τὸ ἀντιτορπιλλικὸν «Ναυκρατοῦσα» διελύθη. Σ. Ε. Λ.

Λὰ Παλὶς (La Palice, ἢ La Palisse), *Ἰάκωβος ντὲ Σαμπάν, αὐθέντης ντὲ—*. Διάσημος Γάλλος στρατηγὸς (1470—1525), μετασχὼν εἰς πολλὰς ἐκστρατείας τῆς ἐποχῆς του καὶ ἀποκτήσας μεγάλην φήμην διὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Ἠκολούθησε τὸν Κάρολον Η' εἰς τὴν πρὸς κατάκτησιν τῆς Νεαπόλεως ἐκστρατείαν του, ἀνακηρυχθεὶς ὑπαρχηγὸς τοῦ στρατοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κόμητος ντ' Ἀρμανιάκ. Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΒ' συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Μιλάνου. Κατὰ τὰς ἐν Ἱσπανίᾳ ἐπιχειρήσεις ἠγωνίσθη ἡρωϊκῶς πρὸ τῆς Κορδούης ἐναντίον ὑπερτέρων δυνάμεων, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ τελικῶς εἰς τὸν Γονσάλβον τῆς Κορδούης, ὅστις ἐκτιμῶν τὸν ἡρωϊσμόν του τοῦ ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐκστρατείαν εἰς βόρειον Ἰταλίαν ἐτραυματίσθη πρὸ τῆς Γενούης τῷ 1507 καὶ ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Ἀνιαντέλ, δύο ἔτη βραδύτερον. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Ραβέννας, καθ' ἣν ἐφονεύθη ὁ ἀρχιστράτηγος δοὺξ τοῦ Νεμούρ, ὑπεδείχθη διὰ βοῆς ὡς ἀρχηγὸς ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ στρατεύματος ὁ Λὰ Παλίς, τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ φήμη του, ὥστε ἡ Ραβέννα ἤνοιξε τὰς πύλας της πρὸ τοῦ νέου ἀρχηγοῦ σχεδὸν ἀμαχητί. Ἀργότερον, ὅτε οἱ Γάλλοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκκενώσωσι τὴν Ἰταλίαν, διηύθυνε τὴν ὑποχώρησιν. Ὀνομασθεὶς στρατάρχης τῆς Γαλλίας ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Α', μετέσχεν ἐπὶ κεφαλῆς τμήματος τοῦ στρατοῦ τῆς νέας εἰς Ἰταλίαν ἐκστρατείας, δρέψας νέας δάφνας ἐν τῇ μάχῃ τοῦ Μαρινιὰν καὶ συμβαλὼν σπουδαίως εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Μιλάνου. Τῷ 1521 ἐπολέμησεν εἰς Φλάνδραν, ἐκεῖθεν δὲ ἐπέστρεψεν εἰς Ἰταλίαν τεθεὶς ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Λωτρέκ, ὃν καὶ ἀπέτρεψεν ἀπὸ τοῦ νὰ συνάψῃ τὴν καταστρεπτικὴν διὰ τοὺς Γάλλους μάχην τοῦ Λὰ Μπικόκ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐν τούτοις ὁ Λὰ Παλὶς ἠγωνίσθη ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος κατενίκησε τοὺς Ἱσπανούς, οἵτινες ἐπολιόρκουν τὴν Φονταραβίαν, ἀπελευθερώσας τὴν πόλιν, τῷ δὲ 1524, σταλεὶς πρὸς σωτηρίαν τῆς Μασσαλίας, πολιορκουμένης ὑπὸ τοῦ κοντοστάβλου ντὲ Μπουρμπόν, κατέλαβε τὴν Ἀβινιὸν καὶ ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἀποσυρθῇ μετὰ μεγάλων ἀπωλειῶν. Τῷ 1525 ὁ Λὰ Παλὶς συνώδευσεν ἐκ νέου τὸν Φραγκίσκον Α' εἰς Ἰταλίαν, συνεβούλευσε δὲ αὐτὸν ν' ἀποφύγῃ τὴν μάχην τῆς Παβίας. Ἡ συμβουλή του δὲν εἰσηκούσθη, κατὰ τὴν μάχην δὲ ὁ γηραιὸς πολεμιστής, ἀφοῦ ἠγωνίσθη ἡρωϊκῶς, ἐφονεύθη πυροβοληθεὶς ὑπό τινος Ἱσπανοῦ στρατιώτου εἰς τὸ στῆθος.

Τὰ κατορθώματα τοῦ ἐνναίου τούτου πολεμιστοῦ ἐξυμνήθησαν εἰς πλεῖστα πολεμικὰ ᾄσματα τῆς ἐποχῆς, ἅτινα ἐγένοντο δημοτικώτατα μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν. Ἓν τούτων, ποιηθὲν πιθανώτατα ὑπὸ τοῦ Λὰ Μοννουά, παραφρασθὲν κατὰ τρόπον καθιστῶντα κωμικοτραγικὸν τὸν ἥρωα, παρέσχεν ἀφορμὴν ὥστε τὸ ὄνομα τοῦ Λὰ Παλὶς νὰ συνδεθῇ ἔκτοτε ὑπὸ τῶν Γάλλων μετὰ τοῦ ἁπλοϊκοῦ τύπου, ὅστις μετὰ σοβαρότητος λέγει ἀφελεῖς καὶ παιδαριώδεις ἀληθείας. Ἐκ τούτου δὲ προῆλθεν ἡ λέξις lapalissade, σημαίνουσα τὴν παιδαριώδους ἐναργείας ἀλήθειαν.

Οὕτως οἱ στίχοι τοῦ Λὰ Μοννουά:

Monsieur d' La Palice est mort devant Pavie
un quart d' heure avant sa mort, il faisait encore envie

παρεποιήθησαν ὑπό τινος φιλοπαίγμονος τῆς ἐποχῆς ὡς ἑξῆς:

un quart d' heure avant sa mort, il était encore en vie
ἓν τέταρτον πρωτοῦ ἀποθάνῃ, εὑρίσκετο ἀκόμη ἐν ζωῇ.

Μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων εἰς τὸ ἀνωτέρω τετράστιχον προσετέθησαν πλεῖσται στροφαί, ἔχουσαι δλαι βάσιν τὴν αὐτὴν παιδαριώδη πάντοτε λογικήν. Οὕτω π. χ. εἰς τὰ ἐν λόγῳ τετράστιχα ἀναγινώσκει κανείς: «δὲν ἐστερεῖτο τίποτε, ὅταν τὰ εἶχεν ἐν ἀφθονίᾳ», «δὲν φοροῦσε καπέλλο, ὅταν εἶχεν ἀκάλυπτον τὴν κεφαλήν», «ὅταν κάπιστο εἰς γεῦμα, παρεκάθητο εἰς αὐτὸ αὐτοπροσώπως», «οἱ ὑπηρέται του τὸν ἠκολούθουν, ὅταν αὐτὸς προηγεῖτο» κ.τ.τ. Γ. Λ. Κ.

Λάπανα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Συκιᾶς τῆς ἐπαρχίας Ἐλασσόνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτ. (1928) 28. Χ. Δ.

Λαπαναγοὶ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἀποτελοῦν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 395. Χ. Δ.

Λαπὰντ (Lapad) *[Γεωγρ.]*. Δαλματικὴ χερσόνησος, σχηματίζουσα τὸν λιμένα τῆς Γκραβόζας, ὅρμος καὶ ἀκρωτήριον (πλάτ. 42°40′ Β., μῆκ. 18°05′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2713: Curzola to Cattaro). Ἐπὶ αὐστριακῆς κυριαρχίας ἐπεστέφετο ἀπὸ ἰσχυρότατα πυροβολεῖα. Σ. Ε. Λ.

Λαπάνωρ· βλ. λ. *Λομπάνωρ*.

Λάπαρα (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πεδίον ἐν τῷ πρὸς Δ. τοῦ Ἀντιταύρου ἐκτεινομένῳ θέματι τῆς Λυκανδοῦ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκλήθη οὕτω «διὰ τὸ λιπαρὸν καὶ πάμφορον» αὐτοῦ. Ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ ὁ ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Β' στασιάσας στρατηγὸς Βάρδας Σκληρὸς ἐνίκησε τῷ 976 τὰ κατ' αὐτοῦ ἀποσταλέντα στρατεύματα. Ν. ΚΛΕ

λαπάρα (ἡ) *[Ἀνατομ.]*. Αἱ ἐν τοῖς πλαγίοις τοῦ ὑπογαστρίου χῶραι. Καλοῦνται δ' οὕτω καὶ αἱ ἑκατέρωθεν τοῦ μεσογαστρίου χῶραι, αἱ συνηθέστερον ὀνομαζόμεναι *κενεῶνες*. Ι. Π.

— *[Ζῳολ.]* Βλ. λ. *κενεών*.

λαπαρικός, *—ή, —όν* ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λαπάραν, ὁ τῆς λαπάρας.

λαπαρόκερως (ὁ) (Laparocerus) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 60 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς νήσους Καναρίους καὶ Μαδέρας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λαπαρόκερως ὁ κανάριος* (Laparocerus Canariensis), ὅστις εἶναι μικροῦ μεγέθους κάνθαρος μὲ σῶμα ᾠοειδὲς καὶ στιλπνούς, κυανοῦς, χαλκοῦς καὶ φαιοὺς ἀναμὶξ χρωματισμοὺς καὶ φαιοκιτρίνας τρίχας, καλυπτούσας τὸ σῶμά του. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Καναρίους νήσους. Δ. Ν. Π.

λαπαροκήλη (ἡ)· καλεῖται οὕτω πᾶσα πρόπτωσις σπλάγχνων, λαμβάνουσα χώραν διὰ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων. Ι. Κ. Κ.

λαπαροσκοπία (ἡ) (laparoscopie) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἔρευνα ἢ ἐξέτασις τῆς περιτοναικῆς κοιλότητος τῇ βοηθείᾳ ἐργαλείου ὁμοίου πρὸς τὸ κυστισκόπιον, εἰσαγομένου ἐν ταύτῃ τῇ βοηθείᾳ καλαμίσκου τριγώνου ἀκίδος καὶ ἐπιτρέποντος τὸν φωτισμὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς κοιλίας. Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἐργαλείου τούτου εἶναι εὐχερὴς ὅταν ὑπάρχῃ ἀσκίτης τῆς κοιλίας, λεπτοτέρα δὲ καὶ δυσχερεστέρα ὅταν τὸ περιτόναιον δὲν περιέχῃ ὑγρὸν (Jacobaens ἐκ Στοκχόλμης 1910). Μ. Ν. Κ.

λαπαροστάτης (ὁ) (laparostat). Καλεῖται οὕτως ἐργαλεῖον χειρουργικόν, συγκείμενον ἐκ δύο ὁμοίων βραγιόνων συνενουμένων ὑπὸ ἐλατηρίου καὶ προωρισμένον ὅπως συγκρατῇ ἀμετάβλητον τὸν διαχωρισμὸν τῶν χειλέων τῆς κοιλιακῆς τομῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐγχειρήσεως τῆς λαπαροτομίας. Τροποποίησις τούτου ὅλως νεωτέρα ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Κ Λογοθετοπούλου διὰ τῆς προσθήκης καὶ τρίτου βραχίονος ἢ βαλβίδος, μετὰ κοχλιώσεως καθιστώσης εὐχερῆ τὴν διεύρυνσιν καὶ συγκράτησιν τῶν χειλέων τῆς κοιλιακῆς τομῆς. Μ. Ν. Κ.

λαπαροτομία (ἡ). Πᾶσα τομὴ τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων, ἥτις σκοπεῖ τὴν διάνοιξιν τῆς κοιλίας πρὸς ἐξέτασιν καὶ καθορισμὸν παθολογικῶν καταστάσεων τῶν ἐν αὐτῇ σπλάγχνων, στομάχου, ἥπατος, παγκρέατος, σπληνός, ἐντέρων, μεσεντερίου, γεννητικῶν ὀργάνων γυναικός, ἤτοι μήτρας, ᾠοθηκῶν, σαλπίγγων, ὡς καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἑκάστοτε ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω σπλάγχνων ἐνδεικνυομένης χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως, π. χ. ἀφαιρέσεως χοληδόχου κύστεως, τμημάτων ἐντέρων, στομάχου, διαφόρων ὄγκων, ἀναστομώσεως, ἀφαιρέσεως ξένων σωμάτων (βλημάτων), λύσεως συμφύσεων ἀναπτυχθεισῶν μεταξὺ τῶν ἐντερικῶν ἑλίκων κ.τ.τ.

Ἡ λαπαροτομία εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, φαίνεται δὲ ὅτι ὑπεδείχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Πραξαγόρα ἐκ Κῶ (341 π. Χ.) ἐπὶ τῆς ἐντερικῆς ἀποφράξεως (*Coelius Aurelianus*. De morbis acutis et chronicis Bib III, cap XVII p. 244). Ἐπὶ περιπτώσεων, καθ' ἃς ἐντερικαὶ ἕλικες πλήρεις κοπράνων εἰσήρχοντο εἰς τὸ ὄσχεον, ὁ Πραξαγόρας πιέζων τὰ ἔντερα διὰ τῶν χειρῶν προώθει ἐντόνως μαλάξεις καὶ τὴν ἀνάταξιν τούτων, ἐν ἀποτυχίᾳ δὲ τῶν χειρισμῶν συνεβούλευε τὴν διάνοιξιν τῆς κοιλίας ἄνωθεν τῆς ἥβης χῆς συμφύσεως, ὡς ἐπίσης τὴν διάνοιξιν τοῦ ἐντέρου, κένωσιν καὶ ῥαφὴν τούτου. Ἐπίσης ἡ λαπαροτομία ἀπαντᾷ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ Ἰσραηλίταις ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς καισαρικῆς τομῆς, ἐπὶ γυναικῶν ἀποθνησκουσῶν ἐκ δυστοκίας.

Μεγάλην πρόοδον διὰ τὴν χειρουργικὴν τῆς κοιλίας ἀπετέλεσεν ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀσηψίας. Σήμερον, ἐφαρμοζομένων αὐστηρῶς τῶν κανόνων τῆς ἀσηψίας, πᾶσα λαπαροτομία, ἀνεξαρτήτως τῆς εἰδικῆς ἐπὶ τῶν σπλάγχνων ἐπεμβάσεως, κατέστη ὅλως ἀκίνδυνος ἐπέμβασις. Ι. Κ. Κ.

— **λαπαροτομία ἐρευνητικὴ** *[Ἰατρ.]*. βλ. λ. *ἐρευνητικὴ λαπαροτομία*.

Λαπαρρὰ (Laparra), *Ραούλ*. Γάλλος συνθέτης, ἕλκων τὸ γένος ἐξ Ἱσπανίας, γεννηθεὶς τῷ 1876. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ᾠδεῖον τῶν Παρισίων (τάξις Μασσενὲ καὶ Φωρέ), ἔνθα καὶ ἔτυχε τοῦ Α' μεγάλου βραβείου τῆς Ρώμης (1903). Προσήγγισε τὸ θέατρον δι' ἔργων τινῶν, τῶν ὁποίων ἔγραψε τὰ λιμπρέττα. Ἐκ τούτων ἡ «Χαμπανέρα», ἀναβιβασθεῖσα ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Κωμικοῦ Μελοδράματος τῶν Παρισίων, εἶχε μεγάλην ἐπιτυχίαν· ἐπηκολούθησαν ἡ «Χότα» καὶ ὁ «Παίκτης τῆς βιόλας». Ἐκτὸς τούτων ὁ Λαπαρρὰ ἔγραψε τὰ μελοδράματα: «Le Conquistadore», «Les Mocassins», «L'Amphitryon», «L'Aventure pittoresque», τὸ συμφωνικὸν ποίημα «Κυριακὴ εἰς τὴν χώραν τῶν Βάσκων», πλείστας ὅσας μελῳδίας, τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον κλπ. Ἡ μουσικὴ τοῦ Λαπαρρὰ εἶναι σαφῶς ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν λαϊκὴν μοῦσαν τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Τὰ σκηνικά του ἔργα διακρίνονται διὰ τὸ βαθύ των αἴσθημα καὶ μίαν δραματικότητα μὴ στερουμένην πολλάκις βιαιότητος. Γ. Σ.

λαπᾶς (ὁ). Φαγητὸν παρασκευαζόμενον ὡς ἑξῆς: Λαμβάνομεν περὶ τὰ δύο ποτήρια νερὸ καὶ ἕνα φλιτζάνι τοῦ καφὲ ρύζι· τὰ θέτομεν συγχρόνως εἰς τὴν φωτιὰν νὰ σιγοβράζουν. Κατόπιν προσθέτομεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον χλιαρὸν νερὸ καὶ τὰ ἀφίνομεν νὰ βράζουν μέχρις οὗ χυλοποιηθοῦν. Εἰς τὸ τέλος ρίπτομεν τὸν χυμὸν ἑνὸς λεμονίου, ἁλάτι καὶ κατ' ἀρέσκειαν βούτυρον. Μ. ΔΡ.

λάπατα (τὰ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τῶν διαφόρων εἰδῶν τοῦ φυτοῦ *ἀτράφαξις*.

Λάπατα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Τρεκλίστρας τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 164. Χ. Δ.

Λαπατία *Κώρου* *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον Ἱσπανίας τῆς Ταρακωνησίας τῆς χώρας τῶν Καλαϊκῶν τῶν Λουκησίων, ὀνομαζόμενον καὶ *Τρίλευκον* (*Πτολεμ* Β', στ', 4 ἔκδ. Nobbe). Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Ὀρτεγκάλ* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Λαπατρίας, *Ἰωάννης*. Οὕτως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Λατίνων ὁ δεσπότης Νέων Πατρῶν (Ὑπάτης) *Ἰωάννης Α'* Ἄγγελος Δούκας (βλ. λ.).

λαπάτσα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πολυγώνιον τὸ ἀρκειόφυλλον*.

λαπατσώνω· ναυτ., τοποθετῶ λαπάτσαν, ἔμβολον πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ἱστοῦ.

Λαπερούζ (Lapérouse), *Ἰωάννης-Φραγκῖσκος ντὲ Γκαλώπ, κόμης τοῦ—*. Γάλλος θαλασσοπόρος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (1741—1788). Εἰσελθὼν δεκαπενταετὴς εἰς τὸ ναυτικόν, συμμετέσχεν ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς κατατάξεώς του εἰς διαφόρους πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τῶν Ἄγγλων, ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος τῷ 1759, βραδύτερον δὲ ἐπολέμησε γενναίως ἐν Ἀμερικῇ κατὰ τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Μπάϋρον. Εἶχεν ἤδη, ἀπὸ τοῦ 1780, προαχθῆ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ πλοιάρχου, ὅταν ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις, θέλουσα νὰ συμπληρώσῃ τὰς ἐξερευνητικὰς ἐργασίας τοῦ Κοὺκ καὶ τοῦ Κλάρκ, ἀπεφάσισε νὰ πέμψῃ μίαν ἀποστολὴν ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν Ἄγγλων θαλασσοπόρων. Πρὸς τοῦτο ἐξωπλίσθησαν ἐν Βρέστῃ δύο φρεγάται, ἡ «Πυξὶς» (La Boussole), τεθεῖσα ὑπὸ κυβέρνησιν τὸν Λαπερούζ, καὶ ὁ «Ἀστρολάβος» (L'Astrolabe), ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Λάγκλ. Τὰ δύο σκάφη ἔφθασαν τῷ 1786 μέχρι τῆς γραμμῆς τοῦ ὄρους τοῦ Ἁγίου Ἠλιοῦ ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀμερικανικῆς ἠπείρου, ὅπου ὁ Κοὺκ δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ προσεγγίσῃ, ἀπωθούμενος ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν ἐκεῖ θαλασσίων ρευμάτων. Διάφορα σημεῖα τῆς παραλίας ταύτης—τῆς ὁποίας τὴν ἐξερεύνησιν συνεπλήρωσε βραδύτερον ὁ Βανκοῦβερ—, ὡς ὁ Λιμὴν τῶν Γάλλων, ἡ νῆσος τοῦ Κενοταφίου κ. ἄ., ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Λαπερούζ. Ἐκεῖθεν ἔπλευσε πρὸς τὰς νήσους Σάνδουιτς, ἀνεκάλυψε τὴν νῆσον Νέκκερ, διῆλθε διὰ τῶν Φιλιππίνων καὶ κατηυθύνθη πρὸς τὴν Ἰαπωνίαν, ὁπόθεν προχωρῶν πρὸς βορρᾶν ἀνεκάλυψε

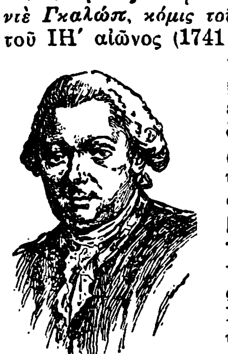

Ἰωάννης Λαπερούζ.

Digitized by Google

πορθμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθη τὸ ὄνομά του. Κατόπιν διαπλεύσας τὸ συγκρότημα τῶν νήσων, αἵτινες ἐπεκτείνουσι τὸ Ἰαπωνικὸν ἀρχιπέλαγος μέχρι τῆς Καμτσιάτκας, ἔφθασε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1787 εἰς Ἀβάτσχα. Ἐκεῖ ἔτυχε πολλῆς ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τῶν Ρώσων, ἀνέθεσε δὲ εἰς τὸν Λεσσέψ, ὅστις ἐπέβαινεν ὡς διερμηνεὺς ἐπὶ τοῦ «Ἀστρολάβου», νὰ κομίσῃ εἰς Γαλλίαν τ ς ἐπὶ τοῦ ταξιδίου του ἐκθέσεις διὰ μέσου τῆς Σιβηρίας. Ἀποπλεύσας τὸν ἴδιον μῆνα μὲ σκοπὸν νὰ προβῇ εἰς ἀναγνώρισιν τῶν Κουριλλῶν νήσων, ἠναγκάσθη ἀπὸ τοὺς πνέοντας δυτικοὺς ἀνέμους νὰ κατευθυνθῇ πρὸς νότον, διελθὼν δὲ διὰ τρίτην φορὰν τὸν Ἰσημερινὸν ἠγκυροβόλησε πρὸ τῆς νήσου Μαούνας εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος τῶν Θαλασσοπόρων. Ἐκεῖ ὁ κυβερνήτης τοῦ «Ἀστρολάβου» Λάνγκλ, ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν παραλίαν ἑνὸς κολπίσκου, περιεκυκλώθη ἀπὸ ὀρδὰς ἀγρίων καὶ κατεκρεουργήθη ὁμοῦ μὲ πολλοὺς ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ πλοίου του. Ὁ Λαπερούζ, φρονίμως πράττων, δὲν ἀφῆκε τὰ πληρώματα νὰ ἐκτεθοῦν εἰς ἐπικινδύνους ἀντεκδικήσεις, ἀλλ' ἔσπευσε ν' ἀπομακρυνθῇ. Συνεχίζων τὸν πλοῦν, ἀνεκάλυψε τὰς νήσους τῶν Φίλων καὶ τὴν νῆσον Νόρφολκ καὶ ἠγκυροβόλησε, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1788, εἰς Μπότανυ τῆς Αὐστραλίας, ὁπόθεν ἀπηύθυνεν, ὑπὸ χρονολογίαν 7ης Φεβρουαρίου, τὴν τελευταίαν του ἔκθεσιν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν τῆς Γαλλίας. Μὴ λαμβάνουσα ἔκτοτε ἡ κυβέρνησις οὐδεμίαν παρ' αὐτοῦ εἴδησιν, ἀπέστειλε κατ' ἐπανάληψιν πλοῖα πρὸς ἀνεύρεσίν του· ἀλλ' αἱ προσπάθειαι ἀπέβησαν μάταιαι. Μόλις μετὰ 38 ἔτη, ὁ Ἄγγλος πλοίαρχος Πέτρος Δίλλον, πλέων κατὰ τὸ 1826 παρὰ τὰς Ἑβρίδας νήσους, εὗρεν ὑπὸ τὴν θάλασσαν, μεταξὺ τῶν βράχων οἵτινες περιβάλλουν τὴν νῆσον Βανίκορο, λείψανα πλοίων, πυροβόλα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα, ἀνήκοντα εἰς τὴν «Πυξίδα» καὶ τὸν «Ἀστρολάβον». Τῷ 1828 ὁ Ντυμὸν ντ' Οὐρβίλλ, ἐκτελῶν τὸν περίπλουν τῆς γῆς, ἐπεσκέφθη τὸ Βανίκορο, ὅπου ἠδυνήθη νὰ περισυλλέξῃ καὶ ἄλλα λείψανα τοῦ ναυαγίου, ἀνήγειρε δὲ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς μαυσωλεῖον εἰς τὸν Λαπερούζ καὶ τοὺς συντρόφους του.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἡμερολογίου τοῦ Λαπερούζ ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Μιλλὲ-Μυρὼ τὸ «Ταξίδιον περὶ τὸν κόσμον» (4 τόμ. 1797), ἐπανεκδοθὲν ἀρτιώτερον ὑπὸ τοῦ Λεσσὲψ τῷ 1831. —Ω.

Λὰ Περοὺζ (La Perouse) /*Γεωγρ.*/. Πορθμὸς τῆς Ἀσίας, χωρίζων τὴν νῆσον Σαχαλίνην πρὸς Β. ἀπὸ τῆς νήσου Ὑεσὼ πρὸς Ν. καὶ ἑνώνων οὕτω τὴν Ἰαπωνικὴν μετὰ τῆς Ὀχοτσκικῆς θαλάσσης. Ἔχει πλάτος 40—46 χλμ., βάθος 6)—65, ἐκλήθη δ' οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὸν Γάλλου θαλασσοπόρου La Perouse. Τῷ 1857 ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον διαφορᾶς μεταξὺ Ρωσίας καὶ Ἰαπωνίας. Μ. Ν. Δ.

Λαπέρσαι (οἱ) [*Ἀρχ.*]. Ἐπίθετον τῶν Διοσκούρων, οἵτινες ἐπωνομάσθησαν οὕτω, κατὰ τὴν παρὰ Στράβωνι (C. 364) παράδοσιν, διότι εἶχον ἐκπορθήσει ποτὲ τὴν πόλιν τῆς Λακωνικῆς Λᾶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἥρως Ἀγαμέμνων, τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε ναὸς ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πόλεως Λαός, καὶ ὁ Ζεύς, μὲ τὸν ὁποῖον ἐταυτίσθη ὁ Ἀγαμέμνων, ἐκαλοῦντο *Λαπέρσιοι*, καὶ οἱ κάτοικοι τῆς προρρηθείσης περιοχῆς τῆς λακωνικῆς πόλεως *Λαπερσαῖοι*, καὶ ἡ κορυφογραμμὴ τοῦ Ταϋγέτου ἡ ὑπερκειμένη τῆς πόλεως Λαὸς *Λαπέρσα*. ΚΑΨ.

Λαπερσὸν (Lapersonne), ***Εὐτύχιος ντὲ—***. Διαπρεπὴς Γάλλος ὀφθαλμολόγος, γεννηθεὶς ἐν Τουλούζῃ τῷ 1853. Διετέλεσεν ἐσωτερικὸς ἰατρὸς τῶν νοσοκομείων, καὶ μετὰ ἐπιτυχῆ διαγωνισμὸν ὑφηγητὴς (1886). Τῷ 1890 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ὀφθαλμολογίας ἐν Λίλλῃ. Ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Λίλλης διέμεινεν ἐπὶ δεκαετίαν, πρυτανεύσας κατὰ τὸ 1901, ὁπότε καὶ μετεκλήθη εἰς τὴν ἕδραν τῆς ὀφθαλμολογίας τοῦ Hôtel-Dieu τῶν Παρισίων εἰς διαδοχὴν τοῦ ἀποθανόντος Ἕλληνος καθηγητοῦ Πανᾶ. Διετέλεσε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς. Ἔγραψε πλεῖστα τῆς εἰδικότητός του, ὡς περὶ ὀφθαλμικῶν παραλύσεων, πυώδους ὀφθαλμίας κλ., καὶ διετέλεσε τακτικὸν μέλος τῆς συντακτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς «Presse médicale». Ο Ρ.

Λαπεϋρὲρ (La Peyrère), *Ἰσαάκ*. Γάλλος συγγραφεὺς (1594—1676), ἀνήκων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πρίγκιπος Κονδέ, τοῦ ὁποίου ἐχρημάτισεν ἐπὶ μακρὸν βιβλιοθηκάριος. Τῷ 1655 ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Προαδαμῖται» μελέτην, διὰ τῆς ὁποίας ἀπεδείκνυεν ὅτι ἡ γῆ τῆς Χαναὰν ἦτο κατῳκημένη πολὺ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ἀδάμ. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐδημιούργησε τεράστιον θόρυβον, ὁ δὲ Λαπεϋρέρ, συλληφθεὶς εἰς Βρυξέλλας κατὰ διαταγὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, ἐφυλακίσθη, μέχρις ὅτου ἐδέχθη ν' ἀπαρνηθῇ τὸ προτεσταντικὸν δόγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκε, καὶ νὰ ὑπογράψῃ δήλωσιν ἀποκηρύσσουσαν τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου του. Ὁ πάπας Ἀλέξανδρος Ζ' ἐπέδειξε πρὸς αὐτὸν μεγάλην ἐκτίμησιν καὶ ἠθέλησε νὰ τὸν προσοικειωθῇ, ἀλλ' ὁ Λαπεϋρὲρ ἐπροτίμησε ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὸ σεμινάριον τῆς Παναγίας τῶν Ἀρετῶν. Ἄλλα ἔργα του ἀναφέρονται: «Ἡ μάχη τοῦ Λὰνς» (1649), «Epistola ad Philotinum» (1657), «Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν κόμιτα τῆς Σοὺζ» (1661) κλπ. —Ω

λαϋπερουσία (ἡ) (Lapeyrusia) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰριδοειδῶν* ἢ *ἰριδιδῶν*, περιλαμβάνον βολβώδεις πόας ἀπαντώσας εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικήν. Ἐκ τῶν 18 γνωστῶν εἰδῶν τοῦ γένους ἀρκετὰ καλλιεργοῦνται εἰς ἀνθοκήπια τῆς Εὐρώπης πρὸς κόσμον. Δ. Ν. Π

Λάπη /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἄνω Κοπανακίου τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ' (1928) 434. Χ. Δ

Λαπήθης, ἢ ***Λαπίθης, Γεώργιος***. Ἕλλην Κύπριος λόγιος, ζήσας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐν Κύπρῳ, πιθανῶς καταγόμενος ἐκ τῆς κυπριακῆς πόλεως Λαπήθου, ἐξ ἧς ἔλαβε καὶ τὸ ἐπώνυμόν του. Κατέχων ἀνωτέραν θέσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς καὶ δυτικῆς σοφίας, ἀπέλαυε τῆς συμπαθείας καὶ φιλίας τῶν ἡγεμόνων τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Λουζινιὰν καὶ διετήρει ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς διασημοτέρους Ἕλληνας λογίους Νικηφόρον Γρηγορᾶν, Γεώργιον Ἀκίνδυνον, Βαρλαάμ) κλπ. Ἔγραψε βραχὺ θεολογικὸν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Διαίρεσις τῶν τῆς εὐσεβείας πίστεως κεφαλαίων» καὶ ἠθικὸν διδακτικὸν ποίημα εἰς 1491 πολιτικοὺς στίχους. Εἰς τὸ ποίημα τοῦτο, ὅπερ κατὰ τὴν μορφὴν εἶναι ἀκανόνιστον, μετὰ πληκτικῆς διεξοδικότητος ἀναπτύσσει φιλοσοφικὰ καὶ ἠθικὰ δόγματα καὶ δίδει πρακτικοὺς κανόνας πολιτικῆς, κοινωνικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς. Τοῦ Λαπήθου σῴζονται ἀκόμη καὶ ἐπιστολαί τινες ἀπευθυνόμεναι πρὸς τοὺς πολεμίους τῶν Ἡσυχαστῶν. Κ. Μ. Κ

Λάπηθος /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κερυνείας, ἓν τῶν ἐννέα βασιλείων τῆς νήσου μέχρι τοῦ 312 π. Χ. Ὑπὸ τοὺς Πτολεμαίους παρέμεινε μέχρι τοῦ 58 π. Χ., ὅτε κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ὠνομάσθη *Λάμπουσα*, ἐκ τοῦ λαμπροῦ καὶ μυθώδους πλούτου τῶν οἰκοδομῶν της. Γενομένων ἀνασκαφῶν ἀνευρέθη ἡ ἀρχαία νεκρόπολις μὲ πλῆθος εὑρημάτων ἀπὸ τοῦ 3.000 π. Χ. (βλ. λ. *Κύπρος* /*Ἀρχ.*/). Λείψανον τῆς βυζαντινῆς πόλεως σῴζεται ὁ ναὸς τῆς μονῆς Ἀχειροποιήτου, τοῦ ὁποίου διατηροῦνται τμήματα πινάκων καὶ τὸ μωσαϊκὸν δάπεδον (βλ. *Κύπρος*). Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ λιμένος σῴζονται ἐρείπια μεσαιωνικοῦ πύργου, ἐφ' οὗ ἦτο ἐγκατεστημένος φάρος. Παρ' ὅλας τὰς καταστροφάς, ἃς ὑπέστη ἡ Λάπηθος ὑπὸ σεισμῶν καὶ ἐπιδρομῶν, ἰδίως τῶν Ἀράβων, ἐπέζησε μέχρι τῶν φραγκικῶν χρόνων, ὅτε ἠρίθμει περὶ τοὺς 10.000 κατοίκους, οἵτινες λόγῳ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν καὶ δηώσεων ἀπεσύρθησαν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν παρὰ τὰς ὑπωρείας τῆς ὕπερθεν ὀροσειρᾶς, ἔνθα ἵδρυσαν τὸν Καραβᾶν καὶ τὴν *Λάπηθον* (βλ. λ.).

— **Λάπηθος** /*Γεωγρ.*/. Κωμόπολις τῆς Κύπρου κατοικουμένη ὑπὸ 3.100 Ἑλλήνων ὀρθοδόξων καὶ 260 Τούρκων. Παράγει ἑσπεριδοειδῆ (5.000.000 λεμόνια καὶ 100.000 πορτοκάλλια) καὶ ὑδρεύεται ὑπὸ ἀφθόνων πηγῶν, ὧν μεγαλυτέρα ὁ «Κεφαλόβρυσος». Ἄλλα προϊόντα τῆς πόλεως εἶναι τὰ κρόμμυα, ὁ βάμβαξ, ἔλαιον, κεράτια, ὄσπρια, γεώμηλα καὶ μέταξα. Ἔχει γυμνάσιον, ἑξατάξιον ἀρρεναγωγεῖον, παρθεναγωγεῖον καὶ τρία νηπιαγωγεῖα. Ἐπίσης ἀνεπτυγμένη εἶναι καὶ ἡ ἀγγειοπλαστική, περὶ ἧς βλ. λ. *Κύπρος* [*Λαογρ.*]. Ι. Κ. Π.

Λαπὶ (Lapie), ***Παῦλος***. Γάλλος φιλόσοφος ἀποθανὼν τῷ 1927. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ λύκειον τοῦ Reims καὶ κατόπιν ἐν Παρισίοις. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἀπεστάλη εἰς Τύνιδα, ὅπου ἔγραψε τὸ πρῶτον ἔργον του: «Les civilisations tunisiennes». Κατόπιν διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ λύκειον τοῦ Pau καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐνταῦθα ὑπηρεσίας του ἔγραψε τὸ τομίδιον «La justice par l'état» ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑποθέσεως Dreyfus. Κατόπιν συνέγραψε τὴν διατριβὴν «La logique dans la volonté», ἔκτοτε δ' ἐπεδόθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ὡς καθηγητὴν τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Bordeaux ἐγνώρισε τὸν Durkheim, τοῦ ὁποίου καὶ ὑπέστη ἐν μέρει τὴν ἐπίδρασιν, ὅπως ἀποδεικνύει τὸ ἔργον του «La femme dans la famille». Ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων ἐκπαιδευτικῶν ἐμελέτησε τὰ προβλήματα τῆς κοινωνικῆς παιδαγωγικῆς. Θ. Π.

Λαπίθαι (οἱ) /*Μυθολ.*/. Μυθικὰ ὄντα, φαίνεται, ἐν ἀρχῇ, συγγενῆ πρὸς τοὺς Κενταύρους, παρασταθέντα ὅμως ἐνωρὶς μὲ ἀνθρωπίνην μορφὴν ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ οὕτω διακριθέντα τῶν Κενταύρων. Αὐτὸ τὸ θέμα τῆς λέξεως *(λαπ)*, εὑρισκόμενον καὶ εἰς τὰς λέξεις ἀλαπάζειν (διαρπάζειν) καὶ λαῖλαψ (δίνη), πιστεύεται ὅτι ὑποδηλοῖ καὶ τὴν προέλευσιν καὶ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως Λαπίθαι. Εἶναι οὗτοι οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι, οἱ καταστρεπτικοὶ ἐναέριοι δαίμονες μετὰ τὴν προσωποποίησίν των, καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς ἐποποιίας ἐξανθρώπισίν των οἱ ἀνδρεῖοι πολεμισταί, ὁ μαχιμώτατος λαὸς τῆς Θεσσαλίας, ὅστις ἀφοῦ ἐξεδίωξε τοὺς Περραιβοὺς ἐγκατεστάθη παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Πηνειοῦ, ἀμυνόμενος κατὰ πάντων τῶν ἐπιδρομέων τῆς Θεσσαλίας, ἕως ὅτου ἐξηφανίσθη, ἐξοντωθείς, ὡς πιστεύεται, ὑπὸ τῶν Δωριέων. Οἱ ποιηταὶ ἀντιτάσσοντες τοὺς Λαπίθας πρὸς τοὺς κτηνώδεις Κενταύρους, παριστῶσιν αὐτοὺς ὄχι μόνον ὡς γενναίους πολεμιστάς, ἀλλὰ καὶ ὡς χρηστούς, φιλοξένους καὶ εὐγενεῖς ἀνθρώπους, φιλοφρόνως ὑποδεχομένους τοὺς διερχομένους διὰ τῆς χώρας των ξένους. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ κάτοικοι πόλεων ἐπιφανῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἐθεώρουν ὡς γενάρχας των καὶ ἐπωνύμους τῆς πόλεώς των ἥρωας Λαπίθας, ὡς οἱ πολῖται τῆς Κορωνείας τὸν Κόρωνον, τὸν υἱὸν τοῦ Καινέως, καὶ οἱ τῆς Ἐλατείας τῆς Φωκίδος τὸν Λαπίθην Ἔλατον. Ἐπίσης καὶ ἐπιφανῆ γένη ἐθεώρουν ὡς γενάρχας των Λαπίθας, ὡς οἱ Κυψελίδαι καὶ οἱ Φυλαΐδαι τῆς Ἀττικῆς, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πρῶτοι ἐθεώρουν γενάρχην των τὸν Καινέα καὶ οἱ δεύτεροι τὸν Κόρωνον. Ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Λαπιθῶν ὀνομαστότεροι ἀπέβησαν κατὰ τοὺς περὶ αὐτῶν μύθους ὁ *Πειρίθους*, ὁ υἱὸς τοῦ Διὸς (κατ' ἄλλον μῦθον τοῦ Ἰξίονος) καὶ φίλος τοῦ Θησέως, τοῦ ὁποίου οἱ γάμοι μετὰ τῆς Ἱπποδαμείας ὑπῆρξαν ἡ ἀφορμὴ συγκρούσεως Λαπιθῶν καὶ Κενταύρων, τῆς Κενταυρομαχίας, ἥτις ὑπῆρξεν ἐκ τῶν δημοφιλεστέρων θεμάτων τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὁ *Καινεὺς* καὶ ὁ υἱός του *Κόρωνος*, ὅστις καὶ εἷς τῶν Ἀργοναυτῶν ὑπῆρξε καὶ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Πειρίθου ἐνίκησαν τοὺς Κενταύρους καὶ ἐξεδίωξαν αὐτοὺς μέχρι τῶν ὑπωρειῶν τῆς Πίνδου (τῆς χώρας τῶν Αἰθίκων). Ὁ υἱὸς τοῦ Πειρίθου καὶ τῆς Ἱπποδαμείας *Πολυποίτης* καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Κορώνου *Λεοντεύς*, οἵτινες ἡγούμενοι τῶν Λαπιθῶν ὡδήγησαν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Τροίας τοὺς ἐξ Ἀργίσσης, Γυρτώνης, Ὄρθης, Ἠλώνης καὶ λευκῆς Ὀλοοσσόνος (Ἐλασσόνος) ἄνδρας (*Ὁμ.* Ἰλ. Β 740). Οἱ Λαπίθαι, κατὰ τὰς περὶ αὐτῶν παραδόσεις, κατεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Δωριέων Αἰγιμίου, βοηθηθέντος ὑπὸ τοῦ φίλου του Ἡρακλέους· ἀπὸ τοῦ θορυβώδους συμποσίου τῶν γάμων τοῦ Πειρίθου καὶ τῆς Ἱπποδαμείας καλοῦνται μεταφορικῶς «συμπόσια Λαπιθῶν» πάντα τὰ συμπόσια, ἅτινα καταλήγουν εἰς ἔριδας καὶ συγκρούσεις.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Λαπίθαιον /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Τοποθεσία ἐπὶ τοῦ Ταϋγέτου ἐν Πελοποννήσῳ, δεκαπέντε στάδια ἀπέχουσα τοῦ Ἕλους καὶ πλησίον τοῦ Δερείου κειμένη. Ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ ἥρωος Λαπίθου, οὗτινος πιθανῶς ὑπῆρχεν ἱερὸν αὐτόθι (*Παυσαν.* Γ' 20, 7). Π. Ν. Π.

Λαπίθη [*Ἀρχ. Γεωγρ.*].—1) Πόλις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀγνώστου ἐπακριβοῦς θέσεως. Κατά τινα ἐπιγραφὴν τοῦ τέλους τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος φέρεται μετέχουσα τοῦ κοινοῦ τῶν Αἰνιάνων, κατὰ δὲ τὸν Στέφανον Βυζάντιον ἔκειτο ἐν Θεσσαλίᾳ.

—2) Ὄνομα ὄρους τῆς Λακωνικῆς, κατὰ Στράβωνα. Ἡ ἀκριβὴς αὐτοῦ θέσις ἀγνοεῖται, ὑπό τινων δὲ σχετίζεται πρὸς τὸ ἐπὶ τοῦ Ταϋγέτου *Λαπίθαιον* (βλ. λ.). Π. Ν. Π.

Λαπίθης /*Μυθολ.*/. — 1) Υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Στίλβης, ἀδελφὸς τοῦ Κενταύρου καὶ βασιλεὺς τῆς περὶ τὸν Πηνειὸν ἐν Θεσσαλίᾳ χώρας. Ἦτο κατὰ τὸν Διόδωρον (Δ' 60) ὁ γενάρχης τῶν *Λαπιθῶν* (βλ. λ.).

—2) Μυθικὸς ἥρως τῆς Σπάρτης, πατὴρ τῆς Διομήδης, τῆς συζύγου τοῦ Ἀμύκλα. ΚΑΨ

Λαπίθης, *Γεώργιος*· βλ. *Λαπήθης* Γεώργιος.

Λάπιθος /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ὄρος τῆς Ἀρκαδίας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειντο αἱ δύσοσμοι πηγαὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀνίγρου (*Παυσαν.* Ε' 5, 8). Ταυτίζεται πρὸς τὰ σημερινὰ βουνὰ *Καϊάφα* καὶ *Σμέρνα*. Π.Ν.Π.

—**Λάπιθος** [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς κοινότητος Σταυροχωρίου τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου (Κρήτης), ἔχον 90 κατοίκους. Ν. ΚΛ.

Λάπιντοτ (Lapidoth), *Ἑλένη Σβὰρτ ντὲ—*. Ὁλλανδὶς ποιήτρια, γεννηθεῖσα ἐν Ἀμστελλοδάμῳ τῷ 1859. Τὰ νεανικά της ἔτη διῆλθεν ἐν Βελγίῳ, εὐθὺς δ' ὡς συνεζεύχθη τὸν συγγραφέα Φρὶτς Λάπιντοτ ἐγκατεστάθη ἐν Χάγῃ. Τὰς πρώτας αὐτῆς ποιητικὰς συλλογὰς «Ὀνειρώδη ἄνθη» καὶ «Ἀνοιξιάτικα», ἔγραψεν εἰς τὴν γαλλικήν. Εἰς τὴν μητρικήν της γλῶσσαν ἔγραψε πληθὺν ποιητικῶν ἔργων, ἐν οἷς: «Μοναχικὰ ἄνθη», «Κυανᾶ ἄνθη», «Εἰκόνες καὶ φωναί», «Πένθιμοι σκέψεις», «Τελευταῖα ρόδα», «Νέοι στίχοι» κ.ἄ., διακρινόμενα διὰ τὸ χαρίεν ὕφος των. Ἀπαράμιλλα θεωροῦνται κυρίως τὰ σονέττα αὐτῆς. Ἡ Λάπιντοτ ἐδημοσίευσεν ἐπίσης διηγήματα καὶ δράματα. Μ. Ν. Δ

Λαπλὰς (Laplace) ***Κύριλλος - Πέτρος - Θεόδωρος***. Γάλλος ναύαρχος (1793—1875). Καταταγεὶς τῷ 1809 εἰς τὸ ναυτικόν, προήχθη ταχέως καὶ κατέστη διάσημος, διότι ἔκαμε δὶς τὸν περί-

Digitized by Google

πλουν τῆς γῆς. Τὰ ταξίδιά του περιέγραψεν εἰς δύο ἔργα: «Ταξίδιον περὶ τὸν κόσμον διὰ τῶν θαλασσῶν τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κίνας» (1833—1839 τόμ. 5) μετὰ γεωγραφικοῦ ἄτλαντος καὶ «Περίπλους τῆς φρεγάτας «Ἄρτεμις» κατὰ τὰ ἔτη 1837, 1838, 1839 καὶ 1840» (1841—1848, τόμ. 6). Προαχθεὶς εἰς ἀντιναύαρχον διετέλεσεν ἐπί τινα ἔτη λιμενάρχης τῆς Βρέστης, τῷ δὲ 1858 ἀπεσύρθη τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας. Μ. Ν. Δ.

Λαπλὰς (Laplace), ***Πέτρος-Σίμων, μαρκήσιος ντὲ***—. Διάσημος Γάλλος μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος. Ἐγεννήθη ἐν Beaumont-en-Auge (Calvados) τῆς Νορμανδίας τὴν 28ην Μαρτίου 1749.

Πέτρος Λαπλάς.

Καταγόμενος ἐξ οἴκου γεωργικῶν, λέγεται ὅτι ὀφείλει τὴν μόρφωσίν του εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον ἔδειξαν δι' αὐτὸν πλούσιοί τινες γείτονές του. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τοῦ Beaumont, κατὰ δὲ τὸ 1767 μετέβη εἰς Παρισίους, ἔχων συστάσεις πρὸς τὸν μαθηματικὸν D' Alembert, ὅστις τότε εὑρίσκετο εἰς τὸ μεσουράνημα τῆς δόξης του. Περισσότερον ὅμως ἀπὸ τὰς συστάσεις τὸν ἐβοήθησεν ἡ ἀτομική του ἀξία, διότι ζητήσας τὴν γνώμην τοῦ D' Alembert ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων τῆς μηχανικῆς, ἐφείλκυσε τὴν ἐκτίμησιν τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ, τῇ συστάσει τοῦ ὁποίου τῷ ἀνετέθη ἡ διδασκαλία τῶν μαθηματικῶν ἐν τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τῶν Παρισίων εἰς ἡλικίαν 19 ἐτῶν. Τῷ 1772 ὁ Λαπλὰς ὑποβάλλει εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Τουρίνου ὑπόμνημα ἐπὶ τοῦ διαφορικοῦ λογισμοῦ, κατὰ δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων, ἐνῷ συγχρόνως τῷ ἀνατίθεται ἡ προεδρία τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς πολυτεχνικῆς σχολῆς. Χρηματίσας ὑπουργὸς καὶ κατόπιν γερουσιαστής, ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ κόμητος τῷ 1804 καὶ τὸν τοῦ μαρκησίου τῷ 1817 καὶ ἐτιμήθη ἐν τῷ διεθνεῖ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ, ἐκλεγεὶς μέλος πασῶν τῶν ξένων Ἀκαδημιῶν καὶ διαφόρων ἀστρονομικῶν καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἀπεσύρθη εἰς τὸ Arcueil, ὅπου τὸν ἐπεσκέπτοντο διάφοροι διακεκριμέναι προσωπικότητες, ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανε τὴν 5ην Μαρτίου 1827. Πρὸς τιμήν του ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἐξέδωκε δημοσίᾳ δαπάνῃ τῷ 1843—1847 ἅπαντα τὰ ἔργα του εἰς 7 τόμους, κατὰ δὲ τὸ 1878—1898 ἡ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν προέβη εἰς νέαν ἔκδοσιν αὐτῶν εἰς 13 τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Oeuvres complètes de Laplace». Τρίτη ἔκδοσις μετὰ προσθηκῶν ἐδημοσιεύθη τῷ 1912.

Ἡ ἐξαιρετικὴ μαθηματικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ Λαπλὰς ταχέως ἀνέδειξεν αὐτὸν πατέρα τῆς οὐρανίου μηχανικῆς. Ἐν ὑπομνήματι, τὸ ὁποῖον ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῷ 1773, διετύπωσε τὸ θεώρημα τοῦ ἀμεταβλήτου τῶν μεγάλων ἀξόνων τῶν πλανητικῶν τροχιῶν, τὸ ὁποῖον ὁ Lagrange τῷ 1776 καὶ ὁ Poisson τῷ 1808 ἀπέδειξαν κατ' ἄλλην μέθοδον ἔτι ἀκριβεστέραν. Τῷ 1784, τῇ ἀρωγῇ τοῦ Bochart de Saron, ἐκδίδει ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Théorie du mouvement et de la figure elliptique des planètes», ἐν τῷ ὁποίῳ, ὅπως καὶ ἐν τῇ «Οὐρανίῳ Μηχανικῇ» αὐτοῦ, πραγματεύεται περὶ πάντων τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς θεωρητικῆς ἀστρονομίας, παραθέτων εἰς τὸ ὑπὸ τῶν προγενεστέρων του ἀποθησαυρισθὲν ὑλικὸν καὶ ἀνεκτίμητον πλοῦτον τῶν ἰδίων του ἀνακαλύψεων. Μεταξὺ τῶν πρωτοτύπων ἐργασιῶν του κυριώτεραι εἶναι ἡ περὶ τοῦ σχήματος τῆς Γῆς, ἡ περὶ τῆς λικνίσεως τῆς Σελήνης, ἡ περὶ τῆς μεθόδου τῆς παραλλακτικῆς ἀνωμαλίας τῆς Σελήνης πρὸς προσδιορισμὸν τῆς παραλλάξεως τοῦ Ἡλίου, ἡ περὶ τῆς βραδείας ἐπιταχύνσεως τῆς μέσης κινήσεως τῆς Σελήνης καὶ ἡ περὶ τῶν ἀνωμαλιῶν μακρᾶς περιόδου τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Κρόνου. Ἀξιοσημείωτοι ἐπίσης εἶναι ἡ θεωρία του περὶ παλιρροιῶν, ἡ θεωρία τῶν τότε γνωστῶν τεσσάρων δορυφόρων τοῦ Διός, ἡ θεωρία του περὶ τῆς διαθλάσεως, ἡ μαθηματικὴ ἀπόδειξίς του περὶ τῆς συστάσεως καὶ περὶ τῆς διαρκείας τῆς περιστροφῆς τῶν δακτυλίων τοῦ Κρόνου κτλ.

Ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἀνώτερω ἔργα του, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσιν ἀμίμητα μνημεῖα μαθηματικῆς ἰδιοφυΐας, προσιτὰ μόνον εἰς τοὺς εἰδικούς, τὸ κατὰ τὸ 1796 δημοσιευθὲν σύγγραμμά του «Exposition du système du monde» ἀποτελεῖ ἓν εἶδος λαϊκῆς ἀστρονομίας. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐκυκλοφόρησεν εἰς ἐπανειλημμένας ἐκδόσεις, ἑκάστη τῶν ὁποίων παρουσιάζει σημαντικὰς τροποποιήσεις. Εἰς τὰς τελευταίας τῶν ἐκδόσεων τούτων ὁ Λαπλὰς παραθέτει πλήρη ἔκθεσιν τῆς θεωρίας αὐτοῦ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου, εἰς δὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1824 ἐπισυνάπτει σύνοψιν τῆς ἱστορίας τῆς ἀστρονομίας, ἡ ὁποία θεωρεῖται ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως ὡς ἓν ἐκ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς γαλλικῆς γλώσσης.

Ἡ πρὸς ἐξήγησιν τοῦ κοσμογονικοῦ προβλήματος (βλ. καὶ λ. *κοσμολογία*, τ. ΙΔ', σ. 958 α) προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ Λαπλὰς νεφελικὴ ὑπόθεσις ἐθεωρεῖτο ἐπὶ μακρὸν ὡς ἡ μόνη ἱκανοποιητικὴ ἑρμηνεία τοῦ τρόπου τῆς γενέσεως καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ σύμπαντος. Ἡ θεωρία αὕτη, ἂν καὶ σήμερον κατήντησε νὰ ἔχῃ ἱστορικὴν μόνον ἀξίαν, ὡς ἀδυνατοῦσα ἤδη νὰ ἐξηγήσῃ διάφορα φαινόμενα ἀνακαλυφθέντα μετὰ τὴν διατύπωσίν της, καταλέγεται ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν ἐπιστημονικωτέρων προσπαθειῶν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος πρὸς ἀνίχνευσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου.

Ὁ Λαπλὰς ἐμελέτησεν ἐπίσης καὶ τὰ περὶ τοῦ σχήματος ἰσορροπίας ῥευστοῦ ἐν περιστροφῇ, ἠσχολήθη δὲ καὶ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν πιθανοτήτων, δημοσιεύσας τῷ 1812 σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Théorie analytique des probabilités» καὶ κατὰ τὸ 1814 ἕτερον: «Essais philosophiques», ὅπερ ἀποτελεῖ λαϊκὴν μᾶλλον ἐξέτασιν τοῦ αὐτοῦ θέματος.

Ἀποθνήσκων ὁ Λαπλὰς ἀφῆκεν ὡς διάδοχον καὶ συνεχιστὴν τοῦ ἔργου του τὸν μαθητὴν καὶ προστατευόμενόν του Ἀραγκώ, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἀφῆκεν ἐπίσης ἐποχὴν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τοῦ οὐρανοῦ. Σ. Π.

Λὰ Πλάτα (Rio de La Plata) *[Γεωγρ.]*. Μέγας ποταμόκολπος τῆς Ν. Ἀμερικῆς, μεταξὺ τῆς Οὐρουγουάης καὶ τῆς Ἀργεντινῆς, ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Τὸ μεγαλύτερον πλάτος αὐτοῦ κατὰ τὴν εἴσοδόν του, μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλντονάντο πρὸς Β. ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Οὐρουγουάης καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου πρὸς Β. ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀργεντινῆς εἶναι 230 χλμ., τὸ δὲ μῆκος αὐτοῦ μέχρι τοῦ μυχοῦ του, ὅπου συμβάλλουν οἱ ποταμοὶ Παρανὰ καὶ Οὐρουγουάης, εἶναι 300 χλμ. Ἐπὶ τῶν ἀκτῶν του κεῖνται αἱ πόλεις Μοντεβίδεον, Λὰ Πλάτα καὶ Μπουένος Ἄϋρες. Εἰς τὸ βάθος τοῦ ποταμοκόλπου τούτου εὑρίσκεται ἡ νῆσος Μαρτὶν Γκαρθία, ἀνήκουσα εἰς τὴν Ἀργεντινήν, ἐκεῖθεν δὲ ἄρχεται τὸ δέλτα τοῦ Παρανᾶ, σχηματιζόμενον ἀπὸ 14 στόμια. Τὸ βάθος αὐτοῦ εἶναι μικρὸν καὶ μεταβάλλεται συνεχῶς, λόγῳ τοῦ τεραστίου ὕδατος (ὑπολογιζομένου εἰς 2.000 000 ἀγγλικοὺς κυβ. πόδ. κατὰ δευτερόλεπτον), ὅπερ κατέρχεται ἐκ τῶν εἰς αὐτὸν ἐκβαλλόντων ποταμῶν, οἵτινες σχηματίζουν πυκνὰ στρώματα ἄμμου καὶ ἰλύος, ἐπικινδυνωδέστατα εἰς τοὺς ναυτιλλομένους. Ἐπίσης ἐπικίνδυνα εἶναι καὶ τὰ ἰσχυρὰ ῥεύματα, τὰ ὁποῖα σχηματίζονται ἐν αὐτῷ ἐκ τῆς ῥοῆς τῶν ὑδάτων. Τὸ βάθος τοῦ ποταμοκόλπου, ὅπερ ἐξετείνετο ἄλλοτε εἰς 150 χλμ. εἰσέτι ἐντὸς τῆς ξηρᾶς, ὁλονὲν ἐλαττοῦται λόγῳ τῶν προσχώσεων. Αἱ Β. ἀκταὶ εἶναι ὑψηλαὶ καὶ λοφώδεις καὶ σχηματίζουν καλοὺς λιμένας, ὁ κυριώτερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ τοῦ Μοντεβίδεο. Αἱ Ν. ὅμως ἀκταὶ εἶναι χθαμαλαί, ἀφίνουσαι ἐκτεθειμένον τὸν κόλπον εἰς τὰς ἀπὸ Ν. καὶ ΝΑ. θυέλλας, αἵτινες εἶναι συχνόταται. Ἡ ἐντὸς αὐτοῦ ναυσιπλοΐα εἶναι πυκνοτάτη, προστατευομένη κατὰ τὴν νύκτα ὑπὸ πολλῶν φάρων καὶ ἐκτελουμένη ὑπὸ τῶν ξένων πλοίων τῇ βοηθείᾳ πλοηγῶν. Τὸ σύνολον τῆς ἐπιφανείας του εἶνε 3 000.000 τ. χλμ., ὁ δὲ βορβορώδης ὑποκίτρινος ῥοῦς του διακρίνεται εἰσχωρῶν εἰς τὴν θάλασσαν εἰς ἀπόστασιν 80 ναυτικῶν μιλλίων.

Ὁ ποταμόκολπος οὗτος ἀνεκαλύφθη τῷ 1516 ὑπὸ τοῦ Ἱσπανοῦ θαλασσοπόρου Ἰωάννου Ντὲ Σολίς, ὁ ὁποῖος ἔφθασε μέχρι τῆς νήσου Μαρτὶν Γκαρθία, ἀλλὰ κατεφαγώθη ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν, μόλις ἐξῆλθεν εἰς τὴν ξηράν. Πρὸς τιμὴν αὐτοῦ οἱ σύντροφοί του ἔδωσαν εἰς τὸν ποταμόκολπον τὸ ὄνομα Ντὲ Σολίς. Μετά τινα ἔτη ὁ Σεβαστιανὸς Κάμποτ ἠδυνήθη νὰ τὸν ἐξερευνήσῃ καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα *Ρίο ντὲ Λὰ Πλάτα* (ἤτοι: ἀργυροῦς ποταμός), ἐκ τοῦ ἀργύρου τὸν ὁποῖον ἔφερον οἱ ἰθαγενεῖς ἐκ τῆς ἄμμου του. Μ. Δ. Β

— **Λὰ Πλάτα** (La Plata) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τοῦ Μπουένος Ἄϋρες, εἰς ἀπόστασιν 38 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως Μπουένος Ἄϋρες καὶ 8 χλμ. ἀπὸ τοῦ λιμένος Ἐνσενάντα, παρὰ τὸν ποταμὸν Σαντιάγκο, παραπόταμον τοῦ Ρίο ντὲ Λὰ Πλάτα. Κάτ. 153.243. Εἶναι πόλις νέα μὲ ὡραῖα κτήρια, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι ὁ καθεδρικὸς ναός, τὸ διοικητήριον, τὸ μουσεῖον, τὸ ἀστεροσκοπεῖον, τὸ πανεπιστήμιον, τὸ κυβερνεῖον, ἡ βιβλιοθήκη, τὸ σχολεῖον τῶν καλῶν τεχνῶν. Ἔχει ἐπίσης ὡραίας πλατείας καὶ κήπους. Εἶναι πόλις βιομηχανικὴ ἔχουσα ἐργοστάσια σιδηρῶν ἐργαλείων, ἱστίων, ὑφαντουργεῖα, ἀλευρομύλους καὶ ναυπηγεῖα. Μ. Δ. Β.

— **Λὰ Πλάτα** (La Plata) *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸν ὄνομα τῆς πόλεως τῆς Βολιβίας *Σοῦκρε* (βλ. λ.).

Λάπο (Lapo), ***Ἰάκωβος ντ' Ἀλεμάνια***, ἤτοι ὁ ἐκ Γερμανίας, ἐπιλεγόμενος *Lapo*. Ἰταλὸς ἀρχιτέκτων, κατά τινας δὲ Γερμανός, ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν μετὰ Φρειδερίκου τοῦ Β' περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Ἀναφέρεται ὅτι ἔκτισε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου τῆς Ἀσσίζης, γενόμενος ὡς ἐκ τούτου διάσημος καθ' ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Προσκληθεὶς εἰς τὴν Τοσκάνην ἐπεστάτησεν εἰς τὴν ἀνέγερσιν πλείστων δημοσίων κτηρίων καὶ ἀνακτόρων. Ἐν Σικελίᾳ ἐφιλοτέχνησε τὸν τάφον τοῦ πρώτου προστάτου του Φρειδερίκου. Ἐκ νεωτέρων ἐν τούτοις ἐρευνῶν ἐπιστοποιήθη ὅτι ὁ Λάπο εἶναι πρόσωπον μυθολογικὸν καὶ ὅτι ἐν αὐτῷ οἱ σοφοὶ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐπροσωποποίησαν τὴν γοτθικὴν ἀρχιτεκτονικήν, περὶ τῆς ὁποίας ἐφρόνουν ὅτι εἰσήχθη εἰς Ἰταλίαν ἐκ Γερμανίας, ἐνῷ σήμερον εἶναι πλέον ἀποδεδειγμένον ὅτι εἰσήχθη ἐκ Γαλλίας. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπῆρξεν εἷς ἄλλος ἀρχιτέκτων καὶ γλύπτης Φλωρεντῖνος, περὶ τοῦ ὁποίου ὅμως γνωστὸν εἶναι μόνον ὅτι τὸ 1272 εἰργάζετο διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ τρούλλου τῆς Σιέννης. Μ. Ν. Δ.

Λὰ Ποπελινιὲρ (La Popelinière), ***Ἀλέξανδρος-Ἰωσήφ***. Ἀνώτερος διοικητικὸς ὑπάλληλος (1692—1762), ἐρασιτέχνης μουσικὸς καὶ ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Γαλλίας διὰ τὴν συνδρομὴν καὶ προστασίαν, ἣν παρεῖχε πρὸς τοὺς πτωχοὺς λογίους μουσικοὺς καὶ ἠθοποιοὺς τῆς ἐποχῆς του καὶ διὰ τὸν ἔκλυτον βίον του. Τὸ μέγαρόν του ἐν Passy ἀπέβη ναὸς τῶν Μουσῶν καὶ τῆς ἡδονῆς. Τῷ 1760 ἐδημοσίευσε τὸ μυθιστόρημα «Daïra». Ἐπίσης συνέθεσεν ἀριθμόν τινα τραγουδιῶν καὶ τὴν αὐτοβιογραφίαν του εἰς ἓν μόνον ἀντίτυπον, πωληθὲν τῷ 1891 ἀντὶ 24.000 φρ., ἰδίως διὰ τὰς ἐν αὐτῷ θαυμασίας μικρογραφίας. Μ. Ν. Δ.

λαπόρτεια (ἡ) (Laporteia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κνιδοειδῶν* ἢ *κνιδιδῶν*, περιλαμβάνον πόας, θάμνους ἢ δενδρύλλια. Τὸ γένος περιλαμβάνει περὶ τὰ 25 εἴδη, ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς γῆς, ὧν τινα καλλιεργοῦνται ὡς κοσμητικά. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαπόρτεια ἡ σχομβούργειος* (Laporteia Schomburgii), πόα ἰθαγενὴς τῆς Αὐστραλίας, καλλιεργουμένη πολλαχοῦ ὡς κοσμητικὸν φυτόν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ποικιλιῶν τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ἡ *λαπόρτεια ἡ ἀλλοιόχρους* (Laporteia Schomburghii versicolor), ἥτις εἶναι ὡσαύτως ἐξόχως κοσμητικὴ πόα. Δ. Ν. Π.

Λαπὸρτ ντὺ Τεΐλ (La porte du Theil), ***Φραγκίσκος-Ἰωάννης-Γαβριήλ***. Διάσημος Γάλλος ἑλληνιστὴς (1742—1815). Ἠκολούθησεν ἐν ἀρχῇ τὸ στρατιωτικὸν στάδιον καὶ συμμετέσχεν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑπταετοῦς πολέμου, εὐθὺς ὅμως ἅμα τῇ εἰρήνῃ ἐγκατέλιπε τὸν στρατὸν διὰ ν' ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀνέκαθεν ᾐσθάνετο ζωηρὰν κλίσιν. Τῷ 1770 ἐδημοσίευσε μετάφρασιν τῆς «Ὀρεστείας» τοῦ Αἰσχύλου μετὰ σχολίων. Τὸ ἴδιον ἔτος ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν. Τῷ 1776 ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν καὶ ἄλλους τινὰς σοφοὺς τὴν ἀναζήτησιν στοιχείων σχετικῶν πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς χώρας, μεταβὰς δὲ τότε εἰς Ρώμην καὶ ἐπιτυχὼν τὴν ἄδειαν να μελετήσῃ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Βατικανοῦ, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἕως τότε κλειστὰ δι' ὅλους, ἐκόμισεν ἐκεῖθεν τεραστίαν συλλογὴν πολυτίμων δοκουμέντων, ἀποτελουμένων ἀπὸ 18.000 περίπου ἀντίγραφα χειρογράφων, ἀποσπάσματα, εἰκόνας κλπ. Μέγα μέρος αὐτῶν ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ κράτους, τὰ δὲ ὑπόλοιπα, τῶν ὁποίων τὴν δημοσίευσιν ἀνέκοψεν ἡ ἐκραγεῖσα ἐπανάστασις, εὑρίσκονται κατατεθειμένα εἰς τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην τῆς Γαλλίας. Τῆς βιβλιοθήκης ταύτης ἐχρημάτισεν ὁ Λαπὸρτ ντὺ Τεΐλ ἐπιμελητής, εἰς αὐτὸν δὲ εἶχεν ἀνατεθῆ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως καὶ ἡ ἐκπόνησις ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γκοσλὲν καὶ τοῦ Ἀδ. Κοραῆ μεταφράσεων τῆς γεωγραφίας τοῦ Στράβωνος, μὴ συμπληρωθεῖσαν λόγῳ τοῦ ἐπελθόντος ἐν τῷ μεταξὺ θανάτου του. Ὁ Λαπὸρτ ντὺ Τεΐλ ἐδημοσίευσε, μεταξὺ τῶν ἄλλων, τοὺς «Ὕμνους τοῦ Καλλιμάχου», μετὰ μεταφράσεως εἰς τὴν γαλλικὴν καὶ σχολίων (1775), μετάφρασιν τῶν «Ἐρώτων τοῦ Λεάνδρου καὶ τῆς Ἡροῦς» τοῦ Μουσαίου (1784) καὶ τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Αἰσχύλου εἰς δύο τόμους (1794). Σπανιώτατον εἶναι τὸ τελευταῖον του σύγγραμμα «Liber ignium ad comburendos hostes, auctore Marco Graeco» (1804). —Ω.

Λαποὺζ (Lapouge), ***Γεώργιος***. Γάλλος ἀνθρωπολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1854. Ἐν ἀρχῇ ἐσπούδασε τὴν νομικήν, ἰατρικήν, ἀνατολικὰς γλώσσας καὶ τέλος ἠσχολήθη ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν ἀνθρωπολογίαν. Ἀπὸ τοῦ 1886 μέχρι τοῦ 1893 διετέλεσε βιβλιοφύλαξ τοῦ πανεπιστημίου Μομπελλιὲ καὶ ἀπὸ τοῦ 1893 μέχρι τοῦ 1900 τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων. Συνέγραψε πλὴν τοῦ καθαρῶς νομικοῦ συγγράμματος: «Μελέται περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τοῦ δικαιώματος τῆς διαδοχῆς» καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Οἱ θεμελιώδεις νόμοι τῆς ἀνθρωποκοινωνιολογίας», «Αἱ κοινωνικαὶ ἐπιλογαί», «Τὰ αἴτια τῆς ἐλαττώσεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Γαλλίας», «Ἡ καταγωγὴ τῶν Ἀρίων», «Φυλὴ καὶ κοινωνικὸν

Digitized by Google

περιβάλλον», «Ἡ κληρονομικότης ἐν τῇ πολιτικῇ ἐπιστήμῃ» καὶ ἄλλα. Μ. Ν. Δ.

Λάπουρδον (Lapurdum) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Γαλλίας κειμένη εἰς τὰ ΝΔ. τῆς Ἀκουϊτανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ταρβήλλων (Tarbelli), ὀλίγον μακρὰν τῆς θαλάσσης παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀτουρίου ποταμοῦ (νῦν Adour). Ἡ λέξις εἶναι Κανταβρική (Lapur=πειρατεία). Σήμερον καλεῖται *Βαϊώνη* (Bayonne), ἐν τῷ νομῷ τῶν Κάτω Πυρηναίων, 7 χλμ. πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Biarritz, εἰς βόρ. πλάτ. 43°29'29" καὶ δυτ. μήκ. 3°48'57", ἀριθμοῦσα 27.700 κατοίκους. Α. Θ. Σ.

λαποῦσα (ἡ) /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *πετασίτης ὁ φαρμακευτικός* (Petasites officinalis).

Λαπουσνεάνουλ, *Ἀλέξανδρος*· βλ. *Ἀλέξανδρος Δ'* Μολδαυίας (τ. Γ' σ. 679 γ').

Λαποῦχιν, *Ἰβὰν - Βλαδιμίροβιτς*. Ῥῶσος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Μόσχᾳ τῷ 1756 καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει τῷ 1816. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ἐλευθέρων Ῥώσων τεκτόνων. Συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Νοβικὼφ εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Μόσχας», συνέγραψε πλείστας μελέτας ἐπιδιωκούσας τὴν καταπολέμησιν τῆς γαλλομανίας ἐν Ῥωσίᾳ. Θ. Β.

λάππα (ἡ) /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἄλισμα τὸ ἀρνόγλωσσον* (Alisma plantago).

Λάππα /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις ἀρχαία τῆς Κρήτης, ἡ ἄλλως *Λάμπη* καλουμένη (βλ. λ.).

— **Λάππας ἐπισκοπή**. Ἐπισκοπὴ ἐν Κρήτῃ (βλ. *Λάμπης ἐπισκοπή*).

Λάππαι (οἱ) /*Ἐθνολ.*/. Ἄλλη ὀνομασία τῶν *Λαπώνων* (βλ. λ.).

Λαππαρὰν (Lapparent), *Ἀλβέρτος-Αὔγουστος*. Γάλλος γεωλόγος (1839—1908). Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἐκ τοῦ πολυτεχνείου ὡς μηχανικοῦ διετέλεσεν ἐπιμελητὴς τῆς σχολῆς τῶν μεταλλείων καὶ τῷ 1875 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γεωλογίας καὶ τῆς μεταλλειολογίας εἰς τὸ καθολικὸν ἰνστιτοῦτον τῶν Παρισίων. Συνέγραψε πλείστας πραγματείας καὶ ἐγχειρίδια ἀξιοσημείωτα διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν αὐτῶν βαθύτητα καὶ μεθοδικότητα. Ἐκ τῶν ἔργων του τὰ σημαντικώτερα εἶναι: «Πραγματεία γεωλογίας», «Σύστημα μεταλλειολογίας», «Ἡ στάθμη τῆς θαλάσσης καὶ αἱ μεταβολαὶ αὐτῆς», «Οἱ σεισμοί», «Ὁ αἰὼν τοῦ σιδήρου», «Ὁ σχηματισμὸς τῶν καυσίμων ὀρυκτῶν ὑλῶν» κ. ἄ. Τῷ 1897 ἐξελέγη μέλος τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Μ. Ν. Δ.

Λάππας, *Μίνως*. Ἐξ Ἠπείρου ἕλκων τὸ γένος, ἐγεννήθη τῷ 1850 ἐν Πάτραις, ἔνθα ἐδιδάχθη τὰ γράμματα τῆς τε στοιχειώδους καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Εἰς τοὺς φοιτητὰς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου ἐνεγράφη τῷ 1869. Διακόψας τὴν ἐν αὐτῷ φοίτησιν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἐγγραφῆς, ἀπῆλθεν εἰς Ἑσπερίαν καὶ ἐξηκολούθησε τὰς σπουδάς του ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Γερμανίας καὶ Ἀγγλίας. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας διωρίσθη ἔκτακτος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1881 καὶ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1882 ἀπηλλάγη τῆς ὑπηρεσίας, χωρὶς κἂν νὰ ποιήσηται ἔναρξιν τῶν παραδόσεών του. Ἐκτιμώμενος σφόδρα ὑπὸ τοῦ Χαρ. Τρικούπη, διωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Διατελέσας δὲ τοιοῦτος ἐκ περιτροπῆς ἐπὶ πολλὰς περιόδους ἐτῶν, συνέδεσε τὸ ὄνομά του πρὸς τὰς συντελεσθείσας ἐν τοῖς ἐκπαιδευτικοῖς πράγμασι τῆς Ἑλλάδος μεταρρυθμίσεις κατὰ τὴν περίοδον τῆς ὑπὸ τοῦ Χρ. Τρικούπη ἐπιχειρηθείσης ἀναμορφώσεως τῶν διαφόρων κλάδων τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας. Ἀπέθανε τῷ 1917 ἐν Ἀθήναις. Δ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ

— **Λάππας,** *Ὀδυσσεύς*. Ἕλλην ὀξύφωνος, γεννηθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῷ 1890. Συμπληρώσας τὰς μουσικάς του σπουδὰς ἐν Ἰταλίᾳ, ἔδρεψε ταχέως δάφνας ἀπὸ τῆς σκηνῆς διαφόρων θεάτρων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς. Αἱ ἐπιτυχίαι του, ἰδίως εἰς τοὺς «Παλιάτσους» τοῦ Λεονκαβάλλο καὶ εἰς τὴν «Τόσκα» τοῦ Πουτσίνι, ὑπῆρξαν μοναδικαί. Ἀξιομνημόνευτος ἦτο ἐπίσης ἡ σειρὰ τῶν μελοδραματικῶν παραστάσεων, ἃς ἔδωκεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Δημοτικοῦ θεάτρου Ἀθηνῶν κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον 1919—1920. Ὁ Λάππας, μετὰ τοῦ *Ἀποστόλου* καὶ τοῦ *Νικολάου*, δύναται νὰ καταλεχθῇ εἰς τοὺς καλλιτέχνας τοῦ ᾄσματος, ὧν ἡ φήμη ἐξῆλθεν ἔξω τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος. Γ. Σ.

λαππούλη (ἡ) (Lappula) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βοραγινοειδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

Λαπράντ (Laprade), *Πέτρος-Μαρῖνος-Βίκτωρ-Ῥισσὰρ ντὲ*—. Γάλλος ποιητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς (1812—1883). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἤσκησεν ἐπί τινα χρόνον τὸν δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον ἐγκατέλιπε διὰ ν' ἀφοσιωθῇ ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Τῷ 1839 ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτόν του ἔργον «Τὰ μύρα τῆς Μαγδαληνῆς», φέρον καταφανῆ τὰ ἴχνη τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Λαμαρτίνου. Ἐδημοσίευσε κατόπιν τὴν «Ὀργὴν τοῦ Ἰησοῦ» (1840), τὴν «Ψυχὴν» (1841), «Ὠδὰς καὶ ποιήματα» (1844). Τῷ 1845 μετέβη καὶ παρέμεινεν ἐπὶ ἓν ἔτος εἰς Ἰταλίαν, μελετῶν τὰς ἐκεῖ βιβλιοθήκας. Ἐπανελθὼν διωρίσθη τῷ 1847 εἰς τὴν ἕδραν τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας ἐν τῇ φιλολογικῇ σχολῇ τῆς Λυών, ἐκεῖθεν δὲ ἐδημοσίευσε δύο ποιητικὰς συλλογάς: τὰ «Εὐαγγελικὰ ποιήματα» (1852) καὶ τὰς «Συμφωνίας» (1855), ἐξ ὧν ἡ τελευταία ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, μολονότι κρίνεται ὡς ἄχρους ἀπήχησις τῶν «Ἁρμονιῶν» τοῦ Λαμαρτίνου. Τῷ 1855 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀποθανόντος Ἀλφρέδου Μυσσέ. Ἐδημοσίευσεν ἀκόμη μίαν τελευταίαν συλλογὴν ποιημάτων του «Ἡρωϊκὰ εἰδύλλια» (1858) καὶ ἕνα τόμον εἰς πεζόν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ζητήματα τέχνης καὶ ἠθικῆς» (1861).

Ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων τὸ ἔργον τοῦ Λαπράντ δὲν κρίνεται ἄξιον πολλοῦ λόγου. Ἐξαίρεσις γίνεται μόνον διὰ τὰ ποιήματά του τὰ περιλαμβανόμενα εἰς τὴν συλλογὴν «Ψυχή», εἰς τὰ ὁποῖα ἀναζωογονοῦνται ἐπιτυχῶς οἱ παλαιοὶ εἰδωλολατρικοὶ μῦθοι καὶ ὅπου εὑρίσκονται τεμάχιά τινα πανθεϊστικά, ἰσχυρᾶς πράγματι πνοῆς, ὅπως ὁ «Θάνατος τῆς δρυός». —Ω

λάπτω· πίνω μὲ τὴν γλῶσσαν ὅπως ὁ κύων.

Λὰ Πὼζ (La Pause), *Ἰωάννης*. Γάλλος ἀρχιερεὺς καὶ ἑβραϊστής, γεννηθεὶς τῷ 1576 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1651. Ἀνατραφεὶς ἐν τῇ μεταρρυθμιστικῇ Ἐκκλησίᾳ, μετεστράφη εἰς τὸν καθολικισμὸν τῷ 1604, ἐσπούδασε τὰς ἀνατολικὰς γλώσσας ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐγένετο πνευματικὸς τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων καὶ τῆς Ἐλισαβέτας τῆς Γαλλίας, μεθ' ὃ ἐχειροτονήθη ἀρχιερεύς. Συνέγραψε τὴν «Chronologia presutum Lodovensium in Gallia Narbonesi» καὶ «Thesaurus synonimicus hebraico-chaldaico-rabbinicus». Θ. Β.

Λάπωνες (οἱ) /*Ἀνθρωπολογ.*/. Οἱ βορειότατοι καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον νομαδικοὶ κάτοικοι τῆς Εὐρώπης. Ζῶσι σήμερον, τὰ ὡς αὐτόχθονα θεωρούμενα ταῦτα καὶ ὑπὸ τῶν σκανδιναυϊκῶν φυλῶν καὶ τῶν Φιννο-ούγγρων ἀπωθηθέντα ὑπολείμματα, ἐλάχιστα, περὶ τὰς 30.000 ἐν ὅλῳ, ὅσα ὑπελείφθησαν ἐκ τῆς παλαιοτέρας λίαν ἐκτεταμένης διασπορᾶς των, εἰς τὰ βόρεια τῆς Νορβηγίας, τῆς Σουηδίας (Σκανδιναυϊκοὶ Λάπωνες) καὶ τῆς Φινλανδίας καὶ τῆς χερσονήσου Κολὰ τῆς Ῥωσίας (Λοπαρί, ἢ Ῥωσικοὶ Λάπωνες). Ἀπὸ φυσικῆς ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως εὕρηνται ἤδη καὶ οὗτοι ἐν πολλοῖς μεμειγμένοι πρὸς τοὺς γείτονας λαούς. Οἱ καθαρότεροι τούτων (Σκανδιναυϊκοὶ) διακρίνονται καλῶς τῶν γειτόνων των. Ἐμφανίζουν λίαν μικρὸν ἀνάστημα (1,51—1.55 μ.) μὲ μικρὰ κάτω ἄκρα καὶ μικροὺς πόδας καὶ μικρὰς χεῖρας, ὑποκίτρινον χρῶμα δέρματος, λείας τρίχας καὶ ὀφρύν γενικῶς συνδρομήν (τρίχες ἶρις, δέρμα), ὑπερβραχυκεφαλίαν (87,3—87,6 κεφαλ. δείκτης), προέχοντα ζυγωματικὰ καὶ ἀνεστραμμένην ῥῖνα καὶ μεσορρινίαν. Τὸ κρανίον τῶν Λαπώνων ἐμφανίζει ἰδιαιτέρως ἄφθονα ἐμβόλιμα ὀστᾶ.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους, οἱ Λάπωνες ἀνήκουν εἰς τὸν μογγολικόν, ἀλλ' εἰς τὸν γενικὸν παλαιοασιατικὸν τύπον (μετὰ τῶν Ὀστιάκων κλπ.). Ἀλλὰ καὶ ὁ τύπος οὗτος δὲν φαίνεται ἄσχετος πρὸς τὴν ὅλην μεγάλην ὁμάδα τῶν ἀνθρώπων, τὴν μογγολοειδῆ καθόλου, βασικὴν τῆς Ἀσίας. Οἱ Λάπωνες ἀντιπροσωπεύουν τότε ἕνα τῶν ἀκρεμόνων (Λάπωνες, Φίννοι, Τοῦρκοι κλπ.) τῆς βασικῆς ταύτης «φυλῆς», τῶν ἐπεκταθέντων πρὸς τὴν Εὐρώπην ποτὲ καὶ τὴν Δύσιν καθόλου, κατά τινας ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων. Οἱ Λάπωνες ἀρχικῶς ἐμφανίζονται λίαν πιθανῶς ὡς ἀληθεῖς Μογγόλοι, σωματικῶς τε καὶ γλωσσικῶς, διὰ τῶν μείξεων δὲ μετεβλήθη ὁ σωματολογικὸς τύπος των ἄλλοτε ἄλλως. Ἐθνολογικῶς δεικνύουν μεγάλην ὁμοιομορφίαν πρὸς τοὺς γείτονας λαοὺς τοῦ ὅλου ἀρκτικοῦ κύκλου. Ι. Γ. Κ.

Λαπωνία (Laponia, σουηδ. Lappmark, ρωσ. Laplandya) /*Γεωγρ.*/. Χώρα τῆς Β. Εὐρώπης, περιλαμβάνουσα τὸ Β. τμῆμα τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου, τὸ Β. τμῆμα τῆς Φινλανδίας καὶ τὴν χερσόνησον Κολὰ τῆς Ῥωσίας. Ἔχει ἐπιφάνειαν 400.000 τ. χλμ. περίπου καὶ περὶ τοὺς 150.000 κατοίκους. Ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο γενικῶς παραδεκτὸν ὡς Ν ὅριον τῆς χώρας ταύτης ὁ βόρειος πολικὸς κύκλος. Ἀλλ' ἀπεδείχθη ὅτι τὸ φυσικὸν τοῦτο ὅριον δὲν συμπίπτει πρὸς τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ ἐθνογραφικὰ ὅρια, δεδομένου ὅτι Λάπωνες συναντῶνται καὶ νοτιώτερον τοῦ πολικοῦ κύκλου. Ἡ Λαπωνία δὲν ἔχει ὡρισμένην γεωγραφικὴν ἢ πολιτικὴν ἑνότητα, ἀλλὰ κατανέμεται μεταξὺ τεσσάρων κρατῶν: τῆς Νορβηγίας, τῆς Σουηδίας, τῆς Φινλανδίας καὶ τῆς Ῥωσίας. Τὸ ἐν Νορβηγίᾳ τμῆμα τῆς Λαπωνίας περιλαμβάνεται ἐν τῷ νομῷ τοῦ Φίνμαρκ, τὸ ἐν Σουηδίᾳ εἰς πέντε διαμερίσματα τοῦ Λαὶν Νορμπόττεν καὶ Βέστερμπόττεν, τὸ ἐν Φινλανδίᾳ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Οὐλέομποργκ καὶ τὸ ἐν Ῥωσίᾳ εἰς τὰ διαμερίσματα τῆς Κολὰ καὶ τοῦ Κέμ. Ἡ νορβηγικὴ Λαπωνία ἔχει περὶ τὰς 50.000 τ. χλμ. ἐπιφάνειαν, ἡ σουηδικὴ περὶ τὰς 116.000 τ. χλμ., ἡ φινλανδικὴ περὶ τὰς 100.000 καὶ ἡ ρωσικὴ περὶ τὰς 135.000 τ. χλμ. Τὸ μᾶλλον πυκνοκατῳκημένον τμῆμα εἶναι τὸ νορβηγικὸν (1 1/2 κάτ. ἀνὰ πᾶν τ. χλμ.). Ἀκολουθεῖ τὸ σουηδικὸν (1/2 κάτ. ἀνὰ τ. χλμ.), τὸ φινλανδικὸν (0,4 κάτ. ἀνὰ τ. χλμ.) καὶ τὸ ρωσικὸν (0,3 κάτ. ἀνὰ τ. χλμ.). Τὸ ἔδαφος τῆς Λαπωνίας εἶναι ὀρεινὸν καὶ βραχῶδες ἐν Νορβηγίᾳ καὶ Σουηδίᾳ καὶ πεδινὸν ἐν Φινλανδίᾳ καὶ Ῥωσίᾳ. Ἐν τῇ σουηδικῇ Λαπωνίᾳ εὑρίσκεται τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Σουηδίας *Κέμπνεκαῖζε* (2.135 μ.), ἐκ τοῦ ὁποίου πηγάζουν πολλοὶ ποταμοὶ ἐκβάλλοντες εἰς τὸν Βοθνικὸν κόλπον, οἱ κυριώτεροι τῶν ὁποίων εἶναι ὁ *Λούλεο*, ὁ *Πίτεο*, ὁ *Σκελλέφτεο* καὶ ὁ *Οὔμεο*. Ἐν τῷ Βορείῳ Παγωμένῳ ὠκεανῷ, ὅπου αἱ ἀκταὶ σχίζονται εἰς βαθέα φιόρδ, χύνονται ὁ *Τάνα* καὶ ὁ *Πάσβιγ*. Αἱ λίμναι εἶναι ἐξαιρετικῶς πολυάριθμοι, πλεῖσται δὲ τούτων ἐν τῇ Σκανδιναυϊκῇ χερσονήσῳ σχηματίζονται ἐντὸς τῶν στενῶν κοιλάδων καὶ χαραδρῶν, ἐνῷ ἄλλαι μεγαλύτεραι ἀπαντῶνται ἐν τῇ φινλανδικῇ καὶ τῇ ρωσικῇ Λαπωνίᾳ. Αἱ κυριώτεραι τῶν λιμνῶν εἶναι ἡ *Ἔναρε*, ἡ *Νοῦοτ* καὶ ἡ *Ἰμάντρα*. Τὸ κλῖμα εἶναι ψυχρότατον, ἡ δὲ μέση ἐτησία θερμοκρασία εἶναι —2° εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἐνῷ εἰς τὰς νορβηγικὰς ἀκτάς, βρεχομένας ὑπὸ τοῦ Κολπείου ῥεύματος, κυμαίνεται μεταξὺ +14° καὶ —2°. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας τὸ ψῦχος φθάνει κατὰ τὸν χειμῶνα τοὺς —40°. Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὑπάρχουν δύο μόνον ἐποχαί: ὁ χειμών, ὁ ὁποῖος διαρκεῖ ἐννέα μῆνας, καὶ τὸ θέρος, ὅπερ διαρκεῖ τρεῖς μῆνας (Ἰούλιον, Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον). Ἡ μακροτέρα ἡμέρα καὶ ἡ μακροτέρα νὺξ εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς χώρας διαρκεῖ 24 ὥρας, ἐνῷ εἰς τὸ βορειότατον ἄκρον τρεῖς ὁλοκλήρους μῆνας. Ἡ χλωρὶς εἶναι πλουσιωτάτη, ἡ δὲ βλάστησις αὐξάνει ταχέως, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Μαΐου. Ὁ σῖτος καὶ τὰ ὀπωροφόρα δένδρα δὲν εὐδοκιμοῦν. Ἐκ τῶν βρωσίμων φυτῶν καλλιεργοῦνται μετ' ἐπιτυχίας ἡ κριθή, ἡ σίκαλις, τὰ γεώμηλα καί τινα ἄλλα. Μεταξὺ τῶν πολυαριθμοτέρων δένδρων εἶναι ἡ πεύκη καὶ ἡ ἰτέα. Τὰ δάση δὲν εἶναι πυκνά, συνίστανται δὲ ἐκ λευκῶν, λύγων, ἐλατῶν, πιτύων κτλ. Ἡ πανὶς εἶναι λίαν πλουσία εἰς εἴδη, περιλαμβάνει δὲ ἀρκετοὺς λύκους, ἀλώπεκας, λαγωούς, ἰκτίδας, ἐνυδρίδας, λαγώποδα, κύκνους, πλῆθος ἰχθύων καὶ πτηνῶν κτλ. Ἐκ τῶν κατοικιδίων ζῴων ζῶσιν ἐν Λαπωνίᾳ οἱ κύνες. Τὸ ὑπέδαφος περιέχει κοιτάσματα χαλκοῦ, σιδήρου καὶ ἀργυροῦχα μεταλλεύματα σιδήρου. Ἡ γεωργία εἶναι ἀνεπτυγμένη κυρίως εἰς τὰ νότια τμήματα τῆς σουηδικῆς Λαπωνίας, καθὼς καὶ ἡ δασοκομία καὶ ἡ κτηνοτροφία, ἀντιπροσωπευομένη ὑπὸ ταράνδων, ἵππων, βοῶν καὶ προβάτων. Ἡ μεγαλυτέρα μάστιξ τῆς χώρας εἶναι οἱ κώνωπες καὶ αἱ μυῖαι, αἵτινες κατὰ τὸ θέρος εἶναι ἀφθονώταται καὶ ἀναγκάζουν τοὺς Λάπωνας νὰ κλείωνται εἰς τὰς καλύβας των ἐπὶ ὁλοκλήρους ὥρας. Μ. Δ. Β.

— /*Γλῶσσα*/. Ἡ Λαπωνική, ἤτοι ἡ γλῶσσα τῶν ἐν τῇ Β παραλίᾳ τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου, τῆς Φινλανδίας καὶ τῆς Ῥωσίας οἰκούντων Λαπώνων (οἵτινες δὲν ὑπερβαίνουν ἐν ὅλῳ τὰς 30.000) ἀνήκει εἰς τὴν φιννο-ουγγρικὴν λεγομένην γλωσσικὴν ὁμοφυλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν, πλὴν αὐτῆς, καὶ ἡ Οὐγγρική, Φινλανδική, Ἐσθονική, Λιβονική, Βογουλική, Ὀστιακὴ καί τινες ἄλλαι ὀλιγώτερον σπουδαῖαι γλῶσσαι. Ἡ Λαπωνικὴ διακρίνεται ἀπ' αὐτῶν διὰ σπουδαίων διαφορῶν, ἤτοι: 1) διὰ τῆς ἐν αὐτῇ ἐλλείψεως τῆς «φωνητικῆς ἁρμονίας» (harmonie vocalique), ἥτις ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τῆς Φινλανδικῆς καὶ δὴ τῆς Οὐγγρικῆς καὶ 2) διὰ τῆς (σχετικῶς πρὸς τὰς λοιπὰς φιννο-ουγγρικὰς γλώσσας) πτωχείας πτωτικῶν τύπων. Οὕτως ἐνῷ ἐν μὲν τῇ Ἐσθονικῇ διακρίνονται ἕνδεκα, ἐν τῇ Φινλανδικῇ δεκαὲξ καὶ ἐν τῇ Οὐγγρικῇ εἴκοσι καὶ δύο ὅλαι πτώσεις, τὰ λαπωνικὰ ὀνόματα ἔχουν ὀκτὼ μόνον πτώσεις. Ἡ Λαπωνικὴ διακρίνεται εἰς τέσσαρας διαλέκτους: τὴν τῶν ἐν Νορβηγίᾳ, τὴν τῶν ἐν Σουηδίᾳ, τὴν τῶν ἐν Φινλανδίᾳ καὶ τὴν τῶν ἐν Ῥωσίᾳ (εἰς τὰ παράλια τῆς Λευκῆς θαλάσσης) οἰκούντων Λαπώνων. Τῆς Λαπωνικῆς ἐμορφώθη καὶ γραπτὸς λόγος, ἰδίως ἐν Νορβηγίᾳ καὶ Σουηδίᾳ, τὰ κυριώτερα δὲ μνημεῖα τῆς γραφομένης Λαπωνικῆς εἶναι διάφοροι χρονογραφίαι, ἰδίως δὲ ἡ μετάφρασις τῆς Ἁγ. Γραφῆς. Ἡ Λαπωνικὴ ἀνεμείχθη μὲ διάφορα ξένα (ἰδίως γερμανικά, σκανδιναυϊκά, φινλανδικὰ καὶ ρωσικὰ) λεξιλογικὰ στοιχεῖα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *F. Friis*, Formenlehre der lappischen Sprache in Kurzer Fassung (1887). — *J. Neuhaus*, Lappische Texte des Jägers Johani Turi aus Koutokaeino (1911).
Γ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Λαπωνικός, -ή, -όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν Λαπωνίαν, ὁ τῆς Λαπωνίας: «λαπωνικὴ γλῶσσα», «προϊόντα λαπωνικά».

Λὰρ (Lahr) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Γερμανίας, ἐν Βάδῃ, νοτίως τοῦ Ὄφφενμπουργ, ἐπὶ τῆς σιδη-

Digitized by Google

ροδρομικῆς γραμμῆς Ντίνγκλινγκεν - Ζάαλμπαχ. Κάτ. 14.075 (1925). Ἔχει βιομηχανίαν μηχανῶν, ἐπίπλων, δερματίνων εἰδῶν, ψηκτρῶν καὶ γεωμετρικῶν ὀργάνων ἀκριβείας. Ἱδρύθη τῷ 1250. θ. κ.

— Λὰρ *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ν. Περσίας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Λὰρ ἢ Λαριστάν. Κάτ. 8.000. Ν. Μ.

Λὰρ (Laer), ***Πέτρος ντὲ—***. Ὀλλανδὸς ζωγράφος, ἐπονομασθεὶς *Μπαμμπότσιο* (βλ. λ.).

Λάρα *[Γεωγρ.]*. Ἀπορρὼξ κεφαλὴ χερσονησίζουσα τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Κύπρου (πλάτ 34° 56′ 3/8 Β., μῆκ. 32° 18′ 3/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2074: Cyprus), 9½ μίλ. εὐθέος παράπλου πρὸς Ν. τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀρναούτης. Σ. Ε. Λ.

Λάρα (Lara) *[Γεωγρ.]*. Πολιτεία τῆς δημοκρατίας τῆς Βενεζουέλας. Ἐμβ. 24 035 τ. χλμ. Κάτοικοι 245 439. Διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ διαμερίσματα καὶ 31 δήμους. Διὰ τῆς πολιτείας ταύτης διέρχονται δύο ἐκ τῶν ὀροσειρῶν τῆς Βενεζουέλας, ἡ τῶν Ἄνδεων καὶ ἡ τῶν ὀρέων Καρίμπες, αἵτινες πολλαχοῦ σχηματίζουν ὡραιοτάτας καὶ εὐφορωτάτας κοιλάδας, ἐκ τῶν ὁποίων περιφημότεραι εἶναι ἡ κοιλὰς τοῦ Ἁγίου Φιλίππου τῆς Γιαριτάγκουας και τῆς Κουρερίγκουας. Ἐκ τῶν ποταμῶν, οἵτινες τὴν διαρρέουν, σπουδαιότεροι εἶναι ὁ Τοκούγιο καὶ ὁ Γιαραγκουάϋ, πλωτοὶ ἐπί τι διάστημα καὶ ἐκβαλλοντες ἀμφότεροι εἰς τὴν θάλασσαν τῶν Ἀντιλλῶν. Τὸ κλῖμα αὐτῆς γενικῶς εἶναι ὑγιεινὸν καὶ κατάλληλον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν δημητριακῶν, καφέ, καπνοῦ, σακχαροκαλάμου, κακάου, βάμβακος και ἄλλων προϊόντων, ὧν ἡ ἐτησία παραγωγὴ εἶναι ἀφθονωτάτη. Εἰς πλεῖστα διαμερίσματα ὑπάρχουσι μεταλλεῖα χαλκοῦ, σιδήρου καὶ θείου. Πρωτεύουσα τῆς Λάρας εἶναι ἡ Μπαρκιζιμέντο. Μ. Ν. Δ.

Λάρα (Lara), ***τὰ τέκνα τοῦ—***. Μεσαιωνικὴ ἱσπανικὴ παράδοσις, ἀναφερομένη εἰς τὸν Ι′ αἰῶνα. Κατὰ τὰ «Γενικὰ Χρονικὰ» τῆς Ἱσπανίας καὶ τὸ περίφημον ᾆσμα «Ρομανθέρο», τὴν ἡμέραν τῶν γάμων τοῦ εὐγενοῦς Ρούϋ Βελάσκουεθ μετὰ τῆς δόνας Λάμπρα ἐν Μπούργκος, ἡ τελευταία αὕτη ἐφιλονίκησε μετὰ τῆς ἀνδραδέλφης της Σάντσας, συζύγου τοῦ Γκονθάλο Γκούστιος ντὲ Λάρα, αὐθέντου τοῦ Σάλας. Αἱ δύο γυναῖκες ἀλληλοϋβρίσθησαν δημοσίᾳ, εἷς δὲ τῶν ἑπτὰ υἱῶν τῆς Σάντσα, ὁ νεώτερος, Γκονθαλβίκο, ἐκδικούμενος τὴν μητέρα του, ἠτίμασε τὴν Λάμπρα, ἀπειλήσας αὐτὴν ὅτι «θὰ τῆς ἔκοβε τὸ φόρεμα μιὰ ὁλόκληρη πιθαμή, καὶ περισσότερο ἀκόμη, πάνω ἀπὸ τὸ γόνατο», ὁ Ρούϋ Βελάσκουεθ πληροφορηθεὶς τὴν προσγενομένην εἰς τὴν σύζυγόν του ὕβριν, ὡρκίσθη νὰ ἐκδικηθῇ. Προσποιηθεὶς ὅτι συμφιλιώνεται μετὰ τῶν ἀντιπάλων του ἀποστέλλει τὸν Γκονθάλο Γκούστιος πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Κορδούης Ἀλμανθὸρ (τὸν Ἀλ-Μανσοὺρ ἐν τῇ ἱστορίᾳ), ὅστις τὸν κατακρατεῖ ὡς αἰχμάλωτον. Ὀλίγον ἀργότερον ὁ Βελάσκουεθ κατορθώνει νὰ παρασύρῃ τοὺς ἑπτὰ υἱοὺς τοῦ Γκονθάλο εἰς μουσουλμανικὸν ἔδαφος, ἐκεῖ δὲ τοὺς παραδίδει μετὰ τοῦ παιδαγωγοῦ των εἰς τοὺς Μουσουλμάνους. οἵτινες τοὺς κατέσφαξαν, παρέθεσαν δὲ τὰς κεφαλάς των εἰς γεῦμα κατά τινα ἑορτήν, εἰς ἣν παρευρίσκετο καὶ ὁ πατήρ των. Ὅταν ἐγνώσθη τὸ τραγικὸν γεγονός, ὁ Ἀλμανθὸρ τοσοῦτον συνεκινήθη ἐκ τῆς λύπης τοῦ πατρός, ὥστε τῷ ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν του. Ὁ Γκονθάλο κατὰ τὴν ἐν Κορδούῃ διαμονήν του εἶχε συνάψει ἐρωτικὰς σχέσεις μετά τινος ἀδελφῆς τοῦ σουλτάνου, ἐκ τῶν σχέσεων δὲ αὐτῶν ἐγεννήθη εἷς υἱός, ὁ Μουντάρρα, ὅστις ἀνετράφη ἐν μέσῳ τῶν ἄλλων Μουσουλμάνων. Γενόμενος ἔφηβος καὶ πληροφορηθεὶς τὰ τῆς καταγωγῆς του καὶ τῆς οἰκτρᾶς τύχης τῶν ἀδελφῶν του καὶ ὀμόσας ἐκδίκησιν ἔσπευσεν εἰς Καστίλλην, καὶ τὸν μὲν Βελάσκουεθ ἐφόνευσε κατὰ τὴν διάρκειαν κυνηγίου τινός, τὴν δὲ Λάμπρα ἔκαυσε ζῶσαν. Ἐκ τοῦ Μουντάρρα τούτου, ὅστις ἀργότερον ἐβαπτίσθη Χριστιανός, κατήγετο, κατὰ τὰς σχετικὰς παραδόσεις, ὁ εὐγενὴς ἱσπανικὸς οἶκος τῶν *Μανρίκους Λάρα*.

Ἡ τραγικὴ αὕτη ἱστορία ὑπῆρξε τὸ προσφιλὲς θέμα πλείστων ποιητῶν καὶ συγγραφέων κατὰ τὸν μεσαίωνα (Χουὰν ντὲ λὰ Κουέβα, Λόπε ντὲ Βέγκα, Μάτος Φραγκόσο, Μαλλεφίλε), ὁ δὲ Βίκτωρ Οὐγκὼ εἰς τὴν «Romance Mauresque» τῶν «Orientales» ἐμιμήθη ἓν τῶν ὡραιοτέρων ᾀσμάτων τοῦ «Ρομανθέρο». —Ω.

Λάρα - Κοὲν (Lara - Cohen), ***Ἰσίδωρος***. Ἰταλὸς συνθέτης, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1858 καὶ γενόμενος γνωστὸς διὰ τῶν μελοδραμάτων: «La luce d'Asia», «Amy Robsart», «Moïna», «Le reveil de Bouddha», «Messalina», «Sanga», «Solea», «Naïl» καὶ «Les trois masques». Γ. Σ.

Λαρὰ (τουρκ. ***Λααρὰ***) *[Γεωγρ.]*. Ἀγκυροβόλιον ἐν τῷ Β. μυχῷ τοῦ κόλπου τῆς Ἀτταλείας κατὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ *Ἂκ-Σοῦ* (πλάτ. 36° 50′ 08″ Β, μῆκ. 30° 51′ 40′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236*: Rhodos to Kara Burnu). Πιθανῶς ἐπέχον τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας *Ἀτταλείας*, ὑπῆρξε πάντως τῆς ἐπιποταμίου *Πέργης* (***Στράβ.*** ΙΔ, δ, 2, Didot) ὁ «καταβαθμός», οὗ ἐπινείου σῴζονται λείψανα λιμενικῶν ἔργων. Ἐκεῖ εὑρέθησαν καὶ νομίσματα τῆς Πέργης, ὧν ἡ μὲν πρόσοψις φέρει προτομὴν τοῦ Γραϊανοῦ, ἡ δὲ ὀπισθία παράστασιν πύργου φάρου καὶ πλοίου, πείθοντα ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἐλαχίστων γνωστῶν τῆς ἀρχαιότητος φάρων. Σ. Ε. Λ.

Λάραμι (Laramie) *[Γεωγρ.]*. —1) Ὀροσειρὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ Οὐαϋόμιγκ (Wyoming), τῆς ὁποίας αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ εἶναι ἡ ὁμώνυμος *Λάραμι* ὕψους 3.033 μέτρων καὶ ἡ *Ἤγκλ*. Εἰς τὴν περιοχὴν αὐτῶν εὑρέθησαν στρώματα τῆς κρητιδικῆς περιόδου πλούσια εἰς λείψανα θηλαστικῶν ζῴων. ὀνομασθέντα ὑπὸ τῶν γεωλόγων «σχηματισμοὶ τοῦ Λάραμι».—2) Ποταμὸς τῆς Β. Ἀμερικῆς, πηγάζων ἐκ τοῦ Β Κολοράντο, τοῦ ὁποίου ὁ ροῦς ἔχει μῆκος 250 χλμ. καὶ χύνεται εἰς τὸν ποταμὸν Νὸρθ Πλάττα.—3) Κομιτεία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ Οὐαϋόμιγκ, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 18.105 τ. χλμ. καὶ 27.000 κατ. Διαρρέεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν Νὸρθ-Πλάττα, Χὸρς καὶ Λάραμι.—4) *Λάραμι Σίτυ*, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Ἄλμπανυ ἐν τῇ πολιτείᾳ Οὐαϋόμιγκ, κειμένη εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ὁμωνύμου ὀροσειρᾶς καὶ εἰς ὕψος 2 177 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἔχει πανεπιστήμιον ἱδρυθὲν τῷ 1903, γεωργικὴν σχολήν, μεγάλην βιβλιοθήκην. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται κοιτάσματα χρυσοῦ, ἀργύρου, ἀντιμονίου καὶ γαιανθράκων. Κάτ. 10.000. Μ. Ν. Δ.

Λάρανδα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῷ Λυκαονικῷ τμήματι τῆς Ἰσαυρίας, ἤ, κατὰ Πτολεμαῖον, ἐν τῇ Ἀντιοχηνῇ στρατηγίᾳ τῆς Καππαδοκίας. Ἔκειτο παρὰ τὴν σημερινὴν Λάρενδα ἢ Καραμάν. Καταστραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Περδίκκα καὶ Φιλίππου, ἀνῆκεν ἐπὶ Κικέρωνος εἰς Ἀντίπατρον τὸν Δερβαῖον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου περιέπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ φονέως τοῦ Ἀμύντα τοῦ Γαλάτου· κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τῆς «σεβαστῆς μητροπόλεως» καὶ ἦτο μέλος τοῦ κοινοῦ τῆς Λυκαονίας, ἀργότερον δὲ ἐγένετο ἕδρα ἐπισκοπῆς.

— Λάρανδα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Θέσις ἐπὶ τῆς ἀπὸ Κοκουσοῦ εἰς Ἀνάζαρβον ἀρχαίας ὁδοῦ τῆς Κιλικίας. Ὑπὸ τοῦ Κίπερτ τοποθετεῖται κατὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Κουρσουλοὺ-τσάϊ. Π. Ν. Π.

Λαράνι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Θωμᾶ τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον· κατ. (1928) 217. Χ. Δ.

Λαραντζέρας (Laranjeiras) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βραζιλίας ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Σέγκιπε. Κάτ. 15.000. Ἔχει πανεπιστήμιον, γεωργικὴν σχολὴν καὶ σεμινάριον καὶ εἶναι σταθμὸς σιδηροδρομικὸς καὶ σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Παράγει σάκχαριν, καπνόν, καφέν, βάμβακα. ὅλα τὰ εἴδη τῶν δημητριακῶν καὶ ἔχει ἀκμάζουσαν κτηνοτροφίαν. Ἔχει χυτήρια σιδήρου, ἐργοστάσια σιγαρέττων καὶ διυλιστήρια οἰνοπνεύματος. Μ. Ν. Δ.

Λάρας (Larache) (ἀραβ. *Ἐλ - Ἀραῒζ* = ἄμπελος) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ ἱσπανικοῦ Μαρόκκου, 75 χιλμ Ν. τῆς Ταγγέρης. Κάτ. 15—17.000, ἐξ ὧν πλεῖστοι Ἑβραῖοι καὶ 2000 Εὐρωπαῖοι, Ἱσπανοὶ καὶ Γερμανοί, οἱ δὲ λοιποὶ Μουσουλμᾶνοι. Τῷ 1915 ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς πρὸς ἕνωσιν αὐτῆς μετὰ τοῦ Ἀλκαζὰρ καὶ τῆς γραμμῆς Ταγγέρης - Φέζ. Ἡ Λάρας ἀνήκει εἰς τὴν περιοχὴν Γιεμπάλα καὶ περιλαμβάνεται εἰς τὰ ἐδάφη τῆς Ἐλ - Τουλάτ. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι εὔφορον καὶ κατάλληλον πρὸς καλλιέργειαν παντὸς εἴδους δημητριακῶν, ὀπωρῶν καὶ λαχανικῶν.

Ἡ Λάρας ἐκτίσθη τὸν Η′ αἰῶνα. Κατὰ τὸν ΙΕ′ αἰῶνα ὑπῆρξε σπουδαιότατον πειρατικὸν κέντρον, ἀλλὰ τῷ 1471 οἱ κάτοικοι αὐτῆς τὴν ἐγκατέλειψαν ἐκ φόβου πρὸς τοὺς Πορτογάλους, καταλαβόντας τὴν Ἀρσίλαν. Τῷ 1610 παρεχωρήθη εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας Φίλιππον τὸν Γ′ καὶ παρέμεινεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ μέχρι τοῦ 1689. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους, τῷ 1765 οἱ Γάλλοι, τῷ 1829 οἱ Αὐστριακοὶ καὶ τῷ 1860 οἱ Ἱσπανοί, ἐπεχείρησαν νὰ καταλάβουν τὴν πόλιν ταύτην, ἀλλ' ἀπέτυχον, μέχρις οὗ τῷ 1911 οἱ Ἱσπανοὶ ἐπωφελούμενοι τῆς ἐξεγέρσεως διαφόρων φυλῶν κατὰ τοῦ σουλτάνου τοῦ Μαρόκκου τὴν κατέλαβον. Μ. Ν. Δ.

Λαράσιος (ὁ) *[Μυθ.]*. Ἐπίκλησις τοῦ Διὸς εἰς Τράλλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κατά τινας μὲν παραγομένη ἀπὸ πόλεώς τινος *Λάρασα*, κατ' ἄλλους δὲ σχετιζομένη πρὸς τὴν ἐπίκλησιν *Λαρίσιος*, ἔκ τινος Λαρίσης 30 στάδια Β. τῶν Τράλλεων κειμένης. Ὁ Ζεὺς Λαράσιος ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν θεὸς τῶν Τράλλεων, αἵτινες δι' ἀποφάσεως τῆς ρωμαϊκῆς συγκλήτου τοῦ Γ′ μ. Χ. αἰῶνος ἐκηρύσσοντο πόλις ἱερὰ αὐτοῦ. Ὑπῆρχεν ἱερὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνετίθεντο τὰ ψηφίσματα τῆς πόλεως, πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἤγοντο τὰ Λαράσια, τὸ ἀξίωμα δὲ τοῦ ἱερέως αὐτοῦ προσεφέρετο εἰς τοὺς σημαντικωτέρους ἑλληνικοὺς καὶ ρωμαϊκοὺς οἴκους. Ἐλατρεύετο ὁμοῦ μετὰ τῆς Ἀθηνᾶς, Ἀρτέμιδος Ἐφεσίας, τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τοῦ Βάκχου, τοῦ Ἑρμοῦ κ.ἄ., εἰς νομίσματα δὲ τῆς πόλεως παρίσταται καθήμενος μετὰ μανδύου ἐπὶ τῶν γονάτων ἢ ὄρθιος, κρατῶν δεξιὰ τὴν νίκην καὶ ἀριστερὰ τὸ σκῆπτρον. Κατά τινας τῶν νεωτέρων ἡ λατρεία του σχετίζεται μετὰ τῆς παλαιοτάτης καρικῆς θρησκείας. Π. Ν. Π.

λάρβαι (αἱ) *[Ἀποκρυφ.]*. Ὄντα κατωτέρας ὑποστασεως καὶ κακοποιὰ τοῦ ἀστρικοῦ πεδίου, τὰ ὁποῖα κέκτηνται τὴν δύναμιν καὶ ἐπιδιώκουν νὰ ἐνδιαιτῶνται παρασιτικῶς ἐντὸς τοῦ ἀστρικοῦ σώματος τῶν ἀνθρώπων, προκαλοῦντα οὕτω τὴν δυσαρμονίαν μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς. Η. Π. Γ.

λαργάρω. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν γλώσσης, σημαίνων *ἀπωθῶ* λέμβον καὶ *ἀνάγομαι*. Συνηθέστερον *ἀλαργάρω*. Σ. Ε. Λ.

λαργιίδαι (οἱ) (Largiidæ) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κόρεων*, περιλαμβάνουσα κόρεις μικροῦ ἢ μετρίου μεγέθους, ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *λάργος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

λαργίνη (ἡ) (Larginum) *[Φαρμ. Χημ.]*. Καλεῖται οὕτως ἕνωσις λευκώματος μετ' ἀργύρου, περιέχουσα 11, 5 % ἄργυρον. Λευκὴ ἢ ὑπόφαιος κόνις διαλυομένη εἰς τὸ ὕδωρ, μὴ παρέχουσα μετὰ τῶν χλωριούχων ἁλάτων ἵζημα ἐκ χλωριούχου ἀργύρου. Ἡ λαργίνη ἀνεγράφη ἐπὶ βλεννορροίας. Κ. Γ. Μ.

λαργκέττο (ἰταλ. larghetto. ὑποκορ. τοῦ *λάργκο*) *[Μουσ.]*. Μουσικὸς ὅρος ὑποδεικνύων ρυθμικὴν ἀγωγὴν κατά τι ταχυτέραν τῆς τοῦ *λάργκο* καὶ ὀλίγον βραδυτέραν τοῦ *ἀνταντίνο*. Χρησιμοποιοῦμεν ἐπίσης συχνάκις τὴν λέξιν *λαργκέττο* ὡς τίτλον τοῦ δευτέρου βραδέος μέρους μιᾶς συμφωνίας, μιᾶς σονάτας κλ., ὁπότε λέγομεν π χ. τὸ λαργκέττο τῆς 2ας συμφωνίας τοῦ Μπετόβεν, τὸ λαργκέττο τοῦ κουαρτέττου εἰς ρε τοῦ Φρὰνκ κλ. Γ. Σ.

λάργκο (Largo) *[Μουσ.]*. Μουσικὸς ὅρος σημαίνων τὸν βραδύτερον χρόνον τῆς ἐκτελέσεως ἑνὸς μουσικοῦ ἔργου. Διὰ πολὺ βραδὺν χρόνον προστίθεται τὸ *μόλτο* (molto) πρὸ τοῦ *λάργκο*.

λάργος (Largus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαργιιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 30 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ λάργοι εἶναι ἔντομα μετρίου μεγέθους μὲ μελανόν, γενικῶς, χρωματισμὸν μὲ ἐρυθρὰς καὶ κιτρίνας ἀποχρώσεις. Δ. Ν. Π.

Λαρδάθυρος, ἢ ***Λαρδατύρης, Θεοφάνης***. Στρατηγὸς Βυζαντινὸς (βλ. λ. *Θεοφάνης* Λαρδατύρης).

λαρδάκι (τὸ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κρηπὶς ἡ γραμμωτή*.

Λαρδᾶς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμὸν καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 113. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία καὶ συνοικισμούς: Ἅγιος Γεώργιος, Ἀζωγυρᾶς, Βιγλιά, Ζερβιανά, Καλυβιανή, Καμάρτσο, Καρεφυλλιανά, Κουτσουφιανά, Μετόχι, Μπαλαμπιανά, Νέο Χωριό, Νταμηλοχώρι, Παπαδημητριανά, Πιπεριανά, Σταμαθιανά, Τράχηλος καὶ Φουρνάδω. Χ. Δ.

λαρδερελλίτης (ὁ) (Larderellit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν βορικὸν ἅλας τοῦ ἀμμωνίου ἔνυδρον· ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $(NH_4)_2 B_8O_{13}$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα εἰς μικροτάτους τραπεζοειδεῖς κρυστάλλους, οἱ ὁποῖοι συνάπτονται πρὸς λευκὰ ἕως κιτρινωπὰ συσσωματώματα. Ἀπαντᾷ ἐν Τοσκάνῃ. Γ. Β.

Λαρδηγὸς *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς δυτικῆς Κεφαλληνίας (πλάτ. 38°09′25″ Β., μῆκ. 20°29′10″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephalonia) δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι καὶ ΝΑ. κέρας τῆς πρώτης στενώσεως τοῦ κόλπου *Ἀργοστολίου* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

λαρδὶ (τό)· ἀπὸ τοῦ βυζαντ. *λάρδος* καὶ τοῦτο ἀπὸ τοῦ λατ. *lardus-laridus*· τὸ λίπος τοῦ χοίρου.

—*[Βρωματοχ.]* Λαρδὶ καλεῖται κυρίως ἡ συμπαγὴς ὑπὸ τὸ δέρμα ἀμέσως εὑρισκομένη στιβὰς λίπους τοῦ σώματος τοῦ χοίρου ὡς καὶ κατ' ἐπέκτασιν καὶ θαλασσίων τινῶν κητῶν. Τὸ λαρδὶ φέρεται εἰς τὴν κατανάλωσιν συνήθως διατηρημένον δι' ἁλατίσματος ἢ καπνίσματος καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς φαγητὰ ὡς λιπαρὰ ὕλη. Σ. Γ.

Λαρδιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Παλαιοκάστρου ἢ Περαχωρίου τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 140. Χ. Δ.

λαρδιζαβάλη (ἡ) (Lardizabala) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βερβεριοειδῶν* ἢ *βερβεριδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἰθαγενεῖς τῆς Χιλῆς, ἀναρριχητικοὺς καὶ κοσμητικούς. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ἡ *λαρδιζαβάλη ἡ χιλιανὴ* (Lar-

Digitized by Google

dizabala biternata). Ὁ καρπός της εἶναι ἐδώδιμος καὶ οἱ λεπτοὶ ἰσοπαχεῖς βλαστοί της χρησιμοποιοῦνται ἀντὶ σχοινίου. Δ. Ν. Π.

Λάρδος *[Γεωγρ.]*. Χερσονησίζουσα προβολὴ τῆς Ρόδου, ἀπολήγουσα εἰς ἀκρωτήριον φερώνυμον (πλάτ. 36°03' ½ Β., μῆκ. 28°07' Ἀν., χάρτ ἀγγλ 1667: Rhodos island) καὶ σχηματίζουσα πρὸς Ν. αὐτῆς κολπίζοντα ὅρμον, εἰς οὗ τὸν μυχὸν καὶ εἰς 2 χιλιόμ. ἔνδον χωρίον, καὶ ταῦτα *Λάρδος* ὡσαύτως ὀνομαζόμενα. Σ. Ε. Λ.

λαρδώνω ἰδιωματ., ἀρτύω μὲ λαρδί, ρίπτω εἰς τὸ φαγητὸν λαρδί.

Λαρεβελλιὲρ-Λεπὼ (Larevellière - Lépeaux), ***Λουδοβῖκος - Μαρία***. Γάλλος πολιτικὸς (1753—1824). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς συντακτικῆς συνελεύσεως καὶ ἀκολούθως τῆς συμβατικῆς. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ροβεσπιέρρου ἀνέλαβε καὶ πάλιν τὴν ἐν τῇ συμβατικῇ ἕδραν του. Ὡς μέλος τοῦ διευθυντηρίου ἀντέδρασε κατὰ τῶν μοναρχικῶν. Ἔνθερμος θαυμαστὴς τοῦ Βοναπάρτου κατ' ἀρχάς, ἀπεδοκίμασε τὸ πραξικόπημα τῆς 18 Μπρυμαὶρ καὶ ἠρνήθη, ὡς μέλος τοῦ ἰνστιτούτου, νὰ ὁρκισθῇ εἰς τὸν Ναπολέοντα. Πλὴν ἄλλων ἔγραψε καὶ ἀπομνημονεύματα, δημοσιευθέντα τῷ 1895. Μ. Ν. Δ.

Λὰ Ρενιέρ, *Γκριμὸ ντὲ*—. (Grimod de La Regnière), ***Ἀλέξανδρος - Βαλτάσαρ - Λαυρέντιος***. Γάλλος λογοτέχνης (βλ. λ. *Γκριμὸ* ντὲ Λὰ Ρενιέρ

Λαρεντάλια, ἢ ***Λαρεντινάλια*** Larentalia ἢ Larentinalia) *[Ἀρχ.]*. Ρωμαϊκὴ ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τῆς Ἄκκας Λαρεντίας, ὡραίας κόρης, πανηγυριζομένη τὴν 22 Δεκεμβρίου εἰς ἀνάμνησιν τοῦ πλούτου, ὃν ἐκληροδότησεν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν λαὸν μετὰ τὸν θάνατόν της καὶ τὸν ὁποῖον εἶχεν αὕτη ἀπὸ τοῦ συζύγου της Ταρουτίου. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ἡ Ἄκκα Λαρεντία ἦτο μυθικὸν πρόσωπον καὶ σύζυγος τοῦ ποιμένος Φαυστύλου, ἀνέθρεψε δὲ τὸν Ρωμύλον καὶ τὸν Ρῶμον. Εἶχε κατὰ τὴν παράδοσιν 12 υἱούς, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν τὴν θέσιν του κατέλαβεν ὁ Ρωμύλος, συστήσας μετὰ τῶν ἄλλων ἕνδεκα τὸν ἱερὸν σύλλογον τῶν «Ἀρουραίων ἀδελφῶν» (Fratres Arvales). —Ω.

Λαρεντία *Ἄκκα [Μυθολ.]* βλ. λ. *Λαρεντάλια*.

Λαρεντία, *Λαρέντιος*. Ἀρχαΐζουσα καὶ ἀσυνήθης ἀπόδοσις τοῦ λατινικοῦ *Laurentia, Laurentinus*. Συνηθέστερον *Λαυρεντία, Λαυρέντιος*.

λαρεντία (ἡ) (Larentia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαρεντιιδῶν*, περιλαμβάνον πολυπληθῆ εἴδη ψυχῶν ἀπαντῶντα εἰς τὰς ψυχρὰς καὶ εὐκράτους χώρας τῆς γῆς. Αἱ λαρεντίαι εἶναι ὡραιόταται ψυχαί, μὲ σῶμα λεπτόν, κομψόν, κεραίας βραχείας καὶ πτέρυγας πολυχρώμους, ἐνδιαιτῶνται δὲ κυρίως εἰς ὀρεινὰ μέρη. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *λαρεντία ἡ πρασινίζουσα* (Larentia virida), ἥτις ἔχει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, χρῶμα ὑποπράσινον μετὰ φαιοπρασίνων ποδῶν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην. Αἱ κάμπαι της ἀναπτύσσονται καὶ ζῶσιν ἐπὶ διαφόρων λαχάνων. Δ. Ν. Π.

λαρεντιίδαι (οἱ) (Larentiidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μικρολεπιδοπτέρων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη ψυχῶν, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *λαρεντία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Λαρέντο (Laredo) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ Τεξάς, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Γκράντε, ἀπέναντι ἀκριβῶς τοῦ Νέου Λαρέντο τοῦ Μεξικοῦ, μεθ' οὗ συνδέεται διὰ γεφύρας. Κάτ. 40.500. Εἶναι κέντρον διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου μεταξὺ Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ Μεξικοῦ, ἐξυπηρετούμενον ὑπὸ πυκνῆς σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας. Ἔχει θαυμάσια κτήρια καὶ ὡραιότατον δημόσιον κῆπον. Κεῖται ἐπὶ εὐφορωτάτης πεδιάδος, εἰς ἣν εὐδοκιμεῖ ὁ βάμβαξ καὶ τὰ ἑσπεριδοειδῆ. Παρ' αὐτὴν τῷ 1908 ἀνεκαλύφθησαν πλουσιώταται πηγαὶ πετρελαίου. Τὸ Λαρέντο ἐκλήθη οὕτως ἐκ τῆς ὁμωνύμου ἱσπανικῆς πόλεως. Ἐκτίσθη τῷ 1767 ὡς μεξικανικὴ πόλις, τῷ δὲ 1847 κατελήφθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Μ. Ν. Δ.

Λὰ Ρενωντὶ (La Renaudie), ***Γοδεφρεῖδος***. Γάλλος εὐγενής, ἀποθανὼν τῷ 1560. Διετέλεσεν ἀρχηγὸς τῶν διαμαρτυρομένων καὶ κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν τῆς Ἀμποιάς, καταληφθεὶς ἐξαίφνης, ἢ κατ' ἄλλους προδοθείς, παρὰ τὸ δάσος τοῦ Noisay, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς του βαρώνου Παρδαγιάν. Μ. Ν. Δ.

Λαρέϋ, ἢ ***Ντελαρέϋ*** (La Rey ἢ De la Rey) ***Ἰάκωβος - Ἡρακλῆς***. Μπόερ στρατηγὸς (1847—1914), διακριθεὶς κατὰ τὸν μεταξὺ Μ. Βρεττανίας καὶ Τράνσβααλ πόλεμον τοῦ 1899. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ὑπηρέτησεν ὑπὸ διαφόρους ὁπλαρχηγοὺς καὶ μετέσχε διαφόρων ἀτάκτων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων ἐν τῇ Ν. Ἀφρικῇ. Ἀνδρωθεὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς βουλῆς τῆς Νοτιοαφρικανικῆς δημοκρατίας, γενόμενος ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τῆς πολιτικῆς τοῦ στρατηγοῦ Ζουμπίρ. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἀγγλοβοερικοῦ πολέμου τῷ 1899, ὁ Λαρέϋ προήχθη εἰς στρατηγὸν καὶ ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐν τῷ δυτικῷ μετώπῳ κατὰ τῶν Ἄγγλων στρατηγῶν λόρδων Μέθουεν καὶ Ρόμπερτς πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Τελείως γνώστης τῶν τοποθεσιῶν, ἐπέδειξε μεγίστην δραστηριότητα καὶ τὴν 11 Ἰουλίου τοῦ 1900 κατήγαγε τὴν πρώτην κατὰ τῶν Ἄγγλων νίκην ἐν Nitral's Nek, αἰχμαλωτίσας καὶ ἰσχυρὸν ἀπόσπασμα ἀγγλικοῦ στρατοῦ. Κατὰ τὸ δεύτερον στάδιον τοῦ πολέμου ὁ Λαρέϋ ἔσχεν ἐξ ὅλων τῶν Μπόερς στρατηγῶν τὰς μεγαλυτέρας ἐπιτυχίας. Βοηθὸς τοῦ στρατηγοῦ Λουδοβίκου Μπόθα καὶ μέλος τῆς κυβερνήσεως, ἐπεφορτίσθη μὲ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐν τῷ δυτικῷ Τράνσβααλ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἐκεῖ κατήγαγε σημαντικὰς ἐπιτυχίας ἐν Nooitgedacht καὶ Vlakfontein καὶ τὴν 7 Μαρτίου τοῦ 1902 ἐνίκησε καὶ ᾐχμαλώτισε ἐν Klerksdorp τὸν λόρδον Μέθουεν, τὸν ὁποῖον ὅμως, σοβαρῶς τραυματισθέντα κατὰ τὴν μάχην, ἀπέλυσε, μὴ δυνάμενος νὰ τῷ παράσχῃ τὴν ἀναγκαιοῦσαν ἰατρικὴν περίθαλψιν.

Ἡ γενναιοψυχία αὕτη τοῦ Λαρέϋ ἐπροκάλεσε τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν του. Μετὰ τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης ἐπεσκέφθη τὴν Εὐρώπην μετὰ τῶν ἄλλων Μπόερς στρατηγῶν πρὸς τὸν σκοπὸν ἐξευρέσεως χρηματικῶν πόρων διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνόρθωσιν τῆς πατρίδος των. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1903 μετέβη ἐπὶ ἀποστολῇ εἰς Ἰνδίας, ὅπως πείσῃ τοὺς ἐν Ἀχμετνάγκαρ κρατουμένους αἰχμαλώτους συμπατριώτας του ν' ἀποδεχθῶσι τὴν νέαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ὑποτασσόμενοι καὶ δίδοντες ὅρκον πίστεως. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1907 ἐξελέγη μέλος τῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως τοῦ πρώτου κοινοβουλίου τοῦ αὐτοκυβερνωμένου Τράνσβααλ. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς οὐδετερότητος τοῦ Τράνσβααλ ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, ἐπειδὴ ὁ στρατηγὸς Μπόθα ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας, συνετάχθη μὲ τοὺς ἀντιπάλους τοῦ Μπόθα προβὰς καὶ εἰς στασιαστικὰς ἀποφάσεις. Τὴν νύκτα τῆς 15 πρὸς τὴν 16 Σεπτεμβρίου τοῦ 1914 μεταβαίνων ἐπ' αὐτοκινήτου πρὸς συνάντησιν τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐξεγέρσεως ἐφονεύθη ὑπὸ στρατιωτικῆς περιπόλου. Μ. Ν. Δ.

Λαρζαντιὲρ (Largentière) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Ἀρντές, παρὰ τὸν ποταμὸν Λίνι. Κάτ. 2.283. Ἔχει μεταλλεῖα σιδήρου, λευκοσιδήρου καὶ ἀργυρούχου μολύβδου. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκεται παλαιὸς πύργος τῶν ἐπισκόπων τοῦ Βιβιὲ καὶ τῶν βαρώνων Ἀρζαντιὲρ καὶ ἐρείπια τοῦ πύργου τοῦ Φανζώ, κτισθέντος ἐπὶ τῆς θέσεως ὅπου ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Διός. Μ. Δ. Β.

λαρζιβαλιοειδῆ (τὰ) (Larzibaliaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων*, ἥτις κατὰ τοὺς πλείστους τῶν βοτανικῶν ἀποτελεῖ ἁπλῆν ποικιλίαν τῶν *βερβεριδοειδῶν* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Λαρζιγιὲρ (Largillière), ***Νικόλαος ντὲ***—. Γάλλος ζωγράφος (1656—1746). Θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος Γάλλος προσωπογράφος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Νεώτατος μετέβη εἰς τὸ Λονδῖνον, ἔνθα σχετισθεὶς μετὰ τοῦ P. Lely, πρώτου ζωγράφου τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Β', ἐπεφορτίσθη παρ' αὐτοῦ ν' ἀνακαινίσῃ τοὺς πλείστους πίνακας τῶν μεγάλων διδασκάλων τοῦ Windsor. Μολονότι ἡ ἐργασία του αὕτη, γενομένη μετ' ἀπολύτου ἐπιτυχίας, τῷ προσεπόρισε τὴν εὔνοιαν Καρόλου τοῦ Β', ὅστις προσεπάθησε νὰ τὸν κρατήσῃ παρ' ἑαυτῷ, ὁ Λαρζιγιὲρ ἐπέστρεψε (τῷ 1678) εἰς Παρισίους, ὅπου δὲν ἐβράδυνε νὰ καταστῇ διάσημος. Συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τῶν ἄκρως ἐκτιμωμένων τότε ζωγράφων Van du Meulen καὶ Le Brun καὶ ἐξετέλεσε σειρὰν προσωπογραφιῶν τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς ἀστικῆς τάξεως. Κατὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν ἀγγλικὸν θρόνον Ἰακώβου τοῦ Β', ἐκλήθη ἐκ νέου εἰς Λονδῖνον. Ἐξετέλεσε τὰς προσωπογραφίας τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ τῶν μεγιστάνων καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ἔνθα τῷ 1686 ὠνομάσθη μέλος τῆς βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ζωγραφικῆς. Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ταύτῃ ὁ Λαρζιγιὲρ κατέλαβε μετὰ ταῦτα διαδοχικῶς τ' ἀνώτατα ἀξιώματα.

Λαρζιγιέρ: Αὐτοπροσωπογραφία τοῦ καλλιτέχνου καὶ τῆς οἰκογενείας του.
(Μουσεῖον Λούβρου.)

Ἡ τέχνη του ὑπῆρξεν ἐνδιαφέρουσα, ἡ δὲ παραγωγή του ἄφθονος καὶ ποικίλη. Ἐξετέλεσε πίνακας ἐπὶ ἱστορικῶν θεμάτων, ρωπογραφίας, τοπιογραφίας, ἀπεικονίσεις ἀνθέων, φυτῶν καὶ καρπῶν. Ἡ θεμελιώδης ἀξία τῶν ἔργων του ἔγκειται ἐν τῇ λαμπρότητι τοῦ χρωματισμοῦ καὶ τῇ διαυγείᾳ τοῦ σχεδίου του. Ὡς προσωπογράφος ἀπέδωκε σημασίαν οὐ μόνον εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς φυσιογνωμίας καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ χαρακτῆρος τῶν προτύπων του, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πιστὴν ἐξεικόνισιν δευτερευουσῶν λεπτομερειῶν, ὡς εἶναι τὸ ἔνδυμα καὶ τὰ συμπαρομαρτοῦντα ἐξαρτήματα. Τοιουτοτρόπως κατώρθωσε νὰ δώσῃ εἰς τὰ ἔργα του ἀτμοσφαῖραν ἰδιάζουσαν καὶ πολλαχῶς ἐνδιαφέρουσαν. Ἡ φυσικότης τοῦ χρωματισμοῦ του στερεῖται ἐνίοτε παλμοῦ ζωῆς Ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τοὺς πίνακάς του ὑπάρχει μία θέλγουσα ἀκτινοβολία ζωηρότητος. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων ἔργων τοῦ Λαρζιγιὲρ τάσσονται αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', τοῦ καρδιναλίου de Noailles, τοῦ Colbert, τοῦ Huet, τοῦ Claude Bourdaloue, τοῦ Charles le Brun, τοῦ Van der Meulen, τοῦ Forest, τοῦ Lambert de Thorigny, τοῦ Bertin, τοῦ Βολταίρου, τοῦ Geoffroi, καθὼς καὶ τοῦ ἰδίου μετὰ τῆς οἰκογενείας του. Προσέτι δύο μεγάλαι ἱστορικαὶ συνθέσεις: «Γεῦμα δοθὲν τῷ 1687 ὑπὸ τῆς πόλεως τῶν Παρισίων πρὸς τιμὴν Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'» καὶ «Ὁ γάμος τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας» (1697), οἵτινες κατεστράφησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἐν τῇ πινακοθήκῃ Lacaze τοῦ μουσείου τοῦ Λούβρου ἀπόκειται ἕτερός τις πίναξ τοῦ Λαρζιγιέρ: «Ὁ κυνηγὸς μετὰ τοῦ κυνός του», ἐν ᾧ εἰκονίζονται καὶ δύο γυναῖκες, τῶν ὁποίων τὰς κεφαλὰς δὲν ἐζωγράφησεν ἰδιοχείρως ὁ καλλιτέχνης. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Λαρήνσιος. Ἀρχαϊκὴ καὶ ἀήθης ἀπόδοσις τοῦ λατινικοῦ κυρίου ὀνόματος Laurentius.

Λάρης (Lares) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μεσόγειος πόλις τῆς Ἀφρικῆς ἐν Ζευγιτανῇ (Τύνιδι), κειμένη 13 μίλλια ΝΑ. τῆς Νέας Κίρτας (Cirta Nova, νῦν El-Kef). Εἰς ἀνευρεθείσας ἐπιγραφὰς αὐτῆς καλεῖται Colonia Aelia Augusta Lares ἢ Laribus Colonia. Εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρονικὰ ἀναφέρεται ἐπίσκοπος αὐτῆς κατὰ τὸ 258 («a Laribus» ἢ «ἐκ Λαβούρνης»), ὡς καὶ κατὰ τὰ ἔτη 411 καὶ 525 («Larensis»). Ὑπὸ τοῦ Προκοπίου καλεῖται *Λάριβος*. Τὴν θέσιν αὐτῆς ἐπέχει τὸ σημερινὸν χωρίον Lorbus. Α. Θ. Ι.

Λάρητες (οἱ) (Lares) *[Μυθ.]*. Παλαιόταται ρωμαϊκαὶ θεότητες. Τὸ ὄνομά των εἶναι ἐτρουσκικῆς καταγωγῆς καὶ σημαίνει τὸν κύριον, τὸν ἀρχηγόν. Μήτηρ αὐτῶν ἐθεωρεῖτο ἡ *Λάρα* ἢ *Λαρούνδα* ἢ *Ἄκκα Λαρέντια*. Καθιερωτὴς τῆς λατρείας των μυθολογεῖται ὁ βασιλεὺς Σέρβιος Τούλλιος, κυρίως δὲ ἐθεωροῦντο προστάται τῆς ἐργασίας τῶν γεωργῶν (custodes agri, Lares agrestes) καὶ τῆς

Digitized by Google

οἰκογενειακῆς ἑστίας (Lares familiares. Συνήθης αὐτῶν βωμὸς ἦτο ἡ ἑστία καὶ ἱερὸν τὸ ἄτριον τῆς οἰκίας ἢ τῆς ἀγροικίας, πρὸ τοῦ ὁποίου προσηύχοντο εἰς αὐτοὺς ἀνὰ πᾶσαν πρωΐαν τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας. Κυρία ἑορτὴ πρὸς τιμὴν αὐτῶν ἦσαν τὰ *Λαράρια* ἢ *Λαρεντάλια*, ἀγόμενα τὴν 1ην Μαΐου. Ἐπίσης ἐθύοντο εἰς αὐτοὺς μικρὰ ζῷα ἀμέσως μετὰ τὴν λῆξιν κηδείας, τὴν τέλεσιν μνημοσύνου κλπ. πρὸς καθαρμὸν τοῦ οἴκου. Ἰδιαιτέρως ἐτιμῶντο οἱ Λάρητες ὑπὸ τῶν ταξιδευόντων (Lares viatorii, viales, semitales, compitales), ὑπὸ τῶν ναυτῶν (Lares permarini), τῶν στρατιωτῶν (Lares militares) καὶ τῆς πολιτείας (Lares publici, augusti). Συνήθως παρίστανται ὑπὸ μορφὴν παιδίων ἢ νεανιῶν φερόντων κέρας Ἀμαλθείας ἐν μέσῳ κατοικιδίων ζῴων ἢ ὑπηρετοῦντες τὴν Ἑστίαν. Π. Ν. Π.

Λάρης εὑρεθεὶς ἐν Καιρέᾳ.

Λάρι (Lari) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, 25 χλμ. ΝΑ. τῆς Πίζης. Κάτ. 12.158. Ἔχει ἀρχαῖον φρούριον. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται θερμαὶ ἰαματικαὶ πηγαί, γνωσταὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Μ. Ν. Δ.

λαρία (ἡ) (Laria) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαριδῶν*. Περιλαμβάνει ἔντομα μικρά, καλυπτόμενα ἀπὸ πυκνὸν καὶ βραχὺν χνοῦν. Τὰ ἔλυτρα δὲν καλύπτουν ὁλόκληρον τὴν κοιλίαν. Αἱ κεραῖαι εἶναι νηματοειδεῖς ἢ ἐλαφρῶς κτενοειδεῖς, αἱ προνύμφαι μαλακαὶ καὶ σαρκώδεις. Τὰ ἔντομα ταῦτα εἶναι οἱ κοινοὶ *βροῦχοι* ἢ *μαμούνια* τῶν ὀσπρίων. Ἡ εναπόθεσις τῶν ᾠῶν γίνεται ἐπὶ τῶν χλωρῶν λοβῶν, αἱ δὲ ζημίαι εἶναι πολλάκις σοβαραί. Ἐνδείκνυται ἡ ἀπολύμανσις τῶν ὀσπρίων ἐν τῇ ἀποθήκῃ διὰ διθειούχου ἄνθρακος ἢ ἐντὸς φούρνου εἰς 50° Κ. ἐπὶ 5' ὅταν τὰ ὄσπρια δὲν προορίζωνται διὰ σποράν. Ε. Τ. Ε.

Λαρὶβ (La Rive), ***Αὔγουστος***. Ἑλβετὸς φυσικὸς (1801—1873), υἱὸς τοῦ *Καρόλου Λαρίβ*. Νεώτατος διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φυσικῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Γενεύης. Τῷ 1830 μετέβη εἰς Παρισίους καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λονδῖνον, ὅπου καὶ ἐγένετο δεκτὸς ὡς μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρείας. Μετὰ ἑξαετίαν ἐκλήθη εἰς Γενεύην ὡς διευθυντὴς τῆς «Παγκοσμίου βιβλιοθήκης». Ὁ Λαρὶβ ἐφεῦρε τὴν ἀρχὴν τῆς πυξίδος τῶν κόλπων καὶ συνέβαλε σημαντικῶς εἰς τὸν θρίαμβον τῆς ἠλεκτροχημικῆς θεωρίας. Συνέγραψε μέγαν ἀριθμὸν ὑπομνημάτων καὶ τὰ ἔργα: «Θεωρία περὶ τῆς βολταϊκῆς στήλης», «Περὶ τοῦ θεωρητικοῦ καὶ ἐφηρμοσμένου ἠλεκτρισμοῦ» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

—**Λαρὶβ** (La Rive), ***Κάρολος-Γάσπαρος***. Ἑλβετὸς φυσικὸς καὶ χημικὸς (1770—1834). Ἐκδιωχθεὶς ἐκ τῆς γενετείρας του λόγῳ τῶν πολιτικῶν ταραχῶν τοῦ 1794, παρέμεινεν ἐπὶ ἑπταετίαν ἐν τῇ Ἰένῃ. Ἐπιστρέψας τῷ 1799 εἰς Γενεύην ἐγένετο ἑταῖρος τῆς ἐκεῖ Ἀκαδημίας καὶ ἔκτοτε κατέγινεν εἰς μελέτας περὶ φυσικῆς καὶ χημείας. Θεωρεῖται ὁ ἐφευρέτης τοῦ γαλβανομέτρου. Ὑπέρμαχος τῶν δημοκρατικῶν θεωριῶν, ὑπῆρξε μέλος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, ἥτις τῷ 1813 ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν, καὶ εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ μουσείου τῆς φυσικῆς ἑταιρείας καὶ τοῦ βοτανικοῦ κήπου τῆς Γενεύης. Μ. Ν. Δ.

Λαριβὲ (Larivey), ***Πέτρος***. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1550—1612). Υἱὸς ἐμπόρου ἐκ Φλωρεντίας, ἀφωσιώθη νεώτατος εἰς φιλολογικὰς μελέτας καὶ ἀπέβη βαθὺς γνώστης τῆς ἰταλικῆς ἰδίως ποιήσεως. Εἰς τὸ θέατρον ἐνεφανίσθη τῷ 1577 διὰ σειρᾶς θεατρικῶν ἔργων διεσκευασμένων ἐκ τῆς ἰταλικῆς καὶ γραφέντων εἰς τὸ πεζόν, παρὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε συνήθειαν ὅπως τὰ θεατρικὰ ἔργα γράφωνται ἐμμέτρως. Αἱ κωμῳδίαι τοῦ Λαριβὲ ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν καὶ ἐπηρέασαν σημαντικῶς τὸ γαλλικὸν θέατρον μέχρι τοῦ Μολιέρου καὶ τοῦ Regnard, οἵτινες ὅμως δὲν ἔμειναν ἀνεπηρέαστοι ἐκ τῶν ἔργων του. Ἔγραψεν: «Ὁ Λακές», «Ἡ χήρα», «Τὰ ποιήματα», «Ὁ ζηλότυπος», «Οἱ μαθηταὶ» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Λαρίγκοβα, καὶ *Λαριγκόβης ἐπαρχία [Γεωγρ.]*. βλ. *Λιαρίγκοβα* καὶ *Λιαριγκόβης ἐπαρχία*.

λαρίδαι (οἱ) (Laridae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηκτικῶν*, περιλαμβάνουσα πτηνὰ μὲ σῶμα σκαφοειδές, καλυπτόμενον ὑπὸ πυκνοτάτου πτερώματος καὶ πτίλων γλοιωδῶν πρὸς παρεμπόδισιν τῆς διεισδύσεως τοῦ ὕδατος καὶ τῆς διαβροχῆς τοῦ δέρματός των. Οἱ πόδες των καλύπτονται ὑπὸ λεπιδοειδῶν δερματοπτυχῶν καὶ καθίστανται οὕτω στεγανοί. Τὸ ράμφος εἶναι εὐρύ, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων καὶ ἰσχυρόν, τὸ ὀπίσθιον εὔρωστον καὶ αἱ πτέρυγες μακραί. Ἵπτανται συνεχῶς σχεδὸν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος καὶ νήχονται εὐχερῶς. Ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παραμένουσι σχεδὸν μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπωάσεως καὶ ἀνατροφῆς τῶν νεογνῶν των. Τρέφονται ἐκ διαφόρων ὑδροβίων ζῴων καὶ ἰδίως ἐξ ἰχθύων, τοὺς ὁποίους ἐπιδεξίως συλλαμβάνουσιν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι ὁ *λάρος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Λαρικὴ *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἐκτεταμένη ἐπικράτεια τῆς ἐντὸς τοῦ Γάγγου Ἰνδικῆς, γνωστὴ κυρίως ἐκ τοῦ Πτολεμαίου (Ζ 1, 4 καὶ 62). Ταύτης τὸ δυτικώτατον τμῆμα ἔκειτο παρὰ τὰ πρὸς τὴν Ἰνδοσκυθίαν ὅρια, μέρος δ' αὐτοῦ ἦτο ἡ *Συραστρηνὴ* (ἡ νῦν Guzerat), ἔχουσα τὰς πόλεις *Μινάγαρα* καὶ *Τιάτουρα*. Εἰς τὸ κύριον τμῆμα τῆς Λαρικῆς, ἑκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ Μωφὶς (νῦν Mahi), ὑπῆρχον κατὰ μὲν τὰ παράλια τὸ χωρίον *Καμμωνὶ* ὕπερθεν τοῦ ἀκρωτηρίου Παπική, ἐνδότερον δὲ αἱ πόλεις *Σαζάντιον* καὶ *Βαμμόγουρα*. Νοτιώτερον ἔκειντο ὁ ποταμὸς *Ναμάδης* (Nerbada), ἡ μεσόγειος πόλις *Νανίγαινα* (Tapti), ὁ ἐμπορικὸς λιμὴν *Βάργοσα* ἢ *Βαρύγαζα* (Broach) καὶ αἱ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ναμάδου πόλεις *Νουσαρίπα*, *Πουλιπούλα* καὶ *Σιριπάλα*. Εἰς τὴν Λαρικὴν ἐπίσης περιείχοντο αἱ μεσόγειοι πόλεις *Ὀζηνὴ* (Ujjain), πρωτεύουσα τοῦ βασιλέως Τιασtανοῦ, *Ἀγρινάγαρα* καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ ἄνω Γκονταβέρι διαβρεχόμενον ἔδαφος, ἔνθα ἡ *Νασικὴ* (Nasik). Π. Ν. Π.

—**Λαρικὴ** (Larice) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὁδοιπορικὸς σταθμὸς σπουδαῖος διὰ τὰ πανδοχεῖα αὐτοῦ, παρὰ τὴν Ἀκυληΐαν (Aquileia) ἐν Ἰταλίᾳ. Τοποθετεῖται ὑπὸ τοῦ Μύλλερ παρὰ τὸ στενὸν τοῦ Πρεντὶλ ἐπὶ τῶν Ἰουλιανῶν Ἄλπεων, ὑπ' ἄλλων δὲ παρὰ τὸ Pontebba. Π. Ν. Π.

λαρικόβιος (ὁ) (Laricobius) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κηριδῶν*, περιλαμβάνον κάνθαρους ἀπαντῶντας εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *λαρικόβιος ὁ ἐριχσόνιος* (Laricobius Erichsonii), ὅστις εἶναι μικροῦ μεγέθους κάνθαρος, μὲ χρῶμα φαιὸν καὶ ἔλυτρα καὶ πόδας κεραμοχρόους. Ἀπαντᾷ εἰς τὸ Τυρόλον καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων φυτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ τρέφεται. Δ. Ν. Π.

λαρικοειδὴς *πεύκη* *[Δασολ.]*. Εἶναι ἡ *ἰδαία* τοῦ Θεοφράστου, καλουμένη προσέτι *μαύρη πεύκη* καὶ *αὐστριακὴ πεύκη* ἢ *ὀρεινή*, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ *μπορίτσα* (ἐκ τοῦ σερβικοῦ bor). Ἐξαπλοῦται ἀπὸ Βιέννης μέχρι Κρήτης καὶ διὰ Ροδόπης εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ Κύπρον. Ἐν Ἑλλάδι φύεται εἰς τὴν ζώνην τῆς ἐλάτης καὶ δίδει τεχνικὴν ξυλείαν διαρκείας. Ρητινεύεται ἐν Πάρνωνι, εἰς βάρος ὅμως τῆς ὁποδόσεως ξυλείας. Εἶναι δένδρον εὐθυτενές, ρωμαλέον καὶ φιλόφωτον, κατάλληλον δι' ἀναδασώσεις ἐπὶ ἀσκεπῶν πτωχῶν ἐδαφῶν εἰς ὑψηλὰ μέρη (ἀπὸ 800—1.000 μ.). Α. Ε. Κ.

λαρικοσάκχαρον (τὸ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Τρισακχαρίτης ἀνευρεθεὶς εἰς τὰς ἐκκρίσεις τοῦ λάρικος, τῆς ψευδοτσούγας, ὡς καὶ εἰς τὸ μάννα μελίας τῆς ὄρνου. Δι' ὑδρολύσεως διασπᾶται εἰς δύο μόρια γλυκόζης καὶ ἓν φρουκτόζης. Σ. Γ.

λάριμος (ὁ) (Larimus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαινιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *λάριμος ὁ χρυσόχρους* (Larimus auratus), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, σῶμα ἀρκετὰ ὑψηλὸν ὑπὸ μικροτάτων λεπίων κεκαλυμμένον, κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην, στόμα εὐμέγεθες μετὰ πολυπληθῶν ὀδόντων καὶ χρωματισμὸν ὑποκίτρινον μὲ χρυσᾶ, στιλπνὰς ἀποχρώσεις. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

Λαριμπουαζιὲρ (La Riboisière), ***Ἰωάννης-Αὔγουστος, κόμης***—. Γάλλος στρατηγὸς (1759—1812). Ὡς κατώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ διεκρίθη εἰς πλείστας μάχας, ἐπιδείξας πρωτοβουλίαν καὶ ἡρωϊσμόν. Συνέβαλε μεγάλως ὡς ὑποστράτηγος εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἄουστερλιτς καὶ ἀκολούθως εἰς τὴν μάχην τῆς Ἰένας. Προβιβασθεὶς εἰς ἀντιστράτηγον μετέσχεν ἐνεργῶς τῆς πολιορκίας τοῦ Ντάντσιγ (Dantzig) καὶ τῆς μάχης τοῦ Friedland. Ἠκολούθησε τὸν Ναπολέοντα εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἰσπανίας (1808) καὶ κατόπιν τῆς Ρωσίας, ἀποθανὼν ἀπὸ ἐξάντλησιν κατὰ τὸ τέλος τῆς ὑποχωρήσεως τῆς Μεγάλης Στρατιᾶς. Μ. Ν. Δ.

Λαρινᾶτις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Εὐφορωτάτη χώρα τῆς Μέσης Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Φρεντανῶν, ἐπὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀπουλίας. Ἀπ' αὐτῆς πολλάκις οἱ *Φρενταvοὶ* ἐκαλοῦντο καὶ *Λαρινᾶται* (Frentani Larinates). Α. Θ. Σ.

λαρίνη (ἡ) (Larina) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *μελανιδῶν*, περιλαμβάνον ὑδρόβια ζῷα ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας. Τὰ μαλάκια τοῦ γένους τούτου ἐνδιαιτῶνται εἰς ὑφάλμυρα ὕδατα καὶ ἔχουσι μικρὸν μέγεθος, κόγχην μᾶλλον σφαιρικὴν μὲ βαθείας διαυλακώσεις καὶ ὑπὸ ἐλαιοπρασίνης ἐπιδερμίδος κεκαλυμμένην. Δ. Ν. Π.

λαρινία (ἡ) (Larinia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγριαπιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους χώρας τῆς γῆς. Αἱ λαρινίαι εἶναι ἀράχναι ἀρκετοῦ μεγέθους, μὲ σῶμα ἐπίμηκες, ἐπιξανθῶς ἢ ὑπερύθρως κεχρωματισμένον καὶ κοιλίαν κοσμουμένην ὑπὸ πορφυρῶν γραμμώσεων ἢ λωρίδων. Δ. Ν. Π.

Λαρῖνο, ἢ *Λάρινον* (Larino) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ Καμπομπάσσο. Παρ' αὐτὴν διασῴζονται ἔτι ἐρείπια ἀμφιθεάτρου, τειχῶν καὶ ἄλλων ἀρχαιοτήτων. Λόγῳ τῆς ὀχυρᾶς τῆς θέσεως διεδραμάτισε σημαντικὸν ρόλον κατὰ τοὺς καρχηδονιακοὺς πολέμους. Κάτ. 8.000 Μ. Ν. Δ.

λάρινος (ὁ) (Larinus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ρυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον πολυπληθῆ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐκράτους χώρας καὶ τὰ ἐρημικὰ μέρη τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Οἱ λάρινοι εἶναι μεγάλου ἢ μετρίου μεγέθους κάνθαροι, μὲ σῶμα εὐρὺ καὶ μᾶλλον βραχύ, ποικίλους χρωματισμοὺς καὶ ἐπὶ διαφόρων φυτῶν ἐνδιαιτώμενοι. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ *λάρινος ὁ πεποικιλμένος* (Larinus ornatus), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, κεφαλὴν μικράν, ἀπολήγουσαν εἰς ἀμβλὺ ρύγχος, κεραίας λεπτὰς καὶ μετρίου μήκους, προθώρακα τριγωνικὸν μὲ ἀπεστρογγυλωμένας πλευράς, πόδας ἰσχυρούς, μετρίου μεγέθους εἰς ἀγκιστροειδεῖς ἀποφύσεις ἀπολήγοντας καὶ χρῶμα κιτρινόφαιον μετὰ ὑπολεύκων κηλίδων καὶ ποικιλμάτων. Ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης εἰς διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

λάριξ (ἡ) (Larix) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κωνοφοριδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα μεγάλα, φυλλοβόλα καὶ δασικά. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν αὐτοῦ γνωστότερον εἶναι ἡ *λάριξ ἡ εὐρωπαϊκή* (Larix europaea), δένδρον ἱκανοῦ ἀναστήματος, ἰθαγενὲς τῆς μέσης Εὐρώπης, καλλιεργούμενον διὰ τὴν ἀρίστης ποιότητος ξυλείαν του, ἥτις χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν οἰκοδομικήν, καὶ τὸν φλοιόν του, χρήσιμον εἰς τὴν βυρσοδεψίαν. Ἡ ἐκ τοῦ δένδρου τούτου ρητίνη εἶναι φαρμακευτική, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *λαρικοτερεβινθίνη* (Terebinthina veneta) ὡσαύτως φαρμακευτικαὶ εἶναι καὶ αἱ ἐπὶ τῶν φύλλων του ἐκκρινόμεναι σταγόνες ἐν εἴδει δάκρυου, γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *δάκρυ λάρικος* (Manna laricina). Ἐξ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν γνωστότερα εἶναι ἡ *λάριξ ἡ ἀμερικανική* (Larix americana), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς βορείου Ἀμερικῆς, ἡ *λαριξ ἡ δυτικὴ* (Larix occidentalis), ἰθαγενὴς ὡσαύτως τῆς Ἀμερικῆς, καὶ *λάριξ ἡ ιαπωνικὴ* (Larix japonica), ἰθαγενὴς τῆς Ἰαπωνίας. Πάντα τὰ εἴδη ταῦτα καλλιεργοῦνται εἰς πλείστας ὀρεινὰς χώρας ὡς κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

Λάριξ ἡ εὐρωπαϊκή.

λαριξικὸν ὀξύ, ἢ *μαλτόλη* *[Ὀργ. Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου:

$$\begin{matrix} HC.CO.CO \\ \| \quad\quad | \\ HC{-}O{-}CH.CH_3 \end{matrix} \quad ἢ \quad \begin{matrix} HC.CO.C.OH \\ \| \quad\quad \| \\ HC{-}O{-}C.CH_3 \end{matrix}$$

ληφθὲν δι' ἐκχυλίσεως διὰ θερμοῦ ὕδατος τοῦ φλοιοῦ τῆς λάρικος. Περαιτέρω ἀνευρέθη εἰς τὴν βύνην, τὰ φύλλα τῆς λευκῆς ἐλάτης, ὡς καὶ μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς ξηρᾶς ἀποστάξεως τοῦ ἀμύλου καὶ τῆς κυτταρίνης. Τήκεται εἰς 160°, 5. Σ. Γ.

Λάριος *λίμνη* (Larius lacus) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λίμνη τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ πέραν τοῦ Πάδου (Transpadana) χώρᾳ, εἰς τοὺς πρόποδας τῶν Ραιτικῶν Ἄλπεων. Διασχίζεται εἰς δύο βραχίονας κατὰ τὰ νότια αὐτῆς, ἐν εἴδει κόλπων, τὸν ΝΔ. μήκους 28 χλμ., εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ πόλις Κῶμον, καὶ τὸν ΝΑ. μήκους 18 χλμ., καλούμενον Lecco (Leucum) ἀπὸ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ὁμωνύμου πόλεως. Αἱ ὄχθαι αὐτῆς εἶναι γραφικώταται καὶ πολυσχιδεῖς ἐν εἴδει φιόρδ, ἐπὶ τῶν ὁποίων, ὅπως καὶ σήμερον, ἀνηγείροντο ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων μεγαλοπρεπεῖς ἐπαύλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ τοῦ Πλινίου τοῦ νεωτέρου. Κειμένη ἐπὶ μιᾶς τῶν ὁδῶν, αἵτινες κατήρχοντο ἀπὸ τῶν Ἄλπεων πρὸς τὸ Μεδιόλανον, εἶχε μεγάλην στρατιωτικὴν σπουδαιότητα, οἱ δὲ Ρωμαῖοι διετήρουν ἐν αὐτῇ μικρὸν στολίσκον, ναυλοχοῦντα ἐν Κώμῳ. Σήμερον καλεῖται *λίμνη τοῦ Κώμου* (Lago di Como ἢ Laco di Lario). Α. Θ. Σ.

Λάρις *[Γεωγρ.]*. Νεώτερον ὄνομα τοῦ ποταμοῦ τῆς Βοιωτίας *Θερμώδοντος* (βλ. λ.).

Digitized by Google

—**Λᾶρις** /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ποταμὸς τῆς Ἰταλίας, ὁ αὐτὸς μὲ τὸν *Λεῖριν* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

Λαρὶς /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Παλαιστίνης, ἀποτελοῦσα ἀνέκαθεν τὸ σύνορον αὐτῆς πρὸς τὴν Αἴγυπτον, ὅπως ρητῶς ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν μωσαϊκὸν χάρτην τῆς Παλαιστίνης. Τὸ ἀρχαῖόν της ὄνομα ἦτο *Ρινοκόρουρα*. Σήμερον λέγεται *ἐλ-Ἀρίς*. Ἐκτίσθη πιθανῶς ὑπὸ Αἰθίοπος κατακτητοῦ τῆς Αἰγύπτου ὡς τόπος ἐξορίας. Ἦτο ἕδρα ἐπισκόπου. Εἰς αὐτὴν ἀπέθανε τῷ 1118 ὁ Βωδουῖνος Α΄ βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ σήμερον δὲ δεικνύεται ἐν αὐτῇ ἡ *Χατζὰρ Μπερτάουϊλ* (=πέτρα τοῦ Βωδουίνου). Ὁ Ναπολέων τὴν κατέλαβε τῷ 1799. Γ. Λ. Α.

Λάρισα /*Μυθολ.*/. Σύζυγος τοῦ Ποσειδῶνος καὶ μήτηρ τοῦ Ἀχαιοῦ, Φθίου καὶ Πελασγοῦ. Ὁ Παυσανίας (ΙΙ, 24) θεωρεῖ τὴν Λάρισαν θυγατέρα τοῦ Πελασγοῦ. Ἐκ τοῦ Φθίου πιθανὸν νὰ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ Φθία τῆς Θεσσαλίας. Τῆς Λαρίσης ἐπώνυμος εἶναι ἡ ἐν Θεσσαλίᾳ πόλις καὶ ἡ τοῦ Ἄργους ἀκρόπολις. Τ. ΙΤΡ.

Λάρισα. Ἐκ τῶν πολλῶν ἀρχαίων πόλεων, ἐκτὸς τῆς *Λαρίσης* τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς *Κρεμαστῆς Λαρίσης* τῆς Φθιώτιδος, ἄξιαι μνείας εἶναι καὶ αἱ ἑξῆς:—1) Ἡ *Φρικωνὶς Λάρισα*, πόλις τῆς ἐν Μ. Ἀσίᾳ Αἰολίδος, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἕρμου κειμένη, καὶ εἰς ἀπόστασιν 13 χιλιομ. (70 ἀρχ. σταδ.) ἀπὸ τῆς αἰολικῆς Κύμης. Ταύτης γίνεται μνεία ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου (Ἰλ. Β 841) ὡς ἐριβώλακος καὶ κατοικουμένης ὑπὸ Πελασγῶν, οἵτινες κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἦσαν σύμμαχοι τῶν Τρώων, ὁδηγηθέντες εἰς τὸ Ἴλιον ὑπὸ τῶν δύο υἱῶν τοῦ Λήθου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Τευτάμου, Ἱππόθου ἢ Ἱπποθόου καὶ Πυλαίου. Ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου *Λήρισαι* καλουμένη, ἀναφέρεται ὡς μία τῶν ἕνδεκα αἰολικῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας. Κατὰ τὸν Ε΄ π. Χ. αἰῶνα ἦτο σύμμαχος τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατὰ τὸ 401, καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἐδέχθη ἀποίκους Αἰγυπτίους. Εἰς ταύτην, πιθανώτατα, ἢ τὴν *Λάρισαν* τῆς Τρῳάδος, ἀνήκουσι καὶ τὰ χαλκᾶ νομίσματα τοῦ Γ΄ π. Χ. αἰῶνος, φέροντα ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν ἀνδρικὴν μετὰ βραχέος πώγωνος, ὄπισθεν δὲ τὴν λέξιν ΛΑΡΙΣΑΙ καὶ δίωτα καὶ κόκκον κριθῆς, ἢ ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν γυναικείαν μετὰ σφενδόνης, ὄπισθεν δὲ τὰ γράμματα Λ-Α καὶ δίωτα μεταξὺ ροπάλου καὶ κηρυκ ίου.

—2) Ἡ *τρωϊκὴ Λάρισα*, κειμένη ἐπὶ τῆς παραλίας μεταξὺ τῶν πόλεων Ἀλεξανδρείας καὶ Ἁμαξιτοῦ. Περὶ τῶν νομισμάτων αὐτῆς βλ. ἀνωτ.

—3) Ἡ *Λάρισα τῆς Συρίας* ἢ *Κασιῶτις*, κειμένη ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Ὀρόντου, μεταξὺ τῶν πόλεων Ἐπιφανείας καὶ Ἀπαμείας. Καὶ ταύτης διεσώθησαν νομίσματα χαλκᾶ αὐτόνομα. Εἰς τὴν Λάρισαν ταύτην ἐπὶ Σελεύκου Νικάνορος εἶχεν ἱδρυθῆ μέγα ἱπποφορβεῖον. Διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐφημίζοντο κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Σελευκιδῶν ὡς ἄριστοι ἱππεῖς.

—4) Ἡ *Ἐφεσία Λάρισα*. Αὕτη ἐκτίσθη μὲν ὑπὸ τῶν Ἰώνων, ἀλλ' ἐνωρὶς περιῆλθεν εἰς τοὺς Λυδούς· ἀποκτήσασα βραδύτερον τὴν αὐτονομίαν της τὴν διετήρησε μέχρι τῶν μέσων τοῦ Γ΄ π. Χ. αἰῶνος, ὅτε καὶ νομίσματα χαλκᾶ ἔκοψε. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Γ΄ αἰῶνος περιῆλθεν εἰς τὴν Ἔφεσον, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ Ἐφεσία ὠνομάσθη. Ἔκειτο ἐν τῷ Καϋστρίῳ πεδίῳ καὶ ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἐφέσου ἀγούσης ὁδοῦ καὶ εἶχε ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις ἀπὸ ταύτης καὶ Λαρισηνὸς ἐπεκαλεῖτο. Ἐρείπια τῶν τειχῶν τῆς Λαρισης ταύτης, ὡς καὶ ἄλλων μνημείων αὐτῆς, διασώζονται πλεῖστα.

—5) Ἡ *τῆς Ἀσσυρίας*, ἥτις κειμένη παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἐρείπια, ὅτε διῆλθε διὰ ταύτης ὁ στρατὸς τοῦ Κύρου τοῦ νεωτέρου (*Ξεν.* Κύρου Ἀνάβ. γ, 4. 7).

—6) Ἡ *τῆς Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος*, κειμένη κατὰ τὰ ὅρια τῶν δύο εἰρημένων ἀρχαίων ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ χωρίζοντος ταύτας ὁμωνύμου της ποταμοῦ Λαρίσου. Ἡ Λάρισα αὕτη ἐμνημονεύετο, κατὰ τὸν Στράβωνα (C. 440), ὑπὸ τοῦ Θεοπόμπου.

—7) Ἡ παρὰ τὰς *Τράλλεις*, ἥτις ἔκειτο κατὰ τὸν Στράβωνα ἐπὶ τοποθεσίας ὁμοίας πρὸς τὴν τῆς Κρεμαστῆς Λαρίσης τῆς Φθιώτιδος.

—8) Κώμη τις παρὰ τὸν Πόντον, μεταξὺ Ναυλόχου καὶ Ὀδησσοῦ.

Πλὴν τῶν εἰρημένων πόλεων, τὸ ὄνομα *Λάρισα* ἔφερον: 1) Ἡ ἀκρόπολις τοῦ ἀρχαίου Ἄργους (βλ. κατ.). 2) Τοποθεσία τις ἐν Ἀττικῇ. 3) Τοποθεσία τις ἐν Λέσβῳ. «Λαρισαῖαι πέτραι», ἐν τῇ ἀπὸ Μυτιλήνης εἰς Μήθυμναν ὁδῷ καὶ ἄλλαι ἀλλαχοῦ. ΚΑΨ.

—**Λάρισα** /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. —1) Πόλις ἀρχαία ἐν τῇ Κρήτῃ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ὄλερον· ταύτης οἱ κάτοικοι, ἤδη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς χρονολογήσεως κατ' ὀλυμπιάδας, μετηνάστευσαν καὶ συνῳκίσθησαν εἰς Ἱεράπυτναν, ὥστε τὴν ὕπαρξιν τῆς πόλεως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος νὰ ἐνθυμίζῃ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ *Λαρισίου πεδίου*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ποτὲ ἔκειτο αὕτη. —2) Ἕτερον ὄνομα τῆς πόλεως *Γόρτυνος* ἐν Κρήτῃ. Τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι πελασγικῆς προελεύσεως. Ν. Ε. Π.

—**Λάρισα** /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἡ *ἀκρόπολις τοῦ Ἄργους* (και *Ἀργεῶτις* πρὸς διάκρισιν), ὀνομασθεῖσα οὕτω ἢ ἐκ τοῦ *Λάσα* (=ἀκρόπολις πέτρινος), ἢ ἐκ τῆς θυγατρὸς τοῦ Πελασγοῦ, εἴτε διότι εἰς τὴν πελασγικὴν σημαίνει φρούριον. Διήκει ἐκ τῶν προβούνων τῶν ἀργολικῶν πεδίων πρὸς τὴν θάλασσαν μέχρι 3 χιλμ., ἐξικνουμένη εἰς ὕψος 281 μέτρων. Ἐπι τοῦ Α. ταύτης ἄκρου ἤγειρεν ὁ Δαναὸς τὴν ἀκρόπολιν, ἧς τὰ τείχη συγκροτοῦνται ἐκ δύο περιβόλων περικλειόντων ἐντὸς βράχων 4 δεξαμενὰς ὕδατος. Ἐν μέσῳ ταύτης ὑψοῦνται κυκλώπεια τείχη, ἐφ' ὧν ἐπικάθηνται ἕτερα ρωμαϊκῆς καὶ ἑνετικῆς ἐποχῆς μετὰ ἐξωτερικοῦ τείχους καὶ ἑνετικῶν πύργων. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Λαρισαίου Διὸς καὶ ὁ τῆς Ἀθηνᾶς, ἐν ᾧ ἐνυπῆρχε τὸ ξόανον τοῦ Διὸς Τριόπα. Ἐπὶ τῆς ΒΑ. πλευρᾶς, ὅπου νῦν ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Κατακρυμμένης, εὑρίσκοντο οἱ ναοὶ τῆς Ἥρας, τοῦ Ἀπόλλωνος Πυθαέως ἢ Δειραδιώτου, ἐν ᾧ, κατὰ Θουκυδίδην, ἐγράφοντο αἱ συνθῆκαι, καὶ τὸ μαντεῖον. Ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Κατακρυμμένης ἄρχεται σπήλαιον, ἐξ οὗ ἀρχίζει ὑπόγειος ὁδὸς μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς Λαρίσης. Ἐν συνεχείᾳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἠγείρετο ὁ ὑπὸ τοῦ Διομήδους ἀνεγερθεὶς ναὸς τῆς πολιούχου Ἀθηνᾶς Ὀξυδερκοῦς, ὅπου ὁ τάφος τοῦ Ἀκρισίου καὶ παρ' αὐτὸν τὸ στάδιον, ἐν ᾧ ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες τοῦ Νεμείου Διὸς καὶ τὰ Ἡραῖα (βλ. καὶ λ. *Ἄργος* (*Ἀρχ. Γεωγρ.*)). Καθ' ἅπαντας τοὺς ἱστορικοὺς σταθμοὺς τοῦ Ἄργους, ἡ Λάρισα ἀπέβη τὸ προπύργιον αὐτοῦ, καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἐχρησίμευσεν ὡς ὁρμητήριον τῶν Καραγιάννη καὶ Ὑψηλάντου κατὰ τοῦ Δράμαλη (1822). Γ. Θ. Δ.

— **Λάρισα** (***Κρεμαστὴ***) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Φθιώτιδος εἰς ἀπόστασιν 4 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου παραλίας. Ἡ μὲν ἀκρόπολις αὐτῆς εἶχε κτισθῆ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἑνὸς λόφου τῶν ΝΑ. ὑπωρειῶν τῆς Ὄθρυος, (διὰ τοῦτο καὶ *Κρεμαστὴ* ἐπεκαλεῖτο), ἡ δὲ κάτω πόλις ἐπὶ τῶν κλιτύων αὐτοῦ. Ἐφημίζετο διὰ τοὺς ἀμπελῶνάς της καὶ ἐπωνομάζετο καὶ *Πελασγία* κατὰ τὸν Στράβωνα (C. 435 καὶ 440). Ἐπιστεύετο ὅτι κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἀνῆκεν εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Ἀχιλλέως καὶ διὰ τοῦτο νομίσματά τινα αὐτῆς ἔφερον τὴν εἰκόνα του. Κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους γίνεται μνεία αὐτῆς ὡς καταληφθείσης ὑπὸ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ὅτε ἐπέδραμε τὴν Θεσσαλίαν (302 π. Χ.), καὶ κηρυχθείσης ἐλευθέρας. Ὁμοίως κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (200 π. Χ.) κατὰ τὸν μεταξὺ Φιλίππου Ε΄ και αὐτῶν πόλεμον, ὡς καὶ κατὰ τὸ 171 π. Χ.

Τὰ ἐρειπια τῆς πόλεως ταύτης ὡς καὶ τῆς ἀκροπόλεώς της εἶναι καταφανῆ σήμερον παρὰ τὴν πολίχνην τῆς Φθιώτιδος Γαρδίκι. Τὰ τείχη τῆς ἀκροπόλεως, ἐκ τετραγωνικῶν κανονικῶν λίθων, εἶναι τῶν μακεδονικῶν χρόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἦτο ὀχυρώτατον φρούριον, τὰ δὲ τῆς πόλεως ἐκ πολυγωνικῶν λίθων. Ἐν τῇ ἀκροπόλει διασῴζονται καὶ ἴχνη ἀρχαίου ἱεροῦ, ὡς καὶ ναΐσκου τῶν χριστιανικῶν χρόνων, ἐν δὲ τῇ κάτω πόλει μόνον τεμάχια κιονοκράνων τινῶν. Τῆς Κρεμαστῆς Λαρίσης διεσώθησαν καὶ νομίσματά τινα, ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς δύο χρονικὰς περιόδους. Τὰ τῆς α΄ (302—286 π. Χ.) εἶναι τριῶν τύπων, τὰ δὲ τῆς β΄ (197—146 π. Χ.) ἑνός. ΚΑΨ.

— **Λάρισα** /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Θεσσαλίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ καὶ ἐπαρχίας καὶ ἕδρα δήμου, κειμένη μεσογείως ἐντὸς τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος καὶ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Πηνειοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1770, ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως, ἦτο ἕδρα τῆς διοικήσεως τῆς Θεσσαλιας εἰς ἣν ὑπήγοντο αἱ ὑποδιοικήσεις Βόλου, Ἀγυιᾶς, Δερελί, Τυρνάβου, Ἐλασσόνος. Τρικκάλων, Καρδίτσης, Δομοκοῦ, Φαρσάλων, Βελεστίνου καὶ Ἁλμυροῦ. Ἠρίθμει τότε 30—40.000 περίπου κατοίκων, ἐξ ὧν 8 000 Χριστιανοί, κατανεμημένους εἰς 6 συνοικίας (*Τρανὸς Μαχαλᾶς*, *Ταμπάκικα*, *Σουφλάρια*, *Παράσχου*, *Ἀρναοὺτ* καὶ *Πέρα Μαχαλᾶς*), ἐξ ὧν αἱ μὲν 5 πρῶται ἔκειντο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ, ἡ δὲ ἕκτη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς, πέραν δηλαδὴ τῆς κυρίως πόλεως, ἐξ οὗ ἔλαβε και τὸ ὄνομα. Σήμερον ἡ Λάρισα, αὐξηθεῖσα διὰ τῆς ἐγκαταστάσεως πολλῶν προσφύγων τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ἀριθμεῖ (1928) 23.899 κατ., ὁ δὲ ὁμώνυμος δῆμος, τοῦ ὁποιου εἶναι ἕδρα, 25.861 κατ., και διαιρεῖται εἰς 8 ἐντὸς τοῦ σχεδίου συνοικίας καὶ δύο ἐκτὸς σχεδίου προσφυγικοὺς συνοικισμοὺς (*Νέας Σμύρνης* καὶ *Νέας Φιλιππουπόλεως*), οἱ ὁποῖοι μετὰ τῶν πλησίον χωρίων και μικροσυνοικισμῶν *Καλύβια*, *Κιόσκι* και *Κουλούρι*, ὑπάγονται εἰς τὸν δῆμον Λαρίσης. Αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν πόλιν συνοικιαι, ἔχουσαι ἴδιον ἑκάστη ἐνοριακὸν ναόν, εἶναι: *Ἁγίου Ἀχιλλείου* (παλαιὸς Τρανὸς Μαχαλᾶς), ὅπου ὁ μητροπολιτικὸς ναός, ἱδρυθεὶς τῷ 1896 καὶ τιμώμενος εἰς μνήμην τοῦ ἁγίου Ἀχιλλειου, *Ταμπάκικα*, μὲ ναὸν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ἱδρυθέντα τῷ 1880—1881, *Σουφλάρια* μὲ ναὸν τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα μαρτύρων, ἱδρυθέντα τῷ 1862—1866, *Παράσχου* μὲ ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἱδρυθέντα τῷ 1857, *Ἀρναοὺτ* μὲ ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἱδρυθέντα τῷ 1869, *Πέρα Μαχαλᾶ* μὲ ναὸν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, πυρποληθέντα τῷ 1897, ὅτε οἱ Γοῦρκοι εἰσῆλθον διαρκοῦντο. τοῦ πολέμου εἰς Λάρισαν, καὶ ἀνεγερθέντα τῷ 1901—1902 δαπάνῃ τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Ἀνδρέου Συγγροῦ, *Ἁγίου Κωνσταντίνου* μὲ ὁμώνυμον ναὸν καὶ *Σιδηροδρομικοῦ Σταθμοῦ* μὲ ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν, χρησιμεύοντα καὶ ὡς νεκροταφειακόν. Οἱ προσφυγικοὶ συνοικισμοὶ ἔχουσιν ἐπίσης ἰδίους ναοὺς ἐνοριακούς.

Ἡ παλαιὰ πόλις τῆς Λαρίσης περιεβάλλετο ὑπὸ τείχους ἡμικυκλικοῦ σχήματος, τοῦ ὁποιου τὰ ἄκρα ἐστηρίζοντο ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ. Εἶχε τοῦτο 4 πύλας (*Τρικκάλων*, *Φαρσάλων*, *Βόλου* καὶ *Κωνσταντινουπόλεως* ἢ *Ἀγυιᾶς*) καὶ περιεβάλλετο ὑπὸ τάφρου. Ἡ πρὸς τὸν ποταμὸν πλευρὰ παρέμενεν ἀνοχύρωτος, προφυλασσομένη ὑπὸ φρουρίου δεσπόζοντος τῆς πρὸς Β. περιοχῆς καὶ φυλάσσοντος τὴν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ διάβασιν. Τοῦτο ἦτο εὐχερές, δεδομένου ὅτι ὁ Πηνειὸς περιβάλλει ἀπὸ βορρᾶ τὴν πόλιν, σχηματίζων περὶ αὐτὴν ἡμικυκλικὸν ροῦν, τὸ δὲ φρούριον ἔκειτο περὶ τὸ κέντρον τοῦ ἡμικυκλίου. Τὸ φρούριον τοῦτο σῴζεται καὶ μέχρι σήμερον, χωρίζει δὲ τὰς συνοικίας Ἁγίου Ἀχιλλείου καὶ Ταμπάκικα. Ἡ μόνη δι-

Σχέδιον τῆς Λαρίσης.

Digitized by Google

δος ἐπὶ τοῦ Πηνειοῦ ἦτο ἡ πρὸς Δ. τοῦ φρουρίου βυζαντινὴ δεκάτοξος λιθίνη γέφυρα, παραμένουσα μοναδικὴ καὶ σήμερον διάβασις, ἡ ὁποία συνδέει τὴν κυρίως πόλιν μετὰ τῆς συνοικίας Πέρα Μαχαλᾶ.

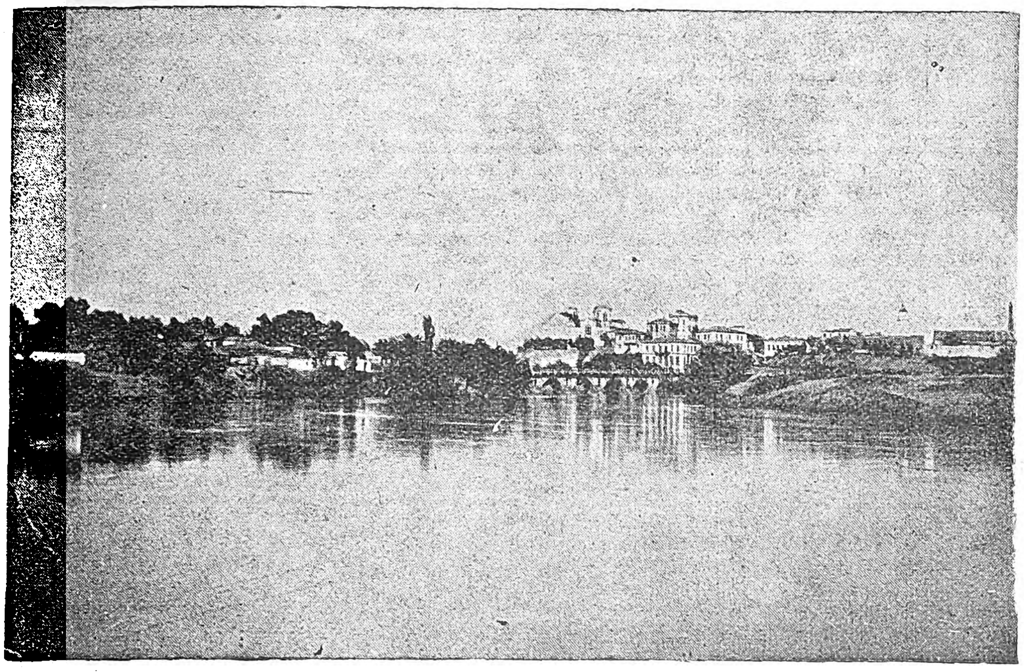
Ἄποψις τῆς Λαρίσης ἐκ τοῦ Πηνειοῦ.

Ἡ σημερινὴ Λάρισα παρουσιάζει διάφορον ὄψιν τῆς παλαιᾶς, ἀποκτήσασα καλὴν σχετικῶς ρυμοτομίαν καὶ ἐπεκταθεῖσα κυρίως πρὸς ΝΑ., ὅπου ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς καὶ τὸ νεκροταφεῖον. Νυτιοανατολικῶς καὶ πέραν τῶν παλαιῶν τειχῶν εἶναι ἐπίσης οἱ στρατῶνες, καταλαμβάνοντες εὐρύχωρον περιοχήν. Αἱ κυριώτεραι σημεριναὶ ἀρτηρίαι εἶναι: ἡ ὁδὸς *Ἀλεξάνδρας* καὶ οἱ ἐκ τοῦ κέντρου πρὸς τὰ περίχωρα ἄγουσαι ὁδοὶ *Καρδίτσης*, *Βόλου* κλπ. Ὑπάρχουσιν ἐπίσης πολλαὶ καὶ εὐρύχωροι πλατεῖαι (*Ἁγίου Κωνσταντίνου*, *Ἁγίου Νικολάου*, *Ἠλεκτρικοῦ*, *Ἀνακτόρων* μετὰ κήπου, *Ρήγα Φεραίου*, *Θέμιδος* κλπ.). Αἱ παλαιαὶ τῆς τουρκοκρατίας οἰκοδομαί, ἀνατολικοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον ρυθμοῦ, ἀντικαθιστῶνται διαρκῶς διὰ νέων καὶ ἡ πόλις τείνει διαρκῶς νὰ λάβῃ ὄψιν εὐρωπαϊκήν. Ἐκ τῶν νεωτέρων κτισμάτων ἀξιολογώτερα εἶναι: τὸ στρατηγεῖον τοῦ Β' σώματος στρατοῦ, τὸ Κουτλιμπάνειον δημοτικὸν νοσοκομεῖον, τὸ ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος καὶ πολλαὶ ἰδιωτικαὶ οἰκίαι. Μεταξὺ τῶν ἀξιοθεάτων ἀναφέρομεν τὸ παρὰ τὸν Πηνειὸν μέγα ἄλσος Ἀλκαζάρ, ὅπου καὶ πρόχειρος ἱππόδρομος, ἐν τῷ ὁποίῳ τελοῦνται ἕκαστον Σεπτέμβριον, διαρκούσης τῆς ἐμποροπανηγύρεως, ἱππικοὶ στρατιωτικοὶ ἀγῶνες καὶ ὠργανωμέναι ἱπποδρομίαι, οἱ δημοτικοὶ κῆποι τοῦ φρουρίου, αὐτὸ τοῦτο τὸ φρούριον, οὗτινος ἡ ἵδρυσις ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐνετοκρατίας, τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, κείμενον ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, ὁ ἐν τῇ κεντρικῇ πλατείᾳ ἀνδριὰς τοῦ Λαρισαίου μεγάλου τοῦ γένους διδασκάλου Κ. Κούμα κλπ. Ἡ πόλις ἠλεκτροφωτίζεται, ἠλεκτροκινεῖται καὶ ὑδρεύεται ἄριστα χάρις εἰς μεγάλην ἠλεκτροπαραγωγικὴν ἐγκατάστασιν, γενομένην κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπὸ συνεταιρισμοῦ ἐπὶ τούτο συσταθέντος διὰ κεφαλαίων τῶν κατοίκων.

Ἡ Λάρισα εἶναι ἀξιόλογον στρατιωτικὸν καὶ διοικητικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος. Στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ ἑδρεύουσαι ἐν αὐτῇ εἶναι: τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ Β' σώματος στρατοῦ, τὸ φρουραρχεῖον καὶ ἡ στρατολογικὴ διεύθυνσις Λαρίσης, πλεῖσται δὲ στρατιωτικαὶ μονάδες ὅλων τῶν ὅπλων παραμένουσιν εἰς τοὺς εὐρυτάτους στρατῶνάς της, κτισθέντας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ δυναμένους νὰ περιλάβωσιν 20.000 περίπου ἄνδρας. Πολιτικαὶ ἀρχαί, ἐκτὸς τοῦ νομάρχου, τοῦ νομιάτρου, τοῦ νομοκτηνιάτρου, τοῦ νομομηχανικοῦ, τοῦ προϊσταμένου τῆς περιφερειακῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῆς Προνοίας, ἑδρεύουσιν ἐπίσης αἱ ἑξῆς: δικαστικαὶ (ἐφετεῖον καὶ πρωτοδικεῖον μετὰ τῶν εἰσαγγελιῶν αὐτῶν, εἰρηνοδικεῖον, πταισματοδικεῖον καὶ ὑποθηκοφυλακεῖον), ἀστυνομικαὶ (ἀνωτάτη διοίκησις χωροφυλακῆς Θεσσαλίας, διοίκησις καὶ ὑποδιοίκησις Λαρίσης μετὰ 2 ἀστυνομικῶν τμημάτων καὶ ἐπανορθωτικῶν φυλακῶν), ταχυδρομικαὶ καὶ τηλεγραφικαὶ (διεύθυνσις καὶ ἐπιθεώρησις Τ.Τ.Τ. Θεσσαλίας καὶ ὑπηρεσία κατασκευῆς καὶ συντηρήσεως Τ.Τ. γραμμῶν Λαρίσης-Μαγνησίας καὶ Φθιωτιδοφωκίδος), οἰκονομικαὶ (ταμεῖον α' τάξεως, οἰκονομικὴ ἐφορεία α' τάξεως καὶ δημόσιον καπνεργοστάσιον α' τάξεως), δασικαὶ (ἐπιθεωρητὴς δασῶν), γεωργικαὶ (ἐπιθεώρησις γεωργίας Θεσσαλίας-Φθιωτιδοφωκίδος καὶ προϊστάμενος γεωργικῆς ὑπηρεσίας Λαρίσης), ἐκπαιδευτικαὶ (ἐπιθεωρητὴς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως) καὶ ἐκκλησιαστικαὶ (ἱερὰ μητρόπολις Λαρίσης καὶ Πλαταμῶνος). Τὰ ἐν τῇ πόλει λειτουργοῦντα δημόσια σχολεῖα εἶναι ἓν ἑξατάξιον γυμνάσιον, τὸ Ἀρσάκειον παρθεναγωγεῖον, ἡ Ἀβερώφειος γεωργικὴ σχολὴ καὶ δημοτικὰ σχολεῖα.

Ἀπὸ συγκοινωνιακῆς ἀπόψεως ἡ Λάρισα εἶναι τὸ σπουδαιότερον κέντρον τῆς Θεσσαλίας καὶ κόμβος ἀξιόλογος σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ἐξ αὐτῆς διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος Ἀθηνῶν—Λαρίσης καὶ ἄρχεται ἡ πρὸς τὸν Βόλον γραμμή, ἡ ὁποία παρὰ τὸ Βελεστῖνον ἑνοῦται μετὰ τῆς πρὸς Καλαμπάκαν γραμμῆς τῶν Θεσσαλικῶν σιδηροδρόμων. Πλῆρες δίκτυον ἁμαξιτῶν ὁδῶν διευθύνονται πρὸς ὅλα τὰ τμήματα τῆς χώρας, προεκτεινόμεναι ἐκεῖθεν πρὸς τὰς μεγάλας πόλεις τῶν πέριξ νομῶν. Κυριώτεραι ἐκ τῶν ἀρτηριῶν τούτων εἶναι: ἡ πρὸς τὰ Φάρσαλα καὶ τὴν Φθιωτιδοφωκίδα, ἡ πρὸς τὴν Δ. Θεσσαλίαν (Καρδίτσαν, Τρίκαλα κλπ.), ἡ πρὸς τὴν Ἐλασσόνα καὶ τὸν νομὸν Κοζάνης καὶ ἡ πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, μέσῳ τῶν Τεμπῶν. Τὰς διὰ τῶν ἁμαξιτῶν ὁδῶν συγκοινωνίας ἐξυπηρετοῦσι τακτικαὶ γραμμαὶ αὐτοκινήτων. Λόγῳ τῆς προνομιούχου ἀπὸ συγκοινωνικῆς ἀπόψεως θέσεώς της καὶ τοῦ εὐφόρου τῆς πέριξ αὐτῆς χώρας ἡ Λάρισα εἶναι σπουδαιότατον ἐμπορικὸν κέντρον, ὅπου συγκεντροῦται τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν θεσσαλικῶν προϊόντων (δημητριακοί, ὄσπρια, ἔλαιον, βάμβαξ, καπνός, ἵπποι, ἀγελάδες, κτηνοτροφικὰ προϊόντα κλπ.). Τὰ προϊόντα ταῦτα ἐξάγονται ἢ μέσῳ τοῦ Βόλου, ἐπινείου τῆς Θεσσαλίας, ἢ σιδηροδρομικῶς ἀπ' εὐθείας πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Θεσσαλονίκην. Τακτικαὶ ἑβδομαδιαῖαι πανηγύρεις τελοῦνται ἑκάστην Τετάρτην, δύο δὲ μεγάλαι ἐτήσιαι, τῆς 15 Μαΐου καὶ τῆς 27 Σεπτεμβρίου, συγκεντροῦσι μέγαν ἀριθμὸν ἐμπόρων ἐξ ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. Ἡ φθινοπωρινή, ζωηροτέρα κατὰ πολὺ τῆς πρώτης, συνοδεύεται ὑπὸ μεγάλων ἱπποδρομικῶν ἀγώνων καὶ ἑορτῶν.

Ἡ βιομηχανία εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη, ἀντιπροσωπεύεται δὲ ὑπὸ 4 ὑφαντηρίων βαμβακερῶν ὑφασμάτων μὲ ἀξιόλογον παραγωγήν, ἑνὸς ἀναπηνιστηρίου μετάξης, 5 ἀλευρομύλων, δύο παγοποιείων καὶ ψυγείων, τριῶν ξυλουργικῶν ἐργοστασίων, ἑνὸς πλινθοκεραμοποιείου, δύο καπνοβιομηχανιῶν, 4 χαλκείων, 15 ὑδραυλικῶν ἐλαιουργείων καὶ ἑνὸς ἐργοστασίου παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Ἐν τῇ πόλει ἑδρεύει γεωργικὸν ἐπιμελητήριον καὶ ἡ Τράπεζα Λαρίσης, τὰ μεγαλύτερα δὲ τῶν ἐν Ἑλλάδι πιστωτικῶν καταστημάτων ἔχουσιν ἐν αὐτῇ ὑποκαταστήματα.

Ἡ κοινωνικὴ κίνησις τῆς Λαρίσης εἶναι ζωηρὰ λόγῳ τοῦ πλήθους τῶν ἐν αὐτῇ δημοσίων καὶ στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς ζωηρᾶς ἐμπορικῆς κινήσεως. Ἐκδίδονται δύο ἡμερήσιαι ἐφημερίδες («Ελευθερία» καὶ «Κῆρυξ»), λειτουργοῦσι 4 κινηματογράφοι καὶ κατὰ καιροὺς ἐμφανίζονται περιοδεύοντες θίασοι, ὑπάρχουσι πολλὰ εὐπρόσωπα ξενοδοχεῖα καὶ διάφορα κέντρα διασκεδάσεως. Μεταξὺ τῶν φιλανθρωπικῶν ὀργανώσεων καὶ ἱδρυμάτων ἀναφέρομεν τὸ Κουτλιμπάνειον δημοτικὸν νοσοκομεῖον, ἀνεγερθὲν τῷ 1889 δαπάνῃ τοῦ Λαρισαίου Ἰ. Κουτλιμπανᾶ, τὸ νοσοκομεῖον λοιμωδῶν νοσημάτων, τὸ ἐθνικὸν ὀρφανοτροφεῖον θηλέων, τὸν ἑλληνικὸν ἐρυθρὸν σταυρὸν κλπ. Ἐπίσης αἱ ἐν τῇ πόλει στρατιωτικαὶ μονάδες ἔχουσιν ἴδιον νοσοκομεῖον. [Βλ. *Ἐπαμ. Φαρμακίδου*: Ἡ Λάρισα (1926).]

Χ. Δ.

—ΙΣΤΟΡ. ***Ἀρχαῖοι χρόνοι.*** Ἡ *Λάρισα* δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου μεταξὺ τῶν πόλεων αἵτινες ἔλαβον μέρος εἰς τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, πολλοὶ ὅμως σχολιασταὶ νομίζουσιν, ἄλλοι μὲν ὅτι εἶναι τὸ ὁμηρικὸν πελασγικὸν *Ἄργος*, ἄλλοι δὲ ἡ *Ἄργησσα*. Βέβαιον ὅμως τυγχάνει νῦν ὅτι ἡ ἀκρόπολις τῆς Λαρίσης συνῳκίσθη κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Κατὰ ταῦτα ἡ Λάρισα ἱδρύθη ἀσφαλῶς κατὰ τοὺς προομηρικοὺς χρόνους ὑπὸ τῶν Πελασγῶν, ἀλλ' ἕνεκα καταστροφῆς αὐτῆς ἐξ ἀγνώστου αἰτίας, ἡ παράδοσις περὶ αὐτῆς διεκόπη, καθ' οὓς χρόνους ἡ πόλις ἱδρύθη ἐκ νέου ὑπὸ τῶν Θεσσαλῶν. Κατὰ τὸν Στέφανον Βυζάντιον, ἱδρυτὴς τῆς Λαρίσης ὑπῆρξεν ὁ Ἀκρίσιος, ὅστις ἐφονεύθη κατὰ λάθος ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Περσέως, ἐτάφη δέ, κατὰ Φερεκύδην ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς. Πρῶτος ὅμως βασιλεὺς τῆς Λαρίσης φέρεται ὁ Ἀλεύας, ὅστις εἶναι καὶ ὁ ἐπώνυμος ἥρως τοῦ γένους τῶν Ἀλευαδῶν καὶ ὁ συνεκτικὸς κρίκος μεταξὺ τῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἱστορίας. Τὸ κυριαρχοῦν τοῦτο γένος τῶν Ἀλευαδῶν ἐμφανίζεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Λαρίσης κατὰ τὴν ΣΤ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, ἀντικαταστῆσαν τοὺς Λαπίθας τῆς προϊστορικῆς Λαρίσης. Τοὺς Πελασγοὺς ἐκδιώκουσιν οἱ Λαπίθαι, τέλος δ' ἐπακολουθοῦσιν οἱ Θεσσαλοὶ μὲ τοὺς Ἀλευάδας ἐπὶ κεφαλῆς. Τούτων διάσημοι ὑπῆρξαν ὁ Εὐρύλοχος καὶ ὁ Ἐχεκρατίδας, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἀπέβη ἀρχηγὸς ἱεροῦ πολέμου, ὁ δὲ δεύτερος ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τοῦ ἀρχαιοτάτου ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς. Ἱστορικῶς ὅμως ἐξηκριβωμένοι βασιλεῖς τῆς Λαρίσης ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀλευαδῶν ἦσαν οἱ δύο ἀδελφοὶ Εὐρύπυλος καὶ Θρασύδαιος, ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν ὁποίων ἡ Λάρισα ἀπέβη μεγάλη δύναμις, κυριαρχοῦσα ἀπὸ Πελίννης μέχρις Ἰωλκοῦ καὶ τῆς χώρας τῶν Περραιβῶν. Οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι ἐβασίλευσαν ἀπὸ τοῦ 498 π. Χ. μέχρι τοὐλάχιστον τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν. Ἡ Λάρισσα κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα εὑρίσκεται ἐν ἀκμῇ, μεγάλην ἔχουσα ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν γειτονικῶν αὐτῆς χωρῶν, ὡς ἀποδεικνύουσι τοῦτο τὰ νομίσματα αὐτῆς, ἀποτελοῦσα τὸ κύριον μέλος νομισματικῆς ἑνώσεως μετὰ τῶν χωρῶν Πελασγιώτιδος, Ἑστιαιώτιδος καὶ Περραιβίας, ἑνώσεως, ἥτις διατηρεῖται μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Ε' καὶ ἀρχῶν τοῦ Δ' αἰῶνος. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, μεταξὺ τῶν Θεσσαλῶν, οἵτινες ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχαίας των συμμαχίας στέλλουσιν εἰς Ἀθήνας ἐπικουρίαν, ἡ Λάρισα, ἥτις προεξάρχει τῆς κινήσεως ταύτης, ἀποστέλλει δύο στασιάρχας, ἤτοι ἀρχηγούς, ἕνα ἐξ ἑκάστης στάσεως. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπάρχουσιν ἐν Λαρίσῃ δύο κόμματα, τὸ κόμμα τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τὸ κόμμα τῶν εὐγενῶν. Αἱ δημοκρατικαὶ Ἀθῆναι ὑποστηρίζουσι τοὺς Ἀλευάδας καὶ τοὺς μεγάλους γαιοκτήμονας τῆς Λαρίσης, ἡ δὲ ὀλιγαρχικὴ Σπάρτη εὐνοεῖ τοὺς ὀλιγαρχικούς, διὰ τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Λυκόφρονος, ὅστις πολιορκεῖ τὴν Λάρισαν τῷ 404, καθ' ἣν ἡμέραν ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου. Ἡ Λάρισα πίπτει καὶ μὲ τὴν ἀπώλειαν τῆς ἐπιρροῆς της ἐφ' ἁπάσης τῆς Θεσσαλίας χάνει καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδόσεως νομισμάτων. Μετά τινα χρόνον ὁ Ἀλευάδης Ἀρίστιππος, λαβὼν βοήθειαν παρὰ τοῦ Κύρου τοῦ νεωτέρου εἰς μισθωτούς, ἔφερεν εἰς τὴν Λάρισαν τὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων Ἀρχέλαον καὶ ἀνατρέπει τὴν ἐπικρατήσασαν σπαρτιατίζουσαν τάξιν. Ἡ κατὰ τοιοῦτον ὅμως τρόπον ἄνοδος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἀριστίππου, ἀδυνατοῦντος νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν Κῦρον τοὺς 4.000 μισθωτοὺς καὶ τοὺς μισθοὺς αὐτῶν ἐπὶ ἓξ μῆνας καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς δοθείσας εἰς τὸν Ἀρχέλαον ὑποσχέσεις, ἐγένετο αἰτία ὥστε νὰ φονευθῇ οὗτος ὑπὸ τοῦ Ἑλλανοκράτους τῷ 399. Παρὰ ταῦτα ὅμως τὴν ἀρχὴν κατέχουσι καὶ πάλιν οἱ Ἀλευάδαι. Τῷ 395 ὁ Ἀλευάδης Μήδιος ἐκστρατεύει ἐναντίον τοῦ Λυκόφρονος τῇ βοηθείᾳ τῶν Κορινθίων, ἀνακτήσαντος οὕτω τοῦ γένους τῶν Ἀλευαδῶν τὴν προτέραν αὐτοῦ ἰσχὺν ἐν Λαρίσῃ. Τὸ ἑπόμενον ὅμως ἔτος οἱ μισθωτοὶ τοῦ Μηδίου κατεστράφησαν ἐν Φαρσάλῳ, ἕνεκα ἀγνώστου αἰτίας.

Ἡ Λάρισα, ἀναλόγως τῆς δραστικῆς της πολιτικῆς ἐξελίξεως μέχρι τοῦδε, ἔδειξε καὶ ἀνάλογον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν αὐτῆς. Τὰ νομίσματα μάλιστα αὐτῆς δεικνύουσιν ὁποίας προόδους ἐν τῇ τέχνῃ ἔκαμεν ἀπομιμουμένη κατ' ἀρχὰς μὲν ἰωνικά, μετὰ δὲ τοὺς περσικοὺς πολέμους τὰ ἀττικὰ πρότυπα. Ἀλλὰ καὶ τὴν καθόλου ἐπιστήμην οὐκ ὀλίγον ἐθεράπευσεν ἡ Λάρισα. Αὐτὴ ἐξέθρεψε τὸν ρήτορα Ἀρίστιππον, ἐνταῦθα δὲ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ὁ ἰατρὸς Ἱπποκράτης. Ὁ Λαρισαῖος Μένων ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Σωκράτους.

Ἡ Λάρισα ὑπὸ τοὺς Μακεδόνας καὶ Ρωμαίους. Κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα ἡ Λάρισα εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Φερῶν διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ βασιλέως αὐτῶν Ἰάσωνος καὶ μάλιστα διὰ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Πολύφρονος, ὅστις,

Digitized by Google

φονεύσας τὸν ἕτερον ἀδελφὸν αὐτοῦ Πολύδωρον ἐν Λαρίσῃ, ἐκυβέρνησε τὴν Λάρισαν ὡς τύραννος, ἐξορίσας μάλιστα πολλοὺς Λαρισαίους τῆς μερίδος τῶν εὐγενῶν, οἵτινες κατέφυγον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μακεδόνος βασιλέως. Τῇ βοηθείᾳ τῶν Μακεδόνων οἱ ἐξόριστοι ἐπανέρχονται εἰς Λάρισαν νικηταί, ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο αἰτία τῆς μακεδονικῆς ἐπικρατήσεως τῷ 369 π. Χ., ἀπὸ τῆς ὁποίας ἡ πόλις ἠλευθερώθη διὰ τῆς θηβαϊκῆς βοηθείας ὑπὸ τὸν Πελοπίδαν, τῷ 368 π. Χ. Ἀλλὰ καὶ δευτέραν φορὰν ζητοῦσιν οἱ Ἀλευάδαι τὴν βοήθειαν τῶν Μακεδόνων, ἐπικαλούμενοι τὴν συνδρομὴν τοῦ Φιλίππου. Σπουδαῖον μέρος παίζει ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ Ἀλευάδης Σῖμος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀρχίζει νέα περίοδος διὰ τὴν Λάρισαν, διότι ἡ πόλις αὕτη ἀπὸ τοῦ 344 μέχρι τοῦ 196 π. Χ. διατελεῖ πλέον ὑπὸ τὴν μακεδονικὴν κυριαρχίαν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτης ἡ Λάρισα ἐκδίδει μόνον χαλκᾶ νομίσματα, ὡς δὲ ἐξάγεται ἐκ δύο ἐπιστολῶν τοῦ Φιλίππου Ε' πρὸς τοὺς Λαρισαεῖς, ἡ Λάρισα εἶχε μὲν τυπικῶς δημοκρατικὸν πολίτευμα, ἐξηρτᾶτο ὅμως πραγματικῶς ἀπὸ τοῦ βασιλέως. Ἐνταῦθα ἄλλως τε ὁ βασιλεὺ οὗτος προητοίμασε τὰ τῶν πολεμικῶν του ἐπιχειρήσεων ἐναντίον τῆς Μηλιτείας καὶ τῶν Θηβῶν καὶ ἐνταῦθα εἶχε τὸ ἀρχεῖον αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον ὅμως ἔκαυσε κατὰ τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς ἧτταν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου Φλαμινίου, τῷ 197 π. Χ., ὁπότε ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ τὴν Λάρισαν εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ἡ Λάρισα παρέμεινεν ἀκόμη ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, ὅτε τῷ 191/190 ὁ Ἀντίοχος ἔστειλεν ἀντιπροσώπους του εἰς τὸ συνέδριον τῶν Θεσσαλῶν, τὸ συγκροτηθὲν ἐν Λαρίσῃ, ἀλλὰ τούτους ἐξεδίωξαν οἱ Λαρισαῖοι, ἀποστείλαντες ἐναντίον αὐτοῦ 500 ὁπλίτας ὑπὸ τὸν Ἱππόλοχον. Ὁ Ἀντίοχος πολιορκεῖ τὴν Λάρισαν, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος, τόσον ὡς ἐκ τῶν ὀχυρῶν τειχῶν αὐτῆς, ὅσον καὶ ἐκ τῆς βοηθείας, τὴν ὁποίαν ὁ Ἄππιος Κλαύδιος ἔστειλεν. Ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ τῇ βοηθείᾳ αὐτῶν ἡ Λάρισα διοικεῖται δημοκρατικῶς, ὑπερήφανος ὅτι εἶναι αὐτόνομον ἔθνος καὶ δημοκρατουμένη πόλις. Πράγματι ὅμως ὁ λαὸς ἔχει τώρα ὀλιγώτερα δικαιώματα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Φίλιππος κατακτᾷ ἔδαφος παρὰ τῷ λαῷ, ἀλλ' ἡ ἰθύνουσα τάξις ἐν Λαρίσῃ διάκειται δυσμενῶς κατ' αὐτοῦ κατὰ τὸ συνέδριον τῆς δελφικῆς ἀμφικτιονίας διὰ τὴν συμμαχίαν μετὰ τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ἐναντίον τοῦ Φιλίππου μῖσος αὐξάνει καὶ ἡ πρὸς τὴν Ρώμην φιλία τῶν ἰθυνόντων Λαρισαίων ἐκδηλοῦται σαφέστερον ἐπὶ Εὐμένους Β', βασιλέως τῆς Περγάμου καὶ κατὰ τὸν πόλεμον μετὰ τοῦ Περσέως. Κατὰ τοὺς διαφόρους δ' ἔπειτα πολέμους τῶν Ρωμαίων μέχρι τῆς μάχης τῆς Πύδνας ἡ Λάρισα παραμένει ἡ κυρία ἕδρα τῶν ἐφεδρικῶν δυνάμεων τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, φίλη τῆς Ρώμης καὶ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς. Οὕτως ἡ Λάρισα εἶναι ἡ ἕδρα τῶν κυρίων δυνάμεων τοῦ Πομπηΐου κατὰ τὴν μάχην τῆς Φαρσάλου καὶ ἡ πόλις εἰς ἣν κατέφυγε μετὰ τὴν μάχην ἐκείνην. Κατὰ τὸ 14 μ. Χ. ὁ Αὔγουστος ἀναλαμβάνει τὴν στρατηγίαν τῶν Θεσσαλῶν, ἀνακηρύσσει τὴν Λάρισαν σεβαστὴν καὶ ὁρίζει αὐτὴν ἕδραν τοῦ συνεδρίου τῆς θεσσαλικῆς συμμαχίας. Ὁ Στράβων λέγει ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου ἡ Λάρισα ἦτο ἡ ἀνθηροτάτη πόλις τῆς Θεσσαλίας. Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν ἡ Λάρισα ἀκμάζει καὶ κατὰ τὸν πολιτισμόν. Ἐκ Λαρίσης κατήγετο ὁ Φίλων, ὅστις περὶ τὸ 100 μ. Χ. γίνεται πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας. Ὁ φιλόσοφος Ἀθηνίων, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν μιθριδατικὸν πόλεμον, διατηρεῖ ἐν Λαρίσῃ σχολήν. Λαρισαῖος ἐπίσης ἦτο καὶ ὁ νεοπυθαγόρειος μάγος Ἀναξίλαος, ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σεβήρου ἤκμασεν ἐπίσης ὁ Λαρισαῖος σοφιστὴς Ἱππόδρομος, ἐπὶ δὲ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου καὶ ὁ Λαρισαῖος ρήτωρ Τιμόλαος. Κατὰ τοὺς αὐγουστείους χρόνους ἀνενεώθησαν καὶ τὰ Ἐλευθέρια, ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα εἴδη ἀγώνων, ἐν οἷς τὰ Ποσειδώνια καὶ τὰ Καισάρεια. Ἐν Λαρίσῃ ἱδρύθησαν ἀναθηματικοὶ ἀνδριάντες τοῦ Κλαυδίου, Βεσπασιανοῦ, Δομιτιανοῦ καὶ Δομιτίας, Τραϊανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ.

Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ἡ Λάρισα περιετειχίσθη καὶ ὡρίσθη ἕδρα τῆς ἐπαρχίας. Ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἡ ἐκχριστιανισθεῖσα πλέον Λάρισα ἀπέβη ἡ ἕδρα μητροπόλεως ὑπὸ τὸν ἅγιον Ἀχίλλειον, ταύτην δὲ διετήρησε μέχρι τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ὁπότε ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Σαμουὴλ κατήργησεν αὐτήν.

Ἀρχαιολογικά. Ἡ ἀκρόπολις τῆς ἀρχαίας Λαρίσης ἐγείρεται ἐπὶ τοῦ στενοῦ λαιμοῦ τῆς κυκλοτεροῦς χερσονήσου, τὴν ὁποίαν σχηματίζει ὁ Πηνειὸς ποταμὸς κατὰ τὰ βόρεια τῆς πόλεως Λαρίσης. Ἔχει ὕψος 70 μ ἄνωθεν τῆς πεδιάδος μὲ ἀποτόμους κλιτῦς ἐπὶ τοῦ Πηνειοῦ κατὰ τὴν νοτιοδυτικοανατολικὴν πλευρὰν αὐτῆς καὶ ὁμαλὴν τὴν πλευρὰν αὐτῆς κατὰ τὴν πεδιάδα. Ὁ λόφος οὗτος συνῳκίσθη ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων. Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ὁ τάφος τοῦ Ἀκρισίου, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ᾠκοδομήθη ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀντίοχος ὁ Συρακόσιος. Τὴν ὕπαρξιν κυρίου ναοῦ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἐπιβεβαιοῖ εὑρεθεῖσα ἐκεῖ ἐπιγραφή. Ἡ ἀκρόπολις ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς κάτω πόλεως διὰ διαμέσου τείχους, ἐμπόδιον τὸ ὁποῖον ἔκαμε τὸν Ἀλέξανδρον νὰ πολιορκήσῃ ἰδιαιτέρως αὐτὴν μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς κάτω πόλεως. Κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τοῦ λόφου, ἀκριβῶς ἄνω τοῦ Πηνειοῦ, ἵσταται ἡ μητρόπολις τοῦ Ἁγίου Ἀχιλλείου, ἐν ᾗ εὑρέθησαν πλεῖσται ὅσαι ἐπιγραφαί. Κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν κλιτὺν εὑρίσκετο τὸ θέατρον, τοῦ ὁποίου διακρίνεται ἀκόμη τὸ σχέδιον. Τὸ προσκήνιον αὐτοῦ ἀνεσκάφη παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας, ποῦ δὲ καί που εὑρέθησαν μερικὰ μαρμάρινα ὑπόβαθρα τῶν ἑδωλίων. Ἀπέναντι τῆς νοτιοδυτικῆς πλευρᾶς τῆς ἀκροπόλεως καὶ κατὰ τὸν Πηνειὸν ἐγείρεται ἐπί τινος ὑψώματος τὸ μουσουλμανικὸν τέμενος τοῦ Χασὰν μπέη, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη ἐπὶ χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ὅπως καὶ αὕτη ἐπὶ ἀρχαίου ἱεροῦ τῆς Δήμητρος, ὡς ἀπέδειξε τοῦτο τὸ εὑρεθὲν ἐνταῦθα ἀνάθημα εἰς Δήμητρα καὶ Κόρην. Ἡ κάτω πόλις δὲν εἶχε φυσικὰ ὀχυρώματα, τὸ δὲ

Δίδραχμον Λαρίσης.
(Ἐπὶ τῆς προσθίας ὄψεω: φέρει κεφαλὴν τῆς κρηναίας νύμφης Λαρίσης κατ' ἐνώπιον, ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας τὴν ἐπιγραφὴν ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ καὶ ἵππον καλπάζοντα.)

ἀρχαῖον τεῖχος αὐτῆς ὁλοσχερῶς κατεστράφη. Ἐκ τῆς διαμορφώσεως οὐχ ἧττον τοῦ ἐδάφους συμπεραίνεται ὅτι τοῦτο ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς ἀκροπόλεως καί, κατερχόμενον εἰς δύο σκέλη, διήρχετο ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ἐπωφελούμενον οὕτω τοῦ μοναδικοῦ φυσικοῦ ἐρείσματος τοῦ λόφου καὶ τοῦ ποταμοῦ. Τὰ σκέλη ἡνοῦντο εἰς τόξον πρὸς νότον. Κατὰ τὰ συμπεράσματα ταῦτα ἡ πόλις τῆς Λαρίσης ἦτο μεγαλυτέρα τῶν Φερῶν καὶ μικροτέρα τῆς Δημητριάδος. Τὸ τεῖχος εἶχε πύλας διὰ τὰς ὁδούς, αἵτινες ἦγον εἰς Τρίκκαλα, Κρανῶνα (Καρδίτσαν), Φάρσαλον, Δημητριάδα (Βόλον), Ἀγυιὰν καὶ Τέμπη. Πρὸ τοῦ τείχους ἦσαν τὸ τουρκικὸν καὶ ἰουδαϊκὸν νεκροταφεῖον, ἔνθα εὑρέθησαν πλεῖσται ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαί, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρχε καὶ τὸ ἀρχαῖον νεκροταφεῖον, οἱ τάφοι τοῦ ὁποίου ἐσυλήθησαν ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω μεταγενεστέρων κατόχων τῆς θέσεως ταύτης. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως εἶναι κατειλημμένον ὑπὸ μεταγενεστέρων κτισμάτων βυζαντινῶν καὶ τουρκικῶν, τεθεμελιωμένων συνήθως ἐπὶ ἀρχαίων μνημείων καὶ ἱερῶν, ὡς λ. χ. τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήμητρος, ἐφ' οὗ εἶναι ἱδρυμένον τὸ τέμενος τοῦ Χασὰν μπέη. Πλεῖσται ὅσαι ἐπιγραφαὶ ἦλθον εἰς φῶς ἐκ τῶν μεταγενεστέρων τούτων κτισμάτων, τὰ ὁποῖα σὺν τῷ χρόνῳ καὶ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν κατεδαφίζονται. Ἐξ ἀνασκαφῶν πλησίον τοῦ τουρκικοῦ διοικητηρίου ἀπεκαλύφθη ἡ ἀρχαία ἀγορά, ἥτις ἐκαλεῖτο λιμήν. Ἐν τῇ πόλει εὑρίσκοντο ὁ ναὸς τοῦ Κερδῴου Ἀπόλλωνος καὶ ὁ πλησίον αὐτοῦ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ὅστις ἐχρησίμευε καὶ ὡς ἀρχεῖον τῆς πολιτείας. Ὁ ναὸς μάλιστα οὗτος ἦτο ἱδρυμένος, ὡς λέγει σχετικὴ ἐπιγραφή, «ἐν τῷ ἐπιφανεστάτῳ τόπῳ τῆς πόλεως». Ἰδέαν τοῦ ἀγάλματος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος λαμβάνομεν ἐκ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως Λαρίσης καὶ τοῦ κοινοῦ τῶν Θεσσαλῶν. Ἐν Λαρίσῃ ἐπίσης ὑπῆρχε καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἐλευθερίου Διός, ὅστις ἐχρησίμευε καὶ ὡς ἀρχειοφυλάκιον τῆς ὡς ἄνω συμμαχίας ἢ κοινοῦ. Χάριν τοῦ ναοῦ τούτου ἐτελοῦντο καὶ τὰ Ἐλευθέρια. Ὑπῆρχον καὶ οἱ ἑξῆς ἄλλοι μικρότεροι ναοί: ὁ ναὸς τοῦ Μειλιχίου Διός, ὁ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Ἀνοσίας καὶ ὁ τοῦ Διονύσου παρὰ τὸ θέατρον. Τὸ ἱπποδρόμιον ἔκειτο παρὰ τὴν ὁδὸν τῆς νεκροπόλεως. Ἐν Λαρίσῃ ἐλατρεύετο ἰδίως ὁ Λαρισαῖος Ζεύς. Τὰ σπουδαιότερα εὑρήματα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Λαρίσης, συστηματικῶν καὶ τυχαίων, εἶναι, πλὴν τῶν πολυαρίθμων ἐπιγραφῶν, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν ὁ Ἀρβανιτόπουλος, καί, α') ἀνάγλυφον ἀποκείμενον νῦν ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ καὶ παριστῶν τὸν κιθαρῳδὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Λητὼ τείνουσαν φιάλην εἰς τὸν θεὸν καὶ τὴν Ἀρτέμιδα ὑψοῦσαν τὴν δεξιάν, ὅπως ἀφαιρέσῃ βέλος ἐκ τῆς φαρέτρας, διὰ νὰ φονεύσῃ ἴσως τὴν παρ' αὐτῇ ἔλαφον. Τὸ ἔργον εἶναι τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. β') Ἀγαλμάτιον ἴσως τῆς Κόρης καὶ ἀγαλμάτιον τῆς τριμόρφου Ἑκάτης τῆς ὡς Ἐνοδίας Σταθμίας λατρευομένης καὶ γ') Κεφαλὴ Ἑρμοῦ, ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσείῳ νῦν.

Β. Δ. Θ.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας. Μετὰ τὴν εἰς τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας (περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος) συνήφθη τῷ 1254 ἐν Λαρίσῃ συνθήκη εἰρήνης μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Βατάτση καὶ τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Ἀγγέλου Β', δι' ἧς ὁ δεύτερος παρεχώρει εἰς τὸν πρῶτον φρούριά τινα. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ὁλόκληρος ἡ Θεσσαλία εὑρίσκετο εἰς δεινὴν ἀναρχίαν, ἡ δὲ Λάρισα μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν χώρας διῳκεῖτο ὑπὸ ἰδίων ἐντοπίων ἀρχόντων. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἡ χώρα εἶχε καταστῇ τὸ κέντρον τῶν μοναχῶν καὶ τῶν κληρικῶν, οἱ ὁποῖοι ἀπεδοκίμαζον τὴν μετὰ τῆς παπικῆς Ἐκκλησίας συνεννόησιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρέμεινε δὲ τοιαύτη μέχρι τῆς τουρκοκρατίας. Τῷ 1396 ὁ σουλτᾶνος Βαγιαζὴτ προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων τούτων τοῦ παπισμοῦ, οἱ ὁποῖοι προετίμων οἱανδήποτε ἄλλην λύσιν ἐκτὸς τῆς εἰς τὴν δυτικὴν Ἐκκλησίαν προσχωρήσεως, κατέλαβε τὴν Λάρισαν καὶ ὁλόκληρον τὴν Θεσσαλίαν, Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βαγιαζήτ, φαίνεται ὅτι ἡ χώρα περιῆλθε καὶ πάλιν ἐπί τι διάστημα εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν, τέλος ὅμως ἀπὸ τοῦ 1423 ἡ Λάρισα μεθ' ὁλοκλήρου τῆς Θεσσαλίας ὑποτάσσεται ὁριστικῶς εἰς τοὺς Τούρκους, καταληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ σουλτάνου Μουρὰτ Β', Τουραχάν. Κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἔφυγεν εἰς τὰ ὄρη, ὀλίγοι δὲ μόνον παρέμειναν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, παραδοθέντες διὰ συνθήκης. Βαθμηδὸν ἡ ἐρημωθεῖσα πόλις συνῳκίσθη ἐκ νέου ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων καὶ ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν λόγῳ τοῦ πλούτου τῆς πέριξ χώρας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1770 ἐγένετο ἕδρα τοῦ διοικητοῦ τῆς Θεσσαλίας, ἠρίθμει δὲ τότε 40.000 περίπου κατοίκων. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν λόγῳ τῆς θέσεώς της καὶ τοῦ πλήθους τῶν ἐν αὐτῇ Τούρκων μικρὰν μόνον ὑπηρεσίαν προσέφερεν εἰς τὸν Ἀγῶνα. Τῷ 1881 ἀπηλευθερώθη μετὰ τῆς λοιπῆς Θεσσαλίας, παραμείνασα ἔκτοτε ἑλληνική, ἐξαιρέσει τῆς ἐπὶ μικρὸν διάστημα καταλήψεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τοῦ 1897.

—[ΣΤΡΑΤ. ΙΣΤΟΡ.] Ἡ *Λάρισα* εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ, ἐπικοινωνοῦσα μετὰ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης διὰ μεγάλης λιθίνης γεφύρας, ἐνῷ δ' οὐδεμίαν στρατιωτικὴν ἀξίαν ἔχει, ἐν τούτοις κατά τε τὰς ἑλληνοτουρκικὰς συμπλοκὰς τοῦ 1886 καὶ κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἐγένετο ὀχύρωσις περὶ αὐτήν, συμπληρωθεῖσα τῷ 1886, λόγῳ τῆς πολιτικῆς σημασίας τῆς πόλεως ταύτης, χωρίς, ἐννοεῖται, ἡ ὀχύρωσις αὕτη νὰ προσδώσῃ ἰδιαιτέραν τινὰ ἀξίαν εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Λαρίσης. «Τὸ μόνον στοιχεῖον, ὅπερ ἀποτελεῖ κώλυμα ἐναντίον πάσης κατὰ τῆς Λαρίσης προσβολῆς, εἶναι ὁ ποταμός. Συνεπῶς ἡ ἄμυνα τῆς πόλεως ταύτης στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Πηνειοῦ καὶ ἡ ἀμυντικὴ ἀξία τῆς Λαρίσης καὶ ἡ σπουδαιότης αὐτῆς ὡς στρατιωτικοῦ κέντρου, ἐκ μόνης τῆς ἀμυντικῆς ἀξίας τοῦ Πηνειοῦ, ὡς φυσικοῦ κωλύματος ἐξεταζομένου, ἐξαρτᾶται», γράφει ἡ ἔκθεσις τῆς δράσεως τοῦ μηχανικοῦ τῷ 1897 (σελ. 74), συμφωνοῦσα πλήρως πρὸς τὰς ἐκφρασθείσας γνώμας, τῷ μὲν 1883 ὑπὸ τοῦ παγκοσμίου φήμης ὀχυρωτικοῦ στρατηγοῦ Brialmont γράφοντος: «Προτείνω νὰ κατασκευασθῇ πλησίον τῆς Λαρίσης μέγα ἔρυμα, βάλλον ἀποτελεσματικῶς τὰς ὁδοὺς τὰς ἐκεῖ διασταυρουμένας, χρησιμεῦον ὡς ἀφετηρίαν ἑλιγμῶν καὶ σημεῖον στηρίγματος», τῷ δὲ 1886 ὑπὸ τοῦ πρώτου ἐν Ἑλλάδι Γάλλου ὀργανωτοῦ στρατηγοῦ Vosseur, γράφοντος: «Ἡ ἄμυνα τῆς Λαρίσης δέον πρωτίστως νὰ στηρίζηται ἐπὶ τῶν κινήσεων τοῦ κατέχοντος τὴν ἔκτασιν ταύτην στρατεύματος, εἰς ὃ τὰ διάφορα ἀμυντικὰ ἔργα θὰ χρησιμεύσωσι μόνον ὡς σημεῖα στηρίγματος ἐν ταῖς κινήσεσιν» (Ἔκθεσις Διαδόχου σελ. 11 καὶ 146). Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1897, ἡ ὀχύρωσις τῆς Λαρίσης ἦτο ἡ ἐν τῷ σχήματι ἐμφαινομένη, ἐνέχουσα ὅμως βασικὰ σφάλματα, ὧν τὰ κυριώτερα ἦσαν: 1ον) Ὅτι τὰ ὀχυρώματα ἀφίσταντο μεγάλως ἀπ' ἀλλήλων (περὶ τὰ 750 ἕως 1520 μέτρα), λαμβανομένου μάλιστα ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ παλαιοῦ ὁπλισμοῦ, συνεπῶς δυσχολωτάτη ἡ πλαγιοφύλαξις αὐτῶν. 2ον) Ὅτι τὰ πυροβολεῖα εἶχον τόσον κακὴν κατατομήν, ὥστε τὰ ἐντὸς αὐτῶν πυροβόλα δὲν ἔβλεπον τὸ πρὸ αὐτῶν ἔδαφος (ἐπρόκειτο περὶ παλαιοῦ πυροβολικοῦ) 3ον) Ὅτι εἶχεν ἐπ[illegible]τατα εἰς τὰ νῶτά της ποταμόν, καὶ δὴ προσ[illegible]ρώμενον διὰ μιᾶς μόνον γεφύρας. Ἀποτέλεσμα [illegible] ὑπῆρξε τὸ ὅτι ἡ ὀχύρωσις τῆς Λαρίσης, ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐν γένει ἑλληνικῶν ἐπιχειρήσεων τῷ 1897, τοὐναντίον ἔβλαψεν οὐσιωδῶς ταύτας, διότι παρὰ τῷ πνεύματι τῶν πλείστων ἐκ τῶν τότε ἀνωτέρων διοικητῶν, ἰδιαιτέρως δὲ παρὰ τῷ τοῦ διοικητοῦ τῆς 1ης μεραρχίας, ἐκράτησεν ἐμμόνως ἡ ἰδέα ὅτι τὸ μόνον σημεῖον εἰς ὃ ἠδύνατο νὰ παρασχεθῇ ἀντίστασις ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἦτο ἡ Λάρισα, κα[illegible]σον, διὰ τῆς ὀχυρώσεώς της, συνελήφθη ἡ ἀπατηλὴ ἐντύπωσις ὅτι ἡ Λάρισα ἀπετέλει ὀχυρὰν περιοχὴν (place forte), ἐνῷ πραγματικῶς δὲν ἐπρόκειτο εἰμὴ περὶ ὑπάρξεως προγεφυρώματος ἀποσκοποῦντος τὴν ἁπλῆν καὶ μόνον συγκράτησιν ἐπί τινα χρόνον τοῦ προχωροῦντος ἀντιπάλου,

Digitized by Google

τοιουτοτρόπως παρασχεθῇ ὁ χρόνος ὁμαλῆς ἐκκενώσεως τῆς Λαρίσης (τακτικὴ προκάλυψις τῆς Λαρίσης, οὐχὶ δὲ καὶ στρατηγικὴ τοιαύτη)· καὶ ὅμως οὐδ' αὐτὸ ἐπετεύχθη (βλ. *Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος 1897 /Στρατ. Ἱστορ./.* τ. ΙΑ', σελ. 16. Μετὰ τὴν εἰς Δελέρια ἧτταν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, τὴν 11ην Ἀπριλίου 1897, καὶ τὴν πρὸς Καζακλὰρ ὑποχώρησιν αὐτοῦ, ὁ διοικητὴς τῆς 1ης ἑλληνικῆς μεραρχίας διέταξε περὶ τὸ λυκόφως τῆς 11ης Ἀπριλίου τὴν γενικὴν πρὸς Λάρισαν ὑποχώρησιν ἁπάντων τῶν εἰς Λοσφάκι καὶ Κριτήρι μέχρι Καζακλὰρ συγκεντρωθέντων στρατευμάτων. Ἡ ὑποχώρησις αὕτη, ἐκτελεσθεῖσα ἀτάκτως, ἐξηκολούθησε καθ' ὅλην τὴν νύκτα 11—12 Ἀπριλίου, μεταβληθεῖσα ἐν ἀρχῇ εἰς φυγήν, κατόπιν δ' εἰς πανικόν, ἐπενεγκόντα τὴν πλήρη διάλυσιν τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου στρατεύματος. Μετὰ τὴν τοιαύτην κατάστασιν τοῦ στρατεύματος τούτου, φυσικὸν ἦτο νὰ καθίσταται τελείως ἀδύνατος πᾶσα ἄμυνα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν προγεφυρωμάτων καὶ συνεπῶς ἀδύνατος ἡ κάλυψις τῆς Λαρίσης, διότι οἱ ἄνδρες (περὶ συντεταγμένων μονάδων δὲν ἐπρόκειτο πλέον) οὔτε κἂν πρὸς στιγμὴν ἐσταμάτησαν πρὸ τῶν ὀχυρωμάτων, ἀλλὰ συνωθοῦντο πρὸς τὴν μονανικὴν γέφυραν τῆς Λαρίσης. Ὡς χαρακτηριστικὸν τῆς ὅλης καταστάσεως, ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσωμεν ὅτι κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην διῆλθον τὴν γέφυραν, ὁ μὲν διοικητὴς τῆς 2ας μεραρχίας κατάμονος, ὁ δὲ τῆς 1ης παρακολουθούμενος ὑφ' ἑνὸς μόνον ἀξιωματικοῦ. Τὰ εἰς Λάρισαν ὑποχωρήσαντα στρατεύματα διεσπάρησαν εἰς τὴν πόλιν, διανυκτερεύσαντα ἐντὸς καφφενείων, εἰς τὰς πλατείας καὶ εἰς τὰς ὁδούς, μόλις δὲ τὴν 9ην πρωϊνὴν τῆς 12ης Ἀπριλίου, μετὰ συνεχῆ διὰ σαλπίγγων προσκλητήρια, κατωρθώθη σχετική τις συγκέντρωσις τῶν στρατευμάτων εἰς τὴν πλατεῖαν Ἂκ Σεράϊ τῶν στρατώνων (νοτίως τῆς Λαρίσης), ὁπότε διετάχθη ἡ πρὸς Φάρσαλον ὑποχώρησις. Λόγῳ τῆς ἠθικῆς καταστάσεως τοῦ εἰς Λάρισαν ὑποχωρήσαντος στρατοῦ, θὰ ἦτο ἐπικινδυνωδεστάτη ἡ ἔστω καὶ ἐπ' ἐλάχιστον παραμονὴ αὐτοῦ εἰς Λάρισαν πρὸς ἀνασύνταξιν αὐτοῦ, κατὰ μείζονα δὲ λόγον δὲν ἠδύνατο ὁ ἀρχιστράτηγος νὰ σκεφθῇ περὶ ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ εἰς τὴν πεδιάδα συγκεντρωθέντος ἤδη ἐχθροῦ: «Ἡ ἐκ Λαρίσης ὑποχώρησις, στρατηγικῶς σκοπουμένη, διετάχθη ἀρκετὰ ἐγκαίρως πρὸς ἀποφυγὴν ἀφεύκτου περιπτύξεως, ἧς συνέπεια θὰ ἦτο ἡ τελικὴ ἧττα τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν πρώτην ἐν Λαρίσῃ σύγκρουσιν», γράφει ἡ ἔκθεσις τοῦ διαδόχου. Ἐν Λαρίσῃ ἐγκατελείφθη ἀρκετὸν ὑλικόν, μεταξὺ τοῦ ὁποίου ἓξ τοπομαχικὰ πυροβόλα τῶν 10,5 ἑκ. Ἐνῷ ἀπὸ τῆς πρωΐας τῆς 12ης Ἀπριλίου ἡ Λάρισα ἦτο κενὴ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν τούτοις μόλις περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 13ης Ἀπριλίου κατελήφθη αὕτη ὑπὸ τῆς τουρκικῆς μεραρχίας ἱππικοῦ, διότι ἡ ὅλη τουρκικὴ προέλασις ἐγένετο βραδύτατα, «καθ' ὅσον ἀνεμένετο ἰσχυρὰ ἀντίστασις παρὰ τὴν Λάρισαν, περὶ τῶν ὀχυρώσεων τῆς ὁποίας εἶχον λεχθῆ καὶ γραφῆ πολλά» (*Γκόλτς*: «Ἱστορία Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου», 1898, σελ. 96, ἑλλην. μετάφρ.). Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

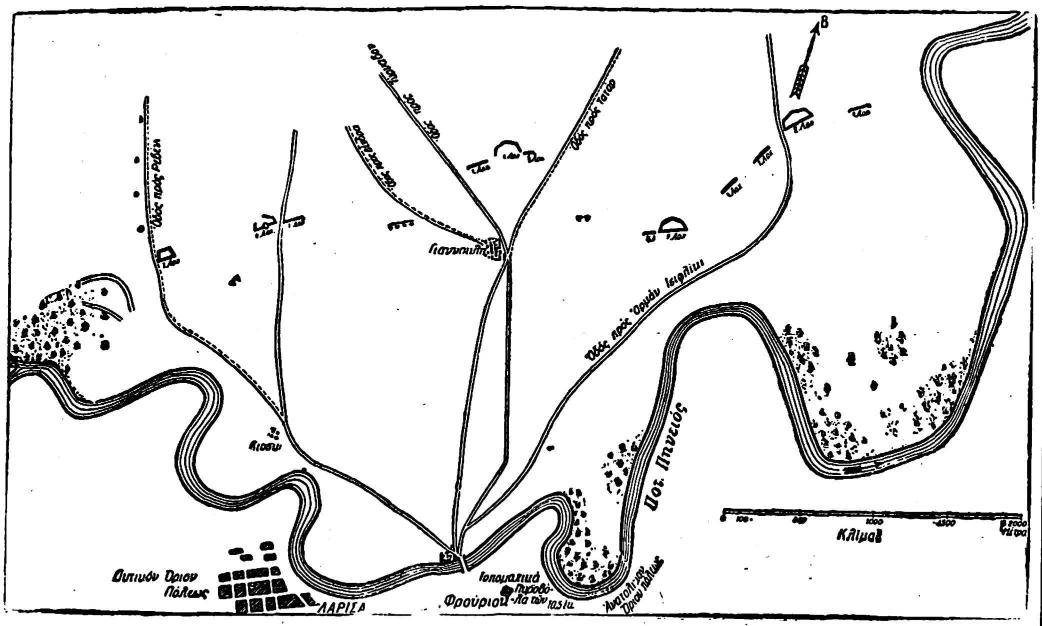

Ὀχύρωσις τῆς Λαρίσης τῷ 1897.

— **Λαρίσης δῆμος** *[Γεωγρ.]* βλ. *Λάρισα.*

— **Λαρίσης ἐπαρχία** *[Γεωγρ.].* Μία ἐκ τῶν 7 ἐπαρχιῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὸν νομὸν Λαρίσης, καταλαμβάνουσα τὸ μεσαῖον τμῆμα αὐτοῦ. Κάτ. (1928) 61.908. Πρωτεύουσα *Λάρισα.* Ἐκτείνεται, μὲ κέντρον τὴν πόλιν Λάρισαν, ἐπὶ ἐντελῶς πεδινοῦ ἐδάφους, διαρρεομένου ἐκ Δ. πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ, καὶ παράγει σιτηρά, βάμβακα, καπνὸν κλπ. γεωργικὰ προϊόντα. Συγκοινωνιακῶς ἐξυπηρετεῖται ἄριστα, ὅσον ὀλίγαι ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι, ἔχει δὲ ἐκτὸς τῆς Λαρίσης ἀξιόλογα κέντρα τὰ *Ἀμπελάκια*, τὸν *Πλατύκαμπον* (Τοπουσλάρ), τὸ *Συκούριον* (*Μέγα Κεσερλὶ*) καὶ τὴν *Χάλκην* (*Μαϊμούλι*). Διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς 1 δῆμον (τῆς Λαρίσης) καὶ 48 κοινότητας, μὲ μίαν πόλιν καὶ 87 χωρία καὶ συνοικισμούς. Αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν ἐπαρχίαν κοινότητες εἶναι αἱ ἑξῆς, κατ' ἀλφαβητικὴν σειράν: *Ἁγίων Ἀναργύρων* (*Τσουρμακλῆ*), *Ἀγναντερῆς* (*Δεδέργιαννης*), *Ἀμπελακίων*, *Ἀρμενίου* (*Γκερλί*), *Ἀσαρλίκ*, *Γλαύκης* (*Σαρτζιλάρ*), *Δοξαρᾶς*, *Ἐλατείας* (*Μικροῦ Κεσερλί*), *Ἐλευθερίου*, *Εὐαγγελισμοῦ* (*Χατζηόμπασι*), *Ζαππείου* (*Μπακρατσίου*), *Θωμαΐ* (*Τουρσουλάρ*), *Κοιλάδος* (*Ἀμαρλάρ*), *Κραννῶνος*, *Κυπαρίσσου* (*Σουλετσίου*), *Κυψέλης* (*Κιλελέρ*), *Λουτροῦ*, *Μακροβουνίου* (*Τσαουσάν*), *Μακρυχωρίου*, *Μεγάλου Μοναστηρίου* (*Σακαλάρ*), *Μεγάλου Χαλιτσίου*, *Μελίας* (*Τσουλάρ*), *Μελίσσης*, *Μελισσοχωρίου* (*Μετεσελῆ*), *Μοσχοχωρίου* (*Μπεχτσιλέρ*), *Μπαλτζί*, *Μύρων* (*Χατζῆ-Μπαϊράκι*), *Νέας Λεύκης* (*Γκτὸς-Μπασσάν*), *Νέου Περιβολίου* (*Ἀβδουλάρ*), *Νέων Καρυῶν*, *Νιαμάτων*, *Νικαίας* (*Νεμπεγλέρ*), *Ὁμολίου* (*Λασποχωρίου*), *Παραποτάμου* (*Μπαξιλάρ*), *Πλατυκάρπου* (*Τοπουσλάρ*), *Πουρναρίου*, *Ριζομύλου*, *Σπηλιᾶς*, *Στεφαναβικίου* (*Χατζήμισι*), *Συκουρίου* (*Μεγάλου Κεσσελί*), *Σωτηρίου* (*Γιαχαράρ*), *Τεμπῶν* (*Μπαμπᾶ*), *Τερψιθέας* (*Καϊσλὰρ ἢ Μπαϊσλάρ*), *Τζαμίου*, *Τοϊβασίου ἢ Ορτᾶ*, *Χαλκης* (*Μαϊμούλι*), *Χατζόμπασι καὶ Ψυχικοῦ*. Χ. Δ.

— **Λαρίσης νομός.** Εἷς ἐκ τῶν δύο νομῶν εἰς οὓς διαιρεῖται ἡ Θεσσαλία, καταλαμβάνων τὸ Α. τμῆμα αὐτῆς, ὁριζόμενος πρὸς Β. μὲν ὑπὸ τῶν νομῶν Θεσσαλονίκης καὶ Κοζάνης, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Τρικκάλων καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος καὶ βρεχόμενος πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἔκτασις 7.698 τ. χλμ (τρίτος κατὰ σειρὰν τῆς Ἑλλάδος), πληθυσμὸς (1928) 278.465 κάτ., πρωτεύουσα *Λάρισα.*

— [ΦΥΣ. ΓΕΩΓΡ.] Ὁ νομὸς Λαρίσης περιλαμβάνει τὸ Α. τμῆμα τῆς μεγάλης Θεσσαλικῆς πεδιάδος, τὴν ὁποίαν περιβάλλουσιν ἀπὸ Β καὶ Ν. ὑψηλαὶ καὶ μεγάλαι ὀροσειραί, σχηματίζουσαι κατὰ τὸ πλεῖστον τὰ ὅρια τοῦ νομοῦ. Αἱ ὀροσειραὶ αὗται εἶναι: Τὰ *Καμβούνια* ἢ *Χάσια* ὄρη, τῶν ὁποίων ὁ κύριος ὄγκος χωρίζει πρὸς ΒΔ. τὴν χώραν ἀπὸ τοῦ νομοῦ Κοζάνης καὶ ἐκπέμπει πρὸς Ν. παραφυάδα, χωροῦσαν βαθέως εἰς τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα καὶ σχηματίζουσαν ἐπί τι διάστημα τὰ μετὰ τοῦ νομοῦ Τρικκάλων σύνορα, καὶ πρὸς Α. ἑτέραν παραφυάδα, τὸ *Τιτάριον* ὄρος (1498 μ.), τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ ἀποτελεῖ τὸ σημεῖον συναντήσεως τῶν ὁρίων τοῦ νομοῦ Τρικκάλων μετὰ τῶν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς Κοζάνης. Πρὸς Α. τῶν Χασίων ὑψοῦται μεμονωμένος ὁ *Ὄλυμπος*, τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Ἑλλάδος (2.985 μ.) κείμενος καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῶν μετὰ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης συνόρων καὶ νοτιώτερον αὐτοῦ ὁ κατάφυτος *Κ τω Ὄλυμπος* (1.420), κείμενος ἐξ ὁλοκλήρου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ νομοῦ. Νοτιοανατολικῶς τοῦ Κάτω Ὀλύμπου καὶ ἐπὶ τοῦ ΒΑ. τμήματος τοῦ νομοῦ ὑψοῦται ἡ κωνοειδὴς καὶ μεμονωμένη σχεδὸν *Ὄσσα* (κοιν. *Κίσσαβος*, 1798 μ.). Μεταξὺ Κάτω Ὀλύμπου καὶ Ὄσσης ἀνοίγεται ἡ ὡραία κοιλὰς τῶν Τεμπῶν, τὴν ὁποίαν διαρρέει ὁ Πηνειός, κατευθυνόμενος ἐκεῖθεν πρὸς τὴν θάλασσαν. Πρὸς Ν. τῆς Ὄσσης ἀπαντῶμεν σειρὰν βουνῶν, τὰ ὁποῖα ἀνυψούμενα βαθμηδὸν καὶ προχωροῦντα μὲ κατεύθυνσιν νοτιοανατολικὴν σχηματίζουσι τὸ κατάφυτον καὶ πλούσιον ὄρος *Πήλιον*, χωροῦν βαθέως ἐντὸς τῆς θαλάσσης καὶ περιβάλλον διὰ χερσονήσου (τῆς Μαγνησίας), τὸν Παγασιτικὸν κόλπον. Τὰ πρὸς Ν. περικλείοντα τὸν νομὸν Λαρίσης ὄρη, χαμηλότερα κατὰ πολὺ τῶν πρώτων, ἀνήκουσιν εἰς τὸ ὀρεινὸν σύστημα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ ἀποτελοῦσι προεκτάσεις τοῦ ὄρους *Ὄθρυς*. Τὰ ὕδατα τοῦ νομοῦ συγκεντροῦνται ὅλα σχεδὸν διὰ παραποτάμων εἰς τὸν ἐκ τῆς Δ. Θεσσαλίας ἐρχόμενον *Πηνειόν*, ὅστις διασχίζων ἀπὸ ΝΔ. πρὸς ΒΑ. τὴν χώραν ἐκβάλλει πρὸς Β. τῆς Ὄσσης εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον. Σπουδαιότεροι ἐκ τῶν ἐν τῷ ἐδάφει τοῦ νομοῦ παραποτάμων τοῦ Πηνειοῦ εἶναι ὁ *Ἐνιπεὺς* καὶ ὁ *Ἀπιδανὸς* (δεξιοί), ἐρχόμενοι ἐκ τῆς Ὄθρυος, καὶ ὁ *Τιταρήσιος* (ἀριστερός), συγκεντρῶν τὸ πλεῖστον τῶν ὑδάτων τῶν μεγάλων πρὸς Β. ὀρεινῶν ὄγκων καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Πηνειὸν μετὰ τὴν Λάρισαν. Λίμναι ἄξιαι λόγου ὑπάρχουσι τρεῖς: ἡ *Βοιβηΐς* (*Κάρλα*), ἡ *Ἀσκουρὶς* (τοῦ *Νεζεροῦ*) καὶ ἡ *Νεσσωνίς*. Ἡ πρώτη εἶναι πιθανῶς λείψανον τῆς ὑποθετικῆς μεγάλης λίμνης, ἡ ὁποία ἐκάλυπτε τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα. Τὰ παράλια τοῦ νομοῦ σχηματίζουσιν ἕνα μόνον εὐρὺν κυκλικὸν κόλπον, τὸν *Παγασιτικόν*, περιβαλλόμενον πρὸς Α. ὑπὸ τῆς μακρᾶς χερσονήσου τῆς Μαγνησίας, ἡ ὁποία προσεγγίζει παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τὴν ἔναντι ἀκτὴν (ἀκρωτήριον *Σταυρός*), σχηματίζουσα τοιουτοτρόπως τὸν πορθμὸν τοῦ *Τρίκκερι*. Εἰς τὸν Β. μυχὸν τοῦ κόλπου τούτου κεῖται ὁ λιμὴν τοῦ Βόλου. Ἡ χερσόνησος τῆς Μαγνησίας καμπτομένη πρὸς ΝΔ. σχηματίζει ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου ἐπίσημον ἀκρωτήριον, τὴν *Σηπιάδα ἄκραν.*

Τὸ κλῖμα τοῦ νομοῦ εἰς τὰ ἀνατολικὰ καὶ ἐγγὺς τῆς παραλίας εἶναι εὔκρατον, ἐπὶ τῶν πρὸς Β. ὀρέων ψυχρόν, καθιστάμενον δριμὺ κατὰ τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ παραμένον δροσερὸν κατὰ τὸ θέρος, καὶ εἰς τὴν πρὸς τὰ δυτικὰ εὐρεῖαν πεδιάδα ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ θερμότατον κατὰ τὸ θέρος.

— [ΠΟΛΙΤ. ΓΕΩΓΡ.] Ὁ νομὸς Λαρίσης ὑποδιαιρεῖται εἰς 7 ἐπαρχίας (*Ἁγιᾶς* ἢ *Ἀγυιᾶς*, *Ἁλμυροῦ*, *Βόλου*, *Λαρίσης*, *Τυρνάβου*, *Φαρσάλων* καὶ *Ἐλασσόνος*, ἁπάσας μὲ ὁμωνύμους πρωτευούσας), ἐξ ὧν αἱ μὲν 6 πρῶται ὑπήγοντο εἰς αὐτὸν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἱδρύσεώς του, ἡ δὲ τελευταία ὑπήχθη μετὰ τὸ 1912, ὁπότε ἀπηλευθερώθη ἀπὸ τῆς Τουρκίας. Αἱ ἐπαρχίαι αὗται ὑποδιαιροῦνται εἰς 2 δήμους καὶ 213 κοινότητας. Ἐκτὸς τῆς πρωτευούσης ἄλλην μεγάλην πόλιν μεγαλυτέραν καὶ τῆς Λαρίσης ἔχει τὸν *Βόλον*, μεγάλας δὲ κωμοπόλεις τὰ *Φάρσαλα*, τὴν *Ἀγυιάν*, τὸν *Ἁλμυρόν*, τὴν *Ζαγοράν*, τὴν *Μακρυνίτσαν*, τὰ *Λεχώνια*, τὴν *Ἐλασσόνα*, τὴν *Ραψάνην* κλπ.

Δικαστικῶς ὁ νόμος ὑπάγεται εἰς τὸ ἐφετεῖον Λαρίσης καὶ ἔχει δύο πρωτοδικεῖα (Βόλου καὶ Λαρίσης) καὶ εἰρηνοδικεῖα εἰς τὰς κυριωτέρας κώμας τοῦ νομοῦ. Οἰκονομικαὶ ὑπηρεσίαι ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς: Οἰκονομικαὶ ἐφορεῖαι 7 (Λαρίσης, Τυρνάβου, Ἀγυιᾶς, Ἐλασσόνος, Βόλου, Ἁλμυροῦ καὶ Φαρσάλων), μὲ ἰσάριθμα ταμεῖα καὶ τελωνεῖα 2 (Βόλου καὶ Ἁλμυροῦ). Γεωργικαὶ ὑπηρεσίαι ἑδρεύουσιν αἱ ἑξῆς: ὁ ἐπιθεωρητὴς γεωργίας Θεσσαλίας-Φθιωτιδοφωκίδος, ἑδρεύων ἐν Λαρίσῃ, καὶ δύο προϊστάμενοι γεωργικῶν περιφερειῶν ἐν Λαρίσῃ καὶ Βόλῳ. Διευθύνσεις χωροφυλακῆς ὑπάρχουσι δύο, ἐν Βόλῳ καὶ Λαρίσῃ, ἡ δὲ ἀνωτάτη διοίκησις Θεσσαλίας ἑδρεύει ἐπίσης ἐν Λαρίσῃ. Ἐπίσης λειτουργοῦσι δύο γραφεῖα νομομηχανικοῦ, δύο νομιάτρου καὶ εἷς νομοκτηνίατρος. Δημόσια σχολεῖα λειτουργοῦσι: 4 γυμνάσια καὶ 4 ἡμιγυμνάσια, δημοτικὰ δὲ σχολεῖα εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ χωρία τοῦ νομοῦ. Καὶ τὰ μὲν σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως ὑπάγονται εἰς τὸν ἐπιθεωρητὴν μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἑδρεύοντα ἐν Βόλῳ, τὰ δὲ τῆς δημοτικῆς εἰς δύο ἐπιθεωρητὰς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, ἑδρεύοντας ἐν Βόλῳ καὶ Λαρίσῃ. Αἱ Τ. Τ. Τ. τέλος ὑπηρεσίαι περιλαμβάνουσι 2 ἐπιθεωρήσεις (ταχυδρομείων καὶ τηλεφώνων), 7 ταχυδρομεῖα καὶ τηλεγραφεῖα καὶ πλεῖστα ταχυδρομικὰ καὶ τηλεφωνικὰ γραφεῖα εἰς τὰς περισσοτέρας κοινότητας τοῦ νομοῦ.

Ἡ ὑγειονομικὴ κατάστασις τοῦ νομοῦ εἶναι μᾶλλον μετρία. Ἡ ἑλονοσία, ἡ φυματίασις, ἡ γρίππη, ὁ τυφοειδὴς πυρετός, ἡ ἱλαρὰ μαστίζουσι τὴν χώραν, συχνὰ δὲ παρουσιάζονται καὶ κρούσματα κοκκύτου, μηνιγγίτιδος, ὀστρακιᾶς καὶ διφθερίτιδος. Αἱ ἀναλογίαι διαδόσεως τῶν ἀσθενειῶν τούτων εἶναι αἱ ἑξῆς περίπου, ἐπὶ τῇ βάσει στατιστικῶν τοῦ 1929 καὶ 1930: Ἑλονοσία· προσεβλήθησαν τῷ μὲν 1930 τὰ 45% τῶν κατοίκων, τῷ δὲ 1929 τὰ 90%, ἡ δὲ θνησιμότης ἔφθασε τῷ 1930 τὰ 6% καὶ τῷ 1929 τὰ 8—9%. Φυματίασις· εἶναι διαδεδομένη εἰς βαθμόν, ὥστε κατὰ τὰ ἔτη 1929—1930 τὰ 8—9% τῶν ἀποθανόντων ἦσαν φυματικοί. Γρίππη· παρουσιάζει κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐνδημικὸν χαρακτῆρα. Τυφοειδὴς πυρετός· 100 περίπου κρούσματα ἐτησίως μὲ θνησιμότητα 10%. Ἱλαρά· 500 κρούσματα τῷ 1930. Κοκκύτης· 200 περίπου κρούσματα ἐτησίως. Αἱ λοιπαὶ ἀναφερθεῖσαι νόσοι εἶχον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνὰ 8—10 κρούσματα.

— [ΟΙΚΟΝ. ΓΕΩΓΡ.] Ὁ νομὸς Λαρίσης, ἐκ τῶν πλουσιωτέρων τῆς Ἑλλάδος, ἔχει ἀκμαίαν γεωργικὴν καὶ κτηνοτροφικὴν κίνησιν, εἶναι προ-

Digitized by Google

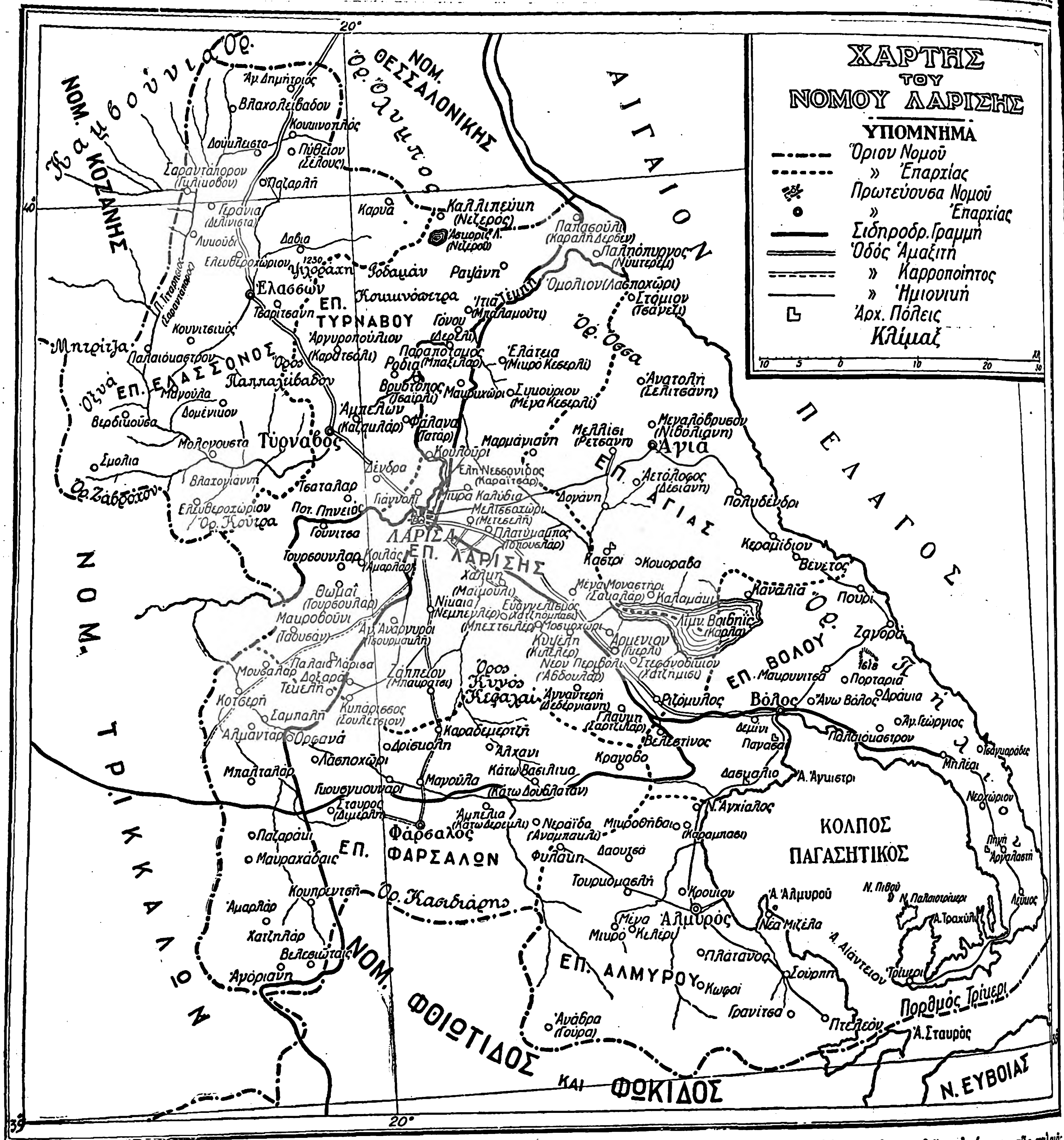

ηγμένος συγκοινωνιακῶς καὶ ἔχει ἀξιόλογον βιομηχανικὴν κίνησιν καὶ ἀρκετὴν τουριστικήν.

Γεωργία. Τὸ γόνιμον ἔδαφος τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος εἶναι πρόσφορον εἰς κάθε καλλιέργειαν. Παράγονται κυρίως μεγάλαι ποσότητες σιτηρῶν, ἀντιπροσωπεύουσαι σοβαρὸν ποσοστὸν τῆς ἑλληνικῆς σιτοπαραγωγῆς. Ἐπίσης καλλιεργοῦνται εἰς μικροτέραν κλίμακα ὁ καπνός, ὁ βάμβαξ, τὰ ὄσπρια, τὰ λαχανικὰ κλπ. καὶ εἰς τὰς δροσερωτέρας περιοχάς, ἰδίως περὶ τὸ Πήλιον, τὰ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἡ ἄμπελος. Φημίζονται ἰδιαιτέρως τὰ ἐκλεκτῆς ποιότητος μῆλα τοῦ Πηλίου (φυρίκια). Ἡ ἐλαία καλλιεργεῖται ἐπίσης εἰς μεγάλην κλίμακα καὶ εἶναι τὸ δεύτερον, ἀπὸ ἀπόψεως ἀποδόσεως, προϊὸν τοῦ νομοῦ. Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1928 ἐκαλλιεργήθησαν ἐν τῷ νομῷ στρέμματα ἐν συνόλῳ 1.369.887, ἀποδώσαντα προϊόντα ἀξίας 816.888.319 δραχμῶν, ὡς ἑξῆς:

Καλλιεργηθὲν εἶδος	*Στρέμματα*	*Παραγωγὴ εἰς μετρικοὺς στατῆρας*	*Ἀξία εἰς δρχ.*
Σῖτος	726.640	588.640	290 992.713
Κριθὴ	203.056	155.991	49.808.369
Σμιγὸς	1.548	798	381 820
Ἀραβόσιτος	41.341	36.201	13.530.993
Βρόμη	183.821	159.204	49.386.417
Σίκαλις	25.523	11.314	4.017 764
Φασίολοι	7.898	3.636	4.058 000
Κύαμοι	11.865	6.644	3.112.300
Ἐρέβινθοι	3.838	1.909	1.140.3,5
Φακῆ	5.042	973	692.930
Ἄλλα ὄσπρια	9.420	2.870	1.097 323
Γεώμηλα	15.204	40.777	8.495.250
Ἄλλα λαχανικὰ	6.910	40.956	6.907.563
Καπνὸς	48.075	28 776	56.094.233
Βάμβαξ	1.130	801	285.280
Σησάμιον	3.104	249	314.480
Γλυκάνισον	319	91	218.550
Ἄλλα βιομηχ. προϊόντα	60	7	10.630
Σανὸς	10.865	20.196	2.722.464
Ξηρὰ τριφύλλια	2.868	10.167	1.881.000
Γλεῦκος	53.983	107.753	39.801 840
Σταφυλαὶ (νωπαὶ)	7.377	26 634	7.295.955
Ἔλαιον		22.331	52 883.800
Ἐλαῖαι νωπαὶ		200.894	210.058.600
Ἑσπεριδ. κλπ. ὀπωροφ.			10 969 670
Σύνολον	1.369.887		816 688.319

Κτηνοτροφία. Ὁ νομὸς Λαρίσης κατέχει πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν κτηνοτροφικῶν νομῶν τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τοῦτο δὲ συντελοῦσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ ἄφθονοι καὶ παχεῖαι βοσκαί, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ παροιμιώδης ἀγάπη τῶν Θεσσαλῶν πρὸς τὰ ζῷα. Κατὰ τὴν γενομένην ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ ταμίου προστασίας κτηνοτροφίας ἀπαρίθμησιν τῶν ἐν τῷ νομῷ κατοικιδίων ζῴων προέκυψαν οἱ κάτωθι ἀριθμοί:

Βόες, ἀγελάδες, μόσχοι	26.737
Ἵπποι, φορβάδες, πῶλοι	32 316
Πρόβατα, ἀμνοὶ	394.122
Αἶγες, ἐρίφια	255.491
Χοῖροι	13.833
Πτηνὰ διάφορα	230.568

Ἡ ἐν τῷ νομῷ Λαρίσης ζῶσα φυλὴ βοῶν εἶναι κλάδος τῆς «φαιᾶς φυλῆς τῶν στεππῶν». Οἱ καλύτεροι ἀντιπρόσωποι εὑρίσκονται εἰς τὴν πλουσίαν εἰς λειμῶνας περιφέρειαν τῆς Αἰκατερίνης, χρησιμοποιοῦνται δὲ μόνον ὡς ἀροτριῶντα ζῷα, δεδομένου ὅτι ἡ εἰς γάλα ἀπόδοσίς των εἶναι μικρά, ἐπαρκοῦσα μόνον διὰ τὴν διατροφὴν τῶν μόσχων. Ἐκτὸς τῆς ἐγχωρίας φυλῆς ἔχουσιν ἐπίσης εἰσαχθῆ ἐν τῇ περιφερείᾳ ξέναι γαλακτοπαραγωγικαὶ φυλαί, ὁλλανδικαὶ καὶ ἑλβετικαί.

Ἡ φυλὴ τῶν ἱπποειδῶν, ἀπόγονος τῆς παλαιᾶς περιφήμου γενεᾶς τοῦ ἀρχαίου θεσσαλικοῦ ἵππου, ἔχει περιορισθῆ ἤδη εἰς ὀλίγους ἀντιπροσώπους μικροσώμους, ἀπαντῶντας ἐπὶ τῶν ὀρέων. Πρὸς βελτίωσιν τῆς γενεᾶς ταύτης εἰσήχθησαν ἀπό τινων ἐτῶν οὐγγρικοὶ καὶ σερβικοὶ ἵπποι, διὰ διασταυρώσεως δὲ ἐπιτυγχάνεται διαρκῶς ἡ βελτίωσις τῆς γηγενοῦς γενεᾶς.

Τὰ ἐν τῷ νομῷ διατρεφόμενα πρόβατα εἶναι ἐξόχως γαλακτοπαραγωγά, διακρίνονται δὲ εἰς δύο κατηγορίας: τὰ πεδινὰ ἢ καραγκούνικα καὶ τὰ ὀρεινὰ ἢ βλάχικα. Τὸ ποσὸν καὶ εἶδος τῶν ἐτησίως ἀποδιδομένων ὑπ' αὐτῶν προϊόντων εἶναι: 10.000 000 ὀκάδες γάλακτος, 1.200.000 ὀκάδες κρέατος καὶ 300 000 ὀκάδες ἐρίου.

Ὀρυκτὸς πλοῦτος. Τὸ μόνον ἀπαντῶν ἐν τῷ νομῷ προϊὸν τοῦ ὑπεδάφους εἶναι τὸ χρώμιον, τοῦ ὁποίου μεγάλα κοιτάσματα ἀπαντῶσιν ἐν τῇ περιφερείᾳ Βόλου, ὑποβαλλόμενα εἰς σοβαρὰν ἐκμετάλλευσιν.

Βιομηχανία. Λόγῳ τῆς ὑπάρξεως δύο μεγάλων ἐν τῷ νομῷ ἀστικῶν κέντρων, τοῦ Βόλου καὶ τῆς Λαρίσης, ἡ βιομηχανία ἔχει προοδεύσει ἀρκούντως ἐν τῷ νομῷ, εὐνοουμένη καὶ ἐκ τοῦ φυσικοῦ πλούτου τῆς χώρας. Κυριώτεροι βιομηχανικοὶ κλάδοι εἶναι ἐν Λαρίσῃ ἡ ὑφαντουργία καὶ ἡ ἀλευροβιομηχανία καὶ ἐν Βόλῳ ἡ βιομηχανία γεωργικῶν ἐργαλείων (20—30 000 ἄροτρα ἐτησίως), ἡ μηχανουργία, ἡ χαλκουργία, ἡ κλωστοϋφαντουργία, ἡ σαπωνοποιία καὶ ἐλαιουργία, ἡ βιομηχανία εἰδῶν διατροφῆς, ἡ καπνοβιομηχανία κλπ.

Συγκοινωνία. Εἶναι ἀρτιωτάτη καὶ κατὰ τὴν

Digitized by Google

ρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἔχει δὲ κέντρα τὰς δύο μεγάλας πόλεις, Λάρισαν καὶ Βόλον, τὸν κύριον τοῦτον λιμένα καὶ ἐπίνειον τῆς Θεσσαλίας ὁλοκλήρου, κείμενον εἰς τὸν Β. μυχὸν τοῦ Παγασιτικοῦ καὶ συγκοινωνοῦντα δι' ἀτμοπλοίων καθημερινῶς μετὰ τοῦ Πειραιῶς καὶ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκτὸς τοῦ Βόλου, ἄλλοι μικροὶ λιμένες καὶ ἀγκυροβόλια εἶναι: τὸ Τσάγεζι, τὸ Τσιγκέλι (Ἁλμυροῦ, τὰ Καλὰ Νερά, ἡ Ἄφυσσος, ὁ Χόρτος (Ἀργαλαστῆς) καὶ ἡ Ἀμαλιάπολις, σπανίως χρησιμοποιούμενοι εἰς τὰς συγκοινωνίας. Αἱ ἐξυπηρετοῦσαι τὸν νομὸν σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ εἶναι δύο κυρίως, ἡ μεγάλη γραμμὴ Ἀθηνῶν - Θεσσαλονίκης - Εὐρώπης, διερχομένη διὰ τῆς πρωτευούσης Λαρίσης καὶ τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν καὶ διασχίζουσα τὸν νομὸν ἀπὸ Β πρὸς Ν., καὶ ἡ γραμμὴ τῶν Θεσσαλικῶν σιδηροδρόμων, ἔχουσα ἀφετηρίαν τὸν Βόλον καὶ διευθυνομένη πρὸς τὴν Δ. Θεσσαλίαν (Καλαμπάκα). Αἱ δύο γραμμαὶ (Εὐρωπαϊκὴ καὶ Θεσσαλικὴ) συναντῶνται παρὰ τὸ Δεμερλῆ πρὸς Ν. τῆς Λαρίσης. Τρίτη γραμμή, ἀποτελοῦσα διακλάδωσιν τῆς Θεσσαλικῆς, ἀναχωρεῖ ἐκ Λαρίσης, διευθυνομένη πρὸς τὸν Βόλον, καὶ συναντᾷ τὴν Θεσσαλικὴν παρὰ τὸ Βελεστῖνον. Τετάρτη τέλος, μικρὰ προέκτασις τῶν Θεσσαλικῶν, διευθύνεται ἀπὸ Βόλου πρὸς τὰς Μηλέας, ὡραίαν κωμόπολιν τοῦ Πηλίου. Αἱ ὁδικαὶ ἐπίσης συγκοινωνίαι εἶναι ἄρισται. Ὑπάρχουν 8 ἐθνικαὶ ὁδοὶ μήκους ἐν συνόλῳ 499 χλμτρ. καὶ 51 ἐπαρχιακαί, μήκους 836 χλμτρ., ἐπὶ τῶν ὁποίων τακτικαὶ γραμμαὶ αὐτοκινήτων ἐξυπηρετοῦσι τακτικῶς τὰς συγκοινωνιακὰς ἀνάγκας τῶν κοινοτήτων.

Τουρισμός. Ζωηρὰ ἐπίσης εἶναι ἡ τουριστικὴ κίνησις μὲ κέντρα τὸ Πήλιον, ὅπου πολλοὶ ἐκδρομεῖς μεταβαίνουσι κατ' ἔτος καὶ πολλοὶ ξένοι ἐξ ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος παραθερίζουσι, καὶ τὴν ὡραίαν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, ἓν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τοπίων τῆς Ἑλλάδος, συγκεντροῦσαν ἐπίσης πλῆθος περιηγητῶν καὶ ἐκδρομέων. Χ. Δ

Λαρισαία *['Αρχ. Γεωγρ.].* Ἡ περὶ τὴν Λάρισαν τῆς Τρφάδος περιοχή.

Λαρισαία *[Μυθ.].* Ἐπίκλησις τῆς Ἀθηνᾶς ἐν Πελοποννήσῳ, ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Λαρίσου, ὁρίζοντος τὴν Ἀχαΐαν ἀπὸ τῆς Ἠλείας, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε ναὸς τῆς θεᾶς (*Παυσαν.* Ζ' 17,5). Π. Ν. Π.

Λαρισαῖαι πέτραι *['Αρχ. Γεωγρ.].* Χαρακτηριστικοὶ βράχοι ἐν Λέσβῳ, 50 στάδια ἀπὸ τῆς Μυτιλήνης ἐπὶ τῆς ἀπ' αὐτῆς εἰς Μήθυμναν ὁδοῦ (*Στράβων* 440). Ταυτίζονται πρὸς τοὺς σημερινοὺς ἀποτόμους βράχους «Λάρσος», ὕπερθεν τοῦ ὁμωνύμου τέλματος κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Γέρας καὶ δεξιὰ τῆς εἰς Μήθυμναν ὁδοῦ, εἰς τὸ σημεῖον ἔνθα χωρίζει ἡ πρὸς τὸ Ντίπι διακλάδωσις. Ὑπὸ τοὺς βράχους ἀναβλύζουν ἄφθονα ὕδατα, τὸ τοπωνύμιον δὲ φαίνεται ὅτι σχετίζεται πρὸς τὸν παλαιότατον πελασγικὸν ἀποικισμὸν τῆς νήσου, κατὰ τὸν ὁποῖον πιθανὸν νὰ εἶχεν ἱδρυθῆ ἐπ' αὐτῶν ἀκρόπολις (λάρισα). Π. Ν. ΠΑΠΑΣ

Λαρισαϊκά. Ὠνομάσθη οὕτως ἀπόπειρα συνωμοσίας ὑπαξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς Λαρίσης κατὰ τὸ 1884, πρὸς ἀποτροπὴν τῆς ψηφίσεως τοῦ εἰσαχθέντος εἰς τὴν βουλὴν νομοσχεδίου ὑπὸ τοῦ Χαριλάου Τρικούπη πρὸς σύστασιν σχολῆς ὑπαξιωματικῶν. Διὰ τοῦ μέτρου τούτου ἐπεδιώκετο ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ὑπαξιωματικῶν, οἵτινες μόνον κατόπιν αὐτῆς θὰ ἠδύνατο νὰ προαχθῶσιν εἰς ἀνωτέρους στρατιωτικοὺς βαθμούς. Τὸ μέτρον τοῦτο παρημπόδιζε τὴν ἐν τῷ μέλλοντι προαγωγὴν τῶν μὴ ἐκπαιδευομένων εἰς τὴν σχολὴν ὑπαξιωματικῶν, ὡς ἐκ τούτου δὲ συνωμόσαντες οἱ ὑπαξιωματικοὶ τῆς φρουρᾶς Λαρίσης μετ' ἄλλων φρουρῶν προετίθεντο δι' ἐξεγέρσεως νὰ παρακωλύσουν τὴν ψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου. Ταχεῖα ὅμως ἐνέργεια τῆς κυβερνήσεως ἐματαίωσε τὰ σχέδια αὐτὰ καὶ τὸ νομοσχέδιον ψηφισθὲν ἐφηρμόσθη ἀμέσως. Ἐκ τῶν λαβόντων μέρος ἄλλοι κατεδικάσθησαν εἰς φυλάκισιν καὶ ἄλλοι εἰς ἀπόταξιν. Θ Β

Λαρισαῖος *[Μυθ.].* Ἐπίκλησις τοῦ Διὸς ἐκ τῆς ἐν Ἄργει Λαρίσης, ἐφ' ἧς ὑπῆρχε ναὸς αὐτοῦ, διασῳζόμενος ἄνευ ὀρόφου μέχρι τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος. Ἐν αὐτῷ, πλὴν τῶν ἄλλων, ὑπῆρχε καὶ ξόανον τοῦ Διὸς φέρον καὶ τρίτον ἐπὶ τοῦ μετώπου ὀφθαλμόν, κομισθὲν αὐτόθι ὡς λάφυρον ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ Πριάμου ὑπὸ Σθενέλου τοῦ Καπανέως· ἔφερε δὲ τρεῖς ὀφθαλμοὺς εἰς ἔνδειξιν τῆς τριττῆς ἐξουσίας τοῦ Διός, ἐπουρανίας, ἐπιγείου καὶ χθονίου (*Παυσαν.* Β' 24, 3) (βλ. καὶ λ. *Λαρίσιος*). Π. Ν. Π.

Λαρισηνὸς *[Μυθ.].* Ἐπίκλησις τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Λαρίσῃ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῇ μεταξὺ Ἐφέσου καὶ Τμώλου, ἔνθα ὑπῆρχεν ἱερὸν αὐτοῦ. Ἐπὶ τῶν χαλκίνων νομισμάτων τῆς πόλεως εἰκονίζεται καδοστεφὴς προτομὴ αὐτοῦ. Ὑπὸ ἀναλόγους ἐπικλήσεις (*Λαρίσιος, Λαρισαῖος*) ἐλατρεύθη ὁ Ζεὺς καὶ ἡ Ἀθηνᾶ. —Π.

Λαρίσιος *[Μυθ.].* Ἐπίκλησις τοῦ Διὸς ἐν Λαρίσῃ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (βλ. λ. *Λαρισαῖος*).

Λάρισος (κοιν. ***Μάνα***, ἢ ***Ριολίτικο ποτάμι***) *[Γεωγρ.].* Ποτάμιον τῆς Πελοποννήσου ὁρίζον τὴν Ἀχαΐαν ἀπὸ τῆς Ἤλιδος. Ἐκαλεῖτο ἄλλοτε καὶ *Βουπράσιος*, ἐξ ὀνόματος γειτονικῆς θέσεως. Πηγάζων ἐκ τῶν ΒΔ. προβούνων τῆς Σκόλλιος (νῦν Μαῦρα βουνὰ) διέρχεται ἐκτεταμένον δάσος παρὰ τὴν περιοχὴν τῆς Μανωλάδας καὶ τὴν ἀρχαίαν Δύμην, ὡς καὶ τὴν ἑλώδη χαμηλὴν ἔκτασιν νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀράξου, παρ' ὃ ἐκβάλλει. Καίτοι πηγάζει ἐκ χαμηλῶν ὀρέων καὶ διέρχεται δι' ἐδάφους ἐκ φλύσχου καὶ νεογενῶν πετρωμάτων, τὸ ὕδωρ αὐτοῦ εἶνε διηνεκές. Ι. Σ. Σ.

Λάρισσα *[Γεωγρ.—Ἱστορ.]* βλ. λ. *Λάρισα.*

Λάριχος. Ἀδελφὸς τῆς ποιητρίας Σαπφοῦς, ἀναφερόμενος παρ' Ἀθηναίῳ (Ι' 425) ὡς παραθέσας εἰς τοὺς πολίτας γεῦμα ἐν τῷ Πρυτανείῳ τῆς Μυτιλήνης. —Π.

Λαρκάνα (Larkhana) *[Γεωγρ.].* Πόλις καὶ διαμέρισμα τῶν βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σὶντ τῆς ἀρχιαρμοστείας τῆς Βομβάης. Εἶναι σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῶν βορειοδυτικῶν σιδηροδρόμων καὶ ἀποτελεῖ σπουδαῖον κέντρον ἐμπορίου ὀρύζης καὶ δημητριακῶν, ἔχουσα καὶ βιομηχανίαν βαμβακερῶν καὶ μεταξωτῶν ὑφασμάτων, μεταλλίνων σκευῶν, χάρτου καὶ δερμάτων. Κάτ. 16.100, ἐξ ὧν οἱ περισσότεροι Ἰνδοί.

Τὸ ὁμώνυμον διαμέρισμα ἐκτεινόμενον κατὰ μῆκος τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ ἐσχηματίσθη τῷ 1901 καὶ περιλαμβάνει εὐρεῖαν ἀμμώδη περιοχήν. Τὸ δυτικὸν αὐτοῦ τμῆμα εἶναι ὀρεινόν, ἀλλὰ τὸ ἀνατολικὸν ἀποτελεῖ εὐφορωτάτην πεδιάδα, ἀρδευομένην ὑπὸ πληθύος διωρύγων, καλλιεργεῖται δὲ καλῶς, δι' ὃ καὶ ἀποκαλεῖται ὁ κῆπος τοῦ Σίντ. Ἐν αὐτῇ ἐτησίως γίνονται τρεῖς συγκομιδαὶ δημητριακῶν. Συγκοινωνιακῶς ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῶν βορειοδυτικῶν σιδηροδρόμων. Τὸ ὅλον διαμέρισμα ἔχει ἐπιφάνειαν 14 590 τ. χλ. καὶ πληθυσμὸν (1901) 660.900. Μ. Ν. Δ.

Λάρκχωλ (Larkhall) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Σκωτίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Λανάρκ. Ἔχει σιδηροδρομικὸν σταθμόν, ἀνθρακωρυχεῖα καὶ ὑφαντουργεῖα. Παρ' αὐτὴν ἐκτίσθη ἡ ὑψηλοτέρα γέφυρα τῆς Σκωτίας. Κάτ. 9.450. Μ. Ν. Δ.

Λάρμενα (τά). Φραγκικὴ ὀνομασία (Larmena) τοῦ ἐν Εὐβοίᾳ μεσαιωνικοῦ κάστρου *Ἄρμενα*, ἡ θέσις τοῦ ὁποίου σήμερον δὲν εἶναι γνωστή. Ἡ πιθανωτέρα γνώμη εἶναι ὅτι εὑρίσκετο μεταξὺ Καρύστου καὶ Στύρων. Σήμερον ἡ ὑπερκειμένη τῶν Στύρων κορυφὴ βουνοῦ ὀνομάζεται Ἄρμενα. Τὰ Λάρμενα πολλάκις προσηρτήθησαν εἰς τὴν αὐθεντίαν τῆς Καρύστου. Τῷ 1296 περιῆλθον εἰς τοὺς Βενετούς, οἵτινες τὸ ἀφῄρεσαν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινούς. Τῷ 1319 εὑρίσκομεν κύριον αὐτῶν τὸν Καταλανὸν ἀρχηγὸν Ἀλφόνσον Φαδρῖγον. Τῷ 1373 οἱ Βενετοὶ ἦσαν πάλιν κύριοι τοῦ φρουρίου. Κ.Μ.Κ.

Λάρμες *[Παραλ. Γεωγρ.].* Ἀκρωτήριον τῆς βοιωτικῆς ἀκτῆς τοῦ βορείου Εὐβοϊκοῦ (πλάτ. 38°36' Β., μῆκ. 23°39' ½ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1554: Oreos and Talanta channels), βόρειον κέρας τοῦ φερωνύμου αὐλωνοειδοῦς φυσικοῦ λιμένος. Ὁ δὲ λιμὴν οὗτος, ἡ *Λάρυμνα* τῶν ἀρχαίων, περιβαλλόμενος ὑπὸ τῶν κρασπέδων τῶν βουνῶν Προφήτης Ἠλίας (2.113 ποδ.) καὶ Σταυρός, εἰσδύει 2 μίλλ. ΝΔ., ἔχων βάθος 20 ὀργ., καὶ δέχεται τὰς ἐκβολὰς τοῦ βοιωτικοῦ Κηφισοῦ καὶ τῆς ὑπερεκχειλίσεως τῆς Τοπόλιας, τῆς ἐνδοχώρας του οὔσης ἐξαιρετικῶς σεισμοπαθοῦς. Σπουδαῖαι ἐγκαταστάσεις μεταλλευτικῶν ἐργασιῶν καὶ ναυδέτων πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν προσορμιζομένων ἀτμοπλοίων. Εἰς τὴν βόρειον ἀκτήν του πηγαὶ ἁλατούχου ὕδατος. Σ. Ε. Λ.

Λάρμης, *Λαέρτης.* Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ ὑποναυάρχου *Κ. Ἀθανασιάδη* (βλ. λ.), συγγράψαντος τὰ θεατρικὰ ἔργα: «Τὸ παιδί», «Ἡ τραγῳδία τῆς ζήλειας» (ἔμμετρα, ἀμφότερα διδαχθέντα ὑπὸ τοῦ θιάσου Κυβέλης τῷ 1918) καὶ «Τῆς ὀμορφιᾶς τὰ μάγια» (ἔμμετρον, ἀναβιβασθὲν τῷ 1919 εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ θιάσου τοῦ «Ἑλληνικοῦ θεάτρου»), τὸ πρῶτον συγχρόνου ὑποθέσεως, τὸ δεύτερον ἰταλικῆς καὶ τὸ τρίτον βυζαντινῆς. Ὑπὸ τὸ πραγματικόν του ὄνομα ἐξέδωκε συλλογὴν πολυαρίθμων ποιημάτων «Τὰ τραγούδια τοῦ σύθαμπου» (1919), ὅπου διαφαίνεται ὠχρὰ ἐπίδρασις ἐκ τοῦ «La bonne chanson» τοῦ Βερλαίν. Εἰς τὰ θεατρικὰ αὐτοῦ ἔργα ὑπερτερεῖ τὸ ποιητικὸν στοιχεῖον. ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

Λάρν (Larne) *[Γεωγρ.].* Παράλιος πόλις καὶ λιμὴν τῆς Ἰρλανδίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Ἄμτριμ τῆς ἐπαρχίας Ὤλστερ. Εἰς αὐτὴν τῷ 1315 ἀπεβιβάσθη ἐπὶ κεφαλῆς σκωτικοῦ στρατοῦ ὁ Ἐδουάρδος Μπρὺς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἰρλανδίας ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ζυγοῦ. Κάτοικοι 7.070. Μ. Ν. Δ.

λάρναξ, *—ακος* (ἡ)· θήκη, κιβώτιον πρὸς ἐναπόθεσιν οἱωνδήποτε πραγμάτων· ‖ θήκη πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν ὀστῶν νεκροῦ, ἄλλως *κάλπη, σταμνος*· ‖ θήκη πρὸς ἐναπόθεσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ νεκροῦ, σαρκοφάγος, φέρετρον: «λάρναξ μαρμαρίνη, —κυπαρισσίνη»· ‖ «λάρναξ τῆς σπονδυλικῆς στήλης» (βλ. κατ.).

— *['Αρχ.]* Ἡ *λάρναξ* ἦτο κιβώτιον χρησιμεῦον ὡς θήκη ἐνδυμάτων καὶ πολυτίμων κοσμημάτων, ὡς λίκνον παιδίων καὶ ὡς σαρκοφάγος νεκρῶν. Ἡ λάρναξ, οἱασδήποτε χρήσεως, εἶχε κοινῶς σχῆμα τετράγωνον. Ὡς ἱματιοθήκη ἡ λάρναξ ἦτο μικρῶν διαστάσεων· κατεσκευάζοντο ὅμως καὶ λάρνακες μεγάλων διαστάσεων, ὡς φανερώνουσι τοῦτο πολλαὶ ἀπεικονίσεις αὐτῶν ἐπὶ ἀγγείων. Αἱ μεγάλων διαστάσεων *λάρνακες* ἐκαλοῦντο ἄλλως *κυψέλαι.* Τοιαύτη ἦτο ἡ περίφημος λάρναξ τοῦ *Κυψέλου* (βλ. λ.). Ὡς ἱματιοθήκη ἡ λάρναξ ἐστηρίζετο ἐπὶ τεσσάρων χαμηλῶν ποδῶν καὶ ἔφερε πῶμα ἐπίπεδον. Ἡ τοιαύτη λάρναξ ἐκλείετο, πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς κλειδός, δι' ἐπιπλόκου κόμβου. Ἡ λάρναξ τῶν ναῶν ἡ περιέχουσα τὸν θησαυρὸν κατετίθετο ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ, ἡ δὲ τῆς οἰκίας, ἡ ἄλλως *ἀργυριοθήκη* καλουμένη, ἐν τῷ δωματίῳ τῆς οἰκοδεσποίνης καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν συζυγικὴν κλίνην. Ἡ λάρναξ, ἐκ ξύλου συνήθως κατασκευαζομένη, ἐπενεδύετο διὰ σιδηρῶν πλακῶν. Πραγματικὰς τοιαύτας λάρνακας ἔφερον εἰς φῶς αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Πομπηΐας. Ἡ λάρναξ πρὸς ἐνταφιασμὸν τοῦ νεκροῦ ὠνομάζετο οὕτως, ὅταν εἶχε τὸ σχῆμα τῆς λάρνακος τῆς ἱματιοθήκης, οὕτω δὲ καλεῖται ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ὁμήρου. Τοιαῦται λάρνακες, ἔχουσαι ἀποκλειστικῶς τὸ σχῆμα τῆς οἰκιακῆς λάρνακος, εὑρέθησαν ἐν Κριμαίᾳ ἐκ ξύλου, ἐν Σάμῳ δὲ καὶ πολλαῖς ἄλλαις ἑλληνικαῖς χώραις ἐκ πηλοῦ. Β. Δ. Θ.

— *['Ορθοπ.]* Καλεῖται *λάρναξ* εἶδος νάρθηκος ξυλίνου ὡς τὰ πολλὰ ἢ γυψίνου, ἐπενδεδυμένου ὅμως ἐσωτερικῶς καὶ χρησιμεύοντος πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ κορμοῦ τοῦ πάσχοντος πρὸς καλυτέραν ἀκινητοποίησιν αὐτοῦ διὰ τὸν κατευνασμὸν τῶν πόνων καὶ τὴν ἐπίτευξιν βεβαιοτέρας καὶ ταχυτέρας ἰάσεως τῆς παθήσεως. Τοιαῦται λάρνακες ἐν χρήσει εἰς τὴν ὀρθοπεδικὴν εἶναι αἱ τοῦ Bonnet, Phelps, ἡ λεγομένη γυψίνη κλίνη κλπ. Χρῆσις τῶν λαρνάκων γίνεται κυρίως εἰς παθήσεις τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἀπαιτούσας ἐπιμεμελημένην καὶ μακρὰν ἀκινησίαν, οἷαι εἶναι αἱ σπονδυλίτιδες, τὰ κατάγματα τῆς σπονδυλικῆς στήλης κλπ. Α. Κ.

Λάρναξ Phelps.

— **λάρναξ Κυψέλου** *['Αρχ.]* βλ. λ. *Κυψέλου λάρναξ.*

Λάρναξ *[Γεωγρ.—Ἱστορ.].* Παράλιος πόλις τῆς Κύπρου, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ διαμερίσματος, κειμένη εἰς τὰ ΝΑ· τῆς νήσου, παρὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον καὶ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως *Κιτίου* (βλ. λ.). Ἡ Λάρναξ διαιρεῖται κυρίως εἰς δύο τμήματα, τὴν *Σκάλαν*, ἥτις κατέχει τὴν παραλίαν ἔκτασιν, καὶ τὴν *Λάρνακα*, ἥτις καταλαμβάνει τὸ μεσόγειον μέρος τῆς ὅλης πόλεως. Ἐκ τούτων ἡ μὲν πρώτη, ὠνομάσθη οὕτω πιθανῶς ἀπὸ τῆς ἐμπορικῆς αὐτῆς θέσεως, οὖσα ἐπίνειον (=σκάλα) τῆς Λευκωσίας, πρωτευούσης τῆς νήσου, ἡ δὲ δευτέρα ἔλαβε τὸ ὄνομά της εἴτε ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ εὑρέσεως πολλῶν λαρνάκων, εἴτε ἐκ τῆς ἐν εἴδει λάρνακος τοποθεσίας της. Ἐπιγραφή δέ τις εὑρεθεῖσα ἐν αὐτῇ ἀναφέρει τὸν Δία τιμώμενον ὡς Λαρνάκιον. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἡ πόλις, ἐκ τοῦ παρ' αὐτὴν εὑρισκομένου ἁλατοπηγίου, ἐκαλεῖτο *Ἁλυκὴ* ἢ *Ἁλυκαί*, διεξῆγε δὲ μέγα ἐμπόριον, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πέτρου Β' Λουζινιὰν (1373 μ. Χ.), συναγωνιζομένη τὴν ἄλλην ἐμπορικὴν πόλιν τῆς Κύπρου Ἀμμόχωστον. Ἡ Σκάλα ἤρχισε συνοικιζομένη περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐκ τῶν δύο τμημάτων τῆς πόλεως ἡ Λάρναξ διαιρεῖται εἰς τρεῖς συνοικίας, τῆς *Σωτείρας*, τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου* καὶ τῆς *Χρυσοπολιτίσσης*, ὀνομαζομένας οὕτως ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς ὁμωνύμων ἱερῶν ναῶν. Ἔξω τῆς πόλεως ὑπάρχει ναΐδιον τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ἔνθα δὶς τοῦ ἔτους τελεῖται πανήγυρις, καὶ αἱ μοναὶ «Ἅγιος Γεώργιος ὁ Κοντὸς» καὶ «Ἅγιος Γεώργιος ὁ Μακρύς». Εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τὸν Κοντὸν τελοῦνται κατ' ἔτος εἰς τὰς 3 Νοεμβρίου καὶ 23 Ἀπριλίου μεγάλαι πανηγύρεις, ἐξ ὧν ἡ πρώτη καλεῖται κοινῶς «τοῦ σπόρου», ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν κατ' ἐπικρατῆσαν ἔθιμον οἱ γεωργοὶ φέρουσι σπόρον, ὅπως εὐλογηθῇ κατὰ τὴν λειτουργίαν. Εἰς τὴν Σκάλαν ὑπάρχει βυζαντινὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Λαζάρου, κατ' ἐπανάληψιν καταρρεύσας καὶ ἀνοικοδομηθείς, εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὁ δεύτερος τάφος τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος Λαζάρου.

Digitized by Google

Ὁ ναὸς οὗτος ἐκτίσθη τῷ 1001 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Ἐν Σκάλᾳ ἐπὶ τουρκοκρατίας κατεσκευάσθη παρὰ τὴν παραλίαν μικρὸν φρούριον, τὸ ὁποῖον σήμερον χρησιμοποιεῖται ὡς φυλακή, διὰ γραφεῖα τῆς ἀστυνομίας καὶ ὡς στρατὼν τῶν χωροφυλάκων. Ὄπισθεν τοῦ φρουρίου ἐκτείνεται ἡ τουρκικὴ συνοικία τῆς πόλεως, καταλήγουσα εἰς τὰς *Παπουτσοσυκιές*, τοποθεσίαν εἰς ἣν ἰδιαζόντως ἀφθονεῖ ἡ ὀπουντία συκῆ (κοιν. παρὰ Κυπρίοις *παπουτσοσυκιά*). Ἐπὶ ἀγγλοκρατίας κατεσκευάσθησαν ἐν Σκάλᾳ τέσσαρες ἀποβάθραι καὶ κυματοθραύστης. Διὰ τοῦ λιμένος τῆς Σκάλας εἰσάγεται καὶ ἐξάγεται μέγα ποσὸν ἐμπορευμάτων.

Ἡ Σκάλα εἶναι ἕδρα τοῦ διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας, ἡ δὲ Λάρναξ τοῦ μητροπολίτου Κιτίου. Ἔχουσι δὲ ἀμφότεροι οἱ συνοικισμοὶ περὶ τὰς 12.000 κατοίκων, οἵτινες, ἐκτὸς τῶν 2.500 Τούρκων, καθολικῶν καὶ Ἀρμενίων, εἶναι Ἕλληνες ὀρθόδοξοι, διακρινόμενοι διὰ τὸ ἀκμαῖον ἐθνικόν των φρόνημα. Ἡ πόλις ἔχει δημαρχεῖον, δημοτικὴν ἀγοράν, τελωνεῖα, λοιμοκαθαρτήριον, τηλεγραφεῖον, κ. ἄ. Ἡ προκυμαία τῆς Σκάλας εἶναι ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας τῆς νήσου, ὀφειλομένη εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς.

Ἐν Λάρνακι λειτουργοῦν δύο ἀστικαὶ σχολαί, δύο παρθεναγωγεῖα, ἓν ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον, δύο νηπιαγωγεῖα, λύκειον, πλήρης ἐμπορικὴ σχολὴ ἀνεγνωρισμένη ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων Ἑλλάδος, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, τὸ παγκύπριον Ἱεροδιδασκαλεῖον, συντηρούμενον ὑπὸ τῆς κυπριακῆς Ἐκκλησίας. Ἐκτὸς τῶν ἑλληνικῶν τούτων σχολῶν ὑπάρχουν καὶ δημοτικὰ σχολεῖα τῶν Τούρκων, τῶν καθολικῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων, καὶ ἀμερικανικὴ σχολὴ γλωσσῶν καὶ ἐμπορικῶν μαθημάτων. Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἱδρύθησαν διὰ δωρεῶν. ἡ μὲν ἀστικὴ σχολὴ καὶ τὸ νηπιαγωγεῖον Σκάλας ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Καλογερᾶ, τὸ λύκειον ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Ζαχαριάδου, τὸ οἰκοτροφεῖον τοῦ λυκείου, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἡμιγυμνάσιον, ὑπὸ τοῦ Στυλιανοῦ Ἀποστολίδου καὶ τὸ παρθεναγωγεῖον ὑπὸ τοῦ Εὐρυβιάδου Ἀντωνιάδου.

Ἀπὸ τοῦ 1892 λειτουργεῖ ἐν Λάρνακι ὁ γυμναστικὸς σύλλογος «Ζήνων», ὅστις κατὰ περιόδους τελεῖ παγκυπρίους καὶ ἐπαρχιακοὺς ἀγῶνας, καὶ ὡραῖον γυμναστήριον μετὰ κερκίδων καὶ προπυλαίων ἀρχαϊκοῦ ρυθμοῦ, ἀνεγερθὲν τῇ ἀρωγῇ φιλάθλων, τῆς ἱερᾶς μονῆς Κύκκου καὶ τοῦ Δ. Ν. Δημητρίου. Ἐν Λάρνακι ἐκδίδεται καὶ ἐφημερὶς τὸ «Νέον ἔθνος». Ἡ πόλις φωτίζεται δι᾿ ἠλεκτρικοῦ φωτός, παρεχομένου τοῦ ρεύματος ὑπὸ τοῦ δήμου. Ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀποβάθρας ὑπάρχουν καὶ δύο ἐρυθροὶ φάροι. ΚΛ. Μ.—Κ. Μ. Κ.

— **Λάρνακος ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]*. Ἡ ἐπαρχία Λάρνακος κατέχει τὸ ΝΑ. μέρος τῆς Κύπρου ἐπὶ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους, μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν Λευκωσίας, Ἀμμοχώστου καὶ Λεμεσοῦ. Ἔχει πληθυσμὸν 38 666 κατ. (1929). Τὸ ἔδαφος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁμαλόν, ἀλλ᾿ ἐκ τῶν ὀλιγώτερον εὐφόρων τῆς νήσου. Ὑψηλότερον ὄρος εἶναι τὸ *Σταυροβούνι* (700 μ.), ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὁμώνυμος μονή. Ἔχει μίαν λίμνην, τὴν *Μεγάλην Ἁλυκήν*, ἥτις ξηραίνεται τὸ θέρος, ἀφίνουσα ἅλας εἰς τὸν πυθμένα της, ποταμοὺς δὲ τὸν *Τρέμηθον*, *Πεντάσχοινον*, *Βασιλοπόταμον* καὶ ἄλλους μικροτέρους. Τὰ κυριώτερα τῶν χωρίων της εἶναι ἡ *Ἀραδίππου*, ἡ *Βοροκ*λ*ήνη*, τὰ *Λιβάδια*, οἱ *Τρουλλοί*, ἡ *Ἀθηένου*, ὁ *Ψευδᾶς*, τὸ *Κίτιν*, ὁ *Κόρνος*, τὰ *Λεύκαρα*, ἡ *Σκαρίνου*, ὁ *Μαζωτός*, ἡ *Χοιροκοιτία*, τὸ *Μαρώνιν* κ. ἄ. Κ. Μ. Κ.

— **Λάρνακος κόλπος** *[Παράλ. Γεωγρ.]*. Κόλπωσις τῆς ΝΑ. πλευρᾶς τῆς Κύπρου, διανοιγομένη μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων τῆς Πύλας (ΒΑ. κέρας) καὶ τοῦ Κιτίου (Ν. ΝΑ). Τὸ εὖρος του μεταξὺ τῶν κεράτων του εἶναι 15 μιλλ., ἡ δὲ εἴσδυσίς του, ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς χορδῆς καὶ πρὸς ΒΔ., 7 ½ μιλλ. Τὸ ὑφαλοπλαίσιόν του κλίνει κρημνῶδες, τῆς ἰσοβαθοῦς τῶν 10 ὀργυιῶν παραθεούσης τὴν ἀκτογραμμήν, τῆς δὲ τῶν 100 ὀργυιῶν βαινούσης παραλλήλως τῇ ἀκτογραμμῇ καὶ ἀπαντώσης εἰς 3 μόλις κατὰ μέσον ὅρον μίλλια πέραν ταύτης· βολίδες ἔχουσαι βολιδοσχοινον 150 καὶ 200 ὀργυιῶν δὲν εὗρον βυθόν. Εἰς τὸν ἀνατολικὸν μυχόν του ὁ φερώνυμος πόλις καὶ τὸ πρόσκαιρον ἀγκυροβόλιον της, τὴν δὲ ΒΔ ἀκτογραμμὴν του παραθέει ἀπεγγὺς τμῆμα τῆς ἀπὸ Λάρνακος πρὸς Ἀμμόχωστον ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ (βλ. χάρτην Κύπρου ἐν τόμ. ΙΕ΄, σ. 409). Σ. Ε. Λ.—Κ. Μ. Κ.

— **Λάρναξ Λαπήθου** *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς νήσου Κύπρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κερυνείας, ΝΔ. τῆς Λαπήθου, ἔχουσα 600 κατοίκους, πάντας Ἕλληνας. Κ. Μ. Κ.

Λαρντιὲ (Lardier) *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βάρ, ἀποτελοῦν τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς χερσονήσου Σαὶν-Τροπέ. Μ. Δ. Β

Λάρντνερ (Lardner), ***Διονύσιος***. Διάσημος Ἰρλανδὸς φυσικομαθηματικὸς (1793—1859). Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἐκ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Καίμπριτς διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φυσικῆς εἰς τὸ Trinity College τοῦ Δουβλίνου καὶ τῷ 1827 ἐκλήθη εἰς Λονδῖνον ὡς καθηγητὴς τῆς φυσικῆς εἰς τὸ νεοϊδρυθὲν αὐτόθι πανεπιστήμιον. Ἐν αὐτῷ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ 1840, ὁπότε, ἀπαγαγὼν τὴν σύζυγον ἀξιωματικοῦ τινος καὶ καταδικασθεὶς εἰς πρόστιμον 200 000 φρ., ἠναγκάσθη ἐξ αἰτίας τοῦ σκανδάλου νὰ παραιτηθῇ. Ἔκτοτε διέμεινε διαδοχικῶς ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις, ὅπου ἐκ διαλέξεων εἰσέπραξεν ἐντὸς ἔτους 1 ἑκατομμύριον φράγκων, ἐν Κούβᾳ καὶ ἐν Παρισίοις, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη τῷ 1845 ὁριστικῶς. Μέλος τῆς βασιλικῆς ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου, συνέγραψε: «Algebraical Geometry», «Differential and integral calculus», «Treatise on heat», κ. ἄ. Κυρίως ὅμως ὁ Λάρντνερ εἶναι γνωστὸς ἐκ τῆς «Cabinet Cyclopédia», μεγάλης λαϊκῆς ἐγκυκλοπαιδείας ἐξ 134 τόμων, ἣν ἐξέδωκεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἐξοχωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἐπὶ πλέον συνέγραψε τὰ ἔργα: «Dr Lardners Cabinet Library» (τόμ. 9), «Museum of science and art» (τόμ. 12) καὶ πληθὺν πρωτοτύπων ὑπομνημάτων δημοσιευθέντων εἰς τὰς συλλογὰς τῆς ἀκαδημίας τοῦ Δουβλίνου, τῆς Βασιλικῆς ἑταιρείας, τῆς ἀστρονομικῆς κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

—**Λάρντνερ** (Lardner), ***Ναθαναήλ***. Ἄγγλος θεολόγος (1684—1768). Συνέγραψεν: «Ἱστορίαι τῶν αἱρέσεων κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας», «Credibility of the Gospel history» κ. ἄ. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν τῷ 1788 εἰς 11 τόμους. Μ. Ν. Δ.

λαροειδῆ (τὰ) *[Ζῳολ.]*. Καλοῦνται οὕτως ὑπό τινων διάφορα πτηνὰ τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηκτικῶν*, ἅτινα ὁμοιάζουσι κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ σώματος πρὸς τοὺς *λάρους*. Ὁ ὅρος οὗτος σπανίως χρησιμοποιεῖται. Δ. Ν. Π.

λαροειδὴς (ὁ, ἡ),—*ές* (τό)· ὁ ὁμοιάζων πρὸς τὸ πτηνὸν λάρον (γλάρον).

Λαρὸκ (Larocque). Γάλλος ποιητὴς καὶ στρατιωτικὸς (1550 — 1614). Ὑπηρέτησε πλησίον τοῦ Ἐρρίκου ντ᾿ Ἀνγκουλέμ, κατόπιν δὲ ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Μαργαρίτας τῆς Ναβάρρας. Συνέθεσε ποιήματα καὶ ἐλεγείας, κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Ρονσάρ, συνέγραψε δὲ καὶ θεατρικὰ ἔργα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Φοντενύ*. Ω.—

Λαρομιγιὲρ (Laromiguière), ***Πέτρος***. Γάλλος φιλόσοφος (1756—1837) τῆς ἰδεαλιστικῆς ψυχολογικῆς σχολῆς. Ἐδίδαξεν ἐπὶ τρία ἔτη (1811—13 φιλοσοφίαν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν σχολὴν τῶν Παρισίων καὶ ἡ ἐπίδρασίς του μεταξὺ τῶν νέων ἦτο μεγάλη. Κατ᾿ αὐτὸν ἡ πρωταρχικὴ ἰδιότης τοῦ πνεύματος, ἐξ ἧς ἀναφύονται πᾶσαι αἱ ἄλλαι, δὲν εἶναι ἡ αἴσθησις ἀλλ᾿ ἡ προσοχή. Ἐξ αὐτῆς προέρχεται ἀμέσως ἡ σύγκρισις, ἥτις ἀντιλαμβάνεται τὰς ἁπλᾶς μεταξὺ τῶν πραγμάτων σχέσεις, κατόπιν ἡ σκέψις καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ προτίμησις πηγάζει ἐκ τῆς ἐπιθυμίας καὶ ὅταν προστεθῇ ἡ ὑπολόγισις καὶ στάθμισις καταλήγει εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ διανόησις εἶναι αἱ διάφοροι ἱκανότητες τοῦ πνεύματος συνηνωμέναι εἰς σύστημα. Ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι παρὰ μία σειρὰ ἀπὸ ταυτότητας, αἱ δὲ γενικαὶ ἰδέαι εἶναι ἁπλᾶ σημεῖα, ὀνομασίαι προωρισμέναι νὰ διευκολύνουν τὰς συλλογιστικὰς πράξεις. Ἔργα: «Poojet d'éléments de métaphysique» (1793), «Sur les paradoxes de Condilliac» (1805), «Leçons de philosophie» (1815—1818, 7η ἔκδ. 1858). Ε. Λ

λαρονία (ἡ) (Laronia) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λαρονιιδῶν*, περιλαμβάνον τρία εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀμερικὴν καὶ τὸ δυτικὰ τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαρονία ἡ ἀφρικανική* (Laronia africana), ἥτις ἔχει μέτριον μέγεθος καὶ χρῶμα ἐρυθρὸν μὲ κοιλίαν μελανόφαιον καὶ ράχιν ὑπὸ πλαγίων ἀνοικτῶς ἐρυθρῶν γραμμώσεων κοσμουμένην. Δ. Ν. Π.

λαρονιίδαι (οἱ) (Laroniidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνωδῶν*, περιλαμβάνουσα μετρίου μεγέθους ἀράχνας ἀπαντώσας ἐν Ἀφρικῇ καὶ Ἀμερικῇ. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων γενῶν τῆς οἰκογενείας ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *λαρονία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Λὰ Ρονσιὲρ λὲ ***Νουρὺ*** (La Roncière Le Noury) ***Κάμιλλος-Ἀδαλβέρτος-Μαρία, βα ῶνος ντὲ—***. Γάλλος ναύαρχος καὶ γερουσιαστής, γεννηθεὶς ἐν Τουρὶ ῳ τῷ 1813 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1881. Ἀπόφοιτος τῆς ναυτικῆς σχολῆς, μετέσχε τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καὶ τῷ 1855 προήχθη εἰς πλοίαρχον. Τὸ ἑπόμενον ἔτος διηύθυνεν ἐπιστημονικὴν ἀποστολὴν ὀργανωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου ἀνὰ τὰς βορείους θαλάσσας καὶ κατόπιν διετέλεσε διοικητὴς τῆς ναυτικῆς βάσεως τῆς Νέας Γῆς καὶ κατὰ τὰ γεγονότα τῆς Συρίας (1860) διοικητὴς τοῦ στόλου τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς. Διηύθυνε τῷ 1867, μετὰ τὸν τυφεκισμὸν τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ, τὴν ἀποχώρησιν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἐκ τοῦ Μεξικοῦ, μετέσχε τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870, διαπρέψας κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Παρισίων ὡς διοικητὴς σώματος ἐκ πεζοναυτῶν, καὶ εἰς τὴν μάχην τοῦ Σαμπινὺ (Champigny). Βουλευτὴς τοῦ Ἔρ (Eure) ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει τῷ 1871, παρεκάθησε μεταξὺ τῶν «αὐτοκρατορικῶν». Τῷ 1876 ἐξελέγη γερουσιαστής. Μ. Ν. Δ.

λάρος (ὁ) (Larus) *[Ζῳολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λαριδῶν* (βλ. *γλάρος*).

Λάρο(ς) *[Γεωγρ.]*. Νησίον τοῦ νοτίου Αἰγαίου, ἓν μίλλιον ἀνατολικῶς τῆς Κινάρου (πλάτ. 36°59′ Β., μῆκ. 26° 21′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 872: Kalymno to Rhodos), χωριζόμενον ἀπ᾿ αὐτῆς διὰ πόρου 67 ὀργυιῶν βάθους. Σ. Ε. Λ.

Λαρὸς ***Ντερριὲν*** (La Roche Derrien) *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Γαλλίας (βλ. λ. *Ρὸς* Ντερριέν).

— **Λαρὸς - *σὺρ* - *Ὑὸν*** (Laroche-sur-Yon) *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Ρὸς* - σὺρ - Ὑόν).

Λαρός, ***Ἕρμαν - Ἀουγκούστοβιτς***. Ρῶσος μουσικὸς συγγραφεύς (1845—1904), μαθητὴς τοῦ Τσαϊκόφσκυ, εἰς τοῦ ὁποίου τὸν βίον καὶ τὴν κριτικὴν τῶν ἔργων ἀφιέρωσε τὸ πλεῖστον τῆς ζωῆς του. Ἔγραψεν: «Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸν Τσαϊκόφσκυ» (1900—1902), «Εἰς μνήμην τοῦ Τσαϊκόφσκυ» καὶ «Ὁ Μ. Γκλίνκα καὶ ὁ ρόλος του ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ρωσικῆς μουσικῆς» (1868). Γ. Σ.

—**Λαρὸς-ντὺ-Μαὶν** (Laroche-du-Main), *Ἰωάννης*-***Πέτρος - Λουδοβῖκος ντὲ Λυσέ***, *μαρκήσιος ντὲ—*. Γάλλος συγγραφεὺς (1740—1792). Ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ καὶ παρητήθη τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ διὰ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς ἐπιχειρήσεις, αἵτινες ἀπέτυχον. Μεταβὰς εἰς Παρισίους, ἐπέτυχε τὴν θέσιν τοῦ βιβλιοθηκαρίου τοῦ λανδγράβου τῆς Ἑσσης, χάρις εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Βολταίρου, καὶ κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πρίγκιπος Ἐρρίκου τῆς Πρωσσίας. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξέδωκε τὴν ἐφημερίδα «Ἡ ἐφημερὶς της πόλεως», καθαρῶς δημοκρατικῶν ἀρχῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε γράψει πλεῖστα ἔργα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Αἱ νύμφαι τοῦ Σηκουάνα» (1763), «Ἱστορία τῆς Ὀρλεάνης» (1766), «Τὰ νέα τῆς δημοκρατίας τῶν γραμμάτων», περιοδικὸν ἐκδοθὲν ἐν Λωζάννῃ τῷ 1775 εἰς 8 τόμους, «Ἰωάννα Ντ᾿ Ἄρκ» (1776), «Φιλολογικὴ ἱστορία τοῦ Βολταίρου» (1778), «Μικρογραφία τῶν Παρισίων» (1784), «Ἓν μόνον λάθος» (1788), «Ἀπομνημονεύματα χρήσιμα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔτους 1789» (1790), εἰς τέσσαρας τόμους, κτλ. Ἐξέδωκεν ἐπίσης τὰ περιοδικὰ «Πὸ - Πουρὶ» (1782—1785), «Ἡ ἐφημερὶς τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου», «Ὁ ἀφηγητής», «Ἡ στοὰ τῶν Γαλλίδων» κτλ. Μ. Δ. Β.

—**Λαρὸς** (Laroche), ***Σοφία***. Γερμανὶς συγγραφεὺς (1731—1807). Ἐν τῇ οἰκίᾳ της ἐσύχναζον οἱ διασημότεροι ἄνδρες τῆς ἐποχῆς της (Βίλαντ, Γκαῖτε κλπ.), μετὰ τῶν ὁποίων διετήρησεν ἀλληλογραφίαν. Ἐκ τῶν ἔργων της, τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ διακρίνονται διὰ τὴν βαθύτητα τοῦ αἰσθήματος στεροῦνται ἐν τούτοις πραγματικῆς ποιητικῆς πνοῆς, κυριώτερα εἶναι: «Ἱστορία τῆς δεσποινίδος φὸν Στερνχάϊμ» (1771, 2 τ.), «Ἠθικὰ διηγήματα» (1782), «Ἱστορία τῆς Μὶς Λόνγκ» (1789). Ἡ κόρη της *Μαξιμιλιανὴ* (1757—1793) ἔσχε βαθεῖαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ Γκαῖτε, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑπὸ τούτου συγγραφῆς τοῦ Βερθέρου. Γ. Ε. Κ.

λαροσάνη (ἡ) (Larosan) *[Φαρμ. Χημ.]*. Εἶναι καζεϊνικὸν ἀσβέστιον. Κόνις λευκὴ ἄοσμος καὶ ἄγευστος, διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ, περιέχουσα 2.5% ὀξείδια ἀσβεστίου. Δίδεται ἐπὶ νοσημάτων τῆς θρέψεως καὶ διαρροιῶν, ἰδίᾳ διὰ παιδία καὶ νεογνά. Κ. Γ. Μ.

Λὰ Ροσεζακελὲν (La Rochejaquelein), ***Ἐρρῖκος***. Γάλλος βασιλόφρων, διαπρέψας κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ὡς στρατηγὸς τῶν ἀντεπαναστατῶν τῆς Βανδέας (1772—1794). Ἀξιωματικὸς τοῦ ἱππικοῦ καὶ τῆς συνταγματικῆς φρουρᾶς Λουδοβίκου τοῦ ΙΣΤ΄, μετέβη, μετὰ τὰ γεγονότα τῆς 10ης Αὐγούστου, εἰς τὴν γενέτειράν του. ὅπου, παρακληθεὶς ὑπὸ τῶν χωρικῶν, ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀντεπαναστατικοῦ κινήματος τῆς Βανδέας. Παρέμειναν παροιμιώδεις οἱ λόγοι του πρὸς τοὺς χωρικούς: «Ἐὰν προχωρήσω ἀκολουθήσατέ με, ἐὰν ὑποχωρήσω φονεύσατέ με καὶ ἐὰν ἀποθάνω ἐκδικηθῆτέ με». Ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως τοὺς ἀντιπάλους του εἰς πλείστας μάχας καὶ μετὰ τὸν βαρὺν τραυματισμὸν πλείστων ἐξεχόντων στρατηγῶν ἐξελέγη, μολονότι νεώτατος, ἀρχιστράτηγος τῶν ἀντεπαναστατικῶν δυνάμεων. Ἀναμείνας εἰς μάτην ἐνισχύσεις ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. διασκορπισθέντων τῶν πλεί-

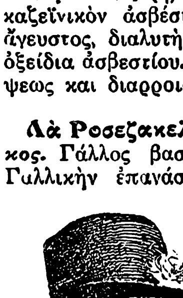

Ἐρρῖκος Λα Ροσεζακελέν.

Digitized by Google

στων ἐκ τῶν ὀπαδῶν του. Ἐφονεύθη κατά τινα συμπλοκὴν ὑπό τινος γρεναδιέρου. Μ. Ν. Δ.

Λαροσέλ (La Rochelle) *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Ροσέλ*

Λαρόσης. Ἐξηλληνισμένος τύπος τοῦ ὀνόματος (De la Roche), τοῦ ἐκ Βουργουνδίας φραγκικοῦ οἴκου, μέλη τοῦ ὁποίου ἡγεμόνευσαν ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος (βλ. λ. *Δελαρός*).

Λὰ Ροσφουκὼ (La Rochefoucauld). Μεγάλη γαλλικὴ οἰκογένεια, ἀνάγουσα τὸ γένος της μέχρι τοῦ Ι' αἰῶνος. Σπουδαιότερα μέλη της ὑπῆρξαν:

—1) Φραγκῖσκος Γ' κόμις Λὰ Ροσφουκώ. Γενναῖος στρατιώτης, φονευθεὶς τὴν νύκτα τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου.

—2) Φραγκῖσκος ΣΤ' δοὺξ Λὰ Ροσφουκώ, πρίγκιψ Μαρσιλιάκ. Συγγραφεὺς καὶ ἠθικολόγος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1613 καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι τῷ 1680. Ἔτυχεν ἀνατροφῆς ἁρμοζούσης εἰ, μέλλοντα αὐλικόν, ἀμεληθείσης τῆς ἀνωτέρας πνευματικῆς του μορφώσεως. Βραδέως ἐπιδοθείς, εἰς τὴν συγγραφήν, οὐδέποτε ὑπῆρξε καθ' αὑτὸ ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων. Συνεζεύχθη παῖς ἔτι ὢν (1628) μὲ τὴν δεσποινίδα De Vivonné, ἀμέσως δὲ κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐλήν, συμμετασχὼν εἰς πάσας τὰς ἐναντίον τοῦ Ρισσελιὲ προσπαθείας τῶν αὐλικῶν, φυλακισθεὶς καὶ αὐτοεξορισθεὶς ἐπὶ ἔτη εἰς τὸ κτῆμά του. Φαίνεται ὅτι δὲν εἶχεν οὔτε ἀρκετὴν ἱκανότητα διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν πολιτικήν, οὔτε ἀρκετὴν ἀδιαφορίαν διὰ ν' ἀπόσχῃ αὐτῆς. Ἐν τῷ μεταξύ, πλουσία καὶ ποικίλη αἰσθηματικὴ ζωὴ τὸν παρηγόρει ἀπὸ τὰς ἄλλας του ἀποτυχίας. Ἡ Σφενδόνη τὸν εὗρεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κοντέ· πληγωθεὶς εἰς τὴν μάχην τῆς Πύλης τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου καὶ κινδυνεύων ἐκ τούτου νὰ χάσῃ τὴν ὅρασίν του, ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὸν δημόσιον βίον, ἀπεσύρθη καὶ πάλιν μακρὰν τῶν Παρισίων καὶ ἐκεῖ εἰς τὸ κτῆμά του, τοῦ Verteuil, ὅπου εἶχεν ἀνατραφῆ, περιβαλλόμενος ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις τῶν πρώτων του ἐτῶν, ἤρχισεν ἐν εἴδει ἀπολογίας του νὰ συντάσσῃ τὰ ἀπομνημονεύματά του. Ἡ γαλήνη ὅμως καὶ ὁ μοναχικὸς βίος δὲν συνεβιβάζοντο μὲ τὸν χαρακτῆρά του. Μετ' ὀλίγα ἔτη τὸν ἐπανευρίσκομεν ἐγκατεστημένον ὁριστικῶς εἰς Παρισίους καὶ συχνάζοντα εἰς τὰ φιλολογικὰ ἐντευκτήρια τῆς ἀριστοκρατίας. Ὁ τελευταῖός του καὶ μονιμώτερος σύνδεσμος ὑπῆρξε μετὰ τῆς Λαφαγιέτ, ἡ ὁποία παρεστάθη εἰς τὸν θάνατόν του. Ἡ περίοδος ὅμως ἐκείνη τῆς ζωῆς του ἠμαυρώθη ἀπὸ πένθη καὶ δυστυχήματα μεγάλα: εἷς ἐκ τῶν υἱῶν του ἐφονεύθη, ἄλλος ἐτραυματίσθη βαρέως, πολὺ δὲ ἔκλαυσε τὸν θάνατον τοῦ νέου Λογκεβὶλλ, τοῦ ὁποίου ἐλέγετο ὅτι ἦτο ὁ πατήρ.

Καθαυτὸ φιλολογικὰ ἔργα του εἶναι τὰ «Ἀπομνημονεύματα», τὰ ὁποῖα ἐδημοσιεύθησαν κρυφίως παρὰ τὴν θέλησίν του (1662) καὶ τὰ «Γνωμικὰ» (α' ἔκδ. 1665). Χάρις εἰς τὸ ὀλιγοσέλιδον τοῦτο βιβλίον ὁ Λὰ Ροσφουκὼ ἀπέκτησεν ἀθάνατον δόξαν. Ἡ γνωμικὴ μορφὴ δὲν ἦτο ἀσυνήθης κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τῆς συγκεντρώσεως καὶ περισυλλογῆς, ἡ δὲ βαθεῖα βεβαιότης περὶ τῆς ταπεινότητος τοῦ ἀνθρώπου ἦτο ἀπὸ τοὺς κοινοὺς τόπους μιᾶς ἐποχῆς, ἡ ὁποία ἔθρεψε τὸν ἰανσενισμόν. Ταῦτα, ἐν συνδυασμῷ βεβαίως, μὲ τὴν προσωπικὴν ἀξίαν τοῦ συγγραφέως, προσεπόρισαν ἄμεσον τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων διὰ τὰ «Γνωμικά», τὰ ὁποῖα πρὶν ἐκδοθοῦν ἀνεγνώσθησαν εἰς τὸν φιλικὸν κύκλον τῆς Κας ντὲ Σαμπλέ, προκαλοῦντα σχόλια, ἀντιρρήσεις καὶ διορθώσεις οὐσιαστικάς, τὰς ὁποίας ἀσμένως υἱοθετεῖ ὁ συγγραφεύς. Ὁ φιλοσοφικὸς τόνος τοῦ ἔργου εἶναι ἡ ἀπαισιοδοξία· κίνητρον τῶν πράξεων τῶν ἀνθρώπων εἶναι μόνον τὸ συμφέρον αὐτῶν ὅπως τὸ ἀντιλαμβάνονται, αἱ δὲ φαινομεναι ἀρεταί των ἀναλύονται ἀπλῶς εἰς τὰς ἀποτελούσας αὐτὰς κακίας· ἡ ἀνατομικὴ αὐτὴ ἐξαπλοῦται ἐπὶ ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ἐκδηλώσεων μὲ τόσην ὀξύτητα παρατηρήσεως, τόσην βεβαιότητα, τόσην ἀδιαφορίαν καὶ τόσον ἄτρομον χεῖρα, ὥστε νὰ δικαιολογῆται ἡ ἐντύπωσις ἀναγνωστῶν τινων ἐκ τῶν πρώτων, οἱ ὁποῖοι ἐνόμισαν ὅτι συγγραφεὺς τοιούτου ἔργου μόνον ἠθικὸν τέρας ἠδύνατο νὰ εἶναι. Καὶ ὅμως ὁ Λὰ Ροσφουκὼ ἀπέδειξε κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὴν ζωήν του πόσον τρυφερὰ αἰσθήματα ἔτρεφε πρὸς τοὺς οἰκείους του καὶ πόσον ἔρρεπε πρὸς τὴν συμπάθειαν. Ἀλλὰ αἱ οἰκογενειακαὶ καὶ προσωπικαί του περιπέτειαι, ἡ ταπεινὴ ὄψις τῶν ἀνθρώπων καθὼς τὴν εἶχε γνωρίσει ἰδίως εἰς τὴν Σφενδόνην, ἦσαν ἀρκετὰ διὰ νὰ χρωματίσουν μὲ τόσον μελανὰ χρώματα τὴν διανόησίν του. Ἂν καὶ μόλις εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἐδέχθη τὸν Χριστὸν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Βοσσουέτου, ἡ σκέψις του ἀπηχεῖ χριστιανικῶς, δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῇ τις, μελετῶν αὐτόν, πόσον στενὴ ἦτο ἡ σχέσις τοῦ κύκλου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔδρα καὶ ἔγραφε τὰ γνωμικά του, μὲ τὸν κύκλον τοῦ Port-Royal.

Τὸ ὕφος τοῦ Λὰ Ροσφουκὼ εἰς τὰ γνωμικά του εἶναι ἐξαίρετον: σαφές, ἀκριβολόγον, ἐπιγραμματικόν· ἡ φράσις του δὲν κρατεῖ τίποτε ἀπὸ τὴν βαρύτητα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, τὸν θέτει δὲ εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν συγγραφέων τοῦ αἰῶνός του. Ἔχει ἀσυνήθη πλοῦτον ἐκφράσεως καὶ τὴν ἱκανότητα ἐκείνην τῆς συντόμου παραβολῆς, ἡ ὁποία ὑπὲρ πᾶν στολίζει τὸν λόγον. Ἐνίοτε βεβαίως ὑποκύπτει εἰς τὸν συρμὸν τῆς ἐποχῆς του—ἑνὸς ὡρισμένου κύκλου τῆς ἐποχῆς του—καὶ γίνεται προσποιημένος καὶ ἐξεζητημένος. Τὰ γνωμικά του οὐδέποτε ἐθεώρησε τέλεια ὁ Λὰ Ροσφουκώ, ἑκάστη δὲ ἔκδοσις τῶν ἀπὸ τὰς γενομένας ἐν ὅσῳ ἔζη διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς προηγουμένης της. Παρὰ τοῦτο ὅμως, καὶ παρὰ τὰ μεγάλα του συγγραφικὰ προσόντα, οὐδέποτε ὑπῆρξε καθ' αὑτὸ ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων, ἐλάχιστα ὑπολητπόμενος τὸ ὕφος του καὶ ἐπιτρέπων τὴν διόρθωσίν του ἐλευθέρως ἐνίοτε εἰς τοὺς φίλους του.

Ἡ ἐπίδρασίς του ἐμεναλοποιήθη ἴσως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς σκέψεως, ἂν καί, μέσῳ τοῦ Chamfort, ὁ Schopenhauer συνδέεται στενῶς μετ' αὐτοῦ· ἡ γλῶσσά του ὅμως ἔσχε μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τῆς γαλλικῆς φιλολογίας. Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

—3) *Λουδοβῖκος-Ἀλέξανδρος* (1743—1792). Σοφὸς καὶ φιλάνθρωπος, φονευθεὶς ἀπανθρώπως διὰ λιθοβολισμοῦ κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Ἀφῆκεν ἔργα ἀστρονομικὰ καὶ πολιτικά.

— 4) *Φραγκῖσκος-Ἀλέξανδρος-Φρειδερῖκος, δοὺξ ντὲ Λὰ Ροσφουκὼ-Λιανκούρ.* Πολιτικὸς καὶ φιλάνθρωπος (1747—1827). Ἡ δρᾶσίς του ἐπεξετάθη ἐπὶ πασῶν τῶν μορφῶν τῆς ἀνθρωπίνης ἀγαθοεργίας. Ἵδρυσε σχολεῖα, νοσοκομεῖα, ἄσυλα, ταμιευτήρια, εἰργάσθη δὲ πρὸς διάδοσιν τοῦ ἐμβολιασμοῦ. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἔφυγεν εἰς Ἀμερικήν, ἐπανελθὼν ἐπὶ Ναπολέοντος εἰς Γαλλίαν. Ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΗ' ἤδρευσεν εἰς τὴν βουλὴν τῶν πατρικίων ὡς βασιλικὸς φιλελεύθερος. Ἠσχολήθη πολὺ μὲ ζητήματα ἀγρονομίας, ἱδρύσας πρότυπον ἀγροκήπιον εἰς τὸ κτῆμά του τοῦ Λιανκούρ. Συνέγραψεν: «Οἰκονομικὴ πίστις» (1789), «Ταξίδιον εἰς Ἀμερικὴν» (1800) κ. ἄ.

—5) *Φρειδερῖκος-Γαετάνος, μαρκήσιος Λαροσφουκὼ-Λιανκούρ.* Υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1779—1863)· ἠσχολήθη περὶ τὴν πολιτικήν, εἶναι ὅμως ἰδίᾳ γνωστὸς ὡς συγγραφεὺς πλείστων λογοτεχνικῶν, ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν ἔργων.

—6) *Μαρία-Κάρολος-Γαβριὴλ-Σωσθένης, κόμις Λαροσφουκώ, δοὺξ Ντουντωβὶλ* (1825—1908). Πολιτευόμενος καὶ διπλωμάτης. Ἤδρευσεν εἰς τὴν γαλλικὴν βουλὴν (1871—1895) ὑποστηρίξας τὰς ἄκρας βασιλόφρονας ἀρχάς.

— 7) *Γαβριήλ, κόμις Λαροσφουκώ.* Συγγραφεὺς γεννηθεὶς τῷ 1875. Ἔγραψε μυθιστορήματα καὶ φιλολογικὰς μελέτας. —Δ

Λαρουαγιὲν (Laroyenne). Σύγχρονος Γάλλος χειρουργὸς τῆς Λυῶνος, γνωστὸς διὰ τὴν ἐγχείρησίν του τῆς διανοίξεως πυωδῶν συλλογῶν τοῦ δουγλασείου χώρου, δι' εἰδικῆς ἐξερευνητικῆς τριγώνου ἀκίδος καὶ διασωληνώσεως τῆς κοιλότητος (1886). Ἡ ἐγχείρησις αὐτὴ φέρεται ὡς *ἐγχείρησις τοῦ Λαρουαγιέν*. Ὑπὸ τὸ ὄνομά του φέρεται καὶ *καθετὴρ ἀκιδωτὸς τοῦ Λαρουαγιέν*, χρησιμοποιούμενος πρὸς διάνοιξιν πυωδῶν πυελικῶν συλλογῶν διὰ τοῦ ὀπισθίου θόλου τοῦ κόλπου. Ο. Ρ.

Λαρουνησίαι νῆσοι *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία ὀνομασία, κατὰ Πτολεμαῖον, τῶν νησίδων *Ἐλ-Καμέλα* (βλ. λ.) καὶ *Πιλάου*.

Λαρούς (Larousse), *Πέτρος.* Γάλλος γραμματικός, συγγραφεύς, λεξικογράφος καὶ ἐκδότης (1817—1875). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ γενετείρᾳ του Τονσὺ καὶ κατόπιν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Βερσαλλιῶν, εἰς ἡλικίαν δὲ 20 ἐτῶν ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπαγγελματικῆς σχολῆς τοῦ Τονσύ, βραδύτερον δὲ ἐχρημάτισε καθηγητὴς ἐν Παρισίοις. Ἡ πεῖρα, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ἐκ τῆς πολυετοῦς διδασκαλίας καὶ παρατηρήσεως, ἔπεισεν αὐτὸν περὶ τῆς μεγάλης ἐλαττωματικότητος τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρησιμοποιουμένων ἐν Γαλλίᾳ διδακτικῶν βιβλίων καὶ κατόπιν ἐπιμόνων μελετῶν καὶ ἐνδελεχοῦς προπαρασκευῆς ἀπεφάσισε τὴν ἔκδοσιν διαφόρων διδακτικῶν βιβλίων, συντεταγμένων ἐπὶ νέας ὅλως παιδαγωγικῆς βάσεως καὶ νέας μεθόδου, δι' ἧς προσεπάθησε νὰ ἀναπτύξῃ τὴν αὐτενέργειαν τῶν

Πέτρος Λαρούς.

μαθητῶν καὶ νὰ κρατήσῃ διαρκῶς ἐντεταμένην τὴν προσοχὴν αὐτῶν διὰ τῆς διδασκαλίας χρησίμων καὶ πρακτικῶν γνώσεων, ἀντικαταστήσας οὕτω τὴν μηχανικὴν καὶ μνημοτεχνικὴν διδασκαλίαν διὰ βαθυτέρου ψυχολογικοῦ καὶ ἀληθοῦς παιδαγωγικοῦ συστήματος. Μετὰ ὀκταετῆ φιλολογικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν ἐν Παρισίοις ἤρχισε τὴν ἔκδοσιν τῶν πρώτων κλασσικῶν καταστάντων βιβλίων του, ὧν τὸ πρῶτον, «Στοιχειώδης λεξικολογικὴ γραμματική», ἐξεδόθη τῷ 1849. Τῷ 1850 ἐξέδωσε «Πλῆρες σύστημα γραμματικῶν ἀναλύσεων», τῷ 1851 «Λεξικολογικὰ μαθήματα ὕφους», τῷ 1852 «Πλῆρες σύστημα λογικῆς ἀναλύσεως», τῷ 1856 «Λεξικολογικὴ μέθοδος ἀναγνώσεως», τῷ 1856 «Λεξικὸν τῆς γαλλικῆς γλώσσης», τῷ 1858 «Συλλογὴ ἑλληνικῶν ῥιζῶν», τῷ 1860 «Συλλογὴ λατινικῶν ῥιζῶν», τῷ 1868 «Ἀνωτέρα γραμματικὴ» κ. τ. λ. Εἰς πάντα ταῦτα τὰ ἔργα διαφαίνεται ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέως ὅπως ὑποχρεώσῃ τὸν μαθητὴν νὰ σκέπτεται μόνος ἢ νὰ συμπληροῖ, διὰ προσωπικῆς του προσπαθείας, τὴν ἐπίτηδες ἡμιτελῶς ἀφεθεῖσαν φράσιν ἢ λέξιν. Τῷ 1859 ἵδρυσε τὸ παιδαγωγικὸν περιοδικὸν «L'École Normale», τοῦ ὁποίου οἱ τρεῖς τόμοι ἀποτελοῦν πολυτιμοτάτην συλλογὴν παιδαγωγικῶν ἄρθρων καὶ φιλοσοφικῶν μελετῶν. Τῷ 1852 ἵδρυσε μετὰ τοῦ Μπουαγιὲ κλασσικὸν βιβλιοπωλεῖον καὶ ἐκδοτικὸν οἶκον, ὁ ὁποῖος ταχέως ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν, λόγῳ τῆς μεγάλης ἐπιτυχίας ἣν ἔσχον τὰ δι' αὐτοῦ ἐκδοθέντα διδακτικά του βιβλία. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ὤθησεν αὐτὸν νὰ ἀρχίσῃ, τῷ 1865, τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Μεγάλου παγκοσμίου λεξικοῦ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος» (Grand dictionnaire universel de XIX siècle»), ὅπερ ἀπετέλεσε τὸ σημαντικώτερον ἔργον του καὶ κατέστησεν αὐτὸν διεθνῶς γνωστόν. Τὸ ἔργον τοῦτο, ἀπευθυνόμενον ὄχι μόνον εἰς Γάλλους μαθητάς, ἀλλὰ εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου, ὑπῆρξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἡ μόνη ἀξία λόγου γαλλικὴ ἐγκυκλοπαιδεία, μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῆς «Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας» («La Grande Encyclopédie»). Ἡ ἔκδοσις αὐτοῦ συνετελέσθη τῷ 1876 εἰς 17 τόμους, τῷ δὲ 1877 καὶ 1887 ἐξεδόθησαν τὰ δύο συμπληρώματα αὐτοῦ. Ὁ Λαροὺς ἀπέθανε πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἔργου του τούτου. Ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεὶς φερώνυμος οἶκος ἀπέβη ἐκ τῶν σημαντικωτέρων τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ κόσμου, ἐπεκτείνας τὰς ἐκδοτικάς του ἐργασίας εἰς πάντας τοὺς κλάδους καὶ ἐκδόσας τόσον πολλὰ ἄλλα λεξικά, ὡς τὸ ἑπτάτομον, τὸ δίτομον, τὸ μονότομον, τὸ ἐμπορικόν, τὸ γεωργικόν, τὸ ἰατρικόν, τὸ οἰκοκυρικὸν κλπ. Τῷ 1894 ἱδρύθη εἰς τὸν Λαροὺς μνημεῖον ἐν τῇ γενετείρᾳ του Τονσύ. Μ. Δ. Β.

Λάρρα (Larra), *Λουδοβῖκος-Μαριανός.* Ἱσπανὸς δραματικὸς συγγραφεὺς (1830—1901). Συνέγραψε περὶ τὰ ὀγδοήκοντα δράματα, τινὰ τῶν ὁποίων ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν, ἐξ ὧν διακρίνονται τὰ ἑξῆς: «Τὸ φίλημα τοῦ Ἰούδα», «Μακάριοι οἱ πενθοῦντες», «Ὁ μικρὸς κουρεύς», «Αἱ κόραι τῆς Εὔας», «Χρυσᾶ ὄνειρα» κλπ.

— **Λάρρα** (Larra), *Μαριανὸς-Ἰωσὴφ ντὲ —.* Ἱσπανὸς συγγραφεὺς (1809—1837). Τῷ 1831 ἀνεβιβάσθη τὸ πρῶτον του θεατρικὸν ἔργον «No más mostrador», τὸ ὁποῖον καίτοι ἀποτελεῖ μίμησιν δύο ἔργων τῶν Σκρὶμπ καὶ Ντιελαφουά, εἶναι γεγραμμένον μετὰ πολλῆς χάριτος καὶ ζωηρότητος, ἐπαίχθη δὲ συνεχῶς ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Τῷ 1834 ἀνεβίβασε τὸ δρᾶμα «Μαθίας», εἰλημμένον ἐκ τοῦ μυθιστορήματός του «El Doncel de Don Enrique el Doliente» (1834), φέροντος καταφανῆ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἔργων τῶν Οὐάλτερ Σκώτ, Βίκτωρος Οὐγκὼ καὶ Ἀλεξάνδρου Δουμᾶ. Ὅτε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φερδινάνδου Ζ' ὁ τύπος ἀφέθη ἐλεύθερος, ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀναπτύξῃ καὶ τὸ σατιρικόν του τάλαντον καὶ ἔγραψε ὑπὸ τὸ ψευδώνυμα *Χουὰν Πέρεθ ντὲ Μουνγκία* καὶ *Φιγαρὼ* εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Ὡς πεζογράφος θεωρεῖται ὁ μεγαλύτερος τῆς Ἱσπανίας κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα. Ἡ ἰδιωτική του ζωὴ ὑπῆρξε πάντοτε ταραχώδης καὶ ἀνώμαλος, λόγῳ δὲ ἐρωτικοῦ σκανδάλου ηὐτοκτόνησε. Δ. Σ. Δ.

λάρρα (ἡ) (Larra) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ταχυτιδῶν*, περιλαμβάνον πολυαριθμότατα εἴδη διεσκορπισμένα ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ἡ *λάρρα τὸ ἀνάθεμα* (Larra anathema), ἥτις ἔχει σῶμα κομψόν, ἐπίμηκες, κυλινδρικόν, κεφαλὴν πεπλατυσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, κεραίας λεπτὰς καὶ ἀρκετὰ ἐπιμήκεις, ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς ἀναφυομένας, πρόθωρακα εὐρύτερον

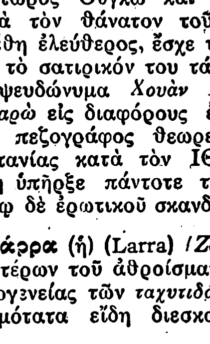

Λάρρα τὸ ἀνάθεμα.

καὶ διωγκωμένον κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος αὐτοῦ καὶ λεπτότερον κατὰ τὸ ὀπίσθιον, κοιλίαν κυλινδρικήν, πολυαρθρωτὴν καὶ εἰς ἀπεστρογγυλωμένον λεπτὸν ἄκρον ἀπολήγουσαν, πόδας λεπτούς, ἱκανοῦ μεγέθους, καὶ πτέρυγας εὐρείας, πολυνευρωτὰς καὶ διαφανεῖς. Ἡ κοιλία της εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ πυκνῶν καὶ λεπτῶν τριχῶν, ἔχει μελανὸν χρῶμα μετὰ τινων κιτρίνων στιγμάτων.

Digitized by Google

καὶ αἱ πτέρυγές της εἶναι τεφροερυθραί. Ἡ θήλεια σκάπτει ὑπογείους στοὰς διὰ νὰ ἐναποθέσῃ τὰ ᾠά της, ἀλλὰ συνηθέστερον καταλαμβάνει τὰς ἐγκαταλελειμμένας ὑπὸ τῶν σφηκῶν ὑπογείους φωλεάς. Ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π

Λαρρὲ (Larrey), *Δομίνικος-Ἰωάννης βαρῶνος*. Διάσημος Γάλλος στρατιωτικὸς ἰατρός, χειρουργὸς τῆς ἐκστρατείας Ναπολέοντος τοῦ Α', γεννηθεὶς τῷ 1766 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1842. Ἐσπούδασεν ἐν Τουλούζῃ καὶ εἶτα ἐν Παρισίοις. Τῷ 1787 διωρίσθη χειρουργὸς τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ, τῷ δὲ 1792 χειρουργὸς τοῦ στρατοῦ τοῦ Ρήνου. Τῷ 1796 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς νεοϊδρυθείσης στρατιωτικῆς ἰατρικῆς σχολῆς καὶ μετὰ δύο ἔτη ἐκλήθη εἰς τὴν ἰταλικὴν στρατιὰν μετὰ τοῦ Desgenettes, ἀκολουθήσας ὡς ἀρχίατρος τὴν αἰγυπτιακὴν ἐκστρατείαν. Τῷ 1803 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «Περὶ ἀκρωτηριασμῶν τῶν μελῶν κατόπιν τραυματισμοῦ διὰ σφαίρας, μετὰ πολλῶν παρατηρήσεων». Τῷ 1805 ἐγένετο γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῆς ὑγιεινῆς τῶν στρατιῶν, λαβὼν μέρος εἰς ὅλους τοὺς πολέμους τῆς Γερμανίας, Αὐστρίας, Ἱσπανίας καὶ τῆς Ρωσίας κατὰ τὸ 1812, ἔνθα καὶ ἐπληγώθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ὁ αὐτοκράτωρ Ναπολέων ὁ Α' διὰ τῆς διαθήκης του ἐκληροδότησεν εἰς αὐτὸν τὸ ποσὸν τῶν 100.000 φράγκων, χαρακτηρίσας ἅμα αὐτὸν ὡς τὸν πλέον ἐνάρετον καὶ καλοκάγαθον τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Λαρρὲ ἐθεωρήθη ὡς ὁ δημιουργὸς τῆς νέας χειρουργικῆς τοῦ πολέμου. Ἐδημοσίευσε πραγματείαν ἐπὶ τῆς ἐνδημούσης ὀφθαλμίας ἐν Αἰγύπτῳ (Κάϊρον 1801), ἐπὶ ἀτροφικοῦ ὄρχεος, ἐλεφαντιάσεως τοῦ ὀσχέου, ὀφθαλμικῶν νόσων ἐν Αἰγύπτῳ, τραυματικοῦ ἀνευρύσματος, τετάνου κλπ. Ἐπίσης καὶ τὰς ἀκολούθους πραγματείας: «Considérations sur la fièvre jaune» (Paris 1822), «Memoire sur une nouvelle manière de réduire ou de traiter les fractures des membres compliques de plaies» (1825) κλπ. Ο. Ρ.

— **Λαρρὲ** (Larrey), *Εὐτύχιος-Ἱππόλυτος, βαρῶνος*—. Γάλλος χειρουργὸς καὶ στρατιωτικός, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις (1808—1895). Μαθητὴς τῆς σχολῆς τοῦ Val-de-Grâce διωρίσθη τῷ 1829 χειρουργὸς βοηθὸς τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου τοῦ Στρασβούργου καὶ εἶτα τοῦ νοσοκομείου τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς Gros-Caillou. Τῷ 1831 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς σχολῆς τῶν Παρισίων. Τῷ 1835 ἐγένετο ὑφηγητὴς μὲ ἐναίσιμον διατριβὴν «Traitement des fractures du col du femur» καὶ τῷ 1841 καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς ἐν Val-de-Grâce. Διετέλεσε στρατιωτικὸς χειρουργὸς καὶ ἀρχιχειρουργός, ὑπηρετήσας ἐν τοῖς νοσοκομείοις Gros-Caillou (1845—1850 καὶ Val-de-Grâce (1850—1852). Κατὰ τὸν Ἰταλικὸν πόλεμον τοῦ 1859 ὑπηρέτησεν ἐν τῷ ἐπιτελείῳ τοῦ αὐτοκράτορος ὡς ἀρχιχειρουργὸς τῆς στρατιᾶς. Ἀπὸ τοῦ 1850 συγκατελέγετο μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς, ἧς ὑπῆρξε πρόεδρος κατὰ τὸ 1863. Τῷ 1867 ἐγένετο ἑταῖρος τοῦ ἰνστιτούτου. Ἔγραψε, πλὴν τῶν ἄνω μνημονευθεισῶν, πληθὺν ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν ἐπὶ διαφόρων χειρουργικῶν θεμάτων. Ο. Ρ.

λάρρεια (ἡ) (Larrea) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ζυγοφυλλιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἀειθαλεῖς, ἰθαγενεῖς τῶν βορείων καὶ δυτικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λάρρεια ἡ μεξικανική* (Larrea mexicana), ἥτις ἀναδίδει δριμεῖαν ὀσμήν, δι' ὃ καὶ δὲν θίγεται ὑπὸ τῶν κτηνῶν. Τὸ κοκκοειδὲς ἔντομον καρτερία ἡ λάρρειος (Carteria larrea) προκαλεῖ κεντήματα ἐπὶ του κορμοῦ του καὶ ἀκολούθως ἐκ τῶν ἐντομῶν τούτων ἐκκρίνεται πυκνόρευστος οὐσία παραπλησία πρὸς τὸ *λάκκειον κόμμι* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Λαρρὸκ (Larroque), *Πατρίκιος*. Γάλλος φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1801 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1879. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τῷ 1821. Ἀπὸ τοῦ 1827 μέχρι τοῦ 1828 ἐδίδαξε τὴν φιλοσοφίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Ἔγραψε: «Θεοδικία» (1827), «Ἐπίδρασις τοῦ θεάτρου ἐπὶ τῶν ἠθῶν» (1827 2 τόμοι), «Ὑπόμνημα περὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως» (1831), «Στοιχεῖα τῶν ἐπιστημῶν» (1837, β' ἔκδ. 1852), «Μαθήματα φιλοσοφίας» (1840), «Περὶ τοῦ πολέμου (1856), «Περὶ τῆς δουλείας» (1857), «Ἡ θρησκευτικὴ ἀνανέωσις» (1859), «Διδασκαλία τῆς χριστιανικῆς θρησκείας» (1859), «Γνώμη τῶν θεϊστῶν περὶ τοῦ «Βίου τοῦ Ἰησοῦ» τοῦ Ρενάν» (1863). Θ. Π.

Λαρρουμὲ (Larroumet), *Γουσταῦος*. Γάλλος φιλόλογος (1852—1903). Ἤρξατο τοῦ σταδίου του ὡς διδάσκαλος τοῦ λυκείου τοῦ Αἲξ, ἐγένετο προλύτης τῆς φιλολογίας τοῦ πανεπιστημίου τῆς πόλεως ταύτης καὶ διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὰ λύκεια τοῦ Στανισλάου καὶ Ἑρρίκου Δ', εἶτα δὲ ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς φιλολογίας ἐν Σορβόνῃ. Τῷ 1888 κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ διευθυντοῦ τῶν Καλῶν Τεχνῶν, μεθ' ὃ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σορβώνην καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ διαρκὴς αὐτῆς γραμματεύς. Ἀπὸ τοῦ 1899 ἀνέλαβε τὴν θεατρικὴν κριτικὴν εἰς τὴν παρισινὴν ἐφημερίδα «Χρόνον», ἀντικαταστήσας τὸν Φραγκῖσκον Σαρσαί. Πλὴν τῆς πραγματείας του περὶ τοῦ Μαριβῶ, ὁ Λαρρουμὲ ἐδημοσίευσε πολυάριθμα ἔργα, ἐν οἷς τά: «Lord Bougham», «La comédie de Molière», «Études de l'histoire et de critique dramatique», «Le XVIII Siècle et la critique contemporaine», «Notice sur le prince Napoléon Bonaparte», «Meissonier», «La France en Orient», «Racine» κτλ. Θ. Β.

Λὰρ αὐχὴν (Col de Larche) *[Γεωγρ.]*. Δίοδος τῶν Ἄλπεων ἐπὶ τῶν γαλλοϊταλικῶν συνόρων, εἰς ὕψος 1995 μ. Ἄγει ἐκ τῆς γαλλικῆς κοιλάδος Οὐμπάλλε ἐν τῷ νομῷ τῶν Κάτω Ἄλπεων εἰς τὴν ἰταλικὴν κοιλάδα τοῦ Στούρα ντὲ Βινάντιο. Δι' αὐτῆς διέρχεται ἁμαξιτὸς ὁδός, ὑπερασπιζομένη καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη δι' ὀρεινῶν πυροβολαρχιῶν καὶ φρουριακῶν συγκροτημάτων. Καλεῖται ἐπίσης καὶ *αὐχὴν τοῦ Ἀρζαντιὲρ καὶ αὐχὴν τῆς Μαγδαληνῆς*. Μ. Δ. Β.

Λὰρς (Larche), *Φραγκῖσκος-Ραούλ*. Γάλλος γλύπτης (1860—1912). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Φαλγκιέρ, ἐτιμήθη δ' εἰς τὴν ἐν Παρισίοις διεθνῆ ἔκθεσιν τοῦ 1900 διὰ χρυσοῦ μεταλλίου. Ἔργα του ἀπόκεινται εἰς τὸ μουσεῖον Λουξεμβούργου, ἐν Μπορντὼ καὶ ἀλλαχοῦ. Μεταξὺ τούτων διακρίνονται: «Ὁ Ἰησοῦς παῖς», «Ὁ λειμὼν καὶ τὸ ρυάκιον», «Ὁ Λείγηρ καὶ οἱ παραπόταμοί του», «Βιολέτες», «Ἡ θύελλα», «Ἡ θάλασσα». Ι. Μ. Π.

Λάρσα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη σουμερικὴ πόλις, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Εὐφράτου μεταξὺ τῆς Οὒρ καὶ τῆς Ἔρεχ. Ἡ πόλις αὕτη εἶναι γνωστὴ ἡμῖν ἐκ μὲν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ὡς *Λάρισα*, ἐκ δὲ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (Γεν. 14, 1) ὡς *Ἐλλασάρ*. Ἡ συντύτισις τῆς Ἐλλασὰρ πρὸς τὴν Λάρσαν ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν ἀσσυριολόγων. Ἡ πόλις αὕτη ἤκμασε περὶ τὰ τέλη τῆς τρίτης χιλιετηρίδος π. Χ., ὁπότε συνέστη τὸ βασίλειον τῆς Λάρσας (2270 π. Χ.), ὅπερ κατελύθη ὁριστικῶς ὑπὸ τοῦ Χαμμουραμπὶ περὶ τὸ 2093 π. Χ. Ὀνομαστὴ ἦτο ἡ πόλις διὰ τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ τοῦ ἡλίου Σάμας ἢ Οὒτου, ἀνεγείρασα τὸν περίφημον ναὸν Ἐ βάρρα. Κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων Lostus καὶ Taylor γενομένας ἀνασκαφὰς (1853—1854) ἀνευρέθησαν πλεῖστα ἀντικείμενα. Β. Μ. Β.

Λαρσὲ (Larcher), *Πέτρος-Ἑρρῖκος*. Διάσημος Γάλλος ἑλληνιστὴς (1726—1812). Διεξήγαγε σφοδρότατον ἀγῶνα κατὰ τοῦ Βολταίρου, τοῦ ὁποίου κατέκρινε τὰ σφάλματα εἰς τὴν «Φιλοσοφίαν καὶ Ἱστορίαν». Τῷ 1778 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν ὡραίων γραμμάτων, καὶ κατόπιν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ. Μετέφρασε τὴν «Ἠλέκτραν» τοῦ Εὐριπίδου, τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Ξενοφῶντα καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας μελέτας εἰς τὸ περιοδικὸν τῆς Ἀκαδημίας. Θ. Β.

Καρ. Λάρσσον: Τὸ ψάρευμα τῶν καραβίδων.

Λάρσεν (Larsen), *Κάρολος*. Δανὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1860. Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὴν σπουδὴν τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, ἀκολούθως δὲ εἰς τὴν φιλολογίαν, γράψας πλεῖστα ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμφανίζεται ὀπαδὸς τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνθρώπου κατὰ σύστημα πρωτόγονον καὶ φυσικόν. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων μυθιστορημάτων του σημαντικώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς ἐν γερμανικῇ μεταφράσει: «Schwester Mariannes Liebesbriefen» (1894), «Lechzehn Jahre» (1900), «Wassiehst du aber den Splitter» (1903), εὐθυμογραφικὰ ἔργα: «Ausserhalb der Rangklassen» (1896), «Kreszan Westerbro» (1897) καὶ «Dänische Männer» (1898) κ.ἄ. Ὑπῆρξε λεπτότατος ψυχολόγος λαϊκῶν τύπων καὶ βαθύτατος γνώστης τῶν δανικῶν διαλέκτων, τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησε μὲ πολλὴν τέχνην. Τὰ μυθιστορήματά του «Fra det gam le Voldkvarter» (1899) καὶ «Doktor Ix» (1896) περιλαμβάνουν τὴν αὐτοβιογραφίαν του. Δ. Σ. Δ.

Λάρσος *[Γεωγρ.]*. Ἱστορικὴ τοποθεσία ἐν Λέσβῳ (βλ. *Λαρισαῖαι πέτραι*).

Λάρσσον (Larsson), *Κάρολος-Ὄλοφ*. Σουηδὸς ζωγράφος (1853—1919). Κατήγετο ἐκ πτωχοτάτης οἰκογενείας, ἀπὸ ἡλικίας δὲ δεκατριῶν μόλις ἐτῶν ἠναγκάσθη νὰ πορίζηται τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς προσωπικῆς του ἐργασίας. Κατ' ἀρχὰς εἰργάσθη ὡς βοηθὸς φωτογράφου, ἐνῷ συγχρόνως κατεγίνετο εἰς τὴν ἐκτέλεσιν εἰκονογραφιῶν, αἵτινες ἐπρόκειτο βραδύτερον νὰ τὸν καταστήσουν δημοτικώτατον. Μετὰ ταῦτα εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐν Στοκχόλμῃ Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν, δεκαεπταετὴς δὲ συνειργάσθη ὡς σχεδιαστὴς εἰς τὴν σατιρικὴν ἐφημερίδα «Kasper». Ὀλίγῳ ὕστερον ἐκόσμησε δι' ἐπιτυχῶν εἰκονογραφιῶν ζῴων συλλογὴν μύθων τοῦ Ριχάρδου Γκούσταφσσον, τῷ δὲ 1876 συνεπλήρωσε τὰς εἰκονογραφίας τῶν παραμυθίων τοῦ Ἄντερσεν, ὅσας κατέλιπεν ἀνεκτελέστους ὁ Ἰσίδωρος Ταϊρντχομ. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος, ὡς καὶ κατὰ δύο προηγούμενα ἔτη, ὁ Λάρσσον ἐτιμήθη διὰ τοῦ χρυσοῦ μεταλλίου τῆς προμνημονευθείσης ἀκαδημίας διὰ συνθέσεις του εἰργασμένας ἐπὶ θεμάτων τῆς σουηδικῆς ἱστορίας. Λαβὼν ἐπιχορήγησιν δι' εὐρυτέρας σπουδάς, ἀνεχώρησεν εἰς Παρισίους, ἔνθα διέμεινεν ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα καὶ ὅπου ἐπανῆλθε συχνάκις μετὰ ταῦτα. Λαβὼν μέρος εἰς τὰς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διενεργουμένας ἐκθέσεις, κατέκτησεν ἐπίζηλον θέσιν μεταξὺ τῶν νεωτέρων καλλιτεχνῶν διὰ τῆς φυσικότητος, ζωηρότητος καὶ δροσερότητος τῶν ἔργων του. Αἱ λαμπραὶ ἀνταύγειαι τοῦ χρωματισμοῦ του, ἡ ἀκρίβεια τοῦ σχεδίου του, ὁ εὔθυμος τόνος καὶ ὁ σατιρικὸς ἐνίοτε οἶστρος πλείστων συνθέσεών του προὐκάλεσαν εὐμενεστάτην ἐντύπωσιν. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Στοκχόλμῃ ἀφιερώθη εἰς ἐντατικὴν παραγωγὴν ἐπὶ ποικίλων θεμάτων. Ἐξετέλεσεν εἰκονογραφίας βιβλίων, ὑδατογραφίας καὶ ἐλαιογραφίας. Ἀπεικόνισε δὲ σκηνὰς ἐκ τῆς σουηδικῆς ἱστορίας, μυθολογικὰ ἐπεισόδια καὶ γεγονότα τοῦ καθημερινοῦ βίου μετὰ τόσον ἐντόνου τυπικοῦ χρώματος καὶ ἀκτινοβολούσης φαιδρότητος, ὥστε δικαίως ἀπεκλήθη «ὁ γεραρὸς τῆς σουηδικῆς ζωγραφικῆς». Καὶ ὡς ἄνθρωπος, ἄλλως τε, ὁ Λάρσσον ἦτο προικισμένος δι' ἀνεξαντλήτου αἰσιοδοξίας καὶ εὐθυμίας. Ἀξιο-

Digitized by Google

λογώταται εἶναι καὶ αἱ προσωπογραφίαι του. Ἐκ τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα εἰκονογράφησε, πλὴν τῶν προμνημονευθέντων, σημειοῦμεν καὶ τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ ἄγγελος τοῦ θανάτου» τοῦ Wallin, «Ἡ βασίλισσα τῶν ἀνθέων» τοῦ Sötherberg, «Οἱ μῦθοι τῆς Anna Maria Lenngren» καὶ τὰ ποιήματα τοῦ E. Schildtedt. Ἐκ δὲ τῶν ἐλαιογραφιῶν, τῶν ὑδατογραφιῶν καὶ τῶν σχεδίων του διακρίνονται τὰ ἑξῆς: «Ὁ Γουσταῦος Βάζας κατηγορῶν τὸν Sunnanväder ἐνώπιον τῆς συνόδου τοῦ Vesteras» (1875), «Ὁ Sten Sturre καὶ ἡ βασίλισσα τῆς Δανιμαρκίας Χριστίνα ἐν τῇ μον. τοῦ Vadstena» (1876), «Προσωπογραφία τοῦ ζωγράφου Skanberg», «Προσωπογραφία γυναικός», «Ταχυδακτυλουργὸς τοῦ μεσαίωνος» (1877), «Amor Mercurius» (1878), «Ἡ κόρη τῆς μαγίσσης» (1880, «Εἰδύλλιον ἐν ἐργαστηρίῳ», «Τὸ θυελλῶδες σύννεφον», «Ἡ μικρὴ Σουζάννα», «Τὸ εἰδύλλιον», «Ἡ Μπρίτα καὶ ἐγώ», «Κεραμεικός», «Ἡ πανηγυρικὴ εἴσοδος τοῦ Γουσταύου Βάζα εἰς τὴν Στοκχόλμην κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἀνεξαρτησίας», «Ὁ Ehrenstrahl ζωγραφίζων τὴν προσωπογραφίαν Καρόλου τοῦ ΙΒ», «Ἡ κατασκευὴ τοῦ πύργου τῆς Στοκχόλμης ὑπὸ τοῦ Νικοδήμου Τεσσίνου», «Ἡ σχολὴ τοῦ σχεδίου τοῦ Ταραβάλ», «Ἡ Λουΐζα Οὐλρίκη παρατηροῦσα τὰ ἔργα τέχνης, τὰ ὁποῖα ὁ Κάρολος-Γουσταῦος Τέσσιν τῆς ἔστειλεν ἐκ Παρισίων», «Ὁ Γουσταῦος Γ΄ δεχόμενος τὰς ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ἰταλίᾳ ἀγορασθείσας ἀρχαιότητας», «Ὁ Sergel ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του ἐκτελῶν τὸ σύμπλεγμα τοῦ Ἔρωτος καὶ τῆς Ψυχῆς», «Τὸ ψάρεμα τῶν καραβίδων», «Τὸ ἡλιόλουστο σπίτι», «Τὰ θεοφάνια», «Τὰ Χριστούγεννα», «Ἡ οἰκογένεια Λάρσσον» κλπ. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

—**Λάρσσον** (Larsson), ***Συμεὼν-Μᾶρκος.*** Σουηδὸς ζωγράφος (1825—1864). Ἐμαθήτευσεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Στοκχόλμης, διετέλεσε δὲ καθηγητὴς τοῦ σχεδίου ἐν Ἑλσινγκφόρς. Ἐπεσκέφθη τὴν Νορβηγίαν, τὴν Ρωσίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Ἀπέθανεν ἐν Λονδίνῳ. Διεκρίθη ὡς τοπιογράφος. Ἀπεικόνισε κατὰ προτίμησιν τοπία τεταραγμένα, θυελλώδη, μεγαλοπρεπῆ ἐν τῇ ἀγριότητί των. Αἱ θαλασσογραφίαι του μαρτυροῦν εὐρύτητα καὶ βαθύτητα συνάμα ἀντιλήψεως τῆς φύσεως. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσεται «Ἡ πτῶσις ὕδατος ἐν Σμάλαντ». Ι. Μ. Π.

Λαρτιάδης. Ὁ ἀπόγονος τοῦ Λα(ε)ρτίου, ἄλλως *Λαερτιάδης.*

Λαρτολαιῆται (οἱ) (Lartolaeetae) *['Αρχ.]*. Λαὸς τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, κατοικῶν μετὰ τῶν *Λαιητανῶν*, μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ρουβρικάτου (νῦν Lobregat) καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Πυρήνης (νῦν Cap de Creus), «εὐλίμενον καὶ χώραν ἀγαθὴν» (*Στράβ.* Γ΄, 159). Α. Θ. Σ.

Λαρὺ (Larue) *Λευγκέ.* Γάλλος περιηγητής, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1729. Κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις διαμονήν του ἠσχολήθη ἐν τοῖς ἄλλοις εἰς ἔρευναν περὶ τοῦ γένους Χαλκοκονδύλη, τῶν γνωστῶν Ἑλλήνων λογίων τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος.

—**Λαρὺ** (La Rue ἢ Larue), ***Πέτρος ντέ***—. Διάσημος μουσικοσυνθέτης τῶν Κάτω-Χωρῶν, γεννηθεὶς κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1518. Μαθητὴς τοῦ Ὄκεγκεμ, ὑπῆρξεν εἷς τῶν μεγαλυτέρων θρησκευτικῶν συνθετῶν τῆς ἀντιστικτικῆς σχολῆς. Ἡ μουσική του φράσις εἶναι πλουσία καὶ πλειστάκις πλήρης πάθους καὶ μεγαλοπρεπείας.

Ἐκ τῶν ἔργων του (ἐντύπων καὶ χειρογράφων) περιεσώθησαν τὰ ἑξῆς: ἐν βιβλίον λειτουργιῶν («Beatae virginis», «Puer nobis est», «Sexti toni. Ut, Fa», «L'homme armé» κ.τ.λ.) λειτουργίαι («De Sancto Antonio», «Missa IV toni», «Ave Maria», «O salutaris hostia», «Tous les regrets»), 7 λειτουργίαι τοῦ πολυτελοῦς κώδικος Μαργαρίτας τῆς Αὐστριακῆς (βιβλιοθ. Βρυξελλῶν), 4 λειτουργίαι τετράφωνοι κ. ἄ., ἐν ὅλῳ 36. Σώζονται ἐπίσης: «Credo», «Stabat mater», πλεῖστα μοτέττα, κ. λ. Γ. Σ.

λάρυγγας (ὁ)· ὁ *λάρυγξ* (βλ. λ.), τὸ λαρύγγι.

Λάρυγγας *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Ἀστυπαλαίας, παρὰ τὴν ΝΑ. ἐσχατιὰν τοῦ ἀνατολικοῦ κορμοῦ τῆς νήσου διανοιγόμενος (πλάτ. 36°35΄ Β., μήκ. 26°29΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Ἐξώπετρος καὶ Τρυπητή. Σ. Ε. Λ.

λαρυγγεκτομία (ἡ) *['Ιατρ.]*. Ἡ ἐγχείρησις δι' ἧς ἐκτέμνεται καὶ ἀφαιρεῖται ὁ λάρυγξ ἐν μέρει ἢ ὁλόκληρος, ἐνεργουμένη ἐπὶ καρκίνου τοῦ λάρυγγος ἢ ἄλλου κακοήθους ὄγκου αὐτοῦ. Εἶναι ἐγχείρησις σοβαρὰ καὶ δύναται νὰ φέρῃ ἀποτελέσματα μόνον ὅταν ἐγκαίρως ἐκτελεσθῇ. Μ. Μ.

λαρύγγι (τό)· δημοτ., ὁ λάρυγξ, λάρυγγας: «θὰ σὲ πιάσω ἀπὸ τὸ λαρύγγι», «τοῦ 'κοψε τὸ λαρύγγι», «ἔβγαλα τὸ λαρύγγι μου νὰ σὲ φωνάζω».

λαρυγγίζω· ὁμιλῶ μὲ τὸν λάρυγγα, ἐκβάλλω φωνὴν οὐχὶ κατὰ φύσιν.

λαρυγγικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν λάρυγγα, ὁ τοῦ λάρυγγος: «λαρυγγικὰ νεῦρα», «λαρυγγικὴ ἀρτηρία».—Ἐπίρρ. *λαρυγγικῶς.*

—**λαρυγγικαὶ ἀρτηρίαι** *['Ανατομ.]*. Αἱ ἀρτηρίαι αὗται εἶναι τρεῖς, ἡ *ἄνω* καὶ ἡ *κάτω λαρυγγικὴ* καὶ ἡ *κρικοθυρεοειδής*. Καὶ ἡ μὲν *ἄνω λαρυγγικὴ* ἀρτηρία, ἐκφυομένη ἐκ τῆς ἄνω θυρεοειδοῦς (κλάδου τῆς ἔξω καρωτίδος), διατιτραίνει τὸν ὑοθυρεοειδῆ ὑμένα καὶ ἀποσχίζεται ἐν τῷ λάρυγγι εἰς ἀνιόντας κλάδους διὰ τὴν ἐπιγλωττίδα καὶ τὴν βάσιν τῆς γλώσσης, καὶ κατιόντας διὰ τὸν βλεννογόνον καὶ τοὺς πλαγίους μῦς τοῦ λάρυγγος· ἡ δὲ *κάτω λαρυγγική*, ἐκπορευομένη ἐκ τῆς κάτω θυρεοειδοῦς ἀρτηρίας (κλάδου τῆς ὑποκλειδίου), διανέμεται εἰς τοὺς ὀπισθίους μῦς τοῦ λάρυγγος, ἀναστομουμένη μετὰ τῆς ἄνω λαρυγγικῆς· ἡ δὲ *κρικοθυρεοειδὴς ἀρτηρία* ἐκφύεται ἐκ τῆς ἄνω θυρεοειδοῦς καὶ ἀναστομουμένη μετὰ τῆς ἀντιθέτου ἀποφύει κλάδους, διήκοντας εἰς τὸν βλεννογόνον τῆς γλωττίδος. Ι. Π.

—**λαρυγγικὴ κοιλία** *['Ανατομ.]*· βλ. *γαλήνειος κοιλία* καὶ *λάρυγξ*. Ι. Π.

—**λαρυγγικὴ κρίσις** *[Παθολ.]*· βλ. λ. *κρίσις* (τ. ΙΕ΄, σ. 230γ΄).

—**λαρυγγικὸν νεῦρον** *['Ανατομ.]*. 1) *Ἄνω λαρυγγικὸν νεῦρον*. Κλάδος τῆς τραχηλικῆς μοίρας τοῦ πνευμονογαστρικοῦ. Ὁ ἔξω κλὼν αὐτοῦ νευροῖ τὸν κάτω σφιγκτῆρα τοῦ φάρυγγος καὶ τὸν κρικοθυρεοειδῆ μῦν, ἐκπέμπων καὶ κλωνία εἰς τὴν κάτω μοῖραν τοῦ βλεννογόνου τοῦ λάρυγγος· ὁ δ' ἔσω κλὼν αὐτοῦ, αἰσθητικὸς ὤν, ἀποσχίζεται εἰς *ἄνω κλωνία* διὰ τὸν βλεννογόνον τῆς ἐπιγλωττίδος καὶ τῆς ῥίζης τῆς γλώσσης, καὶ εἰς *κάτω κλωνία* διὰ τὸν βλεννογόνον τῆς ἄνω καὶ τῆς μέσης μοίρας τοῦ λάρυγγος. 2) *Κάτω λαρυγγικὸν νεῦρον*. Κλάδος καὶ τοῦτο τῆς τραχηλικῆς μοίρας τοῦ πνευμονογαστρικοῦ, καλούμενον καὶ *παλίνδρομον νεῦρον*· κινητικὸν δ' ὂν νευροῖ πάντας σχεδὸν τοὺς μῦς τοῦ λάρυγγος. Ι. Π.

λαρυγγισμὸς (ὁ)· ἡ διὰ τοῦ λάρυγγος κατ' ἐξοχὴν σχηματιζομένη φωνή || μουσικὸς καλλωπισμὸς τοῦ ᾄσματος.

λαρυγγῖτις, —ιδος (ἡ)· φλεγμονὴ τοῦ λάρυγγος. — *['Ιατρ.]* Βλ. λ. *λάρυγγος παθήσεις.*

—**λαρυγγῖτις διφθεριτικὴ** *[Παιδιατρ.]*· βλ. λ. *κρούπ.*

λαρυγγογραφία (ἡ)· ἡ ἐν γένει ἢ καὶ λεπτομερὴς περιγραφὴ τοῦ λάρυγγος.

λαρυγγοκήλη (ἡ). Διόγκωσις μεγέθους ᾠοῦ ἢ πορτοκαλλίου, ἐμφανιζομένη ἐν εἴδει κύστεως ἢ θυλάκου εἰς τὸν λαιμόν, ἔξωθεν καὶ πλαγίως τοῦ λάρυγγος, ὀφειλομένη εἰς διάτασιν τῶν ἁπαλῶν μορίων τοῦ λαιμοῦ ὑπὸ ἀέρος διεισδύοντος κατὰ τὴν διάρκειαν ἰσχυροῦ βηχὸς ἢ παρατεταμένων κραυγῶν, διὰ τῶν διευρυνθεισῶν λαρυγγικῶν κοιλιῶν καὶ πτυχῶν, πρὸς τὰ ἔξω ὑπὸ τοὺς χόνδρους τοῦ λάρυγγος ἢ μεταξὺ τούτων. Ἡ διόγκωσις αὕτη, σπανιώτατα παρουσιαζομένη, ἀποτελεῖ ἀεροφόρον ὄγκον, μαλθακὸν καὶ ψευδοκλυδάζοντα, ὅστις εὐκόλως ἐλαττοῦται ἢ καὶ ἐξαφανίζεται διὰ τῆς δακτυλικῆς πιέσεως, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀναφαίνεται μετὰ ὑπερέντασιν τῆς φωνῆς ἢ τῆς ἐκπνοῆς. Μ. Μ.

λαρυγγολογία (ἡ). Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη ἐν γένει περὶ τοῦ λάρυγγος. Μ. Μ.

λαρυγγολογικός, —ή, —όν· ὁ ἀνήκων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λαρυγγολογίαν: «λαρυγγολογικὴ ἐξέτασις, — πάθησις», «λαρυγγολογικὸν ἐργαλεῖον, — νόσημα». —Ἐπίρρ. *λαρυγγολογικῶς.* Μ. Μ.

λαρυγγολόγος (ὁ). Ὁ εἰδικῶς ἀσχολούμενος εἰς τὴν λαρυγγολογίαν καὶ θεραπεύων τὰ νοσήματα τοῦ λάρυγγος, καθὼς καὶ τὰ λίαν συναφῆ πρὸς ταῦτα νοσήματα τῆς ῥινὸς καὶ τῶν ὤτων (*ὠτορινο - λαρυγγολόγος*). Μ. Μ.

λαρυγγονέκρωσις (ἡ). Νέκρωσις τῶν ἁπαλῶν μερῶν τοῦ λάρυγγος ἢ καὶ τῶν χόνδρων αὐτοῦ, ἐπερχομένη ἐπὶ παθήσεως τοῦ λάρυγγος κατὰ τὴν διαδρομὴν νόσων τινῶν, ὡς ἐπὶ βαρέος τύφου, ὀστρακιᾶς, διφθερίτιδος, φυματιώσεως, συφιλίδος, ἢ καὶ συνεπείᾳ περιχονδρίτιδος τοῦ λάρυγγος. Μ. Μ.

λαρυγγονυξία (ἡ). Μικρὰ ἐγχείρησις κατὰ τὸν λάρυγγα, ἀνάλογος πρὸς τὴν *λαρυγγοτομίαν* (βλ. λ.).

λαρυγγοπάθεια (ἡ). Πάθησις, ἀσθένεια τοῦ λάρυγγος (βλ. *λάρυγγος παθήσεις*). Μ. Μ.

λαρυγγοπληξία (ἡ), ἢ *λαρυγγοπληγία*. Παράλυσις τῶν μυῶν τοῦ λάρυγγος, εἴτε ὅλων ὁμοῦ (σφιγκτήρων καὶ ἀνοιγόντων τὴν σχισμὴν τῆς γλωττίδος μυῶν), εἴτε μιᾶς μόνον ὁμάδος τούτων εἴτε καὶ ἑνὸς μόνον μυὸς τοῦ λάρυγγος. Δύναται δὲ ἡ παράλυσις νὰ εἶναι πλήρης ἢ ἀτελὴς (*πάρεσις*) καὶ νὰ εἶναι ἀμφοτερόπλευρος ἢ μονόπλευρος. Αἱ παραλύσεις τοῦ λάρυγγος ὀφείλονται εἴτε εἰς κεντρικὴν ἀφορμὴν (παθήσεις τοῦ προμήκους μυελοῦ ἢ τοῦ κυρίως ἐγκεφάλου, ὄγκοι, αἱμορραγίαι, σύφιλις, βολβικὴ παράλυσις, νωτιαία φθίσις κ. ἄ.), εἴτε εἰς περιφερικὴν ἀφορμήν, συνεπείᾳ βλάβης ἢ τοῦ ἄνω λαρυγγικοῦ νεύρου (λαρυγγῖτις ἐκ ψύξεως) ἢ τοῦ κάτω λαρυγγικοῦ νεύρου (παλινδρόμου), τοῦ νευροῦντος πλὴν ἑνὸς ἅπαντας τοὺς μῦς τοῦ λάρυγγος· ἡ βλάβη αὕτη ὀφείλεται κυρίως εἰς πίεσιν τῶν νεύρων τούτων κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτῶν, συνεπείᾳ ὄγκου τοῦ οἰσοφάγου ἢ τοῦ μεσοπνευμονίου χώρου, ἀνευρύσματος τῆς ἀορτῆς, διηθήσεως τῶν τραχειοβρογχικῶν ἀδένων ἢ φυματιώδους διηθήσεως τῆς κορυφῆς τοῦ δεξιοῦ πνεύμονος, πλευρίτιδος μετὰ συμφύσεων, διογκώσεως τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος κ. ἄ. Ἐνίοτε ὀφείλονται εἰς γενικὰς νόσους (ὑστερισμός, διφθερῖτις, τύφος, σύφιλις) ἢ δηλητηριάσεις (μολύβδου, ἀρσενικοῦ, ὀπίου) ἢ ἀντανακλαστικὰς ἀφορμὰς (παθήσεις τῶν ἀμυγδαλῶν, πολύποδες τῆς ῥινός, ἑλμινθιάσεις), εἴτε τέλος εἰς ἀλλοίωσιν αὐτῶν τῶν μυῶν τοῦ λάρυγγος (μυογενὴς παράλυσις) συνεπείᾳ κοπώσεως αὐτοῦ ἐξ ὑπερβολικῆς χρήσεως τῆς φωνῆς. Συμπτώματα τῆς παραλύσεως τῶν μυῶν τοῦ λάρυγγος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀλλοίωσις μόνον τῆς φωνῆς, βράγχος μέχρις ἀφωνίας πολλάκις, ὡς καὶ δυσκολία εἰς τὴν ἀναπνοήν, ἄλλοτε ἄλλη, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ καὶ τοῦ ἐντοπισμοῦ τῆς παραλύσεως καὶ κυρίως ὅταν συμμετέχουν ταύτης οἱ εὐρύνοντες τὴν σχισμὴν τῆς γλωττίδος μύες. Ἡ διάγνωσις γίνεται εὐκόλως μόνον διὰ τοῦ λαρυγγοσκοπίου. Ἡ θεραπεία τῶν παραλύσεων τοῦ λάρυγγος εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν προκαλοῦσαν ἀφορμήν. Μ. Μ.

λαρυγγορραγία (ἡ). Αἱμορραγία τοῦ λάρυγγος (βλ. *λάρυγγος παθήσεις*). Μ. Μ.

λαρυγγοσκόπησις, ἢ *λαρυγγοσκοπία* (ἡ). Ἡ διὰ τοῦ λαρυγγοσκοπίου (μικροῦ κατόπτρου) ἐσωτερικὴ διὰ τοῦ στόματος γινομένη ἐξέτασις τοῦ λάρυγγος, δηλαδὴ τῶν φωνητικῶν χορδῶν, ὡς καὶ ὁλοκλήρου τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τούτου. Ἡ τοιαύτη ἐξέτασις λέγεται *ἔμμεσος λαρυγγοσκόπησις* καὶ εἶναι ἡ συνήθως ἐφαρμοζομένη, εἰς ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν *ἄμεσον*, ἐνεργουμένην εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, ἄνευ κατόπτρου κατ' εὐθεῖαν δι' ἄλλου εἰδικοῦ ἐργαλείου. Πρῶτος ὁ Ἱσπανὸς Garcia, οὐχὶ ἰατρὸς ἀλλὰ καθηγητὴς τοῦ ᾄσματος, ἐν Λονδίνῳ, συνέλαβε τὴν ἰδέαν (1854) νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ μικρὸν κάτοπτρον τῶν ὀδοντιάτρων, διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ λάρυγγος, καὶ οὕτω κατώρθωσε νὰ ἴδῃ τὰς κινήσεις τῶν φωνητικῶν χορδῶν· κυρίως ὅμως κατὰ τὸ 1857 ἐν Βιέννῃ οἱ ἰατροὶ Türk καὶ Czermak ἐφήρμοσαν πρῶτοι καὶ διέδωσαν τὴν διὰ τοῦ λαρυγγοσκοπίου ἐξέτασιν τοῦ λάρυγγος. Ἡ λαρυγγοσκόπησις, εὔκολος οὖσα ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐπὶ παιδίων ἢ νευρικῶν καὶ δυστροπούντων ἀτόμων καθίσταται πολλάκις λίαν δυσχερής· τοὐναντίον, ἐνίοτε ἐπί τινων ἀτόμων, διὰ καταλλήλου χειρισμοῦ τοῦ λαρυγγοσκοπίου, κατορθώνει τις νὰ παρατηρήσῃ καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς τραχείας μέχρι τοῦ διχασμοῦ αὐτῆς. Μ. Μ.

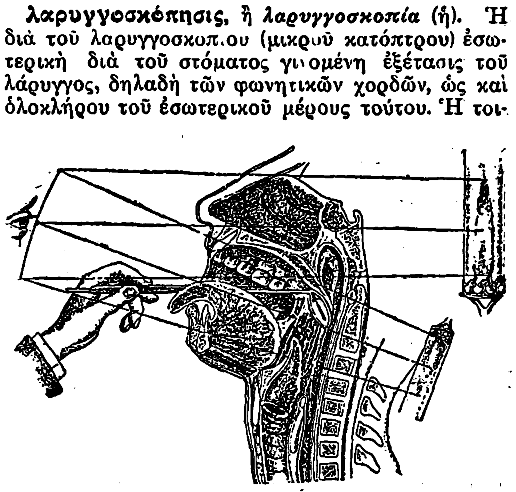

Λαρυγγοσκόπησις.

λαρυγγοσκοπικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λαρυγγοσκοπίαν καὶ τὸ λαρυγγοσκόπιον: «λαρυγγοσκοπικὴ ἐξέτασις». — Ἐπίρρ. *λαρυγγοσκοπικῶς.* Μ. Μ.

λαρυγγοσκόπιον (τό). Ἰατρικὸν ἐργαλεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξετάζεται ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ διὰ τοῦ στόματος τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ λάρυγγος. Ἀποτελεῖται τοῦτο κυρίως ἐκ μικροῦ στρογγύλου κατόπτρου (*λαρυγγικὸν κάτοπτρον*), συγκρατουμένου διὰ μεταλλικοῦ περιβλήματος εἰς μικρὰν λαβὴν ὑπὸ γωνίαν 120°· τὸ κάτοπτρον τοῦτο κρατῶν ὁ ἐξετάζων ἰατρὸς διὰ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ χειρὸς εἰσάγει ἐντὸς τοῦ στόματος τοῦ ἐξεταζομένου, πιέζων τοῦτο πρὸς τὴν σταφυλὴν τῆς ὑπερῴας, καθ' ὃν χρόνον διὰ τῆς ἑτέρας χειρὸς σύρει ὀλίγον πρὸς τὰ ἔξω διὰ τοῦ ῥινομάκτρου τὴν γλῶσσαν τοῦ ἐξεταζομένου, στρέφων δὲ τοῦτο καταλλήλως παρατηρεῖ τὴν σχηματιζομένην ἐντὸς τοῦ μικροῦ κατόπτρου εἰκόνα τοῦ λάρυγγος. Διὰ τὴν λαρυγγοσκόπησιν ἀπαραίτητος εἶναι ἐπίσης καὶ μία φωτεινὴ ἑστία, κατὰ

Digitized by Google

τὸ δυνατὸν ἔντονος, πρὸς φωτισμὸν τοῦ λάρυγγος· πρὸς τοῦτο χρησιμοποιεῖ ὁ ἐξετάζων μέγα κοιλὸν ἀνακλαστικὸν κάτοπτρον προσαρμοζόμενον εἰς τὸ μέτωπον αὐτοῦ καταλλήλως διὰ λωρίδος (μετωπικὸν κάτοπτρον), διὰ τοῦ ὁποίου οἱονδήποτε τεχνητὸν φῶς (ἠλεκτρικόν, ἀεριόφως, κηρίον) ἀντανακλᾶται συγκεντρωμένον ἐπὶ τοῦ μικροῦ λαρυγγικοῦ κατόπτρου καὶ τοῦ λάρυγγος, τὸν ὁποῖον οὕτω φωτίζει. Μ. Μ.

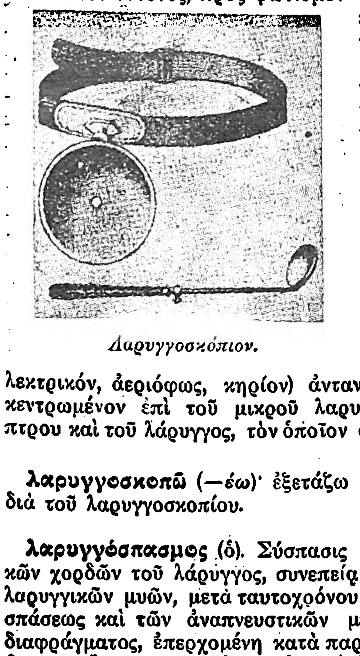

Λαρυγγοσκόπιον.

λαρυγγοσκοπῶ (—έω)· ἐξετάζω τὸν λάρυγγα διὰ τοῦ λαρυγγοσκοπίου.

λαρυγγόσπασμος (ὁ). Σύσπασις τῶν φωνητικῶν χορδῶν τοῦ λάρυγγος, συνεπείᾳ σπασμοῦ τῶν λαρυγγικῶν μυῶν, μετὰ ταυτοχρόνου πολλάκις συσπάσεως καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν μυῶν καὶ τοῦ διαφράγματος, ἐπερχομένη κατὰ παροξυσμούς, ἐπὶ βρεφῶν ἢ μικρῶν παιδίων ὡς καὶ ἐπὶ ὑστερικῶν ἢ νευρικῶν ἀτόμων. Ὀφείλεται αὕτη εἰς νεύρωσιν καὶ ἐπέρχεται ἀντανακλαστικῶς ἐξ ἐρεθισμοῦ τοῦ πνευμονογαστρικοῦ ἢ τοῦ παλινδρόμου νεύρου, πολλάκις καὶ ἄνευ ἐμφανοῦς αἰτίας, καὶ ἐκδηλοῦται αἰφνιδίως διὰ συριγκτικῆς φωνῆς καὶ φαινομένων ἀσφυξίας μετὰ κυανώσεως τοῦ προσώπου. Ὁ παροξυσμὸς παρέρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὐτομάτως, ἄνευ ἰατρικῆς ἐπεμβάσεως. Τοιοῦτοι παροξυσμοὶ δύνανται νὰ ἐπαναληφθῶσιν ἐνίοτε δὶς καὶ τρὶς ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας. Πρὸς ταχυτέραν κατάλυσιν τοῦ σπασμοῦ συνιστᾶται ραντισμὸς τοῦ προσώπου καὶ τοῦ στήθους διὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ εἰσπνοὴ αἰθέρος. Μ. Μ.

λαρυγγοστένωσις (ἡ). Στένωσις τοῦ λάρυγγος ἢ τῆς σχισμῆς τούτου, ὀφειλομένη εἰς ὄγκον (καλοήθη ἢ κακοήθη) ἀναπτυχθέντα ἐντὸς αὐτοῦ, εἴτε εἰς οὐλὰς κατόπιν τραυμάτων τοῦ λάρυγγος ἢ ἐξελκώσεων συνεπείᾳ διαφόρων νόσων (ὀστρακιᾶς, τύφου, συφίλιδος), εἴτε εἰς σπασμὸν ἢ οἴδημα τῆς γλωττίδος, εἴτε καὶ συνεπείᾳ φλεγμονῆς τοῦ λάρυγγος ἢ ἀναπτύξεως διφθερῶν ἐντὸς αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ διφθερίτιδος· ἀλλὰ καὶ παράλυσις μυῶν τινων τοῦ λάρυγγος ἢ καὶ ὄγκοι ἀναπτυχθέντες ἐκτὸς τοῦ λάρυγγος καὶ πιέζοντες τοῦτον ἔξωθεν, δύνανται ἐπίσης νὰ προκαλέσωσι στένωσιν τοῦ λάρυγγος. Αἱ στενώσεις τοῦ λάρυγγος, εἴτε ἀποτόμως εἴτε βαθμηδὸν ἐπερχόμεναι, ἐπιφέρουσιν ἐκτὸς τῆς ἀλλοιώσεως τῆς φωνῆς καὶ δυσκολίαν τῆς ἀναπνοῆς. Μᾶλλον ἢ ἧττον ἔντονον, εἰς τρόπον ὥστε ἐπιβάλλεται ἐνίοτε ἡ ἄμεσος ἐπέμβασις τοῦ ἰατροῦ καὶ ἡ ἐκτέλεσις παρ' αὐτοῦ διασωληνώσεως, ἢ τραχειοτομίας πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πνιγμονῆς τοῦ πάσχοντος. Μ. Μ.

λαρυγγοσυριγμὸς (ὁ). Συριγμὸς χαρακτηριστικός, παραγόμενος κατὰ τὴν ἀναπνοὴν καὶ ὀφειλόμενος εἰς στένωσιν τοῦ λάρυγγος. Ὁ λαρυγγοσυριγμὸς ἢ *συριγματώδης ἀναπνοὴ* ὀφείλεται εἰς τὴν δίοδον τοῦ ἀέρος δι' ἐστενωμένου λάρυγγος· εἶναι ἦχος χαρακτηριστικὸς καὶ συνυπάρχει πάντοτε μετὰ δυσπνοίας· παρατηρεῖται δὲ ἐπὶ στενώσεων τοῦ λάρυγγος ἐπερχομένων συνεπείᾳ διφθερίτιδος εἴτε σπασμοῦ ἢ οἰδήματος τῆς γλωττίδος, λαρυγγίτιδος τρισωδοὺς ἢ ψευδοκρούπ, ὡς καὶ ἐπὶ ὄγκων ἢ οὐλῶν τοῦ λάρυγγος. Ἡ ἐμφάνισις λαρυγγοσυριγμοῦ ἐπιβάλλει τὴν ἄμεσον πρόσκλησιν ἰατροῦ πρὸς ἐφαρμογὴν διασωληνώσεως ἢ τραχειοτομίας, διὰ νὰ προληφθῇ ἡ ἀσφυξία τοῦ ἀσθενοῦς. Μ. Μ.

λαρυγγοσωλήνωσις, ἡ *διασωλήνωσις τοῦ λάρυγγος.* Ἡ διὰ καταλλήλου ἐργαλείου εἰσαγωγὴ εἰδικοῦ σωλῆνος ἐντὸς τοῦ λάρυγγος διὰ τοῦ στόματος, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀναπνοῆς, ἐπὶ στενώσεως τοῦ λάρυγγος, ὅταν ὑπάρχῃ κίνδυνος ἀσφυξίας, ἐνεργουμένη κυρίως ἐπὶ παιδίων πασχόντων διφθερίτιδα ἢ σπασμὸν ἢ οἴδημα τῆς γλωττίδος, νοσήματα δηλαδὴ προξενοῦντα στένωσιν τοῦ λάρυγγος. Τὸν εἰσαχθέντα σωλῆνα ἀφίνει ὁ ἰατρὸς ἐντὸς τοῦ λάρυγγος ἐπί τινας ἡμέρας, ἐφόσον ὑφίσταται ἡ νόσος καὶ ὁ ἐκ τῆς στενώσεως τοῦ λάρυγγος κίνδυνος πνιγμονῆς. Ἡ ἐκτέλεσις τῆς διασωληνώσεως ἀποτελεῖ χειρισμὸν λεπτὸν καὶ εἶναι σχετικῶς εὔκολος, ὅταν τὸ παιδίον συγκρατῆται καλῶς. Ἐφηρμόσθη αὕτη τὸ πρῶτον τῷ 1880 ὑπὸ τοῦ Ἀμερικανοῦ O. Dwayer καὶ διεδόθη ἔκτοτε εὐρύτατα, ἐξακολουθεῖ δὲ μέχρι σήμερον ἐφαρμοζομένη, ἰδίως ὑπὸ τῶν παιδιάτρων, ἀντὶ τῆς τραχειοτομίας, εἰς ὅλας τὰς αἰφνιδίως ἐπερχομένας στενώσεις τοῦ λάρυγγος, καθ' ἃς ὁ κίνδυνος τῆς ἀσφυξίας εἶναι ἄμεσος. Μ. Μ.

λαρυγγοτομία (ἡ). Διάνοιξις τοῦ λάρυγγος διὰ τομῆς μᾶλλον ἢ ἧττον εὐρείας, ἐνεργουμένης ἐξωτερικῶς, κατὰ τὴν μέσην ἀκριβῶς γραμμήν, καὶ περιλαμβανούσης τὸν θυρεοειδῆ μόνον χόνδρον *(θυρεοτομία)* ἢ καὶ τὸν κρικοειδῆ ταυτοχρόνως *(κρικοτομία)*. Διὰ ταύτης παρουσιάζεται ὁλόκληρον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ λάρυγγος· ἐνεργεῖται δὲ ὑπὸ γενικὴν νάρκωσιν ἢ τοπικὴν ἀναισθησίαν ἐν συνδυασμῷ μετὰ τραχειοτομίας, πρὸς ἀφαίρεσιν καλοήθους ἢ κακοήθους ὄγκου τοῦ λάρυγγος ἢ ἀλλοτρίου τινὸς σώματος ἐνσφηνωθέντος ἐντὸς αὐτοῦ, ὅταν ἡ ἐξαγωγὴ τούτων ὁπωσδήποτε δὲν εἶναι δυνατὴ διὰ τῆς φυσικῆς ὁδοῦ, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν στενώσεων τοῦ λάρυγγος ὀφειλομένων εἰς οὐλὰς συνεπείᾳ ἐγκαυμάτων, τραυμάτων ἢ ἐξελκώσεων κατόπιν τύφου, διφθερίτιδος, ὀστρακιᾶς, συφίλιδος, ρινοσκληρώματος καὶ ἄλλων τοιούτων ἀφορμῶν. Ἐνίοτε κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ὄγκου ἢ τῶν οὐλῶν παρίσταται ἀνάγκη ν' ἀφαιρεθῶσι ταυτοχρόνως ἡ μία ἢ καὶ ἀμφότεραι αἱ φωνητικαὶ χορδαὶ *(χονδροεκτομή)*. Μετὰ τὴν ἐγχείρησιν συρράπτονται τὰ δύο χείλη τοῦ λάρυγγος, ὁ δὲ ἀσθενής, ἀναλόγως τῆς ἐπελθούσης βλάβης τοῦ λάρυγγος, δύναται καὶ μετὰ τὴν ἐγχείρησιν νὰ ὁμιλῇ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καλῶς. Μ. Μ.

λαρυγγοτομικός, —ή, —όν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λαρυγγοτομίαν, ὁ τῆς λαρυγγοτομίας: «λαρυγγοτομικὴ ἐγχείρησις».—Ἐπίρρ. **λαρυγγοτομικῶς.**

λαρυγγοτόμον (τό). Χειρουργικὸν ἐργαλεῖον διὰ τοῦ ὁποίου ἐκτελεῖται ἡ *λαρυγγοτομία* (βλ. λ.). Μ. Μ.

λαρυγγοτομῶ (—έω)· τέμνω τὸν λάρυγγα, ἐνεργῶ λαρυγγοτομίαν.

λαρυγγοτραχειακός· ὁ συνδέων τὸν λάρυγγα μετὰ τῆς τραχείας (ἀρτηρίας).

— λαρυγγοτραχειακός, ἢ ***κρικοτραχειακὸς σύνδεσμος*** *[Ἀνατομ.]*. Δακτυλιοειδὴς ἐλαστικὸς ὑμήν, συνάπτων τὸ κάτω χεῖλος τοῦ κρικοειδοῦς χόνδρου μετὰ τοῦ πρώτου ἡμικρικίου τῆς τραχείας ἀρτηρίας. Ι. Π.

λαρυγγοτραχειῖτις *[Παθολ.]*. Ταυτόχρονος καταρροϊκὴ πάθησις λάρυγγος καὶ τραχείας, τῆς φλεγμονῆς ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ λάρυγγος καὶ ἐπεκτεινομένης πρὸς τὴν τραχεῖαν. Πολλάκις ἀποτελεῖ αὕτη τὸ πρῶτον στάδιον μιᾶς γρίππης ἢ ἑνὸς τραχειοβρογχικοῦ κατάρρου (στηθοκατάρρου κοινῶς λεγομένου). Συνήθης ἀφορμὴ εἶναι ἡ ψῦξις, συμπτώματα δὲ ἔχει ὅμοια τῆς λαρυγγίτιδος, ἤτοι ξηρότητα τοῦ λάρυγγος, βράγχος φωνῆς, βῆχα, ἀπόχρεμψιν, δυσφορίαν, ἐνίοτε δὲ καὶ πυρετόν. Συνιστᾶται προφύλαξις καὶ πόσις θερμῶν ἐγχυμάτων. Μ. Μ.

λαρυγγοτραχειοτομία *[Χειρουργ.]*. Ἐγχείρησις διὰ τῆς ὁποίας ἀνοίγεται ἐξωτερικῶς, διὰ μακροτέρας τομῆς, ταυτοχρόνως ἡ κοιλότης τοῦ λάρυγγος καὶ οἱ τρεῖς πρῶτοι κρίκοι τῆς τραχείας· ἐνεργεῖται δὲ αὕτη εἰς τὰς αὐτὰς περίπου περιπτώσεις, καθ' ἃς καὶ ἡ *λαρυγγοτομία* ἢ *τραχειοτομία*, πρὸς ἀφαίρεσιν ὄγκων τοῦ λάρυγγος ἢ οὐλῶν ἢ ξένων σωμάτων, εἰσελθόντων ἐντὸς αὐτῶν. Μ. Μ.

λαρυγγότυφος (ὁ). Βαρεῖα μορφὴ τύφου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐμφανίζονται ἔντονα φαινόμενα ἐκ μέρους τοῦ λάρυγγος (βλ. *λάρυγξ παθήσεις*). Μ. Μ.

λαρυγγοφαρυγγικός, —ή, —όν. Ὁ ἀνήκων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν λάρυγγα καὶ τὸν φάρυγγα: «λαρυγγοφαρυγγικὸς μῦς», «λαρυγγοφαρυγγικὸς κατάρρους». Μ. Μ.

— λαρυγγοφαρυγγικὸς *μῦς [Ἀνατομ.]*. Εἷς ἐκ τῶν τριῶν σφιγκτήρων τοῦ φάρυγγος, ὁ *κάτω*, ὅστις ἐκφύεται ἐκ τῶν πλαγίων τοῦ θυρεοειδοῦς καὶ τοῦ κρικοειδοῦς χόνδρου τοῦ λάρυγγος· αἱ καμπυλοειδεῖς δ' ἶνες αὐτοῦ φέρονται ἐπὶ τὰ ὀπίσω, αἱ μὲν ἄνω ἀνιοῦσαν φοράν, αἱ μέσαι ἐγκαρσίαν, αἱ δὲ κάτω κατιοῦσαν, καὶ ἐν τῇ μέσῃ γραμμῇ τοῦ ὀπισθίου τοιχώματος τοῦ φάρυγγος χιάζονται μετὰ τῶν ἰνῶν τοῦ ἀντιστοίχου μυός, ἀποτελοῦσαι τὴν φαρυγγικὴν ραφήν, τελευτῶσι δὲ ὑπὸ τὸν βλεννογόνον τοῦ ἀντιθέτου ἡμιμορίου τοῦ φάρυγγος. Ι. Π.

λαρυγγόφασμα (τό). Ὁμοίωμα λάρυγγος ἐκ γύψου ἢ εἰδικὴ συσκευή, εἰς τὴν ὁποίαν τοποθετοῦντες μικρὰς εἰκόνας παριστώσας διάφορα νοσήματα τοῦ λάρυγγος, ἐξασκοῦνται οἱ φοιτηταὶ καὶ οἱ ὁπωσδήποτε εἰς τὴν λαρυγγολογίαν ἀσχολούμενοι εἰς τὸν χειρισμὸν τοῦ λαρυγγοσκοπίου, τὴν ὄψιν τῶν διαφόρων νοσημάτων τοῦ λάρυγγος ὡς καὶ τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων τοπικῶν ἐπὶ τοῦ λάρυγγος χειρισμῶν ἢ ἐπεμβάσεων. Μ. Μ.

λαρυγγόφωνος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ διὰ τοῦ λάρυγγος φωνούμενος, προφερόμενος· ‖ «λαρυγγόφωνα γράμματα» τὰ σύμφωνα τὰ προφερόμενα διὰ τοῦ λάρυγγος, τὰ ἄλλως καλούμενα *οὐρανισκόφωνα* ἢ καλύτερον *οὐρανικά*.

λαρυγγώδης (ὁ καὶ ἡ), —ες (τό). Ὁ λαρυγγίζων τὴν φωνήν, ὁ ὁμοιάζων μὲ φωνὴν ἢ ἦχον λάρυγγος: «λαρυγγώδης ἦχος, —κραυγή, —προφορά». Μ. Μ.

λάρυγξ (ὁ) *[Ἀνατομ.]* Ὄργανον μονοφυές, ἀεραγωγὸν ἅμα καὶ φωνητικόν, κείμενον ἐν τῷ ἄνω μέρει τῆς τραχηλικῆς χώρας τοῦ λαιμοῦ, ἀντιστοίχως τῷ 5ῳ, 6ῳ καὶ 7ῳ αὐχενικῷ σπονδύλῳ, κάτωθεν τοῦ ὑοειδοῦς ὀστοῦ· καὶ πρὸς μὲν τὰ ἄνω ἐκβάλλει εἰς τὸν φάρυγγα καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὸ κύτος τῆς ρινὸς καὶ τὸ κοῖλον τοῦ στόματος, πρὸς δὲ τὰ κάτω εἰς τὴν τραχεῖαν. Ἀποτελεῖ σωλῆνα, οὗ ἡ μὲν κάθετος διάμετρος εἶναι παρὰ μὲν τῷ ἀνδρὶ 7 ἑκ., παρὰ δὲ τῇ γυναικὶ 5 ἑκ., ἡ δ' ἐγκαρσία ἐπὶ μὲν τοῦ ἀνδρὸς 4 ἑκ., ἐπὶ δὲ τῆς γυναικὸς 3,5 ἑκ. Ἀπαρτίζεται δέ: 1) Ἐκ τοῦ *σκελετοῦ*, ἀποτελουμένου ἐκ χόνδρων, ἤτοι τοῦ θυρεοειδοῦς, τοῦ κρικοειδοῦς, τῶν δύο ἀρυταινοειδῶν, τῶν σφηνοειδῶν καὶ τῆς ἐπιγλωττίδος. 2) Ἐκ τῶν *συνδέσμων καὶ διαρθρώσεων*, ὧν σπουδαιότεροι εἶναι οἱ φωνητικοὶ ἢ θυρεοαρυταινοειδεῖς σύνδεσμοι, οἵτινες, κείμενοι ἑκάτερος ἐντὸς τῆς φωνητικῆς πτυχῆς, ἀφορίζουσι μετὰ τῶν ἀρυταινοειδῶν χόνδρων τὴν σχισμὴν τῆς γλωττίδος, ἥτις συμβάλλεται εἰς τὴν φώνησιν. 3) Ἐκ τῶν *μυῶν*, ἕνδεκα ὄντων, ὧν οἱ μὲν κινοῦσι τὸν σύνολον λάρυγγα, οἱ δέ, οἱ ἴδιοι μύες τοῦ λάρυγγος, ἐμβάλλουσιν εἰς κίνησιν τὰ διάφορα μέρη αὐτοῦ, ἐνεργοῦντες οὕτω πάντες ἐπὶ τῶν φωνητικῶν συνδέσμων, ὧν ἀλλοιοῦται τὸ μῆκος, ἡ τάσις καὶ ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις καὶ κατ' ἀκολουθίαν εὐρύνεται ἡ γλωττὶς ἢ στενοῦται ἢ τείνεται. 4) Ἐκ *κοιλότητος* ὑπαλειφομένης ὑπὸ βλεννογόνου, καὶ 5) Ἐξ *ἀγγείων* καὶ *νεύρων*.

Ἡ κοιλότης τοῦ λάρυγγος ἐμφανίζει δύο στόμια, τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω, καὶ τρεῖς μοίρας, τὴν ἄνω, τὴν μέσην καὶ τὴν κάτω. Καὶ τὸ μὲν ἄνω ἢ

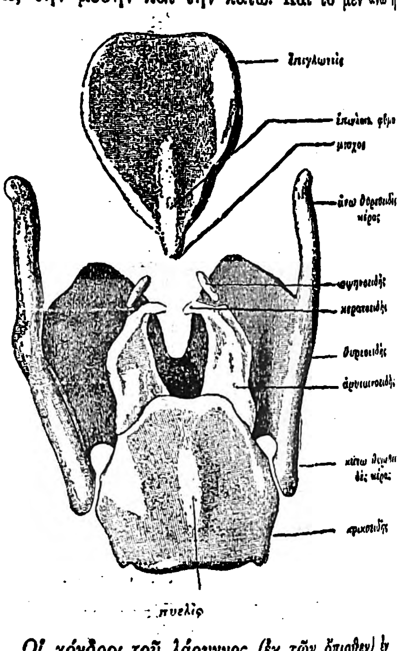

Οἱ χόνδροι τοῦ λάρυγγος (ἐκ τῶν ὄπισθεν) ἐν φυσικῇ θέσει.

φαρυγγικὸν στόμιον (=εἴσοδος) ἀφορίζεται ὑπὸ τοῦ ἐλευθέρου χείλους τῆς ἐπιγλωττίδος, ὑπὸ τῶν ἀρυταινοειδῶν πτυχῶν καὶ τῶν ἀρυταινοειδῶν χόνδρων· τὸ δὲ κάτω ἢ τραχειακὸν στόμιον μεταβαίνει ἄνευ σαφοῦς ὁρίου εἰς τὴν τραχεῖαν. Ἡ ἄνω μοῖρα τῆς λαρυγγικῆς κοιλότητος ἢ ὁ πρόδομος τοῦ λάρυγγος ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ φαρυγγικοῦ στομίου μέχρι τοῦ ἐλευθέρου χείλους τῆς κοιλιαίας πτυχῆς ἢ τῆς νόθου φωνητικῆς χορδῆς· καὶ τὸ μὲν πρόσθιον τοίχωμα ἀποτελεῖται ὑπὸ τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τῆς ἐπιγλωττίδος καὶ τοῦ θυρεοεπιγλωττικοῦ συνδέσμου, ἔχον ὕψος παρὰ μὲν τῷ ἀνδρὶ 4—5 ἑκ., παρὰ δὲ τῇ γυναικὶ 3—4 ἑκ., τὸ δὲ ὀπίσθιον τοίχωμα, ταπεινότερον ὂν (=1 ἑκ.), σχηματίζεται ὑπὸ τῆς ἄνω μοίρας τῶν ἀρυταινοειδῶν καὶ τῶν κερατοειδῶν χόνδρων, τὰ δὲ πλάγια ὑπὸ τῶν ἀρυταινοεπιγλωττικῶν πτυχῶν καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τῶν κοιλιαίων πτυχῶν.

Ἡ δὲ μέση μοῖρα τοῦ κοίλου τοῦ λάρυγγος, ἡ στενοτέρα, ἐμφανίζει ἐν τοῖς πλαγίοις δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν ἀνὰ ἓν κοίλωμα, τὴν λαρυγγικὴν κοιλίαν (=Γαλήνειον ἢ Μοργάνειον), ἀφοριζομένην ὑπὸ δύο πτυχῶν, ὧν ἡ μὲν ἄνω καλεῖται κοιλιαία πτυχὴ ἢ νόθος φωνητικὴ χορδή, ἡ δὲ κάτω φωνητικὸν χεῖλος ἢ γνησία φωνητικὴ χορδή. Ἑκατέρας λαρυγγικῆς κοιλίας ὁ μὲν πυθμὴν στρέφεται πρὸς τὰ ἔξω, τὸ δὲ σχισμοειδὲς στόμιον κεῖται μεταξὺ τῆς κοιλιαίας καὶ τῆς φωνητικῆς πτυχῆς. Αἱ πτυχαὶ δ' αὗται εἶναι αἱ στενοῦσαι τὴν μέσην μοῖραν τοῦ κοίλου τοῦ λάρυγγος· καὶ μεταξὺ μὲν τῶν ἐλευθέρων κρασπέδων τῶν δύο ἄνω κοιλιαίων πτυχῶν περιλαμβάνεται τὸ στενότερον μέρος τοῦ προδόμου, ἡ σχισμὴ τοῦ προδόμου τοῦ λάρυγγος ἤτοι ἡ νόθος ἢ ἄνω γλωττίς, μεταξὺ δὲ τῶν ἐλευθέρων κρασπέδων τῶν δύο φωνητικῶν χειλέων ἡ σχισμὴ τῆς γλωττίδος, ἤτοι ἡ γνησία ἢ κάτω γλωττίς

Digitized by Google

τίς· τὰ φωνητικὰ χείλη ἀμφότερα, τὰ τὴν γλωττίδα ἀποτελοῦντα, προεχουσιν ἐντὸς τοῦ λάρυγγος περισσότερον ἢ αἱ κοιλιαῖαι πτυχαὶ καὶ ἑκάτερον τούτων παριστᾷ τρίγωνον πρισματικόν, οὗ ἡ μὲν βάσις συνέχεται μετὰ τοῦ πλαγίου τοιχώματος τοῦ λάρυγγος, ἡ δὲ κορυφὴ στρέφεται πρὸς τὸ κοῖλον τοῦ λάρυγγος. Αἱ κοιλιαῖαι πτυχαὶ ἀποτελοῦνται ἐκ πτυχῶν τοῦ βλεννογόνου, ἐν ᾧ κατασκηνοῦσιν ἰνώδης ἐλαστικὸς ἱστός, γραμμωταὶ

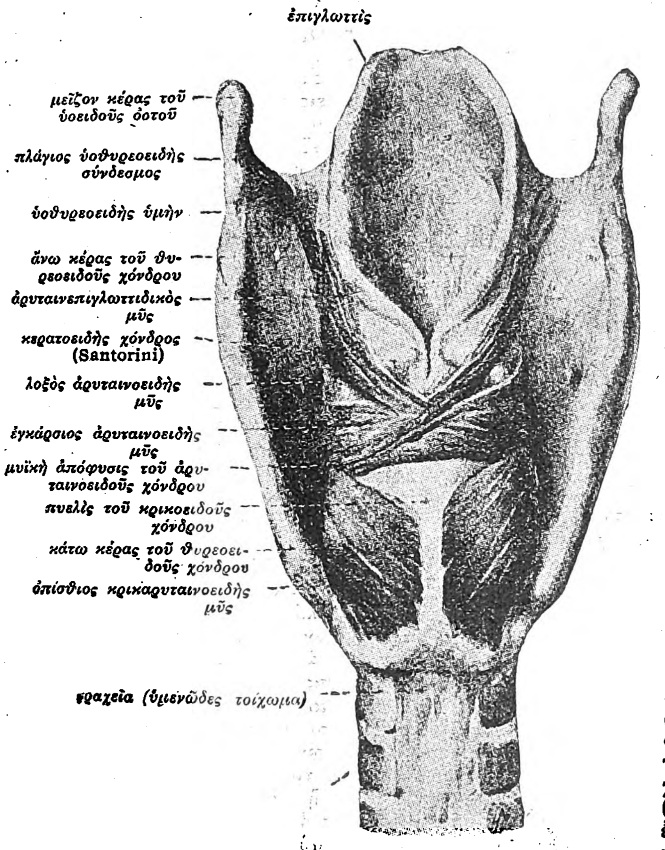

Λάρυγξ καὶ μύες αὐτοῦ (ἐκ τῶν ὄπισθεν).

μυϊκαὶ ἶνες καὶ ἀδένες πολυπληθεῖς· δὲν μετέχουσι δὲ τὸ παράπαν τῆς φωνητικῆς λειτουργίας, ἥτις οὐδαμῶς διαταράσσεται καὶ ἂν ἀμφότεραι ἀποκοπῶσι. Καὶ τὰ φωνητικὰ δὲ χείλη ἢ αἱ γνήσιαι χορδαί, αἱ τὴν γνησίαν γλωττίδα συνιστῶσαι, ἀπαρτίζονται ὑπὸ πτυχῆς τοῦ βλεννογόνου, τῆς φωνητικῆς πτυχῆς, ἐν ᾗ περιέχονται ὁ φωνητικὸς μῦς καὶ ὁ φωνητικὸς σύνδεσμος. Τὸ ἐλεύθερον δὲ λεπτὸν χεῖλος τῆς φωνητικῆς πτυχῆς, ἡ ἐπιχείλιος φωνητικὴ πτυχή, εἶναι ἐκείνη, ἥτις παλλομένη παράγει τὴν φωνήν. Ἡ δὲ σχισμὴ τῆς γλωττίδος χωρίζει ἀπ' ἀλλήλων τὰ δύο φωνητικὰ χείλη κατὰ τὴν φώνησιν δὲ μόνον ἡ προσθία ἢ μεσουμενώδης μοῖρα αὐτῆς, μακροτέρα οὖσα, μεταβάλλεται, στενουμένη ἢ εὐρυνομένη τῇ ἐνεργείᾳ τῶν μυῶν, ἡ δ' ὀπισθία ἢ μεσοχόνδριος διαμένει ἀνοικτὴ πρὸς τέλεσιν τῆς ἀναπνοῆς· διὰ ἐκείνη μὲν ἀποκαλεῖται φωνητικὴ μοῖρα τῆς γλωττιδικῆς σχισμῆς, αὕτη δὲ ἀναπνευστική. Ἡ δὲ κάτω μοῖρα κεῖ-

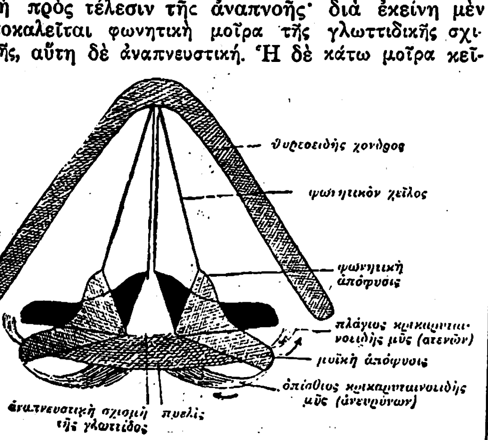

Σχῆμα ἐγκαρσίας τομῆς τοῦ λάρυγγος, παριστάνον τὴν σχισμὴν τῆς γλωττίδος κατὰ τὴν προσπέλασιν καὶ ἀπομάκρυνσιν τῶν φωνητικῶν χειλέων αὐτῆς.

ται ὑπὸ τὰ φωνητικὰ χείλη, ἐκτεινομένη μέχρι τοῦ κάτω χείλους τοῦ κρικοειδοῦς χόνδρου, μὴ ἐμφανίζουσα ἀξιόλογόν τι.

Ὁ βλεννογόνος τοῦ λάρυγγος, ἐπενδύων τὰ τοιχώματα αὐτοῦ, σχηματίζει κατὰ τοὺς ἀρυταινοειδεῖς χόνδρους πτυχάς, ἐν αἷς περιέχεται πολὺς χαλαρὸς συνδετικὸς ἱστός, ὅστις διηθούμενος ἐπὶ παθολογικῆς καταστάσεως στενοῖ τὴν εἴσοδον τοῦ λάρυγγος, προκαλῶν οὕτω κίνδυνον ἀσφυξίας. Τὸ ἐπιθήλιον αὐτοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι πολύστοιχον κροσσωτόν, ἐν ὡρισμέναις δὲ περιοχαῖς καὶ δὴ ἐπὶ τῶν φωνητικῶν χορδῶν πολύστοιβον πλακῶδες. Τὸ δὲ χόριον συνίσταται ἐκ συνδετικοῦ ἱστοῦ ἀναμείκτου μετ' ἐλαστικῶν ἰνῶν καὶ φέρει, καθ' ἃς χώρας καλύπτεται ὑπὸ πλακώδους ἐπιθηλίου, θηλὰς κωνοειδεῖς, ἐν δὲ τῇ ἐπιπολῆς στιβάδι τῆς λαρυγγικῆς κοιλίας εὐάριθμα λεμφοζίδια, ὧν τὸ σύνολον ἀποκαλοῦσι λαρυγγικὴν ἀμυγδάλην. Οἱ δὲ ἀδένες εἶναι οἱ μὲν μεικτοὶ (=ὀροβλεννογόνοι), οἱ δὲ ἀμειγεῖς (=ὀρογόνοι)· πολυπληθεῖς δ' ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ὀροφῇ τῆς λαρυγγικῆς κοιλίας, ἐφυγραίνοντες διὰ τοῦ ἐκκρίματος αὐτῶν τὰ ἐλεύθερα χείλη τῶν φωνητικῶν πτυχῶν, ἅτινα στεροῦνται τέλεον ἀδένων, καὶ οὕτως ἀποσοβοῦντες τὴν ἀποξήρανσιν αὐτῶν.

Αἱ ἀρτηρίαι τοῦ λάρυγγος εἶναι τρεῖς, ἡ ἄνω λαρυγγική, ἡ κρικοθυρεοειδής, ἐκφυόμεναι ἐκ τῆς ἄνω θυρεοειδοῦς, καὶ ἡ κάτω λαρυγγική, ἐκφυομένη ἐκ τῆς κάτω θυρεοειδοῦς. Αἱ δὲ φλέβες, ὁμώνυμοι ταῖς ἀρτηρίαις, πορεύονται τὴν αὐτὴν πορείαν. Τὰ δὲ λεμφαγγεῖα, ἄφθονα ὄντα, ἀπαρτίζουσιν ἐν τῷ βλεννογόνῳ ὑμένι καὶ τῷ ὑποβλεννογονίῳ ἱστῷ δύο δικτυοειδῆ πλέγματα, τὸ ἐπιπολῆς καὶ τὸ ἐν τῷ βάθει. Τὰ δὲ νεῦρα εἶναι δύο, τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω λαρυγγικὸν (=παλίνδρομον), ἀμφότερα ἀποβλαστήματα τοῦ πνευμονογαστρικοῦ· καὶ τὸ μὲν κάτω λαρυγγικὸν νευροῖ ἅπαντας τοὺς μῦς τοῦ λάρυγγος (πλὴν τοῦ κρικοθυρεοειδοῦς, νευρουμένου ὑπὸ τοῦ ἄνω λαρυγγικοῦ) καὶ τὴν κάτω μοῖραν τοῦ βλεννογόνου· τὸ δ' ἄνω λαρυγγικὸν διασπείρεται εἰς τὴν ἄνω μοῖραν τοῦ βλεννογόνου. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ λάρυγγος ὁρώμενον διὰ τοῦ λαρυγγοσκοπίου ἐμφανίζει ἐν τῷ μέσῳ τῆς εἰσόδου προβάλλουσαν τὴν γλωττίδα μετὰ τῶν κοιλιακῶν πτυχῶν. Καὶ τὰ μὲν φωνητικὰ χείλη (=γνήσιαι χορδαὶ) διαγιγνώσκονται ἐκ τῆς λευκῆς χροιᾶς καὶ τῆς τενοντώδους καὶ στιλπνῆς ὄψεως αὐτῶν, ὡς καὶ ἐκ τῆς τρομώδους κινήσεως, ἣν ἐμφανίζουσιν ἰδίως κατὰ τὴν φώνησιν· αἱ δὲ κοιλιαῖαι πτυχαὶ (=νόθοι χορδαὶ) διακρίνονται διὰ τὴν ἐρυθρὰν χροιάν, τὰ δὲ χείλη τούτων ἐπὶ ἠρέμου μὲν ἀναπνοῆς φέρονται παραλλήλως πρὸς τὰ φωνητικὰ χείλη. ἀφ' ὧν ἐν τῷ εἰδώλῳ χωρίζονται διὰ μελαίνης γραμμῆς, ἀντιστοιχούσης εἰς τὸ στόμιον τῆς λαρυγγικῆς κοιλίας. Ἡ δὲ μεταξὺ τῶν φωνητικῶν χειλέων κειμένη γλωττιδικὴ σχισμὴ ἐμφανίζει ἐν τῷ εἰδώλῳ ἄλλοτε ἄλλο σχῆμα, καὶ ἐπὶ μὲν κεκλεισμένης γλωττίδος εἶναι ὅμοιον πρὸς ὀβελιαίαν γραμμήν, ἐπὶ δὲ μετρίως ἀνοικτῆς, ὡς κατὰ τὴν ἤρεμον ἀναπνοήν, παρεμφέρει πρὸς τρίγωνον σχισμήν, ἧς ἡ βάσις στρέφεται πρὸς τὰ ὀπίσω, ἐπὶ δὲ τὰ μέγιστα ἀνοικτῆς ἀποβαίνει ῥομβοειδές, ἐγκαμπτομένων τῶν φωνητικῶν συνδέσμων γωνιωδῶς πρὸς τὰ ἔξω. Ι. Π.

—*[Φυσιολ.]* Ὁ *λάρυγξ* κεῖται εἰς τὸ ἀνώτατον μέρος τῶν ἀεραγωγῶν ὀργάνων καὶ ἔχει μεταπλασθῇ εἰς τὸ νὰ παράγῃ τὴν φωνήν, μετὰ τῶν κοιλοτήτων δὲ τοῦ στόματος, τοῦ φάρυγγος καὶ τῆς ῥινὸς ἀποτελεῖ σύστημα ἠχητικῶν σωλήνων, ὅπως τὰ διάφορα πνευστὰ ὄργανα. Τὰ οὐσιωδέστατα μέρη τοῦ λάρυγγος εἶναι οἱ γνήσιοι φωνητικοὶ σύνδεσμοι, οἵτινες εἶναι πτυχαὶ τοῦ βλεννογόνου, δυνάμεναι νὰ δονοῦνται. Αἱ δονήσεις δ' αὐτῶν προέρχονται ὑπὸ τοῦ ῥεύματος τοῦ ἀέρος, ὅστις φέρεται ἐκ τῶν πνευμόνων πρὸς αὐτὰς ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, καὶ τοιουτοτρόπως παράγεται ὁ ἦχος. Τὸ ποιὸν δὲ καὶ τὸ ὕψος τῶν παραγομένων ἤχων ἐξαρτᾶται τοῦτο μὲν ἐκ τῆς τάσεως, τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς δονήσεως αὐτῶν, ῥυθμίζονται δὲ ταῦτα ἐκ τῆς λειτουργίας τῶν μυῶν τοῦ λάρυγγος. Οἱ φωνητικοὶ οὗτοι σύνδεσμοι καταφύονται ἐπὶ τῶν χόνδρων, οἵτινες ἔχουσι σημασίαν εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν φωνητικῶν συνδέσμων· τοιοῦτοι δὲ εἶναι ὁ *ἀνώνυμος* ἢ *κρικοειδής*, ὁ *θυρεοειδὴς* καὶ οἱ *ἀρυταινοειδεῖς*. Καὶ ὁ μὲν θυρεοειδὴς συντάσσεται πρὸς τὸν ἀνώνυμον καὶ κινεῖται περὶ ἐγκάρσιον ἄξονα, ὅστις διέρχεται διὰ μέσου ἀμφοτέρων τῶν ἀρθρώσεων πρὸς τὰ κάτω καὶ ἄνω. Οἱ δὲ ἀρυταινοειδεῖς, σχῆμα τριγώνου πυραμίδος ἔχοντες, πρόσκεινται διὰ τῆς βάσεως αὐτῶν πρὸς τὸ ἄνω χεῖλος τῆς πυελίδος τοῦ ἀνωνύμου χόνδρου καὶ στρέφονται περὶ κάθετον ἄξονα· τούτου ἕνεκεν αἱ δύο ἀποφύσεις, ἡ φωνητικὴ καὶ ἡ μυϊκή, φέρονται κατὰ φορὰν ἀντίθετον πρὸς ἀλλήλας, προσέτι δὲ γίνονται καὶ κινήσεις τοιαῦται, ὥστε οἱ ἀρυταινοειδεῖς χόνδροι κατολισθαίνουσιν ἐπὶ τῆς ἀρθρικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀνωνύμου χόνδρου, καὶ τοιουτοτρόπως ἀνερχόμενοι ἢ κατερχόμενοι πλησιάζουσιν ἢ ἀπομακρύνονται ἀλλήλων. Ἕκαστος τῶν γνησίων φωνητικῶν συνδέσμων φέρεται ἀπὸ τοῦ μέσου μέρους τοῦ θυρεοειδοῦς χόνδρου ἐπὶ τὴν φωνητικὴν ἀπόφυσιν τοῦ ἀρυταινοειδοῦς. Κατὰ τὴν ἤρεμον ἀναπνοὴν ἀμφότερα τὰ μέρη τῆς γλωττίδος εἶναι ἀνοικτά, καὶ ἡ γλωττὶς παρουσιάζει τὸ σχῆμα ἰσοσκελοῦς τριγώνου. Πρὸς παραγωγὴν ὅμως τῆς φωνῆς πρέπει νὰ πλησιάζωσι πρὸς ἄλληλα τὰ χείλη τῶν φωνητικῶν συνδέσμων καὶ νὰ μεταβάλλεται ἡ τάσις, τὸ μῆκος καὶ τὸ πάχος αὐτῶν. Ταῦτα γίνονται διὰ τῶν ἰδίων μυῶν τοῦ λάρυγγος. Διαιροῦνται δὲ οὗτοι ἀναλόγως τῆς λειτουργίας αὐτῶν εἰς τοὺς στενοῦντας ἢ εὐθύνοντας τὴν γλωττίδα, καὶ εἰς τοὺς διατείνοντας ἢ χαλῶντας τοὺς φωνητικοὺς συνδέσμους· οἱ μύες οἵτινες συμβάλλουσιν εἰς τὴν διεύρυνσιν ἢ στένωσιν τῆς γλωττίδος εἶναι ὁ ὀπίσθιος ἀνωνυμαρυταινοειδής, ὁ πλάγιος ἀνωνυμαρυταινοειδής, ὁ ἐγκάρσιος καὶ οἱ μεσαρυταινοειδεῖς μύες. Οἱ δὲ μύες, οἵτινες συμβάλλουσιν εἰς τὴν διάτασιν ἢ χάλασιν τῶν φωνητικῶν συνδέσμων, εἶναι ὁ ἀνωνυμοθυρεοειδὴς καὶ ὁ θυρεοειδαρυταινοειδής. Ι. Ν. Μ.

—*[Κτηνιατρ.]* Ὁ *λάρυγξ* εἶναι κοῖλον ὄργανον τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, ἀποτελῶν βραχεῖαν δίοδον αὐτοῦ. Κεῖται εἰς τὸ βάθος τοῦ στόματος ὑπὸ τὸν φάρυγγα καὶ συνεχίζεται ὑπὸ τῆς τραχείας. Χρησιμεύει διὰ τὴν παραγωγὴν τῆς φωνῆς καὶ ἰδίως διὰ τὴν ἀναπνοήν. Ἀποτελεῖται ἐκ πέντε χονδρίνων σωματίων συνδεομένων μετ' ἀλλήλων δι' ἀρθρώσεων καὶ σχηματιζόντων κοιλότητα καὶ ἐξ ἀναλόγου ἀριθμοῦ μυῶν χρησιμευόντων διὰ τὴν κίνησιν αὐτῶν. Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια καλύπτεται ὑπὸ λείου καὶ εὐαισθήτου βλεννογόνου, φέροντος ἀδενίσκους καὶ κροσσωτὰ ἐπιθηλιακὰ κύτταρα, ὡς καὶ ἀφθονίαν μικρῶν διακλαδώσεων νεύρων καὶ αἱμοφόρων ἀγγείων.

Αἱ φωνητικαὶ χορδαί, μία ἐξ ἑκάστου μέρους, ἀποτελοῦνται ἐξ ἰνοελαστικῶν δεσμῶν κεκαλυμμένων ὑπὸ τοῦ βλεννογόνου. Αὗται στενοῦσι τὴν διάμετρον τοῦ λάρυγγος καὶ δίδουσιν εἰς αὐτὸν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὴν ὄψιν τριγωνικῆς σχισμῆς, τῆς γλωττίδος, μὲ κορυφὴν πρὸς τὰ κάτω. Ἡ παράλυσις τῶν φωνητικῶν χορδῶν προκαλεῖ εἰς τὸν ἵππον κατὰ τὴν εἰσπνοὴν εἰδικὸν θόρυβον, καλούμενον *λαρυγγοσυριγμόν*. Εἰς τὰ πτηνά, τὰ φωνητικὰ ὄργανα δὲν εὑρίσκονται εἰς τὸν λάρυγγα, ἀλλ' εἰς τὸ κάτω ἄκρον τῆς τραχείας, ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον τῆς διακλαδώσεως αὐτῆς.

Ἡ *λαρυγγῖτις*, ἡ *ἀπόφραξις* καὶ τὸ *οἴδημα* ἀποτελοῦσι τὰς συνηθεστέρας παθήσεις τοῦ λάρυγγος εἰς τὰ ζῷα. Ἡ ἀπόφραξις τοῦ λάρυγγος προκαλεῖται συνήθως διὰ τῆς εἰσόδου ξένων σωμάτων καὶ τῆς ἀναπτύξεως διαφόρων ὄγκων ἐν αὐτῷ, ἐνίοτε δὲ δι' ἀσυνήθων λαρυγγικῶν σπασμῶν. Τὰ συμπτώματα παρουσιάζονται αἰφνιδίως: ὑπερβολικὴ ἀνησυχία, δύσπνοια, κυάνωσις τῶν βλεννογόνων. Ταῦτα ἀκολουθεῖ πτῶσις τοῦ ζῴου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, σπασμωδικαὶ κινήσεις καὶ θάνατος ἐξ ἀσφυξίας. Συνήθως ὅμως, κατόπιν βιαίας ἐκπνοῆς, ἐχούσης ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐξαγωγὴν αἱμορραγικῶν βλεννῶν ἐκ τῶν ῥωθώνων, αἱ διαταραχαὶ αὗται παρέρχονται. Τὰ συμπτώματα ταῦτα, ἀναλόγως τῆς αἰτίας, δύνανται νὰ ἐπαναληφθῶσι κατὰ περιόδους. Τὸ οἴδημα τοῦ λάρυγγος ἀποτελεῖ ὀρώδη ἢ ὀροϊνώδη διήθησιν τῶν ὑπὸ τὸν βλεννογόνον ὀστῶν μετὰ στενώσεως ἢ ἀποφράξεως τῆς γλωττίδος. Παρατηρεῖται κατὰ τὰς λαρυγγίτιδας, τὰ ἀποστήματα ἢ τὰς φλογώσεις τῶν γειτονικῶν τοῦ λάρυγγος χωρῶν, τοὺς τραυματισμοὺς τοῦ ὑπερῴου ἱστοῦ, κατὰ τὴν διάρκειαν μολυσματικῶν τινων νόσων, κατὰ τὰς ἐξ ἰωδίου δηλητηριάσεις κλπ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς παρατηρεῖται ἐλαφρὸς λαρυγγοσυρισμός, ἡ δύσπνοια αὐξάνει βαθμιαίως, ἀκολουθουμένη ὑπὸ ἰσχυροῦ καὶ σπασμωδικοῦ βηχός· ταχέως ὁ λαρυγγοσυριγμὸς ἐντείνεται καὶ ὁ θάνατος δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἐξ ἀσφυξίας. Ἐνίοτε, ὅταν τὸ οἴδημα ἀναπτύσσεται βραδέως, τὸ προϊὸν τῆς διηθήσεως εὐκόλως ἀπορροφεῖται καὶ ἡ ἔντασις τῶν ἀνωτέρω συμπτωμάτων ἐλαττοῦται. Β. Χ.

—**λάρυγγος ἐξέτασις**· βλ. *λαρυγγοσκόπησις*.

—**λάρυγγος κοιλίαι** *['Ανατομ.]*· βλ. λ. *κοιλίαι λάρυγγος*

— **λάρυγγος παθήσεις,** ἢ **νόσοι** —. Αἱ παθήσεις τοῦ λάρυγγος ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως καὶ ἐφαρμογῆς τοῦ λαρυγγοσκοπίου (1857) ὑπήχθησαν βαθμηδὸν πᾶσαι, ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ κατάρρου μέχρι τῶν νεοπλασμάτων, εἰς τὴν χειρουργικὴν ἰατρικὴν (τὴν λαρυγγολογίαν). Αἱ παθήσεις τοῦ λάρυγγος εἶναι ὀξεῖαι ἢ χρόνιαι, πρωτοπαθεῖς ἢ εἰς ἄλλας παθήσεις ὀφειλόμεναι (δευτεροπαθεῖς), μολυσματικαὶ ἢ μή. Αἱ συνηθέστερον δὲ ἀπαντῶσαι εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἀναιμία. Παρατηρεῖται ἐπὶ χλωρώσεως ἢ γενικῆς ἀναιμίας τοῦ ἀτόμου· ἐνίοτε εἶναι αὕτη σύμπτωμα λευκωματουρίας ἢ ὁ πρόδρομος φυματιάσεως.

Ὑπεραιμία. Προκαλεῖται ἐκ διαφόρων αἰτίων: ἀλκοολισμοῦ, καταχρήσεως καπνοῦ, παρατεταμένης χρήσεως τῆς φωνῆς (διδάσκαλοι, ἀοιδοί, ψάλται), εἰσπνοῆς ἐρεθιστικῶν ἀερίων ἢ ἀτμῶν. Κατ' αὐτὴν ἀλλοιοῦται ἡ φωνὴ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον

Digitized by Google

καὶ ὁ ἀσθενὴς ἔχει τὸ αἴσθημα ξηρότητος τοῦ λάρυγγος καὶ τάσιν πρὸς μικρὸν συχνὸν βηχίον.

Αἱμορραγίαι (*λαρυγγορραγία*). Αὗται ἐπέρχονται μετὰ τραυματισμὸν τοῦ λάρυγγος ἢ πολλάκις μετὰ κατάχρησιν τῆς φωνῆς, ὡς καὶ ἐπί τινων ὀξέων λοιμωδῶν νοσημάτων (τύφου, ὀστρακιᾶς, γριππώδους λαρυγγίτιδος), εἴτε συνεπείᾳ ξηρᾶς ἰσχυρᾶς βηχὸς ἢ ἀποπτώσεως ἐσχάρας κατόπιν ἐξελκώσεως· ἄλλοτε ἐπέρχονται αὗται συνεπείᾳ διευρύνσεως τῶν ἀγγείων τοῦ λάρυγγος, ἐνίοτε ἐπὶ νόσων τοῦ ἥπατος ἢ διαταραχῶν τῆς κυκλοφορίας. Αἱ τοιοῦται αἱμορραγίαι ἐπαναλαμβανόμεναι δύνανται νὰ φέρωσιν ἐνίοτε εἰς πλάνην ὅτι πρόκειται περὶ φυματιάσεως τῶν πνευμόνων.

Ὀξεῖα λαρυγγῖτις. Συνήθως ὀφείλεται αὕτη εἰς ψῦξιν, εἴτε ὅλου τοῦ σώματος, εἴτε τῆς κεφαλῆς ἢ τῶν ποδῶν, καὶ κυρίως ὅταν τὸ ἄτομον εἰσπνέῃ ψυχρὸν ἀέρα διὰ τοῦ στόματος καὶ οὐχὶ διὰ τῆς ρινός· ἐπίσης ἡ πόσις ὕδατος ψυχροῦ ἢ ἄλλου ὑγροῦ, ὅταν τὸ σῶμα εἶναι θερμὸν καὶ ἱδρωμένον, δύναται νὰ ἐπιφέρῃ λαρυγγίτιδα, ὡς καὶ ἡ εἰσπνοὴ ἐρεθιστικῶν ἀτμῶν ἢ κόνεων, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπερκόπωσις τῆς φωνῆς διὰ παρατεταμένου ᾄσματος. εἶναι ἐπίσης ἀφορμὴ λαρυγγίτιδος· εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους ὁ ρινικὸς κατάρρους ἀκολουθεῖται ὑπὸ λαρυγγίτιδος. Συμπτώματα τῆς λαρυγγίτιδος εἶναι ἀλλοίωσις τῆς φωνῆς πολλάκις μέχρις ἀφωνίας, βὴξ λίαν ἐνοχλητικὴ ἐνίοτε ἢ καὶ ἐπώδυνος, καὶ ἀπόχρεμψις πτυέλων μᾶλλον ἢ ἧττον ἄφθονος. Ἡ ἐπὶ λαρυγγύτιδος ὑπάρχουσα ὑπεραιμία καὶ ἐξοίδησις τοῦ βλεννογόνου καὶ ἡ ἐκ ταύτης στένωσις τῆς γλωττίδος τοῦ λάρυγγος δυσχεραίνει ἐν μέρει καὶ τὴν ἀναπνοήν, ἐπὶ μικρῶν ὅμως παιδίων ἢ θηλαζόντων πολλάκις καὶ μέχρι κινδύνου πνιγμονῆς. Γενικῶς ἡ ὀξεῖα λαρυγγῖτις εἶναι καλοήθης καὶ ἰᾶται εὐκόλως ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν· μὴ θεραπευομένη ὅμως αὕτη ἐγκαίρως, καθίσταται χρονία καὶ καταλήγει εἰς μόνιμον ἀλλοίωσιν τῆς φωνῆς.

Τρισμώδης λαρυγγῖτις, ἢ ***ψευδοκρούπ.*** Ἡ γλωττὶς τοῦ λάρυγγος τῶν μικρῶν παιδίων εἶναι πολὺ μικρὰ καὶ στενή, ὥστε ἡ παραμικρὰ ὑπεραιμία ἢ ἐξοίδησις τοῦ λάρυγγος, ἥτις καθιστᾷ ταύτην ἀκόμη στενοτέραν, ἢ ἁπλῆ βλέννα, ἥτις ἀποφράσσει αὐτὴν ἐν μέρει, δύναται νὰ προκαλέσῃ παροξυσμοὺς πνιγμονῆς λίαν ἐπικινδύνους. Παιδία 2—5 ἐτῶν, πάσχοντα ἁπλοῦν κατάρρουν ἢ ἁπλῆν λαρυγγίτιδα καὶ ἔχοντα καλῶς κατὰ τὴν ἡμέραν, αἴφνης τὴν ἑσπέραν ἢ τὴν νύκτα ἐξυπνοῦσιν ἀποτόμως μὲ σφοδρὰν δύσπνοιαν, διακεκομμένην ἀναπνοὴν καὶ εἰσπνοὴν θορυβώδη καὶ συρίττουσαν καὶ βῆχα τραχεῖαν. Μετὰ διάστημα ποικίλλον ἀπὸ ὀλίγα λεπτὰ μέχρις ὥρας καὶ πλέον, ἡ κρίσις παρέρχεται καὶ τὸ παιδίον κοιμᾶται ἐκ νέου, ὡς ἐὰν δὲν εἶχε συμβῆ τίποτε. Αἱ τοιαῦται κρίσεις πνιγμονῆς δύνανται νὰ ἐπαναληφθῶσι καὶ τὰς ἑπομένας νύκτας, ἐφόσον ἡ προκαλοῦσα ταύτας λαρυγγῖτις διατρέχει τὸ ὀξὺ στάδιον. Εἶναι ἀπαραίτητον εἰς τοιαύτας περιπτώσεις νὰ καλῆται ἀμέσως ὁ ἰατρὸς προς θεραπείαν ἀλλὰ καὶ βεβαίωσιν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ διφθερίτιδος ἢ πνευμονικῆς παθήσεως. Πρόχειρον θεραπευτικὸν μέσον πρὸς ταχυτέραν κατάπαυσιν ἑνὸς τοιούτου αἰφνιδίου παροξυσμοῦ πνιγμονῆς, εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ παιδιου ἑνὸς σπόγγου ἢ ρινομάκτρου ἐμβαπτισμένου εἰς πολὺ θερμὸν ὕδωρ.

Οἰδηματώδης λαρυγγῖτις, ἢ ***οἴδημα τῆς γλωττίδος.*** Πάθησις χαρακτηριζομένη ὑπὸ ἐξοιδήσεως τοῦ βλεννογόνου τοῦ λάρυγγος ἢ ὀρώδους διηθήσεως αὐτοῦ, ἥτις ἐπιφέρει στένωσιν τῆς γλωττίδος τοῦ λάρυγγος καὶ τὸν κίνδυνον πνιγμονῆς. Ἡ πάθησις αὕτη ὀφείλεται εἴτε εἰς πρωτοπαθῆ πάθησιν τοῦ λάρυγγος (λαρυγγῖτις, γρίππη), εἴτε εἰς φλεγμονὴν τῶν παρὰ τὸν λάρυγγα ὀργάνων Συμπτώματα ταύτης εἶναι δυσκολία τῆς ἀναπνοῆς, πολλάκις μέχρις ἀσφυξίας, ἐὰν δὲν ἐπέμβῃ ἐγκαίρως ὁ ἰατρός, φωνὴ διακεκομμένη, τραχεῖα Πρὸς ἄμεσον βοήθειαν συνιστᾶται ἐφαρμογὴ πολὺ θερμοῦ ὕδατος ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ διὰ σπόγγου ἢ ρινομάκτρου, συναπισμοί, ποδόλουτρα, ἐν ἀνάγκῃ δὲ ἐπιβάλλεται ἡ διασωλήνωσις ἢ τραχειοτομία.

Λαρυγγῖτις ἐπὶ λοιμωδῶν νόσων. α) Ἐπὶ *γρίππης* παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν ἁπλῆς ὀξεία λαρυγγιτιδος. β) Ἐπὶ *Ιλαρᾶς* ἐκδηλοῦται διὰ καταρροῆς καὶ βηχὸς ξηρᾶς καὶ ἐμφανιζεται εἴτε πρωΐμως μετὰ τοῦ ἐξανθήματος τοῦ φάρυγγος, εἴτε βραδύτερον κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς νόσου. γ) Ἐπὶ *ὀστρακιᾶς*, ὁσάκις ἀναπτυχθῇ, εἶναι πάντοτε αὕτη βαρείας μορφῆς καὶ συνοδεύεται σχεδὸν πάντοτε ὑπὸ οἰδήματος καὶ ψευδομεμβρανῶν. δ) Ἐπὶ *εὐλογίας* σχηματίζονται συχνάκις φλύκταιναι κατὰ τὸν λάρυγγα. ἐπιβαρύνουσαι τὴν κατάστασιν τοῦ ἀσθενοῦς. ε) Ἐπὶ *ἀνεμοευλογίας* ἐξαιρετικῶς μόνον ἐπέρχεται λαρυγγῖτις. στ) Ἐπὶ *τύφου* ἡ λαρυγγῖτις εἶναι συνηθεστέρα, αἱ δὲ βαρεῖαι μορφαί χαρακτηριζόμεναι ὡς λαρυγγότυφος, εἶναι σοβαρα διὰ τὸ ἐπερχόμενον οἴδημα ἢ καὶ ἀπόστημα πολλάκις δὲ καὶ διὰ τὰς ἐπιγενομένας οὐλωτικὰς στενώσεις τοῦ λάρυγγος. ζ) Τὸ *ἐρυσίπελας* τοῦ προσώπου ἐπεκτείνεται ἐνίοτε εἴς τε τὸν φάρυγγα καὶ τὸν λάρυγγα.

Χρονία λαρυγγῖτις. Τὰ αἴτια τῆς χρονίας λαρυγγίτιδος εἶναι τὰ αὐτὰ τῆς ὀξείας, ἥτις, ὅταν δὲν ἰαθῇ καταλλήλως, καθίσταται χρονία· καὶ τὰ συμπτώματα αὐτῆς εἶναι ἐπίσης τὰ αὐτά, δηλαδὴ ἀλλοίωσις τῆς φωνῆς, ἥτις καθίσταται βραγχώδης, πολλάκις ἄηχος καὶ ὁ πάσχων συνεχῶς βήχει διὰ νὰ καθαρίσῃ ἡ φωνή του καὶ ἐκβάλῃ τὰ ἐκκρίματα, τὰ ὁποῖα καλύπτουσι τὸν λάρυγγα. Ἡ διάρκεια τῆς νόσου εἶναι ἀπροσδιόριστος καὶ ἐξαρτᾶται πολὺ ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ πάσχοντος καὶ τῆς θεραπείας καὶ τῆς διαίτης τὴν ὁποίαν οὗτος δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ. Πρὸς ταχυτέραν ἴασιν, ἐκτὸς τῆς ἄλλης θεραπείας, συντελεῖ πολὺ καὶ ἡ ἀποφυγὴ πολλῶν ὁμιλιῶν ἢ παρατεταμένης χρήσεως τῆς φωνῆς, τοῦ καπνίσματος καὶ τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Τὰ αὐτὰ περίπου συμπτώματα παρουσιάζουσι καὶ οἱ πάσχοντες τὴν λεγομένην *ἀδενώδη λαρυγγίτιδα*, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ φλεγμονὴ καταλαμβάνει κυρίως τοὺς ἀδένας τοῦ βλεννογόνου τοῦ λάρυγγος· ὡς ἐπίσης καὶ οἱ φέροντες ἐπὶ τῶν φωνητικῶν χορδῶν δύο μικρὰ ἐπαρμάτια ἀπέναντι ἀλλήλων, τὰ λεγόμενα ὀζίδια ἢ κομβία τῶν ἀοιδῶν. Ταῦτα εἶναι νόσος κυρίως τῶν διδασκάλων, ἀοιδῶν, καὶ ἐν γένει ὅλων ἐκείνων, οἵτινες κάμνουσι κατάχρησιν τῆς φωνῆς των. Εὔκολος κόπωσις τῆς φωνῆς, δυσκολία καὶ ἀλλοίωσις αὐτῆς, εἶναι τὸ κύριον σύμπτωμα τῆς νόσου ταύτης, ἥτις θεραπεύεται πολλάκις καὶ μόνον διὰ τῆς παρατεταμένης ἀναπαύσεως τοῦ λάρυγγος, ἄλλως διὰ τῆς χειρουργικῆς ἀφαιρέσεως ἢ καυτηριάσεως τῶν μικρῶν τούτων ὀζιδιων.

Φυματιώδης λαρυγγῖτις (φυματίασις τοῦ λάρυγγος). Τὸ μικρόβιον τῆς φυματιάσεως ἐγκαθίσταται σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ ὄργανα τοῦ σώματος, κατὰ προτίμησιν ὅμως καὶ συνηθέστερον εἰς τοὺς πνεύμονας. Κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς φυματιάσεως τῶν πνευμόνων, συνήθως κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον ταύτης, προσβάλλεται πολὺ συχνὰ ὑπὸ τῆς φυματιάσεως καὶ ὁ λάρυγξ· παρὰ παιδίοις κάτω τῶν 15 ἐτῶν ἡ πάθησις τοῦ λάρυγγος εἶναι σπανιωτάτη. Ἡ φυματίασις τοῦ λάρυγγος ἐκδηλοῦται πάντοτε δι' ἀλλοιώσεως τῆς φωνῆς, ἥτις καθίσταται βαθμηδὸν ἄηχος, τραχεῖα, βραχνή. Πᾶσα ὅμως τοιαύτη ἀλλοίωσις καὶ βράγχος τῆς φωνῆς, παρουσιαζόμενον ἐπὶ ἀτόμων φυματικῶν, δὲν προϋποθέτει πάντοτε καὶ ἀνάπτυξιν φυματιάσεως τοῦ λάρυγγος· ἐνίοτε ἡ ἀλλοίωσις αὕτη τῆς φωνῆς ἐπέρχεται συνεπείᾳ παρεμπίπτοντος ἁπλοῦ κατάρρου ἢ λαρυγγίτιδος, εἴτε μιᾶς παρέσεως ἢ χαλαρώσεως τῶν φωνητικῶν χορδῶν, ὀφειλομένης εἰς προϋπάρξασαν πλευρίτιδα ἢ ὑπάρχουσαν διήθησιν βρογχικῶν ἀδένων, καὶ ἡ τοιαύτη διάγνωσις γίνεται εὐκόλως διὰ τοῦ λαρυγγοσκοπίου. Βὴξ καὶ ἀπόχρεμψις εἶναι ἐπίσης τὸ σταθερὸν πάντοτε σύμπτωμα τῆς φυματιάσεως τοῦ λάρυγγος, ἐνίοτε καὶ δύσπνοια, ὀφειλομένη εἰς τὴν πάθησιν τῶν πνευμόνων· σπανιώτερον δὲ εὐτυχῶς ὑπάρχει καὶ πόνος κατὰ τὴν κατάποσιν, ὅστις ὀφείλεται εἰς ἐξελκώσεις μᾶλλον ἢ ἧττον ἐκτεταμένας τοῦ λάρυγγος, πολλάκις δὲ εἶναι οὗτος τόσον ἰσχυρὸς καὶ βασανιστικός, ὥστε ὄχι μόνον ἡ κατάποσις πάσης τροφῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ σιέλου εἶναι ὀδυνηροτάτη καὶ βασανίζει εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὸν ἀσθενῆ, ὥστε ἀποφεύγει οὗτος πᾶσαν τροφήν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιφέρει ταχυτέραν τὴν ἐξάντλησιν αὐτοῦ. Οἱ ἔχοντες ἀδύνατον ὀργανισμὸν ἢ προδιάθεσιν πρὸς φυματίασιν δὲν πρέπει νὰ κουράζωσι τὸν λάρυγγα· πρέπει νὰ ἀποφεύγωσι τὰς ψύξεις, τὰς φωνάς, τὸ ᾆσμα, τὴν παρατεταμένην ἀνάγνωσιν μὲ ὑψηλὴν φωνήν. Ἡ θεραπεία τῆς φυματιάσεως τοῦ λάρυγγος εἶναι γενικὴ κατὰ τῆς φυματιάσεως τῶν πνευμόνων καὶ τοπική, ἰδίως πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πασχόντων. ὁσάκις οὗτοι ἔχουσι τὸν βασανιστικὸν πόνον κατὰ τὴν κατάποσιν.

Σύφιλις τοῦ λάρυγγος. Αὕτη προξενεῖ ποικίλας ἀλλοιώσεις εἰς τὸν λάρυγγα· κατὰ τὴν β' περίοδον τῆς νόσου παρατηροῦνται ὑπεραιμίαι, διαβρώσεις, ἐξελκώσεις, κατὰ δὲ τὴν γ' περίοδον κομμιώματα· συνεπείᾳ τούτων ἀλλοιοῦται ἡ φωνὴ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἀναλόγως τῆς θέσεως καὶ τῆς ἐντάσεως τῶν ἀλλοιώσεων. Ἐκτὸς τοῦ βράγχους, βήξ, ἀπόχρεμψις καὶ πόνος ἐνίοτε κατὰ τὴν κατάποσιν εἶναι τὰ συνήθη συμπτώματα τῆς νόσου· σπανίως ὑπάρχει καὶ δυσκολία τῆς ἀναπνοῆς, ὅταν αἱ ὑπάρχουσαι ἀλλοιώσεις περιορίζουσι τὸ εὖρος τοῦ λάρυγγος. Πρὸς ἴασιν ἐπιβάλλεται, ἐκτὸς τῆς γενικῆς κατὰ τῆς νόσου θεραπείας, καὶ τοπικὴ τοιαύτη.

Σπασμὸς τῆς γλωττίδος. Ἡ αἰφνιδία σύσπασις τῆς γλωττίδος τοῦ λάρυγγος, ἐξ ἧς ἐπέρχεται παρεμπόδισις τῆς εἰσόδου τοῦ ἀέρος εἰς τοὺς πνεύμονας μέχρις ἀσφυξίας, ἐξ ἧς καὶ θάνατος ἐὰν ἡ κρίσις παραταθῇ· γενικῶς μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων δευτερολέπτων ὁ σπασμὸς παύει αὐτομάτως, ἡ γλωττὶς ἀνοίγει καὶ ὁ ἀὴρ εἰσέρχεται ἐκ νέου εἰς τοὺς πνεύμονας ὁ δὲ κίνδυνος τῆς πνιγμονῆς παρέρχεται μέχρι νέου παροξυσμοῦ. Ὁ σπασμὸς τῆς γλωττιδος ἐπέρχεται αἰφνιδίως, εἴτε ἐπὶ τοπικοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ λάρυγγος συνεπείᾳ αἰφνιδίας ἢ ἀπροσέκτου καταπόσεως, εἴτε κατὰ τὴν διαδρομὴν διαφόρων νόσων τοῦ λάρυγγος ἢ καὶ ἄνευ εὐλογοφανοῦς ἀφορμῆς, ὡς καὶ ἀνακλαστικῶς ἐπὶ βρεφῶν κατὰ τὴν θήλασιν, ἐπὶ νευρικῶν ἀτόμων καὶ ἐπὶ νευρικῶν τινων παθήσεων Πρὸς κατάπαυσιν τοῦ σπασμοῦ συνιστῶνται ἐφαρμογὴ θερμοῦ ὕδατος ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ διὰ σπόγγου ἢ ρινομάκτρου καὶ εἰσπνοὴ αἰθέρος.

Παραλύσεις τοῦ λάρυγγος. Αὗται ἐπέρχονται εἴτε μονομερῶς ἐπὶ ἑνὸς μόνου μυὸς τοῦ λάρυγγος, εἴτε μιᾶς ὁμάδος, εἴτε καὶ ἐπὶ ὅλων τῶν μυῶν τοῦ λάρυγγος, ἀναλόγως τῆς προκαλούσης αἰτίας· δύναται δὲ ἡ παράλυσις νὰ εἶναι πλήρης ἢ ἀτελὴς (πάρεσις), μονόπλευρος ἢ ἀμφοτερόπλευρος. Αἱ παραλύσεις τοῦ λάρυγγος ὀφείλονται εἴτε εἰς κεντρικὴν ἀφορμὴν (νόσοι τοῦ ἐγκεφάλου ἢ τοῦ προμήκους), εἴτε εἰς περιφερικήν, συνεπείᾳ πιέσεως τῶν νεύρων τοῦ λάρυγγος, κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτῶν (ὄγκοι τοῦ θώρακος, τοῦ οἰσοφάγου, ἀνεύρυσμα τῆς ἀορτῆς, ὑπερτροφία τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος, φυματίασις τῆς δεξιᾶς κορυφῆς τοῦ πνεύμονος, διόγκωσις τῶν τραχειοβρογχικῶν ἀδένων, παλαιὰ πλευρῖτις μετὰ συμφύσεων), ἀλλὰ καὶ γενικαὶ νόσοι (ὑστερισμός, διφθερῖτις, τύφος, σύφιλις, δηλητηριάσεις) δύνανται νὰ προκαλέσωσιν ἐπίσης παράλυσιν τοῦ λάρυγγος. Συμπτώματα ταύτης εἶναι κυρίως ἀλλοίωσις τῆς φωνῆς, βράγχος, πολλάκις μέχρις ἀφωνίας καὶ δυσκολία ἐνίοτε εἰς τὴν ἀναπνοήν, ὅταν τὴν παράλυσιν πάσχουσιν οἱ εὐρύνοντες τὴν σχισμὴν τῆς γλωττίδος μύες. Ἡ διάγνωσις γίνεται διὰ τοῦ λαρυγγοσκοπίου· πολλάκις δὲ παθήσεις τοῦ ἐγκεφάλου ἢ τοῦ θώρακος διαγιγνώσκονται τὸ πρῶτον διὰ τῆς λαρυγγοσκοπικῆς ἐξετάσεως.

Πολύποδες τοῦ λάρυγγος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο δύναταί τις νὰ περιλάβῃ ὅλους τοὺς καλοήθεις ὄγκους τοῦ λάρυγγος, οἵτινες, ἀναλόγως τῆς ἱστολογικῆς αὐτῶν ὑφῆς, διακρίνονται εἰς θηλώματα, ἰνώματα, ἀδενώματα, μιξώματα, λιπώματα, ἀγγειώματα, κύστεις κτλ. Οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ὑφὴ τοῦ πολύποδος ἢ τοῦ ὄγκου, τὰ ὑποκειμενικὰ συμπτώματα εἶναι περίπου τὰ αὐτά, ὅταν ἡ θέσις τοῦ ὄγκου εἶναι ἡ αὐτή. Ἡ ἀλλοίωσις τῆς φωνῆς εἶναι τὸ σταθερὸν πάντοτε σύμπτωμα ἑνὸς πολύποδος ἢ ὄγκου, ποικίλει δὲ ἀπὸ ἁπλοῦ βράγχους μέχρις ἀφωνίας, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους καὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ· ἐπίσης ἡ ὑπάρχουσα ἐνίοτε δυσκολία τῆς ἀναπνοῆς καὶ ἡ βὴξ εἶναι ἀνάλογοι τοῦ μεγέθους καὶ τῆς θέσεως τοῦ ὄγκου· οὕτως εἷς μικρὸς πολύπους, εὑρισκόμενος ἐπὶ τοῦ χείλους τῶν φωνητικῶν χορδῶν καὶ ἐμποδίζων ταύτας νὰ πλησιάσωσι πρὸς ἀλλήλας κατὰ τὴν φώνησιν, ἀλλοιώνει περισσότερον τὴν φωνὴν καὶ δυσκολεύει ἐπίσης περισσότερον τὴν ἀναπνοὴν ἀπὸ ἕνα μεγαλύτερον ὄγκον εὑρισκόμενον εἰς μίαν ἄλλην θέσιν τοῦ λάρυγγος. Ἡ λαρυγγοσκοπικὴ ἐξέτασις ἐπιτρέπει νὰ προσδιορίσῃ τις τὸ μέγεθος, τὴν θέσιν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τὴν φύσιν τοῦ ὄγκου. Οἱ πολύποδες τοῦ λάρυγγος δὲν ἐξαφανίζονται αὐτομάτως, δι' ὃ καὶ πρέπει νὰ ἀφαιροῦνται διὰ τῆς φυσικῆς ὁδοῦ, τῇ βοηθείᾳ τοῦ λαρυγγοσκοπίου· ἡ δὲ ἀφαίρεσις αὐτῶν εἶναι εὐχερής, ἰδίως ὅταν οὗτοι εἶναι μισχωτοί.

Καρκίνος τοῦ λάρυγγος. Εἶναι νόσος ἀρκετὰ συχνὴ καὶ ἀνίατος· διότι εἶναι ὄγκος κακοήθης, καθὼς καὶ τὸ σάρκωμα τοῦ λάρυγγος. Ἡ νόσος ἀναπτύσσεται συνήθως ἀπὸ τῆς μιᾶς φωνητικῆς χορδῆς ἢ τῆς ἐπιγλωττίδος καὶ καταλαμβάνει βαθμηδὸν ὁλόκληρον τὸν λάρυγγα. Ἐκτὸς τῆς ἀλλοιώσεως τῆς φωνῆς, ἥτις εἶναι τὸ πρῶτον σύμπτωμα τῆς νόσου, ἐπέρχεται βαθμηδὸν καὶ δυσκολία τῆς ἀναπνοῆς, ἐφόσον ἀναπτύσσεται ὁ ὄγκος καὶ ἀποφράσσει τὴν εἴσοδον τοῦ λάρυγγος, ὅταν δὲ βραδύτερον ὁ ὄγκος ἐξελκωθῇ, τὰ ἐξερχόμενα πτύελα εἶναι αἱμόφυρτα καὶ ἡ κατάποσις δύσκολος καὶ πολλάκις ὀδυνηρά. Μόνον κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς νόσου, ὅταν ἐγκαίρως διαγνωσθῇ αὕτη καὶ πρὶν ἢ ὁ ὄγκος ἀναπτυχθῇ καὶ οἱ πέριξ ἀδένες διηθηθῶσιν, εἶναι δυνατὸν δι' ὁλικῆς ἀφαιρέσεως τοῦ λάρυγγος (λαρυγγεκτομία) νὰ σωθῇ ὁ πάσχων. Ὅταν ὁ ὄγκος προχωρήσῃ, ἐπιβάλλεται ἡ τραχειοτομία πριν ἀποφραχθῇ τελείως ὁ λάρυγξ καὶ ἐπέλθῃ ἀσφυξία.

Ἀλλότρια σώματα τοῦ λάρυγγος. Ἐντὸς τοῦ λάρυγγος δύνανται νὰ εἰσέλθωσι ποικίλα τὴν φύσιν καὶ τὴν μορφὴν σώματα, τεμάχια τροφῆς, πυρῆνες διαφόρων καρπῶν, εἴτε κομβία, καρφίτσαι, τεχνητοὶ ὀδόντες, μικρὰ νομισματα, μικρὰ παιδικὰ παιγνίδια καὶ διάφορα ἄλλα μικρὰ ἀντικείμενα τιθέμενα χάριν παιδιᾶς εἰς τὸ στόμα. Εἶναι ποὺ ἐπικίνδυνον νὰ γελᾷ τις ἢ νὰ ὁμιλῇ ὅταν ἔχῃ εἰς τὸ στόμα τροφὴν ἢ ξένον τι σῶμα· διότι τοῦτο κατὰ τὴν βαθεῖαν εἰσπνοήν, ἥτις συνοδεύει τὰς πράξεις ταύτας, δύναται νὰ εἰσροφηθῇ μέχρι τοῦ λάρυγγος. Ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν καταλαμβάνει τὸ ξένον σῶμα ἐντὸς τοῦ λάρυγγος, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ ὄγκου του· ἐὰν τὸ ξένον σῶμα ἀποφράξῃ τελείως τὴν γλωττιδα τοῦ λάρυγγος, ἡ ἀσφυξία ἐπέρχεται ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν, ἐὰν τοὐναντίον ἡ ἀπόφραξις τοῦ λάρυγγος εἶναι ἀτελής, ἡ παρεμπόδισις τῆς ἀναπνοῆς καθίσταται μέν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔκδηλος, παρέχεται ὅμως

εἰς τὸν παθόντα ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος νὰ προσφύγῃ εἰς τὸν ἰατρὸν πρὸς ἐξαγωγὴν τούτου, ἐὰν δὲν ἐξωθηθῇ τοῦτο πρὸς τὰ ἔξω διὰ τῆς ἐπιμόνου, ἰσχυρᾶς, σπασμωδικῆς βηχός, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ ξένου σώματος, ἐφόσον τοῦτο παραμένει ἐντὸς τοῦ λάρυγγος. Ἐὰν τὸ ξένον σῶμα εἶναι μικρὸν καὶ στρογγύλον, δύναται διὰ τῆς σχισμῆς τοῦ λάρυγγος νὰ κατέλθῃ τοῦτο ἐντὸς τῆς τραχείας, ὅτε ὁ κίνδυνος τῆς πνιγμονῆς εἶναι πολὺ μεγαλύτερος. Ἡ διάγνωσις ἀλλοτρίου σώματος ἐντὸς λάρυγγος καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τούτου γίνεται διὰ τοῦ λαρυγγοσκοπίου καὶ εἰδικῶν ἐργαλείων. Ἐν ἀνάγκῃ, ὅταν δὲν καταστῇ δυνατὴ ἡ ἐξαγωγὴ τούτου διὰ τῆς φυσικῆς ὁδοῦ, καταφεύγει ὁ ἰατρὸς εἰς τὴν διὰ λαρυγγοτομίας ἢ τραχειοτομίας ἀφαίρεσιν αὐτοῦ. Ὡς ἀλλότριον σῶμα θεωρεῖται καὶ πᾶν ὑγρὸν ἢ ἀέριον εἰσερχόμενον ἐντὸς τοῦ λάρυγγος, τὸ ὁποῖον δύναται ἐπίσης νὰ φέρῃ πνιγμονήν, ὅταν εἶναι πολύ.

Τραύματα τοῦ λάρυγγος. Γίνονται διὰ τέμνοντος ὀργάνου ἢ πυροβόλου ὅπλου, ἢ κατόπιν πιέσεως, πλήξεως, πτώσεως, εἰς περιπτώσεις ἐγκλήματος ἢ αὐτοκτονίας. Εἶναι ταῦτα σοβαρώτατα πολλάκις, διὰ τὸν κίνδυνον τῆς ἀμέσου πνιγμονῆς, ὅταν τὸ αἷμα κατακλύζῃ τὰς ἀναπνευστικὰς ὁδούς, ἢ διὰ τὰς ἐπερχομένας βραδύτερον, ὡς ἐκ τῶν οὐλῶν, στενώσεις τοῦ λάρυγγος καὶ τῆς συνεπείᾳ τούτων δυσκολίας τῆς ἀναπνοῆς. Ἐπίσης τὰ *ἐγκαύματα* τοῦ λάρυγγος γεννῶνται ἐκ καταπόσεως πολὺ θερμῶν ἢ καυτηριωδῶν ὑγρῶν καὶ προξενοῦσιν εἰς τὸν λάρυγγα πληγὰς καὶ φλεγμονὴν ἢ καὶ οἴδημα τῆς γλωττίδος καὶ ἀσφυξίαν. Τόσον διὰ τὰ τραύματα ὅσον καὶ διὰ τὰ ἐγκαύματα τοῦ λάρυγγος καθίσταται ἀπαραίτητος πολλάκις ἡ διασωλήνωσις ἢ ἡ τραχειοτομία πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀναπνοῆς. Μ. ΜΑΓΚΑΚΗΣ

— **λάρυγγος τραύματα** *[Χειρουργ.]*. Τὰ διὰ πυροβόλων ὅπλων τραύματα τοῦ λάρυγγος εἶναι σπανιώτατα, 1 ἐπὶ 2 000 τραυμάτων ἐν γένει. Ἡ θνητότης δὲ μεγάλη, 50 ἐπὶ 100, καὶ ἔτι μείζων, 75: 100, ἐπὶ τῶν διὰ θραυσμάτων ὀβίδων τραυμάτων. Συνυπάρχουσι συνήθως μετὰ τρώσεως τῆς τραχείας καὶ ἐπιπλέκονται συχνάκις μετὰ τραυμάτων τοῦ φάρυγγος ἢ τοῦ οἰσοφάγου. Τὰ τραύματα τοῦ λάρυγγος ἢ τὰ λαρυγγοτραχειακὰ εἶναι ἐξ ἐκείνων, ἅτινα, ὡς καὶ αἱ ραγδαῖαι αἱμορραγίαι, ἐξαιτοῦσιν ἐπείγουσαν τὴν χειρουργικὴν ἐπέμβασιν, τὴν τραχειοτομίαν, ἧς ἡ ἐκτέλεσις ἐπιβάλλεται ἄνευ ἀναβολῆς ἐν παντὶ χειρουργικῷ σταθμῷ τῆς ζώνης τῶν πρόσω, πρὸς ἀποτροπὴν τῆς ἀπειλητικῆς, τῆς θανατώδους ἀσφυξίας. Ι. Π.

Λάρυμνα *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ δυτικωτάτη τῶν Λοκρικῶν πόλεων, εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος ἀνήκουσα εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἔκειτο παρὰ τὸν ὅρμον, ἔνθα ἐκβάλλει ὁ βοιωτικὸς Κηφισός, διῃρεῖτο δὲ εἰς τὴν «ἄνω» καὶ «κάτω» πόλιν. Ἡ Ἄνω Λάρυμνα, ὀχυρά, ἔκειτο ἐπὶ λόφου παρὰ τὴν Ἀγχόην καὶ πλησίον τοῦ σημερινοῦ Παζαρακίου, διεσώθη δὲ ἡ ἀκρόπολις αὐτῆς μεταγενεστέρων χρόνων, διαιρουμένη εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ ὑψηλότερον πρὸς Β καὶ τὸ ἄλλο πρὸς Ν., καὶ ἐκτισμένη ἐπὶ ἀναλήμματος ἐκ πολυγωνικοῦ τοίχου. Ἡ Κάτω Λάρυμνα, ἔχουσα γνωστότατον λιμένα, ἐπίνειον τοῦ βοιωτικοῦ Ὀρχομενοῦ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς του, κεῖται πλησιέστατα τοῦ σημερινοῦ Καστρίου· σῴζεται ὁ περίβολος αὐτῆς μετὰ ἀραιῶν πύργων, μικρὸς ἐσωτερικὸς λιμὴν καὶ τὰ ἐρείπια ἀρχαίου μεγαλυτέρου λιμένος Α. τῆς πόλεως. Παρὰ τὴν Λάρυμναν ἀνευρέθησαν πλεῖστα ἀρχαῖα φρέατα, ἅπας δὲ ὁ περὶ αὐτὴν πεδινὸς χῶρος φέρει τὸ ὄνομα *Λάρμες* (*Georgiades*, Les ports de la Grèce qui subsistent aujourd'hui, 1909). Π. Ν. Π.

— **Λάρυμνα, ἢ Καστρὶ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Κεῖται παρὰ τὴν παραλίαν τοῦ βορείου Εὐβοϊκοῦ, πρὸς Α. τοῦ Μαρτίνου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 516. Χ. Δ.

— **Λαρύμνης αὐλὼν** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ὁ λιμὴν τῆς πόλεως *Λαρύμνης* (βλ. ἀνωτ.) (*Σκύλ. Καρυανδ.* § 60). Ἦτο δὲ τοῦ Ὀρχομενοῦ ἐπίνειον ὁ λιμὴν της «ἀγχιβαθής», τὰ δὲ «ὄρη, τὰ ὑπὲρ τὴν πόλιν, ὧν παρέχεται θήραν ἀγρίων». Ὁ Πολύβιος, ὀνομάζων αὐτὴν *Λαβρύναν*, παρέχει σπουδαίαν εἴδησιν ὡς πρὸς παλιρροιακὸν φαινόμενον, σεισμικῆς προφανῶς αἰτίας, δεδομένου ὅτι τὰ περὶ τὴν Λάρυμναν μέρη καὶ ἦσαν πάντοτε καὶ εἶναι ἀκόμη (τῷ 1895 κατεστράφη τὸ χωρίον Μαρτῖνο καὶ τὸ Λάρμες) εἰς ἄκρον σεισμοπαθῆ. Ταυτίζονται δὲ ὁ λιμὴν καὶ ἡ πόλις *Λάρυμνα*, πρὸς τὸν σύγχρονον αὐλῶνα καὶ χωρίον *Λάρμες*. Σ. Ε. Λ.

— **Λαρύμνης, τέως δῆμος** — *[Γεωγρ.]*. Παλαιὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, περιλαμβάνων τὰς σημερινὰς κοινότητας Λαρύμνης, Μαλεσίνης, Μαρτίνου, Παύλου καὶ Τραγάνας, μὲ ἕδραν τὸ χωρίον Μαρτίνον. Περιελάμβανε τὸ ΝΑ. ἀκραῖον τμῆμα τῆς ἐπαρχίας καὶ ἠρίθμει κατ. 3.750 περίπου. Χ. Δ.

Λαρύσιον *[Γεωγρ.]*. Παράκτιος λόφος πρὸς τὸν Λακωνικὸν κόλπον καὶ ἐσχατιὰ τῶν προβούνων τοῦ Ταϋγέτου, ὕψους 186 μ. (κοιν. *Κούμαρον*). Εἰς τὰς ΒΑ. κλιτὺς αὐτοῦ εἶναι ἐκτισμένη ἡ πόλις Γύθειον, κατὰ δὲ τὰς ΝΑ. τὸ χωρίον Μαυροβούνιον. Ι. Σ. Σ.

Λᾶς (ὁ), καὶ **Λᾶ** (ἡ) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πολίχνη τῆς Λακωνικῆς, ΝΔ. τῆς πόλεως Γυθείου καὶ εἰς ἀπόστασιν 8 περίπου χιλιομέτρων ἀπ' αὐτῆς. Κατὰ τὴν παρὰ Παυσανίᾳ (ΙΙΙ.24.10) παράδοσιν, ἡ πόλις εἶχε κτισθῆ τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ Ἀσίας (παραφυάδος τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταϋγέτου) ὑπὸ τοῦ ἥρωος Λᾶ, φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως (κατὰ παραλλαγὴν δὲ τοῦ μύθου ὑπὸ τοῦ Πατρόκλου), ὅτε μετέβη οὗτος εἰς τὴν Λακωνικὴν διὰ νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Τυνδάρεω ὡς σύζυγον τὴν Ἑλένην, μετὰ δὲ τὴν καταστροφήν της (κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἐρείπια αὐτή) ἀνεκτίσθη μεταξὺ τῶν βουνῶν Ἀσίας, Ἰλίου καὶ Κνακαδίου. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαιοτέρας πόλεως ὑπῆρχεν ὁ ναὸς τῆς Ἀσίας Ἀθηνᾶς, κτισθεὶς ὑπὸ τῶν Διοσκούρων, κατὰ τὴν παράδοσιν, μετὰ τὴν ἐκ τῆς Κολχίδος μετὰ τῶν ἄλλων Ἀργοναυτῶν ἐπιστροφήν των, πρὸ δὲ τοῦ περιβόλου τῆς καταστραφείσης πόλεως ἄγαλμα τοῦ Ἡρακλέους καὶ τρόπαιον ἀπὸ τῶν Μακεδόνων, ἡττηθέντων ὅτε ἀπεπειράθησαν, κατὰ τὴν εἰσβολὴν Φιλίππου τοῦ Β' εἰς τὴν Λακωνικήν, νὰ λεηλατήσωσι τὴν περὶ τὸν Λᾶν χώραν· ἐπὶ δὲ τῆς συγχρόνου τοῦ πόλεως ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ ἀρχαῖον καὶ ἡ κρήνη Γαλακώ, οὕτω καλουμένη ἀπὸ τοῦ χρώματος τῶν ὑδάτων της, πλησίον δὲ αὐτῆς γυμνασήριον. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν εἰρημένων ἱερῶν ὑπῆρχον καὶ ἄλλα εἰς τὰ περιβάλλοντα τὴν πόλιν βουνά, ὡς ὁ ναὸς τοῦ Διονύσου καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐπὶ τοῦ Ἰλίου, καὶ ὁ ναὸς τοῦ Καρνείου Ἀπόλλωνος ἐπὶ τοῦ Κνακαδίου. Οὐχὶ δὲ μακρὰν τῆς πόλεως, εἰς μὲν τὰ μεσόγεια, εἰς τὴν θέσιν «Ὕψος», παρὰ τὰ ὅρια τῶν Σπαρτιατῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ κοινοῦ τῶν Ἐλευθερολακώνων, ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς Δαφναίας Ἀρτέμιδος, εἰς δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου ἀκτὴν ὁ ναὸς τῆς Δικτύννης Ἀρτέμιδος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐτελεῖτο καὶ ἐτησία ἑορτή. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαιοτέρου Λαὸς εἶχε κτισθῆ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας τὸ ὀχυρὸν κάστρον Πασσαβᾶς, τοῦ ὁποίου ἐρείπια σῴζονται καὶ σήμερον. Τῆς πόλεως ταύτης διεσώθησαν καὶ νομίσματα τῶν ρωμαϊκῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων φέροντα ἐπιγραφὴν ΛΑΩΝ καὶ τύπους Ἀθηνᾶν, Ἄρτεμιν, Ἡρακλέα, Ἀσκληπιόν, Ὑγιείαν κ. ἄ. Παρὰ τὴν πόλιν Λᾶν (εἰς ἀπόστασιν 2 περίπου χιλιομέτρων) ἔκειτο καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος καὶ ἄλλων συγγραφέων μνημονευομένη, ἐκλιποῦσα δὲ ἐπὶ τοῦ Παυσανίου, *Ἀσίνη* (βλ. λ.), τὴν ὁποίαν τινὲς ἐταύτιζον πρὸς τὴν πόλιν *Λᾶν*. ΚΑΨ.

— **Λᾶς** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη ὀνομασία ὅρμου τοῦ ΒΔ. μυχοῦ τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου, ΝΔ τοῦ Γυθείου (*Πτολ.* Γ', ιστ, 9 Nobbe. *Στράβ.* Η, 364 Teubner, *Σκύλ. Καρυανδ.* § 46 Didot), ἐπίνειον τῆς παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλιάς, Κατάλ. νεῶν Β, 585. πβλ. Γ', κα', 7, κδ' 6) φερομένης πόλεως. Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀγκυροβόλιον *Ἀπάνω Βαθὺ* (πλάτ. 36°42' Β., μῆκ. 22°31' Ἀν, χάρτ. ἀγγλ. 3372: Gulf of Lakonikos), σχηματιζόμενον πρὸς νότον τῆς ἀκτῆς τῆς τερματιζούσης τὴν πεδιάδα τοῦ Πασσαβᾶ καὶ τοῦ χθαμαλοῦ ἀκρωτηρίου Μαυροβούνι. Σ. Ε. Λ.

Λᾶς *[Μυθολ.]*. Μυθικὸς ἥρως τῆς Λακωνικῆς, ὅστις ἐπιστεύετο ὅτι ἔκτισε τὴν πόλιν *Λᾶν*. Τούτου, κατὰ τὸν Παυσανίαν, ὁ τάφος καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ ἀνδριὰς ἐδεικνύοντο ἐν τῇ θέσει Ἀρατὼ (νῦν Ἀγερανῷ), ἀνηκούσῃ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως Λαός.

Λάσα *[Βιβλ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο' φθογγικὴ ἀπόδοσις, ἥτις θεωρεῖται ὅτι θὰ ἦτο καλυτέρα διὰ τοῦ *Λήσα* ὀνομασία (σημαινούσης ἑβραϊστὶ «ἐδάφους ρωγμή») πόλεως ἀνατολικῶς τῆς γνωστῆς τῶν λιμνῶν Τιβεριάδος καὶ Νεκρᾶς θαλάσσης (Ἰορδάνου ποταμοῦ). Ἅπαξ μόνον ἀναφέρεται ἐν τῇ Βίβλῳ ὡς ὅριον τῆς χώρας τῶν Χαναναίων (Γένεσις Ι, ιθ), ἣν εἴδησιν ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Εὐσέβιος (Ὀνομ. 262). Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος ἐν τῇ διασκοπήσει τῆς Γενέσεως (ad Genesin X, 19) κατηγορηματικῶς τονίζει ὅτι ἡ *Λάσα* (ἣν ἀναφέρει ὑπὸ τὸ ὄνομα Lisa) δὲν ἦτο ἄλλη ἢ ἡ σύγχρονόν του *Καλλιρρόην* (τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐκ τῶν εἰς τὰ χαλδαϊκὴν μεταφράσεων (targum) τῆς Βίβλου, τῆς τε τοῦ Ἰωνάθαν καὶ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων διαπιστοῦται) καὶ ὅτι κατ' αὐτὴν ἀνέβλυζον ὕδατα θερμά, ἐκχυνόμενα εἰς τὴν Νεκρὰν θάλασσαν. Σημειοῦμεν δὲ καὶ τὴν ὑπὸ Πτολεμαίου μνείαν (Γ, γ, 7, Nobbe) πόλεως *Λῆσα* ἐν Σαρδηνίᾳ, ἐχούσης παρ' αὐτὴν θερμοπηγὰς Λησιτανὰ ὕδατα, ὧν τοπωνυμιῶν ἡ διὰ τῶν Φοινίκων ἐγκλιματισθεῖσα σημιτικὴ προέλευσις εἶναι προφανής. Τῆς εἰδήσεως τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου ἀποκαθιστώσης ταυτότητα τῆς ἀρχαίας Λάσας πρὸς τὴν κατόπιν Καλλιρρόην, τὴν ἀνατολικῶς τοῦ Ἰορδάνου (*Πτολεμ* Ε. ιστ, 9, Nobbe. *Plin* V, 86· *Ἰωσήπ.* Ἰουδ. ἀρχαιολ. ΙΖ, στ, 5. Ἰουδ. Πόλ. Α, λγ, 5), ἐπακολουθεῖ καὶ ἡ ταύτισίς της πρὸς τὴν σύγχρονον περιοχὴν τῶν θερμοπηγῶν *Χαμμὰμ-ἐλ-Ζερκὰ* (βλ. λ. *Καλλιρρόη* Ἰουδαίας). Σ. Ε. Λ.

—**Λάσα** *[Γεωγρ.]*. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ Θιβὲτ (βλ. λ. *Λάσσα*).

Λασαία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία πόλις τῆς Κρήτης, κειμένη εἰς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τῆς νήσου παρὰ τὸν ὅρμον Καλοὶ Λιμένες, ἐν τῇ νῦν ἐπαρχίᾳ Καινουρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου. Κειμένη πρὸς Δ. τῆς Λεβῆνος καὶ ἀνατολικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Λισσῆν (νῦν Λίθινος), ἦτο τὸ ἕτερον τῶν ἐπινείων τῆς ἀρχαίας Γόρτυνος καὶ ἤκμασε κυρίως κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Τῆς Λασαίας ὑπάρχουσι καὶ αἱ γραφαὶ *Λασός* καὶ *Ἄλασσα*. ΕΡ. Μ.

λασαία (ἡ) (Lasaia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ροπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυκινιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὴν νότιον Ἀμερικήν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λασαία ἡ στρατιωτικὴ* (Lasaia militaris), ἥτις εἶναι μικρὰ ψυχή, μὲ σῶμα κομψόν, πτέρυγας ἀνεπτυγμένας, διαφανεῖς καὶ χρῶμα κυανοϊῶδες κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ τῶν πτερύγων καὶ ἰῶδες πρὸς τὸ πορφυροῦν κατὰ τὰ ὑποκάτω. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

Λὰ Σαὶζ (La Chaise), **Φραγκῖσκος**. Γάλλος ἰησουΐτης (1624—1709). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν ἐν Λυῶνι, ὅπου καὶ διετέλεσε καθηγητὴς καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ τάγματός του. Τῷ 1674 ἐγένετο ἐξομολογητὴς Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', θέσιν τὴν ὁποίαν διετήρησεν ἐπὶ 24 ἔτη. Ἐχρησίμευσεν ὡς μεσάζων μεταξὺ τοῦ Λουδοβίκου καὶ τῶν παπῶν Ἰννοκεντίου τοῦ ΙΑ' καὶ Ἰννοκεντίου τοῦ ΙΒ' διὰ τὴν διευθέτησιν τῶν χωροδεσποτικῶν δικαιωμάτων τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. Ἐξουδετέρωσε τὴν ἐπιρροὴν τῆς κυρίας Μοντεσπὰν καὶ ἀντετάχθη ἐν ἀρχῇ κατὰ τοῦ γάμου τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' μετὰ τῆς κυρίας Μαιντενόν, ἀλλ' ἀκολούθως τὸν ἐπέτρεψεν, ἀφοῦ προηγουμένως ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ βασιλέως ὅτι θὰ τηρήσῃ τὸν γάμον μυστικόν. Διακεκριμένος νομισματολόγος, ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν γραμμάτων. Ἠρέσκετο νὰ διαμένῃ εἰς τὸν οἶκον ἀναψυχῆς τῶν Ἰησουϊτῶν, κείμενον ΒΑ. τῶν Παρισίων ἐπὶ τοῦ ὄρους Λουΐ, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε ὠνομάσθη «Père La Chaise», ὅτε δὲ τῷ 1806 οἱ κῆποι αὐτοῦ μετετράπησαν εἰς νεκροταφεῖον, ἡ νέα ὀνομασία παρέμεινε διατηρουμένη. Ἔχει ἔκτασιν 44.000 τ. μ. καὶ περιλαμβάνει πάμπολλα καλλιτεχνικὰ μνημεῖα. Μ. Ν. Δ.

Λὰ Σὰλ (La Salle), **Ἀντώνιος**. Γάλλος λογοτέχνης (1390—1464). Διετέλεσε γραμματεὺς Λουδοβίκου τοῦ Γ' καὶ παιδαγωγὸς πλείστων δουκῶν καὶ πριγκίπων. Τῷ 1458 εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας Φιλίππου τοῦ Ἀγαθοῦ. Ὁ Λὰ Σὰλ εἶναι συγγραφεὺς δύο διδακτικῶν ἔργων, τῆς «Salade» καὶ τῆς «La Salle» (ἀνεκδότων), κυρίως δὲ τριῶν μικρῶν μυθιστορημάτων, δι' ὧν ἀνεδείχθη ὡς εἷς τῶν καλυτέρων πεζογράφων τῆς ἐποχῆς του· ταῦτα εἶναι: «Ἱστορία τοῦ μικροῦ Ἰωάννου ντὲ Σαιντρέ», «Δέκα πέντε ἀπολαύσεις τοῦ Γάμου» καὶ τὰ «Ἑκατὸν νέα διηγήματα». Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον ἐπὶ πολὺ ἀπεδίδετο εἰς Λουδοβίκον τὸν ΙΑ'. Μ. Ν. Δ.

— **Λὰ Σὰλ** (La Salle), **Ἀντώνιος-Κάρολος Λουδοβῖκος**. Διάσημος Γάλλος στρατηγὸς (1775—1809). Ὑπίλαρχος τῷ 1794, μετέσχε τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Μοζέλλα, διέπρεψεν ἐν Ἰταλίᾳ εἰς τὴν μάχην τοῦ Ριβολὶ καὶ κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Πιάβε, ἠκολούθησε τὸν Βοναπάρτην εἰς Αἴγυπτον, ἔσωσε τὴν ζωὴν τοῦ Νταβοὺτ ἐν Ραμαντιὲ καὶ μετασχὼν τῆς εἰς Πρωσσίαν ἐκστρατείας, ὅπου ἐπέδειξε πρωτοβουλίαν καὶ θάρρος ἀπαράμιλλον, ἠνάγκασεν εἰς παράδοσιν 16 000 Πρώσσους, ἐπὶ κεφαλῆς δὲ δύο συνταγμάτων οὐσσάρων κατέλαβε τὸ Στεττῖνον. Ἐπίσης διέπρεψεν εἰς τὰς ἐν Αὐστρίᾳ μάχας, ἰδίως δὲ εἰς τὴν μάχην τοῦ Βάγκραμ, ὅπου καὶ ἐφονεύθη, ταφεὶς ἐν Βιέννῃ. Τῷ 1891 μετεκομίσθησαν τὰ ὀστᾶ του εἰς Παρισίους καὶ ἐναπετέθησαν εἰς τὸ μέγαρον τῶν Ἀπομάχων, εἰς δὲ τὴν Λουνεβὶλ ἀνηγέρθη (1893) ὁ ἀνδριάς αὐτοῦ. Μ. Ν. Δ.

— **Λὰ Σὰλ** (La Salle), **Ρενὲ-Ροβέρτος**. Γάλλος ἐξερευνητὴς (1640—1687). Νέος, μετέβη καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Καναδᾶν, ὅπου ἠσχολήθη εἰς τὴν γεωργίαν. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ποταμοῦ Μισσισιπὴ ὑπὸ τοῦ P. Marquette, ἀνέλαβε διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ γαλλικοῦ ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν τὴν πλήρη ἐξερεύνησιν τῶν ἐκβολῶν καὶ τοῦ ρεύματος τοῦ ποταμοῦ. Τῷ 1678 ἐπεσκέφθη

Digitized by Google

διαδοχικῶς τὰς λίμνας Ὀντάριο, Ἐριὲ καὶ Μίσιγκαν, εἰσέδυσεν εἰς τὰς ὡραίας κοιλάδας τοῦ Ἰλλινόϊς καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Μεξικοῦ. Μετὰ τὸ πέρας τῆς πρώτης ταύτης ἀποστολῆς ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἡ κυβέρνησις ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν του στολίσκον ἐκ τεσσάρων πλοίων, μὲ τὴν ἐντολὴν ὅπως χαρτογραφήσῃ ἀκριβέστερον τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ καὶ τὴν γειτνιάζουσαν μὲ τὸν κόλπον τοῦ Μεξικοῦ ἀκτήν. Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην ἀποστολὴν ὁ Λὰ Σὰλ ἀτυχήσας περιπλανήθη ἐπὶ διετίαν εἰς τὰς ἀφιλοξένους ἀκτὰς τοῦ κόλπου τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου, μέχρις οὗ ἐφονεύθη ὑπό τινος ἐκ τῶν συντρόφων του, ἀπαυδήσαντος ἐκ τῶν στερήσεων. Μ. Ν. Δ.

—**Λασάλ** (Lassalle)· βλ. *Λασσάλ*.

Λὰ Σαλὲτ (La Salette, *Ζουμπὲρ ντὲ*—. Γάλλος μουσικολόγος (1762—1832). Ἔγραψε διάφορα θεωρητικὰ συγγράμματα, ἐν οἷς: «Συλλογισμοὶ ἐπὶ τῶν διαφόρων συστημάτων τῆς ἀρχαίας καὶ νεωτέρας μουσικῆς», «Περὶ μουσικῆς σημειογραφίας καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ ἑλληνικοῦ συστήματος». Α. Θ.

Λὰ Σαλοταὶ (La Chalotais), *Λουδοβῖκος-Ρενὲ* Διάσημος Γάλλος δικαστικὸς (1701—1785). Διετέλεσε γενικὸς εἰσαγγελεὺς εἰς τὸ Παρλαμέντον τῆς Βρετάνης, ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του δὲ ταύτην ὑπερήσπισε τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν τῆς Βρετάνης κατὰ τοῦ κυβερνήτου τῆς ἐπαρχίας δουκὸς Αἰγκιγιὸν (Aiguillon). Σφοδρὸς ἀντίπαλος τῶν Ἰησουϊτῶν, ἐπροκάλεσε τὴν κατάργησιν τοῦ τάγματός των, δημοσιεύσας ἅμα καὶ ἀξιοσημείωτον πραγματείαν περὶ τῆ ἐθνικῆς ἀνατροφῆς τῆς γαλλικῆς νεολαίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Essai d'éducation nationale». Ἐμπλακεὶς εἰς ἀγῶνα μετὰ τοῦ δουκὸς Αἰγκιγιόν, κατηγορήθη ὅτι ἀπέστειλεν ἀνωνύμους ἐπιστολὰς πρὸς τὸν βασιλέα. συνεπείᾳ τῶν ὁποίων συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη. Ἡ σύλληψις καὶ ἡ φυλάκισίς του ἐπροκάλεσε τὴν ἐξέγερσιν τῶν περισσοτέρων συμβούλων τοῦ Παρλαμέντου τῆς Βρετάνης, μέχρις οὗ Λουδοβῖκος ὁ Γ' διέταξε τὴν ἀποφυλάκισιν καὶ τὴν ἐκ νέου τοποθέτησίν του ὡς γενικοῦ εἰσαγγελέως ἐν Ρένναις. Μ. Ν. Δ.

Λὰ Σαμπλιὲρ (La Samblière), *Ἀντώνιος Ραμπουγιὲ* Rambouillet, *αὐθέντης ντὲ* —. Γάλλος οἰκονομολόγος καὶ ποιητής, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1624—1679). Υἱὸς τοῦ περιφήμου οἰκονομολόγου *Ραμπουγιὲ* (βλ. λ.), ἠγόρασεν, ὡς ὁ πατήρ του, τὴν θέσιν διαχειριστοῦ τῶν βασιλικῶν κτημάτων. Πλουσιώτατος, τυχὼν ἐπιμεμελημένης ἀνατροφῆς, πεπροικισμένος μὲ πολλὰ φυσικὰ προσόντα, ἀξιαγάπητος καὶ πνευματώδης, ἐνυμφεύθη τῷ 1654 τὴν ὡραιοτάτην καὶ πνευματωδεστάτην Μαργαρίταν Ἐσσαΐν. Καίτοι, ἐκ πρώτης ὄψεως, ἐφαίνετο ὅτι οἱ δύο σύζυγοι ἦσαν πλασμένοι ὁ εἷς διὰ τὸν ἄλλον, ἐν τούτοις δὲν ἐτήρησαν τὴν ὀφειλομένην ἀμοιβαίαν συζυγικὴν πίστιν, ἀλλ' ἀφιερώθησαν εἰς ἄλλους ἔρωτας, γεγονὸς ὅμως ὅπερ δὲν τοὺς ἠμπόδιζε νὰ διάγουν ἐν τῇ οἰκίᾳ των εἰρηνικῶς καὶ νὰ τρέφωσιν ἀμοιβαίως φιλικώτατα αἰσθήματα. Τὰ ἐκλεκτότερα μέλη τῆς παρισινῆς κοινωνίας ἐσύχναζον εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ ἀνακτόρου των, ὅπου ἐπεκράτει ἡ μεγαλυτέρα ἐλευθεριότης. Οἱ λεπτοὶ τρόποι τοῦ Λὰ Σαμπλιέρ, ἡ εὐχάριστος συναναστροφή του καὶ ἡ εὐκολία, μεθ' ἧς συνέθετε τὰ πλήρη ἀττικοῦ ἅλατος καὶ χαριέσσης ἐλευθεριότητος ποιήματά του, τὸν κατέστησαν ἕνα τῶν μεγαλυτέρων κατακτητῶν γυναικῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἠρωτεύθη τὴν ὡραιοτάτην Ὀλλανδὴν *Μανὸν βὰν Ιχάνγκελ*, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀφιέρωσε τὰ περισσότερα ποιήματά του, τὰ ὁποῖα ὁ Βολταῖρος θαυμάζει διὰ τὴν λεπτότητά των. Ὁ αἰφνίδιος θάνατος τῆς φίλης του τὸν ἐβύθισεν εἰς θανάσιμον μελαγχολίαν, ἥτις καὶ ὑπῆρξεν ἡ κυρία αἰτία καὶ τοῦ ὀλίγον βραδύτερον ἐπισυμβάντος θανάτου του. Οἱ στίχοι του ἐδημοσιεύθησαν ἀργότερον ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του *Νικολάου Ραμπουγιὲ ντὲ Λὰ Σαμπλιὲρ* (1689).

— **Λὰ Σαμπλιὲρ** (La Samblière), ***Μαργαρίτα Ἐσσαΐν*** (Hessein), *κυρία ντὲ*—. Σύζυγος τοῦ προηγουμένου, γεννηθεῖσα καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Παρισίοις (1636—1693). Ταύτην ἀπηθανάτισεν ὁ Λαφονταίν, ὅστις ἐφιλοξενήθη παρ' αὐτῇ ὑπὲρ τὴν εἰκοσαετίαν, ἀφιερώσας πρὸς αὐτὴν τοὺς ὡραιοτέρους του μύθους. Ἀδελφὴ τοῦ Ἐσσαΐν, ὅστις ὑπῆρξεν ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Μπουαλὼ καὶ τοῦ Ρακίνα, ὡραιοτάτη δὲ καὶ πλουσιωτάτη, ἔτρεφεν ἀληθῆ ἔρωτα πρὸς τὴν παιδείαν, ἐκμαθοῦσα λατινικὰ καὶ ἀκολουθήσασα μαθήματα μαθηματικῶν, φυσικῆς καὶ ἀστρονομίας πλησίον τῶν σοφῶν Σωβὲρ καὶ Ρομπερβάλ. Διὰ τὴν κλίσιν της ταύτην ὑπῆρξεν ὁ στόχος τῆς σατίρας τοῦ Μπουαλώ, ὅστις αὐτὴν κυρίως ὑπονοεῖ εἰς τὴν περίφημον κατὰ τῶν γυναικῶν σάτιράν του: «... Καὶ τούτη ἡ διαβασμένη ὅπου πανεύει ὁ Ροβερμπὰλ καὶ ὁ Σωβὲρ θαυμάζει γιατὶ τὸ μάτι ἔχει θολό, τὴν ὄψι ἀλλαγμένη· Μὰ λὲν πὼς μὲ τοὺς πίνακες τοῦ Κασσινὶ τὰ βάζει κι' ἕνα ἀστρολάβον ἔχοντας ὁλονυχτὶς στὰ χέρια, μέσ' τὴ σοφίτα ξαγρυπνᾶ, κοιτάζοντας τὸν Δία...»

Ἡ κυρία ντὲ Λὰ Σαμπλιὲρ εὕρισκε παρηγορίαν κατὰ τῶν πειραγμάτων τοῦ μεγάλου σατιρικοῦ ἐν τῇ συναναστροφῇ μετὰ τοῦ Λαφονταὶν καὶ τῶν πνευματωδεστέρων προσώπων τῆς ἐποχῆς της. Ὅ,τι καλύτερον εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἐλευθεριάζουσα τότε παρισινὴ κοινωνία, ὁ Λωζέν, ὁ Ροσφόρ, ὁ Μπρανκάς, ὁ Λὰ Φὰρ, ὁ Ντὲ Φου·, ὁ Σωλιέ, οἱ γνωστότεροι ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν. αἱ ὡραιότεραι καὶ χαριέστεραι γυναῖκες ἐσύχναζον εἰς τὰς αἰθούσας της, αὐτὴ δέ, χάρις εἰς τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν, τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν φυσικὴν εὐθυμίαν της, ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ ἐκλεκτοῦ τούτου κύκλου. Μετὰ πολλοὺς παροδικοὺς ἔρωτας προσηλώθη μετὰ πάθους εἰς τὸν μαρκήσιον ντὲ Λὰ Φάρ· οὗτος ἀνταπέκρίθη μετ' ἴσης θέρμη καὶ ἐπὶ δύο ἔτη ἡ ἐξωσυζυγικὴ ἕνωσις τῶν δύο ἐραστῶν ἐθεωρεῖτο ὡς μοναδικὸν ὑπόδειγμα διὰ τὰς τρυφερὰς καρδίας καὶ ὁλόκληρος ἡ ἐλευθεριάζουσα αὐλὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' ὡμίλει περὶ αὐτῆς ὡς περὶ θαύματος, ἡ δὲ κυρία ντὲ Σεβινιὲ τὴν ἐξαίρει εἰς μίαν τῶν περιφήμων ἐπιστολῶν της. Ἐν τούτοις μετὰ διετίαν ὁ ντὲ Λὰ Φὰρ τὴν ἐγκατέλειψεν, ἡ δὲ κυρία ντὲ Λὰ Σαμπλιὲρ, ἀπογοητευθεῖσα τελείως, κλείσασα τὰς αἰθούσας της, ἔζησε μέχρι τοῦ θανάτου της ἐν πλήρει μονώσει καὶ μὴ δεχομένη παρὰ μόνον τὰς ἐπισκέψεις τοῦ Λαφονταίν. Γ. Α. Κ.

Λασάμπρ (Cureau de La Chambre), ***Μαρῖνος, Κυρὼ ντὲ*** —. Γάλλος ἰατρὸς καὶ συγγραφεὺς (1594—1675). Ἐγκατασταθεὶς ἐν Παρισίοις ἐγένετο ταχέως γνωστὸς διὰ τῆς ἰατρικῆς ἐξασκήσεως καὶ τῶν συγγραφῶν του, αἵτινες, παρὰ τὴν ἐκκεντρικότητα καὶ τὴν παραδοξολογίαν τῶν ἐν αὐταῖς θεωριῶν, ἔχουν πολλοὺς ὑπερασπιστάς, ἐν οἷς καὶ τὸν Campanella. Ἀλλ' ἡ ἀξία του ὡς συγγραφέως ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ γλαφυρὸν ὕφος τοῦ λόγου του καὶ τὸν τολμηρὸν νεωτερισμόν του, τῆς εἰς τὴν γαλλικὴν συγγραφῆς τῶν πραγματειῶν του, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπίσημος γλῶσσα τῆς ἐπιστήμης ἦτο ἡ λατινική. Τὸ πρῶτόν του ἔργον φέρει τὸν τίτλον «Nouvelles pensées sur les causes de la lumière, du débordement du Nil et de l'amour d'inclination» (1634). Ἐν αὐτῷ ἀποδίδει τὴν παλίρροιαν τοῦ Νείλου εἰς τὴν ἀραίωσιν τοῦ νίτρου τῶν ὑδάτων του. Λόγῳ τῶν νεωτεριστικῶν του τάσεων τυχὼν τῆς εὐνοίας τοῦ Richelieu, εἰσήχθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν (1635). Ηὐνοήθη ἐπίσης καὶ ὑπὸ τοῦ Μαζαρίνου, ἐγένετο ἰατρὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ' καὶ τῷ 1666 εἰσῆλθε καὶ εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ἐπιστημῶν. Ἔγραφε πλῆθος ἔργων, ἐν οἷς: «Nouvelles conjectures sur la digestion» (1636), «Charactères des passions» (1640—1662 εἰς 5 τόμ.) «Novae methodi pro explicandis Hippocrate et Aristotele specimen» (1665), «De la lumière» (1657) κ. ἄ. Ο. Ρ.

Λασαμποντὶ (Lachambeaudie), *Πέτρος*. Γάλλος μυθογράφος (1806—1872). Τῷ 1829 ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις «Ποιητικὰ δοκίμια». Μετὰ δεκαετίαν ἐξέδωκε τοὺς «Λαϊκοὺς μύθους», ἐπανεκδοθέντας μετὰ ταῦτα δὶς καὶ βραβευθέντας ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ Λασαμποντὶ κατεδιώχθη δὶς διὰ τὰς δημοκρατικάς του ἰδέας. Ἐν τῇ ἐξορίᾳ εὑρισκόμενος ἐξέδωκε τὰ «Ἄνθη ἐξορίας» καὶ τῷ 1861 τὰ «Fleurs de Villemomble». Μ. Ν. Δ.

Λασανικοὶ (οἱ) /*Ἀρχ.*/. Λαὸς τῆς Ἀφρικῆς ἐν τῇ Κυρηναϊκῇ, κατοικῶν, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ, 4, 6) μεταξὺ τῶν Μακατουτῶν καὶ Ψύλλων. Κατὰ τοὺς νεωτέρους εἶναι οἱ νῦν Léhana, σημαντικὴ ὑποδιαίρεσις τῶν Awrigha, βερβερικοῦ λαοῦ. Α. Θ. Σ.

λασάνιος (ὁ) (Lasanius Traqu.) /*Παλαιοζωολ.*/. Γένος ἐκλειψάντων ἰχθύων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *βιρκενιδῶν ἀνασπίδων πλακοδέρμων* ἰχθύων. Τὸ σῶμά των ἦτο μακρὸν ἀτρακτοειδές, ἡ δὲ κοιλία των ἐφωδιασμένη μὲ μίαν μέσην σειρὰν μεγάλων ἀκανθοειδῶν λεπίων. Ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς των εὑρίσκοντο ὀκτὼ ἐπιμήκη, πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ κάτω διευθυνόμενα, ὀστεΐνα ραβδία.

Λείψανα ἀπολιθωμένα τῶν ἰχθύων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς δαουντονίου βαθμίδος τῆς ἀνωτέρας σιλουρίου ὑποδιαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ εἰς τὸ Λανὰρκ-σαϊρ. Γ. Κ. Γ.

λάσανον (τὸ) /*Ἀρχ.*/. Ὅρος σημαίνων κυρίως τὸ τρίποδον σκεῦος, ἐφ' οὗ ἐστηρίζετο ἡ χύτρα ἄνωθεν τοῦ πυρός. Τὸ λάσανον, ἄρα, εἶναι συνώνυμον πρὸς τὸ *χυτρόπους*. Δὲν εἶναι γνωστὸν ὅμως ἐὰν τὸ λάσανον διέφερε τοῦ κοινῶς χρησιμεύοντος εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τρίποδος. Εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ λασάνου ἐπενοήθησαν χύτραι φέρουσαι ἐπὶ τῆς βάσεως τρεῖς πόδας. Τοιαύτη χύτρα εὑρέθη εἰς τὸ Cuvetri τῆς Ἰταλίας καὶ ἀπόκειται νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου. Β. Δ. Θ.

Λα-Σαπὲλλ-ὼ-σαὶν (La-Chapelle aux-Saints). Μικρὸν χωρίον τοῦ διαμερίσματος Corrège τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας, καταστὰν περίφημον διὰ τῆς ἀνακαλύψεως παρ' αὐτὸ ἑνὸς σκελετοῦ παλαιοντολογικοῦ, ὅστις καὶ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου (*σκελετὸς Λὰ-Σαπὲλλ-ὢ-Σαίν*). Ὁ σκελετὸς οὗτος ἀνεκαλύφθη ἐν τῷ σπηλαίῳ Bouffia (ἢ σπηλαίῳ La Chapelle aux Saints καὶ ἐν στρώματι ὑστερομουστιαίας ἐποχῆς, εἶναι δὲ ὁ ἄριστα διατηρούμενος μεταξὺ πάντων τῶν μέχρις ὥρας ἀποκαλυφθέντων σκελετῶν τοῦ νεαντερταλίου ἢ πρωτογενοῦς ἢ παλαιοῦ τύπου ἀνθρώπου, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρόσωπον, ὅπερ συνήθως εἶναι κατεστραμμένον. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ σημαντικοῦ τούτου διὰ τὴν παλαιοανθρωπολογίαν ἀνθρωπίνου λειψάνου ὀφείλεται εἰς τρεῖς κληρικοὺς διασήμους προϊστορικούς, τοὺς A. καὶ J. Bouyssonie καὶ Bardon (3 Αὐγούστου 1908). Εἰς τὸ σχετικὸν στρῶμα εὑρέθησαν ζῷα χαρακτηριστικὰ (ρινόκερως τοιχόρρινος, σπηλαία ὕαινα κλπ.) καὶ ἐργαλεῖα (ξύστρα, αἰχμαὶ) μουστιαίας περιόδου. Πλὴν ὅμως τῆς σχετικῆς ἀκεραιότητος καὶ τῆς ἀσφαλοῦς χρονολογήσεως, ὁ σκελετὸς οὗτος ἔχει καὶ ἄλλην μεγίστην ἐπιστημονικὴν ἀξίαν, διότι ἐμφανίζει καθαρὰν τὴν ταφήν, ἥτις, ὡς γνωστόν, ἀμφισβητεῖται διὰ τοὺς ἀπωτάτους ἐκείνους χρόνους. Ὁ σκελετὸς εὕρηται κεκαλυμμένος ὑπὸ λεπτοῦ στρώματος ἐπιχώσεως, ἐντὸς ἐκσκαφῆς τοῦ βραχώδους στερεοῦ ἐδάφους τοῦ σπηλαίου. Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ σκελετοῦ τούτου εἶναι τὰ τοπικὰ τοιαῦτα τοῦ «παλαιοῦ» ἀνθρώπου, ἅτινα εὑρίσκομεν εἰς τὰ ἄλλα περίφημα εὑρήματα τῶν Neanderthal, Spy, Krapina, La Quina, La Ferrassie, Moustier κλπ. Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὸν ὅμως εἶναι τὸ κολοσσιαῖον (1600 κ. ἑ. μ) κρανίον μὲ τὴν δολιχοκεφαλίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ὅλην ζῳώδη ἐμφάνισιν, καὶ δὴ τὸ ὑπερκόγχιον γεῖσον, τὴν χαμαικεφαλίαν καὶ λοιπά, καὶ τὸ πρόγναθον μὲ τὴν ἄκραν ὀπισθογένειαν πρόσωπον, καὶ τοὺς μεγάλους ὀφθαλμικοὺς κόγχους, συμπληρούμενον καὶ διὰ τῆς ὀγκώδους του γνάθου. Τὸ προσωπικὸν κρανίον εἶναι ὀγκωδέστατον, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἐγκεφαλικόν. Εὑρέθησαν πλὴν αὐτοῦ 21 σπόνδυλοι, περὶ τὰς 20 πλευραί, μία κλείς, τὰ δύο βραχιόνια ὀστᾶ, αἱ δύο κερκίδες, αἱ δύο ὠλέναι καί τινα ὀστᾶ χειρῶν, εἶτα τεμάχια τῶν λαγονίων, οἱ δύο μηροί, αἱ δύο ἐπιγονατίδες, τεμάχια τῶν κνημῶν, εἷς ἀστράγαλος, μία πτέρνα καί τινα ὀστᾶ τοῦ ποδός. Τὸ ἀνάστημα τοῦ ἀτόμου ὑπολογίζεται μικρὸν (μέχρις 1,60 μ.) καὶ τὰ ὀστᾶ τοῦ σκελετοῦ δεικνύουν ἰσχυρὰν μυϊκὴν διάπλασιν καὶ ἁδρότητα. Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

λασαριόφυτον (τὸ) (Laserpitium) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *λασαριόφυτον τὸ γαργανικὸν* (Laserpitium garganicum) καὶ τὸ *λασαριόφυτον τὸ ψευδόμυον* (Laserpitium pseudomeum). Ἀμφότερα τὰ εἴδη ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς ὀρεινοὺς τόπους τῆς Εὐρώπης ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Η ρίζα τοῦ λασαριοφύτου τοῦ γαργανικοῦ εἶναι εὐώδης καὶ θερμαντική. Δ. Ν. Π.

Λὰ Σατχινιεραὶ (La Chataigneraye), ***Φραγκῖσκος*** Εὐνοούμενος τοῦ Φραγκίσκου Α' (βλ. λ. *Σαταινιεραί*).

Λὰ Σὰτρ (La Châtre). Ὄνομα εὐγενοῦς γαλλικῆς οἰκογενείας (βλ. *Σάτρ*).

Λάσβαρος /*Βυζαντ.*/. Ἓν τῶν πολλῶν φρουρίων τῆς Δαρδανίας, τὰ ὁποῖα ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Προκοπίου. Α. Θ. Σ.

Λάσδικα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Λούκας τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 121.

Λασελιὲ (Lachelier), ***Ἰούλιος***. Γάλλος φιλόσοφος (1832—1918), ἐξασκήσας μεγάλην ἐπίδρασιν ἰδίως διὰ τῆς διδασκαλίας του εἰς τὴν École Normale Supérieure ἐπὶ ἑνδεκαετίαν (1864—1875). Σύγχρονος τοῦ Ρενουβιέ, καὶ μὲ φιλοσοφικὰς τάσεις συγγενεῖς πρὸς αὐτόν, ἀνανεώνει τὴν γαλλικὴν φιλοσοφίαν ἀνατρέχων εἰς τὸν Κάντ. Κατὰ τὸν Λασελιέ, οἱ φυσικομαθηματικοὶ νόμοι, δημιούργημα τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, ἐφαρμόζονται μόνον εἰς τὸν κόσμον τῶν φαινομένων, ἀλλ' αἱ προϋποθέσεις τόσον τοῦ λογισμοῦ ὅσον καὶ τῆς βουλήσεως ἀπαιτοῦν τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς μεταφυσικοῦ κόσμου. Ἂν δὲν ὑπάρχῃ ἀνωτέρα συσχέτισις μεταξὺ τῶν μιᾶς διαστάσεως ἀκολουθιῶν τῶν διεπομένων ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ αἰτιατοῦ, τὸ σύμπαν ἀναλύεται εἰς κόνιν πολλοστημορίων καὶ ἡ διατήρησις τῆς ζωῆς εἶναι ἀνεξήγητον μυστήριον· τὴν συσχέτισιν ταύτην τὴν δίδει ὁ νόμος τῆς τελολογικῆς σκοπιμότητος, συμφώνως μὲ τὸν ὁποῖον τὸ σύμπαν εἶναι πλῆθος διαφόρων ὀντοτήτων τελολογικῶς κατευθυνομένων καὶ προωρισμένων μὲ συνείδησιν. Κάθε ὂν εἶναι δύναμις ἥτις δὲν ἀποτελεῖ ἀπόλυτον ὀντότητα, ἀλλ' ἁπλῶς τὴν τάσιν πρὸς πλήρη ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ του· τοιαύτη ὀντότης δὲν δύναται νὰ εἶναι ἡ στοχασμός, ἡ διανόησις.

Ἡ ἀνωτέρα αὕτη ἐξήγησις τοῦ κόσμου ἀπελευθερώνει τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας ἀπὸ τὸν μηχανισμὸν καὶ ὑποβάλλει τὴν ἔννοιαν τῆς ψυχῆς ὡς

Digitized by Google

πλέον εἰς τὴν διαλυτικὴν φυσικομαθηματικὴν ἀνάλυσιν, ὅπως ἡ νεωτέρα ψυχολογία, ἀλλ' εἰς λογικὴν ἐξέτασιν, συνοδευομένην ἀνὰ πᾶν βῆμα ἀπὸ τὴν ἀπαγωγικὴν δικαίωσιν ὅλων τῶν συμπαρομαρτουσῶν ἐννοιῶν, μέχρι τῆς εὑρέσεως ἐννοίας ἁπλῆς καὶ μὴ δυναμένης πλέον νὰ περιορισθῇ· ἐκ τοῦ σημείου τούτου ὁρμᾶται μία ἰδανικὴ ἀνασύνθεσις τοῦ πνευματικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ συνείδησις δὲν ἀνάγεται εἰς τὴν ἔκτασιν· τοὐναντίον παρέχει αὐτὴ τὸ στοιχεῖον ἐκεῖνο, δι' οὗ ἐπέρχεται διάκρισις εἰς τὴν ἀπροσδιόριστον ἄπειρον ἔκτασιν· τὸ στοιχεῖον αὐτὸ εἶναι ἡ αἴσθησις, ἥτις εἶναι πάντοτε προϊὸν μιᾶς ἀσυνειδήτου βουλητικῆς τάσεως πρὸς τὴν ζωήν· τοῦτο εἶναι τὸ κέντρον πάσης ὑπάρξεως, παντὸς ἀτομικοῦ ἐγὼ καὶ χαρακτῆρος, προϋπάρχει δὲ καὶ αὐτῆς τῆς συνειδήσεως καὶ πάντων τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι τὴν διέπουν· εἶναι ἀπόλυτος αὐθορμησία. Τὸ συνθετικὸν μέρος τῆς ἐκ τῶν προτέρων ἀναδημιουργίας τοῦ πνευματικοῦ ὀργανισμοῦ, ἐκτίθεται πολὺ σκοτεινότερον καὶ συντομώτερον εἰς τὰ ἔργα τοῦ Λασελιὲ ἢ τὸ προηγούμενον καὶ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν περὶ αὐτονομίας τῆς ἰδέας τοῦ ὄντος ἢ τῆς ἀληθείας, ἥτις ἐξάγεται ἐξ ἑαυτῆς, ἀποτελεῖ τὴν ἰδίαν αὐτῆς προϋπόθεσιν καὶ ἐκφράζεται καλύτερον διὰ τοῦ συμβόλου της, τοῦ μονοδιαστάτου, εὐθυγράμμου χρόνου. Ἀλλ' ὁ λογισμός, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὴν ἁπλῆν κενὴν μορφήν, θέτει ὡς περιεχόμενόν του τὸ ἀντικείμενον, ἁπλούστερον κατ' ἀρχὰς διὰ τῆς αἰσθήσεως καὶ πληρέστερον διὰ τῆς θέσεως ἑαυτοῦ, διὰ τῆς καθαρᾶς αὐτεξουσίου βουλήσεως. Τοῦτο εἶναι τὸ ὂν ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν καὶ καθαρωτέραν του ἔννοιαν.

Ἔργα: «De natura syllogismi» (1871). «Du fondement de l'induction» (1871, 4η ἔκδ. 1912). «Psychologie et métaphysique» (ἐν «Revue philosophique» 1885), ἀνατυπωθὲν εἰς τὰς τελευταίας ἐκδόσεις τοῦ προηγουμένου. «Études sur le syllogisme, suivies de l'observation de Platuer et d'une note sur le Philèbe» (1907). Ε. Λ.

Λασεπὲντ (Lacepède), ***Βερνάρδος-Γερμανὸς-Στέφανος**, κόμις ντὲ* —. Γάλλος φυσιοδίφης καὶ μουσικὸς (1756—1825). Ἔγραψεν ἀρκετὰ μελοδράματα, ἅτινα ὅμως δὲν παρεστάθησαν ἀπὸ σκηνῆς, καὶ συνέθεσε μουσικὰς συμφωνίας, αἵτινες ἐξετελέσθησαν εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν. Ἐμελοποίησε τὸν «Τηλέμαχον» τοῦ Φενελὸν καὶ ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «La Poétique de la musique» (Paris 1785), ὅπερ ἐνεθουσίασε τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Γκλοὺκ καὶ τὸν Φρειδερῖκον τὸν Β, ὅστις ἀπέστειλε κολακευτικωτάτην πρὸς αὐτὸν ἐπιστολήν. Φυσικοῦ περιεχομένου ἔργα ἐδημοσίευσε τά: «Essai sur l'électricité naturelle et artificielle» (Paris 1781) καὶ «Physique générale et particulière» (Paris 1782). Ὑπηρετῶν εἰς δημοσίαν τινὰ θέσιν, φροντίδι τοῦ Μπυφφών, ἐδημοσίευσε τὰ ἔργα: «Histoire des quadrupèdes ovipares et des serpents» (εἰς δύο τόμους, Paris 1788—1789), ἥτις καὶ πολλάκις ἀνετυπώθη, καὶ τὴν «Histoire naturelle des reptiles» (Paris 1784). Ἐνεκολπώθη τὴν ἐπανάστασιν καὶ κατὰ καιροὺς ἐδέχθη διάφορα ἀξιώματα, διετέλεσε πρόεδρος τῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως, βουλευτὴς Παρισίων κλπ. Κατὰ τὸ 1796 ἐκλήθη εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον. Ἐδημοσίευσεν εἰς 6 τόμους τὴν «Histoire naturelle des poissons» (Paris 1798—1803) καὶ «Histoire des cétacés» (Paris 1804). Διετέλεσε μέλος τῆς γερουσίας καὶ μετὰ τὴν 18ην Μπρυμὲρ ἐγένετο (1801) πρόεδρος αὐτῆς, εἶτα δὲ (1809) ὑπουργός. Μεταξὺ τῶν κυριωτέρων ἔργων του εἶναι καὶ τὰ ἑξῆς: «Notice historique sur la vie et les ouvrages de Dolomieu» (Paris 1802), «Histoire naturelle de l'homme, précédé de l'éloge historique de l'auteur par Cuvier» (Paris 1827, «Les âges de la nature et l'histoire de l'espèce humaine» (Paris 1830) εἰς δύο τόμους κλπ. Δ.Ν.Π.

Λασὲρ (La Serre), ***Ἰωάννης-Λουδοβῖκος-Ἰγνάτιος ντὲ*** —. Γάλλος δραματικὸς ποιητὴς (1662—1756). Ἐκ τῶν μυθιστορημάτων του πλεῖστα ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἦσαν τοῦ συρμοῦ, ἀναγινωσκόμενα ἀπλήστως. Ἐκ τῶν δραματικῶν του ἔργων, παρασταθέντων εἰς τὴν «Ὀπερὰ» καὶ τὸ «Γαλλικὸν θέατρον», τὰ κυριώτερα εἶναι: «Πολυξένη καὶ Πύρρος», «Διομήδης», «Πύραμος καὶ Θίσβη», «Ἀρταξέρξης». Πλὴν αὐτῶν ἔγραψε τὸ «Ἡρωϊκὸν εἰδύλλιον», τὸ μυθιστόρημα «Ἱππόλυτος» καὶ ἐδημοσίευσεν ἱστορικὰς σημειώσεις περὶ τοῦ Μολιέρου καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ. Μ. Ν. Δ.

Λὰ Σερένα, ἡ *Σερένα* (La Serena) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Χιλῆς, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ Κοκίμπο. Κάτ. 15 000. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν τὰ μεταλλεῖα Ἀρκέρος. Εἰς ἀπόστασιν 10 χλμ. ΝΔ. τῆς πόλεως εὑρίσκεται ὁ λιμὴν αὐτῆς *Κοκίμπο*. Ἱδρύθη τῷ 1543, τῷ δὲ 1730 κατεστράφη σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ σεισμοῦ. Τὴν μετὰ ταῦτα ἀνάπτυξίν της ὀφείλει εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν παρ' αὐτὴν μεταλλείων. Μ. Δ. Β.

Λὰ Σεταρντὶ (La Chetardie), *Ἰωακείμ*. Ἐγεννήθη τῷ 1636 ἐν Chetardie καὶ ἀπέθανε τῷ 1714 ἐν Παρισίοις. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐγένετο ἀββᾶς (1687) καὶ ἔπειτα ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου (1696). Συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, ὧν ἄξια ἰδίας μνείας εἶναι: «Ἡ Ἀποκάλυψις ἐξηγουμένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας» (1702, «Ὁμιλίαι εἰς τὰ εὐαγγέλια» (1707) καὶ «Ἐκκλησιαστικοὶ διάλογοι ἐκ τῆς ἁγίας Γραφῆς» (1712). Κ. Ι. Δ.

Λασηθάκι ***(Μέσα)*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μέσα Λασηθίου τῆς ἐπαρχίας Λασηθίου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 110. Χ. Δ.

Λασήθι ***(Μέσα)*** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λασηθίου τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 351. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Μέσα Λασηθάκι* καὶ ἔχει κατ. (1928) 461. Χ. Δ.

Λασηθίου ***ὄρη*** (ἢ ***Λασηθιώτικα βουνὰ***) *[Γεωγραφ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ κεντρικὸς ὄγκος τοῦ ἐν Κρήτῃ ὄρους τῆς *Δίκτης* (βλ. λ.), ὁ περιβάλλων τὸ ὀροπέδιον τοῦ *Λασηθίου* (βλ. λ.). Ν. ΚΛΕ

Λασηθίου, ἡ *Λασιθίου ἐπαρχία [Γεωγρ.]*. Μικρὰ μεσόγειος ἐπαρχία τῆς Κρήτης ἐν τῷ ὁμωνύμῳ νομῷ, περιλαμβάνουσα τὸ ὀροπέδιον τῆς Δίκτης (Λασηθιώτικων ὀρέων), τὸ ὁποῖον κατοικεῖται ἀπὸ γεωργοὺς καὶ κτηνοτρόφους. Ἐξαιρετικῆς ποιότητος εἶναι τὰ καλλιεργούμενα ἐν αὐτῇ γεώμηλα. Συγκοινωνιακῶς ἐξυπηρετεῖται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ, ἀπὸ Ἁγίου Νικολάου μέχρι τοῦ χωρίου Καμινάκι, ἐχούσης τακτικὰς γραμμὰς αὐτοκινήτων. Κάτ. (1928) 6.462, πρωτεύουσα *Τζερμιάδες*. Διαιρεῖται εἰς τὰς ἑξῆς 10 κοινότητας: *Ἁγίου Γεωργίου, Ἁγίου Κωνσταντίνου, Ἐξωποτάμων, Καμινακίου, Κάτω Μετοχίου, Μαρμακέτου, Μέσα Λασηθίου, Πλάτης, Τζερμιάδων* καὶ *Ψυχροῦ*. Χ. Δ.

—**Λασηθίου,** ἡ *Λασιθίου νομὸς [Γεωγρ.]*. Εἷς ἐκ τῶν 4 νομῶν, εἰς οὓς διαιρεῖται διοικητικῶς ἡ Κρήτη, καταλαμβάνων τὸ ἀνατολικώτερον τμῆμα αὐτῆς, τὸ κατοικούμενον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπὸ τῶν Ἐτεοκρήτων. Ὁρίζεται πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου καὶ βρέχεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κρητικοῦ πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Λιβυκοῦ καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ἰκαρίου. Ἔκτασις 2120 τ. χλμ. Κάτ. 68.167. Πρωτεύουσα *Ἅγιος Νικόλαος*.

—*[Φυσ. Γεωγρ.]* Ὁ νομὸς Λασηθίου χωρίζεται ἀπὸ τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου διὰ τῶν ὀρέων τῆς *Δίκτης (Λασηθιώτικων)*, τῶν ὁποίων ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ *(Προφήτης Ἠλίας)* ὑπερβαίνει τὰ 2.000 μέτρα. Τὰ ὄρη ταῦτα σχηματίζουσι πρὸς Α. εὐρὺ καὶ εὔφορον ὀροπέδιον *(Λασηθιώτικο)* καὶ προεκτείνονται πρὸς Α. μέχρι σχεδὸν τῆς θαλάσσης. Εἰς τὸ Α. τμῆμα τοῦ νομοῦ δεύτερα βουνοσειρὰ ἀνυψοῦται μέχρις 800 περίπου μέτρων, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βουνὰ τῆς Σητείας*, ἡ ὁποία προεκτεινομένη σχηματίζει τὸ ἀνατολικώτατον τῆς νήσου ἀκρωτήριον, τὸ Σίδερον (Σαμώνιον). Γενικῶς τὸ ἔδαφος τοῦ νομοῦ εἶναι ὀρεινόν, σχηματίζον μικρὰς τινας μόνον πεδιάδας μεταξὺ τῶν ὀρέων καὶ περὶ τοὺς μυχοὺς τῶν κόλπων. Οἱ ποταμοὶ εἶναι μικροὶ μόνον χείμαρροι, οἱ μικρότεροι τῆς Κρήτης, ἐμποδιζόμενοι νὰ ἀναπτυχθῶσιν ὑπὸ τοῦ περιωρισμένου ἐδάφους καὶ τῆς πανταχοῦ παρουσίας τῆς θαλάσσης. Τὸ κλῖμα εἶναι κατά τι θερμότερον τοῦ τῶν ἄλλων περιφερειῶν τῆς Κρήτης, μετρίως ψυχρόν, μὲ πολλὰς βροχὰς κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ θερμὸν κατὰ τὸ θέρος.

Τὰ παράλια τοῦ νομοῦ εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐκτεταμένα, σχηματίζεται δὲ παρ' αὐτά, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ λοιπὰ τμήματα τῆς νήσου, ἱκανὸς ἀριθμὸς νησίδων. Ἐν τῇ Β. παραλίᾳ ἀνοίγονται δύο ἀναπεπταμένοι κόλποι, τοῦ *Μεραμβέλλου* καὶ τῆς *Σητεία.*, δύο δὲ μεγάλα ἀκρωτήρια χωροῦσι βαθέως πρὸς τὴν θάλασσαν, τὸ *Ζεφύριον*, δεξιὰ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον τοῦ Μεραμβέλλου, καὶ τὸ ἀκραῖον *Σαμώνιον* (κοιν. *Σίδερο*), ΒΑ. τῆς νήσου ἐσχατιά. Ἡ Ν παραλία εἶναι μᾶλλον ὁμαλὴ καὶ δὲν παρουσιάζει μεγάλας προεξοχὰς καὶ κολπώσεις. Αἱ περὶ τὰ παράλια τοῦ νομοῦ νησῖδες εἶναι: Πρὸς Β. ἡ *Σπιναλόγγα*, αἱ νησῖδες τοῦ *Ἁγίου Νικολάου*, ἡ *Ψεῖρα* καὶ αἱ *Διονυσιάδες (Παξιμάδια)*, πρὸς Α. ἡ *Ἐλάσα* καὶ πρὸς Ν. ἡ *Χρυσῆ* καὶ αἱ *Λεῦκαι (Κουφονήσι)*. Ὁ κόλπος τοῦ Μεραμβέλλου, χωρῶν βαθέως ἀπὸ βορρᾶ, προσεγγίζει τὴν Ν. παραλίαν τῆς Κρήτης παρὰ τὴν θέσιν τῆς Ἱεραπέτρας εἰς ἀπόστασιν 11 μόλις χλμτ., σχηματίζων τοιουτοτρόπως ἰσθμὸν καὶ ἀποκόπτων τὸ πρὸς Α. χερσονησίζον τμῆμα (ἐπαρχία Σητείας) ἀπὸ τῆς λοιπῆς νήσου.

—*[Πολιτ. Γεωγρ.]* Ὁ νομὸς Λασηθίου διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς 5 ἐπαρχίας, τὰς ἑξῆς: *Βιάννου*, καταλαμβάνουσαν τὸ ΝΔ. αὐτοῦ τμῆμα, τὸ πρὸς Ν. τοῦ Λασηθιώτικου ὀροπεδίου ἐκτεινόμενον (κάτ. 7.771, πρωτ. *Πεῦκοι*). *Ἱεραπέτρας*, καταλαμβάνουσαν τὴν περὶ τὸ στενότερον τμῆμα τῆς νήσου χώραν (κάτ. 12.723, πρωτ. *Ἱεράπετρα*). *Λασηθίου*, ἐκτεινομένην ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὀροπεδίου (κάτ. 6.462, πρωτ. *Τζερμιάδες*) *Μεραμβέλλου*, καταλαμβάνουσαν τὴν μεταξὺ τῶν Λασηθιώτικων ὀρέων καὶ τῆς Δ παραλίας τοῦ κόλπου τοῦ Μεραμβέλλου χώραν (κάτ. 20.888, πρωτ. *Νεάπολις*). *Σητείας*, ἐκτεινομένην ἐπὶ τῆς πέραν τοῦ ἰσθμοῦ χερσονησιζούσης ἀνατολικῆς ἐσχατιᾶς τῆς νήσου (κάτ. 20 323, πρωτ. *Σητεία*). Γενικῶς ὁ νομὸς ἔχει μικρὰς μόνον πολίχνας, τῶν ὁποίων αἱ μεγαλύτεραι, Νεάπολις καὶ Ἱεράπετρα, ἔχουσι μόνον 2.500 καὶ 3.500 περίπου κατοίκους. Ἐκ τῶν ἄλλων πολιχνῶν μνημονεύομεν τὴν μικρὰν πρωτεύουσαν τὸν Ἅγιον Νικόλαον (κάτ. 1.543), τὴν Σητείαν (κάτ. 2.170) καὶ τὸν Ἄνω Βιάννον (κάτ. 1.203. Δικαστικῶς ὁ νομὸς ὑπάγεται εἰς τὸ ἐφετεῖον Χανίων καὶ ἔχει ἓν πρωτοδικεῖον ἐν Νεαπόλει, 6 εἰρηνοδικεῖα (Ἱεράπετρα, Νεάπολις, Ἅγιος Νικόλαος, Πεῦκοι, Σητεία καὶ Τζερμιάδες) καὶ ἓν πταισματοδικεῖον εἰς Ἀρμένους. Ἀστυνομικῶς περιλαμβάνει μίαν διοίκησιν χωροφυλακῆς, ἑδρεύουσαν ἐν τῇ πρωτευούσῃ, μὲ 5 ὑποδιοικήσεις εἰς τὰς ἕδρας τῶν ἐπαρχιῶν. Οἰκονομικαὶ ὑπηρεσίαι (ἐφορεῖαι, ταμεῖα καὶ τελωνεῖα) ὑπάρχουσιν εἰς τοὺς τρεῖς κυρίους λιμένας (Ἅγιον Νικόλαον, Ἱεράπετραν καὶ Σητείαν). Δημόσια ἐκπαιδευτήρια ὑπάρχουσι τὰ ἑξῆς: 4 γυμνάσια (Ἱεράπετρα, Σητεία, Ἅγιος Νικόλαος καὶ Νεάπολις), 2 ἡμιγυμνάσια (Ἄνω Βιάννος καὶ Τζερμιάδες) καὶ 140 περίπου δημοτικὰ σχολεῖα, ὑπαγόμενα ὑπὸ δύο ἐπιθεωρητὰς τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως ἑδρεύοντας ἐν Νεαπόλει καὶ Σητείᾳ. Ἐπίσης ἐν Σητείᾳ λειτουργεῖ γεωργικὴ σχολή. Ἡ ὑγειονομικὴ κατάστασις τοῦ νομοῦ εἶναι καλή, αἱ δὲ κοινωνικαὶ παθήσεις καὶ ἡ ἑλονοσία ἐλαχίστην ἔχουσι διάδοσιν. Ἐπὶ τῆς νήσου Σπιναλόγγας δεξιὰ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ἀναπεπταμένον κόλπον τοῦ Μεραμβέλλου ὑπάρχει τὸ δημόσιον λεπροκομεῖον μὲ 250 περίπου ἀσθενεῖς.

—*[Οἰκον. Γεωγρ.]* Μόναι σχεδὸν πλουτολογικαὶ πηγαὶ τοῦ νομοῦ Λασηθίου εἶναι ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία. Βιομηχανία σχεδὸν δὲν ὑπάρχει, διὰ τὴν ἔκθλιψιν δὲ τοῦ ἐλαιοκάρπου χρησιμοποιοῦνται σχεδὸν κατὰ κανόνα μικρὰ χειροκίνητα ἢ ὑδραυλικὰ πιεστήρια. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν πρώτων ὑλῶν καὶ μεγάλων κέν-

Digitized by Google

τρων ἀστικῶν. Ἐπίσης ὁ τουρισμὸς δὲν ἀνεπτύχθη, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ὁ νομὸς δὲν παρουσιάζει σπουδαῖα ἀρχαιολογικὰ κέντρα, ὡς ὁ γειτονικὸς τοῦ Ἡρακλείου (Κνωσός, Φαιστὸς κλπ.) καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τῆς ἐλλείψεως τακτικῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν. Ἡ ἁλιεία, ἂν καὶ τὰ παράλια τοῦ νομοῦ εἶναι ἐκτεταμένα καὶ ἰχθυοτρόφα, δὲν διενεργεῖται συστηματικῶς, περιοριζομένη μόνον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου.

Γεωργία. Λόγῳ τοῦ ὀρεινοῦ τοῦ ἐδάφους ὁ νομὸς Λασηθίου ἔχει περιωρισμένην γεωργικὴν παραγωγήν, ἂν καὶ ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ καλλιεργήσιμον ἔδαφος αὐτοῦ σπείρεται. Κυριώτερον προϊόν, ὡς καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Κρήτῃ, εἶναι τὸ ἔλαιον, τοῦ ὁποίου ἡ καλυτέρα ποιότης παράγεται ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Ἱεραπέτρας. Κατὰ δεύτερον λόγον τὰ γεώμηλα καλλιεργοῦνται ἐντατικῶς ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου, φημίζονται διὰ τὴν ἐκλεκτὴν αὐτῶν ποιότητα καὶ εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «λασηθιώτικες πατάτες». Ἐπίσης καλλιεργοῦνται τὰ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἰδίως αἱ καστανέαι. Τὰ σιτηρὰ δὲν ἐπαρκοῦσι διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου· οἴνου δέ, ὀσπρίων κλπ δὲν ὑπάρχει περιθώριον πρὸς ἐξαγωγήν. Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1928 ἐκαλλιεργήθησαν καθ' ὅλον τὸν νομὸν 183.250 στρέμματα γῆς, ἀποδώσαντα προϊόντα ἀξίας 154.846 217 δραχμῶν, ὡς ἑξῆς:

Εἶδος	*Στρέμματα*	*Μετρικοὶ στατῆρες*	*Ἀξία εἰς δραχμὰς*
Σῖτος	29.366	12.220	8.242.762
Κριθὴ	62.269	28 320	14.166 002
Σμιγὸς	14.328	4.475	2.612.439
Ἀραβόσιτος	95	87	47.500
Βρόμη	24.223	10.421	4.974.646
Σίναλις	150	38	22.500
Φασίολοι ξηροὶ	479	221	268.600
Κύαμοι	7.821	2.933	2.315.840
Ἐρέβινθοι	1.096	224	237.600
Φακῆ	901	354	260.510
Λοιπὰ ὄσπρια	9.111	4 611	2.343.130
Γεώμηλα	7 012	42.125	12.626.930
Λοιπὰ προϊόν. λαχανοκ.	2.290	6.441	2.277.600
Καπνὸς	58	27	102.550
Βάμβαξ	6	2	2.810
Λοιπὰ βιομηχ. προϊόντα	179	54	90.640
Σανὸς	510	1.453	235 000
Γλεῦκος	16.576	27.031	8.391.575
Σταφυλαὶ (φαγητοῦ)	628	3.288	896.450
Σταφὶς (Σουλτανίνα)	6.152	11.921	9.283. 00
Ἔλαιον	—	40.934	65.968 500
Ἐλαῖαι	—	2.319	1.526 050
Ἑσπεριδοειδῆ κλπ. ὀπωροφόρα	—	—	17 953.183
Σύνολον	183.250	—	154.846.217

Κτηνοτροφία. Εἶναι ἡ δευτέρα μετὰ τὴν γεωργίαν πλουτολογικὴ πηγὴ τοῦ νομοῦ. Διατρέφονται κυρίως αἰγοπρόβατα, χοῖροι καὶ ἀρκετοὶ οἰκόσιτοι ἥμεροι κόνικλοι Οἱ βόες χρησιμοποιοῦνται κυρίως πρὸς ἀροτρίωσιν καὶ οἱ ἡμίονοι καὶ οἱ ὄνοι ὡς μεταφορικὰ μέσα, ἐνῷ οἱ ἵπποι ἐλάχιστα χρησιμοποιοῦνται. Εἰς εὐρυτάτην ἐπίσης κλίμακα διενεργεῖται ἡ σηροτροφία καὶ ἐξάγεται ἀρκετὴ ποσότης μετάξης. Τὰ κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1928 ἀπογραφέντα ζῷα ἐν τῷ νομῷ εἶναι:

Ζῷα	*Ἀροτριῶντα*	*Μὴ ἀροτριῶντα*	*Σύνολον*
Βόες	8.425	435	760
Ἀγελάδες	5.644	600	6.214
Ἵπποι	106	184	240
Φοοβάδες	—	151	151
Ἡμίονοι	544	2.288	2.832
Ὄνοι	—	7.817	7.317
Πρόβατα	—	—	90.835
Αἶγες	—	—	70.223
Χοῖροι	—	—	10.791
Πτηνὰ (κατοικίδια)	—	—	150.435
Κόνικλοι	—	—	10.891

Συγκοινωνίαι. Ὁ νομὸς Λασηθίου, λόγῳ τοῦ ὀρεινοῦ ἐδάφους του, ἐξυπηρετεῖτο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὑπὸ ἡμιονικῶν μόνον ὁδῶν, αἵτινες ὑφιστάμεναι ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας εἶναι ἐστρωμέναι διὰ κυβολίθων («καλντερίμια»). Τὸ ὑπὸ κατασκευὴν σημερινὸν δίκτυον ἁμαξιτῶν ὁδῶν εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλῆρες, ἐξυπηρετοῦν ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ. Κυριωτέρα ἀρτηρία εἶναι ἡ συνδέουσα τὸ Ἡράκλειον μετὰ τῆς Νεαπόλεως καὶ Ἁγίου Νικολάου καὶ προεκτεινομένη μέχρι Σητείας. Ἄλλαι δευτερεύουσαι εἶναι ἡ Παλαιοκάστρου - Σητείας - Ἱεραπέτρας - Ἄνω Βιάννου, ἡ ἀπὸ Ἁγίου Νικολάου πρὸς τὴν Κριτσὰν καὶ τὸ ὀροπέδιον τοῦ Λασηθίου, ἡ ἀπὸ Καλοῦ Χωριοῦ διακλάδωσις πρὸς τὴν ἐπαρχίαν Βιάννου καὶ ἡ ἀπὸ Ἁγίου Νικολάου πρὸς τὴν Ἐλοῦντα, ἔναντι τῆς ὁποίας κεῖται τὸ λεπροκομεῖον τῆς Σπιναλόγγας. Αἱ θαλάσσιαι συγκοινωνίαι εἶναι ἐπίσης ἐλάχιστα ἀνεπτυγμέναι, ἐξυπηρετούμεναι μόνον ὑπὸ τῶν πλοίων τῆς ἀγόνου γραμμῆς. Κυριώτεροι λιμένες εἶναι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τῆς Σητείας, τῆς Παχειᾶς Ἄμμου καὶ τοῦ Παλαιοκάστρου. Χ. Δ.

— **Λασηθίου ὀροπέδιον** [*Γεωγρ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ ὑπερμεγέθης ὀρεινὴ λεκάνη ἡ σχηματιζομένη μεταξὺ τῶν ὑψηλοτάτων κορυφῶν τῶν Λασηθιωτικῶν ὀρέων (Δίκτης). Ἐκ τῶν περιβαλλουσῶν τὸ ὀροπέδιον κορυφῶν ὑψηλοτέραι εἶναι αἱ πρὸς Ν. αὐτοῦ ὑψώμεναι *Ἀφέντης Χριστὸς* κλπ. (ὕψους 1705—2155 μ.). Ἡ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὀροπεδίου σχηματιζομένη πεδιὰς ἔχει μῆκος (ἐξ Α. πρὸς Δ.) 9—10 χιλιομέτρων καὶ πλάτος (ἀπὸ Β. πρὸς Ν.) 5—6 χιλιομέτρων, ὕψος δὲ εἰς μὲν τὸ ΝΑ. αὐτῆς ἄκρον 866 μ. εἰς δὲ τὸ ΒΔ 825 μ. Περικλειομένη ἡ πεδιὰς αὕτη πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ὀρέων, οὐδεμίαν παρέχει ἔξοδον εἰς τὰ ἐκ τῶν βροχῶν καὶ τῆς τήξεως τῶν χιόνων ὕδατα, θὰ μετεβάλλετο δὲ εἰς λίμνην, ἐὰν μὴ ὑπῆρχεν εἰς τὸ ΒΔ. αὐτῆς ἄκρον καταβόθρα φυσική, «χῶνος» ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων λεγομένη, ἐν τῇ ὁποίᾳ τὰ ὕδατα κατερχόμενα καὶ ῥέοντα ὑπογείως ἀναφαίνονται εἰς τὴν ἄνωθεν τοῦ χωρίου Αὐδοῦ θέσιν «Φλέβες». Ἡ πεδιὰς τοῦ Λασηθίου διασχίζεται ὑπὸ τοῦ χειμάρρου *Ποταμοῦ*, ὅστις κατερχόμενος ἀπὸ τοῦ αὐχένος Καθαροῦ (Ἀν. ὑψώματα τοῦ ὀροπεδίου) δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ ἀπὸ τῶν μεσημβρινῶν κορυφῶν κατερχομένου ἑτέρου χειμάρρου *Σπαθιοῦ* καὶ ἀπολήγει εἰς τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ ὀροπεδίου, ἔνθα ὁ «χῶνος». Κατὰ τὸν χειμῶνα τὸ ὀροπέδιον ὁλόκληρον καλύπτεται ὑπὸ ἀφθόνου χιόνος, ὥστε ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου ἅπαντα τὰ ἐν αὐτῷ χωρία ἀποκλείονται ἐντελῶς πάσης μεταξὺ αὐτῶν συγκοινωνίας καὶ οἱ κάτοικοι τρέφονται ἐκ τῶν ἀποθηκευμένων προμηθειῶν των Ἐν τούτοις ἡ πεδιὰς εἶναι εὐφορωτάτη, παράγουσα ἱκανὴν ποσότητα κριθῆς, σίτου, οἴνου καὶ διαφόρων ὀπωρῶν (ἄπια, μῆλα κλπ.). Ἐλαῖα, κερατέα κλπ. δὲν φύονται ἐν αὐτῷ, διατρέφονται ὅμως ἐκεῖ μεγάλα ποίμνια, ἅτινα κατὰ τὸν χειμῶνα κατέρχονται εἰς τὰς πέριξ χαμηλοτέρας χώρας, ἔνθα καὶ πολλοὶ τῶν κατοίκων παραχειμάζουσι Τὰ χωρία τοῦ ὀροπεδίου, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν ἐπαρχίαν Λασηθίου, εἶναι ἐκτισμένα κατὰ μῆκος τῶν προπόδων τῶν περικλειόντων αὐτὸ ὀρέων, ἓν δὲ μόνον εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ λόφου ὑψουμένου εἰς τὸ μέσον τοῦ πεδίου.

— [*Ἱστορ.*] Τὸ ὀροπέδιον τοῦ Λασηθίου κατῳκεῖτο, ὡς φαίνεται, ἀραιῶς ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων, καὶ ἦτο συνάμα τὸ θρησκευτικὸν κέντρον τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς νήσου κατοίκων, ὡς μαρτυρεῖ τὸ ἀνακαλυφθὲν *Δικταῖον ἄντρον*· τίνα ὅμως γεγονότα διεδραματίσθησαν συγκεκριμένως ἐκεῖ κατὰ τοὺς παλαιοτάτους ἐκείνους χρόνους, καθὼς καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, καθ' οὓς ἡ Κρήτη ὑπῆρξε τὸ θέατρον ἀλλεπαλλήλων καὶ μακρῶν πολέμων, δὲν εἶναι ἡμῖν γνωστά. Ἡ γνωστὴ ἱστορία αὐτοῦ ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐνετικῆς κατακτήσεως, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ΙΓ' μ. Χ. αἰῶνος. Φύσει ὀχυρὸν καὶ δυσπρόσιτον τὸ ὀροπέδιον ἐκεῖνο, ὑπῆρξεν εἷς τῶν κυριωτέρων προμαχώνων τῶν κατὰ τοῦ ἐνετικοῦ ζυγοῦ, ἐπὶ 5 σχεδὸν αἰῶνας, μαχομένων Κρητῶν, τὸ ὁρμητήριον αὐτῶν καὶ συνάμα τὸ καταφύγιον τῶν πέριξ πληθυσμῶν.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1268—1273 οἱ ἐπαναστάται, ἀφοῦ ἀπέκρουσαν ἐπὶ τῶν ΝΔ. κλιτύων τῆς Δίκτης τοὺς Ἐνετούς, ἀνῆλθον ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Λασηθίου, ἐτέλεσαν ἐν τῇ ἐκεῖ ἱερᾷ μονῇ τῆς Κρουσταλλένιας τὴν ἐπὶ τῇ νίκῃ δοξολογίαν καὶ εἶτα κατελθόντες ἐκεῖθεν ἐσυνέχισαν ἐπὶ ἐξ ὁλόκληρα ἔτη τοὺς ἐναντίον τῶν Ἐνετῶν ἀγῶνάς των. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὀροπεδίου ὕψωσε τῷ 1283 ὁ Ἀλέξιος Καλλέργης τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐκεῖθεν ἐξέπεμψε τὰς πρὸς τὸν κρητικὸν λαὸν προκηρύξεις του καὶ εἶτα, κατελθὼν εἰς Μεσαρᾶν, ἤρξατο τῶν κατὰ τῶν ἐνετικῶν φρουρίων ἐπιθέσεών του. Τὰ αὐτὰ καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1365. Συνελθόντες ἐκεῖ οἱ ἀρχηγοὶ Ἰωάννης, Ἀλέξιος καὶ Γεώργιος Καλλέργαι μετὰ τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης, ὕψωσαν ἐν τῇ ἱερᾷ μονῇ τῆς Κρουσταλλένιας τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐκήρυξαν τὴν μετὰ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἕνωσιν καὶ ὀργανωθέντες εἰς τακτικὰ σώματα ἐξηκολούθησαν τοὺς καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον ἀγῶνάς των. Χιλιάδες ἀμάχων πληθυσμῶν κατέφυγον τότε ἐπὶ τοῦ ὀχυροῦ ὀροπεδίου, ζητοῦσαι σωτηρίαν ἀπὸ τῶν ἐνετικῶν μαρτυρίων. Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης (1367) οἱ Ἐνετοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀπαλλαγῶσι διὰ παντὸς τοῦ δυσαλώτου ἐκείνου ἑλληνικοῦ προμαχῶνος, κατηδάφισαν ἅπαντα τὰ ἐπ' αὐτοῦ χωρία, μετέφεραν βίᾳ τοὺς κατοίκους αὐτῶν εἰς τὰς χθαμαλωτέρας περιφερείας καὶ ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἀπηγόρευσαν οὐ μόνον τὴν ἀνακατοίκησιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν καλλιέργειαν τῶν εὐφόρων ἀγρῶν του. Ἀλλὰ τὰ ἄγρια ἐκεῖνα μέτρα δὲν ἐτελεσφόρησαν καὶ μετὰ μίαν πεντηκονταετίαν τὸ ἱστορικὸν ὀροπέδιον κατῳκεῖτο καὶ πάλιν ὡς ὁρμητήριον νέας κατὰ τοῦ ἐνετικοῦ ζυγοῦ ἐπαναστάσεως, τῆς τοῦ 1453, καὶ εἶτα πάλιν τῆς τοῦ 1570, ἐνῷ κατὰ τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους ὑπῆρξε τὸ ἀσφαλὲς ἐνδιαίτημα καὶ τὸ κύριον ὁρμητήριον τῶν ἀνυποτάκτων ἁρματολῶν τῶν ἀνατολικῶν τῆς Κρήτης ἐπαρχιῶν.

Τὰ αὐτὰ συνεχίζονται καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας. Τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο ἔδαφος εἶναι ἡ ἑστία τῶν ἁρματολῶν, τὸ καταφύγιον τῶν δυναστευομένων, τὸ ὁρμητήριον τῶν ἐπαναστατῶν καὶ συνάμα ὁ στόχος τῶν Τούρκων· εἶναι ὅ,τι ὁ Ψηλορείτης ἐν τῇ κεντρικῇ καὶ τὰ Σφακιὰ ἐν τῇ δυτικῇ Κρήτῃ.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ὁ Χασὰν πασάς, ἡγούμενος δεκαπεντακισχιλίων Τουρκοκρητῶν καὶ Τουρκαλβανῶν, ἐπειράθη κατὰ Νοέμβριον 1822 νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ ὀροπέδιον τοῦ Λασηθίου ἐκ Πεδιάδος διὰ δύο ὁδῶν, ἐξ Αὐδοῦ καὶ ἐκ Κασταμονίτσας, ἀλλ' εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἀποπείρας του ἀπεκρούσθη καὶ κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καταλαβόντων τὰς περὶ τὰ χωρία Κράσι, Αὐδοῦ, Μοχοῦ καὶ μέχρι Κασταμονίτσης θέσεις ὑπὸ τοὺς Α. Κουσκουσέν, Ν. Ζερβόν, Ε. Λουτσάκην, Κ. Σταχάκην, Γ. Χοῦρδον, Βουζομάρκοι κλπ. Τραπεὶς τότε ὁ Χασὰν πρὸς τὰς μεσημβρινὰς κλιτῦς τῶν Λασηθιωτικῶν ὀρέων καὶ διαρκῶς πολεμούμενος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, κατεσκήνωσεν εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Μύρτου, ὁπόθεν ἐπεχείρησε νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ ὀροπέδιον τοῦ Λασηθίου, ἂν καὶ ἡ ἐκεῖθεν ἄνοδος ἦν δυσβατωτέρα τῆς πρώτης. Εἰς τοῦτο ἐρειδόμενοι οἱ Ἕλληνες καὶ μὴ ὑποπτεύοντες δυνατὴν τὴν ἐκεῖθεν εἰσβολήν, ἀφῆκαν ἀφυλάκτους τὰς διαβάσεις καὶ οὕτως ἰσχυρὸν τουρκικὸν τμῆμα, εὑρὸν ἐλευθέραν τὴν διάβασιν τοῦ Καθαροῦ, κατώρθωσε νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ ὀροπέδιον καὶ νὰ πυρπολήσῃ χωρία τινά, μεθ' ὃ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν ἐκ φόβου μὴ ἀποκλεισθῇ ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν (Φεβρ. 1823). Προελάσας εἶτα ὁ Χασᾶν-πασᾶς πρὸς Α., κατώρθωσε, μετὰ τὴν πρὸ τῆς Κριτσᾶς μάχην, νὰ ἀνέλθῃ πανστρατιᾷ εἰς Λασήθιον διὰ τοῦ αὐτοῦ αὐχένος τοῦ Καθαροῦ, καὶ ἀφοῦ ἠρήμωσεν ἅπαντα τὰ ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου χωρία καὶ ἔσφαξε καὶ ἠχμαλώτισε χιλιάδας ἀμάχων πληθυσμῶν, ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν ἀποκομίζων ἄπειρα λάφυρα καὶ ὁλόκληρα ποίμνια.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869 τὸ ὀροπέδιον ἐκεῖνο ὑπῆρξε καὶ πάλιν τὸ ἐπαναστατικὸν κέντρον τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης. Κατ' αὐτοῦ ἐστράτευσε τὸν Μάϊον 1867 ὁ Ὀμὲρ πασᾶς, ἡγούμενος ἰσχυρῶν δυνάμεων τακτικοῦ στρατοῦ καὶ χιλιάδων Τουρκοκρητῶν ἀτάκτων. Στρατοπεδεύσας ἐν Καστελλίῳ τῆς Πεδιάδος, ἐνήργει συνεχεῖς ἐπιδείξεις καὶ κατοπτεύσεις τῶν ἑλληνικῶν θέσεων. Τουρκικὸν σῶμα χωρῆσαν πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν τὴν 18 Μαΐου μέχρι Κασταμονίτσης, ἀπεκρούσθη καὶ ὑπεχώρησε καταδιωκόμενον κατὰ πόδας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μέχρι τοῦ Καστελλίου· μετά τινας ὅμως ἡμέρας ἕτερον τουρκικὸν σῶμα χωρῆσαν διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἐμπάρου καὶ διαλαθὸν τὴν προσοχὴν τῶν Ἑλλήνων ἀνῆλθεν, ὁδηγούμενον ὑπὸ ἐντοπίων Τούρκων, ἀπὸ τοῦ χωρίου Γεράνι εἰς τὴν δυσβατωτάτην θέσιν Γερανιανὰ Λαγκάδια καὶ παρακάμψαν ἀθέατον τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τῶν ἑλληνικῶν θέσεων εἰσέβαλεν αἰφνιδίως, τὴν νύκτα τῆς 21—22 Μαΐου, εἰς τὸ ὀροπέδιον. Οἱ εἰς θέσιν Καρᾶ-πηγάδι 800 Ἕλληνες, ἀντιληφθέντες τότε πρῶτοι τὴν τουρκικὴν εἰσβολήν, ἐπέπεσαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ μετὰ αἱματηρὰν μάχην καμφθέντες ὑπεχώρησαν. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἐν Κράσι καὶ ἀλλαχοῦ Ἕλληνες σπεύσαντες ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ μετά τινας ἡμέρας ἀδιαλείπτων μαχῶν, οὐδὲν δυνάμενοι κατὰ τῆς κατακλυσάσης τὸ ὀροπέδιον τουρκικῆς στρατιᾶς, ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄρη. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ὀμὲρ βλέπων ὅτι δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ διαρκὴς κατοχὴ τοῦ ὀροπεδίου, ἐξεκένωσε μετά τινας ἡμέρας αὐτὸ καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἐν Καστελλίῳ τῆς Πεδιάδος στρατόπεδόν του, ἀφοῦ ἐδῄωσε τὰ λασηθιωτικὰ χωρία καὶ ἔσφαξεν ὅσους εὗρεν ἐν αὐτοῖς ἀδυνάτους κατοίκους. Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Λασθένεια. Ἀρχαία Ἑλληνὶς φιλόσοφος ἐξ Ἀρκαδίας, ὑπὸ τοῦ Ἰαμβλίχου (Βίος Πυθ. 267) ἀναφερομένη ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἐπιφανεστέρων πυθαγορείων γυναικῶν. Πιθανῶς ἡ αὐτὴ μὲ *Λασθένειαν τὴν Μαντικήν*, ἥτις μετὰ Ἀξιοθέας τῆς Φλιασίας ἀναφέρεται ὑπὸ Διογένους Λαερτίου (Γ. 46, Δ. 2) ὡς μαθήτρια τοῦ Πλάτωνος. Παρ' Ἀθηναίῳ ἀναφέρεται ὡς ἑταίρα, πρὸς ἣν ἴσως ἔτρεφεν ἔρωτα ὁ Πλάτων. Π. Ν. Π.

Λασθέν(ε)ιον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὕφορμος τῆς εὐρωπαϊκῆς τοῦ Βοσπόρου ἀκτῆς, νοτίως τοῦ Σωμαρώδους Αἰγιαλοῦ· λαμβάνει τὴν ὀνομασίαν του ἀπὸ *Λασθένους* ἢ *Λεωσθένους* Μεγαρέως, δι' ὃ ἀναφέρεται καὶ ὡς *Λεωσθέν(ε)ιον*, καίτοι ἀπαντᾷ καὶ ὡς *Σωσθέν(ε)ιον*, ἥτις μάλιστα φαίνεται καὶ ἡ πραγματική του ὀνομασία. Ὀνομαζόμενος κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους *Στενή*, εἶναι ὁ σύγχρονος ὕφορμος *Ἰστενὲ-λιμάν*, μεταξὺ ὅρμου *Μπεμπὲκ-λιμὰν* καὶ ἀκρωτηρίου *Κιομπασῆ* (πλάτ. 41°07' Β. μῆκ. 29°04' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: The Bosporus). Σ. Ε. Λ.

Λασθένης. Κρὴς στρατηγὸς τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Αὐτὸς καὶ ὁ Πάναρης ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Κρητῶν κατὰ τὰς ἐναντίον τῆς Κρήτης ἐκστρατείας τῶν Ρωμαίων ὑπὸ τὸν Μᾶρκον Ἀντώνιον (74 π. Χ.) καὶ ὑπὸ τὸν ὕπατον Κουῖντον Καικίλιον Μέτελλον (69 π. Χ.). Καὶ τὸν μὲν πρῶτον ἐνίκησε καταναυμαχήσας καὶ καταστρέψας τὸν στόλον αὐτοῦ, παρὰ τὴν νῆσον Δίαν, ὑπὸ τοῦ δευτέρου ὅμως ἡττήθη πρῶτον μὲν παρὰ τὴν πόλιν Κυδωνίαν, ὕστερον δὲ παρὰ τὴν Κνωσόν, καθυποταχθείσης οὕτως ὁριστικῶς τῆς νήσου εἰς τοὺς Ρωμαίους. ΕΡ. Ι.

— **Λασθένης.** Ἀρχαῖος Ἕλλην ἀθλητὴς ἐκ Θηβῶν, νικήσας εἰς ἀγῶνας ἱπποδρομίας («πρὸς ἵππον ἀθλητήν») κατὰ τὸ 408 π. Χ. ἐπὶ τῆς ἀπὸ Κ...

Digitized by Google

ρωνείας εἰς Θήβας ὁδοῦ (*Διόδ.* ΙΔ' 11)· ἐσφαλμένως τινὲς ἀναφέρουν αὐτὸν ὡς ὀλυμπιονίκην. π. ν. π.

—**Λασθένης.** Ὀλύνθιος ἵππαρχος τῷ 348 π. Χ., ὀπαδὸς τῆς μακεδονιζούσης μερίδος τῆς πόλεως, ἣν διὰ προδοσίας παρέδωκεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Φιλίππου Β'. Ἐφονεύθη διαταγῇ αὐτοῦ τούτου τοῦ Φιλίππου πρὸ τοῦ 340 π. Χ. Τὰ κατ' αὐτὸν διηγοῦνται ὁ Διόδωρος καὶ ὁ Δημοσθένης. π.ν.π.

λασία (ἡ) (Lasia) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκινελιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 3 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων καὶ ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λασία ἡ στικτή* (Lasia punctata, ἥτις ἔχει σῶμα μικροῦ μεγέθους, σφαιροειδὲς καὶ χρῶμα ὑπέρυθρον μετὰ μελανῶν πολυπληθῶν κηλίδων ἐπὶ τῆς ῥαχιαίας ἐπιφανείας τοῦ ἐντόμου διεσπαρμένων. Ἀπαντᾷ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων νομευτικῶν φυτῶν καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν τριφυλλίων, ἅτινα καὶ κατατρώγει. Δ. Ν. Π.

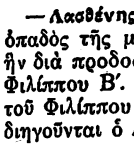

Λασία ἡ στικτή

Λασία [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἐπίθετον τῆς Ἄνδρου κατὰ τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα, ὅτε τὰ ὄρη τῆς νήσου ἐκάλυπτον ὑψικάρηνα δάση καὶ λόχμαι πυκναὶ καὶ βαθύσκιοι. *Λασία* ἐπονομάζετο τὸ πάλαι καὶ ἡ *Λέσβος*, καθὼς καὶ ἡ νῆσος *Καλαυρία*, ὁ σημερινὸς *Πόρος*. Ἐπίσης *Λασία* ἐλέγετο καὶ νῆσός τις παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Λυκίας (*Δ. Π. Πασχάλη*, Ἱστορία Ἄνδρου, τ. Α', σ. 31 καὶ 33). Δ. Π. Π.

—**Λασία** [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Μία τῶν μεταξὺ Πατάρων καὶ Ἀπερλῶν τῆς Λυκίας προσκειμένων τῇ ἀκτῇ νησίδων, ἴσως τὸ σύγχρονον νησίον *Φουρνάκι* (πλάτ. 36°12' Β, μήκ. 29°32' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 236: Rhodos to Kara Burnu). Σ. Ε. Λ.

λασιάγρωστις (ἡ) (Lasiagrostis) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ἀπαντῶντα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

λασίανθον (τὸ) (Lasianthum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρυθροδανοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ φύλλα ἀντίθετα καὶ ἄνθη κατὰ βότρυς διατεταγμένα. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους, ἅτινα πάντα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς τὰ περισσότερα ἀναδίδουσι δυσώδη ὀσμὴν εὐθὺς ὡς ἀποκοπῇ μόριόν τι ἢ καὶ ἁπλῶς θιγῶσιν. Δ. Ν. Π.

Λὰ Σιζεράν (La Sizérane), *Μαυρίκιος*. Ἀνεψιὸς τοῦ *Παύλου λὰ Σιζεράν*, γεννηθεὶς τῷ 1857. Εἰς ἡλικίαν 9 ἐτῶν ἐτυφλώθη καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐθνικὸν ἐκπαιδευτήριον τῶν τυφλῶν νέων, ἀφοσιωθεὶς κυρίως εἰς παιδαγωγικὰς μελέτας καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν τυφλῶν. Ἐπενόησε τὸ ἀλφάβητον τῶν τυφλῶν, ἵδρυσε διάφορα περιοδικά, βιβλιοθήκας καὶ συνδέσμους πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ὁμοιοπαθῶν του. Ἔγραψε διάφορα συγγράμματα περὶ τυφλῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ «Les Aveugles par un aveugle» (1888), βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ι. Ο.

— **Λὰ Σιζεράν** (La Sizérane), *Παῦλος-Ἀγγελος-Ἐρρῖκος-Μονιὲ ντὲ* —. Γάλλος συγγραφεὺς καὶ πολιτικὸς (1799—1878). Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὴν δραματικὴν λογοτεχνίαν καὶ ἔδωκε τὴν τραγῳδίαν «Virginie» (1817), τὴν κωμῳδίαν «L'Amitié de deux âges» (1829) καὶ τὸ δρᾶμα «Corinne» (1830). Βραδύτερον ἀνεμείχθη εἰς τὴν πολιτικήν, διετέλεσε βουλευτὴς ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν καὶ τέλος εἰσηλθεν εἰς τὴν γερουσίαν. Ἔγραψεν ἐπίσης: «Αἱ πρῶται καὶ αἱ τελευταῖαί μου φιλολογικαὶ ἀναμνήσεις» (1854), «Μαρία Ἀντουανέττα» (1860) κ. ἄ. Ι. Ο.

— **Λὰ Σιζεράν** (La Sizérane), *Ροβέρτος*. Γάλλος συγγραφεὺς καὶ αἰσθητικός, ἀδελφὸς τοῦ *Μαυρικίου Σιζεράν*, γεννηθεὶς τῷ 1866. Ἐπεδόθη κυρίως εἰς τὴν μελέτην διαφόρων καλλιτεχνικῶν ζητημάτων, ἰδιαιτέρως δὲ τῆς ἀγγλικῆς τέχνης. Ὑπῆρξε συνεργάτης τῆς «Revue de deux Mondes» καὶ τῆς «Revue Encyclopédique». Ἔγραψε: «Ἀπέναντι ἡ θρησκευτικὴ τέχνη;» (1890), «Ἡ σύγχρονος ἀγγλικὴ ζωγραφική» (1895), «Ἡ φωτογραφία εἶναι τέχνη;» (1899) κ. ἄ. Ι. Ο.

Λασίθι(ον), *Λασιθίου νομὸς* καὶ *ἐπαρχία, Λασιθιώτικα ὄρη* κλπ. [*Γεωγρ.*]· βλ. *Λασῆθι, Λασηθίου νομὸς* κλπ. Χ. Δ.

λάσικα, καὶ *λάσσικα* (ἡ) /*Βοτ.*/. Δημώδης ὀνομασία τοῦ δένδρου *λώρανθος ὁ εὐρωπαϊκός*.

Λασική (Lasica) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἐν τῇ Ν. Βυζακηνῇ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, ἑξήκοντα μίλλια πρὸς Δ. τῶν Μιλαν Μακομάδων. Κατὰ τὸν Müller πιθανὸν νὰ εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ὑπὸ τῆς Tab. Peutingeriana ἀναφερομένην Lacenae, ἐπὶ τῆς Μικρᾶς Σύρτεως. Α. Θ. Σ.

Λάσιμος. Ἀγγειογράφος ἐξ Ἀπουλίας τῆς Ἰταλίας, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος. Τὸ ὄνομα τοῦ καλλιτέχνου τούτου, ὡς καὶ ἡ πατρὶς καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ, ἐγνώσθησαν ἔκ τινος μεγάλου ἀμφορέως, εὑρεθέντος ἐν Canosa τῆς Ἀπουλίας καὶ ἀποκειμένου νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου. Ὁ ἀμφορεὺς οὗτος μὲ τὴν πολυσύνθετον ἀγγειογραφίαν του εἶναι τὸ μόνον εὑρεθὲν δεῖγμα τῶν ἔργων τοῦ Λασίμου. Οὐδὲν ὑπάρχει τὸ ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς ἐργασίας τοῦ καλλιτέχνου τούτου, τὸ δὲ ὕφος του εἶναι πολὺ μέτριον. Β. Δ. Θ

Λασίν, ἡ *Λάτσιν* (Lachine) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τοῦ Καναδᾶ, ἐν τῷ νομῷ τῆς Κουΐμπεκ. Κάτ. 10.700. Ἔχει ἀκμαίαν βιομηχανίαν καὶ διεξάγει ἐμπόριον ξυλείας. Μ. Δ. Β.

λασιοβότρυς (ἡ) (Lasiobotrys) [*Βοτ.*]. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *περισποριδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους παρασιτικῶς ἐνδιαιτωμένους μύκητας ἐπὶ διαφόρων φυτῶν καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν φύλλων τοῦ φυτοῦ *αἰγόκλημα*. Οἱ μύκητες οὗτοι ἀναπτύσσονται ὑπὸ τὴν ἐπιδερμίδα τῶν φύλλων, ἥτις μετ' οὐ πολὺ σχάζεται καὶ εἰς τὰ σημεῖα τῶν σχάσεων ἀναφαίνονται μικρότατα σκληρὰ φυμάτια μελανὰ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ λευκὰ κατὰ τὴν ἐσωτερικήν των. Ἀπαντῶσι πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

λασιοδάκτυλος (ὁ) (Lasiodactylus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νιτιδουλιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους, ἰθαγενεῖς τῆς Βραζιλίας, μὲ λαμπροὺς μεταλλικοὺς χρωματισμοὺς καὶ ἐπὶ διαφόρων φυτῶν ἐνδιαιτωμένους. Δ. Ν. Π.

λασιοδώρα (ἡ) (Lasiodora) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυγαλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ μεσημβρινὴν Ἀμερικήν. Αἱ λασιοδῶραι εἶναι ἱκανοῦ μεγέθους ἀράχναι μὲ χρῶμα ἐρυθρὸν ἢ ἰῶδες. Ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *λασιοδώρα ἡ βραζιλιανή* (Lasiodora brasiliensis), ἥτις ἔχει σῶμα κεκαλυμμένον ὑπὸ μεταξοειδῶν τριχῶν καὶ χρῶμα στιλπνῶς ἰῶδες. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς δασώδεις ἐκτάσεις τῆς Βραζιλίας. Δ. Ν. Π.

λασιοκάμπη (ἡ) (Lasiocampa) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥοπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *βομβυκιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Περὶ τὰ 12 εἴδη εἶναι εὐρωπαϊκά, ὧν ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ *λασιοκάμπη ἡ δρυόφυλλος* (Lasiocampa quercifolia), ἥτις εἶναι ὡραιότατος βόμβυξ μετρίου μεγέθους, μὲ πτέρυγας ὀδοντωτὰς κατὰ τὴν περιφέρειάν των καὶ χρῶμα ἐρυθρωπὸν μὲ φαιοπρασίνας ἀποχρώσεις, ὥστε ὅταν ἐπικάθηται ἐπὶ τῶν φύλλων ἢ τῶν κλάδων διαφόρων δασικῶν δένδρων, καὶ ἰδίως τῶν δρυῶν, ὁμοιάζει πρὸς ξηρὸν φύλλον. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην ὡς καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

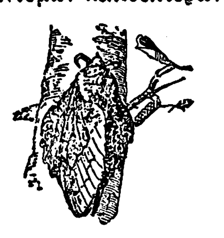

Λασιοκάμπη ἡ δρυόφυλλος.

λασιόκαρπος (ὁ) [*Βοτ.*]. Καλεῖται οὕτως ὁ καρπός, ὅστις περιβάλλεται ὑπὸ πυκνῶν καὶ λεπτοτάτων ἐκφύσεων ἐν εἴδει τριχῶν. Δ. Ν. Π.

λασιόκερως (ὁ) (Lasiocerus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς ἀσιατικὰς καὶ ἀφρικανικὰς χώρας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λασιόκερως ὁ σενεγάλειος* (Lasiocerus senegalensis), ὅστις εἶναι μικρὸς κάνθαρος μὲ λαμπροὺς μεταλλικοὺς χρωματισμούς. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Σενεγάλην. Δ. Ν. Π.

λασιόκνημος (ὁ, ἡ), —ον (τό)· ὁ ἔχων τὰς κνήμας λασίας, πόδια μαλλιαρά.

λασιονίτης (ὁ) (Lasionit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν φωσφορικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου ἔνυδρον. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $[PO_4]_2[Al.OH]_3 5H_2O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ὀλοεδρίαν τοῦ ῥομβικοῦ συστήματος εἰς κρυστάλλους λεπτοὺς βελονοειδεῖς. Παρουσιάζει σκληρότητα 3 $^1/_2$—4, εἰδικὸν βάρος 2,3—2,4 καὶ λάμψιν ὑαλώδη, εἶναι δὲ ἄχρους ἢ συνήθως τεφρός, ὑποκίτρινος, ὑποπράσινος, ἐνίοτε δὲ καὶ φαιὸς ἢ ἀνοικτὸς κυανοῦς. Ἀπαντᾷ ἐντὸς χαλαζιακῶν σχιστολίθων, γραουβάκη καὶ ἀργιλλικῶν σχιστολίθων ἐν Langenstriegis, Diensberg, Czerhovic κ.ἄ. Γ. Β.

λασιοπέζη (ἡ) (Lasiopeza) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μακροκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἰθαγενῆ τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς μὲ σῶμα ἐπίμηκες, ὠοειδές, κεκαλυμμένον ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν καὶ φαιοῦ ἢ τεφροῦ χρώματος. Δ. Ν. Π.

λασιοπέταλα (τά) [*Βοτ.*]. Καλοῦνται οὕτω τὰ ἄνθη, ἅτινα φέρουσι πέταλα, κεκαλυμμένα ὑπὸ τριχωδῶν ἀποφύσεων.

λασιοπέταλον (τὸ) (Lasiopetalon) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαλαχοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ φύλλα κατὰ κορύμβους διατεταγμένα. Ὁ καρπὸς εἶναι δρύπη πολύσπερμος. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη φυόμενα εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ ὧν τινα καλλιεργοῦνται εἰς θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικὰ διὰ τὰ ὡραῖα κίτρινα ἢ λευκὰ ἄνθη των. Δ. Ν. Π.

λασιόπους (ὁ) (Lasiopus) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μὲ μεταλλικοὺς χρωματισμούς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λασιόπους ὁ χρυσόχρους* (Lasiopus auratus), ὅστις ἔχει χρυσοκυανοῦν χρωματισμὸν καὶ πόδας ἐρυθρούς. Ἀπαντᾷ εἰς Βραζιλίαν. Δ. Ν. Π.

λασιόπτερος (ὁ) (Lasiopterus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηματοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κηκιδομυιιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους μυίας ἀπαντώσας εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λασιόπτερος ὁ βερβερίνειος* (Lasiopterus berberina), ὅστις ἔχει πτέρυγας ὑπὸ τριχῶν κεκαλυμμένας καὶ ὀδοντωτὰς κατὰ τὴν περιφέρειάν των καὶ χρῶμα χρυσομελανόν. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων φυτῶν καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ φυτοῦ βερβερίνη. Τὸ εἶδος Lasiopterus cerealis προσβάλλει τὰς ῥίζας τῆς κριθῆς καὶ τῆς σικάλεως, ὁ Lasiopterus carophila τὰ ἄνθη τοῦ καρότου καὶ ὁ Lasiopterus berlesiana τοὺς καρποὺς τῆς ἐλαίας, προκαλῶν κηλῖδα (ξεροβοῦλλα). Δ. Ν. Π.—Ε. Τ. Ε.

λασιοπώγων (ὁ) (Lasiopogon) /*Ζῳολ.*—/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας καλυπτομένας ὑπὸ πτιλωδῶν ἀποφύσεων ἐν εἴδει τριχῶν ὑπολεύκου χρώματος μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη κατὰ κεφαλίδας διατεταγμένα. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς νοτίους τῆς Ἀφρικῆς χώρας. Δ. Ν. Π.

λάσιος, —α, —ον· ὁ ἔχων τὸ τρίχωμα πυκνόν, δασύθριξ, πυκνόμαλλος, μαλλιαρός: «λάσιον στῆθος», «πόδες λάσιοι», «οἱ Κύκλωπες ἦσαν λάσιοι καθ' ὅλον τὸ σῶμα».

λάσιος (ὁ) (Lasius) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρμηκιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Οἱ λάσιοι, γενικῶς, εἶναι μύρμηκες μετρίου μεγέθους, οἵτινες παρουσιάζουσι τὸ ἐξῆς χαρακτηριστικὸν φαινόμενον: νὰ διατρέφωσι ψύλλους ἐντὸς τῶν μυρμηκιῶν των. Αἱ προνύμφαι των εἶναι πάντοτε ἐγκεκλεισμέναι ἐντὸς μεταξοειδοῦς βομβυκίου. Ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν εἰδῶν εἶναι ὁ *λάσιος ὁ ἐξωτικὸς* (Lasius alienus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τοὺς κήπους καὶ τοὺς λειμῶνας καὶ ἔχει χρῶμα πυρρόφαιον. Ἀναδίδει δριμεῖαν μυκώδη ὀσμήν, συχνάκις δὲ εἰσέρχεται καὶ εἰς τὰς ὀψοθήκας τῶν οἰκιῶν καὶ κατατρώγει τὰ διάφορα τρόφιμα. Δ. Ν. Π.

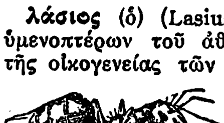

Λάσιος ὁ ἐξωτερικός.

Λάσιος [*Μυθ.*]. Μνηστὴρ τῆς Ἱπποδαμείας, κατὰ τὸν παρὰ Παυσανίᾳ μῦθον (ΣΤ' 21, 10), φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Οἰνομάου. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀναγιγνώσκεται ἐπὶ ἀρχαίας ἀγγειογραφίας παρὰ τὴν παράστασιν ἑνὸς σατύρου καὶ ἐπὶ νομισμάτων τῆς Κατάνης παρὰ τὴν προτομὴν νεαροῦ Διονύσου· πιθανῶς σχετίζεται μετὰ τῆς βακχικῆς λατρείας. —Π.

λασιόσπερμοι (οἱ) [*Βοτ.*]. Καλοῦνται οὕτως οἱ καρποί, οἵτινες περικλείουσι σπέρματα περιβαλλόμενα ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν. Δ. Ν. Π.

λασιόστερνος (ὁ, ἡ) —ον (τό)· ὁ ἔχων τὸ στέρνον λάσιον, τὸ στῆθος μαλλιαρό.

λασιόστολος (ὁ) (Lasiostolus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νυκτοβίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τενεβριονιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη κανθάρων ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ τὸ Τουρκεστάν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *λασιόστολος ὁ τριχωτὸς* (Lasiostolus pubescens), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος μὲ σῶμα ἐπίμηκες, μὲ ἔλυτρα φέροντα μικρὰς ἀποφύσεις καὶ χρῶμα μελανόφαιον. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κριμαίαν. Δ. Ν. Π.

λασίουρος (ὁ) (Lasiurus) [*Ζῳολ.*]. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *χειροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *φυλλορινιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη ἀμερικανικῶν νυκτερίδων. Ἐκ τῶν γνω-

Digitized by Google

στοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λασίουρος ὁ βόρειος* (Lasiurus borealis), ὅστις ἔχει μῆκος 30 περίπου ἑκατοστ., ἀνεπτυγμένας πτέρυγας καὶ χρῶμα φαιὸν μὲ κοιλίαν ὑπόλευκον καὶ λευκὴν λωρίδα ἑκατέρωθεν τῶν πλευρῶν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Χιλήν. Δ. Ν. Π.

λασιόφιλος (ὁ) (Lasiophilus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ροπαλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σατυριδῶν*, περιλαμβάνον ὡραίας ψυχὰς ἰθαγενεῖς τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν ὀκτὼ εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *λασιόφιλος ἡ κίρκη* (Lasiophilus circe), ὅστις ἔχει σῶμα λεπτόν, κομψόν, χρώματος πορφυροῦ μὲ μελανὰς στιλπνὰς κηλῖδας κατὰ τὴν ῥάχιν καὶ ἰώδεις κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Βενεζουέλαν. Δ.Ν.Π.

λασιοχλόη (ἡ) (Lasiochloe) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐνιαυσίους πόας μὲ ἄνθη διπλᾶ, ὧν τὰ ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶσιν εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικήν. Δ. Ν. Π.

λασίοψις (ἡ) (Lasiopsis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μηλολονθιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λασίοψις ἡ ῥιζοφάγος* (Lasiopsis rhizophagus), ἥτις ἔχει χρῶμα φαιοϋπέρυθρον. Ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ διαφόρων φυτῶν καὶ τρώγει τὰς ῥίζας των, ἐξ οὗ καὶ *ῥιζοφάγος* ἀπεκλήθη. Δ.Ν.Π

Λασιών (καὶ *Δασιών*) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]* Ἡ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς ἠλειακῆς Ἀκρωρείας. Ἔκειτο εἰς τὸ μέσον τοῦ σχήμα ἁλωνίου ἔχοντος καταφύτου ὀροπεδίου τῆς Φολόης (Κάπελης). Ἐκτίσθη ὑπὸ Ἀρκάδων, ὑπὸ τῶν ὁποίων καὶ κατῳκεῖτο ἐν ἀρχῇ, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι πόλεις τῆς Ἀκρωρείας. Μετὰ τούτων συνανεμίγησαν ὅμως φαίνεται καὶ Ἐπειοὶ κατὰ τὴν εἰς Ἠλείαν ἐπιδρομὴν τῶν Αἰτωλῶν, συμμάχων τῶν ἐπιδραμόντων τὴν Πελοπόννησον Δωριέων. Ἀλλὰ κατεκτήθη πολὺ ἐνωρὶς ὁ Λασιὼν ὑπὸ τῶν Ἠλείων. Κατὰ τὸν μεταξὺ Ἠλείων καὶ Σπαρτιατῶν πόλεμον (402—400 π.Χ.) ὁ Λασιὼν ἠλευθερώθη ἀπὸ τῶν Ἠλείων, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ πόλεις τῆς Ἀκρωρείας. Ἀλλὰ κατὰ τὸν μεταξὺ Ἀρκάδων καὶ Ἠλείων πόλεμον (365—364 π. Χ.), οἱ Ἠλεῖοι, ἐπειδὴ οἱ Ἀρκάδες προσηρτησαν τόν τε ἀπὸ τοῦ 400 π. Χ. ἐλεύθερον Λασιῶνα, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς Ἀκρωρείας εἰς τὴν χώραν των, ἐκ πάθους κατὰ τῶν Ἠλείων, ἀποστάντων ἀπὸ τῆς πρὸς τοὺς Θηβαίους συμμαχίας των, ἀνακατέλαβον τὸν Λασιῶνα καὶ ὅλην τὴν Ἀκρώρειαν, ἠναγκάσθησαν ὅμως νὰ ἐγκαταλίπωσι τὴν ἀνακτηθεῖσαν χώραν κατόπιν ἐπιθέσεως ἐναντίον των πολυαριθμοτέρων Ἀρκάδων, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ πάλιν περιῆλθεν ἡ Ἀκρώρεια. Ἀποσπασθεὶς βραδύτερον ἀπὸ τῶν Ἀρκάδων ὁ Λασιὼν προσηρτήθη εἰς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Ἀφῄρεσαν ὅμως τοῦτον ἀπὸ ταύτης οἱ Ἠλεῖοι μετὰ τὴν παρὰ τὴν Δύμην νίκην των κατὰ τῶν Ἀχαιῶν, ὡς σύμμαχοι τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Κλεομένους, ὅτε καὶ τὴν Ψωφίδα τῆς Ἀρκαδίας κατέλαβον. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπώλεσαν οἱ Ἠλεῖοι τὸν Λασιῶνα, καταληφθέντα κατὰ τὸ 217 π. Χ. ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Ε' καὶ παραδοθέντα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τοὺς Ἀχαιούς. Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τῆς πόλεως, ἥτις καὶ τελείως κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου κατὰ τὸ 395 μ. Χ. Ἐρείπια τῶν τειχῶν καὶ ἄλλων οἰκοδομημάτων τῆς πόλεως διασῴζονται παρὰ τὸ χωρίον Κούμανι τῆς Φολόης, εἰς θέσιν Κούτι (Παλιόκαστρο) καὶ πλησίον τῆς συμβολῆς δύο ρυάκων, οἵτινες εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων πηγῶν τοῦ Λάδωνος (ἀρχαίου Σελλήεντος). Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας φαίνεται ὅτι ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Λασιῶνος εἶχε κτισθῆ φραγκικός τις πύργος, ὡς μαρτυροῦν τὰ ἐρείπια αὐτοῦ. ΚΑΨ.

Λάσκ (Lask), *Αἰμίλιος*. Ἐγεννήθη τῷ 1875 ἐν Wadovice τῆς Αὐστρίας, ἐγένετο καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Ἀϊδελβέργῃ καὶ ἀπέθανε τῷ 1915. Ὁ Λάσκ εἶναι εἷς τῶν σπουδαιοτέρων μαθητῶν τοῦ Windelband. Διατηρῶν τὴν ἀξιολογικὴν θεωρίαν τοῦ διδασκάλου του, ἐπιδιώκει νὰ ἀναπτύξῃ διδασκαλίαν περὶ τῶν κατηγοριῶν τῶν κατηγοριῶν («Form der Form)» διὰ δὲ τῆς διδασκαλίας ταύτης, ἥτις δύναται νὰ κληθῇ «λογικὴ τῆς φιλοσοφίας» διανοίγεται ἡ ὁδὸς εἰς νέαν μεταφυσικήν. Ἐν τῇ «Διδασκαλίᾳ περὶ τῆς κρίσεως» ὑπερβαίνει ὁ Λάσκ τὸ ἐπέκεινα τοῦ ὀρθοῦ καὶ ἐσφαλμένου κειμένου. Σ. Μ. Κ.

λασκάδα *[Ναυτ]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν μας γλώσσης, ἐκ τοῦ ἐνετικοῦ lascada, σημαίνων κυρίως τὸν ἄνεμον, ἡ συσχετικὴ θέσις τῆς κοίτης τοῦ ὁποίου εἶναι ὡς πρὸς τὸ σκάφος ὀλίγον τι πρύμνηθεν τοῦ ἐγκαρσίου· δηλαδὴ τὸν φορὸν ἄνεμον τοῦ ἐπισήμου ὀνοματολογίου. Ἀλλὰ καὶ ἐπιρρηματικῶς συχνοτάτης χρήσεως: «ἀρμενίζω λασκάδα», δι' ὃ καὶ λέγομεν διὰ τὴν τοιαύτην ἱστιοδρομίαν ὅτι «λασκάρομεν τὶς σκότες τῶν τρέγων» (=κατὰ τὴν φορὸν ἱστιοδρομίαν παρεώνται τι οἱ πόδες τῶν μειζόνων). Οἱ τῶν μικρῶν ἱστιοφόρων ναυτικοὶ μεταχειρίζονται συνηθέστερον ἀντὶ τοῦ ὅρου *λασκάδα* τὸν «πρῶτα - δεύτερα». Σ. Ε. Λ

Λὰς-Κὰζ (Las Cases), *Ἐμμανουὴλ - Αὐγουστῖνος - Ἰωσήφ*. Γάλλος ἱστορικὸς (1766—1842). Ἱσπανικῆς καταγωγῆς, ὑπηρέτησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ναυτικόν. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν μετηνάστευσε μετ' ἄλλων εὐγενῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, μετέσχε τῆς ἀποβάσεως τοῦ Quiberon (1795) καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν ἐπὶ τῆς ὑπατίας τοῦ Ναπολέοντος. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Βατερλὼ ἠκολούθησε τὸν Ναπολέοντα εἰς τὴν Ἁγίαν Ἑλένην, ὁπόθεν ἀπηλάθη· ὁδηγηθεὶς εἰς Εὐρώπην ἐφυλακίσθη καὶ ἀφέθη ἐλεύθερος μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ναπολέοντος ἐν Ἁγίᾳ Ἑλένῃ. Ἐδημοσίευσεν: «Ἀπομνημονεύματα τῆς Ἁγίας Ἑλένης», «Αὐτοβιογραφίαν» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Λασκαράτος, *Ἀνδρέας*. Μέγας Ἕλλην σατιρικός. Ἐγεννήθη ἐν Ληξουρίῳ τῇ 1ῃ Μαΐου 1811. Ὁ πατήρ του ἐλέγετο *Γεράσιμος* καὶ ἡ μήτηρ του *Στυλιανή*, τὸ γένος *Μάνεση*. Ἡ οἰκογένειά του φέρει καὶ τὸ ἐπίθετον *Τυπάλδος*. Ἀνατροφὴν καὶ μόρφωσιν ἔλαβεν ἀρτιωτάτην, καθόσον εἶχεν ἀρίστους διδασκάλους, τὸν G. - B. Bartolocci, λόγιον Ἰταλόν, διὰ τὴν ἰταλικήν, καὶ τὸν Νεόφυτον Βάμβαν, διαμένοντα τότε ἐν Κάστρῳ τῆς Κεφαλληνίας, διὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸν ἐτελειοποίησε κατόπιν ἐν Ληξουρίῳ ὁ Εὐγένιος Διογένης. Εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν ὁ θεῖός του Δ. Δελλαδέτσιμας τὸν προσέλαβεν εἰς Κέρκυραν, ὅπου ὑπηρέτει ὡς δικαστής, καὶ ἐνεπιστεύθη τὴν μόρφωσίν του εἰς τὸν ποιητὴν Ἀνδρέαν Κάλβον καὶ εἰς τὸν ἐκ Τοσκάνης τῆς Ἰταλίας ἑλληνιστὴν Βικέντιον Ναννούτσην, ἐξ ὧν ὁ μὲν τὸν ἐδίδαξε τὴν τέχνην τοῦ συνθέτειν, ὁ δὲ τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ῥητορικήν. Ἐνεγράφη κατόπιν εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας καὶ ἤκουσε τὸν καθηγητὴν Π. Καρούσον εἰς τὰ νομικὰ καὶ τὸν Ἰ. Κοραντινὸν εἰς τὰ μαθηματικά. Εἶχε κλίσιν πρὸς τὴν ἰατρικήν, ἠναγκάσθη ὅμως ν' ἀκολουθήσῃ τὴν νομικὴν κατ' ἀξίωσιν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ θείου του, οἵτινες τὸν προώριζον διὰ τὴν πολιτικήν. Διωρίσθη τότε πρωτοκολλητὴς εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον Ἀργοστολίου καὶ κατόπιν βοηθὸς εἰς τὴν γραμματείαν τῆς γερουσίας ἐν Κερκύρᾳ. Οὔτε ὅμως εἰς τὴν μίαν, οὔτε εἰς τὴν ἄλλην θέσιν ηὐδοκίμησε, διότι ἡ φύσις καὶ ῥοπή του τὸν ἐκάλουν πρὸς ἄλλα πεδία δράσεως. Ἐγνώρισε τότε ἐν Κερκύρᾳ τὸν ἐθνικὸν ποιητὴν Δ. Σολωμόν, εἰς ὃν ἔδειξε τὰ πρῶτα σατιρικὰ του ποιήματα καί τινας μεταφράσεις Ἰταλῶν ποιητῶν, ἐξ ὧν ὁ Σολωμὸς ἀπεκόμισε καλὴν ἰδέαν περὶ τοῦ μέλλοντός του. Ἀργότερον μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ παρηκολούθησε τὰ νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πίζης, λαβὼν τὸ δίπλωμα τῆς νομικῆς τῷ 1839. Παρηκολούθησεν ἐπίσης μαθήματα ἐπὶ ἓν ἔτος εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων καὶ ἐπὶ δύο ἔτη εἰς τὴν Τοσκάνην. Ἐπέστρεψεν ἔπειτα εἰς Ληξούριον καὶ διωρίσθη δικαστὴς παρητήθη τῆς θέσεώς του τῷ 1843.

Ἀνδρέας Λασκαράτος.

Ἔχων ἔμφυτον τὴν κλίσιν πρὸς τὴν λογοτεχνίαν, ἐταξίδευσε τῷ 1845 εἰς Κρήτην, διὰ νὰ μελετήσῃ τὴν κρητικὴν διάλεκτον καὶ τὰ εἰς αὐτὴν γεγραμμένα ποιήματα, διὰ νὰ τὰ ἐκδώσῃ ἀργότερον. Ἀπέτυχεν ὅμως τοῦ σκοποῦ του, διότι, ὡς ὁ ἴδιος λέγει εἰς τὴν «Αὐτοβιογραφίαν» του, δὲν εὗρεν ἀνθρώπους μορφωμένους, ἱκανοὺς νὰ τὸν βοηθήσουν εἰς τὰς ἐρεύνας του. Εὗρε μόνον, ὡς λέγει, κατὰ τὴν διαδρομήν του ἐκ Πατρῶν, Μεσολογγίου, Κορίνθου, Πειραιῶς, Ἀθηνῶν καὶ Σύρου, τοὺς σχολαστικούς, γραμματικοὺς λογιωτάτους, ὁμιλοῦντας μεταξύ των μίαν γλῶσσαν νεκρὰν καὶ ἀφίνοντας τὸν λαόν, «τὸ σῶμα τοῦ Ἔθνους, στὸ σκοτάδι».

Ἐπέστρεψε τότε εἰς Ληξούριον καὶ τῷ 1846 ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν Πηνελόπην Κοργιαλένιου, ἡ ὁποία, μὲ τὴν μεγάλην της μόρφωσιν, τὸν ἐβοήθησε σοβαρῶς εἰς ὅλην τὴν λογοτεχνικήν του ἐργασίαν καὶ τὸν ἐστήριξεν εἰς τὰς κρισίμους περιστάσεις τοῦ ἀληθῶς πολυκυμάντου βίου του, φανεῖσα ἀνταξία καθ' ὅλα τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶχε δημοσιεύσει μόνον τὸ σατιρικόν του ποίημα: «Το Ληξούρι εἰς τὰ 1836», κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ποιήματος «La Secchia rapita» τοῦ Al. Tassoni. Τὸ ποίημα τοῦτο ἔγραψε λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τῆς ἐγερθείσης φιλονικίας μεταξὺ τῶν βορείων καὶ νοτίων Ληξουριωτῶν (Μαρτσελάδων - Δέμπονεράδων) διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ λιμένος τῆς πόλεως. Ἔγραψεν ἐπίσης κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο καὶ ἄλλα σατιρικὰ ποιήματα, τὰ ὁποῖα διὰ τὸ ἄσημον, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, εἴτε ἔκαψεν, εἴτε ἐδώρησεν εἰς φίλους του. Ἐξ αὐτῶν σῴζονται μερικὰ παρὰ τῇ οἰκογενείᾳ Βαλαωρίτου.

Καὶ ἡ πολιτικὴ ὅμως κατάστασις τῆς Ἑπτανήσου δὲν τὸν ἀφίνει ἀνεπηρέαστον. Ὁ Λασκαράτος συμπαθεῖ τοὺς μεταρρυθμιστάς. Κατηγορεῖ τοὺς Καταχθονίους ὡς συμφεροντολόγους καὶ τοὺς ῥιζοσπάστας ὡς δημαγωγούς, ἰδίως δὲ τὸν ἀρχηγόν των Λομβάρδον. Θέλων νὰ ὑποστηρίξῃ ἀποτελεσματικώτερον τὰς πολιτικάς του ἰδέας, ὑπέβαλεν ὑποψηφιότητα κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1850 καὶ 1862. Ἐδημοσίευσε τότε καὶ ἐκλογικὸν πρόγραμμα, ἐν τῷ ὁποίῳ μὲ ὠμὴν εἰλικρίνειαν ἀναπτύσσει τὰς ἰδέας του, καταλήγων εἰς τὰ ἑξῆς ἐπιγραμματικά: «Προτιμῶ νὰ φερθῶ κατὰ τὸν τρόπον ὁποῦ καλλίτερα ἤθελε ἀρέσω στὴ συνείδησή μου!» Καὶ κατὰ τὰς δύο ὅμως ἐκλογὰς ἀπέτυχεν.

Ἐξετάζων μὲ τὸ παρατηρητικόν του βλέμμα τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τῆς τότε κοινωνίας, βλέπων τοὺς πολιτικοὺς ἀνηθίκους, τοὺς ἱερωμένους διαστρεβλωτὰς τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ἐκμεταλλευτὰς τῶν προλήψεων τοῦ λαοῦ, τοὺς δημοσιογράφους ὑπηρετοῦντας τυφλῶς κομματικὰ συμφέροντα, καὶ τὸν λαὸν διατελοῦντα ἐν ἀπελπιστικῇ καταστάσει ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ ἰδίως ἀπὸ πνευματικῆς ἀπόψεως, ἐνόμισεν ὅτι τῷ ἐπεβάλλετο νὰ δράσῃ πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ. Κατὰ τὸ 1856 λοιπὸν ἐδημοσίευσε τὸ περίφημον σύγγραμμά του: «Τὰ μυστήρια τῆς Κεφαλονιᾶς, ἤτοι σκέψεις ἀπάνω στὴν οἰκογένεια, στὴ θρησκεία καὶ στὴν πολιτική», μὲ τὴν συνεργασίαν τῆς συζύγου του. Τὸ ἔργον του τοῦτο, ἐπειδὴ ἐκαυτηρίαζεν ὅλας τὰς καταχρήσεις καὶ ῥαδιουργίας ἱερωμένων καὶ πολιτικῶν, καθὼς καὶ τὰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας τοῦ λαοῦ, ἔφερεν ἀναστάτωσιν, καὶ ὁ συγγραφεὺς του κατηγορήθη παρὰ τῶν ὁπωσδήποτε θιγομένων ὡς διαμαρτυρόμενος καὶ ἄθεος. Ἀφωρίσθη τότε ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Κεφαλληνίας Σπυρίδωνος Κοντομιχάλου τὴν 2 Μαρτίου 1856 καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ζακύνθου Νικολάου Κοκκίνη τὴν 16 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς καὶ ἔτους, ὑποστὰς αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του χυδαίους ἐξευτελισμοὺς καὶ σωματικὰς ἔτι κακώσεις ἀπὸ τὸν μαινόμενον ἐκ τυφλοῦ φανατισμοῦ ὄχλον τῶν δύο νήσων. Κατὰ τοῦ συγγράμματος τούτου ἔγραψαν τότε ὁ Θεόδωρος Καροῦσος εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Εἰδήσεων» ἐν Κερκύρᾳ, καὶ ὁ Π. Χιώτης εἰς τὸν Ζ' καὶ Η' τόμον τοῦ περιοδικοῦ «Πανδώρα». Ὑπὲρ δὲ τοῦ συγγράμματος ἔγραψαν αἱ ἐφημερίδες: «Μέλλον», «Σφῆκα», «Κόλασις», «Τραμποῦκος» καὶ «Ἀστὴρ τῆς Ἀνατολῆς» καὶ αἱ εὐρωπαϊκαί: «Daybladet» (17ης Ἰουνίου 1868), «Daystelegrafen» (23ης Ἰουνίου 1868), «Tolbets Aris» (26ης Ἰουνίου 1868), «Hadesler Dannerishe» (10ης Ἰουλίου 1868), «Westminster Review» (1ης Ἰανουαρίου 1857), «Saturday Review» (23ης Ἰουλίου 1864). Ἔγραψαν ἐπίσης εὐνοϊκὰ ὁ φίλος του Ἄγγλος συνταγματάρχης Whittingham εἰς τὸ βιβλίον του: «Four years in the Ionian islands» (σελ. 250 κ. ἑξ.) καὶ ἡ Lady Stangford εἰς τὸ βιβλίον της: «The eastern shores of the adriatic in 1863 with a visit to Montenegro» (σελ. 72 κ. ἑξ.). Ἐκ τῶν συνεχῶν διώξεων καὶ ἐξευτελισμῶν, τοὺς ὁποίους ὑπέστη τότε, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1857, διδάσκων τὴν ἰταλικὴν καὶ ἑλληνικήν. Μὴ ἐπαρκῶν ὅμως εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς οἰκογενείας του, ἐπανῆλθεν εἰς Ζάκυνθον, ὅπου ἤρχισε, τὴν 5ην Μαΐου 1859, τὴν ἔκδοσιν τῆς οἰκογενειακῆς, ὅπως τὴν ἐτιτλοφόρησεν, ἐφημερίδος: «Λύχνος». Ἡ ἐφημερὶς αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ 49 ὀκτασέλιδα φυλλάδια, ὧν τὰ 14, 15, 16, 17, 21, 29, 34 καὶ 38 φέρουν τίτλον: «Λυχνιές, Ἐφημερὶς Πολεμική», διότι εἰς αὐτὰ ἠναγκάσθη νὰ πολεμήσῃ τοὺς διώκτας του, ἰδίως δὲ τὸν Λομβάρδον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καταγγελθεὶς ἐπὶ ἐξυβρίσει ἐδικάσθη εἰς τετράμηνον φυλάκισιν καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὰς φυλακὰς Κεφαλληνίας, ὅπου ὑπέστη πολλὰς ταπεινώσεις, ἃς ἐκθέτει μαζὶ μὲ τὰς ἐν ταῖς φυλακαῖς παρατηρήσεις του εἰς τὸ βιβλίον του «Le mie sofferenze e le mie osservazioni nelle prigioni di Cefalonia». Κατὰ τὸ 1862 ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον του «Ἡ καταδρομές μου ἐξ αἰτίας τοῦ Λύχνου», ὅπου καταφαίνεται ὄχι μόνον λογοτέχνης ἀπαράμιλλος, ἀλλὰ καὶ πολιτικὸς νοῦς. Τῷ 1865 ἐδημοσίευσε τὴν «Στιχουργικήν» του, τῆς ὁποίας πληρεστέραν ἔκδοσιν ἔκαμε τῷ 1877 εἰς τὸ περιοδικὸν «Παρνασσὸς» ἐν Ἀθήναις. Τῷ 1868 ἐξέδωκε τὴν «Ἀπόκριση στὸν ἀφορεσμὸ τοῦ 1856», ὅπου μὲ πολλὴν τέχνην σατιρίζει τοὺς «ἀφορεστίδες» καὶ τὰς θρησκευτικὰς προλήψεις. Ἡ τότε Ἱερὰ Σύνοδος τὸν κατήγγειλεν εἰς τὰ ποινικὰ δικαστήρια καὶ τὸ πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως προέβη εἰς τὴν κατάσχεσιν 30 ἀντιτύπων, τὰ ὁποῖα ἔστειλεν ὁ Λασκαρᾶτος εἰς τοὺς ἐκεῖ συνδρομητάς του. Τὴν 13ην Νοεμβρίου 1869 ἔγινεν ἡ δίκη αὕτη εἰς τὸ κακουργιοδικεῖον Ἀργοστολίου, τὸ δὲ δικαστήριον τῶν ἐνόρκων, προεδρευόμενον ἀπὸ τὸν Ἀνδρέαν Μομφερρᾶτον, ἠθῴωσε τὸν Λασκαρᾶτον

ρᾶτον, καίτοι ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου, μὲ τὰς συχνὰς καὶ σκοπίμους διακοπάς του, τὸν ἠνάγκασε νὰ διακόψῃ τὴν ἀπολογίαν του. Κατὰ τὴν δίκην ταύτην οὐδεὶς δικηγόρος ἠθέλησε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ὑπεράσπισίν του καὶ συνήγορός του διωρίσθη παρὰ τοῦ δικαστηρίου ὁ νομομαθὴς Ν. Βαλσαμάκης.

Ὁ Λασκαρᾶτος, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὴν ἀθώωσίν του ταύτην, ἐδημοσίευσεν, εὐθὺς ἀμέσως, τὸ νέον του ἔργον «Ἡ δίκη μου μὲ τὴ Σύνοδο», ἐν τῷ ὁποίῳ βλέπει τις ὁλόκληρον τὴν ἀπολογίαν του εἰς τὰς ἀπευθυνθείσας κατηγορίας. Κατηγορήθη ἐπίσης τότε καὶ ὡς ὑβριστὴς τοῦ βασιλέως, διότι εἰς τὸ 49ον φυλλάδιον τοῦ «Λύχνου» του ἐσατίριζε καυστικώτατα τὴν ἀπόφασιν τοῦ δημάρχου Ἀθηναίων περὶ κατασκευῆς διὰ πανελληνίων ἐράνων χρυσῆς κολυμβήθρας διὰ τὴν βάπτισιν το τότε γεννηθέντος διαδόχου τοῦ θρόνου. Ἀπηύθυνεν ὅμως τότε προσωπικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ἀπηλλάγη τῆς κατηγορίας.

Τῷ 1872 ἐδημοσίευσε σειρὰν ποιημάτων μὲ τὸν τίτλον «Στιχουργήματα», πολλὰ τῶν ὁποίων ἐμελοποιήθησαν καὶ ᾄδονται εἰσέτι ἐν Κεφαλληνίᾳ. Τὰ ποιήματα ταῦτα εἶναι λυρικὰ καὶ σατιρικὰ καὶ ἤρεσαν πολὺ εἰς τοὺς ποιητὰς Ἰούλιον Τυπάλδον καὶ Ἀριστ. Βαλαωρίτην καὶ εἰς τὸν λόγιον Κερκυραῖον Ἰάκωβον Πολυλᾶν. Εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην περιέχεται καὶ τὸ ὑπέροχον ἐκεῖνο σονέττο πρὸς τὴν σύζυγόν του. Τῷ 1867 ὁ καταστρεπτικὸς σεισμὸς τοῦ Ἰανουαρίου κατηρείπωσε τὴν μικρὰν ἔπαυλίν του εἰς τὰ Ριτσᾶτα, ἐξοχὴν εἰς τὰ βόρεια τοῦ Ληξουρίου. Τῷ 1876 ἐδημοσίευσε τοὺς Βίους τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου τοῦ Μεγάλου κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ, μὲ πολλὰς προσθήκας ἰδικάς του. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης τότε εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις ἐκδιδόμενον περιοδικὸν «Βύρων» θρησκευτικοκοινωνικὰς πραγματείας περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ κατὰ τῆς μασωνικῆς μυστικότητος.

Τῷ 1886 ἐδημοσίευσε τὸ σοβαρώτερον τῶν ἔργων του μὲ τὸν τίτλον «Ἰδοὺ ὁ ἄνθρωπος, ἢ χαρακτῆρες», ἐν τῷ ὁποίῳ διαλάμπει ἡ βαθεῖα μελέτη τῆς κοινωνίας, ἡ ἀνατομικὴ ἐξέτασις τῶν διαφόρων ἀνθρωπίνων τύπων. Ὁ μελετῶν ἐπισταμένως καὶ ἐν ἀντιπαραβολῇ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ Λασκαράτου, τοῦ Θεοφράστου τῶν ἀρχαίων καὶ τοῦ Γάλλου La Bruyère, θὰ ὁμολογήσῃ ὅτι ἐν πολλοῖς οἱ ὑπὸ τοῦ Λασκαράτου περιγραφόμενοι εἶναι ἀνώτεροι κατὰ τὴν ψυχολογικὴν παρατήρησιν καὶ κατὰ τὴν ἁπλότητα τοῦ ὕφους.

Παρ' ὅλον τὸν διωγμόν, ὃν ὑπέστη ἕνεκα τῆς ἐργασίας του ταύτης, παρ' ὅλην τὴν οἰκονομικήν του καταβαράθρωσιν, δὲν ἀπεγοητεύθη. Ἐνέτεινε τὰς προσπαθείας του, ἐπάλαισεν, ἐμόχθησε, μὲ τὴν ἀκράδαντον πίστιν ὅτι ὁ ἀγών του θὰ δικαιωθῇ. Ὁ ἐξετάζων τὴν προσωπικότητά του θὰ τὸν εὕρῃ πρότυπον τιμίου ἀνθρώπου καὶ ὑπερόχου οἰκογενειάρχου. Ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ βίου του δὲν παρουσίασε καμμίαν ἀντίφασιν καὶ ἀποθανὼν τὴν 23 Ἰουλίου 1901 ἐκηδεύθη ἐκκλησιαστικῶς, ἀρθέντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἀφορισμοῦ παρὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῇ εἰσηγήσει τοῦ τότε ἐπισκόπου Κεφαλληνίας Γερασίμου Δώριζα, φίλου τοῦ ποιητοῦ.

Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἑξῆς ἔργα του: «Οἱ στοχασμοί, ἤτοι συλλογὴ σοφῶν γνωμικῶν εἰς ἑλληνικὴν καὶ ἰταλικὴν γλῶσσαν» (1921). Μετάφρασις τῆς «Αὐτοβιογραφίας» του, ἐκ τῆς ἰταλικῆς ὑπὸ Χ. Ἀντωνάτου (1929). Μετάφρασις τοῦ προαναφερθέντος ἔργου του «Le mie sofferenze e le mie osservazioni nelle prigioni di Cefalonia» ἐκ τῆς ἰταλικῆς ὑπὸ Χ. Ἀντωνάτου, «Ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ δοξασίαι τῆς Κεφαλονιᾶς» (1924). Εἶχεν ἐπίσης δημοσιεύσει ζῶν πολλὰ ποιήματα καὶ πεζὰ εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ («Ἑβδομάς», «Βύρων», «Διαβολαποθήκη», «Μοῦσαι», «Κυψέλη», «Παρνασσός», «Παναθήναια», «Ποικίλη Στοὰ» κτλ.). Μένουν ἔτι ἀδημοσίευτα τὰ ἑξῆς: Μετάφρασις τῆς «Κολάσεως» τοῦ Dante. Μετάφρασις τῆς «Ποιητικῆς τέχνης» τοῦ Boileau. Μετάφρασις ποιημάτων τοῦ Οὐγκώ. «Μῦθοι καὶ χαραχτῆρες ἔμμετροι», «Ἡ πτῶσις τῆς Τρωάδος» τραγῳδία. «Ἡ ἄδικη κα[...]ρα ἢ ὁ ἀφορεσμός μου». «Τέχνη τοῦ δημηγορεῖν καὶ συγγράφειν». «Δοκίμιον ποιητικῆς τέχνης». «Θρησκεία» πραγματεία ἠθικοκοινωνικοθεολογική. Συλλογὴ ...σέμνων νεανικῶν στιχουργημάτων. Συλλογὴ ποιημάτων. «Τὰ μυστήρια τῆς Κεφαλονιᾶς» (1882—1883), κατ' ἀναθεώρησιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1856. «Στιχουργικὴ ἐπηυξημένη». «Μετατύμβιον». Ἡ ἀλληλογραφία του μὲ διαφόρους λογίους τῆς ἐποχῆς του.

Χ. ΑΝΤΩΝΑΤΟΣ

Ἡ ποίησις τοῦ Λασκαράτου. Τὰ κυριώτερα ποιητικὰ ἔργα τοῦ Λασκαράτου δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς σατιρικὰ ἐπύλλια, ἐπὶ θεμάτων τοπικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον, στερούμενα δέ, κατὰ τὸν μετριόφρονα ποιητήν, ἱκανῆς φαντασίας. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὸ καθαρῶς τεχνικὸν αὐτῶν μέρος, ὁ Λασκαρᾶτος στιχουργεῖ κατὰ κανόνα ἐπὶ τοῦ ἰαμβικοῦ ἑνδεκασυλλάβου (καταληκτικοῦ, τοῦ μεγαλυτέρου πραγματικοῦ στίχου ἐν τῇ νεοελληνικῇ ποιήσει», κατὰ τὴν ἰδιότροπον «Στιχουργικὴν» τοῦ Λασκαράτου), οἰκείου παρὰ τῇ ποιήσει τῆς Ἑπτανήσου, ἐν ᾧ λόγῳ ὁ δεκαπεντασύλλαβος παρὰ τῇ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν οὐσιαστικωτέραν ποιητικὴν σύστασιν τοῦ ἔργου, ἡ ἐξέλιξις αὐτοῦ δὲν ἦτο ἀνταξία πρὸς τὸν ἐκπονήσαντα τὴν πρώτην πολλοῦ λόγου ἀξίαν νεοελληνικὴν στιχουργικήν· οὕτως, ἡ ὁμοιοκαταληξία παρουσιάζεται ἡ τῆς πρώτης χρήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ προφανῶς ἠμελημένη, εἴτε καὶ ὅλως πλαστὴ («παραξενάδες», «ἐραστάδες»), ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπειρόκαλος καὶ ἐκτεθειμένη εἰς χασμῳδίας καὶ σφῆνας· ὁ δ' ἐπίσης συχνότατος διασκελισμός, συνδυαζόμενος πρὸς συντακτικὰς ἀνωμαλίας, παρέχει δυσχέρειάν τινα πρὸς ἀβίαστον σύλληψιν τοῦ νοήματος. Ὁ Λασκαρᾶτος ὑπελάμβανε τὴν ἐπιμέλειαν ἀπαραίτητον ἰδίως διὰ τοὺς ἀνομοιοκαταλήκτους (λυτοὺς) στίχους («ὁριστικῶς ἀνυπόφερτες εἶναι ἐδῶ οἱ περιττὲς ἢ ὀκνηρὲς λέξεις». «Χρειάζεται τὸ διάλεγμα τῶν ἀποτελεσματικώτερων λέξεων καὶ ἡ τοποθέτησή τους στὸ τέλος τοῦ στίχου»).

Διδακτικὴν ποίησιν χαρακτηρίζει τὴν σάτιραν ὁ Λασκαρᾶτος («Δοκίμιον ποιητικῆς»)· καὶ ὄντως τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἀποτελεῖ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν εἰδοποιὸν διαφορὰν αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἁπλῶς κωμικοῦ. Ὁ Λασκαρᾶτος παρέμεινε ξένος καὶ πρὸς τὴν φιλολογικήν, ἄπρακτον καὶ ἁπλῶς πρὸς ψυχαγωγίαν φιλοτεχνουμένην σάτιραν, ἣν ἐχειρίσθησαν παρ' ἡμῖν ὁ Ροΐδης, ὁ Χ. Ἄννινος καὶ ὁ Π. Δημητρακόπουλος κυρίως, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν φιλοσοφικήν, ἥτις, ἀποτελοῦσα τὸν ἕτερον πόλον τῆς ἀνωτέρω, ὀλίγον δὲ ἀφισταμένη τοῦ οἴκτου, ἔσχεν ἀντιπροσώπους ἐν τῇ τέχνῃ μὲν τὸν Πτωχοπρόδρομον ὡς εὐτελέστερον, τὸν Μεφιστοφελῆ δὲ ὡς ὑψηλότερον, ἐν τῇ πραγματικότητι δὲ φιλοσόφους ὡς ὁ Σοπενάουερ, ποιητὰς ὡς οἱ Λεοπάρδι, Μπωντελαίρ, Λαφόργκ, καὶ ἐν τῇ νεοελληνικῇ λογοτεχνίᾳ τὸν Κ. Παλαμᾶν ἐν μέρει («Σατιρικὰ Γυμνάσματα»), τὸν Κ. Π. Καβάφην καὶ τὸν Κ. Καρυωτάκην («Σάτιρες»). Εἰς τὴν τρίτην, τὴν καὶ κλασσικὴν μορφὴν τῆς σατίρας ἀνήκει ὁ Λασκαρᾶτος ἀπὸ πεποιθήσεως καὶ χαρακτῆρος, τὴν πολεμικήν, τὴν ἐνεργόν, ἥτις ἀναπτυχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἱππώνακτος, τοῦ Ἀρχιλόχου, τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ αὐτοῦ τοῦ Σωκράτους, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ Αἰσώπου, ὁριστικῶς δὲ διαμορφωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Λουκιλίου, τοῦ Ὁρατίου καὶ τοῦ Ἰουβενάλη, ποικίλλει κατὰ τὸ ἀντικείμενον εἰς πολιτικὴν (ἔνθα κατατάσσονται καὶ οἱ ἡμέτεροι Κλεάνθης Τριαντάφυλλος, Καρύδης, Σουρῆς καὶ ἐν μέρει ὁ Π. Δημητρακόπουλος), κοινωνικὴν καὶ θρησκευτικήν, ἔνθα, εἰς ἀμφοτέρας, κατατάσσεται καὶ ὁ Λασκαρᾶτος.

Ἀλλὰ μεγάλου μέρους τῆς στρατευομένης σατίρας ταύτης (ἀποτελούσης συνήθως τὸ πάρθιον βέλος κατὰ τῶν πολιτικῶν, κοινωνικῶν καὶ θρησκευτικῶν μεταρρυθμίσεων ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ πολιτισμοῦ), ἡ πικρόχολος διάθεσις προέρχεται ἐκ συμφερόντων προσωπικῶν· ἀμέτοχος πάσης τοιαύτης ὑποθέσεως ὁ Λασκαρᾶτος, ἀντιθέτως δὲ φιλελεύθερος ἐξ ἰδιοσυγκρασίας καὶ ἀρχῶν, ἠθικῶς δὲ ἀκέραιος καὶ ἀνεπίληπτος, ἀνέπτυξε μᾶλλον τὸν ἐλάσσονα τόνον τῆς σατίρας ταύτης, τὸν προσκείμενον, ὡς καὶ ἡ στιχουργία του, πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς φιλοπαίγμονος Ἑπτανήσου, φιλοσκώμμων μᾶλλον γενόμενος ἢ δριμύς, καὶ δηκτικὸς μᾶλλον ἢ καυστικός, τοῦτο δὲ κατὰ παρέκκλισιν ἀπὸ τῆς ἰδίας «Ποιητικῆς» («Ἡ σοβαρὰ σάτυρα εἶναι μᾶλλον ὑψωμένη τῆς ἀστείας ἢ γελωτοποιᾶς, ἡ ὁποία θέλγει μᾶλλον τὸν ὄχλον». «Χαρακτῆρας τῆς σατύρας εἶναι ἡ αὐστηρότητα». «Διὰ τὴν σάτυραν τὸ αἴσθημα πρέπει νὰ εἶναι δυνατό: θεία ὀργὴ πρέπει νὰ κινῇ τὸν σατυριστήν...»). Ἀντὶ τῆς ἰησουιτικῆς κακεντρεχείας ἢ τῆς εὐήθους χαιρεκακίας, ἡ σάτιρα τοῦ Λασκαράτου διαπνέεται ὑπὸ καλοκἀγάθου οὕτως εἰπεῖν πανουργίας, ὑπομιμνησκούσης κλασσικὴν προσωπικότητα, ἐπείσακτον μὲν ἐκ τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας, ἀλλ' ἱκανῶς προσαρμοσθεῖσαν καὶ πολιτογραφηθεῖσαν ἔκτοτε παρ' ἡμῖν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεταβυζαντινοῦ ἑλληνισμοῦ, τὸν θυμόσοφον καὶ εὐφυᾶ Μπερτόδουλον· μεταγενέστεροι δὲ τῆς αὐτῆς σχολῆς τύποι ἐδημιουργήθησαν βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Πολ. Δημητρακοπούλου, ἄλλοτε ἐγγύτερον καὶ ἄλλοτε ἀπώτερον, ὁ Ἑπτανήσιος Κόντε Κουρούπης καὶ ὁ ἐκ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος τύπος εὐζώνου, οὗτινος αἱ ἀπομιμήσεις ὑπῆρξαν πολυάριθμοι.

Τοῦ πάθους ἀκριβῶς στερεῖται τοιοῦτος σατιρικὸς ποιητής, ἐκτρεπόμενος μᾶλλον πρὸς σκωπτικὸν παρῳδόν, καὶ πρὸς τὸν τύπον ταραξίου, ὃν ἡ δημώδης νεοελληνικὴ συμπαθῶς ἀποκαλεῖ «σκανταλιάρην». Τὴν ἀπουσίαν δὲ τοῦ κινήτρου τούτου μαχομένη ἡ σάτιρα τοῦ Λασκαράτου, ἥτις, ἐξευρισκομένη πάντοτε μετὰ συμπαθεστάτης περισκέψεως, δὲν ἀποτείνεται ὅμως ἀείποτε πρὸς φυσικὴν πηγήν, προκαλεῖ, ἵνα διατηρήσῃ τὴν ζωηρότητα ἀδιάπτωτον, σώρευσιν παντοειδῶν στοιχείων καὶ εὑρημάτων. Καὶ ἐν πρώτοις, συμφώνως ἄλλως τε καὶ πρὸς τὴν «Ποιητικήν» του («ὁ ἀστεῖος ἐπικὸς ποιητὴς δὲν εἶναι τόσον σκλάβος τῆς γραμματικῆς καὶ τοῦ συντακτικοῦ»), ἡ γλῶσσα αὐτοῦ ἀφθονεῖ, ὑπὸ ἔποψιν τυπικοῦ, ἐξ ἐθελημένων ἀνορθογραφιῶν («κανῶνας», «ὀλέθροιος», «ἐπίρροια», σύναψις τῆς κτητικῆς ἀντωνυμίας πρὸς τὸ οὐσιαστικόν, διπλαῖ αὐξήσεις εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τῶν ρημάτων) καὶ σκοπίμων βαρβαρισμῶν («ἐχθέτω», ἀλλὰ καὶ «ἔγδοση», «ἔχτασις», «φτώση», «λεχτικὸν») καὶ ἐτυμολογικῶν ἀνωμαλιῶν ἢ ἀκυρολεξιῶν («παραγογούμενος», «συλλαβὴ προθύστερη» ἀντὶ παραλήγουσα)· ἐνταῦθα δέον ν' ἀπαριθμηθῇ καὶ πληθὺς κωμικῶς μετημφιεσμένων λέξεων ἑλληνοφανῶν («μανογάλι», «γκαστάλδος», «κλαμπανιστήριο»), ἢ βιαίως προσηρμοσμένων ἰταλικῶν, ὧν ὁ σχηματισμός, καὶ οὐχὶ ἡ ἔννοια, συνήθως ἄγνωστος, ἐξεγείρουν τὴν αἴσθησιν τοῦ γελοίου: πειθήνιον καὶ πάντως χρήσιμον πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διακωμῳδήσεως τὸ λεκτικὸν τοῦτο, εἶναι ἐξ ἄλλου ἐκτεθειμένον εἰς τὸν κίνδυνον τῆς ἀγνοίας, ὡς τὰ τοπικὰ θέματα καὶ εὑρήματα καὶ περιστάσεις τοῦ συνόλου ἔργου, εἴτε εἰς τὴν ἀναγκαιότητα τῆς συνδρομῆς λεξικοῦ ἢ γλωσσαρίου· συνήθως δὲ ὑπὸ συντακτικὴν ἔποψιν σημειοῦται ὁ σολοικισμὸς τῆς ὀνομαστικῆς ἀπολύτου. Δὲν εἶναι οὐχ ἧττον τοιαύτη γλῶσσα ἀνεξάρτητος τῆς ὅλης λοιπῆς ἑπτανησιακῆς παραδόσεως τοῦ πεζοῦ ἰδία λόγου (***Σολωμοῦ*** καὶ *Πολυλᾶ* πεζά), ὁμοίας δὲ προελεύσεως συνέχειαν, ἀλλ' ἐπὶ σφαίρας ὕφους κλασσικοῦ, παρουσιάζει καὶ ἡ ἄλλως ἀνεξήγητος μικτὴ τοῦ Κάλβου («Ὠδαί»).

Δεύτερον δέ, τὸ ὕφος τοῦ Λασκαράτου ἐπιχαρίτως στρυφνόν, διαπνέεται ὑπὸ χροιᾶς κωμικῆς. Ἀλλὰ κατὰ τρίτον λόγον, ἐπέκεινα καὶ γλώσσης καὶ ὕφους, ἡ κωμικὴ πρόθεσις κυριαρχεῖ καὶ περαιτέρω, ἐπὶ τῶν ἐννοιῶν δηλονότι καὶ τῶν νοημάτων. Ἐν μέσῳ τῶν μελετῶν αὐτοῦ τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας ἐπηρεασθεὶς ὁ ποιητὴς ἐκ τοῦ Βοκκακίου, μιμεῖται συχνότατα τὴν ἀφελῆ ἐκείνου ἐλευθεροστομίαν, ὠθῶν ὅμως ταύτην καὶ μέχρις ἀκόσμων ἐλευθεριοτήτων καὶ μέχρι τοῦ βεβιασμένου ἐπιτείνων ἐν οὐ δέοντι. Οὐχ ἧττον, μολονότι ἀναγράψας τὴν ἄδειαν ταύτην ὡς θεμιτὴν παρὰ τῷ σατιρικῷ ραψῳδῷ («τὰ ὅρια τῆς εὐπρεπείας εἰς τὸ λεχτικὸν τοῦ σατιρικοῦ ποιητῆ εἶναι εὐρυχωρότερα· τοῦ συγχωρεῖται νὰ κατεβαίνῃ καὶ νὰ ἐγγίζῃ τὰ χαμερπῆ»), καὶ μολονότι δεχόμενος ὅτι μόνον ὁ δόλος ἀλλ' οὐχὶ τὸ πνεῦμα εἶναι καταδικαστέα ἐλατήρια σατίρας (ὑστερόγραφα εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ποιημάτων» του, 1872, ὑπὸ τὸν τίτλον «Στιχουργήματα»), ἐν τούτοις ὁ ἴδιος βραδύτερον ἀπεκήρυξε τὰς τοιαύτας ὑπερβολάς, καί τινας δὲ διώρθωσεν. Ἔτι πλεῖον, μεταχειρίζεται εἰκονικότητας ἐννοιῶν σκοπίμους, ὁπόθεν, διὰ τῆς μεταφορᾶς τῶν καταλλήλων λέξεων, ἡ εἰκονικὴ παράστασις διανοίγει τὴν θύραν πρὸς ἄκοσμα συγγενῆ ὑπονοούμενα καὶ ἀγχίνους ὑπαινιγμοὺς τοιούτου εἴδους. Ἐλαφρότερα καὶ ἐν ταὐτῷ ἐπαξιώτερα κωμικὰ εὑρήματα ἀποτελοῦν οἱ ἀφελεῖς καὶ ὑποκριτικῶς εὔπιστοι ἀναχρονισμοί του, αἱ συναρτήσεις τόπου καὶ χρόνου ἀφισταμένων ἀλλήλων, αἱ ἀντιμεταθέσεις καταστάσεων καὶ γεγονότων, ὡς ζωηρῶς ἐξυπακούοντα λανθάνουσαν ἀναλογίαν, ἡ εἰρων ἀλληγορία («Γιατὶ τὰ τάλαρα τὰ λένε τάλαρα», «Μονομαχία μεταξὺ Ἀγαμέμνονος καὶ Ἀχιλλέως»), ἡ σοβαροφάνεια ἐν τῷ κωμικῷ καὶ ἡ πολυμήχανος γενικῶς παρῳδία.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὸ περιεχόμενον τοῦ καταλειφθέντος ἔργου, ἀπὸ ἱστορικοῦ καὶ κοινωνικοῦ κατ' ἀρχὰς («Τὸ Ληξούρι εἰς τοὺς 1836», «Ἡ βάρκα κανονιέρα»), ἐνετοπίσθη βραδύτερον εἰς τὸ θρησκευτικὸν («Στιχουργήματα»), ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς τὸ κοινωνικὸν («Ἰδοὺ ὁ ἄνθρωπος» κλπ). Ἀναγραφεὶς διὰ τῶν συγγραφέων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, Γάλλων καὶ Ἰταλῶν, τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν καὶ τῶν ὑπὸ τῆς νοησιαρχικῆς αἰσιοδοξίας ἀγομένων φιλοσόφων, ὁ Λασκαρᾶτος, ὑπὸ τὸ ἔνδυμα ἐριστικοῦ κολαστοῦ προσώπων καὶ ταλανιστοῦ ἐκ τοῦ ἴσου ἐρχομένου, εἶναι ὅμως κατὰ βάθος εὐρέως ἀντικληρικόφρων, ἔτι δὲ περαιτέρω καὶ ἀντιδογματικός· τοῦτο δηλοῖ ἡ ἐξέλιξίς του ἀπὸ συγκεκριμένων ἐπιγραμμάτων πρὸς στηλίτευσιν, εἰς ἀπωτέρων ὁπωσοῦν προθέσεων ἐμπνεύσεις («Γιὰ κάποιες μύτες», «Γιατὶ τὰ τάλαρα τὰ λένε τάλαρα», «Ὁ Λάζαρος», «Δευτέρα Παρουσία», «Τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα»). Ἐνῷ ἡ πρὸς τοὺς ἱερωμένους φανατικὴ ἀντίθεσις τοῦ λαϊκοῦ κηρύγματός του ὡς συνέπειαν ἐνδεχομένην καὶ ἴσως εὐπρονόητον θὰ συνεπήγετο καὶ τὴν παρὰ τῷ λαῷ ποιάν τινα φθορὰν τῆς μεταφυσικῆς ἰδέας, οὐδεμία ὅμως ἐκδήλωσις ἰσοδυνάμου ἀντιπερισπασμοῦ ἀπαντᾷ παρὰ τῷ Λασκαράτῳ: ὄντως, ἡ ρητὴ ὁμολογία πίστεως, ἢ ἡ ἠπεραπολογία θρησκευτικότητος μετὰ ζέσεως καὶ πάθους ἀπουσιάζουν ἐκ τοῦ ἔργου του: ἀλλὰ ταῦτα ὁ ποιητὴς ἀφήνει νὰ συνάγωνται ἁπλῶς, εἴτε ἐξυπακουόμενα ὡς αὐτονόητοι προϋποθέσεις, εἴτε προκύπτοντα ὡς συμπέρασμα τῆς πολεμικῆς τοῦ τιμητοῦ τούτου προσώπων καὶ ἠθῶν. Ἡ ροπὴ οὕτω παρουσιάζεται μονομερής, θίγουσα ἐν πρώτοις τὰ ὄντως ἀσθενῆ καὶ σαπρὰ σημεῖα, θᾶττον ἢ βράδιον ὅμως ἀφ' ἑαυτῆς ἐξωθουμένη, μέχρις ὅτου ν' ἀπειλῇ ἢ καὶ νὰ ἐπιμένῃ νὰ συναποσπάσῃ καὶ τὰς ὄπισθεν αὐτῶν ἱσταμένας ἰδέας τῆς θρησκευτικῆς παραδόσεως, ὧν τὰ πρόσωπα ἐτάχθησαν σύμβολα καὶ φορεῖς. Ἀλλὰ τὸ κενὸν τοῦτο ὁ ποιητὴς ἐπλήρου διὰ τῆς ὑπερόχου ἠθικῆς καὶ διανοουμένης ἰδίας προσωπικότητος, ἀδιαφορῶν ἂν τὸ ἀντάλλαγμα τοῦτο ἐμφανίζῃ ἐνίοτε προβλη-

Digitized by Google

ματικὴν δυνατότητα ἐξαπλώσεως καὶ καρπώσεως ἐκ μέρους τοῦ πολλοῦ πλήθους. Ὁ Ἄβλιχος, ὠχρὸς καὶ ἥσσονος σημασίας μαθητὴς τοῦ Λασκαράτου, ἐξέτεινεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὴν πλευρὰν τοῦ διδασκάλου, μέχρι τοῦ πεδίου πλήρους εἰλικρινείας ἀρνητικῆς.

Ὀλίγα εἶναι τὰ ἐκτὸς τῶν σατιρικῶν λοιπὰ ποιήματα τοῦ Λασκαράτου («Σοβαρὰ κάποια» «Μῦθοι»), ἂν καὶ ἐξ ἐκτενεστάτων παραδειγμάτων ἐν τῇ «Ποιητικῇ» του κατέχομεν τμήματα τραγῳδιῶν («Ἀνδρομάχη») ἡμιτελῶν καὶ ἄλλα. Εἰς ἐπιγράμματά τινα, ὑπενθυμίζει τὰ ἄριστα τῶν τοῦ Σολωμοῦ, ἀφ' ἱκανῆς ὅμως ἀποστάσεως λυρισμοῦ καὶ ἁγνῆς χάριτος· ἀπολύτως προσωπικὸν οὐχ ἧττον εἶναι τὸ περίφημον «Εἰκόνα ἀγαπητὴ τῆς γυναικός μου...». Μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας μετέφρασεν ὁ Λασκαρᾶτος ᾀσμάτια ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ, ἐκλαϊκευθέντα καὶ ᾀδόμενα ἐν Ζακύνθῳ καὶ τῇ λοιπῇ Ἑπτανήσῳ.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ἰωάν. Ζερβοῦ*, Ἀνδρέας Λασκαρᾶτος (1916), —*Χ. Ἀντωνάτου*, Οἱ πολιτικές, κοινωνικὲς καὶ οἰκογενειακὲς ἀντιλήψεις τοῦ Λασκαράτου (1930). Βλέπε καί: «Almanaco» (Corfu 1831), «Ποιητικὸς Ἀνθὼν» Ζακύνθου (1887), «Ἀκρόπολις» φιλολογικὴ (8ης Ἰανουαρίου 1889), «Ἄστυ» Ἀθηνῶν (27ης Μαρτίου 1899), «Παρνασσὸς» (τόμ. ΙΕ'), «Πινακοθήκη» Ἀθηνῶν (τόμ. Α'), «Ἑστία» (28ης Ἰανουαρ. 1901), «Ἐφημερὶς» Ἀργοστολίου (26ης Ἰουλίου, 2ας καὶ 9ης Αὐγούστου (1901), «Die Woche» περιοδικὸν τοῦ Βερολίνου (1901), ἐφ μερὶς «Ἐλπὶς» Ἀργοστόλιον (13ης καὶ 20ῆς Μαρτίου, 24ης Ἀπριλίου, 1ης, 22ας, 29ης Μαΐου καὶ 5ης, 12ης, 19ης Ἰουνίου 1926).

Χ. ΑΝΤΩΝΑΤΟΣ

Λάσκαρεφ, ***Σέργιος Λαζάρεβιτς.*** Ρῶσος διπλωμάτης (1739—1814). Υἱὸς Γεωργιανοῦ, διατεινομένου ὅτι κατάγεται ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ οἴκου τῶν Λασκάρεων, ἐσπούδασεν ἀνατολικὰς γλώσσας καὶ εἰσαχθεὶς εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν μετέσχε διαφόρων διπλωματικῶν ἀποστολῶν καὶ ἐχρημάτισε πρεσβευτὴς τῆς Ρωσίας ἐν Περσίᾳ, τῷ δὲ 1807 ἐτοποθετήθη ὡς διοικητὴς Μολδοβλαχίας.

Θ. Β.

Λάσκαρης, ***Νικόλαος Ι.*** Ἕλλην θεατρικὸς συγγραφεὺς καὶ ἱστορικὸς τοῦ θεάτρου, γεννηθεὶς τῷ 1868 ἐν Ἀθήναις. Μετὰ τὴν ἐγκύκλιόν του μόρφωσιν, ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀναγορευθεὶς δὲ διδάκτωρ αὐτῆς (1888) ἀπεστάλη εἰς Παρισίους πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του. Ἐπιστρέψας ἐκ τῆς ξένης ἐπεδόθη εἰς τὴν δικηγορίαν, ἀλλ' ἐνωρίτατα παρῃτήθη ταύτης καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὸ θέατρον, πρὸς τὸ ὁποῖον πρωϊμώτατα ἐδείκνυεν ἀκατανίκητον κλίσιν. Ἤδη φοιτητὴς ὢν μετέφρασε δράματα καὶ κωμῳδίας τοῦ ξένου θεάτρου, ἔγραψε δύο μονοπράκτους κωμῳδίας καὶ μίαν δίπρακτον ἔμμετρον, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Μίδας καὶ ὁ κουρεύς του», παρασταθεῖσαν κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1887 εἰς τὸ θέατρον «Παράδεισος». Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις διαμονήν του δὲν παρηκολούθησεν ὀλιγώτερον τὸ θέατρον παρ' ὅσον τὰ νομικά, ἐπανακάμψας δὲ διωρίσθη συγχρόνως δικηγόρος καὶ διευθυντὴς τῆς δραματικῆς σχολῆς Ἀντωνιάδου.

Ἔγραψεν ὑπὲρ τὰς τεσσαράκοντα κωμῳδίας, τὰς πλείστας μόνος καὶ τινας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Π. Δημητρακοπούλου* («Ἐνοικιάζεται» «Κρητικοπούλα»), τοῦ *Β. Κολοκοτρώνη* («Δίδονται μαθήματα ταγκό», «Ἀλλοῦ χτυπάει τὸ νερό»), τοῦ *Δ. Γιαννουκάκη* («Ὁ γαμπρός μας», «Ἡ ἀντιπεθερίνη»), τοῦ *Β. Ἠλιάδη* («Γιατί ἔκλεψε», τρίπρακτον ἀστυνομικὸν δρᾶμα), τοῦ *Ι. Καμπούρογλου* («Ὁ ντροπαλὸς ἐρωτευμένος»), τοῦ *Μ. Οἰκονομάκη* («Τὸ καινούργιο σπίτι»), τοῦ *Δ. Ἀγελάστου* («Στὰ στραβά»), τοῦ *Η. Καπετανάκη* («Αἱ ὑπαίθριοι Ἀθῆναι»), τοῦ *Μ. Λιδωρίκη* καὶ τοῦ *Γ. Πὼπ* («Ξιφίρ-φαλὲρ» ἐπιθεώρησις). Παρεστάθησαν πᾶσαι. Ἐκ τῶν ἄλλων κωμῳδιῶν του ἡ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Μαλλιὰ-κουβάρια» μετεφράσθη εἰς τὴν ρωσικήν, τὴν ρουμανικὴν καὶ τὴν ἰταλικήν· ἡ «Ὑπὸ ἐχεμύθειαν» γαλλιστὶ καὶ ἀγγλιστί, ἀγγλιστὶ δ' ἐπίσης «Τὸ κοκκαλάκι τῆς νυχτερίδας», παιχθὲν κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην. Ἔγραψε τὰ λιμπρέττα τῶν ὀπερεττῶν «Στὰ παραπήγματα» (1914), «Πὶκ-Νὶκ» (1915), «Ἡ πρόθυμη χήρα» (1916 ἐπὶ μουσικῆς τοῦ *Θ. Σακελλαρίδου*, «Ἡ Κρητικοπούλα», «Ἡ πριγκίπισσα τῆς Σάσσωνος» (1915—1916) ἐπὶ μουσικῆς τοῦ *Σ. Σαμάρα*. «Ἡ ἄσπρη τρίχα» (1917) ἐπὶ μουσικῆς τοῦ *Δ. Λαυράγκα* καὶ «Ἡ ἐκκεντρικὲς ἐνωμοτίες», «Τὰ φαιδρὰ τῆς ἐφεδρείας», «Ἡ πριγκίπισσα Σορολὸπ» καὶ «Ἡ κυρίες τοῦ Παξῖμ» (1918—1922) ἐπὶ μουσικῆς τοῦ *Δ. Ζάττα*. Πρὸς δὲ τέσσαρα δραμάτια: «Νὰ μὲ ζηλεύῃς», «Τὸ μαυσωλεῖον» (1895), «Οἱ ἔντιμοι» (1903) καὶ «Ἡ σύζυγος» (1905), παρασταθέντα κατ' ἐπανάληψιν. Ἔγραψεν «Ἱστορίαν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ θεάτρου» εἰς τρεῖς τόμους (1925—1928), «Ἱστορίαν τοῦ ρωμαϊκοῦ θεάτρου» εἰς ἕνα τόμον (1929), «Le théâtre néogrec» (1930), «Les premières années du théâtre néogrec» (1908), «Θεατρικὸν γαλλοελληνικὸν λεξικὸν» (1923), τὸ «Θέατρόν» του, οὗτινος ἐξεδόθησαν ἀπὸ τοῦ 1925 μέχρι τοῦδε πέντε τόμοι, περιέχοντες εἴκοσι κωμῳδίας, καὶ ἐδημοσίευσε πολλὰς θεατροϊστορικὰς μελέτας εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Τῷ 1910 ἔσχε μετ' ἄλλων τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἱδρύσεως τῆς «Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων», ἧς ἐπὶ ὀκταετίαν ἐχρημάτισε πρόεδρος καὶ διατελεῖ ἤδη ἐπίτιμος, τῷ 1924 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς Δραματικῆς σχολῆς καὶ διατελεῖ τοιοῦτος καὶ τῷ 1930 πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ Ἐθνικοῦ θεάτρου. Διευθυντὴς τοῦ τμήματος θεάτρου καὶ συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

Η. Ν. Λ.

Λασκαρίδου, ***Αἰκατερίνη.*** Διακεκριμένη Ἑλληνὶς παιδαγωγός, γεννηθεῖσα ἐν Βιέννῃ τῷ 1842 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1916. Θυγάτηρ τοῦ Κωνσταντίνου Χρηστομάνου, καταγομένου ἐκ Μακεδονίας, ἔλαβεν εὐρεῖαν παίδευσιν καὶ νεαρωτάτη ἐλθοῦσα εἰς Ἀθήνας ὑπανδρεύθη τὸν ἐκ Προύσης εὐπατρίδην Λ. Λασκαρίδην, ἐγκατεστημένον εἰς Λονδῖνον. Ἡ ἀνατροφή, αἱ οἰκογενειακαὶ παραδόσεις καὶ ἡ παιδαγωγικὴ ἰδιοφυΐα της παρώρμησαν τὴν Λασκαρίδου ν' ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς ἐν Ἑλλάδι γυναικείας παιδεύσεως, τῷ δὲ 1864 ἵδρυσε τὸ Ἑλληνικὸν Παρθεναγωγεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβον τὴν πρώτην των μόρφωσιν χιλιάδες Ἑλληνίδων. Μεταβᾶσα βραδύτερον εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, ἐσπούδασε τὸ κρατοῦν τότε φροεβελιανὸν σύστημα, τῷ δὲ 1880 εἰσήγαγε τοῦτο τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα, πρὸς διάδοσιν δὲ αὐτοῦ ἐδαπάνησεν ἅπασαν τὴν περιουσίαν της. Πρὸς τούτοις ὠργάνωσε διὰ πρώτην φορὰν τὴν γυμναστικὴν διὰ τὰ θήλεα, εἰσαγαγοῦσα τὸ σουηδικὸν σύστημα. Τῷ 1887 εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διαλύσῃ τὸ Ἑλληνικὸν Παρθεναγωγεῖον. Ἀποσυρθεῖσα εἰς τὴν Καλλιθέαν ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν θυγατέρων της, γενομένη δὲ ἔφορος τοῦ τμήματος παροχῆς ἐργασίας τῆς Ἑνώσεως τῶν Ἑλληνίδων, συνέστησε πρὸς τοῦτο δύο ἐργαστήρια ἀπόρων γυναικῶν, ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τοῦ 1897. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἵδρυσε τὸ διδασκαλεῖον τῶν νηπιαγωγῶν μετὰ προτύπου νηπιακοῦ κήπου καὶ τὴν Γυμναστικὴν Σχολὴν τῶν Θηλέων, ἀναγνωρισθεῖσαν ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ κράτους. Τῷ 1901, τῇ συνδρομῇ τῆς βασιλίσσης Ὄλγας, συνέστησε τὸ ἐν τῇ συνοικίᾳ Μακρυγιάννη Λαϊκὸν Νηπιαγωγεῖον. Ὅπως καταστήσῃ δὲ καταφανεστέραν τὴν ὠφέλειαν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ της συστήματος, ἵδρυσε τῷ 1912 τὸ Ἀνώτερον Παρθεναγωγεῖον ἐν Ἀθήναις καὶ μετέφερε τὸ διδασκαλεῖον τῶν νηπιαγωγῶν εἰς Καλλιθέαν. Ἐξ αὐτοῦ ἐξῆλθον χιλιάδες νηπιαγωγῶν, αἵτινες ἐδίδαξαν εἴς τε τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἁπανταχοῦ Ἑλληνισμόν. Τὸ ὑπὸ τῆς Λασκαρίδου ἱδρυθὲν Ἐθνικὸν Νηπιοτροφεῖον ὑφίσταται ἀκόμη ἐν Καλλιθέᾳ, στεγάζον ὀρφανὰ τῶν ἐν πολέμῳ παθόντων στρατιωτῶν. Κατὰ τὸ συγκροτηθὲν τῷ 1904 ἐκπαιδευτικὸν συνέδριον ἐξελέγη πρόεδρος τοῦ τμήματος τῆς γυναικείας ἀγωγῆς, εἰς αὐτὸ δὲ ἀνέπτυξε διὰ μακρῶν τὰς θεωρίας της περὶ τῆς γυναικείας παιδεύσεως καὶ περὶ τῆς ἀναγκαίας μεταρρυθμίσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι παρθεναγωγείων.

Αἰκατερίνη Λασκαρίδου.

Ἔγραψε: «Τὸ βιβλίον τῶν μικρῶν μας», «Τέρψις τῶν παίδων», «Εἰκόνες τοῦ παιδικοῦ βίου» διηγήματα, «Πῶς πρέπει νὰ διασκεδάζωσι τὰ παιδιά μας», «Περὶ φροεβελιανῶν νηπιακῶν κήπων», «Φρειδερῖκος Φροέβελ», «Πραγματεία περὶ φροεβελιανοῦ συστήματος», «Ρυθμικὰ παίγνια» κ. ἄ.

Θ. Β.

—**Λασκαρίδου,** ***Εἰρήνη.*** Ἑλληνὶς τυφλολόγος, γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1898. Θυγάτηρ τῆς *Αἰκατερίνης Λασκαρίδου*, ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν Ἀθήναις καὶ ἐπεδόθη ἀρχικῶς εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν, συνεργαζομένη συνάμα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Τῷ 1905 ὁ Δημήτριος Βικέλας τῆς ὑπέδειξε τὴν ἀνάγκην τῆς ἱδρύσεως ἐν Ἑλλάδι σχολῆς τυφλῶν, πρὸς τοῦτο δὲ μετέβη αὕτη εἰς Illzach τῆς Ἀλσατίας, ὅπου ἐσπούδασε τυφλολογίαν, καὶ κατόπιν παρηκολούθησε μαθήματα εἰς ἄλλας σχολὰς καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Δανίαν καὶ Σουηδίαν, τυχοῦσα ἐπίσης διπλωμάτων χειροτεχνίας, γυμναστικῆς, παιγνίων καὶ κηπουρικῆς. Ἐπιστρέψασα εἰς Ἀθήνας ἐγένετο διευθύντρια τῆς συσταθείσης «Ἑταιρείας πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ προστασίαν τῶν τυφλῶν» καὶ ἵδρυσε τὴν πρώτην ἐν Ἑλλάδι σχολὴν τῶν τυφλῶν, στεγάσασα αὐτὴν εἰς τὴν ἰδίαν της ἔπαυλιν. Ἤγειρεν εἶτα ἰδίαις δαπάναις ἵδρυμα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὅτε μεγάλη δωρεὰ τῶν κληρονόμων Ἄμπετ ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν ἔγερσιν τοῦ σημερινοῦ καταστήματος, ἔνθα ἀπὸ τοῦ 1912 μετεφέρθησαν οἱ τρόφιμοι αὐτοῦ. Τῷ 1910 ἡ Εἰρήνη Λασκαρίδου ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸ τυφλολογικὸν συνέδριον τῆς Βιέννης καὶ ἐξέθεσε χειροτεχνήματα τῶν τυφλῶν, τυχόντα τοῦ πρώτου βραβείου. Διευθύνει τὸν «Οἶκον τῶν τυφλῶν» ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του, μετὰ τὸν θάνατον δὲ τῆς μητρός της (1916) διεδέχθη αὐτὴν ὡς πρόεδρος τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ τμήματος τοῦ «Πατριωτικοῦ Συνδέσμου» καὶ ἐγκαθίδρυσε τὸ λαϊκὸν νηπιαγωγεῖον τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τὰ παιδικὰ συσσίτια τῆς Καλλιθέας.

Θ. Β.

—**Λασκαρίδου,** ***Σοφία.*** Ἑλληνὶς ζωγράφος, θυγάτηρ τῆς Αἰκατερίνης Λασκαρίδου, γεννηθεῖσα ἐν Ἀθήναις τῷ 1878. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις σχολὴν τῶν καλῶν τεχνῶν, ἐν Μονάχῳ καὶ Παρισίοις, ἔνθα πολλάκις ἐξέθηκεν ἔργα της, τυχόντα εὐμενεστάτης ὑποδοχῆς. Ἐξέθηκεν ἐπίσης ἔργα της ἐν Βερολίνῳ, Ἀθήναις καὶ Ρώμῃ. Διαπρέπει ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν τοῦ καθημερινοῦ βίου, τὰς ὁποίας ἀποδίδει μετ' ἐντόνου τοπικοῦ χρώματος. Καὶ ὡς προσωπογράφος δὲ καὶ τοπιογράφος εἶναι ἀξιολογωτάτη.

Ι. Μ. Π.

Λάσκαρις. Ὄνομα μιᾶς τῶν μεγαλυτέρων οἰκογενειῶν τοῦ Βυζαντίου, ἀναδειχθείσης κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα καὶ μετέπειτα. Ἐπιφανέστερα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς:

— 1) ***Θεόδωρος.*** Στρατηγὸς Βυζαντινός, ἱδρυτὴς τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Νικαίας (βλ. λ. *Θεόδωρος Α'*).

— 2) ***Κωνσταντῖνος.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ἀφοῦ συμμετέσχεν εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῶν σταυροφόρων τῆς Δ' Σταυροφορίας, ἀπῆλθε μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς (1204) εἰς Μικρὰν Ἀσίαν, ἀκολουθῶν τὸν ἀδελφόν του Θεόδωρον. Ἀγωνισθεὶς γενναίως κατὰ τῶν Φράγκων καὶ τοῦ συμμάχου τούτων Δαυὶδ Κομνηνοῦ, συνετέλεσεν εἰς τὴν παγίωσιν τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας. Τῷ 1212 ὁ Κωνσταντῖνος Λάσκαρις, ἡγούμενος σώματος στρατοῦ, ἀντετάχθη γενναίως κατὰ τοῦ εἰσβαλόντος εἰς τὰς χώρας τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας Λατίνου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ροβέρτου καὶ τέλος ἔπεσε γενναίως μαχόμενος εἰς τὴν πρὸ τῶν Λεντιανῶν μάχην.

— 3) ***Ἀλέξιος ὁ σεβαστοκράτωρ.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τῶν προηγουμένων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Θεοδώρου Α' (1222), βαρέως φέρων τὴν εἰς τὸν θρόνον τῆς Νικαίας ἄνοδον τοῦ Ἰωάννου Γ' Βατάτζη (γαμβροῦ ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ Θεοδώρου), διενοήθη νὰ διεκδικήσῃ τὸν θρόνον διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν Φράγκων· πρὸς τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ἀπέλθῃ λάθρα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀπάγων βίᾳ καὶ τὴν νεαρὰν ἀνεψιάν του Εὐδοκίαν, νεωτέραν θυγατέρα τοῦ Θεοδώρου Α'. Καὶ δὲν κατώρθωσε μὲν ὁ Ἀλέξιος νὰ ἀπαγάγῃ τὴν Εὐδοκίαν, ἐπέτυχεν ὅμως νὰ ἀποδράσῃ μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του πρὸς τοὺς Φράγκους, μεθ' ὧν ἐστράτευσε κατὰ τῆς πατρίδος του τῷ 1224 ἀλλὰ κατὰ τὴν περὶ τὸ Ποιμανηνὸν (Μ. Ἀσίας) μάχην, καθ' ἣν οἱ Φράγκοι ἡττήθησαν κατὰ κράτος, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Βατάτζη καὶ ἐτυφλώθη.

— 4) ***Ἰσαάκιος.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, μεθ' οὗ ἔσχε τὴν ἰδίαν τύχην.

— 5) ***Μανουήλ.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τῶν προηγουμένων, μεθ' ὧν ὅμως δὲν διετέλει εἰς ἀγαθὰς σχέσεις καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔζη ἐν ἀφανείᾳ, ὡς μοναχός, ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους τῆς Νικαίας, μόνον δὲ τῷ 1254, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Θεόδωρος Β', ἀνεκάλεσεν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ τὸν προσέλαβεν ὡς σύμβουλόν του. Συμμετέσχεν εἰς τὴν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἐκστρατείαν (1255), μετὰ τὴν ἀτυχῆ δ' ἔκβασιν αὐτῆς παρέμεινεν ὡς διοικητὴς τῆς ἐν Διδυμοτείχῳ φρουρᾶς. Τὸν χειμῶνα τοῦ ἐπιόντος ἔτους ἐξελθών, παρὰ τὰς ρητὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως, ἐναντίον τῶν δῃούντων τὴν περὶ τὸ Διδυμότειχον χώραν Κουμάνων (συμμάχων τῶν Βουλγάρων), ἡττήθη οἰκτρῶς καὶ μόλις ἠδυνήθη νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς εἰς Ἀδριανούπολιν. Ἐπανελθὼν εἰς Νίκαιαν ἀπέθανεν εἰς προβεβηκυῖαν ἡλικίαν.

— 6) ***Μιχαήλ.*** Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, ὃν ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐξορίαν του, διαρκούσης τῆς ὁποίας προχειρισθεὶς εἰς μοναχὸν μετωνομάσθη *Μάξιμος*. Ἐπανῆλθεν εἰς Νίκαιαν κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Θεοδώρου Β', τῷ 1254 προεχειρίσθη εἰς πρωτοσέβαστον καὶ συμμετέσχεν εἰς διαφόρους ἐκστρατείας (ἐν Θράκῃ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐναντίον τοῦ δεσπότου τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Β' Ἀγγέλου).

— 7) ***Θεόδωρος.*** Ἔγγονος πρὸς μητρὸς τοῦ Θεοδώρου Α' Λασκάρεως (βλ. λ. *Θεόδωρος Β'*).

— 8) ***Ἰωάννης.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου (βλ. λ. *Ἰωάννης Δ'*). Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ τελευταίου τούτου ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Η' Παλαιολόγου τῷ 1259, οἱ Λασκάρεις περιῆλθον εἰς ἀφάνειαν, διασκορπισθέντες εἰς διαφόρους ἐπαρχίας, ἀνεφάνησαν δὲ πάλιν μετὰ ἕνα περίπου αἰῶνα ὡς ἀνώτεροι ἄρχοντες τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Μεταξὺ τούτων διακρίνονται οἱ ἑξῆς:

— 1) ***Μιχαήλ.*** Στρατηγὸς διοικητὴς τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ φρουρίου τοῦ Μελενίκου, ἐπὶ Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου (1328—1341).

Digitized by Google

—2) **Δημήτριος**, ὁ ἐπιλεγόμενος *Λεοντάριος*. Στρατηγὸς ἐπὶ Μανουὴλ Β' Παλαιολόγου. Τῷ 1415 διατελῶν διοικητὴς Θεσσαλονίκης, ἐδέχθη τοὺς καταφυγόντας ἐκεῖ Μουσταφᾶν (ἀδελφὸν τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ Α') καὶ Τζινεΐτ (τοπάρχην τοῦ Δουνάβεως), καταδιωκομένους ὡς ἀποστάτας. Ἀποκρούσας ὁ Λάσκαρις τὴν αἴτησιν τοῦ Μωάμεθ ὅπως ἐκδώσῃ αὐτούς, ἀνεφέρθη εἰς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Β', παρὰ τοῦ ὁποίου διετάχθη νὰ τοὺς ἀποστείλῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁπόθεν ὁ μὲν Μουσταφᾶς ἐπέμφθη εἰς Λῆμνον, ὁ δὲ Τζινεΐτ ἐνεκλείσθη εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μονὴν τῆς Παμμακαρίστου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ Α' καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ Μουρὰτ Β' (1421), ὁ Μανουὴλ Β' ἠξίωσε παρὰ τούτου νὰ τῷ ἀποστείλῃ τοὺς δύο ἀνηλίκους ἀδελφούς του, ὧν εἶχε διορισθῆ ἐπίτροπος ὑπὸ τοῦ ἀποθανόντος πατρός του Μωάμεθ Α', μὴ ἐπιτυχὼν δὲ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ἐκβιάσῃ τὸν Μουράτ, πέμπων ἐναντίον του τὸν Μουσταφᾶν. Πρὸς τοῦτο διέταξε τὸν Δημήτριον Λάσκαριν νὰ παραλάβῃ αὐτὸν μετὰ δέκα τριήρεων καὶ τὸν ἐγκαταστήσῃ εἰς Θρᾴκην ὡς νόμιμον αὐτοκράτορα, ἀφοῦ προηγουμένως ὑποσχεθῇ ἐνόρκως ὅτι, μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἐγχειρήματος, θὰ ἐκχωρήσῃ εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν τὴν Καλλίπολιν καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου παράλια μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβεως, ἐκ τῆς Μακεδονίας δὲ τὴν μέχρις Ἄθωνος χώραν. Τούτων γενομένων ἐστράτευσεν ὁ Λάσκαρις μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ κατὰ τῆς Καλλιπόλεως, ἣν ἐπολιόρκησαν συγχρόνως ὁ Μουσταφᾶς, προελάσας κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως, παρέσυρεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὰ ἐκεῖ τουρκικὰ στρατεύματα καὶ εἰσῆλθεν ὡς σουλτᾶνος εἰς τὴν πόλιν. Ἠρνήθη ὅμως νὰ ἐκτελέσῃ τὰ ὑπεσχημένα καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ Λάσκαρις ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Καλλιπόλεως καὶ νὰ ἀπέλθῃ ἄπρακτος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μανουὴλ καὶ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ Ἰωάννου Η' (1425), ὁ Λάσκαρις, διοικῶν τὸν βυζαντινὸν στόλον, ἐνίκησε τῷ 1427 παρὰ τὰς Ἐχινάδας νήσους τὸν στόλον τοῦ κόμιτος τῆς Κεφαλληνίας Καρόλου Β' Τόκου. Ἀποσυρθεὶς κατόπιν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον ἐγένετο μοναχός, μετονομασθεὶς *Δανιήλ*, καὶ ἀπέθανεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1431 ἐνταφιασθεὶς εἰς τὴν ἐκεῖ ἱερὰν μονὴν τῆς Πέτρας.

—3) **Ἀνδρόνικος** ὁ *Πεδιάτης*. Ὑπηρετῶν ἐν Πελοποννήσῳ περὶ τὸ 1425 ὑπὸ τὸν ἐκεῖ δεσπότην Κωνσταντῖνον Παλαιολόγον, διωρίσθη ὑπὸ τούτου «κεφαλὰς», ἤτοι διοικητὴς τῶν ὀχυρῶν πόλεων Ἰθώμης καὶ Ἀνδρούσης, κατόπιν δὲ συμμετέσχεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις πρὸς ἀνακατάληψιν τῆς ὑπὸ τῶν Φράγκων κατεχομένης πόλεως τῶν Πατρῶν.

—4) **Ἀλέξιος** ὁ *Φιλανθρωπινός*. Ὑπηρετῶν ἐν Πελοποννήσῳ συγχρόνως μετὰ τοῦ προηγουμένου, διωρίσθη ὑπὸ τοῦ δεσπότου Πελοποννήσου Κωνσταντίνου Παλαιολόγου «κεφαλὰς» τῆς Βοστίτζης ὡς ἐκαλεῖτο τότε τὸ νῦν Αἴγιον), μετὰ τὴν κατάληψιν δὲ τῶν Πατρῶν προήχθη εἰς διοικητὴν τῆς πόλεως ταύτης. Τῷ 1448 ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου δι' ὑποθέσεις τοῦ κράτους εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἀποθανόντος ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Ζ' Παλαιολόγου, ἀνηγορεύθη τοιοῦτος ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὁ δὲ Ἀλέξιος Λάσκαρις ἀπεστάλη εἰς Πελοπόννησον ἵνα τῷ ἀναγγείλῃ τὴν ἐκλογήν του. Μετὰ τὴν ἐν Σπάρτῃ στέψιν (6 Ἰανουαρίου) τοῦ Κωνσταντίνου τὸν συνώδευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τῆς ἁλώσεως (1453). Ν. ΚΛΕ

—**Λάσκαρις, Ἄγγελος**. Υἱὸς τοῦ *Ἰανοῦ Λασκάρεως* (βλ. κατωτ.). Φαίνεται ὅτι τὴν νεότητά του διῆλθεν ἐν ἀσωτείᾳ, ἀναφέρεται ἐν τούτοις ὡς λόγιος κανῆς ἀξίας ἀσχοληθεὶς ἰδίως εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ πατρός του (Παρίσιοι 1837).

—**Λάσκαρις, Γεώργιος**. Λόγιος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, πρῶτος διδάξας εἰς τὸ σχολεῖον Βυτίνης, ἱδρυθὲν τῷ 1725.

—**Λάσκαρις, Ἰωάννης**, ἢ **Ἰανός**, ὁ καὶ *Ρυνδακηνὸς* προσονομαζόμενος, λόγῳ τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Ρυνδακοῦ τῆς Μ. Ἀσίας. Διακεκριμένος Βυζαντινὸς λόγιος (1445—1535). Παιδίον ἔτι κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατέφυγε μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς Πελοπόννησον ἐν ἀρχῇ καὶ εἶτα εἰς Κρήτην. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ἰταλίαν, ὅπου, προστατευθεὶς ὑπὸ τοῦ Βησσαρίωνος, ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ διωρίσθη κατόπιν βιβλιοφύλαξ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ βιβλιοθήκης τοῦ δουκὸς Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων. Ὁ δούξ, ἐκτιμῶν τὴν μόρφωσιν καὶ τὰ προσόντα του, τὸν ἀπέστειλε βραδύτερον εἰς Ἀνατολὴν πρὸς συλλογὴν ἀρχαίων χειρογράφων, ἐφοδιάσας αὐτὸν μὲ συστατικὰ γράμματα πρὸς τὸν σουλτᾶνον Βαγιαζὴτ Β', ὅστις ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ τῷ παρασχεθῇ πᾶσα συναφὴς εὐκολία. Ἐπέτυχε δὲ πράγματι ὁ Λάσκαρις νὰ συλλέξῃ πλοῦτον πολυτίμων χειρογράφων, ἐκ τῶν μονῶν ἰδίως τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Βραδύτερον ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐδίδαξε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἐκεῖ ὁ Κάρολος Η', τοῦ ὁποίου εἶναι γνωστὰ τὰ μεγαλοπράγμονα σχέδια περὶ κατακτήσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ, ὁ δὲ διαδεχθεὶς τοῦτον Λουδοβῖκος ΙΒ' τὸν ἀπέστειλε πρεσβευτὴν εἰς Βενετίαν, ὅπου καὶ παρέμεινεν ἀπὸ τοῦ 1504 μέχρι τοῦ 1509. Μετέπειτα ὁ πάπας Λέων ὁ Ι' ἀνέθεσεν εἰς τὸν Λάσκαριν τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἱδρυθέντος ἐν Ρώμῃ ἑλληνικοῦ γυμνασίου καὶ ἑλληνικοῦ τυπογραφείου. Τότε ἐξέδωκε τὰ Σχόλια αὐτοῦ εἰς τὴν Ἰλιάδα (1517) καὶ τὸν Σοφοκλέα (1518). Τῷ 1518 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Α' τῆς Γαλλίας εἰς Παρισίους, ὅπως ὀργανώσῃ καὶ διευθύνῃ τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην. Παραμείνας ἐκεῖ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἐπανῆλθε, περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του, προσκλήσει τοῦ πάπα Παύλου Γ', εἰς Ρώμην, ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

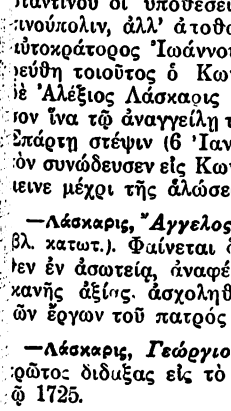

Ἰωάννης Λάσκαρις.

Ὁ Ἰανὸς Λάσκαρις, παρεκτὸς τῶν προαναφερθέντων Σχολίων, ἔγραψεν ἐπίσης πραγματείαν περὶ κανονικοῦ δικαίου καὶ ἄλλα ἔργα, ἐν οἷς «Ἀνθολογία ἑλληνικῶν ἐπιγραμμάτων» καὶ μεταφράσεις εἰς τὴν λατινικὴν διαφόρων ἀποσπασμάτων ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Γ. Ζ.

—**Λάσκαρις, Ἰωάννης**. Κερκυραῖος ἰατροφιλόσοφος (1731—1806). Ἐσπούδασεν ἐν Ἰταλίᾳ ἰατρικήν, τὴν ὁποίαν ἐξήσκησεν εἰς τὴν πατρίδα του, διακριθεὶς κυρίως ὡς μαιευτήρ. Ἐχρημάτισε πρόεδρος τοῦ ὑπὸ τοῦ Ι. Καποδιστρίου ἱδρυθέντος ἐν Κερκύρᾳ (1802) ἐθνικοῦ ἰατρικοῦ συλλόγου, σκοπὸν ἔχοντος τὴν φροντίδα τῆς δημοσίας ὑγείας ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις. Π. Θ. Σ.

— **Λάσκαρις, Κωνσταντῖνος**. Εἷς ἐκ τῶν σοφοτέρων ἀνδρῶν τοῦ Βυζαντίου, ζήσας κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα (1434—1501) καὶ παρευρεθεὶς κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Καταφυγὼν εἰς Ἰταλίαν, ἐγκατεστάθη ἐν ἀρχῇ εἰς Μιλᾶνον, ὅπου ὁ δοὺξ Φραγκῖσκος Σφόρτσα τὸν προσέλαβε διδάσκαλον τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἱππολύτης. Χάριν τῆς μαθητρίας του ὁ Κ. Λάσκαρις συνέταξε γραμματικὴν τῆς γαλλικῆς γλώσσης, τὴν γνωστὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐρωτήματα», ἥτις ὑπῆρξε τὸ πρῶτον τύποις ἐκδοθὲν ἑλληνικὸν βιβλίον, ἐκτυπωθὲν τὸ πρῶτον, τῷ 1476, ἐν Μιλάνῳ καὶ ἀνατυπωθὲν πολλάκις ἔκτοτε (τελευταία ἔκδοσις ἐν ἔτει 1800). Τῷ 1460 μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπου καὶ παρέμεινεν ἐπ' ἀρκετόν, συνδεθεὶς διὰ στενῆς φιλίας πρὸς τὸν Βησσαρίωνα. Παραμείνας κατόπιν ἐπί τινα καιρὸν εἰς Νεάπολιν, ὅπου ἐχρησιμοποιήθη ὡς διδάσκαλος τῶν ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν γραμμάτων, διωρίσθη ἐν τέλει ὑπὸ τοῦ πάπα Πίου Β' καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Μεσσήνης καὶ διετήρησε τὴν ἕδραν ταύτην μέχρι τοῦ θανάτου του. Γ. Ζ.

— **Λάσκαρις, Μάριος**. Οἰκονομολόγος καὶ τραπεζίτης. Γεννηθεὶς ἐν Σμύρνῃ τῷ 1875, ἀπεφοίτησεν ἐκ τῆς Εὐαγγελικῆς σχολῆς καὶ κατόπιν εἰσήχθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Crédit Lyonnais ἐν Σμύρνῃ καὶ Αἰγύπτῳ, ὑπηρετήσας 21 ἔτη. Ἀπὸ τοῦ 1914 εἶναι διευθύνων σύμβουλος τῆς Τραπέζης Ἀθηνῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀντιπρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου της. Τυγχάνει συγχρόνως πρόεδρος τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου Ἀλεξανδρείας καὶ μέλος τοῦ ἀνωτάτου οἰκονομικοῦ συμβουλίου τῆς Αἰγύπτου. Γ. Λ. Α.

— **Λάσκαρις, Μιχαήλ**. Ἱστορικός, υἱὸς τοῦ Σταματίου Λασκάρεως, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1903. Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις φιλοσοφίαν καὶ κατόπιν παρέμεινεν ἐν Βελιγραδίῳ, ὅπου ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ αὐτόθι πανεπιστημίου. Ἐπεσκέφθη χάριν σπουδῶν τὸ Ζάγκρεμπ, τὴν Σόφιαν καὶ τὸ Βουκουρέστιον, τῷ δὲ 1926 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ πανεπιστημίου εἰς τὴν ἕδραν τῆς ἱστορίας τῶν λαῶν τοῦ Αἵμου. Συνέγραψε σερβιστί: «Αἱ Βυζαντίδες πριγκίπισσαι ἐν τῇ μεσαιωνικῇ Σερβίᾳ» (Βελιγράδιον 1926), «Joachim métropolite de Moldavie et les relations de l'Église moldave avec le patriarcat de Pec et l'archevêché d'Achris au XV siècle» (ἐν τῷ «Bull. Hist. de l'Acad. Roumaine», XIII σ. 129). Τελευταίως (1930) ἡ Ἀκαδημία τῆς Σόφιας ἐδημοσίευσε τὴν μελέτην αὐτοῦ «Χρυσόβουλλον Ἰωάννου Ἀσὰν Β' ὑπὲρ τῆς μονῆς Βατοπεδίου» (βουλγαριστί). Γ. Λ. Α.

— **Λάσκαρις, Νικόλαος**. Λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, χρηματίσας πρῶτος διδάσκαλος τοῦ σχολείου, ὅπερ ἵδρυσεν ἡ ἐν Βενετίᾳ ἑλληνικὴ κοινότης τῷ 1593.

— **Λάσκαρις, Σταμάτιος**. Ἑπτανήσιος πολιτικὸς (1814—1889). Δικηγόρος καὶ πολιτευόμενος, διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη βουλευτὴς Κερκύρας εἰς τὴν Ἰόνιον βουλήν. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν 40, οἵτινες ἐψήφισαν τὴν ἕνωσιν τῆς Ἑπτανήσου.

— **Λάσκαρις, Σταμάτιος**. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1896. Σπουδάσας νομικὴν καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας, εἰσῆλθεν εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον. Συνέγραψε: «Capodistrias avant la Révolution grecque» (Lausanne 1918), «L' Académie Ionienne» (Paris 1924), «La première alliance grécoserbe de 1867» (1926), «La politique exterieure de la Grèce avant et après le Congrès de Berlin» (1924), «Ὁ φιλελληνισμὸς ἐν Ἀμερικῇ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν» (Ἀθῆναι 1926), «Ὁ φιλελληνισμὸς ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν» (1930), «Ὁ Χαρίλαος Τρικούπης καὶ ἡ ἕνωσις τῆς Ἑπτανήσου» (1930), «Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς κυβερνήσεως Κανάρη» (1930). Γ. Λ. Α.

— **Λάσκαρις, Φραγκῖσκος**. Λόγιος καὶ οὗτος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, υἱὸς ἢ ἔγγονος, κατ' ἄλλους, τοῦ *Ἰανοῦ Λασκάρεως* (βλ. ἀνωτ.). Τῷ 1534 ἐξεδόθησαν ἐν Βασιλείᾳ σχόλια αὐτοῦ εἰς Ἡλιόδωρον.

— **Λάσκαρις, Χρύσανθος**. Μητροπολίτης Μονεμβασίας καὶ Λακεδαίμονος (βλ. λ. *Χρύσανθος*).

Λάσκαρις, (Lascaris). —1) **Παῦλος**. Μέγας μάγιστρος τοῦ τάγματος ἱπποτῶν τῆς Μάλτας, καταγόμενος ἐκ μητρὸς ἐκ τῶν Λασκαρέων τῆς Νικαίας (1560—1657) (βλ. *Βεντιμὶλ - Λάσκαρις - Καστελάρ*).

—2) **Θεόδωρος - Λάσκαρις - Βεντιμὶλ** ἢ *Βιντιμίλλε*. Ἱππότης τῆς Μάλτας, ἀπόγονος Βυζαντινῶν προσφύγων τοῦ 1453, γεννηθεὶς τῷ 1774 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1815. Ἠκολούθησε τὸν Βοναπάρτην εἰς Αἴγυπτον, διορισθεὶς διευθυντὴς τῶν ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν πολιτικῶν φυγάδων ἐγκαταλειφθέντων ἀκινήτων, ὅπου ἀνέπτυξε ζῆλον καὶ ἐντιμότητα. Ὅταν ὁ Βοναπάρτης ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ, ὁ Λάσκαρις ἔσπευσεν εἰς Παρισίους. Ἀλλὰ μὴ κατορθώσας νὰ χρησιμοποιηθῇ, ὅπως ἠξίου διὰ τὴν καταγωγὴν καὶ τὰς ὑπηρεσίας του, καὶ παρεκτραπεὶς εἰς πικρὰς κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος κρίσεις, ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειάν του. Ἀπογοητευμένος μετέβη εἰς Κριμαίαν. Ἀλλὰ ἐκληφθεὶς ὡς κατάσκοπος ὑπὸ τῶν Ρώσων συνελήφθη καὶ ἐστάλη εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἠθωώθη ἀμέσως. Τῷ 1805 κατηυθύνθη εἰς Συρίαν, ὅπου συνήντησε τὸν ἐξ Αἰγύπτου γνωστόν του πρόξενον τῆς Γαλλίας Ἀλέξιον Ταιτβοῦ, ἐφ' οὗ ἤσκησε μεγάλην ἐπιρροήν. Κερδίσας τὸν Ταιτβοῦ καὶ τὸν Γκαντόλφι εἰς τὰ σχέδιά του περὶ ἐπεκτάσεως τῆς γαλλικῆς ἐπιρροῆς ἐν Ἀσίᾳ, συνέταξεν ὑπόμνημα σχετικὸν πρὸς τὸν Βοναπάρτην, ὑπογραφὲν καὶ σταλὲν ὑπὸ τοῦ Γκαντόλφι (1806), ἐνῷ αὐτὸς μετέβαινε παρὰ τῷ Σεβαστιάνι, πρεσβευτῇ τῆς Γαλλίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ ζήτημα. Ἀλλ' οὔτε ὁ Σεβαστιάνι οὔτε ὁ Ταλλεϋράνδος ἔδωκαν σημασίαν. Ἐπιστρέψας εἰς Συρίαν ἐπεδίωξε νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῷ ἐν Ἀρίσσᾳ Βρεττανῷ προξένῳ Τζὼν Βάρκερ τὴν ἄδειαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Μάλταν, διὰ νὰ περισυλλέξῃ τὰ λείψανα τῆς περιουσίας του. Καὶ ἀπέτυχε μέν, ἀλλ' ἡ προσέγγισις αὕτη πρὸς τὸν Ἄγγλον πράκτορα τὸν κατέστησεν ὕποπτον εἰς τοὺς γαλλικοὺς κύκλους τῆς Συρίας. Τῷ 1810 ἐπεσκέφθη τὰς ἀραβικὰς φυλὰς τῆς Μεσοποταμίας καὶ μετὰ πολλοὺς κινδύνους ἐπέστρεψε τῷ 1814 εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἔμαθε τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Κάϊρον, ὅπου ἀπέθανε. Γ. Λ. Α.

—3) **Αὐγουστῖνος Λάσκαρις**, *μαρκήσιος ντὲ Βεντιμίλλε*. Ἰταλὸς συγγραφεύς, ἀνήκων εἰς τὴν αὐτὴν τῆς ἄνω οἰκογένειαν, γεννηθεὶς ἐν Τουρίνῳ (1776—1838). Ἀναγραφεὶς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Τουρίνου, ἐχρημάτισεν ἐν ἀρχῇ μὲν ὑπασπιστὴς τῆς βασιλίσσης, ἀκολούθως δὲ ἐπιτελάρχης τοῦ βασιλέως. Τῷ 1810 μετέβη εἰς Παρισίους μετὰ τῆς συζύγου του, ἥτις ἐξελέγη ὡς κυρία ἐπὶ τῶν τιμῶν τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας-Λουΐζας, ἐκεῖ δὲ ἠσχολήθη εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Τῷ 1814 ἐπιστρέψας εἰς Τουρῖνον προήχθη εἰς στρατηγὸν τοῦ ἐπιτελείου, ἀκολούθως δὲ ἐγένετο πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν ἐν Τουρίνῳ. Μεταξὺ ἄλλων συνέγραψε: «Capelli di paglia di Toscana» (Τουρῖνον 1819), «Regionamento sopra la litografia» (1820), «Sul gelso del Filippine» (1832), «Brevi discorsi» (1837), «Del acero campestre» (1837) κλπ. —Ω.

λασκάρισμα (τό) ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λασκάρω, χαλάρωσις, ἔνδοσις, παρέασις: «λασκάρισμα τοῦ σχοινιοῦ».

λασκάρω, ἀόρ. ἐλασκάρισα, καὶ ἐλάσκαρα· χαλαρώνω, παρεθ: «λασκάρω τὸ σχοινί, — τὴν ἅλυσον» || ἀμεταβ., χαλαρώνομαι: «λασκάρισε ἡ ἅλυσο» (ἰταλ. lascare).

Λὰς Κάσας (Las Casas), **Βαρθολομαῖος**. Ἱσπανὸς κληρικὸς καὶ φιλάνθρωπος, ἐγεννήθη τῷ 1471 ἐν Σεβίλλῃ τῆς Ἱσπανίας. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του μετέβη τῷ 1502 εἰς Ἀμερικήν, ἔνθα χειροτονηθεὶς (1510) ἱερεύς, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Κούβαν. Αἱ μεγάλαι πιέσεις καὶ διώξεις, ἃς ὑφίσταντο οἱ ἐγχώριοι, οἱ ἐρυθρόδερμοι, ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν ἀποίκων καὶ αὐτῶν τῶν Ἱσπανῶν διοικητῶν, συνεκίνησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ σοῦτον τὴν εὐαίσθητον καρδίαν αὐτοῦ, ὥστε ἠγ-

Digitized by Google

ξατο ἀνενδότως ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς θέσεως αὐτῶν καὶ διὰ κηρυγμάτων καὶ διὰ συγγραφῶν. Πρὸς ἐπίτευξιν μάλιστα τοῦ σκοποῦ τούτου, εἰς ὃν ἐξ ὅλης καρδίας εἶχεν ἀφιερωθῆ, δὲν ἐδίστασε πολλάκις ἀπὸ τοῦ 1515 νὰ διαπλεύσῃ τὸν ὠκεανὸν καὶ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἱσπανίαν, ὅπως αὐτοπροσώπως ἐκθέτων τῷ βασιλεῖ αὐτῆς τὸ οἰκτρὸν τῆς θέσεως τῶν Ἰνδιάνων, παρακινήσῃ πρὸς προστασίαν των. Πρὸς τὸν σκοπὸν μάλιστα τοῦτον ἵδρυσεν ἐν Ἁγίῳ Δομινίκῳ ἴδιον τάγμα ἱεραποστόλων τῷ 1523 καὶ περιῆλθε τὴν Νικαράγουαν, τὸ Περοῦ

Βαρθολομαῖος Λὰ; Κάσας.

καὶ τὸ Μεξικόν. Πανταχοῦ ὅμως εὕρισκεν ἀδιαφορίαν καὶ ἀντίστασιν παρὰ τοῖς Ἱσπανοῖς. Τέλος, τῷ 1542, ἐφάνη ὅτι αἱ προσπάθειαί του ἐστέφοντο ὑπὸ ἐπιτυχίας, διότι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας Κάρολος ὁ Ε', πεισθεὶς εἰς τὰς προτροπάς του, ἐξέδωκε νόμον, δι' οὗ ἀνεγνωρίζοντο οἱ ἐρυθρόδερμοι ὡς ἐλεύθεροι ὑπήκοοι τῆς Ἱσπανίας καὶ ὑπεχρεοῦντο οἱ Ἱσπανοὶ νὰ ἀπελευθερώσωσιν ὅσους τούτων εἶχον δούλους. Ὁ βασιλεὺς μάλιστα τῆς Ἱσπανίας ἐκτιμῶν αὐτὸν ἠθέλησε να τὸν ἐγκαταστήσῃ ὡς ἐπίσκοπον τοῦ Curco τοῦ Περοῦ, ἀλλ' οὗτος δὲν ἐδέχθη τὴν μεγάλην ταύτην καὶ πλουσίαν ἐπισκοπήν, συγκατετέθη δὲ νὰ γίνῃ ἐπίσκοπος τῆς πτωχῆς καὶ μικρᾶς ἐπισκοπῆς τοῦ Chiapa ἐν Μεξικῷ. Τῷ 1543 χειροτονηθεὶς ἐν Σεβίλλῃ ἀνεχώρησε διὰ τὴν ἐπισκοπήν του, παραλαβὼν καί τινας ἱεραποστόλους. Ἀλλ' αἱ ἐλπίδες του διεψεύσθησαν, διότι εὗρεν ἰσχυροτάτην ἀντίστασιν παρὰ τοῖς Ἱσπανοῖς, οἵτινες ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἤθελον νὰ ἐφαρμόσωσι τὸν νέον νόμον. Οὕτως ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ πάλιν εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Καὶ ὑπεσχέθη μὲν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς πᾶσαν ὑποστήριξιν πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου, ἀλλ' οὗτος, γέρων ἤδη ὢν (77 ἐτῶν), εἶχεν ἀποκάμει ἐκ τῶν ἀγώνων καὶ ἕνεκα τούτου παραιτηθεὶς τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος (1551) ἔμεινεν ἐν Ἱσπανίᾳ πάντοτε ἐργαζόμενος ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως τῆς θέσεως τῶν ἐρυθροδέρμων. Ἐν ἡλικίᾳ 92 ἐτῶν ἀπεβίωσεν (1566) ἐν Μαδρίτῃ. Ὁ Κάσας ἐκτὸς τῶν ἔργων, ἅτινα ἔγραψε πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἐρυθροδέρμων, συνέγραψε καὶ γενικὴν ἱστορίαν τῆς Ἀμερικῆς ἀπὸ τοῦ 1492—1520, ἐκδοθεῖσαν πολλὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του, καὶ νομικὰς καὶ ἠθικὰς πραγματείας, ὧν τινες εἶναι ἔτι ἀνέκδοτοι.
Κ. Ι. Δ.

Λάσκερ (Lasker), ***Ἐμμανουήλ***. Μέγας Γερμανὸς σκακιστής, βραβευθεὶς πλειστάκις εἰς διεθνεῖς ἀγῶνας ζατρικίου, ἐξ ὧν σπουδαιότεροι εἶναι οἱ τῆς Πετρουπόλεως (1914) καὶ Νέας Ὑόρκης (1924). Διετέλεσεν ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν (μέχρι τοῦ 1921) πρωταθλητὴς τοῦ κόσμου, διακριθεὶς πάντοτε διὰ τὴν στερεὰν βάσιν τῆς «στρατηγικῆς» του καὶ τὰ περίφημά του «τέλη παρτίδος», διὰ τὰ ὁποῖα θεωρεῖται ὡς ἐξαιρετικὴ ἰδιοφυΐα. Ἔγραψε: «Ἡ ὑγιὴς ἀντίληψις ἐν τῷ ζατρικίῳ» (1925) καὶ «Τὸ Ζατρίκιον» (1927).
Σ. Α. Φ.

Λάσκιν (Laskine), ***Ἐδμόνδος-Ἀρμάνδος***. Γάλλος σοσιαλιστής, γεννηθεὶς τῷ 1890. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ λυκείῳ Κοντορσέ, ἐν τῇ νομικῇ καὶ ἐν τῇ φιλολογικῇ σχολῇ τῶν Παρισίων, καθὼς καὶ ἐν τῇ École normale Supérieure. Ὀπαδὸς κατ' ἀρχὰς τῶν οἰκονομικῶν καὶ φιλοσοφικῶν θεωριῶν τοῦ Κ. Μάρξ, μετεστράφη βραδύτερον εἰς συντηρητικὸν σοσιαλιστὴν καὶ ἐδημιούργησε τὴν θεωρίαν τοῦ λεγομένου «ἐθνικοῦ σοσιαλισμοῦ». Μετέφρασεν εἰς τὴν γαλλικὴν τὸ «Antidühring» τοῦ Fr. Engels ὑπὸ τὸν τίτλον: «Philosophie, Économie Politique, Socialisme» (1911), παραθέσας καὶ ἀξιόλογον πρόλογον περὶ τῶν θεωριῶν τοῦ Dühring καὶ τῆς ἀξίας τῆς διαλεκτικῆς ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς καὶ ἐξέδωκε τὰ ἔργα: «Les socialistes du Kaiser» (1915), «L'Internationale et le Pangermanisme» (1916), «Le socialisme national» (1917), «La démocratie française et le Rhin», «Le socialisme suivant les peuples».
Θ. Π.

Λασκονόγκι. Παρώνυμον τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας *Βλαδισλάου* τοῦ Γ' (βλ.λ.).

Λασκωρία (Lascoria) */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας, κειμένη εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς Γαλατίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Τρόκμων, ἐπί τινος παραποτάμου τοῦ Ἅλυος. Ἀπεῖχε περὶ τὰ 85 μίλλια ΝΑ. τῆς Ἀγκύρας. Φέρεται καὶ ὡς *Λασκώρα* καὶ *Λασσόρα*. Ἡ θέσις αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη.
Α. Θ. Σ.

Λάσλο ***ντὲ Λόμπρος*** (Laszlo de Lombros), ***Φίλιππος-Ἀλέξιος***. Σύγχρονος Οὖγγρος καλλιτέχνης, γεννηθεὶς τῷ 1869. Ἐσπούδασεν ἐν Βουδαπέστῃ, Μονάχῳ καὶ Παρισίοις, διαπρέψας ὡς προσωπογράφος. Ἐξετέλεσε τὰς προσωπογραφίας πλείστων προσωπικοτήτων τῆς Εὐρώπης. Τῷ 1912 τῷ ἀπενεμήθη ὑπὸ τοῦ καισαροβασιλέως Φραγκίσκου Ἰωσὴφ τίτλος εὐγενείας. Τῷ 1914 ἐγένετο Ἄγγλος ὑπήκοος. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ πάπας Λέων ὁ ΙΒ'», «Ὁ καρδινάλιος Ραμπόλλα», «Ἡ αὐτοκράτειρα Ἐλισάβετ», «Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδος ὁ Ζ'», «Ἡ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας Ἀλεξάνδρα», «Θ. Ρούζβελτ», «Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος», «Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας Ἀλφόνσος» κλπ.
Ι. Μ. Π.

λασμαρὶ (ἡ, τὸ) */Βοτ./.* Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *δενδρολίβανον τὸ φαρμακευτικόν*.

Λὰς Μπέλα, ἢ ***Λὰς Μπέλια*** */Γεωγρ./.* Ἓν τῶν τριῶν μικρῶν κρατῶν, εἰς τὰ ὁποῖα διαιρεῖται τὸ βρεττανικὸν προτεκτοράτον τοῦ Βελουχιστάν. Ἔχει ἔκτασιν 20.000 τ. χλμ. περίπου καὶ περὶ τὰς 50.000 κατ. Πρωτεύουσα αὐτοῦ εἶναι ἡ *Μπέλα*. Τὸ ἔδαφος εἶναι λίαν εὔφορον καὶ ἀρδεύεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν *Κοὺντ* καὶ *Πουράλι*. Κατοικεῖται κυρίως ὑπὸ Μωαμεθανῶν, οἵτινες ἀνήκουν εἰς τὴν φυλὴν τῶν Τζάτ. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους διήρχετο διὰ τῆς χώρας ταύτης ἡ ἐμπορικὴ ὁδὸς ἡ ἄγουσα ἀπὸ τῆς Περσίας εἰς τὰς Ἰνδίας. Ἡ ἱστορία αὐτοῦ ταυτίζεται μετὰ τῆς ἱστορίας τοῦ *Βελουχιστὰν* (βλ. λ.), μέχρι τοῦ 1875, ὁπότε, συνεπείᾳ τῆς τότε ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως, ἡ Ἀγγλία κατέστησε τὸ Λὰς Μπέλα μετὰ τοῦ *Κέλατ* καὶ τοῦ *Κάραν* «Βρεττανικὸν προτεκτοράτον τοῦ Βελουχιστάν».
Μ. Δ. Β.

Λάσμπεργκ (Lasberg), ***Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς φιλέλλην ἐξ Ἔσσης, πολεμήσας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ Ἀγῶνος εἰς τὸ σῶμα τῶν φιλελλήνων καὶ φονευθεὶς παρὰ τὴν Κωλιάδα Ἄκραν τὸν Μάϊον τοῦ 1827.
—Π.

Λασόνιοι (οἱ) *[Ἀρχ./.* Λαὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κατοικῶν πέρ τὸν Ἅλυν ποταμόν, μεταξὺ τῶν Μαριανδυνῶν καὶ τῶν Ἀμαζόνων. Ἐπὶ Δαρείου τοῦ Ὑστάσπους (521—485 π. Χ.) μετὰ τῶν Μυσῶν, Λυδῶν καὶ Καβαλίων, ἀπετέλουν τὸν δεύτερον νομὸν τοῦ περσικοῦ κράτους, καταβάλλοντες ἀπὸ κοινοῦ ἐτήσιον φόρον 500 ταλάντων (*Ἡροδ.* Γ', 90).
Α. Θ. Σ.

Λάσος ***ὁ Ἑρμιονεύς***. Ἀρχαῖος λυρικὸς ποιητής, ἐκ τῆς ἐν Ἀργολίδι Ἑρμιόνης καταγόμενος. Διέτριψεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἀθήναις, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἱππάρχου, εἰσαγαγὼν εἰς τοὺς ἀθηναϊκοὺς ἀγῶνας τὸν διθύραμβον, ἐν ᾧ διεκρίθη καὶ τοῦ ὁποίου, ὑπὸ πολλῶν, θεωρεῖται ὡς ἐφευρέτης. Ἐδίδαξε, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἰς τὸν Πίνδαρον τὴν θεωρίαν τῆς ποιήσεως καὶ τῆς μουσικῆς, περὶ τῆς ὁποίας, κατὰ τὸν Σουΐδαν, πρῶτος ἔγραψε θεωρητικὸν ἔργον. Τούτου διεσώθησαν μόνον στίχοι τινὲς δημοσιευθέντες ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Bergk (Poet lyr. Greci).
Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

Λασὸς (Lasos) *[Ἀρχ. Γεωγρ./.* Ἑτέρα ὀνομασία (κατὰ Πλίνιον) τῆς ἀρχαίας κρητικῆς πόλεως *Λασαία* (βλ. λ.).

λασουρίτης (ὁ) βλ. λ. *λαζουρίτης*.

Λὰς Πάλμας (Las Palmas) */Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ Γκρὰν Κανάρια τῶν Καναρίων νήσων. Κεῖται ἐπὶ τῆς ΒΑ. ἀκτῆς τῆς νήσου καὶ ἔχει ὡραῖον καὶ ἀσφαλῆ λιμένα. Κάτ. 80.600. Ἔχει πολλὰ ὡραῖα κτήρια, κυβερνητικὸν μέγαρον, καθολικὸν πανεπιστήμιον, πολυτεχνικὴν σχολήν, ναυτικὴν σχολήν, βιβλιοθήκην μὲ 120.000 τόμους, ἀνωτέραν ὑφαντουργικὴν σχολήν, ἀνωτέραν ἐμπορικὴν σχολὴν κτλ. Παράγει δημητριακά, ὀπώρας, ἀραβόσιτον, γεώμηλα, ἑσπεριδοειδῆ, καπνόν, ζαχαροκάλαμον κτλ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ἁλιείαν, Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν λατομεῖα μαρμάρων. Ἔχει ἐργοστάσια κεράμων καὶ κονσερβῶν, ὑφαντουργεῖα κτλ. Ὁ λιμὴν αὐτῆς χρησιμεύει ὡς κέντρον ἀνθρακεύσεως τῶν ἐξυπηρετούντων τὴν συγκοινωνίαν τῆς Ν. Ἀμερικῆς ἀτμοπλοίων.
Μ. Δ. Β.

λάσπη (ἡ)· δημοτ., πηλὸς ὁ ἐκ τοῦ χώματος καὶ τοῦ ὕδατος σχηματιζόμενος αὐτομάτως: «ἔβρεξε καὶ γέμισε ὁ τόπος λάσπες», «κόλλησε τὸ ἄλογο—, τὸ κάρρο 'ς τὴ λάσπη»· || ἡ κατασκευαζομένη ὑπὸ τῶν κτιστῶν κολλητικὴ ὕλη εἴτε ἐκ χώματος εἴτε ἐξ ἀσβέστου καὶ ἄμμου: «ἕνα πηλοφόρι λάσπη»· || ἡ ἰλὺς τῶν δεξαμενῶν, τῶν ποταμῶν, τῶν λιμνῶν: «ἡ στέρνα ἔπιασε λάσπη καὶ θέλει ξάρισμα»· || ἡ ὑποστάθμη τοῦ οἴνου εἰς τὰ οἰνοφόρα βυτία, ἡ μετὰ τῆς ῥητίνης καταλειπομένη τρύξ: «ἄδειασα τὴ λάσπη ἀπὸ τὰ βαρέλλια»· || μεταφ. ἐπὶ παντὸς λασπώδους: «τὸ ψωμὶ εἶναι λάσπη, ἤθελε ψήσιμο ἀκόμη»· || φρ. «λάσπη ἡ δουλειά μας» ἀπέτυχεν ἡ προσπάθειά μας' || «τὸ 'κοψε λάσπη» ἐδραπέτευσε, ἔφυγε ταχέως' || «ἔπεσε 'ς τὴ λάσπη» ἀπέτυχε, συνήθως ἐπὶ γάμου.

Λάσπη */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 657.
Χ. Δ.

—**Λάσπη** */Γεωγρ./.* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λυκοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 49.
Χ. .

λασπόλουτρον (τὸ) *[Θεραπ./.* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ *ἰλυολούτρου* (βλ. λ.).

λασπουριὰ (ἡ)· πολλὴ λάσπη, τόπος πηλώδης: «τί λασπουριὰ εἶναι αὐτή».

Λασποχώρι */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 352. Ἀνῆκεν εἰς τὴν κοινότητα Πασχαλίτσης (Σούπης), ἐξ ἧς ἀπεσπάσθη ἐσχάτως.
Χ. Δ.

—**Λασποχώρι** */Γεωγρ./.* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Λαρίσης χωρίου *Ὁμόλιον* (βλ. λ.).

λασπώδης (ὁ, ἡ),—*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ λάσπην: «τὸ ψωμὶ εἶναι λασπῶδες»· || ὁ πλήρης πηλοῦ, πηλώδης: «ἔδαφος λασπῶδες».

λάσπωμα (τό)· ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λασπώνω, τὸ νὰ λερωθῇ τις μὲ λάσπες: «τί λάσπωμα εἶναι αὐτὸ ποῦ ἔχεις;»

λασπώνω, ἀόρ. *ἐλλάσπωσα—ἐλλασπώθηκα*, παρακ. παθ. μετχ. *λασπωμένος*· δημοτ., γεμίζω τινὰ μὲ λάσπες, ῥυπαίνω μὲ λάσπες: «λάσπωσα τὰ παπούτσια μου,—τὸ πανταλόνι μου»· || παθ. *λασπώνομαι*· γεμίζω λάσπες, ῥυπαίνομαι μὲ λάσπες: «λασπώθηκα 'στὸ κυνήγι», «πρόσεξε μὴ λασπωθῇς»· || τὸ ἐνεργ. ἀμεταβάτως: «δὲν ψήθηκε καλὰ τὸ ψωμὶ καὶ λάσπωσε», «λάσπωσε τὸ γλυκὸ καὶ δὲν τρώγεται»· || μεταφ. «τὰ λάσπωσε» δὲν ἔφερεν εἰς καλὸν πέρας τὴν ἐργασίαν του.

Λάσσα (Lassa, L' Hassa, H' Lassa Lhassa) */Γεωγρ./.* Πρωτεύουσα τοῦ Θιβὲτ καὶ τῆς ἐπαρχίας Οὐέϊ ἢ Ὑοὺ καὶ ἐπίσημος ἕδρα τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ ἀρχηγοῦ τῆς χώρας Δαλάϊ-λάμα. Κεῖται εἰς τὸ κέντρον ὀροσειρᾶς ἀποτελούσης βορείαν διακλάδωσιν τῶν Ἱμαλαΐων ὀρέων, πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς λίμνης Τένγκρι-Νὸρ καὶ τοῦ ὄρους Τσαρεμαροὺ (7.246 μ. ὕψους) εἰς 29° 40' Β πλάτους καὶ 91° 30' Α. μήκους. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ὑπολογίζονται ἀπὸ 15.000 ἕως 20.000, κατ' ἄλλους δὲ ἀπὸ 40.000 ἕως 50.000 καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς. Εἶναι πόλις σχεδὸν ἀποκλειστικῶς θρησκευτική, μὲ στενὰς καὶ ῥυπαρὰς ὁδούς, ἀλλὰ πολλὰς καὶ μεγάλας πλατείας, μὲ οἰκίας κατεσκευασμένας κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ πλίνθων, μὲ πολλὰ ἀξιοσημείωτα κτήρια καὶ ἀφθόνους σημαντικοὺς ναοὺς καὶ μοναστήρια, καθὼς καὶ ὀβελίσκους καὶ ὡραῖα περίπτερα. Ἔχει ἐπίσης πολλὰς ἀνωτέρας σχολάς, ἰδίως θρησκευτικάς, τυπογραφεῖα καὶ μεγάλην ἀγορὰν εἰς τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως. Ἐκ τῶν ἐντὸς τῆς πόλεως ναῶν ὁ κυριώτερος εἶναι ὁ *Τσόκχαγκ*, ἀφιερωμένος εἰς τὸν Ταού, ἤτοι τὸν Βούδαν. Ἐπίσης ἀξιοσημείωτον εἶναι τὸ μέγα μοναστήριον Μοροῦ καὶ ὁ ναὸς *Ράμο-τσέ*, γνωστὸς διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ἀσκουμένην εἰς εὐρυτάτην κλίμακα μαγείαν. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως τῶν κτηρίων τῆς Λάσσα εἶναι τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα τοῦ Δαλάϊ-λάμα, κείμενα περὶ τὸ $1^1/_2$ χλμ. πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς κεντρικῆς πόλεως, ἐπὶ τοῦ λόφου *Μπουντάλα* ἢ *Ποτάλα*, ἔχοντος ὕψος 100 μ. καὶ περιφέρειαν 2 χλμ. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ συστήματος τῶν κτηρίων τῶν ἀνακτόρων ὑπάρχει ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Μπουντάλα, ἔχων εἰς τὸ μέσον χρυσοῦν θόλον καὶ τέσσαρας ἄλλους μικροτέρους εἰς τὰ πλάγια, ἐπίσης χρυσοῦς, καθὼς καὶ πλῆθος πυραμίδων, κεκαλυμμένων μὲ χρυσᾶς ἢ ἀργυρᾶς πλάκας. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου ὑπάρχει τὸ τεράστιον ἄγαλμα τοῦ *Ὑάμπα*, ὕψος 22 μ. Ὁ ναὸς τοῦ Μπουντάλα εἶναι ὁ ὀνομαστότερος τοῦ Θιβὲτ καὶ ἀποτελεῖ τὸ καθημερινὸν προσκήνυμα χιλιάδων πιστῶν, οἵτινες προστρέχουν ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τῆς χώρας καὶ προσφέρουν πλούσια δῶρα εἰς τὸν Δαλάϊ-λάμαν. Παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου ὑπάρχουν διάφορα μοναστήρια καὶ ξενῶνες διὰ τοὺς προσκυνητὰς καὶ τοὺς λάμας. Ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ εἰς ὀλίγων χιλιομέτρων ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς ὑπάρχουν πολλὰ μοναστήρια, τὰ μεγαλύτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὸ *Ντεμποὺνγκ* μὲ 7.000 μοναχούς, τὸ Σε... μὲ 5.000 μοναχοὺς καὶ τὸ *Γκαλντὰν* μὲ 3.000 μοναχούς. Πρὸς Ν. τῆς πόλεως ὑπάρχει τὸ ὡραῖον κτήριον *Τζοὺνγκ-Τζιολουγκὰν* καὶ πρὸς Α. τοῦ ὄρους Παμουρὶς ὁ πλουσιώτατος ναὸς *Λάσσα-Τ... κάν*, ἀπαστράπτων ἐκ χρυσοῦ καὶ σμαράγδου. Ἡ πόλις δὲν ἔχει ἄλλην βιομηχανίαν, πλὴν τῆς τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων. Ἔχει ὅμως ἀκμαιότατον ἐμπόριον, διότι ἀποτελεῖ τὸ κέντρον, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσρέουν οἱ ἔμποροι πασῶν τῶν γειτονικῶν χωρῶν, ὅπως πωλήσουν δέρματα, ὄρυζαν, κατα... χρώματα, μαργαριτάρια κτλ. καὶ ἀγοράσουν χρυσόν, χαλκόν, φαρμακευτικὰ εἴδη, τρόφιμα, ἔρια καὶ ἅλας. Ἡ πόλις εἶναι ἀνοικτὴ εἰς τὸ ἐλεύθερον ἐμπόριον, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἀποστολὰς καὶ ἱεραποστόλους. Μέχρι δὲ τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Σουηδοῦ ἐξερευνητοῦ Σβὲν Χέδιν καὶ τῆς ἀγγλικῆς στρατιωτικῆς ἀποστολῆς, ἡ ὁποία μετέβη ἐκεῖ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος, ἡ Λάσσα ἐθεωρεῖτο ἡ πλέον μυστηριώδης πόλις τῆς Ἀνατολῆς, αἱ δὲ περὶ αὐτῆς πληροφ...

Digitized by Google

ρίαι ἦσαν ἐλάχισται καὶ συγκεχυμέναι. Ἐν Λάσσα λαμβάνουν χώραν κατ' ἔτος πλεῖσται ἑορταί, αἵτινες συγκεντρώνουν πλῆθος ἐμπόρων καὶ προσκυνητῶν. Αἱ μεγαλύτεραι τῶν ἑορτῶν τούτων εἶναι αἱ τοῦ νέου ἔτους, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ἐν Θιβὲτ τὴν 15 Φεβρουαρίου, καὶ διαρκοῦν 23 ἡμέρας. Κατὰ τὴν μεγάλην ταύτην θρησκευτικὴν ἑορτήν, κατὰ τὴν ὁποίαν λαμβάνει χώραν καὶ ἀνθρωπίνη θυσία εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ, πᾶσαι αἱ οἰκίαι καθαρίζονται, πλύνονται καλῶς καὶ κοσμοῦνται μὲ τάπητας ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Ἡ Λάσσα ἐκτίσθη κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Σρὸνγκ-πὸ καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν αὐτῆς ἀκμὴν κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα. Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Μογγόλων, κατὰ δὲ τὸν ΙΕ' ὑπὸ τῶν Κινέζων. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ὁ χάνης τῶν Μογγόλων, κατανικήσας τοὺς Θιβετιανούς, ἔφθασε μέχρι τῆς Λάσσας καὶ κατέλαβε τὴν Ποτάλο, ἕδραν τοῦ Δαλάϊ-λάμα. Ἀλλ' ἐπεμβᾶσα ἡ Κίνα τῷ 1720 ἐξεδίωξε τοὺς Μογγόλους καὶ καταστήσασα τὸ Θιβὲτ προτεκτορᾶτον αὐτῆς, ἐγκατέστησεν εἰς τὴν Λάσσαν φρουρὰν καὶ πολιτικοὺς πράκτορας. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος ἡ προσπέλασις τῶν ξένων εἰς τὴν Λάσσαν αὐστηρῶς ἀπηγορεύετο. Τῷ 1903 ἡ Ἀγγλία, ἐπιθυμοῦσα νὰ διανοίξῃ τὰ μέχρι τότε τηρούμενα κλειστὰ θιβετιανὰ σύνορα εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν διεθνῆ ἐπικοινωνίαν, ἀπέστειλε στρατιωτικὸν σῶμα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μακντόναλ, ὁ ὁποῖος μετὰ σκληροὺς ἀγῶνας κατώρθωσε τὴν 3 Αὐγούστου τοῦ 1904 νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Λάσσαν καὶ νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ διαφυγόντος Δαλάϊ-λάμα νὰ ὑπογράψῃ συνθήκην, ὑποχρεοῦσαν τὸ Θιβὲτ νὰ ἀνοίξῃ εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον τὴν Λάσσαν καὶ δύο ἄλλας πόλεις τῆς χώρας. Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν Εὐρωπαίων, ὁ ὁποῖος εἶχε κατορθώσει νὰ παράσχῃ πληροφορίας τινὰς περὶ Λάσσας, ὑπῆρξεν ὁ μοναχὸς Ὀντόρικο ντὶ Πορντενόνε, ὁ ὁποῖος εἶχε ταξιδεύσει εἰς τὸ Θιβὲτ περὶ τὸ 1325. Κατόπιν ἔφθασεν εἰς Λάσσαν καὶ εἰσέδυσαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας οἱ Ἰησουῖται Ἀντράντα τῷ 1625 καὶ Γκροῦμπερ καὶ Ντ' Ὀρβίλ, οἵτινες παρέμειναν ἐν τῇ πόλει ἐπὶ δύο μῆνας τῷ 1661. Τούτους ἠκολούθησαν ὁ καπουκῖνος Ὁράτιος ντέλλα Πέντα τῷ 1730, ὁ Μάννινγκ τῷ 1811, ὁ Ἐρρῖκος τῆς Ὀρλεάνης τῷ 1889, ὁ Ρόκχιλ τῷ 1890—1894 κτλ. (βλ. καὶ λ. *Θιβέτ*, τ. ΙΒ', 680). Μ. Δ. Β.

Λασσαὶν (Lassaigne), ***Ἰωάννης - Λουδοβῖκος*** Γάλλος χημικὸς (1800—1859). Τῷ 1828 ἐγένετο καθηγητὴς εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Alfort. Εἰς αὐτὸν ὀφείλονται ἐνδιαφέροντα πειράματα ἐπὶ τῶν ἁλάτων τοῦ ἀρσενικοῦ, τῶν χρωμίων, τοῦ ἰωδιούχου μολύβδου, ἐπὶ τῆς μεταβολῆς τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν εἰς ἄνθρακα, κ. ἄ. Τῷ 1831 ἀπενεμήθη αὐτῷ μετάλλιον διὰ τὴν τελειοποίησιν, ἣν ἐπέφερεν ἐπὶ τῆς προσελλάνης τῶν δοχείων. Τῷ 1846 ἐξέδωκε τὸ δίτομον κλασσικόν του σύγγραμμα «Abrégé élémentaire de chimie organique et inorganique». Ο. Ρ

Λασσὰλ (Lassalle), ***Ἰωάννης-Λουδοβῖκος***. Διακεκριμένος Γάλλος ἀοιδὸς (βαρύτονος), γεννηθεὶς τῷ 1847. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐν Λιέγῃ (1868) εἰς τοὺς «Οὐγενότους» τοῦ Μάγερμπεερ καὶ εἶτα ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῶν μεγαλυτέρων λυρικῶν θεάτρων τῆς Εὐρώπης. Γ. Σ.

—**Λασσὰλ** (Lassal ἢ Lassalle), ***Φερδινάνδος***. Γερμανὸς σοσιαλιστής, γεννηθεὶς τῷ 1825 ἐν Βρεσλαβίᾳ καὶ ἀποθανὼν ἐν μονομαχίᾳ τῷ 1864. Υἱὸς πλουσίου Γερμανοεβραίου ἐμπόρου, προωρίζετο ὑπὸ τοῦ πατρός του διὰ τὸ ἐμπόριον. Ἀλλ' οὗτος μὴ αἰσθανόμενος κλίσιν πρὸς αὐτό, ἀνεχώρησε κρυφίως τῷ 1841 εἰς Λειψίαν, ὅπου ἔδωκεν ἐξετάσεις διὰ τὸ δίπλωμα τοῦ γυμνασίου καὶ τότε μόνον κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὴν συμπάθειαν τοῦ πατρός του διὰ νὰ συνεχίσῃ τὰς σπουδάς του εἰς τὰ πανεπιστήμια Βρεσλαβίας καὶ Βερολίνου, ὅπου ἐσπούδασε φιλολογίαν, φιλοσοφίαν καὶ ἀρχαιολογίαν καὶ διεκρίθη. Τῷ 1846 ἐπεσκέφθη τοὺς Παρισίους, ὅπου ἐγνωρίσθη μὲ τὸν ποιητὴν Ἑ. Χάϊνε.

Φερδινάνδος Λ σσάλ.

Ὁ Λασσὰλ ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Γερμανοῦ φιλοσόφου Ἐγέλου καὶ τοῦ Φίχτε, προικισμένος μὲ ὀξὺ ...ατον πνεῦμα, ἀκαταμάχητον ἐπιχειρηματολογίαν ...αὶ διαλεκτικὴν ἀξιοσημείωτον. Ὁ σοσιαλισμὸς ...οῦ Λασσὰλ εἶχέ τι τὸ ἐθνικόν, τὸ γερμανικόν, ὡς ...ρὸς τοὺς σκοπούς του ὅμως ἐπεδίωκε πρόγραμμα ...ρυτάτων κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων. Τῷ 1845 ...γνωρίσθη μὲ τὴν κόμισσαν Χάτσφελντ, ἡ ὁποία ...ρίσκετο εἰς διάστασιν μὲ τὸν σύζυγόν της, καὶ ...νέλαβε τὴν ὑποστήριξιν καὶ ὑπεράσπισίν της. Ἡ ...τόθεσις αὐτή, ἡ ὁποία ἀπησχόλησε τὰ γερμανικὰ ...καστήρια καὶ ὁλόκληρον τὴν γερμανικὴν κοινὴν γνώμην ἐπὶ ὀκτὼ περίπου ἔτη, κατέστησε τὸν Λασσὰλ πασίγνωστον φυσιογνωμίαν. Διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν κόμισσαν, ὁ Λασσὰλ δὲν ἐδίστασε νὰ συμπράξῃ εἰς τὴν ὑπεξαίρεσιν ἑνὸς ἐγγράφου πολυτίμου διὰ τὴν ὑπόθεσιν καὶ παρ' ὀλίγον νὰ καταδικασθῇ. Ἐπίσης ὑπεχρεώθη ν' ἀκολουθήσῃ καὶ τὴν σπουδὴν τῆς νομικῆς ἐπιστήμης. Τέλος ἐθριάμβευσεν, ἐπιτυχὼν τὸ διαζύγιον τῆς κομίσσης, καθὼς καὶ μέγα μέρος τῆς περιουσίας της, ἣν κατεκράτει ὁ σύζυγός της. Ἔκτοτε ἡ φιλία του μὲ τὴν κόμισσαν ἡδραιώθη.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἔδρασεν εἰς Δύσσελδορφ, καταδικασθεὶς διὰ τὴν ἀνάμιξίν του ταύτην εἰς ἑξάμηνον φυλάκισιν. Τῷ 1858 ἐξέδωκε τὸ «Περὶ Ἡρακλείτου» σύγγραμμά του, τὸ ὁποῖον τὸν ἀνύψωσεν εἰς φιλόσοφον τῆς ἐποχῆς του. Τῷ 1859 ἐδημοσίευσε τὴν ἱστορικήν του τραγῳδίαν «Φρὰνς φὸν Σίκιγκεν» καὶ τῷ 1860 τὸ περισπούδαστον ἔργον «Περὶ κεκτημένων δικαίων» εἰς δύο τόμους.

Κατόπιν τοῦ δημιουργηθέντος θορύβου ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑποθέσεως τῆς κομίσσης, ἡ ζωηρὰ δρᾶσις τοῦ Λασσὰλ εἰς τὸ φιλοσοφικὸν καὶ φιλολογικὸν ἐπίπεδον ἐξύψωσεν αὐτὸν εἰς ὅλην τὴν κοινωνίαν καὶ ὁ Λασσὰλ ἔγινε προσωπικότης. Ἀνῆκε κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς τάξεις τῶν φιλελευθέρων, ὁ μέγας ὅμως δικαστικὸς ἀγὼν καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848, ὡς καὶ αἱ σχηματισθεῖσαι ἀντιλήψεις του περὶ τῶν κεκτημένων δικαίων, τὸν ὤθησαν πέραν τῶν φιλελευθέρων, εἰς τὰς τάξεις τῶν σοσιαλιστῶν, καὶ κατὰ τὸ 1862 ἀπεχώρησεν ἀπὸ τοὺς φιλελευθέρους, φιλοδοξῶν νὰ ἱδρύσῃ νέον κόμμα ἀριστερώτερον. Ἔκτοτε ἀρχίζει ἡ μεγάλη κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ δρᾶσις τοῦ Λασσάλ, ἡ ὁποία, ὅσον σύντομος καὶ ἂν ἦτο, ἀφῆκεν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλισμοῦ βαθέα ἴχνη. Ἀπὸ τοῦ 1862, ὁπότε ἵδρυσε τὴν «Γενικὴν Γερμανικὴν Ἐργατικὴν Ἕνωσιν», μέχρι τοῦ θανάτου του, ὁ Λασσὰλ ἔδειξε δραστηριότητα σπανίαν, ἐξαιρετικὰς ὀργανωτικὰς καὶ πολιτικὰς ἱκανότητας καὶ δεινὴν ῥητορικήν. Ἡ σύντομος σχετικῶς περίοδος αὕτη ἦτο ἀρκετὴ διὰ νὰ τὸν ἀναδείξῃ ὡς τὸν κυριώτερον μετὰ τὸν Μὰρξ θεωρητικὸν καὶ πολιτικὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐργατικῆς τάξεως τῆς Γερμανίας.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην πολλάκις ἐφυλακίσθη καὶ ἐδικάσθη, ἀλλ' αἱ δίκαι του ἀπετέλεσαν σταθμοὺς ἐν τῇ τεραστίᾳ ζυμώσει ὑπὲρ τοῦ σοσιαλισμοῦ, τὴν ὁποίαν διαρκῶς ὑπεδαύλιζεν ὁ Λασσάλ. Τὰ σπουδαιότερά του ἔργα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἶναι ἡ «Ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἐργάτας τῆς Λειψίας» (1862), ὁ «Καταστατικὸς χάρτης τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλισμοῦ» καὶ τὸ σπουδαιότερον ὅλων: «Ὁ Κύριος Μπάστια - Σοῦλτσε Δέλιτς ἢ Τὸ κεφάλαιον καὶ ἡ ἐργασία».

Καίτοι κηρυχθεὶς ὀπαδὸς τοῦ Μάρξ, ὁ Λασσὰλ διαφέρει κατά τι ἀπὸ αὐτόν. Ἰδανικόν του ἦτο ἡ δημοκρατία τῆς ἐργασίας, τὴν ὁποίαν θὰ ἐπραγματοποίει μὲ τοὺς παραγωγικοὺς συνεταιρισμούς, τοὺς ὁποίους θὰ ἔπρεπε νὰ ἐνισχύσῃ τὸ κράτος. Διὰ τὸν Λασσὰλ τὸ κράτος εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἀνωτέρας δικαιοσύνης, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ συνδράμῃ τὴν ἐργατικὴν τάξιν εἰς τὸ ἔργον τῆς δημιουργίας τῆς δημοκρατίας τῆς ἐργασίας. Τόσον βαθέως ἐπίστευεν εἰς τοῦτο, ὥστε ἦλθεν εἰς διαπραγματεύσεις μὲ αὐτὸν τὸν Βίσμαρκ διὰ τὴν χορήγησιν πιστώσεων πρὸς πραγματοποίησιν τῶν παραγωγικῶν συνεταιρισμῶν, τοῦθ' ὅπερ ἐπροκάλεσεν ἐναντίον του τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Μάρξ, τοῦ Ἔγκελς καὶ τοῦ Γουλιέλμου Λίμπκνεχτ.

Ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων αἱ ἀπόψεις του προσήγγιζον πλειότερον πρὸς τὰς τοῦ Μάρξ. Περίφημος κατέστη ἐν τῇ νεωτέρᾳ πολιτικῇ οἰκομίᾳ ὁ νόμος τοῦ Λασσάλ, ὁ ἀποκληθεὶς *ὀρειχάλκινος*. Κατὰ τοῦτον, τὸ ἡμερομίσθιον κανονίζεται ἀπὸ τὴν προσφορὰν καὶ τὴν ζήτησιν, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἓν ἐλάχιστον ὅριον ἡμερομισθίου, ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐξασφάλισιν αὐτῆς τῆς προσφορᾶς, διὰ τὴν ζωὴν καὶ ἀναπαραγωγὴν τοῦ ἐργάτου, καθὼς καὶ ἓν ἀνώτατον ὅριον, καθοριζόμενον ἀπὸ τὸν συναγωνισμὸν τῶν ἐργασιῶν καὶ τὴν ὠργανωμένην ζήτησιν αὐτῶν. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι οἱ ἐργάται δὲν δύνανται νὰ καλυτερεύσουν τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς των. Ἀπεναντίας, οἱ ἐργάται ὀφείλουν νὰ ὑψώνουν διαρκῶς τὸ «ἐπίπεδον τῆς ζωῆς των» (Standard of life). Πρὸς ἐπιδίωξιν τοῦ σκοποῦ τούτου εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ὀργάνωσις τῶν ἐργατῶν εἰς παραγωγικοὺς συνεταιρισμούς, διὰ νὰ ἀπελευθερωθοῦν ἀπὸ τοὺς ἐργοδότας των, καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξίς των. Δὲν διεῖδεν ὅμως τὴν σημασίαν τῶν ἐπαγγελματικῶν σωματείων, ἀδιαφορήσας μάλιστα διὰ τὰς διαμάχας μεταξὺ ἐργατῶν καὶ κεφαλαιούχων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Μὰρξ καὶ τοῦ Ἔγκελς, οἵτινες ἔδιδον μεγάλην προσοχὴν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον.

Μία διάλεξις «Περὶ συντάγματος», ἡ ὁποία ἐξεδόθη εἰς φυλλάδιον καὶ μετεφράσθη σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, μᾶς δίδει ἰδέαν τῆς ῥητορικῆς ἱκανότητος τοῦ Λασσάλ, καθὼς καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου, μὲ τὴν ὁποίαν συνηθίζει νὰ ἐξετάζῃ καὶ ἀναλύῃ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα. Εἰς τὴν διάλεξίν του ταύτην, ὁ Λασσὰλ ἰσχυρίζεται ὅτι κάθε σύνταγμα ἔχει ὡς βάσιν τὴν ἰσορροπίαν ὡρισμένων κοινωνικο-οικονομικῶν δυνάμεων. Τὸ σύνταγμα ἑκάστης χώρας ἀποτελεῖ μίαν ἔγγραφον ἀναγνώρισιν τῆς ἰσορροπίας ταύτης, ἕνα βασικὸν νόμον, ὁ ὁποῖος τὴν ἐκδηλώνει καὶ ἐκφράζει τὴν σύνθεσιν τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων τῶν διαφόρων τάξεων τῆς κοινωνίας ἀναλόγως τῆς θετικῆς δυνάμεως ἑκάστης. Ἡ παραβίασις τοῦ συντάγματος προκαλεῖ ἐπανάστασιν ἐκ μέρους τῶν δυνάμεων ἐκείνων, εἰς βάρος τῶν ὁποίων παραβιάζεται ἡ ἰσορροπία.

Τὸ «Ἐργατικὸν πρόγραμμα» εἶναι ἐπίσης διάλεξις, ἐκδοθεῖσα εἰς φυλλάδιον (1863) καὶ κατασχεθεῖσα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ πολιτικὸν πιστεύω τοῦ Λασσάλ. Ἡ πολιτικὴ ὀργάνωσις ἡ ἱδρυθεῖσα ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προγράμματος αὐτοῦ, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κόμμα τοῦ Λασσάλ», συνεχωνεύθη ἀργότερον μὲ τὸ ἐπονομαζόμενον «Κόμμα τοῦ Ἀϊζενάχ» (τῶν Λίμπκνεχτ πατρὸς καὶ Μπέμπελ), οὕτω δὲ ἐνεφανίσθη τὸ μέγα σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα τῆς Γερμανίας.

Πρῶτος ῥήτωρ μεταξὺ τῶν ῥητόρων τῆς ἐποχῆς του, ὁ Λασσὰλ ἦτο ἱκανὸς νὰ ἐπηρεάσῃ καὶ νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τοὺς πλέον συντηρητικοὺς δικαστάς του· πράγματι δὲ κατ' ἐπανάληψιν κατώρθωσε νὰ ἀθωωθῇ ἀπὸ βαρείας κατηγορίας. Ὁ ποιητὴς Χάϊνε εἶπε δι' αὐτόν, ὅταν τὸν ἐγνώρισεν, ὅτι ἦτο «ἀγωνιστὴς ἀνυπόμονος νὰ ἀπολαύσῃ ὅλας τὰς τέρψεις τῆς ζωῆς, πρὸ παντὸς δὲ τὰς τῆς δράσεως καὶ τῆς δόξης», πράγματι δὲ ἡ ζωή του καθ' ὅλα ἐδικαίωσε τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦτον τοῦ ποιητοῦ.

Ἄλλα ἔργα τοῦ Λασσὰλ εἶναι: «Ἡ ἐπιστήμη καὶ οἱ ἐργάται» (1863), «Αἱ ἑορταί, ὁ τύπος καὶ ἡ Δίαιτα τῆς Φραγκφούρτης - τρία συμπτώματα τῆς ἐποχῆς» (1863), «Ἡ προπαγάνδα τῆς Γενικῆς Γερμανικῆς Ἐργατικῆς Ἑνώσεως καὶ αἱ ὑποσχέσεις τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας» (1864), «Πρὸς τοὺς ἐργάτας τοῦ Βερολίνου» (1864) κ. λ.

Τῷ 1864 ἐγνωρίσθη μὲ τὴν Ἑλένην Δέννιγκ, κόρην κόμιτος διπλωμάτου, καὶ ἐρωτεύθη αὐτὴν σφοδρῶς. Εἰς τὴν ἄρνησιν τῶν γονέων της νὰ συγκατατεθοῦν εἰς τὴν ἕνωσίν της μὲ τὸν Λασσάλ, ἡ Ἑλένη ἐπρότεινε εἰς αὐτὸν ν' ἀλληλοαπαχθοῦν, ἀλλ' ὁ ἱπποτικὸς Λασσὰλ δὲν ἐδέχθη, πιστεύων ὅτι θὰ ὑπερενίκα τὴν ἀντίστασιν καὶ θὰ ἀπέσπα τὴν συγκατάθεσιν. Ἡ αἰσιοδοξία του ὅμως διεψεύσθη μετ' ὀλίγον, ὅτε ἡ Ἑλένη ἐμνηστεύετο παρὰ τῶν γονέων της μὲ ἄλλον. Ὁ Λασσάλ, μὴ ἀνεχόμενος τὴν ὕβριν, ἐκάλεσε τὸν ἀντίζηλόν του εἰς μονομαχίαν (31 Αὐγούστου 1864), καθ' ἣν καὶ ἐφονεύθη. Οἱ Γερμανοὶ ἐργάται τὸν ἐκήδευσαν μεγαλοπρεπῶς καὶ τὸν ἔθαψαν εἰς τὸ ἑβραϊκὸν νεκροταφεῖον Βρεσλαβίας, ἐπὶ τοῦ μνημείου δὲ ἔγραψαν: «Ἐνθάδε κεῖται ὅ,τι θνητὸν ἐκ τοῦ διανοουμένου καὶ ἀγωνιστοῦ Λασσάλ». Α. ΜΠΕΝ.

λασσάνειος διαγωνισμός. Ποιητικὸν διαγώνισμα, ἱδρυθὲν διὰ κληροδοτήματος τοῦ *Γεωργίου Λασσάνη* τῷ 1865, δι' οὗ διετίθετο χιλιόδραχμον γέρας πρὸς βράβευσιν μιᾶς τραγῳδίας ἢ κωμῳδίας ἑλληνικῆς ὑποθέσεως. Ἡ ἑλλανόδικος ἐπιτροπὴ ἀπετελεῖτο ἐκ καθηγητῶν τοῦ Ἐθνικοῦ πανεπιστημίου, ὁ δὲ διαγωνισμὸς ὡρίζετο ἐτήσιος, ἀλλ' ἐκ διαφόρων λόγων ἤρξατο οὗτος μόλις τῷ 1889 καὶ διεξήχθη κατ' ἀραιὰ διαστήματα, ἀπὸ δὲ τοῦ 1910 δὲν ἐπανελήφθη. Κατὰ τὴν εἰκοσαετῆ ταύτην περίοδον ἐβραβεύθησαν αἱ τραγῳδίαι «Σκενδέρμπεης» τοῦ Ἀντωνίου Ἰ. Ἀντωνιάδη, «Ἡ κόρη τῆς Λήμνου» τοῦ Ἀριστομένους Προβελεγγίου, «Εἰρήνη ἡ Ἀθηναία», «Ὁ Θεὸς κελεύει» καὶ «Ὁ πειρατὴς τοῦ Αἰγαίου» τοῦ Πολυβίου Δημητρακοπούλου, «Ὁ Μαυρίκιος καὶ ὁ Λέων Χαμάρετος» τοῦ Ἰωάννου Καλοστύπη, «Ἡ Σκλήραινα» καὶ «Ὁ πρίγκιψ τῆς Ἀχαΐας» τοῦ Τιμολέοντος Ἀμπελᾶ καὶ «Ἡ θυσία» τοῦ Ν. Καζατζάκη, πρὸς δὲ αἱ κωμῳδίαι: «Δημάρχου ἐκλογὴ» τοῦ Παν. Ζάνου, «Τὸ κλειδὶ τῆς κάσσας» τοῦ Δημ. Γρ. Καμπούρογλου, «Φαινόμενα καὶ πράγματα», «Ρόδα καὶ ἀγκάθια» καὶ «Οἱ ἐπαρχιῶται» τοῦ Μιχ. Ζώρα, «Τὸ φάϊβ - ὁ - Κλὸκ» τοῦ Τιμ. Ἀμπελᾶ καὶ «Οἱ καρηκομόοντες» τοῦ Νικ. Σκλιᾶ. Θ. Β.

Λασσάνης, ***Γεώργιος***. Ἕλλην στρατηγὸς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Κοζάνῃ τῆς Μακεδονίας τῷ 1796 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1870. Σπουδάσας ἐν Γερμανίᾳ φιλολογίαν, μετέβη κατ' ἀρχὰς εἰς Μόσχαν, ἔνθα μετῆλθεν ἐπί τινα ἔτη τὸν διδάσκαλον τῆς ἑλληνικῆς, εἰς τὴν πόλιν δὲ ταύτην ἐμυήθη τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐγένετο ἔνθερμον μέλος αὐτῆς. Κληθεὶς τῷ 1818 εἰς Ὀδησσὸν ἐδίδαξεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν τῆς πόλεως ταύτης μετὰ τοῦ Βαρδαλάχου καὶ τοῦ Γεωργίου Γενναδίου. Ἐν Ὀδησσῷ συνέπραττε μετὰ τῶν φιλικῶν, οἵτινες εἶχον καταστήσει τὴν πόλιν ταύτην ἓν τῶν κυριωτέρων κέντρων τῆς ἑταιρείας. Προσεγγίζοντος τοῦ χρόνου τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Λασσάνης ἔγραφε πρὸς τὸν ἀναλαβόντα τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀγῶνος Ἀλέξανδρον *Ὑψηλάντην* (βλ. λ.), ὅπως κατέλθῃ τὸ ταχύτερον εἰς Ὀδησσὸν καὶ κηρύξῃ τὴν ἐπανάστασιν εἰς Μολδοβλαχίαν. Οὗτος μεταβὰς εἰς Κίεβον, ὅπου διέτριβεν ἡ μήτηρ του, καὶ παραλαβὼν τοὺς δύο ἀδελφούς του Γεώργιον καὶ Νικόλαον, κατῆλθεν εἰς

Digitized by Google

Ὀδησσόν, ὅπου συνήντησε τὸν Λασσάνην, πολλάκις μεταχειρισθέντα τὸ ὄνομα τοῦ Ὑψηλάντου πρὸς ἐθνικοὺς σκοπούς. Παρὰ τὰς ἀποθαρρυντικὰς πληροφορίας, ἃς μετέδωκεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἰωάννης Παπαρρηγόπουλος, περὶ τοῦ ἀπαρασκεύου τῆς Πελοποννήσου, ἐπείσθη μᾶλλον εἰς τοὺς λόγους τοῦ Λασσάνη περὶ τοῦ ἀναποτρέπτου τῆς κηρύξεως τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀπελθὼν μετ' αὐτοῦ εἰσῆλθεν εἰς Ἰάσιον. Κατὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἐν Βλαχίᾳ στρατοῦ ὁ Ὑψηλάντης ὠνόμασε τὸ Λασσάνην χιλίαρχον καὶ πρῶτον ὑπασπιστήν του. Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφήν, ὁ Ὑψηλάντης μετὰ τῶν ἀδελφῶν του καὶ τοῦ Λασσάνη ἀπῆλθον εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὅπου ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Μονγκὰτς ὡς πολιτικοὶ αἰχμάλωτοι, εἶτα δὲ μετεφέρθησαν εἰς Τερεζιενστάντ, ἔνθα παρέμειναν μέχρι τοῦ 1827. Ἐλευθερωθέντες κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τῇ μεσολαβήσει τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Νικολάου Α', ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅτι θὰ παρέμενον ἄπρακτοι μέχρι πέρατος τοῦ ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος, ἐγκατεστάθησαν εἰς Βιέννην. Ὁ Λασσάνης παρέμεινε πλησίον τοῦ πάσχοντος Ὑψηλάντου μέχρι τοῦ θανάτου του (20 Ἰουλίου 1828). Ὅτε δὲ ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐγένετο ἡ ἐκλογὴ τοῦ Καποδιστρίου, ἀφέθη μὲν ἐλεύθερος, ἀλλὰ δὲν τῷ ἐπετράπη ἡ κάθοδος εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ Τεργέστης. Ἀπελθὼν εἰς Γαλλίαν, κατέπλευσεν ἐκεῖθεν εἰς Αἴγιναν ἐπὶ γαλλικοῦ πολεμικοῦ σκάφους. Ὁ Καποδίστριας διώρισεν αὐτὸν στρατοπεδάρχην τοῦ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα στρατοῦ, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου. Ὁ Λασσάνης μετέσχε τῶν μαχῶν τοῦ Στεβενίκου, τοῦ Μαρτίνι, τῆς πολιορκίας τῶν Θηβῶν καὶ τῆς τελευταίας τοῦ Ἀγῶνος μάχης τῆς Πέτρας. Εἶτα διωρίσθη γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ στρατεύματος τούτου καὶ μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ Ὄθωνος ἐγένετο (1836) ἐπιμελητὴς τῶν Οἰκονομικῶν (ὑπουργός), ἐπὶ δὲ τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Ρούδαρτ (1837) ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν. Βραδύτερον κατέλαβε διαφόρους δημοσίας θέσεις, διετέλεσε δὲ νομάρχης Ἀττικοβοιωτίας ἐπὶ δύο περιόδους.

Ὁ Λασσάνης συνέθεσε διάφορα ποιήματα, δημοσιευθέντα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλλὰς» (ἐν Μόσχᾳ 1820), πρὸς δὲ τὰς τραγῳδίας «Ἁρμόδιος καὶ Ἀριστογείτων» καὶ «Ἡ Ἑλλὰς καὶ ὁ Ξένος», ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τοῦ Γενναδίου συνέγραψε τὴν «Προπαιδευτικὴν ἐγκυκλοπαιδείαν» εἰς ἓξ τόμους. Ἀποθανὼν ἐκληροδότησε τὸ πλεῖστον τῆς περιουσίας του εἰς φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα καὶ συνέστησε τὸν *Λασσάνειον* διαγωνισμὸν (βλ. λ.). θ. β.

Λασσὰρ (Lassar), ***Ὀσκάρ***. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1849. Ἐπιδοθεὶς ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς δερματολογίας, ἵδρυσεν ἐν Βερολίνῳ μεγάλην ἰδιωτικὴν κλινικὴν τῶν δερματικῶν καὶ συφιλιδικῶν νόσων. Τῷ 1886 ἵδρυσε τὴν «Δερματολογικὴν Ἑταιρείαν» καὶ κατόπιν δερματολογικὸν περιοδικόν. Ἠσχολήθη ἐπίσης μὲ ζητήματα ὑγιεινῆς ἐπὶ μακρόν, συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ Bobert Koch ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ ἰνστιτούτῳ ὑγιεινῆς. Εἰς τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὰς ἐνεργείας του ὀφείλονται καὶ διάφορα ἀπολυμαντικὰ ἱδρύματα καὶ θερμὰ λαϊκὰ λουτρά. Μεγάλη ὑπῆρξε καὶ ἡ συγγραφικὴ του δρᾶσις, ἥτις συνέβαλε σημαντικῶς εἰς τὴν πρόοδον τῆς δερματολογίας. Αἱ πλεῖσται τῶν ἐργασιῶν του ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ «Archiw Pflüger Virchow», εἰς ξένα περιοδικὰ καὶ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐκδιδόμενον. Διατελεῖ ἤδη καθηγητὴς τῆς δερματολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Ο. Ρ.

Λάσσβιτς (Lasswitz), ***Κούρτιος***. Γερμανὸς φιλόσοφος (1848—1910). Ἀπὸ τοῦ Καντίου ὁρμώμενος, ἠσχολήθη κατ' ἀρχὰς ὅπως ἀποδείξῃ τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς θεωρίας τοῦ ὑλισμοῦ. Σὺν τῷ χρόνῳ προσήγγισεν εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Cohen (ἀρχηγοῦ τῆς καλουμένης μαρβουργείου νεοκαντιανῆς σχολῆς), εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως προσδίδει μᾶλλον ψυχολογικὴν χροιάν. Ὁ Λάσσβιτς ἐξαίρει τὴν ὕπαρξιν τοῦ συναισθήματος ἐν τῇ θρησκείᾳ, ἀποδέχεται δὲ τὴν περὶ τῆς ψυχῆς μεταφυσικὴν θεωρίαν τοῦ Φέχνερ. Σ. Μ. Κ.

Λάσσελ (Lassel), ***Οὐΐλλιαμ***. Ἄγγλος ἀστρονόμος (1799—1880). Ἐργασθεὶς ἀρχικῶς ὡς ἐμποροϋπάλληλος (1814—1821) καὶ κατόπιν χρηματίσας ζυθοπώλης ἐν Λίβερπουλ (1825), ἐστράφη ἐν τέλει πρὸς ἀστρονομικὰς μελέτας καὶ τῷ 1830 κατώρθωσε νὰ κατασκευάσῃ μόνος του δύο τηλεσκόπια, ὧν τὸ ἓν διαμέτρου 7 δακτύλων ἦτο νευτώνειον καὶ τὸ ἕτερον 7 ¹/₂ δακτύλων γρηγοριανόν. Ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς πρώτης ταύτης ἐπιτυχίας, κατεσκεύασε τῷ 1839 ἕτερον νευτώνειον τῶν 9 δακτύλων καὶ κατὰ τὸ 1844 τέταρτον ἐπὶ ἰσημερινοῦ βάθρου τῶν 24 δακτύλων. Κατὰ τὸ 1860 ἐλθὼν εἰς τὴν νῆσον Μάλταν, ἐγκατέστησε τηλεσκόπιον διαμέτρου 6 ποδῶν καὶ μήκους 55, τὸ ὁποῖον ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ μέγιστον τηλεσκόπιον τοῦ κόσμου. Τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἰσχυροῦ τούτου ὀργάνου ὁ Λάσσελ ἐξετέλεσε σπουδαιοτάτας ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις. Ἀπὸ τοῦ 1849 ὁ Λάσσελ ἦτο μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου, κατὰ δὲ τὸ 1870 ἐχρημάτισε πρόεδρος τῆς Βρεττανικῆς Ἀστρονομικῆς Ἑνώσεως. Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων αὐτοῦ ἀναφέρονται ἡ κατὰ τὸ 1846 ἀνακάλυψις τοῦ δορυφόρου τοῦ Ποσειδῶνος, ἡ κατὰ τὸ 1848 ἀνακάλυψις τοῦ Ὑπερίωνος, ἤτοι τοῦ ὀγδόου δορυφόρου τοῦ Κρόνου, τὸν ὁποῖον συγχρόνως ἀνεκάλυψε καὶ ὁ G. P. Bond, καὶ ἡ κατὰ τὸ 1851 ἀνακάλυψις τοῦ τρίτου καὶ τοῦ τετάρτου δορυφόρου τοῦ Οὐρανοῦ (Ἀριὴλ καὶ Οὔμβριήλ). Ἡ ἐν Μάλτᾳ διαμονὴ τοῦ Λάσσελ διαιρεῖται εἰς δύο περιόδους. Κατὰ τὴν πρώτην ἐξ αὐτῶν (Ὀκτώβριος 1852 μέχρι Μαρτίου 1853) ἠσχολήθη εἰς τὴν παρατήρησιν τοῦ νεφελοειδοῦς τοῦ Ὠρίωνος, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν (1861—1865) συνέταξε κατάλογον 600 νεφελοειδῶν. Σ. Π.

Λάσσελλς (Lascells), ***Ἑρρῖκος-Γεώργιος-Κάρολος, ὑποκόμης***—. Ἄγγλος στρατιωτικός, ἐκ μεγάλης ἀγγλικῆς οἰκογενείας. Ἐπί τι διάστημα ὑπηρέτησεν ὡς ἐπίτιμος ἀκόλουθος τῆς ἐν Ρώμῃ ἀγγλικῆς πρεσβείας (1905—1907) καὶ ἀκολούθως ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ τοῦ Καναδᾶ Γκρέϋ (1907—1911). Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐπολέμησεν ἐν Γαλλίᾳ, τραυματισθεὶς τρίς. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1922 συνεζεύχθη τὴν μονογενῆ θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας πριγκίπισσαν Μαρίαν καὶ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐτιμήθη διὰ τοῦ παρασήμου τῆς Περικνημῖδος. Μ. Ν. Δ.

—**Λάσσελλς** (Lascelles), ***σὲρ Φράνκ***. Ἄγγλος διπλωμάτης (1841—1920). Ὑπηρέτησε διαδοχικῶς ὡς γραμματεὺς εἰς τὰς πρεσβείας τῆς Μαδρίτης, τῶν Παρισίων, τῆς Ρώμης, τῆς Κοπεγχάγης καὶ τῷ 1878 ὡς δεύτερος γραμματεὺς τῆς ἐν Ἀθήναις ἀγγλικῆς πρεσβείας. Τῷ 1894 διωρίσθη πρεσβευτὴς ἐν Πετρουπόλει καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐν Βερολίνῳ, ὅπου καὶ διεκρίθη, χειρισθεὶς μετὰ μεγίστης διπλωματικότητος τὸ ἀναφυὲν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γερμανίας ζήτημα, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ πρὸς τὸν πρόεδρον τοῦ Τράνσβααλ Κρούγερ ἀποσταλέντος ἐκ μέρους τοῦ Κάϊζερ Γουλιέλμου τοῦ Β', τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1896, τηλεγραφήματος. Ὁ Λάσσελλς προλαβὼν τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν παρέμεινεν ἐν Βερολίνῳ ὡς πρεσβευτὴς μέχρι τοῦ 1908, ὁπότε καὶ ἀπεχώρησε, χωρὶς νὰ παύσῃ ἐν τούτοις ἐργαζόμενος μεγάλως πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀγγλογερμανικῆς συνεννοήσεως. Μ. Ν. Δ.

Λάσσεν (Lassen), ***Ἐδουάρδος***. Δανὸς συνθέτης (1830—1904), σπουδάσας εἰς τὸ ᾠδεῖον τῶν Βρυξελλῶν, ἔνθα ἔτυχε πρῶτον βραβεῖον εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον καὶ τὴν φυγὴν καὶ τοῦ α' βραβείου τῆς Ρώμης εἰς τὴν σύνθεσιν (1851). Κατόπιν πλείστων καλλιτεχνικῶν ταξιδίων ἀνὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν, κατώρθωσε, χάρις εἰς τὸν Λίστ, ν' ἀναβιβάσῃ εἰς τὴν Βαϊμάρην τὸ μελόδραμά του: «Landgraf Ludwigs Brautfahrt» (1857). Ἀποχωρήσαντος τοῦ Λίστ ἐκ Βαϊμάρης, ὁ Λάσσεν ἀνέλαβε, τῷ 1861, τὴν διεύθυνσιν τῆς ὀρχήστρας τῆς αὐλῆς. Τὰ ἔργα του, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ συνθέτης ἐφαρμόζει τὰ σύγχρονα μέσα μετὰ μεγάλης ἐπιφυλακτικότητος, εἶναι λίαν λεπτὰ καὶ ποιητικά. Ἐξ αὐτῶν διακρίνονται τὰ μελοδράματα: «Ὁ ἔπαινος τῶν γυναικῶν» (1860), «Ὁ αἰχμάλωτος» (1868), ἡ μουσικὴ σκηνῆς διὰ τοὺς «Nibelungen» τοῦ Χέμπελ, διὰ τὸν «Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ» τοῦ Σοφοκλέους, διὰ τὸν «Φάουστ» καὶ τὴν «Πανδώραν» τοῦ Γκαῖτε, κ.ἄ. Τὸ ὄνομα τοῦ Λάσσεν ἐγένετο γνωστὸν καὶ χάρις εἰς ὡρισμένα τραγούδια του λίαν δημοφιλῆ, ὡς καὶ διά τινων συμφωνιῶν, εἰσαγωγῶν κλπ. Ὁ Λάσσεν περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του ὠνομάσθη ἐπίτιμος διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἰένας. Γ. Σ.

—**Λάσσεν** (Lassen), ***Χρίστιαν***. Γερμανὸς ἀνατολιστής, γεννηθεὶς ἐν Νορβηγίᾳ τῷ 1800 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βόννῃ τῆς Γερμανίας τῷ 1876. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν πανεπιστημιακῶν σπουδῶν του ἐν Νορβηγίᾳ μετέβη, πρὸς συμπλήρωσιν αὐτῶν, εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἀϊδελβέργης καὶ τῆς Βόννης, ὅπου ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς σανσκριτικῆς καὶ τὴν μελέτην τῆς ἰνδικῆς φιλολογίας καὶ φιλοσοφίας. Κατόπιν ἐπὶ διετίαν κατέγινεν εἰς τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην διαφόρων χειρογράφων τῆς Ἀνατολῆς. Ἐπιστρέψας εἰς Βόννην ὑπέβαλε τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν του «Περὶ τῆς Ἰνδικῆς Πενταποταμίας». Τῷ 1830 διωρίσθη ἔκτακτος καὶ τῷ 1840 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἰνδικῆς φιλολογίας. Ἐδημοσίευσε «Hitopadesa» (1829—1831), συλλογὴν μύθων, «Γυμνοσοφιστὴν» (1832), «Σανσκριτικὴν ἀνθολογίαν» (1838), «Ἔρευναν τῶν ἰνδικῶν μύθων», «Συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἰνδοσκυθῶν βασιλέων τῆς Βακτριανῆς, τῆς Καβούλης καὶ τῶν Ἰνδιῶν» καὶ «Ἰνδικὴν ἀρχαιολογίαν» (τόμ. 4), τὸ κυριώτερον τῶν ἔργων του. Μ. Ν. Δ.

Λασσὲρ (Lasserre), ***Ἑρρῖκος ντὲ Μονζί***. Γάλλος συγγραφεὺς (1828—1900). Διετέλεσεν ἀρχικῶς δικηγόρος, εἶτα δὲ κατελθὼν εἰς τὸν δημοσιογραφικὸν ἀγῶνα, μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς 2 Δεκεμβρίου, συνειργάζετο εἰς τὰς ἐφημερίδας «Reveil» καὶ «Pays» καὶ διηύθυνε τὸν «Contemporain». Ἡ προσήλωσίς του εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα κατέστησεν αὐτὸν ἀντίπαλον τοῦ Ρενάν, τοῦ ὁποίου κατεπολέμησε τὸν «Βίον τοῦ Ἰησοῦ». Συνέγραψε τὴν «Nôtre-Dame de Lourdes», ἔργον μεταφρασθὲν εἰς 42 γλώσσας, καὶ πλείστας θεολογικὰς μελέτας. Ἐπίσης μετέφρασε τὰ Εὐαγγέλια, παραθέσας καὶ τὰ κείμενα αὐτῶν. θ. β.

—**Λασσὲρ** (Lasserre), ***Πέτρος***. Σύγχρονος Γάλλος συγγραφεὺς (1867—1930). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ φιλολογίαν καὶ ἐδίδαξεν εἰς διαφόρους ἀνωτάτας σχολάς. Κατὰ τὰς ἐποχὰς τοῦ συγγραφικοῦ του σταδίου, συνεδέθη μὲ τὸν κύκλον τῆς Action Française, ἀπὸ τὸν ὁποῖον βραδύτερον ἀπεσχίσθη. Τὴν πρώτην του ταύτην περίοδον διακρίνει ὀξεῖα καὶ μελετημένη πολεμικὴ κατὰ τοῦ ρωμαντισμοῦ («Le Romantisme Français»). Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἠσχολήθη μὲ τὴν βιογραφίαν τοῦ Renan, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐδημοσιεύθησαν τέσσαρες τόμοι ἐξαιρετικῆς σημασίας («Renan et Nous, La Leunesse L'Ernest Renan»). Ἄλλα του ἔργα εἶναι: «La Morale de Nietzche», «La doctrine officielle de l'Université», «Portraits et discussions», «Les Chapelles littéraires», «Cinquante ans de pensée française», «Mes routes», «Des romantiques à nous» κ.ἄ. Ἔγραψε καί τινα μυθιστορήματα καὶ μελέτας περὶ μουσικῆς. Κ. Δ.

Λάσση *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Κρήτης, γνωστὴ ὡς *Ἔλασ(σ)α* (βλ. λ.).

Λασσινὺ (Lassigny) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Οὐάζ παρὰ τὸν ποταμὸν Πισσό. Κάτ. 900. Ἔχει σιδηρούχους θερμοπηγὰς καὶ ὑδροθεραπευτήριον. Ὡσαύτως ἐκκλησίαν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος μετὰ χρωματιστῶν ἐζωγραφισμένων ὑελοπινάκων, φεουδαλικὸν πύργον καὶ «ντολμέν». Μ.Δ.Β.

λάσσικα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λώρανθος ὁ εὐρωπαϊκὸς* (Loranthus europaeus).

Λάσσιρα *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας Ταρρακωνησίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἠδητανῶν, ἀναφερομένη εἰς χειρόγραφα τοῦ Πτολεμαίου καὶ ὡς *Λέσσιρα* καὶ ὡς *Λυσσίρα*. Πιθανῶς εἶναι ἡ ἀρχαιότερον ὀνομαζομένη *Ὕοψ*, ἔχουσα ἐγγὺς αὐτῆς ποταμὸν *Λεσυρόν*, ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ Ἑκαταίου (*Στεφ. Βυζ* 649, 5). Ἡ ταυτότης της δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐξηκριβωμένη, καίτοι πιστεύεται ὅτι συμπίπτει πρὸς τὴν σύγχρονον, κατὰ τὰ σύνορα τῶν νομῶν Βαλένθια καὶ Καταλοῦνα, πόλιν Leusa παρὰ τὸν ποταμὸν Miares. Σ. Ε. Λ.

λάσσο (lasso, ἢ lazo). Εἶδος βρόχου ἀποτελουμένου ἐκ σχοινίου 12 περίπου μέτρων μήκους, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιοῦσιν ὡς κυνηγετικὸν ὄργανον, πολλάκις δὲ καὶ ὡς ὅπλον, οἱ ἱππεῖς τῆς λατινικῆς Ἀμερικῆς (Μεξικανοί, Βραζιλιανοὶ κλπ.). Εἶναι ἐπίσης γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀρκὰν* εἰς τοὺς Κιργισίους καὶ τοὺς Καλμούχους τῶν στεππῶν τῆς κεντρικῆς Ἀσίας. Ἐν Ἀμερικῇ εἰσήχθη πιθανῶς συγχρόνως μετὰ τοῦ ἵππου ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, ὡς φαίνεται ἄλλως τε ἐκ τοῦ ὀνόματός του, τὸ ὁποῖον παράγεται ἐκ τοῦ λατινικοῦ laqueus (=βρό-

Ἵππος συλληφθεὶς διὰ λάσσο.
Α—Κινητὸς βρόχος τοῦ λάσσο.

χος). Τὸ σχοινίον τοῦ λάσσο κατασκευάζεται ἐκ δερματίνου ἱμάντος, ἐξ ἰνῶν φυτικῶν ἢ ἐκ τριχῶν χαίτης ἵππου, φέρει δὲ εἰς τὸ ἓν ἄκρον κρίκον ὁπόθεν διέρχεται τὸ σχηματίζον τὸν βρόχον σχοινίον. Τὸ ἕτερον ἄκρον εἶναι προσδεδεμένον εἰς τὸ πρόσθιον ἄκρον τοῦ ἐφιππίου καὶ εἰλιγμένον περὶ αὐτό. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ λάσσο γίνεται ὡς ἑξῆς: Ὁ ἱππεὺς διώκων τὸ θήραμα ρίπτει ἐναντίον αὐτοῦ τὸν βρόχον, οὕτως ὥστε νὰ συλλάβῃ αὐτὸ ἐκ τοῦ λαιμοῦ, τῆς ὀσφύος ἢ τοῦ ποδός, τανύων μετὰ ταῦτα τὸ σχοινίον μέχρις ἀποπνιγμοῦ. Τὸ ρίψιμον τοῦ λάσσο ἀπαιτεῖ μεγάλην ἐξάσκησιν, χρησιμοποιεῖται δὲ κυρίως τοῦτο διὰ τὴν σύλληψιν ἵππων, στρουθοκαμήλων καὶ ἄλλων ἐλαφρῶν καὶ ταχέων ζῴων. Παρεμφερὲς πρὸς τὸ λάσσο εἶναι τὸ *μπόλας* (σφαιρίδιον), τὸ ὁποῖ-

Digitized by Google

ἀποτελεῖται ἐκ μακροῦ σχοινίου φέροντος εἰς τὸ ἄκρον δύο ἢ τρεῖς μεταλλίνας σφαίρας καὶ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν Ἐσκιμώων διὰ τὴν σύλληψιν μικροτέρων ζῴων καὶ πτηνῶν. Ὁ κυνηγὸς περιστρέφει τοῦτο περὶ τὴν κεφαλήν του καὶ ρίπτει κατόπιν ἐναντίον τοῦ θηράματος τὸ φέρον τὰς σφαίρας ἄκρον, κρατῶν στερεῶς τὸ ἕτερον. Ἡ σύλληψις πραγματοποιεῖται διὰ περιελίξεως τοῦ ἄκρου τοῦ σχοινίου καὶ τῶν σφαιρῶν περὶ τὸν λαιμὸν ἢ τοὺς πόδας τοῦ ζῴου. Χ. Δ.

Λασσόν, *Ἀδόλφος* (Lasson). Γερμανὸς φιλόσοφος (1832—1917) τῆς Ἑγελιανῆς σχολῆς. Ἡ σκέψις τοῦ Ἑγέλου τὸν ἐπηρέασεν ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου. Τακτικὸς καθηγητὴς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου, συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν φιλοσοφικὴν ἐμβάθυνσιν τῶν κλασσικῶν σπουδῶν καὶ παρουσίασε τὸν Ἀριστοτέλην εἰς ρέουσαν καὶ ἀκριβῆ μετάφρασιν. Ἔργον τῆς φιλοσοφίας, κατὰ τὸν Λασσόν, εἶναι νὰ γνωρίσῃ τὸν ἐν τῷ Ὄντι ἐνοικοῦντα νοῦν. Δὲν ὑπάρχει βεβαίως ἐπιστήμη χωρὶς προϋποθέσεις εἰλημμένας ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, οὕτως, ὥστε νὰ δημιουργῆται διὰ τῆς καθαρᾶς ἐσωτερικῆς κινήσεως τῆς διανοίας, ἀλλὰ πάντως αἱ μορφαὶ καὶ αἱ λειτουργίαι τῆς σκέψεως, διὰ τῶν ὁποίων δοκιμάζεται κριτικῶς ὁλόκληρον τὸ περιεχόμενον τῆς ἀνθρωπίνης ἐμπειρίας, πρέπει νὰ θεωροῦνται ἐκ τῶν προτέρων ὡς ἰσχύουσαι. Ἡ ἠθικὴ ἐξετάζει τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ «λόγου» διὰ τῆς βουλητικῆς ἐνεργείας, τῆς φιλοσοφίας δὲ τοῦ δικαίου ἔργον εἶναι νὰ ἐξετάζῃ τὸ ὑπάρχον δίκαιον καὶ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ του λογικῇ ἑνότητι καὶ ὡς πρὸς τὴν σχέσιν του πρὸς τὰς ἄλλας κατευθύνσεις καὶ φαινόμενα τῆς ζωῆς. Ἔγραψε: «Das Kulturideal u. der Krieg» (1868), «Über die Natur des Rechts u. des Staats» (Philos. Monatchefte 1870), «Prinzip u. Zukunft d. Völkerrecht» (1871), «Über Gegenstand u. Behandlung d. Religionsphilosophie» (1879), «System d. Rechtsphilosophie» (1882) «Zeitliches u Zeitlores» (1890), «Das Gedächtnis» (1894) «Der Leib» (1898). Ε. Λ.

Λάσσος, *Στάμος*. Ἀθηναῖος ἀγωνιστής, πεσὼν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Κιουταχῆ τῷ 1826. Γ. Δ. Κ.

Λάσσους (Lassus), ***Ἰωάννης-Βαπτιστὴς-Ἀντώνιος*.** Γάλλος ἀρχιτέκτων (1807—1857). Ἐπιδοθεὶς εἰς ἀρχαιολογικὰς ἐρεύνας, ἰδίως τῶν μεσαιωνικῶν μνημείων, συνέγραψεν ἀρκετὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα εἶναι: «Monographie de la Cathédrale des Chartres», «Architecture, sculpture d' ornements et peinture sur verre» καὶ «Réaction de l' Academie des Beaux-Arts contre l' art gothique», ὡς καὶ πλῆθος διατριβῶν ἐν τοῖς «Annales Archéologiques». Συνεπείᾳ τῶν ἀρχιτεκτονικῶν τούτων μελετῶν, ἀνετέθη εἰς τὸν Λάσσους ἡ λεπτὴ μελέτη καὶ ἐκτέλεσις τῆς ἀναστυλώσεως καὶ ἐπιδιορθώσεως σπουδαίων μνημείων τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως, ὡς εἶναι ἡ ἀναστύλωσις τοῦ Sainte-Chapelle καὶ ἡ ἐπιδιόρθωσις καὶ συμπλήρωσις τῆς Nôtre-Dame τῶν Παρισίων. Β. Δ. Θ.

— **Λάσσους** (Lassus), *Ὀρλάνδος ντὲ*—. Βέλγος μουσικός, γνωστὸς ἐπίσης καὶ ὡς *Ὀρλάνδο ντὶ Λάσσο* (Orlando di Lasso) ἢ *Ρολάνδος ντὲ Λάττρ* (Roland de Lattre). Ἐγεννήθη εἰς Μὸνς τῷ 1532 καὶ ἀπέθανεν ἐν Μονάχῳ τῷ 1594. Πεπροικισμένος μὲ θαυμασίαν φωνήν, εἰς ἡλικίαν ὀκτὼ ἐτῶν εἶχε προσληφθῇ εἰς τὸν χορὸν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς γενεθλίου του. Δωδεκαετὴς ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Σικελίας Φερδινάνδου Γονζάγη καὶ μετέβη περὶ τὸ 1545 εἰς Σικελίαν, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ 1546, ἵνα μεταβῇ ἀργότερον εἰς Μιλᾶνον.

Ὀρλάνδος Λάσσους.

Ἠκολούθησε τὸν Κωνσταντῖνον Καστριότο εἰς Νεάπολιν, ἐκεῖ δὲ παρέμεινεν ἐπὶ τριετίαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ πρίγκιπος ντέλλα Τέρτσα. Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἤνθει μία πλουσία λαϊκὴ πολυφωνικὴ τέχνη, ὁ Λάσσους ἤντλησε πλεῖστα ὅσα μουσικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα μετέφερεν εἰς τὰς συνθέσεις του λαϊκοῦ περιεχομένου, κυρίως δὲ εἰς τὰς βιλλανέλλας. Ἐκ Νεαπόλεως εὑρίσκομεν τὸν Λάσσους εἰς Ρώμην, ἔνθα ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ χοροῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ. Ἡ αὐστηρὰ ἀτμοσφαῖρα τῆς παπικῆς πρωτευούσης καὶ ἡ γνωριμία τῶν ἔργων τοῦ Παλεστρίνα, ὅστις ἤρχισε μεσουρανῶν περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, συνέτεινον πολὺ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ ὕφους τοῦ Βέλγου μουσουργοῦ. Μετὰ βραχέα ταξίδια ἀνὰ τὴν Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν, ὁ Λάσσους ἐγκατεστάθη τῷ 1555 εἰς Ἀμβέρσαν, ἔνθα καὶ ἐξέδωκε τὰ πρῶτά του ἔργα (τετράφωνα μαδριγάλια), ἐνῷ παραλλήλως ὁ Γκαρντάνο τῆς Βενετίας ἐξετύπου τὸ πρῶτον του βιβλίον πενταφώνων μαδριγαλίων. Ἡ φήμη του ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε τοσοῦτον ἐξαπλωθῇ, ὥστε ὁ δοὺξ τῆς Βαυαρίας, Ἀλβέρτος Ε', προσεπάθησε νὰ προσελκύσῃ τὸν Λάσσους καὶ νὰ τὸν πείσῃ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Μόναχον, ὅπερ καὶ ἐπέτυχε τῷ 1556 Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁ Λάσσους ἀνέλαβε καθήκοντα ἀρχικῶς μὲν μέλους, εἶτα δὲ διευθυντοῦ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χοροῦ τῆς βαυαρικῆς αὐλῆς. Τῷ 1570 ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς ὁ Β' ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπογόνους του τίτλους εὐγενείας, ἐνῷ πανταχόθεν ἐδέχετο πλείστας τιμάς. Παρά τινα μικρὰ ταξίδια εἰς Ἰταλίαν καὶ Παρισίους, ὁ Λάσσους διέτριψεν ἔκτοτε συνεχῶς εἰς Μόναχον, ἔνθα καὶ ἀπέθανε, διατηρήσας τὴν ἐν τῇ αὐλῇ θέσιν του μέχρι τῶν τελευταίων του ἡμερῶν. Ὁ εὔθυμος καὶ ζωηρὸς χαρακτὴρ τοῦ Λάσσους ἐπεσκιάσθη περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ βίου του ὑπὸ ἑνὸς εἴδους ὑποχονδριακῆς μελαγχολίας, προελθούσης ἴσως ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς διανοητικῆς ἐργασίας του ὡς διδασκάλου.

Ὁ Λάσσους ὑπῆρξεν εἷς τῶν μεγίστων γιγάντων τῆς μουσικῆς ὅλων τῶν ἐποχῶν. Οἱ σύγχρονοί του τὸν ἀπεκάλουν: «ὁ πρίγκιψ τῆς μουσικῆς», «ὁ Βέλγος Ὀρφεύς». Τὸ κολοσσιαῖον ἔργον του ὑπερβαίνει εἰς ὄγκον τὸ τοῦ Μπάχ, τοῦ Χαϊνδελ ἢ τοῦ Μόζαρτ καὶ περιλαμβάνει ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας συνθέσεις. Εἰς ἑξήκοντα τόμους ὑπολογίζεται ἡ ὑπὸ τοῦ οἴκου Μπράϊτκοπφ καὶ Χαῖρτελ τῆς Λειψίας ἀναληφθεῖσα κριτικὴ ἔκδοσις τῶν ἔργων του.

Σύγχρονος τοῦ Παλεστρίνα καὶ τοῦ Βικτόρια, ἐφώτισε διὰ τῆς αὐτῆς ὡς καὶ ἐκεῖνοι λάμψ ως τὸ μουσικὸν στερέωμα τῆς ἐποχῆς του. Ἡ τέχνη του εἶναι κρᾶμα θρησκευτικότητος καὶ κοσμικότητος ταυτοχρόνως, χαρᾶς ἐκχειλιζούσης, φαντασίας, λυρικότητος, σοβαρότητος, ἐμπνεύσεως καὶ αὐθορμητισμοῦ. Τὸ ὕφος του προσαρμόζεται ἀναλόγως πρὸς τὴν χώραν εἰς ἣν κατοικεῖ καὶ ἀναλόγως τοῦ θέματος. «Εἶναι Γάλλος, παρατηρεῖ ὁ Ἄμπρος, εἰς ὡρισμένα γαλλικὰ τραγούδια, Ἰταλὸς εἰς τὰ μαδριγάλια του, Γερμανὸς εἰς τὰ γερμανικά του τραγούδια». Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ αἱ τρεῖς ἀνωτέρω χῶραι τὸν διεκδικοῦν. Ὁ Λάσσους εἶναι ἐν τούτοις ἡ ὑψίστη κορυφὴ τῆς γαλλοφλαμανδικῆς σχολῆς, ἡ κλείουσα τὴν περίοδον τῆς μεγάλης πολυφωνικῆς τέχνης, ἥτις ἀνθίσασα εἰς Βέλγιον καὶ Ὁλλανδίαν ἐπεξετάθη εἰς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην. Τὰ αὐτὰ δικαιώματα, μετὰ μεγαλυτέρας βεβαίως μελῳδικότητος καὶ κομψότητος ὕφους, διεκδικεῖ διὰ τὴν Ἰταλίαν ὁ Παλεστρίνα, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὁ Βικτόρια διὰ τῆς βαθείας θρησκευτικότητός του συνοψίζει τὴν πολυφωνικὴν τέχνην τῆς Ἱσπανίας. Ἡ τεχνοτροπία τῶν τριῶν ἀνωτέρω διδασκάλων μεταφερομένη ἐκ τῆς πολυφωνίας εἰς τὴν ὀργανικὴν μουσικὴν μέλλει ὅσονούπω νὰ γεννήσῃ τὸν Μπάχ.

Κυριώτερα ἐκ τῆς ἀπειρίας τῶν ἔργων τοῦ Λάσσους εἶναι: «7 Ψαλμοὶ μετανοίας τοῦ Δαυΐδ», συντεθέντες δι' ἰδιωτικὴν χρῆσιν τοῦ δουκὸς Ἀλβέρτου τῆς Βαυαρίας, ἐκ τῶν θαυμασιωτέρων ἀριστουργημάτων τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, «Patrocinium musices», συλλογὴ ἐκ 5 τόμων περιλαμβάνουσα 21 μοτέττα, 5 λειτουργίας, Offices, πάθη κλ.· ὑπερεκατὸν «Μεγαλυνάρια», (Magnificat), ἐξ ὧν τὰ ἡμίση σχεδὸν βασίζονται ἐπὶ γρηγοριανοῦ μέλους. Τὰ ἀνωτέρω ἔργα εἶναι γραμμένα διὰ 2 ἕως 12 φωνάς. Ἂν καὶ θρησκευτικὸς κυρίως συνθέτης ὁ Λάσσους, δὲν παρημέλησεν ἐν τούτοις καὶ τὴν κοσμικὴν μουσικήν. Τὰ τεχνικώτερα ἐκ τῶν ἔργων του λαϊκοῦ περιεχομένου εἶναι τὰ μαδριγάλια, ἐν τοῖς ὁποίοις ὁ συνθέτης ἐπιζητεῖ τὴν ἔκφρασιν, τὴν διαύγειαν τοῦ ὕφους καὶ τὴν ὡραίαν ἁρμονίαν. Ποιούμενος εὐρυτάτην χρῆσιν ἀλλοιώσεων καὶ τοῦ χρωματικοῦ γένους, κατορθώνει νὰ ἐξέλθῃ τοῦ πλαισίου τῆς αὐστηρᾶς πολυφωνικῆς τέχνης. Λαϊκώτερος ἀκόμη εἶναι ὁ Λάσσους εἰς τὰς βιλλανέλλας, γραμμένας εἰς νεαπολιτανικὴν διάλεκτον καὶ ἐρωτικοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιεχομένου, καὶ εἰς τὰ Μαυριτανικὰ τραγούδια. Τὰ ἀνωτέρω ἐλαφρὰ ἔργα εἶναι κρᾶμα εὐθυμίας, χάριτος, ζωηρότητος καὶ φυσικότητος. Ὁ Λάσσους ἔγραψεν ἐπίσης 146 γαλλικὰ τραγούδια διὰ 3—8 φωνάς, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζει σάτιρα ἢ αἴσθημα τῆς φύσεως, εἰς δὲ τὰ τελευταῖα κυρίως προηγμένη τεχνική, συνοδευομένη ἀπὸ μετατροπὰς καὶ παρατόλμους διαφωνίας. Τὰ γερμανικὰ τραγούδια τοῦ συνθέτου ἀνέρχονται εἰς 93 καὶ ἀποδίδουν διάφορα θέματα. Ἐκ τούτων περίφημα εἶναι ὡρισμένα βακχικά, εἰς τὰ ὁποῖα ἰδιαιτέρως ἀρέσκεται ὁ διδάσκαλος («Ist Keiner hie», «Der Wein», κλ.). Ἐκ τῶν λοιπῶν ἠθικῶν ἢ ἐρωτικῶν τραγουδιῶν ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι τά: «Es jagt ein Jaeger», «Die Gnad Kommt», «Ich weisz mir», «Ich hab ein Mann» κλ. (*Eugen Schmitz*, «Orlando di Lasso», 1915). Γ. ΣΚΛΑΒΟΣ

λὰστ (Last). Μέτρον βάρους καὶ χωρητικότητος, χρησιμοποιούμενον ἄλλοτε ἐν τῇ Β. Εὐρώπῃ Ὡς μέτρον βάρους ἦτο ἐν χρήσει εἰς τὴν ναυτιλίαν ἐν Ὁλλανδίᾳ, ἰσοδυναμοῦν πρὸς 1976 κιλὰ καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἴσον πρὸς 2 τόννους. Ὡς μέτρον χωρητικότητος ἰσοδυνάμει ἐν Σουηδίᾳ πρὸς 4250 χιλιόγραμμα (3325 ὀκάδας), ἐν Ἀμβούργῳ πρὸς 40 περίπου ἑκατόλιτρα (3120 ὀκάδας), ἐν τῇ λοιπῇ Ὁλλανδίᾳ πρὸς 30 ἑκατόλυτρα (2343 ὀκάδας), ἐν Ἀγγλίᾳ πρὸς 80 μπάσελς, ἤτοι 29,08 ἑκατόλιτρα (2258 ὀκάδας). Διὰ τὴν ζύγισιν τῶν ἐρίων ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπίσης τὸ λὰστ καὶ ἰσοδυνάμει πρὸς 12 σάκκους, ἤτοι 1981 κιλὰ (1545 ὀκάδας).

Λάστα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα τῆς κοινότητος Λάστας καὶ Καλυβίων Λάστας. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 128. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ μικρὰ χωρία *Ἀγρίδιον* καὶ *Καλύβια Λάστας*. Χ. Δ.

— *[Ἱστορ. Ἀγων.]* Τὸ *Λάστα* κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν ἦτο προνομιοῦχον, καθόσον ἐκεῖθεν κατήγετο, τουρκεύσας, ἐπίσημος σπαχῆς, ὅστις ἐπέτυχεν οἰκονομικὰ προνόμια ἀσυδοσίας διὰ τὴν γενέτειράν του. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα, οἱ ὀλίγοι Μουσουλμᾶνοι τῆς κωμοπόλεως παρεδόθησαν ὡς ὅμηροι εἰς τοὺς Γορτυνίους, οἵτινες δὲν διέσωσαν αὐτούς. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμπραήμ, οἱ Λασταῖοι ὑπέφεραν πολλά, διαρκῶς γινόμενοι ἀντικείμενον διωγμοῦ παλαιῶν Μουσουλμάνων τῆς Πελοποννήσου, ζητούντων νὰ τοὺς ἐκδικηθοῦν διὰ τοὺς ἀπολεσθέντας ὁμοθρήσκους. Γ. Δ. Κ.

— **Λάστας *Καλύβια*** *[Γεωγρ.]*· βλ. *Λάστα*.

Λαστέϊκα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 657. Χ. Δ.

Λαστὶκ (Lastic), ***Ἰωάννης-Μπονπάρ ντὲ*—.** Ἰωαννίτης ἱππότης γεννηθεὶς ἐν Ὠβέρνῃ τῷ 1371 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρόδῳ τῷ 1454. Μόλις δεκαεξαετὴς ἐπολέμησε κατὰ τῶν Ἄγγλων παρακολουθῶν τὸν πατέρα του, τῷ δὲ 1395 εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῆς Μελίτης καὶ τῷ 1437 ἐγένετο μέγας μάγιστρος, ὁ 34ος κατὰ σειράν, τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῶν Ἱεροσολύμων. Ὅτε οἱ Αἰγύπτιοι προσέβαλον τὴν Ρόδον, τῷ 1440, ἀπεκρούσθησαν μετὰ πολλῶν ἀπωλειῶν χάρις εἰς τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα, ἅτινα εἶχεν ἀνεγείρει ὁ Λαστίκ, καὶ τὸ θάρρος τῶν στρατιωτῶν, ἐμψυχουμένων ὑπ' αὐτοῦ. Καὶ πάλιν, ὅτε διὰ δευτέραν φορὰν (1444) προσέβαλον οἱ Αἰγύπτιοι την Ρόδον καὶ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἔσωσεν αὐτὴν ὁ Λαστίκ, ἀναγκάσας τὸν ἐχθρὸν μετὰ τεσσαράκοντα ἡμερῶν πολιορκίαν νὰ ἀποσυρθῇ Ὅτε τέλος ὁ Μωάμεθ, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προέτεινεν αὐτῷ τὴν εἰρηνικὴν ὑποταγὴν τῆς Ρόδου, οὗτος ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν ταύτην καὶ ἤρχισε πυρετωδῶς νὰ προετοιμάζεται, παρὰ τὸ προκεχωρηκὸς τῆς ἡλικίας του, πρὸς ἄμυναν τῆς νήσου. Ἐν τῷ μέσῳ ὅμως τῶν προετοιμασιῶν τούτων ἐτελεύτησεν. Ὁ Λαστὶκ ἵδρυσεν ἐν Ρόδῳ μοναστικὸν ξενῶνα καὶ μεγάλας κατέβαλε προσπαθείας ἐν τῇ συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας τῷ 1439 πρὸς ἕνωσιν τῆς ἀνατολικῆς μετὰ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Κ. Ι. Δ.

λαστιχένιος, *—α, —ο*· δημοτ., ὁ κατεσκευασμένος ἀπὸ λάστιχο: «λαστιχένιο τόπι», «λαστιχένιος στηθόδεσμος».

λάστιχο (τό)· δημοτ., τὸ ἐλαστικὸν κόμμι εἰς οἱανδήποτε κατάστασιν: «σόλες ἀπὸ λάστιχο»· || παιδικὸν μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκσφενδονίζονται λιθάρια ἢ βολίδες μολύβδιναι κατὰ κυνῶν, γαλῶν καὶ συνήθως πτηνῶν: «σκότωσε ἕνα πουλλὶ μὲ τὸ λάστιχο»· || ἡ γομολάστιχα ἡ χρησιμοποιουμένη διὰ τὸ σβήσιμο γραφῆς.

Λάστμαν (Lastman), ***Νικόλαος*.** Ὁλλανδὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης, υἱὸς τοῦ Πέτρου Λάστμαν, γεννηθεὶς ἐν Χάρλεμ τῷ 1619. Ἀξιολογώταται εἶναι αἱ χαλκογραφίαι του, ἐν αἷς: «Ὁ Χριστὸς ἐν τῷ κήπῳ τῶν Ἐλαιῶν» (ἐπὶ πίνακος τοῦ πατρός του), «Ὁ ἅγιος Πέτρος ἀποφυλακιζόμενος» (κατὰ τὸν J. Pinas) καὶ «Τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Πέτρου» (κατὰ τὸν Γκουΐντο). Ι. Μ. Π.

— **Λάστμαν** (Lastman), ***Πέτρος*.** Ὁλλανδὸς ζωγράφος καὶ χαράκτης (1583—1633). Ἐκ τῶν πινάκων του καὶ τῶν χαλκογραφιῶν του ἐλάχιστα διεσώθησαν. Ἐγένετο ἰδίᾳ γνωστὸς ὡς διδάσκαλος τοῦ Ρέμπραντ. Μεταξὺ τῶν ἔργων του τάσσονται: «Ἡ προσκύνησις τῶν ποιμένων» (ἐν Χάρλεμ), «Ὁ ἐσταυρωμένος» (ἐν Χάγῃ), «Ἡ ἀνάπαυσις ἐν Αἰγύπτῳ» (ἐν Βερολίνῳ) καὶ «Ὀδυσσεὺς καὶ Ναυσικᾶ» (ἐν Μπροῦνσβικ). Ι. Μ. Π.

Λάστοβον *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας χωρίου *Χελιδονα* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Λάστος, ἢ ***Λάστον*** *[Γεωγρ.]*. Ὀροπέδιον τῆς Καρπάθου περὶ τὸ μέσον τῆς νήσου, διαστελλόμενον εἰς *Πάνω-Λάστος* καὶ *Κάτω-Λάστος*, ὕπερθεν

Digitized by Google

τοῦ ὁποίου ἐγείρεται ἡ κορυφὴ *Καλὴ Λίμνη* (ὕψομ. 4000 ποδ., πλάτ. 35° 35′ 1/3 Β., μηκ. 27° 09′ 1/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Casso and Scarpanto). Σ. Ε. Λ.

Λάστρα - ἀ - Σίνια (Lastra-a-Signa) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Φλωρεντίας, παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ἄρνο καὶ Βινγκόνε. Κάτ. 12.312 Παράγει σιτηρά, ἔλαια καὶ οἴνους. Εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα μεγάλα ἐργοστάσια ψαθίνων πίλων, ἅτινα ἀπασχολοῦν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ. Μ. Δ. Β

Λαστρατίδας. Ἠλεῖος ὀλυμπιονίκης καὶ νεμεονίκης τῆς πάλης τῶν παίδων καὶ ἐφήβων, ἀγνώστου ἐποχῆς καὶ υἱὸς ἀγνώστου πατρὸς ἀθλητοῦ, νικήσαντος εἰς τὸν δίαυλον δρόμον. Κατὰ τὸν Β′ μ. Χ. αἰῶνα ἐσῴζετο ἐν Ἄλτιδι τῆς Ὀλυμπίας εἰκὼν αὐτοῦ λαμβάνοντος τὸν στέφανον τῆς Νίκης (*Παυσαν.* ΣΤ′ 6, 3). Π. Ν. Π.

λαστρία (ἡ) (Lastria) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυποδιδῶν*, περιλαμβάνον κρυπτογαμικὰ φυτά, πολλαχοῦ ἀπαντῶντα. Δ. Ν. Π.

Λάστρος *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασιθίου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 484 Χ. Δ.

Λάσυ, *Πέτρος, κόμης*—. Ρῶσος στρατάρχης, γεννηθεὶς ἐν Ἰρλανδίᾳ τῷ 1678 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρίγᾳ τῷ 1751. Ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἰακώβου Β′, ἐτάχθη τῷ 1691 εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐπολέμησεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κατινά, μετὰ δὲ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης τοῦ Ρούσβικ ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν οὐγγρικὸν στρατὸν καὶ βραδύτερον εἰς τὸν πολωνικόν.

Πέτρος Λάσυ.

Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Πέτρος ὁ Μέγας τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ του. Ὁ Λάσυ, διαπρέψας εἰς τὴν κατὰ τοῦ Καρόλου ΙΒ′ καὶ τοῦ Μαζέππα ἐκστρατείαν, συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν νίκην τῆς Πολτάβας, μεθ' ὃ διωρίσθη διοικητὴς τῆς Πετρουπόλεως καὶ εἶτα τῆς Λιβονίας. Τῷ 1762 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ὅπως ἐκδιώξῃ ἐκ Κουρλανδίας τὸν Μαυρίκιον τῆς Σαξωνίας, ἔλαβε μέρος κατόπιν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Δάντζικ καὶ συνήργησεν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν ἐπὶ τοῦ πολωνικοῦ θρόνου τοῦ Αὐγούστου τῆς Σαξωνίας. Γενόμενος στρατάρχης κατέλαβε τὸ Ἀζόφ, διηύθυνε τὰς δύο κατὰ τῆς Κριμαίας ἐκστρατείας, εἶτα δὲ ἀνετέθησαν αὐτῷ αἱ κατὰ τῆς Σουηδίας ἐπιχειρήσεις, καθ' ἃς κατήγαγε περιφανεῖς νίκας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεγάλου Πέτρου, περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τῆς αὐτοκρατείρας Ἐλισάβετ, ἐτοποθετήθη ὡς διοικητὴς τῆς Λιβονίας, ὅπου διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του. Θ. Β.

—**Λάσυ** (Lacy), ***Ροφίνο.*** Βιολιστὴς (1795—1867), γεννηθεὶς εἰς Μπιλμπάο τῆς Ἱσπανίας ἐκ γονέων Ἄγγλων. Ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας κατέπληξε διὰ τοῦ μοναδικοῦ του ταλάντου καὶ ἐγνώρισε μεγάλας τιμὰς εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Μαδρίτης. Συνεπλήρωσε τὰς μουσικάς του σπουδὰς εἰς Παρισίους ὑπὸ τὸν Κρόϋστερ καὶ κατόπιν ἐμφανισθεὶς ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ ἐδημιούργησε πλῆθος θαυμαστῶν, οἵτινες τὸν ἀπεκάλουν «Ὁ μικρὸς Ἱσπανός». Μεταβὰς κατόπιν εἰς Ἀγγλίαν, ἔτυχε μεγάλης προστασίας καὶ ἀνεδείχθη ταχέως ὡς δεξιοτέχνης. Ἐχρημάτισε διευθυντὴς τῶν συναυλιῶν τῆς Λίβερπουλ καὶ συνέθεσε διάφορα ἔργα μουσικῆς δωματίου, ἀγγλικὰ τραγούδια κλπ. Γ. Σ.

—**Λάσυ** (Lacy καὶ Lascy), ***Φραγκῖσκος-Μαυρίκιος, κόμης*—.** Αὐστριακὸς στρατάρχης (1725—1801). Υἱὸς τοῦ Πέτρου Λάσυ, κατετάχθη εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατὸν καὶ διεκρίθη εἰς τὸν πόλεμον τῆς διαδοχῆς τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου. Κατὰ τὸν ἑπταετῆ πόλεμον διέπρεψεν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν μάχην τοῦ Λόβοζιτς, καθ' ἣν ἠδυνήθη διὰ κεραυνοβόλου δράσεως τοῦ συντάγματός του, νὰ διασώσῃ ὁλόκληρον τὴν ἀπειλουμένην ὑπὸ κυκλώσεως στρατιάν. Γενόμενος στρατηγὸς καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ Ὀλμύτς, τῷ δὲ 1760 προήλασεν εἰς τὸ πρωσσικὸν ἔδαφος μέχρι τοῦ Πότσδαμ. Νικήσας κατόπιν εἰς τὴν μάχην τοῦ Τοργκάου ὠνομάσθη στρατάρχης. Τῷ 1766 διωρίσθη πρόεδρος τοῦ ἀνωτάτου στρατιωτικοῦ συμβουλίου, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Ἰωσὴφ Β′, ἐκτιμῶν αὐτὸν ἰδιαιτέρως, τὸν παρέλαβεν ὡς στρατιωτικὸν σύμβουλον εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Τούρκων (1788). Ἐχρημάτισε καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν (1773). Θ. Κ.

Λὰ Σὺζ (La Suze), ***Ἐρριέττα, κόμισσα ντὲ*—.** Γαλλὶς ποιήτρια, γεννηθεῖσα καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Παρισίοις (1618—1673). Εἰς ἄκρον πνευματώδης κατέστησε τὸν οἶκόν της φιλολογικὸν κέντρον, εἰς ὃ συνήρχοντο πλεῖστοι ποιηταὶ καὶ λόγιοι τῆς ἐποχῆς της. Ἐδημοσίευσε ποιήματα ὑπὸ τὸν τίτλον «Συλλογὴ ἐρωτικῶν ποιημάτων» καὶ «Ἐλεγεῖα». Μ. Ν. Δ.

Λασὼ (Lasaulx), ***Ἀρνόλδος φὸν*—.** Γερμανὸς ὀρυκτολόγος καὶ γεωλόγος (1839—1886). Ἐχρημάτισε καθηγητὴς ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τοῦ Βρεσλάου (1875), τοῦ Κιέλου καὶ τῆς Βόννης (1881), καὶ συνέγραψε: «Μελέται περὶ τῶν ἡφαιστειωδῶν ἀπολιθωμάτων τῆς Ὠβέρνης» (1869—1872), «Στοιχεῖα πετρογραφίας» (1875), «Τὸ ἡφαίστειον Αἴτνα» (2 τόμ. 1880), «Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀπολιθωμάτων» (1886) κ. ἄ. Γ. Β.

— **Λασὼ** (Lasaulx), ***Πέτρος-Ἐρνέστος.*** Γερμανὸς φιλόλογος (1805—1861). Σπουδάσας ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Βόννης καὶ τοῦ Μονάχου καὶ ἀκούσας τῶν περιφήμων καθηγητῶν Schlegel, Niebuhr, Brandis, Baander καὶ Schelling, ἐπεδόθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ χριστιανικοῦ μυστικισμοῦ, περὶ τοῦ ὁποίου ἐδημοσίευσε πολλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔχουσι μᾶλλον φιλοσοφικὸν ἢ ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα. Ρωμαντικὸς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ὁ Λασὼ ἐπεχείρησε, βασιζόμενος ἐπὶ τοῦ θεοσοφικοῦ συστήματος τοῦ διδασκάλου του Baader, ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὅλαι αἱ χριστιανικαὶ ἀλήθειαι περιέχονται οὐσιαστικῶς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ εἰδωλολατρείᾳ τῶν Ἑλλήνων, θεωρῶν πρὸς τοῦτο τὸν Προμηθέα ὡς τὸ ἀρχέτυπον τοῦ Σωτῆρος καὶ παραλληλίζων τὸν Σωκράτη πρὸς τὸν Ἰησοῦν. Τὰ κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Das Pelasgische Orakel des Zeus zu Dodon» (1841), «Die Sühnopfer der Griechen und Roemer und ihr Verhaeltnisse zum einen auf Golgotha» (1841), «Prometheus. Die Sage und ihr Sinn» (1843), «Der Untergang des Hellenismus» (1854), «Des Socrates Leben und Lehre und Tod» (1857), «Die Philosophie der schönen Kunst» (1860). Β. Δ. Θ.

Λὰ Σωσσὲ (La Chaussée), ***Πέτρος-Κλαύδιος Νιβὲλ ντὲ*—.** Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1692—1754). Ἐγένετο κατ' ἀρχὰς γνωστὸς ὡς ποιητὴς καὶ κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὸ θέατρον, γενόμενος ὁ ἱδρυτὴς νέου θεατρικοῦ εἴδους, τῆς «δακρυοέσσης κωμῳδίας» (Comédie larmoyante), εἰς τὸ ὁποῖον τὸ τραγικὸν ἐναλλάσσεται μετὰ τοῦ κωμικοῦ. Ὁ Βολταῖρος ἐτίμησεν αὐτὸν διὰ τῆς φιλίας του καὶ τὸν ὑπεστήριξε νὰ ἐκλεγῇ τῷ 1736 ἀκαδημαϊκός. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Ἡ ψευδὴς ἀντιπάθεια» (1733), «Ἡ προκατάληψις» (1735), «Ἡ σχολὴ τῶν φίλων» (1737), «Μελανίδη» (1741), θεωρουμένη ὡς τὸ καλύτερον αὐτοῦ ἔργον, «Ἔρως ἀντὶ ἔρωτος» (1742), «Παμέλα» (1743), «Ἡ σχολὴ τῶν μητέρων» (1744), «Ὁ ἀντίπαλος τοῦ ἑαυτοῦ του» (1746), «Ὁ καστιλλιανὸς ἔρως» (1747), «Ἡ παιδαγωγὸς» (1747), «Ἡ σχολὴ τῆς νεότητος» (1748), «Ὁ ἄνθρωπος τῆς τύχης» (1751) κλπ. Τὰ ἅπαντα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν τῷ 1762 εἰς πέντε τόμους. Μ. Δ. Β.

λὰτ (τό). Χρυσῆ νομισματικὴ μονὰς τῆς Λεττονίας, ἡ αὐτὴ πρὸς τὸ χρυσοῦν φράγκον, περιέχουσα 0,2903226 γραμμάρια καθαροῦ χρυσοῦ. Ἰσοτιμία: 1 £=25,221 λάτ, 1 λάτ=14,86826 δραχμάς. Τ. Κ.

Λάτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 318. Χ. Δ.

— **Λάτα** *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Σαργιάδας τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. (1928) 72. Χ. Δ.

— **Λάτα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀλιβερίου τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ (1928) 137. Χ. Δ.

Λαταβινᾶτα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βλαχάτων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 79. Χ. Δ.

Λατακιά, *Ρὰς-ἐλ* — *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Συρίας ἔχον πρὸ αὐτοῦ νησίδα (πλάτ. 35° 30′ Β., μῆκος 35° 46′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2632: Iskenderum to Markhab), ἐφ' ἧς φάρος. Εἶναι ἡ *Λαοδίκεια ἄκρα*. Σ. Ε. Λ

Λατακιὲ *[Γεωγρ.]*. Ἀραβικὴ ὀνομασία τῆς ἐν Συρίᾳ πόλεως *Λαοδικείας ἐπὶ θάλασσαν* Α. Θ. Σ.

Λατακούνγκα (Latacunga) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἰσημερινοῦ ἐν Ν. Ἀμερικῇ, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Λεόν. Κεῖται εἰς ὕψος 2.801 μ. ἐν ὀροπεδίῳ παρὰ τὸν ποταμὸν Κουτούτσι. Κάτ. 16.500. Εἶναι πόλις παλαιά, ἀκμάσασα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Σίρις καὶ Ἴνκας, καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς ἱσπανικῆς κατοχῆς. Ἔχει πολλὰ ἐνδιαφέροντα κτήρια, ἀνάκτορον τῶν Ἴνκας, μεγαλοπρεπὲς κυβερνητικὸν μέγαρον, βιβλιοθήκην, πολυτεχνεῖον, παλαιὰς ἐκκλησίας κτλ. Ὡσαύτως: ἐργοστάσια ὑφασμάτων, κεραμεικῆς, οἰνοπνευμάτων, βυρσοδεψεῖα κτλ. Ἄλλοτε εἶχε πολὺ μεγαλύτερον πληθυσμόν, ὁ ὁποῖος κατεστράφη κατὰ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1698 καὶ 1754, καθὼς καὶ ἐκ τῶν συχνῶν ἐκρήξεων τοῦ παρ' αὐτὴν ἡφαιστείου Κοτοπάξι Μ. Δ. Β.

λατανία (ἡ) (Latania) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *φοινικοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἰθαγενῆ τῆς Κίνας καὶ τῶν νήσων τοῦ Μαυρικίου Τὸ γένος περιλαμβάνει τέσσαρα εἴδη, ἅτινα εἶναι τὰ ἑξῆς: *λατανία ἡ βερσαφφέλτειος* (Latania Verschaffeltii), *λατανία ἡ βουρβωνικὴ* (Latania borbonica), *λατανία ἡ κομμερσόνειος* (Latania Commersonii) καὶ *λατανία ἡ λοδδιγέσειος* (Latania Lodigesii). Δ. Ν. Π.

λάταξ, *—αγος* (ἡ), ἡ ***λατάγη*** *[Ἀρχ.]*. Οὕτως ἐκαλεῖτο πᾶν ὑπόλειμμα ὑγροῦ καὶ ἰδίως οἴνου, τὸ ὁποῖον ἔρριπτον οἱ συνδαιτυμόνες ἐκ τοῦ ποτηρίου πρὸς ἐπίδειξιν δεξιοτεχνίας εἰς τὴν σκοποβολήν. Τὸ παιγνίδιον τοῦτο ὠνομάζετο *κότταβος*, συνίστατο δὲ εἰς τὸ ρίπτειν τὰς ὑπολειφθείσας σταγόνας τοῦ ὑγροῦ ἐκ τοῦ ποτηρίου ἐπί τινος στόχου, χωρὶς οὐδεμία σταγὼν νὰ χαθῇ. Τὸ παιγνίδιον τοῦτο, καταγωγῆς σικελικῆς, εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ′ π. Χ. αἰῶνος, παιζόμενον δὲ μανιωδῶς ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας παρήκμασε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Γ′ π. Χ. αἰῶνος. Β. Δ. Θ.

Λάτας, *Διονύσιος.* Διακεκριμένος κληρικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1835 ἐν Γερακίῳ τῆς Ζακύνθου ἐκ γονέων πενήτων καὶ ἀποθανὼν τῷ 1894. Ἀπορφανισθεὶς τοῦ πατρός του εἰς ἡλικίαν ὀκτὼ ἐτῶν, ἠναγκάσθη νὰ σκάπτῃ ἀγροὺς ἢ νὰ βόσκῃ πρόβατα, ἵνα πορίζηται τὸν ἄρτον. Νύκτα τινά, διώκων κλέπτας προβάτων του, ἐπληγώθη ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ στῆθος. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς διασώσεως τῆς ζωῆς του, ἀνεχώρησε δεκαεπταετὴς ἐκ Ζακύνθου γυμνόπους καὶ μὲ ρακώδη ἐνδύματα, μετὰ πολυμόχθους δὲ περιπετείας ἀφίκετο εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἐκεῖ, τῇ προστασίᾳ τοῦ μητροπολίτου Γιαμπολίτου, εἰσήχθη εἰς ἑλληνοαραβικὸν σχολεῖον τῆς Βηθλεὲμ καὶ εἶτα εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τῶν Ἱεροσολύμων, χειροτονηθεὶς εἰς πρεσβύτερον. Χάριν ἀνωτέρων σπουδῶν ἦλθε κατόπιν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐνεγράφη εἰς τὴν θεολογικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου. Διὰ νὰ κερδίζῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἐγένετο ἱεροψάλτης ἐν τῇ Ἁγίᾳ Εἰρήνῃ, κηρύττων συγχρόνως καθ' ἑκάστην Κυριακὴν καὶ τὰς ἑορτάς. Ὡς ἱεροκῆρυξ ἐπεβλήθη διὰ τοῦ ὕφους, τῆς εὐφραδείας, τῆς σωματικῆς παραστάσεως καὶ τῆς φωνῆς. Μετ' ὀλίγον ἀπεστάλη τῇ ἀρωγῇ θαυμαστῶν του καὶ τῆς κυβερνήσεως εἰς Εὐρώπην δι' ἀνωτέρας σπουδάς. Ἐκεῖ ἐξέμαθε ξένας γλώσσας, ἐφοίτησεν εἰς πανεπιστήμια καὶ ἠκροάσατο τῶν διαπρεπεστέρων ἱεροκηρύκων. Ἐπανελθὼν εἰς Ἑλλάδα, ἀνέλαβε, καθ' ὑποχρέωσιν προανειλημμένην, τὸ ἔργον τοῦ ἱεροκήρυκος, ὅπερ ἐπετέλεσε μετ' ἐνθέου ζήλου ἐπὶ 14 ὅλα ἔτη. Τῷ 1884 ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου. Ἐξακολουθῶν τὸ κήρυγμα, ἐπεδόθη εἰς μόρφωσιν τοῦ κλήρου, κατήργησεν ἔθιμα ἀπᾴδοντα εἰς τὴν σεμνότητα τῶν ἱεροτελεστιῶν, διεκόσμησε τὸν μητροπολιτικὸν ναόν, ἵδρυσε σχολὴν ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς κτλ.

Τῷ 1893 ἐπισκεψάμενος τοὺς Ἁγίους Τόπους ἐταξίδευσεν ἀνὰ τὴν Γαλλίαν, Ἀμερικὴν καὶ Ἰαπωνίαν. Τυχὼν ἐξαιρετικῶν τιμῶν ἐκ μέρους τῶν Ἀμερικανῶν ἐπισκόπων, μετέσχε τοῦ παγκοσμίου θρησκευτικοῦ συνεδρίου τοῦ Σικάγου, ἔνθα τρὶς ὡμίλησεν ἀγγλιστὶ πρὸ δεκάδων χιλιάδων ἀντιπροσώπων διαφόρων θρησκευμάτων. Ἐν ταῖς ὁμιλίαις ἐκείναις ἀνέπτυξεν ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα στενώτατα συνδέεται μὲ τὸν Χριστιανισμόν. Ὡμίλησεν ὡσαύτως εἰς τὸ Τόκιον τῆς Ἰαπωνίας περὶ θεοτήτων. Ἐδημοσίευσε: «Λόγοι παιδαγωγικοί», «Εἰσαγωγικοὶ λόγοι εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἱερῶν μαθημάτων», «Πραγματεία περὶ τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν ἀθεϊστικῶν ἰδεῶν», «Χριστιανικὴ ἀρχαιολογία», «Ἐπίσημα ἔγγραφα ἀφορῶντα τὸν ἱερὸν ναὸν τῆς μητροπόλεως Ζακύνθου» κ. ἄ. Ἀπὸ τοῦ 1881—1889 ἐξέδιδεν ἀνελλιπῶς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐφημερίδα «Σιών», δι' ἧς κυρίως ἐκτήσατο μεγίστην δημοτικότητα. Γ. Θ. Σ.

λαταστία (ἡ) (Latastia) *[Ζωολ.]*. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λακερτιδῶν*, περιλαμβάνον τέσσαρα εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀραβίαν καὶ Ἀφρικήν. Αἱ λαταστίαι εἶναι σαῦραι μὲ σῶμα ἐπίμηκες, εὐκινητότατον καὶ φαιοῦ ἢ ὑποκιτρίνου χρώματος. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαταστία ἡ μακρόκερκος* (Latastia longicaudata), ἥτις φθάνει τὰ 40 περίπου ἑκατοστὰ, ἔχει κεφαλὴν λεπτήν, πόδας προσθίους βραχυτάτους, ὀπισθίους ἐπιμήκεις, οὐρὰν μακροτάτην καὶ χρῶμα ὠχρόφαιον. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Σομαλίαν. Δ. Ν. Π.

Λαταστία ἡ μακρόκερκος.

Digitized by Google

Λατβία (Latvia) *[Γεωγρ.]*. Δημοκρατία τῆς Εὐρώπης, παρὰ τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν, ἄλλοτε ἐπαρχία τῆς Ρωσίας. Βλ. λ. *Λεττονία*.

Λατγκάλλεν, ἡ *Λατγαλλία [Γεωγρ.]*. Νομὸς τῆς δημοκρατίας τῆς Λεττονίας. Βλ. λ. *Λεττγκάλλεν*.

Λατένιος *περίοδος*. Ἀπὸ φυσικῆς ἀνθρωπολογικῆς ἐπόψεως καθαρῶς, δὲν δύναταί τις νὰ πραγματευθῇ συνολικῶς περὶ τῆς περιόδου ταύτης. Ἡ ἀνθρωπολογία εὑρίσκεται ἤδη πρὸ λαῶν μὲ γνωστὰ ὀνόματα καὶ ἐν πρωτοϊστορικῇ περιόδῳ, θὰ εἶχε δὲ νὰ περιγράψῃ ἀριθμὸν ὅλον φυλῶν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἰδίως τὰ κελτικὰ φῦλα. Κατὰ τὸ 1858 ἐγένοντο αἱ πρῶται ἀνακαλύψεις ἐπὶ τῆς λίμνης Νευσατέλης (Neuchatel), κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον, La-Tène, τῆς ὁμωνύμου λιμναίας οἰκήσεως, παρὰ τὸ χωρίον Marin. Πλὴν τῶν προϊστορικῶν σταθμῶν, ἀπεκαλύφθησαν τὰ ἴχνη 6 οἰκήσεων, προϊστορικῶν διὰ τὴν χώραν. Τὰ παλαιότερα τῶν ἰχνῶν (τῆς ἀκτῆς καὶ ὄχι λιμναῖα) εἶναι τὰ σπουδαιότερα. Ταῦτα ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὸν Hildebrand νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα La-Tène εἰς ὡρισμένην περίοδον πολιτισμοῦ τῆς μέσης Εὐρώπης, τὴν ὁποίαν κατόπιν ὁ Tischler διῄρεσεν εἰς *Πρωτολατένιον (Λατένιος I)*, εἰς *Μεσολατένιον (Λατένιος II)* καὶ *Ὑστερολατένιον (Λατένιος III)*. Χρονολογεῖται δὲ ἡ δευτέρα περίοδος αὐτὴ τῶν χρόνων τοῦ σιδήρου τῶν π. Χ. (τὴν πρώτην ἀποτελεῖ ἡ *Ἀλλστάττιος*) μεταξὺ 500 π. Χ. καὶ τέλους τῆς παλαιᾶς χρονολογίας, ὅτε διὰ τῶν Ρωμαίων εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἱστορίαν, ὡς πρὸς τοὺς λαοὺς τούτους. Εἰς μεσημβρίαν, ἡ Λατένιος ἄρχεται ἐνωρίτερον (Η' αἰών), εἰς δὲ τὰ βόρεια τῆς Εὐρώπης, ἡ Λατένιος ὑπῆρξεν ἡ πρώτη σιδηρᾶ ἐποχή, ἄνευ παρεμβολῆς Ἀλλστατττίου περιόδου, μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ὀρειχαλκίνης. Διακρίνομεν: *Λατένιον I* (=500—300 π. Χ.) *Λατένιον II* (=300—100 π. Χ.) καὶ *Λατένιον III* (=100—Χ.). Πρόκειται δέ, ὡς πρὸς τὸ εὕρημα τῆς La-Tène, οὐχὶ ὅπως συνήθως περὶ εἰρηνικῆς οἰκήσεως οἰκογενειῶν, ὁμάδων κλπ., ἀλλὰ περὶ ἀποκλειστικῶν ἀντικειμένων στολισμοῦ καὶ πολεμικῶν, μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν λατένιον σπάθην καὶ τὴν ἐξέλιξίν της, περὶ ὀχυρώματος δηλαδή, κελτικῶν χρόνων, ἂν μὴ περὶ διαμετακομιστικοῦ σταθμοῦ. Ἐκ τῶν ἀντικειμένων διακρίνεται καὶ ἡ παρακμὴ τῆς κελτικῆς τέχνης ἤδη ἀπὸ τῆς πρωτολατενίου περιόδου. Τὸ κύριον μέρος ἀποτελεῖται ἐκ σιδηρῶν (σιδηρᾶ ἐποχή) ὡραίων ὅπλων καὶ κοσμημάτων, ὁμοιογενοῦς τύπου περίπου, ἄνευ πολλῆς λεπτῆς ἐπεξεργασίας, καὶ σπουδαιοτάτων ἐργαλείων ἁλιείας καὶ κυνηγίου καὶ ἀγγείων ὀρειχαλκίνων διδακτικῶν τοῦ κελτικοῦ πολιτισμοῦ κλπ.

Πόθεν προέρχονται τὰ ἀντικείμενα ταῦτα, δεδομένου ὅτι δὲν πρόκειται περὶ τοπικῆς κατασκευῆς, δὲν γνωρίζομεν. Πιθανῶς ἐκ τῆς βιομηχανίας σιδήρου τῆς Γιουρασίου ἁλύσεως. Ἐξηπλώθησαν πανταχοῦ ὅπου καὶ οἱ Κέλται.

Ἐκ τοῦ εὑρήματος δὲ τῆς La-Tène ὀνομάζεται καὶ ἰδιαίτερος ὅλως *ρυθμὸς Λατένιος* τῆς τέχνης, μεικτὸς ἐκ τῆς γεωμετρικῆς κοσμητικῆς ἐντοπίου καὶ τῆς νατουραλιστικῆς (φυτῶν) ἑλληνικῆς (ἢ καὶ γενικῶς μεσογειακῆς), διακεκριμένος τοῦ προηγηθέντος Ἀλσταττείου ρυθμοῦ (βλ. καὶ λ. *ρυθμός, τέχνη κλπ.*).

Ι. Γ. ΚΟΥΜΑΡΗΣ

λάτεξ (τό), ἢ *λατικόν*. Ὁ γαλακτώδης ὀπὸς τῶν κομμιοφόρων δένδρων. Ἐξ αὐτοῦ διὰ περαιτέρω κατεργασίας λαμβάνεται τὸ ἐλαστικὸν κόμμι (καουτσούκ). Λόγῳ τῆς ἰδιότητός του αὐτῆς χρησιμοποιεῖται διὰ ποικίλας βιομηχανικὰς χρήσεις (βλ. *κόμμι ἐλαστικόν*).

Σ. Γ.

Λατερανὸν (Laterano, γαλλ. Latran, ἱσπαν. Letran, ἀγγλ. Lateran). Ἀνάκτορον, ναὸς καὶ πλατεῖα ἐν Ρώμῃ πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς πόλεως, στενῶς συνδεδεμένα πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἱστορίαν αὐτῆς. Τὸ ἀνάκτορον ἐκτίσθη ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ *Πλαυτίου Λατερανοῦ*, ἀνήκοντος εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Laterani, εἰς ἣν ἀνῆκε καὶ ὁ Ρωμαῖος ρήτωρ *Λεύκιος Σέξτιος Λατερανός*, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκλεγῆ δήμαρχος καὶ πρῶτος πληβεῖος ὕπατος τῷ 367 π. Χ. Ὁ Πλαύτιος Λατερανὸς ἦτο ἐραστὴς τῆς Μεσσαλίνας, ἀναμειχθεὶς δὲ εἰς συνωμοσίαν κατὰ τοῦ Νέρωνος ἀπεκεφαλίσθη ὑπ' αὐτοῦ τῷ 69 μ. Χ. Τὸ ἀνάκτορον τοῦ Πλαυτίου Λατερανοῦ, κατασχεθὲν ὑπὸ τοῦ Νέρωνος, ἀπέβη κατόπιν αὐτοκρατορικὴ ἰδιοκτησία. Κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα περιῆλθεν εἰς τὴν Φαύσταν, σύζυγον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἡ Φαύστα ἔκτισε βραδύτερον παρ' αὐτὸ καὶ ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν, μετὰ τοῦ ἀνακτόρου, ἐδώρησεν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ρώμης ἅγιον Σιλβέστρον, ὁ ὁποῖος μετέβαλεν αὐτὸ εἰς κατοικίαν του, περὶ τὸ 320 μ. Χ. Ἔκτοτε τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λατερανοῦ ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἕδρα τῶν παπῶν, μέχρι τῆς μεταφορᾶς τῆς παπικῆς ἕδρας ἐκ Ρώμης εἰς Ἀβινιὸν τῷ 1305 μ. Χ. Οἱ πάπαι εἶχον προσθέσει παρ' αὐτὸ καὶ πλῆθος ἄλλων σημαντικῶν κτηρίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο ἡ αἴθουσα τῶν συνόδων, ὁ μέγα Τρικλίνιον κτλ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸ ἀνάκτορον τοῦτο ἐκαλεῖτο καὶ *πατριαρχεῖον* καὶ εἶχεν ἀποβῆ τὸ κέντρον τῆς δυτικῆς χριστιανοσύνης. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν τῶν παπῶν ἐκ Ρώμης τὸ Λατερανὸν ἐγκαταλειφθὲν καὶ παθὸν σημαντικὰς ζημίας ἐκ πυρκαϊῶν, τῷ 1308 καὶ 1360, μετεβλήθη εἰς ἐρείπιον. Ἕνεκα δὲ τούτου, μετὰ τὴν ἐπιστροφήν των εἰς Ρώμην οἱ πάπαι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Βατικανόν. Τὸ σημερινὸν ἀνάκτορον ἐκτίσθη τῷ 1586 ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Δομινίκου Φοντάνα, εἰς ρυθμὸν Ἀναγεννήσεως, κατ' ἐντολὴν τοῦ πάπα Σίξτου τοῦ Ε', ὁ ὁποῖος διέταξε τὴν κατεδάφισιν τῶν παλαιῶν ἐρειπίων, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀνοικοδομήσεως θερινῆς διαμονῆς τῶν παπῶν παρὰ τὴν Ρώμην. Ὁ πάπας Σίξ-

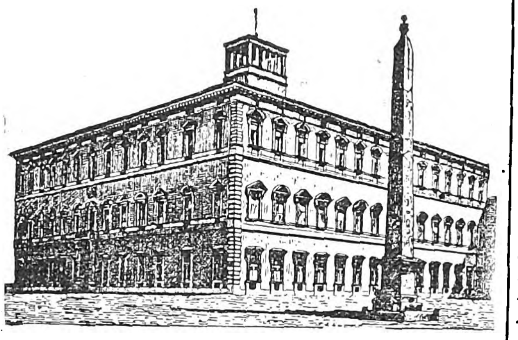

Τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λατερανοῦ.

τος ὁ Ε' κατῴκησεν ἐπί τι διάστημα ἐν τῷ νέῳ ἀνακτόρῳ, ἀλλ' οἱ διάδοχοί του δὲν ἐμιμήθησαν αὐτόν.

Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο, μεταβληθὲν κατόπιν εἰς ὀρφανοτροφεῖον καὶ χρησιμοποιηθὲν εἰς διαφόρους ἄλλας ὑπηρεσίας, μετεβλήθη ὑπὸ τοῦ πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΣΤ' τῷ 1843 εἰς μουσεῖον γλυπτικῆς, εἰς τὸ ὁποῖον προσετέθη κατόπιν καὶ πινακοθήκη. Ὁ πάπας Πῖος ὁ Θ' προσέθεσε παρ' αὐτὸ σημαντικώτατον μουσεῖον χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων, ὅπου συνεκεντρώθησαν οἱ σαρκοφάγοι, αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ ἄλλοι σπουδαιότατοι ἀρχαῖοι καὶ χριστιανικοὶ θησαυροί, προερχόμενοι ἐκ τῶν κατακομβῶν καὶ ἐκ παλαιῶν ἐκκλησιῶν. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν ἰταλικῶν στρατευμάτων τὸ ἀνάκτορον τοῦ Λατερανοῦ, διὰ τοῦ νόμου τῶν «Ἐγγυήσεων» τοῦ 1871, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως ὡς ἰδιοκτησία τοῦ πάπα, ὁμοῦ μὲ τὸ Βατικανὸν καὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Καστὲλ-Γκαντόλφο. Ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Λατερανοῦ ὑπεγράφη τὴν 11 Φεβρουαρίου 1929, ὑπὸ τοῦ Μουσολίνι καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ πάπα καρδιναλίου Γκασπάρι, ἡ μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Βατικανοῦ ἱστορικὴ σύμβασις, δι' ἧς ἐλύετο τὸ περίφημον «Ρωμαϊκὸν ζήτημα», διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως ὑπὸ μὲν τῆς Ἰταλίας τοῦ κράτους τοῦ Βατικανοῦ καὶ τῆς ἐπανασυστάσεως τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας τοῦ πάπα, ὑπὸ δὲ τοῦ πάπα τῆς ὁριστικῆς κατοχῆς τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ κράτους. Κατόπιν τῆς ὑπογραφῆς τῆς συμβάσεως ταύτης ὁ πάπας διέκοψε τὴν ἑκουσίαν ἐγκάθειρξίν του, καὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1929 ἐξῆλθε, διὰ πρώτην φοράν, μετὰ 58 ὅλα ἔτη, τοῦ Βατικανοῦ καὶ ἐπεσκέφθη ἐπισήμως τὸ Λατερανὸν καὶ ἐλειτούργησεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ, προσφωνήσας καὶ εὐλογήσας τοὺς ἐν αὐτῇ συγκεντρωθέντας ἱεροσπουδαστάς.

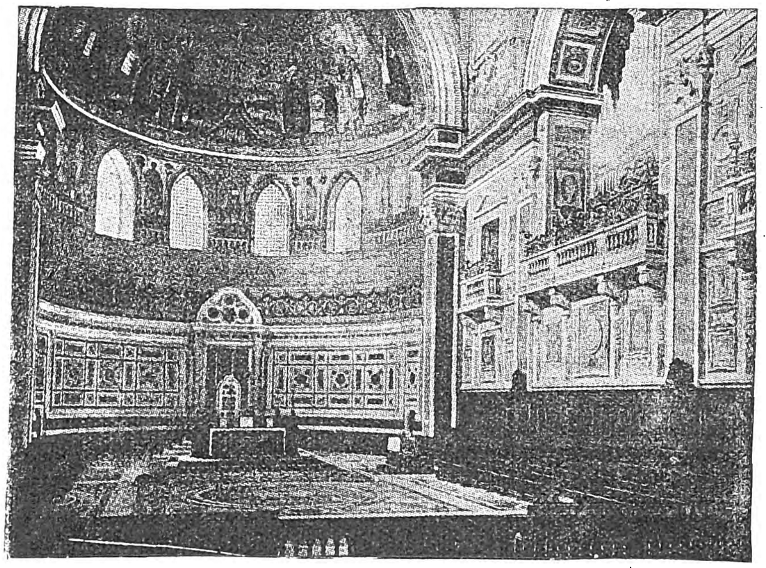

Ὁ χορὸς καὶ καὶ ἡ ἀψὶς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ.

Ὁ *ναὸς τοῦ Λατερανοῦ* ἢ *Βασιλικὴ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ* (basilica di San Giovanni in Laterano) εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν ἐν Ρώμῃ ἐκκλησιῶν καὶ ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς αὐτῆς καὶ τοῦ καθολικοῦ κόσμου (omnium urbis et orbis ecclesiarum mater et caput). Ἀρχικῶς ἦτο ἁπλοῦν παρεκκλήσιον τῶν ἀνακτόρων καὶ ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ Σωτῆρος. Κατόπιν ἐγένετο γνωστὸς ὡς «χρυσῆ βασιλική» (basilica aurea) καὶ τέλος ἀφιερώθη εἰς τοὺς ἁγίους Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν καὶ Ἰωάννην τὸν Εὐαγγελιστήν. Λεηλατηθεὶς ὑπὸ τῶν Βανδάλων τοῦ Γενσερίχου τῷ 455, ἀνακαινισθεὶς ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Α' κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ τοῦ Α' κατὰ τὸν Η' αἰῶνα, ὑπέστη μεγάλας ζημίας ἐκ τοῦ σεισμοῦ τοῦ 896. Ἀνῳκοδομήθη κατόπιν ὑπὸ τοῦ Σεργίου τοῦ Γ' τῷ 905 καὶ ἐξωραΐσθη διὰ θαυμασίων μωσαϊκῶν ὑπὸ τοῦ Νικολάου τοῦ Δ', κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, μεταβληθεῖσα εἰς τὴν θαυμασιωτέραν ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως καὶ τὴν πλουσιωτέραν καὶ σημαντικωτέραν τοῦ κόσμου, ἀπὸ ἀπόψεως ἱερῶν κειμηλίων καὶ ἱστορικῶν γεγονότων. Ὑποστὰς μεγάλας ζημίας ἐκ τῶν πυρκαϊῶν τῷ 1308 καὶ 1360 ἀνῳκοδομήθη καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ Οὐρβανοῦ τοῦ Ε' κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰννοκεντίου τοῦ Ι' κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἐτελεῖτο ἡ ἐπίσημος ἐγκατάστασις εἰς τὸ παπικὸν ἀξίωμα τῶν νέων παπῶν, οἵτινες μετέβαινον εἰς αὐτὸν διὰ τῆς περιφήμου ἐφίππου πομπῆς (cavalcata). Ἐν αὐτῷ ἐπίσης συνῆλθον, ἀπὸ τοῦ 1123 μέχρι τοῦ 1725 δεκαπέντε ἐν ὅλῳ σύνοδοι τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ πέντε (τοῦ 1123, τοῦ 1139, τοῦ 1179, τοῦ 1215 καὶ τοῦ 1512) ἦσαν οἰκουμενικαὶ (Λατεράνειοι σύνοδοι, Concilii lateranensis). Ἐν αὐτῷ ἐστέφθη Κάρολος ὁ Ἀνδηγαυϊκὸς βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως καὶ ὁ Ἐρρῖκος Ζ' αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας. Τῷ 1347 ὁ Κόλα ντὲ Ριέντσο ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τοῦ λαϊκοῦ κινήματος καὶ ἐξεφώνησε τὸν περίφημον λόγον του, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξήγησεν εἰς τὸν λαὸν τὰ ἀστικὰ καὶ πολιτικὰ δικαιώματά του. Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ ἔχουν ταφῇ ὑπὲρ τοὺς 20 πάπαι. Εὑρίσκεται δὲ ὁ ναὸς οὗτος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Γαλλίας, τῆς ὁποίας οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ κράτους, ἀπὸ τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Δ', θεωροῦνται πρωθιερεῖς αὐτοῦ, κατὰ δὲ τὸν θάνατόν των ψάλλεται ἐπίσημος νεκρώσιμος ἀκολουθία. Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐτηρήθη καὶ διὰ τοὺς προέδρους τῆς δημοκρατίας Καρνὼ καὶ Φώρ. Ἀπὸ ἀπόψεως ἀρχιτεκτονικῆς, τὸ κτήριον αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τμήματα διαφόρων ἐποχῶν καὶ ρυθμῶν, διότι πλεῖστοι πάπαι προσέθετον ἑκάστοτε ἢ μετέτρεπον διάφορα μέρη αὐτοῦ. Παρὰ τὸν ναὸν εὑρίσκεται τὸ παλαιότερον *Βαπτιστήριον* (βλ. λ. τόμ. ΣΤ', 663 α') τῆς Ρώμης (Battistero di San Giovanni in fonte), τοῦ ὁποίου ὁ θόλος ὑποβαστάζεται ὑπὸ ὀκτὼ κιόνων ἐκ πορφυρίτου λίθου.

Ἡ *πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ* ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ἀνακτόρου καὶ εἶναι μία τῶν μεγαλυτέρων πλατειῶν τῆς Ρώμης, ἐκτεινομένη πρὸ τοῦ ἀνακτόρου καὶ τοῦ ναοῦ. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλατείας ταύτης ἔχει στηθῆ ὀβελίσκος ἐξ ἐρυθροῦ γρανίτου, ὕψους 32 μ. (μετὰ τοῦ βάθρου 47 μ.). Οὗτος εἶχε στηθῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Θουθμώσιος τοῦ Γ' (1597—1560 π. Χ.) πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἡλίου ἐν Θήβαις καὶ εἶχε μεταφερθῆ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἱπποδρόμῳ (357 μ. Χ.). Ἐξ αὐτοῦ μετεφέρθη καὶ ἐστήθη ἐνταῦθα τῷ 1588. Ὁ ὀβελίσκος οὗτος εἶναι ὁ ἀρχαιότερος καὶ ὁ ὑψηλότερος τῆς Ρώμης, μεταφερθεὶς διὰ πλοίου κατασκευασθέντος εἰδικῶς καὶ κινουμένου διὰ 300 κωπηλατῶν. Εἰς τὴν θέσιν, ὅπου εὑρίσκεται νῦν ὁ ὀβελίσκος οὗτος, ἦτο ἐστημένον τὸ ἐπίχρυσον ἄγαλμα τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, ὅπερ μετεφέρθη καὶ εὑρίσκεται σήμερον ἐπὶ τῆς πλατείας τοῦ Καπιτωλίου. Εἰς τὸ βάθος τῆς πλατείας ταύτης, ὅπου ἄρχεται ἡ ὁδὸς ἡ ἄγουσα πρὸς τὸ Κολοσσαῖον, ἔλαβε χώραν, κατὰ τὴν παράδοσιν, τὸ ἐπεισόδιον τοῦ τοκετοῦ τῆς θρυλλουμένης παπίσσης Ἰωάννας, κατὰ τὴν μετάβασιν αὐτῆς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ. Ἐπὶ τῆς πλατείας ἔναντι τῆς ΒΑ. γωνίας τοῦ ἀνακτόρου εὑρίσκεται ἡ Ἁγία κλῖμαξ (Scala Santa), οἰκοδόμημα ὀνομασθὲν οὕτως ὡς περιέχον μαρμαρίνην κλίμακα 28 βαθμίδων, ἡ ὁποία λέγεται ὅτι εἶναι ἡ κλῖμαξ τοῦ Πραιτωρίου τοῦ Πιλάτου, τὴν ὁποίαν ἀνῆλθε καὶ κατῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἥτις ἀπετέλεσε τὴν ἀρχὴν τῆς μαρτυρικῆς σειρᾶς τῶν ἁγίων Παθῶν του. Ἡ Ἁγία κλῖμαξ ἀποτελεῖ ἀντικείμενον προσκυνήματος τῶν πιστῶν καθολικῶν, οἵτινες ἐπιτρέπεται νὰ ἀνέρχωνται αὐτὴν γονυπετεῖς. Ἄνωθεν τῆς Ἁγίας κλίμακος εὑρίσκεται τὸ πα-

Digitized by Google

ρεκκλήσιον «Ἅγια τῶν Ἁγίων» (Sancta Sanctorum), ὀνομασθὲν οὕτως ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἱερῶν κειμηλίων, τὰ ὁποῖα περιέχει, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει καὶ ἀχειροποίητος εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος ἀποδιδομένη εἰς τον εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν. Ἐν τῇ πλατείᾳ ταύτῃ κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς 23 πρὸς τὴν 24 Ἰουνίου, λαμβάνει χώραν κατ' ἔτος, ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων, περίεργος λαϊκὴ ἑορτή, ἥτις θεωρεῖται ὅτι ἔχει τὴν καταγωγήν της ἐκ παλαιῶν ειδωλολατρικῶν ἐθίμων. Κατὰ τὴν νύκτα ταύτην ἀνάπτονται μεγάλαι πυραὶ πρὸς ἐξορκισμὸν τῶν κακῶν δαιμόνων (Streghe, στριγλῶν, ἐξ οὗ καὶ ἡ νὺξ αὕτη καλεῖται «νὺξ τῶν στριγλῶν», notte delle streghe). Κατὰ τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα ὁ λαὸς ἐβυθίζετο ἐντὸς μεγάλης δεξαμενῆς πρὸς καθαρισμόν. Σήμερον κατὰ τὴν νύκτα ταύτην ὁ συγκεντρούμενος ἐκεῖ λαὸς χρησιμοποιεῖ πᾶν μέσον κατάλληλον πρὸς παραγωγὴν δαιμονιώδους συριστικοῦ θορύβου, θεωρουμένου ἀπαραιτήτου πρὸς ἐκδίωξιν τῶν στριγλῶν καὶ ἐπιδίδεται εἰς εὐωχίας, βάσιν ἐχούσας τοὺς σαλιάγκους καὶ τὰ σκόροδα, ἐν τῷ μέσῳ διακοσμήσεων μὲ ἐνετικοὺς πολυχρώμους φανούς. Κατὰ τὴν νύκτα ταύτην ψάλλονται καὶ τὰ νέα λαϊκὰ ρωμαϊκῆς διαλέκτου τραγούδια (Canzonette romanesche), τὰ ὁποῖα ἔχουν βραβευθῆ εἰς τὸν κατὰ τὴν προηγουμένην ἡμέραν διενεργούμενον ἐτήσιον διαγωνισμὸν καὶ τὰ ὁποῖα συναγωνίζονται καὶ ἀποτελοῦν τὸ ἀντίρροπον τῶν τραγουδιῶν τῆς Πιεντιγκρόττα τῆς Νεαπόλεως. Μ. Δ. Β

Λατερανὸς (Lateranus), *Λεύκιος Σέξτιος*. Ὀνομαστὸς Ρωμαῖος ῥήτωρ. Τὰ περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἀγώνων αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν δικαιωμάτων τῆς τάξεως τῶν πληβείων κατὰ τῶν πατρικίων εἶναι πλήρη φανταστικῶν λεπτομερειῶν, ὅπως παραδίδονται εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Τίτου Λιβίου καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ πραγματικῶς ἀληθοῦς διαφωνοῦν ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς πολλὰ οἱ εἰδικοὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας ἐρευνηταί. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τῷ 376 π. Χ. ἐξελέγη δήμαρχος μὲ συνάρχοντα τὸν Λικίνιον Στόλωνα. Οὗτοι μετὰ δεκαετῆ ἀγῶνα κατώρθωσαν τῷ 367 π. Χ. νὰ ἐπιβάλουν τοὺς ἐξ αὐτῶν «Λικινίους-Σεξτίους (Liciniae-Sextiae leges) κληθέντας μεταρρυθμιστικοὺς νόμους, διὰ τῶν ὁποίων ἐπέτυχον, ἵνα ὁ εἷς ἐκ τῶν δύο ὑπάτων ἐκλέγηται ἐκ τῆς τάξεως τῶν πληβείων, ὡς καὶ τὴν ψήφισιν τοῦ περιφήμου ἀγροτικοῦ νόμου, καθ' ὃν οὐδεὶς Ρωμαῖος πολίτης ἠδύνατο νὰ κατέχῃ πλέον τῶν 500 πλέθρων δημοσίας γῆς. Ὡς πρῶτος ὕπατος πληβεῖος μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων αὐτῶν ἐξελέγη ὁ Λατερανός. Ἡ μεταρρύθμισις ὅμως αὕτη ὄχι μόνον δὲν συνετέλεσεν εἰς τὴν κατάπαυσιν τῶν ἀγώνων μεταξὺ πληβείων καὶ πατρικίων, ἀλλ' ἀπεναντίας εἰς τὴν ἔντασιν τῆς ὀξύτητος αὐτῶν. Χ. Κ. Κ.

λατερίτης (ὁ) (Laterit) */Ὀρυκτολ./*. Γηρὰ πορώδης ἢ καὶ συμπαγὴς ἀργιλλοειδὴς μᾶζα χρώματος κοκκίνου. Συνίσταται ἀπὸ ὑδραργιλλίτην ἢ κολλοειδὲς ὑδροξείδιον τοῦ ἀργιλλίου μὲ παράμειξιν κολλοειδῶν ἐπίσης ὑδροξειδίων τοῦ σιδήρου, τὸ ὁποῖα δίδουν εἰς αὐτὸν τὸ κόκκινον χρῶμα. Ὁ λατερίτης ἀποτελεῖ προϊὸν ἀποσαθρώσεως ἀργιλλούχων πετρωμάτων, ὡς γρανιτῶν, γνευσίων κ. ἄ. ὑπὸ συνθήκας τροπικοῦ κλίματος, ἤτοι ὑψηλῆς θερμοκρασίας καὶ ἀφθόνων ἀτμοσφαιρικῶν κατακρημνίσεων, ἀπαντᾷ δὲ ὡς ἐκ τούτου εἰς τὰς τροπικὰς χώρας ὡς χαρακτηριστικὸς ἐδαφικὸς τύπος αὐτῶν. Ἡ ἀποσάθρωσις τοῦ ἀρχικοῦ πετρώματος εἰς τὰς χώρας ταύτας πρὸς σχηματισμὸν τοῦ λατερίτου συνίσταται εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀλκαλίων καὶ ἀλκαλικῶν γαιῶν, καθὼς καὶ τοῦ διοξειδίου τοῦ πυριτίου, ὁπότε παραμένουν τὰ ἔνυδρα ὀξείδια τοῦ ἀργιλλίου καὶ τοῦ σιδήρου. Ἡ κολλοειδὴς μορφὴ τοῦ λατερίτου ἀποτελεῖ τὸν *βωξιτικὸν λατερίτην*. Γ. Β.

λατέρκουλον (τὸ) (λατιν. laterculum). Οὕτω, καὶ «θεῖον λατέρκουλον», ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἡ ἐν τοῖς βασιλικοῖς παλατίοις καὶ ἐκ πολλῶν γραφείων ἀποτελουμένη ὑπηρεσία, ἥτις ἐτήρει τὰ ἀρχεῖα τῶν ἐκδιδομένων βασιλικῶν διαταγμάτων, τοὺς καταλόγους τῶν ἀπονεμομένων τίτλων καὶ ἀξιωμάτων κ. λ. Οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τὰ γραφεῖα ἐκεῖνα ἐλέγοντο «λατερκουλίσιοι». Ν. ΚΛΕ

λατέρνα (ἡ)· βλ. *ἀερόφωνον*.

Λατέρτσα (Laterza) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἀπουλίᾳ. Κάτ. 8.176. Ἔχει ἐργοστάσια βαμβακερῶν ὑφασμάτων καὶ διεξάγει ἐμπόριον ἐλαίου καὶ οἴνων. Μ. Δ. Β.

Λατζαρόνοι (οἱ) (Lazzaroni). Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν κατωτάτην κοινωνικὴν τάξιν τῆς Νεαπόλεως (βλ. λ. *Λαζαρόνοι*).

Λάτζατα */Γεωγρ./*. Ὅρμος καὶ χωρίον μικρασιατικὸν τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς χερσονήσου τῶν Ἐρυθρῶν. Ἄλλως *Ἀλάτσατα*. Σ. Ε. Λ

λατζιανὰ */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς κοινότητος Βουλγάρω τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων (Κρήτης), ἔχον 46 κατοίκους. Ν. ΚΛΕ

λαζιβερτὶ (τό), ἢ **λατζιβερντὶ** (ἐκ τοῦ περσ. *λατζιβέρτ*), βαθὺ κυανοῦν, χρῶμα τοῦ λουλακίου. Ν. Μ.

λατζιμᾶς */Γεωγρ./*. Συνοικισμὸς ὑπαγόμενος εἰς τὴν κοινότητα Πρίνου τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης (Κρήτης). Κάτ. 9. Ν. ΚΛΕ

Λατζὶν (*Χοσσὰμ ἐδ Δὶν Λατζὶν ἐλ Μανσούρ*). ΙΔ' Μαμελοῦκος σουλτᾶνος τῆς Αἰγύπτου τῆς δυναστείας τῶν Βαχαριτῶν. Ὁ Mallet λέγει ὅτι ἦτο Γερμανὸς ὑπηρετήσας ἐν Λιβονίᾳ ὑπὸ τοὺς Τεύτονας ἱππότας, ὅτε καὶ ἐγνώρισε Ἑρρῖκον Γ' τοῦ Μεκλεμβούργου. Συλληφθεὶς ὑπὸ πειρατῶν ἐπωλήθη δοῦλος εἰς τὸν Καλαούν, ὅστις γενόμενος σουλτᾶνος τῷ 1279 διώρισεν αὐτὸν διοικητὴν Δαμασκοῦ. Δύο ἐμίραι, ὁ Σαγκὰρ καὶ ὁ Ἀσχάρ, ἐπαναστατήσαντες ἐφυλάκισαν αὐτὸν καὶ ἐκηρύχθησαν σουλτᾶνοι τῆς Δαμασκοῦ. Ἡττηθέντων τούτων ὁ Λατζὶν ἠλευθερώθη καὶ διῴκησεν ἐπὶ 11ετίαν τὴν Δαμασκόν, κατακτήσας ἐν τῷ μεταξὺ τὴν Πτολεμαΐδα. Ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ προστάτου του Σαλὰχ ἐδ Δὶν Χαλήλ, διαδεχθεὶς τὸν πατέρα ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐλ-Μελὲκ ἐλ Ἀσράφ, φθονήσας αὐτὸν τὸν ἀνεκάλεσε καὶ τὸν ἐφυλάκισεν εἰς τὸ Κάϊρον. Ἐξελθὼν τῆς εἱρκτῆς ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ πενθεροῦ του καὶ τῇ ἐνεργείᾳ τούτου κατεδικάσθη εἰς ἀπαγχονισμόν. Ἀλλ' ἐκόπη τὸ σχοινίον, πρᾶγμα θεωρούμενον ὡς ἔνδειξις θείας εὐνοίας, δι' ὃ σουλτᾶνος τὸν διώρισε σελὶχ δὰρ (σπαθάριον). Ἀλλ' αὐτὸς μισῶν πλέον τὸν Ἀσρὰφ συνώμοσε καὶ διά τινος γυναικὸς τούτου τὸν ἐδολοφόνησεν. Ἀνηγορεύθη ὁ ἐκ τῶν συνωμοτῶν Βεϋδάρα, ἀλλ' αὐθημερὸν ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν ἄλλων Μαμελούκων, οἵτινες ἀνηγόρευσαν τὸν 9αετῆ υἱὸν τοῦ Καλαοὺν Μωχάμμετ, ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Ζεὺν ἐδ Δὶν Κετβογκᾶ, ὅστις ἐκθρονίσας τὸν κηδεμονευόμενόν του ἀνηγορεύθη αὐτός. Πρὸς τοῦτο ἐφυλάκισε τὸν Λατζίν, καίτοι ὄντα ἀντιβασιλέα, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι συνεννοεῖτο μετὰ τῶν Μογγόλων. Οἱ Μογγόλοι ἐπῆλθον κατὰ τῆς Συρίας. Ὁ Κετβογκᾶ ἔστειλε τὸν Λατζίν, ἀλλ' ἤδη ἡ καταστροφὴ εἶχεν ἐπέλθει. Ἐπιστρέψας ἐπὶ κεφαλῆς τῶν προσφύγων ἐξεθρόνισεν τὸν Κετβογκᾶ καὶ ἀνηγορεύθη αὐτὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐλ Μελὲκ ἐλ Μανσούρ. Ἐν τούτοις, αὐτὸς ἐδήλωσεν ὅτι θὰ βασιλεύσῃ ἐν ὀνόματι τοῦ ἐκθρονισθέντος ἀνηλίκου Μωχάμμετ ἐλ Νάσσερ. Ἡ βασιλεία του ἤρχισε λίαν εὐοίωνος. Κατήργησε τοὺς φόρους, ἐπεσκεύασε μνημεῖα, ἵδρυσε σχολεῖα καὶ περιέστειλε τὴν πολυτέλειαν. Ἐπωφελούμενος δὲ τῶν διχονοιῶν τῶν Μογγόλων ἐξεστράτευσε δὶς κατὰ τῶν συμμάχων των Ἀρμενίων τῆς Κιλικίας· τῆς δευτέρας μετέσχε καὶ ὁ Ἄραψ ἱστορικὸς Ἀβουλφέδας. Τῆς Ἀρμενίας ἐβασίλευε τότε ὁ Κωνσταντῖνος υἱὸς τοῦ Λέοντος, ὅστις αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Βιβάρς ἀνεβιβάσθη ἔπειτα ὑπὸ τῶν Ἀρμενίων εἰς τὸν θρόνον ἐν τῷ φρουρίῳ Σεμπάδ. Πολιορκηθεὶς τώρα ἐσυνθηκολόγησε, παραχωρήσας πολλὰ φρούρια καὶ πόλεις εἰς τοὺς Αἰγυπτίους. Αἱ νῖκαι αὗται ἐμέθυσαν τὸν Λατζίν, ὅστις προέβη εἰς τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν εἰς μεροληψίας καὶ σκληρότητας κατὰ τῶν ἐμιρῶν, οἵτινες ἐπὶ τέλους τὸν ἐδολοφόνησαν διὰ Γεωργιανῶν δούλων, ἐνῷ ἔπαιζε κύβους μετὰ τοῦ εὐνοουμένου του πρωθυπουργοῦ Μεγκοῦ Τιμούρ. Ἐτάφη παρὰ τὸ ὄρος Μοκαττὰμ (1299). Γ. Λ. Α.

Λατζίστχ */Γεωγρ./*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Δράμας χωρίου *Προάστειον* (βλ. λ.). Χ.Δ.

λατζοχεριά, καὶ **λατζοχέρι** (ἡ, τὸ) */Βοτ./*. Δημώδεις ὀνομασίαι τοῦ φυτοῦ *ράμνος ὁ ἐλαιοειδής*.

λάτης (ὁ) (Lates) */Ζωολ./*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *περκιδῶν*, περιλαμβάνον πέρκας ἁπαντώσας εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λάτης ὁ τοῦ Νείλου* (Lates Niloticus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 60 περίπου ἑκατμ. Ὁ χρωματισμός του εἶναι μελανότεφρος κατὰ τὴν ῥάχιν μὲ κυανᾶς ἀποχρώσεις καὶ ἀργυρόλευκος κατὰ τὴν κοιλίαν. *Λάτης ὁ μέγας* Lates maximus). Τὸ μῆκός του φθάνει τὸ ἓν μέτρον καὶ ὁ χρωματισμός του εἶναι παραπλήσιος πρὸς τὸν τοῦ προηγουμένου εἴδους. Ἀπαντᾷ εἰς τοὺς λίμνας καὶ τοὺς ποταμοὺς τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π

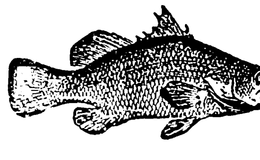

Λάτης ὁ τοῦ Νείλου.

λατία (ἡ) (Latia) */Ζωολ./*. Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *λιμνηΐδων*, περιλαμβάνον μαλάκια τῶν γλυκέων ὑδάτων ἰθαγενῆ τῆς Νέας Ζηλανδίας. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι ἡ *λατία ἡ κομψή* (Latia elegans), ἥτις εἶναι μικρὸν μαλάκιον μὲ κόγχην λεπτὴν ἀχηβαδοειδῆ, μὲ λεπτὰς διαυλακώσεις καὶ χρῶμα πυρρόφαιον. Δ. Ν. Π.

Λατιάνο (Latiano) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Ἀπουλίᾳ. Κάτ. 9.304. Ἔχει μηχανικὰ ἐλαιοτριβεῖα καὶ διυλιστήρια ἐλαίου. Μ. Δ. Β.

λατικλάβια (ἡ) (laticlavia ἐνν. tunica) */Ἀρχ./*. Τὸ ἐπίσημον παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἔνδυμα τῶν συγκλητικῶν πατέρων ἢ τῶν πατρικίων, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἐκ μιᾶς χλαμύδος, ἡ ὁποία ἀπὸ τοὺς ὤμους ἔφθανε μέχρι τῶν κνημῶν καὶ ἦτο διάσημος εἰς τὸ μέσον μὲ πλατείας παρυφὰς πορφύρας, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα. Ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τὴν λατικλάβιαν ἔχομεν καὶ τὴν *ἀγγουστικλάβιαν*, στενόσημον χλαμύδα, τὴν ὁποίαν ἐφόρουν οἱ ἱππεῖς. Χ. Κ. Κ.

λατικὸν (τό)· βλ. *λάτεξ*.

Λατίλλα (Latilla), ***Γαετᾶνος***. Ἰταλὸς συνθέτης (1711—1791) σπουδάσας ὑπὸ τὸν Γκίτσι ἐν Νεαπόλει, ἔνθα καὶ ἀνεβίβασεν ἐπιτυχῶς τὸ πρῶτον του μελόδραμα. Ὀλίγον κατόπιν μετεκαλεῖτο εἰς Ρώμην καὶ κατόπιν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ λυρικοῦ του ἔργου «Ὁράτιος» ἀνελάμβανε τὴν ὑποδιεύθυνσιν τῆς μουσικῆς τοῦ ναοῦ τῆς Σάντα Μαρία-Ματζιόρε. Ἐπανελθὼν εἰς Νεάπολιν ἀνεβίβασε πλεῖστα μελοδράματα, ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῶν θεάτρων τῆς Νεαπόλεως, Βενετίας καὶ Ρώμης. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν 43 σκηνικῶν ἔργων τοῦ Λατίλλα εἶναι: «Demofonte», «La Finta Cameriera», «Gara per la gloria», «Madama Giana», «La Pastorella», «Griselda», «Amore artigiano», «Merope» κλπ. Ὁ Λατίλλα διετέλεσεν ἐπί τινα ἔτη δεύτερος μουσικὸς διευθυντὴς τοῦ Ἁγ. Μάρκου τῆς Βενετίας. Ὑπῆρξε θεῖος τοῦ Ν. Πιτσίνι. Γ. Ι.

λάτιλος (ὁ) (Latilus) */Ζωολ./*. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σπαριδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας τοῦ *παλαιοῦ κόσμου*. Οἱ λάτιλοι εἶναι ἱκανοῦ μεγέθους ἰχθύες, χαρακτηριζόμενοι κυρίως ἐκ τοῦ ἐπιμηκεστάτου ραχιαίου καὶ ἑδραίου πτερυγίου, τῆς ὀγκώδους κεφαλῆς καὶ τῆς βραχείας καὶ πλατείας οὐρᾶς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λάτιλος ὁ ἀργυρόχροος* (Latilus argentatus), ὅστις ἔχει μέγα μέγεθος, σῶμα εὐρύτερον κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα καὶ στενώτερον κατὰ τὸ ὀπίσθιον, κεφαλὴν ἀποτόμως κλίνουσαν κατὰ τὴν κορυφήν της, ἀρκετὰ ὀγκώδη, ἀπολήγουσαν δὲ εἰς βραχὺ ρύγχος, στοματικὸν ἄνοιγμα μέτριον καὶ ὀφθαλμοὺς μεγάλους, ἀπεστρογγυλωμένους. Ἔχει χρῶμα ἀργυρόχρουν καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Κίνας. Δ. Ν. Π.

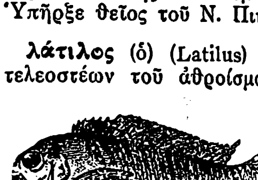

Λάτιλος ὁ ἀργυρόχρους.

Λάτιμερ (Latimer), ***Οὗγος***. Ἄγγλος ἐκκλησιαστικὸς μεταρρυθμιστὴς καὶ ἐπίσκοπος (1485–1555). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Καίμπριτζ καὶ ἐγένετο ἐκ τῶν ἐνθερμοτέρων καὶ σπουδαιοτέρων προπαγανδιστῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Ἀγγλίᾳ. Κατηγορηθεὶς ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Οὐώλσεϋ ὡς αἱρετικός, κατώρθωσε νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ νὰ λάβῃ καὶ ἄδειαν κηρύγματος καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν. Κατηγορηθεὶς καὶ πάλιν καὶ φυλακισθείς, ἐγένετο, μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν μεταρρυθμιστικῶν ἰδεῶν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Κρόμγουελ, ἐπίσκοπος τοῦ Οὖστερ (Worcester). Μετὰ τὴν νέαν ὅμως καταδίωξιν, τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν οἱ μεταρρυθμισταί, ὁ Λάτιμερ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ νὰ κρυφθῇ. Ἀνακαλυφθεὶς ἐφυλακίσθη εἰς τὸν πύργον τοῦ Λονδίνου, ὅπου παρέμεινε μέχρι τῆς ἀναρρήσεως εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου τοῦ ΣΤ', τῷ 1547, ὁπότε ἀπηλευθερώθη καὶ συνειργάσθη μετὰ τοῦ Κράνμερ πρὸς ἑδραίωσιν τῆς μεταρρυθμίσεως, ἰδίως δι' ὁμιλιῶν καὶ ἄλλων δημοσιευμάτων. Ἐπίσης ἀπετέλεσε μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν μεταρρυθμίσεων. Μετὰ τὴν ἄνοδον ὅμως τῆς Μαρίας Τυδὼρ εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας, συνελήφθη μετὰ τοῦ Κράνμερ τῷ 1553 καὶ μετὰ φυλάκισιν δύο ἐτῶν κατεδικάσθη εἰς τὸν ἐπὶ τῆς πυρᾶς θάνατον, ἐκτελεσθέντα ἐν Ὀξφόρδῃ. Αἱ θρησκευτικαὶ ὁμιλίαι του ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον τῷ 1570, βραδύτερον δὲ εἰς πολλὰς ἐκδόσεις. Μ. Δ. Β.

Οὗγος Λάτιμερ.

λατινάδικο (τὸ) */Ναυτ./*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων πλοῖον διὰ λατινι-

Digitized by Google

ἱστίων. Ἀντίστοιχος ἐπίσημος ὅρος δὲν ὑπάρχει, ἴσως λησμονηθεὶς (βλ. λ. *λάτις*). Σ. Ε. Λ.

Λατίνι (Latini), ***Βρουνέττος***. Διακεκριμένος Φλωρεντῖνος φιλόσοφος, ῥήτωρ καὶ πολιτικὸς (1210—1295). Ἀνήκων εἰς τὸ κόμμα τῶν Γουέλφων, ἐξωρίσθη τῷ 1260 ἐκ Φλωρεντίας καὶ κατέφυγεν εἰς Γαλλίαν, ὅπου ἔτυχε περιθάλψεως καὶ προστασίας ἐκ μέρους ἐγκατεστημένου αὐτόθι ὁμόφρονος συμπατριώτου του. Μετὰ τὴν νίκην τοῦ Μπενεβέντο φαίνεται ὅτι ἐπέστρεψεν εἰς Ἰταλίαν. Πάντως εἶχεν ἐπανέλθει πρὸ τοῦ 1269, ὁπότε ἀναφέρεται ἐντεταλμένος τὰ καθήκοντα τοῦ πρωτονοταρίου πλησίον τοῦ κυβερνήτου τῆς Τοσκάνης. Τῷ 1284 ἀντιπροσώπευσε τὴν πατρίδα του κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης, τὴν ὁποίαν αὕτη συνομολόγησε μετὰ τῆς Λούκκας καὶ τῆς Γενούης ἐναντίον τῆς Πίζης.

Βρουνέττος Λατίνι.

Περισσότερον ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν πολιτικὴν δρᾶσιν τοῦ Λατίνι εἶναι τὸν φιλολογικὸν αὐτοῦ ἔργον. Εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν ἔγραψεν ἔμμετρά τινα συνθέματα («Favollelo», «Lauda per un morto» κλπ), μετάφρασιν τοῦ «De Inventione» τοῦ Κικέρωνος, κ. ἄ. Τὸ κύριον ὅμως αὐτοῦ σύγγραμμα ὑπῆρξεν ὁ γαλλιστὶ συνταχθεὶς «Θησαυρός» του (Trésor), πρόδρομος τῶν σημερινῶν ἐγκυκλοπαιδειῶν. Τὸ ἀκριβὲς εἶναι ὅτι εἶχον προηγηθῆ παρόμοιαι ἐκδόσεις, πᾶσαι ὅμως εἰς λατινικὴν γλῶσσαν («Imago mundi», τοῦ Honorius d'Autun, «Speculum universale» τοῦ Vincent de Beauvais κ. ἄ.) ἀλλ' ἡ προσπάθεια τοῦ Λατίνι εἶχε τοῦτο τὸ ἰδιότυπον, ὅτι ἀφεώρα εἰς τὴν διάδοσιν ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων, ὄχι παρὰ τοῖς λογίοις, ἀλλὰ παρὰ τῷ λαῷ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ συνέταξε τὸ ἔργον του εἰς τὴν γαλλικήν, διὰ νὰ εἶναι, ὡς ὁ ἴδιος γράφει, εὐρυτέρα ἡ διάδοσίς του μεταξὺ τῶν ἐθνῶν. Ὁ «Θησαυρὸς» χωρίζεται εἰς τρία μέρη. Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν πραγματεύεται θεωρητικὰ φιλοσοφικὰ θέματα, περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, περὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, περὶ τοῦ θείου καὶ ἀνθρωπίνου νόμου, περὶ πολιτεύματος κλπ., διὰ παραθέσεως ἀποσπασμάτων ἀπὸ συναφῆ ἔργα μεγάλων συγγραφέων. Εἰς αὐτὸ προσέθεσεν ὁ Λατίνι σύνοψιν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας μέχρι τοῦ 1268. Περιλαμβάνεται δ' ἐπίσης εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο φυσική, ἀστρονομία, γεωγραφία καὶ φυσικὴ ἱστορία. Τὸ δεύτερον τμῆμα πραγματεύεται «περὶ κακίας καὶ ἀρετῆς», ἀποτελεῖ δηλαδὴ ἐγχειρίδιον ἠθικῆς, περιέχον ἀποσπάσματά τινα τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Ὁρατίου τοῦ Σενέκα καὶ ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων καὶ πλειότερα ἐκ συγγραμμάτων τῶν φιλοσόφων τοῦ μεσαίωνος. Τὸ τρίτον τμῆμα εἶναι εἶδος ἐγχειριδίου τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης. Μολονότι δὲ καὶ εἰς αὐτὸ παραθέτει ὁ Λατίνι ἀποσπάσματά τινα τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Σενέκα, τὸ πλεῖστον μέρος του ἀποτελεῖται ἀπὸ πρωτοτύπους παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέως, καρπὸς τῆς σκέψεως καὶ τῆς πείρας του. Περίληψιν τοῦ «Θησαυροῦ» του ἐξεπόνησεν ὁ Λατίνι εἰς ἰταλικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Tesoretto», συντεταγμένην εἰς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους, ὑπὸ μορφὴν φανταστικοῦ ταξιδίου τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸ βασίλειον τῆς «ἰσχυρᾶς θεᾶς τῆς φύσεως», ἥτις τὸν διδάσκει θεολογίαν, ἀστρονομίαν, γεωγραφίαν καὶ ζῳολογίαν. Ὁ θάνατος ὅμως δὲν τῷ ἐπέτρεψε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον τοῦτο.

Ὁ Βρουνέττος Λατίνι ὑπῆρξεν ἐκ τῶν διασημοτέρων Φλωρεντινῶν τῆς ἐποχῆς του, θεωρεῖται δὲ ὡς διδάσκαλος τοῦ Δάντη, ὅστις ἐκφράζει δι' αὐτὸν βαθύτατον σεβασμὸν καὶ υἱϊκὴν στοργὴν (Κόλασις XV, 82—87), παραδόξως ὅμως τὸν τοποθετεῖ εἰς τὸν Ἅδην καὶ δὴ εἰς τὸν ἰδιαιτέρως ἀτιμωτικὸν κύκλον τῶν «ἁμαρτησάντων κατὰ τῆς φύσεως». —Ω

λατίνι (τὸ) *[Ναυτ.]*. Τριγωνοειδὲς ἱστίον ἔχον εὐρὺ τὸ πόδωμα, μακρότατον τὸ κορυφαῖον λῶμα, προσδενόμενον ἐπὶ μακρᾶς λοξῶς ὡς πρὸς τὸν ἱστὸν κεραίας, μακρὰν τὴν πρυμναίαν κρέμασιν (πλευρὰν) καὶ βραχυτάτην τὴν πρὸς πρῷραν τοιαύτην. Ἱστίον φανὲν τὸ πρῶτον εἰς τὰ πλοῖα τῶν Ρωμαίων, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία του *Latina* (ἐνν. *vela*), ὑπῆρξε τὸ κατ' ἐξοχὴν ἱστίον τῆς γαλέρας, ἁπαντῶν καὶ εἰς τὰ μετὰ τετραγώνων ἱστίων πλοῖα, ὡς *οὖρς*, πρὶν ὑποκαταστήσῃ τὸ τοιοῦτον παλαιὸν ἱστίον ὁ σύγχρονος ἐπίδρομος. Πολλαὶ πολεμικαὶ λέμβοι εἶναι ἐφωδιασμέναι δι' ἑνὸς μέχρι τριῶν τοιούτων ἱστίων, ὑπομιμνῄσκουσαι τὰ μίστικα τοῦ ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνος. Εἶναι ἀποκλειστικὸν ἱστίον τῶν λέμβων τῶν πορθμέων (τινὲς τῶν ὁποίων λέμβων ἔχουν λατίνιον δυνάμενον νὰ χαλᾶται κατὰ τὰ πρυμναῖα δύο τριτημόρια τοῦ μήκους τῆς κεραίας, τῇ βοηθείᾳ χαλαστηρίου. «κάργου» κοινῶς λεγομένου), ὡς καὶ πολλῶν μετακομιζόντων ἕρμα (σαβουράδικα) ἢ ἁλιευτικῶν πλοιαρίων, ἰδίᾳ ὅμως τῶν ἰταλικῶν ἀνεμοτρατῶν καὶ δὴ τῶν νεαπολιτανικῶν. Ἡ σειροδέτησις τῶν λατινίων γίνεται διὰ σειραδίων, εἴτε ἐπὶ εὐθείας λοξῆς ὡς πρὸς τὴν κεραίαν καὶ συγκλινούσης πρὸς τὸ ἄκρον της, εἴτε ἐπὶ τοιαύτης παραλλήλου πρὸς τὸ πόδωμα, εἴτε καὶ κατ' ἀμφότερα τὰ εἴδη τῶν προμνησθεισῶν διευθύνσεων. Τὸ ὕψος τοῦ ἱστοῦ εἶναι εἰς μὲν τὰς μεθ' ἑνὸς λατινίου λέμβους ὅσον τὸ διπλάσιον τοῦ μεγίστου πλάτους (πλὴν τῆς ἀτράκτου του, ἧς τὸ μῆκος ὁρίζεται κατ' ἀρέσκειαν), εἰς δὲ τὰς μετὰ πλειοτέρων λατινίων ὅσον τὰ πέντε τριτημόρια τοῦ μεγίστου πλάτους· ἔτι δὲ τὸ μῆκος τοῦ μὲν προβόλου ὅσον ἡ ἀπόστασις τῆς στείρας ἀπὸ τοῦ πρωραίου ἱστοῦ, τῆς δὲ κέρκου τοῦ ἐπιδρομίσκου ὅσον τὸ μέγιστον πλάτος. (Βλ. καὶ *Γ. Κοτσοβίλλη* «Περὶ ἐξαρτυσμοῦ πλοίων», σελ. 105—108, ἐν Ἑρμουπόλει 1894, καὶ λ. *λατινάδικα* καὶ *λάτις*.) Σ. Ε. Λ.

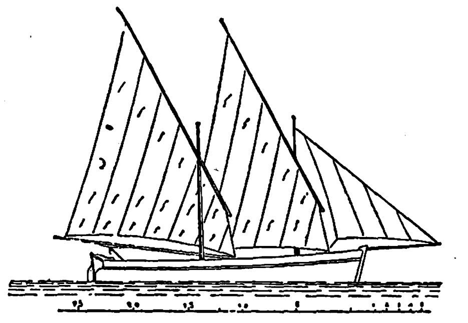

Λέμβος μετὰ δύο λατινίων καὶ ἀρτέμονος.

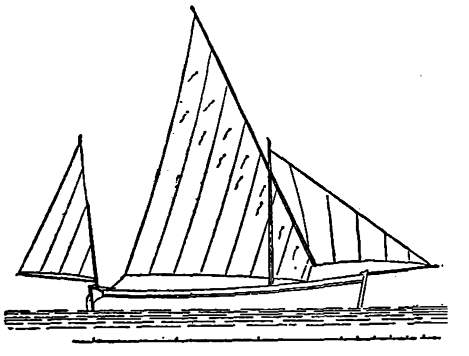

Λέμβος μεθ' ἑνὸς λατινίου, ἐπιδρομίσκου καὶ ἀρτέμονος.

[Ἡ ἄνω κλῖμαξ εἰς πεμπτημόρια τοῦ μήκους τῆς τρόπιδος καὶ ὑποδιαιρέσεις αὐτῶν ἀλλὰ καὶ εἰς πόδας. Ἡ κάτω εἰς τριτημόρια τοῦ αὐτοῦ μήκους. Αἱ κλίμακες αὗται δίδουν τὰς διαστάσεις ἱστῶν, κεραιῶν καὶ ἱστίων λατινίων, συναρτήσει τοῦ μήκους τῆς λέμβου.]

Λατινιακὸν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, κειμένη 20 χλμ. Α. τῶν Παρισίων, ἱδρυθεῖσα ἐπὶ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων. Ἐγένετο γνωστὴ ἀπὸ τοῦ Ζ' αἰῶνος διὰ τῆς ἐν αὐτῇ ἱδρύσεως μονῆς ὑπὸ τοῦ Ἰρλανδοῦ ἁγίου Furcy. Σήμερον ὀνομάζεται *Λανὺ* (Lagny). Α. Θ. Σ.

λατινίζω· μιμοῦμαι τοὺς Λατίνους κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη, τὸν τρόπον τοῦ βίου κττ.· || φρονῶ τὰ τῶν Λατίνων, ἀσπάζομαι τὸ θρησκευτικὸν δόγμα τῶν Λατίνων, τὸν καθολικισμόν.

λατινικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος ἢ ἀνήκων εἰς τοὺς Λατίνους (Ρωμαίους), ἢ τοὺς λαούς, ἐπὶ τῶν ὁποίων οὗτοι ἐπέδρασαν βαθύτατα: «λατινικὴ γλῶσσα», «λατινικὴ ἐκκλησία», «λατινικὸς πολιτισμός»· || *λατινικὰ* (τὰ) οὐδ., τὸ μάθημα τῆς λατινικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἑρμηνείας τῶν Λατίνων συγγραφέων, τὸ διδασκόμενον εἰς τὰ ἀνθρωπιστικὰ κυρίως γυμνάσια.

— **Λατινικὴ *Ἀμερική***. Ἡ Κεντρικὴ καὶ Νότιος Ἀμερική, ὡς κατοικούμεναι ὑπὸ Ἱσπανῶν καὶ Πορτογάλων.

—**Λατινικὴ *αὐτοκρατορία***, ἡ ***Νέα Φραγκία*** (Nova Francia). Ἐλέγετο οὕτως ἡ αὐτοκρατορία, τὴν ὁποίαν ἵδρυσαν ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν οἱ βάρβαροι τῆς Δ' σταυροφορίας, καταλύσαντες τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Βυζαντίου διὰ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν 13 Ἀπριλίου 1204. Διὰ τῆς συναφθείσης μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς σταυροφορίας ἐκείνης συμβάσεως, αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεκηρύχθη ὁ κόμις τῆς Φλάνδρας Βαλδουῖνος (Baudouin, comte de Flandre) καὶ ἐστέφθη τοιοῦτος, κατὰ τὸ τυπικὸν τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων, τὴν 16 Μαΐου 1204 ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ. Ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτοῦ κυριαρχίαν ὁ νέος αὐτοκράτωρ ἔλαβε τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῆς Θρᾴκης καὶ τῶν ἐν τῇ ἔναντι Μ. Ἀσίᾳ χωρῶν, καθὼς καὶ τῶν παρακειμένων νήσων. Ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικὸς ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς Θεσσαλονίκης, λαβὼν τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ κυρίως Ἑλλάδα, οἱ δὲ Ἑνετοὶ ἔλαβον τὴν Ἤπειρον καὶ πολλὰς παραλίους πόλεις καὶ νήσους, συνάμα δὲ τὸ ἥμισυ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὥστε ἐν αὐτῇ συνάρχων μετὰ τοῦ Βαλδουίνου ἦτο ὁ Ἑνετὸς δόγης Ἐρρῖκος Δάνδολος, ὅστις ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ δεσπότου, μετὰ τοῦ δικαιώματος τοῦ φέρειν τὰ ἐρυθρὰ πέδιλα τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων, καὶ ἐπεκαλεῖτο «Κύριος τοῦ τεταρτημορίου καὶ ὀγδόου σύμπαντος τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους». Ὁ Βονιφάτιος, καθὼς καὶ οἱ ὑπ' αὐτοῦ διορισθέντες κόμιτες καὶ δοῦκες τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν χωρῶν, ὤφειλον νὰ ἀναγνωρίζωσιν ὡς ὑπέρτατον αὐτῶν ἄρχοντα τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βαλδουῖνον Α'.

Πρῶτον ἔργον τῶν κατακτητῶν ἦτο ἡ κατάλυσις τοῦ ἑλληνικοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ ἀναγόρευσις πατριάρχου Λατίνου, τοῦ Θωμᾶ Μοροζίνη. Ἅμα ὡς ὁ Βαλδουῖνος, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Θρᾴκης, ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν, προσέκοψεν εἰς τὴν ἔνοπλον ἀντίστασιν τῶν Ἑλλήνων, ὠργανωμένων ἀπὸ ἐμπειροπολέμους καὶ δραστηρίους ἀρχηγούς, οἷοι ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις ἐν Νικαίᾳ, ὁ Θεόδωρος Μαγκαλᾶς ἐν Φιλαδελφείᾳ, ὁ Θεόδωρος Γαβρᾶς ἐν Ἀμισῷ, ὁ Μανουὴλ Μαυροζούμης ἐν τῇ παρὰ τὸν Μαίανδρον χώρᾳ. Ἐκ τούτων ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις (ὁ ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁλώσεως), καταφυγὼν εἰς Προῦσαν μετὰ τῶν ἐπιφανεστέρων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως προσφύγων καὶ προσοικειωθεὶς ἢ καταβαλὼν τοὺς ἀντιζήλους του, ἵδρυσε τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον τῆς Νικαίας, ἐνῷ συγχρόνως ἕτερον ἑλληνικὸν κράτος ἐθεμελιοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἐν Τραπεζοῦντι. Ἀφ' ἑτέρου, καθ' ὃν χρόνον ὁ Βονιφάτιος ἀνεκηρύσσετο βασιλεὺς Θεσσαλονίκης καὶ κατελάμβανε τὰς ἐπιδικασθείσας αὐτῷ χώρας, ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος ἵδρυε τὸ δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου, διάφοροι δὲ ἄλλοι Ἕλληνες ἄρχοντες ὠρθοῦντο κατὰ τῆς ξενικῆς κατακτήσεως ἐν Πελοποννήσῳ: ὁ Λέων Σγουρὸς εἰς Κόρινθον καὶ Ναύπλιον, ὁ Λέων Χαμάρετος εἰς Λακωνίαν, οἱ Μαμωνάδες, Δαιμονογιάνναι, Σοφιανοὶ εἰς Μονεμβασίαν, οἱ Βρανάδες καὶ οἱ Καντακουζηνοὶ εἰς Μεσσηνίαν κ.λ.π. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω τριῶν νεοϊδρυθέντων ἑλληνικῶν κρατῶν, τὸ τῆς Τραπεζοῦντος, μὴ συνορεῦον πρὸς τὴν Λατινικὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὄχι μόνον δὲν προῆλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς αὐτήν, ἀλλὰ καὶ συνεμάχησε μετ' αὐτῆς, ἐξ ἀντιζηλίας πρὸς τὸ τῆς Νικαίας. Τὰ ἕτερα ὅμως δύο, τὸ τῆς Νικαίας καὶ τῆς Ἠπείρου, ἀντεμετώπισαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοὺς Λατίνους κατακτητάς, περιώρισαν τὴν ἐπέκτασιν αὐτῶν καὶ ἐσυνέχισαν τοὺς πολέμους των.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις ἐμάχετο ἐν Μ. Ἀσίᾳ κατὰ τῶν κατακτητῶν, οἱ κάτοικοι τῆς Θρᾴκης, ἐκμανέντες ἐκ τῶν σφαγῶν καὶ τῶν δῃώσεων τῶν Λατίνων, προῆλθον εἰς συνεννόησιν μετὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ τὸν Φεβρουάριον 1205 ἐπαναστατήσαντες ἐκυρίευσαν τὴν Ἀδριανούπολιν, τὸ Διδυμότειχον κ. λ. πόλεις καὶ κατέσφαξαν τὰς φρουρὰς αὐτῶν. Ἡ εἴδησις γνωσθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξήγειρε τοὺς ἐκεῖ Λατίνους κατὰ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων, ὧν οὐκ ὀλίγους κατέσφαξαν. Ὁ Βαλδουῖνος πέμψας κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν στρατεύματα ἀνέκτησε τὴν Ἀρκαδιούπολιν (Λουλὲ-Μπουργκάς), τὴν Βιζύην καὶ τὴν Τυρολόην, τὴν δὲ 25 Μαρτίου (1205) ἐστράτευσε καὶ ὁ ἴδιος μετὰ τοῦ γηραιοῦ Ἐρρίκου Δανδόλου, ἄγοντες τὸ ἄνθος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Λατίνων, καὶ μετά τινας ἡμέρας ἐστρατοπέδευσαν πρὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἣν καὶ ἐπολιόρκησαν. Ἐπίκουρος τῶν Ἑλλήνων ἐπῆλθε τότε ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων Ἰωαννίτσης, τὴν δὲ 15 Ἀπριλίου Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι ἐνίκησαν κατὰ κράτος τοὺς Λατίνους, ἐφόνευσαν πλείστους ἐξ αὐτῶν, ᾐχμαλώτισαν τὸν βασιλέα Βαλδουῖνον καὶ ἠνάγκασαν τοὺς λοιποὺς μετὰ τοῦ Δανδόλου νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς Ραιδεστόν, ὅπου κατέφθασε μετ' ὀλίγον ἐκ Μ. Ἀσίας καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βαλδουΐνου Ἐρρῖκος.

Ἐν τῷ μεταξὺ Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι, προελάσαντες διὰ τῆς Θρᾴκης, ἐστρατοπέδευσαν πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἤρξαντο προσβάλλοντες τὰ τείχη αὐτῆς. Ὁ Ἐρρῖκος σπεύσας ἐκεῖ διὰ θαλάσσης ἀνέλαβε τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως καὶ συγχρόνως ἀνηγορεύθη ἐπίτροπος τοῦ ἐν αἰχμαλωσίᾳ διατελοῦντος βασιλέως Βαλδουΐνου. Ἡ Κωνσταντινούπολις περιῆλθε τότε εἰς τὸ ἔσχατον τοῦ κινδύνου σημεῖον, ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ἐπέκειτο ἡ πτῶσις αὐτῆς οἱ ἐν τῷ βουλγαρικῷ στρατῷ πολυάριθμοι μισθοφόροι Κουμᾶνοι, ἀπαυδήσαντες ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ ἰδίως καύσωνος, ἀπῆλθον, καὶ οὕτως ὁ Ἰωαννίτσης ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ τραπῇ πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἕλληνες τῆς Θρᾴκης μυρίας δῃώσεις ὑποστάντες ἐκ τῶν Βουλγάρων καὶ μεταμεληθέντες διὰ τὴν μετ' αὐτῶν συμμα-

Digitized by Google

χίαν, συνδιελλάγησαν μετὰ τῶν Λατίνων τῇ μεσολαβήσει τοῦ Θεοδώρου Βρανᾶ καὶ μετ' ὀλίγον ἐστράτευσαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τούτου ἐναντίον τῶν Βουλγάρων καὶ ἐξεδίωξαν αὐτοὺς ἐκ Φιλιππουπόλεως καὶ Στενημάχου. Οἱ Λατῖνοι, ἀμειβόντες τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Βρανᾶ, ἐξεχώρησαν αὐτῷ τὴν ἀνεξάρτητον διοίκησιν τοῦ Διδυμοτείχου, τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς Βορείου Θράκης ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ καταβάλλῃ ἐλάχιστόν τινα φόρον καὶ νὰ παρέχῃ ἐν ἀνάγκῃ εἰς τοὺς Λατίνους ἐπικουρίαν 500 ἀνδρῶν. Τοιουτοτρόπως οἱ Λατῖνοι ἀνεγνώρισαν μεταξὺ τῶν ὑπερτάτων βαρώνων τῆς αὐτοκρατορίας των καὶ τὸν Ἕλληνα Βρανᾶν, ὅστις ἐπὶ τοσοῦτον ἰσχύος ἔφθασεν, ὥστε ἐπεκαλεῖτο ἐνίοτε καὶ βασιλεὺς τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ἐν τῷ μεταξὺ (τὴν 1 Ἰουνίου 1205) εἶχεν ἀποθάνει ὁ Ἐρρῖκος Δάνδολος, ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς τοῦ ὅλου ἐκείνου κατασκευάσματος τῆς Λατινικῆς αὐτοκρατορίας, μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐγνώσθη καὶ ὁ θάνατος τοῦ αἰχμαλώτου βασιλέως Βαλδουίνου Α', ὥστε βασιλεὺς Κωνσταντινουπόλεως ἀνηγορεύθη ὁ ἀδελφός του Ἐρρῖκος, ὅστις καὶ ἐστέφθη τὴν 20 Αὐγούστου 1206.

Ὁ Ἐρρῖκος, τριακονταετὴς τότε ὤν, ἐπεδίωξε μετὰ ζήλου νὰ προλάβῃ τὴν τελείαν κατάρρευσιν τῆς αὐτοκρατορίας του, καὶ πρὸς τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν προσεπάθησε νὰ ἑλκύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων του διὰ τῆς ἀνεξιθρησκείας του, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐμερίμνησε νὰ παγιώσῃ ἀγαθὰς σχέσεις μετὰ τοῦ ὑποτελοῦς του βασιλέως τῆς Θεσσαλονίκης Βονιφατίου, οὗτινος καὶ ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα του Ἀγνὴν (1207). Συγχρόνως ὅμως ἐν μὲν τῇ Κωνσταντινουπόλει αἱ σφοδραὶ ἔριδες μεταξὺ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἐνετῶν ἱερέων περὶ τῆς κατοχῆς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῆς ἀπολαυῆς τῶν εἰς αὐτὰς ἀνηκουσῶν προσόδων ἐδημιούργουν μεγάλα μεταξὺ τῶν ἐκεῖ Λατίνων χάσματα, ἐν δὲ τῇ Θράκῃ καὶ τῇ Μ. Ἀσίᾳ ἐξηκολούθουν αἱ πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Βουλγάρους ἐχθροπραξίαι. Εἰς ἐπίμετρον διαλύονται καὶ αἱ ἐλπίδες, ἃς εἶχε στηρίξει ὁ Ἐρρῖκος ἐπὶ τῆς μετὰ τοῦ Βονιφατίου συμπράξεως, διότι, φονευθέντος τούτου κατὰ Ἰούλιον 1207 ὑπὸ τῶν Βουλγάρων εἴς τινα παρὰ τὰ Κύψελα τῆς Θράκης συμπλοκήν, τὸ βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐκεῖ Λομβαρδῶν βαρώνων, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συμπατριώτου των Βιανδράτε κατέλαβον τὴν ἐξουσίαν ἐν ὀνόματι τοῦ ἀνηλίκου βασιλέως Δημητρίου καὶ ἐπεζήτησαν νὰ ἀποτινάξωσι τοὺς μετὰ τῆς Λατινικῆς αὐτοκρατορίας φεουδαλικοὺς δεσμούς, ταῦτα δὲ καθ' ὃν χρόνον ἥ τε Θεσσαλονίκη καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἠπειλοῦντο ὑπό τε τῶν Βουλγάρων καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου καὶ τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας. Ὁ Ἐρρῖκος κατώρθωσε ν' ἀποκρούσῃ πάντας τοὺς ἀπειλήσαντας αὐτὸν κινδύνους, κατετρόπωσε τοὺς Βουλγάρους ἐπανειλημμένως καὶ προέλαβε τὴν ἀπὸ θαλάσσης κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίθεσιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Νικαίας, ἐν τέλει δ' ἐκστρατεύσας ἐκ νέου τῷ 1216 κατὰ τῶν ἀτιθάσων Λομβαρδῶν τῆς Θεσσαλονίκης, κατεδάμασεν αὐτοὺς καὶ ἔστεψε πανηγυρικῶς τὸν νέον βασιλέα Δημήτριον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ἐκεῖ (τὴν 11 Ἰουνίου 1216) δηλητηριασθείς, κατά τινας μὲν ὑπὸ τοῦ Βιανδράτε, κατ' ἄλλους δὲ ὑπὸ τῆς δευτέρας συζύγου του, ἥτις ἦτο θυγάτηρ τοῦ πρῴην ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Ἰωαννίτση.

Ὁ θάνατος τοῦ γενναίου καὶ συνετοῦ Ἐρρίκου ὑπῆρξε καίριον πλῆγμα διὰ τὴν Λατινικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἐπέσπευσε τὸ τέλος αὐτῆς. Καθ' ὃν χρόνον οἱ διάφοροι ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας Λατῖνοι ἡγεμονίσκοι ἐπεζήτουν εὐκαιρίαν, ἵνα ἀποτινάξωσι τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχίας, καὶ μετὰ δυσφορίας ἐτέλουν τοὺς ὀφειλομένους φόρους καὶ τὰς λοιπὰς φεουδαλικὰς ὑποχρεώσεις των, καθ' ὃν χρόνον παρέλυε τὸ λατινικὸν τῆς Θεσσαλονίκης βασίλειον, τὰ δὲ ἑλληνικὰ κράτη τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Νικαίας διαρκῶς προέκοπτον καὶ ἐνισχύοντο, ἐξέλιπεν ἐκ τοῦ μέσου ὁ ἰσχυρὸς βραχίων τοῦ Ἐρρίκου καὶ ὁ θρόνος τῆς Λατινικῆς αὐτοκρατορίας παρέμεινεν ἐν χηρείᾳ καὶ εἰς τὰς χεῖρας ἀνθρώπων ἀμαθῶν καὶ ἀλληλοϋποβλεπομένων.

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει βαρῶνοι, συνελθόντες τότε, ἀνέθεσαν τὴν προσωρινὴν διακυβέρνησιν τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὸν γηραιὸν σεβαστοκράτορα Κόνωνα τὸν ἐκ Βετὺν (Conon de Bethune), ἕνα τῶν ὀλίγων ἐπιζώντων μικροαρχηγῶν τῆς Δ' σταυροφορίας, συγχρόνως δὲ ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν ἐν Γαλλίᾳ διαμένοντα Πέτρον Κουρτεναὶ (Pierre de Courtenay), γαμβρὸν ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ ἀποθανόντος Ἐρρίκου καὶ ἔγγονον τοῦ πάλαι βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΣΤ' τοῦ Παχέος (1108–1137). Ὁ Πέτρος, ἀποδεχθεὶς τὸ στέμμα, μετέβη εἰς Ῥώμην, ἐστέφθη ὑπὸ τοῦ πάπα, ἐπεκύρωσεν εἶτα τὰς ὑφισταμένας μεταξὺ Λατινικῆς αὐτοκρατορίας καὶ Ἐνετίας συνθήκας καὶ κατόπιν ἐπεβιβάσθη εἰς Βρινδίσιον, συνοδευόμενος ὑπὸ 160 ἱπποτῶν καὶ 5.500 πεζῶν. Ἀντὶ νὰ πλεύσῃ κατ' εὐθεῖαν πρὸς Κωνσταντινούπολιν, ἀπεπειράθη νὰ ἐκπορθήσῃ τὸ Δυρράχιον, τὸ ὁποῖον εἶχε πρὸ ὀλίγου κυριεύσει ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Θεόδωρος ἀπὸ τοὺς Ἐνετούς, ἀποκρουσθεὶς ὅμως προήλασε διὰ ξηρᾶς πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὴν πορείαν του, προσβληθεὶς παρὰ τὸ Ἐλβασὰν ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου, ἡττήθη κατὰ κράτος καὶ αὐτὸς μὲν ἐφονεύθη, ἡ δὲ στρατιὰ αὐτοῦ διελύθη. Τοιουτοτρόπως ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία ὄχι μόνον ἀπώλεσε μίαν ἀξιόλογον στρατιωτικὴν βοήθειαν, τῆς ὁποίας τοσαύτην εἶχεν ἀνάγκην, ἀλλὰ καὶ εἶδε πάλιν τὸν θρόνον της ἐν χηρείᾳ.

Τὴν ἀντιβασιλείαν τότε ἀνέλαβεν ἡ χήρα τοῦ τοῦ Πέτρου Ἰολάνδα, ἔχουσα παρ' αὐτῇ ὡς σύμβουλον τὸν γηραιὸν Κόνωνα, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἀπέθανε τῷ 1219, ὥστε οἱ βαρῶνοι, συνελθόντες ἐν Ραιδεστῷ τὴν 12 Ὀκτωβρίου, ἐξέλεξαν βασιλέα τὸν υἱὸν αὐτῆς Φίλιππον, ὅστις ἀπεποιήθη τὸν θρόνον, ὃν καὶ ἀνέλαβεν ὁ νεώτερος ἀδελφός του Ροβέρτος. Κατελθὼν οὗτος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐστέφθη αὐτοκράτωρ τὴν 25 Μαρτίου 1221.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον παρέλθει 5 ὁλόκληρα ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἐρρίκου, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία εἶχε περιέλθει εἰς οἰκτρὰν κατάστασιν. Ἡ κυριαρχία αὐτῆς περιωρίζετο ἤδη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ ἐν Θράκῃ προάστεια αὐτῆς, εἴς τινας νήσους καὶ εἰς ἐλαχίστας κτήσεις ἐν Μ. Ἀσίᾳ, οἱ δὲ ὑποτελεῖς Λατῖνοι ἡγεμόνες εἶχον ἀποβάλει πᾶσαν εὐπείθειαν ὑποτελείας, καί, ὅπερ χείριστον, πραγματικοὶ κυρίαρχοι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦσαν οἱ Ἐνετοί, οἵτινες ὄχι μόνον εἶχον καταλάβει πᾶν ὅ,τι εἶχεν ἀξίαν τινὰ ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἀλλὰ καὶ ἀφήρεσαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα τὸ κυριαρχικὸν δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα, ἐπιτρέψαντες αὐτῷ νὰ κόπτῃ χαλκᾶ μόνον τοιαῦτα, ἐν τέλει δὲ εἶχον ἀποβῇ ἐπὶ τοσοῦτον ἀνεξάρτητοι, ὥστε ὁ podestà, ἤτοι ὁ ἄρχων αὐτῶν, συνωμολόγει ἰδίας συνθήκας παντὸς εἴδους, τὰς ὁποίας ὑπεχρεοῦτο ν' ἀναγνωρίζῃ καὶ ἡ αὐτοκρατορία.

Τῷ 1223 ὁ πολυμήχανος δεσπότης τῆς Ἠπείρου Θεόδωρος Ἄγγελος προελάσας κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην, κατέλυσε τὸ ἐκεῖ λατινικὸν βασίλειον καὶ εἶτα κατέκτησε πᾶσαν τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν δυτικὴν καὶ βορειοδυτικὴν Θράκην μέχρις Ἀδριανουπόλεως καὶ αὐτῆς τῆς Φιλιππουπόλεως, ἐνῷ συγχρόνως περίπου (1224) ὁ βασιλεὺς τῆς Νικαίας Ἰωάννης Γ' Βατάτζης, νικήσας κατὰ κράτος τοὺς Λατίνους παρὰ τὸ Ποιμάνινον, κατέλαβε πάσας σχεδὸν τὰς ἐν Μ. Ἀσίᾳ κτήσεις των, διὰ δὲ τοῦ στόλου του ἐκυρίευσε τὰς ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἐκείνων νήσους Λέσβον, Χίον, Σάμον, Ἰκαρίαν καὶ Κῶν καὶ ἐλεηλάτησε τὰς ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατεχομένας παραλίους πόλεις Μάδυτον, Καλλίπολιν κλπ., ὅτε ἐσωτερικαὶ ἀνωμαλίαι ἠνάγκασαν αὐτὸν (τῷ 1225) νὰ εἰρηνεύσῃ διὰ τῆς παραχωρήσεως εἰς τοὺς Λατίνους μικρᾶς τινος μόνον ἐκτάσεως περὶ τὴν Νικομήδειαν. Ἀλλ' ὁ Θεόδωρος Ἄγγελος ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον καὶ ἀφοῦ ἐνίκησε παρὰ τὰς Σέρρας τὰ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως σπεύσαντα στρατεύματα τῆς Λατινικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἠνάγκασεν αὐτὰ νὰ ἐπανέλθωσι κακῶς ἔχοντα εἰς τὴν πρωτεύουσάν των, ἐκυρίευσεν ὁλόκληρον τὴν Θράκην καὶ ἐλεηλάτησε τὴν ὕπαιθρον χώραν μέχρι τῶν τειχῶν τῆς βασιλευούσης.

Καθ' ὃν χρόνον ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία κατέρρεεν οὕτως ὑπὸ τὰ πλήγματα τῶν δύο ἑλληνικῶν κρατῶν, ὁ Λατῖνος αὐτοκράτωρ Ροβέρτος κατέτριβε τὸν χρόνον αὐτοῦ εἰς ἔρωτας, μέχρις οὗ οἱ ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τούτοις βαρῶνοι, εἰσελθόντες βίᾳ εἰς τὰ βασιλικὰ παλάτια, ἐρρινοκόπησαν καὶ ἐτύφλωσαν τὴν ἐρωμένην του καὶ ἀπηγχόνισαν τὴν μητέρα της. Ὁ Ροβέρτος μετέβη τότε εἰς Ῥώμην ἵνα ἐπικαλεσθῇ τὴν συνδρομὴν τοῦ πάπα Ὀνωρίου, παρὰ τοῦ ὁποίου ὅμως ἔλαβε συμβουλὰς μόνον καὶ ὀλίγα χρήματα, μεθ' ὃ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν διαπεπομπευμένον θρόνον του. Ἀσθενήσας κατὰ τὸν πλοῦν ἀπεβιβάσθη εἰς Εὔβοιαν καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ἐκεῖ, τῷ 1228, καταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς τὸν νεώτερον ἀδελφόν του Βαλδουῖνον Β'.

Οὗτος ἦτο τότε μόλις ἑνδεκαετής. Ἀλλὰ ἡ κλυδωνιζομένη αὐτοκρατορία εἶχεν ἀνάγκην κυβερνήτου μὲ βραχίονας στιβαροὺς καὶ οἱ ἀπέλπιδες βαρῶνοι μάτην ἀνεζήτουν αὐτόν. Πρὸς στιγμὴν ἐσκέφθησαν, ἐν τῇ ἀπογνώσει, ἥτις κατέλαβεν αὐτούς, νὰ ἐμπιστευθῶσι τὸν θρόνον εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Ἰωάννην Ἀσὰν Β' καὶ τέλος ἀπέλήξαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ γενναίου καὶ σώφρονος, ἀλλ' ὑπερήλικος ἤδη, Ἰωάννου Βρυεννίου, πρῴην βασιλέως τῆς Ἱερουσαλήμ, διατρίβοντος τότε ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας. Ἐν τῷ μεταξὺ παρῆλθον ἄνευ ἡγεμόνος τρία σχεδὸν ἔτη, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπετάθη ἀπελπιστικῶς ἡ τῆς αὐτοκρατορίας ἐξάρθρωσις, καὶ τέλος, τὸν Αὔγουστον 1231, ἀφίκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ γέρων Βρυέννιος συνοδευόμενος ὑπὸ 1200 ἱππέων καὶ 5 χιλ. πεζῶν, ἐμνήστευσε τὴν θυγατέρα του Μαρίαν μετὰ τοῦ Βαλδουίνου Β' καὶ ἐστέφθη συμβασιλεὺς αὐτοῦ.

Ἡ φήμη τοῦ γηραιοῦ Βρυεννίου καὶ ἡ στρατιωτικὴ ἐπικουρία, ἣν ὡδήγησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀνεπτέρωσαν τὰς ἐλπίδας τῶν βαρώνων περὶ αἰσιωτέρου μέλλοντος τῆς αὐτοκρατορίας, τὰ ἐπελθόντα ὅμως ραγδαῖα γεγονότα διέψευσαν τὰς ἐλπίδας των. Ὁ Βρυέννιος δὲν διετήρει πλέον τὰς ἀρετὰς ἐκείνας, αἵτινες εἶχον ἄλλοτε ἀναδείξει αὐτὸν μεταξὺ τῶν συγχρόνων του. Ἀφοῦ παρέμεινεν ἐπὶ δύο ὁλόκληρα ἔτη ἀδρανῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπεχείρησε τῷ 1233 νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νικαίας Ἰωάννου Γ' Βατάτζη, ἀλλὰ μετὰ 4 μῆνας ἐπέστρεψεν ἄδοξως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ἄτονος ἐκείνη ἐπιχείρησις κατέδειξε πόσον ἀνίσχυρος ἦτο ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία καὶ ὑπὸ τὸν πεφημισμένον ἔτι Βρυέννιον, συγχρόνως ὅμως ἐγένετο ἡ ἀφορμὴ νὰ συναφθῇ κατ' αὐτῆς συμμαχία μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τῆς Νικαίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἥτις συνεδέθη ἔτι στενότερον διὰ τοῦ ἀρραβῶνος τοῦ Θεοδώρου, υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Γ' Βατάτζη, μετὰ τῆς Ἑλένης, θυγατρὸς τοῦ Ἀσὰν Β'.

Τῷ 1235 ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης Γ', ἐπιτεθεὶς κατὰ τῆς ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν κατεχομένης Καλλιπόλεως, ἐκυρίευσεν αὐτήν τε καὶ πᾶσαν τὴν Θρακικὴν χώραν μέχρι τοῦ Ἕβρου καὶ τῆς Τυρολόης, ἐνῷ συγχρόνως οἱ Βούλγαροι κατελάμβανον τὴν βόρειον Θράκην. Τὸ ἐπιὸν ἔτος Ἕλληνες καὶ Βούλγαροι ἐπολιόρκουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐνετοὶ τότε, Γενουᾶται, Πισᾶται καὶ οἱ Φράγκοι τῆς Πελοποννήσου, σπεύσαντες εἰς βοήθειαν τῆς ψυχορραγούσης Λατινικῆς αὐτοκρατορίας, διέλυσαν τὴν πολιορκίαν καὶ παρέτειναν ἐπί τινα ἔτη τὸν βίον αὐτῆς. Ὁ Βαλδουῖνος Β', μεταβὰς τότε εἰς τὴν Δ. Εὐρώπην, ἔλαβε χρήματα καὶ στρατιωτικήν τινα ἐπικουρίαν καὶ ἐπανῆλθε, τῷ 1240, εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐστέφθη αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ Λατίνου πατριάρχου Νικολάου (διότι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει ὁ Βρυέννιος, τὴν 22 Μαρτίου 1237), καὶ εἶτα ἐπανακατέλαβε τὸ φρούριον τῆς Τυρολόης, ἐνῷ ὁ Ἐνετικὸς στόλος ἐνίκα τὸν τῆς Νικαίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ τῆς Νικαίας στρατεύματα κατελάμβανον πάσας σχεδὸν τὰς ὑπολειφθείσας ἐν Μ. Ἀσίᾳ λατινικὰς κτήσεις. Ἐν τέλει, τῷ 1241, συνωμολογήθη διετὴς εἰρήνη.

Ἀλλ' ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία διαρκῶς κατέρρεεν, ἡ δὲ πενία αὐτῆς ἦτο τοιαύτη, ὥστε πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν στοιχειωδεστέρων ἀναγκῶν τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ κράτους ἐν γένει ἐπωλοῦντο τὰ ἀπομείναντα ἐν Κωνσταντινουπόλει ἅγια λείψανα, κατεστρέφοντο δὲ αἱ ἐκ μολύβδου στέγαι τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν βασιλικῶν παλατίων ἵνα κατασκευασθῶσι νομίσματα μολύβδινα, τέλος δὲ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Βαλδουῖνος Β' ἐνεχυρίασε τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱὸν καὶ διάδοχον εἴς τινας Γάλλους τοκογλύφους, τοὺς ἀδελφοὺς Φερρύ, ἵνα δανεισθῇ ὀλίγα χρήματα. Οὐδέποτε ἴσως κράτος, μέγα ἢ μικρόν, περιῆλθεν εἰς τοιοῦτον ἐξευτελισμὸν καὶ ἀθλιότητα. Ὅρια τοῦ κράτους ἦσαν πλέον αὐτὰ τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐκινοῦντο ὡς φάσματα οἱ Λατῖνοι βασιλεῖς καὶ οἱ μεγαλόσχημοι τιτλοῦχοί των, ἐκτὸς δὲ τῶν τοιχῶν περιεφέροντο ἀνενόχλητα μικρά τινα στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας, ἐν τέλει δέ, τὴν νύκτα τῆς 25–26 Ἰουλίου 1261, ἓν τοιοῦτον ἀπόσπασμα ἐκ χιλίων περίπου ἀνδρῶν, ὁδηγούμενον ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἀλεξίου Στρατηγοπούλου εἰσῆλθεν ἀμαχητὶ ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατέλαβεν αὐτήν. «Ὁ δέ γε βασιλεὺς Βαλδουῖνος, διηγεῖται ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Γεώργιος Παχυμέρης, ἐκπλαγεὶς οἷον ἀκούσας καὶ τῶν φρενῶν ἔξω γενόμενος, οὐδὲν ἄλλ' ἢ πρὸς τῷ φυγεῖν ἦν», καὶ ἐγκαταλείψας τὰ πάντα, καὶ αὐτὰ τὰ βασιλικὰ διάσημα, καὶ αὐτὴν τὴν σπάθην του, ἐπήδησε πανικόβλητος ἐπὶ ἑνὸς πλοιαρίου καὶ ἀπῆλθεν εἰς Εὔβοιαν, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν, μάτην προσπαθῶν νὰ συγκινήσῃ διὰ τῶν δακρύων του τοὺς ἐκεῖ ἡγεμόνας, ὅπως ἐπιχειρήσωσι νέαν σταυροφορίαν καὶ ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον του. Ἐν τέλει δὲ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη ἐν Βαρόλῃ τῆς Ἰταλίας τῷ 1273. Τοιοῦτον τέλος ἔσχεν ἡ Λατινικὴ ἐκείνη αὐτοκρατορία, ὅπως ἄλλως τε πάντα τὰ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ ἱδρυθέντα κατὰ τὸν μεσαίωνα διάφορα φραγκικὰ κρατίδια.

Ν. Κ.

— **λατινικὴ** *γλῶσσα*. Ὀνομάζομεν Λατινικὴν τὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία—ἁπλοῦν κατ' ἀρχὰς ἰδίωμα τῆς πόλεως Ῥώμης—ἐξετόπισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅλα τὰ ἄλλα ἰδιώματα τοῦ Λατίου καὶ οὕτως ἀντὶ *ρωμαϊκῆς* ἔγινεν ἡ γλῶσσα ὁλοκλήρου τῆς περιοχῆς του: ἡ πράγματι *Λατινική*. Ἡ κατόπιν εὐρυτάτη διάδοσίς της συνετελέσθη ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ἐπέκτασιν τοῦ κράτους τῆς Ῥώμης.

Ἡ Λατινικὴ κατέλαβε θέσιν ἐξαιρετικὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν γλωσσῶν τοῦ κόσμου. Τοῦτο ὀφείλεται πρῶτον μὲν εἰς τὴν χρησιμοποίησίν της ὡς ὀργάνου τοῦ ἑτέρου ἐκ τῶν λαμπροτάτων πολιτισμῶν τῆς ἀρχαιότητος, δεύτερον δὲ εἰς τὴν βαθμιαίαν εὐρυτάτην ἐξάπλωσίν της, ἐξ ἧς προῆλθον—δι' ὡρισμένους ἱστορικοὺς λόγους—διάφοροι καὶ μάλιστα τινὲς ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων καὶ εὐρύτατα διαδεδομένων γλωσσῶν τοῦ κόσμου, ὅπως ἡ Γαλλικὴ καὶ ἡ Ἱσπανική. Τὴν ἐξαιρετικὴν γλωσσοϊστορικὴν σημασίαν της ὀφείλει ἡ Λατινικὴ εἰς τὴν μεγάλην ἐπίδρασίν της (ἄμεσον ἢ ἔμ-

Digitized by Google

σον) ἐπὶ τὴν διαμόρφωσιν ὅλων σχεδὸν τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν, εἰς τὴν χρησιμοποίησίν της ἀπὸ τοῦ μεσαίωνος καὶ κατόπιν ὡς μέσου διεθνοῦς καλλιεργείας τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ἔτι δὲ καὶ ὡς ὀργάνου τῆς ἀληθῶς καθολικῆς Ἐκκλησίας. τῆς παπικῆς. Ἀλλὰ πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς τὴν λεπτομερῆ ἐξέτασιν τῆς ἐξελίξεως τῆς λατινικῆς γλώσσης, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐπισκοπήσωμεν συντόμως τὰς γλώσσας τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας.

Α΄) ***Λαοὶ καὶ γλῶσσαι τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας.*** Ὀλίγαι χῶραι τῆς συγχρόνου Εὐρώπης δύνανται νὰ ἐπιδείξουν τὴν ἐθνικὴν καὶ γλωσσικὴν ἑνότητα, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ σύγχρονος Ἰταλία. Ἀπὸ τῶν Ἄλπεων μέχρι τῶν νοτιωτάτων παραλίων τῆς Σικελίας κατοικεῖ σήμερον κατὰ τὸ πλεῖστον εἷς καὶ ὁ αὐτὸς λαός, ὁ Ἰταλικός, ὅστις ὁμιλεῖ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν—μὲ ποικίλας, ἐννοεῖται, κατὰ τόπους διαλεκτικὰς παραλλαγάς—, τὴν Ἰταλικήν. Δὲν συνέβαινε τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἰταλίαν. Ἐν αὐτῇ κατὰ τοὺς πρώτους ἱστορικοὺς χρόνους ἀπαντῶμεν μεγάλην ἐθνολογικὴν καὶ γλωσσικὴν ποικιλίαν. Εἰς μὲν τὴν Β. Ἰταλίαν—τὴν σημερινὴν Λομβαρδίαν—κατῴκουν οἱ ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλάται, οἵτινες ἐλάλουν τὴν *γαλατικὴν* (γλῶσσαν κελτικῆς καταγωγῆς), οἱ Λίγυες ἐν τῇ ὁμωνύμῳ χώρᾳ (τῇ Λιγυστικῇ, περὶ τὸν κόλπον τῆς Γενούης) ὡμίλουν ἰδίαν γλῶσσαν, τὴν ὡσαύτως *λιγυστικὴν* καλουμένην, οἱ Βενετοὶ ἐπὶ τῆς βορειοανατολικῆς παραλίας τῆς Ἰταλίας τὴν *βενετικήν*, εἰς τὴν μέσην Ἰταλίαν οἱ Τυρρηνοὶ ἢ Ἐτροῦσκοι τὴν *τυρρηνικὴν* ἢ *ἐτρουσκικήν*, διάφορα δὲ φῦλα (τὰ τῶν Ὄμβρων, Ὄσκων, Πελιγνῶν, Οὐόλσκων, Φαλίσκων, Λατίνων κλ.) ἐλάλουν ποικίλας διαλέκτους συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλας, εἰς δὲ τὴν Ν. Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, οἱ μὲν Ἕλληνες ἄποικοι ἐλάλουν διάφορα (ἰωνικά, ἀχαϊκὰ καὶ δὴ δωρικὰ) ἰδιώματα, οἱ ῥηθέντες Ὄσκοι τὴν *ὀσκικήν*, οἱ Ἰάπυγες ἐν τῇ νῦν Ἀπουλίᾳ τὴν *ἰαπυγικήν*, οἱ αὐτόχθονες ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Σικελίας: οἱ Σικανοὶ τὴν *σικανικὴν* καὶ οἱ ἐν τῇ Δ. καὶ Β. Σικελίᾳ Φοίνικες τὴν *φοινικικὴν* (γλῶσσαν, ὡς γνωστόν, σημιτικῆς καταγωγῆς). Τῆς Λιγυστικῆς δὲν μᾶς διεσώθη οὐδὲν σχεδὸν λείψανον, οὐδεμία—ἔστω καὶ συντομωτάτη—ἐπιγραφή. Τὰ ὀλιγοστά, λιγυστικῆς, ὡς ὑποτίθεται, καταγωγῆς, τοπωνύμια οὐδὲν σχεδὸν μᾶς διδάσκουν περὶ τῆς εἰρημένης γλώσσης· δι' ὃ καὶ ἀδυνατοῦμεν νὰ σχηματίσωμεν γνώμην τινὰ περὶ τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἀρχῆς της καὶ τῆς πρὸς ἄλλας γλώσσας σχέσεώς της. Ἡ Ἰαπυγικὴ (ἢ ἄλλως *Μεσσαπικὴ*) καὶ ἡ Βενετική, λαλούμεναι εἰς τὰς δύο ἐσχατιὰς τῆς Α. παραλίας τῆς Ἰταλίας, ἦσαν γλῶσσαι ἰαπετικαί· ὀλίγαι καὶ δυσερμήνευτοι ἐπιγραφαὶ εἶναι τὰ μόνα λείψανά των, ἡ δὲ ἐπίδρασίς των ἐπὶ τὴν Λατινικὴν ἦτο ἀσήμαντος. Οὐχὶ πολὺ σημαντικὴ ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς γλώσσης τῶν ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατῶν, οἵτινες περὶ τὸ 500 π. Χ. εἰσήλασαν εἰς τὴν Ἄνω Ἰταλίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν μονίμως ἐν αὐτῇ Μολονότι οὗτοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ ἠπείλησαν καὶ αὐτὴν τὴν Ρώμην, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξαπλωθοῦν πέραν τῆς Β. Ἰταλίας. Ἡ γλῶσσά των—τῆς ὁποίας ἐλάχισται ἐπιγραφαὶ καί τινα κύρια ὀνόματα μόνον ἐσώθησαν—μᾶς εἶναι διὰ τοῦτο ἥκιστα γνωστή. Παρὰ ταῦτα γνωρίζομεν ὅτι ἐλάχιστα εἶναι τὰ ἐξ αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων πολιτογραφηθέντα λεξιλογικὰ στοιχεῖα, καὶ ἰδίως ὅροι τῆς ἀκμαζούσης παρὰ τοῖς Γαλάταις ἁμαξοπηγίας (carrus carruca, carpentum. cisium, covinnus, essedum, raeda κλ.), ὀλίγαι ἔτι λέξεις δηλωτικαὶ ἐνδυμάτων (braca, sagum) καὶ ὅπλων (cateja, gaesum, gladius, lancea, ἴσως δὲ καὶ sagitta κλ.). Ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρα καὶ σπουδαιοτέρα ἦτο ἡ ἐπὶ τὴν Λατινικὴν ἐπίδρασις τῆς Τυρρηνικῆς ἢ Ἐτρουσκικῆς, ἰδίως δὲ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ ἐπίδρασις τῆς δευτέρας προῆλθεν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῶν ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ ἀπὸ χρόνων ἀρχαιοτάτων ἱδρυμένων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, αἵτινες ἀπετέλουν πλούσια, πολυάνθρωπα καὶ μεγάλα κέντρα ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ (αἱ Συράκουσαι, ὁ Ἀκράγας, ἡ Γέλα, ἡ Μεσσήνη, ὁ Τάρας, ἡ Ἡράκλεια κλ. κλ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς μητροπόλεως, ἐκ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἤρχοντο ὡς εἰς μέγα καὶ ὑπέροχον σχολεῖον διὰ νὰ παιδευθοῦν τὰ εὐγενέστερα καὶ ἐκλεκτότερα τέκνα τῶν Ρωμαίων καὶ ἐκ τῆς ὁποίας διὰ τοῦ τρόπου τούτου—καθὼς καὶ διὰ τῆς ἐν αὐτῇ τῇ Ρώμῃ μακροτέρας ἢ βραχυτέρας παραμονῆς καὶ διδασκαλίας ἐπιφανῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, συγγραφέων καὶ γραμματικῶν: Κράτητος τοῦ Μαλλώτου (169 π. Χ.), Φιλοδήμου τοῦ ἐπικουρείου, Διοδότου τοῦ στωϊκοῦ, φίλου τοῦ Κικέρωνος, Ἀρχίου τοῦ ποιητοῦ, τοῦ Στράβωνος, τοῦ Ποσειδωνίου καὶ ἄλλων—μετελαμπαδεύοντο εἰς αὐτοὺς τὰ φῶτα τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν. Μητρόπολις λοιπὸν καὶ ἀποικίαι συνετέλεσαν ἐφαμίλλως εἰς τὴν πλουσίαν διάδοσιν παρὰ τοῖς Ρωμαίοις τῶν προϊόντων τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Τὴν σφραγῖδα τῆς ἐπιδράσεως τούτου παρουσιάζουν ἔκδηλον καὶ τὸ λατινικὸν λεξιλόγιον, ἡ λατινικὴ σύνταξις κλ., ἐν μιᾷ λέξει ἡ λατινικὴ γλῶσσα. Σημειωτέον ὅτι—ἐνῷ ὅλαι αἱ ῥηθεῖσαι γλῶσσαι, αἱ ὁποῖαι ἐλαλοῦντο τὸ πάλαι εἰς τὴν Ἰταλίαν: ἡ Βενετική, Μεσσαπική, Γαλατική, Λιγυστική, Τυρρηνική, Σικελικὴ κλ. ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ τῆς Λατινικῆς ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην—μόνη ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐξηκολούθησε νὰ ὁμιλῆται εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν καὶ κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους καὶ δὴ καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἐνισχυθεῖσα δὲ κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους διὰ τῆς ἐν τῇ Ν. Ἰταλίᾳ ἐγκαταστάσεως νέων Ἑλλήνων ἀποίκων ἐξακολουθεῖ νὰ λαλῆται ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς ὀλίγας κοινότητας τῆς Ἀπουλίας καὶ Καλαβρίας (Καλημέραν, Μπόβαν κ. ἄ.).

Β΄) ***Ἰταλοκελτικὴ γλωσσικὴ ὁμοφυλία.*** Ἡ συγκριτικὴ γλωσσολογία (πατὴρ καὶ ἱδρυτὴς τῆς ὁποίας ἀνεδείχθη ὁ ἐπιφανὴς Γερμανὸς γλωσσολόγος Fr. Bopp, 1791—1867 μ. Χ.) ἀπέδειξεν, ὅτι αἱ γλῶσσαι, αἱ ὁποῖαι ὁμιλοῦνται εἰς τὰ διαφόρους χώρας τῆς γῆς, ἀποτελοῦν—ἀναλόγως τῆς πρὸς ἀλλήλας συγγενείας των—διαφόρους μεγάλας ὁμάδας, τὰς λεγομένας *γλωσσικὰς ὁμοεθνίας* (γερμ. Sprachstämme). Εἶναι φανερὸν ὅτι αἱ γλῶσσαι, αἱ ὁποῖαι ὑπάγονται εἰς ἑκάστην ἐν τούτων, προῆλθον ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας ἑκάστη ἀποτελεῖ ἰδίαν καὶ χωριστὴν ἐξέλιξιν. Τοιαῦται λ. χ. γλωσσικαὶ ὁμοεθνίαι εἶναι ἡ *σημιτική*, ἡ *χαμιτική*, ἡ *οὐραλοαλταϊκή*, ἡ *πολυνησιακή*, ἡ *ἰαπετικὴ* (ἢ *ἰνδοευρωπαϊκὴ*) καὶ ἄλλαι. Ἡ Λατινικὴ ἀνήκει εἰς τὴν ἰαπετικὴν γλωσσικὴν ὁμοεθνίαν καὶ ἑπομένως εἶναι συγγενὴς πρὸς τὰς ἀποτελούσας ταύτην γλώσσας: τὴν Ἑλληνικήν, Ἀλβανικήν, Κελτικήν, Γερμανικήν, Σλαυϊκήν, Ἀρμενικήν, Ἰρανικήν, Ἰνδικὴν κ. λ. π., αἱ ὁποῖαι προέκυψαν ἐκ τῆς διαφόρου κατὰ τόπους ἐξελίξεως μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχικῆς γλώσσης, τῆς καλουμένης *ἰαπετικῆς*. Διὰ τῆς συγκριτικῆς ἐρεύνης ἐξηκριβώθη πρὸς τούτοις ὅτι αἱ γλῶσσαι αἱ συναποτελοῦσαι τὰς διαφόρους γλωσσικὰς ὁμοεθνίας δὲν εἶναι ὅλαι ἐξ ἴσου συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλας, ἀλλ' ὅτι ἐνίοτε δύο ἢ περισσότεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι συγγενέστεραι πρὸς ἀλλήλας ἢ πρὸς τὰς λοιπὰς γλώσσας τῆς αὐτῆς γλωσσικῆς ὁμοεθνίας καὶ ὅτι ἑπομένως οἱ ὁμιλοῦντες ἢ ὁμιλήσαντες αὐτὰς λαοὶ ἀπετέλεσαν πάλαι ποτὲ μίαν γλωσσικὴν ἑνότητα. Γεννᾶται λοιπὸν τὸ ζήτημα: Συγγενεύει καὶ ἡ Λατινικὴ περισσότερον πρὸς ἄλλην τινὰ ἰαπετικὴν γλῶσσαν καὶ ποίαν; Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐπιστεύθη ὅτι ἡ συγγενεστάτη πρὸς αὐτὴν ἐκ τῶν ἰαπετικῶν γλωσσῶν εἶναι ἡ Ἑλληνική Τὴν γνώμην ταύτην ἐξέφρασαν πλὴν ἄλλων ὁ Ross, ὁ Mommsen, ὁ Christ, ὁ Bornhak, ὁ Schleicher, ὁ Γεώργιος Curtius κ.λ.π., διάφοροι δὲ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ γραμματικοὶ ἐθεώρησαν τὴν Λατινικὴν ὡς διάλεκτον τῆς Ἑλληνικῆς ἢ παραφυάδα τῆς αἰολικῆς διαλέκτου Ἀλλ' αἱ γνῶμαι αὗται ἠλέγχθησαν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἐσφαλμέναι καὶ ἀστήρικτοι. Διότι ἐκ τῶν κοινῶν γλωσσικῶν στοιχείων τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο πρότερον ἀποδεικτικὰ τῆς στενωτέρας συγγενείας των, ἄλλα μὲν ἀπεδείχθησαν κοινὰ καὶ εἰς ἄλλας ἰαπετικὰς γλώσσας (*μῦς*—λατ. mus—ἰνδ. mus κλπ. *ἄνεμος*—λατ. animus—ἰνδ animas, *ἀγρὸς*—λατ. ager—γερμ. Acker—ἰνδ. ajras, *φέρω*—λατ. fero—ἰνδ bharati κλπ.), ἄλλα δὲ ὡς δάνεια τῆς Λατινικῆς ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς *ἄγκυρα*—ancora, *πορφύρα*—purpura *θύος*, τὸ—tus, *θρίαμβος*—triumphus κλπ.) καὶ ἑπομένως ἀμφότερα ἥκιστα ἀποδεικτικὰ στενωτέρας καὶ ἰδιαιτέρας σχέσεως τῶν δύο κλασσικῶν γλωσσῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἄλλα δὲ τέλος πρέπει νὰ ἀποδοθοῦν εἰς ὁμοίαν μέν, ἀλλ' ἐντελῶς ἀνεξάρτητον ἀπ' ἀλλήλων ἀνάπτυξιν τῶν δύο τούτων γλωσσῶν ὡς πρὸς τὰ στοιχεῖα ταῦτα. Ἐὰν εἰς ταῦτα προστεθοῦν καὶ αἱ πολλαὶ καὶ ποικίλαι καὶ ἔν τισι σπουδαιόταται διαφοραὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀπὸ τῆς Λατινικῆς (ὅπως λ. χ. ἡ ἀποβολὴ μὲν τοῦ ἰαπετικοῦ s καὶ j ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν μέσῳ λέξεων μεταξὺ φωνηέντων εἰς τὴν Ἑλληνικήν, διάσωσις δὲ αὐτῶν εἰς τὴν Λατινικήν: septem, sex, sequor—*ἑπτά, ἕξ, ἕπομαι*, jecur—*ἧπαρ* κλ. κλ., *genesis—generis—γένεος (γένους) κλ. κλ., ἡ ἀπώλεια τῆς ἀφαιρετικῆς εἰς τὴν Ἑλληνικήν, διάσωσις δὲ αὐτῆς εἰς τὴν Λατινικήν, ἡ διάσωσις τῆς διακρίσεως τοῦ ἀορίστου ἀπὸ τοῦ παρακειμένου εἰς τὴν πρώτην, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τὴν δευτέραν, ἡ ἀνάπτυξις τῶν γερουνδίων καὶ γερουνδιακῶν εἰς τὴν Λατινικήν, οὐχὶ δ' ὅμως καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κλ. κλ.), τότε θέλει καταστῇ φανερὸν τὸ ἀστήρικτον τῆς γνώμης περὶ ἰδιαιτέρας συγγενείας τῶν δοκίμων γλωσσῶν τῆς ἀρχαιότητος ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἀδελφῶν ἰαπετικῶν γλωσσῶν. Τοὐναντίον πιθανὴ φαίνεται ἡ γνώμη περὶ στενωτέρας σχέσεως τῆς Λατινικῆς πρὸς τὴν Κελτικήν, ἀναλόγου—ἂν καὶ οὐχὶ τοσοῦτον στενῆς—πρὸς τὴν μεταξὺ τῶν ἰρανικῶν γλωσσῶν καὶ τῆς ἀρχαίας Ἰνδικῆς ἀφ' ἑνός, τῆς Σλαυϊκῆς δὲ καὶ τῶν βαλτικῶν γλωσσῶν (Λιθουανικῆς, Λεττικῆς κλ.) ἀφ' ἑτέρου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὰ κοινὰ (μορφολογικὰ ἰδίως) στοιχεῖα τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Κελτικῆς δὲν εἶναι πολυάριθμα, ἀλλ' εἶναι τοσοῦτον χαρακτηριστικά, ὥστε παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις ἢ δισταγμοὺς ἐνίων γλωσσοδιφῶν καθιστοῦν ἀναγκαίαν τὴν ἐκδοχὴν περὶ τῆς πάλαι ποτὲ ἰταλοκελτικῆς γλωσσικῆς ἑνότητος.

Γ΄) ***Ἀρχαία Ἰταλικὴ κοινὴ*** (ἤ, ἄλλως, *Πανιταλική*): Ὁ χρόνος τῆς ἑνότητος ταύτης δὲν ὑπῆρξε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μακρός, δι' ὃ καὶ δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἀνάπτυξιν περισσοτέρων κοινῶν κελτοϊταλικῶν γλωσσικῶν στοιχείων. Τὰ φῦλα τὰ ἀποτελέσαντα τὸ ἰταλοκελτικὸν ἔθνος μετὰ περίοδόν τινα συμβιώσεως ἠναγκάσθησαν διὰ λόγους, οἱ ὁποῖοι μᾶς εἶναι φυσικὰ ἄγνωστοι, νὰ διασπασθοῦν καὶ μέρος μὲν αὐτῶν νὰ τραπῇ πρὸς τὴν Δ. Εὐρώπην (τὴν σημερινὴν Γαλλίαν, τὰς βρεττανικὰς νήσους κ. ἄ.), μέρος δὲ—ἀποτελούμενον ἀπὸ τὰ διάφορα ἰταλικὰ φῦλα—πρὸς τὰ νοτιώτερα, πρὸς τὰς Ἄλπεις. Τὸ δεύτερον τοῦτο τμῆμα ἐπί τινα χρόνον, ἴσως πρὸ τῆς εἰσβολῆς του εἰς τὴν Χερσόνησον τῶν Ἀπεννίνων, διέμεινεν ἑνιαῖον καὶ ἀδιάσπαστον, ἀπετέλεσεν ἓν ἔθνος: τὸ ἀρχαῖον ἰταλικὸν ἔθνος. Εἰς τὴν περίοδον τῆς ἰταλοκελτικῆς ἑνότητος ἠκολούθησεν οὕτως ἡ τῆς ἰταλικῆς τοιαύτης, ἡ πανιταλικὴ περίοδος. Τὴν γλῶσσαν τῆς περιόδου ταύτης: τὴν *Πανιταλικὴν* ἢ *ἀρχαίαν Ἰταλικὴν κοινήν*, δυνάμεθα νὰ ἀναπαραστήσωμεν καὶ νὰ ἐξακριβώσωμεν ἐν μέρει, συγκρίνοντες τὰ περισωθέντα γραπτὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων ἰταλικῶν διαλέκτων, τῆς λατινικῆς, ὀμβρικῆς, ὀσκικῆς κλπ. Διὰ τῆς συγκρίσεως τούτων κατωρθώθη νὰ καθορισθοῦν τὰ κοινὰ τούτων στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀναμφιβόλως—τοὐλάχιστον κατὰ τὸ πλεῖστον—ἐκληροδοτήθησαν εἰς τὰς ῥηθείσας διαλέκτους παρὰ τῆς κοινῆς μητρός των καὶ τὰ ὁποῖα ἀναγκαίως προϋποθέτουν κοινήν τινα γλωσσικὴν προβαθμίδα τὴν ἀνωτέρω ῥηθεῖσαν «*πανιταλικὴν*» γλῶσσαν. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν κοινῶν τούτων στοιχείων εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) ἡ ἐξέλιξις τῶν ἰαπετικῶν ὑγρῶν ἡμιφώνων l, r εἰς ol, or (ἀντὶ τῶν ὁποίων ἡ Ἑλληνικὴ ἔχει *αλ* ἢ *λα*, *αρ* ἢ *ρα*): *krd—: *cor*-dis (*καρδ-ία*), *dr—: *dor*-mio (*δαρ-θάνω*), *dl—: *dol*-eo (*δάλ-λει*) κλ.· 2) ἡ ἐξέλιξις τῶν ἰαπετικῶν ἐρρίνων ἡμιφώνων m, n εἰς em καὶ en (=ἑλλην. α): *pedm—ped*em* (ἑλλ. πόδ—*α*), *tn-tos—*ten*tus (ἑλλ. *τα-τὸς κλπ.*)· 3) ἡ ἀνάπτυξις τῶν γερουνδιακῶν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἓν ἐκ τῶν ἰδιορρυθμοτέρων στοιχείων τῶν ἀρχαίων ἰταλικῶν διαλέκτων· 4) ὁ παρατατικὸς εἰς —bam καὶ 5) τὸ κοινὸν λεξιλόγιον, ἰδίως εἰς τὰ χαρακτηριστικώτερα καὶ ἀποδεικτικώτερα τῆς συγγενείας τῶν εἰρημένων διαλέκτων στοιχεῖα (ἤτοι τὰς προθέσεις, συνδέσμους κλπ.): λατ. prae—*ὀσκ.* prai—*ὀμβρ.* pre, λατ. sub—*ὀσκ* sup—*ὀμβρ.* su (καὶ sub—ἐν συνθέσει), λατ. post—*ὀσκ* pust—*ὀμβρ.* post, λατ. enim—*ὀσκ.* inim—*ὀμβρ.* enem κλ. κλ.

Δ΄) ***Ἀρχαῖαι ἰταλικαὶ διάλεκτοι.*** Ἡ περὶ ἧς ἀνωτέρω ὁ λόγος προϊστορικὴ πανιταλικὴ περίοδος—τὴν ὁποίαν ὀνομάζομεν οὕτως, ἂν καὶ οἱ χρόνοι αὐτῆς ἴσως προηγήθησαν τῆς εἰσβολῆς καὶ ἐγκαταστάσεως τοῦ καλουμένου ἰταλικοῦ λαοῦ εἰς τὴν φερώνυμον χερσόνησον—ἐτερματίσθη (εἰς χρόνους ὡσαύτως προϊστορικοὺς καὶ ἕνεκα ἀγνώστων εἰς ἡμᾶς λόγων) διὰ τῆς διασπάσεως τοῦ λαοῦ τούτου εἰς διάφορα φῦλα: τοὺς Ὄμβρους, Ὄσκους, Λατίνους κλπ. Τῆς διασπάσεως ταύτης τεκμήριον ἀναντίλεκτον εἶναι ἡ διάσχισις τῆς ἀνωτέρω ἐξετασθείσης πανιταλικῆς γλώσσης εἰς τὰς ἀρχαίας ἰταλικὰς διαλέκτους. Ὅτι δὲ ἡ φυλετικὴ αὕτη διάσπασις τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ ὑπῆρξε πολὺ βαθυτέρα καὶ μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τοῦτο μαρτυρεῖ ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις καὶ αἱ διαφοραί, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὰς ἀρχαίας ἰταλικὰς διαλέκτους, διαφοραὶ πολὺ μεγαλύτεραι ἢ αἱ παρατηρούμεναι μεταξὺ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν διαλέκτων. Πρὸς ἐξήγησιν τούτου ὑπετέθη ὅτι τὰ ἰταλικὰ φῦλα οὐχὶ ὅλα ὁμοῦ καὶ διὰ μιᾶς, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους—καὶ ἀρκετὰ ἀπέχοντας ἀπ' ἀλλήλων—χρόνους εἰσήλασαν εἰς τὴν χώραν τῆς ὁριστικῆς ἐγκαταστάσεώς των. Τὰς ἀρχαίας ἰταλικὰς διαλέκτους ὑποδιαιροῦν συνήθως εἰς δύο μεγάλας ὁμάδας: 1) τὴν *λατινοφαλισκικὴν* καὶ 2) τὴν *ὀμβρο-οσκικὴν* ἢ *ὀμβροσαβελλικήν*. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην ἀνήκουν τὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Λατίου λαλούμενα τὸ πάλαι ἰδιώματα (τὸ τῆς Ρώμης, Λανουβίου, Πραινεστοῦ κλπ) καὶ τὸ φαλισκικόν, ἤτοι τὸ ἰδίωμα τῆς ἐν τῇ Τυρρηνικῇ κειμένης πόλεως Φαλερίου (Falerii), εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἀνήκουν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ Ὀμβρικὴ μετὰ τῆς συγγενοῦς πρὸς αὐτὴν Οὐολσκικῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ διάφοροι σαβελλικαὶ καλούμεναι διάλεκτοι, ἤτοι ἡ Ὀσκικὴ (lingua osca) καὶ αἱ συγγενέστεραι πρὸς αὐτὴν διάλεκτοι τῶν Μάρσων, Πελιγνῶν (Peligni), Μαρρουκίνων, Οὐηστίνων (Vestini), Αἰκούων ἢ Αἰκανῶν (Aequi), Σαβίνων, Ἑρνίκων (Hernici), Πραιτεττιανῶν (Praetuttii ἢ Praetutii), Πικεντίνων (Picentes) κλ. Αἱ τελευταῖαι διαφέρουσαι ἀπὸ τὴν Ὀσκικὴν καὶ Ὀμβρικὴν ὀλιγώτερον ἢ ὅσον διαφέρουν αἱ δύο αὗται διάλεκτοι ἀπ' ἀλλήλων ἀποτελοῦν διάμεσον μεταξὺ τούτων βαθμίδα. Ἡ Ὀσκικὴ διάλεκτος ἐλαλεῖτο ἐν Σαμνίτιδι, ἐν Καμπανίᾳ, Λευκανίᾳ,

Digitized by Google

Βρεττίᾳ κ. ἀ. Τὰ διασωθέντα γραπτὰ μνημεῖα τῶν διαλέκτων τούτων (ἐξαιρουμένης τῆς Λατινικῆς) εἶναι μόνον ἐπιγραφικὰ καὶ σχετικῶς τοσοῦτον ὀλίγα, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἐκτενῆ καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν ῥηθεισῶν διαλέκτων οὐδὲ πασῶν τῶν φωνητικῶν, μορφολογικῶν, λεξιλογικῶν, συντακτικῶν καὶ λοιπῶν διαφορῶν των. Τῆς Ὀμβρικῆς τὸ σπουδαιότερον μνημεῖον εἶναι οἱ λεγόμενοι «Πίνακες τοῦ Ἰγουβίου» (tabulae iguvinae), ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν (τοῦ Β′ ἢ Α′ αἰῶνος π. Χ.), περιέχοντες τὸ τυπικὸν τοῦ ἱερατικοῦ συλλόγου τῶν ἀδελφῶν Ἀτιεδίων (frateer Atiersiur ἢ λατ. fratres Atiedii) καὶ κληθέντες οὕτω, διότι ἀνευρέθησαν ἐν τῇ πόλει Ἰγουβίῳ (Iguvium, νῦν Gubbio) τῷ 1444 μ. Χ. Αἱ λοιπαὶ ὀμβρικαὶ ἐπιγραφαὶ εἶναι ἐλάχισται καὶ βραχύταται. Τῶν δὲ ὀσκικῶν ἐπιγραφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ πλεῖσται ἐγράφησαν ἐν τῇ Ν. Ἰταλίᾳ, καὶ δὴ ἐν Καμπανίᾳ, αἱ σπουδαιόταται εἶναι ὁ λεγόμενος «Βαντῖνος πίναξ» (tabula bantina), γεγραμμένος ἐν λατινικῷ ἀλφαβήτῳ καὶ περιέχων νόμον τινὰ τῆς πόλεως Βαντίας (Bantia, νῦν Santa Maria di Vanze καὶ ἡ «Ἀβελλανὴ στήλη» (cippus abellanus), περιέχουσα συνθήκην τινὰ συναφθεῖσαν μεταξὺ τῶν πόλεων Νώλης (Nola) καὶ Ἀβέλλης (Abella, ἐν Καμπανίᾳ). Πολυάριθμοι, ἀλλὰ σύντομοι καὶ ὀλιγώτερον σπουδαῖαι ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν ἐν Πομπηΐᾳ καὶ Καπύῃ (ἐν τῇ δευτέρᾳ μάλιστα μερικαὶ γραφεῖσαι κατὰ τὸν Γ′ αἰῶνα π. Χ.) καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ν Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Μολονότι τὰ γλωσσικὰ ταῦτα μνημεῖα εἶναι ἀνεπαρκῆ (ἅτε μόνον ἐπιγραφικά, καὶ δὴ σύντομα καὶ μὲ πολλὰς ἐπ:ναλήψεις στερεοτύπων φράσεων καὶ κυρίων ὀνομάτων), εἶναι παρὰ ταῦτα πολυτιμότατα ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως, διότι συντελοῦν εἰς τὴν ἑρμηνείαν πολλῶν φαινομένων τῶν ἀρχαίων ἰταλικῶν δια λέκτων—καὶ ἰδίως τῆς Λατινικῆς—καὶ εἰς τὴν διαφώτισιν τῆς ἱστορίας των, πρὸς τούτοις δὲ διότι μᾶς δίδουν γενικήν τινα τοὐλάχιστον εἰκόνα τῆς ὀσκικῆς καὶ ὀμβρικῆς διαλεκτικῆς ὁμάδος καὶ μᾶς καθιστοῦν γνωστὰς μερικὰς οὐσιώδεις καὶ σπουδαιοτάτας διαφορὰς ταύτης ἀπὸ τῶν λατινοφαλισκικῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων. Αἱ κυριώτεραι διαφοραὶ τῆς λατινικῆς ἀπὸ τῆς ὀμβρικῆς καὶ ὀσκικῆς διαλέκτου συνίστανται 1) εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν παλαιῶν ἰαπετικῶν ὑπερωϊκοχειλικῶν εἰς qu μὲν καὶ v παρὰ τοῖς Λατίνοις, εἰς χειλικὰ δὲ p καὶ b παρὰ τοῖς Ὄμβροις καὶ Ὄσκοις: λατ. quis, quid, quae, quo, ὀσκ. pis, pid, pae, pud, ὀμβρ. pisi, pae κλπ. λατ. quicumque, ὀμβρ. pisipumpe, λατ. quidquid, ὀσκ. pitpit, λατ. venio, vinus, ὀσκ. (kum) benet=(con)venit, ὀμβρ. benurent=venirent, λατ. vinus, ὀσκ. ὀμβρ. bivus (ἐξ ἰαπετικοῦ *gu ivos κ.οὕ.κ., καὶ 2) εἰς τοὺς ῥηματικοὺς τύπους: λατ. dixerit, venerit, ὀσκ. dicust, ὀμβρ. benust, λατ dicere, censere, esse, ὀσκ. deicum. censaum, ezum ἢ ὀμβρ. erom(=esse), λατ. erit ὀμβρ. fust κ.οὕ.κ.

Ε′) ***Γενικὴ ἐπισκόπησις τῆς ἱστορίας τῆς λατινικῆς γλώσσης.*** Ἐκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν διαλέκτων τῆς ἀρχαίας ἰταλικῆς γλώσσης ἡ σπουδαιοτάτη (δι' οὓς λόγους ἐξεθέσαμεν ἐν ἀρχῇ) εἶναι ἡ Λατινική. Ἡ ἱστορία της παρουσιάζει ἱκανὰς καὶ μεγάλας διαφορὰς ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐνῷ δηλαδὴ αὕτη ἐμφανίζεται ἀπομεμονωμένη ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἰαπετικῶν γλωσσῶν, ἄνευ ἀμέσου τινὸς—οὕτως εἰπεῖν—συγγενοῦς, ἡ Λατινικὴ ἀντιθέτως ἀποτελεῖ κλάδον εὐρείας, ὡς εἴδομεν, ὁμάδος διαλέκτων, τῶν διαλέκτων τῆς ἀρχαίας Ἰταλικῆς. Καὶ αὗται ἀποτελοῦν μέλη εὐρυτέρας ὁμάδος, τῆς Ἰταλοκελτικῆς. Οὕτως ἀπὸ τῆς Ἰαπετικῆς μέχρι τῆς Λατινικῆς μεσολαβοῦν δύο διάμεσοι βαθμίδες. Οὐδεμίαν τοιαύτην βαθμίδα δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἀπὸ τῆς Ἰαπετικῆς μέχρι τῆς ἐξ αὐτῆς δι' ἰδίας καὶ χωριστῆς ἐξελίξεως διαμορφωθείσης ἑλληνικῆς γλώσσης. Πλὴν τούτου, ἐνῷ ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ ἐμφανίζεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς γραπτῆς παραδόσεώς της ποικίλη κατὰ τόπους, μὲ πολλὰς καὶ μεγάλας διαλεκτικὰς παραλλαγάς, μὲ ἁδρὰς ποικιλίας ἐν τῇ λογοτεχνικῇ χρησιμοποιήσει καὶ καλλιεργείᾳ αὐτῆς, ἡ Λατινικὴ ἀντιθέτως ἐμφανίζεται μία καὶ ὁμοιόμορφος, ἡ αὐτὴ σχεδὸν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς λατινικῆς λογοτεχνίας μέχρι τῆς καταλύσεως τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ἡ γραπτὴ παράδοσις τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχίζει ἀπὸ χρόνων ἱκανῶς ἀρχαιοτέρων καὶ δὴ διὰ τοῦ λαμπροτέρου προϊόντος τῆς ἐντέχνου ἑλληνικῆς ποιήσεως: τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν· ἡ τῆς Λατινικῆς ἀρχίζει κυρίως εἰπεῖν ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ Γ′ αἰῶνος π Χ. Αἱ εὐαριθμόταται λατινικαὶ ἐπιγραφαί, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἐξ ἀρχαιοτέρων χρόνων, εἶναι τοσοῦτον σύντομοι καὶ ἐφθαρμέναι, ὥστε ἐλάχιστα συντελοῦν εἰς τὴν διαφώτισιν τῆς προγραμματειακῆς Λατινικῆς. Εἰς τὰς διαφορὰς ταύτας πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ἑξῆς: ἡ Λατινικὴ ἀπὸ τῶν περὶ τὴν κατάλυσιν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους χρόνων διεσπάσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς πολλὰς καὶ ποικίλας—χωριστὰς ἀπ' ἀλλήλων—γλώσσας, τὰς ***νεολατινικὰς*** ἢ *λατινογενεῖς* ἤ, ἄλλως, *ῥωμανικὰς* καλουμένας γλώσσας. Ἡ Ἑλληνική, ἀντιθέτως, παραμένει – φυσικῶς καὶ κανονικῶς ἐξελισσομένη—μία καὶ ἀδιάσπαστος ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.

ΣΤ′) ***Περίοδοι τῆς ἱστορίας τῆς Λατινικῆς.*** Ἕνεκα τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων διαφορῶν, διὰ τῶν ὁποίων διακρίνεται ὁ γραπτὸς τῶν Ῥωμαίων λόγος κατὰ διαφόρους χρόνους, δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τὴν ἱστορίαν του εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους: 1) τὴν ἀρχαϊκὴν (ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΣΓ′ ἢ Ε′ αἰῶνος μέχρι τοῦ Α′ αἰῶνος π. Χ.), 2) εἰς τὴν κλασσικὴν ἢ δόκιμον (τοῦ Α′ αἰῶνος π. Χ. μέχρι τοῦ Β′ αἰῶνος μ. Χ.) καὶ 3) τὴν μετακλασσικὴν περίοδον (ἀπὸ τοῦ Β′ αἰῶνος μ. Χ. κ ἑξ.).

Ζ′) ***Προκλασσικὴ περίοδος τῆς λατινικῆς γλώσσης.*** Τὸ κύριον γνώρισμα τῆς περιόδου ταύτης εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἀρχαϊκὸς χαρακτὴρ τῶν γραπτῶν μνημείων της, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ μορφολογικῶς καὶ ὀρθογραφικῶς ῥευστὸν καὶ ἀκαθόριστον τῆς γλώσσης των. Ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον κυρίως διακρίνεται ἡ γραπτὴ τῶν Ῥωμαίων γλῶσσα, ἤτοι τὸ αὐστηρῶς ἐρρυθμισμένον καὶ κεκανονισμένον αὐτῆς, δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐπιτευχθῇ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους. Δι' ὃ τύποι ἀρχαιότεροι, περιπεσόντες ἢ τείνοντες νὰ περιπέσουν εἰς πλήρη ἀχρηστίαν, εὑρίσκονται ἀναμὶξ μὲ τοὺς νεωτέρους καὶ εὐχρήστους, καὶ δὴ ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐπιγραφῇ, ἡ δὲ γραφὴ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κειμένου εἰς ἄλλα μὲν ἀκολουθεῖ τὴν ἐξέλιξιν τῆς λαλουμένης γλώσσης, εἰς ἄλλα δὲ παριστᾷ προφορὰν ἀρχαϊκωτέραν, μὲ ἄλλας λέξεις εἶναι φωνητικὴ ἅμα καὶ ἱστορική. Οὕτως εἰς τὴν legem Aciliam repetundarum (τοῦ ἔτους 122 π. Χ.) ἀναγινώσκομεν ἀφ' ἑνὸς μὲν advorsarium, avorsum, quai, slis, leitis, soveis, quoiei κ. λ. π., ἀφ' ἑτέρου δὲ arvorsum, aversum, quae, lis, litis, suai, quei καὶ παρὰ τὴν πληθ. ὀνομ. virei, joudices ἀπαντῶμεν καὶ τοὺς τύπους vireis, joudicis κλπ. Εἰς δὲ τὴν legem agrariam (111 π. Χ.) παρὰ τοὺς τύπους oina, jous, poplicus, tabuleis ἀπαντοῦν καὶ οἱ νεωτερικώτεροι, unum, jus, publicus, tableis κλπ. Τὴν ἀκαταστασίαν ταύτην καὶ ἀνωμαλίαν προσεπάθησαν ἐνωρὶς νὰ θεραπεύσουν διάφοροι συγγραφεῖς καὶ γραμματικοί. Ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Γ′ αἰῶνος π. Χ. ἡ λατινικὴ μορφολογία καὶ ὀρθογραφία ὑποβάλλονται βαθμηδὸν εἰς κόσμον καὶ τάξιν. Εἶναι λ. χ. γνωστὸν ὅτι τὸ τελικὸν —s καὶ —m ἐξησθενώθησαν ἐνωρὶς εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ὁμιλίαν, τὸ δεύτερον μάλιστα καὶ ἐξέπεσεν ἐντελῶς πρὸ φωνηέντων, δι' ὃ καὶ εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας ἐπιγραφὰς ἀναγινώσκομεν: oino, duonoro, Cornelio ἀντὶ oinom (unum), duonorom (bonorun), Cornelios (—us) κλπ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν περίοδον τῆς κλασσικῆς γραμματείας ἡ γραφὴ τῶν ληκτικῶν —s καὶ —m ἀποκαθίσταται πλήρως καὶ ἀποβαίνει κανονική. Ἐνῷ πρότερον ἐγράφοντο ἀναμίξ: aridus καὶ ardus, avidus καὶ audus, calidus καὶ caldus, κατὰ τοὺς δοκίμους χρόνους ἀπαντοῦν μόνον οἱ πλήρεις τύποι aridus, avidus, calidus, ἔτι δὲ validus (παρὰ τὸ valde) κ. οὕ. κ. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Λ. Αἰμιλίου Παύλου (189 π. Χ.) παρὰ τοὺς τύπους oppidum, possidere, essent, turri, ἐν οἷς ἐδηλώθησαν τὰ διπλᾶ σύμφωνα pp, ss, rr, βλέπομεν καὶ τοὺς τύπους posedisent, jousit, ἐν οἷς ἡ δήλωσις αὕτη παρελείφθη, καὶ τοῦτο εἶναι φαινόμενον σύνηθες εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας λατινικὰς ἐπιγραφάς, ἀφοῦ μόλις ἀπὸ τοῦ Ἐννίου (239—169 π. Χ.) εἰσήχθη ἡ γραφὴ τῶν διπλῶν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν δόκιμον περίοδον τῆς λατινικῆς λογοτεχνίας ἡ γραφὴ τῶν διπλῶν κατέστη καὶ αὐτὴ κανονική. Αἱ πηγαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρυόμεθα τὰς γνώσεις μας περὶ τῆς λατινικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐξελίξεώς της κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ Γ′ αἰῶνος π. Χ. χρόνους, εἶναι ἀτυχῶς οὐχὶ μόνον ἐλάχισται, ἀλλὰ καὶ σύντομοι καὶ λίαν ἐφθαρμέναι. Ἀξιολογώταται εἶναι: 1) ἡ ἐπιγραφὴ ἡ εὑρεθεῖσα ἐν τῇ ῥωμαϊκῇ ἀγορᾷ (Forum Romanum) τῇ κειμένῃ μεταξὺ τοῦ Καπιτωλίνου καὶ Παλατίνου λόφου. Αὕτη εἶναι γεγραμμένη βουστροφηδόν, ἀλλ' ἕνεκα τῆς φθορᾶς τῆς στήλης, ἐφ' ἧς εἶναι γεγραμμένη, οὐδεμία σχεδὸν πρότασις αὐτῆς εἶναι πλήρης καὶ ἀκεραία· δι' ὃ καὶ ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ ἑρμηνεία της εἶναι δυσχερεστάτη. Ὀλίγαι λέξεις τῆς ἐπιγραφῆς ἀναγινώσκονται ἀκέραιαι, ὅπως λ. χ. sakros, jovestod, jouxmenta=sacer, justo, jumenta, ἀλλὰ καὶ αὗται ἀρκοῦν διὰ νὰ δείξουν τὴν ἀρχαϊκότητα τῆς γλώσσης της. Ἡ ἐπιγραφή, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων της, ἐχαράχθη πιθανῶς κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ε′ αἰῶνος π. Χ. (κατά τινας ἀκόμη παλαιότερον, κατὰ τὸν ΣΤ′ αἰῶνα π. Χ.), δι' ὃ καὶ εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν μέχρι τοῦδε εὑρεθεισῶν ἐν Ῥώμῃ ἐπιγραφῶν (κατὰ ἕνα ἴσως αἰῶνα ὑστερωτέρα τῆς γνωστῆς ἐπιγραφῆς τῆς Πραινεστοῦ: Manios me fhefhaked Numasioi, ἢ κατὰ μεταγραφὴν εἰς τὴν Λατινικὴν τῶν δοκίμων χρόνων: Manius me fecit Numerio, ἥτις ἐχαράχθη πιθανῶς περὶ τὸ 600 π. Χ.) καὶ 2) ἡ λεγομένη ἐπιγραφὴ τοῦ Duenos, ἥτις ἀνευρέθη τῷ 1880 ἐν Ῥώμῃ μεταξὺ τοῦ Κυριναλίου καὶ Οὐϊμιναλίου λόφου. Εἶναι γεγραμμένη ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, φαίνεται δὲ ὅτι ἐγράφη κατὰ τὸν Δ′ αἰῶνα π. Χ. καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Jovesatdeivosqoimedmitatneitedendocosmisvircosied | astednoisiopetoitesiaipakarivois | duenosmedfecedenmanomeinomdzenoinemedmaaostatod»

Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι μὲν ἀκεραία, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ λέξεις εἶναι γεγραμμέναι ἐν συνεχείᾳ, ὁ δὲ χωρισμός των ἤτοι ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιγραφῆς εἶναι δυσχερής, δὲν ἐπετεύχθη ἀκόμη ἑρμηνεία αὐτῆς καθ' ὅλα ἀσφαλὴς καὶ βεβαία. Ἀναντίρρητος εἶναι μόνον ἡ ἀνάγνωσις τῶν τριῶν πρώτων λέξεων τοῦ τρίτου στίχου «duenos» (ἢ Duenos?) med feced», ἤτοι bonus (ἢ Bonus) me fecit. Εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 300 π. Χ. χρόνους ἔχουν τὴν ἀρχήν των καὶ διάφορα (θρησκευτικὰ καὶ ἄλλα) ᾄσματα, ὡς λ. χ. τὰ Σάλια ἔπη (carmina Saliaria, ἤτοι ὕμνοι τῶν Σαλίων ἱερέων) καὶ τὰ τῶν Ἀρουάλεων (ἢ «Ἀρουραίων»). ἀδελφῶν (fratres Arvales), ἔτι δὲ ἡ Δωδεκάδελτος (Leges duodecim tabularum). Τῶν ἀρχαϊκῶν ὅμως τούτων γλωσσικῶν μνημείων δὲν μᾶς ἐσώθη οὔτε ὁλόκληρον οὔτε ἀμετάβλητον τὸ ἀρχικὸν κείμενον, ἀλλὰ πενιχρὰ μόνον λείψανα ἐκ πολὺ ὑστερωτέρων χρόνων (ὁ σωθεὶς λ. χ. ὕμνος τῶν Ἀρουάλεων ἀδελφῶν μᾶς παρεδόθη ὑπὸ τὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐχαράχθη ἐπὶ μαρμάρου τῷ 218 μ. Χ.). Δι' ὃ καὶ τὰ μνημεῖα ταῦτα τῆς Λατινικῆς ὑπέστησαν διὰ τοῦ χρόνου πολλὰς μεταβολάς, τὸ ἀρχικόν των κείμενον ἠλλοιώθη εἰς διάφορα σημεῖα κατ' ἐπίδρασιν τῆς γλώσσης τῶν κατόπιν χρόνων (ἡ προστακτικὴ λ. χ. δὲν λήγει ἐν αὐτοῖς εἰς —tod, ὅπως γνωρίζομεν ὅτι ἔληγε καθ' οὓς χρόνους συνετάχθη κατὰ πρῶτον ἡ Δωδεκάδελτος (449 π. Χ.), ἀλλ' εἰς —to), διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον δὲν μᾶς παρέχουν πιστὴν τὴν εἰκόνα τῆς πρὸ τοῦ Γ′ π. Χ. αἰῶνος λατινικῆς γλώσσης. Παρὰ τὰς ἀλλοιώσεις ὅμως ταύτας τοῦ κειμένου των διασῴζονται ἐν αὐτοῖς διάφορα πολύτιμα ἀρχαϊκὰ στοιχεῖα, καὶ δὴ καὶ ἓν ἀρχαϊκώτατον, τὸ μοναδικὸν tremonti (ἐν τῷ παραδοθέντι ὕμνῳ τῶν Σαλίων)=tremont (tremunt), εἰς τὸ ὁποῖον καὶ μόνον διεσώθη πλήρης ἡ παλαιοτάτη κατάληξις τοῦ γ′ πληθ. προσώπου. Περισσότερα εἶναι τὰ γλωσσικὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα μᾶς παρεδόθησαν ἀπὸ τοῦ Γ′ αἰῶνος π. Χ. κ.ἑξ. Ἰδίως ἀπὸ τοῦ 200 π. Χ περίπου τὰ ἐπιγραφικὰ (ὅπως καὶ τὰ ἔκτοτε σχεδὸν ἀρχόμενα λογοτεχνικὰ) μνημεῖα οὐχὶ μόνον καθίστανται πυκνότερα καὶ ἐκτενέστερα, ἀλλὰ καὶ ἐμφανίζονται ἐν συνεχεῖ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σειρᾷ, οὕτως ὥστε μόνον ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς Γ′ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν δεόντως καὶ ἄνευ διακοπῆς καὶ χασμάτων τὴν ἐξέλιξιν τοῦ γραπτοῦ τῶν Ῥωμαίων λόγου. Ἀλλ' εἰσερχόμενοι εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς γλώσσης τῆς λογοτεχνίας εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐξετάσωμεν ἐν πρώτοις τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν.

Ἐπίδρασις τῆς ἑλληνικῆς ἐπὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Ἐνῷ μέχρι τῶν μέσων τοῦ Γ′ αἰῶνος π. Χ. ὁ γραπτὸς λόγος ὁ χρησιμοποιηθεὶς εἰς τὰς ὀλίγας, ὡς εἴδομεν, περισωθείσας ἐπιγραφὰς ἀνεπτύχθη ἄνευ σημαντικῆς ἔξωθεν ἐπιδράσεως, ἡ ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ἀρχομένη λατινικὴ λογοτεχνία καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῆς ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐχειραγωγήθησαν εἰς τὰ πρῶτα βήματά των—κατόπιν δὲ καὶ ἐτελειοποιήθησαν—ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν καὶ ζωογόνον καὶ γόνιμον ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης.

«Ἤδη ἀπὸ πολλοῦ—λέγει ὁ Mommsen—ἡ κλασσικὴ λογοτεχνία τῶν Ἑλλήνων, μάλιστα δὲ ἡ «Ἰλιὰς» καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ «Ὀδύσσεια», ἀπετέλουν τὴν βάσιν τῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, οἱ δὲ ἀκένωτοι θησαυροὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης ἠνοίγοντο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν Ἰταλῶν... (οὕτω δ') εἰς τὴν ἀνωτέραν κοινωνίαν τῆς Ῥώμης ἐγίνετο καθ' ἡμέραν αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη τοῦ ἐξευγενισμοῦ καὶ τῆς μητρικῆς γλώσσης, ἵνα παραλλήλως πρὸς τὴν ἑλληνικὴν καταστῇ καὶ αὐτὴ ἐπιτήδειον ὄργανον τῶν νέων ὅρων τοῦ πολιτισμοῦ, ἐννοεῖται δὲ ὅτι καὶ πρὸς τοῦτο ἦτο ἀναγκαιοτάτη ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν». Ἡ προσφυγὴ αὕτη ἔγινεν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς λογοτεχνικῆς γλώσσης τῶν Ῥωμαίων, χωρὶς νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ πρῶτον τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἐξήσκησεν ἐπ' αὐτὴν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ ἑλληνικὴ λογοτεχνία. Εἶναι μάλιστα ἀξιοσημείωτον ὅτι κατ' αὐτὰ τὰ πρῶτα βήματα τῆς λατινικῆς γραμματείας ἐμφανίζονται συγγραφεῖς, οἷος ὁ Λίβιος Ἀνδρόνικος (284—204 π. Χ.) καὶ ὁ Κόϊντος Ἔννιος (239—169 π. Χ.)—δημιουργοὶ ὁ μὲν τῆς ῥωμαϊκῆς τραγῳδίας, ὁ δὲ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπικῆς ποιήσεως (alter Homerus) καὶ τῆς ποιητικῆς τῶν Ῥωμαίων γλώσσης ἐν γένει—, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἦτο Ἕλλην τὴν καταγωγὴν (ἐκ Τάραντος τῆς κάτω Ἰταλίας) καὶ τὴν γλῶσσαν, ὁ δὲ γεννηθεὶς ἐν τῇ παρὰ τὸν Τάραντα Ρουδίᾳ ἢ Ρωδαιαῖς ἦτο μὲν Ὄσκος τὴν καταγωγήν, ἀλλ' εἶχεν ὡς μητρικὴν γλῶσσαν τὴν ὀσκικὴν ἅμα καὶ τὴν ἑλληνικήν, τὴν ὁποίαν καὶ ἐδίδασκεν—ἐλθὼν εἰς Ῥώμην—εἰς νέους εὐγενῶν οἴκων. Καὶ αὐτῶν καὶ τῶν συγχρόνων των ποιητῶν: τοῦ Γν. Ναιβίου (πιθανῶς 264—194 π. Χ.), τοῦ Πλαύτου (254—184 π. Χ.) καὶ τοῦ ὀλίγον νεωτέρου Π. Τερεντίου (185—159 π. Χ.) ἁπλαῖ μεταφράσεις ἢ τὸ πολὺ διασκευαὶ ἐ[illegible]

Digitized by Google

.ηνικῶν προτύπων εἶναι τὰ περισσότερα ἔργα, τὰ ͅρῶτα λογοτεχνήματα τῶν Ρωμαίων καὶ πρῶτα ͅὕτως εἰπεῖν γυμνάσματα εἰς τὴν λογοτεχνικὴν ͅλῶσσαν. Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ͅπὶ τὴν λατινικὴν δὲν περιωρίσθη —ὡς συνηθέστερον συμβαίνει—εἰς μόνον τὸ λεξιλόγιον (εἰς ͅολλὰς χιλιάδας ἀνέρχονται αἱ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ͅολιτογραφηθεῖσαι λέξεις), ἀλλ' ἐπεξετάθη καὶ ͅἰς τὴν λατινικὴν μορφολογίαν, τὴν σύνταξιν, τὸ ͅατινικὸν ἔτι ὕφος καὶ ἡ ἐπίδρασις αὕτη συνετέλεσε τὰ μάλιστα εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς λογοͅεχνικῆς γλώσσης τῶν Ρωμαίων. Οὕτω λ. χ. ἡ ὑπὸ ͅοῦ Ἐννίου ἀντὶ τοῦ κρονίου ἢ σατουρνίου λεγοͅένου στίχου) χρησιμοποίησις καὶ καθιέρωσις τοῦ ͅλληνικοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου κατέστησεν ἀναγͅαῖον τὸν μετασχηματισμὸν διαφόρων λέξεων, ἐξ ͅὧν τινὲς μὲν ἐρριζοβόλησαν, τινὲς δὲ οὐχὶ (ὅπως ͅλ. χ. τὰ τοῦ Ἐννίου induperator καὶ induperare— ͅἀντὶ τῶν imperator imperare — πλάσματα ἀδέξια ͅμετρικῆς ἀνάγκης), πρὸς δὲ καὶ μεταρρυθμίσεις ͅτινὰς τῆς λατινικῆς συντάξεως καὶ τῆς λατινικῆς ͅπροσῳδίας. Ὡς λέγει ὁ Weise («Χαρακτηρισμὸς τῆς λατινικῆς γλώσσης», κατὰ μετάφρασιν *Γ. Γρατσιάτου σ.* 79) «ἀπὸ τοῦδε αἱ μὲν συλλαβαὶ μετὰ μακρὰν ͅκύμανσιν προσέλαβον ὡρισμένην ποσότητα, οἱ δὲ τελιͅκοὶ φθόγγοι (ὡς λ. χ. οἱ —m, —s κλ.) μεγαλυτέραν ͅσταθερότητα.» Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ σπουδαιότατος ͅοὗτος μετρικὸς νεωτερισμὸς τοῦ Ἐννίου ἤγαγεν ͅαὐτὸν καὶ εἰς συγγραφὴν εἰδικῶν ἔργων: «De litteris syllabisque» καὶ «De metris». Μέγα μέρος ͅἐκ τῶν λέξεων—καὶ μάλιστα τῶν ἀρχαιοτέρων—, ͅαἱ ὁποῖαι εἰσήχθησαν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τὴν ͅγλῶσσαν τῶν Ρωμαίων, προῆλθον ἐκ τῶν ἐν τῇ ͅΝ. Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ δωρικῶν καὶ αἰολοᾳχαϊκῶν ἀποικιῶν, δι' ὃ καὶ ἀντὶ τοῦ ἰωνικοῦ-ἀττικοῦ Η ἐμφανίζουν μακρὸν Α: machina (δωρ. ͅμαχανὰ—μηχανή), plaga (*πλαγὰ*—*πληγή*), Latona ͅ(*Λατὼ*—Λητώ, Aesculapius (*Αἰσκλαπιὸς*—Ἀσκληπιός) κλπ. Τὴν ἀρχαιότητα τῶν δανείων τούτων ͅμαρτυροῦν καὶ αἱ φωνητικαὶ ἀλλοιώσεις, αἱ ὁποῖαι ͅἐμφανίζονται ἤδη συντετελεσμέναι καὶ εἰς αὐτὰ ͅτὰ παλαιότατα ἐπιγραφικὰ μνημεῖα τῆς Ρώμης. ͅΟὕτως ἡ τροπὴ τῶν ἐν μέσῳ λέξεως βραχέων φῳνηέντων εἰς ὡσαύτως βραχέα i καὶ e (c*a*do—cec*i*di, conc*i*do, c*a*no—cec*i*ni, c*a*ntus—acc*e*ntus, conc*e*ntus, rego—dir*i*go, er*i*go κλπ.) παρατηρεῖται εἰς ͅπάντα τὰ ἀρχαιότερα ἐκ τῆς ἑλληνικῆς δάνεια τῶν ͅΡωμαίων: *τρυτάνη*—trutina *δαπανᾶν*—dapinare, *μαχανὰ*—machina, *φάλαρα*—phalerae *τάλαντον*—talentum, *Ἀκράγαντα*—Agrigentum, *βαλανεῖον*—balineum (καὶ κατόπιν balneum) κ. οὗ. κ. Τὴν διάκρισιν ͅτῶν ἀρχαιοτέρων ἑλληνικῶν δανείων ἀπὸ τὰ νεώτερα διευκολύνει ἐνίοτε καὶ ἡ διάφορος διάθεσις ͅκαὶ τροπὴ τῶν αὐτῶν φθόγγων κατὰ τοὺς διαφόͅρους χρόνους. Οὕτως ἡ δίφθογγος *ει* εἰς διαφόͅρους μὲν παλαιοτέρους τύπους καὶ λέξεις ἐτράπη ͅεἰς *e* μακρὸν (*Μήδεια, Αἰνείας*—Medea, Aeneas κλπ.), ͅεἰς δὲ τοὺς κατόπιν εἰσαχθέντας εἰς *ι*: *Δαρεῖος, Ἄρειος Πάγος* κλπ.—Darius, Arius Pagus κ.οὗ.κ., ͅἡ δὲ ἑλληνικὴ δίφθογγος *ῳ*, παλαιότερον μὲν ἀπεͅδίδετο διὰ τῆς λατινικῆς διφθόγγου *oe* (*τραγῳδία, κωμῳδία*—tragoedia, comoedia), βραδύτερον δὲ ͅἁπλῶς διὰ τοῦ μακροῦ *o*: (*ᾠδή, ᾠδεῖον*—ode, ͅodeum). Ὅτι ἐκ τῆς μεταγραφῆς ταύτης ἀντλοῦͅμεν πολύτιμα διδάγματα διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς προͅφορᾶς καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, εἶναι ἤδη γνῳστόν. Χαρακτηριστικὸν πρὸς τούτοις τῶν παλαιοͅτέρων ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς δανείων εἶναι καὶ ἡ ἀποͅβολὴ φωνηέντων, καθὼς καὶ διάφοροι ἀλλοιώσεις ͅων συνήθεις εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἔτι δὲ ͅκαὶ ἀναπτύξεις φωνηέντων ἐν μέσῳ συμφωνικῶν ͅσυμπλεγμάτων: *κυπάρισσος*—cupressus, *Πολυδεύκης*—*Poldeuces—*Poldouces—Polluces (καὶ κατόπιν Pollux), *Ἡρακλῆς*—Hercles (καὶ κατ' ἀνάπτυξιν φωνήεντος ἐν τῷ συμπλέγματι rcl: Hercules) κλπ., *ἐξαντλεῖν*—exanclare (μετὰ τῆς χαρακτῃριζούσης τὴν ἀρχαιοτέραν Λατινικὴν τροπῆς τοῦ ͅl εἰς cl), *σκυτάλα* (—λη)—scutula, *Ἑκάβη*—Hecuba, *σησάμη*—sesuma (κατόπιν sesama), *σκόπελος*—scopulus, *καταπέλτης*—catapulta, *κραιπάλη*—cracula κλπ. Οἱ ἀλλότριοι τῆς Λατινικῆς φθόγγοι: *υ*, ͅ*φ*, *χ*, *ϑ*, *ζ* ἀπεδόθησαν διὰ τῶν *u, p, c, t, s* ἢ *ss*, ͅἡ δὲ δίφθογγος *αι* διὰ τῆς *ae*: τὸ *ϑύος*—tus, *πορφύρα*—purpura, *χάλιξ*—calx, *μίνθη*—menta, *Ζάκυνθος*—Saguntum, *μᾶζα*—massa, βαδίζω—badisso, ͅ*μύραινα*—muraena κλπ. Ἐφ' ὅσον ὅμως ἡ εἰσροὴ ͅτῶν ἑλληνικῶν λέξεων (ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν ͅὅρων κλ.)—καὶ δὴ εἰς τὴν μᾶλλον μορφωμένην ͅκοινωνικὴν τάξιν τῶν Ρωμαίων—ὁσημέραι ηὔξᾳνε, κατεβάλλετο μεγαλυτέρα προσπάθεια εἰς τὴν ͅπιστοτέραν ἀπόδοσιν τῶν φθόγγων τῆς Ἑλληνικῆς, ͅδι' ὃ καὶ ἀπὸ τῶν μέσων ἰδίως τοῦ Β' αἰῶνος ͅπ. Χ. ἀντὶ τῶν ἑλληνικῶν *φ, ϑ, χ* ἔγραφον (καὶ ͅπρόφερον) *ph th ch*: *νύμφη, φαρέτρα, ζέφυρος, φιλοσοφία*—nympha, pharetra, zephyrus, philosoͅphia κλ., *ϑέατρον, ϑησαυρὸς*—theatrum, thesaurus ͅκ., *σχολή, χορδή*—schola, chorda κ.οὗ.κ. Ἡ πιͅστοτέρα φωνητικὴ ἀπόδοσις τῶν νεωτέρων ἐκ τῆς ͅἙλληνικῆς δανείων πρέπει ν' ἀποδοθῇ καὶ εἰς τὸ ͅὅτι ταῦτα, πολιτογραφηθέντα ἐν χρόνοις ἀκμῆς ͅτοῦ γραπτοῦ λόγου καὶ καταγραφόμενα ἀπεκρυͅσταλλώνοντο ἐν τῇ χρήσει ὑπὸ ὡρισμένην γλωσσικὴν μορφήν, ἐνῷ τὰ παλαιότερα χρησιμοποιούμενα εἰς μόνην τὴν καθ' ἡμέραν ὁμιλίαν ὑπέκειντο εἰς ποικίλας φωνητικὰς μεταβολὰς καὶ ἀφομοιώσεις πρὸς τὰ συγγενέστερα γλωσσικὰ στοιχεῖα τῆς Λατινικῆς. Μερικὰ ἐκ τῶν τριτοκλίτων ὀνομάτων εἰσῆλθον εἰς τὴν Λατινικὴν ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ἑνικῆς αἰτιατικῆς, δι' ὃ καὶ ἦτο εὔκολον νὰ ἐξομοιωθοῦν πρὸς τὰ πρωτόκλιτα: *κρατήρ, —ρα*—cratera, *πάνθηρ,—ρα*—panthera, *στατήρ, —ρα*—statera, *πλακοῦς—οῦντα*—placenta, *κρηπίς,—δα*—crepida, *σπήλυγξ,—γγα*—spelunca, *λαμπάς,—δα*—lampada—ae, οὕτω δ' ἴσως πρέπει νὰ ἐξηγηθοῦν καὶ τὰ Saguntum, Agrigentum ἐκ τῶν ἑλληνικῶν *Ζάκυνθος,—νθον, Ἀκράγαντα*. Πλὴν τῶν λέξεων εἰσήχθησαν, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, καὶ τύποι ἑλληνικοί, ἰδίως κυρίων ὀνομάτων (λ. χ. τύποι εἰς *—e, —es, —en* καὶ *—an* τῶν πρωτοκλίτων: Perses—en, Aeneas—an καὶ am, Alcmene—es καὶ —ae, Alcmenen καὶ —am κλπ.. εἰς *—os, —on* τῶν δευτεροκλίτων: Pharos —on παρ' Ὀβιδίῳ (Pharus —um παρὰ Καίσαρι), Ilion κλ. καὶ πληθ. Adelphoe, Clerumenoe (παρὰ Τερεντίῳ) κ.οὗ.κ.. ἑν. αἰτ. εἰς *—in, —en, —yn* καὶ *—a*, ἑν. γεν. εἰς *—os* καὶ *—us* καὶ δοτ. πληθ. εἰς *—sin* τριτοκλίτων ὀνομάτων: crater—γεν. crateros καὶ —ris, αἰτ. cratera καὶ—rem, Socraten καὶ —em=Σωκράτη(ν), Calypso—γεν. Calypsus κλ., poesin=ποίησιν, poemasin=ποιήμασιν, heroa=ἥρωα, Salamina (παρὰ Κικέρωνι), phalangas κλ.). Οἱ τύποι οὗτοι ἀπαντοῦν σπανιώτερον παρὰ τοῖς ἀρχαϊκωτέροις τῶν Λατίνων συγγραφέων, συχνότερον δὲ κατὰ τοὺς δοκίμους χρόνους τῆς λατινικῆς φιλολογίας. Ἀφειδῆ χρῆσιν τούτων ἔκαμνον ἰδίως ὁ Λουκίλιος (180—102 π. Χ.) καὶ ὁ Προπέρτιος. Ὁ Ὁράτιος εἰς μὲν τὰς σατίρας του μεταχειρίζεται τοὺς ἐκλατινισμένους τύπους Europam, Penelopam, ἀλλ' εἰς τὰς ᾠδάς του τοὺς τύπους Europen, Penelopen κ. οὗ. κ. Ἀξιοσημείωτα εἶναι, ὅσα περὶ τῶν τύπων τούτων λεγει ὁ Κοϊντιλιανὸς («Instit. orat.» I, 5, 63—64) «nunc recentiores instituerunt Graecis nominibus graecas declinationes potius dare, quod tamen ipsum non semper fieri potest. Mihi autem placet Latinam rationem sequi, quousque patietur decor. Neque enim jam «Calypsonem» dixerim ut «Junonem», quamquam secutus antiquos C. Caesar utitur hac ratione declinandi. Sed auctoritatem consuetudo superavit». Ἑλληνικὴν μίμησιν ἐλέγχουν καὶ σύνθετα, ἰδίως κοσμητικὰ ἐπίθετα, οἷα λ. χ. τὰ altisonus, altitonans, altivolans, blandiloquus, doctiloquus κλπ. (τοῦ Ἐννίου), magnisonus (τοῦ Ἀττίου), suaveolens (Κατούλλου) κ. οὗ. κ., τῶν ὁποίων ἄνευ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως ἴσως δὲν θὰ ἠνόει τὴν γένεσιν τὸ περὶ τὴν σύνθεσιν δύσκαμπτον καὶ δύσπλαστον τῆς λατινικῆς γλώσσης. Ἀλλὰ τὸ μέγεθος τῆς ἐπιδράσεως ταύτης μαρτυροῦν ἰδίως αἱ κωμῳδίαι τοῦ Πλαύτου καὶ τοῦ Τερεντίου. Δὲν εἶναι μόνον ἁπλαῖ διασκευαὶ ἑλληνικῶν προτύπων (τοῦ Διφίλου, Μενάνδρου, Φιλήμονος καὶ ἄλλων) αἱ κωμῳδίαι τούτων, ἀλλὰ καὶ πλήρεις ἑλληνισμῶν— λεξιλογικῶν καὶ ἄλλων—ὡς λ. χ. cinaedus malacus, danista, drapeta, mastigia, parasitus, sycophanta, sycophantia, sycophantare, trapezita, saplutus, stomac(h)us, colap(h)us, morus, nauclerus, bolus, dapsilis, logus, apologus, techna, schema, podager ἢ podagrosus, machaera, chlamys, symbolum, syngraphus, (aurum harpagatum(st), (unguenta) exotica, basilicus exoticus, glaucuma (γλαύκωμα), euge—euge, atticissare, apolactissare, badissare, cyathissare, excatarissare, moechissare (διὰ τῆς ἀπαρεμφατικῆς καταλήξεως —issare ἐξελατινίσθη ἡ ἑλληνικὴ κατάληξις *—ίζειν*) κλπ. Μέχρι ποίου σημείου προέβη ἡ ἐπίδρασις τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας καὶ γλώσσης δηλοῖ καὶ ἡ καθ' ἑλληνικὸν ἔθος χρῆσις τῆς μετοχῆς, καὶ δὴ τῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστῶτος: «gaudet potitus», «haud doctis dictis certantes nec maledictis — miscent inter sese inimicitias agitantes», «curantes magna cum cura, tum cupientes κλπ.», «grandia ingrediens» (μακρὰ βιβὰς) κ.οὗ.κ., ἔτι δὲ στίχοι ἑλληνολατινικοί, οἷος ὁ τοῦ Πλαύτου «Πράγματά μοι παρέχεις — Dabo μέγα κακόν, ut opinor» κλπ. καὶ ἡ παρὰ τὴν φύσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης χρῆσις τῆς τμήσεως «cere comminuit brum (= cerebrum comminuit), «Massili portabant juvenes ad litora tanas» κλπ.

Φωνητικαὶ καὶ μορφολογικαὶ μεταβολαὶ κατὰ τοὺς ἀρχαϊκοὺς χρόνους. Αἱ κυριώτεραι ἐκ τούτων εἶναι αἱ ἑξῆς: α') Ἡ ἀποβολὴ τοῦ ληκτικοῦ *d* κατόπιν μακροῦ φωνήεντος, ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ., δι' ὃ ἀντὶ τῶν ἐν ἀρχαϊκαῖς ἐπιγραφαῖς τύπων τῆς ἑν. ἀφαιρετικῆς sententiad, conventionid, poplicod, magistratud κλπ. ἐλέγοντο ἔκτοτε sententia, conventione κλπ. καὶ ἀντὶ τῶν τύπων τῆς προστακτικῆς datod, estod, suntod, licetod, violatod κλπ. αἱ ἄνευ τοῦ —d: dato, esto, sunto κ. οὗ. κ. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους τὸ ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν μέσῳ λέξεως *d* ἐτράπη —ὑπὸ ὅρους οὐχὶ ἀκόμη ἐξακριβωθέντας—εἰς *l*: lacrima, lingua κλπ. ἀντὶ τῶν ἀρχαϊκῶν dacrima, dingua. πρβλ. καὶ odor, sedeo παρὰ τὰ olere, solium κ. οὗ. κ. β') Ἡ ἁπλοποίησις τῶν περισσοτέρων διφθόγγων. Οὕτως ἡ μὲν δίφθογγος *ou* (καὶ ἡ ἀρχικὴ καὶ ἡ ἐκ τῆς διφθόγγου eu προελθοῦσα) ἐτράπη εἰς *u* μακρὸν περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ.: lucus, nutrix (παλαιότερον loucos, noutrix) κλπ., ἡ δὲ *ei* καὶ *oi* ἐτράπησαν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ. εἰς *i* καὶ *u* μακρά: dico, diffido, incido, unus (ἀντὶ τῶν πρότερον deico, diffeido, inceido, oinos) κλπ. Ἡ δίφθογγος *ai* δὲν ἡπλοπλοιήθη, ἀλλ' ἐτράπη εἰς *ae* ἤτοι τὸ ὑποτακτικόν της φωνῆεν ἔγινεν ἀνοικτότερον): quaero, aedes (πρότερον quairo, aides) κλπ. Ὁμοίαν ἀλλοίωσιν ὑπέστη ἐνίοτε καὶ ἡ *oi*: poena, Poenus, moenia (παρὰ τὰ punire, Punicus, munire) κ οὗ.κ. Ἡ δίφθογγος *au* τέλος ἐσώθη ἀπαθὴς εἰς τὴν γραπτὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν δημώδη ὅμως λατινικὴν ἡπλοποιήθη καὶ αὕτη εἰς *o* μακρόν: plostra, Florus κλπ. ἀντὶ τῶν δοκίμων plaustra, Flaurus κ. οὗ. κ. γ') Ἡ τροπὴ τοῦ *o* τῆς συλλαβῆς *vo*— εἰς *e* πρὸ τῶν συμφώνων t, s, r: vester, verto ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ. ἀντὶ τῶν ἀρχαιοτέρων voster, vorto κλπ. δ') Ὁ ρωτακισμός, τουτέστιν ἡ τροπὴ τοῦ μεταξὺ φωνηέντων *—s—* εἰς *—r—*, ἥτις εἶχεν ἤδη συντελεσθῇ περὶ τὰ μέσα τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ. Ὡς μαρτυρεῖ ὁ Paulus Diaconns «s pro r littera saepe antiqui posuerunt, ut: majosibus, meliosibus, lasibus, fesiis», ὁ δὲ Οὐάρρων ἐν τῷ γνωστῷ ἔργῳ του «De lingua latina» (7, 26) ἀναφέρει ὅτι «in multis verbis, in quo antiqui dicebant s, postea dicunt r..... foedesum—foederum, plusima—plurima, meliosem — meliorem, asenam—arenam». Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν—ὡς συμβαίνει συνήθως—ἡ φωνητικὴ αὕτη μεταβολὴ ἐδηλοῦτο διὰ τῆς γραφῆς ἀνακολούθως (δι' ὃ καὶ ἐγράφετο ὁτὲ μὲν Valesios, ὁτὲ δὲ Valerios, Fousios καὶ Fourios = Furius κλπ.), ἀλλ' Ἄππιος Κλαύδιος ὁ Τυφλὸς (Appius Claudius Caecus), ὁ πρῶτος καλλιεργήσας τὸν πεζὸν λόγον καὶ τιμητὴς κατὰ τὸ 312 π. Χ. γενόμενος, εἰσηγήθη τὴν κανονικὴν γραφὴν τοῦ r, τοῦτο δὲ καὶ ἔδωσεν ἀφορμὴν νὰ χαρακτηρισθῇ ἐσφαλμένως ὁ Ἄππιος Κλαύδιος παρά τινος γραμματικοῦ ὡς ἐφευρέτης τοῦ R. ε') Ἡ περὶ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος π. Χ. τροπὴ τοῦ βραχέος *o* εἰς ὡσαύτως βραχὺ *u* εἰς τὴν λήγουσαν τῆς ἑν. ὀνομ. καὶ αἰτιατ. τῶν δευτεροκλίτων ὀνομάτων, ὡς καὶ τῶν τριτοκλίτων οὐδετέρων, ἔτι δὲ εἰς τὴν λήγουσαν τοῦ γ' πληθ. προσ. τῆς ὁριστικῆς τοῦ ἐνεστῶτος καὶ παρακειμένου, δι' ὃ ἀντὶ τῶν ἀρχαιοτέρων filios—om, donom, opos, genos, consentiont, dederont ἐλέγετο ἔκτοτε: filius—um, donum, opus, genus, consentiunt, dederunt κ οὗ κ. Μόνον προηγουμένου *u* καὶ *v* διετηρήθη ἐν τῇ γραφῇ (οὐχὶ ὅμως καὶ ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ) τὸ *o* μέχρι τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων: biduom, equos, vivont κλπ. στ') Ἡ ὑποχώρησις τοῦ τονισμοῦ τῆς ἀρκτικῆς συλλαβῆς τῶν ὑπερμονοσυλλάβων λέξεων—ὅστις κατά τινας ἀνεπτύχθη τὸν ΣΤ' ἢ Ε' αἰῶνα π. Χ. κατ' ἐπίδρασιν τυρρηνικὴν καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλονται αἱ πλεῖσται καὶ σπουδαιόταται τῶν φωνητικῶν ἀλλοιώσεων τῆς ἀρχαιοτέρας Λατινικῆς—εἰς τὸν ἀναπτυχθέντα δευτερεύοντα τόνον τῆς προπαραληγούσης ἢ παραληγούσης. Οὕτω δὲ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος κατεκράτησεν ὁ θεμελιώδης τονικὸς κανὼν τῆς λατινικῆς γλώσσης, καθ' ὃν αἱ ὑπερμονοσύλλαβοι λέξεις (ἐκτὸς ὡρισμένων, αἱ ὁποῖαι φαίνονται ὅτι παραβαίνουν τὸν κανόνα) τονίζονται ἐπὶ τῆς προπαραληγούσης ἢ τῆς παραληγούσης ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χρόνου τῆς δευτέρας. ζ') Ὁ μετασχηματισμὸς τοῦ παρατατικοῦ καὶ τοῦ μέλλοντος ρημάτων τῆς δ' συζυγίας εἰς *—ibam* καὶ *—ibo, —ibor* (παρὰ τοὺς κανονικοὺς καὶ εὐχρηστοτέρους εἰς *— iebam, — iam, — iar*): audibam, insanibam, nescibam, scibam, venibam, stabilibam κλπ. καὶ μέλλ. audibo, dormibo, scibo, servibo, venibo (sub—), κλπ. custodibor, demolibor, mentibor κ.οὗ.κ. Οἱ τύποι οὗτοι, συνηθέστεροι εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν λατινικήν, γίνονται σπανιώτεροι κατὰ τοὺς δοκίμους χρόνους. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν καὶ περὶ τῶν εἰς *— xo, — (s)so* τύπων τοῦ μέλλοντος καὶ τῆς ὑποτ. εἰς *— xim* καὶ *— (s)sim*: (ago) axo dixo, faxo, (capio) capso (καὶ σύνθετα accepso, occepso), amasso, curasso, delapidasso, inritasso, indicasso, liberasso, pecasso κλπ. ausim, defexim, effexim κλπ. Οἱ τύποι οὗτοι, εὔχρηστοι ἔτι παρὰ Πλαύτῳ, ἀπαντοῦν σπανιώτατα παρὰ Κικέρωνι, καὶ δὴ εἰς στερεοτύπους νομικὰς ἐκφράσεις. Ἡ ἐπαναφορά των εἰς συχνοτέραν γραπτὴν χρῆσιν συνέβη βραδύτερον ὑπὸ συγγραφέων τῆς ἀρχαϊστικῆς περιόδου (Β' αἰὼν π. Χ.): τοῦ Γελλίου, Ἀπουληΐου, Φρόντωνος κλπ. Ὡσαύτως οἱ ἀπαρεμφατικοὶ τύποι εἰς *— ier* καὶ *— rier* ἀντὶ τῶν δοκίμων εἰς *— i* καὶ *— ri*: figier, gnoscier, percontarier κλπ. ἀπαντοῦν ὁπωσδήποτε συνηθέστερον εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους συγγραφεῖς, εἰς τὴν δόκιμον ὅμως πεζογραφίαν ἐξέλιπον σχεδὸν ἐντελῶς. η') Ἡ ἐξαφάνισις τοῦ δυϊκοῦ ἀριθμοῦ (ἤδη πρὸ τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ.), τοῦ ὁποίου τὰ μόνα λείψανα εἰς τὴν Λατινικὴν εἶναι οἱ τύποι ambo καὶ duo· καὶ θ') Ἡ ὑποχώρησις τῆς γεν. πληθυντικῆς εἰς *— um* εἰς τὴν νεόπλαστον εἰς *— arum* (τῶν πρωτοκλίτων) καὶ *— orum* (τῶν δευτεροκλίτων). Τῆς παλαιοτέρας εἰς *—um* μόνον ὑπὸ ὡρι-

Digitized by Google

σμένους ὅρους ἐγίνετο πλέον χρῆσις, ὡς λ. χ. πρὸς ἀποφυγὴν συσσωρεύσεως πολλῶν r ἐν τῇ αὐτῇ λέξει: nostrum liberum (ἀντὶ liberorum), barbarum (ἀντὶ barbarorum), decemvirum, posterum (ἀντὶ decemvirorum, posterorum) κλπ. ἢ εἰς στερεοτύπους φράσεις καὶ ὅρους: praefectus fabrum, pro deum fidem κλ. καὶ εἰς ὀνόματα μέτρων καὶ νομισμάτων: nummum (=—orum), denarium, sestertium κλ. Ὡς πρὸς τὸ ὕφος τῶν συγγραφέων τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου, ἀρκεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι τοῦτο εἶναι ἀκόμη ἁπλοῦν καὶ τραχύ, ὁ λόγος ἔτι ἀκατάσκευος καὶ ἀκαλλώπιστος, τὸ ἀσύνδετον σχῆμα καὶ αἱ παρηχήσεις (alliteratio) συνηθέσταται. «Οὐδεμία παρ' αὐτοῖς—λέγει ὁ Weise—ἐπιτήδευσις, οὐδεὶς καλλωπισμός, οὐδεμία ἐπίδειξις· λαλοῦντες ἢ γράφοντες κάμνουν τοῦτο ἁπλῶς χάριν τοῦ πράγματος. περὶ δὲ τῆς μορφῆς, ἤτοι τοῦ ὕφους, ἡ ὀλίγον ἢ οὐδὲν φροντίζουν. Εἰς τὰ βιοτικὰ παραγγέλματα, τὰ ὁποῖα ὁ παλαιὸς Κάτων, ὁ τύπος τοῦ γνησίου Ρωμαίου, ἔδωκεν εἰς τὸν υἱόν του, πρῶτον εἶναι τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο rem tene, verba sequentur».

Η') ***Κλασσικὴ περίοδος.*** Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, πρὸς δὲ καὶ τῆς ἑλληνικῆς ρητορικῆς, ὁ γραπτὸς λόγος τῶν Ρωμαίων ἔλαβε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὴν ἐντεχνοτέραν καὶ τελειοτέραν μορφήν του. Τόσον ὁ ἔμμετρος ὅσον καὶ ὁ πεζὸς λόγος ἐκαλλιεργήθησαν θαυμασίως ὑπὸ μεγάλων καὶ ἐγκριτωτάτων ποιητῶν καὶ συγγραφέων: τοῦ Λουκρητίου (98—55 π. Χ.), τοῦ Κατούλλου (87—54 π. Χ.), τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος (100—44 π. Χ.), τοῦ Κικέρωνος (106—43 π. Χ.), τοῦ Βιργιλίου (70—19 π. Χ.), τοῦ Ὁρατίου (65—8 π. Χ.), τοῦ Τιβούλλου (54 π. Χ.—19 μ. Χ.), τοῦ Προπερτίου (49 π. Χ.—15 μ. Χ.), τοῦ Ὀβιδίου (43 π. Χ.—17 μ. Χ.), τοῦ Τίτου Λιβίου (59 π. Χ.—17 μ. Χ.), τοῦ Τακίτου (55—116 μ. Χ.), τοῦ σατιρικοῦ Ἰουβεναλίου (60—140 μ. Χ.), τοῦ μεγίστου τῶν ἐπιγραμματοποιῶν, τοῦ Μαρτιαλίου (40—102 μ. Χ.) καὶ ἄλλων. Οἱ ἐξοχώτεροι ἐκ τούτων καὶ τελειότεροι συγχρόνως ἀντιπρόσωποι τοῦ γραπτοῦ λόγου τῶν Ρωμαίων, οἱ ἐξασκήσαντες εἰς τοὺς μεταγενεστέρους των τὴν μεγαλυτέραν καὶ βαθυτέραν ἐπίδρασιν, εἶναι ὁ Βιργίλιος καὶ ὁ Κικέρων, ὅστις δικαίως ἐπεκλήθη «parens facundiae latinarumque litterarum» καὶ ὅστις δὲν εἶναι μόνον ὁ τελειωτὴς τοῦ πεζοῦ λόγου τῶν Ρωμαίων — ὅπως ὁ Βιργίλιος τοῦ τῆς ποιήσεως — ἀλλὰ καὶ ὁ δημιουργὸς τῆς φιλοσοφικῆς γλώσσης καὶ πολλῶν τεχνικῶν καὶ ἄλλων ὅρων τῆς Λατινικῆς (qualitas, medietas κλπ. πρὸς ἀπόδοσιν τῶν ἑλληνικῶν ποιότης, μετριότης κ.οὕ.κ.). Εἰς τὰς ἐπιστολὰς τούτου ἔχομεν κάλλιστον — ἀλλ' ἔντεχνον πάντοτε—δεῖγμα τῆς ὁμιλουμένης ὑπὸ τῆς καλῆς, τῆς εὐγενοῦς καὶ μορφωμένης τάξεως τῆς Ρώμης. Ἂν καὶ ὁ Κικέρων προσεπάθει νὰ «διαφυλάττῃ—καθὼς λέγει ὁ ἴδιος—τὴν καθαρότητα καὶ τὸ ἀκραιφνὲς τοῦ λατινικοῦ λόγου», οὐχ ἧττον δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ πολλοὺς ἑλληνικοὺς ὅρους καὶ λέξεις (didactica, rhetorica, grammatica, geometria, musica, κλπ. κλπ.), ἔτι δὲ καὶ διαφόρους λέξεις ἀρχαϊκάς, αἱ ὁποῖαι ἐνόμιζεν ὅτι καθιστῶν τὸν λόγον grandiorem καὶ antiquiorem. Ἀλλ' ἐκλαμβάνων, ὅπως καὶ ὁ Καῖσαρ, τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων (delectus verborum) ὡς «originem eloquentiae» προσεπάθει ν' ἀποφεύγῃ λέξεις, τύπους ἢ συντάξεις θεωρουμένας ὡς ἀκόμψους καὶ ἀγροικοτέρας. Διὸ τοὺς τύπους ἀρχαϊκωτέρους (οἷοι οἱ lacrumo, lubido, optumus, ultumus κ. λ.), συνήθεις παρὰ τῷ Κορνηλίῳ Νέπωτι καὶ Σαλλουστίῳ, ἐλάχιστα ἐχρησιμοποίησαν ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Κικέρων. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ ἀρνητικοῦ haud μετὰ ρημάτων (συχνοτάτου παρὰ τῷ Λιβίῳ καὶ Τακίτῳ), τῆς συντάξεως τοῦ eo μετὰ γενικῆς διαιρετικῆς (eo temeritatis, ἀντὶ τοῦ ὁποίου προτιμᾶται τὸ ad eam temeritatem κ. οὖ. κ.), τῶν ἐκ δευτεροκλίτων ἐπιθέτων παραγομένων ἐπιρρημάτων εἰς —iter (duriter, humaniter κλ., ἀνθ' ὧν ὁ Κικέρων χρησιμοποιεῖ τὰ εἰς—e: dure, humane), τοῦ εἰς —ere τρίτου πληθ. προσώπου τοῦ ἐνεργ. παρακειμένου (sustinuere, fecere κ.λ., ἀντὶ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Κικέρων καὶ ὁ Καῖσαρ προτιμοῦν τὸν τύπον εἰς —erunt κ.οὖ.κ. Διὰ τῆς ἐπιμεμελημένης, δεξιᾶς, ἐντέχνου καὶ φιλοκάλου χρήσεως τῆς λατινικῆς γλώσσης διεμορφώθη ὁ τελειότερος τύπος τοῦ καλοῦ, τοῦ κομψοῦ καὶ γλαφυροῦ, τοῦ «ἀστείου» λόγου τῶν Ρωμαίων, ἡ «urbanitas», ἥτις ἐχρησίμευσε καθ' ὅλους σχεδὸν τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους ὡς τὸ ἄριστον πρότυπον, ὡς ὁ κανὼν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Ἀλλ' ἡ ὑποβολὴ τοῦ γραπτοῦ λόγου καὶ τῆς ὀρθογραφίας ὑπὸ αὐστηροὺς κανόνας καὶ σπανίαν ὁμοιομορφίαν—ἡ ὁποία, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω, ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν κυριωτέρων καὶ οὐσιωδεστέρων χαρακτηριστικῶν τῆς κλασσικῆς Λατινικῆς καὶ ἡ ὁποία εἶχε συντελεσθῆ περὶ τὰ τέλη τῆς ἐλευθέρας πολιτείας—καὶ ἡ διὰ τῶν μεγάλων συγγραφέων, καὶ ἰδίως τοῦ Κικέρωνος καὶ Βιργιλίου, ἀποκρυστάλλωσις αὐτοῦ εἰς ὡρισμένον δόκιμον καὶ κλασσικὸν τύπον ἐπήνεγκον, ὡς εἶναι φυσικόν, εὔρυνσιν τοῦ χάσματος καὶ τῆς διαφορᾶς τῆς ὑφισταμένης—ἐν ὀλιγωτέρῳ βαθμῷ—ἤδη ἀπὸ τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος μεταξὺ τοῦ γραπτοῦ καὶ τοῦ δημώδους λόγου τῶν Ρωμαίων.

Θ') ***Μετακλασσικὴ περίοδος.*** Ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων περίπου τοῦ Α' αἰῶνος μ. Χ. ὁ πεζὸς λόγος—τοῦ ὁποίου τὸν κάλλιστον τύπον διέπλασεν, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ὁ Κικέρων—ἤρχισε νὰ ὑφίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν ἐπίδρασιν τῶν μεγάλων ποιητῶν τῶν αὐγουστείων χρόνων, δι' ὃ καὶ διανθίζεται καὶ κοσμεῖται μὲ ποικίλας ποιητικὰς λέξεις καὶ φράσεις. Οὕτω τὰ ὅρια τοῦ ποιητικοῦ καὶ πεζοῦ λόγου—σαφῶς διακεκριμένα κατὰ τὴν προηγουμένην, τὴν κλασσικὴν περίοδον—ἤρχισαν ἤδη νὰ συγχέωνται. Ἐὰν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς λατινικῆς πεζογραφίας μεγάλη ἐπίδρασις καὶ τῶν ρητοροδιδασκάλων, παρὰ τοῖς ὁποίοις ἐμαθήτευον κατὰ τοὺς χρόνους τούτους πάντες οἱ εὐπαιδευτότεροι ἐκ τῶν Ρωμαίων, δὲν θὰ φανῇ ἀνεξήγητος ἡ ἐπὶ τὸ περίτεχνον καὶ περίκομψον, τὸ ποιητικῶς καὶ ρητορικῶς κεκαλλωπισμένον τροπὴ τοῦ πεζοῦ λόγου τῶν Λατίνων ἀπὸ τῶν ρηθέντων χρόνων καὶ ἑξῆς. Ὀλιγώτερον ἐφρόντιζον ἤδη οἱ συγγραφεῖς περὶ τῆς ὕλης, περὶ τοῦ περιεχομένου τῶν ἔργων των· τὸ κύριον καὶ οὐσιῶδες ἦτο πλέον τὸ εἶδος, ἡ γλωσσικὴ μορφή του. Ἀντὶ τῆς εὐρυθμίας καὶ συμμετρίας τοῦ λόγου, ἀντὶ τῆς χρυσῆς ἰσορροπίας ὕλης καὶ εἴδους ἤδη ἐθήρευον οἱ πεζογράφοι τὰς καινὰς καὶ ἀήθεις λέξεις καὶ φράσεις, τὰς τολμηρὰς μεταφορὰς καὶ παρομοιώσεις, τὸ περιτόρνευτον τῆς φράσεως, τὸν στόμφον καὶ τὴν ἐπιτήδευσιν. Παραστατικώτατα χαρακτηρίζει τὴν τροπὴν ταύτην τοῦ πεζοῦ λόγου ὁ Weise (ἔνθ. ἀν. σ. 97) διὰ τῶν ἑξῆς: «ἐπαυξανομένης τῆς τρυφῆς καὶ ἡδυπαθείας, ὁ χαρακτὴρ τοῦ λόγου ἐγίνετο λαμπρότερος καὶ δριμύτερος, ὀγκηρότερος καὶ κομπωδέστερος, κεκαλλωπισμένος καὶ κατάτεχνος, ἐπὶ δὲ τούτοις πολλάκις τραχὺς καὶ σκοτεινός. Ὠνθύλευον αὐτὸν δι' εἰκόνων καὶ παραβολῶν καὶ παντοίων ἄλλων ποιητικῶν καρυκευμάτων, ἵνα γαργαλίζωσι κατὰ τὸ δυνατὸν τὸν οὐρανίσκον τοῦ ἀπημβλυμμένου δήμου». Ἀλλ' ἡ ἐκτροπὴ αὕτη τοῦ πεζοῦ λόγου ἀπὸ τὸν κλασσικὸν τύπον καὶ μορφήν του ὤθησαν κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ Α' μ. Χ. αἰῶνος ἐγκρίτους συγγραφεῖς, τὸν Μ. Φάβιον Κοϊντιλιανὸν (35—95 μ. Χ.) καὶ Πλίνιον τὸν νεώτερον (62—113 μ. Χ.), τοῦ ὁποίου αἱ ἐπιστολαὶ (Epistulae) ἀντικατοπτρίζουν τὴν ὁμιλουμένην τῶν χρόνων τοῦ Τραϊανοῦ, πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν καλῶν χρόνων, τὴν τοῦ Καίσαρος καὶ Κικέρωνος. Ἡ ἐπιστροφὴ ὅμως αὕτη πρὸς τὸν δόκιμον λόγον δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ. Τὴν ἀνέκοψε τάσις ἀκράτως ἀρχαϊστική, τάσις πρὸς ἐπάνοδον εἰς χρόνους ἀκόμη παλαιοτέρους, εἰς τὴν priscam latinitatem, τὴν τοῦ Κάτωνος καὶ τῶν περὶ αὐτὸν χρόνων. «Οἱ Ἀφρικανοὶ Φρόντων (100—175 μ. Χ.) καὶ Ἀπουλήϊος (ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς καὶ Μάρκου Αὐρηλίου), τῶν ὁποίων ὅπως ἡ πατρίς, οὕτω καὶ ἡ διάπυρος φαντασία ἔτικτε τέρατα, ὑπερέβαλον πάντας κατὰ τὴν ἀρχαιομανίαν Σωφρονέστερος καὶ ξηρότερος ἦτο ὁ Γέλλιος. Αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανός, ὁ περὶ πάντα τὰ εἴδη τῆς γραμματείας ἐρασιτεχνῶν, ἦτο ἐπίκουρος τῆς τάσεως ταύτης. Οἱ ἀρχαϊσμοί, διὰ τῶν ὁποίων δαψιλῶς ἐπικοσμεῖται ὁ λόγος, προσλαμβάνουν παντάπασιν ἀλλόκοτον σχῆμα, φαινόμενοι ὥσπερ ἐπιρράμματα πεπαλαιωμένα καὶ ἐξίτηλα ἐπὶ καινουργοῦς ἐσθῆτος. Ἐν ἑνὶ λόγῳ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ Κοϊντιλιανοῦ ἐπηκολούθησε νῦν ἀλλόκοτος ἀρχαιοτροπία τοῦ λόγου (Rokoko)». «Πολλοὶ ἐξ ἀλλοτρίου αἰῶνος, λέγει ὁ Σενέκας (Ἐπιστολ. 114, 13), δανείζονται ὀνόματα, ἔχουσιν ἀνὰ στόμα τὴν δωδεκάδελτον. Τὸν Γράκχον καὶ Κράσσον καὶ Κουρίωνα νομίζουσι λίαν κομψοὺς καὶ προσφάτους, ἀνέρχονται μέχρι τοῦ Ἀππίου καὶ Κορουγκανίου». Καθ' ἑκάστην μεγαλυτέρα ἐγίνετο ἡ εἰς τὴν πόλιν εἰσβολὴ ξένων στοιχείων, τὴν ὁποίαν ἐπήνεγκεν ἡ πολιτικὴ ἐξίσωσις τῶν Ρωμαίων ὑπηκόων, μὴ ἀναγνωριζόντων ἤδη μηδὲ τὴν λογοτεχνικὴν ὑπεροχὴν τῆς Ρώμης καὶ ἀδεῶς μεταχειριζομένων τὰ ἰδιώματα τῶν ἐπαρχιῶν «Ἕκαστον ἔθνος ὑποταχθὲν εἰς τοὺς Ρωμαίους διεβίβασεν εἰς αὐτοὺς μετὰ τοῦ πλούτου αὐτοῦ καὶ τὰς κακίας τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ἠθῶν» (*Ἰσίδωρ.* Orig. 1, 31). Οὕτως ἐπῆλθεν εἰς τὴν γλῶσσαν φθορὰ ἀνεπανόρθωτος, μυρίαι χυδαιολογίαι εἰσέβαλον εἰς τὸν γραπτὸν λόγον καὶ κανὼν ἐγένετο ἡ ἔλλειψις κανόνος καὶ ἡ αὐθαιρεσία, μέχρις οὗ τέλος λογία καὶ δημώδης γλῶσσα συνεχωνεύθησαν καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀνατροπὴν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους παρήγαγον μετὰ νέας ἀκμῆς τὰ ρωμανικὰ ἰδιώματα» (Ἰδ. *Weise—Γρατσιάτου*, ἔνθ. ἀν. σελ. 100).

Ι') ***Ἐξάπλωσις τῆς λατινικῆς γλώσσης.*** Ἡ ἐπέκτασις τοῦ κράτους τῆς Ρώμης ἐπὶ τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἐπήνεγκε καὶ τὴν εὐρυτάτην διάδοσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Αἱ χῶραι τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, εἰς τὰς ὁποίας—ὡς εἴδομεν ἐν ἀρχῇ—ὡμιλοῦντο ποικίλαι γλῶσσαι καὶ ἰδιώματα, ἐξελατινίσθησαν ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην. Μόνη ἡ ἐν τῇ νοτίῳ Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ—ὅπως κατὰ μείζονα λόγον καὶ ἡ ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἀνατολῇ—ὁμιλουμένη ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀντέσχεν εἰς τὴν ἀκατάσχετον καὶ ραγδαίαν ἐξάπλωσιν τῆς γλώσσης τῶν Ρωμαίων, ἥτις ἐξελθοῦσα ἐκ τῶν ὁρίων τῆς Ἰταλίας ὁμοῦ μετὰ τῶν ρωμαϊκῶν λεγεώνων διεδόθη ἐν βραχεῖ σχετικῶς χρόνῳ ἰδίως εἰς τὴν Γαλατίαν, τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον ὁλόκληρον, τὴν Ἰλλυρίαν, τὰς παρὰ τὸν Δούναβιν χώρας, πρὸς δὲ καὶ ἐπὶ τῆς Β. Ἀφρικῆς (ἀπὸ τοῦ 146 π. Χ.). Ἡ Λατινική, ἥτις διεδόθη εἰς τὰς χώρας ταύτας ὡς ὄργανον τοῦ κράτους τοῦ ρωμαϊκοῦ, βραδύτερον δὲ καὶ τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἦτο ἡ γλῶσσα τῆς δοκίμου λογοτεχνίας τῶν Ρωμαίων οὐδ' ἡ γλῶσσα ἡ λαλουμένη ὑπὸ τῆς μορφωμένης κοινωνικῆς τάξεως τούτων, ἀλλ' ἡ δημωδεστέρα λατινικὴ (sermo vulgaris ἤ, ὡς καλεῖται ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος, sermo plebejus), δι' ὃ πρὸς δήλωσιν διαφόρων λέξεων, οἷον: τρώγειν, στόμα, οὖς κλ., δὲν ἀπαντῶμεν εἰς τὰς νεολατινικὰς γλώσσας λέξεις προελθούσας ἐκ τῶν γνωστῶν λατινικῶν λέξεων edere ἢ esse, os (oris), auris κλ., ἀλλὰ ἐκ τῶν τῆς δημώδους λατινικῆς: manducare (γαλλ. manger), bucca (γαλλ. bouche), auricula (γαλλ. oreille) κ.οὗ.κ. Ἡ ἐξαφάνισις τῶν ἐγχωρίων γλωσσῶν τῶν εἰρημένων χωρῶν δὲν συνετελέσθη πανταχοῦ ἐξ ἴσου ταχέως. Ἡ Ὀσκικὴ λ. χ. ὡμιλεῖτο ἔτι κατὰ τὰ μέσα τοῦ Α' αἰῶνος μ. Χ., ὡς γίνεται φανερὸν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν χρόνων τούτων, αἱ ὁποῖαι ἀνευρέθησαν ἐν Πομπηΐᾳ· ἡ Γαλατικὴ ὡμιλεῖτο ἀκόμη ἐν Γαλατίᾳ κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα μ. Χ., ἡ δὲ Καρχηδονιακὴ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐξαλειφθῆ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Αὐγουστίνου, ἤτοι κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα μ. Χ. Ἡ τύχη τῆς οὕτως εἰς χώρας ἀπεράντους μεταφυτευθείσης Λατινικῆς δὲν ἦτο πανταχοῦ ἡ αὐτή. Εἰς μὲν τὴν Β. Ἀφρικὴν ἡ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα κατάληψις αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα αὐτὴν γοργὴ ἐξάπλωσις τῆς ἀραβικῆς γλώσσης ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης μέχρι τῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ συνετέλεσαν εἰς τὴν ταχεῖαν ἐκρίζωσιν τῆς Λατινικῆς· ἀλλ' εἰς τὰς λοιπὰς ἐκλατινισμένας χώρας αὕτη ἐρριζοβόλησε κατὰ τὸ πλεῖστον ὁριστικῶς, ὅτε δὲ τὸ μέγα ρωμαϊκὸν κράτος κατελύθη καὶ διεσπάσθη εἰς διάφορα μικρότερα κράτη, ἐπηκολούθησε διάσπασις καὶ τῆς εἰς τὰς διαφόρους χώρας λαλουμένης Λατινικῆς καὶ ἐξέλιξις τῶν κατὰ τόπους διαλέκτων της εἰς διαφόρους αὐτοτελεῖς καὶ χωριστὰς γλώσσας: τὰς νεολατινικὰς ἢ, ἄλλως, λατινογενεῖς καὶ συνηθέστερον ρωμανικὰς καλουμένας γλώσσας (Ἰταλικήν, Ραιτικήν, Γαλλικήν, Ἱσπανικήν, Πορτογαλικήν, Ρουμανικὴν ἢ Ρωμουνικήν, Κουτσοβλαχικήν).

ΙΑ') ***Ἡ δημώδης Λατινική.*** Εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια ἐξεθέσαμεν συντόμως τὴν ἐξέλιξιν τῆς γραπτῆς καὶ λογοτεχνικῆς γλώσσης τῶν Ρωμαίων. Ἐννοεῖται ὅτι οὕτως ἀφήσαμεν ἀνεξέταστον μέχρι τοῦδε τὴν λατινικὴν ὁμιλουμένην, τὸν cotidianum sermonem, ὅστις πανταχοῦ μὲν καὶ πάντοτε διαφέρει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀπὸ τὸν γραπτὸν λόγον, οὐχ ἥκιστα δὲ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις, τῶν ὁποίων ἡ γραπτὴ γλῶσσα αὐστηρῶς ρυθμισθεῖσα καὶ κανονισθεῖσα—ἰδίως κατὰ τοὺς κλασσικούς της χρόνους—ἀπεμακρύνθη ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον τοῦτον κατὰ πολὺ ἀπὸ τὴν τῆς καθ' ἡμέραν συνηθείας (consuetudo). Ποία ἦτο ἡ λατινικὴ ὁμιλουμένη; Ἕνεκα τοῦ ρηθέντος χαρακτῆρος τῆς λατινικῆς φιλολογίας δὲν δυνάμεθα νὰ μελετήσωμεν αὐτὴν μετ' ἀκριβείας. Ἐπειδὴ ὅμως λογοτεχνικά τινα εἴδη—ἰδίως ἡ κωμῳδία καὶ ἡ ἐπιστολογραφία—καὶ ἄλλα τινὰ γραπτὰ μνημεῖα ἵστανται ὡς ἐκ τῆς φύσεώς των πλησιέστερον πρὸς τὸν προφορικὸν λόγον, δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν στοιχεῖά τινα τοὐλάχιστον τῆς λατινικῆς ὁμιλουμένης. Εἰς τοῦτο παρέχουν εἰς ἡμᾶς πολύτιμον συμβολὴν κυρίως αἱ κωμῳδίαι τοῦ Πλαύτου (ὀλιγώτερον αἱ τοῦ Τερεντίου, τὸ σατιρικὸν μυθιστόρημα τοῦ Πετρωνίου, ἡ «Ἀποδημία τῆς Αἰθερίας» (Peregrinatio Aetheriae) τοῦ Δ' αἰῶνος μ. Χ. κλ., ἰδίᾳ δὲ αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ πρὸ πάντων αἱ ἰδιωτικοῦ περιεχομένου (ἔκδ. *E. Di*…, πρὸς δὲ οἱ κατάδεσμοι (ἔκδ. *Audollent*), ἡ λεγομένη «Appendix Probi» (ἔκδ. *W. Heraeus*), ἥτις ἀποτελεῖ κατάλογον πολύτιμον δημωδῶν λέξεων καὶ ὅρων μετὰ τῶν ἀντιστοίχων τῆς λογίας χρήσεως. Ὅπως οἱ ἡμέτεροι ἀττικισταὶ συνιστῶντες τὴν ἀποφυγὴν διαφόρων δημωδεστέρων λέξεων καὶ τύπων ὡς «δεινῶς ἀναττικων» καὶ «κιβδήλων» καὶ «ὑπομοχθήρων» ἀποτελοῦν πηγὴν ἀνεκτίμητον τῆς ἀρχαίας λαλουμένης ἑλληνικῆς τῶν χρόνων των, οὕτω καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς ρηθείσης «Appendix Probi» συνιστῶν τὴν χρῆσιν τοῦ «vetulus, non veclus», τοῦ «frigida, non fricda», τοῦ «pegma, non peuma», τοῦ «vapulo, non baplo» κλ., μᾶς παρέχει ἐξαιρέτους πληροφορίας περὶ τῆς συγχρόνου λαλιᾶς τῆς ἐποχῆς του. Πλὴν τούτων ἀρίστη καὶ γονιμωτάτη πηγὴ τῆς ὁμιλουμένης καὶ δημωδεστέρας Λατινικῆς (sermo plebejus κατὰ τὸν Κικέρωνα, ἢ ἄλλως sermo vulgaris εἶναι αἱ σύγχρονοι ρωμανικαὶ γλῶσσαι. Ὅπως διὰ τῆς συγκριτικῆς ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Ἰρανικῆς, Ἰνδικῆς, Γερμανικῆς, Σλαυϊκῆς κλ. δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν εἰς τὰ γενικώτερα τοὐλάχιστον σημεῖά του τὸν γραμματικὸν διάκοσμον καὶ τὸ λεξιλόγιον τῆς ἰαπετικῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας αἱ ρηθεῖσαι γλῶσσαι ἀποτελοῦν διάφορον ἑκάστη ἐξέλιξιν, οὕτω καὶ οἱ ρωμανισταὶ διὰ τῆς

Digitized by Google

συγκριτικῆς ἐρεύνης τῶν νεολατινικῶν γλωσσῶν ἠδυνήθησαν νὰ διαφωτίσουν ἀρκετὰ στοιχεῖα τῆς δημώδους Λατινικῆς, ἐξ ἧς ὡς γνωστὸν προῆλθον αἱ ῥηθεῖσαι γλῶσσαι. Ὡς πρὸς τὰ χρονικὰ ὅρια τῆς δημώδους ταύτης γλώσσης, δὲν συμφωνοῦν πάντες οἱ ἐρευνηταί. Ἄλλοι μὲν περιορίζουν αὐτὴν εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺ χρόνους, ἄλλοι ὅμως —ὅπως ὁ Skutsch—ὁρμώμενοι ἐκ τῆς παρατηρήσεως ὅτι σπουδαῖά τινα γνωρίσματα τοῦ δημώδους λόγου τῆς μετακλασσικῆς περιόδου δὲν ἦσαν ἀλλότρια καὶ αὐτῆς τῆς γλώσσης τοῦ Πλαύτου, ἐπεξέτειναν τὰ ὅριά της καὶ οὕτω λέγοντες δημώδη Λατινικὴν ἐννοοῦν τὴν «προφορικῶς ἐξελιχθεῖσαν, γραμματικῶς δὲ ἀκανόνιστον ὁμιλουμένην Λατινικήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν διεκρίνετο κατὰ πάντας τοὺς χρόνους ἡ γλῶσσα τῆς λογοτεχνίας» (Kretschmer). Εἰς τί συνίστατο ἡ διάκρισις αὕτη τῆς γραπτῆς καὶ λογίας χρήσεως ἀπὸ τῆς δημωδεστέρας, ἀδυνατοῦμεν νὰ ὁρίσωμεν μετὰ τῆς ἐπιθυμητῆς ἀκριβείας, διὰ τὴν ἔλλειψιν ὅλου τοῦ ἀπαιτουμένου ὑλικοῦ· ἀλλ' ἐνδείξεις τινὰς περὶ τῆς διαφορᾶς τούτων μᾶς παρέχουν αἱ μνημονευθεῖσαι (σποραδικῶς δὲ καὶ διάφοροι ἄλλαι) πηγαί. Οὕτως ἤδη ἀπὸ τῆς ἀρχαϊκῆς περιόδου τὰ ληκτικὰ *—m* καὶ *—s* ἐξησθενώθησαν ἢ — ὑπό τινας ὅρους — ἀπεσιωπήθησαν εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ὁμιλίαν, δι' ὃ καὶ εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας ἐπιγραφὰς ἀναγινώσκονται Cornelio ἀντὶ —os (—us), duonoro, oino ἀντὶ duonorom (bonorum), oinom (unum), ἀλλ' εἰς ἐπισήμους ἐπιγραφὰς ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ. καὶ ἑξῆς ταῦτα γράφονται πλέον κανονικῶς καὶ σχεδὸν ἀνεξαιρέτως, ὅπως καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν τῆς κλασσικῆς περιόδου. Ἡ δίφθογγος *au* δὲν ἡπλοποιήθη — ὅπως αἱ περισσότεραι ἐκ τῶν λατινικῶν διφθόγγων — εἰς τὸν ἐπίσημον καὶ γραπτὸν λόγον, εἰς τὴν δημώδη ὅμως Λατινικὴν ἐλέγετο ὡς ἐσημειώθη καὶ ἀνωτέρω plostra ἀντὶ plaustra, Florus, ἀντὶ Flaurus, Clodius ἀντὶ Claudius, ὅπως ἔγραψε τὸ ὄνομά του ὁ δημαγωγὸς Κλαύδιος διὰ νὰ κολακεύσῃ τὸν ὄχλον. Ἀντὶ τῶν δοκίμων τύπων aridus, calidus, validus καὶ ἄλλων, εἰς τὴν δημωδεστέραν ὁμιλίαν ἐχρησιμοποιοῦντο οἱ συγκεκομμένοι ardus, caldus (ἰταλ. caldo, γαλλ. chaud), valdus (ἀλλὰ τὸ ἐπίρρ. valde ἐπεκράτησεν οὐχὶ μόνον εἰς τὴν καθ' ἡμέραν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν λογίαν καὶ ἐπίσημον χρῆσιν). Ὁμοίας συγκοπὰς ἀντανακλώσας τὴν καθημερινὴν ὁμιλίαν παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὰς λέξεις sis, sodes ἀντὶ τῶν si vis, si audes (= εἰ βούλει), ain ἀντὶ τοῦ ais-ne (= ἦ γάρ; κοιν. «ἀλήθεια;»), τὰς ὁποίας ἀπαντῶμεν καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Κικέρωνα (εἰς τὰς ἐπιστολάς του). Μεγαλύτεραι καὶ σπουδαιότεραι φωνητικαὶ μεταβολαὶ χαρακτηρίζουν τὴν δημωδεστέραν Λατινικὴν τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Κατ' αὐτοὺς ὁ μὲν φθόγγος *f* (ὅστις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐλευθέρας πολιτείας τῶν Ρωμαίων ἦτο διχειλικός) ἐξειλίχθη εἰς χειλοδοντικόν, ὅμοιον περίπου πρὸς τὸ νεοελληνικὸν *φ*, τὸ δὲ *b* ἤδη ἀπὸ τοῦ Α' αἰῶνος μ. Χ. ἐτράπη εἰς φθόγγον προστριβῆ (ὁμοία διαφορὰ καὶ μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ *β = b* ἀπὸ τὸ νεοελληνικὸν *β*), ὅπως γίνεται φανερὸν ἀπὸ τὴν σύγχυσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ *v*: (h)avere, devere (γαλλ. avoir, devoir) ἀντὶ habere, debere καὶ ἀντιθέτως jubentus, inbictus, belit ἀντὶ juventus, invictus, velit. Τοῦ οὐρανικοῦ *c* τὴν ἐξέλιξιν εἰς *ts* μνημονεύει κατὰ πρῶτον ὁ Σέρβιος κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα μ. Χ. (ἀλλ' ὁ τσιτακισμὸς οὗτος φαίνεται ὅτι συνεπληρώθη εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους). Ἡ συλλαβὴ *ti* πρὸ φωνήεντος ἐτράπη εἰς *ts* ἤδη ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ., ὡς δηλοῖ τὸ Crescentsianus (Β' αἰὼν μ. Χ.) κλπ., βραδύτερον δὲ καὶ τὰ miliciae, ocio (ἀντὶ τοῦ otio, ἐξ ὀνομ. otium) κλπ. Ἐννοεῖται ἐκ τούτων, πόσον εἶναι ἐσφαλμένη ἡ προφορὰ τῶν συμφώνων *c* (πρὸ τῶν φωνηέντων *e, i,* κλ.) καὶ τοῦ *t* (πρὸ τοῦ *i* ἑπομένου φωνήεντος) ὡς *ts* κατὰ μίμησιν τῆς ὑπὸ τῶν Γερμανῶν προφορᾶς τῶν λατινικῶν τούτων φθόγγων, ἂν καὶ τὰ ἐκ τῆς λατινικῆς *κελλί, κελλάρι, μακελλάρις* κλπ. *σπίτι* *παλάτι* ἐκ τῶν λατ. hospitium, palatium κλπ. ... οῦν περὶ τῆς ὀρθῆς προφορᾶς των κατὰ τοὺς ...αλοὺς χρόνους τῆς λατινικῆς φιλολογίας. Ἀλλ' ... σπουδαιοτέρα φωνητικὴ μεταβολὴ—ἡ μεταβολή, ἥτις ἔσχε μεγίστην καὶ βαθυτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τῆς δημώδους λατινικῆς καὶ τῶν ῥωμανικῶν γλωσσῶν—ἦτο ἡ οὐσιώδης ἀλλοίωσις τῆς φύσεως τοῦ λατινικοῦ τονισμοῦ, ἤδη ἀπὸ τοῦ Δ' ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ. ...) κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀναπτυχθεὶς ἐντατικώτερος τονισμὸς ἐπήνεγκεν ἀδροτάτας φθογγικάς, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ μεγίστας μορφολογικὰς μεταβολάς, ἀληθῆ ἀναστάτωσιν εἰς τὴν φωνητικὴν καὶ τὴν κλίσιν, τῶν ὁποίων τὴν βαθμιαίαν ἐξέλιξιν μᾶς καθιστᾷ γνωστὴν ἡ συγκριτικὴ καὶ ἱστορικὴ γραμματικὴ τῶν ῥωμανικῶν γλωσσῶν. Ὄχι μικρότεραι μεταβολαὶ παρατηροῦνται καὶ εἰς τὴν μορφολογίαν τῆς δημώδους Λατινικῆς, ἰδίως τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων. Ἀντὶ τῶν δοκίμων (totus — a, γεν.) totius καὶ τῆς ἑν. δοτ. ...lli ἀναφαίνονται οἱ ἐξωμαλισμένοι κατὰ τὰ πρωτόκλιτα καὶ δευτερόκλιτα τύποι totae καὶ ...llo καὶ ἀντὶ τοῦ ἀναδιπλασιασμένου παρακειμένου cucurri ὁ ἄνευ ἀναδιπλασιασμοῦ curri, ὅπως τὰ νεοελληνικά: γραμμένος, ῥαμμένος, τριμμένος κλπ. ἀντὶ τῶν ἀρχαίων: γε-γραμμένος, ἐρ-ραμμένος, τε-τριμμένος κ.οὗ.κ. Τὰ οὐδ. vinum, coelum καὶ ἄλλα λέγονται κατ' ἀρσ. γένος vinus, coelus, τὸ δὲ cornu μετασχηματίζεται κατὰ τὰ δευτερόκλιτα εἰς cornum καὶ ὁ πληθ. gaudia (—orum) ὁ χρησιμοποιούμενος ἀντὶ τοῦ ἑν. gaudium, ἐκληφθεὶς ὡς θηλυκὸν καὶ ἑν. ἀριθμοῦ ἐτράπη εἰς gaudia, gaudiae κλπ. (ὅθεν καὶ τὸ ἰταλ. la gioja, τὸ γαλλ. la joie κλπ.), ὅπως καὶ ἐκ τοῦ πληθ. opera (τοῦ οὐσ. opus—eris) προῆλθε τὸ θηλ. opera—ae ὅθεν καὶ τὸ γαλλ. oeuvre). Ἓν ἐκ τῶν κυρίων γνωρισμάτων τῆς δημώδους Λατινικῆς εἶναι καὶ ἡ ἀντικατάστασις τῶν ἀνωμάλων τύπων δι' ἄλλων ὁμαλωτέρων, ἡ χρῆσις λέξεων καὶ τύπων εὐκολωτέρων ἀντὶ ἄλλων δυσκολωτέρων καὶ μᾶλλον δυσμεταχειρίστων εἰς τὸν πολὺν λαόν, ἐν μιᾷ λέξει ἡ ἁπλοποίησις καὶ ὁ ἐξομαλισμὸς τῆς γλώσσης. Ὅπως ἀντὶ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ὀνομάτων: οὖς — ὠτός, παῖς — παιδός, κτείς—κτενός, οἶς—οἰός, ὗς—ὑός, ὕδωρ—ὕδατος καὶ τῶν ὁμοίων μετεχειρίζοντο κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους καὶ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους τὰ οὐσιαστικά: ὠτίον, παιδίον, κτένιον, πρόβατον, χοῖρος, νηρόν, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθον τὰ νεοελληνικά: αὐτί, παιδί, χτένι, πρόβατο, νερὸ κ. τ. τ., τοιουτοτρόπως καὶ ἀντὶ τῶν λατινικῶν ὀνομάτων caput —capitis, os—oris (=στόμα) καὶ vulnus—eris (= τὸ τραῦμα, ἡ πληγή) ἐγίνετο εἰς τὴν δημωδεστέραν Λατινικὴν χρῆσις τῶν λέξεων testa,—ae (γαλλ. tête), bucca,—ae (γαλλ. bouche), plaga,—ae (ἐκ τοῦ ἑλλ: πλαγά, ὅθεν καὶ τὸ γαλλ. la plaie) καὶ ἀντὶ τοῦ τῆς δ' κλίσεως genu, ἑν. γεν. genus τὸ ὑποκοριστικὸν genuculum (ὅθεν τὸ ἰταλ. ginocchio καὶ τὸ γαλλ. genou). Καὶ ὅπως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων τὰ ῥήματα εἰς *—μι* ὑποχωροῦν βαθμηδὸν εἰς τὰ εἰς *—ω*, ἕως οὗ τέλος ἐξέλιπον ἐντελῶς, τοιουτοτρόπως τὰ ῥήματα εἰς —ere,—ire κ. λ. ἀντικαθίστανται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν εἰς —are, δι' ὃ ἀντὶ τῶν fodere (fodio—di—ssum), spernere (sperno—sprevi), emere (emo—emi—emtum), agere (ago—egi—actum), jacere (jacio—jeci—jactum), pellere (pello—pepuli—pulsum) ἐλέγοντο τὰ fodare, spernare, adcaptare (ὅθεν τὸ γαλλ. acheter), jactare, pulsare (γαλλ. pousser) καὶ ἀντὶ τῶν ducere, pervenire, tangere (tango—tetigi), ferre (fero—tuli—latum) τὰ εὐκολώτερα: minare=κυρίως μετὰ ἀπειλῶν καὶ φωνῶν ὁδηγεῖν (ὅθεν τὸ γαλλ. mener), adripare (ἐξ οὗ τὸ γαλλ. arriver), toccare (γαλλ. toucher), portare κ. οὗ. κ. Εἶναι περιττὸν νὰ τονισθῇ, πόσον εὐκολωτέραν καὶ μᾶλλον εὐμεταχείριστον καθίστων τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ ἀχανοῦς ῥωμαϊκοῦ κράτους εἰς τοὺς μὴ λατινοφώνους ἰδίως ὑπηκόους του οἱ ἀνωτέρω σημειωθέντες καὶ οἱ ὅμοιοι πρὸς αὐτοὺς ἐξομαλισμοὶ καὶ ἁπλοποιήσεις τοῦ τυπικοῦ καὶ τοῦ λεξιλογίου της—ἁπλοποιήσεις, ὁμοίας τῶν ὁποίων ὑπέστη καὶ ἡ ἀρχαία Ἑλληνική, καθ' οὓς ἀκριβῶς χρόνους κατέστη καὶ αὕτη (ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἑξῆς) ὄργανον διεθνοῦς συνεννοήσεως καὶ ἐπικοινωνίας. Ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτοι εἶναι ποικίλαι μορφολογικαί, συντακτικαὶ καὶ σημασιολογικαὶ μεταβολαί, αἵτινες ἐξελισσόμεναι ὁσημέραι καὶ ἀναπτυσσόμεναι—ἰδίως μετὰ τὴν διάκρισιν τῶν ῥωμανικῶν γλωσσῶν—προσέδωκαν εἰς ταύτας μορφὴν καὶ χαρακτῆρα ῥιζικῶς διάφορον ἀπὸ τὴν τῆς μητρός των γλώσσης. Ἡ ἐξασθένωσις τῆς ἀντωνυμικῆς ἐννοίας τῆς δεικτικῆς ille—illa (ἥτις ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς ipse) ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάπτυξιν νέας ἐννοίας καὶ χρήσεως, πλησιεστέρας πρὸς τὴν ἀρθρικήν, ἐξ ἧς βαθμηδὸν προῆλθον οἱ γνωστοὶ ἀρθρικοὶ τύποι τῶν νεολατινικῶν γλωσσῶν: γαλλ. le, la—ἰταλ. il, lo, la κ. λ. (πρβλ. καὶ τὴν ὁμοίαν ἐξέλιξιν τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς ἀντωνυμίας *ὁ, ἡ, τὸ* εἰς τὸ ἄρθρον *ὁ, ἡ, τό*). Ἀνάλογος ἐξέλιξις καὶ τοῦ ἀριθμητικοῦ unus—una—unum (ὅπως ἀκριβῶς καὶ τοῦ ἑλλην. εἷς—μία—ἕν) ἤγαγεν εἰς τὴν γένεσιν καὶ τοῦ ἀορίστου ἄρθρου τῶν ῥωμανικῶν γλωσσῶν, ὅθεν ἰταλ. uno—una, γαλλ. un—une κ. οὗ. κ. Ἤδη παρὰ τῷ Πλαύτῳ ἀναγινώσκομεν una epistula μετὰ ἐννοίας πολὺ πλησίον κειμένης πρὸς τὴν τοῦ ἀορίστου ἄρθρου. Περιφραστικὰ παραθετικὰ ἀπαντῶντα (ἐννοεῖται σπανιώτερον) ἤδη ἐκ τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων, ὡς λ. χ. τὸ plus miser (τοῦ Ἐννίου) ἀντὶ τοῦ μονολεκτικοῦ miserior, γενικευθέντα ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἔσχον ὡς ἀποτέλεσμα τὸν κανονικὸν περιφραστικὸν σχηματισμὸν τῶν παραθετικῶν εἰς τὰς ῥωμανικὰς γλώσσας. Σπουδαιόταται εἶναι ὡσαύτως—διὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξίν των καὶ τὰ ἀποτελέσματά των τὰ μορφολογικὰ—ἐκφράσεις, οἷαι: habeo scriptum, habeo dictum ἢ dicere habeo κ. λ., εἰς τὰς ὁποίας ἡ βαθμιαία ἐξασθένωσις τῆς ῥηματικῆς ἐννοίας τοῦ habeo καὶ ἡ ἐξέλιξίς του εἰς ἁπλοῦν βοηθητικὸν ῥῆμα (ἤδη παρ' Αὐγουστίνῳ τὰ habet amatam, amare habet ἰσοδυναμοῦν περίπου πρὸς τὰ amavit, amabit) συνεπήγαγε τὸν σχηματισμὸν ὅλως νέων ῥηματικῶν τύπων, οἵτινες ἀντικατέστησαν τὸν λατινικὸν παρακείμενον καὶ μέλλοντα: γαλλ. (j') ai écrit, (j') ai dit, (il) aimera κ. οὗ. κ., ἀπαραλλάκτως ὅπως παρ' ἡμῖν ἐκ τῶν ἐκφράσεων: θέλω (ἵ)να φάγω, ἔχω (γε)γραμμένον, ἔχω εἰπεῖν κ. λ. (ἐν οἷς τὰ ῥήματα: θέλω καὶ ἔχω εἶχον κατὰ πρῶτον τὴν ἀρχικήν, τὴν κυρίαν σημασίαν των) προῆλθον ὁ περιφραστικὸς μέλλων καὶ παρακείμενος τῆς νέας ἑλληνικῆς: θενὰ φάγω ἢ θὰ φάγω, ἔχω γραμμένο, ἔχω εἰπεῖ κ. λ. Ἐξ ἐμπροθέτων δὲ χρήσεων, ἤτοι τῆς de, ad κ. λ. μετ' ὀνομάτων: liber de Paulum (ἡ αἰτ. εἰς τὴν δημώδη Λατινικὴν ἐξέβαλε βαθμηδὸν τὰς ἄλλας πτώσεις), do librum ad Paulum, venio de illum campum κ.λ. ἀντὶ τῶν δοκίμων λατινικῶν: liber Pauli do librum Paulo, venio e campo κ. οὗ. κ., προῆλθον οἱ πτωτικοὶ τύποι τῶν ῥωμανικῶν γλωσσῶν, οὕτω δὲ ἐξέλιπεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν τὸ κλιτικὸν σύστημα τῆς λατινικῆς γλώσσης. Εἶναι εὐεξήγητος κατόπιν τῶν μεγάλων τούτων μεταβολῶν ὁ ὅλως διάφορος χαρακτὴρ τῶν νεολατινικῶν γλωσσῶν—γλωσσῶν κατ' ἐξοχὴν ἀναλυτικῶν—ἀντὶ τῆς ἀρχαίας Λατινικῆς, γλώσσης συνθετικοῦ τύπου, ὅπως καὶ ἡ ἀρχαία Ἑλληνική.

ΙΒ') ***Ἡ Λατινικὴ κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς καὶ νεωτέρους χρόνους. Ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν.*** Εἴδομεν ἀνωτέρω, εἰς ποίας καὶ πόσας χώρας διεδόθη ἡ Λατινικὴ καὶ ποῖαι νέαι γλῶσσαι προῆλθον ἐκ τῆς διαφόρου κατὰ τόπους ἐξελίξεώς της. Ἀλλ' ἡ γένεσις καὶ ἀνάπτυξις τῶν νεολατινικῶν γλωσσῶν δὲν ἐπήνεγκε γοργὸν καὶ ταχὺν τὸν θάνατον τῆς γηραιᾶς καὶ ἐνδόξου μητρός των. Ἡ Λατινικὴ ὡς γραπτὴ —ἐν μέρει δὲ καὶ ὡς ὁμιλουμένη—γλῶσσα ἔζησεν ἐπὶ μακροὺς ἀκόμη αἰῶνας. Ὡς γλῶσσα ἐπίσημος, ὡς γλῶσσα τοῦ κράτους καὶ τῆς διπλωματίας, ὡς γλῶσσα τῆς ἐκκλησίας καὶ (τῆς ἀνωτέρας ἰδίως) διδασκαλίας, ὡς γλῶσσα τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν ἐχρησιμοποιήθη ἐπὶ μακρὸν οὐχὶ μόνον εἰς τὰς νεολατινικάς, ἀλλ' εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς χώρας τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν—εἰς τὴν ὁποίαν αἱ ζωηραὶ ἀναμνήσεις καὶ παραδόσεις, ἡ πολύτιμος κληρονομία περιλάμπρου ἐθνικοῦ καὶ ἐκπολιτιστικοῦ παρελθόντος καὶ ὁ ὑπέρτερος πάντοτε πολιτισμός της ἠμπόδισαν ἀποτελεσματικῶς τὸν ἐκλατινισμόν της—ἡ Λατινικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ ἀνατολικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἐπὶ δύο καὶ πλέον αἰῶνας (ἀπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐν μέρει δὲ καὶ ἐπ' αὐτοῦ), ἡ Λατινικὴ ἦτο ἡ γλῶσσα τῆς αὐλῆς, τῆς διοικήσεως, τοῦ στρατοῦ, τῆς νομοθεσίας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι λατινιστὶ συνετάχθη τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Ἰουστινιανείου δικαίου: ὁ «Κῶδιξ», οἱ «Πανδέκται» καὶ αἱ «Εἰσηγήσεις» (Institutiones). Μόνον αἱ «Νεαραὶ» (Novellae) ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἑλληνικήν, ἡ ὁποία ἔκτοτε ὑποκατέστησε τὴν Λατινικὴν ὡς ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους. Εἶναι εὐνόητον ὅτι ἡ ἐπὶ μακρὸν χρόνον κυριαρχία τῶν Ρωμαίων ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ ἡ ῥηθεῖσα χρῆσις τῆς Λατινικῆς ὡς ἐπισήμου γλώσσης τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἐπὶ δύο αἰῶνας δὲν ἠδύνατο νὰ παρέλθῃ ἄνευ ἐπιδράσεως ἐπὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἱκαναὶ λέξεις—τινὲς μάλιστα κοινόταται καὶ εὐχρηστόταται: τὸ *(ὁ)σπίτι(ον)* (λατ. hospitium), ἡ *πόρτα*, τὸ *κάστρο(ν)*, τὸ *παλάτι(ον)*, *ἀκκουμβῶ —μπῶ* (accumbo), καταλήξεις ὡς ἡ *—άρις, —ᾶτος, —οῦρα* κλπ. (ἐκ τῶν λατ. —arius, —atus, —ura) κ.οὗ. κ. εἰσεχώρησαν καὶ ἐρριζοβόλησαν πλέον εἰς τὴν γλῶσσάν μας. Ἡ ἐπίδρασις ὅμως τῆς Λατινικῆς ἦτο ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρα καὶ εὐρυτέρα εἰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης. Σημαντικώτατον μέρος οὐχὶ μόνον τοῦ λεξιλογικοῦ θησαυροῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ τυπικοῦ τῆς γλώσσης τῶν Ἀλβανῶν ἀποτελεῖται ἐκ στοιχείων Λατινικῶν. Μέγα καὶ ἰσχυρὸν ὑπῆρξε τὸ κράτος τῆς λατινικῆς καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς νεωτέρους χρόνους εἰς τὰς χώρας τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Εὐρώπης. Οὐχὶ μόνον αἱ θυγατέρες τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος γλώσσης (διὰ νὰ μεταχειρισθῶ μεταφορικὴν λέξιν), αἱ νεολατινικαὶ τουτέστι γλῶσσαι, ἀλλὰ καὶ αἱ γερμανικαὶ (ἡ κυρίως γερμανική, ἡ ἀγγλική, τῆς ὁποίας τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ λεξιλογικοῦ θησαυροῦ εἶναι λατινικὸν καὶ νεολατινικόν, καὶ ἄλλαι), αἱ νεοκελτικαὶ γλῶσσαι (ὡς ἡ Ἰρλανδικὴ κλπ.) καὶ ἄλλαι μετὰ πολλοὺς αἰῶνας καὶ ἀγῶνας ἠδυνήθησαν νὰ ἐκτοπίσουν ἀπὸ τὸν γραπτὸν (ἐν μέρει δὲ καὶ ἀπὸ τὸν προφορικὸν) λόγον τὴν Λατινικὴν καὶ ν' ἀποκτήσουν τὸ δικαίωμα τῆς γραπτῆς χρησιμοποιήσεώς των. Ἀρκοῦμαι εἰς ἓν μόνον παράδειγμα: Ἐν Γερμανίᾳ καὶ κατ' αὐτὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος τὰ λατινιστὶ ἐκδοθέντα (ἐπιστημονικὰ καὶ λοιπὰ) ἔργα ἀπετέλουν τὰ 70% τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν δημοσιευθέντων συγγραμμάτων. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος κατῆλθον εἰς τὰ 30%. Ἐκ τῶν πρώτων ἔπαυσαν νὰ γράφουν λατινιστὶ οἱ προτεστάνται ἐκ τῶν Γερμανῶν θεολόγων, τελευταῖοι δὲ οἱ νομομαθεῖς. Εἰς τὰ γερμανικά, ὅπως καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης ἡ διδασκαλία ἐγίνετο ἐπὶ μακρὸν λατινιστί. Πρῶτος ὁ Παράκελσος (Th. Paracelsus) «εἴασε χαίρειν» τὴν γλῶσσαν τοῦ Κικέρωνος καὶ ἐδίδαξεν ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1524 — 1525 γερμανιστί. Ἀλλὰ χαρακτηριστικὸν τῆς ἀντοχῆς τῆς **Λατινικῆς**

Digitized by Google

εἰς τὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια ἀποτελεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι μόλις κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἑπομένου αἰῶνος εὗρεν οὗτος μιμητὴν τὸν Θωμάσιον (Chr. Thomasius), διδάξαντα γερμανιστὶ ἐν Λιψίᾳ τῷ 1688. Μέγα εἶναι τὸ πλῆθος τῶν λατινικῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι εἰσεχώρησαν κατὰ τούτους καὶ τοὺς κατόπιν χρόνους εἰς τὸ γερμανικὸν λεξιλόγιον. Διάφοροι ὅροι ἐπιστημονικοί, φιλοσοφικοί, ἐκκλησιαστικοί, σχολικοί, τεχνικοὶ κλ. κλ., λέξεις δηλωτικαὶ πλείστων πραγμάτων καὶ ἐννοιῶν ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ θησαυροῦ τῆς Λατινικῆς: Jurisprudenz, Prozess, Testament, Student, Doktor, Privatdozent, Direktor, Professor, Rektor, Kolleg, Klasse κλ., Substantiv, Adjektiv, Verb, Kasus, Person, Indikativ, Infinitiv, Imperativ κλ., Grad, Minute, Sekunde κλπ. Καὶ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν δανείων τῆς Γερμανικῆς ὄχι ὀλίγα ἐλήφθησαν διὰ τῆς Λατινικῆς (: διάβολος, ἀρχίατρος, πρεσβύτερος, μοναχός, σχολή κλ., κεράσιον κλ. — λατ. diabolus, archiater, presbyter, monachus, schola, cerasus — γερμ. Teufel, Arzt, Priester, Mönch, Schule, Kirsche κ. οὕ. κ.). Τὸ ἴδιον θὰ ἠδύνατο νὰ παρατηρήσῃ τις καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, αἱ ὁποῖαι μετὰ μακρότερον ἢ βραχύτερον χρόνον ἀντικατέστησαν τὴν Λατινικὴν ὡς γλῶσσαν τῆς λογοτεχνίας, τῆς ἐπιστήμης, τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας κ. οὕ. κ. Ἐκ τῶν διπλωματικῶν ὅμως γραφείων ἐξεθρονίσθη ἡ Λατινικὴ οὐχὶ ὑπὸ τῶν ἑκασταχοῦ λαλουμένων γλωσσῶν, ἀλλ' ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς, ἥτις ἀπὸ τῶν χρόνων Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' περιβληθεῖσα μεγάλην λάμψιν καὶ αἴγλην καθιερώθη ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν γλῶσσα τῆς διεθνοῦς διπλωματίας. Ἡ χρῆσις τῆς Λατινικῆς περιωρίσθη οὕτω σημαντικώτατα· ἀλλὰ δὲν ἐξέλιπεν ἀκόμη ἐντελῶς. Ἐὰν ὁσημέραι γίνωνται ἀραιότεροι καὶ εὐαριθμότεροι οἱ δόκιμοι διδάκτορες, οἱ συντάσσοντες λατινιστὶ τὰς ἐναισίμους διατριβάς των, καθὼς καὶ οἱ ἐπιστήμονες, οἱ δημοσιεύοντες τὰς πραγματείας των εἰς τὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν κατέθεσαν τὰ προϊόντα τῆς βαθυνοίας των ὁ Σπινόζας, ὁ Λεϊβνίτιος, ὁ Νεύτων καὶ ἄλλοι ἔξοχοι ἀντιπρόσωποι τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης καὶ φιλοσοφικῆς διανοήσεως, ὑπάρχει ὅμως ἀκόμη εὐρὺ πεδίον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸ κράτος τῆς Λατινικῆς παραμένει ἀπαρασάλευτον: ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Εἰς τὴν Λατινικὴν ἱερουργοῦν καὶ προσεύχονται ἀκόμη τὰ ἑκατομμύρια τῶν ὀπαδῶν της καὶ λατινιστὶ γεγραμμένας ἐξαπολύουν ἀνὰ τὸν κόσμον τὰς ἐγκυκλίους των οἱ ποντίφικες τῆς παπικῆς ἐκκλησίας. Ὁσάκις δὲ παρίσταται ἀνάγκη, εἰς τὴν Λατινικὴν προστρέχουν πάντοτε—ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν — πρὸς εὕρεσιν τοῦ ὑλικοῦ νέων ἐπιστημονικῶν λέξεων καὶ ὅρων. Ἡ Λατινικὴ ὡς ὄργανον τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ, τῆς ἐξημερώσεως, τοῦ ἐκπολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος προσέφερε καὶ προσφέρει ἀκόμη—ὅπως καὶ ἡ ἀρχαία Ἑλληνική—ὑψίστας καὶ ἀνεκτιμήτους εἰς τὸν κόσμον ὑπηρεσίας.

ΙΓ') *Λατινικὸν ἀλφάβητον.* Τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον προῆλθεν ἐκ τοῦ δυτικοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου, τὸ ὁποῖον οἱ Ρωμαῖοι παρέλαβον παρὰ τῶν ἐν Καμπανίᾳ Κυμαίων, ἀποίκων τῶν Χαλκιδέων. Τὸ ὀσκικὸν ὅμως καὶ τὸ ὀμβρικὸν ἀλφάβητον δὲν κατάγονται ἀμέσως ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐτρουσκικοῦ ἢ, ἄλλως, τυρρηνικοῦ), τὸ ὁποῖον πάλιν ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ. Τινὲς δέχονται ὅτι καὶ τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον—ὅπως καὶ τὸ φαλισκικὸν—προῆλθεν οὐχὶ ἀμέσως, ἀλλ' ἐμμέσως ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ, δηλαδὴ διὰ τοῦ ἐτρουσκικοῦ, ὅπερ πιθανῶς κατάγεται οὐχὶ ἐκ τοῦ ἀλφαβήτου τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἀποίκων Χαλκιδέων, ἀλλ' ἔκ τινος ἀλφαβήτου τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τὴν γνώμην περὶ τῆς ἐκ τοῦ ἐτρουσκικοῦ καταγωγῆς τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου στηρίζουν 1) ἐπὶ τοῦ ὅτι εἰς ἀμφότερα τὰ ἀλφάβητα ταῦτα τὸ κάππα δηλοῦται διὰ τοῦ C, 2) ἐπὶ τοῦ ὅτι εἴς τε τὸ λατινικὸν καὶ τὸ ἐτρουσκικὸν ἀλφάβητον δὲν διακρίνονται τὰ μέσα ἀπὸ τῶν ψιλῶν καὶ 3) ἐπὶ τῆς κοινῆς ὀνομασίας τῶν γραμμάτων. Οἱ Ρωμαῖοι παραλαβόντες—εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως—τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον ἐτροποποίησαν αὐτὸ καὶ τὸ προσήρμοσαν πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς λατινικῆς γλώσσης, οὕτω δὲ τὸ ἀλφάβητον αὐτῶν ἀπετελέσθη ἀπὸ τὰ γράμματα: A, B, C, D, E, F, Z, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X. Τὸ γάμμα παρίστατο κατὰ ταῦτα διὰ τοῦ C, τὸ δέλτα διὰ τοῦ D, τὸ λάβδα διὰ τοῦ L, τὸ κόππα διὰ τοῦ Q, τὸ ρῶ διὰ τοῦ R, τὸ σίγμα διὰ S, τὸ ὑψιλὸν ὡς V καὶ τὸ ξεῖ διὰ τοῦ X, ὅπως ἀκριβῶς παριστάνοντο καὶ εἰς τὸ δυτικὸν (χαλκιδικὸν) ἀλφάβητον. Τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου Θ καὶ Φ δὲν παρέλαβον οἱ Ρωμαῖοι, διότι οὗτοι ἐστεροῦντο τῶν διὰ τῶν γραμμάτων τούτων παριστανομένων φθόγγων, δι' ὃ—ὁσάκις ἐπολιτογραφοῦντο εἰς τὴν Λατινικὴν λέξεις ἔχουσαι καὶ τοὺς φθόγγους τούτους—οἱ Ρωμαῖοι ἀπέδιδον αὐτοὺς διὰ τῶν ἀντιστοίχων ψιλῶν: πορφύρα—purpura, Φιλήμων—Pilemo, θύος—tus κλ. (ὅπως καὶ τὸ ἑλληνικὸν χῖ τὸ ὁποῖον παρίστανον διὰ τοῦ C: χάλιξ—calx, Ἀχιλλεύς—Aciles, Ἀντίοχον—Antioco(m) κ.οὕ.κ.). Βραδύτερον, ἤτοι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ. οἱ λογιώτεροι ἀπέδιδον τοὺς ῥηθέντας ἑλληνικοὺς φθόγγους διὰ τῶν ph th, ch: philosophia, Corinthus, Achaja κλ. κλ. Πρὸς παράστασιν τοῦ ἀήχου χειλικοῦ F μετεχειρίσθησαν κατ' ἀρχὰς τὸ Fh, ἀργότερον δὲ μόνον τὸ F ἢ f (Fhefhaked ἐν τῇ παλαιοτάτῃ ἐπιγραφῇ τῆς Πραινεστοῦ, ἀλλὰ κατόπιν ἁπλῶς fecit κ.οὕ.κ.). Ἐπειδὴ δὲ τὸ C ἐχρησιμοποιήθη πρὸς δήλωσιν τοῦ ἀήχου κάππα, τὸ γράμμα K περιωρίσθη κατ' ἀρχὰς εἰς ὀλίγας μόνον λέξεις καὶ τέλος κατέστη ἁπλοῦν βραχυγραφικὸν σημεῖον (nota): K = Kaeso κλ., ἀλλ' εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας λατινικὰς ἐπιγραφὰς ἐγράφη sakros (=sacer) κλ. Τὸ z, τὸ ὁποῖον οἱ Λατῖνοι ἐξεφώνουν ὡς τὸ νεοελληνικὸν ζ, ἦτο κατ' ἀρχὰς εὔχρηστον παρὰ τοῖς Ρωμαίοις, ἀλλ' ἔπειτα (κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δ' αἰῶνος π. Χ.) τὴν θέσιν του εἰς τὸ ἀλφάβητον κατέλαβε τὸ G (τὸ ὁποῖον ἐσχηματίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀππίου Κλαυδίου ἐκ τοῦ C μὲ μικράν τινα τροποποίησιν), δι' οὗ παρεστάθη τὸ ἠχηρὸν οὐρανικὸν g. Βραδύτερον (ἤτοι περὶ τὰ τέλη τῆς ἐλευθέρας πολιτείας τῶν Ρωμαίων) ἐπανῆλθε τὸ Z διὰ τῆς λογίας χρήσεως, ὅπως καὶ τὸ Y (=ü) πρὸς δήλωσιν τῶν οἰκείων φθόγγων δανείων ἑλληνικῶν λέξεων. Τὰ μακρὰ φωνήεντα κατ' ἀρχὰς μὲν παρέλειπον νὰ δηλώνουν οἱ Ρωμαῖοι, ἀλλ' ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Β' αἰῶνος π. Χ. παρίστανον ταῦτα διὰ διπλασιασμοῦ τῶν φωνηέντων—κατὰ τὸ ἔθος τῶν Ὄσκων—: paastores, vootum κλ., κατόπιν δὲ καὶ διὰ τοῦ apex, γραφομένου (ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Καίσαρος καὶ ἑξῆς) ἐπὶ τοῦ μακροῦ φωνήεντος. Πλὴν τούτων τὴν μακρὰν προσῳδίαν τοῦ i ἐδήλουν διὰ τοῦ I longum (ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σύλλα) ἢ διὰ τοῦ EI. Καὶ τὰ ἀπλᾶ σύμφωνα ἄφινον κατ' ἀρχὰς ἀδήλωτα διὰ τῆς γραφῆς οἱ Ρωμαῖοι. Πρῶτος κατὰ τὸν Φῆστον (Festus) ἐδήλωσε ταῦτα ὁ Ἔννιος, ἀλλὰ μέχρι τῶν Γράκχων ἐπεκράτει σάλος ὡς πρὸς τὴν γραφὴν τῶν διπλῶν, πρὸς δήλωσιν τῶν ὁποίων μετεχειρίζοντο καὶ σημεῖον ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ ἡμετέρου ψιλοῦ πνεύματος, τὸ ὀνομαζόμενον Sicilicus, λ. χ. Sabel'io=Sabellio κλ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Α') *Πηγαί.* Ἄμεσοι πηγαὶ ἐκτὸς τῶν Λατίνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων εἶναι: 1) αἱ λατινικαὶ ἐπιγραφαί, αἵτινες ἀπεθησαυρίσθησαν εἰς τὸ «Corpus Inscriptionum Latinarum, consilio et auctoritate Academiae litterarum regiae Borussicae editum» (βραχυγραφικῶς: CIL.) I—XV, Berolini 1863 κ. ἑξ. (τοῦ Α' τόμου καὶ β' ἔκδ.), ἀπάνθισμα τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ἡ συλλογὴ τοῦ *H. Dessau*, Inscriptiones Latinae selectae, I—III (Berolini 1892—1916); 2) οἱ λατινικοὶ κατάδεσμοι, τοὺς ὁποίους εὑρίσκει τις παρὰ *A. Audollent*, De fixionum tabellae (Paris 1904). Τὰς ἀρχαϊκὰς ἐπιγραφὰς εὑρίσκει ὁ βουλόμενος παρὰ *Ritschl*, Priscae latinitatis monumenta epigraphica (1862), *H. Jacobsohn*, Altitalische Inschriften (Bonn 1911), *E. Diehl*, Altitalische Inschriften[2] (Bonn 1911) καὶ *A. Ernout*, Recueil de textes latins archaiques (Paris 1916)· τὰς δὲ ἐμμέτρους ἐπιγραφὰς παρὰ *Fr. Bücheler*, Carmina latina epigraphica I — II (Leipzig 1895—1897) καὶ *Engström*, Carmina latina epigraphica (Gotenburg—Leipzig 1912). Δημωδεστέρας λατινικὰς ἐπιγραφὰς ἴδ. παρὰ *E. Diehl*, Vulgärlateinische Inschriften (Bonn 1910). Ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὴν λατινικὴν ἐπιγραφικὴν χρήσιμα εἶναι τὰ ἑξῆς: *J. Egbert*, Introduction to study of lat. inscriptions[2] (New-York 1908), *R. Cagnat*, Cours d'épigraphie latine[4] (Paris 1914) καὶ *L. Perret*, Inscriptions romaines; bibliographie pratique (Paris 1924). Ἔμμεσοι πηγαὶ πρὸς μελέτην τῆς Λατινικῆς εἶναι οἱ Λατῖνοι γραμματικοί, τοὺς ὁποίους εὑρίσκει τις παρὰ *H. Keil*, Grammatici Latini, I—VII (Lipsiae 1857—1923) καὶ *Funaioli*, Grammaticae Romanae fragmenta I (1907), οἱ Λατῖνοι γλωσσογράφοι, οὓς ἴδ. παρὰ *G. Goetz*, Corpus glossariorum Latinorum (1888 κ. ἑξ.), ἔτι δὲ αἱ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ἄλλας γλώσσας εἰσαχθεῖσαι λατινικαὶ λέξεις, ἴδ. *L. Hahn*, Rom und Romanismus im Griechisch-römischen Osten (Leipzig 1906), *A. Hemme*, Das latein. Sprachmaterial im Wortschatz der französischen, deutschen und englischen Sprache (Leipzig 1901) κλ. κλ. Ἀνθολογίαι μεσαιωνικῶν λατινικῶν κειμένων ἀξιόλογοι εἶναι αἱ ἑξῆς: *P. Alpers*, Mittellateinisches Lesebuch (Gotha 1924), *Ch. Beeson*, A primer of medieval latin. An anthology of prose and verse (Chicago 1925) καὶ *St. Gaselee*, An anthology of medieval latin (London 1925).

Β') *Ἐπιστημονικὰ βοηθήματα.* Διὰ τὴν συγκριτικὴν γραμματικὴν τῶν ἰαπετικῶν καθόλου γλωσσῶν ἄξια λόγου εἶναι τὰ ἑξῆς: *K. Brugmann-B. Delbrück*, Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen (Strassburg 1886—1900) (οἱ τρεῖς πρῶτοι τόμοι καὶ εἰς β' ἔκδ. 1897—1916). — *K. Brugmann*, Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen, I-III (Strassburg 1902—1914) (καὶ εἰς β' ἔκδ. ἄνευ οὐδεμιᾶς μεταβολῆς). *H. Hirt*, Indogermanische Grammatik, I-IV (Heidelberg 1927).—*A. Meillet*, Introduction à l' étude comparative des langues indoeuropéennes[5] (Paris 1922). Διὰ τὴν γραμματικὴν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἅμα καὶ τῆς Λατινικῆς ἄξια συστάσεως τὰ ἑξῆς: *Leo Meyer*, Vergleichende Grammatik der griechischen und lateinischen Sprache I-II (Berlin 1861—1865) (ὁ α' τόμος καὶ εἰς β' ἔκδ. 1882—1884).—*P. Giles-Hertel*, Vergleichende Grammatik der klassischen Sprachen (Leipzig 1896). *V. Henry*, Précis de grammaire comparée du grec et du latin[6] (Paris 1908).—*O. Riemann H. Gölzer*, Grammaire comparée du grec et du latin I-II (Paris 1897—1901). — *A. Meillet - G. Vendryes*, Traité de grammaire des langues classiques (Paris 1924).—*Γ. Χατζιδάκι*, Ακαδημεικὰ ἀναγνώσματα εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γραμματικὴν Α'—Β' (Ἀθῆναι 1924—1931).—Εἰδικῶς εἰς τὴν λατινικὴν γραμματικὴν ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: *R. Kühner-Fr. Holzweissig*, Ausführliche Grammatik der lateinischen Sprache[2]. τόμ. I (Φωνητικὴ καὶ μορφολογία κ.λ.) (Hannover 1912).—*Fr. Neue-C. Wagener*, Formenlehre der lateinischen Sprache[3], I-III (Leipzig 1892—190) (ἀπηρχαιωμένη ἤδη, ἀλλὰ πάντοτε χρήσιμος διὰ τὸ ὑλικόν της). — *W. Lindsay - H. Nohl*, Die lateinische Sprache, (Leipzig 1897).—*Fr. Stolz*, Historische Grammatik des Lateinischen (Leipzig 1894).—*G. Landgraf*, Historische Grammatik der lateinischen Sprache (Leipzig 1903).—*Fr. Sommer*, Handbuch der lateinischen Laut-und Formenlehre[2] (Heidelberg 1914) καὶ Kritische Erläterungen zur lateinischen Laut-und Formenlehre (Heidelberg 1914). — *A. Juret*, Manuel de phonétique latine (Paris 1921).—*Max. Niedermann*, Historische Lautlehre de Lateinischen[2] (Heidelberg 1925).—*A. Ernout*, Morphologie historique du latin[3] (Paris 1927). — *Fr. Stolz - M. Leumann*, Lateinische Grammatik[5] (ἐν *I. v. Müller*, Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft) (München 1924). — *Ernest Kiekers*, Historische lateinische Grammatik, (München 1930). Ὡς σύντομος εἰσαγωγὴ εἰς τὴν λατινικὴν γραμματικὴν ἄξιαι συστάσεως εἶναι αἱ ὑπὸ τοῦ *F. Skutsch* καὶ *O. Hoffmann* γραφεῖσαι εἰσαγωγαὶ εἰς τὰ λατινογερμανικὰ λεξικὰ τοῦ *Stowasser* καὶ τοῦ *Heinichen*. — Διὰ τὴν γραμματικὴν τῆς δημώδους Λατινικῆς: *H. Schuchardt*, Vokalismus des Vulgärlateins I-III (Leipzig 1866—1868). — *C. Grandgent*, An introduction to vulgar latin (Boston 1908).—*J. Hofmann*, Lateinische Umgangssprache (Heidelberg 1926).—*K. von Ettmayer*, Das Vulgärlatein (ἐν *Streitberg's* Geschichte der indogermanischen Sprachwissenschaft II, 1) (Strassburg 1916). Ἀνθολογίαν τῆς δημώδους Λατινικῆς εὑρίσκει ὁ βουλόμενος παρὰ *Fr. Slotty*, Chrestomathie des Vulgärlateins (ἐν *Lietzmann's* Kleine Texte ἀριθ. 62), (Bonn 1910).—Ἀξιόλογος εἰσαγωγὴ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν λατινικὴν φιλολογίαν εἶναι ἡ τοῦ *L. Traube*, Einleitung in die lateinische Philologie des Mittelalters herausgegeben von *P. Lehmann* (Vorlesungen und Abhandlungen II) (München 1911).—Διὰ τὴν συγκριτικὴν γραμματικὴν τῶν ρωμανικῶν γλωσσῶν (καὶ ἐπομένως καὶ διὰ τὴν γραμματικὴν τῆς δημώδους Λατινικῆς) εἶναι ἀξιοσύστατον τὸ θεμελιῶδες ἔργον τοῦ *W. Meyer-Lübke*, Grammatik der romanischen Sprachen I-IV (Leipzig 1890—1902). — *E. Bourciez*, Éléments de linguistique romane[2] (Paris 1913).—*L. Glédat*, Manuel de phonétique et de morphologie romanes (Paris 1925).—Διὰ τὴν λατινικὴν σύνταξιν: *A. Dräger*, Historische Syntax der lateinischen Sprache[2] I-II (Leipzig 1878—1881). — *C. Bennett*, Syntax of early latin I-II (Boston 1910—1914).—*Kühner-Stegmann*, Ausführliche Grammatik[2] II (Hannover 1914). — *J. Wackernagel*, Vorlesungen über Syntax I-II (Basel 1920—1924).—*F. Sommer*, Vergleichende Syntax der Schulsprachen[2] (Leipzig-Berlin 1921). — *A. Juret*, Système de syntaxe latine (Paris 1926).—*O. Riemann - A. Ernout*, Syntaxe latine d' après les principes de la grammaire historique[7] (Paris 1927). — *E. Löfstedt*, Syntactica I. (Lund 1928). - *J. Schmalz - J. Hofmann*, Lateinische Syntax und Stilistik[5] (München 1928). Ἱστορικὰ ἐγχειρίδια εἰς τὴν Λατινικὴν εἶναι τὰ ἑξῆς: *Fr. Skutsch*, Die lateinische Sprache (ἐν *Hinneberg's* Kultur der Gegenwart[3], Teil I, Abteil. VIII, σελ. 524—565).—*Fr. Stolz - A. Debrunner*, Geschichte der lateinischen Sprache[3] (Berlin — Leipzig) (Sammlung Göschen) 1922.—*P. Kretschmer*, Sprache (ἐν *Gercke-Norden*, Einleitung in die Altertumswissenschaft[3], B[6] I (Leipzig—Berlin 1923) σ. 552—564) —*A. Meillet*, Esquisse d'une histoire de la langue latine (Paris 1928) καὶ *J. Marouzeau*, Le latin[2] (Toulouse-Paris 1927) (σ. 163 κ. ἑξ.).—Περὶ τῶν ἐκ τῆς λατινικῆς δανείων τῆς λατινικῆς ἴδ. *O. Weise*, Die griechische Wörter im Latein (Leipzig 1882). — *Saalfeld*, Thesaurus italograecus (Wien, 1884) κ.λ.—Διὰ τὴν γραμματικὴν τῆς ὀσκικῆς καὶ ὀμβρικῆς διαλέκτου: *F. Bücheler*, Umbrica (Bonn 1883) — *R. Conway*, The italic dialects I-II (Cambridge 1897). — *R. von Planta*, Grammatik der oskisch-umbrischen Dialekte I-II (Strassburg 1892—1897), ἔργον θεμελιῶδες *C. D. Buch*, A grammar of oscan and umbrian (Boston 1904) καὶ ἐν γερμαν. μεταφράσει ὑπὸ *E. Prokosch*, Heidelberg 1905) καὶ Elementarbuch der oskisch-umbrischen Dialekte (Heidelberg 1905).—Ἄξιον πάντοτε ἀναγνώσεως καὶ τὸ τοῦ *Th. Mommsen*, Unteritel. Dialekte (Leipzig 1850).—Σύντομον περιγραφὴν τῆς ὀσκικῆς καὶ ὀμβρικῆς δύναταί τις νὰ εὕρῃ καὶ παρὰ *Σ. Βάσση*, Ρωμαϊκὴ Πολιτεία, (Ἀθῆναι 1903) σελ. 5 κ. ἑξ.—Πολυάριθμοι εἶναι αἱ εἰδικώτεραι πραγματεῖαι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς μερικώτερα ζητήματα καὶ φαινόμενα τῆς λατινικῆς φωνητικῆς, μορφολογίας, συντάξεως, τοῦ λεκτικοῦ θησαυροῦ τῆς Λατινικῆς κλπ. ἢ εἰς τὴν γλῶσσαν διαφόρων συγγραφέων ἢ εἰς τὴν Λατινικὴν ὡρισμένων ἐπαρχιῶν τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐκ τούτων ἀναγράφομεν τὰ ἑξῆς μόνον ἔργα: *O. Altenburg*, De sermone pedestri Italorum vetustissimo (Leipzig 1898).—*M. Brenous*, Études sur les hellénismes dans la syntaxe latine (Paris 1895).—*J. Colling*, Syntax der latein. Dichtersprache (Wien 1892).— *Lambert*, La grammaire latine selon les grammairiens latins (Paris 1908). — *A. Ernout*, Recherches sur l'emploi du passif latin à l'époque républicaine (Paris 1909) καὶ Les éléments dialectaux du vocabulaire latin (Paris 1909).—*J. Marouzeau* L'ordre des mots dans la phrase latine (Paris 1922).—*L. Job*, Le présent et ses dérivés dans la conjugaison latine (Paris 1893).— *H. Blase*, Geschichte des Plusquamperf. im Latein (Giessen 1894).—*M. Jeanneret*, La langue des tablettes d'exécration latines (Paris 1918). Διὰ τὴν προφορὰν τῆς Λατινικῆς ἄξια λόγου τὰ ἑξῆς βοηθήματα: *Corssen*, Uber Aussprache, Vokalismus und Betonung der lateinischen Sprache[2] (Leipzig 1868—1870).—*E. Seelmann*, Die Aussprache des Latein nach physiologisch-historischen Grundsätzen (Heilbronn 1885). — *A. Cornu*, The restored pronunciation of Greek and Latin[4] (Cambridge 1908).—*Θ. Καχριδῆ*, Προφορᾶς ἐπανόρθωσις (ἐν Ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος ΙΓ' (1916—1917) σ. 153 κ. ἑξ.).—Κάλλιστον χαρακτηρισμὸν τῆς Λατινικῆς ἴδ. παρὰ *O. Weise*, Χαρακτηρισμὸς τῆς λατινικῆς γλώσσης, κατὰ μετάφρασιν *Γ. Γρατσιάτου* (Ἀθῆναι 1917). — Περὶ τῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς δανείων τῶν Λατίνων ποιητῶν ἴδ. *L. Saalfeld*, De vocum graecarum apud latinos poetas usu (Breslau 1903).—Εἰς τὴν γλῶσσαν ὡρισμένων συγγραφέων ἀναφέρονται: *Hoppe*, Syntax und Stil des Tertullian (Leipzig 1903) —*W. Heraeus*, Die Sprache des Petron und die Glossen (1899). — *Gantrelle*, Grammaire et style de Tacite (Paris 1872).— *Lindsay*, Syntax of Plautus (Oxford 1907) κλ. κλ. —*O. Riemann*, Études sur la langue et la grammaire de Tite Live[2] (Paris 1885) κ.κλ. Εἰς τὴν ἐν Γαλατίᾳ, Ἱσπανίᾳ καὶ Ἀφρικῇ Λατινικὴν ἀναφέρονται αἱ πραγματεῖαι *J. Pirson*, La langue des inscriptions latines de la Gaule (Bruxelles 1901).— *A. Carnoy*, Le latin d'Espagne d'après les inscriptions[2] (Bruxelles 1906).—*J. Poulens* Syntaxe des inscriptions latines d'Afrique (Louvain 1912).—*E. Hoffmann*, De titulorum Africae latinorum sermone quaestiones morphologicae (Breslau 1913) —Περὶ τῶν κυρίων ὀνομάτων τῆς λατινικῆς γλώσσης ἴδ. *W. Schulze*, Zur Geschichte der latein. Eigennamen (Berlin 1904), ἔργον σπουδαιότατον.

Λεξικά: Ὁ λεξιλογικὸς θησαυρὸς τῆς λατινικῆς ἀπεθησαυρίσθη εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ *P. Στεφάνου* (Robert Estienne) ἐκδοθέντα (1531 — 1543) θησαυρὸν τῆς λατινικῆς γλώσσης (Thesaurus linguae latinae), εἰς τὸ μέγα λεξικὸν τοῦ *Forcellini-Corradini-Perin*, Totius latinitatis Lexikon, I—[illegible] καὶ δὴ εἰς τὸν «Thesaurum linguae latinae, editum auctoritate et consilio academiarum germanicarum κλπ.» (ἀπὸ τοῦ ἔτους 1900 κ. ἑξ.), πρὸς δὲ εἰς τὴν τοῦ *Fr. [illegible]* Epitomen Thesauri latini (ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912 κ. ἑξ.).—*Ch. Ducange*, Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis (1678). Τὸν λεξιλογικὸν θησαυρὸν τῶν λατινικῶν ἐπιγραφῶν εὑρίσκει τις παρὰ *Olcott* Thesaurus linguae latinae epigraphicae (Roma 1904) κ. ἑξ. —Ἐτυμολογικὰ λεξικά: *A. Walde*, Lateinisches etymologisches Wörterbuch (Heidelberg 1910) καὶ *F. Müller*, Altitalisches Wörterbuch (Göttingen 1926). Διὰ τὸ λεξιλόγιον τῆς δημώδους Λατινικῆς χρησιμώτατα: *G. Körting*, Lateinisch-romanisches Wörterbuch[8] (Paderborn 1907) καὶ *W. Meyer-Lübke*, Romanisches etymologisches Wörterbuch (Heidelberg 1911 κ. ἑξ.).—Πλήρη κατάλογον τῶν λατινικῶν λεξικῶν δύναταί τις νὰ εὕρῃ παρὰ *P. Rowald*, Repertorium lateinisch. Wörterverzeichnisse und Speziallexika (Leipzig 1914). — Παρ' ἡμῖν εὔχρηστα λατινοελληνικὰ λεξικὰ εἶναι τὰ τοῦ *Ἐρ. [illegible]*, *Κουμανούδη*, *Στ. Κουμανούδη*, *Χαρίση Πουλίου*, [illegible] *Τσακαλώτου*, πρόκειται δὲ νὰ ἐκδοθῇ καὶ νέον λατινοελληνικὸν λεξικὸν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ *Ἐ. Σκάσση*. Γραμματικαὶ δὲ στοιχειώδεις αἱ τοῦ *Εὐθυμ. Καστόρχη*, Ἐπίτομος λατινικὴ γραμματικὴ (μετὰ λατινικοῦ συντακτικοῦ) (Ἀθῆναι 1851), *Δ. Σεμιτέλου*, Λατινικὴ γραμματικὴ [illegible]

Digitized by Google

λημμένως ἐκδοθεῖσα) *Σπ. Σακελλαροπούλου*, Λατινικὴ γραμματικὴ (μετὰ λατινικοῦ συντακτικοῦ) (Ἀθῆναι 1913) καὶ ἡ τοῦ *Θεοφ. Κακριδῆ* (μετὰ λατινικοῦ ὡσαύτως συντακτικοῦ). Κάλλιστον καὶ ἀξιοσύστατον βοήθημα πρὸς διδασκαλίαν τῆς λατινικῆς (καὶ Ἑλληνικῆς) Γραμματικῆς καὶ πρὸ πάντων τῆς συντάξεως ἀποτελεῖ τὸ βιβλίον τοῦ *Ἰ. Χαντέλη*, Συμβολὴ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν. Α΄. Γραμματικὴ—Σύνταξις. Ἀθῆναι 1931. Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

— **Λατινικὴ** ***Ἐκκλησία***· βλ. λ. *καθολικισμός*.

— **Λατινικὴ** ***νομισματικὴ ἕνωσις***. Κατὰ τὸ 1803 ὁ Μιραμπὼ ἐν Γαλλίᾳ ὥρισεν ὡς νομισματικὴν μονάδα τὸ ἀργυροῦν φράγκον, βάρους 5 γραμμ. καὶ τίτλου 0,900, ὑποδιαιρούμενον εἰς 100 ἑκατοστά, καὶ τὴν σχέσιν τῆς τιμῆς τοῦ χρυσοῦ ὡς πρὸς τὸν ἄργυρον εἰς 1 : 15,5, ἤτοι ἓν χιλιόγραμμον χρυσοῦ ἰσοδύναμον πρὸς 15,5 χιλιόγραμμα ἀργύρου. Ἡ σχέσις αὕτη δὲν ὡρίσθη τυχαίως, ἀλλ' ἦτο ἡ τοῦ ἐμπορίου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ προϋπετίθετο ὅτι εἰς πᾶσαν ἀλλαγὴν τῆς σχέσεως θὰ ἐγίνετο ἀναχώνευσις τῶν νομισμάτων τοῦ ἑνὸς εἴδους, πρὸς ἀναγωγὴν τῆς σχέσεώς των εἰς τὴν ἑκάστοτε ἐμπορικὴν ἀναλογίαν τιμῶν, ὅπερ οὐδέποτε ἐγένετο. Τὴν ἀνωτέρω βάσιν ἐδέχθησαν μετ' ὀλίγον τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Ἰταλία καὶ ἐπὶ ταύτης ἔκοπτον τὰ ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ αὐτῶν νομίσματα. Ἅμα ὅμως τῇ ἀνακαλύψει τῶν χρυσωρυχείων ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ Καλιφορνίᾳ, ἤτοι μετὰ τὸ 1850, ὁ χρυσὸς ὑπετιμήθη ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τότε ἤρχισε τὸ ἑξῆς ἐμπόριον: ὅταν ἡ σχέσις τῶν τιμῶν των ἔφθασε π. χ. εἰς 1:15, ὁ ἔμπορος ἔδιδε νομίσματα ἀργυρᾶ βάρους 15 χιλιογρ. καὶ ἠγόραζεν 1 χιλιόγραμ. χρυσοῦ, ὅπερ παρέδιδεν εἰς τὸ νομισματοποιεῖον καὶ ἐλάμβανε νομίσματα χρυσᾶ, ἅτινα ἀντήλλασσε πρὸς νομίσματα ἀργυρᾶ βάρους 15,5 χιλιογραμ., κερδίζων οὕτως ἥμισυ χιλιόγραμμον ἀργύρου. Τὸ ἐμπόριον τοῦτο ἐγίνετο ἐν εὐρείᾳ κλίμακι, τὰ χρυσᾶ νομίσματα κατέκλυζον τὴν ἀγορὰν καὶ τὰ ἀργυρᾶ ἐξηφανίζοντο ἀπορροφώμενα παρὰ τῆς βιομηχανίας καὶ κυρίως παρὰ τῶν κρατῶν τῶν ἐχόντων ὡς κύριον νόμισμα τὸν ἄργυρον. Ταῦτα συνέβαινον ἐν Γαλλίᾳ, Βελγίῳ, Ἰταλίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ, ἥτις κατὰ τὸ 1850 ἐδέχθη τὸ γαλλικὸν νομισματικὸν σύστημα. Πρὸς περιστολὴν τῆς διαρροῆς ταύτης τοῦ ἀργύρου, ἢ ἔδει νὰ ἀναστείλωσι τὴν ἐλευθέραν νομισματοκοπὴν τοῦ χρυσοῦ, ἢ ἔδει νὰ ἐλαττώσωσι τὸν τίτλον τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων, ὅπως ἐπιφέρωσι τὴν ἰσοτιμίαν μεταξὺ τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομισμάτων, τὴν ἐκ τῆς ἀγοραίας σχέσεως τῶν τιμῶν προερχομένην. Πρώτη ἡ Ἑλβετία ἐμείωσε τὸν τίτλον τῶν ἀργυρῶν νομισμάτων αὐτῆς εἰς 0,800, εἶτα δὲ ἡ Γαλλία τῶν 1 καὶ 2 φράγκων εἰς 0,835· αἱ μειώσεις αὗται τῶν τίτλων ἦσαν μεγαλύτεραι τῆς πραγματικῶς ἀπαιτουμένης διὰ τὴν ἰσοτιμίαν, καὶ τοῦτο, ὅπως δημιουργηθῇ ῥεῦμα εἰσροῆς τοῦ ἀργύρου καὶ διαρροῆς τοῦ χρυσοῦ. Λόγῳ ὅμως τῆς ἀνίσου ταύτης μειώσεως τοῦ τίτλου ἀνωμαλία ἐπῆλθεν εἰς τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις τῶν ἐν λόγῳ τεσσάρων κρατῶν, ὅπου ἐξ ἴσου ἐκυκλοφόρουν τὰ νομίσματα τούτων, δι' ὃ καὶ ἡ Γαλλία ἐκάλεσεν εἰς συνδιάσκεψιν τὸ Βέλγιον, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἑλβετίαν, καὶ τῇ 23ῃ Δεκεμβρίου 1865 ἐγένετο ἡ Λατινικὴ Νομισματικὴ Ἕνωσις, εἰς ἣν εἰσῆλθε καὶ ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸ 1868, καίτοι ἀπὸ τοῦ 1867 διὰ τοῦ νόμου ΣΔ' εἶχε προσαρμόσει τὸ νομισματικὸν αὐτῆς σύστημα πρὸς τὸ τῆς Λ.Ν.Ε.

Κατὰ ταύτην ὡρίσθησαν ὡς κύρια μέταλλα ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος, ἤτοι τὸ διμεταλλικὸν σύστημα. Τὸ ἀργυροῦν φράγκον (ἑλλην. δραχμή, ἰταλ. λίρα), τίτλου 0,900 καὶ βάρους 5 γρμ., ἔμεινεν ὡς θεωρητικὴ μονάς, ἵνα οὕτως ὑφίσταται θεωρητικῶς ἡ σχέσις 1 : 15,5 μεταξὺ τιμῆς χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καὶ ἐδέχθησαν τὰ ἀργυρᾶ μόνον πεντάφραγκα εἰς τὸν τίτλον τοῦ 0,900 ὡς κύριον νόμισμα, τὰ δὲ ἀργυρᾶ φράγκα, δίφραγκα καὶ ὑποδιαιρέσεις τοῦ φράγκου εἰς τὸν τίτλον 0,835 ὡς κέρματα. Τὰ χρυσᾶ νομίσματα ὡρίσθη νὰ κοπῶσιν εἰς τὸν τίτλον τῶν 0,900 καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εἰκοσαφράγκου, ἔχοντος βάρος $\frac{20 \text{ φρ. } 5 \text{ γρ.}}{15{,}5}$ $=6{,}45161$ γραμ. Οὕτω συνεφωνήθη ὅπως κόπτωνται τοῦ λοιποῦ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κάτωθι πίνακος τὰ κύρια νομίσματα:

Εἶδος νομισμάτων		Βάρος		Τίτλος		Διάμετ. εἰς χιλ.
		Νομισ. εἰς γραμμ.	Ἀνοχὴ εἰς χιλ.	Νομ. εἰς χιλ.	Ἀνοχὴ εἰς χιλ.	
Φρ.	Δρ.					
Χρυσᾶ	100	32.25806	± 1	900	1	35
	50	16.12903				28
	20	6.45161	± 2			21
	10	3.22580				19
	5	1.61290	± 3			17
Ἀργυρᾶ	5	25.00000			2	37

Συνεφωνήθη δ' ὅπως τὰ συμβαλλόμενα μέρη δέχωνται ἄνευ διακρίσεως εἰς τὰ ταμεῖα αὐτῶν τὰ νομίσματα τοῦ ἄνω πίνακος, ἐκτὸς ἐκείνων, ὧν τὸ βάρος, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ὡς ἄνω ἀνοχῆς, μειώθη ἐκ τῆς λόγῳ τῆς χρήσεως φθορᾶς πλέον τοῦ 0,5% διὰ τὰ χρυσᾶ καὶ 1% διὰ τὰ ἀργυρᾶ πεντάδραχμα, ἢ τῶν ὁποίων αἱ ἔκτυποι ἀποτυπώσεις εἶχον ἐξαφανισθῆ.

Ὡς πρὸς τὰ ἀργυρᾶ κέρματα συνεφωνήθη νὰ κόπτωνται τοιαῦτα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἑξῆς πίνακος:

Εἶδος νομισμάτων		Βάρος		Τίτλος		Διάμετ. εἰς χιλ.
		Νόμισ. εἰς χρυσὸν	Ἀνοχὴ εἰς χιλ.	Νόμ. εἰς χιλ.	Ἀνοχὴ εἰς χιλ.	
Φρ.	Δρ.					
	2	10	5	835	3	27
	1	5				23
Ἀργυρᾶ	0 50	2,50	7			18
	0.20	1	10			16

Συνεφωνήθη δ' ὅπως: 1) Τὰ νομίσματα ταῦτα εἶναι δεκτὰ εἰς τὰς συναλλαγὰς μεταξὺ τῶν ἰδιωτῶν τῆς χώρας ἥτις τὰ ἐξέδωκε, μέχρι 50 δραχ. 2) Ἕκαστον κράτος νὰ μὴ δύναται νὰ ἐκδώσῃ τοιαῦτα πλέον τοῦ ποσοῦ 6 δρχ. κατὰ κάτοικον. 3) Τὸ κράτος, ὅπερ ἐξέδωκε νομίσματα τοιαῦτα, νὰ δέχηται ἀπεριορίστως ταῦτα εἰς τὰ ταμεῖά του, τὰ δὲ δημόσια ταμεῖα τῶν ἄλλων συμβαλλομένων κρατῶν μέχρις 100 χρ. δρχ. Ὡς πρὸς τὰ κέρματα ἐκ μὴ εὐγενῶν μετάλλων, ἕκαστον κράτος ἐκράτησε τὴν ἐλευθερίαν του.

Ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, ἡ Ἑλλὰς διὰ νόμου τοῦ ἔτους 1868 ἐδέχθη τὴν ἄνω σύμβασιν καὶ ὑπήχθη εἰς τὰς αὐτὰς διατάξεις. Ἀμέσως ὅμως μετὰ τὴν σύμβασιν ἤρξατο ἡ ὑποτίμησις τοῦ ἀργύρου, λόγῳ ἐξαντλήσεως τῶν χρυσωρυχείων Καλιφορνίας καὶ Αὐστραλίας καὶ λόγῳ ἀνακαλύψεως ἀργυρωρυχείων ἐν Νέᾳ Ἀμερικῇ καὶ ἡ ὁρισθεῖσα ἀναλογία 1 : 15,5 ἐγένετο 1 : 16 καὶ ἄνω. Ἤρχισε τότε τὸ ἐμπόριον νὰ κερδοσκοπῇ, ἀποσῦρον τὰ χρυσᾶ νομίσματα καὶ φέρον ἄργυρον πρὸς κοπὴν πενταφράγκων, ἅτινα ἀπέλαυον τῆς ἐλευθέρας νομισματοκοπῆς. Τὰ χρυσᾶ νομίσματα ἐξηφανίζοντο ἐκ τῆς κυκλοφορίας καὶ τὰ ἀργυρᾶ πεντάφραγκα ἐπλημμύρουν εἰς τὴν ἀγοράν. Ἡ Ἑλλάς, ἡ ἔχουσα ἴδιον νομισματοκοπεῖον, δὲν εἶχε πράγματι καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς νομισματοκοπῆς, ἡ Γαλλία ὅμως καὶ τὸ Βέλγιον ἔκοπτον νυχθημερόν. Κατὰ τὸ 1873 συνεφωνήθη καὶ ὡρίσθη εἰς ὡρισμένος ἀριθμὸς ἀργυρῶν πενταφράγκων, ἅτινα ἠδύνατο καθ' ἑκάστην ἡμέραν νὰ κόπτῃ ἕκαστον κράτος, ἀλλὰ τὸ κακὸν δὲν ἔπαυσε, δι' ὃ καὶ τὴν 5ην Νοεμβρίου 1878 ἀνενεώθησαν πᾶσαι αἱ διατάξεις τῆς συμβάσεως τοῦ 1865, ἤρθη ἡ ἐλευθέρα νομισματοκοπὴ προσωρινῶς διὰ τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῶν 5 φράγκων, ἐπιτραπείσης ταύτης μόνον διὰ τὴν ἀνανέωσιν τῶν ἐφθαρμένων τοιούτων, καὶ παρετάθη ἡ ἰσχὺς τῆς συμβάσεως μέχρι τοῦ 1886. Νέα κατὰ τὸ 1885 ἐγένετο συνδιάσκεψις καὶ τῇ 6ῃ Νοεμβρίου ἐγένετο συμφωνία, δι' ἧς ἀνενεώθησαν αἱ προηγούμεναι συμβάσεις, ἤρθη ὁριστικῶς ἡ ἐλευθερία νομισματοκοπῆ διὰ τὰ ἀργυρᾶ πεντάφραγκα καὶ συνεφωνήθη ἡ παράτασις τῆς νομισματικῆς ἑνώσεως μέχρι τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1891 καὶ ἡ πέραν τῆς ἡμερομηνίας ταύτης σιωπηρὰ παράτασις ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος μέχρι τῆς 1ης Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους, ὅπερ θὰ ἐπακολουθήσῃ τὴν καταγγελίαν ταύτης παρ' ἑνὸς τῶν συμβαλλομένων.

Κατὰ τὸ 1894, κατόπιν συμφωνίας, ἡ Ἰταλία ἀπέσυρε τῆς ἐν τοῖς λοιποῖς κράτεσι κυκλοφορίας τὰ ἀργυρᾶ αὐτῆς κέρματα, ἅτινα εἶχον φυγαδευθῆ ἐξ Ἰταλίας διὰ πληρωμὰς εἰς τὸ ἐξωτερικόν, καθ' ὅσον τὸ ἰταλικὸν συνάλλαγμα ἐπ' ἀρκετὸν προηγουμένως ἦτο ἐν ὑποτιμήσει. Τοῦ λοιποῦ τὰ ἰταλικὰ ἀργυρᾶ κέρματα δὲν ἐγίνοντο δεκτὰ εἰς τὰ λοιπὰ κράτη. Μετὰ τοῦτο ὅμως τὰ ὑπάρχοντα κέρματα δὲν ἐξήρκουν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀγορᾶς εἰς τὰ λοιπὰ κράτη, δι' ὃ καὶ διὰ νέας συμβάσεως, τὴν 29ην Ὀκτωβρίου 1897, ηὐξήσαν τὸ δικαίωμα κοπῆς ἀργυρῶν κερμάτων κατὰ 130 ἑκατομμύρια διὰ τὴν Γαλλίαν καὶ τὰς ἀποικίας, 6 διὰ τὸ Βέλγιον, 30 διὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ 3 διὰ τὴν Ἑλβετίαν. Διὰ τὴν Ἑλλάδα ἔμεινε καὶ πάλιν τὸ δικαίωμα τῶν 6 δραχμῶν κατὰ κάτοικον. Ὡρίσθη δ' ὅπως διὰ τὴν νέαν ταύτην κοπὴν χρησιμοποιηθῇ ἄργυρος ἐξ ἀναχωνεύσεως πενταφράγκων ἀποσυρομένων ἐκ τῆς κυκλοφορίας, ἐκτὸς διὰ ποσὸν 3 ἑκατομμυρίων φράγκων δι' ἕκαστον κράτος, ὅπερ ἠδύνατο νὰ κοπῇ ἐκ πλίνθων ἀργύρου. Τὴν 1ην Ὀκτωβρίου 1909 ηὐξήθη τὸ ποσὸν τῶν κερμάτων, ἅτινα ἕκαστον κράτος ἠδύνατο νὰ κόψῃ, ὁρισθὲν εἰς 16 φράγκα κατὰ κάτοικον καὶ ὡρίσθη ὅπως ταῦτα κοπῶσιν ἐκ τοῦ ἀργύρου ἀποσυρομένων πενταφράγκων.

Κατὰ τὸ 1910 ἡ Ἑλλάς, ἐπωφεληθεῖσα τοῦ ὑγιοῦς τότε συναλλάγματός της ἀπέσυρεν ἐκ τῆς κυκλοφορίας τὰ ἀργυρᾶ κέρματα, καὶ ἔκτοτε τὰ ἀργυρᾶ ἑλληνικὰ κέρματα δὲν εἶχον κυκλοφορίαν εἰς τὰ λοιπὰ κράτη. Ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1921 ἡ Ἑλβετία δὲν δέχεται εἰς κυκλοφορίαν τὰ ἀργυρᾶ κέρματα Γαλλίας καὶ Βελγίου.

Ἡ σύμβασις καταγγελθεῖσα παρὰ τοῦ Βελγίου τῷ 1926, συνεπῶς ἔπαυσεν ἰσχύουσα ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1927. Τὸ σύστημα τῆς Λ. Ν. Ε. ἐγκατέλειψαν τὰ κράτη Γαλλία, Ἰταλία, Ἑλλὰς καὶ Βέλγιον, σταθεροποιήσαντα τὰ νομίσματά των τῷ 1928. Τοῦτο τηρεῖ ἐν ἰσχύϊ ἡ Ἑλβετία καὶ τὰ ἑξῆς λοιπὰ κράτη: Σερβία, Ἰσπανία, Ἀλβανία, Βενεζουέλα καὶ Λεττονία.

Ἡ εἰς τὸ ἄρτιον σχέσις τῆς μονάδος της Λ. Ν. Ε. εἶναι 1 £=25,22 χρ. φρ. Λ. Ν. Ε.—1 $=5,18 χρ. φρ. Λ. Ν. Ε.—1 χρ. φρ. Λ. Ν. Ε.=14,868 νέας χρ. δρ. ΤΡ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

— **Λατινικὴ** ***ὁδὸς*** (Via Latina) / *Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Μία τῶν ὁδῶν τῶν προαστείων τῆς ἀρχαίας Ῥώμης. Εὑρίσκετο εἰς τὴν δωδεκάτην περιοχὴν (XII Regionem) καὶ ἀπετέλει τρόπον τινὰ μίαν προέκτασιν τῆς Ἀππίας ὁδοῦ (Via Appia), ἥτις ὀλίγον μετὰ τὰς θέρμας τοῦ Ἀντωνίνου (Thermae Antoninianae) ἐλάμβανε τὴν πρὸς Ν. κατεύθυνσιν, ἐνῷ ἡ Λατινικὴ ὁδὸς (Via Latina) κατηυθύνετο ΝΑ. διὰ τῆς Λατινικῆς πύλης (Porta Latina). Χ.Κ.Κ.

— **Λατινικὴ** ***φιλολογία***. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐπιστήμη, ἡ ὁποία ἀσχολεῖται μὲ τὰ λογοτεχνικὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα εἶναι γραμμένα εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν· διαιρεῖται δὲ ἡ λατινικὴ λογοτεχνία (litterae latinae) εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους: α') τὴν ἀρχαίαν, β') τὴν μεσαιωνικὴν καὶ γ') τὴν νεωτέραν.

Προβαθμίδες τῆς ρωμαϊκῆς λογοτεχνίας. Ἡ ἀρχαία λατινικὴ λογοτεχνία περιλαμβάνει ἅπαντα τὰ γραπτὰ μνημεῖα τοῦ τε ποιητικοῦ καὶ πεζοῦ λόγου ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς μέχρι τῶν χρόνων τῆς τελευταίας ἀναλαμπῆς τοῦ ἀρχαίου πνεύματος (753 π. Χ.—524 μ. Χ.). Ἡ προγραμματειακὴ περίοδος τῆς ἱστορίας τῆς λατινικῆς λογοτεχνίας καλύπτεται ὑπὸ σκότους καὶ μόνον ὡς οἰκτρὰ λείψανα περιῆλθον μέχρις ἡμῶν: 1) ἐλάχιστα carmina, ἅτινα ᾔδοντο ὑπὸ τῶν ἱερέων (Salii καὶ Fratres arvales) κατὰ τὴν λατρείαν τῶν θεῶν, συνοδευόμενα ὑπὸ χοροῦ (carmen saliare, carmen arvale), 2) σκωπτικοί τινες στίχοι, φεσεννῖνοι (versus fescennini), οἱ ὁποῖοι, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Festus, ἐψάλλοντο κατὰ τὰς γαμηλίους τελετάς, ἦσαν πολὺ λαϊκοὶ καὶ εἶχον τὸν χαρακτῆρα τῶν γεφυρισμῶν τῶν Ἀθηνῶν, 3) ἡ μαρτυρία περὶ τῶν carmina de clarorum virorum laudibus εἰς τὸ ἀπολεσθὲν βιβλίον τοῦ Κάτωνος «Origines», τὰ ὁποῖα ἦσαν ᾄσματα ᾀδόμενα ὑπὸ τῶν δαιτυμόνων κατὰ τὰς ἑστιάσεις εἰς πολὺ ἀρχαιοτέραν τοῦ Κάτωνος ἐποχὴν (*Cic.* Brut. 75) καὶ τέλος 4) ἐπίσης μαρτυρία περὶ τῶν Neniae (=μοιρολόγια), ἤτοι εἴδους ᾀσμάτων ᾀδομένων ὑπὸ γυναικῶν ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσι, τὰ ὁποῖα εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους ἐξειλίχθησαν εἰς ἁπλᾶ ᾄσματα, ᾀδόμενα κατὰ τὰς κηδείας (funera). Πάντα ταῦτα, καὶ ἰδίως ἡ προσευχὴ (carmen), ἀνήκουν εἰς τὸν ρυθμικὸν πεζὸν λόγον, ὅστις παρὰ τοῖς ἰταλικοῖς λαοῖς εὑρίσκεται μεταξὺ ποιήσεως καὶ πεζοῦ λόγου, διότι ὁ προσευχόμενος ὁμιλεῖ ἀργότερον καὶ πανηγυρικώτερον τοῦ συνήθους. Τοῦ ρυθμικοῦ τούτου πεζοῦ λόγου τὸ ἐξωτερικὸν ἔνδυμα ὑπῆρξεν ὁ numerus Saturnius, ἤτοι ὁ κρόνιος ρυθμός. Τὸ ὅτι ἡ ρυθμικὴ κίνησις τοῦ λόγου καὶ ἡ φωνητικὴ χάρις τῶν λέξεων ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν εὐχαριστοῦν τὴν ποιήσει τοὺς Ρωμαίους, καταφαίνεται ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς χρήσεως τοῦ σχήματος τῆς παρηχήσεως (alliteratio), τοῦ ὁμοιοτελεύτου, τοῦ ἰσοκώλου καὶ τῆς ἀτελευτήτου πολλάκις παραθέσεως συνωνύμων. Τὸ ἀκουστικὸν αἴσθημα λοιπὸν ἔπαιξε σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν ρωμαϊκὴν λογοτεχνίαν· πολὺ δὲ ὀλίγοι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἠσχολήθησαν μὲ τὰ ὑψηλότερα καὶ σοβαρώτερα προβλήματα τῆς λογοτεχνίας, ὅπως π. χ. οἱ Ρωμαῖοι πολῖται τοῦ κύκλου τῶν Σκιπιώνων.

Τὸ ἀρχαιότατον μνημεῖον τοῦ πεζοῦ λατινικοῦ λόγου εἶναι ἡ εἰς Πραίνεστον εὑρεθεῖσα ἐπιγραφὴ καὶ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Duenos. Ὅμοιαι ἐπιγραφαὶ εὑρέθησαν κατόπιν εἰς τὸ forum· τοιαῦται δὲ περίπου ἦσαν καὶ αἱ leges XII tabulatum (=Δωδεκάδελτος), ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῶν ἐλαχίστων λειψάνων τῶν μέχρις ἡμῶν περιελθόντων. Ἡ «Δωδεκάδελτος» (451—450 π. Χ.) εἶναι τὸ πρῶτον ρωμαϊκὸν διδακτικὸν βιβλίον, γραμμένον ἐπὶ δώδεκα χαλκίνων δέλτων, τὸ ὁποῖον ἕκαστος ἠδύνατο ν' ἀντιγράψῃ πρὸς χρῆσίν του. Εἶναι συντεταγμένον εἰς τὸ ἁπλοῦν ἀρχαϊκὸν ρωμαϊκὸν ὕφος καὶ ἀπετέλει τὴν ἀρχὴν τῆς νομικῆς ἐπιστήμης ἐν γένει. Μετὰ ταῦτα, ἡ πρώτη ἐξέχουσα φυσιογνωμία εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ρωμαϊκῶν γραμμάτων εἶναι ὁ Appius Claudius Caecus, ὕπατος τοῦ 307 π. Χ., διότι εἶναι ὁ πρῶτος πρὸ τοῦ Κάτωνος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου κυρίως ἀρχίζει ἡ ἱστορία τοῦ ρωμαϊκοῦ πεζοῦ λόγου, ὅστις ἐδημοσίευσεν ἕνα ἐκφωνηθέντα λόγον του τῷ 279 π. Χ.

Λογοτεχνία τῶν χρόνων τῆς ἐλευθέρας πολιτείας (250—100 π. Χ.). Ὡς ἀρχηγέτης τῆς λατινικῆς λογοτεχνίας θεωρεῖται ὁ ἐκ Τάραντος ἀπελεύθερος Ἕλλην ποιητὴς L. Livius Andronicus (240—207 π. Χ.), ὅστις, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς συναδέλφους του τῆς Ἑλλάδος, ἠσχολήθη εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ εἴδη τοῦ λόγου: ἔπος, λυρικὴν ποίησιν, τραγῳδίαν καὶ κωμῳδίαν. Τὸ σπουδαιότερον του ἔργον εἶναι ἡ μετάφρασις τῆς «Ὀδυσσείας» τοῦ Ὁμήρου εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κρόνιον μέτρον. Δὲν πρέπει δὲ νὰ θεωρῆται ἁπλοῦς μεταφραστὴς ὁ Λίβιος, ἀλλ' ἐπινοητὴς (inventor) τῆς λογοτεχνίας τῶν μεταφράσεων ἐν γένει εἰς τὴν γραμμα-

Digitized by Google

τεῖαν τῶν λαῶν τῆς Δύσεως· διὰ τοῦτο καὶ ἡ σημασία αὐτοῦ εἶναι μεγίστη διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐσκέφθησαν νὰ μεταφράσουν τὰ λογοτεχνήματα τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, διότι ἦσαν κατώτερα τῶν ὅσων αὐτοὶ ἠδύναντο νὰ παραγάγουν πρωτοτύπως, ἐνῷ οἱ Λατῖνοι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατενόησαν τὴν μεγίστην ἀξίαν τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας καὶ εὐχαρίστως ἐγένοντο σκλάβοι αὐτῆς, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐδέχθησαν νὰ ἐξελληνισθοῦν. Εἰς τοῦτο ἀντέστησαν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος λαός. Προσεπάθησαν ὅμως διὰ τῆς μεταφράσεως εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν τῶν ἑλληνικῶν ἀριστουργημάτων ν' ἀφομοιώσουν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμόν, παράγοντες δι' ἐπεξεργασίας νέαν ἐντελῶς ἑνότητα μὲ ζωηρὰν τὴν σφραγῖδα τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος. Εἰς τὸ γεγονὸς δὲ τῆς ἰσχυρᾶς ταύτης ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας ὀφείλεται ἡ μὴ ὀργανικὴ ἐξέλιξις τῆς ρωμαϊκῆς γραμματείας ἀπὸ τῶν καθαρῶς ρωμαϊκῶν στοιχείων της (λαϊκὰ θρησκευτικά, ἡρωϊκά, σκωπτικὰ καὶ θρηνώδη ᾄσματα). Οὐδεὶς λαὸς τῆς γῆς, ἐκτὸς τοῦ ρωμαϊκοῦ, ἔδειξε τὴν ἐξαιρετικὴν ταύτην δύναμιν νὰ προσαρμόζηται πρὸς τὰς σκέψεις καὶ τὸ πνεῦμα ξένων λαῶν· διὰ τοῦτο δικαίως θεωρεῖται ὁ πρῶτος ἀνθρωπιστικὸς λαὸς τοῦ κόσμου.

Μετὰ τὸν Λίβιον Ἀνδρόνικον δροῦν εἰς τὴν Ῥώμην σπουδαῖοι τραγῳδοποιοὶ καὶ κωμῳδιογράφοι ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ἰταλίας: ὁ Naevius (235—204 π. Χ.) ἐκ Καμπανίας, ὁ Plautus (204—184 ἐν τῇ δράσει του) ἀπὸ τὴν ὀμβρικὴν πόλιν Σάρσιναν, ὅστις εἶναι ὁ πρῶτος Ῥωμαῖος ποιητής, ὁ ὁποῖος ἀφωσιώθη καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς ἓν μόνον λογοτεχνικὸν εἶδος, τὴν κωμῳδίαν, ὁ Caecilius (195—168 π. Χ.) ἀπὸ τὴν Γαλατίαν, ὁ Terentius ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν (185—159 π. Χ.) καὶ ὁ Ennius (239—169 π. Χ.) καὶ ὁ ἀνεψιός του Pacuvius (220 π. Χ.) ἐκ Καλαβρίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Naevius ἡ ρωμαϊκὴ ἀστυνομία εἶχεν ἀπαγορεύσει τὴν ἀττικὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου, καὶ τοῦτο συνετέλεσεν εἰς τὴν ταχεῖαν καταστροφὴν τῆς φιλελευθέρας ποιητικῆς φύσεως τοῦ Naevius. Ὁ Πλαῦτος καθιστᾷ ἀθάνατον τὸ εἶδος τῆς παλλιάτας καὶ μορφώνει ὡς καλλιτέχνης τὴν ὁμιλουμένην λατινικὴν γλῶσσαν. Ὁ Ἔννιος διὰ τοῦ ἔπους αὐτοῦ «Annales» γίνεται ὁ ἐθνικὸς τῶν Ρωμαίων ποιητὴς καὶ εἰσάγει πρῶτος αὐτὸς τὸ δακτυλικὸν ἑξάμετρον εἰς τὴν Ῥώμην ἀντὶ τοῦ μέχρι τοῦδε ὑπάρχοντος προσῳδιακοῦ κρονίου στίχου. Τὰ ἔργα του εἶναι συντεταγμένα εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ ἀρχαΐζουσαν λατινικὴν γλῶσσαν.

Ὁ πεζὸς λόγος εἰς τὴν λατινικὴν λογοτεχνίαν ἤργησε ν' ἀναφανῇ. Πρόδρομος δὲ καὶ αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Ἔννιος, ὅστις ὑπὸ τύπον λογοτεχνικὸν μετέφερεν εἰς τὸν πεζὸν λατινικὸν λόγον τὴν «Ἱερὰν ἀναγραφὴν» τοῦ Εὐημέρου, ἥτις ἦτο πολὺ συνήθης κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχήν. Ὁ κυρίως ὅμως ἱδρυτὴς τοῦ πεζοῦ λατινικοῦ λόγου εἶναι ὁ θανάσιμος ἐχθρὸς τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐν Ῥώμῃ M. Porcius Cato (234—149 π. Χ.), ὅστις ἔγραψεν ἱστορίαν τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ, διὰ ν' ἀντιδράσῃ κατὰ τοῦ Fabius Pictor, ὁ ὁποῖος εἶχε γράψει «Ρωμαϊκὰς ἱστορίας» εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Σπουδαῖον χαρακτηριστικὸν τῆς ἱστορίας του ταύτης εἶναι, ὅτι ἀναφέρει τὰ γεγονότα ἄνευ ὀνομαστικῆς μνείας τῶν δρασάντων προσώπων (sine nominibus res notavit). Ὁ Κάτων ἔγραφεν ὅπως ὡμίλει. Μετ' αὐτὸν ἀναφαίνονται πολλοὶ γράψαντες χρονογραφίας, ἀλλ' ὅλοι ἦσαν ἀνάξιοι λόγου Μόνον ὁ Ἕλλην Πολύβιος ὁ Μεγαλοπολίτης (205—125 π. Χ.) ἀνύψωσε πάλιν τὴν ἱστορίαν καὶ οὕτως ἐτέθη ὡς τηλαυγὲς πρόσωπον ὑπὸ τοῦ Λατίνου ἱστορικοῦ Coelius Antipater (130 π. Χ.), ὅστις διὰ τῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀννιβιακοῦ πολέμου ἀποτελεῖ τὸν μεγαλύτερον ἀντιπρόσωπον τοῦ ρωμαϊκοῦ πεζοῦ λόγου μεταξὺ τοῦ Κάτωνος καὶ Κικέρωνος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (131—102 π. Χ.) δρᾷ καὶ ὁ εὑρετὴς ἑνὸς καθαρῶς ρωμαϊκοῦ λογοτεχνικοῦ εἴδους, ὅπως λέγει ὁ Κουϊντιλιανός, τουτέστι τῆς σατίρας (satura), ὁ C. Lucilius. Ἡ ἰσχυρὰ ποιητικὴ φυσιογνωμία τοῦ Λουκιλίου διεμόρφωσε τὴν σάτιραν ἀπὸ ἀνάμεικτον ποίημα, ὅπως ἀναφαίνεται κατ' ἀρχὰς παρ' Ἐννίῳ, εἰς carmen maledicum μὲ τὴν ἀβίαστον γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων τοῦ κύκλου τῆς συναναστροφῆς του. Ἡ σάτιρα τοῦ Λουκιλίου καὶ τὸ ἐθνικὸν τοῦ Ἐννίου ἔπος εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κατέστησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους συνειδητὸν τὸ αἴσθημα τῆς ὑπάρξεως ρωμαϊκῆς καθαρῶς λογοτεχνίας. Αἱ τάσεις τοῦ Λουκιλίου κατεπολεμοῦντο ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ L. Accius (170—85 π. Χ.), ὅστις διέπρεψε καὶ ὡς Ρωμαῖος φιλόλογος μὲ τὰ «Διδασκαλικὰ» του καὶ ὡς πρῶτος χειριστὴς τοῦ ἀναμείκτου λογοτεχνικοῦ εἴδους ἐκ ποιητικοῦ καὶ πεζοῦ λόγου. Σύγχρονος αὐτοῦ ἦτο ὁ Afranius, ὁ μέγιστος τεχνίτης τῆς comoedia togata Τότε ἐδημιουργήθη καὶ ἡ πρώτη σοβαρὰ φιλολογικὴ κίνησις ἐν Ῥώμῃ, τῆς ὁποίας πάλιν Ἕλληνες ὑπῆρξαν οἱ δημιουργοὶ (Κράτης ὁ Μαλλώτας 160 π. Χ.) καὶ ἤκμασεν ἡ ἔξοχος φιλολογικὴ διάνοια τῶν χρόνων τῆς ἐλευθέρας πολιτείας L. Aelius Stilo Praeconinus, ὅστις ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν διαπρεπέστατον γραμματικὸν Διονύσιον τὸν Θρᾷκα καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ πλέον μορφωμένος ἀνὴρ τῆς Ῥώμης. Ὑπεμνημάτισε τὴν δωδεκάδελτον καὶ ἦτο ὁ μεγαλύτερος θαυμαστὴς τοῦ Πλαύτου.

Ἡ λογοτεχνία τῶν χρόνων Σύλλα καὶ Καίσαρος (100—31 π. Χ.). Ὁ πολιτισμὸς τῶν χρόνων τοῦ Σύλλα καὶ Καίσαρος ἐξελατίνισε τὴν Δύσιν καὶ συνεπλήρωσε τὴν πνευματικὴν κατάκτησιν τῶν βαρβάρων λαῶν. Δύο εἶναι αἱ δεσπόζουσαι ἀντιπροσωπευτικαὶ τοῦ ποιητικοῦ καὶ πεζοῦ λόγου φυσιογνωμίαι τῆς περιόδου ταύτης, ἡ τοῦ Carus Lucretius (98—55 π. Χ.) καὶ τοῦ Cicero (106—43 π. Χ.). Ὁ πρῶτος διὰ τοῦ περιφήμου ἐπικουρείου φιλοσοφίας θρησκευτικοῦ ἔπους του «De rerum natura» (=Περὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων) ἀπετέλεσε τὴν ἰσχυρὰν τότε ἀντίδρασιν τρόπον τινὰ κατὰ τοῦ κύκλου τῶν «νεωτέρων» καλουμένων ποιητῶν, τῶν cantores Euphorionis, ὅπως τοὺς ἀπεκάλει ὁ Κικέρων, ὧν ἡγεῖτο ὁ μέγιστος τῶν λυρικῶν ποιητῶν τῆς Ῥώμης P. Valerius Catullus Πρότυπον αὐτῶν ἦσαν τὰ ἑλληνικὰ ποιήματα τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων καὶ πρὸ πάντων ὁ Καλλίμαχος. Ὁ Κικέρων διεμόρφωσε τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Διὰ τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν τὰ ἔργα τοῦ Κικέρωνος εἶναι ἀνεκτίμητα, διότι δι' αὐτῶν γνωρίζομεν τὴν ἑλληνιστικὴν φιλοσοφίαν, ὅπως διὰ τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου λαμβάνομεν γνῶσιν τῆς νέας κωμῳδίας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κικέρων εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις ἀνύψωσε τοὺς πολιτικοὺς λόγους (πρώτην δημοσίευσιν τῶν ὁποίων εἶχε κάμει ὁ ῥήτωρ Λικίνιος Κράσσος) καὶ τὴν ἐπιστολὴν εἰς λογοτεχνικὸν εἶδος. Παρὰ τὸν Κικέρωνα διακρίνονται ὁ πνευματώδης Καῖσαρ (100—44 π. Χ.) ὡς ἱστοριογράφος, διὰ τῆς διαυγεστάτης λατινικῆς του γλώσσης, καὶ ὁ Θουκυδίδης τῶν Ρωμαίων Sallustius (86—36 π. Χ.), ὅστις διὰ τῆς μεγάλης αὐστηρότητος τοῦ ἤθους του ἐπέδρασε καὶ εἰς τὴν γραφομένην λατινικὴν γλῶσσαν, δώσας εἰς αὐτὴν χροιὰν ἀρχαϊκωτέραν Αὐτῆς τῆς γλώσσης ὀπαδὸς ἔπειτα ἔγινεν ὁ Tacitus. Τότε ἀκμάζει καὶ ὁ περίφημος Ρωμαῖος ἐπιστήμων φιλόλογος M. Terentius Varro (116—27 π. Χ.), μαθητὴς τοῦ Aelius Stilo, ὅστις ἠσχολήθη σοβαρῶς εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἀρχαιολογίαν. Ἐπὶ τῶν συγγραμμάτων του, ὅπως καὶ ἐπὶ ὅλης τῆς συγγραφικῆς παραγωγῆς τῆς περιόδου ταύτης, εἶχε μεγίστην ἐπίδρασιν ὁ φιλόσοφος τῆς ἑλληνιστικῆς περιόδου Ποσειδώνιος. Μετὰ ταῦτα ἀκολουθεῖ ὁ αἰὼν τοῦ Αὐγούστου (Augustum saeculum).

Αἰὼν τοῦ Αὐγούστου (43 π. Χ. — 14 μ. Χ.). Ὁ αἰὼν οὗτος ὠνομάσθη, δικαίως, αἰὼν τοῦ Αὐγούστου, διότι αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ ἐμψυχωτὴς καὶ ἡγέτης τῆς λογοτεχνικῆς κινήσεως τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ὁ Αὔγουστος διὰ τῆς ὑπερβολικῆς ἀγάπης του πρὸς τοὺς mores majorum κατέστησε τὸ κράτος του πραγματικὸν ρωμαϊκὸν imperium καὶ τὸ ἀπηθανάτισε διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ποιήσεως, τῆς ὁποίας τὴν ἀξίαν ἐγνώριζεν ὀρθῶς νὰ ἐκτιμᾷ. Ὁ Ὁράτιος καὶ ὁ Βιργίλιος, οἱ δύο ἐνθουσιώδεις φορεῖς τῆς δόξης τοῦ Αὐγούστου, ἔδωκαν νέαν πνοὴν εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ νέου ρωμαϊκοῦ κόσμου τοῦ Ὀκταβιανοῦ. Κατὰ τὸν Horatium (65—8 π. Χ.), ἡ ἀρχαιοτέρα ρωμαϊκὴ ποίησις ἐστερεῖτο μορφικῆς τελειότητος· διὰ τοῦτο ἀνέλαβεν αὐτὸς τὴν ἀνακαίνισιν διὰ τοῦ ἐκρωμαϊσμοῦ τῆς λυρικῆς ποιήσεως τοῦ Ἀλκαίου καὶ τῆς Σαπφοῦς. Ὁ Virgilius (70—19 π. Χ.) διὰ τῆς «Αἰνειάδος» του κατέστη ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητής, ὁ Ὅμηρος τῶν Ρωμαίων καὶ πρὸς τούτοις ὁ ἀνακαλέσας εἰς τὴν ζωὴν νέα εἴδη ποιήσεως· διότι ἡ νεωτέρα βουκολικὴ ποίησις, καθὼς καὶ ἡ διδακτική, ἔχουν τὴν ἀρχήν των μὲν εἰς τὰ «Βουκολικὰ» τοῦ Βιργιλίου, ἡ δὲ εἰς τὰ «Γεωργικά». Ἡ «Αἰνειὰς» δ' αὐτοῦ ἐνέπνευσε τελείως διάφορα τὸ περιεχόμενον ἔπη, ὡς τὸ γερμανικὸν ἐθνικὸν ἔπος καὶ τὸν «Ἀπολεσθέντα παράδεισον» τοῦ Μίλτωνος, καὶ ἐνεθουσίασε ποιητὰς μεγάλους, ὡς τὸν Βολταῖρον, Δάντην καὶ Πετράρχην.

Τότε εὑρίσκει καὶ ἡ ρωμαϊκὴ ἐλεγεία, τῆς ὁποίας ἐπινοητὴς εἶναι ὁ Cornelius Gallus (ἔτος γεννήσεως 69 π. Χ. περίπου), τοὺς μεγάλους της ἀντιπροσώπους Προπέρτιον, Τίβουλλον καὶ Ὀβίδιον, οἱ ὁποῖοι ἔχοντες ὡς πυρῆνα τῆς ποιήσεώς των τὸν ἀτομικόν των ἔρωτα, ἀπεκάλυψαν αὐτοὶ τὸ πρῶτον νέον πλούσιον ἔδαφος συναισθηματικότητος διὰ τὴν ρωμαϊκὴν καὶ ὅλην τὴν ποίησιν ἐν γένει.

Ἡ ὑποκειμενικὴ δὲ ἐρωτικὴ αὕτη ἐλεγεία, ἡ ὁποία ἐξειλίχθη συγχρόνως μὲ τὸ ἐπύλλιον καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ ἐπιγράμματος, ὅπως πολλοὶ νομίζουν, δὲν ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον εἶδος ποιητικόν, ἀλλ' ἡ ὑπερβολικὴ χρῆσις τοῦ ὑποκειμενικοῦ ἐρωτικοῦ στοιχείου ἔχει τὴν ἀρχήν του εἰς καθαρῶς ψυχολογικοὺς λόγους. Ὁ Τίβουλλος διὰ τῆς ἐλεγείας του ἔδωκεν ὕφος εἰς τὸ πάθος, ὁ Προπέρτιος, ὡς μεγαλύτερον ποιητικὸν τάλαντον, εἶναι ὁ περισσότερον τῇ ἀλεξανδρινῇ ἐλεγείᾳ προσκείμενος, ὁ δὲ εὐφυέστατος Ὀβίδιος εἰσήγαγεν εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὸν μετέπειτα πεζὸν λόγον ἀκόμη τὸ ρητορικὸν ὕφος, ὡς ἄριστος μαθητὴς τῶν ρητορικῶν σχολῶν τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου. Ἀλλὰ καὶ ὁ πεζὸς λόγος τοῦ χρυσοῦ τούτου αἰῶνος ἀντεπροσωπεύθη ἐπαξίως διὰ τοῦ μεγίστου κύρους ἱστορικοῦ Titus Livius (59 π. Χ.—17 μ. Χ.), ὅστις διὰ τῶν 142 βιβλίων τοῦ ἔργου του «Ab urbe condita» διεμόρφωσε τὴν ἱστορίαν, ὅπως ὁ Βιργίλιος τὸ ἔπος διὰ τῆς «Αἰνειάδος», καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν σημερινὸν ἱστορικὸν ἓν ἀξιόπιστον μνημεῖον τῶν τάσεων τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Αὐγούστου. Τότε διακρίνεται καὶ ὁ Vitruvius διὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ «De architectura» (=Περὶ ἀρχιτεκτονικῆς).

Ἐποχὴ τῶν αὐτοκρατόρων (14 μ. Χ.—600 μ. Χ.). Μετὰ ταῦτα ἡ ποίησις τῆς πρώτης περιόδου τῶν χρόνων τῶν αὐτοκρατόρων, παρ' ὅλην τὴν προσπάθειάν της πρὸς μίμησιν, δὲν κατώρθωσε νὰ φθάσῃ τὴν τελειότητα τῆς ποιήσεως τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος. Τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ποιήσεως τῶν χρόνων αὐτῶν εἶναι ἡ ρητορικὴ τέχνη. Ἐὰν ἐξαιρέσῃ κανεὶς τὸ ἀστρολογικὸν ἔργον τοῦ Manilius, τότε βλέπει ὅτι οὐδεὶς ἄξιος λόγου ποιητὴς ἀνεφάνη μεταξὺ Ὀβιδίου καὶ Σενέκα. Ἡ ἐπιβλητικωτέρα ποιητικὴ μορφὴ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ὁ L. Annaeus Seneca (4 π. Χ.—65 μ. Χ.), ὁ ὁποῖος διὰ τῶν σπουδαιοτάτων του τραγῳδιῶν, αἵτινες τὰ μέγιστα ἐπέδρασαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς ἰταλικῆς καὶ ἀγγλικῆς δραματικῆς ποιήσεως τῆς Ἀναγεννήσεως, ἐσυνέχισε τὴν ρητορικὴν τραγῳδίαν (tragoedia rhetorica) τοῦ Ὀβιδίου, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ἦθος ἀντικατέστησε τὸ ἰσχυρὸν πάθος. Οἱ χαρακτῆρες τῶν προσώπων του, διαπεπλασμένοι κατὰ τελείως πρωτότυπον τεχνικήν, συνεκίνησαν ἔστω καὶ διὰ μόνης τῆς ἀπαγγελίας ἢ ἀναγνώσεως γενεὰς ὁλοκλήρους. Τὸ ἔπος ἐπίσης στερεῖται τῆς καθαρῶς ποιητικῆς πνοῆς, διότι γίνεται μᾶλλον ρητορικώτερον ἐπὶ τοῦ Lucanus (39—65 μ. Χ.), Valerius Flaccus (90 μ. Χ., ἔτος θανάτου), Silius Italicus (25—101 μ. Χ.) κλπ. Ἀλλ' οὔτε ὁ νεαρὸς σατιρικὸς ποιητὴς Persius (43—62 μ. Χ.), τὸν ὁποῖον εἶχε συγκινήσει πολὺ ἡ στωϊκὴ φιλοσοφία καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Ὁρατίου, οὔτε καὶ ὁ διάδοχος αὐτοῦ Juvenalis (περὶ τὸ 130 μ. Χ.), τὸν ὁποῖον ὁ Victor Hugo ἐθεώρει ὡς τὸν μεγαλύτερον Ρωμαῖον καὶ ὁ ὁποῖος ἐμίσει θανασίμως τοὺς ξένους, κατώρθωσαν διὰ τῶν σατιρῶν αὐτῶν νὰ φθάσουν τὴν αἴγλην τῆς σατίρας τοῦ Ὁρατίου. Ἐπίσης καὶ τὰ χορικὰ τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Σενέκα, τὰ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύουν τὴν λυρικὴν ποίησιν τῶν χρόνων αὐτῶν, ὑπολείπονται τοῦ Ὁρατίου εἰς λυρικότητα καὶ εἶναι ἀπομίμησις τῶν ἔργων τοῦ Ὀβιδίου κατὰ τὸ περιεχόμενον. Δὲν δυνάμεθα ὅμως ἐξ ἄλλου νὰ παραγνωρίσωμεν τὸν θρίαμβον ἑνὸς ἄλλου εἴδους λογοτεχνικοῦ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, τοῦ ἐπιγράμματος. Ὁ ἐξ Ἱσπανίας ἐπαγγελματίας ἐπιγραμματοποιὸς Martialis (ἀπέθανε τῷ 102 μ. Χ.) εἶναι ὁ πρῶτος Λατῖνος, ὁ ὁποῖος διὰ τοῦ πολεμικοσατιρικοῦ του ἐπιγράμματος, εἰς τὸ ὁποῖον περιέγραψε τὸν ρωμαϊκὸν κόσμον τῆς ἐποχῆς του, εἰσῆλθεν εἰς τὴν χορείαν τῶν μεγάλων ἐπιγραμματοποιῶν καὶ ἐπέδρασε μεγάλως εἰς τὴν παγκόσμιον λογοτεχνίαν. Ἐκτὸς τῆς ἐπιτυχίας ταύτης, ἔχομεν καὶ τὴν ἐμφάνισιν ἑνὸς μεγάλου ποιητικοῦ ταλάντου, τοῦ Petronius (66 μ. Χ. ἀποθνῄσκει), ὅστις εἰς τὸ ἀθάνατον μυθιστόρημά του «Coena Trimalchionis» (=Τὸ δεῖπνον τοῦ Τριμαλχίωνος), τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν μορφὴν τῆς μενιππείου σατίρας καὶ μόνον εἰς ἀποσπάσματα ἐσώθη μέχρις ἡμῶν, ἀνέμειξε τὸ ἑλληνικὸν μυθιστόρημα καὶ τὴν ρωμαϊκὴν σάτιραν καὶ παρήγαγεν ἓν ἰδιαίτερον τρόπον τινὰ εἶδος μυθιστορήματος, μὲ καθαρῶς ρωμαϊκὸν χαρακτῆρα, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπέδρασε μὲν ἐπὶ τῆς λογοτεχνίας τοῦ μέλλοντος, ὅπως π. χ. οἱ μῦθοι τοῦ μιμητοῦ τοῦ Αἰσώπου Phaedrus, παρέσχεν ὅμως ἕνα ἀθάνατον μυθιστορηματικὸν τύπον τοῦ «Ἐγκολπίου», ὅστις εἶναι μοναδικὸς εἰς τὴν παγκόσμιον λογοτεχνίαν.

Ὁ πεζὸς λόγος ἐπίσης εὐδοκιμεῖ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην. Τότε γράφεται τὸ μέγα ἐγκυκλοπαιδικὸν ἔργον Πλινίου τοῦ πρεσβυτέρου (23—79 μ. Χ.) «Φυσικὴ ἱστορία» καὶ ἀκμάζει ὁ μέγας καθηγητὴς τῆς ρητορικῆς Q. Fabius Quintilianus (95 μ. Χ. ἀπέθανε), ὅστις ἀντέδρα κατὰ τοῦ ρητορικοῦ ὕφους τοῦ Πλινίου καὶ τοῦ φιλοσόφου Σενέκα, ὁ ὁποῖος ἀνεγινώσκετο ἀπλήστως ὑπὸ τῆς ρωμαϊκῆς νεολαίας. Ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Κουϊντιλιανοῦ διεκρίθησαν οἱ Plinius ὁ νεώτερος (62—113 μ. Χ.), ἰδίως διὰ τῶν λογοτεχνικῶν ἐπιστολῶν του, καὶ ὁ κύριος ἀντιπρόσωπος τῆς τεχνικῆς ἱστοριογραφίας τῆς ἀρχαιότητος μετὰ τὸν Θουκυδίδη, ὁ Tacitus (55—116 μ. Χ.). Καὶ ὁ Columella τότε γράφει τὸ περίφημον «Περὶ γεωργίας» σύγγραμμά του, καὶ ὁ Pomponius Mela τὴν ἀρχαιοτάτην «Ρωμαϊκὴν γεωγραφίαν». Ἡ φιλολογικὴ ἐπιστήμη ἀνέζησε πάλιν. Ὁ Asconius Pedianus ὑπομνηματίζει τὸν Κικέρωνα, ὅπως ὁ Δίδυμος τὸν Δημοσθένη, ὁ δὲ φιλόλογος M. Valerius Probus ἐκδίδει Λατίνους συγγραφεῖς κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Ἀρισταρχου. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ὁ ρωμαϊκὸς ἀρχαϊσμός, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀφοσιωθῆ μετὰ ζήλου εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν

Digitized by Google

Κάτωνος καὶ τοῦ Ἐννίου, ἥτις διὰ τῆς πολεμικῆς τοῦ Ὁρατίου εἶχε λησμονηθῆ καὶ ἐθριάμβευσε κατὰ τὸ β' ἥμισυ τῆς Β' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐπὶ τοῦ Αὔλου Γελλίου καὶ τοῦ Fronto, ὅστις ἦτο καὶ ὁ ἀρχηγέτης τῶν ἀρχαϊστῶν.

Λίαν σπουδαῖον γεγονὸς ἐπίσης διὰ τὴν ρωμαϊκὴν λογοτεχνίαν τῆς πρώτης περιόδου τῆς ἐποχῆς τῶν αὐτοκρατόρων εἶναι ἡ συγγραφὴ τῆς πρώτης ρωμαϊκῆς γραμματολογίας ὑπὸ τοῦ Suetonius (75—150 μ. Χ.) κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἀλεξανδρινῶν, ἤτοι κατὰ λογοτεχνικὰ εἴδη μὲ μίαν εἰσαγωγὴν περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς λογοτεχνίας. Ἐκτὸς αὐτοῦ μᾶς ἄφησε καὶ μίαν σειρὰν «Βιογραφιῶν 12 καισάρων», ἥτις εἶναι σπουδαιοτάτη καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἤντλησαν πάντες οἱ μετέπειτα, χωρὶς οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν νὰ δυνηθῇ ν' ἀχρηστεύσῃ τὸ ἔργον τοῦ Σουητωνίου.

Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον (150—600 μ. Χ.) παρατηρεῖται μια ἐξαιρετικὴ ἀλληλοεξάρτησις τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς λογοτεχνίας. Προσωποποίησις τῆς πνευματικῆς ταύτης κοινότητος εἶναι ὁ φιλέλλην αὐτοκράτωρ Ἀδριανός. Ἡ ποίησις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὸν Αἰγύπτιον Claudius Claudianus, ὁ ὁποῖος ἐμιμήθη πρὸ πάντων τὸν Ὀβίδιον καὶ ἀποτελεῖ τὸν τελευταῖον ἀντιπρόσωπον τοῦ πνεύματος τῆς ἀρχαιότητος, τὸν D. Magnum Ausonium, ὅστις ἀκόμη ποιεῖ κατὰ τὴν ρητορικὴν τέχνην καὶ τοὺς ποιητὰς τῆς χριστιανικῆς ποιήσεως Prudentium, Paulinum κτλ. Τόσον ὁ Κλαυδιανὸς ὅσον καὶ ὁ Αὐσώνιος προσπαθοῦν εἰς τὰ ποιήματά των νὰ δείξουν ὅτι εἶναι ἐγκρατεῖς καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ πεζοῦ λόγου τῆς περιόδου ταύτης. Ὁ ἐμπειρότατος σοφιστὴς τῶν χρόνων τῶν Ἀντωνίνων Apulejus, ἐκ τῆς πόλεως Madaura τῆς Ἀφρικῆς, ὅστις ἐκαλλιέργησε τὸ μυθιστόρημα κυρίως, ἔγραψε καὶ ἑλληνιστί, ὅπως καὶ ὁ Κλαυδιανός. Ὑπῆρχον ὅμως τότε καὶ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἐνδιεφέροντο διὰ τὰ λατινικὰ κείμενα. Ὁ Ammianus Marcellinus (400 μ. Χ.) Ἕλλην ἐξ Ἀντιοχείας, εἶναι ἡ ἐξέχουσα ἱστορικὴ φυσιογνωμία τῆς περιόδου ταύτης, ὑπῆρξε δὲ εὐτυχέστερος τῶν προτύπων του Λιβίου καὶ Τακίτου, διότι διηγεῖται γεγονότα, τὰ ὁποῖα εἶδεν ὁ ἴδιος. Μετὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα, ἐνῷ ἡ Ἱσπανία καὶ ἡ Γαλλία, αἱ ὁποῖαι ἐχάρισαν τόσους ποιητὰς καὶ πεζογράφους κατὰ τοὺς προηγουμένους αἰῶνας εἰς τὴν Ρώμην, σιωποῦν, ἡ βορειοανατολικὴ Ἀφρικὴ καθίσταται τὸ κέντρον τῆς ἑλληνολατινικῆς παιδείας. Ὑπὲρ τὴν καρχηδονιακὴν καὶ βαρβαρικὴν γλῶσσαν ἵσταται ἡ ἑλληνορρωμαϊκὴ μόρφωσις. Ὁ Tertullianus (130—230 μ. Χ.) ἐξ ἀνάγκης ἔγραφεν ἐνίοτε τὸ ἴδιον βιβλίον εἰς ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας, ἕως ὅτου, σὺν τῷ χρόνῳ λόγῳ τοῦ διαρκῶς αὐξανομένου ρήγματος μεταξὺ ἀνατολικοῦ καὶ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἐγίνετο ἡ ἐπικρατεστέρα καὶ ὡς γραφομένη καὶ ὡς γλῶσσα προωρισμένη διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ, ὁπότε πλέον ἦτο ἀδήριτος ἡ ἀνάγκη τῆς μεταφράσεως τῶν ἑλληνικῶν προτύπων, ὅθεν καὶ ἡ ἀκμὴ τῆς λογοτεχνίας τῶν μεταφράσεων. Τότε μεταφράζεται καὶ ἡ ἁγία Γραφὴ καὶ οὕτως ἡ χριστιανικὴ λογοτεχνία, ἡ ὁποία τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τώρα ὡς λατινικὴ χριστιανικὴ λογοτεχνία ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἔφθασεν εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἀναπτύξεως, ἀποτελέσασα οὕτω τὴν κορυφὴν τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας. Ἀφρικανοὶ ἦσαν καὶ οἱ Minucius Felix, Κυπριανός, Λακτάντιος καὶ ὁ εὐρυτατης μορφώσεως Augustinus (344—430 μ. Χ.), ὅστις διὰ τῶν συγγραμμάτων του ὑπερέβη τὴν ἑλληνικὴν χριστιανικὴν λογοτεχνίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην παύει πλέον ὁ ἑλληνισμὸς νὰ ἐπιδρᾷ παραγωγικῶς ἐπὶ τοῦ ρωμαϊσμοῦ· ἀλλὰ καὶ τέλειος χωρισμὸς μεταξὺ ἑλληνισμοῦ καὶ λατινισμοῦ δὲν ἐπῆλθέ ποτε εἰς τὴν λογοτεχνίαν. Τότε ὁ νεοπλατωνικὸς Marius Victorinus μεταφράζει ἔργα τοῦ Πλάτωνος, Ἀριστοτέλους καὶ Πορφυρίου. Διὰ τῆς μεταφράσεως τοῦ «Χρονικοῦ» τοῦ Εὐσεβίου ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου ἀποκτᾷ ἡ Δύσις τὸ ἐγχειρίδιον τῆς παγκοσμίου ἱστορίας καὶ ἡ «Γραμματικὴ» τοῦ Ἡρωδιανοῦ ὡς καὶ ἡ «Σύνταξις» τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Δυσκόλου γίνονται κτῆμα τῆς λατινικῆς γραμματικῆς διὰ τοῦ Πρισκιανοῦ. Ὅταν δὲ τὸ Βυζάντιον ἔγινεν ἡ ἀνατολικὴ Ρώμη, τότε ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἐπεκράτησε τελείως, ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς μετὰ τῶν διακεκριμένων νομομαθῶν τοῦ κράτους του ἄφησεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὸ «Corpus juris civilis» ὡς κτῆμα ἐς ἀεὶ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν γεγραμμένον. Εἷς δὲ ἄλλος Ρωμαῖος, ὁ Boethius (524 μ. Χ.), διὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ «Παρηγορία τῆς φιλοσοφίας», τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπαύγασμα τῶν ἰδεῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἵσταται εἰς τὰ πρόθυρα μιᾶς νέας ἐποχῆς διὰ τὴν ρωμαϊκὴν λογοτεχνίαν, τῆς μεσαιωνικῆς.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρων καταδεικνύεται ὅτι ἡ ἀρχαία ρωμαϊκὴ λογοτεχνία ἐξειλίχθη ἐκ τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ δὲν ἐξηλληνίσθη. Ὑπερήφανος ὤν ὁ Ρωμαῖος, ἐφεῦρε τὴν μετάφρασιν καὶ μὲ θαυμασίαν τέχνην προσέλαβεν ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ ἀριστουργήματα ὅ,τι ὁ ἴδιος, λόγῳ φυσικῆς ἀδυναμίας, δὲν ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ. Τὰ μετέπλασε δὲ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ ρωμαϊκὸν λογοτεχνικὸν προϊόν, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ μὴ διακρίνεται σαφῶς ἡ σφραγὶς τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος. Ἡ ρωμαϊκὴ ποίησις π. χ. ἀπὸ ποίησιν ἐκφράσεως συναισθημάτων, ὅπως ἦτο παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἔγινε ποίησις παροχῆς ἐντυπώσεως ἰσχυρᾶς παρὰ τοῖς Ρωμαίοις. Ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ καὶ ἴδια λογοτεχνικὰ εἴδη ἐπενόησαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ τὰ παραληφθέντα ἐκ τῆς κλασσικῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας ἐτελειοποίησαν τόσον, ὥστε εἰς πολλὰ σημεῖα νὰ εἶναι ἀνώτερα τῶν πρωτοτύπων. Ἡ λατινικὴ λογοτεχνία, ὡς ἄμεσος διάδοχος τῆς ἐξόχου πνευματικῆς παραγωγῆς τῶν Ἑλλήνων, εἶχε τὴν βαρυτάτην ἀποστολὴν νὰ συνεχίσῃ αὐτὴν ἐποικοδομοῦσα· καὶ ἀκριβῶς εἰς τοῦτο ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς ἀνεδείχθη ἄφθαστος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *U. V. Wilamowitz.—Fr. Leo-E. Norden-F. Skutsch*, Die kultur der Gegenwart: Die griechische und lateinische Literatur und Sprache (Leipzig-Berlin[3] 1912).— *W. S. Teuffels*, Gesch. d. röm. Lit I–III (Berlin 1916, 1920, 1913).— *Fr. Leo*, Gesch. der röm. Lit. I (Berlin 1913). —*M. Schanz - C. Hosius*, Gesch. d. röm. Lit. (München 1927).— *Wilhelm Kroll*, Studien zum Verständnis der römischen Literatur (Stuttgart 1924).— *Alfred Gercke-Ed. Norden*, Einleitung in die Altertumswissenschaft (Berlin 1912). — *Σ. Σακελλαροπούλου*, Συνοπτικὴ ἱστορία τῶν λατινικῶν γραμμάτων (1886).— *R. Heinze* «Die Augusteische Kultur (Leipzig 1930).— *Léon Homo*, L'Italie primitive et les débuts de l'impérialisme romain (Paris 1925).— *R. Heinze*, Von den Ursachen der Grösse Roms (Leipzig 1926), ἑλλ. μετ. *Χρ. Καπνουκάγια*: «Τὰ αἴτια τοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης» (Ἀθῆναι 1930).

Κ. Κ. ΚΑΠΝΟΥΚΑΓΙΑΣ

Μεσαιωνικὴ λατινικὴ λογοτεχνία. Ἡ μεσαιωνικὴ λατινικὴ λογοτεχνία δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μία προσπάθεια πρὸς διατήρησιν τῆς γενικῆς κλασσικῆς μορφώσεως, ὅπως εἶχε διατυπωθῆ αὕτη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Λατίνων συγγραφέων. Τὸν σπουδαιότερον ρόλον πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἔπαιξεν ἡ δυτικὴ Ἐκκλησία διὰ τῶν μοναστηρίων της. Ἦτο ἑπόμενον λοιπὸν καὶ τὰ λογοτεχνικὰ προϊόντα τοῦ μεσαίωνος νὰ ἔχουν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα καὶ νὰ εἶναι σύμφωνα πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς τότε ζωῆς. Καὶ πρῶτον, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσαίωνος (ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνα) διαπρέπει ἡ μεγάλη καὶ ἐπιβλητικὴ φυσιογνωμία τοῦ ὀργανωτοῦ τῶν μοναστηρίων Cassiodorus († 575), τοῦ ὁποίου τὸ σχέδιον διὰ τὴν ἵδρυσιν πανεπιστημίου κατὰ τὸν μεσαίωνα εἶναι ὁ πρόδρομος τῶν ἡμετέρων πανεπιστημίων. Αὐτὸς ἔδωκε τὴν ἐπιστημονικὴν κατεύθυνσιν εἰς τὰ τάγματα τῶν βενεδικτίνων μοναχῶν, τῶν ὁποίων ὁ ἀρχηγὸς Benedictus ἀνήγειρε τὸ πρῶτον μοναστήριον τῆς Δύσεως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὸ Mons Cassinus παρὰ τὴν Νεάπολιν, τῷ 529 μ. Χ. Αὐτὸς καθωδήγησε τοὺς μοναχοὺς εἰς τὸν τρόπον τῆς ἀντιγραφῆς καὶ διορθώσεως τῶν χειρογράφων διὰ διαφόρων βοηθητικῶν συγγραμμάτων. «Περὶ ὀρθογραφίας», «Περὶ κανονισμοῦ τῶν μοναστηρίων» κλπ. Ὁ Κασσιόδωρος καὶ τὰ μοναστήρια συνετέλεσαν εἰς τὴν διατήρησιν τῆς συνεχείας τῆς ἀρχαίας παραδόσεως, διὸ καὶ δικαίως θεωρεῖται ὡς ὁ ἀναστηλωτὴς τῆς ἐπιστήμης κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα. Ἑτέρα σπουδαία προσωπικότης εἶναι ἡ τοῦ Ἱσπανοῦ ἐπισκόπου Ἰσιδώρου (640 μ. Χ.), τοῦ ὁποίου τὰ 20 βιβλία τῶν «Etymologiarum sive originum» εἶναι θαυμασία συλλογὴ ὑλικοῦ ἐκ τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων. Ἡ θεωρητικὴ δὲ βάσις διὰ τὴν κοσμοκρατορίαν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπῆρξαν αἱ ἰδέαι του σπουδαίου συγγράμματος τοῦ Αὐγουστίνου «De civitate Dei», καθ' ἃς καθῆκον τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου ἐκ τῆς διαφθορᾶς.

Εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, λόγῳ τοῦ σχηματισμοῦ γερμανικῶν κρατῶν, ὁ πολιτισμὸς ἤρχισε νὰ χάνῃ τὸν ἀρχικόν του χαρακτῆρα διὰ τῆς προσλήψεως βαρβαρικῶν καθαρῶς στοιχείων. Μίαν διαφθορὰν καὶ τῆς γλώσσης ἀκόμη τῆς λατινικῆς παρατηροῦμεν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἕλληνος ἰατροῦ Ἀνθίμου (520 μ. Χ.) «Περὶ μαγειρικῆς». Τότε ἀκμάζουν καὶ ὁ Μεροβίγγειος βασιλεὺς Χιλπερῖχος († 584), ὅστις, σὺν τοῖς ἄλλοις, εἰσηγήθη τὴν εἰσαγωγὴν τριῶν ἄλλων γραμμάτων εἰς τὸ λατινικὸν ἀλφάβητον, καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ ἐκ Τοὺρ († 593), ὅστις ἔγραψεν «Ἱστορίαν τῶν Φράγκων» καὶ τοῦ ὁποίου ὁ φίλος Venantius Fortunatus († 600 μ. Χ.) ἦτο ἄριστος χειριστὴς τῆς λατινικῆς γλώσσης τῶν χρόνων αὐτῶν.

Ὅλως ἐξέχουσαν θέσιν κατέχουν εἰς τὴν λογοτεχνίαν τοῦ μεσαίωνος οἱ Ἰρλανδοὶ καὶ Ἀγγλοσάξωνες μοναχοί. Ἡ Ἰρλανδία προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τῷ 400 μ. Χ. διὰ τοῦ κηρύγματος ἀποστόλων ὁμιλούντων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὸν δὲ ΣΤ' αἰῶνα ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ τὸν πολιτισμὸν καὶ ἔπειτα ταξιδεύοντες διέδωσαν τὸν σβηνόμενον ἀρχαῖον χριστιανικὸν πολιτισμὸν κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς γείτονάς των Ἀγγλοσάξωνας καὶ κατόπιν εἰς τοὺς Ἀλαμανούς, Λογγοβάρδους, Φράγκους καὶ Βαυαρούς. Ὁ Ἰρλανδὸς μοναχὸς Columbanus († 615 μ. Χ.), ἵδρυσε τρία μοναστήρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ γνωστότατον Luxovium καὶ τὸ ὑψίστης μορφωτικῆς ἀξίας μοναστήριον τοῦ Bobbio ὡς καταδεικνύεται ἐκ τῶν ἐκεῖ εὑρεθέντων πολυτιμοτάτων χειρογράφων, τὰ ὁποῖα ὁ Columbanus ἔφερεν ἐκ Ρώμης. Ἑτέρα ἀξιόλογος μονὴ διὰ τὰ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ εὑρεθέντα χειρόγραφα εἶναι ἡ τοῦ Ἁγίου Γάλλου, τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν ὁ μαθητὴς τοῦ Columbanus Gallus († 655). Οἱ Ἀγγλοσάξωνες μοναχοὶ ὑπερέβησαν τοὺς διδασκάλους των καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐμάνθανον καὶ ἑλληνικά.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Η' αἰῶνος ἀκμάζουν δύο σπουδαῖοι συγγραφεῖς, ὁ Aldhelmus († 709) καὶ ὁ Beda († 735)· ὁ δεύτερος διὰ τοῦ ἔργου του «Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῶν Ἄγγλων» ἀποτελεῖ τὸ τρίτον μέλος τῆς τριανδρίας μετὰ τοῦ Κασσιοδώρου καὶ Ἰσιδώρου. Ἐκ τῆς σχολῆς αὐτοῦ, ἥτις ἐθεώρει τὴν κλασσικὴν μόρφωσιν ὡς ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τῆς θεολογίας, προῆλθεν ὁ Bonifatius († 755 μ. Χ.), ὅστις ἐκάλει ἑαυτὸν ἀπόστολον τῶν Γερμανῶν. Ἐπ' αὐτοῦ ἱδρύεται τὸ περίφημον μοναστήριον τῆς Φούλδης, ὁ μέγας ἀντίζηλος τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Γάλλου, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς πνευματικῆς μορφώσεως ὑπῆρξεν ὄχι μόνον τὸ σχολεῖον τῆς Γερμανίας, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ κράτους τοῦ Καρόλου.

Ἡ σημαντικωτέρα ὅμως περίοδος τοῦ μεσαίωνος εἶναι ἡ τῆς καρολινείου ἀναγεννήσεως. Ὁ Κάρολος ὁ Μέγας διὰ τῆς ἐπιδιώξεως τῆς ἀνασυστάσεως τοῦ imperium romanum ἔδωκεν ἰσχυροτάτην βάσιν εἰς τὸν νεοσχηματισθέντα γερμανοχριστιανικὸν πολιτισμόν. Ἐπροστάτευσε τὸν ἀρχαῖον πολιτισμόν. Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν αὐλήν του ἦτο ἐλευθέρα πρὸς πάντα λόγιον μεγάλης ἀξίας. Διδάσκαλος τοῦ Καρόλου ὑπῆρξεν ὁ Ἀλκουῖνος († 804 μ. Χ.), ὅστις ἦτο καὶ διευθυντὴς τῆς σχολῆς τῆς αὐλῆς, συγγράψας διδακτικὰ βιβλία ρητορικῆς καὶ διδακτικῆς. Μαθητὴς αὐτοῦ ἦτο ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Φούλδης Ραβᾶνος Μαῦρος. Ὁ Κάρολος ὑποτάξας τοὺς Λογγοβάρδους τῷ 774 μ. Χ., παρέλαβεν εἰς τὴν αὐλήν του καὶ δύο ὀνομαστοὺς λογίους, τὸν Παῦλον († 800 μ. Χ.), ἐκ μεγάλης λογγοβαρδικῆς οἰκογενείας, περίφημον λόγιον τῆς μονῆς τοῦ Mons Cassinus, ὅστις ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς περιβολῆς τοῦ ἱερατείου ὠνομάζετο Παῦλος Διάκονος (Paulus Diaconus), καὶ τὸν Πέτρον διάκονον Πίζης, δεινὸν γραμματικόν, χρηματίσαντα ἐπίσης καὶ διδάσκαλον τοῦ Καρόλου. Τοῦ Παύλου Διακόνου σπουδαία εἶναι ἡ εἰς 6 βιβλία «Ἱστορία τῶν Λογγοβάρδων», ἡ «Ρωμαϊκὴ ἱστορία μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ» καὶ ἓν περίφημον λεξικὸν περὶ τῆς ἀρχαιότητος. Ἐπίσης καὶ ὁ Einhard († 840 μ. Χ.) ὑπῆρξεν ὀνομαστὸς διὰ τὴν «Vitam Caroli», τὸ συγγραφικὸν ὕφος, καὶ τὰ θαυμάσια λατινικά του. Εἶναι ἐφάμιλλος τοῦ Σουητωνίου.

Ἐπὶ τῶν διαδόχων Καρόλου τοῦ Μεγάλου ἀκμάζουν καὶ ἄλλοι ὑποστηρικταὶ τῆς ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως, ὁ Johannes Eriugena Scotus, ὁ Servatus, ὁ Ekkehartus (900—973 μ. Χ.), ὅστις ἔγραψε τὸ πρῶτον ἡρωϊκὸν ἔπος «Waltharius manu fortis», ἡ Hrotsvit von Gandersheim», ἥτις καταγομένη ἐξ εὐγενοῦς οἴκου τῆς Σαξωνίας (935 μ. Χ.) εἰσῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Gandersheim καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν στιχουργίαν κατ' ἀρχὰς ἱερῶν παραδόσεων, ἔπειτα δραμάτων μὲ πρότυπον τὸν Τερέντιον καὶ τέλος τῆς ἱστορίας τοῦ μοναστηρίου της. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Καρόλου εἶναι ὑψίστης σημασίας διὰ τὴν παράδοσιν τῶν Λατίνων συγγραφέων, διότι τὰ πλεῖστα τῶν χειρογράφων ἢ ἀνήκουν εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἢ ἀνάγονται εἰς αὐτήν, διότι διὰ τὴν παράδοσιν τῶν Λατίνων συγγραφέων εἰργάσθησαν: α) ὁ κύκλος τῶν Ρωμαίων ἀριστοκρατῶν τοῦ Δ—ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος, β) ἡ ἐπιστήμη τοῦ Κασσιοδώρου εἰς τὰς μονάς, γ) ἡ προπαγάνδα τῶν Ἰρλανδῶν καὶ Ἀγγλοσαξώνων μοναχῶν καὶ δ') ὁ κλασσικισμὸς τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρόλου.

Καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἡ λατινικὴ γλῶσσα παρέμεινεν ὡς γλῶσσα γραφομένη, ὄργανον τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὡς ὁμιλουμένη κοινὴ γλῶσσα τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς διπλωματίας τῶν λαῶν τῆς Δύσεως. Τὰ ἀναγνώσματα τοῦ μεσαίωνος ἦσαν αἱ artes liberales, αἵτινες προῆλθον ἐκ τῶν διαφόρων ἐγχειριδίων καὶ ὄχι οἱ auctores ἀπ' εὐθείας, οἱ ὁποῖοι ἐθεωροῦντο ὡς δαιμονισμένοι. Κατὰ τοῦ σχολαστικισμοῦ τούτου τοῦ μεσαίωνος ἀντετάχθησαν ὁ Gerbert (1003 μ. Χ.), ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ Bobbio, ὁ πάπας Σίλβεστρος ὁ Β', ὁ Johannes von Salisbury (1110—1180 μ. Χ.) κλπ. Τὸ φιλελεύθερον τοῦτο πνεῦμα εἰς τὴν Ἰταλίαν ἤρχισε νὰ πνέῃ ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος. Τέλος ἀναφαίνεται ὁ Dante, ὁ ὁποῖος συνήνωσε τὴν σχολαστικὴν μὲ τὴν κλασσικὴν κατεύθυνσιν τοῦ πνεύματος εἰς μίαν θαυμασίαν ἑνότητα, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ γέφυρα ἡ μετάγουσα εἰς τὴν νέαν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως, εἰς τὰ πρόθυρα τῆς ὁποίας ἵσταται ὁ Πετράρχης (1304—1374 μ. Χ.). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τοῦ ἔαρος τῶν λαῶν, ἡ λατινικὴ γλῶσσα, ὅπως εἶχε διαφθαρῇ διὰ τῶν βαρβαρισμῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἐθεωρήθη νεκρὰ καὶ ὅλοι τείνουν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰ ἀθάνατα κλασσικὰ πρότυπα. Πρώτιστος ὅμως πάλιν πάντων ὁδηγὸς πρὸς τὴν σωτήριον ταύτην παλινόστησιν ὑπῆρξεν ἡ λατινικὴ γλῶσσα, ἡ δ' ἑλληνικὴ ὡς συνεργός.

Digitized by Google

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Max Manitius* Geschichte der latein. Lit. des Mittelalters, Hndb. Müllers IX, 2,1 (München 1911).— *E. Norden*, Die Kultur der Gegenwart. Die Griechische und latein. Litteratur (Leipzig-Berlin 1912) etc. Χ. Κ. Κ

Νεολατινικὴ φιλολογία. Ἡ νεολατινικὴ φιλολογία, ἀποκύημα τῆς μεγάλης ἀνθρωπιστικῆς κινήσεως, ἥτις ἐπεζήτει τὴν ἐπάνοδον εἰς τὰ ἀρχαῖα λατινικὰ πρότυπα, διαιρεῖται εἰς τέσσαρας περιόδους: α) τὴν τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως (ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος μέχρι τέλους τοῦ ΙΕ' αἰῶνος), β) τῆς γαλλικῆς περιόδου (ἀρχῶν ΙΣΤ' αἰῶνος—μέσων ΙΖ' αἰῶνος), γ) τῆς ἀγγλο-ολλανδικῆς περιόδου (ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος—μέσων ΙΗ' αἰῶνος) καὶ δ) τῆς γερμανικῆς περιόδου (ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ΙΗ' αἰῶνος). Ἡ διαίρεσις αὕτη δὲν ὑφίσταται οὐσιαστικῶς, διότι καὶ ἀλληλεπίδρασις τῶν φιλολογιῶν κατὰ καιροὺς ἐπῆλθε καὶ ἐκ παραλλήλου ἀκμὴ αὐτῶν εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας.

Τὴν ἰταλικὴν ἀναγέννησιν χαρακτηρίζει τὸ αἰσθητικὸν ἐνδιαφέρον, δηλαδὴ ἡ ἐκτίμησις τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς αἰσθητικῆς ἀξίας αὐτῆς καὶ τοῦ περιεχομένου της. Οἱ Ἰταλοὶ ἀνθρωπισταὶ ἐπίστευον ὅτι ἦτο δυνατὸν ν' ἀντικαταστήσουν τὰ ἑλληνικὰ πρότυπα διὰ λατινικῶν μεταφράσεων. Ἐξ ἐθνικῆς δ' ὑπερηφανείας ὁρμώμενοι ἐξετίμων τὸν Βιργίλιον, Κικέρωνα καὶ Σενέκαν περισσότερον τοῦ Ὁμήρου, Δημοσθένους καὶ τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν· διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναγεννήσεως ὑπῆρξε μεγίστη. Ἀρχηγέτης τῆς νεολατινικῆς φιλολογίας εἶναι ὁ Francesco Petrarca (1304—1374 μ. Χ.), ὁ ἀναγεννήσας τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα καὶ στεφθεὶς ποιητὴς ἐν Ρώμῃ τῷ 1341 (poeta laureatus). Φίλος καὶ θαυμαστὴς τοῦ Πετράρχου ὑπῆρξεν ὁ Giovanni Boccaccio (1313—1375). Τότε ἀκμάζουν καὶ ὁ Giovanni Aurispa (1370—1459), ὁ περιβόητος διὰ τοὺς 238 τόμους τῶν Ἑλλήνων κλασσικῶν συγγραφέων, τοὺς ὁποίους κατὰ τὸ ἔτος 1423 μετέφερεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὁ Guarino ἐκ Verona (1470/4—1460), ὅστις ἐσχολίασε πολλοὺς Λατίνους συγγραφεῖς καὶ μετέφρασε πολλοὺς Ἕλληνας, ὁ Flavio Biondo (1388-1463) ὅστις διὰ τῶν τριῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν καὶ βασικῶν περὶ τῶν ρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων ἔργων του «Roma instaurata» (1446), «Italia illustrata» (1453) καὶ «Roma triumphans» ἀκόμη καὶ σήμερον εἶναι ἀπαραίτητος, οἱ μεταφρασταὶ διαφόρων ἀρχαίων συγγραφέων Francesco Filelfo (1398—1481) καὶ Laurentius Valla (1407—1457), τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον «Elegantiae latini sermonis» (1444) ὑπῆρξεν ὀνομαστόν, ὁ Θεόδωρος Γαζῆς (1400—1475) ἐκ Θεσσαλονίκης (1451) καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν Ρώμῃ, ὅστις ἔκαμε τὸ πρῶτον διδακτικὸν βιβλίον «Γραμματικὴ εἰσαγωγὴ» μὲ τὴν διδασκαλίαν καὶ περὶ συντάξεως, ὁ περίφημος Marsiglio Ficino (1433—1499) ἐκ Φλωρεντίας, ὁ ἀσχοληθεὶς κυρίως εἰς τὴν σπουδὴν τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας, καὶ οὗτινος ἡ εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν μετάφρασις τοῦ Πλάτωνος ὑπῆρξεν ἡ ὑψίστη ἐπιτυχία τῆς λογοτεχνίας τῶν μεταφράσεων ὅλων τῶν ἐποχῶν, ὁ Angelus Politianus (1454—1494), ὅστις εἶναι γνωστὸς ὡς μεγάλος ποιητὴς εἰς τὴν λατινικὴν καὶ ἰταλικὴν γλῶσσαν, μεταφράσας βιβλία τῆς «Ἰλιάδος» εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν, ὁ Petrus Victorius (1499—1585), ὁ μέγιστος φιλόλογος τῆς ἀνθρωπιστικῆς περιόδου τῆς Ἰταλίας καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Χαρακτηριστικὸν τῆς γαλλικῆς περιόδου εἶναι ἡ ἐγκυκλοπαιδικὴ κατεύθυνσις. Ἡ ἀρχαιότης ἐξετάζεται τώρα ἀπὸ πραγματιστικῆς ἀπόψεως καὶ ἡ ἐξήγησις τῶν συγγραφέων καὶ ἰδίως τῶν Λατίνων, εἶναι πολύπλευρος. Τότε ἀκμάζουν καὶ οἱ περίφημοι Στέφανοι, Ἐρρῖκος καὶ Ροβέρτος, οἵτινες εἰργάσθησαν διὰ τὰ λεξικὰ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης καὶ τὰς ἐκδόσεις Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων. Ἐξέχουσαι προσωπικότητες τῆς περιόδου ταύτης εἶναι: ὁ Guillaume Budé (Budaeus) (1468—1540), ὅστις θεωρεῖται ὁ ἱδρυτὴς τῆς μετρολογίας, ὁ Lambinus (1520—1572), τοῦ ὁποίου τὰ σχόλια εἰς τοὺς Ὁράτιον, Λουκρήτιον, Κικέρωνα, Νέπωτα καὶ Πλαῦτον ἀποτελοῦν σπουδαῖα βοηθήματα ἀκόμη καὶ σήμερον, ὁ Marcus Antonius Muretus (1526—1585), περίφημος σχολιαστὴς Λατίνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ὁ Ἰωσὴφ Justus Scaliger (1540—1609, ὁ μέγιστος φιλόλογος τῶν αἰώνων, υἱὸς τοῦ φιλολόγου Julius Caesar Scaliger. Τὰ μνημειώδη ἔργα του εἶναι τά: «De emendatione temporum» (1583) καὶ «Thesaurus temporum» (1606). Ὁ Isaac Casaubonus (1559—1614), ὅστις ἐξέδωκεν Ἕλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς καὶ ποιητάς. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων του εἶναι ἡ ἐσχολιασμένη ἔκδοσις τοῦ Περσίου (1605) καὶ τὸ «De satyrica Graecorum poesi et Romanorum satira» Ὁ σοφώτατος Salmasius (1588—1653), περίφημος διὰ τὰς ἐκδόσεις τῶν Λατίνων καὶ Ἑλλήνων συγγραφέων. Ἐκτὸς αὐτῶν ἔγραψε καὶ μεγαλύτερα ἔργα γενικοῦ ἐνδιαφέροντος περὶ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ὡς π. χ. τὸ «De lingua hellenistica» (1643), τὸ «De re militari Romanorum» (1657) καὶ τὸ «Plinianae exercitationes in Solini Polyhistorem» (1629), σπουδαιότατον ἀπὸ ἀπόψεως ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως καὶ συλλογῆς ὑλικοῦ.

Ἡ ἀγγλοολλανδικὴ περίοδος, ὡς πρὸς τὴν προσπάθειαν τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν κειμένων καὶ τὴν ἔρευναν τῶν ἀρχαιοτήτων, βαίνει ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς γαλλικῆς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπέδρασε τεραστίως τόσον εἰς τοὺς συγχρόνους του, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἀμέσως μετέπειτα διαδόχους ὁ Ἄγγλος φιλόλογος Richard Bentley (1662—1742), ὅστις εἶπε τὴν ἀθάνατον καὶ ἀπαραίτητον διὰ πᾶσαν κριτικὴν ἔκδοσιν ῥῆσιν: «Nobis et ratio et res ipsa centum codicibus potiores sunt». Τῆς ἀρχαίας μετρικῆς ὑπῆρξε βαθύτατος γνώστης. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς του εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Τερεντίου «Schediasma de metris Terentianis» ὑπῆρξεν ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἐπιστημονικῆς λατινικῆς μετρικῆς. Ὁ Richard Porson (1759—1808) ἐφάμιλλος τοῦ Bentley κριτικὸς καὶ μετρικός.

Οἱ Ὀλλανδοὶ διέπρεψαν ἐπίσης πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην. Ὁ Desiderius Erasmus (1466/7—1536) εἶναι ἡ μεγαλυτέρα προσωπικότης τῶν χρόνων τῆς μεταρρυθμίσεως. Σπουδαῖον εἶναι τὸ ἔργον αὐτοῦ «De recta Latini Graecique sermonis pronuntiatione» (1528). Ὁ Justus Lipsius (1547—1606), ὅστις ἔκαμε θαυμασίαν ἔκδοσιν τοῦ Τακίτου καὶ ἄλλων Λατίνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν, καθὼς καὶ πολλὰς ἄλλας πραγματείας περὶ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ: «De gladiatoribu» (1582), «De amphitheatro» (1584), «De militia Romana» (1595) κλπ. Ὁ Gerhard Johannes Vossius (1577—1649), ὁ μέγιστος Ὀλλανδὸς πολυΐστωρ, ὁ Daniel Heinsius (1580/81—1655), ὅστις τὴν σπουδαιοτέραν του ἐπιτυχίαν εἶχεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ὀβιδίου (1629), ὁ Joh. Fr. Gronovius (1611—1671), μαθητὴς τοῦ Vossius καὶ Salmasius· ὁ διαπρεπέστατος λατινιστὴς τῆς Ὀλλανδίας, ὁ Νικόλαος Heinsius (1620—1681), υἱὸς τοῦ Δανιὴλ Χαϊνσίου. Σπουδαῖαι ἐκδόσεις αὐτοῦ εἶναι αἱ τοῦ Κλαυδιανοῦ (1650) καὶ τοῦ Ὀβιδίου (1632), ὁ Joh. Georg. Graevius (1632—1703), περίφημος διὰ τὰ ἔργα του: «Thesaurus antiquitatum Romanarum» (1699) εἰς 12 τόμους καὶ «Thesaurus antiquitatum et historiarum Italiae» εἰς 9 τόμους, ὁ Jacob Gronovius (1645—1716), υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Gronovius, ὁ Jacob Perizonius (1651—1715), ὁ σπουδαιότερος πρόδρομος τοῦ γερμανικοῦ ἱστορικοῦ Niebuhr διὰ τοῦ ἔργου αὐτοῦ «Animadversiones historicae» (1685), ὁ Peter Burmann ὁ πρεσβύτερος (1668—1741), ὅστις ἐξέδωκε τὸν Πετρώνιον (1709), Κλαυδιανὸν (1714), Κουϊντιλιανὸν (1720) καὶ Ὀβίδιον (1727), ὁ Peter Ruhnken (1723—1798), ὁ Peter Hofmann-Peerlkamp (1786—1865), κριτικὸς καὶ πολὺ καλὸς γνώστης τοῦ ὕφους τοῦ λατινικοῦ λόγου, ὁ C. Gabriel Cobet (1813—1889), τοῦ ὁποίου ἡ σχολὴ ἄφησεν ἐποχήν, καὶ ἄλλοι πολλοί.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ἰδίως ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀξία μεγάλης σημασίας εἶναι ἡ ἱστορία τῆς κλασσικῆς φιλολογίας. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα δὲν ἔμεινεν ἀμέτοχος τῆς ἀνθρωπιστικῆς κινήσεως ἡ Γερμανία, ἂν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεταρρυθμίσεως δὲν ἐδείχθη μέγα ἐνδιαφέρον διὰ τὴν κλασσικὴν ἀρχαιότητα. Ὁ Τριακονταετὴς πόλεμος δὲν ἐπέτρεψε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν· διὰ τοῦτο ὁ ΙΖ' αἰὼν εἶναι ὁ αἰὼν τῆς βαθείας καταπτώσεως τῆς Γερμανίας. Περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἀναφαίνονται ὁ Joh. Albert Fabricius (1668—1736) ἐκ Λιψίας διὰ τῶν σπουδαίων του ἐργασιῶν «Bibliotheca Latina» (1697) καὶ «Bibliotheca Graeca» (1728) καὶ ὁ Joh. Mathias Gesner (1691—1761), ὁ ἀναμορφωτὴς τῆς κλασσικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Γερμανίᾳ, οἵτινες δίδουν ζωὴν εἰς τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν. Ἀλλ' ἰδίως οἱ χρόνοι τοῦ γερμανικοῦ διαφωτισμοῦ, οἵτινες διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἰδεῶν τοῦ Ρουσσὼ ἐζήτουν τὴν πραγματοποίησιν τῶν μορφωτικῶν ἰδεωδῶν διὰ τῆς ἐπανόδου εἰς τὰ ἑλληνικὰ πρότυπα, συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν τόνωσιν τῶν κλασσικῶν σπουδῶν. Ὁ μεγαλύτερος ἀντιπρόσωπος τοῦ νεοανθρωπισμοῦ αὐτοῦ ἦτο ὁ Winckelmann καὶ ἔπειτα ἀκολουθεῖ ἡ πλειὰς τῶν φιλελλήνων ποιητῶν Lessing, Herder, J. H. Voss, Schiller καὶ Goethe. Τότε τὸ πρῶτον ὁ Σενέκας ὑπεχώρησε πρὸ τῶν Ἑλλήνων τραγικῶν καὶ ὁ Βιργίλιος πρὸ τοῦ Ὁμήρου. Μεταξὺ τῶν πρώτων ὑποκινητῶν τῆς ἀνθρωπιστικῆς ἐν Γερμανίᾳ κινήσεως εἶναι οἱ Rudolfus Agricola (1443—1485), ὁ Johannes Reucklin (1455—1522), ὁ Philipp. Melanchthon (1494—1560) καὶ ὁ Camerarius (1500—1574). Ἐκ τῶν νεωτέρων ἄξιοι μνείας εἶναι οἱ Joseph Hilarius Eckhel (1737—1798), ἱδρυτὴς τῆς ἐπιστημονικῆς νομισματικῆς διὰ τοῦ «Doctrina nummorum veterum» (εἰς 8 τόμους 1798), Fr. Aug. Wolf (1759—1824), Gottfried Hermann (1772—1848), Chr. Aug. Lobeck (1781—1860) περίφημος ἐκ τῶν 2 τόμων τοῦ «Aglaophamus» (1829), Bekker (1785—1871), J. Nic. Madvig (1804—1886 μέγας λατινιστὴς τῆς Γερμανίας, Ritschl (1806—1876), Th. Mommsen (1817—1903) ἀθάνατος διὰ τῶν βασικῶν του ἐργασιῶν «Res gestae divi Augusti», «Corpus inscript. Latinarum» κλπ. Ἐφάμιλλος πρὸς τοὺς ἀνωτέρω εἶναι ὁ ζῶν σήμερον φιλόλογος τῆς Γερμανίας Ulrich von Wilamovitz Moellendorf.

Ἡ κλασσικὴ μόρφωσις τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ἡ ἐκθρέψασα τὴν νεολατινικὴν λογοτεχνίαν. Ὁ Ὁράτιος, ὁ Βιργίλιος, ὁ Σενέκας, ὁ Στάτιος, ὁ Ὀβίδιος καὶ λοιποὶ Λατῖνοι ποιηταὶ ἦσαν τὰ πρότυπα τῶν νεολατίνων ποιητῶν, ὡς ὁ Schede (1539—1602), ὁ Opitz, ὁ Fleming καὶ ἄλλοι. Σήμερον ἡ λατινικὴ γλῶσσα παραμένει ὡς γλῶσσα τῆς ἐπιστήμης, τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τινων λογοτεχνικῶν προϊόντων, ἰδίως ἐν Ὀλλανδίᾳ καὶ τῷ Βατικανῷ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *G. Voigt*, Die Wiederbelebung des klassischen Altertums I—II (Berlin 1893). — *Alfred Gudeman*, Grundriss der Geschichte der Klassischen Philologie (Leipzig und Berlin 1909). — *H. Kurz*, Geschichte der deutschen Literatur (Leipzig 1870). Χ. Κ. Κ.

— λατινικὸν *σχολεῖον* (Schola latina). Ἐλέγετο οὕτω τὸ σχολεῖον, τοῦ ὁποίου τὸ μορφωτικὸν ἰδεῶδες ἦτο τὸ λατινιστὶ ὁμιλεῖν καὶ γράφειν. Τὴν ἀναδιοργάνωσιν αὐτοῦ ἀνέλαβε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεταρρυθμίσεως ὁ Μελάγχθων (1497—1560 μ. Χ.). Κατ' ἀρχὰς εἶχε τρεῖς μόνον τάξεις, ἔπειτα ἐπεκράτησεν ὁ τύπος τοῦ ἑξαταξίου σχολείου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδιδάσκοντο αἱ τρεῖς γλῶσσαι Λατινική, Ἑλληνικὴ καὶ Ἑβραϊκή· ἐχρησίμευε δὲ ὡς προπαρασκευαστικὴ διὰ τὸ πανεπιστήμιον σχολή. Χ. Κ. Κ.

— Λατινικὸς *πόλεμος*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὸς ἐν τῇ ρωμαϊκῇ ἱστορίᾳ ὁ πόλεμος τῆς ὁμοσπονδίας τῶν λατινικῶν πόλεων κατὰ τῆς Ρώμης, ὅστις ἐξερράγη κατὰ τὸ 340 π. Χ. καὶ ἔληξεν ὑπὲρ τῆς Ρώμης τῷ 338 π. Χ. Παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν λατινικῶν πόλεων ἐτάχθησαν καὶ οἱ Καμπανοί, οἱ πρότερον φίλοι τῶν Ρωμαίων. Ἀποτέλεσμα τῆς ρωμαϊκῆς νίκης ὑπῆρξεν ἡ διάλυσις τῆς συμμαχίας τῶν λατινικῶν πόλεων καὶ ἡ ἐντελὴς ἀποβολὴ τοῦ πολιτικοῦ χαρακτῆρος τῆς ὁμοσπονδίας αὐτῶν, διατηρηθείσης μόνον μιᾶς τυπικῆς ἑνώσεως μεταξύ των, ἥτις εἶχεν ἁπλῶς θρησκευτικὸν χαρακτῆρα. Ἡ Ρώμη εἶχε τὴν ἐλευθερίαν νὰ κανονίσῃ τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους λατινικὰς πόλεις, ὅπως αὐτὴ ἤθελε: Οὕτω π. χ. μὲ τὸ Laurentum ἀνενέωσε τὴν παλαιὰν ἰδιαιτέραν της συνθήκην· ἐκ τοῦ Πραινέστου καὶ τῶν Τιβούρων ἀφῄρεσε μέρος τοῦ ἐδάφους των, ἐπεξέτεινε δὲ τὴν ἐπικράτειάν της γενικῶς ἐπὶ ὅλων τῶν πόλεων. Χ. Κ. Κ.

λατινισμὸς (ὁ)· τὸ λατινίζειν, ἡ μίμησις τῶν Λατίνων· ‖ ἡ ἀποδοχὴ τοῦ λατινικοῦ θρησκευτικοῦ δόγματος, καθολικισμός· ‖ οἱ λατινικοὶ λαοὶ ὡς σύνολον· ‖ ἡ λατινικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία (λατ. latinitas).

λατινιστὴς (ὁ)· ὁ εἰδικῶς εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἀσχολούμενος καὶ κατέχων αὐτήν· ‖ ὁ τὰ λατινικὰ διδάσκων καθηγητής.

λατινιστί· ἐπίρρ., εἰς λατινικὴν (ρωμαϊκὴν) γλῶσσαν: «ὁμιλεῖ —, γράφει λατινιστί», «ἄσκησις εἰς τὸ λατινιστὶ γράφειν».

λατινογενὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ ἐκ τῶν Λατίνων—Ρωμαίων, ὁ ἐκ τῆς λατινικῆς ἢ ρωμαϊκῆς γλώσσης γενόμενος, προελθών: «λατινογενεῖς γλῶσσαι», ἄλλως *νεολατινικαὶ* ἢ *ρωμανικαὶ* (βλ. λ.).

λατινοκρατία (ἡ)· τὸ κράτος, ἡ κυριαρχία τῶν Λατίνων, τῶν Φράγκων· ἄλλως *φραγκοκρατία*.

Λατῖνος (ὁ), θηλ. *Λατίνη*· ὁ κάτοικος τοῦ Λατίου λατ. (Latinus) ‖ *Λατῖνοι* (οἱ)· οἱ πρῶτοι κατὰ τὴν παράδοσιν οἰκισταὶ τῆς Ρώμης· ‖ οἱ κάτοικοι τῶν λατινικῶν πόλεων, ἤτοι τῶν συμμάχων τῶν Ρωμαίων πόλεων. λατ. Latini coloniarii ‖ καθόλου οἱ κάτοικοι τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης, ἄλλως Φράγκοι: «Λατῖνος αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως», «Λατῖνοι πατριάρχαι», «ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων» ‖ οἱ πρεσβεύοντες τὸ δόγμα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· ‖ «Λατῖνοι συγγραφεῖς,—ποιηταὶ» ἀντὶ «Ρωμαῖοι συγγραφεῖς,—ποιηταί»· ‖ ἐν τῇ σχολικῇ γλώσσῃ, ὁ διδάσκων τὰ λατινικά, ὁ λατινιστής.

Λατῖνος [*Μυθολ.*]. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπαντᾷ διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν «Θεογονίαν» τοῦ Ἡσιόδου (1011 κ. ἑ.) καὶ ἔπειτα ἐξαφανίζεται δι' ἀρκετὸν χρόνον. Τὸ πρῶτον κατόπιν ὁ Καλλίας, ὁ τὰς Ἀγαθοκλέους πράξεις ἀναγράψας ἀναφέρει αὐτὸν ὡς βασιλέα τῶν Ἀβοριγίνων. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῆς Κίρκης, φέρεται δὲ ὡς βασιλεὺς τῶν Τυρρηνῶν καὶ εἴς τινας καὶ ὡς ἀρχηγέτης τῆς Ρώμης, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἁπλοῦς κατοπτρισμὸς τῶν τότε ἱστορικῶν σχέσεων τῶν λαῶν, ἤτοι τῆς ὁσημέραι ἐπεκτεινομένης τυρρηνικῆς δυνάμεως καὶ τῆς αὐξανομένης ἰσχύος τῆς Ρώμης. Ὁ Λατῖνος θεωρεῖται ὑπὸ πολλῶν πηγῶν ὡς υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους, τὸν ὁποῖον εἰς τὴν λατινικὴν παράδοσιν ἀντικαθιστᾷ ὁ Φαῦνος, καί τινος ὑπερβορίδος κόρης. Ὁ Σουΐδας ταυτίζει τὸν Λατῖνον μὲ τὸν Τήλεφον υἱὸν τοῦ Ἡρακλέους. Κατὰ τὸν Καλλίαν δὲ τέλος, ὁ Λατῖνος ἦτο υἱὸς τοῦ Τηλεμάχου καὶ τῆς Κίρκης. Χ. Κ. Κ.

Digitized by Google

— **Λατῖνος** (Latinus) */Μυθολ./.* Ὁ ἐπώνυμος ἥρως τῆς λατινικῆς φυλῆς. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, ἐκτὸς τοῦ Ἡσιόδου, φέρεται ὡς βασιλεὺς τῶν Ἀβοριγίνων, αὐτοχθόνων κατοίκων τῆς Ἰταλίας. Ὁ ἥρως οὗτος διὰ τοὺς Λατίνους ἦτο τελείως ἀκαθόριστος μυθικὴ ἔννοια πρὶν συνδεθῇ μετὰ τῆς παραδόσεως τοῦ Αἰνείου καὶ λάβῃ οὕτως ἀτομικὴν ὑπόστασιν. Τοῦτο δὲ ἔγινε τὸ πρῶτον εἰς τὴν ρωμαϊκὴν λογοτεχνίαν. Τὸ ὄνομα Λατῖνος ἀπαντᾷ ἐν αὐτῇ τὸ πρῶτον εἰς τὰς ἱερὰς δέλτους (*Διον.* I, 73). Αἱ παραλλαγαὶ δὲ τοῦ μύθου περὶ Λατίνου εἶναι διάφοροι παρὰ τοῖς διαφόροις συγγραφεῦσιν, Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις· αἱ κυριώτεραι ὅμως τούτων εἶναι δύο, αἱ σῳζόμεναι εἰς τὸν Βιργίλιον καὶ τὸν Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα. Ὁ Τίτος Λίβιος φαίνεται ὅτι γνωρίζει ἀμφοτέρας τὰς παραδόσεις ταύτας. Ἡ παραλλαγὴ τοῦ μύθου, ὅπως τὴν εὑρίσκομεν εἰς τὴν «Αἰνειάδα» τοῦ Βιργιλίου, προῆλθεν ἐκ μετασχηματισμοῦ τοῦ μύθου, ὅστις ὑπῆρχεν εἰς τὴν πρὸ τοῦ Βιργιλίου λογοτεχνίαν καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔπος. Κατ' αὐτὴν ὁ Λατῖνος ἦτο υἱὸς τοῦ Φαύνου (Faunus) καὶ τῆς Λαυρεντίας νύμφης Μαρίκας, κατοικῶν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Λωρεντοῦ (Laurentum). Ἡ σύζυγός του ἐλέγετο Ἀμίτα (Amata) καὶ ἦτο ἄπαις ἀρρένων παίδων. Μόνον μίαν ὡραίαν κόρην εἶχον, ὀνομαζομένην Λαβινίαν (Lavinia), τὴν ὁποίαν κατόπιν ἀγώνων πολλῶν ἔλαβε σύζυγον ὁ Τρὼς ἥρως Αἰνείας, ὅστις ἔγινε καὶ κύριος τῶν Λατίνων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πενθεροῦ του Λατίνου.
Χ. Κ. Κ.

— **Λατῖνος Σίλβιος** (Latinus Silvius). Υἱὸς τοῦ Αἰνείου Σιλβίου, τέταρτος κατὰ σειρὰν βασιλεὺς τῆς Ἄλβας Λόγγας. Κατὰ τὸν Διόδωρον ἐβασίλευσε 50 ἔτη, ἐνῷ κατὰ τὸν Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα 51. Ἦτο πολεμικὸς βασιλεὺς καὶ φέρεται ὡς ἱδρυτὴς 18 ἀρχαίων λατινικῶν πόλεων, θεωρουμένων ὡς ἀποικιῶν τῆς Ἄλβας Λόγγας. Δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανον ὁ Λατῖνος Σίλβιος, ὅπως καὶ ὁλόκληρος ὁ κατάλογος τῶν βασιλέων τῆς Ἄλβας, νὰ εἶναι ἐπινόησις τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Πολυΐστορος.
Χ. Κ. Κ.

λατινοφρονῶ (—έω) εἶμαι λατινόφρων, ἀσπάζομαι τὸ θρησκευτικὸν δόγμα τῶν Λατίνων, τῶν καθολικῶν.

λατινόφρων, —*ονος* (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ φρονῶν τὰ τῶν Λατίνων, ὁ ἀσπαζόμενος τὸ θρησκευτικὸν δόγμα τῶν Λατίνων καθολικῶν.

Λάτιον */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Χώρα τῆς Ἰταλίας. Ἡ ἔκτασίς του ἦτο διάφορος κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς, διεκρίνετο δὲ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς Latium vetus ἢ antiquum, ὅπου κατῴκουν οἱ prisci Latini, καὶ εἰς Latium adjectum, τὸ ὁποῖον ἔσχε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς προσαρτήσεως νέων χωρῶν, ΝΑ. τοῦ ἀρχαίου Λατίου κειμένων, καὶ ἐξετείνετο μέχρι τοῦ Λείριος ποταμοῦ. Τὸ κυρίως Λάτιον ἀπετέλει ἡ χώρα ἡ ὁριζομένη ΒΔ. ὑπὸ τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, ὅστις ἀνέκαθεν ἦτο τὸ ὅριον μεταξὺ Λατίου καὶ Ἐτρουρίας, ΒΑ. ὑπὸ τῆς χώρας τῶν Αἴκων (ἢ Αἰκανῶν) καὶ τῶν Ἑρνίκων, ΝΑ ὑπὸ τῆς χώρας τῶν Οὐόλσκων καὶ ΝΔ. ὑπὸ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους. Ἐξετείνετο δὲ ἡ χώρα αὕτη ΝΑ., οὕτως ὥστε ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Στράβωνος ἡ ἀπὸ τῶν Ὠστίων μέχρι τῆς πόλεως Σινοέσσης παραλία ἐκαλεῖτο Λατίνη, ἐνῷ πρότερον μέχρι τοῦ Κιρκαίου μόνον ἔφθανε. Περιελάμβανε δὲ τὸ νέον Λάτιον τοὺς Αἴκους, Ἕρνικας, Οὐόλσκους καὶ Αὐρούγκους ἢ Αὔσονας.

Αἱ σημαντικώτεραι τῶν παραλίων πόλεων τοῦ Λατίου ἦσαν τὰ *Ὤστια,* ἐπίνειον τῆς Ρώμης, πόλις ἀλίμενος διὰ τὴν πρόσχωσιν, ἣν ὁ Τίβερις παρασκευάζει πληρούμενος ἐκ πολλῶν ποταμῶν, τὸ *Ἄντιον* ἐπὶ βράχων ἐκτισμένον, τὸ *Λαυρεντὸν* ἢ *Λωρεντόν,* ἡ *Ταρρακῖνα,* πρότερον *Τραχίνη* καλουμένη, ὅπου ἡ Ἀππία ὁδὸς πλησιάζει εἰς τὴν θάλασσαν ἐστρωμένη ἀπὸ τῆς Ρώμης μέχρι Βρεντεσίου, καὶ τέλος αἱ *Φορμίαι,* αἱ *Μιντοῦρναι* καὶ ἡ *Σινόεσσα*· τῶν μεσογείων δὲ πόλεων ὀνομαστόταται ἦσαν αἱ ἑξῆς: πρώτη ἡ *Ρώμη,* ἥτις μόνη εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ Τιβέρεως. Ἐπὶ δὲ τῶν κλιτύων τοῦ Ἀλβανοῦ ὄρους (Mons Albanus), τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς πεδιάδος τοῦ Λατίου μεταξὺ τῶν Οὐολσκικῶν ὀρέων καὶ τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, ἔκειντο αἱ ἀρχαιόταται λατινικαὶ πόλεις, αἵτινες ἐθεωροῦντο, μηδὲ αὐτῆς τῆς Ρώμης ἐξαιρουμένης, ἀποικίαι τῆς μητροπόλεως Ἄλβας Λόγγας· εἶναι δὲ αὗται αἱ ἑξῆς: ἐκ τῶν ΝΔ. πρὸς τὰ ΒΑ. τὸ *Λανούβιον,* ἡ *Ἀρικία,* τὸ *Τούσκλον* καὶ τὸ *Λαβικόν* παρὰ τὴν παραλίαν: ἡ *Ἀρδέα* ἡ χώρα τῶν Ρουτούλων, τὸ *Λανούβιον* καὶ μεταξὺ τοῦ Ἀλβανοῦ ὄρους καὶ τοῦ Ἀντίου οἱ πόλεις Corioli, Longula, Pollusca καὶ Satricum, τῶν ὁποίων μόνον τὰ ὀνόματα ἐσώθησαν. Ἐπὶ τῶν προπόδων τῶν Οὐολσκικῶν ὀρέων αἱ πόλεις *Κόρα, Νόρβα* καὶ *Σητία,* πρὸς τὴν βορείαν δὲ τῶν ὀρέων τούτων πλευρὰν αἱ πόλεις Signia καὶ Ecetra. Μεταξὺ τοῦ Ἀλβανοῦ ὄρους καὶ τοῦ Ἀνίωνος ποταμοῦ οἱ *Γάβιοι,* πόλις ἀπέχουσα ἐξ ἴσου ἀπὸ τῆς Ρώμης, ἥτις ἔκειτο πρὸς Δ. καὶ τῆς ἀποκρήμνου Πραινέστου, ἥτις ἔκειτο πρὸς Α. καὶ ἐκαλεῖτο πρότερον *Πολυστέφανος.* Ἐκεῖ κατέφυγον οἱ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐκδιωκόμενοι νεωτερίζοντες τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας. ΒΔ. τῶν Γαβίων ἡ *Κολλάτια.* Εἰς τὰς περὶ τὸ Ἀλβανὸν ὄρος πόλεις ἀνῆκουν καὶ αἱ Velitrae, Bovillae καὶ Castrimonium. Εἰς τὴν χώραν δὲ μεταξὺ τοῦ Τιβέρεως καὶ Ἀνίωνος πρὸς Β. τῆς Ρώμης ἡ πόλις *Φιδῆναι*· ἀνατολικώτερον καὶ ἐπὶ τῆς Νωμεντανῆς ὁδοῦ τὸ *Νωμεντόν,* ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀνίωνος ποταμοῦ τὰ *Τίβουρα.*

Αἱ πόλεις τοῦ Λατίου καὶ τῆς Ἰταλίας ἐν γένει συνεκοινώνουν πρὸς ἀλλήλας διὰ τῶν μεγάλων ὁδῶν, αἱ ὁποῖαι ἤρχιζον ἀπὸ τῆς Ρώμης καὶ διέσχιζον τὸ Λάτιον. Τρεῖς ἐξ αὐτῶν ἦσαν αἱ γνωριμώταται: α) ἡ *Ἀππία* ὁδὸς (via Appia), ἡ ὁποία διὰ τῶν ἑλῶν (paludes Pomptinae) ἔφθανε μέχρι τοῦ Βρεντεσίου, β) ἡ *Λατίνη* ὁδὸς (via Latina), ἥτις εὑρίσκετο μεταξὺ τῆς Ἀππίας καὶ τῆς Οὐαλερίας ὁδοῦ καὶ ἡνοῦτο μὲ τὴν Ἀππίαν εἰς τὸ Κασιλῖνον, πόλιν τῆς Καμπανίας, ἀπέχουσαν τῆς Καπύης δεκαεννέα σταδίους κατὰ τὸν Στράβωνα, καὶ γ) ἡ *Οὐαλερία* ὁδὸς (via Valeria, ἥτις ἤρχιζε κυρίως ἀπὸ τὰ Τίβουρα καὶ διερχομένη διὰ τῆς χώρας τῶν Αἴκων ἔφθανε διὰ τῆς πόλεως Κορφίνιον, τῆς μητροπόλεως τῶν Πελιγνῶν, μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης. Ἡ δὲ περίφημος *Σαλαρία* ὁδὸς (via Salaria) εἶχε τὴν ἀρχήν της ὡσαύτως εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐξετείνετο μέχρι τῆς Ἀγκῶνος, ἀπωτάτης πόλεως τῆς Πικεντίνης. Ἐκτὸς τῶν μεγάλων τούτων ὁδῶν ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι μικρότεραι, ὡς π.χ. ἡ *Λαβικανή,* ἡ *Πραινεστίνη,* ἡ *Νωμεντανή* κλπ. Τὸ Λάτιον εἶναι ἴσως τὸ εὐφορώτερον μέρος τῆς Ἰταλίας (*Πλιν. Νεωτ.,* ἐπιστ. 17 βιβλ. II).

Ἡ ἀρχαία ἱστορία τοῦ Λατίου καλύπτεται ὑπὸ σκότους, διότι στερούμεθα ἀξιοπίστου περὶ αὐτῆς παραδόσεως. Αἱ πενιχραὶ σποραδικαὶ εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἔχομεν, δὲν δύνανται νὰ μᾶς ὁδηγήσουν εἰς σαφῆ καὶ βέβαια περὶ τῆς πολιτείας τῶν ἀρχαίων Λατίνων συμπεράσματα· ὅσα δὲ γνωρίζομεν περὶ τῶν ἠθῶν, τῆς θρησκείας καὶ τῶν θεσμῶν των εἶναι ἀναπόσπαστα ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν ἠθῶν, τῆς θρησκείας καὶ τῶν θεσμῶν τῶν Ρωμαίων. Οἱ Λατῖνοι ἐπίστευον ὅτι οἱ πρόγονοί των, προερχόμενοι ἀπὸ Β., κατέλαβον, βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον πρὸς Ν. χωροῦντες, τὴν χώραν τοῦ Λατίου, ἀποτελέσαντες οὕτως ἓν κρᾶμα μετὰ τοῦ προϋπάρχοντος λαοῦ τῶν Σικελῶν, ἐνῷ ἡ ἑλληνικὴ παράδοσις τοῦ τρωϊκοῦ κύκλου τοὺς παρουσιάζει ὡς ἀποίκους ἐκ Τροίας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Αἰνείου. Πάντως τὸ ὅτι εἰς τὸ Λαβίνιον, οὗτινος ἱδρυτὴς φέρεται κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Αἰνείας, ἐλατρεύοντο οἱ Λατῖνοι ἐφέστιοι θεοὶ (penates) δὲν δύναται νὰ εἶναι ἁπλῆ σύμπτωσις. Σχέσις τις τῶν δύο παραδόσεων ὑπῆρχεν ἀναμφιβόλως. Οἱ κάτοικοι τοῦ Λατίου φαίνεται ὅτι διῃροῦντο εἰς πολλὰς λαϊκὰς ἑνότητας (populi), αἵτινες ὠνομάζοντο μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ὠχυρωμένου τόπου, τῆς Urbs. Ὡς πρὸς τὸ πολίτευμα τοῦ Λατίου ὅλα συνηγοροῦν περὶ ὑπάρξεως τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχήν. Τοῦτο δηλοῖ καὶ ἡ μνεία τοῦ rex sacrorum κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Τὸν βασιλέα κατόπιν ἀντικατέστησεν εἷς ἄρχων ἢ συμβούλιον ἐξ ἀρχόντων. Εἴς τινας πόλεις, παρὰ τοὺς ἄρχοντας ὑπάρχουν ἡ σύγκλητος (senatus) καὶ ὁ λαὸς (populus), ἡ δὲ παράδοσις τῶν χρονογράφων ἀναφέρει δικτάτορας εἰς τὴν Ἄλβαν, Ἀρικίαν, Λανούβιον, Νωμεντὸν καὶ Φιδῆνας. Οἱ aediles καὶ quaestores εἰσήχθησαν φαίνεται ἀργότερον ὡς βοηθητικοὶ ὑπάλληλοι, κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν πρότυπον, εἰς τὴν Ἀρικίαν, Πραίνεστον, Λανούβιον καὶ Νωμεντόν.

Ὅπως δὲ οἱ πολιτικοὶ οὕτω καὶ οἱ ἱερατικοὶ τίτλοι ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς τῆς Ρώμης: ὁ pontifex maximus τῆς Ρώμης ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν flamen dialis τοῦ Λανουβίου, Λαβινίου καὶ Τιβούρων καὶ τὸν flamen martialis τοῦ Λανουβίου, Λαβινίου καὶ Ἀρικίας. Ὁ τίτλος τοῦ pontifex ἀπαντᾷ εἰς τὰ Τίβουρα, Πραίνεστον καὶ Σούτριον, αἱ δὲ virgines vestales εἰς τὰ Τίβουρα καὶ τὰς Βοβίλλας. Οἱ χρονογράφοι ἀκόμη καὶ τὴν κοινωνικὴν σύνθεσιν τῶν λατινικῶν πόλεων παρεδέχοντο ὡς ὁμοίαν πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν (*Διον. Ἁλικαρν.* VI, 62).

Ὅλαι αἱ λατινικαὶ πόλεις, αἵτινες ἦσαν πολιτικῶς αὐτόνομοι καὶ ἐθεωροῦντο ἀποικίαι τῆς Ἄλβας Λόγγας, συνεδέοντο εἰς μίαν ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς μητροπόλεως αὐτῶν διὰ τῆς συναισθήσεως τῆς κοινῆς καταγωγῆς καὶ τῆς κοινῆς γλώσσης. Ὁ λατινικὸς οὗτος σύνδεσμος ἦγε κατ' ἔτος κοινὴν ἑορτὴν ἐπὶ τοῦ Ἀλβανοῦ ὄρους τῷ Λατιαρίῳ Διῒ (Juppiter Latiaris), ἥτις ἐκαλεῖτο Feriae Latinae (= Λατῖναι ἑορταί) καὶ καθ' ἣν οἱ τῶν Ρωμαίων ἄρχοντες ὑπὲρ πάντων ἔθυον καὶ τὴν τῶν ἱερῶν ἡγεμονίαν εἶχον. Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους αἱ ἑορταὶ αὗται ἐτελοῦντο ὑπὸ τῶν ἀνωτάτων Ρωμαίων ἀρχόντων, ὅταν δὲ ὅλοι οἱ ἄρχοντες παρίσταντο (*Στράβ.* V 229) κατελείπετο πολίαρχος εἰς τὴν Ρώμην. Ἡ θρησκευτικὴ αὐτὴ τάξις ἔγινε κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα. Ἐπίσης κοινὸν τῆς Λατίνων λατρείας ἱερὸν ἦτο τὸ τῆς Ἀρτέμιδος εἰς τὴν Ἀρικίαν, ἔνθα ὑπῆρχεν ὁ περίεργος θεσμὸς τοῦ ἱερέως rex Nemorensis, τὸ τῆς Ἀφροδίτης εἰς τὴν Ἀρδέαν καὶ ἄλλα.

Κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν τὴν κυρίαρχον θέσιν εἰς τὸ Λάτιον εἶχεν ἡ πόλις *Ἄλβα - Λόγγα,* ἥτις δὲν ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν μὲ τὴν πόλιν ἐκείνην, ἥτις οὐδέποτε συγκατέλεξεν ἑαυτὴν εἰς τοὺς Λατίνους, ἂν καὶ ἀπετέλει μετ' αὐτῶν ἡνωμένη μίαν θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν κοινότητα, τὴν Ρώμην. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ καταστραφῇ ἡ Ἄλβα-Λόγγα, ἴσως κατὰ τὸν ΣΤ' π. Χ. αἰῶνα, καὶ νὰ ὑποτάξῃ ἡ Ρώμη πολλὰς λατινικὰς πόλεις. Τὴν ἐξάπλωσιν ταύτην τῆς δυνάμεως τῆς Ρώμης κατὰ τὸ τέλος τῶν χρόνων τῆς βασιλείας μανθάνομεν ἐκ τῆς συνθήκης μεταξὺ Ρώμης καὶ Καρχηδόνος (507 π. Χ.) (*Πολυβ.* III 22), καθ' ἣν καὶ ἡ λατινικὴ ἀκτὴ λαμβάνεται ὡς ρωμαϊκή, αἱ δὲ πόλεις Ἀρδέα, Ἄντιον, Λωρεντόν, Ταρρακῖνα κλπ. φέρονται ὡς ὑπήκοοι τῆς Ρώμης. Ἡ κυριαρχία αὕτη τῆς Ρώμης ἐπὶ τοῦ Λατίου ἐμειώθη σημαντικῶς ἐκ τῆς ἐξορίας τῆς δυναστείας τῶν Ταρκυνίων. Οἱ χρονογράφοι μᾶς ἀναφέρουν ὅτι ἡ Ρώμη διεξήγαγε κατόπιν πολέμους κατὰ τῶν Ἐτρούσκων καὶ τῶν ἡνωμένων λατινικῶν πόλεων, οἵτινες κατέπαυσαν διὰ τῆς νίκης τῶν Ρωμαίων παρὰ τὴν λίμνην Regillus ἐπὶ τῆς δευτέρας ὑπατείας τοῦ Spurius Cassius (493 π. Χ.) καὶ τῆς συνομολογήσεως τοῦ περιωνύμου foedus Cassianum (συνθήκη τοῦ Κασσίου) (*Διον. Ἁλικ.* VI, 95).

Κατὰ τὸ 486 π. Χ. ὁ ἴδιος ὕπατος ἐξηνάγκασε καὶ τοὺς Ἕρνικας εἰς εἰρήνην ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ἀκριβῶς πρὸς τοὺς Λατίνους ὅρους. Τὸ ὅτι δὲ μετὰ ταῦτα ἡ καταστροφὴ τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν Γαλατῶν, τῷ 389 π. Χ., ὡδήγησεν εἰς χωρισμὸν τῶν Λατίνων καὶ Ἑρνίκων ἀπὸ τῆς Ρώμης εἶναι λίαν ἀξιόπιστος εἴδησις. Μετὰ ταῦτα ἡ Ρώμη ἐξηκολούθησε δραστηρίως τὰς πρὸς Ν. κατακτήσεις τῶν λατινικῶν πόλεων, καθὼς δεικνύουν ἡ κατὰ τὸ ἔτος 346 π. Χ. καταστροφὴ τοῦ Satricum ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ ὁ κατὰ τῶν Αὐρούγκων πόλεμος τοῦ 345 π. Χ. Τῷ 343 π. Χ. ἡ Ρώμη συνωμολόγησε μετὰ τῆς Καπύης τὸ περίφημον foedus aequum, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθεν ὁ πρῶτος κατὰ τῶν Σαμνιτῶν πόλεμος, ὅστις ἐτελείωσε τῷ 341 π. Χ. Κατὰ τὸ διαρκῶς βασανιστικώτερον καθισταμένου τούτου κλοιοῦ τῶν Ρωμαίων ἀπεφάσισαν οἱ Λατῖνοι ν' ἀντιταχθοῦν ἀπὸ κοινοῦ πλὴν τῶν πόλεων Ἀρδέας καὶ Λαβινίου, αἵτινες ἔμειναν πισταὶ εἰς τὴν Ρώμην. Ἀπήτησαν λοιπὸν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους τῷ 340 π. Χ., ἵνα εἰς τὸ ἑξῆς ὁ εἷς ὕπατος εἶναι Λατῖνος, καθὼς καὶ τὸ ἥμισυ τῆς συγκλήτου ν' ἀποτελῆται ἀπὸ Λατίνους. Τὸ ἐγχείρημα τοῦτο ἦτο σπουδαῖον, διότι ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς ἐκρήξεως τοῦ μεγάλου λατινικοῦ πολέμου, ὅστις ἔληξε τῷ 338 π. Χ. διὰ τῆς μεγάλης ἥττης τῶν Λατίνων ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, οἵτινες διὰ τῆς τεχνικωτάτης ὑπαγορεύσεως τῶν ὅρων τῆς συνθήκης ἀπέκλειον εἰς τὸ ἑξῆς ἐνδεχόμενον πόλεμον ἐκ μέρους τῶν Λατίνων ἐναντίον των. Ἡ ἀποτυχία αὕτη τῶν Λατίνων ἐσήμανε καὶ τὸ τέλος τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἀνεξαρτησίας. Οἱ πολῖται δὲ τῶν ἑκάστοτε ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κτιζομένων λατινικῶν πόλεων, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς λατινικῆς συμμαχίας, κατὰ τὸ 338 π. Χ., ἐλέγοντο Latini coloniarii πρὸς διάκρισίν των ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς Λατίνους (=Prisci Latini), οἱ ὁποῖοι μετὰ τῆς Ρώμης ἀπετέλουν τὴν παλαιὰν λατινικὴν συμμαχίαν, θεωρούμενοι ὅλοι ἄποικοι τῆς Ἄλβας (*Διον. Ἁλ.* V, 16) καὶ τὰς λατινικὰς ἀποικίας, αἵτινες ἱδρύοντο τῇ κοινῇ ψήφῳ τῆς συμμαχίας coloniae priscae Latinae. Αἱ δύο αὗται τάξεις τῶν Λατίνων διέφερον πρὸς ἀλλήλας κατὰ τὰ ἑξῆς: οἱ μὲν prisci Latini ἦσαν στενότατα συνδεδεμένοι πολιτικῶς διὰ τῆς ἰσοπολιτείας. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ λατινικοῦ πολέμου (338 π. Χ.) ἐξέλιπεν ἡ ἰσοπολιτεία αὕτη, διετήρησαν ὅμως οἱ παλαιοὶ Λατῖνοι δίκαιά τινα πηγάζοντα ἐξ αὐτῆς. Νὰ μεταλαμβάνουν π. χ. τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους, εἶχον τὸ commercium καὶ τὸ conubium, ἐνῷ οἱ Λατῖνοι coloniarii εἶχον τὸ commercium καὶ τὸ suffragium, τὸ conubium ὅμως ὄχι. Μετὰ τὴν ὑποταγήν του τὸ Λάτιον ἠκολούθησε τὰς τύχας τῆς Ρώμης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σπ. Βάση,* Ρωμαίων πολιτεία (Ἀθῆναι 1903).—*Th. Mommsen,* Ρωμαϊκὴ ἱστορία ἐξελληνισθ. ὑπὸ *Σ. Κ. Σακελλαροπούλου* (Ἀθῆναι 1906 I).—*Gelzer - Leopold von Rauke,* Weltgeschichte I 2 (Hamburg 1928).—*Henrici Kiepert,* «Formae urbis antiquae» Italiae pars media XX.—*Kircher,* Vetus Latium profanum et sacrum (Rome 1704—1748).—*Zoeller,* Latium und Rom (Leipzig 1878).—*Springer,* Die Topographie Latiums (Breslau 1876).
Χ. Κ. Κ.

Λάτις (Latis). Θεά, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἐμφανίζεται εἰς δύο βωμοὺς εὑρεθέντας εἰς τὴν βόρειον Ἀγγλίαν.
Χ. Κ. Κ.

λάτις (ὁ) */Ναυτ./.* Ὅρος ὅστις ἦτο σιωπηρῶς ἐν χρήσει εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ παλαιοῦ ναυτικοῦ πρὸ τῆς δημοσιεύσεως (1858) τοῦ ναυτικοῦ ὀνοματολογίου, ὡς ἀντίστοιχος τοῦ κοινοῦ ὅρου *λατινάδικο,* ἰδίως δὲ ἐν χρήσει διὰ τὰ μετὰ *λατινίων* ἱστίων πολεμικὰς λέμβους: «λάτις ἀκάτιος», «λάτις τριάρμενος». Ὁ ὅρος ἐλησμονήθη.
Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

λατίτης (ὁ) (Latit) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα ἡφαιστειογενὲς ἀνῆκον εἰς τὸν τύπον τῶν τραχειτικῶν ἀνδεσιτῶν. Διακρίνεται ἀναλόγως τῶν ἐγχρόων αὐτοῦ ὀρυκτολογικῶν συστατικῶν εἰς βιοτιτικὸν αὐγιτικὸν λατίτην καὶ εἰς αὐγιτικὸν λατίτην. Ὁ πρῶτος ἀντιστοιχεῖ εἰς τοὺς ὀξίνους τραχειτικοὺς ἀνδεσίτας τῆς περιοχῆς τῶν Siebengebirge, ὁ δὲ δεύτερος πλησιάζει πρὸς τὸν τραχειτικὸν δολερίτην. Ὡς οὐσιώδη ὀρυκτολογικὰ συστατικὰ ὑπὸ μορφὴν φαινοκρυστάλλων περιέχει ἀσβεστονατριούχους ἀστρίους μετὰ κεροστίλβης, βιοτίτου καὶ αὐγίτου. Ἀπαντᾷ εἰς Σιέρραν Νεβάδαν τῆς Καλιφορνίας κ. ἀ. Γ. Β.

λατιτουδινάριοι (οἱ). Μερὶς ἀγγλικανῶν θεολόγων, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἀρμινιανῶν ἰδεῶν καὶ ἐξ ἀποστροφῆς πρὸς τὰς ἔριδας μεταξὺ τῶν προτεσταντικῶν σχισμάτων ἐζήτουν νὰ παράσχωσιν ἡσυχίαν τῇ Ἐκκλησίᾳ, δεχόμενοι ὡς ὑποχρεωτικὰς μόνον θεμελιώδεις τινὰς ἰδέας τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ δὴ τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως, τὴν γενικότητα τῆς σωτηρίας διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, ἐπεκτεινομένης ὑπό τινων καὶ ἐπὶ τῶν μὴ Χριστιανῶν, καὶ τὸ ἐπαρκὲς τῆς θείας χάριτος πρὸς σωτηρίαν, καὶ ὑπερτιμῶντες τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ μάλιστα τοσοῦτον, ὥστε νὰ διδάσκωσιν ὅτι τὸ ψευδὲς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀληθὲς ἐν τῇ θεολογίᾳ καὶ ὅτι κριτήριον τῶν θεολογικῶν ἰδεῶν καὶ τῆς πίστεως πρέπει νὰ εἶναι ὁ ὀρθὸς λόγος. Ἐνιοεῖται ὅτι σύστημα στηριζόμενον ἐπὶ τοσοῦτον εὐρείας βάσεως ἐπέτρεπεν ἑκάστῳ τούτων μεγίστην περὶ τὴν πίστιν ἐλευθερίαν, οὕτω δὲ οἱ λατιτουδινάριοι διέφερον ἀπ' ἀλλήλων εἰς τὰ τῆς πίστεως, μορφοῦντες ἴδιον ἕκαστος σύστημα, καὶ φθάνοντες πολλάκις μέχρις ἀδιαφορίας περὶ τὴν πίστιν διηνοίγον τὴν ὁδὸν πρὸς τὸν Θεϊσμ ν καὶ τὸν Ἀντιχριστιανισμόν. Ἕνεκα δ' ἀκριβῶς τῆς εὐρύτητος, μεθ' ἧς ἐξήταζον τὰ διάφορα θεολογικὰ ζητήματα, ἐκλήθησαν *λατιτουδινάριοι* (Latitudinarians, Latitutinarier), κατά τινας μάλιστα σκωπτικῶς ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων. Παρὰ τὰς ἐλλείψεις ὅμως ταύτας, οἱ λατιτουδινάριοι διεκρίνοντο διὰ τὸ ἄψογον τοῦ χριστιανικοῦ αὐτῶν βίου, τὴν μεγάλην αὐτῶν παιδείαν καὶ τὴν δραστηριότητα πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἰδεῶν των καὶ τῆς Ἐκκλησίας, μεταξὺ δ' αὐτῶν καταλέγονται διαπρεπεῖς καθηγηταὶ πανεπιστημίων καὶ θεολόγοι. Τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθησαν ἐπὶ Καρόλου τοῦ Α', ὅτε οἱ ἐπισκοπιανοί, οἱ πρεσβυτεριανοὶ καὶ οἱ λοιποὶ ἐν Ἀγγλίᾳ σχισματικοὶ ἠγωνίζοντο μετὰ λύσσης κατ' ἀλλήλων, καὶ ἐγκαθιδρύθησαν ἐν Κανταβριγίᾳ καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς. Ἐπισημότεροι τούτων ἦσαν ὁ Ἰωάννης Hales, ὁ Γουλιέλμος Chillingworth, ὁ Ἀρθοῦρος Bury, ὁ Bull καὶ ἄλλοι. Κ. Ι. Δ.

Λατίφ, Ἀβδ-οὐλ —. Ἄραψ ἰατρὸς καὶ ἱστορικὸς (βλ. λ. *Ἀβδ-οὐλ-Λατίφ*).

— **Λατὶφ - πασᾶς**. Διοικητὴς τοῦ νομοῦ Χανίων κατὰ τὸ 1821, ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐν Κρήτῃ ἐπανάστασις. Ἅμα ὡς ἀνηγγέλθησαν αἱ πρῶται περὶ τὴν πεδιάδα τῶν Χανίων συγκεντρώσεις τῶν ἐπαναστατῶν, ἔπεμψεν ἐναντίον των διάφορα τμήματα, μετὰ τὴν ἧτταν δὲ τούτων ἐστράτευσε καὶ ὁ ἴδιος κατὰ τῶν εἰς Κεραμειὰ (Κυδωνίας) Ἑλλήνων, ἀλλὰ προσβληθεὶς εἰς Γερολάκκον, τὴν 23 Ἰουνίου, ὑπὸ τῶν περὶ τοὺς Ἰωάννην καὶ Βασίλειον Χάλην, Ἀνδρ. Φασούλην, Ἀ. Παναγιώτου, Τσελεπήν, Σήφακαν κλπ. ἐτράπη μετὰ πολύωρον μάχην εἰς φυγὴν πρὸς τὰ Χανιά, καταλιπὼν περὶ τοὺς 100 νεκρούς. Τὴν 4 Ἰουλίου ἐστράτευσεν ἐκ νέου κατὰ τοῦ ὀρεινοῦ χωρίου Θερίσου (Κυδωνίας) μετὰ πεντακισχιλίων ἀνδρῶν, ἀλλὰ προσβληθεὶς τὴν 5 ἰδίου εἰς θέσιν Καμπιὰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὑπέστη σοβαρωτάτας ἀπωλείας καὶ τέλος ὑπεχώρησεν ἀτάκτως εἰς Χανιά, διωκόμενος κατὰ πόδας μέχρι τῆς πεδιάδος. Ν. ΚΛΣ

Λατιφὲ Χανούμ. Πρώην σύζυγος τοῦ προέδρου τῆς τουρκικῆς δημοκρατίας Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ. Ἀνήκει εἰς τὴν ἐν Σμύρνῃ ἐγκατεστημένην τουρκικὴν οἰκογένειαν Οὐσακῆ-ζαδέ. Κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἐν Σμύρνῃ, τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1922, ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Κεμάλ, ὅστις μετ' ὀλίγον τὴν ἐνυμφεύθη. Ἡ ἕνωσις ὅμως αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ.

λατιφούντια (τὰ) (latifundia) *[Ἀρχ.]*. Ἐκαλοῦντο οὕτως ὑπὸ τῶν Ρωμαίων τὰ μεγάλα ἀγροκτήματα τὰ ἀνήκοντα εἰς πλουσίους γαιοκτήμονας, ἀνάλογα πρὸς τὰ μεσαιωνικὰ φέουδα καὶ τὰ νεώτερα τσιφλίκια. Τὰ λατιφούντια ἀπετελοῦντο ἐξ ἐκτεταμένων γαιῶν, προωρισμένων διὰ καλλιέργειαν ἢ νομήν, ἐκ χέρσων ἀγρῶν, ὡς καὶ ἐκ δασικῶν περιοχῶν, ἔκειντο δὲ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν δημοσίων κτημάτων (τοῦ ager publicus) καὶ εἶχον περιέλθει εἰς χεῖρας τῶν πατρικίων διὰ καταλήψεως. Τὰ λατιφούντια ἐκαλλιεργοῦντο κατὰ κανόνα ὑπὸ δούλων καὶ συνετέλεσαν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν παρακμὴν τῆς γεωργίας. Οἱ ἰδιοκτῆται αὐτῶν, ἀμελοῦντες τελείως διὰ τὴν συστηματικὴν καλλιέργειαν αὐτῶν, συνεκεντροῦντο ἐν Ρώμῃ καὶ ζῶντες ἐκ τῶν, παρὰ ταῦτα, πλουσίων καὶ ἀφθόνων διὰ μίαν οἰκογένειαν εἰσοδημάτων, ἐπεδίδοντο εἰς τὴν ἀκολασίαν καὶ τὰς πολυτελεῖς διασκεδάσεις. Ἀφ' ἑτέρου οἱ κάτοικοι τῶν περιοχῶν τούτων, μὴ δυνάμενοι νὰ ζήσωσι διὰ τῆς προσφορᾶς τῆς ἐργασίας των εἰς τοὺς γαιοκτήμονας, διότι ἡ ἐργασία τῶν δούλων τοὺς ὁποίους οὗτοι ἐχρησιμοποίουν ἐστοίχιζεν ὀλιγώτερον, ἠναγκάζοντο νὰ καταφεύγουν εἰς τὰς πόλεις καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐσχημάτιζον οὕτω τὸν στρατὸν τῶν προλεταρίων καὶ ἀνέργων. Ἡ κατάστασις αὕτη ἀπετέλει κοινωνικὸν κίνδυνον, διότι ἐπέτεινε τὴν κακοδαιμονίαν καὶ ἐκλόνιζε τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Πρὸς πρόληψιν τῶν κινδύνων, τοὺς ὁποίους ὑπέκρυπτεν ἡ μεγάλη αὕτη κοινωνικὴ ἀνισότης, ὁ Τιβέριος Γράκχος ἐπανέφερεν ἐν ἰσχύϊ τὸν Λικίνιον νόμον, ὅστις εἶχε ψηφισθῆ τῷ 367 π. Χ., ἀχρηστευθεὶς κατόπιν ὑπὸ τῶν πατρικίων, καὶ ἀπηγόρευε τὴν κτῆσιν πλειόνων τῶν 500 πλέθρων, διένειμε δὲ τὰ δυνάμει τοῦ ἀναβιώσαντος νόμου ἀφαιρεθέντα ἀπὸ τῶν πατρικίων κτήματα εἰς τοὺς ἀκτήμονας (133 π. Χ.). Τοιουτοτρόπως ἐπῆλθε τεμαχισμὸς τῶν λατιφουντίων, ὁ ὁποῖος ἐπετάθη ἔτι μᾶλλον κατὰ τὸ 123 π. Χ., ὅτε, δημαρχοῦντος τῆς Γαΐου Γράκχου, ἐψηφίσθησαν οἱ συμπληρωματικοὶ νόμοι ὑπὲρ τῶν Ρωμαίων καὶ Ἰταλῶν πενήτων. Θ. Π.

Λατμικὴ λίμνη *[Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὴ λιμνοθάλασσα, πᾶν ὅ,τι ἀπέμεινεν ἀπὸ τὸν *Λατμικὸν κόλπον*. Ἡ τοιαύτη της ὀνομασία ὡς καὶ ἡ «λίμνη τῆς Ἡρακλείας», διατηρηθεῖσαι διὰ τῆς χρήσεως διὰ τῶν σχολικῶν γεωγραφιῶν, δὲν εἶναι ὡς εἰκὸς ἀρχαῖαι, οὐδὲ κἂν παλαιαί, ἀφοῦ οὔτε ὑπὸ τοῦ Μελετίου ἀναφέρονται· μάλιστα δὲ αἱ πραγματικαὶ αὐτῆς ὀνομασίαι εἶναι «Μπάσταρδη θάλασσα» τῶν Ἑλλήνων καὶ «Μπαφῆ Ντενιζλῆ» τῶν Τούρκων. Ἔχουσα εὖρος 8 ½ μιλ. ἀπὸ Α. πρὸς Δ. καὶ 5 κατὰ μέγιστον ἀπὸ Β. πρὸς Ν., παρουσιάζει βολίσματα 5 ὀργ. κατὰ τὸν Α. μυχόν της, ὅπου τὰ ἐρείπια τῆς Ἡρακλείας, τῆς ἐπιφανείας της οὔσης ὑψηλότερον κατὰ ὀργυὰν περίπου τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Τὴν ΒΔ. πλευρὰν της κατὰ τὸ Ν. ἄκρον τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια τῆς Πύρρας, παραρρέει ἡ μετὰ τὴν προσεπίχωσιν τοῦ κόλπου προέκτασις τῆς ἀρχαίας κοίτης τοῦ Μαιάνδρου. Ἀναδύουσι δὲ νησιδιά τινα Ἀκὶς-τσαΐ, Γκιαουρκερὶ Μονὰντ καὶ ἄλλα τινά, ποτὲ ἐλάσσονες νησῖδες τῆς πεδιάδος τῶν Τραγασαίων (βλ. *Λατμικὸς κόλπος*), εἰς τὰς ὄχθας τῆς χωρία Τσαρσινί, Σαρκὲνκιοΐ, Τσαμλὲκ-τεπὲ κατὰ τὴν Β. ὄχθην καὶ Μπουζιάκ, Γκαντηλὰ Καλεσσί, Οὐλουσλούκ, ὅπου τὰ ἀρχαῖα λατομεῖα (Ἀν. ὄχθη), κατοικούμενα ὑπὸ ἁλιέων, διότι ἡ λιμνοθάλασσα βρίθει ἰχθύων ἀλλὰ καὶ παρύδρων πτηνῶν. Ἡ προσεπίχωσις εὔρους ἐγένετο κατὰ τὴν πρὸς Δ. διεύθυνσιν καὶ οὐχὶ πρὸς Ν., πρὸς τὸν *Βασιλικὸν κόλπον*, ὡς θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ. Σ. Ε. Λ.

—**Λατμικὸς κόλπος** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς Μικρασιατικῆς ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου (Ἰωνίας, Καρίας) ἀκτῆς «ἐκαλεῖτο δὲ πρότερον Λάτμος, ὁμωνύμως τῷ ὑπερκειμένῳ ὄρει». Ἦτο δὲ μέγιστος κόλπος, ἀφοῦ τὸ μὲν ἄνοιγμά του ἐξετείνετο μεταξὺ ἀκρωτηρίων Τρωγιλίου (τανῦν Καναπίτσα) καὶ Ποσειδίου (ταν. Μονοδένδρι ἢ τοῦ Γέροντα ὁ κάβος), ἡ δὲ εἴσδυσίς του ἔφθανε μέχρι τῶν ΝΑ. ὑπωρειῶν τοῦ Λάτμου (ταν. Μπὲς Παρμὰκ-τούρ, Πενταδάχτυλο ἑλλ.). Ἐν αὐτῷ ἦσαν ἡ Μίλητος προασπιζομένη ἀπὸ τὰς Τραγασαΐκὰς λεγομένας νήσους, δηλαδὴ τὴν Λάδην, τὸν Δρομίσκον, τὴν Πέρνην «νησία ὑφόρμους ἔχοντα λῃσταῖς», ἡ Πύρρα, ἡ Ἡράκλεια, ὁ Μυοῦς, ἡ Πριήνη. Περιγράφει δὲ λεπτομερῶς ὁ Στράβων (ΙΔ. 635 καὶ 636) τὸν κόλπον τοῦτον, ὃν ματαίως θὰ ἀνεζήτει τις σήμερον, προσεπιχωθέντα ὑπὸ τῆς ἰλύος, ἣν κυλινδεῖ ὁ ἐκεῖ ἐκβάλλων Μαίανδρος. Ἤδη δὲν ἀπομένει ἀπ' αὐτὸν ἢ ἡ μεγάλη ὑφάλμυρος λίμνη (*Λατμικὴ λίμνη*) καὶ βραχώδεις ἐξάρσεις ὑπὲρ τὴν εὔφορον τοῦ Μαιάνδρου πεδιάδα (Μπουγιοὺκ Μεντερὲ ὀβασσί), ἀναδύουσαι, ἡ ποτὲ συστὰς τῶν *Τραγασαΐκῶν νήσων*. Ὁ ἀγγλικὸς ὑδρογραφικὸς χάρτης (1546: Samos Strait to Mandelyah Gulf) παρέχων τὴν σύγχρονον ἐκεῖ τοπογραφικὴν διαμόρφωσιν, ἐπιτρέπει ἀντίληψιν τῆς ἀρχαίας τοιαύτης, σημειῶν τὰς θέσεις, περὶ ὧν αἱ προμνησθεῖσαι ἀρχαῖαι τοπωνυμίαι. Σ. Ε. Λ.

Λάτμος *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς Μ. Ἀσίας, μία τῶν διακλαδώσεων τοῦ *Κάδμου (Μπαμπὰ δὰγ)* πρὸς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ἔχει ὕψος 1500 μ. καὶ ὀνομάζεται σήμερον *Πενταδάκτυλος (Μπὲς παρμὰκ δὰγ)* ἐκ τοῦ σχήματος τῶν κορυφῶν του, ὡς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Λάτμος ἐκ τῶν πολλῶν βαράθρων καὶ σπηλαίων αὐτοῦ. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἦτο περιώνυμος διὰ τὰς ἐπ' αὐτοῦ ἐρωτικὰς ἐπισκέψεις τῆς Σελήνης (Ἀρτέμιδος) πρὸς τὸν κοιμώμενον Ἐνδυμίωνα, τὸν Λάτμιον ἥρωα ἢ κυνηγὸν καλούμενον, τῶν ὁποίων διετηρήθησαν πολλαὶ παραστάσεις ἐπὶ σαρκοφάγων. Οἱ πρόποδες τοῦ Λάτμου ἐκτείνονται μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ ἐπ' αὐτοῦ Λατμικοῦ καλουμένου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐγίνετο ἡ γνωστὴ μεταξὺ Ἰώνων καὶ Περσῶν ναυμαχία τῆς Λάδης κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἐπανάστασιν, καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον αἱ πόλεις Μίλητος (νῦν Παλάτια) καὶ ἡ Λάτμος, ἡ μετέπειτα Ἡράκλεια κληθεῖσα. Ἐπὶ τοῦ Λάτμου οἱ Ἡρακλεῶται εἶχον ἱδρύσει ἱερὸν τοῦ Ἐνδυμίωνος καὶ μέχρι τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ. ἐδείκνυον εἴς τι σπήλαιον τὸν τάφον αὐτοῦ. Ἔκτοτε ἐξέλιπεν ἡ λατρεία τοῦ Ἐνδυμίωνος καὶ ἀντὶ τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ ἱδρύθησαν μοναστήρια καὶ ἀσκητήρια πολλὰ καὶ οὕτω κατέστη κέντρον μοναστικόν. Ἵνα δὲ μὴ ὑπάρχῃ καμμία σχέσις πρὸς τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν, οἱ καλόγηροι ἤλλαξαν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὄρους, ὀνομάσαντες αὐτὸ *Λάτρον*. Ν. Ι. Σ.

— **Λάτμος** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Καρίᾳ, ἄλλως *Ἡράκλεια ἐπὶ Λάτμον*.

Λατόβικοι (οἱ) (Latobici ἢ Latovici). *[Ἀρχ.]*. Λαὸς κελτικῆς καταγωγῆς, κατοικῶν, κατὰ τὸν Πτολεμαῖον, τὰ ΝΔ. τῆς Ἄνω Παννονίας, πρὸς Ν. τοῦ Νωρικοῦ, περὶ τὸν ποταμὸν Gurk, γειτονεύων πρὸς Ν. μὲ τοὺς Ἰάποδας τῆς Β. Ἰλλυρίας. Α. Θ. Σ.

Λατόβριγοι (οἱ) (Latobrigi) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Ν. Βελγικῆς Γαλλίας, κατοικῶν παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ρήνου καὶ γειτονεύων μὲ τοὺς Ἑλβετούς. Α. Θ. Σ.

Λατομειὸ *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ νοτία ἄκρα τῆς ἐρημονήσου Βαλάξας, ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κολπίζοντα ὅρμον Καλαμίτζας τῆς Σκύρου (πλάτ. 37° 47' 28" Β., μῆκ. 24° 29' 40" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2048: Skyros island). Ἔχει λατομεῖα ἐξαιρετικῆς ποιότητος λευκοῦ μαρμάρου. Ἐπ' αὐτῆς φάρος «Ἄγκα» (1913) λευκῶν ἐκλάμψεων 10 μιλ., οὗ αἱ εὐθυγραμμίσεις πρὸς μὲν τὸν φανὸν Λιναριᾶς ὁδηγοῦν πρὸς εἴσπλουν εἰς τὸν προμνησθέντα κολπίζοντα ὅρμον, ἡ δὲ πρὸς τὸν φάρον Πρασούδας τὸν ἀπ' αὐτοῦ ἔκπλουν. Σ. Ε. Λ.

λατομεῖον (τό)· τόπος βραχώδης, ἀπὸ τοῦ ὁποίου κόπτονται λίθοι, λιθοτομία, κοιν. πτωτ.: «λατομεῖον λίθου. —μαρμάρου», «λατομεῖα Πεντέλης; — Πάρου; — Σκύρου».

— *[Ἐγκυκλ.]* Δὲν εἶναι πάντοτε σαφὴς ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν ὅρων *λατομεῖον*, *ὀρυχεῖον* καὶ *μεταλλεῖον*. Εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν *λατομεῖα* λέγονται κυρίως οἱ τόποι, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐξορύσσονται μάρμαρα, ἀσβεστόλιθοι, χάλικες καὶ ἄλλα παραπλήσια πετρώματα, *μεταλλεῖα* δὲ ἐκεῖνοι, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐξάγονται τὰ ὀρυκτὰ τὰ περιέχοντα κοινῆς χρήσεως μέταλλα (σίδηρον, χαλκόν, μόλυβδον κ. τ. τ.). Πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἐγκαταστάσεις ἐξορύξεως ὀνομάζονται συνήθως *ὀρυχεῖα* (γαιανθράκων, σμύριδος, θηραϊκῆς γῆς κλπ.). Ἡ ἑλληνικὴ ὅμως μεταλλευτικὴ νομοθεσία, μὴ ποιουμένη διάκρισιν μεταξὺ λατομείων καὶ ὀρυχείων, ὁρίζει (νόμος 587 τοῦ 1914) ὅτι λατομεῖα εἶναι οἱ τόποι ἀπὸ τῶν ὁποίων ὀρύσσονται μάρμαρα καὶ παντὸς εἴδους ἀσβεστόλιθοι, πλάκες οἰκοδομῶν καὶ λιθογραφικαί, δολομῖται, γύψος, σχιστόλιθοι, πυριτόλιθοι, ἀκονόλιθοι, μυλόπετραι, μάργα, ἀργιλλοφεῖται, γρανῖται, τραχεῖται, βασάλται, λάβαι, ὀφιανοί, πῶροι, κίσσηρις, κιμωλία, θηραϊκὴ γῆ, τόφφος, χάλικες, ἄμμος, ἀμμῖται, χώματα παντὸς εἴδους καὶ παραπλήσια πετρώματα, ἤτοι γενικῶς τὰ μὴ ἀποτελοῦντα μετάλλευμα ὀρυκτά. Ἄλλοτε τέλος ἐν τῇ κοινῇ γλώσσῃ ἡ διάκρισις μεταξὺ λατομείων καὶ ὀρυχείων γίνεται ἐκ τοῦ ἂν ἡ ἐξορυκτικὴ ἐργασία διεξάγεται ὑπαιθρίως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους (*λατομεῖα*), ἢ δι' ὑπογείων στοῶν (*ὀρυχεῖα*).

Λατομεῖα μαρμάρου καὶ ἄλλων λίθων ἀφθονοῦσιν ἐν Ἑλλάδι, σημαντικώτερα δὲ τούτων εἶναι τὰ τοῦ Πεντελικοῦ, τῆς Πάρου, τῆς Καρύστου, τῶν Δολιανῶν, τοῦ Γυθείου, τῆς Σίφνου καὶ τῆς Σκύρου.

—*[Ποιν. Δίκ.]*. Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ νόμου 587 «Περὶ λατομείων», ὁ ἐκμεταλλευόμενος λατομεῖον ὑποχρεοῦται, ὅπως ἐντὸς δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν δηλώσῃ τοῦτο ἐγγράφως εἰς τὸν ἁρμόδιον ἐπιθεωρητὴν μεταλλείων, ἐκτὸς ἂν ἡ ἐκμετάλλευσις γίνεται δι' ἰδίας αὐτοῦ οἰκοδομὰς ἢ χρήσεις καὶ ἐπὶ χρόνον οὐχὶ πέραν τῶν τριῶν μηνῶν. Προκειμένου δὲ περὶ ὀρύξεως ἐν λατομείοις ἐντὸς ἀκτῖνος ἑνὸς χιλιομέτρου ἀπὸ τῶν ἄκρα τῶν σχεδίων τῶν πόλεων πληθυσμοῦ ἄνω τῶν 25.000 κατοίκων καὶ τῶν προαστείων αὐτῶν, ἀπαιτεῖται καὶ ἄδεια τοῦ νομάρχου. Ὁ παραβαίνων τὰς διατάξεις ταύτας τιμωρεῖται κατὰ τὸ ἄρθρον 8 τοῦ αὐτοῦ νόμου μὲ χρηματικὴν ποινὴν 4.000—16.000 δραχμῶν ἢ μὲ φυλάκισιν μέχρι 6 μηνῶν ἢ μὲ ἀμφοτέρας τὰς ποινάς. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον τιμωρεῖται μὲ χρηματικὴν ποινὴν 12.000—48.000 δραχμῶν ἢ μὲ φυλάκισιν μέχρις ἓξ μηνῶν ἢ μὲ ἀμφοτέρας τὰς ποινὰς ὁ ἐκμεταλλευόμενος λατομεῖον ἐν ἀπηγορευμένῃ περιοχῇ. Τὴν ἀπαγόρευσιν ἐκδίδει ὁ νομάρχης. Κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ αὐτοῦ νόμου ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ ἐκμετάλλευσις λατομείου δι' ἐκρηκτικῶν ὑλῶν εἰς ἀπόστασιν μικροτέραν τῶν 20 μέτρων ἀπὸ δημοσίων ἢ δημοτικῶν πλατειῶν καὶ ὁδῶν, σιδηροδρόμων, νεκροταφείων, λοιμοκαθαρτηρίων, καὶ τόπων κατῳκημένων ἢ ἄλλων δημοσίας χρήσεως τόπων ἢ παντὸς περικεκλεισμένου χώρου. Ὁ παραβαίνων τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου τούτου τιμωρεῖται κατὰ

Digitized by Google

ιὸ ἄρθρον 8 τοῦ αὐτοῦ νόμου μὲ χρηματικὴν ποινὴν 12.000 – 48.000 δραχμῶν ἢ μὲ φυλάκισιν μέχρις ἑνὸς ἔτους ἢ μὲ ἀμφοτέρας τὰς ποινάς. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἄρθρον τιμωρεῖται μὲ χρηματικὴν ποινὴν 4.000 — 16.000 δραχμῶν ἢ μὲ φυλάκισιν μέχρι τριῶν μηνῶν ἢ μὲ ἀμφοτέρας τὰς ποινὰς ὁ μὴ ὑποβάλων τὴν διὰ τὸν κανονισμὸν τοῦ φόρου ἀπαιτουμένην δήλωσιν. Χ. Ν. Τ.

— /'Αρχ./ *Λατομεῖα* ἢ *λατόμια* ἦσαν, ἢ ὑπαίθρια ὡς π.χ. τοῦ Πεντελικοῦ, ἢ ὑπόγειοι στοαί, εἰς ἃς εἰσήρχοντο διὰ φρεάτων, ὅπως ἔκαμνον καὶ διὰ τὰ μεταλλωρυχεῖα. Τοιαύτη τις ὑπόγειος στοὰ ἦτο τὸ λατομεῖον τῆς Πάρου καὶ πλεῖστα ἄλλα. Κατὰ τὴν ἀποκοπὴν τῶν ὄγκων τοῦ μαρμάρου ἢ τοῦ λίθου καὶ συνεπῶς κατὰ τὴν διόρυξιν τοῦ λατομείου, ἀφίνοντο κατὰ διαστήματα κίονες ὡς στηρίγματα τῆς ὀροφῆς τῶν εὐρυνομένων στοῶν, αἵτινες ἐσχηματίζοντο διὰ τῆς διορύξεως, πρὸς εὔκολον δὲ μεταφορὰν τῶν ἀποκοπτομένων ὀγκολίθων ἐκ τοῦ λατομείου εἰς τὴν ὕπαιθρον ἐλαξεύοντο ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἐπικλινῶν παρειῶν τοῦ λατομείου βαθμῖδες εὐθεῖαι ἢ ἐπικλινεῖς. Οἱ ἀποκοπτόμενοι ὀγκόλιθοι ἐπελεκῶντο ἐντὸς τοῦ λατομείου, λαμβάνοντες ἐκεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ ἐνδεδειγμένον σχῆμα. 'Εν πολλοῖς ἀρχαίοις λατομείοις εὑρέθησαν οὐχὶ μόνον πελεκημένα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη (σπόνδυλοι, κιονόκρανα), ἀλλὰ καὶ ἀγάλματα. 'Ο κολοσσικὸς 'Απόλλων τῆς Νάξου εὑρέθη ἐν λατομείῳ. Διὰ τὴν ἀποκοπὴν τοῦ ὀγκολίθου συνήθη ἐργαλεῖα ἦσαν: 1) Ἡ *ξοὶς* ἢ *λατομίς*, αἰχμηρὸν σιδηροῦν ἐργαλεῖον, τὸ ὁποῖον κτυπούμενον διὰ τῆς σφύρας εἰσήρχετο ἐντὸς τοῦ βράχου καὶ ἀπέκοπτε τὸν ὀγκόλιθον. 2) 'Ο *λιθοπρίστης* ἢ *πρίων*, ὀδοντωτὸν ἐργαλεῖον διὰ νὰ κόπτῃ τοὺς μαλακοὺς λίθους, π. χ. τὸν πῶρον. Τοιοῦτος πρίων, μήκους 4.50 μ. καὶ πάχους 4 χιλιοστομέτρων, εὑρέθη ἐν τῷ λατομείῳ τοῦ Felsberg. 'Εκτὸς τῶν ὀργάνων τούτων ἐχρησιμοποιοῦντο προσέτι ἡ σφῦρα καὶ ἡ ἀξίνη. Πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν μεγάλων ὀγκολίθων ἐκ τῶν λατομείων ἦτο ἐν χρήσει τὸ σύστημα τῶν ἐπικλινῶν ἐπιφανειῶν, τῶν κυλίνδρων καὶ διαφόρων τύπων δυνατῶν μηχανημάτων ἐν εἴδει βαρούλκων, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο συλλήβδην *μηχανὴ λιθαγωγός*. Πρὸς φωτισμὸν τῶν ὑπογείων στοῶν οἱ λατόμοι μετεχειρίζοντο λυχνίας μὲ ἔλαιον, τὰς ὁποίας ἐτοποθέτουν ἐντὸς λελαξευμένων ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ λατομείου κογχῶν. Τὰ σπουδαιότερα γνωστὰ λατομεῖα τῶν ἀρχαίων εἶναι τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους Πεντελικοῦ τῆς 'Αττικῆς, ἐξ ὧν ἐξήχθησαν τὰ μάρμαρα τοῦ Παρθενῶνος, τοῦ 'Ερεχθείου, τῶν Προπυλαίων, τοῦ Θησείου καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ 'Ολυμπίου Διὸς τῶν 'Αθηνῶν· τὰ λατομεῖα τοῦ Ὑμηττοῦ, τοῦ Λαυρίου, τῆς Κορίνθου, τῆς 'Αρκαδίας, πλησίον τῆς Τεγέας, τῆς Λακωνίας, τὰ σήμερον λεγόμενα τῆς *Βαμβακοῦς*, πλησίον τῆς Σπάρτης, τοῦ Ταινάρου, τῆς Θάσου, τῆς Καρύστου τῆς Εὐβοίας, τῆς Λέσβου, τῆς Σκύρου, τῆς "Ανδρου, τῆς Τήνου, τῆς Νάξου, τῆς Πάρου, ἐξ οὗ ἐξήγετο τὸ καταλληλότερον διὰ τὴν ἀνδριαντοποιίαν μάρμαρον, καὶ πολλὰ ἄλλα. Β. Δ. Θ.

λατόμημα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λατομεῖν, τὸ ἀποκοπὲν ἐκ τοῦ βράχου, ἐκ τοῦ λατομείου μέρος, λίθος ἀποκοπείς.

λατόμησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ λατομεῖν, ἡ ἀποκοπή, ἡ ἐξαγωγὴ λίθων ἀπὸ τοῦ λατομείου: «λατόμησις πωρίνου λίθου, — μαρμάρου» κττ.

λατόμι (τό)· ἰδίωματ, τὸ λατομεῖον (ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου καὶ δοκίμου τύπου *λατόμιον*).

Λατόμι */Γεωγρ./*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Πολυκάστρου (Μαυροσουλίου ἢ Καρασουλίου) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 63. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Σπάντσοβον*. Χ. Δ.

λατομία (ἡ)· λατομεῖον, ἄλλως *λιθοτομία*.

λατομικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν λατόμον ἢ τὴν λατόμησιν: «λατομικὰ ἐργαλεῖα».

λατόμος (ὁ)· ὁ τέμνων, ὁ κόπτων λίθους, λιθοτόμος, ὁ ἐργάτης λατομείου.

λατομῶ *(—έω)*· εἶμαι λατόμος, τέμνω, κόπτω λίθους: «λατομοῦσιν εἰς τὸ ὄρος», «ἐλατομήθη ὁλόκληρος βράχος».

λατόπισσα (ἡ). Κοινὴ ὀνομασία τῆς *ρητίνης* (βλ. λ.) τῆς λαμβανομένης ἐκ διαφόρων ποικιλιῶν τοῦ δένδρου ἐλάτη

Λατόπολις */'Αρχ. Γεωγρ./*. Μία τῶν ἀρχαιοτάτων φαραωνικῶν πόλεων ἐν Αἰγύπτῳ, ἄλλως γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα *Λατώ*, *Λάττων*, *Λατοῦς πόλις*, νῦν δὲ καλουμένη *'Εσνὲ* (βλ. λ.). Ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ λατρευομένου ἰχθύος *λάτου*. Κειμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ Νείλου, παλαιότατα ἦτο πρωτεύουσα τοῦ γ' νομοῦ τῆς Ἄνω Αἰγύπτου, ἐπὶ Πτολεμαίων ἕδρα τοῦ Λατοπολίτου νομοῦ, ἐπὶ Ἱεροκλέους δὲ ἀπετέλει μέρος τῆς ἐπαρχίας Θηβαΐδος β'. Λόγῳ τῆς παρὰ τὸ Σουδὰν θέσεώς της ἦτο κέντρον μεγάλων καραβανίων. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ἦτο ἕδρα ἐπισκοπῆς. Εἰς ἀπόστασιν μιλλίου ἀπ' αὐτῆς κεῖται ἡ *μονὴ τῶν Μαρτύρων (Ντεΐρ ἐλ Σοχαντά)*, περίφημος διὰ τὰς χριστιανικάς της ἐπιγραφάς. Π. Ν. Π.

Λὰ Τούρ: Προσωπογραφίαι: 1) Δεσποινίδος Φαβάρ. 2) Κυρίας Πομπαδούρ.

Λατοπολίτης *νομὸς /'Αρχ. Γεωγρ./*. Αἰγυπτιακὸς νομὸς ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Πτολεμαίων μέχρι τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος ἀναφερόμενος, οὗτινος ἕδρα ἦτο ἡ *Λατόπολις*. Σῴζονται νομίσματα τοῦ νομοῦ, ἐφ' ὧν εἰκονίζεται ὁ Αἰγύπτιος θεὸς Νοὺμ-Ρᾶ κρατῶν δόρυ καὶ ἰχθὺν λάτον. Π. Ν. Π.

Λατόριστα */Γεωγρ./*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ εἰς *'Αγίασμα* μετονομασθέντος χωρίου τῆς ἐπαρχίας Βοΐου ('Ανασελίτσης) τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Εἶναι ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 145. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *'Αγία Παρασκευὴ (Μπάνια), "Αγιος Θεόδωρος (Τσάριστα), 'Αχλάδι (Μαζγκὰν)* καὶ *Κοιλάδι (Τσαβαλέρι)*. Χ. Δ.

Λατόσημα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Καταφανέστατος κυβοειδὴς ὀγκόλιθος κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ ἀνατολικωτέρου τῶν ὅρμων ('Αγίου Γεωργίου) τῆς πρὸ τοῦ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης νήσου Δίας. Διοπτευόμενος πρὸς 359° ἀποτελεῖ ἄριστον γνώρισμα πρὸς εὕρεσιν τοῦ κέντρου τοῦ ὅρμου (Mediterranean Pilot τόμ. IV, 41, 37, ἔκδ. 1917). 'Ανώνυμος εἴς τε τὰς προμνησθείσας ναυτιλιακὰς ὁδηγίας καὶ εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην, ἐφ' οὗ ὅμως σημειοῦται ὁ ὀγκόλιθος οὗτος (πλάτ. 37° 26' 50" Β., μῆκ. 25° 14' 37" 'Αν., χάρτ. ἀγγλ. 2982: Anchorages on outh coast of Standia island). Σ. Ε. Λ.

Λὰ Τοὺρ (La Tour), ***Μαυρίκιος-Καντέν***. Γάλλος ζωγράφος (1704—1788). Μαθητεύσας παρὰ διαφόροις διδασκάλοις ἐν Παρισίοις, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθη, ἤρχισε κατόπιν νὰ διαφημίζεται ὡς ἱκανώτατος προσωπογράφος. Εἰργάζετο διὰ κρητίδων, ἡ δὲ κρητιδογραφία εἰς αὐτὸν ὀφείλει μέγα μέρος τῆς ἀνθήσεώς της. Διὰ τοῦτο δ' ἀκριβῶς ὁ Λὰ Τοὺρ ἐπωνομάσθη «Ναττιὲ τῆς κρητιδογραφίας». Αἱ μεγάλαι του ἀρεταὶ ὡς προσωπογράφου εἵλκυσαν ζωηρότατα τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀνωτάτων τάξεων τῆς παρισινῆς κοινωνίας, ἥτις ἐπλήρωσε τὸν καλλιτέχνην δώρων, τιμῶν καὶ παραγγελιῶν. Τῷ 1746 ὠνομάσθη μέλος τῆς 'Ακαδημίας τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς τῶν Παρισίων, τῷ δὲ 1750 ἐγκατεστάθη εἰς ἰδιαίτερον διαμέρισμα τοῦ Λούβρου ὡς ἐπίσημος προσωπογράφος τῆς βασιλικῆς αὐλῆς. Παρὰ ταῦτα ὁ Λὰ Τοὺρ παρέμεινεν ἁπλοῦς τὴν καρδίαν καὶ ἀφελής· πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας ἐφέρετο ἐνίοτε μετὰ φιλέριδος ὑπεροψίας· ἀντιθέτως ὅμως ἦτο ὁμιλητικώτατος πρὸς τοὺς ἁπλοϊκωτέρους καὶ πλήρης φιλανθρώπων αἰσθημάτων πρὸς τοὺς πτωχούς. Ἡ μελέτη τῶν διασήμων συγγραφέων, εἰς ἣν παραλλήλως πρὸς τὴν ζωγραφικὴν ἐπεδόθη, ἔδωκεν εἰς τὸ πνεῦμά του ἐξαιρετικὴν λεπτότητα καὶ ἐγέμισε τὴν καρδίαν του μὲ θησαυροὺς καλωσύνης. Τὰ ἴδια χαρίσματα ἀποκαλύπτει καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν προσωπογραφιῶν του. Ὀξύνους παρατηρητής, κατορθώνει νὰ εὑρίσκῃ πάντοτε τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα, τὴν ψυχικὴν ὀντότητα, τὴν ἐσωτερικότητα τῆς φυσιογνωμίας, τὴν ὁποίαν πρόκειται ν' ἀπεικονίσῃ. 'Ενίοτε συγκαλύπτει μερικὰς σκιερὰς γωνίας. 'Εξαίρει ἰδίᾳ τὰς ἀρετάς: τὴν ζωηρότητα, τὴν φαιδρότητα, τὴν κομψότητα, τὴν χάριν, τὴν εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος. 'Αξιοθαύμαστος εἶναι ἡ στίλβουσα λαμπηδών, τὴν ὁποίαν δίδει εἰς τὸ βλέμμα, ἡ καθαρότης καὶ ἡ κανονικότης τοῦ σχεδίου του, ὁ εὐάρεστος, λεπτός, σχεδὸν ὀνειρώδης χρωματισμός του. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο σπουδαίως ἐβοηθεῖτο καὶ ἀπὸ αὐτὴν ταύτην τὴν ἰδιαιτέραν φύσιν τῆς κρητιδογραφίας. Τὸ πρῶτον ἔργον, δι' οὗ ἐγένετο γνωστὸς ὁ Λὰ Τούρ, ὑπῆρξεν ἡ προσωπογραφία τοῦ Βολταίρου. Ἕτεραι δὲ ἀξιομνημόνευτοι προσωπογραφίαι του εἶναι αἱ τῶν: Λουδοβίκου ΙΕ', Μαρίας Λεσζίνσκα, πριγκιπίσσης τῆς Σαξωνίας, πρίγκιπος Καρόλου 'Εδουάρδου, Κυρίας Πομπαδούρ, δεσποινίδος Σαλλέ, Ντιντρό, Μαριβῶ, Ντυκλό, Κρεμπιγιόν, 'Ιωάννου 'Ιακώβου Ρουσῶ, Ντ' 'Αλαμπέρ, 'Ιωάννου Ρεστόν, Ντάνζεβιλ, Φαβάρ, κυρίας Μασσέ, δεσποινίδος Φέλ. 'Εξαίρετος εἶναι καὶ ἡ αὐτοπροσωπογραφία του. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τοῦ Λὰ Τοὺρ ἀπόκεινται εἰς τὸ μουσεῖον τῆς γενεθλίου του πόλεως Σαὶν-Καντέν, ἔνθα καὶ ἀπέθανε. Σημαντικώτατα εἶναι καὶ τὰ εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ δουκὸς τοῦ Clermont-Tonnerre ἐν Glisolles, παρὰ τὸ Evreux, ἀποκείμενα. Ι. Μ. Π.

Λὰ Τούρ: Αὐτοπροσωπογραφία.

— **Λατοὺρ** ***Μωμποὺρ*** (Latour-Maubourg), ***Μαρία-Κάρολος-Καῖσαρ***. Γάλλος πολιτικὸς (1757—1831). Διετέλεσε βουλευτὴς εἰς τὰς συνελεύσεις τῶν τάξεων τοῦ 1789, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον προσεχώρησεν εἰς τὴν τάξιν τοῦ λαοῦ, συνεμερίσθη τὴν τύχην τοῦ στρατηγοῦ La Fayette, ὃν καὶ ἠκολούθησεν ἐν τῇ ξένῃ, ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τοῦ Καμποφόρμιο. 'Επιστρέψας εἰς Γαλλίαν μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς 18 Μπρυμαίρ, ἐξελέγη μέλος τοῦ νομοθετικοῦ σώματος, διετέλεσε γερουσιαστὴς καὶ διοικητὴς τοῦ Χερβούργου καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος ἐγένετο ὁμότιμος τῆς Γαλλίας. Μ. Ν. Δ.

— **Λὰ Τοὺρ** ***ντὺ Πὲν*** (La Tour du Pin). Παλαιὰ γαλλικὴ οἰκογένεια εὐγενῶν, καταγομένων ἐκ τοῦ οἴκου La Tour d'Auvergne καὶ τῶν δελφίνων τῆς Βιέννης. Κυριώτερα αὐτῆς μέλη ὑπῆρξαν:

—1) ***Ρενὲ*** (1543—1619), διατελέσας εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ κόμματος τῶν διαμαρτυρομένων ἐν τῷ Δελφινάτῳ. Ἐπὶ 'Ερρίκου Δ' διετέλεσε καὶ σύμβουλος τοῦ κράτους. 'Ο υἱὸς αὐτοῦ *Ἕκτωρ*, ἀρχηγὸς ἐπίσης τῶν ἐν Δελφινάτῳ διαμαρτυρομένων, ὑπετάγη τῷ 1626 καὶ διωρίσθη στρατιωτικὸς διοικητὴς τοῦ Μοντελιμάρ.

—2) ***Ρενέ***, μαρκήσιος, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ

Digitized by Google

προηγουμένου (1620—1687). Διεκρίθη κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον ἐν Καταλωνίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ. Τῷ 1662 συνεπολέμησε μετὰ τοῦ Κολινὺ κατὰ τῶν Τούρκων παρὰ τὸν Ἅγιον Γοθάρδον καὶ ἀκολούθως, ἐν Ὁλλανδίᾳ, συνέβαλεν εἰς τὴν νίκην τοῦ Altenheim καὶ τῷ 1677 διωρίσθη διοικητὴς τῆς Ἐλευθέρας Κομιτείας.

—3) ***Πέτρος Β'***, μαρκήσιος, ἀρχηγὸς διαμαρτυρομένων, ὑποταγεὶς εἰς τὸν βασιλέα καὶ γενόμενος στρατηγός. Ἀπέθανε τῷ 1675

—4) ***Φιλίς***, θυγάτηρ τοῦ προηγουμένου (1645—1703). Κατὰ τὴν εἰσβολὴν Βίκτωρος Ἀμεδαίου τοῦ Β' τῆς Σαβοΐας, ἐξήγειρε τοὺς χωρικοὺς τοῦ πατρός της καὶ ἀνεχαίτισε τὴν προέλασιν αὐτοῦ

—5) ***Ἰάκωβος-Φραγκῖσκος-Ρενὲ*** (1720—1765). Ἔξοχος ἱεροκήρυξ, τοῦ ὁποίου αἱ «Ὁμιλίαι» ἐδημοσιεύθησαν ἐν Παρισίοις τῷ 1776.

—6) ***Φίλιππος-Ἀντώνιος***, μαρκήσιος καὶ βαρῶνος. Γεννηθεὶς τῷ 1723, ἐκαρατομήθη τῷ 1794 διὰ τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὴν Μαρίαν-Ἀντουανέτταν. Ὡς στρατηγὸς διέπρεψε κατὰ τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον.

—7) ***Ἰωάννης-Φρειδερῖκος***, ἐξάδελφος τοῦ προηγουμένου, καρατομηθεὶς τὴν ἰδίαν ἡμέραν μετ' αὐτοῦ. Διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος τῶν εὐγενῶν καὶ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἀπὸ τοῦ 1789 μέχρι τοῦ 1790.

—8) ***Δαυΐδ-Σιγισμοῦνδος*** (1751—1807). Ὑπηρετήσας ἐν Μάλτᾳ, ἀντετάχθη κατὰ τοῦ Βοναπάρτου τῷ 1798 καὶ ἀποτυχὼν κατέφυγεν εἰς Ρωσίαν, ὅπου ἔτυχε τῆς προστασίας τοῦ τσάρου.

—9 ***Φρειδερῖκος-Σεραφεὶμ*** (1758—1837). Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν μετηνάστευσεν εἰς Ἀμερικήν, ὅθεν ἐπέστρεψεν ἐπὶ Ναπολέοντος καὶ διετέλεσε νομάρχης τῶν Βρυξελλῶν καὶ πρεσβευτὴς ἐν Τουρίνῳ.

— 10) ***Εὐνάρδος-Λουδοβῖκος*** (1806—1855). Ἀξιωματικὸς τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ὑπηρετήσας ἐν Ἀλγερίῳ καὶ Βελγίῳ καὶ μετασχὼν εἰς τὰς δύο πολιορκίας τῆς Κωνσταντίνης. Ἐπίσης μετέσχε καὶ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ὅπου καὶ ἐπληγώθη θανασίμως ἐν Μαλακώφ. Εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων» ἐδημοσιεύθησαν ἐνδιαφέρουσαι αὐτοῦ περιγραφαὶ περὶ τῶν ἐν Ἀλγερίῳ μαχῶν. Μ. Ν. Δ.

— Λὰ Τοὺρ ντ' Ὠβέρν (La Tour d'Auvergne). Μεγάλη γαλλικὴ οἰκογένεια εὐγενῶν, εἰς ἣν ἀνῆκον καὶ οἱ δοῦκες *Μπουγιὸν* (Buillon) καὶ οἱ ὑποκόμιτες *Τυρὲν* (Turenne) καὶ ὁ διάσημος στρατάρχης *Ἐρρῖκος Λὰ Τοὺρ Τυρέν*. Γενάρχης τῆς οἰκογενείας φέρεται τις Bertrand, ἀκμάσας εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Μ. Ν. Δ.

— Λὰ Τοὺρ ντ' Ὠβὲρν (La Tour d'Auvergne), ***Θεόφιλος-Μαλό***. Γάλλος στρατιωτικὸς καὶ συγγραφεὺς (1743—1800). Καταγόμενος ἐκ νόθου κλάδου τοῦ οἴκου Μπουγιόν, κατετάχθη νεώτατος ὡς ἐθελοντὴς εἰς τὸν στρατὸν καὶ μετέσχε πλείστων μαχῶν. Τῷ 1792, κατὰ τὴν ὁμαδικὴν μετανάστευσιν τῶν εὐγενῶν τῆς Γαλλίας εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὁ Λατούρ, μολονότι καὶ αὐτὸς εὐγενής, ἠρνήθη νὰ τοὺς μιμηθῇ, μετέβη εἰς τὴν στρατιὰν τῶν Ἄλπεων καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Σαβοΐας. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀπεστάλη εἰς τὴν στρατιὰν τῶν Πυρηναίων, ὅπου διέπρεψε κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Bidassoa καὶ πρὸ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ.

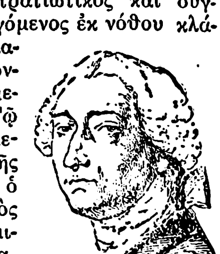

Θεόφιλος Λὰ Τούρ

Τῷ 1794 μεταβαίνων εἰς τὴν γενέτειράν του ἐν Βρετάνῃ συνελήφθη κατὰ τὸν πλοῦν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ ὡδηγήθη εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου καὶ ἐφυλακίσθη. Τῷ 1797 ἀνταλλαγεὶς ἀπεστρατεύθη καὶ ἀφωσιώθη ἔκτοτε εἰς τὴν μελέτην τῶν κελτικῶν γλωσσῶν, συγγράψας καὶ σχετικὸν ἔργον περὶ τῆς καταγωγῆς, τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Βρετάνης. Μετά τινα χρόνον ἐγκατέλειψε τὰς μελέτας του καὶ μετέβη πάλιν εἰς τὸν στρατόν, παρὰ τὴν μεγάλην δὲ ἡλικίαν του ἐζήτησε ν' ἀποσταλῇ εἰς τὸ μέτωπον. Διορισθεὶς λοχαγὸς τῶν γρεναδιέρων ἀπεστάλη εἰς Γερμανίαν, ἀκολούθως εἰς Ἑλβετίαν καὶ εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ Ρήνου ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας μάχας, κρατῶν πάντοτε τὸν διάτρητον ἐξ ἐχθρικῶν σφαιρῶν πῖλον του ὑπὸ μάλης. Ὁ Ναπολέων τῷ ἀπένειμε τιμητικὴν σπάθην μὲ τὸν τίτλον «ὁ πρῶτος γρεναδιέρος τῶν στρατιῶν τῆς Δημοκρατίας». Ὁ Λὰ Τούρ, ὅστις εἶχε καταστήσει τὸ σῶμα τῶν γρεναδιέρων ἐπιφοβώτατον, ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Ὀμπερχάουζεν. Εἰς τὸν τόπον τοῦ θανάτου του τῷ ἀνηγέρθη μνημεῖον, τῷ δὲ 1889 τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ μετεφέρθησαν εἰς τὸ Πάνθεον. Μ. Ν. Δ.

Λατοὺς (Latouche), ***Γάστων***. Γάλλος ζωγράφος (1854—1913). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ἐδ. Μανὲ καὶ ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλὸν τῷ 1874 δι' ἑνὸς ἔργου γλυπτικῆς. Βραδύτερον ἐπεδόθη εἰς τὴν χαλκογραφίαν, τέλος δὲ κατέλιπε καὶ ταύτην χάριν τῆς ζωγραφικῆς, εἰς ἣν διέπρεψεν ἰδίᾳ ὡς συνθέτης παραδόξων καὶ ἀλλοπρόσων συνόλων, ἐν οἷς πρόσωπα τῆς ἀρχαίας μυθολογίας ἀναμειγνύονται εἰς κοσμικὰς συγκεντρώσεις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Ἐπὶ πλέον ὁ Λατοὺς προσεπάθησε μετ' ἄλλων συναδέλφων του νὰ «ἐκμοδερνίσῃ» τὴν ἀναπαράστασιν τῶν εὐαγγελικῶν σκηνῶν. Μεταξὺ τῶν σπουδαίων ἀρετῶν τοῦ καλλιτέχνου τούτου τάσσεται ἡ δεξιότης του εἰς τὸν χρωματισμόν. Τῷ 1900, ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἐκθέσει τῶν Παρισίων, ὁ Λατοὺς ἐτιμήθη διὰ χρυσοῦ μεταλλίου. Ἐκ τῶν ἔργων του μνημονεύομεν τὰ ἀκόλουθα: «Τὸ πέρασμα», «Ἡ παράδοσις τῆς γεφύρας τοῦ Ἀρζαντάν», «Δεκέμβριος», «Οἱ μαθηταὶ ἐν Ἐμμαοὺς» (ὑδατογραφία), «Ἡ νυκτερινὴ ἑορτὴ» κλπ. Ι. Μ. Π.

— Λατοὺς (La Touche), ***Ὑάκινθος-Ἰωσὴφ-Ἀλέξανδρος ντὲ***—. Γάλλος λόγιος καὶ μυθιστοριογράφος (1785—1851). Πτωχός, ἐτελειοποίει τὰς γνώσεις του διὰ τῆς κατ' ἰδίαν μελέτης. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ φιλολογικοῦ σταδίου του συνειργάσθη μετ' ἄλλων καὶ ἐδημοσίευσε ποιήματα, κωμῳδίας καὶ μυθιστορήματα. Ἐπεστάτησεν εἰς τὴν ταξιθέτησιν τῶν χειρογράφων τοῦ Ἀνδρέου Σενιέ, συνειργάσθη εἰς διαφόρους ἐφημερίδας, διηύθυνε τὸν «Ἑρμῆν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος» ἐκ τῶν στηλῶν τοῦ ὁποίου διεξήγαγεν ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τῆς παλινορθώσεως, τὸν ὁποῖον ἐσυνέχισε διὰ τοῦ «Φιγκαρὼ» μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ Ἰουλίου (1830) ἐναντίον τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου Φιλίππου καὶ τῶν ὑπουργῶν αὐτοῦ. Διωχθεὶς ἠναγκάσθη νὰ διέλθῃ τὰ εἴκοσι τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ἐν ἑκουσίᾳ ἐξορίᾳ, κατ' ἄλλους δὲ λόγῳ τῆς οἰκτρᾶς ἀποτυχίας τῆς κωμῳδίας του ἡ «Βασίλισσα τῆς Ἱσπανίας». Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὁ Λατοὺς συνέγραψε πλῆθος μυθιστορημάτων καὶ διηγημάτων. Πλεῖστα ἀνέκδοτα ἔργα του, καθὼς καὶ τὰ χειρόγραφα τοῦ Ἀνδρέου Σενιέ, κατεστράφησαν κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον (1870). Ἐκ τῶν μυθιστορημάτων του ἀξιολογώτερα θεωροῦνται: «Ὀλιβιὲ Μπρύσσεν», μετάφρασις ἢ μᾶλλον μίμησις ἑνὸς διηγήματος τοῦ Χόφμαν, «Κλήμης ὁ ΙΔ καὶ Κάρολος Μπιρτινάτζι», «Φραγκολέττα, Νεάπολις καὶ Παρίσιοι», «Ἀδριανή», «Κοιλὰς λύκων» τρεῖς συλλογαὶ ποιημάτων κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

— Λατοὺς-Τρεβὶλ (Latouche-Tréville), ***Λουδοβῖκος-Ρενὲ-Μαντελὲν λὲ Βασσὸρ ντὲ***—. Διάσημος Γάλλος ναύαρχος (1745—1804). Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας κατετάχθη εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν, λαβὼν μέρος εἰς τοὺς πολέμους τῆς Ἀμερικῆς Ἐξελέγη πληρεξούσιος τῆς συνταγματικῆς ἐθνοσυνελεύσεως Ὡς ἀρχηγὸς μοίρας ἐκ 10 πλοίων ἀπέκλεισε τὴν Νεάπολιν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Διευθυντηρίου. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἁγ. Δομίγγου, τῷ δὲ 1804 ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τῆς Μεσογείου διεκρίθη, ἀποκρούσας τοὺς Ἄγγλους κατὰ τὰς ἐναντίον τῶν ἀκτῶν τοῦ Τουλῶν ἐπιχειρήσεις των. Γ. Ν. Ν.

Λατουσιεὶμ /*Βιβλ.*/. Ἐθνικὸν ὄνομα ὡρισμένης ὁμάδος ἀπογόνων τοῦ Δεδάν, ἐγγόνου τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῆς Χεττούρας (Γενέσεως κε' 3). Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκδοχὴν πρόκειται περὶ ἀραβικῆς φυλῆς, ἧς ἡ ταυτότης παραμένει εἰσέτι ἀνεξακρίβωτος. Ὡς εἰκασίαι μόνον ἀβέβαιοι δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν αἱ γνῶμαι, ὅτι ὅτι πρόκειται περὶ φυλῆς μνημονευομένης καὶ ἔν τισι ναβαταϊκαῖς ἐπιγραφαῖς ἢ ὅτι πρόκειται περὶ τῆς παλαιᾶς ἀραβικῆς φυλῆς *Τάσμ* ἢ περὶ τῶν *Μπανοῦ-Λεΐς* κ. τ. τ. Π. Ι. Μ.

Λατοφάο, ἢ ***Λευκοφαὸ*** (Latofao ou Leucofao) /*Γεωγρ.*/. Παλαιὰ τοποθεσία τῆς Γαλλίας, κατά τινας ἡ σημερινὴ *Λαφφὼ* (Laffaux), ἡ κατ' ἄλλους ἡ *Λιφφὸλ* (Liffol), ΝΑ. τῆς Ζουανβίλ. Παρ' αὐτὴν τῷ 596 ἡ Φρεδεγόνδη ἐνίκησε τοὺς Αὐστρασιανούς. Μ. Ν. Δ

λάτρα (ἡ)· περιποίησις, ὑπηρεσία, ἐνασχόλησις, φροντίς: «τὰ παιδιὰ θέλουν λάτρα», «ὅλη ἡ λάτρα τοῦ σπιτιοῦ εἶναι ἀπάνω μου», «τὸ νερὸ δὲν πίνεται, ἀλλὰ γιὰ τὴ λάτρα τοῦ σπιτιοῦ καλὸ εἶναι» (ἀπὸ τοῦ *λατρεύω* ἀναδρομικῶς).

Λάτραμυς *Μυθ.*/. Υἱὸς τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Ἀριάδνης, γεννηθεὶς ἐν Νάξῳ. —Π.

λατρεία (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ λατρεύειν, ἐκδήλωσις ἀγάπης, ἀφοσιώσεως, θάρρους, ἐλπίδος πρός τινα: «ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ, — τῶν εἰδώλων, — πρὸς τὸν Θεόν» || καθόλου ὑπερβολικὴ ἀγάπη: «λατρεία ποὺ τοῦ ἔχει τοῦ ἄντρα της, —τοῦ παιδιοῦ της» || ἀρχ. ἡ ἐπὶ μισθῷ ἐργασία καὶ καθόλου ὑπηρεσία

—/*Δογμ.-Ἠθικ.*/ Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν εὐσέβεια, ἡ πρὸς αὐτὸν δηλαδὴ πίστις, ἀγάπη καὶ ἐλπίς, ἐκδηλουμένη ἐξωτερικῶς διὰ λόγων ἢ πράξεων ἀποτελεῖ τὴν *λατρείαν*. Κατὰ ταῦτα, ἡ λατρεία ἀνήκει μόνῳ τῷ Θεῷ, τοῖς δὲ ἁγίοις ἡ τιμητικὴ ἁπλῶς προσκύνησις. Ἡ εὐσέβεια, οὖσα ἐσωτερική, ὅταν εἶναι ἀληθής, κατ' ἀνάγκην ψυχολογικὴν ἐκδηλοῦται ἐξωτερικῶς διὰ λόγων καὶ πράξεων, διὰ τῆς λατρείας, οὕτως ὥστε, ὅπου δὲν ὑπάρχει λατρεία, ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει καὶ ἀληθὴς ἐσωτερικὴ εὐσέβεια. Ἡ λατρεία ὅμως τότε μόνον ἔχει ἀξίαν, ὅταν προέρχηται ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς εὐσεβείας, ἡ δὲ κατὰ συνήθειαν ἢ ὑπόκρισιν λατρεία οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν. Ἡ ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς εὐσεβείας προερχομένη λατρεία ζωογονεῖ καὶ διαθερμαίνει αὐτήν, ἐντεῦθεν δὲ καθίσταται δήλη ἡ ὠφέλεια αὐτῆς. Κατὰ ταῦτα ἡ λατρεία εἶναι οὐ μόνον ἀναγκαία ἐκ ψυχολογικῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμος. Ἡ λατρεία δύναται νὰ γίνεται κατ' ἰδίαν ἢ ἀπὸ κοινοῦ. Ἀμφότεραι οὖσαι ἀναγκαῖαι καὶ ὠφέλιμοι, πρέπει νὰ ὦσιν ἐκδηλώσεις τῆς ἐσωτερικῆς εὐσεβείας. Ἡ Ἐκκλησία ἀκολουθοῦσα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιβάλλει τήν τε κατ' ἰδίαν καὶ τὴν κοινὴν λατρείαν, τονίζουσα τὴν ἀναγκαιότητα καὶ ἀξίαν ἀμφοτέρων. Κ. Ι. Ι.

—/*Ἀποκρυφ.*/ Αἱ *λατρεῖαι* εἶναι κλάδος τῆς ἀποκρυφολογίας, ἀποσκοπῶν τὴν κατὰ τόπον καὶ χρόνον σύλληψιν τοῦ ἀοράτου διὰ τῆς ἐκστάσεως τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος καὶ τῆς ἐνατενίσεως, ἢ τὴν συνειδητὴν τοῦ ἀνθρώπου (ἐκπροσωποῦντος τὸν ὁρατὸν κόσμον) ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ ἀοράτου κόσμου (ἀρχετύπου, θείου) διὰ διαφόρων θρησκευτικῶν καὶ λατρευτικῶν τύπων, ἤτοι προσευχῶν, ἐπικλήσεων (μαγικῶν ἢ καθαρῶς θρησκευτικῶν) θρησκευτικῆς ἐκστάσεως, θεουργίας, θρησκευτικοῦ μυστικισμοῦ κλπ. Κατὰ ταῦτα, εἰς τὰς λατρείας ὑπάγονται τόσον αἱ λατρευτικαὶ τελεταὶ τῶν πρωτογόνων καὶ ἀπολιτίστων λαῶν (τοτεμισμός, φετιχισμός, λατρεία προγόνων καὶ νεκρῶν) καὶ ἐπίσημοι θρησκεῖαι προηγμένων πολιτισμῶν, ὅσον καὶ τὰ μυστήρια ἢ μυστηριακαὶ λατρεῖαι τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων λαῶν. Καὶ αἱ μὲν καθαρῶς θρησκευτικαὶ λατρεῖαι, μὲ καθωρισμένην θεολογίαν, ἐνασμενίζονται διὰ τῆς μεταδόσεως τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως ἀληθείας, νὰ ἐξασφαλίσουν εἰς τοὺς ὀπαδούς των εὐδαίμονα ἀθανασίαν καὶ αἰωνίαν σωτηρίαν, ὧν ἄλλως οὗτοι λόγῳ τῆς ἀνθρωπίνης κατ' αὐτάς, ἀτελείας, θὰ ἦσαν ἀνίσχυροι νὰ ἀποκτήσουν, αἱ δὲ μυστηριακαὶ λατρεῖαι ἐπιδιώκουν τὴν συνειδητὴν μετὰ τοῦ ἀρχετύπου ἕνωσιν, τὴν ὁποίαν τὸ ἀνθρώπινον ὄν, ὡς μικρογραφία τοῦ μακροκόσμου, δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ ἐπιτύχῃ ἀναπτύσσον καὶ μορφῶνον τὰς διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸ ἐντὸς αὐτοῦ βιοῦν θεῖον πνεῦμα. Η. Π. Γ.

Λατρέϊγ (Latreille), ***Πέτρος-Ἀνδρέας***. Γάλλος φυσιοδίφης (1762—1833). Ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν γονέων του περιεμαζεύθη ὑπό τινος ἀξιωματικοῦ, ὅστις καὶ ἐφρόντισε διὰ τὴν ἐκπαίδευσίν του, μεθ' ὃ ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ πατρός του (1778) τοῦ βαρώνου D' Espagnal, εἰς Παρισίους πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν του. Κατὰ τὸ 1786 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γενέτειράν του καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐντόμων. Μετὰ δύο ἔτη ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους καὶ ἐσχετίσθη μὲ τὸν Φαβρίκιον, τὸν Ὀλιβιὲ καὶ τὸν Λαμάρκ. Ἐπεφορτίσθη νὰ κατατάξῃ τὰ εἰς τὸ ζῳολογικὸν μουσεῖον ὑπάρχοντα ἔντομα, ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν (1814 καὶ 1829), περὶ τὰς δυσμὰς δὲ τοῦ βίου του διεδέχθη τὸν Λαμὰρκ εἰς τὴν ἕδραν τοῦ καθηγητοῦ τῆς ζῳολογίας. Ὁ Λατρέϊγ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἐντομολόγων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐκ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων του ἀξιολογώτερα εἶναι: «Précis des caractères génériques des insectes, disposés dans un ordre naturel» (Brive, 1796), «Histoire naturelle générale et particulière des crustacés et insectes» (Paris, 1801—1805), εἰς 14 τόμους, «Passage des animaux invertèbres aux vertèbres» (Paris, 1823), «Recherches géographiques sur l'Afrique centrale» (Paris 1824), «Familles naturelles du règne animal» (Paris 1825), «Cours d'entomologie» (Paris 1831). Δ. Ν. Π.

Λατρεμούϊγ (La Trémouille). Γαλλικὸς οἶκος εὐγενῶν, οὗτινος κλάδος ἐδυνάστευσεν ἐν Ἑλλάδι (βλ. *Τρεμούϊγ*).

λατρευτὴς (ὁ)· ὁ λατρεύων, ὁ ἀφωσιωμένος εἴς τινα· || ἀρχ. ὁ ἐπὶ μισθῷ ὑπηρετῶν.

λατρευτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λατρείαν, ὁ τῆς λατρείας: «λατρευτικὰ μέσα, — σύμβολα».

λατρευτός, *—ή, —όν*· ὁ ἄξιος λατρείας, ἀξιολάτρευτος. —Ἐπίρρ. *λατρευτῶς*.

λατρεύω· πρεσβεύω, ἀποδέχομαί τινα ὡς Θεόν: «λατρεύει τὸν ἀληθῆ Θεόν, — τὰ εἴδωλα, — ...σιν» || φρ. «αὐτὸς δὲ λατρεύει Θεὸ» εἶναι σκληρόκαρδος, ἀνελεήμων || «λατρεύει τὸ χρῆμα» εἶναι φίλος χρήματος || ἀγαπῶ ὑπερβολικά, εἶμαι ἀφωσιωμένος: «λατρεύει τὸν ἄνδρα της, — τὰ παιδιά της» || περιποιοῦμαι ὑπερβολικά, ἐπιμελοῦμαι, φροντίζω μετὰ στοργῆς: «πῶς τὰ λατρεύει ἐκεῖνα τὰ παιδιά της! τίποτε νὰ μὴν τοὺς λείψῃ».

λάτρης, *—ου* (ὁ), καὶ ***λάτρις***, *—εως*· ὁ λατρεύων, ὁ πρεσβεύων τι ὡς Θεόν: «λάτρις τοῦ ἀληθινοῦ

Digitized by Google

θεοῦ, — τῶν εἰδώλων»· || ὁ σταθερῶς προσκείμενο εἴς τι, ὁ καθ' ὑπερβολὴν φροντίζων περί τινος: «λάτρις τῆς ἐπιστήμης, — τοῦ χρήματος» (ὁ τύπος λάτρης προέκυψεν ἀπὸ τῶν συνθέτων εἰδωλολάτρης, μοιρολάτρης, προσωπολάτρης κ. τ. τ.).

λάτρις, —εως καὶ —ιος καὶ —ιδος (ὁ, ἡ)· ἀρχ., ὁ ἐπὶ μισθῷ ἐργαζόμενος, ὑπηρέτης, θεράπων, δοῦλος (βλ. καὶ λάτρης).

λατροβίτης (ὁ), ἢ *διπλοΐτης* (Latrobit, Diploit [Ὀρυκτολ.]. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἀστρίων. Ἀποτελεῖ ῥοδόχρουν παραλλαγὴν τοῦ ἀνορθίτου, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὴν νῆσον Amitok εἰς τὰ παράλια τοῦ Λαβραδόρ. Γ. Β.

Λάτροβον [Γεωγρ.]. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Σερρῶν χωρίου *Χορτερὸν* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Λάτρος [Γεωγρ.]. Ὄρος παρὰ τὴν Μίλητον Πρότερον ἐλέγετο *Λάτμος*, ἐξ οὗ καὶ *Λατμικὸς* ὁ ὑπ' αὐτὸ κόλπος, ὕστερον δὲ διὰ τὸ πλῆθος μοναχῶν καὶ μοναστηρίων μετωνομάσθη *Λάτρος*, ἐκ τῆς διηνεκοῦς πρὸς τὸν Θεὸν λατρείας. Οἱ πυκνοὶ ἐν αὐτῷ μοναχικοὶ συνοικισμοί, πρὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ἀρξάμενοι, κατήντησαν ἐπὶ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου νὰ δώσωσιν εἰς τὸ Λάτρος τὴν ὀνομασίαν «τὸ κατ' Ἐρεσον Ἅγιον Ὄρος». Εἰς τὴν ἐπ' αὐτοῦ μονὴν τοῦ ὁσίου Παύλου, τὴν τιμωμένην εἰς ὄνομα τῆς Θεοτόκου, Λέων ὁ Σοφός, σεβόμενος τὸν ὅσιον, προσήρισέ τινα κτήματα τῇ μονῇ αὐτοῦ, προϋπαρχούσῃ καὶ ἀναζωογονηθείσῃ. Ἀπὸ δὲ τῆς Θ' μέχρι τῆς ΙΓ' ἑκατονταετηρίδος αἱ μοναὶ τοῦ Λάτρου ἐγένοντο πολλαί, ἀναφέρονται δ' ἐν αὐτοκρατορικοῖς καὶ πατριαρχικοῖς γράμμασιν αἱ ἑξῆς: Ἀγραύλων, Ἀσωμάτων τὸ Βάτιν, Ἀσωμάτων Βαθέος Λιμένος, Ἀσωμάτων τὸ Περιστέριον, Δυσικοῦ, Εἰρηνούντων, Κισσῶν, Ἱερᾶς, Ἁγίου Ἰωάννου, Κελλιβάρων, Μυρσινῶνος, Φαλακροῦ Βουνοῦ καὶ Στύλου ἢ ὁσίου Παύλου, ἢ ἐπὶ κορυφῆς ἀνιδρυμένη τοῦ Λάτρους (ὡς ἔγραφον τὴν λέξιν). Ἕνεκα δὲ καὶ πολλῶν κτημάτων καὶ τῆς ἀσαφείας ἴσως τῶν ἀπαιτουμένων ἐπὶ τῇ δεσποτείᾳ καὶ καλλιεργείᾳ αὐτῶν, διαφοραί τινες χώραν ἐλάμβανον μεταξὺ τῶν μονῶν, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὸν τίτλον ἢ μᾶλλον τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀρχιμανδρίτου, ὡς ἐξάρχου πατριαρχικοῦ ἐπὶ πασῶν τῶν μονῶν τούτων. Διότι πρὸ πολλῶν χρόνων, ἰδιάζον τῷ ἡγουμένῳ τῆς τοῦ ὁσίου Παύλου μονῆς, τὸ λεγόμενον ἀρχιμανδριτᾶτον, μετεβιβάσθη εἰς τὴν μονὴν τῶν Κελλιβάρων, ὅπερ ἀπέδωκεν εἰς τὴν τοῦ ὁσίου Παύλου μονὴν ὁ πατριάρχης Μανουὴλ Α' ὁ Χαριτόπουλος, τῷ 1222. Ἀλλὰ μετὰ ἐννέα ἔτη Γερμανὸς Β' ὁ πατριάρχης, ἀφαιρέσας ἀπὸ τοῦ ἡγουμένου τοῦ Παύλου τοῦ ἐν τῷ Στύλῳ (ἐξ οὗ καὶ λέγετο τῆς Στυλιωτίσσης Θεοτόκου) τὸ ἀρχιμανδριτᾶτον, ἔδωκε πάλιν εἰς τὸν τῶν Κελλιβάρων, κατηρουμένου ὅμως εἰς τὴν τοῦ ὁσίου Παύλου μονὴν τοῦ προνομίου τοῦ εἶναι ἐλευθέραν «ἀπὸ πάσης ἄλλης δημοσίου χειρός, καὶ τῆς τῶν πατριαρχικῶν ἐξάρχων εἰσελεύσεως». Τῷ 1227 Γερμανὸς ὁ προεπεκύρωσε πάντα τὰ δίκαια τῆς μονῆς τῆς Στυλιωτίσσης ἐπὶ πάντων τῶν κτημάτων αὐτῆς. Μετὰ τὸν Μανουὴλ Β' ἐπικυρώσαντα τὰ δίκαια αὐτά, οὐδὲν ἕτερον γινώσκομεν περὶ Λάτρους, ὅπερ οἱ Τοῦρκοι μετωνόμασαν *Πενταδάκτυλον* (*Μπεσπαρμάκ*). Λατρηνὸς μοναχὸς ἦτο Χριστόδουλος (ὁ πρὸ τοῦ 1088) ἱδρυτὴς τῆς ἐν Πάτμῳ μονῆς Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Οἱ ἡμέτεροι μουσικολόγοι γινώσκουσι καὶ τὸν «πολυέλεον», τὸν λεγόμενον «Λατρηνόν» (*Miklosich* καὶ *Müller*, Acta Monasteriorum, A', 290—330, καθ' ἃς ἐκτείνονται δεκαὲξ πατριαρχικὰ καὶ πολιτικὰ ἔγγραφα. Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου Χριστοδούλου τοῦ ἐν Πάτμῳ, ὑπὸ *Βοηθητοῦ Φιλλου*, μᾶλλον *Ἰωάν. Σακκελίωνος* πρόλογον καὶ σημειώσεις). Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

Λατροὺν [Γεωγρ.]. Χωρίον ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ραμλοῦ εἰς Ἱερουσαλὴμ ὁδοῦ. Κεῖται ἐπὶ λόφου, ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτισμένον μοναστήριον Τραππιστῶν. Ἀρχαιότερον ἐλέγετο *Νατροῦν*. Ἐκ τῆς παραφθορᾶς ταύτης διεπλάσθη βραδύτερον ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ἡ παράδοσις, ὅτι ἦν ὑπῆρξε γενέτειρα τοῦ ἀγαθοῦ λῃστοῦ σμᾶ, ὅστις συνεσταυρώθη μετὰ τοῦ Ἰησοῦ (λατ. latro=λῃστής). Τὰ ἐρείπια φαίνεται ἀνῆκον εἰς φρούριον τῆς Νικοπόλεως. Γ. Λ. Α.

Λάτρων (Latro), *Πόρκιος*. Λατῖνος ῥήτωρ ὑπερεκτιμώμενος ὑπὸ τοῦ Σενέκα τοῦ Πρεσβυτέρου. χαρακτηριστικωτέρα τῶν ἀρετῶν του ἦτο ἡ λότης, τόσον εἰς τοὺς λόγους, ὅσον καὶ εἰς τὰ Μεταξὺ τῶν μαθητῶν του συγκαταλέγεται ὁ Ὀβίδιος. Τῷ 4 π. Χ. ηὐτοκτόνησε κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἱερωνύμου. Χ. Κ. Κ.

λατσὰ (ἡ) [Βοτ.]. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κύπρῳ φυτοῦ *δρῦς ἡ πρῖνος*.

Λατσαΐκὸς [Γεωγρ.]. Ὁ ἕτερος τῶν βραχιόνων ἀποτελούντων τὸν *Ἐνιπέα* (βλ. λ.) παραπόταμον τοῦ Ἀλφειοῦ ἐν Ἠλείᾳ.

Λάτσκρο (Lazzaro-degli-Armeni) [Γεωγρ.]. Νησὶς τοῦ Ἁγίου Λαζάρου τῆς Βενετίας, ἐκχωρηθεῖσα διὰ παντὸς ὑπὸ τῆς Βενετικῆς γερουσίας πρὸς τὸν ἀββᾶ Πέτρον Μεχιτὰρ τῷ 1717, ὅστις ἀνήκων εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα ἐγκατεστάθη εἰς αὐτὴν μετὰ τῶν μαθητῶν του. Εἰς τὴν νησῖδα ταύτην ὁ Μεχιτὰρ ἵδρυσε νέαν μονὴν μετὰ τυπογραφείου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξεδόθησαν πολυάριθμα βιβλία, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ καλλίστη ἔκδοσις τῆς ἀρμενικῆς μεταφράσεως τῶν Θείων Γραφῶν. Εἰς τὴν αὐτὴν μονὴν ὑπάρχει καὶ ἀρμενικὴ σχολὴ τῶν Μεχιταριστῶν. Θ. Β.

Λατσεντόνια (Lacedonia) [Γεωγρ.]. Μικρὸν χωρίον τῆς νοτίου Ἰταλίας, καταστραφὲν ἐκ τοῦ ἐπισυμβάντος τὸν Ἰούλιον τοῦ 1930 ἐν Ἰταλίᾳ σεισμοῦ. Μ. Ν. Δ.

Λατσίδα [Γεωγρ.]. Χωρίον τῆς Κρήτης ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεραμβέλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου, ἀποτελοῦν ἴδιον ὁμώνυμον κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 674. Χ. Δ.

λατσίδια (τὰ) [Βοτ.]. Δημώδης ὀνομασία ἐν Παρνασῷ τῶν κλάδων τῶν δένδρων τῆς *ἐλάτης*.

Λάτσιν (Lachine) [Γεωγρ.]. Πόλις τοῦ Καναδᾶ· βλ. λ. *Λασίν*.

λατσίνα (ἡ) [Βοτ.]. Ἑτέρα κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λώρανθος ὁ εὐρωπαϊκός*.

Λάτσιους (Lazius), *Βόλφγκανγκ*. Αὐστριακὸς ἀνθρωπιστής, ἱστορικός, τεχνοκρίτης, χαρτογράφος (1514—1565). Ἰατρὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Βιέννης Συνέταξε θαυμάσια σχέδια τῶν στρατοπέδων καὶ τῶν πορειῶν τοῦ σμαλκαλδικοῦ πολέμου, χάρτας τοπογραφικοὺς τῆς Οὐγγαρίας (1550), τῆς Ἑλλάδος (1558), καὶ ἐδημιούργησε τοὺς ἀρχαιοτέρους χάρτας τῶν αὐστριακῶν χωρῶν. Θ. Κ.

Α' Ἀτταινιὰν (L' Attaignand), *Γαβριὴλ-Κάρολος* Γάλλος ποιητὴς καὶ κληρικὸς (1697—1779). Ἔγραψε μέγαν ἀριθμὸν ἐλαφρῶν θεατρικῶν ἔργων, τραγούδια, πολλὰ τῶν ὁποίων διακρίνονται διὰ τὴν χάριν τοῦ ὕφους των. Τὰ ἔργα του ἐκ πέντε τόμων ἐδημοσιεύθησαν ἀπὸ 1757—1779. Μ. Ν. Δ.

** Λατταμύας**. Εἷς ἐκ τῶν ταγῶν τῶν Θεσαλῶν. Ἡγήθη τῶν Θεσσαλῶν κατὰ τῶν Βοιωτῶν καὶ εἰς τὴν ἀτυχῆ μάχην παρὰ τὴν Κερησσόν, ὀχυρώτατον φρούριον τῶν Θεσπιέων, ἡττήθη. Τὴν ἧτταν ταύτην ἀπέδωσαν οἱ Θεσσαλοὶ εἰς τὴν ἀσέβειαν τοῦ ταγοῦ αὐτῶν, ὅστις, ἂν καὶ πρὸ τῆς μάχης ἐζήτησε χρησμόν, περιεφρόνησεν αὐτόν, διότι ἦτο δυσμενής. Πότε ἀκριβῶς ἦτο ταγὸς ὁ Λατταμύας, εἶναι ἄγνωστον. Ὁ Πλούταρχος λέγει 200 ἔτη πρὸ τῆς ἐν Λεύκτροις μάχης, ἄλλοι δὲ μικρὸν πρὸ τῶν περσικῶν. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἔδρασε περὶ τὸ 540 π. Χ. Ν. Ι. Ζ.

λαττόρφιος *βαθμὶς* [Γεωλογ.]. Ἐκλήθη οὕτω (ἀπὸ τῆς θέσεως Λάττορφ τῆς Βεστφαλίας, ὅπου τὸ πρῶτον ἐμελετήθη) ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν βαθμίδων, εἰς ἃς ὑποδιαιρεῖται ἡ ὀλιγόκαινος ὑποδιάπλασις τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως στρωμάτων τοῦ καινοζωϊκοῦ αἰῶνος. Ἀποτελεῖται δὲ αὕτη ἀπὸ ἀργίλους, περιεχούσας πάμπολλα (περὶ τὰ 700) εἴδη γαστεροπόδων μαλακίων, κοραλλίων, ἐχινοειδῶν, κ. ἄ. Γ. Κ. Γ.

Λὰ Τὺκ (La Tuque) [Γεωγρ.]. Κωμόπολις τοῦ Καναδᾶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Κουίμπεκ. Εἶναι κυνηγετικὸς καὶ ἁλιευτικὸς σταθμός. Ἔχει ἐργοστάσια χαρτοποιητικοῦ πολτοῦ. Κάτ. 6.600. Μ. Ν. Δ.

Λάτυμνος [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Ὄρος «βαθύσκιον» τῆς Κάτω Ἰταλίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βρουττίων (νῦν Καλαβρία), παρὰ τὸν Κρότωνα, ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ Θεοκρίτου (Δ' 19). Α. Θ. Σ.

Λατὺντ Latude), *Ἰωάννης-Ἐρρῖκος*. Γάλλος τυχοδιώκτης (1725—1805). Εἶναι γνωστὸς διὰ τὴν ἀποστολὴν πρὸς τὴν Πομπαντοὺρ δέματος περιέχοντος ἐκρηκτικὸν μηχάνημα, κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ ἰδίου. Εὐθὺς κατόπιν ἔσπευσε καὶ ἐπληροφόρησε ταύτην, ἐλπίζων ν' ἀνταμειφθῇ, ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις ἔλαβε σοβαρὰν τροπήν, διότι αἱ ὑπόνοιαι ἐστράφησαν κατὰ τοῦ ὑπὸ δυσμένειαν διατελοῦντος ὑπουργοῦ Μωρεπά.

Ὁ Λατὺντ συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Βαστίλλην (1749) Μετὰ ἓν ἔτος ἐδραπέτευσεν, ἀλλὰ συνελήφθη καὶ πάλιν διὰ νὰ δραπετεύσῃ ἐκ νέου. Μετὰ τοῦ 1777 ἐδραπέτευσε πεντάκις, μέχρις οὗ ἀπεφυλακίσθη, διὰ νὰ συλληφθῇ καὶ πάλιν ἐπὶ ἐκβιασμῷ. Ἀφεθεὶς ὀλίγον πρὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐλεύθερος, ἀπέβη φανατικὸς δημοκρατικὸς καὶ μετ' ὀλίγον ἐνθουσιώδης θαυμαστὴς τοῦ Ναπολέοντος. Μ. Ν. Δ.

λατύπη (ἡ)· τὸ ἐκ τῆς λαξεύσεως, πελεκήσεως τοῦ λίθου ἀπόκομμα: «σωροὶ λατύπης εἰς τὰς λιθοτομίας».

— [Πετρογρ.] Καλεῖται *λατύπη* τεμάχιον αἰχμηρὸν ἢ γωνιῶδες οἱουδήποτε πετρώματος, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἀπεστρογγυλωμένα τεμάχια, τὰ ὁποῖα καλοῦνται κροκάλαι. Αἱ λατύπαι σχηματίζονται δι' ἀποσπάσεως ἐκ τοῦ μητρικοῦ πετρώματος, συνεπείᾳ μηχανικῆς ἀποσαθρώσεως αὐτοῦ κατὰ τὸ πλεῖστον, καταρρέουν δὲ λόγῳ τοῦ βάρους αὐτῶν εἰς χαμηλότερα σημεῖα, ἢ μεταφέρονται διὰ τῆς μεταφορικῆς ἐνεργείας τοῦ ὕδατος τῶν βροχῶν. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν αἱ λατύπαι συναθροίζονται εἰς τὰ κράσπεδα ὀρεινῶν προεξοχῶν ἢ καλύπτουν ἐπίπεδα. ἐγγὺς πάντοτε κείμενα, τῶν πετρωμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων αὗται προέρχονται. Πολλάκις, ὅταν, ἡ ἐπιφάνεια τῶν πετρωμάτων εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁμαλή, αἱ λατύπαι δὲν μεταφέρονται ἔξω τοῦ πεδίου τῶν πετρωμάτων, ἐξ ὧν προέρχονται, ἀλλὰ παραμένουν εἰς τὸν τόπον τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν καὶ καλύπτουν τὰ μητρικὰ πετρώματα. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις αἱ λατύπαι ἀναμειγνύονται μὲ ἀργιλλώδη ἢ ἀργιλλοαμμώδη γῆν, προϊὸν περαιτέρω ἀποσαθρώσεως τῶν πετρωμάτων, καὶ ἀποτελοῦν τοιουτοτρόπως στρώματα προσχωσιγενῆ. Ἐκ τῶν λατυπῶν τούτων σχηματίζονται βραδύτερον τὰ λατυποπαγῆ πετρώματα, διὰ συγκολλήσεως τῶν λατυπῶν πρὸς ἀλλήλας μὲ συνδετικὴν ὕλην κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου. Γ. Β.

λατυπογενῆ, ἢ *λατυποπαγῆ πετρώματα* [Πετρογρ.]. Ὀνομάζονται οὕτω τὰ πετρώματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται ἀπὸ διάφορα γωνιώδη καὶ αἰχμηρὰ θραύσματα ἄλλων πετρωμάτων, συγκεκολλημένα διά τινος συνδετικῆς ὕλης. Τὰ γωνιώδη αὐτὰ θραύσματα καλοῦνται *λατύπαι* (βλ. λ.). Τὰ λατυποπαγῆ πετρώματα εἶναι ἰζηματογενεῖς σχηματισμοὶ κλασσικῆς ἢ μηχανικῆς προελεύσεως, διότι αἱ λατύπαι, αἱ ὁποῖαι ἀπαρτίζουν τὸ κύριον ὑλικὸν αὐτῶν, προέρχονται ἐκ τῆς μηχανικῆς ἀποσαθρώσεως ἄλλων πετρωμάτων. Ἡ συνδετικὴ ὕλη, διὰ τῆς ὁποίας αἱ διάφοροι λατύπαι συνδέονται πρὸς ἀλλήλας, δύναται νὰ εἶναι ψαμμιτική, ἀργιλλώδους ἢ ἀσβεστικῆς προελεύσεως, ἢ πυριτιοῦχος ἢ λειμωνίτης. Τὰ λατυποπαγῆ πετρώματα ἀποτελοῦνται, εἴτε ἀπὸ θραύσματα ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πετρώματος, καὶ τότε καλοῦνται μονόμεικτα, εἴτε ἀπὸ θραύσματα διαφόρων πετρωμάτων, ὁπότε ὀνομάζονται πολύμεικτα. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν λαμβάνουν ὀνομασίαν ἐκ τοῦ πετρώματος, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχονται αἱ συνιστῶσαι αὐτὰ λατύπαι. Οὕτως ἔχομεν γρανιτικά, γνευσιακά, χαλαζιακὰ καὶ ἀσβεστολιθικὰ λατυποπαγῆ κτλ. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὀνομάζομεν αὐτὰ ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν θραυσμάτων, τὰ ὁποῖα περιέχουν μεταξὺ τῶν ἄλλων. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἔχομεν καὶ μερικὰς ἄλλας κατηγορίας λατυποπαγῶν πετρωμάτων, ὀφειλομένας εἰς τὸν τρόπον καὶ τὸν τόπον τοῦ σχηματισμοῦ αὐτῶν. Οὕτω διακρίνομεν τὰ *λατυποπαγῆ προστριβῆς*, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ διαρρήξεων καὶ ἐπωθήσεων, αἵτινες λαμβάνουν χώραν εἰς τὸν στερεὸν φλοιὸν τῆς γῆς, καὶ συνεπείᾳ τῶν ὁποίων γεννᾶται προστριβὴ εἰς τὰ ἀλληλοεπωθούμενα τεμάχη, καὶ ἐντεῦθεν κατακερματισμὸς κατὰ τὰς ἐπιφανείας ἐπαφῆς αὐτῶν. Ἄλλα πάλιν λατυποπαγῆ προέρχονται ἐκ τοῦ καταθρυμματισμοῦ, τὸν ὁποῖον ὑφίσταται πολλάκις ἡ μᾶζα τῶν πετρωμάτων ἐπιτοπίως, καὶ τῆς μετέπειτα ἀνασυνδέσεως τῶν θραυσμάτων αὐτῆς διὰ κολλητικῆς τινος ὕλης. Λατυποπαγῆ πετρώματα ἀπαντῶσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς ὅλας τὰς γεωλογικὰς διαπλάσεις, τοιαῦτα δὲ ἐμφανίζονται καὶ ἐν Ἑλλάδι. Ἀναλόγως τοῦ ποιοῦ τῶν λατυπῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦνται, καὶ τοῦ χρώματος αὐτῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀναλόγως τῆς στερεότητος τῆς συνδετικῆς αὐτῶν ὕλης, δύνανται νὰ χρησιμεύσουν πολλάκις καὶ ὡς διακοσμητικοὶ λίθοι. Γ. Β.

Λατὼ *ἡ πρὸς Καμάραν* [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Πόλις ἀρχαία τῆς Κρήτης, ἐπέχουσα τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ *Ἁγίου Νικολάου* τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου. Θεὰ πολιοῦχος τῆς πόλεως ἦτο ἡ Εἰλείθυια, ἐμφανιζομένη καὶ εἰς τὰ νομίσματα της. Διῳκεῖτο ὑπὸ συλλόγου κόσμων, καλουμένου «Εὐνομία», ἀπήλαυσε δὲ πρὸ τῆς ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως εὐδαιμονίας καταφανοῦς, ὡς τεκμαίρεται ἐκ πολλῶν δημοσίων ἔργων. Ὁ κάτοικος *Λάτιος*. Ν. Ε. Π.

—**Λατὼ** ἡ *Ἑτέρα* [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Ἀρχαία πόλις τῆς Κρήτης, κειμένη εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν *Γουλᾶ* ὀλίγον ἀπέχουσαν τοῦ χωρίου Κριτσᾶ Μεραμβέλλου. Εἰς τὴν θέσιν ταύτης εὑρίσκονται εκτεταμένα ἐρείπια οἰκιῶν ἀμφιθεατρικῶς ἐκτισμένων. Παρὰ τοὺς συγγραφεῦσιν ἀναφέρεται ἁπλῶς καὶ ὡς *Ἑτέρα* (πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς *Λατοῦς πρὸς Καμάραν*). Τὰ νομίσματά της φέρουν τὴν κεφαλὴν τῆς Εἰλειθυίας καὶ τὴν ἐπιγραφὴν Ε-ΛΑΤΩΓ. Ν. Ε. Π.

Λαϋᾶ (Laya), *Ἰωάννης-Λουδοβῖκος*. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1761—1833) ἀνῆκων εἰς οἰκογένειαν ἱσπανικῆς καταγωγῆς. Ὑπῆρξε φίλος τοῦ Légouvé, τῇ συνεργασίᾳ τοῦ ὁποίου ἔγραψε τὴν πρώτην αὐτοῦ κωμῳδίαν «Nouveau Narcisse»

Digitized by Google

καὶ τόμον ποιημάτων («Essais de deux amis»). Τῷ 1791 ἐπαίχθη εἰς τὸ γαλλικὸν θέατρον ἡ πεντάπρακτος τραγῳδία του «Jean Calas», ἐν τῇ ὁποίᾳ περιγράφει τὴν βαρβαρότητα τῶν νόμων καὶ τὸν ἐξ αὐτῶν κίνδυνον. Μετα τρία ἔτη ἔδωκε τὴν ἔμμετρον κωμῳδίαν του «L'ami des lois», πολιτικὴν σάτιραν ἐναντίον τῶν Ἰακωβίνων, διὰ τὴν ὁποίαν κατεδιώχθη καὶ ἐφυλακίσθη. Βραδύτερον ἐπαναφαίνεται εἰς τὸ θέατρον μὲ τὰ ἔργα του «Les deux Stuarts» (1797), «Falkland» (1799), εἰς τὰ ὁποῖα ἐθριάμβευσεν ὁ περίφημος Γάλλος ἠθοποιὸς Talma καὶ «Une journée du jeune Néron» (1799). Ἐπίσης ἔγραψεν «Essai sur la satire» (1808 κ.ἄ. Τῷ 1813 διωρίσθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας καὶ ποιήσεως, τῷ δὲ 1817 ἐξελέγη μέλος τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Τὰ ἅπαντά του ἐδημοσιεύθησαν εἰς 5 τόμους (1833) ὑπὸ τῶν υἱῶν του *Ἀλεξάνδρου* καὶ *Λέοντος*, ἀμφοτέρων θεατρικῶν συγγραφέων. Ι. Ο.

Λάϋαμον (Layamon). Ἄγγλος ποιητὴς καὶ χρονογράφος, τοῦ τέλους τοῦ ΙΒ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. Συνέγραψεν ἔμμετρον χρονικὸν περὶ Βρεττανίας ὑπὸ τὸν τίτλον «Brut», ὅπερ ἀποτελεῖ παράφρασιν τοῦ «Brut d' Angleterre» τοῦ Γουέϊς. Τὸ Brut εἶναι τὸ πρῶτον ἀγγλικὸν ποίημα μετὰ τὴν νορμανδικὴν κατάκτησιν· τὸ λεξιλόγιον εἶναι ἀγγλικόν, ἀλλ' ἡ γραμματικὴ μαρτυρεῖ νορμανδικὴν ἐπιρροήν. Περιγράφει δὲ πῶς ὁ Brut (Βροῦτος) δισέγγονος τοῦ Αἰνείου, κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἵδρυσε τὴν Troynovant ἢ Νέαν Τροίαν (τὸ σημερινὸν Λονδῖνον) καὶ ὑπῆρξεν ὁ γεννήτωρ μακρᾶς γραμμῆς Βρεττανῶν βασιλέων μέχρι τοῦ Καντουάλαντερ, ὅστις ταυτίζεται μετὰ τοῦ Καντουάλλα τοῦ ἀγγλοσαξωνικοῦ χρονικοῦ, βαπτισθέντος ὑπὸ τοῦ πάπα Σεργίου τῷ 688. Δ. Σ. Δ.

Λαυαρὴ (Lavare) */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Μεσόγειος πόλις τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου ἐν Λουσιτανίᾳ, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Β, 5, 6) οὐ μακρὰν τοῦ Δουρίου ποταμοῦ. Ἡ θέσις αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Α. Θ. Σ.

Λάϋαρντ (Layard), *σὲρ Ὥστεν-Ἐρρῖκος.* Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ ἀσιανολόγος (βλ. λ. *Λαΐαρντ*).

Λαύγασα (Laugasa) */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κειμένη εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς Καππαδοκίας, ἐν τῇ στρατηγίᾳ τῆς Λαβιανσηνῆς (Praefetura Laviansenae). Εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν ἐν Μελιτηνῇ *Λεύγαισαν* (Leugaesa). Α. Θ. Σ.

λαυδανίνη (ἡ) */Ὀργ. Χημ./.* Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{20}H_{25}O_4N$ ἀπαντῶν μεταξὺ τῶν ἀλκαλοειδῶν τοῦ ὀπίου. Ὀπτικῶς ἀδρανές, τήκεται εἰς 166°. Σ. Γ.

λαύδανον (τὸ) (Laudanon) */Φαρμ. Χημ./.* Καλεῖται οὕτως ὀπιοσκεύασμα, περιέχον ἐκεῖνα μόνον τὰ ἀλκαλοειδῆ τοῦ ὀπίου, ἅτινα δὲν ἐπηρεάζουν τὴν δρᾶσιν τῆς μορφίνης, ἀπ' ἐναντίας δ' εὐνοοῦν ταύτην. Τὰ ἀλκαλοειδῆ ταῦτα περιέχονται ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν μεθ' ὑδροχλωρίου ἁλάτων αὐτῶν. Κ. Γ. Μ.

λαυδανοσίνη (ἡ) */Ὀργ. Χημ./.* Ἀλκαλοειδὲς τοῦ τύπου $C_{21}H_{27}O_4N$ ἀπαντῶν εἰς μικρὰς ποσότητας εἰς τὰ ἀλκαλοειδῆ τοῦ ὀπίου. Κρυσταλλοῦται εἰς βελόνας τηκομένας εἰς 115° καὶ σχηματίζει εὐκόλως ἅλατα. Σ. Γ.

Λαυδία (Laudia) */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Πόλις τῆς Ἀφρικῆς ἐν τῇ Μαυριτανίᾳ Καισαρηνσίᾳ (Ἀλγερία), κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. Δ', 2, 6) παρὰ τὸν Ἀμψάγαν ποταμὸν (νῦν Oued-El-Kebir) κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Νουμιδίας. Ἄγνωστος ἄλλοθεν, ὡς καὶ ἡ τοποθεσία αὐτῆς. Α. Θ. Σ.

Λάϋελ (Lyell), *Κάρολος.* Διάσημος Ἄγγλος γεωλόγος (1797—1875). Ἐσπούδασεν ἐν ἀρχῇ νομικὰ καὶ ἐξήσκησεν ἐπί τινα χρόνον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐγκατέλιπε, διὰ νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς γεωλογικὰς σπουδάς, πρὸς τὰς ὁποίας ἀπὸ τῶν παιδικῶν του χρόνων ἠσθάνετο ζωηροτάτην κλίσιν. Ἀπὸ τοῦ 1823 ἤρχισεν ἐκτελῶν γεωλογικὰς ἐρεύνας ἀνὰ τὰς ὀρεινὰς περιοχὰς τῆς Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Ἰταλίας, κατὰ δὲ τὸ 1841 καὶ 1845 ἔκαμε δύο ἀκόμη ἐπιστημονικὰ ταξίδια, τὸ πρῶτον εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ τὸ δεύτερον εἰς Μεξικόν. Ἀπὸ τοῦ 1826 εἶχεν ἐκλεγῆ μέλος τῆς Βασιλικῆς ἑταιρείας τοῦ Λονδίνου, τῷ 1832 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γεωλογίας εἰς τὸ βασιλικὸν κολλέγιον, τῷ 1835 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Λονδινείου γεωλογικῆς ἑταιρείας καὶ τῷ 1862 ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. Τῷ 1864 τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ βαρωνέτου. Ἔζησε μέχρις ἡλικίας 77 ἐτῶν, εἶχε χάσει ὅμως πολλὰ ἔτη πρότερον τὴν ὅρασίν του.

Κάρολος Λάϋελ.

Ὁ Λάϋελ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πρώτων ὀπαδῶν, ὁ ἱδρυτὴς μᾶλλον, τῆς θεωρίας, καθ' ἣν τὰ παρῳχημένα γεωλογικὰ συμβάντα ἐξηγοῦνται δι' ἐκείνων, τὰ ὁποῖα βλέπομεν σήμερον συμβαίνοντα. Τὴν θεωρίαν ταύτην ἐξέθηκεν εἰς τὸ περίφημον σύγγραμμά του «Γεωλογικαὶ ἀρχαί», ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς σφοδρὰς ἐπιστημονικὰς συζητήσεις· περιγράφει ἰδίως ἐν αὐτῷ τὰς αἰτίας τῶν μετακινήσεων τοῦ ἐδάφους καὶ ἐκφέρει ἀναφορικῶς πρὸς τὰ ἡφαίστεια καὶ τοὺς σεισμοὺς πλῆθος νέων ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι συνήντησαν πολλοὺς πολεμίους. Αὐτὸς πρῶτος περὶ τὸ 1828 ἐταξινόμησε τὰ στρώματα τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐν ἑκάστῳ ἐξ αὐτῶν περιεχομένων ὀστράκων, διῄρεσε δ' αὐτὴν οὕτως εἰς τρεῖς κατηγορίας, διὰ τὰς ὁποίας μετεχειρίσθη τὰς ὀνομασίας *ἠώκαινος, μειόκαινος* καὶ *πλειόκαινος*. Ἐμελέτησε τέλος ἐπιμελέστατα τὰς μεταναστεύσεις τῶν εἰδῶν καὶ τὴν προέλευσιν αὐτῶν καὶ κατέληξεν εἰς συμπεράσματα, συμφωνοῦντα ἐν πολλοῖς πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Δάρβιν. Οὕτω, κατόπιν μακρῶν ἐρευνῶν εἰς τὰ σπουδαιότερα σπήλαια τῆς Εὐρώπης, διετύπωσε τὴν γνώμην ὅτι ὁ ἄνθρωπος ζῇ ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τῶν παναρχαίων χρόνων.

Ἐκτὸς τῶν «Γεωλογικῶν ἀρχῶν» (πρώτη ἔκδοσις ἐν Λονδίνῳ 1830, εἰς 3 τόμους), ὁ Λάϋελ συνέγραψεν ἐπίσης «Στοιχεῖα Γεωλογίας» (1838), «Ταξίδια εἰς Βόρειον Ἀμερικὴν» (1845, 2 τόμοι καὶ 1849 ἕτεροι δύο), «Γεωλογικὰ τεκμήρια περὶ τῆς ἀρχαιότητος τοῦ ἀνθρώπου» (1863) κλπ. —Ω.

Λαύκα */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 902. Χ. Δ.

Λαύκη, ἡ *Λαύκα* */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κερκύρας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 484. Χ. Δ.

λαυκῖνος (ὁ) */Ζωολ./.* Οὕτως ὀνομάζεται ἐν Μεσολογγίῳ ὁ ἰχθὺς *κέφαλος ὁ μεγαλοκέφαλος* (Mugil capito). Δ. Ν. Π.

Λαῦκος */Γεωγρ./.* Κώμη τῆς Θεσσαλομαγνησίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἦτο ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ τέως δήμου Σηπιάδος καὶ κεῖται ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τοῦ Πηλίου εἰς περίβλεπτον θέσιν, ἄνωθεν τῆς κυκλικῆς λεκάνης τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς, γεωργοὶ κατὰ τὸ πλεῖστον, καλλιεργοῦσι τὴν ἐλαίαν, τὴν ἄμπελον καὶ τὰ ἑσπεριδοειδῆ καὶ ἐπιδίδονται κατὰ τὸ θέρος εἰς τὴν ναυτιλίαν. Ὁ Λαῦκος ἔχει μεταβατικὸν εἰρηνοδικεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ἡμιγυμνάσιον καὶ 3 δημοτικὰ σχολεῖα. Κάτ. (1928) 1672. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει ἐκτὸς τῆς κωμοπόλεως καὶ τοῦ ἐπινείου τῆς Μηλίνας καὶ τὸν μικρὸν συνοικισμὸν *Κυδωνιές*. Χ. Δ.

— **Λαύκου-** ***Βάλη*** */Παραλ. Γεωγρ./.* Αὐλὼν τῆς νοτίας ἐσχατιᾶς τοῦ Πηλίου, ἐν τῷ Παγασιτικῷ κόλπῳ καὶ κατὰ τὸν ΝΑ. αὐτοῦ μυχὸν (πλάτ. 39° 10' 50" Β., μῆκ. 23° 14' 30" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels) πρὸ τοῦ λιμένος Βαθούδι καὶ μεταξὺ τῶν ὅρμων Χόρτο καὶ Μηλίνα. Ἀπὸ τοῦ αὐλῶνος δύναταί τις νὰ μεταβῇ δι' ὡραιοτάτης κοιλάδος καλυπτομένης ὑπὸ πλατάνων, δρυῶν, συκῶν, ἐλαιῶν καὶ πορτοκαλεῶν εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ ὄρους κείμενον (ὑψόμ. 1270 ποδ.) χωρίον *Λαῦκος*. Σ. Ε. Λ.

Λαύμελλον (Laumellon) */Ἀρχ. Γεωγρ./.* Πόλις τῆς βορείου Ἰταλίας (Transpadana), κειμένη ἀριστερὰ τοῦ Πάδου ποταμοῦ. Εἶναι ἡ σημερινὴ *Λομέλλο* (Lomello). Α. Θ. Σ.

λαυμοντίτης (ὁ), ἢ ***λωμοντίτης*** */Ὀρυκτολ./.* Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας ἔνυδρον τῆς ὁμάδος τῶν ζεολίθων· ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Ca\,Al_2\,S_{14}\,O_{12}\,4H_2O$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὴν ὁλοεδρίαν τοῦ μονοκλινοῦς συστήματος εἰς κρυστάλλους ἐπιμήκεις, ἀπαντᾷ δὲ καὶ εἰς ῥαβδοπαγῆ ἢ γεώδη συσσωματώματα. Εἶναι εὔθραυστον μὲ σκληρότητα 3—3 $^1/_2$, εἰδικὸν βάρος 2,25—2,35, καὶ ἔχει λάμψιν ὑαλώδη καὶ ἐπὶ σχισμογενῶν ἑδρῶν μαργαριτώδη. Εὑρίσκεται ἐπὶ ῥωγμῶν παλαιῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Γ. Β.

Λάϋμπαχ (Laybach)· βλ. *Λουμπιάνα*.

Λάϋντεν */Γεωγρ./* βλ. *Λέϊντεν*.

Λάϋντεν (Leyden), *Ἰωάννης.* Σκῶτος ποιητὴς καὶ ἀσιανολόγος (1775—1811). Ἐδημοσίευσε: «Ἀνακαλύψεις καὶ ἐποικισμοὶ τῶν Εὐρωπαίων ἐν τῇ Βορείῳ καὶ Δυτικῇ Ἀφρικῇ», «Τὸ μοιρολόγι τῆς Σκωτίας», «Σκηναὶ παιδικῆς ἡλικίας», μεταφράσεις ἐκ τῆς περσικῆς καὶ ἀραβικῆς ποιήσεως κ. ἄ. Τῷ 1803, ἐπιτυχὼν δημοσίαν θέσιν ἐν Ἰνδίαις, ἀνεχώρησε διὰ Μαδράς, τῷ δὲ 1807 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἰνδικῆς γλώσσης ἐν Καλκούττᾳ. Τῷ 1811 ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ λόρδου Μίντο εἰς Ἰάβαν. Εἰσελθὼν εἰς βιβλιοθήκην, ἥτις ἐλέγετο ὅτι περιεῖχε πλεῖστα χειρόγραφα, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἀπολυμανθῆ, προσεβλήθη ὑπὸ βαταβιανοῦ πυρετοῦ καὶ ἀπέθανε μετὰ τρεῖς ἡμέρας. Α. Σ. Δ.

— **Λάϋντεν** (Leyden), *Λουκᾶς βάν—*· βλ. *Λέϊντεν*.

Λάϋντιγκ (Leydig), *Φραγκῖσκος.* Γερμανὸς ζωολόγος (1821—1908). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας ἐν Μονάχῳ καὶ διετέλεσεν εἶτα ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βυρτβούργου (1849) καὶ κατόπιν τακτικὸς ἐν Τυβίγγῃ (1857) καὶ Βόννῃ (1875). Πρῶτος κατέδειξε τὴν σπουδαιότητα τῆς χρήσεως τοῦ μικροσκοπίου ἐπὶ τῶν ἱστολογικῶν μελετῶν. Ἐκ τῶν πολλῶν ἐργασιῶν του, ἀξιολογώτεραι εἶναι: «Lehrbuch der Histologie des Menschen uud der Thiere» (1857), «Beiträg zur mikroskopischen Anatomie und Entwickelungsgeschichte der Rochen und Haie» (1852), «Anatomisch-Histologische Untersuchungen über Fiche und Reptilien» (1853), «Das Auge der Gliedertiere» (1864), «Der Fierstock und die Samentasche der Insekten» (1866), «Die in Deutschland lebenden Arten der Saurier» (1872), «Die Hautdecke und Schale der Gastropoden» (1876), «Die anuren Batrachier der deutschen Fauna» (1877), «Untersuchungen zur Anatomie und Histologie der Tiere» (1883), «Zelle und Geweben» (1885), «Zur Kenntnis der Zirbel und der Parietalorgane» (1896), «Zur vaterlandischen Naturkunde» (1902) κ. ἄ. Δ. Ν. Π.

Λάϋονς (Lyons), *Ἐδμόνδος λόρδος —.* Ἄγγλος ναύαρχος καὶ διπλωμάτης (1790—1858). Εἰσελθὼν δεκατριετὴς εἰς τὸ ναυτικόν, ἐγένετο κυβερνήτης τῆς κορβέττας τῷ 1813 καὶ φρεγάττας τῷ 1828, μεθ' ἧς ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου. Κυβερνῶν τὴν φρεγάτταν «Μαδαγασκάρην» παρέλαβεν ἐκ Βρινδησίου τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1833 τὸν βασιλέα Ὄθωνα, κατερχόμενον εἰς Ἑλλάδα καὶ μετέφερεν αὐτὸν εἰς Ναύπλιον τὴν 19ην τοῦ αὐτοῦ μηνός. Ἐπὶ τοῦ ἰδίου σκάφους ἐπιβαίνων ὁ Ὄθων ἐπεσκέφθη τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ κατὰ τὸ μακρὸν αὐτὸ ταξίδιον συνεδέθη οἰκειότατα μετὰ τοῦ Λάϋονς, ἔπλευσε δὲ μετ' αὐτοῦ πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Σμύρνης. Μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ Ὄθωνος καὶ τὴν ἀνάληψιν ὑπ' αὐτοῦ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας

Ἐδμόνδος Λάϋονς.

διωρίσθη ὁ Λάϋονς πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἀθήναις. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ὄθων παρὰ τὰς παρακλήσεις τοῦ Λάϋονς ἀντικατέστησε τὸν ἀρχιγραμματέα *Ἀρμανσπεργ* (βλ.λ.) διὰ τοῦ Ρούντχαρντ, διορισθέντος πρωθυπουργοῦ, ὁ Λάϋονς ἐγένετο ἀμείλικτος ἐχθρὸς τῆς ἑλληνικῆς δυναστείας, ἀμέσως δὲ ἤρξατο καταπολεμῶν τὴν νέαν κυβέρνησιν. Ὅτε κατὰ τὸ 1837 ἀνεφύη τὸ ζήτημα τῆς ἐξώσεως ἀπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους τοῦ Ἰταλοῦ πολιτικοῦ φυγάδος Οὐρσίλιο, καταφυγόντος εἰς τὴν Ἑλλάδα δι' ἀγγλικοῦ διαβατηρίου, προεκλήθη ἀδιάλλακτος μεταξὺ τοῦ Ἄγγλου πρέσβεως καὶ τῆς κυβερνήσεως ἔρις, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ρούντχαρντ. Ἡ κατὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο πολιτικὴ τοῦ Λάϊονς ὑπῆρξε συνεχὴς σκευωρία πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ Ὄθωνος, καὶ ἀδιάκοπος ἐξύφανσις συνωμοσιῶν. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς 3 Σεπτεμβρίου 1843 καὶ τὸν διορισμὸν ὡς πρωθυπουργοῦ τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη, ἀντὶ τοῦ ἀγγλόφρονος Ἀλ. Μαυροκορδάτου, ὁ Λάϊονς τοσοῦτον παρωργίσθη, ὥστε ἐγένετο προσωπικὸς ἐχθρὸς τῶν Ἑλλήνων βασιλέων. Τῷ 1845 διηρέθισε τὰς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας διενέξεις ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ζητήματος τοῦ στρατηγοῦ Τσάμη Καρατάσου, παρεκίνησε δὲ τὸν πρεσβευτὴν τῆς Τουρκίας Μουσοῦρον ν' ἀπέλθῃ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐξηνάγκασεν οὕτω τὸν Ὄθωνα νὰ τῷ παράσχῃ πᾶσαν ἱκανοποίησιν. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἐπίσης ἡ γεννηθεῖσα μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀγγλίας περιπλοκὴ εἰς τὰ ζητήματα τῶν νησίδων Σαπιέντζας καὶ Ἐλαφονήσου, ὡς καὶ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Ἰσραηλίτου Πασιφίκου, ἅτινα προεκάλεσαν τὸν ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Πάρκερ ἀποκλεισμὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ παραμονή του ἐν Ἀθήναις κατέστη μετὰ ταῦτα ἀδύνατος καὶ μετετέθη ὡς πρεσβευτὴς εἰς Ἑλβετίαν, εἶτα δὲ εἰς Σουηδίαν. Ἀρξαμένου τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ναυτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἀνέλαβεν ὡς ἀντιναύαρχος τὴν δι-

Digitized by Google

κησιν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου τῆς Μεσογείου, μεθ' οὗ εἰσῆλθεν εἰς τὸν Εὔξεινον. Ἐβομβάρδισε τὴν Ὀδησσόν, κατέλαβε τὸ Ρεντοὺτ-Καλέ, διέπρεψε κατὰ τὴν μεταφορὰν τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων εἰς Κριμαίαν καὶ τὸν βομβαρδισμὸν τῆς Σεβαστουπόλεως (1854). Γενόμενος ἀρχηγὸς τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἐκυρίευσε τὸ Κὲρτς τὴν 12 Μαρτίου 1855, μετέσχε τῆς ἐφόδου κατὰ τῆς Σεβαστουπόλεως καὶ ἥλωσε τὴν 5 Ὀκτωβρίου τὸ Κίνβορν. Προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ναυάρχου ἐπέστρεψεν εἰς Ἀγγλίαν τῷ 1856, ἀπενεμήθη δὲ εἰς αὐτὸν ὁ τίτλος τοῦ βαρώνου Christchurch καὶ ὁ τοῦ ὁμοτίμου ἐν τῇ Βουλῇ τῶν λόρδων. θ. β.

λαύρα (ἡ)· ῥύμη στενή, ἄμφοδος, ἀντίθ. *πλατεῖα ῥύμη* (ὅθεν *πλατεῖα*) || τὸ δωμάτιον, τὸ κελλίον τοῦ μοναχοῦ, ἰδίᾳ τοῦ ἀναχωρητοῦ: «ἡ ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ἁγίου Σάββα λαύρα» || συνεκδ., πολλὰ ὁμοῦ κελλία: «μεγάλη λαύρα», μέγα οἴκημα περιλαμβάνον πολλὰ κελλία || καθόλου, μοναστήριον.

—*[Ἐγκυκλ.]* Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ μοναστικοῦ βίου *λαῦραι* ἐκαλοῦντο τὰ μοναστήρια, ὅπου ἕκαστος μοναχὸς ἔζη εἰς ἰδιαίτερον κελλίον. Οὕτω λαῦραι ὠνομάζοντο ὅλα τὰ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα ἔκτισεν ἐν Παλαιστίνῃ ὁ ἅγιος Σάββας περὶ τὰ τέλη τοῦ Ε' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα ἐκτίσθη ἐν Ἄθῳ ἐπίσης μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο μονή, ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Ἀθωνίτου, ἡ ὁποία κατέστη περιώνυμος καὶ ἀκμάζει μέχρι τῆς σήμερον (βλ. κατωτ.). Ἐπίσης παρὰ τὰ Καλάβρυτα ἐν Πελοποννήσῳ ἔχομεν τὴν γνωστὴν ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐπαναστάσεως μονὴν τῆς Ἁγίας Λαύρας. Ἐν Ρωσίᾳ τὸ ὄνομα Λαύρα ἔφερον τέσσαρες μοναί: ἡ Πετσέβσκη ἐν Κιέβῳ, ἡ τῆς Τριάδος ἐν Μόσχᾳ, ἡ τοῦ Ἀλεξάνδρου Νέφσκη ἐν Πετρουπόλει καὶ ἡ Ποτσάεφσκο-Οὐσπένσκη ἐν Βολωνίᾳ.

—Λαύρα, Ἁγία —. Ἱστορικὴ μονὴ παρὰ τὰ Καλάβρυτα (βλ. λ. *Ἁγία Λαύρα*).

— Λαύρα Ἁγίου Σάββα. Μονὴ ἐπὶ τῆς ἀγρίας καὶ ἀποκρήμνου πλευρᾶς τῆς Οὐάδι-ἐν-Νὰρ εἰς ἀπόστασιν 3 ὡρῶν Ν.-τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὁμοιάζει πρὸς φρούριον καὶ παρουσιάζει γραφικότητα ἔκτακτον. Ἀρχικῶς ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου, τῷ δὲ 529 τὴν ἐμεγάλυνεν ὁ Σάββας ὁ ἡγιασμένος, δαπάναις τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τῷ 614 εἶχε 5.000 μοναχούς, ἐκτὸς τῶν 10 χιλ. τῶν πέριξ σπηλαίων, φυσικῶν ἢ ὠρυγμένων. Σαρακηνοί, Πέρσαι, Ἄραβες καὶ Βεδουῖνοι ἐλεηλάτησαν καὶ ἔσφαξαν τοὺς μοναχούς. Τῷ 1604 κατήντησεν ἀποθήκη τῶν σιτηρῶν μιᾶς γείτονος νομαδικῆς φυλῆς. Κατόπιν ἐγκατέστησαν Σέρβοι, ἐπισκευάσαντες τὸ κτίσμα καὶ ἱδρύσαντες τὸν παρέκει Πύργον τῶν γυναικῶν, διότι εἰς τὴν μονὴν ἀπαγορεύεται ἡ εἴσοδος παντὸς θήλεος. Ὁ πατριάρχης Θεοφάνης ἠγόρασε τὴν μονὴν παρ' αὐτῶν, ὁ Δοσίθεος τὴν ἐπεσκεύασε τῷ 1667 καὶ ὁ διάδοχός του Χρύσανθος ἔκτισε τὰς τεραστίας ἀντηρίδας (1686). Ἡ εἴσοδος εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τῆς κατακρήμνου μονῆς κατὰ τὸ χεῖλος τῆς φάραγγος, ὅπου ὁ πύργος, τῆς Ἀθηναΐδο-Εὐδοκίας, ἡ ὁποία τὸν κατῴκησεν. Ἡ ἐν τῇ μονῇ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου εἶναι λαξευμένη εἰς τὸν βράχον, πολλὰ δὲ σπήλαια ἐντὸς αὐτῆς κατῳκήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, γράψαντος καὶ μελοποιήσαντος ἐκεῖ τὰ θαυμάσια του νεκρώσιμα, Ξενοφῶντος καὶ τῶν υἱῶν του Ἰωάννου καὶ Ἀρκαδίου, Σάββα τοῦ ἡγιασμένου, κ. ἄ. Εἰς βαθὺ σπήλαιον φυλάττονται ἑκατοντάδες τινὲς κρανίων τῶν ὑπὸ Χοσρόου σφαγέντων μοναχῶν. Ἀπὸ τοῦ πύργου τῆς Εὐδοκίας 385 βαθμῖδες φέρουν εἰς τὸ κάτω ἄκρον τῆς μονῆς, ὅπου πηγή. Ὁλόκληρος ὁ πέριξ βραχώδης χῶρος εἶναι κατάτρητος ὑπὸ σπηλαίων. Γ. Λ. Α.

— Λαύρα Δούκα. Σκήτη ἐν Παλαιστίνῃ (βλ. λ. *Δούκα Λαύρα [Βιβλ. Γεωγρ.]*).

—Λαύρα Ἐπταστόμου βλ.λ. *Ἐπταστόμου λαύρα*.

— Λαύρα Μεγίστη. Οὕτω λέγεται ἡ *τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου* ἡ πρώτη τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῶν, ἥτις ἠρίθμησέ ποτε, περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, 700 μοναχούς. Ἡ οἰκοδομὴ τοῦ μεγάλου μοναστηρίου ἤρξατο τῷ 961, δαπάναις τοῦ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, ταξαντος καὶ ἐτήσιον ἐπίδομα 244 χρυσῶν λαμβανομένων ἀπὸ τῶν προσόδων τῆς νήσου Λήμνου, χρηματικῶς δὲ ὑπεστήριξαν αὐτὴν καὶ οἱ μετὰ τὸν Φωκᾶν Ἰωάννης Τζιμισκὴς καὶ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος. Εἰς τὴν Λαύραν ἐνωρὶς προσηρτήθη ἡ ἐν Θεσσαλονίκῃ μονὴ τῶν Περιστερῶν (Ἁγίου Ἀνδρέου) ζῶντος τοῦ Φωκᾶ, καὶ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου Β' ἡ παρὰ τὴν Λῆμνον νῆσος τῶν Νέων, Ἅγιος Εὐστράτιος, ἡ γνωστὴ διὰ τὴν ἐξαγωγὴν ξυλανθράκων. Μέχρι τοῦ τέλους τῆς ΙΒ' ἑκατονταετηρίδος ἦσαν προσηρτημέναι τῇ Μεγίστῃ Λαύρᾳ πολλαὶ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μοναί, εἰς ὑποτελῆ αὐτῆς κελλία μεταβληθεῖσαι, καὶ ἡ μεγάλη τῶν Ἀμαλφηνῶν μονή, τῶν ἐξ Ἀμάλφης ὀρθοδόξων. Πρὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν Λαύραν εὐηργέτησαν βασιλεῖς τινες Σέρβοι, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν οἱ ἡγεμόνες Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας, διότι σχεδὸν εἰς διάλυσιν ἔβαινεν ἡ Μεγίστη Λαύρα, μόλις διατηροῦσα 5—6 μοναχοὺς ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὅτε ἄλλη μικρὰ οἰκοδομὴ ἐκτίσθη. Ταύτην ὅμως ἐκρήμνισαν, προτροπῇ τοῦ κατὰ τὰ 1623 ἀποσυρθέντος εἰς αὐτὴν Ἀνθίμου Β' τοῦ πατριάρχου πρῴην Κωνσταντινουπόλεως, εὐεργετήσαντος τὴν πάσχουσαν μονήν, ἥτις ὁπωσδήποτε ἔζη, ἕως οὗ, μετὰ τὰ 1666, ὁ πατριάρχης πρῴην Κωνσταντινουπόλεως Διονύσιος Γ' ὁ Βαρδαλῆς, ἐγκαταβιώσας ἐν αὐτῇ, πάντα τὰ χρέη αὐτῆς ἐξώφλησεν ἐξ ἰδίων καὶ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ κατέλιπεν εἰς αὐτήν. Ἔτι τοῦ ἀγῶνος τῆς ἐλευθερίας ὑπέστησαν πᾶσαι αἱ μοναὶ φοβερὰς ζημίας, καὶ μόλις ἤρξαντο ν' ἀναλαμβάνωσι πᾶσαι, συνεπῶς καὶ ἡ Λαύρα, μετὰ τὸν τουρκορωσικὸν πόλεμον, καὶ μετὰ τὸ 1829, ὅτε καὶ ὁ πιέζων τὸ Ὄρος τουρκικὸς στρατὸς ἀπεσύρθη. Ἡ μονὴ Λαύρα, μέχρι πρό τινος, ἐκέκτητο κτήματα ἀρκετά, τούτων δ' ἐλάχιστα μένουσι σήμερον εἰς τὴν κατοχὴν αὐτῆς. Τὰ χειρόγραφα τῆς ἐν τῇ Λαύρᾳ βιβλιοθήκης φθάνουσι νῦν εἰς δισχίλια, τούτων δὲ συνέταξεν εὐσυνείδητον κατάλογον ὁ προηγούμενος Χρυσόστομος ὁ Λαυριώτης, ἀναγραφὴν δὲ τῶν ἑβδομήκοντα σχεδὸν εἰληταρίων (Λειτουργιῶν) συνέταξεν ὁ ἐκ Θεσσαλονίκης διάκονος καὶ ἐκ τῶν τῆς μονῆς προϊσταμένων Γερμανός. Αἱ ἁγιογραφίαι τῶν ἐν τῇ Μεγίστῃ Λαύρᾳ ναῶν ἐγράφησαν μετὰ τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα. Ἐπὶ βυζαντινῶν ὁ τῆς Λαύρας ἡγούμενος, ὡς καὶ ὁ «πρῶτος» τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καθὸ τὴν χειροτονίαν ἀπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἔχοντες, εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ προκαθέζωνται τῶν ἄλλων μελῶν τῆς Ἱερᾶς Συνάξεως καὶ νὰ κρατῶσι βακτηρίας «αὐτοὶ μόνοι ὡς ἀρχηγοί»—κατὰ τὸ τυπικὸν Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Ἡ μονὴ Μεγίστη Λαύρα συνέστησε καὶ τυπογραφεῖον κατὰ τὰ μέσα τῆς ΙΗ' ἑκατονταετηρίδος.

Σκῆται ὑπὸ τὴν Μεγίστην Λαύραν ὑπαγόμεναι εἶναι αἱ ἑξῆς,ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτῆς: —1) Ἡ τῆς *Ἁγίας Ἄννης*, ὑπάρχουσα ἀπὸ τοῦ 1007, ὅτε Εὐστάθιος ἡγούμενος τῆς Λαύρας ᾠκοδόμησε μικρὸν εὐκτήριον. Τῷ 1320 ἦτο ἔρημος. Ἀνασυνεστήθη τῷ 1672. Διονύσιος Δ' ὁ πατριάρχης ὁ Μουσελίμης συνέταξε τὰ κατ' αὐτήν, καὶ τὴν τάξιν ταύτην ἐπεκύρωσεν ὁ πατριάρχης Κύριλλος Ε'. Τελευταῖον τυπικόν, τὸ τοῦ 1843, ἐκύρωσεν ὁ πατριάρχης Γερμανὸς Δ'. Τὸ κυριακὸν (καθεδρικὸν ναὸν) ᾠκοδόμησε δι' ἐξόδων ἰδίων, μετὰ τὰ 1665, Διονύσιος Γ'. Τὸ κοιμητήριον τῆς σκήτης ἀνήγειρε, δαπάναις ἰδίαις, πρὸ τοῦ 1740, δηλαδὴ τὸν περίβολον, Νεόφυτος Μαυρομμάτης ὁ μητροπολίτης πρῴην Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης. —2) Ἡ τῶν *Κανσοκαλυβίων* ὠνομάσθη ἀπὸ Μαξίμου τοῦ τὴν καλύβην ἑκάστοτε καίοντος (ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος), τὴν δὲ σύστασιν ἔλαβε περὶ τὰ 1720—1745. Ὁ περιώνυμος ἐκ Χίου τραπεζίτης Δημήτριος Σκαναβῆς ἐπλήρωνε κατ' ἔτος, μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, «τὸ ἐτήσιον δόσιμον» τῶν σκητιωτῶν τῶν Καυσοκαλυβίων. —3) Ἡ *Ρουμανική*.

Ἄλλα συστήματα καλυβῶν, ἐρημητηρίων καὶ κελλίων ἀποτελοῦσιν οὐχὶ σκήτας, ὡς οἱ μοναχοὶ θέλουσι νὰ ὀνομάζωσιν αὐτά, ἀλλ' ἀθροίσματα ἁπλᾶ, εἰς τὴν Λαύραν ἢ εἰς τὴν γειτονικὴν ἑκάστου σκήτην ἀνήκοντα· ταῦτα δὲ εἶναι: ἡ *Μικρὰ Ἁγία Ἄννα*, τὰ *Κατουνάκια*, τὰ φοβερώτατα, ὡς ἐκ τῆς ἀγρίας τοποθεσίας αὐτῶν *Καρούλια*, ἡ *Κερασιά*, ὁ *Ἅγιος Βασίλειος*, ἡ *Προβάτα*, ἡ *Ἀμαλφηνοῦ* (Μορφονοῦ). Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

«Λαύρα». Ἐφημερὶς ἐν Πάτραις, ἐκδιδομένη ἀπὸ τοῦ 1879 μέχρι τοῦ 1881 ὑπὸ τοῦ ὁμωνύμου Καλαβρυτινοῦ Συλλόγου. —Π.

Λαύρα *[Ἀρχ.]*. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σάμῳ *Λαύρα* ἦτο περίκλειστόν τι μέρος (ἀγορά) ἢ συνοικία, τὸ ὁποῖον μετὰ τῆς ἄλλης συνοικίας Ἄνθεα ἀπετέλουν τὰ δύο κέντρα πρὸς τρυφὴν καὶ ἀπόλαυσιν τοῦ σαμιακοῦ λαοῦ. Ν. Ι. Ζ.

—Λαύρα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον τοῦ Β. Αἰγαίου ἀκρωτήριον, ἡ ἀνατολικωτέρα τῶν τριῶν ἄκρων (πλάτ. 40°09'25" Β., μήκ. 24°23'50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos islands), καθ' ὃ τερματίζεται ἡ νοτία τῆς χερσονήσου τοῦ Ἄθωνος ἐσχατιά. Ὑπὸ τῶν μοναχῶν ὀνομάζεται *Κάβος τοῦ Τιμίου Προδρόμου*. Σ. Ε. Λ

λαύρα (ἡ)· ἀντὶ *λάβρα* (βλ. λ.), καύσων, ὑπερβολικὴ ζέστη.

Λαύρα. Οὕτως ἀποδίδεται πολλάκις τὸ γυναικεῖον ὄνομα *Λάουρα* (Laura).

Λαυράγκας, Διονύσιος. Εἷς τῶν σημαντικωτέρων Ἑλλήνων μουσικῶν καὶ ὁ ἱδρυτὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ μελοδράματος, γεννηθεὶς τῷ 1864 ἐν Ἀργοστολίῳ τῆς Κεφαλληνίας. Τὰ πρῶτα μαθήματα μουσικῆς ἠκολούθησε παρὰ τοῖς μουσικοδιδασκάλοις Σεράὸ (βιολί) καὶ Ν. Μεταξᾷ (ἁρμονία). Μετὰ τὸ πέρας τῶν γυμνασιακῶν του σπουδῶν ἠναγκάσθη, διὰ λόγους οἰκονομικούς, νὰ μείνῃ ἐπὶ ἓν ἔτος εἰς τὴν Κεφαλληνίαν καὶ κατόπιν μετέβη εἰς Νεάπολιν, ὅπου ἐνεγράφη εἰς ἰδιωτικὸν ᾠδεῖον, τὸ Don Pietro a Majella. Κατόπιν τριετῶν θεωρητικῶν σπουδῶν, κατὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων ἔγραψε διαφόρους συνθέσεις, ἐπέστρεψεν εἰς Κεφαλληνίαν, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Παρισίους καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ὠδεῖον, ὅπου ἐφοίτησεν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς μαθητὴς τοῦ Λεὸ Ντελὶμπ, μετά τινας δὲ μῆνας τοῦ Μασσενέ, εἰς τὴν τάξιν τοῦ ὁποίου ἔμεινε μέχρι τέλους. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἔγραψε πολλὰς συνθέσεις. Τὴν πρώτην του ἑλληνικὴν σύνθεσιν ἔγραψεν ἐπὶ τῶν στίχων τοῦ Παράσχου: «Εἰς χρῦον ζοφερὸν λειμῶνα». Κατόπιν ἐπεχείρησε τὴν πρώτην του καλλιτεχνικὴν περιοδείαν ὡς διευθυντὴς γαλλικοῦ μελοδραματικοῦ θιάσου εἰς διαφόρους γαλλικὰς ἐπαρχίας, ὅτου ἀνεβίβασεν ἀρκετὰ ἰταλικὰ μελοδράματα.

Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔμεινεν ἐπὶ 7 περίπου μῆνας, εἶτα δὲ μετέβη καὶ πάλιν εἰς τὴν Νεάπολιν, ὅπου ἔμεινεν ἐπὶ ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος. Ἐκεῖ ἔγραψε τὸ πρῶτόν του μελόδραμα: «Elda di Vorn», τὸ ὁποῖον ἐπαίχθη δίς, καὶ μίαν λειτουργίαν ἐκτελεσθεῖσαν ἐπίσης. Ἐπιστρέψας εἰς Κεφαλληνίαν διηύθυνεν ἐκεῖ ἰταλικὸν μελοδραματικὸν θίασον. Μετὰ δύο ἔτη μετέβη εἰς Μιλᾶνον, ὅπου ἤρχισε τὸ καθαυτὸ καλλιτεχνικόν του στάδιον. Μέχρι τοῦ 1894 διηύθυνεν ἰταλικοὺς θιάσους εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας. Ἔγραψε καὶ ἄλλο μελόδραμα: «Ἡ ζωὴ εἶναι ὄνειρον», ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου δράματος τοῦ Κάλντερον. Ἐν τῷ μεταξὺ μετέβαινεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς τὴν πατρίδα του Κεφαλληνίαν, ὅπου ἐσχημάτισε χορῳδίαν ἐκ 35 προσώπων, τὴν ὁποίαν ἔφερεν εἰς τὴν Ὀλυμπιακὴν ἔκθεσιν τοῦ 1889 καὶ ἔδωσε τέσσαρας συναυλίας. Τοῦτο ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ ἱδρυθοῦν διάφοροι χορῳδίαι. Τότε ἔγραψε καὶ τὴν γνωστὴν βαρκαρόλαν «Ὁ ναύτης τοῦ Ἰονίου». Τῷ 1894 προσεκλήθη ἀπὸ τὸ διοικητικὸν συμβούλιον τῆς Φιλαρμονικῆς ἑταιρείας νὰ διευθύνῃ τὴν χορῳδίαν. Συγχρόνως ἐσχημάτισε καὶ ὀρχήστραν. Τῷ 1897 συνεχωνεύθη ἡ Φιλαρμονικὴ μὲ τὸν Ὅμιλον φιλομούσων καὶ ἱδρύθη ἡ Μουσικὴ ἑταιρεία, εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως ὁ Λαυράγκας δὲν ἔλαβε μέρος, ἔχων κατὰ νοῦν τὴν ἵδρυσιν μελοδράματος. Τῷ 1898 συνεκέντρωσε μερικοὺς χορίστας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον καὶ πρώτης τάξεως στοιχεῖα, ὅπως ὁ Χατζηλουκᾶς καὶ ὁ Βακαρέλλης. Τὸ πρῶτον ἔργον ὁ ὁποῖον ἐμελέτησαν ἦτο ἡ «Φαβορίτα» τοῦ Ντονιζέττι εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν. Ἔπειτα ἀπὸ μικρὰν ἀπουσίαν εἰς Κεφαλληνίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸν ἀνεπλήρωσεν ὁ Σπινέλλης, ἐπέστρεψε καὶ εὗρε τὸν Βλαχόπουλον καὶ ἀρκετὴν ἐργασίαν ἑτοίμην. Συνειργάσθη τότε μὲ τὸν Σπινέλλην καὶ ἡτοίμασαν τὴν «Μποέμ» τοῦ Πουτσίνι. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔγραψε τῷ 1899 «Τὰ δυὸ ἀδέλφια», μελόδραμα μὲ μουσικὴν καὶ ποίησιν τοῦ ἰδίου ἐπὶ μοτίβων ἑλληνικῶν. Ἡ μεγάλη δυσκολία διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ θιάσου ἦτο ἡ ἔλλειψις γυναικῶν καὶ διὰ τὰ κόρα καὶ διὰ τὰ κύρια πρόσωπα. Ἠναγκάσθη λοιπὸν νὰ μετακαλέσῃ Ἰταλίδας, εἰς τὰς ὁποίας ἔμαθεν ἑλληνικὰ εἰς ἐλάχιστον χρονικὸν διάστημα. Ἔπειτα ἀπὸ ὑπερανθρώπους ἀγῶνας κατώρθωθη νὰ ἀναβιβασθῇ ἡ «Μποέμ» μὲ κεφάλαια τοῦ Νικολάου Στράτου καὶ τοῦ Μιλτιάδη Νεγρεπόντη ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Μουσικῆς ἑταιρείας. Κατόπιν ἀνεβιβάσθησαν «Τὰ δυὸ ἀδέλφια». Αὐτὴ ἦτο ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ μελοδράματος. Ἐξετελέσθη κατόπιν εἰς τὸ θέατρον Βαριετὲ ἡ «Μάγισσα» τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1902, μονόπρακτον μελόδραμα μὲ κείμενον καὶ μουσικὴν τοῦ Λαυράγκα. Ἤρχισε κατόπιν τὰς περιοδείας του μὲ τὸ Ἑλληνικὸν μελόδραμα εἰς τὴν Ρωσίαν, τὴν Τουρκίαν, τὴν Ρουμανίαν κλπ., ὅπου ἔδιδε σειρὰς παραστάσεων. Τῷ 1908 ἤρχισε καὶ γράφῃ τὴν «Διδὼ» ἐπὶ λιμπρέτου τοῦ Πολυβίου Δημητρακοπούλου. Τῇ 10 Ἀπριλίου 1909 ἐξετελέσθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ Δημοτικὸν θέατρον τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὴν παράστασιν ἔλαβον μέρος τὸ ζεῦγος Βλαχοπούλου, ἡ Θεοδωρίδου, ὁ Χατζηλουκᾶς, ὁ Βακαρέλλης καὶ ὁ Χατζηαποστόλου. Ἡ παράστασις αὐτὴ ὑπῆρξε σταθμὸς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ μελοδράματος. Ἦτο τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν ἔργον μεγάλης ἐκτάσεως, μὲ πλούσια μουσικὰ μέσα, μὲ ἀποκλειστικῶς ἑλληνικὰ καλλιτεχνικὰ στοιχεῖα. Τὸ κοινὸν καὶ ἡ κριτικὴ τὸ ὑπεδέχθησαν μὲ ἐνθουσιασμόν. Ὁ Λαυράγκας ἐξηκολούθησεν ἔκτοτε νὰ ἐργάζεται διὰ τὸ Ἑλληνικὸν μελόδραμα, μὲ θυσίας πάντοτε ὑλικάς. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲν παρημέλει καὶ τὴν ἐργασίαν του ὡς δημιουργικόν. Τῷ 1903 ἔγραψε τὴν πρώτην ἑλληνικὴν σουΐταν δι' ὀρχήστραν, ἡ ὁποία ἐξετελέσθη εἰς τὴν διεθνῆ ἔκθεσιν καὶ κατόπιν εἰς διαφόρους συναυλίας. Τῷ 1914 ἔγραψε μίαν «Λειτουργίαν» ἑλληνικήν, τῷ 1916 τὴν δευτέραν ἑλληνικὴν σουΐταν καὶ δύο λυρικὰ ἰντερμέδια καὶ μίαν «Missa soennus». Ἄλλα ἔργα του εἶναι διάφορα τραγούδια: «Ὁ τραγουδιστής» τοῦ Πολέμη, «Τῆς πίκρας τὸ νερό» δημῶδες, «Καράβι ἀνοίγει τὰ φτερά» τοῦ Πολέμη, «Στὸν ἥλιο ἂν περπατήσεις» τοῦ Παπαντωνίου. Λυρικὰ δράματα: «Ὁ λυτρωτής» τοῦ Παπαντωνίου τρίπρακτον, «Ἡ μαύρη πεταλούδα» τοῦ Σπεράντσα μονόπρακτον. Συμφωνικὰ ἔργα: «Εἰσαγωγὴ καὶ φούγκα» διὰ μεγάλην ὀρχήστραν, «Θρησκευτικαὶ εἰκόνες», «Οὐβερ-

Digitized by Google

τούρα», «Yota Navarra», «Romanesca», «Σουΐτα ἀπὸ κυπριακοὺς χορούς».Ἐπίσης χορῳδίαν καὶ βαρκαρόλας.

Ὁ Δ. Λαυράγκας διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1927—1928 καὶ διευθυντὴς τοῦ μουσικοῦ τμήματος τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας» καὶ συνεργάτης αὐτῆς. Α. Θ.

Λαύρακας, ἡ ὀρθότ. *Λάβρακας* [*Γεωγρ.*]. —1) Ἀκρωτήριον τῆς *Γαύδου* (τῆς Κρητικῆς), σχηματίζον τὴν Β. τῆς νήσου ἄκραν (πλάτ. 35° 52' ½ Β., μῆκ. 24° 04' ¼ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536a: Candia eastern portion) ὀνομαζόμενον καὶ *Ἅγιος Ἰωάννης*. Ἀμέσως πρὸς Δ. αὐτοῦ, αὐλὼν ἀνοικτὸς πρὸς Β.ΒΔ., ἀπόληξις κοιλαδίου. —2) Παλαιὰ ὀνομασία τοῦ ἀβαθοῦς μέρους τῆς αἰγιαλίτιδος τοῦ Ναυπλίου Α.ΒΑ. τοῦ Ὁπλοστασίου, ἐν ᾧ ἔβριθον λάβρακες. Σ. Ε. Λ.

Λαύρας. Φιλολογικὸν καὶ δημοσιογραφικὸν ψευδώνυμον τοῦ *Νικολάου Ἠρ. Πετιμεζᾶ*. Ἐγεννήθη τῷ 1873 ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ἐξεπαιδεύθη, εἰσαχθεὶς μετὰ τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς εἰς τὸ στρατιωτικὸν σχολεῖον τῶν Εὐελπίδων (1889, ὁπόθεν μετὰ πενταετίαν ἐξῆλθεν ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ, μετασχὼν τοῦ πολέμου τοῦ 1897 ἐν Ἠπείρῳ. Ἀπὸ τοῦ 1907 μέχρι τοῦ 1910, ἐπανελθὼν ἐξ Εὐρώπης, διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ὀχυρωτικῆς καὶ πυροβολικῆς παρὰ τῷ λειτουργοῦντι στρατιωτικῷ σχολείῳ ἐφέδρων ἀξιωματικῶν ἐν Κερκύρᾳ. Μετέσχε τῶν πολέμων τοῦ 1912—1913. Τῷ 1914 διετέλεσε στρατιωτικὸς ἀκόλουθος τῆς ἐν Παρισίοις πρεσβείας, μετακληθεὶς εἰς τὴν ἀνακατάληψιν τῆς Β. Ἠπείρου. Διατελῶν φρούραρχος Κερκύρας κατὰ τὴν γενομένην τῷ 1916 κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τῶν Συμμάχων, ὑπέβαλε παραίτησιν ἀπὸ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ, ἰδιωτεύσας δ' ἐπ' ὀλίγον, διωρίσθη ἀκολούθως νομάρχης Κερκύρας (1917), μετατεθεὶς ἐκεῖθεν εἰς Σῦρον (1918—1920, ἀλλ' ἐπανελθὼν ἐκ δευτέρου. Ἀπὸ τοῦ 1923 μέχρι τοῦ 1928, μὲ διακοπὴν ἑνὸς ἔτους, διετέλεσε νομάρχης Ἀττικοβοιωτίας, παραιτηθεὶς δέ, διωρίσθη διευθυντὴς τῶν γραφείων τῆς γερουσίας.

Εἰς τὴν φιλολογίαν ἐνεφανίσθη μὲ τὸ ψευδώνυμον *Λαύρας* ἀπὸ τῆς «Ἑστίας» (1909) δι' ἀνταποκρίσεων ἐκ Κερκύρας, ἀργότερα δὲ (1913) διὰ σειρᾶς πολεμικῶν ἐντυπώσεων καὶ ἀναμνήσεων, γενόμενος ἀπὸ τοῦ 1925 τακτικὸς συνεργάτης αὐτῆς. Ἐκ παραλλήλου, ἐδημοσίευσε πολλαχοῦ ἐντυπώσεις, ἀναμνήσεις, κριτικάς, μελέτας καὶ διηγήματα εἰς ἡμερολόγια καὶ περιοδικά, συνεργασθεὶς ἰδιαιτέρως εἰς τὸν «Νουμᾶν» κατὰ τὴν β' καὶ γ' περίοδον αὐτοῦ, συγκεντρώσας δὲ τέλος τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ ἔργον εἰς τὰς συλλογὰς «Ἁπλᾶ Λόγια» (1920), «Ἐγκόλπια» (1925), «Σιγαλὲς φωνὲς» (1928). Μετέφρασεν ἐπίσης τὰ «Τραγούδια τῆς Μιάρκας» τοῦ Ζὰν Ρισπὲν (1927). Ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1926 μέχρι τοῦ Μαρτίου τοῦ 1929 διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης τοῦ φιλολογικοῦ παραρτήματος τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

Τὰ ποιήματά του χαρακτηρίζονται ὑπὸ μετρικῆς ποικιλίας, λυρισμοῦ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀναπτυσσομένου κατὰ τὴν μορφικὴν σύστασιν καὶ ἑλληνικῆς γνησιότητος ὅσον ἀφορᾷ τὸ περιεχόμενον, τὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν ἐλαφρῶς μελαγχολικὴν διάθεσιν βαίνουν δὲ συμπτυσσόμενα εἰς τὸ ἀστικὸν πλαίσιον ὡρισμένης ἀθηναϊκῆς ἐποχῆς. Συνεργάτης τῆς «Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ρήγα Γκόλφη*, Πρόλογος εἰς «Ἁπλᾶ Λόγια» (1920).—*Τοῦ αὐτοῦ*, Νέα ἑλληνικὴ ποίησις (Νουμᾶς 1929) ΤΕΛ ΟΣ ΑΓΡΑΣ

λαυρᾶτον (τό), ἡ **λαυρεᾶτον** (λατιν. laureatum) [*Νομισμ.*]. Τίτλος νομίσματος ἔχοντος πλευρὰν παράστασιν δαφνοστεφῆ προτομὴν στρατηγοῦ ἢ αὐτοκράτορος. Ἀρχὴν ἔσχον τὰ λαυρᾶτα ἀπὸ τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, ἐπὶ πολὺ δὲ ἐπεκράτησαν ἐν τῇ νομισματικῇ τῶν μεταγενεστέρων εὐρωπαϊκῶν μοναρχιῶν. —Π.

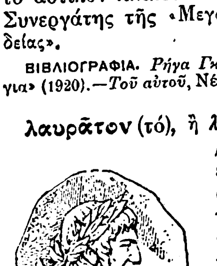

Λαυρᾶτον.

Λαύρειον [*Γεωγρ.*]. βλ. λ. *Λαύριον*.

λαυρεμβεργία (ἡ) (Laurembergia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἁλοῤῥαγωδῶν* (Halorrhagidaceae) περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος: *λαυρεμβεργίαν τὴν τετράνδρον* (Laurembergia tetrandra ἢ Serpicula numidica) ἰθαγενὲς τῶν θερμῶν χωρῶν τῆς νοτίου Ἀφρικῆς. Εἶναι πολυετὲς φρυγανῶδες χαμηλὸν φυτὸν φέρον τεχταία φύλλα (μέχρι 2 μ. ὕψος καὶ 1 μ. πλάτους), ἀρκετὰ κοσμητικὸν κτλ. Ἀπαντᾷ εἰς πετρώδη ἄγονα ἐδάφη. Κ. ΠΑΠ.

λαυρεντία (ἡ) (Laurentia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κωδωνανθοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κερκύρας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαυρεντία ἡ λεπτὴ* (Laurentia tenella), ἥτις καλλιεργεῖται πρὸς κόσμον. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν τὸ μόνον γνωστὸν εἶναι ἡ *λαυρεντία ἡ ἐρινοειδὴς* (Laurentia erinoides), ἰθαγενὴς πόα τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Δ. Ν. Π.

Λαυρεντιανὴ *βιβλιοθήκη*. Περίφημος βιβλιοθήκη ἐν Φλωρεντίᾳ, ἀνήκουσα εἰς τὸν οἶκον τῶν Μεδίκων, ὀνομασθεῖσα δ' οὕτως ὑπὸ τοῦ Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων. Ἐπὶ πολὺ ἐθεωρεῖτο καὶ ἡ πλουσιωτέρα βιβλιοθήκη τῆς Εὐρώπης· ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι περικλείει πλεῖστα πολύτιμα λείψανα τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας. Ἐν αὐτῇ, μεταξὺ ἄλλων, εὑρίσκεται καὶ τὸ περίφημον ἀντίτυπον τῶν «Πανδεκτῶν», τὸ ἀρχαιότερον ὅλων, ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ ὁποίου χρονολογεῖται ἡ ἀναγέννησις τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἐν Εὐρώπῃ. Ἐκτὸς τοῦ πολυτίμου τούτου χειρογράφου εὑρίσκονται ἐν αὐτῇ τὸ ἀντίγραφον τοῦ «Δεκαημέρου» τοῦ Βοκκακίου, ὁ «Δάφνης καὶ Χλόη» τοῦ Λόγγου καὶ ἡ περίφημος ἐπιστολὴ τοῦ Δάντε, δι' ἧς ὁ ποιητὴς ἀποκρούει, μολονότι ἐπὶ δεκαπενταετίαν ἐξόριστος, τοὺς ὑποβληθέντας αὐτῷ πρὸς ἐπάνοδον εἰς τὴν πατρίδα του ὅρους.

Ἡ συλλογὴ τῶν ἐν αὐτῇ μικρογραφιῶν ἀπὸ ἀπόψεως τέχνης καὶ ἱστορίας εἶναι λίαν ἀξιοσημείωτος. Τὸ χειρόγραφον τῶν «Canzoniere» περικλείει τὴν αὐθεντικὴν προσωπογραφίαν τῆς ἐρωμένης τοῦ Πετράρχου Λαύρας, καθὼς καὶ τὴν τοῦ Πετράρχου. Εἰς τὴν αἴθουσαν αὐτῆς εὑρίσκεται ἐπίσης, ἐντὸς κλειστοῦ δοχείου, καὶ εἷς ἐκ τῶν δακτύλων τοῦ Γαλιλαίου. Ἀπὸ τοῦ 1571 ἡ βιβλιοθήκη εὑρίσκεται ἐγκατεστημένη εἰς μέγαρον σχεδιασθὲν ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, περιλαμβάνει δὲ σήμερον ὑπὲρ τοὺς 200.000 τόμους καὶ 10.017 πολύτιμα χειρόγραφα. Μ. Ν. Δ.

Λαυρέντιος (Laurent), *ἅγιος*. Διάκονος καὶ μάρτυς, ἀποθανὼν τῷ 258 καὶ ἑορταζόμενος τὴν 10 Αὐγούστου. Κατήγετο κατ' ἄλλους μὲν ἐξ Ἀραγωνίας, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ Ρώμης. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ἑπτὰ πρώτων διακόνων τῆς πόλεως Ρώμης ἐπὶ ἐπισκοπείας τοῦ ἁγίου Σίξτου Β', μετὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐμαρτύρησε. Θ. Π.

— **Λαυρέντιος**, μητροπολίτης ***Ἀθηνῶν***. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον τῷ 1528 καὶ χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν συγχρόνων του ὡς καλὸς ἀρχιερεύς. Παθὼν ὅμως μετά τινα ἔτη ἐκ ποδαλγίας μετέβη εἰς Ἅγιον Ὄρος καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα μετέσχε τῷ 1546 τῆς συνόδου ἐπὶ πατριάρχου Διονυσίου Β'. Τὸν Λαυρέντιον διεδέχθη ἐν τῷ μητροπολιτικῷ θρόνῳ τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1550 ὁ *Κάλλιστος*.

— **Λαυρέντιος** (Laurent), *ἀντίπαπας*. Ἐξελέγη πάπας τέσσαρας ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀναστασίου (22 Νοεμβρίου 498) ἐν τῇ βασιλικῇ τοῦ Κωνσταντίνου ὑπὸ τῆς μερίδος τῶν ἐπιθυμούντων νὰ προβῶσιν εἰς συμφιλίωσιν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ «Ἑνωτικοῦ». Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἡ ἀντίθετος μερίς, συνελθοῦσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου, ἐξέλεξεν ὡς πάπαν τὸν *Σύμμαχον*. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη ἐπροκάλεσεν αἱματηρὰς συγκρούσεις. Διὰ νὰ τεθῇ τέρμα εἰς αὐτάς, ἀπεφασίσθη ν' ἀνατεθῇ ἡ κρίσις τῆς ἐκλογῆς εἰς τὸν Θεοδώριχον. Οὗτος ἐτάχθη ὑπὲρ τοῦ ἐκλεγέντος πρώτου καὶ συγκεντρώσαντος τὰς περισσοτέρας ψήφους, τοιοῦτος δὲ ἦτο ὁ Σύμμαχος, ὅστις καὶ ἀνεγνωρίσθη νόμιμος πάπας. Ἀλλὰ μετὰ βραχεῖαν ὑποταγήν, οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Λαυρεντίου ἀνενέωσαν τὴν ἀντιπολίτευσίν των καὶ τὴν διετήρησαν ἐπί τινα ἔτη. Θ. Π.

—**Λαυρέντιος** ***Βιτούρης*** (Vituri). Λατῖνος ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ὑπήκοος ὄργανον τῆς παπικῆς ἀπολυταρχίας καὶ ἐπανειλημμένως ἀπεπειράθη νὰ σφετερισθῇ δικαιώματα ἀνήκοντα εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν Κατεπίεσε παντὶ τρόπῳ τοὺς Ὀρθοδόξους τοῦ Χάνδακος. Διὰ τὴν διαγωγὴν του ταύτην ἐκλήθη εἰς Ἐνετίαν πρὸς ἀπολογίαν, μεθ' ὃ μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Τοῦτον διεδέχθη εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον Κρήτης τῷ 1598 ὁ Θωμᾶς Κονταρίνης. † Ρ. Α. Τ.

— **Λαυρέντιος**, ***Ἰωάννης*** βλ. *Λυδὸς* Ἰωάννης.

— **Λαυρέντιος**, πατριάρχης ***Κωνσταντινουπόλεως***. Ἐκόσμησε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐπὶ 11 ἔτη καὶ 6 μῆνας ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Ἀντωνίνου τοῦ Εὐσεβοῦς καὶ Μάρκου Αὐρηλίου.

Λαύρεντον, ἡ *Λωρεντὸν* (Laurentum) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Λατίῳ, οὐ μακρὰν τῆς παραλίας, ἐπὶ τῆς Via Severiana, μεταξὺ Ὠστίας καὶ Λαβινίου, 16 χλμ. ΝΔ. τῆς Ρώμης. Ὑπῆρξεν ἡ πρώτη πρωτεύουσα τοῦ Λατίου καὶ ἕδρα τοῦ βασιλέως Λατίνου, τοῦ ὁποίου τὴν θυγατέρα Λαβινίαν ἔλαβε σύζυγον ὁ Αἰνείας, προσορμισθεὶς εἰς τὴν χώραν του. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ὑπεσκελίσθη ὑπὸ τοῦ Λαβινίου καὶ ἀργότερον ὑπὸ τῆς Ἄλβας. Κατὰ τὸ 509 π. Χ. μνημονεύεται μεταξὺ τῶν συμμάχων τῆς Ρώμης κατὰ τῶν Καρχηδονίων. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἡνώθη μετὰ τοῦ Λαβινίου, ἀποτελέσασα τὸ municipium Lauro-lavinates. Ἐν τῇ παραλίᾳ αὐτῆς ὑπῆρχον πολλαὶ ἐξοχικαὶ ἐπαύλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιοτέρα ἦτο ἡ τοῦ Πλινίου τοῦ νεωτέρου. Σήμερον καλεῖται Torre di Paterno, ὅπου σῴζονται τὰ ἐρείπια αὐτῆς. Α. Θ. Ι.

Λαυρεώτης (ὁ) κοιν. *Λαυριώτης*· ὁ κάτοικος τῆς πόλεως Λαυρίου.

Λαυρεωτικὰ (τά). Τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου, γνωστὰ ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἀπέμειναν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἀνεκμετάλλευτα, ὅτε κατὰ τὸ 1864 ὁ Ἰταλὸς Σερπιέρης ἐζήτησε τὴν παραχώρησιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτῶν. Ἡ αἴτησίς του ἐγένετο δεκτὴ καὶ παρεχωρήθη εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα τῆς ἐξορύξεως ἐπὶ ἐκτάσεως 16.791 στρεμμάτων. Ἡ παραχώρησις ἐγένετο ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ καὶ τῶν Ροῦ ντὲ Φραισσινὲ καὶ Σίας, ἀμέσως δὲ ἤρξατο ἡ ἐκμετάλλευσις. Μετά τινα ὅμως χρόνον προέκυψαν διαφοραὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ δημοσίου περὶ τῶν ἐκβολάδων καὶ σκωριῶν τοῦ Λαυρίου, συνταράξασαι ἐπὶ διετίαν τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν. Κατηγορεῖτο ἡ ἰταλογαλλικὴ ἑταιρεία, ὡς νεμομένη ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ κράτους τὰς ἐκβολάδας, μὴ ἀνηκούσας αὐτῇ. Ἐκ τούτου ἠγέρθη μέγας πάταγος, πρὸς ἱκανοποίησιν δὲ τοῦ κοινοῦ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ὑπέβαλε νομοσχέδιον περὶ ἐκβολάδων, ὅπερ γενόμενον νόμος προεκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τῶν κυβερνήσεων τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας, ἐπῆλθον δὲ κυβερνητικαὶ μεταβολαὶ καὶ ἐκλήθη εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Ἐ. Δεληγιώργης, ὁ ὑποκινήσας τὸ ζήτημα, ἵνα παράσχῃ αὐτὸς λύσιν. Ἤρξατο τότε ἀνταλλαγὴ διακοινώσεων καὶ ἐπηκολούθησαν ἀντικρούσεις τῶν δύο ἐνδιαφερομένων κυβερνήσεων ὑπὲρ τῆς ἰταλογαλλικῆς ἑταιρείας, αἵτινες ἠπείλουν βίαια μέτρα. Πρὸ τούτων ἀπηυθύνθησαν πρὸς τὴν Γερμανίαν, Ρωσίαν, Αὐστρίαν καὶ Ἀγγλίαν, ἐπιζητοῦσαι τὴν μεσολάβησίν των πρὸς λύσιν τῆς διαφορᾶς. Αἱ κληθεῖσαι πρὸς μεσολάβησιν δυνάμεις ἐνήργησαν χαλαρῶς, ἡ δὲ Αὐστρία ἐπρότεινεν, ὅπως ἀνατεθῇ ἡ ὑπόθεσις εἰς διαιτησίαν, ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἀπέκρουσε τὴν πρότασιν, ἐπρότεινε δὲ ν' ἀνατεθῇ ἡ λύσις εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν τεσσάρων Μεγάλων δυνάμεων. Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία δὲν ἐδέχθησαν καὶ τὸ ζήτημα ἐλάμβανε λίαν δυσάρεστον τροπήν, ὅτε ἡ ἰταλογαλλικὴ ἑταιρεία ἐξεχώρησε τὰ ἐν Λαυρίῳ μεταλλεῖα τῶν σκωριῶν καὶ ἐκβολάδων, οὕτω δὲ αἱ δύο δυνάμεις ἐδήλωσαν ὅτι ἔπαυσαν ἐνδιαφερόμεναι περὶ τοῦ λαυρεωτικοῦ ζητήματος. Ἡ ἰταλογαλλικὴ ἑταιρεία μετεβίβασε τὰ δικαιώματά της πρὸς τὴν τράπεζαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀντιπροσωπευομένην ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Συγγροῦ ἀντὶ 35.000.000 φρ. Συνεστήθη τότε νέα ἑταιρεία, εἰς ἣν ἐξεχωρήθη ἡ ἐκμετάλλευσις ἐπὶ 99 ἔτη, τὸ δὲ κράτος ἐλάμβανεν ὡς ἀντάλλαγμα 44% ἐκ τῶν καθαρῶν προσόδων. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν αἱ ἐκδοθεῖσαι μετοχαὶ ἐπὶ τιμῇ 200 δρ. ἀνῆλθον εἰς 310 δρ. Ἤρξατο τότε εὐρυτάτη κυβεία ἕνεκα τῆς καταλαβούσης τὴν κοινωνίαν μανίας πρὸς ἀπόκτησιν τῶν μετοχῶν τούτων, αἵτινες ἀνετιμῶντο μεγάλως, καὶ ἀπειράριθμα ἐγένοντο θύματα τῶν κερδοσκόπων. Ἡ ἐπελθοῦσα κατόπιν ραγδαία ὑποτίμησις τῶν μετοχῶν καὶ κατὰ συνέπειαν αἱ μεγάλαι ζημίαι τοῦ ἀνυπόπτου κοινοῦ προεκάλεσαν μέγαν σάλον, ὅστις διήρκεσε καθ' ὅλην τὴν πρωθυπουργίαν τοῦ Ἐ. Δεληγιώργη, τοῦ ὁποίου ἐκλονίσθη ἡ δημοτικότης. Ὅταν διεσκεδάσθησαν αἱ παραχθεῖσαι ἐλπίδες τοῦ εὐκόλου χρηματισμοῦ, ὑπῆρχον θύματα εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρίου δὲν ἀπέδιδε τὰ φανταστικὰ κέρδη, τὰ ὁποῖα προήγγελλεν ἡ ἑταιρεία Σερπιέρη, καὶ ἡ νέα βουλὴ ἠναγκάσθη νὰ ἐλαττώσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ δημοσίου ἐπὶ τῶν εἰσπράξεων εἰς 200.000 δρ. ἐτησίως, ὅπως προλάβῃ τὴν χρεοκοπίαν τῆς νέας ἑταιρείας Λαυρίου. Ἡ ἐγγραφὴ τῶν μετοχῶν Λαυρίου ὑπῆρξεν ἡ πρώτη χρηματιστικὴ πρᾶξις ἡ γενομένη ἐν Ἀθήναις. Ἐλλείψει χρηματιστηρίου αἱ ἀγοραπωλησίαι αὐτῶν διεξήγοντο εἰς τὸ καφενεῖον τῆς «Ὡραίας Ἑλλάδος», αἱ δὲ ζημίαι τοῦ κοινοῦ ὑπῆρξαν τεράστιαι. Θ. Β.

Λαυρεωτικὴ [*Γεωγρ.*]. Τὸ ΝΑ. τμῆμα τῆς Ἀττικῆς, ἐκτάσεως 120 τ. χλμ. περίπου, γνωστὸν διὰ τὸν ὀρυκτόν του πλοῦτον, ὅστις οὐ μόνον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρξε διάσημος, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους τὸ καθιστᾷ ἓν ἀπὸ τὰ ἀξιόλογα μεταλλευτικὰ καὶ μεταλλουργικὰ κέντρα τῆς ὑφηλίου. Σύστημα λόφων μεταξὺ τῶν χωρίων Κορωπὶ καὶ Καλύβια ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς θαλάσσης ἀφ' ἑτέρου, συνδέει τὴν Ἀττικὴν πρὸς τὸ Ν ἥμισυ τοῦ Ὑμηττοῦ, τὸ Μαυροβούνι (Κόδρα 337.6, Κεραμότι 230.1, Δρεριβούνι 239.4 μ. ὕψους). Ἐκεῖθεν δὲ τῆς κοιλάδος, ἡ ὁποία φέρει πρὸς τὰ ΝΔ. ἀπὸ τὰ Καλύβια πρὸς τὴν θάλασσαν, ἄρχεται ἡ ὀρεινὴ χερσόνησος τοῦ Λαυρίου. Δύο ὀξεῖαι κορυφαὶ ὑψοῦνται πρὸς Β. τῆς χώρας ταύτης, ἀφ' ἑνὸς ἡ εὐρεῖα μαρμάρινος ράχις τοῦ Πανείου 635 μ. ὕψους καὶ τὸ πρὸς ΝΑ. εἰς 649 μ. ἐξαιρόμενον Κερατοβούνι καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ΒΑ. τοῦ Πανείου μαρμάρινον Μερένδες, ὕψους 612 μ., αἱ ἀπόκρημνοι παραφυάδες τοῦ ὁποίου ἐκτείνονται μέχρι τῶν ἀνὰ μέσον Δασκαλειοῦ καὶ Πόρτο Ράφτη

Digitized by Google

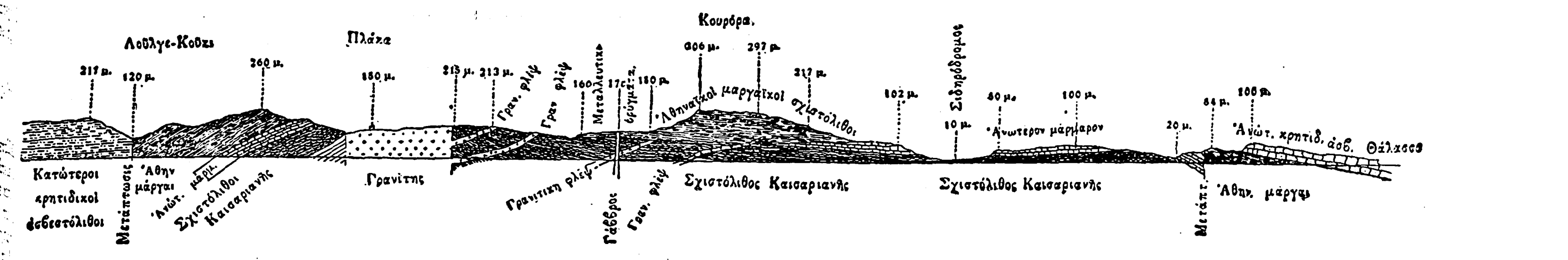

Σχ. 5. Τομὴ τῆς Β. Λαυρεωτικῆς.

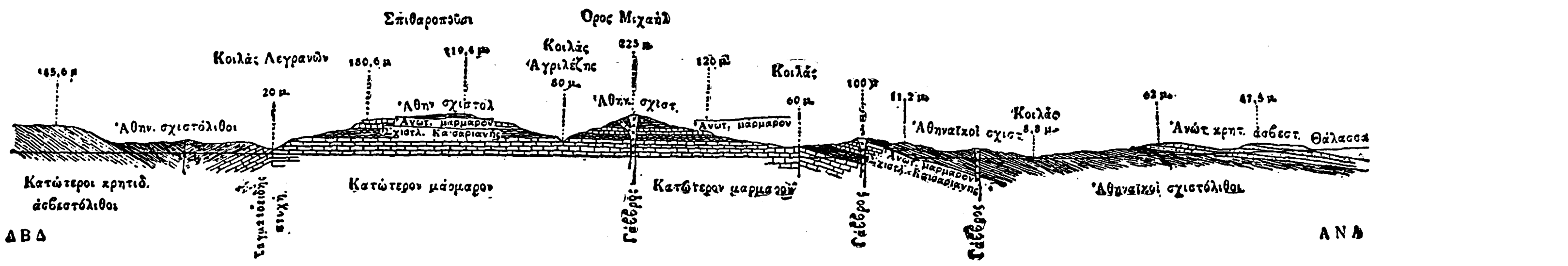

Γεωλογικαὶ τομαὶ τῆς Β. καὶ Ν. Λαυρεωτικῆς κατὰ τὸν R. Lepsius.

…ρωτηρίων. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων ὀρεινῶν στύ…ων ἀνοίγεται βαθεῖα κοιλάς, ἡ πύλη, τὴν ὁποίαν ἔσχιζεν ἄλλοτε ἡ ἀρχαία ὁδός, διαπερᾷ δὲ τώρα … σιδηροδρομικὴ γραμμή. Πρὸς τὰ ΝΔ. τοῦ Πα…ίου ὑψοῦται παρὰ τὴν θάλασσαν κωνοειδὲς …αρμα 485.9 μ. ὕψους, φέρον μαζὶ μὲ τὸ ὑπερή…ινον ὄνομα τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὸ ὄνομα Σκόρδι. …πὸ τῶν τριῶν τούτων βουνῶν χωρίζεται ἡ ὄπι…θεν κειμένη ὀρεινὴ χώρα διὰ κοιλάδος διηκού…ης ἀπὸ ΒΑ. πρὸς ΝΔ. Πρὸς Ν. δὲ τῆς γραμμῆς …ύτης, ἡ ὁποία φέρει ἀπὸ τῆς Ἀναβύσσου μέχρι …ῦ Δασκαλειοῦ, μὲ διεύθυνσιν Ν. ΝΔ—Β. ΒΑ …ρίσκεται τὸ μεταλλοφόρον Λαύριον, καταλαμβά…ν ζώνην μήκους 18 χλμ. καὶ πλάτους 6—8 χλμ., …οι ἔκτασιν 120 τ. χλμ. περίπου.

Ἡ ἀκανόνιστος τὴν μορφὴν Λαυρεωτικὴ δια…ίνεται εἰς τρία μέρη: τὸ βόρειον καὶ τοῦ νο…ου τὸ Α. καὶ Δ. Τὸ βόρειον καταλαμβάνει τὴν …ταξὺ Δασκαλειοῦ καὶ Θορικοῦ ἔκτασιν μέχρι …ῦ λαιμοῦ τῆς Πλάκας, τὸν ὁποῖον διαπερᾷ ἡ …ὸ Ἀθηνῶν εἰς Λαύριον ὁδός, εἰς ὕψος 120 μ. … τμῆμα αὐτὸ διασχίζεται ἀπὸ κοιλάδα διαβρω…γενῆ, τῆς ὁποίας ἡ κοίτη βαθέως εἰσδύουσα ἐν…ς τῶν μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων εἶναι εἰς …λλάς της θέσεις ὑδροφόρος τόσον, ὥστε νὰ πα…τηροῦνται ἐν αὐτῇ κάλαμοι, φαινόμενον σπά…ον εἰς τὴν ξηρὰν Ἀττικήν. Ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν …ς κοιλάδος αὐτῆς ἔχομεν πρὸς Α. μὲν τὴν Σπη…λιζέζαν, εἰς ὕψος 175 μ., καὶ τὴν ἐκ γάβρου κο…ρυφὴν Μάλιε-Κούκι εἰς ὕψος 235.3, πρὸς Δ. δὲ … Διψέλιζαν καὶ Βίλλια τὸ Ἑβραιόκαστρον εἰς …2.5 μ. καὶ πρὸς Ν. τὸ Τσακίρι ε ς 333 μ., παρὰ τὴν Πλάκαν τὴν κορυφὴν Κουρόρα ὕψους 319 μ. Ἡ κοιλὰς αὐτὴ πρὶν στραφῇ πρὸς τὴν θάλασ…ν, παρὰ τὸ Βελατούρι (ὑψ. 145 5), πλησίον τοῦ …ρικοῦ, ἑνοῦται πρὸς πλατὺ κοιλάδος βύθισμα, … ὁποῖον πρὸς τὰ ΒΔ. ἐκτείνεται μέχρι τῶν κρα…έδων τοῦ Ριπάρι. Πρὸς τὴν ἀλλουβιακὴν αὐτὴν …ιφάνειαν ἀνοίγεται ἀπὸ τὸν λαιμὸν Πλάκας ἡ …ρία χαράδρα Ἀδάμι.

Ἡ ὀρεινὴ περιοχὴ πρὸς Ν. τῆς Πλάκας καὶ …ὸς Ν. τῆς ἀπὸ Πλάκαν εἰς Θορικὸ κοιλάδος, …ιρεῖται εἰς δύο ἡμίση διὰ μιᾶς κοιλάδος ῥηξι…γοῦς, ἡ ὁποία ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ παρὰ τὴν Κα…ρίζαν φρέατος Ἱλαρίωνος, ἀναπτύσσεται κατὰ …ν διεύθυνσιν τῶν στρωμάτων ἐπὶ μήκους 7 χλμ. …ὶ φθάνει μέχρι τῆς θαλάσσης, ἀφοῦ ὑπερβῇ … περιοχὰς Μπερζέκου καὶ Μεγάλων Πεύκων …ὶ ἀναπτυχθῇ εἰς εὐρὺ δέλτα, παρὰ τὰ Λεγρανά, … τὸ μέσον τῆς Ν. ἀκτῆς τοῦ Λαυρίου. Ἀλλὰ …ὶ Β. τῆς Καμαρίζης δυνάμεθα νὰ παρακολου…σωμεν τὸ ῥῆγμα μέχρι τῆς κοιλάδος, ἐν τῇ …οίᾳ τὰ φρέατα Μερκάτι καὶ Σιμονέτου. Ἐπὶ … ὑδροκρίτου δὲ μεταξὺ τῶν δύο τούτων κοι…λάδων, εἰς ὑψίπεδον πλῆρες ἀρχαίων ἐκβολάδων, …ρίσκεται ἡ Καμάριζα (150 μ.) κέντρον μεταλ…λευτικῆς βιομηχανίας, συνδεόμενον πρὸς τὰς με…ταλλουργικὰς καὶ ἄλλας ἐγκαταστάσεις τοῦ Κυ…πριανοῦ καὶ τῶν Ἐργαστηρίων, διὰ δύο σιδηροδρο…μικῶν γραμμῶν. Ὁ κόλπος Μανδρί, παρὰ τὸν Θο…ρικὸν καὶ τὸν Κυπριανόν, χωρίζεται ἀπὸ τοῦ πρὸς … λιμένος τῶν Ἐργαστηρίων διὰ μικρᾶς χερσο…νήσου. Τοὺς ὅρμους δὲ τούτους προφυλάττει ἀπὸ … ἀνέμου ἡ Μακρόνησος, ἡ ποτὲ νῆσος τῆς Ἑλέ…νης, μήκους 12 χλμ. Εὑρισκομένη εἰς ἀπόστασιν …—5 χλμ. ἡ νῆσος αὐτή, διατείνει, ὅπως καὶ ἡ αὐτὴ ὀρεινὴ ἄλυσις, παραλλήλως πρὸς τὴν …ίαν διεύθυνσιν τῶν λαυρεωτικῶν στρωμάτων, …ὸ Β.ΒΑ.

Τὸ πρὸς Ν. τῆς Καμαρίζης μέρος εἶναι ἁπλοῦν … ὁμοιόμορφον. Τὰ Α. καὶ ὑπὲρ τὴν κοιλάδα …γρανῶν, συμμέτρως ἀπὸ Β.ΒΑ πρὸς Ν.ΝΔ διή…κοντα ὑψίπεδα (200—217 μ.), κλίνουν μέχρι τῆς ἀκτῆς. Πρὸς Ν. ὑψοῦται ὀξὺς κῶνος· ὁ λόφος Μιχαὴλ 225 μ., νοτιώτερα ἡ μεγάλη Βίγλα 258,9 μ. καὶ τὸ Μαῦρο Λιθάρι 195 3 μ. μὲ τὸ σκληρὸν ἐκ γάβρου κάλυμμα των. Ὀλίγον δὲ νοτιώτερα ἀναδύεται ἡ βραχώδης χερσόνησος, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν νοτιωτάτην ἄκραν τῆς Ἀττικῆς, τὸ Σούνιον (Κάβο Κολῶνες), ὕψους 60 μ., μὲ τὸν ἐπ' αὐτῆς ναὸν· τὸ χιονῶδες μάρμαρον τῶν ἐρειπίων του προέρχεται ἀπὸ τὰ ἐν Ἀγριλέζῃ λατομεῖα.

Τὰ πρὸς Δ. τοῦ ῥήγματος Καμαρίζης Λεγρανῶν ὄρη ὑψοῦνται κάπως περισσότερον. Καὶ πρὸς Β. μὲν ἀποτελοῦν κλειστὴν ἄλυσιν, ἡ ὁποία παρὰ τὸν λαιμὸν Πλάκας φθάνει τὰ 331.6 μ. καὶ εἰς τὴν Βίγλαν Ριπάρι τὰ 372 2, διὰ νὰ ταπεινωθῇ εἰς τὰ 331 εἰς τὸ Μικρὸ Ριπάρι καὶ νὰ τελευτήσῃ εἰς τὰ 150 μ. εἰς τὴν Καμάριζαν. Πρὸς Δ. δὲ περιτρέχει τὰ ἐξάρματα τοῦ Ριπαρίου ὁδὸς φέρουσα ἀπὸ Συντερίνης εἰς Μπαρμπαλιάκι, καὶ Δημολιάκι καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πλάκαν, ἐνῷ δυτικὰ τῆς Καμαρίζης χαμηλὰ ὑψώματα φέρουν πρὸς τὰ Ν.ΝΔ. μέχρι τοῦ Προφήτου Ἠλία ὕψους 356 μ. Καταντικρὺ τῆς ἀκτῆς ἀναδύεται τὸ Γαϊδουρονήσι, ἡ νῆσος τοῦ Πατρόκλου διὰ τοὺς ἀρχαίους. [Πρβλ. *R. Lepsius*, Geologie von Attika, ἑλλ. μετ. *Γ. Βουγιούκα* 1906.]

—*(Γεωλογ.)* Γεωλογικῶς ἡ κατασκευὴ τῆς Λαυρεωτικῆς εἶναι ἡ τῆς Ἀττικῆς. Στρώματα μαρμάρων καὶ ἀσβεστολίθων ἐναλλάσσονται μὲ σχιστολίθους. Συγκεκριμένως δὲ ἔχομεν, ἀρχόμενοι ἐκ τῶν κάτω: Α'. Τὸ κατώτατον μάρμαρον. Β'. Τὸν κατώτερον σχιστόλιθον, ἢ σχιστόλιθον Καμαρίζης, συμπίπτοντα μὲ τὸν σχιστόλιθον Καισαριανῆς τοῦ Λεψίου. Γ'. Τὸ ἀνώτερον μάρμαρον. Δ'. Τὸν κατώτερον ἀσβεστόλιθον. Ε'. Τὸν ἀνώτερον σχιστόλιθον, συμπίπτοντα μὲ τὸν σχιστόλιθον Ἀθηνῶν τοῦ Λεψίου. ΣΤ'. Τὸν ἀνώτατον ἀσβεστόλιθον. Κλείουν δὲ τὴν σειρὰν στρώματα νεώτερα, τριτογενῆ καὶ τεταρτογενῆ, ἀναπτυσσόμενα μάλιστα εἰς τὰ πεδινὰ χαμηλὰ μέρη. Τὰ στρώματα ταῦτα, μικρᾶς ὁπωσδήποτε σημασίας, εἶναι ἀνάξια προσοχῆς ἀπὸ μεταλλευτικῆς ἀπόψεως. Τὸ μὲν κατώτατον μάρμαρον προβάλλει σπανιώτατα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν· ὁ δὲ ἀνώτατος ἀσβεστόλιθος εἶναι σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου διαβεβρωμένος. Ἡ μεταξὺ ἀνώτερον μαρμάρου καὶ κατωτέρου ἀσβεστολίθου διαφορὰ δὲν γίνεται ἀμέσως σαφής· οὕτω τρία πετρώματα εἶναι τὰ ἐπιφανειακῶς ἐπικρατοῦντα: οἱ δύο σχιστόλιθοι καὶ τὰ λευκὰ στρώματα ἀσβεστολίθου-μαρμάρου μεταξύ.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν προαναφερθέντων ὑδατογενοῦς προελεύσεως στρωμάτων, ἔχομεν, διασχίζοντα αὐτά, πετρώματα ἐκρηξιγενῆ καὶ δὴ γρανίτην καὶ διαβάσην καὶ γάβρον. Καὶ ὁ μὲν γρανίτης ἔχει τὴν μορφὴν ὄγκου, πιθανώτατα καὶ φλεβοειδοῦς, διασχίζοντος τὸν κατώτερον μαρμαρυγιακὸν σχιστόλιθον κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς πτυχῆς, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν τὰ πετρώματα τῆς Λαυρεωτικῆς κατὰ διεύθυνσιν Β.ΑΑ. καὶ οἱονεὶ ἐγκλειόμενος εἰς τὴν κοιλότητά της. Προβάλλει δὲ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν παρὰ τὴν Πλάκαν, ἐκεῖ ὅπου ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς διαπερᾷ τὸν λαιμόν, μὲ φανερὰς διαστάσεις 900 μ. εἰς μῆκος καὶ 600 μ. εἰς πλάτος. Πρῶτος ἐσημείωσε τὴν παρουσίαν του ἐκεῖ, ἤδη ἀπὸ τοῦ 1835, ὁ Γερμανὸς Fiedler. Κατὰ τὴν ἐπαφήν του πρὸς τὸν μαρμαρυγιακὸν σχιστόλιθον, τὸ ἔκχυτον αὐτὸ πέτρωμα ἔχει μεταμορφώσει αὐτὸν εἰς σκληρότατον πράσινον αὐγιτικὸν καὶ ἐπιδοτιτικὸν σχιστόλιθον, τὸν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κορδέλλα πλακίτην ἐπικληθέντα.

Ἀπὸ τὸν γρανιτικὸν ὄγκον ἐξαπολύονται πρὸς τὰ πέριξ πετρώματα ἀποφύσεις φλεβοειδεῖς· τὸ πέτρωμα ἐντὸς αὐτῶν ἔχει λάβει ἱστὸν πορφυριτικόν· οἱ μεταλλευταὶ τὸ χαρακτηρίζουν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ εὐρίτου· διότι παράκεινται τὰ μεταλλευτικὰ κοιτάσματα καὶ οἱονεὶ εὑρίσκονται καὶ ὑποδεικνύονται δι' αὐτοῦ. Ἔχουν δὲ γίνει γνωσταί, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας προκύπτουσαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ὑπογείων ἔργων ἀποκαλυφθεῖσαι, ἀποφύσεις πέντε ἢ ἓξ πρὸς τὰ δυτικά, δύο δὲ πρὸς τὰ ἀνατολικά, μὲ ἔκτασιν πιθανὴν μέχρι 2,5 χλμ. Διασχίζουσαι καὶ τὰ κρητιδικὰ στρώματα αἱ ἀποφύσεις αὐταί, βεβαιώνουν ὅτι μεταγενεστέρας ἡλικίας εἶναι ἡ ἀνέξοδος τοῦ ἐκχύτου τούτου πετρώματος, στενῶς συνδεομένου πρός τε τὴν μεγάλην Λαυρεωτικὴν πτυχὴν Β.ΒΑ. καὶ τὴν μεταλλοφορίαν τῆς χώρας. Διάβασις ἀπαντᾶται εἰς τὸ Βελατούρι, παρὰ τὸ Θορικόν, μὲ μορφὴν καλύμματος. Γάβρου δὲ φλέβες εἶναι συχναί, μάλιστα εἰς τὰ νότια. Τεκτονικῶς ὅ,τι κυρίως ἐνδιαφέρει, εἶναι ἡ γενικὴ κάμψις τῶν στρωμάτων εἰς πτυχὴν μεγάλην, διευθύνσεως ΒΒΑ, διήκουσαν ἀπὸ τῆς παραλίας Λεγρανῶν καὶ διὰ Καμαρίζης καὶ τῆς ἀλύσου τῶν Ριπαρίων, μέσῳ Πλάκας, πρὸς τὰς ΒΑ. ἀκτάς, πρὸς τὸ Δασκαλειό. Παραλλήλως πρὸς τὴν πτυχὴν αὐτὴν διαμορφοῦται καὶ ἡ Μακρόνησος. Εἰς τὸ σάγμα αὐτὸ ἀναπτύσσονται αἱ μεταλλευτικαὶ κοῖται· εἰς αὐτὸ ἐγκλείεται ὁ γρανίτης. Καὶ πρὸς μὲν τὰ Α. ἡ κλίσις εἶναι ὁμαλὴ 10—20°, ἀλλὰ πρὸς τὰ Δ. ἐμφανίζονται μεγάλαι διαταραχαί, φέρουσαι ἐνιαχοῦ εἰς τὸ αὐτὸ σχεδὸν ἐπίπεδον τοὺς δύο σχιστολίθους. Οὕτως ἀγόμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ῥήξεις ἐπηκολούθησαν τὴν πτυχήν· καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτὰς ἐγένοντο μετακινήσεις τοῦ ἐδάφους καὶ μεταπτώσεις, αἵτινες μόναι εἶναι δυνατὸν νὰ δώσουν τὴν ἐξήγησιν τῶν ἐμφανιζομένων ἀνωμαλιῶν.

Καὶ ἤδη ὡς πρὸς τὸν μεταλλευτικὸν πλοῦτον τῆς Λαυρεωτικῆς, δεχόμεθα ὅτι φορεὺς αὐτοῦ κύριος ὑπῆρξεν ὁ γρανίτης· αὐτὸς ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀναδόσεως τῶν θειούχων μεταλλευμάτων μολύβδου καὶ ψευδαργύρου, ἀπὸ τὴν ὀξείδωσιν τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθησαν μεταγενεστέρως δευτερογενεῖς αἱ κοῖται τῆς καλαμίνας καὶ τοῦ ἀνθρακικοῦ μολύβδου. Τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν ἐνισχύει ἡ παρατήρησις εἰς τὴν ἄλλην Ἀττικήν, εἰς τὴν ὁποίαν βλέπομεν τὰ αὐτὰ ἰζηματογενῆ πετρώματα καὶ ἐκρηξιγενῆ, πλὴν γρανίτου, ὅμοια μὲ τὰ τοῦ Λαυρίου, ἐνῷ ἐλλείπουν μεταλλεύματα μολύβδου καὶ ψευδαργύρου. Σημειωτέον ὅτι ἐφ' ὅσον βαίνομεν πρὸς τὰ νότια, ὅπου ἡ πτυχὴ εἶναι στενοτέρα καὶ τὸ ῥῆγμα τῶν πετρωμάτων σαφέστερον, μεταλλοῦχον εἶναι μόνον τὸ περιβάλλον τὸν γρανίτην τμῆμα τῆς πτυχῆς, τὸ πρὸς Α., ἐνῷ ἀντιθέτως τὸ ἐκεῖθεν αὐτῆς εἶναι στεῖρον.

Ὁπωσδήποτε προελθόντα τὰ μεταλλεύματα, ἀπετέθησαν ἐντὸς ῥηγμάτων τῶν πετρωμάτων· καὶ τοιαῦτα παρουσιάζουν τὰ εὔθραυστα ἀσβεστολιθικὰ καὶ τὰ μάρμαρα, ὄχι δὲ οἱ πλαστικοὶ καὶ εὔκαμπτοι σχιστόλιθοι. Ἔχομεν δὲ ῥήγματα ἐντὸς τῶν ἀσβεστολίθων κατὰ τὰς δύο ἐν τῇ Β 45° ἐπικρατούσας διευθύνσεις διαταράξεων, τὴν Β 45° Α. καὶ τὴν κάθετον αὐτῇ Β 45° Δ. Οἱ μεταλλευταὶ τοῦ Λαυρίου ὀνομάζουν τὴν πρώτην διεύθυνσιν γκριφὸν (griffons) καὶ τὴν δευτέραν κρουαζὲρ (croiseurs).

Εἶναι εὐνόητον ὅτι, ὅπου ὑπόκεινται οἱ ἀσβεστόλιθοι, ἐπικαλύπτουν δ' αὐτοὺς οἱ σχιστόλιθοι, ἐκεῖ ὑπῆρξε γενναιοτέρα ἡ ἀπόθεσις τῶν μεταλλευμάτων εἰς τὰ ῥήγματα τοῦ ὑποκειμένου εὐθραύστου πετρώματος, διανοιγόμενα καὶ διευρυνόμενα ἀπὸ τὰ κυκλοφοροῦντα ὑπογείως ὕδατα· ἐκεῖ ἄρα πρέπει νὰ ζητοῦνται τὰ μεταλλεύματα καὶ δὴ δι' ὀρυγμάτων καθέτων πρὸς τὰς διευθύνσεις griffons καὶ croiseurs. Καὶ πραγματικῶς ἀνευρίσκομεν τὰς μεταλλευτικὰς κοίτας εἰς τὰς συναφὰς μαρμάρων ἢ

Digitized by Google

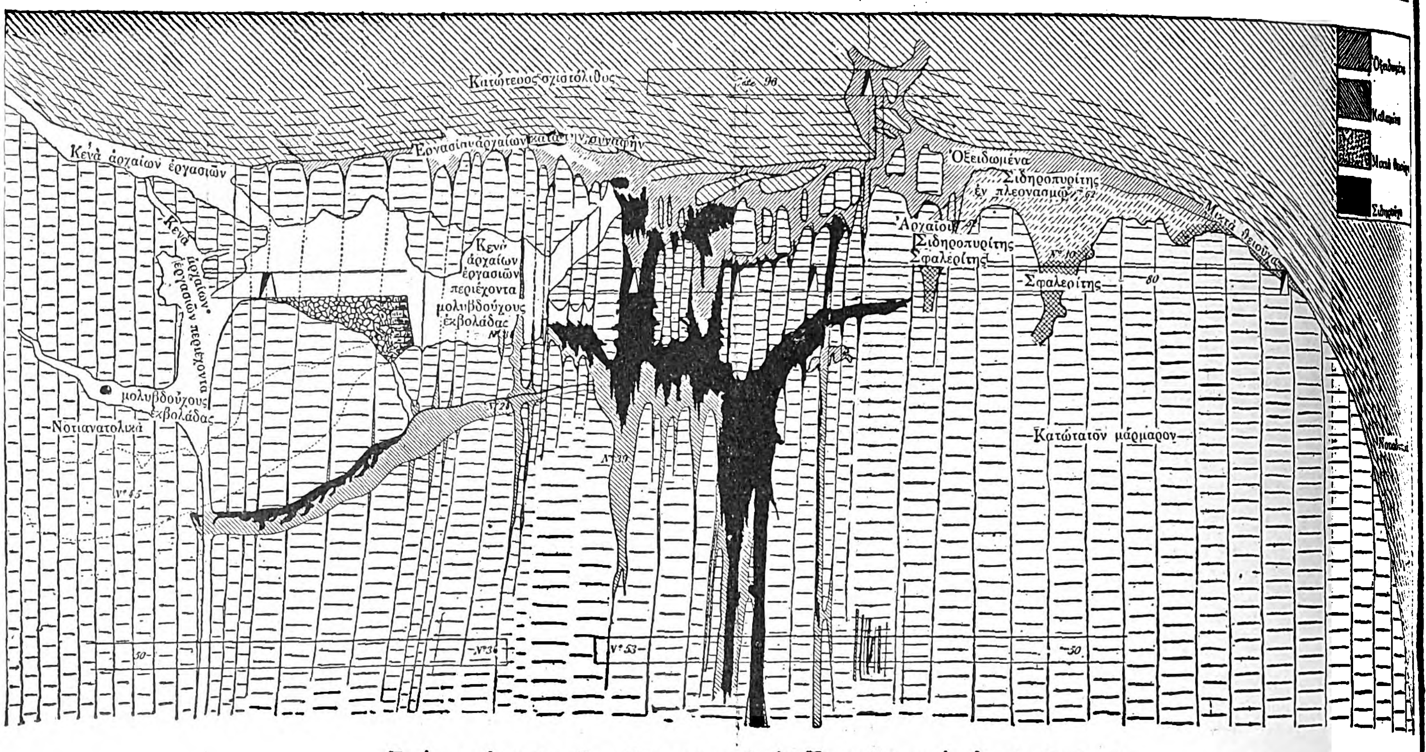

Τομὴ κοιτάσματος τῆς τρίτης συναφοῦς ἐν Καμαρίζῃ κατὰ τὸν A. Cambresy.

ἀσβεστολίθων πρὸς τοὺς σχιστολίθους. Καὶ αὗται εἶναι αἱ περίφημοι μεταλλευτικαὶ συναφαὶ τῆς Λαυρεωτικῆς, τὰ ἄλλως λεγόμενα κοντάκτ (contacts). Καὶ εἶναι μὲν τοιαῦται δυναταὶ τέσσαρες, μεταξὺ ἀνωτάτου ἀσβεστολίθου καὶ ἀνωτέρου σχιστολίθου—μεταξὺ ἀνωτέρου σχιστολίθου καὶ τοῦ κατωτέρου ἀσβεστολίθου—μεταξὺ ἀνωτέρου μαρμάρου καὶ σχιστολίθου Καμαρίζης—μεταξὺ σχιστολίθου Καμαρίζης καὶ κατωτέρου μαρμάρου. Ἀλλ' ἡ μὲν πρώτη δὲν ὑπάρχει, διότι ἔχει διαβρωθῆ σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων τριῶν ἡ δευτέρα, ἔχουσα ὑποκείμενον τὸν ἐστερημένον ρηγμάτων σχιστόλιθον, εἶναι μηδαμινῆς σημασίας· μένουν ὅθεν δύο πρακτικῶς ἐνδιαφέρουσαι συναφαί, ἡ πρώτη καὶ ἡ τρίτη, καλυπτόμεναι ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρου ἢ κατωτέρου σχιστολίθου καὶ διανοιγόμεναι εἰς τὸ ἄνω ἢ κάτω μάρμαρον. Ἡ τρίτη, ἀνοιγομένη εἰς τὸ μεγάλου πάχους κατώτερον μάρμαρον, εἰς στάθμην ἄλλωστε χαμηλοτέραν, εἶναι πολὺ πλουσιωτέρα τῆς πρώτης, μάλιστα δὲ εἰς ὅσα μέρη συμπίπτουν τὰ δύο καθέτων διευθύνσεων ρήγματα Β 45° Α. καὶ Β 45° Δ.

Σημειωτέον ἐπὶ τούτοις ὅτι εἰς πλείστας θέσεις ὁ κατώτερος ἀσβεστόλιθος παρουσιάζεται ἐντόνως διαπεποτισμένος ἀπὸ σίδηρον ἢ καὶ μολυβδοῦχα μεταλλεύματα τόσον, ὥστε νὰ εἶναι συμφέρουσα ἡ ὁλοκληρωτικὴ ἐξόρυξίς του. Εἰς δὲ τὰ βόρεια (Δασκαλειό, Δαρδέζα, Σπηλιαζέζα κλπ.) κατὰ ζώνας διευθύνσεως περίπου Β 16° Α, ἡ μετατροπὴ τοῦ ἀσβεστολίθου εἰς σιδηρόλιθον εἶναι ὁλοκληρωτική. Παρὰ δὲ τὸν σίδηρον, τὰ μεταλλεύματα τῆς περιοχῆς αὐτῆς ἐγκλείουν καὶ μαγγάνιον, εἰς ἀναλογίαν περίπου τοῦ $^1/_8$ τῆς περιεκτικότητος αὐτῶν εἰς σίδηρον. Τὰ μεταλλεύματα εἶναι κυρίως μολύβδου καὶ ψευδαργύρου καὶ κατὰ δεύτερον δὲ λόγον σιδήρου ἁπλοῦ ἢ μαγγανιούχου. Ὁ μόλυβδος εἶναι, ὡς πάντοτε, ἀργυροῦχος, δι' ὃ καὶ περὶ λαυρεωτικοῦ ἀργύρου δύναται νὰ γίνῃ λόγος καὶ σήμερον, ἐνῷ περὶ αὐτοῦ καὶ μόνου ἐπρόκειτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα· καθόσον οἱ ἀρχαῖοι σίδηρον μὲν ἐπορίζοντο ἄλλοθεν καλυτέρας ποιότητος, τοῦ μολύβδου εἶχον περιωρισμένας τὰς χρήσεις, τὸν δὲ ψευδάργυρον παντελῶς ἠγνόουν· δι' ὃ καὶ ὡς *ἀργύρεια μέταλλα* ἦσαν γνωστὰ καὶ τὸ μετάλλευμά των ὡς *ἀργυρίτης* ἐχαρακτηρίζετο.

Ὁ μόλυβδος ὑπάρχει ὡς θειοῦχος, γαληνίτης (κοιν. γαλένα) ἢ ἀνθρακικὸς ψιμυθίτης ἢ κερουσίτης (κοιν. καρβονάτο). Ὁ ψευδάργυρος ἔχει τὴν μορφὴν τοῦ θειούχου, ἤτοι σφαλερίτου (κοιν. πλέντα), μάλιστα δὲ τοῦ ἀνθρακικοῦ, σμιθσωνίτου (κοιν. καλαμίνα). Ὁ σίδηρος ἐμφανίζεται μὲ τὴν μορφὴν τῶν ὀξειδίων λειμωνίτου καὶ αἱματίτου, ἢ τοῦ λευκοῦ ἀνθρακικοῦ σιδηρίτου, ἀνάμεικτος εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην μορφὴν μὲ μαγγάνιον. Τὸ ποσοστὸν τοῦ ἀργύρου κατὰ τόννον μολύβδου τῶν μολυβδούχων μεταλλευμάτων φθάνει καὶ ὑπερβαίνει τὰ δύο χιλιόγραμμα. Κατὰ κανόνα, τὰ ὑψηλῆς εἰς μόλυβδον περιεκτικότητος μεταλλεύματα ἔχουν ὀλίγον ἄργυρον κατὰ τόννον ἐγκλειομένου μολύβδου. Ὑπάρχουν μάλιστα πλούσια κοιτάσματα ἀνθρακικοῦ μολύβδου, μὲ ἐλάχιστον ἄργυρον· καὶ σημειώσεως ἄξιον εἶναι ὅτι αὐτὰ τὰ χαρακτηρίζουν οἱ ἐν Λαυρίῳ μεταλλευταὶ μὲ τὸ ὄνομα μηδέν, ἐνῷ ἡ περιεκτικότης των εἰς μόλυβδον εἶναι μεγάλη. Μεταλλεύματα συνοδευόμενα ἀπὸ φθορίτην παρουσιάζουν περιεκτικότητα εἰς ἄργυρον λίαν ὑψηλήν, μέχρι καὶ 4 χιλιογράμμων κατὰ τόννον μολύβδου καὶ ἄνω. Καὶ αὐτὰ ἐπεζήτουν οἱ ἀρχαῖοι (Ἀγριλέζα, Σούρεζα) εἰς αὐτὸ δὲ ἀπαντᾶται σπανίως καὶ ἄργυρος αὐτοφυής. Μεγάλην ἀνάπτυξιν ἔχουν καὶ μεταλλεύματα μεικτὰ γαληνίτου καὶ σφαλερίτου, εἰς τὰ ὁποῖα προσυπάρχει καὶ σιδηροπυρίτης· καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ περίφημα BPG. (ἐκ τῶν ὀνομάτων Blende pyrite galène), μεταλλεύματα δυσκόλου καὶ ἐνίοτε ἀδυνάτου μεταλλουργικῆς ἐπεξεργασίας. Ἀπαντῶνται καὶ μεταλλεύματα χαλκοῦ (χαλκοπυρίτης, ἀζουρίτης, μαλαχίτης), ἀλλ' ἄνευ ἀξίας λόγου πρακτικῆς σημασίας. Εἰς τὴν θέσιν Μιρκάτη εὑρέθη καὶ βισμούθιον αὐτοφυὲς ἢ καὶ μορφῆς βισμουθίου (βασικὸν ἀνθρακικὸν ἅλας), φέρον παρενεσπαρμένα ψήγματα χρυσοῦ. Ἀλλὰ μόνον ὀρυκτολογικὸν ἐνδιαφέρον δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν καὶ εἰς αὐτά, ὡς καὶ εἰς σπανίας τινὰς ἑνώσεις νικελίου (καβρερίτης). Σύνδρομα ὀρυκτά, ἀκολουθοῦντα τὰ μεταλλεύματα, εἶναι τὰ συνήθη τῶν μεταλλικῶν φλεβῶν πληρώματα, ἡ γύψος, ὁ φθορίτης, ὁ χαλαζίας, ὁ ἀσβεστίτης, ὁ βαρύτης κλπ., ἐνῷ ὀρυκτολογικὸν ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν καὶ ἄξια σημειώσεως εἶναι, ἔστω καὶ σπανιώτερα, τὰ ἀκόλουθα. Ἐκ μὲν τῶν αὐτοφυῶν τὸ θεῖον, ὁ χρυσός, ὁ ἄργυρος, ὁ χαλκός, τὸ βισμούθιον, ἐκ δὲ τῶν θειούχων ὁ γρηνοκίτης $Cd\,S$, ὁ σιδηροπυρίτης $Fe\,S_2$, ὁ μαρκασίτης $Fe\,S_2$, ὁ ἀρσενικοπυρίτης $Fe\,S\,As$, ὁ χαλκοσίνης Cu_2S, ὁ χαλκοπυρίτης $Cu\,Fe\,S_2$ καὶ ἐκ τῶν ὀξειδίων ὁ πολυανίτης $Mn_2\,O_4$, ὁ κυπρίτης $Cu_2\,O$, ἐκ δὲ τῶν ἁλάτων ὁ ἀτακαμίτης $Cu\,(O\,H)Cl\,Cu\,(OH)_2$, ὁ ροδοχρωσίτης $Mn\,Co_3$, ὁ ὑδροψευδαργυρίτης $(Zn\,OH)_2\,CO_3$, ὁ ἀγγλεσίτης $Pb\,SO_4$. ὁ ὑδροκερουσίτης $Pb\,(PbOH)^2\,(CO_3)_2$, ὁ βουρατίτης $2\,(Zn\,Cu\,Ca)\,CO_3.\,3\,(Zn\,Cu)\,(OH)_2$, ὁ βισμουτίτης $(BiO)\,CO_3\,Bi\,(OH)_2$, ὁ βουλφενίτης $Pb\,MO\,O_4$, ἡ χαλκάνθη $Cu\,SO_4\,5\,H_2O$, ὁ σερπιερίτης $(Cu\,Zn\,Ca)\,SO_4.3\,H_2O$, ὁ καμαριζίτης $(CuOH)_2\,SO_4.\,Cu\,(OH)_2.\,6\,H_2O$, ὁ καρφοσιδηρίτης $Fe_6\,(OH)_{10}\,(SO_4)_4\,4\,H_2O$, ὁ ψευδαργυροαλουμινίτης $Al_6\,Zn_6\,S_2\,O_{25}.\,18\,H_2O$, ὁ πυρολουσίτης MnO_2, ὁ μιμητισίτης $Pb_5\,Cl\,(AsO_4)_3$, ὁ ἡμιμορφίτης $(ZnOH)_2\,Si\,O_3$, ὁ ἀδαμίνης $Zn\,(ZnOH)\,AsO_4$, ὁ σκοροδίτης $Fe\,As\,O_4\,2.H_2O$, ὁ εὐχροΐτης $Cu\,(CuOH)\,As\,On$. $3\,H_2O$, ὁ λοσσενίτης $(Fe\,ON)9(AsO_4)_4PbSO_4 12H_2O$ ὁ καβρερίτης $(Ni\,CO\,Mg)_3\,(As\,On)_2\,8\,H_2O$.

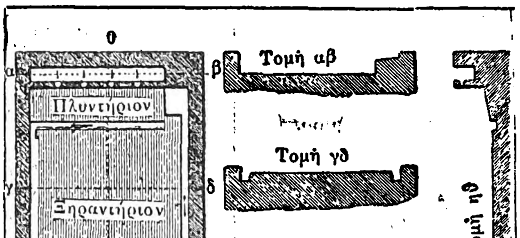

Πλυντήριον τῶν ἀρχαίων. Κάτοψις καὶ τομαὶ κατὰ Φ. Νέγρην.

Καὶ ἐπὶ τούτοις τὰ ἐπιγενῆ ὀρυκτά, τὰ σχηματισθέντα ἐπὶ τῶν σκωριῶν, αἵτινες ἀπερρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ὑπέστησαν ἐκεῖ τὴν ἐπενέργειαν τῶν ἁλάτων τοῦ θαλασσίου ὕδατος, μάλιστα τοῦ χλωριούχου νατρίου, ὁ ματλοκίτης Pb_2OCl_2, ὁ πενφιελδίτης Pb_2OCl_4, ὁ λαυριονίτης $Pb\,OH\,Cl$, ὁ παραλαυριονίτης $Pb(OH)Cl$, ὁ φιδλερίτης $2\,Pb\,O\,Cl\,Pb\,Cl_2$, ὁ κερουσίτης $Pb\,CO_3$, ὁ ὑδροκερουσίτης $Pb\,(PbOH)_2\,(CO_3)_2$, ὁ φωσγενίτης $(Pb\,Cl)_2\,CO_3$, ὁ ἀγγλεσίτης $Pb\,SO_4$, ἡ γύψος $Ca\,SO_4 2H_2O$, ὁ γεωργιαδησίτης $Pb_3\,(As\,O_4)_2\,3\,Pb\,Cl_2$.

Ἡ ἐκμετάλλευσις γίνεται, ὅπου μὲν ἡ συναφὴ παρουσιάζεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, διὰ στοῶν, ἄλλως διὰ φρεάτων, ὀρυσσομένων μέχρι τῆς συναφῆς καὶ συνεχιζομένων ἔπειτα διὰ στοῶν πάλιν. Βαθύτερον φρέαρ εἶναι τὸ τοῦ Σερπιέρη εἰς Καμάριζαν, φθάνον τὰ 120 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν. Ὅπου εὑρεθῇ μετάλλευμα, ἐφαρμόζονται αἱ συνήθεις τῆς ἐκμεταλλεύσεως μέθοδοι· τὰ κενὰ πληροῦνται διὰ λιθογομώσεων, ἡ ὀροφὴ ὑποστηρίζεται διὰ ξυλοδέσεων κ.ο.κ. Ὄχι σπανία εἶναι ἡ ἐξόρυξις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας.

— *[Μεταλλουργ.]* Τὰ ἐξορυσσόμενα μεταλλεύματα, ἀφοῦ χωρισθοῦν ἀπὸ τὰς ξένας ὕλας καὶ ὑποστοῦν διαλογὴν κατ' εἶδος καὶ περιεκτικότητα, μεταφέρονται εἰς Ἐργαστήρια ἢ Κυπριανόν, τοὺς δύο λιμένας τῆς μεταλλοφόρου Λαυρεωτικῆς. Ἐκεῖθεν ἐξάγονται εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἀφοῦ ὑποβληθοῦν εἰς μεταλλουργικὴν ἐπεξεργασίαν, ἐφ' ὅσον τοιαύτη ἐνδείκνυται. Καὶ συγκεκριμένως τὰ μὲν σιδηροῦχα καὶ τὰ τοῦ θειούχου ψευδαργύρου ἐξάγονται ὡς ἔχουν· τὰ δὲ τοῦ ἀνθρακικοῦ ψευδαργύρου καὶ τὰ τοῦ ἀνθρακικοῦ σιδήρου τῶν βορείων διαμερισμάτων ὑποβάλλονται προηγουμένως εἰς διαπύρωσιν, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐλαττώσεως τοῦ βάρους των, κατὰ 30—40 %, διὰ τῆς ἐκδιώξεως τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, τὸ ὁποῖον περιέχουν· τὰ τοῦ μολύβδου, τέλος, ὑποβάλλονται εἰς ἐκκαμίνευσιν, ἐπὶ παραγωγῇ μεταλλικοῦ μολύβδου ἀργυρούχου. Ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἐγίνετο καὶ ἡ ἀπαργύρωσις πρὸς παραγωγὴν ἀργύρου βέβαια, ἀλλὰ καὶ μολύβδου, ἑτοίμου διὰ τὰς διαφόρους βιομηχανικὰς αὐτοῦ κατεργασίας.

Ἡ χώνευσις τῶν μεταλλευμάτων μολύβδου γίνεται ἐντὸς φρεατωδῶν καμίνων συστήματος [illegible], δι' ὧν ἀντικατεστάθησαν αἱ παλαιαὶ ἰσπανικοῦ τύπου κάμινοι. Ὑπάρχουν δὲ ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἑταιρείαν μεταλλευμάτων Λαυρίου καὶ δύο ἀμερικανικοῦ τύπου κάμινοι, διατομῆς 4,00 × 1,20 μ. εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν φυσητήρων καὶ μὲ χαλύβδινα δι' ὕδατος ψυχόμενα κιβώτια περὶ τὴν ζώνην τήξεως (Water Jacket). Πρὸς ἀνάλογον τελειότητα γίνεται πρὸ τῆς χωνεύσεως ἡ φρῦξις τῶν πλουσίων θειούχων μεταλλευμάτων τοῦ μολύβδου, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποδιώξεως τοῦ ἐν αὐτοῖς θείου, δυσχεραίνοντος τὴν περαιτέρω μεταλλουργικήν των ἐπεξεργασίαν.

Τὰ πτωχότερα τῶν μολυβδούχων (κάτω τοῦ 6 %) πρὸ τῆς καμινείας ὑποβάλλονται εἰς ἐμπλουτισμὸν διὰ πλύσεως εἰς εἰδικὰ πλυντήρια, ἀποχωρίζοντα τὰς γεώδεις ὕλας, τὰς ἐλαφρὰς καὶ ἀχρήστους, ἀπὸ τὰ βαρέα καὶ χρήσιμα μεταλλεύματα· τὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας μεταλ-

Digitized by Google

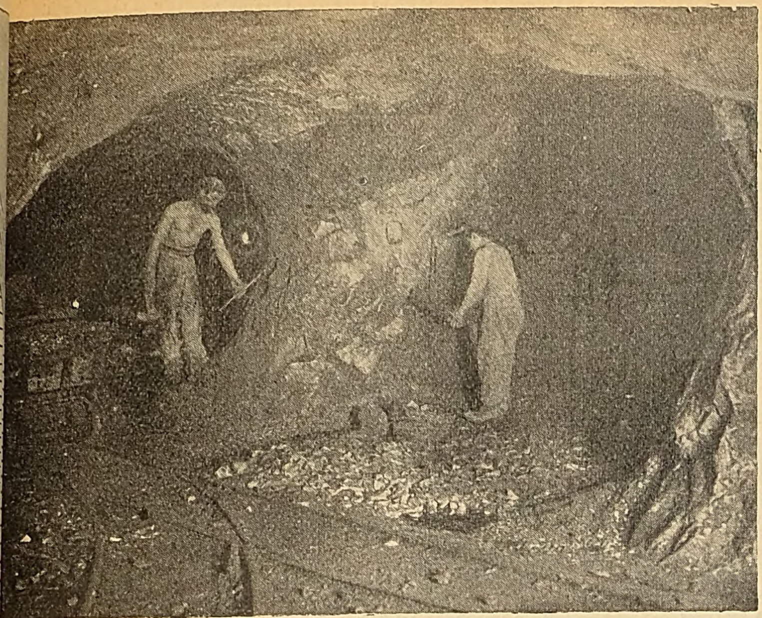

Ὑπόγειος ἐκμετάλλευσις μολυβδούχων (Καμάριζα).

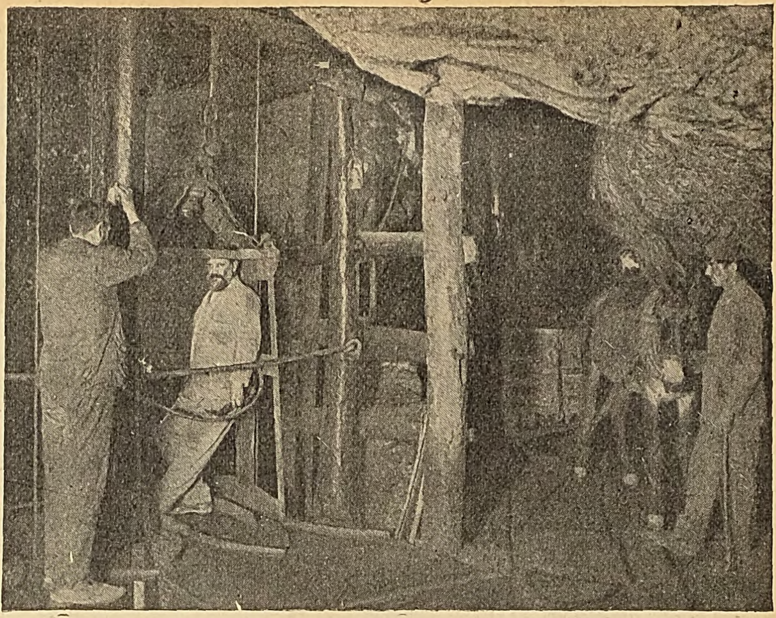

Κάθοδος εἰς τὸ φρέαρ Σερπιέρη. Εἰς τὸν κλωβὸν ὁ ἐπιβλέπων μηχανικός.

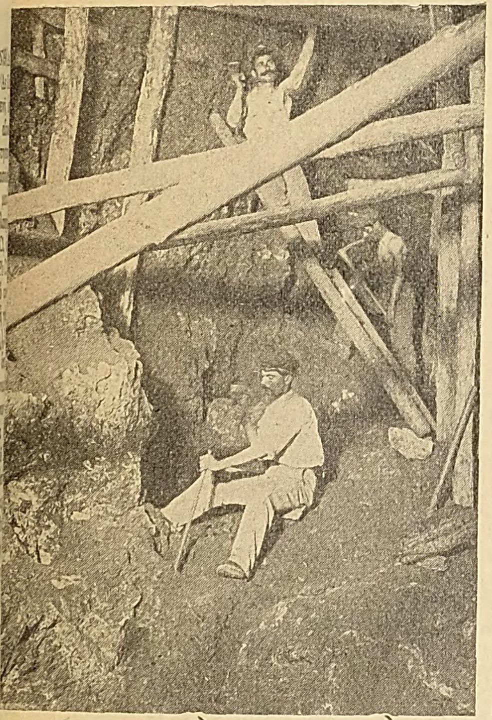

Ξυλοδεσίαι ὑπογείων ἐργασιῶν (Ἔλαφος-Σουρέζης).

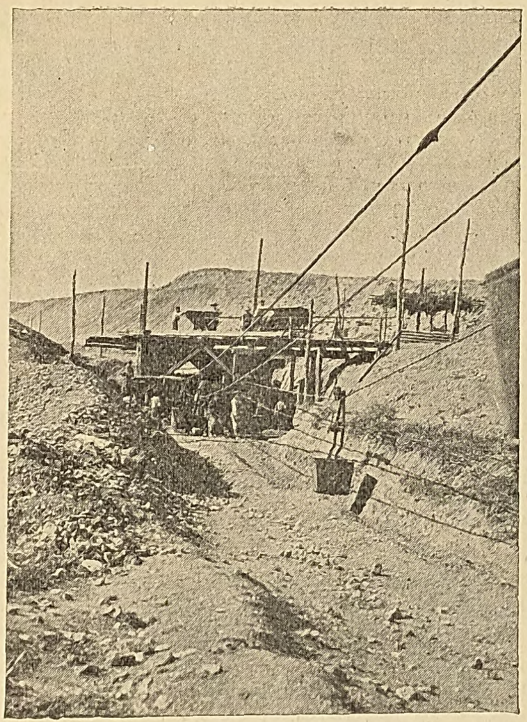

Μεταφορὰ ἐκβολαδικῶν χωμάτων δι' ἐναερίου σιδηροδρόμου.

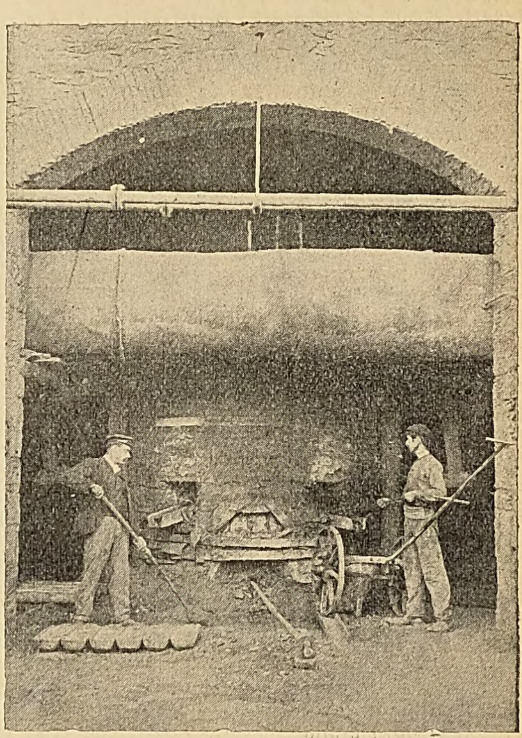

Κάμινος χωνεύσεως μολυβδούχου συστήματος Pilz.

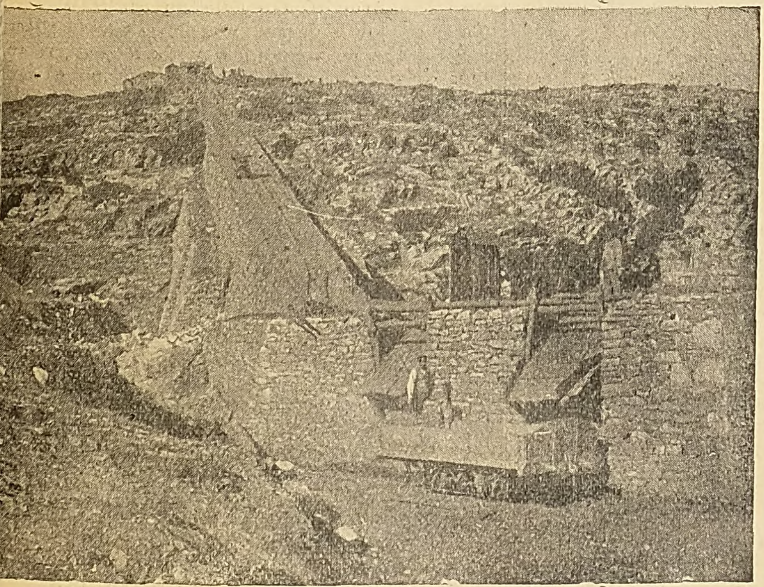

Μεταφορὰ μολυβδούχων Σουνίου διὰ κεκλιμένου ἐπιπέδου τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.

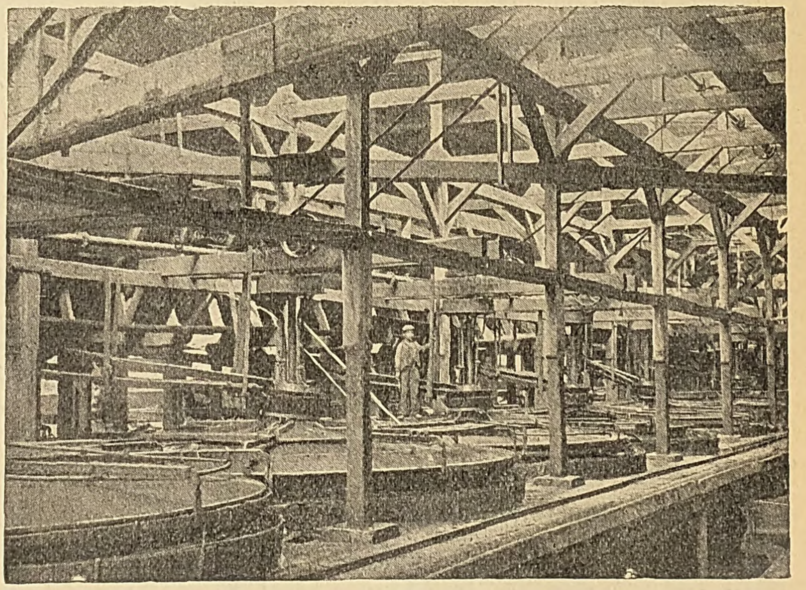

Πλυντήρια τῆς Ἑλληνικῆς ἑταιρείας Μεταλλουργείων Λαυρίου. Τὸ διαμέρισμα τῶν πλυνῶν Linkenbach.

Digitized by Google

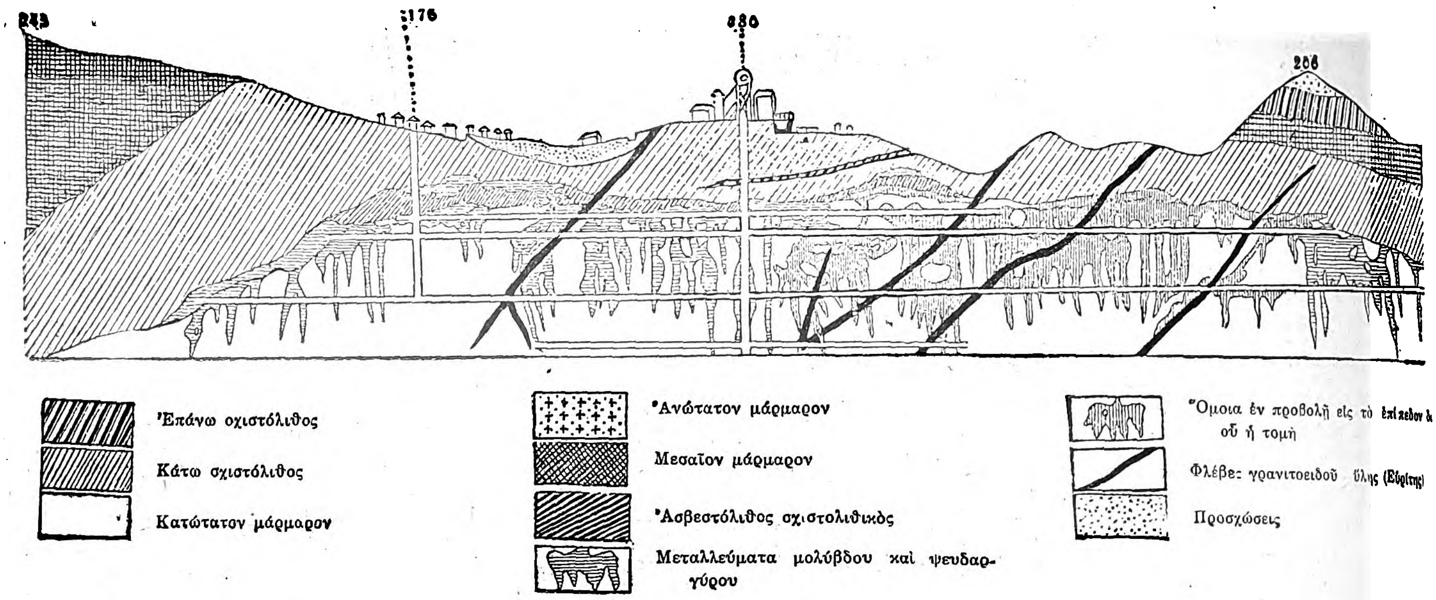

Μεταλλεῖα Καμαρίζης Λαυρίου.

[Τομὴ τοῦ ἐδάφους διὰ τῶν δύο κυριωτέρων φρεάτων Σερπιέρη καὶ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ.]

γείων Λαυρίου ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν ἓν τῶν μεγαλυτέρων τῆς ὑφηλίου, ἱκανὸν διὰ κατεργασίαν 1.000 τόννων καθ' ἑκάστην. Εὑρίσκεται δὲ ἀπό τινος ἐν ἐφαρμογῇ καὶ ἡ μέθοδος τῆς ἐπιπλεύσεως (flotation) διὰ τὰ μεικτὰ θειοῦχα μεταλλεύματα.

Ἐκτὸς τοῦ μεταλλικοῦ μολύβδου καὶ τῆς σκωρίας ἀπολαμβάνεται ἐκ τῆς καμίνου καὶ τῆγμα σιδηροῦχον, ἐν τῷ ὁποίῳ συγκεντρώνεται τὸ ἐντὸς τῶν χωνευομένων μεταλλευμάτων ἐγκλειόμενον θεῖον καὶ τὸ ἀρσενικὸν (20 %) (mater-speiss), ἐνῷ ἀνευρίσκεται τὸ τελευταῖον τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἀπὸ τῶν καμίνων ἀναφυσωμένους καπνούς. Πρὸς ἀπόληψιν καθαροῦ τριοξειδίου τοῦ ἀρσενικοῦ ἐκ τῶν ὑλῶν τούτων, ἡ Γαλλικὴ Ἑταιρεία μεταλλείων ἐγκατέστησεν ἐν Κυπριανῷ ἴδιον ἐργοστάσιον, τελειότατον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, μάλιστα ὡς πρὸς ὅ,τι ἀφορᾷ πρὸς τὴν ὑγείαν τῶν ἐργατῶν.

Ἀρχαῖαι ἐκβολάδες καὶ σκωρίαι. Τὸν πλοῦτον τῶν φυσικῶν μεταλλευμάτων ἐκορύφωσαν διὰ τοὺς συγχρόνους μεταλλευτὰς τὰ ὑπολείμματα τῶν ἐργασιῶν τῶν ἀρχαίων, εἴς τε τὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ εἰς τὴν καμινείαν. Ὅ,τι διὰ τὴν τεχνολογίαν τὴν τότε ἦτο πτωχὸν καὶ ἄχρηστον, ἐγκατελείπετο καὶ ἐξεβάλλετο ὑπὸ τῶν ἐκμεταλλευτῶν τῆς ἀρχαιότητος εἴτε ἐντὸς τῶν μεταλλείων ἢ καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας παρὰ τὰ φρέατα· καὶ τοιούτων ἐκβολάδων ἠθροίσθησαν διὰ τοῦ χρόνου ποσὰ κολοσσιαῖα. Ἡ δὲ περιεκτικότης των εἰς μόλυβδον, ἱκανοποιοῦσα τὸν σημερινὸν ἐκμεταλλευτήν, καθίστα αὐτὰ ἀξιόλογον πρώτην ὕλην διὰ τὴν σύγχρονον βιομηχανίαν, τόσῳ μᾶλλον ὅσον καὶ παρείχετο αὕτη ἕτοιμος, ἀπηλλαγμένη τῶν δαπανῶν τῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Σημειωτέον ὅτι παρὰ τοὺς κυρίους ἐκβολαδικοὺς σωρούς, περιέχοντας τὸ ἀρχικῶς ἐκβληθὲν μετάλλευμα, ἐδημιουργήθησαν διὰ τοῦ χρόνου καὶ τὰ λεγόμενα ἐκβολαδικὰ χώματα, προϊόντα ἀποτριβῆς τοῦ ἀπορρίμματος τῶν ἀρχαίων καὶ ἀναμείξεως αὐτοῦ μὲ φυτικὸν χῶμα καὶ ἄλλας ἐκ τῆς ἐπιφανείας ἀθροιζομένας ὕλας, προϊόντα καταφερόμενα πρὸς τὰ χαμηλότερα σημεῖα καὶ προσχώνοντα τὰς κοιλάδας, τὸ πεδινὰ μέρη κλπ. Τοιούτων ἐκβολαδικῶν χωμάτων μὲ περιεκτικότητα 3—4% εἰς μόλυβδον ἐσχηματίσθησαν ποσὰ κολοσσιαῖα. Γενικῶς ὑπολογίζομεν τὰ ποσὰ τῶν σκωριῶν εἰς 1.000.000 τόννων περίπου, μὲ μόλυβδον 7—8%, τῶν δὲ ἐκβολάδων ἐπιφανείας εἰς 700.000 τόννων, μὲ περιεκτικότητα ὁμοίαν, καὶ τῶν ἐκβολαδικῶν χωμάτων μὲ 3—4% εἰς 7.000.000 τόννους.

Ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἐκβολάδας παρουσιάζονται καὶ αἱ σκωρίαι· διότι καὶ εἰς αὐτὰς ἡ ἀτελὴς μεταλλουργία τῶν ἀρχαίων ἀφῆκεν ἀξιόλογον ποσοστὸν μολύβδου (6—10%), εὐκόλως ἀναλαμβανόμενον δι' ἀνατήξεως εἰς τὰ τελειότερα καμινευτικὰ ἐργαλεῖα τῆς σήμερον. Ὅταν τὸ πρῶτον, περὶ τὰ 1860, ἀνεκαλύφθη ἡ ὕπαρξις τῶν σωρῶν τῶν σκωριῶν ὀλίγον δὲ ὕστερον καὶ τῶν ἐκβολάδων, ἐπανῆλθεν ἡ ζωὴ εἰς τὸ ἐγκαταλελειμμένον Λαύριον. Κατόπιν ἐγένετο γνωστὴ ἡ ὕπαρξις καὶ παρθένων μεταλλευμάτων καὶ ἀνεπτύχθη εἰς θαυμαστὴν ἀκμὴν ἡ μεταλλευτικὴ καὶ μεταλλουργικὴ βιομηχανία τοῦ Λαυρίου, μὲ κυρίους ἐκπροσώπους δύο ἑταιρείας, τὴν «Ἑλληνικὴν τῶν Μεταλλουργείων Λαυρίου» καὶ τὴν «Γαλλικὴν τῶν Μεταλλείων». Ἡ πρώτη ἐστηρίχθη κυρίως εἰς τὴν ἀναχώνευσιν τῶν σκωριῶν καὶ τὴν καμινείαν τῶν ἐκβολάδων, τῆς ὁποίας τὸ δικαίωμα τῇ παρεχωρήθη ἀπὸ τὸ κράτος μετὰ μακρὰς ἀμφισβητήσεις καὶ ἀγῶνας, οἵτινες παραμένουν ἱστορικοὶ διὰ τὴν μεταξὺ 1860 καὶ 1870 χρονικὴν περίοδον. Ἄλλαι ἑταιρεῖαι, ὡς ὁ «Περικλῆς», ὁ «Νικίας», ἡ «Δάρδεζα» κλπ., ἀπερροφήθησαν ἀπὸ τὰς προαναφερθείσας δύο καὶ διελύθησαν.

Σήμερον (1931) αἱ μὲν σκωρίαι καὶ ἐκβολάδες ἔχουν ἐξαντληθῆ, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ πλουσιώτερα τῶν κοιτασμάτων. Ἐν συνδυασμῷ δὲ πρὸς τὴν παγκόσμιον οἰκονομικὴν κρίσιν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἔκπτωσιν τῆς τιμῆς τῶν μετάλλων, αἱ ἐργασίαι εἶναι πολὺ περιωρισμέναι.

Πρὸ εἰκοσαετίας ἡ παραγωγὴ τῶν λαυρεωτικῶν μεταλλείων ἔφθανε τοὺς 15.000 τόννους ἀργυρούχου μολύβδου, 30.000 τόννους καλαμίνας καὶ 150—200.000 τόννους σιδηρούχου. Σήμερον ἡ παραγωγὴ μολύβδου εἶναι 5.000 τόννοι καὶ καλαμίνας 10—12.000, σιδηρούχων δὲ ἀσήμαντα ποσά. Τὸ δὲ σύνολον τοῦ ἐξαχθέντος μολύβδου ἀπὸ τοῦ 1860 καὶ ἐφεξῆς δὲν ὑπερβαίνει τὰς 600.000 τόννων.

— *[Ἱστορ.]* Πότε ἐγένετο ἔναρξις τῆς ἐν Λαυρίῳ ἐκμεταλλεύσεως ἀγνοοῦμεν. Ὁ Ξενοφῶν εἰς τὸ «Περὶ προσόδων» (V. 2) λέγει «ὅτι μὲν πάνυ παλαιὰ ἐνεργά ἐστι, πᾶσι σαφές· οὐδεὶς γὰρ, οὐδὲ πειρᾶται λέγειν, ἀπὸ ποίου χρόνου ἐπεχειρήθη». Καὶ πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς βέβαιον ὅτι οἱ Φοίνικες ταξιδεύοντες εἰς ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, ἔχοντες δὲ

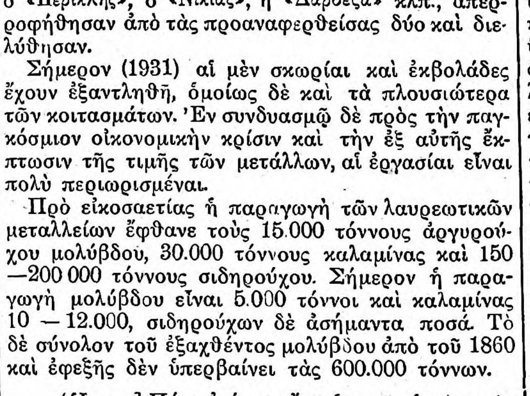

Ἀρχαῖον πλυντήριον (Κεγχρεῶν), ἀνασκαφὲν ἐν Σουρέζῃ.

τὴν πεῖραν τῶν μεταλλευμάτων καὶ μετάλλων, ἀνεγνώρισαν πρῶτοι αὐτοὶ τὸν λαυρεωτικὸν πλοῦτον καὶ ἐδίδαξαν τὴν μεταλλείαν καὶ καμινείαν του εἰς τοὺς παναρχαίους κατοίκους τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν, μὲ τοὺς ἰσχυροὺς βασιλεῖς, τοὺς ὁποίους μᾶς ἀπεκάλυψεν ἡ ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα εἰς τὰς Μυκήνας, τὴν Κνωσὸν κ. ἄ. Ἐπὶ μηδικῶν ἦτο τόση πρόοδος τῶν ἔργων, ὥστε διὰ τοῦ εἰσοδήματος ὅπερ εἶχεν ἡ ἀθηναϊκὴ πολιτεία ἀφοῦ «ἐφάνη τὰ μέταλλα, τὰ ἐν Μαρωνείᾳ» (*Ἀριστοτ.* Ἀθην. Πολιτ. 22) ἐναυπηγήθη ὁ στόλος ὁ καταναυμαχήσας τὸν βάρβαρον. Διὰ τοῦ λαυρεωτικοῦ ἀργύρου ἐπλήρωσεν ὁ Περικλῆς τὰ ἀθάνατα μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἐκλέϊσαν τὴν ἐποχήν του. Ἡ Μαρώνεια συμπίπτει μὲ τὴν σημερινὴν Καμάριζαν, εὑρισκομένην εἰς τὸ κέντρον τῆς μεταλλοφόρου περιοχῆς, μὲ τὰ κοιτάσματα τρίτης συναφῆς, τὰ πλουσιώτατα.

Εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐφυλάσσοντο εἰς τὸ ἐν Ἀκροπόλει θησαυροφυλάκιον 10.000 τάλαντα ἀργύρου, ἤτοι 60.000.000 χρυσαῖ δραχμαί. Ἡ εὐτυχία τῶν Ἀθηναίων ἐκ τούτου ἐκίνησε τὸν φθόνον τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες ὀλίγον ὕστερον ἐξώθησαν εἰς στάσιν τοὺς δούλους τοὺς ἐργαζομένους εἰς τὸ Λαύριον. Βραδύτερον, ἐπὶ τῶν τριάκοντα, ἐπῆλθε χαλάρωσις εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν· ἀλλὰ ὀλίγον ὕστερον, ἐπὶ Λυκούργου, ἐζωογονήθη πάλιν αὕτη, πραγματοποιηθείσης τῆς ἑνώσεως πολλῶν μικρῶν ὀρυχείων εἰς ὀλίγα καὶ μεγάλα (κοινωνία). Ἡ παρακμὴ ἐξεδηλώθη σαφὴς ἐπὶ Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου, ἐνῷ ἐπηκολούθησεν ἀναλαμπὴ εἰς τὴν λαυρεωτικὴν ἐργασίαν ἐπὶ Δημητρίου Φαληρέως, ὁπότε συνέβη, καθὼς λέγει ὁ Στράβων, «οὕτω συντόνως ὀρύττειν τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ἂν προσδοκώντων αὐτὸν ἀνάξειν τὸν Πλούτωνα». Προσθέτει ἀκόμη ὁ Στράβων (IX I. 23) ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι «τῆς μεταλλείας ἀσθενῶς ὑπακουούσης, τὴν παλαιὰν ἐκβολάδα καὶ σκωρίαν ἀναχωνεύοντες, εὕρισκον ἔτι ἐξ αὐτῆς ἀποκαθαιρόμενον ἀργύριον, τῶν ἀρχαίων ἀπείρως καμινευόντων». Ἡ ἐγκατάλειψις ὑπῆρξε τόση εἰς τὸν κατόπιν χρόνον, ὥστε ὁ Παυσανίας περιηγούμενος τὴν Ἀττικὴν λέγει: «πλέοντι εἰς τὰ πρόσω (τοῦ Σουνίου) Λαύριόν ἐστιν, ἔνθα ἦν ποτε Ἀθηναίοις ἀργύρου μέταλλα» (Ἀττικ. 1,1). Καὶ ἔμεινεν ἔκτοτε τὸ Λαύριον νεκρὸν καὶ λησμονημένον μέχρι τοῦ 1861, ὁπότε τὸ ἀνεγέννησεν ἡ καὶ σήμερον συνεχιζομένη σύγχρονος ἐκμετάλλευσίς του.

Ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς: Τὰ μεταλλεῖα ἀνῆκον εἰς τὸ κράτος, τὸ ὁποῖον τὰ ἐξεμίσθωνεν ἐπὶ ὡρισμένον χρόνον καὶ δὴ ὄχι μακρόν· διὰ τρία μόνον ἔτη τὰ ἤδη ἐν ὠργανωμένῃ ἐκμεταλλεύσει εὑρισκόμενα ὀρυχεῖα, τὰ λεγόμενα *ἀνασάξιμα μέταλλα*, διὰ δέκα δὲ τὰ νέα, τὰ *καινὰ μέταλλα*, τὰ ὁποῖα ἐπέβαλον ἐργασίας ἐρευνητικὰς *(καινοτομίαι)* κτλ. Τῆς παραχωρήσεως προηγεῖτο ὁροθέτησις, ἡ λεγομένη διαγραφή. Τὸ κράτος εἰσέπραττεν ἐνοίκιον, τὴν λεγομένην καταβολήν, παρηκολούθει δὲ δι' εἰδικῆς ὑπηρεσίας τὰ ἔργα καὶ ἐτιμώρει δι' εἰδικοῦ αὐστηροῦ δικαστηρίου (μεταλλικὸν δικαστήριον) τοὺς παραβαίνοντας τὰ κελεύσματα τοῦ εἰδικοῦ μεταλλικοῦ νόμου. Οὕτως ἐτιμωρεῖτο ὁ ἐπικατατέμνων τῶν μέτρων ἐκτὸς καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ παρεμποδίζων ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τὸν γείτονά του (ἐάν τις τύφῃ ἢ ὑφάψῃ ἢ ὅπλα ἐπιφέρῃ ἢ ἐξίλλῃ), ἔτι δὲ αὐστηρότερον ὁ θέτων ἐν κινδύνῳ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ μεταλλείου, καταρρίπτων ἐκ πλεονεξίας τοὺς πρὸς στήριξιν τῆς ὀροφῆς ἀφινομένους στύλους, τοὺς ἄλλως λεγομένους ὅρμους ἢ μεσοκρινεῖς. Καὶ ἀναφέρεται ὡς ἐκτίσας τὴν ποινὴν αὐτὴν ὁ Δίφιλος, ὁ γνωστὸς διὰ τὰ μεγάλα κέρδη, τὰ ὁποῖα ἀπεκόμισεν ἐκ Λαυρίου ἐπὶ Λυκούργου. Ἐτιμωρεῖτο ἐπίσης ὁ λάθρα εἰσδύων εἰς τὴν παραχώρησιν τρίτου (ὁ εἰς ἕτερον συντιτρῶν), ἢ ὁ ἐκμεταλλευόμενος ἀδήλωτον ἔκτασιν (ἀγράφου μετάλλου δίκη). Εἰς τοὺς λόγους τῶν ῥητόρων Δημοσθένους, Ὑπερίδου, Λυσίου κλπ. εὑρίσκομεν πλῆθος πληροφοριῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ Ξενοφῶν, ἀσχοληθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του μὲ τὰ οἰκονομικὰ δίδει εἰς τὸ «Περὶ προσόδων» πολλὰ καὶ ἐνδιαφέροντα σχετικὰ στοιχεῖα. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι παραχωρήσεις ἐδίδοντο καὶ εἰς ξένους: «παρέχει ἐπὶ ἰσοτελείᾳ καὶ τῶν ξένων τῷ βουλομένῳ ἐργάζεσθαι ἐν τοῖς μετάλλοις» λέγει ὁ Ξενοφῶν.

Ποῖον ἦτο τὸ εἰσόδημα τοῦ κράτους, δὲν γνωρίζομεν ἐπακριβῶς· ἀλλ' εἰς τὴν καλὴν ἐποχὴν ἀπεδίδετο κατ' ἔτος τὸ ποσὸν τῶν 50—100 ταλάντων ἤτοι 300—600.000 χρυσῶν δραχμῶν. Ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἐργασίας, δέον νὰ τονισθῇ ὅτι ἐγνώριζον ἄριστα τὰς συνθήκας τῆς μεταλλοφορίας καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὰς προέβαινον εἰς τὰς ἐργασίας των, σύμφωνα μὲ αὐτὰς ὤρυσσον τὰ φρέατα καὶ τὰς στοάς των. Πιστοποιοῦσι τοῦτο ὑπερχίλια φρέατα εὑρισκόμενα ἐν τῇ Λαυρεωτικῇ

Digitized by Google

καὶ στοαὶ μήκους ἑκατοντάδων χιλιομέτρων, ἀνευρεθεῖσαι ἀπὸ τοὺς συγχρόνους ἐκμεταλλευτὰς καὶ μελετηθεῖσαι παρ' αὐτῶν. Εἰς τὰς ἐκεῖθεν τοῦ ρεύματος Λεγραινῶν στείρας ἐκτάσεις, δὲν ὑπάρχει οὐδὲ ἓν φρέαρ, ἐνῷ ἐντεῦθεν πρὸς τὰ Α., εἰς Μεγάλα Πεύκα, Βερεζέκο κλπ., τὸ ἔδαφος εἶναι κατάστικτον ἀπὸ τὰ πολυπληθῆ ὀρύγματα.

Ἐργαζόμενοι μὲ δούλους, διὰ τὴν ἄνεσιν τῶν ὁποίων βεβαίως δὲν ἐφρόντιζον πολύ, χωρὶς δὲ μηχανικὰ μέσα ἢ ἐκρηκτικά, ὡς σήμερον, μὲ μόνον τὴν τυπίδα καὶ τὴν ξοΐδα, δηλαδὴ τὸ σφυρὶ καὶ τὸ καλάμι, δὲν ἔδιδον εἰς τὰ ὀρύγματά των τὰς διαστάσεις, ἃς συνηθίζομεν σήμερον. Ἡ τυπὶς εἶχε βάρος 2,5 χιλιογράμμων καὶ εἰς τὸ ἓν τῶν ἄκρων της ἀπέληγεν εἰς αἰχμὴν τετραεδρικήν, ἦτο δὲ ἐφωδιασμένη μὲ στέλεχος ξύλινον 0.20—0.30 μ. μήκους. Ἡ ξοῒς εἶχε μῆκος 0.20—0.35 μ., κατέληγε δὲ καὶ αὐτὴ εἰς τετραεδρικὴν αἰχμήν. Τὰ φρεάτά των παρουσίαζον διατομὴν 1,30×1.90, σπανίως 1,90×2,00, εἰς δὲ τὰς στοὰς (ὑπόνομοι διώρυγες, ὀρύγματα ἢ διαδύσεις) ἔδιδον ὕψος μὲν 0,60 τὸ πολὺ 1,00 μ. καὶ πλάτος 0,60—0,90 μ. Τὸ βαθύτερον εὑρεθὲν φρέαρ ἔχει βάθος 119 μ.

Οἱ δοῦλοι, ἐργαζόμενοι ὕπτιοι, ἐτοποθέτουν τὸ μετάλλευμα ἐντὸς σάκκων δερματίνων ἢ πλεκτῶν (πηροφόροι ἢ θυλακοφόρα ἀνδράποδα) καὶ τὸ ἔφερον ἔξω εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Διὰ τὸν ἀερισμὸν ἠνοίγοντο εἰδικὰ φρέατα, τὰ ψυχαγώγια. Ἀντλήσεως ὑδάτων δὲν παρουσιάζετο ἡ ἀνάγκη, χάρις εἰς τὴν ξηρότητα τῆς Ἀττικῆς. Πρὸς φωτισμὸν δὲ μετεχειρίζοντο λύχνους ἐλαίου. Τὸ ἐκκοπτόμενον μετάλλευμα ἐφέρετο εἰς τὰ ἐργαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐχωνεύετο πρὸς ἀνάληψιν τοῦ μολύβδου καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ ἀργύρου. Πρὸ τούτου ὑπεβάλλετο εἰς ἐμπλουτισμὸν εἰς τὰ ἐμπλουτιστήρια ἢ κεγχρεῶνας, ἀφοῦ προηγουμένως κατεθραύετο ἐντὸς λιθίνων ὅλμων, τῇ βοηθείᾳ ὑπέρων, κατόπιν δὲ ἠλέθετο ἐντὸς μύλων ἐκ τραχείτου.

Μεγάλη φροντὶς κατεβάλλετο διὰ τὴν περισυλλογὴν τοῦ ἀναγκαίου εἰς τὰ πλυντήρια ὕδατος· εἰς μεγάλας δεξαμενὰς μέχρι 600 $μ^3$ χωρητικότητος, συνεκεντροῦντο τὸ ὕδατα τῶν βροχῶν, ἐπανεφέρετο δὲ πρὸς νέαν χρῆσιν τὸ ἅπαξ χρησιμοποιηθὲν ὕδωρ· πλῆθος ἐνδοχείων ἢ ὑποδοχῶν σῴζεται εἰς τὸ Λαύριον, μαρτυροῦν περὶ τῆς σχετικῆς ἐργασίας. Τὰ πλυντήρια ἦσαν ἁπλᾶ, ἐπιπέδου ἐπιφανείας, διατομῆς 6,00×10,00, ἐπικλινῆ· εἰς αὐτὰ ἐξηπλοῦτο τὸ θραυσμένον μετάλλευμα καὶ ἀνεδεύετο μὲ πτύα ὑπὸ τὴν ἐπενέργειαν ρεύματος ὕδατος.

Αἱ κάμινοι ἦσαν μικραὶ τὰς διαστάσεις καὶ ὡς καύσιμος ὕλη ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ ξυλάνθραξ. Ἀνεδίδετο δὲ ἀπὸ αὐτὰς καπνός, ἡ λιγνύς, ἥτις χαρακτηρίζεται ὡς βαρεῖα καὶ ὀλέθριος. Ὁ ἄργυρος ἐξήγετο διὰ κυπελλώσεως, παραγομένου λιθαργύρου, τοῦ ὁποίου μεγάλα ποσὰ εὑρέθησαν μεταξὺ τῶν σκωριῶν. Ὁ ἀπολαμβανόμενος ὀβελὸς ἢ δελφὶς ἀργύρου ἐφέρετο ἀκολούθως εἰς τὸ ἀργυροκοπεῖον, ὅπου ἐνομισματοποιεῖτο. Καὶ γενικῶς τὰ μεταλλεῖα, ἐφ' ὅσον ὡς κύριον σκοπὸν εἶχον τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀργύρου, προσεπεκαλοῦντο ἀργύρεια μέταλλα καὶ τὸ μετάλλευμα ἀργυρῖτις.

Ἡ ὅλη ἐργασία, ἐξόρυξις καὶ μεταλλουργικὴ κατεργασία ἐγίνετο διὰ δούλων (ἀνδράποδα), τοὺς ὁποίους ἠγόραζον ἢ καὶ ἐνοικίαζον· εἰς τὴν τελευταίαν περίπτωσιν ἐτίθετο ὁ ὅρος: «τὸν ἀριθμὸν ἴσον ἀεὶ παρέχειν». Ἐν τούτοις ἀνεγνωρίζετο ἡ ἀξία τινῶν ἐξ αὐτῶν, ἀξία ὀφειλομένη εἰς τὴν εὐφυΐαν των καὶ τὴν πεῖράν των. Οὕτως ἀναφέρεται ὅτι ἐπωλήθη δοῦλος ἱκανὸς ἀντὶ 6.000 δραχ., ἐνῷ ἡ τιμὴ ἑνὸς κοινοῦ ἐκυμαίνετο ἀπὸ δραχ. 130 δι' ἕνα Μεσσήνιον καὶ μέχρι δραχ. 195 δ' ἕνα Κεφαλλῆνα. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐργασίας εἶχε τὸν τίτλον τοῦ ἡγεμόνος τοῦ ἐργοστασίου. Γενικῶς οἱ μεταλλευταὶ ἐλέγοντο καὶ μεταλλεῖς ἢ διορύττοντες, ἐνῷ διὰ τοὺς μεταλλουργοὺς ὑπῆρχεν ὁ ὅρος τοῦ κιβδωλοῦ. Τὸ ἐνοίκιον δι' ἕνα δοῦλον ἦτο δραχ. 60 κατ' ἔτος καὶ τὸ εἰσόδημα τοῦ ἐνοικιάζοντος ἐλέγετο ἀποφορά. Ἔφθανε δὲ τοὺς εἰκοσακισχιλίους ὁ ἀριθμὸς τῶν δούλων κατὰ τὴν ἀκμὴν ἐποχὴν τοῦ Λαυρίου. Ποῖον κατὰ ποσὸν καὶ ἀξίαν τὸ μετάλλευμα ὅπερ ἐξώρυξαν οἱ ἀρχαῖοι, εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ ὑπολογίσωμεν. Ὁ Α. Κορδέλλας ὑπολογίζει αὐτὸ εἰς δύο ἑκατομμύρια τόννων μολύβδου, ἐξ ὧν προέκυψε κέρδος τεσσάρων δισεκατομμυρίων δραχ. ἀπὸ ἐργασίαν 400 ἐτῶν. Ἀλλά, ὡς εἶναι φανερόν, δὲν ὑπάρχει ἀσφαλὴς βάσις διὰ τοιούτους ὑπολογισμούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Α. Κορδέλλα*, Le Laurium (Marseille 1869). *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἔγγραφα ἀφορῶντα τὰς μολυβδούχους σκωρίας (Ἀθῆναι 1870).—*A. Huet*, Memoire sur le Laurium («Sté des Ing. Civils» 1879).—*A. Huet*, II Memoire sur le Laurium («Sté des Ing. Civils» 1887).—*A. Cambresy*, Le Laurium (Liège 1889). *Ed. Ardaillon*, Les mines de Laurium dans l'Antiquité (Paris 1897) —*Ι. Π. Δοανίδου*, Ἀρχαῖα μεταλλεῖα. Τὸ Λαύριον («Ἡμερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος» 1926).

Ι. Π. ΔΟΑΝΙΔΗΣ

— **Λαυρεωτικῆς δῆμος** *[Γεωγρ.]*. Ἀστικὸς δῆμος τῆς Ἀττικῆς, περιλαμβάνων τὴν πόλιν *Λαύριον* καὶ τὰ περὶ αὐτὴν χωρία καὶ συνοικισμοὺς *Ἀγριλέζα, Δίγλα, Θορικόν, Καμάριζα, Σούνιον* καὶ *Σούρεζα*. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἠρίθμει κατ. 7.921.

Χ. Δ.

— **Λαυρεωτικῆς διέκπλους** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὁ μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Λαυρεωτικῆς καὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Μακρονήσου διέκπλους, ἐκτεινόμενος ἐπὶ 8 μίλλ. ἀπὸ Β. πρὸς Ν. καὶ ἔχων εὖρος 3 ½ μίλλ. κατὰ τό, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Σουνίου καὶ Ἀγγαλέστρο, νότιον στόμιόν του, καὶ 3 κατὰ τὸ βόρειον, τὸ μεταξὺ τοῦ ὅρμου Τουρκολίμανο καὶ ἀκρωτηρίου Τρυπητή. Εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον πλοιοβριθῶν διέκπλων τῆς Ἑλλάδος, λόγῳ τοῦ ὅτι διὰ τούτου πλέουσι τὰ ἀπὸ Πειραιῶς πρὸς Βόλον καὶ τἀνάπαλιν ἀτμόπλοια. Φωτίζεται τελείως διὰ δύο φάρων τῶν 3 μιλλ. ΒΑ τοῦ Σουνίου, Πασσᾶ ἢ Φοντριὲρ ἢ Φονιᾶ (πλάτ. 37°40'55" Β., μῆκ. 24°05'14" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1526*: Mandri channel) καὶ τοῦ Βρυσάκι. Ὑπὸ τῶν ξένων ὀνομάζεται διέκπλους *Μανδρὶ* φερωνύμως τοῦ μείζονος τῶν ἐν αὐτῷ ὅρμων.

Σ. Ε. Λ.

λαυρεωτικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ Λαύρειον ἢ τοὺς Λαυρεώτας: «λαυρεωτικὴ πρόσοδος» ἡ πρόσοδος τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων ἐκ τῶν ἀργυρωρυχείων τοῦ Λαυρείου· ‖ *Λαυρεωτικὴ* (ἡ) ὡς οὐσ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *χώρα* ἢ *γῆ*· ἡ χώρα ὅπου τὸ Λαύρειον, ἢ περὶ τὸ Λαύρειον: «δῆμος Λαυρεωτικῆς».

Λαύρητον (Loreto) *[Γεωγρ.]*. Ἑλληνικὴ ὀνομασία δύο πόλεων τῆς Μέσης Ἰταλίας, παρὰ τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, ἰταλιστὶ *Λορέτο* (Loreto), τῆς μιᾶς κειμένης 27 χιλμ. ΝΑ. τῆς Ἀγκῶνος, ἐν τῷ ὁμωνύμῳ νομῷ, τῆς ἄλλης 7 χλμ. Ἀ. τῆς Civita-di-Penne, πρὸς Β. τοῦ ποταμοῦ Πεσκάρα, ἐν τῷ νομῷ Τέραμο.

Α. Θ. Σ.

Λαυριακὸν (Lauriacum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Νωρικοῦ, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Ἀνίσου ποταμοῦ (νῦν Enns). Ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου (161—180 μ. Χ.), ἦτο ἕδρα τῆς δευτέ-

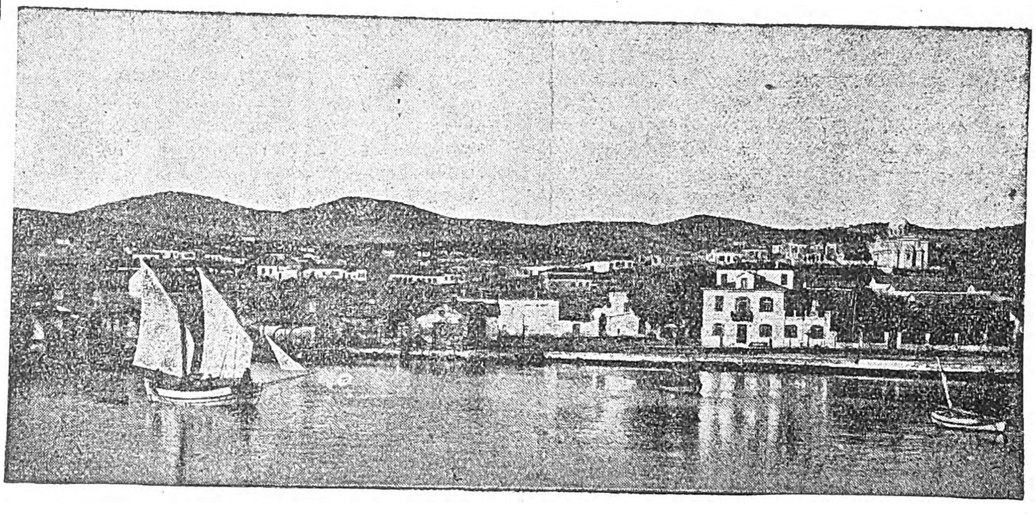

Ὁ λιμὴν τοῦ Λαυρίου.

ρας ἰταλικῆς λεγεῶνος καὶ σταθμὸς τοῦ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως ρωμαϊκοῦ στολίσκου. Ἐπίσης εἶχεν ἐργοστάσια πολεμικῶν ὅπλων. Ὑπῆρξεν ἓν τῶν πρώτων κέντρων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Παννονίᾳ καὶ διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων τοῦ Δ' αἰῶνος, καταστραφεῖσα τέλος τὸν ΣΤ' αἰῶνα ὑπὸ τῶν Ἀβάρων. Σημαντικώτατα ἐρείπια αὐτῆς σῴζονται ἐν τῇ σημερινῇ πόλει τῆς Ἄνω Αὐστρίας Lorch, κειμένῃ Ἀ. τῆς πόλεως Λὶντς (Linz).

Α. Θ. Σ.

— **Λαυριακὸν** (Lauriacum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Παλαιὰ πόλις τῆς Γαλλίας παρὰ τὸ νῦν Λουαρὲ (Loiré) τῆς Ἀνζέρ.

—Π.

Λαυριακὸν *ζήτημα*· βλ. λ. *Λαυρεωτικά*.

Λαυριὲς *[Γεωγρ.]*. Τοποθεσία παρὰ τὴν Κατάκοιλον τῆς Ἄνδρου, ἔνθα ἀρχαῖον μεταλλεῖον καὶ πάμπολλα ἴχνη παλαιῶν ἐν αὐτῇ μαστεύσεων. Αὐτόθι ἐρείπια τῆς καταρρευσάσης βυζαντινῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου.

Δ. Π. Π.

λαυρίζω, καὶ *λαβρίζω* (δημ. Κρήτ.) καίω, ἔχω πυρετὸ πολύ, εἶμαι ὑπέρθερμος· ‖ μεταφ., αἰσθάνομαι ἔρωτα: «ἡ καρδιά του ἐλαύριζε».

Ι. Δ. Μ.

λαυρικὴ *ἀλδεΰδη* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *λαουρικὴ* ἀλδεΰδη.

λαυρικὸν *ὀξὺ* *[Ὀργ. Χημ.]*· βλ. *δαφνικὸν* ὀξύ.

Λαύριον, ἢ *Λαύρειον* *[Γεωγρ.]*. Παράλιος πόλις τῆς Ἀττικῆς ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Λαυρεωτικῆς καὶ ἔναντι τοῦ Μακρονησίου (Ἑλένης), κατέχουσα τὴν μεταξὺ τῶν ὅρμων Θορικοῦ (Πόρτο Μαντρὶ) καὶ Ἐργαστηρίων χερσονησῖδα μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν ἐκτάσεως. Εὑρίσκεται εἰς τὸ τέρμα τῆς ἀπ' Ἀθηνῶν διὰ τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τῆς Πεντέλης ὁδοῦ τῶν Μεσογείων εἰς τὸ 52 χλμ. αὐτῆς. Συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς πρωτευούσης σιδηροδρομικῶς διὰ τῆς ὁμωνύμου γραμμῆς, ἀπέχουσα 63.800 μέτρα ἀπ' αὐτῆς, ὡς καὶ διὰ τακτικῆς γραμμῆς λεωφορείων, διὰ θαλάσσης δὲ μετὰ τοῦ Πειραιῶς, ἀπέχουσα ἀπ' αὐτοῦ περὶ τὰ 35 μίλλια. Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ δήμου Λαυρεωτικῆς τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς. Κάτ. (1928) 6 393. Ἀπαρτίζεται ἐκ τῶν συνοικιῶν Νυκτοχωρίου ἐπὶ τῆς χερσονήσου, Κυπριανοῦ ἐπὶ τοῦ πρὸς Β. αὐτῆς ὅρμου, τῆς Νεαπόλεως καὶ τοῦ κατὰ τὴν νοτίαν ἔξοδον τῆς πόλεως προσφυγικοῦ συνοικισμοῦ, κυρίως κατοικουμένη ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἐργατῶν τῶν μεταλλείων, τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἀλλοδαπῶν ὑπαλλήλων τῶν ἑταιρειῶν, ἱκανοῦ ἀριθμοῦ προσφύγων, ἰδίως Κωνσταντινουπολιτῶν καὶ ὑπὸ Εὐβοέων, Πελοποννησίων κ. ἄ. ἐργατῶν. Εἶναι ἕδρα τῆς ὑποδιοικήσεως χωροφυλακῆς Λαυρεωτικῆς, ἔχει λιμεναρχεῖον, Τ.Τ.Τ. γραφεῖον, τελωνεῖον, οἰκονομικὴν ἐφορείαν, ταμεῖον, δασονομεῖον, εἰρηνοδικεῖον καὶ ὑποθηκοφυλακεῖον.

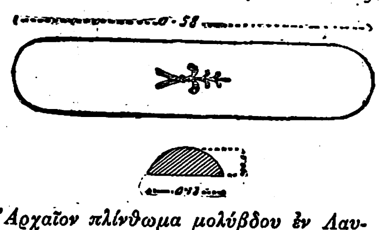

Ἀρχαῖον πλίνθωμα μολύβδου ἐν Λαυρίῳ, μετὰ σήματος τοῦ κατασκευαστοῦ.

Ἡ σύγχρονος πόλις ἐσχηματίσθη μετὰ τὴν σύμπηξιν τῆς πρώτης μεταλλευτικῆς ἑταιρείας (1864) διὰ τῆς ἀθρόας συγκεντρώσεως ἐργατῶν καὶ ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν. Τῷ 1889 τὰ Ἐργαστήρια μετὰ τοῦ Κυπριανοῦ καὶ τοῦ κυρίως Λαυρίου ἠρίθμουν 5.816 κατοίκους, τῷ 1920 ἡ πόλις τοῦ Λαυρίου εἶχε 4.851 κατοίκους, σήμερον δὲ ἔχει 6.393, ὑπολογιζομένων τῶν ἐν αὐτῇ προσφύγων εἰς 600 περίπου οἰκογενείας. Κυρία βιομηχανία τοῦ τόπου εἶναι ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ μεταλλευτικοῦ πλούτου τοῦ ὑπεδάφους καὶ ἡ ἐκκαμίνευσις αὐτοῦ, ὡς καὶ τῶν ἀρχαίων ἐκβολάδων καὶ τῶν σκωριῶν τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καταλελειμμένων. Ἐν Λαυρίῳ ἑδρεύουσιν ἡ «ἑλληνικὴ ἑταιρεία μεταλλουργείων Λαυρίου», ἐκκαμινεύουσα ἀρχαῖα ἀπορρίματα καὶ ἐκμεταλλευομένη τὰ φρέατα Δασκαλειοῦ, Δημοσθένους, Νικίου καὶ Λαυρεωτικοῦ Ὀλύμπου καὶ ἡ «Γαλλικὴ ἑταιρεία τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρίου» (Société française de Mines de Laurium), ἐκμεταλλευομένη τὸ περὶ τὴν Καμάριζαν ὑπέδαφος ὑπὸ ἐπιφάνειαν 54 χιλιάδων στρεμμάτων περίπου. Ἐπίσης ὑπάρχουν ἐν Λαυρίῳ ἡ «Ἑταιρεία Παραγωγῆς Δυναμίτιδος», ἡ «Ἀνώνυμος Ἠλεκτρικὴ Ἑταιρεία Λαυρίου», τὰ ναυπηγεῖα Παυλίδου - Ἀργυροῦ παρὰ τὴν χερσόνησον Γαϊδουρόμανδρα, πρὸς Ν. τῆς πόλεως, ἔτι δὲ σημειοῦται ἀρκετὴ κίνησις εἰς τὸν λιμένα ἐκ τῆς φορτώσεως τῆς μεταλλευτικῆς παραγωγῆς.

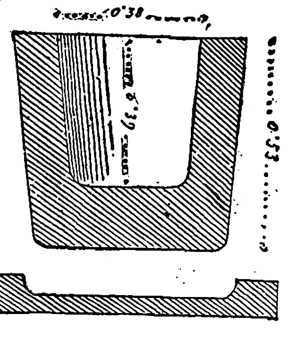

Ὅλμος λίθινος ἐκ τῶν εὑρεθέντων ἐν Λαυρίῳ.

Ἡ πόλις κατὰ μὲν τὰς παλαιὰς αὐτῆς συνοικίας (Νυκτοχώρι) παρουσιάζει τὴν φυσιογνωμίαν ἀπεριποιήτου κώμης, κατὰ τὸ νεώτερον ὅμως αὐτῆς τμῆμα ἔχει τὴν ὄψιν εὐρυχώρου συγχρόνου βιομηχανικῆς πόλεως μὲ εὐρυτάτας λεωφόρους

Digitized by Google

Ἡ συνοικία Ἅγιος Ἀνδρέας.

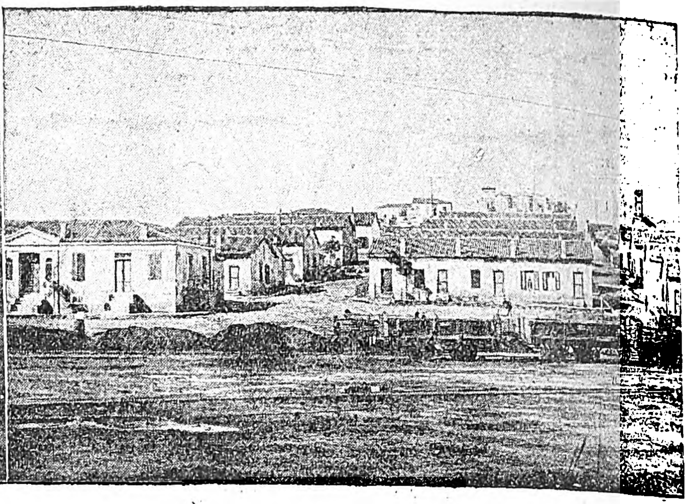

Ὁ ἐργατικὸς συνοικισμὸς Ἱσπανιώλικα.

καὶ μὲ ἐργατικὸν συνοικισμὸν ἐξ ὁμοιομόρφων κατοικιῶν, ἠλεκτροφωτισμένη καὶ ἐξυπηρετουμένη ὑπὸ ἀρτίου συστήματος ὑδρεύσεως. Ἐπὶ τῆς κυριωτέρας ἀρτηρίας τοῦ παραλίου τμήματος (ὁδὸς Σερπιέρη) εὑρίσκεται τὸ ἀστυνομικὸν κατάστημα, τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον καὶ πλατεῖα, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ ἀνδριὰς τοῦ ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς πρώτης ἑταιρείας Ἰ. Σερπιέρη. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σγούτου κεῖται ἡ ἀγορὰ τῆς πόλεως, ἰδιοκτησία τῆς μεταλλευτικῆς ἑταιρείας, ἐπὶ δὲ τῆς πλατείας Ὄλγας ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμός, περιποιημένη ἀποβάθρα, μνημεῖον τῶν πεσόντων κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, κινηματογράφος, τὰ κεντρικὰ καφενεῖα καὶ ὁ σταθμὸς αὐτοκινήτων. Ναοὺς ἡ πόλις ἔχει τούς: τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, Εὐαγγελιστρίας, Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ καθολικὸν τὸν τῆς Ἁγίας Βαρβάρας ἐν Κυπριανῷ, ἔνθα ἡ κυρία διαμονὴ τῶν ἀλλοδαπῶν. Κοινωνικὴ κίνησις σημειοῦται σχετικῶς ἀρκετή. Ὑπάρχουν ὀργανώσεις τῶν ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν ἐργατῶν (Ἀδελφότης Ἐπιδαυρολιμηρητῶν, Θηραϊκή), ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα (Μικτὴ Ἕνωσις Τεχνιτοεργατῶν, Ἐμποροκτηματικὸς Σύλλογος, Σύλλογος Ὑπαλλήλων ἀνωνύμων βιομηχανικῶν ἑταιρειῶν), προσφυγικαὶ ὀργανώσεις (Ἀλληλεγγύη), ἀθλητικαὶ (Ὀλυμπιακός, Βυζάντιον, Παλλαυριακός, Ἡρακλῆς), κυνηγετικὸς ὅμιλος, συνεταιρισμὸς καταναλώσεως τοῦ προσωπικοῦ

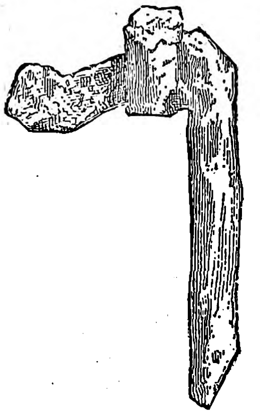

Γενὶς (κασμᾶς) ἐκ τῶν ἐν Λαυρίῳ εὑρεθεισῶν.

Μεταλλωρύχοι ἐργαζόμενοι (κατὰ παράστασιν ἀρχαίας πηλίνης πλακός).

τῆς Γαλλικῆς Ἑταιρείας, ταμεῖα ἀλληλοβοηθείας τοῦ προσωπικοῦ τῶν δύο μεταλλευτικῶν ἑταιρειῶν κεχωρισμένα, σύλλογος ἐπιμελείας τῶν παίδων, κ. ἄ. Ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα λειτουργοῦν τρία, δύο δημοτικὰ σχολεῖα καὶ πρακτικὸν λύκειον, ἐκ τῶν λοιπῶν δὲ ἱδρυμάτων μνημονευτέα τὰ νοσοκομεῖα τῶν δύο ἑταιρειῶν καὶ τὸ ἀντιτραχωματικὸν ἰατρεῖον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Ν. Ν. Π.

— *[Ἱστορ.]* Βλ. λ. *Λαυρεωτικὴ [Ἱστορ.]* καὶ *Λαυρεωτικά.*

—**Λαυρίου** *δῆμος [Γεωγρ.]*· βλ. *Λαυρεωτικῆς* δῆμος.

—**Λαυρίου** *ὅρμος [Παραλ. Γεωγρ.].* Ὅρμος τῆς Ἀν. παραλίας τῆς Λαυρεωτικῆς καὶ ἐν τῷ φερωνύμῳ της διέκπλῳ, νοτίως τοῦ ὅρμου Μανδρὶ καὶ βορ. τοῦ ὅρμου Γαϊδουρόμαντρα. Ἀνοικτὸς πρὸς Ἀν. καὶ πρὸς τὴν Μακρόνησον, ἔχει κατὰ τὸν Δ. μυχόν του τοὺς προβλῆτας φορτώσεως καὶ τὴν πόλιν τοῦ Λαυρίου. Γνώρισμα προσγειώσεως δύο ὑψηλαὶ καπνοδόχοι κατὰ τὸ νότιον κέρας του, αἵτινες λειτουργοῦσιν ἐξ ὑπαμοιβῆς. Σ. Ε. Λ.

Λαύριον (Laurium) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ Μίσιγκαν. Κάτ. 15.000. Παρ' αὐτὴν κεῖνται πλουσιώτατα μεταλλεῖα χαλκοῦ. Μ. Ν. Δ.

λαυρίον (τό). Τὸ πρὸς συλλογὴν τοῦ ἐκ τῶν ἐλαιοπιεστηρίων ἐκρέοντος ἐλαίου δοχεῖον. Ταῦτα ἢ εἶναι φορητά, ὅτε κατασκευάζονται ἐκ ξύλου, ἢ μόνιμα, ὅτε κατασκευάζονται κτιστὰ καὶ ἐπενδύονται διὰ τσιμέντου. Δ. Ν. Π.

λαυριονίτης (ὁ) (Laurionit) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτὸν βασικὸν χλωριοῦχον ἅλας τοῦ μολύβδου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι Pb [OH] Cl. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα εἰς διαφανεῖς βελονοειδεῖς κρυστάλλους, ἀπαντᾷ δὲ εἰς τὰς κοιλότητας τῶν μολυβδούχων σκωριῶν, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται ἐντὸς τῆς θαλάσσης τοῦ ὅρμου Βρυσάκια τοῦ Λαυρίου, ἐνίοτε εἰς παράλληλον σύμφυσιν μὲ κρυστάλλους παραλαυριονίτου. Γ. Β.

λαυρίτης (ὁ)· μοναχὸς κατοικῶν ἐν λαύρᾳ, ἀναχωρητής, ἐρημίτης.

λαυρίτης (ὁ) (Laurit) *[Ὀρυκτολ.].* Σπάνιον ὀρυκτὸν τοῦ ρουθηνίου, ἔχον τὴν χημικὴν σύστασιν θειούχου ρουθηνίου, τοῦ τύπου Ru S_2 μὲ μικρὸν ποσοστὸν ὀσμίου συμμετρίας κυβικῆς, χρώματος μέλανος, σκληρότητος 7,5 καὶ πυκνότητος 7.0. Εὑρίσκεται εἰς Βόρνεο ὑπὸ μορφὴν κρυσταλλίων μεταξὺ τῶν κόκκων πλατίνης τῶν ἐκεῖσε πλατινούχων κοιτασμάτων. Ι. Π. Δ.

Λαυριώτης (ὁ), ἀντὶ *Λαυρεώτης* (βλ. λ.)· ‖ μοναχὸς ἀνήκων εἰς μονὴν καλουμένην λαύραν καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονὴν τῆς Μεγίστης Λαύρας.

— *[Ἐγκυκλ.]* Ἐπὶ βυζαντινῶν οἱ εἰς λαύρας μονάζοντες ὠνομάζοντο *λαυρῖται.* Ἀλλ' οἱ ἀποσυρόμενοι ἐκ τοῦ κόσμου εἰς τὴν Μ. Λαύραν τοῦ Ἁγίου Ὄρους κατετάσσοντο εἰς τὴν ἀδελφότητα αὐτῆς καὶ ἐγίνοντο *λαυριῶται*, ὡς οἱ ἐν αὐτῇ πατριάρχαι Ἄνθιμος Β', Διονύσιος Γ' καὶ Ἱερεμίας Γ' καὶ οἱ μητροπολῖται Νεόφυτος ὁ πρῴην Ἄρτης ὁ Μαυρομμάτης, Κωνστάντιος Κρήτης ὁ ἐκ Σίφνου, Νεῖλος πρῴην Μετρῶν ἐπίσκοπος, ὁ ἐξ Ἄνδρου, Ἰωσὴφ πρῴην Τυρνόβου, καὶ ἐν τοῖς χρόνοις ἡμῶν Ἰωακεὶμ Γ' ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης, ἐπὶ μακρὸν μονάσας ἐν τῷ πύργῳ Μυλοποτάμου.

Λαυριώτης, ***Ἀλέξανδρος.*** Ἦτο υἱὸς τοῦ *παπα-Γεωργίου,* τὸ δὲ κοσμικὸν αὐτοῦ ὄνομα ἦτο *Εὐμορφόπουλος.* Ἐν Ἀδριανουπόλει γεννηθεὶς καὶ διδαχθείς, σπουδάσας δ' ἐπί τινα ἔτη καὶ ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ, ἦλθεν εἰς Ἅγιον Ὄρος καί, προστάτην ἔχων τὸν Διονύσιον Ξηροποταμηνόν, εἰσήχθη εἰς τὴν μονὴν Ξηροποτάμου, ἧς καὶ διωρίσθη γραμματεύς. Μετὰ μικρὸν ἀνεδείχθη καὶ πρῶτος γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Κοινότητος, μέχρι τοῦ 1878, ὅτε ἀπαλλαγεὶς τῶν καθηκόντων τούτων ἀπεσύρθη εἰς τὴν Λαύραν, εἰς ἣν ἀπὸ τοῦ 1865 κατετάχθη, χρηματίσας καὶ ἐπίτροπος αὐτῆς ἐπανειλημμένως καὶ ἀντιπρόσωπος παρὰ τῇ Ἱερᾷ Κοινότητι. Τῷ 1872 ὁ πατριάρχης Ἄνθιμος ΣΤ' ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ ὀφφίκιον χαρτοφύλακος τῆς Μ. Ἐκκλησίας. Ἀπεβίωσε τῷ 1905, σχεδὸν ἑβδομηκοντούτης. Ἐξέδωκεν ἐπίσημά τινα γράμματα αὐτοκρατορικὰ καὶ πατριαρχικὰ διὰ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας», τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου», τῆς «Ἑβδομαδιαίας Ἐπιθεωρήσεως τοῦ Νεολόγου» (Κωνσταντινουπόλεως), καὶ τῶν «Βυζαντινῶν Χρονικῶν» τῆς Πετρουπόλεως. Μ. Ι. Γ.

— **Λαυριώτης,** ***Εὐθύμιος.*** Ἐκ Μακεδονίας μὲν καταγόμενος, ἐν Τραπεζοῦντι δὲ γεννηθείς, υἱὸς *Κωνσταντίνου,* μετρίας παιδεύσεως τυχών, ἤκμασε μετὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἔγραψε διὰ στίχων δύο ὀγκώδη βιβλία, ἓν «Ἱστορίαν τῆς Λαύρας» μετὰ βιογραφίας τοῦ κτίτορος αὐτῆς ὁσίου Ἀθανασίου, καὶ ἓν κατὰ τῶν λατινικῶν καινοτομιῶν.

— **Λαυριώτης,** ***Θεοδώρητος***· βλ. *Θεοδώρητος ὁ Λαυριώτης.*

—**Λαυριώτης,** ***Κοσμᾶς***· βλ. *Κοσμᾶς* ὁ Ἐπιδαύριος.

—**Λαυριώτης,** ***Κύριλλος.*** Γεγονότα τινὰ τοῦ βίου του συγχέονται πρὸς τὸν βίον ἑτέρου *Λαυριώτου Κυρίλλου,* μοναχοῦ τῆς Λαύρας τῶν Καλαβρύτων, ἀπαιτοῦντα διακρίβωσιν. Ὁ τῆς Μεγίστης Λαύρας ἐγκατέσπειρεν ἔν τισι χειρογράφοις τῆς μονῆς αὐτοῦ πολλὰς εἰδήσεις περὶ προσώπων καὶ γεγονότων, ὅσα εἶδεν ἢ περὶ ὧν ἤκουσεν. Ἀνέλαβε περιοδείας τινὰς ἐν Ἀνατολῇ, χάριν τῶν συμφερόντων τῆς Μεγίστης, ἴσως μετέβη καὶ εἰς Βενετίαν τῷ 1780, διότι «ἐπιμελείᾳ καὶ διορθώσει τοῦ προηγουμένου Κυρίλλου Λαυριώτου» ἐξεδόθησαν οἱ τοῦ Ραφαὴλ Καυσοκαλυβίτου «Εἰκοσιτέσσαρες οἶκοι κατ' ἀλφάβητον πρὸς τὴν ἁγίαν Βαρβάραν». Ἓν ἔργον τοῦ Κυρίλλου ἐξέδωκεν ὁ Legrand (ἐν τῇ Bibliothèque Grecque Vulgaire, τ. Β') καὶ ἓν ὁ Μ. Ἰ. Γεδεὼν (ἐν ΣΤ' τόμῳ τοῦ περιοδικοῦ «Ἀθηναίου», 1877, ἀποτυπωθέν), τοῦτο δὲ εἶναι «Κατάλογος τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως» (ἕως τοῦ 1794). Πάντα τὰ ἔργα τοῦ Κυρίλλου, χρήσιμα εἰς τοὺς μελετῶντας τὴν μετὰ τὴν ἅλωσιν ἱστορίαν, εἶναι γεγραμμένα διὰ στίχων πολιτικῶν δεκαπεντασυλλάβων, ἀνομοιοκαταλήκτων, σῴζονται δὲ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς αὐτοῦ Λαύρας.

— **Λαυριώτης,** ***Μακάριος.*** Ὁ κατὰ κόσμον *Τριγώνης,* ἱερομόναχος καὶ σκευοφύλαξ τῆς Μεγίστης, υἱὸς *Δημητρίου,* γεννηθεὶς ἐν Κρήτῃ. Συνέταξε σύντομον, ἀλλὰ χρήσιμον προσκυνητάριον τῆς Λαύρας, ἐκδοθὲν ἐν Βενετίᾳ εἰς μικρὸν ὄγδοον.

— **Λαυριώτης,** ***Σάββας.*** Ἱερομόναχος καὶ σκευοφύλαξ μετὰ τὸν Μακάριον. Καὶ αὐτὸς ἔγραψεν, εἰς σχῆμα μικρὸν ὄγδοον, προσκυνητάριον τῆς αὐτῆς Μεγίστης, ἐκδοθὲν ὀκταετίαν μετὰ τὸ τοῦ Τριγώνη.

— **Λαυριώτης,** ***Σέργιος.*** Ἱερομόναχος, ἀσκηθεὶς τὴν μοναχικὴν πολιτείαν ὑπὸ τὸν Μακάριον. Φαίνεται ὅτι μετέβη εἰς Βενετίαν, τῷ 1772, πρὸς ἐκτύπωσιν τοῦ προσκυνηταρίου τοῦ Τριγώνη, προτάξας μικρὸν πρόλογον.

— **Λαυριώτης,** ***Χρυσόστομος.*** Προηγούμενος, ἐν Μαδύτῳ γεννηθεὶς ἐσπούδασεν ἐν τῇ θεολογικῇ σχολῇ τῆς Χάλκης, ἧς ἦτο τελειοδίδακτος ἐντιμώτατος (1885). Ὑπηρέτησε τῇ Μεγίστῃ μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ λελογισμένου πατριωτισμοῦ, γινώσκων κατὰ βάθος τὴν ἑλληνικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν παλαιογραφίαν, ὅσον οὐδεὶς ἕτερος. Ἐχρημάτισε ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἱερᾶς κοινότητος (1897—1900). Συνέγραψε θαυμασιώτατον κατάλογον τῶν ἐν τῇ λαυριωτικῇ βιβλιοθήκῃ χειρογράφων. Ἐγένετο καὶ μέλος τῆς ἱερᾶς κοινότητος, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς μονῆς αὐτοῦ. Διεκρίθη καὶ ὡς εἰδήμων τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς διά τε τὴν τέχνην καὶ τὴν φωνήν. Ἐφονεύθη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1907 πεντηκοντούτης. Μ. Ι. ΓΕΔΕΩΝ

λαῦρος (ὁ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἐλαιόπρινος ὁ ὀξύφυλλος*· ὑπό τινων Ἑλλήνων βοτανικῶν ἢ *δάφνη.*

Digitized by Google

λαυροστάται (οἱ) *['Αρχ. Θέατρ.]*. Οὕτως ἐκαλοῦντο οἱ κατώτεροι τῶν χορευτῶν τοῦ ἀρχαίου δράματος, οἵτινες καὶ διὰ τοῦτο ἵσταντο πάντοτε ἐν τῷ μεσαίῳ ἐκ τῶν τριῶν στοίχων τοῦ χοροῦ, ὄντες οὕτως ὀλιγώτερον θεατοί. Οἱ λαυροστάται ἐκαλοῦντο καὶ *ὑποκόλπιοι*. Ν. Ι. Λ.

Λαύρων (Lauro) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς ΝΑ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κοντεστάνων, οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης, πρὸς Δ. τῆς πόλεως Διανίου (νῦν Ντένια). Ἐπὶ τῶν ἐμφυλίων πολέμων τῆς Ῥώμης ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ Σερτωρίου, ἐνταῦθα δὲ ἀπέθανε τῷ 45 π. Χ. ὁ Γνέϊος Πομπήϊος, υἱὸς τοῦ μεγάλου Πομπηΐου. Σήμερον καλεῖται *Λαύρη* (Laury). Α. Θ. Σ.

Λαυσαϊκὴ *ἱστορία*. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Ἑλενοπόλεως Παλλάδιος ἐπισκεφθεὶς μεγάλους ἀσκητάς, ζῶντας ἐν διαφόροις χώραις, καὶ δὴ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Παλαιστίνῃ, ἔγραψε τὰ τοῦ βίου αὐτῶν «πρὸς ζῆλον καὶ μίμησιν τῶν τὴν οὐράνιον πολιτείαν ἐθελόντων κατορθοῦν» καὶ ἀφιέρωσε τὸ ἔργον αὐτοῦ εἰς τὸν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Θεοδοσίου τοῦ Β' πραιπόσιτον Λαῦσον, ἐξ οὗ τὸ ἔργον τοῦτο ἐκλήθη *Λαυσαϊκὴ ἱστορία (Λαυσαϊκὸν* ἢ *Λαυσιακόν)*. Ἡ Λαυσαϊκὴ ἱστορία, γραφεῖσα πιθανῶς ἐν Γαλατίᾳ τῷ 420, ὑπέστη σὺν τῷ χρόνῳ διαφόρους προσθήκας καὶ ἀνεμείχθη μεθ' ἑτέρου ἀσκητικοῦ ἔργου, φέροντος τὴν ἐπιγραφὴν «Ἱστορία μοναχῶν ἐν Αἰγύπτῳ», ὅπερ πιθανῶς ἐγράφη ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀρχιδιακόνου Τιμοθέου (412), μετεφράσθη δ' ἔπειτα εἰς τὸ λατινικὸν ὑπὸ τοῦ Ῥουφίνου. Κατὰ ταῦτα ἡ Λαυσαϊκὴ ἱστορία, ἥτις κατέστη προσφιλὲς ἀνάγνωσμα, καὶ δὴ κατὰ τὸν μεσαίωνα, διαδοθεῖσα διὰ πλήθους χειρογράφων καὶ μεταφράσεων διεσώθη ὑπὸ δύο μορφάς, τὴν συντομωτέραν καὶ ἐκτενεστέραν, ὧν ἀναμφιβόλως ἡ συντομωτέρα εἶναι ἡ ἀρχική. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῆς Λαυσαϊκῆς ἱστορίας ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Meursius (1616) καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Du Duc (1624), τοῦ Cotelerius (1686) καὶ ἐν τῇ πατρολογίᾳ τοῦ Migne (τόμ. 34, 995 ἑξ.). Τὸ ὑπὸ τοῦ Meursius ἐκδοθὲν κείμενον εἶναι τὸ συντομώτερον. Ἡ ἱστορικὴ ἀξία τῆς Λαυσαϊκῆς ἱστορίας εἶναι ἀναμφισβήτητος, ἡ δὲ γνώμη ὅτι πρόκειται ἐν αὐτῇ περὶ φανταστικῶν εἰδήσεων καὶ περιγραφῶν εἶναι σφαλερά.

[*E. Preuschen*, Palladius und Rufinus (1897). — *C. Butler*, The Lausiac History of Palladius (1894—1904).] Κ. Ι. Δ.

Λαυσιακὸς *τρίκλινος*. Πολυτελὲς οἰκοδόμημα ἀνεγερθὲν ἐπὶ τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ περιβόλου τῶν βασιλικῶν παλατίων τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Β' τοῦ Ῥινοτμήτου, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς πρόθαλαμος τοῦ παλατίου τοῦ Χρυσοτρικλίνου. Εἶχε μῆκος 100 μ. περίπου καὶ πλάτος 8. Εἰς τὸ βόρειον αὐτοῦ ἄκρον ὑπῆρχε θύρα, δι' ἧς κατήρχοντο εἰς τὸν κῆπον, εἰς δὲ τὸ νότιον ἑτέρα, διὰ τῆς ὁποίας συνεκοινώνει μετὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τρικλίνου. Ὁ εὐρύτατος πρόθαλαμος τοῦ Λαυσιακοῦ τρικλίνου ἐχρησίμευε καὶ ὡς αἴθουσα ἀναμονῆς τῶν πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος παρουσιαζομένων, πρὸς τοῦτο δὲ ἦτο ἐπιπλωμένος διὰ πολυαρίθμων καὶ ποικίλων «σκάμνων» (καθισμάτων). Ἐχρησίμευεν ἐπίσης καὶ ὡς αἴθουσα ἐργασίας τῶν αὐτοκρατόρων· ἐν αὐτῷ συνήθως εἰργάζετο ὁ Λέων Ε', καὶ βραδύτερον ἔλαβε χώραν ἡ περίφημος μεταξὺ τοῦ εἰκονομάχου αὐτοκράτορος Θεοφίλου (829—842) καὶ τῶν φανατικῶν εἰκονολατρῶν μοναχῶν Θεοδώρου καὶ Θεοφάνους συνδιάλεξις, μεθ' ἣν οὗτοι διὰ τὴν ἐπιμονήν εἰς τὰς δοξασίας των ἐδάρησαν εἰς τὸν ἔξωθεν τοῦ Λαυσιακοῦ κῆπον. Κυρίως ὅμως ὁ Λαυσιακὸς ἦτο διάδρομος, διὰ τοῦ ὁποίου διήρχετο ἐν πομπῇ ὁ αὐτοκράτωρ ὁσάκις μετέβαινεν εἰς τὰς τελετάς. Κατὰ μῆκος τοῦ διαδρόμου ἐκείνου παρετάσσοντο ἐπὶ δύο στοίχων οἱ αὐλικοὶ ἄρχοντες. Ν. ΚΛΣ

Λαῦσος (Lausus) */Μυθολ./*. Βασιλεὺς τῶν Τυρρηνῶν - Αὐσόνων, υἱὸς τοῦ Μεκενκίου (Mecencius), φονευθείς, κατὰ τὴν παράδοσιν, μετὰ τοῦ πατρός του ὑπὸ τοῦ Αἰνείου. —Π.

— **Λαῦσος**. Βυζαντινὸς πατρίκιος καὶ πραιπόσιτος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἀρκαδίου (395—408), παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἐξαιρετικῶς ἐτιμᾶτο. Πλουσιώτατος ὤν, ᾠκοδόμησε παρὰ τὴν μεγάλην πλατεῖαν τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς λεγομένης Μέσης ἢ Ῥηγίας, πολυτελέστατον οἶκον, ὃν ἐκόσμησε διὰ πλείστων κιόνων καὶ ἀγαλμάτων, ληφθέντων ἐκ τῶν καταργηθέντων ναῶν τῶν ἐθνικῶν. Ὁ οἶκος ἐκεῖνος κατεστράφη κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊὰν τοῦ 476, ἔκτοτε δὲ ἡ περὶ αὐτὸν συνοικία ἐκλήθη «τὰ Λαύσου». Ν. ΚΛΣ

Λαύτουλαι (Lautulae) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Μέσης Ἰταλίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Οὐόλσκων (Λάτιον), κειμένη ἐν τινι στενῇ, ἀλλ' εὐφορωτάτῃ πεδιάδι μεταξὺ τῆς Ταρρακίνης καὶ τῶν Φουνδων, πατρὶς τοῦ αὐτοκράτορος Γάλβα. Α. Θ. Σ.

Λὰ Φαγιὲτ (La Fayette), ***Μαρία - Ἰωσὴφ Παῦλος - Ῥόκκος - Γιλβέρτος Μοτιέ****, μαρκήσιος ντὲ*—. Γάλλος στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς (1757—1834), υἱὸς τοῦ μαρκησίου Γιλβέρτου Λὰ Φαγιέτ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάππου του ἐγένετο κύριος μεγάλης περιουσίας. Κατετάχθη τῷ 1771 ἐν τῷ λόχῳ τῶν σωματοφυλάκων, ἐνυμφεύθη δὲ τὴν θυγατέρα τοῦ δουκὸς d' Ayen. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἀμερικανικῆς ἐπαναστάσεως καταληφθεὶς ἐξ ἐνθουσιασμοῦ ἀπεφάσισε ν' ἀπέλθῃ, ὅπως ἀγωνισθῇ μετὰ τοῦ Βάσιγκτων. Κωφεύων εἰς τὰς παραστάσεις τῆς κυβερνήσεως, ἐναύλωσε φρεγάτταν ἰδίαις δαπάναις καὶ ἀπῆλθεν, ἀπεβιβάσθη δὲ εἰς Georgetown τὴν 15 Ἰουνίου 1777.

Ἰωσὴφ Λὰ - Φαγιέτ.

Μεταβὰς εἰς Φιλαδέλφειαν, ἐζήτησεν ὅπως προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του ὡς ἐθελοντής. Τὸ ἀμερικανικὸν κογκρέσον διώρισεν αὐτὸν ἀρχηγὸν ταξιαρχίας, εἰς ἣν ὑπηρέτουν δισχίλιοι Γάλλοι. Κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ μετὰ τῶν Ἄγγλων συμπλοκὴν ἐν Βραντυγκουάϊν (11 Σεπτεμβρίου 1777) ἐπληγώθη καιρίως, προτοῦ δ' ἔτι θεραπευθῇ ἔσπευσε πρὸς νέους κινδύνους καὶ μετέσχε τῆς μάχης τῆς Μενθούης, καθ' ἣν διῴκει μεραρχίαν, βραδύτερον δὲ προήχθη εἰς ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τοῦ Βορρᾶ, τὴν θέσιν ὅμως ταύτην δὲν ἀπεδέχθη, θέλων νὰ ὑπηρετῇ ὑπὸ τὸν Βάσιγκτων. Καλύψας τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Σούλλιβαν ἐπέδειξεν ἔκτακτον στρατηγικὴν ἱκανότητα καὶ ἐτιμήθη διὰ προσφορᾶς τιμητικῆς σπάθης. Μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν ὑπὸ τῆς Γαλλίας τῆς ἀμερικανικῆς ἀνεξαρτησίας ἀπῆλθεν εἰς Γαλλίαν, γενόμενος μετ' ἐνθουσιασμοῦ δεκτὸς εἰς Παρισίους, καὶ κατώρθωσεν ἵνα ἀποσταλῶσιν ἐπικουρίαι εἰς Ἀμερικήν. Ἐπιστρέψας αὖθις ἐκεῖ, ἀνέλαβε τὴν πρωτοπορίαν τῆς στρατιᾶς τοῦ Βάσιγκτων καὶ μαχόμενος κατὰ τῶν Ἄγγλων στρατηγῶν Ἄρνολντ καὶ Κορνουάλις, ἠνάγκασε τούτους εἰς ὑποχώρησιν, διασώσας τὴν Βιργινίαν μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ Βάσιγκτων. Ὁ Ἀμερικανικὸς ἀγὼν κατέστησε τὸν Λὰ Φαγιὲτ δημοφιλέστατον ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου ἐπιστρέψας καὶ πάλιν κατέπεισε τὸ ἀνακτοβούλιον τῆς Ἱσπανίας, ὅπως μετὰ τῆς Γαλλίας ἀποστείλῃ στρατεύματα εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἀγγλία ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὁ Λὰ Φαγιὲτ παρέμεινεν εἰς Γαλλίαν.

Ἡ παγκόσμιος δημοτικότης τοῦ ἀνδρὸς ἠνάγκασε τὸν Λουδοβῖκον ΙΣΤ' νὰ δεχθῇ αὐτὸν ὡς μέλος τῆς Συνελεύσεως τῶν προκρίτων τῷ 1787, ὅπου ὑπεστήριξεν ἐνθέρμως τὴν ἐκλογὴν τῶν τάξεων, κατὰ τὴν σύγκλησιν δὲ αὐτῶν ἐν Βερσαλλίαις τῷ 1789 διεκήρυξε πρῶτος τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου. Κατὰ τὰς ἐν Παρισίοις σκηνὰς τῆς 13 καὶ 14 Ἰουλίου 1789 προήδρευσε τῆς Συνελεύσεως καὶ τὴν 15 ἀποσταλεὶς εἰς Παρισίους, ἀνηγορεύθη ἀρχηγὸς τῆς ἐθνοφυλακῆς καὶ ἠδυνήθη νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν. Αἱ κουφότητες τῆς αὐλῆς προεκάλεσαν τὴν ἐξέγερσιν τῆς 6 Ὀκτωβρίου, προσεπάθησε δὲ οὗτος ν' ἀναστείλῃ τὴν κάθοδον τῶν γυναικῶν τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ λαοῦ πρὸς τὰς Βερσαλλίας, ἀλλὰ μὴ δυνηθείς, ἠκολούθησε τούτους ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐθνοφυλακῆς καὶ διέσωσε τὴν ζωὴν τῶν βασιλέων, ἀποτρέψας τὴν κατ' αὐτῶν μανίαν τοῦ ὄχλου. Κατὰ τὴν φυγὴν τῶν βασιλέων εἰς Βαρέν, κατηγορήθη ὡς συνένοχος αὐτῆς καὶ ἐξήγειρε τὴν κατ' αὐτοῦ θύελλαν τῶν Ἰακωβίνων. Μετὰ τὴν σύλληψιν καὶ μεταφορὰν τῶν βασιλέων εἰς Παρισίους, ὁ Λὰ Φαγιὲτ ὑπεστήριξε τὸν βασιλέα εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν, ὅτε δὲ τὸ πλῆθος συνωθεῖτο εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως πρὸς ὑπογραφὴν ἀναφορᾶς κατὰ τῆς δυναστείας, διεσκόρπισε διὰ τῆς βίας αὐτό. Τὴν 17 Ἰουλίου 1791, ὅτε ὁ Λουδοβῖκος ΙΣΤ' ἀπεδέχθη τὸ Σύνταγμα, παρῃτήθη τῆς ἐθνοφυλακῆς καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν πατρίδα του. Ἀλλ' ὅτε οἱ μετανάσται μετὰ τῶν Πρώσσων συνεσωρεύοντο εἰς τὰ σύνορα, ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ γενικὴ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ καὶ ἀπώθησεν αὐτοὺς εἰς διάφορα σημεῖα. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ῥιφθεῖσαι κατηγορίαι κατὰ τῆς αὐλῆς ἐπὶ προδοσίᾳ προεκάλεσαν τὰς ταραχὰς τῆς 20 Ἰουνίου 1792. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους εἰς μάτην προσεπάθησε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς αὐτουργοὺς τούτων. Τὴν 10 Αὐγούστου ἐπηκολούθησεν ἡ ἐξέγερσις τοῦ λαοῦ, ἡ φυλάκισις τῶν βασιλέων καὶ ἡ κατάλυσις τῆς βασιλείας. Εὑρισκόμενος εἰς Σεδὰν ἐσκέπτετο νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Συνελεύσεως καὶ ἐσκέπτετο νὰ βαδίσῃ κατὰ τῶν Παρισίων, καθαιρεθεὶς ὅμως καὶ μὴ ἔχων οὐδεμίαν πεποίθησιν εἰς τὸ στράτευμα αὐτοῦ, ὅπερ ἔμενε πιστὸν εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὁ Λὰ Φαγιὲτ κατέλιπε τὸ στρατόπεδον τὴν νύκτα τῆς 19 Αὐγούστου μετά τινων φίλων του, ἀλλὰ συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ὑπέστη ἐν Πρωσσίᾳ τὸ πρῶτον καὶ εἶτα ἐν Αὐστρίᾳ σκληρὰν αἰχμαλωσίαν. Καθείρχθη δὲ ἐν τῷ φρουρίῳ Olmütz ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν τῷ 1799 συνεπείᾳ ἰδιαιτέρων ἄρθρων τῆς συνθήκης τοῦ Κάμπο-Φόρμιο. Καίτοι τρέφων ζωηρὰν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν Βοναπάρτην, ἐψήφισε κατὰ τῆς ἰσοβίου ὑπατείας καὶ διετέλεσεν ἰδιωτεύων καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς αὐτοκρατορίας. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ἀπεσύρθη εἰς τὰς γαίας του μέχρι τοῦ 1818, ὅτε ἐκλεγεὶς βουλευτὴς ἐτάχθη εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν. Τῷ 1824 ἐπεσκέφθη τὴν Ἀμερικήν, γενόμενος δεκτὸς μετ' ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ. Κατὰ τὴν Ἰουλιανὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 ἔσπευσεν εἰς τὸ δημαρχεῖον, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ Λοῦβρον καὶ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ ἔπιπτον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ λαοῦ, ἐξελέγη δὲ ἀρχηγὸς τῆς ἐθνοφυλακῆς καὶ πρόεδρος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως. Μετὰ τὴν δίκην τῶν ὑπουργῶν τοῦ Καρόλου Ι' παρῃτήθη τῆς ἀρχηγίας τῆς ἐθνοφυλακῆς, ἐπὶ δὲ Λουδοβίκου-Φιλίππου ἐκλεγεὶς βουλευτὴς ἐτάχθη μετὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Οὕτως ἔληξε τὸ στάδιον αὐτοῦ. Ὁ Μιραμπὼ χαρακτηρίζει τοῦτον ὡς «ἄνδρα μοναδικὸν μᾶλλον ἢ μεγάλον· ἄκαμπτον μᾶλλον ἢ ἰσχυρὸν» γενναιόφρονα καὶ εὐγενῆ, θελγόμενον εἰς τὰς ὀνειροπολήσεις αὐτοῦ καὶ μὴ λαμβάνοντα ὑπ' ὄψει τὰ γεγονότα». Ἡ πόλις τῆς Νέας Ὑόρκης ἤγειρε τὸ ἄγαλμά του τῷ 1877, ταύτην δὲ ἐμιμήθησαν οἱ Παρίσιοι, στήσαντες ἔφιππον τὸν ἀνδριάντα του πρὸ τοῦ Λούβρου. Ὁ υἱός του *Οὐάσιγκτων Λὰ Φαγιὲτ* ἐδημοσίευσε τὰς «Ἀναμνήσεις» καὶ τὴν «Ἀλληλογραφίαν» του τῷ 1837. Θ. Β.

— **Λὰ Φαγιὲτ** (La Fayette), ***Λουΐζα - Μοντιέντε***. Διάσημος Γαλλὶς αὐλικὴ (1615—1665). Διαπρέπουσα ἐπὶ κάλλει καὶ εὐφυΐᾳ, εἰσήχθη εἰς τὴν αὐλὴν ὡς δεσποινὶς ἐπὶ τῶν τιμῶν τῆς βασιλίσσης Ἄννης τῆς Αὐστριακῆς. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΓ' ᾐσθάνθη βαθὺ πρὸς αὐτὴν αἴσθημα καὶ αὐτὴ δὲ ἠγάπησε τοῦτον, ἀλλὰ δὲν παρεσύρθη εἰς παράνομον ἔρωτα, οὐδ' ἐδέχθη νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὄργανον τῶν ῥαδιουργιῶν τοῦ καρδιναλίου Ῥισελιέ. Φεύγουσα τοὺς κινδύνους τῆς αὐλῆς, ἐδέχθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν καὶ εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν γυναικεῖαν μονὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου τοῦ προαστείου τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, μετωνομάσθη *Ἀγγελική*. Βραδύτερον ἐγένετο ἡγουμένη τῆς μονῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τοῦ Σαγιό, ἐκεῖ δὲ διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου της. Θ. Β.

— **Λὰ Φαγιὲτ** (La Fayette), ***Μαρία-Μαγδαληνὴ-Πιὸς ντὲ λὰ Βερνιέ****, κόμισσα ντὲ*—. Γαλλὶς συγγραφεὺς (1634—1692). Ἐκπαιδευθεῖσα ὑπὸ διασήμων διδασκάλων τῆς ἐποχῆς, ἐσπούδασε τὴν λατινικὴν καὶ ἰταλικὴν φιλολογίαν, ὑπανδρεύθη δὲ τῷ 1655 τὸν κόμητα Φραγκῖσκον Λὰ Φαγιέτ, ἐπεσκέφθη μετ' αὐτοῦ πολλάκις τὴν Ἀγγλίαν καὶ διήρχετο τὴν ζωήν της εἰς τὰ κτήματα τοῦ συζύγου της. Ἐπελθούσης διαστάσεως μετ' αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους, ὅπου συνεδέθη καθ' ὅλην τὴν ζωήν της μετὰ τοῦ δουκὸς Λὰ Ροσεφουκώ, εἰς τὴν ἔμπνευσιν δὲ αὐτῆς ὀφείλει οὗτος πολλὰ τῶν ἀποφθεγμάτων του.

Μαρία Λὰ Φαγιέτ.

Τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βωζιρὰρ μέγαρόν της ἐγένετο τὸ κέντρον τῶν διαπρεπόντων ἀνδρῶν τοῦ πνεύματος καὶ ἐπιφανεστάτων δεσποινῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ τῆς Σαβοΐας, μεθ' ἧς ἐπὶ μακρὸν διετήρησε πολιτικὴν ἀλληλογραφίαν. Τῷ 1662 ἐδημοσίευθη ἀνωνύμως τὸ πρῶτον αὐτῆς μυθιστόρημα «la Princesse de Montpensier», ἠκολούθησαν δὲ ἡ «Zayde» καὶ «Histoire espagnole» δημοσιευθέντα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ *Σεγκραί*, τῷ δὲ 1678 ἐδημοσιεύθη τὸ ἀριστούργημα αὐτῆς «La Princesse de Glèves». Μετὰ τὸν θάνατόν της ἐδημοσιεύθη ἡ «Histoire de Madame Henriette d'Angleterre, première femme de Philippe de France». Τὰ ἔργα της ἀνεδημοσιεύθησαν πολλάκις. Θ. Β.

Λαφαγιὲτ (La Fayette) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, πρωτεύουσα κομιτείας ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Ἰνδιάνας. Κάτ. 21.250. Εἶναι κόμβος σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν καὶ σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον δημητριακῶν καὶ ἵππων. Ἔχει βιομηχανίαν χάρτου καὶ σιδηροδρομικοῦ ὑλικοῦ, ἀλευρομύλους, χυτήρια χάλυβος κλπ. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται καὶ τὰ ἐργοστάσια τῶν σιδηροδρομικῶν ἑταιρειῶν τοῦ Σικάγου, τῆς Ἰνδιανουπόλεως καὶ τῆς Λουΐβιλ. Ἔχει βιβλιοθήκην καὶ δύο ὀρφανοτροφεῖα. Εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς Λαφαγιὲτ ἀπόστασιν οἱ Γάλλοι τῷ 1720 ἵδρυσαν σταθμὸν καὶ φρούριον, ἅτινα βραδύτερον κατεστράφησαν. Μ. Ν. Δ.

—**Λαφαγιὲτ** (Lafayette) *[Γεωγρ.]*. Ἐθνικὸς κῆπος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς πολιτείας Μαὶν καὶ ἐπὶ τῆς γραφικῆς νήσου Μάουντ Ντέζερτ. Ἱδρύθη τῷ 1919, περιλαμβάνει ἔκτασιν 30 τ. χλμ., ἤτοι ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν νῆσον, καὶ ἐγένετο πρὸς διατήρησιν τῶν φυσικῶν αὐτῆς καλλονῶν. Μ. Ν. Δ.

Digitized by Google

Λαφάζ (Lafage). *Ἀδριανὸς Lenoir ντὲ*—. Γάλλος μουσικογράφος (1801—1862). Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ᾄσματος. Μείνας ὀλίγον χρόνον εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡς ὑπότροφος, ἐμελέτησε τοὺς παλαιοὺς διδασκάλους, ἀργότερον δὲ ἔγραψε τὸ ἐξάτομον σύγγραμμά του: «Πλῆρες ἐγχειρίδιον φωνητικῆς καὶ ὀργανικῆς μουσικῆς». Τὰς μουσικάς του ἐρεύνας ἐξηκολούθησεν εἰς Γερμανίαν, Ἱσπανίαν καὶ Ἀγγλίαν. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Μουσικὴ σημειολογία» (1837), «Στοιχειώδεις ἀρχαὶ τῆς μουσικῆς» (1837), «Γενικὴ ἱστορία τῆς μουσικῆς» (2 τόμοι 1844). Ἔγραψεν ἐπίσης βιογραφικὰς σημειώσεις διαφόρων μουσικῶν, μελέτας περὶ τοῦ παλαιοῦ ἰσορρύθμου γρηγοριανοῦ μέλους (plain-chant), διάφορα ἔργα μουσικά, κυρίως ἐκκλησιαστικὰ κλπ.

λαφαζάνης (ὁ)· (ἐκ τοῦ περσ. *λαφαζὰν*) φλύαρος, μικρολόγος.

Λαφάης. Τύραννος τοῦ Ἄργους. Κατὰ Παυσανίαν, ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀργείων, κατέφυγεν εἰς Σπάρτην, ζητήσας τὴν βοήθειαν αὐτῆς πρὸς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου του. Οἱ Σπαρτιᾶται, πρόθυμοι, ἐπεχείρησαν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἀργείων, ἀλλὰ τοσοῦτον οἰκτρῶς ἡττήθησαν, ὥστε τὸ πλεῖστον μέρος τῶν στρατευμάτων αὐτῶν ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Ἀργείων. Μεταξὺ τῶν φονευθέντων ἦτο καὶ ὁ Λαφάης. Πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος τούτου καὶ πρὸς αἰωνίαν καταισχύνην τοῦ Λαφάους, οἱ Ἀργεῖοι ἵδρυσαν πρὸ τοῦ τάφου τῆς Γοργοφόνης μέγα μαρμάρινον τρόπαιον. Β. Δ. Θ.

— **Λαφάης**. Γλύπτης ἐκ Φλιοῦντος τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἔργον τοῦ Λαφάους ἦτο πανάρχαιον ξόανον ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἡρακλέους ἐν Σικυῶνι, τῷ ἐπιλεγομένῳ Παιδιζῇ, ὡς καὶ τὸ κολοσσικὸν ξύλινον ἄγαλμα τοῦ γυμνοῦ Ἀπόλλωνος ἐν τῷ φερωνύμῳ παναρχαίῳ ναῷ ἐν Αἰγείρᾳ τῆς Ἀχαΐας. Β. Δ. Θ.

Λαφάνης. Υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος ἐκ Παίου τῆς Ἀρκαδίας, μνηστὴρ Ἀγαρίστης τῆς θυγατρὸς τοῦ τυράννου Κλεισθένους (*Ἡροδ.* ΣΤ' 127). —Π.

Λὰ Φὰρ (La Fare), *Κάρολος-Αὔγουστος, μαρκήσιος ντὲ*—. Γάλλος ποιητὴς (1644—1712). Ὑπῆρξεν ἐραστὴς τῆς κυρίας Λὰ Σαμπλιὲρ καὶ συνέγραψε «Ποιήσεις» ἐκδοθείσας πλειστάκις. Ὡσαύτως ἐδημοσίευσεν ὑπομνήματα καὶ σκέψεις περὶ τῶν κυριωτέρων γεγονότων τῆς βασιλείας Λουδοβίκου ΙΔ'. Μ. Ν. Δ.

Λαφάργκ (Lafargue), *Βαπτιστὴς Ἰωάννης*. Γάλλος χειρουργὸς καὶ ἰατροδικαστὴς (1817—1895). Ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φέρεται συσκευὴ διὰ κατάγματα, ἀποτελουμένη ἐξ ἀμύλου καὶ γύψου. Ο. Ρ.

— **Λαφάργκ** (Lafargue), *Παῦλος*. Γάλλος σοσιαλιστὴς (1842—1911) ἀπὸ τοὺς πλέον ἐμπνευσμένους ἀντιπροσώπους τοῦ μαρξισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ. Κατήγετο ἐκ Σαντιάγο τῆς Κούβας, ἐσπούδασεν ὅμως ἐν Παρισίοις. Κατὰ τὴν νεότητά του ὑπῆρξεν ὀπαδὸς τοῦ Προυντὼν καὶ εἷς ἐκ τῶν ὀργανωτῶν τοῦ πρώτου διεθνοῦς συνεδρίου τῶν φοιτητῶν ἐν Λιέγῃ (1865). Ἀργότερον ἔγινε μέλος τῆς Διεθνοῦς Ἐργατικῆς Ἑνώσεως (Α' Διεθνοῦς) καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν Κομμούναν τῶν Παρισίων (1871). Κατ' ἐντολὴν αὐτῆς μάλιστα μετέβη εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν Γαλλίαν, ὅπως ὀργανώσῃ ἐκεῖ τὴν ἐπανάστασιν. Κατὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κομμούνας ἔφυγεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἐκεῖ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν σοσιαλιστικὴν προπαγάνδαν καὶ ἠγωνίσθη ἐναντίον τοῦ ἀναρχισμοῦ τοῦ Μπακούνιν. Ἀκολούθως μετέβη εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Μάρξ, ὑπέστη τὴν ἐπίδρασίν του καὶ ἐνυμφεύθη μάλιστα τὴν θυγατέρα του Λάουραν.

Μετὰ τὴν ἀμνηστείαν τῶν ὀπαδῶν τῆς Κομμούνας (1880) ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους καὶ ἵδρυσε μαζὶ μὲ τὸν στενόν του φίλον Ἰ. Γκὲντ τὸ Γαλλικὸν Ἐργατικὸν Κόμμα (μαρξιστικόν). Τῷ 1883 κατεδικάσθη εἰς ἑξάμηνον φυλάκισιν διὰ τὰς ἀνατρεπτικάς του ἰδέας καὶ τῷ 1891, λαβὼν μέρος εἰς αἱματηρὰν διαδήλωσιν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 1ης Μαΐου, κατεδικάσθη εἰς ἑνὸς ἔτους φυλάκισιν, ἀλλὰ τὴν 8ην Νοεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἐξελέγη βουλευτής.

Ἡ κυρία του ὅμως δρᾶσις ἦτο φιλολογική. Ἔγραψεν ἐπὶ πολλῶν καὶ ποικίλων ζητημάτων: οἰκονομικῶν, ἱστορικῶν, φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν. Κατεῖχεν ἀπολύτως τὴν μέθοδον τῆς διαλεκτικῆς καὶ ἦτο ἔνθερμος ὀπαδὸς τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ. Ἀκαταμάχητος εἰς τὰ ἐπιχειρήματά του, διέπρεψεν εἰς τὴν ἀρθρογραφίαν καὶ εἰς τὰς διαλέξεις, ἀντιτασσόμενος πρὸς κορυφαίους τῆς σκέψεως τῆς ἐποχῆς του, πρὸς καθηγητὰς διαφόρων σχολῶν καὶ ἀντιλήψεων, πρὸς ἀναρχικούς, ἀκόμη δὲ καὶ πρὸς διισταμένους μὲ αὐτὸν ἡγέτας σοσιαλιστάς. Ἐκαλλιέργησεν ἰδιαιτέρως τὸ εἶδος τῶν ἐλαφρῶν σατιρικῶν φυλλαδίων (pamphlets-λίβελλοι). Ἐξ αὐτῶν τὰ πλέον διαδεδομένα εἰς πλείστας γλώσσας εἶναι: «Ἡ θρησκεία τοῦ κεφαλαίου», «Τὸ δικαίωμα τῆς ὀκνηρίας», «Ὁ πατριωτισμὸς τῆς μπουρζουαζίας» κλπ.

Ὁ Λαφάργκ δὲν ἦτο μόνον διάσημος συγγραφεὺς καὶ ἀνεγνωρισμένος κοινωνιολόγος, ἀλλὰ καὶ δραστήριος ἀρχηγός. Εἶχε τὰς συμπαθείας μιᾶς μερίδος τῆς κοινωνίας, εἶχεν ὅμως καὶ τοὺς ἀντιπάλους του, ἀκόμη καὶ μεταξὺ τῶν σοσιαλιστῶν, ὅπως ἄλλως τε καὶ ὁ συνεργάτης του Γκέντ. Κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ ἐπηρεάσῃ τὸ περιβάλλον του καὶ νὰ ἐμψυχώνῃ ἓν ὁλόκληρον κόμμα, τὸ ὁποῖον διεδραμάτισε σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ γαλλικοῦ σοσιαλισμοῦ.

Ἀπὸ τὰ σπουδαιότερά του ἔργα εἶναι: «Ἡ ἐξέλιξις καὶ καταγωγὴ τῆς ἰδιοκτησίας» (1891). Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἀναλύεται ἡ γένεσις καὶ ἀνάπτυξις τῆς ἰδιοκτησίας καὶ αἱ διάφοροι μορφαὶ αὐτῆς κατὰ τὰ διάφορα ἱστορικὰ στάδια τῆς ἀνθρωπότητος. Τὸ ἔργον τοῦτο ἔχει μεταφρασθῆ καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν. «Ὁ Κομμουνισμὸς καὶ οἰκονομικὴ ἐξέλιξις» (1892) εἶναι μία διάλεξις εἰς ἀπάντησιν ἄλλης τοῦ Ντεμουλὲν γενομένης εἰς τὴν Γεωγραφικὴν Ἑταιρείαν τῶν Παρισίων πρὸς ἀκροατήριον καθηγητῶν, βουλευτῶν, ἀκαδημαϊκῶν, ἱερέων, δικαστῶν κλ. Κατὰ τὴν διάλεξιν ταύτην καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ ἀκροατήριον ἀντισοσιαλιστικῆς τινος λέσχης ἀπευθυνόμενος, ὁ Λαφάργκ ἀπήντησεν εἰς τὸν Ντεμουλέν, ἡ ὁμιλία του δὲ αὐτὴ ἀποτελεῖ προσπάθειαν ἐπιστημονικῆς ἀναλύσεως ὅλης τῆς οἰκονομικῆς ἐξελίξεως.

Εἰς τὴν πολεμικήν του ὁ Λαφάργκ δὲν ἠρκέσθη μόνον νὰ καταπολεμήσῃ τοὺς ἀναρχικοὺς καὶ τοὺς διαφόρους ἀντιπάλους τοῦ σοσιαλισμοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν οἱ Σίμων Γκυγιὼ (Guyot), Ἰ. Ταὶν κ.ἄ., ἀλλὰ συμπεριέλαβε καὶ αὐτοὺς τοὺς σοσιαλιστὰς τοὺς μὴ συμφωνοῦντας μὲ τὰς μαρξιστικάς του ἀπόψεις. Οὕτως ὁ Λαφάργκ ἐπολέμησε τὰς ἰδεαλιστικὰς ἀπόψεις τοῦ μεγάλου σοσιαλιστοῦ ῥήτορος Ζωρές, εἰς διάλεξιν μεταφρασθεῖσαν ἐπίσης εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετὰ τῆς ἀντιστοίχου διαλέξεως τοῦ Ζωρές. Ὁ «Οἰκονομικὸς ντετερμινισμός», ἔργον μεταφρασμένον ἐπίσης εἰς τὴν ἑλληνικήν, διαπραγματεύεται τὸ αὐτὸ ὡς ἄνω θέμα, ὅπως καὶ τὸ ἄλλο του ἔργον «Ὁ ὑλισμὸς τοῦ Μὰρξ καὶ ὁ ἰδεαλισμὸς τοῦ Κάντ» (1900). Εἰς ὅλα αὐτά, καὶ εἰς ἄλλα δευτερεύοντα ἔργα του, ὁ Λαφάργκ χρησιμοποιεῖ ὑπὲρ τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ καὶ ἐναντίον τοῦ ἰδεαλισμοῦ.

Ἡ σύζυγός του *Λάουρα* ἦτο ἐπίσης συγγραφεὺς καὶ συνεργάτις τοῦ ἀνδρός της. Μετέφρασεν εἰς τὴν γαλλικὴν μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ πατρός της Κ. Μὰρξ καὶ τοῦ συνεργάτου αὐτοῦ Φ. Ἔγκελς, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τὸ περίφημον καταστὰν «Κομμουνιστικὸν μανιφέστον» μεταφρασμένον καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν, ἔγραψε δὲ καὶ πλεῖστα ἄρθρα ἑρμηνευτικὰ καὶ ἱστορικά.

Ὁ Λαφάργκ ἐτερμάτισε μόνος τὴν ζωήν του, αὐτοκτονήσας μαζὶ μὲ τὴν σύζυγόν του ὀλίγον πρὸ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἑβδομηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του, τῷ 1911, φρονῶν ὅτι εἶχεν ἐκπληρώσει πλέον τὸν προορισμόν του καὶ φοβούμενος μήπως διαψεύσῃ τὸ παρελθόν του ἐὰν ἔζῃ ἀκόμη. Α. ΜΠΕΝΑΡΟ[illegible]ΙΑΣ

—**Λαφάργκ** (Lafargue), *Φερνάνδος*. Γάλλος μυθιστοριογράφος, γεννηθεὶς ἐν Βορδὼ τῷ 1856. Νεώτατος μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου συνεργάσθη εἰς πλεῖστα φιλολογικὰ περιοδικά, γενόμενος γνωστὸς διὰ πλῆθος μυθιστορημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ἐν εἰδύλλιον ἐν Ταϊτῇ», «Τέλος ἔρωτος», «Πάντοτε ἀγαπημένος», «Τὸ ποίμνιον τοῦ παπᾶ Φυρζέκ» βραβευθὲν τῷ 1900 ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, «Ρούθ» κ. ἄ. Ἐπὶ πλέον συνέθεσε σοννέτα καὶ κωμῳδίας. Μ. Ν. Δ.

Λαφὰρζ (La Farge). *Ἰωάννης*. Ἀμερικανὸς καλλιτέχνης (1835—1910). Συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του ἐν Παρισίοις, ἠσχολήθη δ' ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν τοπιογραφίαν, τὰς «νεκρὰς φύσεις» τὴν διακοσμητικὴν καὶ τὴν ὑαλογραφίαν. Ἐφεῦρε τῆς «ἀμερικανικὴν ὑαλογραφίαν». Ι. Μ. Π

Λὰ Φαρίνα (La Farina), *Ἰωσήφ*. Ἰταλὸς συγγραφεύς, δημοσιογράφος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Μεσσήνῃ τῆς Σικελίας (1815—1863). Λόγῳ τῆς σπουδαίας συμμετοχῆς του εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1837 ἐγκατέλειψε τὴν γενέτειράν του, εἰς ἣν ἐπανελθὼν μετὰ διετίαν ἐξέδωκε διαφόρους δημοκρατικὰς ἐφημερίδας. Καταδιωχθεὶς κατέφυγε, μετὰ ἓν ἔτος, εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου ἐδημοσίευσε τὰ ἔργα: «Ἡ Μεσσήνη καὶ τὰ μνημεῖά της», «Ἡ Γερμανία μετὰ τῶν μνημείων της», «Ἡ Ἰταλία καὶ τὰ μνημεῖά της», «Ἡ ἱστορικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ Ἑλβετία», «Ἡ Κίνα» (4 τόμ.) καὶ «Ἡ ἱστορία τῆς Ἰταλίας» (7 τόμ.). Τῷ 1847 ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα «L' Alba» συνηγορῶν ὑπὲρ τῆς ἑνότητος τῆς Ἰταλίας. Τῷ 1848, ἐκραγείσης τῆς ἐν Σικελίᾳ ἐπαναστάσεως, μετέβη εἰς Μεσσήνην, ὅπου ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ μέλος τῆς στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς. Τὸν Αὔγουστον τοῦ ἰδίου ἔτους ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ βραδύτερον τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ναυτικῶν.

Ἀποτυχούσης τῆς ἐπαναστάσεως κατέφυγεν εἰς Γαλλίαν. Τῷ 1850 ἐδημοσίευσε τὴν «Ἱστορίαν τῆς σικελικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1848—1849» καὶ τὸ 1851—1852 τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἰταλίας» (τόμ. 6). Ἐπιστρέψας τῷ 1854 εἰς Ἰταλίαν, ἐγκατεστάθη ἐν Τουρίνῳ καὶ τῷ 1856 ἵδρυσε τὸ «Piccolo Corriere d' Italia», συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Καβούρ καὶ ἄλλων Ἰταλῶν πατριωτῶν ὑπὲρ τῆς ἑνότητος τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ. Βραδύτερον ὑπεστήριξε τὸν Γαριβάλδην εἰς τὴν κατὰ τῆς Σικελίας ἐκστρατείαν αὐτοῦ, τῷ δὲ 1860 ἐξελέγη μέλος τῆς πρώτης ἰταλικῆς βουλῆς καὶ εἶτα σύμβουλος τοῦ κράτους. Ἀπέθανε τὴν 5 Σεπτεμβρίου τοῦ 1863. Μ. Ν. Δ.

Λὰ Φεγιὰντ (La Feuillade), *Γεώργιος*. Γάλλος κληρικὸς καὶ διπλωμάτης (1609—1697). Τῷ 1649 διωρίσθη ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Einbrun, τῷ 1651 διετέλεσε πρεσβευτὴς ἐν Βενετίᾳ καὶ ἀπὸ τοῦ 1661 μέχρι τοῦ 1667 πρεσβευτὴς ἐν Μαδρίτῃ. Ἐπίσκοπος τοῦ Μὲτζ τῷ 1668 καὶ σύμβουλος τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, διεκρίθη διὰ τὸν σφοδρὸν ἀγῶνά του κατὰ τοῦ Ἰανσενισμοῦ. Μ. Ν. Δ.

— **Λὰ Φεγιὰντ** (La Feuillade), *Λουδοβῖκος*. Γάλλος στρατάρχης, υἱὸς τοῦ Φραγκίσκου Λὰ Φεγιὰντ (1673—1725). Διετέλεσε στρατιωτικὸς διοικητὴς τοῦ Δελφινάτου καὶ τῆς κομιτείας τῆς Νικαίας, μετέσχε τῶν εἰς Ἰταλίαν ἐκστρατειῶν, ὅπου ἀπέτυχε κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Τουρίνου, τῷ 1716 ἐγένετο ὁμότιμος τῆς Γαλλίας καὶ τῷ 17[illegible] στρατάρχης. Ἀπέθανεν ἄτεκνος καὶ μετ' αὐτοῦ ἔσβησεν ὁ οἶκος τῶν Φεγιάντ. Μ. Ν. Δ.

— **Λὰ Φεγιὰντ** (La Feuillade), *Φραγκῖσκος*. Γάλλος στρατάρχης, ἀκμάσας ἐπὶ τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ' (1625—1691). Τῷ 1647 ἐγκατέλειψε τὰς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ σπουδάς του καὶ μετέβη νὰ καταταχθῇ στρατιώτης. Διακριθεὶς εἰς πλείστας μάχας, ἰδίως κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἐλευθέρας Κομιτείας, ἔφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ καὶ τῷ 1675 προήχθη εἰς στρατάρχην. Διετέλεσεν ἀντιβασιλεὺς τῆς Σικελίας, ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τῷ 1678 καὶ διοικητὴς τοῦ Δελφινάτου τῷ 1681. Τῷ 1686 ἀνήγειρεν, ἰδίᾳ δαπάνῃ, ἐπὶ τῆς πλατείας τῶν Νικῶν τὸν ἀνδριάντα Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. Μ. Ν. Δ.

Λὰ-Φὲρ (La-Fère) /*Γεωγρ.*/. Φρούριον τῆς Γαλλίας, σχηματίζον μετὰ τῶν φρουρίων Λαὸν καὶ Ρὲνς (Reims) τὴν δευτέραν γραμμὴν ὀχυρώσεως ἔναντι τῶν βελγικῶν συνόρων, ἐπὶ τῆς κρημνώδους παρυφῆς τῆς Καμπανίας. Ἔχει προμαχωνικὴν χάραξιν πυρῆνος καὶ τρία ἀπεσπασμένα ὀχυρά: Βανιὲγ (Vendeuil), Λὶζ (Liez) καὶ Μαγιὸ (Mayot) μετὰ τοῦ πυροβολείου Ρενανζὰρ (Renanzart), μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ὀὰζ (Oise) καὶ Σὲρ (Serre) εἰς ἀπόστασιν 6 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως. Κατελήφθη τῷ 1814 ὑπὸ τῶν Πρώσσων ἄνευ ἀντιστάσεως, κατὰ δὲ τὸ 1815 ἀντέστη ἐρρωμένως. Τῷ 1870 ἐσυνθηκολόγησε μετὰ διήμερον βομβαρδισμόν. Τὴν 4ην Σεπτεμβρίου 1914 τὰ ὀχυρὰ καὶ πυροβολεῖα τοῦ Λα-Φὲρ κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Ν. Ι. ΚΟ[illegible]

Λὰ-Φερρασσὶ (La-Ferrassie) *σκελετοί*. Τὸ ὄρυγμα τῆς περιοχῆς La Ferrassie τῆς γαλλικῆς Dordogne ἐγένετο γνωστὸν ἐκ τῶν σκελετῶν, οἵτινες ἤρχισαν εὑρισκόμενοι ὑπό τι ὑπήνεμον, τὴν 19 Σεπτεμβρίου 1909, ὑπὸ τοῦ Peyrony καὶ ἐμελετήθησαν ὑπὸ τούτου καὶ τοῦ Capitan. Ὁ πρῶτος σκελετὸς La Ferrassie (ἀνάστημα 1.60 μ.) εὑρίσκετο εἰς μουστιαῖον στρῶμα, ἄθικτον, ἄνευ ταφῆς καὶ φέρει τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Νεαντερταλίου τύπου. Δεύτερος σκελετὸς ἀνευρέθη τῷ 1910 ὑπὸ τοῦ ἰδίου, λεπτοφυεστέρας σωματικῆς διαπλάσεως, γυναικεῖος πιθανῶς (ἀνάστημα 1.45 μ.) καὶ ἕτεροι δύο τῷ 1912, παιδικοί. Τὸ σύνολον ἀνήκει πιθανώτατα εἰς οἰκογένειαν καλυφθεῖσαν ὑπὸ ὄγκου χώματος ἴσως. Τὰ εὑρήματα τῆς La Ferrassie ἔχουν μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν παλαιοντολογίαν τοῦ ἀνθρώπου, πρῶτον διὰ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ κρανίου μετὰ τοῦ προσωπικοῦ τοιούτου (ἀρχὴ γενείου, λέανσι[illegible] ὀδόντων), κυρίως ὅμως διὰ τὰς πληροφορίας, ἃ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τριῶν ἄκρων ποδῶν πορίζόμεθα περὶ τῆς στάσεως καὶ βαδίσεως τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου κατὰ [illegible] θόλου. Ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἀστραγάλου (βραχύς, ὑψηλός, πλατύς, κεφαλὴ λοξῶς, καὶ [illegible]νων ἄλλων πιθηκοειδῶν), τῆς πτέρνης (ἀνάπτυξις τῆς μικρᾶς ἀποφύσεως, στροφὴ καθέτου ἄξονος κλπ.) τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ μεγίστου δακτύλου κλπ., ἐξάγομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος τῆς La Ferrassie (καὶ γενικῶς ὁ Νεαντερτάλιος ἐπομένως) ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἰδίᾳ διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ χείλους τοῦ ποδός, καὶ ὅτι διετήρησεν ἄπειρα στοιχεῖα ἀναρριχητικοῦ ὄντος, ἂν καὶ βαδιστικός. Οἱ σκελετοὶ La Ferrassie εὕρηνται ἐν τῇ ἀνθρωπολογικῇ συλλογῇ τοῦ Μουσείου Φυσικῆς Ἱστορίας τῶν Παρισίων. Ι. Γ. ΚΟΥΜ[illegible]

Λαφερριὲρ (Laferrière), *Ἐδουάρδος-Ἰουλιανός*. Διάσημος Γάλλος νομομαθής, δημοσιογράφος καὶ ἀνώτερος διοικητικὸς ὑπάλληλος (1841—1901). Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του ἐγκατεστάθη ὡς δικηγόρος ἐν Παρισίοις καὶ τῷ 18[illegible] προσελήφθη ὡς συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Réveil», ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς ὁποίας διεξήγαγε [illegible]

δρὰν πολεμικὴν κατὰ Ναπολέοντος τοῦ Γ'. Καταδικασθεὶς εἰς φυλάκισιν ἵδρυσε, μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του, τῷ 1870, τὴν ἐφημερίδα «Ὁ νόμος». Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς 4 Σεπτεμβρίου διετέλεσεν ἐπίτροπος τῆς κυβερνήσεως ἐν τῇ ἐπιτροπῇ τοῦ κτηματολογίου καὶ ἀκολούθως τμηματάρχη. τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, ἀντιπρόεδρο τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους καὶ τῷ 1898 γενικὸς διοικητὴς τοῦ Ἀλγερίου. Πλὴν διαφόρων ἄρθρων, δημοσιευθέντων εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, ὁ Λαφερριὲρ συνέγραψε καὶ τὰ ἀκόλουθα ἔργα: «Les Journalistes devant le conseil d'État», «Recueil des constitutions d'Europe et d'Amerique», «La Revendication» καὶ «Traité de la jurisprudence administrative et des recours contentieux». Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον θεωρεῖται κλασσικον.
Μ. Ν. Δ.

— **Λαφερριὲρ** (Laferrière), ***Λουδοβῖκος-Φιρμῖνος-Ἰουλιανός.*** Γάλλος νομομαθὴς (1798—1861). Διετέλεσε καθηγητὴς τοῦ διοικητικοῦ δικαίου εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Ρεννῶν, σύμβουλος τοῦ κράτους, γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν νομικῶν σχολῶν καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Ἐκτὸς πλείστων ἄρθρων, δημοσιευθέντων εἰς ἐπιθεωρήσεις νομικὰς καὶ περιοδικά, συνέγραψε καὶ ἄξια λόγου νομικὰ συγγράμματα, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ἱστορία τοῦ γαλλικοῦ δικαίου», «Ἱστορία τοῦ ἀστικοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου», «Ἱστορία τῶν ἀρχῶν, τῶν θεσμῶν καὶ τῶν νόμων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Λὰ Φερροννὰι (La Ferronnays), ***Αὔγουστος-Πέτρος-Μαρία-Φερρόν, κόμις—.*** Γάλλος πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης (1777—1842). Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν μετηνάστευσε μετ' ἄλλων εὐγενῶν εἰς Ἑλβετίαν καὶ ἐπολέμησεν ἐν τῷ στρατῷ τοῦ πρίγκιπος Κοντὲ ὑπὲρ τῆς μοναρχίας κα κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ἀγγλίαν ὡς ὑπασπιστὴς τοῦ δουκὸς de Berry, μετέσχε πλείστων ἐκστρατειῶν καὶ τῷ 1812 ἐστάλη ἐπὶ ἰδιαιτέρᾳ ἀποστολῇ παρὰ τῷ τσάρῳ τῆς Ρωσίας. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων προήχθη εἰς ὑποστράτηγον καὶ ἐγένετο ὁμότιμος. Μέλος τοῦ δικαστηρίου τοῦ δικάσαντος τὸν ἐπὶ Ναπολέοντος στρατάρχην Νεΰ, ἐψήφισε τὴν εἰς θάνατον αὐτοῦ καταδίκην, διετέλεσε πρεσβευτὴς ἐν Δανίᾳ τῷ 1817 καὶ ἐν Ρωσίᾳ ἀπὸ τοῦ 1819 μέχρι τοῦ 1827 καὶ μετέσχεν ὡς πληρεξούσιος τῆς Γαλλίας εἰς τὰ συνέδρια τοῦ Troppau (1820), τοῦ Λάϊμπαχ (1821) καὶ τῆς Βερώνας (1822). Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Μαρτινιάκ, συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῆς Γαλλίας εἰς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Παραιτηθεὶς διὰ λόγους ὑγείας τῷ 1829, ἐδέχθη ἐν τούτοις νὰ μεταβῇ ὡς πρεσβευτὴς εἰς Ρώμην τῷ 1830, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον παρῃτήθη, διαφωνήσας πρὸς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ἰουλίου.
Μ. Ν. Δ.

Λὰ Φερτὲ *Σαὶν Νεκταὶρ* (La Ferté Saint Nectaire), ***Ἐρρῖκος,*** *μαρκήσιος* καὶ ἀκολούθως δοὺξ Στρατάρχης τῆς Γαλλίας (1600—1680). Ἐπολέμησεν ἐν ἀρχῇ ἐν Ὁλλανδίᾳ κατὰ τῶν Ἱσπανῶν. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν μετέσχε τῆς πολιορκίας τῆς La Rochelle. ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον, κατὰ τὴν περίφημον δὲ μάχην τοῦ Rocroi διηύθυνε τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ στρατοῦ τοῦ Κοντέ. Κατὰ τοὺς πολέμους τῆς «Σφενδόνης» παρέμεινε πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα, ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Κοντὲ καὶ μετὰ τοῦ στρατάρχου Τυρὲν ἀνακατέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1653 μέχρι τοῦ 1656 ὅλας τὰς καταληφθείσας ὑπ' ἐκείνου πόλεις. Μετὰ τὴν εἰρήνην τῶν Πυρηναίων διωρίσθη στρατιωτικὸς διοικητὴς τοῦ Μέτζ.
Μ. Ν. Δ.

λάφι, —*οῦ* (τό), καὶ *ἀλάφι*· δημ. τοῦ ἔλαφος: «ᾆσμ. «φέρνει τὰ λάφια βουκολιό, τ' ἀρκούδια μερωμένα».

λαφιάζω· ἀντὶ *ἀλαφιάζω* (βλ. λ.).

Λάφιλος. Εἷς τῶν Λακεδαιμονίων ἀντιπροσώπων εἰς τὰς κατὰ τὸ 421 π. Χ. γενομένας σπονδὰς πεντηκονταετοῦς εἰρήνης Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης (*Θουκυδ.* Ε' 19).
Π. Ν. Π.

λαφίνα (ἡ), καὶ *ἀλαφίνα*· ἡ ἔλαφος, ἰδίᾳ ἡ θήλεια: ᾆσμ. «καὶ μιὰ λαφίνα ταπεινὴ δὲν πάει μαζὶ μὲ τ' ἄλλα | ὅλο τ' ἀπόσκια περπατεῖ, τ' ἀπόζερβα γυρεύει | κι' ὁπού 'βρει γάργαρο νερό, θολώνει καὶ τὸ πίνει»

Λαφίνα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος *Νεράϊδας* (Γρεβενοσελίου) τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 192. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Σκλήβενον.*
Χ. Δ

Λαφιώνα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς Λέσβου τῆς ἐπαρχίας Μηθύμνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα Κάτ. (1928) 554. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Δικαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον Μολύβου Παράγει ἔλαιον, οἶνον καὶ σιτηρά.
Μ. Ν. Δ.

λαφόκλαδο (τὸ) /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *βούπλευρον τὸ θαμνῶδες* (Bupleurum fruticosum).

Λὰ Φολλὲττ (La Follette), ***Ροβέρτος-Μαριόν.*** Ἀμερικανὸς πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1855 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1925. Ἀπόγονος Γάλλων διαμαρτυρομένων ἐκδιωχθέντων δυνάμει τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ἐδίκτου τῆς Νάντης καὶ καταφυγόντων εἰς Ἀμερικήν. Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τοῦ δικαίου, διετέλεσε δικαστὴς καὶ τῷ 1884 ἐξελέγη βουλευτής. Ρήτωρ εὐφραδέστατος καὶ ἐκτάκτου μαχητικότητος, ἐκαυτηρίασε τὰς καταχρήσεις τῆς διοικήσεως, γενόμενος ὡς ἐκ τούτου τάχιστα δημοφιλέστατος καὶ ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν προοδευτικῶν. Τῷ 1905 ἐκλεγεὶς γερουσιαστὴς ἐπέδειξεν ἀσυνήθη δραστηριότητα. Κατεπολέμησε τὰ προνόμια τῶν σιδηροδρομικῶν ἑταιρειῶν, συνέβαλεν εἰς τὴν ἐπιβολὴν φόρων ἐπὶ τῶν μεγάλων περιουσιῶν καὶ εἰς τὴν ψήφισιν καλῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας. Τέλος ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς γυναικείας ψήφου καὶ τοῦ θεσμοῦ τοῦ δημοψηφίσματος. Ὁ ζῆλός του, ἡ εἰλικρίνειά του καὶ ἡ σφοδρότης μεθ' ἧς διεξῆγε τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας ηὔξησαν τὸν ἀριθμὸν τῶν θαυμαστῶν του. Πλειστάκις ἐξετέθη ὡς ὑποψήφιος πρόεδρος τῆς συνομοσπονδίας. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς οὐδετερότητος. Ἄσπονδος ἐχθρὸς τῆς πολιτικῆς τοῦ Οὐΐλσωνος, ἦτο εἷς ἐκ τῶν ἓξ ἀντιπροσώπων, οἵτινες ἐψήφισαν κατὰ τῆς εἰσόδου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὸν πόλεμον. Τῷ 1919 ἐψήφισε κατὰ τῆς κυρώσεως τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν. Μετὰ τὸν πόλεμον ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Λὰ Φολλὲττ ηὔξησε μεγάλως, ὁ δὲ ψηφισθεὶς τῇ πρωτοβουλίᾳ του νόμος περὶ προστασίας τῶν ναυτιλλομένων κατέστησεν αὐτὸν δημοφιλέστερον. Ὡς πρὸς τὴν γενικὴν πολιτικὴν ὑπεστήριζε, διερμηνεύων καὶ τὴν γνώμην μεγάλης μερίδος τῶν συμπατριωτῶν του, τὴν μὴ ἀνάμειξιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Εὐρώπης.

Ροβέρτος Λαφολλέττ.

Πάντες οἱ δυσηρεστημένοι συνεσπειρώθησαν περὶ αὐτόν, ἡ δὲ γενικὴ ἐργατικὴ συνομοσπονδία παρέσχεν εἰς αὐτὸν ἀμέριστον τὴν ὑποστήριξίν της. Οὕτω τῷ 1924 ἐξετέθη ὑπὸ τοῦ κόμματος τῶν προοδευτικῶν ὡς ὑποψήφιος πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, ἀλλ' ἡττήθη. Ἐκ τῆς ἀποτυχίας ταύτης ὁ Λὰ Φολλὲττ οὐδόλως ἀπεθαρρύνθη, ἀλλ' ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ὁ ἐμψυχωτὴς τοῦ κόμματος τῶν προοδευτικῶν μέχρι τοῦ 1925.
Μ. Ν. Δ

Λαφὸν (Lafon), ***Κάρολος - Φίλιππος.*** Γάλλος βιολιστὴς (1781—1839). Ἤρχισεν ἀπὸ πολὺ μικρὰν ἡλικίαν νὰ δίδῃ συναυλίας καὶ ἐξηκολούθησε τὰς καλλιτεχνικάς του περιοδείας ἕως ὅτου διωρίσθη μουσικὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς τῆς Πετρουπόλεως. Τῷ 1815 τὸν διώρισεν εἰς ἀνάλογον θέσιν εἰς Παρισίους ὁ Λουδοβῖκος ΙΗ'. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔκαμνε διαρκῶς ταξίδια καλλιτεχνικά, εἰς ἓν δὲ ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθη ἀνατραπείσης τῆς ἁμάξης τῆς ὁποίας ἐπέβαινε. Τὰ σπουδαιότερα ἔργα τοῦ Λαφὸν εἶναι 7 κοντσέρτα διὰ βιολίον, ἀρκετὰ μικρότερα τεμάχια διὰ βιολίον καὶ ὀρχήστραν, κουαρτέτο ἐγχόρδων καὶ 200 περίπου τραγούδια.
Α. Θ.

Λὰ Φονταὶν (La Fontaine), ***Ἰωάννης ντὲ—.*** Διάσημος Γάλλος μυθογράφος, καταγόμενος ἐκ παλαιᾶς ἀστικῆς οἰκογενείας. Ἐγεννήθη ἐν Château Thierry τῷ 1621 καὶ ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῷ 1695. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδάς του ἠθέλησε ν' ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν θεολογίαν καὶ νὰ περιβληθῇ τὸ ἱερατικὸν σχῆμα, ὡς συνήθιζον τότε νὰ πράττουν οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, οἱ ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποκτήσουν κῦρος καὶ καταλάβουν σοβαρὰν ἐν τῇ κοινωνίᾳ θέσιν. Ἀλλ' ὁ νεαρὸς ποιητὴς ἠγάπα τὰς ἀπολαύσεις, ἡ δὲ θεολογία οὐδόλως τὸν ἔτερπε, δι' ὃ καὶ ἐγκατέλειψεν αὐτὴν τάχιστα, ἐπιδοθεὶς ὁλοψύχως εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τοὺς ἔρωτάς του. Ὁ πατήρ του, ἐπιθυμῶν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ μέλλον τοῦ υἱοῦ του, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν θέσιν του ὡς ἐπόπτου δασῶν καὶ ὑδάτων καὶ ἐνύμφευσεν αὐτὸν εἰς ἡλικίαν εἴκοσι ἓξ ἐτῶν μὲ τὴν δεκαεξαέτιδα χαριτωμένην καὶ ἀρκούντως πνευματώδη Marie Héricart, κόρην καλλίστης οἰκογενείας τῆς ἐπαρχίας του. Ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ τοῦ ποιητοῦ δὲν ἠδύνατο ν' ἀναγνωρίσῃ ὑποχρεώσεις καὶ οἰκογενειακοὺς δεσμούς· τοιουτοτρόπως τὴν μὲν θέσιν του ἐπώλησε, τὴν δὲ σύζυγόν του ἐγκατέλειψεν, ἂν καὶ εἶχεν ἀποκτήσει ἐκ ταύτης υἱόν. Ὁ χωρισμὸς οὗτος, προελθὼν ἐκ πλήρους ἀσυμφωνίας χαρακτήρων, δὲν ἐδημιούργησε μῖσος μεταξὺ τῶν δύο συζύγων, οἵτινες ἐξηκολούθησαν νὰ βλέπωνται, ὁσάκις αἱ ὑποθέσεις των τὸ ἀπῄτουν, καὶ νὰ τρέφουν ἐμπιστοσύνην πρὸς ἀλλήλους. Τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του ὁ Λὰ Φονταὶν διῆλθε πλησίον διαφόρων ἰσχυρῶν τῆς ἐποχῆς του καί, παρὰ τὴν γνώμην του ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι μεγάλη δυστυχία, ἔζησεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Fouquet, ἀπολαύων τῶν ἀγαθῶν τοῦ πανισχύρου ὑπουργοῦ· ὅτε δὲ οὗτος περιέπεσεν εἰς δυσμένειαν, ὁ ποιητὴς ἔγραψε τὸ περίφημον ἐλεγεῖόν του «Aux Nymphes de Vaux». Ἐκεῖ εἶχε γνωρισθῇ μὲ τὴν θελκτικὴν καὶ εὐφυεστάτην δούκισσαν τοῦ Bouillon, συμπληρώσας ἐντὸς ὀλίγου τὸ κενόν, τὸ ὁποῖον ἡ πτῶσις τοῦ Fouquet εἶχεν ἀφήσει εἰς τὴν ζωήν της. Ὁ Λὰ Φονταὶν ἠρέσκετο ἰδίως εἰς τὴν συναναστροφὴν τῶν γυναικῶν

Ἰωάννης Λὰ Φονταίν.

καὶ μεταξύ των ἔζησε πάντοτε· ἡ πανίσχυρος φίλη τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', κυρία de Montespan, ἡ de Thianges, ἡ Marguerite de Lorraine, ἡ de la Sablière ὑπῆρξαν ἀλληλοδιαδόχως αἱ προστάτιδές του· πρὸς τέρψιν αὐτῶν ἔγραφε τὰ κομψὰ καὶ ἄσεμνα διηγήματά του, μερικὰ τῶν ὁποίων, καὶ δὴ τὰ μᾶλλον ἐλευθεριάζοντα, ἀπήγγελλεν ἐν στενῷ κύκλῳ ἡ περίφημος τραγῳδὸς Champmeslé, κατὰ τὰ συμπόσια καὶ τὰς διασκεδάσεις τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας, ἡ ὁποία τοσοῦτον ἠγάπα καὶ ἐξετίμα τὸν ποιητήν. Περὶ τὸ τέλος τοῦ βίου του καὶ κατόπιν σοβαρωτάτης ἀσθενείας, ἐκ τῆς ὁποίας ἐκινδύνευσε ν' ἀποθάνῃ, ἐστράφη πρὸς τὴν θρησκείαν καὶ ἤρχισε νὰ μεταφράζῃ εἰς στίχους τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους. Ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῷ 1684.

Ὁ Λὰ Φονταὶν ἔγραφε στίχους ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, παρὰ τὴν γνώμην ὅτι τὸ κεκρυμμένον ποιητικὸν τάλαντόν του ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὸν εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἓξ ἐτῶν, κατόπιν τῆς ἀναγνώσεως μιᾶς ᾠδῆς τοῦ Malherbe. Εἰς στίχους ἔγραψε τὰς νεανικὰς ἐρωτικάς του ἐξομολογήσεις, καὶ εἰς στίχους, κατὰ τὸ γῆράς του, ἐζήτησε συγγνώμην ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τὸν ἀνώμαλον βίον του. Κατὰ τὴν ἔξοδόν του ἀπὸ τὸ σεμινάριον ἐμελέτησε τοὺς ἀρχαίους, τοὺς ὁποίους ἐθαύμαζε καὶ ἐθεώρει ἀνυπερβλήτους, βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς φίλους του Pintrel, μεταφραστὴν τοῦ Σενέκα, και Maucroix, μεταφραστὴν τοῦ Πλάτωνος· ἐκ παραλλήλου ὅμως ἠρέσκετο εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Μαρώ, τοῦ Ραμπελαί, τοῦ Βοκκακίου, τοῦ Ἀριόστου καὶ τῆς βασιλίσσης τῆς Ναβάρρας.

Τὸ πρῶτον ἔργον του, δημοσιευθὲν τῷ 1654, εἶναι διασκευὴ τοῦ «Εὐνούχου», κωμῳδίας τοῦ Τερεντίου. Ἀλλ' ὁ Λὰ Φονταὶν γίνεται τὸ πρῶτον γνωστὸς διὰ τῶν ἐμμέτρων διηγημάτων του (Contes), τὰ ὁποῖα προέρχονται ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς καθαρῶς γαλατικῆς παραδόσεως τῶν fabliaux καὶ τῆς τέχνης τοῦ Βοκκακίου, ἐκ τοῦ ὁποίου, κατὰ τὸ πλεῖστον, παραλαμβάνει τὰ θέματά του. Ἡ ἀνηθικότης τῶν διηγημάτων αὐτῶν δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα αἰσθησιακοῦ πυρετοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον διασκέδασις πνευματική· ἡ δὲ ψυχρὰ καὶ ἐξεζητημένη ἐλευθεριότης των καθιστᾷ σήμερον ταῦτα λίαν ἀνιαρά. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ διηγήματα ταῦτα, ἑξήκοντα πέντε περίπου τὸν ἀριθμόν, ὁ Λὰ Φονταίν, ὅστις πάντοτε ἠγάπα τὸ θέατρον, μὲ τὸ ὁποῖον ἄλλωστε τὸν συνέδεε στενότερον ἡ πρὸς τὸν Μολιέρον καὶ τὸν Ρακίναν φιλία του, ἔγραψε διάφορα θεατρικὰ ἔργα: «Astrée» καὶ «Achille», τραγῳδίας, «Clymène», «Ragotin», «La Coupe enchantée», «Je vous prends sans vert», «Le Florentin», κωμῳδίας, καθὼς καὶ διαφόρους εἰδυλλιακὰς σκηνάς, μπαλέττα καὶ λιμπρέττα μελοδραμάτων. Ἐπίσης ἔγραψε τὸ μυθιστόρημα «Les amours de Psyché et de Cupidon», τὸ μακροσκελὲς ποίημα «Ἄδωνις», καὶ ἕτερον τιτλοφορούμενον «Le Quinquina», ἀπολογίαν τοῦ ὁμωνύμου φαρμάκου, γραφεῖσαν κατὰ προτροπὴν τῆς δου-

Digitized by Google

κίσσης τοῦ Bouillon, καὶ πλῆθος ἐλεγείων, ᾠδῶν, σονέττων κλπ. Ἀλλ' οὔτε τὰ θεατρικά του ἔργα, οὔτε τὰ διηγήματά του, οὔτε τὰ μυθιστορήματά του, οὔτε καὶ τὰ ἄλλα ποικίλα ποιήματά του ἀποτελοῦν τὸ κύριον ἔργον τοῦ ποιητοῦ. Ἡ δόξα του εἶναι τὰ δώδεκα βιβλία τῶν μύθων του, μὲ τοὺς ὁποίους μᾶς δίδει μίαν λαμπρὰν εἰκόνα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ τῆς γαλλικῆς κοινωνίας. Διὰ μέσου τῶν συμβόλων, τὰ ὁποῖα τοῦ παρέχει ἡ φύσις, ζωγραφίζει τοὺς χαρακτῆρας τῶν ἀνθρώπων· τοιουτοτρόπως ἡ ἀλήθεια ἐμφανίζεται καλυπτομένη ὑπὸ τῆς φαντασίας, τὸ δὲ ἰδιαίτερον θέλγητρον τοῦ ἔργου του ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἀνάμειξιν ταύτην τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ φανταστικοῦ. Ἕκαστος ἐκ τῶν μύθων αὐτῶν ἀποτελεῖ καὶ ἓν μικρὸν δρᾶμα μὲ τὰς περιπετείας καὶ τὴν λύσιν αὐτοῦ. Ἕκαστον πρόσωπον χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὰς πράξεις του καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ὁμιλίας του. Ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς μεταχειρίζεται, φέρει τὴν σφραγῖδα τῆς προσωπικότητός του· δὲν εἶναι ἡ ψυχρὰ ἀκαδημαϊκή, οὔτε ἡ κοσμικὴ τῆς ἐποχῆς του. Δανείζεται τὰς λέξεις του ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, τὰς ἀναζητεῖ εἰς τοὺς παλαιοὺς διηγηματογράφους τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἀναμειγνύει αὐτὰς εἰς τρόπον, ὥστε ν' ἀποτελέσῃ ἀπολαυστικὸν καὶ ζωντανὸν γλωσσικὸν ἀμάλγαμα. Τὰ θέματα τῶν ὑπερτετρακοσίων μύθων του δὲν τὰ ἐφεῦρεν, ἀλλὰ τὰ παρέλαβεν ἀπὸ διαφόρους ἄλλους συγγραφεῖς· οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν, περὶ τοὺς ἐνενήκοντα, ὀφείλονται εἰς τὸν Αἴσωπον, ὑπὲρ τοὺς τεσσαράκοντα δὲ εἰς τὸν Φαῖδρον. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἁπλῶς ἐστιχούργησε τὰ θέματα τῶν μυθογράφων αὐτῶν· μετεχειρίσθη ταῦτα διὰ νὰ διερμηνεύσῃ τὰ ἀτομικά του αἰσθήματα καὶ τὴν προσωπικήν του πεῖραν τῆς ζωῆς· οὕτω δὲ πολλάκις ὁ μῦθος λαμβάνει διαστάσεις φιλοσοφικοῦ ποιήματος, ἢ πλουτίζεται διὰ λυρικῶν προλόγων καὶ ἐπιλόγων, ὡς τὸ «Songe d'un habitant du Mogol», τὸ ὁποῖον καταλήγει μὲ μίαν θαυμασίαν ᾠδὴν πρὸς τὴν μοναξιάν. Εἰς ὅλους τοὺς μύθους ἄλλωστε ὑπάρχει ἄφθονος λυρισμός, μετριαζόμενος ἀπὸ τὰ ἀφηγηματικὰ καὶ δραματικὰ στοιχεῖα. Τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα τοῦ Λὰ Φονταὶν συνδυάζουν τὴν ψυχολογικὴν ἀλήθειαν πρὸς τὸ ποιητικὸν αἴσθημα καὶ τὴν ρυθμικὴν λεπτότητα. Τὰ ἠθικὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα συνήθως προτάσσονται ἢ ἕπονται τῶν μύθων, ἔχουν τοποθετηθῆ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ μᾶλλον κατὰ παράδοσιν καὶ πρὸς καθορισμὸν τοῦ εἴδους· εἶναι στοιχεῖα ἐντελῶς δευτερεύοντα καὶ οὐδὲν προσθέτουν εἰς τὸ ποίημα, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ μόνου πηγάζει ἡ ἠθικὴ τοῦ ποιητοῦ καὶ ἡ ἀντίληψις αὐτοῦ περὶ τῆς ζωῆς, περὶ τῆς εὐτυχίας καὶ περὶ τοῦ καλοῦ. Ἄλλωστε ἡ ἐκ τῶν μύθων ἐξαγομένη ἠθικὴ εἶναι ἠθικὴ ἐπικούρειος. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐπέκριναν τὸ ἔργον αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ρουσσὼ καὶ ὁ Λαμαρτῖνος, παρεξηγήσαντες τὰ ἠθικὰ συμπεράσματα τῶν μύθων, τὰ ὁποῖα δὲν ἀποτελοῦν βεβαίως παραγγέλματα, ἀλλ' εἶναι συνήθως ἁπλαῖ παρατηρήσεις.

Τὴν ὡραιοτέραν περὶ τῶν μύθων τοῦ Λὰ Φονταὶν μελέτην ἔχει γράψει ὁ Taine: «La Fontaine et ses fables». Ἐπίσης περὶ τοῦ ποιητοῦ ἔγραψεν ὁ Walckenaer, «Histoire de la vie et des ouvrages de La Fontaine» (Paris 1820). Εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετεφράσθησαν διάφοροι μῦθοι τοῦ Λὰ Φονταὶν ὑπὸ Μ. Ἀνδρεάδου τῷ 1877. Ἐπίσης ὑπὸ Γ. Σημηριώτη (1929). Ἐκδόσεις: «Oeuvres Complètes» (Paris 11 τ. 1883—1893). Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

—**Λὰ Φονταὶν** (La Fontaine), ***Λουδοβῖκος-Μαρία-Ἐρρῖκος-Θωμᾶς***. Γάλλος δραματικὸς ἠθοποιὸς καὶ συγγραφεὺς (1826—1898). Οἱ γονεῖς του τὸν προώριζον δι' ἱερέα, ἀλλ' αὐτὸς ἀπέδρασεν ἐκ τῆς ἱερατικῆς σχολῆς, ἔνθα ἐφοίτα ὡς οἰκότροφος, καὶ περιεπλανήθη ἐπί τινα χρόνον, ὑπηρετήσας ὡς ναύτης ἐπὶ ἐμπορικοῦ ἀτμοπλοίου καὶ ὡς ὑπάλληλος κατόπιν καταστήματος νεωτερισμῶν. Ἐπὶ σκηνῆς ἀνῆλθε νεώτατος, μόλις δεκαοκταετής, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Rooch. Ἀφιχθεὶς εἰς Παρισίους προσελήφθη ἀμέσως εἰς τὸ θέατρον «Batignolles», κατόπιν εἰς τὸ «Gymnase» καὶ τὸ «Porte Saint-Martin», ὅπου καὶ διεκρίθη διὰ τὰ μεγάλα αὐτοῦ προσόντα. Γενόμενος ἑταῖρος τῆς «Γαλλικῆς Κωμῳδίας», διέπρεψεν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Μολιέρου, ἰδίως εἰς τὸν «Ταρτοῦφον» καὶ τὸν «Μισάνθρωπον». Ἀποχωρήσας τῷ 1871 ἐκ τῆς «Γαλλικῆς Κωμῳδίας», ἐδίδαξεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς ὅλων σχεδὸν τῶν μεγάλων παρισινῶν θεάτρων. Ἐκ τῶν θεατρικῶν του ἔργων ἀξιολογώτερα εἶναι: «Αἱ μικροαθλιότητες», ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, «Ἡ ὑπηρέτρια», «Οἱ καλοί μας σύντροφοι», «Θηρεσία ἡ φίλη μου», «Ὁ Πέτρος Ζεντρόν» καί τινα ἄλλα. Ἐπίσης συνέγραψε καὶ ἀναμνήσεις ἐκ τοῦ θεάτρου. Μ. Ν. Δ.

Λαφὸργκ (Laforgue), ***Ἰούλιος***. Γάλλος ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1860 εἰς τὸ Μοντεβίδεον τῆς Οὐρουγουάης, ὅπου ὁ πατήρ του εἶχεν ἐγκατασταθῆ ὡς διδάσκαλος, καὶ ἀποθανὼν εἰς Παρισίους τῷ 1887. Μεταβὰς εἰς Γαλλίαν μετὰ τῆς μητρός του, εἰς ἡλικίαν ὀκτὼ ἐτῶν, ἐσπούδασεν εἰς τὸ λύκειον τῆς πόλεως Tarbes (Hautes-Pyrénées) καὶ κατόπιν εἰς Παρισίους, ὅπου ἀπὸ τοῦ 1876 εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἡ οἰκογένειά του. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἶχεν ἀρχίσει νὰ γράφῃ στίχους. Ἐγνωρίσθη μετὰ τοῦ Gustave Kahn καὶ ἄλλων νεωτεριζόντων ποιητῶν καὶ συνειργάσθη εἰς διάφορα περιοδικά, ὅπου καὶ ἐδημοσίευσε τοὺς πρώτους στίχους του. Ἔζη βίον πτωχότατον καὶ θλιβερόν. Περιεφέρετο κακοενδεδυμένος καὶ πολλάκις μὲ κενὸν στόμαχον ἀνὰ τοὺς κοσμοβριθεῖς παρισινοὺς δρόμους, μελαγχολικός, κουρασμένος, ἀηδιασμένος ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ ἐντρεπόμενος συνήθως νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὰ καταστήματα καὶ ἀγοράσῃ, ἀντὶ ὀλίγων χρημάτων, τὸ ἑσπερινόν του δεῖπνον. Ἡ μόνωσίς του αὕτη ἐντὸς τοῦ πλήθους καταντᾷ δι' αὐτὸν εἶδός τι καλλιτεχνικῆς ἀπολαύσεως. Διορισθείς, τῇ συστάσει τοῦ Paul Bourget, ἀναγνώστης τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Γερμανίας, παρέμεινε παρ' αὐτῇ ἐπὶ πενταετίαν, μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1886, ὁπότε ἀπῆλθεν εἰς Λονδῖνον, ἵνα τελέσῃ τοὺς γάμους του μετά τινος νεαρᾶς Ἀγγλίδος, τὴν ὁποίαν εἶχε γνωρίσει κατὰ τὴν ἐν Γερμανίᾳ διαμονήν του. Ἐπιστρέψας μετὰ τῆς συζύγου του εἰς Παρισίους, ἀπέθανε μετὰ ἓν ἔτος ἐκ φυματιάσεως, ἡ δὲ σύζυγός του, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε μεταδώσει τὴν τρομερὰν νόσον, τὸν ἠκολούθησε μετ' ὀλίγον. Κατὰ τὴν σύντομον διάρκειαν τοῦ θλιβεροῦ του βίου, ὁ Λαφὸργκ ἔγραψε διάφορα πεζὰ καὶ ἔμμετρα ἔργα, τὰ ὁποῖα χαρακτηρίζει πολύπλοκος καὶ σοφὴ φαντασία. Ἡ αἰσθηματικότης της, ἀναμεμειγμένη μὲ ἀρκετὴν δόσιν εἰρωνείας, ἐγένετο αἰτία, ὥστε νὰ συγκριθῇ οὗτος πρὸς τὸν Χάϊνε. «Τὸ πλῆρες εὐαισθησίας, εἰρωνείας, φαντασίας καὶ διορατικότητος πνεῦμά του ἠθέλησε νὰ τὸ θρέψῃ μὲ γνώσεις θετικάς, μὲ ὅλας τὰς φιλοσοφίας, μὲ ὅλας τὰς λογοτεχνίας· ἀκόμη καὶ αἱ τελευταῖαι τῆς ἐπιστήμης ἀπόψεις δὲν φαίνονται ξέναι πρὸς αὐτόν. Ἡ ποίησίς του εἶναι νέα καὶ ἀπροσδόκητος· ξενίζει καὶ προκαλεῖ τὴν περιέργειαν καὶ πρὸ παντὸς σπανίαν αἴσθησιν, ὅτι ποτὲ δὲν ἀνεγνώσαμεν κάτι παρόμοιον» *(Remy de Gourmont)*. Εἶναι ἀπὸ τοὺς Γάλλους ἐκείνους ποιητάς, τοὺς καινοτομήσαντας καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ κατὰ τὴν μορφήν, τοὺς δημιουργοὺς τοῦ ἐλευθέρου στίχου, τοὺς ἀντιταχθέντας πρὸς τὸν ψυχρὸν κλασσικισμόν. Ἀλλ' ἡ πρωτοτυπία του εἶναι πλήρης εἰλικρινείας· βλέπει τὰ πράγματα κατὰ λίαν διάφορον ἀπὸ τοὺς ἄλλους τρόπον καὶ μᾶς δίδει εἰκόνας καὶ αἰσθήματα, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν εἴμεθα συνηθισμένοι. Ἔγραψε: «Les Complaintes» ποιήματα (1885), «L'imitation de Notre-Dame la Lune» ποιήματα (1886), «Le Concile féerique» ποίημα διαβολικὸν (1886), «Moralités légendaires» διηγήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκμοδερνίζει διαφόρους ἥρωας, ὡς τὸν Hamlet, Lohengrin καὶ ἄλλους. Τὰ μετὰ θάνατον εὑρεθέντα ἀποσπάσματα καὶ αἱ ἐπιστολαὶ του παρουσιάζουν αὐτὸν ὡς λεπτότατον κριτικὸν πνεῦμα. Μὲ τὸ ἔργον του καὶ τὴν ζωήν του ἠσχολήθη ὁ Ruchon: «Jules Laforgue, Sa vie, son œuvre» (1924). Εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν ἐξεδόθη μέρος τοῦ ἔργου του «Moralités légendaires», «Θρυλικὲς ἠθικολογίες—Ἀμλέτος», κατὰ μετάφρασιν Ἔ. Λαμπρίδη. Ἐπίσης μετάφρασις ποιήματός του καὶ σύντομος περὶ αὐτοῦ μελέτη ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Τ. Ἄγρα εἰς τὸ περιοδικὸν «Μοῦσα» (Β', 10, 1922). («Oeuvres Complètes», ἔκδ. Fénéon et Mauclair, τ. 3, 1901—1903). Ι. ΟΙΚ.

Λὰ Φὸρς (La Force), ***Ἀνατὸλ-Ἀλέξανδρος***. Γάλλος δημοσιογράφος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1820—1892). Εἰσῆλθεν ἐν ἀρχῇ εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον, ἀλλὰ τῷ 1848 τὸ ἐγκατέλειψε καὶ ἔγινε δημοσιογράφος, προσληφθεὶς ὡς συντάκτης τοῦ «Αἰῶνος» καὶ συνηγορήσας πάντοτε ὑπὲρ τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν καὶ ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνικοτήτων. Διαρκοῦντος τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870 διετέλεσε νομάρχης τοῦ Αἴν (Aisne), ὀργάνωσε δὲ τὴν κατὰ τῶν Πρώσσων ἀντίστασιν ἐν Σαὶν-Κεντέν, ἀναγκάσας αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσουν. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐπληγώθη εἰς τὴν κνήμην. Ἀκολούθως διετέλεσε νομάρχης τῶν Κάτω Πυρηναίων, ἐξελέγη πλειστάκις βουλευτής, πρόεδρος τοῦ «Συνδέσμου τῶν πατριωτῶν», λόγῳ δὲ τοῦ ἱπποτικοῦ του χαρακτῆρος ἔχαιρε τὴν ἐκτίμησιν ὅλων τῶν κομμάτων. Ἐκ τῶν ἔργων του ἄξια μνείας εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἡ Αὐστρία πρὸ τῆς κοινῆς γνώμης», «Οἱ Οὐτοπισταὶ ἐν Ἰταλίᾳ», «Ἱστορία τῆς Ἐνετικῆς δημοκρατίας», «Ἡ πολιτικὴ ἀστασία τῆς Ἰταλίας εἰς τὰς μετὰ τῆς Γαλλίας σχέσεις της» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

— **Λὰ Φὸρς** (la Force), ***Ἰάκωβος ντὲ —***. Γάλλος στρατάρχης (1558—1652). Οὑγενότος ὤν, παρέστη νέος εἰς τὴν σφαγὴν τῆς νυκτὸς τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου καὶ εἶδε σφαζόμενον τὸν πατέρα του· ὁ ἴδιος ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος, προσποιηθεὶς τὸν νεκρὸν παρὰ τὸ πτῶμα τοῦ πατρός του. Ἡ ἀνάμνησις τῶν θλιβερῶν αὐτῶν σκηνῶν παρέμεινεν ἀνεξίτηλος εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Λὰ Φὸρς καὶ διὰ τοῦτο, ὅτε Ἐρρῖκος ὁ Δ' ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν διαμαρτυρομένων, προσέτρεξε καὶ κατετάχθη ὑπὸ τὰς σημαίας του διακριθεὶς πλειστάκις. Μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ', ὁ Λὰ Φὸρς ἡνώθη μετὰ τῶν ὀπαδῶν τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως, ἐπολέμησε κατὰ τοῦ νέου βασιλέως, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον λαβὼν ὡς ἀποζημίωσιν 20.000 σκοῦδα καὶ τὴν στραταρχικὴν ῥάβδον ὑπετάγη. Ἀποσταλεὶς εἰς Πεδεμόντιον, ἐνίκησε τοὺς Ἱσπανούς, εἰσέβαλε πλειστάκις εἰς τὴν Λωρραίνην, διέπρεψεν ἐπίσης εἰς πλείστας ἄλλας κατὰ τῶν Γερμανῶν ἐκστρατείας καὶ τῷ 1637 τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ δουκὸς καὶ τοῦ ὁμοτίμου. Τῷ 1652 ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ πρίγκιπος ντὲ Κοντέ. Ὁ Λὰ Φόρς, ὅστις εἰς ἡλικίαν 90 ἐτῶν ἐνυμφεύθη διὰ δευτέραν φοράν, ἀφῆκε καὶ ἐνδιαφέροντα ἀπομνημονεύματα, ἐκδοθέντα τῷ 1843 εἰς 4 τόμους. Μ. Ν. Δ.

— **Λὰ Φὸρς** (La Force) ***Ἐρρῖκος***, δοὺξ ντὲ —. Γάλλος στρατιωτικὸς (1582—1678). Διεκρίθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Μοντωμπὰν (Montauban) καὶ ἀντετάχθη κατὰ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ' καὶ βραδύτερον Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. Μ. Ν. Δ.

— **Λὰ Φὸρς** (La Force), ***Ἐρρῖκος-Ἰάκωβος***, *δοὺξ ντὲ* —. Ἔνθερμος Γάλλος καλβινιστὴς (θαν. 1699), μεταστραφεὶς κατόπιν πιέσεων εἰς τὸν καθολικισμόν. Μ. Ν. Δ.

— **Λὰ Φὸρς** (La Force), ***Λουδοβῖκος-Ἰωσήφ***, *δοὺξ ντὲ* —. Γάλλος στρατηγὸς καὶ ὁμότιμος (1768 — 1838), μετασχὼν τῆς εἰς Ρωσίαν ἐκστρατείας τοῦ Ναπολέοντος. Μ. Ν. Δ.

Λαφὸς (Lafosse), ***Ἀντώνιος***. Γάλλος λογοτέχνης (1653—1708), ἀνεψιὸς τοῦ ζωγράφου *Καρόλου Λαφός*. Ἔγραψεν ἀριθμόν τινα τραγῳδιῶν, αἵτινες παρεστάθησαν πλειστάκις, ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν καὶ ἠρίθμησαν σειρὰν ἐκδόσεων. Ἀξιολογώτεραι εἶναι: «Manlius Capitulinus», «Ὁ Κόρησος καὶ ἡ Καλλιρρόη», «Ἡ Πολυξένη καὶ ὁ Θησεύς». Μετέφρασεν ὡσαύτως ἐμμέτρως καὶ τὰς ᾠδὰς τοῦ Ἀνακρέοντος. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν τῷ 1747 καὶ τῷ 1811. Μ. Ν. Δ.

—**Λαφὸς** (Lafosse), ***Κάρολος ντὲ*** —. Γάλλος ζωγράφος (1636—1716). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Le Brun, διέμεινε κατόπιν ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα ἐξετέλεσε τοιχογραφίας τινάς, καὶ ἐν Παρισίοις, ἔνθα ἀνέλαβε, κατ' ἐντολὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων διακοσμητικῶν συνθέσεων εἰς τὸν Κεραμεικόν, τὸ Μαρλὺ καὶ τὸ Τριανόν. Κληθεὶς εἰς Ἀγγλίαν ὑπὸ τοῦ λόρδου Montaigu, διεκόσμησε τὸ ἐν Λονδίνῳ μέγαρον τούτου καὶ ἔτυχε σπουδαίων τιμῶν ἐκ μέρους Γουλιέλμου τοῦ Γ'. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Παρισίους εἰργάσθη εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ μεγάρου τῶν ἀπομάχων. Ἐγένετο μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ ἁρπαγὴ τῆς Περσεφόνης», «Ὁ ἅγιος Λουδοβῖκος ἀποθέτων τὸ στέμμα καὶ τὸ ξίφος του εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», «Ὁ Βεσπασιανὸς διευθύνων τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων τοῦ Κολοσσαίου», «Ὁ Κοριολανὸς καμπτόμενος ἀπὸ τὰ δάκρυα τῆς μητρός του», «Ἡ ἄφιξις τοῦ Ἰάσωνος εἰς Κολχίδα», «Ὁ Ἀλέξανδρος διώκων λέοντας», «Ἡ θυσία τῆς Ἰφιγενείας», «Ὁ Μωϋσῆς σῳζόμενος ἀπὸ τῶν ὑδάτων» κλπ. Ι. Μ. Π.

Λαφουέντε (Lafuente), ***Μοδέστος***. Ἱσπανὸς ἱστορικὸς καὶ σατιρικὸς (1806—1866). Τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐπεράτωσεν εἰς τὸ σεμινάριον τῆς Λεώνης καὶ τῷ 1832 ἀνεκηρύχθη προλύτης τῆς θεολογίας. Διετέλεσε διαδοχικῶς βιβλιοθηκάριος, καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς θεολογίας, τῷ δὲ 1837 ἵδρυσει τὸ εὐθυμογραφικὸν περιοδικὸν «Fray Gerundio», δι' οὗ ἐκαυτηρίαζε καὶ ἐσατύριζεν ἐμμέτρως καὶ διὰ πεζογραφημάτων τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῆς ἐποχῆς καὶ ἰδίᾳ τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας τῆς πατρίδος του.

Τῷ 1838 μετέφερε τὸ περιοδικόν του εἰς Μαδρίτην, ὅπου ἔτυχεν ἐξαιρετικῆς ὑποδοχῆς καὶ ὑποστηρίξεως. Ἔγινε δημοφιλέστατος καθ' ὅλην τὴν Ἱσπανίαν, τὸ δὲ περιοδικόν του ἀνεγινώσκετο καὶ εἰς τὰ πλέον ἀπομεμακρυσμένα χωρία. Τῷ 1848 διέκοψεν ὁριστικῶς τὴν ἔκδοσίν του. Ὅτε ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1854, ἀνεμείχθη ἐνεργῶς εἰς αὐτήν. Ἐξελέγη μέλος τῆς συντακτικῆς ἐθνοσυνελεύσεως, τῶν Ἀκαδημιῶν τῆς ἱστορίας καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν ἐπιστημῶν καὶ πλείστων ἄλλων ἱσπανικῶν καὶ ξένων ἀκαδημιῶν. Ἐδημοσίευσε: «Ταξίδια ἀνὰ τὴν Γαλλίαν, τὸ Βέλγιον, τὴν Ὀλλανδίαν καὶ τὰς ὄχθας τοῦ Ρήνου», «Λαϊκὸν θέατρον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος», «Ταξίδιον δι' αεροστάτου», «Γενικὴ ἱστορία τῆς Ἱσπανίας (1850—1867)» εἰς 29 τόμους, δι' ἧς ἀπηθανατίσθη τὸ ὄνομά του. Μ. Ν. Δ.

—**Λαφουέντε-ὕ-Ἀλκαντάρα** (Lafuente y Alcantara), ***Μιχαήλ***. Ἱσπανὸς ἱστορικὸς (1817—1850). Μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἱστορίας, ἔγραψεν ἀριθμόν τινα ἱστορικῶν ἔργων, ἐν οἷς ἡ «Ἱστορία τῆς Γρανάδας». Μ. Ν. Δ.

Λαφοχώρι [*Γεωγρ.*]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἡρακλείας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 1... Ι. Δ.

Λάφρια [*Ἀρχ.*]. Ἑορταὶ ἀγόμεναι εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος πρὸς τιμὴν τῆς Ἀρτέμιδος Λαφρίας. Ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα εἶχον τὰ Λάφρια

Digitized by Google

ῶν Πατρῶν, συνιστάμενα κυρίως εἰς ἐπίσημον ομπὴν καὶ θυσίαν. Κατὰ τὰς παραμονὰς αὐτῶν ροητοιμάζετο τὸ ἱερὸν τῆς θεᾶς καὶ ἡ ἱερὰ ὁδὸς ῆς πομπῆς. Τῆς ἑορτῆς μετεῖχε πανδήμως ἡ πόις, τὴν πομπὴν δὲ ἔκλειεν ἅρμα συρόμενον ὑπὸ λάφων, ἐφ' οὗ ἐφέρετο ἡ ἱέρεια τῆς Ἀρτέμιδος. Ἡ θυσία συνίστατο εἰς τὴν ἐπὶ τῆς πυρᾶς τοῦ ωμοῦ προσφορὰν ζώντων ζῴων (ἄρκτων, ἐλάφων, λαγωῶν, ἀγριοχοίρων, κατοικιδίων πτηνῶν λπ.), οὐχὶ κατὰ καθιερωμένην τάξιν, ἀλλ' ἀναμίξ. π. ν. π.

Λαφρία *[Μυθ.]*. Ἐπίκλησις τῆς Ἀρτέμιδος, ηλοῦσα ἀρχικῶς ἰδίας ὑποστάσεως θεότητα. Κατά ινας ἡ λέξις παράγεται ἐξ ἧς ῥίζης καὶ τὸ *λάφυον* καὶ δηλοῖ τὴν θεὰν τῆς λαφυραγωγίας, κατ' ἄλλους εἶναι συντετμημένος τύπος τοῦ *λαφορία* (=θεὰ τῶν δρόμων), κατ' ἄλλους σχετίζεται πρὸς τὸ ἐπίθετον *ἐλαφρὸς* ἢ τὴν *ἔλαφον*. Ἡ λατρεία τῆς Ἀρτέμιδος Λαφρίας ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένη ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, καθιερώθη δέ, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ Λαφρίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Κασταλίου, ὅστις ἐν Καλυδῶνι τῆς Αἰτωλίας ἀνίδρυσε τὸ πρῶτον ἄγαλμα τῆς θεᾶς, χρυσελεφάντινον ἔργον τοῦ Μεναίχμου καὶ Σοΐδα (*Παυσαν.* Ζ 18, 9)· βραδύτερον μετεφέρθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου εἰς Πάτρας, ἔνθα πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς ἤγοντο τὰ *Λάφρια* (βλ. λ.). Ἀνάλογοι ἑορταὶ ἤγοντο καὶ ἐν Ὑαμπόλει, ἐξ ἐπιγραφῶν δὲ μνημονευουσῶν μῆνα *(Ἐ)λάφριον*, *Ἐλάφιον* καὶ *Λαφριαῖον* προκύπτει ἡ λατρεία τῆς θεᾶς καὶ εἰς Δελφούς, ἔνθα καὶ φυλὴ *Λαφριαδῶν*, Ἐρινεόν, Γύθειον, Ἤλιδα, Κνῖδον, Ποντοηράκλειαν καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐπίσης ναὸς αὐτῆς ὑπῆρχεν ἐν Μεσσηνίᾳ νοτίως τῆς Ἰθώμης, ἴχνη δὲ τῆς λατρείας της ἀνευρίσκονται εἰς Κέρκυραν. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἡ Ἄρτεμις Λαφρία μεγάλως συνεδέετο μετὰ τῆς κρητικῆς *Βριτομάρτιος*. π. ν. π.

Λαφριαῖος (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Ὁ τέταρτος μὴν τοῦ αἰτωλικοῦ μηνολογίου, ἄλλως *Δῖος*, ἀντιστοιχῶν πρὸς τοὺς σημερινοὺς Δεκέμβριον-Ἰανουάριον καὶ ὀνομασθεὶς οὕτως ἀπὸ τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος Λαφρίου καὶ τῆς Ἀρτέμιδος Λαφρίας. π. ν. π.

Λάφριον *[Ἀρχ.]*. Ἱερὸν τῆς Ἀρτέμιδος Λαφρίας καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος Λαφρίου ἐν Καλυδῶνι τῆς Αἰτωλίας, ἀναφερόμενον εἰς συμμαχίαν Αἰτωλῶν, Φωκαέων καὶ Βοιωτῶν τοῦ 292 π.Χ. π. ν. π.

Λάφριος *[Μυθ.]*.—1) Ἐπίκλησις τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Καλυδῶνι τῆς Αἰτωλίας, ἔνθα ἐλατρεύετο μετὰ τῆς Ἀρτέμιδος Λαφρίας. Εἰς νομίσματα τῆς πόλεως ταύτης παρίσταται κρατῶν λύραν.

—2) Ἐπίκλησις τοῦ Ἑρμοῦ ὡς θεοῦ τῆς φιλοξενίας, κατὰ τοὺς ἀρχαίους σχολιαστάς.

—3) Ἐπίκλησις τοῦ Διὸς παρὰ Λακταντίῳ. Ὑπό τινων σχετίζεται μετὰ τοῦ ἐν Κρήτῃ λατρευομένου Διὸς Ἐλαφροῦ.

—**Λάφριος** *[Μυθ.]*. Φωκαεύς, υἱὸς τοῦ Κασταλίου, ἔγγονος τοῦ Δελφοῦ, ἱδρυτὴς τῆς λατρείας τῆς Ἀρτέμιδος Λαφρίας.

—**Λάφριος** (ὁ) *[Ἀρχ.]*. Μὴν τῶν φωκικῶν μηνολογίων καὶ ἐν Ἐρινεῷ, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν δελφικὸν Θεοξένιον καὶ τὸν ἀττικὸν Ἐλαφηβολιῶνα. Τὸ ὄνομά του ὀφείλει εἰς τὴν κατὰ τὸν μῆνα τοῦτον τέλεσιν τῶν *Λαφρίων* (βλ. λ.). π. ν. π.

λάφριος (ὁ) (Laphrius) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσιλιδῶν*, περιλαμβάνον ἱκανοῦ μεγέθους μυίας, ἀπαντώσας εἰς τὸ βόρειον τῆς γῆς ἡμισφαίριον. Οἱ λάφριοι ἔχουν σῶμα ἐπίμηκες, εὔρωστον καὶ πτῆσιν ταχεῖαν, καθ' ἣν βομβοῦσι χαρακτηριστικῶς. Ἐκ τῶν 50 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *λάφριος ὁ τριχωτὸς* (Laphrius pubescens), ὅστις ἔχει ἀρκετὰ ὀγκώδη κεφαλήν, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, κεραίας βραχυτάτας, προθώρακα ἐπιμήκη, κοιλίαν ᾠοειδῆ, πόδας λεπτούς, ἀκανθωτοὺς καὶ ἱκανοῦ μεγέθους, πτέρυγας ἀνεπτυγμένας, πολυνευρώδεις καὶ διαφανεῖς καὶ χρῶμα μελανόχρυσον. Εἶναι σαρκοφάγον ἔντομον καὶ παντᾷ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

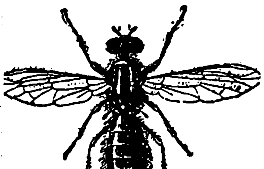

Λάφριος ὁ τριχωτός.

λάφσες *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων τὰ πτερύγια τῶν ὀνύχων τῆς *ἀγκύρας* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

λαφυραγώγησις, *—εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ λαφυραγωγεῖν, ἁρπαγὴ λαφύρων, λεηλασία, διαρπαγή.

λαφυραγωγία (ἡ)· ἀπαγωγὴ λαφύρων, λείας, ἄλλως *λαφυραγώγησις* (βλ. λ.).

λαφυραγωγὸς (ὁ)· ὁ ἀπάγων λάφυρα, λείαν, ὁ διαρπάζων.

λαφυραγωγῶ (*—έω*)· ἀπάγω λάφυρα, λείαν, διαρπάζω: «ἐλαφυραγωγήθη ἡ πόλις ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων».

λαφύρι (τὸ) *[Βοτ.]*. Ἑτέρα κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σιληνὴ ἡ ἑλληνικὴ* (Silene graeca).

λάφυρον (τό)· πᾶν ὅ,τι ἐν καιρῷ πολέμου λαμβάνει τις ἀπὸ τῶν ἀντιπάλων, λεία· ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὰ *σκῦλα* (τὰ ἀπὸ νεκροῦ δηλαδὴ πολεμιστοῦ ἀφαιρούμενα ὅπλα ἢ ἄλλα ἀντικείμενα).

— *[Ἐγκυκλ.]* Καλοῦνται γενικῶς *λάφυρα* πάντα τὰ κινητὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα, ἐν πολέμῳ, κατορθώνει ν' ἀφαιρέσῃ ὁ εἷς τῶν ἀντιπάλων ἀπὸ τὸν ἕτερον. Ὑπὸ τὴν ἰδίαν γενικὴν ἔννοιαν γίνεται κοινῶς χρῆσις καὶ τοῦ ὅρου *λεία*, διὰ τοῦ ὁποίου ὅμως ἐν τῇ ἐπισήμῳ γλώσσῃ χαρακτηρίζονται εἰδικῶς τὰ ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ αἰχμαλωτιζόμενα πολεμικὰ ἢ ἐμπορικὰ πλοῖα μετὰ τοῦ φορτίου αὐτῶν.

Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τὰ λάφυρα ἀπετέλουν τὸν κύριον, καὶ μόνον πολλάκις, σκοπὸν τῶν πολέμων, περιήρχοντο δὲ ταῦτα ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν κυριότητα τῶν πολεμιστῶν, οἵτινες, μὴ μισθοδοτούμενοι ἄλλως τε, ἀπέβλεπον πρὸς αὐτὰ ὡς εἰς δικαιωματικὴν ἀμοιβὴν τῶν κόπων καὶ τῶν κινδύνων των. Ἀφ' ἧς ὅμως ἤρχισαν συγκροτούμενοι πειθαρχημένοι στρατοί, τὰ λάφυρα ἐλογίζοντο δημόσιον κτῆμα, ἡ δὲ διανομή των ἐγίνετο ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν, ἄλλοτε μὲν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ στράτευμα, ἄλλοτε δὲ ἐν μέρει μόνον εἰς αὐτούς, περιερχομένου τοῦ ὑπολοίπου εἰς τὴν κυριότητα τοῦ βασιλέως, ἢ τῶν πόλεων, ἢ καὶ τῶν ναῶν.

Παρ' Ἕλλησιν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὁμήρου, ἡ κατανομὴ τῶν λαφύρων ἐνηργεῖτο μερίμνῃ τοῦ ἀνωτάτου ἀρχηγοῦ τῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων, κατ' ἴσας μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν μερίδας, ἀφοῦ προηγουμένως μέγα καὶ ἐκλεκτὸν αὐτῶν τμῆμα ἐδίδετο εἰς τοὺς τοπικοὺς ἀρχηγούς. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους πᾶν ὅ,τι ἀνῆκεν εἰς τὸν ἡττηθέντα ἀντίπαλον — πλούτη, ἔπιπλα, κοσμήματα, ποίμνια — περιήρχετο εἰς τὸν νικητήν, οἱ δὲ αἰχμάλωτοι, εἴτε ἄνδρες ἦσαν, εἴτε γυναῖκες, ἐλογίζοντο καὶ οὗτοι ἐπίσης μεταξὺ τῶν λαφύρων καὶ ἐγίνοντο δοῦλοι ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἤθελον δοθῆ. Οὕτω, κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ἡ θυγάτηρ τοῦ Πριάμου Κασσάνδρα καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Ἕκτορος Ἀνδρομάχη ἐγένοντο δοῦλαι καὶ παλλακαὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ Νεοπτολέμου, περίφημος δ' ἀπέμεινεν ἡ περὶ τὴν κατοχὴν τῆς Βρυσηΐδος ἔρις τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα, ἐξ ἧς ἀπέρρευσαν ὅλα τὰ ἱστορούμενα ἐν τῇ «Ἰλιάδι» συμβάντα. Εἰς μεταγενεστέρους ἐν τούτοις ἑλληνικοὺς χρόνους ἡ λαφυραγωγία εἰς βάρος τῶν ἡττημένων προσέλαβε χαρακτῆρα ἡμερώτερον, οἱ δὲ ἱστορικοὶ ἀναφέρουσι μετ' ἐπαίνων τὸ παράδειγμα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἐπροστάτευσε τὴν σύζυγον καὶ τὰς θυγατέρας τοῦ Δαρείου ἀντὶ νὰ καταχρασθῇ τῆς αἰχμαλωσίας των.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Σπάρτην ἡ διανομὴ τῶν λαφύρων ἐγίνετο κατ' ἐλευθέραν θέλησιν τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἀναλόγως τῆς παρ' ἑκάστου πολεμιστοῦ ἐπιδειχθείσης ἱκανότητος καὶ ἀνδρείας. Ἀφῃρεῖτο ὅμως πρότερον ἐξ αὐτῶν, κατὰ κανόνα, τὸ ἓν δέκατον τοῦ συνόλου διὰ τὸν ἀρχηγὸν καὶ μέρος ἐξ ἄλλου τῶν ὅπλων καὶ τῶν πολυτίμων ἀντικειμένων, ὅπερ ἀνετίθετο εἰς τοὺς ναούς· ἐκ τῶν εἰς χρῆμα δὲ λαφύρων ἱκανὸν τμῆμα ἀπεστέλλετο ὡς ἀφιέρωμα εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ὁ Παυσανίας, μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν, ἔλαβεν ἐκ τῶν περσικῶν λαφύρων ὡς ἰδικήν του μερίδα ἀνὰ μίαν δωδεκάδα γυναικῶν, ἵππων, καμήλων καὶ ταλάντων. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Μαντινείᾳ κατὰ τῶν Ἀθηναίων νίκην, οἱ Σπαρτιᾶται ἐξέθεσαν πάντα τὰ λάφυρα εἰς δημοσίαν πώλησιν, τῆς ὁποίας τὸ προϊὸν κατένειμαν κατ' ἀνάλογον πρὸς τὸν προεκτεθέντα τρόπον. Καὶ εἰς ἔργα δὲ κοινῆς ὠφελείας διετίθετο πολλάκις μέρος τοῦ προϊόντος τῶν λαφύρων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι. Οὕτω, ἐπὶ παραδείγματι, οἱ Βοιωτοί, μετὰ τὴν εἰς Δήλιον νίκην των, ἀνήγειραν «ἐκ τῆς τῶν λαφύρων τιμῆς» στοὰν ἐν Θήβαις καὶ καθίδρυσαν τὰς ἑορτὰς τῶν «Δηλίων». Κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα οἱ συστηματικώτερον ἐπιδιδόμενοι εἰς λαφυραγωγικοὺς πολέμους Ἀχαιοί, Αἰτωλοὶ καὶ Κρῆτες ὠργάνωνον κατ' ἔτος εἰδικὴν ἀγορὰν διὰ τὴν ἐκποίησιν τῶν λαφύρων, εἶχον δὲ εἰς πολλὰς πόλεις ἐγκαθιδρυθῆ καὶ εἰδικαὶ πρὸς τοῦτο ὑπηρεσίαι, «οἰκονομίαι λαφύρων» τιτλοφορούμεναι. Ἀλλ' ἂν ὁ τρόπος τῆς διαθέσεως τῶν λαφύρων ἐποίκιλλε κατ' ἐποχὰς καὶ τόπους, ἡ εἰς αὐτὰ ὅμως συμμετοχὴ τῶν θεῶν ἦτο πάντοτε σεβαστὴ εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἐκ τούτου δὲ καὶ αἱ διάφοροι συναφεῖς τῶν θεῶν προσωνυμίαι, ὡς: «Ἀθηνᾶ Ληΐτις», «Ζεὺς Σκύλιος» ἢ «Σκυλοφόρος» καὶ «Λαφύστιος» καὶ «Τροπαῖος», «Ἥρα Τροπαία» κ. ἄ. Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν μάχην τοῦ Γρανικοῦ ἀφιέρωσε 300 πανοπλίας εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, ὁ Καλλίας ἀπὸ τῶν λαφύρων τοῦ Ξέρξου ἀπέστειλεν ἵππους εἰς Δελφούς, καὶ ὁ Λυκομήδης ἀνέθηκε πρῶραν πλοίου εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τὸν Δαφνηφόρον. Ἐνίοτε πάλιν ἡ προσφορὰ πρὸς τοὺς θεοὺς ἐγίνετο διὰ καύσεως τῶν λαφύρων· ἀναφέρεται ἐπὶ παραδείγματι ὅτι ὁ Φίλιππος Ε' ἔκαυσεν εἰς Θάρμον 15000 ἐχθρικὰ ὅπλα, ἐν εἴδει εὐχαριστηρίου θυσίας.

Παρὰ Ρωμαίοις. Ὡς εἶναι γνωστόν, ὁ κατὰ τὴν ἀπωτέραν ἀρχαιότητα ρωμαϊκὸς λαὸς ἀπετέλει ἄθροισμα ληστῶν, τῶν ὁποίων κυρία ἀσχολία ἦτο νὰ λεηλατοῦν τὴν πέριξ χώραν, ἀπάγοντες τὰ ποίμνια καὶ τὰς συγκομιδὰς τῶν γειτόνων των. Ἡ πάροδος τῶν χρόνων δὲν μετέβαλε κατὰ πολὺ τὴν κληρονομικὴν αὐτὴν ἁρπακτικότητα, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Μιθριδάτης ἔχυνε τετηγμένον χρυσὸν εἰς τὸ στόμα τῶν Ρωμαίων αἰχμαλώτων του, διὰ νὰ χορτάσουν—ὡς ἔλεγεν εἰς αὐτοὺς—τὴν ἀκόρεστον ἀπληστίαν των. Ἐφ' ὅσον ἐπεξετείνοντο αἱ ρωμαϊκαὶ κατακτήσεις, οἱ θησαυροὶ τοῦ κόσμου ὅλου ἐγίνοντο «λάφυρα» τῆς Ρώμης, μεταφερόμενοι εἰς αὐτὴν ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι πολλάκις δὲν ἐγνώριζον κἂν τὴν ἀξίαν των. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κορίνθου, ὁ Μούμμιος ἐφόρτωσεν ἐπὶ τῶν πλοίων του ὅλα τὰ πλούτη τῶν κατοίκων καὶ ὅλους τοὺς καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς τῆς ἀνθούσης ἐκείνης πόλεως, ἀνάλογον δὲ τύχην ὑπέστησαν πᾶσαι σχεδὸν αἱ κατὰ καιροὺς κατακτηθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ρωμαίων πόλεις. Ἐξετελεῖτο δὲ ὑπ' αὐτῶν ἡ λεηλασία κατὰ καθιερωμένον σύστημα· ὅταν δηλαδὴ οἱ ρωμαϊκοὶ λεγεῶνες ἐγίνοντο κύριοι ἑνὸς τόπου, ἐδίδετο διὰ σάλπιγγος τὸ σύνθημα τῆς λαφυραγωγίας, διὰ τὴν ὁποίαν διετίθετο ὡρισμένον τμῆμα τοῦ στρατοῦ, τὸ ἥμισυ συνήθως τῆς ὅλης αὐτοῦ δυνάμεως. Οἱ στρατιῶται, ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν φορτηγὰ ζῷα καὶ ὀχήματα, ἐλήστευον πάντα δημόσιον ἢ ἰδιωτικὸν θησαυρόν, ἐλεηλάτουν τὰς ἀποθήκας, ἠχμαλώτιζον τὸν ἄμαχον πληθυσμὸν καὶ μετέφερον κατόπιν τὴν συγκομιδήν των εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάθεσιν τῶν λαφύρων, ὑπῆρχε νόμος, καθ' ὃν ταῦτα ἔδει νὰ ἐκποιοῦνται, τὸ δὲ εἰσπραττόμενον χρῆμα νὰ κατατίθεται εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ἀλλ' ἡ διάταξις αὕτη δὲν ἐτηρεῖτο πάντοτε. Συνήθως οἱ ὕπατοι ἐχρησιμοποίουν μέγα μέρος τῶν λαφύρων πρὸς στολισμὸν τοῦ «θριάμβου» των, ἢ διεκόσμουν δι' αὐτῶν διάφορα δημόσια ἱδρύματα, ἰδίως τὴν «Ἀγοράν», ἢ ἔκτιζον διὰ τοῦ προϊόντος τῆς πωλήσεώς των ναούς, ἀμφιθέατρα κλπ. Ἄλλοτε πάλιν τὰ λάφυρα διετίθεντο ἐξ ὁλοκλήρου ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν στρατιωτῶν. Ὅταν ὁ Ταρκίνιος ἐνίκησε τοὺς Σαβίνους, ἐκράτησε τὸ δέκατον τῶν χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν λαφύρων, διὰ νὰ οἰκοδομήσῃ δῆθεν ἕνα ναόν, τὸ δὲ ὑπόλοιπον διεμοίρασεν εἰς τοὺς ἄνδρας του, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχεν ἤδη διανείμει καὶ τοὺς αἰχμαλώτους. Ὁ Κιγκινᾶτος ἀντιθέτως καὶ ὁ Φαβρίκιος ἐκαυχῶντο ὅτι δὲν εἶχον ἰδιοποιηθῆ δι' ἑαυτοὺς οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον μέρος τῶν λαφύρων των. Ὁ Παῦλος Αἰμίλιος, ὅταν, νικήσας τὸν Περσέα, ἐδῄωσε τὴν Ἤπειρον καὶ ἀπεκόμισεν 150.000 δούλων, ἔδωκεν εἰς ἕκαστον στρατιώτην ὡς μερίδιον ἐπὶ τῶν λαφύρων 6.000 σηστερτίους, ὁ δὲ Ἰούλιος Καῖσαρ, μετὰ τὸν θρίαμβόν του, ἀνὰ 24.000 σηστερτίους εἰς ἕκαστον τῶν ἱππέων (5.000 περίπου φράγκα χρυσᾶ).

Κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων. Ἡ περὶ τὴν λαφυραγωγίαν ἀκόρεστος ἀπληστία τῆς ἀρχαίας Ρώμης δὲν ἀπέμεινεν ἀνανταπόδοτος. Βραδύτερον τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ὑπέστη ἐπὶ αἰῶνας τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ὀρδῶν τῶν βαρβάρων, τῶν ὁποίων τὰ ἐλατήρια δὲν διέφερον κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὰ τῶν ρωμαϊκῶν κατακτήσεων. Ἐτήρουν δὲ οἱ βάρβαροι ἀπόλυτον, ὡς φαίνεται, ἰσότητα ἐν τῇ κατανομῇ τῶν λαφύρων, οὐδεμιᾶς διακρίσεως ἐπιτρεπομένης μεταξὺ ἀρχηγοῦ καὶ ἁπλοῦ στρατιώτου. Τοῦτ' αὐτὸ ἐγίνετο καὶ παρὰ τοῖς Φράγκοις, παρὰ τοῖς ὁποίοις ἡ διανομὴ ἐνηργεῖτο διὰ κλήρου. Γνωστὸν δὲ συναφῶς εἶναι τὸ ἱστορούμενον ὅτι, ὅταν ὁ Κλόβις, κυριεύσας τὴν Ρέϊμς, τῷ 486, ἐζήτησε δι' ἑαυτὸν ἓν πολύτιμον ἀγγεῖον ἀφαιρεθὲν ἀπὸ τὸν ναὸν τῆς πόλεως, εἷς ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἔθραυσε διὰ τῆς σπάθης του τὸ δοχεῖον, λέγων ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐδικαιοῦτο νὰ λάβῃ μόνον ὅ,τι ὁ κλῆρος θὰ τοῦ ἔδιδεν.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἰουδαίᾳ. Οἱ Ἑβραῖοι, κατὰ τοὺς προχριστιανικοὺς χρόνους, πάντα τὰ πολεμικά των λάφυρα παρέδιδον εἰς τὸν μέγαν ἀρχιερέα καὶ τοὺς ἡγέτας τοῦ λαοῦ, οἵτινες κατένεμον αὐτὰ κατ' ἴσας μερίδας εἰς τοὺς πολεμιστάς, κρατοῦντες ὡρισμένον ποσοστόν, ὅπερ διεμοιράζετο εἰς τὰ πλήθη. Πρὸ τῆς διανομῆς ὅμως ὁ ἀρχιερεὺς ἐλάμβανε δι' ἑαυτὸν τὸ ἓν πεντηκοστὸν τοῦ ὅλου, ἕτερον δὲ πεντηκοστὸν ἐδίδετο εἰς τοὺς λευΐτας φύλακας τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου. Ἐν γένει δὲ καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις δὲν παρελείποντο τὰ ἐκ τῶν λαφύρων ἀφιερώματα πρὸς τὸ θεῖον. Οὕτως ἡ βίβλος τῶν «Ἀριθμῶν» ἀναφέρει ὅτι μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Μαδιανιτῶν οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἰουδαϊκοῦ στρατοῦ προσέφερον εἰς τὸν Κύριον ὅλα τὰ μεταξὺ τῶν λαφύρων εὑρεθέντα χρυσᾶ κοσμήματα.

Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς καὶ νεωτέρους χρόνους. Ὁ μεσαίων δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μία μακροχρόνιος ὠργανωμένη λαφυραγωγία· ὁ ἡττημένος ἀνῆκεν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸν νικητὴν

Digitized by Google

καὶ μόνον διὰ τῆς καταβολῆς λύτρων ἠδύνατο νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν ζωήν του, τὸν ἵππον του, τὸν ὁπλισμόν του. Ἦσαν δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ λάφυρα τῶν μαχῶν ἐξαιρετικῶς πλούσια, διότι οἱ χωροδεσπόται συνήθιζον νὰ φέρουν μαζί των εἰς τοὺς πολέμους ὅ,τι εἶχον πολυτιμότερον· χρήματα, κοσμήματα καὶ πολυτίμους λίθους. Οὕτως εἰς τὴν μάχην τοῦ Morat ὁ Κάρολος ὁ Τολμηρὸς ἀπώλεσε μίαν ἀμυθήτου ἀξίας συλλογὴν ἀδαμάντων, τοὺς ὁποίους ἥρπασαν οἱ Ἑλβετοὶ χωρὶς κἂν νὰ γνωρίζουν τὴν ἀξίαν των. Αἱ μεσαιωνικαὶ πολεμικαὶ νῖκαι συνωδεύοντο κατὰ κανόνα ἀπὸ ἀγρίαν λαφυραγωγίαν, ὄχι μόνον εἰς βάρος τῶν ἀντιπάλων πολεμιστῶν, ἀλλ' ἀκόμη, καὶ πρὸ πάντων, εἰς βάρος πληθυσμῶν ἀμάχων. Ἐν γένει δὲ ἡ χυδαιότης, ἡ ἀπληστία καὶ ἡ βιαιότης τῶν τυραννίσκων τοῦ μεσαίωνος ἔφθανε πολὺ συχνὰ τὰ ὅρια τῆς πλήρους βαρβαρότητος. Τὸ ἱπποτικὸν πνεῦμα, ἡ γενναιοφροσύνη καὶ τὰ ἄλλα προσόντα, μὲ τὰ ὁποῖα συνήθιζον νὰ τοὺς περικοσμοῦν οἱ μυθιστοριογράφοι, εἶναι ἰδικὰ των ἐπινοήματα, μὴ ἔχοντα, παρεκτὸς σπανίων τινῶν ἐξαιρέσεων, καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα. Ἐχρειάσθη νὰ παρέλθουν πολλοὶ αἰῶνες, μέχρις ὅτου ἡ δημιουργία μονίμων καὶ μισθοδοτουμένων στρατῶν ἐξημερώσῃ μικρὸν κατὰ μικρὸν τὰ ἄγρια πολεμικὰ ἤθη τοῦ παρελθόντος, τῶν ὁποίων ὅμως τὰ ἴχνη διετηρήθησαν ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη, ἀπαντώμενα τόσον κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν (βλ. κατωτ.), ὅσον καὶ πολὺ μετέπειτα.

Οἱ ἐπελθόντες ἐν τῷ μεταξὺ κατὰ τῆς Εὐρώπης Μουσουλμᾶνοι, ἀσκοῦντες ἐν πᾶσιν ἡμιβαρβάρους μεθόδους, ἐδείχθησαν καὶ περὶ τὴν λαφυραγωγίαν ἐπίσης σκληροὶ καὶ ἀχαλίνωτοι. Ἐπανέφερον δ' ἐξ ἄλλου τὸ ἐκλεῖψαν πρὸ αὐτῶν ἔθιμον τῆς ἀπαγωγῆς γυναικῶν καὶ παιδίων ὡς δούλων. Παρ' αὐτοῖς ὁ κανονισμὸς τῆς διανομῆς τῶν λαφύρων, θεσπισθεὶς ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ, ὥριζεν ὅτι ἕκαστος ἱππεὺς λαμβάνει τὸ διπλάσιον τῆς μερίδος τοῦ πεζοῦ στρατιώτου, ὅτι δὲ πρὸ τῆς διανομῆς ἔδει νὰ δοθῇ τὸ ἐν πέμπτον τοῦ συνόλου εἰς τὸν ἀρχηγόν.

Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν τὸ διεθνὲς δίκαιον (βλ. κατωτ.) ἀπηγόρευσε τὴν λαφυραγωγίαν ὑπὸ τὴν μορφὴν ὑφ' ἣν ἠσκεῖτο πρότερον ἀπὸ τοὺς νικῶντας στρατούς, εἰσήγαγε δὲ ἀντ' αὐτῆς τὰς πολεμικὰς ἀποζημιώσεις, τὰς ὁποίας ἐξαναγκάζεται νὰ καταβάλῃ ὁ ἡττημένος πρὸς τὸν νικητήν. Ὡς λάφυρα ἐφεξῆς ἐννοοῦνται τὰ περιερχόμενα εἰς τὸν νικητὴν στρατὸν πολεμικὰ καὶ στρατιωτικὰ ἐν γένει εἴδη καὶ τὰ εἰς τὸ κράτος ἀνήκοντα διάφορα ἐφόδια, οὐχὶ δέ, ὡς πρότερον, καὶ αἱ ἰδιωτικαὶ περιουσίαι. Λογίζονται δὲ τὰ λάφυρα ὡς δημόσιον κτῆμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οὐδὲν δικαίωμα ἔχουν οἱ μετέχοντες τῶν ἐπιχειρήσεων στρατιῶται ἢ οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν. Γ. Ζ

Τὰ λάφυρα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς. Παρὰ Βυζαντινοῖς τὰ λάφυρα ἐλέγοντο κοινῶς «φυτίλια» καὶ «κοῦρσα», ἀπετέλουν δὲ ἓν ἀποτελεσματικώτατον μέσον πρὸς παρόρμησιν τῶν ἀνδρῶν τοῦ στρατεύματος εἰς τὰς πλέον τολμηρὰς πράξεις ἐν ἐκστρατείᾳ. Ἡ διανομὴ αὐτῶν παρ' οὐδενός, ὡς φαίνεται, νόμου διείπετο κατὰ τοὺς πρώτους τοὐλάχιστον αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας, ἐκανονίζετο δὲ ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἀναλόγως τῶν περιστάσεων· πάντως μέρος μὲν αὐτῶν περιήρχετο εἰς τὸ δημόσιον, μέρος δὲ διενέμετο μεταξὺ τῶν στρατηγῶν, τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ὁπλιτῶν τοῦ στρατεύματος. Οὕτω, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ στρατηγοῦ Βελισσαρίου ἐναντίον τῶν Βανδάλων τῆς Καρχηδόνος (534), ἀμύθητα πλούτη περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ πλουσιωτάτην μερίδα ἔλαβε καὶ τὸ δημόσιον, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν θησαυρῶν, οἵτινες ἐκόσμησαν τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει τελεσθέντα θρίαμβον τοῦ Βελισσαρίου. Ὅταν ὁ ἴδιος Βελισσάριος, πολεμῶν κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων, κατέλαβε (τῷ 539) τὴν Ραβένναν, ἔλαβε μόνον τὰ ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Οὐϊττίγιδος χρήματα, ἅτινα ἔπεμψε τῷ βασιλεῖ εἰς Βυζάντιον· «Γότθων γὰρ οὐδένα οὔτε αὐτὸς οὔτε ἄλλῳ τῳ ληΐσασθαι ξυνεχώρησεν».

Ἐπὶ Μαυρικίου Α' (582–602) ὁ στρατηγὸς Κρίσπος, νικήσας τοὺς ἐπιδραμόντας Σκλαβηνοὺς καὶ λαβὼν πλουσιώτατα λάφυρα, προώρισε τὸ μέγιστον ἐξ αὐτῶν μέρος διὰ τὸν βασιλέα, ἐλάχιστα δὲ ἐπέτρεψε νὰ διανεμηθῶσι μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν. Τοῦτο ἐξώργισεν αὐτοὺς καὶ παρ' ὀλίγον ἐξερρήγνυτο στάσις σοβαρωτάτη, ἣν προέλαβεν ὁ στρατηγός, ἐξηγήσας εἰς τοὺς ἄνδρας του ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο ἐλήφθη, ἵνα πεισθῇ ὁ βασιλεὺς περὶ τοῦ μεγέθους τῆς νίκης των.

Νόμος κανονίζων τὰ τῆς διανομῆς τῶν λαφύρων ἐθεσπίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Λέοντος Γ (717–741). «Τοῦ Θεοῦ παρέχοντος νίκην, λέγει ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος, τὸ ἕκτον μέρος ἀφιεροῦσθαι δεῖ τῷ δημοσίῳ, καὶ τὸ λοιπὸν πᾶν ἅπαντας τοῦ λαοῦ [δηλαδὴ τοῦ στρατοῦ] ἐξ ἴσης καὶ ἐπ' ἴσης μοίρας μερίζεσθαι, τὸν μέγαν καὶ τὸν μικρόν». Διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ στρατηγοὺς δὲν ὡρίζετο μερὶς μείζων τῆς τοῦ ἁπλοῦ στρατιώτου, μόνον δὲ ἐὰν ἀξιωματικός τις ἠνδραγάθει ἐξαιρετικῶς, ὁ στρατηγὸς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ αὐξήσῃ τὴν μερίδα αὐτοῦ, λαμβάνων μέρος τι ἐκ τῶν διὰ τὸ δημόσιον προορισθέντων λαφύρων. Δικαίωμα μερίδος λαφύρων εἶχον καὶ ἅπαντες οἱ ἐν τοῖς μεταγωγικοῖς ὑπηρετοῦντες ἄνδρες. Ἀλλὰ πλὴν τῆς ἀνωτέρω μερίδος οἱ ἄνδρες τοῦ πρώτου ζυγοῦ τῆς παρατάξεως μάχης, καθὼς καὶ οἱ τραυματιοφόροι, ἐλάμβανον ἐξαιρετικῶς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς πρώτης γραμμῆς τοῦ ἐχθροῦ ληφθέντα λάφυρα.

Πάντως, ὁ ἀνωτέρω κανὼν δὲν ἐτηρεῖτο πάντοτε. Ὅταν ὁ ναύαρχος Νάσαρ κατεναυμάχησε τὸν ἀραβικὸν στόλον (881) παρὰ τὰς Δ. ἀκτὰς τῆς Πελοποννήσου, μέγα μέρος τῶν λαφύρων ἀφιέρωσεν εἰς τὸν ἐν Μεθώνῃ ἱερὸν ναόν, τὰ δὲ λοιπὰ διένειμεν εἰς τοὺς στρατιώτας του. Ὅταν ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος Φωκᾶς ἐξεπόρθησε τὸν Χάνδακα (7 Μαρτίου 961), ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ ληφθέντων λαφύρων ἓν μέρος ἐκράτησε διὰ τὸ δημόσιον, «τὰ δὲ λοιπὰ τοῖς στρατιώταις προνομεύειν προὐτέθηκεν. Οἱ δὲ τῶν δωμάτων χωροῦντες πολλὰς καὶ πολυτελεῖς ἐκαρποῦντο ὠφελείας». Τὰ αὐτὰ συνέβησαν καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Νικηφόρου Φωκᾶ ἅλωσιν τῆς ἐν Κιλικίᾳ πόλεως τῆς Μοψουεστίας· ὅταν ὅμως ἐξεπόρθησε ὁ ἴδιος τὴν Ταρσόν, κατόπιν μακρῶν καὶ αἱματηροτάτων ἀγώνων, ἅπαντες οἱ ἐν αὐτῇ εὑρεθέντες θησαυροὶ διετέθησαν ὑπὲρ τοῦ στρατεύματος ὡς ἀμοιβὴ τῶν ἡρωϊκῶν θυσιῶν του. Ὁμοίως ὁ βασιλεὺς Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος, ὅταν κατέλαβε (τῷ 1018) τὴν πρωτεύουσαν τῶν Βουλγάρων Ἀχρίδα, πᾶν ὅ,τι εὗρεν ἐν αὐτῇ, «χρήματα πολλὰ καὶ στέμματα ἐκ μαργάρων καὶ χρυσοϋφεῖς ἐσθῆτας καὶ χρυσοῦ ἐπισήμου κεντηνάρια ἑκατόν» (δηλ. ἕνδεκα ἑκατομμύρια σημερινῶν χρυσῶν δραχμῶν), διένειμεν εἰς τὸ ὑπ' αὐτὸν στράτευμα. Ὁμοίως ὁ στρατηγὸς Κατακαλὼν Κεκαυμένος, ὅταν (τῷ 1038) κατενίκησε πρὸ τῆς Μεσσήνης τῆς Σικελίας τοὺς Ἄραβας καὶ κατέλαβε τὸ στρατόπεδον αὐτῶν «χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ μαργάρων γέμον καὶ πολυτελῶν λίθων», διένειμεν ἅπαντα ταῦτα εἰς τοὺς ἄνδρας του.

Γενικῶς τὰ τῆς διανομῆς τῶν λαφύρων ἐκανονίζοντο ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἀναλόγως τῶν περιστάσεων, τουτέστιν ἀναλόγως τῶν θυσιῶν ἃς ὁ στρατὸς κατέβαλλε πρὸς ἐπίτευξιν τῆς νίκης, ἐνίοτε δὲ ἐδίδετο εἰς μονάδας τινάς, ἐξαιρετικῶς διακριθείσας κατὰ τὸν ἀγῶνα, τὸ δικαίωμα τῆς διαρπαγῆς ὡρισμένων ἐχθρικῶν πόλεων. Ν. ΚΛΣ

— [*Διεθν. Δίκ.*] Ἐν τῷ ζητήματι τῶν *λαφύρων* πολέμου τὸ σύγχρονον διεθνὲς δίκαιον διαφέρει κατὰ πολὺ μὲ τὰς παλαιοτέρας ἰδέας, καθ' ἃς ἡ διαρπαγή, ἡ καταστροφὴ καὶ ἐν γένει ἡ λεηλασία ἦτο ἡ συνήθης μορφὴ τῆς λαφυραγωγίας. Ἐν τῷ συγχρόνῳ περὶ πολέμου δικαίῳ λάφυρα πολέμου θεωροῦνται τὰ χρήματα, τὰ κεφάλαια καὶ αἱ ἀπαιτηταὶ ἀξίαι, ἀνήκοντα ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ κράτος, τὰ πολεμεφόδια, πᾶν εἶδος ὁπλισμοῦ, πᾶν μέσον μεταφορᾶς καὶ ἐν γένει πᾶσα κινητὴ περιουσία τοῦ κράτους φύσεως τοιαύτης, δυναμένης νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Οὕτω πάντα τὰ ὡς ἄνω ἀντικείμενα, θεωρούμενα λάφυρα πολέμου, δύνανται νὰ κατασχεθῶσι, καθιστάμενα τελεία καὶ πλήρης περιουσία τοῦ κατασχόντος κράτους ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑποχρεώσεως ἀποδόσεως ἢ ἀποζημιώσεως.

Τὰ ἐμπόλεμα κράτη δύνανται, ὡς ἐλέχθη, νὰ προβῶσι καὶ εἰς κατασχέσεις «παντὸς μέσου μεταφορᾶς», ἤτοι ἁμαξῶν αὐτοκινήτων ἀνηκόντων εἰς τὰ κράτη. Ἐνταῦθα ὅμως ἐγεννήθη τὸ ζήτημα ἂν εἶναι δυνατὴ καὶ ἡ κατάσχεσις τοῦ ὑλικοῦ μεταφορᾶς τῶν σιδηροδρόμων, ἤτοι ἀτμομηχανῶν, βαγονίων φορτηγῶν ἢ ἐπιβατικῶν καὶ τῶν παραρτημάτων αὐτῶν. Ἀναμφισβήτητον τυγχάνει ὅτι δὲν ὑπόκεινται εἰς λαφυραγωγίαν καὶ συνεπῶς εἰς κατάσχεσιν αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ τὰ κτήρια τῶν σταθμῶν, καὶ εἰς ἣν περίπτωσιν ἔτι ἀνήκουν εἰς τὰ κράτη, καθότι ταῦτα τυγχάνουσιν ἀκίνητα, ἐφ' ὧν τὰ ἐμπόλεμα κράτη μόνον δικαίωμα καρπώσεως ἔχουσιν, ὅπερ ἀναγκαστικῶς καταλήγει εἰς δικαίωμα χρήσεως. Καὶ ὑπεστήριξαν μὲν διεθνολόγοι τινὲς (Bluntschli, Rouard de Gard, Laurent de Stern) ὅτι καὶ τὸ σιδηροδρομικὸν ὑλικὸν δύναται νὰ κατασχεθῇ ὡς λάφυρον πολέμου, λόγῳ τῆς μεγίστης αὐτοῦ σημασίας ἐν καιρῷ πολέμου, γενικῶς ὅμως ἔχει γίνει παραδεκτὸν ὅτι ἀτμομηχαναὶ καὶ βαγόνια δὲν ὑπόκεινται εἰς λαφυραγωγίαν, καθότι ταῦτα δέον νὰ θεωρηθῶσιν ἀκίνητα ἐκ τοῦ προορισμοῦ των, ἀποτελοῦντα ἓν ἑνιαῖον σύνολον μετὰ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ἐξ ἀντιθέτου, ἀναπόφευκτος βεβαίως τυγχάνει ἡ χρησιμοποίησις τῶν σιδηροδρόμων ὑπὸ τοῦ νικητοῦ, ὑποχρεουμένου εἰς τὴν ἀπόδοσιν τούτων μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐχθροπραξιῶν.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον ἐν τούτοις πόλεμον οἱ Γερμανοὶ δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὴν κατάσχεσιν τῶν ἐχθρικῶν σιδηροδρόμων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀτομικῶν των ἀναγκῶν εἰς τὰς καταληφθείσας ὑπ' αὐτῶν χώρας, ἀλλὰ πολλάκις ἀφήρεσαν καὶ αὐτὰς τὰς σιδηροδρομικὰς τροχιὰς διὰ τὴν κατασκευὴν στρατιωτικῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν εἰς ἄλλην χώραν. Οὕτω πλεῖσται ὅσαι γραμμαὶ ἀφῃρέθησαν ἐκ Βελγίου χρησιμοποιηθεῖσαι εἰς Πολωνίαν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀερόπλοια καὶ ἀεροπλάνα ταῦτα βεβαίως ὑπόκεινται εἰς λαφυραγωγίαν.

Εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον θεωροῦνται λάφυρα πολέμου πᾶσα ἐχθρικὴ κρατικὴ περιουσία καὶ δὴ τὰ ἐχθρικὰ σκάφη, ἐξαιρέσει τῶν πλ. τῶν νοσοκομείων (βλ. λ. *λεία*).

Ἡ ἐχθρικὴ ἰδιωτικὴ περιουσία καθ' ὁμόφωνον γνώμην τῶν διεθνολόγων τυγχάνει σεβαστή, μὴ ὑποκειμένη εἰς λαφυραγωγίαν· καὶ τοῦτο, διότι ὁ πόλεμος εἶναι σύγκρουσις μόνον τῶν ἐνόπλων δυνάμεων δύο ἢ πλειόνων κρατῶν. Τὸ σεβαστὸν τῆς ἐχθρικῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας ῥητῶς ἄλλως τε ἀναγράφεται καὶ ἐν τῷ «Κανονισμῷ τῶν νόμων καὶ ἐθίμων τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου» (ἄρθρ. 23, 46 καὶ 47 Β' συνδιασκέψεως τῆς εἰρήνης τῆς Χάγης).

Ἐξαιρετικῶς ἡ λαφυραγωγία ἀντικειμένων ἀνηκόντων εἰς ἰδιώτας ἐπιτρέπεται συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 53 παρ. 1 τῶν κανονισμῶν τῆς Χάγης, ὁσάκις τὰ ἀντικείμενα ταῦτα τυγχάνουσι πολεμικῆς φύσεως, ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως ταύτῃ, δηλαδὴ τῆς κατασχέσεως, οἱ ἰδιῶται δικαιοῦνται εἰς ἀποζημίωσιν.

Μὲ τὴν ἐχθρικὴν ἰδιωτικὴν περιουσίαν, ἥτις εἶναι σεβαστή, ἀφομοιοῦται καὶ ἡ περιουσία τῶν δήμων, τῶν φιλανθρωπικῶν, ἐκπαιδευτικῶν, θρησκευτικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ἱδρυμάτων καὶ ἂν ἀκόμη ἀνήκουν κατὰ κυριότητα εἰς τὰ ἐχθρικὰ κράτη (ἄρθρ. 56 κανονισμοῦ τῆς Χάγης). Δὲν ὑπόκειται δ' ὡσαύτως εἰς λαφυραγωγίαν ἡ ἰδιωτικὴ περιουσία τῶν αἰχμαλώτων ὡς καὶ τῶν φονευθέντων στρατιωτῶν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης (ἤτοι ἀντικείμενα ἀτομικῆς χρήσεως, ἀξίαι, ἐπιστολαὶ κλπ.), ἅτινα ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει δέον ν' ἀποστέλλωνται εἰς τοὺς οἰκείους των.

Ἐν γένει τὸ διεθνὲς τοῦ πολέμου δίκαιον καθώρισε τὴν νομιμότητα τῶν λαφύρων τοῦ πολέμου ἐν ταῖς γενικαῖς αὐτοῦ γραμμαῖς καὶ ἐπὶ ἠθικῶν βάσεων, ἐναπόκειται δὲ εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν στρατευμάτων καὶ εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς κανονισμοὺς ἡ ἐφαρμογὴ καὶ ὁ σεβασμὸς αὐτῶν, οὕτως ὥστε νὰ μὴ ἐξεγείρεται ἡ διεθνὴς κοινὴ γνώμη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Σεφεριάδου*, Μαθήματα Διεθν. Δικαίου, Βιβλ. Β'.—*Corre*, Des chemins de fer au temps de guerre (1910).— *Filliol*, La guerre et les chemins de fer (1917).— *Wehberg*, Das Beuterecht im Land-und S'eekriege (1909).— *Fauchille*, Droit Internat. Publ. τ. II No 1186 καὶ 1190.

Σ. Φ. ΝΙΚΟΓΛΟΥ

λαφυροπώλης (ὁ). Ὁ πωλητὴς τῶν λαφύρων. || Παρ' ἀρχαίοις ὑπῆρχον λαφυροπωλεῖα ἢ λαφυροπώλια, ἀγοράζοντα χονδρικῶς τὴν ἐκ τοῦ πολέμου λείαν, μεταπωλοῦντες αὐτὴν λιανικῶς. Ἐπίσης ἐν τῷ σπαρτιατικῷ στρατεύματι ὑπῆρχεν εἰδικὴ ὑπηρεσία, οἱ λαφυροπῶλαι, ἀξιωματικοὶ τοῦ βασιλέως ἐντεταλμένοι εἰς τὴν δικαίαν διανομὴν τῆς λείας ἢ τὴν πώλησιν αὐτῆς. Ἀνάλογοι ἦσαν παρὰ Ρωμαίοις οἱ sectores, εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη καὶ ἡ πώλησις τῆς κατεσχημένης περιουσίας τῶν προγραφομένων. Π. Κ. Ε.

Λαφύστιον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ὄρος τῆς Βοιωτίας. Εἶναι τὸ νῦν καλούμενον *Βουνὸ τῆς Γρανίτσας*, ῥάχις ἐκφυομένη διὰ βαθείας ἐντομῆς ἀπὸ τοῦ Ἑλικῶνος, διευθυνομένη ἐκ ΝΔ πρὸς τὰ ΒΑ καὶ κειμένη μεταξὺ Κορωνείας, τοῦ πρὸς Β. αὐτῆς Ὀρχομενοῦ καὶ τῆς πρὸς Δ Λεβαδείας. Ἐπὶ τὸ Λαφύστιον τοῦτο ὑπῆρχε κατὰ τὸν Παυσανίαν (Θ', 34. 5) τέμενος τοῦ *Λαφυστίου* (= καταβροχθίζοντος) *Διὸς* μετ' ἀγάλματος αὐτοῦ λιθίνου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ θυσιάσῃ ὁ Ἀθάμας τὸν Φρίξον καὶ τὴν Ἕλλην, σωθέντας διὰ φυγῆς ἐπὶ τοῦ χρυσομάλλου κριοῦ, τὸν ὁποῖον ἔστειλε πρὸς αὐτοὺς ὁ Ζεύς. Ἀνωτέρω δ' αὐτοῦ ὑπῆρχε τὸ *Χαρόπειον* (ἱερὸν ἢ μᾶλλον σπήλαιον ἢ χάσμα γῆς, ἀφιερωμένον εἰς τὸν *Ἡρακλέα Χάροπα*), διὰ τοῦ ὁποίου ἔλεγον οἱ Βοιωτοὶ ὅτι ἀνεβίβασεν ἐκ τοῦ Ἅδου ὁ Ἡρακλῆς τὸν Κέρβερον. Τὸ Χαρόπειον δὲν ἀνευρέθη ἐκ τῶν γενομένων δοκιμαστικῶν ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου ἀνασκαφῶν. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Λαφυστίου ἀναβλύζουσι νῦν τέσσαρες θερμαὶ πηγαὶ (*Τροχωτός, Ἅγιος Ἰωάννης, Βρωμοσυκιὰ καὶ Κεραμίδι*).

Λαφύστιος (ὁ) [*Ἀρχ.*]. Ἐπίθετον: 1) τοῦ Διὸς οὕτως ἐπικαλουμένου ἀπὸ τοῦ *Λαφυστίου* ὄρους τῆς Βοιωτίας καὶ 2) τοῦ Διονύσου. Ἀπὸ τοῦ ἐπιθέτου τοῦ θεοῦ τούτου καλοῦνται καὶ αἱ Βάκχαι παρὰ Λυκόφρονι: «Λαφύστιαι γυναῖκες».

Λαφφὶτ (Laffitte), *Ἰάκωβος* Γάλλος οἰκονομολόγος καὶ πολιτικὸς (1767–1844). Υἱὸς ἀπόρου ἐργάτου, ἦλθεν εἰκοσαετὴς εἰς Παρισίους πρὸς ἀνεύρεσιν τύχης καὶ ἐγένετο ὑπάλληλος τοῦ τραπεζίτου Perregaux. Οὗτος ἐκτιμήσας τὰς ἱκανότητάς του κατέστησεν αὐτὸν τῷ 1800 συνεταῖρον καὶ τῷ 1804, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του, τῷ ἀνέθηκε τὴν διεύθυνσιν τῆς τραπέζης. Ὁ Λαφφὶτ κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν νὰ σχηματίσῃ κολοσσιαίαν περιουσίαν, τῆς ὁποίας ἔκαμε πάντοτε καλὴν χρῆσιν. Διετέλεσε πρόεδρος τοῦ ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου τῶν Παρισίων καὶ τῷ 1814

Digitized by Google

πὸ περιστάσεις ἐξαιρετικῶς δυσχερεῖς, ἀνέλαβε ήν διοίκησιν τῆς Τραπέζης τῆς Γαλλίας. Κατὰ ήν περίοδον τῶν «Ἑκατὸν ἡμερῶν» καὶ ἰδίως μετὰ ήν ἧτταν τοῦ Βατερλώ, ἐχορήγησεν εἰς τὸ κράος καὶ εἰς τὴν πόλιν τῶν Παρισίων σημαντικὰς ροκαταβολάς, ὅπως ἀντιμετωίσουν τὰς πρώτας ἀπαιτήσεις ῶν συμμάχων. Ἐκλεγεὶς βουευτὴς τῷ 1816 συνέβαλεν εἰς ήν ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομιῶν τῆς Γαλλίας. Λόγῳ τῆς ρμης, μεθ' ἧς ὑπερήσπισε τὴν λευθερίαν τοῦ τύπου καὶ τὸν κλογικὸν νόμον τοῦ 1817, ἀπώεσε τὴν διοίκησιν τῆς Τραπέης τῆς Γαλλίας. Ἡ πολεμική ου κατὰ τῆς ἐσωτερικῆς πολιτιῆς Καρόλου τοῦ Ι', ἡ μεγάλη ενναιοδωρία του καὶ ἡ ἀφοίωσίς του εἰς τὰς φιλελευθέρας ἀρχὰς τὸν καέστησαν δημοφιλέστατον. Διεδραμάτισε σπουδαῖον όλον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830, μετὰ τὴν ἐπιυχίαν δὲ αὐτῆς καὶ τὴν ἄνοδον τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρεάνης εἰς τὸν θρόνον ἐξελέγη πρόεδρος τῆς βουῆς καὶ μετ' ὀλίγον ἐγένετο πρωθυπουργὸς καὶ ὑουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Τὰ πρῶτά του νοοσχέδια, χαρακτηρισθέντα ὡς ἀντιδημοκρατικά, προκάλεσαν τὴν ἀντίδρασιν τῶν ριζοσπαστικῶν αἱ μεγάλης μερίδος τοῦ λαοῦ. Ὁ Λαφφὶτ πρὸ ῆς κατακραυγῆς ταύτης ἀπεχώρησε τῆς ἀρχῆς χεδὸν κατεστραμμένος οἰκονομικῶς. Ἐκ τῆς ααμελήσεως τῶν τραπεζιτικῶν του ἐργασιῶν, ὁ οἶός του περιῆλθεν εἰς κίνδυνον πτωχεύσεως, ἕνεκα ῶν ποσῶν ἅτινα διέθεσε κατὰ τὴν οἰκονομικὴν ρίσιν τοῦ 1830. Μετὰ μακρὰν ἐκκαθάρισιν, δὲν τοῦ πέμειναν εἰμὴ ἐλάχιστα κεφάλαια, δι' ὧν ἵδρυσε ῷ 1837 τὴν «Κοινωνικὴν τράπεζαν». Ἔκτοτε ἠσχοεῖτο εἰς ἐφαρμογὴν διαφόρων οἰκονομικῶν σχείων πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Βουευτὴς μέχρι τοῦ 1842, δὲν ἔπαυσε μετανοῶν διὰ ὸ πρόσωπον ὅπερ διεδραμάτισεν εἰς τὰ γεγοότα τοῦ 1830. Ἀπέθανεν αἰφνιδίως, ἡ δὲ γενοένη εἰς αὐτὸν κηδεία ἀπέδειξε τὴν μεγάλην δημοικότητα ἧς ἔχαιρε. Θ. Β.—Μ. Ν. Δ.

Ἰάκωβος Λαφφίτ.

—Λαφφὶτ (Laffitte), ***Πέτρος.*** Γάλλος φιλόσοφος (1823—1903), εἷς ἐκ τῶν ὀλίγων μαθητῶν τοῦ Αὐγούστου Κόντ, παραμείνας πιστὸς εἰς τὰς πρακτικὰς συνεπείας τῆς μεταφυσικῆς μυστικοπαθείας, τὴν ὁποίαν ἀνέπτυξεν οὗτος περὶ τὰ τέλη τῆς ζωῆς του. Ἐπὶ ἔτη διετέλεσεν ἀρχιερεὺς τῆς θετικιστικῆς λατρείας, ἧς αἱ παράδοξοι τελεταὶ λαμβάνουν ἀκόμη χώραν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κὰντ κληροδοτηθεῖσαν οἰκίαν ἐν τῇ ὁδῷ Monsieur-le-Prince 10. Ἔγραψε: «Les grands ypes de l'humanité» (2 τόμ. 1875), «Conrs de hilosophie première» (1889) κ. ἄ. Ε. Λ.

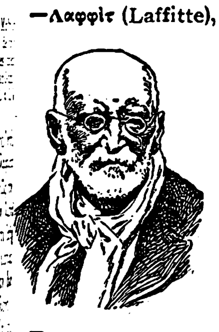

Πέτρος Λαφφίτ.

λαχαίνω· ἀρχ., σκάπτω, σκαλίζω.

—λαχαίνω· δημοτ., ἀόρ *ἔλαχα*· τυχαίνω, λαμβάνω πόστασιν κατὰ τύχην: «τί μοῦ λαχαίνει κάθε μέρα», ὅ,τι μοῦ λάχῃ θὰ τὸ πάρω»· || παροιμ. «ἐμεῖς οἱ βλάχοι ὅπως λάχῃ» ὅτι δι' ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς δὲν χρειάζεται ἐξαιρετικόν τι.

λάχανα (τὰ) *[Βοτ.]*· βλ. *λαχανικά.*

—λάχανα τοῦ *Ἁγίου Παύλου* (τὰ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ νομασία τοῦ φυτοῦ *κράμβη ἡ λαχανώδης* (Brassica oleracea).

—λάχανα τοῦ *βουνοῦ* (τὰ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνοασία τοῦ φυτοῦ *ἱρσφελδία ἡ πολιὰ* (Hirsschfeldia ncana).

—λάχανα *γερμανικὰ* (τὰ) *[Βοτ.]*. Ἑτέρα κοινὴ νομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *κράμβη ἡ λαχανώδης* (Brassia oleracea).

λαχαναγορὰ (ἡ)· ἡ ἀγορὰ τῶν λαχάνων, ὁ τόπος ὅπου πωλοῦνται καὶ ἀγοράζονται λαχανικὰ αὶ ὀπῶραι, λαχανοπάζαρο.

—Λαχαναγορά. Δημοτικὸν κτήριον ἐν Ἀθήναις πὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Ἱερᾶς καὶ Πειραιῶς (ἔναντι τοῦ Κεραμεικοῦ), εἰς τὸ ὁποῖον ίνεται ἡ χονδρικὴ πώλησις κηπουρικῶν καὶ δηητριακῶν προϊόντων. Ὁ θεμέλιος λίθος της τέθη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1901 (ἐπὶ δημαρχίας Μερκούρη), τὸ ὅλον δὲ οἰκοδόμημα ἐπερατώθη ὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1902. Ἡ δαπάνη τῆς οἰκοδομῆς, ετὰ τῆς ἀγορᾶς τῶν οἰκοπέδων, ἀνῆλθεν εἰς 420 ιλιάδας δραχμάς. Τῷ 1905 κατεσκευάσθη τὸ πεβάλλον αὐτὴν κιγκλίδωμα. Ἡ Λαχαναγορά, ἀποελουμένη ἀπὸ 6 ἰσόγεια ἐπιμήκη κτήρια μετὰ τοῶν καὶ ἀποθηκῶν καὶ στάβλων διὰ τὰ ὑποζύγια, χρησιμεύει διὰ τὴν ἐν αὐτῇ συγκέντρωσιν ῶν διὰ τὸ χονδρικὸν ἐμπόριον κομιζομένων ἐν Ἀθήναις κηπουρικῶν προϊόντων, ὁπόθεν γίνεται ἡ προμήθεια αὐτῶν διὰ τὰ καταστήματα τῆς Κεντρικῆς ἀγορᾶς καὶ τὰ συνοικιακὰ λαχανοπωλεῖα. Δ. Α. Λ.

Λαχανάδα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 314. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Γριζόκαμπος.*

—Λαχανάδας *Παραλία* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 338. Ἀπεσπάσθη ἐσχάτως ἐκ τῆς κοινότητος Λαχανάδας, εἰς ἣν ἀνῆκεν. Χ. Δ.

Λαχανάκιοι *[Γεωγρ.]*. Ἀγρόκτημα ἑλληνικὸν ἐν Θράκῃ πρὸς Β. τῶν Δημοκρανείων. Τὸ ὄνομα ἔλαβε πιθανῶς ἀπὸ μεγιστᾶνας Βυζαντινούς, τὸν Ἰωάννην *Λαχανᾶν* (βλ. λ.) ἢ ἀπὸ τὸν *Μιχαὴλ Λαχανᾶν,* στρατηγὸν καὶ εὐνοούμενον τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου (760 μ. Χ.). Ε. Σ. Σ.

Λαχανᾶς *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, κατὰ τὸν 40ὸν χιλιόμετρον τῆς ἁμαξιτοῦ ἀπὸ Θεσσαλονίκης εἰς Σέρρας. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τηλεφωνεῖον. Κάτ. (1928) 608. Παράγει σιτηρὰ καὶ καπνόν. Ἡ κώμη ὠνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ Σαμίου ὁπλαρχηγοῦ Κωνστ. *Λαχανᾶ* (βλ. λ.), δράσαντος ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τῷ 1813. Κατὰ τὸν δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον (1913) διεξήχθη αὐτόθι σφοδρὰ μάχη μεταξὺ ἑλληνικοῦ καὶ βουλγαρικοῦ στρατοῦ (βλ. κατ.). Ἄγαλμα τῆς Ἐλευθερίας κοσμεῖ τὴν κώμην, εὑρίσκονται δὲ πλησίον αὐτῆς ἑλληνικὰ στρατιωτικὰ νεκροταφεῖα καὶ ἓν ἀγγλικόν. Ι. Σ. Σ.

—[Στρατ. Ἱστορ.] Ἡ κορυφογραμμὴ τοῦ *Λαχανᾶ* (605—Λιγκοβάνη—Λαχανᾶς) διήκει ἀπὸ ΝΔ. πρὸς ΒΑ., πρὸς Ν. δὲ καὶ πρὸς Δ. κατέρχονται κλιτύες εἰς βάθος 5 περίπου χιλιομέτρων, ἄδενδροι ἀλλὰ θαμνώδεις καὶ πλήρεις βαθειῶν χαραδρῶν, αἵτινες καθιστοῦν δυσκολωτάτην τὴν προσπέλασιν εἰς τὴν ἐν λόγῳ κορυφογραμμήν. Ἡ περιοχὴ τοῦ Λαχανᾶ διασχίζεται μόνον ὑπὸ μιᾶς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ (Θεσσαλονίκης—Σερρῶν) καί τινων ἡμιονικῶν. Οἱ Βούλγαροι εἶχον ὀχυρώσει ἰσχυρότατα, ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1912 μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 1913, τὴν περιοχὴν ταύτην, ἐγκαταστήσαντες τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀμύνης ἐπὶ τῆς κορυφογραμμῆς Λαχανᾶς—Λιγκοβάνη—605, ἐπικρατοῦσαν τῆς ὁδοῦ Θεσσαλονίκης—Σερρῶν, καὶ τάξαντες προκεχωρημένην γραμμὴν μέχρι τοῦ ἀντερείσματος Στεφάνια Σαντικλὶ—544—Βισόκα—Σωχός. Ἡ ὅλη περιοχὴ φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοποθεσία Λαχανᾶ. Ἀπὸ τῆς νυκτὸς τῆς 16—17 Ἰουνίου 1913, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς αἰφνιδιαστικῆς ἐπιθέσεως τῶν Βουλγάρων κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Σέρβων (βλ. λ. *Βαλκανικοὶ* πόλεμος, τόμ. ΣΤ', σελ. 565), τὰ περὶ τὸν Λαχανᾶν βουλγαρικὰ στρατεύματα (14 τάγματα μετὰ πυροβολικοῦ καὶ ἑνὸς συντάγματος ἱππικοῦ), ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων διατεθεῖσαν 2αν στρατιὰν τοῦ στρατηγοῦ Ἰβάνωφ, εὑρίσκοντο τεταγμένα ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ Λαχανᾶ, ἵνα δράσωσιν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν πρὸ τοῦ Κιλκὶς καὶ πρὸ τῆς Νιγρίτας στρατευμάτων.

Ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ἀρχιστρατήγου προωρίσθησαν ὅπως ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς τοποθεσίας Λαχανᾶ αἱ μεραρχίαι 1η καὶ 6η, καθ' ὃν χρόνον αἱ μὲν εἰς τὸν κέντρον τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως τέσσαρες μεραρχίαι καὶ ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ θὰ ἐπετίθεντο κατὰ τοῦ Κιλκίς, ἔνθα εὑρίσκετο ὁ κύριος ὄγκος τοῦ ἐχθροῦ, μία μεραρχία θὰ ἐπετίθετο κατὰ τοῦ ἄκρου δεξιοῦ τῶν Βουλγάρων εἰς Καρασούλι—Καλίνοβο, καὶ ἡ 7η, ἐν στενῇ ἐπαφῇ μετὰ τῶν δρώντων κατὰ τοῦ Λαχανᾶ, ἐναντίον τῆς τοποθεσίας τῆς Νιγρίτας. Τὴν ἑσπέραν τῆς 18ης Ἰουνίου τὸ ἑλληνικὸν στρατηγεῖον ἐξέδωκε διαταγήν, ὅπως ἀπὸ τῆς ἑπομένης ἄρξηται ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς τοποθεσίας τοῦ Λαχανᾶ πρὸς τὰς ἑξῆς κατευθύνσεις: ἡ μὲν 1η διὰ Καρὰ Ὀμερλῆ—Βισόκας καὶ Ζαρόβου πρὸς Λαχανᾶν, ἡ δὲ 6η διὰ Γκιουβέσνας καὶ ὑψώματος 605 πρὸς Λινκοβάνην. Ἡ διαταγὴ κατέληγεν ὁρίζουσα, ὅπως «ἑκάστη μεραρχία καὶ ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ, μετὰ τὴν ἀπώθησιν τοῦ ἐχθροῦ ἐκ τῶν θέσεών του, καταδιώξωσιν αὐτὸν συντόνως».

19 Ἰουνίου Ἡ 1η μεραρχία, μετὰ ἀγῶνα νοτίως τῆς Βισόκα, κατώρθωσε ν' ἀπωθήσῃ τοὺς Βουλγάρους καὶ νὰ φθάσῃ μέχρις αὐτῆς, κυριεύσασα καὶ 4 πυροβόλα. Ἡ 6η μεραρχία, διαρκῶς ἀγωνιζομένη, προὐχώρει ὁρμητικώτατα, καίτοι βαλλομένη συνεχῶς ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ πυροβολικοῦ, χωρὶς νὰ δύναται ν' ἀνταποδώσῃ τὰ ἴσα, διότι ἐστερεῖτο ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, τὸ δὲ πεδινὸν ἠδυνάτει νὰ κινηθῇ λόγῳ τοῦ ἀνωμάλου ἐδάφους, μέχρις οὗ κατέλαβε διὰ τῆς λόγχης τὸ ὕψωμα 544 καὶ τὰ νοτίως τοῦ 605, ὁπότε οἱ Βούλγαροι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸς Λιγκοβάνην. Τοιουτοτρόπως, τὴν ἑσπέραν τῆς 19ης Ἰουνίου οἱ μὲν Ἕλληνες εἶχον φθάσει εἰς τὸ ὕψος Βισόκα—Κλέπε, οἱ δὲ Βούλγαροι εἶχον ὑποχωρήσει ἐξ ὅλων τῶν προκεχωρημένων θέσεων πρὸς τὴν κυρίαν γραμμὴν ἀμύνης. Ταυτοχρόνως τὸ ἑλληνικὸν στρατηγεῖον διέταξεν ἐκ Μπάλτζας, ὅπως τὴν ἑπομένην ἐξακολουθήσῃ ἡ ἐπίθεσις πρὸς τοὺς ὁρισθέντας ἀντικειμενικοὺς σκοπούς.

20 Ἰουνίου. Ἡ 1η μεραρχία προὐχώρησε διὰ δύο φαλάγγων, πρὸς Ζάροβο καὶ Μπέροβα, ἔνθα ἔφθασαν ἀκωλύτως. Εὐθὺς ὅμως ὡς ἐπεχείρησαν αὗται νὰ προχωρήσωσι πρὸς Λαχανᾶν καὶ Λιγκοβάνην, ἐβλήθησαν ἐκ Λαχανᾶ δι' ἰσχυροῦ πυρὸς πυροβολικοῦ, ἐξαναγκάσαντος αὐτὰς ν' ἀνακόψωσι τὴν προχώρησιν. Ἡ 6η μεραρχία προὐχώρησεν ἀκωλύτως, καθ' ὅσον κατὰ τὴν νύκτα 19—20 Ἰουνίου οἱ Βούλγαροι εἶχον ἐγκαταλείψει ἁπάσας τὰς ἀπὸ 605 μέχρι Λιγκοβάνης θέσεις των καὶ ὑποχωρήσει πρὸς Λαχανᾶν, χωρὶς τὸ τοιοῦτον νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους ἡ Λιγκοβάνη κατελήφθη ἀμαχητὶ περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 20 Ἰουνίου, εἷς δὲ βουλγαρικὸς λόχος, μὴ κατορθώσας νὰ ὑποχωρήσῃ ἐγκαίρως, συνελήφθη αἰχμάλωτος. Ἅμα ὅμως ἡ μεραρχία αὕτη ἠθέλησε νὰ προχωρήσῃ πρὸς Λαχανᾶν, ἀνεκόπη εὐθὺς ὑπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ ἐν αὐτῷ βουλγαρικοῦ πυροβολικοῦ. Ἀμφότεραι τότε αἱ μεραρχίαι ἐξέδωσαν διαταγὰς πρὸς τὰς μονάδας των, ἵνα πάσῃ θυσίᾳ προχωρήσωσι πρὸς Λαχανᾶν· πράγματι δὲ ἀπὸ τῶν μεταμεσημβρινῶν ὡρῶν τῆς ἡμέρας ταύτης ἤρχισεν ἡ ὁρμητικὴ προχώρησις, λόγῳ ὅμως τῆς διαρκοῦς βολῆς τοῦ βουλγαρικοῦ πυροβολικοῦ (ἐπὶ τῶν θέσεων τοῦ Λαχανᾶ

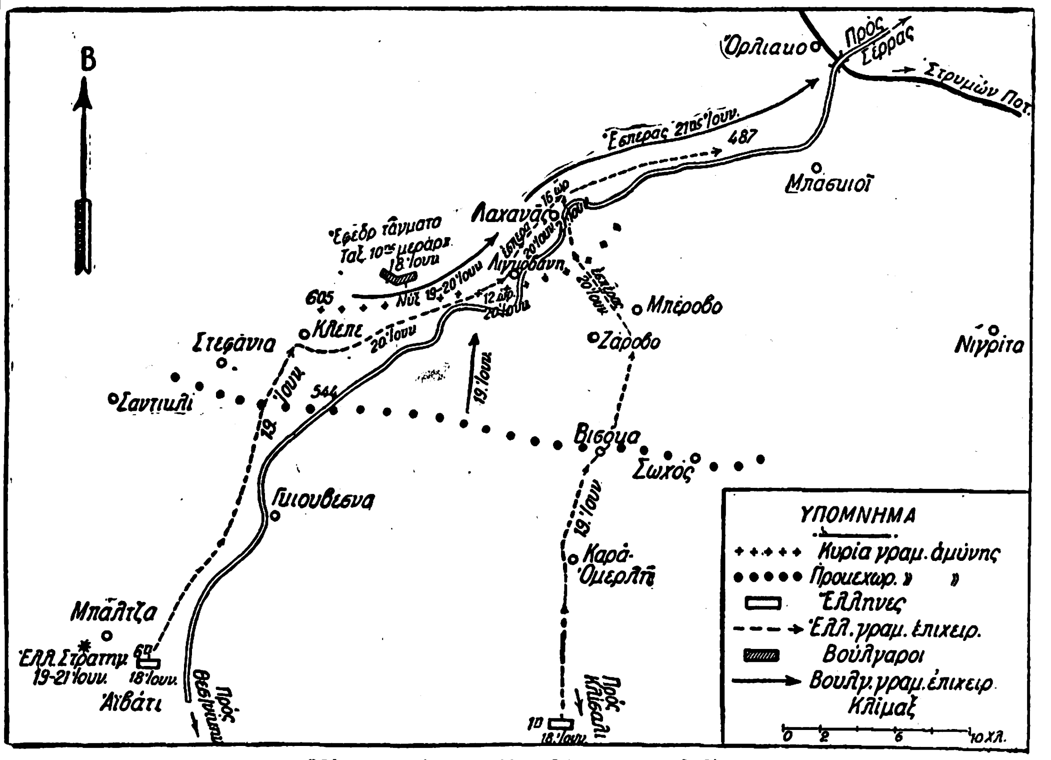

Μάχη τοῦ Λαχανᾶ (19—21 Ἰουνίου 1913).

Digitized by Google

ὑπῆρχον καὶ 4 βαρέα πυροβόλα), αἱ ἀπώλειαι ἦσαν μέγισται, ἡ δὲ προχώρησις ἐγίνετο βραδέως. Τοιουτοτρόπως, πρὸς τὴν ἑσπέραν τῆς 20 Ἰουνίου οἱ μὲν Βούλγαροι εὑρίσκοντο ἐν ὑποχωρήσει ἐξ ὅλων τῶν θέσεών των καὶ ἐν συγκεντρώσει περὶ τὸν Λαχανᾶν, οἱ δ' Ἕλληνες εἰς ἀπόστασιν χιλιομέτρου περίπου ἀπὸ τῶν βουλγαρικῶν θέσεων. Ἅμα τὸ ἑλληνικὸν στρατηγεῖον, ἐπειδὴ ἡ κατάληψις τοῦ Κιλκὶς δὲν συνετελέσθη ἐντὸς τῆς ἡμέρας ταύτης, διέταξεν ὅπως ἐντὸς τῆς νυκτὸς 20—21 Ἰουνίου συγκροτηθῇ ἀπόσπασμα ἐκ τμημάτων τῶν μεραρχιῶν 1ης καὶ 6ης, ὅπερ ἐκ Λυκοβάνης νὰ σπεύσῃ πρὸς τὸ Κιλκίς, ἵνα συνδράμῃ τὸν ἐκεῖ ἀγῶνα, διὰ δὲ τῶν ἐπιλοίπων μονάδων τῶν μεραρχιῶν τούτων ἐπισπευσθῇ ἡ κατάληψις τοῦ Λαχανᾶ.

21 Ἰουνίου. Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 20—21 Ἰουνίου ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς τοῦ Λαχανᾶ ἐνισχύθη σημαντικῶς διὰ στρατευμάτων τῆς παραπλεύρως (ἀνατολικῶς) τεταγμένης ταξιαρχίας Δράμας, εἰς τρόπον ὥστε ἡ δύναμίς του ἀνῆλθεν εἰς 20 τάγματα μετὰ 30 πυροβόλων. Κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς ἡμέρας ταύτης ἀντεπετέθησαν οἱ Βούλγαροι, διότι ἀντιληφθέντες τὴν ἐκκένωσιν πολλῶν τομέων, λόγῳ τῆς ἀναχωρήσεως τῶν μονάδων, αἵτινες συνεκρότησαν τὸ πρὸς Κιλκὶς ἀπόσπασμα, ἐξέλαβον ταύτην ὡς ὑποχώρησιν τῶν Ἑλλήνων· ἅπασαι ὅμως αἱ ἀντεπιθέσεις αὗται ἀπεκρούσθησαν σθεναρῶς ὑπὸ τῶν κατωτέρων ἀριθμητικῶς ἑλληνικῶν δυνάμεων. Τῇ διαταγῇ τοῦ στρατηγοῦ Μανουσογιαννάκη (διοικοῦντος ἀμφοτέρας τὰς μεραρχίας) ἐγένετο προπαρασκευή, ὅπως ἐκτελεσθῇ ἐντὸς τῆς ἡμέρας γενικὴ ἐπίθεσις συγχρονισμένη ἐφ' ὅλου τοῦ πρὸ τοῦ Λαχανᾶ μετώπου, ἀφοῦ προηγουμένως ἐξετελεῖτο βομβαρδισμὸς δι' ὁλοκλήρου τοῦ πυροβολικοῦ ἀμφοτέρων τῶν μεραρχιῶν· ἡ προπαρασκευὴ αὕτη ἐξετελέσθη ἀκόμη καλύτερον ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ τῶν μονάδων τοῦ διατεθέντος εἰς Κιλκὶς ἀποσπάσματος. Πράγματι τὴν 15ην ὥραν τῆς 21ης Ἰουνίου τὸ ἑλληνικὸν πυροβολικὸν ἐβομβάρδισε τὰς βουλγαρικὰς θέσεις, ὁπότε τὸ ἑλληνικὸν πεζικὸν ἐξετέλεσεν ὁρμητικὴν ἔφοδον καί, ὑπερπηδῶν τὰς ἀλλεπαλλήλους σειρὰς τῶν χαρακωμάτων, κατώρθωσε μέχρι τῆς 16ης ὥρας τῆς ἡμέρας ταύτης νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Βουλγάρους ἐξ ὅλης τῆς τοποθεσίας τοῦ Λαχανᾶ, ἐνῷ συγχρόνως τὸ εὐζωνικὸν τάγμα τοῦ Βελισσαρίου κατελάμβανε τὸ χωρίον Λαχανᾶ. «Αἱ δύο κατὰ Λαχανᾶ ἐπιχειρήσασαι μεραρχίαι ἔσχον κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην βαρυτάτην ἀποστολὴν καὶ σκληρότατον ἀγῶνα, μετὰ μεγίστας προσπαθείας κατορθώσασαι νὰ τάξωσι τὸ πυροβολικὸν αὐτῶν καὶ μετ' ἀλλεπαλλήλους ἐφόδους νὰ κυριεύσωσι διὰ τῆς λόγχης τὰ ὑψώματα τοῦ Λαχανᾶ, ἅτινα ὁ ἐχθρὸς ὑπερήσπιζε μετὰ λύσσης», γράφει ἡ ἐπίσημος ἔκθεσις τοῦ ἑλληνικοῦ γενικοῦ στρατηγείου (*Β. Δούσμανη*, Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος κατὰ τῶν Βουλγάρων, σελ. 67). Ἡ τακτικὴ καταδίωξις ἐπεξετάθη μέχρι τοῦ ὕψους τῆς γραμμῆς 487—Μπάσκιοϊ. ν. θ. κλαδας

Λαχανᾶς ὁ *Ζαβαρειώτης, Ἰωάννης*. Βυζαντινὸς γραμματικός, σύγχρονος τοῦ Τζέτζου, πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ τελευταῖος ἀπευθύνει διδακτικὸν ποίημα, σχετικὸν μὲ τὴν ἐπιτομὴν τοῦ Ἑρμογένους, περιλαμβανόμενον ἐν κώδικι τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ἀποκειμένῳ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀϊδελβέργης. —π.

— **Λαχανᾶς, *Κωνσταντῖνος*.** Ἀγωνιστὴς γεννηθεὶς εἰς τὸ Βαθὺ τῆς Σάμου τῷ 1769 καὶ ἀποθανὼν ἐν Χαλκίδι τῷ 1842. Ἐκ μικρᾶς ἡλικίας

Κωνσταντῖνος Λαχανᾶς

ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν ναυτιλίαν, κατώρθωσε νὰ γίνῃ πλοίαρχος, ὡς τοιοῦτος δὲ περιῆλθε πολλὰ μέρη. Μαθὼν δὲ (1798) ὅτι συνέστη ἑλληνικὴ λεγεὼν ὑπὲρ τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ τότε εὑρισκομένου Ναπολέοντος, κατετάχθη εἰς αὐτὴν καὶ ἐπολέμησε γενναίως. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν ἐξ Αἰγύπτου τοῦ Ναπολέοντος ἐπέστρεψεν εἰς Σάμον, ὁπόθεν ἐξορισθεὶς ὑπὸ τῶν κομματικῶν του ἀντιπάλων μετέβη εἰς Θεσσαλονίκην, ἔνθα ἐγνώρισε τὸν ἁρματολὸν Νικοτσάραν. Τοῦτον ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἐκστρατείαν του, καθ' ἣν ἐδοξάσθη μαχόμενος εἰς Ζίχνην καὶ Πράβι. Φονευθέντος τοῦ Νικοτσάρα προσελήφθη ὁ Λαχανᾶς ὡς πλοίαρχος ἑνὸς τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ σταθμευόντων πλοίων. Κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Ἀγῶνος ἐπέστρεψεν εἰς Σάμον καὶ ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως (18 Ἀπριλίου 1821). Μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν δυνάμεων, ὅπως ἡ Σάμος (1832) μείνῃ αὐτόνομος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Τουρκίας, ὁ Λαχανᾶς μετ' ἄλλων ἀρχηγῶν προσεπάθησε νὰ ματαιώσῃ τὴν ἀπόφασιν ταύτην. Ἀποτυχὼν ἦλθεν εἰς Ναύπλιον, ὅπου διωρίσθη ταγματάρχης τῆς ἐθνοφυλακῆς. ν. ι. ζ.

Λαχάνια *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος τῆς ΝΑ. τῆς Ῥόδου πλευρᾶς, κατὰ τὸ πρὸς Ν. τῆς Λίνδου ἥμισύ της (πλάτ. 35°52' 1/2 Β., μῆκ. 27°55' 1/4 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1667: Rhodes island), εἰς 8 μίλλ. εὐθέος παράπλου ΒΑ. ἀπὸ τοῦ φάρου Πρασονήσι, νοτίας τῆς μεγαλονήσου ἐσχατιᾶς. σ. ε. λ.

λαχανιάζω, *ἀόρ. ἐλαχάνιασα, παθ. μετχ. λαχανιασμένος·* δημοτ., πνευστιῶ, ἀσθμαίνω κατόπιν κόπου πολλοῦ ἢ δρόμου: «ὅσο νὰ ἀνεβῶ τὴ σκάλα λαχανιάζω», «ἦρθε τρεχᾶτος καὶ λαχανιασμένος».

λαχάνιασμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λαχανιάζω, ταχεῖα καὶ βαθεῖα ἀναπνοή, πνευστίασις.

λαχανικὸν (τό)· οἱονδήποτε εἶδος λαχάνου, ἰδίᾳ ἐκ τῶν κηπευτῶν, κοιν. *ζαρζαβάτι*.

— *[Βρωματ.]* Ὡς *λαχανικὰ* νοοῦνται γενικῶς πλεῖστα φυτικὰ τρόφιμα, ὧν τὸ χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ μεγάλη περιεκτικότης εἰς ὕδωρ, ἡ μικρὰ ποσότης λίπους ἢ ἐλαίου καὶ ἡ σχετικῶς αἰσθητὴ πως ποσότης πρωτεϊνικῶν ὑλῶν (λευκώματος). Ἀναλόγως διακρίνονται εἰς ῥίζας, ῥιζώματα, βλαστούς, φύλλα, ἄνθη, καρποὺς ἢ σπέρματα. Θρεπτικὴν ἀξίαν τὰ λαχανικὰ κέκτηνται μικράν, ἐνδιαφέρουσα ὅμως εἶναι ἡ εἰς βιταμίνας πλουσία περιεκτικότης τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν. Τὰ λαχανικὰ τρώγονται ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ἢ ὠμὰ ἢ ποικιλοτρόπως παρεσκευασμένα διὰ βρασμοῦ καὶ διαφόρων προσθηκῶν, ἀποτελοῦσι δὲ ὁπωσδήποτε πολύτιμον συμπλήρωμα τῆς τροφῆς. Τὰ σπουδαιότερα τῶν πρὸς θρέψιν τοῦ ἀνθρώπου χρησιμευόντων λαχανικῶν εἶναι: τὰ γεώμηλα, τὰ κρόμμυα, τὰ τεῦτλα, αἱ ῥαφανίδες, οἱ ἀσπάραγοι, αἱ κράμβαι, αἱ ἀνθοκράμβαι, αἱ θρίδακες, τὸ σπανάκιον, τὰ λάχανα, τὸ σέλινον, τὰ δαυκία, τὰ ἀντίδια, οἱ σικυοί, τὸ κιχώριον, αἱ τομάται, αἱ μελιτζάναι, αἱ κολοκύνθαι, αἱ μπάμιαι κλπ. σ. γ.

— *[Ἐμπορευμ.]* Τὰ λαχανικὰ διακρίνονται εἰς *βλαστούς, βολβούς, κονδυλώδη, ῥίζας, χορταρικά, λαχανοπώρας* καὶ *μύκητας* (μανιτάρια).

Βλαστοί. Συνηθέστεροι βλαστοὶ εἶναι κατὰ κύριον λόγον τὰ *λάχανα*, ἅτινα ἔδωσαν τὸ ὄνομα αὐτῶν εἰς ὁλόκληρον τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν φυτικῶν τροφῶν, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον τὰ *σπαράγγια*, ἅτινα ἀποτελοῦσιν ἔδεσμα πολυτελείας, καὶ αἱ *ἀγκινάραι*. Τὸ λάχανον χρησιμοποιεῖται καὶ εἶναι γνωστὸν ἀπὸ 4.000 ἐτῶν, διὰ τοῦτο δὲ εἶναι δύσκολον καὶ ἀναγνωρισθῇ ὁ πραγματικὸς ἄγριος πρόγονος τοῦ σημερινοῦ τοιούτου, καθ' ὅσον τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων φυτῶν, τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν συνεχῆ καλλιέργειαν, πειράματα καὶ ἐπιλογὴν κατὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν αὐτῶν. Ἔτι δὲ μεγαλυτέρας καλλιεργείας καὶ καταναλώσεως ἔτυχον αἱ δημιουργηθεῖσαι ὑπὸ τῶν καλλιεργητῶν διάφοροι τερατώδεις ποικιλίαι τοῦ λαχάνου, αἵτινες σήμερον ἀποτελοῦσι μᾶλλον ἰδιαίτερα εἴδη λαχανικῶν, ὡς λ. χ. τὰ κουνουπίδια, τὸ καρπολάχανον (chou pommé), τὸ λάχανον τῶν Βρυξελλῶν (chou de Bruxelles), τὰ μπρόκολα, τὰ ῥαφανιδολάχανα, τὰ γογγυλολάχανα καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἄγνωστοι ἐν Ἑλλάδι ποικιλίαι. Τὰ λάχανα γενικῶς δύνανται νὰ καταταγῶσιν εἰς τρεῖς ὁμάδας: 1) εἰς ἐκείνην τῆς ὁποίας τρώγονται τὰ φύλλα (π. χ. τὸ σύνηθες λάχανον ἢ καρπολάχανον), 2) εἰς ἐκείνην τῆς ὁποίας τρώγονται τὰ στελέχη (π. χ. τὰ ῥαφανιδολάχανα καὶ τὰ γογγυλολάχανα) καὶ 3) εἰς ἐκείνην τῆς ὁποίας τρώγονται τὰ ἄνθη (π.χ. τὰ κουνουπίδια).

Βολβοί. Εἰς τὴν κλάσιν ταύτην τῶν λαχανικῶν ὑπάγονται τὰ *κρόμμυα*, τὰ *σκόροδα*, τὰ *πράσα* καὶ τὰ ἐκ τῆς Ἰουδαίας καταγόμενα *σκορδόπρασα*.

Κονδυλώδη. Τὸ σπουδαιότερον κονδυλῶδες εἶναι τὸ *γεώμηλον* (βλ. λ.), αἱ *γλυκοπατάται*, τὸ *ἴγναμον* καὶ ἡ *μανιόκα*.

Ῥίζαι. Αἱ σπουδαιότεραι ῥίζαι εἶναι τὰ *γογγύλια*, αἱ *ῥαφανίδες*, τὰ *καρόττα*, τὰ *ῥεπανάκια* καὶ τὰ *τεῦτλα*. Πάντα τὰ προϊόντα ταῦτα περιέχουσι 80—87% ὕδατος, 7—9% ἀμυλωδῶν καὶ σακχαρούχων οὐσιῶν καὶ 1, 2—2, 8% ἀζωτούχων οὐσιῶν.

Χορταρικά. Μεταξὺ τούτων διακρίνονται αἱ σαλάται (ὡς τὰ *μαρούλια*, τὰ *ῥαδίκια*, τὸ *κάρδαμον* κλπ.), αἱ *ὀξαλίδες*, τὸ *σπανάκιον* κ. ἄ. Τὰ τρόφιμα ταῦτα εἶναι πλούσια εἰς ὕδωρ καὶ περιέχουσιν ἀναλόγως τοῦ εἴδους 1, 4—3, 5% ἀζωτούχων οὐσιῶν, 0, 2—0, 6% λιπαρῶν οὐσιῶν καὶ 2, 2—4, 4% ἀμύλου.

Λαχανοπῶραι. Σπουδαιότεραι εἶναι αἱ τομάται, αἱ *μελιτζάναι*, τὰ *ἀγγούρια*, αἱ *κολοκύνθαι*, οἱ πίπονες κττ.

Μύκητες. Εἶναι τροφὴ πλουσία εἰς ἀζωτοῦχα συστατικά, περιέχουσα 4—5% τοιούτων καὶ 90—92% ὕδατος.

Μεταφορὰ καὶ συσκευασία. Τὰ μέσα, ἡ ταχύτης καὶ ἡ τιμὴ τῶν μεταφορῶν παίζουν εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν λαχανικῶν σπουδαῖον ῥόλον, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ συσκευασία αὐτῶν, ἥτις γίνεται ἀναλόγως τοῦ εἴδους εἰς σάκκους, κοφίνους, κάνιστρα ἢ καὶ ῥαβδωτὰ κιβώτια.

Συντήρησις. Τὰ λαχανικὰ συντηροῦνται δι' ἀποξηράνσεως, διὰ κονσερβοποιήσεως (μέθοδος Appert), δι' ἅλατος ἢ δι' ὄξους.

Νοθεῖαι. Ἐκ τῶν λαχανικῶν μόνον αἱ κονσέρβαι τούτων νοθεύονται διὰ προσθήκης διαφόρων χημικῶν οὐσιῶν καὶ συνθετικῶν χρωμάτων πρὸς συντήρησιν καὶ χρωματισμόν.

Καλλιέργεια. Ἡ ἐν Ἑλλάδι καλλιέργεια τῶν λαχανικῶν εἶναι σχετικῶς προηγμένη, παρὰ τὰ μεγάλα κέντρα ἰδίως, ὑστερεῖ ὅμως αὕτη ἀπὸ ἀπόψεως παραγωγῆς πρωΐμων τοιούτων. Σοβαρὰ καλλιέργεια γίνεται ἐν Ἀττικοβοιωτίᾳ, Φθιωτιδοφωκίδι, Ἀργολίδι, ὀροπεδίῳ τῆς Τριπόλεως, Μυτιλήνῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Πρώϊμα λαχανικὰ εἰσάγονται ἐν Ἑλλάδι ἐξ Αἰγύπτου.

Ἐν Εὐρώπῃ αἱ μεγαλύτεραι παραγωγικαὶ καὶ ἐξαγωγικαὶ χῶραι λαχανικῶν εἶναι ἡ Ἱσπανία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Γαλλία. Ἐξάγονται δὲ ταῦτα ὡς νωπὰ (λ. χ. τὰ γεώμηλα), ὡς πρώϊμα, ὡς ὄψιμα ἢ καὶ συντετηρημένα. λ. μ. σγρ.

λαχανόβλαστοι (οἱ) *[Βοτ.]*. Ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Κοραῆ ὡς παραλλαγή τις τοῦ φυτοῦ *κράμβη ἡ λαχανώδης ἡ ἀνθοκράμβη* (Brassica oleracea botrytis), τὰ κοινῶς γνωστὰ ὡς *παραπούλια* (βλ. λ.). λ. ι. ζ.

λαχανόγουλο (τὸ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κράμβη ἡ λαχανώδης ἡ γογγυλοκράμβη* (Brassica oleracea gongyloides). λ. ι. ζ.

Λαχανοδράκων, *Μιχαήλ*. Βυζαντινὸς στρατηγός. Τῷ 778 προχειρισθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Δ' ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ στρατευμάτων, ἀπεστάλη μετὰ 100 χιλ. ἀνδρῶν κατὰ τῶν Ἀράβων. Εἰσβαλὼν εἰς τὴν Κομμαγηνὴν ἐπολιόρκησε τὴν ὀχυρὰν Γερμανίκειαν ὑπερασπιζομένην ὑπὸ τοῦ Ἰσβᾶ-Ἀλῆ, θείου τοῦ καλίφη Μαχαδῆ· καὶ δὲν κατώρθωσε μὲν νὰ ἐκπορθήσῃ αὐτήν, ἀλλ' ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς ἐπελθόντας ἐναντίον του Ἄραβας, φονεύσας δισχιλίους ἐξ αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ 5 ἀμιράδες, μεθ' ὃ ἐλεηλάτησε τὴν Συρίαν καὶ ἀπαγαγὼν πλῆθος αἰχμαλώτων καὶ ἄπειρα λάφυρα ἐπανῆλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὸ ἐπιὸν ἔτος ὁ καλίφης Μαχαδῆς ἐξέπεμψεν φοβερὰν κατὰ τῶν βυζαντινῶν χωρῶν στρατειὰν ὑπὸ τὸν Ἀσάμ, ὅστις προελάσας μέχρι τοῦ θέματος Ὀψικίου ἐπολιόρκησε τὸ Δορύλαιον. Ὁ Λαχανοδράκων, μὴ διαθέτων ἱκανὰς δυνάμεις, ἀπέφυγε νὰ συνάψῃ ἐκ τοῦ συστάδην πρὸς τοὺς πολεμίους μάχην, ἐξασφαλίσας δὲ τὰ διάφορα κάστρα δι' ἐπαρκῶν φρουρῶν, κατένειμε τὸ ὑπόλοιπον τῶν δυνάμεών του εἰς ἀποσπάσματα τῶν δισχιλίων ἀνδρῶν, διὰ τῶν ἀποσπασμάτων περιέστελλε τὰς πρὸς συλλογὴν τροφῶν καὶ νομῆς ἀραβικὰς ἐπιδρομάς, συγχρόνως δὲ καταστρέψας τοὺς ἐν τῇ ὑπαίθρῳ ἀγροὺς καὶ ἀποθήκας κατέστησεν ἀδύνατον τὸν ἐπισιτισμὸν τῶν πολεμίων καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς νὰ λύσωσι μετὰ 17 ἡμέρας τὴν πολιορκίαν τοῦ Δορυλαίου, ἀφ' οὗ ὑπέστησαν πλείστας ἀπωλείας ἀνδρῶν καὶ ἵππων καὶ ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς Ἀμόριον· ἀλλὰ μὴ δυνηθέντες νὰ ἐκπορθήσωσι καὶ αὐτό, ἀπῆλθον συντετριμμένοι εἰς τὰ ἴδια. Τὸ ἔαρ τοῦ 780 ὁ καλίφης Μαχαδῆς ἐξέπεμψε νέας κατὰ τῶν βυζαντινῶν χωρῶν στρατιὰς ὑπὸ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ Ἀαροὺν καὶ Ὀσμάν. Ὁ Λαχανοδράκων διαθέσας μικρὰς τινὰς δυνάμεις κατὰ τοῦ Ἀαροὺν πρὸς περιστολὴν τῶν κινήσεών του, ἐστράφη μετὰ τῶν λοιπῶν στρατευμάτων του κατὰ τοῦ Ὀσμὰν ἄγοντος 30 χιλιάδας ἀνδρῶν καὶ ἐν αἱματηρᾷ μάχῃ κατετρόπωσεν αὐτὸν φονευθέντα. Βραδύτερον ἐπὶ Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας ὁ καλίφης τῆς Ἀράβων συγκεντρώσας μεγάλας δυνάμεις ἐκ Συρίας, Μεσοποταμίας, Περσίας κλπ. ἀπέστειλεν αὐτὰς τῷ 782 κατὰ τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τὸν υἱόν του Ἀαρούν, ὅστις προήλασεν ἀκωλύτως μέχρι τῆς ἔναντι τοῦ Βυζαντίου Χρυσοπόλεως, ἐνῷ ἕτεραι ἰσχυραὶ φάλαγγες ἐπολιόρκουν τὸ φρούριον τῆς Νακωλείας. Μόνος ὁ Λαχανοδράκων, ἂν καὶ ὑπὸ δυσμενείας διατελῶν, κατώρθωσεν ἐπὶ κεφαλῆς εὐαρίθμων δυνάμεων ν' ἀντιμετωπίσῃ τοὺς ἐπιδρομεῖς, τέλει δὲ καταλαβὼν τὰς ἐπικαίρους διαβάσεις ἀπέκοψε τὰς συγκοινωνίας αὐτῶν καὶ τοὺς

Digitized by Google

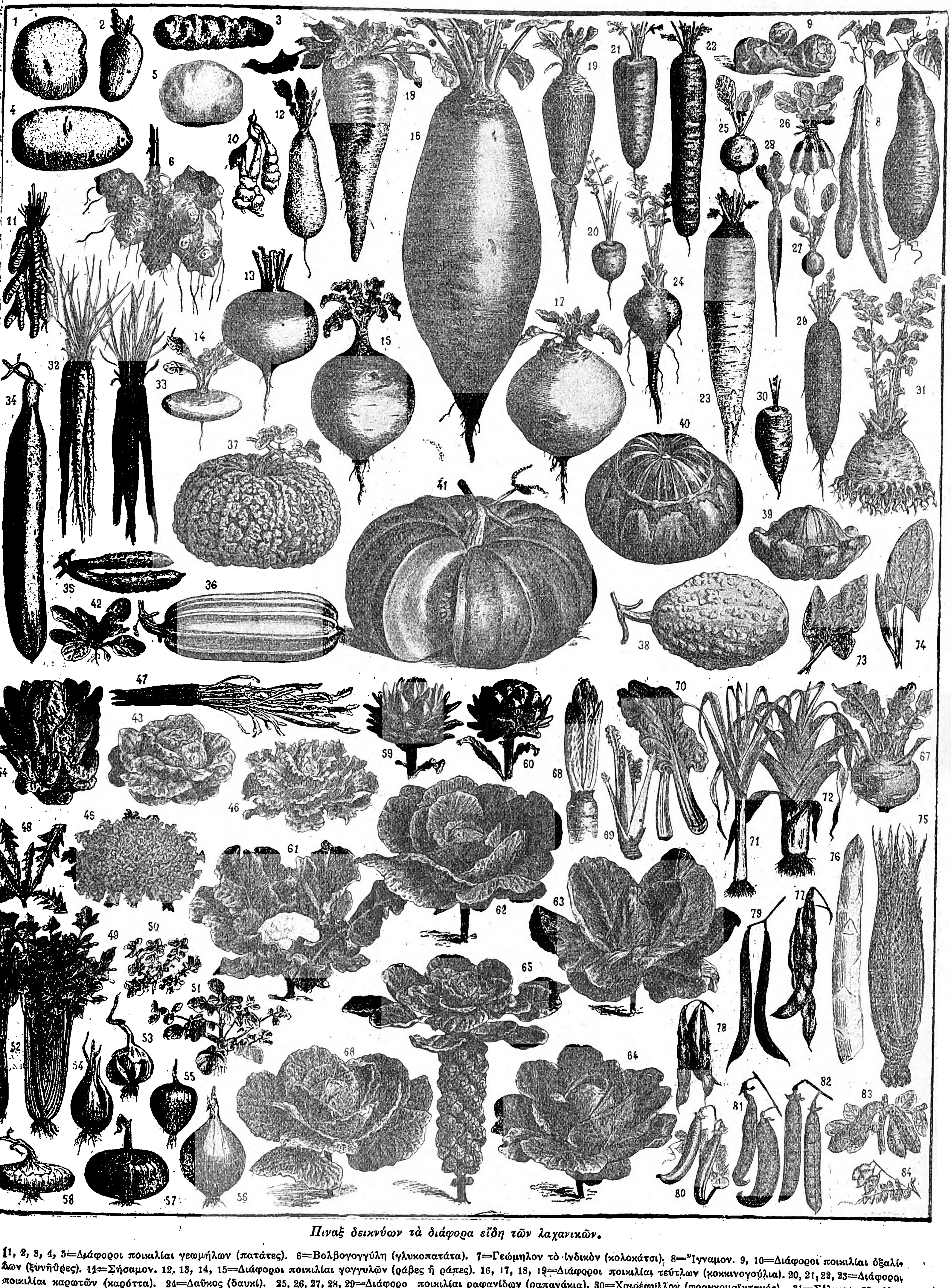

Πιναξ δεικνύων τὰ διάφορα εἴδη τῶν λαχανικῶν.

[1, 2, 3, 4, 5=Διάφοροι ποικιλίαι γεωμήλων (πατάτες). 6=Βολβογογγύλη (γλυκοπατάτα). 7=Γεώμηλον τὸ ἰνδικὸν (κολοκάτσι). 8=Ἴγναμον. 9, 10=Διάφοροι ποικιλίαι ὀξαλίδων (ξυνήθρες). 11=Σήσαμον. 12, 13, 14, 15=Διάφοροι ποικιλίαι γογγυλῶν (ράβες ἢ ράπες). 16, 17, 18, 19=Διάφοροι ποικιλίαι τεύτλων (κοκκινογούλια). 20, 21, 22, 23=Διάφοροι ποικιλίαι καρωτῶν (καρότα). 24=Δαῦκος (δαυκί). 25, 26, 27, 28, 29=Διάφορο ποικιλίαι ραφανίδων (ραπανάκια). 30=Χαιρέφυλλον (φραγκομαϊντανός). 31=Σέλινον. 32, 33=Διάφοροι ποικιλίαι τραγοπώγωνες (σκουλιά). 34=Σικυὸς (ἀγκουράκι). 35=Σικύδιον (ἀγκουράκι). 36, 37, 38=Διάφοροι ποικιλίαι κολοκυνθῶν (κολοκύθες). 39=Pâtisson. 40=Κολοκύνθη ἡ γλυκεῖα (γλυκοκολοκύθα). 41=Κολοκύνθη ἡ ὑδρόβιος (νεροκολοκύθα). 42=Σμύρνιον. 43, 44=Διάφοροι ποικιλίαι θριδάκων (μαρούλι). 45, 46, 47=Διάφοροι ποικιλίαι κιχωρίων (πικραλίδες). 48=Ἀφάκα. 49=Σέλινον τὸ ἄγριον (ἀγριοσέλινο). 50=Ἀνδράχνη (ἀντράκλα). 51=Κάρδαμον. 52=Γύθειον (σκορδόπρασο). 53, 54=Διάφοροι ποικιλίαι σκορόδων (σκόρδα). 55, 56, 57, 58=Διάφοροι ποικιλίαι κρομμύων (κρεμμύδια). 59, 60=Διάφοροι ποικιλίαι κιναρῶν (ἀγκιναρῶν). 61, 62, 63. 64, 65, 66, 67=Διάφοροι ποικιλίαι κραμβῶν (λαχάνων). 68, 69=Διάφοροι ποικιλίαι πικρίδων (ἀντίδια). 70=Σεῦτλον (σέσκουλον). 71, 72=Διάφοροι ποικιλίαι πράσων. 73=Σπάναξ (σπανάκι). 74=Ὀξυλάπαθον (ξινολάπαθο). 75=Σκόλυμος (ἀγριαγκινάρα). 76=Ἀσπάραγος (σπαράγγι). 77, 78, 79=Διάφοροι ποικιλίαι φασιόλων (φασολιῶν). 80, 81, 82=Διάφοροι ποικιλίαι πίσων (μπιζέλια). 83=Κύαμος (κουκί). 84=Φακῆ.]

Digitized by Google

κασε νὰ δεχθῶσι τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις τῆς Εἰρήνης καὶ νὰ ἀπέλθωσιν. Τῷ 792 ὁ Λαχανοδράκων ἐκστρατεύσας ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον ΣΤ´ κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βουλγάρων Καρδάμου, ἔπεσε γενναίως μαχόμενος εἰς τὴν παρὰ τὰ Μάρκελλα τῆς Θράκης μάχην (20 Ἰουλίου). Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

λαχανοειδής (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς λάχανον.

λαχανόζουμο (τό)· ὁ ζωμός, τὸ ἀφέψημα τοῦ λαχάνου, ἰδίᾳ τῶν κηπευτῶν: «τὸ λαχανόζουμο βρομᾷ».

Λαχανόκαστρον /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης, ὅπου καὶ σήμερον σῴζονται ἐρείπια, ὑπῆρχε, κατὰ τὸν Ἀραβαντινόν, ἀρχαία πόλις, τὰ *Στύμβαρα*. Καταστραφείσης δὲ ταύτης, ἴσως ὑπὸ τοῦ πρώτου Ἠπειρώτου ἀρνησιθρήσκου Ἰσαήμ, κατὰ τὸν ΙΕ´ αἰῶνα συνῳκίσθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τὸ σημερινὸν Λαχανόκαστρον. Κάτ. (1928) 317. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τηλεφωνεῖον. Χ. Ι. Σ.

Λαχανόκηποι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Λακκωμάτων (Σταρίτσανης) τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 196. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Γκόσινον*. Χ. Δ.

λαχανόκηπος (ὁ) /*Ἐγκυκλ.*/. Καλεῖται οὕτω μικρὰ ἢ μεγάλη ἔκτασις γῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ καλλιεργοῦνται τὰ *λαχανικά*. Ὁ λαχανόκηπος, ἀναλόγως τῆς χρήσεως δι᾽ ἣν προορίζεται, διακρίνεται εἰς δύο κατηγορίας· *λαχανόκηπον οἰκιακὸν* καὶ *λαχανόκηπον παραγωγικόν*. Ὁ πρῶτος προορίζεται διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν οἰκογενειῶν, ὁ δὲ δεύτερος ἀποσκοπεῖ τὴν συστηματικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν λαχανικῶν πρὸς ἐμπορίαν. Διὰ τὸν οἰκιακὸν λαχανόκηπον ἐπαρκεῖ ἔκτασις 300 περίπου τετραγωνικῶν μέτρων, προκειμένου περὶ ἐτησίας διατροφῆς οἰκογενείας ἀποτελουμένης ἐκ 4—5 ἀτόμων. Πλὴν τῆς συστηματικῆς καλλιεργείας, διὰ τὴν πρόοδον τοῦ λαχανοκήπου ἀπαιτεῖται προσέτι ἔδαφος ἀργιλλοαμμῶδες, ἐκτεθειμένον εἰς τὸ φῶς καὶ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, ἄφθονος ἄρδευσις καὶ ἐπιμελὴς λίπανσις. Διὰ τὸν παραγωγικὸν καὶ πρὸς ἐκμετάλλευσιν προοριζόμενον λαχανόκηπον, ἀπαιτεῖται ἔδαφος γόνιμον, πλούσιον εἰς θρεπτικὰς οὐσίας, προφυλαττόμενον ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ἀνέμων, ἀφθόνως ἀρδευόμενον καὶ ἐγγὺς τοῦ τόπου τῆς καταναλώσεως εὑρισκόμενον ἢ πλησίον κέντρων συγκοινωνιῶν. Τὸ ἔδαφος δέον νὰ εἶναι μᾶλλον ὑγρὸν καὶ νὰ λιπαίνηται ἀφθόνως καὶ συστηματικῶς. Πρὸς τούτοις καὶ οἱ διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν λαχανικῶν προοριζόμενοι κηπουροὶ δέον νὰ κέκτηνται τὰς ἀπαραιτήτους γεωπονικὰς γνώσεις καὶ τὴν σχετικὴν πεῖραν τῆς καλλιεργείας. Πολλάκις ἐντὸς μεγάλης ἐκτάσεως λαχανοκήπων καλλιεργοῦνται καὶ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ ἑσπεριδοειδῆ. Ἐκτὸς τῶν κατηγοριῶν τούτων, τελευταίως ἐδημιουργήθησαν δημοτικοὶ λαχανόκηποι εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται πλησίον πόλεων, ἀγροτικῶν ἢ ἐργατικῶν συνοικισμῶν καί, πλὴν τῆς ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως χρησιμοποιήσεώς των, ἀποδίδουσιν ἀρκετὰ εἰς τὰ δημοτικὰ ταμεῖα καὶ προσφέρουσιν εἰς εὐθηνὴν τιμὴν τὰ προϊόντα των εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις (βλ. καὶ λ. *κῆπος* καὶ *λαχανικά*). Δ. Ν. Π.

λαχανοκομία (ἡ)· τὸ ἔργον τοῦ λαχανοκόμου, ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἐπικερδὴς καλλιέργεια τῶν κηπευτικῶν λαχάνων· || κλάδος τῆς βοτανικῆς.

λαχανοκόμος (ὁ, ἡ)· ὁ καλλιεργῶν τὰ λάχανα μὲ ἐπιστημονικὴν μέθοδον.

λάχανον (τό). Δημώδης ὀνομασία τῶν φυτῶν: *κράμβη ἡ λαχανώδης* καὶ *κράμβη ἡ λαχανώδης κεφαλωτή* || γενικῶς, πόα, χορταρικὸν ἐδώδιμον ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, κατ᾽ ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ *χόρτον* ἢ *χορτάρι* χρησιμεῦον ὡς τροφὴν τῶν βοσκημάτων: «ἡ βρούβα εἶναι λάχανο, δὲν εἶναι χορτάρι»· || «λάχανα ἄγρια» τὰ τοῦ ἀγροῦ, τὰ αὐτοφυῆ· || «λάχανα ἥμερα» ἢ «— κηπευτὰ» ἢ «— κηπευόμενα» τὰ εἰς τοὺς κήπους ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καλλιεργούμενα· «λάχανα πιττερὰ» κατάλληλα πρὸς κατασκευὴν πίττας· || παροιμ. «κάλλιο λάχανα μὲ γέλια παρὰ ζάχαρη μὲ γρίνια», ὅτι ἡ εὐτυχία ἔγκειται οὐχὶ εἰς τὴν πολυτέλειαν τῶν φαγητῶν, ἀλλ᾽ εἰς τὴν εἰρηνικὴν καὶ εὔθυμον ζωήν.

— **λάχανο ντολμάδες** /*Μαγειρ.*/. Ἐκλέγομεν ἕνα λάχανο μέτριο (κράμβην) καὶ τρυφερό, κόπτομεν τὰ φύλλα εἰς δύο ἢ τρία τεμάχια ἀναλόγως καὶ τὰ ζεματίζομεν διὰ νὰ τυλίγωνται εὐκόλως. Θέτομεν ἐντὸς λεκάνης περὶ τὰ 300 δράμια κιμᾶ, κατὰ προτίμησιν χοιρείου κρέατος, μὲ ἀρκετὸν πάχος, 30 δράμια ρύζι (ἀφοῦ προηγουμένως τὸ ζεματίσωμεν καὶ τὸ στραγγίσωμεν), 1—2 κρεμμυδάκια καὶ μαϊντανὸ ψιλοκομμένα, ἁλάτι, πιπέρι, δύο κουταλιὲς βούτυρο ἢ μιὰ φλυτζάνα λάδι καὶ τὰ ζυμώνομεν καλῶς. Ἐκ τοῦ πολτώδους αὐτοῦ μίγματος θέτομεν ἀπὸ μία κουταλιὰ εἰς ἕκαστον φύλλον λαχάνου, τὸ ὁποῖον τυλίγομεν εἰς σχῆμα κυλίνδρου ἢ βώλου· τοποθετοῦμεν τούτους κατὰ σειρὰν καὶ εἰς στρώσεις ἐντὸς κατσαρόλας, ρίπτομεν δὲ τὸν χυμὸν ἑνὸς λεμονίου, ἕνα καρόττο καὶ μιὰ ρίζα σέλινο, δυὸ κουταλιὲς βούτυρο καὶ ἕνα ποτῆρι νερό. Τοποθετοῦμεν ἐπ᾽ αὐτῶν ἕνα πιάτο διὰ νὰ τοὺς συγκρατῇ κατὰ τὸ βράσιμο, σκεπάζομεν τὴν κατσαρόλαν καὶ θέτομεν εἰς τὴν φωτιάν. Ἀφοῦ βράσουν καὶ ἀπορροφήσουν σχεδὸν τὸ νερό, τοὺς προσθέτομεν ἀκόμη τόσο, ὅσο χρειάζεται διὰ νὰ καλυφθοῦν, καὶ τοὺς ἀφίνομεν νὰ σιγοβράζουν ἐπὶ μίαν ὥραν. Ἀφοῦ κρυώσουν ὀλίγον, τοὺς σερβίρομεν καὶ μὲ τὸν ζωμόν τους παρασκευάζομεν τὴν σάλτσαν ὡς ἑξῆς: Εἰς δοχεῖον μικρὸν θέτομεν δύο κουταλιὲς βούτυρο καὶ τρεῖς κουταλιὲς ἀλεύρι, τὸ τοποθετοῦμεν εἰς τὴν φωτιὰν καὶ δουλεύοντες συνεχῶς τὸ μῖγμα προσθέτομεν τὸν ζωμὸν καὶ ἕνα ποτῆρι γάλα θερμόν. Ἀφοῦ βράσουν, ρίπτομεν ἕνα κρόκον αὐγοῦ καὶ τὸν χυμὸν ἑνὸς λεμονίου· μόλις ἡ πυκνότης τῆς σάλτσας γίνῃ κανονική, τὴν ἀποσύρομεν ἀπὸ τὴν φωτιὰν καὶ περιχύνομεν τοὺς ντολμάδες ἢ τὴν σερβίρομεν εἰς σαλτσιέραν. Μ. ΔΡ.

— **λάχανο ξινὸ** /*Μαγειρ.*/. Τὸ λάχανο χρησιμοποιεῖται ὡς γαρνιτοῦρα εἰς τὸ κρέας, βραστὸ ἢ ψητό, εἰς μπιφτέκια, εἰς κοτολέτες ὡς καὶ εἰς τὰ εἴδη τῆς ἀλλαντοποιίας. Πωλεῖται εἰς τὰ ἐδωδιμοπωλεῖα, καθότι ἡ προπαρασκευή του κατ᾽ οἶκον ἀπαιτεῖ φροντίδα μεγάλην. Τὸ ξεπλένομεν καλῶς μὲ νερό, τὸ θέτομεν εἰς κατσαρόλαν μὲ τόσο νερό, ὥστε νὰ καλυφθῇ, ρίπτομεν ἁλάτι, πιπέρι, ἕνα φύλλο δάφνης, 1—2 γαρύφαλλα καὶ ἕνα τεμάχιο χοιρινὸ καπνιστὸ (εἰς μίαν ὀκᾶν λάχανο ἀρκοῦν 50 δράμια χοιρινὸ ἢ ἕνα λουκάνικο καπνιστό), σκεπάζομεν τὴν κατσαρόλαν καὶ ἀφίνομεν νὰ βράσουν ἐπὶ μίαν ὥραν, μέχρις ὅτου μείνουν μὲ ὀλίγον ζωμόν. Εἰς ἄλλο δοχεῖον, θέτομεν μία κουταλιὰ βούτυρο, ἕνα κρεμμυδάκι ψιλὸ νὰ ξανθίσῃ, προσθέτομεν δύο κουταλιὲς ἀλεύρι καὶ τὸ ἀναμιγνύομεν, ρίπτοντες τὸν ζωμὸν τοῦ λαχάνου καὶ τὸ ἀφίνομεν νὰ πάρῃ μερικὲς βράσεις καὶ τὸ ρίπτομεν εἰς τὸ λάχανο, ἀφοῦ προηγουμένως κόψωμεν εἰς μικρὰ τεμάχια τὰ λουκάνικα ἢ τὸ κρέας καὶ ἀπορρίψωμεν τὰ γαρύφυλλα καὶ τὴν δάφνην. Τὸ παρασκεύασμα αὐτὸ σερβίρεται ἐντὸς χορταριέρας ἢ εἰς πιατέλλαν μὲ ὅ,τι δήποτε κρέας ὡς γαρνιτοῦραν. Μ. ΔΡ.

λαχανόπιττα (ἡ)· πίττα ἀπὸ λάχανα, ἀπὸ εἴδη λαχάνων κατάλληλα πρὸς τοῦτο, τὰ καλούμενα ἰδιωμ. *πιττερά*, οἷον σπανάκια κ. ἄ.

— /*Μαγειρ.*/ Πρὸς παρασκευὴν τῆς λαχανόπιττας πλύνομεν καὶ καθαρίζομεν καλῶς τὰ λάχανα (σπανάκι, ἀγριόχορτα), τὰ στραγγίζομεν καὶ τὰ κόπτομεν εἰς μικρὰ τεμάχια. Ξανθίζομεν 2—3 κρεμμυδάκια ψιλοκομμένα εἰς ἀρκετὸ ἔλαιον καὶ ρίπτομεν τὰ λάχανα καὶ ὀλίγον ἄνηθο καὶ ἁλάτι. Ὅταν ψηθοῦν τὰ ἀποσύρομεν καὶ προσθέτομεν περὶ τὰ 50 δράμια τυρὶ τριμμένο. Ἐντὸς ταψίου ἁπλώνομεν 5—6 φύλλα μπακλαβὰ ἢ φύλλον ζύμης οἰκιακῆς, στρώνομεν τὰ λάχανα καὶ τὰ καλύπτομεν ἐκ νέου μὲ ἰσάριθμα φύλλα, ἀλειμμένα ἓν ἕκαστον, ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα, μὲ ἔλαιον. Τὰ κάτω φύλλα θὰ ἐξέχουν, ὥστε νὰ καλύπτουν τὸν γῦρον τοῦ ταψιοῦ, τὰ ἄκρα των ὡς καὶ τῶν ἐπάνω φύλλων θὰ γυρίσωμεν πρὸς τὰ μέσα, διὰ νὰ εἶναι τὸ ὑλικὸν τῆς πίττας ἀπὸ παντοῦ σκεπασμένον. Τὴν ψήνομεν εἰς μέτριον φοῦρνον, τὴν κόβομεν εἰς μπακλαβωτὰ τεμάχια καὶ τὴν περιλούομεν μὲ ὀλίγον καυτὸν ἔλαιον. Μ. ΔΡ.

λαχανοπωλεῖον (τό)· κατάστημα ὅπου πωλοῦνται λαχανικά, κοιν. *μανάβικο*.

λαχανοπώλης (ὁ)· ὁ πωλῶν λαχανικά: «πλανόδιος λαχανοπώλης», κοιν. *μανάβης*.

λαχανόσπορος (ὁ)· σπόρος λαχανικῶν.

λαχανοφαγία (ἡ)· τὸ νὰ τρώγῃ τις λάχανα διάφορα, χορτοφαγία.

λαχανοφάγος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τρώγων κατ᾽ ἐξοχὴν λαχανικά, χορτοφάγος.

λαχανόφυλλον (τό)· φύλλον λαχάνου, κράμβης.

λαχανοφυτεία (ἡ)· φυτεία λαχάνου, ἔκτασις γῆς ἢ κήπου πεφυτευμένη διὰ λαχάνων.

λαχανόφυτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ πεφυτευμένος λάχανα: «λαχανόφυτος κῆπος».

λαχαρά· (ἰδιωμ. Κρήτ.) κατὰ τύχην, τυχαίως: «μπάλα λαχαρὰ» σφαῖρα τυχαία, ἐπισκεπτικὴ (ἐκ τοῦ *λαγχάνω*). Ι. Δ. Μ.

Λαχάρης. —1) Ἀθηναῖος δημαγωγός, ζήσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ Δ´ καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ´ π. Χ. αἰῶνος. Τοῦτον προσοικειωθεὶς ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Κάσσανδρος ἐπεδίωξε νὰ τὸν καταστήσῃ τύραννον τῶν Ἀθηνῶν διὰ νὰ ἐπιτύχῃ δι᾽ αὐτοῦ τὴν ἐγκατάστασιν μακεδονικῆς φρουρᾶς ἐν τῇ Ἀκροπόλει καὶ ἄρξῃ ὄντως τῶν Ἀθηνῶν καὶ δι᾽ αὐτῶν ἔπειτα συμπάσης τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ἀπαραίτητον παράρτημα τοῦ βασιλείου του. Ἂν καὶ ἐπεδίωξεν ὅμως ὁ Λαχάρης νὰ καταστῇ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ 301 π. Χ. τῇ βοηθείᾳ τοῦ Κασσάνδρου, ἐπέτυχε τοῦτο μόνον κατὰ τὸ 296 π. Χ., ἤτοι ὀλίγους μῆνας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κασσάνδρου. Μόλις ὅμως ἔμαθε τοῦτο ὁ Δημήτριος Πολιορκητής, ἔσπευσεν ἐκ Κύπρου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Μεσσήνην καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 294 ἐπῆλθε καὶ κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Λαχάρης τότε, ἂν καὶ εἶχε παρασκευάσει τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως, λαβὼν χρηματικὴν ἐνίσχυσιν παρά τε τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Λυσιμάχου καὶ τοῦ τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου, παρὰ τοῦ ὁποίου εἶχε λάβει καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ναυτικῆς βοηθείας, καὶ χρησιμοποιήσας ὡς οἰκονομικοὺς πόρους τὸν χρυσὸν τοῦ Παρθενῶνος (χρυσᾶς ἀσπίδας καὶ ἄλλα ἀναθήματα, καὶ τὸν περιαιρετὸν χρυσὸν τοῦ ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς), ἐν τούτοις ἐκ δειλίας ἐγκατέλιπε τὰς Ἀθήνας, φυγὼν εἰς Βοιωτίαν, ἔνθα ἔζησε βίον περιπετειώδη.

—2) Λακεδαιμόνιος, ζήσας κατὰ τὸν Α´ π. Χ. αἰῶνα. Ἦτο πατὴρ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Λακεδαιμονίων Εὐρυκλέους, ὅστις ἐξεδικήθη τὸν θάνατον τοῦ πατρός του Λαχάρους (καταδικασθέντος εἰς θάνατον (πελεκισθέντος) ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου, ἐπὶ τῇ προφάσει μὲν ὅτι εἶχε κάμει λῃστρικήν τινα ἐπιδρομὴν εἰς τὰς περιοικίδας πόλεις, πράγματι δὲ διότι ἦτο φίλος τοῦ Ὀκταβίου), πολεμήσας κατὰ τοῦ Ἀντωνίου κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ἀκτίου (31 π. Χ.).

—3) Ἀθηναῖος ρητοροδιδάσκαλος, ζήσας κατὰ τὸν Ε´ μ. Χ. αἰῶνα (ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων Μαρκιανοῦ καὶ Λέοντος Α´). Ἔγραψεν οὗτος «περὶ κώλου καὶ κόμματος καὶ περιόδου», ἔργον φημιζόμενον, ὅπερ ὅμως ἐβασίζετο κυρίως ἐπὶ τοῦ Διονυσίου καὶ τοῦ Ἑρμογένους. Τὸ ἔργον του ἀπεδίδετο πρότερον εἰς τὸν ρητοροδιδάσκαλον Κάστορα, ὁ L. Cohn ὅμως ἀπέδειξεν ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Κάστορος ἦτο ὑποβολιμαῖον.

—4) Βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, κατὰ τὸν Μανέθωνα, τῆς ΙΒ´ δυναστείας, γνωστὸς καὶ μὲ τὰ ὀνόματα *Λαμάρης* καὶ *Μάρης*. Κατ᾽ ἐντολήν του εἶχεν ἀνεγερθῆ ὁ λαβύρινθος τοῦ νομοῦ Ἀρσινοΐτου, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τάφος του. ΚΑΥ.

λάχαρι (τὸ) /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἐρίανθος ὁ ραβέννιος*.

Λαχὰτζ /*Γεωγρ.*/. Μικρὰ πόλις τῆς Ν. Ἀραβίας, εἰς τὰ νότια τῆς Ὑεμένης. Κάτ. 5.000 περίπου. Εἶναι ἡ ἕδρα ἡμιανεξαρτήτου ἀραβικοῦ κρατιδίου ὑπὸ σουλτᾶνον, τελοῦντα ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν ἐπιρροήν. Ν. Μ.

Λαχέγια /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ἀραβίας, ἕδρα σουλτανάτου ὑποτελοῦς εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 45 χιλμ. ἀπὸ τοῦ Ἄδεν, μεθ᾽ οὗ συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων (1915), οἵτινες ἐξεθρόνισαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν παραμείναντα πιστὸν εἰς τοὺς Ἄγγλους σουλτᾶνον. Μ. Ν. Σ.

λαχεῖον (τό)· τὸ τυχηρὸν παιγνίδιον, καθ᾽ ὃ διακινδυνεύει τις ἐλάχιστον ποσὸν πρὸς ἀπόκτησιν μεγίστου, κοιν. *λότος* ἢ *λοταρία*: «λαχεῖον τοῦ στόλου καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων», «κλήρωσις τοῦ λαχείου» || τὸ γραμμάτιον, τὸ ἐνάριθμον δελτίον τὸ ἀντιπροσωπεῦον τὴν καταβληθεῖσαν τιμὴν καὶ παρέχον τὸ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς, τοῦ ὁποίου ὁ ἀριθμὸς κληροῦται: «ἀγόρασα ἕνα λαχεῖο», «κέρδισε τὸ λαχεῖό μου», «μοῦ 'πεσε τὸ λαχεῖο», «ὁ πρῶτος ἀριθμὸς τοῦ λαχείου»· || μεταφ., κέρδος τυχαῖον, ἀπρόοπτον: «λαχεῖο τοῦ 'πεσε ὁ γαμπρός», «αὐτὴ ἡ θέσις ἦταν γι᾽ αὐτόνε λαχεῖο»· || καθόλου, ζήτημα τύχης, πᾶν ὅτι ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τύχης: «ὁ γάμος εἶναι λαχεῖο» (νέα λ. σχηματισθεῖσα ἐκ τοῦ θέματος τοῦ *λαγχάνω* μὲ τὴν κατάληξιν —*εῖον* κατὰ τὸ γαλλ. *loterie*).

—/*Ἀρχ.*/ Ἡ ἰδέα τῆς ἀπονομῆς δώρων ποικίλης ἀξίας διὰ λαχείων καὶ ὁ διὰ τῆς τύχης καθορισμὸς τῆς κυριότητος ἑνὸς πράγματος ἀνάγεται εἰς παλαιοτάτους χρόνους. Τὸ λαχεῖον, ὑπὸ ὅλως στοιχειώδεις μορφάς, ἦτο γνωστὸν παρ᾽ Ἑβραίοις, Αἰγυπτίοις κ. ἄ. ἀνατολικοῖς λαοῖς. Οἱ Ἕλληνες ἠγνόουν αὐτὸ ἢ μᾶλλον ἀπέφυγον νὰ καθιερώσουν τοῦτο, μόλις δὲ κατὰ τὸν Α´ μ. Χ. αἰῶνα ἀναφαίνεται ἡ ἀπονομὴ διαφόρων δώρων εἰς τοὺς θεατὰς ἀγώνων κλπ., ἡ ὁποία μᾶλλον πρὸς τὰ σημερινὰ «κοτιγιὸν» δύναται νὰ προσομοιασθῇ. Ἀνάλογος πρὸς τὰ σημερινὰ «κοτιγιὸν» ἦσαν παρὰ Ρωμαίοις τὰ missilia καὶ ἡ sparsio ἀργότερον ἐξελιχθεῖσα εἰς πραγματικὴν ἐκκύβευσιν λαχνῶν. Ἀρχικῶς ἡ sparsio ἦτο ἀπονομὴ δώρων (missilio) εἰς τοὺς παρακολουθοῦντας διαφόρους τελετάς. Πρώτη sparsio missilium θεωρεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀγρίππα γενομένη τῷ 33 π. Χ. Ὅτε δὲ ἡ sparsio ἀνήχθη εἰς ἐκκύβευσιν λαχνῶν, ἀντὶ δώρων διενέμοντο ξύλινα σφαιρίδια («σφαιρίδια ξύλινα σύμβολον ἔχοντα», «σφαιρία μικρὰ γεγραμμένα») ἢ σπανιώτερον μετάλλινα, ἐξ ὀστοῦ ἢ π

Digitized by Google

λοῦ, ἐφ' ὧν παρίστατο ἢ ἡ εἰκὼν τοῦ δωρηθησομένου ἀντικειμένου ἢ συμβολικὴ ἀπεικόνισις αὐτοῦ. Ἡ διανομὴ τῶν λαχνῶν αὐτοῦ ἐγένετο ὑπὸ δούλων, τὰ δῶρα δὲ ἠδύναντο νὰ εἶναι πλακούντια ἢ ἄλλα εὐτελῆ ἀντικείμενα, ἀλλὰ καὶ ἐνδυμασίαι, ἀντικείμενα χρυσοχοΐας, ἔτι δὲ πλέον καὶ μεγάλα ζῷα, δοῦλοι κ. ἄ. Π. Ν. Π.

—[ΕΓΚΥΚΛ.] Τὸ *λαχεῖον* εἶναι σύμβασις, καθ' ἣν οἱ συμμετέχοντες, λόγῳ καταβολῆς τινος, συμφωνοῦσι μετὰ τοῦ ὀργανωτοῦ τοῦ λαχείου, ὅπως τινὲς μὲν τῶν μετεχόντων, ὁριζόμενοι διὰ κλήρου βάσει σχεδίου κληρώσεως ἐκ τῶν προτέρων καθωρισμένου, κερδίσωσι ποσὰ ἢ ἀντικείμενά τινα, ἀποτελοῦντα τὸ ὑποκείμενον τοῦ λαχείου, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπολέσωσι τὴν ἑαυτῶν καταβολήν.

Ὡς πρὸς τὸ εἶδος συμβάσεως κατὰ ἰσχυρῶς ὑποστηριζομένην δόξαν, ἐν τῷ λαχείῳ διαβλέπει τις σύμβασιν ἀγορᾶς ἐλπίδος (*Cohn*, ἐν τῷ Endemann's Handbuch des Handelsreichts ἰταλ. μετάφρ. τόμ. III § 291). Ὁ ὀργανωτὴς τοῦ λαχείου εἶναι ὁ πωλητής, ἀγοραστὴς δὲ τὸ κοινόν. Τὸ δικαίωμα συμμετοχῆς εἰς τὸ λαχεῖον ἐκπροσωπεῖται συνήθως δι' ἐγγράφου, καλουμένου γραμματίου, οὗτινος τὸ ἀντίτιμον ἀποτελεῖ τὴν καταβολὴν τοῦ μετέχοντος. Ἐλπὶς εἶναι τὸ ἐνδεχόμενον δικαίωμα ἀπαιτήσεως παραδόσεως τοῦ λαχόντος ἀντικειμένου. Αἱ μορφαὶ τοῦ λαχείου εἶναι αἱ ἑξῆς:

α) Λαχεῖα, καθ' ἃ οἱ μετέχοντες κερδίζουσιν ἀντικείμενα τέχνης, χειροτεχνίας, βιομηχανίας, ἀκίνητόν τι κλπ. Ταῦτα ὀργανοῦνται ἐπὶ σκοπῷ φιλανθρωπικῷ, ἢ ἐπὶ σκοπῷ πωλήσεως ἀντικειμένου τινός. Εἰς τὰ λαχεῖα φιλανθρωπικῶν ἑορτῶν τὸ ἀντίτιμον τοῦ εἰσιτηρίου ἀποτελεῖ τὴν καταβολὴν τοῦ μετέχοντος, τὰ δὲ κερδιζόμενα ἀντικείμενα συνήθως χορηγοῦνται δωρεὰν παρὰ φιλανθρώπων.

β) Λαχειοφόρα δάνεια (βλ. λ. *δάνεια*). Κατὰ ταῦτα ὡρισμένος ἑκάστοτε ἀριθμὸς ὁμολογιούχων, εὐνοούμενος παρὰ τῆς τύχης, κερδίζει ὡρισμένα ποσά. Ἐν προκειμένῳ ποσοστὸν τῆς τιμῆς τῆς ὁμολογίας ἀποτελεῖ τὴν καταβολὴν τοῦ μετέχοντος καὶ ἡ ὁμολογία τὸ γραμμάτιον λαχείου. Τὰ κερδιζόμενα ποσὰ προέρχονται, ἢ ἐκ τῆς μὴ πληρωμῆς τόκου εἰς τοὺς ὁμολογιούχους, ἢ ἐκ μειώσεως τοῦ τόκου. Ἤτοι ὁ δανειζόμενος ἐπὶ λαχειοφόρῳ δανείῳ ἀντὶ νὰ δώσῃ τοῖς ὁμολογιούχοις τόκον πρὸς ἐπιτόκιον π. χ. 7 %, ἢ δὲν δίδει τόκον καὶ μέρος ἢ τὸ ὅλον τούτου δίδει τοῖς κληρουμένοις ὡς κέρδος ἐκ λαχείου, ἢ δίδει τοῖς ὁμολογιούχοις τόκον πρὸς ἐπιτόκιον 6 % καὶ τὸν ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ ἐπιτοκίου τόκον διανέμει ὡς κέρδη λαχείου. Ἡ δευτέρα μορφὴ εἶναι ἡ σήμερον γενικῶς κρατοῦσα.

γ) Λαχεῖα, καθ' ἃ ἐκδίδονται γραμμάτια εἰς ὡρισμένον ἀριθμόν, πωλοῦνται ταῦτα, συλλέγεται ποσόν τι, καὶ ἐκ τῶν προτέρων ὡρισμένος ἀριθμὸς τούτων, εὐνοουμένων παρὰ τῆς τύχης διὰ κληρώσεως, κερδίζει ποσὰ καθωρισμένα ἐκ τῶν προτέρων. Τὸ ποσόν, ὅπερ ἕκαστον κληρούμενον γραμμάτιον κερδίζει, εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ἀντιτίμου του, τὸ δ' ἐν συνόλῳ εἰς κέρδη διανεμόμενον ποσὸν σὺν τοῖς ἐξόδοις ὀργανώσεως τοῦ λαχείου εἶναι μικρότερον τοῦ ἀντιτίμου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν γραμματίων, τῆς διαφορᾶς ἀποτελούσης τὸ κέρδος τοῦ ὀργανοῦντος τὸ λαχεῖον. Αὕτη εἶναι ἡ κυρία σήμερον μορφὴ λαχείου, χρησιμοποιουμένη παρὰ κρατῶν, πόλεων, διαφόρων ὀργανισμῶν κλπ.

Τὰ λαχεῖα ὑπὸ διαφόρους μορφὰς εἶναι τόσον ἀρχαῖα ὅσον καὶ ὁ κόσμος. Ὑφίσταντο τοιαῦτα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις καὶ Ἑβραίοις. Κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχὴν εἶχον μεγάλως διαδοθῆ, ἰδίᾳ ἐπὶ Νέρωνος, ὅτε μετὰ τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς ἱπποδρομίας ἐρρίπτοντο εἰς τὸ κοινὸν δωρεὰν ὡς ἀριθμοὶ λαχείου τεμάχια ξύλου ἢ μετάλλου ἠριθμημένα, οἱ δὲ εὐνοούμενοι παρὰ τῆς τύχης ἐκέρδιζον δούλους, οἰκίας, πλοῖα κλπ. Ἐν Ἰταλίᾳ εἰσήχθησαν κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα συνέστη τὸ πρῶτον κρατικὸν λαχεῖον ἐν Γενούῃ. Ἐν Βενετίᾳ ἐτίθεντο παρὰ ἐμπόρων παλαιὰ ἐμπορεύματα εἰς τὴν διὰ λαχείου πώλησιν. Ἐν Γαλλίᾳ εἰσήχθησαν τῷ 1533 παρὰ τῶν Ἰταλῶν· τῷ 1776 ἀπηγορεύθησαν τὰ ἰδιωτικὰ λαχεῖα καὶ συνέστη κρατικὸν τοιοῦτον, τῷ δὲ 1836 ἀπηγορεύθησαν διὰ νόμου παντελῶς ταῦτα.

Ἤδη τὰ λαχεῖα ἔχουσιν ἀπαγορευθῆ εἰς τὰ μᾶλλον πεπολιτισμένα κράτη, Ἀγγλίαν, Ἡν. Πολιτείας, Ἑλβετίαν καὶ δὲν ἐπετράπησαν ταῦτα οὔτε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ὑπὸ μορφὴν λαχειοφόρων δανείων, ὅτε ὑπῆρχον ἀπόλυτοι καὶ ἔκτακτοι οἰκονομικαὶ ἀνάγκαι διὰ τὰς κυβερνήσεις. Ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ, Βελγίῳ πρὸ τοῦ πολέμου εἶχον ἀπολύτως ἀπαγορευθῆ, ἀλλὰ κατὰ ἢ μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἐξεδόθησαν λαχειοφόρα δάνεια. Ἐν Ἰταλίᾳ, Ἱσπανίᾳ, Αὐστρίᾳ τὰ λαχεῖα εἶναι λίαν διαδεδομένα, καὶ λειτουργοῦσιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ κράτους. Ἐν Ἰταλίᾳ π. χ. τὸ λαχεῖον εἶναι μονοπώλιον τοῦ κράτους, λειτουργεῖ ἀνὰ 15θήμερον καὶ τὰ ἐκ τούτου κέρδη ἀποτελοῦσι τακτικὸν ἔσοδον τοῦ προϋπολογισμοῦ. Εἰς ἄλλα κράτη ἡ ὀργάνωσις λαχείου ἐπιτρέπεται κατόπιν εἰδικοῦ νόμου ἢ ἀδείας τοῦ κράτους.

Ἐν Ἑλλάδι ἡ λειτουργία λαχείων ἐπιτρέπεται κατόπιν εἰδικοῦ νόμου. Τὰ διὰ φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς μικρᾶς σημασίας τοιαῦτα ἐπιτρέπονται κατόπιν κρατικῆς ἀδείας. Τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι λειτουργῆσαν λαχεῖον εἶναι τὸ τῶν Ἀρχαιοτήτων. Εἶτα τῷ 1904 συνεστήθη τὸ λαχεῖον τοῦ Στόλου. Τῷ 1905 τὸ λαχεῖον τῶν Ἀρχαιοτήτων ἡνώθη πρὸς τὸ τοῦ Στόλου ὑπὸ τὸν τίτλον «Λαχεῖον τοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος» καὶ ἐλειτούργησεν ὡς κρατικὸν μέχρι τοῦ 1926, ὅτε παρεχωρήθη τοῦτο εἰς ἑταιρείαν διὰ μίαν 10ετίαν. Τῷ 1929 ἀνεκλήθη ἡ παραχώρησις αὕτη καὶ ἤδη λειτουργεῖ τοῦτο ὡς κρατικὸν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν ὑπουργῶν Οἰκονομικῶν καὶ Ναυτικῶν ἐν τῷ Ταμείῳ τοῦ Ἐθνικοῦ στόλου. Δι' εἰδικοῦ νόμου τῷ 1930 ἐπετράπη ἡ διὰ 4 κληρώσεις λειτουργία λαχείου τῶν Δελφῶν. Λαχειοφόρα δάνεια ἡ Ἑλλὰς ἔχει καὶ κρατικὰ καὶ ἑταιρειῶν. Τὸ λαχεῖον τοῦ Στόλου καὶ Ἀρχαιοτήτων ὑπὸ τὴν σημερινήν του μορφήν, διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα: 1) Τὸ μέγα λαχεῖον ἐκ 50.000 γραμματίων τῶν 100 δρχ. καὶ 2) Τὸ λαϊκὸν λαχεῖον ἐκ 50.000 γραμματίων τῶν 40 δρχ. Ἀμφοτέρων ἕκαστον γραμμάτιον διαιρεῖται εἰς 4 τέταρτα. Ἕκαστον τέταρτον τιμᾶται καὶ κερδίζει τὸ ¼ τοῦ ὁλοκλήρου γραμματίου. Ἑκάστου τῶν δύο τούτων λαχείων γίνονται κατ' ἔτος 6 κληρώσεις, ἐναλλὰξ μία ἀνὰ διμηνίαν. Ἐὰν ὑπάρξῃ μεγάλη ζήτησις εἰς κλήρωσίν τινα, δύναται νὰ ἐκδοθῶσι πολλαὶ σειραὶ τῆς αὐτῆς κατηγορίας, ἑκάστης σειρᾶς ἀποτελούσης ἴδιον λαχεῖον. Τὰ διανεμόμενα κέρδη εἶναι τοῦ μὲν μεγάλου λαχείου τὰ 60 %, τοῦ δὲ λαϊκοῦ τὰ 55 % τοῦ ἀντιτίμου τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν γραμματίων.

Ὁ μηχανισμὸς τῆς λειτουργίας τῶν λαχείων εἶναι δύο κατηγοριῶν γενικῶς: α' Λαχεῖα ἁπλῆς τύχης, εἰς ἃ κατὰ κανόνα οἱ ἀριθμοὶ εἶναι πολλοὶ καὶ ὁ πρῶτος κληρούμενος κερδίζει σημαντικὸν ποσόν, ὁ δεύτερος μικρότερον, ἀλλὰ σημαντικὸν ἐπίσης, οἱ τρίτος, τέταρτος, κλπ. ποσὰ μικρότερα. β) Λαχεῖα συνδυασμῶν, εἰς ἃ κατὰ κανόνα οἱ ἀριθμοὶ εἶναι ὀλίγοι, ἐξάγονται δ' ὡρισμένοι, καὶ οἱ μετέχοντες στοιχηματίζουσιν ἐὰν εἷς ἢ πλειότεροι τῶν κληρωθησομένων ἀριθμῶν θὰ εἶναι οἱ ὑπ' αὐτῶν ἐκλεχθέντες, ἢ καὶ κατά τινα τάξιν θὰ κληρωθῶσιν. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ὑπάρχουσι πάμπολλοι συνδυασμοί, καθ' οὓς δύναταί τις νὰ στοιχηματίσῃ, καταβάλλων οἱονδήποτε ποσόν, ἐν περιπτώσει δ' ἐπιτυχίας τοῦ ἐκλεγέντος συνδυασμοῦ ὁ ὀργανωτὴς τοῦ λαχείου πληρώνει ποσὸν πολλαπλάσιον τῆς καταβολῆς τοῦ στοιχηματίσαντος. Τὰ τῆς πρώτης μορφῆς εἶναι τὰ μᾶλλον συνήθη καὶ τοιαῦτα λειτουργοῦσι καὶ ἐν Ἑλλάδι. Τὰ τῆς δευτέρας λειτουργοῦσιν ἐν Ἱσπανίᾳ, Ἰταλίᾳ, Αὐστρίᾳ κλπ.

Ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ὅλοι οἱ ἀριθμοὶ εἶναι ν, ὅτι ἐξ αὐτῶν κληροῦνται ὡς κερδίζοντες μ, τότε γεννῶνται τὰ ἑξῆς προβλήματα:

1) Νὰ εὑρεθῇ ἡ πιθανότης ἵνα μεταξὺ τῶν μ ὑπάρχωσι κ ἀριθμοὶ ἐκλεγέντες ἐκ τῶν προτέρων. Ἡ πιθανότης εἶναι τὸ πηλίκον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εὐνοϊκῶν συνδυασμῶν $\Sigma^{\mu-\kappa}_{\nu-\kappa}$ διαιρεθέντος διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δυνατῶν συνδυασμῶν Σ^{μ}_{ν} ἤτοι:

$$\frac{\Sigma^{\mu-\kappa}_{\nu-\kappa}}{\Sigma^{\mu}_{\nu}} = \frac{\mu.(\mu-1).(\mu-2)\ldots\ldots(\mu-\kappa+1)}{\nu\ (\nu-1)\ (\nu-2)\ldots\ldots(\nu-\kappa+1)}$$

2) Νὰ εὑρεθῇ ἡ πιθανότης, ἵνα κ ἀριθμοὶ ἐκλεγέντες ἐκ τῶν προτέρων εἶναι μεταξὺ τῶν μ κληρωθησομένων καὶ κληρωθῶσιν εἰς ὡρισμένην σειρὰν μεταξὺ τῶν λοιπῶν μ—κ καὶ καθ' ὡρισμένην σειρὰν μεταξύ των. Ἐπειδὴ ἑκάστου τῶν κ ἀριθμῶν ἡ θέσις εἶναι μία καὶ μόνη, αἱ δὲ λοιπαὶ μ—κ θέσεις δύνανται νὰ καταληφθῶσιν ἀδιαφόρως παρὰ τῶν ν—κ λοιπῶν ἀριθμῶν, ἡ πιθανότης ἔσται τὸ πηλίκον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εὐνοϊκῶν διατάξεων $\Delta^{\mu-\kappa}_{\nu-\kappa}$ διαιρεθέντος διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εὐνοϊκῶν διατάξεων Δ^{μ}_{ν} ἤτοι:

$$\frac{\Delta^{\mu-\kappa}_{\nu-\kappa}}{\Delta^{\mu}_{\nu}} = \frac{1.\,2.\,3.\ldots\ldots(\nu-\kappa)}{1.\,2.\,3.\ldots\ldots\nu}$$

3) Νὰ εὑρεθῇ ἡ πιθανότης, ἵνα κ ἀριθμοὶ ἐκλεγέντες ἐκ τῶν προτέρων εἶναι μεταξὺ τῶν μ κληρωθησομένων καὶ κληρωθῶσιν εἰς ὡρισμένην σειρὰν μεταξὺ τῶν λοιπῶν μ—κ κληρωθησομένων, ἀλλὰ κατ' ἀδιάφορον σειρὰν μεταξύ των. Ἡ πιθανότης ἔσται ἡ προηγουμένη, πολλαπλασιασθεῖσα ἐπὶ τὰς μεταθέσεις τῶν κ ἀριθμῶν, ἀφοῦ ἡ μεταξύ των τάξις εἶναι ἀδιάφορος, ἤτοι:

$$\frac{1.\,2\,3.\ldots(\nu-\kappa).\,1.\,2.\,3.\ldots\kappa}{1.\,2.\,3.\ldots\nu.}$$

4) Πόσον δέον δικαίως νὰ τιμᾶται ἕκαστον γραμμάτιον ἢ συνδυασμός; Ἡ τιμὴ δέον νὰ εἶναι ἴση πρὸς τὸ γινόμενον τῆς πιθανότητος ἐπὶ τὸ ἐλπιζόμενον κέρδος, ηὐξημένον κατὰ τὰ ἔξοδα.

Πρόβλημα 1ον. Λαχείου τινὸς ὑπάρχουσιν 100.000 ἀριθμοί, ἕκαστος τιμᾶται 10 δρ., κερδίζουσι δ' ὁ 1ος 200.000 δρ., ὁ 2ος 50.000 δρ. καὶ οἱ λοιποὶ 498 ἐν συνόλῳ 250.000 δρ. Τὰ ἔξοδα ἐν συνόλῳ εἶναι 50.000. Ἀγοράζων τις ἕνα ἀριθμὸν ἔχει πιθανότητα νὰ κερδίσῃ τὸν 1ον: $\frac{1}{100.000}$, νὰ κερδίσῃ τὸν 2ον: $\frac{1}{100.000}$ κ.ο.κ. Ἡ πιθανότης ἵνα ὁ ἀγορασθεὶς ἀριθμὸς εἶναι μεταξὺ τῶν 500 κληρωθησομένων, εἶναι $\frac{500}{100.000}$. Τὸ ἀντίτιμον τοῦ δικαιώματος συμμετοχῆς εἰς τὸ κέρδος διὰ τὸν 1ον ἀριθμὸν εἶναι: $\frac{1}{100.000} \times 220.000 = 2{,}20$, εἰς τὸν 2ον: $\frac{1}{100.000} \times 55.000 = 0{,}55$. Τὸ ἀντίτιμον δικαιώματος ἵνα ὁ ἀγορασθεὶς ἀριθμὸς εἶναι μεταξὺ τῶν κερδιζόντων ἀριθμῶν, ἤτοι ἡ δικαία τιμὴ ἑκάστου γραμματίου εἶναι: $\frac{1}{100.000}(2{,}20 + 0{,}55 + \ldots\ldots) = \frac{1}{100.000} \times 550.000 = 5{,}50$ ἢ καὶ ἄλλως: ἡ πιθανότης, ἵνα εἶναι μεταξὺ τῶν κληρωθησομένων, εἶναι $\frac{500}{100.000}$, τὸ δὲ ἀναλογοῦν κατὰ μέσον ὅρον κέρδος μετὰ τῶν ἐξόδων εἰς ἕκαστον κερδίζοντα ἀριθμὸν εἶναι $\frac{550\,000}{500}$, ἄρα ἡ δικαία τιμὴ τοῦ λαχείου ἔσται: $\frac{500}{100.000} \times \frac{550\,000}{500} = 5{,}50$.

Ἀφοῦ ἐν προκειμένῳ ἕκαστον γραμμάτιον τιμᾶται 10 δρ., παρέχεται κέρδος εἰς τὸν ὀργανωτὴν τοῦ λαχείου 4,50 κατὰ γραμμάτιον.

Πρόβλημα 2ον. Λαχείου τινὸς ὅλοι οἱ ἀριθμοὶ εἶναι 90, κληροῦνται 5, καὶ ὁρίζει τις τρεῖς ἀριθμούς, π. χ. τοὺς 37, 65, 86. Ἡ πιθανότης, ἵνα οἱ τρεῖς ὁρισθέντες εἶναι μεταξὺ τῶν 5 κληρωθησομένων εἶναι $\frac{5 \times 4 \times 3}{90 \times 89 \times 88} = \frac{1}{11.748}$. Ἤτοι δι' ἑκάστην καταβολὴν μιᾶς νομισματικῆς μονάδος, ἐὰν οἱ ὁρισθέντες ἀριθμοὶ εἶναι μεταξὺ τῶν 5 κληρωθησομένων, δέον νὰ πληρωθῶσιν εἰς τὸν κερδίζοντα παρὰ τοῦ ὀργανωτοῦ 11.748 νομισματικαὶ μονάδες. Ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου τὸ κρατικὸν λαχεῖον εἶναι ἀκριβῶς τὸ παρὸν παράδειγμα, πληρώνονται μόνον 4.250.

Πρόβλημα 3ον. Εἰς τὰ δεδομένα τοῦ 2ου προβλήματος ὁρίζεται ἵνα δύο ἀριθμοί, οἱ 15 καὶ 43, κληρωθῶσιν ὁ μὲν 15 πρῶτος, ὁ δὲ 43 δεύτερος. Ἡ πιθανότης ἔσται:

$$\frac{1.\,2.\,3.\ldots\ldots88}{1.\,2.\,3.\ldots\ldots90} = \frac{1}{89.90} = \frac{1}{8010}$$

Ἡ πιθανότης ἵνα οἱ 15 καὶ 43 κληρωθῶσι δύο πρῶτοι, ἀδιαφόρως ὅμως ἂν ὁ 15 πρῶτος καὶ ὁ 43 εἶτα ἢ ἀντιστρόφως, εἶναι:

$$\frac{1.\,2\,3.\ldots88.\,1.\,2}{1.\,2.\,3.\ldots90} = \frac{1.\,2.}{89\,90.} = \frac{1}{4005}$$

Πρόβλημα 4ον. Εἰς τὰ δεδομένα τοῦ 2ου προβλήματος ὁρίζεται εἷς ἀριθμός, π. χ. ὁ 55, ποία ἡ πιθανότης νὰ κερδίσῃ, καὶ ποία ἡ πιθανότης νὰ κληρωθῇ τρίτος. Ἡ πιθανότης, ἵνα εἶναι μεταξὺ τῶν κληρουμένων εἶναι $\frac{5}{90}$, ἵνα δὲ κληρωθῇ τρίτος $\frac{1}{90}$. Ἐν Ἰταλίᾳ, ἀντὶ νὰ πληρώνηται 90 φορὰς ἡ καταβολὴ εἰς τὸν οὕτω κερδίζοντα, πληρώνεται μόνον 70.

Ἐφ' ὅσον ἐκ τῶν μετεχόντων εἰς τὸ λαχεῖον οἱ μὲν μὴ εὐνοούμενοι παρὰ τῆς τύχης ἀπόλλυσι τὴν καταβολήν των, οἱ δὲ εὐνοούμενοι κερδίζουσιν ἐκ μόνου τοῦ λόγου τῆς εὐνοίας τῆς τύχης, τὸ λαχεῖον εἶναι καθαρὸν τυχηρὸν παίγνιον καὶ ὡς τοιοῦτον ἀνήθικον, καὶ κατὰ μείζονα λόγον ὅταν ὁ ὀργανωτὴς τοῦ λαχείου λαμβάνῃ κέρδος καὶ δὴ τὴν μερίδα τοῦ λέοντος.

Ὑπὲρ τῆς ὑπάρξεως λαχείων ἔφερον πολλὰ ἐπιχειρήματα: Ὅτι ἡ ζημία τοῦ ἀγοράζοντος λαχεῖον δὲν εἶναι σημαντική, ἐφ' ὅσον ἐν περιπτώσει κέρδους πρόκειται ἡ εὐτυχία. Ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει λαχειοφόρων δανείων τὸ κοινὸν παρασυρόμενον ἐκ τοῦ λαχείου εἰς ἐγγραφὴν εἰς ταῦτα, ἀφ' ἑνὸς μὲν μυεῖται εἰς τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα, ἀφ' ἑτέρου δ' ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ κοινὰ τῆς χώρας, καὶ τοῦτο ἐπὶ μικρᾷ ζημίᾳ ἐκ τοῦ ἐπιτοκίου. Ὅτι διὰ τοῦ λαχείου παρέχεται εἰς τὸ κοινὸν ἀντὶ ἐλαχίστης δαπάνης ἡ ἐλπὶς τοῦ νὰ ἐξέλθῃ τῆς πενίας, ἡ ἐλπὶς τοῦ νὰ εὐτυχήσῃ, εἶναι δ' ὄντως γεγονός, ὅτι τὴν μεγάλην πελατείαν τοῦ λαχείου

Digitized by Google

ἀποτελοῦσιν οἱ πτωχοί. Ὅτι ἡ τοιαύτη ἐλπὶς ἀποτελεῖ εὐτυχίαν διὰ τὴν λαϊκὴν τάξιν, ἐπειδὴ δὲ τὰ λαχεῖα ἐπαναλαμβάνονται συχνάκις, ἡ ἐλπὶς τοῦ ἀποτόμου πλουτισμοῦ καὶ εὐτυχίας ἀνανεοῦται καὶ ἐλαττοῖ τὴν σκληρότητα τοῦ ἀγῶνος τῆς ζωῆς. Διὰ τὴν λαϊκὴν τάξιν καὶ μόνον ἡ ἀνάγνωσις τοῦ πίνακος τῶν κληρωθέντων ἀριθμῶν ἀποτελεῖ εὐχαρίστησιν. Ἐξ ἑτέρου τὰ λαχεῖα καὶ κέρδη εἰς τὰ κράτη ἢ εἰς κοινωφελεῖς σκοποὺς ἐπιφέρουσιν. Εἰς ταῦτα ἀντιτάσσεται: ὅτι, ἐφ' ὅσον πᾶσα νόμιμος κτῆσις κέρδους κατ' ἄλλον τρόπον γινομένη ἢ διὰ τῆς ἐργασίας εἶναι ἀνήθικος, τὸ λαχεῖον εἶναι ἀνήθικον. Ὅσῳ οἱ κερδίζοντες ἀριθμοὶ εἶναι ὀλίγοι καὶ τὰ κερδιζόμενα ποσὰ ὑπέρογκα, ὡς καὶ τὰ κέρδη τοῦ ὀργανοῦντος τὸ λαχεῖον μεγάλα, τόσῳ ἡ ἀνηθικότης εἶναι μεγαλυτέρα. Πλὴν τούτου διὰ τῶν λαχείων ἀναπτύσσεται παρὰ τῇ λαϊκῇ τάξει ἡ δεισιδαιμονία ἡ πίστις εἰς τὰ ὄνειρα, τοὺς οἰωνοὺς καὶ τὰς μαγείας. Ὅταν δὲ τὰ λαχεῖα ἐπαναλαμβάνωνται συχνάκις, καταντᾷ ὥστε τὸ κοινὸν νὰ ζῇ διαρκῶς μὲ ὄνειρα καὶ ματαίας ἐλπίδας. Διὰ τοῦτο εἰς τὰ προηγμένα κράτη ἔχουσιν ἀπαγορευθῆ ἀπολύτως, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ ἐπιτρέπονται ὑπὸ τὸν ἄμεσον ἔλεγχον τοῦ κράτους καὶ λειτουργοῦσι διὰ κοινῆς ὠφελείας ἢ πατριωτικοὺς σκοπούς, ἵνα δικαιολογῆται πως ἡ ἀνηθικότης.

Τὰ λαχεῖα βασίζονται εἰς τὸν ψυχολογικὸν λόγον, ὅτι ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τῆς λογικῆς εἰς ἑαυτόν, ἔχει τὸ πάθος τοῦ παίζειν, ἐξ οὗ ἀναμένει ἀπολαυὰς ἄνευ κόπου. Ὁ μὴ ἀνεπτυγμένος ἀδυνατεῖ νὰ ὑπολογίσῃ τὴν ἐλαχίστην πιθανότητα τοῦ νὰ κερδίσῃ ἢ δὲν βλέπει ἢ μόνον τοὺς κερδίζοντας, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ἐπιζητεῖ τὰ λαχεῖα, ὅσῳ ὑπάρχουσιν ἀριθμοὶ κερδίζοντες μεγάλα ποσά, δι' ὃ καὶ οἱ συνδυασμοὶ τῶν λαχείων γίνονται κατὰ τρόπον παρέχοντα τὴν ἐντύπωσιν ὑπερόγκων κερδῶν. Ὁ μὴ ἀνεπτυγμένος οὐδόλως διστάζει μεθ' ἑκάστην ἀποτυχίαν νὰ θεωρῇ ὡς βεβαίαν τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἑπομένην κλήρωσιν. Ἀδυνατεῖ, ἢ πολλάκις δὲν θέλει νὰ ἐκτελέσῃ τὸν ἁπλούστατον συλλογισμόν, ὅτι ἂν ἀγοράσῃ πάντα τὰ λαχεῖα θὰ κερδίσῃ μὲν πάντα τὰ εἰς κέρδη διδόμενα ποσά, θὰ ἐξέλθῃ ὅμως ζημιωμένος κατὰ τὰ ἔξοδα ὀργανώσεως τοῦ λαχείου καὶ κατὰ τὸ κέρδος τοῦ ὀργανοῦντος τοῦτο. Ἐφ' ὅσον ὁ λαὸς δὲν προάγεται, τὸ πάθος τοῦ παίζειν θὰ ὑφίσταται, καὶ ἐὰν τὰ λαχεῖα ἀπαγορευθῶσι, ὁ λαὸς θὰ στραφῇ πρὸς ἄλλα παίγνια. Πλὴν τούτου αἱ σημεριναὶ οἰκονομικαὶ καὶ κοινωνικαὶ συνθῆκαι τῆς ζωῆς ὠθοῦσι τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸ παίγνιον, ὡς μέσον εὐκόλου πορισμοῦ χρήματος δι' ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν καὶ ἐπιθυμιῶν του. Τὰ λαχεῖα δὲν ὑφίστανται ὅπου ὁ λαὸς εἶναι προηγμένος καὶ δὲν παίζει εἰς οὐδὲν παίγνιον, π. χ. ἐν Ἑλβετίᾳ, Ἡν. Πολιτείαις.

Ἐφ' ὅσον ὁπωσδήποτε ὑπάρχουσι τὰ λαχεῖα δέον: Νὰ λειτουργῶσιν ἐλάχιστα λαχεῖα, εἰ δυνατὸν ἓν εἰς ἕκαστον κράτος. Νὰ λειτουργῶσι ταῦτα διὰ πατριωτικοὺς ἢ ἄλλους κοινῆς ὠφελείας σκοποὺς ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ κράτους. Νὰ ὁρίζωνται πολλοὶ ἀριθμοὶ κερδίζοντες μικρὰ ποσὰ καὶ οὐχὶ ὀλίγα ὑπέρογκα, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὴ δίδεται βάσις εἰς μεγάλα ὄνειρα καὶ ἀφ' ἑτέρου ἵνα μὴ πλουτίζωσιν ὀλίγοι ἀποτόμως. Αἱ κληρώσεις νὰ γίνωνται ἀνὰ μεγάλα χρονικὰ διαστήματα, ὥστε τὸ κοινὸν νὰ μὴν ἔχῃ διαρκῶς πρὸς ματαίας ἐλπίδας ἐστραμμένην τὴν προσοχήν του καὶ καθίσταται δεισιδαίμων καὶ μοιρολατρικὸς καὶ ἀμελῇ τὰ ἔργα του. Ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσι τὰ λαχεῖα, εἶναι λογικὸν νὰ ἀγοράζῃ τις ἓν ἢ δύο γραμμάτια ἐν γνώσει του ὅτι πρόκειται περὶ ἀδίκου τυχηροῦ παιγνίου καὶ πληρώνει ταῦτα ὑπὲρ τὴν δικαίαν των ἀξίαν, ἵνα ἀφίνῃ ἀνοικτὴν τὴν θύραν εἰς τὴν τύχην, ἀλλ' ὄχι πολλά, διότι, ὅσον περισσότερα λαχεῖά τις ἀγοράζει, τόσον μεγαλυτέρα καὶ βεβαιοτέρα εἶναι ἡ ζημία του

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *C. Petilti*, «giuoco del lotto» (Turin). —*P. Steghart*, «Die öffentlichen Glückspiele» (Mayence). —*G. Bigwood*, «La loter e aux Pays Bas» (Bruxelles). —*L. Bachelier*, «Calcul des Probabilités» (Paris). —*G. Jèze*, «La technique du crédit pub ique. Les emprunts à lots» (Paris).

ΤΡ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

—[ΝΟΜΟΘ.—ΦΟΡΟΛ.] Διὰ λόγους κοινωνικῆς προστασίας κατὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας, φύσει ῥεπούσης εἰς τὸ ἐκ τύχης κέρδος, ὁ ποινικὸς νόμος (ἄρθρ. 684) ἀπαγορεύει καὶ τιμωρεῖ τὸν δεχόμενον ἐράνους ξένων λαχείων, τὸν ἄνευ δικαιώματος ἢ ἰδιαιτέρας ἀδείας τῆς ἀρχῆς συσταίνοντα λαχεῖον ἢ κατάστημα ἐπὶ σκοπῷ λαχείου κλπ., τὸ δὲ διάταγμα τῆς 20ῆς Ὀκτωβρίου 1836 περὶ λαχείων εἶχεν ἐπιτρέψει εἰς τὰς δημοτικὰς ἀρχὰς νὰ δίδουν ἀδείας λαχείου πρὸς ἐκκύβευσιν. Βραδύτερον, ὁ ‚ΑΧΛ' τῆς 30 Δεκεμβρίου 1887 καὶ ὁ νόμος ‚ΓΤΟ' τῆς 6 Ὀκτωβρίου 1909 συνεπλήρωσαν ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον τὰς διατάξεις ταύτας. Οὕτω τὸ λαχεῖον κατέστη μονοπώλιον τοῦ κράτους, διὰ νόμου μόνον ἐπιτρεπόμενον, χάριν γενικωτέρου ἐθνικοῦ ἢ κοινωνικοῦ σκοποῦ, καὶ διὰ νόμων καὶ διαταγμάτων συνεστήθησαν κατὰ καιροὺς διάφορα λαχεῖα. Δικαιολογητικὴ δὲ βάσις τῆς νομοθεσίας ταύτης εἶναι, ὅτι ὁ νόμος ρυθμίζει τὴν λειτουργίαν τοῦ λαχείου, κατὰ τρόπον ἀποτρέποντα τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας. Διὰ διατάγματος τοῦ 1874 (Ἐφ. Κυβ. σελ. 304) εἶχε τὸ πρῶτον συστηθῆ λαχεῖον ὑπὲρ ἀρχαιολογικῶν σκοπῶν καὶ διὰ διατάγματος τοῦ 1888 (Ἐφ. Κυβ. σ. 1265) κατηργήθη τοῦτο καὶ συνεστήθη νέον, μεταρρυθμισθὲν κατὰ τὸ 1889 (Ἐφ. Κυβ. σελ. 761) ὑπὲρ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας, ἥτις διὰ τῶν πόρων του προήγαγε σπουδαίως τὰς ἀνασκαφὰς καὶ τὴν διάσωσιν τῶν ἀρχαιολογικῶν μνημείων καὶ χώρων. Κατὰ τὸ 1904, ἡ κυβέρνησις τοῦ Γ. Θεοτόκη, συστήσασα τὸ ταμεῖον τοῦ ἐθνικοῦ στόλου, διωργάνωσε διὰ νόμου, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πόρων του, τὸ λαχεῖον τοῦ ἐθνικοῦ στόλου καὶ τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος, καταργήσασα τὸ παλαιόν, ἐπετεύχθη ἐκ τῶν εἰσπράξεων τοῦ λαχείου νὰ διατεθῶσι μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν πρώτων ἀντιτορπιλλικῶν, μέρος δὲ τῶν εἰσπράξεων διετίθετο ὑπὲρ τῆς ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας. Ἀλλὰ ταχέως κατενοήθη, ὅτι τὸ λαχεῖον ἔδει νὰ μεταρρυθμισθῇ καὶ ὅτι ἡ δημοσία ὑπηρεσία δὲν ἦτο τὸ ἐπιτήδειον ὄργανον διὰ τὴν ἐνδεδειγμένην μεταρρύθμισιν. Ἐφ' ᾧ καὶ διὰ τοῦ νόμου ‚ΓΤΟ' τοῦ 1909 ἐπετράπη εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ ἐκχωρήσῃ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ λαχείου εἰς ἑταιρείαν, σκοπὸς δὲ τοῦ μέτρου τούτου ἦτο νὰ ὀργανωθῇ τὸ λαχεῖον κατὰ τὸν τύπον τοῦ «κατὰ κλάσεις» λαχείου, οἷον τὸ οὑγγρικὸν κλπ., ἵνα οὕτως ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἀσφαλὴς λειτουργία τοῦ λαχείου, δι' ὀργανώσεως εἰδικῶν γραφείων πωλήσεως τῶν γραμματίων, ἥτις ὀργάνωσις μόνον διὰ τραπεζιτικῆς ἐπιχειρήσεως θὰ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ ἐπομένως διὰ τοῦ Ν. Δ. τῆς 2 Ἰανουαρίου 1926 ἐκυρώθη σύμβασις περὶ ἐκχωρήσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ λαχείου εἰς ἐπὶ τούτῳ συσταθεῖσαν ἀνώνυμον ἑταιρείαν, ἥτις προήγαγε σημαντικῶς τὸ ἐκ τοῦ λαχείου ἔσοδον τοῦ ταμείου τοῦ στόλου, ἀλλ' ἡ ἑταιρεία δὲν ἐπρόλαβε νὰ διοργανώσῃ «κατὰ κλάσεις» τὸ λαχεῖον, διότι διὰ τοῦ νόμου 4192 τοῦ 1929 ἠκυρώθη ἡ σύμβασις καὶ ἀνέλαβεν ἐκ νέου ἡ κυβέρνησις τὴν ἄμεσον διαχείρισιν τοῦ λαχείου, λειτουργοῦντος ἔκτοτε ὑπὸ τὸν νέον τίτλον «Ἑλληνικὸν Λαχεῖον». Κατὰ τὸ 1930 ἕτερον λαχεῖον ἱδρύθη διὰ νόμου ὑπὲρ τῶν Δελφικῶν ἑορτῶν. Κατὰ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ταμείου τοῦ ἐθνικοῦ στόλου, τὸ καθαρὸν ἔσοδον ἐκ τοῦ λαχείου διὰ τὸ 1930 — 1931 προϋπελογίσθη εἰς 18 ἑκατομμύρια δραχμάς, εἰς δὲ τὸ ἀρχαιολογικὸν ταμεῖον ἀποδίδονται ἐκ τῶν προσόδων τοῦ λαχείου ἕτεραι 375.000 δραχμαί.

Λαχειοφόροι ἀγοραὶ ἐπιτρέπονται ἐξαιρετικῶς κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Ν. Δ. τῆς 13 Νοεμβρίου 1927, κυρώσαντος τὸ Ν.Δ. τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1925 μετὰ χορήγησιν ἀδείας καὶ κατὰ τοὺς λοιποὺς ὅρους τοῦ νόμου τούτου.

Κατὰ τοὺς νόμους 1641 (ἄρθρ. 43) καὶ 3608 τοῦ 1928 ἐπιβάλλεται φόρος ἐπὶ παντὸς κέρδους ἐκ λαχειοφόρου ὁμολογίας ἢ ἐκ λαχείων, ἐφόσον τοῦτο δὲν εἶναι κατώτερον τῶν 1000 δραχμῶν, ὑπόκειται δ' εἰς τὸν φόρον ὁ δικαιοῦχος τοῦ κέρδους. Τὸ ποσοστὸν τοῦ φόρου εἶναι 10%, προσαυξανόμενον κατὰ 40% ὑπὲρ τοῦ ἀναγκαστικοῦ δανείου.

Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

—[ΑΣΤ.—ΕΜΠ. ΔΙΚ.] Ὁ ἀπαγορεύων τὸ λαχεῖον γαλλικὸς νόμος τῆς 21 Μαΐου 1836 καθορίζει ὡς τοιοῦτο πᾶσαν πώλησιν ἀκινήτων, κινητῶν ἢ ἐμπορευμάτων πραγματουμένην διὰ τῆς τύχης ἢ συνδυαζομένην μὲ ὄφελη ἢ ἀμοιβὰς ὀφειλομένας εἰς τὴν τύχην, καὶ γενικῶς πᾶσαν ἐπιχείρησιν προσφερομένην εἰς τὸ κοινὸν καὶ σκοποῦσαν νὰ γεννήσῃ παρ' αὐτῷ τὴν ἐλπίδα κέρδους ἀποκτωμένου διὰ τῆς τύχης. Τὸ λαχεῖον ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον τύπον τῆς συμβάσεως παιγνίου. Εἰς αὐτὸ ὑπὸ αἵρεσιν τίθεται ἡ ὑποχρέωσις καὶ ἀντιστοίχως τὸ δικαίωμα, τοῦ ἑνὸς μόνον ἐκ τῶν συμβαλλομένων, ἐνῷ εἰς τὸ παίγνιον αἱ ὑποχρεώσεις καὶ τὰ δικαιώματα ἀμφοτέρων τῶν συμβαλλομένων τελοῦν ὑπὸ αἵρεσιν. Παρ' ἡμῖν τὸ λαχεῖον ἀπαγορεύει ὁ νόμος ‚ΑΧΛ'/1887, ἐπιτρέπων αὐτὸ μόνον κατόπιν νόμου, ὡς καὶ ὑπό τινας ἄλλας προϋποθέσεις.

Λαχεῖον περιέχουν αἱ λαχειοφόροι ὁμολογίαι διαφόρων δανείων, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ κληρούμεναι ἀποδίδουν κέρδη εἰς τοὺς κατόχους των, ὅθεν ἡ ἔκδοσις αὐτῶν μόνον δι' εἰδικοῦ νόμου ἐπιτρέπεται. Ζήτημα ἐγεννήθη ἐν Γαλλίᾳ καὶ παρ' ἡμῖν ἂν συνιστοῦν λαχεῖον αἱ συνήθως ἐπὶ δανείων ἐκδιδόμεναι ὁμολογίαι, αἱ ὁποῖαι πωλοῦνται κάτω τοῦ ἀρτίου καὶ πληρώνονται εἰς τὸ ἄρτιον, ἀποφέρουσαι τὸ λεγόμενον κέρδος πληρωμῆς (prime de remboursement), κατόπιν κληρώσεως. Ἐπεκράτησεν ἡ γνώμη τοῦ γαλλικοῦ ἀκυρωτικοῦ, καθ' ἣν λαχεῖον εἶναι ἡ διὰ τῆς τύχης ἀπόκτησις κέρδους, ὄχι ὅμως καὶ ὁ διὰ τῆς τύχης προσδιορισμὸς τῆς πληρωμῆς τοῦ ἤδη κεκτημένου κέρδους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συμβαίνει ἐπὶ τῶν ἐν λόγῳ ὁμολογιῶν, ἐφ' ὧν εἶναι βέβαιον, ὅτι ὅλοι οἱ ὁμολογιοῦχοι θὰ κληρωθοῦν καὶ συνεπῶς θὰ πληρωθοῦν, εἰς τὸ ἄρτιον. Ἀπό τινος παρ' ἡμῖν τὸ ζήτημα δέον νὰ θεωρηθῇ λελυμένον νομοθετικῶς, ἀφοῦ τὸ ἄρθρον 43 παράγραφος 6 τοῦ νόμου 2190/1920 περὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν προνοεῖ περὶ τῆς ἐν τῷ ἰσολογισμῷ τῶν ἑταιρειῶν καταχωρίσεως τῆς μεταξὺ ἐκδόσεως καὶ πληρωμῆς διαφορᾶς τῶν ὁμολογιῶν τούτων, ἡ ὁποία οὕτω νομιμοποιεῖται.

Θ. Ι. Λ.

—[ΠΟΙΝ. ΔΙΚ.] Κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ νόμου ‚ΑΧΛ' τοῦ 1887 «περὶ λαχείων», ἡ σύστασις λαχείου καὶ ἡ ἔκδοσις ἢ κυκλοφορία τῶν ἐπ' αὐτοῦ τίτλων ἐπιτρέπεται μόνον δι' εἰδικοῦ νόμου. Ἡ παράβασις τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης ἐπισύρει, κατὰ τὸ ἄρθρον 5 τοῦ αὐτοῦ νόμου, χρηματικὴν ποινὴν 200—1200 δραχμῶν, ἐν ὑποτροπῇ δὲ χρηματικὴν ποινὴν 1200—2400 δραχμῶν, φυλάκισιν δύο μέχρις ἓξ μηνῶν καὶ στέρησιν τῆς ἀδείας τοῦ ἐπαγγέλματος, ὅπερ ἤσκει ὁ παραβάτης, ἐπὶ τρεῖς ἕως ὀκτὼ μῆνας. Οἱ τίτλοι κατάσχονται. Μὲ τὰς αὐτὰς ποινὰς τιμωρεῖται, κατὰ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ νόμου ‚ΓΤΟ' τοῦ 1909 «περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ λαχείου τοῦ ἐθνικοῦ στόλου...», ὁ ὁπωσδήποτε συμμετέχων εἰς λαχεῖα ξένα ἢ ἀπηγορευμένα, ὁ πωλῶν τοιαῦτα λαχεῖα ἢ μεσολαβῶν εἰς τοιαύτην πώλησιν, ὡς καὶ ὁ καταχωρίζων ἐν ἐφημερίδι ἢ περιοδικῷ τὰ ἀποτελέσματα τῶν κληρώσεων ξένων ἢ ἀπηγορευμένων λαχείων. Κατὰ τὴν νομολογίαν τοῦ γερμανικοῦ ἀκυρωτικοῦ, *λαχεῖον* εἶναι ἐκεῖνο τὸ εἶδος τοῦ τυχηροῦ παιγνίου (ὑπὸ τὴν εὐρεῖαν σημασίαν τῆς λέξεως), ἐν τῷ ὁποίῳ πλείονα πρόσωπα δύνανται ν' ἀποκτήσωσι δικαίωμα συμμετοχῆς εἰς ὡρισμένον χρηματικὸν κέρδος, συμφώνως πρὸς ὡρισμένον πρόγραμμα, ἐπὶ τῇ καταβολῇ ὡρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ. Τὸ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ χρηματικὸν κέρδος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐπελεύσεως τυχαίου συμβεβηκότος. Ἡ καταβολὴ τοῦ χρηματικοῦ ποσοῦ διὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ κέρδος δύναται νὰ εἶναι καὶ συγκεκαλυμμένη. Π. χ. νὰ περιέχεται ἐν τῇ τιμῇ τῆς ἀγορᾶς ὡρισμένου ἐμπορεύματος. Ἐὰν ὅμως ὁ ἐπιχειρηματίας τοῦ «λαχείου», ὅστις ταυτοχρόνως πωλεῖ ἐμπόρευμά τι ἢ διοργανώνει θέαμα, δὲν ζητεῖ ἀνωτέραν τιμὴν τῆς κανονικῆς καὶ συνήθους, τότε δὲν πρόκειται περὶ λαχείου. Συμφώνως πρὸς ταῦτα, τὸ δικαίωμα τῆς συμμετοχῆς ἀγοραστῶν τ. χ. ἐφημερίδος τινὸς εἰς χρηματικὸν κέρδος, ἐξαρτωμένου ἐκ κληρώσεως, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ὡς συμμετοχὴ εἰς λαχεῖον.

Χ. Ν. Τ.

λαχειοφόρος (ὁ, ἡ),—*ον* (τό)· ὁ φέρων λαχεῖον, ὁ μετὰ λαχείου, μετὰ λαχνοῦ: «λαχειοφόροι ὁμολογίαι» ὁμολογίαι τῶν ὁποίων ὁ τόκος παρέχεται μέρος μὲν διὰ τοκομεριδίου, μέρος δὲ διὰ λαχείου.

— ***λαχειοφόρα δάνεια***· βλ. λ. *δάνεια*.

λαχεναλία (Lachenalia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀνεπτυγμένας, ἰθαγενεῖς τῶν χωρῶν τῆς νοτίου Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι: ἡ *λαχεναλία ἡ ἐπίχρυσος* (Lachenalia aurea), *λαχεναλία ἡ εὐοσμοτάτη* (Lachenalia odoratissima), *λαχεναλία ἡ ἰσοπέταλος* (Lachenalia isopetala) καὶ *λαχεναλία ἡ τρίχρους* (Lachenalia tricolor). Πᾶσαι καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον.

Δ. Ν. Π.

λαχεσίλλη (ἡ) (Lachesilla) [*Ζωολ.*]. Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ψευδονευροπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ψωκιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἔντομα, ἅτινα ἐνδιαιτῶνται παρασιτικῶς ἐπὶ διαφόρων δένδρων καὶ καλοῦνται κοινῶς *ξυλόψειρες*. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι ἡ *λαχεσίλλη ἡ εὐρωπαϊκὴ* (Lachessilla europaea), ἥτις ἀπαντᾷ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἐνίοτε ἐνδιαιτᾶται καὶ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν.

Δ. Ν. Π.

Λάχεσις [*Μυθολ.*]. Μία τῶν τριῶν *Μοιρῶν* (βλ. λ.), ἐκφράζουσα τὸν εἰς ἕκαστον ἄνθρωπον τυγχάνοντα λαχνόν. Ὥριζε δηλαδὴ αὕτη τὸ ὑπὸ τῆς τύχης προωρισμένον εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ συνεπῶς ἐξ αὐτῆς ἐξηρτᾶτο ἡ εὐτυχία ἢ ἡ δυστυχία τοῦ ἀνθρώπου.

Ν. Ι. Ζ.

λάχεσις (ἡ) (Lachesis) [*Ζωολ.*]. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀφιδίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κροταλιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 40 εἴδη πάντα δηλητηριώδη. Οἱ ὄφεις τοῦ γένους τούτου εἶναι κροταλίαι μεγάλου μεγέθους, παρὰ τοῖς ὁποίοις τὸ ἠχητικὸν παρὰ τὴν οὐρὰν ὄργανον ἔχει ἀντικατασταθῆ ὑπὸ μιᾶς ζης αἰχμηρῶν λεπίδων μετὰ ἀγκιστροειδῶν ἀποφύσεων, εἰς 10 ἢ 12 σειρὰς διατεταγμένων. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λάχεσις ὁ βωβὸς* (Lachesis muta), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος 3 μέτρων, μὲ σῶμα εἰς κυλινδρικόν, λεπτότερον πρὸς τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς οὐρᾶς, καὶ χονδρότερον περὶ τὸ μέσον, μὲ κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην, πεπιεσμένην

Λάχεσις ὁ βωβός.

Digitized by Google

ῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ πεταλοειδῆ καὶ χρῶμα ορτοκαλλιῶδες μὲ μελανὰς καὶ λευκὰς κηλῖδας. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὑγρὰ δάση τῆς Ἀμερικῆς καὶ παρὰ ὰς ὄχθας τοῦ Ἀμαζονίου ποταμοῦ. Εἶναι ἐπικινυνώτατος ὄφις καὶ ἰοβόλος· ὁ δηχθεὶς ὑπ' αὐοῦ ἄνθρωπος ἀποθνήσκει μετὰ παρέλευσιν μιᾶς ερίπου ὥρας. Δ. Ν. Π.

— /Ζωολ./ Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς ἰκογενείας τῶν *μυρικιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λάχεσις ἡ ἐλαχίστη* (Lachésis minima), ἥτις δὲν ὑπερβαίνει εἰς μῆκος τὰ 6 χιλιοστόμετρα καὶ ἔχει κόγχην ἐπιμήκη, στενήν, κυλινδρικήν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, λεπτὴν κατὰ τὴν κορυφήν της καὶ εὐρυνομένην ἐφ' ὅσον πλησιάζει πρὸς τὴν βάσιν της, μὲ ἄνοιγμα ἀρκετὰ εὐρὺ καὶ ἐπίμηκες, πλάγιον. Ἡ κόγχη της εἶναι χαρακτηριστικῶς περιειλιγμένη καὶ φέρει ἐπιμήκεις κυματοειδεῖς διαυλακώσεις καὶ χρῶμα κυανοῖῶδες ετὰ μελανῶν ἀποχρώσεων καὶ λευκῶν μικρῶν ραμμώσεων. Ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν κεανὸν καὶ εὑρίσκεται κυρίως ὑπὸ τοὺς βράους. Δ. Ν. Π.

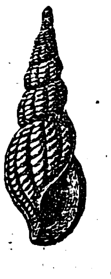

Λάχεσις ἐλαχίστη.

Λάχης. Στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, ζήσας κατὰ ὸν Ε' π. Χ. αἰῶνα. Ἦτο υἱὸς τοῦ Μελανώπου, ἰξωνέως τὸν δῆμον, καὶ φίλος τοῦ Σωκράτους, ν καὶ κατά τι πρεσβύτερος αὐτοῦ. Ἂν καὶ γενιότατος στρατηγὸς ὁ Λάχης, ἦτο φίλος τῶν εἰηνοφίλων πολιτικῶν ἀνδρῶν (τοῦ κόμματος τοῦ ικίου) καὶ ἐχθρὸς τῶν δημαγωγῶν, ὡς πάντες ἱ σύγχρονοί του Ἀθηναῖοι στρατηγοί. Ἕνεκα ούτου καὶ ὡς «κύων ὑλακτῶν τοὺς λύκους», ἤτοι οὺς ἐκμεταλλευτὰς τῶν ἀδυναμιῶν τοῦ δήμου δηαγωγούς, χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ Ἀριτοφάνους. Κατὰ τὸ 427 π. Χ. ὁ Λάχης καὶ ὁ αροιάδης ἀπεστάλησαν ὡς ναύαρχοι στόλου ἐξ 0 τριήρων εἰς τὰ ὕδατα τῆς Σικελίας πρὸς βοήειαν τῶν Λεοντίνων (πιεζομένων ὑπὸ τῶν Συραουσίων), κατόπιν αἰτήσεως τούτων διὰ πρεσβείας, ῆς ὁποίας ἡγεῖτο ὁ περίφημος σοφιστὴς Γοριας. Ὁ στόλος κατέπλευσεν εἰς Ρήγιον, τὸ ὁποῖον αἰ κατέστησε κύριον σταθμὸν τῶν ἐνεργειῶν του. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ κυβερνῆται τούτου δὲν ἐπεδίωιν ὡρισμένον πρόγραμμα, οὔτε κατὰ τὸ πρῶτον τος, ὅτε ἀπεπειράθησαν νὰ καταλάβωσι τὴν νῆον Λιπάραν καὶ ἀπέτυχον (*Θουκ.* Γ', 88), οὔτε ατὰ τὸ δεύτερον, ὅτε, ἀποθανόντος τοῦ Χαροιάου, ἐκυβέρνα τὸν στόλον μόνος ὁ Λάχης, δὲν τετεύχθη ἄξιόν τι λόγου ὑπὸ τοῦ στόλου, ἂν καὶ ατελήφθησαν ὑπὸ τῶν πληρωμάτων του αἱ Μυαι καὶ ἡ Μεσσήνη. Διὰ τοῦτο ἐστάλη καὶ δευέρα πρεσβεία εἰς τὰς Ἀθήνας, ἥτις ἐπέτυχε τὴν νίσχυσιν τοῦ ἐν Ρηγίῳ ἀθηναϊκοῦ στόλου διὰ ῆς ἀποστολῆς καὶ ἄλλων τριήρων ὑπὸ τὸν Πυόδωρον, ὅστις καὶ ἀντικατέστησε τὸν Λάχητα. Ὁ άχης ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας κατηγορήθη ὑπὸ οῦ Κλέωνος διὰ παράβασιν καθήκοντος (εἶχε βοηήσει τοὺς Ρηγίνους πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν ἀγώον κατὰ τῶν Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν ἀντὶ τῶν εοντίνων) καὶ διὰ κλοπὴν δημοσίων χρημάτων, λλ' ἠθῳώθη. Κατὰ τὸ 424 π. Χ. ὁ Λάχης μετέχεν ὡς ἁπλοῦς ὁπλίτης τῆς μάχης τοῦ Δηλίου, ατὰ τὴν ὁποίαν καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν ου. Κατὰ τὸ 423 π. Χ., συμφώνως μὲ τὰς φιλειηνικὰς ἀρχάς του, ἐπέτυχε νὰ δεχθῶσιν οἱ Ἀθηαῖοι τὰς προτάσεις ἐκεχειρίας τῶν Σπαρτιατῶν, ὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι γευόμενοι ἀμφότεροι οἱ ἀντίαλοι τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης ἔμελλον νὰ ἐπιτεύσωσι καὶ τὴν συνθήκην εἰρήνης μεταξύ των. ατὰ τὸ 421 ἦτο ἐκ τῶν κυριωτέρων συνεργατῶν οῦ Νικίου πρὸς σύναψιν τῆς μεταξὺ Σπάρτης αἰ Ἀθηνῶν ἐπικληθείσης Νικείου εἰρήνης. Κατὰ ὸ 418 π. Χ. ἀπεστάλη ὁ Λάχης μετὰ τοῦ Νικοτράτου στρατηγὸς τῆς ἐκ 1000 πεζῶν καὶ 300 πέων στρατιωτικῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων ρὸς βοήθειαν τῶν συμμάχων (Ἀργείων, Ἠλείων αἰ Μαντινέων) ἐναντίον τῆς Σπάρτης, ἥτις διεραξε τὴν εἰρήνην δι' ἀποβιβάσεως στρατοῦ της ς τὴν Ἐπίδαυρον. Ἐν Ἄργει ἀπεφασίσθη τότε ἐναντίον τοῦ Ὀρχομενοῦ, ὀχυρᾶς ἀρκαδικῆς πόεως, ἐκστρατεία, διότι αὕτη ἦτο τὸ κυριώτερον τήριγμα τῆς Σπάρτης ἐν Ἀρκαδίᾳ, ἥτις ἔσχεν ς ἀποτέλεσμα τὴν ἅλωσιν τῆς ὀχυρᾶς ἐκείνης όλεως. Μετὰ ταῦτα οἱ σύμμαχοι ἐστρατοπέδευν πρὸ τῆς Τεγέας, ἀπεχώρησαν ὅμως ἐκεῖθεν ρὸς τὴν χώραν τῶν Μαντινέων, ὅτε ἔμαθον ὅτι τήρχετο ἐναντίον των μετὰ μεγάλης στρατιᾶς ὁ γις ἐκ Σπάρτης, ἐνῷ ἡ ἰδική των δύναμις εἶχε ιωθῆ ἐξ ἀποχωρήσεως τῶν τρισχιλίων ὁπλιτῶν Ἠλείων, δυσαρεστηθέντων, διότι οἱ σύμμαχοί των ν ἔσπευσαν, παρακληθέντες ὑπ' αὐτῶν, νὰ ἐκβάσι τὴν σπαρτιατικὴν φρουρὰν ἐκ Λεπρέου τῆς Ἤλιδος. Ἐν Μαντινείᾳ ἐνίκησαν οἱ Σπαρτιᾶται, ότι καὶ πολυαριθμότεροι ἦσαν καὶ ἐπλεονέκτουν τὸ ἔποψιν τῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας τοῦ στραοῦ των, ὁδηγηθέντες εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τὴν ἑνιαίαν διοίκησιν ἐμπειροπολέμου στρατηγοῦ (τοῦ Ἄγιδος). Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἔπεσαν ἀμφότεροι οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν ἐπίμοχθον ἀγῶνά των πρὸς συγκράτησιν τοῦ στρατοῦ των, διὰ ν' ἀποφύγωσι τὴν τελείαν ἧτταν αὐτοῦ. ΚΑΨ.

—«Λάχης». Εἷς ἐκ τῶν διαλόγων τοῦ *Πλάτωνος* (βλ. λ.), ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ ἀνδρείας.

λάχης (ὁ) (Laches) *[Ζωολ.]*. Γένος ἀραχνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀραχνωδῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ζωδαριδῶν*, περιλαμβάνον μεγάλου μεγέθους μὲ εὔρωστον σῶμα, ἀράχνας, μὲ πόδας ἰσχυροὺς καὶ ἐπιμήκεις καὶ ἀνοικτοὺς γενικῶς χρωματισμοὺς μὲ φαιὰς κηλῖδας ἢ ἀποχρώσεις. Ἐκ τῶν τριῶν γνωστῶν εἰδῶν τοῦ γένους, ἅτινα πάντα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας, ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *λάχης ὁ διεστραμμένος* (Laches perversus), ὅστις φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους, χρῶμα ἀνοικτῶς φαιὸν μετὰ διεσπαρμένων ἐπ' αὐτοῦ φαιομελανῶν κηλίδων καὶ ἀποχρώσεων καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἄνω Αἴγυπτον. Δ. Ν. Π.

Λάχης ὁ διεστραμμένος.

λαχίδα (ἡ)· ἰδιωματ., ἡ σειρὰ ποῦ ἔτυχεν εἴς τινα, ἡ ἀράδα (μεγεθ. τοῦ *λαχίδι*).

λαχίδι (τό)· ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλαχεν εἴς τινα, μέρος ἀγροῦ ἢ ἄλλου κτήματος ὡς μερίδιον κληρονομίας.

Λάχι(ον) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς ἀρχαίας χώρας τῶν Βοιῶν (Βατίκων) ἐγγὺς τῆς κωμοπόλεως Νεάπολις, πέριξ δ' αὐτοῦ ἀνευρέθησαν διάφοροι ἀρχαιότητες (ἀγγεῖα, νομίσματα, οἰκοδομαὶ κλπ.). Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 620. Χ. Δ.

Λαχίς, ἡ ***Λαχείς,*** ἡ ***Λάχεισα*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰουδαίας, 7 μίλλια ρωμαϊκὰ (10 χλμ.) νοτίως τῆς Ἐλευθεροπόλεως. Ὑπήκοος τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τῆς ΙΗ' δυναστείας, ἐπλήρωνε φόρον εἰς εἴδη. Κατὰ τὴν ἅλωσίν της ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ἐβασίλευεν αὐτῆς ὁ Ἰαφιά. Καταφυγὼν εἰς τὸ σπήλαιον Μασεδὰ τῆς Χεβρῶνος, συνελήφθη καὶ ἀπηγχονίσθη, ἡ δὲ πόλις ἐπιδικάσθη εἰς τὴν φυλὴν Ἰούδα. Ὁ Ἱεροβοὰμ τὴν ὠχύρωσεν, ὁ δὲ Ἀμασίας καταφυγὼν εἰς αὐτὴν ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν συνωμοτῶν. Ἡ Λαχὶς κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσωρος. Γ. Λ. Α.

λαχναία (ἡ) (Lachnaea) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομελιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 20 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Αἱ λαχναῖαι, γενικῶς, εἶναι κάνθαροι ἱκανοῦ ἢ μικροῦ μεγέθους μὲ σῶμα εὔρωστον, ἔλυτρα ἀρκετὰ μεγάλα καὶ σκληρότατα καὶ ποικίλους χρωματισμούς, ἐξ ὧν ἐπικρατέστεροι εἶναι ὁ ἐρυθρός, ὁ κυανοῦς καὶ ὁ πράσινος. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαχναία ἡ τρίστιγμος* (Lachnaea tristigma), ἥτις ἔχει μέτριον μέγεθος, σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὰς πλευράς, εὐρύ, κεφαλὴν μικρὰν καὶ τελείως πεπιεσμένην, κεραίας μετρίου μήκους καὶ ἀκανθωτάς, προθώρακα βραχὺν καὶ εὐρὺν δι' ἁπλῆς ἐγχαράξεως χωριζόμενον ἀπὸ τῆς κοιλίας, ἥτις εἶναι εὐρεῖα καὶ ἐπιμήκης, πόδας μακρούς, ὧν τὸ πρῶτον ζεῦγος ἰσχυρότερον καὶ ἐπιμηκέστερον τῶν λοιπῶν καὶ χρῶμα βαθὺ κυανοῦν μετὰ ἰωδῶν ραβδώσεων καὶ ποικιλμάτων και τριῶν χαρακτηριστικῶν στιγμάτων ἐπὶ τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα τὸ εἶδος *τρίστιγμος*. Ἀπαντᾷ εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐπὶ τῶν διαφόρων φυτῶν. Δ. Ν. Π.

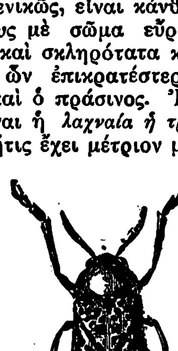

Λαχναια ἡ τρίστιγμος.

— **λαχναία** (ἡ) (Lachnaea) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *θυμελαιοειδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἀειθαλεῖς. Ἐκ τῶν 20 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους, πάντων ἰθαγενῶν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, γνωστότερον εἶναι ἡ *λαχναία ἡ ἐριοκέφαλος* (Lachnaea eriochephala), ἥτις καλλιεργεῖται εἰς πλεῖστα μέρη πρὸς κόσμον. Δ.Ν.Π.

λαχνανθὲς (τὸ) (Lachnanthes) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *αἱμορδωροειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν καὶ μόνον εἶδος ἰθαγενὲς τῆς βορείου Ἀμερικῆς, τὸ *λαχνανθὲς τὸ βαφικὸν* (Lachanthes tinctoria), ὅπερ καλλιεργεῖται διὰ τὴν βαφικὴν αὐτοῦ ρίζαν, χρήσιμον εἰς τὴν βυρσοδεψικήν. Δ. Ν. Π.

Λάχνερ (Lachner), ***Φραγκῖσκος.*** Γερμανὸς συνθέτης (1803—1890). Ἀφιερώθη εἰς τὴν μουσικὴν καὶ διεκρίθη εἰς πολλοὺς κλάδους, εἰς τὸ ὄργανον, τὸ πιάνο, τὸ βιολοντσέλλο καὶ τὴν σύνθεσιν. Διωρίσθη ὀργανιστὴς εἰς τὴν προτεσταντικὴν ἐκκλησίαν τῆς Βιέννης καὶ συνεδέθη στενώτατα μὲ τὸν Σοῦμπερτ. Ὁ ἴδιος ὁ Μπετόβεν ἀνεγνώρισε τὴν ἀξίαν του. Ἀργότερον διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ὀρχήστρας τοῦ θεάτρου Κέρτνερτορ τῆς Βιέννης καὶ κατόπιν διευθυντὴς ὀρχήστρας εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Γερμανίας, Μάνχαϊμ, Μόναχον κτλ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξετελέσθησαν διάφορα συμφωνικὰ ἔργα του. Τῷ 1872 τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου τοῦ ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ ἐπιτίμου διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας. Τὰ σπουδαιότερα ἔργα του εἶναι: 7 σουΐτες δι' ὀρχήστραν, 8 συμφωνίαι, τὰ μελοδράματα «Ἀλίντια», «Αἰκατερίνη Κορνάρο», «Μπενβενοῦτο Τσελίνι», τὸ ὀρατόριον «Μωϋσῆς», «Αἱ τέσσαρες ἡλικίαι τοῦ ἀνθρώπου», μία λειτουργία, ἕνα ρέκβιεμ, πλεῖστα ἔργα μουσικῆς δωματίου, κουαρτέτα σεξτέτα, κουϊντέτα κτλ., μία σερενάδα, διὰ πέντε βιολοντσέλα, καθὼς καὶ σημαντικὸς ἀριθμὸς τραγουδιῶν. Τὰ σπουδαιότερα ἐξ ὅλων τῶν ἔργων του εἶναι αἱ σουΐτες δι' ὀρχήστραν, αἱ ὁποῖαι στηρίζονται εἰς τὴν ἀντιστικτικὴν τεχνικὴν τῶν παλαιῶν πολυφωνιστῶν Μπὰχ καὶ Χαῖντελ. Α. Θ.

λάχνη (ἡ)· τρίχωμα τῆς κόμης λεπτόν, ἀραιόν· ‖ τὸ πρωτοφυὲς γένειον.

— ***λάχναι ἐνάρθριοι*** *[Ἀνατομ.]*. Ἀποφύσεις τοῦ ἀρθρικοῦ ὑμένος, ἀποτελούμεναι ἐκ πτυχῶν τοῦ τοιχώματος τούτου, αἵτινες εἰσέχουσιν ἐντὸς τῆς ἀρθρικῆς κοιλότητος, ποικίλον σχῆμα καὶ μέγεθος ἔχουσαι· τούτων αἱ μὲν ἐλάσσονες καὶ νηματοειδεῖς καλοῦνται *λάχναι ἐνάρθριοι*, αἱ δὲ μείζονες καὶ παχύτεραι *πτυχαὶ ἐνάρθριοι*. Ι. Π.

— ***λάχναι ἐντερικαὶ*** *[Ἀνατομ.]*. Ἐπικουρικὰ μόρια τοῦ βλεννογόνου τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, ἀποτελοῦντα τὸ κύριον τῆς ἐντερικῆς ἀπομυζήσεως ὄργανον· εἶναι δὲ λεπτόταται νηματοειδεῖς ἢ κωνοειδεῖς προεξοχαί, ὧν ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς περὶ τὰ 10 ἑκατομμύρια. Ἐγγύτατα ἀλλήλων προσκείμεναι καλύπτουσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ βλεννογόνου σύμπαντος τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ δωδεκαδακτύλου μέχρι τῆς εἰλεοτυφλικῆς βαλβῖδος, ἐλαττούμεναι τὸν ἀριθμὸν ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, παρέχουσαι δὲ τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ βλεννογόνου χνοώδη ὄψιν. Ὁ ἱστὸς τῶν ἐντερικῶν λαχνῶν ἀποτελεῖται ἐκ δικτυωτοῦ ἱστοῦ, ἐκ λείων μυϊκῶν ἰνῶν, ἐξ αἱμοφόρων καὶ λεμφοφόρων ἀγγείων καὶ ἐκ νεύρων. Διὰ τῶν μυϊκῶν ἰνῶν αἱ λάχναι ἐναλλὰξ βραχύνονται καὶ ἐκτείνονται· καὶ κατὰ μὲν τὴν βράχυνσιν ἐκθλίβεται τὸ περιεχόμενον τοῦ λεμφοφόρου ἀγγείου (ἐν ᾧ ἀθροίζεται ἡ ἀπομυζηθεῖσα ἐκ τοῦ ἐντέρου τροφὴ) πρὸς τὰ μείζονα λεμφοφόρα ἀγγεῖα, κατὰ δὲ τὴν ἔκτασιν εἰσροφεῖται νέα θρεπτικὴ οὐσία ἐκ τοῦ κοίλου τοῦ ἐντέρου. Ι. Π.

— ***λάχναι χορίου*** *[Ἀνατομ.]*. Μικραὶ προσεκβολαί, δι' ὧν ἡ ἔξω ἐπιφάνεια τοῦ χορίου τῆς ἐμβρυοδόχου κύστεως συνάπτεται ἐν ἀρχῇ μετὰ τοῦ βασικοῦ καὶ τοῦ ἀνεστραμμένου φθαρτοῦ χιτῶνος καὶ αἵτινες, ἐφόσον μὲν στεροῦνται ἀγγείων καλοῦνται *πρωτογενεῖς*, καθόσον δ' ὑστερώτερον (τῇ 18ῃ ἡμέρᾳ τῆς κυήσεως) προσκτῶνται τοιαῦτα, διακρίνονται ὡς *δευτερογενεῖς λάχναι*. Καὶ μέχρι μὲν τῆς 4ης ἑβδομάδος τῆς κυήσεως αἱ λάχναι χρησιμεύουσιν ὡς θρεπτικὸν ὄργανον τοῦ κυήματος, ἀλλ' ἔκτοτε ἡ λαχνωτὴ μοῖρα τοῦ χορίου συναπτομένη μετὰ τοῦ βασικοῦ φθαρτοῦ χιτῶνος τῆς μήτρας παράγει τὸν *πλακοῦντα*, ὅστις ἐφεξῆς ἀποβαίνει τὸ ὄργανον τῆς θρέψεως καὶ τῆς ἀναπνοῆς τοῦ ἐμβρύου. Ι. Π.

—***λάχνη ἀδενώδης*** (ἡ) *[Βοτ.]*. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἶναι γνωστὰ ἐν τῇ βοτανικῇ λεπτότατα τριχοειδῆ ὄργανα, ἐκκρίνοντα ὑγρόν τι παρόμοιον πρὸς τὴν βλένναν. Ἀδενώδεις λάχναι παρατηροῦνται συνήθως ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοιχωμάτων πλείστων ὀφθαλμικῶν φύλλων δένδρων τινῶν καὶ τὸ ἐκκρινόμενον ὑγρὸν μεῖγμα βλέννης καὶ ρητινώδους οὐσίας συγκολλᾷ τὰ ὀφθαλμικὰ φύλλα μεταξύ των, ὅπως προστατευθῇ τὸ παραχθησόμενον φύτρον. Δ. Ν. Π.

λαχνιίδαι (οἱ) (Lachniidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφθειρῶν*, περιλαμβάνουσα μικροῦ ἢ μεγάλου μεγέθους φυτοφθείρας, χαρακτηριζομένας κυρίως ἐκ τῶν μελιτοφόρων συσκευῶν, τὰς ὁποίας ἐνέχουσι καὶ ὧν ὁ ἐκκρινόμενος χυμός, διαχυνόμενος ἐπὶ τῶν κλάδων τῶν δένδρων, ἐφελκύει διάφορα ἔντομα ἐπ' αὐτῶν. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν τῆς οἰκογενείας εἶναι ὁ *λάχνος* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

λαχνοειδεῖς *πτυχαὶ στομάχου* [*Ἀνατομ.*]. Τὰ διαφράγματα ἢ αἱ πτυχαὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ στομάχου, τουτέστιν αἱ *γαστρικαὶ ἀκρολοφίαι*, ἐν τῇ πυλωρικῇ μοίρᾳ ὑψηλότεραι οὖσαι καλοῦνται *λαχνοειδεῖς πτυχαί.* Ι. Π.

λαχνοκρηπὶς (Lachnocrepis) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους κανθάρους, ὧν τὰ 10 περίπου εἴδη ἀπαντῶσιν εἰς τὴν βόρειον Ἀσίαν καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λαχνοκρηπὶς ἡ ἰαπωνικὴ* (Lachnocrepis japonica), ἥτις ἔχει μῆκος 12 περίπου χιλιοστομέτρων, σῶμα ἐπίμηκες καὶ ἀρκετὰ εὐρύ, σχετικῶς πρὸς τὸ μέγεθός του, καὶ χρῶμα ὀρειχαλκομελανόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἰαπωνίαν. Δ. Ν. Π.

λαχνόλαιμος (ὁ) (Lachnolaemus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λαβριδῶν*, περιλαμβάνον 6 εἴδη ἰθαγενῆ τῶν περὶ τὰς Ἀντίλλας θαλασσῶν. Ἐκ τῶν κοινοτέρων καὶ ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λαχνόλαιμος ὁ κύων* (Lachnolaemus canis), ὅστις ἔχει περίπου μέγεθος φθάνον τὸ 1 μ., σῶμα πεπλατυσμένον ἐκ τῶν πλευρῶν καὶ ὑψηλότατον, κεφαλὴν ἀρκετὰ εὐμεγέθη, τριγωνικήν, ἀπολήγουσαν εἰς αἰχμηρὸν ῥύγχος καὶ ἀποτόμως ἐπικλινῆ κατὰ τὴν κορυφήν της, ὀφθαλμοὺς μικρούς, ἀπεστρογγυλωμένους καὶ κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῆς κεφαλῆς τοποθετημένους, βραγχιακὰ ἐπιπτύγματα τριγωνικὰ καὶ αἰχμηρά, ῥαχιαῖον πτερύγιον ἰδιόρρυθμον, ἐπίμηκες, χαμηλὸν κατὰ τὸ μέσον του, μὲ τρεῖς ἐπιμήκεις καὶ λεπτὰς ἀκτῖνας κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ μέρος, ὧν ἡ πρώτη ἐπιμηκεστέρα πασῶν καὶ φυλλοειδῶς μετασχηματισμένον κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα, μὲ βραχεῖαν καὶ ἀκανθώδη ἀπόφυσιν. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι μικρὰ καὶ τριγωνικά, τὰ κοιλιακὰ στενὰ καὶ μᾶλλον βραχέα, τὸ ἑδρικὸν πλατύτατον, πολυακανθωτόν, ἀπολῆγον εἰς λεπτὴν ἄκανθαν καὶ τὸ οὐραῖον πλατύτατον καὶ φέρον κατὰ τὰ ἄκρα του ἀκανθωτὰς ἀποφύσεις. Τὸ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ μικροῦ μεγέθους λεπίων καὶ ἔχει ἐρυθρωπὸν χρωματισμόν. Εἴς τινα μέρη τρώγουσι τὸ κρέας του, ὅπερ παρ' ἄλλων θεωρεῖται δηλητηριῶδες. Δ. Ν. Π.

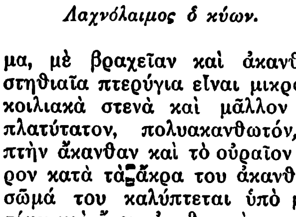

Λαχνόλαιμος ὁ κύων.

λαχνόπους (ὁ) (Lachnopus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ῥυγχοφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ τεσσαράκοντα εἴδη, ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰς Ἀντίλλας νήσους. Οἱ λαχνόποδες ἔχουσι μέτριον μέγεθος καὶ στιλπνοὺς ποικίλους χρωματισμούς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι *ὁ λαχνόπους ὁ ἰριδώδης* (Lachnopus irideus), ὅστις ἔχει μικρόν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μέγεθος, κεφαλὴν μᾶλλον τριγωνικήν, προθώρακα μᾶλλον ἐπιμήκη καὶ ἀπεστρογγυλωμένον, κοιλίαν ἐπιμήκη καὶ κυλινδρικήν, κεραίας μᾶλλον μακράς, πόδας μετρίου μεγέθους καὶ χρῶμα κυανοϊῶδες μὲ στιλπνὰς κιτρίνας καὶ πρασίνας ἀποχρώσεις. Δ. Ν. Π.

λαχνόπτερος (ὁ) (Lachnopterus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μικρολεπιδοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πυραλιδῶν*, περιλαμβάνον ὡραιοτάτας ψυχάς. Ἐκ τῶν 3 γνωστῶν εἰδῶν, ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους, ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *λαχνόπτερος ὁ διάστικτος* (Lachnopterus punctatus), ὅστις ἔχει σῶμα λεπτὸν καὶ ἐπίμηκες, κεφαλὴν μικροτάτην καὶ τριγωνικήν, ὀφθαλμοὺς μικροτάτους, κεραίας λεπτὰς καὶ μετρίου μήκους, καὶ πτέρυγας εὐρυτάτας χρυσοφαίου χρώματος, μὲ πολλὰ κυανομελανὰ στίγματα εἰς δύο σειρὰς διατεταγμένα κατὰ τὴν περίμετρον τῶν πτερύγων καὶ μελανὰς λεπτοτάτας νευρώσεις ἐπ' αὐτῶν, ὡς καὶ δύο εὐμεγέθεις, τριγωνικὰς σχεδόν, μελανὰς κηλῖδας περὶ τὸ μέσον ἑκάστης πτέρυγος. Δ. Ν. Π.

λάχνος (ὁ) (Lachnus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λαχνιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Οἱ λάχνοι εἶναι ἔντομα ἀρκετοῦ μεγέθους, μὲ κοιλίαν σχεδὸν τετραγωνικήν, μὲ ἰδιορρύθμους θηλοειδεῖς ἀποφύσεις κατὰ τὸ ἄκρον, κεφαλὴν μικράν, πτέρυγας ἀνεπτυγμένας καὶ διαφανεῖς. Ἐνδιαιτῶνται ἐπὶ διαφόρων φυτῶν καὶ ἰδίως δένδρων καὶ καλύπτουσι τοὺς κλάδους τῶν δένδρων διά τινος ζαχαρώδους ὑγροῦ, ὅπερ ἐκκρίνουσι καὶ τὸ ὁποῖον προσελκύει πλῆθος διαφόρων ἐντόμων καὶ τὰς μελίσσας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λάχνος ὁ στικτὸς* (Lachnus punctatus), ὅστις ἔχει μικρόν, σχετικῶς, μέγεθος, κεφαλὴν μικρὰν καὶ ἀπεστρογγυλωμένην, μὲ λεπτοτάτας καὶ βραχείας κεραίας, προθώρακα μὴ χωριζόμενον εὐκρινῶς τῆς τετραγωνοειδοῦς κοιλίας, πτέρυγας λίαν ἀνεπτυγμένας καὶ εὐρείας, διαφανεῖς καὶ πολυνευρωτάς, πόδας λεπτοτάτους, ὧν τὰ δύο πρῶτα ζεύγη βραχύτατα καὶ τὸ τρίτον ἐπιμηκέστατον, καὶ χρῶμα φαιοτεφρὸν μὲ μελανὰ καὶ λευκὰ μικρότατα στίγματα διεσκορπισμένα ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Ἀναφαίνεται εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ δάση κατὰ τὸ θέρος. Δ. Ν. Π.

Λάχνος ὁ στικτός.

λαχνὸς (ὁ)· ἀριθμὸς *λαχείου* (βλ. λ.), κλῆρος: «λαχεῖο μὲ ἑκατὸ λαχνούς», «πόσοι λαχνοὶ κερδίζουν»· ‖ ὁ ἐξαχθείς, ὁ ἐπιτυχὼν ἀριθμὸς τοῦ λαχείου: «νὰ σοῦ πέσῃ ὁ λαχνός», «μοῦ 'πεσε ὁ πρῶτος λαχνός», «τὸ εἰς τοὺς λαχνοὺς διανεμόμενον ποσὸν τοῦ ἐθνικοῦ δανείου» ‖ φρ. «βάζω λαχνὸ» καὶ «ῥίχνω λαχνὸ» ἀποφασίζω διὰ κλήρου: «ἔλα νὰ βάλωμε λαχνό, ποιὸς θὰ κεράσῃ» (κατὰ παραφθορὰν τῆς λέξεως *λαχμὸς* καὶ αὐτὴ ἀπὸ τοῦ *λαγχάνω*).

λαχνόσπερμον (τὸ) (Lachnospermum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον ἀνεπτυγμένας πόας ἢ καὶ θάμνους ἀπαντῶντας εἰς τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος χώρας. Δ. Ν. Π.

λαχνόστομον (τὸ) (Lachnostomum) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀσκληπιαδιδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *λαχνόστομον τὸ εὐειδὲς* (Lachnostomum formosum), ὡραιότατον δενδρύλλιον, ὅπερ καλλιεργεῖται εἰς πλεῖστα θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης διὰ τὰ κοσμητικὰ ἄνθη του. Δ. Ν. Π.

λαχνοφόρος (ὁ) (Lachnophorus) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 30 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ λαχνοφόροι εἶναι κάνθαροι μὲ σῶμα ἐπίμηκες, κομψόν, εὐκίνητον καὶ μὲ στιλπνοὺς πυρρούς ἢ χαλκοκιτρίνους χρωματισμούς, μὲ ἐπιξάνθους καὶ ἰώδεις ἀποχρώσεις. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λαχνοφόρος ὁ ποικιλόχροος* (Lachnophorus versicolor), ὅστις εἶναι κομψότατος κάνθαρος πυρροπρασίνου χρώματος μὲ ἰώδεις ἀποχρώσεις. Δ. Ν. Π.

Λαχοβάρης. Ἐπίθετον ἑλληνικῆς οἰκογενείας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, τῆς ὁποίας κλάδος ἐγκατεστάθη ἐν Βλαχίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, μέλη τῆς ὁποίας κατέλαβον ἀνώτερα ἀξιώματα εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας. Ἐκ τούτων ὁ μὲν *Δημήτριος Λαχοβάρης* διετέλεσε καϊμακάμης τῆς Μικρᾶς Βλαχίας, ἀπέθανε δὲ τῷ 1811. Τούτου ὁ υἱὸς *Ἰωάννης Λαχοβάρης* διετέλεσε βουλευτὴς κατὰ τὴν πρώτην βλαχικὴν βουλὴν τοῦ 1831 καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Νικόλαος*, ἀποθανὼν τῷ 1859, ἐχρημάτισε βουλευτὴς καὶ γερουσιαστής. Θ. Β.

— **Λαχοβάρης**, *Ἀλέξανδρος*. Ρουμᾶνος διπλωμάτης, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1855. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Κατέλαβε πλείστας διπλωματικὰς θέσεις καὶ ἀπεσύρθη τῆς ὑπηρεσίας τῷ 1928, φέρων τὸ ἀξίωμα τοῦ πρεσβευτοῦ. Θ. Β.

— **Λαχοβάρης**, *Ἀλέξανδρος*. Ρουμᾶνος πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1841 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1896. Περατώσας τὰς γυκλίους σπουδάς του ἐν τῷ λυκείῳ τοῦ Μεγάλου Λουδοβίκου ἐν Παρισίοις, ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐπιστρέψας εἰς Βουκουρέστιον εἰσῆλθεν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, τὴν ὁποίαν ὅμως κατέλιπεν ἀμέσως καὶ ἀφωσιώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν πολιτικήν. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν κατὰ τοῦ Α. Κούζα συνωμοσίαν καὶ ἐτάχθη ὑπὲρ τῆς ἐκλογῆς τοῦ πρίγκιπος Καρόλου Χοεντζόλλερν-Σιμαρίγγεν. Κατὰ τὰς γενομένας πρώτας βουλευτικὰς ἐκλογάς, ὁ Λαχοβάρης ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ μετὰ τοῦ Κάρπ, Γεωργίου Κανταχουζηνοῦ καὶ Γκανιστεάνο συνέπηξε τὸ κόμμα τῆς νέας δεξιᾶς, τῇ συνδρομῇ τοῦ πρίγκιπος Ἰωάννου Γκίκα. Τὸ κόμμα τοῦτο ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μανωλάκη-Κωστάκη, ὅστις σχηματίσας κυβέρνησιν τῷ 1870 προσέλαβεν ὡς ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης τὸν Λαχοβάρην, ὁ ὁποῖος διετήρησε τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Καταρτζῆ ἐπὶ $3^1/_2$ ἔτη. Τὸ κυριώτερον ἔργον τῆς ὑπουργίας του ταύτης ὑπῆρξεν ἡ μεταρρύθμισις τοῦ ποινικοῦ κώδικος. Ὅταν ἡ κυβέρνησις αὐτὴ παρῃτήθη, ὁ Λαχοβάρης ἐγένετο ὁ ἐν τῇ βουλῇ κυριώτερος πολέμιος τοῦ πρωθυπουργοῦ Ἰωάννου Βρατιάνο. Τῷ 1884 ἐξελέγη γερουσιαστής, κατὰ τὸν διεξαχθέντα δὲ τότε σφοδρὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ὁ Λαχοβάρης ἀπεσύρθη μεθ' ὅλης τῆς ἀντιπολιτεύσεως τῶν συνεδριάσεων τῆς βουλῆς καὶ συνέταξε τὸ πρὸς τὸν λαὸν διάγγελμα, δι' οὗ κατηγγέλλετο ὁ Βρατιάνο ὡς παραβιάζων τοὺς φιλελευθέρους θεσμοὺς τῆς χώρας.

Ἀπὸ τοῦ 1884 μέχρι τοῦ 1888 ὁ Λαχοβάρης δὲν παρέστη εἰς τὴν βουλήν, διεξῆγε δὲ σφοδρὸν δημοσιογραφικὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Βρατιάνο. Κατὰ τὰς διεξαχθείσας βουλευτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1888 ἐξελέγη ἐκ νέου βουλευτής, ἐπελθούσης δὲ τῆς πτώσεως τῆς κυβερνήσεως, ἐσχημάτισε τοιαύτην ὁ Θεόδωρος Ρωσσέτη, καὶ ὁ Λαχοβάρης ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας, τοῦ Ἐμπορίου καὶ τῆς Βιομηχανίας. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του δὲ ταύτην ἐψήφισε τὸν νόμον περὶ ἀπαλλοτριώσεως τῶν ἐθνικῶν κτημάτων ὑπὲρ τῶν ἀκτημόνων γεωργῶν, οὕτω δὲ ἐλύθη τὸ πολύκροτον γεωργικὸν ζήτημα, ὅπερ ἐπὶ μακρὰ ἔτη διετάρασσε τὴν Ρουμανίαν. Ὅτε τὸν Ρωσσέτη διεδέχθη ὁ Λάσκαρης Καταρτζῆς, τῷ 1889, ὁ Λαχοβάρης διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸ ὑπουργεῖον δὲ τοῦτο διετήρησε καὶ ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως Μάνου καὶ εἰς τὴν μετέπειτα κυβέρνησιν Καταρτζῆ. Ἡ ὑπουργία του αὕτη ὑπῆρξεν ἡ τελευταία. Θ. Ι.

—**Λαχοβάρης**, *Γεώργιος-Ἐμμανουήλ*. Ρουμᾶνος δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1857 ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ φονευθεὶς ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ἐν μονομαχίᾳ τῷ 1897. Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις καὶ ἐπιστρέψας εἰς Βουκουρέστιον ἐξέδωκε γαλλιστὶ τὴν ἐφημερίδα «Indépendance roumaine», ἀντετάχθη δὲ κατὰ τοῦ ῥεύματος, ὅπερ ἔσυρε τοὺς συμπολίτας του πρὸς τὴν τριπλῆν συμμαχίαν. Ἐκ τῆς πολεμικῆς ταύτης προεκλήθη μονομαχία μετὰ τοῦ πρώην δημάρχου Βουκουρεστίου Φιλιππέσκο, καθ' ἣν ἐφονεύθη. Θ. Ι.

—**Λαχοβάρης**, *Ἰάκωβος*. Ρουμᾶνος στρατηγός, γεννηθεὶς ἐν Βουκουρεστίῳ τῷ 1846 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1907. Ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐσπούδασεν εἰς τὴν πολυτεχνικὴν καὶ στρατιωτικὴν σχολὴν τῶν Παρισίων, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Βουκουρέστιον διωρίσθη καθηγητὴς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου, μετέσχεν αὐτοῦ καὶ διέπρεψεν εἰς τὰς περὶ τῆς Πλέβνας ἐπιχειρήσεις. Ἀπὸ τοῦ 1891 μέχρι τοῦ 1894 διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ἐπέφερε δὲ πλείστας μεταρρυθμίσεις εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ῥουμανικοῦ στρατοῦ. Θ. Ι.

—**Λαχοβάρης**, *Ἰωάννης*. Ρουμᾶνος διπλωμάτης (1845—1903), ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐσπούδασεν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ νομικὰ καὶ διετέλεσε γενικὸς εἰσαγγελεὺς τοῦ ἀρείου πάγου. Ἐκλεγεὶς βουλευτής, ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ συντηρητικοῦ κόμματος, τῷ δὲ 1893 διωρίσθη πρεσβευτὴς τῆς Ρουμανίας ἐν Παρισίοις. Θ. Ι.

—**Λαχοβάρης**, *Νεόφυτος*. Ἕλλην κληρικός, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ τὸ 1745 καὶ ἀποθανὼν ἐν Νάξῳ τῷ 1811. Κατὰ τὸ ἔτος 1780 ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Παροναξίας, διετήρησε δὲ τὸ ἱερατικὸν τοῦτο ἀξίωμα μέχρι τοῦ θανάτου του. Κατήρτισε συλλογὴν πατριαρχικῶν ἐγγράφων ἀπὸ τοῦ 1788 ἕως τὸ 1811. Θ. Ι.

Λάχος [*Γεωγρ.*]. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κούνου τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 24. Ι. Ι.

Λὰ Χουέρτα (La Huerta), *Γάσπαρος*. Ἱσπανὸς λόγιος καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1842-1902). Ἐν ἀρχῇ τοῦ φιλολογικοῦ σταδίου του ἔγραψε κωμῳδίας μονοπράκτους καὶ βαθμηδὸν ἐγένετο εἷς ἐκ τῶν ἀγαπητοτέρων δραματικῶν συγγραφέων τῆς Ἱσπανίας. Κυρίως ἀνεδείχθη διὰ τοῦ ἔργου του «Αἱ περιστάσεις». Διετέλεσε πρόξενος ἐν Ἀθήναις, εἰς πλείστας πόλεις τῆς Κίνας καὶ ἔγραψε: «Ταξίδιον εἰς Ἀθήνας», «Ταξίδιον εἰς Κίναν», μυθιστορήματα, διηγήματα κ. ἄ. Μ. Κ.

Λαχούρης, *Γεώργιος*. Ἀρχηγὸς τοῦ Ἀγγελοκάστρου ἐν Αἰτωλίᾳ, διαπρέψας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770. Ὕψωσεν ἐκ τῶν πρώτων τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ συνεπολέμησεν ἡρωϊκῶς μετὰ τοῦ Χρίστου Γρίβα. Ὅταν ὁ τελευταῖος οὗτος ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ μάχην ἐναντίον τοῦ Ἀγγελοκάστρου πρὸς τὸν ἀποσταλέντα ὑπὸ τῆς Πύλης τουρκαλβανικὸν στρατόν, εἰς τὸν Λαχούρην ἀνέθεσε τὴν φρούρησιν τῆς γεφύρας τῆς πόλεως ταύτης. Ἀντισταθεὶς ἐκεῖ ἐπὶ μακρὸν κατὰ ὑπερτέρων ἐχθρικῶν δυνάμεων καὶ ἀπολέσας τὸ ἥμισυ τῶν ἀνδρῶν του, κατέστρεψε τὴν γέφυραν καὶ ἡνώθη μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Γρίβα. Ὅταν βραδύτερον ἦλθον νέαι ἐνισχύσεις πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων ἀπέβη ἐξαιρετικῶς κρίσιμος, ἀπεφασίσθη ἡ πάσῃ θυσίᾳ διάσπασις τοῦ ἐχθρικοῦ κλοιοῦ. Ξιφήρεις τότε ὁ Γρίβας καὶ Λαχούρης ὥρμησαν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν των. Ἐπηκολούθησεν ἀγὼν αἱματηρὸς ἐπὶ ἓξ ὁλοκλήρους ὥρας, καθ' ὃν ἐφονεύθη καὶ ὁ Λαχούρης. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐσώθησαν μόνον ... Μ. Ι.

λαχούρι (τὸ) [*Ἐγκυκλ.*]. Ὕφασμα λεπτόν, ... ταξωτὸν ἀργυροχρυσοκέντητον χρησιμεῦον ὡς ...

Digitized by Google

τλος (σάλι) τῶν γυναικῶν. Ἐν Εὐρώπῃ χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὴν διακόσμησιν σαλονίων. Ἡ ὀνομασία του ἐκ τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τῶν Ἰνδιῶν (Λαχώρης).

Λαχουτάριος. Στρατηγὸς Βυζαντινός. Διώκει τὸ θέμα Κιλικίας ἐπὶ τῆς βασιλείας Ρωμανοῦ Δ' τοῦ Διογένους τῷ 1071, ὅτε οὗτος ἠχμαλωτίσθη ὑπὸ τοῦ Τούρκου σουλτάνου Ἄλπ-Ἀρσλὰν καὶ ὁ θρόνος τοῦ Βυζαντίου κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Μιχαὴλ Ζ' Δούκα. Ὅταν μετ' ὀλίγον ὁ ἀπελευθερωθεὶς βασιλεὺς Ρωμανὸς μετέβη εἰς Κιλικίαν, ἵνα συγκεντρώσῃ στρατεύματα καὶ διεκδικήσῃ τὸν θρόνον του, ὁ στρατηγὸς Λαχουτάριος συνετάχθη προθύμως μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ προσβληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποσταλέντος στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἀνδρόνικον Δούκαν (πρωτεξάδελφον τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ Ζ'), ἡττήθη ὑπὸ τούτου καὶ αἰχμαλωτισθεὶς ὡδηγήθη δέσμιος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ν. ΚΛΣ

λαχτάρα (ἡ)· δημοτ., ἰσχυρὰ προσδοκία, ἡ ἐκ τῆς προσδοκίας συγκίνησις, ἀγωνία, ἀδημονία: «ἔχει λαχτάρα νὰ ἰδῇ τὸ παιδί της», «μὲ τί λαχτάρα περιμένει τὸν ἄντρα της», «ὅσο νὰ λάβωμε γράμμα, εἴχαμε μιὰ λαχτάρα ποῦ δὲ λέγεται»· || ἰσχυρὰ συγκίνησις, λύπη ἕνεκα μεγάλου ἀτυχήματος: «μεγάλη λαχτάρα μᾶς ἦρθε», «μὰ τὴ λαχτάρα ποῦ μᾶς βρῆκε», «λαχτάρα νὰ σοῦ 'ρθῃ»· || ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον συγκινεῖται, ἀγωνιᾷ τις: «λαχτάρα μου, παιδάκι μου, τί ἔχεις καὶ κλαίς;»· || λιχνεία: «κοίτα, μὲ τί λαχτάρα τρώει τὸ γλυκό».

λαχταριστός, *—ή, —ό*· δημοτ., ἐπὶ τῶν νωπῶν ἰχθύων, ὁ οἱονεὶ ἀσπαίρων ἔτι: «κάτι ψάρια λαχταριστά»· || μεταφ. ἐπὶ παντὸς ἐδωδίμου, ἐξαίρετον, ...οχον, ἀκμαῖον, εὔρωστον: «κάτι σταφύλια λαχταριστά».

λαχταρῶ, *—άω* καὶ *—ρίζω*· ἐπὶ τῆς καρδίας: «λαχταράει ἡ καρδιά μου» σφαδάζει, σπαράζει, τινάσσεται ἐκ συγκινήσεως, ἐκ πόθου, ἐξ ἀγωνίας: «ὅταν συλλογίζωμαι τὸ παιδί μου ποῦ εἶναι στὰ ξένα, λαχταράει ἡ καρδιά μου», «μὴ μοῦ τὰ θυμίζῃς, γιατὶ λαχταράει ἡ καρδιά μου»· || καθόλου, ἐπιθυμῶ σφόδρα, ποθῶ διακαῶς: «αὐτὸ τὸ φόρεμα τὸ λαχταράει ἡ καρδιά μου»· || καὶ ἁπλῶς *λαχταρῶ*· «αὐτὸ τὸ φόρεμα —, τὸ κόσμημα τὸ λαχταρῶ»· || ἐπὶ φαγητοῦ, λιχνεύομαι: «τὰ λαχταρῶ τὰ γλυκά».

λαχτάω· ἰδιωματ. τύπος τοῦ *λακτίζω*, ἀσπαίρω, σφαδάζω, τινάσσομαι: «ὅταν βγάζῃς τὸ ψάρι ἀπὸ τὴ θάλασσα λαχτάει», «θὰ σὲ τινάξω κάτω νὰ σὲ ...μω νὰ λαχτάῃς», «κτύπησε τὸ φίδι 'ς τὸ κεφάλι καὶ λαχτάει».

Λαχὼ /*Γεωγρ.*/. Μικρὸν χωρίον τῆς Ἰθάκης, ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα Πλατρειθιᾶς τῆς ὁμωνύμου τῇ νήσῳ ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 85. Χ. Δ.

Λαχωβάρης· βλ. λ. *Λαχοβάρης*.

Λαχώρη (Lahore) /*Γεωγρ.*/. Ἀρχαία πόλις τῶν Ἰνδιῶν, περιλαμβανομένη μεταξὺ τοῦ βασιλείου Κασμὶρ πρὸς Β., τοῦ Θιβὲτ πρὸς Α., τῆς περιφερείας Μούλταν πρὸς Ν. καὶ τοῦ Ἀφγανιστὰν πρὸς Δ. Διῃρεῖτο εἰς δύο περιφερείας: τὴν τοῦ Κοχιστὰν πρὸς Β. καὶ τὴν τῆς Πέντζαμπ πρὸς Ν. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦτο ἀνεξάρτητος, ἀπετέλει δὲ μέρος τοῦ βασιλείου Πόρο. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ πολυάριθμα πριγκιπᾶτα ὑπὸ ἡγεμόνας Σέχας, ἀλλ' ὁ Ράντζιτ Σίνγκ κατώρθωσε νὰ περιλάβῃ ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς χώρας, βοηθούμενος ὑπὸ Εὐρωπαίων. Ἀποθανόντος τοῦ Ράντζιτ Σίνγκ τῷ 1840, τὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Σῆαρ Σίνγκ, δολοφονηθεὶς τρία ἔτη βραδύτερον. Τέλος τῷ 1849 ὁλόκληρος ἡ χώρα περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς ἑταιρείας τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Σ. Δ.

— Λαχώρη (Lahore) [*Γεωγρ.*]. Περιφέρεια τοῦ ὁμωνύμου διαμερίσματος τῶν Ἰνδιῶν, περιλαμβάνουσα τὴν ὁμώνυμον πρωτεύουσαν ἐν τῇ Μπάρι Ντοάμπ, ΝΔ. τοῦ Ἀμρίτσαρ. Ἐμβ. 9 746 τετρ. χλμ. Κάτ. 1.036.200. Ἐκ τῆς ὅλης ἐπιφανείας τὰ .../.. καλλιεργοῦνται, παράγοντα κυρίως ὄρυζαν καὶ σιτηρά. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς καλλιεργουμένης περιοχῆς ἐξαρτᾶται, λόγῳ τῶν σπανίων βροχῶν, ἐξ ἀρδευτικῶν ὑδάτων, χορηγουμένων ὑπὸ τῆς διώρυγος τοῦ Ἄνω Μπάρι Ντοάμπ. Τὰ κυριώτερα ἐμπορικὰ καὶ σιδηροδρομικὰ κέντρα τῆς περιφερείας, ἐκτὸς τῆς ὁμωνύμου πρωτευούσης, εἶναι αἱ πόλεις Ραίβιντ καὶ Καζούρ. Δ. Σ. Δ.

— Λαχώρη (Lahore) /*Γεωγρ.*/. Διαμέρισμα τῆς Πέντζαμπ τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, τὸ μικρότερον εἰς ἔκτασιν καὶ μεγαλύτερον εἰς πληθυσμὸν ἐπαρχίας. Ἐμβ. 23.208 τ. χλμ., ἐξ ὧν τὰ $^2/_8$ καλλιεργημένα. Κάτ. 4.656.600. Περιλαμβάνει τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ καθ' αὐτὸ Ντοὰμπ καὶ Ντοὰμπ τοῦ Ρίτσνα, διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς περιφερείας: τῆς *Λαχώρης*, τοῦ *Φιροζπούρ* καὶ τοῦ *Γκουϊγρανβάλο*. Πρωτεύουσα ἡ *Λαχώρη*. Δ. Σ. Δ.

— Λαχώρη (Lahore) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν, πρωτεύουσα τῆς Πέντζαμπ, ἐν τῷ ὁμωνύμῳ διαμερίσματι, κειμένη σχεδὸν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ μεταξὺ Ντελχὶ καὶ Πεσαβάρ, παρὰ τὰς Α. ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ράβι, εἰς τὴν συνάντησιν πολλῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Κάτ. 281.780. Τὰ κυριώτερα κτήρια εἶναι: τὸ κυβερνεῖον, δύο μητροπολιτικοὶ ναοί, τὸ τέμενος τοῦ Βαζὶρ Χάν, τὸ Μέγα Τέμενος, ὁ Οἶκος τῶν Κατόπτρων κλπ. Ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ὑψοῦται τὸ μαυσωλεῖον Ζαχανγκίρ. Σιδηρᾶ γέφυρα ἑνοῦσα τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ κατεσκευάσθη τῷ 1915. Ἀπὸ βιομηχανικῆς ἀπόψεως ἡ πόλις δὲν ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα σήμερον. Ἀποτελεῖ ὅμως τὴν ἕδραν μεγάλου σιδηροδρομικοῦ συστήματος, ἀπασχολοῦντος 8.000 κατοίκων. Ἡ βιομηχανία περιορίζεται εἰς κατασκευὴν σαλίων, ταπήτων, χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν κεντημάτων καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων. Κατὰ τὴν ἰνδικὴν παράδοσιν, ἡ Λαχώρη ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Λόλο, υἱοῦ τοῦ Ραμᾶ, συγγραφεῖς τινες δὲ τὴν ταυτίζουν μὲ τὴν Σαγάλην, τὴν ἱδρυθεῖσαν ὑπὸ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἔφθασεν εἰς μεγάλην σπουδαιότητα καὶ λαμπρότητα ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ρατζπούτα. Ὑπὸ τοὺς Μουσουλμάνους τῷ 1152 ἀνεκηρύχθη μία ἐκ τῶν δύο πρωτευουσῶν τῆς αὐτοκρατορίας των ἐν Ἰνδίαις. Καταχτηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μπάμπαρ τῷ 1520, ὑπῆρξεν ἡ ἕδρα τῶν μογγολικῶν κυβερνήσεων. Ἡ παρακμὴ ἤρξατο μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Ντελχὶ ὑπὸ τοὺς Ἀουρουντζέμπε, περὶ δὲ τὸ τέλος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἦτο σωρὸς ἐρειπίων. Ὁ Ραντζὶτ Σίνγκ, ἱδρυτὴς τοῦ βασιλείου τῶν Σέχων, κατέστησε τὴν πόλιν ἕδραν του καὶ ἐπανέφερε μέρος τῆς προτέρας της ἀκμῆς. Τῷ 1849 περιῆλθεν εἰς τὴν βρεττανικὴν κυριαρχίαν. Δ. Σ. Δ.

λαψάνα (ἡ) /*Βοτ.*/. Ἑτέρα κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σίναπι τὸ ἀρουραῖον*.

— *λαψάνα τοῦ βουνοῦ* (ἡ) /*Βοτ.*/. Ἑτέρα κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *σίναπι τὸ ἀρουραῖον*.

λαψάνη (ἡ) (Lapsana) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *προσωπανθῶν*, περιλαμβάνον πόας πανταχοῦ τῆς γῆς ἀπαντώσας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων καὶ παρ' ἡμῖν εἰδῶν εἶναι ἡ *λαψάνη ἡ ἀστεροωτὴ* (Lapsana stellata), κοιν. *σφαλαγγόχορτο*, καὶ ἡ *λαψάνη ἡ κοινὴ* (Lapsana vulgaris), κοιν. *λαψάνα*. Ἀμφότερα τὰ εἴδη, καὶ πρὸ παντὸς τὸ πρῶτον, λαχανεύονται. Δ. Ν. Π.

Λαψαχάδες [*Γεωγρ.*]. Μικρὸν χωρίον τῆς Ἰκαρίας, ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα Ἁγίου Πολυκάρπου τῆς ὁμωνύμου τῇ νήσῳ ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Σάμου. Κάτ. (1928) 41. Χ. Δ.

Λαψίστα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῶν Ἰωαννίνων ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 392. Παρὰ τὴν Λαψίσταν, διῃρημένην εἰς *Ἄνω* καὶ *Κάτω*, κεῖται ἡ ὁμώνυμος λίμνη, ἧς τὰ ἕλη ἀποξηραινόμενα τὸ θέρος ἀποδίδουν ἔδαφος γονιμώτατον πρὸς καλλιέργειαν. Χ. Ι. Σ.

— Λαψίστα *λίμνη* /*Γεωγρ.*/. Λίμνη ἐν Ἠπείρῳ, κειμένη παρὰ τὸ ὁμώνυμον χωρίον καὶ σχηματιζομένη κυρίως ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης Παμβώτιδος, τὰ ὁποῖα διὰ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ ρεύματος χύνονται πρὸς ταύτην. Τὰ ὕδατα ταῦτα διὰ τῶν χωνευτρῶν τοῦ Ραδοτοβίου χύνονται εἰς ὑπογείους στοὰς καὶ ἐξέρχονται κατὰ παράδοσιν εἰς τὰς πηγὰς τῶν Μύλων τῆς Βελτσίστας. Τὸ θέρος, φραττομένου τοῦ ρεύματος τοῦ διοχετεύοντος τὸ ὕδωρ πρὸς ἀποτροπὴν τῆς πτώσεως τῶν ὑδάτων τῆς Παμβώτιδος, ἡ λίμνη αὕτη περιορίζεται· ἀπὸ καιροῦ δὲ εἶχεν ἐπιχειρηθῆ παρ' ἰδιώτου ἡ διάνοιξις τῶν χωνευτρῶν καὶ ἡ ἀποξήρανσις ταύτης, ὁπότε ἀρκετὰ στρέμματα θὰ δοθοῦν εἰς τὴν καλλιέργειαν. Ἡ ἀποξήρανσις μελετᾶται ἤδη ὑπὸ τοῦ κράτους. Χ. Ι. Σ.

Λαωμεὶμ /*Βιβλ.*/. Ἐθνικὸν ὄνομα τῶν ἀπογόνων τοῦ Δεδάν, ὅστις πάλιν ἦτο ἀπόγονος τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῆς Χεττούρας (Γενέσεως κε' 3 4). Ἡ πιθανώτατα ἀραβικὴ φυλὴ αὕτη ὑπό τινων μὲν ταυτίζεται πρὸς τοὺς *Ἀλλουμιώτας* τοῦ Πτολεμαίου ὑπ' ἄλλων δὲ πρὸς τοὺς *Οὐμαγεὶμ*, ὑπ' ἄλλων πρὸς τοὺς *Μπανοὺ-Λάμ*, ὑπ' ἄλλων νομίζονται ὡς κάτοικοι τῆς ἀραβικῆς *Λουμὰ* καὶ ὑπ' ἄλλων ἀναζητοῦνται ἐν τῇ Σιναϊτικῇ χερσονήσῳ. Π. Ι. Μ.

Λάων. Ἀρχαῖος Ἕλλην κωμῳδιογράφος τῆς νεωτέρας κωμῳδίας (μέσα Γ' π. Χ. αἰῶνος) ἀγνώστου καταγωγῆς. Διεσώθησαν αὐτοῦ παρὰ Στωβαίῳ δύο στίχοι ἐξ ἔργου του ἐπιγραφομένου «Διαθῆκαι». —Π.

Λβὼβ (Lwow) [*Γεωγρ.*]. Ἐπαρχία καὶ πόλις τῆς Πολωνίας (βλ. *Λεμβέργη*).

Λβώφ, *Ἀλέξιος*. Ρῶσος μουσικοσυνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1799 εἰς Ρεβὰλ τῆς Ἐσθονίας καὶ ἀποθανὼν εἰς Κόβνο τῷ 1871. Ἦτο υἱὸς τοῦ *Θεοδώρου Λβώφ*, διακεκριμένου ἐρασιτέχνου καὶ διευθυντοῦ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χοροῦ τῆς ρωσικῆς αὐλῆς. Ὁ Λβὼφ ἐσπούδασε βιολίον καὶ σύνθεσιν, ὡς βιολιστὴς δὲ ἐγένετο γνωστὸς καὶ ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς πατρίδος του. Ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος Νικολάου, ὠνομάσθη ἀργότερον διευθυντὴς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ χοροῦ (1837—1861). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην συνέθεσε σειρὰν θρησκευτικῶν συνθέσεων καὶ ἠσχολήθη μὲ τὴν μελέτην τῶν παλαιῶν μουσικῶν ἀρχείων τῆς ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Λβὼφ συνέθεσεν ἐπίσης τὰ μελοδράματα: «Banca et Gualtiero», ἐπὶ ἰταλικοῦ κειμένου (Δρέσδη 1844 καὶ εἶτα Πετρούπολις, μὲ πρωταγωνιστὰς τοὺς διασημοτέρους ἀοιδοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, Ρουμπίνι, Ταμπουρίνι καὶ τὴν Καν Βιαρντό)· «Ondine», ἐπὶ γερμανικοῦ κειμένου (Βιέννη 1846)· «Ὁ δήμαρχος τοῦ χωρίου», ἐπὶ ρωσικοῦ κειμένου (Πετρούπολις 1854), «Ἡ κεντήστρα», μονόπρακτον μελόδραμα, ἐπὶ ρωσικοῦ κειμένου. Ἐκτὸς τούτων ὁ Λβὼφ ἔγραψε κοντσέρτα διὰ βιολίον, φαντασίας, συλλογὴν παλαιῶν ρωσικῶν θρησκευτικῶν ψαλμῶν ἐναρμονισθέντων παρ' αὐτοῦ διὰ τετράφωνον χορὸν καὶ εἰργάσθη εἰς τὴν ἐνορχήστρωσιν καὶ τὴν διασκευὴν διὰ μεικτὸν χορὸν τοῦ «Stabat Mater» τοῦ Περγκολέζε. Ὁ Λβὼβ ἐγένετο κυρίως δημοφιλὴς ἐν Ρωσίᾳ διὰ τῆς συνθέσεως τοῦ ἐθνικοῦ ρωσικοῦ ὕμνου, ὃν ἔγραψε τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος. Τοὺς στίχους τοῦ ὕμνου ἔγραψεν ἐπὶ τῆς ἑτοίμης μουσικῆς ὁ Γιουκόφσκι (1833). Ὁ αὐτοκράτωρ ἰδιαιτέρως ηὐχαριστήθη ἐκ τῆς ἀκροάσεως τοῦ ὕμνου καὶ εἰς δεῖγμα ἱκανοποιήσεως, ἐδωρήσατο εἰς τὸν συνθέτην χρυσῆν ταμπακοθήκην μετὰ πολυτίμων λίθων, διατάξας συνάμα ὅπως εἰς τὰ οἰκόσημα τῆς οἰκογενείας Λβὼφ προστεθῶσιν αἱ λέξεις: «Ὁ Θεὸς προστατεύσοι τὸν τσάρον». Ὁ Λβὼφ ἔγραψεν ἐπίσης τὸ πολύτιμον ἔργον: «Περὶ τοῦ ἐλευθέρου καὶ συμμετρικοῦ ρυθμοῦ ἐν τῷ παλαιῷ ρωσικῷ λειτουργικῷ ᾄσματι» (1859), ὡς καὶ τὴν αὐτοβιογραφίαν του. Γ. Σ.

— Λβώφ, *Γεώργιος Εὐγενίεβιτς, πρίγκιψ—*. Ρῶσος πολιτικὸς (1861—1925). Προερχόμενος ἐξ ἀρχαίας ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας, κατόχου ἀπεράντων κτημάτων εἰς τὴν κεντρικὴν Ρωσίαν, ἐσπούδασεν εἰς Μόσχαν καὶ νεώτατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀριστοκρατῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐπεδίωκον τὴν ἐγκαθίδρυσιν συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἐν Ρωσίᾳ. Τῷ 1904 ὁ πρίγκιψ Λβὼφ ὠργάνωσε τὴν ἕνωσιν τῶν ζέμστβος (ἐπαρχιακῶν συμβουλίων), ἅτινα συνῆλθον εἰς Πετρούπολιν τὸν Νοέμβριον τοῦ 1904, ὅπως δι' αὐτῶν καταπολεμήσῃ τὴν πεῖναν καὶ τὰς ἐπιδημίας, αἵτινες ἐμάστιζον τὴν χώραν. Ὅταν κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξερράγη ὁ Ρωσοϊαπωνικὸς πόλεμος, ὁ Λβὼφ μετέβη εἰς Μαντζουρίαν καὶ διηύθυνεν ὁλόκληρον στρατιὰν ἐργατῶν, αἱ τοιαῦται δ' ἐνέργειαί του κατέστησαν αὐτὸν τὸν δημοτικώτερον πολιτικὸν ἄνδρα τῆς Ρωσίας. Τὰς ἐπελθούσας κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον καταστροφὰς ἡ κοινὴ γνώμη ἀπέδιδεν εἰς τὴν κρατοῦσαν γραφειοκρατίαν· προεκλήθησαν ἐκ τούτου ἐξεγέρσεις, ἠκολούθησε δὲ ἡ ἀπεργία τῶν 100 000 ἐργατῶν τῆς Πετρουπόλεως, ὁ φόνος τοῦ μεγάλου δουκὸς Σεργίου Νικολάγιεβιτς καὶ αἱ αἱματηραὶ μάχαι εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν δύο ρωσικῶν πρωτευουσῶν, ὅτε τὰ ζέμστβος ἀπήτησαν τὴν παροχὴν συντάγματος παρὰ τοῦ τσάρου, οὕτω δὲ συνεκλήθη ἡ πρώτη Δούμα, ἥτις ἐπεξειργάσθη τὸ πρῶτον σύνταγμα, ἀλλ' ἡ βουλὴ αὕτη ἐχαρακτηρίσθη ὡς σῶμα συμβουλευτικόν, ἐξ οὗ προεκλήθη ἐπανάστασις, καταλήξασα εἰς τὴν παροχὴν φιλελευθερωτέρων θεσμῶν. Καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα τοῦτον ὁ Λβὼφ διεδραμάτισε πρωτεῦον πρόσωπον. Ἐκραγέντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἀπολαμβάνων οὗτος τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν ζέμστβος καὶ τῶν δήμων ὠργάνωσε τὰς ὑπηρεσίας τῆς μεταφορᾶς τῶν τραυματιῶν, τῶν ἀποθηκῶν, τῶν τροφίμων καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν ὅπλων καὶ τῶν πυρομαχικῶν. Εἰς τὴν Δούμαν ἀνῆκεν εἰς τὸ κόμμα τῶν συντηρητικῶν δημοκρατῶν, ὅτε δὲ ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1917, ἐξελέγη πρόεδρος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, ἥτις τὴν 2 Ἀπριλίου προέβη εἰς τὰς εὐρείας μεταρρυθμίσεις, ἐξεχώρησε τὴν γῆν εἰς τοὺς καλλιεργοῦντας αὐτήν, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου, τοῦ τύπου, τῶν ἀπεργιῶν, τὴν ἄμεσον παροχὴν ἀμνηστείας ἐφ' ὅλων τῶν πράξεων τῶν ἐχουσῶν πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα, τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν, τὴν κατάργησιν τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου κτλ. Τὴν 4 Μαΐου ἐξηγέρθησαν οἱ μπολσεβῖκοι ζητοῦντες τὴν σύναψιν χωριστῆς εἰρήνης. Τὴν 20 Ἰουλίου παραιτηθεὶς ὁ Λβὼφ παρέδωκε τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν Κερένσκι. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν μπολσεβίκων συλληφθεὶς ἐφυλακίσθη εἰς τὸ Αἰκατερινομπούργ, ὁπόθεν δραπετεύσας διῆλθε τὴν Σιβηρίας καὶ διὰ τῆς Ἰαπωνίας μετέβη εἰς Γαλλίαν, ἔνθα διῆλθε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του. Θ. Β.

Λέ. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωσταὶ δύο δυναστεῖαι ἡγεμόνων τοῦ Ἀννάμ: ἡ τῶν *πρώτων Λέ*, διαρκέσασα 29 ἔτη (981—1010) μὲ τρεῖς αὐτοκράτορας, καὶ ἡ τῶν *νεωτέρων Λέ*, διαρκέσασα 382 ἔτη (1407—1789) μὲ εἴκοσιν ἓξ βασιλεῖς (βλ. λ. *Ἀννάμ*, τόμ. Δ', σ. 793 β'). —Ω.

Λέαγρος. Ἀθηναῖος στρατηγός, ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τοῦ δήμου Κεραμέων τῆς Ἀκαμαντί-

Digitized by Google

δος φυλής. Ἦτο φίλος τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ ἐθαυμάζετο ὑπὸ τῶν ἀγγειογράφων διὰ τὴν ὡραιότητά του· διὰ τοῦτο ἐζωγράφιζον αὐτὸν μὲ τὴν σημείωσιν «καλός». Ὅτε ἐπανεστάτησαν οἱ Θάσιοι (465), ἀπεστάλη κατ' αὐτῶν μετὰ τοῦ Σωφάνους ὁδηγῶν μέγαν στόλον καὶ στρατὸν καὶ ἐπὶ πλέον 10.000 ἀποίκους Ἀθηναίους καὶ συμμάχους ἵνα ἀποικίσῃ τὰς *Ἐννέα Ὁδούς*, τὴν μετέπειτα *Ἀμφίπολιν*. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνίκησαν καὶ κατέλαβον μέγα μέρος τῆς χώρας τῶν Ἠδωνῶν· ἀλλ' ὅτε ἐπροχώρησαν εἰς Δραβῆσκον τῆς Θρᾴκης, ὑπέστησαν αἰφνιδίαν ἐπίθεσιν τῶν Ἠδωνῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ μὲν ἄποικοι διεσκορπίσθησαν, οἱ δὲ στρατηγοὶ Λέαγρος καὶ Σωφάνης γενναίως μαχόμενοι παρὰ τὰ χρυσωρυχεῖα τοῦ Δάτου ἐφονεύθησαν. Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν τιμῶσα αὐτοὺς ἔθαψε δημοτελῶς εἰς τὴν ὁδὸν ἀπὸ Διπύλου εἰς Ἀκαδημίαν καὶ ἀνέγραψεν ἐπὶ στηλῶν τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Ν. Ι. Ζ.

Λεάνειρα *[Μυθ.]*. Θυγάτηρ τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀμύκλα, σύζυγος τοῦ Ἀρκάδος καὶ μήτηρ τοῦ Ἐλάτου καὶ Ἀφείδα, ἀναφερομένη παρ' Ἀπολλοδώρῳ (Γ' 9, 1). Π. Ν. Π.

Λεάδης *[Μυθολ.]*. Ἐπώνυμος ἥρως γένους τῶν Θηβῶν. Οὗτος μετ' ἄλλων ἡρώων ἀπέκρουσε τοὺς ὑπὸ τὸν Ἄδραστον Ἀργείους καὶ ἐφόνευσε τὸν Ἐτεοκλέα. Ν. Ι. Ζ.

λεαδιλλίτης *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτόν, ἀποτελοῦν ἕνωσιν θειικοῦ μολύβδου μετ' ἀνθρακικοῦ καὶ τοῦ ὑδροξειδίου αὐτοῦ, τῆς ὁποίας ὁ χημικὸς τύπος εἶναι $PbSO_4.2PbCO_3.Pb[OH]_2$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα εἰς μικροὺς πίνακας φαινομενικῶς ἑξαγωνικούς, ἀπαντᾷ δὲ καὶ εἰς κελυφοειδῆ συσσωματώματα. Παρουσιάζει σκληρότητα $2^1/_2$, εἰδικὸν βάρος 6,26 — 6,55, λάμψιν μαργαριτώδη ἢ στεατώδη καὶ χρῶμα συνήθως λευκόν. Ἀπαντᾷ εἰς Leadhills τῆς Σκωτίας, εἰς τὴν Cumberland, τὴν Σαρδηνίαν καὶ ἀλλαχοῦ. Γ. Β.

λέαινα —*ης* (ἡ)· τὸ θῆλυ τοῦ λέοντος, θηλυκὸ λιοντάρι.

Λέαινα. —1) Ἀθηναία ἑταίρα, φίλη τῶν τυραννοκτόνων, ζήσασα περὶ τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Ταύτην, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἱππάρχου, ὑπέβαλεν ὁ Ἱππίας εἰς βασανιστήρια ἵνα ὁμολογήσῃ τὰ τῆς συνωμοσίας. Αὐτὴ ὅμως, ἵνα μὴ ἀναγκασθῇ νὰ μαρτυρήσῃ, ἀπέκοψε μὲ τοὺς ὀδόντας τὴν γλῶσσάν της. Μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἱππίου οἱ Ἀθηναῖοι ἠθέλησαν νὰ τιμήσουν αὐτήν. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐθεώρουν πρέπον νὰ στήσουν τὸ ἄγαλμα μιᾶς ἑταίρας, ἀνίδρυσαν παρὰ τὰ Προπύλαια χαλκοῦν ἄγαλμα, ἄγλωσσον λέαιναν παριστάνον, ἔργον τοῦ γλύπτου Ἀμφικράτους. —2) Κορινθία ἑταίρα, ζήσασα ἐν Ἀθήναις, φίλη τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι, θέλοντες νὰ κολακεύσουν τὸν Δημήτριον, ἵδρυσαν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης πρὸς τιμὴν αὐτῆς. Ν. Ι. Ζ

Λεανδὶς *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν τῇ Στρατηγίᾳ τῆς Καταονίας (Praefectura Cataoniae) κατὰ τὰ νότια τῆς Καππαδοκίας. Πολὺ πιθανὸν νὰ εἶναι τὸ *Δάρανδα* τοῦ «Ὁδοιπορικοῦ» τοῦ Ἀντωνίνου, 38 μίλλια πρὸς Ν. τῶν Κομάνων. Α. Θ. Σ.

Λεάνδρα (Leandra) *[Γεωγρ.]*. Δαλματικὸν ἀκρωτήριον τοῦ λιμένος Γκραβόζα (πλάτ. 42° 40' Β., μήκ. 18° 05' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2713: Curzola to Cattaro) ἐν τῷ διέκπλῳ Καλαμότα. Σ. Ε. Λ.

Λέανδρος. Νεανίας ἐξ Ἀβύδου, ἐραστὴς τῆς ἐν Σηστῷ διαμενούσης περικαλλοῦς ἱερείας Ἡροῦς, ὅστις, ἵνα τὴν συναντᾷ, διέπλεε καθ' ἑσπέραν τὸν Ἑλλήσποντον κολυμβῶν καὶ ἐπανήρχετο εἰς τὴν πατρίδα του τὴν ἐπομένην αὐγήν. Κατά τινα ὅμως νύκτα, καταληφθεὶς ὑπὸ τρικυμίας, ἐπνίγη, τὸ δὲ πτῶμά του ἐξεβράσθη ὑπὸ τὸν πύργον τῆς φίλης του (βλ. *Ἡρώ*). Σ. Γ. Σ.

—**Λέανδρος.** Ἕλλην ἱστορικὸς τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος, γεννηθεὶς εἰς Μίλητον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Συγχέεται πρὸς ἕτερον ἱστορικόν, ἐπίσης Μιλήσιον, τὸν *Μαιάνδριον*. Ἔγραψε «Μιλησιακά» εἰς δύο τοὐλάχιστον τόμους, τὰ ὁποῖα ἦσαν τοπικὴ ἱστορία τῆς Μιλήτου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

—**Λέανδρος.** Ἕλλην γραμματικὸς καὶ ἱστοριογράφος, ἐπικαλούμενος *Νικάνωρ*. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κυρηναϊκὴν καὶ ἔζησεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, τῆς ὁποίας καὶ τὴν ἱστορίαν ἔγραψεν. Ν.Ι.Ζ.

—**Λέανδρος ἅγιος.** Ἀρχιεπίσκοπος Σεβίλλης, ἀποθανὼν τῷ 597. Ἀδελφὸς ὢν τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως τῶν Βησιγότθων Λεοβιγίλδου, προσηλύτισεν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τὸν ἀνεψιόν του Ἑρμινγίλδον, ὅστις ἐπαναστατήσας ἐναντίον τοῦ πατρός του Λεοβιγίλδου, ἀρειανοῦ, συνελήφθη καὶ ἀπεκεφαλίσθη. Ὁ Λέανδρος κατόπιν τούτου ἐξωρίσθη, κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ προσηλυτίσῃ τὸν ἕτερον τῶν ἀνεψιῶν του Ρεκκαρέδον, ὅστις ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὡς διάδοχος τοῦ πατρός του, ἐπροστάτευσε τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἐξεχριστιάνισε τοὺς ὑπηκόους του. Ὁ Λέανδρος προήδρευσε τῆς συνόδου τοῦ Τολέδου (589), καθ' ἣν ἐξεφώνησε τὴν «Homelia de triumpho Ecclesiae ob conversionem Gothorum», ἐκδοθεῖσαν εἰς τὴν «Λατινικὴν Πατρολογίαν» τοῦ Migne (τόμ. LXXII).

—**Λέανδρος** *[Θεατρ.]*. Ἓν τῶν σταθερῶν προσώπων τῆς παλαιᾶς ἰταλικῆς κωμῳδίας. Εἰς τὴν γαλλικὴν τοιαύτην τὸ πρόσωπον τοῦ Λεάνδρου ἦτο κυρίως γνωστὸν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν: le beau Léandre. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ὁ κομψὸς ἐραστὴς τῆς Ἰσαβέλλας καὶ τῆς Βεατρίκης. Μεταγενεστέρως ἐγένετο καυχηματίας καὶ ψευτοπαλληκαρᾶς, εἶδος ἡμετέρου *Λεονταρῆ*, συνήθως δερόμενος ἐπὶ σκηνῆς. Ν.Ι.Λ

Λεάνδρου πύργος (Leander Tower, Tour de Léandre) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὀνομασία νησῖδος τοῦ Βοσπόρου ἐγγύτατα τῆς Χρυσοπόλεως (Σκούταρι), ἔχουσα φάρον ἱδρυθέντα τῷ 1857 (2 ἐρυθροὶ φανοὶ κατακόρυφοι) καὶ ἀντικατασταθέντα τῷ 1924 (αὐτόματος Ἄγκα ἐρυθρῶν ἐκλάμψεων). Ἄγνωστον πῶς ἐπεβλήθη ἡ ὀνομασία τῆς νησῖδος. Πάντως αὕτη (πλάτ. 41°01' Β., μήκ. 29°1' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: the Bosporus) εἶναι σπουδαία ἀπὸ ἀπόψεως ἱστορίας τῶν φάρων. Σ. Ε. Λ.

Λεανίτης κόλπος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς χώρας τῶν Λεανιτῶν τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας (*Πολ.* Ζ, στ, 18). Δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον πρὸς ποίαν τῶν συγχρόνων κολπώσεων τῶν ΝΔ. ἀκτῶν τοῦ Περσικοῦ κόλπου ταυτίζεται ὁ Λεανίτης. Σ.Ε.Λ.

Λέαρχος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Μινυῶν Ἀθάμαντος καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Κάδμου Ἰνοῦς καὶ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Μελικέρτου. Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ πατρός του, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Ἥρα ὀργισθεῖσα ἐνέβαλε μανίαν.

—**Λέαρχος.** Ἀθηναῖος πολιτικός, υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Καλλιμάχου. Τῷ 430 π.Χ. ἀπεστάλη μετ' ἄλλου τινὸς πρέσβυς πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Θρᾳκῶν Σιτάλκην, πλησίον τοῦ ὁποίου εὑρίσκοντο πρέσβεις τῶν Σπαρτιατῶν, σκοποῦντες ν' ἀποξενώσουν τὸν Σιτάλκην ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους καὶ εἶτα νὰ πορευθοῦν πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, ἵνα ἐξεγείρουν αὐτὸν κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Λέαρχος τὴν ἀποστολήν του ἔφερεν εἰς πέρας αἰσίως, διότι κατώρθωσε, τῇ μεσολαβήσει τοῦ βασιλόπαιδος Σαδόκου, ὄχι μόνον νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους συμμαχίαν του ὁ Σιτάλκης, ἀλλὰ καὶ νὰ συλλάβῃ καὶ παραδώσῃ εἰς τὸν Λέαρχον τοὺς πρέσβεις τῶν Σπαρτιατῶν. Τούτους, μόλις μετέφερεν ὁ Λέαρχος εἰς Ἀθήνας, ἀπεκεφάλισεν ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων πρὸς τιμωρίαν.

—**Λέαρχος.** Ἀδελφὸς τοῦ Ἀρκεσιλάου Β', βασιλέως τῆς Κυρήνης (βλ. λ. *Λάαρχος*).

—**Λέαρχος.** Ἀγαλματοποιὸς ἐκ Ρηγίου, ὅστις κατὰ Παυσανίαν (Γ, 17, 6) κατεσκεύασε χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ Διὸς ἐν Σπάρτῃ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Διποίνου καὶ Σκύλλιδος ἢ τοῦ Δαιδάλου. Ν. Ι. Ζ.

λέβα *[Ναυτ.]*. Προστακτικὴ τοῦ *λεβάρω* (βλ. λ.), ἀποτελοῦσα κέλευμα ἀντίστοιχον πρὸς τὸ ἐπίσημον «ἆρε!» Σύνθετον δέ, «λέβα 'μπρὸς» καὶ «λέβα 'πίσω», χρησιμοποιεῖται διὰ τὰς λέμβους, διὰ τὴν προολκὴν αὐτῶν, διὰ τῆς ἕλξεως τοῦ πεισματίου των, πρὸς πρῷραν ἢ πρὸς πρύμναν. Σ. Ε. Λ.

Λέβα (Leva), *Ἐρρῖκος*. Ἰταλὸς συνθέτης καὶ καθηγητὴς τοῦ ᾄσματος, γεννηθεὶς τῷ 1867 ἐν Νεαπόλει, ἔνθα καὶ ἀνεβίβασε τὸ μελόδραμά του: «La Camargo» (1898). Κατέστη δημοφιλέστατος διὰ τῆς σειρᾶς τῶν νεαπολιτανικῶν τραγουδιῶν, τὰ ὁποῖα συνέθεσε καὶ προσέφερε πλείστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ᾄσματος ἐν Ἰταλίᾳ διὰ τῶν πολυαρίθμων μελετῶν καὶ διατριβῶν του. Ἔγραψε καὶ μίαν σερενάταν, τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, ἔργα μουσικῆς δωματίου κ.ἄ. Γ. Σ.

Λεβαγιὰν (Levaillant), *Φραγκῖσκος*. Γάλλος περιηγητὴς καὶ φυσιοδίφης (1753—1824). Προέβη εἰς ἐπανειλημμένας ἐξερευνήσεις ἀνὰ τὴν μεσημβρινὴν Ἀφρικήν. Πρῶτος αὐτὸς ἐκόμισεν εἰς Γαλλίαν καμηλοπάρδαλιν. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του διακρίνονται τά: «Ταξίδια τοῦ Λεβαγιὰν εἰς τὰ ἐσώτερα τῆς Ἀφρικῆς», καὶ «Φυσικὴ ἱστορία τῶν πτηνῶν τῆς Ἀφρικῆς». Μ. Κ. Δ.

Λεβάδεια (κοιν. *Λιβαδιὰ*) *[Γεωγρ.]*. Ἡ μεγαλυτέρα πόλις τῆς Βοιωτίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ δήμου, ἀνήκουσα εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κεῖται πρὸς Δ. καὶ ἐγγὺς τῆς ἀποξηρανθείσης λίμνης τῆς Κωπαΐδος, ἐντὸς γραφικῆς θέσεως, καὶ διασχίζεται ὑπὸ τοῦ χειμάρρου *Ἕρκυνα* (*ποταμιοῦ τῆς Λιβαδιᾶς*). Ἔχει καλὴν καὶ σχετικῶς νέαν ρυμοτομίαν, μὲ εὐρείας καὶ εὐθυγράμμους ὁδοὺς καὶ τέσσαρας πλατείας (Λάμπρου Κατσώνη, Γεωργίου Α', Ἀθανασίου Διάκου καὶ Πηγύρεως). Ὑδρεύεται καλῶς, ἠλεκτροφωτίζεται καὶ ἔχει πολλὰς καλὰς οἰκοδομάς, ὧν σπουδαιότερα τοῦ ἀσύλου τῶν ἀνιάτων καὶ τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος. Ἐγγὺς τῆς πόλεως εὑρίσκονται τὸ ἄντρον τοῦ Τροφωνίου, ὁ ἀρχαῖος Ὀρχομενός, τὸ πεδίον τῆς μάχης τῆς Χαιρωνείας μετὰ τοῦ ἀναμνηστικοῦ λέοντος, τὰ ἀποξηραντικὰ ἔργα τῆς Κωπαΐδος κλπ. Ἡ πόλις ἠρίθμει κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 κατοίκους 12.585, ὁ δὲ δῆμος 13.414, περιλαμβάνων, ἐκτὸς τῆς Λεβαδείας, καὶ τὰ ἐξῆς χωρία *Σούρπη*, *Πέρα Χωριό*, *Τσουκαλάδες* καὶ *Κοροῦπι*.

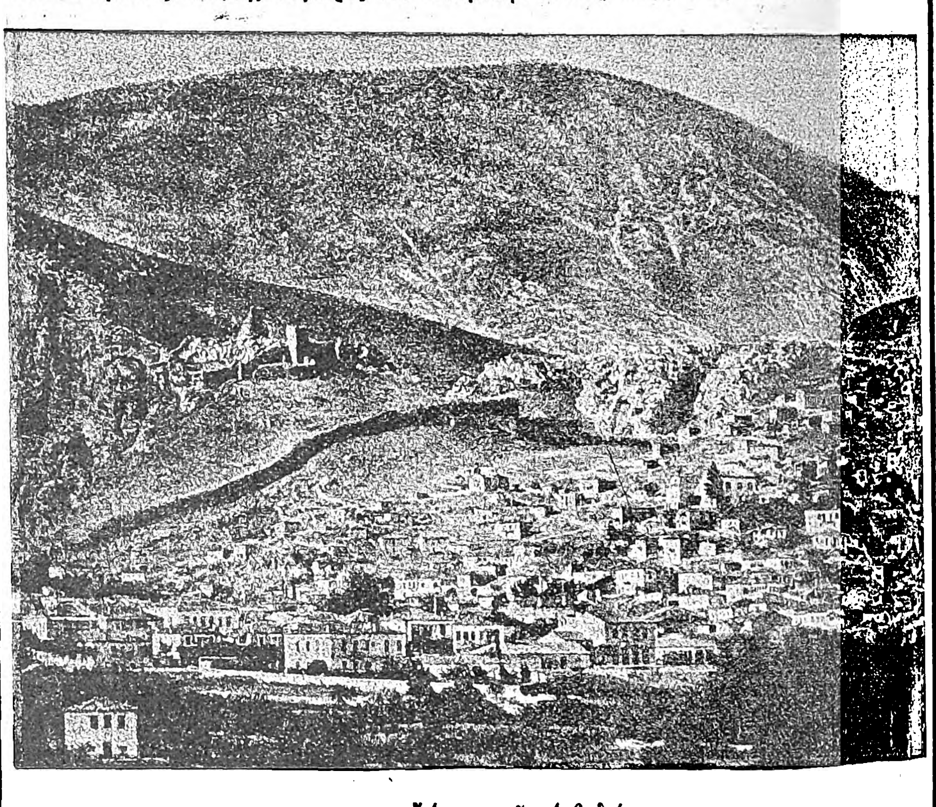

Ἄποψις τῆς Λεβαδείας.

Αἱ ἐν Λεβαδείᾳ ἑδρεύουσαι ἀρχαὶ καὶ ὑπηρεσίαι εἶναι: πρωτοδικεῖον ὑπαγόμενον εἰς τὸ ἐφετεῖον Ἀθηνῶν, εἰρηνοδικεῖον, πταισματοδικεῖον, ὑποθηκοφυλακεῖον, ὑποδιοίκησις χωροφυλακῆς, οἰκονομικὴ ἐφορεία καὶ ταμεῖον (β' τάξεως), δημόσιον καπνεργοστάσιον (γ' τάξεως), Τ.Τ.Τ. γραφεῖον καὶ δασαρχεῖον. Ἐκπαιδευτικὰ δημόσια ἱδρύματα εἶναι ἑξατάξιον γυμνάσιον καὶ 3 δημοτικὰ σχολεῖα, ἑδρεύει δ' ἐν τῇ πόλει καὶ ὁ ἐπιθεωρητὴς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως Βοιωτίας. Ἐκκλησιαστικῶς ἡ πόλις εἶναι ἕδρα τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Θηβῶν καὶ Λεβαδείας καὶ ἔχει 4 ναοὺς (Παναγίας Θεοτόκου, Ἁγίου Νικολάου, Ἁγίου Γεωργίου καὶ Εὐαγγελιστρίας). Ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνει τὸ ἄσυλον τῶν ἀνιάτων, συσταθὲν διὰ τοῦ κληροδοτήματος Λάππα. Ἐπαγγελματικαὶ ὀργανώσεις καὶ σύλλογοι ὑπάρχουν πολυάριθμοι, ἐν αἷς οἱ σύλλογοι: δικηγορικός, ἰατρικός, βιομηχάνων, βαμβακεμπόρων κ.ἄ.

Ὁ χαρακτὴρ τῆς Λεβαδείας εἶναι κυρίως ἐμ-

Digitized by Google

...ικός, σπουδαιότερον δὲ προϊὸν τῆς ἀγορᾶς αὐ...ῆς εἶναι ὁ ἐν ἀφθονίᾳ καλλιεργούμενος εἰς τὰ ...έριξ βάμβαξ. Ἐπίσης ἐξάγεται καπνὸς καὶ κτη...οτροφικὰ προϊόντα. Μεγάλη ἐτησία ἐμποροπανή...υρις, ἀρχομένη τὴν 1 Ὀκτωβρίου, συγκεντρώνει ...λῆθος ἐμπόρων ἐξ ὅλης τῆς Στερεᾶς. Ἡ βιομη...ανία στρέφεται κυρίως περὶ τὴν κατεργασίαν τοῦ ...άμβακος (11 ἐκκοκκιστικαὶ μηχαναὶ καὶ 5 νημα...ουργεῖα) καὶ χρησιμοποιεῖ ὡς κινητήριον δύνα...ιν τὰ ὕδατα τοῦ Ἕρκυνα ποταμοῦ. Αἱ συγκοι...ωνίαι ἐξυπηρετοῦνται ἀφ' ἑνὸς μὲν δι' ἁμαξιτῶν ...δῶν, διευθυνομένων πρὸς τὸ Δίστομον, τὴν Πε...ομαγούλαν, τὸ Μάζι κλπ., ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ...εγάλης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀθηνῶν—Λα...ίσης, διερχομένης ἐγγὺς τῆς πόλεως καὶ ἐχούσης ...ς τὸ πλησιέστερον σημεῖον ὁμώνυμον τῇ πόλει ...ταθμόν. Κ. Δ.

—*[Ἱστορ.] Ἀρχαῖοι χρόνοι.* Ἡ *Λεβάδεια* δὲν μνη...ονεύεται ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, ἐπιστεύετο ὅμως ὑπὸ ...ῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (*Παυσ.* IX. 39. 1) ὅτι ὑπῆρχε ...ατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ, καλουμένη τότε *Μί...ια*, καὶ ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν ὑπὸ τὰς Θήβας συν...ωμένην ὁμάδα τῶν βοιωτικῶν πόλεων, τῶν ...οίων οἱ ἄνδρες ἐξεστράτευσαν εἰς τὴν Τροίαν ...ὸ τοὺς Πηνέλεων, Λήϊτον, Ἀρκεσίλαον, Προ...ήνορα καὶ Κλονίον, μετωνομάσθη δὲ *Λεβάδεια* ...ὸ τοῦ Ἀθηναίου ἥρωος Λεβάδου, ὅστις τοὺς ...οίκους τῆς Μιδείας μετῴκισεν εἰς τὰς ὑπω...είας τοῦ λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο αὐτή. Ἀπὸ ...οῦ Η' π. Χ. αἰῶνος ἡ Λεβάδεια εἶναι ἐκ τῶν πό...ων τῆς βοιωτικῆς ὁμοσπονδίας, αἵτινες ἀπὸ τοῦ ...Γ' π. Χ. αἰῶνος ἔχουν καὶ κοινὰ νομίσματα (βλ. λ. *...οιωτία*, τόμ. Ζ' 465 β'). Κατὰ τοὺς λοιποὺς αἰῶνας τοῦ ...ρχαίου βίου εἶχεν ἡ Λεβάδεια κοινὴν τὴν τύχην ...ετὰ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Βοιωτίας, ἄξια δὲ ...είας ἐκ τῆς ἱστορίας αὐτῆς κατὰ τοὺς χρόνους ...ύτους εἶναι μόνον δύο γεγονότα, ἡ κατάληψις ...ι λεηλασία αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου πρὸ τῆς ...Ἁλιάρτῳ μάχης (395 π. Χ.) καὶ ἡ κατάληψις ...ῆς καὶ λεηλασία τοῦ ἱεροῦ τοῦ Τροφωνίου ...ὸ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Μιθριδάτου Ἀρχελάου ...ὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης· μεταξὺ τούτου καὶ ...ῶν Ρωμαίων ὑπὸ τὸν Σύλλαν (86 π. Χ.). Ὡ, ὁμό...σπονδος πόλις τοῦ «Κοινοῦ τῶν Βοιωτῶν», ἡ Λεβά...εια ἦτο αὐτόνομος καὶ αὐτοτελής, διοικουμένη ...λιγαρχικῶς, ἀφοῦ ἦρχον ἐν αὐτῇ οἱ ἱππεῖς, «ἐν ...αις δὲ πόλεσιν ἐν τοῖς ἵπποις ἡ δύναμις ἦν, ὀλιγαρ...αι ἦσαν», κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη. Καὶ δὲν ἦτο ...ὲν αὐτῇ ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων πόλεων τῆς ἀρ...αίας Βοιωτίας, ὡς ἦσαν αἱ Θῆβαι, ὁ Ὀρχομενὸς ...ι ἡ Κορώνεια, εἶχεν ὅμως μεγάλην φήμην, ὄχι ...όνον παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ...νοις ἔθνεσι (Λυδοῖς, Πέρσαις) ἕνεκα τοῦ μαν...ίου τοῦ Τροφωνίου, ὅπερ εὑρίσκετο ἐντὸς ἄλ...ους, τὸ ὁποῖον ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς πόλεως Λε...αδείας διὰ τῆς Ἑρκύνης, ὀνομασθείσης οὕτως ...ὸ τῆς ὁμωνύμου Νύμφης, τῆς ὁποίας καὶ ναὸς ...πῆρχε παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἄγαλμα ...ὸς αὐτοῦ κρατοῦν εἰς τὰς χεῖρας χῆνα. Εἰς τὸ ... τῇ πηγῇ τῆς Ἑρκύνης σπήλαιον ὑπῆρχον ...ο ἀγάλματα ὄρθια, ἓν ἀνδρὸς καὶ ἓν γυναικός, ...ινα ἐκράτουν σκῆπτρα μὲ δράκοντας περιτετυ...ιγμένους εἰς αὐτὰ καὶ ἦσαν τοῦ Τροφωνίου καὶ ...ῆς Ἑρκύνης, ἤ, κατ' ἄλλους, τοῦ Ἀσκληπιοῦ (θεό...ος συγγενοῦς πρὸς τὸν Τροφώνιον) καὶ τῆς ...γιείας. Ἄλλα ἱερά, πλὴν τῶν εἰρημένων, ἄξια ...γου ἐν Λεβαδείᾳ ἦσαν τὸ λεγόμενον μνῆμα τοῦ ...ωιωτοῦ ἥρωος κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον Ἀρ...σιλάου, ὁ ἐν τῷ ἄλσει ναὸς τοῦ Τροφωνίου, ἐν...ς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ, ἔργον ...ῦ Πραξιτέλους, τὸ ἱερὸν τῆς Δήμητρος Εὐρώ...ης, τὰ δύο ἱερὰ τοῦ Διός, τὸ τοῦ Ὑπτίου καὶ ... τοῦ Βασιλέως, τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ... ἀγάλματα τοῦ Κρόνου, τῆς Ἥρας καὶ τοῦ ...ός. Ὑπῆρχεν ἀκόμη ἐν Λεβαδείᾳ καὶ ἓν τῶν ...γομένων ἔργων τοῦ Δαιδάλου (τοῦ ὁποίου ὀλίγα ...νημονεύονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων), τὸ ξόανον τοῦ ...οφωνίου. Τῆς ἀρχαίας Λεβαδείας διεσώθησαν ...ι νομίσματα ἀνήκοντα εἰς τρεῖς χρονικὰς περιό...ς. Τὰ τῆς α' (386—374 π. Χ.) εἶναι ἀργυρᾶ ...όβολα καὶ φέρουσιν ἔμπροσθεν μὲν βοιωτικὴν ...πίδα, ὄπισθεν δὲ τὰ γράμματα ΛΕΒΑ καὶ κεραυνόν. ... τῆς β' (338—315 π. Χ.) εἶναι χαλκᾶ καὶ φέρου...ν ἔμπροσθεν μέν, ὡς καὶ τὰ προηγούμενα, βοιω...ὴν ἀσπίδα, ὄπισθεν δὲ τὰ γράμματα ΛΕΒ ἐν πε...ῳ κενῷ. Τὰ δὲ τῆς τρίτης (146—27 π. Χ.), χαλκᾶ ...ισης, φέρουσιν ἔμπροσθεν μὲν κεφαλὴν Ἀθηνᾶς, ...ισθεν δὲ τὰ γράμματα ΛΕ ἐν στεφάνῳ ἐλαίας.

Ἡ Λεβάδεια κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρό...νους καὶ ἐπὶ Φραγκοκρατίας. Καὶ κατὰ τοὺς με...σαιωνικοὺς χρόνους, ὡς καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους ...ῶνας τοῦ ἀρχαίου βίου, ἡ Λεβάδεια εἶχε κοι...ν τὴν τύχην μετὰ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Βοιω...ς, μὴ ἀποφυγοῦσα καὶ αὐτὴ τὴν ἐπιδρομὴν ...ν βαρβάρων, καὶ ἰδίως τῶν ὑπὸ τὸν Ἀλάριχον ...θων, ὅτε πᾶσαι αἱ πόλεις τῆς Βοιωτίας, πλὴν ...ν Θηβῶν, ἠρημώθησαν, σφαγέντων τῶν πλεί...ων κατοίκων των, καὶ τὴν ἐκ τῶν σεισμῶν κα...στροφήν. Ἀνέλαβεν ὅμως καὶ αὐτή, ὡς καὶ αἱ ...λαι πόλεις τῆς Βοιωτίας, ἀπὸ τῆς Θ' μ. Χ. ...ατονταετηρίδος, ὅτε ἤκμαζον, ὡς πρωτεύουσα τοῦ θέματος «Ἑλλάς», αἱ Θῆβαι. Ἰδίως ὅμως ἤρχισε ν' ἀναφαίνεται ἡ Λεβάδεια κατὰ τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν (1205—1311) αὕτη ἀνῆκεν, ὡς καὶ πᾶσα ἡ Βοιωτία μετὰ τῆς Ἀττικῆς, εἰς τὸν κύριον τῶν Ἀθηνῶν Ὄθωνα Δελαρός, ὅστις πρὸς κολακείαν τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου ἐπροθυμεῖτο νὰ θεωρῇ αὐτὴν ὡς τιμάριον τῆς ἁγίας ἕδρας καὶ νὰ πληρώνῃ δύο ἀργυρᾶ μάρκα κατ' ἔτος ὡς ἀποφοράν, καὶ τοὺς διαδό-

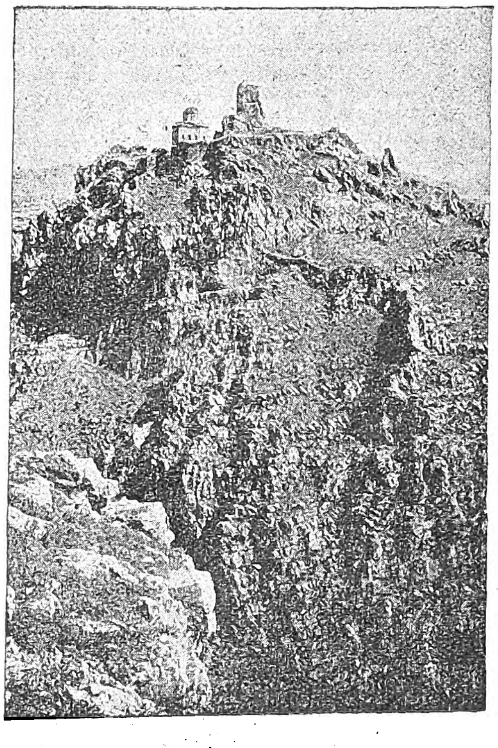

Τὸ κάστρον τῆς Λεβαδείας.

χους του δοῦκας τῶν Ἀθηνῶν. Μετὰ τὴν μάχην ὅμως τοῦ Κηφισοῦ (15 Μαρτίου 1311), κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν πανωλεθρίαν οἱ Φράγκοι ὑπὸ τῶν Καταλωνίων, οἱ κάτοικοι τῆς Λεβαδείας, ἥτις τότε ἦτο ἰδιαιτέρα κτῆσις τοῦ δουκικοῦ οἴκου τῶν Ἀθηνῶν, παρέδωσαν τὴν ὀχυρὰν πόλιν εἰς τοὺς Καταλωνίους, λαβόντες ὡς ἀμοιβὴν τὰ πλήρη δίκαια καὶ προνόμια Φράγκων, σφραγισθέντα διὰ τῆς μεγάλης σφραγῖδος τοῦ ἁγίου Γεωργίου. Οἱ Καταλώνιοι ὅμως δὲν ἐκυριάρχη-

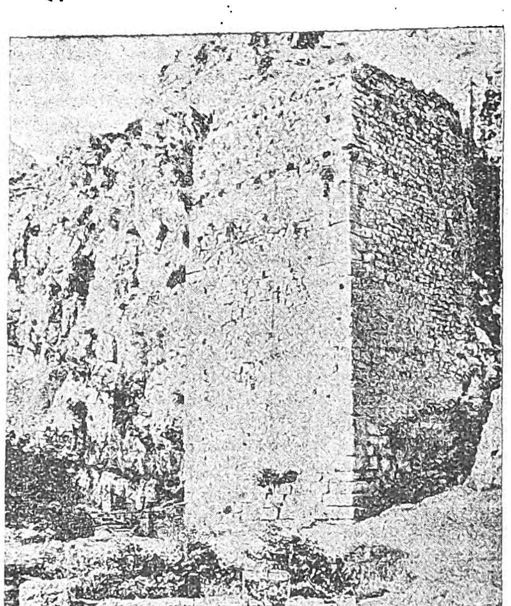

Ὁ παρὰ τὴν Ἕρκυναν πύργος.

σαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τῆς Λεβαδείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἄφησαν ἐπιφανὲς μνημεῖον τῆς ἐν αὐτῇ κυριαρχίας των τὸ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑπερκειμένου τῆς πόλεως λόφου κάστρον, ἐκδιωχθέντες ἐξ αὐτῆς ἐν ἀρχῇ μὲν ὑπὸ τῶν Ναβαρραίων, βραδύτερον δέ, ἐπανελθόντες τῇ ὑποστηρίξει τῶν Ἑλλήνων κατοίκων τῆς πόλεως, οἵτινες ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτούς, ὑπὸ τῶν Ἀτζαϊώλων, εἰς τοὺς ὁποίους περιῆλθε τὸ δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν (εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκε καὶ ἡ Λεβάδεια) μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ κυριαρχίαν τῶν βασιλέων τῆς Ἀραγωνίας Πέτρου Δ' καὶ Ἰωάννου Α' (δουκῶν τῶν Ἀθηνῶν 1377—1387). Ὑπὸ τοὺς Ἀτζαϊώλας ἔμεινεν ἡ Λεβάδεια μέχρι τοῦ 1460, ὅτε καὶ αὐτή, καὶ σύμπασα ἡ Βοιωτία, κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ, δολοφονηθέντος ἐν τῷ τουρκικῷ στρατοπέδῳ τοῦ Ζαγανοῦ πασᾶ τοῦ τελευταίου δουκὸς τῶν Ἀθηνῶν Φράγκου Ἀτζαϊώλη, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1456 ἦτο μόνον κύριος τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Λεβαδείας καὶ ἀνεγνώριζε τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου.

Τουρκοκρατία καὶ ἐπανάστασις τοῦ 1821. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἡ Λεβάδεια ἀπετέλει ἴδιον «βοϊβοδαλίκι» καὶ ἦτο ἡ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἀπ' αὐτῆς ἐκαλεῖτο «Λειβαδιά» ἢ «χώρα τῆς Λειβαδιᾶς». Ἡ κοινότης τῆς πόλεως ἦτο ἐκ τῶν προνομιούχων κοινοτήτων τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος, διότι ἡ Λεβάδεια ἦτο τιμάριον τῆς Βαλιδὲ-σουλτάνας. Διῴκουν ταύτην ἐπιχώριοι πρόκριτοι, τῶν ὁποίων ὁ πρόεδρος ἀντεπροσώπευε τὴν πόλιν εἰς πάσας τὰς σχέσεις καὶ διαπραγματεύσεις της πρὸς τὰς τουρκικὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς ἀρχάς. Ἡ Λεβάδεια δὲν ἐστερήθη τῆς αὐτοδιοικήσεώς της καὶ ὅτε τὸ κράτος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐξετάθη μέχρις αὐτῆς. Κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος ἦτο αὐτὴ πόλις πλουσία καὶ πυκνῶς κατῳκημένη, ἔχουσα ὑπὲρ τὰς 10 χιλιάδας κατοίκων, εἶχε δὲ βοεβόδαν τὸν Καρὰ-Ἰσμαὴλ ἀγᾶν. Οὗτος, ἀντιληφθεὶς ὅτι κάποια κίνησις ἐγίνετο μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, ὑπώπτευσεν ὅτι τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, κατὰ τοῦ ὁποίου εἶχε κηρυχθῆ πόλεμος ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ὡς ἀντάρτου, ἐμελετᾶτο ἐξέγερσίς τις πρὸς ἀντιπερισπασμόν, καὶ ἐζήτησε παρὰ τοῦ προϊσταμένου του διοικητικῶς, πασᾶ τῆς Χαλκίδος Ἰουσούφ, τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τῶν ἐπιλεκτοτέρων τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων αὐτῆς πολιτῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπερεῖχον οἱ Νικόλαος Νάκος, Ἰωάννης Λογοθέτης καὶ Ἰωάννης Φίλων, ὡς πρακτόρων τοῦ Ἀλῆ. Οὗτοι ὅμως διὰ διαφόρων ἐνεργειῶν, καὶ ἰδίως διὰ δεκασμοῦ, ὄχι μόνον κατώρθωσαν νὰ κηρυχθῶσιν ἀθῷοι τῆς ἀποδοθείσης εἰς αὐτοὺς κατηγορίας ὑπὸ τοῦ Ἰουσοὺφ πασᾶ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ βοεβόδα Καρὰ Ἰσμαὴλ διὰ τοῦ Χασὰν ἀγᾶ. Οὕτως ἀνεπιτήρητοι οὗτοι ἐξηκολούθησαν τὰς περὶ ἐξεγέρσεως τῶν κατοίκων συνεννοήσεις των μετὰ τοῦ διαμένοντος ἐν τῇ πόλει των Ἀθανασίου Διάκου, ὅστις, ὑπηρετήσας εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ κατὰ τὸ 1820 ἀναλαβὼν ὡς ὑπαρχηγὸς τοῦ ἁρματολοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου τὴν φρούρησιν τῆς ἐκ Δαυλείας εἰς Ἀράχωβαν καὶ Ἄμφισσαν (Σάλωνα) ὁδοῦ, ἔζη μετὰ τὴν ἀποστασίαν τοῦ Ἀλῆ ὡς ἰδιώτης. Τὴν ἐπανάστασιν ἤρχισεν ὁ σύντροφος τοῦ Διάκου Βασίλειος Μπούσγος, φονεύσας κατὰ τὴν νύκτα τῆς 25ης πρὸς τὴν 26ην Μαρτίου 1821, εἰς τὸ στενὸν τοῦ Ζεμενοῦ, Τούρκους τινὰς διὰ τῶν ἐνόπλων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους εἶχον θέσει ὑπὸ τὰς διαταγάς του οἱ προὔχοντες Ἀραχόβης. Τὸ κίνημα τοῦτο παρέστησεν ὁ Διάκος εἰς τὸν Χασὰν ἀγᾶν ὡς προάγγελμα τῆς ἐναντίον τῆς Λεβαδείας ἐπιθέσεως τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου, ὅστις ἐπήρχετο δῆθεν ἐκ Πελοποννήσου μετὰ 10 χιλιάδων ἐπαναστατῶν, καὶ οὕτως ἐπέτυχε, κατὰ τὴν 26ην Μαρτίου, τὴν ἄδειαν στρατολογίας ἐνόπλων ἀνδρῶν. Διὰ τούτων, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν πρὸς τοὺς προκρίτους, οἵτινες ἐδικχόνουν μεταξύ των, συνεννοήσεών του, κατέλαβε κατὰ τὴν 28ην πρὸς τὴν 29ην Μαρτίου τὸν Προφήτην Ἠλίαν, θέσιν κειμένην ἀπέναντι τοῦ φρουρίου Λεβαδείας, εἰς τὸ ὁποῖον, ὡς καὶ εἰς τὴν Ὥραν, ὀχυρὰν θέσιν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πόλεως, εἶχον καταφύγει οἱ Τοῦρκοι, λαβόντες μαζί των καὶ τοὺς προεστῶτας Νάκον καὶ Λογοθέτην ὡς ὁμήρους, ὡς ἐγνώσθη εἰς τὴν Λεβάδειαν ἡ ἐν Ἀμφίσσῃ ἐπανάστασις. Ἀπὸ τοῦ Προφήτου Ἠλία εἰσήλασε κατὰ τὴν 31ην Μαρτίου εἰς τὴν πόλιν ὁ Διάκος καὶ μετά τινας ἡμέρας (13 Ἀπριλίου) ἔγινε κύριος καὶ τοῦ φρουρίου. Κατὰ τὴν 26ην ὅμως Ἰουνίου κατέλαβε τὴν Λεβάδειαν, πλὴν τοῦ φρουρίου της, ὁ Ὀμὲρ Βριώνης καὶ ἐπυρπόλησε μέγα μέρος αὐτῆς. Ὁμοίας συμφορᾶς ὑπέστη ἡ Λεβάδεια καὶ κατὰ τὰ ἀκόλουθα ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπὸ τῶν διελθουσῶν δι' αὐτῆς τουρκικῶν στρατιῶν μέχρι τοῦ 1826, ὅτε ἀπηλλάγη προσωρινῶς τῶν ἐνοχλήσεων αὐτῶν διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ πολεμικοῦ προγράμματος τοῦ Καραϊσκάκη περὶ εὐρυτέρου ἀποκλεισμοῦ τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει (τῶν Ἀθηνῶν) πολιορκουμένων Τούρκων, καὶ τοῦ 1829, ὅτε διὰ τῆς μάχης τῆς Πέτρας ἐξηφανίσθησαν ἐκ τῆς Βοιωτίας οἱ Τοῦρκοι.

Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

— **Λεβαδείας δῆμος** *[Γεωγρ.]* βλ. *Λεβάδεια.*

— **Λεβαδείας ἐπαρχία** *[Γεωγρ.]*. Ἐπαρχία καταλαμβάνουσα τὸ ΒΔ. τμῆμα τῆς Βοιωτίας καὶ ὑπαγομένη διοικητικῶς εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ Παρνασσοῦ πρὸς Β., τοῦ Ἑλικῶνος πρὸς Ν., τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Κωπαΐδος πρὸς Α. καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου

Digitized by Google

πρὸς Δ, ὅπου ὁ ὅρμος *Ἄσπρα Σπίτια*, τὸ μόνον ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐπίνειον τῆς ἐπαρχίας. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν εἶναι ὀρεινόν, πρόσφορον εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, τῆς ὁποίας τὰ προϊόντα εἶναι ἐκλεκτῆς ποιότητος (τυρὸς Παρνασσοῦ). Πρὸς Α., ἔνθα ἡ Κωπαΐς, τὸ ἔδαφος εἶναι καταλληλότατον διὰ παντὸς εἴδους καλλιεργείας (ἰδίως βάμβακος) καὶ κήπους, περὶ τὸ χωρίον δὲ *Μούλκι* καλλιεργοῦνται ἐξαίρετοι ὑδροπέπονες (μουλκέϊκα πεπόνια). Πρωτεύουσα ἡ *Λεβάδεια*. Κάτ. (1928) 41.219. Ἄλλαι μεγάλαι κῶμαι εἶναι ἡ ἱστορικὴ *Ἀράχοβα*, ἡ *Δαύλεια*, ἡ *Πετρομαγοῦλα*, τὸ *Μούλκι*, τὸ *Δίστομον* ἀλλ ὁ *Ἅγιος Γεώργιος*. Ἐκτὸς τῆς Ἀραχόβης, ἄλλη ἱστορικὴ θέσις εἶναι ἡ *Χαιρώνεια*. Αἱ συγκοινωνίαι ἐξυπηρετοῦνται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀθηνῶν-Λαρίσης, ἐγγὺς τῆς Λεβαδείας διερχομένη, ἀφ' ἑτέρου δὲ δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν, ἀκτινοειδῶς περὶ τὴν Λεβάδειαν διατεταγμένων πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἐπαρχίας. Τὰς συγκοινωνίας ἐπὶ τῶν ὁδῶν τούτων ἐξυπηρετοῦσι τακτικαὶ γραμμαὶ αὐτοκινήτων. Ἡ ἐπαρχία ἔχει ἴδιον πρωτοδικεῖον ἑδρεῦον ἐν Λεβαδείᾳ, 4 εἰρηνοδικεῖα καὶ 2 πταισματοδικεῖα, ὧν τὸ ἓν περιοδεῦον. Ἐπίσης ἔχει ὑποδιοίκησιν χωροφυλακῆς μὲ 8 ἀστυνομικοὺς σταθμοὺς εἰς τὰ σπουδαιότερα χωρία. Ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις περιλαμβάνει ἓν γυμνάσιον ἐν Λεβαδείᾳ, 2 ἡμιγυμνάσια καὶ πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα, εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ χωρία. Διοικητικῶς ἡ ἐπαρχία διαιρεῖται εἰς 1 δῆμον (*Λεβαδείας*) καὶ 29 κοινότητας, περιλαμβάνει δὲ μίαν πόλιν καὶ 57 κώμας, χωρία καὶ συνοικισμούς. Αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν ἐπαρχίαν κοινότητες εἶναι αἱ ἑξῆς: *Ἁγίου Βλασίου, Ἁγίου Γεωργίου, Ἁγίου Δημητρίου, Ἁγίου Σπυρίδωνος (Βρανεζίου), Ἀκοντίου, Ἀλαλκομενῶν, Ἀραχόβης, Βρασταμιτῶν, Δαυλείας, Διστόμου, Εὐαγγελιστρίας (Ζαγορᾶς ἢ Τοβαρᾶς), Ζερικίων, Θουρίου, Καρυᾶς, Κορωνείας, Κούκουρας, Κυριακίου, Λοφυστίου, Μαζίου, Μαυρονερίου (Καονεσίου), Μουλκίου, Πέτρας (Σιάχου), Πετρομαγούλας, Ρωμαΐικου, Σκριποῦς, Στεβενίκου, Στειρίου, Σωληναρίου* καὶ *Χαιρωνείας*. Χ. Δ.

— **Λεβάδεια** *[Γεωγρ.]*. Ὡραῖος συνοικισμὸς ἐν Κριμαίᾳ, ἀπέχων πέντε χιλιόμετρα τῆς πόλεως Γιάλτας καὶ κείμενος πλησίον τῆς ἰαματικῆς πηγῆς τοῦ Μαγκανέφο. Ἦτο ἄλλοτε ἰδιοκτησία τοῦ Ἕλληνος ναυτικοῦ Λάμπρου Κατσώνη, πρὸς δν τὴν εἶχε παραχωρήσει ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του πρὸς τὴν Ρωσίαν, οὗτος δ' ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος του. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἡ σύζυγός του τὴν ἐπώλησεν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν, ἥτις ἤγειρε θαυμάσιον ἀνάκτορον κυκλούμενον ὑπὸ μεγάλου παραδείσου, πέριξ δὲ αὐτοῦ ἡ ἐρήθσαν ὡραῖαι ἐπαύλεις. Ἡ Λεβάδεια ὑπῆρξεν ἡ προτιμωμένη διαμονὴ τῶν τσάρων, εἰς αὐτὴν δὲ ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος Γ' τῷ 1895. Θ. Β

Λεβαδεύς, *Ἰωάννης Νικολαΐδης*. Ἐγεννήθη ἐν Λεβαδείᾳ τῷ 1800. Διδαχθεὶς αὐτόθι τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἰταλικὴν γλῶσσαν, μετέβη τῷ 1816 μετὰ τοῦ συγγενοῦς του Νικολάου Νάκου, προεστῶτος τῆς Λεβαδείας, εἰς Ἰωάννινα, μαθητεύσας εἰς τὴν αὐτόθι σχολὴν τοῦ Ἀθανασίου Ψαλλίδα. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἐδίδαξεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Θήβαις, ἐκεῖθεν δέ, παρακολουθήσας τὸν θεῖον αὐτοῦ Νικόλαον Βρυζάκην, προεστῶτα τῶν Θηβῶν, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς ἣν καὶ εὑρίσκετο κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Κατορθώσας νὰ διαφύγῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διεπεραιώθη εἰς Ὀδησσόν, προσληφθεὶς ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς πριγκιπίσσης Ραλλοῦς Μουρούζη ὡς διδάσκαλος τῶν τέκνων της μέχρι τοῦ 1827, ὅτε ἀνεχώρησεν εἰς Παρισίους, ἔνθα διέμεινε μέχρι τοῦ 1832 δαπάνῃ τῆς συζύγου τοῦ Κολίνου Θ. Κολοκοτρώνη, τὸ γένος Μουρούζη, τῆς ἐν Ὀδησσῷ μαθητρίας του. Ἐν Παρισίοις ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ ἰατρικήν, τῆς ὁποίας ἀνηγορεύθη διδάκτωρ. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς ἐν Παρισίοις διαμονῆς του ἐδημοσίευσε τὴν πολλοῦ λόγου ἀξίαν μελέτην του: «Στοχασμοὶ περὶ τῶν συμφερόντων εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος». Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα διωρίσθη ἀλληλοδιαδόχως καθηγητὴς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ κεντρικῇ σχολῇ τῆς Αἰγίνης, μέλος καὶ γραμματεὺς τοῦ ἰατροσυνεδρίου καὶ καθηγητὴς τῆς παθολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Πρωθυπουργοῦντος τοῦ Κωλέττη, ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Ἀπομακρυνθεὶς κατὰ τὸ 1848 τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου μετήρχετο τὸν ἰατρόν. Κυριώτερα ἔργα τοῦ Λεβαδέως εἶναι: «Τὸ κάτοπτρον τῆς κοινωνίας», «Τὸ πνεῦμα τῆς θρησκείας», «Κοσμολογία», «Φυσικοί, ἠθικοὶ καὶ κοινωνικοὶ χαρακτῆρες τῶν ἐθνῶν, ἀρχαίων καὶ νεωτέρων», «Θαυμάσια τῆς φύσεως», «Λεξικὸν Γαλλελληνικόν» δίτομον ἐν συνεργασίᾳ Μ. Σχινᾶ, καθὼς καὶ ἄλλα ἐλάσσονα ἔργα. Ἐξέδιδεν ὡσαύτως τὰ περιοδικά: «Ἠὼ» μηνιαῖον, ἀπὸ τοῦ 1837 μέχρι τοῦ 1838, «Μνημοσύνην», δεκαπενθήμερον, ἀπὸ τοῦ 1841 μέχρι τοῦ 1843, καὶ τὸν «Ἐρανιστήν», τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Φιλίππου Ἰωάννου, Γ. Βελίου, Κ. Παπαρρηγοπούλου καὶ Περικλ. Ἀργυροπούλου ἀπὸ τοῦ 1841 μέχρι τοῦ 1846. Ὑπῆρξε δὲ καὶ συντάκτης τῆς πολιτικῆς ἐφημερίδος «Θεατής». Ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1871 κατέλιπεν ἀνέκδοτα πολλὰ ἄλλα ἔργα του. Δ. Π. Π.

Λεβαδίτης (Levaditi), ***Κωνσταντῖνος***. Ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Γαλατσίῳ τῆς Ρουμανίας τῷ 1874. Ἐσπούδασεν ἐν Βουκουρεστίῳ καὶ Παρισίοις. Εἶναι καθηγητὴς ἐν τῷ ἰνστιτούτῳ Pasteur, μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς καὶ ἐπίτιμον μέλος τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας. Ἀπὸ τοῦ 1897 ἠσχολήθη μὲ ἐρεύνας πειραματικῆς ἰατρικῆς ἐπὶ τῶν μολυσματικῶν νόσων, καὶ ἰδίως τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὴν ὁμάδα τῶν νευροτρόπων ἐξωδερμώσεων (νευροεμβόλιον, ἐγκεφαλίτιδες, ἕρπης, λύσσα, πολιομυελίτις) καὶ τὴν συφίλιδα, εἰς ἣν καὶ ἰδιαιτέρως ἐνέκυψεν. Ἐκ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ αἱ πλέον ἐνδιαφέρουσαι εἶναι αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν ἀνακάλυψιν βακτηριδίου φυματιάσεως ἀκτινομυκητικῆς μορφῆς, ἐνοφθαλμισθέντος ἐν τῷ μυελῷ κονίκλου, μὲ τὴν μελέτην τῆς ἐνδοκυτταρίου ζωῆς τῆς ὠχρᾶς σπειροχαίτης, μὲ τὴν ἐξακρίβωσιν τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀντιδράσεως Bordet-Wassermann καὶ τῆς ἐπενεργείας τῶν λιποειδῶν ἐπ' αὐτῆς, μὲ τὸν μηχανισμὸν τῶν σπειροχαιτοκτόνων καὶ σπιριλλιοκτόνων φαρμάκων ἀρσενικοῦ καὶ βισμουθίου, ὡς καὶ τὸν μηχανισμὸν τῆς ὑποτροπῆς τοῦ ὑποστρόφου πυρετοῦ, μὲ τὴν μελέτην τῆς πολιομυελίτιδος, τῆς ληθαργικῆς ἐγκεφαλίτιδος, τῆς σπειροχαίτης ἐπὶ τῶν πασχόντων γενικὴν παράλυσιν, μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ παθογόνου αἰτίου τοῦ πολυμόρφου ἐρυθήματος κλπ. Αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 1897—1927 ἀνέρχονται ἐν ὅλῳ εἰς 365, ἐν αἷς: «L' histologie pathologique de l' oeil dans la lèpre» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ V. Babés, «Über Lymphocytengranula», «Über anaphylaxie», «Le leucocyte et ses granulations», «La nutrition dans ses rapports avec l' immunité», «La Syphilis», «Les ectodermoses neurotropes», «Le Bismuth dans le traitement de la syphilis», «L' Herpès et le Zona». Ο. Ρ.

Λεβαία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Μακεδονίας, κειμένη κατὰ τὰ ἰλλυρικὰ μεθόρια καὶ διατελέσασα πρωτεύουσα αὐτῆς πρὸ τῶν Αἰγῶν. Α. Θ. Σ.

Λέβακοι (οἱ) (Levaci) *[Ἀρχ.]*. Φυλὴ τῆς βελγικῆς Γαλατίας, κατοικοῦσα ΒΑ. τῶν Νερβίων (Nervii), παρὰ τὰς νῦν βελγικὰς ἐπαρχίας Hainaut καὶ Brabant. Α. Θ. Σ.

Λεβάλ (Lewal) ***Ἰούλιος***. Γάλλος ἀξιωματικὸς (1823 1908), προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ. Συμμετέσχε τῶν ἀποικιακῶν ἐκστρατειῶν Ἀλγερίας καὶ Μεξικοῦ καὶ τοῦ Ἰταλικοῦ πολέμου τοῦ 1859. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, ὑπηρέτησεν εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ στρατάρχου Μπαζαίν καὶ ἠχμαλωτίσθη εἰς Μέτζ. Τῷ 1874 προήχθη εἰς ὑποστράτηγον, τῷ δὲ 1877 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς σχολῆς πολέμου. Τῷ 1883 προήχθη εἰς ἀντιστράτηγον καὶ ἐτοποθετήθη διοικητὴς τοῦ 17ου σώματος στρατοῦ. Τῷ 1885 ἐχρημάτισεν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐπὶ βραχὺ διάστημα, ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιφέρῃ πάσας τὰς μεταρρυθμίσεις τὰς ἐπιβαλλομένας πρὸς ἀνασυγκρότησιν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, τὰς ὁποίας εἶχεν ἤδη ὑποδείξει διὰ τῶν συγγραμμάτων του. Ἀπεστρατεύθη τῷ 1888. Ὁ Λεβὰλ ὑπῆρξεν εἷς τῶν σοφωτέρων ἐκπαιδευτῶν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ μετὰ τὸ 1870 τὰ δὲ συγγράμματά του ἀπέβλεπον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν νέων ἰδεῶν, αἵτινες προέκυψαν ἐκ τοῦ πολέμου ἐκείνου. Συνέγραψε: «La réforme de l'armée» (1871), «Études de guerre 1875—1890», «Le régiment de reserve et la loi des cadres» (1894), «Mantoue et Virgile», «Catulle à Sermione», «Annibal et Magenta». Ν. Θ. ΚΛΑΔΑ

Λεβαλλουὰ-Περὲ (Levallois-Perret) *[Γεωγρ.]*. Πόλις κειμένη εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Παρισίων ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα. Εἶναι πρωτεύουσα καὶ μόνη πόλις τοῦ καντονίου τοῦ Σηκουάνα, ἀνήκοντος εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ Saint Denis. Ἔχει 87.600 κατοίκους, μεταλλοτεχνικὰ ἐργοστάσια, οἰνοπνευματοποιεῖα, ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων κλπ. —Ω

Λέβαλντ (Lewald), ***Φανή***. Γερμανὶς λογογράφος καὶ φεμινίστρια ἰσραηλιτικῆς καταγωγῆς (1811—1889). Ἐταξίδευσε πολὺ ἀνὰ τὰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς χώρας, ἔγραψε δὲ πολλὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα διακρίνει διεισδυτικὴ παρατηρητικότης καὶ βαθὺ ρεαλιστικὸν αἴσθημα. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρονται ἰδιαιτέρως αἱ ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις της, τὰ μυθιστορήματα: «Ὁ πρίγκιψ Λουδοβῖκος-Φερδινάνδος» (1849, εἰς τρεῖς τόμους) καὶ «Οἰκογένεια Ντάρνερ» (1887), ἡ μελέτη «Ὑπὲρ καὶ κατὰ τῶν γυναικῶν» (1870) καὶ ἄλλα τινά. —Ω

Λεβὰν (Levens) *[Γεωγρ.]*. Γαλλικὴ κωμόπολις, πρωτεύουσα τοῦ καντονίου τῶν παραθαλασσίων Ἄλπεων, περιλαμβανομένη εἰς τὸ διαμέρισμα Νικαίας. Ἐν αὐτῇ σῴζονται ἐρείπια τῶν ρωμαϊκῶν καὶ φεουδαλικῶν χρόνων. —Ω

Λεβάννα *[Γεωγρ.]*. Ὀρεινὸς ὄγκος τῶν Ἄλπεων ἐπὶ τῶν γαλλοϊταλικῶν συνόρων, κατὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἄρκ, τερματιζόμενος πρὸς Β μὲν ὑπὸ τῆς κορυφῆς Κάρρο (3,202 μ.) καὶ πρὸς νότον ὑπὸ τῆς Ζιρὰρ (3.034 μ.). Αἱ πλέον ἀπόκρημνοι πλευραὶ τοῦ συγκροτήματος τούτου εἶναι αἱ πρὸς τὸ μέρος τῶν ἰταλικῶν κοιλάδων τοῦ Ὄρκο καὶ τοῦ Φόρνο. Ἄλλαι ὑψηλαὶ κορυφαί του εἶναι: ἡ Ἀνατολικὴ Λεβάννα (3 564 μ.), ἡ Κεντρικὴ Λεβάννα (3 607 μ.) καὶ ἡ Δυτικὴ (3.607 μ.). Ἡ τελευταία εἶναι ἡ μᾶλλον εὐπρόσιτος εἰς ἀνάβασιν. Οἱ ἐπὶ τῶν ὀρέων τούτων εὐρύτατοι παγῶνες τροφοδοτοῦσι τὸν χειμαρρώδη ποταμὸν Ἄρκ, συμβάλλοντα εἰς τὸν Ἰζέρ. —Ω

λεβάντα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λαβαντὶς ἡ στοιχὰς* (Lavandula stoechas).

Λεβαντὲ (Levadé), ***Κάρολος-Γάστων***. Γάλλος συνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1869. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Μασσενὲ καὶ ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὸ θέατρον, ἀναβιβάσας τὰ μελοδράματα: «L'amour d'Héliodora» (1903), «Les Hérétiques» (1905), «La Rotisserie de la Reine Pedauque» (κατὰ τὸν Ἀνατὸλ Φράνς, 1919), «La Peau de chagrin» (κατὰ τὸ ὁμώνυμον ἔργον τοῦ Μπαλζάκ, 1925). Ἐπὶ πλέον ἔγραψε τὴν παντομίμαν «Cœur de Margot» (1895), πλεῖστα συμφωνικὰ ἔργα, μουσικὴν δωματίου κ. ἄ. Γ. Σ.

λεβάντης (ὁ). Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων τὸν ἀπὸ Ἀπηλιώτου πνέοντα ἄνεμον, ἀσχέτως ἐντάσεως ἢ εἴδους του (βλ. *λεβαντιέρα*). Σ. Ε. Λ.

λεβαντιέρα (ἡ). Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης, σημαίνων τὸν μέτριον καὶ λεῖον ἀπὸ Ἀπηλιώτου πνέοντα ἄνεμον· οἱονεί, ὑποκοριστικὸν τοῦ *λεβάντης* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Λεβαντίνα (Valle Leventina) *[Γεωγρ.]*. Κοιλὰς ἐν τῷ καντονίῳ Τικίνου τῆς Ἑλβετίας. Ἐκτείνεται ἐπὶ μήκους 36 χιλιομέτρων, μεταξὺ τῶν Τικινσίων Ἄλπεων καὶ τοῦ ὄρους τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου, ἀπὸ τοῦ Αἰρόλο μέχρι τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Βρέννου καὶ Τικίνου. Εἶναι κατάφυτος, ἐκ καστανεῶν ἰδίως, καὶ κατοικεῖται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ Ἰταλῶν ποιμένων, ἀποδίδουσα ἀξιόλογα κτηνοτροφικὰ καὶ γαλακτοκομικὰ προϊόντα. —Ω

Λεβαντῖνος (ὁ), θηλ. *—α*· ὡς ἐθνικόν, ὁ κάτοικος τῆς Ἀνατολῆς, ὁ ἐκ τῆς Ἀνατολῆς προερχόμενος, ἐπὶ τῶν Εὐρωπαίων τῶν ἐγκατεστημένων εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἰδίᾳ εἰς τὰς παραλίους πόλεις τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης· ‖ καθόλου, Χριστιανὸς τῆς Ἀνατολῆς μὲ ἀσθενὲς ἐθνικὸν φρόνημα ‖ ὡς προσηγορικόν, Ἀνατολίτης ἄνευ ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἀποβλέπων ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ συμφέρον.

λεβαντὶς (ἡ) *[Βοτ.]*· βλ. *λαβαντίς*.

Λεβάντο *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Λιγουρίᾳ (τῆς ἐπαρχίας Γενούης) καὶ ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου κόλπου (κάτ. 4 482). Ὁ λιμὴν αὐτῆς ἔχει ζωηρὰν ἐμπορικὴν κίνησιν ἐν τῇ ἐξαγωγῇ ἰδίως ἑσπεριδοειδῶν, παραγομένων ἀφθόνως ἐν τῇ περιοχῇ ἐκείνῃ, καὶ οἴνων ἐκλεκτῆς ποιότητος. Εἰς τὴν ἰδίαν περιοχὴν ὑπάρχουν καὶ ὀρυχεῖα ὀφείτου. —Ω

Λεβαντόβσκι (Lewandowski), *Λουδοβῖκος*. Γερμανὸς συνθέτης πολωνικῆς καταγωγῆς (1823-1894), γενόμενος γνωστὸς διὰ σειρᾶς ἔργων δι' ὀρχήστραν, χορῳδίαν καὶ μουσικῆς δωματίου. Μουσικὸς διευθυντὴς τῆς Συναγωγῆς Βερολίνου, ἠσχολήθη μὲ τὴν ἀναθεώρησιν τῶν ἰσραηλιτικῶν θρησκευτικῶν μελῳδιῶν. Γ. Σ.

Λεβάντσο (Levanzo) *[Γεωγρ.]*. Νῆσος τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τῆς μεσογείου, ἡ νοτιωτέρα τῶν Αἰγουσῶν, ἐγγὺς τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Σικελίας (κάτ. 280). Ἔχει περίμετρον 15 χιλιομέτρων, ἐμβαδὸν δὲ 6 τετρ. χιλμ. Εἶναι βουνώδης, ἀλλὰ μὲ ἔδαφος εὔφορον εἰς δημητριακά, ἀμπελῶνας καὶ ἐλαιῶνας. —Ω

λεβάρω *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς ναυτικῆς γλώσσης ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἕλκω (χάλασα ἢ ἅλυσιν) ἢ προέλκω (πάκτωνα, σχεδίαν, λέμβον), κατά τινας δὲ σπανίας περιστάσεις εἶναι συνώνυμον πρὸς τὸ τῆς κοινῆς γλώσσης *ἰσάρω*. Παρατατικὸς *ἐλέβαρα* ἢ *ἐλεβάριζα*, ἀόριστος *ἐλεβάρισα*, ... στακτικὴ *λέβα* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

Λεβασσὲρ (Levasseur), ***Θηρεσία***. Σύζυγος (17..—1801) τοῦ Ἰωάννου-Ἰακώβου Ρουσσώ. Ὅτε ὁ φιλόσοφος τὴν ἐγνώρισεν, ἡ Λεβασσὲρ ἦτο ... πτρια ἀσπρορρούχων. Ἦτο γυνὴ περιωρισμένης ἀντιλήψεως καὶ ἀμόρφωτος, ἀλλ' ἀφωσιωμένη σύζυγος. Εἰς τὰς «Ἐξομολογήσεις» καὶ τὴν «Αὐτοβιογραφίαν» του ὁ Ρουσσὼ τὴν ἀναφέρει συχνάκις

Digitized by Google

Ἀπέθανεν ἐν πτωχείᾳ, ἂν καὶ ἡ γαλλικὴ ἐθνοσυνέλευσις ἐψήφισεν ὑπὲρ αὐτῆς ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν 1200 φράγκων. Μ. Ν. Δ.

—**Λεβασσὲρ** (Levasseur), ***Νικόλαος-Πρόσπερος***. Διάσημος Γάλλος ἀοιδὸς (1791—1871). Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον τῷ 1813 εἰς τὸ μελόδραμα «Τὸ Καραβάνιον», εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ἐπιτυχία του ἦτο μοναδική. Ἡ μεγαλυτέρα ὅμως περίοδος τῆς ἀκμῆς του χρονολογεῖται ἀφ' ἧς, χάρις εἰς τὸν Ροσσίνι, ἐπετεύχθη ἡ μεταρρύθμισις τοῦ Μελοδράματος τῶν Παρισίων. Τὰ ἔργα εἰς τὰ ὁποῖα κυρίως διέπρεψεν ὁ Λεβασσὲρ εἶναι: «Ὁ Κόμης τοῦ Ὀρύ» καὶ «Γουλιέλμος Τέλλ» τοῦ Ροσσίνι, «Ὁ Ροβέρτος Διάβολος» τοῦ Μάγερμπέερ, «Ἡ Ἑβραία» τοῦ Ἀλεβὶ κ.ἄ. Γ. Σ.

— **Λεβασσὲρ** (Levasseur), ***Πέτρος-Αἰμίλιος***. Γάλλος οἰκονομολόγος, στατιστικὸς καὶ γεωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1828. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ κολλέγιον Μπουρμπὸν (τὸ κατόπιν λύκειον Βοναπάρτου) καὶ τῷ 1849 προσελήφθη εἰς τὴν École Normale, κατὰ Σεπτέμβριον δὲ τοῦ 1852 ὠνομάσθη καθηγητὴς τοῦ λυκείου Ἀλανσόν. Μετὰ διετῆ ὑπηρεσίαν ἐνταῦθα ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ῥητορικῆς ἐν Μπεζανσὸν τῷ 1854. Ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους τῷ 1856 ὡς ἔκτακτος καθηγητὴς εἰς τὸ λύκειον τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, παρέμεινεν αὐτόθι μέχρι τοῦ 1861, ὁπότε ἐξελέγη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ λύκειον Βοναπάρτου, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ περιφήμου ἱστορικοῦ Durny. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξελέγη μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἱστορικῶν ἐργασιῶν. Τῷ 1868 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν θέσιν τοῦ Duchâtel. Ἀναλαβὼν σειρὰν μαθημάτων ἱστορίας, γεγονότων καὶ οἰκονομικῶν θεωριῶν (1868) εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας, ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς αὐτοῦ τῷ 1872 εἰς τὴν ἕδραν τῆς οἰκονομικῆς γεωγραφίας, οἰκονομικῆς ἱστορίας καὶ οἰκονομικῆς στατιστικῆς. Διδάσκων ἀπὸ τοῦ 1871 ἀντὶ τοῦ Wolowski εἰς τὸ Κονσερβατόριον τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων, ἀπέβη τακτικὸς αὐτοῦ καθηγητὴς τῷ 1876 εἰς τὴν ἕδραν τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς βιομηχανικῆς νομοθεσίας. Ἀπὸ τοῦ 1871 ὁ Λεβασσὲρ ἐπεδόθη εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τῆς διδασκαλίας τῆς γεωγραφίας καὶ προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἑταιρείας τῆς ἐμπορικῆς γεωγραφίας, συνέγραψε πλῆθος εἰδικῶν ἱστορικῶν καὶ γεωγραφικῶν ἔργων, ἀντεπροσώπευσεν ἐπανειλημμένως τὴν πατρίδα του εἰς διάφορα διεθνῆ συνέδρια γεωγραφίας καὶ στατιστικῆς καὶ ἐχρημάτισεν ἀντιπρόεδρος τοῦ διεθνοῦς ἰνστιτούτου τῆς στατιστικῆς ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς του. Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσε κατὰ τὴν μακρὰν σταδιοδρομίαν του, εἶναι: «Recherches historiques sur le système de Law» (1854), «La question de l' or» (1858), «Histoire des classes ouvrières en France depuis la conquête de Jules César jusqu' à la Révolution» (1859, τ. 2), «Histoire de classes ouvrières en France depuis la Révolution jusqu' à nos jours» (1867, τ. 2). Ἔλαβε τρία βραβεῖα τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν (1858 καὶ 1860) διὰ τὰς ἱστορικὰς καὶ γεωγραφικὰς ἐργασίας του τὰς ἀναφερομένας εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις τῆς Γαλλίας, καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς θέσεως τῶν ἐργαζομένων ἀπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Τῷ 1865 ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «La France industrielle en 1789, l' imprévoyance et l' épargne». Κατόπιν ἐξεδόθησαν ἀλληλοδιαδόχως τὰ ἔργα: «Rôle de l' intelligence dans la production» (1868), «Cours d' économie rurale, industrielle et commerciale» (1869), «L' étude et l' enseignement de la géographie» (1871), «La population française» (1889—1892, τ. 3), «Les Alpes et les grandes ascensions» (1889). Ἐπίσης ἐδημοσίευσε μέγαν ἄτλαντα φυσικῆς καὶ πολιτικῆς γεωγραφίας (1890—92) κ. ἄ. Θ. Π.

Λεββαῖος, ***Ἰούδας***. Εἷς τῶν δώδεκα ἀποστόλων (βλ. λ. *Ἰούδας*, τ. ΙΓ' σ. 103α καὶ λ. *Θαδδαῖος*).

Λεβὲ (Levet) *[Γεωγρ.]*. Γαλλικὸν καντόνιον τοῦ διαμερίσματος Bourges. Περιλαμβάνει 14 κοινότητας μὲ πληθυσμὸν 6.500 κατοίκων. —Ω

Λέβεδος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μία τῶν 12 ἰωνικῶν πόλεων ἐν Λυδίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας τοῦ Καϋστρίου κόλπου, μεταξὺ Κολοφῶνος καὶ Τέω, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀπεῖχεν 120 στάδια. Πρῶτοι αὐτῆς κάτοικοι ἀναφέρονται οἱ Κᾶρες, κατά τινα δὲ παράδοσιν, ὀλίγον πρὸ τοῦ ἔτους 1000 π. Χ. ἐλθόντες Ἀθηναῖοι καὶ Ἴωνες ὑπὸ τὸν Ἀνδραίμονα, υἱὸν τοῦ Κόδρου, ἀπῴκισαν αὐτήν. Τούτου ὁ τάφος ἐδεικνύετο παρ' αὐτήν. Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἱδρυτὴς αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Ἀνδρόπομπος. Ἡ περὶ αὐτὴν χώρα ἦτο εὐφορωτάτη, παρ' αὐτὴν δὲ ὑπῆρχον «λουτρὰ θερμὰ πλεῖστα τῶν ἐπὶ θαλάττῃ καὶ ἥδιστα».

Διετέλεσε σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων καὶ διεκρίθη εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν, συναποκομίσασα ἄφθονα πλοῦτη. Κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου μετοικίσαντος μέρος τῶν κατοίκων αὐτῆς εἰς τὴν Ἔφεσον, περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος, ὡς μνημονεύει ὁ Ὁράτιος, ἦτο σχεδὸν ἔρημος. Ἐπὶ ῥωμαιοκρατίας ἀπέβη τὸ κέντρον τῶν περὶ τὸν Διόνυσον τεχνιτῶν, καὶ κατ' ἔτος μεγάλαι ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Βάκχου. Ὑπῆρξεν ἕδρα ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἐφέσου, κατὰ δὲ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους ὡς μία τῶν 43 πόλεων τῆς ἐπαρχίας Ἀσίας.

Τῆς Λεβέδου σῴζονται τετράδραχμα τοῦ ἀττικοῦ σταθμοῦ, οὐχὶ ἀρχαιότερα τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἥττης τοῦ Ἀντιόχου τῷ 190 π. Χ. ὡς καὶ αὐτοκρατορικά, ἀπὸ τοῦ Βεσπασιανοῦ μέχρι τοῦ Γέτα. Σημαντικώτατα αὐτῆς ἐρείπια, ἰδίως τειχῶν καὶ πύργων, διατηροῦνται εἰς τὴν νῦν θέσιν καλουμένην Ξύγκι. Λ. Θ. Σ.

—**Λεβέδου** ***κόλπος*** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Εὐρεῖα (11 μιλλ.) ἀλλὰ μικρᾶς εἰσδύσεως ($3^1/_2$ μιλλ.) κόλπωσις, ἥτις ἀναπεπταμένη πρὸς Ν. διανοίγεται ἐν τῇ Β. ἀκτῇ τοῦ κόλπου τῆς Ἐφέσου μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Μπογκαλῆ Μπουρνοῦ (ΝΑ. κέρας: πλάτ. 38°01'10'' Β., μῆκ. 27°05'50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 3346: Paspargo island to Samos strait) καὶ τῆς νήσου Μπουλμὲς (ΝΔ. κέρας· ἀρχ. Μάκρη). Αἱ ἀκταί του καίτοι κατὰ βάθος σχηματίζονται ἐπὶ τῶν βραχωδῶν κρασπέδων τοῦ ὄρους Ἀλεβὰν νταγ (ἀρχ. Γαλησός), ἀποτελοῦνται ἀπὸ γῆν ἐριβώλακα, κυλινδηθεῖσαν ἀπὸ τῶν βουνῶν τὰς κλιτῦς, παράγουσαν ἐξόχους πέπονας καὶ ἀπολήγουσαν εἰς δύο θαυμασίους ἀναπεπταμένους ψαμμαθῶνας, οἵτινες πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ὠνομάζοντο Ἄμμος τοῦ Ψύλλη καὶ Ἄμμος τῶν Κοιμητουριῶν. ἀπὸ δύο τῆς ἐγγὺς ἐνδοχώρας χωρίων καὶ οὓς χωρίζει ἡ ἀκρωτηριάζουσα, λόγῳ προσχώσεων, ἐκβολὴ τοῦ ποταμοῦ Μὰλ-Κιζή. Κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου ἡ χερσονησὶς *Ξύγκι*, ὑπὸ τῶν Τούρκων ὀνομαζομένη *Καζίκι*, σχηματισθεῖσα ἐκ προσεπιχώσεων περὶ λιμενοβραχίονα ἐξυπηρετήσαντά ποτε τὴν ἀρχαίαν *Λέβεδον*, ἧς τὰ ἐρείπια εὑρίσκονται χιλιόμετρον ΒΔ. Σ. Ε. Λ.

Λεβείσι *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις ἑλληνική, κειμένη εἰς τὰ παράλια τῆς Λυκίας (Μ. Ἀσίας). Οἱ κάτοικοι αὐτῆς (4.000 περίπου) ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. Α. Ε. Θ.

Λεβὲκ (Lévèque), ***Κάρολος***. Γάλλος φιλόσοφος (1818—1900). Διετέλεσε τρόφιμος τῆς ἐν Ἀθήναις γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς καὶ ἐδίδαξε φιλοσοφίαν εἰς τὰ κολλέγια τῆς Ἀγκουλέμ, τῆς Μπεζανσὸν καὶ τῆς Τουλούζης, εἶτα δὲ εἰς τὴν Σορβώνην καὶ εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας. Ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῷ 1865. Τὰ ἄριστα τῶν συγγραμμάτων του θεωροῦνται: «La science du beau, étudiée dans ses principes ses a plications et son histoire», «Études de philosophie grecque et latine», «Spiritualisme dans l'Art», «Les harmonies providentielles». Θ. Β.

—**Λεβὲκ** (Lévesque), ***Πέτρος-Κάρολος***. Γάλλος ἱστορικὸς καὶ ἑλληνιστὴς (1736—1812). Μετερχόμενος τὸν χαράκτην, ἠδυνήθη νὰ κερδίζῃ τὰ πρὸς συντήρησίν του καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν. Φιλοσοφικαί τινες μελέται του προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ Διδρό, ὅστις συνέστησεν αὐτὸν εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην Β' τῆς Ρωσίας, ἥτις, καλέσασα αὐτὸν εἰς Πετρούπολιν, τὸν διώρισε καθηγητὴν εἰς τὴν σχολὴν τῶν εὐγενοπαίδων. Καταγίνας εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς σλαυονικῆς, συνέγραψε τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ρωσίας». Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν ἐδημοσίευσε τὴν «Ἱστορίαν τῆς Γαλλίας ἐπὶ τῶν πέντε πρώτων Βαλουά». Καταλαβὼν τὴν ἕδραν τῆς ἱστορίας ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῆς Γαλλίας, ἐξελέγη τῷ 1789 μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Κολλεγίου τῆς Γαλλίας, ἀφωσιώθη εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Θουκυδίδου, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσε τῷ 1795. Μετὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ γαλλικοῦ ἰνστιτούτου ἐκλήθη μεταξὺ τῶν πρώτων. Τὰ ὑπομνήματα ἅτινα ὑπέβαλεν εἰς αὐτὸ περιελήφθησαν εἰς 3 μὲν τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον: «Histoire critique de la République romaine» καὶ εἰς 5 τόμους «Les Études de l'histoire ancienne et de celle de la Grèce». Θ. Β.

Λέβεν *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Θεσσαλονίκης χωρίου *Βασιλούδι* (βλ. λ.). Χ. Δ.

— **Λέβεν** (Leven) *[Γεωγρ.]*. —1) Λίμνη κειμένη ἐν τῇ κεντρικῇ περιοχῇ τῆς Σκωτίας, μεταξὺ τῶν κομιτειῶν Κίνρος καὶ Φάϊφ, εἰς ἀπόστασιν 35 περίπου χλμ. ἀπὸ τοῦ Ἐδιμβούργου. Τροφοδοτεῖται ἀπὸ διαφόρων χειμάρρων κατερχομένων ἀπὸ τῶν ὀρέων Ὄχιλ, ἔχει δὲ περίμετρον 28 χιλμ., ἔκτασιν 13,8 τετρ. χιλμ. καὶ μέσον βάθος 28 μ. Ἐντὸς τῆς λίμνης ὑπάρχουν ἓξ νησῖδες, ἐπὶ μιᾶς ἐκ τῶν ὁποίων, τῆς Castle Island, σῴζονται τὰ ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου, ὅπου εἶχε φυλακισθῆ τῷ 1567 ἡ βασίλισσα Μαρία Στουάρτ, μέχρις οὗ ἐξηναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου. Εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὄχθης αὐτῆς κειμένην πολίχνην Howieton λειτουργεῖ τέλειον ἰχθυοτροφεῖον.

—2) Λιμνοθάλασσα ἐπὶ τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Σκωτίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Ἀρτζάϊλ.

—3) Ποταμὸς ἐν Σκωτίᾳ, πηγάζων ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου λίμνης ἐν τῇ κομιτείᾳ Κίνρος (βλ. ἀνωτ.) καὶ ἐκβάλλων, μετὰ ῥοῦν 30 χιλμ., πλησίον τῆς ὁμωνύμου πόλεως.

—4) Πόλις τῆς Σκωτίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Φάϊφ, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. Ἔχει 6.700 κατοίκους, ἐργοστάσια δὲ νημάτων, ὑφασμάτων, σχοινίων καὶ χάρτου. —Ω

Λέβενουωρθ (Leavenworth) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ Κάνσας. Κάτ. 17 000. Ἀποτελεῖ ἓν τῶν σπουδαιοτέρων ἐμπορικῶν καὶ σιδηροδρομικῶν κέντρων πρὸς Δ. τοῦ Μιζούρι. Αἱ κυριώτεραι βιομηχανίαι εἶναι χυτήρια, μηχανουργεῖα, ἀλευροποιεῖα καὶ ἐπιπλοποιεῖα. Πλησίον τῆς πόλεως ὑπάρχουν πλουσιώτατα ἀνθρακωρυχεῖα. Δ. Σ. Δ.

Λεβέντηδων ***μονή***. Μικρὰ μονή, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κυζίκου. Ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου καὶ ἦτο ἐνοριακή. Τελευταῖον ἡγούμενον γινώσκομεν τὸν ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ματθαίου διορισθέντα τῷ 1829 Ἀγαθάγγελον («Προικόννησος» σ. 35). Δὲν ὑφίσταται νῦν. Μ. Ι. Γ.

λεβέντης (ὁ), θηλ. *λυγερὴ* (οὕτως εἰς τὰ δημοτ. ᾄσματα καὶ τὰς παραδόσεις) καὶ *λεβέντισσα*· δημοτ., εὔζωνος, εὐσταλής, εὐκίνητος, λεπτός, τὸ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸν τοῦ ὡραίου ἀνδρός· || μεταφ. εὐγενής, ἐλευθέριος, γενναιόδωρος, μειλίχιος. Ἡ λέξις παράγεται κατὰ τὸν Τοῦρκον λεξικογράφον Σεμσεττὶν Σαμῆ ἐκ τοῦ λεβαντῖνος, ἐσήμαινε δὲ ἀρχικῶς τοὺς μισθωτούς, τοὺς ὁποίους ἐστρατολόγουν οἱ Βενετοὶ ἐν Ἀνατολῇ διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὸ ναυτικόν των. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐξηκολούθησαν οἱ Τοῦρκοι, στρατολογοῦντες Ἕλληνας τῶν νήσων καὶ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὸν στόλον των. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι συνῳκίσθησαν ἐν τῇ ἄνωθεν τοῦ τουρκικοῦ ναυστάθμου συνοικίᾳ τῶν Ταταούλων, διὰ τοῦτο δὲ οἱ Ταταυλιανοὶ Ἕλληνες ἐλέγοντο καὶ ἦσαν ἀνέκαθεν λεβέντες.

Εἰδικῶς *λεβέντ* ἐλέγοντο εἰς τὸ τουρκικὸν ναυτικὸν οἱ πεζοναῦται, ἔχοντες ἰδίαν στολὴν μὲ γυμνοὺς βραχίονας. Τῶν λεβὲντ τούτων ὁ στρατὼν ἦτο κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' εἰς τὸ καὶ σήμερον ἀκόμη λεγόμενον *Λεβὲντ-τσιφλίκι*, τοποθεσίαν μεταξὺ Πέραν καὶ Μπουγιοὺκ-δερέ. Ν. Μ.

Λεβέντης *[Γεωγρ.]*. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πολυμύλου (Χαντόβης), τῆς ἐπαρχίας Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (19.8) 42. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ἰσικλάρ*. Χ. Δ.

Λεβέντης, ***Γεώργιος***. Ἐγεννήθη τῷ 1790 εἰς Κορακοβούνιον τῆς Κυνουρίας. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ἐν Ὕδρᾳ, τελειότερον δ' ἐξεπαιδεύθη ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαυΐας, ἔνθα μετέβη μόλις δεκαπενταετής, κληθεὶς παρά τινι ἐκεῖ ἐκ πατρὸς θείῳ του. Ἡγεμονεύοντος ἐν Μολδαυΐᾳ τοῦ Ἀλεξάνδρου Καλλιμάχη εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἐν Ἰασίῳ καὶ εἶτα τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ γενικοῦ προξενείου τῆς Ρωσίας, ἔνθα καὶ ἐξόχως διεκρίθη, ἀποσπάσας τὴν ἀγάπην μὲν τῶν Ἑλλήνων, τὸν σεβασμὸν δὲ τῶν ἰθαγενῶν. Ἀποκτήσας σημαντικὴν περιουσίαν, διέθετε ταύτην ἀφειδῶς ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τῆς παιδείας εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἰδίοις ἀναλώμασιν ἐκπαιδεύων πλείστους τῶν ὁμογενῶν νέων ἔν τε τῇ τότε ἀκμαζούσῃ σχολῇ τοῦ Βουκουρεστίου καὶ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς δυτικῆς Εὐρώπης. Μυηθεὶς τῷ 1817 εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἐπεδίωξε μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὴν ταχεῖαν πραγματοποίησιν τοῦ δι' αὐτῆς σκοπουμένου ἀπελευθερωτικοῦ ἔργου. Ἀλληλογραφίαι συνδέουσαι καὶ ἐνθαρρύνουσαι τὰ μέλη πρὸς τὸν μέγαν σκοπόν, σχέδια τολμηρότατα, προετοιμασίαι ὅπλων, πολεμεφοδίων καὶ ὁπλιτῶν καὶ ἀποστολαὶ τῶν ἱκανωτάτων ἵνα ἐνεργήσωσιν εἰς διάφορα μέρη, ἰδοὺ τὸ ἔργον τοῦ Λεβέντη, εὐοδούμενον διὰ τῶν δεξιῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν ἀφειδῶν δαπανῶν τοῦ ἐνθέρμου πατριώτου. Ἀποβλέπων εἰς κοινὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα Ἑλλήνων καὶ Σέρβων, διεξῆγε πρὸς τοῦτο συνεννοήσεις μετὰ τῶν ἐν Ρωσίᾳ Σέρβων καὶ τοῦ ἐν Βεσσαραβίᾳ παροικοῦντος Σέρβου στρατηγοῦ Καραγεώργη, γενάρχου τοῦ σήμερον βασιλεύοντος ἐν Σερβίᾳ οἴκου τῶν Καραγεώργεβιτς, ἐπιδείξαντος πολλὴν προθυμίαν πρὸς σύμπραξιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Κατηχήθη δὲ τότε ὁ Καραγεώργης εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν καὶ ἀνεδείχθη ἀδελφὸς αὐτῆς, ὁμόσας αἰώνιον καὶ εἰλικρινῆ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος φιλίαν καὶ αἰώνιον κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ μῖσος. Ἡ Ρωσία ἀναγνωρίζουσα τὴν μεγάλην ἱκανότητα καὶ δραστηριότητα τοῦ Λεβέντη εἶχεν ἀπονείμει εἰς αὐτὸν τὸ παράσημον τοῦ Ἁγίου Βλαδιμίρου, προορίζουσα αὐτὸν διὰ στάδιον εὐρύτερον καὶ ὑψηλότερον. Ἀλλ' ὁ Λεβέντης, μὴ θέλων νὰ εἶναι δεσμευμένος ἀπέναντι τῆς Ρωσίας καὶ βλέπων ὅτι μετ' οὐ πολὺ θὰ ἤρχιζεν ἐν Ἑλλάδι ὁ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγών, παρῃτήθη τῆς ῥωσικῆς ὑπηρεσίας. Ἐκραγείσης τῆς Ἐπαναστάσεως

Digitized by Google

κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐκλεγεὶς πληρεξούσιος τῆς πατρίδος του Κυνουρίας εἰς τὴν ἐν Προνοίᾳ ἐθνικὴν συνέλευσιν. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος ἐδέχθη διαφόρους διοικητικὰς θέσεις. Δὶς προσηνέχθη εἰς αὐτὸν ἐπὶ Βαυαροκρατίας τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπουργοῦ, ἀλλ' ἐπανειλημμένως ἀπεποιήθη αὐτό. Διευθύνας ἐπί τινα χρόνον τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει γενικὸν προξενεῖον παρέσχε καὶ αὐτόθι τρανὰ δείγματα τῶν στανίων αὐτοῦ προτερημάτων. Μετὰ ταῦτα διορισθεὶς γενικὸς πρόξενος ἐν Βουκουρεστίῳ, διεκωλύθη νὰ μεταβῇ εἰς τὴν θέσιν ταύτην, εἰς ἣν ἠδύνατο ἀναντιρρήτως νὰ ἐκπροσωπήσῃ κάλλιον παντὸς ἄλλου τὴν Ἑλλάδα. Ἀπέθανε τῷ 1847 πενέστατος. Δ.Π.Π.

λεβεντιά (ἡ) δημοτ., τὸ γνώρισμα τοῦ *λεβέντη*, ἡ εὐκινησία τοῦ σώματος, ἡ λεπτὴ καὶ κομψὴ κατασκευή του, ἡ σωματικὴ χάρις: «χαρὰ 'ς τὴ λεβεντιά του» || περιληπτικῶς, οἱ λεβέντες, τὰ παλληκάρια, ἐν γένει οἱ νέοι: «ἦταν 'ς τὸ γάμο ὅλη ἡ λεβεντιὰ τοῦ χωριοῦ».

λεβέντικος, —η, —ο· ὁ ἀναφερόμενος, ὁ ἁρμόζων εἰς τὸν λεβέντην: «λεβέντικη κορμοστασιά».— Ἐπίρρ. *λεβέντικα*: «στάσου λεβέντικα».

λεβέντισσα (ἡ)· θηλ. τοῦ *λεβέντης* (βλ. λ.).

Λεβεντοχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἠλείας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐγγὺς τοῦ Πύργου καὶ ὑπήγετο ἄλλοτε εἰς τὸν δῆμον Λετρίνων. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτοικοι (1928) 240. Χ. Δ.

— Λεβεντοχώρι *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μεσιανοῦ (Δουρασανλῆ) τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτ. (1928) 180. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ἀσικλάρ*. Χ. Δ.

Λεβὲντ-τσιφλὶκ *[Γεωγρ.]*. Θέσις ἐπὶ τῆς ἐκ Πέραν εἰς Βουγιοὺκ δερὲ ὁδοῦ. Ἐκεῖ ὑπῆρχε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐξοχικὴ κατοικία τοῦ διασήμου ἀρχιναυάρχου Δζεζαϊρλῆ Χασὰν πασᾶ παραχωρηθεῖσα εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὴτ Α', ὅστις ἐσύχναζεν ἐκεῖ καὶ κατόπιν, φιλοξενούμενος ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ στόλου καὶ παριστάμενος εἰς τὰς πολυτελεστάτας ἑορτάς του. Ὁ ἀρχιναύαρχος ἐτοποθέτησεν ἐκεῖ πρὸς ἀσφάλειαν πεζοναύτας (λεβέντ). Βραδύτερον τὸ τσιφλίκι μετετράπη εἰς ὁπλοποιεῖον, κατασκευάζον ὅπλα διὰ τὸν νέον στρατὸν (Νιζάμι-δζεδίτ) τοῦ σουλτάνου Σελὶμ Γ'. Εἰς τὴν ἐκεῖ μικρὰν πεδιάδα ἐγυμνάσθησαν αἱ πρῶται μονάδες τοῦ στρατοῦ τούτου. Ὅτε ὅμως οἱ γενίτσαροι ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Σελὶμ τῷ 1807, κατεστράφη καὶ τὸ Λεβὲντ-τσιφλίκ. Ὁ σουλτάνος Μαχμοὺτ Β' τὸ μετέτρεψεν εἰς ἀγροκήπιον. Σήμερον δὲν σῴζεται παρὰ ἓν ἠρειπωμένον κτήριον. Ν. Μ.

Λεβενχάουπτ (Lewenhaupt), *Ἀδὰμ Λουδοβῖκος, κόμης*—. Σουηδὸς στρατηγὸς (1659—1719). Καταταχθεὶς εἰς τὸν αὐστριακὸν στρατόν, διεκρίθη εἰς τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων πολέμους, ἔπειτα δὲ ἐτάχθη ἐπὶ κεφαλῆς σουηδικοῦ συντάγματος ὑπὲρ τῶν Ὀλλανδῶν κατὰ τῆς Γαλλίας. Τῷ 1700 ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν σουηδικὸν στρατόν, ἔκτοτε δέ, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ παρατόλμου βασιλέως Καρόλου ΙΒ', οὗτινος ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἀρίστων στρατηγῶν, διήνυσε τὸ στρατιωτικὸν αὐτοῦ στάδιον μαχόμενος καὶ ἀνδραγαθῶν μέχρι τοῦ θανάτου του. Αἱ ὡραιότεραι τῶν νικῶν του, εἰς ἃς ἐδείχθη καὶ ἡ στρατηγικὴ του μεγαλοφυΐα, ὑπῆρξαν αἱ κατὰ τῶν Ρώσων μάχαι τοῦ Γκεμάουερτχοφ (1703), Γιακομπστὰτ (1704) καὶ Γκεμάουερτχοφ (1705). Τῷ 1708, κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν Σουηδῶν ἐναντίον τῆς ρωσικῆς στρατιᾶς τοῦ Δνειπέρου, ἡττήθη εἰς Λέσναν, ἐκ σφάλματος τοῦ Καρόλου, εἰς βοήθειαν τοῦ ὁποίου, ἀγωνιζομένου εἰς τὴν Πολτάβαν, ἔσπευσεν ἔπειτα, μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ ἐν διαλύσει πλέον σουηδικοῦ στρατοῦ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσων ἐπὶ τοῦ Δνειπέρου παρὰ τὴν Περεβόχναν καὶ παρεδόθη μετὰ 14.000 ἀνδρῶν. Μετεφέρθη εἰς Μόσχαν, ὅπου καὶ ἔγραψε τὴν αὐτοβιογραφίαν του καὶ ἀπέθανεν ἐν αἰχμαλωσίᾳ. Θ. Κ.

Λέβερ (Lever), *Κάρολος*. Ἀγγλοϊρλανδὸς μυθιστοριογράφος (1806—1872). Ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἐξεδήλωσεν ἀτίθασον χαρακτῆρα. Ἀποβαλλόμενος δὲ διαδοχικῶς ἐκ τῶν διαφόρων ἰδιωτικῶν σχολῶν, ἐνεκλείσθη ἐν τέλει εἰς τὸ κολλέγιον Τριάδος, ἐν Δουβλίνῳ, ἐξ οὗ ἐπανειλημμένως ἐδραπέτευσε. Σταλεὶς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Γοττίγγης, ἐν Γερμανίᾳ, ἐσπούδασεν ἰατρικήν. Ἐπιστρέφων εἰς τὴν Ἀγγλίαν παρέμεινεν εἰς Βαϊμάρην, ἔνθα συνητήθη μετὰ τοῦ Γκαῖτε, ἔπειτα δὲ διωρίσθη ἰατρὸς εἰς δημοσίαν κλινικὴν ἐν Πὸρτ Στιουάρτ. Λόγῳ τῆς ἀνωμάλου ζωῆς του καθημερινῶς ἠπειλεῖτο δι' ἀπολύσεως, ἐν τέλει δέ, ἀπολέσας τὴν περιουσίαν του εἰς τὴν χαρτοπαιξίαν, ἤρξατο δημοσιεύων εἰς περιοδικὰ τοῦ Δουβλίνου μυθιστορήματα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον, ὡς ἔλεγεν ὁ ἴδιος, ὅπως κερδίζῃ χρήματα. Ὑπὸ τὴν μορφὴν ἐπιφυλλίδος ἐδημοσιεύθη τῷ 1837 τὸ ὑπὸ πολλῶν θεωρούμενον ἀρτιώτερον τεχνικῶς μυθιστόρημά του «*Χάρρυ Λόρρεκερ*». Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου τὸν κατέπληξε, ἔλεγε δὲ γελῶν: «Ἀφοῦ αὐτὰ τὰ πράγματα τοὺς διασκεδάζουν, ἠμπορῶ νὰ ἐξακολουθήσω». Οὕτω ἐξεδόθησαν: ὁ «Κάρολος Ο' Μάλλεϋ» (1841) καὶ ὁ «Τζὰκ Χέντον» καὶ «Τὸμ Μπαὶρ» (1843), τὰ ὁποῖα θεωροῦνται μεταξὺ τῶν καλυτέρων στρατιωτικῶν ἱστοριῶν τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας. Τῷ 1842 ἐπανῆλθεν εἰς Δουβλῖνον, ἔνθα διηύθυνε τὸ «Περιοδικὸν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Δουβλίνου». Ἡ διακωμῴδησις τῶν συμπατριωτῶν του ἐν τοῖς ἔργοις του κατέστησε τὴν παραμονήν του ἀδύνατον ἐν Δουβλίνῳ. Τῷ 1845 παρῃτήθη τῆς διευθύνσεως τοῦ περιοδικοῦ, μετέβη εἰς Βρυξέλλας καὶ ἐξεκίνησεν ὅπως περιοδεύσῃ τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην ἐντὸς μικρᾶς ἀγοραίας ἁμάξης. Τῷ 1867 διωρίσθη πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἐν Τεργέστῃ, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1872, καταλιπὼν πολυάριθμα ἔργα, ἐκδοθέντα εἰς 37 τόμους (1897—1899) ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς κόρης του Ἰουλίας Καίτης Νέβιλλ. Δ. Σ. Δ.

Λεβεράνο (Leverano) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν Ἀπουλίᾳ, ὑπαγομένη εἰς τὸν νομὸν τοῦ Λέτσε (κάτ. 5.300). Ἡ περιοχή της εἶναι ἑλώδης ἀλλ' εὔφορος, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς πόλεως εἶναι ζωηρά. —Ω.

Λεβερριὲ (Leverrier), ***Οὐρβανὸς - Ἰωάννης-Ἰωσήφ***. Διάσημος Γάλλος ἀστρονόμος. Ἐγεννήθη ἐν Saint Lô τῆς Νορμανδίας τῷ 1811. Ἐλθὼν εἰς Παρισίους ὅπως κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ πατρός του συμπληρώσῃ τὰς σπουδάς του, ἐπέτυχε τῷ 1831 εἰς τὰς εἰσαγωγικὰς ἐξετάσεις τῆς πολυτεχνικῆς σχολῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ διακριθεὶς ἀφέθη ἐλεύθερος κατὰ τὴν ἀποφοίτησίν του νὰ ἐκλέξῃ τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, εἰς ἣν ᾐσθάνετο περισσοτέραν κλίσιν. Τὰ δύο ὑπομνήματα περὶ τῶν ἑνώσεων τοῦ φωσφόρου μετὰ τοῦ ὑδρογόνου καὶ τοῦ ὀξυγόνου, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ «Annales de Chimie et de Physique» (1835 — 1837), ἀποτελοῦσιν ἀξιοσημείωτα δείγματα ἱκανότητος ἐν ταῖς χημικαῖς ἐρεύναις. Παρὰ τὴν κλίσιν του ἐν τούτοις πρὸς τὴν χημείαν, ὅταν τῷ 1837 ἐκενώθη ἡ ἕδρα ἀστρονομίας, ὁ Λεβερριέ, συμμορφούμενος πρὸς τὰς περιστάσεις, ἐδέχθη τὴν προσφερθεῖσαν αὐτῷ θέσιν καθηγητοῦ ἐν τῇ πολυτεχνικῇ σχολῇ καὶ ἔκτοτε ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἀστρονομίαν. Συνεχίζων τὰς ἐρεύνας τοῦ Λαπλάς, ἀπέδειξε μετὰ μεγαλυτέρας ἀκριβείας τὴν εὐστάθειαν τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος καὶ ὑπελόγισε τὰ ὅρια τῶν μεταβολῶν τῶν ἐκκεντροτήτων καὶ τῶν κλίσεων τῶν πλανητικῶν τροχιῶν. Ἐξ ἀφορμῆς τῶν πρώτων τούτων ἀστρονομικῶν του ἐργασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐφείλκυσαν τὴν γενικὴν προσοχήν, ἀνέλαβε, συστάσει τοῦ Arago, τὴν μελέτην τῆς θεωρίας τοῦ Ἑρμοῦ καὶ κατὰ τὸ 1843 παρουσίασε σημαντικῶς βελτιωμένους πίνακας τοῦ πλανήτου τούτου. Βραδύτερον ἐπεδόθη εἰς τὴν διερεύνησιν τῶν παρέλξεων τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1843 ἐμφανισθέντος κομήτου τοῦ H. A. E. A. Faye, ὡς καὶ τοῦ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος παρουσιασθέντος κομήτου τοῦ Franceseo de Vico. Τῇ ἐπιμονῇ τοῦ Arago ἐπανελθὼν εἰς τὰ προβλήματα τῶν πλανητικῶν θεωριῶν, ἐστράφη τὴν φορὰν αὐτὴν πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ πλανήτου Οὐρανοῦ. Ἐπιμελῶς διερευνήσας τὰς ἀνωμαλίας τοῦ πλανήτου τούτου καὶ ἀποχωρίσας ἓν πρὸς ἓν τὰ γνωστὰ αἴτια αὐτῶν, ἤχθη εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὑπεύθυνος διὰ τὰς ὑπολειπομένας ἀνωμαλίας τῆς τροχιᾶς τοῦ Οὐρανοῦ δέον νὰ θεωρηθῇ ἄγνωστός τις πλανήτης, ὅστις περιφέρεται περὶ τὸν ἥλιον ἐπὶ τροχιᾶς κειμένης ἔξωθεν τῆς τροχιᾶς τοῦ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑποτιθεμένου ὡς τελευταίου τῶν πλανητῶν. Τοῦ ἀγνώστου τούτου πλανήτου, πλὴν ἄλλων στοιχείων, προσδιώρισεν ὁ Λεβερριὲ καὶ τὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθῇ καθ' ὡρισμένην ἡμερομηνίαν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν τούτων τοῦ Λεβερριὲ ὁ ἐν Βερολίνῳ ἀστρονόμος J. G. Galle κατώρθωσε τὴν νύκτα τῆς 23ης Σεπτεμβρίου 1846 νὰ ἀνεύρῃ, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου μοίρας ἀπὸ τῆς θέσεως τῆς προτεθείσης ἐκ τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ Λεβερριέ, τὸν ἕως τότε ἄγνωστον πλανήτην Ποσειδῶνα.

Προτομὴ τοῦ Λεβερριέ, ὑπὸ Πραντιέ.

Τὸ γεγονὸς τῆς ἀνακαλύψεως ἑνὸς νέου μέλους τοῦ ἡλιακοῦ ἡμῶν συστήματος πρῶτον διὰ τῆς γραφίδος τοῦ Λεβερριὲ καὶ κατόπιν διὰ τοῦ τηλεσκοπίου ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ, προὐξένησε τοσοῦτον ἐνθουσιασμὸν παρὰ τῷ διεθνεῖ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ, ὥστε αἱ διάφοροι Ἀκαδημίαι καὶ ἐπιστημονικαὶ ἑταιρεῖαι ἔσπευδον ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην νὰ καταλέξωσι τὸν διάσημον ἀστρονόμον μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῶν. Ἡ Ἀκαδημία τοῦ Λονδίνου ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ βραβεῖον τοῦ Copley. Ὁ βασιλεὺς τῆς Δανίας τὸν ἐτίμησε διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ Dannenbrog. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις τὸν ὠνόμασεν ἀξιωματικὸν τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς καὶ κόμιτα τῶν Παρισίων. Ἡ φυσικομαθηματικὴ σχολὴ τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων ἵδρυσε δι' αὐτὸν ἕδραν ἀστρονομίας. Τὸ γραφεῖον τῶν μηκῶν προσέλαβεν αὐτὸν ὡς ἔκτακτον ἀστρονόμον καὶ τέλος τῷ 1854 τῷ προσεφέρθη ἡ θέσις τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Arago. Ἂν καὶ ὡς διευθυντὴς τοῦ ἱδρύματος τούτου εἰργάσθη δραστηρίως πρὸς ἀναδιοργάνωσιν αὐτοῦ, ἐν τούτοις τὰ αὐστηρὰ καὶ ἀπότομα μέτρα, τὰ ὁποῖα μετεχειρίσθη πρὸς τοῦτο, καὶ ὁ ἀδιάλλακτος τρόπος μεθ' οὗ ἐπέμενεν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν καὶ ἐπιβολήν των, προὐκάλεσαν τοιαύτην ἀντίδρασιν, ὥστε παρέστη ἀνάγκη ἀντικαταστάσεώς του (5 Φεβρουαρίου 1870). Ἀποθανόντος ὅμως μετὰ διετίαν τοῦ ἀντικαταστάτου του Delaunay (1816—1872), ὁ Λεβερριὲ ἀναδιωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων ὑπὸ τοῦ Θιέρσου, ἀλλὰ τὴν φορὰν αὐτὴν μὲ δικαιώματα περιωρισμένα, ἤτοι ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν συμβουλίου. Παρὰ τὰς ἀνωμαλίας ταύτας δὲν ἠμποδίσθη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν γιγαντιαίου ἐπιστημονικοῦ ἔργου, ὁποῖον ἦτο ἡ ἀναθεώρησις τῶν θεωριῶν ὅλων τῶν πλανητῶν καὶ ἡ παραβολὴ αὐτῶν πρὸς τὰς μᾶλλον αὐθεντικὰς παρατηρήσεις τῶν οὐρανίων τούτων σωμάτων. Οὕτω κατήρτισε τοὺς περιφήμους πίνακας, τοὺς παρέχοντας τὰς διωρθωμένας κινήσεις τῶν πλανητῶν. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ κολοσσιαίου τούτου ἔργου, ἤτοι τρεῖς περίπου ἑβδομάδας μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῶν τελευταίων τυπογραφικῶν δοκιμίων τῆς θεωρίας τοῦ Ποσειδῶνος, ὁ Λεβερριὲ ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τὴν 23ην Σεπτεμβρίου 1877.

Αἱ ἐπιστημονικαί του ἐργασίαι ἀπεθησαυρίσθησαν εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ τὸ πρῶτον ἐκδοθέντα «Χρονικὰ τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῶν Παρισίων», ὧν οἱ ἓξ πρῶτοι τόμοι περιλαμβάνουσι τὰ διάφορα ὑπομνήματά του (Annales de l'Obs. de Paris - Mémoires vol. I—VI 1855—1861). Αἱ θεωρίαι τῶν πλανητῶν καὶ οἱ πίνακες αὐτῶν καὶ τοῦ Ἡλίου, οἵτινες υἱοθετήθησαν ὑπὸ τοῦ «Nautical almanac» καὶ τῆς «Connaissance des Temps» περιλαμβάνονται εἰς τοὺς τόμους X—XIV. Πλὴν τούτων διάφορα ἄλλα ὑπομνήματα καὶ ἀνακοινώσεις του, ὧν πλεῖσται μετεφράσθησαν καὶ εἰς ξένας γλώσσας, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Παρισίων (Comptes Rendus 1839—1876) καὶ ἄλλα εἰς τὴν «Connaissance des Temps», εἰς τὴν «Journal des Mathématiques» καὶ εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικά. Ι. Π.

λεβερριερίτης (ὁ) (Leverrierit) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας. Ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν βερμικουλιτῶν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ παραλλαγὴν ὀρυκτῶν τινων τῆς ὁμάδος τῶν μαρμαρυγιῶν. Ὁ λεβερριερίτης, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ὀρυκτὰ τῆς κατηγορίας ταύτης, προέρχεται ἐξ ἀποσυνθέσεως τῶν μαρμαρυγιῶν, ἰδίως τῶν μαγνησιούχων (φλογοπίτου, βιοτίτου), ἡ δὲ ἀποσύνθεσις αὕτη συνίσταται εἰς τὴν πρόσληψιν ὕδατος καὶ τὴν ἀποβολὴν τῶν ἀλκαλίων. Χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ εἶναι ὅτι διατηρεῖ τὴν αὐτὴν κρυσταλλικὴν μορφὴν τοῦ ἐξ οὗ προέκυψε μαρμαρυγίου. Γ. Β.

Λέβερτιν (Levertin), ***Ὀσκὰρ - Ἰβάν***. Σουηδὸς ποιητὴς καὶ λογογράφος (1862—1906). Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ἐχρημάτισε δ' ἐν ἀρχῇ ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Οὐψάλας καὶ βραδύτερον λέκτωρ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Στοκχόλμης. Διαμείνας ἐπὶ πολύ, διὰ λόγους ὑγείας, εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, τὴν Ἑλβετίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ καλῶς τὰς γλώσσας καὶ τὴν φιλολογίαν τῶν χωρῶν τούτων. Τὰ πρῶτά του ἔργα («Ἀπὸ τὴν Ριβιέραν» κ.ἄ.) εἶναι ἐμφανῶς ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὴν νατουραλιστικὴν σχολήν, τοῦ Ζολά, τοῦ Φλωμπέρ, τῶν Ρώσων μυθιστοριογράφων καὶ τοῦ συμπατριώτου του Στρίντμπεργκ. Ἐπιδοθεὶς κατόπιν ἐπί τινα ἔτη εἰς τὴν φιλολογικὴν κριτικήν, ἐδημοσίευσε τῷ 18.. ἐξαιρέτως ἐνδιαφέρουσαν μελέτην, «Τὸ σουηδικὸν θέατρον ἐπὶ τοῦ Γουσταύου Γ'», τὴν ὁποίαν συνεπλήρωσε τῷ 1894 μὲ νέον ἔργον του ὑπὸ τὸν τίτλον ««Γουσταῦος ὁ Γ', δραματικὸς συγγραφεύς». Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε γράψει καὶ ἐκδώσει δύο ἄλλα ἔργα, ἀπηλλαγμένα πάσης νατουραλιστικῆς ἐπιδράσεως, τὸν «Γάμον τῆς Πεπίτας» καὶ τοὺς «Ἐχθροὺς τῆς ζωῆς», μυθιστόρημα ψυχολογικοῦ τύπου, καθὼς καὶ μίαν συλλογὴν ποιημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Θρῦλοι καὶ τραγούδια». Τὰ τελευταῖα τοῦ αὐτὰ ἔργα ἐστερέωσαν τὴν φήμην του καὶ τὸν ἔθεσαν, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Heidenstam ἐπὶ κεφαλῆς τῆς νέας σουηδικῆς σχολῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἰδεαλισμὸς συνδυάζεται μὲ τὸ λεπτὸν πνεῦμα καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν διάθεσιν. Εἰς τὰ μετέπειτα ἐκδοθέντα «Νέα ποιήματα» (1893), οἱ θρῦλοι τοῦ μεσαίωνος παραχωροῦν τὴν θέσιν των εἰς περισσότερ

Digitized by Google

συγχρονισμένα θέματα, δὲν λείπει ἐν τούτοις ἀπὸ αὐτὰ ἡ μυστικοπαθὴς ἡδυπάθεια ποὺ ἀποτελεῖ τὸ κύριον χάρισμα τῶν «Θρύλων καὶ τραγουδιῶν» τοῦ Λίβερτιν. —Ω

λεβέτι (τό)· δημοτ, λέβης μέγας οἰκιακῆς χρήσεως, ἄλλως *καζάνι*: «ἕνα λεβέτι μοῦστο,—λάδι».

λεβέτσε [*Κλιματολ.*]. Ὀνομασία τοῦ ἀνέμου σιρόκκου τοῦ πνέοντος παρὰ τὰς νοτίους ἀκτὰς τῆς Ἱσπανίας.

Λεβέτσοβα [*Γεωγρ.*]. Παλαιότερον ὄνομα τῆς ἐν τῷ νομῷ Λακωνίας κωμοπόλεως *Κροκεαί* (βλ.λ.). Χ. Δ.

Λεβήν, καὶ *Λεβῆνα* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Πόλις ἀρχαία τῆς Κρήτης, παράλιος, εἰς τὸ νότιον αὐτῆς μέρος, παρὰ τοὺς Καλοὺς Λιμένας, κύριος λιμὴν τοῦ ἐμπορίου τῶν Γορτυνίων. Ἐκεῖ ἀνέσκαψαν οἱ Ἰταλοὶ καὶ ἀνεῦρον λείψανα τοῦ ἐκεῖ ποτε ἀκμάζοντος Ἀσκληπιείου (λείψανα τοῦ ναοῦ, τῆς στοᾶς, ἀβάτου, τοῦ θησαυροῦ καὶ τῆς ἱερᾶς πηγῆς). Ἐνταῦθα ἐλατρεύετο καὶ ἡ Ὑγιεία Σώτειρα. Ἀνευρέθησαν καὶ ἐπιγραφαὶ ἀνάλογοι τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Ἐπιδαύρου μὲ διηγήσεις θαυματουργῶν ἰάσεων ἀπὸ τῶν ἀρχαϊκῶν μέχρι τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Ν. Ε. Π.

Λεβηναῖον [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀκρωτήριον τῆς Ν. ἀκτῆς τῆς Κρήτης· ἄλλως *Λέων* (βλ. λ.). Σ.Ε.Λ.

λέβης,—ητος (ὁ)· μεταλλικόν, συνήθως χαλκοῦν, σκεῦος, χρησιμοποιούμενον πρὸς θέρμανσιν ὑγροῦ, ὁμοιάζον δὲ πρὸς τὴν χύτραν, κοιν. *λεβέτι, καζάνι*.

—[*Ἀρχ.*] Ὁ *λέβης* ἢ *λέβευς* ἦτο μαγειρικὸν σκεῦος τῶν ἀρχαίων, κατασκευαζόμενον συνήθως ἐκ χαλκοῦ. Εἶχε γενικῶς τὸ σχῆμα τῆς χύτρας, ἀλλ' ἐποικίλλεν ἀναλόγως τοῦ βάθους, τῆς καμπῆς τῶν ὤτων καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν χειλέων. Τὸ στόμα ἦτο ἢ προσηλωμένον ἐπ' αὐτοῦ ἢ κινητόν. Ὁ μικρὸς λέβης εἶχε τὰ ὦτα ἢ τὰς λαβὰς κινητάς, τοῦ μεγάλου ὅμως λέβητος αἱ λαβαὶ ἦσαν κυκλικαί, ἐν σχήματι καθέτου στεφάνης προσηλωμένης διὰ μεταλλικῆς ταινίας ἐπὶ τῆς κοιλίας. Αἱ λαβαὶ αὗται εἶχον τὴν μορφὴν κεφαλῶν ζῴων

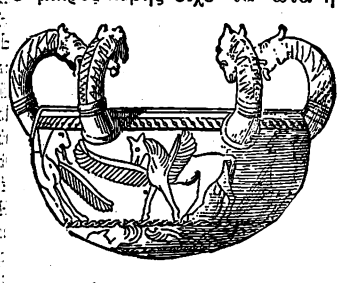

Ἀρχαῖος λέβης.

γοργόνων, ἢ ὄφεων, ἢ γρυπῶν καὶ ἄλλων φανταστικῶν ὄντων. Οἱ μεγάλοι λέβητες ἐστηρίζοντο ἐπὶ στηλῶν, ἐπὶ κωνικῶν ποδῶν ἢ ἐπὶ βάσεων οἱουδήποτε σχήματος, αἵτινες ἐκαλοῦντο ἐγγυθῆκαι. Τὸ συνηθέστερον ὅμως στήριγμα αὐτῶν ἦτο ὁ *τρίπους*, τόσον ὥστε τρίπους καὶ λέβης κατήντησαν νὰ εἶναι συνώνυμα ἤδη ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ὁμήρου. Πλὴν τῆς μαγειρικῆς του χρήσεως, τὸν λέβητα χρησιμοποίουν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ ὡς ἔπαθλον ἀγώνων. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ οἰκιακῇ ζωῇ ὁ λέβης ἐχρησίμευεν ὄχι μόνον ὡς μαγειρικὸν σκεῦος, ἀλλά, εἰς μεγάλας διαστάσεις, καὶ ὡς νιπτήρ, ὅτε ἐλέγετο «τὸ ὑποδεχόμενον» διὰ τὸ νίψιμον τῶν χειρῶν κατὰ τὰς σπονδὰς καὶ διὰ τὸ πλύσιμον

Ἕτερος τύπος λέβητος.

τῶν ποδῶν τῶν φιλοξενουμένων. Λέβητα φέρει ἡ Εὐρύκλεια, διὰ νὰ πλύνῃ τοὺς πόδας τοῦ Ὀδυσσέως. Λέβης μεγάλων διαστάσεων ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς λουτήρ. Ὁ Αἰσχύλος περιγράφει ὅτι ἡ Κλυταιμνήστρα συλλαμβάνει τὸν Ἀγαμέμνονα λουόμενον ἐντὸς λέβητος. Ὁ χρησιμοποιούμενος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον λέβης κατὰ τοὺς γάμους ἐλέγετο νυμφικὸς ἢ γαμικὸς λέβης. Τέλος, τὸν λέβητα μετεχειρίζοντο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ ὡς ὀστεοθήκην ἢ τεφροδόχον κύστιν. Τοιοῦτοι λέβητες εὑρέθησαν εἰς πολλὰς ἀποκαλυφθείσας νεκροπόλεις τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Πολύτιμοι λέβητες, προωρισμένοι ὡς ἔπαθλα ἢ νιπτῆρες ἐν πλουσίαις οἰκίαις, κατεσκευάζοντο καὶ ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Β. Δ. Θ.

—[*Μηχανολ.*] Καλεῖται *λέβης* μετάλλινον δοχεῖον, συνήθως κυλινδρικὸν μετὰ ἐπιπέδων ἢ καμπύλων πυθμένων, χρησιμεῦον πρὸς τῆξιν, θέρμανσιν ἢ βρασμὸν διαφόρων σωμάτων. Οἱ μεγαλύτεροι καὶ κυριώτεροι λέβητες εἶναι οἱ *ἀτμολέβητες* (βλ. λ.), χρησιμεύοντες πρὸς ἀτμοποίησιν ὕδατος διὰ διαφόρους σκοπούς. Οἱ λέβητες κατασκευάζονται ἐξ ἐλασμάτων, γανώνονται δὲ ἐσωτερικῶς ἢ φέρουν λεπτὸν στρῶμα σμάλτου (émail). Ἡ χημικὴ βιομηχανία χρησιμοποιεῖ καὶ λέβητας μὴ μεταλλικούς, ἐκ πορσελλάνης κτλ. Ὁ λέβης θερμαίνεται ἐξωτερικῶς διὰ καύσεως ἄνθρακος (βλ. *ἀτμολέβης*) ἢ πετρελαίου ἢ ἄλλων καυσίμων ὑλῶν, ἐνίοτε καὶ ἐσωτερικῶς δι' ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας (*ἠλεκτρικὸς λέβης*), εἴτε δι' ἀντιστάσεως, εἴτε διὰ χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ τούτου τοῦ πρὸς θέρμανσιν σώματος ὡς ἀντιστάσεως. Ἐὰν τὸ πρὸς θέρμανσιν σῶμα ὑπόκειται εἰς ἠλεκτρόλυσιν, τότε ἀπαγορεύεται ἡ δι' αὐτοῦ διαβίβασις συνεχοῦς ρεύματος, ἐπιτρεπομένης μόνον τῆς διαβιβάσεως ἐναλλασσομένου. Εἰς λέβητας θερμαινομένους ἐξωτερικῶς δι' ἀνθρακοκόνεως γίνεται χρῆσις εἰδικῶν συσκευῶν πρὸς ἀνάμειξιν τῆς κόνεως μετ' ἀέρος καὶ ἐξακόντισιν τοῦ ἑτοίμου πρὸς καῦσιν μείγματος ἐντὸς τῆς ἑστίας τοῦ λέβητος. Εἰς λέβητας χρησιμοποιοῦντας καυσίμους ὕλας ἐν ὑγρᾷ καταστάσει, γίνεται χρῆσις εἰδικῶν στομίων, διαμεμορφωμένων ὡς ψεκαστήρων, ἅτινα διενεργοῦν τὴν ἐμφύσησιν τῆς εἰς λεπτότατα σταγονίδια μετ' ἀέρος ἀναμεμειγμένης καυσίμου ὕλης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἑστίας. Διὰ λέβητας ἀτμαμαξῶν βλ. *σιδηροδρομικοὶ λέβητες*. Γ. Θ. Κ.

λεβήτιον (τό)· ὑποκορ. τοῦ *λέβης*, μικρὸς λέβης, καζανάκι.

λεβητόλιθος (ὁ) κοιν. *πουρί*· βλ. *καθαλάτωσις*.

λεβητοποιεῖον (τό). Ἐργοστάσιον ἢ τμῆμα ἐργοστασίου, ἐν τῷ ὁποίῳ γίνεται ἡ κατασκευὴ λεβήτων καὶ γενικῶς ὅλαι αἱ ἐξ ἐλασμάτων κατασκευαί, κοιν. *καζανάδικο*. Τὰ εἰς διάφορα μεγέθη καὶ πάχη ἐξ ἄλλων μεταλλουργικῶν ἐργοστασίων ἢ καὶ τοῦ ἰδίου μεταλλουργείου προερχόμενα ἐλάσματα χαράσσονται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχεδίων ἑκάστης κατασκευῆς, κατόπιν ἀποκόπτονται διὰ τῆς χειρὸς ἢ δι' εἰδικῶν μηχανημάτων, ὑφίστανται τὰς ὑπὸ τοῦ σχεδίου προδιαγεγραμμένας κατεργασίας (καμπυλώσεις κτλ.) καὶ τέλος συνδέονται δι' ἥλων ἢ κοχλιῶν ἢ καὶ διὰ συγκολλήσεως. Ἀπαραίτητα μηχανήματα τοῦ λεβητοποιείου εἶναι: Μηχανήματα χαράξεως, ἡ ὁποία ὅμως γίνεται συνήθως διὰ τῆς χειρὸς διὰ χρησιμοποιήσεως μέτρων, διαβητῶν, ὡς καὶ τῆς λεγομένης στάφιλης. Μηχανήματα ἀποκοπῆς· διὰ μικρὰ ἐλάσματα ψαλίδες χειροκίνητοι, διὰ παχέα ἐλάσματα μεγάλαι ψαλίδες ἱμαντοκίνητοι ἢ καὶ ἠλεκτροκίνητοι. Μηχανήματα διατρήσεως τῶν πρὸς ἥλωσιν ἢ κοχλίωσιν τῶν ἐλασμάτων ὀπῶν, ἐνεργοῦντα εἴτε δι' ἁπλῆς πιέσεως (ζουμπᾶς), εἴτε ὡς τρύπανα (ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι πολὺ καλυτέρα ἀπὸ τὴν διὰ ζουμπᾶ), ἀμφότερα ἱμαντοκίνητα ἢ ἠλεκτροκίνητα. Μηχανήματα ἐλάσεως ἢ καμπυλώσεως διὰ τὰς ἀπαιτουμένας κάμψεις καὶ ἐν γένει διαμορφώσεις τοῦ ἐλάσματος. Κάμινοι πυρώσεως τῶν ἥλων, συγκολλητικαὶ συσκευαὶ καὶ τέλος σφῦραι ἡλώσεως, συνηθέστατα διὰ πεπιεσμένου ἀέρος λειτουργοῦσαι, πρὸς σύσφιγξιν τῶν ἐλασμάτων καὶ σχηματισμὸν τῆς κεφαλῆς τῶν ἥλων (βλ. καὶ λ. *κοινωμάτιον*). Γ. Θ. Κ.

λεβητοποιία (ἡ)· ἡ τέχνη τοῦ λεβητοποιοῦ, ἡ κατασκευὴ λεβήτων, ἰδίᾳ ἀτμογόνων, ἀτμολεβήτων.

λεβητοποιός (ὁ)· ὁ κατασκευαστὴς λεβήτων, ὁ εἰδικὸς τεχνίτης κατασκευῆς λεβήτων ἀτμογόνων.

λεβητοστάσιον (τό). Τμῆμα ἐργοστασίου ἢ πλοίου, ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκονται οἱ λέβητες. Μεγάλα ἐργοστάσια ἢ πλοῖα ἔχουσι πλείονα τοῦ ἑνὸς λεβητοστάσια. Εἶναι δὲ τὸ λεβητοστάσιον ἓν τῶν σπουδαιοτάτων τμημάτων τῆς ὅλης ἐγκαταστάσεως, διότι ἐν αὐτῷ γίνεται ἡ παρακολούθησις τῶν συνθηκῶν, ὑφ' ἃς συμβαίνει ἡ μετατροπὴ τῆς χημικῆς ἐνεργείας τῆς καυσίμου ὕλης εἰς αἰσθητὴν θερμικὴν ἐνέργειαν καὶ ἐκ ταύτης εἰς ἐνέργειαν ἀτμοποιήσεως καὶ ὑπερθερμάνσεως. Τεράστιαι ἄσκοποι δαπάναι δύνανται ν' ἀποφευχθοῦν διὰ συστηματικῆς παρακολουθήσεως τῶν ἐν τῷ λεβητοστασίῳ λειτουργιῶν, ἥτις καθιστᾷ ἀπαραίτητον τὴν ὕπαρξιν διαφόρων ὀργάνων μετρήσεως τῶν σχετικῶν μεγεθῶν. Ἐπίσης ἡ ἀσφάλεια ἀπὸ ἐκρήξεων καὶ ἐν γένει καταστροφῶν τῶν λεβήτων ἐπιβάλλει τὴν συνεχῆ παρακολούθησιν ὡρισμένων μεγεθῶν (π. χ. τῆς πιέσεως ἐν τῷ λέβητι, τῆς στάθμης τοῦ ὕδατος ἐν αὐτῷ κ.τ.τ.) διὰ τῶν πρὸς τοῦτο ὀργάνων.

Εἰς τὸ λεβητοστάσιον, ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν αὐτοῦ ἔννοιαν, ἀνήκουν, ἐκτὸς τῶν λεβήτων, καὶ πλεῖσται ἄλλαι βοηθητικαὶ συσκευαί, ὡς αἱ ἀντλίαι τροφοδοτήσεως τῶν λεβήτων, αἱ συσκευαὶ τροφοδοτήσεως τῶν λεβήτων διὰ καυσίμου, οἱ ἀνεμιστῆρες τοῦ τεχνητοῦ ἑλκυσμοῦ, αἱ συσκευαὶ ἐξαερώσεως τοῦ ὕδατος καὶ ἄλλα πολλά. Ἡ διάταξις τῶν λεβήτων ἐν αὐτῷ πρέπει νὰ ἐπιτρέπῃ ἄμεσον μετάβασιν τῶν θερμαστῶν ἀφ' ἑνὸς εἰς ἄλλο σημεῖον, καὶ νὰ καθιστᾷ εὐκόλως προσιτὰ μέρη τοῦ λέβητος καὶ τῶν βοηθητικῶν συσκευῶν, ὅπου παρίσταται ἀνάγκη ἐκτελέσεως χειρισμῶν. Ἡ ποσότης καὶ ἡ διάταξις τῶν ὀργάνων μετρήσεως πρέπει νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε ὁ ἐντεταλμένος τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ λέβητος θερμαστὴς νὰ δύναται δι' ἑνὸς μόνου βλέμματος ν' ἀποκτᾷ σαφῆ ἰδέαν τῆς στιγμιαίας καταστάσεως τοῦ λέβητος. Πρὸς τοῦτο τοποθετοῦνται τὰ σπουδαιότατα ἐκ τῶν ὀργάνων μετρήσεως ἐπὶ κοινοῦ πίνακος ἐστερεωμένου ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς τοῦ λέβητος, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι ὁρατὸς ὑπὸ τοῦ θερμαστοῦ, τοὐλάχιστον ὅταν οὗτος εὑρίσκεται εἰς τὴν κανονικήν του θέσιν (βλ. εἰκ.).

Ἐν τῷ λεβητοστασίῳ γίνεται ἡ παρακολούθησις τῶν μεταβολῶν τῶν μεγεθῶν, οἷα κυρίως εἶναι: 1) Ἡ πίεσις ἐν τῷ λέβητι, ἥτις ὀφείλει νὰ μὴ ὑπερβῇ ὡρισμένον τι ὅριον, οὔτε νὰ κατέλθῃ κάτω τῆς κανονικῆς πιέσεως, ἐφ' ὅσον ὁ λέβης εὑρίσκεται ἐν λειτουργίᾳ. 2) Ἡ θερμοκρασία τοῦ

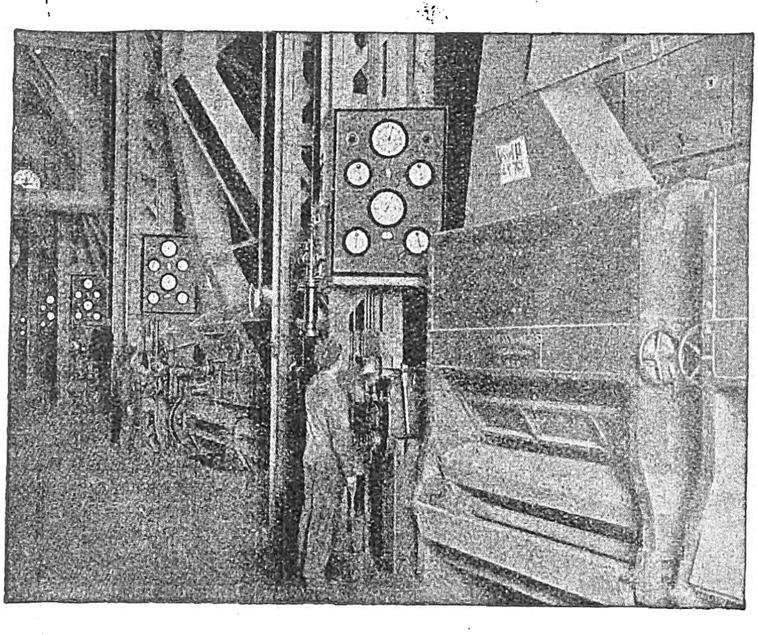

Λεβητοστάσιον λεβήτων κινητῆς ἐσχάρας.

ἀτμοῦ μετὰ τὴν ὑπερθέρμανσιν. 3) Ἡ στάθμη τοῦ ὕδατος ἐν τῷ λέβητι. 4) Αἱ πιέσεις εἰς διάφορα κύρια σημεῖα τοῦ τεχνικοῦ ἑλκυσμοῦ. 5) Αἱ ποσότητες τοῦ προσαγομένου εἰς τὸν λέβητα καυσίμου. 6) Αἱ ποσότητες τοῦ ὕδατος τροφοδοτήσεως. 7) Ἡ εἰς CO_2 καὶ $CO+H_2$ περιεκτικότης τῶν ἀερίων τῆς καύσεως. 8) Ἡ θερμοκρασία τῶν ἀερίων τῆς καύσεως. 9) Ἡ ποσότης τοῦ ὑπὸ τοῦ λέβητος παραγομένου ἀτμοῦ. 10) Αἱ θερμοκρασίαι τῆς πυρᾶς εἰς διάφορα σημεῖα τῆς ἐσχάρας κ. ἄ.

Ἐκ τῶν πρὸς μέτρησιν τῶν ἀνωτέρω μεγεθῶν χρησιμοποιουμένων ὀργάνων, μερικὰ εἶναι καταγραφικὰ πρὸς εὐκολίαν τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν λειτουργίαν τοῦ λέβητος ὑπολογισμῶν, ὡς καὶ πρὸς ἔλεγχον τοῦ ἐὰν ὁ θερμαστὴς εἰργάσθη κανονικῶς ἢ ὄχι. Ὅλα δὲ τὰ ὄργανα φέρουν μεγάλους καὶ παχεῖς δείκτας κινουμένους πρὸ εὐδιακρίτων κλιμάκων, διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ καὶ ἡ ἐκ τοῦ μακρόθεν ἀνάγνωσις τῶν ἐνδείξεων αὐτῶν. Γ. Θ. Κ.

λεβητοχρώματα (τά) [*Βιομ. Χημ.*]· βλ. λ. *βαφική* (τ. ΣΤ', σ. 860 β').

Λέβι (Levi), *Ἕρμαν*. Γερμανὸς διευθυντὴς ὀρχήστρας (1839—1900), μαθητὴς τοῦ Λάχνερ καὶ εἶτα τοῦ Ὠδείου τῆς Λειψίας. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν μεγαλυτέρων ἑρμηνευτῶν τῶν βαγνερείων ἔργων, πλεῖστα τῶν ὁποίων διηύθυνεν εἰς Μπάυρόϊτ μεταξὺ 1882—1894. Ὁ Λέβι ἐχρημάτισεν ἐπίσης διευθυντὴς ὀρχήστρας εἰς Σααρμπρύκεν, Ρόττερδαμ, Καρλσρούην καὶ Μόναχον. Τῷ 1896 ὠνομάσθη γενικὸς διευθυντὴς τῆς μουσικῆς. Ὁ Λέβι ἐγένετο γνωστὸς καὶ ὡς συνθέτης δι' ἑνὸς κοντσέρτου διὰ κλειδοκύμβαλον, πλείστων μελῳδιῶν κλ. Ἔκαμε τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ κειμένου καὶ τῶν μεταφράσεων τῶν ἔργων τοῦ Μόζαρτ: «Cosi fan tutte», «Δὸν

Digitized by Google

Ζουάν», «Γάμοι τοῦ Φιγκαρῶ» καὶ ἔγραψε τὰς «Ἀναμνήσεις ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Γκαῖτε» (1901). Γ. Σ.

Λεβὶ καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ παράγωγα: *λεβίτης, λεβιτικὸς* κτλ. βλ. *Λευΐ, λευΐτης* κτλ.

Λεβὶ (Levis), ***Γάστων-Πέτρος-Μάρκος****, δοὺξ*—. Γάλλος λόγιος (1764—1830). Βουλευτὴς τῆς συντακτικῆς κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, μετηνάστευσε τῷ 1792 μετ' ἄλλων εὐγενῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἐπολέμησε μετ' αὐτῶν κατὰ τῆς δημοκρατίας, ἐτραυματίσθη κατὰ τὴν ἀποτυχοῦσαν ἐπιχείρησιν τῶν βασιλοφρόνων ἐν Quiberon, κατέφυγεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς 18 Μπρυμαίρ. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ ὁμότιμος. Συνέγραψε, πλὴν ἄλλων: «Ἀποφθέγματα καὶ σκέψεις περὶ διαφόρων ζητημάτων», «Ἀναμνήσεις καὶ πορτραῖτα», «Ἡ Ἀγγλία εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

— **Λεβὶ** (Lévi), ***Ἰσραήλ***. Ἀρχιρραβῖνος τῆς Γαλλίας, γεννηθεὶς τῷ 1856 ἐν Παρισίοις. Τῷ 1882 ἐγένετο ραββῖνος Παρισίων, κατόπιν καθηγητὴς τῆς ἑβραϊκῆς ἱστορίας καὶ λογοτεχνίας εἰς τὸ ἑβραϊκὸν σεμινάριον τῶν Παρισίων, τῷ 1896 ὑφηγητὴς τῆς ταλμουδικῆς καὶ ραββινικῆς φιλολογίας εἰς τὴν πρακτικὴν σχολὴν ἀνωτέρων σπουδῶν (École pratique des Hautes Etudes) ἐν Παρισίοις καὶ τῷ 1919 ἀρχιραββῖνος τοῦ κεντρικοῦ κονσιστορίου τῆς Γαλλίας. Ἦτο εἷς ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Société des Études Juives» καὶ ἐπὶ ἔτη διευθυντὴς τοῦ ὀργάνου της «Revue des Études Juives», εἶναι δὲ μέλος τοῦ φροντιστηρίου τοῦ Ἰουδαϊστικοῦ ἰνστιτούτου τοῦ ἑβραϊκοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἔγραψε πλεῖστα ἔργα, ἐν οἷς: «Ὁ μῦθος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸ Ταλμοὺδ καὶ Μιδρὰς» (1884), «Οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἡ Ἱερὰ ἐξέτασις ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ» (1891) κ. ἄ. Τῷ 1926 ἐγένετο πανηγυρικὴ ἔκδοσις τῶν «Συμμείκτων» (Mélanges) αὐτοῦ. —Π.

λεβία (ἡ) (Lebia) *(Ζωολ.)*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λεβιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 300 εἴδη κανθάρων ἀπαντώντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς πλὴν τῆς Μαλαισίας καὶ Αὐστραλίας. Αἱ λεβίαι εἶναι ἔντομα μικροῦ μεγέθους, μὲ σῶμα πεπλατυσμένον, ποικίλους ζωηροὺς χρωματισμοὺς καὶ ζῶντα ἐπὶ τῶν διαφόρων φυτῶν, δένδρων, ὑπὸ τοὺς λίθους καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Πάντα εἶναι σαρκοφάγα καὶ τρέφονται ἐκ τῶν προνυμφῶν διαφόρων ἐντόμων. Ἐν Εὐρώπῃ ἀπαντῶσι 12 εἴδη, ὧν γνωστότερον ἡ *λεβία ἡ αἱμορροϊδικὴ* (Lebia hemorroidalis), ἥτις ἔχει κεφαλὴν σχεδὸν τετραγωνικήν, ἀπολήγουσαν εἰς τριγωνικὸν ρύγχος, κεραίας λεπτὰς μετρίου μεγέθους καὶ λίαν ἀπομεμακρυσμένας ἀλλήλων κατὰ τὴν βάσιν των, προθώρακα σφαιροειδῆ, κοιλίαν ἀκανόνιστον, πόδας μετρίου μεγέθους καὶ χρῶμα καστανὸν μὲ λευκὰς λεπτοτάτας γραμμώσεις κατὰ τὸ ἥμισυ ἄνω τῆς ράχεως καὶ μὲ ἐρυθρὰ κατὰ τὸ ἄκρον των ἔλυτρα. Δ.Ν.Π.

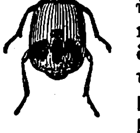

Λεβία.

Λεβιάθαν (ἀσκεναζιστὶ *Λιβυιάσσαν*). Ἑβραϊκὴ λέξις, δι' ἧς ἀρχικῶς δηλοῦται θαλάσσιον τέρας ἐν τῇ Βίβλῳ, παραγομένη ἐκ τοῦ λαβὰχ (=προστεθειμένος, συσσωρευμένος), κατ' ἄλλους δὲ θεωρουμένη σύνθετος ἐκ τοῦ *λεβιὰθ* καὶ *θαννὶμ* (=σύνολον δρακόντων)· ἄλλοι θεωροῦν αὐτὴν ἀραβικῆς προελεύσεως, ἀπὸ τοῦ *λαβὰ* (=διπλοῦσθαι, λυγᾶν)· || μεταφορ. ὁ κολοσσός: «λεβιάθαν τῆς ἀεροναυτικῆς» περὶ κολοσσιαίου ἀεροπλοίου.

— *(Ἐγκυκλ.)* Παρ' Ἠσαΐᾳ ὁ *λεβιάθαν* ἀναφέρεται ὡς ὄφις καὶ εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἰὼβ ὡς φοβερὸς τὴν ἐμφάνισιν, ὥστε μόνη ἡ ὄψις αὐτοῦ τρέπει τὸν ἄνθρωπον εἰς φυγήν, γενικῶς δὲ ἐμφανίζεται ὡς τέρας, τὸ ὁποῖον ἐτιμωρήθη ὑπὸ τοῦ πλάστου. Ὑπὸ τῶν νεωτέρων μεγάλαι ἠγέρθησαν συζητήσεις περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ βιβλικοῦ τούτου ὄντος· τινὲς θεωροῦν τὸν λεβιάθαν καθαρῶς μυθικὸν δράκοντα ἢ συμβολικὸν ὄν, διὰ τοῦ ὁποίου ἴσως δηλοῦται ἅπασα ἡ οἰκογένεια τῶν ἰχθύων, ἄλλοι ὅμως διακρίνουσιν εἰς αὐτὸν πραγματικὸν θαλάσσιον ἢ ναπαῖον ζῷον, τὸν κροκόδειλον κατὰ τοὺς πλείστους, τὴν φάλαιναν κλπ. Εἰς τὴν Καβάλλαν, ὁ λεβιάθαν εἶναι ἓν τῶν τεσσάρων κυρίων πνευμάτων, οὗ τὸ κράτος ἐκτείνεται ἐν τῇ μεσημβρίᾳ, ἢ εἷς τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματούχων τῶν θαλασσίων περιοχῶν τοῦ κράτους τοῦ Βεελζεβούλ. —Π.

Λεβιάθαν *(Ἀστρον.)*. Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ *Δελφῖνος* (βλ. λ.).

Λεβίδης. Οἰκογένεια ἐκ τῶν εὐγενῶν Βυζαντινῶν. Την καταγωγὴν εἷλκεν ἐκ Ταταούλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κλάδος ὅμως αὐτῆς ἀνευρίσκετο καὶ ἐν Χίῳ (*Γ. Ἰ. Ζολώτα*, «Ἱστορία τῆς Χίου» τ. Δ', σ. 379). Κυριώτερα μέλη τῆς οἰκογενείας ἦσαν:

Ἄγγελος Ν. Ἐγεννήθη τῷ 1655 καὶ ἀπέθανε τῷ 1738. Ἴσχυε μεγάλως παρὰ τῷ τότε σουλτάνῳ. Υἱοὶ αὐτοῦ ἦσαν ὁ *Νικόλαος* καὶ ὁ *Ἄγγελος*, ὁ καὶ *Τσαλίκης* ἐπικαλούμενος.

Νικόλαος. Λόγιος, ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς τῷ 1765 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1852 ἐν Ἀθήναις. Ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν μητροπολιτῶν Μολδαυΐας Βενιαμὶν, Εἰρηνουπόλεως καὶ Βατοπεδίου, Γρηγορίου καὶ τῶν μεγάλων ποστελνίκων Δημητρίου Μάνου καὶ Ἰακωβάκη Ρίζου, ἀνέλαβε τὴν δημοσίευσιν τῶν ἁπάντων τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Δαπάνῃ αὐτοῦ εἶχεν ἐκδοθῆ καὶ «Γραμματικὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης» (πρὸ τοῦ 1821). Διὰ πατριαρχικοῦ σιγιλλίου ἀπενεμήθη εἰς τοῦτον τὸ ἀξίωμα τοῦ δικαιοφύλακος, πατριαρχικὸν δὲ πιττάκιον τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Πολυκάρπου (14 Ἀπριλίου 1820) μνημονεύει τῶν ἀγαθοεργιῶν καὶ εὐποιιῶν πρὸς τὸ πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων. Κατὰ τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει σφαγὰς τοῦ 1821 διέτριβεν ἐν Μολδοβλαχίᾳ μετὰ τοῦ ἐκεῖ ἡγεμόνος Μιχαὴλ Βόδα Σούτσου, ἔνθα ἐμύησε πολλοὺς εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, πολλὰ δαπανήσας. Ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς Ὀδησσόν, εἶτα δὲ εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, διατελέσας ἀπὸ τοῦ 1832—1833 ἔφορος τοῦ ἐν Αἰγίνῃ νομισματοποιείου.

Δημήτριος. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1768—1821). Διετέλει εἰς σχέσεις πρὸς τὰ σουλτανικὰ ἀνάκτορα ἕνεκα τῶν ἐν τῷ ναυστάθμῳ μεγάλων ἐμπορικῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ. Ἀπεκεφαλίσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 26 Μαρτίου 1821 ὡς μέλος τῆς οἰκογενείας Λεβίδη, ἥτις ἐθεωρεῖτο γενικῶς μεμυημένη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς, καὶ ἰδίως διότι ἦτο τεταγμένος νὰ ἁρπάσῃ τὸν τουρκικὸν στόλον, ἐνῷ ἄλλοι ἐκ τῶν φιλικῶν θὰ ἐπυρπόλουν τὰ ἀνάκτορα, τὰ δημόσια κτήρια καὶ τοὺς στρατῶνας. Τὴν ἐπομένην τοῦ ἀποκεφαλισμοῦ αἱ οἰκογένειαι τῶν Λεβίδη ἐξεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ εἰσβαλόντος ἐν τῷ μεγάρῳ των ὄχλου, καταφυγοῦσαι ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῶν Ταταούλων. Ἐκεῖθεν κατέφυγον κρύφα εἰς Ὀδησσόν. Ἡ περιουσία των ἐδημεύθη. Ἐκ τῶν ἀδελφῶν του ὁ *Ἀλέξανδρος* (1771—1821) ἐσφάγη τὴν ἐπομένην, ὁ δὲ *Πανταλέων* (1773—1821) ἀπωλέσθη τὴν ἰδίαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἡμέραν.

Σταμάτιος. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1790—1867) Διαφυγὼν κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ ὄχλου κατὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάρου τῆς οἰκογενείας Λεβίδη (27 Μαρτίου 1821), κατέφυγεν εἰς Ὀδησσόν, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης εἰς Παρισίους, ὅπόθεν κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, πολεμήσας καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος. Διεκρίθη ἰδίᾳ κατὰ τὰς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἃς δὶς διῆλθε διὰ μέσου τοῦ πολιορκοῦντος τὸ Μεσολόγγιον τουρκικοῦ στρατοῦ, κομίζων ἐπιστολὰς εἰς Ζάκυνθον καὶ κατορθῶν τὴν ἀποστολὴν τροφῶν καὶ πολεμεφοδίων εἰς τὸ Μεσολόγγιον, μαστιζόμενον ὑπὸ τῆς πείνης. Ἡ κοινότης Μεσολογγίου ἀνεκήρυξεν αὐτὸν τὴν 4 Ἰανουαρίου 1825 πολίτην Μεσολογγίου. Τῷ 1824 διωρίσθη φροντιστὴς τῶν ζωοτροφιῶν Μεσολογγίου καὶ προβλεπτὴς τῶν ζωοτροφιῶν διὰ τὴν Δ. Ἑλλάδα. Τῷ δὲ 1825 διωρίσθη γενικὸς τροφοδότης τῆς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Γ. Κουντουριώτου ἐκστρατείας καὶ ἐπιθεωρητὴς τῶν στρατευμάτων τούτων, διακριθεὶς διὰ τὸν ζῆλον, τὴν τιμιότητα καὶ τὴν φιλοπατρίαν αὐτοῦ. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1822 εἶχεν ἐνεργήσει σημαντικωτάτην εἰσφοράν, δι' ἧς ἐκτίσθη τὸ φρούριον Μεσολογγίου. Κληθεὶς μετὰ ταῦτα εἰς Ὕδραν, ἀπεστάλη εἰς Κεφαλληνίαν πρὸς συνάντησιν τοῦ Βύρωνος, συντελέσας εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἐξ 20.000 ταλλήρων δανείου. Τῷ 1825 διωρίσθη μέλος τῆς ἐπὶ τῶν λειῶν ἐπιτροπῆς καὶ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἀποθηκαρίων. Τῷ 1827 ἀνέλαβε τὸ φροντιστήριον τοῦ κατὰ τὸ Φάληρον στρατοπέδου, μετασχὼν τῶν ἐκεῖ μαχῶν καὶ γενναίως ἀγωνισθείς. Τῷ 1828 ἀνέλαβε τὴν ἐπιστασίαν τοῦ δασμοῦ Σύρου. Τῷ 1829 διωρίσθη φροντιστὴς τοῦ ἐν Ναυπάκτῳ στρατοῦ καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν ὅμως εἰς Λιγοβίστι ἐπολέμησε πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους, μετέσχε δὲ καὶ τῆς μάχης ἔξω τοῦ Νεοκάστρου, ὡς καὶ εἰς Σφακτηρίαν, ὅπου ἐκινδύνευσε νὰ αἰχμαλωτισθῇ, σωθεὶς κολυμβῶν. Ἀποσταλεὶς ἐκ Ναυπλίου, κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ στενῶς πολιορκούμενον Μεσολόγγιον, ἀναρριπίσας τὸ θάρρος τῶν πολιορκουμένων. Σπουδαιοτάτη εἶναι ἡ μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Γεωργίου Πραΐδου ἀλληλογραφία αὐτοῦ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος.

Ἀλέξανδρος. Υἱὸς τοῦ Νικολάου, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 179) καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις πρὸ τοῦ 1848, ἀξιωματικὸς τῆς χωροφυλακῆς. Τῷ 1821 διέμενε μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς Μολδοβλαχίαν παρὰ τῷ ἡγεμόνι Μιχαὴλ Βόδα Σούτσῳ, ὁπόθεν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου κατετάχθη ἐν τῷ «Ἱερῷ Λόχῳ», πολεμήσας ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην, ὅτε ἐκινδύνευσε νὰ αἰχμαλωτισθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐὰν δὲν ἔσπευδεν εἰς βοήθειάν του ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος. Κατῆλθεν ἀμέσως τότε εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, μετέσχε πολλῶν μαχῶν, ἰδίᾳ δὲ ὑπὸ τὸν Φαβιέρον ὡς ὑπαξιωματικὸς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, μεθ' οὗ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν κατὰ τὴν νύκτα τῆς 12 Δεκεμβρίου 1826.

Περικλῆς. Νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1793. Πρὸ τοῦ 1821, εὑρισκόμενος ἐν Ἰταλίᾳ, ἐσπούδασε τὴν ζωγραφικήν, ἣν ἤσκησεν ἐπιτυχῶς ἐν Βιατίᾳ. Σῴζονται αὐτοῦ ἀντίγραφα πινάκων τοῦ Ραφαήλ.

Κωνσταντῖνος. Λόγιος, ἱστορικός, οἰκονομολόγος καὶ δημοσιογράφος, ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1790 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀθήναις τῷ 1868. Σπουδαστὴς τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης (πρὸ τοῦ 1821), ἐμυήθη ἐκεῖ εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, ἅμα δὲ τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως ἔσπευσεν εἰς τὰς ἡγεμονίας καὶ ἐπολέμησεν ἐν τῷ Ἱερῷ Λόχῳ. Ἐπὶ Καποδιστρίου ὑπηρέτησεν ὡς δημόσιος λειτουργὸς καὶ σύμβουλος τῆς ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν γραμματείας ἐπὶ τῆς ἀντιβασιλείας. Τῷ 1831 διωρίσθη πρῶτος πάρεδρος τῆς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν γραμματείας, ἐργασθεὶς ἅμα καὶ παρὰ τῇ ἐπιτροπῇ τῶν Κρητῶν, τῶν θαλασσίων δικαστηρίων καὶ τοῦ ναυτικοῦ ταξιαρχικοῦ τάγματος. Τῷ 1835 διωρίσθη ἐλεγκτὴς ἐν τῷ Ἐλεγκτικῷ Συνεδρίῳ. Ἐλθὼν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν βαυαρικὴν ἀντιβασιλείαν, παρῃτήθη (μετὰ τὸ 1836) τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἱδρύσας τὴν «Ἐλπίδα», ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς ὁποίας δριμὺν διεξήγαγε κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας ἀγῶνα, ἐξ οὗ πολλὰς ζημίας ὑπέστη καταδιωχθείς. Ἔλαβεν ἐνεργότατον μέρος τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1843 πρὸς ἀνακήρυξιν τοῦ Συντάγματος, ἐστάλη δὲ πληρεξούσιος τῆς Κρήτης καὶ τῆς Μεσσηνίας εἰς τὴν ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ 1843. Ἀπὸ τοῦ 1837 εἶχεν ἀναλάβει μετὰ τῶν Ἀλεξ. Ραγκαβῆ, Ν. Λεβαδέως, Π. Ἀργυροπούλου κ. ἄ. τὴν σύνταξιν καὶ τὴν ἔκδοσιν «Λεξικοῦ Γαλλοελληνικοῦ» διτόμου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ λεξικοῦ τοῦ Λαβώ. Ἐξέδωκε (1840) «Τὰ Ἑλληνικὰ Χρονικά», μετὰ δὲ τῶν Π. Ἀργυροπούλου, Γ. Βελλίου, Π. Καλλιγᾶ κλπ. ἔγραφε τὸ περιοδικὸν «Ἐρανιστής» (1841—1843). Ἔργα αὐτοῦ εἶναι: «Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ καὶ ἡ Δύσις», «Ἀπάντησις εἰς τὴν Συνταγματικὴν Constitutionnel), 1855—1856», ἡ ἱστορικοπολιτικὴ μελέτη «Quelques mots sur la Grèce et l'ex-Roi Othon» (Bruxelles, 1863, μετάφρασις εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ *Ν. Δ. Λεβίδη*-«Σκρὶπ» 7 Ἰουνίου μέχρις 6 Ἰουλίου 1912), «Le gouvernement et l'administration en Grèce depuis 1833 par un témoin oculaire» (Gênes 1863). Ἔγραψεν ἐπίσης «Ἱστορίαν τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους», ἧς μέρος μόνον ἐδημοσιεύθη, καὶ «Ἱστορίαν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας», ὡς καὶ «Ἀγγλοελληνικὸν Λεξικόν», μὴ δημοσιευθέντα (βλ. καὶ λ. «Ἐλπίς»).

Δημήτριος Ν. Ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω (1808—1893). Δραπετεύσας μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ ἐκ Ταταούλων ἅμα τῷ ἀποκεφαλισμῷ τῶν θείων του (βλ. ἀνωτ.), κατέφυγεν εἰς Ὀδησσόν, ἔνθα τῇ προστασίᾳ τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ Βοροντσὼφ εἰσήχθη δαπάναις τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Ρωσίας ὡς ὑπότροφος αὐτῆς ἐν τῷ ἐκεῖ Λυκείῳ Richelieu, σχὼν συμμαθητὰς τὸν Ἀλέξ. Ραγκαβῆν καὶ τὸν ἱστορικὸν Κ. Παπαρρηγόπουλον. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος του. Μετέσχε τοῦ ἀγῶνος τιμηθεὶς διὰ τοῦ ἀριστείου. Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν (1831), παρέμεινεν ὑπηρετῶν μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐλεγκτὴς ἐν τῷ Ἐλεγκτικῷ Συνεδρίῳ (1840—1845), ἐγένετο τμηματάρχης τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν (1846) καὶ τέλος διευθυντὴς τοῦ Γεν. Λογιστηρίου, ἐπιδείξας ἔκτακτα προσόντα. Τῷ 1861 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς ὑπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην κυβερνήσεως, παρῃτήθη ὅμως ὀλίγους πρὸ τῆς ἐξώσεως τοῦ Ὄθωνος μῆνας, ἐπανελθὼν εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γεν. Λογιστηρίου. Ἐπὶ Γεωργίου Α' ἀνέλαβε δὶς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν (1876 καὶ 1877). Ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει τοῦ 1862 παρεκάθησεν ὡς πληρεξούσιος τῶν Θρᾳκῶν καὶ τῷ 1866 διωρίσθη πρόεδρος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, παραμείνας μέχρι τοῦ 1875. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ «Παρνασσοῦ», ἱδρυτὴς καὶ ἰσόβιος πρόεδρος τοῦ «Μετοχικοῦ Ταμείου τῶν πολιτικῶν ὑπαλλήλων».

Μιλτιάδης Δ. Ἐγεννήθη ἐν Ὀδησσῷ τῷ 1821 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ἀνώτερος ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Υἱοὶ αὐτοῦ εἶναι· *Κωνσταντῖνος*, ὑποστράτηγος, ὑπασπιστὴς τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ***Σπυρίδων***, πρεσβευτὴς καὶ συγγραφεὺς ἀ-

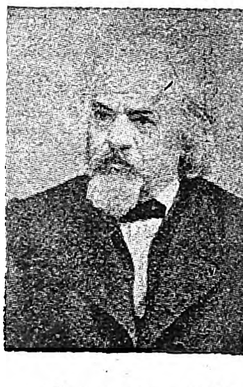

Κωνσταντῖνος Λεβίδης.

Digitized by Google

στης μελέτης «Περὶ σχολαζουσῶν κληρονομιῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων, ἀποβιωσάντων ἐν Γαλλίᾳ» (1912), καὶ Νικόλαος.

Νικόλαος Δ. Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ ἀνωτέρω, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1848. Ἐσπούδασε τὴν νομικήν, ἠκολούθησε δὲ καὶ μαθήματα τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς. Εἶναι εἷς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ «Φιλολογικοῦ συλλόγου Παρνασσοῦ», ἐπὶ δὲ τῆς προεδρίας αὐτοῦ (1872) ἱδρύθη καὶ ἡ «Σχολὴ τῶν Ἀπόρων Παίδων», ἐν ᾗ καὶ ἐδίδαξε. Τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1877, ἐκλεγεὶς ἐπανειλημμένως βουλευτής. Τῷ 1895 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, τῷ 1903 τῆς Δικαιοσύνης, τῷ 1908 τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῷ 1906 πρόεδρος τῆς Βουλῆς. Τυγχάνει πρόεδρος τῆς ἐν Ἀθήναις «Ἁγιοταφιτικῆς ἀδελφότητος». Τῷ 1927 διωρίσθη πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἑορτασμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Γ. Καραϊσκάκη. —Ω

Λεβίδιον *[Γεωγρ.].* Κώμη τῆς Πελοποννήσου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐπὶ λεκανοπεδίου βορειοανατολικῶς τοῦ Μαινάλου ὄρους καὶ ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον κέντρον τοῦ Β. τμήματος τῆς ἐπαρχίας. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ὑποθηκοφυλακεῖον, ἀστυνομικὸν τμῆμα χωροφυλακῆς, Τ. Τ. Τ. γραφεῖον, γυμνάσιον καὶ δύο δημοτικὰ σχολεῖα. Διενεργεῖ ἐμπόριον ἐλαίου κυρίως καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων, συγκοινωνεῖ δὲ δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν μετὰ τῆς Τριπόλεως ἀφ' ἑνὸς καὶ μετὰ τῶν χωρίων Βλαχέρνα (Μπεζενίκον) καὶ Κανδήλα ἀφ' ἑτέρου. Ἐπὶ τῶν ὁδῶν τούτων ἡ συγκοινωνία ἐξυπηρετεῖται διὰ τακτικῶν γραμμῶν αὐτοκινήτων. Κάτ. (1928) 3.002. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τοὺς μικροσυνοικισμοὺς *Καλπάκι, Πλέσσα* καὶ *Ρούσι*, ἔχει δὲ κατ. (1928) 3.190. Χ. Δ.

λεβιζίτιδες (αἱ) *[Χημ. Πολ.].* Πολεμεικαὶ οὐσίαι ὀφείλουσαι τὴν ὀνομασίαν των εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀμερικανοῦ ἐφευρέτου πλοιάρχου W. Lee Lewis. Αὗται σχηματίζονται διὰ τῆς ἑνώσεως ἀσετυλίνης μετὰ τριχλωριούχου ἀρσενικοῦ, τῆς μεταξὺ τούτων ἀντιδράσεως ἐπιτυγχανομένης διὰ τῆς καταλυτικῆς ἐπενεργείας χλωριούχου ἀργιλλίου, κατὰ τὰς ἑπομένας ἐξισώσεις:

$$CH \equiv CH + As\,Cl_3 \rightarrow Cl\,HC = CH.\,As\,Cl_2$$

λεβιζῖτις Α ἢ β λχωρο-βινυλ-διχλωραρσίνη.

$$2(CH \equiv CH) + As\,Cl_3 \rightarrow \left.\begin{matrix} Cl\,HC = CH \\ Cl\,HC = CH \end{matrix}\right\rangle As\,Cl$$

λεβιζῖτις Β ἢ β-β'-διχλωρο-διβινυλ-χλωραρσίνη.

$$3(CH \equiv CH) + As\,Cl_3 \rightarrow \left.\begin{matrix} Cl\,HC = CH \\ Cl\,HC = CH \\ Cl\,HC = CH \end{matrix}\right\rangle As$$

λεβιζῖτις Γ ἢ β-β'-β''-τριχλωρο-τριβινυλ-αρσίνη.

Αἱ ἀνωτέρω τρεῖς ἀντιδράσεις λαμβάνουσι χώραν συγχρόνως, οὕτως ὥστε ἐκ τῆς ἐπιδράσεως ἀσετυλίνης ἐπὶ τριχλωριούχου ἀρσενικοῦ λαμβάνεται πάντοτε μεῖγμα ἀποτελούμενον καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς λεβιζίτιδας, τὰς ὁποίας χωρίζομεν ἀλλήλων διὰ κλασματικῆς ἀποστάξεως.

Λεβιζῖτις Α. Ταύτην δυνάμεθα νὰ λάβωμεν καὶ ἐκ τῶν λεβιζιτίδων Β καὶ Γ διὰ θερμάνσεως μετὰ τριχλ. ἀρσενικοῦ εἰς θερμοκρασίαν 200°—250°:

$$(Cl\,HC = CH)_2.As\,Cl + As\,Cl_3 \rightarrow 2.\,Cl\,HC = CH\,As\,Cl_2$$

$$(Cl\,HC = CH)_3.As + 2\,As\,Cl_3 \rightarrow 3.\,Cl\,HC = CH\,As\,Cl_2$$

Ἡ λεβιζῖτις Α εἶναι ἐν καθαρᾷ καταστάσει ἄχρουν ἐλαιῶδες ὑγρόν, λαμβάνον ὅμως ἐν ἐλευθέρᾳ ἀτμοσφαίρᾳ ταχέως κιτρινοπρασίνην χροιάν. Πήγνυται εἰς —13° καὶ ζέει εἰς 190°. Ἔχει εἰδ. βάρος 1,9, ἰσχυροτάτην δὲ ὀσμὴν γερανίου. Ὑπὸ τοῦ ὕδατος καὶ τῆς ὑγρασίας τῆς ἀτμοσφαίρας ὑδρολύεται ταχύτατα, σχηματιζομένου ἐντελῶς ἀκινδύνου ὀξειδίου (Cl HC=CH AsO), ὑπὸ δὲ τῶν ἀλκαλίων ἀποσυντίθεται ἀμέσως, ἐκλυομένης ἀσετυλίνης. Ἡ λεβιζῖτις Α προσβάλλει ταχύτατα καὶ ἰσχυρῶς τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα καὶ τοὺς βλεννογόνους ὑμένας ὀφθαλμῶν καὶ ῥινός, ἅμα δὲ τῇ ἐπαφῇ μετὰ τῆς ἐπιδερμίδος προκαλεῖ κνησμὸν καὶ μετὰ βραχύτατον χρόνον φλυκταίνας. Ἡ ἀπίδρασις ἑπομένως ταύτης ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ εἶναι παρομοία τῆς ὑπεριτίδος. Αἱ ἐκ λεβιζίτιδος ὅμως δηλητηριάσεις καὶ φλύκταιναι θεραπεύονται ταχέως καὶ ἀσφαλῶς, ἐλλείπουσι δὲ αἱ μακροχρόνιοι μολύνσεις καὶ αἱ διάφοροι ἐπιπλοκαί, ἃς ἐπιφέρει ἡ ὑπερῖτις καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων κυρίως στηρίζεται ἡ στρατιωτικὴ ἀξία ταύτης.

Λεβιζῖτις Β. Αὕτη δύναται νὰ παρασκευασθῇ καὶ ἐκ τῆς λεβιζίτιδος Γ δι' ἐπιδράσεως ἐπὶ ταύτης τριχλ. ἀρσενικοῦ εἰς θερμοκρασίαν 200°—250°:

$$2\,(Cl\,HC = CH)_3.As + As\,Cl_3 \rightarrow 3\,(Cl\,HC = CH)_2.As\,Cl.$$

Ἐν καθαρᾷ καταστάσει ἡ λεβιζῖτις Β εἶναι ὑγρὸν ἄχρουν καὶ διαφανές, βαρύτερον τοῦ ὕδατος, λαμβάνον ἐν τῷ ἀέρι ταχέως χροιὰν κιτρίνην μέχρι καστανοχρόου. Ζέει εἰς 130° ὑπὸ πίεσιν 26 χιλ. Ἔχει καὶ αὕτη τὴν χαρακτηριστικὴν ὀσμὴν γερανίου. Ἡ ἐπίδρασις ταύτης ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος, ὀφθαλμῶν καὶ ῥινὸς εἶναι μικροτέρα τῆς τῆς λεβιζίτιδος Α', μεγαλυτέρα ὅμως ἐπὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων.

Λεβιζῖτις Γ. Δύναται νὰ σχηματισθῇ καὶ ἐκ τῶν λεβιζιτίδων Α καὶ Β διὰ μακρᾶς καὶ ἐξαντλητικῆς ἐπὶ τούτων ἐπιδράσεως ἀσετυλίνης, ἐπὶ παρουσίᾳ χλωρ. ἀργιλλίου, ὡς καταλυτῆρος. Εἶναι καὶ αὕτη ὑγρὸν διαφανὲς μὲ ἰσχυρὰν ὀσμὴν γερανίου. Ζέει εἰς 151° ὑπὸ πίεσιν 26 χιλ. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἄλλας δύο, ἡ λεβιζῖτις Γ δὲν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, εἶναι δὲ καὶ ὀλιγώτερον δηλητηριώδης καὶ ἑπομένως αὕτη δὲν ὑπολογίζεται ὡς πολεμικὴ οὐσία.

Ἡ παρασκευὴ καὶ αἱ ἰδιότητες τῶν ἀνωτέρω χλωροβινυλαρσινῶν εἶχον μελετηθῆ λεπτομερῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου καὶ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν (ἐργασίαι J. Thiele, H. Wieland, A. Bloemer) καὶ μάλιστα, ὡς φαίνεται, πρὸ τῆς ἀμερικανικῆς ἀνακαλύψεως. Οὗτοι ὅμως οὐδεμίαν παρασκευὴν ἢ χρῆσιν τούτων ἔκαμον. Οἱ Ἀμερικανοί, στηρίζοντες ὑπερβολικὰς ἐλπίδας, παρεσκεύαζον ἐν πάσῃ μυστικότητι μεγάλας ποσότητας. Ἐσκόπουν νὰ χρησιμοποιήσωσι ταύτας ἀπὸ ἀεροπλάνων, κυρίως δὲ ὑπὸ μορφὴν λεπτῆς βροχῆς, ὀνομασθείσης μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀμερικανικῆς χημικῆς πολεμικῆς ὑπηρεσίας στρατηγοῦ Fries «θανατηφόρου δρόσου» (The Dew of the Death). Μεταπολεμικαὶ ὅμως ἔρευναι ἀπέδειξαν ὅτι ὑπὸ συνήθεις πολεμικὰς συνθήκας αἱ λεβιζίτιδες δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι εἰμὴ περιωρισμένα ἀποτελέσματα καὶ ὅτι ἡ σημασία τούτων ὑπερεβλήθη ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ τῶν ἀσφυξιογόνων καὶ ἰδίως ἐν τῷ παγκοσμίῳ ἡμερησίῳ τύπῳ. Ι. Γ. Τ.

λεβίθα (ἡ)· ἡ ἕλμινς, ὁ ἐν τῷ ἐντερικῷ σωλῆνι τοῦ ἀνθρώπου παρασιτικῶς ζῶν σκώληξ καὶ δὴ ἡ ἀσκαρίς. Σ. Γ. Σ.

Λεβίθα *[Γεωγρ.].* Ἐλάσσων νῆσος τοῦ νοτίου Αἰγαίου (πλάτ. 37° 00' 00'' Β., μήκ. 26° 30' 30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 872: Kalymno to Rhodos) ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ 37ου παραλλήλου καὶ εἰς ἀποστάσεις 28 ½ μὲν μιλλ. δυτικῶς τῆς Καλύμνου καὶ 8 μιλ. Α. ΒΑ τῆς Ἀμοργοῦ· ἡ ἀρχαία *Λέβινθος*. Λίαν ἐπιμήκης, 4 μιλλ. ἀπὸ Α. πρὸς Δ., τραχεῖα (μεγ. ὕψομ. 550 ποδ.) καὶ ἐμφανίζει πολλὰς ὀδοντώσεις, ὧν ἐπισημότεραι τὸ Βαθὺ πρὸς Δ. καὶ τὰ Λέβιθα πρὸς Ν. Μετὰ τῆς *Κυνάρου*, τοῦ *Μακρονήσι* καὶ τῶν παρ' αὐτὴν βραχονησίδων ἀποτελεῖ φερώνυμον συστάδα, ὑπαγομένην διοικητικῶς εἰς τὴν Κάλυμνον. Ἀκατοίκητος ἀπὸ μόνιμον πληθυσμόν, συχνάζεται ὑπὸ ποιμένων ἀποβιβαζόντων τὰ ποίμνιά των πρὸς βοσκὴν καὶ ὑπὸ ἁλιέων. Ὁ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἄκρας της *Σπαιὸ* σπουδαῖος φάρος ἀντικατεστάθη (1930), διὰ τὸ ἔρημον τῆς νήσου, δι' αὐτομάτου ἀνεπιτηρήτου «Ἄγκα» λευκῶν ἐκλάμψεων 12 μιλλ. Σ. Ε. Λ.

λεβιΐδαι (οἱ) (Lebiidae) *[Ζῳολ.].* Οἰκογένεια ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη κανθάρων πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς ἀπαντώντων, ὧν ἀξιολογώτερον ἡ *λεβία* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Λέβικο (Levico) *[Γεωγρ.].* Λουτρόπολις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῷ νομῷ Τρεντίνου τοῦ νοτίου Τυρόλου, ἀνήκουσα πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου εἰς τὴν Αὐστρίαν (κάτ. 6.700). Κεῖται παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Μπρέντα καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου πρὸς αὐτὴν λίμνης, ἥτις χωρίζεται διὰ στενῆς λωρίδος λοφίσκων ἀπὸ ἑτέρας λίμνης, τῆς τοῦ Καλντονάτσο. Τὰ ὕδατα τῶν θερμῶν πηγῶν τοῦ Λέβικο ἐνδείκνυνται κατὰ διαφόρων ἀσθενειῶν (τοῦ αἵματος, τῶν νεύρων, τοῦ δέρματος καὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τῶν γυναικῶν), χρησιμοποιοῦνται δὲ καὶ διὰ λουτρὰ καὶ πρὸς πόσιν. —Ω

Λέβιν (Lewin), *Γεώργιος-Ριχάρδος.* Γερμανὸς δερματο-συφιλιδολόγος (1820—1896). Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Βερολίνῳ τῷ 1845. Τῷ 1861 ἐδημοσίευσε μελέτην περὶ τῆς ἐπενεργείας τοῦ φωσφόρου ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τῆς ἐκ τούτου λιπώδους ἐκφυλίσεως τοῦ ἥπατος. Ἀργότερον ἐπεδόθη εἰς τὴν διάδοσιν ἐν τῇ λαρυγγολογίᾳ τοῦ λαρυγγοσκοπίου διὰ πρακτικῶν ἀσκήσεων καὶ διὰ συγγραφῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Baerensprung ἀνέλαβε τῷ 1865 τὴν διεύθυνσιν ἐν τῷ νοσοκομείῳ Charité τοῦ δερματοσυφιλιδικοῦ τμήματος, γενόμενος τῷ 1868 ἔκτακτος καθηγητής. Τῷ 1880 ἐξελέγη ἔκτακτον μέλος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ὑγειονομείου. Ἐκ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ἀναφέρομεν τὴν ὑπ' αὐτοῦ εἰσαχθεῖσαν νέαν θεραπείαν τῆς συφίλιδος δι' ὑποδορίων ἐνέσεων ὑδραργύρου «Behandlung der Syphilis durch subeutane Sublimatinjection» (1869), ἔγραψεν ἐπίσης πλῆθος ἑτέρων ἐργασιῶν ἐπὶ δερματο-συφιλιδικῶν θεμάτων, ἐπὶ θεμάτων τῆς εἰδικῆς παθολογίας, περὶ συκώσεως, ἀδδισωνείου νόσου, ἀκρομεγαλίας, σκληροδερμίας κ. λ. π. Ο. Ρ.

—Λέβιν (Lewin), *Λουδοβῖκος.* Γερμανὸς φαρμακολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1850. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Βερολίνῳ τῷ 1875. Τῷ 1894 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητὴς τῆς φαρμακολογίας καὶ τοξικολογίας. Ἔγραψε: «Τοξικολογία» (Βιέννη 1895, β' ἔκδ 1897), «Πειραματικὴ ἔρευνα τῆς ἐπενεργείας τῆς ἀκονιτίνης ἐπὶ τῆς καρδίας» (1875), «Ἡ θυμόλη, ὡς ἀντισηπτικὸν καὶ ἀντιζυμωτικόν» (Ἀρχεῖα Virchow LXXV), καὶ πλῆθος εἰδικῶν μελετῶν ἐπὶ διαφόρων φαρμάκων, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς δηλητηριάσεως διὰ πετρελαίου, τῆς σχέσεως κύστεως καὶ οὐροφόρων ὁδῶν, τῆς φυσιολογικῆς ἀνοσίας κλ. Ο. Ρ.

Λέβινθος *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Λεβίθα*.

λέβι(ον) (τὸ) *[Νομισμ.].* Νομισματικὴ μονὰς τῆς Βουλγαρίας, ἔχουσα ἀπὸ τῆς σταθεροποιήσεως 1928 βάρος καθαροῦ χρυσοῦ 0,01086956 γρ. καὶ ἰσοδυναμοῦσα πρός: 1 £ 673.659 λέβια, 1 $= 138.425 λέβια, 1 λέβι=0,556661 νέας δραχμὰς χρυσᾶς. ΤΡ. ΚΕΡΑΜΙΔΑΣ

λεβιρατικὸς (ὁ) (leviraticus) (ἀπὸ τοῦ λατ. levir = ἀδράδελφος, κουνιάδος)· ὁ τοῦ ἀνδραδέλφου: «λεβιρατικὸς γάμος», ὁ μετὰ τοῦ ἀνδραδέλφου γάμος χήρας, συνήθως γινόμενος εἰς ἣν περίπτωσιν αὕτη παρέμεινεν ἄνευ ἄρρενος τέκνου ἀπὸ τοῦ θανόντος συζύγου.

—λεβιρατικὸς γάμος (γαλλ. lévirat, γερμ. leviratscue, ἰταλ. levirato, ἑβρ. γιμπούμ) *[Ἐγκυκλ.].* Τὸ ἔθιμον τοῦ λεβιρατικοῦ γάμου, εὑρύτατα διαδεδομένον παρὰ πλείστοις ἀρχαίοις λαοῖς, ἰδίως ἐν Ἀσίᾳ, εἶναι κυρίως γνωστὸν ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων. Παρ' αὐτοῖς, τό τε παλαιότατον πατριαρχικὸν δίκαιον καὶ ὁ μωσαϊκὸς νόμος ἐπέβαλλον αὐστηρότατα, ὅπως, εἰς ἣν περίπτωσιν ἀπεθνήσκεν ὁ σύζυγος ἄνευ ἄρρενος ἀπογόνου, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ (γιαβάμ = ἀνδράδελφος) ἀποκτήσῃ μετὰ τῆς χήρας (γιεβαμᾶ=χήρα τοῦ ἀδελφοῦ) υἱόν, ὅστις ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ θανόντος, οὗτινος καὶ ἐθεωρεῖτο τέκνον. Κλασσικὸν παράδειγμα τοιούτου γάμου εἶναι ὁ διαδοχικὸς γάμος τῶν τριῶν υἱῶν Ἰούδα τοῦ Ἰακὼβ (Ἤρ, Αὐνάν, Σελὰ) μετὰ τῆς Ταμάρ. Ὁ γάμος οὗτος ἀπαντᾷ καὶ παρὰ πλείστοις ἄλλοις λαοῖς, ἐν ΝΑ. Αὐστραλίᾳ κ. ἀ., καὶ ἐν Ἰνδίαις κατὰ τοὺς βεδικοὺς χρόνους, ἀναφερόμενος εἰς τὴν «Ρὶγκ-Βέδαν». Ἡ καταγωγὴ τοῦ ἐθίμου αὐτοῦ πολλαπλῶς ἐξηγήθη. Ὁ Μὰκ Λένναν ἀνάγει τὸν λεβιρατικὸν γάμον εἰς τὴν θιβετικὴν πολυανδρίαν, καθ' ἣν ἅπαντες οἱ ἀδελφοὶ εἶχον μίαν κοινὴν σύζυγον. Π. Ν. Π.

Λέβις (Levis) *[Γεωγρ.].* Πόλις τοῦ Καναδᾶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κουίμπεκ, πρὸς Δ. τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου καὶ ἀπέναντι τῆς πόλεως Κουίμπεκ. Κάτ. 10.500. Ἔχει ναυπηγεῖα καὶ σημαντικὴν βιομηχανίαν ὑποδημάτων, πούρων καὶ μηχανῶν. Ἐκ τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Λέβις οἱ Ἄγγλοι ἐβομβάρδισαν τὴν Κουίμπεκ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ 1759. Δ. Σ. Δ.

λεβισίτης (ὁ) (Lewisit) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτὸν ἀντιμονιακὸν ἅλας τοῦ ἀσβεστίου τιτανιοῦχον· ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $5\,CaO\,3Sb_2O_5.\,2\,TiO_2$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ κυβικὸν σύστημα εἰς μικρότατα ὀκτάεδρα, καὶ παρουσιάζει σχισμὸν ἐπίσης ὀκταεδρικόν. Ἔχει σκληρότητα 5½, εἰδικὸν βάρος 5,82, χρῶμα κίτρινον μελιτόχρουν καὶ λάμψιν ὑαλώδη ἕως στεατώδη. Ἀπαντᾷ ἐντὸς ἄμμου κινναβαριτιούχου. Γ. Θ.

λεβιστικὸν (Levisticum) *[Βοτ.].* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδιοφόρων*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη, ὧν γνωστότερον εὐρωπαϊκὸν εἶναι τὸ *λεβιστικὸν τὸ φαρμακευτικὸν* (Levisticum officinale), οὗ αἱ ῥίζαι εἶναι χρήσιμοι εἰς τὴν φαρμακευτικὴν καὶ ἐνδείκνυνται ὡς διουρητικὸν καὶ στομαχικὸν φάρμακον. Δ.Ν.Π.

Λεβιτάν, Ἰσαάκ. Ρῶσος ζωγράφος (1861—1900). Διέπρεψεν ὡς τοπιογράφος πλήρης ἀλγεινοῦ καὶ μελαγχολικοῦ αἰσθήματος. Ἔργα του ἀπόκεινται ἐν Πετρουπόλει (μουσεῖον Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ') καὶ Μόσχᾳ. Ι.Μ.Π.

Λεβίτσκυ, Δημήτριος Γρηγόριεβιτς. Ρῶσος ζωγράφος (1735—1822). Ὑπῆρξεν ὁ ἐπίσημος προσωπογράφος τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης καὶ ὁ εὐνοούμενος καλλιτέχνης τῆς ῥωσικῆς ἀριστοκρατίας κατὰ τοὺς χρόνους του. Αἱ προσωπογραφίαι του ἐκτιμῶνται μεγάλως, εὑρίσκονται δὲ κατεσπαρμέναι εἰς τὰ ῥωσικὰ καὶ εἴς τινα τῶν ξένων μουσείων. Σημειοῦμεν μεταξὺ αὐτῶν τὰς προσωπογραφίας τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης, τοῦ Παύλου Α', τοῦ Νοβίκωβ κλπ. Ὁ Λεβίτσκυ ὑπῆρξε μέλος τῆς ἐν Πετρουπόλει Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ι. Μ. Π.

—Λεβίτσκυ, Ἰβὰν Παύλοβιτς Ρῶσος συγγραφεύς, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Κιέβῳ (1838—1899). Ἔγραψε πλεῖστα διηγήματα καὶ ἱστορικὰς μελέτας ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Ἰβὰν Νέτσουϊ*, διὰ τῶν ὁποίων εἰκόνισε τὰ ἤθη καὶ τὰς ἱστορικὰς περιπετείας τῶν κατοίκων τῆς Μικρᾶς Ρωσίας.

λεβιτὼν (ὁ), ἡ *λεβητών*, ἡ **λεβητωνάριον.** Τὸ ἄνευ χειρίδων κολόβιον, ὅπερ συνήθως ἐχρησιμο-

Digitized by Google

ποιεῖτο ὑπὸ τῶν μοναχῶν. Κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ Παχωμίου (Regula cc. 2, 67, 70, 81) ἕκαστος μοναχὸς ἐπετρέπετο νὰ ἔχῃ δύο λεβητωνάρια καὶ ἓν ψιάθιον ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ. Μολονότι δὲ ὁ Σουΐδας καθορίζων αὐτὸν ὡς «χιτῶνα μοναχικόν», προσθέτει, ὅτι ἦτο «ἐκ τριχῶν συντεθειμένος», ἐξ ἄλλων ἐγκυροτέρων μαρτυριῶν πληροφορούμεθα, ὅτι ὁ λεβιτὼν κατεσκευάζετο ἐκ λινοῦ (*Ruffinus*, De vitis Patrum c. 7 καὶ Cassian. De Coenob. Instit. I, 5). Π. Ν. Τ.

Λέβοι (οἱ) (Levi). Λαὸς τῆς Β. Ἰταλίας (Transpadana) κατοικῶν ἐπὶ τοῦ κάτω ῥοῦ τοῦ Τικίνου (νῦν Ticino), ἀριστεροῦ παραποτάμου τοῦ Πάδου ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς πόλεως Τικίνου (νῦν Παβίας), γείτων καὶ συγγενὴς τῶν Λιβικῶν. Κατὰ τὸν Πολύβιον, ὅστις ὀνομάζει αὐτοὺς *Λάους*, ἦσαν γαλατικῆς καταγωγῆς, κατὰ δὲ τὸν Τίτον Λίβιον (Laevi) καὶ Πλίνιον, λιγουρικῆς. Α. Θ. Σ.

Λέβοτσα (γερμ. Leutschau, τσεχοσλ. Levoca, οὐγγρ. Löcfe) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας. Κάτ. 7.486, οἱ περισσότεροι Γερμανοὶ καὶ Οὖγγροι. Ἀνήκουσα πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου εἰς τὴν δυαδικὴν μοναρχίαν, προσηρτήθη τῷ 1919 εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν. Ἔχει καλῶς διατηρούμενα τείχη, ναὸν γοτθικοῦ ῥυθμοῦ, δημαρχεῖον. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται εἰς ὕψος 570 μ. τὰ λουτρὰ Levocske Kupele μετὰ ὑδροθεραπευηρίου. Τῷ 1241 ἡ πόλις εἶχε καταστραφῆ ὑπὸ τῶν Τατάρων. Μ. Ν. Δ.

λεβουδιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Κρήτῃ τοῦ φυτοῦ *ἀτράφαξις ἡ κηπαία* (Atriplex hortensis).

Λεβούνιον *[Γεωγρ.]*. Οὕτω μετωνομάσθη ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς κατοχῆς τῆς Ἀν. Θράκης τὸ παρὰ τὴν Αἶνον χωρίον Ὁμοὺρ-βέη, ὑπαγόμενον εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Αἴνου τοῦ νομοῦ Ἕβρου καὶ ἀριθμοῦν μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν (1923) 69 κατοίκους. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς ἤρατο τῷ 1091 λαμπρὰν νίκην κατὰ τῶν Πετσενέγων ἢ Πατζινάκων (λαοῦ τουρκικοῦ), οἵτινες εἰσβαλόντες παμπληθεῖς εἰς Θράκην ἐδῄουν αὐτήν. Α. Θ. Σ.—Ν. ΚΛΣ.

λεβουρινόζη (ἡ) (Levurinose) *[Φαρμ.]*. Οὕτω καλεῖται ζυθοζύμη ξηρανθεῖσα διὰ ψυχροῦ ῥεύματος ἀέρος. Χορηγεῖται ἐπὶ δερματολογικῶν παθήσεων εἰς κοχλιάρια καφὲ ἢ σούπας πλειστάκις τῆς ἡμέρας. Κ. Γ. Μ.

Λεβρού (Levroux) *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἔντρ. Κάτ. 3.465. Ἔχει ὡραίαν ἐκκλησίαν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἐρείπια φεουδαρχικοῦ πύργου καὶ ἀρχαίου θεάτρου. Κατὰ τοὺς ἀρχαιολόγους φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ πόλις Gabbatum τῶν Ρωμαίων. Μ. Ν. Δ.

Λεβὺ (Lévy), ***Αἰμίλιος***. Γάλλος ζωγράφος (1826—1890). Ἔτυχε τοῦ μεγάλου βραβείου Ρώμης τῷ 1854, ἐνεφανίσθη δὲ διὰ πρώτην φορὰν πρὸ τοῦ φιλοτέχνου κοινοῦ τῷ 1855 διὰ τοῦ πίνακός του «Ὁ Νῶε καταρώμενος τὴν γῆν Χαναάν», ὅστις ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ κράτους. Ἐξειργάσθη ἱστορικὰ καὶ μυθολογικὰ θέματα, προσωπογραφίας καὶ ῥωπογραφίας. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Τὸ δεῖπνον τῶν μαρτύρων», «Οὐερκιγγετόριξ παραδιδόμενος εἰς τὸν Καίσαρα», «Ἡ κρίσις τοῦ Μίδου», «Ὁ Καλιγούλας», «Ἡ παιδικὴ ἡλικία, ἡ νεότης καὶ ἡ οἰκογένεια», «Ἡ δόξα» κλπ. Ι. Μ. Π.

— **Λεβὺ** (Levy), ***Ἰακώβ***. Ἑβραῖος λεξικογράφος ἐκ Πομερανίας (1819—1892). Ἐγένετο ραββῖνος ἐν Ρόζενμπεργκ τῆς Σιλεσίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1857 ἐγκατεστάθη ἐν Μπρεσλάου, γενόμενος τῷ 1875 καθηγητής. Ἔγραψε: «Χαλδαϊκὸν λεξικὸν ἐπὶ τοῦ Ταργκουμὶμ» (2 τόμ. 1865—1888) καὶ «Νεοεβραϊκὸν καὶ χαλδαϊκὸν λεξικὸν ἐπὶ τοῦ Ταλμοὺδ καὶ Μιδρασὶμ» (4 τόμ. 1875—1889)· τὸ τελευταῖον παραμένει κλασσικὸν εἰς τὸ εἶδος, ἐπανεκδοθὲν ὑπὸ Λαζάρου Γκόλντσμιθ (Βερολῖνον 1923—1924). —Π.

— **Λεβὺ** (Lévy), ***Μαυρίκιος***. Γάλλος μαθηματικὸς καὶ μηχανικός, γεννηθεὶς τῷ 1838 ἐν Ἀλσατίᾳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1910 (Παρίσιοι). Ἀπὸ τοῦ 1883 διετέλεσε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν. Ἐδημοσίευσε πολυαρίθμους ἐργασίας ἀναφερομένας εἰς τὴν κινηματικήν, τὴν γραφοστατικήν, ἰδίως ὅμως εἰς τὴν ὑδραυλικὴν καὶ ὑδροδυναμικήν, εἰς τὰς ὁποίας εἶχεν εἰδικευθῆ. Ἐφεῦρε σύστημα ναυσιπλοΐας βασιζόμενον ἐπὶ τῆς δι' ἁλύσεων ἕλξεως. Γ. Θ. Κ.

— **Λεβὺ** (Levy), ***Μιχαήλ***. Ἱδρυτὴς τοῦ ἐν Παρισίοις βιβλιοεκδοτικοῦ οἴκου Μιχαὴλ Λεβὺ καὶ ἀδελφῶν, γεννηθεὶς τῷ 1821. Δεκαπενταετὴς μόλις ἤνοιξε μόνος μικρὸν βιβλιοπωλεῖον θεατρικῶν ἔργων. Τῷ 1842 λαβὼν ὡς συνεταίρους καὶ τοὺς δύο ἀδελφοὺς Καλμὰν καὶ Νάθαν ἤρχισε τὴν ἔκδοσιν δραματικῶν ἔργων καὶ μυθιστορημάτων, χάρις δὲ εἰς τὴν ἔκτακτον δραστηριότητά του τὸ βιβλιοπωλεῖόν του ἀπέκτησε μεγάλην φήμην.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος «L'Entr'acte» (τὸ Διάλειμμα), εἶδος ἐπισήμου μηνύτορος τῶν θεάτρων καὶ ἀπὸ τοῦ 1850 μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Καλμὰν ἀπέβη ὁ ἐκδότης τῶν διασημοτέρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων τῆς ἐποχῆς του. Οἱ Γκιζώ, Λαμαρτῖνος, Βιλλεμαίν, Κουζέν, Σατωμπριάν, Βίκτωρ Οὐγκώ, Λαμεννάκ, Μπαλζάκ, Γεωργία Σάνδη, Ἀλφρέδος ντὲ Βινύ, Σαὶντ-Μπέβ, Ρενάν, Χάϊνε, Στάνταλ, Γκωτιέ, Ἀμπέρ, Μπωντελαὶρ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι εἰς αὐτὸν ἐξέδωκαν τὰ ἔργα των. Σήμερον ὁ οἶκος Λεβὺ θεωρεῖται εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τῆς Εὐρώπης. Μ. Ν. Δ.

—**Λεβὺ-Μπρὺλ** (Levy-Bruhl), ***Λουκιανός***. Γάλλος φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1857. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του ἐν τῷ λυκείῳ Καρολομάγνου, εἰσῆλθε τῷ 1876 εἰς τὴν École Normale supérieure, ὅπόθεν ἀπεφοίτησε τῷ 1879 καὶ προσελήφθη ἀμέσως εἰς τὸ λύκειον τοῦ Πουατιέ. Τῷ 1881 διωρίσθη εἰς τὸ λύκειον τῆς Ἀμιένης, μετὰ τρία δὲ ἔτη ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλολογίας (1884) καὶ κατόπιν κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ λύκειον Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου ἐν Παρισίοις. Ταυτοχρόνως ἐδίδασκεν ὡς καθηγητὴς εἰς τὴν Ἐλευθέραν σχολὴν τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν. Τῷ 1895 ἐγένετο ἐπιμελητὴς ἐν τῇ École Normale supérieure καὶ κατόπιν ἐν τῇ Σορβόνῃ (1899). Τῷ 1902 ἀνέλαβε τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας, ὡς ἀναπληρωτὴς τοῦ Ε. Boutroux. Τῷ 1904 ἀνηγορεύθη ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ τῷ 1908 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Ἡ Ἀκαδημία τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν τὸν ἐξέλεξε μέλος τοῦ τμήματος τῆς φιλοσοφίας τῷ 1917 εἰς τὴν θέσιν τοῦ V. Delbos. Ἡ λατινιστὶ συντεταγμένη ἐναίσιμος διατριβή του «Quid de Deo Seneca conserit» (1884) ἀποτελεῖ ἔκθεσιν τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν τοῦ Σενέκα. Ἡ γαλλιστὶ γραφεῖσα ἐναίσιμος διατριβή του: «L'idée de responsabilité» δεικνύει καταφανῆ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Καντίου. Ὁ συγγραφεὺς ὑποβάλλει εἰς κριτικὴν τὰ στοιχεῖα τῆς εὐθύνης, κύρωσιν, ἀξίαν καὶ ἐλευθερίαν. Κατόπιν ἐπαναφέρει τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν φαίνεται νὰ ἔχῃ ἐκμηδενίσει, ἐπικαλούμενος τὰ αἰτήματα τοῦ πρακτικοῦ λόγου. Τοιουτοτρόπως ἡ εὐθύνη, ἀνιδρυθεῖσα ἐπὶ τῆς πίστεως τῆς κατηγορικῆς προστακτικῆς, προσλαμβάνει συμβολικὴν ἁπλῶς ἀξίαν. Ὁ Λεβὺ-Μπρὺλ ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ τοῦ ἐμπειρικοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τὸν γνωρίζομεν δι' ἡμῶν καὶ ἐκτὸς ἡμῶν, καὶ τοῦ ἠθικοῦ ἀνθρώπου, οἷον τὸν αἰσθανόμεθα ἐνίοτε εἰς τὸ βάθος τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ὁ ἐμπειρικὸς ἄνθρωπος ἀνήκει εἰς τὴν ἐπιστήμην· ὁ ἠθικὸς εἰς τὸ πεδίον τῆς πίστεως. Παρὰ τὴν καντιανικὴν ἀπόχρωσίν του, ὁ Λεβὺ-Μπρὺλ φαίνεται ὅτι ἐγκαίρως στρέφεται πρὸς μίαν ἐπιστημονικωτέραν ἠθικήν, ὡς ἔκφρασιν τῶν κοινωνικῶν νόμων. Κατ' αὐτὸν ἡ ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη πρέπει νὰ ἀγνοῇ τὴν ἠθικολογίαν. Σκοπὸς αὐτῆς εἶναι ἡ ἄμυνα τῆς κοινωνίας καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ τιμωρεῖν δὲν ἔχει μεγαλυτέραν ἀνάγκην νομιμοποιήσεως τοῦ δικαιώματος τοῦ ζῆν. Ἡ «L'Allemagne depuis Leibnitz; essai sur le développement de la conscience nationale en Allemagne» (1890) εἶναι μία ἱστορικὴ ἐργασία μεγάλης ἀξίας. Ἡ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐξεταζομένη περίοδος κρατεῖ ἀπὸ τὸ 1700 μέχρι τοῦ 1848, ὑποδιαιρουμένη εἰς τρία στάδια. Κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα ἡ ἰδέα τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος τείνει νὰ ἐξαλειφθῇ. Ἀλλ' οἱ Γερμανοὶ λογοτέχναι καὶ φιλόσοφοι ἀγωνίζονται κατὰ τῆς ξενικῆς ἐπιδράσεως καὶ ἀποκαλύπτουν τὰ πρωταρχικὰ στοιχεῖα τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν 15 πρώτων ἐτῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἡ Ἁγία Αὐτοκρατορία ἐξαφανίζεται, ἡ Γερμανία ὑφίσταται ξενικὰς εἰσβολάς, ἡ Πρωσσία ἡττᾶται. Τότε τὸ ἐθνικὸν συναίσθημα λαμβάνει σάρκα καὶ συμπυκνοῦται εἰς τὴν ἰδέαν τῆς γερμανικῆς πατρίδος. Μετὰ τὸ 1815 πείθονται ὅλοι ὅτι διὰ τὴν ὕπαρξιν τῆς κοινῆς πατρίδος ἀπαιτεῖται καὶ ἰσχυρὸν κράτος. Τὸ ἔργον «La philosophie de Jacobi» (1894) ἐξηγεῖ πῶς ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος Jacobi (1743—1819) ἐπέτυχε ν' ἀποδείξῃ τὴν μεταφυσικὴν ἀδυναμίαν τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ νὰ συλλάβῃ τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν εἰς τὰ ἄμεσα δεδομένα τῆς καρδίας. Ἡ στοχαστικὴ αὐτὴ μελέτη συνοδεύεται καὶ ὑπὸ ἀξιολόγου προλόγου, εἰς τὸν ὁποῖον κρίνονται οἱ φιλόσοφοι τοῦ συναισθηματος. Ἐπίσης ἡ «Philosophie d'Auguste Comte» (1900) ἀποτελεῖ ἔργον βαθέος μελετητοῦ, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἀξιόλογον ἑρμηνείαν τοῦ κοντισμοῦ. Ὁ Λεβὺ-Μπρὺλ συγκρίνει τὸ ἔργον τοῦ Comte, διὰ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν γονιμότητά του, μὲ τὸ ἔργον τοῦ Descartes. Θεωρεῖ τὸν Comte ὡς δημιουργὸν τῆς κοινωνικῆς ἐπιστήμης καὶ ὡς διαπιμετρέψαντα τὴν ἐπιστήμην εἰς φιλοσοφίαν. Εἰς τὸ ἔργον του «La morale et la science des moeurs» (1903) ἔχει ὑποστῆ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Comte καὶ τοῦ Durkheim. Αἱ θεμελιώδεις ἰδέαι τοῦ ἔργου τούτου εἶναι αἱ ἀκόλουθοι: δὲν ὑπάρχει καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ θεωρητικὴ ἠθική. Αἱ διάφοροι θεωρητικαὶ ἠθικαὶ εἶναι ἄλλοτε ἐπιτυχεῖς καὶ ἄλλοτε ἀτυχεῖς συστηματοποιήσεις τῶν ὑπαρχουσῶν πρακτικῶν ἠθικῶν. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα συνίσταται ὄχι εἰς τὴν ἵδρυσιν ἠθικῆς, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀνάλυσιν δεδομένης ἠθικῆς πραγματικότητος. Τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Λεβὺ-Μπρὺλ «Les fonctions mentales dans les sociétés inférieures» (1909) ἀποτελεῖ ἐφαρμογὴν τῆς ἐπιστημονικῆς ἠθικῆς μεθόδου.

Ὁ Λεβὺ-Μπρὺλ ἐξέδωκεν ἀνεκδότους ἐπιστολὰς τοῦ J. St. Mill εἰς τὸν A. Comte («Lettres inédite de J. S. Mill à A. Comte» (1889) μετὰ τῶν ἀπαντήσεων τοῦ A. Comte καὶ εἰσαγωγῆς εἰς τὸ «Traité de l'enchaînement des idées fondamentales dans les sciences et dans l'histoire» (1911) τοῦ A. Coumot. Ἐκτὸς τῶν ἀναφερθέντων ἔργων ἔγραψε καὶ τὰ ἑξῆς: «La théorie de l'État dans Hegel» (1889), «Quelques mots sur la querelle de Hume et de Rousseau» (1912), «Quelques pages sur Jean Jaurès» (1916), «La conflagration européenne, ses causes économiques et politiques» (1915). Συνειργάσθη εἰς τὴν «Revue des Deux Mondes», εἰς τὴν «Revue de métaphysique et de morale» καὶ εἰς τὴν «Revue philosophique», τῆς ὁποίας ἀπέβη διευθυντὴς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Th. Ribot (1916). Μεταξὺ τῶν ἄρθρων τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν ταύτην εἶναι καὶ τά: «Le mouvement contemporaine dans la philosophie française» (1899), «Histoire de la philosophie moderne en France» (1902), «La morale et la science des moeurs. Reponse à quelques critiques» (1906), «Préface à David Hume» (1912) κ. ἄ. Θ. Π.

Λέβυ (Levy), ***Ἰωσὴφ Μωϋσῆς***· βλ. λ. Λέβυ Ἰωσὴφ Μωϋσῆς.

— **Λέβυ** (Levy), ***Παῦλος***. Γερμανὸς σοσιαλιστὴς ἑβραϊκῆς καταγωγῆς (1882—1930), διαδραματίσας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη σπουδαῖον ῥόλον εἰς τὴν σπαρτακικὴν καὶ κομμουνιστικὴν κίνησιν τῆς Γερμανίας. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ διεκρίθη ὡς δικηγόρος. Νέος ἐγνώρισε τὴν ἐπαναστάτριαν Ρόζαν Λούξεμπουργ εἰς μίαν της δίκην, κατηγορουμένην διὰ τὴν ἀντιμιλιταριστικήν της προπαγάνδαν. Ὁ σοσιαλιστὴς δικηγόρος Λέβυ ὑπερήσπισε τὴν κατηγορουμένην, ἀλλ' ὑπέστη τὴν ἐπίδρασίν της καὶ ἔκτοτε ἔγινε γνωστὸς ὡς ἀριστερὸς σοσιαλδημοκράτης. Κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἀπεσκίρτησε τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος καὶ μετὰ τοῦ Καρόλου Λῆμπκνεχτ καὶ τῆς Λούξεμπουργ ἐσχημάτισε τὴν ὁμάδα «Σπάρτακος», ἡ ὁποία ἐπεχείρησε τὴν ἐξέγερσιν τοῦ 1919. Ἀργότερον μετέσχε τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας, διατελέσας μάλιστα πρόεδρος αὐτοῦ ἐπί τι διάστημα. Κατὰ τὸ ἔτος 1921 ἀπεχώρησε τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος καὶ ἐσχημάτισε δι' ὀλίγους μῆνας μίαν ἀνεξάρτητον ὁμάδα προσχωρήσασαν ἀργότερον εἰς τὸ ἀνεξάρτητον σοσιαλιστικὸν κόμμα τῆς Γερμανίας, τὸ ὁποῖον συνεχωνεύθη μὲ τὸ σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα.

Ὡς ἀρχηγὸς τῶν Γερμανῶν κομμουνιστῶν μέχρι τοῦ 1921, ἔδρασεν ὡς βουλευτής, δημοσιογράφος, ῥήτωρ, συγγραφεύς, ἐκδότης. Διατελέσας ἐπὶ πολλὰ ἔτη βουλευτής, διεκρίθη ὡς σπάνιος γνώστης τῶν νομικῶν ἐπιστημῶν. Δι' αὐτὸ καὶ ἐξελέγη μέλος τῆς ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς καὶ εἰσηγητής της. Ὁ νέος ποινικὸς κῶδιξ τῆς Γερμανίας καὶ πλεῖστοι ἄλλοι νόμοι ἔχουν τὴν σφραγῖδα τῆς συμμετοχῆς του. Νομομαθὴς ἀνεγνωρισμένος, ἦτο ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεστέρους δικηγόρους τοῦ Βερολίνου καὶ εἶχε τὰς πλέον σοβαρὰς δικαστικὰς ὑποθέσεις τῆς νεωτέρας Γερμανίας.

Εἰς τὸ σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα, εἰς τὸ ὁποῖον κατέληξε, κατεῖχεν ἐπίσης διακεκριμένην θέσιν ὡς βουλευτὴς καὶ ὡς δημοσιογράφος. Τὰ ἄρθρα του εἶχον πάντοτε μέγα κῦρος, ἐσχολιάζοντο δὲ ὑφ' ὅλου τοῦ γερμανικοῦ τύπου. Ἐξέδωκε τὰ «Ἅπαντα» τῆς Ρόζας Λούξεμπουργ, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰς χειρογράφους σημειώσεις της. Ἔγραψε τὸν ἐπικήδειον λόγον ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτῆς καὶ τοῦ Κ. Λῆμπκνεχτ, ὡς καὶ πλεῖστα ἄρθρα ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τῶν δύο αὐτῶν ἀρχηγῶν τοῦ σπαρτακικοῦ κινήματος. Ἐπίσης ἔγραψεν ἐπὶ νομικῶν προβλημάτων. Α. ΝΤ.

λεβύνης (ὁ) (Levyn) *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας ἔνυδρον τῆς οἰκογενείας τῶν ζεολίθων. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ χαβαζίτου μέλους τῆς ἐν λόγῳ οἰκογενείας, πτωχοτέραν εἰς πυριτικὸν ὀξύ, παρουσιάζει δὲ κρυσταλλικὴν μορφήν, ἡ ὁποία διαφέρει μὲν ἀπὸ ἐκείνην τοῦ χαβασίτου, δύναται ὅμως νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ αὐτὸ θεμελιῶδες σχῆμα. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἰρλανδίαν, τὴν νῆσον Skye κ. ἄ.

Λὲ Βὼ (Le Vau), ***Λουδοβῖκος***. Γάλλος ἀρχιτέκτων (1612—1670). Ὠνομάσθη τῷ 1653 διευθυντὴς τῶν βασιλικῶν οἰκοδομημάτων. Ὠκοδόμησεν ἐπὶ σχεδίων τοῦ Mansard καὶ τοῦ Le Nôtre τὸν πύργον τοῦ Βὼ (1653), συνεπλήρωσε τὸν πύργον τῶν Βιγκεννῶν διὰ δύο πτερύγων, ἀπετελείωσε προσόψεις τινὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς τοῦ Λούβρου, καταλειφθείσας ἡμιτελεῖς, καὶ κατεσκεύασε τὰ ἐν τῷ Κεραμεικῷ (1664) περίπτερα τῆς Φλόρας καὶ τοῦ Μαρσάν.

Digitized by Google

λεγάμενος, —*η*,—*ο*· δημοτ., ὁ περὶ οὗ λέγομεν ἢ εἴπομεν, ὁ ὑπονοούμενος (λέγεται συνήθως παιγνιωδέστερον): «ἦρθε ὁ λεγάμενος», «εἶδες πουθενὰ τὸ λεγάμενο;» (ἡ λ. κατ᾽ ἄλλας εἰς —*άμενος* μετοχάς, οἷον *στάμενος, χαρισάμενος,* πβλ. καὶ *πηγαινάμενος*).

λεγᾶτος (ὁ) (Legatus) *['Αρχ.]*. Ἐλέγετο οὕτως ὁ πρέσβυς τῆς ρωμαϊκῆς Συγκλήτου. Ὑπῆρχον δύο εἰδῶν λεγᾶτοι: 1) οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Συγκλήτου πρὸς τὰ ξένα ἔθνη «ἢ διαλῦσαί τινας ἢ παρακαλέσαι ἢ ἐπιτάξαι ἢ παραλήψεσθαι ἢ πολεμεῖν ἀπαγγεῖλαι» (*Πολυβ.* ΣΤ' 13, 6) καὶ 2) οἱ ἀποστελλόμενοι πρεσβευταὶ πάλιν ὑπὸ τῆς Συγκλήτου πρὸς τοὺς διοικητὰς τῶν στρατευμάτων καὶ συμμετέχοντες εἰς τὰ τῆς διοικήσεως. Οἱ λεγᾶτοι δὲν ἦσαν ἄρχοντες, ἀλλὰ δημόσιοι λειτουργοὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἀνετίθετο ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ὡρισμένη ἐντολή, μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὁποίας ἐπανερχόμενοι οἱ πρέσβεις ἀνέφερον «τὰ πεπρεσβευμένα» τῇ Συγκλήτῳ (legationem renuntiabant). Καὶ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις, ὅπως καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἐθεωροῦντο ἱερὰ πρόσωπα οἱ λεγᾶτοι κατὰ τὸ jus gentium. Χ. Κ. Κ.

— *['Εγκυκλ.]* *Λεγᾶτοι* (Legati) καλοῦνται ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ οἱ ὑπὸ τοῦ πάπα ἀπεσταλμένοι ὡς ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ. Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ' παρατηρεῖ ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἀνωτάτη κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ πάπας, δὲν δύναται νὰ εὑρίσκηται εἰς πολλοὺς τόπους συγχρόνως, ἀποστέλλει τοὺς λεγάτους, ὡς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ. Οὕτως οἱ πάπαι ἀπέστειλαν εἰς τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ συνελθούσας Οἰκουμενικὰς συνόδους (πλὴν τῆς πέμπτης) λεγάτους ὡς ἀντιπροσώπους αὐτῶν. Ἐκτὸς ὅμως τῶν λεγάτων τούτων, οἵτινες ἀπεστέλλοντο προσωρινῶς δι᾽ ὡρισμένον σκοπόν, οἱ πάπαι ἀπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Α' (440—461) ἀπέστελλον λεγάτους παρά τινι αὐλῇ, οἵτινες μονίμως παρ᾽ αὐτῇ μένοντες ἐκαλοῦντο καὶ *ἀποκρισάριοι* ἢ responsales. Ἀπὸ τοῦ Δ' τέλος αἰῶνος εἴς τινας ἐπισκόπους μετεβίβασαν οἱ πάπαι τὰ ἐπὶ τῆς ἐπισκοπῆς δικαιώματα αὐτῶν, οὕτως ὥστε μετὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ αὐτῶν ἀξιώματος συνεδέετο μονίμως τὸ τοῦ λεγάτου τοῦ πάπα (*βικάριος* τοῦ πάπα). Τὸ ἀρχαιότατον παράδειγμα τοιούτων *βικαριάτων* εἶναι τὸ τοῦ Θεσσαλονίκης διὰ τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τοῦ Arles διὰ τὴν Γαλλίαν. Κατὰ ταῦτα διακρίνομεν τριῶν εἰδῶν λεγάτους: 1) Λεγάτους missi (apostolicae sedis), οἵτινες καλοῦνται καὶ Nuntii apostolici. 2) Λεγάτους a latere, οἵτινες λαμβάνονται συνήθως ἐκ τῶν καρδιναλίων. 3) Λεγάτους nati, οἵτινες καλοῦνται καὶ vicarii apostolici.

Οἱ λεγᾶτοι τοῦ πάπα ἤρχοντο ἐνίοτε εἰς προστριβὰς πρὸς τοὺς ἡγεμόνας διαφόρων χωρῶν, οἵτινες, ἕνεκα τούτου, ἀπηγόρευον τὴν εἴσοδον αὐτῶν εἰς τὸ κράτος ἢ ἀπῄτουν τὴν μετὰ τὴν ἔγκρισιν αὐτῶν ἐγκαθίδρυσίν των. Ἡ σύνοδος τοῦ Τριδέντου περιώρισε τὴν ἐξουσίαν τῶν λεγάτων, ὀλίγον δὲ κατ᾽ ὀλίγον ἡ ἀποστολὴ λεγάτων ἐγένετο σπανιωτέρα. Κ. Ι. Δ.

Λεγγὶ *[Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Καρπάθου (πλάτ. 35°21' Β., μῆκ. 27°12' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2824: Kasso and Scarpanto islands), $2^1/_2$ μίλλ. ΒΑ. τοῦ ἀκρωτηρίου Καστέλλο, νοτίας τῆς νήσου ἐσχατιᾶς. Σ. Ε. Λ.

Λεγγίνιον *[Βυζαντ.]*. Ἓν τῶν εὐφορωτάτων καὶ πλουσιωτάτων κτημάτων τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ (1341—1355), κείμενον ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Σερρῶν, τοῦ ὁποίου ἐγένετο κάτοχος, ὅτε διορισθεὶς μέγας δομέστικος (ἀρχιστράτηγος) ἦλθεν εἰς Σέρρας. Α. Θ. Σ.

Λεγεδία (Legedia) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κελτικῆς Γαλατίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀβρικαντούων (Abricantui), τῶν ὁποίων ἦτο πρωτεύουσα, οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Κονδάτε (Condate Renorum, νῦν Rennes), εἰς Κορίαλλον (νῦν Χερβοῦργον) ὁδοῦ. Εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Ἴνγενα* (Ingena Abricantuorium) τοῦ Πτολεμαίου (*Γεωγρ.* Β', 8, 8). Κατὰ τὴν ἐξέγερσιν τῶν Ἀβρικαντούων κατὰ τῶν Ρωμαίων, ἐτιμωρήθη αὐστηρότατα ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοκρατορίας ἀνεδείχθη μία τῶν ἐπισημοτέρων πόλεων τῆς Λουγδονικῆς καὶ ἦτο ἕδρα μιᾶς δαλματικῆς λεγεῶνος. Σήμερον καλεῖται *Ἀβρὰνς* (Avranches), ἀνήκουσα εἰς τὸν νομὸν τῆς Μάγχης. Α. Θ. Σ.

Λέγενδρος (Legendre, *Ἀδριανὸς-Μαρία*. Ἐξηλληνισμένη ὀνομασία τοῦ Γάλλου μαθηματικοῦ *Λεζάντρ* (βλ. λ.).

λεγένι (τό)· ἡ λεκάνη τοῦ νιπτῆρος.

λεγενέμπρικο (τό)· ἰδιωματ., τὸ λεγένι μαζὶ καὶ τὸ μπρίκι, ἡ κανάτα καὶ ἡ λεκάνη τοῦ λαβουμάνου.

λέγετος *ἦχος* *[Βυζ. Μουσ.]*. Οὕτως εἴθισται νὰ καλῆται ὁ μέσος τοῦ τετάρτου ἦχος, εἰς ὃν ἔχουσι μελοποιηθῆ τὰ σύντομα καὶ ἀργὰ εἱρμολογικὰ μέλη τοῦ τετάρτου ἤχου ὡς καὶ ἔνια παπαδικά. Ἐκλήθη οὕτω, κατὰ Κυριακὸν τὸν Φιλοξένην, ἐκ τοῦ ἀπηχήματος καὶ τῆς ἀρκτικῆς συνεπτυγμένης μαρτυρίας του. Ὁ ἦχος οὗτος ποιεῖται χρῆσιν τῆς φυσικῆς διατονικῆς κλίμακος καὶ ἔχει μελῳδικὴν βάσιν τὸν φθόγγον Βου (mi_2), ἀρκτικὰς μαρτυρίας τὰς ἐν τῷ πίνακι καὶ δεσπόζοντας φθόγγους τοὺς Βου, Δι (mi_2, sol_2). Ἡ ἔκτασις τοῦ ἤχου τούτου εἶναι ἐν ἀναβάσει μὲν μέχρι τοῦ ὑψηλοῦ Νη (do_3) καὶ σπανίως μέχρι τοῦ ὑψηλοῦ Βου (mi_3), ἐν καταβάσει δὲ μέχρι τοῦ χαμηλοῦ Νη (do_2) καὶ σπανίως μέχρι τοῦ χαμηλοῦ Ζω (si_1). Καταλήψεις ποιεῖ ἀτελεῖς μὲν εἰς Πα, Βου, Δι (re_2, mi_2, sol_2), ὑψηλὸν Ζω (si_2) καὶ ἐνίοτε τὸν χαμηλὸν Ζω (si_1), πρὸς ὃν συμφωνεῖ κατὰ τὴν διὰ τεσσάρων ἐπὶ τὸ βαρὺ συμφωνίαν, ἐντελεῖς εἰς τὸν Βου (mi_2) καὶ τελικὰς ἐπίσης εἰς τὸν Βου (mi_2).

Τὸ πρῶτον τετράχορδον τοῦ ἤχου τούτου (Βου—Κε. mi_2 la_2) εἶναι ηὐξημένον ὑπὲρ τὸ φυσικὸν ($={}^4/_3$) κατὰ κόμμα ($={}^{81}/_{80}$), ἤτοι ἔχει ἀξίαν μήκους χορδῆς ${}^{27}/_{20}$, δι᾽ ὃ ὁ φθόγγος Κε (la_2), ὅταν τὸ μέλος δὲν ὑπερβαίνῃ τὴν ἔκτασιν τοῦ τετραχόρδου τούτου, εὑρίσκεται οὐχὶ εἰς τὴν φυσικήν του θέσιν, ἀλλὰ βαρύτερος κατὰ κόμμα. Φθορὰ τοῦ ἤχου τούτου εἶναι ἡ ἐν τῷ πίνακι. Ὁ φθόγγος, ἐφ᾽ οὗ τίθεται ἡ φθορὰ αὕτη, λαμβάνεται ὡς Βου, ἀκολουθεῖ δὲ ἐφεξῆς τὸ μέλος τὰ τονιαῖα διαστήματα τοῦ λεγέτου ἤχου, διατηρουμένης τῆς ἐνεργείας της μέχρι λύσεως.

Ὁ φθόγγος Πα (re) ἐν τῷ ἤχῳ τούτῳ, ὑφιστάμενος μελῳδικὴν ἕλξιν πρὸς τὸν Βου (mi), ὑψοῦται κατὰ τέσσαρα τμήματα (δωδεκατημόρια τοῦ

Διάγραμμα τῆς κλίμακος τοῦ λεγέτου ἤχου.

Βου	Γα	Δι	Κε	Ζω	Νη	Πα	Βου
mi	la	sol	la	si	do	re	mi

${}^{10}/_{15}$ ${}^{9}/_{8}$ ${}^{9}/_{8}$ ${}^{10}/_{9}$ ${}^{16}/_{15}$ ${}^{9}/_{8}$ ${}^{10}/_{9}$

Ἀπηχήματα.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους:

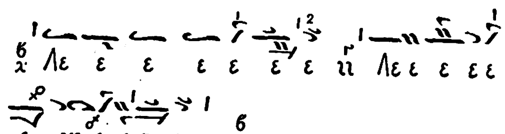

Κατὰ Ἰάκωβον τὸν Πρωτοψάλτην:

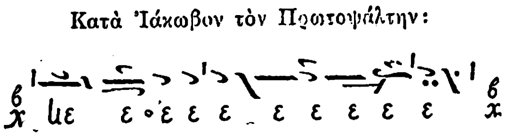

τόνου)· ἐπίσης ὁ φθόγγος Γα (fa), ὅταν τὸ μέλος πρόκειται νὰ ὁδεύσῃ πρὸς τὸ ὀξὺ τετράχορδον, ὑφίσταται ἕλξιν δύο δωδεκατημορίων τοῦ τόνου πρὸς τὸν φθόγγον Δι (sol)· ἐπίσης καὶ ὁ Κε (la) πρὸς τὸν Ζω (si) εὑρίσκεται ὑψωμένος κατὰ δύο δωδεκατημόρια, ὅταν τὸ μέλος ὁδεύῃ ἐπὶ τὸ ὀξύ, ὅταν δὲ ἐμμένῃ ἐπὶ τοῦ Ζω (si), ὑψοῦται πρὸς αὐτὸν κατὰ τέσσαρα τμήματα. Ὁ φθόγγος Ζω (si) ὑπόκειται εἰς μείωσιν δύο δωδεκατημορίων, ὅταν τὸ μέλος ἐφάπτηται αὐτοῦ καὶ ἐπιστρέφῃ ἐπὶ τὸ βαρύ, ἐπίσης καὶ ὁ Κε (la) διὰ τὸν ἴδιον λόγον ὑφίσταται μείωσιν ἑνὸς δωδεκατημορίου. Κατὰ τὸν ἦχον τοῦτον ᾄδονται καὶ πλεῖστα δημώδη ᾄσματα, ἰδίως ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Ι. Χ. Κ. - Ν. Α. Χ.

λεγεών, —*ῶνος* (ὁ καὶ ἡ)· στρατιωτικὴ μονὰς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ρωμαίοις· || συνεκδ., πλῆθος ἀνθρώπων (ἐπὶ τὸ παιγνιωδέστερον) «εἰς τὴν ἑορτήν του δέχεται λεγεῶνας ἐπισκεπτῶν»· || «λεγεὼν τῶν ξένων» τάγμα ἢ μονὰς στρατιωτικὴ ἐξ ἀλλοδαπῶν μισθοφόρων ἢ ἐθελοντῶν· || «λεγεὼν τῶν φιλελλήνων» τάγμα φιλελλήνων ἀλλοδαπῶν πολεμησάντων κατά τε τὴν ἐπανάστασιν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1897 (ἡ λ. κατ᾽ ἀπόδοσιν τοῦ γαλ. légion)· || «λεγεὼν τῆς Τιμῆς» (βλ. κατ.).

— *['Αρχ.]* Ὁ *λεγεὼν* (legio) ἦτο σῶμα στρατοῦ παρὰ Ρωμαίοις. Ἐστρατολογεῖτο καὶ συνετάσσετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πολιτικῆς συντάξεως τῶν Ρωμαίων πολιτῶν κατὰ λόχους, κατετάσσοντο δὲ εἰς αὐτὸν μόνον οἱ ἔχοντες ὡρισμένην κτηματικὴν περιουσίαν (μυρίων δραχμῶν). Ἀπετέλει τὴν κυρίαν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἐστρατολογεῖτο ὑπὸ τῶν ὑπάτων εἰς τὸ Καπιτώλιον ἐν καιρῷ πολέμου καὶ ἐμάχετο φαλαγγηδόν. Πρὸς τοῦτο παρετάσσοντο οἱ πεζοὶ εἰς φάλαγγα βάθους ἓξ στοίχων, εἰς τὰ πλευρὰ δὲ τῶν πεζῶν ἦτο τὸ ἱππικὸν ἐν εἴδει πτερύγων. Ἐκτὸς τῆς φάλαγγος ἦσαν τὰ παραρτήματα αὐτοῦ, τὰ βοηθητικὰ τμήματα τῶν ἀκοντιστῶν, σφενδονητῶν, τεχνιτῶν καὶ οἱ μουσικοί. Οὗτος ἦτο ὁ λεγεὼν τῶν παλαιοτέρων χρόνων, ὅστις ἀπετελεῖτο μετὰ τῶν παραρτημάτων ἐξ 85 λόχων, ἤτοι 8.500 πεζῶν, 1.800 ἱππέων καὶ 500 βοηθητικῶν· προΐστατο δὲ τῶν μὲν πεζῶν ὁ τὰς ράβδους ἔχων ὕπατος, τῶν δὲ ἱππέων ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων. Βραδύτερον ἡ στρατολογία ἐγίνετο κατὰ φυλὰς καὶ οὐχὶ κατὰ λόχους, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν στρατιωτῶν ἠλαττώθη εἰς 300 ἱππεῖς (ἐκτάκτως εἰς 400) καὶ εἰς 4.200 πεζούς· ἐκ τούτων 1.200 ἦσαν hastati (λογχοφόροι), κατέχοντες τὰς πρώτας γραμμὰς τῆς παρατάξεως, 1.200 principes, οἱ ἀκμαιότατοι τὴν ἡλικίαν, κατέχοντες τὸ μέσον τῆς παρατάξεως, 600 triarii, οἱ πρεσβύτεροι καὶ ἐμπειρότεροι, κατέχοντες τὴν τρίτην καὶ τελευταίαν σειρὰν τῆς παρατάξεως, καὶ 1.200 velites (γροσφομάχοι, ἀκροβολισταί), εἶδος πελταστῶν. Διῃρεῖτο δὲ ὁ λεγεὼν οὗτος εἰς 10 κοόρτεις ἢ τάγματα, 30 σπείρας καὶ 60 λόχους, τὸ δὲ ἱππικὸν εἰς 4 ἴλας. Τοῦ λεγεῶνος προΐσταντο νῦν 6 χιλίαρχοι, ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ὁποίων ἦσαν 60 λοχαγοὶ ὡς διοικηταὶ τῶν 60 λόχων. Κατὰ τὸν Α' π. Χ. αἰῶνα ἐπῆλθον τροποποιήσεις τινές· αὐξάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατιωτῶν (*λεγεωναρίων*) εἰς 5—6 χιλιάδας καὶ μετὰ τῶν παραρτημάτων εἰς 10.000· διορίζεται ἀνώτατος διοικητὴς τοῦ λεγεῶνος ὁ *ληγᾶτος* (legatus legionis)· δὲν στρατολογεῖται πλέον πρὸ τῆς ἐκστρατείας ἐκ Ρωμαίων μόνον πολιτῶν, ἀλλὰ κατατάσσεται εἰς αὐτὸν ὁ βουλόμενος καὶ ἀποτελεῖ μόνιμον στρατιωτικὸν σῶμα. Ἕκαστος ἔχει τὴν σημαίαν του καὶ διακρίνεται ἀπὸ τῶν ἄλλων διὰ τακτικοῦ ἀριθμητικοῦ, ὡς λ. χ. πρῶτος, δεύτερος κτλ. Ν. Ι. Ζ.

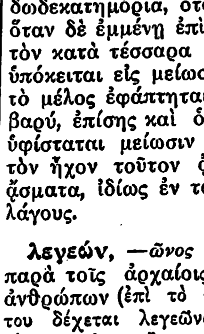

Λεγεωνάριος Ρωμαῖος.
[Μουσεῖον τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ.]

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. Καθ᾽ οὓς χρόνους οὐδεμία στρατιωτικὴ ὀργάνωσις εἶχε συστηματοποιηθῆ εἰς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαούς, τὰ δὲ ὅπλα των ὁμοίαζον πρὸς τὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων, φυσικὸν ἦτο καὶ τὰ στρατεύματά των νὰ συγκροτοῦνται κατὰ τὸ σύστημα τῶν κλασικῶν λαῶν τῆς ἀρχαιότητος. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἀπόλυτος ἀναλογία συστήματος, τοῦτο προήρχετο διότι οὐδεὶς ὑφίστατο ἀκόμη στρατιωτικὸς νόμος εἰς τὰ κράτη ταῦτα. Οὕτως, ὅτε οἱ Ἑλβετοὶ συνέστησαν τὸν πρῶτον πεζὸν στρατόν των, ἀπεμιμήθησαν τὴν ἑλληνικὴν φάλαγγα, τῆς ὁποίας ἔλαβον καὶ τὰ σχήματα, ἀλλ᾽ ὠνόμαζον τάγμα ἐκεῖνο, ὅπερ οἱ Ἕλληνες ἀπεκάλουν φάλαγγα. Ὅταν οἱ Γάλλοι, δύο αἰῶνας βραδύτερον, ἀποδίδοντες μεγάλην σημασίαν εἰς τὰ πεζικὰ στρατεύματα, ἐσχημάτισαν τοιαῦτα σώματα, χωρὶς ν᾽ ἀπομιμοῦνται ἀκριβῶς τὰ ρωμαϊκὰ πρότυπα, ἔδωσαν ἐν τούτοις εἰς αὐτὰ τὰ λατινικὰ ὀνόματα τῶν λεγεώνων, καίτοι τὰ σώματα ταῦτα ὡμοίαζον πλειότερον πρὸς τὰ βυζαντινὰ παρὰ πρὸς τὰ τῶν ἐνδόξων χρόνων τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας. Ὁ Φραγκῖσκος Α' τῆς Γαλλίας συνέστησεν ἑπτὰ λεγεῶνας, ἑκάστη τῶν ὁποίων διῃρεῖτο εἰς 6 λόχους καὶ ἠρίθμει 1000 ἄνδρας. Ἡ ὕπαρξις τῶν σωμάτων τούτων διήρκεσεν ἐπὶ ὀλίγον χρονικὸν διάστημα. Καίτοι ἔφερον τὸν τίτλον τῆς λεγεῶνος, δὲν εἶχον λάβει καὶ τὴν μορφὴν ταύτην, διότι δὲν περιελάμβανον οὔτε βαρέα ὅπλα, οὔτε ἱππικόν. Ὁ Ἐρρῖκος Β' ἐπεχείρησε τῷ 1558 τὴν σύστασιν νέων λεγεώνων, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος τοῦ προκατόχου του· ὁπωσδήποτε ὅμως αὗται ἀπετέλεσαν τὸν πυρῆνα τῶν γαλλικῶν συνταγμάτων, καίτοι ὑφίσταντο ἀπὸ ἱκανοῦ χρόνου στρατιωτικὰ σώματα φέροντα τὸ ὄνομα τοῦτο ἐν Γαλλίᾳ. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1741 καὶ τὸν τοῦ 1756, αἱ λεγεῶνες ἀνέκτησαν τὴν παλαιάν των φήμην. Δὲν ὑπάρχει καὶ εἰς ταύτας οὐδεμία ἄλλη ὁμοιότης πρὸς τὰς ρωμαϊκὰς τοιαύτας παρὰ ἡ συμμετοχὴ τῶν πεζῶν φαλάγγων, τοῦ ἱππικοῦ καὶ τῶν βαρέων ὅπλων ἐν τῷ αὐτῷ σώματι. Δύο λόγοι προεκάλεσαν τὴν σύστασιν τούτων, ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας ἐλαφρῶν σωμάτων, τῶν ὁποίων ἐστερεῖτο ἡ Γαλλία, καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς προσελεύσεως ἐθελοντῶν διὰ τοῦ ὁμοιομόρφου τῆς στολῆς καὶ τῆς μᾶλλον ἐλευθέρας ὑπηρεσίας ἐν τῷ στρατῷ τῶν κατατασσομένων ἀνδρῶν. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης τὰ σώματα ταῦτα ἢ διελύθησαν ἢ συνεχωνεύθησαν μετ᾽ ἄλλων

Λεγεωνάριοι.
[1=Νομαρχιακὸς (1820). 2=Ἰταλικῆς λεγεῶνος (1800). 3=Τῆς λεγεῶνος τοῦ Βιστούλα (1812). 4=Τῆς πορτογαλικῆς λεγεῶνος. 5=Τῆς λεγεῶνος τοῦ Χοενλόε (1813). 6=Τῆς λεγεῶνος τῶν ξένων (1901).]

Digitized by Google

Ἐκ παρομοίων λόγων ἢ προπαγανδιστικῶν πολιτικῶν σκοπῶν ὁ πόλεμος τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 ἔδωκεν ἀφορμὴν τοῦ σχηματισμοῦ πολυαρίθμων λεγεώνων, τοιαῦται δὲ ἦσαν ἡ *βελγική*, ἡ *ἀννοβεριανή*, ἡ τοῦ *Λουάρ*, ἡ τοῦ *Ἁγίου Δομινίκου*, ἡ τοῦ *Βιστούλα*, ἡ τοῦ *Ρόζενταλ*, ἡ τῶν *Ἄλπεων*, ἡ τῶν *Ἀρδεννῶν*, τῶν *Φράγκων*, τῶν *Ὀρέων τοῦ Βορρᾶ*, εἶτα δὲ συνεστήθησαν ἡ *ἰταλική*, ἡ τοῦ *Πεδεμοντίου*, ἡ *πολωνική*, ἡ *πορτογαλική*, ἡ *ῥωμαϊκὴ* καὶ πλεῖσται ἄλλαι, αἵτινες μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ἐξηφανίσθησαν. Θ. Β.

Ἡ λεγεὼν τῶν Ξένων. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου διὰ τοῦ νόμου τῆς 9 Μαρτίου 1831 συνεστήθη καὶ ὠργανώθη ἀμέσως ἡ περίφημος *λεγεὼν τῶν Ξένων*, τῆς ὁποίας ἡ ἱστορία ὑπῆρξεν ἔνδοξος. Ἀπετελέσθη αὕτη ἀρχικῶς ἐκ τῶν λειψάνων τῶν διαλυθέντων συνταγμάτων τοῦ Χοενλόε καὶ τῶν Ἑλβετῶν, προωρίζετο δὲ πρὸς ὑπηρεσίαν πέραν τῶν ἠπειρωτικῶν συνόρων τῆς Γαλλίας. Ἡ λεγεὼν αὕτη οὐδεμίαν εἶχεν ὁμοιότητα πρὸς τὰς ῥωμαϊκάς, οὔτε πρὸς τὰς παλαιοτέρας γαλλικὰς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, οὔτε κἂν πρὸς τὰς συσταθείσας ὑπὸ τοῦ Γκοιβιόν. Τὰ τάγματα τῆς λεγεῶνος τῶν Ξένων ἀπετελοῦντο ἐξ ὀκτὼ λόχων, ἑκάστου τῶν ὁποίων ἡ δύναμις ἀνήρχετο εἰς ἑκατὸν δώδεκα ἄνδρας. Ἡ στρατιωτικὴ ὑποχρέωσις αὐτῶν ὡρίζετο ἀπὸ τριῶν μέχρι πέντε ἐτῶν, ἡ δὲ ἡλικία κατατάξεως ἀπὸ 18 μέχρι 40 ἐτῶν. Ἀρχικῶς ἕκαστος λόχος ἀπετελεῖτο ἐξ ἀνδρῶν ὁμιλούντων τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1835 ἀνεμίχθησαν πάσης ἐθνικότητος ὁπλῖται. Ἐσχηματίσθησαν κατ' ἀρχὰς ἑπτὰ τάγματα ἀποσταλέντα εἰς Ἀλγερίαν καὶ φέροντα ἰδιαιτέραν στολήν. Ἡ λεγεὼν αὕτη μετέσχεν ὅλων τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἐκραγείσης τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Καρλιστῶν ἐν Ἱσπανίᾳ, μετεφέρθη ἐκεῖ καὶ ἐπολέμησε κατ' αὐτῶν καὶ ὑπὲρ τῆς βασιλίσσης Ἰσαβέλλας Β'. Παρετηρήθη ὅμως ἐν Ἀλγερίᾳ τὸ κενὸν ὅπερ ἀφῆκεν αὕτη, οὕτω δὲ συνεστήθη καὶ ἄλλη, ἥτις ἐπίσης διεκρίθη κατὰ τὰς συναφθείσας μάχας. Ἡ λεγεὼν τῶν Ξένων μετεσχηματίσθη πολλάκις, ἐπολέμησεν ἡρωϊκῶς εἰς τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, εἰς τὸν Ἰταλικὸν τοιοῦτον, ἐπίσης ἀπεστάλη εἰς τὸ Μεξικὸν καὶ κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν (1870) μεταφερθεῖσα εἰς Γαλλίαν ἠκολούθησε τὰς περιπετείας αὐτοῦ. Βραδύτερον ἀπεστάλησαν τάγματα αὐτῆς εἰς Ἀννὰμ Τογκῖνον καὶ Φορμόζαν. Εἰς τὴν λεγεῶνα τῶν Ξένων γίνονται δεκτοὶ ἀξιωματικοὶ πάσης ἐθνικότητος, φέροντες τὸν βαθμόν, ὃν κατεῖχον εἰς τοὺς στρατοὺς ἑτέρων χωρῶν. Θ. Β.

— λεγεὼν κεραυνοβόλος *[Ἐκκλ. Ἱστορ.]* Κατὰ τοὺς ἱστορικούς, ὅτε τῷ 174 ὁ αὐτοκράτωρ Μᾶρκος Αὐρήλιος (161 — 180) διετέλει εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Μαρκομάννους καὶ πολιορκηθεὶς ὑπ' αὐτῶν καὶ ὑπὸ λειψανδρίας εἰς ἀμηχανίαν περιελθὼν διέτρεχε κίνδυνον, τότε οἱ Χριστιανοὶ στρατιῶται τῆς δωδεκάτης λεγεῶνος τῆς *Μελιτινῆς*, δεηθέντες τοῦ Χριστοῦ, «τῷ μὲν στρατῷ κατέβλιβασαν ὄμβρον καὶ ὑετὸν πολύν, ἐπὶ δὲ τοὺς πολεμίους κεραυνούς» οὕτω διασωθεὶς ὁ Αὐρήλιος καὶ νικήσας τοὺς ὑπεναντίους, πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ γεγονότος τούτου ὠνόμασε τὴν λεγεῶνα ἐκείνην *κεραυνοβόλον*. Ταῦτα διηγούμενος ὁ Εὐσέβιος (Ἐκκλ. Ἱστορ. 5,5), ἐκτὸς τοῦ Ἱεραπόλεως Ἀπολλιναρίου, πρὸς ἐπιμαρτυρίαν φέρει καὶ τὸν Τερτυλλιανόν, ὅστις ἔν τε τῇ Ἀπολογητικῇ (κεφ. 5) καὶ ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Σκηπούλην ἀναφέρει ταῦτα, προστιθεὶς μάλιστα ὅτι τοὐντεῦθεν ὁ Αὐρήλιος ἐδείχθη εὐμενέστερος πρὸς τοὺς Χριστιανούς. Τοῦ γεγονότος μνείαν ποιεῖται καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος ἐν τῷ δευτέρῳ αὐτοῦ λόγῳ εἰς τοὺς 40 μάρτυρας. Ἐκτὸς τῶν Χριστιανῶν τὸ γεγονὸς ἀναφέρει καὶ *Δίων ὁ Κάσσιος* (71. 8), τὸ θαῦμα ὅμως ἀποδίδει εἰς τὸν Ὄμβριον Δία. Ὅτι ὁ Αὐρήλιος ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου δὲν μετέβαλε τὸ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς φρόνημα, μαρτυρεῖ ὁ ὑπ' αὐτοῦ κινηθεὶς τῷ 177 ἐν Γαλικίᾳ διωγμός· ὅτι δὲ καὶ τὸ γενόμενον θαῦμα δὲν ἀπέδωκεν εἰς τὸν Χριστόν, ἀλλ' εἰς τὸν Ὄμβριον Δία, οὔτε δὲ τότε ὠνόμασε τὴν λεγεῶνα κεραυνοβόλον, ἀπόδειξις τὰ νεοκοπέντα τότε νομίσματα, ἐν οἷς ἀπετυποῦτο ὁ Ζεὺς κεραυνοβολῶν τοὺς βαρβάρους, καὶ Δίων ὁ Κάσσιος λέγων ὅτι ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου ἤδη *κεραυνοφόρον* ἐλέγετο τὸ ἐν Καππαδοκίᾳ δωδέκατον στρατόπεδον. [Πρβ. *Gieseler*, K.—Gesch. A', 1.—*Kurtz*, Handbuch d. K.—Ges. A' 1.—*Φ. Βαφείδου*, Ἐκκλ. Ἱστ. A., σελ. 62 κτλ.). † Η. Φ. Β

— λεγεῶνος τῆς τιμῆς, ἐκπαιδευτικὰ οἰκοτροφεῖα τῆς—. Συνεστήθησαν ἐν Γαλλίᾳ τῇ 15 Δεκεμβρίου 1805, ἦσαν δὲ προωρισμένα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀπόρων θυγατέρων τῶν μελῶν τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Τὸ πρῶτον τούτων ἐγκατεστάθη εἰς τὸν πύργον τοῦ Ἐκουέν, ἔχον ὡς διευθύντριαν τὴν κυρίαν Καμπὰν τῷ 1807. Τὸ δεύτερον εἰς τὴν παλαιὰν ἐπισκοπὴν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, τῷ 1809. Τὰ λοιπὰ συνεστήθησαν βραδύτερον καὶ ὑπήχθησαν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ καγκελλαρίου τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Ἡ παρεχομένη εἰς τὰς τροφίμους ἐκπαίδευσις ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν ἔμπνευσιν τῆς φιλοπατρίας καὶ τῶν οἰκογενειακῶν ἀρετῶν. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν θέσεων παρέχεται δωρεὰν εἰς τὰς ἀπόρους θυγατέρας, ἐγγόνας, ἀδελφὰς ἢ ἀνεψιὰς τῶν μελῶν τοῦ τάγματος, αἵτινες εἰσέρχονται εἰς τὰ ἐν λόγῳ ἱδρύματα κατόπιν ἐξετάσεων καὶ εἰς ἡλικίαν ἀπὸ 9 μέχρι 13 ἐτῶν, ἡ δὲ ἐκπαίδευσις εἶναι ἑπταετής. Τῷ 18 7 συνεστήθη προστατευτικὴ ἐπιτροπή, ἥτις διηυκόλυνε τὰς νεάνιδας εἰς τὰ πρῶτα βήματα τοῦ πρακτικοῦ των βίου. Αἱ διδασκάλισσαι φέρουσι μόνον ἐντὸς τῶν ἐκπαιδευτηρίων ἐσμαλτωμένον λευκὸν σταυρὸν μὲ πέντε βραχίονας καὶ ἐξαρτώμενον ἐκ δύο κλάδων δάφνης καὶ δρυός. Θ. Β

— λεγεῶνος τιμῆς, μέγαρον —. Κομψότατον οἰκοδόμημα τῶν Παρισίων, εὑρισκόμενον εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Σηκουάνα καὶ ἀπέναντι τοῦ κήπου τοῦ Κεραμεικοῦ, ἱδρυθὲν τῷ 1872 διὰ τὸν πρίγκιπα τοῦ Σάλμ-Κυμβούργ. Μετὰ τὴν περίοδον τοῦ Θερμιδὼρ κατῴκησεν ἐν αὐτῷ ἡ κυρία Στάελ, τῷ δὲ 1804 τὸ ἠγόρασεν ἡ καγκελλαρία τοῦ ἱπποτικοῦ τάγματος τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς, ἔνθα καὶ ἐγκατεστάθη. Οἱ κομμουνισταὶ ἐπυρπόλησαν αὐτὸ τῷ 1871, ἀνηγέρθη δὲ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδίου ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Μυρτιὲ διὰ κοινοῦ ἐράνου τῶν μελῶν τῆς λεγεῶνος. Τὸ μέγαρον κατέχει εὐρὺ τετράγωνον, πλαισιούμενον ὑπὸ τῆς προκυμαίας ντ' Ὀρσαὶ καὶ τῶν ὁδῶν Λίλλης, Σολφερίνου καὶ Μπελλεσάς. Ἡ κυρία του εἴσοδος εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λίλλης καὶ ἀποτελεῖται ἐκ θριαμβευτικῆς ἁψῖδος κοσμουμένης δι' ἀναγλύφων δεξιὰ καὶ ἀριστερά διπλῆ συστοιχία στύλων ἰονικοῦ ῥυθμοῦ σχηματίζει περιστύλιον πλαισιοῦν τὴν αὐλὴν τῆς τιμῆς καὶ καταλήγει εἰς στοὰν στηριζομένην ἀπὸ ἓξ κίονας κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ, εἰς τὴν μετόπην τῆς ὁποίας φέρεται ἡ ἐκ χρυσοῦ ἐπιγραφὴ «Τιμὴ καὶ Πατρίς». Τὸ μέγαρον περικλείει πολλὰ ἔργα τέχνης, ἐν οἷς τὴν εἰκόνα τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος γραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ὑβόν, τὰς προσωπογραφίας πάντων τῶν καγκελλαρίων τοῦ τάγματος, μίαν ἀποθέωσιν τοῦ Ναπολέοντος ὑπὸ τοῦ Μαγιό, καὶ τὸ περίφημον φάτνωμα τοῦ Λωρεάν, παριστάνον τὴν σύστασιν τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Θ. Β

—λεγεῶνος τῆς τιμῆς, παράσημον—. Συνεστήθη τὴν 19 Μαΐου 1802 ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου, πρώτου τότε ὑπάτου, πρὸς ἀμοιβὴν τῶν στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἡ ἰδέα αὕτη ὑφίστατο ἁπλῶς ὡς ἀρχὴ εἰς τὸ Σύνταγμα τοῦ ὀγδόου ἔτους τῆς δημοκρατίας. Ὑπῆρξαν πολλοί, οἵτινες ἐξήτησαν ὅπως τὸ παράσημον καθιερωθῇ ὡς στρατιωτικόν, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην ἀντετάχθη προσωπικῶς ὁ Βοναπάρτης, εἰπὼν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ δεχθῇ χωρισμὸν τοῦ ἔθνους μεταξὺ πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, τόσον μᾶλλον καθ' ὅσον οἱ στρατιῶται ἦσαν πολῖται. Αἱ ἰδέαι αὗται ἐπεκράτησαν καὶ ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς ἐπικρατείας καὶ ἐν τῷ νομοθετικῷ σώματι, διὰ τοῦ νόμου δὲ τῆς 29 Φλωρεὰλ τοῦ δεκάτου ἔτους (19 Μαΐου 1802) συνεστήθη μέγα διοικητικὸν συμβούλιον ἐκ πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν πρὸς ἀπονομὴν τοῦ παρασήμου μεταξὺ τῶν διαπρεψάντων στρατιωτικῶν, πολιτικῶν, διπλωματῶν, δημοσίων λειτουργῶν, σοφῶν καὶ διακρινομένων πολιτῶν ἐπὶ εὐφυΐᾳ καὶ ἀρετῇ. Ἀπεφασίσθη ὅπως, μετὰ τὴν πρώτην ὀργάνωσιν τοῦ τάγματος, ἀπαιτῆται εἰκοσαετὴς ὑπηρεσία, ἵνα εἰσαχθῇ τις εἰς αὐτό, ὡρίσθη δὲ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν παρασημοφορουμένων καὶ τὸ σχῆμα τοῦ παρασήμου, ἀποτελουμένου ἐξ ἀστέρος μετὰ πέντε διπλῶν ἀκτίνων. Τὸ κέντρον τοῦ ἀστέρος, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ναπολέων, ἐκυκλοῦτο διὰ στεφάνου ἐκ δρυὸς καὶ δάφνης, ἔφερε δὲ ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὴν κεφαλὴν τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐπὶ τῆς ἑτέρας ἀετὸν κρατοῦντα κεραυνὸν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: «Τιμὴ καὶ Πατρίς».

Παράσημον τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, οἱ ἀποκατασταθέντες Βουρβῶνοι διετήρησαν μὲν τὸ παράσημον, ἀντικατέστησαν δὲ τὴν ἐν αὐτῷ κεφαλὴν τοῦ Ναπολέοντος διὰ τῆς τοῦ Ἐρρίκου Δ' καὶ τὸν ἀετὸν διὰ τοῦ βουρβωνικοῦ ἐμβλήματος τῶν τριῶν κρίνων. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΗ' μετέβαλε τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἐν λόγῳ τάγματος. Ὁ Κάρολος Ι' εἰς οὐδεμίαν μεταβολὴν προέβη, ὁ δὲ Λουδοβῖκος-Φίλιππος προσέθηκεν εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ παρασήμου δύο τριχρόους σημαίας, ἐπὶ δὲ Ναπολέοντος Β' ἐψηφίσθησαν διάφοροι νόμοι κανονίζοντες τὰ τοῦ παρασήμου τούτου καὶ τὰ τῶν οἰκοτροφείων τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἀπόρων θυγατέρων τῶν μελῶν τοῦ τάγματος τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Ἡ κυβέρνησις τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης διὰ πράξεως αὐτῆς τῆς 28 Ὀκτωβρίου ὥρισεν ὅπως τὸ παράσημον ἀπονέμεται μόνον διὰ στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας καὶ δι' ἀνδραγαθήματα ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ. Στέφανος ἐκ δάφνης καὶ δρυὸς ἀντικατέστησε τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα καὶ ἐτέθη εἰς τὸ κέντρον ἡ κεφαλὴ τῆς δημοκρατίας, εἰς τὴν ἀντίθετον δὲ πλευρὰν δύο τρίχροοι σημαῖαι.

Το σημερινὸν παράσημον τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς ἀποτελεῖ ἐπίσης πεντάκτινον ἀστέρα. Τὸ κέντρον αὐτοῦ φέρει ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὴν κεφαλὴν τῆς δημοκρατίας μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «Γαλλικὴ Δημοκρατία 1870», ἐπὶ δὲ τῆς ἀντιθέτου δύο τριχρόους σημαίας μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «Τιμὴ καὶ Πατρίς». Ὁ ἀστὴρ εἶναι ἐκ λευκοῦ σμάλτου καὶ ἀργύρου διὰ τοὺς ἱππότας καὶ ἐκ χρυσοῦ διὰ τοὺς ἀξιωματικούς, τοὺς ταξιάρχας, ἀνωτέρους ταξιάρχας καὶ μεγαλοσταύρους. Ἡ διάμετρος αὐτοῦ εἶναι 40 χιλστ. τοῦ μέτρου διὰ τὰς δύο πρώτας κλάσεις καὶ 60 διὰ τὰς λοιπάς. Τὸ παράσημον τοῦτο προσαρτᾶται εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ στήθους δι' ἐρυθρᾶς ταινίας ὑπὸ τῶν ἱπποτῶν καὶ τῶν ἀξιωματικῶν. Οἱ ταξιάρχαι φέρουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ καὶ οἱ μεγαλόσταυροι διὰ πλατείας ταινίας ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὤμου. Β. Ι.

λεγεωνάριοι. Ἐκλήθησαν οὕτως οἱ ἀπόμαχοι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου Ἀμερικανοί, ὀργανωθέντες εἰς τοπικοὺς συλλόγους καθ' ἅπασαν τὴν Ἀμερικήν, σκοπὸς τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ὑπεράσπισις τῶν συμφερόντων τῶν απομάχων ὅσον ἀφορᾷ τὰς πολεμικὰς συντάξεις, ἀποζημιώσεις κλπ. Δ. Ι. Ι.

— λεγεωνάριος (ὁ), ἢ ***λεγιωνάριος*** (Legionarius) Ὁ μάχιμος ὁπλίτης τῆς λεγεῶνος.

Λεγιὰ *Μπουρνοῦ* *[Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸν ἀκρωτήριον 15 μίλλ. ΒΔ. τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης (πλάτ 38°49'30'' Β, μήκ. 26°51'10'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1685: Island of Khios and gulf of Smyrna), διαχωρίζον τὰς κολπώσεις Αλή Ἀγὰ καὶ Νέες Φώκιες. Ὀνομαζόμενον καὶ Ούς *Κεουτσέν*, εἶναι τὰ *Αὐγὰ* τοῦ Στράβωνος. Σ. Ε. Λ.

Λεγίων *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Τοπωνυμίαι, κατὰ Πτολεμαῖον, τῶν ἑδρῶν τῶν ῥωμαϊκῶν λεγεώνων τῶν πέραν τῆς Ἰταλίας. Οὕτως ἀναφέρονται: «Λεγίων Ἀλουίωνος», ἕδρα τῆς β' λεγεῶνος, τῆς ἐπικαλουμένης «Σεβαστῆς», τῆς «στ' Νικηφόρου καὶ τῆς κ'», «Λεγίων Ἀφρικῆς» τῆς «γ' Σεβαστῆς» κλπ. Σ. Ε. Λ.

— Λεγίων *Ἀθηναϊκὴ* (Legio I Minervia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βελγικῆς Γαλατίας, κειμένη κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ Β, 9, 8) πρὸς Δ τοῦ Ρήνου μεταξὺ Βόννης καὶ Μοκοντιακοῦ (νῦν Μαγουντία). Ἀργότερον, ἐπὶ Τραϊανοῦ, μετωνομάσθη *Τραϊανὴ Λεγίων κβ'* (Traïana Legio XXII). Ὑπὸ τῶν νεωτέρων ταυτίζεται πρὸς τὴν Confluentes (νῦν Roblenz), κειμένην ἐν τῇ Γερμανίᾳ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ρήνου. Α. Θ. Σ.

—Λεγίων *Γερμανικὴ* (Legio VII Gemina) *[Ἀρχ. Γεωγρ]*. Πόλις τῆς ΒΔ. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας κειμένη ἐν εὐφορωτάτῃ πεδιάδι εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Βινδίου (νῦν Sierra Covadonga). Ἦτο ἕδρα τοῦ ἐπιτελείου τῆς ὑπὸ τοῦ Γάλβα ἐν Ἱσπανίᾳ ἱδρυθείσης νέας ζ' λεγεῶνος, ἥτις μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Βεσπασιανοῦ συγχώνευσιν αὐτῆς μετά τινος γερμανικῆς λεγεῶνος ἐπωνομάσθη Gemina ἤ, ὅπως καλεῖ αὐτὴν ὁ Πτολεμαῖος, Λεγίων ζ' Γερμανική. Σήμερον ἡ πόλις ὀνομάζεται Λεὸν ἢ *Λεώνη*. Α. Θ. Σ.

Λεγιωνικὸς κῶδιξ (Codex Legionensis). Οὕτως ὀνομάζονται ἐκ τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς αὐτῶν (Legio τῆς Ἱσπανίας) τρία παλαιὰ χειρόγραφα τῆς Βουλγάτας, δαψιλῶς εἰκονογραφημένα καὶ ἔχοντα μεγάλην παλαιογραφικὴν ἀξίαν, μάλιστα διὰ τὰς χρονολογίας ἃς περιέχουσιν. Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον, ἀποτελοῦν τὸ ἕτερον ἥμισυ τῆς ὅλης Βίβλου (ἀπὸ Ἡσαΐου—Ἀποκαλύψεως), κατάγεται ἐκ τοῦ Ι' αἰῶνος καὶ ἀπόκειται νῦν ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Legio, τὸ δεύτερον, περιλαμβάνον ὅλην τὴν Βίβλον, κατάγεται ἐπίσης ἐκ τοῦ Ι' αἰῶνος καὶ ἀπόκειται ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Ἁγίου Ἰσιδώρου τῆς αὐτῆς ἱσπανικῆς πόλεως καὶ τέλος τὸ τρίτον εἶναι ἀντίγραφον τοῦ προτέρου, καταγόμενον ἀπὸ τοῦ 1162. Π. Ι. Ν.

Λὲγκ (Leygues), ***Ἰωάννης-Κλαύδιος-Γεώργιος.*** Γάλλος δημοσιογράφος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1857. Ἐσπούδασε νομικά, κατόπιν δὲ ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν πολιτικήν, ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα «Τὸ μέλλον» καὶ ἐπεχείρησε σειρὰν δημοσιογραφικῶν ταξιδίων ἀνὰ τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας. Τὸ πρῶτον ἐξελέγη ὡς βουλευτὴς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος τῷ 1885 καὶ κατόπιν τῷ 1889 καὶ 1893. Διετέλεσεν ὑπουργὸς τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως (1894), τῶν Ἐσωτερικῶν (1895) καὶ ἀντιπρόεδρος τῆς βουλῆς (1898). Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1898 ἐγένετο καὶ πάλιν ὑπουργὸς τῆς Παιδείας διατηρήσας τὸ χαρτοφυλάκιον μέχρι τοῦ 1902. Στενὸς φίλος τοῦ Κλεμανσώ, προσελήφθη ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1917 ὡς ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Μιλλερὰν ὡς προέδρου τῆς Δημοκρατίας (1920), ἐγένετο πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, παραμείνας τοιοῦτος μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1921, ὅτε παρῃτήθη. Βραδύτερον διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν εἰς τὰ

Digitized by Google

ρόρους κυβερνήσεις (1925, 1926, 1929). Ὁ Λέγκ ιεκρίθη κυρίως διὰ τὴν σφοδράν του πολεμικὴν κατὰ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Combes, μετέσχεν νεργῶς τῆς συζητήσεως ἐπὶ τοῦ νόμου περὶ χω- ισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ κράτους, ἐκηρύ- θη δὲ πάντοτε ὑπὲρ τῆς ἐνόπλου εἰρήνης. Ἱδρυ- ὴς μετὰ τοῦ Μπαρτοὺ τοῦ κόμματος τῆς «Δημο- ρατικῆς ἑνώσεως» (Union Républicaine), ἐξακολου- θεῖ ὢν μέλος αὐ ῆς. Νέος συνέθεσε δύο ἐμμέτρους υλλογάς: «Τὸ συντριβὲν κιβώτιον» καὶ τὴν «Χαλκί- ην λύραν». Ἐπίσης ἐδημοσίευσε: «Τὸ σχολεῖον τοῦ ίου», «Ἡ Πολωνία», ὁ «Κολμπὲρ καὶ τὸ ἔργον του». Μ. Ν. Δ.

Λεγκανιὲ (Legagneux), *Γεώργιος*. Γάλλος ἀε- οπόρος (1882—1914). Ἐκ τῶν τολμηροτέρων ἀε- οπόρων τῆς Γαλλίας, κατώρθωσε τῷ 1910 νὰ αταρρίψῃ τὴν ἐπίδοσιν ἀεροπορικοῦ ταξιδίου με- αξὺ Παρισίων—Βρυξελλῶν καὶ τῷ 1912 τὴν εἰς ψος παγκόσμιον ἐπίδοσιν, δυνηθεὶς ν' ἀνέλθῃ ετ' ἐπιβάτου μέχρι 5.450 μ. Ἡμέραν τινὰ τοῦ 914 ἐκτελῶν ἐναέρια γυμνάσματα κατέπεσεν εἰς ὸν Λείγηρα ποταμὸν καὶ ἐπνίγη. Μ. Ν. Δ.

Λεγκαρίτσα [*Γεωγρ.*]. Παραπόταμος τοῦ *Ἀώου* βλ. λ.).

λεγκατίσσιμο (ἰταλ. legatissimo) [*Μουσ.*]· βλ. *λεγκάτο.*

λεγκάτο (ἰταλ. legato ἢ ligato = συνδεδεμένον) [*Μουσ.*]. Ὅρος σημαίνων ὅτι κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ουσικῆς τινος φράσεως, οἱ φθόγγοι ὀφείλουν νὰ ιαδέχωνται ἀλλήλους, χωρὶς νὰ μεσολαβῇ μεταξὺ ὑτῶν κενόν τι. Εἰς τὸ ᾆσμα π. χ. ὁ ἐκτελεστὴς πιτυγχάνει τὸ λεγκάτο ἐφ' ὅσον ψάλλει μελῳδι- ὴν φράσιν διὰ μιᾶς μόνον ἀναπνοῆς. Διὰ τῆς ιᾶς ἀναπνοῆς ἐπιτυγχάνεται ὡσαύτως τὸ λεγκάτο ς τὰ πνευστὰ ὄργανα. Εἰς τὰ πληκτροφόρα λειδοκύμβαλον κ λ.) εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπίτευξις οῦ λεγκάτο ἐφ' ὅσον ὁ ἐκτελεστὴς προσπαθεῖ ἀφήσῃ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν θέσιν του τὸ πλῆ- τρον, δι' οὗ ἐξεπέμφθη ὁ πρῶτος ἦχος, καθ' ὃν ρόνον κατέρχεται τὸ ἑπόμενον πλῆκτρον. Εἰς τὰ ἔγχορδα ἐπιτυγχάνομεν τὸ λεγκάτο εἴτε πλήττον- ς διὰ τοῦ τόξου τὴν αὐτὴν χορδὴν καθ' ὃν χρό- ν τὰ δάκτυλα ἀλλάσσουν θέσιν, εἴτε φέροντες ιχέως καὶ ἐλαφρῶς τὸ τόξον ἐκ τῆς μιᾶς χορ- ῆς εἰς τὴν ἄλλην. Γ. Σ.

Λεγκὲ (Legueu), *Εὐτύχιος*. Διαπρεπὴς Γάλλος ρολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1863. Δαφνηφόρος τῆς καδημίας τῆς ἰατρικῆς καὶ τῶν ἐπιστημῶν, κα- θηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων, εἰσή- γαγε νέα ἐργαλεῖα ἐν τῇ χειρουργικῇ, ὡς τὸν κε- ιμμένον διαστολέα διὰ τὴν ὑπογαστρικὴν τομήν, ας ἐγχειρητικὰς μεθόδους (ὑστεροπηξίας, ἡπατο- ηξίας, ἐξωτερικῆς οὐρηθροτομῆς παρὰ τῇ γυ- ικὶ κλπ.), ἔγραψε πλείστας πραγματείας ἐπὶ τῆς ιρουργικῆς γυναικολογίας καὶ οὐρολογίας καὶ ῆρες σύγγραμμα γυναικολογίας ἐν συνεργασίᾳ τὰ τοῦ Labadie-Lagrave). Ο. Ρ.

Λέγκιεν (Legien), *Κάρολος*. Γερμανὸς πολι- κός, ἡγέτης τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλ-δημοκρατι- οῦ κόμματος (1861—1920). Τορνευτὴς τὸ ἐπάγ- λμα, ἀνεμείχθη τῷ 1886 εἰς τὴν συνδικαλιστι- ν κίνησιν τοῦ Ἀμβούργου. Τῷ 1887 ἐξελέγη όεδρος τοῦ συνδικάτου τῶν τορνευτῶν καὶ τοῦ ντρικοῦ αὐτῶν ταμείου ἀσφαλίσεως κατ' ἀσθε- ιῶν. Μετέσχεν ἐνεργῶς εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς γε- ῆς ἑνώσεως τῶν γερμανικῶν συνδικάτων, τῆς οίας διετέλεσε πρόεδρος ἀπὸ τοῦ ἔτους τῆς ρύσεώς της (1890). Ὑπῆρξεν ὁ ἰθύντωρ τῆς νδικαλιστικῆς κινήσεως ἐν Γερμανίᾳ. Τῷ 1901 ρυσε τὴν διεθνῆ συνδικαλιστικήν, διατελέσας όεδρος αὐτῆς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1903 μέχρι τοῦ νεδρίου τοῦ Ἄμστερνταμ (1919), ὅτε ἠρνήθη θέσῃ ὑποψηφιότητα πρὸς ἐπανεκλογήν του. ετέλεσε βουλευτὴς ἐν τῷ Ράϊχσταγ ἀπὸ τοῦ 93—1898 καὶ ἀπὸ τοῦ 1903 μέχρι τοῦ θανάτου υ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέ- υ προελέανε τὸ ἔδαφος πρὸς νομικὴν ἀναγνώ- ιν τῶν συνδικάτων. Μετὰ τοῦ Λάϊπαρτ, ὅστις διεδέχθη μετὰ τὸν θάνατόν του, ἵδρυσε περὶ τέλη τοῦ ἔτους 1918 τὴν κοινότητα τῆς ἐρ- σίας (Arbeitsgemeinschaft), ἵδρυμα προορισμὸν ον ὅπως συμβάλῃ εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῶν οἰ- νομικῶν συνθηκῶν τῆς Γερμανίας μετὰ τὸν λεμον, διὰ τῆς συνεργασίας τῶν ἐργοδοτικῶν τῶν ἐργατικῶν συνδικάτων. Εἰς τὴν κοινότητα ύτην ἀνήκει ἡ πρωτοβουλία τοῦ ὀκταώρου τῆς γασίας. Κατὰ τὸ συνέδριον εἰρήνης τῶν Βερ- λλιῶν μετέσχεν ὡς τεχνικὸς ἐπὶ τῶν ζητημά- ν ἐργασίας σύμβουλος τῆς γερμανικῆς ἀντι- ροσωπείας. Ἐν τῇ ἐθνοσυνελεύσει τῆς Βαϊμά- ς διετέλεσε δεύτερος πρόεδρος τοῦ προσωρι- ῦ οἰκονομικοῦ συμβουλίου. Τῷ 1920 συνετέλε- εἰς τὴν καταστολὴν τοῦ κινήματος τοῦ Κάππ. γραψε: «Τὸ δικαίωμα συνασπισμοῦ τῶν Γερμανῶν ατῶν ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ τῇ πράξει» (1899), «Ἡ γερ- ικὴ συνδικαλιστικὴ κίνησις» (1911) κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

Λεγκουβὲ (Legouvé), *Γαβριήλ*. Γάλλος ποιη- καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς (1764—1812). Ἐπιδοθεὶς ἀπὸ τῆς νεότητός του εἰς τὴν λογο- τεχνίαν, ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον μὲ μίαν μετάφρα- σιν τοῦ Λουκιανοῦ καὶ κατόπιν ἐδημοσίευσε συλ- λογὴν ποιημάτων, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ποιη- τοῦ *Λαγιᾶ*, ὑπὸ τὸν τίτλον «Essais de deux amis» 1786). Εἶτα, ἀσχοληθεὶς μὲ τὸ θέατρον, ἔγραψε τὰς τραγῳδίας: «Ὁ θάνατος τοῦ Ἄβελ» «Ἐπίχα- ρις» (1793), «Κόϊντος Φάβιος» (1795), «Ἐτεοκλῆς καὶ Πολυνείκης» (1799), «Ὁ θάνατος τοῦ Ἑρρίκου Δ'» (1806) κ. ἄ Τὴν μεγαλυτέραν ὅμως ἐπιτυχίαν ἔσχε τὸ ποίημά του «Ἡ ἀξία τῶν γυναικῶν», ὅπερ ἠρίθμησε πλείστας ἐκδόσεις. Ἦτο μέλος τῆς Γαλ- λικῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τοῦ 1798 Τὰ ἅπαντά του ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1826. Ι. Ο.

— **Λεγκουβὲ** Legouvé), *Ἐρνέστος*. Γάλλος ποιητής, δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ μυθιστοριο- γράφος (1807—1903). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ κολλέ- γιον Bourbon καὶ νεαρώτατος ἐξεδήλωσε ζωηρὰν κλίσιν πρὸς τὴν λογοτεχνίαν, κερδίσας, τῷ 1829, τὸ ποιητικὸν βραβεῖον τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας μὲ τὸ ποίημά του «Ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας». Τῷ 1832 ἐδημοσίευσε μικρὰν ποιητικὴν συλλο- γὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Les morts bizarres», κατό- πιν δὲ ἤρχισε συγγράφων μυθιστορήματα, κατὰ τὸ πλεῖστον μέτρια. Τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν του ἐσημείωσεν εἰς τὸ θέατρον μὲ τὸ πρῶτόν του δρᾶμα «Louise de Lignerolles» (1840), τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Dinaux. Ὡς ἀριστούργημά του ὅμως θεωρεῖται τὸ πεντάπρα- κτον δρᾶμά του «Adrienne Lecouvreur» (1849), γραφὲν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Scribe καὶ παρα- σταθὲν μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας. Μεγάλην ἐπίσης ἐπιτυχίαν ἐσημείωσαν καὶ αἱ κωμῳδίαι του «Les contes de la reine de Navarre» (1850) καὶ «Bataille des Dames», ὡς καὶ ἡ ἐπὶ τῆς γνωστῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως τρα- γῳδία του «Μήδεια».

Τὰ ἔργα τοῦ Λεγκουβὲ δὲν ἔχουν μεγάλην ἀξίαν, εἶναι ὅμως ἀρκούντως εὐχάριστα, γραμμένα μὲ πολλὴν σκηνικὴν δεξιότητα. Ἡ ἐπιτυχία των ὀφεί- λεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰς διασήμους τρα- γῳδοὺς Mars, Louise Ligner καὶ Rachel, αἱ ὁποῖαι ὑπεδύθησαν τοὺς πρωτεύοντας ρόλους, ὡς καὶ τὴν Ἰταλίδα Ristori, ἡ ὁποία ἔπαιξε τὴν «Μήδειαν» ἐν μεταφράσει εἰς τὰς μεγαλυτέρας πόλεις τῆς Εὐρώπης. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ὁ Λεγ- κουβὲ ἔγραψε καὶ τὰ ἔργα: «Par droit de con- quête (1855). «Le Pamphlet» (1857), «Les Doigts de Fée» (1858), τὸ ἔμμετρον δρᾶμα «Les deux reines de France», τὸ ὁποῖον, ἀπαγορευθὲν ὑπὸ τῆς λογοκρισίας, ἐπαίχθη τῷ 1872 μὲ μουσικὴν ὑπόκρουσιν τοῦ Γκουνώ, κ. ἄ. Ὁ Λεγκουβὲ ἦτο συνάμα καὶ θελκτικώτατος ὁμιλητής, δώσας μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας πλῆθος διαλέξεων, ἰδίως περὶ γυναικὸς καὶ τοῦ ρόλου αὐτῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ οἰκογενείᾳ. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Histoire morale des femmes» (1848), «La femme en France au XIX siècle» (1864), «Les pères et les enfants» (1867—1869, τ. 2), «L'art de la lecture» (1878), «Nos filles et nos fils» (3η ἔκδ. 1901), τὰ ἀπομνη- μονεύματά του («Soixante ans de souvenirs» 1888, τ. 4), «Étude sur le style des poètes du XVII siècle» (1904), κ. ἄ. Ἐπίσης ἔγραψε τὸ κεί- μενον τοῦ μελοδράματος «Amour Africain», τοῦ ὁποίου ἡ μουσικὴ ὀφείλεται εἰς τὸν Paladilhe. Ἦτο μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τοῦ 1856. Τὰ ἔργα του «Ἀδριανὴ Λεκουβρέρ», «Γυναι- κομαχία», καὶ «Μήδεια» μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ παρεστάθησαν ἐπανειλημμένως μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Τὰ θεατρικὰ ἔργα τοῦ Λεγκουβὲ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Théâtre complet» εἰς 3 τόμους (1887—1890), ὅλαι δὲ αἱ μονόπρα- κτοι κωμῳδίαι του ὑπὸ τὸν τίτλον «Comédies en un acte» (1887). Ι. Ο.

Λὲ Γκοφφὶκ (Le Goffic), *Κάρολος*. Γάλλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1863. Υἱὸς τυπογράφου, ἐσπούδασεν εἰς Νάντην καὶ Παρισίους, ὅπου τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Jules Tellier καὶ τοῦ Maurice Barrès ἵδρυσε τὴν ἐπιθεώρησιν «Χρονικά». Ἐπὶ βραχὺ διάστημα ὑπῆρξεν ὑφηγητὴς τοῦ πανεπι- στημίου. Ἔγραψε τὰς ποιητικὰς συλλογάς: «A- mour Breton» (1889) καὶ «Le Bois dormant» (1900), τὰ μυθιστορήματα: «Le Crucifié de Kéraliès» (1892), βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας», «Passé l'amour» (1894), «La Payse» (1897), «Mor- gane» (1898), «Les Bonnets rouges» (1906), «Les trois maréchaux» (1919), «La Marne en feu» (1921), τὰς μελέτας: «Οἱ μυθιστοριογράφοι τῆς σή- μερον» (1890), «Sur la côte» (1896), «Racine» (1912, τ. 2) «Ἡ γαλλικὴ λογοτεχνία κατὰ τὸν ΙΘ' καὶ Κ' αἰῶνα» (1913, τ. 2), «Νέα πραγματεία περὶ στιχουρ- γικῆς» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Thieulin καὶ πλῆ- θος ἄρθρων. Ι. Ο.

Λεγκρὰν (Legrand), *Αἰμίλιος*. Διαπρεπὴς Γάλ- λος νεοελληνιστής. Ἐγεννήθη τῷ 1841 ἐν Fon- tenay le Marnison, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὴν ἐγκύ- κλιον παιδείαν. Ἐλθὼν τῷ 1867 εἰς Παρισίους, ἔζησε περισσότερον τοῦ ἔτους ἐν οἰκονομικῇ στε- νοχωρίᾳ, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐν μέρει ἀπηλλάγη διο- ρισθεὶς τῷ 1868 τελωνειακὸς ὑπάλληλος. Μετὰ ἓν ἔτος ἐδημοσίευσε τὸ πρῶτόν του ἔργον, σχετικὸν μὲ τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν, τῷ δὲ 1871 διω- ρίσθη ἀναπληρωτὴς (suppléant) τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης ἐν τῇ Σχολῇ τῶν ζωσῶν ἀνατολι- κῶν γλωσσῶν. Εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν σταδιοδρομίαν δὲν τὸν ἐβοήθησεν ἡ τύ- χη. Τῷ 1877 ἐγένετο προγυμναστὴς (répé- titeur τῆς νεοελλη- νικῆς ἐν τῇ αὐτῇ σχο- λῇ, μόλις δὲ μετὰ δεκαετίαν (1887) ἔ- λαβε τὸν τίτλον τοῦ καθηγητοῦ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ E. Mil- ler. Ἀπέθανεν ἐν ἀκ- μῇ τῆς δράσεώς του, τὸν Νοέμβριον τοῦ 1903.

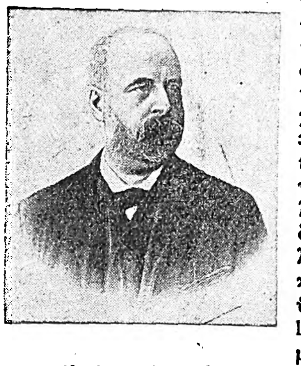

Αἰμίλιος Λεγκράν.

Τὸ ἔργον τοῦ Λεγκράν, διαφωτίσαν πλεῖστα σημεῖα τῆς ἀπὸ τῆς Ἁλώσεως λογοτεχνίας καὶ ἱστορίας, διακρίνεται κυρίως διὰ τὴν ἀπηκριβω- μένην ἐξέτασιν, τὴν ἄκραν μεθοδικότητα καὶ τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεων. Τὸ μεγαλύτερον μέρος κα- ταλαμβάνει ἡ δημοσίευσις καὶ ἀναδημοσίευσις φι- λολογικῶν ἔργων, ἐν τῷ πλαισίῳ συνήθως σειρᾶς ἐκδόσεων. Ἡ πρώτη τοιαύτη σειρά, ὑπὸ τὸν τίτλον «Collection de monuments pour servir à l'étude de la langue néohellénique» περιλαμβάνει 19 ἐν ὅλῳ αὐτοτελῆ δημοσιεύματα (1869—1873), μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν «Εὔμορφην βοσκοποῦλαν» τοῦ Δρι- μυτινοῦ, τὸν «Ἀπόκοπον» τοῦ Μπεργαδῆ καὶ τὸν «Φυσιολόγον». Ἀπὸ τοῦ 1874—1875 ἐκδίδονται ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον, ἀλλ' ὡς «Nouvelle Série», ἑπτὰ ἐκτενέστερα δημοσιεύματα. Τὸν 6ον τόμον τῆς σειρᾶς ταύτης ἀποτελεῖ ἡ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Κ. Σάθα γενομένη πρώτη ἔκδοσις τοῦ «Δι- γενῆ Ἀκρίτα». Ἀπὸ τοῦ 1880 ἐγκαινιάζει ὁ Λε- γκρὰν νέαν σειράν, τὴν «Bibliothèque grecque vulgaire», ἧς ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦ 1902 ἐννέα τόμοι (ὁ 10ος τῷ 1913 ὑπὸ *Hesseling - Pernot*), πε- ριέχοντες ἄφθονον ὑλικὸν ἀνέκδοτον εἴτε ἐκ πα- λαιῶν σπανίων ἐκδόσεων ἀναδημοσιευόμενον, ὡς εἶναι ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ», νέαν παραλλαγὴν τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, ποιήματα τοῦ Δαπόντε κ. ἄ. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τοῦ πλαισίου τῶν συλλογῶν αὐτῶν πλεῖστα ἄλλα ἐδημοσίευσεν ὁ Λεγκράν· τινὰ τούτων ἐξέδιδεν ὡς βοηθήματα τῆς διδασκα- λίας του, ὡς εἶναι τὰ λεξικὰ καὶ ἡ χρηστομάθειά του· ἐκ τῶν λοιπῶν μνημονευτέα ἡ συλλογὴ τῶν ἱστορικῶν ποιημάτων τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ τὰς Παροδουναβίους ἡγεμονίας (1877) ἡ, ἔκδοσις τῶν Δακικῶν Ἐφημερίδων τοῦ Κ. Δαπόντε (3 τόμ. 1880—1888), ἡ συλλογὴ ἀνεκδό- των ἐγγράφων περὶ Ρήγα (1891). Ἀλλὰ τὸ σπου- δαιότερον ἔργον τοῦ Λεγκρὰν καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς νεωτέρους πολυτιμότατον εἶναι ἡ πολύτομος «Ἑλ- ληνικὴ Βιβλιογραφία» («Bibliographie hellénique») αὐτοῦ ἢ «Κατάλογος τῶν ὑπὸ Ἑλλήνων ἐκδεδομένων βιβλίων ἀπὸ τῆς εὑρέσεως τῆς τυπογραφίας μέχρι τοῦ ΙΗ' αἰῶνος». Τὸ ἔργον περιλαμβάνει τέσσαρας τό- μους διὰ τὸν ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα (1885, 1903, 1906), πέντε διὰ τὸν ΙΖ' (1894—1903) καὶ δύο διὰ τὸν ΙΗ' (1918 καὶ 1928, ἐκδοθέντας ἐκ τῶν καταλοί- πων ὑπὸ *H. Pernot* καὶ *L. Petit*). Τὸ ἔργον δὲν εἶναι στενῶς βιβλιογραφικόν· δίδονται ἐκτενεῖς πληροφορίαι διὰ πλεῖστα ὅσα ζητήματα, ἐκπλησ- σούσης δὲ πολυμαθείας καὶ ἀκριβείας εἶναι αἱ βιογραφικαὶ σημειώσεις περὶ τῶν συγγραφέων καὶ τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Βιογραφίαν τοῦ Λεγκρὰν μετὰ καταλόγου τῶν ἔργων του ἔγραψεν ὁ μαθητὴς αὐτοῦ H. Pernot («Notice sur la vie et les oeuvres d'Émile Le- grand»), ὡς πρόλογον τοῦ 4ου τόμου τῆς Ἑλλη- νικῆς βιβλιογραφίας τοῦ ΙΕ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνος (καὶ εἰς χωριστὴν ἔκδοσιν).

[Βλ. Νεκρολογίαν ὑπὸ *Ἰ. Ψυχάρη* ἐν Byzantini- sche Zeitschrift 13 (1904) 311—312.] Λ. Ν. Π.

—**Λεγκρὰν** (Legrand), *Λουδοβῖκος*. Γάλλος ζω- γράφος καὶ χαράκτης. Ἐγεννήθη ἐν Ντιζὸν τῷ 1863, ἐμαθήτευσεν ἐπὶ πενταετίαν εἰς τὴν αὐτόθι Ἀκαδημίαν τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ μετὰ ταῦτα (1885) ἀπῆλθεν εἰς Παρισίους, ἔνθα κατ' ἀρχὰς μὲν συνειργάσθη ὡς σχεδιαστὴς εἰς εἰκονογραφη- μένα περιοδικὰ («La Journée», «Le Journal Amu- sant», «Le Courrier Français»), ἔπειτα δ' ἠσχο- λήθη εἰς τὴν ἐλαιογραφίαν, τὴν χαλκογραφίαν καὶ τὴν εἰκονογράφησιν βιβλίων, ἐν οἷς μνημο- νευτέα: «Cours de danse fin de siècle» καὶ τὰ «Διηγήματα» τοῦ Ἔντγκαρ Πόου. Μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἀξιομνημονεύτων ἔργων του τάσσονται: «Μία ξανθή», «Τὸ λουτρόν», «Χορεύτριαι», «Μεσημ- βρινὴ ἀνάπαυσις», «Ὁ υἱὸς τοῦ ξυλουργοῦ», «Ὁ θεῖος λόγος», «Οἱ ἐρασταί», «Ἡ κυρία μὲ τὸ γαρύφαλλον», «Αἱ μικραὶ χορεύτριαι» κλπ. Ι. Μ. Π.

—**Λεγκρὰν ντὺ Σώλλ** (Legrand du Saulle), *Ἐρ- ρῖκος*. Γάλλος φρενίατρος (1830—1886). Διετέλε-

Digitized by Google

σεν ἰατρὸς διαφόρων κλινικῶν καὶ θεραπευτηρίων, τῷ δὲ 1868 ἵδρυσε μετὰ τοῦ Lallard καὶ Devergie τὴν «Ἑταιρείαν ἰατροδικαστικῆς» καὶ μετὰ τοῦ Ballarger τὴν «Ἕνωσιν τῶν φρενολόγων ἰατρῶν τῆς Γαλλίας». Διετέλεσεν ἰατρὸς τῆς Σαλπετριέρης καὶ τοῦ εἰδικοῦ θεραπευτηρίου φρενοπαθῶν τῆς ἀστυνομίας τῆς πόλεως τῶν Παρισίων, ἰατροδικαστὴς τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων τοῦ νομοῦ Σηκουάνα καὶ καθηγητὴς εἰς τὴν École pratique, ὅπου ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου ἐδίδασκε περὶ τῶν νόσων τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου ἐβραβεύθησαν αἱ ἐργασίαι του: «La folie devant les tribunaux» (1864) καὶ «Le delire des persecutions (1871). Ἔγραψε σειρὰν κλινικῶν μελετῶν «Περὶ προγνωστικῶν καὶ θεραπείας τῆς ἐπιληψίας» (2α ἔκδ. 1873) καὶ ἐδημοσίευσε τὸ σύγγραμμα: «Ἰατροδικαστικὴ καὶ ἰατρικὴ δικονομία» (1874). Ο. Ρ.

—Λεγκρὰν ντ' Ὡσσὺ (Legrand d' Aussy), ***Πέτρος-Ἰωάννης-Βαπτιστής.*** Γάλλος ἰησουΐτης καὶ λόγιος (1737—1800). Μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ τάγματός του μετέσχε τῶν ἱστορικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἐρευνῶν καὶ ἐργασιῶν τῆς Sainte Palaye καὶ τοῦ μαρκησίου ντὲ Paulmy. Ἐξελέγη κατόπιν μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ διωρίσθη ἀρχειοφύλαξ τῶν ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Γαλλίας χειρογράφων. Ἐκ τῶν ἔργων του ἀξιολογώτερα εἶναι: «Συλλογὴ μύθων ἢ διηγημάτων τοῦ ΙΒ' καὶ ΙΓ' αἰῶνος, μεταφρασθέντων ἢ διασκευασθέντων συμφώνως πρὸς τὰ χειρόγραφα», «Ἱστορία τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Γάλλων». Μ. Ν. Δ.

Λεγκρασιὲ (Legracieux). Γάλλος φιλέλλην. Δημοσιογράφος τὸ ἐπάγγελμα, ἦτο κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος ὑπεύθυνος συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Courrier Français». Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μετέσχεν εἰς διαφόρους μάχας. Ἀπέθανεν ἐκ νόσου τὴν 20 Φεβρουαρίου 1827 ἐν Σαλαμῖνι. Γ. Ι. Β.

Λεγκρέντσι (Legrenzi), ***Ἰωάννης.*** Ἰταλὸς μουσικοσυνθέτης (1625—1690). Κληθεὶς εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ᾠδείου «Dei Mendicanti» τῆς Βενετίας, ἐγένετο μετ' ὀλίγον εἷς τῶν ἀντιπροσωπευτικωτέρων διδασκάλων τῆς περιφήμου σχολῆς τῆς πόλεως ταύτης. Μουσικὸς διευθυντὴς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἔδωκεν ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς τὴν ὀργανικὴν μουσικήν, αὐξήσας εἰς 34 τοὺς μουσικοὺς τῆς ὀρχήστρας, ἐνῷ ἐκ παραλλήλου ἵδρυεν ἰδιωτικὴν κληρικολαϊκὴν μουσικὴν Ἀκαδημίαν. Ὁ Λεγκρέντσι ἔγραψεν 18 ἐν ὅλῳ μελοδράματα, ἐν οἷς: «Ὁ Ἀχιλλεὺς εἰς Σκῦρον», «Ζηνοβία», «Ἐτεοκλῆς καὶ Πολυνείκης», «Ὁ Ἄδωνις ἐν Κύπρῳ», «Ὁ Γερμανικὸς εἰς Ρῆνον», «Ἡ διαίρεσις τοῦ κόσμου», «Παυσανίας». Τὰ μελοδράματα ταῦτα δεικνύουν μεγάλην πρόοδον σχετικῶς μὲ τὸ προγενέστερα. Ὁ Λεγκρέντσι ἔγραψε πρὸς τούτοις θρησκευτικὰ ἔργα, σονάτας διὰ 2 βιολία καὶ βιολοντσέλλον μετὰ ἐναρίθμου βασίμου, σονάτας θρησκευτικὰς καὶ δωματίου, σονάτας μετὰ πνευστῶν ὀργάνων κλπ. Γ. Σ.

Λεγκρὸ (Legros), ***Ἀλφόνσος.*** Γάλλος ζωγράφος, γλύπτης καὶ χαράκτης (1837—1899). Ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλὸν τῷ 1857 διὰ τῆς «Προσωπογραφίας τοῦ πατρός» του, ἀποκειμένης νῦν εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Tours. Μετὰ ταῦτα παρουσίασε τοὺς ἀκολούθους πίνακας: «Ὁ ἑσπερινός», «Προσευχόμεναι γυναῖκες», «Τὸ τάμα», «Ὁ λινεκρὸς Χριστός», «Ἡ εὐλογία τῆς θαλάσσης», «Ὁ λιθοβολισμὸς τοῦ ἁγίου Στεφάνου», «Τὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας». Ὡς γλύπτης ἐξειργάσθη μετάλλια, ἀνάγλυφα, προτομὰς καὶ τὸ ἄγαλμα «Ἡ Γυναῖκα τοῦ ναυτικοῦ», ἐκτεθὲν εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλὸν τοῦ 1882. Κυρίως ὅμως ὁ Λεγκρὸ ἐγένετο γνωστὸς ὡς χαλκογράφος, ἐξεργασθεὶς πλέον τῶν ἑξακοσίων χαλκογραφιῶν, ἐν αἷς ὑπερέχουν: «Ἡ πυρκαϊὰ τοῦ χωρίου», «Ὁ θρίαμβος τοῦ θανάτου», «Ὁ θάνατος τοῦ ἀλήτου» κλπ. Τέλος, ὁ Λεγκρὸ ἐξετέλεσε καὶ ἐνδιαφερούσας προσωπογραφίας διὰ μολυβδίδος, ὡς αἱ τοῦ Κάρλαϋλ καὶ τοῦ Οὐγκώ. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς καλλιτεχνίας ἐν τῷ κολλεγίῳ τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου καὶ καθηγητὴς τῆς χαλκογραφίας ἐν τῇ σχολῇ τοῦ South-Kensington. Ἠκολούθησεν ἰδίᾳ τὴν ἀρχαϊκὴν ἰταλικὴν καὶ τὴν φλαμανδικὴν τεχνοτροπίαν. Ι. Μ. Π.

Ἀλφόνσου Λεγκρό: Τὸ μάθημα τῆς Γεωγραφίας.

— Λεγκρὸ (Legros), ***Κάρολος.*** Γάλλος φυσιολόγος (1834 — 1873). Τῷ 1873 ἐγένετο ὑφηγητής. Ἔγραψε: «Des nerfs vaso-moteurs» καὶ περὶ τὰς 40 ἄλλας ἐπιστημονικὰς πραγματείας. Ο. Ρ.

λεγουζία (ἡ) (Legousia) *[Βοτ.]* βλ. *ληγουζία.*

λεγουμίνη (ἡ) *[Χημ.]* βλ. *γλοβουλῖναι.*

Λεγρανά, ἢ ***Ἀλεγρανὰ*** (τά), καὶ ***Ἀλεγρανᾶς*** *[Γεωγρ.].* Τοποθεσία τῆς Ἀττικῆς ἐν τῇ Λαυρεωτικῇ, 3—4 χλμ. ΒΔ. τοῦ Σουνίου, μεθ' οὗ συγκοινωνεῖ δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ. Ἀποτελεῖται ἐκ κοιλάδος μεταξὺ τῶν βουνῶν Μεγάλου Μπάφι καὶ Μεγάλης Βίγλας καὶ μικρᾶς πεδιάδος κατὰ τὴν πρὸς τὴν θάλασσαν ἔξοδον, ἔνθα ὀλίγοι οἰκίσκοι, καταφύγια τῶν συχναζόντων ἐνταῦθα κυνηγῶν, ἰδίως κατ' Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον. Ι. Σ. Σ.

— *[Παραλ. Γεωγρ.]* Ὁ ὅρμος *Λεγρανά,* σχηματιζόμενος κατὰ τὴν νοτίαν τῆς Ἀττικῆς (Λαυρεωτικῆς ἐσχατιάν, ἀπὸ τῆς νήσου τοῦ Πατρόκλου (νῦν Γαϊδουρόνησο) ἐπὶ 3 μίλλ. πρὸς Α. μέχρι τῆς Σουνιάδος ἄκρας (κάβο Κολῶνες), τοῦ μεσαίου τῶν μυχῶν του ὄντος εἰς πλάτ. 37°39' Β. καὶ μῆκ. 24°00' Ἀν. (χάρτ. ἀγγλ. 1657: Gulf of Athens), ἀποτελεῖ πολύτιμον ἀγκυροβόλιον εἰς τὸν συναντῶντα ἰσχυροὺς ἀνέμους ἀπὸ Β. ἢ ΒΔ. καὶ ἀδυνατοῦντα λόγῳ τούτου νὰ ἀναπλεύσῃ τοὺς διέκπλους Κέας καὶ Καφηρέως. Σ. Ε. Λ.

λέγω, *ἀόρ. εἶπον—ἐλέχθην* καὶ *ἐρρήθην,* παρακ παθ. μετχ. *εἰρημένος,* δημοτ. *λέγω* καὶ *λέω, ἀόρ. εἶπα—εἰπώθηκα,* παρακ. παθ. μετχ. *εἰπωμένος·* ἀναφέρω προφορικῶς, ἐκθέτω διὰ τοῦ λόγου: «λέγει σωστὰ πράγματα, — ἀνόητα», «σεῖς τί λέτε; — λέμε κουβέντες νὰ περάσῃ ἡ ὥρα»· || διηγοῦμαι, ἱστορῶ, ἐκθέτω: «λέγε μας, πῶς πέρασες 'ς τὸ ταξίδι», «μᾶς εἶπε ἕνα ὡραῖο παραμύθι», «εἶδα τόσα πολλά, ποὺ δὲν λέγονται»· || ἐπαναλαμβάνω λέγων, διαδίδω, διασπείρω φήμας: «λέγει πῶς τὸν κλέβουν», «μὴν ἀκοῦς τί λέει ὁ κόσμος»· || συνήθως ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης ἡ ἀπροσώπως *λέγεται* ἢ *λέγοιν—λένε,* κατὰ παράλειψιν τοῦ ὑποκειμένου *ἄνθρωποι*: «λέγεται ὅτι παρασκευαζόμεθα πρὸς πόλεμον», «τί λένε ἔξω; τί ἀκοῦς;»· || λέγω γνώμην, ἀποφαίνομαι, φρονῶ: «τί λέγεις περὶ τῆς καταστάσεως;»· || μετὰ τελικοῦ λόγου, προτρέπω, διατάσσω, κελεύω (ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχαίων): «θαρρεῖν ἔλεγε» προέτρεπε νὰ ἔχουν θάρρος, «'πέ του νὰ μὲ περιμένῃ»· || λέγω κατ' ἐμαυτόν, διαλογίζομαι, σκέπτομαι: «καθένας τὰ λέγει ὅπως τὰ θέλει»· || σκέπτομαι, σκοπῶ, προτίθεμαι: «ἔλεγα νὰ ταξιδεύσω, ἀλλὰ ὁ καιρὸς δὲ μ' ἄφησε»· || ἐπὶ ἐγγράφου κειμένου, διαλαμβάνω, περιέχω: «τί καινούργιο λέγουν οἱ ἐφημερίδες σήμερα;», «λέγει ὁ Ὅμηρος, —ὁ Θουκυδίδης κλπ.» ἀντὶ τοῦ «ἀναγινώσκεται παρ' Ὁμήρῳ κλπ.»· || διδάσκω, ἀποφθέγγομαι, προφέρω ἀξίωμα: «ὁ Χριστὸς εἶπεν: ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν»· || καθόλου, ἐκστομίζω, ὁμολογῶ, μαρτυρῶ, δηλῶ: «λέει τὰ βάσανά του», «δὲν ἔχω ποῦ νὰ πῶ τὸ παράπονό μου», παροιμ. «πές μου ποιοὺς συναναστρέφεσαι, νὰ σοῦ πῶ ποιὸς εἶσαι»· || «λέγω τὸ μάθημά μου» λέγω ἀπὸ στήθους, «εἶπε καλὰ τὸ μάθημά του»· || ἐπὶ ᾄσματος, ᾄδω, τραγουδῶ: «τὸ λένε οἱ κοῦκχοι 'ς τὰ βουνὰ κι' οἱ πέρδικες 'ς τὰ πλάγια», «νὰ τὰ ποῦμε;—τά 'παν ἄλλοι» ἐπὶ τῶν ᾀδόντων τὰ κάλανδα· || φρ. «δὲν λέγεται» ἐπὶ παντὸς ὅ,τι χαρακτηρίζομεν ὡς ἐξαιρετικόν, οἱονεὶ ἀνέκφραστον: «ἡ ἐξυπνάδα του —, ἡ ἐμορφιά του δὲ λέγεται»· || ἐννοῶ, ὑπονοῶ, αἰνίσσομαι εἰς τὴν φρ. «θέλω νὰ πῶ»: «τί θέλεις νὰ πῇς μ' αὐτό;»· || «θὰ πῇ» σημαίνει, δηλοῖ: «τί θὰ πῇ αὐτό;», «δὲν ἠξεύρει τί θὰ πῇ φόβος»· || ὁμοίως «πάει νὰ πῇ» ἢ «πὰ νὰ πῇ»: «τί πάει νὰ πῇ αὐτό;» τί σημαίνει αὐτό· || ἄνευ ἐρωτήσεως, δηλαδή: «πάει νὰ πῇ δὲ μᾶς ἀγαπᾷς»· || «δὲν σοῦ λέγω» δὲν ἰσχυρίζομαι· || φρ. «τί σοῦ λέει» ἐπὶ ἐπιδοκιμασίας ἐκ τῶν προτέρων: «τί σοῦ λέει αὐτὸ τὸ φόρεμα» ὡραιότατον, ἐξαίρετον· || «κατὰ τὸ λεγόμενον» ἢ «κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον» κατὰ τὴν παροιμίαν· || φρ. «εἶναι νὰ λέγεται;» ἄλλως «θέλει συζήτηση;» ἐπὶ πράγματος ἀναμφισβητήτου· || «τὰ λέμε» συζητοῦμεν περί τινος: «θὰ τὰ ποῦμε ἀργότερα»· || «ποιὸς νὰ τὸ λεγε» ποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ τὸ φαντασθῇ: «ποιὸς νὰ μοῦ τὄλεγε, ὅτι θὰ τὰ πάθαινα αὐτά»· || «τὸ λέει ἡ καρδιά του» εἶναι γενναῖος· || «δὲν σοῦ τὸ 'λεγα νὰ εἶσαι τόσο γενναῖος» δὲν σοῦ ἀπέδιδον τὴν ἰδιότητα τοῦ γενναίου, ἄλλως «δὲ σοῦ τὸ 'χα»· || «οὕτως εἰπεῖν» διὰ νὰ εἴπω οὕτως, ἀπάνω-κάτω, περίπου· || «φέρ' εἰπεῖν» λόγου χάριν, παραδείγματος χάριν: «ἐὰν φέρ' εἰπεῖν γίνῃ πόλεμος»· || *λέγειν* (τὸ)· ὡς οὐσ. ἡ δύναμις, ἡ ἱκανότης τοῦ λέγειν, τοῦ ἐκφράζεσθαι: «τὸ λέγειν του εἶναι δυνατό»· || «κατὰ τὸ λέγειν του» συμφώνως πρὸς ὅσα λέγει, κατὰ τοὺς λόγους του· || ὀνομάζω, καλῶ: «πῶς τὴν λὲς τὴ γειτονισσα σου;», «αὐτὸ ποῦ ἔκαμες λέγεται ἀναίδεια»· || ἐπονομάζω, προσονομάζω, συνήθως ἐπὶ ψόγῳ: «τὸν εἶπε κλέφτη καὶ μαλώσανε». Ἡ χρῆσίς του εἶναι πολυλωτάτη· λέγεται σχεδὸν ἀντὶ παντὸς λεκτικοῦ ἢ δοξαστικοῦ ῥήματος. Β. Α.

λεδεβουρίδης (ὁ) *[Μεταλλ.].* Συστατικὸν τῶν χυτοσιδήρων ἀποτελούμενον ἐξ εὐτηκτικοῦ μείγματος σεμεντίτου (ἀνθρακούχου σιδήρου (Fe_3C) καὶ μεικτῶν κρυστάλλων. Οἱ μεικτοὶ οὗτοι κρύσταλλοι ἀποτελοῦνται ἐκ στερεᾶς διαλύσεως σιδήρου καὶ σεμεντίτου. Τὸ εὐτηκτικὸν τοῦτο μεῖγμα σχηματίζεται κατὰ τὴν σχετικῶς ἀπότομον ψῦξιν τετηκότος κράματος σιδήρου καὶ ἄνθρακος εἰς θερμοκρασίαν 1130° καὶ περιέχει ἀναλογίαν 4,4% ἄνθρακος (τὰ συστατικὰ αὐτοῦ περιέχουσιν ὁ μὲν σεμεντίτης 6,7% ἄνθρακα, οἱ δὲ μεικτοὶ κρύσταλλοι 1,7%). Ὑπάρχει ὡς κύριον συστατικὸν τῶν καλουμένων λευκῶν χυτοσιδήρων (ὡς τὸ λευκὸν χρῶμα ὀφείλεται εἰς τὸν σεμεντίτην). Μεταλλογραφικῶς τὰ συστατικὰ αὐτοῦ διακρίνονται, διότι οἰνοπνευματῶδες διάλυμα ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος προσβάλλει τὰ φολλίδια μεικτῶν κρυστάλλων ὡς καὶ τὸν ἐξ αὐτῶν τυχὸν παραχθέντα μαρτενσίτην), ἐνῷ τὰ φολλίδια τοῦ σεμεντίτου παραμένουσιν ἀπρόσβλητα. Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

Λεδέρατα *['Αρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαῖος πύργος ἐν Δακίᾳ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως. Τοῦτον παρημελημένον καὶ κατεστραμμένον ἀπὸ πολλοῦ ἐπεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς (527—565), ἀναδείξας αὐτὸν «φρούριον μέγα τε καὶ διαφερόντως ὀχυρώτατον» *(Προκ.* Περὶ κτισμ. IV, 6,3). Α. Θ. Σ.

Λεδερερίτης (ὁ) (Ledererit), ἢ *γμελινίτης* (Gmelinit) *[Ὀρυκτολ.].* Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας ἔνυδρον τῆς οἰκογενείας τῶν ζεολίθων. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ χαβασίτου, χαρακτηριζομένην ἐκ τῆς περιεκτικότητος εἰς νάτριον, καλεῖται δὲ διὰ τοῦτο καὶ *νατριοῦχος χαβασίτης* (Natronchabasit). Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι: $(Na_2\,Ca)\,Al_2\,Si_4\,O_{12}\,6H_2O$. Παρουσιάζει ψευδοτριγωνικὴν συμμετρίαν μὲ σχισμὸν πινακοειδικὸν καὶ ἔχει χρῶμα κιτρινόλευκον καὶ ὑπέρυθρον ἕως κρεατέρυθρον. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν νῆσον Skye καὶ τὸ ἀκρωτήριον Bromidon τῆς Νέας Σκωτίας κ. ἀ. Γ. Σ.

Λέδεσδα *[Γεωγρ.].* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Ἰωαννίνων χωρίου *Λαδοχώρι* (βλ. λ.). Ε. Α.

Λεδοῦ *[Παραλ. Γεωγρ.].* Νησὶς τοῦ Σαρωνικοῦ, μία τῶν *Διαπορίων* νήσων (βλ. λ.).

Λέδρος *['Αρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Κύπρου· βλ. λ. *Λῆδρον.*

Λέδων *['Αρχ. Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Φωκίδος ἀπό τινος ὁμωνύμου ἥρωος ὀνομασθεῖσα, γνωστὴ μόνον ἐκ τοῦ Παυσανίου (Ι' 2, 2. 3, 2. 33, 1). Κατ' αὐτὸν ἔκειτο παρὰ τὴν Τιθορέαν. Κατεστράφη κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Περσῶν, ἐκ δὲ τῶν κατοίκων αὐτῆς περὶ τοὺς ἑβδομήκοντα μόνον ὑπελείποντο κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα, κατοικοῦντες παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Κηφισοῦ. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ... μῆς οἱ Λεδόντιοι μετεῖχον τοῦ κοινοῦ τῶν Φωκαέων. Ἡ ἀκριβὴς θέσις τῆς πόλεως ἀγνοεῖται. Π. Κ.

Λέε (Lehe) *[Γεωγρ.].* Πρώην πόλις τῆς Γερμανίας ἐν Ἀννοβέρῳ, κύριος λιμὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γκέστε, ΒΑ. τοῦ λιμένος Βρέμης, μὲ πληθυσμὸν (1919) 37.905 καὶ σημαντικὴν βιομηχανίαν ζυθοποιίας, οἰνοπνευμάτων, μηχανῶν, πλοιοποιίας καὶ μέγα ἐμπόριον νωπῶν καὶ ἁλιπάστων ἰχθύων. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1924 τὸ Λέε καὶ αἱ παρακείμεναι πόλεις Γκεστεμύντε καὶ Βοῦλστορφ ἡνώθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν πόλιν *Βεζερμύντε,* ἔχουσαν πληθυσμὸν (1925) 73.544 κατ. Β. Σ.

Λέε (Lee), ***Λουδοβῖκος.*** Γερμανὸς δεξιοτέχνης τοῦ βιολοντσέλλου (1819—1896), ζήσας τὸ πλεῖστον ἐν Παρισίοις καὶ Ἀμβοῦργῳ. Καθηγητὴς ἐν τῷ ᾠδείῳ τῆς πόλεως ταύτης, ἐγένετο γνωστὸς καὶ ὡς συνθέτης δι' ἔργων μουσικῆς δωματίου, τὰ ὁποῖα εἶναι: σονάτα, σονατίνα διὰ βιολοντσέλλον, σονατίνα διὰ βιολίον· κουαρτέττο (ἔργα 10), (ἔργα 5)· 2 ἀκόμη κουαρτέττα· ἐπίσης συμφ...

Digitized by Google

μουσικὴ διὰ τὰ δράματα: «Ἡ παρθένος τῆς Ὀρλεάνης» καὶ «Γουλιέλμος Τέλλος» κ.λ. Γ. Σ.

Λέεβενχουκ (Leeuwenhoeck), *Ἀντώνιος βὰν*—. Ὀλλανδὸς βιολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1632 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1723. Μέχρις ἡλικίας 20 ἐτῶν διετέλεσε λογιστὴς καὶ ταμίας ἐμπορικοῦ καταστήματος ἐν Ἀμστελλοδάμῳ. Ἔκτοτε ἠσχολήθη ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, τὴν κατασκευὴν μικροσκοπίων καὶ εἰς τὴν μικροσκοπικὴν μελέτην τῶν ζώων, τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἐντόμων. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν του ἐγνώσθησαν μόλις τῷ 1673, χάρις εἰς τὸν φίλον του Graaf, ὅστις τὰ ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Βασιλικὴν Ἑταιρείαν τοῦ Λονδίνου. Αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Λέεβενχουκ εἶναι πολλαὶ καὶ σπουδαῖαι. Οὕτως, αὐτὸς πρῶτος παρετήρησε καὶ περιέγραψε τὰ ἐρυθρὰ αἱματοσφαίρια, τοὺς ἀμυλοκόκκους τῶν φυτῶν, τὰ ἐγχυματικὰ ζωάρια, τὰ σπερματοζωάρια, συνεπλήρωσε δὲ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Harvey διὰ τῶν ἐρευνῶν του ἐπὶ τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων. Ἐπίσης ἠρεύνησε τὴν ὑφὴν τῶν ὀδόντων, τοῦ κρυσταλλικοῦ φακοῦ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τὴν διαφορὰν τῆς ἐσωτερικῆς συστάσεως τῶν μονοκοτυληδόνων καὶ τῶν δικοτυληδόνων. Ἀξιόλογοι ὡσαύτως εἶναι καὶ αἱ ἀνακαλύψεις του αἱ σχετικαὶ μὲ τὴν βιολογίαν τῶν ἐντόμων.

Αἱ ἐργασίαι του, ἐπειδὴ ἦτο αὐτοδίδακτος, στεροῦνται μὲν μεθόδου καὶ σχεδίου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπιστημονικότητος. Αἱ πλεῖσται τῶν ἀνακαλύψεών του ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τύπον ἐπιστολῶν εἰς τὴν Βασιλικὴν Ἑταιρείαν τοῦ Λονδίνου, ἧς καὶ ἐξελέγη μέλος τῷ 1600. Πολλαὶ ὡσαύτως ἐργασίαι του ἀνεκοινώθησαν καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν λατινιστὶ εἰς 4 τόμους τῷ 1715—1722 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Opera omnia seu Arcana naturae ex actissimorum microscopiorum detecta». Μ. Ν. Δ.

Λέεμπ (Leeb), *Ἰωάννης*. Γερμανὸς γλύπτης (1790—1863). Ἐσπούδασεν ἐν Ἰταλίᾳ, Μονάχῳ καὶ Παρισίοις. Ἐπί τι χρονικὸν διάστημα ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Δανοῦ Τορβάλδσεν. Κατεσκεύασε τὸ Μνημεῖον τῆς Ἑνώσεως ἐν Γενεύῃ καὶ ἐξειργάσθη ποικίλα ἄλλα πλαστικὰ ἔργα, ἐν οἷς «Ὁ Ὕλας», «Ἡ ψυχὴ» καὶ «Ὁ ἅγιος Ματθαῖος». Ι. Μ. Π.

Λέενχοφφ (Leenhoff), *Φερδινάνδος*. Ὀλλανδὸς γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Zalt-Bommel τῷ 1841. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Mezzara, διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐτιμήθη διὰ χρυσῶν μεταλλίων εἰς τὰς παγκοσμίους ἐκθέσεις τοῦ 1889 καὶ τοῦ 1900 (ἐν Παρισίοις). Παρὰ τὴν γλυπτικὴν ἤσκησε καὶ τὴν χαρακτικήν, διετέλεσε δὲ καθηγητὴς τῆς ἐν Ἄμστερνταμ Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Πολεμιστὴς ἀναπαυόμενος», «Ἠχώ», «Ἑρμῆς», «Mater Dolorosa», «Claudius Civilis», «Περσεύς», «Ἡ φυγὴ τοῦ Λώτ», «Καλοὶ σύντροφοι», «Κόρη καὶ ἔρως». Τὰ τρία τελευταῖα εἶναι ἔργα χαρακτικῆς εἰργασμένα ἐπὶ τῇ βάσει πινάκων τοῦ Rubens, τοῦ Israels καὶ τοῦ Bouguereau. Ι. Μ. Π.

Λέερνταμ (Leerdam) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ὀλλανδίας, κειμένη εἰς τὸ νότιον αὐτῆς τμῆμα ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Λίνγκε καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Νίμπεγκεν-Ντόρτεχτ. Διεξάγει ἐμπόριον ἵππων καὶ ἔχει ἐργοστάσια ὑάλου, σιγαρέττων καὶ τυροῦ. Κάτ. 9.094 (ἀπογρ. 1927). Μ. Ν. Δ.

Λεερσία (ἡ) (Leerssia) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγρωστοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ὑδροχαρεῖς, ὧν τινες εἶναι νομευτικαί. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λεερσία ἡ ἔξανδρος* (Leerssia hexandra), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ εἰς ἑτέρας θερμὰς χώρας τῆς γῆς καὶ εἶναι ἄριστον νομευτικόν, καὶ ἡ *λεερσία ἡ ὀρυζοειδής* (Leerssia orizoides), ἰθαγενὴς πόα τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

Λέζα (ἡ)· χαρτοπαικτικὸς ὅρος τοῦ *πικέτου* (βλ. λ.), διὰ τοῦ ὁποίου σημαίνεται ὅτι εἷς τῶν δύο παικτῶν «ἔπιασε» περισσότερο ἀπὸ ἓξ «χαρτωσιές» (μπάζες), αἱ ὁποῖαι εἰς τὸ πικέτο εἶναι συνολικῶς δώδεκα.

Λέζαγα */Γεωγρ./*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Μεσσηνίας χωρίου *Στενωσιά* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Λεζαί (Lejay), *Γαβριὴλ - Φραγκῖσκος*. Γάλλος ἰησουΐτης, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1657—1734). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ῥητορικῆς εἰς τὸ κολλέγιον Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου. Ὁ Λεζαὶ πλὴν ἄλλων ἔργων ἐγκατέλειψε καὶ τρεῖς τραγῳδίας εἰς τὴν λατινικήν, βουκολικὸν ποίημα πρὸς τιμὴν Φιλίππου τοῦ Ε΄ καὶ πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Βιβλιοθήκη τῶν ῥητόρων», περιέχουσαν τοὺς κανόνας τῆς ῥητορικῆς μετὰ παραδειγμάτων. Μ. Ν. Δ.

— **Λεζαὶ** (Lejay), *Γουΐδων-Μιχαήλ*. Γάλλος φιλόλογος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1588—1674). Εἶναι γνωστὸς διὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς «Πολυγλώσσου βίβλου» του, γενομένην τῷ 1645 εἰς 10 τόμους καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Biblia hebraïca, samaritana, chaldaica, graeca, syriaca, latina, arabica». Πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ κολοσσιαίου τούτου ἔργου συνεκέντρωσε τοὺς σοφωτέρους ἄνδρας τῆς ἐποχῆς του, ἐν οἷς καὶ οἱ J. Morin, Ph. d'Aquin, Gabriel Sionite καὶ ἄλλοι. Καταστραφεὶς οἰκονομικῶς διωρίσθη ὑπάλληλος τοῦ συμβουλίου τοῦ κράτους καὶ ἀκολούθως ἠσπάσθη τὸν μοναχικὸν βίον, γενόμενος ἡγούμενος τοῦ Vérclay. Μ. Ν. Δ.

— **Λεζαὶ** (Lejay), *Παῦλος*. Γάλλος φιλόλογος (1861—1920). Μετὰ λαμπρὰς γυμνασιακὰς καὶ πανεπιστημιακὰς σπουδὰς κατέγινεν εἰς ἰδιαιτέρας μελέτας τῶν Λατίνων κλασσικῶν καὶ τῷ 1889 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλολογίας. Ἐδημοσίευσε πλείστας φιλολογικὰς πραγματείας καὶ ἐξέδωκε ἐκλογὴν τῶν «Μεταμορφώσεων» τοῦ Ὀβιδίου, τὰς «Σατίρας» τοῦ Ὁρατίου καὶ ἄλλα. Τῷ 1904 ἀνέλαβε τὴν ἔκδοσιν κειμένων καὶ πηγῶν διὰ τὴν ἱστορικὴν μελέτην τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῷ 1919 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν. Μ. Ν. Δ.

Λεζὰν (Lejean), *Γουλιέλμος*. Γάλλος ἐξερευνητὴς καὶ συγγραφεὺς (1828—1871). Ἀναλαβὼν ἐπισήμους ἀποστολὰς εἰς τὰς χώρας τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, ἐπεσκέφθη αὐτὰς κατὰ τὸ 1857—1858 καὶ 1867—1870, ἐσπούδασε ταύτας γεωγραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς, ἐδημοσίευσε δὲ τὰς περὶ αὐτῶν μελέτας του καὶ γεωγραφικὸν πίνακα. Ἐπίσης ἐπεσκέφθη τὸ Κορδοφάν, τὰς χώρας τοῦ Νείλου μέχρι τοῦ Γονδοκόρο καὶ τοῦ Μπάχρ-ἐλ Γκαζάλ, τῶν ὁποίων συνέθεσεν ἀκριβέστατον γεωγραφικὸν πίνακα. Τῷ 1862 διωρίσθη πρόξενος εἰς Ἀβησσυνίαν, ἀλλ' ἐξεδιώχθη ἐκεῖθεν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1863 μετὰ τῶν λοιπῶν Εὐρωπαίων ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου. Τῷ 1864 περιώδευσε τὴν Κασσάλαν καὶ τὴν χώραν τῶν Μπόγος, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Παρισίους ἐδημοσίευσε τὰ συγγράμματά του: «Ἀποδημία εἰς τὴν χώραν τῶν Δύο Νείλων» καὶ «Θεόδωρος Β', ὁ νέος αὐτοκράτωρ τῆς Ἀβησσυνίας, καὶ τὰ γαλλικὰ συμφέροντα» (1865). Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος περιώδευσε τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Μεσοποταμίαν, τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ τὴν Ἰνδικὴν λεκάνην. Θ. Β.

Λεζάντρ (Legendre), *Ἀδριανὸς - Μαρία*. Γάλλος μαθηματικός, γεννηθεὶς τῷ 1752 (Παρίσιοι) καὶ ἀποθανὼν τῷ 1833, μέλος τῆς Ἀκαδημίας καὶ καθηγητὴς (1783). Ὁ Λεζάντρ συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν μεγαλυτέρων μαθηματικῶν τῆς ἐποχῆς του. Εἰργάσθη ἐπὶ τῶν ἐλλειπτικῶν ὁλοκληρωμάτων, ἐπὶ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς τροχιᾶς τῶν κομητῶν καὶ ἀνεκάλυψε, τῷ 1806, τὴν μέθοδον τῶν ἐλαχίστων τετραγώνων, ἀνεξαρτήτως τῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐργασίας τοῦ Gauss. Συγγράμματα: «Éléments degéométrie» (1794), «Essai sur la Théorie des nombres» (1798), «Nouvelles méthodes pour la détermination des orbites des comètes» (1805), «Traité des fonctions elliptiques et intégrales Eulériennes» (1826—1829, 3 τόμοι) κ. ἄ. Γ. Θ. Κ.

— **Λεζάντρ** (Legendre), *Λουδοβῖκος*. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς καὶ ποιητής, γεννηθεὶς εἰς Παρισίους τῷ 1851. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ὡς θεατρικὸς συγγραφεὺς μὲ τὰς μικρὰς ἐμμέτρους κωμῳδίας: «Célimène» καὶ «Cynthia» (1885). Λαμπρὰν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσε μὲ τὴν ἀρίστην διασκευήν του τῆς κωμῳδίας τοῦ Σαίξπηρ «Πολὺς θόρυβος διὰ τὸ τίποτε», ἡ ὁποία ἐπαίχθη εἰς τὸ Odéon τῷ 1887. Ἐπίσης ἔγραψε: «Le colibri» (1890), «Jean Darlot» (1892), «At home» (1894), «L' Intérim» (1900), σειρὰν μικρῶν ὀλιγοπροσώπων κωμῳδιῶν (saynètes), ὑπὸ τὸν τίτλον «Pantins sans ficelles», σειρὰς χαριτωμένων σκηνῶν τῆς παρισινῆς ζωῆς, ὑπὸ τὸν τίτλον «Théâtre express» καὶ δύο ποιητικὰς συλλογάς: «Ce que disent les fleurs» (1891) καὶ «Le son d'une âme» (1895).

— **Λεζάντρ** (Le Gendre), *Λουδοβῖκος - Παῦλος*. Γάλλος ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1854. Ἐδίδαξε μαθήματα ἰατρικῆς κλινικῆς εἰς τὴν παραρτηματικὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ πανεπιστημίου. Διετέλεσε πρόεδρος τῆς ἑταιρείας τῆς θεραπευτικῆς, τοῦ συνδέσμου διὰ τὴν σχολικὴν ὑγιεινήν, καὶ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ ἰατρικοῦ συνδέσμου τῶν νοσοκομείων. Ἔγραψε: «Βιογραφία τοῦ Λακανάλ» (1882), «Ἡ κληρονομικότης καὶ ἡ παθολογία» (1895), «Ἐπιτομὴ ἰατρικῆς ἀντισηψίας» (1888), «Σύγγραμμα θεραπευτικῆς τῶν παίδων» (1894), «Περὶ διαιτολογίας τοῦ στομάχου» (1885), «Θεραπεία κοιλιακοῦ τύφου» (1895), «Διαταραχαὶ καὶ νόσοι θρέψεως» (3η ἔκδ 1920), «Ἐπὶ τῆς θεραπείας τῆς φυματιώσεως ἐν τοῖς σανατορίοις» (1898—1900), «Περὶ παθολογικῆς καὶ σχολικῆς ὑγιεινῆς» (1893—1922), «Ἐπὶ τῆς δεοντολογίας καὶ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ» (1903—1922) κτλ. Ο. Ρ.

Λεζαρντιὲρ (Lezardière), *Μαρία - Καρλόττα-Παυλίνα*. Γαλλὶς λογία καὶ συγγραφεὺς (1754—1835). Κυρίως εἶναι γνωστὴ ἐκ τοῦ συγγράμματός της «Ἡ θεωρία τῶν πολιτικῶν νόμων τῆς Γαλλίας» ὀγκώδους καὶ εὐσυνειδήτου συλλογῆς πρωτοτύπων κειμένων, τῶν ὁποίων χρῆσιν ἔκαμε καὶ ὁ Γκιζό. Ἀφορμὴν εἰς τὴν συγγραφὴν ταύτην ἔλαβεν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ «Πνεύματος τῶν νόμων» τοῦ Μοντεσκιέ. Μ. Ν. Δ.

Λεζὲ (Leger), *Λουδοβῖκος - Παῦλος*. Γάλλος γλωσσολόγος καὶ ἱστορικὸς (1843 — 1923). Περατώσας τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἐν τῷ λυκείῳ Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου, ἤρξατο ἀπὸ τοῦ ἔτους 1863 τὴν σπουδὴν τῆς πολωνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας καὶ εἶτα τῶν ἄλλων σλαυϊκῶν γλωσσῶν. Τῷ 1868 ἔκαμεν ἐν τῇ αἰθούσῃ Ζερσὸν σειρὰν ἐλευθέρων παραδόσεων, διδάξας ρωσικὴν γραμματικὴν καὶ πολωνικήν, τσεχικὴν καὶ σερβικὴν γραμματολογίαν. Τῷ 1872 καὶ τῷ 1874 μετέβη ἐπὶ ἐπιστημονικῇ ἀποστολῇ εἰς Ρωσίαν καὶ τῷ 1880 ἀντεπροσώπευσε τὴν Γαλλίαν κατὰ τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἐν Μόσχᾳ ἀνεγερθέντος ἀνδριάντος τοῦ ποιητοῦ Πούσκιν. Τέλος, κατὰ τὸ ἔτος 1885, διωρίσθη καθηγητὴς τῶν σλαυϊκῶν γλωσσῶν καὶ φιλολογιῶν ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῆς Γαλλίας. Τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ Λεζὲ εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἡρωϊκὰ καὶ ἄσματα τῶν Σλαύων τῆς Βοημίας» (1866), «Ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος, ἱστορικὴ μελέτη περὶ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Σλαύων» (1868), «Ὁ σλαυϊκὸς κόσμος» (1873), «Σλαυϊκαὶ μελέται» (1875), «Νέαι σλαυϊκαὶ μελέται» (1880 καὶ 1886), «Συλλογὴ λαϊκῶν σλαυϊκῶν διηγημάτων» (1882), «Τὸ ρωσικὸν χρονικὸν τὸ λεγόμενον τοῦ Νέστορος» (1884), «Ρῶσοι καὶ Σλαῦοι» (1890, 1896 καὶ 1899), «Ἡ ρωσικὴ φιλολογία» (1892) κ. ἄ. Γ. Ι. Β.

Λεζὲν (Lejeunne), *Κάρολος*. Παλαιὸς ὑποναύαρχος τοῦ γαλλικοῦ ναυτικοῦ, πρῶτος ὀργανωτὴς τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν πολυτεχνικὴν σχολὴν τῶν Παρισίων. Προσεκλήθη ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ναυτικῆς ἀποστολῆς, ἥτις ἐκαλεῖτο πρὸς ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου ΑΡϞΖ' τῆς 24 Δεκεμβρίου 1884. Ἡ πλήρης σειρὰ τῶν νομοθετικῶν μέτρων, ἅτινα ἐξεπόνησεν ὁ ἀπόστρατος τότε Λεζὲν μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν ἀποστολῆς καὶ ἅτινα ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς βουλῆς τῷ 1887, πρωθυπουργοῦντος τοῦ Τρικούπη καὶ ὑπουργοῦντος ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν τοῦ Γ. Ν. Θεοτόκη, προσμαρτυροῦν τὴν εὐσυνειδησίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Λεζὲν ἤγαγεν εἰς πέρας τὴν σοβαρωτάτην ἀνακαινιστικὴν ἐργασίαν του. Ὁ ὑπὸ τοῦ Λεζὲν γενόμενος καθορισμὸς τοῦ ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος προγράμματος, συμφώνου πρὸς τὴν οἰκονομικὴν τοῦ κράτους ἀντοχήν, καὶ ἡ ἐκλογὴ καινοφανοῦς τύπου πλοίων συνδυαζόντων ἐλαχίστην δαπάνην ναυπηγήσεως καὶ συντηρήσεως πρὸς παχὺν θώρακα, βαρὺ πυροβολικὸν καὶ ἱκανὴν ταχύτητα, προσμαρτυροῦν τὴν βαθύτητα, μεθ' ἧς εἶχε μελετήσει τὰς βλέψεις μας καὶ τὸν τρόπον, δι' οὗ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀνταποκριθῶμεν εἰς αὐτάς.

Ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπινοητὴς ἀναφέρεται ὁ Λεζέν, ἀφοῦ ὑποπλοίαρχος ὢν ἐπενόησε διόπτραν ἐξάντος διευκολύνουσαν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπινοήσεως τοῦ πλοιάρχου Richard, τὴν ἐκτέλεσιν νυκτερινῶν παρατηρήσεων, καθ' ὅσον ἐλαμβάνετο δι' αὐτῆς τὸ ὕψος ἀστέρος τινὸς ἄνευ χρησιμοποιήσεως τῆς γραμμῆς τοῦ ὁρίζοντος, ἀλλὰ δι' ἁπλῆς κατὰ τὸ σταυρόνημα ἐπαφῆς τοῦ ἰνδάλματος τῆς ἀεροστάθμης πρὸς τὸ τοῦ παρατηρουμένου ἀστέρος. Ὁ ναύαρχος Λεζὲν παρέμεινεν εἰς Ἑλλάδα μέχρι τῆς λήξεως τῆς ἀποστολῆς του (1890), ὁπότε καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν. Σ. Ε. Λ.

— **Λεζὲν** (Lejeune), *Λουδοβῖκος-Φραγκῖσκος, βαρῶνος*—. Γάλλος στρατηγὸς καὶ ζωγράφος (1775—1848). Εἰς τὸ στράτευμα κατετάγη ὡς ἐθελοντὴς τῷ 1792, μετέσχε τῶν ἐπὶ δημοκρατίας καὶ αὐτοκρατορίας ἐκστρατειῶν, κατὰ δὲ τὴν παλινόρθωσιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ γαλλικοῦ ἐπιτελείου. Διὰ τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας του εἰς τὴν πατρίδα προήχθη εἰς στρατηγὸν καὶ ἐτιμήθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ βαρώνου. Μετὰ τὴν ἰουλιανὴν ἐπανάστασιν ἀπεσύρθη εἰς Τουλούζην, ἔνθα διωρίσθη διευθυντὴς τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν τεχνῶν καὶ τῆς Βιοτεχνικῆς Σχολῆς. Ὡς καλλιτέχνης εἰργάσθη ἰδίᾳ ἐπὶ πολεμικῶν θεμάτων, ἀναπαραστήσας μεθ' ἱστορικῆς ἀκριβείας τὰς μάχας τοῦ Ἀμπουκίρ, τοῦ Μαρέγκο, τοῦ ὄρους Θαβώρ, τοῦ Λόντι, τῶν Πυραμίδων, τοῦ Σόμο-Σιέρρα, τῆς Μόσχας καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Σαραγόσσης. Τὰ καλλιτεχνικά του προτερήματα δὲν εἶναι σπουδαῖα. Ἐν Βερσαλλίαις ὑπάρχει ἰδιαιτέρα αἴθουσα περιλαμβάνουσα τὰ ἔργα του. Ι. Μ. Π.

Λέζερ (Leser), *Ἕρμαν*. Γερμανὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1873, ἔκτακτος καθηγητὴς ἐν Ἐρλάγκεν, σχολιαστὴς καὶ ἐκδότης τοῦ Φίχτε. Ἀνήκει μέ τινας ἀποχρώσεις εἰς τὴν νεοκαντιανὴν σχολὴν καὶ προσπαθεῖ νὰ συνδυάσῃ τὰς θεωρίας της πρὸς τινας ἐκ τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Ὄϋκεν. **Ἔργα**: «Zur Methode d. kritischen Erkenntnistheorie» (1900), «Das Wahrheitsproblem unter kulturphilosophischem Gesichtspunkte» (1901), «Einführung in die Grundprobleme der Erkenntnistheorie» κ. ἄ. Ε. Λ.

Digitized by Google

λέξες (οἱ)· δημωδ., ἀποσπάσματα ἀκρωτηρίου, μικρὰ καὶ πυκνά, τὰ ὁποῖα ἀπέμειναν σκόπελοι ἀναδύοντες ὑπὲρ τὴν θάλασσαν. Ἐπισήμως: μύρμηκες. Σ. Ε. Λ.

Λέζι *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Μεσσηνίας χωρίου *Λάμπαινα* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Λέζινα *[Γεωγρ.]*· βλ. λ. *Χβάρ*.

Λεζίνα *[Γεωγρ.]*. Λιμνοθάλασσα τῆς Ἀκαρνανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βονίτσης καὶ Ξηρομέρου πρὸς τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ Ἀχελῴου ποταμοῦ, ἡ *Μελίτη* τῶν ἀρχαίων. Κατὰ τὸν χειμῶνα καταλαμβάνει μεγάλην ἔκτασιν, φθάνουσα μέχρι τοῦ χωρίου Κατοχῆς, τὸ δὲ θέρος, ἀποσυρομένων τῶν ὑδάτων, περιορίζεται κατὰ τὰ παράλια καὶ ἀπέναντι νησίδων τινῶν τῶν Ἐχινάδων, ἔνθα λειτουργοῦν ἰχθυοτροφεῖα ἀποφέροντα μέγαν ἀριθμὸν ἰχθύων. Κατὰ τὰς ὄχθας ταύτης ὑψοῦτο πάλαι ἡ πόλις Οἰνιάδαι. Ι. Σ. Σ.

Λεζουῖρος (Lesuire), ***Γουλιέλμος***· βλ. *Λεσουΐρ*.

Λεζοῦτο *[Γεωγρ.]*. Ἰθαγενὲς ὄνομα τῆς ἐν Ἀφρικῇ *Βασουτολάνδης*.

λεηλασία (ἡ)· ἀπαγωγὴ λείας, διαρπαγὴ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν: «λεηλασία χώρας, —πόλεως» ‖ κλοπὴ πολλῶν ὁμοῦ πραγμάτων, διαρπαγή: «λεηλασία οἰκίας, —καταστήματος».

λεηλάτησις,—εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ λεηλατεῖν, *λεηλασία* (βλ. λ.).

λεηλατῶ (—έω)· ἀπάγω λείαν, λαφυραγωγῶ, διαρπάζω τὴν χώραν τῶν πολεμίων ‖ καθόλου, ἁρπάζω, κλέπτω πολλὰ πράγματα: «ἐλεηλάτησε τὴν οἰκίαν, —τὸ κατάστημα» (ἀπὸ τοῦ *λεία*+*ἐλαύνω*).

Λεητανοί (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ΝΑ. παραλίας τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ὁ αὐτὸς μὲ τοὺς *Λαιητανοὺς* (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

λεθὲκ *[Ἀρχ.]*. Μέτρον χωρητικότητος στερεῶν σωμάτων παρ' Ἰουδαίοις, ἅπαξ μόνον ἀναφερόμενον ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ (*Ὡσιὲ* Γ' 2) ὡς μέτρον. Ἦτο τὸ ἥμισυ τοῦ κόρου, δι' ὃ παρ' Ἱερωνύμῳ μεταφράζεται ἡμικόριον (corus dimidius), ὑποδιῃρεῖτο δὲ εἰς πέντε μπὰθ ἢ ἐφίς. Ἀνταπεκρίνετο εἰς 194,40 σημερινὰς λίτρας. —Π.

Λέθμπριτζ (Lethbridge) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Καναδᾶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλβέρτης. Κάτ. 10.900. Ἀποτελεῖ κέντρον διανομῆς μεγάλης περιφερείας παραγωγῆς γαιανθράκων καὶ σιτηρῶν. Ἡ βιομηχανία περιλαμβάνει χυτήρια, πλινθοποιίαν καὶ ἀλευροποιίαν. Δ. Σ. Δ.

λεθρίνι (τὸ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ ἰχθύος *ἐρυθρῖνος* (βλ. λ.).

λέθρος (ὁ) (Lethrus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων πενταμεροῦς συμμετρίας τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυλλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον ἱκανοῦ μεγέθους κανθάρους, μὲ ὀγκώδη κεφαλήν, μετὰ ὑποσκλήρου περιβλήματος, περιβαλλομένην ἐν εἴδει θώρακος καὶ βαθέως κεχωσμένην ἐντὸς τοῦ προθώρακος, κεραίας ἐξ ἕνδεκα ἀρθρώσεων ἀποτελουμένας, ὧν αἱ τελευταῖαι ἀπολήγουσιν εἰς ῥοπαλοειδῆ ἀπόφυσιν. Ἀπαντῶσιν εἰς τὰς θερμὰς χώρας τῆς γῆς καὶ ἐνδιαιτῶνται ὑπὸ τὸ ἔδαφος ἐντὸς ὑπογείων στοῶν, ἃς ταῦτα ὀρύσσουσιν, ἢ καὶ ὑπὸ τὰ σεσηπότα ξύλα. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λέθρος ὁ κεφαλωτὸς* (Lethrus cephalotus), οὗ τὸ μῆκος φθάνει τὰ 2 ἑκατοστόμετρα καὶ ἔχει χρῶμα στιλπνῶς μελανόν. Ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς τοὺς καλλιεργημένους ἀγροὺς καὶ τὰς ἀμπέλους. Δ. Ν. Π.

Λέθρος ὁ κεφαλωτός.

λέϊ (τό). Ἡ νομισματικὴ μονὰς τῆς Ρουμανίας, περιέχουσα ἀπὸ τῆς σταθεροποιήσεως τοῦ 1929, 0,009 γρ. καθαροῦ χρυσοῦ καὶ ἰσοδυναμοῦσα πρός: 1 £ = 813,597 λέϊ, 1 $ = 167,180 λέϊ, 1 λέϊ = 0,460916 νέας χρ. δραχμάς. Τ. Κ.

λεία (ἡ)· πᾶν ὅ,τι ἁρπάζει τις ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἢ λαμβάνει ὡς ἐγκαταλειφθέν, λάφυρα: «ἡ ἐν Πλαταιαῖς ἀπὸ τῶν Περσῶν λεία» ‖ πᾶν ὅ,τι ἐν καιρῷ πολέμου περιέρχεται ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν ἐχθρῶν ‖ ἰδίᾳ, λεία θαλασσία· ἡ ἐν καιρῷ πολέμου κατάσχεσις ἢ κατακράτησις πλοίων ἢ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἐμπορευμάτων: «δικαστήριον τῶν λειῶν», «νόμιμος λεία».

—*[Διεθν. Δίκ.]* Ἡ ἐν θαλάσσῃ παρὰ τῶν πολεμικῶν πλοίων τῆς ἑτέρας τῶν ἀντιπάλων Δυνάμεων σύλληψις ἐχθρικοῦ ἢ οὐδετέρου πλοίου καὶ κατάσχεσις τούτου μετὰ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ φορτίου του. Οἱ περὶ λειῶν σχετικοὶ κανόνες διακρίνονται εἰς οὐσιαστικοὺς καὶ τυπικούς· οἱ πρῶτοι διέπουσι τὸ ἐν γένει δικαίωμα τῆς κατασχέσεως ἐχθρικῆς ἢ οὐδετέρας περιουσίας ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ, οἱ δεύτεροι δὲ ρυθμίζουσι τὸ σύστημα, καθ' ὃ ἐπιτρέπεται νὰ ἐνεργηθῇ ἡ κατάσχεσις. Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς τοιαύτης διακρίσεως τοὺς περὶ λειῶν κανόνας δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς κοινούς, οἵτινες ἰσχύουσι διὰ τὰς περισσοτέρας καὶ δὴ τὰς μεγαλυτέρας ναυτικὰς δυνάμεις βάσει διεθνῶν συμφωνιῶν ἢ ἐθιμικοῦ δικαίου, καὶ τοπικούς, οἵτινες ἰσχύουσι μεταξὺ ὡρισμένων πολιτειῶν, συνήθως ὀλίγων καὶ μικρῶν, τεθέντες δυνάμει διεθνῶν συνθηκῶν. Οἱ περὶ λειῶν ἰσχύοντες διεθνεῖς κανόνες δὲν ἔχουσιν, οὕτως εἰπεῖν, κωδικοποιηθῆ, ἀλλ' ἀπαντῶνται εἰς διαφόρους διεθνεῖς συμβάσεις, ὡς εἰς τὴν Ναυτικὴν Δήλωσιν τῶν Παρισίων τῆς 12 Ἰουλίου 1856, εἰς τὴν ΙΑ' Διεθνῆ σύμβασιν τῆς Χάγης τῆς 18 Ὀκτωβρίου 1907, εἰς τὴν ΙΒ' Διεθνῆ σύμβασιν τῆς Χάγης περὶ ἱδρύσεως Διεθνοῦς Δικαστηρίου λειῶν τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας καὶ εἰς τὴν Ναυτικὴν Δήλωσιν τοῦ Λονδίνου 1909. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν τοιούτων περὶ λειῶν διεθνῶν κανόνων ἄρχεται ἀπὸ τῆς κηρύξεως τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου, λήγουσα σὺν τῷ πέρατι τούτου συνομολογουμένης ἀνακωχῆς ἢ εἰρήνης. Ἐπειδὴ ὅμως δυνατὸν πολλὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, ὡς εὑρισκόμενα ἐν πλῷ, ν' ἀγνοῶσι τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου μεταξὺ τῆς πολιτείας τῆς ὁποίας φέρουσι τὴν σημαίαν καὶ τῆς ἀντιπάλου, ἀνεγνωρίσθη διὰ τῆς πράξεως, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου (1854), ὅπως παραχωρῆται εἰς αὐτὰ προθεσμία τις, ἐντὸς τῆς ὁποίας θὰ δύνανται ταῦτα ν' ἀποπλεύσωσι, καταφεύγοντα εἰς λιμένα τῆς πολιτείας των.

Τὸ δικαίωμα τῆς λείας περιορίζεται μόνον ἐντὸς τῆς σφαίρας τῶν πολεμικῶν ὑδάτων καὶ δὲν δύναται ν' ἀσκηθῇ εἰς οὐδετέρας θαλάσσας. Προκειμένου περὶ ἀσκήσεως τοῦ δικαιώματος τούτου ἐντὸς οὐδετέρας θαλάσσης, ἡ οὐδετέρα πολιτεία ὑποχρεοῦται, βάσει τοῦ 3ου ἄρθρου τῆς διεθνοῦς συμβάσεως τῆς Χάγης «περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων τῶν οὐδετέρων πολιτειῶν», νὰ ἐπιτύχῃ διὰ παντὸς μέσου τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ πλοίου, προκειμένου δὲ περὶ ἀσκήσεως τοῦ αὐτοῦ δικαιώματος ἐπὶ πλοίου ἐγκαταλιπόντος τὰ οὐδέτερα ὕδατα, ἡ οὐδετέρα πολιτεία δύναται νὰ αἰτήσηται παρὰ τῆς καταλαβούσης αὐτὸ πολιτείας τὴν ἀπελευθέρωσιν, αἰτοῦσα καὶ ἱκανοποίησιν διὰ τὴν γενομένην παραβίασιν τῆς οὐδετερότητος αὐτῆς, βάσει τῆς § 2 τοῦ αὐτοῦ 3 ἄρθρου τῆς συμβάσεως τῆς Χάγης. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν, κατὰ τὸ ἄρθρ. 3 τῆς διεθνοῦς συμβάσεως τῆς Χάγης περὶ ἱδρύσεως Διεθνοῦς Δικαστηρίου λειῶν, δικαιοῦται ὁ κύριος τοῦ πλοίου νὰ προσφύγῃ εἰς τὸ ἐν λόγῳ δικαστήριον.

Τὸ δικαίωμα τῆς λείας δύναται ν' ἀσκηθῇ εἴτε ἐπὶ ἐχθρικοῦ εἴτε ἐπὶ οὐδετέρου πλοίου, καθόσον ἀφορᾷ ὅμως τὸν τρόπον τῆς ἀσκήσεως ἰσχύουσι διάφοροι κανόνες. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν γενικὴν ἀρχὴν τοῦ ἀπαραβιάστου τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας ἐν τῷ κατὰ ξηρὰν πολέμῳ, κατὰ τὸν θαλάσσιον πόλεμον δὲν ἐπεκράτησεν αὕτη, παρὰ τὰς γενομένας προσπαθείας, ἰδίως λόγῳ ἀντιδράσεως τῆς Μ. Βρεττανίας, οὕτω δὲ τὸ ἐχθρικὸν ἐμπόρευμα καὶ τὸ φέρον αὐτὸ πλοῖον θεωρεῖται ὡς «καλὴ λεία» περιερχομένη εἰς χεῖρας τῆς ἀντιπάλου πολιτείας. Οὐσιώδης ὅμως περιορισμὸς τοῦ δικαιώματος τῆς λείας ὑπὲρ τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας ἐπετεύχθη διὰ τῆς ναυτικῆς δηλώσεως τῶν Παρισίων, διὰ τῆς ὁποίας ἀπηγορεύθη ἡ ἐνάσκησις τοῦ δικαιώματος τῆς λείας ἐπὶ ἰδιωτικῶν πλοίων τῆς ἀντιπάλου πολιτείας, ἐπίσης δὲ ὡρίσθη ὅτι τὸ τοιοῦτον δικαίωμα δύναται ν' ἀσκηθῇ μόνον ἐπὶ τῶν παρ' ἐχθρικοῦ πλοίου μεταφερομένων ἐμπορευμάτων τῆς ἀντιπάλου πολιτείας, ὅτι ἡ οὐδετέρα σημαία καλύπτει τοῦτο, καὶ ὅτι τὸ ἐμπόρευμα οὐδετέρου κράτους μεταφερομένου δι' ἐχθρικοῦ πλοίου δὲν κατάσχεται, ἐφ' ὅσον δὲν προορίζεται διὰ τὸν ἀντίπαλον. Ἡ διαπίστωσις τῆς ἰθαγενείας τοῦ πλοίου δέον νὰ ἐπιτυγχάνεται, κατὰ τὴν κρατοῦσαν θεωρίαν, ἐκ τῆς σημαίας τὴν ὁποίαν τοῦτο φέρει. Ἡ παρατηρηθεῖσα ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου διαφωνία ἐν τῇ ἐπιστήμῃ συνηρτήθη μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ἐθνικότητος τοῦ πλοίου δι' ἀγορᾶς, κληρονομίας ἢ ἄλλων πράξεων σχετικῶν καὶ τῆς κατὰ συνέπειαν τούτου ἀλλαγῆς τῆς σημαίας του δι' ἄλλης οὐδετέρου κράτους. Τὸ ζήτημα ὅμως τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ἐθνικότητος τοῦ πλοίου καὶ τῶν ἐκ ταύτης ἀπορρεουσῶν συνεπειῶν προσδιορίζεται ἐν πολλοῖς ἀπὸ τὸ ζήτημα τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐπῆλθεν ἡ ἐναλλαγὴ τῆς σημαίας τούτου. Καὶ ἐὰν μὲν αὕτη ἐπῆλθε πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, εἶναι νομικῶς ἔγκυρος, ἐφόσον δύναται νὰ διαπιστωθῇ ὅτι τοῦτο δὲν ἐγένετο πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου κινδύνων· οὐδεμίαν ὅμως σχέσιν δύναται νὰ ἔχῃ τοῦτο, ἐφόσον ἡ πρᾶξις τῆς μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος τοῦ πλοίου δὲν εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ πλοιάρχου, ἡ δὲ ἐναλλαγὴ τῆς ἐθνικότητος ἐγένετο πρὸ ὀλιγωτέρων τῶν 60 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου, ὁπότε εἶναι δυνατὸν νὰ κατασχεθῇ καὶ τὸ πλοῖον. Κατὰ τοῦ τοιούτου τεκμηρίου, ὅτι τουτέστι τοῦ πλοίου ἡ ἐθνικότης ἤλλαξε λόγῳ τοῦ πολέμου, ἐπιτρέπεται ἡ ἀνταπόδειξις. Κατὰ τὴν αὐτὴν δήλωσιν τοῦ Λονδίνου, ἡ πρᾶξις τῆς μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος τοῦ πλοίου εἶναι ἐντελῶς ἔγκυρος ἔστω καὶ ἂν ἐγένετο τριάκοντα μόνον ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου, ἐφόσον εἶναι τελεία καὶ σύμφωνος πρὸς τὴν νομοθεσίαν τῶν πολιτειῶν, τῶν ὁποίων ἀπέβαλε καὶ ἀπέκτησε τὸ ἐν λόγῳ πλοῖον τὴν σημαίαν καὶ ἐφόσον ἤλλαξε καὶ πράγματι ἡ κυριότης αὐτοῦ, δὲν πρόκειται τουτέστι περὶ εἰκονικῆς μεταβιβάσεως κυριότητος. Προκειμένου ὅμως περὶ ἐναλλαγῆς τῆς σημαίας τοῦ πλοίου μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου, κατὰ τὸ ἄρθρον 56 τῆς δηλώσεως τοῦ Λονδίνου, ἡ μεταβίβασις τῆς κυριότητος εἶναι ἄκυρος, ἐφόσον δὲν ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ ἐναλλαγὴ κυριότητος δὲν ἐγένετο ἐκ προθέσεως πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου συνεπειῶν· τὸ τεκμήριον τῆς ἐκ προθέσεως ἐναλλαγῆς ὑπηκοότητος τοῦ πλοίου δὲν ἀνατρέπεται ἐν περιπτώσει α) καθ' ἣν ἐγένετο αὕτη καθ' ὃν χρόνον τὸ πλοῖον εὑρίσκετο ἐν πλῷ, β) ἐντὸς ἀποκεκλεισμένου λιμένος καὶ γ) ἐὰν ἐπεφυλάχθη τὸ δικαίωμα τῆς ἐπαναγορᾶς τοῦ πλοίου ἢ δὲν ἐτηρήθησαν οἱ νόμιμοι τύποι περὶ μεταβιβάσεως τῆς κυριότητος.

Ἀνάλογοι δυσχέρειαι, προκειμένου περὶ τῆς διαπιστώσεως τῆς ἐθνικότητος τοῦ πλοίου, προβάλλονται καὶ προκειμένου περὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἐμπορεύματος. Σχετικῶς μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο διδάσκονται δύο θεωρίαι. Κατὰ τὴν ἀποκληθεῖσαν ἀγγλοαμερικανικὴν θεωρίαν, τὴν ὁποίαν ἀποδέχονται καὶ ἡ Ἰαπωνία, ἡ Ἱσπανία καὶ ἡ Ὁλλανδία, διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἐθνικότητος τοῦ ἐμπορεύματος ἐνδιαφέρει ἡ κατοικία τοῦ κυρίου τούτου, ἐνῷ ἡ παρὰ τῶν ἄλλων κρατῶν ἀποδεκτὴ γενομένη ἀντίληψις ἐξαρτᾷ τοῦτο ἐκ τῆς ἰθαγενείας τοῦ κυρίου. Ἡ δήλωσις τοῦ Λονδίνου, χωρὶς νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο, ἐν ἄρθρ. 58 ὥρισεν ὅτι ἡ ἰδιότης τοῦ ἐμπορεύματος ὡς ἐχθρικοῦ ἢ οὐδετέρου ἐξαρτᾶται ἁπλῶς ἐκ τοῦ κυρίου τούτου, ἀσχέτως ἰθαγενείας καὶ κατοικίας, ἂν εἶναι τουτέστι φίλος ἢ ἀντίπαλος. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 59 τῆς αὐτῆς δηλώσεως τοῦ Λονδίνου, πᾶν ἐμπόριον εὑρισκόμενον ἐπὶ ἐχθρικοῦ πλοίου θεωρεῖται κατὰ τεκμήριον ἀμάχητον ἐχθρικόν, ἡ δ' ἐναλλαγὴ τῆς κυριότητος τοῦ ἐμπορίου διαρκοῦντος τοῦ πλοῦ οὐδὲν νομικὸν ἀποτέλεσμα ἐπιφέρει, ἐξαιρέσει τῆς περιπτώσεως τῆς χρεοκοπίας τοῦ κυρίου.

Τοῦ δικαιώματος τῆς λείας ἐξαιροῦνται ὡρισμένα πλοῖα καὶ ἐμπορεύματα, ὡς τὰ μικρὰ πλοιάρια τὰ ἐνεργοῦντα τὴν καλουμένην παράκτιον ἁλιείαν, ὡς ὡρίσθη καὶ παρὰ τοῦ ἄρθρ. 3 τῆς σχετικῆς συμβάσεως τῆς Χάγης· ἐπίσης κατὰ τὸ 4ον ἄρθρ. τῆς αὐτῆς συμβάσεως τὰ πλοῖα ἅτινα μεταφέρουσι κρατικὰς ἢ ἐπιστημονικὰς ἀποστολάς, ἀγγελιαφόρα πλοῖα φέροντα λευκὴν σημαίαν, πλωτὰ νοσοκομεῖα, ναυαγοσωστικὰ καὶ τὰ ταχυδρομικά, ἐφόσον μεταφέρουσι μόνον ἐπιστολάς, τοῦ πολεμικοῦ τῆς ἀντιπάλου πολιτείας δυναμένου ἐν τούτοις ν' ἀσκήσῃ ἔλεγχον ἐπὶ τῶν τελευταίων τούτων.

Ἡ κατάσχεσις οὐδετέρου ἐμπορικοῦ πλοίου παρὰ πολεμικοῦ ἐμπολέμου δυνάμεως εἶναι δυνατὴ εἰς τρεῖς περιπτώσεις: α) ἐπὶ ἀποπείρας διασπάσεως τοῦ ἐνεργουμένου ἀποκλεισμοῦ· β) ἐὰν διευθύνεται παρὰ προσώπων ἀνηκόντων κατ' ἰθαγένειαν εἰς τὴν ἀντίπαλον πολιτείαν καὶ γ) ἐν περιπτώσει παροχῆς βοηθείας εἰς τὸν ἀντίπαλον κατὰ παράβασιν τῶν περὶ οὐδετερότητος κανόνων. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν ἀπαιτεῖται ὅπως ὁ ἀποκλεισμὸς εἶναι πραγματικὸς καὶ τὸ ἐπιδιῶκον νὰ διασπάσῃ αὐτὸν πλοῖον νὰ εἶναι ἐν γνώσει τούτου διὰ δηλοποιήσεως τοῦ ἀποκλείοντος στόλου καὶ νὰ ὑπάρχῃ πρόθεσις νὰ ἐξαπατήσῃ τὰ ἐνασκοῦντα τὸν ἀποκλεισμὸν πλοῖα. Πλοῖον τὸ ὁποῖον διέσπασε τὸν ἀποκλεισμὸν δύναται νὰ κατασχεθῇ, ὅπως καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ φορτίον του· περὶ τῆς κατασχέσεως τοῦ φορτίου ἡ πολιτειακὴ πρακτικὴ τῶν διαφόρων δυνάμεων εἶναι διάφορος, ἄλλων ἀξιουσῶν καὶ τὴν κατάσχεσιν τοῦ φορτίου, ἄλλων δὲ ἐξαρτωσῶν ταύτην ἐκ τῆς συμμετοχῆς τοῦ ἰδιοκτήτου τούτου ἐν τῇ πρὸς διάσπασιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ προσπαθείᾳ. Τὸ ἄρθρ. 21 τῆς δηλώσεως τοῦ Λονδίνου ἐπιτρέπει τὴν κατάσχεσιν τοῦ τε πλοίου καὶ φορτίου, ἐφόσον ὁ κύριος τοῦ φορτίου δὲν ἀποδείξῃ ὅτι διετέλει κατὰ τὸν χρόνον τῆς φορτώσεως ἐν ἀγνοίᾳ τῆς προθέσεως τοῦ πλοιάρχου νὰ διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμόν, οὐδ' ἠδύνατο ἄλλως νὰ γνωρίζῃ ταύτην. Τὰ οὐδέτερα ἐμπορεύματα κατάσχονται ἐπίσης, ἐφόσον εἶναι πολεμεφόδια πολέμου καὶ προέρχονται ἐκ τῆς ἀντιπάλου πολιτείας ἢ προορίζονται δι' αὐτήν, κατὰ τὴν σχετικὴν ἐκ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ πλοίου διαπιστουμένην ἐξαγωγὴν καὶ κατεύθυνσιν τοῦ ἐμπορεύματος, ἢ ἐφόσον τὸ πλοῖον ζητεῖ ν' ἀποβιβάσῃ τὸ ἐμπόρευμα εἰς ἐχθρικὸν λιμένα ἢ καὶ ἀκτὴν τῆς ἀντιπάλου πολιτείας καὶ οὐχὶ εἰς τὸν οὐδέτερον λιμένα, δι' ὃν ἐσφαλμένως ἢ ψευδῶς ἀναγράφεται ὅτι θέλει γίνει ἡ ἐκφόρτωσις εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ πλοίου. Ἡ κατάσχεσις τοῦ ἐκ πολεμεφοδίων ἀποτελουμένου φορτίου συνεπιφέρει καὶ τὴν κατάσχεσιν τοῦ φέροντος αὐτὸ οὐδετέρου πλοίου, ἐφόσον τὸ τοιοῦτον φορτίον

Digitized by Google

αὐτοῦ εἶναι κατ' ἀξίαν ἢ βάρος ἢ χωρητικότητα πλέον τοῦ ἡμίσεος τοῦ ὅλου φορτίου τοῦ πλοίου, ἄλλως τὸ πλοῖον δὲν κατάσχεται, ὑποχρεούμενον ν' ἀποβιβάσῃ τὸ φορτίον του εἰς τὸ συλλαβὸν αὐτὸ πλοῖον ἢ εἰς τὸν πλησιέστερον λιμένα τῆς πολιτείας, εἰ ἣν ἀνήκει τὸ τελευταῖον τοῦτο πλοῖον, καὶ κατόπιν δυνάμενον νὰ συνεχίσῃ τὸν πλοῦν αὐτοῦ. Ἡ κατάσχεσις τοῦ πλοίου οὐδετέρου κράτους μεταφέροντος πολεμεφόδια συνεπάγεται ἀπο ζημίωσιν ἐκ μέρους τῆς καταλαβούσης πολιτείας, ἐφόσον ἤθελεν ἀποδειχθῆ ὅτι τὸ πλοῖον διετέλει ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἐχθροπραξιῶν ἢ ὁ πλοίαρχος διετέλει ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ περιεχομένου τοῦ φορτίου.

Προκειμένου περὶ τῆς τύχης τοῦ συλληφθέντος πλοίου καὶ φορτίου ἰσχύουσι τ' ἀκόλουθα: Τὸ συλληφθὲν πλοῖον δύναται νὰ κατασχεθῇ μετὰ τοῦ φορτίου, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἐκποιηθῇ, πολὺ δὲ μᾶλλον νὰ καταστραφῇ. Ἡ καταστροφὴ τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου ἐπιτρέπεται ἐν τούτοις, ἂν ἐκ μέρους τοῦ διωκομένου πλοίου προβληθῇ ἀντίστασις ἢ ἐπὶ κακοκαιρίας, ἐκ τῆς ὁποίας δύναται νὰ κινδυνεύσῃ τὸ διῶκον πλοῖον. Ἡ καταστροφὴ οὐδετέρου πλοίου ἐπιτρέπεται μόνον ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν διὰ τῆς ἐκφορτώσεως τοῦ φορτίου του διατρέχει κίνδυνον τὸ συλλαβὸν τοῦτο πολεμικὸν πλοῖον. Ἐπὶ τοῦ ἐγκύρου τῆς κατασχέσεως ἀποφαίνεται τὸ εἰδικὸν δικαστήριον λειῶν τῆς συλλαβούσης πολιτείας, ἡ ἁρμοδιότης τοῦ ὁποίου τυγχάνει ἀποκλειστικὴ μέχρι τῆς ἱδρύσεως τοῦ Διεθνοῦς δικαστηρίου λειῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν διαφόρων γενικῶν ἔργων τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου βλ. καὶ *Butte* «Amerikanische Prisengerichtsbarkeit» (1913). — *Hüttenheim*, «Die Handelsschiffe der Kriegführenden» (1912). — *Loreburn*, «Privateigentum im Seekrieg» γερμ. μετ. ὑπὸ Niemeyer (1914). — *Marstand-Menklenburg*, Das japanische Prisenrecht in seiner Anwendung im japanischen-russischen Krieg» (1908). — *Niemayer*, «Prinzipien des Seekriegsrechts» (1909). — *Pohl*, «Deutsche Prisengerichtsbarkeit (1911). — *Schramus*, «Das Prisenrecht in seiner neusten Gestalt» (1913). Η. Γ. Κ.

— **λειῶν** ***διεθνὲς δικαστήριον.*** Ἡ πρώτη ἰδέα περὶ ἱδρύσεως διεθνοῦς δικαστηρίου λειῶν ὀφείλεται εἰς τὸν καθηγητὴν Martin Hübner, προτείναντα τῷ 1759, ὅπως πᾶσα ἐκ λειῶν προερχομένη διαφορὰ διευθετῆται μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων πολιτειῶν, διὰ τῶν ἁρμοδίων ὑπουργῶν αὐτῶν, ἢ ἀνατίθεται ἡ ἐπίλυσις αὐτῆς εἰς μικτὰ διαιτητικὰ δικαστήρια. Ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη οὐδεμιᾶς ἠξιώθη προσοχῆς. Τολμηρότερος εἰς τὴν αὐτὴν ἰδέαν ὑπῆρξεν ὁ Γάλλος βαρῶνος Sainte-Croix, ὅστις τῷ 1782 ἐπρότεινε τὴν ἵδρυσιν διαρκοῦς δικαστηρίου συναποτελουμένου ἐξ ἀντιπροσώπων τῶν οὐδετέρων ναυτικῶν δυνάμεων. Ὑπὲρ τῆς αὐτῆς ἰδέας ἠκούσθησαν καὶ βραδύτερον ἄλλαι μεμονωμέναι συνηγορίαι, ὅπως παρὰ τοῦ Ἰταλοῦ Galiani, τοῦ Γερμανοῦ Bulmerincq καὶ ἄλλων. Τοῦ ζητήματος τούτου ἐπελήφθη τῷ 1878 καὶ ἡ Ἀκαδημία τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἔκτοτε δέ, κυρίως εἰπεῖν, ἄρχεται καὶ ἡ ἱστορία τοῦ θεσμοῦ τοῦ διεθνοῦς δικαστηρίου λειῶν. Κατὰ τὸν διεθνῆ κανονισμὸν τῶν ναυτικῶν λειῶν, τὸν ὁποῖον ἐπεψήφισεν ἡ αὐτὴ Ἀκαδημία τῷ 1887, ὡρίζετο ὅτι διὰ πᾶν ζήτημα λείας ἁρμόδιον τυγχάνει τὸ εἰδικὸν δικαστήριον τῆς ἐνδιαφερομένης πολιτείας, δικάζον κατὰ πρῶτον βαθμόν· ἀπ' ἀρχῆς ὅμως τῆς ἐκρήξεως πολέμου ἔδει ἑκάστη ἐμπόλεμος πολιτεία νὰ συστήσῃ διεθνὲς δικαστήριον δευτέρου βαθμοῦ, ἀποτελούμενον ἐκ πέντε μελῶν, τοῦ προέδρου καὶ ἑνὸς μέλους τούτου ὁριζομένου παρὰ τῆς ἐμπολέμου πολιτείας, τῶν δὲ τριῶν ἄλλων ὁριζομένων παρὰ τριῶν οὐδετέρων πολιτειῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόφασις αὕτη τῆς Ἀκαδημίας τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἀπέσχε πολὺ τῆς πραγματοποιήσεως, μετὰ τὴν ἄρνησιν μάλιστα τῆς ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας τοῦ διεθνοῦς δικαίου τῷ 1905, ἢ ἐπιμονῇ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Μ. Βρεττανίας, νὰ λάβῃ ἀποφάσεις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Κατὰ τὴν δευτέραν διεθνῆ συνδιάσκεψιν τῆς Χάγης ἐπροτάθη παρὰ τῆς γερμανικῆς ἀντιπροσωπείας ἡ ἵδρυσις διεθνοῦς δικαστηρίου λειῶν, ἀνάλογον δὲ πρότασιν ὑπέβαλε καὶ ἡ ἀγγλικὴ ἀντιπροσωπεία. Κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας συζητήσεις μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντιπροσωπειῶν, εἰς τὰς ὁποίας συμμετέσχον καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν καὶ τῆς Γαλλίας, διαπιστωθείσης συμπτώσεως ἀντιλήψεων, συνετάχθη κοινὸν σχέδιον συμβάσεως, ὅπερ ἐνέκρινε καὶ ἡ συνδιάσκεψις «περὶ ἱδρύσεως διεθνοῦς δικαστηρίου λειῶν», τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἐπεκυρώθη παρὰ τῶν συμμετασχουσῶν τῆς συνδιασκέψεως δυνάμεων. Ἡ ἐν τῇ β' ταύτῃ συνδιασκέψει τῆς Χάγης ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία, καίτοι ὑπερεψήφισε τῆς σχετικῆς συμβάσεως, ἐν τούτοις μόνον ταύτην «ἐκ πασῶν τῶν ὑπὸ τῆς συνδιασκέψεως παρασκευασθεισῶν, δὲν συνυπέγραψεν» καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἐπεκυρώθη αὕτη παρὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ καταρτισθεῖσα παρὰ τῆς συνδιασκέψεως τῆς Χάγης διεθνὴς σύμβασις ὑπ' ἀριθ' ΙΒ' ὥριζεν ὅτι τὸ δυνάμει αὐτῆς ἱδρυόμενον διεθνὲς δικαστήριον λειῶν θ' ἀποτελέσῃ δικαστήριον προσφυγῆς κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἐκδιδομένων παρὰ τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου λειῶν τῆς ἐμπολέμου πολιτείας. Κατὰ τὸ 3ον ἄρθρον τῆς αὐτῆς συμβάσεως ἡ προσφυγὴ ἐνώπιον τοῦ διεθνοῦς δικαστηρίου λειῶν χωρεῖ καὶ προκειμένου περὶ λείας οὐδετέρας ἢ ἐχθρικῆς περιουσίας. Ἐνῷ ὅμως προκειμένου περὶ οὐδετέρας περιουσίας, χαρακτηρισθείσης ὡς λείας παρὰ τῆς ἐμπολέμου πολιτείας, δύναται ἄνευ τινὸς περιορισμοῦ ν' ἀσκηθῇ τὸ δικαίωμα τῆς προσφυγῆς ἐνώπιον τοῦ διεθνοῦς δικαστηρίου λειῶν, ἀντιθέτως, ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει, ἤτοι προκειμένης λείας ἐπὶ ἐχθρικῆς περιουσίας, ἡ ἄσκησις τοῦ δικαιώματος τῆς προσφυγῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἂν πρόκειται περὶ ἐμπορευμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον φορτωθῆ ἐπὶ οὐδετέρου πλοίου ἢ περὶ ἐχθρικοῦ πλοίου συλληφθέντος εἰς τὰ χωρικὰ ὕδατα οὐδετέρας πολιτείας, ἐφόσον αὕτη δὲν ἠξίου διὰ διπλωματικοῦ διαβήματος τὴν κατάσχεσιν τοῦ πλοίου τούτου, εἴτε δὲν ἠναντιώθη κατ' αὐτῆς, ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη κατάσχεσις ἔλαβε χώραν κατὰ παράβασιν κανόνος ἐκ συνθήκης ἀπορρέοντος μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων δυνάμεων ἢ κατὰ παράβασιν κανόνος τεθέντος παρὰ τῆς ἑτέρας τούτων. Τὸ δικαίωμα τῆς προσφυγῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 4 τῆς αὐτῆς ΙΒ' συμβάσεως τῆς Χάγης δὲν δύναται ν' ἀσκηθῇ παρ' οἱουδήποτε, ἀλλὰ μόνον παρὰ οὐδετέρας δυνάμεως, ἐφόσον ἡ παρὰ τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου λειῶν τῆς ἐμπολέμου πολιτείας ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις ἀφορᾷ ἰδίαν αὐτῆς περιουσίαν ἢ περιουσίαν τῶν ἰδίων αὐτῆς ἰθαγενῶν ἢ πρόκειται περὶ ἐχθρικοῦ πλοίου συλληφθέντος ἐντὸς τῶν χωρικῶν ὑδάτων τῆς ἐν λόγῳ οὐδετέρας πολιτείας. Πρόσωπον οὐδετέρας πολιτείας ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀσκήσῃ προσφυγὴν ἐνώπιον τοῦ διεθνοῦς δικαστηρίου λειῶν προκειμένου περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας, τῆς πολιτείας, ἧς οὗτος τυγχάνει ὑπήκοος, δυναμένης ν' ἀπογορεύσῃ εἰς αὐτὸν ν' ἀσκήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς προσφυγῆς, ὑποκαθισταμένης ταύτης εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ καὶ προσφευγούσης εἰς τὸ διεθνὲς δικαστήριον· τοιοῦτος περιορισμὸς προκειμένου περὶ προσώπων ἐχθρικῶν κρατῶν δὲν ἰσχύει. Κατὰ τὸ ἄρθρον δὲ 5ον τῆς αὐτῆς διεθνοῦς συμβάσεως τῆς Χάγης ὁ κύκλος τῶν ἐνδιαφερομένων προσώπων, τὰ ὁποῖα δηλαδὴ δύνανται νὰ προσφύγωσιν ἐνώπιον τοῦ διεθνοῦς δικαστηρίου, περιορίζεται μεταξὺ τῶν ἐχόντων ἔννομον συμφέρον ἐχθρικῶν ἢ οὐδετέρων κρατῶν ὑπηκόων συνεπείᾳ τῆς ἀσκουμένης προσφυγῆς, ἐφόσον αἱ πολιτεῖαι αὐτῶν ἐπεκύρωσαν τὴν εἰρημένην σύμβασιν τῆς Χάγης. Ἡ αὐτὴ σύμβασις προέβλεπε καὶ ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν τοῦ ἐν λόγῳ διεθνοῦς δικαστηρίου, τούτου συγκροτουμένου ἐκ τακτικῶν δικαστῶν καὶ ἐπικουρικῶν τοιούτων, ἐχόντων ἀπαραιτήτως εἰδικὰς γνώσεις σχετικῶς μὲ τὴν ἀποστολὴν καὶ τὸ καθόλου ἔργον τοῦ τοιούτου δικαστηρίου· ὁ διορισμὸς τῶν δικαστῶν ἐνεργεῖται διὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν 6 ἐτῶν, ἀπολαύουσι δὲ οὗτοι τῶν διπλωματικῶν προνομίων. Ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν δικαστῶν ὡρίσθη εἰς 15, δύναται ὅμως τὸ δικαστήριον νὰ συνεδριάσῃ μετεχόντων τούτου καὶ μόνον 9. Ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἐμπόλεμός τις δύναμις συμπίπτει νὰ μὴ ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῷ δικαστηρίῳ τούτῳ, ἐλήφθη πρόνοια, ὅπως εἰδικῶς διὰ τὴν ὑπὸ ἐκδίκασιν περίπτωσιν μετέχῃ καὶ ἀντιπρόσωπος αὐτῆς (ἄρθρ. 18). Ὡς ἕδρα τοῦ δικαστηρίου ὡρίσθη ἡ Χάγη, ἐνώπιον δὲ αὐτοῦ μόνον διὰ δικηγόρων δύνανται νὰ παραστῶσιν οἱ διάδικοι ἰδιῶται. Ἡ προσφυγὴ ἐνώπιον τοῦ διεθνοῦς δικαστηρίου ἐνεργεῖται ἐγγράφως, ἐντὸς προθεσμίας 4 μηνῶν (120 ἡμερῶν) ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀποφάσεως τοῦ εἰδικοῦ δικαστηρίου λειῶν τῆς ἐμπολέμου πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ἐν περιπτώσει παρελεύσεως τῆς προθεσμίας ταύτης εἶναι δυνατὴ ἡ ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις προσφυγή. Τὸ διεθνὲς δικαστήριον εἰς οἱονδήποτε στάδιον τῆς διαδικασίας δύναται εἴτε αὐτοδικαίως εἴτε τῇ αἰτήσει τοῦ ἑτέρου τῶν ἀντιδίκων μερῶν νὰ διατάξῃ τὴν προσκόμισιν καὶ νέων ἀποδεικτικῶν στοιχείων· ἡ διαδικασία διεξάγεται δημοσίᾳ, ἡ δὲ ἀπόφασις λαμβάνεται κατὰ πλειοψηφίαν τῶν παρόντων δικαστῶν, πρέπει δὲ νὰ εἶναι ἠτιολογημένη· τὰ ἔξοδα τῆς διαδικασίας βαρύνουσι τὸν καθ' οὗ ἡ ἀπόφασις διάδικον.

Καθόσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα ἐπὶ τῇ βάσει ποίων κανόνων δικαίου ἤθελε δικάσει τὸ διεθνὲς δικαστήριον, δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐν πρώτοις πρέπει τοῦτο νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψει ὑπαρχούσας τυχὸν συνθήκας ἀναφερομένας ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου θέματος, ἐλλείψει δὲ τούτων, βάσει τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου· ἐλλείψει καὶ πάλιν σχετικῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου, τὸ διεθνὲς δικαστήριον λειῶν ὀφείλει νὰ ἐκδικάσῃ τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν βάσει τῶν γενικῶν ἀρχῶν τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἐπιεικείας. Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ σύλληψις καὶ κατάσχεσις κηρυχθῇ διὰ τῆς ἀποφάσεως ὡς καλῶς γενομένη, τὰ λοιπὰ κανονίζονται βάσει τῆς ἰσχυούσης νομοθεσίας ἐν τῇ συλλαβούσῃ πολιτείᾳ· ἐν περιπτώσει ὅμως καθ' ἣν ἡ σύλληψις κηρυχθῇ διὰ τῆς ἀποφάσεως παράνομος, ὀφείλει τὸ δικαστήριον νὰ ὁρίσῃ καὶ τὸ ποσὸν τῆς αἰτουμένης ἀποζημιώσεως [*Trich Michaelis*: Die internationale Prisengerichtsbarkeit nach dem 12 Alkommen der gneiten Haager Friedenskonferenz (1914)]. Η. Γ. Κ.

— **λειῶν** ***(«ἐθνικόν», «εἰδικόν») δικαστήριον.*** Οὕτω καλεῖται τὸ ὁριζόμενον παρά τινος ἐμπολέμου πολιτείας δικαστήριον, ὅπως δικάσῃ ζητήματα λειῶν τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου. Ἡ ἁρμοδιότης τῶν τοιούτων περὶ λειῶν δικαστηρίων, ὁριζομένη παρὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου ἑκάστης πολιτείας, τυγχάνει ἄλλοτε μὲν ἁπλῶς διοικητική, ἄλλοτε δὲ καθαρῶς δικαστικὴ (ὡς εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Βορ. Ἀμερικῆς, εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν καὶ τὰς Κάτω χώρας), ἄλλοτε δὲ διττή, πρωτοδίκως μὲν διοικητική, δευτεροβαθμίως δὲ δικαστική. Ἡ ἐπὶ λειῶν ἁρμοδιότης ἀνατίθεται εἴτε εἰς τὰ τακτικὰ δικαστήρια, εἴτε, ὅπερ καὶ συνηθέστατον, εἰς εἰδικὰ εἴτε καὶ εἰς τακτικὰ προσλαμβάνοντα καὶ ἐξαιρετικὴν ἁρμοδιότητα. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τοῦ 1740 τὰ περὶ λειῶν ζητήματα δικάζονται κατὰ πρῶτον μὲν βαθμὸν παρὰ τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τοῦ ναυαρχείου (the High Court of Admiralty) κατὰ κανόνα, κατ' ἔφεσιν δὲ εἰς τὸ Judicial Committee of the Privy Council. Εἰς τὰς περισσοτέρας πολιτείας τῆς Εὐρώπης τὰ περὶ λειῶν ζητήματα ὑπάγονται εἰς διοικητικὰ δικαστήρια, ἂν καὶ τῆς συνθέσεως αὐτῶν συμμετέχουσι καὶ τακτικοὶ δικασταί. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ ἁρμόδιον δικαστήριον τυγχάνει τὸ Conseil de Prises, ἀποτελούμενον ἐκ συμβούλων τῆς ἐπικρατείας, ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν καὶ εἰδικῶν διεθνολόγων· ἐν Γερμανίᾳ, τὰ δύο διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου λειτουργήσαντα δικαστήρια λειῶν Ἀμβούργου καὶ Κιέλου, δικάζοντα πρωτοβαθμίως, ὅπως καὶ τὸ Oberprisengericht («Ἀνώτατον δικαστήριον τῶν λειῶν») δικάζον κατ' ἔφεσιν, ἀπετελοῦντο ἐκ νομομαθῶν, ἑνὸς ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ καὶ δύο ἀντιπροσώπων τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ κόσμου. Ἐν Ἰταλίᾳ ἡ Commissiona mixta, ἤτοι τὸ δικαστήριον λειῶν, ἀποτελουμένη ἐκ διαφόρων εἰδικῶν μελῶν, δικάζει πᾶν ζήτημα λείας, ἡ δὲ ἀπόφασις αὐτῆς δύναται ν' ἀναιρεθῇ μόνον παρὰ τοῦ ἀκυρωτικοῦ τῆς Ρώμης δι' ὑπέρβασιν ἐξουσίας.

Τὸ πρῶτον παρ' ἡμῖν δικαστήριον λειῶν ἱδρύθη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ὑπὸ τὸ ὄνομα: «Θαλάσσιον Δικαστήριον» ἢ «Ἀντὶ Θαλασσίου Δικαστηρίου Ἐπιτροπή», ἡ ἁρμοδιότης τῆς ὁποίας ἐτύγχανε διοικητικὴ κατὰ τὸν Ν. Ν. Σαρίπολον, ἀναμφισβητήτως δὲ δικαστικὴ κατὰ τὸν Σ. Σεφεριάδην, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐντελῶς ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐνεργοῦσα. Διὰ τοῦ ἀπὸ 10 Ἀπριλίου 1829 ὅμως ψηφίσματος τοῦ κυβερνήτου, τὸ «Θαλάσσιον Δικαστήριον» προσέλαβε χαρακτῆρα ἀπολύτως διοικητικόν, λειτουργοῦν ἐπίσης οὐχὶ ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, αἱ δὲ παρ' αὐτοῦ ἐκδιδόμεναι ἀποφάσεις ἐδημοσιεύοντο μετὰ τὴν ἔγκρισιν τοῦ κυβερνήτου, διότι «εἶχε ῥητὰς διαταγὰς νὰ μὴ τὰς δημοσιεύῃ πρὶν τῆς ἀνακρίσεως ταύτης», οὕτω δέ πως συνέβη πολλάκις ὥστε πλοῖα «νομίμως καταδικασθέντα ὡς παραβιάσαντα ἀποκλεισμούς, ἐχαρίσθησαν εἰς τὴν ἀνάκρισιν διὰ λόγους πολιτικούς». Τὰ μέλη τοῦ δικαστηρίου τούτου ὁρίζοντο εἰς τρία, λαμβανόμενα ἐκ τοῦ «Πανελληνίου». Τοῦ δικαστηρίου τούτου ἐπροτάθη ἡ ἀναδιοργάνωσις παρὰ τοῦ τμήματος τῶν Ἐσωτερικῶν τοῦ «Πανελληνίου», κατὰ τὴν γενομένην δὲ παρ' αὐτοῦ πρότασιν τὰ μέλη τοῦ δικαστηρίου τούτου, τρία τὸν ἀριθμόν, θὰ διωρίζοντο παρὰ τοῦ κυβερνήτου ἐκ τοῦ «Πανελληνίου», αἱ δὲ ἀποφάσεις του δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπόκεινται «πλέον εἰς ἐπικύρωσιν (καὶ) θέλουν ἐκτελεῖσθαι ὁριστικῶς». Τὸ πέρας ὅμως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἐματαίωσε τὴν μελετηθεῖσαν ὀργάνωσιν πραγματικοῦ δικαστηρίου λειῶν, τὸ δὲ Σύνταγμα τοῦ 1844 καὶ τὸ τοῦ 1864 οὐδόλως περιεῖχον διατάξεις εἰδικὰς περὶ τῆς ἐκδικάσεως τῶν λειῶν. Οὕτω, ἑπόμενον ἦτο αἱ ὑποθέσεις τῶν λειῶν διαρκοῦντος τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου τῷ 1897 νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὰ τακτικὰ δικαστήρια, οὐδενὸς σχετικοῦ νόμου ὑπάρχοντος τότε, προβλέποντος τὴν παρ' εἰδικοῦ δικαστηρίου ἐκδίκασιν ὑποθέσεων λείας, ἂν καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864, ὅπως καὶ τὸ προηγούμενον τοῦ 1844, ἐπέτρεπε τὴν δι' εἰδικοῦ νόμου ἵδρυσιν δικαστηρίου λειῶν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἄρθρ. 101 τοῦ Συντάγματος. Ἐπειδὴ δὲ αἱ περὶ λειῶν ὑποθέσεις εἶναι ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ, ἐφόσον δι' εἰδικοῦ νόμου δὲν ὑπήχθησαν εἰς εἰδικὴν δικαιοδοσίαν, εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τουτέστιν εἰδικοῦ δικαστηρίου ἱδρυομένου διὰ τοῦ ἐν λόγῳ νόμου, ὑπήχθησαν αὗται, συμφώνως πρὸς τὴν πρώτην διάταξιν τοῦ ἄρθ. 101 τοῦ Συντάγματος, εἰς τὰ τακτικὰ δικαστήρια κατὰ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897. Κατὰ τὴν γενομένην τῷ 1911 ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος, ἐν ἄρθ. 97 αὐτοῦ ὡρίσθη σαφῶς ὅτι «τὰ περὶ ... δικαστηρίων λειῶν κανονίζονται δι' εἰδικῶν νόμων». Τοιοῦτος ὅμως εἰδικὸς νόμος δὲν ἐξεδόθη εὐθὺς ἀμέσως καὶ ἓξ μῆνας μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου, οὕτω δέ πως αἱ λεῖαι ἐξεδικάζοντο κατὰ τὴν πρώτην ἐποχὴν παρὰ τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 101 τοῦ Συντάγματος. Ὁ ἐκδοθεὶς βραδύτερον ͵ΔΡΜ' (ὑπ' ἀριθ. 4140) νόμος τῆς 29 Μαρτίου 1913 «Περὶ συστάσεως δικαστηρίου λειῶν» κατήργησε τὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ ὑπο-

Digitized by Google

θέσεων λειῶν τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, ὑπαγαγὼν εἰς τὸ εἰδικὸν τοῦτο δικαστήριον τὰ τοιαῦτα ζητήματα. Κατὰ τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ νόμου τούτου «πρὸς ἐκδίκασιν τοῦ κύρους καὶ τῶν νομίμων ἀποτελεσμάτων τῶν παρὰ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων καὶ τῶν λιμενικῶν ἀρχῶν δικαιώματι πολέμου ἐντεταλμένων παντὸς εἴδους κατασχέσεων ἐπὶ πλοίων ἢ φορτίων καθίσταται διοικητικὸν δικαστήριον ἑδρεῦον ἐν Ἀθήναις, συνεδριάζον ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ναυτικῶν καὶ ἀποτελούμενον ἐκ πέντε μελῶν διοριζομένων διὰ βασιλικοῦ διατάγματος (τῆς 29 Μαρτίου 1913 πρὸς ἐκδίκασιν τοῦ κύρους κλπ. τῶν κατασχέσεων ἐπὶ πλοίων καὶ φορτίων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου καὶ βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 28 Ἰουνίου 1913 πρὸς ἐκδίκασιν κλπ. κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ κατὰ τῆς Βουλγαρίας πολέμου) ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, λαμβανομένων δὲ δύο μὲν ἐκ τῶν παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ δικαστῶν, ὧν ὁ ἀρχαιότερος εἶναι καὶ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου, δύο μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων βαθμοφόρων τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ καὶ ἑτέρου ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς νομικῆς σχολῆς τοῦ Καποδιστριακοῦ πανεπιστημίου. Χρέη ἐπιτρόπου τῆς ἐπικρατείας παρὰ τῷ δικαστηρίῳ τούτῳ ἐκτελεῖ ὁ παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ναυτικῶν νομικὸς σύμβουλος καί, ἐὰν οὗτος κωλύεται, ὁ κατὰ διορισμὸν νεώτερος νομικὸς σύμβουλος. Χρέη γραμματέως ἐκτελεῖ εἷς τῶν κατωτέρων οἰκονομικῶν βαθμοφόρων τοῦ βασιλικοῦ ναυτικοῦ, διοριζόμενος διὰ διαταγῆς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν. Τὸ βοηθητικὸν προσωπικὸν τοῦ γραμματέως ὁρίζει ἐπίσης ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν. Ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἄρθρου τούτου, ὁ ἡμέτερος νόμος καθιέρωσε μεικτὸν σύστημα πρὸς συγκρότησιν τοῦ δικαστηρίου λειῶν, δηλαδὴ προσέδωκεν εἰς τὸ δικαστήριον λειῶν δικαστικὴν καὶ διοικητικὴν σύνθεσιν.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 10 ἐδάφιον 3 τοῦ νόμου τούτου, διὰ τῆς ἀποφάσεώς του τὸ δικαστήριον λειῶν «ἐφόσον αὕτη περιέχει ὁλικὴν ἢ μερικὴν ἀκύρωσιν τῆς ἐκδικασθείσης κατασχέσεως, λύει συγχρόνως ὑποχρεωτικῶς καὶ τὸ ζήτημα, ἂν λόγῳ τῶν συνδραμόντων κατὰ τὴν κατάσχεσιν ὅρων ὑπέχῃ εὐθύνην τινὰ πρὸς ἀποζημίωσιν τὸ δημόσιον. Ἐν καταφατικῇ δὲ λύσει, καὶ ἂν ἔχῃ ἐμπροθέσμως ὑποβληθῆ σχετικὴ αἴτησις τῶν ἐνδιαφερομένων, περιλαμβάνεται ἐν τῇ ἀποφάσει καὶ διάταξις περὶ τῆς ὀφειλομένης ἀποζημιώσεως». Ὥστε ὁ νόμος δὲν καθιεροῖ ἐν πάσῃ περιπτώσει τὴν εὐθύνην τοῦ κράτους λόγῳ ἀκυρώσεως παρὰ τοῦ δικαστηρίου τῆς ἐπιβληθείσης κατασχέσεως, ἀλλὰ μόνον ἂν ἡ κατάσχεσις δὲν δικαιολογῆται ἐκ τῶν συνδραμόντων κατ' αὐτὴν ὅρων, συμφώνως πρὸς παλαιὸν διεθνὲς ἔθιμον, τὸ ὁποῖον καθιερώθη καὶ ἐν τῷ ἄρθρῳ 64 τῆς διεθνοῦς δηλώσεως τοῦ Λονδίνου τοῦ 1909. Αἱ ἀποφάσεις τοῦ δικαστηρίου τῶν λειῶν δὲν ὑπόκεινται εἰς οὐδὲν τακτικὸν οὔτε ἔκτακτον ἔνδικον μέσον (ἄρθρ. 11).

Κατὰ τὸ ἄρθρον δὲ 15 αἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου ‚ΔΡΜ' ἐνώπιον τῶν τακτικῶν δικαστηρίων πρώτου βαθμοῦ ἐκκρεμεῖς ὑποθέσεις περὶ κύρους κατασχέσεων ἢ ἀποζημιώσεως, μετεβιβάσθησαν ἐνώπιον τοῦ διοικητικοῦ δικαστηρίου λειῶν, προκειμένου δὲ περὶ τῶν ἐφέσεων κατὰ τῶν πρὸ τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου ‚ΔΡΜ' ἐκδοθεισῶν ὁριστικῶν καὶ μήπω κατασταθεισῶν τελεσιδίκων ἀποφάσεων τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, ὡρίσθη ἐν ἄρθ. 16 § 1 ὅτι ἀσκοῦνται ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου λειῶν, ἀφαιρουμένης τῆς ἁρμοδιότητος τῶν τακτικῶν ἐφετείων καὶ καταργουμένης τῆς τακτικῆς δίκης κατὰ τὰ ειδικώτερον ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ τοῦ νόμου ὁριζόμενα. Σημαντικὴ τυγχάνει εἰσέτι καὶ ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρ. 17 τοῦ αὐτοῦ νόμου ‚ΔΡΜ', κατὰ τὸ ὁποῖον πᾶσα περὶ ἀποζημιώσεως ἀξίωσις πηγάζουσα ἐκ κατασχέσεως ὑπαγομένης εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ διὰ τοῦ παρόντος νόμου συνισταμένου δικαστηρίου παραγράφεται μετὰ παρέλευσιν ἓξ μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀκυρούσης τὴν κατάσχεσιν ἀποφάσεως. Ἡ παραγραφὴ διακόπτεται διὰ τῆς εἰς τὸ δικαστήριον τοῦτο κατὰ τοὺς ὅρους τοῦ παρόντος νόμου ὑποβαλλομένης αἰτήσεως περὶ συνδικάσεως ἀποζημιώσεως, ἄρχεται δὲ ἐκ νέου ἀπὸ τῆς τελευταίας δικαστικῆς πράξεως τῶν διαδίκων ἢ τοῦ δικαστηρίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ν. Ν. Σαριπόλου*, «Περὶ τοῦ Δικαστηρίου τῶν λειῶν καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ δικαίου τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου» (1913).—*Séfériadès*, «Les tribunaux de prises en Grèce ; leur Constitution, leur fonctionnement et leur jurisprudence» (ἐν τῇ Revue général de droit international public 1926) σ. 31 ἑπ.), «Διατάξεις τοῦ ἐν πολέμῳ Διεθνοῦς Ναυτικοῦ Δικαίου» (Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν, Γενικὸν Ἐπιτελεῖον, ἐκδ. 1913 ἐπιμελείᾳ Μ. Θ. Ματθαιοπούλου), ἔνθα ἀπὸ τῆς σ. 146 ἑπ. τὸ κείμενον τοῦ νόμου ‚ΔΡΜ' «περὶ συστάσεως δικαστηρίου λειῶν». Η. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

λεία (ἡ)· ἐργαλεῖον τῶν λιθοξόων, λειαντήρ.

Λεία *[Βιβλ.]* Σύζυγος τοῦ Ἑβραίου πατριάρχου Ἰακώβ, θυγάτηρ τοῦ Λάβαν καὶ ἀδελφὴ τῆς Ραχὴλ (Γενέσ. κθ'. 6.). Ταύτην ἔχουσαν «τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀσθενεῖς» ἔδωκεν ὡς πρώτην σύζυγον εἰς τὸν Ἰακὼβ (ἀντὶ τῆς Ραχὴλ) ὁ Λάβαν, ἐξαπατήσας αὐτόν. Ἐκ τῆς γυναικὸς ταύτης, ἥτις δὲν κατώρθωσε νὰ ἑλκύσῃ τὴν ἰδιαιτέραν συμπάθειαν τοῦ συζύγου της, ἀπέκτησεν ὁ Ἰακὼβ ἓξ υἱούς, τοὺς Ρουβήμ, Συμεών, Λευΐ, Ἰούδαν, Ἰσσάχαρ καὶ Ζαβουλὼν καὶ μίαν θυγατέρα, τὴν Δεινά. Φαίνεται δ' ὅτι ἀπέθανεν ἐν τῇ γῇ Χαναὰν καὶ ἐτάφη ἐν τῷ οἰκογενειακῷ τάφῳ τῆς Χεβρὼν (Γενέσ. λθ' 31). Π. Ι. Μ.

Λεία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἡ κατὰ Πλίνιον (IV 71) ὀνομασία (Leia) νήσου μικρᾶς τοῦ νοτίου Αἰγαίου ΝΔ. τῆς Θήρας. Ταυτότης ἄγνωστος.

— **Λεία** *[Γεωγρ.]*. Μία τῶν παρὰ τὰς Κυδωνίας τῆς Μικρασίας νησίδων ἐν τῇ συστάδι τῶν Μοσχονησίων (ἀρχ. Ἑκατονήσων), κειμένη (πλάτ. 39°20'48'' Β', μηκ. 26°36'00' Ἀν., χάρτ. ἑλλην. 15: «Κυδωνίαι καὶ Μοσχόνησοι», ἀγγλ. 1672: Moskonissi and Aivali), Δ. τῆς Μοσχονήσου, ΒΔ. τοῦ Μοσχόπουλου καὶ ΒΑ. τοῦ Καλάμου. Ὑπὸ τῶν Τούρκων ὠνομάζεται *Λεϊγιὰ ἀντασί*, ὑπὸ δὲ τῶν ἐντοπίων ὠνομάζετο πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν καὶ *Λίχα*. Σ. Ε. Λ.

— **Λεία** *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος καὶ ἀκρωτήριον τῆς δυτ. ἀκτῆς τῆς Σύρου (πλάτ. 37°29'08'' Β., μηκ. 24°54'18'' Ἀν., χάρτ. *Γ. Ν. Κοτσοβέλλη*: «Νῆσος Σῦρος») νοτίως τοῦ ὅρμου Γράμματα. Εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην (1542: Syros island) σημειοῦται ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Megaloki bay, ἐκ παραφθορᾶς τοῦ *Μεγάλος Λάκκος*, ὀνομασίας ὑφόρμου ἐν τῷ ὅρμῳ *Λείας*. Σ. Ε. Λ.

Λειά (τὸ) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Θυάμιδος (πρώην Φιλιατῶν) τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, κείμενον εἰς τὰς νοτίους ὑπωρείας τοῦ ὄρους Τσαμαντᾶ (2124 μ.). Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα ἀριθμοῦσαν (1928) 814 κατ., ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ μικροκτηνοτροφίαν. Πολλοὶ τούτων ἀποδημοῦσιν, ἄλλοι δὲ μετέρχονται πλανοδίως τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κασσιτερωτοῦ (καλαντζῆ), ὁμιλοῦντες ἰδίαν συνθηματικὴν διάλεκτον, τὰ καλαντζίδικα ἢ ἀλειφιάτικα. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμὸν καὶ τηλεφωνεῖον. Δικαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον Φιλιατῶν. Χ. Ι. Σ.

Λειαγόρη *[Μυθ.]*. Μία τῶν Νηρηΐδων, θυγάτηρ τοῦ Νηρέως καὶ τῆς Δωρίδος, ἀναφερομένη μόνον παρ' Ἡσιόδῳ (Θεογ. 257). —Π.

λειαίνω, καὶ *λεαίνω*· ἀόρ. *ἐλείανα—ἐλειάνθην*, παθ. μέτχ. *λελε(ι)ασμένος*· καθιστῶ τι λεῖον διὰ ξέσεως ἢ διὰ τριβῆς: «λειαίνω τὸ ξύλον, —τὸ μάρμαρον, —τὸ μέταλλον κττ.» ‖ καθιστῶ τι στιλπνόν, γυαλίζω.

Λείανον (Lianum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. III, 5, 4) εἰς βόρ. πλάτ. 60° καὶ ἀνατ. μηκ. 49°15', μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀξιάκου καὶ Βύκου. Ἀλλ' ἡ θέσις αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Κατά τινας ἔκειτο μεταξὺ τοῦ Τύρρα (Δνεῖστερ) καὶ τοῦ Ὑπάνεως (Μπούγκ, Bug), ὅπου τὸ νῦν Γενιτσῆ (Genitchi), κατὰ δὲ τὸν Μελέτιον (Γεωγρ. III, σ. 56) εἶναι ἡ κοινῶς καλουμένη *Σαλινέα*. Α. Θ. Σ.

λείανσις,—εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ λειαίνειν, ἡ ἀποκατάστασις λειότητος διὰ ξέσεως ἢ τριβῆς: «λείανσις τοῦ μαρμάρου δι' ἄμμου, διὰ κισσήρεως».

λειαντήρ, —ῆρος (ὁ)· πᾶν ἐργαλεῖον δι' οὗ λειαίνεταί τι ‖ εἰδικῶς ἐν τῷ στρατῷ ξύλινον ἐργαλεῖον χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν σαγματοποιῶν διὰ τὴν λείανσιν σκυτίνων τινῶν μερῶν τῆς σέλλας.

λειαντής (ὁ)· ὁ λειαίνων, ὁ εἰδικὸς τεχνίτης τῆς λειάνσεως.

λειαντικός, —ή, —όν· ὁ ἱκανὸς πρὸς λείανσιν.

— **λειαντικὰ μέσα**. Ἡ λείανσις τῶν ἀντικειμένων γίνεται διὰ λειαντικῶν ἐργαλείων μετὰ ἢ ἄνευ λειαντικῶν οὐσιῶν. Ἡ λείανσις περιλαμβάνει συνήθως προκαταρκτικὴν ἐξομάλυνσιν ἢ ἐκχόνδρισιν τῆς ἐπιφανείας καὶ τελειωτικὴν λείανσιν. Ὅταν ἡ λείανσις φθάσῃ εἰς βαθμὸν ὥστε ἡ ἐπιφάνεια ν' ἀντανακλᾷ τὰς φωτεινὰς ἀκτῖνας, ἀποτελεῖ *στίλβωσιν*.

Ἡ ἐξομάλυνσις καὶ ἡ λείανσις γίνεται διὰ ξέσεως ἢ τριβῆς, δι' ἀφαιρέσεως τῶν ἐξεχόντων μερῶν, διὰ συμπιέσεως τῆς ἐπιφανείας καὶ διὰ πάντων τούτων τῶν μέσων, χρησιμοποιουμένων διαφόρων ἐργαλείων, ὡς ρινῶν, λειαντήρων ἢ λειάντρων, μυλῶν, τροχῶν.

Αἱ ρῖναι εἶναι χαλύβιναι· τὰ λειαντήρια εἶναι ἐκ διαφόρων ὑλῶν, σιδήρου, χάλυβος διὰ μέταλλα, μάρμαρα καὶ λίθους, δέρματα, χάρτην κτλ., ὡς καὶ ἰδίως διὰ τὰς μαλακωτέρας τῶν ἄνω ὑλῶν ἢ διὰ τὴν τελειωτικὴν λείανσιν, ἐξ ὀρειχάλκου, ὀστοῦ, ἐλεφαντόδοντος, ξύλου, ὑφασμάτων καὶ πιλημάτων.

Αἱ μύλαι, ὅμοιαι πρὸς τὰς ἀκόνας ἢ τροχιστῆρας, ἀποτελοῦνται ἐκ καταλλήλων οὐσιῶν, αἱ χονδροειδέστεραι ἐκ σκληρῶν μυλοπετρῶν ἢ χαλαζιακῶν ψαμμιτῶν καὶ ὀπτῶν ψαμμιτῶν κτλ., αἱ δὲ διὰ λεπτοτέραν ἐργασίαν ἐκ σμύριδος, κορουνδίου, καρβορουνδίου (carborundum, ἄνθρακοῦχον πυρίτιον), ὀξειδίου ἀργιλλίου, μεγέθους κόκκου τοσούτου λεπτοτέρου, ὅσον πρόκειται περὶ τελειοτέρας λειάνσεως. Οἱ τροχοὶ οὗτοι συγκεινται ἐκ τεμαχίων συμπαγῶν τῶν ἄνω οὐσιῶν, ἢ ἐκ κόκκων αὐτῶν συσσωματωμένων δι' ἀργίλλου, πυριτικῶν γαιῶν κτλ., ὡς καὶ διὰ λίαν λεπτὰς στιλβώσεις ἐκ πιλήματος ἐρίου, ἐφ' οὗ ἐπιπάσσεται λεπτὴ κόνις ὀξειδίου ἀργιλλίου.

Ἡ λείανσις γίνεται καὶ διὰ κόνεων πλείστων οὐσιῶν πάσης διαβαθμίσεως σκληρότητος, (ὡς κατ' αὔξουσαν σειρὰν) τάλκη, ἀργίλλου, κρητίδος (λευκὸν τοῦ Meudon ἢ τῆς Ἱσπανίας), μαρμάρου, καλχίτου (ἐρυθρὸν Ἀγγλίας) λεπτῆς χαλαζιακῆς ἄμμου, τριπολίτιδος γῆς (στιλβωτικῆς γῆς ἢ γῆς διατόμων, πυριτικῶν κελύφων, διατόμων σχιζοφυκῶν) κισσήρεως ἢ ἐλαφρόπετρας, ὡς καὶ τῶν ἄνω ἀναφερομένων σκληρῶν ὑλικῶν τῶν μυλῶν. Τέλος καὶ αὐτὴ ἡ κόνις τῶν ἀδαμάντων χρησιμεύει πρὸς λείανσιν αὐτῶν. Ἡ χρῆσις αὐτῶν γίνεται διὰ προστριβῆς διὰ τῶν συνήθως ὑγρανθεισῶν οὐσιῶν τούτων μέσῳ τεμαχίου ξύλου, σιδήρου, ὑφασμάτων, πιλημάτων διὰ καταλλήλων τροχῶν κτλ.

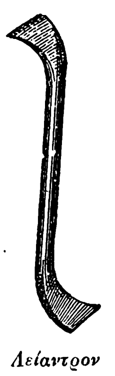

Λείαντρον

Ἡ λειαντικὴ τέχνη χρονολογουμένη ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς, εἶχε φθάσει ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς εἰς μεγάλην τελειότητα, διατηρηθεῖσαν πάντοτε εἰς ὅσας ἐποχὰς ἐπεκράτησε θάλλων πολιτισμός, καὶ παράδοσις ἐξόχου χειροτεχνίας ὡς κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς καὶ ἱστορικοὺς χρόνους ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν Εὐρώπῃ. Εἰς τὸ ἄμεσον παρελθὸν καὶ σήμερον, ἀποτελοῦσα πάντοτε τὸ συμπλήρωμα πλείστων χειροτεχνημάτων, καλλιεργεῖται εὐδοκίμως ἐν Παρισίοις, ἐν Ἰταλίᾳ, Αὐστρίᾳ, Ἀραβίᾳ, Περσίᾳ, Ἰνδίαις, Κίνᾳ, Ἰαπωνίᾳ. Ὁ μυλότροχος, ὅστις ἐπίσης φαίνεται ἀρχαιοτάτη ἐπινόησις, χρησιμοποιεῖται μεγάλως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν μυλιστικῶν μηχανῶν ἀκριβείας, χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν λείανσιν καὶ τὴν στίλβωσιν τεμαχίων τελείως λείων καὶ ὧν αἱ διαστάσεις διὰ τοῦ μέσου τούτου κατορθοῦται νὰ προσαρμόζωνται πρὸς τὰ πρότυπα κατὰ προσέγγισιν κάτω καὶ ἑκατοστῶν τοῦ χιλιοστομέτρου ἀκόμη (παραγωγὴ ἐν σειρᾷ, μεταλλοτεχνία). Θ. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

λείαντρον (τό). Σιδηροῦν ἐργαλεῖον, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν ξυλουργῶν καὶ τῶν σιδηρουργῶν διὰ τὴν λείανσιν διαφόρων ξυλίνων ἢ μεταλλικῶν τεμαχίων (κοιν. *ράσπα*). Ν. Θ. Κ.

Λ(ε)ιβάδα *[Γεωγρ.]*. Πεδίον πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἔνθα ἐστρατοπέδευσεν ὁ κατὰ τὸ ἔαρ 1050 ἐκστρατεύσας βυζαντινὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κωνσταντῖνον τὸν Ἑταιρειάρχην ἐναντίον τῶν εἰσβαλόντων εἰς Θρᾴκην Πατζινάκων. Πλησιάσαντες καὶ οἱ Πατζινάκαι ἔστησαν τὸ ἑαυτῶν στρατόπεδον ἔναντι τοῦ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τότε, καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀρχιστράτηγος Κωνσταντῖνος συνεσκέπτετο ἐν συμβουλίῳ μετὰ τῶν στρατηγῶν του, ἕτερος στρατηγός, ὁ πατρίκιος Σαμουὴλ Βούρτζης, ἀρχηγὸς τοῦ πεζικοῦ καὶ ἐπιτετραμμένος τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀσφαλείας, παραλαβὼν τὰ ὑπ' αὐτὸν τάγματα, ἐξῆλθεν αὐθορμήτως τοῦ στρατοπέδου καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν πολεμίων, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, πιεζόμενος ὑπὸ τῆς μεγάλης ἀριθμητικῆς αὐτῶν δυνάμεως καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐξακολουθήσῃ μόνος τὸν ἀγῶνα, ἐπεζήτει ἐσπευσμένως ἐνισχύσεις. Ὁλόκληρος τότε ὁ βυζαντινὸς στρατός, ἐξελθὼν ἐν βίᾳ τοῦ στρατοπέδου, ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τοῦ Βούρτζη, ἀτάκτως ὅμως παραταχθεὶς καὶ ἐπιτεθείς, ἡττήθη καὶ αὐτὸς καὶ ὑπεχώρησεν εἰς τὸ στρατόπεδον, τὸ ὁποῖον ἐπολιόρκησαν οἱ Πατζινάκαι. Νέαι ἐνισχύσεις, σπεύσασαι ἐξ Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Νικήταν Γλαβᾶν, ἠνάγκασαν τοὺς πολεμίους νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀπέλθωσι. Ν. Κ. Σ.

—**Λειβάδα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ροδοβανίου τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων (Κρήτης), ἔχον (1928) 123 κατοίκους. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως 1866—1869 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, εἰσβαλόντος ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ πασᾶν εἰς Σέλινον πρὸς βοήθειαν τῶν ἐν Κανδάνῳ συγκεντρωθέντων τουρκικῶν πληθυσμῶν. Ἐγκαταλειφθὲν εἶτα ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀνακατελήφθη ὑπ' αὐτῶν τὸν Αὔγουστον 1867. Τὸν Ἰούνιον 1868 ὁ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐστρατοπεδευμένος τουρκικὸς στρατός, ἐπιδιώκων τὴν κατάληψιν τοῦ Ὁμαλοῦ, προσέβαλε τοὺς εἰς τὴν θέσιν Πορόσιλια Ἕλληνας (14 Ἰουνίου), ἐνῷ συγχρόνως ἡ ἐν Λάκκοις ἑτέρα τουρκικὴ φάλαγξ προσέβαλε τοὺς κατέχοντας τὰς Φώκας ἐπαναστάτας. Κ. ΣΤ.

— **Λειβάδα** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀξοῦ τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης (Κρήτης), ἔχον (1928) 65 κατοίκους. Κ. ΣΤ.

— **Λειβάδα** *[Γεωγρ.]*. Ἐπίσημον ἀκρωτήριον τοῦ Αἰγαίου, ΒΑ. τῆς Τήνου ἐσχατιὰ καὶ ἀκρόπους τοῦ ὄρους Τσικνιᾶς, ΒΔ. δὲ κέρας τοῦ ἀνατολικοῦ στομίου τοῦ διέκπλου Τήνου-Μυκόνου (κοιν. Τσικνιά). Φωτίζεται ἀπὸ τοῦ 1910 διὰ φάρου (πλάτ. 37°36'30'' Β., μῆκ. 25°15'46'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ.

Digitized by Google

1815; Tinos, Mykoni, Rhenea and Delos) συζυγοὺς πρὸς τὸν τοῦ Ἀρμενιστὴ καὶ ἐκπέμποντος λευκὸν σκαρδαμύσσον φῶς 13 μιλλίων. Σ. Ε. Λ.

λειβαδάκι (τό)· ἀντὶ *λιβαδάκι* (βλ. λ.).

Λειβαδάκι *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ἀλιφείρας καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 94. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Νίβιτσα*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Ραύτη* καὶ *Φτελιὰ* καὶ ἔχει κατ. (1928) 321. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Θελπούσης καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 180. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Τσαρέσι* ἢ *Τσιαρέσι*. —3) Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Περαίας τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 64. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Τσαΐρ*. —4) Χωρίον τῆς κοινότητος Παγονερίου (Γσερεσόβου) τῆς ἐπαρχίας Νευροκοπίου (Ζυρνόβου) τοῦ νομοῦ Δράμας. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 123. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Λειβάδιστα*. Χ. Δ.

Λειβαδάκια *[Γεωγρ.]*.—1) Χωρίον ἐγγὺς τοῦ Ἀγρινίου, ἀνῆκον εἰς τὸν ὁμώνυμον τῇ πόλει δῆμον τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 177. —2) Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πηλίου τῆς ἐπαρχίας Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 16. Χ. Δ.

— **Λειβαδάκια** *[Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς ΒΑ. πλευρᾶς τῆς νήσου Κύθνου (πλάτ. 37°26′ Β., μῆκ. 24° 22′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1817: Thermia island) μεταξὺ ὅρμου Ἁγίας Εἰρήνης καὶ ἀκρωτηρίου Ἅγιος Ἰωάννης. Σ. Ε. Λ.

Λειβαδάρι(ον) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Μαργαριτίου τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, δίωρον ἀπέχον τῆς Πάργας. Ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν (1928) 186 κατ., ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν, ἐλαιουργίαν καὶ τὰ ἑσπεριδοειδῆ. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Χ. Ι. Σ.

Λειβαδᾶς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μονῆς τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων (Κρήτης), ἔχον (1928) 155 κατοίκους. Τὸ χωρίον τοῦτο κείμενον ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τῶν ὀρέων, ἅτινα περιβάλλουσι τὸ ὑψηλὸν ὀροπέδιον τοῦ Ὁμαλοῦ, ἐχρησίμευε κατὰ τὰς κρητικὰς ἐπαναστάσεις μετὰ τοῦ γειτονικοῦ Κουστογεράκου ὡς καταφύγιον τῶν κατοίκων τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς ἐπαρχίας καὶ ὡς στρατόπεδον τῶν ἐπαναστατῶν. Ν. ΚΛΣ

Λειβαδᾶς. Ὄνομα ἑλληνικῆς οἰκογενείας ἐκ Κεφαλληνίας (βλ. λ. *Λιβαδᾶς*).

Λειβαδερὸν *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς Δ. Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κοζάνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται ἐπὶ τῶν Β κλιτύων τῶν Καμβουνίων ὀρέων πρὸς Ν. τῶν Σερβίων καὶ ἔχει ἀξιόλογον κτηνοτροφίαν, ἀστυνομικὸν σταθμόν, Τ.Τ.Τ. γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 1.163. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Μόκρον* ἢ *Χορτολίβαδο*. Χ. Δ.

λειβάδι (τό)· ἀντὶ *λιβάδι* (βλ. λ.).

Λειβάδι *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῶν Κυθήρων, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ὁμωνύμου τῇ νήσῳ ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κεῖται εἰς τὸ νότιον τμῆμα τῆς νήσου (περιφέρεια τέως δήμου Κυθηρίων) καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 158. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ κάτωθι χωρία καὶ συνοικισμούς: *Βρουχιάνικα, Κατοῦνι, Κοντελετοῦ, Κοτσιφιάνικα, Λουραντιάνικα, Σκουλιάνικα, Τζιάνικα* καὶ *Τραβασαριάνικα*, ἔχει δὲ κατ. (1928) 559.
—2) Κώμη τῆς Θεσσαλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐλασσῶνος τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποτελοῦσα ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Κεῖται παρὰ τοὺς Ν. πρόποδας τοῦ Τιτορίου ὄρους, ἐπὶ ὑψομέτρου 905 μ. καὶ πρὸς Β. τῆς Ἐλασσόνος, ἧς ἀπέχει περὶ τὰ 25 χλμ. καὶ ἔχει ἀξιόλογον κτηνοτροφίαν καὶ γεωργίαν. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ νηπιαγωγεῖον. Κάτ. (1928) 2.388.
—3) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται παρὰ τοὺς ΝΑ. πρόποδας τοῦ ὄρους Κισσοῦ, ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 754. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Σαρακίνα* καὶ *Τσιφλίκ*, ἔχει δὲ κατ. (1928) 1.251.
—4) Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγιονερίου (Βερλάντζας) τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 85.
—5) Χωρίον τῆς Σερίφου, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμώνυμον τῇ νήσῳ κοινότητα τῆς ἐπαρχίας Κέας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 136.
—6) Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κουβαλάτων τῆς ἐπαρχίας Πάλης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 25.
—7) Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς Φολεγάνδρου, ἀνήκων εἰς τὴν ὁμώνυμον τῇ νήσῳ κοινότητα τῆς ἐπαρχίας Μήλου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτοικοι (1928) 25.
—8) Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βουτᾶ τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτ. (1928) 85. Χ. Δ.

— **Λειβάδι** *[Γεωγρ.]*. Μέγας ὅρμος τῆς Σερίφου κατὰ τὴν ΝΑ. αὐτῆς πλευρὰν (πλάτ. 37°08′ Β., μῆκ. 24°32′ Ἀν., χάρτ ἀγγλ. 1817: Serpho island), διανοιγόμενος ΒΔ. τοῦ Κάβου τοῦ Νεροῦ εἰς εὖρος $^2/_3$ μιλλ. καὶ εἴσδυσιν 1 $^1/_4$ μιλλ., ἔχων δὲ εἰς τὸν μυχὸν του φανὸν (1912) ἐρυθροῦ σταθεροῦ 5 μιλλ.· τὸ κύριον τῆς νήσου ἐπίνειον. Ὑπάρχει καὶ *Μέγα Λειβάδι*, ὅρμος Β. τοῦ ἀκρωτηρίου Κύκλωψ. Σ. Ε. Λ.

— **Λειβάδι, Καλὸ** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης (βλ. *Καλολιβάδι*).

— **Λειβάδι, Μέγα** — *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Σερίφου (βλ. *Μέγα* Λειβάδι). Χ. Δ.

Λειβάδια *[Γεωγρ.]*. —1) Χωρίον τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σιντικῆς (Σιδηροκάστρου) τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἀποτελοῦν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Κεῖται παρὰ τὸ τέλμα τῆς Κερκίνης, πρὸς Ν. τῶν Πορροΐων καὶ ἐγγὺς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 732. Χ. Δ.
—2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης (Κρήτης), ἔχον (1928) 648 κατοίκους. Ἔχει τηλεφωνεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ εἶναι ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, εἰς ἣν ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Κράνα* (κάτ. 171). Ἐν τῷ χωρίῳ Λειβάδια ἤδρευεν ἡ προσωρινὴ κυβέρνησις κατὰ Σεπτέμβριον 1868 (ἐπανάστασις (1866—1869). Ν. ΚΛΣ
— 3) Χωρίον τῆς Ἄνδρου, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμώνυμον τῇ νήσῳ κοινότητα καὶ ἐπαρχίαν τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 264.
— 4) Χωρίον τῆς Πάρου, ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα Ναούσης τῆς ἐπαρχίας Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 122.
— 5) Χωρίον τῆς κοινότητος Μάννα (Ροζιᾶς) τῆς ἐπαρχίας Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 124.
— 6) Κώμη τῆς Χίου, κειμένη μεταξὺ τῆς πόλεως Χίου καὶ Βροντάδων, ἐπὶ τῆς Α. παραλίας τῆς νήσου. Ἀνήκει εἰς τὸν δῆμον Χίου τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ νομοῦ καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 1.315.

— **Λειβάδια** *[Γεωγρ.]*. Πεδίον ἐκτεινόμενον 8 χλμ. περίπου νοτιοδυτικῶς τῶν Χανίων καὶ περιοριζόμενον πρὸς Β. μὲν ὑπὸ τῆς ἀποτόμου λοφοσειρᾶς Μονοκουμάρου—Μονοδενδρίου (ὑψ. 290 μ.), πρὸς Ν. δὲ ὑπὸ τῶν κατερχομένων ἀπὸ τοῦ χωρίου Θερίσου ἀρκτικῶν δειράδων τῶν Λευκῶν Ὀρέων (Χοιρόσπηλο κλ.), καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ ῥύακος Πλατανιᾶ ἢ Κερίτη. Ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ ὁ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Τιμ. Βάσσον εὐάριθμος ἑλληνικὸς στρατὸς ἐνισχυόμενος ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἐπαναστατῶν ἐνίκησε τοὺς Τούρκους τὴν 7 Φεβρουαρίου 1897.
Τὸ ἐν Χανίοις τουρκικὸν στρατηγεῖον πληροφορηθὲν ὅτι τὸ ἐν τῷ ἀμυντικῷ στρατῶνι τῶν Βουκολιῶν τουρκικὸν τάγμα, προσβληθὲν τὴν 6 Φεβρουαρίου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, κατώρθωσε νὰ διέλθῃ ἀπαρατήρητον τὴν νύκτα τῆς 6—7 Φεβρουαρίου τὴν ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἐπιτηρουμένην ζώνην καὶ νὰ τραπῇ πρὸς τὰ Χανιά, ἀπέστειλε τάγματά τινα μετὰ χιλιάδων Τουρκοκρητῶν, ἵνα ὑποστηρίξωσι τὴν ὑποχώρησίν των. Αἱ προφυλακαὶ τῶν Κρητῶν, τεταγμέναι κατὰ μῆκος τοῦ ῥύακος Πλατανιᾶ καὶ τῶν πέριξ ὑψωμάτων, ἀνεχαίτισαν διὰ τῶν πυρῶν των τὴν προελαύνουσαν ἐχθρικὴν φάλαγγα, ἐνῷ ὁ ἐν τῷ χωρίῳ Πλατανιᾷ ἐστρατοπεδευμένος ἀρχηγὸς τῆς κατοχῆς Τιμ. Βάσσος ἔσπευδε πρὸς τὸν τόπον τῆς συμπλοκῆς μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεως, ἀποτελουμένης ἐξ ἑνὸς τάγματος πεζικοῦ ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Ἰω. Ἰωσαδρόβσκην, ἑνὸς τάγματος μηχανικοῦ ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Ἰω. Τζαβέλλαν καὶ ἑνὸς λόχου εὐζώνων ὑπὸ τὸν λοχαγὸν Ραπτάκην. Ἡ ἐμφάνισις τῆς μικρᾶς ἑλληνικῆς φάλαγγος καὶ τῶν μετ' αὐτῆς σπευσάντων Κρητῶν ἀνέσειλεν ὁριστικῶς τὴν προχώρησιν τοῦ ἐχθροῦ. Τὰ δύο τάγματα ἀνεπτύχθησαν ἐπὶ τοῦ πεδίου, ὁ δὲ λόχος τῶν εὐζώνων ἀνερριχήθη τάχιστα ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τοῦ Μονοδενδρίου καὶ ἠπείλησε τὸ δεξιὸν τῆς τουρκικῆς παρατάξεως. Μετὰ βραχύτατον διὰ τῶν πυρῶν ἀγῶνα τὰ ἑλληνικὰ τάγματα ἀνέλαβον τὴν ἐπίθεσιν μετὰ παραδειγματικῆς ἀποφασιστικότητος καὶ ἐξηνάγκασαν τοὺς πολεμίους νὰ ἐκκενώσωσι τὰς ἰσχυρὰς αὐτῶν θέσεις, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀμυντικοὺς στρατῶνάς των, καὶ νὰ καταφύγωσι πέραν τῆς ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν στρατευμάτων κατεχομένης γραμμῆς τῆς οὐδετέρας ζώνης, ἐγκαταλείποντες ἐπὶ τοῦ πεδίου πολυάριθμα πτώματα. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθησαν 3 ἀξιωματικοί, οἱ ἀνθυπολοχαγοὶ Ρ. Τριγγέτας, Α. Σαράτσογλου καὶ Γεράσ. Δανάλης) καί τινες ὑπαξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, καθὼς καὶ ἀρκετοὶ Κρῆτες. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἐκ Βουκολιῶν διαφυγόντες Τοῦρκοι στρατιῶται (περὶ τοὺς 150) εἶχον καταφύγει εἰς τὸ ὕψωμα Κάστελλον (πρὸς ΒΔ τοῦ Πλατανιᾶ), ἔνθα ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τῶν Κρητῶν καὶ μετ' ὀλίγον παρεδόθησαν εἰς τὸν σπεύσαντα ἐκεῖ λόχον τοῦ μηχανικοῦ. Ν. ΚΛΣ

—**Λειβάδια** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ παραλία περιοχὴ τῆς ἀνατολικῆς Σύρου, ἡ περιλαμβανομένη ὑπὸ τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ λιμένος τῆς Ἑρμουπόλεως, τῶν περιοχῶν Πισκοπειοῦ, Ἀγροῦ, Μάννα, Ροζίας καὶ Ἀζολίμνου, καὶ τῆς πρὸς Α θαλάσσης. Ἔχει βουνοὺς καὶ λόφους: *Αὐγό, Μαντηλιδοπή, Πελικανιά, Μισοράχη, Σχοινοβούνι, Κουρούπι*, ἀκρωτήρια *Καρφωμένη, Καμένη, Κοντογιάννης, Καλάμι, Καλαμίσια* καὶ ὅρμους *Πηδάλι, Βυθὺ-Γιαλούδι, Καρώτη, Φυρὸ Λογγώνι* καὶ *Ξερὸ Λογγώνι*. Εἰς τὰ Λειβάδια εἶναι οἱ λαχανόκηποι οἱ παράγοντες τὰ πρώϊμα τῆς νήσου λαχανικά. Σ. Ε. Λ.

—**Λειβάδια** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς ΒΔ. ἐσχατιᾶς τῆς Αἰγίνης (πλάτ. 37° 45′ 50″ Β., μῆκ. 23° 25′ 25″ Ἀν., χάρτ. ἑλλην. ὑδρογρ. 1930 φ. 29: «Στενὸν νήσου Αἰγίνης» καὶ ἀγγλ. 1517: Aegina and Methana), $^1/_2$ μιλλ. ΒΑ. τοῦ φάρου Ἁγίων Ἀποστόλων ἢ Πλακακίων. Ἐπ' αὐτοῦ λατομεῖον πώρων (κοιν. πουριῶν) δι' ἀκρογωνιαίους λίθους οἰκοδομῶν. Σ. Ε. Λ.

—**Λειβάδια** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Ἀστυπαλαίας κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ δυτικοῦ κορμοῦ της (πλάτ. 36°32′ Β., μῆκ. 28°22′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1888: Stampalia island). Σ. Ε. Λ

—**Λειβάδια, Μεγάλα**—*[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Παιονίας (Γουμενίτσης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἀποτελοῦν τὴν κοινότητα *Λειβαδίων*. Κεῖται βορειοδυτικῶς τῆς Γουμενίτσης καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 303. Χ. Δ.

Λειβαδιά *[Γεωγρ.]* βλ. *Λεβάδεια*.

Λειβάδιον *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία βυζαντινὴ τοποθεσίας παραλίου τῆς εὐρωπαϊκῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου μεταξὺ Εὐδίου Καλοῦ (τῆς νῦν ἀκτῆς Κελενδέρ) καὶ τοῦ Φαρμακίου κόλπου (νῦν Θεραπειῶν). Διεχωρίζετο αὕτη ἀπὸ τῆς παρακειμένης κοιλάδος Λίνου δι' ἀπορρῶγος ἀκτῆς (περίπου εἰς πλάτ. 41°08′ Β., μῆκ. 29°03′ $^1/_2$ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1198: The Bosporus). Σ. Ε. Λ

— **Λειβάδιον** *[Γεωγρ.]*· βλ. *Λειβάδι*.

Λειβαδίου κόλπος *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἡ ὀνομασία, ἥτις δίδεται εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ κόλπου τοῦ Ἀργοστολίου, τοῦ μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Κόκκινος Βράχος (ΒΔ. τῶν Ἁγίων Θεοδώρων, εἰς πλάτ. 38°12′10″ Β., μῆκ. 20°29′50″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaka, Cephalonia) καὶ τῆς ἄκρας ἀφ' ἧς ὁ κυματοθραύστης τοῦ Ληξουρίου. Τὸ εὖρος τοῦ στομίου του εἶναι 2 μιλλ. καὶ ἡ εἴσδυσίς του 5 μιλλ. Ἡ ἀνατολικὴ ἀκτή του εἶναι κρημνώδης, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τῆς Παληκῆς, οὖσαν χθαμαλὴν καὶ ἀμμώδη, τὰ δὲ βάθη του ἐλάσσονα τῶν 13 ὀργ., τῶν κάτω τῶν 5 ὀργ. τοιούτων ἀπαντώντων εἰς 4 δέκατα μιλλίου ἀπὸ τῆς ἀκτῆς καὶ φθινόντων βαθμιαίως πρὸς τὸν μυχόν. Σ. Ε. Λ.

Λειβάδιζα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Βιταλίου τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτ. (1928) 78. Χ. Δ.

Λειβάδιστα *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Δράμας χωρίου *Λειβαδάκιον* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Λειβαδίτης *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Καρυοφύτου (Κοζλούτσης) τῆς ἐπαρχίας Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 227. Χ. Δ.

Λειβαδίτσα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Ἄθυρα (Μπόζετς) τῆς ἐπαρχίας Γιαννιτσῶν (Γενιτσῶν) τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτ. (1928) 94. Χ. Δ

λειβαδοπέρδικα (ἡ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *ἀτταγών* (βλ. λ.).

Λειβαδόστρου, ἢ *Λιβαδόστρου* *[Γεωγρ.]*. Κολπίσκων ὅρμος, ὁ μεσαῖος τῶν τριῶν κολπώσεων, τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς Ἀλκυονίδος θαλάσσης. Διανοίγεται μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων Πούντα (ΝΑ. κέρας καὶ τερματισμὸς τοῦ βουνοῦ Μαυροσπιθάρι)

Digitized by Google

καὶ Παναγία (ΝΔ. κέρας καὶ ἀκρώρεια τοῦ βουνοῦ Κορομήλι) Ἐν αὐτῷ οἱ ὕφορμοι *Λιβαδόστρο* (πλάτ. 38° 12′ 30″ Β., μῆκ. 23° 06′ 40″ Ἀν., χάρτ. ἑλλην. ὑδρογρ. 19: Ἀλκυωνὶς θάλασσα) κατὰ τὸν Β. μυχόν του, *Καλαμάκι* κατὰ τὸν Β.ΒΑ. καὶ *Ἅι-Βασίλης* κατὰ τὸν ἀνατολικόν. Τὸ εὖρος τοῦ στομίου του, ὄντος ἀνοικτοῦ πρὸς νότον, εἶναι 2¾ μίλλια, ἡ εἴσδυσίς του 2½, τὰ δὲ βάθη του μεγάλα (150 — 280 μέτρα), τῆς ἰσοβαθοῦς τῶν 100 μέτρων παραθεούσης ἀπεγγὺς τὴν ἀκτογραμμήν. Σ. Ε. Λ.

Λειβαδότοπος /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Γιαννοχωρίου (Γιαννοβαίνης), τῆς ἐπαρχίας Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης. Κάτ. (1928) 123. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ὁμοτσκον*. Χ. Δ.

Λειβαδοχώρι(ον) /*Γεωγρ.*/. —1) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 226. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Γκιόνδη*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Βαθύρρευμα* καὶ *Παράμερον (Βαρδάρι)*. —2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Βησαλτίας (Νιγρίτης) τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει πταισματοδικεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 522. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Σακάφτσα*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Βαρικὸν (Καρατζᾶ κιοϊ)*. —3) Χωρίον τῆς Λήμνου ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμώνυμον κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 516. Χ. Δ.

Λειβαθηνός, *Ἀθανάσιος Ν.* Ἕλλην μετεωρολόγος, γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1896. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἤδη δὲ (1931) ὑπηρετεῖ ἐν τῷ μετεωρολογικῷ τμήματι τοῦ Ἐθνικοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν ὡς ἔκτακτος μετεωρολόγος (τμηματάρχης), προϊστάμενος τοῦ γραφείου τῶν μετεωρολογικῶν σταθμῶν. Ἐδημοσίευσε διαφόρους μελέτας εἰς τὰ «Annales de l'Observatoire National d' Athènes», ἀναφερομένας εἰδικῶς εἰς τὴν κλιματογραφίαν τῆς Ἑλλάδος. Κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Sur la nébulosité en Grèce» (1926), «L'insolation en Grèce» (1926), «Une méthode de classification des hivers et de détermination du degré de froid des périodes hivernales» (1928), «Causes des troubles atmosphériques et la visibilité à Athènes» (1928), «Τὸ κλῖμα τῆς Ζακύνθου» (1931), «Sur les facteurs climatériques et de rendement du blé à Thessalie» (Πρ. Ἀκαδ. Ἀθ. 1930), κ. ἄ. Θ. Θ. Φ.

Λειβαθὼ /*Γεωγρ.*/ βλ. *Λιβαθώ*.

Λειβανάτες /*Γεωγρ.*/. Κώμη τῆς ἐπαρχίας Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐβοϊκοῦ ΒΑ. καὶ ἐγγύτατα τῆς Ἀταλάντης, ἧς εἶναι ἐπίνειον. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκεται ὀρυχεῖον λιγνίτου. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 1.746. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει τὸ χωρίον *Γολέμι* καὶ τὸν μικροσυνοικισμὸν τοῦ λιγνιτωρυχείου. Χ. Δ.

Λειβαρζινὸ(ν) /*Γεωγρ.*/. —1) Σημερινὸν ὄνομα βραχίονος τοῦ ποταμοῦ *Ἀροανίου*, ὅστις κατέρχεται ἐκ τῆς παραφυάδος τοῦ Ἐρυμάνθου Λαμπείας. —2) Κοινὴ ὀνομασία τῶν *Καλλιφώνων* (βλ. λ.), παραφυάδος τοῦ ὄρους Ἐρυμάνθου.

Λειβάρτζι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἀποτελοῦν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Κεῖται πρὸς Ν. τοῦ ὄρους Ἐρυμάνθου καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 967. Χ. Δ.

Λείβηθρα, ἡ *Λίβηθρα* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ἀρχαιοτάτη θρᾳκικὴ πόλις τῆς Πιερίας ἐν Μακεδονίᾳ, κειμένη ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Ὀλύμπου, ἐν ᾗ κατὰ τὴν παράδοσιν ἔζησεν ὁ Ὀρφεύς. Ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὰς Μούσας, αἵτινες ἀπ' αὐτῆς ὠνομάζοντο *Λειβηθρίδες* καὶ ἐντεῦθεν οἱ Πίερες μετέφερον τὴν λατρείαν τῶν Μουσῶν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου καὶ ὄνομα ὄρους *Λείβηθρον* ὑπῆρχε μετὰ ἄντρου καὶ ὁμωνύμου πηγῆς. Εἰς Λείβηθραν ὑπῆρχεν ὁ τάφος τοῦ Ὀρφέως καὶ ξόανον αὐτοῦ ἐκ ξύλου κυπαρίσσου, ἅτινα κατεστράφησαν μετὰ τῶν ἄλλων ἱερῶν τῆς πόλεως, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παυσανίου (Θ' 30,11), ὑπὸ τοῦ πλημμυρήσαντος ποταμοῦ Συὸς (νῦν Ζίλιανα), ἐκπληρωθέντος χρησμοῦ τινος τοῦ Διονύσου. Οἱ κάτοικοι τῶν Λειβήθρων δὲν διεκρίνοντο ἐπὶ νοημοσύνῃ ἐξ οὗ αἱ φράσεις τῶν ἀρχαίων «Λειβηθρίων ἀμουσότεροι» καὶ «Λειβηθρίων ἀνοητότεροι». Εἶναι ἡ σημερινὴ *Λεπτοκαρυά*. Α. Θ. Σ.

Λειβηθριάς, ἡ *Λιβηθριάς* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Πηγή τις ἐπὶ τοῦ Λειβηθρίου ὄρους ἐν Βοιωτίᾳ, ἀναφερομένη ὑπὸ τοῦ Παυσανίου Θ', 34,4). Α. Θ. Σ.

Λειβηθρίδες, αἱ ***Λειβηθριάδες Νύμφαι*** /*Μυθολ.*/. Ἐπώνυμον τῶν Μουσῶν καὶ τῶν Νυμφῶν, ἀπὸ τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ *Λειβήθριον* ὄρους, οὗ μακρὰν τῆς Κορωνείας, ἔνθα ὑπῆρχον ἀγάλματα αὐτῶν καὶ ὁμώνυμος πηγή. Ἡ λατρεία των μετεδόθη ὑπὸ τῶν Πιέρων Θρᾳκῶν «οἵπερ καὶ τὸ τῶν Λειβηθριάδων νυμφῶν ἄντρον καθιέρωσαν» (*Στράβ. Θ'*, 471). Α. Θ. Σ.

Λειβήθριον, τὸ *Λιβήθριον ὄρος* /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ὄρος τῆς Βοιωτίας, προέκτασις τοῦ Ἑλικῶνος, ἐκτεινόμενον ΝΔ. τῆς Κωπαΐδος λίμνης, 40 περίπου στάδια πρὸς Ν. τῆς Κορωνείας. Α. Θ. Σ.

Λειβίσιον (κοιν. *Λεβίσι*) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῷ νομῷ Ἀϊδινίου. Κεῖται 10 περίπου χλμ. πρὸς Ν. τῆς Μάκρης εἰς τὸ ἄκρον πεδιάδος, τὴν ὁποίαν καλύπτουν συκεῶνες καὶ ἀμπελῶνες. Ἐκκλησιαστικῶς ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Πισιδίας, εἶχε δὲ ἀξιόλογα ἐκπαιδευτήρια καὶ περικαλεῖς ναούς. Οἱ κάτοικοι, σχεδὸν ἅπαντες Ἕλληνες, ἀνήρχοντο πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς εἰς 6.000, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν. Τὸ Λειβήσιον εἶναι ἡ ἀρχαία *Καρμυλησός*. Ν. Ι. Ζ.

—Λειβήσιον *Νέον* /*Γεωγρ.*/. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Μαρκοπούλου τῆς ἐπαρχίας Ἀττικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Κάτ. (1928) 73. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ζωοδόχος Πηγή*. Χ. Δ.

Λεϊβνίτιος (Leibniz), ***Γοδοφρεῖδος - Γουλιέλμος***. Ὁ θεμελιωτὴς τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐγεννήθη ἐν Λειψίᾳ τῷ 1646 καὶ ἀπέθανε τῷ 1716. Ἐσπούδασε μαθηματικά, νομικὰ καὶ φιλοσοφίαν ἐν διαφόροις πόλεσι τῆς Γερμανίας, διὰ δὲ τῆς διαμονῆς του ἐν Παρισίοις

Γοδοφρεῖδος-Γουλιέλμος Λεϊβνίτιος.

καὶ Λονδίνῳ ἦλθεν εἰς ἀμεσωτέραν ἐπαφὴν πρὸς τὸν πνευματικὸν βίον τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἥτις ἀπέβη τόσον καρποφόρος εἰς αὐτόν, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον συνανεστράφη μετ' ἀνδρῶν, οἷοι ὁ καρτεσιανὸς Arnauld ἐν Γαλλίᾳ, ὁ χημικὸς Boyle καὶ ὁ μαθηματικὸς Collins ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁ Ὀλλανδὸς μαθηματικὸς καὶ φυσικὸς Huyghens κ. ἄ. Πλὴν τούτου εἶχε πυκνὴν ἀλληλογραφίαν περὶ ἐπιστημονικῶν προβλημάτων μετὰ πολλῶν ἄλλων ὀνομαστῶν σοφῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ Νεύτων. Οὕτως ὁ Λεϊβνίτιος ἀπέβη πολυΐστωρ, θαυμαζόμενος ἤδη ὑπὸ τῶν συγχρόνων του, διότι συνεκέντρωσεν ἐν ἑαυτῷ ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν γνῶσιν τῆς ἐποχῆς του. Ἠσχολήθη περὶ τὴν φιλοσοφίαν, τὰ μαθηματικά, τὰ νομικά, τὴν φυσικήν, τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, τὴν ἱστορίαν, τὴν θεολογίαν, τὴν γεωλογίαν, τὴν γλωσσολογίαν, ἔτι δὲ καὶ περὶ πολιτικὰ ζητήματα. Ἡ γνῶσις ὅμως αὕτη δὲν ἦτο οὔτε διεσπασμένη ἐν αὐτῷ οὔτε νεκρὰ διὰ τοῦτο ἐγένετο καὶ δημιουργική, ὁδηγοῦσα τὸν φιλόσοφον εἰς ἀεὶ νέας συλλήψεις. Αἱ διάφοροι ἐπιστῆμαι ἔλαβον δι' αὐτοῦ νέαν ἐπίδοσιν, ἐν πολλοῖς δὲ διήνοιξε νέας ὁδοὺς εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν. Ἡ πολυμέρεια ἐν τούτοις τῆς δράσεώς του δὲν ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸν συσιηματικὴν καὶ ἀπηρτισμένην ἔκθεσιν τῆς φιλοσοφίας του, τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσει μᾶλλον ἐν συγγραφαῖς ἐπ' ὡρισμέναις εὐκαιρίαις, γραφείσαις, καὶ ἐν ἐπιστολαῖς. Ἡ ῥοπὴ πρὸς τὴν ἁρμονίαν, τὴν διαλλαγήν, τὴν σύνθεσιν τῶν διαφόρων εἰς ἀνωτέραν ἑνότητα, ἀποτελεῖ τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ χαρακτῆρός του, ὅπερ ἐκδηλοῦται εἰς ὅλα τὰ ἔργα του καὶ ὅλας του τὰς προσπαθείας. Οὕτω πειρᾶται νὰ συνδέσῃ τὰς διαφόρους φιλοσοφικὰς δόξας καὶ ἐπιζητεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὴν φιλοσοφίαν του πρὸς τὰ δόγματα τῆς θρησκείας· φρονεῖ ὅτι ἡ πλειονότης τῶν αἱρέσεων ἔχει δίκαιον ὡς πρὸς τὰ πλεῖστα τῶν καταφατικῶν αὐτῶν διδαγμάτων· ἐπιδιώκει διαλλαγὴν καὶ σύνθεσιν τῶν διαφορωτάτων ἀντιλήψεων, διαβλέπων πανταχοῦ στοιχεῖα ἀληθείας· ἀγωνίζεται πρὸς ἕνωσιν καθολικῆς καὶ διαμαρτυρομένης Ἐκκλησίας καὶ πρὸς συμφιλίωσιν μεταξὺ Λουθηρανῶν καὶ Καλβινιστῶν, ἀλληλογραφῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πρὸς τὸν Bonnet καὶ συγγράψας μάλιστα καὶ ἴδιον θεολογικὸν ἔργον, τὸ «Systema theologicum»· πειρᾶται νὰ διαλλάξῃ τὸν Δημόκριτον πρὸς τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλην καὶ τὴν μηχανικὴν περὶ τοῦ σύμπαντος θεωρίαν πρὸ τὴν τελολογικήν, φρονῶν ὅτι ἀμφότεροι διδάσκουσιν ἀληθῆ ὅσον ἀφορᾷ τὸ θετικὸν μέρος τῶν ἰσχυρισμῶν των· τέλος, συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἁρμονίας, ἡ ὁποία διέπει ὅλην αὐτοῦ τὴν φύσιν, θέλει νὰ συνδέσῃ τὰ διαφορώτατα στοιχεῖα τῆς ἐπιστήμης πρὸς ἕνα ἑνιαῖον σκοπόν, ἱδρυτὴς γενόμενος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου καὶ πειραθεὶς νὰ ἱδρύσῃ τοιαύτην ἐν Δρέσδῃ, Βιέννῃ καὶ Πετρουπόλει. Ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν του ἐργασιῶν δέον νὰ ἐξαρθῶσι δύο ἐλάσσονες, ἡ λεγομένη «Μοναδολογία» καὶ τὰ «Principes de la nature et de la grâce». Πολὺ ἐκτενεστέρα εἶναι ἡ περίφημος καταστᾶσα «Θεοδικία» του καὶ ἡ κατὰ τῆς ἐμπειριοκρατίας τοῦ Locke στρεφομένη «Essais sur l'entendement humain», ἥτις ὅμως ἐδημοσιεύθη πεντήκοντα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλοσόφου. Τὰ συγγράμματα ταῦτα ὁμοῦ μετὰ τοῦ «Discours de métaphysique» ἀποτελοῦσι τὰ κυριώτερα καὶ διὰ τὴν φιλοσοφίαν αὐτοῦ σπουδαιότερα ἔργα τοῦ Λεϊβνιτίου. Πρὸς πλήρη ὅμως γνῶσιν καὶ κατάληψιν αὐτῆς, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τις ὑπ' ὄψει καὶ τὰς πολλὰς καὶ περιεκτικὰς αὐτοῦ ἐπιστολάς.

Ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ θυμικοῦ καὶ τῆς νοήσεως τοῦ Λεϊβνιτίου ἤσκησαν ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλάτων, ὁ Πλωτῖνος καὶ οἱ σχολαστικοί. Ἔπειτα ὅμως στρέφεται πρὸς τὴν νεωτέραν φυσικὴν ἐπιστήμην καὶ τὰς μαθηματικὰς αὐτῆς μεθόδους, αἵτινες ὁδηγοῦσιν εἰς τὴν μηχανικὴν θεωρίαν. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα τῆς μεταξὺ τελολογίας καὶ μηχανισμοῦ σχέσεως ἀπασχολεῖ ἤδη αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ἐν ἐπιστολῇ τοῦ 1697 πρὸς τὸν Thomas Burnett. Τέλος ὁ μηχανισμὸς ἐπικρατεῖ καὶ ὁδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὰ μαθηματικά. Ἀναζητῶν ὅμως τοὺς τελευταίους λόγους τοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῶν νόμων τῆς κινήσεως ἐπιστρέφει εἰς τὴν μεταφυσικὴν καὶ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἐντελεχείας καὶ κατανοεῖ βαθμηδὸν ὅτι αἱ μονάδες, ἢ ἁπλῶς οὐσίαι, εἶναι αἱ μόναι καὶ πραγματικαὶ οὐσίαι, ὁ δὲ ὑλικὸς κόσμος ἁπλοῦν φαινόμενον (πρβλ. ἐπιστολὴν 1714 πρὸς Remond de Montmort). Συνεπείᾳ τῆς ἀποκαλύψεως ταύτης ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοῦ Καρτεσίου, οὗτινος ἡ φιλοσοφία ἱκανοποίει αὐτὸν ἐπί τινα χρόνον, καὶ πλησιάζει πάντως πρὸς τοὺς ἀρχαίους φιλοσόφους. Συγχρόνως καταφαίνεται σαφέστερον καὶ ἡ ἀντίθεσις αὐτοῦ πρὸς τὸν Σπινόζαν, περὶ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀσχοληθῆ ἐνδελεχῶς. Ψέγει τὴν ὑπὸ τούτου ἀπόρριψιν τοῦ σκοποῦ καὶ χαρακτηρίζει τὸν πανθεϊσμόν του ὥς τι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον πρὸς τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο τοῦ Λεϊβνιτίου ὑπὲρ τῶν σκοπῶν καὶ ὁ ἐσωτερικὸς αὐτοῦ ἀγὼν μεταξὺ μηχανισμοῦ καὶ τελολογίας, Δημοκρίτου καὶ Ἀριστοτέλους, ὡς καὶ ἡ τελικὴ νίκη τῆς τελολογικῆς ἀπόψεως, πηγάζουσιν ἐκ θρησκευτικῆς ἀνάγκης. Εἶναι ἄλλως τε γνωστὸν ὅτι ὁ φιλόσοφος οὗτος εἶναι θρησκευτικὴ φύσις κατ' ἐξοχήν. Πιστεύει ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἀποτελοῦσι τὸν τελικὸν σκοπὸν τοῦ ἀνθρώπου. Συναισθάνεται βαθέως τὰς διὰ τὴν θρησκείαν ἐπικινδύνους συνεπείας τῆς νέας μηχανικῆς καὶ μαθηματικῆς ἀντιλήψεως τῆς φύσεως. Προσπαθεῖ νὰ θεμελιώσῃ καὶ ἐμπεδώσῃ φιλοσοφικῶς τὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας, ἀδυνατῶν νὰ ἐμμείνῃ εἰς τὴν μεταξὺ πίστεως καὶ γνώσεως ἀντίφασιν, τὴν ὁποίαν ἐδέχετο ὁ Bayle, ὁρμώμενος ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς θρησκευτικότητος τῶν διαμαρτυρομένων. Οὐχὶ ἀδίκως λοιπὸν δύο τῶν κρατίστων ἐρευνητῶν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Λεϊβνιτίου κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν τονίζουσιν ὅτι τὸ θρησκευτικὸν ἐλατήριον ἀποτελεῖ μίαν τῶν κυρίων ῥιζῶν, ἀφ' ὧν ἀνεφύη τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα αὐτοῦ (Heimsoeth, Schmalenbach). Ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ὑποκρύπτεται κληρονομία καταγομένη ἐκ τῆς γερμανικῆς μυστικοπαθείας προηγουμένων αἰώνων (πρβλ. ἔργον Λεϊβνιτίου: «Περὶ τῆς ἀληθοῦς theologia mystica»).

Τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Λεϊβνιτίου στηρίζεται ἐπὶ τῆς θεμελιώδους προϋποθέσεως ὅτι ἡ θεολογικὴ καὶ τελολογικὴ ἀντίληψις τοῦ κόσμου καὶ ἡ φυσικὴ καὶ μαθηματικὴ δὲν πρέπει ν' ἀποκλείωσιν ἀλλήλας, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ συνδυάζωνται πρὸς ἀλλήλας ἁρμονικῶς. Τὰ καθ' ἕκαστον φυσικὰ φαινόμενα δέον νὰ ἐξηγῶνται μηχανικῶς, χωρὶς ὅμως νὰ λησμονῶμεν τοὺς σκοπούς, τοὺς ὁποίους ἡ θεία πρόνοια προτίθεται νὰ πραγματοποιῇ διὰ τοῦ μηχανισμοῦ. Κέντρον τοῦ συστήματος τούτου καὶ ἅμα κύριον αὐτοῦ περιεχόμενον εἶναι ἡ περὶ μονάδων διδασκαλία, ἥτις ἀναπτύσσεται καὶ ἀποτελεῖται βαθμιαίως ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ φιλοσόφου. Ἐπειδὴ ὑπάρχει σύνθετον, ἀνάγκη κατὰ τὸν Λεϊβνίτιον νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἁπλαὶ οὐσίαι, αἵτινες ὡς ἀληθεῖς ἑνότητες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ὑλικαί, ἀλλὰ μεταφυσικὰ σημεῖα, διαφέροντα τῶν μαθηματικῶν κατὰ τοῦτο, ὅτι κέκτηνται πραγματικὴν ὕπαρ-

Digitized by Google

ξιν καθ' ἑαυτά. Εἰς τὴν ἔννοιαν ταύτην τῆς ἁπλῆς οὐσίας καταντᾷ ὁ Λεΐβνίτιος τῇ βοηθείᾳ τῆς δυναμικῆς καὶ τῆς περὶ ἀτόμων θεωρίας, ὁρίζων αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς δυνάμεως, ἴσως καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἄγγλου ἰατροῦ Glisson, ὅστις ἀποδίδει εἰς ὅλας τὰς «οὐσίας» κίνησιν, ὁρμὴν καὶ παράστασιν, καὶ τοῦ πλατωνικοῦ Gudworth δεχομένου πλαστικὴν καὶ μορφωτικὴν δύναμιν. Οὕτως ἡ φύσις τῆς οὐσίας συνίσταται κατὰ τὸν Leibniz εἰς τὴν δύναμιν· ἡ οὐσία εἶναι ὂν ἱκανὸν πρὸς ἐνέργειαν, εἶναι vis activa, ἥτις χρήζει μόνον τῆς ἄρσεως τῶν παρεμβεβλημένων κωλυμάτων, ἵνα ἀσκήσῃ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, θεωρῶν δηλαδὴ τὴν οὐσίαν ὡς περικλείουσαν ἐν ἑαυτῇ καὶ τὴν ἱκανότητα τῆς ἐνεργείας, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀντιτίθεται πρὸς τὸν Καρτέσιον, διδάσκοντα ὅτι ἡ φύσις τοῦ σωματικοῦ συνίσταται εἰς τὴν ἔκτασιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἴρει τὴν διαρχίαν μεταξὺ ἐκτάσεως καὶ νοήσεως καὶ ἀποφεύγει τὸν κίνδυνον νὰ καταντήσῃ εἰς τὴν θεολογικὴν γνώμην τοῦ Σπινόζα περὶ τοῦ θεοῦ, ὡς τῆς μόνης οὐσίας διὰ τῆς ἀποδοχῆς ἁπλῆς παθητικότητος τῶν ὄντων. Αἱ οὐσίαι, ὁριζόμεναι τῇ βοηθείᾳ τῆς ἐννοίας τῆς δυνάμεως, κέκτηνται διὰ τοῦτο ἀνάλογόν τι πρὸς τὸ συναίσθημα καὶ τὴν ὁρμὴν καὶ συνεπῶς δέον νὰ νοῶμεν αὐτὰς ἐκ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς. Πᾶσα δηλαδὴ οὐσία κέκτηται παραστάσεις καὶ ῥοπὴν πρὸς τὸ ἔχειν παραστάσεις. Οὕτω καθίσταται ὁ Λεΐβνίτιος ἱδρυτὴς τολμηροῦ ἰδανικοῦ καὶ πνευματοκρατικοῦ συστήματος, ἐν τῷ ὁποίῳ πυρὴν τῆς πραγματικότητος εἶναι τὸ πνεῦμα. Εἶναι δὲ αἱ οὐσίαι αὗται ἀδιαίρετοι καὶ ἄφθαρτοι καὶ καλοῦνται ὑπ' αὐτοῦ *μονάδες* (ἀπὸ τοῦ 1697· ὁ ὅρος ἤδη παρὰ Βρούνῳ). Ἐκ τοιούτων μονάδων ἀποτελεῖται ὁ κόσμος, εἶναι τ. ἔ. σύνολον συνισταμένον ἐκ κέντρων πνευματικῶν δυνάμεων. Αἱ μονάδες, ἐκ τῶν ὁποίων σύγκειται ἡ λεγομένη ὕλη καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα, παριστῶσιν ἐν ἑαυταῖς ὁλόκληρον τὸ σύμπαν, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ συγχύσει, ὥστε οὐδέποτε λαμβάνουσι πλήρη, ἀκριβῆ καὶ σαφῆ συνείδησιν αὐτοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν θεόν, ὅστις ὡς παντογνώστρια μονὰς ἔχει εἰς τὸ διηνεκὲς πλήρως σαφῆ συνείδησιν τοῦ σύμπαντος. Ἑκάστη τῶν μονάδων ἀντιπροσωπεύει, παρίστησι τὸ σύμπαν, ἀλλ' ἡ μὲν σαφέστερον, ἡ δ' ἧττον σαφῶς, καὶ ἑκάστη ἀπὸ τῆς ἰδίας αὐτῆς ἀπόψεως. Κατ' ἀκολουθίαν ὁ γνωρίζων μίαν μονάδα θὰ ἐγνώριζεν ἐν αὐτῇ ὁλόκληρον τὸν κόσμον, τοῦ ὁποίου εἶναι αὕτη κάτοπτρον. Ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ μονὰς γνωρίζει μόνον ὅ,τι σαφῶς παρέστησε, διότι τὸ πλεῖστον κέκτηται διὰ σκοτεινῶν παραστάσεων, ἐνυπαρχουσῶν καὶ ἐνεργουσῶν πραγματικῶς ἐν αὐτῇ. Διὰ τῆς διαφορᾶς ταύτης τοῦ βαθμοῦ τῆς σαφηνείας διακρίνονται αἱ μονάδες ἀλλήλων, ὡς κάτοπτρα δὲ τοῦ σύμπαντος τελοῦσι πρὸς ἀλλήλας ἐν συστήματι προδιατεταγμένης ὑπὸ τοῦ θεοῦ, δημιουργοῦ αὐτῶν, ἁρμονίας. Διὰ ταύτης ἀντικαθιστᾷ τὴν μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς ἀλληλεπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἐδίδασκεν ὁ Καρτέσιος· διότι ὁ Λεΐβνίτιος οὔτε δέχεται ἐπίδρασίν τινα τῶν μονάδων ἐπ' ἀλλήλας οὔτε ἐπίδρασιν ἰδίᾳ μεταξὺ τῆς διεπούσης τὸ σῶμα μονάδος καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ, ὅπερ εἶναι σύστημα μονάδων. Ἡ κίνησις τῶν παραστάσεων τῆς ψυχῆς ἀδυνατεῖ νὰ ἐπέμβῃ καὶ νὰ μεταβάλῃ τὸν μηχανισμὸν τῶν σωματικῶν κινήσεων, ὡς ἐξ ἄλλου δὲν δύναται οὗτος νὰ μεταβάλῃ τὴν πορείαν τῶν παραστάσεων. Αἱ μονάδες στεροῦνται παραθύρων. Οὕτως ὁ Λεΐβνίτιος ἀπορρίπτει τὴν μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς σχέσιν, ὡς ἐδέχετο αὐτὴν ὁ Καρτέσιος. Δὲν δύναται ὅμως ν' ἀποδεχθῇ καὶ τὴν ὑπό τινων μαθητῶν ἐκείνου προβληθεῖσαν θεωρίαν τοῦ περιπτωσιμοῦ, ἐπειδὴ αὕτη μεταβάλλει πᾶσαν ἐνέργειαν ἡμῶν καὶ πᾶν ἐν τῷ κόσμῳ φαινόμενον ὡς θαῦμα, ἐμφανίζουσα τὸν θεὸν ἐπεμβαίνοντα διαρκῶς πρὸς μεταβολὴν τῆς πορείας τῆς φύσεως. Ἀντὶ τούτων προβάλλει καὶ ἐνταῦθα τὴν περὶ προδιατεταγμένης ἁρμονίας θεωρίαν αὐτοῦ καὶ πειρᾶται νὰ καταστήσῃ σαφὲς τὸ πρᾶγμα, ὡς καὶ τὴν πρὸς τὸν Καρτέσιον καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς θεωρίας τοῦ περιπτωσιμοῦ διαφορὰν τῆς ἑαυτοῦ ἐκδοχῆς διὰ τοῦ περὶ ὡρολογίων καὶ τῆς τρισσῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως γνωστοῦ παραδείγματος. Διὰ τῆς περὶ μονάδων διδασκαλίας τοῦ Λεΐβνιτίου αἴρεται ἡ μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς ἀνομοιότης, ἥτις ὑφίστατοι μεταξὺ αὐτῶν κατὰ τὸν Καρτέσιον. Ταύτην ἀντικαθιστᾷ ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος διὰ συνεχοῦς καὶ κατὰ κλίμακα χωρούσης τάξεως ἀδιαιρέτων οὐσιῶν συγγενῶν πρὸς τὴν ψυχήν, ἀλλαχ[οῦ] λέξεσι διὰ θεωρίας, ἥτις ἵσταται μέση μεταξὺ τῆς καρτεσιανῆς διαρχίας καὶ τοῦ μονισμοῦ τοῦ Σπινόζα. Ὡς μεταξὺ κινήσεώς τινος, ἔστω καὶ ἐλαχίστης, καὶ τῆς ἀπολύτου ἠρεμίας ἐμφιλοχωροῦσιν ἄπειροι βαθμίδες, οὕτω καὶ μεταξὺ οἱασδήποτε ἐνεργείας καὶ τῆς πλήρους παθητικότητος. Κατ' ἀκολουθίαν δὲν εἶναι λογικὸν νὰ δεχώμεθα μίαν μὲν δρῶσαν ἀρχήν, τὸ πνεῦμα καθ' ὅλου, καὶ μίαν παθητικήν, τὴν ὕλην. Τοὐναντίον πρέπει νὰ δεχθῶμεν ἄπειρον πλῆθος ἐνεργῶν κέντρων, χωρούντων κατὰ κλίμακα ἀπὸ τοῦ θεοῦ, τῆς πρωτογενοῦς καὶ ἀρχικῆς μονάδος, μέχρι τῶν κατωτάτων μονάδων. Πᾶσαι αὗται αἱ κατὰ κλίμακα χωροῦσαι μονάδες εἶναι προϊόντα τῆς πρωτογενοῦς ἑνότητος ἢ τῆς ἀρχικῆς ἁπλῆς οὐσίας, ἣν καλοῦμεν θεόν, ἀπορρέουσαι ἐξ αὐτοῦ διὰ διηνεκῶν τρόπον τινὰ φωτοβολιῶν ἢ διὰ δυναμικῶν μερισμῶν. Ἡ ἀρχικὴ αὕτη μονὰς εἶναι πανταχοῦ τὸ κέντρον, τὰ πάντα συνεπῶς εἶναι εἰς αὐτὸν διαρκῶς καὶ ἀμέσως παρόντα. Κυριαρχεῖ τῆς φύσεως ὡς ἀρχιτέκτων, τῶν δὲ πνευμάτων ὡς μονάρχης. Ὅπως δὲ μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς, οὕτω καὶ μεταξὺ τῶν δύο τούτων βασιλείων, τοῦ τῆς φύσεως καὶ τοῦ τοῦ πνεύματος ἢ τῆς χάριτος, ὑπάρχει προδιατεταγμένη ἁρμονία, διέπουσα τὰς σχέσεις αὐτῶν. Συμφώνως πρὸς ταύτην ἡ φύσις ὑπηρετεῖ τελικῶς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, τὴν βασιλείαν τῶν ἀθανάτων πνευμάτων. Τὴν αἰσιόδοξον ταύτην πίστιν ὑποστηρίζει ἐναντίον τοῦ κακοῦ ἡ Θεοδικία τοῦ Λεΐβνιτίου, τ. ἔ. ἡ δικαιολογία τοῦ θεοῦ διὰ τὸ ἐν τῷ κόσμῳ κακόν, χρησιμοποιοῦσα καὶ ἐπιχειρήματα στωϊκὰ καὶ νεοπλατωνικὰ καὶ προελθοῦσα ἐκ συζητήσεων μετὰ τῆς βασιλίσσης Σοφίας Καρλόττας, πρὸς ἃς ἔδωσαν ἀφορμὴν αἱ ἰδέαι τοῦ Bayle περὶ τοῦ ἀσυμβιβάστου τῶν ἀληθειῶν τῆς πίστεως πρὸς τὸν λόγον. Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, ὅπερ ἀπέβη τὸ «ἀναγνωστικὸν βιβλίον τῆς Εὐρώπης», πραγματεύεται ὁ Leibniz τὰ τρία εἴδη τοῦ κακοῦ, τὸ μεταφυσικόν, τὸ φυσικὸν καὶ τὸ ἠθικόν, ἐκζητῶν τὰ αἴτια ἑκάστου αὐτῶν καὶ πειρώμενος νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ὕπαρξιν. Ἐξαίρει τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ ἀτελοῦς πρὸς τὴν τελειότητα τοῦ ὅλου· τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἐν τῷ κόσμῳ· ὑποδεικνύει τὰ ὅρια τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, ἥτις εἶναι ἀτελής· ὑπενθυμίζει ὅτι ἡ ἀτέλεια ἐνυπάρχει κατ' ἀνάγκην ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ κόσμου· τέλος πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐκλεγεὶς κόσμος εἶναι ὁ ἄριστος τῶν δυνατῶν κόσμων. Σκοπὸς τοῦ κόσμου καθόλου καὶ τοῦ βίου ἰδίᾳ εἶναι ἡ μακαριότης· ἐπειδὴ δὲ ἡ μακαριότης δὲν εἶναι ἄλλο τι παρὰ τὴν χαρὰν ἐπὶ τῇ τελειότητι, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τελειότητος τῆς μονάδος, ἥτις πάλιν καθορίζεται ὑπὸ τῆς σαφηνείας, μεθ' ἧς γίνονται συνειδηταὶ ὑπ' αὐτῆς αἱ παραστάσεις. Οὕτως ὁ βαθμὸς τῆς μακαριότητος ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐξελίξεως τῶν μονάδων, ἀπὸ τῶν σκοτεινῶν παραστάσεων εἰς τὴν πλήρη σαφήνειαν αὐτῶν. Ὅσῳ δὲ ὁ βαθμὸς οὗτος αὐξάνει, ὅσῳ ἐπομένως τελειοτέρα καθίσταται ἡ μονάς, τόσῳ ἰσχυροτέρα ἀποβαίνει καὶ ἡ συνείδησις τῆς συναφείας αὐτῆς πρὸς πάσας τὰς λοιπάς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀδυνατεῖ πλέον νὰ διακρίνῃ τὴν ἰδίαν αὐτῆς μακαριότητα ἀπὸ τῆς μακαριότητος τῶν ἄλλων μονάδων, συναισθανομένη τὴν χαρὰν αὐτῶν ὡς ἰδίαν χαράν. Τοῦτο ὅμως εἶναι καὶ λέγεται ἀγάπη. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον δημιουργεῖ ὁ Λεΐβνίτιος ἠθικὸν σύνδεσμον τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸ ὅλον καὶ καθιστᾷ τὸ κοινὸν ἀγαθὸν μέρος τῆς ἰδίας αὐτοῦ προσπαθείας.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Λεΐβνιτίου, ὡς ἀπὸ μεταφυσικῆς ἀπόψεως εἶναι σύνθεσις μεταξὺ μηχανισμοῦ καὶ τελολογίας, οὕτω καὶ ἀπὸ γνωσιολογικῆς σημαίνει συνδυασμὸν ὀρθολογισμοῦ καὶ ἐμπειριοκρατίας, τὸν ὁποῖον κατορθώνει διὰ τῆς διακρίσεως μεταξὺ αἰωνίων ἢ ἀναγκαίων ἀληθειῶν καὶ ἀληθειῶν τυχαίων. Αἱ πρῶται εἶναι ἀλήθειαι διὰ λογικῆς ἀποδείξεως γινωσκόμεναι, καὶ δὴ τῇ συνεργίᾳ ἐμφύτων ἰδεῶν. Τοὐναντίον αἱ τυχαῖαι ἀλήθειαι στηρίζονται ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως καὶ ἐξευρίσκονται διὰ τῆς ἐπαγωγῆς. Ἐκεῖναι μὲν ἀνάγονται εἰς τὴν λογικὴν ἀρχὴν τῆς ἀντιφάσεως· ἡ ἀναγκαιότης αὐτῶν εἶναι λογική, ὡς στηριζομένη ἐπὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ ἀντιθέτου. Τὰς δευτέρας, τὰς πραγματικάς, ἀνάγει εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀποχρῶντος λόγου· ἡ ἀναγκαιότης αὐτῶν εἶναι αἰτιώδης, ἅτε στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἐξαρτήσεως ἀπὸ ἄλλων γεγονότων. Μόλις ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν ὅτι μείζονα σπουδαιότητα κέκτηνται δι' αὐτὸν αἱ λογικαὶ ἐκεῖναι ἀλήθειαι, αἱ ὁποῖαι ἐπηρεάζουσι καὶ τὰς περὶ θρησκείας ἀντιλήψεις αὐτοῦ καὶ ἐξασφαλίζουσι τὴν μεγάλην ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἐπὶ τοῦ γερμανικοῦ διαφωτισμοῦ. Ἀλλ' ἡ ἐπὶ τοὺς ἔπειτα ἐπίδρασις τοῦ Λεΐβνιτίου δὲν περιορίζεται εἰς τοῦτο μόνον. Διὰ τῆς διακρίσεως τῶν παραστάσεων εἰς σαφεῖς καὶ εἰς σκοτεινὰς (perceptions petites insensibles) ἡ ἀσυνείδητος εἰσάγει εἰς τὴν ψυχολογίαν σπουδαιοτάτην ἔννοιαν, διὰ τῆς ὁποίας προήχθη ἄπειρον ὅσον ἡ ψυχολογικὴ ἔρευνα. Διὰ τῶν παραστάσεων τούτων καθίσταται δυνατὴ ἡ ὑπὸ τῆς ψυχῆς κτῆσις ἀπείρου περιεχομένου, ὥστε νὰ ἀποβαίνῃ κάτοπτρον τοῦ σύμπαντος· συγχρόνως ἀποτελοῦσιν αὗται τὸν λόγον τῶν κατὰ τὸ φαινόμενον αὐθαιρέτων κινήσεων, τῆς συνεχείας τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου καὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ μεταγενεστέρου ἀπὸ τοῦ προηγουμένου. Αἱ περὶ συνεχοῦς κατὰ κλίμακα χωρούσης τάξεως ἰδέαι αὐτοῦ, ὁμοῦ μετὰ τῶν περὶ αὐταναπτύξεως καὶ τελειοποιήσεως τῶν μονάδων προπαρασκευάζουσι τὴν ἐμφάνισιν τῆς περὶ ἐξελίξεως θεωρίας. Ἡ μεταξὺ τελολογίας καὶ μηχανισμοῦ διαλλαγή, τὴν ὁποίαν δι' ὅλου τοῦ τοῦ ἔργου ἐπιδιώκει, ἀποτελεῖ τὴν βάσιν πασῶν τῶν μετ' αὐτὸν παραπλησίων ἀποπειρῶν, συμβάλλει δὲ μεγάλως ὁμοῦ μετὰ τῆς ὑπ' αὐτοῦ συντελεσθείσης διαλλαγῆς μεταξὺ φιλοσοφίας καὶ θρησκείας, ὅπως ὁ χαρακτὴρ τοῦ γερμανικοῦ διαφωτισμοῦ ἀποβῇ ἧττον ῥιζοσπαστικὸς τοῦ γαλλικοῦ καὶ οὐχὶ ἐχθρικὸς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς θρησκείας καθόλου καὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἰδιαιτέρως. Πολλαπλῆ εἶναι ἐπίσης ἡ ἐπὶ τῆς θρησκείας ἐπίδρασις τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν τοῦ Λεΐβνιτίου. Ἡ ἀρχὴ τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ τὸ νέον αἴσθημα τῆς ζωῆς ἀναγκάζουσιν αὐτὸν εἰς μεταβολὴν τῆς κατὰ παράδοσιν ἀντιλήψεως περὶ τῆς θρησκείας. Χωρὶς νὰ ἀπορρίπτῃ τὰς ἐξ ἀποκαλύψεως ἀληθείας, ἐνδιαφέρεται ἐν τούτοις πολὺ μᾶλλον διὰ τὰς φυσικὰς θρησκευτικὰς ἀληθείας, ἐν ταῖς ὁποίαις διαβλέπει τὸ οὐσιῶδες περιεχόμενον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅντινα θεωρεῖ ὡς τὴν ἀρίστην ἔκφρασιν τῆς φυσικῆς θρησκείας, καίπερ στέργει καὶ τὴν περὶ κατὰ λόγον ὑπερφυσικοῦ θεωρίαν, καθ' ἣν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία προσθέτει εἰς τὴν φυσικὴν θρησκείαν ἀληθείας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ἐναντίον τοῦ λόγου, ἀλλ' ὑπὲρ λόγον. Διὰ τῆς ἀποπείρας, ὅπως ἀποδείξῃ τὸ συμβιβαστὸν πίστεως καὶ γνώσεως, ἀφ' ἑνὸς μὲν συμβάλλει εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς μεταξὺ καθολικισμοῦ καὶ προτεσταντισμοῦ ἀντιθέσεως, ἀλλὰ καὶ ἐξασθενεῖ ἀφ' ἑτέρου τὴν σημασίαν τῶν ἐξ ἀποκαλύψεως ἀληθειῶν, ἅτε εἰς μείζονα μοῖραν τιθέμενος τὰς διὰ τοῦ λόγου εὑρισκομένας θρησκευτικὰς ἀληθείας. Ἐπὶ τὰ ἴχνη ἀκριβῶς ταῦτα αὐτοῦ χωρεῖ ἔπειτα ὁ διαφωτισμός, ὡς ἐξ ἄλλου ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ παρεσκεύασε διὰ τοῦ Wolff τὸν θεολογικὸν ὀρθολογισμὸν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος. Τέλος καὶ ἡ σύνδεσις τοῦ χριστιανισμοῦ πρὸς τὸν ἰδανισμὸν καθόλου, σύνδεσις, ἥτις διακρίνει τοὺς χρόνους τῶν κλασσικῶν τῆς Γερμανίας καὶ ὅστις ἔσχε τεραστίαν ῥοπὴν ἐπὶ τῆς θεολογίας καὶ τῆς θρησκευτικότητος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὀφείλει εἰς αὐτὸν κυρίως τὴν γένεσίν της. Ἡ ἐπὶ τὴν αἰσθητικήν, τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν παιδαγωγικὴν ἐπίδρασις τοῦ Λεΐβνιτίου δὲν ἔχει τὴν σημασίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξίκετο ἡ ἐπὶ τὴν ψυχολογίαν, τὴν φιλοσοφίαν τῆς θρησκείας καὶ ἰδίᾳ τὴν μεταφυσικὴν ῥοπὴ τῆς ἰδίας αὐτοῦ φιλοσοφίας. Ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν μεταφυσικὴν ἐγένετο ὁ εἰσηγητὴς καθαρῶς ἰδεολογικῆς καὶ πνευματοκρατικῆς ἀπόψεως, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ὑλικὸς καθόλου καὶ σωματικὸς ἰδιαιτέρως κόσμος συνίσταται ἐκ ψυχοειδῶν μονάδων, αἵτινες, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κόσμον τῶν φαινομένων, ἀποτελοῦσι τὸ ὄντως ὄν, οὗ ἐκεῖνος εἶναι ἁπλῆ παράστασις. Ἂν καὶ ὑπερβολική, παραμένει ὅμως πάντοτε εὐεξήγητος ἡ περὶ τοῦ φιλοσόφου τούτου γνώμη τοῦ Diderot : «Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἔφερε μόνος τόσην δόξαν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅσην οἱ Πλάτων, Ἀριστοτέλης καὶ Ἀρχιμήδης ὁμοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Α') *Ἐκδόσεις : Dutens*, Opera omnia (1768). —*Klopp*, Historisch-politische und staatswissenschaftliche Schriften (1864). — *Gerhardt*, Philosophische Schriften (1875). Ἡ ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου ἤρξατο κριτικῆς ἐκδόσεως πλήρους τῶν ἔργων τοῦ Leibniz ὑπὸ την διεύθυνσιν τοῦ *P. Ritter*. Β') *Ἔργα περὶ Leibniz : K. Fischer*, Leibniz (ἔκδ. ε' 1920).—*E. Cassirer*, Leibniz, System in seinen Wissensch. Grundlagen (1902). — *W. Wundt*, Leibniz (1917).— *H. Schmalenbach*, Leibniz (1921).—*F. Kiefl*, Leibniz (1913). — *L. Stein*, Leibniz und Spinoza (1890). — *H. Heimsoeth*, Leibn. Weltamchanung als Ursprung seiner Gedaukenwelt (Kantstudien 1917). — *E. Troeltsch*, Leibniz und die Anfänge des Pietismus (Gesamm. Schriften IV, 1925). — *H. Hoffmann*, Die Leibn. Religionsphilosophie in ihrer geschichtlichen Stellung (1903). — *A. örland*, Der Gottesbegriff bei Leibniz (1906). —*Ada Thönes*, Die philosophischen Lehren in Leibnizen's Theodicée (1908). — *Merz*, Leibniz (ἀγγλιστί. Ἀρίστη μονογραφία, γερμ. μετάφ. 1886). — *Billmann*, Eine neue Darstellung der Leibn. Monadenlehre (1891). — *E. Zeller* Geschichte der deutschen Philosophie seit Leibniz (λαμπρὰ εἰσαγωγὴ εἰς φιλοσοφίαν Λεϊβνιτίου). —*R. Eucken*, Leibniz (ἐν τῇ «Realencyklopädie für protestantische Theologie», τόμ. 11. 1902). — *F. Kiefl*, Der Friedensplan des Leibniz zur Wiedervereinigung de getreunten christlichen Kirchen (1903).—*R. Merkel*, Leibniz und die Chinamission (1920). Τῷ 1926 ἱδρύθη ἡ Λεϊβνίτειος ἑταιρεία, ἧς σκοπὸς ἡ προαγωγὴ τῶν περὶ τὸν φιλόσοφον ἐρευνῶν διὰ τῆς ἐκδόσεως «Λεϊβνιτείου Ἀρχείου» καὶ «Λεϊβνιτείου Βιβλιοθήκης».

N. I. ΛΟΥΒΑΡΙΣ

Λείγηρ (Loire) *[Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Γαλλίας (βλ. λ. *Λίγηρ*).

Λεϊγιὰ *Ἀντασὶ* *[Γεωγρ.]*. Τουρκικὴ ὀνομασία τῆς νήσου *Λίχα* ἢ *Λεία* (βλ. λ.) τῶν Μοσχονησίων.

Σ. Ε. Λ.

Λειδεκέρκης (Liedekerke), *Ἐγγελβέρτος*. Φλαμανδὸς ἱππότης, κατελθὼν εἰς τὴν φραγκοκρατουμένην Πελοπόννησον μετὰ τοῦ θείου του Φλωρεντίου τοῦ Ἀνωνικοῦ (Florence de Hainault) τῷ 1289, ὅτε οὗτος, νυμφευθεὶς τὴν Ἰσαβέλλαν Βιλλαρδουίνην (Isabelle de Ville-Hardouin), ἐγένετο ἡγεμὼν τῆς Ἀχαΐας (1289–1297). Τότε ὁ Ἐγγελβέρτος διωρίσθη μέγας κοντόσταβλος Ἀχαΐας εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ γηραιοῦ Ἰωάννου De Chauderon.

—**Λειδεκέρκης** (Liedekerke), ***Οὐάλτερος***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, κατῆλθε μετ' αὐτοῦ εἰς Πελοπόννησον καὶ διωρίσθη ὑπὸ τοῦ θείου του ἡγεμόνος τῆς Ἀχαΐας Φλωρεντίου τοῦ Ἀνωνικοῦ φρούραρχος Ἀκροκορίνθου Διάγων βίον πολυτελῆ καὶ ἄσωτον καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐξοικονομῇ

Digitized by Google

τὰς δαπάνας του ἐκ τῶν νομίμων εἰσοδημάτων του, προέβαινεν εἰς παντοίας πιέσεις κατὰ τῶν Ἑλλήνων κατοίκων πρὸς ἁρπαγὴν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων χρημάτων, μεταξὺ τῶν ἄλλων δὲ συνέλαβε καὶ τὸν εὐγενῆ, πλούσιον καὶ γενναῖον Φώτιον Ζασσῆ, ὃν ὄχι μόνον ἐφυλάκισεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀδόντας του ἀπέσπασεν, ἵνα τὸν ἐξαναγκάσῃ νὰ καταβάλῃ τὰ ὁρισθέντα ἐκ 10.000 ὑπερπύρων (ἤτοι 120 χιλιάδων σημερινῶν χρυσῶν δραχμῶν) λύτρα. Ὁ Φώτιος ἀπελευθερωθεὶς διὰ τῆς καταβολῆς χιλίων ὑπερπύρων καὶ διὰ τῆς ἐγγυήσεως τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰακώβου Ζασσῆ περὶ πληρωμῆς καὶ τῶν ὑπολοίπων, ὤμοσε νὰ ἐκδικηθῇ διὰ τὴν ὕβριν, καὶ πρὸς τοῦτο ἐνεδρεύσας ἀνέμενε νὰ φονεύσῃ τὸν Λειδεκέρκην, ἀντὶ τούτου ὅμως ἐφόνευσε τὸν καταπληκτικῶς ὁμοιάζοντα ἐκείνῳ Γουΐδωνα Σαρπινὺ (Guy de Charpigny), αὐθέντην τῆς Βοστίτζης, ἐκ τούτου δὲ ἐπηκολούθησαν μακραὶ καὶ αἱματηραὶ μεταξὺ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἑλλήνων καὶ Φράγκων προστριβαί.

Ν. ΚΛΣ

Λέϊδεν (Leiden) */Γεωγρ./* βλ. *Λέϋντεν.*

λειδινὸ (τό)· ἰδιωματ. ἀντὶ *δειλινὸν* (βλ. λ.).

Λειδινὸς (ὁ) */Λαογρ./.* Προσωποποίησις ἐν Αἰγίνῃ τοῦ περὶ τὴν δείλην γεύματος, τοῦ συνήθως καλουμένου *δειλινοῦ* ἢ *λειδινοῦ*, συνδεομένη πρὸς ὡρισμένα ἔθιμα τελούμενα κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Σταυροῦ (14 Σεπτεμβρίου), ἥτις ἀποτελεῖ τὸ τέρμα τοῦ ἀπογευματινοῦ γεύματος (δειλινοῦ) καὶ ὕπνου. Κατὰ τὰ ἔθιμα ταῦτα τὴν 14ην Σεπτεμβρίου γυναῖκες καὶ κοράσια, συγγενῆ ἢ φίλαι πρὸς ἀλλήλας, συνέρχονται εἰς τὴν οἰκίαν μιᾶς τούτων, κομίζουσαι κατ' ἀναλογίαν τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς παρασκευὴν ἰδίου τινὸς ἐδέσματος (σῖτον, ῥοΐδια, ἀμύγδαλα, στραγάλια καὶ ὀλίγον μαϊντανόν). Ὁ σῖτος βράζεται, ὁ ζωμός του χύνεται καὶ εἶτα ἐνρίπτονται εἰς τὸν οὕτω στραγγισμένον σῖτον ἀφθόνως σταφίδες, κόκκοι ῥοϊδίου, πυρῆνες ἀμυγδάλων κεκαθαρμένοι ἀπὸ τοῦ λεπτοῦ περικαλύμματός των, στραγάλια καὶ ὀλίγος μαϊντανός. Ταυτοχρόνως μέρος τῶν γυναικῶν ἀσχολεῖται περὶ τὴν κατασκευὴν καὶ διακόσμησιν μιᾶς πλαγγόνος. Τὴν πλαγγόνα ταύτην, ἡ ὁποία παριστᾷ νεανίαν, ἐκπροσωπεῖ τὸ λειδινὸν γεῦμα καὶ καλεῖται *Λειδινός*, τὴν ἐνδύουν μὲ ἀνάλογα λαμπρὰ ἐνδύματα καὶ τὴν κοσμοῦν διὰ φυσικῶν ἀνθέων. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας ταύτης τοποθετεῖται τράπεζα ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης τῆς οἰκίας, καὶ ἐπὶ ταύτης ἐπιστρώννυνται τὸ ὡραιότερον τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ὑπαρχόντων τραπεζομανδήλων. Ἐπὶ τῆς τραπέζης ταύτης τίθεται εἰς στάσιν νεκροῦ ὁ Λειδινός, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ῥίπτουσι παντοῖα ἄνθη. Πέριξ τοποθετοῦνται καρέκλαι, ἐφ' ὧν κάθηνται αἱ γυναῖκες καὶ θρηνοῦσι τὸν Λειδινὸν δι' εἰδικοῦ ᾄσματος, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπῳδὸς εἶναι: «Λειδινέ μου, Λειδινέ μου καὶ κλησαρωμένε μου». Μετὰ τοῦτο τίθεται ὁ Λειδινὸς ἐντὸς μικροῦ φερέτρου, ἐπὶ τούτῳ κατεσκευασμένου, μεθ' ὅλων τῶν ἀνθέων καὶ παραδίδεται εἰς παῖδας, οἵτινες μετὰ μικρῶν σημαιῶν δίκην ἐξαπτερύγων περιάγουσιν ἀνὰ τὰς ἀγυιὰς τῆς πόλεως ἀναφωνοῦντες: «Λειδινέ μου, Λειδινέ μου καὶ κλησαρωμένε μου». Τέλος φέρεται εἰς τὸν τόπον ὅπου θὰ ἐνταφιασθῇ καὶ δὴ ἐκεῖ ὅπου καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἶχεν ἐνταφιασθῆ τοιοῦτος, ὅστις οὐδέποτε ἀνευρίσκεται (δηλαδὴ ἔχει ἀναστῆ). Ὁ ἐνταφιασμὸς γίνεται κατὰ τὴν δείλην ἢ ἀκριβέστερον περὶ τὸ τέλος αὐτῆς. Μετὰ τὴν ταφὴν τρώγονται τὰ καταλλήλως κατασκευασθέντα ἐδέσματα καὶ κατόπιν ἀκολουθεῖ χορὸς καὶ τραγούδι. Οὕτω λήγει ἡ τελετὴ τῆς ταφῆς τοῦ Λειδινοῦ.

Κατὰ σχετικὸν μῦθον, ἐπιχωριάζοντα ἐν Αἰγίνῃ, ὁ Λειδινὸς εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Κολατσοῦ (ἄριστον) καὶ τοῦ Γεμάλου (γεῦμα) ὁμόκοιλος, ὁ ὁποῖος ὡρίσθη ὑπὸ τῆς μοίρας, ὅπως ζῇ τοὺς ἓξ μόνον μῆνας τοῦ ἐνιαυτοῦ. Τὸ ἔθιμον τῆς ταφῆς του κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔχει ἀτονήσει, περιελθὸν εἰς τὸν κύκλον τῶν παιδιῶν, παρουσιάζει δὲ πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὰ ἀρχαῖα Ἀδώνια, τῶν ὁποίων ἴσως ἀποτελεῖ ἐπιβίωσιν.

—[Πρβλ. *Π. Ν.*, Ὁ Λειδινὸς ἐν Αἰγίνῃ ἐν «Λαογρ.» τόμ. Η', σ. 289 κ.ἑξ.]

λειεντερία (ἡ) (lienterie). Ἡ κατάστασις τῶν ἐντέρων, καθ' ἣν τὰ λαμβανόμενα τρόφιμα ἀτελῶς πέπτονται ἐν αὐτοῖς, ἐξέρχονται δὲ διὰ τῶν κοπράνων ὡσεὶ ὀλισθαίνοντα διὰ τοῦ ἐντέρου ἀναλλοίωτα.

Μ. Ν. Κ.

Λεὶθ (Leith) */Γεωγρ./.* Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Σκωτίας ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν αὐτῆς ἀκτῶν. Κεῖται ἐν τῷ κόλπῳ Φόρθ, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Λεὶθ, χωρίζοντος αὐτὴν εἰς δύο τμήματα, καὶ περὶ τὰ 5 χλμ. βορείως τοῦ Ἐδιμβούργου, μεθ' οὗ συνδέεται δι' ἠλεκτρικοῦ τροχιοδρόμου. Ἀπὸ τοῦ 1835 μέχρι τοῦ 1920 ἀπετέλεσεν ἀνεξάρτητον δῆμον, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1920 συνεχωνεύθη μετὰ τοῦ Ἐδιμβούργου, τοῦ ὁποίου θεωρεῖται καὶ λιμήν. Ἔχει ναυπηγεῖα καὶ δεξαμενάς, ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, σακχαροποιεῖα καὶ μέγαν ἐμπορικὸν στόλον. Τὸ οὐΐσκυ τῆς Λεὶθ θεωρεῖται ὡς τὸ καλύτερον τῆς Ἀγγλίας. Ὁ λιμὴν αὐτῆς ἔχει ζωηροτάτην κίνησιν. Κάτ. 82.260

Μ. Ν. Δ.

Λεῖθας (Leitha) */Γεωγρ./.* Ποταμὸς τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ, ἐκβάλλων εἰς τὸν Δούναβιν. Πηγάζει ἐν τῇ κάτω Αὐστρίᾳ σχηματιζόμενος ὑπὸ τῶν δύο χειμάρρων Schwarzan καὶ Pittenau, οἵτινες κατέρχονται ἐκ τῶν Ἄλπεων τῆς Στυρίας καὶ ἑνοῦνται παρὰ τὴν πόλιν Πίττεν. Ἀκολουθεῖ κυρίως διεύθυνσιν ΒΑ., σχηματίζων ἐπί τι διάστημα τὰ μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας σύνορα, στρέφεται ἀκολούθως πρὸς Α. παραλλήλως πρὸς τὸν Δούναβιν καὶ μετὰ ροῦν 178 χλμ. χύνεται εἰς αὐτὸν παρὰ τὸ Ἀλτενμπουργ. Ἀπὸ τοῦ 1867 μέχρι τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἀπετέλει τὴν μεθόριον Αὐστρίας καὶ Οὐγγαρίας.

Μ. Ν. Δ.

Λέϊκα */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαμῶν τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐγγὺς τῶν Καλαμῶν, εἰς τῶν ὁποίων τὸν δῆμον ὑπήγετο ἄλλοτε, καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 379. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Κατσαρέϊκα* καὶ *Κουταλᾶ* καὶ ἔχει κατ. (1928) 610.

Χ. Δ.

λειλιανθῆ (τὰ) */Βοτ./.* Ἑτέρα ὀνομασία τῶν *λειριανθῶν* (βλ. λ.).

λείλιον (τὸ) */Βοτ./.* Ἑτέρα ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λείριον* (βλ. λ.).

λειμακίδαι (οἱ) (Limacidae) */Βοτ./.* Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πνευμονωδῶν*, περιλαμβάνουσα κοχλίας μὲ σῶμα ἐπίμηκες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κεφαλὴν τελείως διακεκριμένην τοῦ σώματος, ὄστρακον, γενικῶς ἀνανάπτυκτον κυρτὸν ἢ ἰδιορρύθμως κεκαμμένον, πόδας βραχεῖς καὶ ἓν ἢ δύο ζεύγη κεραιῶν. Τρέφονται ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν καὶ ἐνδιαιτῶνται εἰς τόπους ὑγρούς. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας γνωστότερα εἶναι: ὁ *ἀρίων*, ἡ *ἀμαλία*, ἡ *ἰανέλλη* καὶ ὁ *λεῖμαξ*.

Δ. Ν. Π.

λειμακίνη (ἡ) (Limacina) */Ζωολ./.* Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *λειμακινιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα, ἀπαντῶντα κυρίως εἰς τὰς ψυχρὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Ἔχουσι μέτριον μέγεθος μὲ σῶμα σφαιροειδές, πτερύγια εὐρέα, βαθέως διεσχισμένα, καὶ κόγχην σφαιροειδῆ ἢ σπειροειδῆ, μετὰ εὐρέος στοματικοῦ ἀνοίγματος. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λειμακίνη ἡ ἕλιξ* (Limacina helix), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὰ παράλια τῆς Γροιλανδίας καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἐκλεκτοτέραν τροφὴν τῶν φαλαινῶν.

Δ. Ν. Π.

λειμακινίδαι (οἱ) (Limacinidae) */Ζωολ./.* Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πτεροπόδων*, περιλαμβάνουσα ζῷα τῶν ψυχρῶν θαλασσῶν τῆς γῆς. Κυριώτερον γένος εἶναι ἡ *λειμακίνη* (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

λεῖμαξ (ὁ) (Limax) */Ζωολ./.* Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *λειμακιδῶν*, περιλαμβάνον τὴν μαλάκια γνωστὰ ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *γυμνοσάλιαγκοι*. Οἱ λείμακες, γενικῶς, ἔχουσι σῶμα μετρίου μεγέθους, σχεδὸν κυλινδρικόν, φέροντες ὑποτυπῶδες ὄστρακον, σαρκῶδες, ἐπίμηκες, κυλινδρικὸν κατὰ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, πεπλατυσμένον κατὰ τὴν κάτω καὶ διάτρητον κατὰ τὸ μέσον τῆς κάτω ἐπιφανείας, ἐκ τοῦ τρήματος δὲ τούτου ἐξέρχεται ὁ πούς τοῦ ζῴου. Ἡ κεφαλὴ διακρίνεται τοῦ σώματος καὶ φέρει τέσσαρας προσακτρίδας, ὧν αἱ δύο ὀπίσθιαι εἶναι μεγαλύτεραι τῶν προσθίων καὶ φέρουσι κατὰ τὴν κορυφήν των τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ μαλακίου. Ἡ ἀναπνευστικὴ συσκευὴ εὑρίσκεται κατὰ τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματος καὶ εἶναι ἡνωμένη κατὰ τὰ πλάγια μέρη τοῦ σώματος. Τὸ πρόσθιον τμῆμα τῆς ῥάχεως περιβάλλεται ὑπὸ μανδύου καὶ καλύπτει μόνον τὸ μέρος τὸ περιλαμβάνον τὴν ἀναπνευστικὴν συσκευήν. Ἡ ἀνατομία τοῦ λείμακος παρουσιάζει πολλὰς ἰδιορρυθμίας. Ἡ καρδία εἶναι τοποθετημένη ἐντὸς ἰδίας κοιλότητος, ὑπὸ τὸν μανδύαν τοῦ ζῴου, καὶ ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς κόλπου ᾠοειδοῦς, ἐν τῷ ὁποίῳ διανοίγεται ἡ μεγάλη πνευμονικὴ φλέψ, καὶ ἐκ μιᾶς κοιλίας ἀπιοειδοῦς, ἐξ ἧς ἄρχεται ἡ ἀορτή. Παρὰ τὴν καρδίαν εὑρίσκεται ἡ ἐκκριτικὴ συσκευή, ἥτις συγκοινωνεῖ πρὸς τὰ ἐκτὸς δι' ἐκκριτικοῦ ὀχετοῦ, ὅστις διανοίγεται παρὰ τὸ ἀναπνευστικὸν τρῆμα. Τὸ στόμα φέρει μόνον ἄνω σιαγόνα, ἥτις ἔχει σχῆμα χιαστὸν καὶ χρησιμεύει διὰ νὰ συντρίβῃ τὸ ζῷον τὰς διαφόρους φυτικὰς οὐσίας, ἐξ ὧν τρέφεται. Ὁ στόμαχος εἶναι ἁπλοῦς καὶ μεμβρανώδης καὶ τὰ ἔντερα ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα. Κατὰ τὴν συστολὴν τοῦ ζῴου ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ σῶμα εἰσέρχονται ἀτελῶς ὑπὸ τὸ ὄστρακον. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Λεῖμαξ.
[1=Ἀγροδίαιτος. 2=Ἐρυθρός. 3=Τεφρός.]

Λεῖμαξ ὁ ἐρυθρὸς (Limax roseus). Ἔχει μῆκος 13—14 ἑκτσμ., χρῶμα κεραμόχρουν ἢ γεῶδες ἢ πυρρὸν ἢ καὶ μελανόν, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ποικιλιῶν. Ἡ θήλεια κατὰ τὸ ἔαρ γεννᾷ τεσσαράκοντα περίπου ᾠά, ὑπολεύκου χρώματος, ἅτινα ἐκκολάπτονται μετὰ ἕνα περίπου μῆνα ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι τὸ γνωστότερον πάντων, τρέφεται δὲ ἐκ λαχανικῶν.

Λεῖμαξ ὁ κηπαῖος (Limax hortensis). Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 3 καὶ 5 ἑκατοστομέτρων καὶ ἔχει χρῶμα σκοτεινῶς πυρρὸν ἢ πυρροκαστανὸν ἢ καὶ ὑποπράσινον, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ποικιλιῶν. Ὁ πούς του εἶναι φαιὸς ἢ ὠχροκίτρινος. Ὁ μανδύας εἶναι τελείως ἀπεστρογγυλωμένος κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα. Ἐνδιαιτᾶται εἰς μέρη ὑγρὰ ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ ὑπὸ τὰ ξηρὰ φύλλα καὶ ἐντὸς τῶν κήπων, κατατρώγων τὰ διάφορα φυτά. Ἡ θήλεια γεννᾷ εἰς οἱανδήποτε ἐποχὴν τοῦ ἔτους 50—60 ᾠά.

Λεῖμαξ ὁ τεφρὸς (Limax cinereus). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 15 ἑκατοστόμετρα καὶ ὁ χρωματισμός του εἶναι ἀνοικτῶς φαιὸς ἢ σκοτεινῶς φαιοτεφρὸς μὲ πυρρὰ στίγματα καὶ κηλῖδας. Ὁ μανδύας του εἶναι μέγας, κυρτὸς καὶ περὶ τὸ μέσον φέρει φαιὰν ῥάβδωσιν. Ἡ θήλεια γεννᾷ τὸ θέρος ἢ τὸ φθινόπωρον πεντήκοντα περίπου ᾠά, ἅτινα εἶναι ᾠοειδῆ καὶ ὑποκίτρινα, ἐναποθέτει δὲ ταῦτα ἐντὸς τῆς γῆς ἢ ὑπὸ τὰ βρύα. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος πάντων τῶν λειμάκων καὶ ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς φυτείας καὶ ἰδίως εἰς τοὺς νεαροὺς βλαστούς.

Λεῖμαξ ὁ στικτὸς (Limax maculatus). Τὸ μῆκός του κυμαίνεται μεταξὺ 10 καὶ 12 ἑκατοστομέτρων καὶ ὁ χρωματισμός του εἶναι πυρρὸς μετὰ πολλῶν κηλίδων σκοτεινοτέρου πυρροῦ χρώματος ἐπὶ τῆς ῥάχεως. Εἶναι ἀδηφαγώτατος καὶ τρέφεται ἐκ τῶν νεαρῶν βλαστῶν διαφόρων φυτῶν. Ἡ θήλεια γεννᾷ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τεσσαράκοντα περίπου ᾠὰ εἰς ὑπογείους ὀπάς.

Λεῖμαξ ὁ ἀγροδίαιτος (Limax agrestis). Εἶναι ὁ μικρότερος πάντων τῶν εἰδῶν τοῦ γένους καὶ τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 5 ἑκατοστόμετρα. Ἡ κεφαλή του, ὁ θώραξ καὶ αἱ κεραῖαι του ἔχουσιν ὠχρῶς φαιὸν χρωματισμόν. Ὁ μανδύας του εἶναι ἐπιμηκέστατος καὶ οὐχὶ συνεσφιγμένος μετὰ τοῦ σώματος. Ἡ θήλεια γεννᾷ 300—400 ᾠὰ ἐντὸς κοιλότητος γῆς. Κατατρώγει κυρίως τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ ὀπωροφόρα δενδρύλλια.

Συχνάκις οἱ λείμακες ἐμφανίζονται πυκνότατοι ἀνὰ τοὺς ἀγροὺς καὶ κήπους, ὁπότε ἐπιφέρουσιν ἀνεπανορθώτους καταστροφὰς εἰς πάντα τὰ εἴδη τῶν φυτῶν. Τὴν καταπληκτικὴν ἐξάπλωσίν των ἰδίως εὐνοεῖ ὁ ἤπιος χειμὼν καὶ τὸ ὑγρὸν ἔαρ. Ὅταν ὁ χειμὼν εἶναι δριμύς, οἱ λείμακες διεισδύουσιν ἐντὸς τῆς γῆς καὶ ἐξέρχονται τῆς κρύπτης των κατ' Ἀπρίλιον ἢ Μάϊον, ἐπιδιδόμενοι ἀμέσως εἰς τὸ καταστρεπτικὸν ἔργον των. Ἰδίως ἀναφαίνονται πληθωρικῶς μετὰ βροχὴν ὡς καὶ τὴν πρωΐαν καὶ τὴν ἑσπέραν, παραμένοντες κατὰ τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς ἡμέρας ὑπὸ τὰς πέτρας, τὰ ξηρὰ φύλλα, τὰ σεσηπότα ξύλα κτλ. Ὅταν συναθροισθῇ μεγάλη ποσότης λειμάκων ἐπὶ τῶν φυτειῶν, ῥαντίζομεν τούτους μέσῳ ψεκαστῆρος ἐκ τῶν ἄνω διὰ κονιοποιημένης ἀσβέστου, ἡ καυστικὴ ἰδιότης τῆς ὁποίας ἐπιφέρει τὸν θάνατον εἰς τοὺς λείμακας.

Δ. Κ. Σ.

λειμαποντία (Limapontia) */Ζωολ./.* Γένος μαλακίων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν λειμαποντιιδῶν, περιλαμβάνον μικρότατα ὑδρόβια ζῷα ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Τὸ σῶμα τῶν λειμαποντιῶν εἶναι μαλακόν, λεῖον, κοχλιοειδές, λίαν συσταλτὸν καὶ ἄνευ προσακτρίδων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ λειμα*ποντία ἡ εὐρωπαϊκὴ* (Limapontia europaea), ἥτις ἀπαντᾷ μεταξὺ τῶν διαφόρων θαλασσίων φυτῶν.

Δ. Ν. Π.

λειμαποντιίδαι (οἱ) (Limapontiidae) */Ζωολ./.* Οἰκογένεια μαλακίων γαστεροπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀπισθιοβραγχίων*, περιλαμβάνον μικρὰ ὑδρόβια ζῷα ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων γενῶν εἶναι ἡ *λειμαποντία* (βλ. λ.).

Δ. Ν. Π.

λεῖμμα (τό)· ὅ,τι λείπεται, ὑπολείπεται, τὸ ἐγκατάλειψανον, ὑπόλειμμα.

Digitized by Google

— [*Ἀρχ. Μουσ.*] Ὅρος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μουσικῆς, ὢν ἐν χρήσει ἔν τε τῇ ἁρμονικῇ καὶ τῇ ρυθμικῇ. Καὶ ἐν μὲν τῇ ἁρμονικῇ, οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ ἀριθμητικὸς καὶ ἁρμονικὸς λόγος τοῦ ἐλαχίστου τῶν τριῶν μουσικῶν διαστημάτων ἀμφοτέρων τῶν ὁμοειδῶν τετραχόρδων τῆς πυθαγορείου κλίμακος. Τὸ λεῖμμα, ἔχον ἀξίαν μήκους χορδῆς $^{256}/_{243}$, ἦτο μικρότερον κατά τι ἀκριβοῦς ἡμιτονίου, διὸ καὶ *ἔλασσον ἡμιτόνιον* ἐκαλεῖτο, ἐκλήθη δὲ οὕτω, διότι δύο λείμματα, συμπαρακείμενα ἐν τῇ κλίμακι, δὲν ἀπαρτίζουσιν ἕνα ἐπόγδοον ἢ μείζονα τόνον $(=^{9}/_{8})$, ἀλλὰ παρουσιάζουσι μικρόν τι ἔλλειμμα. Ὁ ἀριθμητικὸς καὶ ἁρμονικὸς τοῦ λείμματος λόγος, ἐκφερόμενος διὰ δυνάμεων τοῦ 2 καὶ 3, ἤτοι $2^{8}/_{35} = ^{256}/_{243}$ καὶ προκύπτων ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ διτόνου $(=^{81}/_{64})$ πρὸς τὸ τετράχορδον $(=^{4}/_{3})$, συνεπλήρου τὸ μετὰ δύο ἐπογδόους τόνους ὑπολειπόμενον διάστημα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ μήκους τοῦ τετραχόρδου.

Τοῦ λείμματος ὑπάρχει καὶ ἕτερος ἰσοδύναμος ἀριθμητικὸς καὶ ἁρμονικὸς λόγος, ὁ: $^{2304}/_{2187}$, ὅστις προκύπτει, ἀφαιρουμένου, διὰ τῆς διαιρέσεως, ἐκ τοῦ ἐπογδόου τόνου, τοῦ ἀριθμητικοῦ καὶ ἁρμονικοῦ λόγου τῆς ἀποτομῆς αὐτοῦ $(=^{2187}/_{2048})$, ἤτοι: $^{9}/_{8} : ^{2187}/_{2048} = ^{2304}/_{2187}$. Τὸ διάστημα τοῦ λείμματος, ὂν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς βάσεως τῶν πυθαγορείων τετραχόρδων, ἔκειτο ἐν τῇ ὀκτωκαιδεκαχόρδῳ κλίμακι τοῦ σκληροῦ ἢ συντόνου διατόνου γένους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, μεταξύ: ὑπάτης καὶ παρυπάτης ὑπάτων (ζω—νη τῆς μέσης· si_1—do_2), ὑπάτης καὶ παρυπάτης μέσων (βου—γα τῆς μέσης· mi_2—fa_2), μέσης καὶ τρίτης συνημμένων (κε τῆς μέσης—ζω τῆς νήτης ἐν ὑφέσει· la_2—si_2 ὕφεσις), παραμέσης καὶ τρίτης διεζευγμένων (ζω φυσικὸς — νη τῆς νήτης· si_2—do_3) καὶ τέλος νήτης διεζευγμένων καὶ τρίτης ὑπερβολαίων (βου—γα τῆς νήτης· mi_3—fa_3). Χρῆσιν τοῦ λείμματος ἐποιοῦντο τὸ διάτονον γένος, οὗτινος ἦν καὶ χαρακτηριστικὸν διάστημα, καὶ τὸ χρωματικόν.

Ἐν τῇ φυσικῇ διατονικῇ κλίμακι δὲν ὑπάρχει τὸ διάστημα τοῦ λείμματος, ὅπερ μετὰ τοῦ κόμματος $(= ^{81}/_{80})$, ἰσοῦνται ἀκριβῶς πρὸς ἕνα φυσικὸν ἐλάχιστον ἢ ἐπιπεντεκαιδέκατον τόνον $(= ^{16}/_{15})$ τῆς κλίμακος ταύτης. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ βυζαντινῇ μουσικῇ καὶ τῇ δημώδει ἑλληνικῇ, τὸ λεῖμμα ὑπάρχει ἐν τοῖς τετραχόρδοις τῆς ἐναρμονίου κλίμακος, ἧς ποιοῦνται χρῆσιν ὁ τρίτος καὶ ὁ βαρὺς ἦχος, κατέχον τὸ τρίτον ἀπὸ τῆς βάσεως τῶν τετραχόρδων τῆς ὡς εἴρηται κλίμακος διάστημα, ὡς καὶ ἐν τοῖς χρωματικοῖς τετραχόρδοις τοῦ πλαγίου τοῦ δευτέρου ἤχου, εὑρισκόμενον ἐπὶ τοῦ πρώτου ἀπὸ τῆς βάσεως διαστήματος. Ἐπίσης καὶ ἡ θεωρία τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ἐν τοῖς διαστήμασι: mi—fa καὶ si—do (βου—γα καὶ ζω—νη), χρησιμοποιεῖ τὸ λεῖμμα, ὅπερ ἐν τῇ πράξει καλεῖ ἡμιτόνιον, καθόσον, ἀδυνάτου οὔσης μαθηματικῶς, γεωμετρικῶς καὶ ἀκουστικῶς τῆς διαιρέσεως τῆς διαπασῶν εἰς ἓξ μείζονας ἢ ἐπογδόους τόνους, δὲν δύναται ἄλλως νὰ εὐοδωθῇ τὸ μῆκος τῶν τετραχόρδων τῆς συγκεκραμένης εὐρωπαϊκῆς κλίμακος.

Ἐν δὲ τῇ ρυθμικῇ, κατὰ τοὺς ἀρχαίους τεχνογράφους, καλεῖται «λεῖμμα ἐν ρυθμῷ, χρόνος κενὸς ἐλάχιστος». Τὰ λείμματα ρυθμῶν, καλούμενα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ρυθμικῇ καὶ *κενοὶ χρόνοι*, ἰσοδυναμοῦσι πρὸς τὰς σιωπὰς τῆς παρασημαντικῆς τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ἢ τὰς παύσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς, μνημονεύονται δὲ αὐτῶν τέσσαρες διαφοραί. Καὶ τὸ μὲν σημεῖον τοῦ βραχέος κενοῦ, ἤτοι τὸ στοιχεῖον λάμβδα, εἶναι συντομία τῆς λέξεως λεῖμμα, τὸν δὲ δίσημον, τρίσημον καὶ τετράσημον κενὸν χρόνον παρεσήμαινον οἱ ἀρχαῖοι ὡς καὶ τὰ ἀσύνθετα μεγέθη τῶν μὴ κενῶν χρόνων, γράφοντες δηλαδὴ ἄνωθεν τοῦ στοιχείου Λ τὸ σημεῖον τοῦ δισήμου, τρισήμου καὶ τετρασήμου. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ πρῶτος χρόνος τῶν ἀρχαίων ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ὄγδοον τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, ἡ χρονικὴ ἀξία τῶν ἐν τῷ πίνακι λειμμάτων ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς ἐν αὐτῷ ἐμφαινομένας σιωπὰς τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, αἱ; αὗται παρασημαίνονται ἐν τοῖς ἐρρύθμοις ᾄσμασι τῆς δημώδους ἑλληνικῆς καὶ τὰς παύσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς. Ι. Χ. Κ.—Ν. Α. Χ.

Λεΐμονα /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 460. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Ἅγιοι Ταξιάρχαι* (*Σεϊδαλί*). Χ. Δ.

λεϊμονιὰ (ἡ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία ἐν Νάξῳ καὶ Ἄνδρῳ τοῦ φυτοῦ *κιτρέα ἡ ρωμαϊκὴ* (Citrus medica romana).

λειμών, —ῶνος (ὁ)· τόπος ὅπου ἀναβλύζει ὕδωρ, ὑγρὸς καὶ ἕνεκα τούτου χλοερός, τόπος κατάλληλος διὰ βοσκήν, κοιν. *λιβάδι*.

— /*Γεωπον.*] Καλεῖται οὕτω τμῆμα γῆς, ὅπερ παράγει αὐτοφυῶς ἢ τεχνικῶς, διὰ σπορᾶς, διάφορα εἴδη κτηνοτροφικῶν προϊόντων (βλ. καὶ λ. *βοσκὴ* καὶ *λιβάδι*). Δ. Ν. Π.

— «**Λειμών**». Ἔργον τοῦ Ἰωάννου *Μόσχου* (βλ.λ.).

Λειμὼν [*Μυθολ.*]. Υἱὸς τοῦ Τεγεάτου καὶ ἀδελφὸς τοῦ Σκέφρου, τὸν ὁποῖον ἐφόνευσεν ὁ Λειμών, διότι ὑπώπτευσεν ὅτι ἐμελέτα κακόν τι περὶ αὐτοῦ, ὅτε τὸν εἶδε νὰ συζητῇ κρυφίως μίαν ἡμέραν μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος. Καὶ τοῦτον ὅμως ἐφόνευσε διὰ τόξου της, ἐξοργισθεῖσα διὰ τὸν ἄδικον φόνον τοῦ Σκέφρου, ἡ Ἄρτεμις. Τοῦ φόνου τούτου τοῦ Λειμῶνος ἔκαμνον ἀναπαράστασιν οἱ Τεγεᾶται κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀγυιέως Ἀπόλλωνος, ὅτε ἡ ἱέρεια τῆς Ἀρτέμιδος, ὑποδυομένη τὸ πρόσωπον τῆς θεᾶς, κατεδίωκε, τόξον κρατοῦσα εἰς τὰς χεῖρας, ἕνα ἄνδρα, ὅστις ὑπετίθετο ὅτι ἦτο ὁ Λειμὼν (*Παυσ.* VIII. 53. 2—3). ΚΑΨ.

Λειμὼν /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Σιδερονέρου (Ὀσενίτσα) τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 152. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ράσοβον*. Χ. Δ.

Λειμωνάριον (τό). Κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ἔργα περιέχοντα βιογραφικὰς εἰδήσεις, ἀνέκδοτα, χαρακτηρισμοὺς καὶ ρήσεις διαφόρων μοναχῶν ἐκαλοῦντο συχνάκις *Λειμωνάρια* ἢ *Λειμῶνες* ἐκ μεταφορᾶς τῶν λειμώνων, διὰ τὴν ποικιλίαν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν. Κ. Ι. Δ.

Λειμώνη /*Μυθ.*/. Ἀθηναία κόρη, θυγάτηρ τοῦ Μεδοντίδου Ἱππομένους. Συνδεθεῖσα διὰ παρανόμου ἔρωτος μετά τινος νέου, ἐτιμωρήθη ἀπανθρώπως ὑπὸ τοῦ πατρός της. Ἐκλείσθη μόνη μετά τινος ἵππου ἐντὸς οἰκήματος, ἔνθα κατεφαγώθη ὑπὸ τοῦ πεινῶντος ζῴου. Ὁ χῶρος, ἐν ᾧ τὸ οἴκημα, ἀπεκλήθη «ἵππου καὶ κόρης» ἢ «παρ' ἵππον καὶ κόρην», ἐπὶ τῆς ἐποχῆς δὲ τοῦ Αἰσχίνου διεσῴζοντο τὰ θεμέλια τοῦ οἰκήματος. Ὑπὸ τοῦ Καλλιμάχου καλεῖται *Λειμωνὶς* (βλ. καὶ *Ἱππομένης*). —Π.

Λειμωνία (ἡ) (Limonia) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ρυτοειδῶν*, περιλαμβάνουσα θάμνους ἢ δενδρύλλια ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λειμωνία ἡ ὀξινωτάτη* (Limonia accidissima). Εἶναι δένδρον ἀντέχον καὶ εἰς μεγάλα ψύχη, καλλιεργούμενον πρὸς κόσμον, καὶ ὁ μικρὸς αὐτοῦ καρπὸς χρησιμοποιεῖται ἀντὶ σάπωνος ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς νήσου Ἰάβας. Δ. Ν. Π.

λειμώνιος, —α, —ον· ὁ τοῦ λειμῶνος: «λιμωνία βοτάνη».

Λειμωνίς. Μυθικὴ νέα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, ἄλλως *Λειμώνη* (βλ. λ.).

λειμωνίτης (ὁ) (Limonit) [*Ὀρυκτολ.*]. Ὀρυκτὸν ὑδροξείδιον τοῦ σιδήρου. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Fe_4 O_3 [OH]_6$. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα, ἀπαντᾷ δὲ συνήθως εἰς μικροκρυσταλλοφυῆ καὶ στιφρὰ συσσωματώματα ἰνώδη, πισσολιθικά, ἢ ᾠολιθικά, προσέτι δὲ καὶ εἰς συγκρίματα σταλακτιτοειδῆ, βοτρυοειδῆ ἢ νεφροειδῆ, καὶ πολλάκις εἰς κατάστασιν γεώδη, ἐμφανίζεται εἰς ψευδομορφώσεις κατὰ σιδηροπυρίτην καὶ σιδηρίτην, χρησιμεύει δὲ καὶ ὡς ὑλικὸν σχηματισμοῦ ἀπολιθωμάτων.

Τὰ φυσικὰ γνωρίσματα τοῦ λειμωνίτου εἶναι ἑκάστοτε διάφορα ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ. Συνήθως παρουσιάζει σκληρότητα 5 $^{1}/_{2}$, λάμψιν ἡμιμεταλλικήν, μεταξώδη, ἢ εἶναι ἀλαμπής, χρῶμα φαιὸν εἰς ὅλας τὰς ἀποχρώσεις αὐτοῦ, ἐρυθρόφαιον ἢ μαῦρον καὶ εἰδικὸν βάρος 3,5—3,9. Ὁ λειμωνίτης εἶναι ἓν ἐκ τῶν συνήθων καὶ τῶν μᾶλλον διαδεδομένων ὀρυκτῶν. Εὑρίσκεται εἰς αὐτοτελῆ κοιτάσματα, ἢ ὡς σύνδρομον ἄλλων ὀρυκτῶν, δὲν λείπει δὲ ἐν γένει καὶ ἀπὸ τὰ διάφορα πετρώματα καὶ τὰ ἐδάφη· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σχηματίζεται δι' ἀποσαθρώσεως τῶν σιδηροξειδίων, καθὼς καὶ ὅλων τῶν σιδηρούχων ὀρυκτῶν, ἀποτελεῖ δὲ ὡς ἐκ τούτου τὸ χαρακτηριστικὸν ὀρυκτὸν τῆς ζώνης ἀποσαθρώσεως, ἡ ὁποία ὀνομάζεται «σιδηροῦν κάλυμμα». Ἐν Ἑλλάδι ἀπαντᾷ εἰς τὸ Λαύριον, ὡς κύριον συστατικὸν τῶν μαγγανιούχων μεταλλευμάτων αὐτοῦ, εἰς τὴν Σέριφον ἐντὸς τοῦ μαρμάρου εἰς ἀκανονίστους φωλεάς, προσέτι δὲ εἰς τὴν Βοιωτίαν, τὴν Λοκρίδα καὶ τὴν Σκῦρον, ἔνθα ἀποτελεῖ τὸ γνωστὰ κοιτάσματα τοῦ κοκκώδους χρωμιούχου λειμωνίτου. Γ. Β.

λειμωνοδρόμος (ὁ) (Limonodromus) [*Ζῳολ.*/. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *σεισοπυγιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸν *λειμωνοδρόμον τὸν ἰνδικὸν* (Limonodromus indicus). Οὗτος ἔχει μῆκος 16 περίπου ἑκατοστομ., ἐξ ὧν τὰ 8 περίπου κατέχει ἡ οὐρά. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος ἔχει χρῶμα πρασινοελαιῶδες, ἡ οὐρὰ εἶναι φαιοϋπομελανὴ καὶ τὰ κάτω μέρη τοῦ λαιμοῦ καὶ ἡ κοιλία εἶναι ἀργυρόλευκα. Ἑκατέρωθεν τῆς βάσεως τοῦ ράμφου μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς κεφαλῆς διήκουσι λευκαὶ ταινίαι περιλαμβάνουσαι καὶ τοὺς ὀφθαλμούς. Περὶ τὸ στῆθος φέρει ἀκανόνιστον στιλπνῶς μελανὴν ταινίαν, ἥτις ἑκατέρωθεν τῶν ἄκρων της κάμπτεται ἡμικυκλικῶς. Τὰ ἄκρα τῶν πτερύγων πλαισιοῦνται ὑπὸ λευκῶν γραμμώσεων καὶ μελανῶν στιγμάτων. Τὰ πτηνὰ ταῦτα συνήθως βαδίζουν ἐπὶ τῆς γῆς, κινοῦντα διαρκῶς τὴν οὐράν των ὡς αἱ σεισοπυγίδες. Κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἀπαντῶσιν εἰς τὰ βόρεια τῆς Κίνας καὶ τὴν ἀνατολικὴν Σιβηρίαν καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα ἀποδημοῦσιν εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Κεϋλάνην. Δ. Ν. Π.

Λειμῶνος Μονὴ (ἢ ἀκριβέστερον, *Μονὴ Ταξιαρχῶν τοῦ Λειμῶνος*). Μονὴ ἐν τῇ νήσῳ Λέσβῳ, κτισθεῖσα τῷ 1527 ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ Ἀγαλλιανοῦ. Ἡ μονὴ ἐγείρεται ἐπὶ τῶν ἐρειπίων μικρᾶς τοιαύτης τῶν Ταξιαρχῶν, ἐγκαταλειφθείσης ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς καταλήψεως τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἡ προσεπωνυμία τῆς μονῆς ἐλήφθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς μεταξὺ Μαραθᾶ, Ὀξειᾶς, Πέτρας καὶ Παρθένη ἐκτεινομένης κοιλάδος, ἥτις ὑπὸ τῶν ἐντοπίων ὠνομάζετο *Λειμὼν* (ἢ *Λειμῶνα*). Ἡ μονὴ κέκτηται βιβλιοθήκην περιλαμβάνουσαν ὑπερχιλίους τόμους, ἐξ ὧν 300 χειρόγραφα. Ἐν αὐτῇ βιοῦσι σήμερον περὶ τοὺς 25 μοναχούς. Γ. Ι. Β.

Λεΐνστερ (Leinster) [*Γεωγρ.*]. Ἐπαρχία τῆς Ἰρλανδίας, περιλαμβάνουσα τὸ κεντρικὸν καὶ νοτιανατολικὸν τμῆμα τῆς νήσου καὶ ἐκτεινομένη μέχρι τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Shannon. Διαιρεῖται εἰς δέκα τρεῖς κομιτείας, ἔχει ὡς κυριωτέραν πόλιν τὸ Δουβλῖνον καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν παλαιοτέρων ἐπαρχιῶν ἐν Ἰρλανδίᾳ. Μ. Ν. Δ.

λέϊντ (lad) / *Ἱπποδρομ.*/. Διεθνοποιηθεῖσα ἀγγλικὴ λέξις, σημαίνουσα τὸν ὑπηρέτην τῶν στάβλων, τὸν ἀσχολούμενον μὲ τὴν περιποίησιν τῶν ἵππων. Παρ' ἡμῖν ὀνομάζεται *ἱπποκόμος* ἢ ἐκ τοῦ τουρκικοῦ *σεΐζης*. Χ. Δ.

Λέϊντεν (Leiden) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ὀλλανδίας (βλ. *Λέϋντεν*).

Λέϊντεν (Leiden), *Λουκᾶς βὰν*—· βλ. *Λέϋντεν*.

λειξῆς (ὁ), θηλ *λειξοῦ*· ὁ σφόδρα ἀγαπῶν τὰ γλυκίσματα: «εἶναι μιὰ λειξοῦ! φτειάζει γλυκὰ καὶ τὰ τρώει μοναχή της»· ‖ πολυφάγος, λαίμαργος, λίχνος.

λειξιάρης (ὁ), θηλ. *λειξιάρα*· *λειξῆς* (βλ. λ.).

λεῖξις, —εως (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ λείχειν, γλείψιμο.

λειοδερμάτιον (τὸ) (Leiodermatium) /*Ζῳολ.*/. Γένος σπόγγων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *λιθοσπόγγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λιθιστιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη μικροῦ ἢ καὶ μετρίου μεγέθους ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

λειόθεον (τὸ) (Leiotheum) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐριοφαγιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους ἔντομα ἐπὶ διαφόρων πτηνῶν καὶ μικρῶν θηλαστικῶν παρασιτικῶς ζῶντα. Δ. Ν. Π.

λειόθριξ, —τριχος [*Ἀνθρωπολ.*]. Ὁ ἔχων λεῖον τρίχωμα. Ὑπὸ τῶν ξένων χρησιμοποιεῖτοι ὁ ὅρος *λισσότριχες* (ἐκ τοῦ *λισσὸς* = λεῖος, παρ' Ὁμήρῳ). Κατὰ τὴν ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ συνήθη διαίρεσιν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ ἀπόψεως μορφῆς τῆς τριχός, ἥτις εἶναι καὶ σπουδαιοτέρα φυλετικῶς τοῦ χρώματος (διαφόρου σχήματος, μέλανες κλπ.), διακρίνομεν τρεῖς μεγάλας ὁμάδας: *λειότριχας*, *κυματότριχας* καὶ *οὐλότριχας* (βλ. *τρίχες* [*Ἀνθρωπολ.*]). Λεπτομερέστερον, διακρίνομεν τοὺς λειότριχας εἰς τοιούτους μὲ τεταμένας (παχείας, σκληρὰς) τρίχας, εἶτα μὲ εὐθείας (λεπτάς), ἀλλὰ καὶ ἀκόμη μὲ ἐλαφρῶς κυματιζούσας (εὐθύκομοι καὶ εὐπλόκαμοι κατὰ Haeckel). Αἱ λεῖαι τρίχες ἐμφανίζουν τομὴν στρογγύλην, εἶναι δὲ καὶ αἱ μακρότεραι. Τὰς τεταμένας τρίχας εὑρίσκομεν εἰς τὰς μογγολικὰς καθόλου φυλὰς καὶ τὰς ἐκγόνους αὐτῶν (Μογγόλοι, Ἀμερικανοϊνδοί, Ἐσκιμῶοι κλπ.). Τὰς εὐθείας καὶ ἐλαφρῶς κυματιζούσας εἰς τὸν βόρειον τύπον καθόλου τῆς Εὐρώπης κατ' ἐξοχήν.

Τὰ παιδία τῶν λειοτρίχων φυλῶν ἐμφανίζουν κυματοτριχίαν, ἐξαφανιζομένην μὲ τὴν ἡλικίαν. Ὁπωσδήποτε ὁ χαρακτὴρ τοῦ σχήματος τῆς τριχὸς εἶναι ἤδη ἐκπεφρασμένος ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας. Τὸ τελικὸν ὅμως τρίχωμα (ἥβης κυρίως εἶναι καὶ ἐπὶ τῶν λειοτρίχων οὖλον, πλὴν ἐπὶ τῶν Μογγόλων. Ἡ μορφὴ τῆς ἐξωτερικῆς τριχὸς ἔχει σχέσιν μὲ τὴν μορφὴν τοῦ ἐντὸς τοῦ δέρματος τμήματος ταύτης ἢ τῆς ρίζης. Εἶναι αὕτη ἐπὶ τῶν λειοτρίχων εὐθεῖα περίπου καὶ ἡ γωνία ἣν σχηματίζει ἐξερχομένη τοῦ δέρματος εἶναι μείζων τῆς τῶν οὔλων τριχῶν, μὲ τὴν δρεπανοειδῆ ρίζαν, καὶ σχεδὸν ὀρθὴ ἐπὶ τῶν Κινέζων κττ. Μεταξὺ τῶν προσεγγυτέρων πρὸς ἡμᾶς ἀνθρωποειδῶν πιθήκων, λειόθριξ εἶναι ὁ χιμπατζῆς. Ι. Γ. Κ.

λειόθριξ (ὁ) (Liothrix) /*Ζῳολ.*]. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ᾠδικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *θυμελιδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους πτηνά, χαρακτηριζόμενα ὑπὸ μεγάλης κεφαλῆς, βραχέος

Digitized by Google

ράμφους, βραχειῶν πτερύγων καὶ διχαλωτῆς οὐρᾶς. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερα εἶναι: *Λειόθριξ ὁ καλλίπυγος* (Liothix callipygus). Οὗτος ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὰ Ἱμαλάϊα χώρας καὶ ἐνίοτε ζῇ εἰς ὕψος μέχρι 2 500 μέτρων. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι φαιὸς κατὰ τὴν ῥάχιν, ὑπόφαιος κατὰ τὴν κοιλίαν, ὑπόλευκος κατὰ τὸ στῆθος καὶ μελανὸς κατὰ τὴν κεφαλήν, τὰ ἄκρα τῶν πτερύγων καὶ τὸ ἄκρον τῆς οὐρᾶς.

Λειόθριξ.
[Ἄνω=ὁ καλλίπυγος. Κάτω=ὁ κίτρινος.]

Λειόθριξ ὁ κίτρινος (Liothrix luteus). Τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 15 ἑκατοστόμετρα συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς οὐρᾶς, ἥτις ἔχει μῆκος 6 ἑκατ. Ἡ οὐρά του εἶναι βαθέως διχαλωτή, αἱ πτέρυγες μᾶλλον μακραί, ἡ κεφαλὴ ἐπιμήκης καὶ λεπτή, οἱ ὀφθαλμοὶ ἀρκετὰ μεγάλοι καὶ ὁ χρωματισμὸς κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος εἶναι φαιοκίτρινος, κατὰ τὸ ἄκρον τῆς κεφαλῆς καὶ τὰ ἄκρα τῶν πτερύγων καὶ τῆς οὐρᾶς κίτρινος, κατὰ τὸ κάτω μέρος τοῦ λαιμοῦ καὶ τὰ πλάγια τοῦ στήθους ἀργυρόλευκος καὶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον στῆθος καὶ τὴν κοιλίαν τεφρόλευκος. Ἐνδιαιτᾶται κατὰ μικρὰς ὁμάδας ἐκ 5—6 πτηνῶν καὶ τρέφεται ἐκ καρπῶν καὶ ἐντόμων. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Κίνας, ἔνθα καὶ ἀπαντᾷ, διατηροῦσιν αὐτὸν εἰς τὸ κλωβίον περισσότερον διὰ τὸ λαμπρὸν πτέρωμά του παρὰ διὰ τὸ κελάδημά του. Δ. Ν. Π.

Λειοὶ */Γεωγρ./*. Ἡ ὑπὸ τῶν ἁλιέων καὶ τῶν ναυτικῶν τῆς ἱστιοφόρου ἀκτοπλοΐας ὀνομασία τῶν *Ἀντικυθήρων*, προδίδουσα παραφθορὰν τῆς ἀρχαίας τῆς νήσου ὀνομασίας *Αἰγιλα*. Σ. Ε. Λ.

λε.οληπτήρ,—*ῆρος* (ὁ) (leniceps). Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς εἶδός τι ἢ ποικιλίαν ἐμβρυουλκοῦ, ἐπινοηθέντος ὑπὸ τοῦ Mattei, καὶ ὅστις δὲν ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογήν. Μ. Ν. Κ.

λειομύωμα (τὸ) (liomyome). Οὕτω καλεῖται ὁ νεοπλασματικὸς ὄγκος ὁ ἀποτελούμενος ἐξ ἱστοῦ λείων μυϊκῶν ἰνῶν· ὁ ὄγκος οὗτος ἀναπτύσσεται κυρίως πρὸς τὸ μέρος τῆς μήτρας. Μ. Ν. Κ.

λειοποίησις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ λειοποιεῖν, ἡ μεταβολὴ τοῦ τραχέος εἰς λεῖον: «ἡ λειοποίησις τοῦ μαρμάρου, — τοῦ μετάλλου».

λειοποιῶ (—*έω*)· ποιῶ,καθιστῶ τι λεῖον, λειαίνω.

λειόπους (ὁ) (Liopus) */Ζωολ./*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κεραμβυκιδῶν*, περιλαμβάνον μικροῦ μεγέθους κανθάρους μὲ σκοτεινοὺς χρωματισμοὺς πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἀπαντῶντας. Δ. Ν. Π.

λειόπτιλος (ὁ) (Leioptilus) *[Ζωολ./*. Γένος ἐντόμων λεπιδοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μικρολεπιδοπτέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πτεροφοριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εὐρωπαϊκὰ εἴδη. Οἱ λειόπτιλοι εἶναι μικρότατοι ψυχαὶ μὲ πτέρυγας ἀνεπτυγμένας καὶ χρώματος φαιοϊώδους. Δ. Ν. Π.

λεῖος, —*α*,—*ον*· λελεασμένος, ὁμαλὸς τὴν ἐπιφάνειαν, ἄνευ τραχύτητος, γλιστερός, ἀντίθ. *τραχύς*: «λεῖος καὶ ὀλισθηρός» (ἀρχ.): «χάρτης λεῖος», «λεῖος ὡς κάτοπτρον» || ἐπὶ ἀνέμου (κοιν. ὁ στρωτὸς ἀέρας). Ἄνεμος σταθερᾶς διευθύνσεως, ἐντάσεως δὲ μὴ παρουσιαζούσης αὐξομειώσεις καὶ δὴ ῥιπάς (ρεφοῦλες, σπιλιάδες). Τὸ ἀντίθετον *ῥιπαῖος* (κοιν. *κομματιαστός*). Σ. Ε. Λ.

— **λεῖοι** *μύες [Ἀνατομ.]*· βλ. *ἶνες μυϊκαί*.

λειοσηρικὸν (τὸ) (γαλλ. satin, ἰταλ. raso). Τὸ κοινῶς ἀτλάζι, σατέν, μετάξινον ὕφασμα πυκνοϋφασμένον, λειόστιλπνον, ὀνομασθὲν οὕτω διὰ τὴν λείαν ἐπιφάνειάν του. Ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς του λέγεται ὅτι εἶναι σινικῆς προελεύσεως. Μ. Ν. Δ.

λειόσπερμα (τὰ) */Βοτ./*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, τῶν ὁποίων τὰ σπέρματα εἶναι λεῖα ἄνευ δηλαδὴ τριχῶν, διαυλακώσεων, σαρκωδῶν ἀποφύσεων, κτλ. Δ. Ν. Π.

λειόστομος (ὁ) (Leiostomus) */Ζωολ./*. Γένος ἰχθύων ἀκανθοπτερυγίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τελεοστέων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σιενιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰ ἀμερικανικὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λειόστομος ὁ δίχρους* (Leiostomus bicolor), οὗτινος τὸ μῆκος τοῦ σώματος εἶναι μέτριον, ὁ δὲ χρωματισμὸς κατὰ τὴν ῥάχιν μὲν εἶναι μελανὸς μὲ μεταλλικὰς ἀποχρώσεις, κατὰ τὸ ὑπόλοιπον δὲ σῶμα φαιοκυανοῦς. Δ. Ν. Π.

Λειόστομος ὁ δίχρους.

λειότης, —*ητος* (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ λείου, τὸ νὰ εἶναί τι λεῖον, ἡ ὁμαλότης τῆς ἐπιφανείας, ἀντίθ. *τραχύτης*.

λειοτριβάρης (ὁ)· ἀντὶ *λιοτριβάρης* (βλ. λ.).

λειοτριβὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ λειοτριβημένος, ὁ εἰς λεπτότατα μόρια τετριμμένος, ὁ κονιοποιημένος.

λειοτριβῶ (—*έω*)· τρίβω τι εἰς λεπτόν, μεταβάλλω τι εἰς λεπτότατα μόρια, κονιοποιῶ.

λειόφλοιος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων φλοιὸν λεῖον: «λειόφλοιος καρπός, ὁποῖον τὸ μῆλον».

λειόφλοιος (ὁ) (Leiophloeus) */Ζωολ./*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *κουρκουλιονιδῶν*, περιλαμβάνον μικροὺς κανθάρους μελανοῦ στιλπνοῦ χρώματος καὶ ἐπὶ διαφόρων φυτῶν ἐνδιαιτωμένους. Δ. Ν. Π.

λειόφυλλα (τὰ) */Βοτ./*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, τῶν ὁποίων τὰ φύλλα εἶναι λεῖα.

λειόφυλλον (τὸ) (Leiophyllum) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἐρεικοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸ *λειόφυλλον τὸ διακοσμητικὸν* (Leiophyllum ornamentalis), ὅπερ ἀπαντᾷ ἐν Ἀμερικῇ καὶ καλλιεργεῖται πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ὡς κοσμητικόν. Δ. Ν. Π.

λειπανάβατος· ἀντὶ *λιπανάβατος* (βλ. λ.).

Λειπεφίλη *[Μυθ.]*. Θυγάτηρ τοῦ Ἰολάου, σύζυγος τοῦ Φύλαντος καὶ μήτηρ τοῦ Ἱππότου καὶ τῆς Θηροῦς. Ἀναφέρεται μόνον ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (Θ' 40,6) ὡς ὡραιοτάτη γυνὴ «Ὀλυμπιάδεσσιν ὁμοία». —Π.

λειποβραχία (ἡ) (lipobrachie). Ὅρος ἐπιδιωρθωμένος, πλὴν σαφής, δι' οὗ ὑπονοεῖται ἡ τελεία ἔλλειψις βραχίονος ἢ βραχιόνων εἴς τινας τερατογονικὰς διαπλάσεις (βλ. *ἀβραχία*). Μ. Ν. Κ.

λειποβραχιονοκεφαλία (ἡ) (lipobrachionocéphalie). Ὅρος ἐπιδιωρθωμένος, σαφής, δι' οὗ ἐκδηλοῦται ἡ τελεία καὶ συγγενὴς ἔλλειψις τῶν βραχιόνων καὶ τῆς κεφαλῆς εἰς τερατογονικάς τινας διαπλάσεις (βλ. *ἀβραχιοκεφαλία*). Μ. Ν. Κ.

λείπω, ἀόρ. *ἔλειψα*, ἐνίοτε *ἔλιπον*· δὲν ὑπάρχω, δὲν εἶμαι παρών, ἀπουσιάζω, ἐλλείπω: «δὲν λείπει τίποτε ἀπὸ αὐτὸ τὸ σπίτι, ὑπάρχουν ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ», «χρήματα ὑπάρχουν, ἀλλὰ λείπει ἡ σύνεσις», «ἔλειψε ἡ ὁμόνοια καὶ τὰ 'χασαν ὅλα» || παροιμ. «ὅταν λείψῃ ἡ γάτα, χορεύουν τὰ ποντίκια», «λεῖψε ἀπὸ τὴν κακὴ ὥρα, νὰ ζήσῃς χίλια χρόνια» || εὑρίσκω μακράν, ἀπουσιάζω: «λείπει ἀπὸ τὸ σπίτι του χρόνια», «ἔλειπε 'ς τὴν Ἀμερική», «μιὰ ὥρα νὰ λείψω, χαλάει ὁ κόσμος», «ἔλειψε ἀπὸ τὸ μάθημα», «συχνὰ λείπει ἀπὸ τὴ δουλειά του» || ἐλλείπω, ἐπὶ ποσοῦ ἐλλιποῦς, μὴ πλήρους: «μᾶς λείπουν ἀκόμη ὀλίγα χρήματα διὰ νὰ συμπληρώσωμε τὴν προῖκα», «λείπουν φύλλα ἀπὸ τὸ βιβλίο», «δὲν τὰ 'χει σωστά, τοῦ λείπουν» ἢ «—τοῦ λείπει» κατὰ παράλειψιν τοῦ ὑποκειμένου *μυαλά, νοῦς* || φρ. «ὀλίγον ἔλειψε» παρ' ὀλίγον, ἀρχ. *μικροῦ ἐδέησε*: «ὀλίγον ἔλειψε νὰ πνιγῇ ὁ ἄνθρωπος» || «αὐτὸς ἔλειπε» ὅταν ἀποδοκιμάζει τις τὴν ἐμφάνισιν νέου ἐπισκέπτου· ὁμοίως: «αὐτὸ σοῦ 'λειπε» ἢ «αὐτὸ μᾶς ἔλειπε», «ὅλα τὰ 'χομε κι' αὐτὸ μᾶς ἔλειπε» || ἀρχ., ἀφίνω ὀπίσω, καταλείπω: «τὸν δ' ἔλιπε ψυχή» τὸν ἄφησε ἡ ψυχή, «λείπω τὴν τάξιν» κτλ.

Λὲ Ἱρ (Le Hir), ***Ἀρθοῦρος-Μαρία***. Γάλλος ἑβραιολόγος ἐκ Μορλαὶ (1811—1868). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ σεμινάριον τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγένετο κατ' ἀρχὰς μὲν καθηγητὴς τῆς θεολογίας, ἀργότερον δὲ τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης, ἕδραν ἣν διετήρησε μέχρι θανάτου. Ἔλαβε μέρος εἰς τὰς προκαταρκτικὰς ἐργασίας τῆς ἐν Βατικανῷ συνόδου ἐπὶ πάπα Πίου τοῦ Θ', ἔγραψε δὲ καὶ μετέφρασε πλεῖστα ἔργα, ὧν σπουδαιότερα: «Βιβλικαὶ Μελέται» (2 τόμ., Παρίσιοι 1869), συλλογὴ ἄρθρων δημοσιευθέντων εἰς τὰς «Ἐκκλησιαστικὰς Μελέτας» τῶν Ἰησουϊτῶν, «Τὸ βιβλίον τοῦ Ἰώβ» (Παρίσιοι 1873), μετάφρασις ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ ἐσχολιασμένη μετὰ δοκιμίου περὶ τοῦ ῥυθμοῦ παρ' Ἑβραίοις, «Ψαλμοὶ» (Παρίσιοι 1876), ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ εἰς τὴν λατινικὴν μετάφρασις μετὰ γαλλικῆς ἀναλύσεως καὶ σχολίων, «Οἱ τρεῖς προφῆται Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, Ἰεζεκιὴλ» (Παρίσιοι 1876, ἀνάλυσις καὶ σχολιασμὸς αὐτῶν μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως μεγάλων ἀποσπασμάτων, «Ἆσμα Ἀσμάτων» (Παρίσιοι 1883, ἐν τῇ σειρᾷ τῆς «Βιβλου» τοῦ Λετιελλὲ) μετὰ μεταφράσεως καὶ σχολίων καὶ ἀναλυτικῆς μελέτης τοῦ ἀββᾶ Γκρανββώ, «Χρονολογικὴ Σύνοψις τοῦ βίου τοῦ Σωτῆρος» (Παρίσιοι 1889) κ. ἄ. Μαθητὴς τοῦ Λὲ Ἱρ ὑπῆρξε καὶ ὁ Ρενάν. —Π.

λειρὶ (τό)· δημοτ., ὁ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀλέκτορος, τῶν ὀρνίθων καὶ τῶν πτηνῶν ἐν γένει σαρκώδης ἐρυθρὸς λόφος, τὸ κάλλαιον: «κιτρίνισε τὸ λειρὶ τῆς κόττας, — τῆς γαλοπούλας ἀπὸ τὴν ἀρρώστια».

Λειρὶ *[Παραλ. Γεωγρ./*. Ὅρμος τῆς ΝΔ. ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Ὀρφανοῦ (Στρυμονικοῦ), ἀνώνυμος ἐν τῷ ἀγγλ. χάρτῃ (πλάτ. 40° 32' ½ Β., μήκ. 23°53' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1086: Gulf of Kassandra to Thassos and Lemnos). Σ. Ε. Λ.

Λειρία, ἢ ***Ἔδητα*** (Liria ἢ Edeta) */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἀν. Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἐδητανῶν, οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης, ἀριστερὰ τοῦ Τουρία ποταμοῦ (βλ. λ. *Ἔδητα*). Α. Θ. Σ.

Λεϊρία (Leiria) */Γεωγρ./*. Νομὸς καὶ πόλις τῆς Πορτογαλίας ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Ἐστρεμαδούρας. Ὁ νομὸς ἐκτείνεται εἰς στενὴν λωρίδα γῆς κατὰ μῆκος τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ. Ἔχει ἐμβαδὸν 3412 τ. χλμ. καὶ 279.000 κατ. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ εἶναι οὐσιῶδες καὶ παράγει οἴνους καὶ εἴδη κηπουρικῆς. Ἡ πόλις εἶναι πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ καὶ κεῖται ἐν γραφικῇ κοιλάδι, μεταξὺ τῶν ποταμῶν Λὶζ καὶ Λένα, παρὰ τὰς ὑπωρείας βραχώδους ὄρους, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια πύργου, ὁ ὁποῖος ἐχρησίμευσεν ὡς ἕδρα τοῦ βασιλέως δὸν Διονυσίου. Κάτ. 6.000. Ἀπέχει 140 χλμ. Β τῆς Λισσαβῶνος καὶ ἔχει μεσαιωνικὰς ἐκκλησίας, ἐπισκοπικὸν μέγαρον καὶ νοσοκομεῖον. Ἐν αὐτῇ ἐγκατεστάθη τὸ πρῶτον ἐν Πορτογαλίᾳ πιεστήριον πρὸς ἐκτύπωσιν βιβλίων. Ἔχει ἐργοστάσια λιπασμάτων, τσιμέντου καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν ἰαματικαὶ πηγαί. Εἶναι πιθανῶς ἡ *Ἔδητα* (βλ. λ.) τῶν ἀρχαίων καὶ ἡ Collippo ἢ Callippo τῶν Ρωμαίων, περιελθοῦσα ἀλληλοδιαδόχως εἰς τοὺς Βισιγότθους, τοὺς Μουσουλμάνους, τοὺς Ἱσπανοὺς καὶ τοὺς Πορτογάλους καὶ γνωρίσασα ἡμέρας εὐημερίας, καθ' ἃς παρέμενον ἐν αὐτῇ ἐπ' ἀρκετὸν καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς χώρας. Μ. Δ. Β.

λειριανθῆ (τὰ) (Liliiflorae) */Βοτ./*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*, περιλαμβάνον πόας βολβορριζους ἢ κονδυλορρίζους, ὧν πλεῖσται λαχανεύονται, ἕτεραι εἶναι κοσμητικαὶ καὶ ἄλλαι ποικίλως χρήσιμοι. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *ἀσπάραγος, βοτρυανθές, κρίνον, κρόμμυον, ὀρνιθόγαλον, πολυγόνατον*, κτλ. Δ. Ν. Π.

λειρίανθος (ὁ) (Lirianthus) */Ζωολ./*. Γένος μεδουσῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τραχομεδουσῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *γηρυονιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα πολλαχοῦ τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Δ. Ν. Π.

λειριόδενδρον (τὸ) (Liriodendron) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *μαγνολιοειδῶν*. Τὸ κυριώτερον εἶδος εἶναι τὸ *λειριόδενδρον τὸ τουλιπανθὲς* (Liriodendron tulipifera), ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Ἀμερικῆς, τὸ ἀνάστημα φθάνει ἐνίοτε τὰ 50 μέτρα καὶ φέρει εὔοσμα πρασινοκαλλιόχροα ἄνθη. Τὸ ξύλον του εἶναι ἐλαστικὸν εὐέργαστον, φέρει ὄζους καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἁμαξοποιίαν καὶ την ἐπιπλοποιίαν γενικῶς. Ὁ φλοιός του ἐνέχει ἀρκετὴν ποσότητα δεψικοῦ ὀξέος καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν βυρσοδεψικήν. Λόγῳ τῶν ἀνωτέρω ἰδιοτήτων του καλλιεργεῖται εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν.

Λειριόδενδρον.

λειριοειδῆ (τὰ) (Liliaceac) */Βοτ./*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα πόας πολυετεῖς βολβορρίζους ἢ κονδυλορρίζους. Γνωστὰ περὶ τὰ 3.000 γένη καὶ περὶ τὰ 3.000 εἴδη. Γενικῶς τὰ ἄνθη τῶν λειριοειδῶν εἶναι κανονικά, ἑρμαφρόδιτα, διμερῆ, τριμερῆ ἢ τετραμερῆ καὶ γονιμοποιοῦσι τῇ βοηθείᾳ τῶν ἐντόμων. Ἐκ τῶν λειριοειδῶν τινὰ εἶναι ἐδώδιμα ὡς ὁ *ἀσπάραγος* καὶ τὸ *σκόροδον*, ἕτερα βιομηχανικῆς χρήσεως διὰ τὸ ἔκκριμά των, τὰς ἶνάς των, κτλ. ὡς ἡ *σανσεβιερία*, ἡ *ὑοῦκα*, κτλ. ἕτερα φαρμακευτικά, ὡς τὸ *βεράτιον*, τὸ *κολχικὸν* κτλ. ἄλλα παρέχουσι διαφόρους ῥητίνας, ὡς ἡ *δράκαινα* καὶ ἡ *ξανθόρροια*, ἕτερα παρέχουσι σαπωνοειδῆ οὐσίαν ὡς τὸ *χλωρόγαλον*, κτλ. καὶ

Digitized by Google

ἄλλα εἶναι κοσμητικά, ὡς ὁ *ἀγάπανθος*, τὸ *λείριον*, ἡ *τουλίπη*, ἡ *φουγκία*, ὁ *ὑάκινθος*, κτλ. Δ. Ν. Π.

λείριον (τὸ) (Lilium) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας βολβορρίζους, πολυετεῖς, καλλιεργουμένας διὰ τὰ ὡραῖα καὶ εὐώδη ἄνθη των. Κυριώτερα γνωρίσματα τῶν φυτῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Φύλλα ἐπιμήκη, ᾠοειδῆ ἢ λογχοειδῆ, ἐκ τοῦ κέντρου τῶν ὁποίων ἐκφύεται κλαδίσκος, κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ἓν μόνον ἄνθος. Τὸ ἄνθος φέρει κωδωνοειδὲς περιάνθιον εἰς 6 τμήματα διῃρημένον, οἱ ἀνθῆρες εἶναι λεῖοι καὶ ὁ καρπὸς κάψα τριγωνική. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους ἀξιολογώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Λείριον τὸ*

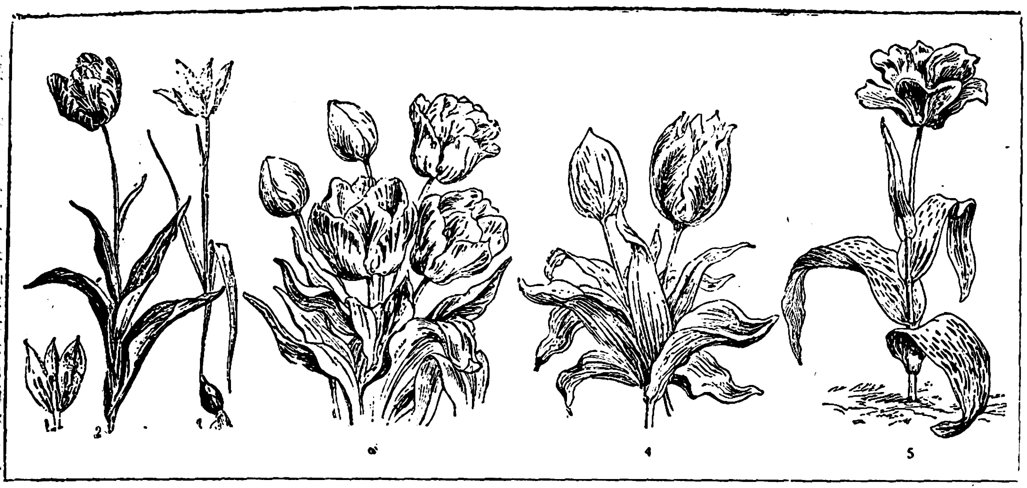

Διάφορα εἴδη λειρίων.
[1=Ἄγριον. 2=Γκεσνέρειον. 3=Φλαμανδικόν. 4=Ὀφθαλμὸς τοῦ ἡλίου. 5=Ποικιλανθές.]

ἄγριον (Lilium sylvestris). Ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ φέρει κίτρινον ἄνθος καὶ εὐῶδες. *Λείριον τὸ γκεσνέριον* (Lilium Gesnerii). Καλλιεργεῖται περισσότερον πάντων τῶν εἰδῶν τοῦ γένους καὶ παρουσιάζει πλείστας ποικιλίας διακρινομένας διὰ τὰ ἐρυθρά, κίτρινα, ἰώδη καὶ ἐρυθρόλευκα ἄνθη του. *Λείριον τὸ φλαμανδικὸν* (Lilium flamandicum), μὲ ὡραιότατα, κιτρινόλευκα, μεγάλα ἄνθη. *Λείριον ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἡλίου* (Lilium oculus solis), μὲ ὡραιότατα ἐρυθρὰ ἄνθη, καὶ *λείριον τὸ ποικιλανθὲς* (Lilium versiflorum), διακρινόμενον διὰ τὰ ποικιλόχροα ἄνθη του. Δ. Ν. Π.

λείριον (τό)· (ἀρχ.) συνώνυμον τῆς λέξεως *ἱλαρὰ* (βλ. λ.).

λειριόπη (ἡ) (Liriope) /*Ζωολ.*/. Γένος μεδουσῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τραχυμεδουσῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *γηρυονιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ. Δ. Ν. Π.

Λεῖρις (Liris) [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Μέσης Ἰταλίας, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῶν Ἀπεννίνων ὀρέων, δυτικῶς τῆς Φουκίνης λίμνης (Fucinus lacus), καὶ διαρρέων τὴν χώραν τῶν Οὐόλσκων καὶ Αὐσόνων, ἐκβάλλει εἰς τὸν Καιήτην κόλπον (νῦν κόλπον τῆς Γαέτας), σχηματίζων εἰς τὰς ἐκβολάς του τὰ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καλούμενα Μιντούρνια ἕλη. Κατὰ τὸν ἄνω ροῦν αὐτοῦ καλεῖται σήμερον *Λείρι* (Liri), κατὰ δὲ τὸν κάτω *Γαριλιάνο* (Garigliano). Ἐπὶ τῶν ὀχθῶν αὐτοῦ ὁ Γονσάλβος τῆς Κορδούης ἐνίκησε τοὺς Γάλλους, τῷ 1503, ὁ δὲ Βαγιάρδος, ὑπερασπισθεὶς μόνος γέφυράν τινα αὐτοῦ κατὰ 200 Ἰσπανῶν ἱππέων, ἔσωσε τὴν ὑποχώρησιν τῶν Γάλλων. Α. Θ. Σ.

λειριώδης (ὁ, ἡ), —*ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς λείριον, λειριοειδής.

—/*Βοτ.*/ Βλ. *λειριοειδῆ*.

Λέϊσμαν (Leishman), *σὲρ* ***Γουλιέλμος, Μπούγκ.*** Βρεττανὸς χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1865 ἐν Γλασκώβῃ. Τῷ 1889 εἰσῆλθεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐγένετο καθηγητὴς τῆς παθολογίας ἐν τῇ στρατιωτικῇ ἰατρικῇ σχολῇ. Τῷ 1909 ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν ὁ τίτλος τοῦ ἱππότου, τῷ δὲ 1910 ἐγένετο μέλος τῆς βασιλικῆς ἀγγλικῆς ἐπιστημονικῆς ἑταιρείας. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παγκοσμίου πολέμου διετέλεσε διευθυντὴς τῆς παθολογίας ἐν τῇ ἰατρικῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ. Ὁ Λέϊσμαν ἀνεκάλυψε τὸ παράσιτον τοῦ «καλὰ-ἀζάρ» ἢ πυρετοῦ ντοὺμ-ντοὺμ καὶ ἐδημοσίευσε τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς ἀνακαλύψεώς του, τῷ 1903, καθ' ὃ ἔτος ὁ Ντονοβὰν εἶχε κάμει τὰς ἐπὶ τοῦ παρασίτου τούτου παρατηρήσεις του. Τὸ παράσιτον τοῦτο ὠνομάσθη ἔκτοτε ἐξ αὐτοῦ «λεϊσμανία». Ἐμελέτησεν ὡσαύτως τὸν λεγόμενον πυρετὸν τοῦ μέλανος ὕδατος καὶ τὸν διαλείποντα πυρετὸν τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀνεκάλυψε τὸ μέσον τῆς προφυλάξεως ἀπὸ τῶν νόσων τούτων. Μ. Δ. Β.

λεϊσμανία (ἡ) /*Μικρ.*/. Πρωτόζῳον τῆς οἰκογενείας τῶν *τρυπανοσωμιδῶν* τῆς ὁμοιογενείας τῶν *μαστιγιοφόρων*. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Leishmann τῷ 1903. Ταυτοχρόνως σχεδὸν τὸ περιέγραφεν ὁ ὁ Donovan, διὰ τοῦτο τὸ παράσιτον φέρεται ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Leishmania Donovani. Ἐπὶ τοῦ παρασιτουμένου ὀργανισμοῦ φαίνονται αἱ λεϊσμανίαι ὡς μικρὰ ᾠοειδῆ σωμάτια (συνήθως ἐνδοκυττάρια) μήκους 2—6 μ καὶ πλάτους 1.5—2 μ. Ἐντὸς τοῦ πρωτοπλάσματος ὑπάρχουν δύο πυρῆνες, ὁ εἷς εὐμεγεθέστερος καὶ σφαιρικὸς (τροφικὸς πυρήν), ὁ δ' ἄλλος μικρότερος καὶ γραμμοειδὴς (κινητοπυρὴν ἢ βλεφαριδοπλάστης). Αἱ λεϊσμανίαι καλλιεργοῦνται εἰς θερμοκρασίαν 22°, ἐντὸς διαφόρων θρεπτικῶν ὑλικῶν, τῶν ὁποίων τὸ εὐχρηστότερον εἶναι τὸ λεγόμενον ὑλικὸν N,N,N. (Novy-Mac Neal-Nicolle). Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν λεϊσμανιῶν κατὰ τὴν καλλιέργειαν ἀπαιτοῦνται 3—8 ἡμέραι. Ἔχουσι δὲ τὰ παράσιτα ἐντὸς τοῦ καλλιεργήματος διάφορον μορφήν. Ἐν πρώτοις ἔχουν μέγεθος διπλάσιον ἢ τριπλάσιον καὶ δεύτερον ἀπέκτησαν ἤδη μαστίγιον (βλεφαρίδα), ἐξορμώμενον ἐκ τοῦ ἄκρου τοῦ φέροντος τὸν βλεφαριδοπλάστην. Κατὰ τὴν χρῶσιν διὰ Giemsa, τὸ μὲν πρωτόπλασμα χρώννυται κυανοῦν, ὁ δὲ πυρὴν ὁ βλεφαριδοπλάστης καὶ τὸ μαστίγιον ἐρυθροϊώδη. Μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἡμερῶν τὰ παράσιτα τῶν καλλιεργημάτων ἐκφυλίζονται, χάνουν τὰς βλεφαρίδας των καὶ λαμβάνουν πάλιν σχῆμα ὑποστρόγγυλον.

Εἰς τὸ γένος τῶν λεϊσμανιῶν διακρίνουν τὰ ἑξῆς εἴδη:

1) *Λεϊσμανία ἡ τροπική*. Προκαλεῖ τὸ φῦμα τῆς ἀνατολῆς (bouton d' Orient). Ἡ λεϊσμανία αὕτη εἶναι παθογόνος διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ διά τινα ζῷα.

2) *Λεϊσμανία ἡ βραζιλιανὴ ἢ ἀμερικανική*. Εἶναι μορφολογικῶς ὁμοία μὲ τὴν προηγουμένην. Προκαλεῖ τὴν λεγομένην ἀμερικανικὴν λεϊσμανίασιν.

3) *Λεϊσμανία τοῦ Νείλου*. Κατὰ τοὺς πλείστους ἐρευνητὰς εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τροπικήν. Προκαλεῖ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ παρατηρούμενα χηλοειδῆ.

4) *Λεϊσμανία τοῦ Kala-azar*. Προκαλεῖ τὴν γενικὴν λεϊσμανίασιν τῶν ἐνηλίκων καὶ τὴν παιδικὴν λεϊσμανίασιν. Συζητεῖται ἀκόμη ἂν τὸ παράσιτον τῆς παιδικῆς λεϊσμανιάσεως (Leishmania infantum) εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ τῆς λεϊσμανιάσεως τῶν ἐνηλίκων ἢ Καλὰ-ἀζὰρ (Leishmania Donovani), νόσου ἐνδημούσης εἰς τὴν Κίναν καὶ τὰς Ἰνδίας. Αἱ διαφοραὶ πάντως, καὶ ἂν ὑπάρχουν, εἶναι ἀνεπαίσθητοι. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι τὸ παράσιτον τοῦ εἰδικοῦ Καλὰ-ἀζὰρ δὲν ἀνευρέθη ἐπὶ τῶν κυνῶν, ἐνῷ ἡ παιδικὴ λεϊσμανία τῆς Μεσογείου ἀποτελεῖ κυρίως παράσιτον τοῦ κυνός, ἐκ τοῦ ὁποίου πιθανώτατα μεταδίδεται εἰς τὰ παιδία. Ὡς διαβιβασταὶ τοῦ παρασίτου θεωροῦνται διάφορα ἔντομα, ὡς ψύλλοι, κόρεις, σκνῖπες, φλεβοτόμοι κ.ὅμ. [Βλ. *Γ. Παγκάλου-Γ. Ἰωαννίδου*: Κλινικὴ Μικροσκοπία καὶ Βιολογία, τόμ. Α' 1926.]

λεϊσμανίασις (ἡ) /*Παθολ.*/. Νόσος λοιμώδης, προκαλουμένη ὑπὸ εἰδικοῦ πρωτοζῴου, τῆς *λεϊσμανίας*. Διακρίνουν 3 μορφὰς τῆς νόσου.

1) *Γενικὴ λεϊσμανίασις* (Leishmaniosis interna visceralis—Kala azar). Ἡ νόσος παρετηρήθη τὸ πρῶτον ἐν Σπέτσαις ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Ρέζερ ὡς μεγαλοσπληνία τῶν βρεφῶν καὶ ἀνεκοινώθη τῷ 1835. Αἱ πρῶται περιγραφαὶ τῆς νόσου ὀφείλονται εἰς Ἕλληνας ἰατροὺς (*Γιαννακόπουλος, Τέτζης, Πάλλης, Στεφάνου, Καραμήτσας, Παρίσης*), οἱ ὁποῖοι εἰσήγαγον τὴν νόσον εἰς τὴν διεθνῆ ἰατρικὴν βιβλιογραφίαν ὑπὸ τὰ ὀνόματα πόνος τῶν Σπετσῶν, τσανάκι τῆς Ὕδρας «ἀπλ'οπίνακο» κ.λ.π.

Εἰς τὰς Ἰνδίας παρατηρεῖται ἡ νόσος ἐπὶ ἐνηλίκων, ἐνῷ εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας εἶναι νόσος κατ' ἐξοχὴν τῆς παιδικῆς ἡλικίας (Leishmaniosis infantum). Συζητεῖται ἀκόμη ἂν τὸ Καλὰ ἀζὰρ τῶν Ἰνδιῶν εἶναι ἡ αὐτὴ νόσος μὲ τὴν παιδικὴν λεϊσμανίασιν τῆς Μεσογείου. Ἡ συμπτωματολογία καὶ ἡ ἐξέλιξις ἀμφοτέρων εἶναι ἡ αὐτή. Ἡ νόσος χαρακτηρίζεται ὑπὸ πυρετοῦ ἀνωμάλου, μᾶλλον ὑψηλοῦ καὶ διαλείποντος, διὰ τοῦτο συχνὰ συγχέεται μὲ τὴν ἑλονοσίαν. Ἕτερον κύριον σύμπτωμα εἶναι ἡ διόγκωσις τοῦ σπληνὸς κατὰ πρῶτον λόγον, τοῦ ἥπατος κατὰ δεύτερον. Ἡ ἀναιμία εἶναι ἐπίσης σταθερὸν σύμπτωμα τῆς νόσου, βαίνει δ' αὕτη προϊοῦσα καὶ δύναται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων νὰ κατέλθῃ μέχρις 1 ἑκατομμυρίου κατὰ κ. χλ. Ἐκ τῶν συνηθεστέρων ἐπιπλοκῶν τῆς νόσου εἶναι ἐξελκώσεις τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, ἰδίως γαγγραινώδης στοματῖτις. Ἡ διάρκεια τῆς νόσου ποικίλλει μεταξὺ 3—12 μηνῶν, ἀφιεμένη δ' ἄνευ θεραπείας ἀπολήγει κατὰ κανόνα εἰς θάνατον. Βεβαία διάγνωσις τῆς νόσου ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ παρασίτου, σπανιώτατα μὲν ἐντὸς τοῦ κυκλοφορικοῦ αἵματος, συνήθως δὲ ἐντὸς τοῦ πολφοῦ τοῦ σπληνός. Ἡ σπληνικὴ παρακέντησις ἀπαιτεῖ σχετικὴν πεῖραν καὶ προσοχήν, διότι ὁ σπλὴν λόγῳ τῆς ὑπερτροφίας εἶναι εὔθρυπτος καὶ ὑπόκειται εἰς ῥήξεις. Διὰ τοῦτο ἐνδείκνυται νὰ γίνεται ἡ παρακέντησις διὰ λεπτῆς καὶ αἰχμηρᾶς βελόνης, ἡ ὁποία ἐμπήγνυται εἰς τὸν προηγουμένως ἀκινητοποιηθέντα διὰ τῶν χειρῶν τοῦ βοηθοῦ σπλῆνα, ἐξάγεται δὲ ταχύτατα μετὰ μικρὰν ἀναρρόφησιν διὰ τῆς σύριγγος. Διὰ τοῦ ἀναρροφηθέντος ἐντὸς τῆς βελόνης πολφοῦ ἑτοιμάζονται παρασκευάσματα, τὰ ὁποῖα χρωματίζονται διὰ διαλύματος Giemsa. Ἡ θεραπεία ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν ἐνδοφλεβίων ἐνέσεων ἐμετικῆς τρυγός.

2) *Τοπικὴ ἢ δερματικὴ λεϊσμανίασις ἢ φῦμα τῆς Ἀνατολῆς* (Bouton d'Orient—oriental sore—Orientbeule). Ἡ πάθησις χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοπικῆς ἐξοιδήσεως μετ' ἐρυθρότητος καταληγούσης εἰς ἐξέλκωσιν καὶ ὀφείλεται εἰς τὴν λεϊσμανίαν τὴν τροπικὴν (Leishmania tropica s. furunculosa). Περιεγράφη κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ Χαλέπιον ὑπὸ τοῦ Russel καὶ ὠνομάσθη φῦμα τοῦ Χαλεπίου. Εἶναι πάθησις συνήθης εἰς τὴν Ἑλλάδα, συχνότερον ὅμως ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κρήτην (φῦμα τῆς Κρήτης). Ἡ πάθησις θεραπεύεται αὐτομάτως μετὰ πάροδον μηνῶν, ἀφίνει ὅμως δυσαρέστους οὐλάς.

3) *Λεϊσμανίασις ἀμερικανικὴ ἢ τῶν βλεννογόνων*. Εἶναι χρονία πάθησις τοῦ δέρματος καὶ τῶν βλεννογόνων, συνισταμένη ἐκ κοκκιώδους ὑπερπλασίας, ἑδραζομένης συνήθως εἰς τὸ στόμα καὶ τὴν ῥῖνα καὶ ἀπολήγούσης εἰς ἐξέλκωσιν.

Ψευδολεϊσμανίασις. Νόσος, ἡ ὁποία ὑποδύεται τὴν κλινικὴν εἰκόνα τῆς σπλαγχνικῆς λεϊσμανιάσεως. Τὸ αἴτιον εἶναι ἄγνωστον, διότι οὔτε λεϊσμανίαι, οὔτε ἄλλο παράσιτον ἀνευρέθη ἐπὶ τῶν τοιούτων περιστατικῶν.

[Βλ. *Α. Ἀραβαντινοῦ*, «Εἰδικὴ νοσολογία» τ. Β' 1927.]

Γ. Η. Π.

λείστριον (τό). Λίθινον ἐργαλεῖον παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι, χρησιμοποιούμενον πρὸς λείανσιν πλακῶν. Συνίστατο ἐκ πλακὸς ἐφηρμοσμένης ἐπὶ λαβῆς, ἐτρίβετο δὲ ἐπὶ τοῦ πρὸς λείανσιν μαρμάρου, χρησιμοποιουμένης καὶ σμύριδος ναξίας ἢ ἁπλῶς ἄμμου. —Π.

Λέϊτε (Leite), ***Ἀντωνία-ντὰ-Σίλβα.*** Πορτογάλος συνθέτης (1759—1833) καὶ ὀργανοκρούστης τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Πόρτο. Ἠσχολήθη μὲ ὅλα τὰ εἴδη τῆς μουσικῆς, γράψας τὰ μελοδράματα: «Spuntigli per equivoco» καὶ «L'astuzzie delle donne»· ἔργα θρησκευτικά, «Ὕμνον» διὰ τὴν στέψιν Ἰωάννου ΣΤ' τῆς Πορτογαλίας, «Tantum ergo»· ἔργα μουσικῆς δωματίου, μελῳδίας, τεμάχια δι' ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον κλ. Ὡς θεωρητικὸς ἐγένετο γνωστὸς διὰ τοῦ συγγράμματος «Rezumo de todas as regras e preceites de cantoria assim da musica metrica como da cantochão» (1787). Γ. Σ.

λεϊτνερία (ἡ) (Leitneria) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *καστανοειδῶν*, περιλαμβάνον δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, παλαμοειδῆ, ἄνθη κατὰ στάχυς διατεταγμένα καὶ καρποὺς δρυποειδεῖς, σαρκώδεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς βαλτώδεις χώρας τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

Λέϊτον ***Μπάζαρντ*** (Leighton Buzzard) /*Γεωγρ.*/. Ἐμπορικὴ πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Μπέντφορντσάϊρ. Ἔχει βιομηχανίαν ψαθοπλεκτικῆς. Κάτ. 6.900. Μ. Ν. Δ.

Λέϊτον (Leighton), ***Ροβέρτος.*** Ἐγεννήθη ἐν Σκωτίᾳ τῷ 1611. Μετὰ τὸ πέρας τῶν θεολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν, διετέλεσεν ἐπί τινα ἔτη ἱερεὺς ἐν Σκωτίᾳ διακριθεὶς ὡς ἱεροκῆρυξ, μέχρις οὗ, τῷ 1653, διωρίσθη καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἐδιμβούργου, ἐκλεγεὶς συγχρόνως καὶ πρύτανις αὐτοῦ. Γενόμενος τέλος ἐπίσκοπος τῆς Γλασκώβης παρῃτήθη μετά τινα ἔτη, ἀφοῦ κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς συνδιαλλαγὴν τῶν ἐριζουσῶν ἐκκλησιαστικῶν μερίδων ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐπεδόθη εἰς συγγραφὴν διαφόρων θρησκευτικῶν ἰδίᾳ ἔργων, ἐγκατασταθεὶς ἐν Λονδίνῳ, ἔνθα καὶ ἐτελεύτησε τῷ 1684. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν τὰ ἔργα αὐτοῦ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Fall καὶ ἔπειτα πολλάκις ἀνατυπωθέντα. Κ. Ι. Δ.

Digitized by Google

—**Λέϊτον** (Leighton), *Φρειδερῖκος, λόρδος*—. Ἄγγλος γλύπτης καὶ ζωγράφος (1830—1896). Εἰς ἡλικίαν δέκα ἐτῶν ἐστάλη εἰς Ρώμην, Φλωρεντίαν καὶ Φραγκφούρτην χάριν καλλιτεχνικῶν σπουδῶν. Διέμεινεν ἐπίσης ἐν Βιέννῃ καὶ Παρισίοις, ἔνθα ἐσχετίσθη μετὰ τοῦ Ary Scheffer καὶ τοῦ Robert Fleury. Ἐπανελθὼν εἰς Λονδῖνον δὲν ἐβράδυνε νὰ διακριθῇ, καταστὰς σὺν τῷ χρόνῳ ὁ ἐπίσημος καὶ τυπικός, οὕτως εἰπεῖν, ἐκπρόσωπος τῆς ἀγγλικῆς τέχνης τῆς ἐποχῆς του. Εἰργάσθη ἰδίᾳ ἐπὶ βιβλικῶν, ἱστορικῶν καὶ μυθολογικῶν θεμάτων. Ὑπέστη ἐπιδράσεις τόσον ἐκ μέρους τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ὅσον καὶ ἐκ μέρους τοῦ ἀγγλικοῦ προρραφαηλιτισμοῦ, διατηρήσας ἐν τοσούτῳ τὴν ἀτομικότητά του ὡς καλλιτέχνου ἰδιοτύπως εὐγενοῦς καί, διὰ νὰ εἴπωμεν καλύτερον, ἀριστοκρατικοῦ. Τῷ 1878 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λονδίνου, ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του δὲ ταύτην μετέσχε τῆς ἐν Παρισίοις παγκο-

Φρειδερίκου Λέϊτον: *Ἀθλητὴς παλαιῶν κατὰ πύθωνος.*

σμίου ἐκθέσεως τοῦ 1880 δι' ἓξ ἔργων του. Ἐξειργάσθη ἐλαιογραφίας καὶ γλυπτικὰ ἔργα ἐπὶ μαρμάρου καὶ ὀρειχάλκου. Ἐκ τῆς ἀφθονωτάτης του καλλιτεχνικῆς παραγωγῆς μνημονεύομεν: «Ἡ Ἀφροδίτη ἑτοιμαζομένη διὰ τὸ λουτρόν», «Ὁ θάνατος τοῦ Μπρουνελλέσκι», «Ἡ παρθένος τοῦ Τσιμαμπούε, φερομένη ἐν θριάμβῳ ἀνὰ τὰς ὁδοὺς τῆς Φλωρεντίας», «Ἡ Ἠλέκτρα ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀγαμέμνονος», «Ὁ Ὀρφεὺς ἀποσπῶν τὴν σύζυγόν του ἐκ τοῦ Ἅδου», «Πάλη Ἡρακλέους καὶ Ἅδου», «Οἱ ἁλιεῖς καὶ ἡ Σειρήν», «Κλυταιμνήστρα», «Ὁ ἀστὴρ τῆς Βηθλεέμ», «Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος φροντίζων διὰ τὸν θνήσκοντα ὑπηρέτην του», «Ναυσικᾶ», «Ἡ Ἑλένη ἐν Τροίᾳ», «Ὁ Δάντης ἐν ἐξορίᾳ», «Φρύνη», «Κίμων καὶ Ἰφιγένεια», «Ἡ Ἀνδρομάχη αἰχμάλωτος», «Ὁ κῆπος τῶν Ἑσπερίδων», «Ἐπιστροφὴ τῆς Περσεφόνης», «Ἰωνάθαν καὶ Δαβίδ», «Ὁ Ἡρακλῆς ἐλευθερῶν τὴν Ἄλκηστιν», «Ἀθλητὴς παλαίων κατὰ πύθωνος», «Τὸ φίλημα μιᾶς ἀδελφῆς» κλπ. Ι. Μ. Π.

λειτούργημα (τό)· ὑπηρεσία χάριν τοῦ λαοῦ γινομένη, ὑπούργημα· || καθόλου, δημοσία ὑπηρεσία ἢ θέσις, ἀξίωμα: «δημόσιον λειτούργημα», «βαρὺ τὸ λειτούργημα τοῦ δικαστοῦ».

—*[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *δημόσιον λειτούργημα, δημόσιος λειτουργός.*

—*[Καν. Δίκ.] Λειτουργήματα ἐκκλησιαστικὰ* εἶναι ὅρος, δι' οὗ σημαίνονται ἐνίοτε τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, ἅτινα ὅμως συνηθέστερον μὲν δηλοῦνται διὰ τῶν ὅρων *ὀφφίκια* ἢ *ἀξιώματα*, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ὅρων *ἀρχοντίκια, κληρικᾶτα, ἐπιτάγματα* καὶ *διακονήματα*. Κ. Μ. Ρ.

λειτουργία (ἡ)· δημόσιον ὑπούργημα, ἡ ὑπηρεσία δημοσίου λειτουργοῦ, καθόλου ἡ ὑπηρεσία τῶν δημοσίων *(ἀρχ.)* || «αἱ δημόσιαι λειτουργίαι» αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι· || ἡ ἐνεργὸς διάθεσις, ἡ ἐνέργεια: «ἡ λειτουργία τῆς σχολῆς», «ἡ κανονικὴ λειτουργία τοῦ πολιτεύματος»· || ἐπὶ παντὸς μηχανισμοῦ ἢ ἰδιαιτέρου ὀργάνου: «ἡ λειτουργία τοῦ ἐργοστασίου, —τῆς ἀτμομηχανῆς, — τοῦ ἐμβόλου, — τῆς κερκίδος,—τοῦ ὑφαντικοῦ ἱστοῦ κ.τ.τ.»· || ἐπὶ τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος: «ἡ λειτουργία τῆς καρδίας,—τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος,—τοῦ στομάχου κτλ.» || θρησκ., ἡ ἐν τῷ ναῷ ἱερὰ διακονία καὶ ἰδίᾳ ἡ τελετὴ τῆς **θείας εὐχαριστίας**: «ἄρχισε ἡ λειτουργία», «δὲ μπῆκαν ἀκόμη 'ς τὴ λειτουργία»· || δημοτ. *λειτουργιὰ* καὶ *λουτρουγιά*· ὁ προσφερόμενος εἰς τὸν ναὸν ἄρτος, ἄλλως *πρόσφορο, προσφορά, βλογιά*.

—*[Ἀρχ.]* Εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας *λειτουργίαι* ἐκαλοῦντο αἱ χρηματικαὶ ὑποχρεώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπεβάλλοντο εἰς τοὺς πλουσιωτέρους πολίτας, τοὺς ὁποίους ὥριζον οἱ ἁρμόδιοι ἄρχοντες ἢ αἱ φυλαί. Διῃροῦντο δὲ αὗται εἰς δύο κατηγορίας, εἰς *τακτικὰς* ἢ *ἐγκυκλίους* καὶ εἰς *ἐκτάκτους*. Τῶν τακτικῶν λειτουργιῶν σπουδαιοτάτη ἦτο ἡ *χορηγία*. Ὁ ἀναλαμβάνων αὐτὴν ὑπεχρεοῦτο νὰ συλλέγῃ τὸν διὰ τὰ δράματα ἢ τὰς θρησκευτικὰς ἑορτὰς προωρισμένον χορόν, νὰ τρέφῃ τοὺς χορευτὰς καὶ νὰ δίδῃ μισθὸν εἰς αὐτοὺς καὶ τὸν χοροδιδάσκαλον. Ἡ δαπάνη αὐτῆς ἐποίκιλλεν ἀπὸ 300 μέχρι 5.000 δραχμῶν. Ἄλλαι τακτικαὶ λειτουργίαι ἦσαν ἡ *γυμνασιαρχία*, ἤτοι ἡ ὑποχρέωσις τῆς δαπάνης διὰ τὴν διατροφὴν τῶν ἀθλητῶν καὶ ἐν γένει τὴν προπαρασκευὴν τῶν γυμνικῶν ἀγώνων· ἡ *ἀρχιθεωρία*, ἤτοι ἡ ὑποχρέωσις τῆς δαπάνης πρὸς ἀποστολὴν θεωριῶν εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους, ὡς λ. χ. εἰς Δῆλον· ἡ *ἑστίασις*, ἤτοι ἡ παράθεσις δείπνου ὑπὸ τοῦ ἑστιάτορος εἰς τοὺς φυλέτας αὐτοῦ. Ἐκ δὲ τῶν ἐκτάκτων σπουδαιοτάτη ἦτο ἡ *τριηραρχία*, ἡ δαπανηροτέρα ὅλων τῶν λειτουργιῶν, καθ' ὅσον ἡ δαπάνη ἦτο ἀπὸ 4.000 μέχρι 6.000 δραχμῶν. Κατὰ ταύτην ὑπεχρεοῦτο ὁ τριήραρχος νὰ ἐξοπλίσῃ τὴν τριήρη, τὴν ὁποίαν παρελάμβανε παρὰ τῆς πόλεως κενήν. Ὁ λειτουργήσας οἱανδήποτε λειτουργίαν ἦτο ἐπί τινα ἔτη ἀτελής, ἤτοι ἀπηλλαγμένος πάσης λειτουργίας· τοιαύτην ἀτέλειαν εἶχον καὶ οἱ ἀνήλικοι ὀρφανοί, ὡς καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ στρατηγοί. Ἐὰν τις ἐνόμιζεν ὅτι ἄλλος ἦτο πλουσιώτερος αὐτοῦ καὶ συνεπῶς ἔπρεπε νὰ λειτουργήσῃ, προσεκάλει αὐτὸν εἰς ἀντίδοσιν· οὗτος δὲ ἦτο ὑποχρεωμένος ἢ ν' ἀναλάβῃ τὴν λειτουργίαν ἢ ν' ἀνταλλάξῃ τὴν περιουσίαν του μὲ τὸν προκαλέσαντα, ὁπότε οὗτος ἀναγκαστικῶς ἐλειτούργει. Ἔκτακτος λειτουργία ἦτο καὶ ἡ *εἰσφορά*, ἥτις ἦτο ἔκτακτος φορολογία ἐν καιρῷ πολέμου. Ν. Ι. Ζ.

—*[Ἐκκλησ.] Λειτουργία* σημαίνουσα κατ' ἀρχὰς ἔργον λεῖτον, ἤτοι δημόσιον, εἰς διακονίαν τοῦ λαοῦ γινόμενον, μετέπεσεν ἔπειτα εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἱεροπραξίας. Οὕτω παρὰ τοῖς Ο' (Ἐξόδ. ΚΗ', 31, ΚΘ', 30, Ἀριθ. Δ, 39 καὶ ἀλλαχοῦ) ἀπαντᾶται ἡ λέξις εἰς δήλωσιν τῆς διακονίας τῶν ἱερέων ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ἢ τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου. Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἡ ἔννοια τῆς λέξεως καθίσταται γενικωτέρα πως, ἀναφερομένη οὐ μόνον εἰς τὴν ἐν τῷ ἱερῷ διακονίαν τῶν ἱερέων *(Λουκ.* Α' 23), ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κηρύγματος (Ρωμ. ΙΕ, 16, καθὼς καὶ εἰς τὴν διακονίαν τῆς ἀγάπης Ρωμ. ΙΕ, 27, Β' Κορινθ. Θ, 12, Φιλιπ. Β, 25), ἔτι δὲ καὶ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν οἱασδήποτε βουλῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑπὸ τὴν τελευταίαν ταύτην ἔννοιαν καλοῦνται οἱ μὲν ἄρχοντες λειτουργοὶ Θεοῦ (Ρωμ. ΙΓ, 6), οἱ δὲ ἄγγελοι πνεύματα λειτουργικά. Τέλος ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ (Η, 6) διαστέλλεται ἡ λειτουργία τοῦ Κυρίου, προσενεγκόντος ἑαυτὸν θυσίαν καὶ «καθίσαντος ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης», τῆς λειτουργίας τοῦ Ἀαρών.

Εἰς τὴν μετέπειτα ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς δήλωσιν τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας, μολονότι δὲν λείπουσιν ἐνίοτε καὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς ἀπαντᾶται καὶ ἐν εὐρυτέρᾳ πως ἐννοίᾳ εἰς δήλωσιν πάσης ἱεροπραξίας ὑπὸ τῶν ἱερωμένων τελουμένης (κανὼν α' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ) ἢ γενικῶς τῶν ἀκολουθιῶν τῶν κατ' ὄρθρον ἢ ἑσπέρας τελουμένων ἐν τῷ ναῷ. Προσέλαβε δὲ τὴν εἰδικὴν ταύτην ἔννοιαν ἡ λέξις, διότι τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας ἀπετέλεσεν ἐξ ἀρχῆς τὸ κέντρον πάσης τῆς χριστιανικῆς λατρείας καὶ τὸ κρισιμώτερον ταύτης καὶ σπουδαιότερον σημεῖον.

Ὁ τρόπος τῆς τελέσεως τῆς θείας λειτουργίας ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς σύμμορφος καὶ σύμφωνος πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου σύστασιν καὶ παράδοσιν τοῦ μυστηρίου ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ. Ὅπως τουτέστιν ἐκεῖ ὁ Κύριος παρέδωκε τὸ μυστήριον συνδεδεμένως μετὰ δείπνου καὶ ἐσθιόντων μὲν ἔτι τῶν μαθητῶν ἔκλασε τὸν ἄρτον καὶ διένειμε τοῦτον αὐτοῖς, μετὰ τὸ δεῖπνον δὲ ηὐλόγησε τὸ ποτήριον καὶ μετέδωκεν εἰς αὐτοὺς τοῦτο, οὕτω καὶ κατὰ τοὺς πρώτους ἀποστολικοὺς χρόνους, ὡς δύναται νὰ συναχθῇ ἐκ τῆς ἐν τῇ Τρωάδι κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς Κυριακῆς συνάξεως τοῦ κλάσαι ἄρτον (Πράξ. Κ, 7) καὶ ἐκ τῶν ἐν Α' Κορινθ. ΙΑ' 20—34 περὶ κυριακοῦ δείπνου γραφομένων, καθὼς καὶ ἐξ ὑπαινιγμῶν ἐν ἄλλοις χωρίοις παρεχομένων (Πράξ. Β, 26, *Ἰούδα* 12), ἡ θεία εὐχαριστία ἐτελεῖτο συνδεδεμένη μετὰ τῶν ἀγαπῶν ἐν ἑσπέρᾳ. Λόγῳ ὅμως σημειωθεισῶν ἀταξιῶν, ἤδη ἀπὸ τοῦ Α' αἰῶνος ἤρξατο νὰ συντελῆται ὁ χωρισμὸς τοῦ μυστηρίου ἀπὸ τοῦ δείπνου, οὕτω δὲ προῆλθον αἱ ὑπὸ τοῦ Τερτυλλιανοῦ (Apologet. 39) περιγραφόμεναι ἀγάπαι, αἱ κατὰ τὰς ἑσπέρας τελούμεναι, ἐνῷ ἡ θεία εὐχαριστία, κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα (De corona 3), ἐτελεῖτο ἤδη τὴν πρωΐαν καὶ δὴ πρὶν ἢ ὁ ἥλιος ἀνατείλῃ. Καὶ ἐξήρθησαν μὲν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡρισμένα σημεῖα ἐν τῇ τελετῇ τῆς θείας εὐχαριστίας πιστῶς κατὰ παράδοσιν παρ' ἁπάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις διατηρηθέντα, παρὰ τὰς κυρίας ὅμως καὶ κεντρικὰς ταύτας γραμμὰς τὰς παρ' ἅπασιν ὁμοιομόρφους, αἱ εὐχαὶ τῆς λειτουργίας δὲν προσέλαβον εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων μόνιμον τύπον, ἀλλ' ἦσαν αὐτοσχέδιοι, τὰς ὁποίας δι' ἰδίων λέξεων καὶ κατὰ τὴν ἔμπνευσιν αὐτοῦ ἀνέπεμπεν ὁ προεστώς. Ἐκ τῆς ἐλευθερίας ταύτης, ἥτις παρὰ ταῖς ἐκκλησίαις ἐκράτησεν ἐν τῇ τελέσει τῆς θείας εὐχαριστίας, προῆλθον ἔπειτα αἱ διάφοροι λειτουργικαὶ δέλτοι ἢ αἱ διάφοροι λειτουργίαι. Παρ' ἅπασιν ὅμως τοῖς λειτουργικοῖς τούτοις τύποις ἀπαντῶνται ὁμοιομόρφως ἡ λεγομένη *προαναφορά*, ἥτις, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν ἐν ταῖς συναγωγαῖς λατρείαν, ἀπετελεῖτο ἐκ προσευχῶν καὶ ἀναγνωσμάτων καὶ τοῦ ἐπακολουθοῦντος κηρύγματος, καὶ ἡ διὰ τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ «Ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας» (Sursum corda) εἰσαγομένη *ἀναφορά*, ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ τῆς εὐχαριστίας ἢ τοῦ προλόγου, τῆς συντόμου ἀφηγήσεως τῶν κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ μυστηρίου, τῆς ἐπικλήσεως ἢ τοῦ καθαγιασμοῦ, τῆς Κυριακῆς προσευχῆς καὶ τῆς θείας κοινωνίας. Τὴν προαναφοράν, κατὰ τὴν καθ' ἅπασαν τὴν ἀνατολικὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἐπικρατοῦσαν σήμερον λειτουργίαν, κατέχει ἡ κατὰ παρεκδοχὴν ἀποκληθεῖσα ἐν τῇ Δύσει missa catechumenorum *(λειτουργία τῶν κατηχουμένων)*. Προῆλθε δὲ ἡ ὀνομασία αὕτη ἐκ τῆς κατὰ τὸ τέλος τοῦ τμήματος τούτου τῆς λειτουργίας λαμβανούσης χώραν ἀπολύσεως τῶν κατηχουμένων, ἥτις ἀπόλυσις καλεῖται πολλαχοῦ missa (*August.* Serm. 49 c. 8, Concil. Carthag. τοῦ 398 κανὼν 84, Concil. Valent. τοῦ 524 κανόν. 1 καὶ 4). Ἀρχομένη ἡ λειτουργία τῶν κατηχουμένων διὰ δοξολογίας πρὸς τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν («Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρός...») καὶ διὰ τῆς ἐπακολουθούσης συναπτῆς τῶν εἰρηνικῶν, ἀποτελεῖται κυρίως ἐξ ἀναγνωσμάτων ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Καὶ τὰ μὲν ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναγνώσματα ἐκ τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ λαμβανόμενα καὶ ὑπὸ τῶν δύο χορῶν τῶν ψαλτῶν ἀποκριτικῶς καὶ ἀλληλοδιαδόχως κατὰ στίχους ψαλλόμενα, ὠνομάσθησαν *ἀντίφωνα*, περιωρίσθησαν ἔπειτα εἰς εὐαρίθμους τινὰς στίχους καὶ ἤδη ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ τῶν συνοδευόντων αὐτὰ ἐφυμνίων («Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου....», «Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ....»). Τὰ δὲ ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀναγνώσματα ἐκ τῶν ἐπιστολῶν ἢ τῶν «Πράξεων» τῶν ἀποστόλων τὸ πρῶτον, καὶ ἐκ τῶν Εὐαγγελίων τὸ δεύτερον, ἀναγνώσκονται μετὰ τὴν λεγομένην *μικρὰν Εἴσοδον*, ἥτις, μολονότι ὑπὸ τῶν ἀλληγοριστῶν ἄλλως ἐξηγήθη, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἐν πομπῇ μεταφορὰ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἀπὸ τοῦ σκευοφυλακίου εἰς τὸν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ὑψούμενον ἄμβωνα, ὅπως χρησιμεύσῃ ἐκεῖ διὰ τὴν ἀνάγνωσιν. Μετὰ τὰ ἀναγνώσματα ἐπακολουθεῖ τὸ κήρυγμα, τούτῳ δὲ ἐκτενὴς δέησις καὶ ἄλλοτε τὰ λεγόμενα κατηχούμενα, διὰ τῶν ὁποίων μετὰ προσευχὴν ὑπὲρ τῶν κατηχουμένων, ὑπὸ τῶν πιστῶν ἀναπεμπομένην, ἐκαλοῦντο οὗτοι νὰ ἐξέλθωσι. Τοῦτο δέ, διότι οἱ ἀμύητοι δὲν ἐπετρέπετο νὰ παρακολουθῶσι τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου.

Ἡ ἐπακολουθοῦσα *λειτουργία τῶν πιστῶν* ἤρχιζεν ἄλλοτε διὰ τῆς *Προσκομιδῆς*. Ἀφ' ὅτου ὅμως αὕτη ἀπετέλεσεν ἰδιαιτέραν τελετὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὄρθρου ὑπὸ τοῦ ἱερέως τελουμένη, ἡ λειτουργία τῶν πιστῶν ἄρχεται διὰ τῆς *μεγάλης Εἰσόδου*, κατὰ τὴν ὁποίαν ψαλλομένου τοῦ χερουβικοῦ ἐγίνετο ἡ μετὰ πομπῆς μεταφορὰ τῶν προευτρεπισθέντων τιμίων δώρων ἀπὸ τῆς προσκομιδῆς εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν. Περατουμένου τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου ἀναπέμπονται ὑπὸ τοῦ διακόνου αἱ αἰτήσεις, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἀναγινώσκεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως μυστικῶς ἡ εὐχὴ τῆς Προσκομιδῆς, ἡ εὐχὴ τουτέστιν ἥτις ἀνεγινώσκετο καὶ ἄλλοτε, ὅταν ἡ προσκομιδή, μήπω ἐξελιχθεῖσα εἰς ἰδίαν τελετήν, ἐλάμβανε χώραν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην. Μετὰ τοῦτο ἐπακολουθεῖ ὁ *ἀσπασμός*, ὅστις σήμερον διεσώθη μόνον παρὰ τοῖς συλλειτουργοῦσιν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἡ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα εἰσαχθεῖσα ἀπαγγελία τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως. Ἐπέρχεται εἶτα ἡ καθ' αὐτὸ καλουμένη *ἁγία ἀναφορά*. Τοῦ διακόνου προσκαλοῦντος τὸν λαὸν ἵνα μετὰ φόβου καὶ εἰρήνης προσφέρῃ ταύτην, ὁ ἱερεὺς ἀπευθύνει τὸν ἀποστολικὸν ἀσπασμὸν εἰς τοὺς πιστοὺς («Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.....»), καὶ προσκαλεῖ τούτους, ἵνα ἄνω σχόντες τὰς καρδίας εὐχαριστήσωσι τῷ Κυρίῳ. Ἐπακολουθεῖ εὐχὴ εὐχαριστήριος καὶ εὐχὴ δοξολογίας, πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς ἐπισυνάπτει τὸν ἐπινίκιον ὕμνον «Ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ.....». Ἡ εὐχὴ τῆς δοξολογίας καταλήγει εἰς σύντομον ἀφήγησιν τῶν κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ μυστηρίου, τοῦ ἱερέως ἐκφωνοῦντος τοὺς κυριακοὺς λόγους τῆς συστάσεως («Λάβετε φάγετε....», «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες....»). Μετὰ ἐκφωνοῦντος τοῦ ἱερέως τὸ «Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν...» ἐπακολουθεῖ ἡ ἐπίκλησις καὶ ὁ καθαγιασμὸς τῶν δώρων. Δεήσεις ὑπὲρ νεκρῶν καὶ ζώντων ἕπονται, μετὰ τὰς ὁποίας, ἐπαναλαμβανομένων καὶ πάλιν τῶν αἰτήσεων ὑπὸ τοῦ διακόνου, ἀπαγγέλλεται ἡ Κυριακὴ προσευχὴ καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ

Digitized by Google

Κοινωνία, μεταλαμβανόντων πρῶτον τῶν λειτουργῶν ἐντὸς τοῦ βήματος, καθ' ἣν ὥραν ψάλλεται ἔξω τὸ *κοινωνικόν*, καλουμένων δ' ἔπειτα καὶ τῶν πιστῶν διὰ τῆς προσκλήσεως τοῦ διακόνου «Μετὰ φόβου Θεοῦ...». Μετά τινας δεήσεις εὐχαριστηρίους καὶ ἱκετηρίους ἡ ἀπόλυσις θέτει πέρας εἰς τὴν ὅλην ἀκολουθίαν τῆς θείας λειτουργίας.

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

— *[Μηχανολ.]* Εἰς τὴν θερμοδυναμικὴν χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος *λειτουργία* πρὸς δήλωσιν συνεχοῦς μεταβολῆς καταστάσεως, π. χ. ἰσόχωρος λειτουργία κττ. *Κυκλικὴ λειτουργία* καλεῖται ἡ κλειστὴ ἀλληλοδιαδοχὴ ἀλλαγῶν καταστάσεως. Διακρίνονται δὲ αἱ κυκλικαὶ λειτουργίαι εἰς *ἐργοτρεπτικάς*, ἤτοι τοιαύτας καθ' ἃς παράγεται ἔργον καὶ *καταναλωτικὰς ἔργου*, ἤτοι τοιαύτας, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται πρόσδοσις ἔργου ἔξωθεν εἰς τὸ ἐκτελοῦν τὴν λειτουργίαν σῶμα. Αἱ κινητήριοι μηχαναὶ ἐργάζονται μὲ ἐργοτρεπτικὰς λειτουργίας, οἱ συμπιεσταὶ κ. ἄ. δ. μὲ λειτουργίας καταναλωτικὰς ἔργου.

— *[Μαθημ.]* Ἐν τῇ ἀλγέβρᾳ δύο μεταβληταὶ ποσότητες λέγονται λειτουργία (functio) ἡ μία τῆς ἄλλης, ὅταν εἰς ὡρισμένην ἀξίαν τῆς μιᾶς ἀντιστοιχοῦν ὡρισμέναι ἀξίαι τῆς ἄλλης. Εἰς τὰς ἐξισώσεις π. χ.: $x=a+y$, $x=a-y$, $x=ay$, $x=y^{a}$, $x=\sqrt[a]{y}$, τὰ $a+y$, $a-y$, ay, y^{a}, $\sqrt[a]{y}$ εἶναι λειτουργίαι τοῦ x. —Ω.

— *[Φυσιολ.]* Ἐν τῇ φυσιολογίᾳ, μεταξὺ τῶν ἰδιοτήτων τῶν κυττάρων, τῶν ἱστῶν, τῶν ὀργάνων, ἄλλαι εἶναι λειτουργίαι καὶ ἄλλαι δὲν εἶναι. Ἰδιότης τις καλεῖται λειτουργία ὅταν ἀποτελῇ σκοπὸν τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ αἱμογλοβίνη ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ ἑνοῦται μετὰ τοῦ ὀξυγόνου, τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ τοῦ διοξειδίου τοῦ ἀζώτου. Ἡ πρώτη ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἰδιοτήτων εἶναι λειτουργία, ἐνῷ αἱ δύο ἄλλαι δὲν εἶναι. —Ω.

— **«Λειτουργία»** (κοιν. *φυλλάδα τῆς Λειτουργίας*). Λειτουργικὸν βιβλίον ἐμπεριέχον τὰς θείας λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου, τοῦ Χρυσοστόμου, τῶν Προηγιασμένων, τὴν ἀκολουθίαν τῆς Προσκομιδῆς, καθὼς καὶ τὰς ὑπὸ τοῦ λειτουργοῦ ἀναγινωσκομένας εὐχὰς ἢ ἐκφωνουμένας αἰτήσεις καὶ ἐκφωνήσεις ἐν τῷ ἑσπερινῷ καὶ τῷ ὄρθρῳ. Π. Ν. Τ.

λειτουργιὰ (ἡ) (κοιν. *πρόσφορο*). Καλεῖται οὕτω ὁ πρὸς χρῆσιν κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν προσφερόμενος ἄρτος. Οὗτος συνήθως κατεσκευάζετο ἀρχαιόθεν μικρὸς καὶ στρογγύλος (*Ἐπιφαν.* Ἀγκυρ. § 57, *Καισαρ.* Διάλογ. III, ἐρωτ. 169), ἐξ ἀντιθέσεως δὲ πρὸς τοὺς λεπτύναντας τὸν ἄρτον τοῦτον εἰς στρογγύλα φύλλα Λατίνους κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἁλώσεως χρόνους οἱ Βυζαντινοὶ προσέδωκαν εἰς αὐτὸν σχῆμα τετράγωνον (*Συμεὼν Θεσσαλον Migne* 155,264). Ἐξ ὑπαινιγμοῦ τινος τοῦ Χρυσοστόμου συνήγαγον ὅτι ἤδη, ἀπὸ τῶν χρόνων αὐτοῦ, ὁ ἄρτος τῆς λειτουργίας ἔφερεν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς αὐτοῦ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ. Κατὰ δὲ τὸν Σωφρόνιον (*Migne* 87, 3989) «τὸ σφραγίζεσθαι τὴν προσφορὰν ὁ Μ. Βασίλειος παρέδωκε». Παρ' ἡμῖν ἡ σφραγὶς τῆς προσφορᾶς ἐκτὸς τοῦ σταυροῦ φέρει καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΙΣ ΧΡ ΝΙ ΚΑ, παρὰ δὲ τοῖς Κόπταις κυκλικῶς τὴν ἐπιγραφὴν «Ἅγιος Ἅγιος Ἅγιος Κύριος Σαβαώθ». Π. Ν. Τ.

λειτουργικὴ (ἡ). Καλεῖται οὕτω τὸ μάθημα ἐκεῖνο τῆς πρακτικῆς θεολογίας, τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται περὶ τὴν θεωρίαν τῆς θείας λατρείας. Δεδομένου ὅτι ἡ λέξις λειτουργία ἐκφράζει τὴν γενικωτέραν ἔννοιαν, σημαίνουσα οὐ μόνον πᾶσαν ἱεροπραξίαν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν θρησκευτικὴν διακονίαν παρεχομένην τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔν τε τῇ τελετουργίᾳ τῶν μυστηρίων καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς κατηχήσεως, καὶ ὁ ἐκ τῆς λέξεως ταύτης παραχθεὶς ὅρος *λειτουργικὴ* ἐλήφθη γενικώτερον πρὸς δήλωσιν καὶ τῆς ὅλης πρακτικῆς θεολογίας. Ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ ὁμιλητικὴ ἐξητάσθη ἐν παλαιοτέροις συγγράμμασι (τῶν Ebrard, Hagenbach, Henke) ἐν στενοτάτῃ σχέσει πρὸς τὴν λειτουργικήν. Καθορισθέντων ὅμως μετέπειτα ἐπὶ τὸ ἀκριβέστερον τῶν ὁρίων ἑνὸς ἑκάστου μαθήματος τῆς πρακτικῆς θεολογίας, ἐχρησιμοποιήθη ὁ ὅρος λειτουργικὴ εἰς τὴν εἰδικωτέραν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν καθωρίσαμεν.

Ὑπὸ τὴν εἰδικὴν ταύτην ἔννοιαν ἡ λειτουργικὴ δέον νὰ διακρίνηται τῆς τε λατρείας αὐτῆς καὶ τῆς καλουμένης τελετουργικῆς, ἤτοι τῆς ἐν ταῖς ἱεροπραξίαις πρακτικῆς ἀσκήσεως, κατὰ τὴν διαφορὰν καὶ τὴν σχέσιν τὴν μεταξὺ θεωρίας καὶ πράξεως ὑπάρχουσαν. Ἐνῷ δηλαδὴ ἡ λειτουργία ἀποτελεῖ αὐτὴν ταύτην τὴν πρᾶξιν τῆς θείας λατρείας, ἡ λειτουργικὴ ἀσχολεῖται περὶ τὴν θεωρίαν αὐτῆς, ἀποσκοποῦσα ἵνα καταρτίσῃ τοὺς ἑαυτῆς τροφίμους εἰς λειτουργοὺς καὶ λάτρας, ἐν ἐπιγνώσει τῆς τε ἐννοίας καὶ τοῦ σκοποῦ τῶν τελουμένων τελεσιουργοῦντας καὶ λατρεύοντας.

Τοιαύτη οὖσα ἡ ἐπιστήμη τῆς λειτουργικῆς, κέκτηται πηγὰς αὐτῆς τὴν ἁγίαν Γραφὴν ἐξ ἑνός, τὰς ἐμμέσους πληροφορίας περὶ τῆς ἀρχαίας λατρείας τῶν Χριστιανῶν, τὰς εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἀποστολικῶν πατέρων καὶ τῶν πρώτων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἀπαντωμένας, τέλος δὲ τὰς ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος καὶ ἑξῆς κρατησάσας καὶ γραφῇ παραδοθείσας λειτουργικὰς δέλτους μετὰ τῶν λοιπῶν λειτουργικῶν βιβλίων. Καὶ ὅ,τι μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἐκ μὲν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης λαμβάνομεν πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἰουδαϊκῆς λατρείας, τῆς ὁποίας δὲν ἔμεινε ξένη ἡ μετέπειτα ἀναφανεῖσα χριστιανικὴ λατρεία, καὶ γινώσκομεν τὰς πνευματικὰς ᾠδὰς καὶ τοὺς ψαλμοὺς καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγνώσματα, εἰς ἃ ἀναφέρονται πλεῖσται πρώϊμοι μαρτυρίαι περὶ τῆς πρώτης χριστιανικῆς λατρείας· ἐκ δὲ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἱκανὰς λαμβάνομεν μαρτυρίας περὶ τῆς χριστιανικῆς λατρείας κατὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους, διότι γίνεται ἐν αὐτῇ λόγος περὶ κλάσεως ἄρτου, περὶ δείπνου Κυριακοῦ, περὶ συνάξεως ἐν τακταῖς ἡμέραις κλπ., ἔτι δὲ καὶ ἐντολὰς περὶ ἀληθινῆς καὶ ἐν πνεύματι λατρείας, οἵα ἡ ἐν τῷ διαλόγῳ πρὸς Σαμαρείτιδα ἀπαντωμένη. Ἐκ τῆς «Διδαχῆς» ἔπειτα τῶν ἀποστόλων, ἐξ ὑπαινιγμῶν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰγνατίου, ἐκ πληροφοριῶν σαφεστέρων τῆς «Α' Ἀπολογίας» τοῦ Ἰουστίνου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Τερτυλλιανοῦ κλπ. καθοδηγούμεθα εἰς τὴν ἀνασύνδεσιν τοῦ μίτου τῆς παραδόσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν διὰ φωνῆς ζώσης μετεδόθη ἡ τελετουργία τῆς λατρείας. Ἐκ δὲ τῶν λειτουργικῶν δέλτων πηγαὶ τῆς λειτουργικῆς θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσωσιν, ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ὀρθόδοξον κυρίως αἱ λειτουργίαι τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Βασιλείου καὶ τῶν Προηγιασμένων, ὅσον δὲ ἀφορᾷ εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν αἱ λειτουργίαι Ρωμαϊκή, Ἀμβροσιανή, Μοζαραβικὴ καὶ Γαλλικανική, ὡς πρὸς δὲ τὰς Προτεσταντικὰς ἐκκλησίας αἱ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Agenda καθιερωθεῖσαι παρ' ἑκάστῃ τούτων ἀναφοραί.

Δεδομένου δέ, ὅτι αἱ μὲν ἀνὰ τὴν χριστιανικὴν φιλολογίαν ἀπαντῶσαι ἐγκατεσπαρμέναι πληροφορίαι περὶ τῆς κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους χριστιανικῆς λατρείας ἐπισυνήχθησαν συστηματικῶς ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας, αἱ δὲ διάφοροι λειτουργικαὶ δέλτοι εἰς διαφόρους ἐκδόσεις καὶ λειτουργικοὺς κώδικας, βοηθήματα χρησιμώτατα τῆς λειτουργικῆς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀριθμήσωμεν τὰ ἑξῆς: I. A. Asseman, «Codex Liturgicus Eccl. Universae» εἰς τόμους 13, ὅστις ἔμεινεν ἀτελής, ἐνέχει ὅμως εἰδικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν σπουδὴν τῶν λειτουργιῶν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. H. A. Daniel «Codex Liturgicus Eccles. Universae» εἰς 4 τόμους, Renaudot, «Liturgiarum Orient. Collectio», Brightmann, «Eastern Liturgies» (Ὀξφόρδη 1896). Ἐκ δὲ τῶν εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν σπουδαιοτάτων συμβολῶν μνημονεύομεν τοῦ Bingham, «Origines seu antiquitates Ecclesiasticae», ἔργον ἐκδοθὲν ἐπανειλημμένως· τοῦ Augusti, «Denkwürdigkeiten aus der Christl. Archäologie» εἰς 12 τόμους· τοῦ H. Alt, «Der Christl. Cultus nach sienen verschied. Erscheinungsformen historisch dargestellt.

Τέλος ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς λειτουργικῆς θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθῇ ὅτι πρὸ τῶν χρόνων τῆς μεταρρυθμίσεως πᾶν ὅ,τι περὶ τῆς θεωρίας τῆς λατρείας ἐδημοσιεύθη, φέρει μόνον προπαρασκευαστικὸν χαρακτῆρα εἰς τὴν μετὰ τοὺς χρόνους τῆς μεταρρυθμίσεως ἐπακολουθήσασαν ἀνάπτυξιν τῆς λειτουργικῆς εἰς ἰδίαν ἐπιστήμην. Οὕτω πρέπει νὰ χαρακτηρισθῶσιν ἡ εἰς τὸν Πρόκλον ἀποδιδομένη πραγματεία «Περὶ παραδόσεως τῆς θείας λειτουργίας», καθὼς καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἐν τῇ «Epistola ad Januarium ad Ps. CXIX» καὶ ἐν τῇ «Liber contra Hilarium de canticis ad altare» γραφέντα, καθὼς καὶ αἱ συγγραφαὶ Λέοντος τοῦ Α' καὶ Γρηγορίου τοῦ μεγάλου. Ἐκ τῶν συγγραφῶν τοῦ μεσαίωνος ἀξιομνημόνευτοι τυγχάνουσιν ἡ τοῦ Hugo τοῦ Ἁγίου Βίκτωρος († 1141) «De caerimoniis ecclesiarum», εἰδικώτερον δὲ ἡ τοῦ Durandus († 1296) «Rationale divinorum officiorum».

Ἡ συστηματικὴ συγγραφὴ λειτουργικῆς ἤρχισε μόλις κατὰ τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα, ἐγένετο δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ G. Köhler, βενεδεκτίνου μοναχοῦ, ὑπὸ τὸν τίτλον «Principia Theologiae Liturgicae» (1788). Ἡ ἐν Γερμανίᾳ ἐκδοθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι τοῦ 1809 ἐφημερὶς τῆς λειτουργικῆς ὑπὸ τοῦ Wagnitz συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ λειτουγικοῦ κλάδου, ἕως ὅτου διὰ τῶν ἔργων τῶν Jzschirner, Hofling, Ehrenfeuchter, Kliefoth, Gaupp, Schöberlein, Nitzsch, Henke, Th. Harnack, Ebrard καὶ λοιπῶν ἀνεπτύχθη εἰς ἰδίαν ἐπιστήμην ἡ λειτουργικὴ παρὰ τοῖς διαμαρτυρομένοις, τῶν Schmidt, Staudenmaier, Lüft, Flück καὶ πολλῶν ἄλλων προαγαγόντων αὐτὴν ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν δημοσιευθεισῶν συμβολῶν εἰς τὴν λειτουργικὴν καλύτεραι εἶναι ἡ «Λειτουργικὴ» τοῦ Π. Ρομπότου, «Ὁ χριστιανικὸς ναὸς καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ» Κ. Καλλινίκου, καὶ αἱ «Λειτουργικαὶ» τῶν Ι. Μεσολωρᾶ καὶ Φ. Παπαδοπούλου. Π. Ν. Τ.

λειτουργικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λειτουργίαν, ὁ τῆς λειτουργίας: «λειτουργικὸν βιβλίον» βιβλίον χρήσιμον διὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας· || *λειτουργικὴ* (ἡ) ὡς οὐσ., ἡ περὶ τὴν μελέτην καὶ ἑρμηνείαν τῆς χριστιανικῆς λατρείας ἐπιστήμη.

— **λειτουργικὰ** ***βιβλία.*** Καλοῦνται οὕτω τὰ πρὸς τέλεσιν πάσης ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας χρησιμοποιούμενα βιβλία, ἀφ' ὧν οἱ λειτουργοί, οἱ ἀναγνῶσται καὶ οἱ ψάλται ἐκφωνοῦσι καὶ ἀναγινώσκουσι καὶ ψάλλουσι τὰς εὐχάς, τὰ ἀναγνώσματα καὶ τὰ ψάλματα.

Ἡ χρῆσις λειτουργικῶν βιβλίων φαίνεται νὰ εἰσήχθη ἐνωρίτατα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Δεδομένου ὅτι ἡ ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ τῷ ἱερῷ τῶν Ἱεροσολύμων λατρεία ἐπηρέασε σοβαρῶς τὸν καταρτισμὸν τῆς χριστιανικῆς λατρείας, φυσικὸν ἦτο, ἀφοῦ οἱ Ἰουδαῖοι εἶχον ἤδη διατεταγμένας ἀκολουθίας καὶ ὡρισμένας μορφὰς καὶ τύπους ἐν τῇ λατρείᾳ αὐτῶν, καὶ οἱ Χριστιανοὶ υἱοθετοῦντες τὰς τοιαύτας ἀκολουθίας νὰ χρειασθῶσι καὶ βιβλία λειτουργικὰ ἐμπεριέχοντα τοὺς ἀπὸ τῆς ἰουδαϊκῆς λατρείας παραληφθέντας τύπους λατρείας. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ βιβλία ταῦτα κατ' ἀρχὰς ἦσαν καὶ ὀλιγαριθμότερα καὶ οὐχὶ τοσοῦτον ὀγκώδη, ὅσον ἔπειτα σὺν τῷ χρόνῳ κατηρτίσθησαν. Ἤδη ὅμως ὁ Κέλσος (*Ὠριγένης* κατὰ Κέλσου VI, 40) ὁμιλεῖ περὶ τοιούτων βιβλίων χρησιμοποιουμένων ὑπὸ τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἐξορκιστῶν καὶ ὁ Ὠριγένης περὶ «προσταχθεισῶν εὐχῶν», τὰς ὁποίας οἱ Χριστιανοὶ ἀπηύθυνον κατὰ τὴν καθημερινὴν λατρείαν, ὁ δὲ Εὐσέβιος ποιεῖται λόγον (Ἐκκλησ. Ἱστορ. 28, 5) περὶ ᾠδῶν «γραφεισῶν», αἵτινες ἐμαρτύρουν περὶ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλως τε δεδομένου, ὅτι μεταξὺ τῶν κυριωτέρων λειτουργικῶν βιβλίων καταλέγεται ὁ Ἀπόστολος καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἡ ἀπ' αὐτῶν τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστίνου μαρτυρουμένη ἀνάγνωσις ἐν τῇ λατρείᾳ τῶν ἀπομνημονευμάτων τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἐπιστολῶν προσεπιβεβαιοῖ ὅτι ἡ χρῆσις λειτουργικῶν βιβλίων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπῆρξεν ἀρχαιοτάτη, εἰς αὐτοὺς ἴσως τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους ἀναγομένη.

Οὕτως ὁ κατάλογος τῶν λειτουργικῶν βιβλίων, ἀρχαιόθεν ἀρξάμενος νὰ καταρτίζεται καὶ βαθμηδὸν πλουτιζόμενος καὶ ἐκτεινόμενος, περιλαμβάνει σήμερον ἐν μὲν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ ἑξῆς βιβλία: 1) τὸ καλούμενον «Ordo», εἶδός τι τυπικοῦ, κανονίζοντος τὴν τάξιν καὶ τὸν τρόπον τῆς τελέσεως τῶν ἀκολουθιῶν κατὰ τὰς διαφόρους ἡμέρας τοῦ ἔτους· 2) τὸ «Sacramentarium» ἢ «Missale», τὸ περιέχον τὰς εὐχὰς καὶ ἐκφωνήσεις, τὰς ἀπαγγελλομένας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς θείας εὐχαριστίας εἰς τὰς διαφόρους τοῦ ἔτους ἑορτάς· 3) τὸ ψαλτήριον μετὰ τῶν ᾠδῶν· 4) τὸ βιβλίον τῶν ἀναγνωσμάτων, ἐμπεριέχον περικοπὰς ἐκ τῶν εὐαγγελίων, ἐπιστολῶν καὶ ἄλλων βιβλίων τῆς Γραφῆς, πρὸς ἀνάγνωσιν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ κατὰ τὰς διαφόρους ἡμέρας τοῦ ἔτους· 5) τὸ ἀντιφωνάριον, ἐμπεριέχον ἀντίφωνα, ἀποκρίσεις καὶ ἐπικλήσεις διὰ τὴν θείαν λατρείαν· 6) τὸ «Hymnarium», ἐμπεριέχον ἐμμέτρους ὕμνους. 7) τὸ «Manuale», εἶδος ἁγιασματαρίου διὰ τὰς ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου τελουμένας τελετάς· 8) τὸ «Pontificale», εἶδος ἀρχιερατικοῦ, ἐμπεριέχοντος τὰς ἀκολουθίας τῶν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τελουμένων τελετῶν· 9) τὸ Poenitentiale», εἶδος ἐξομολογηταρίου καὶ 10) τὸ «Passionale» ἢ Liber Passionarius», εἶδός τι μαρτυρολογίου, περιέχον τὴν ἀφήγησιν τῶν μαρτυρίων τῶν μαρτύρων. Ἐν δὲ τῇ ἀνατολικῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὁ κατάλογος τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ἔχει ὡς ἑξῆς: 1) «Τυπικόν», ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ λατινικὸν «Ordo». 2) «Λειτουργία», βιβλίον ἐμπεριέχον τὰς θείας λειτουργίας τοῦ Χρυσοστόμου, Βασιλείου καὶ τὴν τῶν προηγιασμένων, μετὰ τινων ἄλλων ἀκολουθιῶν· 3) «Εὐχολόγιον» καὶ ἐπιτομὴν τούτου περιλαμβάνουσαν τὰ κυριώτερα, τὸ «Ἁγιασματάριον»· 4) τὸ «Ἀρχιερατικὸν» ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων χρησιμοποιούμενον· 5) εὐαγγέλιον καὶ ἀπόστολος, βιβλία δύο διὰ τὰ ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀναγνώσματα· 6) τὸ «Ψαλτήριον»· 7) τὸ «Ὡρολόγιον», περιέχον τὰς κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τῆς ἡμέρας ἀκολουθίας (μεσονυκτικόν, ὄρθρος, ὧραι, ἑσπερινός, ἀπόδειπνον)· 8) τὰ βιβλία τὰ περιέχοντα τροπάρια καὶ κανόνας διὰ τοὺς ἑσπερινοὺς καὶ τοὺς ὄρθρους τῶν ἐν μιᾷ ἑκάστῃ τῶν ἡμερῶν τοῦ μηνὸς ἑορτῶν («Μηναῖα» δώδεκα τὸν ἀριθμόν)· τῶν ἐν μιᾷ ἑκάστῃ τῶν ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος κατὰ τοὺς ὀκτὼ ἤχους («Παρακλητική». Ταύτης τὰ τροπάρια καὶ οἱ κανόνες τῶν ὀκτὼ Κυριακῶν ἀποτελοῦσι καὶ ἴδιον βιβλίον, τὴν «Ὀκτώηχον»)· τῶν ἀκολουθιῶν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς καὶ Μ. Ἑβδομάδος («Τριῴδιον»)· τῶν ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Κυριακῆς τῶν ἁγίων Πάντων ἑορτῶν («Πεντηκοστάριον»). Ἐπιτομαὶ τῶν «Μηναίων», τῆς «Παρακλητικῆς» κλπ. ἀποτελοῦσι τὰ λεγόμενα «Ἀνθολόγια» καὶ «Πανδέκται».

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

— **λειτουργικὰ** *δράματα [Θεατρ.]*. Τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις παριστανόμενα κατὰ τὸν μεσαίωνα θρησκευτικὰ δράματα, ἀρχὴ τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν αἱ συμβολικαὶ λειτουργίαι, εἰς τὰς ὁποίας προσε-

Digitized by Google

τέθησαν κατόπιν καὶ τὰ ἐξ ὑπαμοιβῆς ᾄσματα, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ σὺν τῷ χρόνῳ μετεβλήθησαν εἰς διαλόγους καὶ οὗτοι τέλος εἰς αὐτοτελεῖς δραματικὰς σκηνάς, δι' ὧν παρίστων τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, τὰ πάθη αὐτοῦ καὶ ἄλλας σκηνὰς ἐκ τῆς Κ. Διαθήκης. Ἐν τούτοις, τὸ οὕτως ἐκ τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος γεννηθὲν λειτουργικὸν δρᾶμα, ὅπως ἐκ τῶν παθῶν τοῦ Διονύσου ἐγεννήθη ἡ ἑλληνικὴ τραγῳδία, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἱκανοποιήσῃ ἐπ' ἄπειρον οὔτε τὴν πρὸς τὴν δραματικὴν ποίησιν ἀγάπην, ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν φαντασίαν τῶν λαῶν, οἵτινες, μὴ ἐννοοῦντες τὴν γραφομένην τότε λατινικὴν γλῶσσαν, περιωρίζοντο εἰς τὸ θέαμα μόνον. Διὰ τοῦτο, ἡ ὁμιλουμένη ἑκάστου λαοῦ γλῶσσα ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ εἰσέρχεται καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ του, δειλῶς κατ' ἀρχάς, μέχρις οὗ ὑποκατέστησε τελείως τὴν λατινικὴν καὶ μετεμόρφωσεν ἐπαισθητῶς τὸ δρᾶμα, τὸ ὁποῖον, γραφόμενον πλέον εἰς γλῶσσαν τὴν ὁποίαν ἠννόουν πάντες, χωρὶς ν' ἀπομακρυνθῇ κατὰ πολὺ τοῦ εὐαγγελικοῦ ἢ βιβλικοῦ κειμένου, ἐπεξετάθη, τῇ ἀνοχῇ αὐτοῦ τοῦ κλήρου, δι' εἰδωλολατρικῶν θρύλων. Εἰς αὐτοὺς προσετέθησαν ἐπὶ πλέον καὶ ἀκόλαστοι καὶ ἄσεμνοι σκηναί, αἵτινες μετέβαλον οὕτω τὰ πρώην σεμνὰ δράματα εἰς τερατώδεις θεατρικὰς παραστάσεις, εἰς τρόπον ὥστε ἠναγκάσθη, κατὰ τὸ 1210, ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Γ' ν' ἀπαγορεύσῃ τὰ ἀπαίσια αὐτὰ θεάματα καὶ νὰ διατάξῃ τοὺς ἐπισκόπους νὰ καθάρουν τὰ ἱερὰ ἱδρύματα ἀπὸ τὸν ρύπον αὐτόν. Ὀλίγον ὕστερον ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Γρηγόριος Θ' διέταξε τὰ αὐτά. Ἐπίσης καὶ ἡ ἐν ἔτει 1227 ἐν Trèves σύνοδος: «item non permittant sacerdotes ludos theatrales fieri in ecclesia et alios ludos inhonestos». Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἦτο εὔκολον νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πρώτην ἁπλότητα τῶν λειτουργικῶν δραμάτων, καθόσον οἱ λαοὶ δὲν ἔστεργον νὰ στερηθῶσι τῶν κωμικῶν καὶ ἀσέμνων σκηνῶν, αἵτινες εἶχον προστεθῆ εἰς αὐτά, ἐκλαϊκευθέντα τελείως πλέον καὶ μετονομασθέντα εἰς *μυστήρια*, μετεφέρθησαν εἰς τὰ προαύλια τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰ νεκροταφεῖα καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰς ὁδούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Edélestant du Méril*, Origines latines du théâtre moderne (Paris, 1849).—*Marius Sepet*, Origines catholiques du théâtre moderne (Paris, 1901)—*Léon Gautier*, Histoire de la poésie liturgique au moyen âge (Paris, 1886).—*Carl Lange* Die lateinischen Osterfeiern (Munchen 1887).—*W. Creizenach*, Geschichte des neueren Dramas (1893), τόμ. I.—*A. Wilmotte*, La naissance de l'élement comique dans le théâtre religieux (1901). —*Eugène Lintilhac*, Le théâtre sérieux du moyen âge (Paris 1904).

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

— **λειτουργικαὶ δέλτοι.** Καλοῦνται οὕτως, ἢ συνεκδοχικώτερον *λειτουργίαι*, οἱ διάφοροι λειτουργικοὶ τύποι τῆς τελέσεως τῆς θείας εὐχαριστίας, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀναγράφεται ὑπὸ ὄνομα εἴτε ἀποστόλου τινὸς καὶ εὐαγγελιστοῦ (λειτουργία Ἰακώβου, Μάρκου κλπ.), εἴτε μεγάλου τινὸς πατρὸς (Βασιλείου, Χρυσοστόμου, Κυρίλλου κλπ.).

Ἐφόσον κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἐν τῇ τελέσει τῆς θείας εὐχαριστίας μέγα μέρος ἐπαφίετο εἰς τὴν ἐλευθέραν ἔμπνευσιν τοῦ προεστῶτος, μόλις δὲ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα αἱ εὐχαὶ τῆς θείας λειτουργίας ἤρχισαν νὰ προσλαμβάνωσι μόνιμον καὶ ἀμετάβλητον τύπον, ἑπόμενον ἦτο νὰ προέλθωσι καὶ ποικίλοι λειτουργικοὶ τύποι, τοὺς ὁποίους δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν κατὰ τὰ μητροπολιτικὰ κέντρα, ἐν οἷς διεμορφώθησαν οἱ τύποι οὗτοι. Οὕτω διακρίνουσι τὸν συριακὸν λειτουργικὸν τύπον, τὸν αἰγυπτιακόν, τὸν περσικόν, τὸν βυζαντινόν, τὸν ἰσπανογαλλικὸν καὶ τὸν ρωμαϊκόν.

Καὶ ὁ μὲν συριακὸς τύπος, ἐκπροσωπῶν τὴν λειτουργίαν τῆς ἱεροσολυμιτικῆς καὶ ἀντιοχειακῆς Ἐκκλησίας, περιλαμβάνει τὴν ἐν τῷ η' βιβλίῳ τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν περισωθεῖσαν λειτουργίαν, καθὼς καὶ τὴν ἐν τῇ Α' ἀπολογίᾳ τοῦ Ἰουστίνου καὶ ταῖς μυσταγωγικαῖς κατηχήσεσι τοῦ Κυρίλλου περιγραφομένην, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ τὴν πλήρη λειτουργίαν τοῦ Ἰακώβου εἴς τε τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὴν συριακήν, καὶ ὀγδοήκοντα ἑτέρας συριακὰς ἀναφοράς, πάσας ἐκ τῆς λειτουργίας τοῦ Ἰακώβου προελθούσας.

Ὁ δὲ αἰγυπτιακὸς τύπος, ἐκπροσωπῶν τὴν ἐν ταῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον ἐκκλησίαις κρατήσασαν λειτουργίαν, περιλαμβάνει τὴν ἐν τῇ κοπτικῇ μεταφράσει τῶν ἀποστολικῶν διαταγῶν ἐμπεριεχομένην λειτουργίαν, τὴν ἑλληνικὴν λειτουργίαν τοῦ ἁγίου Μάρκου καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν σχεδὸν προσομοιάζουσαν κοπτικὴν τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, τὴν κοπτικήν, ἀραβικὴν καὶ ἑλληνικὴν λειτουργίαν τοῦ Μ. Βασιλείου, ἐν πολλοῖς διαφέρουσαν τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου τούτου πατρὸς ἐν χρήσει ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Καισαρείας καὶ τοῦ Βυζαντίου εἰσαχθείσης, τὴν κοπτικήν, ἀραβικὴν καὶ ἑλληνικὴν λειτουργίαν Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, καὶ τέλος τὴν αἰθιοπικὴν ἢ ἀβησσυνιακὴν λειτουργίαν.

Ὁ περσικὸς τύπος ἐκπροσωπεῖ τὴν παρὰ ταῖς ἐκκλησίαις τῶν νεστοριανῶν κρατήσασαν λειτουργίαν, ἤτοι τὴν λειτουργίαν τῶν Χαλδαίων Χριστιανῶν, τῶν ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ οἰκούντων. Περιλαμβάνει δὲ κυρίως τρεῖς λειτουργίας ἢ ἀναφοράς, πρώτην τὴν ἀποδιδομένην εἰς τοὺς ἀποστόλους Ἀδδαῖον ἢ Θαδδαῖον καὶ Μάριν, δευτέραν τὴν λειτουργίαν Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας, καὶ τρίτην τὴν ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ τοῦ Νεστορίου φερομένην.

Ὁ βυζαντινὸς τύπος ἐκπροσωπεῖ τὴν λειτουργίαν τοῦ Βυζαντίου, περιλαμβάνει δὲ αὐτὰς τὰς μέχρις ἡμῶν περισωθείσας ἐν χρήσει λειτουργίας, ἤτοι τὴν τοῦ Μ. Βασιλείου, ἥτις, γνήσιον ἔργον τοῦ μεγάλου πατρὸς ἀρχαιόθεν θεωρουμένη, ἐτελεῖτο ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας ἐν τῇ βυζαντινῇ ἐκκλησίᾳ ἐν καθημερινῇ χρήσει, τὴν τοῦ Χρυσοστόμου, περὶ τῆς γνησιότητος τῆς ὁποίας διετυπώθησαν σοβαραὶ ἀντιρρήσεις, καὶ τὴν τῶν προηγιασμένων.

Ὁ ἰσπανογαλλικὸς τύπος περιλαμβάνει τὴν παλαιὰν μοζαραβικὴν λειτουργίαν, ἥτις ἄλλοτε ἐκράτει ἐν ταῖς καθ' Ἱσπανίαν ἐκκλησίαις καὶ τὴν γαλλικανικήν, ἥτις ἐτελεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν Γαλλίαις ἐκκλησιῶν. Ἀμφότεραι αὗται, προελθοῦσαι ἐκ τῶν λειτουργικῶν τύπων τῆς Ἀνατολῆς, διακρίνονται διὰ τὴν πλουσίαν αὐτῶν φρασεολογίαν.

Τέλος ὁ ρωμαϊκὸς τύπος περιλαμβάνει τὴν ἐν χρήσει σήμερον λειτουργίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, ἥτις κατ' ὀλίγον ὑποκατέστησε καὶ τὴν μοζαραβικὴν μετὰ τῆς γαλλικανικῆς. Π. Ν. Τ.

λειτουργὸς (ὁ, ἡ)· ὁ λειτουργῶν, ὁ ὑπηρετῶν, ὁ ἐκτελῶν δημοσίαν ὑπηρεσίαν: «ἐκπαιδευτικοί—, δικαστικοὶ λειτουργοί»· ‖ ἐκκλησ., ὁ τελῶν τὴν θείαν λειτουργίαν ἱερεὺς ἢ ἐπίσκοπος: «τὴ μιὰ βδομάδα εἶναι ὁ ἕνας παπᾶς λειτουργὸς καὶ τὴν ἄλλη ὁ ἄλλος»· ‖ «λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου» ὁ ἱερεύς.

λειτουργῶ (*—έω*)· εὑρίσκομαι ἐν ἐνεργείᾳ, ἐν δράσει: «ἡ σχολὴ τῶν τηλεγραφητῶν δὲν θὰ λειτουργήσῃ ἐφέτος», «τὰ σχολεῖα ἐλειτούργησαν κανονικῶς» ‖ ἐπὶ τῶν νόμων, ἐφαρμόζομαι, ἰσχύω, ἀντίθετ. *ἀδρανῶ*: «πρέπει νὰ λειτουργήσῃ ὁ νόμος»· ‖ ἐπὶ μηχανισμοῦ, ὀργάνου, συνεργείου: «δὲν λειτουργεῖ καλὰ ἡ μηχανή — τὸ ἔμβολον», «τὸ ἐργοστάσιον ἔπαυσε νὰ λειτουργῇ» ‖ δημοτ., *λειτουργάω* καὶ *λουτουργάω* ἐπὶ τοῦ ἱερέως, τελῶ τὴν θείαν λειτουργίαν: «θὰ λειτουργήσῃ αὔριο ὁ δεσπότης» ‖ παθ. *λειτουργοῦμαι*· παρευρίσκομαι ἐν τῇ λειτουργίᾳ, ἐκκλησιάζομαι: «αὔριο θὰ πάω νὰ λειτουργηθῶ 'ς τὴ μητρόπολη».

Λεΐτριμ (Leitrim) */Γεωγρ./*. Κομιτεία τοῦ ἐλευθέρου Ἰρλανδικοῦ κράτους ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κόννωτ. Ἐμβ. 1524 τ. χλμ. Κάτ. 56.000. Τὸ βόρειον μέρος τῆς κομιτείας ἀποτελεῖ ἐξηρμένον ὑψίπεδον, τοῦ ὁποίου αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ εἶναι τὰ ὄρη Τρόκσμωρ. Κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ Σάννον καὶ ὁ Μπούετ. Τὸ κλίμα εἶναι ὑγρὸν καὶ ἀκατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν σιτηρῶν, ἀλλ' ὑπάρχει ἐκτεταμένη κτηνοτροφία καὶ πτηνοτροφία. Ἐκτὸς τῆς κτηνοτροφίας οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ὑφαντουργίαν καὶ κεραμοποιίαν. Παρὰ τὸν Φέναχ καὶ τὸν Λέττερφαϊαν ὑπάρχουν πλεῖστα δρυϊδικὰ ἐρείπια καὶ ἀρχαῖα μνημεῖα διαφόρων ἐποχῶν. Εἴς τινα μέρη τῆς κομιτείας ἐξάγονται μικραὶ ποσότητες γαιανθράκων, ἐπίσης δὲ γίνεται καλλιέργεια γεωμήλων καὶ βρώμης. Πρωτεύουσα ἡ Κάρρικ ἐπὶ τοῦ Σάννον. Ἄλλαι πόλεις εἶναι ἡ ἡ Μάνορ Χάμιλτον, ἡ Τζέϊμς Τάουν καὶ ἡ Μόχιλ. Δ. Σ. Δ.

Λεΐτριμ (Leitrim), *κόμιτες τοῦ —*. Ἰρλανδικὸς τίτλος εὐγενείας, φερόμενος ἀπὸ τοῦ 1795 ὑπὸ τῆς οἰκογενείας *Κλέμεντς*. Ὁ *Ροβέρτος Κλέμεντς*, Ἰρλανδὸς βουλευτής, ἐγένετο βαρῶνος τῷ 1783, ὑποκόμης τῷ 1793 καὶ κόμης τῷ 1795. Ὁ υἱός του, *Β' κόμης*, ἐγένετο Βρεττανὸς ὁμότιμος ὡς βαρῶνος Κλέμεντς τῷ 1831, ἔκτοτε δὲ συνεχίζεται ὁ τίτλος. Δ. Σ. Δ.

Λεΐ-Τσέου */Γεωγρ./* Πόλις τῆς Κίνας (βλ. λ. *Λάϊ-Τσέου*).

Λεΐτσεστερ, ἡ **Λέστερ** (Leicester) */Γεωγρ./*. Μία τῶν μεγαλυτέρων πόλεων τῆς Ἀγγλίας, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Λεΐστερσαϊρ, 180 περίπου χλμ. Β.ΒΔ τοῦ Λονδίνου, μεθ' οὗ συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Εἶναι σημαντικὸν βιομηχανικὸν κέντρον πλεκτῶν εἰδῶν καὶ ἔχει χυτήρια σιδήρου, ὑφαντουργεῖα κλπ. Παρὰ Ρωμαίοις ἐκαλεῖτο Ratae Coritanorum. Κάτ. 241.700 (1921). Μ. Ν. Δ.

Λεΐφ, Ἔρικσον. Ἰσλανδὸς ναυσιπόρος, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα μ.Χ. Υἱὸς Ἐρίκου τοῦ ἐρυθροῦ, ἱδρυτοῦ τῶν ἐν Ἰσλανδίᾳ καὶ Γροιλανδίᾳ σκανδιναυϊκῶν ἐγκαταστάσεων, εἶναι ὁ πρῶτος Εὐρωπαῖος, ὅστις ἐπεσκέφθη μέρος τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὅπερ ὠνόμασε *Βίνλανδ*. Τῷ 999 ἐπεσκέφθη τὸν βασιλέα τῆς Νορβηγίας Ὄλαφ Τρυγκβάσον, κατ ἐπιταγὴν τοῦ ὁποίου διέδωκεν ἐν Γροιλανδίᾳ τὸν Χριστιανισμόν. Ἐπωνομάσθη «ὁ Εὐτυχής». Μ. Ν. Δ.

Λειφόκαστρο */Γεωγρ./*. Ἀκρωτήριον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Παγασιτικοῦ (πλάτ. 39° 13' 45'' Β., μῆκ. 23° 11' 50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1556: Gulf of Volo with the Oreos and Talanta channels) καὶ ὅρμος ὑπ' αὐτό, ²/₈ μιλλ. Β. τοῦ ὅρμου Καλάμ, καὶ ἀκριβῶς πρὸς Δ. τοῦ μεσογείου Πηλιορειτικοῦ χωρίου Ἀργαλαστή. Ἐπιστέφεται ὑπὸ φρουρίου, ὅπερ εἶναι βυζαντινῆς ἐποχῆς. Εἰς τὰ τείχη τῶν περὶ τὸ Λειφόκαστρον κειμένων βυζαντινῶν ναῶν παρατηροῦνται ἰωνικά τινα κιονόκρανα καὶ ὀρθογώνιοί τινες λίθοι. Ἐκ τῆς γνώμης τοῦ Νικολ. Γεωργιάδου Θετταλομάγνητος («Θεσσαλία» τύποις Ἑρμοῦ 1880, σελ. 175), τοποθετοῦντος ἐνταῦθα τὴν ἀρχαίαν πόλιν *Κοραχάς*, ἐπεκράτησε νὰ ὀνομάζεται *Κορακόπυργος*. Ὁ πύργος οὗτος ἐπὶ τοῦ ἀγγλ. χάρτου σημειοῦται ὡς Kalogria head. Εἰς ²/₈ τοῦ μιλλ. βορειότερον τοῦ Λειφοκάστρου προέχει χερσονησίς, Ἁγία Εὐφημία καλουμένη, καθ' ἣν ὁ Ansart, ἐπὶ τῆς γνώμης τοῦ Γαζῆ στηριζόμενος, τοποθετεῖ τὴν πόλιν *Σπάλαθρα* τοῦ Σκύλακος· ἀλλ' ἡ παντελὴς ἔλλειψις ἐρειπίων καὶ ἡ ἄκρα μικρότης τῆς χερσονήσου καθιστῶσιν ἀπαράδεκτον τὴν ἰδέαν ταύτην (*Γεωργιάδου* αὐτόθι). Σ. Ε. Λ.

λειχάζω· λείχω τὸ αἰδοῖον, αἰσχρουργῶ διὰ τῆς γλώσσης, λεσβιάζω· βλ. *αἰδοιολείκτης*.

λειχήν, *—ῆνος* (ὁ)· εἶδος βρύου φυομένου εἰς τὰ δένδρα, εἰς ὑγροὺς τοίχους ἢ βράχους· ‖ εἶδος ἐξανθήματος τοῦ δέρματος, κοιν. *λειχῆνα*.

—/Βοτ./ Οἱ *λειχῆνες* (Lichenes) εἶναι κατηγορία θαλλοφύτων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κρυπτογάμων*. Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει διαφορώτατα κατὰ τὴν μορφολογικὴν αὐτῶν ὑφὴν φυτά, ὡς τοὺς *δισκομύκητας*, τοὺς *πυρηνομύκητας* καί τινας ἐκ τῶν βασιδιομυκήτων. Οἱ λειχῆνες ἀπαντῶσι πανταχοῦ τῆς γῆς, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀλειχῆνες*, καὶ φύονται ἐπὶ τῶν δένδρων, τοῦ ἐδάφους, τῶν πετρῶν καὶ τῶν κεράμων. Σπανίως εἴδη τινὰ λειχήνων ἀναπτύσσονται καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Λειχῆνές τινες συμφύονται μετὰ τῶν μυκήτων. Ἀναλόγως τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν μορφῆς καλοῦνται *πηκτωματώδεις*, *φυλλώδεις*, *ὀστρακώδεις* κτλ. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει τὰ νημάτια τῶν μυκήτων διακλαδίζονται ἐντὸς τῆς πηκτωματώδους μάζης τοῦ λειχῆνος, ὁπότε ὁ μύκης κυριαρχεῖ καὶ δίδει τὴν μορφήν του εἰς τὸν λειχῆνα. Εἰς τὰς ἑπομένας περιπτώσεις τὰ πράσινα κύτταρα τῶν ἀλγῶν δεσμεύονται ἐντὸς τῶν συμπαγῶν ἱστῶν τοῦ μύκητος, ὁπότε ὁ λειχὴν διαφαίνεται ἐν τῷ μέσῳ τούτων καὶ ἐνίοτε ἀποπνίγεται. Οἱ ἀνωτέρω ἀναφερθέντες λειχῆνες

Διάφορα εἴδη λειχήνων.
[Α=Φάσκον. Β=Κλαδινία. Γ='Ομφαλικία. Δ=Παρμελία. Ε=Πλόκαμος. Ζ=Λειχὴν ὁ κοινός.]

ἀποτελοῦσιν ἰδίαν ὑποκατηγορίαν καὶ καλοῦνται *λειχῆνες ἐν συμβιώσει*. Ὁ θαλλὸς τῶν λειχήνων καλεῖται ὁμογενής, ὅταν τὸ ἄλγος δεσπόζῃ τοῦ μύκητος ἢ ὅταν τὰ κύτταρα τῶν δύο θαλλῶν ἀπαντῶσιν ἀναμὶξ ἐν τῷ φυτῷ καὶ ἐν ἴσῃ ποσότητι. Ὁ θαλλὸς τῶν λειχήνων καλεῖται ἑτερομερής, ὅταν οὗτος παρουσιάζῃ κατὰ τὴν πλαγίαν αὐτοῦ κάτοψιν πλειότερα στρώματα καὶ τὰ κύτταρα τῶν ἀλγῶν εἶναι διατεταγμένα οὕτως, ὥστε νὰ σχηματίζηται ἓν μόνον στρῶμα, ὅπερ πράσινον στρῶμα καλεῖται καὶ παρεντίθεται μεταξὺ τοῦ φλοιώδους στρώματος καὶ τοῦ μυελικοῦ στρώματος. Πράσινον στρῶμα δὲν ὑφίσταται εἰς τοὺς φυλλώδεις μύκητας παρὰ μόνον κατὰ τὴν ἀνωτέραν αὐτῶν ἐπιφάνειαν. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ θαλλοῦ εἶναι ποικίλος. Ἐνίοτε εἶναι ἀμαυρὸς ἢ ὑπόφαιος, ἄλλοτε ἀνοικτῶς ἢ σκοτεινῶς πράσινος, ἄλλοτε ὑπόλευκος, ὑποκίτρινος, πορτοκαλλιώδης, μελανὸς κτλ. Ὁ θαλλὸς ἀποτελεῖται ἐκ δύο τμημάτων συνηνωμένων· τὸ πρῶτον ἄχρουν, ὅπερ δηλοῖ τὴν παρουσίαν μύκητος καὶ τὸ δεύτερον ἔγχρουν, ἤτοι μετὰ χλωροφύλλης, ὅπερ δηλοῖ τὴν παρουσίαν ἄλγους.

Συνηθέστερος τρόπος πρὸς κατάταξιν τῶν λειχήνων εἶναι ἡ κατάταξις αὐτῶν ἀναλόγως τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν μορφῆς, τοῦ σχήματος τοῦ περιθηκίου, ὅπερ ὁτὲ μὲν εἶναι εὐρέως ἠνεωγμένον καὶ ἐξαπλώνει τὰ ὑμένια του ἐν σχήματι κυάθου ἢ δίσκου, ὅπως τοῦτο συμβαίνει εἰς τοὺς δισκομύκητας, ὁτὲ

Digitized by Google

ται ὁ λειχὴν καλεῖται γυμνόκαρπος· ὁτὲ δὲ τὸ περιθήκιον διανοίγεται μόνον κατὰ τὸ ἀκρότατον αὐτοῦ τμῆμα καὶ ἔχει σχῆμα φιάλης, ὅπως τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τοὺς πυρηνομύκητας, ὁπότε ὁ λειχὴν καλεῖται ἀγγειόκαρπος. Γενικῶς ἡ ὑφὴ τῶν περιθηκίων τῶν λειχήνων δὲν διαφέρει τῶν περιθηκίων τῶν ἀσκομυκήτων. Τὸ στρῶμα τῶν γυμνοκάρπων λειχήνων ἐπεκτείνεται, σχηματίζον προέχοντα χείλη περὶ τὸν ὑμενικὸν δίσκον. Ἐπὶ τῶν ἀγγειοκάρπων λειχήνων τὸ στρῶμα τοῦτο δύναται νὰ ἐπεκταθῇ μέχρι τῶν ἀσκῶν καὶ νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς κοιλότητος τοῦ περιθηκίου. Κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ περιθηκίου παρατηροῦνται παραπλήσια φαινόμενα, ἅτινα παρατηροῦνται καὶ κατὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἀσκομυκήτων. Συνήθως σχηματίζεται παρὰ τὸν ἀσκογενῆ κλάδον καὶ διὰ καταλλήλου διαμορφώσεως τμήματος τούτου. Οἱ κλειδοειδεῖς ἀσκοὶ φέρουσι παχεῖαν μεμβρᾶναν, ἥτις διογκοῦται καὶ χρωματίζεται κυανῆ δι' ἰωδίου. Τὰ σπόρια, ἅτινα συνήθως εἶναι κατὰ 8 διατεταγμένα, ποικίλλουσι κατ' ἀριθμὸν καὶ κυμαίνονται ἀπὸ 2 μέχρις 100. Τὰ σπόρια εἶναι ἁπλᾶ ἢ περιβάλλονται ὑπὸ ἐξωτερικῆς μεμβράνης λείας καὶ ποικίλως κεχρωματισμένης. Κατὰ τὴν ὡρίμανσίν των διογκοῦνται καὶ διασχίζοντα τὰ τοιχώματα τοῦ ἀσκοῦ διασκορπίζονται μακρὰν τοῦ φυτοῦ, ὅπου καὶ φυτρώνουν. Πλὴν τοῦ τρόπου τούτου τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, οἱ λειχῆνες πολλαπλασιάζονται ἐπίσης καὶ διὰ γονιδίων, ἅτινα ἀναφαίνονται ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ θαλλοῦ καὶ ἐκτοξεύονται πρὸς τὰ ἔξω διά τινος τρήματος, πόρου καλουμένου, ὅπερ εὑρίσκεται κατὰ τὸ ἀκρότατον ἄκρον τοῦ φιαλοειδοῦς θαλλοῦ. Τὰ γονίδια ἔχουσι σχῆμα μικρῶν ῥαβδίων καὶ εὐδοκιμοῦσιν εἰς πλούσιον εἰς θρεπτικὰς οὐσίας ἔδαφος, εἴδη δέ τινα καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος.

Οἱ μύκητες καὶ τὰ ἄλγη, ἅτινα εὑρίσκονται ἐν συμβιώσει μετὰ τῶν λειχήνων, ἔχουσι μεταξύ των μεγίστην συνάφειαν. Ἐντὸς τῶν πρασίνων κυττάρων τοῦ ἄλγους συντελοῦνται ἐναλλὰξ αἱ ὠσμωτικαὶ καὶ θρεπτικαὶ ἐνέργειαι. Ὁ μύκης δανείζει εἰς τὸ ἄλγος μέρος ὑδατανθρακικῶν οὐσιῶν, ἃς διεργάζεται τῇ βοηθείᾳ τῆς χλωροφύλλης του καὶ τοῦ φωτός, καὶ τὸ ἄλγος δανείζει εἰς τὸν μύκητα τὰς ἀζωτούχους καὶ λευκωματώδεις αὐτοῦ οὐσίας, ἃς παράγει ἐκ τῶν ὑδατανθρακικῶν ἐνώσεων τοῦ μύκητος διὰ καταλλήλου διεργασίας. Οὕτω τὰ δύο ταῦτα φυτὰ συνεργάζονται ἐν ἁρμονίᾳ διὰ τὴν κοινήν των ὕπαρξιν. Τὰ ἄλγη ἐπίσης δύνανται νὰ συμβιώσωσι μετὰ λειχήνων διαφορωτάτου εἴδους καὶ ἀντιθέτως. Ὡρισμένα ὅμως εἴδη ἀλγῶν συμβιοῦσι μεθ' ὡρισμένων εἰδῶν λειχήνων. Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει, κατὰ τὸν Van Tieghem, τὰς κατηγορίας τῶν ἀλγῶν, αἵτινες δύνανται νὰ συμβιώσωσι μετὰ λειχήνων.

Πίναξ τοῦ Van Tieghem.

Ἀθροισμα	*Κατηγορία ἀλγῶν*	*Εἴδη μυκήτων*
Κυανοφυκώδη	Στιγόνημα	Ἔφηφος, σπηλόνημον, πολυχίδιον
	Ποταμοφυή	Λειχινία, ρακόβλεννον
	Σκυτόνημα	Ἵππειον, πορόκυφος, πανναρία
	Νοστοκύστεις	Κόλλημα, λεπτόγειον, πελτιγερία
Χλωροφυκώδη	Πρωτοκοκκώδη Παλμώδη Πλευροκοκκώδη	Πλεῖστοι λειχῆνες *ὀστρακώδεις*, ὡς τὸ *ἐνδόκαρπος* κτλ., *φυλλώδεις*, ὡς ἡ *φυσκια* κτλ.
	Κομφερώδη	Κυστόκωλος, κοινογόνιον, γραφίς, ροκέλλη.
	Κολεόχαιτα	Ὀπεγραφία κτλ.

Οἱ λειχῆνες εἶναι φυτὰ πανταχοῦ τῆς γῆς διαδομένα. Πολλάκις εὑρίσκονται εἰς τοιαύτας ποσότητας, ὥστε ἀποτελοῦσι παμεγίστας ἐκτάσεις, ἐστρώννοντες ἐνίοτε τοὺς κορμοὺς τῶν δασικῶν ἰδίᾳ δένδρων καὶ ἀναπεπταμένας βραχώδεις ἐκτάσεις. Διὰ νὰ ἀναπτυχθῶσι, χρειάζεται ἀήρ, φῶς, θερμότης καὶ ἰδίως ὑγρασία. Ἡ ξηρασία ἐμποδίζει τὴν ὕπαρξιν τῶν λειχήνων, ἀλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαναφανῶσι καὶ μετὰ πάροδον μακροῦ χρονικοῦ διαστήματος, ἐφ' ὅσον ὑπάρξῃ ὑγρασία εἰς τὸ ξηρανθὲν ἔδαφος. Λειχήνων ὑπάρχουσι πλέον τῶν 1.500 εἰδῶν.

Θαλλὸς σφαιροφόρου τοῦ κοραλλιοειδοῦς.

Μεταξὺ τῶν λειχήνων τινὲς χρησιμοποιοῦνται πρὸς βαφήν, ὅπως π. χ. ἡ *ροκέλλη ἡ βαφικὴ* κτλ. Ὁ *λειχὴν ὁ ἰσλανδικὸς* (Lichen islandica) καὶ ἡ *στικτὴ ἡ πνευμονικὴ* (Sticta pulmonacea) χρησιμεύουσιν ἐν τῇ φαρμακευτικῇ καὶ ὡς τροφὴ τῶν κτηνῶν. Ὁ λειχὴν ὁ ἰσλανδικὸς χρησιμεύει ἐπίσης ὡς τροφὴ καὶ εἰς τοὺς πτωχοὺς κατοίκους τῆς Ἰσλανδίας. Ἡ στικτὴ ἡ πνευμονικὴ χρησιμοποιεῖται εἴς τινα μέρη τῆς βορείου Γαλλίας ἀντὶ τεΐου καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Thé des Vosges. Ὁ λειχὴν *λεκάριον τὸ σφαιροθαλλὲς* (Lecarium sphaerothallium) ἔχει μορφὴν μικρῶν βώλων καὶ φύεται εἰς

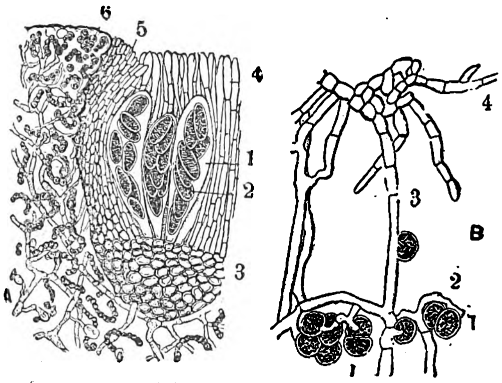

Ἀνατομία λειχῆνος.

[A=Τομὴ λειχῆνος (1=Ἀσκός. 2=Ἀσκοσπόρια. 3=Παραφύσεις. 4=Μεμβρᾶνα περιβάλλουσα τὸ ἀποθήκιον. 5=Κύτταρα. 6=Νημάτια). Β=Σύνθεσις λειχῆνος. 1,1,=Κύτταρα. 2=Νημάτια σχηματίζοντα σφαιρία. 3,4=Νημάτια ἐπιμήκη).]

μεγάλας ἐκτάσεις εἴς τινας ἐρήμους τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, χρησιμοποιούμενος ὡς τροφὴ πλείστων ἰθαγενῶν τῶν μερῶν ἐκείνων. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν ἰδίως ἐν Ζακύνθῳ, ὅπου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα σφουγγίτσα.

Πλεῖστα εἴδη λειχήνων ἔχουσι θεραπευτικὰς ἰδιότητας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων τοιούτων εἶναι ὁ *λειχὴν ὁ ἰσλανδικός*, ὅστις ἐνέχει πικράν τινα οὐσίαν, τὴν κετραρίνην, ἥτις εἶναι τονωτικὴ καὶ ὑποστέλλει τὴν βρογχίτιδα καὶ ἑτέρας στηθικὰς παθήσεις.

Πλεῖστα ὅσα εἴδη λειχήνων χρησιμοποιοῦνται ποικιλοτρόπως εἰς τὴν βιομηχανίαν, λόγῳ τῶν πολλῶν θρεπτικῶν, βαφικῶν, ἀζωτούχων καὶ ἀσβεστούχων οὐσιῶν, ἃς ἐνέχουσι, διὸ καὶ μεταχειρίζονται αὐτοὺς πρὸς βαφήν, θεραπευτικοὺς σκοπούς, τροφὴν ζώων καὶ ἀνθρώπων, ἀρωματοποιίαν, κτηνιατρικὴν καὶ ἀλλαχοῦ.

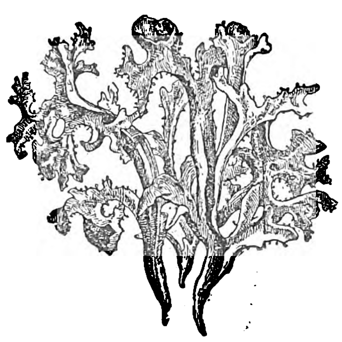

Κατραρία ἡ ἰσλανδική.

Ἐκ τῶν πολλῶν βαφικῶν λειχήνων κυριώτεροι εἶναι ὁ *λειχὴν τῶν τοίχων* (Parnentia paritina), ὅστις ἀναπτύσσεται καὶ ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων, καὶ δίδει κίτρινον χρῶμα. Φαιὸν χρῶμα ἀποδίδει ὁ *λειχὴν ὁ κηροφόρος* (Lichen cerophorus), ὅστις ἀφθονεῖ ἐν Σουηδίᾳ. Ἡ *στικτὴ ἡ πνευμονικὴ* ἀποδίδει ἐρυθρὸν πνευμονῶδες χρῶμα, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ἡ *βαριολαρία ἡ λευκὴ* (Variolaria alba) προσδίδει ἀργυρόλευκον χρῶμα κτλ. Δ. Ν. Π.

— (*Φυτοπαθολ.*) Οἱ *λειχῆνες* ζοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σαπροφυτικῶς ἐπὶ τῶν ὑποστηριγμάτων των, στηριζόμενοι ἐπ' αὐτῶν καὶ ἀπορροφῶντες τὰς τροφάς των διὰ ριζοειδῶν ἐξαρτημάτων τοῦ θαλλοῦ των. Μέγιστος ἀριθμὸς λειχήνων ζῇ ἐπὶ δένδρων, ἰδίως δασικῶν. Οὗτοι ἀνήκουν εἰς διάφορα εἴδη καὶ ἔχουν ποικιλωτάτας μορφάς. Πρόκειται ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περὶ σαπροφύτων ζώντων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν νεκρῶν φλοιῶν, μολονότι κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Lindau ὑφαὶ τοῦ μύκητος δύνανται νὰ εἰσέλθουν μέχρι τοῦ περιδέρματος, ὅταν ὅμως τούτῳ ἔχῃ ἤδη νεκρωθῇ ἀπὸ ἄλλας αἰτίας. Οἱ λειχῆνες δύνανται νὰ ἐπιφέρουν βλάβην ἐπὶ τοῦ δένδρου μόνον ὁσάκις ἀναπτύσσονται ἐπὶ νεαρῶν κλάδων, ὁπότε οἱ ὑποκείμενοι ἱστοὶ δύνανται νὰ νεκρωθοῦν. Ὀλίγα εἴδη λειχήνων πιστεύεται ὅτι ζοῦν παρασιτικῶς ἐπὶ φυτῶν, ὡς ἡ *ξανθορία*, *λεκάνορα*, *οὐσνέα*, *χλωρέα*, *ἀλεκτορία*, *ἐβερνία*, *ραμαλίνα*. Ε. Τ. Ε

— (*Δερματολογ.*) Ὑπὸ τὸ ὄνομα *λειχὴν* εἰσαχθὲν εἰς τὴν δερματολογίαν ὑπὸ τοῦ Willau, περιελάμβανον ἄλλοτε πολλὰς διαφόρου φύσεως δερματοπαθείας. Σήμερον ὅμως δὲν παραδέχονται τὴν ὕπαρξιν γένους λειχῆνος περιλαμβάνοντος πολλὰ εἴδη. Ὅταν ὁμιλῇ τις ὅλως βραχέως περὶ λειχῆνας, ὁμιλεῖ συγκεκριμένως περὶ τῆς σαφῶς καθωρισμένης καὶ παρὰ πάντων γενικῶς παραδεδεγμένης δερματοπαθείας, δηλαδὴ τοῦ ὁμαλοῦ λειχῆνος τοῦ Wilson ἢ κατ' ἄλλους ἐρυθροῦ λειχῆνος τοῦ Hebra. Οἱ ἄλλοι λειχῆνες εἶναι ἢ παραλλαγαὶ τῆς νόσου, ὡς ὁ ὁμαλὸς ἀτροφικὸς λειχὴν καὶ ὁ κεράτινος λειχήν, ἢ εἶναι φύσεως ὅλως διαφόρου, ὡς ὁ ἁπλοῦς χρόνιος καὶ ὁ χοιραδικὸς λειχήν.

Λειχὴν τῶν βλεννογόνων. Εἶναι συνήθης ἰδίᾳ κατὰ τὸ στόμα, ἀπαντῶν εἰς τὰς ἡμισείας τῶν περιπτώσεων τοῦ ὁμαλοῦ λειχῆνος. Ἐντοπίζεται συνήθως εἰς τὴν ἔσω ἐπιφάνειαν τῶν παρειῶν ἀντιστοίχως πρὸς τοὺς τελευταίους γομφίους ὀδόντας ὑπὸ μορφὴν λευκῶν κηλίδων, δικτυωτῶν ἢ δακτυλιοειδῶν ἢ γραμμοειδῶν διακλαδώσεων, ἐμφανιζουσῶν κατὰ διαστήματα κηλῖδας λευκὰς μεγέθους κεφαλῆς καρφίδος περίπου. Οὐδέποτε παρατηρεῖται διάβρωσις ἢ ἀπολέπισις τῶν κηλίδων. Ἐκ τῶν χαρακτήρων τούτων διαστέλλεται σαφῶς τῆς συφιλιδικῆς λευκοπλακίας καὶ τῶν συφιλιδικῶν πλακῶν. Πλὴν τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῶν παρειῶν ἐντοπίζεται ἐπὶ τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τῆς γλώσσης, ὑπερῴας, οὔλων, ἔσω ἐπιφανείας τῶν χειλέων καὶ σπανιώτερα ἐπὶ τῶν ἀντιάδων. Ἐπίσης ἐπὶ τῆς βαλάνου καὶ τῆς ἀκροποσθίας. Ἡ ὑφὴ τῆς βλατίδος τοῦ λειχῆνος εἶναι ἀρκούντως χαρακτηριστική. Τὸ βλεννῶδες στρῶμα τοῦ Malpighi εἶναι λίαν ὑπερτροφικὸν ὡς καὶ ἡ κερατίνη στιβὰς τῆς ἐπιδερμίδος. Ἡ κοκκιώδης στιβὰς εἶναι ἐπίσης ὑπερτροφική, ἀνίσως ὅμως καὶ οὐχὶ καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς βλατίδος· εἰς τὴν ἄνισον δὲ κατανομὴν τῆς κερατοϋαλίνης ὀφείλονται αἱ λευκαὶ διακλαδώσεις αἱ παρατηρούμεναι ἐπὶ τῶν βλατίδων. Ἡ βασικὴ στιβὰς τῆς ἐπιδερμίδος εἶναι διαβεβρωμένη κατὰ τόπους. Αἱ θηλαὶ τοῦ δέρματος εἶναι διηυρυσμέναι δίκην θόλων, ὑπάρχει δὲ κατ' αὐτὰς διήθησις, μὴ ἐπεκτεινομένη βαθύτερον, ἐκ μικρῶν στρογγύλων κυτιάρων, ὧν τινα ἐμφανίζουσι κολλοειδῆ ἐκφύλισιν, ὁμοίαν πρὸς ἐκείνην, ἣν ἐμφανίζουσι καί τινα κύτταρα τῆς βλεννώδους στιβάδος. Σπανίως ἐντὸς τοῦ κυτταρικοῦ διηθήματος παρατηροῦνται καί τινα γιγαντοκύτταρα.

Ὁ ὁμαλὸς λειχὴν εἶναι συνήθως νόσημα τῆς ὡρίμου ἡλικίας, καίτοι παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ παιδίων. Ἀναφαίνεται συνήθως εἰς νευρικὰ ἄτομα μετὰ ἠθικὸν κλονισμόν, νευρικὴν ὑπερένταστιν ἢ ὑπερκόπωσιν. Εἶναι ἑπομένως κατὰ τοὺς πλείστους νευρικῆς προελεύσεως. Ὑπὲρ τῆς ἰδέας ταύτης συνηγορεῖ καὶ ἡ θεραπευτικὴ ἐνέργεια τῶν ἀκτίνων X ἐπὶ τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Τινὲς ὑπεστήριζον τὴν μικροβιακὴν προέλευσιν, στηριζόμενοι εἰς πολλὰς περιπτώσεις οἰκογενειακοῦ λειχῆνος.

Θεραπεία. Τὸ ἀρσενικὸν ὑπὸ μορφὴν ἐνέσεων Neosalvarsan ἢ Acetylarsan, ἢ Cacodylate de Soude εἰς ὑψηλὰς δόσεις, ὡς καὶ τὸ ὑποθειῶδες νάτριον, ἔχουσι πολλὰ καὶ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα· ἐπὶ ἀνεπαρκείας ὀργάνου ἔσω ἐκκρίσεως εἰδικὴ ὀποθεραπεία. Λίαν ὠφέλιμος εἶναι ἡ ὑδροθεραπεία, ὡς καὶ ἡ ἠλεκτροθεραπεία ὑπὸ μορφὴν στατικῶν λουτρῶν ἢ effluves de haute fréquence. Ἡ ἀκτινοθεραπεία τῶν μυελικῶν ριζῶν διὰ τῆς ἐπενεργείας τῶν ἀκτίνων ἑκατέρωθεν τῆς σπονδυλικῆς στήλης ἔδωκεν εἴς τινας περιπτώσεις ἐκπληκτικὰ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα. Εἴς τινας ὅμως περιπτώσεις ἡ ἀκτινοβολία προεκάλεσε τὴν ἐμφάνισιν ὀξέος λειχῆνος. Τοπικῶς τὰ ἀντικνησμώδη καὶ τὰ ἀναγωγικὰ ὑπὸ μορφὴν ἀλοιφῶν ἢ ἐμπλάστρων. Κατὰ τοῦ λειχῆνος τοῦ στόματος ἔνεσις Acetylarsan.

Λειχὴν ὁμαλός. Δερματοπάθεια χαρακτηριζομένη ὑπὸ βλατίδων ἐπιπέδων πολυγωνικῶν στιλβουσῶν ἰδίᾳ ὑπὸ λοξὸν φωτισμόν, ὧν τινές εἰσιν ὀμφαλωταὶ κατὰ τὸ κέντρον. Ἡ χροιὰ αὐτῶν ποικίλλει ἀπὸ τοῦ ροδίνου μέχρι τοῦ σκοτεινῶς ἐρυθροῦ πρὸς τὸ ἰῶδες. Εἰς τοὺς χαρακτῆρας τούτους προστίθεται πολλάκις ἕτερος, ὅστις εἶναι παθογνωμονικός, συνιστάμενος εἰς τὴν ἐπί τινων ἐκ τῶν βλατίδων ἀνάπτυξιν μαργαριτοειδῶν στιξεων, γραμμῶν, ἢ διακλαδώσεων. Τὸ σημεῖον τοῦτο καθίσταται περισσότερον ἔκδηλον, ἐὰν διαβρέξωμεν τὴν βλατίδα μὲ ἔλαιον ἀνιλίνης. Αἱ βλατίδες εἶναι μεμονωμέναι ἢ συνερχόμεναι ἀποτελοῦσιν ἐξανθηματικὰς πλάκας ἄλλοτε ἄλλου μεγέθους καὶ σχήματος. Τὸ ἐξάνθημα ἐντοπίζεται συνήθως εἰς τὸν καρπόν, τὴν προσθίαν ἐπιφάνειαν τῶν ἀντιβραχίων, κνημῶν, τὰ πλάγια τοῦ θώρακος, τὴν ὀσφύν, τὰ γεννητικὰ ὄργανα, τὸν βλεννογόνον τοῦ στόματος, τὰς παλάμας καὶ τὰ πέλματα. Ἐπὶ τῆς τελευταίας ἐντοπίσεως αἱ βλατίδες, συνήθως λίαν ὑπερκερατωσικαί, ὁμοιάζουσι τὰ μέγιστα μὲ φυσαλλίδας. Τὸ σύνολον δὲ παρέχει ὄψιν ἐξαφριστῆρος.

Ὁ κνησμὸς ἐνίοτε ἐλλείπει, συνήθως ὅμως ὑπάρχει ἄλλοτε μετρίας ἐντάσεως καὶ διαλείπων καὶ ἄλλοτε ἐντονώτατος, ἰδίᾳ ἐπὶ νευρικῶν ἀτόμων. Ἡ ἐξέλιξις τῆς νόσου εἶναι βραδεῖα καὶ ἀβληχρά, διαρκοῦσα ἐπὶ ἑβδομάδας, μῆνας καὶ ἐνίοτε ἔτη, μετὰ δὲ τὴν ὑποχώρησιν τῶν βλατίδων παραμένουσι κηλῖδες ὑπέρχροοι, διαρκοῦσαι ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ποικιλίαι τοῦ ὁμαλοῦ λειχῆνος, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν διαφορὰν ἐξελίξεως καὶ μορφῆς καὶ ἐντοπίσεως, εἶναι αἱ ἑξῆς: *Λειχὴν ὁμαλὸς ὀξύς*. Χαρακτηρίζεται ὑπὸ μικροτάτων βλατίδων ἐρυθρῶς στιλβουσῶν, αἵτινες συνερχόμεναι πρὸς ἀλλήλας ἀποτελοῦσιν ἐκτεταμένα ἐρυθήματα διάχυτα μετὰ ἐλαφρᾶς διηθήσεως τοῦ δέρματος καὶ λειχηνοποιήσεως κατὰ τόπους. Τὸ ἐξάνθημα συνοδεύεται ὑπὸ

Digitized by Google

γαστρεντερικῶν διαταραχῶν, ἐνίοτε πυρετοῦ, διαρκεῖ ἐπὶ 2—3 μῆνας καὶ εἶτα ὑποχωρεῖ ἢ μεταπίπτει εἰς τὸν συνήθη τύπον. *Λειχὴν νευρικὸς τοῦ Unna.* Εἶναι νόσος ὀξεῖα, συνήθως θανατηφόρος, χαρακτηριζομένη ὑπὸ βλατίδων ἐρυθρῶν κωνικῶν, ἐρυθημάτων ἢ γενικῆς ἐρυθροδερμίας, οἰδημάτων διαχύτων καὶ ἰδίᾳ τῶν βλεφάρων καὶ γενικῶς βαρέων συμπτωμάτων ὡς καὶ νευρικῶν τοιούτων. Ἡ συνύπαρξις τυπικῶν βλατίδων ὁμαλοῦ λειχῆνος καὶ λειχῆνος τοῦ στόματος ὑποβοηθεῖ καὶ τὴν διάγνωσιν. Ἕτεραι μορφαὶ ἐκ τῆς διατάξεως τῶν βλατίδων εἶναι: *δακτυλιοειδὴς λειχήν, παρυφὶς ἢ ἕρπων λειχήν, ζωστηροειδὴς λειχήν, πομφολυγώδης λειχήν,* καθ' ὃν ἐπὶ τινων βλατίδων ἀναπτύσσονται πομφόλυγες.

Λειχὴν χοιραδικός. Εἶναι βλατιδώδης δερματοπάθεια, κλινικῶς μὲν προσομοιάζουσα πρὸς τὸν ὁμαλὸν λειχῆνα, αἰτιολογικῶς ὅμως ὑπαγομένη εἰς τὰς φυματίτιδας. Ἡ πάθησις χαρακτηρίζεται ἐκ βλατίδων μεγέθους κεφαλῆς καρφίδος, αἵτινες ἄλλοτε μὲν εἶναι ἐπίπεδοι πολυγωνικαὶ στίλβουσαι καὶ μόλις προέχουσαι τοῦ δέρματος, χροιᾶς ὁτὲ μὲν ὠχροκιτρίνης, ὁτὲ δὲ σκοτεινῶς ἐρυθρᾶς, ἄλλοτε δὲ εἶναι κωνικαὶ περιθυλακικαὶ χροιᾶς ῥοδοχρόου, διελαυνόμεναι συνήθως ὑπὸ τριχὸς τεθραυσμένης κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτῆς ἐκ τοῦ δέρματος. Συνηθέστατα ὁ πάσχων ἐμφανίζει καὶ τὰς δύο κατηγορίας τῶν βλατίδων, δηλαδὴ τὰς ἐπιπέδους καὶ τὰς κωνικὰς ἀναμίξ. Αἱ βλατίδες αὗται εἶναι τεταγμέναι κατ' ἀθροίσματα σχηματίζουσαι πλάκας, δακτυλίους, ἡμικύκλια καὶ ἀκανόνιστα σχήματα, καταλαμβάνουσι δὲ συνήθως τὰ πλάγια τοῦ θώρακος καὶ τὴν ὀσφύν, ἐνίοτε καὶ τὰ ἄκρα καὶ κατ' ἐξαίρεσιν τὸ πρόσωπον. Τὸ ἐξάνθημα ἐμφανίζεται ἀθρόως ἄνευ κνησμοῦ, παραμένει ἐπὶ τινας μῆνας καὶ εἶτα ἐξαφανίζεται χωρὶς νὰ ἀφήσῃ ἴχνη. Ὁ χοιραδικὸς λειχὴν εἶναι νόσημα ἰδίᾳ τῆς παιδικῆς καὶ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας καὶ συνυπάρχει συνήθως μετὰ διαφόρων φυματιωδῶν ἐκδηλώσεων.

Ἱστολογικῶς χαρακτηρίζεται ὑπὸ διηθήσεως τοῦ δέρματος σαφῶς φυματοειδοῦς, καθ' ἣν παρατηροῦνται καὶ γιγαντοκύτταρα, ἰδίᾳ πέριξ τοῦ τριχοσμηγματικοῦ θυλάκου. Οἱ Jacobe Jack καὶ Wolff ἀνεῦρον εἰς τὰς τομὰς βακίλλους Koch. Ἐπίσης ὁ ἐνοφθαλμισμὸς εἰς ἰνδικὰ χοιρίδια διὰ φυματίων ἔδωκεν ἐνίοτε θετικὰ ἀποτελέσματα.

Ἡ τοπικὴ καὶ γενικὴ ἀντίδρασις εἰς τὴν Tuberculine εἶναι σχεδὸν πάντοτε θετική. Πολλάκις παρετηρήθη ἀνάπτυξις χοιραδικοῦ λειχῆνος μετὰ ἔνεσιν Tuberculine, ὡς ἐὰν ἡ ἔνεσις ἀνεζωπύρει λανθανούσας ἑστίας. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει σαφῶς ἡ φυματιώδης φύσις τῆς νόσου. Διαφορικὴ διάγνωσις ὀλίγον δύσκολος μετὰ τῶν ἑξῆς νοσημάτων: ὁμαλοῦ λειχῆνος, ἐρυθρᾶς ἰονθείου πιτυριάσεως καὶ ἰδίᾳ μετὰ τοῦ λειχηνοειδοῦς συφιλιδικοῦ ἐξανθήματος.

Θεραπεία: Ἡ μικτὴ θεραπεία δι' ἐνέσεων Neosalvarsan, ἐνδοδερμικῶν ἐνέσεων Tuberculine εἰς δόσιν 1—5 ἑκατοστῶν τοῦ miligr. δίδει ἔξοχα ἀποτελέσματα· ἐκτὸς τούτου, γενικὴ θεραπεία δι' ἐλαίου ἥπατος τοῦ ὀνίσκου, ἰωδιούχου σιδήρου, calcium Saudo 2, καὶ ἡλιοθεραπεία καὶ ἀεροθεραπεία.

Λειχὴν ἁπλοῦς χρόνιος τοῦ Vidal, *ἢ χρονία περιγεγραμμένη κνήφη, ἢ κνύζα περιγεγραμμένη μετὰ λειχηνοποιήσεως, ἢ νευροδερματῖτις.* Αἰτιολογία εἶναι ἡ αὐτὴ οἵα τῆς χρονίας κνήφης. Ἐνίοτε ὅμως ὑπάρχει τοπικὴ αἰτία χρησιμεύουσα ὡς προκλητικὸν αἴτιον, ὡς τοπικὸς συνεχὴς τραυματισμός, γειτνιάζουσα ἐσωτερικὴ πάθησις. Ἕδραι ἐντοπίσεως εἶναι ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια τοῦ αὐχένος, τὸ ἄνω τριτημόριον τοῦ μηροῦ, τὰ πέριξ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, ἡ ἔξω ἐπιφάνεια τῶν κνημῶν, ἡ ἰγνύς, αἱ μασχάλαι, οἱ ἀγκῶνες καὶ ἡ ὀπισθία ἐπιφάνεια τῶν ἀντιβραχιόνων. Συνήθως ὑπάρχει μία ἐξανθηματικὴ πλάξ, σπανιώτερον δὲ 2—3 ἢ καὶ περισσότεραι. Ἡ δερματοπάθεια αὕτη ἐξελίσσεται ὡς ἑξῆς: Εἰς τὴν ἀρχὴν ὑπάρχει διαλείπων κνησμὸς ἐπὶ τῆς χώρας ἔνθα πρόκειται νὰ ἀναφανῇ τὸ ἐξάνθημα, μεταπίπτων βαθμιαίως εἰς ἔντονον ὑπὸ μορφὴν κρίσεων, ἰδίᾳ νυκτερινῶν, διαρκουσῶν ἐπὶ τινα λεπτὰ μετὰ ἐντόνου ξυσμοῦ. Σὺν τῷ χρόνῳ ἀναφαίνονται ἐπὶ τῆς ξυνομένης μοίρας τοῦ δέρματος βλάβαι καθιστάμεναι ἐντονώτεραι καὶ ἀποτελοῦσαι χαρακτηριστικὴν ἐξανθηματικὴν πλάκα, συνήθως στρογγύλην, μεγέθους ἀπὸ ἀργυροῦ διδράχμου μέχρις παλάμης καὶ πλέον, καὶ τῆς ὁποίας διακρίνομεν τρεῖς ζώνας: α) Τὴν ἐξωτερικὴν πάχους 2 περίπου ἑκατοστῶν. Κακῶς ἀφοριζομένη ἀπὸ τοῦ ὑγιοῦς δέρματος, εἶναι μόλις πεπαχυσμένη, ὑπέρχρους, ὑπόφαιος καὶ μόλις λειχηνοποιημένη. β) Τὴν μεσαίαν, ἀποτελουμένην ἐκ βλατίδων κνήφης μεγέθους φακῆς ἡμισφαιρικῆς, μετ' ἐπιφανείας ἢ διαβεβρωμένης ἢ στιλβούσης. γ) Τὴν κεντρικὴν ζώνην, ἥτις εἶναι λίαν πεπαχυσμένη καὶ λειχηνοποιημένη εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμόν. Ἡ ἐπιδερμὶς ἐμφανίζει ἀπολέπισιν ἢ διαβροχὴν ἀναλόγως τῆς ἐντοπίσεως τῆς πλακός. Συνήθως αἱ ἐξανθηματικαὶ πλάκες δὲν εἶναι τέλειαι· αἱ διαδοχικαὶ ζῶναι δύνανται νὰ εἶναι ἐλλιπεῖς εἰς μίαν πλευράν, δυνατὸν μία ἐξ αὐτῶν νὰ ἐλλείπῃ. Ἡ διάρκεια τῆς νόσου ποικίλλει μεταξὺ μηνῶν ἕως 2—3 ἐτῶν καὶ ἔτι πλέον. Συνήθως ὑποχωρεῖ μία πλὰξ καὶ ἀναφαίνεται ἑτέρα εἰς ἄλλο σημεῖον. Αἱ ἐξανθηματικαὶ αὗται πλάκες ὑποχωροῦσαι καταλείπουσιν ὑπερχρόους κηλῖδας ἢ καὶ λευκομελανοδερμίας, αἵτινες ἐπιμένουσιν ἐπὶ μακρόν. Ἡ διαφορικὴ διάγνωσις γίνεται ἀπὸ τῆς λειχηνοποιήσεως λειχῆνος ὁμαλοῦ.

Θεραπεία: Πλὴν τῆς γενικῆς ἀντινευροαρθριτικῆς θεραπείας, τοπικῶς τὰ effluves de haute frequence, ἡ ἀκτινοθεραπεία δίδουσι τὰ καλύτερα ἀποτελέσματα. Ἐπίσης τοπικῶς τὰ ἀναγωγικὰ καὶ ἀντικνησμώδη. Ἐσωτερικῶς τὰ ἀρσενικοῦχα. Ἡ αὐτοαιματοθεραπεία ἐπίσης ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν τοπικὴν θεραπείαν δίδει ἄριστα ἀποτελέσματα πολλάκις.

Λειχὴν ὁμαλὸς ἀτροφικός. Ποικιλία τοῦ ὁμαλοῦ λειχῆνος τοῦ Wilson, καθ' ἣν αἱ βλατίδες καταπίπτουσιν εἰς τὸ κέντρον, τὸ ὁποῖον καθίσταται οὐλῶδες καὶ ἀτροφικόν. Αἱ ἀτροφικαὶ αὗται μοῖραι περιβαλλόμεναι ὑπὸ ἄλω βλατιδώδους λίαν στενῆς, μόλις σχεδὸν διακρινομένης εἶναι χρώματος λευκοῦ μαρμαρυγώδους, σχήματος δὲ κυκλικοῦ ἢ πολυκυκλικοῦ ἐκ τῆς συνενώσεως μετὰ γειτονικῶν στοιχείων. Τὸ μέγεθος αὐτῆς ποικίλλει ἀπὸ φακῆς μέχρις ἀργυροῦ ταλλήρου. Τὸ ἐξάνθημα ἐντοπίζεται συνήθως εἰς τὸν καρπόν, ἀντιβράχια, αὐχένα, στῆθος καὶ κοιλίαν καὶ σπανιώτατα εἰς ἄλλας μοίρας τοῦ δέρματος. Ἱστολογικῶς ἀνευρίσκομεν μεταξὺ τῆς ἐπιδερμίδος καὶ τῆς κυτταρικῆς διηθήσεως λωρίδα σκληρώσεως. Θεραπεία οἵα τοῦ ὁμαλοῦ λειχῆνος.

Λειχὴν ὑπερτροφικὸς κεράτινος. Χαρακτηρίζεται ἐκ μυρμηκιωδῶν ἐπάρσεων ῥοδοχρόων, καλυπτομένων ὑπὸ κερατίνης μάζης ἀσβεστώδους ἢ ὑποφαίου λίαν προσπεφυκυίας. Αὗται ἔχουσαι μέγεθος ἀπὸ πίσου μέχρις ἀργυροῦ διδράχμου εἶναι ἢ διάσπαρτοι ἢ ἠθροισμέναι εἴς τινα μοῖραν τοῦ δέρματος. Συνήθως ἐντοπίζεται εἰς τὴν προσθίαν ἐπιφάνειαν τῶν κνημῶν, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον εἰς τοὺς μηρούς, γλουτοὺς καὶ ὀσφύν. Ἱστολογικῶς παρατηρεῖται πάχυνσις ὅλων γενικῶς τῶν στιβάδων τῆς ἐπιδερμίδος καὶ μεγάλη ἐπιμήκυνσις τῆς θηλῆς. Πολλάκις συνυπάρχει μετὰ ὁμαλοῦ λειχῆνες τυπικοῦ καὶ λειχῆνος τῶν βλεννογόνων. Ἄλλοτε ὅμως ἀναπτύσσεται ἐπὶ παλαιῶν ἐκζεμάτων ἢ ἐπὶ κνήφης. Κατὰ τὸν Darier εἶναι σύνδρομον, τὸ ὁποῖον συνδυάζεται μετὰ τοῦ λειχῆνος, κνήφης καὶ ἐκζέματος.

Θεραπεία: Τοπικῶς τὰ ἀναγωγικά, ἰδίᾳ ὑπὸ μορφὴν ἐμπλάστρων, καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ ἡ ῥαδιοθεραπεία ἢ καυτηρίασις διὰ θερμοκαυτῆρος μετ' ἀπόξεσιν.

Λειχὴν ἀμβλύς. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο περιλαμβάνονται διάφοροι ἐξανθήσεις, ὧν κοινὸν χαρακτηριστικὸν εἶναι αἱ ἡμισφαιρικαὶ βλατίδες, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ ἐξάνθημα. Καί τινες μὲν τῶν ἐξανθήσεων ἀνάγονται ἐκδήλως εἰς μορφὰς τοῦ ὁμαλοῦ λειχῆνος, ἄλλαι δὲ συσχετίζονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μὲ τὴν ὀξώδη κνήφην. Διακρίνομεν τοὺς ἑξῆς τύπους: *Λειχὴν ὁμαλὸς ἀμβλὺς τοῦ Unna,* ὅστις χαρακτηρίζεται ὑπὸ βλατίδων ἡμισφαιρικῶν, διασπάρτων, ξηρῶν, φαιῶν ἢ ἰοχρόων, μεγέθους πίσου καὶ μὴ καλυπτομένων ὑπὸ λεπίων· ἡ πάθησις αὕτη εἶναι ἐλάχιστα κνησμώδης. *Λειχὴν ἐρυθρὸς κομβολογιοειδὴς τοῦ Kaposi.* Εἶναι μᾶλλον ποικιλία τοῦ ὁμαλοῦ λειχῆνος λίαν σπανία, καθ' ἣν αἱ βλατίδες εἶναι μεγάλαι, ἡμισφαιρικαὶ καὶ τεταγμέναι δίκην κομβολογίου. *Λειχὴν ἀμβλὺς κοινός.* Χαρακτηρίζεται ὑπὸ μεγάλων βλατίδων ῥοδοχρόων ἢ ὑποφαίων, ἠθροισμένων εἴς τινα μοῖραν τοῦ δέρματος, ἰδίως κατὰ τὴν προσθίαν ἐπιφάνειαν τῶν κνημῶν. Τινὲς ἐξ αὐτῶν καλύπτονται ὑπὸ ἐλαφρᾶς ὑπερκερατώσεως. Ἡ μορφὴ αὕτη, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κνησμώδης, ἔχει συγγένειαν μᾶλλον μὲ τὴν ὀξώδη κνήφην καὶ τὰς λειχηνοποιήσεις, ἢ μὲ τὸν λειχῆνα, καθότι κατὰ ταύτην οὐδέποτε ἀνευρίσκομεν βλατίδα ὁμοιάζουσαν κλινικῶς καὶ ἱστολογικῶς πρὸς τὴν τοῦ ὁμαλοῦ λειχῆνος, ὡς συμβαίνει εἰς τὰς ἄνωθι περιγραφείσας μορφάς.

Ν. ΟΛΥΜΠΙΤΗ

λειχῆνα (ἡ)· δημοτ., ἐξάνθημα τοῦ δέρματος λειχήν: «γέμισε τὸ πρόσωπό του λειχῆνες ἀπὸ τὸν ἥλιο».

λειχηνιάρης (ὁ), θηλ. *—άρα*· δημοτ., ὁ πλήρης λειχήνων, ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ πρόσωπον ἔχει λειχῆνας.

λειχηνικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς λειχῆνας, ὁ τῶν λειχήνων: «λειχηνικὰ φάρμακα».

—λειχηνικὰ ὀξέα *[Ὀργ. Χημ.].* Περιληπτικὸν ὄνομα διὰ διάφορα ὀργανικὰ ὀξέα ἀπαντῶντα εἰς τοὺς διαφόρους *λειχῆνας.* Τὰ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν εἶναι: τὸ *ὀσνελικὸν ὀξύ,* τὸ *κετραρικὸν ὀξύ,* τὸ *λειχηνοστερυλικὸν ὀξύ,* τὸ *λειχηνοστεαρικὸν ὀξύ,* τὸ *πρωτολειχηνοστεαρικόν,* τὸ *ἀλεκτοριαλικὸν ὀξύ,* τὸ *λεκανορικὸν ὀξὺ* κλπ. Τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται ὡς χρωστικαὶ οὐσίαι. Σ. Γ.

λειχηνίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.].* Συγγενὴς πρὸς τὸ ἄμυλον ὑδατάνθραξ τοῦ τύπου $(C_6H_{10}O_5)_x$, ἀνευρεθεὶς εἰς τοὺς διαφόρους λειχῆνας. Ὅπως καὶ τὸ ἄμυλον ἀποτελεῖται ἐκ δύο συστατικῶν: τοῦ ἑνὸς ἀδιαλύτου εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ, διαλυτοῦ εἰς τὸ θερμόν, ζελατινοποιουμένου κατὰ τὴν ψῦξιν, ἀδρανοῦς εἰς τὸ πεπολωμένον φῶς καὶ μὴ χρωματιζομένου δι' ἰωδίου καὶ ὅπερ *κυρίως λειχηνίνη* καλεῖται, καὶ τοῦ ἑτέρου διαλυτοῦ εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ, ὀπτικῶς ἐνεργοῦ, χρωννυομένου δι' ἰωδίου καὶ τὸ ὁποῖον *δεξτρολειχηνίνη* ἢ *ἰσολειχηνίνη* καλεῖται. Σ. Γ.

λειχηνιῶ (*—άω*)· ἔχω λειχῆνας, πάσχω ἀπὸ λειχῆνας.

λειχηνογραφία (ἡ)· ἐπιστημονικὴ περιγραφὴ τῶν λειχήνων.

λειχηνοειδὴς (ὁ, ἡ), *—ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς λειχῆνα, ὁ ἔχων μορφὴν λειχῆνος.

λειχηνολογία (ἡ)· ὁ κλάδος τῆς βοτανικῆς ὁ πραγματευόμενος περὶ τῶν λειχήνων εἰδικῶς.

λειχηνολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ περὶ τὴν ἐξέτασιν καὶ ἑρμηνείαν τῶν λειχήνων καταγινόμενος, ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν λειχηνολογίαν ὡς κλάδον τῆς βοτανικῆς.

λειχηνόμορφος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων μορφὴν λειχῆνος, λειχηνοειδής.

λειχηνοποίησις (ἡ) *[Δερματολ.].* Στοιχειώδης ἀλλοίωσις τοῦ δέρματος, προκαλουμένη ἐξ ἐπανειλημμένων ξεσμῶν συνεπείᾳ κνησμοῦ καὶ χαρακτηριζομένη ἐκ παχύνσεως καὶ διηθήσεως τοῦ δέρματος, μετ' ἐπισημάνσεως τῶν φυσιολογικῶν πτυχῶν τοῦ δέρματος καὶ ὑπερχρώσεως αὐτοῦ. Τὸ οὕτω λειχηνοποιηθὲν δέρμα ἐμφανίζει ἐκ τῆς διασταυρώσεως τῶν ἐπισεσημασμένων πτυχῶν ὄψιν δικτυωτὴν δίκην μωσαϊκοῦ. Ἐνίοτε παρατηρεῖται καὶ μικρὰ ἀπολέπισις. Ἡ χροιὰ τοῦ λειχηνοποιηθέντος δέρματος εἶναι συνήθως φαιόχρους ἢ καστανή, ἐνίοτε ὅμως εἶναι φυσιολογικὴ ἢ καὶ ὀλιγώτερον ἔντονος τῆς τοῦ ὑγιοῦς δέρματος. Ἱστολογικῶς χαρακτηρίζεται ὑπὸ ὑπερακανθώσεως μετ' ἐπιμηκύνσεως τῶν θηλῶν τοῦ δέρματος καὶ μετρίας διηθήσεως αὐτῶν. Ἡ λειχηνοποίησις καταλαμβάνει ἄλλοτε ἄλλην ἔκτασιν, σχηματίζουσα ἐξανθηματικὰς πλάκας ἄλλοτε ἄλλου μεγέθους, μὴ σαφῶς χωριζομένας ἀπὸ τοῦ ὑγιοῦς δέρματος. Ἡ λειχηνοποίησις δύναται νὰ ὑπάρξῃ μόνη, ἢ ἐμφανίζεται ὡς ἐπιπλοκὴ ἄλλων δερματοπαθειῶν, ὡς λειχῆνος ὁμαλοῦ, ἐκζέματος, ἐκζεματίτιδος κτλ. Διαφορικὴ διάγνωσις γίνεται ἀπὸ τοῦ ὁμαλοῦ λειχῆνος καὶ τοῦ χρονίου ἁπλοῦ λειχῆνος τοῦ Widal. Θεραπεία οἵα τοῦ χρονίου ἁπλοῦ λειχῆνος τοῦ Widal. Ν. Ο.

λειχηνοστεαρικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὸν ὀξὺ τῆς ὁμάδος τῶν *λειχηνικῶν ὀξέων,* ἀνευρεθὲν εἰς λειχῆνα τὸν ἰσλανδικόν. Σ. Γ.

λειχηνοστερυλικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.].* Ὀργανικὸν ὀξὺ ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *λειχηνικῶν ὀξέων.* Σ. Γ.

λειχηνοφάγος (ὁ)· ὁ τρώγων τοὺς λειχῆνας· εἶδος ἐντόμων.

λειχηνόχορτο (τὸ) *[Βοτ.].* Κοινὴ ὀνομασία πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *ὑπερικὸν τὸ διάτρητον* (Hypericum perfoliatum).

λειχηνώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος μὲ λειχῆνα, λειχηνοειδής.

λειχήνωσις, *—εως* (ἡ)· νοσηρὰ κατάστασις τοῦ δέρματος ἐξανθοῦντος λειχῆνας.

λειχούδης (ὁ)· ὁ λαίμαργος.

Λειχούδης. Ἀδελφοί, γεννηθέντες ἐν Κεφαλληνίᾳ, τῷ 1633 ὁ *Ἰωαννίκιος,* τῷ 1652 ὁ *Σωφρόνιος,* οἵτινες ἀνεδείχθησαν ἱεροκήρυκες καὶ διδάσκαλοι διαπρεπεῖς παρ' ἡμῖν καὶ ἐν Ῥωσίᾳ. Ἐσπούδασαν ἐν Βενετίᾳ καὶ Παταβίῳ φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν. Ἐδίδαξαν εἰς σχολεῖα Κεφαλληνίας, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, ἐκήρυξαν δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κατὰ ζήτησιν τοῦ τσάρου Θεοδώρου, τὰ πατριαρχεῖα ἔπεμψαν τοὺς δύο Λειχούδας εἰς Ῥωσίαν καὶ διωρίσθησαν διδάσκαλοι τῆς πρὸ μικροῦ συσταθείσης ἑλληνικῆς σχολῆς ἢ ἀκαδημίας, ἐπί τινα χρόνον διδάξαντες, καίτοι εὗρον πολεμίους τοῦ ἔργου ἢ τοῦ δόγματος αὐτῶν, μείναντες μάλιστα ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη περιωρισμένοι εἰς τὴν μονὴν Ὑπατίου. Ἰὼβ ὁ Νοβογορόδου μητροπολίτης, συστήσας σχολὴν ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, ἐκάλεσε τοὺς ἀδελφοὺς Λειχούδας διδασκάλους, τὸ δὲ ἔργον αὐτῶν τοσοῦτον ἐκαρποφόρησεν, ὥστε νὰ συσταθῶσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, ἐντὸς ὀλίγου χρόνου, δεκατέσσαρα ἑλληνικὰ σχολεῖα. Οἱ δύο Λειχοῦδαι ἐδίδασκον καὶ συνέγραφον μέχρι τοῦ θανάτου αὐτῶν. Ἀπέθανεν ὁ Ἰωαννίκιος τῷ 1717, ὁ δὲ Σωφρόνιος τῷ 1730. Πολλὰ συνέγραψαν καὶ ἐξέδωκαν πρωτότυπα καὶ κατὰ μετάφρασιν, ἐπιτελέσαντες

Digitized by Google

ργον ἐν Ρωσίᾳ θαυμάσιον· τοῦτο δ' ἐξιστόρησεν, πὶ τῇ βάσει ρωσικῶν πηγῶν, ὁ Ἀλέξ. Λάσκαρις μητροπολίτης Σισανίου καὶ Σιατίστης, † 1869 ν περιοδικῷ «Ἑλλην. Φιλολογ. Συλλόγου», τ. Β', 5–44 («Κεφαλληνιακὰ Σύμμικτα» *Ἠλ. Τσιτσέλη*, νθα Λυκοῦδαι καλοῦνται σ. 351–362.) Μ. Ι. Γ.

— **Λειχούδης, *Κωνσταντῖνος*.** Ἐκ τῶν πλέον πεπαιδευμένων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του, προσελήφθη, ὡς παραδυναστεύων, ἤτοι σύμβουλος, ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου Θ' τοῦ Μονομάχου (1042—1054) παρέμεινε δὲ τοιοῦτος καὶ παρὰ τῇ Θεοδώρᾳ 1054—1056) καὶ τῷ Μιχαὴλ ΣΤ' (1056—1057). Ἔχων ὡς ἀρχὴν ὅτι τὰ ἀνώτατα ἐν τῷ κράτει ἀξιώματα ἔδει νὰ κατέχωνται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν λογίων καὶ προσκρούσας εἰς τὴν ἀντίδρασιν τῶν στρατιωτικῶν κύκλων, κατεδίωξε τοὺς παλαιμάχους στρατηγούς, ἀντικαταστήσας αὐτοὺς δι' ἀνδρῶν ἀνικάνων, προθύμως ὑποκυπτόντων εἰς τὰ νεύματά του, καὶ οὕτως ἐγένετο παραίτιος πλείστων καὶ σοβαρωτάτων συμφορῶν (ἥττῶν ἐν Ἀσίᾳ, ἐσωτερικῶν στάσεων κλ.), καὶ τέλος διὰ τῆς πολιτικῆς του προεκάλεσε τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Μιχαὴλ ΣΤ' ὑπὸ τοῦ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ τῷ 1057. Τῷ 1059 ἀνηγορεύθη πατριάρχης (ὡς *Κωνσταντῖνος Γ'*) εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Μιχαὴλ Α' τοῦ Κηρουλαρίου, παρέμεινε δὲ τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1064, ὅτε ἀπέθανεν. Ν. ΚΛΣ

— **Λειχούδης, *Στέφανος*.** Στρατηγὸς Βυζαντινός. Υἱός του προηγουμένου, προεχειρίσθη ὑπὸ τούτου εἰς στρατηγόν, μολονότι ἐντελῶς ἀνίδεος τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων, καὶ διωρίσθη διοικητὴς τῆς παραμεθορίου ἐπαρχίας Μηδίας περὶ τὸ 1045, καθ' ὃν χρόνον τὰ ἀνατολικὰ ἐκεῖνα ὅρια τῆς αὐτοκρατορίας ἠπειλοῦντο ὑπὸ τῆς ὁσημέραι αὐξούσης δυνάμεως τῶν Σελτζουκιδῶν Τούρκων. Περὶ τὸ 1046, θελήσας νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν διὰ τῆς χώρας του εἰρηνικὴν διάβασιν εἰς φάλαγγά τινα Τούρκων ἐπανερχομένων ἔκ τινος ἀτυχοῦς κατὰ τῶν Ἀράβων ἐκστρατείας, ἐπροκάλεσε συμπλοκὴν πρὸς τοὺς Τούρκους ἐκείνους, καθ' ἣν ἡττηθεὶς ᾐχμαλωτίσθη. Ἔκτοτε δὲν ἐγένετο πλέον λόγος περὶ αὐτοῦ. Ν. ΚΛΣ

λειχόχορτο (τὸ) /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἄγχουσα ἡ ποικιλόχρους* (Anchusa variegata).

λείχω, *ἀόρ. ἔλειξα*· ἕλκω, ἀπομάττω διὰ τῆς γλώσσης, κοιν. *γλείφω*: «ἡ γάτα λείχει τὰ πιάτα, — τὰ κόκκαλα».

λειψανάβατος, —*η*—*ο*· δημοτ., ἐπὶ τοῦ ἄρτου, ὁ ἐλλιπὴς ὡς πρὸς τὸ ἀνέβασμα, ὁ ἀτελῆ ζύμωσιν ὑποστάς, λειψός: «λειψανάβατη κουλούρα».

λειψανδρία (ἡ)· ἔλλειψις ἀνδρῶν, ἄρρενος πληθυσμοῦ: «πολλαὶ γυναῖκες παραμένουν ἄγαμοι ἕνεκα λειψανδρίας» || ἔλλειψις ἀνδρῶν σπουδαίων, οἷον πολιτικῶν, ἐπιστημόνων, βιομηχάνων κττ.: «ἕνεκα λειψανδρίας τὰ μεγάλα ἀξιώματα κατέχουν ἀνάξιοι ἄνθρωποι».

λειψανοθήκη (ἡ)· θήκη τῶν λειψάνων, τῶν ἀνακομισθέντων ἀνθρωπίνων ὀστῶν· || θήκη ἁγίων λειψάνων.

— *[Ἐγκυκλ.]* Αἱ *λειψανοθῆκαι* εἶναι κιβωτίδια περιέχοντα λείψανα ἁγίων. Ταῦτα εἶναι διαφόρου ὕλης καὶ σχήματος. Συνήθως κατεσκευάζοντο ἐξ ἀργύρου, ἐξ ἁπλοῦ ἢ ἐπιχρύσου χαλκοῦ, ἐξ ἐλεφαντόδοντος κλπ. Δὲν λείπουσιν, ὅμως, ἂν καὶ σπανιώτατα, χρυσᾶ τοιαῦτα, ἀνήκοντα κυρίως εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ἐγκολπίων. Ὡς πρὸς τὸ σχῆμα αἱ λειψανοθῆκαι κατὰ τοὺς παλαιοχριστιανικοὺς καὶ

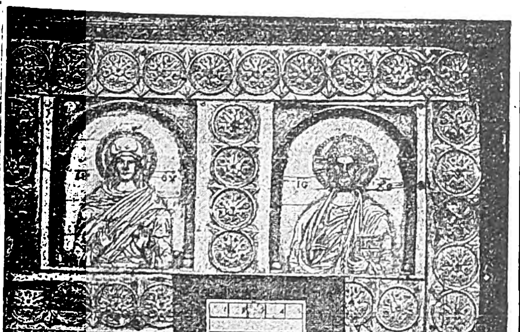

Λειψανοθήκη βυζαντινὴ ἐξ ἐλεφαντοστοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ.

βυζαντινοὺς χρόνους εἶναι κιβωτίδια ὀρθογώνια ἢ ἐλλειψοειδῆ μετὰ καλύμματος. Ἐξωτερικῶς φέρουσιν ἀναγλύφους ἢ ἐγχαράκτους παραστάσεις ἁγίων καὶ σπανιώτερον σκηνῶν ἐκ τοῦ βίου τοῦ μάρτυρος, τοῦ ὁποίου λείψανα περιέχονται ἐντὸς τῆς λειψανοθήκης. Ὑπάρχουσι τέλος λειψανοθῆκαι, ὡς ἡ ἐλεφαντίνη τῆς Brescia, ὧν ἡ διακόσμησις ἔχει γενικώτερον χαρακτῆρα, συνισταμένη εἰς σκηνὰς τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνους αἱ λειψανοθῆκαι, πλὴν τοῦ ὀρθογωνίου καὶ ἐλλειψοειδοῦς σχήματος, λαμβάνουσι πολὺ συχνὰ τὸ σχῆμα τοῦ περιεχομένου λειψάνου, ὅταν τοῦτο, ὡς συνήθως συμβαίνει, εἶναι κάρα ἢ ὀστοῦν ἐξ ἄλλου μέρους τοῦ σώματος.

Εἰς τὴν ὁμάδα τῶν λειψανοθηκῶν δέον νὰ καταταχθῶσι καὶ μικρὰ ἐκ μολύβδου κιβωτίδια, πε-

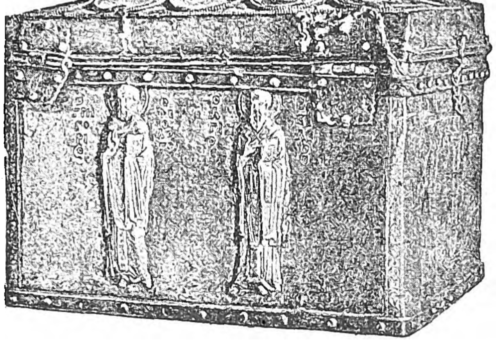

Λειψανοθήκη ἐξ ἀργύρου ἐπιχρύσου μετὰ σμάλτων ἐπὶ τοῦ καλύμματος ἐν τῷ Βατικανῷ.

ριέχοντα λείψανα καὶ τοποθετούμενα εἰς τὰς παλαιοχριστιανικὰς κυρίως ἐκκλησίας κάτωθεν τῆς ἁγίας Τραπέζης. Τινὰ τούτων εὑρέθησαν ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν παλαιοχριστιανικῶν βασιλικῶν.

Εἰς τὰς λειψανοθήκας τέλος ἀνάγονται καὶ αἱ *σταυροθῆκαι*, κιβωτίδια δηλαδὴ ἔχοντα ἐσωτερικῶς κοιλότητα ἐν σχήματι σταυροῦ, ἐν ᾗ ἐτοποθετοῦντο

Λειψανοθῆκαι τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας ἐν τῇ μονῇ Μεγάλου Σπηλαίου.

τμήματα τιμίου ξύλου, ἐκ τοῦ σταυροῦ δηλαδὴ ἐφ' οὗ ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς. Σπουδαιοτέρα καὶ μᾶλλον γνωστὴ εἶναι ἡ σταυροθήκη ἡ φυλασσομένη ἐν τῇ ἁγιορειτικῇ μονῇ τῆς Λαύρας καὶ θεωρουμένη ὡς δῶρον τοῦ βασιλέως Νικηφόρου Φωκᾶ. Εἰς τὰς λειψανοθήκας δύνανται νὰ καταταχθῶσι καὶ τὰ *ἐγκόλπια*, μικρὰ δηλαδὴ κιβωτίδια ἢ καὶ σταυροὶ ἀναρτώμενοι δι' ἁλύσεως ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ καὶ περιέχοντες τμήματα ἁγίων λειψάνων. Α. Ξ

λείψανον (τὸ)· τὸ ὑπολειφθέν, μικρὸν ὑπόλειμμα, συνήθως εἰς τὸν πληθυντικόν: «τὰ λείψανα τοῦ γεύματος,—τῆς περιουσίας» || τὸ σῶμα τοῦ νεκροῦ, τὸ πτῶμα: «σηκώσανε τὸ λείψανο», «περνᾶνε τὸ λείψανο», «σὰν λείψανο εἶναι ἀπὸ τὴν ἀδυναμία, — ἀπὸ τὶς θέρμες» || «τὰ ἅγια λείψανα» ὀστᾶ ἀνήκοντα εἰς ἅγιον.

— **λείψανα *ἅγια*.** Ἐκλήθησαν οὕτω κυρίως τὰ ὀστᾶ ἢ τὰ σώματα μαρτύρων ἢ ἁγίων, ἔπειτα δὲ καὶ ἀντικείμενα ἢ ἐνδύματα χρησιμοποιηθέντα ὑπὸ τῶν ἁγίων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς των. Ἡ Ἐκκλησία ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων μεγάλην ἀπέδωκε τιμὴν εἰς τὰ τοιαῦτα λείψανα. Οὕτως εἰς μὲν τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου (†107) ἀναφέρεται § 6) ὅτι τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀποστολικοῦ τούτου πατρὸς περισυλλεγέντα ἐπιμελῶς μετεφέρθησαν εἰς Ἀντιόχειαν, ὅπου διεφυλάχθησαν ὡς θησαυρὸς ἀτίμητος. Ἐν δὲ τῇ ἐπιστολῇ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σμύρνης (παρ' *Εὐσεβίῳ*, Ἐκκλ. Ἱστορ. 4,15) ἀναφέρεται ὅτι περισυλλέξαντες οἱ πιστοὶ «τὰ τιμιώτερα λίθων πολυτελῶν καὶ δοκιμώτερα ὑπὲρ χρυσίον ὀστᾶ» τοῦ ἱεροῦ Πολυκάρπου (†169) ἀπέθεσαν αὐτὰ εἰς κατάλληλον μέρος, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἵνα ἐπισυναγόμενοι ἐκεῖ κατ' ἔτος ἐπιτελῶσι «τὴν τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ γενέθλιον ἡμέραν». Ὁ τοιοῦτος πρὸς τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων ἐκδηλούμενος ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν σεβασμός, γενόμενος ἀντιληπτὸς καὶ εἰς τοὺς ἐθνικούς, προὐκάλεσεν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τὸ μέτρον, ἵνα ρίπτωνται τὰ λείψανα ταῦτα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ μὴ περιέρχωνται εἰς τοὺς Χριστιανοὺς (*Εὐσεβ.* Ἐκκλ. Ἱστ. 8, 6). Μετὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν ἡ εὐλάβεια τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὰ λείψανα ἐκείνων, διὰ τοῦ αἵματος τῶν ὁποίων ἐστερεώθη ἡ Ἐκκλησία, ἐξεδηλώθη ζωηρότερον, πᾶσαι δὲ αἱ πόλεις ἐπεζήτουν ν' ἀποκτήσωσι σώματα ἢ λείψανα μαρτυρικά. Ἐντεῦθεν πολλαὶ ἀνακομιδαὶ ἁγίων λειψάνων ἐσημειώθησαν, ἡ μεταφορὰ δὲ τῶν λειψάνων τούτων ἐγίνετο ἐπισημότατα καὶ ἡ κατάθεσις αὐτῶν εἰς τοὺς ἐπὶ τιμῇ τῶν μαρτύρων ἀνεγειρομένους ναοὺς συνετελεῖτο μετὰ μεγαλοπρεποῦς πομπῆς καὶ ἐκτάκτου λαμπρότητος ἐγκαινίων. Ἡ ἀπ' αὐτῆς δὲ τῆς περιόδου τῶν διωγμῶν εἰσαχθεῖσα συνήθεια νὰ ἐπισυνάγωνται οἱ πιστοὶ κατ' ἔτος ἐν τῷ τάφῳ τοῦ μάρτυρος καὶ προσφέροντες τὴν θείαν εὐχαριστίαν ἐπὶ τῆς πλακὸς τῆς ἐπιτεθειμένης ἐπὶ τοῦ τάφου νὰ ἑορτάζωσι τὴν γενέθλιον τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ ἡμέραν, συνετέλεσεν ὥστε νὰ κρατήσῃ ἐνωρίτατα ἡ συνήθεια, ὅπως ἐγκλείωσιν εἰς ἕκαστον θυσιαστήριον λείψανα ἅγια (ε' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ).

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἐσημειώθησαν καταχρήσεις καὶ ὑπερβολαί, εἴτε ἐξ αἰτίας τοῦ δεισιδαίμονος φανατισμοῦ μὴ πεφωτισμένων Χριστιανῶν, εἴτε καὶ λόγῳ ἀγυρτικῶν ἐκμεταλλεύσεων, εἰς παντοίας πλαστότητας καὶ πολλαπλασιασμοὺς λειψάνων παρεκτραπεισῶν, τοῦτο ὅμως δὲν δικαιολογεῖ τὴν ὑπὸ τῶν διαμαρτυρουμένων ἀπόρριψιν παντὸς πρὸς τὰ ἅγια λείψανα σεβασμοῦ. Ἡ ἐν προκειμένῳ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας ἐκφράζεται ρητῶς καὶ σαφῶς οὐ μόνον εἰς τὴν πρᾶξιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἐπισήμων αὐτῆς πατέρων. Οὕτως, ὁ μὲν Ἱεροσολύμων Κύριλλος, ὁρμώμενος ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς ἀναστάσεως τοῦ νεκροῦ, τοῦ ριφθέντος ἐν τῷ μνημείῳ τοῦ Ἐλισσαίου, παρέχει τὴν ἐξήγησιν ὅτι ἡ ἀνάστασις αὕτη ἐγένετο, ἵνα «δειχθῇ ὅτι καὶ ψυχῆς μὴ παρούσης ἔγκειταί τις δύναμις τῷ τῶν ἁγίων σώματι, διὰ τὴν ἐν τοσούτοις ἔτεσιν ἐνοικήσασαν ἐν αὐτῷ δικαίαν ψυχήν, ἧς ὑπηρέτημα γέγονεν. Εἰ γὰρ σουδάρια καὶ σιμικίνθια τὰ ἔξωθεν ὄντα, τῶν σωμάτων ἁπτόμενα τῶν νοσούντων ἤγειρε τοὺς ἀσθενεῖς, πόσῳ μᾶλλον αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ προφήτου ἤγειρε τὸν νεκρόν» (Κατήχ. ΙΗ, η'). Ὁ δὲ Βασίλειος περὶ τοῦ λειψάνου τῆς ἁγίας Ἰουλίττης παρατηρεῖ ὅτι «ἐν τῷ καλλίστῳ προτεμενίσματι τῆς πόλεως κείμενον ἁγιάζει μὲν τὸν τόπον, ἁγιάζει δὲ τοὺς εἰς αὐτὸν συνόντας» (ὁμιλία εἰς τὴν ἁγίαν Ἰουλίτταν). Ἀλλαχοῦ δὲ (ὁμιλ. εἰς τὸν 115 ψαλμὸν) ὑποστηρίζει ὅτι ὁ ἁπτόμενος τῶν ὀστῶν τῶν ἁγίων ἐπιτυγχάνει μετουσίαν τινὰ ἁγιασμοῦ. Ὁ δὲ Χρυσόστομος καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ αὐτοῦ εἰς τὸν μάρτυρα Λουκιανόν, ἀπευθύνει τὴν προτροπήν: «Παράμενε τῷ τάφῳ τοῦ μάρτυρος· ἔκχεε πηγὰς δακρύων ἐκεῖ.... ἆρον εὐλογίαν ἐκ τοῦ τάφου.... περιπλάκηθι τὴν σορόν, προσηλώθητι τῇ λάρνακι. Οὐχὶ τὰ ὀστᾶ μόνον τῶν μαρτύρων, ἀλλὰ καὶ οἱ τάφοι καὶ αἱ λάρνακες πολλὴν βρύουσι τὴν εὐλογίαν. Λάβε ἔλαιον ἅγιον καὶ κατάχρισόν σου ὅλον τὸ σῶμα».

Πρῶτος ὁ Βιγιλάντιος, πρεσβύτερος Βαρκελώνης, κατέκρινεν ὡς συνήθειαν εἰδωλολατρικὴν τὸ ἀνάπτειν λαμπάδας καὶ ἀσπάζεσθαι τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων, ἀντεπεξῆλθεν ὅμως κατ' αὐτοῦ ζωηρῶς ὁ Ἱερώνυμος (Hieronym. contra Vigil. 4). Χαρακτηριστικὸν τυγχάνει ὅτι οἱ εἰκονομάχοι δὲν ἐστράφησαν κατὰ τῶν ἁγίων λειψάνων. Π. Ν. Τ.

Λείψι /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς κοινότητος Κυδωνιῶν (Βαντσικοῦ) τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 122. Χ. Δ.

Λ(ε)ιψία (Leipzig) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Γερμανίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ τῆς πολιτείας τῆς Σαξωνίας παρὰ τὸν ποταμὸν Ἔλστερ καὶ τὴν συμβολὴν τῶν παραποτάμων αὐτοῦ Πλάϊσσε καὶ Πάρτε, ἐν τῷ μέσῳ μεγάλης καὶ εὐφόρου πεδιάδος. Εὑρίσκεται ὑπὸ 51° 20' Β. πλάτους καὶ 12° 23' Α. μήκους καὶ εἶναι ἡ πέμπτη κατὰ τὸν πληθυσμὸν πόλις τῆς Γερμανίας, ἔχουσα 679.159 κατ., ἐξ ὧν 575.193 διαμαρτυρόμενοι, 18.351 καθολικοὶ καὶ 12.594 Ἰουδαῖοι, τῶν λοιπῶν ἀνηκόντων εἰς ἄλλα θρησκεύματα. Ἀποτελεῖται ἐκ τῆς παλαιᾶς πόλεως, τῆς πέριξ αὐτῆς νέας πόλεως καὶ ἐκ τῶν περὶ τὴν νέαν πόλιν συνοικιῶν καὶ βιο-

Digitized by Google

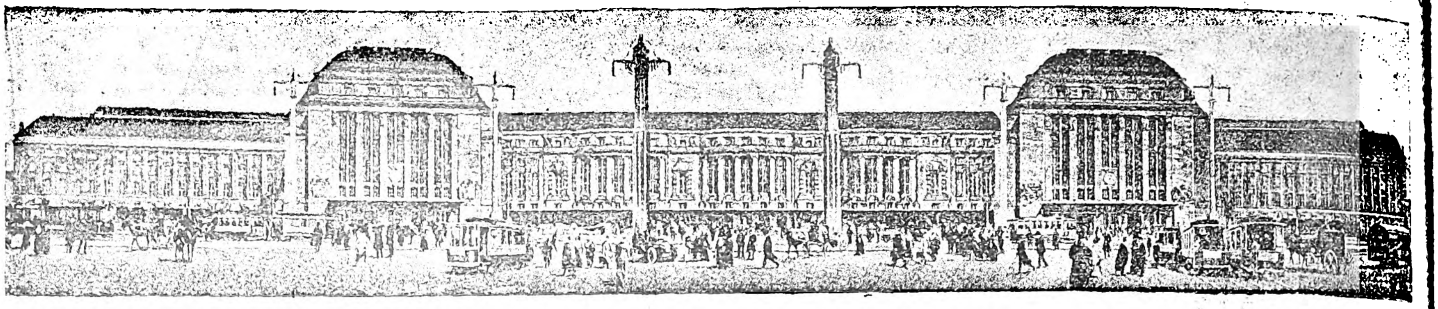

Ὁ σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς Λειψίας.

μηχανικῶν προαστείων. Ἡ παλαιὰ πόλις σχηματίζει ἀκανόνιστον τετράγωνον, περικυκλούμενον ὑπὸ θαυμασίων δενδροστοιχιῶν, αἵτινες ἀντικατέστησαν τὰ κατεδαφισθέντα τῷ 1784 τείχη. Ἐκ τῶν τειχῶν τούτων ἐσῴζετο μέχρι τοῦ 1899 μόνον τὸ παλαιὸν φρούριον Πλάϊσσενμπουργκ, γνωστὸν ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ διεξαχθείσης περιφήμου συζητήσεως μεταξὺ Λουθήρου καὶ Ἔκ τῷ 1519. Αἱ πλεῖσται τῶν ὁδῶν τῆς παλαιᾶς πόλεως εἶναι στεναὶ καὶ σκολιαί, ὁλονὲν ὅμως διανοίγονται καὶ εὐθυγραμμοῦνται. Εἰς τὸ κέντρον τῆς παλαιᾶς πόλεως εὑρίσκεται ἡ πλατεῖα τῆς Ἀγορᾶς, ὀνομαστὴ διὰ τὰς ἱστορικὰς ἐν αὐτῇ συγκεντρώσεις καὶ τὸν ἐκ μωσαϊκοῦ κατασκευασθέντα τῷ 1845 ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς θυρεὸν τῆς πόλεως μετὰ τοῦ μνημείου τῆς Νίκης. Πρὸς Α. ταύτης εὑρίσκεται ἡ πλατεῖα τοῦ Αὐγούστου, ἡ μεγαλυτέρα τῆς Λειψίας καὶ ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τῆς Γερμανίας, περικυκλουμένη ὑπὸ μεγαλοπρεπῶν κτηρίων καὶ μνημείων. Ἡ νέα πόλις ἀποτελεῖται ἐκ διαφόρων ἄλλοτε προαστείων, τὰ ὁποῖα σήμερον καλοῦνται ἐκ τῆς θέσεώς των νότιος συνοικία, δυτική, βόρειος καὶ ἀνατολική. Τὰ κυρίως προάστεια *Κόννεβιτς, Πλάγκβιτς* καὶ *Λίντεναου* ἀποτελοῦν τὸ βιομηχανικὸν κέντρον τῆς πόλεως.

Ἡ Λειψία ἔχει ἀρκετὰς ἐκκλησίας, ἐξ ὧν κυριωτέρα εἶναι ἡ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, μετὰ κωδωνοστασίου ὕψους 87 μ., κτισθεῖσα κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐπὶ σχεδίων τοῦ Λίψιους καὶ Χάρτελ καὶ θεωρουμένη ὡς τὸ ὡραιότερον θρησκευτικὸν μνημεῖον τῆς πόλεως. Ἐκ τῶν δημοσίων κτηρίων διακρίνεται τὸ παλαιὸν δημαρχεῖον, κτισθὲν τῷ 1556 μετὰ πύργου καὶ ὡρολογίου χρονολογουμένου ἀπὸ τοῦ 1599 καὶ φέροντος σφαῖραν σελήνης, ἐπὶ τῆς ὁποίας σημειοῦνται αἱ φάσεις αὐτῆς. Ἐν αὐτῷ ἔχει ἐγκατασταθῆ τὸ μουσεῖον τῆς ἱστορίας τῆς πόλεως, μετὰ τῶν εἰκόνων τῶν βασιλέων τῆς Σαξωνίας. Ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Ἀγορᾶς εὑρίσκεται τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον, ὅπου διέμενον ἀπὸ τοῦ 1695 μέχρι τοῦ 1829 οἱ ἐκλέκτορες τῆς Σαξωνίας, ὁσάκις διήρχοντο ἐξ Λειψίας. Ἐν αὐτῷ διέμειναν ἐπίσης ὁ Πέτρος ὁ Μέγας 1698, ὁ Φρειδερῖκος ὁ Μέγας 1760, ὁ Ναπολέων Α' τῷ 1813 κ. ἄ. Ἐκ τῶν νεωτέρων κτηρίων ἀξιολογώτερα εἶναι: τὸ νέον δημαρχεῖον, φέρον ἐπὶ τῶν προσόψεών του ἀλληγορικὰς παραστάσεις τῆς Λειψίας, τῆς Ἐλευθερίας, τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Δικαιοσύνης, τῆς Βιομηχανίας καὶ τῆς Μουσικῆς, τὸ δικαστικὸν μέγαρον φέρον θόλον 67μ. ὕψους, καταλήγοντα εἰς κολοσσιαῖον ἄγαλμα τῆς Ἀληθείας, τὰ διάφορα πανεπιστημιακὰ κτήρια, τὸ δημοτικὸν μουσεῖον τῶν Καλῶν τεχνῶν, τὸ νέον θέατρον, ὁ οἶκος τῶν Γερμανῶν βιβλιοπωλῶν, ὁ κεντρικὸς σιδηροδρομικὸς σταθμός, ὁ μεγαλύτερος τῆς Εὐρώπης, μὲ πρόσοψιν μήκους 304μ., ἡ μεγαλοπρεπὴς αὐτοκρατορικὴ τράπεζα, τὸ νέον χρηματιστήριον, τὸ κρυστάλλινον ἀνάκτορον μετὰ τοῦ ἀμφιθεάτρου (Ἄλμπερτχαλ), δυναμένου νὰ περιλάβῃ 3.500 ἄτομα κτλ. Μνημεῖα ἄξια λόγου εἶναι: τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου, τοῦ Βίσμαρκ, τοῦ Φρειδερίκου Αὐγούστου, τοῦ Μένδελσον-Βαρθόλδυ, τοῦ Γκαῖτε, τοῦ Μπὰχ κτλ. Ἀπὸ τοῦ 1900 μέχρι τοῦ 1913 κατεσκευάσθη τὸ περίφημον μνημεῖον εἰς ἀνάμνησιν τῆς μάχης τῆς Λειψίας, ἔργον τοῦ Μπροῦνο Σμίθ. Ἔχει ὕψος 91 μ., εἰς δὲ τὰς πλευράς του ἐστήθησαν ἀγάλματα ὕψους 12 μ. Ἡ πόλις ἔχει ὡσαύτως ἐν ἀφθονίᾳ κήπους, ἄλση, κέντρα ἀναψυχῆς, θαυμάσια πάρκα, καταρράκτας, πίδακας, τόπους παιδιῶν, αἴθουσαν συναυλιῶν διὰ 2000 ἄτομα, θερμοκήπιον κτλ.

Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Λειψίᾳ εἶναι εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἀνεπτυγμένη. Τὸ πανεπιστήμιον αὐτῆς, ἱδρυθὲν τῷ 1409, εἶναι ἀπὸ ἀπόψεως σπουδαιότητος

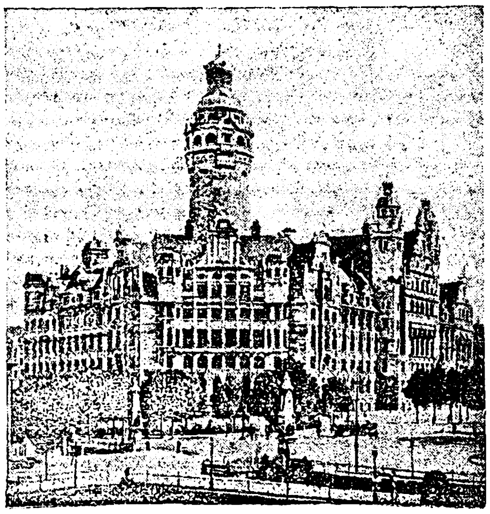

Τὸ δημαρχεῖον τῆς Λειψίας.

καὶ ἀρχαιότητος τὸ δεύτερον τῆς Γερμανίας. Λειτουργοῦν ὡσαύτως ἐν τῇ πόλει ἀνωτέρα ἐμπορικὴ σχολή, ἱδρυθεῖσα τῷ 1898 καὶ θεωρουμένη ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Γερμανίας, κτηνιατρικὴ σχολή, ἰνστιτοῦτα ἐρευνῶν πειραματικῆς καὶ παιδαγωγικῆς ψυχολογίας, ἐπαγγελματικαὶ σχολαί, βιομηχανικαὶ σχολαί, διδασκαλεῖα, ἡ σαξωνικὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν, κρατικὸν γεωργικὸν ἰνστιτοῦτον, ἡ περίφημος ἰδιωτικὴ ἐμπορικὴ σχολὴ Κράμεριννουνγκ, ἱδρυθεῖσα τῷ 1831, ἡ σχολὴ βιβλιοπωλῶν ἡ περίφημος σχολὴ τοῦ βιβλίου, ἱδρυθεῖσα τῷ 1853, σχολαὶ τῆς πολυτεχνικῆς ἑταιρείας τῆς Λειψίας, εἰδικαὶ σχολαὶ διὰ τὴν βιομηχανικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν γυναικῶν, καλλιτεχνικαὶ σχολαί, ἡ Ἀκαδημία γραφικῶν τεχνῶν καὶ οἰκοδομικῆς, ἡ σχολὴ τῆς βιομηχανικῆς καλλιτεχνίας, ἡ διαρκὴς καλλιτεχνικὴ ἔκθεσις, τὸ μουσεῖον τῆς βιομηχανικῆς καλλιτεχνίας, ἡ ἑταιρεία τῶν φίλων τῆς τέχνης, ἡ ἑταιρεία τῆς τέχνης, ἡ καλλιτεχνικὴ λέσχη, μεγάλη αἴθουσα συναυλιῶν (Γκεβάντχαους), ἡ ἀκαδημία τοῦ ᾄσματος, ἡ ἑταιρεία θρησκευτικῆς μουσικῆς Ρῆντελ, ἡ ἑταιρεία Μπὰχ κτλ. Ἔχει προσέτι πλείστας βιβλιοθήκας, κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ τοῦ πανεπιστημίου μὲ 762.000 τόμους καὶ 6.000 χειρόγραφα, ἡ γερμανικὴ μὲ 620.000 τόμους, ἡ κεντρικὴ παιδαγωγικὴ μὲ 283.000 τόμους, ἡ δημοτικὴ μὲ 160.000 τόμους καὶ 1702 χειρόγραφα, ἡ τοῦ κρατικοῦ δικαστηρίου μὲ 223.000 τόμους, ἡ τῶν βιβλιοπωλῶν, περιλαμβάνουσα ἅπαντα τὰ ἀντίτυπα τῶν ἐν Γερμανίᾳ ἐκδόσεων, ἡ τῶν τυφλῶν κτλ. Ἐκ τῶν μουσείων διακρίνονται: τὸ δημοτικὸν μουσεῖον τῶν καλῶν τεχνῶν, περιλαμβάνον ἔργα ζωγραφικῆς καὶ γλυπτικῆς, συγκεντρωθέντα τῷ 1837 ὑπὸ τῆς ἑταιρείας τῶν καλλιτεχνῶν τῆς Λειψίας, τὸ μουσεῖον τῆς βιομηχανικῆς καλλιτεχνίας, περιλαμβάνον συλλογὰς ἀρχαίας κεραμικῆς, αἰγυπτιακῶν ἀγγείων, γερμανικῶν καὶ ἀγγλικῶν πορσελανῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, τὸ μουσεῖον τῆς ἐθνογραφίας, τὸ μουσεῖον τῶν βιβλίων, τὸ μουσεῖον τῆς ἱστορίας τῆς μάχης τῶν Ἐθνῶν καὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ναπολέοντος κτλ. Ἡ Λειψία ἔχει ἓξ μεγάλα θέατρα, περίφημον ζῳολογικὸν κῆπον μετὰ ἑκατοντάδος λεόντων, ἐνυδρείου καὶ λίμνης φωκῶν, πλούσιον βοτανικὸν κῆπον, πλείστας ἑταιρείας καὶ συλλόγους πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κινήσεως, ὡς εἶναι ἡ ἑταιρεία τῶν Γερμανῶν ἀνατολιστῶν, ἡ ἕνωσις τῶν γεωλόγων, ἡ ἑταιρεία τῆς ἐμπορικῆς γεωγραφίας, ἡ παιδαγωγικὴ ἑταιρεία κτλ. Μεταξὺ τῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων διακρίνονται τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, τὸ φρενοκομεῖον Τόνμπεργκ, τὸ ἄσυλον Νταῖζεν, τὸ νοσοκομεῖον τῶν παίδων, τὸ ἰνστιτοῦτον κωφαλάλων, τρία ἰνστιτοῦτα τυφλῶν, τὸ περίφημον νέον ἄσυλον πτωχῶν, τὸ ἄσυλον ἐργατῶν, ἡ ἑταιρεία τῶν φίλων τῶν πτωχῶν, τὸ παιδαγωγικὸν ἵδρυμα Πεσταλότσι κτλ.

Ἡ Λειψία εἶναι ἓν τῶν μεγαλυτέρων ἐμπορικῶν κέντρων τῆς Εὐρώπης. Παγκοσμίου φήμης εἶναι αἱ τρεῖς μεγάλαι ἐτήσιαι «Ἐμποροπανηγύρεις τῆς Λειψίας», αἵτινες ἀρξάμεναι ἀπὸ τοῦ 1497 διατηροῦνται μέχρι σήμερον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐμποροπανηγύρεων συγκεντρώνονται ἐν Λειψίᾳ χιλιάδες ἐκθετῶν ἐμπορευμάτων καὶ ἀγοραστῶν πάσης ἐθνικότητος.

Ἡ Λειψία εἶναι κυρίως γνωστὴ καθ' ἅπαντα τὸν κόσμον ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τοῦ βιβλίου. Χάριν τοῦ ἐμπορίου τούτου ἱδρύθη τῷ 1825 ἐνταῦθα καὶ ἰδιαίτερον χρηματιστήριον, ὁ «Χρηματιστηριακὸς σύλλογος τῶν Γερμανῶν βιβλιοπωλῶν». Ἤδη ἀπὸ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος λειτουργεῖ ἐν αὐτῇ εἰδικὸν γραφεῖον τοῦ βιβλίου, ἀντιπροσωπεῦον 11.000 ἐκδοτικοὺς καὶ βιβλιεμπορικοὺς οἴκους. Ὑπάρχουν ἐν τῇ πόλει 1.100 ἐκδοτικοὶ οἶκοι, 1900 τυπογραφεῖα βιβλίων, γραφοτεχνῶν καὶ μουσικῆς, 420 λιθογραφεῖα, [illegible] βιβλιοδετεῖα, 131 χυτήρια τυπογραφικῶν στοιχείων, κτλ. Ἱδρυθεῖσα τῷ 1826 ἐν Γκότᾳ ὑπὸ [illegible]

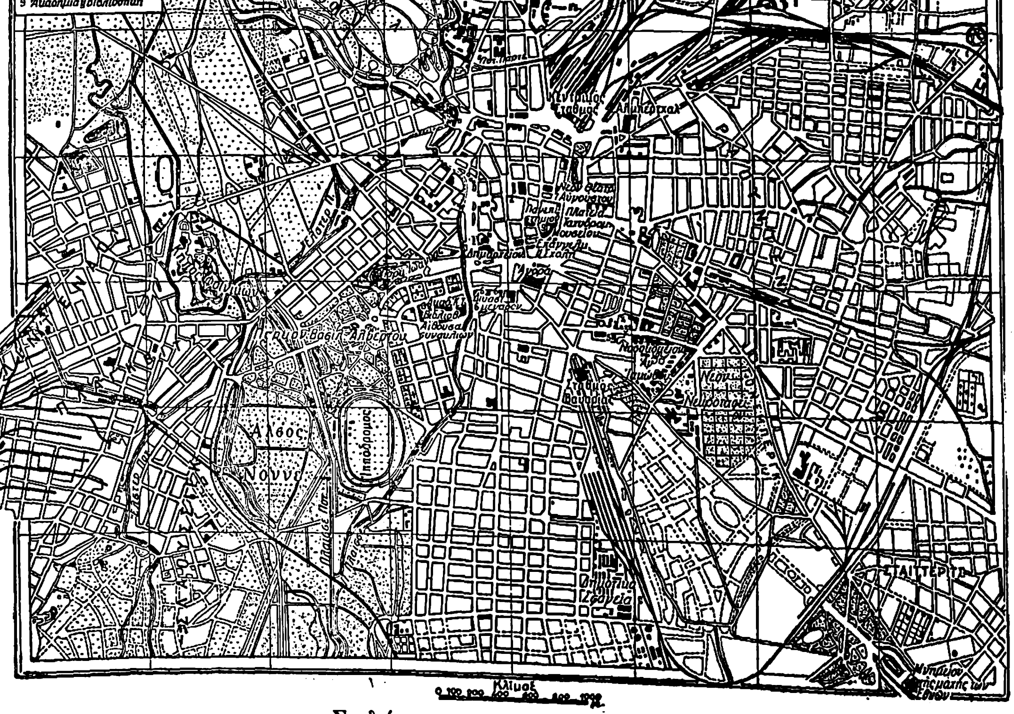

Σχεδιάγραμμα τῆς πόλεως Λειψίας.

Digitized by Google

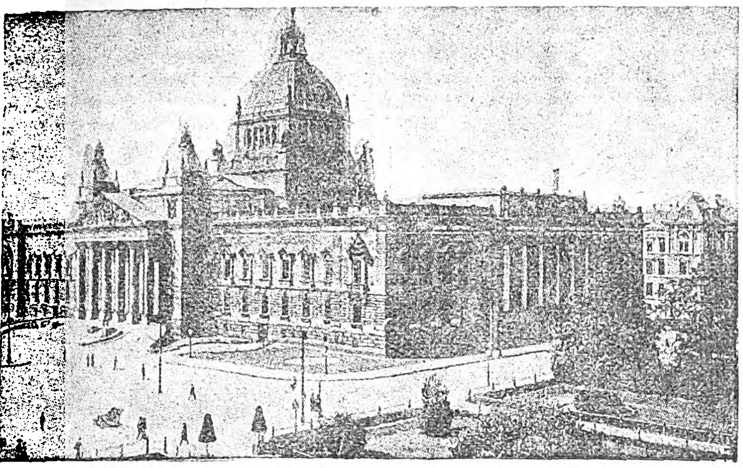

Τὸ δικαστικὸν μέγαρον.

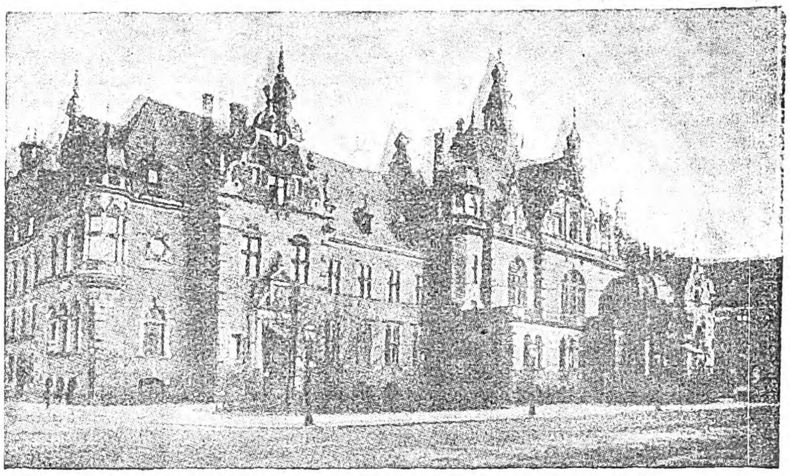

Τὸ μέγαρον τῶν βιβλιοπωλῶν τῆς Λειψίας.

Ἰωσὴφ Μάγερ, μετεφέρθη τῷ 1874 εἰς Λειψίαν ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Μάγιερ τὸ «Βιβλιογραφικὸν Ἰνστιτοῦτον τῆς Λειψίας», καταλαμβάνον, διὰ τῶν πολλαπλῶν ἐγκαταστάσεών του, χῶρον 6.600 τ. μ. Ἐν Λειψίᾳ ἐκδίδεται κατ' ἔτος ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς βιβλίων ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην γερμανικὴν πόλιν, ἐν αὐτῇ δὲ τυπώνονται καὶ αἱ περίφημοι στερεότυποι ἐκδόσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων κλασσικῶν συγγραφέων. Ἡ βιομηχανία εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη. Ἔχει ἐργοστάσια κατεργασίας δερμάτων, μηχανημάτων καὶ ἐργαλείων παντὸς εἴδους, ἠλεκτρικῶν εἰδῶν, κινητήρων, φυσικῆς, μαθηματικῶν, κλειδοκυμβάλων, ἀσφάλτου, πεπιεσμένου χάρτου, τσιμέντου εἰδῶν γουταπέρκας, ἀνθέων, τεχνητῶν πτερῶν, χάρτου, ἐπίπλων, ὑάλου, ἐνδυμάτων κτλ. Ἐπίσης ἔχει σημαντικὴν παραγωγὴν ἐλαίου, χοιρομηρίων χημικῶν προϊόντων, ἀρωμάτων, μεταλλικῶν ὑδάτων, οἰνοπνευμάτων, καπνοῦ, σιγαρέττων καὶ πούρων, ζυθοποιεῖα καὶ ἐργοστάσια αὐτοκινήτων καὶ ἀεροπλάνων. Ἔχει ὡσαύτως σοβαρώτατα πιστωτικὰ ἱδρύματα, μεγάλας ἀσφαλιστικὰς ἑταιρείας, πέντε σιδηροδρομικοὺς σταθμούς, δύο ἀεροδρόμια ἐμπορικῶν συγκοινωνιῶν, ἀνωτάτας διοικητικάς, δικαστικὰς καὶ οἰκονομικὰς ἀρχὰς κτλ.

—*[Ἱστορ.]* Ἡ *Λειψία* ἐκτίσθη κατὰ τὸ ἔτος 1000 μ. Χ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ἐγκατασταθῆ παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Ἔλστερ καὶ Πλάϊσσε ἀποικία ἁλιέων, ἀνηκόντων εἰς τὴν φυλὴν τῶν Σλαύων Βενδῶν. Ὀλίγον ἀνωτέρω ταύτης ἐγκατεστάθη βραδύτερον ἑτέρα ἀποικία Γερμανῶν. Αἱ δύο αὗται ἀποικίαι ἡνώθησαν μετ' ὀλίγον εἰς ἓν χωρίον, ὅπερ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν περὶ αὐτὸ φιλυρῶν, ἔλαβε τὸ ὄνομα *Λίπσκ* ἢ *Λίμπζι* (ἐκ τοῦ σλαβ. *λίπα*=φιλύρα). Τῷ 1156—1189 ὁ φεουδάρχης Ὄθων ὁ Πλούσιος περιέβαλε τὸ χωρίον, ὅπερ εἶχε λάβει ἐν τῷ μεταξὺ τὰ δικαιώματα πόλεως καὶ ἠρίθμει 5—6.000 κατοίκους, διὰ τείχους καὶ συνέστησε τὰς δύο πρώτας ἐμποροπανηγύρεις, τοῦ Πάσχα καὶ τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ.

Κατὰ τὴν διανομὴν τῆς Σαξωνίας τῷ 1263 ἡ Λειψία περιῆλθεν εἰς τὸν Ντέϊτριχ τὸν Σοφόν, ὁ ὁποῖος παρεχώρησεν εἰς τὸ ἐμπόριον αὐτῆς διάφορα προνόμια καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νομίσματα (1273). Τῷ 1519 ἔλαβε χώραν ἐν τῇ πόλει ἡ περίφημος «συζήτησις τῆς Λειψίας» μεταξὺ Λουθήρου, Κάρλστατ καὶ Ἔκ. Οἱ πρῶτοι βιβλιοπῶλαι ἐγκατεστάθησαν ἐν Λειψίᾳ τῷ 1545. Τῷ 1547 ἐπολιορκήθη ματαίως ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Φρειδερίκου τοῦ Βρανδεμβούργου, ὁ ὁποῖος κατέκαυσε τὰ προάστεια, ἀλλ' ὁ ἐκλέκτωρ Μαυρίκιος ηὔξησε τὰ ὀχυρώματα καὶ ἀνῳκοδόμησε τὰ προάστεια. Τῷ 1549 συνήφθη ἐν Λειψίᾳ ἡ προσωρινὴ θρησκευτικὴ συνεννόησις («Ἴντεριμ») μεταξὺ τῶν προτεσταντικῶν καὶ καθολικῶν κρατῶν τῆς Σαξωνίας. Κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον ἡ Λειψία ὑπέστη μεγάλας καταστροφάς, βομβαρδισθεῖσα καὶ κυριευθεῖσα πεντάκις, ἅπαξ δὲ (1642) ὑπὸ τῶν Σουηδῶν. Τὸ σημαντικώτερον γεγονὸς κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΖ' αἰῶνος διὰ τὴν Λειψίαν ὑπῆρξεν ἡ εἰς αὐτὴν μετανάστευσις τῶν βιβλιοπωλῶν τῆς Φραγκφούρτης, λόγῳ τῶν μεγάλων φορολογικῶν βαρῶν (1667). Ἡ μετανάστευσις αὕτη κατέστησεν ὁριστικῶς πλέον τὴν Λειψίαν τὸ μεγαλύτερον κέντρον τῆς γερμανικῆς βιβλιεμπορίας. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορικῆς εὐημερίας τῆς πόλεως συνέβαλεν ἐπίσης μεγάλως καὶ ἡ μετανάστευσις τῶν Γάλλων ἐμπόρων, οἵτινες εἶχον ἐκδιωχθῆ ἐκ Γαλλίας συνεπείᾳ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ἐδίκτου τῆς Νάντης. Κατὰ τὸν Ἑπταετῆ πόλεμον ὁ Φρειδερῖκος ὁ Μέγας ἀπέσπασεν ἀπ' αὐτῆς ὡς λύτρα ὑπὲρ τὰ 15.000.000 ταλλήρων. Κατὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους τὸ ἐμπόριον τῆς πόλεως περιωρίσθη μεγάλως. Τῷ 1809 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, τὴν 31 Μαρτίου τοῦ 1813 ὑπὸ τῶν Ρώσων καὶ τὴν 2 Μαΐου ὑπὸ τῶν Γάλλων. Ἀπὸ τῆς 16—19 Ὀκτωβρίου 1813 συνήφθη παρ' αὐτὴν ἡ τρομερὰ μάχη τῆς Λειψίας (βλ. κατ.), ἐκ τῆς ὁποίας ἐκρίθη ἡ τύχη τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἡ πόλις κατελήφθη ἐξ ἐφόδου, ἐδῃώθη καὶ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν τότε στρατευμάτων, μετὰ μεγάλης δυσκολίας κατορθώσασα νὰ ἐπανορθώσῃ βραδύτερον τὰς ζημίας. Ἡ συνθήκη τοῦ 1815, δι' ἧς τὰ σύνορα τῆς Πρωσσίας ἐτίθεντο εἰς ἀπόστασιν δύο λευγῶν ἀπὸ τῆς πόλεως, ὑπῆρξε καταστρεπτικὴ δι' αὐτήν. Βραδύτερον ἡ προσχώρησις τῆς Σαξωνίας εἰς τὴν γερμανικὴν ἕνωσιν καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν σιδηροδρόμων συνέβαλον τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀναβίωσιν τῆς παλαιᾶς εὐημερίας. Κατὰ τὴν γενικὴν ἐν Γερμανίᾳ ἀνατροπὴν τοῦ μοναρχικοῦ καθεστῶτος (1918) ἔλαβον χώραν ἐν Λειψίᾳ αἱματηραὶ συγκρούσεις μεταξὺ μοναρχικῶν καὶ δημοκρατικῶν, ἀναμεμειγμένων μετὰ ἐργατικῶν, κομμουνιστικῶν καὶ ἀναρχικῶν στοιχείων. Ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἐν Λειψίᾳ σημαντικὴ ἑλληνικὴ παροικία, διατηροῦσα καὶ τὸν σῳζόμενον ἔτι παρὰ τὸ δημαρχεῖον ἑλληνικὸν ναόν. Μ. Δ. Β.

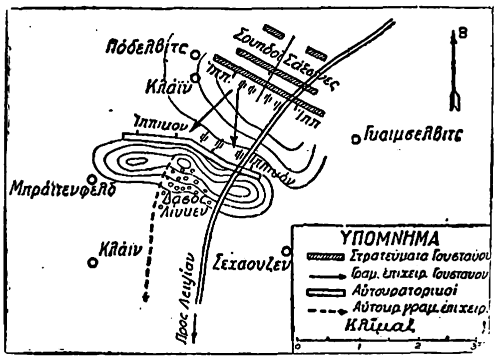

Σχ. 1. *Μάχη τῆς Λειψίας τὴν 7ην Σεπτεμβρίου 1631.*

—*[Στρατ. Ἱστορ.]* Ἡ *Λειψία* εὑρίσκεται παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν Elster, Pleisse καὶ Partha, ἐξ ὧν οἱ δύο πρῶτοι μετὰ τῶν διαφόρων αὐτῶν παραποτάμων χωρίζουσι τὴν νοτίως τῆς Λειψίας ἔκτασιν εἰς διαφόρους κοιλάδας, σχηματιζούσας εἶδος ῥιπιδίου, οὗτινος ἡ λαβὴ εὑρίσκεται εἰς Λειψίαν. Περὶ τὴν Λειψίαν διεξήχθησαν δύο σπουδαῖαι μάχαι.

Ἅμα ὡς κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον κατέλαβε τὸ θέρος 1631 τὴν Λειψίαν ὁ Τιλλὺ (Tilly), ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς καθολικῆς ὁμοσπονδίας (τῶν αὐτοκρατορικῶν, τῆς Sainte ligue, 20.000 πεζοὶ καὶ 11.000 ἱππεῖς), ἐπῆλθεν ἀμέσως κατ' αὐτοῦ ὁ Γουσταῦος Ἀδόλφος, συνενωθεὶς μετὰ τῶν Σαξώνων καὶ διαθέτων ἐν ὅλῳ 28.000 πεζοὺς καὶ 12.000 ἱππεῖς. Οἱ ἀντιμέτωποι στρατοὶ εὑρέθησαν τὴν πρωΐαν τῆς 7ης Σεπτεμβρίου 1631 ὡς ἐν τῷ σχ. 1 ἐμφαίνεται. Ἡ οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἑκατέρωθεν παρατάξεων ἔνεκειτο εἰς τὸ ὅτι, ἐνῷ οἱ Αὐστριακοὶ ἦσαν τεταγμένοι ἐπὶ μιᾶς μόνον γραμμῆς, συνεπῶς ἦσαν δύσκαμπτοι καὶ δυσκίνητοι, τοὐναντίον τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου ἦσαν τεταγμένοι ἐπὶ δύο γραμμῶν, ἔχοντες καὶ τρίτην γραμμὴν ὡς ἐφεδρείαν, τοῦθ' ὅπερ τοὺς καθίστα ἀρκετὰ εὐκάμπτους. Εἰς τὴν διαφορὰν δὲ ταύτην ὀφείλεται ἡ νίκη τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπιθέσεως ὑπὸ τοῦ Γουσταύου, εὐθὺς ἀμέσως τὸ ἔναντι τῶν Σουηδῶν ἀριστερὸν κέρας τῶν αὐτοκρατορικῶν ἐκάμφθη, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Σάξωνες ἐγκατέλειψαν σχεδὸν τὸ πεδίον μάχης, δι' αὐτὸ τὸ δεξιὸν τῶν αὐτοκρατορικῶν συνεκρατήθη εἰς τὰς θέσεις του. Τοιουτοτρόπως ἡ μάχη παρέμενεν ἀμφίρροπος, μέχρις οὗ ὁ Γουσταῦος, ἐπιτεθεὶς διὰ τῶν Σουηδῶν καὶ κατὰ τοῦ δεξιοῦ κέρατος τῶν αὐτοκρατορικῶν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐφρόντισε νὰ συγκρατήσῃ διὰ τῶν πυρῶν τοῦ πυροβολικοῦ του τὸ ἀντίπαλον ἱππικόν, διέσπασεν εἰς πολλὰ σημεῖα τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐν μιᾷ γραμμῇ παράταξιν, ὁπότε οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἔφυγον προτροπάδην, ὁ δὲ Τιλλύ, ἀπομείνας μετὰ 2.000 μόνον ἀνδρῶν, ἐξηναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Οἱ αὐτοκρατορικοὶ ἀπώλεσαν κατὰ τὴν μάχην ταύτην περὶ τὰς 12.000 νεκροὺς καὶ αἰχμαλώτους, 100 σημαίας καὶ ἅπαν τὸ πυροβολικόν των. Ἡ μάχη αὕτη εἶναι ἐκ τῶν πρώτων, καθ' ἃς ἤρχισε νὰ καταφαίνεται κάπως ἡ ἀξία τῶν ἀραιῶν σχηματισμῶν καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ πυροβόλου.

Κατὰ τὴν εἰς Γερμανίαν ἐκστρατείαν τοῦ 1813 (βλ. λ. *Ναπολεόντειοι* πόλεμοι), οἱ σύμμαχοι (Αὐστριακοί, Ρῶσοι, Πρῶσσοι, Σουηδοί), ἐφαρμόζοντες τὸ ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀποστατῶν Ζομινὶ καὶ Μπερναντὸτ καταρτισθὲν σχέδιον τῆς συγκεντρικῆς προσβολῆς κατὰ τῶν διαφόρων στρατιῶν τοῦ Ναπολέοντος, εἰς τρόπον ὥστε ν' ἀπειληθῶσιν αἱ γραμμαὶ συγκοινωνιῶν των καὶ εἰ δυνατὸν ἀποκοπῶσιν, εὑρέθησαν τὴν 15ην Ὀκτωβρίου 1813, μὲ τὴν στρατιὰν τῆς Βοημίας ὑπὸ τὸν Schwarzenberg (160.000 ἄνδρες καὶ 200 πυροβόλα) νοτίως τῆς Λειψίας, προχωρήσασαν ἐκ Βοημίας καὶ ταχθεῖσαν ἐπὶ τῆς μεταξὺ τῶν χωρίων Γκρὸς Ποσνὰ—Γκοῦλδεν, Γκόσσα—Γρόμπερ τοποθεσίας, μὲ τὴν τῆς Σιλεσίας ὑπὸ τὸν Blücher (60.000 ἄνδρες) βορειοδυτικῶς τῆς Λειψίας, ἐκτελέσασαν πλευρικὴν πορείαν, σχετικῶς πρὸς τὸ γαλλικὸν σῶμα τοῦ στρατάρχου Μαρμόν, ἐκ Μπρεσλάου πρὸς τὴν Halle καὶ ἐκεῖθεν δυτικῶς τῆς Λειψίας, μὲ τὴν πρόθεσιν τῆς συνενώσεως μετὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Σβάρτσενμπεργκ, καὶ συνεπῶς τῆς ἀπειλῆς τῶν πρὸς δυσμὰς συγκοινωνιῶν τῶν Γάλλων. Ὁ Ναπολέων συνεκέντρωσεν ἁπάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις περὶ τὴν Λειψίαν καὶ κατέστρωσε τὸ σχέδιον ἀμύνης ἀπέναντι τῆς συμμαχικῆς στρατιᾶς τῆς Σιλεσίας, ἐπιθέσεως κατὰ τῆς

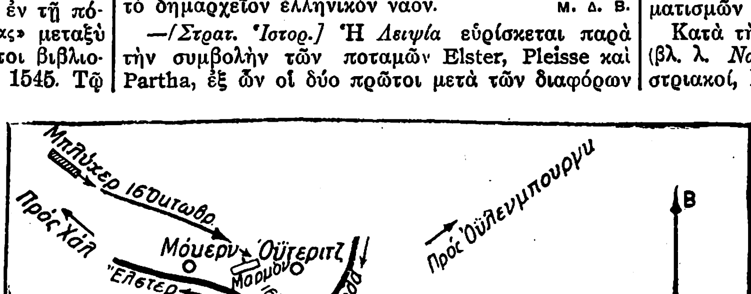

Σχ. 2. *Μάχη Λειψίας 16 Ὀκτωβρίου 1813.*

Digitized by Google

συμμαχικῆς στρατιᾶς τῆς Βοημίας, ἰδιαίτατα πρὸς τὸ δεξιὸν αὐτῆς πλευρόν, ἵνα τοιουτοτρόπως ἀποκόψῃ τὴν πρὸς Βοημίαν ὑποχώρησιν τῆς στρατιᾶς ταύτης καὶ εἶτα τὴν ἀπωθήσῃ πρὸς τὸ Μαγδεμβοῦργον· διὸ ἔταξε τὴν μὲν στρατιὰν τοῦ Μυρὰ ἐκ τῶν 5ου, 2ου, 8ου σωμάτων στρατοῦ καὶ δύο μεραρχιῶν ἱππικοῦ (115 000 ἄνδρες, 350 πυροβόλα) ἔναντι τῆς συμμαχικῆς στρατιᾶς τῆς Βοημίας, ἐπὶ τοποθεσίας μεταξὺ τῶν χωρίων Λιεμπέρβολκβιτς—Βακάου—Μὰρκ Κλέξμπεργκ, τὸ 4ον σῶμα στρατοῦ τοῦ Μπερτρὰν καθὼς καὶ τὸ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἀναμενόμενον ἐξ Ὀϋλανμπουργκ 3ου τοῦ Νέϋ (ἐν ὅλῳ 40.000 ἄνδρες) ἔναντι τῆς στρατιᾶς τῆς Σιλεσίας, ἐπὶ τοποθεσίας μεταξὺ τῶν χωρίων Μόκερν—Ὀϋτεριτς, τὸ δ' 6ον σῶμα τοῦ Μαρμὸν ὡς ἐφεδρεία διὰ δρᾶσιν πρὸς οἷον μέτωπον παρίστατο ἀνάγκη· ὁ Μαρμὸν ὅμως δὲν ἐξετέλεσε τὴν διαταγὴν ταύτην, ἀλλὰ παρέμεινε προκεχωρημένος ἀπέναντι τῆς στρατιᾶς τοῦ Μπλύχερ· συγχρόνως διέταξε τὸ 11ον σῶμα στρατοῦ τοῦ Μακδόναλ μετὰ δύο μεραρχιῶν ἱππικοῦ νὰ σπεύσῃ νὰ ταχθῇ ἔναντι τοῦ δεξιοῦ τῆς συμμαχικῆς στρατιᾶς τοῦ Σβάρτσεμπεργκ (ὁ Μακδόναλ ἐπορεύετο ἐξ ἀνατολῶν τῆς Δρέσδης), αὐτὸς δὲ (ὁ Ναπολέων) προσωπικῶς μετὰ τῆς φρουρᾶς καὶ τεσσάρων μεραρχιῶν ἱππικοῦ παρέμεινεν εἰς Λειψίαν, ἅτε ἀποτελοῦσαν κόμβον συγκοινωνιῶν (βλ. σχ. 2).

Ἐκ τῆς τοιαύτης διατάξεως ἐπηκολούθησαν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 16—19 Ὀκτωβρίου ἀγῶνες φερόμενοι ὑπὸ τὸ ὄνομα *μάχη τῆς Λειψίας*.

Τὴν πρωΐαν τῆς 16ης Ὀκτωβρίου προυτίθετο ὁ Ναπολέων νὰ ἐπιτεθῇ πρῶτος κατὰ τῶν συμμάχων, ἀλλ' ἡ ὁμίχλη τὸν παρημπόδισε. μέχρις οὗ, τὴν 9ην ὥραν, τὸν προκατέλαβον οἱ σύμμαχοι. Ἡ στρατιὰ τοῦ Σβάρτσενμπεργκ προὐχώρησε διὰ πέντε φαλάγγων, τριῶν μὲν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Barclay Tolly κατὰ τοῦ μετώπου τῆς στρατιᾶς τοῦ Μυρά, διὰ δύο δ' ἑτέρων πρὸς ὑπερκέρασιν τῶν ἑκατέρωθεν πλευρῶν, παρὰ τὸ Σεϋφερστάϊν (Κοζᾶκοι καὶ πρωσσικὸν ἱππικὸν) καὶ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Dölitz μέχρι δὲ τῆς μεσημβρίας κα-

Σχ. 3. *Μάχη Λειψίας τὴν 18ην Ὀκτωβρίου 1813.*

τώρθωσε ν' ἀπωθήσῃ τὸ δεξιὸν τῶν Γάλλων ἐκ τοῦ Μὰρκ Κλέξμπεργκ. Περὶ τὸ Βακάου διεξήχθησαν σφοδροὶ ἀγῶνες, κυριευθὲν καὶ ἀνακαταληφθὲν πεντάκις, ἀπομεῖναν ὅμως τέλος εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων. Τὸ ἀριστερὸν τῶν Γάλλων συνεκρατήθη εἰς τὰς θέσεις του. Ἐνῷ λοιπὸν ἡ κατάστασις ἦτο περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς 16ης Ὀκτωβρίου ἀμφίβολος εἰς τὸ νότιον μέτωπον, ἀποφασίζει ὁ Ναπολέων ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν συμμάχων, κατορθώσας μέχρι τῆς 15ης ὥρας τῆς ἡμέρας ταύτης διὰ μὲν τῆς φάλαγγος Μακδόναλ ν' ἀπωθήσῃ τὸ δεξιὸν τῆς συμμαχικῆς παρατάξεως καὶ νὰ τὸ ὑπερκεράσῃ, διὰ δὲ τοῦ κυρίου ὄγκου τῶν δυνάμεών του νὰ κλονίσῃ τὸ κέντρον, ὅπερ ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ διασπάσῃ. Ἔσπευσε τότε ὁ Σβάρτσενμπεργκ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ κέντρον καὶ δι' ἀντεπιθέσεως κατώρθωσε νὰ συγκρατήσῃ τοὺς Γάλλους, οἵτινες ἐπεζήτησαν κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ν' ἀπωθήσωσι τοὺς συμμάχους δι' ἐπελάσεων ἱππικοῦ (12 000 ἱππέων), χωρὶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώσωσι, διότι ἰσχυραὶ συμμαχικαὶ ἐφεδρεῖαι κατέφθασαν ἐπὶ τόπου (ἡ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τῶν συμμάχων ἦτο μεγάλη). Ὁ Ναπολέων τότε ἐπεζήτησε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν κρίσιν διὰ τῆς παρεμβάσεως τῆς φρουρᾶς, ἀλλὰ καὶ πάλιν οὐδὲν κατώρθωσε, διότι ἡ ἀκραία ἀριστερὰ αὐστριακὴ φάλαγξ εἶχε καταλάβει τὴν γέφυραν τοῦ Νταίλιτς, ἐξ ἧς ἀπωθήθη μὲν ἀμέσως, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ἐπιτευχθῇ γενικωτέρα τις κρίσις. Καὶ τοιουτοτρόπως, πρὸς τὸ ἀπόγευμα τῆς 16ης Ὀκτωβρίου ἡ κατάστασις παρέμεινεν ἀμφίβολος. Ἂν ὅμως ὁ Μαρμὸν εἶχεν ἐκτελέσει τὰς διαταγὰς τοῦ Ναπολέοντος, δηλαδὴ παρέμεινεν ἐν ἐφεδρείᾳ διαθέσιμος, θὰ ἠδύνατο διὰ τοῦ σώματος τούτου νὰ ἐπιφέρῃ ὁ Ναπολέων τὴν ἀποφασιστικὴν κρίσιν ἀπὸ τῆς 16ης Ὀκτωβρίου. Κατὰ τὴν ἰδίαν ταύτην ἡμέραν ὁ Μπλύχερ ἐπετέθη εἰς τὸ βόρειον μέτωπον ἐναντίον τοῦ Μαρμόν, συγκρατηθέντος μὲν ἐν ἀρχῇ ἀλλὰ τέλος ἐξαναγκασθέντος νὰ ὑποχωρήσῃ κατά τι, διότι ὁ μὲν Νέϋ δὲν εἶχε φθάσει ἀκόμη, ὁ δὲ Μπερτρὰν εἶχεν ἀπασχοληθῇ ὑπὸ συμμαχικῆς φάλαγγος, τῆς τοῦ στρατηγοῦ Guilay, προχωρησάσης κατὰ μῆκος τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἔλστερ καὶ ἀπειλησάσης τὴν γέφυραν τοῦ Lindenau. Κατὰ τὴν 17ην Ὀκτωβρίου ἀγῶνες δὲν ἐξετελέσθησαν. Οἱ σύμμαχοι ἐνισχυθέντες διὰ τῶν στρατιῶν τοῦ Μπερναντὸτ καὶ τοῦ Benningsen, αἵτινες ἐπροχώρησαν ἐκ τῆς περιοχῆς Ὀϋλεμπουργκ—Τάουχα, ἀνῆλθον εἰς δύναμιν 300.000 περίπου ἀνδρῶν. Ὁ Ναπολέων, ἀντιληφθεὶς τὸ δύσκολον τῆς καταστάσεώς του, ἀπεφάσισε νὰ ὑποχωρήσῃ, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ ἐκτελέσῃ τοῦτο τμηματικῶς· δι' αὐτὸ κατὰ τὴν 17ην Ὀκτωβρίου ἔφερε τὰ στρατεύματά του ἐγγύτερον πρὸς τὴν Λειψίαν, τάξας ταῦτα περιφερικῶς ταύτης, ὡς ἐν τῷ σχ. 3 ἐμφαίνεται.

Τὴν πρωΐαν τῆς 18ης Ὀκτωβρίου ἤρχισαν οἱ σύμμαχοι ἐπιτιθέμενοι πρὸς τὰς ἐν τῷ σχ. 3 ἐμφαινομένας κατευθύνσεις. Μέχρι τῆς μεσημβρίας οἱ Γάλλοι ἀντεῖχον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης ἤρχιζαν κλονιζόμενοι, ὁπότε τὸ κέντρον καὶ τὸ δεξιὸν των ὑπεχώρησαν κατά τι. Εἰς τὸ βόρειον μέτωπον, οἱ Γάλλοι κατώρθωσαν νὰ κρατηθῶσι καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, χωρὶς νὰ ἐξαναγκασθῶσιν εἰς ὑποχώρησιν, οὐδὲ μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης αὐτομολίαν πρὸς τὸν πρωσσικὸν στρατὸν τοῦ Μπλύχερ τῶν ἕως τότε συμμάχων τῆς Γαλλίας Σαξώνων καὶ Βυρτεμβεργίων. Τοιουτοτρόπως, τὴν ἑσπέραν τῆς ἡμέρας ταύτης ἡ κατάστασις εἶχε μείνει ἐντελῶς ἀμφίρροπος. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ναπολέων κατεῖδεν ὅτι, ὅσον καὶ ἂν συνεκρατεῖτο εἰς τὰς θέσεις του, πάντως ὀλίγον κατ' ὀλίγον περιεσφίγγετο ἔτι περισσότερον μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε ἡ μόνη ἀπομείνασα αὐτῷ ὁδὸς ὑποχωρήσεως, ἡ πρὸς δυσμάς, θὰ κατέληγε ν' ἀποκλεισθῇ, καθ' ὅσον ναὶ μὲν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ φάλαγξ τοῦ Τζιουλάϋ δὲν ἠδυνήθη ν' ἀπωθήσῃ τὸ πρὸ τῆς γεφύρας Λιντενάου γαλλικὸν σῶμα τοῦ Μπερτράν, ἀλλὰ θᾶττον ἢ βράδιον θὰ τὸ κατώρθου, δι' αὐτὸ κατὰ τὴν νύκτα τῆς 18—19 Ὀκτωβρίου διέταξε τὴν γενικὴν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Λύτζεν ὑποχώρησιν, ἐκτελεσθεῖσαν ὅμως μετὰ μεγάλων δυσκολιῶν καὶ φοβεροῦ συνωστισμοῦ, καθ' ὅσον ἅπας ὁ γαλλικὸς στρατὸς ὑπεχώρησε διὰ τῆς μοναδικῆς ἐπὶ τοῦ Ἔλστερ γεφύρας.

Τὴν πρωΐαν τῆς 19 Ὀκτωβρίου, ἀντιληφθέντες οἱ σύμμαχοι τὴν γενικὴν ὑποχώρησιν τῶν Γάλλων, ἤρχισαν καταδιώκοντες αὐτοὺς πανταχόθεν, ὁπότε ἡ ὑποχώρησις κατέστη ἔτι δυσκολωτέρα, ἀνακοπεῖσα μάλιστα ὁριστικῶς μετὰ τὴν πρόωρον ἀνατίναξιν τῆς γεφύρας τοῦ Ἔλστερ (ἐκ παρανοήσεως ὑπαξιωματικοῦ τινος τοῦ μηχανικοῦ), ὁπότε παρέμειναν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τούτου περὶ τὰς 20 000 Γάλλοι, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι κατόπιν. Ὁπωσδήποτε, τὰ λείψανα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἔφθασαν τὴν ἑσπέραν τῆς 19ης Ὀκτωβρίου εἰς Λύτζεν.

Κατὰ τὴν τριήμερον ταύτην μάχην ἐπῆλθον μεγάλαι ἀπώλειαι ἑκατέρωθεν· περὶ τοὺς 40.000 Γάλλοι καὶ περὶ τοὺς 60.000 σύμμαχοι νεκροὶ καὶ τραυματίαι. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

— Λειψίας ἴντεριμ. Τὸ *ἴντεριμ* (βλ. λ.) τῆς Αὐγούστας, λαβὸν ἰσχὺν νόμου τῷ 1548 ἐγένετο δεκτόν, εἰ καὶ ἐπολεμήθη ὑπὸ τῆς παπικῆς ἕδρας, ὑπὸ πλείστων διαμαρτυρομένων καὶ δυτικῶν ἡγεμόνων, τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον ἐξησκεῖτο βία κατὰ τῶν ἀρνουμένων τὴν παραδοχὴν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας Moritz, εὑρισκόμενος εἰς δεινὴν θέσιν, διότι ἐνῷ εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς τοὺς εὐγενεῖς τῆς Σαξωνίας τὴν διατήρησιν τῆς διαμαρτυρήσεως, ἐπιέζετο ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος, πρὸς προσοχὴν τοῦ ἴντεριμ τῆς Αὐγούστας, ἀπεφάσισε νὰ ἀκολουθήσῃ μέσην τινὰ ὁδόν, γνωρίζων τὴν μετριοπάθειαν τοῦ Μελάγχθονος καὶ ἄλλων θεολόγων τῆς Βιττεμβέργης. Οὕτως ἐν Λειψίᾳ τῷ 1548 συνετάχθη τὸ μέγα ἴντεριμ, τὸ ὑπὸ τοῦ Ματθία Φλακίου κληθὲν τὸ πρῶτον ἴντεριμ τῆς Λειψίας. Ἐν τούτῳ πολλαὶ οὐσιώδεις δογματικαὶ διαφοραὶ μεταξὺ διαμαρτυρομένων καὶ δυτικῶν παρεσιωπῶντο, αἱ δὲ θεμελιώδεις διδασκαλίαι ἐξετίθεντο ἀμφιρρεπῶς, τὰ καλὰ ἐν τούτοις ἔργα ἀνεγνωρίζοντο ὡς ἀναγκαῖα, ἡ ἱεραρχικὴ ἐξουσία, ὡς ἔχουσα τὴν ἀρχὴν αὐτῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ, τὰ ἑπτὰ μυστήρια, ἡ προσκύνησις τῶν ἁγίων καὶ ἡ λατινικὴ ὡς γλῶσσα τῆς λατρείας, τέλος αἱ διάφοροι ἐκκλησιαστικαὶ τελεταὶ ἐγένοντο δεκταὶ ὡς πράγματα ἀδιάφορα. Τὸ ἴντεριμ τῆς Λειψίας, ὅπερ ἐξεδόθη τῷ 1549 γερμανιστὶ, ἀπεδεχθησαν ἀμέσως οἱ δυτικοί, ἀλλ' ἐπολέμησαν οἱ αὐστηροὶ διαμαρτυρόμενοι. Παρὰ ταῦτα, τῷ 1549 ἔλαβεν ἰσχὺν νόμου. Ἀλλὰ τῷ 1552, ὅτε ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας ἐκηρύχθη κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ εἰσήγαγε τὸν προτεσταντισμὸν εἰς τὴν Σαξωνίαν, ἔχασε τὸ κῦρος αὐτοῦ. Κ. Ι. Δ.

λείψιμο, —ατος (τό)· δημοτ., τὸ νὰ λείπῃ τι, ἔλλειψις: «τὸ λείψιμο τοῦ ψωμιοῦ».

Λειψίστα [Γεωγρ.]. Παλαιότερον ὄνομα τῆς ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης κώμης *Νεάπολις* (βλ. λ.). Χ. Δ.

Λειψοί, ὀρθότ. *Λείψω* καὶ *Λήψω* [Παραλ. Γεωγρ.]. Συστὰς μικρῶν νήσων ἐν τῷ δωδεκανησιακῷ τμήματι τοῦ νοτίου Αἰγαίου, μεταξὺ Λέρου καὶ Πάτμου καὶ ὀλίγον ἀνατολικῶς τῆς ἑνούσης ταύτας νοητῆς εὐθείας (βλ. λ. *Αἰγαῖον* Β', 413 α). Ἡ διδοῦσα τὸ ὄνομα εἰς τὴν συστάδα νῆσος Λειψοὶ ἀποτελεῖται ἐκ δύο κορμῶν (ὁ ἰσθμός της: πλάτ. 37° 18' Β., μῆκ. 26° 47' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1574: Patmos, Arki and Lipso islands) ἑνουμένων διὰ στενοῦ λαιμοῦ 400 μέτρων, τοῦ μεγίστου εὔρους τῆς νήσου ὄντος 2 μιλλ., τῆς δὲ ἐκτάσεώς της 4', ἀπὸ ΒΔ. πρὸς ΝΑ., τοῦ μεγίστου ὑψομέτρου της ὄντος 903 ποδῶν. Εἶναι μικρὰ (ἐμβαδὸν 23 τετρ. χλμ.), ἀλλὰ χαριτωμένη νῆσος. Ἀριθμεῖ μόλις 700 κατοίκους καὶ ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὴν Πάτμον. Δίδει δὲ τὸ ὄνομά της, ἐκτὸς τῆς συστάδος, καὶ εἰς τὸν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Λέρου διάπλουν τῶν *Λειψῶν*, ἔχοντα εὖρος 3 ³/₄ μιλλ. Σ. Ε. Λ.

Λειψοκουτάλα [Γεωγρ.]. Κοινὴ ὀνομασία τῆς ἐν τῷ Σαρωνικῷ μικρᾶς νήσου *Ψυτταλείας* (βλ. λ.).

λειψός, —ή, —ό· δημοτ., ὁ ἐλλιπής, ὁ μὴ πλήρης: «φλορὶ λειψό»· || μεταφ. ἀσθενής, ἰσχνός, λιπόσαρκος: «αὐτὸ τὸ παιδὶ εἶναι ἐντελῶς λειψό»· || ἐπὶ τοῦ ἄρτου, ὁ ἄζυμος: «ψήσαμε λειψὸ 'ς τὸ τηγάνι καὶ φάγαμε»· || ὁ μὴ ὑποστὰς τελείαν τὴν ζύμωσιν: «τὸ λειψὸ ψωμὶ δὲν ψήνεται καλά»· || «λειψὸ φεγγάρι» ἡ μὴ πανσέληνος, ἰδίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν.

Λειψοῦ [Γεωγρ.]. Κώμη τῆς Ἠπείρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἄρτης καὶ Τζουμέρκων τοῦ νομοῦ Ἄρτης, ἀποτελοῦσα ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 1.244. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Λουψίστα*. Χ. Δ.

λειψοφεγγαριά (ἡ), καὶ *λειψοφέγγαρο* (τό)· ἡ σελήνη ὅταν ἀρχίζῃ νὰ φθίνῃ, ἄλλως *χασοφεγγαριά*.

λειψυδρία (ἡ)· ἔλλειψις ὕδατος, τὸ ἐλλιπὼς ὑδρεύεσθαι ἀνεπάρκεια ὕδατος: «αἱ Ἀθῆναι πάσχουν ἀπὸ λειψυδρίαν».

Λειψύδριον [Ἀρχ. Γεωγρ.]. Φύσει ὀχυρὰ τοποθεσία τῆς Πάρνηθος, τὴν ὁποίαν κατέλαβον κατὰ τὸ 513 π. Χ. ὁ Ἀλκμεωνίδης Κλεισθένης καὶ οἱ συνεργαζόμενοι μετ' αὐτοῦ φιλελεύθεροι καὶ μισοτύραννοι εὐγενεῖς Ἀθηναῖοι, Ἀλκιβιάδης ὁ πρεσβύτερος, Λεωγόρας, Χαρίας καὶ ἄλλοι, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἠγωνίσθησαν, ἀφοῦ συνήθροισαν περὶ ἑαυτοὺς πάντας τοὺς δυσηρεστημένους κατὰ τῶν τυράννων πολίτας, μετὰ πολλῆς μὲν καρτερίας, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Μετὰ αἱματηροὺς ἀτυχεῖς ἀγῶνας ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὸ Λειψύδριον. Τὴν ἀνάμνησιν ὅμως τῶν ἀγώνων τῶν φιλελευθέρων ἐκείνων ἀνδρῶν διετήρησαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ᾄδοντες κατὰ τὰ συμπόσια σκολιὸν ᾆσμα εἰς μνήμην τῶν πεσόντων ἡρώων. Ὡς χῶρος τοῦ ἀρχαίου Λειψυδρίου ὁρίζεται σήμερον μετὰ πολλῆς πιθανότητος τὸ μεταξὺ Τατοΐου καὶ Μενιδίου ὕψωμα *Καραγοῦ Φωλέσα*, ἔνθα ὑπάρχουν λείψανα προχείρων τειχισμῶν. Κ. Α.

—Λειψύδριον [Γεωγρ.]. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται 5 περίπου χλμτρ. νοτιοανατολικῶς τοῦ Κιλκὶς καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 151. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Γενῆ Μαχαλέ*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Ποταμιὰ* (Σαρῆ-Κιοΐ) καὶ *Φανάρι* (Σερεμετλῆ) καὶ ἔχει κατ. (1928) 692. Χ. Δ.

Λείψω [Γεωγρ.]· βλ. *Λειψοί*.

λειῶ (—όω)· καθιστῶ τι λεῖον, ἐξομαλίζω || καθιστῶ τι λεπτόν, συντρίβω, κονιοποιῶ, κοιν. λειώνω.

Λειώδης [Μυθολ.]. Ἰθακήσιος, υἱὸς τοῦ Οἴνοπος, εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Πηνελόπης, θυοσκόπος τῶν μνηστήρων. Ὁ Ὅμηρος (Ὀδ. φ. 144 κέξ.) χαρακτηρίζει αὐτὸν ὡς νεαρόν, μὲ ἁπαλὰς τὰς χεῖρας καὶ μὴ δυνάμενον νὰ γνωρίζῃ τὰς ἀγρίας ὁρμὰς τῶν ἄλλων μνηστήρων. Ἐπεχείρησε καὶ αὐτὸς νὰ τανύσῃ τὸ τόξον τοῦ Ὀδυσσέως, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη καὶ κατέθεσεν αὐτό. Καίτοι ἐμίσει τὰς ἀτασθαλίας τῶν μνηστήρων καὶ πολλάκις διεμαρτυρήθη καὶ ἐπέπληξεν αὐτούς, ἐν τούτοις ὁ Ὀδυσσεὺς δὲν ἐφείσθη αὐτοῦ, παρὰ τὰς παρακλήσεις αὐτοῦ. Παραστάσεις τῆς σκηνῆς ταύτης ἔχομεν εἰς διάφορα ἀγγεῖα. Τὸ ἐν Βερολίνῳ ἀποκείμενον ποτήριον, πιθανῶς ἀντίτυπον πρωτοτύπου, ἐξ εὐγενοῦς μετάλλου τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος, παριστᾷ τὸν Λειώδη κρατοῦντα τὸ γόνυ τοῦ Ὀδυσσέως, οὗτος τὸν ἀπωθεῖ καὶ διὰ τοῦ ξίφους ἀποκόπτει τὸν αὐχένα του. Ν. Ι. Ζ.

λείωμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λειοῦν, τὸ καταστὰν λεῖον || τὸ συντριβέν, τὸ κονιοποιηθέν.

λειῶμα (τό)· δημοτ., τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λειώνω, τὸ συντετριμμένον, τὸ ἀποβαλὸν τὴν συνεκτικότητα τῶν μορίων του: «τὰ σῦκα μέσα 's τὸ κοφίνι ἔγιναν λειῶμα», «ἔβρασε τὸ κρέας κι' ἔγινε λειῶμα» || τὸ ἀλωνισμένο γέννημα προτοῦ λικμισθῇ, ἄλλως *λαμνί, μάλαμα*.

λειώνω, ἀόρ. *ἔλειωσα*, παθ. μετχ. *λειωμένος*· συντρίβω, συνθλίβω, συμπιέζω τι ὥστε νὰ χάσῃ τὴν συνεκτικότητα τῶν μορίων του: «λειώνω τὸ κρέ-

Digitized by Google

ἡ ζάχαρη, — τὸ μέλι», «πάτησες τὸ πουλλὶ καὶ τό λειωσες»· || ἐπὶ ἐνδυμάτων, ὑποδημάτων κττ., τρίβω ποτρίβω, φθείρω, καταστρέφω: «τὰ λειώνω γρήορα τὰ ρουχά μου», «δὲ λειώνω παπούτσα» || μεταφ αταβάλλω, ἐξαντλῶ: «μέ 'λειωσε 'ς τὴ δουλειὰ ὁ φέντης μου», «θὰ σὲ λειώσω 'ς τὸ ξύλο»· || ἀμεταβ ατὰ πάσας τὰ σημασίας: «λειώνει τὸ κερί, —τὸ έλι 'ς τὴ φωτιά» «λειῶσαν τὰ χιόνα», «ἔλειωσαν τὰ ρουχά μου, —τὰ παπούτσα μου», «ἔλειωσα 'ς τὴ δουειά», «θὰ λειώση ἀπὸ τὸν καημό της ὅταν τὸ μάθη»· | ἐπὶ τῶν νεκρῶν: «δὲν ἔλειωσε», «τὸν ἔβγαλαν λειωτο»· || εὐχὴ «νὰ λειώσουν τὰ κόκκαλά σου» (ἡ ρθογραφία τῆς λέξεως ἀναμφισβήτητος διὰ τοῦ ὡς ἀπὸ τοῦ *λειόω*· ἡ διὰ τοῦ *υ* γραφὴ ὡς ἀπὸ οῦ *λύομαι* δὲν ἐξηγεῖται).

λείωσις, —*εως* (ἡ)· ἡ ἐνέργεια τοῦ λειοῦν, ἀποκατάστασις λειότητος· || σύντριψις, κονιοποίησις.

λὲκ (τό). Νομισματικὴ χρυσῆ μονὰς τῆς Ἀλβανίας, ἡ αὐτὴ πρὸς τὸ χρυσοῦν φράγκον τῆς Λατινικῆς Νομισματικῆς Ἑνώσεως, περιέχουσα 0,2903226 γραμ. καθαροῦ χρυσοῦ. 1 λὲκ = 14,86826 δραχ., £ = 25,221 λέκ. Τ. Κ.

Λὲκ (Lech) [*Γεωγρ.*]. Ποταμὸς τῆς Γερμανίας, ἐν Βαυαρίᾳ. Πηγάζει ἐκ τῆς λίμνης Φορμανὶν καὶ ῥέων πρὸς τὰ ΒΑ. σχηματίζει τοὺς καταρράκτας τῆς Ἁγίας Μαργαρίτας. Κατερχόμενος κατόπιν πρὸς τὴν περιοχὴν τῶν Ἄλπεων διέρχεται διὰ τοῦ Αουξβούργου καὶ μετὰ ῥοὴν 285 χλμ. χύνεται εἰς τὸν Δούναβιν παρὰ τὴν Ράϊν. Παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ ἔλαβον χώραν δύο μάχαι, τῷ 955 μεταξὺ Γερμανῶν καὶ Οὔγγρων καὶ τῷ 1632 μεταξὺ Σουηδῶν καὶ Γερμανῶν. Μ. Δ. Β.

Λέκα [*Γεωγρ.*]. Μικρὰ κώμη τῆς Σάμου ἐν τῇ ὁμωνύμῳ τῇ νήσῳ ἐπαρχίᾳ καὶ νομῷ, ἕδρα κοινότητος. Κεῖται ἐγγὺς τοῦ Καρλοβασίου, μεθ' οὗ συνδέεται δι' ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 1.103. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει ἐπίσης τὸ χωρίον *Τσουρλαῖοι* καὶ τὸν μικροσυνοικισμὸν *Πλάκα*. Χ. Δ.

— **Λέκα** [*Γεωγρ.*]. Ἑλληνικὸν χωρίον τοῦ Πόντου, ἐν τῇ περιφερείᾳ Ὄφ τοῦ νομοῦ Τραπεζοῦντος, κατοικούμενον ἄλλοτε ὑπὸ 20 ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ὑπήχθησαν εἰς τὴν ἀνταλλαγήν. Σῴζονται ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου. Ε. Ι. Χ.

Λὲ Καὶ (Les Cayes) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῆς νήσου Ἀϊτῆς. Ἔχει ἐξαίρετον λιμένα, ὁπόθεν γίνεται μεγάλη ἐξαγωγὴ καφέ. Κάτ. 25.000. Λέγεται ἐπίσης καὶ *Ὦ Καὶ* (Aux Cayes). Μ. Δ. Β.

λεκάνειος, —*α*, —*ον*· ἀντὶ *λεκάνιος* (βλ. λ.).

λεκάνη (ἡ)· ἀγγεῖον κοῖλον εὐρὺ πρὸς νίψιν εἴτε χειρῶν εἴτε ποδῶν καὶ πρὸς παρεμφερεῖς χρείας: «λεκάνη τοῦ λαβομάνου», «λεκάνη γιὰ ζύμωμα», «λεκάνη καὶ κανάτα», ἤδη ἀπὸ τῶν κλασσικῶν χρόνων: «αἰτεῖ λεκάνην καὶ πτερὸν ὅπως ἐμέσῃ», «δότε μοι λεκάνην» (δηλαδὴ διὰ νὰ ἐμέσω)· || συνεκδ. λεκάνη οὐρητηρίου, —ἀποχωρητηρίου: «λεκάνη ἐκ πορσελλάνης», «—χωματένια», «βούλλωσε ἡ λεκάνη»· || λίθος λαξευτὸς παρὰ τὰς κρήνας διὰ τὸ πότισμα τῶν ζώων, ἄλλως *γούρνα*· || λίθος ἢ συνήθως μάρμαρον λαξευτόν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ῥέει τὸ ἐκθλιβόμενον ἔλαιον ἐν τοῖς ἐλαιοτριβείοις: «τράβηξε λάδι ἀπὸ τὴ λεκάνη»· || ἔκτασις γῆς περιβαλλομένη ὑπὸ ὑψωμάτων, κοιν. *λάκκα*· || πεδιὰς εὐμεγέθης περιβαλλομένη ὑπὸ ὀρέων, ἄλλως *λεκανοπέδιον*· || συνεκδ.: «ἡ λεκάνη τῆς Μεσογείου» ἀποτελοῦσα οἱονεὶ λίμνην· || ἡ κοιλότης τοῦ σκελετοῦ, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν τεσσάρων ὀστῶν, τοῦ ἱεροῦ, τοῦ ἡβικοῦ, τοῦ εἰλεακοῦ καὶ τοῦ ἰσχιακοῦ, ἄλλως *πύελος*.

—[*Ἀρχ.*] Ἀγγεῖον βαθὺ καὶ πλατύστομον, χρησιμεῦον, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους αὐτοῦ, ὡς ποδονιπτὴρ πρὸς καθαρισμὸν τῶν ποδῶν, ὡς ψυκτὴρ πρὸς ψύξιν τοῦ οἴνου ἢ τοῦ γάλακτος καὶ ὡς πλυντήριον πρὸς πλύσιν ἐν αὐτῷ τῶν ὑφασμάτων καὶ ἐνδυμάτων καὶ τῶν ποτηρίων καὶ πινακίων καὶ ὡς ποτιστήριον τῶν κτηνῶν, ἐνίοτε δέ, καθ' Ἡρόδοτον, καὶ ὡς δοχεῖον τῆς νυκτός. Τὸ σχῆμα τῆς λεκάνης δὲν εἶναι γνωστόν. Ὁ Φώτιος καὶ ὁ Σουΐδας παραβάλλουσι τὸ δοχεῖον τοῦτο πρὸς τὴν πελέβην καὶ τὸν κρατῆρα, νεώτεροι δὲ ἀγγειολόγοι πρὸς τὸν λουτῆρα, τὸ χειρόνιπτρον, τὸν ποδονιπτῆρα καὶ τὰ παρόμοια. Ὁ Collignon καὶ ὁ Furtwängler ὀνομάζουσι συνήθως λεκάνην τὰ πρὸς τὴν σήμερον λεκάνην ὁμοιάζοντα ἀρχαῖα λεκανοειδῆ πλατύστομα ἀγγεῖα μὲ δύο ὦτα καὶ πῶμα. Ὁ Πολύβιος καὶ ὁ Ἀθήναιος ἀναφέρουσι λεκάνας ξυλίνας, πηλίνας, χαλκίνας, ἀργυρᾶς καὶ χρυσᾶς. Τὸ ὑποκοριστικὸν τῆς λεκάνης εἶναι *λεκάνιον* καὶ *λεκανίσκη* ἢ *λεκανίς*. Ἐνίοτε ἡ λέξις *λεκανίδες* ἐσήμαινε τὰ βαθέα πινάκια (τὰς λοπάδας), ἅτινα ἐδίδοντο ὡς νυμφικὰ δῶρα κατὰ τοὺς γάμους. Β. Δ. Θ.

—[*Ἀνατομ.*] Εὐρὺς χῶρος ἀφοριζόμενος ὑπὸ τῆς πυελικῆς ζώνης (=τῶν ἀνωνύμων ὀστῶν) καὶ τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ, παριστῶν τὴν πρὸς τὰ κάτω προέκτασιν τοῦ σπλαγχνικοῦ κοιλώματος καὶ περικλείων κυρίως τὰ οὐροποιογεννητικὰ ὄργανα καὶ τὸ τελικὸν μέρος τοῦ ἐντέρου (βλ. *πύελος*). Ι. Π.

—[*Συγκρ. Ἀνατομ.*] Εἰς τὰ σπονδυλωτὰ ζῷα, ὅπως καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὁ σχηματισμός, ἡ διάταξις καὶ ἡ ὕπαρξις τῆς *λεκάνης* εἶναι στενῶς συνδεδεμένη μὲ τὸν σχηματισμόν, τὴν διάταξιν καὶ τὴν ὕπαρξιν τῶν ὀπισθίων ἄκρων.

Εἰς τοὺς *πιθήκους* ἡ λεκάνη εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὴν τοῦ ἀνθρώπου. Γενικῶς αὕτη εἶναι στενοτέρα καὶ οὐχὶ τόσον στερεὰ ὅσον ἡ λεκάνη τοῦ ἀνθρώπου.

Εἰς τὰ *ἔνουρα σπονδυλωτὰ* παρατηρεῖται αὔξησις τῶν κοκκυγικῶν σπονδύλων, ἀλλὰ πάντοτε ὡς πρὸς τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν διάταξιν ὁμοιάζει πρὸς τὴν λεκάνην τοῦ ἀνθρώπου.

Εἰς τὰ *θηλαστικὰ* παρουσιάζει οὐχὶ βασικὰς διαφοράς, κατὰ τὰ διάφορα γένη. Ἐκ πάντων τῶν θηλαστικῶν οἱ μῦς καὶ οἱ μυωξοὶ ἔχουσι στενοτάτην λεκάνην. Τὰ θήλεα θηλαστικὰ ἔχουσι πάντοτε εὐρυτέραν λεκάνην ἢ τὰ ἄρρενα.

Εἰς τὰ *μαρσυποφόρα* ἡ λεκάνη παρουσιάζει ἰδιόρρυθμον διάταξιν· οὕτω παρὰ τὴν συνάρθρωσιν τῶν ἡβικῶν ὀστῶν ἀναφαίνονται δύο κινητὰ ὀστᾶ λοξῶς διατεταγμένα καὶ σχηματίζοντα V, ἅτινα πάλιν συναρθροῦνται μετὰ τοῦ ὁριζοντίου τμήματος (βραχίονος) τῶν ἡβικῶν ὀστῶν. Τὰ ἐν λόγῳ ὀστᾶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν συγκράτησιν τῶν μυῶν τοῦ μαρσυπικοῦ σάκκου.

Εἰς τὰ *κητώδη* ἡ λεκάνη εἶναι λίαν περιωρισμένη κατὰ τὴν νεαρὰν τῶν θηλαστικῶν τούτων ἡλικίαν.

Εἰς τὰ *πτηνὰ* ἡ λεκάνη παρέχει σταθερὸν σημεῖον στηρίξεως. Τὰ ὀστᾶ τῶν ἰσχίων εἶναι ἐξαιρετικῶς ἀνεπτυγμένα καὶ σχηματίζουν ἓν ὅλον μετὰ τῶν ὀσφυϊκῶν καὶ κοκκυγικῶν σπονδύλων. Γενικῶς ἡ ἅλυσις αὕτη τῶν προρρηθέντων ὀστῶν εἶναι ἀτελὴς κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτῆς τμῆμα, καθ' ὅτι τὰ ἡβικὰ ὀστᾶ δὲν ἑνοῦνται μεταξύ των, καὶ τὸ ἰσχιακὸν τμῆμα, ἀντὶ νὰ εἶναι κεχωρισμένον ἐκ τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ, συνενοῦται μετ' αὐτοῦ κατὰ τὸ ὀπίσθιον αὐτοῦ τμῆμα.

Εἰς τὰ *ἑρπετὰ* ἡ λεκάνη παρουσιάζει διαφορωτάτην μορφήν, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, οὐδόλως προσομοιάζουσα πρὸς τὴν λεκάνην τῶν θηλαστικῶν. Ἡ λεκανικὴ ἅλυσις ἢ λεκανικὸς κλοιὸς τῶν διὰ βραγχίων ἀναπνεόντων ἑρπετῶν παρουσιάζει τὰ λαγονικὰ ὀστᾶ βραχέα, ἀπεστρογγυλωμένα καὶ συνηνωμένα μετὰ τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ καὶ τὸ ἓν ἡβικὸν ὀστοῦν συγκεχυμένον μετὰ τοῦ ἑτέρου τῶν ἰσχιακῶν ὀστῶν. Τὰ *βατράχια* παρουσιάζουσι διάφορον διάταξιν τῆς λεκάνης των. Οὕτως αἱ σαλαμάνδραι παρουσιάζουσιν ἐξ ἑκάστου μέρους τοῦ σώματος: 1) Τμῆμα ὀστοῦ ὑπὸ μορφὴν πλευρᾶς, τελείως συνηνωμένον πρὸς τὸ ἱερὸν ὀστοῦν. 2) Ὀστεῶδες τμῆμα τοποθετημένον πρὸ τοῦ ἀνωτέρω, ὅπερ διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ ἓν συνενοῦται μετὰ τοῦ ἡβικοῦ καὶ τὸ ἕτερον μετὰ τοῦ ἰσχιακοῦ ὀστοῦ. Εἰς τὰ *ὀφίδια*, τὰ μικρὰ ὀστεώδη τόξα συγκεκολλημένα πρὸς τὸ ἱερὸν ὀστοῦν, παρουσιάζουν μεμονωμένην τὴν λεκάνην ἀπὸ τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ περιβαλλομένην ὑπὸ τῶν σαρκῶν, ὅπως τοῦτο εὐκρινέστατα παρατηρεῖται εἰς τὸν πύθωνα. Εἰς τὰ *σαυρώδη*, τὸ λαγονικὸν ὀστοῦν εἶναι ἁπλοῦν, στενὸν καὶ συνδεδεμένον μετὰ τῶν ἀποφύσεων τῶν κοκκυγικῶν σπονδύλων. Δύο ὀστεώδεις βραχίονες συναπτόμενοι περιορίζουσι τὴν λεκάνην. Εἰς τὰ *χελώνια*, τὰ ὀστᾶ τῆς λεκάνης ὁμοιάζουσι καταπληκτικῶς πρὸς τὰ ὀστᾶ τῆς ὠμοπλάτης. Εἰς τοὺς *ἰχθῦς*, ἡ λεκάνη ἐμφανίζεται ὑπὸ ὑποτυπώδη μορφήν. Δ. Ν. Π.

Ὀστᾶ λεκάνης διαφόρων ζῴων.

(1=Ἵππου. 2=Λέοντος. 3=Καγκουρώ. 4=Στρουθοκαμήλου. 5=Πτηνοῦ. 6=Σαύρας. 7=Χελώνης. 8=Βατράχου.)

—[*Γεωλογ.*] Καλεῖται *λεκάνη* κοιλότης τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, περιβαλλομένη γύρωθεν, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, ὑπὸ ἀνυψουμένων κλιτύων, καὶ τῆς ὁποίας αἱ διαστάσεις εἶναι περίπου ἴσαι πρὸς ἀλλήλας. Αἱ λεκάναι διακρίνονται, κατὰ τὸν Σουπάν, ἀναλόγως τῆς γενέσεως αὐτῶν, εἰς *προσχωσιγενεῖς* καὶ εἰς λεκάνας *ἐμβαθύνσεως* ἢ *μορφολογικάς*. Αἱ προσχωσιγενεῖς λεκάναι εἶναι κοιλότητες, αἱ ὁποῖαι ἐγεννήθησαν διὰ προσχώσεως ξένων ὑλικῶν καὶ δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς πραγματικῶς λεκανοειδῆ κοιλώματα τοῦ ἐδάφους. Αἱ λεκάναι αὗται περιστοιχίζονται ὑπὸ πετρωμάτων γεωλογικῶς ἀρχαιοτέρων καὶ ὑψηλότερον κειμένων, συνίστανται δ' ἐκ πετρωμάτων νεωτέρων, τῶν ὁποίων ἡ στρωματογραφικὴ διάταξις δεικνύει μικρὰν κλίσιν πρὸς τὰ ἔσω, οὕτω δ' ἕκαστον τῶν ἐσωτέρων πετρωμάτων εἶναι καὶ γεωλογικῶς νεώτερον. Αἱ λεκάναι αὗται καλοῦνται ὑπό τινων καὶ *γεωλογικαί*. Αἱ μορφολογικαὶ ἢ λεκάναι ἐμβαθύνσεως ἔχουν γεννηθῆ εἴτε συνεπείᾳ ἐξωγενῶν φαινομένων διὰ κοιλάνσεως τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ὑπὸ τῶν στροβιλιζομένων ὑδάτων ἢ τῶν παγετώνων (*λεκάναι διαβρωσιγενεῖς*), ἢ τοῦ ἀνέμου (*αἰολικαὶ λεκάναι*), εἴτε συνεπείᾳ ὑπογείων ἐνδογενῶν φαινομένων, ὡς π. χ. ἐγκατακρημνίσεων τοῦ ἐδάφου ὑπεράνω ὑπογείων κοιλωμάτων ἢ σπηλαίων (*ἐγκατακρημνισιγενεῖς λεκάναι*), ἡφαιστειακῶν ἐκρήξεων (*ἐκρηξιγενεῖς λεκάναι, ἡφαιστειογενῆ κοιλώματα*), ἢ συνεπείᾳ τεκτονικῶν κινήσεων, ὡς π. χ. πτυχώσεων τοῦ ἐδάφους (*πτυχωσιγενεῖς λεκάναι*), συνιζήσεων (*συνιζησιγενεῖς λεκάναι*), ἢ καὶ ἐγκατακρημνίσεων τεμαχῶν τοῦ στερεοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς. Συνήθως τὸ κατώτατον τμῆμα τῶν μορφολογικῶν λεκανῶν καταλαμβάνεται ὑπὸ λιμνῶν. Γενικῶς ἡ παρουσία λεκανῶν εἰς ὀρεινὰς χώρας ὑπῆρξε καὶ εἶναι λίαν εὐνοϊκὴ διὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, διότι ἐντὸς αὐτῶν ἀνεπτύχθησαν πάντοτε λόγῳ τοῦ γονιμωτέρου των ἐδάφους, μεγάλα κέντρα πολιτισμοῦ. Τοιοῦτό τι παρετηρήθη ἀνέκαθεν καὶ ἐν Ἑλλάδι. Γ. Κ. Γ.

— ***λεκάνη ἀπορροῆς φυσικοῦ ἢ τεχνητοῦ ῥείθρου*** [*Γεωλ.*]. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους, τῆς ὁποίας αἱ ὑπὸ τῶν μετεωρικῶν ἀπορρεόντων ὑδάτων σχηματιζόμεναι ῥοαὶ συμβάλλουσιν εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως εἰς τὸ ῥεῖθρον, κατὰ μῆκος ὅλης τῆς διαδρομῆς του μέχρι τῶν ἐκβολῶν του. Τοῦ ἰδίου ὅρου γίνεται χρῆσις καὶ ἐπὶ τῶν λιμνῶν. Καλεῖται δὲ λεκάνη ἀπορροῆς φυσικῆς ἢ τεχνητῆς λίμνης ἡ ὅλη ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους, τῆς ὁποίας αἱ ὑπὸ τῶν μετεωρικῶν ὑδάτων σχηματιζόμεναι ἀπορροαὶ ἐκβάλλουσιν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὴν λίμνην. Πολλάκις ἀντὶ τοῦ ὅρου τούτου γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου *κοιλάς*, δεδομένου ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἀπορροῶν ἔχει γενικῶς κοίλην μορφήν, τῆς ὁποίας τὰ βαθύτερα σημεῖα καταλαμβάνει τὸ ῥεῖθρον ἢ ἡ λίμνη, τὰ δὲ ὑψηλότερα εὑρίσκονται εἰς τὴν περίμετρον τῆς λεκάνης, τὴν προσδιοριζομένην ὑπὸ τῶν ὑδροκριτῶν. Ἡ λεκάνη ἀπορροῆς ἢ ἡ κοιλὰς τοῦ Πηνειοῦ τῆς Θεσσαλίας εἶναι 9.066 τετρ. χιλμ. Γ. Κ. Γ.

Λεκάνη [*Γεωγρ.*]. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κρήνης (Βελιζίου) τῆς ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας. Κάτ. (1928) 15. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Μουσταφᾶ ἐφένδη*. Χ. Δ.

— **Λεκάνη** [*Γεωγρ.*]. Κώμη τῆς Μακεδονίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Νέστου τοῦ νομοῦ Καβάλλας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 1.193. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Μούντζινος*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Διπόταμον* (Τσαϊλίκ). Χ. Δ.

λεκάνιον (τὸ) (Lecanium) [*Ζῳολ.*]. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφθειρῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκιδῶν*. Τὰ λεκάνια εἶναι μικροῦ μεγέθους φυτοφθεῖρες, κοινῶς φυτόψειρες, προκαλοῦντα μεγάλας πολλάκις καταστροφὰς εἰς τὰ φυτὰ καὶ ἰδίως εἰς τὰ ἑσπεριδοειδῆ καὶ τὰ ἐλαιόδενδρα. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *Λεκάνιον τὸ τῶν ἑσπεριδοειδῶν* (Lecanium hesperidum). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 4 περίπου χιλιοστόμετρα καὶ προσβάλλει κυρίως τὰ φύλλα τῆς πορτοκαλλέας, προσκολλώμενον ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τούτων καὶ ἀπομυζῶν τὸν χυμόν των. *Λεκάνιον τὸ τῆς δρυὸς* (Lecanium quercus), ὅπερ προσβάλλει τὰ φύλλα τῆς δρυός. *Λεκάνιον τὸ τῆς ἀμπέλου* (Lecanium vitis), ὅπερ μόνον ἐπὶ τῶν πολυετῶν ἀμπέλων ἀναπτύσσεται καὶ ἀποξηραίνει ταύτας, ἀπομυζῶν τὸν χυμόν των, καὶ *λεκάνιον τὸ τῆς ἐλαίας* (Lecanium oleae), ὅπερ ἐπιπίπτει ἐπὶ τῶν τρυφερῶν βλαστῶν τῆς ἐλαίας ὡς καὶ τῶν φύλλων καὶ ἀπορροφεῖ τὸν χυμὸν τούτων (βλ. καὶ λ. *ἐλαία*). Δ. Ν. Π.

Φύλλον δένδρου κεκαλυμμένου ὑπὸ λεκανίου. [α=Τὸ ἔντομον (ὑπὸ μεγάλην μεγέθ.

λεκάνιος, —*α*, —*ον*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λεκάνην, ὁ τῆς λεκάνης τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων, ἄλλως *λεκανικός*: «λεκανία κοιλότης», «λεκάνια ἄρθρα».

λεκανοειδὴς (ὁ, ἡ), —*ές* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς λεκάνην, ὁ ἔχων σχῆμα λεκάνης: «ἀγγεῖον λεκανοειδές».

λεκανομαντεία (ἡ). Εἶδος μαντικῆς, ἀνῆκον εἰς τὴν γενικωτέραν κατηγορίαν τῆς *ὑδρομαντείας* καὶ συνιστάμενον εἰς τὴν παρατήρησιν τῆς θέσεως τῶν ἐν τῷ ὕδατι λεκάνης τινὸς ἐπιπλεουσῶν σταγόνων ἐλαίου ἢ ἄλλης λιπαρᾶς ὕλης ἢ τῆς

Digitized by Google

ἀκτινοβολίας τὴν ὁποίαν ἐξέπεμπον εἰδικοὶ πολύτιμοι λίθοι ἐμβαπτιζόμενοι ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἡ λεκανομαντεία ἠσκεῖτο πάλαι ὑπὸ τῶν Χαλδαίων καὶ τῶν Βαβυλωνίων, καθὼς μαρτυροῦν σχετικοὶ ὁδηγοὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαμμουραμπί, δι' ὕδατος εἰλημμένου ἐκ τοῦ Εὐφράτου καὶ δι' ἐλαίου. Αἱ ἀπαντήσεις εἰς τὰ τιθέμενα ἐρωτήματα ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν σχημάτων, τὰ ὁποῖα κατὰ προσέγγισιν ἐσχημάτιζε τὸ ἐπιπλέον ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἔλαιον, ἐκ τοῦ χρωματισμοῦ αὐτοῦ κλπ. Ἡ πρᾶξις ἐλάμβανε χώραν κατόπιν εἰδικῆς θυσίας, καθ' ὡρισμένας καὶ καταλλήλους ἀστρολογικὰς ἡμέρας.

Παρὰ τῶν Βαβυλωνίων τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μαντείας διεδόθη εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὰς Ἰνδίας, τὴν Περσίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς πιθανῶς χρόνους, ὑποστᾶσα καὶ διαφόρους μεταλλαγάς. Ἐνῷ παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις αἱ ἀπαντήσεις ἐλαμβάνοντο ἐκ τῶν σχημάτων τοῦ ἐλαίου, κατὰ μαγικοὺς αἰγυπτιακοὺς καὶ ἑλληνικοὺς παπύρους τῶν ἑλληνορρωμαϊκῶν χρόνων, συνηθέστερον ἀντὶ τοῦ ἐλαίου ἐχρησιμοποιοῦντο διάφοροι ἀκτινοβόλοι μαντικοὶ λίθοι (τοπάζια, σάπφειροι κλπ.) ἢ καὶ μόνον τὸ ὕδωρ, μετὰ τὸν ἐξορκισμὸν τοῦ ὁποίου ἐπιστεύετο ὅτι ἐνεφανίζετο ὁ προσκαλούμενος θεὸς ἢ νεκυδαίμων καὶ ἀπήντα εἰς τὰ τιθέμενα ἐρωτήματα. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὸν ρόλον τῶν διαμέσων (μένιουμ) κατὰ τὴν πρόσκλησιν τοῦ θεοῦ ἔπαιζον παιδιά, τὸ αἷμα τῶν ὁποίων ἐπιστεύετο ὅτι ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν μάντεων. Βραδύτερον ἡ λεκανομαντεία ἔλαβε κατοπτρομαντικὸν χαρακτῆρα διὰ χρησιμοποιήσεως τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος ὡς κατόπτρου ἢ δι' ἐμβαπτίσεως ἐντὸς αὐτοῦ εἰδικοῦ κατόπτρου. Κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς μαντείας ταύτης ὁ μάντις ἢ τὸ διάμεσον πρόσωπον (μένιουμ) εἶχον κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμούς.

Λεκανομαντείας ἐγένετο χρῆσις καὶ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους. Ὁ Ψελλὸς λέγει ὅτι ἠσκεῖτο διὰ λεκάνης, ἡ ὁποία ἐπληροῦτο προφητικοῦ ὕδατος, ὁμοίου μὲν πρὸς τὸ σύνηθες ὕδωρ, ἀλλὰ λαμβάνοντος ἰδιαιτέραν μαντικὴν δύναμιν κατόπιν ἀπαγγελίας ὡρισμένων ἐπῳδῶν. Ἡ δύναμις αὕτη, κατ' αὐτόν, ἐξέρχεται ἐκ τῶν κόλπων τῆς γῆς καὶ ὅταν εἰσέρχεται εἰς τὸ ὕδωρ παράγει ἀνεξήγητόν τινα κρότον, ἅ ια δὲ διασκορπισθῇ ἐν αὐτῷ προκαλεῖ συγκεχυμένους τινὸς ἤχους. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν πρόσωπα ἀσκήσαντα τὴν λεκανομαντείαν ἐπιτυχῶς καὶ προειπόντα διάφορα γεγονότα. Ἐν τῇ Δύσει ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ μεσαίωνος φαίνεται ὅτι ἦτο συνήθης ἡ μαντεία αὕτη, διότι ἀναφέρεται ἐπανειλημμένως εἰς τὰ περὶ μαγείας σχετικὰ συγγράμματα. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς χρησιμοποιεῖ ἐπίσης τὴν μαντείαν ταύτην ὡς βοηθητικήν, προκειμένου π. χ. νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν προσβολὴν ἢ μὴ ἐξ ἀσθενείας τινὸς κλπ. Οὕτω κατὰ τὴν βασκανίαν, μεταξὺ ἄλλων, διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν αὐτῆς, ῥίπτονται ἐντὸς ποτηρίου ὕδατος σταγόνες τινὲς ἐλαίου, ἀπὸ τὴν ἕνωσιν ἢ μὴ τῶν ὁποίων ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα τῆς προσβολῆς ἢ μὴ ἐκ βασκανίας. Θ. Π

λεκανόμαντις, —*εως* (ὁ), θηλ. *λεκανόμαντις,* —*ιδος* ὁ διὰ τῆς λεκάνης μαντεύων, προλέγων τὰ μέλλοντα (βλ. *λεκανομαντεία*).

λεκανοπέδιον (τό) πεδιὰς ἐν σχήματι λεκάνης, ἔκτασις γῆς κοίλης περιβαλλομένης ὑπὸ ὀρέων

λεκανορικὸν ὀξὺ *[Ὀργ. Χημ.].* Εἶναι διδεψίδιον τοῦ *ὀρσελλικοῦ* (ἢ *ὀρχελλικοῦ*) ὀξέος. Ἔχει τὸν τύπον $C_{16}H_{14}O_7$. Ἀπαντᾷ εἰς διάφορα εἴδη λειχήνων (Rocella, Lecanora, Variolaria κλπ.), δι' ὃ καὶ κατατάσσεται εἰς τὴν ὁμάδα τῶν λειχηνικῶν ὀξέων. Διὰ βρασμοῦ μεθ' ὕδατος ὑδρολύεται εἰς ὀρσελλικὸν ὀξύ. Λευκὸν κρυσταλλικὸν σῶμα τηκόμενον εἰς 153°. Ἐν ἀλκοολικῷ διαλύματι παρέχει μετὰ χλωριούχου ἀσβεστίου αἱματέρυθρον χροιάν. Ἔχει ἐπιτευχθῆ καὶ ἡ συνθετικὴ παρασκευὴ αὐτοῦ. Σ. Γ.

λεκάνορος (ὁ) (Lecanorus) *[Βοτ.].* Γένος λειχήνων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀσκοσπορίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γυμνοκαρπιδῶν*, περιλαμβάνον λειχῆνας μὲ σκληρὸν θαλλὸν καὶ ποικίλους χρωματισμούς. Γνωστὰ ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους χώρας τῆς γῆς καὶ σπανιώτερον εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Δ. Ν. Π.

λεκανοσκοπία (ἡ) ἡ παρατήρησις λεκάνης ἡ διὰ λεκάνης μαντική ἕτερον ὄνομα τῆς *λεκανομαντείας* (βλ. λ.).

Λεκαπηνός, *Γεώργιος*. Ἕλλην λόγιος τοῦ ΙΔ αἰῶνος (βλ. λ. *Λακαπηνὸς* Γεώργιος).

— Λεκαπηνός, *Ρωμανός*. Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ (βλ. λ. *Ρωμανὸς Α'* ὁ Λεκαπηνός).

Λὲ Καρπαντιὲ (Le Carpentier), ***Ἀδόλφος-Κλαίρ*.** Γάλλος κλειδοκυμβαλιστὴς καὶ συνθέτης (1809—1869). Παρέμεινε κυρίως γνωστὸς χάρις εἰς μίαν «Μέθοδον κλειδοκυμβάλου» διὰ τοὺς ἀρχαρίους, διαφόρους σπουδὰς καὶ φαντασίας διὰ τὸ ὄργανον τοῦτο κ. ἄ. Σ. Γ.

Λέκας. Οἰκογένεια Ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 ἐκ Μενιδίου τῆς Ἀττικῆς (βλ. λ. *Λέκκας*).

Λεκατζᾶς. Οἰκογένεια ἀναφερομένη ἐν Ζακύνθῳ ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἀρχηγὸς αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ *Παναγιώτης Λεκατζᾶς*, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1775, ἐγγεγραμμένος (1804 εἰς τὴν Χρυσῆν βίβλον τῶν εὐγενῶν τῶν Ἰονίων νήσων. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ἰωάννης* ἐχρημάτισεν οἰκονομικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἰονίου πολιτείας ἐν Ζακύνθῳ, ἐνυμφεύθη δὲ τὴν Ιρλανδὴν *Ὀλίβιαν Πάρνελ*, ἀδελφὴν τοῦ Θωμᾶ Πάρνελ, ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ τοῦ βρεττανικοῦ ναυτικοῦ, φονευθέντος κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τραφάλγαρ μετὰ τοῦ Νέλσωνος καὶ θείαν τοῦ ἰρλανδοῦ πολιτικοῦ ἀρχηγοῦ Κὰρλ Στούαρτ *Πάρνελ* βλ λ.). Ὁ Ἰωάννης Λεκατζᾶς ἀπέθανε τῷ 1861 ἄτεκνος. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ *Ἀντώνιος* (1799—1857) ἀφῆκεν υἱόν, τὸν *Γεώργιον Λεκατζᾶν* (1855—1903).

—Λεκατζᾶς, *Θεόδωρος Γ*. Υἱὸς τοῦ *Γεωργίου Λεκατζᾶ* (βλ. ἀνωτ.), γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1882. Ἀπὸ τοῦ 1898 κατετάχθη εἰς τὸ οἰκονομικὸν σῶμα τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ, ἐσπούδασε δ' ἐν τῷ μεταξὺ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας καὶ νομικήν. Ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ ὠργάνωσε τὸ Ταμεῖον ἐθνικοῦ στόλου (1901), εἰς αὐτὸν δέ, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Γ. Σαχαλῆ, ὀφείλεται ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ Ναυτικοῦ ἀπομαχικοῦ ταμείου (1908. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γουδὶ (1909) ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων συμμετασχόντων εἰς αὐτὴν ἀξιωματικῶν. Τῷ 1912, προτάσει τῆς βρεττανικῆς ναυτικῆς ἀποστολῆς, ἀπεστάλη πρὸς ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου εἰδικεύθη εἰς τὰς οἰκονομικὰς ἐπιστήμας, ἐσυνέχισε δὲ τὰς σπουδάς του αὐτόθι καὶ μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Ἐπανελθὼν προσελήφθη εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ τότε ἀρχηγοῦ τῆς ναυτικῆς ἀποστολῆς ναυάρχου Κὰρρ. Τῷ 1916, συμμετέχων τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης, διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ γενικοῦ λογιστηρίου τῆς ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως καὶ μετέπειτα τοῦ ἐν Ἀθήναις γενικοῦ λογιστηρίου. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὑπηρεσίας του ταύτης (1917—1920 ἀνωργάνωσε τὸ δημόσιον λογιστικὸν τοῦ κράτους καὶ ἵδρυσε καὶ ὠργάνωσε τὸ Ταμεῖον παρακαταθηκῶν καὶ δανείων ὡς καὶ τὰ ταχυδρομικὰ ταμιευτήρια. Διαρκοῦντος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἐχρημάτισε μέλος τῆς διασυμμαχικῆς οἰκονομικῆς ἐπιτροπῆς καὶ κατόπιν πρόεδρος αὐτῆς, πρόεδρος δ' ἐπίσης τῆς ἐν Παρισίοις ἑλληνικῆς οἰκονομικῆς ἐπιτροπῆς. Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν διωρίσθη οἰκονομικὸς ἐμπειρογνώμων εἰς τὴν διάσκεψιν τῶν Παρισίων, μετὰ δὲ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης ὑπῆρξε μέλος τῆς ἀνωτάτης ἐπιτροπῆς ἐφαρμογῆς συνθηκῶν καὶ ἀντεπροσώπευσε τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῶν Λ. Κορομηλᾶ καὶ Ἀλ. Διομήδους κατὰ τὴν οἰκονομικὴν συνδιάσκεψιν τῶν Βρυξελλῶν. ἐκλεγεὶς παρ' αὐτῆς μέλος τῆς ἐπιτροπῆς, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ σύνταξις τοῦ ὑπομνήματος περὶ συναλλάγματος. Τῷ 1921 ἐγένετο οἰκονομικὸς σύμβουλος τῆς Ἰονικῆς Τραπέζης, ἀπὸ δὲ τοῦ 1923 εἶναι γενικὸς διευθυντὴς αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι. Τῷ 1927 διωρίσθη μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐμπειρογνωμόνων διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν τῆς χώρας. —Ω

Λεκάτης, *Ἰωάννης*. Ἕλλην ἀγωνιστὴς ἐκ Σάμου (1778—1860). Συνειργάσθη πιστῶς μετὰ τοῦ Λυκούργου Λογοθέτου, ὑπῆρξεν εἷς τῶν τριῶν ἐφόρων τῶν Καρλοβασίων (1821), γραμματεὺς καὶ σύμβουλος τῶν ἑκάστοτε ἐπαναστατικῶν κυβερνήσεων, ἀντιπρόσωπος τῆς Σάμου εἰς τὴν Γ' ἐθνικὴν συνέλευσιν (1825) καὶ εἰς τὴν ἐν Ἄργει (1829). Διωρίσθη πρωτοδίκης καὶ πρόεδρος πρωτοδικῶν Σύρου, ὅπου ὑπηρέτησε μέχρι τοῦ 1845. Ν. Ι. Ζ.

Λεκάτιοι (οἱ). Μία τῶν ἐν Ἐπιδαύρῳ τεσσάρων φυλῶν.

Λεκατσᾶς, *Γρηγόριος*. Ἱεράρχης, γεννηθεὶς ἐν Ἐξωγῇ τῆς Ἰθάκης περὶ τὸ 1770. Ἱερωθεὶς ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Μενδενίτζης, ἀλλὰ παραιτηθεὶς τοῦ θρόνου διωρίσθη, τῷ 1828, ἐπίτροπος τῆς ἐπισκοπῆς Σαλώνων. Ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἰθάκην καὶ Ζάκυνθον μετέβη κατόπιν εἰς Ἀθήνας μέχρι τοῦ 1848, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς Ἰθάκην, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ὀγδοηκοντούτης περίπου. Λ. Χ. Τ

— Λεκατσᾶς, *Νικόλαος*. Διάσημος Ἕλλην ἠθοποιός, γεννηθεὶς ἐν Ἰθάκῃ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1847 καὶ ἀποθανὼν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῆς Ἀμερικῆς τῷ 1913. Μείνας ὀρφανὸς γονέων πολὺ ἐνωρίς, υἱοθετήθη ὑπὸ Ἄγγλου πλοιάρχου, ὅστις τὸν παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Λονδῖνον. Ἡ οἰκογένεια τοῦ πλοιάρχου, εἰς ἄκρον φιλόθρησκος, τὸν προώρισε διὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον. Πρὸς τοῦτο ἐξηκολούθησε μετὰ ζήλου τινὸς τὰς θεολογικὰς αὐτοῦ σπουδάς, ἀλλὰ τῷ 1863 ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὰς σπουδάς του ἕνεκα τῆς κλονισθείσης ὑγείας του. Βραδύτερον, ἐκδηλώσας κλίσιν πρὸς τὸ θέατρον, εἰσήχθη εἰς τὴν περίφημον τότε δραματικὴν σχολὴν τοῦ Φίρμ. Μετὰ διετεῖς σπουδὰς ἀπεστάλη εἰς διάφορα ἐπαρχιακὰ θέατρα, ὅπου ἤρχισε νὰ ὑποδύεται διαφόρους ρόλους. Κατ' ἀρχὰς μετέβη εἰς τὸ θέατρον τοῦ Ρίτσμονδ. Ἐκεῖ ἐπί τινα χρόνον, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Σὰντ-Νίκλές*, ὑπεδύθη δευτερεύοντας ρόλους καὶ παρῆλθε σχεδὸν ἀπαρατήρητος, ἐπισκιαζόμενος ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κατόπιν περιῆλθε πολλὰς ἄλλας

Νικόλαος Λεκατσᾶς.

πόλεις, μελετῶν πάντοτε καὶ ἀκολουθῶν τὰ διδάγματα τῶν προεξεχόντων τότε καλλιτεχνῶν, ἕως οὗ ἔφθασε μέχρι τοῦ περιφήμου θεάτρου τοῦ Κοὶμπριτζ. Τῷ 1874 ἐνεφανίσθη τέλος ὡς πρωταγωνιστής. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐγένετο πρωταγωνιστὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ θεάτρου τοῦ Κάρδιφ. Μέχρι τοῦ 1878, ὅτε ἀνεβίβασεν ἐπὶ σκηνῆς πολυτελῶς τὴν «Σταχτομπούταν» ἐν τῷ ἐν Γλασκώβῃ θεάτρῳ τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας, ἔπαιξε καὶ ἐπευφημήθη ὡς πρωταγωνιστὴς εἰς τὸ Βασιλικὸν θέατρον τοῦ Ἐδιμβούργου, εἰς τὸ τοῦ Μάντσεστερ, τῆς Λιβερπούλ, τῆς νήσου Οὐάϊτ καὶ εἰς διάφορα ἄλλα τοῦ Λονδίνου θέατρα. Τῷ 1878 μεταβὰς εἰς Λονδῖνον ἀπεσύρθη προσκαίρως τῆς σκηνῆς καὶ ἤρχισε δίδων μαθήματα ἀπαγγελίας εἰς δικηγόρους, ἱεροκήρυκας καὶ βουλευτάς, πλὴν τὸ ἑπόμενον ἔτος, ποθήσας καὶ πάλιν τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ σανίδας τῆς σκηνῆς, ἤρχισε περιοδεύων ὡς ἠθοποιὸς τὰς ἐπαρχίας, ὅτε τῷ 1881 ἐνεφανίσθη πλέον ὡς Ἕλλην καλλιτέχνης μὲ τὸ πατρικὸν αὐτοῦ ὄνομα ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου τῆς Λίβερπουλ, ὅπου ἤρατο θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸν «Ἄμλετ», τὸν «Ρισελιέ», τὸν «Ἔμπορον τῆς Βενετίας», τὴν «Δέσποιναν τῆς Λυὼν» καὶ τὸν «Ὀθέλλον» ὡς Ἰάγος. Αἱ ἐπιτυχίαι αὗται κατέστησαν τὸν Λεκατσᾶν πασίγνωστον ἐν Ἀγγλίᾳ. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1881, ἀφοῦ πρῶτον μετέβη εἰς τὴν πατρίδα του Ἰθάκην, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας μὴ γνωρίζων οὐδὲ λέξιν ἑλληνικήν, σχετισθεὶς δὲ μὲ τοὺς ἀδελφοὺς Ταβουλάρη ἔπαιξε μὲ τὸν θίασον αὐτῶν ἀπὸ σκηνῆς τοῦ θεάτρου «Ὀλύμπια» τὸν Ἄμλετ ἀγγλιστί. Αἱ ἀθηναϊκαὶ ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς ἔγραψαν εὐμενέστατα περὶ τοῦ ἀγγλοφώνου Ἕλληνος καλλιτέχνου, πρῶτον μέλημα τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε τότε ἡ ἐκμάθησις τῆς πατρίου γλώσσης ἣν εἶχε λησμονήσει εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Σαίξπηρ. Ἐντὸς δύο μηνῶν, κατόπιν συντόνου ἐργασίας, κατώρθωσε ν' ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην του τὴν πάτριον γλῶσσαν. Οὐχ ἧττον τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1881 διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῷ Ὠδείῳ, κατορθώσας ἐντὸς ἓξ ἑβδομάδων νὰ μεταφράσῃ τῇ βοηθείᾳ φίλου του τὸν «Ρισελιὲ» καὶ νὰ παρουσιάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Ὠδείου μὲ ἐρασιτέχνας, οὓς αὐτὸς ἐδίδαξε. Μετὰ τὴν θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν τῆς παραστάσεως τὸ Ὠδεῖον τῷ προσέφερεν 1200 δρχ. δι' ἐκγύμνασιν νέων ἠθοποιῶν.

Ὁ νεοκαταρτισθεὶς θίασος ὡς πρώτην πόλιν τῶν δοκιμαστικῶν παραστάσεών του ἐξέλεξε τὰς Πάτρας. Ἀλλὰ μὴ τυχὼν τῆς συνδρομῆς τῶν κατοίκων, ὁ Λεκατσᾶς ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας. Ἐνταῦθα ἔδωσε τῇ συνδρομῇ τοῦ Μ. Μελᾶ τὴν πρώτην αὐτοῦ παράστασιν διὰ τοῦ «Ὀθέλλου», ἣν ἐπηκολούθησε καὶ δευτέρα τοιαύτη διὰ τοῦ «Ἄμλετ». Αἱ δύο αὗται παραστάσεις ἡδραίωσαν τὴν φήμην τοῦ Λεκατσᾶ. Ὁ Ἰ. Σκυλίτσης διὰ νευρωδῶν ἄρθρων ἐν τῷ «Αἰῶνι» ὑπέδειξεν ὅτι ἀνάγκη πᾶσα νὰ ὑποστηριχθῇ εἰς τὸ ἔργον του ὁ Λεκατσᾶς, πρὸ πάντων δὲ νὰ ἱδρυθῇ δραματικὴ σχολή. Οἱ λόγοι τοῦ Σκυλίτση ἐπιτυχῶς εὗρον ἠχὼ καὶ μετ' ὀλίγον κατηρτίσθη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Μ. Μελᾶ καὶ Μ. Νεγρεπόντη, ἥτις συνέλεξε περὶ τὰς 20.000 δραχμάς, δι' ὧν ἐπιδιωρθώθη τὸ θέατρον Μπούκουρα καὶ ἐκαλύφθησαν τὰ ἐλλείμματα τῶν μετέπειτα δοθεισῶν μετ' ἄκρας ἐπιτυχίας παραστάσεων ὑπὸ τοῦ θιάσου Λεκατσᾶ, ὅστις ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἔπαιξε τὸν «Ἔμπορον τῆς Βενετίας», τὴν «Κωμῳδίαν τῶν παρεξηγήσεων», τὸν «Μάκβεθ», τὸν «Λὴρ» καὶ τὴν «Δέσποιναν τῆς Λυών». Ἔκτοτε ὁ Λεκατσᾶς μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν θιάσου περιῆλθε τὴν Τουρκίαν, Ρουμανίαν, Ρωσίαν καὶ Αἴγυπτον, διερμηνεύων κυρίως τὸν Σαίξπηρ καὶ ἄλλα ἀγγλικὰ ἔργα. Τῷ 1890 ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας διωρίσθη καὶ πάλιν καθηγητὴς τοῦ Ὠδείου, ἀλλὰ ταχέως παρῃτήθη τῆς θέσεως ταύτης. Μέχρι τοῦ ἀτυχοῦς πρώτου Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ὅτε μετῆλθε καὶ τὸν ἀνταποκριτὴν τοῦ «Ἡμερησίου Τηλεγράφου» τοῦ Λονδίνου, ὁ Λεκατσᾶς ἔμεινεν ἄνευ θιάσου. Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν βλέπων ὅτι τίποτε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ διὰ τὸ θέατρον ἐν Ἑλλάδι, ἀνεχώρησε καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Κατόπιν πολλῶν στερήσεων καὶ κόπων περισσοτέρων, κατώρθωσε νὰ δώσῃ σειρὰν

Digitized by Google

τοῦ ἀγγλικοῦ δημοσίου τὸν «Ἄμλετ». Εἰς Λονδῖνον μένων ὁ Λεκατσᾶς συνέγραψε καὶ ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἄνθρωπος», ὅπερ ἔμελλε ν' ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου «Ὑόρκη», ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ λαβὼν ἐπιστολὴν ἐξ Ἀθηνῶν παρὰ φίλου του δημοσιογράφου, δι' ἧς τὸν προέτρεπε νὰ ἔλθῃ ἐνταῦθα καὶ λάβῃ μέρος εἰς τὸ σχηματιζόμενον τότε Βασιλικὸν θέατρον, ἀφῆκε πᾶσαν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐργασίαν του καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας. Ἐνταῦθα, ἀφοῦ ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον ἔμεινεν ἄνευ ἐργασίας ἀναμένων νὰ κληθῇ καὶ αὐτὸς εἰς συνεργασίαν εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συστηθῇ Βασιλικὴν δραματικὴν σχολήν, εἶδεν αἴφνης ἑαυτὸν παραγκωνιζόμενον καὶ ἀπειλούμενον ἀπὸ τὰ φάσμα τῆς πείνης. Ἡ δραματικὴ σχολὴ συνεστήθη ἄνευ τοῦ Λεκατσᾶ. Ἀπογοητευμένος ἐγκατέλειψε τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ 190{ καὶ μετέβη εἰς Ἀμερικήν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1913. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Λεκατσᾶτα *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Διβαράτων τῆς ἐπαρχίας Σάμης τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας. Κάτ. (1928) 81. Κ. Δ.

Λὲ Κὲ (Le Queux), ***Γουλιέλμος***· βλ. λ. *Λὲ Κιού.*

λεκὲς (ὁ) (τουρκ. *λεκέ*)· ἡ κηλίς.

λεκιάζω· δημοτ., κάμνω λεκέ, λερώνω, κηλιδώνω: «μοῦ λέκιασες τὸ φόρεμα, — τὸ καπέλλο»· ‖ ἀμεταβ. κηλιδοῦμαι: «λέκιασε τὸ φόρεμα, — τὸ καπέλλο», «τὸ μαῦρο λεκιάζει εὔκολα».

λέκιασμα (τό)· τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ λεκιάζειν, λέρωμα, κηλίδωμα: «τί λέκιασμα εἶναι αὐτὸ ποῦ ἔχει τὸ καπέλλο;»

Λεκιὲν (Lequien), ***Μιχαήλ***. Γάλλος δομινικανὸς συγγρα(εύς, γεννηθεὶς ἐν Boulogne τῷ 1661. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του εἰσῆλθεν εἰς τὸ τάγμα τῶν δομινικανῶν. Γνώστης τῆς ἑλληνικῆς, ἑβραϊκῆς καὶ ἀραβικῆς γλώσσης, συνέγραψε πλεῖστα ἔργα πολλοῦ λόγου ἄξια, ἰδίᾳ διὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν συνεγράφησαν. Τούτων ἄξια ἰδιαιτέρας μνείας ἡ ἔκδοσις τῶν ἁπάντων τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ «Joannis Damasceni opera omnia» (εἰς δύο τόμ. 1748), ἥτις ἀνετυπώθη παρὰ Migne καὶ τὸ «Oriens christianus in quatuor patriarchatus digestus» (εἰς τρεῖς τόμ. 1740), εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγράφονται ἱστορικῶς καὶ γεωγραφικῶς αἱ ἐπισκοπαὶ μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἐπισκόπων, ὀρθοδόξων καὶ δυτικῶν, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆ. ἱδρύσεώς των, αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὰ τέσσαρα πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς. Μικροτέρας ἀναμφιβόλως σημασίας εἶναι ἡ «Panoplia contra schisma Graecorum» (1718), ἣν ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Stephanus de Altimura Ponticensis* πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ ἔργου τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Νεκταρίου «Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα», ὡς καὶ τὰ δύο ἔργα (1725 καὶ 1730), δι' ὧν προσπαθεῖ νὰ δείξῃ ὅτι παρὰ τοῖς Ἀγγλικανοῖς διεκόπη ἡ ἀποστολικὴ διαδοχή. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἔγραψε καὶ ἀρχαιολογικὰ καὶ ἐκκλησιαστικοϊστορικά, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν ἐν ταῖς «Memoires de Litterature d'Histoire» (1726—1731). Ἀπέθανε τῷ 1733 ὡς βιβλιοθηκάριος τοῦ Conventes τοῦ Ἁγίου Ὁνωρίου ἐν Παρισίοις. Κ. Ι. Δ.

Λὲ-Κιὲν-Τόνγκ. Εἷς ἐκ τῶν βασιλέων τοῦ Ἀννάμ, ἀνήκων εἰς τὴν Ε' δυναστείαν καὶ βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1497 μέχρι τοῦ 1504. Μ. Ν. Δ.

λεκιθικός, —ή, —ν· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λέκιθον, ὁ τῆς λεκίθου: «λεκιθικὴ μεμβράνα» ἡ περιβάλλουσα τὴν λέκιθον.

— **λεκιθικὸς ὑμὴν** (ὁ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτως ὁ λεπτότατος ὑαλώδης καὶ ἄμορφος ὑμήν, ὅστις περιβάλλει τὸ φάριον καὶ προέρχεται ἐκ τοῦ πλάσματος τούτου. Δ. Ν. Π.

— **λεκιθικὸς πόρος** *[Ἀνατομ.]*. Κοίλη προσεκβολή, δι' ἧς ἡ κοιλότης τοῦ ἐμβρυϊκοῦ ἐντέρου μέχρι σταδίου τινὸς συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ ἔξωθεν τοῦ ἐμβρύου κειμένου λεκιθικοῦ ἀσκοῦ. Ὁ λεκιθικὸς πόρος διερχόμενος διὰ τοῦ ὀμφαλοῦ ἀποφράσσεται προϊούσης τῆς διαπλάσεως καὶ ἐξαφανίζεται· ἀλλ' ὅταν τὸ πρὸς τὸ ἔντερον μέρος αὐτοῦ δὲν ἀποφραχθῇ, τότε ἐπὶ τοῦ τελείου ἀτόμου διαπλάσσεται ἐξ αὐτοῦ ἡ *Μεκκέλειος ἀπόφυσις*. Ι. Π.

λεκιθίνη (ἡ) *[Ὀργ. Χημ.]*. Σπουδαιοτάτη διὰ τὴν ζωὴν ὕλη, ἀπαντῶσα εἰς ἀφθονωτέραν ποσότητα εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὸν κρόκον τοῦ ᾠοῦ, περαιτέρω δὲ εἰς μικροτέρας ἀναλογίας εἰς τὸ αἷμα, τὰ νεῦρα καὶ τὰ διάφορα φυτικὰ σπέρματα. Ἀποτελεῖ κηροειδῆ κρυσταλλικὴν μᾶζαν, εἶναι εὐδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα καὶ διογκοῦται διὰ τοῦ ὕδατος πρὸς ὀπαλίζον ὑγρόν, ἐξ οὗ πάλιν δι' ἁλάτων καθιζάνει. Χημικῶς ἡ λεκιθίνη χαρακτηρίζεται ὡς ἐστεροειδὴς ἕνωσις τῆς χολίνης μετὰ γλυκερινοφωσφορικοῦ ὀξέος, τοῦ ὁποίου δύο ὑδροξυλικαὶ ὁμάδες ἔχουν ἐστεροποιηθῆ διὰ παλμιτικοῦ, στεατικοῦ ἢ ἐλαϊκοῦ ὀξέος. Πρὸς ἀνίχνευσιν καὶ ποσοτικὸν προσδιορισμὸν αὐτῆς χρησιμεύει ὁ καθορισμὸς τοῦ ἐν ἀλκοόλῃ διαλυτοῦ φωσφορικοῦ ὀξέος κατὰ τὸν Juckenack. Ἐσχάτως φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς προσθήκη εἰς πολυάριθμα διαιτητικὰ προϊόντα, ἅτινα ὅμως ἐν μέρει ἔχουσιν ἀμφίβολον ἀξίαν. Δι' ὑδρολυτικῶν μέσων, ὡς καὶ διὰ τοῦ ἐνζύμου, τῆς λιπάσης, ὑδρολύεται πρὸς γλυκερινοφωσφορικὸν ὀξύ, χολίνην καὶ λιπαρὰ ὀξέα. Ὑπεδείχθη ὡς θρεπτικὸν καὶ τονωτικὸν φάρμακον τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Σ. Γ.

— **λεκιθίνης** *σκευάσματα* *[Φαρμ. Χημ.]*. Τοιαῦτα εἶναι ἡ *λεκιφερρίνη*, τὸ *λεκιθινολεύκωμα*, ἡ *λεκιθινοσοκολάτα*, τὸ *γαλάκτωμα τῆς λεκιθίνης*, τὸ *λεκιθογόνον*, ἡ *λεκιθόλη*, ὡς καὶ διάφοροι συνδυασμοὶ αὐτῆς μετὰ ἰωδίου, ἀρσενικοῦ, κινίνης. Ὅλα τὰ σκευάσματα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται ὡς τονωτικὰ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Φέρονται ὡς διαλύματα, καταπότια ἢ δισκία. Κ. Γ. Μ.

λεκίθιον (τὸ) (Lecithium) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματοκόγχων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πλαγιοφρυδιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους θαλασσίους ὀργανισμοὺς μὲ κόγχην ὁμοιογενῆ, λεπτήν, πυρῆνα ἁπλοῦν καὶ νηματοειδῆ ψευδοπόδια. Γνωστὰ εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῶν εὐρωπαϊκῶν θαλασσῶν. Δ. Ν. Π.

λεκιθὶς (ἡ) (Lecithis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *δικοτυληδόνων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρτοειδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα καὶ ἄνθη κατὰ ἁπλοῦς ἢ διακεκλαδισμένους βότρυς διατεταγμένα καὶ καρπὸν χονδρὴν κάψαν, ἐνίοτε πυξιδοειδῆ, μὲ τοιχώματα παχύτατα καὶ ξυλώδη, περικλείοντα πλεῖστα σπέρματα ἐλαιώδη. Ἐκ τῶν 50 εἰδῶν, ἅτινα ἀπαντῶσιν εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀμερικῆς, γνωστότερον εἶναι ἡ *λεκιθὶς ἡ μεγανθὴς* (Lecithis grandiflora), ἧς τὰ σπέρματα χρησιμοποιοῦνται παρὰ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Βραζιλίας πρὸς παρασκευὴν τονωτικοῦ ἐλαίου, ὅπερ λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως. Δ. Ν. Π.

Λεκιθὶς ἡ μεγανθής.
[α=Ἄνθος. β=Καρπός.]

λέκιθος (ἡ) *[Ἀνατομ.]*. Συστατικὸν τοῦ *φοσώματος* (βλ. λ.), ἀποτελοῦν ὕλην θρεπτικὴν καὶ ἀποταμιευτικήν, καλούμενον καὶ *δευτερόπλασμα*. Εἶναι δ' ἡ λέκιθος ἄλλοτε ἄλλη τὸ ποσὸν παρὰ τοῖς διαφόροις ᾠαρίοις· ἂν μὲν ταῦτα διαπλάσσωνται ἐντὸς τῆς μήτρας, ἡ λέκιθος εἶναι ὀλιγίστη, διότι τὸ κύημα παραλαμβάνει τὴν θρεπτικὴν ὕλην ἀπὸ τοῦ μητρικοῦ ὀργανισμοῦ· ἂν δ' ἡ διάπλασις τελῆται ἔξωθεν τοῦ μητρικοῦ ὀργανισμοῦ, ἡ λέκιθος εἶναι ἄφθονος, ὡς λ. χ. ἐπὶ τῶν ᾠῶν τῶν πτηνῶν. Ι. Π.

λέκιθος (ἡ) (Lecithus) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρηματοκόγχων* τῆς οἰκογενείας τῶν *πλαγιοφρυδιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους θαλασσίους ἢ τῶν γλυκέων ὑδάτων ὀργανισμοὺς καὶ σπανιώτατα τῶν ὑφαλμύρων ὑδάτων. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *λέκιθος ἡ ὑαλώδης* (Lecithus hyalina), ἥτις ἔχει κόγχην σφαιριοειδῆ, ἐκ τῶν πόλων τῆς ὁποίας ἐξέρχονται πολυπληθῆ ψευδοπόδια ἐν εἴδει δέσμης. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Δ. Ν. Π.

λεκιθόσακκος (ὁ) *[Βιολ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐντὸς τῆς λεκίθου ἀπαντῶσα σφαιριοειδὴς μᾶζα, ἥτις σχηματίζεται εἰς τὰ ἔμβρυα τῶν ἰχθύων καὶ κυρίως τῶν εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν *σελαχωδῶν* καὶ *τελεοστέων* τοιούτων. Τοιαύτη λεκιθικὴ μᾶζα σχηματίζεται καὶ εἰς τὰ θηλαστικά, τὰ πτηνὰ καὶ τὰ ἑρπετά. Ὁ λεκιθόσακκος ἑνοῦται μετὰ τοῦ σώματος τοῦ ἐμβρύου διὰ βραχέος μίσχου, ὅστις καλεῖται λεκιθικὸς ἢ ὀμφαλεντερικὸς πόρος. Θηλαστικά τινα ἀφομοιοῦσι τὸν λεκιθικὸν ἀσκὸν ἐνωρίτατα μετὰ τοῦ σώματος τοῦ ἐμβρύου, ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς ἕτερα θηλαστικὰ ὁ λεκιθικὸς ἀσκὸς μένει αἰωρούμενος, μέχρις οὗ αἱ ἐν αὐτῷ περιεχόμεναι θρεπτικαὶ οὐσίαι ἀπορροφηθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἐμβρύου ὁλοσχερῶς. Δ. Ν. Π.

λεκιθώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς λέκιθον, πρὸς κρόκον τοῦ ᾠοῦ, ὁ κίτρινος ὡς κρόκος.

Λὲ Κιοὺ (Le Queux), *Γουλιέλμος-Τῶφνελ*. Ἄγγλος δημοσιογράφος καὶ μυθιστοριογράφος (1864—1927). Ἦτο υἱὸς Γάλλου ἐγκατασταθέντος ἐν Λονδίνῳ καὶ Ἀγγλίδος, ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἐν Λονδίνῳ καὶ κατόπιν ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Παρισίοις, ὅπου μετὰ μακρὰς περιπλανήσεις ἐν Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ εἰσῆλθεν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, γενόμενος τῷ 1891 συντάκτης ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων εἰς τὴν ἐφημερίδα «Σφαῖρα». Τῷ 1893 ἐγκατέλειψε τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ ἰδίως εἰς τὸ περιπετειῶδες μυθιστόρημα. Συνῆψε σχέσεις μετὰ τῶν κατασκοπευτικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν κυριωτέρων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ ἐμελέτησεν ἐπισταμένως τὰς διαφόρους ἀστυνομικὰς μεθόδους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐβοήθησεν αὐτὸν καὶ τοῦ παρέσχε τὰ μέσα εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς μακρᾶς ἐκείνης σειρᾶς τῶν ἀστυνομικῶν μυθιστορημάτων, τὰ ὁποῖα ἔσχον μεγίστην ἐπιτυχίαν, κατέστησαν αὐτὸν δημοφιλέστατον καὶ τοῦ προσεπόρισαν μεγάλα κέρδη. Περιῆλθεν οὕτω τὴν Β. Ἀφρικὴν (Ἀλγέριον, Μαρόκκον, Καβυλίαν, Σαχάραν), τὴν Βαλκανικὴν (1907), τὰς ἀρκτικὰς χώρας (1908), τὸ Σουδὰν (1909) καὶ διετέλεσε (1912—1913) ἀνταποκριτὴς τοῦ «Νταίηλυ Μαίηλ» κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους. Πλὴν πολυαρίθμων ἄρθρων καὶ διαλέξεων ἐπὶ τῶν μεθόδων τῆς κατασκοπείας, ἔγραψε καὶ περὶ τὰ 130 μυθιστορήματα, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι: «Ἔνοχοι δεσμοὶ» (1890), ὅπερ ἀναδημοσιευθὲν ἄνευ τῆς ἀδείας του ἐν Ἀμερικῇ προσεπόρισεν εἰς αὐτόν, μετὰ τῆς ἐκ 1000 δολλαρίων ἀποζημιώσεως, καὶ εὐρεῖαν συγγραφικὴν φήμην, «Τὸ μάτι τῆς Ἰστὰρ» (1897), «Τὰ μυστήρια τοῦ Μόντε Κάρλο» (1899), «Ὁ θησαυρὸς τοῦ Τίκκενκοτ» (1903), «Ἕνας παρατηρητὴς ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ» (1907), «Οἱ μοιραῖοι δάκτυλοι» (1912), «Τὸ χέρι τοῦ Ἀλλὰχ» (1914). Εἰς τὸ ἔργον του «Ὁ μέγας πόλεμος τῆς Ἀγγλίας τοῦ 1897», δημοσιευθὲν τῷ 1894, καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὸ «Ἡ Ἐπιδρομὴ τοῦ 1910», συγγραφὲν ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν τοῦ λόρδου Ρόμπερτς καὶ δημοσιευθὲν τῷ 1906, ὁ Ἄγγλος μυθιστοριογράφος εἶχε προβλέψει τὸν Παγκόσμιον πόλεμον τοῦ 1914 καὶ εἶχε περιγράψει διὰ τῆς φαντασίας πολλὰς αὐτοῦ φάσεις. Τῷ 1913 εἶχε κατορθώσει νὰ πείσῃ τὸν ἀρχιμηχανικὸν τῶν ἐργοστασίων Ζέππελιν νὰ παραδώσῃ εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὰ σχέδια τῶν τελευταίων γερμανικῶν ἀεροπλοίων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων του ἔργων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Οἱ Γερμανοὶ κατάσκοποι ἐν Ἀγγλίᾳ» (1915), «Ρασπουτὶν» (1917), «Ἡ ἀπόκρυφος ζωὴ τῆς πρώην τσαρίνας» (1919), «Οἱ σκανδαλοποιοὶ» (1920), «Λαντρὺ» (1921), «Ὁ ἀσύρματος» (1922), «Τί ξέρω» (1923), «Τὸ μυστικὸν τοῦ ἀσυρμάτου» (1924), «Τὰ μυστικὰ τοῦ Πότσδαμ» κλπ. Ὁ Λὲ-Κιοὺ ἦτο ἐπίσης ἐρασιτέχνης αἰγυπτιολόγος, συλλογεὺς μεσαιωνικῶν χειρογράφων καὶ ἦτο συνδεδεμένος διὰ φιλίας μετὰ τοῦ Ἰουλίου Βὲρν καὶ τοῦ Αἰμιλίου Ζολά. Μ. Δ. Β.

Γουλιέλμος Λὲ Κιού.

Λέκκας. Ὄνομα διαφόρων οἰκογενειῶν, ἐκ τῶν ἀλβανοφώνων χωρίων τῆς Ἀττικῆς. Πολλὰ μέλη αὐτῶν ὑπῆρξαν ἄριστοι ἀγωνισταὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Διεκρίθησαν ἐκ τῆς Μαρουσιώτικης οἰκογενείας οἱ: *Ἀνδρέας Λέκκας*, πολεμήσας εἰς Μαραθῶνα, Σάλωνα καὶ Ἀκρόπολιν, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ *Γεώργιος*, ὅστις καὶ ἀπέθανε κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ ὁ ἐξάδελφος *Παναγῆς*, πεσὼν εἰς τὴν Λαμίαν τῷ 1823. Ἐκ τῆς μενιδιάτικης οἰκογενείας διεκρίθησαν ὁ πρεσβύτερος *Ἀναστάσιος*, ὅστις καὶ ὡς *Ἀθανάσιος* ἐνίοτε ἀναφέρεται. Ἀρχηγὸς μικροῦ σώματος Ἀθηναίων καὶ Μενιδιατῶν ἐπολέμησε γενναιότατα κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως, ἔπεσε δὲ μαχόμενος εἰς τὴν ἐν Χαλανδρίῳ μάχην τὸν Νοέμβριον 1821. Ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ *Γεώργιος*, ἔπεσε βραδύτερον κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Τρίτος ἀδελφὸς ὁ *Δημήτριος*, κοινότερον *Μῆτρος Λέκκας*, ὑπῆρξε καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα εἷς τῶν Ἀθηναίων ὁπλαρχηγῶν τοῦ λαϊκοῦ κόμματος, πολλάκις ἀντιταχθεὶς πρὸς τὸ ἀρχοντολόγιον. Πολεμήσας εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ὀδυσσέως, λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ φρουρίου κατὰ τὴν διέλευσιν τοῦ Δράμαλη, καὶ τέλος τεθεὶς εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Καραϊσκάκη, ἐστάλη παρ' αὐτοῦ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1827 νὰ ἐξεγείρῃ τὰ προσκυνημένα χωρία Χασιὰν καὶ Μενίδιον. Προδοθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν συγχωρίων του ἐξωγρήθη καὶ σταλεὶς εἰς τὸν Ὀμὲρ πασᾶν τῆς Χαλκίδος εὗρεν οἰκτρὸν θάνατον τῷ 1828, διότι κρεμασθεὶς ἀπὸ σιδηρᾶς ἁρπάγης ἐξεδάρη ζωντανός. Ὁ τελευταῖος ἀδελφὸς αὐτῶν, μοναχὸς *Παΐσιος*, ἔπεσε μαχόμενος κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ τῷ 1826. Γ. Δ. Κ.

Λέκκας (Lecca), *Δημήτριος*. Ρουμᾶνος πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς (1832—1888). Ἐσπούδασεν

Digitized by Google

εἰς τὴν ἐν Παρισίοις σχολὴν τῶν ἐπιτελῶν. Τῷ 1866, ἐπὶ κεφαλῆς τάγματος κυνηγῶν μετέσχε τῆς συνωμοσίας πρὸς ἐκθρόνισιν τοῦ πρίγκιπος Κούζα, καὶ ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—1878 ἠγωνίσθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς τετάρτης ρουμανικῆς μεραρχίας. Τῷ 1880 ἐγένετο διὰ δευτέραν φορὰν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῷ 1883 πρόεδρος τῆς βουλῆς. Μ. Ν. Δ.

—**Λέκκας,** ***Κωνσταντῖνος.*** Κρὴς ὁπλαρχηγός, διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821—1830 ἐν Κρήτῃ, Πελοποννήσῳ καὶ Στερεᾷ Ἑλλάδι. Κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπαναστάσεως, διαιτώμενος περὶ τὴν Ἴδην, ἐνήργει ἐπὶ κεφαλῆς εὐαρίθμων ἀνδρῶν συνεχεῖς ἐνέδρας, δεκατίζων τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ ἀπομακρυνθῶσιν ἐκ τῶν βάσεών των Τούρκους, ἐν τέλει δὲ τὴν 10 Ἀπριλίου 1830, ἐπιτεθεὶς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μονοφατσίου κατὰ τουρκικοῦ ἀποσπάσματος καὶ καταδιώκων αὐτό, ἐνέπεσε παρὰ τὸ χωρίον Χάρακα εἰς ἐνέδραν πολυαρίθμων πολεμίων, καθ' ἣν ἐφονεύθη μετὰ 30 ἐκ τῶν ὀπαδῶν του. Ν. ΚΛΕ

—**Λέκκας** ***Ματρῶζος.*** Πυρπολητής (βλ. *Ματρῶζος*).

—**Λέκκας,** ***Νικόλαος.*** Κρὴς ὁπλαρχηγός, διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866—1869. Ἐτραυματίσθη κατὰ Δεκέμβριον 1868 εἰς τὴν παρὰ τὸν Κισσὸν (Ἁγ. Βασιλείου) μάχην. Ν. ΚΛΕ

—**Λέκκας,** ***Πετρῆς*** ἢ ***Καραμαλῆς.*** Ἄνδριος πυρπολητής κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, ἐκ τῶν ἀνδρειοτέρων συναγωνιστῶν τοῦ Κανάρη. (*Δ. Π. Πασχάλη*, Ἱστορία Ἄνδρου, τ. Β' σ. 398). Δ.Π.Π.

Λέκκη. Ἑλληνικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος τῆς ἰταλικῆς πόλεως *Λέτσε.*

Λέκκο (Lecco) *[Γεωγρ.]* Πόλις τῆς Ἰταλίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κώμου. Κεῖται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ ἀνατολικοῦ βραχίονος τῆς λίμνης τοῦ Κώμου, ἡ ὁποία εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο λαμβάνει τὸ ὄνομα *λίμνη τοῦ Λέκκο.* Παρ' αὐτὴν τὰ ὕδατα τῆς λίμνης ἐξερχόμενα σχηματίζουν τὸν ποταμὸν *Ἄδδαν.* Κάτ. 13 141. Ἔχει χυτήρια, ὁπλουργεῖα, ὑφαντουργεῖα, μεταξουργεῖα καὶ σημαντικὸν ἐμπόριον κτηνῶν. Κατὰ τὸν μεσαίωνα διεδραμάτισε σπουδαῖον ρόλον εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους τῆς Ἰταλίας. Τῷ 1296 κατεστράφη ὑπὸ τῶν Μιλανέζων. Τῷ 1799 οἱ σύμμαχοι Αὐστριακοὶ καὶ Ρῶσοι ἐνίκησαν παρ' αὐτὴν τοὺς Γάλλους ὑπὸ τὸν Σερρουριέ. Μ. Δ. Β.

Λέκκου *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Δῆμος ἐν Ἀττικῇ, ἀνήκων εἰς τὴν Ἀντιοχίδα φυλήν. Ὁ Stuart ταυτίζει τὸν δῆμον τοῦτον μὲ τὴν σημερινὴν τοποθεσίαν *Λεκκονόραι* ἢ *Λικάνορα*, κειμένην κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Λαυρίου παρὰ τὴν Κάντσαν, ἔνθα ὑπάρχει καὶ πηγή. Ἀνατολικῶς τῆς πηγῆς ταύτης καὶ μεταξὺ τῆς ὁδοῦ καὶ τοῦ ἐξωκκλησίου τοῦ Ἁγίου Νικολάου φαίνονται ἴχνη ἀρχαίου συνοικισμοῦ. Β. Δ. Θ.

Λέκκυ (Lecky), ***Γουλιέλμος-Ἐδουάρδος-Χάρτσολ.*** Ἄγγλος ἱστορικὸς (1838—1903). Ἐσπούδασε θεολογίαν εἰς τὸ κολλέγιον Τριάδος ἐν Δουβλίνῳ, ἀλλὰ ταχέως ἀφιερώθη εἰς ἱστορικὰς ἐρεύνας. Ἔγραψε: «Αἱ θρησκευτικαὶ τάσεις τῆς ἐποχῆς μας» (1860). «Οἱ ἡγέται τῆς δημοσίας γνώμης ἐν Ἰρλανδίᾳ», «Ἱστορία τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα» (1878—1890, εἰς 8 τόμ.), ἔργον κλασσικὸν εἰς τὸ εἶδός του. Τὸ σημαντικώτερον μέρος αὐτοῦ, τὰ κεφάλαια τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὴν Ἰρλανδίαν, ἐδημοσιεύθησαν κεχωρισμένως εἰς πέντε τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τῆς Ἰρλανδίας κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα», ἥτις διακρίνεται διὰ τὴν ἀμεροληψίαν καὶ ἀντικειμενικότητα τοῦ συγγραφέως. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Δημοκρατία καὶ Ἐλευθερία» (1896), «Ὁ χάρτης τῆς ζωῆς» (1899), «Ἱστορικαὶ καὶ πολιτικαὶ πραγματεῖαι» (1908) κλπ. Δ. Σ. Δ.

Λεκλαὶρ (Leclair), ***Ἰωάννης-Μαρία.*** Διάσημος Γάλλος βιολιστὴς (1697—1764). Τὰς πρώτας του σονάτας ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις, τῷ δὲ 1728 ἐνεφανίσθη ὡς βιολιστὴς εἰς τὰς θρησκευτικὰς συναυλίας. Μετὰ ἓν ἔτος προσελήφθη εἰς τὴν ὀρχήστραν τοῦ μελοδράματος, τῷ δὲ 1734 εἰς τὴν μουσικὴν τοῦ βασιλέως. Ἡ ἐπίδρασίς του ἐπὶ τῆς γαλλικῆς σχολῆς τοῦ βιολίου ὑπῆρξε μεγίστη· ἡ χρησιμοποίησις ἰδίως τῆς διπλῆς χορδῆς εἰς τὰ ἔργα του ἤνοιξε νέους ὁρίζοντας εἰς τοὺς Γάλλους βιολιστάς. Αἱ κυριώτεραι συνθέσεις τοῦ Λεκλαὶρ εἶναι αἱ ἑξῆς: 48 σονάται διὰ βιολίον μετὰ βασιμου, δυωδίαι διὰ δύο βιολία, τρίο διὰ δύο βιολία καὶ βάσιμον, 12 κοντσέρτα διὰ βιολίον, τὸ μελόδραμα «Γλαῦκος καὶ Σκύλλα», εἰσαγωγαὶ κ. ἄ. Ὁ Λεκλαίρ, ὅστις ἐπωνομάζετο καὶ ὁ *Πρεσβύτερος*, εἶχε προσέτι δύο ἀδελφοὺς βιολιστάς: τὸν *Ἰωάννην-Μαρία τὸν Νεώτερον* καὶ τὸν *Πέτρον.* Γ. Σ.

Λε λανσὲ (Leclanché). Γάλλος μηχανικὸς (1839—1882), γνωστὸς ἐκ τοῦ ἐν χρήσει ὁμωνύμου ἠλεκτρικοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον ἐφεῦρε τῷ 1868. Τὸ στοιχεῖον Λεκλανσὲ σύγκειται ἐκ πλακὸς ἢ ράβδου ἐκ ψευδαργύρου καὶ ἐκ κυλίνδρου ἐκ μείγματος ἄνθρακος καὶ πυρολουσίτου (MnO_2) βεβυθισμένων ἀμφοτέρων ἐντὸς ὑαλίνου δοχείου περιέχοντος χλωριοῦχον ἀμμώνιον (NH_4Cl). Ὁ πυρολουσίτης χρησιμεύει ὡς ἀποπολωτής, ἀποδίδων ὀξυγόνον εἰς τὸ παρὰ τὸν ἄνθρακα ἐμφανιζόμενον ὑδρογόνον. Ἡ ἀποπόλωσις εἶναι βραδεῖα, καὶ ὡς ἐκ τούτου καταπίπτει ἡ τάσις τοῦ στοιχείου εἰς βραχυκυκλώματα, διὰ ν' ἀνέλθῃ βραδέως, ὅταν ὀξειδωθῇ βαθμιαίως τὸ ὑδρογόνον. Τὸ στοιχεῖον Λεκλανσὲ χρησιμοποιεῖται ὅπου παρίσταται ἀνάγκη ρεύματος μόνον ἐπὶ βραχὺν χρόνον, π. χ. εἰς τοὺς ἠλεκτρικοὺς κώδωνας. Θετικὸς πόλος τοῦ στοιχείου εἶναι ὁ ἄνθραξ, ἀρνητικὸς ὁ ψευδάργυρος. Ἡ ἠλεκτρεγερτικὴ δύναμις τοῦ στοιχείου εἶναι περίπου 1,5 βόλτ. Στοιχεῖα Λεκλανσὲ εἶναι καὶ τὰ λεγόμενα *ξηρὰ στοιχεῖα*, εἰς τὰ ὁποῖα ὅμως ἡ διάλυσις τοῦ χλωριούχου ἀμμωνίου ἔχει μεταβληθῆ εἰς πολτὸν διὰ προσθήκης ἄμμου, πριονιδίων, τεμαχιδίων φελλοῦ κτλ. Γ. Θ. Κ.

Λεκλὲρ (Leclercq), ***Αἰμίλιος.*** Βέλγος μυθιστοριογράφος καὶ συγγραφεὺς (1827—1907). Ἔγραψε περὶ τὰ τριάκοντα ἔργα, ὧν ἀξιολογώτερα εἶναι: «Εἰλικρινεῖς ἔρωτες», «Ἔγγονος τοῦ Δὸν Κιχώτου», «Οἱ ἥρωες τῆς βελγικῆς ἐλευθερίας», «Οἱ ἥρωες καὶ οἱ θεοὶ κατὰ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη» κ.ἄ. Ἠσχολήθη ὡσαύτως καὶ μὲ τὴν κριτικὴν τῆς ζωγραφικῆς, γράψας τὸ ἔργον «Ὁ χαρακτὴρ τῆς νεωτέρας γαλλικῆς σχολῆς τῆς ζωγραφικῆς». Μ. Ν. Δ.

— **Λεκλὲρ** (Leclercq), ***Ἰωάννης*** βλ. λ. *Κλέρικους.*

— **Λεκλὲρ** (Leclerc), ***Κάρολος-Βίκτωρ-Ἐμμανουήλ.*** Γάλλος στρατηγὸς (1772—1802). Ἐθελοντὴς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τουλῶνος καὶ εἰσῆλθε πρῶτος εἰς τὸ φρούριον Φαρνί, κατ' ἐντολὴν δὲ τοῦ Βοναπάρτου μετέβη καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς Παρισίους τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως. Ἠκολούθησε κατόπιν τὸν Βοναπάρτην εἰς Ἰταλίαν, ὅπου καὶ συνεζεύχθη τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Παυλίναν, προήχθη εἰς ὑποστράτηγον καὶ διεκρίθη ὡς διοικητὴς τοῦ ἱππικοῦ εἰς τὴν μάχην τοῦ Ριβολί.

Μετέσχεν ἀκολούθως εἰς τὸ πραξικόπημα τῆς 18 Μπρυμαὶρ ὡς διοικητὴς τῶν γρεναδιέρων καὶ διεσκόρπισε τὴν συνεδριάζουσαν ἐθνοσυνέλευσιν, ὑπηρέτησεν εἰς τὴν στρατιὰν τοῦ Ρήνου, τῷ 1804 ἐστάλη ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ πρὸς καθυπόταξιν τῆς Πορτογαλίας καὶ τέλος ὅταν ἀπεφασίσθη ἡ καθυπόταξις τοῦ Ἁγίου Δομινίκου τῆς Ἀϊτῆς εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ἡ ἀρχιστρατηγία τοῦ ἐκστρατευτικοῦ σώματος. Μολονότι τὸ ἥμισυ τοῦ στόλου του κατεστράφη λόγῳ τῶν τρικυμιῶν, ἃς συνήντησεν, ἐν τούτοις κατώρθωσε ν' ἀποβιβασθῇ καὶ ἐντὸς τριῶν μηνῶν νὰ ὑποτάξῃ τὴν νῆσον. Ἡ ἡσυχία ὅμως ἐν αὐτῇ δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ ἰθαγενοῦς στρατηγοῦ Tous-saint Louverture, αἱ λιποταξίαι τῶν στρατιωτῶν, ἡ ἐπιδημία τοῦ κιτρίνου πυρετοῦ, ἥτις ἀπεδεκάτισε τὸν στρατὸν καὶ ἡ μὴ ἀποστολὴ ἐνισχύσεων ἐκ Γαλλίας περιήγαγον τὸν Λεκλὲρ εἰς θέσιν δεινήν. Προσβληθεὶς μετ' ὀλίγον καὶ ὁ ἴδιος ὑπὸ τοῦ κιτρίνου πυρετοῦ, ἀπεσύρθη εἰς τὴν νῆσον La Tortue, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἡ σορός του μεταφερθεῖσα ἐτάφη ἐν Γαλλίᾳ. Μ. Ν. Δ.

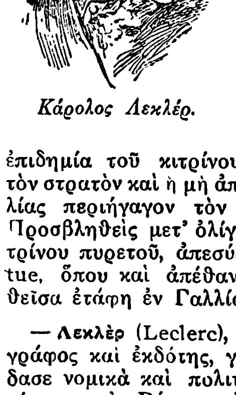

Κάρολος Λεκλέρ.

— **Λεκλὲρ** (Leclerc), ***Μάξιμος.*** Γάλλος δημοσιογράφος καὶ ἐκδότης, γεννηθεὶς τῷ 1864. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας ἐν Παρισίοις καὶ ἐν Βόννῃ καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων» ἀπὸ τοῦ 1888 μέχρι τοῦ 1893. Τῷ 1900 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Ἀρμὰν Κολέν. Ἐδημοσίευσε πολλὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Οἱ λαοὶ τῆς Μαδαγασκάρης» (1887), «Ἓν γερμανικὸν πανεπιστήμιον» (1888), «Ἡ δημοτικὴ ζωὴ ἐν Πρωσσίᾳ» (1889), «Ἐπιστολαὶ ἐκ Βραζιλίας» (1890), «Ἀμερικανικὰ πράγματα» (1891), «Ὁ κοινωνικὸς ρόλος τοῦ πανεπιστημίου» (1892), «Ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ κοινωνία ἐν Ἀγγλίᾳ» (1894), ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας κλπ. Μ. Δ. Β.

— **Λὲ Κλὲρ** (Le Clerc), ***Σεβαστιανός.*** Διάσημος Γάλλος χαράκτης (1637—1714). Ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ πατρός του, κοσμηματοποιοῦ τὸ ἐπάγγελμα, τὰ στοιχεῖα τοῦ σχεδίου, ἤρξατο δ' εἰς ἡλικίαν ἑπτὰ μόλις ἐτῶν ν' ἀσκῆται εἰς τὴν χαρακτικήν. Εἰς ἡλικίαν 12 ἐτῶν ἐγένετο διδάσκαλος τοῦ σχεδίου, ἐνῷ συγχρόνως ἐπεξέτεινε τὰς μελέτας του εἰς πάντα σχεδὸν κλάδον τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Τῷ 1665 μεταβὰς εἰς Παρισίους ἀνέλαβε στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, καταταχθεὶς εἰς τὸ μηχανικόν. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ εὑρισκόμενος συνεδέθη μετὰ τοῦ ζωγράφου Λεμπρέν, ὅστις τὸν παρώθησε ν' ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν χαρακτικήν. Ἡ φήμη τοῦ Λὲ Κλὲρ ἤρχισε ν' ἁπλοῦται, ἀφ' ἧς ἐξετέλεσε τοὺς 13 πίνακας τῶν κατακτήσεων τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Τότε ἔλαβεν ἐπιχορήγησιν ἐκ μέρους τοῦ Λουδοβίκου καὶ ὠνομάσθη ἰδιαίτερος χαράκτης αὐτοῦ. Τῷ 1772 ὁ Λὲ Κλὲρ ἐγένετο μέλος τῆς παρισινῆς Ἀκαδημίας τῆς ζωγραφικῆς καὶ διδάσκαλος τῆς προοπτικῆς ἐν αὐτῇ. Τὰ ἔργα του εἶναι πολυπληθέστατα, ἀπαρτίζουν δὲ μακρὰς σειράς, ὧν ἀξιολογώτεραι αἱ ἀκόλουθοι: «Αἱ μάχαι τοῦ Ἀλεξάνδρου», «Τὸ πάθος», «Οἱ χαρακτῆρες τῶν παθῶν», «Αἱ ἐνδυμασίαι τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων» κλπ. Ἐπὶ πλέον ὁ Λὲ Κλὲρ ἔγραψε: «Σύστημα γεωμετρίας» (1699), «Σύστημα ἀρχιτεκτονικῆς» (1714), «Νέον σύστημα τοῦ κόσμου» (1706). Ι. Μ. Π.

Λέκλη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Ἀλβανίας εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ Ἀῴου μετὰ τοῦ Δρίνου, ὑπαγόμενον εἰς τὸ βορείως τοῦ Ἀργυροκάστρου τμῆμα Ρίζης. Ἀριθμεῖ περὶ τὰς 100 οἰκογενείας, ὧν τινες χριστιανικαί. Εἶναι πατρὶς τοῦ μυστικοσυμβούλου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Θανάση Βάγια. Ἡ Λέκλη ἐπὶ τουρκοκρατίας διετήρει δημοτικὸν σχολεῖον, παρθεναγωγεῖον καὶ ἀστικὴν σχολὴν δαπάναις τοῦ Κ. Ζάπα. Παρ' αὐτὴν κεῖται ἡ ἀρχαία βυζαντινὴ μονὴ τῆς *Κόδρας*, κτισθεῖσα κατὰ τὴν παράδοσιν ἀπὸ τοὺς προκρίτους τοῦ παρακειμένου χωρίου Δραγοτίου, ὅπερ ἄλλοτε ἦτο χριστιανικόν. Παρὰ τὴν Λέκλην σῴζονται ἐπίσης ἀρχαῖα τείχη ἰσοδομικοῦ ρυθμοῦ μὲ πύλην καὶ ὀγκῶδες ὑπέρθυρον. Χ. Ι. Σ.

Λεκλὺζ (Lecluse ἢ L' Ecluse), ***Κάρολος*** νι-. Γάλλος βοτανικὸς (1526—1609). Ἐσπούδασεν ἐν Βιττεμβέργῃ, Στρασβούργῳ καὶ Μομπελλιὲ νομικά, ἀλλὰ ταχέως ἐγκαταλείψας τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἐπεδόθη εἰς τὴν βοτανικήν. Ἀπὸ τοῦ 15[illegible] μέχρι τοῦ 1573 ἐταξίδευσεν εἰς Παρισίους, Γερμανίαν, Ἱσπανίαν, Ἰταλίαν καὶ Ἀγγλίαν. Ἀπὸ τοῦ 1573 μέχρι τοῦ 1587, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ, διηύθυνε τὸν Βοτανικὸν κῆπον τῆς Βιέννης. Κατόπιν ἐγένετο καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς εἰς τὸ Leyde. Εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις εἰσήγαγεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν καλλιέργειαν τῶν γεωμήλων. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ἔργων του εἶναι: «Petit recueil auquel est contenue la description d'aucunes gommes et liqueurs provenant des arbres que des herbes» Anvers, 1559. «Exoticorum librix quibus animalium, plantarum, aromatum aliorumque peregrinorum fructuum historiae describuntur» (1605). Δ. Κ. Π.

Λεκὸ (Lescot), ***Πέτρος.*** Γάλλος ἀρχιτέκτων (1510—1571). Κατήγετο ἐκ τῆς ἰταλικῆς οἰκογενείας τῶν Alessi. Περὶ τοῦ βίου του ἐλάχιστα εἶναι γνωστά. Διέμεινεν ἐπί τινα χρόνον ἐν Ἰταλίᾳ, ἐπανελθὼν δ' εἰς Παρισίους κατεσκεύασεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἐπιφανοῦς γλύπτου Γκουζὸν καὶ ἑτέρων καλλιτεχνῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ μαθητὴς τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου Τρεμπάττι, τὴν θαυμασίαν δυτικὴν πρόσοψιν τῆς αὐλῆς τοῦ Λούβρου, διακρινομένην διὰ τὴν εὐρυθμίαν τῆς διατάξεώς της καὶ τὸν πλοῦτον τῆς διακοσμήσεώς της. Φραγκῖσκος ὁ Α' ἀμείβων τὸν Λεκὸ διὰ τὴν ἐργασίαν του ταύτην τοῦ ἀπένειμεν ἀνώτερα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα καὶ τὸν κατέστησε σύμβουλόν του. Ἐπὶ πλέον ὁ Λεκὸ συνειργάσθη μετὰ τοῦ Γκουζὸν ἐν τῷ Saint-Germain-l'Auxerrois τῶν Παρισίων καὶ τῇ περιφήμῳ Κρήνῃ τῶν ἀθῴων. Ι. Μ. Π.

Λεκὸκ (Le Coq), ***Ἀλβέρτος-Αὔγουστος*** φό-. Γερμανὸς ἀρχαιολόγος καὶ ἀσιανολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1860. Διευθυντὴς τοῦ Λαογραφικοῦ μουσείου τοῦ Βερολίνου (1914—1925), ἐπεδόθη ἰδίᾳ εἰς τὴν μελέτην τῆς λαογραφίας τῶν ἀσιατικῶν λαῶν, μετὰ πολλὰς ἐπιτοπίους ἐξερευνήσεις. Ἔγραψε: «Λαογραφία τοῦ ἀνατολικοῦ Τουρκεστὰν» (1916), «Ὁ ἀρχαῖος βουδισμὸς τῆς μέσης Ἀσίας» (1922—192[illegible], 5 τόμ.), «Εἰκονογραφημένος ἱστορικὸς ἄτλας τῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς κεντρικῆς Ἀσίας» (1925), «Ἑλληνικὰ ἴχνη ἐν τῷ ἀνατολικῷ Τουρκεστὰν» (1926), καὶ πλείστας πραγματείας δημοσιευθείσας εἰς τὸ Δελτίον τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου. Θ. Ι.

— **Λεκὸκ** (Lecocq), ***Ἀλέξανδρος-Κάρολος.*** Γάλλος συνθέτης (1832—1918). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ ᾠδείου τῶν Παρισίων, ἐπέσυρε δὲ ἐφ' ἑαυτοῦ τὴν προσοχὴν διὰ τοῦ μελοδραματίου «Le Docteur Miracle», τὸ ὁποῖον ἐβραβεύθη εἰς διαγωνισμὸν προκηρυχθέντα ὑπὸ τοῦ Ὄφφενμπαχ. Ἔγραψε κατόπιν ὀπερέτας αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπέτυχον. Τῷ 1868 ὁ Λεκὸκ ἐγένετο διεθνῶς γνωστὸς διὰ τῆς ὀπερέτας «Fleur de Thé», ἣν ἐπηκολούθησαν πλεῖστα ἄλλα ἐπιτυχῆ καὶ εμφερῆ ἔργα: «Gandolfo», «Deux portières pour un cordon», «Le Rajah de Mysore», «Le beau Dunois», «Le testament de Mr Crac», «Le Barbièr de Trouville», «Les 100 vierges», «La fille de Madame Angot», «Giroflè-Girofla», «...

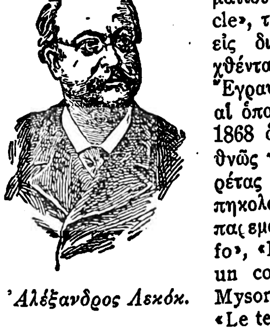

Ἀλέξανδρος Λεκόκ.

Digitized by Google

i», «Le petit duc», «Camargo», «Le cœur et main» κ. ἄ. Ὁ Λεκὸκ ἀνήκει μετὰ τῶν Ὄφμπαχ, Ἐρβὲ καὶ ἄλλων εἰς τὴν πλειάδα τῶν ἄλλων συνθετῶν, οἵτινες ἔδωκαν εἰς τὴν γαλλιν ὀπερέτταν τὸν ἴδιον τύπον, ὅστις ἐπεκράτησε θ' ὅλον τὸν Θ' αἰῶνα. Ἡ τέχνη τοῦ Λεκὸκ αι ἀνωτέρα τῆς τῶν συναδέλφων του. Ἔγρα ν ἐπὶ πλέον καὶ τὰ κωμικὰ μελοδράματα «La ur et son carquois», «Les jumeaux de Ber me», τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον κλπ. Πολλαὶ τῶν ὀπερεττῶν του, ἰδίως δὲ «Ἡ κόρη τῆς κ. Ἀν- », «Ζιροφλὲ-Ζιροφλὰ» καὶ «Ὁ μικρὸς δούξ» ἐπαιησαν καὶ ἐν Ἀθήναις μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας. Γ. Σ.

— Λεκὸκ (Lecoq), ***Ἐρρῖκος.*** Γάλλος φυσιοδίφης 302—1871). Ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις τὴν φαρ ακευτικὴν καὶ εἶτα ἐγκατεστάθη εἰς Clermont-rrand, ὅπου καὶ ἐγένετο καθηγητὴς τῶν φυσιν ἐπιστημῶν καὶ διευθυντὴς τοῦ βοτανικοῦ που τῆς πόλεως. Τῷ 1859 ἐξελέγη ἀντεπιστέλ-ν μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῶν αρισίων. Ἔκτοτε μέχρι τοῦ θανάτου του ἐδημοσίευσε περὶ τὰ 50 συγγράμματα, ὧν κυριώτερα ναι: «Éléments de minéralogie» (1826) εἰς δύο μους ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Girardin, «Dictionnaires des termes de botaniques» (1831) ἐν νεργασίᾳ μετὰ τοῦ Juillet, «Traité des plantes urragères» (1844), «Des glaciers et des climats» 347), «Catalogue raisonné des plantes vascuires du plateau central» (1847) ἐν συνεργασίᾳ τὰ τοῦ Lamotte, «Observations météorolo ques» (1850—1853) εἰς δύο τόμους, «Études sur la ographie botanique de l'Europe» 1854—1858) ; 9 τόμους, «Scènes du monde animé» (1854—64) εἰς 3 τόμους, «Les eaux minérales du mas central» (1864), «Les époques géologiques de Auvergne» (1868) εἰς 5 τόμους, «Le monde des urs» (1869), κ. ἄ. Δ. Ν. Π.

— Λεκὸκ ντὲ Μπουαμπωντρὰν (Lecoq de Boisudran), ***Παῦλος-Αἰμίλιος.*** Γάλλος φυσιοδίφης 338—1912), ἀσχοληθεὶς κυρίως μὲ τὴν τελειοίησιν τοῦ φασματοσκοπίου, δι' οὗ καὶ ἐπέτυχε ν ἀνακάλυψιν τοῦ στοιχείου *γάλλιον* ἐντὸς παισκευάσματος θειούχου ψευδαργύρου. Προσδιώσε τὰ ἀτομικὰ βάρη τῶν στοιχείων γάλλιον καὶ ρμάνιον καὶ ἐδημοσίευσεν ἐπίσης σειρὰν μελεν περὶ τοῦ φασματοσκοπίου καὶ τῶν ἐφαρμοῦν του. Σ. Γ.

— Λεκὸκ (Lecoq), ***Φέλιξ.*** Γάλλος κτηνίατρος 805—1850, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Τῷ 1828 ωρίσθη διευθυντὴς τῆς κτηνιατρικῆς σχολῆς Λυῶνος καὶ τῷ 1865 διωρίσθη γενικὸς ἐπιωρητὴς τῶν κτηνιατρικῶν σχολῶν τοῦ κράτους. ῖτα ἀπεσύρθη εἰς τὰς Βερσαλλίας καὶ ἐγένετο τεπιστέλλον μέλος εἴκοσι περίπου ἐπιστημονιῶν ἑταιρειῶν, γαλλικῶν καὶ ξένων. Κυριώτερα γα του εἶναι: «Notes anatomiques sur l'opéran de l' hyovertébrotomie» (1841) καὶ «Traité l'exterieur du cheval et des principaux aniaux domestiques» (1843). Δ. Ν. Π.

Λεκοκία (ἡ) (Lecocia) */Βοτ./.* Γένος φυτῶν τῆς κογενείας τῶν *σκιαδανθῶν*, περιλαμβάνον πόας λυετεῖς. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *λεκοκία ἡ ητική* (Lecocia cretica), ἰθαγενὴς τῆς Κρήτης, αντῶσα καὶ εἰς ἑτέρας νήσους τῆς Ἑλλάδος ἐν Κύπρῳ, ὅπου εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *μπαριά*. Δ. Ν. Π.

Λεκόντ (Leconte), ***Γεώργιος.*** Γάλλος συγγραὺ καὶ κριτικός, γεννηθεὶς τῷ 1867. Κατ' ἀρχὰς τέγινε μὲ τὴν τεχνοκριτικήν, κατόπιν δὲ ἔγραψε ἀφορα μυθιστορήματα ἐν οἷς: «Les Valets» 397), «Les Cartons Verts» (1901), «Le Veau d'or» 903), «L'Espoir» (1908), «La lumière retroue» (1923), «Le mort saisit le vif» (1925). Ἐπίσης ἔγραψε: «Les Hannetons de Paris» καὶ «Les lemands chez eux» καθὼς καὶ τὰς τεχνοκριτις μελέτας «C. Pissaro» καὶ «Auguste Delarche» (1922). Τῷ 1924 ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλῆς Ἀκαδημίας.

—Λεκόντ ντὺ Νουῦ (Lecomte du Nouy), ***Ἰούος-Ἰωάννης-Ἀντώνιος.*** Γάλλος ζωγράφος (1842 1923). Ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ αρισινὸν Σαλὸν τοῦ 1863 διὰ τοῦ πίνακος: «Ἡ αντζέσκα ντὰ Ρίμινι καὶ ὁ Παῦλος Μαλατέστα εἰς ν Κόλασιν» (μουσεῖον τῆς Cette). Μετὰ ταῦτα στέλεσε μακρὰν σειρὰν συνθέσεων, περιλαμβάυσαν ἀλληγορίας, ἱστορικὰς σκηνάς, ἐπεισόδια ς ἁγίας Γραφῆς καὶ θέματα εἰλημμένα ἐκ τῶν γων τοῦ Θεοφίλου Γκωτιέ. Ἡ τέχνη του διακρίεται διὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ σχεδίου καὶ τὴν καρότητα τῆς γραμμῆς. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων ἔργων τάσσονται: «Ἡ ἐπίκλησις πρὸς τὸν Ποσειδῶνα», «Ὁ ἔρως ποῦ περνᾷ καὶ ὁ ἔρως ποῦ μένει», «Ὁ ἅγιος Βικέντιος τῆς Πώλας ἐπαναφέρων τοὺς ταδίκους τῶν κατέργων εἰς τὴν πίστιν», «Οἱ Χριστιανοὶ εἰς τὸν τάφον τῆς Θεοτόκου ἐν Ἱερουσαλήμ» ροσωπογραφία τοῦ γερουσιαστοῦ Κρεμιέ», «Θνήσκειν ὑπὲρ πατρίδος», «Ἄγγελοι κακῶν εἰδήσεων». Ἐπὶ ον ἐξειργάσθη καί τινα ἔργα γλυπτικῆς, ἐν οἷς ἀξιοσημειωτον εἶναι τὸ «Θνήσκειν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας». Ι. Μ. Π.

—Λεκόντ (Leconte), ***Κιγκινᾶτος.*** Στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς τῆς Ἀϊτῆς (1859—1912). Μειχὰς τὴν καταγωγήν, ἐσπούδασε νομικὰ καὶ κατόπιν ἀναμειχθεὶς εἰς τὴν πολιτικὴν ἀπέβη εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων. Διετέλεσε πλειστάκις ὑπουργός, ἀλλ' ἐνοχοποιηθεὶς διὰ τὰς γενομένας τῷ 1908 ἐν Port-au-Prince (πρωτεύουσα τῆς νήσου) ὁμαδικὰς ἐκτελέσεις πλείστων πολιτικῶν καὶ δημοσιογράφων, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ. Μετ' ὀλίγον ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας καὶ πολιτικοῦ του ἀντιπάλου Σιμὸν εἰς Ζαμάϊκαν. Ἐκεῖ εὑρισκόμενος δὲν ἔπαυε συνωμοτῶν καὶ τῷ 1911 κατώρθωσεν, ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, ν' ἀνατρέψῃ τὸν ἀντίπαλόν του καὶ ν' ἀνακηρυχθῇ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας. Ἀπέθανε τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐξ ἀσφυξίας ἐντὸς τοῦ ξυλίνου προεδρικοῦ μεγάρου, συνεπείᾳ πυρκαϊᾶς τεθείσης ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν εἰς τὴν παρακειμένην πυριτιδαποθήκην. Μ. Ν. Δ.

— Λεκόντ ντὲ Λίλ (Leconte de Lisle), ***Κάρολος.*** Γάλλος ποιητής, γεννηθεὶς εἰς τὴν νῆσον Réunion τῷ 1818 καὶ ἀποθανὼν εἰς Voisins τῷ 1894. Ἔτυχεν αὐστηροτάτης ἀνατροφῆς ὑπὸ τοῦ πατρός του, ὅστις ἠθέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ ἐπ' αὐτοῦ τὰς παιδαγωγικὰς θεωρίας τοῦ «Emile» τοῦ Rousseau. Κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν ἐταξίδευσεν εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὰς νήσους τῆς Σόνδης, διότι ὁ πατήρ του προώριζεν αὐτὸν διὰ τὸ ἐμπόριον· ἐκεῖθεν δὲ ἀπεκόμισε τὸν πλοῦτον τῶν λαμπρῶν εἰκόνων τῆς ἐξωτικῆς ἐκείνης φύσεως, τὴν ὁποίαν βραδύτερον τόσον θαυμασίως διὰ τῶν στίχων του

Κάρολος Λεκόντ ντὲ Λίλ.

ἐζωγράφισεν. Ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πόλιν Rennes τῆς Βρετάνης καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἰταλικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἱστορίας, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας μετὰ πάθους ἠγάπα. Ταυτοχρόνως ἐδημοσίευε στίχους εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Βρετάνης καὶ διέτρεχε πεζῇ, μετὰ τοῦ φίλου του Θεοδώρου Ρουσσώ, τὰ ὄρη καὶ τὰς παραλίας τῆς πατρικῆς του γῆς, ὅπου ἐκινδύνευσε κάποτε νὰ πνιγῇ. Τῷ 1846 ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς εἰς Παρισίους, ὅπου ἐξηκολούθησε νὰ μελετᾷ μετὰ πάθους τὰ ἑλληνικὰ καὶ τοὺς ἀρχαίους πολιτισμούς. Ὁ πρὸς τὴν ἀρχαιότητα ἐνθουσιώδης θαυμασμός του δὲν ἔχει ὅρια. Θρῦλοι ἰνδικοί, ἑλληνικοί, βιβλικοί, πολυνησιακοί, σκανδιναυϊκοί, κελτικοί, γερμανικοί, χριστιανικοί, ἀποτελοῦν τὰ θέματα τῶν ποιημάτων του. Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης προσφέρει εἰς τὸν ποιητὴν τὰ τελειότερα πρότυπα, τὸν παρασύρει εἰς τὰς θείας πηγὰς τοῦ ἀδόλου λυρισμοῦ καὶ οὕτως ἐκδίδει τῷ 1852 τὰ πρῶτα ποιήματά του, ὑπὸ τὸν τίτλον «Poèmes Antiques», εἰς τὸν πρόλογον τῶν ὁποίων ἐκφράζει ὅλον τὸν ἐνθουσιασμόν του διὰ τὴν ποίησιν τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Σοφοκλέους, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς ποίησιν ζῶσαν. Ἀποκηρύσσει οὕτω τὴν νεωτέραν αἰσθητικὴν καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὰ ἀρχαῖα πρότυπα. Ἡ ἐπίδρασις αὕτη τῆς ἀρχαιότητος ἄγει αὐτὸν εἰς τὴν μορφικὴν τελειότητα, οἱ δὲ στίχοι του καθίστανται τοσοῦτον πλαστικοί, ὥστε ν' ἀποτελοῦν αὐτούσια θέματα γλυπτικῶν συνθέσεων. Οἱ τέλειοι αὐτοὶ στίχοι του κατεκρίθησαν ὑπὸ τῆς κριτικῆς ὡς ψυχροὶ καὶ στερούμενοι μουσικότητος, ὁ δὲ ποιητὴς ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἀπαθής. Ἡ ἔλλειψις ὅμως αὕτη τοῦ αἰσθήματος εἶναι φαινομενική· ὁ λυρισμὸς τοῦ ποιητοῦ δὲν ἐμφανίζεται ὡς ὑποκειμενικός· προτιμᾷ ν' ἀποκρύπτῃ τὴν μελαγχολίαν καὶ τὴν ἀγωνίαν του, ἥτις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς βαθυτάτης ἀπαισιοδοξίας του, ὄπισθεν τῆς ἀγωνίας τῆς ἀνθρωπότητος ὁλοκλήρου. Διὰ τοῦτο ἡ ἔκφρασίς του εἶναι ἀπολύτως ἀντικειμενική. Παρατηρεῖ καὶ γράφει τὴν παγκόσμιον ζωήν, ἥτις δι' αὐτὸν οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ ἀτελεύτητος διαδοχὴ φαινομένων: Τίποτε δὲν ὑπάρχει, οὐδ' αὐτὸς ὁ Θεός, πλὴν ἑνὸς μόνου, τοῦ θανάτου. Ἐντεῦθεν ὁ βαθὺς πεσσιμισμός του. Ἀλλ' αἱ ἰδέαι του αὗται καὶ τὰ αἰσθήματά του καλύπτονται ἀπὸ ἀφαντάστως ζωηρὸν χρῶμα. Καθίσταται πολλάκις ὁ ἄφθαστος ζωγράφος τῶν ἐξωτικῶν τροπικῶν τοπίων, τῶν ὁποίων τὸ φῶς μᾶς τυφλώνει, ἢ ὁ γλύπτης ὁ δεσμεύων τὴν ὁρμητικὴν κίνησιν εἰς τὸν σκοτεινὸν χαλκὸν ἢ τὸ κατάλευκον μάρμαρον. Ἡ δύναμις αὕτη τοῦ Λεκόντ ντὲ Λὶλ ἐπιβάλλεται πάραυτα καὶ συγκεντρώνει περὶ αὐτὸν κύκλον ἐκλεκτῶν ποιητῶν, ὡς ὁ Mendès, ὁ Prudhomme, ὁ Hérédia, ὁ Coppée, ὁ Mallarmé, οἵτινες ἀπετέλεσαν τὸν ὅμιλον τῶν Παρνασσιακῶν, καὶ τῶν ὁποίων κοινὸν γνώρισμα ὑπῆρξεν ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν τέχνην καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν μορφικὴν τελειότητα. Τὸ ἔργον τοῦ Λεκόντ ντὲ Λὶλ εἶναι ἀρκούντως ἐπιβλητικόν. Τῷ 1854 ἐξέδωκε τὰ «Poèmes et Poésies», τῷ 1859 «Le Chemin de la Croix», τῷ 1862 τὰ «Poèmes Barbares». Ἀλλὰ περισσότερον καὶ ἀπὸ τὰ ποιήματά του συνετέλεσαν εἰς τὴν δόξαν του αἱ περίφημοι μεταφράσεις του τῶν ἀρχαίων ποιητῶν. Μετέφρασε τὰ Εἰδύλλια τοῦ Θεοκρίτου (1861), τὰς ἀνακρεοντείους ᾠδὰς καὶ τὴν Ἰλιάδα (1866), τὴν Ὀδύσσειαν (1867), τὸν Ἡσίοδον καὶ τοὺς Ὀρφικοὺς ὕμνους (1869), τὰς τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου (1872), τὸν Ὁράτιον (1873), τὸν Σοφοκλῆ (1877), τὸν Εὐριπίδην (1885). Αἱ μεταφράσεις του αὗται ὄχι μόνον πισταὶ εἶναι, κατὰ τὸ δυνατόν, ἀλλὰ καὶ τὸ χρῶμα τῶν συγγραφέων ἀποδίδουν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ποιητὴς κατεγίνετο εἰς τὴν συγγραφὴν μιᾶς αἰσχυλείου τραγῳδίας, τῶν «Ἐρινύων», ἥτις ἐπαίχθη εἰς τὸ θέατρον Odéon (1873) μὲ μουσικὴν εἰσαγωγὴν καὶ ἰντερμέδια τοῦ Massenet. Ἐπίσης ἔγραψε τὸ λυρικὸν δρᾶμα «Apollonide» κατ' ἀπομίμησιν τοῦ «Ἴωνος» τοῦ Εὐριπίδου. Τῷ δὲ 1884 ἐξέδωκε τὰ «Poèmes Tragiques», τὰ ὁποῖα ἐτιμήθησαν μὲ τὸ βραβεῖον τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Τὰ ποιήματα ταῦτα παρουσιάζονται ἀκόμη τελειότερα τὴν μορφὴν καὶ ἐκφράζουν ἐντονώτερον τὴν πεσσιμιστικὴν διάθεσιν τοῦ ποιητοῦ, ἐμφανίζοντα αὐτόν, κατὰ τὴν φράσιν ἑνὸς τῶν κριτικῶν του, ὡς τὸν ἀπηλπισμένον θεατὴν τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας, ὅστις ὅμως δὲν θέλει νὰ κλαύσῃ. Τῷ 1886 ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ στενοτάτου φίλου του Victor Hugo καὶ κατὰ ρητὴν τοῦ τελευταίου τούτου ἐπιθυμίαν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του κατεγίνετο εἰς τὴν συγγραφὴν νέων ποιημάτων, ἐπὶ ἀρχαίων πάντοτε θεμάτων, τῶν ὁποίων ἀποσπάσματα ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν «Revue des deux Mondes».

Ὡραιόταται μεταφράσεις ποιημάτων του εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐγένοντο ὑπὸ Ἀργύρη Ἐφταλιώτη: «Ἡ Ἀθυμία τοῦ Διαβόλου» καὶ τὸ «Μανοῦ» εἰς τὸ βιβλίον του «Παλιοὶ σκοποὶ» (1909). Κ. Παλαμᾶ: «Ὑπατία» μετὰ μικροῦ σημειώματος (περιοδικὸν «Ἑστία», 1894), τὸ ἴδιον δὲ ποίημα μετὰ τῶν «Κλεαρίστη», «Οἱ Ξεσκέπαστες», «Τελευταῖοι στίχοι», «Θεοφάνεια», εἰς τὸ βιβλίον του «Ξαναπονισμένη Μουσική». Μάρκου Τσιριμώκου: «Ἡ Ὄχεντρα» (περιοδικὸν «Νέα Ἑστία», 1930), «Ὀρφικοὶ Ὕμνοι» καὶ ἄλλα. Γιάννη Ἀρτέμη (Ι. Οἰκονομίδου, «Ultra Coelos» (περιοδικὸν «Ἡ Σφίγγα» 1916). Τὰ ἔργα τοῦ Λεκόντ ντὲ Λὶλ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον: Œuvres de Leconte de Lisle» (Paris A. Lemerre).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Paul Bourget*, «Essais de psychologie contemporaine».—*Jules Lemaître*, «Les contemporains».— *Id. Leblond*, «Leconte de Lisle d'après les Documents nouveaux» (1906).—*C. Estève*, «Leconte de Lisle» (1922). Ι. Ο.

Λεκοντίτης (ὁ) / *Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτόν, θειικὸν ἅλας τοῦ νατρίου καὶ ἀμμωνίου ἔνυδρον. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $Na[NH_4]SO_4 \cdot 2H_2O$ Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ῥομβικὸν σύστημα ὑπὸ μορφὴν πυραμιδικήν, ἀποτελεῖ δὲ ὀρυκτὸν εἰς τὰς ἀποθέσεις τοῦ Guano ἐν Honduras. Γ. Β.

Λεκουάντρ (Le Cointre), ***Λαυρέντιος.*** Γάλλος πολιτικὸς (1742—1805). Πλούσιος μεγαλέμπορος ὑφασμάτων ἐν Βερσαλλίαις, ἐτάχθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπὲρ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξελέγη διαδοχικῶς πληρεξούσιος τῆς νομοθετικῆς ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ἀκολούθως τῆς συμβατικῆς, ἐψήφισεν ὑπὲρ τῆς καρατομήσεως Λουδοβίκου τοῦ ΙΗ', ἀντετάχθη κατὰ τῆς πολιτικῆς τῶν Γιρονδίνων, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ὑπῆρξε καὶ ἀντίπαλος τοῦ Ροβεσπιέρρου. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸ πραξικόπημα τῆς 9 Θερμιντόρ, ἀλλ' ἠρνήθη νὰ μετάσχῃ βραδύτερον τῶν συμβουλίων τοῦ διευθυντηρίου. Ἐψήφισε κατὰ τοῦ συντάγματος τοῦ Η' ἔτους καὶ κατὰ τῆς ἰσοβίου ὑπατείας. Ἕνεκα τῆς στάσεώς του ταύτης ἐξωρίσθη εἰς Guignes, ὅπου γενόμενος

Digitized by Google

καλλιεργητὴς διῆλθεν ἐν ἀφανείᾳ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του. Μ. Ν. Δ.

Λεκουβρὲρ (Lecouvreur), ***Ἀδριανή***. Μία τῶν διασημοτέρων διὰ τὴν τέχνην της, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἐρωτικὰς περιπετείας της, ἠθοποιῶν τῆς Γαλλίας, γεννηθεῖσα ἐν Damery τῷ 1692 καὶ ἀποθανοῦσα ἐκ δηλητηριάσεως ἐν Παρισίοις τῷ 1730. Πλύντρια τὸ ἐπάγγελμα κατ' ἀρχάς, διωργάνωσε μετ' ἄλλων γειτόνων της δραματικὴν ἑταιρείαν, μεθ' ἧς ἔπαιζεν ἐν τῷ ἰδιωτικῷ θεατριδίῳ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνεγείρει ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ μεγάρου της ἡ σύζυγος τοῦ προέδρου Lejay. Καταθελχθεῖσα ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐπιτυχιῶν τῆς νεαρᾶς Λεκουβρὲρ ἡ κυρία προέδρου, τὴν συνέστησεν εἰς τὸν τότε διαπρέποντα ἠθοποιὸν Legrand, ὅστις τῆς ἔδωσεν ἀρκετὰ μαθήματα ὑποκριτικῆς καὶ ἀπαγγελίας, μεθ' ὃ αὕτη ἐγκαταλείψασα ὁριστικῶς τὸ πλυντήριόν της, ἠκολούθησε πλανόδιον ἐπαρχιακὸν θίασον, μεθ' οὗ συνέπαιξεν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Γαλλίας. Τῷ 1717, προσληφθεῖσα εἰς τὴν γαλλικὴν κωμῳδίαν, ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὸν ρόλον τῆς Ἠλέκτρας, σημειώσασα μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἔκτοτε, μέχρι τοῦ 1730, ἐκράτησε τὰ σκῆπτρα τῆς γαλλικῆς σκηνῆς, ἐν ᾗ πρώτη αὐτὴ κατήργησε τὸ στομφῶδες ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ καὶ συνήνωσε τὸ ἀνεπιτήδευτον ἐν τῇ ἀπὸ σκηνῆς ὁμιλίᾳ μὲ τὴν φυσικότητα τῶν κινήσεων καὶ τῆς ἐν γένει ὑποκρίσεως. Πρὸ τῆς Λεκουβρέρ, ὁ Μολιέρος ἐσατίρισε τὸ στομφῶδες τῆς ἀπαγγελίας, χωρὶς ὅμως νὰ κατορθώσῃ καὶ νὰ τὸ καταργήσῃ. Ἡ Λεκουβρέρ, χωρὶς νὰ εἶναι ὡραία, κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν συγχρόνων της, ἔσχε πλείστας ὅσας ἐρωτικὰς περιπετείας, ἡ τραγικωτέρα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ὁ διακαὴς ἔρως της πρὸς τὸν στρατάρχην Μαυρίκιον ντὲ Σάξ, ἐξ οὗ ἀπέκτησε καὶ κόρην, τὴν κατόπιν μάμμην τῆς Γεωργίας Σάνδης. Λέγεται ὅτι ἀπέθανε δηλητηριασθεῖσα ὑπὸ τῆς δουκίσσης Μπουγιόν, ἐρωμένης καὶ αὐτῆς τοῦ στρατάρχου. Ἡ ἐκκλησία ἠρνήθη νὰ τὴν ἐνταφιάσῃ καὶ ἐτάφη νύκτωρ ὑπό τινος φίλου της. Τὴν στάσιν ταύτην τῆς ἐκκλησίας ἐκαυτηρίασεν ὁ Βολταῖρος, φίλος ἐπίσης τῆς Λεκουβρέρ, εἰς τὸ ποίημά του «Ὁ θάνατος τῆς δεσποινίδος Λεκουβρέρ», δι' ὃ καταδιωχθεὶς ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς Παρισίους. Ὁ βίος της ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Σκρὶμπ καὶ Λεγκουβὲ τὴν ὁμώνυμον τραγῳδίαν (1849). Ν. Ι. Λ.

Ἀδριανὴ Λεκουβρέρ.

Λὲ Κουππὲ (Le Couppey), ***Φῆλιξ***. Γάλλος μουσικὸς καὶ παιδαγωγὸς (1811 — 1887). Ἔγραψε σειρὰν παιδαγωγικῶν ἔργων διὰ τὸ κλειδοκύμβαλον, ὧν κυριώτερα εἶναι: «A B.C. du piano, méthode pour les commençants», «L'alphabet», «Le progrès», «L'agilité», «Le style», «École du mécanisme du piano», «L' art du piano»» κ.ἄ. Γ. Σ.

Λεκοὺρμπ (Lecourbe), ***Κλαύδιος - Ἰωσήφ***. Γάλλος στρατιωτικὸς (1760—1815). Διοικητὴς λόχου ἐθελοντῶν τῷ 1792, διεκρίθη εἰς πλείστας μάχας καὶ τῷ 1796 ἐγένετο στρατηγός. Ἡ μεγάλη στρατηγική του ἱκανότης ἀπεκαλύφθη κυρίως εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1799, καθ' ἣν ἐνίκησε τὸν ἀρχιδοῦκα Κάρολον καὶ ἀπεδεκάτισε τὸν στρατὸν τοῦ Σουβάρωφ ἐν Ἑλβετίᾳ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος διηύθυνε τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ στρατοῦ τοῦ Ρήνου καὶ κατήγαγε τὴν νίκην τοῦ Hochstaedt. Ὑποβλεπόμενος ὅμως ὑπὸ τοῦ Βοναπάρτου, λόγῳ τῶν δημοκρατικῶν του φρονημάτων καὶ τῆς ἀφοσιώσεώς του πρὸς τὸν στρατηγὸν Μορώ, ἀπώλεσε τὴν ἐν τῷ στρατῷ θέσιν του καὶ ἐξωρίσθη. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐνεργὸν ὑπηρεσίαν, διορισθεὶς γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ πεζικοῦ. Μ. Ν. Δ.

Λεκρεβίδης· βλ. *Ἀντωνίου* Σπυρίδων.

λέκτης (ὁ)· δραστικὸν τοῦ *λέγω* (ἄχρηστον).

λεκτικάριος (ὁ) *(Κανον. Δίκ.)*. Ὅρος δι' οὗ δηλοῦται τὸ ἐκκλησιαστικὸν διακόνημα, οὗ ὁ κάτοχος ἐμερίμνα περὶ τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν. Τὸ διακόνημα τοῦτο δηλοῦται ἐν ταῖς ἰουστινιανείοις νεαραῖς καὶ διὰ τῶν ὅρων *κοπιατὴς* καὶ *δεκανός*. Κ. Μ. Ρ.

λεκτικὴ (ἡ)· βλ. *λεκτικός*.

λεκτίκιον (τό). Ἐξελληνισμένος τύπος τῆς λατινικῆς λέξεως lectica, σημαινούσης τὴν κινητὴν κλίνην ἢ τὸ φορεῖον. Τὸ λεκτίκιον, ἀρχαιοτάτης ἀνατολικῆς ἐφευρέσεως, ἦτο εἶδος καθέδρας, ἐφ' ἧς ἐκάθητο ἢ ἐξηπλοῦτο τὸ ἀριστοκρατικὸν πρόσωπον, φερομένης ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν δούλων. Ὑπάρχουσι πολλαὶ παραστάσεις βασιλικῶν φορείων, ἐντὸς τῶν ὁποίων οἱ Φαραὼ τῆς Αἰγύπτου μετεφέροντο εἰς τὰς θρησκευτικὰς τελετάς. Τὰ αἰγυπτιακὰ φορεῖα εἶναι θρόνοι, πλουσίως κεκοσμημένοι καὶ φέροντες ἄνωθεν σκήνωμα διὰ τὴν σκίασιν. Τῶν ἀριστοκρατῶν τὸ λεκτίκιον ἦτο ἁπλῆ καθέδρα, φερομένη ὑπὸ τεσσάρων δούλων. Τὸ φορεῖον ἦτο ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς Πέρσαις, Ἀσσυρίοις καὶ Ἑβραίοις. Ἐν Ἑλλάδι τὸ φορεῖον ἐχρησιμοποιήθη κατ' ἀρχὰς πρὸς μεταφορὰν τῶν πληγωμένων καὶ τεθνεώτων. Ἀργότερον, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους, ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ καὶ ἐν Ἀνατολῇ. Ἰδίως κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα τὸ φορεῖον ἀπέβη τὸ κατ' ἐξοχὴν μέσον περιπάτου τῶν γυναικῶν. Τὰ φορεῖα ταῦτα κατεσκευάζοντο συνήθως ἐκ ξύλου ἰτέας. Ὑπὸ τὰς ἰδίας συνθήκας ἤρχισεν ἡ χρῆσις τοῦ φορείου καὶ ἐν Ρώμῃ, ἀλλ' ἡ χρῆσις αὐτοῦ δὲν ἤργησε νὰ γίνῃ κοινή· ἐσχηματίσθη μάλιστα καὶ τάξις δούλων εἰδικῶν πρὸς μεταφορὰν τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ φορείων. Οἱ τοιοῦτοι ἐπαγγελματίαι ἐκαλοῦντο lecticarii. Τὰ λεκτίκια τῶν Ρωμαίων ἦσαν κατάστεγα καὶ ἐφωδιασμένα εἰς τὰς πλευρὰς διὰ παραπετασμάτων. Ἰδέαν τοῦ ρωμαϊκοῦ λεκτικίου παρέχει τὸ εἰς τεμάχια εὑρεθὲν ἐν Ρώμῃ καὶ συναρμολογηθὲν λεκτίκιον, τὸ ἀποκείμενον νῦν ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Καπιτωλίου· ἀποτελεῖται ἀπὸ κλίνην μὲ τέσσαρας πόδας, ἐφ' ἧς ἐστρώνετο ἐφάπλωμα καὶ ἐπετίθετο προσκέφαλον, καὶ ὑπὸ οὐρανὸν ἢ στέγην ἢ σκήνωμα ἐξ ὑφάσματος ἢ δέρματος, ἐφωδιασμένον μὲ ὁριζοντίαν ράβδον πρὸς ἀνάρτησιν τῶν καταπιπτόντων παραπετασμάτων καὶ στηριζόμενον ἐπὶ τεσσάρων κιονίσκων. Κρίκοι κατὰ τὰς πλευρὰς τῆς κλίνης ἐστερέωνον τὰς προεξεχούσας ἔνθεν καὶ ἔνθεν ράβδους, αἵτινες ἐχρησίμευον πρὸς ἀνασήκωσιν τοῦ λεκτικίου. Β. Δ. Θ.

Λεκτίκιον.
Μουσεῖον Καπιτωλίου τῆς Ρώμης.]

λεκτικὸν (τὸ) *(Λογοτ.)*. Καλεῖται οὕτως ἡ διὰ καταλλήλου ἐκλογῆς τῆς συνθέσεως τῶν λέξεων ἔντεχνος ἔκφρασις τῶν ἡμετέρων νοημάτων, αἰσθημάτων καὶ παθῶν. Ὑπὸ τὸ λεκτικὸν περιλαμβάνονται: α') ἡ ἐκλογὴ τῶν *ὀνομάτων*, ἤτοι τῶν λέξεων, καὶ β') ἡ *σύνθεσις (Διον. Ἀλικαρν.* Περὶ λεκτ. τοῦ Δημ. δειν.). «Ἡ τῶν κυρίων καὶ μεγαλοπρεπῶν ὀνομάτων ἐκλογὴ θαυμαστῶς ἄγει καὶ κατακηλεῖ τοὺς ἀκούοντας, καὶ ὡς πᾶσι τοῖς ρήτορσι καὶ συγγραφεῦσι κατ' ἄκρον ἐπιτήδευμα, μέγεθος ἅμα, κάλλος, σαφήνειαν, ἢ βάρος, ἰσχύν, κράτος, ἔτι δὲ τ' ἄλλα, ἄν ὦσί τινα, τοῖς λόγοις, ὥσπερ ἀγάλμασι καλλίστοις, δι' αὐτῆς ἐπανθεῖν παρασκευάζουσα, καὶ οἱονεὶ ψυχήν τινα τοῖς πράγμασι φωνητικὴν ἐντιθεῖσα, μὴ καὶ περιττὸν ᾖ πρὸς εἰδότα σε διεξιέναι Φῶς γὰρ τῷ ὄντι ἴδιον τοῦ νοῦ τὰ καλὰ ὀνόματα» *(Λογγῖνος*, Περὶ ὕψους). Κατὰ Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα «μείζονα ἰσχὺν ἔχει τῆς ἐκλογῆς ἡ σύνθεσις» μέχρι τοιούτου μάλιστα σημείου, «ὥστε τῆς μὲν ἐκλογῆς τῶν ὀνομάτων τῆς αὐτῆς μενούσης, τῆς δὲ συνθέσεως μόνης μάλιστα πεσούσης, τά τε μέτρα μεταρρυθμίζεσθαι καὶ συμμεταπίπτειν αὐτοῖς τὰ σχήματα, τὰ χρώματα, τὰ ἤθη, τὰ πάθη, τὴν ὅλην τῶν ποιημάτων ἀξίωσιν».

Τὸ λεκτικὸν διαφέρει τῶν λέξεων ἢ τῶν ὀνομάτων καὶ τῆς γλώσσης. Αἱ μὲν ὑπὸ τοῦ γράφοντος ἢ ὁμιλοῦντος λέξεις δύνανται νὰ εἶναι κατάλληλοι καὶ ὀρθαί, τὸ δὲ λεκτικὸν διαφόρως ἡμαρτημένον καὶ νὰ ἔχῃ μεγάλας ἐλλείψεις, ἤτοι νὰ εἶναι ξηρόν, ὀγκῶδες, τραχύ, χαῦνον, ἀσθενὲς ἢ ἐπιτετηδευμένον. Προσδιορίζεται δὲ τὸ λεκτικὸν καὶ ἐκ τοῦ διαφόρου τρόπου τοῦ αἰσθάνεσθαι, φαντάζεσθαι καὶ διανοεῖσθαι. Ὁ ὀξύνους ἔχει βραχὺ καὶ σύντομον λεκτικόν· ὁ εὐφάνταστος ζωηρόν, γραφικὸν καὶ ἐσχηματισμένον· ὁ εὐαίσθητος παθητικόν· ὁ στερούμενος τῆς συλλογιστικῆς δυνάμεως ἀσυνάρτητον. Τὸ καλὸν συνεπῶς λεκτικὸν ἐξαρτᾶται ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου τοῦ λέγοντος ἢ γράφοντος· καὶ ἀγόνου δὲ τοῦ πραγματικοῦ ὄντος, δι' ἐπιτυχοῦς καὶ καταλλήλου μόνον λεκτικοῦ ὁ ποιητὴς ἢ ὁ συγγραφεὺς καθίσταται καλλιεπὴς καὶ ἐπαγωγός. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Στράβων (Α' β) συντελεστικωτάτην εἰς τὸν ρήτορα ἢ τὸν ποιητὴν θεωρεῖ τὴν φράσιν («τί γὰρ οὕτω ρητορικόν, ὡς φράσις; τί δ' οὕτω ποιητικόν;»), ὁ δὲ Κικέρων ἔλεγεν ὅτι τὸ μὲν εὑρίσκειν καὶ διατάττειν τὰ ἐπιχειρήματα εἶναι ἔργον συνετοῦ ἀνδρός, ρήτορος δὲ τὸ καλῶς ταῦτα ἐκφράζειν. Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ La Harpe ἀποφαίνεται: «τρία ἔργα ὀφείλει νὰ ἐκπληροῖ ὁ ρήτωρ, νὰ διδάσκῃ, νὰ συγκινῇ, νὰ ἀρέσκῃ· διδάσκει διὰ τοῦ λόγου, συγκινεῖ διὰ τοῦ πάθους, ἀρέσκει διὰ τοῦ λεκτικοῦ». Ἀρεταὶ δὲ τοῦ λεκτικοῦ γενικαὶ μὲν εἶναι ἡ *καθαρότης*, ἡ *σαφήνεια*, ἡ *ἀκρίβεια*, ἡ *γλαφυρότης* καὶ ἡ *ἁρμονία*, εἰδικὴ δὲ τὸ *πρέπον*. Καὶ τὰς μὲν γενικὰς ἀρετάς, ἀμεταβλήτους οὔσας αὐτὰς καθ' ἑαυτάς, ἀποτελεῖ τὸ λεκτικὸν θεωρούμενον ἀπολύτως, τὰς δὲ εἰδικὰς ἢ τοὺς λεκτικοὺς χαρακτῆρας θεωρούμενον σχετικῶς, ἀναλόγως τοῖς ὑποκειμένοις προσώποις ἢ πράγμασι. Πλὴν τῶν ἀρετῶν τούτων, ὁ Blair (Cours de Rhét. et de Belles Lettres I. 232-276) ἀπαιτεῖ προσέτι *ἑνότητα* καὶ *δύναμιν*. Ἀνάλογον δὲ πρὸς τὸ ἀκροατήριον, τὴν κοινωνικὴν θέσιν ἢ φύσιν τοῦ γράφοντος ἢ ἀγορεύοντος, τὴν ὑπόθεσιν κλπ. εἶναι καὶ τὸ λεκτικόν· κάλλιστον πρὸς τοῦτο παράδειγμα παρέχεται ὁ Δημοσθένης, περὶ τοῦ ὁποίου Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς λέγει, ὅτι «ἐν μὲν ταῖς δημηγορίαις καὶ τοῖς δημοσίοις ἀγῶσι πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸ ἀξίωμα τῶν ὑποθέσεων ἀποβλέπων, κέχρηται τῇ τοιαύτῃ κατασκευῇ (δηλαδὴ τῇ περιττῇ καὶ ἐξηλλαγμένῃ) πολλάκις· ἐν δὲ τοῖς ἰδιωτικοῖς λόγοις, οὓς περὶ μικρῶν συμβολαίων ἰδιώταις ἀνθρώποις ἔγραψε, τὴν κοινὴν καὶ συνήθη λέξιν ἐπιτηδεύει, σπανίως δέ ποτε τὴν περιττήν· καὶ οὐδὲ ταύτην ἐπ' αὐτοφώρῳ, ἀλλ' ὥστε λαθεῖν». Διαφέρει συνεπῶς τὸ λεκτικόν: 1) ὡς πρὸς τὸν γράφοντα ἢ τὸν λέγοντα, 2) ὡς πρὸς τὸν ἀκούοντα ἢ τὸν ἀναγινώσκοντα, καὶ 3) ὡς πρὸς τὰ πράγματα, ἤτοι τὰ ἐκφραζόμενα ἀντικείμενα. Ἄλλο εἶναι τὸ λεκτικὸν φιλοσοφικοῦ ἔργου, ἄλλο τοῦ λογοτεχνικοῦ, ἄλλο τοῦ ἱστορικοῦ κλπ. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ρητορικοῦ λόγου διάφορον λεκτικὸν ἀπαιτεῖται κατὰ τὰ διάφορα αὐτοῦ μέρη· διότι ἄλλο εἶναι τὸ λεκτικὸν τῆς διηγήσεως, ἄλλο τῶν πίστεων καὶ ἄλλο τοῦ ἐπιλόγου. Σημειωτέον ὅμως ὅτι καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς ποικιλίας ταύτης πρέπει ἡ ὅλη σύνθεσις νὰ ἔχῃ τι τὸ ὁμοιόμορφον, ἰδιάζοντά τινα χαρακτῆρα λεκτικοῦ. Πάντως δέ, αἱ γενικαὶ ἀρεταὶ τοῦ λεκτικοῦ ἀπαιτοῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς πᾶν εἶδος συνθέσεως.

Τὴν μεγάλην ποικιλίαν τοῦ λεκτικοῦ ἀνάγουσί τινες εἰς τοὺς ἑξῆς χαρακτῆρας. Οὕτω τὰ ἀντικείμενα δύνανται νὰ ἐκφρασθῶσι: 1) Ἁπλῶς, μόνον ἵνα νοηθῶσιν, ἄνευ σκοποῦ ἐπιδείξεως κάλλους ἢ ὕψους· καὶ τότε τὸ λεκτικὸν καλεῖται *ἁπλοῦν* ἢ *ἰσχνόν*. 2) Ἵνα νοηθῶσι μὲν ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὡς καλὰ ἀναδειχθῶσι· καὶ τότε τὸ λεκτικὸν ὀνομάζεται *γλαφυρὸν* ἢ *ἀνθηρὸν* κτλ. 3) Ἵνα νοηθῶσι μὲν ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ ὕψους· καὶ τότε τὸ ἐκφράζον αὐτὰ λεκτικὸν καλεῖται *ὑψηλόν*. 4) Διὰ τῆς ἀναμείξεως καὶ τῶν τριῶν χαρακτήρων, ὁπότε τὸ λεκτικὸν καλεῖται *μεικτόν*. Ὑπὸ τὰ τέσσαρα ταῦτα εἴδη ὑπάγονται, κατὰ διαφόρους ἐπόψεις, πολλὰ ἄλλα ὑπάλληλα. Ὁ Blair θεωρῶν τὸ λεκτικόν: α') κατὰ ποσότητα, ἤτοι κατὰ βραχυλογίαν ἢ μακρολογίαν, β') κατὰ ποιότητα, ἤτοι κατὰ τὸν διάφορον βαθμὸν τοῦ κόσμου, καὶ γ') κατὰ φυσικότητα ἢ ἁπλότητα, ἐξάγει μερικώτερα εἴδη: *σύντομον* καὶ *ἀνειμένον*, *νευρῶδες* καὶ *ἀσθενές*, *ἰσχυρόν*, *ξηρόν*, *ὁμαλόν*, *κομψόν*, *γλαφυρόν*, *ἐπιτετηδευμένον* καὶ *ἁπλοῦν*. Ἄλλοι, θεωροῦντες τὸ λεκτικὸν ὡς ἐκ τοῦ τόπου ἢ ἀντικειμένου, ὅπερ μεταχειρίζεται, παραδέχονται ὑπάλληλα εἴδη τὸ *κοινόν*, *οἰκειακόν*, *διδακτικόν*, *ἀστεῖον*, *σπουδαῖον*, *παθητικόν*. Ἐπειδὴ δέ, ὡς ἐλέχθη, οἱ τρόποι τοῦ γράφειν εἶναι διάφοροι κατὰ τὸ πνεῦμα ἑκάστου συγγραφέως, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν περὶ ἧς γράφει, κατὰ τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ κτλ., δὲν εἶναι εὔκολον νὰ προσδιορισθῇ ἀκριβῶς τίς ἐκ τῶν τρόπων τούτων εἶναι ὁ καλύτερος, ἀλλ' οὐδὲ ἀναγκαῖον· διότι τὸ λεκτικὸν εἶναι στάδιον εὐρυχωρότατον. Αἱ ποιότητες αὐτοῦ εἰς τοὺς διαφόρους συγγραφεῖς δύνανται νὰ εἶναι κατὰ πολλὰ διάφοροι, καὶ ὅμως νὰ εἶναι πᾶσαι καλαί.

Γενικαί τινες ὅμως ποιότητες εἶναι τοιαῦται, ὥστε εἰς ἕκαστον εἶδος συνθέσεως πρέπει ἐπιμελῶς νὰ φυλάττωνται, καθὼς εἶναι καὶ ἁμαρτήματά τινα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀποφεύγωνται. Τὸ ὀγκῶδες ὕφος, τὸ ξηρόν, τὸ ἀσθενές, τὸ ἀσαφὲς κτλ. εἶναι πάντοτε φευκτέα· ἡ σαφήνεια, ἡ δύναμις, ἡ κομψότης, ἡ ἁπλότης, εἶναι ἀρεταὶ τοῦ λεκτικοῦ πολύτιμοι. Περὶ δὲ τῆς μείξεως πασῶν τούτων ἢ τοῦ βαθμοῦ τῆς ὑπεροχῆς μιᾶς αὐτῶν εἰς μόρφωσιν τοῦ ἰδιαιτέρου ἡμῶν τρόπου τοῦ γράφειν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοθῶσιν ἀκριβεῖς κανόνες.

Γενικῶς, διὰ τὴν δημιουργίαν καλοῦ λεκτικοῦ πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν καὶ αἱ ἑξῆς ὑποδείξεις: 1) Αἱ ἰδέαι τῆς ὑποθέσεως, περὶ ἧς μέλλομεν νὰ γράψωμεν ἢ νὰ ὁμιλήσωμεν, δέον νὰ εἶναι σαφεῖς καὶ καθαραί. Τὸ λεκτικὸν καὶ αἱ ἔννοιαι τοῦ συγγραφέως συνδέονται τοσοῦτον, ὥστε πολλάκις εἶναι δύσκολον νὰ κάμῃ τις διάκρισιν αὐτῶν. Ἐὰν αἱ ἐντυπώσεις τῶν πραγμάτων γίνωνται εἰς τὸ πνεῦμα ἡμῶν ἀμαυραὶ καὶ ἀδιάκριτοι ἢ περιπεπλεγμέναι καὶ συγκεχυμέναι, τοιοῦτον ἀφεύκτως θὰ εἶναι καὶ τὸ λεκτικὸν ἡμῶν, ὅταν γράφωμεν περὶ αὐτῶν· τοὐναντίον δέ, ὅταν συλλαμβάνωμεν καθαρῶς καὶ αἰσθανώμεθα ἰσχυρῶς, ἐκφραζόμεθα μὲ καθαρότητα καὶ δύναμιν. Ὀφείλομεν νὰ σκεπτώμεθα βαθέως περὶ τοῦ ὑποκειμένου, ἕως οὗ αἰσθανθῶμεν καὶ λάβωμεν πλήρη καὶ διακεκριμένην γνῶσιν τῆς ὕλης, τὴν ὁποίαν μέλλομεν νὰ ἐνδύσωμεν μὲ λέξεις· τότε μόνον θὰ ἔχωμεν τὴν ἔκφρασιν ρέουσαν, καθαρὰν καὶ δυνατήν. «Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ καταλληλότεραι λέξεις συν-

Digitized by Google

έχονται πρὸς τὰ πράγματα καὶ ἀνακαλύπτονται διὰ τοῦ φωτὸς αὐτῶν· ἡμεῖς δὲ ζητοῦμεν αὐτὰς ὡς λανθανούσας καὶ κρυπτομένας· ὅθεν, ἀντὶ νὰ στοχαζώμεθα ὅτι αἱ λέξεις κεῖνται πλησίον τοῦ ὑποκειμένου, ζητοῦμεν αὐτὰς ἀλλαχοῦ, καὶ ὅταν τὰς εὕρωμεν προσπαθοῦμεν νὰ δώσωμεν εἰς αὐτὰς δύναμιν» *(Κοϊντιλιανός)*. 2) Ἡ ἀπόκτησις καλοῦ λεκτικοῦ προϋποθέτει συχνὴν ἄσκησιν περὶ τὸ συνθέτειν· ἄνευ ἀσκήσεως καὶ ἕξεως ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχῃ τις τοῦ σκοποῦ τῶν περὶ λεκτικοῦ κανόνων. «Βραδύτητα καὶ ἐπιμέλειαν παραγγέλλω εἰς τὴν ἀρχήν· διότι τοῦτο πρῶτον πρέπει νὰ λάβωμεν ὡς βάσιν καὶ νὰ ἐπιμεληθῶμεν, τὸ γράφειν δηλαδὴ ὅσον τὸ δυνατὸν καλῶς, τὴν δὲ ταχύτητα θέλομεν ἀποκτήσει διὰ τῆς συνηθείας. Κατὰ μικρὸν τὰ πράγματα θὰ ἐμφανίζωνται εὐκολώτερα, αἱ λέξεις θὰ ἐπέρχωνται προχείρως καὶ ἡ σύνθεσις θὰ προχωρῇ· τὰ πάντα τέλος ὡς ἐν οἴκῳ καλῶς διατεταγμένῳ, θέλουσιν εἶσθαι ἕκαστον εἰς τὴν θέσιν του· καὶ συντόμως εἰπεῖν, τὸ μὲν ταχέως γράφειν δὲν φέρει τὸ καλῶς· τὸ δὲ καλῶς φέρει τὸ ταχέως» *(Κοϊντιλ)*. Κατὰ τὸν Διονύσιον δὲ τὸν Ἁλικαρνασσέα ἡ ἄσκησις στρέφεται περὶ τὰ νοήματα καὶ τὰ ὀνόματα, ἤτοι περὶ τὸ πραγματικὸν καὶ τὸ λεκτικόν. Δὲν πρέπει ὅμως ν' ἀναβάλλωμεν τὸν δρόμον τῆς σκέψεως, οὐδὲ νὰ ψυχραίνωμεν τὴν θερμότητα τῆς φαντασίας, ἐνδιατρίβοντες ἐπὶ πολὺ εἰς πᾶσαν λέξιν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπιτελεῖται κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν χειρογράφων. 3) Νὰ ἐξοικειούμεθα μὲ τὸ λεκτικὸν τῶν καλυτέρων συγγραφέων, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ νὰ προφυλαττώμεθα ἀπὸ τῆς δουλικῆς μιμήσεως αὐτῶν, διότι μαζὶ μὲ τὰ προτερήματα τοῦ συγγραφέως μιμούμεθα καὶ τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ. Τὸ ἐς συνηθίζουσι νὰ χρησιμοποιῶσι φράσεις ἰδιαζούσας εἴς τινα συγγραφέα ἢ ν' ἀντιγράφωσιν ὁλοκλήρους περικοπὰς αὐτοῦ· τοιαύτη συνήθεια εἶναι ὀλεθρία. 4) Ἀνάγκη πάντοτε νὰ προσαρμόζωμεν τὸ λεκτικὸν εἰς τὴν ὑπόθεσιν ἢ τὴν ἱκανότητα τῶν ἀναγνωστῶν ἢ τῶν ἀκροατῶν· τὸ ἀντίθετον σημαίνει ἔλλειψιν τῆς κοινῆς αἰσθήσεως τοῦ καλοῦ. 5) Παραλλήλως πρὸς τὸ λεκτικὸν μεγάλως πρέπει νὰ προσέχωμεν καὶ τὰς ἐννοίας· «ἐπιμέλειαν μὲν τοῦ λεκτικοῦ θέλω, σπουδὴν δὲ περὶ τὰ πράγματα» *(Κοϊντ.)*. Ὀφείλουσι δηλαδὴ τὰ ὀνόματα νὰ ὑπηρετῶσι τὰ νοήματα καὶ τὰ πράγματα, καὶ οὐχὶ τὸ ἐναντίον. Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἐξηγῶν τὴν παραδειγματικὴν τοῦ Λυσίου σαφήνειαν λέγει: «τούτου δὲ αἴτιον, ὅτι οὐ τοῖς ὀνόμασι δουλεύει τὰ πράγματα παρ' αὐτῷ, τοῖς δὲ πράγμασιν ἀκολουθεῖ τὰ ὀνόματα»· καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν ἐπικρίνων τὸν Ἰσοκράτην ἐπάγεται: «βούλεται δὲ ἡ φύσις τοῖς νοήμασιν ἕπεσθαι τὴν λέξιν, οὐ τῇ λέξει τὰ νοήματα». Ι. Φ. ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ

λεκτικός, —ή, —όν ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸ λέγειν, εἰς τὸ ἐκφράζεσθαι· ‖ «λεκτικὸς τρόπος» χρῆσις λέξεως παρὰ τὴν κυρίαν σημασίαν αὐτῆς, χρείας ἢ κόσμου ἕνεκα: «ἡ μεταφορά, ἡ συνεκδοχή, ἡ μετωνυμία εἶναι λεκτικοὶ τρόποι» ‖ **λεκτικὴ** (ἡ)· ὡς οὐσ., ἡ τέχνη τοῦ ἐκφράζεσθαι (ἀρχ.)· ‖ **λεκτικὸν** (τὸ) ὡς οὐσ. (βλ. λ.). —Ἐπίρρ. **λεκτικῶς**.

—λεκτικὰ (ἢ **λέξεως**) **σχήματα** *[Ρητορ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ *σχήματα* (βλ. λ.), ἅτινα ὁ λόγος λαμβάνει εἰς τὴν σύνθεσιν αὐτοῦ καὶ τῶν ὁποίων ἡ κατάλληλος καὶ ἀνεπιτήδευτος χρῆσις συμβάλλεται οὐκ ὀλίγον καὶ εἰς ὡραιότητα καὶ εἰς δύναμιν αὐτοῦ. Τὸ σχῆμα «κάλλος τοῖς λόγοις περιτίθησι διὰ τῆς ποικιλίας καὶ μεταβολῆς τοῦ λόγου καὶ σεμνοτέραν ἀπεργάζεται τὴν φράσιν» *(Πλούταρχος)*. Γίνονται δὲ τὰ σχήματα τριχῶς: κατὰ *πρόσθεσιν* λέξεως, κατ' *ἀφαίρεσιν* λέξεως καὶ καθ' *ὁμοίωσιν*, ὅταν δηλαδὴ αἱ λέξεις ἔχουσιν ὁμοιότητά τινα εἰς τὴν προφοράν. Ἐκ τῶν κατὰ πρόσθεσιν σχημάτων τὰ μετὰ τοῦ κάλλους καὶ πάθος ἐμποιοῦντα εἶναι τέσσαρα: *ἐπαναφορά, κύκλος* ἢ *ἐπανάληψις, ἀναδίπλωσις* καὶ *συνωνυμία*· τὰ δὲ εἰς κάλλος μᾶλλον συντείνοντα εἶναι ἕξ: *ἀντιστροφή, συμπλοκή, ἐπάνοδος, πολύπτωτον, πολυσύνδετον* καὶ *ὑπερβατόν*. Τὰ καθ' ἀφαίρεσιν λέξεως σχήματα εἶναι τρία: *ἀσύνδετον, ἔλλειψις, συνεζευγμένον*. Τὰ δὲ καθ' ὁμοίωσιν τέσσαρα: *παρονομασία, παρήχησις* ἢ *ἀντανάκλασις, ὁμοιοτέλευτον* ἢ *ὁμοιοκατάληκτον, ἰσόκωλον* καὶ *πάρισον* ἢ *παρίσωσις*. Ταῦτα εἶναι τὰ κυριώτερα λεκτικὰ σχήματα τοῦ ἀρχαίου λόγου, τὰ ὁποῖα καὶ ἡ σημερινὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπιδέχεται. Ἀπαιτεῖται ὅμως εἰς τὴν χρῆσιν αὐτῶν μεγάλη προσοχή, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται βεβιασμένα, ἐπιτετηδευμένα, ὑπερβολικὰ καὶ ἀνάρμοστα εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ λόγου· διότι ἀντὶ ἡδονῆς ἀηδίαν καὶ ἀντὶ κόσμου ἀκοσμίαν εἰς τὸν λόγον φέρουσι. Ι. Φ. Δ.

—λεκτικαὶ ἀσκήσεις *[Παιδαγ.]*. Εἰς τὴν α' τάξιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ ἐκλέγῃ ἐν τῇ πραγματογνωσίᾳ θέματα κατάλληλα νὰ προκαλοῦν τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ νὰ ὁμιλοῦν ἐλευθέρως. Αἱ τοιαῦται ἀσκήσεις οὐδέποτε πρέπει νὰ γίνωνται μεμονωμένως, ἀλλὰ πάντοτε νὰ εἶναι συνδεδεμέναι ὅσον τὸ δυνατὸν ἀβιάστως μετὰ τῆς καλουμένης πραγματογνωσίας. Κατὰ τὰς λεκτικὰς ἀσκήσεις ὁ διδάσκαλος ὀφείλει νὰ ὁμιλῇ ἀψόγως, προφέρων καθαρῶς καὶ ὀρθῶς τοὺς φθόγγους. Καλὸν μέσον ἀσκήσεως περὶ τὸ ὀρθῶς λαλεῖν εἶναι στίχοι ὁμοιοκατάληκτοι καὶ μικρὰ ποιήματα συνοδευόμενα, ὁσάκις εἶναι δυνατόν, μὲ κινήσεις σωματικάς. Αἱ λεκτικαὶ ἀσκήσεις συνεχίζονται καὶ ἐν τῇ β' τάξει. Σ. Μ. Κ.

—λεκτικὴ δεινότης *[Ρητορ.]*. Τὸν ὅρον τοῦτον ἐχρησιμοποίησαν οἱ ἐκδόται Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως ὡς τίτλον ῥητορικοῦ ἔργου αὐτοῦ περὶ τοῦ Δημοσθένους, οὗτινος ἡ ἐπιγραφὴ ἐξέπεσεν ἐν τοῖς χειρογράφοις μετὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ βιβλίου. Ὠνομάσθη λοιπὸν ἡ ἐν λόγῳ πραγματεία, ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, «Περὶ τῆς λεκτικῆς τοῦ Δημοσθένους δεινότητος». Εἶναι ἔργον σπουδαίως συντελοῦν εἰς τὴν περὶ τοῦ ῥήτορος αἰσθητικὴν κρίσιν, παρίσταται δ' ἐν αὐτῷ ὁ Δημοσθένης ὡς τὸ τελειότατον πρότυπον ῥήτορος. Ι. Φ. Δ.

—λεκτική, ἢ **λεξικὴ κώφωσις** *[Ἰατρ.]* βλ. λ. *κώφωσις λεξική*.

—λεκτικὸν κάλλος *[Ρητορ.]*. Εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀναγινώσκοντος ἢ τοῦ ἀκούοντος, τὸ λεκτικὸν κάλλος γεννᾷ γλυκεῖάν τινα καὶ διαρκεστέραν τέρψιν, ἀντιθέτως πρὸς τὸ λεκτικὸν *ὕψος*, ὅπερ διεγείρει αἴσθημα σφοδρὸν καὶ συνεπῶς ὀλιγοχρόνιον. Τὸ λεκτικὸν κάλλος σημαίνει μορφὴν λόγου οὔτε ὑψηλήν, οὔτε σφόδρα παθητικήν, οὔτε εἰς ὑπερβολὴν κεκαλλωπισμένην, ἀλλὰ τοιαύτην ὥστε νὰ διεγείρῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀναγινώσκοντος ἢ τοῦ ἀκροατοῦ καλαισθητικὴν ἡδονὴν ἢ συγκίνησιν. Τὸ αἴσθημα τοῦτο προκαλεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ γραπτοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ προφορικοῦ λόγου, διότι ἀμφότεροι ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ παριστάνωσιν οὐχὶ ἕν τι μόνον εἶδος ἀντικειμένων, ἀλλὰ σχεδὸν πᾶν ὅ, τι ἡδύνει τὴν αἰσθησιν τοῦ καλοῦ καὶ τὴν φαντασίαν. Ἡ μεγάλη αὕτη δύναμις τοῦ λόγου παρατηρεῖται ἰδίως εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν ῥητορείαν.

Ὁ Νεόφυτος Βάμβας (Ῥητορ., ἔκδ. γ', σ. 39) φρονεῖ ὅτι ἐκ τῶν πέντε πηγῶν τοῦ ὕψους, τὰς ὁποίας καταλέγει ὁ Λογγῖνος, αἱ τρεῖς (κατάλληλος ἐφαρμογὴ τῶν σχημάτων, χρῆσις τῶν μεταφορῶν καὶ ἐκλογὴ τῶν λέξεων, μεγαλοπρεπὴς καὶ εὔρυθμος σύνθεσις) ἔχουν θέσιν εἰς πραγματείαν περὶ κάλλους λόγου ἐν γένει, οὐχὶ δὲ περὶ ὕψους, ὅπερ ἄλλως τε ἔχει καὶ ὀλιγωτέραν χρείαν λεκτικοῦ καλλωπισμοῦ. Ι. Φ. Δ.

—λεκτικὸς χαρακτὴρ *[Ρητορ.]*. Καλεῖται ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὁ ῥήτωρ θὰ ἐκθέσῃ τὰς ἰδέας αὐτοῦ, «τὸ πρέπον, ὅπερ ἔξει ἡ λέξις, ἡ τοῖς ὑποκειμένοις πράγμασιν ἁρμόζουσα» (Ἀριστοτ. Ῥητορ. Γ, 7). Ἐπειδὴ δὲ ὁ λόγος εἶναι τὸ ἀπεικόνισμα τῶν ἰδεῶν ἡμῶν, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε στενή τις σχέσις μεταξὺ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ γράφων μεταχειρίζεται αὐτόν, καὶ τοῦ καθ' ὃν σκέπτεται· ἐκ τοῦ ἰδιάζοντος συνεπῶς εἰς αὐτὸν τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἐκφράζεσθαι λαμβάνει καὶ τὸ λεκτικὸν αὐτοῦ χαρακτῆρά τινα, τὸν ὁποῖον διακρίνομεν ὀνομάζοντες ἰσχνόν, ἀσθενῆ, ξηρόν, ἐπιτηδευμένον κτλ. Αἱ διακρίσεις αὗται εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐκλογῆς τῶν λέξεων, τῆς τάξεως αὐτῶν εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν προτάσεων, τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀκριβείας, τοῦ κόσμου, ὅστις δίδεται εἰς τὸν λόγον διὰ τῆς ἁρμονίας, διὰ τῶν σχημάτων, τῶν διαφόρων λεκτικῶν κοσμημάτων κτλ. Οἱ λεκτικοὶ χαρακτῆρες εἶναι τέσσαρες: *ἁπλοῦς* ἢ *ἰσχνός*, *γλαφυρὸς* ἢ *ἀνθηρός*, *ὑψηλὸς* καὶ *μεικτός*. Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς διαιρεῖ αὐτοὺς εἰς τρεῖς ἁρμονίας, *αὐστηράν, γλαφυρὰν* ἢ *ἀνθηρὰν* καὶ *εὔκρατον (μεικτήν)*, ἤτοι *μέσην* ἢ *κοινήν*, οἱ δὲ Λατῖνοι εἰς *ἁπλοῦν, σεμνὸν* καὶ *μέσον* (simplex, gravis, medius). Ὡς παραδείγματα αὐστηροῦ μὲν χαρακτῆρος προβάλλει ὁ Διονύσιος τὸν Πίνδαρον, τὸν Αἰσχύλον καὶ τὸν Θουκυδίδην, γλαφυροῦ δὲ τὸν Ἡσίοδον, τὴν Σαπφώ, τὸν Ἀνακρέοντα, τὸν Εὐριπίδην, καὶ μάλιστα τὸν Ἰσοκράτην, καὶ εὐκράτου τὸν Ὅμηρον, τὸν Σοφοκλέα, τὸν Ἡρόδοτον, τὸν Δημοσθένην, τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλην (βλ. *λεκτικὸν* καὶ *ὕψος*). Ι. Φ. Δ.

—λεκτικοῦ εἶδος ἢ **σχῆμα** *[Ρητορ.]*. Καλεῖται ὁ τρόπος, καθ' ὃν μικρότεραι προτάσεις ἢ λόγοι συνδέονται εἰς ἀπαρτισμὸν συνθετωτέρων· οὕτω δὲ θεωρούμενον τὸ λεκτικὸν διαιρεῖται κατὰ μὲν Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα εἰς *ἀπερίοδον* καὶ *ἐμπερίοδον*, κατὰ δὲ τὸν Ἀριστοτέλη εἰς *εἰρόμενον* καὶ *κατεστραμμένον*. Ι. Φ. Δ.

Λεκτὸν *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Μικρασιατικὸν ἀκρωτήριον τῆς Αἰολίδος, μεταξὺ Ἀλεξανδρείας Τρωάδος καὶ Ἄσσου (*Πτολεμ.* Ε, β), ἀκρώρεια τῆς Ἴδης (*Στράβ.* ΙΓ, 581). Ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο συνεκεντρώθησαν αἱ ἑλληνικαὶ νῆες, ἀποχωρισθεῖσαι ἀλλήλων λόγῳ τρικυμίας καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔπλευσαν πρὸς καταστροφὴν τοῦ ζεύγματος τοῦ Ξέρξου (*Ἡροδ.* Θ, 114). Εἶναι τὸ σύγχρονον ἀκρωτήριον *Μπαμπᾶς*, ΒΔ. κέρας (πλάτ. 39° 30' Β., μήκ. 26° 56' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni island and gulf of Adramytti) τοῦ διέκπλου Μουζελίμ. Σ. Ε. Λ.

Λεκτοὺρ (Lectoure) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ζέρ. Ἐπὶ τῆς ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας ἐκαλεῖτο Lactora καὶ ἦτο πρωτεύουσα ἐπαρχίας. Κάτ. 5.500. Ἔχει δημοσίαν βιβλιοθήκην, μουσεῖον γαλλορρωμαϊκῶν καὶ μεσαιωνικῶν ἀρχαιοτήτων, ἐρείπια παλαιῶν τειχῶν κτλ. Ἡ Λεκτοὺρ καταστραφεῖσα πλειστάκις ὑπὸ ἐπιδρομέων ἀνηγέρθη καὶ πάλιν κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα. Εἶναι ἐμπορικὸν κέντρον σιτηρῶν, κτηνῶν, οἴνων καὶ οἰνοπνεύματος, καὶ ἔχει κεραμοποιίαν, πλινθοποιίαν, διυλιστήρια καὶ ἀλευρομύλους. Μ. Ν. Δ.

λέκτρον (τό)· κλίνη, λέχος, στρῶμα· ‖ ἡ γαμήλιος κλίνη· ‖ μεταφ., τὸ ὁριζόντιον δάπεδον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τοποθετοῦνται τὰ πυροβόλα.

— *[Ὀχυρωτ.]* *Λέκτρον* καλεῖται διασκευὴ δαπέδου ὁριζοντίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τοποθετούμενον τὸ πυροβόλον δύναται νὰ βάλλῃ ἄνωθεν τοῦ προπετάσματος. Πρὸς τοῦτο ἡ ὑψομετρικὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἀνωτέρου σημείου τοῦ προπετάσματος καὶ τοῦ δαπέδου τοῦ λέκτρου πρέπει νὰ εἶναι κατά τι μικροτέρα τοῦ γονυαίου τοῦ πυροβόλου. Διὰ τὰ συνήθη πεδινὰ πυροβόλα ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι 0.80 μ. ἕως 0,90 μ. Οὕτως ἡ βολὴ τοῦ πυροβόλου λέγεται καὶ βολὴ ἀπὸ λέκτρου. Ἡ βολὴ αὕτη δύναται νὰ γίνῃ ἐφ' ὅλων τῶν σημείων τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐδάφους. Τὰ λέκτρα, προοριζόμενα δι' ἓν ἢ πλείονα πυροβόλα, κατεσκευάζοντο κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχὰς γενικῶς εἰς τὰς ἐξεχούσας, σπανιώτερον δὲ κατὰ μῆκος τῶν προσώπων τῶν χαρακωμάτων. Εἰς τὸ δάπεδον τῶν λέκτρων ἀνήρχοντο διὰ κεκλιμένου ἐπιπέδου, ἀποτελοῦντος ἀναβαθμὸν καὶ εὑρισκομένου κατὰ τὸν ἄξονα ἢ πρὸς τὰ πλευρὰ τοῦ λέκτρου. Οὕτω πως ἐκτεθειμένα εἰς τὴν θέαν καὶ τὴν βολὴν τοῦ ἐχθροῦ, τὰ πυροβόλα δὲν τάσσονται πλέον ἐπὶ λέκτρων διασκευαζομένων εἰς τὰ χαρακώματα. Ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας τῆς βολῆς τοῦ πυροβολικοῦ, ποιοῦντος ἔμμεσον τοιαύτην, τὰ πυροβόλα τάσσονται ὄπισθεν καὶ μακρὰν τῶν χαρακωμάτων εἰς θέσεις ὅσον τὸ δυνατὸν ἀφανεστέρας, τόσον ἀπὸ τῆς ἐπιγείου ὅσον καὶ ἀπὸ τῆς ἐναερίου παρατηρήσεως. Ἡ ἀφάνεια αὕτη συμπληροῦται ἐν ἀνάγκῃ διὰ τεχνητῆς ἀποκρύψεως τῶν θέσεων καὶ τῶν πυροβόλων (παραλλαγῆς). Εἰς τὰς ἀφανεῖς ταύτας θέσεις, μία ἁπλῆ ὁριζοντίωσις τοῦ ἐδάφους πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ὑπηρετήσεως τοῦ πυροβόλου, καλουμένη *δάπεδον* καὶ συμπληρουμένη ἐνίοτε δι' εἰδικῆς κλίνης πρὸς ἐπιτάχυνσιν τῆς βολῆς καὶ αὔξησιν τῆς ἀκριβείας, ἀντικαθιστᾷ τὸ λέκτρον τῆς παλαιοτέρας ἐποχῆς. Ζ. ΝΟΜΠΕΛΗΣ

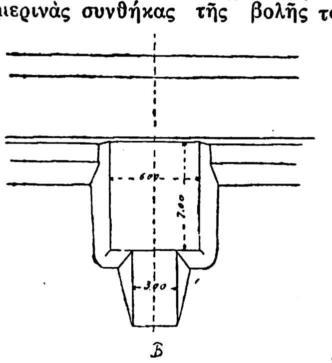

Λέκτρον ἑνὸς πυροβόλου ἐπὶ μετώπου χαρακώματος.

λέκτωρ, —ωρος (ὁ). Παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐκαλεῖτο διὰ τῆς λατινικῆς λέξεως lector ὁ ἐγγράμματος δοῦλος ἢ ἀπελεύθερος, ὅστις εἶχεν ὡς ἔργον τὸ ἀναγινώσκειν πρὸς ἀκρόασιν καὶ τέρψιν τοῦ κυρίου του, ἰδίᾳ κατὰ τὴν τράπεζαν, ἐκ διαφόρων ἔργων (ὡς π. χ. οἱ lectores τοῦ Αὐγούστου, τοῦ Ἀττικοῦ, τοῦ Πλινίου τοῦ νεωτέρου) ἢ καὶ δημοσίᾳ καὶ δὴ ἐκ ποιητικῶν ἔργων. Ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία ἐκ τούτων παραλαβοῦσα τὴν λέξιν *λέκτωρ* καλεῖ δι' αὐτῆς τοὺς ἐν τῇ ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ καλουμένους *ἀναγνώστας*. Καὶ οἱ διδάσκοντες δὲ ἐν σχολαῖς κατηχουμένων ἢ καὶ ἐκκλησιαστικαῖς σχολαῖς ἐκαλοῦντο ἐνίοτε ἐν τῇ δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ lectores. Ἐκ τούτου προῆλθεν εἴς τινας χώρας, καὶ δὴ ἐν Σουηδίᾳ, νὰ καλοῦνται lectores οἱ διδάσκαλοι οἱ ὄντες συγχρόνως καὶ ἱερεῖς, καὶ ἐν Γερμανίᾳ, Αὐστρίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ οἱ διδάσκοντες ξένας ἰδίᾳ γλώσσας ἐν τοῖς πανεπιστημίοις, οἵτινες διακρίνονται τῶν καθηγητῶν ὡς κατώτεροι τούτων. Κ. Ι. Δ.

Λεκυῆνος (Le Quien), **Μιχαήλ**. Γάλλος θεολόγος (βλ. λ. *Λεκιέν*).

λεκυθὶς (ἡ) (Lecythis *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σκιαδανθῶν* τῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν *λεκυθωδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ τεσσαράκοντα εἴδη, ἰθαγενῆ τῆς βορείου Ἀμερικῆς μέχρι τοῦ Ῥίου Ἰανεΐρου. Εἶναι φυτὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θαμνώδη, φέροντα σκληρὸν ξύλον χρήσιμον εἰς τὴν οἰκοδομικὴν καὶ τὴν κατασκευὴν διαφόρων ἐργαλείων καὶ καρποὺς λείους, καστανούς, περιέχοντας μέχρι 50 % παχὺ τι ἔλαιον, ἀγνώστου συστάσεως, βρώσιμους κλπ. Οἱ τελευταῖοι χρησιμοποιοῦνται καὶ εἰς τὴν βυρσοδεψικήν. Γνωστότερα εἴδη ἐθεωροῦνται: *λεκυθὶς ἡ λογχοειδὴς* (Lecythis lanceolata), *λεκυθὶς ἡ Πισώνειος* (Lecythis Pisonis), *λεκυθὶς ἡ ἀμαζώνειος* (Lecythis Amazonium), *λεκυθὶς ἡ ζαβουκάϊος* (Lecythis Zabucajo) καὶ *λεκυθὶς ἡ πώλειος* (Lecythis Pohlii). Κ. ΠΑΠ.

λεκυθώδη (τὰ) (Lecythidaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν περιλαμβάνουσα εἰς τὰ 19 γένη της μετὰ τῶν 130 εἰδῶν των φυτὰ μᾶλλον δενδρώδη, ἔχοντα ἐπαλλάσσοντα φύλλα, ἄνευ παραφύλλων,

Digitized by Google

ἄνθη ἑρμαφρόδιτα, ἀστεροειδῆ ἢ ζυγόμορφα συνήθως μετὰ κάλυκος καὶ στεφάνης (φέροντα 2—3 ἢ 4 καὶ 6 σέπαλα καὶ 4—6 πέταλα, πολλοὺς ἀνθῆρας κατὰ κύκλου. τεταγμένους, τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν ὅμως ἀκαρποφόρων, 2—6 καρπόφυλλα, σπανίως πλείονα) καὶ καρπὸν ἡμισαρκώδη ἢ ἡμιξυλώδη, περικλείοντα σπέρματα σκληροκέλυφα πλείονα μέχρις ἑνός. Γνωστοτέρα οἰκογένεια θεωρεῖται ἡ *λεκυθίς*. Κ. ΠΑΠ.

Λεκυριὲ (Lécurieux), ***Ἰάκωβος-Ἰωσήφ.*** Γάλλος ζωγράφος (1801 — 1891) Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Desvogue καὶ τῷ Lethière, ἐνεφανίσθη δὲ τὸ πρῶτον εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλὸν τοῦ 1827 διὰ τοῦ ἔργου του: «Ἡ ἀνάστασις τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰαείρου». Ἐξειργάσθη ἰδίᾳ θρησκευτικοὺς πίνακας καὶ προσωπογραφίας. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ ἅγιος Βερνάρδος ἱδρύων τὸ ἀββαεῖον τοῦ Κλαιρβῶ», «Ὁ ἅγιος Φιρμῖνος, πρῶτος ἐπίσκοπος Ἀμιένης» καὶ αἱ προσωπογραφίαι τῶν Ducornet, Dentu, Delavigne κλπ. Ι. Μ. Π.

Λὲ Λαμπουρὲρ (Le Laboureur), ***Κλαύδιος.*** Γάλλος ἱστορικὸς καὶ συγγραφεύς, ἀκμάσας κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. Περιβληθεὶς ἐνωρίτατα τὸ ἱερατικὸν σχῆμα, ἀφωσιώθη εἰς ἱστορικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας καὶ συνέγραψε πλὴν ἄλλων: «Discours de l' origine des armes et des termes usités pour l' explication de la science héraldique». Μ. Ν. Δ.

Λέλαντ (Leland), ***Κάρολος-Γκόντφρυ.*** Ἀμερικανὸς συγγραφεὺς (1824—1903). Ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Πρίνσετον, συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἁϊδελβέργης, τοῦ Μονάχου καὶ τῶν Παρισίων. Εὑρίσκετο ἐν Παρισίοις κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1845 καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς αὐτήν, ἐπανελθὼν δὲ εἰς Φιλαδέλφειαν διωρίσθη δικηγόρος, ἀλλ' ἀφωσιώθη εἰς τὴν φιλολογίαν. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου ἵδρυσε τὸ περιοδικὸν «Κοντινένταλ», τῷ δὲ 1868 ἐξέδωκε τὸ εὐθυμογραφικὸν ἔργον «Μπαλλάνται τοῦ Χὰνς Μπράϊτμανν», ὅπερ κατέστη δημοφιλέστατον. Τῷ 1869 μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ μέχρι τοῦ 1880 διέμεινεν ἐν Λονδίνῳ ἀσχολούμενος εἰς τὴν φιλολογίαν. Ἐπανελθὼν εἰς Φιλαδέλφειαν, ἀνεχώρησε πάλιν δι' Εὐρώπην, ἐγκατασταθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ, ἔνθα καὶ ἀπέθανε. Ὁ Λέλαντ ὑπῆρξε βαθὺς σπουδαστὴς τῆς λαογραφίας, ἰδίᾳ τῆς σχετιζομένης μὲ τοὺς Ἀτσιγγάνους. Τὰ ἔργα του: «Οἱ Ἄγγλοι Ἀτσίγγανοι καὶ ἡ γλῶσσά των» (1873), «Οἱ Ἀτσίγγανοι» (1882), «Μαγεία καὶ Μαντικὴ τῶν Ἀτσιγγάνων» (1891), θεωροῦνται πολύτιμος συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ θέματος τούτου. Εἰς τὸ πρῶτον λαογραφικὸν συνέδριον τὸ συνελθὸν ἐν Παρισίοις τῷ 1889 διωρίσθη πρόεδρος. Μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Ἡ ποίησις καὶ τὸ μυστήριον τῶν ὀνείρων» (1855), «Τὸ βιβλίον τῶν τραγουδιῶν τοῦ Χάϊνε» (1862), «Ἀβραὰμ Λίνκολν» (1879). Δ. Σ. Δ.

Λέλαντ *Στάνφορντ πανεπιστήμιον* (Leland Stanford University). Πανεπιστήμιον ἐν Καλιφορνίᾳ, ἱδρυθὲν διὰ δωρεᾶς τοῦ Λέλαντ Στάνφορντ (1824—1893, πλουσίου γαιοκτήμονος, ὅστις διετέλεσε κυβερνήτης τῆς Καλιφορνίας καὶ γερουσιαστὴς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ κατέλιπε περιουσίαν 30 ἑκατομμυρίων δολλαρίων διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ πανεπιστημίου, ὅπερ ἤρξατο λειτουργοῦν τῷ 1891. Οἱ εἰσαγόμενοι εἰς οὐδὲν τέλος ὑπόκεινται, οὔτε ὑποβάλλονται εἰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις. Σήμερον τὸ πανεπιστήμιον ἀριθμεῖ 1800 φοιτητάς, ἐξ ὧν 500 φοιτήτριαι. Δ. Σ. Δ.

Λέλε *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον ἐγγὺς τῆς Σπάρτης, ἀνῆκον εἰς τὸν δῆμον Σταρτιατῶν τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 92. Χ. Δ

Λελέβελ (Lelewell), ***Ἰωακείμ.*** Πολωνὸς ἱστορικός, γεωγράφος, νομισματολόγος καὶ πολιτικὸς (1786—1861). Ἀνῆκεν εἰς οἰκογένειαν γερμανικῆς καταγωγῆς καὶ ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βίλνας, τοῦ ὁποίου βραδύτερον διετέλεσε καθηγητής. Ἀπὸ τοῦ 1817 μέχρι τοῦ 1822 ὑπῆρξε βιβλιοθηκάριος τῆς Βαρσοβίας. Βραδύτερον διετέλεσε βιβλιοφύλαξ τῆς Βίλνας, ὁπόθεν ἐξεδιώχθη τῷ 1824 λόγῳ τῶν ἐπαναστατικῶν του ἐνεργειῶν. Κατόπιν ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν πολωνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1830 καὶ διωρίσθη ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ἐν τῇ ἐθνικῇ κυβερνήσει, μετὰ δὲ τὴν κατάληψιν τῆς Βαρσοβίας ὑπὸ τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ μετηνάστευσεν εἰς Γαλλίαν, ὁπόθεν δμως ἐξωρίσθη μετ' ὀλίγον καὶ κατέφυγε τῷ 1833 εἰς Βρυξέλλας, ὅπου κατέγινεν ἐκτοτε εἰς διαφόρους μελέτας. Ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Νομισματολογία τοῦ μεσαίωνος» (1835), «Νομισματολογικαὶ καὶ ἀρχαιολογικαὶ μελέται» (1840), «Ὁ Πυθέας τῆς Μασσαλίας καὶ ἡ γεωγραφία τῆς ἐποχῆς του» (1844), «Ἡ Πολωνία κατὰ τὸν μεσαίωνα» (1846) «Γεωγραφία τῶν Ἀράβων» (1851), «Γεωγραφία τοῦ μεσαίωνος» (1852 Τὰ περὶ Πολωνίας ἔργα του ἐξεδόθησαν ἀπὸ τοῦ 1853 μέχρι τοῦ 1876 εἰς Πόζεν εἰς 20 τόμους. Μ. Δ. Β.

Λελέγεια (τὰ) *[Ἀρχ.]*. Τάφοι καὶ τείχη ἐν Καρίᾳ (βλ. λ. *Λέλεγες*).

Λέλεγες (οἱ) *[Ἀρχ.]*. Ἐκ τῶν προϊστορικῶν λαῶν, οἵτινες εἶχον κατοικήσει διαφόρους χώρας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὰς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Μ. Ἀσίας νήσους πρὸ τῆς καθόδου τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον. Αἱ περὶ τοῦ λαοῦ τούτου πληροφορίαι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι τοῦ περιηγητοῦ Παυσανίου, καὶ ἀόριστοι καὶ ἀντιφατικαὶ εἶναι. Κατὰ τὸν Ὅμηρον κατῴκουν τοὺς περὶ τὴν Ἴδην τόπους, ἤτοι εἰς τὴν πόλιν Πήδασον καὶ περὶ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Σατνιόεντος, καὶ ἦσαν σύμμαχοι τῶν Τρώων (ὁ Πρίαμος εἶχε λάβει γυναῖκα ἐκ τοῦ ἔθνους τῶν Λελέγων) καὶ λαὸς φιλοπόλεμος. Ἐκεῖθεν ἐπιστεύετο ὅτι εἶχον ἐξαπλωθῆ εἰς τὰς ἀκτὰς καὶ νήσους τῆς Μ. Ἀσίας, τὰς ὁποίας κατέλαβον, ἐκβαλόντες αὐτοὺς καὶ τοὺς συνοίκους των Λυδοὺς (Παυσ. VII. 28) οἱ Ἴωνες. Ἡ Μίλητος ἐλέγετο ὅτι ἐκαλεῖτο πρότερον Λελεγηῒς καὶ ὁ ναὸς τῆς ἐν Σάμῳ πελασγικῆς Ἥρας ἐπιστεύετο ὅτι εἶχε κτισθῆ ὑπ' αὐτῶν, κατοικησάντων καὶ τὴν νῆσον ταύτην, ὡς καὶ τὴν Χίον καὶ τὴν πόλιν Φώκαιαν. Διὰ τῆς παραδόσεως ταύτης ἐμφανίζονται οἱ Λέλεγες ὡς συνδεόμενοι μετὰ τῶν Πελασγῶν καὶ ὡς ὄντες φυλὴ πελασγική. Ἀντιθέτως ὅμως πρὸς τὰς πληροφορίας ταύτας (προερχομένας ἀπὸ τὸν Ἡσίοδον, τὸν Ἀλκαῖον, τὸν Φερεκύδην καὶ ἄλλους), ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ὁμιλοῦσι περὶ τῶν Λελέγων ὡς λαοῦ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀκαρνανίας, ὅστις ἐβοήθησε μάλιστα τὸν Δευκαλίωνα νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Πελασγοὺς ἐκ τῆς Θεσσαλίας, κατ' ἀκολουθίαν ἦτο λαὸς αἰολικῆς φυλῆς, συγγενὴς πρὸς τοὺς Λοκρούς, οἵτινες καὶ *Λέλεγες* ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καλοῦνται. Ὑπάρχουν οἱ πιστεύοντες ὅτι αἱ εἰρημέναι ἀντιφατικαὶ πληροφορίαι ἑρμηνεύονται, ἐὰν ἀποδεχθῶμεν ὅτι οἱ Λέλεγες ἦσαν φυλὴ πελασγικὴ ἐξελληνισθεῖσα διὰ τῆς προσλήψεως Αἰολέων ἀρχηγῶν ἐν ἀρχῇ τῆς καθόδου τῶν ἑλληνικῶν φύλων εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον. Ἀλλὰ πρὸς πάσας τὰς εἰρημένας πληροφορίας ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν αἱ πληροφορίαι ὅτι οἱ Λέλεγες ἦσαν λαὸς βάρβαρος, καὶ κατ' ἄλλους μὲν ὁ αὐτὸς μὲ τοὺς Κᾶρας, κατ' ἄλλους δὲ σύνοικοι καὶ συστρατιῶται μόνον (*Στρ.* C 321) Ἐν αὐτῇ τῇ Καρίᾳ ὑπῆρχον τάφοι τῶν Λελέγων καὶ τείχη ἐγκαταλελειμμένα, «Λελέγεια» καλούμενα. Ὑπῆρχεν ἀκόμη ἡ παράδοσις ὅτι εἰς Καρίαν μετῴκησαν ἐξ Αἰολίδος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας καὶ ὅτι ἔκτισαν ἐκεῖ τὰ Πήδασα καὶ ἑπτὰ ἄλλας πόλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ τὰ Σνάγγελα καὶ ἡ Μύνδος (*Στρ.* C. 611). Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον μεταξὺ τῶν πληρωμάτων τοῦ στόλου τοῦ Μίνωος ἦσαν καὶ Λέλεγες, λαὸς ὑποτελὴς εἰς αὐτόν. Τὴν γνώμην τῆς στενῆς συναφείας τῶν Λελέγων πρὸς τοὺς Κᾶρας εἶχεν ὑποστηρίξει εἰς σύγγραμμά του ἀπολεσθὲν ὁ ἐκ Σναγγέλων Φίλιππος, ὅστις εἶχεν ὑποστηρίξει ὅτι οἱ Λέλεγες ἦσαν δοῦλοι τῶν Καρῶν, «τοῦ Καρικοῦ μοῖρα» κατὰ Στράβωνα, καὶ ἦσαν οἱ πενέσται τῶν Θεσσαλῶν καὶ οἱ εἵλωτες τῶν Σπαρτιατῶν. Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην ἀποκλίνουσι πολλοὶ καὶ σήμερον, δεχόμενοι ὅτι οἱ Λέλεγες ἦσαν οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι τῆς Καρίας, ὑποταχθέντες ὑπὸ τῶν κατακτησάντων τὴν χώραν των Καρῶν (ἡ γνώμη τοῦ Κουρτίου ὅτι ἡ λέξις Λέλεγες ἦτο ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν ἀνατολικῶν Ἑλλήνων δὲν ἔχει σήμερον ὀπαδούς). Ὁ Kiepert ἀποδέχεται ὅτι οἱ Λέλεγες ἦσαν οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς Ἰλλυριούς. Οὕτω ποικίλαι καὶ ἀντιφατικαὶ πρὸς ἀλλήλας εἶναι αἱ πληροφορίαι περὶ τοῦ πλάνητος αὐτοῦ λαοῦ, ὅστις, ἐκτὸς τῶν εἰρημένων χωρῶν καὶ νήσων, φέρεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων κατοικήσας καὶ εἰς τὴν Βοιωτίαν, καὶ τὴν Λοκρίδα τῶν Ὀπουντίων, καὶ τὴν Μεγαρίδα, καὶ τὴν Λευκάδα, καὶ τὴν Αἰτωλίαν καὶ τὴν Εὔβοιαν, καὶ τὴν Λακωνίαν, ἥτις ἐθεωρεῖτο καὶ τὸ σπουδαιότερον κέντρον αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο καὶ Λελεγία ἐκαλεῖτο, καὶ τὴν Μεσσηνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιστεύετο ὅτι ἐστάλησαν ἄποικοι ἐκ Λακωνικῆς καὶ Μεγαρίδος, καὶ τὴν Ἦλιδα καὶ τὴν Θεσσαλίαν μετὰ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐκδίωξιν τῶν Πελασγῶν, καὶ τὴν Ἤπειρον, ἔνθα ἐπιστεύετο ὅτι ἦσαν γείτονες τῶν Μολοσσῶν. Ὁ Στράβων (C. 322), μνημονεύων τὸ χωρίον τοῦ Ἡσιόδου «ἤτοι γὰρ Λοκρὸς Λελέγων ἡγήσατο λαῶν, τούς ῥά ποτε Κρονίδης, Ζεὺς ἄφθιτα μήδεα εἰδώς, λεκτοὺς ἐκ γαίης λάους πόρε Δευκαλίωνι», ἐπεχείρησεν ἐτυμολογικῶς νὰ ἑρμηνεύσῃ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ ἐξαφανισμοῦ των, δεχθεὶς ὅτι Λέλεγες ἐσήμαινε λαοὺς συλλέκτους καὶ μιγάδας καὶ ὅτι ἐξηφανίσθησαν, ὡς μιγὰς λαός, ὡς ἐξηφανίσθη ὁ μιγὰς λαὸς τῶν Καυκώνων. Τὴν μέθοδον τῆς ἐτυμολογίας ἠκολούθησαν καὶ νεώτεροί τινες, προσπαθήσαντες διὰ τῆς συλλογῆς τοπωνυμιῶν εἰς χώρας, τὰς ὁποίας κατῴκησαν οἱ Λέλεγες, ν' ἀποκαλύψωσι τὴν προέλευσιν τοῦ προϊστορικοῦ αὐτοῦ λαοῦ (ὁ Π. Καρολίδης πιστεύει ὅτι ἡ λέξις *Λέλεξ* σημαίνει ὅ,τι καὶ ἡ λέξις *βάρβαρος* καὶ ὅτι προῆλθε καὶ αὕτη ἐξ ὀνοματοποιίας). Οἱ ἀρχαῖοι ὅμως κάτοικοι τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἶχε ζήσει ὁ λαὸς τῶν Λελέγων, ἡρμήνευσαν τὴν εἰς τὰς χώρας των ἐμφάνισίν των διὰ τῆς συνήθους μεθόδου των, τῆς προσωποποιήσεως τοῦ λαοῦ εἰς ἕνα ἥρωα, τὸν *Λέλεγα* (βλ. λ.), ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐπίστευεν ὅτι κατήγοντο οἱ Λέλεγες, οὕτως ὀνομαζόμενοι ἀπὸ τοῦ γενάρχου των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Kiepert*, ἐν τοῖς Monatsberichte der Königlichen Akademie der Wissenschaften (1861).—*Deimling*, Die Leleger (Λειψ. 1862).— *Aly*, Karer und Leleger (Philologus 1908). - Ἱστορίαι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἡμεδαπῶν καὶ ξένων συγγραφέων (ἰδίως ἡ τοῦ *Κουρτίου* καὶ *Beloch*).

Γ. Δ. ΚΑΦΑΛΗΣ

— *[Ἀνθρωπολ.]* Εἰς τοὺς προελληνικούς, ὧν εὑρίσκομεν τὰ ἴχνη (τοπωνύμια κλπ.) βραδύτερον, ἢ «αὐτόχθονας» λαούς, οὓς συνήντησαν αἱ ὁμάδες τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς οἰκογενείας, ὑπάγονται καὶ οἱ *Λέλεγες*, συγγενεῖς τῶν Καρῶν καὶ Λυκίων. Ἅπαντες οὗτοι οἱ λαοὶ ἦσαν φυλετικῶς ὅμοιοι, πιθανῶς δὲ συγγενεῖς καὶ τῶν ἀρχαιοτάτων κατοίκων τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

Πρόκειται περὶ τοῦ κοινοῦ «μεσογειακοῦ» τύπου (μέτριον ἀνάστημα, ὀρφνὴ συνδρομή, δολιχοκεφαλία), ὃν συναντῶμεν ἀπὸ τῆς Β. Ἀφρικῆς μέχρι τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Μ. Ἀσίας, ὅστις ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῆς φυλετικῆς διαμορφώσεως τῶν λαῶν τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου. Μεταξὺ τῶν Λελέγων διακρίνουσί τινες ὅμως τόν τε «βόρειον» τύπον καὶ τὸν «προσθιοασιατικόν», οἵτινες ἀναμφιβόλως εἰσεχώρησαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν μεσογειακῶν λαῶν καθόλου ἐξ ἀνατολῶν, μὲ τὴν πάροδον τῶν χρόνων. Ι. Γ. Κ.

Λελεγηῒς (*Λελεγὶς*) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· ἡ *Μίλητος* (βλ. λ. *Λέλεγες*).

Λελεγία *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*· ἡ *Λακωνικὴ* (βλ. λ.).

λελέκι (τό), ἢ *λέλεκας* (ὁ) *[Ζωολ.]*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ πτηνοῦ *πελαργὸς* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

λελέκι (τό). Ἐργαλεῖον θερισμοῦ, ἀνάλογον πρὸς τὸ δρεπάνι, τοῦ ὁποίου διαφέρει κατὰ τὴν λεπίδα καὶ τὴν λαβήν, ἅτινα εἶναι μεγαλύτερα.

λελεκομύτη (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *γεράνιον τὸ πυρηναϊκόν*.

Λελέκος, *Μιχαήλ.* Ἐκ Κλεωνῶν τῆς Κορινθίας καταγόμενος, ἠσχολήθη λίαν ἐνωρὶς μὲ συλλογὴν λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, καὶ ἰδίως ᾀσμάτων, τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος, τὸ ὁποῖον καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Δημοτικὴν Ἀνθολογίαν» (2 μέρη 1868-1869) καὶ τὸ «Ἐπιδόρπιον» (1888, 2 μέρη τοῦ Α' τόμου). Παρὰ τὴν ἀμέθοδον δημοσίευσιν τῶν ᾀσμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὅλως ἀκαίρως παρεισέρονται καὶ ἴδια τοῦ συλλογέως, παρέχουσιν αἱ συλλογαὶ αὗται ἄφθονον καὶ ἀξιόλογον ὑλικόν. Λ. Ν. Π.

Λέλεξ *[Μυθολ.]* —1) Βασιλεὺς τῶν Μεγάρων, ὑπὸ τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι τῆς χώρας εἶχον ὀνομασθῆ *Λέλεγες*. Κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν ὁ Λέλεξ οὗτος ἦτο Αἰγύπτιος τὴν καταγωγήν, υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Λιβύης, θυγατρὸς τοῦ Ἐπάφου, βασιλεύσας δὲ τῆς Μεγαρίδος κατέλιπε τὸν θρόνον του εἰς τὸν υἱόν του Κλήσωνα, τὸν πατέρα τοῦ Πύλα καὶ πάππον τοῦ Σκίρωνος, τοῦ φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Θησέως. Τοῦ Λέλεγος ἐδεικνύετο καὶ ὁ τάφος ἐν Μεγάροις (*Παυσ.* I 44 3). —2) Αὐτόχθων βασιλεὺς τῆς Λακωνικῆς, πρῶτος βασιλεύσας, κατὰ τὴν ἐπιχώριον παράδοσιν, ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἥτις ἀπ' αὐτοῦ *Λελεγία* ἐκλήθη, ὡς ἐκλήθησαν καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς διὰ τὸν αὐτὸν λόγον Λέλεγες. Τοῦ Λέλεγος τούτου υἱὸς ἦτο ὁ Μύλης, ὁ πατὴρ τοῦ Εὐρώτα, ὁ Πολυκάων καὶ ἡ Θεράπνη. Τοῦ Λέλεγος ὑπῆρχε καὶ ἡρῷον ἐν Σπάρτῃ (*Παυσ.* III. 12. 5). —3) Αὐτόχθων βασιλεὺς τῆς Λευκάδος, πάππος ἐκ μητρὸς τοῦ Τηλεβόα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠνομάσθησαν Τηλεβόαι οἱ κάτοικοι τῆς Λευκάδος, ὡς ἀπόγονοι τῶν εἴκοσι δύο υἱῶν του (*Στρ.* C. 322). Καὶ τῶν τριῶν εἰρημένων βασιλέων τὰ ὀνόματα ἐπλάσθησαν ὑπὸ τῶν κατοίκων τῶν εἰρημένων χωρῶν πρὸς δικαιολογίαν τοῦ κατὰ παράδοσιν ὀνόματος τῆς χώρας των καὶ τῶν κατοίκων της (*Λελεγία* καὶ *Λέλεγες*).

λεληθότως· ἐπίρρ., κατὰ τρόπον λαθραῖον, ἀπαρατηρήτως, χωρίς τις νὰ τὸ ἐννοῇ, νὰ τὸ αἰσθάνεται: «προσαρμόζεταί τις πρὸς τὸ περιβάλλον λεληθότως», «πᾶν ὅ,τι προσκτώμεθα λεληθότως [illegible] καὶ παραμένει σταθερῶς» (ἐκ τῆς μετοχῆς τοῦ [illegible] *λέληθα*, πβλ. *εἰδότως*, *πεποιθότως*).

Λελιὲβρ (Lelièvre), ***Στέφανος.*** Γάλλος ἀξιωματικὸς (1800—1851). Διέπρεψεν ἐν Ἀφρικῇ, ἰδίως κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου Μαζαγκρὰν ὅπου ἐπὶ κεφαλῆς 123 ἀνδρῶν ἀντέστη ἐπὶ [illegible] κρὸν ἐναντίον 15.000 Ἀράβων μέχρι τῆς ἀφίξεως ἐνισχύσεων. Μ. Ν. Δ.

Λέλιο (Lelio). Ψευδώνυμον τοῦ Ἰταλοῦ ἐπιποιοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ *Ἀντρεΐνη* (βλ. λ.).

Digitized by Google

Λέλιος (Lelio) *[Θεατρ.]*. Σταθερὸς τύπος ἐρωτευμένου τῆς αὐτοσχεδίου ἰταλικῆς κωμῳδίας (commedia dell'arte), ἔχει πάντοτε ὡς ἀντίζηλον τὸν *Ἀρλεκῖνον*, ὅστις καὶ ἡττᾶται πάντοτε. Ὁ τύπος τοῦ Λελίου ἐκ τῆς ἰταλικῆς κωμῳδίας εἰσῆλθεν ἐνωρίτατα ἐν τῷ γαλλικῷ δραματολογίῳ, συναντώμενος συχνότατα εἰς τὰ ἔργα τοῦ Μαριβῶ. Ν. Ι. Λ.

λελισφακιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἐλελίσφακον τὸ τρίλοβον*.

Λέλοβα *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τῆς ἐν τῷ νομῷ Πρεβέζης κώμης *Θεσπρωτικὸν* (βλ. λ.).

Λέλοβον *[Γεωγρ.]*. Παλαιότερον ὄνομα τοῦ εἰς *Ἅγιον Ἀντώνιον* μετονομασθέντος χωρίου τῆς ἐπαρχίας Κιλκὶς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. 1928) 265. Εἶναι ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος, περιλαμβανούσης καὶ τὸ χωρίον *Ἅγιος Μάρκος* (Πτίκοβον). Χ. Δ.

Λὲ Λὸκλ (Le Locle) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Νεσατὲλ Κάτ. 14 000. Εἶναι σπουδαῖον κέντρον ὡρολογοποιίας καὶ σοκολατοποιίας καὶ ἔχει μουσεῖον, βιβλιοθήκην καὶ πλεῖστα ἀνώτερα σχολεῖα τεχνικῶν σπουδῶν. Ὁμιλουμένη γλῶσσα εἶναι ἡ γαλλική. Μ. Ν. Δ.

Λελὸν (Lelong), *Ἰάκωβος*. Γάλλος σοφὸς καὶ βιβλιογράφος (1665—1709). Συνέγραψε κατ' ἀρχὰς τὴν «Ἱερὰν βιβλιοθήκην», ἀλλὰ τὸ ἔργον, ὅπερ τὸν κατέστησε διάσημον, εἶναι ἡ «Ἱστορικὴ βιβλιοθήκη τῆς Γαλλίας», δημοσιευθὲν μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἡ βιβλιογραφία αὕτη πλουτισθεῖσα καὶ συμπληρωθεῖσα βραδύτερον θεωρεῖται ὡς ἀπαραίτητος διὰ τὴν σπουδὴν τῆς γαλλικῆς ἱστορίας. Μ. Ν. Δ.

Λελορρὲν (Lelorrain), ***Ροβέρτος***. Γάλλος γλύπτης (1666—1743). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Lemonnier καὶ τῷ Girardon. Τῷ 1689 ἔτυχε τοῦ μεγάλου βραβείου τῆς γλυπτικῆς καὶ ἀνεχώρησε διὰ Ρώμην, ἔνθα παρέμεινεν ἐπὶ μακρόν. Συνεπλήρωσεν ἐν Μασσαλίᾳ ἡμιτελῆ τινα ἔργα τοῦ Puget. Τῷ 1702 ὠνομάσθη μέλος καὶ τῷ 1718 καθηγητὴς τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται αἱ διακοσμήσεις τοῦ ἐπισκοπικοῦ μεγάρου τοῦ Στρασβούργου, τὸ ἀνάγλυφον τῶν «Ἵππων τοῦ Ἀπόλλωνος», «Ἡ Γαλάτεια», «Ὁ Βάκχος», «Ὁ Ἰησοῦς πρὸ τοῦ Καϊάφα», «Ὁ ἅγιος Αἰμιλιανός», «Ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ» κλπ. Ι. Μ. Π.

Λελουὰρ (Leloir), ***Λουδοβῖκος-Πέτρος***. Γάλλος ἠθοποιὸς (1860—1909). Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἐκ τοῦ Ὠδείου προσελήφθη εἰς τὸ θέατρον «Gymnase», ὅπου καὶ διέπρεψε, δημιουργήσας πλείστους ρόλους καὶ καταλαβὼν ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν συγχρόνων Γάλλων ἠθοποιῶν. Ἑταῖρος τῆς «Γαλλικῆς Κωμῳδίας», ἀπέλαυε τῆς εὐνοίας τοῦ κοινοῦ. Τῷ 1894 διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ Ὠδείου καὶ συνέθεσε τὰ ἔργα ἡ «Τέχνη τοῦ λέγειν» καὶ τὸ «Chez le Docteur». Μ. Ν. Δ.

Λελὺ (Lely), *σὲρ Πέτρ*. Γερμανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Βεστφαλίᾳ τῷ 1618 καὶ θανὼν ἐν Λονδίνῳ τῷ 1680. Τὸ πραγματικόν του ὄνομα εἶναι *Pieter Van der Faës*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Ἱππότης*. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Πέτρῳ Γκρέμπερ, κατέστη δὲ λίαν ἐνωρὶς ὁ εὐνοούμενος προσωπογράφος τῆς βασιλικῆς καὶ τῆς ἀνωτάτης ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας. Ὑπὸ Καρόλου τοῦ Β' ὠνομάσθη ἱππότης καὶ πρῶτος ζωγράφος τοῦ βασιλέως. Μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1676 ἐγκατάστασιν τοῦ Κνέλλερ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ φήμη τοῦ Λελὺ ἤρξατο ἐλαττουμένη, τοῦτο δ' ἐπέσπευσε τὸν θάνατόν του. Παρὰ τὰς πολυαρίθμους προσωπογραφίας, ἃς κατέλιπεν, ὁ Λελὺ εἰργάσθη καὶ ἐπὶ μυθολογικῶν καὶ ἱστορικῶν θεμάτων. Ἡ τέχνη του εἶναι εὐγενὴς καὶ ἁρμονική. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Κρόμγουελ, «Ὁ Μελέαγρος», «Ἡ προσωπογραφία ἀνδρός», «Ἡ Μαγδαληνὴ» καὶ ἡ «Κοιμωμένη Ἀφροδίτη». Ι. Μ. Π.

Λεμαὶρ (Lemaire), ***Ἰάκωβος***. Ὁλλανδὸς θαλασσοπόρος γαλλικῆς καταγωγῆς, ἀποθανὼν τῷ 1616. Πρὸς ἀνακάλυψιν νέας ὁδοῦ διὰ τὰς Ἰνδίας ὠργάνωσεν ἀποστολήν, ἥτις ἀνεχώρησε τὴν 14 Ἰουλίου 1615 ἐπὶ τῆς «Κονκόρντια». Μετὰ ἑπτάμηνον θαλασσοπλοΐαν ἡ ἀποστολὴ ἔφθασε, τὴν 18 Ἰανουαρίου 1616, εἰς τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς Ν. Ἀμερικῆς, καὶ ἀνεκάλυψε, μεταξὺ τῆς Γῆς τοῦ Πυρὸς καὶ μιᾶς ἄλλης νήσου, δίοδον εὐκολωτέραν κατὰ τὸν πλοῦν ἀπὸ τὴν γνωστὴν τοῦ πορθμοῦ τοῦ Μαγελλάνου. Ἡ δίοδος αὕτη ὠνομάσθη ἔκτοτε διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Λεμαίρ, ἡ δὲ νῆσος «Νῆσος τῶν κρατῶν» πρὸς τιμὴν τῶν κρατῶν τῆς Ὁλλανδίας. Ἐξακολουθῶν τὸ ταξίδιόν του ὁ Λεμαὶρ παρέκαμψε τὸ ἀκρωτήριον Χὲρν καὶ τὸν Νοέμβριον ἔφθασεν εἰς Βαταβίαν, ὅπου ὅμως συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Ὁλλανδοῦ διοικητοῦ καὶ ἀπεστάλη εἰς Ὁλλανδίαν, ὅπως δικασθῇ ἐπὶ παραβιάσει τοῦ μονοπωλίου τῆς παρακάμψεως τῆς Ν. Ἀμερικῆς. Καθ' ὁδὸν ὅμως ὁ Λεμαὶρ ἀπέθανεν. Ἡ ἔκθεσις τοῦ ταξιδίου ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Η' τόμῳ τῆς «Συλλογῆς τῶν ταξιδίων τῆς Ὁλλανδικῆς ἑταιρείας τῶν Ἰνδιῶν». Μ. Δ. Β.

—Λεμαὶρ (Lemaire), ***Ἰωάννα-Μαγδαληνὴ*** *Coll. κυρία*—. Γαλλὶς ζωγράφος, γεννηθεῖσα ἐν Arcs (Var) τῷ 1845. Ἐμαθήτευσε πλησίον τῆς θείας της Herbelin, ἀξιολόγου μικρογράφου, καὶ παρὰ τῷ Chaplain, ἐνεφανίσθη δὲ διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλὸν τῷ 1864. Ἐξειργάσθη ἐλαιογραφίας, ὑδατογραφίας καὶ κρητιδογραφίας. Ἐπὶ πλέον ἐξετέλεσε καὶ τὰς εἰκονογραφίας βιβλίων τινῶν, ὡς ὁ «Ἀββᾶς Κωνσταντῖνος» καὶ τὸ «Φλέρτ». Διέπρεψεν ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἀνθέων καὶ καρπῶν. Ἡ τέχνη της εἶναι λεπτή, εὐγενὴς καὶ σεμνή. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων της ἔργων τάσσονται: «Ἡ Ἄρτεμις καὶ ὁ σκύλος της», «Προσωπογραφία τοῦ πρίγκιπος Ἰ. Πονιατόφσκι», «Ἄνθη καὶ ροδάκινα», «Ἔξοδος ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν», «Ροδάκινα καὶ σταφύλια», «Τὸ κάνιστρον τῶν ρόδων», «Κόριννα», «Ἄνθη καὶ καρποί», «Χουσάνθεμα καὶ ρόδια», «Ὁ φηλάξ», «Τριαντάφυλλα καὶ ροδάκινα», «Ἡ τουαλέττα», «Ὁ ὕπνος», «Αἱ τελευταῖαι ὡραῖαι ἡμέραι» κλπ. Ι. Μ. Π.

— Λεμαὶρ (Lemaire), ***Νικόλαος***. Γάλλος φιλόλογος (1767—1832). Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ρητορικῆς εἰς τὸ κολλέγιον τοῦ καρδιναλίου Λεμουὰν καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν κατέλαβε πλείστας διοικητικὰς θέσεις. Τῷ 1811 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς λατινικῆς γραμματολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῶν Παρισίων, διατελέσας καὶ πρύτανις αὐτοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1819 ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν συλλογῆς τῶν Λατίνων κλασσικῶν «Bibliotheca classica latina», ἔργον θεωρούμενον καὶ σήμερον ἐκ τῶν καλυτέρων τοῦ εἴδους του. Μ. Ν. Δ.

— Λεμαὶρ (Lemaire), ***Φίλιππος-Ἰωσὴφ-Ἑρρῖκος***. Γάλλος γλύπτης 1798—1880). Τῷ 1821 ἔτυχε τοῦ μεγάλου βραβείου τῆς πλαστικῆς. Τῷ 1836 ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ κολοσσικοῦ ἀετώματος τοῦ ἐν Παρισίοις ναοῦ τῆς Ἁγίας Μαγδαληνῆς, τῷ 1845 ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν, τῷ δὲ 1852 ἐξελέγη βουλευτὴς ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Βορρᾶ, ἐπανεκλεγεὶς καὶ κατὰ τὸ 1857 καὶ τῷ 1863. Ἐξειργάσθη πολυπληθῆ πλαστικὰ συμπλέγματα, ἀνάγλυφα, προτομὰς καὶ μνημεῖα. Μεταξὺ τῶν σημαντικωτέρων του ἔργων τάσσονται: «Νεαρὰ κόρη κρατοῦσα πεταλοῦδαν», «Γεωργὸς εὑρίσκων ὅπλα», «Ἡ Παρθένος μετὰ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ», «Τὸ ἐπιτάφιον μνημεῖον τῆς δίδος Ντυσενουᾶ», (ἐν τῷ κοιμητηρίῳ Père-Lachaise), «Ὁ Θεμιστοκλῆς», «Ὁ Χριστὸς συγχωρῶν τὴν γονυκλινῆ Μαγδαληνὴν» (ἐν τῷ προμνημονευθέντι ἀετώματι), «Ὁ Ἀρχιδάμας ἑτοιμαζόμενος νὰ ρίψῃ τὸν δίσκον», «Ἡ κηδεία τοῦ Μαρσῶ», τὸ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ Hoche ἐν Βερσαλλίαις, ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ναπολέοντος ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ τῆς Λίλλης, τὸ μνημεῖον τοῦ Φρουασσὰρ κλπ. Ι. Μ. Π.

Λεμαῖτρ (Lemaistre), ***Ἀντώνιος***. Γάλλος δικηγόρος καὶ συγγραφεὺς (1608—1658). Κατ' ἀρχὰς ἐνεφανίσθη εἰς τὰ δικαστήρια τῶν Παρισίων, ὅπου καὶ διέπρεψε. Τῷ 1638 ἀπεσύρθη εἰς Port Royal καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἠσχολήθη εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἐδημοσίευσε τοὺς βίους πλείστων ἁγίων. Μετέφρασεν ἐπίσης ἔργα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ. Τῷ 1657 ἐδημοσιεύθησαν αἱ ἀγορεύσεις του πλήρεις ρητῶν ἐκ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου καὶ τῶν κλασσικῶν. Μ. Ν. Δ.

— Λεμαῖτρ (Lemaître), ***Ἀντώνιος - Λουδοβῖκος***, ἐπιλεγόμενος ***Φρειδερῖκος***. Γάλλος ἠθοποιὸς (1800—1876). Ἀπόφοιτος τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων, ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ θεάτρου «Odéon» καὶ ἀκολούθως τοῦ «Ambigu», διακριθεὶς εἰς πλείστους ρόλους καὶ γενόμενος διάσημος. Ὑπερεῖχεν ἰδίως εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἰσχυρῶν καὶ μεγάλων παθῶν. Ἰδίως ἐθριάμβευεν εἰς πλεῖστα ἔργα τοῦ Σαίξπηρ. Μ. Ν. Δ.

— Λεμαῖτρ (Lemaitre), ***Ἰούλιος***. Γάλλος φιλόλογος καὶ κριτικός, γεννηθεὶς ἐν Vennecy τῷ 1853 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1914. Ὑπῆρξε μαθητὴς τῆς École Normale καὶ κατόπιν καθηγητὴς εἰς διαφόρους σχολάς. Ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν, ἔγραψε δύο ποιητικὰς συλλογάς: «Les médaillons» (1880) καὶ «Petites orientales» (1883), μὲ τὰς ὁποίας ἐμφανίζεται ὡς ἱκανώτατος παρνασσιακός. Ἀλλὰ τὸ ποιητικόν του τάλαντον δὲν εἶναι ἀρκούντως ἰσχυρόν. Οὕτω τρέπεται πρὸς τὴν κριτικήν, τὴν ὁποίαν ποικίλλει μὲ ποιητικὴν χάριν καὶ τῆς προσδίδει ἰδιαίτερον θέλγητρον. Εὐστροφία καὶ λεπτὴ εἰρωνικὴ διάθεσις χαρακτηρίζουν τὸ πνεῦμά του· ἀγαπᾷ τὸ σαφὲς καὶ ἀληθὲς καὶ ἐκδηλώνει τὴν δυσπιστίαν του πρὸς πᾶν τὸ νεφελῶδες, τὸ σκοτεινὸν καὶ τὸ ἐξωτικόν. Ἔγραψεν ἀξιολογωτάτας μελέτας περὶ τῶν συγχρόνων του, τυπωθείσας βραδύτερον εἰς 6 σειράς, ὑπὸ τὸν τίτλον «Les Contemporains» (1886—1896). Ὑπῆρξεν ἐπίσης θεατρικὸς κριτικὸς τῆς «Journal des Débats» καὶ τῆς «Revue de Deux Mondes». Αἱ κριτικαί του αὗται συνεκεντρώθησαν εἰς 8 σειρὰς ὑπὸ τὸν τίτλον «Impressions de Théâtre» (1888 καὶ ἑφ.). Ἀλλὰ καὶ ὡς δραματικὸς συγγραφεὺς ὁ Λεμαῖτρ ἐσημείωσεν ἀρκετὰς ἐπιτυχίας μὲ τὰ ἔργα του: «Révoltée» (1889), ὅπερ θεωρεῖται τὸ καλύτερον, «Le député Leveau» (1891), πολιτικὴν κωμῳδίαν, «Le mariage blanc» (1891), «Phlipote» (1893), «L'âge difficile» (1894), «Le pardon» (1895), «L'ainée» (1898) σάτιραν ἐναντίον τῶν διαμαρτυρομένων, «La Massière» (1905) κ. ἄ. Διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν ὁ Λεμαῖτρ, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν παράδοσιν καὶ χωρὶς νὰ θέλῃ νὰ νεωτερίσῃ, δίδει ἐν τούτοις ἐντύπωσιν εἰλικρινοῦς πρωτοτυπίας. Ἡ ψυχολογία τῶν ἡρώων του εἶναι λεπτοτάτη καὶ ζωντανὴ καὶ διὰ τοῦτο προκαλεῖ ἀβίαστον καὶ φυσικὴν συγκίνησιν. Πραγματεύεται εἰς ὕφος πνευματῶδες καὶ κομψὸν τὰ προβλήματα τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δὲ φιλοσοφική του σκέψις εἶναι πάντοτε διαυγής. Ἔγραψεν ἐπίσης διάφορα μυθιστορήματα καὶ διηγήματα: «Serenus, histoire d'un martyre» (1886), «Dix contes» (1889), «Les Rois» (1893). Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ζητήματα τῆς συγχρόνου ζωῆς ἀνεμείχθη καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ἐνεργὸν ἔλαβε μέρος. Ἐξέδωκε δὲ τὸ σύγγραμμά του «Opinions à répandre», ὅπου ἐκθέτει τὰ φιλοβασιλικά του φρονήματα, τὰ ὁποῖα ὑπεστήριξε διὰ διαφόρων ἄρθρων καὶ διαλέξεών του, καὶ διὰ τῶν ἔργων του: «Théories et impressions» (1903) καὶ «Discours royalistes» (1908—1911). Ἐκ τῶν φιλολογικῶν μελετῶν του δέον ν' ἀναφέρωμεν τὴν περὶ Rousseau (1907), τοῦ ὁποίου ὅμως δὲν ἠδυνήθη, λόγῳ τῶν πεποιθήσεών του, νὰ ἐξετάσῃ ἀμερολήπτως τὰς ἰδέας, τὴν περὶ Racine (1908), διὰ τὸν ὁποῖον ἐκδηλώνει ἀληθῆ λατρείαν, παρασύρουσαν αὐτὸν εἰς ὑπερβολάς, τὴν περὶ Chateaubriand (1912) καὶ τὴν περὶ Fénélon (1914). Εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετεφράσθη τὸ μυθιστόρημά του «Les Rois» «Οἱ Βασιλεῖς» ὑπὸ Δ. Στασινοπούλου, 1926. Ἦτο μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τοῦ 1895. Ι. Ο.

Ἰούλιος Λεμαῖτρ.

—Λὲ Μαῖτρ (Le Maitre ἢ Le Maistre), ***Ματθαῖος***. Ὁλλανδὸς συνθέτης τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, χρηματίσας μουσικὸς διευθυντὴς ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Δρέσδης, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 1577. Ἔγραψε πλεῖστα θρησκευτικὰ καὶ κοσμικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Magnificat octo tonorum» (1577), «Catechesis numeris musicis inclusa» (1563), «Geistliche und weltliche teutsche Gesänge» (1570), «Schöne und auserlesene teutsche und lateinische geistliche Lieder» (1577), μοτέττα κλπ. Γ. Σ.

Λεμὰν *λίμνη* (Lac Léman) *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Γενεύης λίμνη*.

Λεμὰν (Leman), ***Γεράρδος***. Ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ τοῦ βελγικοῦ στρατοῦ (1851 — 1920), προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ στρατηγοῦ. Ὡς νέος ἀξιωματικὸς διεκρίθη διὰ τὴν εἰς τὰ μαθηματικὰ ἐπίδοσιν του, ὡς ἀνώτερος δ' ἀπέκτησε τὴν φήμην λαμπροῦ ἐκπαιδευτοῦ, δι' ὅ, ἀφοῦ διετέλεσε τῷ 1880 — 1885 καθηγητὴς παρὰ τῇ στρατιωτικῇ σχολῇ τῶν Βρυξελλῶν, βραδύτερον, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου, ἐχρημάτισε διοικητὴς τῆς σχολῆς ταύτης κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1905—1912, παρ' ᾗ ἐπέφερε πλεῖστας μεταρρυθμίσεις, ἀφορώσας ἰδίως τὴν πρακτικὴν καὶ τεχνικὴν ἐκπαίδευσιν. Τῷ 1912 προήχθη εἰς ὑποστράτηγον καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς 3ης μεραρχίας, τῆς κατόπιν χρησιμοποιηθείσης κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Λιέγης καὶ ἀποκληθείσης σιδηρᾶς. Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, τὸν Αὔγουστον 1914, ἦτο διοικητὴς τῆς ὀχυρᾶς περιοχῆς τῆς Λιέγης, ἐγκαταστήσας τὸν σταθμὸν διοικήσεώς του ἐντὸς τοῦ ὀχυροῦ Loncin, ὁπότε, διὰ τῆς μεγάλης του ἐνεργητικότητος καὶ τοῦ θάρρους του, κατώρθωσε νὰ ἐμπνεύσῃ τοιαύτην αὐτοπεποίθησιν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄνδρας, ὥστε ἡ ἄμυνα τῆς Λιέγης νὰ παραταθῇ ἐπ' ἀρκετὰς ἡμέρας (4—17 Αὐγούστου). Τὴν 4ην Αὐγούστου ἐγένετο ἀπόπειρα δολοφονίας του ὑπὸ Γερμανῶν κατασκόπων. Μετὰ τὴν διάρρηξιν τῆς βελγικῆς ἀμύνης ὑπὸ τῆς γερμανικῆς ταξιαρχίας τοῦ στρατηγοῦ Λούδενδορφ καὶ τὴν εἴσοδον τῆς ταξιαρχίας ταύτης μέχρι τῆς πόλεως, τὴν νύκτα 6—7 Αὐγούστου, ὁ Λεμὰν δὲν ἐδίστασε νὰ παραιτήσῃ τὴν ἄμυναν, τοῦθ' ὅπερ ἐξηνάγκασε τοὺς Γερμανοὺς ν' ἀποσυρθῶσι προσωρινῶς ἐκτὸς τῆς ἀκτῖνος τῶν ὀχυρῶν. Ἀλλ' ἅμα τῇ προσελεύσει τοῦ βαρέος γερμανικοῦ πυροβολικοῦ, τὰ ὀχυρὰ ἤρχισαν νὰ καταρρέωσι τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, ἐπέκειτο δ' ἡ κατάληψις καὶ τοῦ τοῦ Λονσέν, δὲν ἠθέλησεν ὁ Λεμὰν νὰ ἐπιζήσῃ, ἀλλ' ἐπεζήτησε τὸν θάνατον ὑπὸ τὰ ἐρείπια του, τῇ διαταγῇ του, ἀνατιναχθέντος τὴν 17ην Αὐγούστου ὀχυροῦ. Ὁ θάνατος ὅμως τοῦ ἐφείσθη καὶ εὑρέθη κατόπιν βαρέως τραυματισμένος ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ ὀχυροῦ, ὁπόθεν παρε-

Digitized by Google

λήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν αἰχμάλωτος καὶ ἀπεστάλη εἰς Μαγδεμβοῦργον, ἀφοῦ ὅμως πρότερον ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς φὸν Emmich, διοικητὴς τῆς κατὰ τοῦ Βελγίου στρατιᾶς, τῷ ἀπέδωσε τὸ ξίφος του τιμῆς ἕνεκεν. Ἀσθενήσας σοβαρῶς ἀπεστάλη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1917 εἰς Ἑλβετίαν, ἔνθα παρέμεινε μέχρι πέρατος τοῦ πολέμου. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιστροφήν του εἰς Βέλγιον ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως του διὰ τοῦ τίτλου τοῦ κόμιτος καὶ παρὰ τῆς Γαλλίας διὰ τοῦ μεγαλοσταύρου τῆς λεγεῶνος τῆς τιμῆς. Ν. Θ. ΚΛΑΔΑΣ

Λέμανν (Lehmann, ***Ἀλφρέδος***. Δανὸς φιλόσοφος (1858—1921) Ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα ἐκείνων, οἵτινες, ὡς ὁ Λάγκε καὶ ὁ Χαῖφντιγκ, εἰσήγαγον τὴν πειραματικὴν ψυχολογίαν εἰς τὴν χώραν του. Αἱ ψυχολογικαὶ θεωρίαι του ἀποδεικνύουσι μεγίστην πολυμάθειαν, παραβαλλομένην πρὸς τὴν σοφίαν τῶν μεγίστων Γερμανῶν σοφῶν. Ὁ Λέμανν ὑπέστη τὴν ἐπήρειαν τοῦ Βούντ, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε μαθητής. Τὰ σημαντικώτερα ἔργα αὐτοῦ εἶναι τὰ ἑξῆς: «Οἱ κυριώτεροι νόμοι τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀνθρωπίνης συναισθηματικῆς ζωῆς» (1892), «Αἰσθητικὴ τῶν χρωμάτων» (1890), «Ἡ σωματικὴ ἐξωτερίκευσις τῶν ψυχικῶν καταστάσεων» (1898), «Δεισιδαιμονία καὶ μαγεία» (1898), «Στοιχεῖα ψυχοφυσιολογίας» (1912), «Γραφολογία» (1920). Γ. Ι. Β.

— **Λέμανν** (Lehmann), ***Γρηγόριος***. Ρῶσος ζωγράφος (1834—1901). Ἐμαθήτευσεν εἰς τὴν ἐν Πετρουπόλει Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν τεχνῶν, μετὰ ταῦτα δ' ἐπεχείρησε μακρὸν ταξίδιον διὰ μέσου τῆς Εὐρώπης ἐπισκεφθεὶς ἰδίᾳ τὴν Ἰταλίαν καὶ καταλήξας εἰς Παρισίους, ἔνθα ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς. Ὑπῆρξεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ ἐπίσημος προσωπογράφος τῶν ἐκ Παρισίων διερχομένων Ρώσων ἀριστοκρατῶν. Ἐκ τῶν ἔργων του λίαν ἀξιομνημόνευτοι εἶναι αἱ προσωπογραφίαι τῆς πριγκιπίσης Γκορτσακὼφ καὶ τῆς μεγάλης Ρωσίδος ἀοιδοῦ Litvine. Ι. Μ. Π.

— **Λέμανν** (Lehmann), ***Κάρολος-Ἐρνέστος-Ροδόλφος-Ἐρρῖκος***. Γάλλος ζωγράφος (1814—1882). Κατ' ἀρχὰς ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ πατρί του Λέοντι Λέμανν (1782—1859), ζωγράφῳ, μετὰ ταῦτα δ' εἰσῆλθε πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σπουδῶν του εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Ἔνγκρ. Ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1835 διὰ τοῦ «Τωβίου καὶ τῆς Ἄγαρ». Ἐξετέλεσε προσωπογραφίας, θρησκευτικοὺς καὶ μυθολογικοὺς πίνακας καὶ εὐρείας διακοσμητικὰς συνθέσεις. Τῷ 1864 ἐγένετο μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν τεχνῶν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ἡ ἁγία Αἰκατερίνη φερομένη εἰς τὸν τάφον ὑπὸ τῶν ἀγγέλων», «Ἡ Παρθένος μετὰ τοῦ παιδὸς Ἰησοῦ», «Τὸ ὄνειρον», «Ὁ παῖς Ἰησοῦς καὶ οἱ Μάγοι», «Ἡ ἀναδυομένη Ἀφροδίτη», «Ἡ ἁγία Ἁγνή», «Ἡ ἀνάπαυσις» καὶ αἱ προσωπογραφίαι τῆς πριγκιπίσσης Μπελτζιόζο, τοῦ Λίστ, τοῦ Οὔμπολτ, τοῦ Πονσάρ, τοῦ Ἀλφόνσου Κὰρρ κλπ. Ι. Μ. Π.

— **Λέμανν** (Lehmann), ***Λιλλή***. Γερμανὶς ἀοιδὸς (1842—1929), ἀρχίσασα τὸ στάδιον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ μελοδράματος τοῦ Βερολίνου. Τῷ 1876, μετὰ τῆς ἀδελφῆς της *Μαρίας* καὶ τῆς Μίννα Λάμμερτ, ὑπῆρξε μία ἐκ τῶν Κορῶν τοῦ Ρήνου, κατὰ τὴν πρώτην ἐκτέλεσιν τῆς «τετραλογίας» τοῦ Βάγνερ, ἐν Μπαϋρόϋτ. Ἔκαμε πλεῖστα καλλιτεχνικὰ ταξίδια ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ, ὁπόθεν ἐπέστρεψεν εἰς Γερμανίαν τῷ 1890. Ἔγραψεν ἐπίσης ἔργα τινὰ σχετικὰ μὲ τὴν τέχνην της, ἐν οἷς τὸ περίφημον: «Ἡ τέχνη μου τοῦ ᾄδειν» (1902), μεταφρασθὲν εἰς ἀγγλικὴν καὶ γαλλικήν· ὁμοίως: «Μελέται περὶ τοῦ Φιντέλιο» καὶ «Ὁ δρόμος μου». Ἡ ἀδελφή της *Μαρία* (1851) ὑπῆρξεν ἐπίσης διακεκριμένη ἀοιδός, ἐργασθεῖσα ἐπὶ εἰκοσαετίαν εἰς τὴν Ὄπεραν τῆς Βιέννης. Γ. Σ.

— **Λέμανν** (Lehmann), ***Ὄρλα***. Δανὸς πολιτικός, γερμανικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Κοπεγχάγῃ (1810—1870). Εἰργάσθη ὡς δικηγόρος καὶ δημοσιογράφος καὶ ἀνεμείχθη ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας του. Τῷ 1839, ἡγηθεὶς ἐπιτροπῆς ἐκ φοιτητῶν, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Χριστιανοῦ τοῦ Η' τὴν εἰσαγωγὴν δημοκρατικοῦ συντάγματος. Κατεδικάσθη εἰς τρίμηνον φυλάκισιν διὰ πολιτικόν του λόγον (1842), ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον κατὰ τὴν ἐν Κοπεγχάγῃ ἐπαναστατικὴν κίνησιν τοῦ Μαρτίου 1848, καὶ συνέταξεν, ὡς ὑπουργὸς ἄνευ χαρτοφυλακίου, τὴν ἀπάντησιν Φρειδερίκου τοῦ Ζ' πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ Σλέσβιχ-Ὁλστάϊν. Διετέλεσεν ἐπανειλημμένως ὑπουργὸς καὶ διεκρίθη κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ νέου συνταγματικοῦ χάρτου τῆς Δανίας. Τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν ἔργων του εἶναι: «Ἐπὶ τῶν αἰτίων τῶν ἀτυχιῶν τῆς Δανίας» (1864), ἀριθμήσαν πολλὰς ἐκδόσεις. Γ. Ε. Κ.

Λεμαννόνιος ***κόλπος*** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς ΒΔ. παραλίου τῆς Βρεττανικῆς νήσου Ἀλουΐωνος, ἐπὶ τοῦ Δουηκαληδονίου ὠκεανοῦ, μεταξὺ τῆς εἰσχύσεως Κλῶτα (νῦν Firth of Clyde) καὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἐπίδιον (νῦν Mull of Cantire), ἀναφερόμενος ὑπὸ Πτολεμαίου. Κατὰ τὸν Müller εἶναι ἡ σύγχρονος ρία Lonch Finc· κατὰ τὸν Robert Latham ἐν τούτοις ἡ ρία Lonch Linnhe τῆς ΒΔ. Σκωτίας προσαρμόζει περισσότερον εἰς τὸν Λεμαννόνιον κόλπον ἢ τὸ Lonch Finc. Σ. Ε. Λ.

Λεμάνος ***λιμὴν*** */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Ὅρμος καὶ πόλις εἰς τὸν γαλλικὸν πορθμὸν κατὰ τὰ ΝΑ. τῆς Ἀγγλίας. Ταυτιζόμενος παρὰ πολλῶν πρὸς τὸν Καινὸν λιμένα τοῦ Πτολεμαίου, εἶναι τὸ σύγχρονον Lymne τῆς κομιτείας Kent. Σ. Ε. Λ.

Λεμασσὸν (Lemasson), ***Φραγκῖσκος***. Γάλλος γλύπτης (1745—1807). Ἐμαθήτευσεν ἐν Pont-Andemer ὑπὸ τὸν Cousin καὶ ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν Coustou. Ἤκμασε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε ἐξετέλεσε τὰς προτομὰς πλείστων μελῶν τῆς συμβατικῆς συνελεύσεως, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν. Τὸ ἔργον του ἀποτελεῖται ἰδίᾳ ἐκ προτομῶν, ἐν αἷς αἱ τῶν: Kleber, Perronet, Caffarelli, Angereau κλπ., ἀποκείμεναι εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Βερσαλλιῶν. Ι. Μ. Π.

Λεμὰττ (Lematte), ***Φερδινάνδος-Ἰάκωβος-Φραγκῖσκος***. Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1850. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Cabanel καὶ ἔτυχε τῷ 1870 τοῦ μεγάλου βραβείου Ρώμης. Εἰργάσθη ἐπὶ βιβλικῶν, μυθολογικῶν καὶ ἱστορικῶν θεμάτων. Κατέλιπε καί τινας προσωπογραφίας. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ θάνατος τῆς Μεσσαλίνας», «Τὸ παιδὶ καὶ τ' ἀγκάθι», «Ἡ ἁρπαγὴ τῆς Δηϊανείρας», «Ἰουδεὶθ καὶ Ὀλοφέρνης», «Ἡ οἰκογένεια» κλπ. Ι. Μ. Π.

Λεμαῦοι (οἱ) (Lemavi). Λαὸς τῆς ΒΔ Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. II, 6, 25), περὶ τὸν ποταμὸν Μίνιον, τῶν ὁποίων πρωτεύουσα ἦτο τὸ Δακτόνιον (νῦν Monforte de Lemos). Εἶναι οἱ αὐτοὶ μὲ τοὺς ὑπὸ τοῦ Πλινίου (Nat Hist. III, 4, 13 ἀναφερομένους *Λεβούνους* (Lebuni). Α. Θ. Σ.

λεμβαρχεῖον (τὸ) */Ναυτ./*. Ἵδρυμα ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τοῦ ναυστάθμου εὑρισκόμενον, περιλαμβάνον δὲ λεμβώλκιον ἢ λεμβῶνα ἢ καὶ ἀμφότερα ὡς καὶ συνεργεῖον διὰ τὰς ἐλαφρὰς ἐπισκευὰς λέμβων, μετὰ ναυτῶνος διὰ τὴν ἐνδιαίτησιν τοῦ προσωπικοῦ τοῦ ἱδρύματος καὶ τῶν πληρωμάτων τῶν ἐν αὐτῷ φυλασσομένων λέμβων. Σ. Ε. Λ.

Λεμβαρχεῖον */Γεωγρ./* Δύο τοποθεσίαι τοῦ Πειραιῶς: —1) Τὸ καὶ *Βασιλικὸν* ἐπιλεγόμενον· τοποθεσία κατὰ τὸ ΝΑ. τμῆμα, τὸ ἐπὶ τοῦ κυρίως λιμένος τοῦ Πειραιῶς τῆς χερσονήσου Ἠετωνίας ἀκτῆς, τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν καρεναγίων (ὀλίγον μετὰ τὸν νῦν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου Λαρίσης) καὶ τοῦ ποτὲ πυροβολείου χαιρετισμοῦ (ἐσχατιᾶς τῆς χερσονήσου). Ἱδρυθὲν ἐπὶ τοῦ Ὄθωνος καὶ περιελθὸν κατόπιν εἰς τοὺς μετέπειτα βασιλεύσαντας, προεφύλασσεν ἐκτὸς τῶν λέμβων τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ ἄλλας λέμβους. —2) Αὐλωνίσκος κατὰ τὴν ΝΑ. ἀκτὴν τῆς χερσονήσου Ἀκτῆς, πρὸ τῆς Βασσανείου ναυτικῆς σχολῆς. Ἐν τῷ μυχῷ καὶ ὑπὸ τὸ τόξον τῆς ἐκεῖ μεγάλης γεφύρας τῆς παραθεούσης τὴν Πειραϊκὴν χερσόνησον ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ, τὸ λεμβώλκιον τῆς Ναυτικῆς Σχολῆς τῶν δοκίμων. Εἰς τὸν τελευταῖον ὑδρογραφικὸν χάρτην φέρεται ὁ αὐλωνίσκος ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ὅρμος Παλάσκα. Σ. Ε. Λ.

λέμβαρχος (ὁ)· ὁ ἄρχων τῆς λέμβου, ὁ κυβερνῶν τὴν λέμβον, καθόλου, ὁ ἔχων λέμβον, λεμβοῦχος.

— */Ναυτ./* —1) Ἐπὶ τῶν πολεμικῶν πλοίων (γαλλ. patron d' un canot) ὁ ἐπιφορτισμένος τὴν συντήρησιν λέμβου τινὸς τοῦ πλοίου ναύτης π. χ. «λέμβαρχος τῆς φαλαινίδος», ἐφ' ὅσον δὲν πηδαλιουχεῖ τὴν λέμβον ὑπαξιωματικός, ἔχει τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πληρώματός της. —2) Εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν (γαλ. patron καὶ maitre de barque, ἀγγλ. coxwain) πᾶς δυνάμει εἰδικοῦ διπλώματος κυβερνῶν πλοιάριον τῆς μικροακτοπλοΐας ἐπικρατέστερον, *κυβερνήτης*. Σ. Ε. Λ.

λεμβαρχῶ (—*έω*)· εἶμαι λέμβαρχος, κυβερνῶ τὴν λέμβον.

Λεμβέργη (γερμ. Lemberg, πολων. Lwow, προφ *Λβούφ*, καὶ Leopol) */Γεωγρ./* Πόλις τῆς Πολωνίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου γενικῆς διοικήσεως (βοεβοδάτου) ἐν Γαλικίᾳ, παρὰ τὸν ποταμὸν Πολτέφ, παραπόταμον τοῦ Μπούγκ, ἐν πεδιάδι περιβαλλομένη ὑπὸ δασωδῶν λόφων. Κάτ. 219.388. Εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων πόλεων τῆς Πολωνίας, μὲ ὁδοὺς στενὰς μέν, ἀλλ' εὐθείας, οἰκίας καθαρὰς καὶ καλῶς ἐστρωμένας καὶ ὡραίας. Ἀποτελεῖται ἐκ τῆς παλαιᾶς πόλεως, εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας ὑπάρχει μεγάλη πλατεῖα μετὰ τεσσάρων μνημειωδῶν κρηνῶν καὶ τῶν τεσσάρων προαστείων, *Καλίνσκι, Βεσνκόφσκι, Κοζενίσκο* καὶ *Σλόσμπεργκ.* Ἄλλοτε εἶχεν 72 ναούς, ἐξ ὧν ὑφίστανται σήμερον 29. Οἱ ναοὶ οὗτοι ἀνήκουν εἰς πάντα σχεδὸν τὰ θρησκεύματα, τὰ ὁποῖα ἀπολαμβάνουν ἐν Λεμβέργῃ πλήρους ἐλευθερίας. Ὑπάρχουν ἐν Λεμβέργῃ τρεῖς χριστιανικαὶ ἀρχιεπισκοπαί, ἡ καθολική, ἡ τῶν Ἀρμενίων καὶ ἡ τῶν οὐνιτῶν, καθὼς καὶ ἐκκλησίαι τῶν καλβινιστῶν καὶ τῶν λουθηρανῶν. Ὁ καθολικός, καθεδρικὸς ναὸς εἶναι γοτθικοῦ ρυθμοῦ καὶ ἐκτίσθη ἀπὸ τοῦ 1350 μέχρι τοῦ 1479. Ἐν τῇ μονῇ τῶν δομινικανῶν ὑπάρχει ὡραῖος ναὸς τοῦ Ἁγίου Καρόλου μετὰ μνημείου τῆς κομίσσης Μπορκόφσκα, ἔργου τοῦ Δανοῦ γλύπτου Τορβάλντσεν. Ἡ ἀρμενικὴ μητρόπολις ἐκτίσθη κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα καὶ εἶναι βυζαντινοῦ ρυθμοῦ· τῆς αὐτῆς ἐποχῆς εἶναι καὶ ἡ ἑλληνορθόδοξος ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τὸ ἀρμενικὸν ἀρχιεπισκοπικὸν μέγαρον εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων κτηρίων τῆς πόλεως καὶ παρέχει τὴν ὄψιν μικροῦ φρουρίου. Μεταξὺ τῶν δημοσίων κτηρίων τὰ κυριώτερα εἶναι ἡ δίαιτα, τὸ πολυτεχνεῖον, ἱδρυθὲν τῷ 1877, τὸ νομαρχεῖον, τὸ νέον μέγαρον τῆς δικαιοσύνης, τὸ δημαρχεῖον, κτισθὲν ἀπὸ τοῦ 1828 μέχρι τοῦ 1837, μετὰ πύργου ὕψους 80 μ., τὸ μέγαρον τῶν ἀπομάχων μὲ 4 πύργους, τὸ Ἰνστιτοῦτον Ὀσσολίνσκι, τὸ νέον θέατρον, τὸ μουσεῖον, ἡ ἔκθεσις καὶ ὁ κεντρικὸς σιδηροδρομικὸς σταθμός. Πρὸς Ν. τῆς πόλεως ἐπὶ ὑψώματος εὑρίσκεται τὸ φρούριον. Ἡ Λεμβέργη εἶναι τὸ σπουδαιότερον βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν κέντρον τῆς Γαλικίας. Ἔχει ἐργοστάσια σιδηροδρομικῶν μηχανημάτων καὶ ἁμαξῶν, γεωργικῶν ἐργαλείων, ζύθου, πυρείων, ἐπίπλων, τσιμέντου, ἀρωμάτων, χρωματιστοῦ χάρτου, κονσερβῶν, ζαχάρεως, οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, διυλιστήρια πετρελαίου, χυτήρια, ὑψικαμίνους κτλ. Ἔχει βιομηχανικὸν καὶ ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον, σημαντικὰ πιστωτικὰ ἱδρύματα, φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα κωφαλάλων, τυφλῶν, ὀρφανῶν κτλ., πανεπιστήμιον ἱδρυθὲν τῷ 1784 καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπὸ τοῦ 1871 ἡ διδασκαλία γίνεται εἰς πολωνικὴν γλῶσσαν, βιβλιοθήκην μὲ 310.000 τόμους, βοτανικὸν κῆπον μετὰ γεωργικῶν σχολῶν, κτηνιατρικὴν ἀκαδημίαν, οὐκρανικὴν θεολογικὴν σχολήν, ἀνωτέραν τεχνικὴν σχολήν, διδασκαλεῖα, ἐμπορικὴν ἀκαδημίαν, δασικὴν σχολήν, στρατιωτικὴν σχολήν, ᾠδεῖον, Ἰνστιτοῦτον τοπικῆς γεωγραφίας κτλ. Ἐπίσης ἡ πόλις διατηρεῖ βιομηχανικὸν μουσεῖον, ἐθνικὸν Ἰνστιτοῦτον μετὰ βιβλιοθήκης ἐκ 300.000 τόμων καὶ 5.000 χειρογράφων, θέατρα καὶ πολυαρίθμους πολωνικάς, οὐκρανικὰς καὶ ρωσικὰς ἐπιστημονικὰς καὶ τεχνικὰς ἐγκαταστάσεις. Εἶναι σημαντικὸν σιδηροδρομικὸν κέντρον καὶ ἔχει ἀερολιμένα.

Ἡ Λεμβέργη ἐκτίσθη τῷ 1259 ὑπὸ τοῦ Ρουθήνου βασιλέως Δανιήλ, ὁ ὁποῖος παρεχώρησεν αὐτὴν κατόπιν εἰς τὸν υἱόν του Λέοντα μετὰ τοῦ πριγκιπάτου τῆς Γαλικίας. Τῷ 1261 ὅμως ἐπιδραμόντες οἱ Τάταροι κατέστρεψαν αὐτήν, ἀνοικοδομηθεῖσαν τῷ 1270. Τῷ 1350 κατέλαβεν αὐτὴν ὁ Καζιμῆρος ὁ Μέγας, κατεδαφίσας τὸν πύργον τῶν ἡγεμόνων της καὶ ἀνεγείρας ἀντ' αὐτοῦ φρούριον μετὰ τείχους. Τῷ 1387 ἡ πόλις περιῆλθεν εἰς τοὺς Οὔγγρους, ἀλλὰ βραδύτερον, διὰ τοῦ γάμου τῆς Ἐδβίγης, θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Λουδοβίκου, μετὰ τοῦ Βλαδισλάου, ἐπανῆλθε καὶ πάλιν ὑπὸ τοὺς Πολωνοὺς ἡγεμόνας, ὑπὸ τοὺς ὁποίους, χάρις εἰς τὰ παραχωρηθέντα αὐτῇ ἐμπορικὰ προνόμια, ἔφθασεν εἰς μεγίστην ἀκμήν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτο πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τῆς Ρωσίας (Terrae Russiae) καὶ εὑρίσκετο εἰς σημαντικωτάτας ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὴν Ἀνατολήν. Τῷ 1648 καὶ 1655 ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν Κοζάκων, τῷ δὲ 1672 ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τῷ 1704 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Καρόλου ΙΒ' τῆς Σουηδίας, κατὰ τὴν πρώτην δὲ διανομὴν τῆς Πολωνίας περιῆλθε τῷ 1772 εἰς τὴν Αὐστρίαν. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ὑπέστη μεγάλας ζημίας ἐκ τοῦ βομβαρδισμοῦ τῶν Αὐστριακῶν. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Ρώσων, οἵτινες ἐνίκησαν παρ' αὐτὴν τῷ 1914 τοὺς Αὐστριακούς, οἱ ὁποῖοι ὅμως τὸ ἑπόμενον ἔτος κατώρθωσαν νὰ ἀνακαταλάβουν τὴν πόλιν.

Τὸ βοεβαδᾶτον ἢ γενικὴ διοίκησις τῆς Λεμβέργης περιλαμβάνει τὴν Α. Γαλικίαν καὶ εὑρίσκεται μεταξὺ τῶν γενικῶν διοικήσεων τοῦ Λουβλίνου πρὸς Β, τοῦ Στανισλάνωφ καὶ τῶν Καρπαθίων ὀρέων πρὸς Ν., τῆς Ταρνοπόλεως πρὸς Α. καὶ τῆς Κρακοβίας πρὸς Δ. Ἔχει ἔμβαδὸν 27.024 τ. χλμ. καὶ 2.718.014 κατ., ἐξ ὧν 56,6 % Πολωνοί, 35,8 % Ρουθῆνοι καὶ 7 % Ἑβραῖοι. Παράγει κυρίως δημητριακὰ καὶ τεῦτλα, τὸ δὲ ὑπέδαφος εἶναι πλούσιον εἰς μέταλλα. Μ. Δ. Β.

— */Στρατ. Ἱστορ./* Ἡ Λεμβέργη ἦτο κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου σπουδαῖον στρατιωτικὸν κέντρον, ἅτε εὑρισκομένη τότε ἐγγύτατα τῆς προπολεμικῆς αὐστρορρωσικῆς μεθορίου, καὶ συγχρόνως ἐπὶ κόμβου πάσης φύσεως συγκοινωνιῶν· δι' ὅ, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου τούτου, ἀπετέλεσεν ἐπανειλημμένως τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τῶν ἑκατέρωθεν ἀντιπάλων (βλ. λ. *Γαλικία*). Ν. Θ. Κ.

— **Λεμβέργης** ***συνθήκη***. Συνθήκη ὑπογραφεῖσα τὴν 21 Ἀπριλίου 1686 μεταξὺ τῆς τσαρίνας Σοφίας ἀντιβασιλίσσης τῆς Ρωσίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ τσαρίνα Σοφία ὑπεχρεοῦτο νὰ καταπαύσῃ τὸν πόλεμον

Digitized by Google

τῆς Κριμαίας καὶ νὰ πληρώσῃ εἰς τὸ βασίλειον τῆς Πολωνίας 146 000 ρούβλια, ἡ δὲ Πολωνία παρῃτεῖτο τῶν ἀξιώσεών της ἐπὶ τοῦ Κιέβου.

Μ. Δ. Β

λεμβῖται (οἱ), ἢ *ἐφολκῖται* (γαλλ. canotiers, ἀγγλ. the boat's crew) /*Ναυτ.*/. Ὀνομασία τοῦ πληρώματος πολεμικῆς λέμβου καὶ δὴ τοῦ μονίμου, οἷα ἦσαν τὰ πληρώματα τῶν λέμβων τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ. Διακρίνονται οἱ λεμβῖται εἰς *ἀκατίτας, πρωτολεμβίτας, τριτολεμβίτας, φαλαινίτας, κελητίτας, σκαφίτας, πακτωνίτας*. Μὴ ἐπιβαίνοντος τῆς λέμβου ὑπαξιωματικοῦ πηδαλιούχου, προΐσταται αὐτῶν ὁ *λέμβαρχος*. Διαστέλλονται εἰς *δεξιοκώπους* καὶ *ἀριστεροκώπους*, καὶ εἰς *προκώπους* καὶ *ἐπικώπους*.

Σ. Ε. Λ.

λεμβοδρομία (ἡ)· ἀγὼν ταχύτητος μεταξὺ λέμβων κινουμένων διὰ κωπῶν ἢ ἱστίων.

— [*Ἐγκυκλ.*] Αἱ διὰ κωπῶν λεμβοδρομίαι εἰσήχθησαν ὡς ἀθλητικὸν ἀγώνισμα ἀπὸ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ κυρίως, ἐτελοῦντο δὲ κατ' ἀρχὰς διὰ κοινῶν λέμβων καὶ χωρὶς ὡρισμένους κανόνας. Διαρκοῦντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος οἱ κανόνες τῆς παιδιᾶς ἐσυστηματοποιήθησαν βαθμηδὸν διὰ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ μεγέθους, τοῦ σχήματος καὶ τοῦ βάρους τῶν λέμβων, διὰ τῆς βελτιώσεως τῆς θέσεως τῶν σκαλμῶν, δημιουργηθέντων οὕτω τῶν ἐξωσκάλμων κελήτων, ἐχόντων κώπας μὲ μεγαλύτερον τοῦ συνήθους βραχίονα τῆς δυνάμεως, διὰ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ μήκους, τοῦ βάρους καὶ τῶν ἄλλων διαστάσεων τῆς κώπης καὶ διὰ τῆς δημιουργίας τοῦ ὁλκωτοῦ σέλματος, τὸ ὁποῖον εὐκολύνει τὸν κωπηλάτην. Ἐπίσης, καθωρίσθησαν τὰ μήκη τῶν διαδρομῶν καὶ τό, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κωπηλατῶν, εἶδος τῶν λέμβων (κελήτων). Κυριώτεραι χῶραι, ὅπου αἱ λεμβοδρομίαι εἶναι σήμερον μᾶλλον διαδεδομέναι, εἶναι ἡ Ἀγγλία, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, τὰ Σκανδιναυϊκὰ κράτη καὶ ἡ Γαλλία (βλ. *κωπηλασία*). Ἐκτὸς τῶν λεμβοδρομικῶν ἀγώνων, εἰς τοὺς ὁποίους χρησιμοποιεῖται ὡς κινητήριος δύναμις ἡ κώπη, διεξάγονται καὶ λεμβοδρομίαι δι' ἱστίων, ἐκτελούμεναι συνήθως διὰ θαλαμηγῶν (βλ. λ. *θαλαμηγοδρομίαι*).

—Ω.

λεμβοδρομῶ (—*έω*)· μετέχω λεμβοδρομίας διαγωνίζομαι εἰς ταχύτητα λέμβων· ‖ καθόλου, κάμνω θαλάσσιον περίπατον μὲ λέμβον.

λεμβόζευκτος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐζευγμένος διὰ λέμβων, ὁ γεφυρωμένος δι' ἐπιστρώσεως ἐπὶ ἐφεξῆς λέμβων: «λεμβόζευκτος ποταμός,—πορθμός»· ‖ «λεμβόζευκτος γέφυρα» γέφυρα στερεωμένη ἐπὶ ἐφεξῆς λέμβων.

— /*Γεφυροπ.*/ Βλ. λ. *γέφυρα* /*Στρατ.*/.

λέμβος (ἡ)· τὸ μικρότερον πλωτὸν σκάφος, κινούμενον συνήθως διὰ κωπῶν ἢ καὶ δι' ἱστίων, ἤδη δὲ καὶ δι' ἕλικος, κοιν. *βάρκα*: «λέμβος ἁλιευτική, — ἐπιβατική, — περιπάτου» (παρ' ἀρχαίοις ὁ *λέμβος*)· ‖ συνεκδ., τὸ ἀπὸ τοῦ ἀεροστάτου κρεμάμενον σκάφος, ὅπου οἱ ἀεροπόροι καὶ οἱ ἐπιβάται.

— /*Ἐγκυκλ.*/ Ἡ *λέμβος* (κοιν. *βάρκα*, γαλλ. canot, ἀγγλ. boat) εἶναι πλοιάριον, ἄνευ καταστρώματος ὡς ἐπὶ τὰ πολύ, ἐξυπηρετοῦν τὴν ἐντὸς λιμένων ἢ μεταξὺ γειτονικῶν σημείων τῆς ἀκτῆς συγκοινωνίαν, ἢ πλοίων πρὸς ἄλληλα εἴτε πρὸς τὴν ξηράν, ὁπότε αἱ λέμβοι εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παραρτήματα τῶν πλοίων. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ἁλιείαν εἶναι χρήσιμος καὶ πρὸς ψυχαγωγίαν καὶ πρὸς ἀσκήσεις φιλάθλων. Τὸ σκάφος τῶν λέμβων εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ ξύλου, προτιμωμένου τοῦ τῆς δρυὸς διὰ τὰ μέρη τοῦ σκελετοῦ (κοιν. σκελέθρου) καὶ τοῦ τῆς πτελέας ἢ τῆς πεύκης (κοιν. πὶτς-πάϊν) διὰ τὸ περίβλημα (κοιν. πέτσωμα) τῶν κωπηλάτων λέμβων, ὅπερ εἰς τὰς ἑλικοκινήτους κατεσκευάζεται, ἐπὶ τὸ πολυτελέστερον, ἐκ τὴκ ἢ μαονίου.

Ἀπὸ ἀπόψεως τρόπου προώσεως αὐτῶν διαιροῦνται αἱ λέμβοι εἰς *κωπηλάτους*, δυναμένας καὶ νὰ ἱστιοπλοῶσι μέσῳ ἱστίων ἀρτωμένων ἀπὸ ἱστῶν ἀφαιρετῶν, καὶ εἰς *ἑλικοκινήτους*, τῆς ἕλικός των δυναμένης νὰ κινῆται δι' ἀτμομηχανῆς (*ἀτμάκατος*) ἢ διὰ μηχανῆς ἐσωτερικῆς καύσεως (*βενζινάκατος, πετρελαιάκατος*) ἢ καὶ δι' ἠλεκτροκινητῆρος. Αἱ ἑλικοκίνητοι, ἀντιθέτως πρὸς τὰς κωπηλάτους, σχεδὸν οὐδέποτε εἶναι ἄφρακτοι. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ σχήματος καὶ τοῦ προορισμοῦ των ἔχουσι διάφορα κατὰ τὰ μέρη ὀνόματα ἐν τῇ κοινῇ ναυτικῇ γλώσσῃ: *μονόξυλο, πριάρι* (Μεσολόγγιον), *κανῶτο* (Ναύπακτος, Πρέβεζα), *καΐκι* (Βόσπορος), *κουρῆτα* (Σμύρνη), *φελοῦκα* (μικρὰ λέμβος ἱστιοφόρου ἀκτοπλοΐας), *σκαμπαβία* (δευτέρα λέμβος ἱστιοφόρου πελαγοδρομίας), *γόνδολα, πιρόγα, πενὶς* κ. ἄ. Λογιζόμεναι δὲ ὡς παράρτημα πλοίου, τὸ ὁποῖον ἐξυπηρετοῦν, ὀνομάζονται συλλήβδην *ἐφόλκια* (κοιν. *βάρκες, σκαμπαβίες*) καὶ εἶναι ταῦτα, διὰ σύνηθες θωρηκτόν: ἡ *ἄκατος*, ἡ μεγίστη πασῶν καὶ διὰ βαρείας ἐργασίας χρήσιμος· ἡ *α' λέμβος, β' λέμβος, γ' λέμβος*, ἀμέσως τῆς ἀκάτου μικρότεραι, ἀριθμούμεναι οὕτω κατὰ σειρὰν μεγέθους των· ἡ *ἐπιτελὴς* διὰ τὴν διαπόρθμευσιν τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ πλοίου· ἡ *φαλαινὶς* καὶ ὁ *κέλης* διὰ τὰς διαπορθμεύσεις τοῦ κυβερνήτου ἢ τοῦ ναυάρχου καὶ τῶν ὑπασπιστῶν του ἢ τοῦ ὑπάρχου· ἡ *α' β'* καὶ *γ' σκάφη* διὰ τὴν πρόχειρον συγκοινωνίαν τοῦ πλοίου ὡς καὶ τὰς μεταφορὰς τῶν μαγείρων, τῶν ἐσχαρέων καὶ τῶν ὀψωνιστῶν, δι' ὃ καὶ *ὀψωνήτριαι* τότε καλοῦνται· ἡ *κύμβη* καὶ οἱ *πά-*

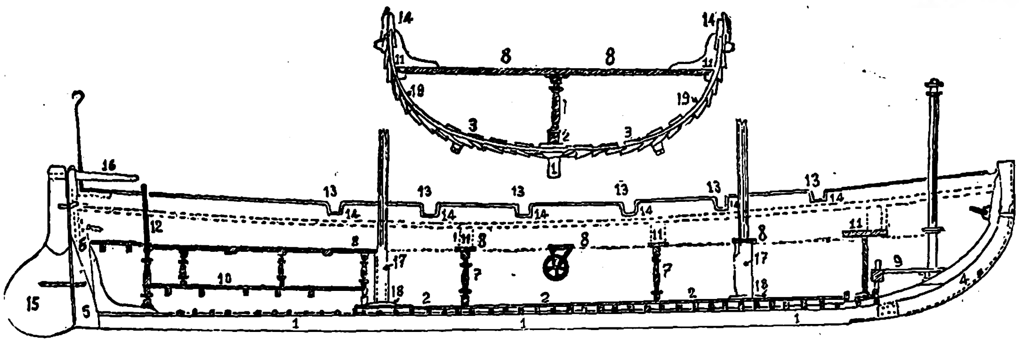

Λέμβος τύπου ἀκάτου θωρηκτοῦ. Διαμήκης καὶ ἐγκαρσία τομή.

[1=Τρόπις. 2=Ἐσωτρόπιον. 3=Ἀστραγαλιά. 4=Στεῖρα. 5=Ποδόστημα. 6=Ἄβοξ. 7=Στυλίσκοι. 8=Σέλματα. 9=Δικτυωτὸν πρώρας. 10=Δικτυωτὸν πρύμνης. 11=Ἀγκῶνες. 12=Ἀνάκλιντρον. 13=Ἐγκωπίδες. 14=Ἔγκωπα. 15=Πηδάλιον. 16=Οἴαξ. 17=Πέδιλον ἱστοῦ. 18=Ὑποπτερνίς. 19=Ἐγκοίλια.]

κτωνες, διὰ τὸν ἐξωτερικὸν εὐτρεπισμὸν τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀνωτέρω, αἵτινες πᾶσαι εἶναι κωπήλατοι ἀλλὰ καὶ δυνάμεναι (πλὴν τῶν πακτώνων) καὶ νὰ ἱστιοπλοῶσι, περιλαμβάνονται εἰς τὸν ὅρον ἐφόλκια καὶ αἱ *ἀτμάκατοι* καὶ αἱ *βενζινάκατοι* τῶν διαπορθμεύσεων, ἀλλὰ καὶ αἱ ταχύτεραι αὐτῶν *τορπιλλατμάκατοι* (κοιν. *βεντέτες*) καὶ *τορπιλλοβενζινάκατοι*, οὕτως ὀνομαζόμεναι, διότι ὅταν διατάσσεται γενικὸς πολεμικὸς ἐξοπλισμὸς λέμβων, ἐξοπλίζονται καὶ διὰ μικροῦ ἐκσφενδονιστικοῦ σωλῆνος, ὅστις ἀντικατέστησε τὸ ἀκόντιον τῶν παλαιῶν ἐπακοντίων ναρκῶν. Ὀνομάζονται δὲ *ἔνθετοι* ἐκεῖναι τῶν λέμβων τοῦ πλοίου, ὅσαι ὑψούμεναι διὰ γεράνων ἢ φορτωτήρων ἢ καὶ δι' αὐτῶν τῶν συνήθων ἐπωτίδων, ἀποτίθενται εἰς τὰς δέσμας (κοιν. χαβελὲς) τῶν ὑπερστεγασμάτων καὶ τῶν καταστρωμάτων, καὶ δὲν ἀνακρεμῶνται εἰς τὰς ἐπωτίδας (κοιν. κατόνια), ὅπως αἱ *κρεμασταὶ* λεγόμεναι λέμβοι. Τέλος διαστέλλονται αἱ λέμβοι ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς εἰρεσίας εἰς *μονοκώπους*, ὅταν εἰς ἕκαστον σέλμα κάθηται εἷς μόνον ἐρέτης μίαν μόνην χειριζόμενος κώπην, εἰς *διπλοκώπους*, ὅταν εἰς τὸ αὐτὸ σέλμα κάθηνται δύο ἐρέται χειριζόμενοι μίαν κώπην ἕκαστος, ἢ καὶ εἷς ἐρέτης χειριζόμενος δύο κώπας, μίαν δι' ἑκατέρας τῶν χειρῶν, καὶ εἰς *οὐραδιζομένας*, ὅταν εἷς ἐρέτης χειρίζεται μίαν κώπην, τὸν μόνον τῆς οὕτω ἐλαυνομένης λέμβου προωστῆρα, κινῶν αὐτὴν ὡς οὐράδιον, ἀπὸ τῆς πρύμνης, ἐγκωπουμένην εἰς ἡμικύκλιον ἐν τῷ ἄβακι. Ἀπὸ ἀπόψεως ἱστίων φέρουν ἡ μὲν ἄκατος, ἡ β' καὶ γ' λέμβος δύο ἕως τρεῖς ψάθας καὶ ἀρτέμονα, κάποτε δὲ καὶ ἐπιδρομίσκον, οἱ κέλητες καὶ αἱ φαλαινίδες δύο ὠτοειδῆ μετ' ἀρτέμονος, αἱ σκάφαι λατίνιον, ἢ λοίπαδον μετ' ἀρτέμονος, τὰ δὲ πορθμεῖα, αἱ λεγόμεναι ἐμπορικαὶ λέμβοι λατίνιον· κατὰ τοὺς κανονισμοὺς τῶν πολεμικῶν πλοίων, οὐδεμία λέμβος ἔχουσα

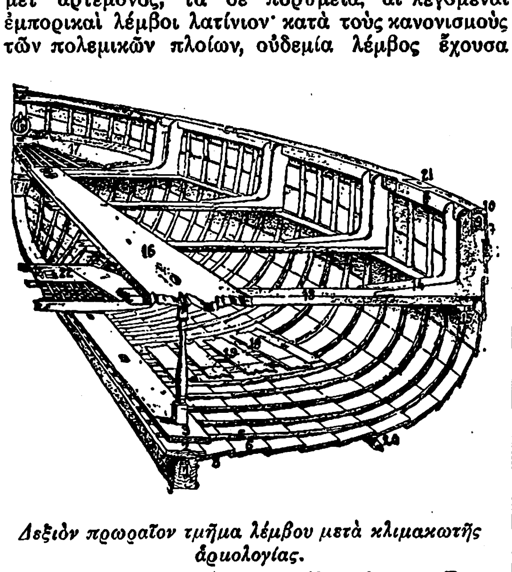

Δεξιὸν πρωραῖον τμῆμα λέμβου μετὰ κλιμακωτῆς ἁρμολογίας.

[1=Τρόπις. 2=Δευτέρα τρόπις. 3=Ἐσωτρόπιον. 4=Στεῖρα. 5=Ἐγκοίλια. 6=Ἐπηγκενίδες. 7=Σελίς. 8=Ἐπιστρόφιον. 9=Κωπητήρ. 10=Ἐπισκαλμίς. 11=Ὑπόζωμα. 12=Ἀστράβη. 13=Σέλμα 14=Ἀγκῶνες. 15=Ζώστρα. 16=Διαδοκίς. 17=Πρόστεγον. 18=Κρίκος. 19=Ἀστραγαλιαί 20=Ἐπιτροπίδια. 21=Ἔγκωπον. 22=Δικτυωτόν.

[Ἐκ τοῦ «Ἐγχειριδίου Ἀρμενιστοῦ» τοῦ Ἀλ. Σακελλαρίου.

ἀναπεπταμένα τὰ ἱστία της κωπηλατεῖται, ἐξαιρέσει τῆς ἀκάτου.

Παρὰ τὸ σχετικῶς μικρὸν τοῦ μεγέθους τῶν λέμβων, τὸ *σκελετὸν* αὐτῆς εἶναι ἀρκετὰ πολυσύνθετον, ἔχον ὅμως ὡς πρωτεύοντα μέρη τὴν *τρόπιδα* (κοιν. *καρένα*) τὰ *ἐγκοίλια* (κοιν. *στραβόξυλα*), τὸ *ἐσωτρόπιον* (κοιν. *σωτρόπι*), τὴν *στεῖραν* (κοιν. *κοράκι*), τὸ *ποδόστημα* (κοιν. *ποδόσταμα*), τὸν *ἄβακα* (κοιν. *καθρέφτη*), τὰ *σέλματα* (κοιν. *μπάγκους*) καὶ τοὺς *ἀγκῶνας* (κοιν. *μπρατσόλια*). Ἡ ὀνοματολογία τῶν λοιπῶν μερῶν τοῦ σκάφους λέμβου ἔχει ὡς ἀκολούθως: *περίβλημα* (κοιν. *πέτσωμα*), τὸ σύνολον τῶν ἐπηγκενίδων τῶν ἀποτελουσῶν τὸ σκάφος ἐξωτερικῶς· *σελὶς* (κοιν. *σέλα*), ἡ ἀνωτάτη τοῦ παραβλήματος λωρὶς ἡ ὑπὲρ τὰ σέλματα, ἐπέχουσα οἱονεὶ θέσιν δρυφάκτου· αἱ *ἀστραγαλιαὶ* (κοιν. *στραγαλιές*), συνδέουσαι διαμήκως τὰ ἐγκοίλια, ὁ *κωπητήρ*, τὸ *ἐπιστρόφιον* (κοιν. *τουρέλλο*), ἡ *ἐπισκαλμὶς* (κοιν. *τάκος τοῦ κουπιοῦ*), τὸ *ὑπόζωμα* (κοιν. *ζωνάρι*), ἡ *ἀστράβη* (κοιν. *φουρνιστή*), ἡ *ζώστρα*, ἡ *διαδοκὶς* (κοιν. *μπικεριά*), τὰ *παρατροπίδια* (κοιν. *πιτροπίδια*), χρησιμεύοντα εἰς τὸ νὰ πραΰνουν τὴν πρὸς ἔγκλισιν τάσιν τῆς ὑπὸ ἱστία λέμβου, τὸ *ἔγκωπον* καὶ τὰ *δικτυωτὰ* (κοιν. *καφάσια*) τῆς πρύμνης καὶ τῆς πρώρας.

Τὸ οὐσιαστικώτερον ὅμως καὶ τὸ μᾶλλον εἰς τὴν στερέωσιν τοῦ συνόλου συμβάλλον εἶναι τὸ *περίβλημα* (κοιν. *πέτσωμα*) τῆς λέμβου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ *ἐπηγκενίδας* (κοιν. *μαδέρια*) καθηλουμένας ἐπὶ τῶν *ἐγκοιλίων*· τρεῖς δὲ κύριοι τρόποι συνθέσεως αὐτοῦ ὑπάρχουν: α') Ὁ τῆς λείας ἁρμολογίας (κοιν. ἰσιοπέτσωμα). Κατὰ ταύτην, αἱ ἐπηγκενίδες ἔρχονται διαμήκως ἀπὸ πρώρας πρὸς πρύμναν, παρατιθέμεναι μέτωπον ἐπὶ μέτωπον (κοιν. πρόσωπο) τῶν διαμήκων ἁρμῶν των, ὡς αἱ σανίδες βαρελίου (κοιν. δοῦγες)· τοιοῦτον περίβλημα, ἀποκλειστικὸν εἰς τὰ πορθμεῖα τοῦ ἐμπορίου, χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὰς συνήθεις πολεμικὰς λέμβους. Εἶναι στερεὸν καὶ παρουσιάζει ἐν τῷ συνόλῳ του ἐπιφάνειαν λείαν, εὐκολύνουσαν τὴν διολίσθησιν τῆς λέμβου ἐν τῷ ὕδατι· δέον ὅμως νὰ ὑφίσταται ἐπιμελῆ διάναξιν (καλαφάτισμα) πρὸ τοῦ χρωματισμοῦ του. β') Ὁ τῆς κλιμακωτῆς ἁρμολογίας (κοιν. μὲ καβαλλικευτὰ μαδέρια), κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ ἐπηγκενίδες ἔρχονται διαμήκως, μὲ τὸν κάτω ἁρμὸν ἑκάστης αὐτῶν ἐπικαλύπτοντα τὸν ἄνω ἁρμὸν τῆς ὑποκάτωθέν της· ὁ τρόπος οὗτος ἁρμολογίας παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα τοῦ δυνατοῦ τῆς ἀντικαταστασεως μιᾶς ἐπηγκενίδος βλαβείσης, ἄνευ διασαλεύσεως τῶν ἑκατέρωθεν αὐτῆς τοιούτων, ἀλλὰ καὶ τὸ μειονέκτημα τῆς μικρᾶς ἀντοχῆς τοῦ περιβλήματος, δι' ὃ χρησιμοποιεῖται μόνον εἰς τὰς μικρὰς λέμβους, εἰς τὰς λέμβους τῆς πολυτελειας καὶ εἰς τὰς λέμβους τῶν λεμβοδρομιῶν. γ') Ὁ τῆς διαγωνίου ἁρμολογίας (κοιν. λοξὰ μαδέρια), κατὰ τὸν ὁποῖον αἱ ἐπηγκενίδες τοποθετοῦνται ἐν ἐπαφῇ πρὸς ἀλλήλας μετώπου ἐπὶ μέτωπον, ὅπως καὶ εἰς τὴν λείαν ἁρμολογίαν, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι αἱ ἐπηγκενίδες δὲν ἔρχονται διαμήκεις ἀλλ' ὑπὸ γωνίαν 45° ὡς πρὸς τὴν τρόπιδα. Κάποτε μάλιστα ἡ διαγώνιος ἁρμολογία κατασκευάζεται διπλῆ, ἀποτελεῖται δηλαδὴ ἐκ δύο ὑπερτιθεμένων στιβάδων περιβλήματος, τῆς μὲν ἐσωτερικῆς ἐχούσης τὰ ἄνω ἄκρα τῶν ἐπηγκενίδων φερόμενα πρὸς πρύμναν, τῆς δὲ ἐξωτερικῆς πρὸς πρῷραν· ἄλλοτε πάλιν κατασκευάζεται τὸ περίβλημα μὲ τὴν ἐσωτερικὴν μὲν στιβάδα κατὰ τὴν διαγώνιον ἁρμολογίαν, τὴν δὲ ἐξωτερικὴν κατὰ τὴν συνήθη λείαν τοιαύτην. Ὁ τρόπος οὗτος, χρησιμοποιούμενος διὰ τὰς μεγάλας καὶ τὰς ἑλικοκινήτους λέμβους τῶν πολεμικῶν, παρουσιάζει μεγίστην ἀνθεκτικότητα, μέχρι σημείου νὰ καθίστανται περιττὰ τὰ ἐγκοίλια, ἀλλὰ καθιστᾷ τὰ σκάφη των βαρέα καὶ οὐχὶ εὐκόλου ἐπισκευῆς, δι' ὃ καὶ προτιμῶνται διὰ τὰς τοιαύτας λέμβους, καὶ **δὴ τὰς τορπιλλοφό-**

Περίβλημα λέμβου μὲ λείαν ἁρμολογίαν. (Οἱ αὐτοὶ ἀριθμοὶ παραπέμπουν καὶ εἰς τὸ προηγούμενον σχῆμα καὶ ἀντιστρόφως.)

[Ἐκ τοῦ «Ἐγχειριδίου Ἀρμενιστοῦ» τοῦ Ἀλ. Σακελλαρίου.]

Digitized by Google

ρους, περιβλήματα ἐκ λεπτῶν χαλυβοελασμάτων. Εἰς τὰς πολὺ ἐλαφρὰς λέμβους, οἷαι δέον νὰ ὦσιν αἱ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν, τὸ σκελετὸν τῶν λέμβων εἶναι ὅλως διάφορον καὶ οὕτω κατεσκευασμένον, ὥστε νὰ δέχηται περίβλημα ἐξ ὀθόνης βεβαμμένης· αἱ τοιαῦται λέμβοι εἶναι ἐπιδεκτικαὶ διπλώσεως, ἐπιτρεπούσης τὴν εὐχερῆ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοποθέτησίν των, δι' ὃ καὶ πτυκταὶ ὀνομάζονται. Ἐπ' ἐσχάτων κατασκευάζονται αἱ μικραὶ λέμβοι τῶν θαλαμηγῶν πολυτελείας καὶ ἐξ ἐλασμάτων ἀλουμινίου. Ἐκ τῶν ἀπαραιτήτων σκευῶν τῆς λέμβου εἶναι: τὰ ἐλλειψοειδοῦς τομῆς *βυτία τοῦ ἕρματος* (διὰ τὰς πολεμικὰς λέμβους· διὰ τὰ συνήθη πορθμεῖα, *σόλοι* χυτοσιδήρου), τὰ πρὸς ὅρμισιν ἀναγκαῖα σχοινία, ὁ *κερκέτης* (κοιν. *ἀγκουρέττο*), *πεισμάτια* (κοιν. *μπαροῦμα*), *πλεκταὶ ζῶ-*

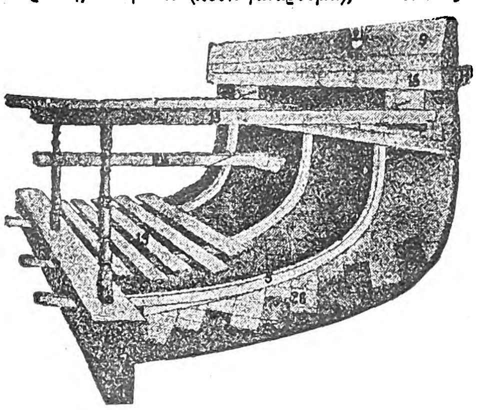

Περίβλημα λέμβου μὲ διαγώνιον ἁρμολογίαν.

[Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουσιν εἰς τὸ σχῆμα Β καὶ ἀντιστρόφως, μετὰ τῶν κάτωθι προσθηκῶν: 24=Ὑποπόδια. 25=Ἐξωτερικὸν διαγώνιον περίβλημα. 26=Ἐσωτερικὸν διαγώνιον περίβλημα. 27=Στυλίσκοι.]

[Ἐκ τοῦ «Ἐγχειρίδου Ἀρμενιστοῦ» τοῦ Ἀλ. Σακελλαρίου.]

ναι (κοιν. *μπαγιέτα*) καὶ *ἐχμάτια* (κοιν. *μποτσέλα*). Αἱ ἁλιευτικαὶ τέλος λέμβοι ἔχουν μικρὸν *πρόστεγον* (κοιν. *καμπουνίδι*), διάτρητον δι' *ἀνθρωποθυρίδος*, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἰσέρχεται ὁ ἁλιεύς, διὰ τὸ *πυροφάνι* καὶ διὰ τὸ *λεβάρισμα* ἢ τὸ *καλάρισμα* τῶν μανομένων δικτύων καὶ διὰ τὸ *βόλαγμα* μὲ τὴν *βολαχτῆρα*.

Λέμβοι αὐτοκίνητοι. Τῶν δι' ἠλεκτρικῶν συσσωρευτῶν, πρὸς κίνησιν τοῦ ἠλεκτροκινητῆρος τοῦ κινοῦντος τὸν προωστῆρα, ἐφωδιασμένων αὐτοκινήτων λέμβων οὐσῶν σπανιωτάτης χρήσεως, θεωροῦνται ὡς αὐτοκίνητοι λέμβοι μόνον αἱ *ἀτμάκατοι* καὶ αἱ μετὰ μηχανῆς ἐσωτερικῆς καύσεως *βενζινάκατοι* ἢ *πετρελάκατοι*. Αἱ πρῶται, πολλῶν καὶ διαφόρων τύπων καὶ κατασκευῶν, εἶναι εἴτε ξύλιναι εἴτε χαλύβδιναι, πάντως ὅμως διαιροῦνται εἰς τρία μέρη, τὸ *πρόστεγον*, τὸ μετὰ τοῦ λεβητοστασίου *μηχανοστάσιον* καὶ τὸν πρὸς πρύμναν *θάλαμον*. Εἰς τὰς μεγάλας ἀτμακάτους ὁ λέβης χωρίζεται ἀπὸ τὴν μηχανὴν (δυναμένην νὰ ἦ παλινδρομικὴ ἢ ἀτμοστρόβιλος) μὲ στεγανὸν διάφραγμα (κοιν. μπουλμέν), καθὼς καὶ ὁ θάλαμος ἀπὸ τὴν μηχανήν, και τὸ πρόστεγον ἀπὸ τὸν λέβητα· τὸ δὲ πηδάλιόν των, ἐὰν δὲν τὸ χειριζώμεθα μέσῳ κοινοῦ οἴακος, τὸ στρέφομεν δι' οἰακοστροφίου τοποθετουμένου ἀμέσως πρὸς πρῷραν τοῦ θαλάμου. Ἀφ' ἧς ὁ Γερμανὸς Νταϊμλερ (1886) ἐπέτυχε πρόωσιν, ἐντὸς λίμνης, λέμβου, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶχε θέσει διὰ τὴν κίνησιν τοῦ προωστῆρός της βενζινοκινητῆρα 1 ἵππου, τὸ κράτος τῆς ἀτμακάτου

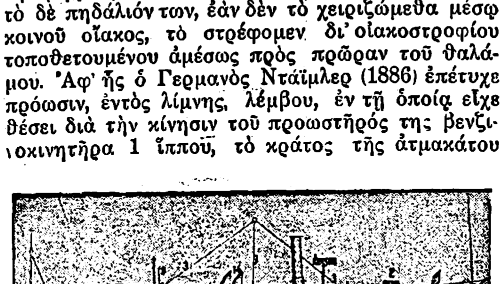

Διαμήκης τομὴ ἀτμακάτου τῶν 56 ποδῶν μήκους (17 μέτρων).

[1=Φρεάτια ἀλύσεων. 2=Βάθρον ἀποβατικοῦ πυροβόλου 3=Ἀρτάνη. 4=Πηδάλια. 5=Ἕλιξ. 6=Στεγανὰ διαφράγματα. 7=Κάθοδος καὶ καθέκτης καθόδου. 8=Διαμέρισμα πληρώματος. 9=Λέβης. 10=Μηχαναί. 11=Θάλαμος. 12=Ἑδώλια. 13=Οἰακοστρόφιον. 14=Ἀνεμοδόχος.]

[Ἐκ τοῦ «Ἐγχειριδίου Ἀρμενιστοῦ» τοῦ Ἀλ. Σακελλαρίου.

ἤρξατο κλονιζόμενον, ἡ δὲ ὁλονὲν προϊοῦσα ἐξάπλωσις τῆς χρησιμοποιήσεως μηχανῆς ἐσωτερικῆς καύσεως ἀπειλεῖ τὴν πλήρη ἐκτόπισιν τοῦ ἀτμοῦ ὡς κινητηρίου μέσου τῶν αὐτοκινήτων λέμβων, λόγῳ τῶν πλεονεκτημάτων ἅτινα παρουσιάζουν αἱ μηχαναὶ ἐσωτερικῆς καύσεως καὶ τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὰ ἑξῆς: χῶρος μηχανῆς πολὺ μικρότερος ἐκείνου, ὅστις θὰ ἀπῃτεῖτο δι' ἀτμομηχανὴν ἴσων ἵππων καὶ συνεπῶς ἐξοικονόμησις χώρου ἐν τῷ σκάφει τῆς λέμβου· ὀλιγώτερον βάρος μηχανῶν καὶ συνεπῶς μικρότερον βύθισμα τῆς λέμβου· ὀλιγαριθμότερον πλήρωμα· ἀπόκτησις μεγάλης ἀκτῖνος ἐνεργείας ἐν σχέσει πρὸς ὁμοίου σκάφους ἀτμάκατον παραλαμβάνουσαν ἴσον βάρος γαιανθράκων πρὸς τὴν καύσιμον ὕλην (βενζίνην ἢ πετρέλαιον) τῆς μετὰ μηχανῆς ἐσωτερικῆς καύσεως· πρὸ πάντων ὅμως τὸ δυνατὸν τῆς θέσεως εἰς λειτουργίαν τῆς μηχανῆς ἀμέσως καὶ ἄνευ εἰδικῆς προετοιμασίας, ἐνῷ δι' ἀτμάκατον, μὴ ἔχουσαν ἀνημμένα τὰ πυρά της, ἀπαιτοῦνται ὧραί τινες διὰ τὴν ἀνάπτυξιν πιέσεως εἰς τὸν λέβητα. Οἱ κινητῆρές των, διακρινόμενοι, ὡς πᾶσαι αἱ τοιαῦται μηχαναί, ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κυλίνδρων των, ἀναπτύσσουν ἱπποδύναμιν ἀπὸ 5 ἀτμοΐππων ἕως πολλῶν ἑκατοντάδων. Τοποθετοῦνται δὲ οἱ κινητῆρες ἐγγὺς τῆς πρῴρας (τῶν ἀερίων τῆς καύσεως ἐκφευγόντων εἴτε διὰ καπνοδόχων, ὡς αἱ συνήθεις τῶν ἀτμακάτων, εἴτε διὰ σωλῆνος, ἀπολήγοντος εἰς τὴν πλευρὰν ἢ εἰς τὴν πρύμναν, ἢ καὶ ὑφάλως ἐκβάλλοντος), ἑδραζόμενοι ἐπὶ συζυγῶν ἐσωτροπίων, ἵνα τὸ βάρος των γίνεται ἀντίρροπον εἰς τὴν κατὰ τὰς μεγάλας ταχύτητας ἐκδηλουμένην τάσιν τοῦ σκάφους νὰ ὀρθοῖ τὴν πρῷραν βυθίζον τὴν πρύμναν· τῆς ἀτράκτου δὲ τῆς ἕλικος καθισταμένης διὰ τοῦτο κατ' ἀνάγκην μακρᾶς, δὲν κατασκευάζεται αὕτη ἑνιαία, ἀλλὰ κατὰ τμήματα ἀλληλοσυνδεόμενα δι' ἀρθρώσεων. Αἱ παρίσαλοι τῶν τοιούτων λέμβων εἶναι ἰδιαζόντως ὀξεῖαι πρὸς πρῷραν καὶ διὰ τὰ ὕφαλα, προσδίδουσαι εἰς τὸ σκάφος, κατὰ τὰ ἔξαλα, σχῆμα ἰδιότυπον, ὑπομιμνῆσκόν πως φάλκην τῶν παλαιῶν πλοίων, ἔχοντα ὅμως ἐστρογγυλωμένην τὴν κάτω ἐπιφάνειάν του πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διολισθήσεως τῆς ὑπὸ τῶν κυμάτων ἀνεγειρομένης πρῴρας. Πρὸς πρύμναν αἱ παρίσαλοι λεπτύνονται ὡσαύτως, τῶν κατωτέρων μάλιστα αὐτῶν κλειομένων πολὺ πρώραθεν τοῦ ποδοστήματος, εἰς τρόπον ὥστε τὸ τελευταῖον πρὸς πρύμναν μέρος τῆς ἀτράκτου μένει ἐκτὸς τοῦ σκάφους· τὸ ἔξω τῆς θαλάσσης ὅμως τμῆμα τῆς πρύμνης εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀβακωτὸν καὶ κατακόρυφον. Αἱ ἐγκάρσιοι τομαί των παρουσιάζουν σχῆμα V ἔχον κυρτωμένα πρὸς τὰ ἔσω τὰ σκέλη του· κατασκευάζονται ὅμως ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἄλλαι, εἰς ἃς ἀντὶ τρόπιδος ὑπάρχει πλατὺ ἔλασμα, καλούμεναι δὲ *ὑδροπλάναι*. Ἡ ἀναπόδισις τῆς ἕλικος ἐπιτυγχάνεται εἴτε ἀναστρεφομένου τοῦ βήματος μέσῳ μοχλοῦ ἀναστρέφοντος τὰ πτερύγια, εἴτε ἀναστρεφομένης τῆς διευθύνσεως περιστροφῆς τῶν στροφάλων τῇ βοηθείᾳ ὀδοντωτοῦ χειριστηρίου, ἐνεργοῦντος ἐπὶ τοῦ ἄξονός των. Ἡ μεγίστη σημειωθεῖσα ταχύτης ἐπὶ αὐτοκινήτου λέμβου (1928) ἦτο 80 ½ μιλλ., δηλαδὴ 149 χιλιομέτρων, ὡριαίως. Μεγάλην διευκόλυνσιν παρέχουν καὶ ἀφαιρετοὶ μικροὶ κινητῆρες, οἵτινες προστιθέμενοι εἰς τὸν ἄβακα κοινῆς κωπηλάτου λέμβου τὴν μετατρέπουν εἰς αὐτοκίνητον· πλεῖστοι τοιοῦτοι κινητῆρες εἶναι ἐν χρήσει ἐν Ἑλλάδι.

Σωσίβιος λέμβος. Οὕτω καλοῦνται αἱ λέμβοι, αἵτινες εἶναι εἰδικῶς προωρισμέναι διὰ τὴν διάσωσιν τῶν ναυαγῶν· εἶναι δὲ δύο ὅλως διαφόρων κατηγοριῶν: Αἱ τῆς πρώτης κατηγορίας εἶναι ἐκεῖναι, ἃς χρησιμοποιοῦν τὰ πλοῖα εἴτε πρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπου πεσόντος εἰς τὴν θάλασσαν, εἴτε πρὸς διάσωσιν τῶν ἐπιβατῶν ἐν περιπτώσει ἐγκαταλείψεως τοῦ πλοίου μακρὰν τῆς ἀκτῆς. Εἶναι δὲ αὗται συνήθεις λέμβοι περίπου, πλὴν τῆς διαφορᾶς ὅτι ἔχουν κατὰ μῆκος τῶν πλευρῶν των κενὰ κιβώτια ὑδατοστεγῆ πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς πλευστότητος καὶ ἐν περιπτώσει κατακλύσεως των ὑπὸ τῶν κυμάτων. Δεδομένου ὅμως ὅτι δύναται νὰ παραστῇ ἀνάγκη καθαιρέσεως αὐτῶν ὑπὸ δυσμενεῖς συνθήκας ἀπὸ ἀπόψεως τρικυμίας, ὁπότε ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος παρουσιάζεται ὅταν ἡ λέμβος ἐγγίσῃ τὴν θάλασσαν (καθόσον, ἐνῷ τὸ ἓν σύσπαστον ἔχει ἐξαγκυρισθῆ, τὸ ἄλλο ἐνδέχεται νά μένῃ ἠγκυρισμένον), αἱ τοιαῦται λέμβοι συγκρατοῦνται δι' εἰδικοῦ κόρακος εἰς τὸν τρόχιλον τοῦ συσπάστου, ὅστις ἐκφεύγει αὐτομάτως μόλις ἡ καθαιρουμένη λέμβος ἐγγίσῃ τὴν θάλασσαν. Ἐντὸς τῶν τοιούτων λέμβων ὑπάρχουν πάντοτε τὰ ἐφόδια, δι' ὧν, ἐν περιπτώσει ἐγκαταλείψεως πλοίου, θὰ δυνηθοῦν οἱ ναυαγοὶ νὰ ἀνταποκριθοῦν προχείρως εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς συντηρήσεώς των. Ἡ ἄλλη κατηγορία ἀφορᾷ εἰς ὅλως εἰδικὰς λέμβους, δι' ὧν, κατὰ συστηματικὸν τρόπον, παρέχεται βοήθεια εἰς τοὺς ναυαγοὺς ἀπὸ ξηρᾶς (βλ. *σωστικὸς σταθμός*). Σ. Ε. Λ.

— *[Διεθν. Κανον.]* Εἶχε γεννηθῆ τὸ ζήτημα ἂν αἱ λέμβοι δέον νὰ ἐξομοιῶνται πρὸς «ἀτμόπλοια» ἢ πρὸς «ἱστιοφόρα», ἀπὸ ἀπόψεως διατάξεων τοῦ πρὸς ἀποφυγὴν συγκρούσεων διεθνοῦς κανονισμοῦ (*Ρεδιάδη* Π. Δ., «Ἑρμην. Διεθν. Καν. Ἀποφ. Συγκρ.» 47, 48 52, 117, 119, 120, 134, 136). Καὶ ὁ μὲν Saintyves (Étud. crit regl. prev. abord. 1893) νομίζει ὅτι τὰ κωπήλατα σκάφη δέον νὰ περιληφθῶσιν εἰς τὰ ἀτμόπλοια, καίτοι ταῦτα ἀξιοῦσι συνήθως νὰ θεωρῶνται ὡς ἱστιοφόρα, μάλιστα ὅταν ταῦτα εἶναι ἐφωδιασμένα δι' ἱστίων, καίτοι κατὰ τὴν θεωρουμένην στιγμὴν δὲν ἱστιοπλοοῦσι. Τὴν τοιαύτην δόξαν του ὑποστηρίζει καὶ ἡ νομολογία, καὶ δὴ ἡ γαλλική, ἥτις ἀκόμη καὶ τὴν ἱστιοδρομοῦσαν λέμβον «ἥτις ἕνεκα τῶν μικρῶν αὐτῆς διαστάσεων ἔχει πολλῷ μείζονα τῶν ἀτμοπλοίων ἐλευθερίαν κινήσεων» ἐθεώρησεν ὡς «ἀτμόπλοιον».

Ἀπὸ ἀπόψεως δὲ ἐπιδείξεως πρεπόντων φώτων, προβλέπει τὸ ἄρθρον 7 ἐδαφ. 2—4, καθορίζον ὑποχρέωσιν, τῶν μὲν κινουμένων ἀφράκτων λέμβων ὅπως «ἔχουν πρόχειρον πρὸς ἐπίδειξιν φανὸν λευκόν, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἐπιδεικνύεται ἐγκαίρως καὶ ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον διὰ νὰ ἀποφύγωσι τὴν σύγκρουσιν», τῶν δὲ μεγαλυτέρων, ἀλλὰ κάτω τῶν 20 τόννων, ὅπως ἐπιδεικνύουσιν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ δίχρωμον φανὸν πρασίνου καὶ ἐρυθροῦ φωτός, ἀλλὰ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ πράσινον φῶς νὰ μὴ φαίνηται ἀπὸ τὰ ἀριστερὰ οὔτε τὸ ἐρυθρὸν ἀπὸ τὰ δεξιὰ τῆς λέμβου (βλ. καὶ λ. *ἁλιευτικόν*). Σ. Ε. Λ.

— **λέμβοι *ἔνθετοι*** *[Ναυτ.]*· βλ. λ. ἔνθετοι λέμβοι.

λεμβοστάσιον (τὸ) *[Ναυτ.]*· συνων. τοῦ λεμβὼν (βλ. λ.).

λεμβουργεῖον (τὸ) *[Ναυτ.]*. Μικρὰ ναυπηγεῖα, εἰς ναυστάθμους ἢ ἰδιωτικὰ εἰς λιμένας, διὰ τὴν ναυπήγησιν λέμβων. Σ. Ε. Λ.

λεμβουργὸς (ὁ). Εἰδικὸς ξυλουργός, ἐν τοῖς ναυστάθμοις ἢ τοῖς ἰδιωτικοῖς λεμβουργείοις, διὰ τὰς ναυπηγήσεις ἢ τὰς ἐπισκευὰς τῶν λέμβων. Σ. Ε. Λ.

λεμβουχικὸν *ᾆσμα* *[Μουσ.]*· βλ. λ. *βαρκαρόλλα*.

λεμβοῦχος (ὁ) (κοιν. *βαρκάρης* γαλλ. canotier, ἀγγλ. boatman)· ὁ ἔχων ὡς περιουσιακόν του στοιχεῖον λέμβον πορθμεύσεως, ἀλλὰ καὶ ὁ ἔχων ὡς ἐπάγγελμα τὸ κωπηλατεῖν τοιαύτην· συνεπῶς δὲ καὶ ὁ συνδυάζων ἀμφοτέρας τὰς ἰδιότητας ταύτας. Ὁ τοῦ λεμβούχου τὸ ἐπάγγελμα ἀσκῶν δέον νὰ ἦ κάτοχος ναυτικοῦ φυλλαδίου ἀπογεγραμμένου ἐργάτου θαλάσσης. Ἐγγράφεται τότε εἰς εἰδικὸν πίνακα τηρούμενον ἐν τῷ λιμεναρχείῳ, λαμβάνων ἀριθμόν, ὃν φέρει εἰς καταφανὲς μέρος τοῦ ἱματίου του κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἐργασίας του, δι' ἣν πάντως χρειάζεται γραπτὴ τοῦ λιμεναρχείου ἄδεια. Λόγῳ τῆς γενικεύσεως τοῦ πλευρίσματος τῶν πλοίων εἰς τοὺς μεγάλους λιμένας, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ λεμβούχου, ὡς πορθμέως, ὁλοὲν καταργεῖται· οἱ δὲ ὑπάρξαντες τοιοῦτοι, ἀποζημιούμενοι, ὑποχρεοῦνται νὰ περιορίζωνται εἰς τὴν χρῆσιν τῶν λέμβων των ὡς ἁλιευτικῶν ἢ ῥυμουλκῶν φορτηγίδων. Σ. Ε. Λ.

—**λεμβοῦχος** (ὁ) (κοιν. *βαρδαλάτζα*, γαλλ. les tangons, ἀγγλ. swinging-booms) *[Ναυτ.]*. Μεγάλη κεραία, ἧς τὸ ἄκρον στηρίζεται ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου, τῇ βοηθείᾳ γιγγλυμωτοῦ γόμφου ἔχοντος διπλῆν ἄρθρωσιν, τόσον διὰ τὴν κατὰ διεύθυνσιν ὅσον καὶ διὰ τὴν καθ' ὕψος κίνησιν τῆς κεραίας· χρησιμεύει διὰ τὴν πρόσδεσιν τῶν λέμβων, τοῦ πλοίου ὄντος ἐν ὅρμῳ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σαλεύωσιν αὗται εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς χωρὶς νὰ προσκρούουν εἰς αὐτήν. Ἀνέχεται δὲ ὁ λεμβοῦχος ὑπὸ κεροίακος (μαντίκι) ἀπὸ τοῦ ἱστοῦ στηριζομένου, καὶ συγκρατεῖται δι' ὁλκοῦ (μπουταφόρα) ἐνεργοῦντος ἐκ πρύμνης καὶ ἀντιτόνου (γκιοστέκι) ἐνεργοῦντος ἐκ πρῴρας. Οὕτω φέρεται εἰς τὴν ἐν πλῷ θέσιν του, δηλαδὴ πλαγίως ἐπὶ τῆς πλευρᾶς μὲ τὸ ἐλεύθερον ἄκρον πρὸς πρύμναν εἰς τὰ σύγχρονα πλοῖα καὶ ὀρθίως κατὰ μῆκος τῶν ἐπιτόνων τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ, εἴτε εἰς τὴν ἐν ὅρμῳ τοιαύτην, καθ' ἣν προέχει τῆς πλευρᾶς καὶ καθέτως πρὸς αὐτήν, τῆς θέσεως κανονιζομένης διὰ καταλλήλου τῶν προμνησθέντων ἀγομένων χειρισμοῦ· φέρονται δὲ εἰς τὴν ἐν ὅρμῳ θέσιν των οἱ λεμβοῦχοι, ὄντες εἷς ἀνὰ ἑκάστην πλευρὰν καὶ εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἀκατίου ἱστοῦ (σπανίως εἰς μεγάλα πλοῖα καὶ ἕτερον ζεῦγος πρὸς πρύμναν), ἀμέσως ἅμα τῷ κελεύματι τοῦ κυβερνήτου «πόντισον». Ἀπὸ τοῦ λεμβούχου κρέμανται κλιμακίδες, (κοιν. ἀνεμόσκαλες), ἐναλλὰξ δὲ πρὸς ταύτας κρεμαστῆρες (κοιν. ποδάρια), εἰς τὰ κάτω ἄκρα τῶν ὁποίων προσδένονται αἱ λέμβοι καὶ δι' ὧν κατέρχονται οἱ λεμβῖται εἰς τὰς λέμβους, ἀφοῦ περιπατήσουν ἐπὶ τοῦ λεμβούχου· διὰ τοῦτο δέ, χειραγωγὸς ἐντεινόμενος ἀπὸ τοῦ κεροίακος πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου, παραλλήλως ἐκ τῶν ἄνω καὶ κατὰ μῆκος τοῦ λεμβούχου, ἐξασφαλίζει τοὺς ναύτας ἀπὸ πτώσεώς των εἰς τὴν θάλασσαν, κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ λεμβούχου διαδρομήν των. Εἰς τὰ πολεμικὰ ἱστιοφόρα εἶχον οἱ λεμβοῦχοι πρόσθετον χρησιμότητα, διότι εἰς τὸ ἄκρον των ἐποδοῦτο τὸ παρακάτιον (σκουπαμπάσι). Σ. Ε. Λ.

λεμβῳδία (barcarolle) *[Μουσ.]*· βλ. λ. *βαρκαρόλλα*.

λεμβώλκιον (τὸ) (κοιν. *σκεπαστή*, γαλλ. hangar de canots, ἀγγλ. boat-house). Ὑπόστεγον, οὗ τὸ δάπεδον δὲν ἀποτελεῖ ἡ ἐπιφάνεια τῆς θαλάσσης ὡς εἰς τοὺς συνήθεις νεωσοίκους τῶν λέμβων (βλ. λ. *λεμβών*), ἀλλ' εἶναι χέρσον, ἐφ' οὗ δέ, ἀποτελοῦντος κεκλιμένον ἐπίπεδον, τοποθετοῦνται δοκοὶ διαμήκεις καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐγκάρσιοι, ἵνα ἐπὶ τῶν τελευταίων τούτων νεωλκῶνται αἱ λέμβοι πρὸς φύλαξιν ἢ ἐπισκευὴν ὑπὸ στέγην. Σ. Ε. Λ.

Λέμβων *[Γεωγρ.]*. Ὄρος ἐν τῇ Ἰωνίᾳ πρὸς Α. καὶ οὐ μακρὰν τῆς Σμύρνης καὶ ἐπ' αὐτοῦ μέγα μοναστήριον ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας, ἱδρυθὲν

Digitized by Google

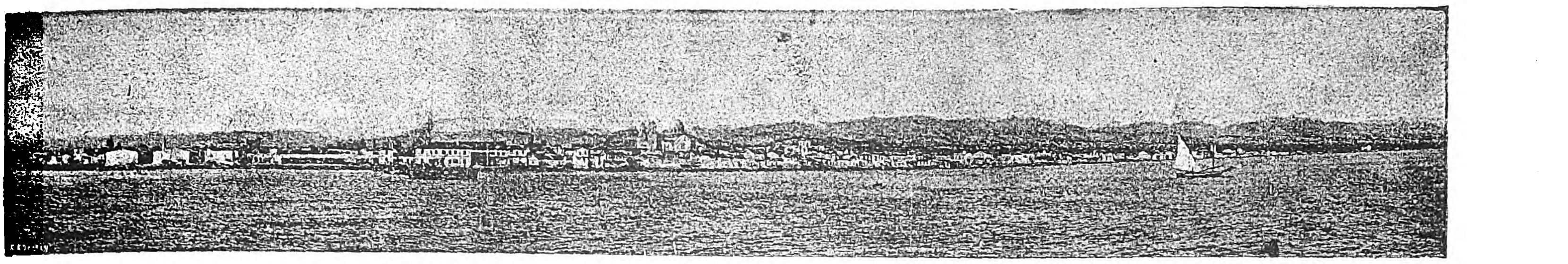

Ἄποψις τῆς Λεμεσοῦ.

ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Νικαίας Ἰωάννου Βατάτση (1222—1254) *ἐπὶ τῶν ἐρειπίων παλαιοτέρας μονῆς*, πιθανῶς τῆς μονῆς Λεμβοῦ, τῆς ἀναφερομένης εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (787).

Τὸ μοναστήριον τοῦτο προστατευθὲν ὑπὸ τοῦ Βατάτση καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἤκμασε πολὺ καὶ ἔδρασε διὰ τῶν πολλῶν μετοχίων, τὰ ὁποῖα εἶχεν εἰς διάφορα μέρη. Βραδύτερον καὶ ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνός, δοὺξ τῶν Θρακησίων, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπήχθη ἡ μονὴ αὕτη, ἐπροστάτευσε τὰ μέγιστα καὶ ἀπήλλαξεν αὐτὴν παντὸς φόρου. Σχετικὸς πρὸς τὴν μονὴν ταύτην καὶ πολύτιμος ὁδηγὸς διὰ τὴν τοπογραφίαν τῆς περὶ τὴν Σμύρνην χώρας καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ΙΓ' αἰῶνος εἶναι κῶδιξ μέχρις ἡμῶν περισωθείς, ὅστις περιέχει πρακτικὰ ἐν ἀντιγράφοις διὰ τὴν μονὴν Λέμβων καὶ τὰ μετόχια αὐτῆς· ἐξέδωκε δὲ τὸν κώδικα τοῦτον ὁ Miklosich καὶ Müller (Acta et Diplomata, τόμ. 4). Ν. Ι. Ζ.

λεμβὼν (ὁ) (γαλλ. Gare de canots) */Ναυτ./*. Ὑπόστεγον μὴ ἔχον δάπεδον ξηρόν, ἅτε τῶν τοίχων του ἑδραζομένων εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης, ἥτις πληροῖ τὸ μεταξὺ αὐτῶν ἐμβαδόν, ἀφίνουσα βάθος ἐπιτρέπον νὰ φυλάσσωνται αἱ λέμβοι ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ λεμβῶνος πλέουσαι καὶ οὐχὶ νεωλκημέναι ὡς εἰς τὸ *λεμβώλκιον* (βλ. λ.). Λέγεται καὶ *λεμβοστάσιον*. Σ. Ε. Λ.

Λέμγκο (Lemgo) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῷ κράτει τοῦ Λίππε, παρὰ τὸν ποταμὸν Μπέγκα. Κάτ. 11.500. Ἔχει ἐργοστάσια σιγαρέττων, ἐπίπλων, λινῶν ὑφασμάτων καὶ κονσερβῶν. Ἀνῆκεν ἄλλοτε εἰς τὴν Ἀνσεατικὴν ὁμοσπονδίαν. Μ. Δ. Β.

Λέμε (Canale di Leme) */Γεωγρ./*. Κόλπος τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ χερσονήσῳ Ἰστρία, διανοιγόμενος πρὸς τὰς δυτικὰς αὐτῆς ἀκτάς. Εἶναι στενὴ λωρὶς θαλάσσης εἰσχωροῦσα ἐντὸς τῆς ξηρᾶς εἰς βάθος 12 χλμ. Λέγεται καὶ *κόλπος τῆς Ἰστρίας*. Μ. Δ. Β.

Λεμενίτης, ***Νικόλαος***. Νοτάριος τῆς μητροπόλεως Λακεδαιμονίας καὶ βιβλιογράφος. Οὗτος ἔγραψεν ἐν Μοδένῃ κατὰ τὸ 1441 τὸν ὑπ' ἀριθ. 144 κώδικα τῆς αὐτόθι Ἀτεστίας βιβλιοθήκης, περιέχοντα λόγους τοῦ Ἰσοκράτους, τοῦ Λουκιανοῦ καὶ τὴν ψευδοαριστοτέλειον συγγραφὴν «Περὶ κόσμου». Κατὰ τὸ ἐν τέλει τοῦ κώδικος τούτου σημείωμα ὁ Λεμενίτης ἔγραψεν αὐτὸν χάριν τοῦ κυρίου του Δημητρίου Ραοὺλ Καβιάκη. Ὁ Λεμενίτης κατήγετο ἐκ Λακωνίας. Κ. Ψ.

Λεμεντίων ***Κανάλι*** */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς Κερκύρας (βλ. *Κανάλι Λεμεντίων*). Χ. Δ.

Λεμερσιὲ (Lemercier), ***Ἰάκωβος***. Γάλλος ἀρχιτέκτων καὶ χαράκτης, ἀποθανὼν τῷ 1660. Περὶ τοῦ βίου του ἐλάχιστα εἶναι γνωστά. Πάντως εἶναι βέβαιον ὅτι διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Ρώμῃ, ἐξ ἧς ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους εἰργάσθη, κατ' ἐντολὴν τοῦ καρδιναλίου Ρισελιέ, εἰς τὴν συμπλήρωσιν τμημάτων τινῶν τοῦ Λούβρου. Μετὰ ταῦτα ᾠκοδόμησε τὴν Σορβόννην καὶ τὸ Palais-Cardinal, διεδέχθη δὲ τὸν Mansart εἰς τὴν συνέχισιν τῶν ἔργων τοῦ Val de Grâce. Ἐκ τῶν πολυπληθῶν ἄλλων ἔργων τοῦ Λεμερσιὲ ἰδιαιτέρας μνείας τυγχάνει ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ρώχ, ὃν δὲν κατώρθωσε νὰ περατώσῃ. Ι. Μ. Π.

— **Λεμερσιὲ** (Lemercier) ***Νεπομυσέν***. Γάλλος φιλόλογος (1771—1840). Εἰς ἡλικίαν 17 μόλις ἐτῶν ἔγραψε τὴν τραγῳδίαν «Méléagre», ἡ ὁποία ἐγένετο εὐμενῶς δεκτή. Ἔκτοτε ἐξηκολούθησε γράφων μετὰ καταπληκτικῆς εὐκολίας. Ἦτο πνεῦμα ἀνήσυχον καὶ πρωτότυπον, ἀλλ' ἐστερεῖτο μεγάλου ταλάντου. Τὰ ποιήματά του εἶναι μέτρια. Περισσοτέραν ἀξίαν ἔχουν αἱ τραγῳδίαι του: «Agamemnon» (1794), «Ophis» (1798), «Charlemagne» καὶ «Χριστόφορος Κολόμβος», ὅπου ἐμφανίζεται ὡς πρόδρομος τοῦ ρομαντισμοῦ. Ἔγραψεν ἐπίσης τὴν κωμῳδίαν «Pinto» (1799), συνέθεσε τὸ μακρὸν σατυρικὸν ποίημα «Πανυποκρισία» (1819), ἀποτελούμενον ἐκ 16 ᾀσμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα προσετέθησαν ἄλλα τέσσαρα τῷ 1832. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τοῦ 1810, καὶ καθηγητὴς εἰς τὸ λύκειον Athénée (1811—1814)· τὰ μαθήματά του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Cours analytique de littérature générale» (1817). Ι. Ο.

λεμὲς (ὁ), ἡ *ἐλεμές· ἐπὶ ἀνθρώπου*, ὁ ἀνάξιος προσοχῆς, ἄχρηστος, ἀνωφελής, ἀπορρίψιμος (ἡ λ. τουρκική σημαίνουσα τὸν διὰ τοῦ κοσκινίσματος ἀπομένοντα καὶ μὴ διερχόμενον διὰ τῶν ὀπῶν τοῦ κοσκίνου, ὁ ὁποῖος εἰς ἄλλας μὲν περιστάσεις εἶναι ὁ ἐκλεκτὸς οἷον εἰς τὸ κοσκίνισμα τοῦ σίτου, εἰς ἄλλας δὲ ὁ ἀπορρίψιμος, οἷον εἰς τὸ κοσκίνισμα τοῦ ἀλεύρου).

Λεμεσός, ἡ *Λεμησσὸς* (ἡ) */Γεωγρ./*. Ἡ ὡραιοτέρα καὶ προοδευτικωτέρα πόλις τῆς Κύπρου, πρωτεύουσα καὶ λιμὴν ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ διαμερίσματος (εἰς 34° 33' Β. πλ. καὶ 33° 2' Α. μῆκ.), κειμένη παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Γαρύλλη καὶ κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ ὁμωνύμου κόλπου, ὅστις καὶ κόλπο τοῦ Ἀκρωτηρίου καλεῖται. Κάτ. 16 572, ἐξ ὧν 13.027 Ἕλληνες. Ἡ Λεμεσὸς διαιρεῖται εἰς ἓξ ἐνορίας: Ἁγίας Νάπας, Καθολικῆς, Ἁγίας Τριάδος, Ἁγίου Ἀντωνίου, Ἁγίας Ζώνης καὶ Ἁγίου Νικολάου, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐκλέγει ἴδιον πρόεδρον καλούμενον μουχτάρην. Ἔχει καλλίστην ρυμοτομίαν, μερικαὶ δὲ τῶν ὁδῶν της εἶναι ἀσφαλτοστρωμέναι. Εἶναι ἠλεκτροφωτιστος, εἰς ἐγκαταστάσεις τηλεφωνικὰς καὶ τηλεγραφικάς, συγκοινωνεῖ δὲ μετὰ τῶν ἄλλων κυπριακῶν πόλεων καὶ τῶν κυριωτέρων θερινῶν κέντρων τῆς νήσου δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν. Εἶναι ἕδρα τοῦ Ἄγγλου διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ καὶ ἐπαρχιακοῦ δικαστηρίου καὶ μετὰ τῆς Λάρνακος ἕδρα τοῦ μητροπολίτου Κιτίου. Ἔχει δημαρχεῖον, κτηματολόγιον, δημοτικὸν νοσοκομεῖον καὶ ἄλλα δημόσια ἱδρύματα. Τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν ἐξυπηρετοῦν πλῆρες ἑλληνικὸν γυμνάσιον, ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον, τρεῖς ἀστικαὶ σχολαί, δύο νηπιαγωγεῖα, δύο κατώτερα παρθεναγωγεῖα καὶ δύο ἰδιωτικαὶ σχολαὶ ξένων γλωσσῶν. Ἔχει ὡραιότατον δημόσιον κῆπον κατὰ τὴν ἀνατολικὴν αὐτῆς παραλίαν. Ὁ ἀθλητισμὸς ἐν Λεμεσῷ εὑρίσκεται ἐν μεγάλῃ ἀκμῇ. Ἡ πόλις ἔχει τὸ πρῶτον κυπριακὸν γυμναστήριον «Ὀλύμπια», ἐν ᾧ ἐτελέσθησαν (1928) καὶ οἱ Α' Πανελλήνιοι ἀγῶνες ἐν Κύπρῳ. Ἐν Λεμεσῷ ἐκδίδονται ἓξ ἐφημερίδες: «Ἀλήθεια», «Ἀνατολή», «Χρόνος», «Παρατηρητής», «Γέλιο», «Καμπάνα», «Ρούκανος». Ἡ Λεμεσός, ἂν καὶ στερουμένη τεχνητοῦ λιμένος, διεξάγει μέγα ἐμπόριον οἴνων, σταφίδος, κερατίων, ἀμιάντου κλ. Τὸ κλῖμά της εἶναι ὑγιεινόν, ἂν καὶ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας λίαν ὑγρόν.

— */Ἱστορ./* Ἡ Λεμεσὸς εἶναι μία ἐκ τῶν νεωτέρων πόλεων τῆς Κύπρου, μνημονευομένη ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων. Ἡ ἄποψις, καθ' ἣν ἡ πόλις ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Λουζινιὰν δέον νὰ γίνεται δεκτὴ μετὰ πολλῶν ἐπιφυλάξεων· ἐπὶ τῆς ἐποχῆς των ἀνεπτύχθη ἡ πόλις μεγάλως καὶ κατήντησε μία τῶν μεγαλυτέρων πόλεων τῆς νήσου. Ἡ Λεμεσὸς φαίνεται ὅτι ἐκτίσθη διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς δεύτερος λιμὴν τῆς οὐ μακρὰν αὐτῆς κειμένης Ἀμαθοῦντος, δι' ὃ καὶ *Νεάπολις* ἐκλήθη. Ἐνταῦθα, ὅτε ὁ Ριχάρδος ὁ Λεοντόθυμος ἀπεβιβάσθη τὸ πρῶτον (1191), τελέσας τοὺς γάμους του μετὰ τῆς Βεραγγέρης, ὑπῆρχον κατὰ τὸν Mas Latrie ἐγκατεστημένοι ἔμποροι Λατῖνοι. Ἡ Νεάπολις ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ριχάρδου Λεοντοθύμου καταστροφὴν τῆς Ἀμαθοῦντος.

Περὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ σημερινοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως πολλαὶ γνῶμαι ἐξεφράσθησαν. Τινὲς φρονοῦν ὅτι ὁ Γουΐδων Λουζινιάν, ὁ πρῶτος Γάλλος βασιλεὺς τῆς νήσου, μεγεθύνας καὶ ἐξωραΐσας αὐτήν, ἤλλαξε καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως καλέσας αὐτὴν ἀπὸ Νεαπόλεως *Λεμεσὸν* ἔκ τινος ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας (Limeçon). Ὁ Σάθας παραδέχεται ὅτι τὸ ὄνομα Λεμεσὸς προῆλθε κατὰ συγκοπὴν τοῦ ὀνόματος *Νέα Τελμησσός*, χωρὶς ν' ἀναφέρῃ ποία ἔχει ἡ Τελμησσὸς αὕτη. Ἐν τούτοις παρὰ Πλινίῳ εὑρίσκομεν ὅτι ὁ κάλλιστος κύπριος οἶνος εἶναι ὁ τελμεσιακὸς (Telmesiacus)· σήμερον δὲ πράγματι ὁ καλύτερος κυπριακὸς οἶνος εἶναι ὁ τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι διὰ τοῦ ὀνόματος *Τελμησσὸς* ἐκαλεῖτο πόλις τις ἐνταῦθα ἢ ὁλόκληρος ἡ ἐπαρχία, δὲν εἶναι ἀπίθανον τὸ ὄνομα Λεμεσὸς νὰ προῆλθε ἐκ τῆς Τελμησσοῦ. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Λουζινιὰν πολλοὶ ναοὶ καὶ μοναστήρια δυτικῶν ἀνηγέρθησαν ἐνταῦθα, ὡς καὶ νεκροταφεῖα καὶ ἄλλα μεγάλα οἰκοδομήματα· πλὴν δὲ τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ ὑπῆρχε καὶ ὁ τῶν Ναΐτῶν, καὶ αἱ μοναὶ τῶν Μεδίκων, τοῦ ἁγίου Δομινίκου, τοῦ Φραγκίσκου καὶ τοῦ Αὐγουστίνου καὶ τῶν Καρμηλιτῶν. Ἐπὶ τοῦ Λουζινιὰν βασιλέως Ἐρρίκου (1232), ἡ Λεμεσὸς ὑπέστη μεγάλην καταστροφὴν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου, ὁμοίως δὲ καὶ μετὰ ταῦτα ἐπὶ βασιλείας Ἰανοῦ ὑπὸ τῶν Μαμελούκων. Ἐπὶ Γενουατῶν ἡ πόλις κατέστη μία τῶν ἐμπορικωτέρων τῆς νήσου, διατηροῦσα ἐμπορικὰ πρακτορεῖα τῆς Ἐνετίας, Πίζης, Μασσαλίας καὶ Βαρκελώνης, ἔτι δὲ καὶ προξενεῖα ἐνετικά, ἰταλικά, γαλλικὰ καὶ ἱσπανικά. Ὅτε οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν νῆσον, ἐλῄσαν καὶ κατέστρεψαν τὴν πόλιν, μεταβαλόντες αὐτὴν εἰς ἄσημον πολίχνην. Σήμερον οὐδὲν τῆς ἐποχῆς τῆς φραγκοκρατίας οἰκοδόμημα ὑπάρχει, πλὴν τῆς καθεδρικῆς ἐκκλησίας τῶν Λατίνων, μετατραπείσης ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀπὸ λατινικῆς εἰς ὀρθόδοξον καὶ διατηρησάσης τὸ ὄνομα Καθολική.

— **Λεμεσοῦ** *ἐπαρχία* */Γεωγρ./*. Ἡ ἐπαρχία Λεμεσοῦ κατέχει τὸ νότιον τμῆμα τῆς Κύπρου καὶ βρέχεται πρὸς Ν. καὶ Δ. ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Ὑποδιαιρεῖται εἰς τρία διαμερίσματα· τὸ τῆς *Λεμεσοῦ* μὲ πρωτεύουσαν τὴν ὁμώνυμον πόλιν, τὸ τῆς *Αὐδήμου*, μὲ πρωτεύουσαν τὴν κωμόπολιν Αὔδημου, καὶ τὸ διαμέρισμα *Κοιλανίου* μὲ πρωτεύουσαν τὸ Κοιλάνι(ν). Πρωτεύουσα τῆς ὅλης ἐπαρχίας ἡ *Λεμεσός*. Εἶναι μία τῶν πλουσιωτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Κύπρου, ἰδίᾳ εἰς μεταλλεύματα, καὶ ἀπὸ τὰς εὐφορωτέρας, παράγουσα τὴν μεγαλυτέραν ποσότητα τῶν κυπριακῶν οἴνων καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ χαρουπιῶν. Κάτ. περὶ τὰς 60 χιλ. Κυριώτεραι κωμοπόλεις καὶ κῶμαι τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ, εἶναι τὰ Πολεμίδια (Πάνω καὶ Κάτω), ἡ Ἐπισκοπή, ἡ Ἐρήμη, τὸ Καντοῦ, τὸ Κολόσσι(ν), ὁ Ἅγιος Τύχων, ἡ Μονή, τὸ Πισσοῦρι(ν), τὸ Παραμάλι(ν). Τὰ χωρία Πάχνα Δωρά, Ἀνώγυρα, Ἄρσος, Ἅγιος Ἀμβρόσιος, Ὅμοδος, Μανδριά, Πέρα-Πεδί, ἡ Λάνια, τὸ Βουνὶ (Λεμεσοῦ) ἡ Βάσα, Κοιλάνι, Τορνάριδες, Φοινί, Πλάστρες, Ἅγιος Θεράπων, ἡ Μαλλιά, κ. ἄ. τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς ἀποτελοῦν τὰ λεγόμενα Κρασοχώρια τῆς Κύπρου καὶ παράγουν ἄφθονον καὶ ὀνομαστὸν οἶνον, διατηροῦντα καὶ ἑλληνικὰ ἐργοστάσια οἴνων (Μαλλιὰ καὶ Πέρα-Πεδί). Ἔχει πλῆρες δίκτυον συγκοινωνίας ἁμαξιτῶν ὁδῶν, αἱ πλεῖσται τῶν ὁποίων κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τῶν χωρικῶν κοινοτήτων. Ἡ ἐπαρχία Λεμεσοῦ περιλαμβάνει τὰ καλύτερα κυπριακὰ θέρετρα, διατηροῦντα ξενοδοχεῖα ἐφάμιλλα τῶν εὐρωπαϊκῶν καὶ προσελκύοντα κατ' ἔτος πλείστους ξένους. Ἐκκλησιαστικῶς ἡ ἐπαρχία Λεμεσοῦ ὑπάγεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν μητρόπολιν Κιτίου, μικρὸν δὲ μέρος αὐτῆς εἰς τὴν μητρόπολιν Πάφου. Κ. Μ. Κ.

Λεμιὲρ (Lemierre), ***Ἀντώνιος***. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1723—1793). Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ θέατρον τῷ 1758 μὲ τὴν τραγῳδίαν «Hypermnestre», ἥτις ἔσχε μεγίστην ἐπιτυχίαν. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Γουλιέλμος Τέλλος» «Ἡ χήρα τοῦ Malabar» κ. τ. λ. Μ. Ν. Δ.

Λεμίθι (τὸ) */Βοτ./*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀνδροφάγων* ἢ *χρυσοπώγων ὁ γρύλλος*.

Λέμινγκτον (Leamington) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Οὐώρουϊκ, παρὰ τὸν ποταμὸν Χέμ. Κάτ. 28.941. Εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων πόλεων τῆς Ἀγγλίας καὶ ἔχει μεγαλοπρεπῆ δημαρχεῖον, πολλὰς παλαιὰς ἐκκλησίας, νοσοκομεῖον, μουσεῖον, θέατρον καὶ ἰνστιτοῦτον τυφλῶν. Τῷ 1786 ἀνεκαλύφθη παρ' αὐτὴν ἁλατοῦχος πηγή, τῷ δὲ 1797 ἱδρύθη ἐν αὐτῇ ὑδροθεραπευτικὸς σταθμός· οὗτος συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως, ὁ ὁποῖος τῷ 1811 ἀνήρχετο εἰς 541 μόλις κατοίκους. Συχνάζεται ὑπὸ πολλῶν ἐπισκεπτῶν. Μ. Δ. Β.

Λεμὶρ ***ἀββᾶς*** (Lemire abbé), ***Ἰούλιος-Αὔγουστος***. Γάλλος κληρικὸς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1853. Πρὶν ἢ προχειρισθῇ εἰς ἱερέα διετέλεσε καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ρητορικῆς καὶ ἠσχολήθη εἰς ἱστορικὰς καὶ κοινωνικὰς μελέτας, συγγράψας καὶ μελέτας τινάς. Τὸ πρῶτον ἐξελέγη βουλευτὴς τῷ 1893, ἔκτοτε δὲ ἀντιπροσωπεύει συνεχῶς τὴν 1ην περιφέρειαν τοῦ Hazebrouck ἐν τῇ βουλῇ. Ρήτωρ συμπαθὴς καὶ εὔγλωττος, ἔλαβε

Digitized by Google

πλειστάκις τὸν λόγον ἰδίως εἰς ζητήματα κοινωνικῆς ὠφελείας. Τῷ 1897 ἵδρυσε τὸν σύνδεσμον ἡ «Γωνιὰ τῆς γῆς καὶ τῆς ἑστίας» μὲ ὁμώνυμον μηνιαῖον δελτίον. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ δρᾶσίς του ὑπῆρξεν ἐξαιρετικῶς κοινωφελής. Μ. Ν. Δ.

Λέμμενς (Lemmens), ***Νικόλαος-Ἰάκωβος.*** Διακεκριμένος Βέλγος δεξιοτέχνης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργάνου (1823—1881). Τῷ 1879 ἵδρυσεν εἰς Μαλὶν σχολὴν ὀργανοκρουστῶν καὶ μουσικοδιδασκάλων διὰ τὰς βελγικὰς ἐκκλησίας. Αἱ συνθέσεις του περιλαμβάνουν: σονάτας, μέθοδον συνοδείας γρηγοριανοῦ ᾄσματος κ. λ. Ἐπὶ πλέον ἔγραψε συμφωνίας τινὰς καὶ θρησκευτικὰ τραγούδια. Γ. Σ.

λέμμος (ὁ) (Lemmus) *[Ζωολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *τρωκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυῶν*, περιλαμβάνον μῦς ἀπαντῶντας εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου. Οἱ λέμμοι ἔχουσι σῶμα βραχύ, εὔρωστον καὶ κυρτὸν κατὰ τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς ράχεώς των, κεφαλὴν βραχεῖαν, ὀφθαλμοὺς μικροὺς καὶ ἀπεστρογγυλωμένους, οὐρὰν βραχυτάτην καὶ τρίχωμα ποικίλου χρώματος. Γνωστότερα εἴδη εἶναι ὁ *λέμμος ὁ ἀρκτικὸς* ἢ *νορβηγικὸς* (Lemmus arcticus ἢ norvegicus), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἄλπεις καὶ ἰδίως εἰς τὴν δροσερὰν τὴν χωρίζουσαν τὴν Νορβηγίαν ἀπὸ τῆς Σουηδίας. Τὸ μέγεθός του εἶναι παρόμοιον πρὸς τὸ τοῦ κοινοῦ μυὸς (ποντικοῦ). Τὸ τρίχωμά του εἶναι φαιοκίτρινον μὲ μελανὰς κηλῖδας ἐπὶ τῆς ράχεως· τὸ πρόσθιον τμῆμα τῆς κεφαλῆς, ὁ λαιμὸς καὶ οἱ ὦμοι εἶναι φαιομέλανες. Τρέφεται ἐκ διαφόρων λειχήνων, βρύων καὶ ἄλλων φυτῶν καὶ ἐνδιαιτᾶται ἐντὸς ὑπογείων στοῶν κατὰ οἰκογενείας. Τὸ θάρρος του εἶναι ἀξιοσημείωτον. Εἶναι λίαν ἐριστικὸς καὶ ὅταν δύο λέμμοι ἐκλεισθῶσιν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κλωβοῦ μάχονται μέχρι θανάτου. Ἀξιοσημείωτοι εἶναι αἱ μεταναστεύσεις, ἃς πραγματοποιεῖ τὸ τρωκτικὸν τοῦτο. Κατὰ διαφόρους ἐποχὰς πολυπληθεῖς ὁμάδες λέμμων μεταναστεύουσι πρὸς τὰ ψυχρότερα μέρη, ἄλλοτε διευθυνόμεναι πρὸς τὸν Βοθνικὸν κόλπον καὶ ἄλλοτε πρὸς τὰς ἀρκτικὰς θαλάσσας. Ἡ ἀγέλη τῶν ζῴων τούτων διαχωρίζεται εἰς πλεῖστα τμήματα, ὧν ἕκαστον βαδίζει παραλλήλως τοῦ ἑτέρου, εἰς εὐθεῖαν γραμμήν. Διέρχονται μετὰ θαυμαστῆς εὐχερείας τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς λίμνας. Ἡ διέλευσίς των ἐκ καλλιεργημένων μερῶν ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς ταῦτα. Βαδίζουσι μόνον κατὰ τὴν νύκτα, κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν παραμένουσι κεκρυμμένοι. Αἱ ἀγέλαι τῶν λέμμων ἀκολουθοῦνται πολλάκις ἀπὸ λύκους, ἄρκτους, ἀλώπεκας καὶ ἄλλα σαρκοφάγα ζῷα, τῶν ὁποίων ἀποτελοῦσιν οὗτοι ἐκλεκτὸν θήραμα. Οἱ λέμμοι μεταναστεύουσι μόνον ὁσάκις πληθύνονται ὑπερμέτρως. Τοῦτο συμβαίνει συχνάκις, καθ' ὅσον ἡ θήλεια γεννᾷ δὶς τοῦ ἔτους ἀπὸ 5—7 μικρά. Τὰ περισσότερα τῶν ζῴων τούτων ἀποδεκατίζονται κατὰ τὰς μακρὰς αὐτῶν μεταναστεύσεις. Δ. Ν. Π.

Λέμμος ὁ νορβηγικός.

λέμνα (Lemna) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λεμνιδῶν*, περιλαμβάνον πόας ὑδροχαρεῖς, ἐπιπολαζούσας ἢ ἡμιβυθισμένας ἐντὸς τῶν ὑδάτων. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν τοῦ γένους ἰθαγενὲς τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ *λέμνα ἡ ἐλάσσων* (Lemna minuta), ἥτις φύεται ἐπὶ τελματωδῶν τόπων καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *φακὴ τοῦ νεροῦ*. Δ.Ν.Π.

λεμνίδαι (αἱ) (Lemnaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια φυτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μονοκοτυληδόνων*, περιλαμβάνουσα μικροῦ μεγέθους πόας, ἐπιπολαζούσας ἢ ἡμιβεβυθισμένας ἐντὸς τῶν ὑδάτων, μὲ ρίζας λεπτὰς καὶ εὐθραύστους, νηχομένας ἐντὸς τῶν ὑδάτων. Λεπτὸν φυτικὸν μόριον ἀντιπροσωπεύει συγχρόνως τὸν καυλὸν καὶ τὰ φύλλα. Τὰ ἄνθη εἶναι μόνοικα καὶ μικρότατα, περιβάλλονται δὲ ὑπὸ μεμβρανώδους σπάδικος κλειστοῦ κατὰ τὸ κατώτερον αὐτοῦ τμῆμα καὶ πολλαχῶς διεσχισμένου κατὰ τὸ ἀνώτερον. Τὰ ἄρρενα ἄνθη εἶναι μονήρη ἐφ' ἑκάστου σπάδικος καὶ φέρουσι ἕνα καὶ μόνον στήμονα νηματοειδῆ καὶ ἐπιμήκη. Ὁ ἀνθὴρ εἶναι διῃρημένος εἰς δύο λοβούς, οἵτινες δίστανται ἀλλήλων κατὰ τὴν βάσιν των καὶ συνενοῦνται κατὰ τὴν κορυφήν των. Τὸ θῆλυ ἄνθος περικλείεται ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ σπάδικος, ἔχει ὑποτυπώδη ᾠοθήκην μονόχωρον, περικλείουσαν ἓν ἢ περισσότερα ᾠάρια τοποθετημένα ἐπὶ ἁπλοῦ στυλίσκου, ὅστις τελευτᾷ εἰς λεπτὸν στίγμα. Ὁ καρπὸς εἶναι μονόχωρος κάψα. Γνωστότερον γένος εἶναι ἡ *λέμνα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

Λέμνιος (Lemnius, κυρίως: Simon Lemm Margadant), ***Σίμων.*** Ἑλβετὸς ποιητής, γεννηθεὶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τῷ 1550. Διήγαγε νεανικὴν ζωὴν πλήρη στερήσεων καὶ ἐσπούδασεν ἐν Βιττεμβέργῃ, ὅπου διὰ τοῦ ἔργου του «Epigrammaton libri duo» (1548) προὐκάλεσε τὴν ὀργὴν τοῦ Λουθήρου. Ἀποπεμφθεὶς ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς Χάλλην, ὅπου ἐξεδικήθη δι' ἑνὸς νέου βιβλίου ἐπιγραμμάτων, ἐναντίον τοῦ Λουθήρου: «Apologia contra decretum, quod imperio tyrannide M. Lutheri et Justi Jonae Vitebergensis Universitas evolgavit» (1838) καὶ διὰ τῆς «Monachopornomachia». Ἐδημοσίευσε μετάφρασιν τῆς «Περιηγήσεως» τοῦ Διονυσίου (1543), τῆς «Ὀδυσσείας» καὶ τῆς «Βατραχομυομαχίας» (1549), εἰς λατινικοὺς στίχους, καὶ ἐν τέλει τὸ κύριον ἔργον του «Libri IX de bello Suevico ab Helvetiis et Rhaetis adversus Maximilianum Caesarem 1499 gesto». Γ. Ε. Κ.

Λεμὸ (Lemot), ***Φραγκῖσκος-Φρεδερῖκος, βαρῶνος*** —. Γάλλος γλύπτης (1773—1827). Τυχὼν τοῦ πρώτου μεγάλου βραβείου τῆς πλαστικῆς, ἐστάλη εἰς Ῥώμην, ἐξ ἧς ἀνεχώρησε κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, διὰ νὰ καταταχθῇ εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ῥήνου. Τῷ 1795 ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ἔνθα τῷ ἀνετέθη ὑπὸ τῆς συμβατικῆς συνελεύσεως ἡ ἐκτέλεσις κολοσσικοῦ ἀγάλματος εἰκονίζοντος τὸν γαλλικὸν λαὸν ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Ἡρακλέους. Τὸ ἔργον τοῦτο παρέμεινεν ἡμιτελές. Τῷ 1805 ὠνομάσθη ὁ Λεμὸ μέλος τοῦ Γαλλικοῦ ἰνστιτούτου καὶ καθηγητὴς ἐν τῇ παρισινῇ σχολῇ τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἐνεπνεύσθη ἰδίᾳ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ Νουμᾶς Πομπίλιος», «Ὁ Κικέρων», «Ὁ Βροῦτος», «Ὁ Λυκοῦργος», «Ὁ Λεωνίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας» καὶ «Ὁ Ναπολέων ἐπὶ θριαμβευτικοῦ ἅρματος» (ἀνάγλυφον τοῦ μεγάλου ἀετώματος τοῦ Λούβρου). Ι. Μ. Π.

Λεμοὰν (Lemoine), ***Ἐρρῖκος.*** Διακεκριμένος Γάλλος παιδαγωγὸς τοῦ κλειδοκυμβάλου (1786—1854). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Ρεϊσὰ ἐν τῷ Ὠδείῳ τῶν Παρισίων καὶ εἶτα ἐξαίρετος καθηγητὴς τοῦ κλειδοκυμβάλου. Ἐγένετο γνωστὸς ὡς συνθέτης παιδαγωγικῶν ἰδίως ἔργων διὰ κλειδοκύμβαλον. Γ. Σ.

—**Λεμοὰν** (Lemoyne ἢ Le Moyne), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής.*** Γάλλος μουσικοσυνθέτης (1751—1796). Τὰς μουσικὰς του σπουδὰς συνεπλήρωσεν ἐν Βερολίνῳ. Μετὰ σειρὰν ταξιδίων ἀνὰ τὴν Πολωνίαν, ἔνθα ἔγραψε τὸ μελόδραμα «Le Bouquet de Colette», ἐπανελθὼν εἰς Γαλλίαν συνέθεσε τὸ μελόδραμα «Ἠλέκτρα», ἐν τῷ ὁποίῳ προσπαθεῖ νὰ μιμηθῇ τὸ ὕφος τοῦ Γκλούκ. Ἀποδοκιμασθεὶς ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἐστράφη πρὸς τὸν Πιτσίννι καὶ τὸν Σακκίνι, κατὰ τὰ πρότυπα τῶν ὁποίων ἔγραψε τὴν «Φαίδραν» (1786), στεφθεῖσαν ὑπὸ καταπληκτικῆς ἐπιτυχίας. Ἐκ τῶν ἄλλων μελοδραμάτων του διακρίνονται τὰ ἑξῆς: «Nephté», ἔργον διὰ τὸ ὁποῖον ἐκλήθη διὰ πρώτην φορὰν ἐπανειλημμένως ἀπὸ σκηνῆς, «Les Pretendus», «Louis IX», «Elfride», «Miltiade à Marathon», «Toute la Grèce», «Le Batelier» κλ. Γ. Σ.

Λεμόβικες (οἱ) (Lemovices) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς Κεντρικῆς Γαλατίας, τῆς βραδύτερον Ἀκουϊτανίας, λαβὼν ἐνεργητικώτατον μέρος εἰς τὴν κατὰ τῶν Ρωμαίων ἐξέγερσιν τοῦ Βεργκιγγετόριγος ὑπὲρ τῆς γαλατικῆς ἀνεξαρτησίας. Ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου (Γεωγρ. Β', 7, 9) καλοῦνται *Λιμουΐκοι* (Limouici). Πρωτεύουσα αὐτῶν ἦτο τὸ *Αὐγουστόριτον* (Augustoritum), ἡ μετὰ ταῦτα κληθεῖσα *Λεμόβικον* (βλ. λ.). Πλὴν αὐτῶν ἀναφέρονται οἱ *Ἀρμορικανοὶ* (ἐκ τοῦ κελτ. or=πλησίον καὶ mor=θάλασσα) *Λεμόβικες*, κατοικοῦντες τὰ ΒΔ. παράλια τῆς ἀρχαίας Κελτικῆς, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λείγηρος καὶ τὴν περιφέρειαν τῆς σημερινῆς Νάντης. Α. Θ. Σ.

Λεμόβικον, ἢ ***Λιμοδία*** (Lemovices ἢ Limodia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Κεντρικῆς Γαλατίας, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν *Λεμοβίκων*, καλουμένη προηγουμένως *Αὐγουστόριτον* (Augustoritum). Ἔκειτο ἐπὶ ὑψηλῆς τοποθεσίας, ἐπὶ τοῦ Βιέννα (Vienne), ἀριστεροῦ παραποτάμου τοῦ Λείγηρος. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἕδρα Ρωμαίου ἀνθυπάτου. Συγχωνευθεῖσα ἀργότερον μετὰ τῆς Ἀκουϊτανίας, ἠκολούθησε τὰς τύχας αὐτῆς, περιελθοῦσα ἀλληλοδιαδόχως εἰς τοὺς Ρωμαίους, Βισιγότθους, Φράγκους, καὶ τέλος ἑάλω τῷ 846 ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν. Σήμερον καλεῖται *Λιμόζη*. Α. Θ. Σ.

Λεμόβιοι (οἱ) (Lemovii) *[Ἀρχ.]*. Λαὸς τῆς ΒΑ. ἀνεξαρτήτου Γερμανίας καὶ κατοικῶν ἐπὶ τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης (Mare Suebicum) ἐν τῇ νῦν Ἀνατολικῇ Πρωσσίᾳ καὶ Πομερανίᾳ. Α. Θ. Σ.

λεμόνα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία πολλαχοῦ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους τοῦ φυτοῦ *κιτρέα ἡ ρωμαϊκὴ* (Citrus medica romana).

Λεμόνα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Κελοκεδάρων τῆς ἐπαρχίας Πάφου. Κάτ. 250 ἀσχολούμενοι μὲ τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Κ. Μ. Κ.

λεμονάδα (ἡ) δημοτ, πρόχειρον ρόφημα, ποτὸν ἀναψυκτικὸν παρασκευαζόμενον συνήθως ἐκ χυμοῦ λεμονίου, ὕδατος καὶ σακχάρεως· || «λεμονάδα γκαζόζα» ἢ βιομηχανικῶς παρασκευαζομένη ἀεριοῦχος λεμονάδα ἐντὸς εἰδικῆς φιάλης.

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ **λεμονάδα** παρασκευάζεται ἀπὸ χυμὸν λεμονίου, ἀπὸ ὕδωρ καὶ ἀπὸ ζάχαριν ὡς ἑξῆς: θέτομεν τὸν χυμὸν 2 λεμονίων ἐντὸς ποτηρίου, τὸ πληροῦμεν δι' ὕδατος καὶ ρίπτομεν δύο κοχλιάρια ζάχαριν. Διὰ νὰ ἀναμειχθῶσι καλῶς μεταγγίζομεν τὸ ὑγρὸν εἰς ἕτερον ποτήριον καὶ ἐκ τούτου εἰς τὸ πρῶτον ἀρκετὰς φορὰς μὲ ταχύτητα. Ἡ διὰ λεμονίου λεμονάδα εἶναι ἡ καλυτέρα, δυνάμεθα ὅμως, ἐλλείψει αὐτοῦ, νὰ χρησιμοποιήσωμεν κιτρικὸν ὀξὺ (ξινό). Τὴν λεμονάδαν χρησιμοποιοῦμεν ὡς φάρμακον εἰς ἐλαφρὰς στομαχικὰς διαταραχὰς προσθέτοντες ὀλίγην σόδαν. Ἡ κατάχρησις τῶν λεμονάδων βλάπτει. Εἰς πολλὰς παθήσεις οἱ ἰατροὶ τὴν ἀπαγορεύουν, κατόπιν δὲ τῆς λήψεως ὡρισμένων φαρμάκων, ὅπως τὸ καλομέλανο, ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσίς της ὡς ἐπικίνδυνος (περὶ τῆς ἀεριούχου λεμονάδας (γαζόζας) βλ. λ. *ἀεριοῦχα ποτά*). Μ. ΔΡ.

λεμονέα (ἡ) (Citrus limonium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἑσπεριδοειδῶν*. Ἡ λεμονέα (κοιν. *λεμονιά*) θεωρεῖται οὐχὶ ὡς ἴδιον γένος, ἀλλ' ὡς ἁπλῆ παραλλαγὴ τοῦ γένους *κίτριον τὸ λεμόνιον* (Citrus limonium). Θεωρεῖται ἰθαγενὲς δένδρον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπόθεν διεδόθη εἰς τὴν λοιπὴν Ἀσίαν καὶ τέλος εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου ἀπαντᾷ ὑπὸ πλείστας ποικιλίας.

Ἡ λεμονέα εἶναι δένδρον ἀναστήματος 3—5 μέτρων μὲ κορμὸν εὐθὺν φέροντα μακροὺς κλάδους, οἵτινες εἶναι αἰχμηροὶ εἰς τὰς ἀγρίας ποικιλίας. Τὰ φύλλα της εἶναι ᾠοειδῆ, ἐπιμήκη, ὀξύληκτα, ἀναλόγως τῶν διαφόρων ποικιλιῶν, ἐναλλασσόμενα καὶ βαθέως πράσινα κατὰ τὴν ἄνω αὐτῶν ἐπιφάνειαν καὶ ἀνοικτῶς πράσινα κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν τοιαύτην. Τὰ ἄνθη εἶναι λευκὰ ἢ λευκοϊώδη, λίαν εὐώδη, καὶ ἀναφαίνονται κατὰ τὰς μασχάλας τῶν φύλλων ἢ τὰς κορυφὰς τῶν κλάδων. Ἕκαστον ἄνθος φέρει κάλυκα ἔχοντα πέντε ὀδοντώσεις καὶ ἰσάριθμα πέταλα καὶ πολυπληθεῖς στήμονας συνηνωμένους κατὰ κανόνα μεταξύ των. Ἡ ᾠοθήκη εἶναι πολύχωρος καὶ τοποθετημένη ἐπὶ ἄτλου παχέος καὶ κυλινδρικοῦ

Κλάδος λεμονέας μετ' ἀνθέων καὶ καρπῶν.

στυλίσκου, ὅστις τελευτᾷ εἰς πεπλατυσμένον στίγμα. Ὁ καρπός της, *λεμόνιον* (κοιν. *λεμόνι*) καλούμενος, εἶναι ᾠοειδὴς λεῖος ἢ ἀνώμαλος ἐξωτερικῶς καὶ μὲ ὡραῖον κιτρινόχρυσον χρῶμα. Ἐνίοτε ὁ καρπὸς εἶναι καὶ σφαιρικός. Πάντοτε κατὰ τὴν κορυφήν του ἀπολήγει εἰς κωνοειδῆ μαστὸν καὶ περικλείει ὀπὸν ὄξινον, εὐαρέστου ὅμως γεύσεως. Ὁ καρπὸς τῆς λεμονέας χρησιμοποιεῖται ὡς ἄρτυμα τῶν ἐδεσμάτων, πρὸς παρασκευὴν δροσιστικοῦ ποτοῦ (τῆς *λεμονάδας*), διὰ τὸν ἀρωματισμὸν γλυκισμάτων, ἡδυπότων, ἀρωμάτων κλ. Τῆς λεμονέας ὑπάρχουσι πλεῖσται ποικιλίαι, ὧν γνωστότεραι εἶναι:

Λεμονέα ἡ ἀγρία (Citrus limonium silvestris). Αὕτη διακρίνεται ἐκ τῶν ἀκανθωτῶν φύλλων της καὶ τῶν ᾠοειδῶν καρπῶν της.

Λεμονέα ἡ κιτροειδὴς (Citrus limonium vulgaris). Εἶναι ἡ περισσότερον πάντων τῶν λοιπῶν ποικιλιῶν καλλιεργουμένη πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν, κυρίως ἐν Πελοποννήσῳ.

Λεμονέα ἡ κιτροειδὴς ἡ ἑλληνικὴ (Citrus limonium graecum). Εἶναι ἡ περισσότερον παρ' ἡμῖν διαδεδομένη καὶ καλλιεργουμένη καὶ παραπλήσια πρὸς τὴν *λεμονέαν τὴν κιτροειδῆ τὴν ἱσπανικὴν* (Citrus limonium hispanicus). Ἔχει ὕψος 3 ἕως 4 μέτρων καὶ φέρει εὐμεγέθη καρπὸν μὲ ὀξεῖαν γεῦσιν.

Digitized by Google

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰδῶν ἀπαντῶσι παρ' ἡμῖν ἡ *λεμονέα ἡ αὐλακωτὴ* (Citrus limonium graecum striatus) κοινῶς *σκαραμαγκᾶς*, *λεμονέα ἡ νόθος* (Citrus limonium graecum nothum), κοινῶς *λεμονοπορτοκαλλέα* κ. ἄ.

Ἡ λεμονέα εὐδοκιμεῖ εἰς μέρη μὴ προσβαλλόμενα ὑπὸ τῶν ἀνέμων καὶ οὐχὶ χαμηλῆς θερμοκρασίας, διὸ καὶ καλλιεργεῖται ἰδίως παρ' ἡμῖν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὴν Κρήτην καὶ τὰ νοτιοδυτικὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου. Καταλληλότεραι καὶ εὐφορώτεραι θεωροῦνται αἱ λεμονέαι αἱ προερχόμεναι ἐκ τοῦ ἐμβολιασμοῦ νερατζέας, διότι αὗται σπανίως προσβάλλονται ὑπὸ διαφόρων ἀσθενειῶν καὶ ἰδίως τῆς κομμιώσεως (βλ. λ. *ἑσπεριδοειδῆ* τ. ΙΑ', σ. 641 β ἑ.). Δ. Ν. Π.

λεμονέλαιον (τὸ) */Χημ./*. Καλεῖται οὕτω τὸ ἐν Σικελίᾳ ὡς καὶ εἰς τὰ νότια μέρη τῆς Καλαβρίας ἐκ τῶν καρπικῶν φλοιῶν τῶν λεμονίων διὰ πιέσεως ἐξαγόμενον αἰθέριον ἔλαιον. Οἱ φλοιοὶ τῶν λεμονίων πιέζονται ἐπὶ σπόγγων, οἵτινες οὕτω ἀπορροφοῦσι τὸ ἔλαιον, τὸ ὁποῖον καὶ παραλαμβάνεται ἐκεῖθεν διὰ στυψίματος. Ἐκ τοῦ ὑγροῦ τούτου διὰ καθιζήσεως καὶ διηθήσεως λαμβάνεται τὸ ἐπιπλέον ἔλαιον. Οἱ ἐκθλιβέντες φλοιοὶ ὑποβάλλονται ἀκολούθως εἰς ἀπόσταξιν μεθ' ὕδατος πρὸς τελείαν παραλαβὴν καὶ τοῦ ὑπολοίπου ἐλαίου. Τὸ οὕτω δι' ἀποστάξεως λαμβανόμενον λεμονέλαιον, ἀναμιγνυόμενον μετὰ τοῦ δι' ἐκθλίψεως ληφθέντος τοιούτου ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς κατωτέρα ποιότης. Τὰ λεμόνια ἐν ἡμιωρίμῳ καταστάσει, κατὰ τὸν Νοέμβριον καὶ Δεκέμβριον, παρουσιάζουν τὴν μεγίστην περιεκτικότητα εἰς λεμονέλαιον. Τὸ δι' ἐκθλίψεως λαμβανόμενον λεμονέλαιον εἶναι ἀνοικτοκίτρινον ὑγρὸν εὐχαρίστου ὀσμῆς προσφάτων λεμονίων καὶ ἀρωματικῆς ὀλίγον πικριζούσης γεύσεως, κατὰ τὴν μακροτέραν δὲ παραμονὴν σχηματίζει κιτρονόλευκον ὑποστάθμην. Τὸ εἰδικὸν βάρος κυμαίνεται μεταξὺ 0,856 καὶ 0,861, εἶναι δεξιοστρόφον, βράζει εἰς 170° περίπου καὶ διαλύεται εἰς ἀπόλυτον ἀλκοόλην, αἰθέρα, χλωροφόρμιον, βενζόλιον καὶ ἀμυλικὴν ἀλκοόλην εἰς πᾶσαν ἀναλογίαν. Εἰς 6—8 μέρη ἀλκοόλης 90° δὲν διαλύεται διαυγῶς λόγῳ τῶν περιεχομένων κηροειδῶν καὶ βλεννοειδῶν συστατικῶν. Τὸ κύριον συστατικὸν αὐτοῦ ἀποτελεῖ τὸ *d-λεμονένιον*, ἐνῷ ἡ ὀσμὴ προκαλεῖται κυρίως ἐκ τῆς *κιτράλης*, καίτοι αὕτη περιέχεται εἰς ποσότητα 4—6 $^0/_0$ μόνον. Τὸ λεμονέλαιον νοθεύεται εἴτε διὰ λεμονελαίου ἐξ ἀποστάξεως, εἴτε διὰ τερεβινθελαίου, εἴτε δι' ἀλκοόλης καὶ λιπαρῶν ἐλαίων κλπ. Τὸ λεμονέλαιον εἶναι προσφιλὲς ἄρτυμα τῆς ζαχαροπλαστικῆς, χρησιμοποιούμενον ἐπίσης ἐν τῇ ἀρωματοποιίᾳ, εἰς τὴν παρασκευὴν ἡδυπότων, λεμοναδῶν κλπ. Διαλύματα λεμονελαίου ἐν ἀλκοόλῃ φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἐσσένιζα λεμονίων*. Σ. Γ.

λεμονένιον (τὸ) *['Οργ. Χημ.]*. Εἶναι τὸ μᾶλλον διαδεδομένον ἐν τῇ φύσει ἐκ τῶν *μινθαδιενίων*, ἀνῆκον γενικώτερον εἰς τοὺς τερπενικοὺς ὑδρογονάνθρακας. Ἔχει τὸν τύπον

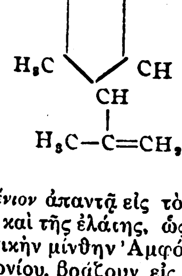

καὶ εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τρεῖς μορφάς, ἤτοι ὡς δεξιοστρόφον, ὡς ἀριστεροστρόφον καὶ ὡς ρακεμικόν.

Τὸ d-*λεμονένιον* ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἔλαιον τοῦ φλοιοῦ τῶν λεμονίων, τῶν νερατζίων, τῶν πορτοκαλλίων, τῶν μανδαρινίων, ὡς καὶ τὸ κυμινέλαιον, τὸ ἀνηθέλαιον, τὸ σελινέλαιον κτλ. Τὸ 1-*λεμονένιον* ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἔλαιον τῶν φύλλων τῆς πεύκης καὶ τῆς ἐλάτης, ὡς καὶ εἰς τὸ ἐλέμιον καὶ τὴν ρωσικὴν μίνθην. Ἀμφότερα ἔχουν εὐχάριστον ὀσμὴν λεμονίου, βράζουν εἰς 175°, ἔχουν εἰδικὸν βάρος εἰς 15° 0,850, δείκτην διαθλάσεως 1,475 καὶ εἰδικὴν στροφὴν τὸ μὲν πρῶτον +125°,36, τὸ δὲ δεύτερον —106°. Τὸ d, 1-*λεμονένιον* (ἢ *διπεντένιον* ἐπίσης καλούμενον) ἀπαντᾷ εἰς τὸ ἔλαιον ἀβροτόνου τοῦ ἄρρενος, ὡς καὶ εἴς τινα τερεβινθέλαια. Ἔχει ἐπίσης αὐτὴν τὴν ὀσμήν, βράζει εἰς 178° καὶ ἔχει εἰδικὸν βάρος εἰς 20° 0,843. Τὰ διάφορα λεμονένια παρεσκευάσθησαν καὶ συνθετικῶς. Μετὰ νιτρωδυλοχλωριδίου παρέχουν χαρακτηριστικὰ *λεμονενονιτρωδυλοχλωρίδια* καὶ μετὰ ξηροῦ βρωμίου *τετραβρωμίδια*. Σ. Γ.

Λεμονῆς. Ὄνομα ἀγωνιστῶν ἐκ Μυτιλήνης βλ. *Παλαιολόγος*.

λεμόνι (τό), κοιν. ***λεϊμόνι***· δημοτ., ὁ καρπὸς τῆς λεμονέας: «λεμόνι ζουμερό, — ποριώτικο»· || μεταφ. *λεμόνια* οἱ μαστοὶ νεαρᾶς κόρης: ᾆσμ. «λεμονιὰ λεμόνισέ με | δυὸ λεμόνια δάνεισέ με».

λεμονιὰ (ἡ), καὶ ***λεϊμονιά***· τὸ δένδρον *λεμονέα*, τὸ λεπτοφυέστερον τῶν κιτρωδῶν.

Λεμονιὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Μελιτίνης (Ζελίνας) τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 118. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ρόζοβα*. Χ. Δ.

—**Λεμονιὰ** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Κεῖται ἐγγύτατα τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὁμώνυμος ὅρμος (*Ὅρμος Λεμονιᾶς*) μὲ μικροσυνοικισμὸν ἁλιέων. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) τοῦ χωρίου 380, τοῦ ὅρμου 3. Χ. Δ.

—**Λεμονιᾶς** *ὅρμος [Γεωγρ.]*· βλ. *Λεμονιά*.

λεμονίνη (ἡ) *['Οργ. Χημ.]*. Πικρὰ ὕλη τοῦ τύπου $C_{22}H_{26}O_7$, ἀπαντῶσα εἰς τοὺς σπόρους τῶν λεμονίων καὶ τῶν πορτοκαλλίων. Ἄχρουν κρυσταλλικὸν σῶμα τηκόμενον εἰς 275°. Σ. Γ.

λεμονιοθλίπτης (ὁ)· ἐξελλήνισις τοῦ δημοτ. *λεμονοστύφτης* (βλ. λ.).

λεμόνιον (τὸ) */Βοτ./*. Καλεῖται οὕτως ὁ καρπὸς τῆς *λεμονέας* (βλ. λ.). Τὰ κυριώτερα συστατικὰ τοῦ ὀποῦ τοῦ λεμονίου εἶναι τὸ *κιτρικὸν ὀξύ*, τὸ *μηλικὸν ὀξύ*, ἡ *σακχαρόζη*, τὸ *σάκχαρον*, ἡ *κιτρικὴ ἄσβεστος*, τὸ *κιτρικὸν κάλιον*, ὁ *σίδηρος* καὶ ὁ *φωσφόρος*. Δ. Ν. Π.

Λεμοννιὲ (Lemonnier), ***Ἀντώνιος-Λουδοβῖκος-Κάμιλλος***. Βέλγος λογοτέχνης (1835—1913), θεωρούμενος ἐκ τῶν κρατίστων ποιητῶν τῆς φυσιοκρατικῆς σχολῆς. Τὰ μυθιστορήματά του διακρίνει ἐξαιρετικὴ τολμηρότης. Τὸ ὕφος του εἶναι ἐκφραστικώτατον. Ὁ Λεμοννιὲ διέπρεψεν ἐπίσης καὶ ὡς τεχνοκρίτης. Τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν μυθιστορημάτων του εἶναι: «Οἱ Φλαμανδοί μας», «Ὁ νεκρός», «Εἷς ἄρρην», «Ὑστερική», «Ἡ κυρία Λυπάρ», «Ὁ ἐρωτευμένος», «Παρθένος νῆσος» κ. ἄ. Ὁ Λεμοννιὲ συνέθεσε καὶ ἀριθμόν τινα ἔργων διὰ μικρὰ παιδιά, ὡς «Ἡ κωμῳδία τῶν παιγνιδιῶν», «Μπέμπηδες καὶ παιγνίδια» καὶ ἄλλα διακρινόμενα διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν λεπτότητά των. Ἐκ τῶν τεχνοκριτικῶν ἔργων του τὰ καλύτερα εἶναι: «Γουσταῦος Κουρμπὲ καὶ τὸ ἔργον του», «Οἱ ζωγράφοι τῆς ζωῆς». κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

—**Λεμοννιὲ** (Le Monnier), ***Πέτρος-Κάρολος***. Γάλλος ἀστρονόμος (1715—1799). Τῷ 1732 ἤρχισε νὰ ἐκτελῇ παρατηρήσεις τῇ βοηθείᾳ παρατοιχείου κύκλου, ὃν ἐδώρησεν αὐτῷ ὁ Grandjean de Fouchy. Μετὰ διετίαν ὑποβαλὼν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν χάρτην τῆς Σελήνης μετὰ περιγραφῆς τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς, ἐξελέγη τῷ 1736 ἀκαδημαϊκὸς καὶ ὑπεδείχθη ὡς μέλος τῆς εἰς Λαπωνίαν ἀποστολῆς (1736—1737). Τῷ 1741 ὁ Λεμοννιὲ εἰσήγαγεν εἰς τὴν Γαλλίαν τὴν μεσημβρινὴν διόπτραν, ὄργανον ἀγνοούμενον ἕως τότε ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τῶν Παρισίων. Βραδύτερον, τῇ συστάσει τοῦ δουκὸς Noailles, γνωρισθεὶς μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΕ', κατορθώνει, χάρις εἰς τὴν βασιλικὴν προστασίαν, νὰ προμηθευθῇ διάφορα ἀστρονομικὰ ὄργανα, ὅμοια πρὸς τὰ τότε χρησιμοποιούμενα ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ τοῦ Γκρήνουϊτς.

Ὁ Λεμοννιὲ συνέγραψε διαφόρους πραγματείας καὶ ὑπομνήματα περὶ τοῦ Ἡλίου, τῶν ἀπλανῶν, τῶν παλιρροιῶν, τῆς διαβάσεως τῆς Ἀφροδίτης πρὸ τοῦ δίσκου τοῦ Ἡλίου κατὰ τὸ 1761 κτλ. Ἐνδιαφέρουσαι εἶναι ἐπίσης αἱ ἐργασίαι του ἐπὶ τῶν δορυφόρων τοῦ Κρόνου, ἡ ἔκθεσίς του περὶ τῆς δακτυλιοειδοῦς ἐκλείψεως τοῦ Ἡλίου, ἣν παρετήρησε τῷ 1748 ἐκ Σκωτίας, καθὼς καὶ τὰ συγγράμματα, τὰ ὁποῖα συνέγραψε πρὸ καὶ μετὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀνάθεσιν τῆς διδασκαλίας τῆς ἀστρονομίας ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῆς Γαλλίας (1749). Ἐκ τούτων κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Μαθήματα στοιχειώδους ἀστρονομίας» (1746), «Ναυτικὴ ἀστρονομία» (1771), «Περιγραφὴ καὶ χρῆσις τῶν ἀστρονομικῶν ὀργάνων» (1774). Πρὸς τούτοις τὸ ἀστεροσκοπεῖον τῶν Παρισίων κατέχει χειρόγραφόν του ὑπὸ τὸν τίτλον «Histoire celeste», ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναφέρονται ὅλαι αἱ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ὁ Λεμοννιὲ ἐξετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1734—1791 εἰς διάφορα ἀστεροσκοπεῖα. Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τοῦ χειρογράφου τούτου συνάγεται ὅτι ὁ Λεμοννιὲ εἶχε παρατηρήσει δωδεκάκις τὸν πλανήτην Οὐρανόν, χωρὶς νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀγνώστου ἀκόμη μέλους τοῦ ἡλιακοῦ ἡμῶν συστήματος.

Ὁ Λεμοννιὲ συνεδέετο στενῶς μετὰ τοῦ Λακάϊγ καὶ τοῦ Λαλάνδου, τὸν ὁποῖον ὡς μαθητὴν καὶ προστατευόμενόν του ὑπέδειξεν, ἂν καὶ 19ετῆ τὴν ἡλικίαν, ὡς τὸν καταλληλότατον ὅπως μεταβῇ εἰς Βερολῖνον καὶ συμμετάσχῃ διὰ τῶν ἐκεῖθεν παρατηρήσεών του εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῆς παραλλάξεως τῆς σελήνης. Σ. Π.

λεμονόζουμο (τό)· δημοτ., τὸ ζουμί, ὁ χυμὸς τοῦ λεμονίου.

λεμονόκουπα (ἡ)· δημοτ., κούπα λεμονιοῦ, τὸ ἡμίτομον τοῦ λεμονίου τὸ ἀπορριπτόμενον μετὰ τὴν ἀποστράγγισιν τοῦ χυμοῦ: «πάτησε 's τὴ λεμονόκουπα καὶ γλίστρησε»· || φρ. «τὸν πῆραν μὲ τὶς λεμονόκουπες» ἐπὶ ἀνθρώπου θορυβωδῶς ἀποδοκιμασθέντος.

λεμονοπορτόκαλα (τά)· λεμόνια καὶ πορτοκάλια ὡς σύνολον: «ἔφερε μιὰ κα'ίκιὰ λεμονοπορτόκαλα».

λεμονοπορτοκαλιὰ (ἡ) *[Βοτ.]*. Δημώδης ὀνομασία εἴδους *λεμονέας*.

λεμονόστυμμα (τό)· ἰδιωματ., τὸ μετὰ τὸ στύψιμο ἀπορριπτόμενον λεμόνιον, ἄλλως *λεμονόκουπα*.

λεμονοστύφτης (ὁ)· δημοτ., σκεῦος ὑάλινον ἢ ἐξ ἀλουμινίου, διὰ τοῦ ὁποίου στύβομεν, ἀποστραγγίζομεν τὸν χυμὸν τοῦ λεμονίου.

λεμονόφλουδα (ἡ), καὶ ***λεμονόφλουδο*** (τό)· *λεμονόκουπα* (βλ. λ.).

λεμονόχορτο (τὸ) */Βοτ./*. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀριστολοχία ἡ στρογγύλη*.

Λέμος */Γεωγρ./*. Νῆσος μικρὰ βορείως καὶ ἐγγὺς τῆς Σύμης. Γνωστοτέρα ὡς *Νῆμος* (βλ. λ.). Ι. Ε. Λ.

Λεμουὰν (Lemoine), ***Αἰμίλιος-Μιχαὴλ-Ὑάκινθος***. Γάλλος μαθηματικός, γεννηθεὶς τῷ 1840. Ἐξελθὼν τῆς πολυτεχνικῆς σχολῆς, ὑπηρέτησεν ὡς μηχανικὸς εἰς διαφόρους δημοσίας θέσεις. Ὁ Λεμουὰν δύναται νὰ ὀνομασθῇ μετὰ τοῦ John Casey ὡς θεμελιωτὴς τῆς τριγωνομετρίας. Πλεῖσται δὲ εἶναι αἱ δημοσιευθεῖσαι παρ' αὐτοῦ σημαντικαὶ μελέται ἐπὶ ἄλλων μαθηματικῶν κλάδων. Ἀσχοληθεὶς καὶ μὲ τὴν μουσικήν, ἵδρυσεν ἀπὸ τοῦ 1860 ἑσπερίδας μουσικῆς δωματίου, αἱ ὁποῖαι ἀπέμειναν περίφημοι. Ὅλοι οἱ μεγάλοι βιρτουόζοι τῆς ἐποχῆς του διῆλθον ἀπὸ τὰς συγκεντρώσεις ἐκείνας, πολλοὶ δὲ συνθέται ἔγραψαν δι' αὐτὰς εἰδικὰ τεμάχια. —Ω.

—**Λεμουὰν** (Lemoine), ***Ἰάκωβος-Ἀλβέρτος-Φῆλιξ***. Γάλλος φιλόσοφος, γεννηθεὶς τῷ 1824 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1874. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ λύκειον Καρλομάγνου, εἰσήχθη εἰς τὴν École Normale τῷ 1844 καὶ ὠνομάσθη προλύτης τῆς φιλοσοφίας τῷ 1847. Ἐδίδαξε τὴν φιλοσοφίαν ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸ βασιλικὸν κολλέγιον τῆς Νάντης, εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Νανσύ, εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Βορδώ, εἰς τὸ λύκειον Βοναπάρτου ἐν Παρισίοις καὶ εἰς τὴν École Normale ἀπὸ τοῦ 1862 μέχρι τοῦ 1872. Ἀσθενοῦς κράσεως ὤν, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ εἰς τοὺς κόπους τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἀκαδημίας. Ὁ Λεμουὰν συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν διακεκριμένων Γάλλων ψυχολόγων. Ἐκτὸς τῶν δύο διδακτορικῶν διατριβῶν του «Charles Bonnet, philosophe et naturaliste» καὶ «Quid sit materia apud Leibnitium» (Paris 1850), ἔγραψε καὶ τὰ ἑξῆς: «Du sommeil», ἔργον βραβευθὲν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν (Paris 1855). «L' âme et le corps» (Paris 1862), «L' aliéné devant la philosophie, la morale et la société» (Paris 1862), «Le vitalisme et l' animisme de Stahl» (Paris 1864), «De la physionomie et de la parole» (Paris 1865) κ. ἄ. Μετὰ θάνατον ἐξεδόθη τὸ ἔργον του: «De l' habitude et de l' instict» (1875).

—**Λεμουὰν** (Lemoine), ***Ἰωάννης***. Γάλλος καρδινάλιος (1250—1313). Διδάκτωρ τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, μετέβη εἰς Ρώμην καὶ ἐγένετο δικαστής. Προχειρισθεὶς ὑπὸ τοῦ πάπα Βονιφατίου τοῦ Η' καρδινάλιος ἀπεστάλη ὡς λεγᾶτος εἰς Παρισίους, ὅπου καὶ ἵδρυσε τὸ περίφημον ὁμώνυμον κολλέγιον ἐν τῇ ὁδῷ Saint-Victor. Μ. Ν. Δ.

—**Λεμουὰν** (Lemoyne), ***Ἰωάννης-Βαπτιστής***. Γάλλος γλύπτης, υἱὸς τοῦ *Ἰωάννου-Λουδοβίκου Λεμουὰν* (1704—1778). Ἐμαθήτευσεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ πατρός του καὶ παρὰ τῷ Robert Le-lorrain, εἰς ἡλικίαν δ' εἴκοσιν ἐτῶν ἔτυχε τοῦ μεγάλου βραβείου γλυπτικῆς διὰ τοῦ ἀναγλύφου του: «Ἡ θυσία τῆς Πολυξένης». Προσεπάθησε νὰ συνδιαλλάξῃ τὴν γλυπτικὴν πρὸς τὴν ζωγραφικὴν ἄνευ ἐπιτυχίας. Ἡ τεχνοτροπία του εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον θεατρικὴ καὶ συμβατική. Ἐξειργάσθη μέγαν ἀριθμὸν προτομῶν, πλαστικῶν συμπλεγμάτων καὶ ἀναγλύφων. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ'», «Ὁ θάνατος τοῦ Ἱππολύτου», «Ὁ ἅγιος Γρηγόριος», «Ἡ ἁγία Θηρεσία» καὶ τὰ μαυσωλεῖα τῶν καρδιναλίων Fleury καὶ de Mignard. Ι. Μ. Π.

—**Λεμουὰν** (Lemoyne), ***Ἰωάννης-Λουδοβῖκος***. Γάλλος γλύπτης (1665—1755). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Coysevox, τῷ δὲ 1703 ἐγένετο μέλος τῆς ἐν Παρισίοις βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ζωγραφικῆς. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται αἱ προτομαὶ τοῦ Mansart, τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης καὶ τοῦ Largillière, «Ἡ Ἄρτεμις» τοῦ πάρκου τῆς Muette καὶ «Οἱ λατρευτοὶ ἄγγελοι» τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Μεγάρου τῶν Ἀπομάχων. Ι. Μ. Π.

—**Λεμουὰν** (Lemoinne), ***Τζὼν-Αἰμίλιος***. Γάλλος δημοσιογράφος καὶ πολιτικὸς (1815—1892). Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του με-

Digitized by Google

ἦλθε τὸν δημοσιογράφον, προσληφθεὶς εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων», ὅπου διέπρεψε κυρίως ἐπὶ ζητημάτων ἐξωτερικῆς πολιτικῆς. Μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ ἰσόβιος γερουσιαστής, διωρίσθη τῷ 1880 πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας ἐν Βρυξέλλαις, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον παρῃτήθη. Ὁ Λεμουὰν ἐδημοσίευσε πλῆθος ἄρθρων καὶ εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν δύο Κόσμων», τὸ «Matin» καὶ ἄλλας παρισινὰς ἐφημερίδας. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του ἀξιολογώτερα εἶναι: «Ἡ αὐλὴ τοῦ Βερολίνου», «Ἡ αὐλὴ τῆς Πετρουπόλεως», «Ὁ βίος τοῦ Μπρουμμελ», «Ἡ Καρολίνα τῆς Βρουνσβίκης», «Αἱ κριτικαὶ βιογραφικαὶ μελέται» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

— **Λεμουὰν** (Lemoyne), ***Φραγκῖσκος.*** Γάλλος ζωγράφος (1688—1737). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Galloche, ἔτυχε δὲ τοῦ μεγάλου βραβείου Ρώμης τῷ 1711 διὰ τοῦ πίνακός του «Ροὺθ καὶ Βοόζ», ἀλλὰ δὲν μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐπεδόθη εἰς μεγάλας διακοσμητικὰς συνθέσεις. Ἀπὸ τοῦ 1723 διεκόσμησε τὸ ἐν Παρισίοις παρεκκλήσιον τῶν Ἰακωβίνων, τῷ 1731 τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου καὶ βραδύτερον τὴν αἴθουσαν τοῦ Ἡρακλέους ἐν τῷ πύργῳ τῶν Βερσαλλιῶν, ἔνθα ἐξετέλεσεν 142 ὑπερφυσικὰς μορφάς. Τῷ 1718 ἐγένετο μέλος τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Παραφρονήσας ηὐτοκτόνησε. Ι.Μ.Π.

Λὲ Μουατυριὲ (Le Moiturier), ***Ἀντώνιος***, ὁ ἐπικαλούμενος *Antonier*. Γάλλος γλύπτης (περὶ τὸ 1425—περὶ τὸ 1500). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ θείῳ του Ἰακώβῳ Μορὲλ καὶ συνειργάσθη εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ντιζὸν νῦν ἀποκειμένου ἐπιταφίου μνημείου τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας Ἰωάννου τοῦ Ἀφόβου. Ι. Μ. Π.

Λεμουέλ. Ἑβραϊκὴ ὀνομασία τοῦ *Λαμουὴλ* (βλ. λ.).

Λεμούρια (τά), καὶ ***Λεμουράλια*** (Lemuria) [*Ἀρχ.*]. Ἑορτὴ ρωμαϊκὴ ἀγομένη πρὸς τιμὴν τῶν *λεμούρων* (lemures), οἱ ὁποῖοι ἦσαν πνεύματα τῶν τεθνεώτων, ὁμοιάζοντα πρὸς τοὺς manes καὶ τὰς larvae, θεϊκῆς φύσεως καὶ ἠπίου χαρακτῆρος, καὶ ἔχοντα τὴν ἰδιότητα νὰ ἐπανέρχωνται καθ' ὡρισμένας ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ νὰ τρομοκρατοῦν τοὺς ζῶντας. Τὸ ὄνομά των εἶναι ἀγνώστου προελεύσεως. Οἱ ἐγγράμματοι Ρωμαῖοι συνέδεον τοὺς λεμούρους πρὸς τὸν θρῦλον τοῦ Ρώμου, ὅστις ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Ρωμύλου καὶ συνήθιζε νὰ φοβίζῃ μετὰ τὸν θάνατόν του διὰ τῶν ἐπισκέψεών του τὴν Ἄκκαν Λαρεντίαν καὶ τὸν Φαύστουλον. Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ταύτην, ὁ Ρωμύλος διὰ νὰ ἐξημενίσῃ τὸν ἀδελφόν του ἐθέσπισε τὰ Lemuria (Remuria δηλαδή), ἑορτὴν ἀνάλογον πρὸς τὰ Parentalia, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ Lemuria δὲν εἶχον δημόσιον χαρακτῆρα καὶ ἤγοντο ἐντὸς ἑκάστης οἰκογενείας πρὸς τιμὴν τῶν συγγενῶν νεκρῶν. Αἱ ἡμέραι καθ' ἃς ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ αὕτη ἦσαν ἡ 9, ἡ 11 καὶ ἡ 13 Μαΐου. Ὁ πατὴρ τῆς οἰκογενείας, μὲ γυμνοὺς τοὺς πόδας, ἠγείρετο κατὰ τὸ μεσονύκτιον, ἔκρουε τὸν ἀντίχειρα πρὸς τὰ δάκτυλα, διὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἐμφάνισιν φαντασμάτων, καὶ ἀφοῦ ἐκαθαίρετο, ἔρριπτεν ὄπισθέν του μαύρους κυάμους, ἀπαγγέλλων ἐννεάκις τὴν ἐπῳδήν: «ρίπτω τοὺς κυάμους τούτους καὶ δι' αὐτῶν ἐξαγοράζω τὸν ἑαυτόν μου καὶ τοὺς ἰδικούς μου». Κατόπιν ἐκαθαίρετο ἐκ νέου, ἔκτυπα ἀγγεῖόν τι χαλκοῦν, ὥστε νὰ παραγάγῃ ἦχον καὶ ἐπρόφερεν ἐννεάκις πάλιν τὸν ἐξορκισμόν: «ψυχαὶ τῶν τεθνεώτων μελῶν τῆς οἰκογενείας ἐξέλθετε!». Τόσον ὁ ἀριθμὸς ἐννέα ὅσον καὶ οἱ κύαμοι, οἱ ὁποῖοι ἀπαντῶσιν εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην, εἶναι συνήθη καὶ εἰς ἄλλας νεκρικὰς τελετὰς τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Αἱ τρεῖς ἡμέραι τοῦ Μαΐου, κατὰ τὰς ὁποίας ἤγετο ἡ ἑορτὴ αὕτη, ἦσαν ἀποφράδες· κατ' αὐτὰς οἱ ναοὶ ἦσαν κλειστοὶ καὶ οἱ γάμοι ἀπηγορεύοντο, οὐ μόνον κατ' αὐτὰς ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλον τὸν μῆνα. Εἰς τοῦτο ὀφείλεται καὶ ἡ σήμερον ἔτι παρὰ διαφόροις λαοῖς καὶ παρὰ τῷ ἑλληνικῷ κρατοῦσα πρόληψις ὅτι γάμοι τελούμενοι κατὰ Μάϊον εἶναι καταδικασμένοι εἰς ἀποτυχίαν. Θ. Π.

Λεμουρία (Lemurie) [*Ἀποκρυφ.*] Ἤπειρος τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου, ἥτις συμφώνως μὲ τὴν ἀπόκρυφον παράδοσιν περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ πλανήτου μας, ἔκειτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τρίτης Ἀνθρωπίνης Γενεᾶς εἰς τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ καὶ εἰδικῶς μεταξὺ Νοτίου Ἀμερικῆς, Αὐστραλίας καὶ Νοτίου Ἀφρικῆς. Ἡ Λεμουρία θεωρεῖται καταβυθισθεῖσα συνεπείᾳ κατακλυσμοῦ ἢ γεωλογικῶν ἀλλοιώσεων τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, 25 000 περίπου ἔτη πρὸ τῆς ἐξαφανίσεως τῆς Ἀτλαντίδος. [Πρβλ. *Scott Eliott*.—La Lemurie perdue.] Η. Π. Γ.

Λεμουρίδαι, ἢ ***λεμούριοι*** (οἱ) (Lemuridae) [*Ζῳολ.*]. Οἰκογένεια θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡμιπιθήκων*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης τῶν πιθήκων εἶναι ὅτι ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς κυρίως πιθήκους κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν προσθίων ἄκρων καὶ ὡς πρὸς τὰς ἕξεις αὐτῶν τοῦ νὰ ἐνδιατρίβωσιν ἐπὶ τῶν δένδρων, ἐνῷ κατὰ τὸν ὀργανισμὸν αὐτῶν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ ὀνυχωτά. Γενικῶς τὸ σῶμά των εἶναι μετρίου μεγέθους, καλυπτόμενον ὑπὸ πυκνοῦ μαλακοῦ τριχώματος καὶ ἡ οὐρά των εἶναι μακροτάτη. Τὰ πρόσθια μέλη των εἶναι βραχύτερα τῶν ὀπισθίων, ἀμφότερα ὅμως φέρουσιν ἀνὰ πέντε δακτύλους ἐφωδιασμένους μὲ ἰσχυρὸς ὄνυχας. Ἡ ὑφὴ τοῦ κρανίου, τῶν ὀδόντων, τῆς πεπτικῆς συσκευῆς καὶ τοῦ μυϊκοῦ συστήματος προσομοιάζουσι καταπληκτικῶς πρὸς τὰ τῶν ὀνυχωτῶν. Ὁ ἐγκέφαλός των ὁμοιάζει πρὸς τὸν ἐγκέφαλον τῶν ἐντομοφάγων ζῴων. Ἐξωτερικῶς ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς κυρίως πιθήκους. Ἡ ὀδοντοφυΐα εἶναι τελεία. Οἱ κοπτῆρες τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τῆς ἄνω σιαγόνος χωρίζονται ἐκ τῶν κοπτήρων τῆς ἑτέρας ὑπὸ στενοῦ διαμέσου διαστήματος. Οἱ κοπτῆρες τῆς κάτω σιαγόνος ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν εἶναι τοποθετημένοι πλησίον ἀλλήλων καὶ διευθύνονται πρὸς τὰ ἔξω. Οἱ γομφίοι ὀδόντες ἀπολήγουσιν εἰς αἰχμηροὺς κώνους καὶ εἶναι τέσσαρες τὸν ἀριθμόν. Πλὴν τῶν στηθιαίων μαστῶν φέρουσι καὶ ζεῦγος κοιλιακῶν τοιούτων. Οἱ λεμούριοι ἀπαντῶσιν ἐν Ἀμερικῇ καὶ κυρίως ἐν Μαδαγασκάρῃ, ἐν Ἰνδίαις καὶ εἴς τινας νήσους τῆς Ἀσίας. Πάντες ἐνδιαιτῶνται, κατὰ προτίμησιν, ἐντὸς πυκνῶν δασῶν καὶ τρέφονται ἐκ διαφόρων καρπῶν, ριζῶν καὶ φύλλων. Γενικῶς εἶναι νυκτόβια ζῷα καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν κρύπτονται ἐντὸς τῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων. Ἡ στάσις ἣν λαμβάνουσιν οἱ λεμούριοι ὅταν εὑρίσκωνται ἐν ἀναπαύσει εἶναι ἰδιορρυθμοτάτη. Συνήθως κάθηνται στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν των, θέτουσι τὴν κεφαλήν των μεταξὺ τῶν προσθίων μελῶν των καὶ περιβάλλουσι ταύτην διὰ τῆς μακροτάτης οὐρᾶς των. Ὁ ὕπνος των εἶναι ἐλαφρὸς καὶ διακόπτεται εἰς τὸν παραμικρότερον θόρυβον. Ἀποφεύγουσιν ἐπιμελῶς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Αἱ διανοητικαὶ αὐτῶν (πλὴν ἐλαχίστων γενῶν τῆς οἰκογενείας) δυνάμεις δὲν φαίνονται τόσον ἀνεπτυγμέναι. Εἶναι μᾶλλον δειλὰ ζῷα, ἀλλὰ μετά τινα χρόνον ἀπὸ τῆς ἐξημερώσεώς των ἀποβάλλουσι τὴν πρώτην δειλίαν των καὶ ἐξοικειοῦνται τελείως μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Εἴδη τινὰ ἐξημεροῦνται τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἀφίνωνται ἐλεύθερα ἐντὸς τῆς οἰκίας. Ἐκ τῶν πολλῶν γενῶν τῆς οἰκογενείας γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: *λιχανωτός, λεμούριος, λόρις, ὠτόης, καλάγος* καὶ *κόμβα*. Δ. Ν. Π

Λεμούριοι (οἱ) (Lémuriens) [*Ἀποκρυφ.*]. Κάτοικοι τῆς *Λεμουρίας* (βλ. λ.), ἀνήκοντες εἰς τὴν τρίτην γενεὰν καὶ ἀποκαλούμενοι ὑπὸ τῆς ἀποκρύφου παραδόσεως «ἄνθρωποι γεννηθέντες ἐκ τοῦ ἱδρῶτος» ἢ «γεννηθέντες ἐκ τοῦ ᾠοῦ». Ἦσαν γίγαντες καὶ ἑρμαφρόδιτοι, τοῦ χωρισμοῦ τῶν φύλων λαβόντος χώραν μεταγενεστέρως. Ἀπόγονοι αὐτῶν θεωροῦνται οἱ αὐτόχθονες τῆς Αὐστραλίας καὶ αἱ διάφοροι ἄγριαι φυλαὶ τῆς Ὠκεανίας. [Πρβλ. *Annie Besant-Leadbeater*, L'Homme, d'où il vient, où il va] Η. Π. Γ.

λεμούριος (ὁ) (Lemur) [*Ζῳολ.*]. Γένος πιθήκων τῆς οἰκογενείας τῶν *λεμουριδῶν*, περιλαμβάνουσα θηλαστικὰ μετρίου μεγέθους μὲ σῶμα ἐπίμηκες, λεπτόν, κομψόν, κεφαλὴν λεπτὴν τριγωνικήν, ἀπολήγουσαν εἰς ὀξὺ ρύγχος καὶ πρὸς τὴν κεφαλὴν τῆς ἀλώπεκος ὁμοιάζουσαν, ὀφθαλμοὺς μετρίου μεγέθους, ὦτα μᾶλλον βραχέα, ἠνωρθωμένα καὶ πολυτριχωτά, μέλη ἰσχυρά, ὧν τὰ πρόσθια βραχύτερα τῶν ὀπισθίων, τρίχωμα σώματος μακρόν, μαλακὸν καὶ ποικιλόχρουν καὶ οὐρὰν χονδρήν, κυλινδρικήν, μακροτάτην καὶ ἰσοπαχῆ καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν τοῦ γένους εἶναι τὰ κάτωθι: *Λεμούριος ἡ γαλῆ* ἢ ὁ *αἰλουροειδὴς* (Lemur catta). Οὗτος ἔχει μέτριον μέγεθος καὶ σῶμα κομψότατον, εὐκίνητον, χρώματος φαιοτέφρου μὲ οὐρὰν πυρρόφαιον, ἥτις κοσμεῖται διὰ μελανῶν καὶ λευκῶν δακτυλίων ἐναλλάξ. Τὸ πρόσωπον, τὰ ὦτα καὶ οἱ πόδες εἶναι ὑπόλευκα, τὸ ἄκρον τοῦ ρύγχους στιλπνῶς μελανὸν καὶ παρὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπάρχει χαρακτηριστικὴ μελανὴ κηλίς. Ἀπαντᾷ εἰς μεγάλα καὶ σκιερὰ δάση τῆς Μαδαγασκάρης καὶ τῶν παρ' αὐτὴν μικροτέρων νησίδων, παραμένων κατὰ τὴν ἡμέραν κεκρυμμένος ἐντὸς τῶν πυκνῶν φυλλωμάτων καὶ ἐξερχόμενος κατὰ τὴν νύκτα πρὸς εὕρεσιν τῆς λείας του. Συνήθως ζῶσι κατ' ἀγέλας ἐκ 10—12 ζῴων ἀποτελουμένας. Ἡ φωνή των εἶναι θρηνώδης καὶ αἱ κινήσεις των χαρίεσσαι καὶ ἐπιτηδειόταται. Ἐπὶ τῇ ἀπειλῇ κινδύνου ἀναρριχῶνται εἰς τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τῶν δένδρων. Ἐξημεροῦνται εὐκόλως καὶ διατηροῦνται ἐπὶ μακρὰ ἔτη εἰς τοὺς διαφόρους ζῳολογικοὺς κήπους τῆς Εὐρώπης.

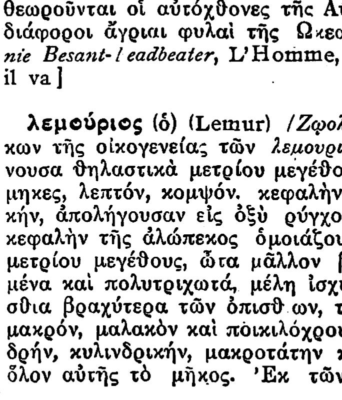

Λεμούριος ὁ αἰλουροειδής.

Λεμούριος ποικιλόχρους (Lemur versicolor). Εἶναι ὁ μεγαλύτερος τῶν λεμουρίων καὶ διακρίνεται διὰ τὸ λαμπρόν, μαλακόν, μεταξοειδὲς ποικιλόχρουν τρίχωμά του. Ὁ γενικὸς χρωματισμός εἶναι μελανὸς μὲ μεταλλικὰς ἀποχρώσεις κατὰ τὴν κεφαλήν, τὸ πρόσωπον, τὸ ρύγχος, τὰς πλευράς, τὴν κοιλίαν καὶ τὴν οὐρὰν καὶ λευκὸς κατὰ τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς, τὴν ράχιν, τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῶν προσθίων ποδῶν καὶ τοὺς γλουτούς. Εἶναι ἐκ τῶν πλέον περιζητήτων εἰδῶν διὰ τὸ λαμπρὸν καὶ ἀποστίλβον τρίχωμά του. Ἐξημεροῦται δυσκολώτερον τοῦ προηγουμένου. Δ. Ν. Π.

Λὲ Μπὰ (Le Bas), ***Λουδοβῖκος-Ἱππόλυτος***. Γάλλος ἀρχιτέκτων (1782—1867). Τῷ 1806 ἐτιμήθη διὰ τοῦ δευτέρου μεγάλου βραβείου τῆς Ρώμης. Μετά τινα ἔτη ἀνέλαβε τὴν ἐπιμέλειαν τῶν οἰκοδομικῶν ἔργων τοῦ χρηματιστηρίου τῶν Παρισίων, βραδύτερον δὲ τὴν κατασκευὴν τοῦ μνημείου τοῦ Malesherbes ἐν τῷ δικαστικῷ μεγάρῳ καὶ τοῦ μνημείου τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ' ἐν τῷ Palais-Bourbon. Τῷ 1824 τῷ ἀνετέθη ἡ ἀνέγερσις τῶν φυλακῶν τῆς Roquette καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Notre-Dame de Lorette, ὅστις ἀποτελεῖ τὸ ἀριστούργημά του. Τῷ 1825 ὠνομάσθη μέλος τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, ὀλίγῳ δὲ βραδύτερον διωρίσθη καθηγητὴς ἐν τῇ σχολῇ τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ι. Μ. Π.

Λεμπὰ (Lebas), ***Φίλιππος.*** Γάλλος ἱστορικὸς καὶ ἀρχαιολόγος (1794—1860). Διετέλεσε παιδαγωγὸς τοῦ μέλλοντος Ναπολέοντος Γ' καὶ καθηγητὴς κατόπιν εἰς διαφόρους ἀνωτέρας σχολάς. Τῷ 1842 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἀρχαιολογικὴ ἀποστολὴ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν, ἐξελέγη δὲ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν τῷ 1838. Ἔγραψε διαφόρους μελέτας ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, ἱστορικὰ δοκίμια καὶ μεθόδους διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς γερμανικῆς γλώσσης. Ἀλλὰ τὸ κύριον ἔργον του, τὸ ὁποῖον καὶ τὸν κατέστησε διάσημον, εἶναι τὸ «Ἀρχαιολογικὸν ταξίδιον εἰς Ἑλλάδα καὶ Μ. Ἀσίαν» (Παρίσιοι, 1847—1868, εἰς ἓξ τόμους). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λεμπὰ ἡ ἔκδοσις τοῦ ἔργου τούτου ἐσυνεχίσθη ὑπὸ τοῦ H. Waddington, αἱ δὲ πολύτιμοι εἰκονογραφίαι του ἀνετυπώθησαν μετὰ σημειώσεων ὑπὸ τοῦ M. S. Reinach ἐν τῇ «Βιβλιοθήκῃ τῶν ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν μνημείων» (Παρίσιοι, 1888). —Ο

— **Λεμπὰ** (Lebas), ***Φίλιππος-Φραγκῖσκος-Ἰωσήφ.*** Γάλλος πολιτικός, ἀκμάσας κατὰ τὴν μεγάλην Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, (1765—1794). Ἐκλεγεὶς πληρεξούσιος τῆς συμβατικῆς παρεκάθησε μεταξὺ τῶν ὀρεινῶν, ἐψήφισε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΗ' καὶ συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν πτῶσιν τῶν γιρονδίνων. Ἀπεστάλη πλειστάκις ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς συμβατικῆς εἰς τὰς στρατιὰς τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Μοζέλα, ὅπου καὶ ἐπέδειξεν ἔκτακτον δραστηριότητα.

Μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Κοινῆς Σωτηρίας, ὑπεστήριζε πάντοτε τὴν πολιτικὴν τοῦ Ροβεσπιέρρου, μεθ' οὗ συνεδέετο διὰ στενοτάτης φιλίας. Εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς 9 Θερμιντώρ, ὁπότε ἀπεφασίσθη ἡ σύλληψις τοῦ Ροβεσπιέρρου, συνεμερίσθη τὴν τύχην αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ταραχώδη νύκτα τῆς 9 πρὸς τὴν 10 ἰδίου μηνός, ματαίως προσεπάθησεν ὅπως πείσῃ τὸν Ροβεσπιέρρον νὰ κηρύξῃ τὴν ἐπανάστασιν. Μὴ θέλων νὰ περιπέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἀντιπάλων, ηὐτοκτόνησε βληθεὶς διὰ πιστολίου. Κατὰ τὸν Λαμαρτῖνον ὁ Λεμπὰ ἦτο εὐθύς, σεμνός, σιωπηλός, ἔχων ὡς φιλοδοξίαν τὸν θρίαμβον τῆς δημοκρατίας. Μ. Κ. Δ.

Λέμπανον (Lebanon) [*Γεωγρ.*]. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ Πενσυλβανίᾳ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κομητείας. Κάτ. 24 643. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Φιλαδελφείας καὶ τῆς Ραίντηγκ καὶ εἶναι σημαντικὸν ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν κέντρον, ἐν τῷ μέσῳ χώρας πλουσίας εἰς σίδηρον καὶ μαγνησίτην. Εἰς ἀπόστασιν 11 χλμ. ἀπ' αὐτοῦ εὑρίσκονται τὰ μεταλλεῖα σιδήρου τῆς Κορνουάλλης περιλαμβάνοντα 70 % καθαροῦ μετάλλου. Ἔχει ἐργοστάσια σιδήρου καὶ χάλυβος. Ἱδρύθη τῷ 1750. Ἡ κομιτεία κεῖται μεταξὺ τῶν ὀρέων Κιτατινὺ καὶ Κουλβάγκο καὶ ἔχει ἐμβαδὸν 932 τ. χλμ. καὶ 63 000 κατ. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι εὔφορον καὶ παράγει σιτηρὰ καὶ καπνόν, ἔχει δὲ πλούσια μεταλλεῖα σιδήρου. Μ. Δ. Β.

Λεμπαρμπιὲ ντὲ Τινὰν (Lebarbier de Tinan) βλ. λ. *Τινάν*.

Λεμπὲγκ (Lebesgue), ***Φιλέας.*** Γάλλος λόγιος συγγραφεὺς καὶ βαθὺς γνώστης τῆς νεοελληνικῆς

Digitized by Google

φιλολογίας καὶ γλώσσης, γεννηθεὶς τῷ 1869. Τὸ φιλολογικόν του στάδιον ἤρχισε διὰ τῆς δημοσιεύσεως διαφόρων ποιημάτων, ἅτινα καὶ τῷ παρέσχον τὴν ἀφορμὴν ν' ἀσχοληθῇ ἰδιαιτέρως εἰς τὰ ζητήματα τῆς προσῳδίας. Ἐπίσης ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν μελέτην τῶν ποικίλων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων τῆς Γαλλίας. Ἀπὸ τοῦ 1896 ἤρχισεν ἐνδιαφερόμενος μεγάλως διὰ τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν, περὶ τῆς ὁποίας συχνάκις ἐδημοσίευεν εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἑρμῆς τῆς Γαλλίας» κριτικὰς μελέτας ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον *Δημήτριος Ἀστεριώτης*, συγγράψας ἅμα καὶ ἰδιαίτερον περὶ αὐτῆς βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἡ φιλολογικὴ Ἑλλὰς τῆς σήμερον*». Ἐκ τῶν λοιπῶν λογοτεχνικῶν αὐτοῦ ἔργων τὰ κυριώτερα εἶναι: «*Ἡ τραγῳδία τοῦ μεγάλου Φερρέ*», «*Τὸ αἷμα τοῦ ἄλλου*», «*Ἡ ἐρυθρὰ νύξ*», «*Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Γκανελόν*», «*Ἡ φιλολογικὴ Πορτογαλία τῆς σήμερον*», «*Πέραν τῶν γραμματικῶν*» (Au delà des grammaires), ἔργον ὅπερ ἐκίνησε μεγάλως τὴν προσοχὴν τῶν λογίων. Μ. Ν. Δ.

Λεμπὲλ (Le Bel), ***Ἀχιλλεὺς-Ἰωσήφ***. Διακεκριμένος Γάλλος χημικός, γεννηθεὶς τῷ 1847. Ἐχημάτισεν ἐν ἀρχῇ ἐπιμελητὴς τῆς χημείας εἰς διάφορα πανεπιστήμια, ἀπὸ δὲ τοῦ 1882 μέχρι τοῦ 1889 διηύθυνε τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν πετρελαίων τοῦ Pechelbronn τῆς Ἀλσατίας. Μετέπειτα, ἐγκαταστήσας ἰδικόν του χημικὸν ἐργαστήριον ἐν Παρισίοις, ἠσχολήθη ἰδίᾳ εἰς τὴν ἔρευναν τῆς σχέσεως, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τῆς συστάσεως καὶ τῆς κρυσταλλικῆς μορφῆς τῶν ἀλκαλικῶν ἁλάτων. Τῷ 1892 ἐγένετο πρόεδρος τῆς χημικῆς ἑταιρείας. Τῷ 1881 ἡ γαλλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν τῷ ἀπένειμε τὸ βραβεῖον Jecker, τῷ δὲ 1893 ἡ Βασιλικὴ Ἑταιρεία τοῦ Λονδίνου τὸ μετάλλιον Davy, διὰ τὰς ἐπὶ τῆς ὀργανικῆς χημείας σημαντικὰς ἐργασίας του. —Ω.

— **Λεμπὲλ** (Lebel), ***Νικόλαος***. Ἀξιωματικὸς τοῦ γαλλικοῦ πεζικοῦ (1838—1891), προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου τοῦ Σαὶν Σύρ, προαχθεὶς μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου. Τῷ 1876, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ σχολείου βολῆς τῆς Ρυσὰρ École régionale de tir au camp du Ruchard), καὶ τότε τῷ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὰ διάφορα τυφέκια τῆς τότε ἐποχῆς. Προκειμένου ν' ἀρχίσωσι τῷ 1880 μελέται ἐν Γαλλίᾳ πρὸς ἐξεύρεσιν καταλλήλου τυφεκίου μικροτέρου διαμετρήματος καὶ ἐλαφροτέρου τῶν ἕως τότε ἐν χρήσει τυφεκίων (ἐφαρμογὴ ἐκ τῶν πορισμάτων τῶν πολέμων Γαλλογερμανικοῦ 1870 καὶ Ρωσσοτουρκικοῦ 1878), διωρίσθη ὁ Λεμπὲλ διευθυντὴς τοῦ σχολείου βολῆς τῆς Châlons καὶ πρόεδρος τῆς πρὸς μελέτην τῶν τυφεκίων ἐπιτροπῆς. Μετὰ πολυετῆ ἐργασίαν καὶ δοκιμάς, εἰς ἃ ὁ Λεμπὲλ συνέβαλε μεγάλως, παρουσίασε τῷ 1886 ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ τυφέκιον, ὅπερ, ὑποστὰν τὸν σχετικὸν ἔλεγχον καὶ τὰς καταλλήλους δοκιμὰς ἐν τῷ πεδίῳ βολῆς τῆς Σαλόν, ἐγένετο ἀποδεκτὸν ὡς τυφέκιον τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, λαβὸν τότε τὸ ὄνομα «τυφέκιον ὑποδείγματος 1886. Λεμπέλ». Προαχθεὶς τῷ 1887 ὁ Λεμπὲλ εἰς συνταγματάρχην, διῴκησε σύνταγμα πεζικοῦ μέχρι τοῦ θανάτου του. Ν. Θ. Κ

— ***Λεμπὲλ τυφέκιον***. Τοῦτο ἀπετέλεσε τελειοποίησιν τοῦ τυφεκίου *Γκρᾶ* (ὑποδ. 1874) καὶ *Γκρᾶ-Κροπατσὲκ* (ὑποδ. 1878). Ὁ Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1878 κατέδηλου τὴν ἀνάγκην ταχυβολίας καὶ εὐθυτενείας τῆς τροχιᾶς. Ἡ ἐμφάνισις τῆς πρώτης ἀκάπνου πυρίτιδος ἐν Γαλλίᾳ (1884), καθίστα δυνατὴν τὴν σμίκρυνσιν τοῦ διαμετρήματος. Οὕτω κατεσκευάσθη τὸ τυφέκιον Λεμπὲλ ἐπὶ τῶν ἑξῆς βάσεων. Κάννα ἐκ χάλυβος εἰς διαμέτρημα 8 χιλιοστ. καὶ μῆκος 100 διαμετρημάτων, φέρουσα τέσσαρα ἑλικοειδῆ αὐλάκια ἑλιγμοῦ 24 ἑκατοστ. (30 διαμετρ.), βάθους 0,15 χιλιοστ. καὶ πλάτους διπλασίου τοῦ τῶν ῥάβδων, ἐνῷ εἰς τὸ Γκρᾶ 1874 τὸ πλάτος τῶν αὐλακίων ἰσοῦται πρὸς τὸ τῶν ῥάβδων· τοῦτο ἐγένετο ὅπως αἱ ἐπὶ τῆς βολίδος χαρασσόμεναι κατὰ τὴν βολὴν ῥάβδοι ἐπὶ τῆς βολίδος παρέχωσι μείζονα ἀντίστασιν, ἅτε ταύτης ἐκτελούσης 2500 στροφὰς κατὰ 1'' ἀντὶ τῶν 900 τῆς βολίδος Γκρᾶ. Τὸ κλισιοσκόπιον διερρυθμίσθη ἀναλόγως τῶν ἐπιζητουμένων καὶ ἐπιτυγχανομένων βεληνεκῶν, ἀπὸ 400 μέχρι 2400 μέτρων. Τὸ κινητὸν οὐραῖον, ὁμοιάζον οὐσιωδῶς πρὸς τὸ τοῦ ὑποδείγματος 1874, παρουσιάζει ἔν τισι τεμαχίοις τροποποιήσεις διὰ τὴν καλυτέραν λειτουργίαν. Ἡ θήκη τοῦ οὐραίου δέχεται ἄνωθεν μὲν τὸ οὐραῖον, κάτωθεν δὲ τὸν ἐπαναληπτικὸν μηχανισμόν, περιλαμβάνοντα τὸν μηχανισμὸν τῆς σκανδάλης καὶ τὸν ἴδιως ἐπαναληπτικὸν μηχανισμόν, ὅστις ἀποτελεῖ τελειοποίησιν τοῦ εἰς τὸ τυφέκιον Κρόπατσεκ 1879 ἐφαρμοσθέντος. Τὸ κοντάκιον ἀποτελεῖται ἐκ δύο τεμαχίων, τοῦ κοπάνου καὶ τοῦ ξυστοῦ· ὁ κόπανος συνδέεται μετὰ τῆς οὐραιοθήκης διὰ δύο κοχλιῶν, τὸ δὲ ξυστὸν διατρᾶται ὑπὸ ἐπιμήκους αὐλοῦ χρησιμεύοντος ὡς φυσιγγιοδόχης δεχομένης ὀκτὼ φυσίγγια. Ἡ ξιφολόγχη ἔχει ἔλασμα εὐθὺ τετραγωνικῆς τομῆς, παρουσιάζον 4 ἐξέχουσας κόψεις καὶ 4 αὐλάκια, λαβὴν δὲ ἐκ νικελιούχου κρατερώματος. Τὰ καταρτίσματα ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ ὑποδείγματος 1874, πλὴν τῆς ῥάβδου, ἀντὶ τῆς ὁποίας τὸ τυφέκιον 1886 φέρει βραχεῖαν τοιαύτην μήκους 300 χιλ.· συνενουμένων τριῶν ἐκ τούτων δι' ἑλικώσεως, σχηματίζεται πλήρης ῥάβδος εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης. Ἡ κάθαρσις συντελεῖται διὰ τεμαχίου ὀθόνης καὶ θώμιγγος.

Τὸ ὅπλον τοῦτο βάλλει γεμιζόμενον βολὴν πρὸς βολήν, εἴτε ἐπαναληπτικῶς κατὰ βούλησιν. Δύναται ἐπίσης νὰ τηρῇ τὴν φυσιγγιοδόχην πλήρη καὶ νὰ βάλλῃ διαλειπόντως. Τὸ φυσίγγιον αὐτοῦ ἔχει κάλυκα ἐξ ὀρειχάλκου οὐσιωδῶς προσομοιάζοντα πρὸς τὸν τοῦ τυφεκίου 1874 (βλ. λ. *κάλυξ*), βολίδα δὲ ἀρχικῶς μὲν ἐξ ἀντιμονιούχου μολύβδου, περιβεβλημένην ὑπὸ λεπτοῦ χιτωνίου ἐκ κράματος χαλκοῦ, νικελίου, ψευδαργύρου, σιδήρου καὶ κασσιτέρου (maillechort), βάρους 15 γραμ. μετὰ κορυφῆς ᾠοειδοῦς ἀπολήγουσης εἰς ἐπίπεδον τομήν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1898 τὴν ὁλόσωμον δικωνικὴν βολίδα D (βλ. λ *βολίς*) βάρους 12.8 γρ., δι' ἧς ἐβελτιώθησαν σημαντικῶς αἱ βλητικαὶ τοῦ ὅπλου ἰδιότητες, τῆς ἀρχικῆς ταχύτητος ἀνελθούσης ἀπὸ 620 εἰς 680 μέτρα, ἀντὶ τῶν 440 τοῦ ὅπλου Γκρᾶ. Τὸ γέμισμα ἀπετελέσθη ἐκ 2.80 περίπου γραμ. ἀκάπνου πυρίτιδος B. F. Τὸ βάρος τοῦ ὅλου φυσιγγίου ἀνέρχεται εἰς 27.5 περίπου γραμμάρια, ἀντὶ τῶν 41 τοῦ ὅπλου Γκρᾶ. Τὸ τυφέκιον τοῦτο ἔχει μῆκος 1.825 μετὰ τῆς ξιφολόγχης καὶ 1.307 ἄνευ αὐτῆς· βάρος δὲ 4 χγρ. 240 ἄνευ ξιφολόγχης καὶ μετὰ ταύτης ἄνευ θήκης 4 χγρ. 700· τὸ βάρος τῆς θήκης ταύτης 0 χγρ. 200. Κατὰ τὸ 1892 ἐτέθη εἰς χρῆσιν ἡ καραβίνα *Λεμπέλ*, βάλλουσα τὸ αὐτὸ φυσίγγιον καὶ ἔχουσα ἄνευ ξιφολόγχης μῆκος 0. μ. 945 καὶ βάρος 3 χμ. 100. Ὡς ἐκ τοῦ μειονεκτικοῦ ἐπαναληπτικοῦ συστήματος (βλ. λ. *τυφέκιον*) ἀπὸ τοῦ 1916 ἐπῆλθε βελτίωσις τοῦ ὅπλου διὰ τῆς χρήσεως γεμιστῆρος ἐν εἴδει κυτίου φέροντος 5 ἢ 3 φυσίγγια. Τὸ ὅπλον Λεμπὲλ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην πραγματικὴν εἰσαγωγὴν τοῦ μικροῦ διαμετρήματος ἐπαναληπτικοῦ ὅπλου εἰς τοὺς στρατούς, ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου ὅμως βάρους αὐτοῦ μελετᾶται ἐν Γαλλίᾳ νέος τύπος ὅπλου.

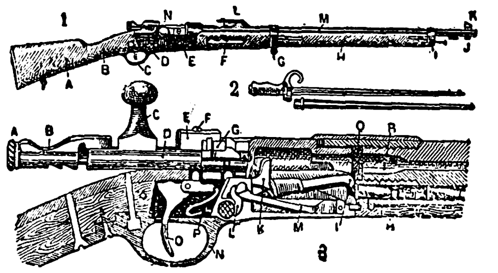

Τυφέκιον Λεμπέλ.

[1=Σύνολον. A=Κόπανος. B=Λαβή. C=Ὑποφυλακτήρ. D=Κομβίον κεχαρακωμένον ἐπαναληπτικοῦ μηχανισμοῦ. E=Οὐραιοθήκη. F=Πλευρικὸν ἐκκοίλ μα τοῦ ξυστοῦ. G=Μεσαῖον ψέλλιον καὶ ἀορτηροῦχος. H=Ξυστόν. I=Ἀκραῖον ψέλλιον μετὰ τοῦ ὑποδεκτῆρος. J=Τόρμος τῆς ξιφοβαϋονίδος. K=Στόχαστρον. L=Κλισιοσκόπιον. M=Κάννα. N=Κινητὸν οὐραῖον. 2=Ξιφοβαϋοννὶς μετὰ τῆς θήκης αὐτῆς. 3=Μηχανισμὸς (λεπτομέρειαι). Κινητὸν οὐραῖον. A=Ἔλυμα. B=Σφῦρα. C=Μοχλός. D=Κύλινδρος. E=Κράτυσμα τοῦ κυλίνδρου. F=Συνδετικὸς κοχλίας. G=Κινητὴ κεφαλή.—Μηχανισμὸς ἐπαναληπτικός. H=Ἀποθήκη διὰ 8 φυσίγγια. I=Σκαφίδιον. K=Ἀναστολεὺς σκαφιδίου. L=Μοχλὸς χειρισμοῦ μετὰ τοῦ κεχαρακωμένου κομβίου. M=Ἐλατήριον τοῦ μοχλοῦ χειρισμοῦ.—Μηχανισμὸς σκανδάλης. N=Τόξον. O=Σκανδάλη μετὰ δύο κυφωματίων. P=Ἐλατήριον τῆς σχαστηρίας. —Κάννα. Q=προθαλάμη. R=ἐγκάθισις τοῦ φυσιγγίου.]

Ὅπλα Λεμπὲλ ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ ἐν Ἑλλάδι, ἀπὸ τοῦ 1917, εἴτε ὡς βοηθητικὰ ἐν τοῖς λόχοις διὰ τὴν ἐκσφενδόνισιν ὁπλοβομβίδων V B, εἴτε καὶ ὡς συμπληρωματικὸς ὁπλισμός. Τὸ ἀνωτέρω σχῆμα δείκνυσι πρόσοψιν καὶ τομὴν τυφεκίου Λεμπὲλ ὡς καὶ τὴν ξιφολόγχην. Κ. ΓΚΙΤΑΡΑΚΟΣ

Λέμπενσον (Lebensohn), ***Ἀβραὰμ-Μπαίρ***. Ἑβραῖος γραμματικὸς καὶ ποιητὴς ἐκ Βίλνας (1794—1878), ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς μεταγενεστέρας λογοτεχνίας. Ἀρχικῶς ἦτο ἔμπορος εἰς Ὀσμάνυ, τῷ 1849 ἐγένετο διδάκτωρ τῆς ἑβραϊκῆς καὶ ἀραμαϊκῆς γλώσσης καὶ τῆς ὁμιλητικῆς ἐν τῇ νεοσυστάσῃ ῥαββινικῇ σχολῇ τῆς Βίλνας, διεκρίθη δὲ μεταξὺ τῶν πρωτοπόρων τῆς ἐποχῆς του. Σπουδαιότερα αὐτοῦ ποιητικὰ ἔργα εἶναι: «*Σὶρ σαβίβὶν*» (Βίλνα, 1822), ἀφιερωμένον εἰς τὸν κόμιτα Τύστσκιεβιτς, «*Σίρε σεφὰτ κοδὲς*» (Λειψία-Βίλνα, 3 τόμ. 1842-69), «*Ἐμὲτ βεεμουνὰ*» (Βίλνα 1867), ἀλληγορικὸν δρᾶμα, κ. ἄ. Σπουδαιότεραι αὐτοῦ γραμματικαὶ ἐργασίαι εἶναι: «*Μικραὲ κοδὲς*», ἐσχολιασμένη ἔκδοσις τῆς Βίβλου μετὰ γερμανικῆς μεταφράσεως ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Γιεχουντὰ Μπεχὰχ καὶ τοῦ Μπενγιακὸμπ εἰς 17 τόμους (Βίλνα 1843—53) καὶ «*Μπιουρὶμ χαντασὶμ*» ἢ «*Τορὰτ Χααντὰμ*» (Βίλνα 1858), σχόλια καὶ ἑρμηνεία εἰς τὴν Βίβλον. —Π

— **Λέμπενσον** (Lebensohn), ***Μίχα-Γιοσέφ***. Ἑβραῖος λυρικὸς ποιητὴς ἐκ Βίλνας (1828—1852), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἔγραψεν ἐπὶ θεμάτων τῆς Βίβλου, τοῦ Ταλμοὺδ καὶ συγχρόνων καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας τῶν ὀρθοδόξων τῶν ἐπιτευξεν εἰς τὸν πανθεϊσμὸν καὶ διεκήρυττεν ἑαυτὸν κοσμοπολίτην. Ἔγραψεν: «*Ἡ καταστροφὴ τῆς Τροίας*», διασκευὴ τῆς Αἰνειάδος τοῦ Βιργιλίου, «*Τραγούδια τῆς Σιών*» ἐθνικιστικοῦ περιεχομένου, κ. ἄ. Τὰ μετὰ θάνατον καταλειφθέντα ποιήματα ἐξέδωκεν ὁ πατήρ του ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἡ ἅρπα τῆς Σιών*». Ἀπὸ τοῦ 1924 ἤρχισεν ὁ οἶκος Ἀγιαμὸτ ἐν Βερολίνῳ νέαν ἔκδοσιν τῶν ποιημάτων του, μεταφράσεων καὶ ἐπιστολῶν. —Π.

Λεμπέντεφ. Ρῶσος γυναικολόγος, γεννηθεὶς ἐν Πετρουπόλει τῷ 1850. Ἀπὸ τοῦ 1879 διετέλεσεν ὑφηγητὴς τῆς μαιευτικῆς καὶ γυναικολογίας καὶ τῷ 1884 ἐγένετο καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς μαιευτικογυναικολογικῆς κλινικῆς. Μέλος πλείστων ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν, ἐδημοσίευσε μέχρι τοῦ 1900 60 πραγματείας εἰς γερμανικήν, ρωσικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν περὶ ὑδραμνίου, κολπικῶν κύστεων, ὑποσπαδίου παρὰ τῇ γυναικί, ἀνεγκεφαλίας καὶ δισχιδοῦς ῥάχεως παρὰ πτηνοῖς καὶ ἀνθρώποις, ἐπιρροῆς τῆς ξηρᾶς θερμότητος ἐπὶ τῆς τοξικότητος τῶν σηπτικῶν ὑγρῶν κ.λ. Ἀναφέρονται ἐπίσης περὶ τὰς 180 ἐργασίαι τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Κατέγινεν ἰδίως εἰς τὰς λαπαροτομίας, θεωρηθεὶς ὡς εἰδικὸς λαπαροτόμος. Ο. Ρ.

— **Λεμπέντεφ**, ***Ἀλέξιος Ἰβάνοβιτς***. Ρῶσος ζωγράφος (1826—1895). Ἐσπούδασε ζωγραφικὴν καὶ γλυπτικὴν εἰς τὴν σχολὴν τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Μόσχας καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδάς του εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Πετρουπόλεως, τῷ δὲ 1858 ἐγένετο ἀκαδημαϊκός. Τὰ ἄριστα τῶν ἔργων του εἶναι ὁ «Ἅγιος Γεώργιος» καὶ «Μαρία Μαγδαληνή», τὰ ὁποῖα κατέχει ἡ Ἀκαδημία τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Πετρουπόλεως. Θ. Β.

— **Λεμπέντεφ**, ***Νικόλαος Κωνσταντίνοβιτς***. Ρῶσος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Σιμπίρσκ τῷ 1846 καὶ ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει τῷ 1888. Συνέγραψε διάφορα μυθιστορήματα περὶ τοῦ βίου τῶν Ρώσων μεγαλεμπόρων καὶ συνειργάσθη εἰς τὰς ἐφημερίδας «Βορρᾶν» καὶ εἰς τὴν «Ἐφημερίδα τῆς Πετρουπόλεως». Θ. Β.

Λεμπεντιὰν (Lebedian) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ρωσίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Ταμπόφ. Κάτ. 12.182. Διεξάγει ἐμπόριον δημητριακῶν, κτηνῶν καὶ χορτονομῆς. Ἐν αὐτῇ λαμβάνουν χώραν κατ' ἔτος τρεῖς μεγάλαι ἐμποροπανηγύρεις. Μ. Δ. Β

Λεμπεντὶν (Lebedin) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Ρωσίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σοὺμ τῆς Οὐκρανίας, παρὰ τὸν ποταμὸν Ὀλσάνκα. Κάτ. 19.297. Εἶναι κέντρον ἐμπορίου σιτηρῶν καὶ ἔχει ἐργοστάσια σακχάρεως. Ἐκτίσθη κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα, τῷ δὲ 1709 ὁ Πέτρος ὁ Μέγας κατέστησεν αὐτὴν στρατηγεῖον τῶν ἐπιχειρήσεών του κατὰ τοῦ Μαζέππα, φονεύσας ἐν αὐτῇ 900 ὀπαδούς του. Ἐπὶ τῆς τάφρου ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐρρίφθησαν τὰ πτώματα ἐσχηματίσθη λοφίσκος, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει ὡς μνημεῖον τῶν πεσόντων. Μ. Δ. Β.

Λέμπεργκ (Lemberg) /*Γεωγρ.*/. Πόλις τῆς Πολωνίας (βλ. λ. *Λεμβέργη*).

Λέμπερτ (Lebert), ***Ἑρμᾶνος***. Ἐπιφανὴς Γερμανὸς κλινικός, γεννηθεὶς ἐν Βρεσλάου (1813—1878). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν Βερολίνῳ καὶ ἀργότερον ἐν Ζυρίχῃ ὑπὸ τὸν Schönlein, εἶτα δὲ ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν Dupuytren καὶ Louis. Τῷ 1853 ἐκλήθη εἰς τὴν ἕδραν τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς Ζυρίχης καὶ μετὰ 6 ἔτη ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα μετεκλήθη ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Βρεσλάου. Ἐκ τῶν πρώτων ἠσχολήθη μὲ τὸ μικροσκόπιον διὰ τὴν παθολογοανατομίαν, εἰς βιολογικὰς ἐργασίας, ὡς περὶ τῶν ὀργάνων τοῦ στόματος τῶν γαστεροπόδων κλπ. καὶ ἔγραψε: «*Δίτομον παθολογικὴν φυσιολογίαν*» (Παρίσιοι 1845), «*Δίτομον εἰδικὴν καὶ γενικὴν παθολογοανατομίαν*» (1852—1864), «*Δίτομον πρακτικὴν ἰατρικὴν*» (Τυβίγγη 1855—1856), «*Γενικὴν παθολογίαν καὶ θεραπευτικὴν*» (1865), «*Σύγγραμμα φυματιώσεως καὶ φυματιώδους ἀδενίτιδος*» (Παρίσιοι 1849) «*Περὶ καρκίνου*» (1851), δίτομον ἔργον περὶ νόσων τοῦ θώρακος (Τυβίγγη 1874), ὡς καὶ περὶ νόσων τοῦ στομάχου (1878, καὶ τοῦ αἵματος καὶ λυμφατικῶν ἀγγείων κλπ. Ο. Ρ.

—**Λέμπερτ** (Lebert), ***Σιγισμόνδος***. Γερμανὸς παιδαγωγὸς τοῦ κλειδοκυμβάλου (1822—1884), σπουδάσας ἐν Πράγᾳ. Κατόπιν ὀλιγοχρονίου διαμονῆς ἐν Μονάχῳ ἵδρυσε τῷ 1856, μετὰ τῶν Στάρκ, Μπράχμαν κλ., τὸ ᾠδεῖον τῆς Στουττγάρδης. Ὁ Λέμπερτ ἔγραψεν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Στὰρκ τὴν «*Μεγάλην μέθοδον κλειδοκυμβάλου*», γενομένην διεθνῶς γνωστὴν καὶ μεταφρασθεῖσαν εἰς τὴν γαλλικήν, ἰταλικήν, ἀγγλικὴν καὶ ρωσικὴν γλῶσσαν. Ἐπίσης μετὰ τοῦ Στὰρκ ἔγραψε τὴν «*Συστηματοποιημένην θεωρητικο-πρακτικὴν στοιχειώδη μέθοδον τοῦ ᾄσματος*» καὶ συνειργάσθη μετὰ τῶν Μπύλωφ-Λάχνερ κ.ἄ. εἰς νέαν ἔκδοσιν, μετὰ σημειώσεων, ἔργων τῆς κλασσικῆς μουσικῆς διὰ κλειδο-

Digitized by Google

κύμβαλον. Τὸ πανεπιστήμιον τῆς Τυβίγγης εἶχεν ὀνομάσει τὸν Λέμπερτ ἐπίτιμον διδάκτορα τῆς φιλολογίας, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέργης τῷ ἴχεν ἀπονείμει τὸν τίτλον τοῦ καθηγητοῦ Γ. Σ.

λεμπέσης (ἡ). Λέξις τουρκικὴ ἐν χρήσει εἰς τὴν ἑλληνικὴν κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν, σημαίνουσα τὸν *κλέφτην*. Τὴν ἰδίαν περίπου σημασίαν εἶχε μὲ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ *ζορμπᾶ*. Γ. Δ. Κ.

Λεμπέσης. Οἰκογένεια ἀγωνιστῶν ἐκ Σπετσῶν. Ἐκ ταύτης κατήγετο ὁ ***Ἀνάργυρος***, Φιλικὸς καὶ πρόκριτος τῶν Σπετσῶν. Ἰδιοκτήτης δύο πλοίων, τῆς «Κυπρίας» καὶ τῆς «Ἀσπασίας», ἔσπευσε νὰ τὰς ἐξοπλίσῃ, διὰ τούτων δὲ προσέφερεν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα, τόσον εἰς τὰς διαφόρους ναυμαχίας καὶ μάλιστα τὴν τοῦ Γέροντα, ὅσον καὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Ἐπίσης μετέσχε τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν παραλίων τῆς Ἀττικῆς τῷ 1826—1827, πολλοὺς δὲ Ἕλληνας διέσωσε μετὰ τὴν φαληρικὴν περιπέτειαν τοῦ 1827. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἔτυχε κατατάξεως μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν, ἠμείφθη δὲ ἠθικῶς διὰ παρασήμων. Ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ ***Γεώργιος***, ὑπῆρξε πλοίαρχος, ὑπηρέτησεν ἐξαιρέτως τὸν Ἀγῶνα διεκρίθη διὰ τὴν δίωξιν τῶν ὑπηρετούντων τὸν ἐχθρὸν ξένων ἐμπορικῶν σκαφῶν καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐτάχθη εἰς τοὺς ἀξιωματικούς. Γ. Δ. Κ.

—**Λεμπέσης**, ***Γεώργιος***. Ὁπλαρχηγὸς τοῦ Κρανιδίου κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως. Πολιορκῶν τὸ Ναύπλιον μὲ τὸ σῶμά του ἐξωγρήθη τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα (10 Ἀπριλίου 1821) καὶ μεταφερθεὶς εἰς τὸ Ναύπλιον ἀνεσκολοπίσθη πρὸς ἐκφοβισμὸν τῶν πολιορκητῶν. Γ. Δ. Κ.

—**Λεμπέσης**, ***Πολυχρόνης***. Ἕλλην ζωγράφος. Κατήγετο ἐκ Κρανιδίου, ἐσπούδασε δ' εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις σχολὴν τῶν Καλῶν τεχνῶν, εἰδικευθεὶς εἰς τὴν ἁγιογραφίαν. Ἦτο χαρακτὴρ ἤρεμος καὶ ἁπλοῦς καὶ φύσις πεπροικισμένη διὰ παροιμιώδους μετριοφροσύνης. Εἶναι εἷς ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἠγνοημένους καλλιτέχνας μας. Ἡ ζωή του διέρρευσεν ἄνευ περιπετειῶν μεταξὺ τῆς προσφιλοῦς του Σαλαμῖνος, ἔνθα κατὰ διαστήματα διέμενε, καὶ τῶν περὶ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν τόπων, ἔνθα ἔζη, ἐφιλοσόφει καὶ εἰργάζετο. Κατ' ἀρχὰς μετέσχε καλλιτεχνικῶν τινων ἐκθέσεων. Βραδύτερον ὅμως ἀπεσύρθη τούτων, ἀπογοητευθεὶς ἴσως, διότι εἶδε τὸ ἔργον του παρορώμενον. Τὸ ἔργον τοῦ Λεμπέση διακρίνεται διὰ τὴν ἁρμονικὴν διαύγειαν τοῦ σχεδίου του, τὸν ἐπιτυχῆ του χρωματισμὸν καὶ τὴν ἔκδηλον ἐπικοινωνίαν ἥτις ὑφίστατο μεταξὺ τῆς ψυχῆς τοῦ καλλιτέχνου καὶ τῶν θεμάτων του. Περιλαμβάνει δὲ τοπιογραφίας, προσωπογραφικάς τινας σπουδὰς καὶ ἁγιογραφίας. Μνημονεύομεν τὴν «Ἀκτὴν Σαλαμῖνος», τὸν «Λιμένα Σαλαμῖνος», τὸ «Ἐσωτερικὸν οἰκίας Σαλαμῖνος», τὸν «Καπουτσῖνον», τὴν «Ἁγίαν Λαύραν» (ἰδιωτικὴ συλλογὴ Καλλιγᾶ), τὴν «Κεφαλὴν γραίας», τὴν «Κεφαλὴν ἐφήβου» καὶ τὰς ἁγιογραφίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Καρύτση, τῶν Ἁγίων Θεοδώρων τοῦ νεκροταφείου Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου τοῦ Πειραιῶς. Ι. Μ. Π.

Λεμπὲτ *(Γεωγρ.)*. Συνοικισμὸς τῆς Μακεδονίας ἀνήκων εἰς τὴν κοινότητα Σταθμοῦ (Χαρμάν-κιοϊ) τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κεῖται 3 περίπου χλμτρ. πρὸς Β. τῆς Θεσσαλονίκης καὶ κατοικεῖται κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ὑπὸ προσφύγων. Ἔχει τηλεφωνεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 1.310. Χ. Δ.

Λεμπὲφ (Leboeuf), ***Ἐδμόνδος***. Γάλλος στρατάρχης (1809—1888). Σπουδάσας ἐν τῇ πολυτεχνικῇ σχολῇ, διεκρίθη ἐνωρίτατα ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ εἰς τὰς ἀφρικανικὰς ἐκστρατείας, συμμετέσχεν ὡς ὑποστράτηγος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Σεβαστουπόλεως (1854) συνετέλεσε δὲ ὡς γενικὸς διοικητὴς τοῦ πυροβολικοῦ εἰς τὴν νίκην τοῦ Σολφερίνο (1859). Τῷ 1869 διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, τῷ δὲ 1870 ἐγένετο στρατάρχης τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Γαλλογερμανικοῦ πολέμου ὁ Λεμπὲφ ἐξεδήλωνεν ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἔκβασιν αὐτοῦ ὑπερβάλλουσαν αἰσιοδοξίαν, τῆς ὁποίας σημαντικὴν ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις τόσον παρὰ τῇ γαλλικῇ κυβερνήσει, ὅσον καὶ παρὰ τῷ λαῷ. Ἀλλ' αἱ προβλέψεις του διεψεύσθησαν τάχιστα ἐκ τῶν ἀτυχημάτων τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς γερμανικῆς εἰσβολῆς, ἀπηλλάγη δὲ τότε τῶν καθηκόντων τοῦ ἐπιτελάρχου τῆς στρατιᾶς τοῦ Ρήνου καὶ ἐτοποθετήθη ὡς διοικητὴς τοῦ τρίτου σώματος ὑπὸ τὸν Μπαζαίν. Συμμετέχων τότε τῶν περὶ τὸ Μὲτς ἐπιχειρήσεων, διεκρίθη διὰ τὰ στρατιωτικά του προσόντα καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Κατὰ τὴν

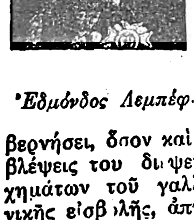

Ἐδμόνδος Λεμπέφ

ἅλωσιν τῆς πόλεως ταύτης περιῆλθεν αἰχμάλωτος εἰς χεῖρας τῶν Γερμανῶν, ἐπανελθὼν δὲ εἰς Γαλλίαν μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης ἔζησεν ἔκτοτε ἐν ἀφανείᾳ μέχρι τοῦ θανάτου του. — Ω

Λεμπὶντ-*μπὲν*-**Ραβία**. Διάσημος Ἄραψ ποιητής, ἀκμάσας κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, *σύγχρονος* τοῦ προφήτου Μωάμεθ, τοῦ ὁποίου κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξεν ἐχθρός. Βραδύτερον ἐπισκεφθεὶς τὴν Μεδίναν καὶ ἀκούσας τὸ Κοράνιον ἐθέλχθη τόσον, ὥστε ἠσπάσθη τὸν μουσουλμανισμόν, ἀφοσιωθεὶς ἔκτοτε εἰς ἔργα κοινωνικῆς προνοίας. Ἐκ τῶν ποιημάτων του περιφημότερον θεωρεῖται τὸ «Μουαλλάκατ». Μ. Ν. Δ.

λὲμπλ (ἀγγλ. label = ἐτικέττα). Καλεῖται οὕτως ἓν ἐκ τῶν μέτρων ἀμύνης, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ἡ ὠργανωμένη εἰς συνδικᾶτα ἐργατικὴ τάξις κατὰ τὴν πάλην της ἐναντίον τῶν ἐργοδοτῶν. Ὁ θεσμὸς τοῦ λὲμπλ συνίσταται εἰς τὴν σύστασιν ἐκ μέρους τῶν συνδικάτων πρὸς τὴν ἐργατικὴν μᾶζαν, ὅπως εἰς ἔνδειξιν ἀλληλεγγύης χρησιμοποιῇ τὴν δύναμιν τῆς καταναλώσεως ἐπωφελῶς δι' ὁλόκληρον τὸ ὠργανωμένον προλεταριᾶτον, μὴ καταναλίσκουσα ἐμπορεύματα στερούμενα εἰδικῆς συνδικαλιστικῆς σφραγῖδος (τοῦ label), ἡ ὁποία πιστοποιεῖ ὅτι ὁ βιομήχανος, εἰς τὸ ἐργοστάσιον τοῦ ὁποίου παρήχθη τὸ ἐσφραγισμένον ἐμπόρευμα, σέβεται τὰς συνδικαλιστικὰς ἐλευθερίας τῶν ἐργατῶν. Τὸ λὲμπλ χρησιμοποιεῖται κυρίως εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ βιβλίου· οἱ ἐκδόται, οἱ ὁποῖοι ἔχουν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των συνδικαλισμένους ἐργάτας, θέτουν πλησίον τοῦ σήματός των τὸ λὲμπλ (συνδικαλιστικὸν σῆμα), χορηγούμενον ὑπὸ τῆς ὁμοσπονδίας τῶν ἐργατῶν τύπου καὶ πιστοποιοῦν τὸ γεγονὸς τοῦτο.

[*L. Dechesne*, Économie syndicale (1920) σ. 18.] Θ. Π

Λὲ Μπλὰν (Le Blant), ***Ἐδμόνδος-Φρειδερῖκος***. Γάλλος ἀρχαιολόγος (1818—1898). Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ διετέλεσεν οἰκονομικὸς ὑπάλληλος, ἀλλ' ἐπισκεφθεὶς τὴν Ρώμην ᾐσθάνθη μεγάλην ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρχαιολογίαν καὶ ἰδίως πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἐπιγραφὰς τῆς Γαλατίας. Πρῶτος ἐφήρμοσεν ἐπιστημονικὴν καὶ κριτικὴν μέθοδον πρὸς ἑρμηνείαν τῶν ἐπιγραφῶν τούτων καὶ ἐγένετο ὁ ἱδρυτὴς τῆς χριστιανικῆς ἐπιγραφικῆς ἐν Γαλλίᾳ. Ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῷ 1867 καὶ κατόπιν διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ἐν Ρώμῃ γαλλικῆς σχολῆς. Ἐδημοσίευσε πολυάριθμα ἔργα σχετικὰ πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἀρχαιολογίαν, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Inscription chrétienne de la Gaule antérieures au VIIIe siècle», «Les Sarcophages chrétiens de la Gaule», «Histoire artistique de la Porcelaine» κ. ἄ. Θ. Β.

—**Λεμπλὰν** (Le Blant), ***Ἰούλιος***. Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1851. Πίνακές του εἶναι: «Ὁ θάνατος τοῦ στρατηγοῦ Ἐλμπί», «Ἡ ἀποκεφάλισις τῆς Σαρέττ» κλπ. Μ. Ι. Θ.

—**Λεμπλὰν** (Leblanc), ***Μαυρίκιος***. Διακεκριμένος Γάλλος μηχανικὸς καὶ ἐφευρέτης, γεννηθεὶς τῷ 1857. Ἐξελθὼν τῷ 1878 τῆς Πολυτεχνικῆς σχολῆς, εἰργάσθη ἐν ἀρχῇ ὡς μηχανικὸς τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ κατόπιν ὡς διευθυντὴς βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Αἱ ἀσχολίαι αὗται τὸν ἀπερρόφησαν μέχρι τοῦ 1888, ἔκτοτε ὅμως ἀφιερώθη εἰς προσωπικὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἦσαν ἀκόμη ἐν χρήσει αἱ ἠλεκτρομηχαναὶ ἐναλλασσομένου ρεύματος, τὸ δὲ πρόβλημα τῆς μεταφορᾶς τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας εἰς μεγάλας ἀποστάσεις ἦτο ἀκόμη ἄλυτον. Τῷ 1889 ὁ Λεμπλὰν ἐν ὑπομνήματί του πρὸς τὴν ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν ἐπρότεινε τὴν κατασκευὴν κινητῆρος μὲ περιστρεφομένας ψήκτρας. Τὴν ἰδίαν ὅμως ἐποχὴν ὁ Τέσλα ἐπενόει κινητῆρα δι' ἐπαγωγῆς ἁπλουστέρου τύπου, ὁ δὲ Λεμπλὰν ἠσχολήθη τότε καὶ τελειοποίησε αὐτὸν διὰ διαφόρων προσθηκῶν καὶ βελτιώσεων. Ἐπεκτείνων ἐπὶ μᾶλλον τὰς ἐπὶ τῶν ἐναλλασσομένων ρευμάτων ἐρεύνας του, ἐπενόησεν ἀλληλοδιαδόχως τὸ «κυκλώματα ἀποσβέσεως» (circuits amortisseurs πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ συγχρονισμοῦ ἐν τῇ περιστροφῇ τῶν ἐναλλακτήρων, ἕνα ἴδιον τύπον αὐτομάτου «διεγερτρίας», διαφόρους μετασχηματιστὰς τῆς συχνότητος καὶ τῆς τάσεως τοῦ ρεύματος, ἰδίαν μέθοδον μεταφορᾶς τῆς ἐνεργείας εἰς κινούμενα ὀχήματα κλπ. Ἐπέτυχε δέ, χάρις εἰς τὰς συναφεῖς μεθόδους καὶ ἐφευρέσεις του, νὰ παραγάγῃ ρεύματα ὑψηλῆς συχνότητος εἰς ἱκανὴν καὶ σταθερὰν ἔντασιν, δι' ὧν ἐπετεύχθησαν τὰ «διατηρούμενα κύματα» (ondes entretenues) τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας.

Ἀπὸ τοῦ 1902 ὁ Λεμπλὰν ἀφῆκε τὰς ἠλεκτρολογικὰς του μελέτας, διὰ νὰ ἐπιδοθῇ εἰς μηχανικὰς καὶ θερμοδυναμικὰς ἀναζητήσεις. Ἐκ τῶν διαφόρων δ' ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ ἐπινοήσεών του προέχει ἡ ἐπὶ νέων ὅλως βάσεων κατασκευασθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ ψυκτικὴ καὶ παγοποιητικὴ μηχανή. Ἡ μηχανὴ αὕτη λειτουργεῖ δι' ἀτμοῦ, ἀλλὰ χωρὶς εἰδικὰ ὄργανα ἀναρροφήσεως καὶ συμπιέσεως. Ὁ ἴδιος ὁ ἀτμός, ἐξερχόμενος ὑπὸ χαμηλὴν πίεσιν καὶ μεγάλην ταχύτητα διὰ μέσου συστήματος ἀκροφυσίων, (ὅπως περίπου τῆς δι' ὕδατος ἀεραντλίας) συμπαρασύρει τὸν ἀέρα τοῦ πέριξ χώρου καὶ ἐπιφέρει κατάπτωσιν τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἐν αὐτῷ ψυκτικοῦ μίγματος.

Αἱ πλεῖσται τῶν θεωρητικῶν ἐργασιῶν τοῦ Λεμπλὰν ἔχουσι δημοσιευθῆ εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, τῆς ὁποίας ἐξελέγη μέλος ἀπὸ τοῦ 1918. —Ρ.

—**Λεμπλὰν** (Leblanc), ***Μαυρίκιος***. Γάλλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Ρουὲν τῷ 1864. Συνέγραψε τὰ μυθιστορήματα (τῶν ὁποίων ἥρως εἶναι ὁ Ἀρσὲν Λουπέν, τύπος εὐγενοῦς λωποδύτου): «Μία γυνή», «Ἐκεῖνοι ποῦ ὑποφέρουν», «Τὸ ἔργον τοῦ θανάτου», «Αἱ ὧραι τοῦ μυστηρίου», «Ἀρνέλλος καὶ Κλαυδία», «Ἰδοὺ ἐνθουσιασμός», «Τὰ ἡνωμένα χείλη», «Ἡ βελόνα» κλπ.

—**Λεμπλὰν** (Leblanc), ***Νικόλαος***. Γάλλος χημικὸς (1742—1806). Προσελήφθη ὡς χειρουργὸς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης, ἐν Παρισίοις δὲ διαμένων ἠσχολήθη εἰς ἐρεύνας χημικὰς καὶ ἀνατομικάς, τυχὼν πρὸς τοῦτο ἐπιχορηγήσεως ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν. Ἀνεκάλυψε μέθοδον εὔκολον πρὸς παρασκευὴν ἰωδίου ἐκ τοῦ μαγειρικοῦ ἅλατος, ὡς καὶ τὴν παρασκευὴν τεχνικοῦ ἀλκαλίου διὰ προσθήκης κιμωλίας εἰς μεῖγμα ἄνθρακος καὶ θειικοῦ σοδίου. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἔγινε διοικητὴς τοῦ διαμερίσματος Σέϊν, μέλος τοῦ νομοθετικοῦ σώματος καὶ ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς ἐπιστημονικὰς ἐπιτροπάς. Ἐπὶ αὐτοκρατορίας περιέπεσεν εἰς ἔνδειαν καὶ ηὐτοκτόνησεν. Ἐξέδωκε τὴν «Κρυσταλλοτεχνικὴν ἢ Ἔκθεσιν τῶν φαινομένων τῆς κρυσταλλοποιήσεως» (Παρίσιοι 1786).

λεμπλεμπὶ (τὸ) (λ. τουρκ., ἴσως ἐκ τοῦ περσ. λέμπ =χεῖλος)· τουρκικὸν στραγάλι, ὀπτώμενον ἐπιμελῶς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ξεφλουδισθῇ καὶ λάβῃ ἰδιάζον χρῶμα. Ν. Μ.

λεμπλεμπιτζῆς (ὁ)· ἰδιωματ., ὁ κατασκευάζων λεμπλεμπιά, στραγάλια ξεφλουδισμένα.

—«**Λεμπλεμπιτζῆ *Χορχὸρ Ἀγᾶς***». Τουρκικὴ ὀπερέττα τοῦ Τσοχατζιὰν (βλ. λ. *Χορχὸρ Ἀγᾶς*).

Λὲ Μπὸν (Le Bon), ***Ἀνδρέας***. Γάλλος συγγραφεὺς καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1859. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἀνωτέρας σχολῆς τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, συνεργάτης τοῦ παρισινοῦ «Χρόνου» καὶ τῆς «Ἐπιθεωρήσεως τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν» κτλ. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς τῷ 1893, διετέλεσεν ὑφυπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν, τῷ 1895 ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου καὶ ἀκολούθως ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν (1896—1898). Ἔγραψε πλῆθος συγγραμμάτων ἐν οἷς: «Ἑκατὸν ἔτη ἐσωτερικῆς ἱστορίας», «Μελέτη περὶ τῶν συζητήσεων τοῦ ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου», «Ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ ἐν Ἀφρικῇ» κλπ. Ὡσαύτως ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Daniel σειρὰν πολυσελίδων τόμων ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ πολιτικὸν ἔτος». Μ. Ν. Δ.

—**Λεμπὸν** (Le Bon), ***Γουσταῦος***. Γάλλος ἰατρός, ἐθνογράφος καὶ κοινωνιολόγος, γεννηθεὶς ἐν Nogent-le-Rotrou, τῷ 1841. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 προσέφερεν ὡς ἰατρὸς τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν στρατιὰν τῶν Παρισίων, τῷ δὲ 1884 μετέβη εἰς Ἰνδίας πρὸς σπουδὴν τῶν βουδικῶν μνημείων. Κατὰ τὸν κοινωνιολόγον τοῦτον, εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστου πολιτισμοῦ, κατόπιν μεταναστεύσεων καὶ κατακτήσεων, ἐμφανίζεται ἓν ἄθροισμα ἀτόμων, διαφόρου καταγωγῆς καὶ γλώσσης, μὲ μόνον συνεκτικὸν δεσμὸν τὴν ἀναγνώρισιν ἑνὸς κοινοῦ ἀρχηγοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ θέλησις ἀποτελεῖ νόμον. Τὸ σύνολον τοῦτο, ὅπερ κέκτηται ὅλους τοὺς ψυχολογικοὺς χαρακτῆρας τῆς μάζης, εὑρίσκεται εἰς τὴν κατάστασιν τῆς βαρβαρότητος. Σὺν τῷ χρόνῳ, διὰ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ αὐτοῦ περιβάλλοντος καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης μιᾶς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀρχίζει νὰ σχηματίζεται ἡ φυλή, τὸ σύνολον δηλαδὴ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κέκτηται κοινοὺς χαρακτῆρας καὶ αἰσθήματα, σταθεροποιούμενα βαθμιαίως διὰ τῆς κληρονομικότητος. Οὕτως ἡ μᾶζα καθίσταται λαός, δυνάμενος νὰ ἐξέλθῃ τῆς βαρβαρότητος. Πρὸς τοῦτο ὅμως ἀπαιτοῦνται ἀγῶνες δι' ἓν οἱονδήποτε ἰδανικόν, τὸ ὁποῖον συντελεῖ εἰς τὴν διαμόρφωσιν μιᾶς τελείας ἑνότητος αἰσθημάτων καὶ σκέψεων. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δύναται νὰ γεννηθῇ νέος πολιτισμός, μὲ θεσμούς, πίστεις καὶ τέχνας, ἡ δὲ φυλὴ νὰ φθάσῃ εἰς δύναμιν καὶ ἀκμήν. Μὲ τὴν πάροδον ὅμως τοῦ χρόνου τὸ ἰδανικόν, τὸ στήριγμα δηλαδὴ τῆς ψυχῆς τῆς φυλῆς, ἀρχίζει νὰ ἐξασθενῇ καὶ τοιουτοτρόπως αὕτη χάνει τὴν ἑνότητα καὶ δύναμιν αὐτῆς. Ἀντὶ τοῦ «κολλεκτιβιστικοῦ» ἐγωϊσμοῦ ταύτης παρουσιάζεται ὁ ἀτομικὸς τοιοῦτος καὶ ἡ ἔλλειψις πάσης συνοχῆς. Ἐν τέλει ἡ φυλὴ καθίσταται πάλιν μᾶζα καὶ ὁ ὄχλος κυρίαρχος. Ὁ κύκλος τῆς ζωῆς ἑνὸς λαοῦ εἶναι νὰ φθάσῃ ἀπὸ τῆς βαρβαρότητος εἰς τὸν πολιτισμόν, μὲ ὁδηγὸν ἓν ὄνειρον, ἓν ἰδανικόν, καὶ κατόπιν, ὅταν τοῦτο χάσῃ εἰς δύναμιν καὶ αἴγλην, νὰ παρακμάζῃ καὶ ν' ἀποθνήσκῃ. Ἐν τῷ ἔργῳ του «Psychologie des Foules», ἀναλύων τὴν ψυχὴν τῶν μαζῶν, ὑποστηρίζει ὅτι ἐκ μόνης τῆς συναθροίσεως πολλῶν ἀνθρώπων δύναται

Digitized by Google

νὰ γεννηθῶσι νέοι ψυχολογικοὶ χαρακτῆρες, περισσότερον ἰσχυροὶ τῶν τῆς φυλῆς καὶ ἐνίοτε οὐσιωδῶς διάφοροι τούτων. Τὸ σύνολον τῶν χαρακτήρων τούτων ἀποτελεῖ μίαν ἰσχυράν, ἀλλὰ στιγμιαίαν «κολλεκτιβιστικὴν» ψυχήν. Ἐν ταύτῃ αἱ πνευματικαὶ ἱκανότητες, καὶ ἑπομένως αἱ προσωπικότητες τῶν ἀτόμων, ἐξαφανίζονται. Ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ ὁμάδι αἰσθάνεται καὶ ἐνεργεῖ κατὰ τρόπον διάφορον τοῦ συνήθους, στερεῖται τῆς θελήσεώς του καὶ καθίσταται αὐτόματον. Κατὰ τὸν Λεμπόν, αἱ κινήσεις τῶν μαζῶν ἀποτελοῦσι μέρος τῶν μυστηριωδῶν ἐκείνων δυνάμεων, αἵτινες παίζουσι μέγα ρόλον εἰς τὴν γένεσιν τοῦ πλείστου μέρους τῶν κοινωνικῶν φαινομένων.

Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Λεμπὸν διακρίνονται τὰ ἑξῆς: «Φυσιολογία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους» (1868), «Ὁ ἄνθρωπος καὶ αἱ κοινωνίαι· ἡ γένεσίς των καὶ ἡ ἱστορία των» (1880), «Ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἀράβων» (1883), «Οἱ πολιτισμοὶ τῶν Ἰνδιῶν» (1887), «Οἱ πρῶτοι πολιτισμοὶ τῆς Ἀνατολῆς» (1888—1889), «Τὰ μνημεῖα τῶν Ἰνδιῶν» (1891), «Ψυχολογικοὶ νόμοι τῆς ἐξελίξεως τῶν λαῶν» (1894), «Ἡ ψυχολογία τῶν μαζῶν» (1895) μεταφρασθὲν καὶ ἑλληνιστί, «Ψυχολογία τοῦ σοσιαλισμοῦ» (1898), «Ψυχολογία τῆς ἀγωγῆς», «Πολιτικὴ ψυχολογία», «Αἱ γνῶμαι καὶ αἱ πίστεις», «Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ ἡ ψυχολογία τῶν ἐπαναστάσεων» (1912), «Ἀφορισμοὶ τοῦ παρόντος», «Ἡ ζωὴ τῶν ἀληθειῶν», «Ψυχολογικὰ διδάγματα ἐκ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου», «Πρῶται συνέπειαι τοῦ πολέμου», «Χθὲς καὶ αὔριον». Ἀσχοληθεὶς καὶ περὶ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας ἔγραψεν: «Ἐξέλιξις τῆς ὕλης» κ. ἄ.

[*Molono*, L'Oeuvre de Gustave Le Bon.] Γ. Ε. Κ.

—**Λεμπὸν** (Lebon), ***Ἰωάννης***. Ἰατρὸς καὶ λόγιος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Εἰργάσθη πρὸς ἐπαναφορὰν τῶν θεραπευτικῶν μεθόδων τοῦ Ἱπποκράτους. Κυριώτερα ἐκ τῶν συγγραμμάτων του εἶναι: «Θησαυρὸς ὑγιεινῆς», «Ὁ Λουκιανὸς περὶ ὡραιότητος» κλπ.

Λεμπὸν (Lebon), ***Μαυρίκιος***. Γάλλος φιλέλλην, κατελθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα μετὰ τοῦ Βούρβαχη, τοῦ ὁποίου ἦτο ἐπιστήθιος φίλος. Ἰατρὸς καὶ φαρμακοποιὸς τῆς ναπολεοντείου στρατιᾶς, ἐζήτησε νὰ ὀργανώσῃ ειδικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Ἐλευσῖνος τῷ 1826. Ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος εἰς τὸ Καματερόν, ἐνῷ προσεπάθει νὰ σώσῃ τὸν Βούρβαχην. Γ. Δ. Κ.

—**Λεμπὸν** (Lebon), ***Φίλιππος***. Γάλλος μηχανικὸς καὶ χημικὸς (1767—1804), θεωρούμενος ὡς ὁ πρῶτος ἀνακαλύψας τὸ φωταέριον. Ἠσχολήθη ἐπίσης εἰς μελέτας ἐπὶ τῆς πηδαλιουχίας τῶν ἀεροστάτων, ἐπὶ τῶν διὰ θερμοῦ ἀέρος λειτουργουσῶν μηχανῶν καὶ ἐπὶ τῶν μετ' ἠλεκτρικῆς ἀναφλέξεω ἀεριοκινητήρων. Ἐπήνεγκεν ἐξ ἄλλου ἀξιολόγους τελειοποιήσεις εἰς τὰς ἀτμομηχανάς, εἰς αὐτὸν δὲ ἀποδίδονται οἱ μετ' ἐσωτερικῆς ἑστίας ἀτμολέβητες, ἡ μέθοδος τῆς ὑπερθερμάνσεως τοῦ ἀτμοῦ, ἡ κατάργησις τῆς διὰ ζυγοῦ μεταδόσεως τῆς κινήσεως κ. ἄ. Ὁ πρόωρος θάνατός του ἐστέρησε τὴν ἐπιστήμην τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἑνὸς πολυτίμου ἐρευνητοῦ, περὶ τοῦ ἔργου τοῦ ὁποίου ἠσχολήθησαν πολλοὶ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς, ἐν οἷς ὁ J. Gaudray, ὁ L. Figuier καὶ ἄλλοι.

Ἐπὶ καιρὸν ἐπιστεύετο ὅτι ὁ Λεμπὸν εἶχε δολοφονηθῆ ὑπὸ Ἄγγλων, τῶν ὁποίων τὰ συμφέροντα ἐζημιοῦντο ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ φωταερίου. Ἀλλὰ διεπιστώθη ὅτι ὁ θάνατός του προῆλθεν ἐξ ἀρθρίτιδος, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπὸ πολλοῦ ἔπασχεν. —Ω

Λεμπὸρν (Leborne), ***Αἰμὲ-Ἀμβρόσιος-Σίμων***. Γάλλος μουσουργὸς (1797—1866). Ἔτυχε τοῦ πρώτου βραβείου τῆς Ρώμης εἰς τὴν σύνθεσιν, τῷ δὲ 1828 ἀνεβίβασεν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ Κωμικοῦ Μελοδράματος τῶν Παρισίων τὸ ἔργον του «Le Camp du drap d'or». Τῷ 1836 ὠνομάσθη καθηγητὴς τῆς συνθέσεως ἐν τῷ Ὠδείῳ, ὡς διάδοχος τοῦ Ρεϊσά. Ἔγραψεν ἐπίσης τὰ μελοδράματα: «Cinq ans d'entracte», «Lequel» κ. ἄ.

— **Λεμπόρν, *Φερδινάνδος*** Βέλγος μουσικοσυνθέτης, γεννηθεὶς τῷ 1862. Μαθητὴς τῆς τάξεως Μασσενέ, ἐν τῷ Ὠδείῳ τῶν Παρισίων, καὶ εἶτα τοῦ Σὰιν-Σὰνς καὶ τοῦ Φράνκ, ἔγραψε: «Suite intime» «Scènes de ballet», Symphonie dramatique», μίαν συμφωνίαν μετὰ βιολίου-σόλο καὶ κλειδοκυμβάλου, τὴν καντάταν «Patria», τὴν σουΐταν «Aquarelles» τὸ συμφωνικὸν ποίημα «Temps de guerre», τὴν «Ouverture guerrière» τὰς ᾠδὰς «L'amour de Myrto» καὶ «L'amour trahi», σονάτας διὰ βιολίον καὶ βιολοντσέλλον, τὰ μελοδράματα «Δάφνις καὶ Χλόη» (1885), «Hedda» (1898), «Mudarra» (1889), «Οἱ Γιρονδῖνοι» (1905) «Ἡ Καταλανή» (1907) κ. ἄ. Γ. Σ.

Λευπού /*Γεωγρ.*/. Διαμέρισμα τῆς ἐπαρχίας τῆς Χιλῆς Ἀραούκο, πλουσιώτατον εἰς κοιτάσματα λιθανθράκων. Μ. Ν. Δ.

Λεμπούνια, ἢ ***Λεμπουννιά*** /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Μικρασιατικὴ νησὶς τοῦ Αἰγαίου (πλάτ. 36°38'50" Β., μήκ. 28°05'50" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1604: The gulfs of Kos, Doris and Symi) ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σύμης. Σ. Ε. Λ.

Λεμποὺρ (Lebourg), ***Κάρολος - Αὔγουστος***. Γάλλος γλύπτης (1830—1906). Ἐμαθήτευσεν ὑπὸ τὸν Ménard ἐν Νάντῃ καὶ ὑπὸ τὸν διάσημον Rude ἐν Παρισίοις. Ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλὸν τῷ 1852 διὰ μιᾶς προτομῆς. Ἐξετέλεσε πλαστικὰ συμπλέγματα, ἀνδριάντας καὶ προτομὰς καὶ συνειργάσθη εὐρέως εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ δημαρχείου τοῦ Φονταινεμπλώ. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Π.:ς Νέγρο: παίζων μὲ σαύραν», «Παρθένος τῆς Γαλατίας βαδίζουσα εἰς τὸ μαρτύριον», «Μία μητέρα», «Ἡ ἱέρεια τῆς Ἐλευσῖνος», «Ὁ ἅγιος Ἰάκωβος» (ναὸς Ἁγίας Τριάδος, ἐν Παρισίοις), αἱ προτομαὶ τῆς λαίδης Οὐώλλας, τοῦ Αἰμιλίου ντὲ Ζιραρντέν, τοῦ Αὐγούστου Κὸντ κλπ. καὶ τὸ ἱππικὸν ἄγαλμα τῆς Ἰωάννας ντ' Ἄρκ ἐν Παταΐ. Ι. Μ. Π.

Λεμπουρζὲ (Le Bourget) /*Γεωγρ.*/. Κωμόπολις τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Σηκουάνα. Κάτ. 4 000. Παρ' αὐτὴν κεῖται τὸ μέγα ὁμώνυμον ἀεροδρόμιον διὰ τὴν προσγείωσιν τῶν ἐκτελούντων τὴν τακτικὴν ἐναέριον συγκοινωνίαν μεταξὺ τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων. Μ. Ν. Δ.

Λὲ Μπρὰ (Le Braz), ***Ἀνατόλιος***. Γάλλος λογοτέχνης (1859—1926). Ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων ὁμιλητῶν τῆς συγχρόνου Γαλλίας, προσεκλήθη εἰς Ἀμερικὴν καὶ πολλὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης, ὅπου ἔδωκε σειρὰν διαλέξεων. Ἐδημοσίευσε πλῆθος ἄρθρων εἰς διάφορα περιοδικά, συλλογὴν ποιημάτων, μυθιστορήματα καὶ ἄλλα φιλολογικὰ ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων σημαντικώτερα θεωροῦνται: «Ἱστορία τοῦ κελτικοῦ θεάτρου», «Ἡ παράδοσις τοῦ θανάτου παρὰ τοῖς Βρετόνοις», «Τὰ διηγήματα τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Ὀμίχλης», «Ψυχαὶ τῆς Δύσεως», «Ἡ γῆ τοῦ παρελθόντος», «Τραγούδια τῆς Βρετάνης», «Ὁ φύλαξ τῆς Ἑστίας» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Λεμπρὲν (Lebrun), ***Διονύσιος***. Γάλλος λυρικὸς ποιητής, ἐπονομαζόμενος *Λεμπρὲν-Πίνδαρος*. Ἐγεννήθη καὶ ἀπέθανεν εἰς Παρισίους (1729—1807). Ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας ἤρχισε νὰ γράφῃ ἐνθουσιώδεις ᾠδάς, αἱ ὁποῖαι μεγάλην ἐσημείωσαν ἐπιτυχίαν. Ἀνήκει εἰς τὸ πλῆθος τῶν στιχοπλόκων ἐκείνων τῆς ἐποχῆς του, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον εἶναι ἄνευ οὐδεμιᾶς προσωπικότητος, κοινότυπον καὶ νεκρόν. Ὁ λυρισμός του εἶναι σήμερον ψυχρὸς καὶ ἐντελῶς τεχνητός, τὰ δὲ ποιήματά του εἶναι μᾶλλον ρητορικαὶ ἀσκήσεις, ἐνίοτε λαμπραί, ἀλλ' ἄνευ οὐδεμιᾶς εἰλικρινείας· οὐδόλως δὲ δικαιολογοῦν τὴν δοθεῖσαν εἰς τὸν ποιητὴν προσωνυμίαν τοῦ Πινδάρου, τὴν ὁποίαν ἄλλωστε μετεχειρίζοντο βραδύτερον μετά τινος εἰρωνείας. Ὡς σατιρικὸς ποιητὴς ὁ Λεμπρὲν ἔσχε μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν· ἔγραψε περὶ τὰ ἑξακόσια ἐπιγράμματα, μετὰ δριμύτητος προσδιδούσης ἐνίοτε εἰς ταῦτα ἀρκετὴν σοβαρότητα. Πολλάκις ἐμφανίζονται ὡς φιλολογικὴ κριτική, ἡ δὲ μορφικὴ τελειότης αὐτῶν καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν συνθέσεων ἐγένετο αἰτία ὥστε πολλὰ ἐξ αὐτῶν νὰ ἐπιζήσουν τοῦ ποιητοῦ των.

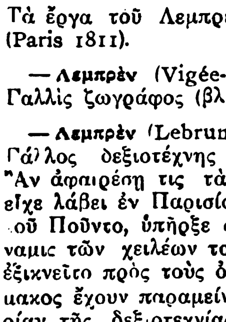

Διονύσιος Λεμπρέν.

Τὰ ἔργα τοῦ Λεμπρὲν ἐξεδόθησαν εἰς 4 τόμους (Paris 1811). Ι. Ο.

— **Λεμπρὲν** (Vigée-Lebrun), ***Ἐλισάβετ-Λουΐζα*** Γαλλὶς ζωγράφος (βλ. λ. *Βιζὲ-Λεμπρέν*).

— **Λεμπρὲν** (Lebrun), ***Ἰωάννης***. Διακεκριμένος Γάλλος δεξιοτέχνης τοῦ κέρατος (1759—1806). Ἂν ἀφαιρέσῃ τις τὰ ἐλάχιστα μαθήματα, ἅτινα εἶχε λάβει ἐν Παρισίοις παρὰ τοῦ Ροδόλφου καὶ τοῦ Πούντο, ὑπῆρξε σχεδὸν αὐτοδίδακτος. Ἡ δύναμις τῶν χειλέων του καὶ ἡ ἀσφάλεια μεθ' ἧς ἐξικνεῖτο πρὸς τοὺς ὀξυτέρους φθόγγους τῆς κλίμακος ἔχουν παραμείνει μοναδικαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς δεξιοτεχνίας τοῦ ὀργάνου τούτου. Ὁ Λεμπρὲν διετέλεσεν ἐπί τινα ἔτη μέλος τῆς ὀρχήστρας τοῦ Μελοδράματος τῶν Παρισίων καὶ εἶτα τοῦ τοῦ Βερολίνου. Ἐπανελθὼν τῷ 1806 εἰς τὴν γαλλικὴν πρωτεύουσαν, ἀφοῦ ἐπὶ τριετίαν εἰς μάτην ἐζήτησεν ἐργασίαν, ηὐτοκτόνησε τέλος. Γ. Σ.

— **Λεμπρὲν** (Lebrun), ***Κάρολος***. Γάλλος ζωγράφος. Ἐγεννήθη τῷ 1619 ἐκ πατρὸς γλύπτου, ὅστις βλέπων τὴν ἰσχυρὰν κλίσιν τοῦ υἱοῦ του πρὸς τὴν ζωγραφικὴν τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν Périer, ἵνα τῷ παράσχῃ οὗτος τὴν ἀναγκαίαν διδασκαλίαν. Παρὰ τῷ Périer ὁ Κάρολος Λεμπρὲν δὲν παρέμεινεν ἐπὶ μακρόν. Τὸν παρέλαβεν ὁ προστάτης τῆς οἰκογενείας του καὶ ἔνθερμος φίλος τῆς τέχνης Seguier, τὸν ἐγκατέστησεν εἰς τὸ μέγαρόν του καὶ τῷ παρέσχεν ὡς διδάσκαλον καλλιτέχνην ἐκ τῶν ἐξεχόντων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, τὸν Σίμωνα Βουέ. Αἱ πρόοδοι τοῦ Λεμπρὲν παρὰ τῷ Βουὲ ὑπῆρξαν ταχεῖαι καὶ θαυμασταί· αὐτὸς ὁ Πουσσέν, ἰδὼν ἓν τῶν πρώτων του ἔργων, ἐξέφρασε μεγίστας ἐλπίδας διὰ τὴν περαιτέρω ἐξέλιξιν τοῦ ταλάντου του, τὰς ὁποίας, ἐν τούτοις, αὐτὸς προσωπικῶς δὲν ἐθεώρησε μετὰ ταῦτα ἀπολύτως δικαιωθείσας. Κατὰ παράκλησιν τοῦ Seguier ὁ Πουσσὲν παρέλαβε τὸν Λεμπρὲν εἰς Ἰταλίαν, καθωδήγησε τὰς μελέτας του, ἤνοιξεν εἰς αὐτὸν τὰς αἰθούσας τῆς ρωμαϊκῆς ἀριστοκρατίας· ὁ καρδινάλιος Μπαρμπερίνι, κατόπιν διαβημάτων τοῦ Πουσσέν, ἐνδιεφέρθη δι' αὐτόν, τὸν συνέστησεν εἰς τὸν πάπαν Οὐρβανὸν τὸν Η' καὶ διηυκόλυνε τὴν γνωριμίαν του μετὰ πάντων τῶν Ρωμαίων πριγκίπων. Ἡ τέχνη τοῦ Λεμπρὲν διηνεκῶς ὡρίμαζεν ὑπὸ τὴν καταθλιπτικὴν ἀπό τινων ἀπόψεων, εὐεργετικωτάτην ἀπ' ἄλλων ἐπίδρασιν τῆς τεχνοτροπίας τοῦ Πουσσέν, ἣν ὁ Λεμπρὲν εἰς τὰς πρώτας σημαντικὰς προσπαθείας του ἐμιμήθη μετ' ἄκρας ἐπιτυχίας. Διέμεινεν ἐν Ἰταλίᾳ ἐπὶ 24 ὁλόκληρα ἔτη (1624—1647), μελετῶν ἀδιακόπως τοὺς μεγάλους Ἰταλοὺς διδασκάλους καὶ τὰ κατάλοιπα τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος, συνεχῶς ἐμπνεόμενος καὶ δημιουργῶν. Ὅτε ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ἡ φήμη του εἶχε πλέον στερεωθῆ· καὶ μολονότι καθ' ὅλον του τὸν βίον ἐχρειάσθη νὰ παλαίσῃ ἀπεγνωσμένως κατὰ τῆς ἀσπόνδου ἐχθρότητος καὶ τῶν διηνεκῶν μηχανορραφιῶν ἑτέρου σημαίνοντος καλλιτέχνου τῶν χρόνων ἐκείνων, τοῦ Πέτρου Μινιάρ, ἠδυνήθη διὰ τῆς ἐγκαρδίου ἰδίᾳ ὑποστηρίξεως τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ὅστις τὸν περιέβαλε διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ βασιλικοῦ ζωγράφου καὶ τῷ ἀπένειμε τίτλον εὐγενείας, ἔτι δὲ διὰ τῆς βοηθείας τοῦ ὑπουργοῦ Κολμπὲρ καὶ πολυπληθῶν ἄλλων προσωπικοτήτων τῆς ἐποχῆς, ν' ἀποβῇ σὺν τῷ χρόνῳ ἀληθὴς δικτάτωρ τῆς γαλλικῆς τέχνης. Πεπροικισμένος δι' ἐξόχων διοικητικῶν ἱκανοτήτων, εὐρυμαθὴς ὅσον ἐλάχιστοι, ἐκτείνων τὸ ἐνδιαφέρον του εἰς πάντα κλάδον τῆς τέχνης, ὀξυδερκὴς εἰς τὴν ἐκλογὴν καταλλήλων συνεργατῶν καὶ ἰδίᾳ κάτοχος ἐν πᾶσῃ πληρότητι τῆς καλαισθησίας, ἣν ἀπῄτει ἡ ἐποχή του, ἐξετέλεσε εὐρυτάτας διακοσμητικὰς συνθέσεις, ἐταξινόμησε καὶ κατήρτισε καλλιτεχνικὰς συλλογάς, ἐδημιούργησε τὴν θαυμασίαν αἴθουσαν τῶν κατόπτρων ἐν Βερσαλλίαις καὶ ἀνεκαίνισε τὴν πολυτελεστάτην Galerie d'Apollon, ἵδρυσε μετ' ἄλλων τὴν ἐν Παρισίοις Βασιλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν τεχνῶν καὶ τὴν ἐν Ρώμῃ Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν, ἀποτελοῦσαν ἐπέκτασιν καὶ οἱονεὶ τὸ ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τῆς πρώτης, ἔδωκε κρατικήν τρόπον τινὰ ὑπόστασιν καὶ πολιτικὸν περιεχόμενον εἰς τὸν «ἀκαδημαϊσμὸν» καὶ παρέσχε δι' ἔργου ἀναφερομένου εἰς εὐρεῖαν ποικιλίαν θεμάτων μίαν τῶν ἐναργεστέρων ἐκπροσωπήσεων τῆς σχολῆς ταύτης μὲ ὅλα τὰ πολυπληθῆ ἐλαττώματα καὶ μὲ τὰ ὀλίγα προτερήματα της. Ἡ τέχνη του εὗρε πλῆθος θιασωτῶν, ἐν οἷς καὶ αὐτὸν τὸν Μολιέρον, ὅστις διὰ στίχων ἀνταξίων του ἴσως ὑπὸ ἔποψιν μορφῆς, ἀλλ' ἀσφαλῶς ἀναξίων του ὑπὸ ἔποψιν περιεχομένου, καθώρισε, λαμβάνων τὸν Λεμπρὲν ὡς πρότυπον, τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς «ἀληθοῦς» τέχνης. Ὡς προσωπογράφος ὁ Λεμπρὲν ἐθεωρήθη ἤδη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πουσσὲν «froid et fardé». Περισσότερον ἐπέτυχεν εἰς τὴν ἀπεικόνισιν θρησκευτικῶν θεμάτων καὶ ἱστορικῶν σκηνῶν. Ἦτο ἀκριβὴς καὶ διαυγὴς εἰς τὸ σχέδιον, ἐγνώριζε καλῶς τὸ μυστικὸν τῆς εὐαρέστου, ἁρμονικῆς ταξιθετήσεως εὐρυτάτων συνόλων καὶ ἠδύνατο ν' ἀποδίδῃ μετά τινος μεγαλοπρεπείας τὰ φυσικὰ περιβάλλοντα καὶ τ' ἀρχιτεκτονήματα. Ἡ συνολὴ ὅμως ἐργασία του φέρει προφανῆ τὴν σφραγῖδα τῆς ξηρᾶς ἐκείνης συμβατικότητος, ἥτις ἀπετέλεσεν ἀείποτε τὸ θεμέλιον ἰδεῶδεστέρον τῶν μειονεκτημάτων τοῦ ἀκαδημαϊσμοῦ. Εἰς τοὺς πίνακάς του δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπὸ τὸν ὀργιώδη παλμὸν τῆς φύσεως, τίποτε ἀπὸ τὴν θύελλαν τῶν αἰσθημάτων, ἀπὸ τὸ δραματικὸν μεγαλεῖον τῆς ζωῆς. Αἱ τραγικώτεραι σκηναὶ μεταβάλλονται ὑπὸ τὸν χρωστῆρά του εἰς ἀγόνους θεματογραφίας. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ἡ πλειονότης τῶν κριτικῶν καὶ τῶν ἱστορικῶν τῆς τέχνης ἀποφαίνεται ὅτι ὁ Λεμπρέν, διὰ τῆς θρησκευτικῆς καὶ σχολαστικῆς ἀφοσιώσεως του εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν τεχνοτροπίαν, ἐπέδρασεν ἐπιζημιώτατα ἐπὶ τῆς γαλλικῆς τέχνης, καθ' ὃν χρόνον διὰ τῆς μεγάλης του ἐπιρροῆς, διὰ τοῦ κύρους τῆς προσωπικότητός του θὰ ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ μεγάλας ὠφελείας. Ἡ τέχνη του εἶναι αὐστηρά, ὑπεράγαν συνετὴ καὶ ἀνδρική. Δὲν ἔχει οὔτε αὐτὴν τοὐλάχιστον τὴν παιγνιώδη ἀφέλειαν τοῦ Λὲ Συέρ, οὔτε τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Πουσσέν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κολμπὲρ ἡ ἐπιρροή τοῦ Λεμπρὲν ἤρχισε νὰ ἐξασθενῇ. Ὁ διάδοχος τοῦ Κολμπὲρ Λουβουὰ ἐδείχθη δυσμενὴς πρὸς αὐτόν, αἱ μηχανορραφίαι τοῦ Μινιὰρ εὕρισκον ἤδη προσφορώτερον ἔδαφος, καὶ ὁ Λεμπρὲν ἠναγκάσθη, κεκμηκὼς πλέον καὶ ἐλαφρῶς ὑπογηρασμένος, ν' ἀποσυρθῇ τῆς ἐνεργοῦ δράσεως. Ἀπέθανε τῷ 1690 καὶ ἐτάφη εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Saint-Nicolas-du-Chardonneret, ὅπερ αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχε διακοσμήσει. Μεταξὺ τῶν ἔργων του μνημονεύομεν ἰδιαιτέρως τὰς διακοσμήσεις τοῦ θόλου τοῦ Val-de-Grâce, τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Μελεάγρου», τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου» εἰς

Digitized by Google

πέντε μεγάλους πίνακας, ὧν ἀξιολογώτεροι οἱ ὑπὸ τοὺς τίτλους: «Εἴσοδος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς Βαβυλῶνα» καὶ «Διάβασις τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ», τὸν «Θάνατον τοῦ Κάτωνος», τὴν «Σταύρωσιν», τὴν «Προσκύνησιν τῶν ποιμένων», τὸ «Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου», τὸν «Χριστὸν νεκρὸν ἐπὶ τῶν γονάτων τῆς Παρθένου» κλπ. Σημαντικώτατον ἔργον τοῦ Λεμπρὲν εἶναι καὶ ἡ διακόσμησις τῆς μεγάλης αἰθούσης τῶν Βερσαλλιῶν (μήκους 80 μ. καὶ πλάτους 12 μ.), ἐν ᾗ εἰς εἴκοσι καὶ ἕνα μεγάλους πίνακας ἐξεικόνισε χαρακτηριστικὰς σκηνὰς ἐκ τοῦ βίου Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. Ἐπὶ πλέον διεκόσμησε καὶ τὰς μικροτέρας αἰθούσας τῆς «Εἰρήνης» καὶ τοῦ «Πολέμου», τὰς κειμένας εἰς τὰ ἄκρα τῆς μεγάλης ταύτης αἰθούσης. Παρὰ ταῦτα ὁ Λεμπρὲν ἐξειργάσθη καὶ πολυπληθῆ σχέδια διὰ τάπητας. Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τὰ «Στοιχεῖα», τὰς «Ἐποχὰς» καὶ τὴν «Ἱστορίαν τοῦ βασιλέως». Ι.Μ.Π.

— **Λεμπρὲν** (Lebrun), ***Κάρολος - Φραγκῖσκος***. Γάλλος δικηγόρος καὶ πολιτικὸς (1739—1824). Διετέλεσε γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν κτημάτων τοῦ στέμματος, περιπεσὼν ὅμως ὑπὸ δυσμένειαν ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς ἐπὶ δεκαπενταετίαν, καταγινόμενος εἰς φιλολογικὰς μελέτας. Ὡς φιλόλογος κατέστη γνωστὸς διὰ τῶν μεταφράσεων τῆς «Ἀπελευθερωθείσης Ἱερουσαλὴμ» τοῦ Τάσσου καὶ τῆς «Ἰλιάδος» τοῦ Ὁμήρου. Ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς συνταγματικῆς ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ὑπῆρξεν εἰσηγητὴς τῶν σπουδαιοτέρων νόμων καὶ ἰδίως τῶν ἀφορώντων εἰς τὰ οἰκονομικὰ τῆς Γαλλίας. Ἐπὶ Ναπολέοντος διετέλεσε τρίτος ὕπατος, ἀναδιωργάνωσε τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὸ διοικητικὸν σύστημα τῆς Γαλλίας, διετέλεσε γενικὸς διοικητὴς τῆς Ὁλλανδίας ἀπὸ τοῦ 1811—1813 ἐπιδείξας ἔκτακτον διοικητικὴν ἱκανότητα. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος παρέμεινε πιστὸς εἰς αὐτόν, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀντιδράσῃ ἐνεργῶς κατὰ τῆς παλινορθώσεως τῆς βασιλείας. Τὰ ἀπομνημονεύματά του ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του τῷ 1829, ἡ δὲ πόλις Κουτάνς ἀνήγειρε πρὸς τιμήν του τὸν ἀνδριάντα του. Μ. Ν. Δ.

— **Λεμπρὲν** (Lebrun), ***Λουδοβῖκος-Αὔγουστος***. Διάσημος Γερμανὸς δεξιοτέχνης τοῦ ὀξυαύλου, γαλλικῆς καταγωγῆς (1746—1790). Εἰς ἡλικίαν εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἐτῶν εἶχεν ἤδη γίνει ὀνομαστὸς ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι. Μουσικὸς τῆς αὐλῆς τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Βαυαρίας, ἀπὸ τοῦ 1767, ἔδιδε δείγματα τοῦ ἐξαιρετικοῦ του ταλάντου διὰ καλλιτεχνικῶν περιοδειῶν εἰς Βερολῖνον, Βιέννην, Λονδῖνον, Παρισίους κλπ. Εἶχε νυμφευθῆ τὴν ἐπίσης διάσημον ἀοιδὸν Φραγκίσκην, θυγατέρα τοῦ βαθυφώνου Ντάντσι (Danzi). Ὁ Λεμπρὲν ἔχει γράψει 7 κοντσέρτα δι' ὀξύαυλον, τρίο δι' ὀξύαυλον, βιολίον καὶ βιολοντσέλλον κτλ. Γ. Σ.

—**Λεμπρὲν** (Lebrun), ***Πέτρος-Ἀντώνιος***. Γάλλος ποιητής, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν εἰς Παρισίους (1785—1873). Ἐγένετο γνωστὸς μὲ μίαν ᾠδήν του πρὸς τὴν μεγάλην στρατιάν, διὰ τῆς ὁποίας ὑμνεῖ τὰς ἐκστρατείας τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος. Ἦτο πατριώτης καὶ ἰμπεριαλιστής, τὰ πλεῖστα δὲ τῶν ποιημάτων του ἀπηχοῦν τὰς ἰδέας του ταύτας. Μεγαλυτέραν ἀξίαν ἔχουν τὰ δραματικά του ἔργα: «Pallas» (1806), «Ulysse» (1814), «Marie Stuart» (1820), «Le Cid d'Andalousie» τὰ δύο τελευταῖα θεωροῦνται ὡς τὰ καλύτερα του. Εἰς ταῦτα διαφαίνεται καὶ νεωτεριστική τις ἀντίληψις περὶ δραματικῆς τέχνης. Ὑπῆρξε γερουσιαστὴς καὶ ὁμότιμος τῆς Γαλλίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1828 μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Μεταξὺ τῶν λυρικῶν του ἔργων ὑπάρχει καὶ ἀξιόλογον ποίημα «Le voyage en Grèce», εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφει τὰς ἐντυπώσεις του ἐκ τινος ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ταξιδίου του.

—**Λεμπρὲν** (Lebrun). Οὕτω φέρεται ἐν γαλλικῇ μεταφράσει τὸ ὄνομα τοῦ Ὁλλανδοῦ ζωγράφου καὶ ποιητοῦ *Cornelis de Bruyn* (βλ. λ. *Μπρόϋν*).

Λεμπρίχα (Lebrija) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Σεβίλλης. Κάτ. 12.012. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σεβίλλης—Γαδείρων ἐπὶ τῶν κλιτύων λόφου, ἐφ' οὗ εὑρίσκονται ἐρείπια παλαιοῦ φρουρίου μετὰ ἐκκλησίας ῥυθμοῦ γοτθικοῦ καὶ κομψοῦ πύργου. Διεξάγει ἐμπόριον οἴνων, ἐλαίου, σιτηρῶν, ἔχει ἐργοστήρια ἀγγειοπλαστικῆς, ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον, δύο θέατρα, βιβλιοθήκην κλπ. Ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐκαλεῖτο *Νάμπρισσα* ἢ *Νέμπρισσα Βενέρια*. Μ. Ν. Δ.

Λέμπρουκ (Lehmbruck), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς γλύπτης (1881—1919). Ἐξειργάσθη πλαστικὰ συμπλέγματα, ἀνάγλυφα καὶ ἀγάλματα ἀλληγορικὰ ἢ συμβολικά, ὧν πολλὰ εὑρίσκονται κατεσπαρμένα εἰς τὰ γερμανικὰ μουσεῖα. Ἡ τέχνη του εἶναι λεπτὴ καὶ εὐγενής. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ ἱστάμενος», «Ὁ βαδίζων», «Ἡ λουομένη», «Ὁ στοχαστὴς» κλπ. Ι. Μ. Π.

Λὲ Μπὼ (Le Beau), ***Λουΐζα-Ἀδόλφα***. Γερμανὶς μουσικός, μαθήτρια τῶν Καλλιβόντα, Λάχνερ, Ράϊνμπεργκερ κλπ., γεννηθεῖσα τῷ 1850. Ἐγένετο γνωστὴ ὡς κλειδοκυμβαλίστρια, μουσικοκριτικὸς καὶ συνθέτης. Τὰ ἔργα της ἀποτελοῦνται ἀπὸ 2 κοντσέρτα καὶ διάφορα ἄλλα τεμάχια διὰ κλειδοκύμβαλον, ἀπὸ μουσικὴν συμφωνικὴν καὶ δωματίου, χορῳδίας, καντάτας, τὸ μελόδραμα «Der Verzanberte Kalif» κλπ. Γ. Σ.

Λεμπωντὺ (Lebaudy), ***Ἰάκωβος***. Γάλλος ἑκατομμυριοῦχος τυχοδιώκτης, καταληφθεὶς ὑπὸ τῆς μονομανίας νὰ αὐτοχειρισθῇ αὐτοκράτωρ ἰδίου κράτους. Πρὸς τοῦτο ἐφοπλίσας πλοῖον («Φρασκουΐτα») καὶ συμπαραλαβὼν μετ' αὐτοῦ ἐπὶ ἁδρᾷ ἀμοιβῇ ἀριθμόν τινα ναυτῶν ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ ΒΔ. παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐκεῖ ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν αὐτοκράτορα τῆς Σαχάρας ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἰάκωβος ὁ Α'*. Ἀπέθανε φονευθεὶς ὑπὸ τῆς συζύγου του. Μ. Ν. Δ.

Λὲ Μυὲ (Le Muet), ***Πέτρος***. Γάλλος ἀρχιτέκτων (1591 - 1669 περίπου). Περὶ τοῦ βίου του ἐλάχιστα εἶναι γνωστά. Ἐξαίρεται ἰδίᾳ ἡ συνεργασία του εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ντιζὸν ἀποκειμένου νῦν μαυσωλείου Ἰωάννου τοῦ Ἀφόβου καὶ εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐν Ἀβινιόν. Ι. Μ. Π.

Λεμύθου */Γεωγρ./*. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Κοιλανίου τῆς ἐπαρχίας Λεμεσοῦ. Κάτ. 550 ἀσχολούμενοι μὲ τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Διατηρεῖ καλὴν ἐμπορικὴν σχολήν. Κ. Μ. Κ.

λεμφαγγεῖα (τά), ἢ *λεμφοφόρα ἀγγεῖα* */Ανατομ./*. Στελέχια διάμεσα τοῦ λεμφικοῦ συστήματος ἐκπορευόμενα ἀπὸ τοῦ δικτύου τῶν *λεμφοφόρων τριχοειδῶν* καὶ ἀθροιζόμενα εἰς δύο μείζονα στελέχη, τὸν *δεξιὸν* καὶ τὸν *ἀριστερὸν θωρακικὸν πόρον* (βλ. *λεμφικὸν σύστημα*). Ι. Π.

λεμφαγγειακὸν ***ἐνδοθηλίωμα*** (τὸ) */Ιατρ./* βλ. λ. *ἐνδοθηλίωμα*.

λεμφαγγειεκτόδη (τὰ) (lymphangiectode) */Ἰατρικ./*. Πάθησις σπανιωτάτη καὶ ἐλάχιστον γνωστή, χαρακτηριζομένη δὲ διὰ τῆς ἐμφανίσεως, εἴς τι οἱονδήποτε σημεῖον τοῦ δέρματος, φυσαλλίδων διατεταγμένων καθ' ὁμάδας καὶ ἐκ τῶν ὁποίων διαφεύγει ὑγρὸν ἀνάλογον πρὸς τὸν λέμφον. Συνώνυμον τούτου εἶναι τὸ *περιγεγραμμένον λεμφαγγείωμα* (Macolm Morris). Μ. Ν. Κ.

λεμφαγγειΐτις (ἡ) (lymphangite) */Ἰατρ./*. Καλεῖται οὕτως ἡ φλεγμονὴ τῶν λεμφικῶν ἀγγείων, καταλήγουσα συνήθως εἰς τὴν φλεγμονὴν τῶν συστοίχων λεμφικῶν γαγγλίων. Ἡ λεμφαγγειΐτις παρατηρεῖται μετ' ἐπιπολαίαν τραυματικὴν κάκωσιν τοῦ δέρματος (ἐκδορά, ἀμυχή, νυγμὸς δι' ὀργάνου μὴ ἀσήπτου) ἢ καὶ ἐπιπλοκὴ δερματοπαθείας τινὸς (ἐκζέματος, ψώρας, κηρίου, ἑλκῶν), δι' ἧς ἀνοίγεται πύλη εἰσόδου εἰς διαφόρους μικροργανισμούς. Εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ἡ λεμφαγγειΐτις ἀναπτύσσεται ἄνευ κακώσεως, τραυμάτων τοῦ δέρματος, συνεπείᾳ πυώδους ἀρθρίτιδος. Παθογόνα αἴτια εἶναι κυρίως ὁ στρεπτόκοκκος, εἶτα δὲ ὁ σταφυλόκοκκος, τὸ κολοβακτηρίδιον ἐπὶ λεμφαγειΐτιδος τοῦ πρωκτοῦ, τὸ μικρόβιον τοῦ μαλακοῦ ἕλκους, ὁ γονόκοκκος, ὁ βάκιλλος τοῦ Koch καὶ τὸ σποριότριχον καὶ ἄλλα τινὰ μικρόβια.

Ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς κακώσεως σχηματίζονται ἐρυθραὶ γραμμαί, αἵτινες προσκείμεναι ἀλλήλαις σχηματίζουσι γραμμοειδεῖς πλάκας μικρὸν προεχούσας τοῦ δέρματος. Αἱ γραμμαὶ αὗται ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ φλεγμαίνοντα λεμφικὰ ἀγγεῖα, ἀκολουθοῦσαι δὲ τὴν ἀνιοῦσαν καταλήγουσιν εἰς τὰ σύστοιχα λεμφικὰ γάγγλια, ἅτινα φλεγμαίνονται καὶ καθίστανται ἐπώδυνα. Τὸ πάσχον μέλος εἶναι ἐλαφρῶς οἰδαλέον, ἐπώδυνον, συνυπάρχει δὲ πολλάκις πυρετὸς ἄλλοτε ἄλλης ἐντάσεως μετὰ φρικίων. Ἐπὶ τῶν βλεφάρων καὶ τοῦ ὀσχέου τὸ οἴδημα εἶναι σημαντικὸν λόγῳ τῆς χαλαρότητος τοῦ συνεκτικοῦ ἱστοῦ. Συνήθως ἡ φλεγμονὴ ὑποχωρεῖ, σπανιώτερον καταλήγει εἰς διαπύησιν καὶ ἔτι σπανιώτερον εἰς γάγγραιναν ἐπὶ διαβητικῶν. Προληπτικῶς συνιστῶμεν τὴν δέουσαν ἀντισηπτικὴν ἀγωγὴν ἐπὶ πάσης λύσεως συνεχείας τοῦ δέρματος. Ἐκδηλωθείσης τῆς παθήσεως συνιστῶμεν τὴν ἀνάρροπον θέσιν τοῦ πάσχοντος μέλους καὶ ὑγρὰ ἀντισηπτικὰ ἐπιθέματα· ἐν περιπτώσει διαπυήσεως, διάνοιξις. Ἐπίσης ὠφέλιμος λίαν ἡ εἰδικὴ ἐμβολιοθεραπεία ἢ ὀρροθεραπεία. Ν. Θ. Ο.

— **λεμφαγγειΐτις** ***μολυσματικὴ*** */Κτηνιατρ./*. Νόσος μεταδοτικὴ ἐνοφθαλμιζομένη, ἔχουσα ὡς αἰτίαν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν ἐντὸς τοῦ λεμφατικοῦ συστήματος εἰδικοῦ μικροοργανισμοῦ, τοῦ κρυπτοκόκκου τοῦ Rivolta (cryptococcus farciminosus), ἢ σπανιώτερον τοῦ σποροτρίχου (Sporotrichum).

Γνωστὴ ἀπὸ τινων αἰώνων, συνεχέετο κλινικῶς μετὰ τῆς δερματικῆς μάλιος, λόγῳ τῆς ὁμοιότητος τῶν συμπτωμάτων. Κατὰ τὸ 1877 ὁ Chanier εἰς ἀνακοίνωσίν του ἐνώπιον τῆς γαλλικῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας διέστειλε κατόπιν παρατηρήσεων τὴν νόσον ταύτην ἐκ τῆς μάλιος. Αἱ ἀμφιβολίαι ὅμως διελύθησαν βραδύτερον μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ κρυπτοκόκκου τοῦ Rivolta. Τὸ μικρόβιον τοῦτο, κατέχον θέσιν μεταξὺ τῶν βλαστομυκήτων, χρώννυται λίαν δυσκόλως διὰ τοῦ Gram, καθὼς καὶ διὰ τοῦ Ziehl. Ὡσαύτως αἱ καλλιέργειαι οὗτοῦ δυσκόλως ἐπιτυγχάνονται. Ἐν τούτοις ὁ Boquet καὶ ὁ Négre ἐπέτυχον λίαν εὐνοϊκὸν θρεπτικὸν μέσον (κόπρον ἵππου μετὰ πηκτῆς), ὅπερ ἐπιτρέπει τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μικροβίου ὑπὸ μορφὴν στρογγύλων ἢ ᾠοειδῶν κυττάρων μετὰ διπλῶν τοιχωμάτων ἢ ὑπὸ μορφὴν νηματομυκήτων μετὰ χλαμυδοσπόρων. Ἡ διείσδυσις τοῦ κρυπτοκόκκου ἐντὸς τῶν λεμφατικῶν ἀγγείων κατορθοῦται συνήθως δι' ἐκδορῶν ἢ πληγῶν μολυνομένων εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε διὰ μέσου τῶν εἰδῶν ἱπποκομίας ἢ ἄλλων τοῦ στάβλου ἀντικειμένων, πρὸς δὲ καὶ ἐκ τῶν μυιῶν τῆς κόπρου. Διάρκεια ἐπωάσεως συνήθως 2—4 μῆνες. Ὁ ἵππος καὶ ὁ ἡμίονος προσβάλλονται εὐκόλως, ἐνῷ ὁ ὄνος δυσκολώτερον. Ἐν Ἑλλάδι εἰς τὸν ἵππον ἡ νόσος αὕτη δὲν εἶναι σπανία. Ὅλως ἐξαιρετικῶς ὁ ἄνθρωπος προσβάλλεται ἐκ ταύτης.

Αἱ ἀλλοιώσεις ἐμφανίζονται εἰς οἱονδήποτε σημεῖον τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, ἐκεῖ ἔνθα πρότερον ὑπῆρχε πληγή τις ἢ ἀτελὴς λύσις συνεχείας τοῦ δέρματος. Ἐν τούτοις αἱ χῶραι τοῦ σώματος αἱ συνήθως προσβαλλόμεναι εἶναι κατ' ἀρχὴν τὰ ἄκρα, ἡ ῥάχις, ἡ ὠμοπλάτη, αἱ ἐπιφάνειαι τοῦ τραχήλου καὶ σπανίως ἡ κεφαλή. Ἐνίοτε ἡ πάθησις ἐντοπίζεται καὶ ἡ ἐπούλωσις δύναται νὰ ἐπέλθῃ. Συνήθως ὅμως ἐκ τῆς μολυνθείσης πληγῆς ἐκφύονται μυκητώδη σαρκία αἱμορροοῦντα. Ἡ πέριξ τῆς πληγῆς ζώνη, ἐπώδυνος καὶ οἰδηματώδης, φέρει ὀγκίδια διαφόρου μεγέθους. Μεταξὺ τῶν μυκητωδῶν σαρκίων παρατηροῦνται μικρὰ συρίγγια, ἐξ ὧν ῥέει πύον κιτρινωπὸν παχὺ καὶ ἐνίοτε θρομβῶδες. Τῆς φλογώσεως ταύτης λαμβάνουσι μέρος καὶ τὰ γειτονικὰ λεμφατικὰ ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται ὑπὸ μορφὴν χονδρῶν χορδῶν, ἀκανονίστων, προεξεχουσῶν, λίαν σκληρῶν καὶ ἐπωδύνων, αἵτινες ἀναχωροῦσιν ἐκ τῶν ἑλκωδῶν πληγῶν καὶ διευθύνονται πρὸς τοὺς γειτονικοὺς ἀδένας. Αἱ χορδαὶ αὗται διαγράφονται καλῶς ἄνω τοῦ γόνατος ἢ τοῦ ταρσοῦ. Ὡσαύτως οἱ πέριξ λεμφατικοὶ ἀδένες εἰς τὰς φλογώσεις καθίστανται ὑπερτροφικοί, σκληροί, λοξοειδεῖς καὶ σχηματίζουσιν εἶδος κομβολογίου κατὰ μῆκος τῶν χορδῶν. Τὰ ὀγκίδια, αἱ χορδαὶ καὶ οἱ ἀδένες ταχέως διαπυούμενοι δίδουσι πύον κιτρινωπόν, παχὺ καὶ κρεμῶδες. Οἱ πέριξ τῶν λεμφατικῶν ἀγγείων ἱστοὶ παχύνονται. Τ' ἀνωτέρω ἀποστήματα δίδουσι γένεσιν εἰς πληγὰς ταχέως καλυπτομένας διὰ μυκητωδῶν σαρκίων μετὰ μικρῶν συριγγίων. Οὕτω σχηματίζονται ἕλκη σχήματος κανονικῶς στρογγύλου μὲ χείλη ἀνεστραμμένα καὶ καθαρῶς περιγεγραμμένα. Τὰ ἕλκη ταῦτα, παθογνωμονικὰ τῆς νόσου, παρουσιάζουσι μορφὴν ὀμφαλοῦ ἢ κάλλιον πρωκτοῦ ὄρνιθος (ulcère en cul de poule).

Ὅταν αἱ ἀνωτέρω ἀλλοιώσεις ἐπεκταθῶσιν εἰς τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα (ῥινικὰς κοιλότητας, φάρυγγα, λάρυγγα κτλ) τὰ συμπτώματα τῆς νόσου ὁμοιάζουσι κατὰ πολὺ πρὸς ἐκεῖνα τῆς μάλιος. Οὕτω παρατηρεῖται ἔκκρισις βλεννοπυώδης, κάλοσμος μετὰ ῥαβδώσεων αἵματος καὶ ἐξοίδησις τῶν ὑπογναθίων ἀδένων, οἱ ὁποῖοι ὅμως παραμένουσιν ἀκίνητοι ὑπὸ τὸν δάκτυλον ἢ διαπυοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ σύνηθες. Πορεία βραδεῖα. Ἡ τελεία ἐπούλωσις δύναται ν' ἀπαιτήσῃ χρονικὸν διάστημα πλέον τῶν 6 μηνῶν. Ὑποτροπὴ συνήθης. Τὰ ζῷα ἄνευ θεραπείας θνήσκουσι συνήθως ἐξαντλούμενα, ἐνῷ δι' ἐγκαίρου ἐπεμβάσεως ἰῶνται τὰ 60—70% τῶν περιπτώσεων. Ἡ διάγνωσις εἶναι συνήθως εὔκολος. Ἐν τούτοις, εἰς περίπτωσιν ἀμφιβολίας ἡ διάκρισις αὐτῆς ἀπὸ τῆς μάλιος κατορθοῦται διὰ δοκιμαστικοῦ ἐμβολιασμοῦ μαλλεΐνης.

Ἡ θεραπεία τῆς νόσου ταύτης εἶναι ἀρκετὰ δύσκολος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐδοκιμάσθησαν διάφορα χημικὰ προϊόντα ἢ βιολογικὰ τοιαῦτα (ἐμβόλια). Ἐξ ὅλων τούτων φαίνεται ὅτι ἡ χημικοθεραπεία ἐπιφέρει τὰ καλύτερα ἀποτελέσματα. Οὕτως ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς ἐνδοφλεβίους ἐνέσεις διιωδιούχου ὑδραργύρου ἐντὸς ὕδατος περιέχοντος ἐλαχίστην ποσότητα ἰωδιούχου καλίου ἐν συνδυασμῷ μετὰ καυτηριασμοῦ τῶν ἑλκῶν, τῶν ὀγκιδίων καὶ τῶν λεμφατικῶν χορδῶν. Τὰ πάσχοντα ζῷα δέον ν' ἀπομονοῦνται τῶν ὑγιῶν καὶ ν' ἀπολυμαίνωνται τὰ εἴδη ἱπποκομίας, οἱ στάβλοι ἢ αἱ ὑπὸ τῶν ἀσθενῶν κατεχόμεναι θέσεις, ἡ κόπρος καὶ ἐν γένει πᾶν ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐπέκτασιν τῆς νόσου. Β. Ι.

λεμφαγγειοπλαστία (ἡ) (lymphangioplastie) */Ἰατρ./*. Διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἐννοεῖται ἡ θεραπεία τῶν χρονίων οἰδημάτων, συνισταμένη εἰς τὴν διασωλήνωσιν τοῦ λέμφου τῶν χωρῶν ἔνθα παραμένει οὗτος στάσιμος, καὶ ἡ κατεύθυνσις αὐτοῦ πρὸς σημεῖόν τι, ἔνθα οὗτος νὰ δύναται νὰ ἀπορροφηθῇ. Συνώνυμος τούτῳ ὅρος εἶναι ἡ *λεμφοπλαστία*. Μ. Ν. Κ.

λεμφαγγείωμα (τὸ) (Lymphangiome) */Ἰατρ./* Εἶναι ὄγκος συγγενὴς καὶ ἀναφαινόμενος κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ὀφειλόμενος εἰς ὑπερτρ…

Digitized by Google

σίαν μετὰ διευρύνσεως καὶ ἐκτάσεως τῶν λεμφικῶν ἀγγείων. Διακρίνομεν τὰς ἑξῆς μορφάς:

Τὸ *διάχυτον λεμφαγγείωμα* (lymphangiome diffus primitif), τὸ ὁποῖον συγχέεται μὲ τὴν συγγενῆ *ἐλεφαντίασιν* (Éléphantiasis congénital), καὶ τὸ *περιγεγραμμένον λεμφαγγείωμα* (lymphangiome circonscrit). Τοῦ τελευταίου διακρίνομεν τρεῖς μορφάς: 1) ἐπιπολαίαν (superficielle), χαρακτηριζομένην ὑπὸ λεμφικῶν κιρσῶν συνερχομένων καὶ ἀποτελούντων ἐξανθηματικὴν πλάκα ἀκανόνιστον ἐπὶ βάσεως μόλις διηθημένης· 2) τὴν μέσην μορφήν, καθ' ἣν οἱ λεμφικοὶ κιρσοὶ ἀναφαίνονται ἐπὶ ἐπάρματος ροδοχρόου ἢ ἰοχρόου μετὰ διηθήσεως τοῦ ὑποδέρματος κακῶς ἀφοριζομένης ἐκ τῶν πέριξ καὶ 3) τὴν ἔντονον μορφὴν (forme majeure), χαρακτηριζομένην ὑπὸ βαθειῶν μαζῶν οὐχὶ σαφῶς ἀφοριζομένων, καταλαμβανουσῶν ἐνίοτε ὁλόκληρον μοῖραν τοῦ στόματος καὶ τὸν αὐχένα, τὸν κορμόν, ὁλόκληρον τμῆμα ἄκρου.

Ἐνίοτε καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν μορφῶν εἶναι δυνατὸν τινὲς τῶν ψευδοφυσαλλίδων νὰ περιέχωσιν αἷμα, ὅτε ἡ πάθησις καλεῖται *αἱματολεμφαγγείωμα* (hemo-lymphangiome). Τὰ λεμφαγγειώματα ἀναπτύσσονται κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, αὐξάνονται βραδέως καὶ εἶναι τελείως ἀνώδυνα, προκαλοῦντα μόνον ἐκ τοῦ ὄγκου δυσμορφίας.

Εἰς ἁπάσας τὰς μορφάς, ἐκτὸς τῆς διαστολῆς τῶν λεμφικῶν ἀγγείων, παρατηρεῖται διήθησις λεμφοκυττάρων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐνίοτε καὶ λυμφοπλάστας. Ἡ διάταξις αὐτῶν ἐντὸς ἀδενοειδοῦς δικτύου διήγειρεν εἴς τινας τὴν ὑπόνοιαν ὅτι τὰ λεμφαγγειώματα ὀφείλονται εἰς ἐμβρυϊκὰ ὑπολείμματα λεμφοειδοῦς ἱστοῦ.

Δυνάμεθα νὰ θεραπεύσωμεν αὐτὰ διὰ χειρουργικῆς ἐξαιρέσεως, ἥτις ἐὰν εἶναι πλήρης ἐμποδίζει τὴν ὑποτροπήν, ἢ διὰ συνδυασμῶν ἠλεκτρολύσεως καὶ ἀκτινοθεραπείας. Ν. Θ. Ο.

λεμφαγγεκτασία (ἡ), ἢ *λεμφικοὶ κιρσοὶ* (Lymphangiectasies ou varices lymphatiques) [*Ἰατρ.*]. Καλοῦνται οὕτως αἱ ἐπίκτητοι διευρύνσεις τῶν λυμφατικῶν ἀγγείων, ὀφειλόμεναι εἰς ἀπόφραξιν λυμφατικοῦ στελέχους ἢ λεμφικοῦ γαγγλίου ἐκ φυματιάσεως, συφίλιδος, ἐλεφαντιάσεως τῶν Ἀράβων καὶ ἐρυσιπέλατος καθ' ὑποτροπήν. Συνήθως ἕδρα ἐντοπίσεως εἶναι ὁ βλεννογόνος τοῦ κάτω χείλους, τῶν παρειῶν καὶ τῆς γλώσσης, ἔνθα ἀναφαίνεται ὑπὸ μορφὴν ψευδοφυσαλλίδων ὁμοίων πρὸς τὰς τοῦ ἕρπητος. Διαφανεῖς ἐνίοτε, καθίστανται λευκαὶ καὶ ἀδιαφανεῖς ἢ ὑπέρυθροι ἐκ τῆς διεισδύσεως αἵματος. Ἐὰν πιέσῃ τις ταύτας, βλέπει ὅτι ἐλαττοῦνται τὸν ὄγκον. Διὰ τῆς παρακεντήσεως ἐξέρχεται διαυγὲς ὑγρὸν περιέχον λεμφοκύτταρα. Ἑτέρα ἕδρα ἐντοπίσεως εἶναι τὰ γεννητικὰ ὄργανα.

λεμφαδένες (οἱ), ἢ **λεμφογάγγλια** [*Ἀνατομ.*]. Μικρὰ φοειδῆ ἢ ὑποστρόγγυλα σωμάτια, συμπαγῆ τὴν σύστασιν, ἅτινα ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ λεμφικοῦ συστήματος (βλ. *λεμφικὸν σύστημα*). Ι. Π.

λεμφαδενία (ἡ) (lymphadénie) [*Ἰατρ.*]. Ἡ λεμφαδενία, καλουμένη ὑπό τινων καὶ *λεμφογόνος διάθεσις*, εἶναι πάθησις ὀφειλομένη εἰς ἀνώμαλον παραγωγὴν καὶ ἀνάπτυξιν λεμφοειδοῦς ἱστοῦ, εἴτε ἐν τῇ θέσει λεμφικῶν γαγγλίων, εἴτε ἐν τῇ θέσει αἱματοποιητικῶν ὀργάνων (σπληνός, μυελοῦ ὀστέων), εἴτε καὶ ἐν τῇ θέσει ἄλλων ὀργάνων τοῦ σώματος. Παρακολουθεῖται δ' αὕτη συχνάκις καὶ ὑπὸ αἱματικῶν ἀλλοιώσεων χαρακτηριζουσῶν τὴν λευχαιμίαν· ὡς ἐκ τούτου δὲ καλεῖται *λευχαιμικὴ* ἢ *ἀλευχαιμική*. Τὰ αἴτια τῆς παθήσεως ταύτης παραμένουσιν εἰσέτι σκοτεινά· ὡς αἰτιολογικοὶ δὲ παράγοντες αὐτῆς ἐθεωρήθησαν: ἡ φυματίασις, ἡ σύφιλις καὶ ὁ καρκίνος. Χαρακτηριστικαὶ ἀλλοιώσεις τῆς παθήσεως εἶναι ὁ σχηματισμὸς ὄγκων ἀποτελουμένων ἐξ ἀφθόνου συσσωρεύσεως λευκῶν αἱμοσφαιρίων καὶ ἰδίᾳ λεμφοκυττάρων.

Διακρίνονται τρεῖς ποικιλίαι λεμφαδενίας, ἤτοι: α') Τὰ *μυελώματα* (myélomes), τῶν ὁποίων ὁ ἱστὸς ἀποτελεῖται ἐκ μυελοκυττάρων καὶ ἐμπυρήνων ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων, ἤτοι νεαρῶν ἢ ἐμβρυϊκῶν μορφῶν αἱμοσφαιρίων. β') Τὰ *λεμφώματα* ἢ *λεμφαδενώματα*, τῶν ὁποίων ὁ ἱστὸς ἀποτελεῖται ἐκ λεμφοκυττάρων καὶ ὁμοιάζει πρὸς τὰ λεμφικὰ γάγγλια. γ') Τὰ *λεμφοσαρκώματα*, ἅτινα εἶναι ὄγκοι ἄτυποι, διάσπαρτοι, ταχέως ἀναπτυσσόμενοι, κακοήθους φύσεως. Αἱ αἱματικαὶ διαταραχαὶ εἶναι ἐλάχισται, ἐνίοτε τελείως ἐλλείπουσιν, ἢ εἶναι ὅμοιαι πρὸς τὰς παρατηρουμένας εἰς τὰς λευχαιμίας.

Τὰ συμπτώματα διαφέρουσιν ἑκάστοτε ἀναλόγως τοῦ ὀργάνου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐντοπίζεται ἡ πάθησις· ἕνεκα τούτου δὲ διακρίνονται πολλαὶ μορφαί, αἵτινες δύνανται νὰ παρατηρηθῶσι μεμονωμέναι ἢ νὰ συνυπάρχωσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου, ἤτοι: α') Ἡ *γαγγλιακὴ λεμφαδενία* ἢ *ἀδενία* τοῦ Trousseau (lymphadénie ganglionnaire ou adénie de Trousseau). Κατ' αὐτὴν πᾶσαι αἱ ὁμάδες τῶν λεμφικῶν γαγγλίων ὑπερτρέφονται, ὡς αἱ μασχαλιαῖαι, αἱ αὐχενικαί, αἱ ὑπογνάθιοι, τὰ βουβωνικὰ λεμφικὰ γάγγλια. Τὰ ὑπερτραφῆ ταῦτα γάγγλια σχηματίζουσι σὺν τῷ χρόνῳ τεραστίας μάζας, αἵτινες δυσχεραίνουσι τὰς κινήσεις τῶν μελῶν τοῦ σώματος, ἔνθα ταῦτα ἑδράζονται, ἐπιφέρουσι διαφόρους νευραλγίας ἐκ πιέσεως τῶν νευρικῶν στελεχῶν, συχνάκις δὲ προκαλοῦσι φλεβικὴν στάσιν ἐκ πιέσεως τῶν φλεβῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν οἴδημα τῶν ἄνω ἢ κάτω ἄκρων. β') Ἡ *σπληνικὴ λεμφαδενία* (lymphadénie splénique), καθ' ἣν παρατηρεῖται διόγκωσις τοῦ σπληνός, τεραστία ἐνίοτε· ἡ λεμφαδενία αὕτη ἐπὶ τῶν παίδων εἶναι αἴτιον τῶν περισσοτέρων περιπτώσεων ψευδολευχαιμικῆς σπληνικῆς ἀναιμίας. γ') Ἡ *μυελικὴ λεμφαδενία* (lymphadénie médullaire). Αὕτη σπανίως ἀπαντᾷ μεμονωμένη, ἐκδηλοῦται δὲ διὰ συμπτωμάτων κακοήθους ἀναιμίας. δ') Ἡ *ὀστεώδης λεμφαδενία* (lymphadénie osseuse), κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπάρχουσιν ἄλγη εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ὀστᾶ τοῦ σώματος μετὰ τοῦ σχηματισμοῦ πολλαπλῶν μικρῶν ὄγκων ἐπὶ τῶν ὀστῶν. ε') Ἡ *δερματικὴ λεμφαδενία* (lymphadénie cutanée), ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν σπογγοειδῆ μυκητίασιν. στ') Ἡ *ἐντερικὴ λεμφαδενία* (lymphadénie intestinale), ἥτις ἐκδηλοῦται δι' ἀφθόνου διαρροίας καὶ βαρείας ἀναιμίας. ζ') Ἡ *ἀμυγδαλικὴ* καὶ *ὀρχιδικὴ λεμφαδενία* (lymphadénie amygdalienne et testiculaire), ἀμφότεραι μορφαὶ σπανιώτατα ἀπαντῶσαι.

Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ δύο εἰδικαὶ μορφαὶ λεμφαδενίας, ἤτοι: 1) Ἡ *ὀξεῖα λεμφαδενία*, τῆς ὁποίας τὰ συμπτώματα ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τῆς ὀξείας λευχαιμίας, ἄνευ ὅμως συνυπάρξεως βαθειῶν ἀλλοιώσεων τοῦ αἵματος, αἵτινες χαρακτηρίζουσι τὴν λευχαιμίαν. 2) Ἡ *κακοήθης λεμφαδενία* ἢ τὸ *λεμφοσάρκωμα*, κατὰ τὴν ὁποίαν παρατηρεῖται τεραστία ἀνάπτυξις τῶν γαγγλιακῶν ὄγκων, οἵτινες ἐξελκοῦσι τὸ δέρμα. Ἡ μορφὴ αὕτη χαρακτηρίζεται διὰ τῆς ἐξαιρετικῆς βαρύτητος τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς.

Ἡ λεμφαδενία ἄρχεται γενικῶς ἀθορύβως· συντόμως ὅμως ἐπέρχεται ἐντόνος ἀλλοίωσις τῆς γενικῆς καταστάσεως, ἤτοι: ἀναιμία, ἐξασθένησις, πεπτικαὶ διαταραχαί, οἰδήματα καὶ αἱμοραγίαι. Ἡ πάθησις καταλήγει εἰς βαρεῖαν καχεξίαν καὶ εἰς τὸν θάνατον ἐντὸς χρονικοῦ διαστήματος ποικίλλοντος ἀπὸ 6 μηνῶν μέχρι 2 ἐτῶν, ἀναλόγως τῆς μορφῆς τῆς νόσου. Ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις πρὸς ἀφαίρεσιν τῶν ὄγκων εἶναι ἐπικίνδυνος, ἐπὶ πλέον δὲ πάντοτε παρατηροῦνται ταχεῖαι ὑποτροπαί. Φαρμακευτικῶς συνιστᾶται ἡ ὀποθεραπεία διὰ μυελοῦ τῶν ὀστῶν ἢ δι' ἐκχυλίσματος σπληνός. Ἡ splenomédula εἶναι σκευασία συνδυάζουσα τὸ δύο ταῦτα ὀποθεραπευτικὰ στοιχεῖα καὶ ὡς ἐκ τούτου ὠφέλιμος ἐπὶ λεμφαδενίας, χορηγουμένη ἀπὸ τοῦ στόματος ἢ δι' ἐνέσεων. Συνιστᾶται ὡσαύτως ἡ χορήγησις τῶν ἰωδιούχων καὶ τῶν ἀρσενικούχων σκευασιῶν. Ἡ ἀκτινοθεραπεία ὅμως καὶ ἡ ραδιοθεραπεία ἀποτελοῦσι τὴν κατ' ἐξοχὴν θεραπευτικὴν ἀγωγὴν· δι' αὐτῶν ἐπιτυγχάνονται τὰ καλύτερα θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα. Συνώνυμον τούτου εἶναι ἡ *λεμφαδενῖτις*. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

λεμφαδενοειδὴς (ὁ, ἡ), —ἐς (τό)· ὁ ἰδιάζων εἰς λεμφαδένα ἢ ἀποβλέπων εἰς τοῦτον.

—**λεμφαδενοειδῆ ὄργανα** [*Ἀνατομ.*]. Ταῦτα ἀπαρτίζονται ἐκ τοῦ δικτυωτοῦ ἢ λεμφαδενώδους ἱστοῦ καὶ εἶναι τὰ ἑξῆς: αἱ ἀμυγδάλαι, ὁ θύμος ἀδήν, τὰ λεμφογάγγλια ἢ λεμφαδένες, τὰ λεμφοζίδια, ὁ μυελὸς τῶν ὀστῶν καὶ ὁ σπλήν. Ι. Π.

—**λεμφαδενοειδὴς ἱστός**, ἢ *κυτογενὴς* [*Ἀνατομ.*]. Ἰνώδης δικτυωτὸς ἱστός, οὗ τὰ διάκενα πληροῦνται ὑπὸ λευκοκυττάρων (λεμφοκυττάρων). Ὁ ἱστὸς οὗτος ἀπεργάζεται τὰ *λεμφογάγγλια* καὶ τὰ *λεμφαδενοειδῆ ὄργανα*, ἤτοι τὰς ἑστίας τῆς παραγωγῆς τῶν λεμφοκυττάρων (βλ. *γάγγλια* καὶ *λεμφοκύτταρα*). Ι. Π.

λεμφαδένωμα (τὸ) (lymphadénome) [*Ἰατρ.*]. Εἶναι ὄγκος ἀποτελούμενος ἐξ ἱστοῦ ἀναλόγου πρὸς τὸν τῶν λεμφικῶν γαγγλίων. Τὰ λεμφαδενώματα ἀναπτύσσονται συνηθέστατα ἐντὸς τῶν ὀργάνων, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐξ ἀδενοειδῶν ἱστῶν (λεμφικὰ γάγγλια, σπλήν, ἀμυγδάλη). Εἶναι ὄγκοι μαλθακοὶ καὶ ὑπόφαιοι, ἀδρανεῖς ἐν τῇ ἀρχῇ, ἀλλὰ προκαλοῦντες μετ' οὐ πολὺ ὑπερτροφίαν τῶν γαγγλίων τῆς χώρας ἐν ᾗ ἑδράζονται, ἐνίοτε δὲ νυγμοὺς καὶ πυρετόν. Ἡ πρόγνωσις τῶν ὄγκων τούτων εἶναι βαρεῖα, ἡ δὲ ὑποτροπὴ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν αὐτῶν εἶναι σταθερά· αἱ φαρμακευτικαὶ θεραπεῖαι ἀπέτυχον πάντοτε, συνιστᾶται ἐν τούτοις ὁ φωσφοροῦχος ψευδάργυρος καὶ τὸ ἀρσενικὸν καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἡ ἀκτινοθεραπεία. Μ. Ν. Κ.

λεμφατικός, —ή, —όν, ἢ **λυμφατικός**, καὶ **λεμφικὸς** (lymphatique). Οὕτω καλεῖται ὁ σχετιζόμενος ἢ ἀναφερόμενος πρὸς τὸν λέμφον. Τὰ *λεμφατικὰ ἀγγεῖα* εἶναι διαφανῆ, ὑμενώδη, πλήρη βαλβίδων, προέρχονται δὲ ἐκ τοῦ κυτταρώδους ἱστοῦ διὰ συστήματος λεπτοτάτων τριχοειδῶν. Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν φέρουσι βαλβῖδας ἡμισεληνοειδοῦς σχήματος, διατεταγμένας κατ' ἔναντι ἀλλήλων καὶ παρακωλυούσας τὴν παλινδρομὴν τοῦ λέμφου. Τὰ λεμφικὰ ἀγγεῖα ἀναστομοῦνται πρὸς ἄλληλα κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἡ διάμετρος αὐτῶν παραμένει οὐσιαστικῶς ἡ αὐτή· ἀναλόγως δὲ τῆς θέσεως αὐτῶν διαιροῦνται εἰς κατ' ἐπιπολὴν καὶ εἰς κατὰ βάθος, ἀμφότερα ὅμως παρακολουθοῦσι τὴν κατεύθυνσιν τῶν φλεβῶν. Ἐπὶ τῆς διαδρομῆς τῶν ἀγγείων τούτων ἀπαντῶσι καθ' ὁμάδας ἢ κατὰ κόμβους τὰ λεμφικὰ γάγγλια. Πάντα τὰ λυμφατικὰ ἀγγεῖα ἀπολήγουσιν, εἰς τὰ ἀνώτερα σπονδυλωτὰ ζῷα, εἰς τὸν θωρακικὸν πόρον καὶ εἰς τὴν μεγάλην λεμφικὴν φλέβα. Ὁ θωρακικὸς οὗτος πόρος, καλούμενος ὡσαύτως καὶ δεξαμενὴ τοῦ Pecquet, προέρχεται ἐκ τοῦ ὑπογαστρίου δι' ἀνευρυσμοῦ ἐν εἴδει φύσιγγος πρὸς τὸ μέρος τοῦ δευτέρου ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου καὶ διατρέχει ἐπὶ τὰ πρόσω τῆς σπονδυλικῆς στήλης μέχρι τοῦ τετάρτου θωρακικοῦ σπονδύλου, ἔνθα κυρτοῦται ὅπως ἀπολήξῃ εἰς τὴν ἀριστερὰν ὑποκλείδιον φλέβα· ἔχει δὲ διάμετρον 2—5 χιλιοστομέτρων. Ἡ μεγάλη λεμφατικὴ φλέψ, μήκους μόλις 2 ἑκατοστομέτρων, κεῖται εἰς τὴν βάσιν τοῦ τραχήλου καὶ ἀπολήγει εἰς τὴν δεξιὰν ὑποκλείδιον φλέβα. Τὰ λεμφατικὰ ἀγγεῖα ἀπαντῶσιν εἰς πάντα τὰ ὄργανα, τὸ ἧπαρ, τὸν στόμαχον, τὸ πάγκρεας κ.λ.π., χρησιμεύουσι δὲ ταῦτα ὅπως μεταφέρωσι τὸν λέμφον καὶ τὸν χυλὸν ἐν τῷ αἵματι (βλ. καὶ λ. *ἀγγεῖα λεμφοφόρα* καὶ *λεμφικὸν σύστημα*). Αἱ νόσοι τοῦ λεμφικοῦ συστήματος εἶναι πολυάριθμοι, ἤτοι τραυματικαὶ βλάβαι, φλεγμονὴ τῶν ἀγγείων καὶ τῶν γαγγλίων κλπ. (βλ. *λεμφαγγειῖτις*, *βουβὼν* κλπ.). Μ. Ν. Κ.

λεμφατισμὸς (ὁ), ἢ *λεμφισμός*, ἢ *λυμφατισμός*, ἢ *λυμφατικὴ διάθεσις* (lymphatisme, diathèse ἢ tempérament lymphatique). Δυστροφία τοῦ ὀργανισμοῦ πλημμελῶς καθοριζομένη, ἥτις ἀπαντᾷ συχνάκις εἰς τὰ παιδία. Εἶναι ἰδιάζουσα κατάστασις τοῦ ὀργανισμοῦ, ὀφειλομένη εἰς ὑπέρμετρον ἀνάπτυξιν τοῦ λεμφικοῦ συστήματος. Σημεῖα τοῦ ὑπὸ τοῦ λεμφατισμοῦ κατεχομένου ἀτόμου εἶναι τὰ ἀκόλουθα: χρῶμα ὠχρόν, λεπτότης τοῦ δέρματος μετὰ διηθήσεως τῶν ἱστῶν, διόγκωσις τῶν γαγγλίων, ἅτινα εὐχερῶς φλεγμαίνονται. Ἡ λεμφικὴ διάθεσις δὲν προκαλεῖ ἐξ ἑαυτῆς νοσηρὸς διαταραχάς· ἡ κατάστασις ὅμως αὕτη, ἕνεκα τῆς πλημμελοῦς κυκλοφορίας τοῦ λέμφου, φαίνεται προκαλοῦσα διαταραχὰς τῆς θρέψεως, αἵτινες συνεπάγονται πεπτικὰς διαταραχὰς καὶ διευκολύνουσιν οὕτω τὰς διαφόρους ἐν τῷ ὀργανισμῷ λοιμώξεις. Ὄντως δὲ τὰ λυμφατικῆς διαθέσεως ἢ κράσεως ἄτομα εἶναι προδιατεθειμένα εἰς διαφόρους δερματοπαθείας, ὡς καὶ εἰς τὴν ρινίτιδα, τὴν κυνάγχην καὶ τὰς ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις. Κατὰ τὸν Hutinel ἡ πάθησις αὕτη χαρακτηρίζεται «ὑπὸ τῆς αὐξήσεως τοῦ μεγέθους τῶν λεμφοειδῶν ὀργάνων, τῶν ἀμυγδαλῶν, τῶν γαγγλίων, τοῦ θύμου ἀδένος· ὑπό τινος μαλθακότητος, στεατώδους καταστάσεως καὶ ὠχρότητος τῶν ἱστῶν ἐν γένει, οἵτινες φαίνονται διηθημένοι ὑπὸ λέμφου. Ἡ κατάστασις αὕτη δυνατὸν νὰ εἶναι κληρονομική· προέρχεται ἐνίοτε ἔκ τινος χρονίας λοιμώξεως, ὡς τὴν σύφιλιν ἢ τὴν φυματίασιν· ἀπαντᾷ πολλάκις εἰς τὰ δυσπεπτικὰ παιδία καὶ ἐνίοτε, ὥσπερ ὁ ραχιτισμός, κατὰ τὴν διαδρομὴν γαστροεντερικῶν διαταραχῶν, αἵτινες ἐπηρεάζουσι πλημμελῶς τὴν θρέψιν τοῦ ὀργανισμοῦ». Συνυπάρχει δὲ καὶ βαθμός τις καθ' ἕξιν λοιμώξεως τῶν λεμφοειδῶν ὀργάνων. Ἡ φυματιώδης λοίμωξις φαίνεται μεγάλως διευκολυνομένη ἐπὶ τῶν λυμφατικῶν ἀτόμων, ἰδίᾳ ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς ἀδενικῆς φυματιάσεως (χοιράδων).

Προληπτικῶς συνιστᾶται ἡ τήρησις τῶν κανόνων ὑγιεινῆς κατὰ τὴν κύησιν, ἡ κανονικὴ γαλουχία καὶ διατροφὴ τοῦ βρέφους. Θεραπευτικῶς δὲ ἐπιβάλλεται ἡ χορήγησις εἰς τὸν πάσχοντα τροφῆς ἀφθονούσης εἰς θρεπτικὰ στοιχεῖα εὐχερῶς ἀφομοιώσιμα· αἱ ξηραὶ ἐντρίβαι τοῦ σώματος, ἡ χειρομαλαξία καὶ τὰ ἁλατοῦχα λουτρά. Ἡ γυμναστική, ἡ παραμονὴ εἰς ξηρὸν ἐξοχικὸν κλῖμα εἶναι λίαν ὠφέλιμα. Ὡς φάρμακα δὲ τὸ ἔλαιον ἥπατος ὀνίσκου, τὰ ἰωδιοῦχα, τὰ ἀρσενικοῦχα καὶ τὰ φωσφοροῦχα. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

λεμφικός, —ή, —όν· συνών. τοῦ *λεμφατικὸς* (βλ.λ.).

— **λεμφικοὶ κιρσοὶ** (varices lymphatiques)· συνών. τοῦ *λεμφαγγεκτασία* (βλ. λ.).

— **λεμφικοὶ κόλποι** [*Ἀνατομ.*]. Κοῖλαι προσεκβολαὶ διακλαδούμεναι ἐντὸς τοῦ λεμφογαγγλίου, διαχωρίζουσαι τὴν φλοιώδη καὶ μυελώδη οὐσίαν· οἱ λεμφικοὶ δηλαδὴ κόλποι (διάμεσοι καλούμενοι) ἐκπορεύονται ἀπὸ τοῦ ἐπιχειλίου κόλπου, τοῦ περιβάλλοντος τὸ λεμφογάγγλιον, καὶ ἀφοῦ διελάσωσι τὴν φλοιώδη καὶ μυελώδη οὐσίαν συνενοῦνται ἐγγὺς τῶν πυλῶν εἰς μείζονας κόλπους, ἀφ' ὧν ἄρχονται τὰ ἀπαγωγὰ λεμφαγγεῖα. Ι. Π.

— **λεμφικὸν σύστημα** [*Ἀνατομ.*]. Τὸ *λεμφικὸν* ἢ *λεμφοφόρον* σύστημα, ἐξάρτημα ὂν τοῦ αἱμοφόρου συστήματος, περιέχει τὸν λέμφον, συνιστάμενον κυρίως ἐξ ὀρώδους ὑγροῦ καὶ ἐκ λεμφοκυττάρων· χρησιμεύει δ' εἰς τὴν ἄθροισιν καὶ τὴν εἰς τὸ φλεβικὸν αἷμα ἀποχέτευσιν τοῦ λέμφου, προσάρτημα ὂν τῆς φλεβικῆς κυκλοφορίας· διὸ τὸ ρεῖθρον αὐτοῦ φέρεται κεντρομόλως, ὡς τὸ τῶν φλεβῶν, ἀπὸ τῆς περιφερείας πρὸς τὴν καρ-

Digitized by Google

δίαν. Ἀποτελεῖται δέ: 1) ἐκ δικτύου λεπτοτάτων σωληναρίων, τῶν λεμφοφόρων τριχοειδῶν· 2· ἐκ μειζόνων λεμφαγγείων, παρακολουθούντων ἰδίως τὰς φλέβας καὶ ἀθροιζομένων εἰς τὸν δεξιὸν καὶ τὸν

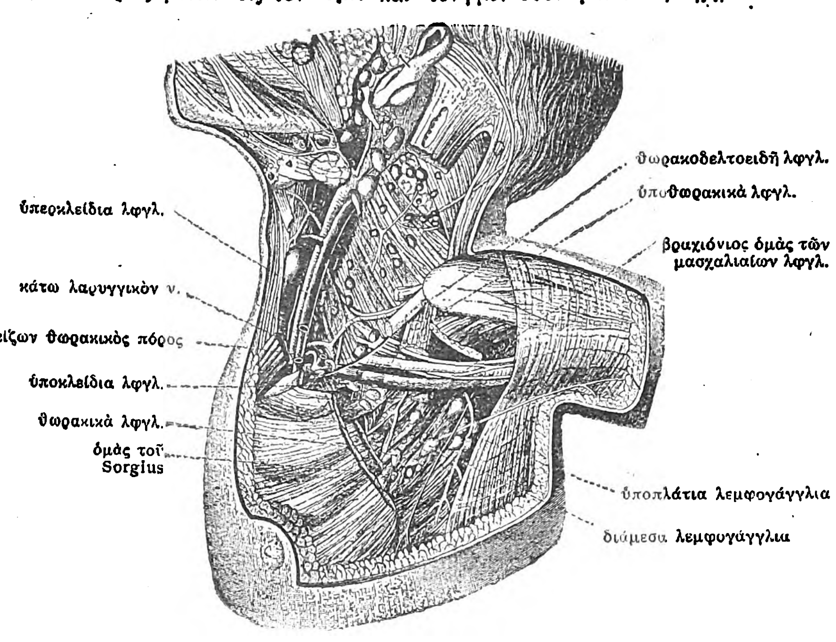

Μασχαλιαῖα λεμφογάγγλια.

ἀριστερὸν θωρακικὸν πόρον, ὧν ἑκάτερος ἐκβάλλει εἰς τὴν σύστοιχον φλεβώδη γωνίαν· 3) ἐκ τῶν λεμφογαγγλίων ἢ λεμφαδένων, παρεμβαλλομένων κατὰ τὴν διαδρομὴν τῶν λεμφαγγείων. Καὶ τὰ μὲν λεμφοφόρα τριχοειδῆ ἐξαπλοῦνται πανταχοῦ τοῦ σώματος ἀνὰ μέσον τῶν κυττάρων τῶν παντοειδῶν ὀργάνων, παρακείμενα τοῖς αἱμοφόροις τριχοειδέσι, βαθύτερον τούτων κείμενα, ἀποτελοῦντα δὲ δίκτυα, ἀφ' ὧν ἐκπορεύονται προσεκβολαί, εἰσχωροῦσαι εἰς τὰ προεξοχὰς διαφόρων ὀργάνων. Τὰ δὲ λεμφαγγεῖα, ἐκπορευόμενα ἐκ τῶν λεμφοφόρων τριχοειδῶν, διαιροῦνται εἰς ἐπιπολῆς καὶ ἐν τῷ βάθει, ἀναστομούμενα εἰς ἄλληλα καὶ σχηματίζοντα δίκτυα περὶ τὰς γειτνιαζούσας φλέβας. Καὶ ἐξωτερικῶς μὲν ἐμφανίζουσιν ἐναλλὰξ ἀνευρύσματα καὶ στενώματα, ἐσωτερικῶς δὲ φέρουσι πολυπληθεῖς βαλβῖδας, ὧν ἑκάστη εἶναι διφυής. Κατὰ κανόνα δ' ἕκαστον τῶν λεμφαγγείων διέρχεται τοὐλάχιστον δι' ἑνὸς λεμφογαγγλίου, ἐν ᾧ ἀποσχίζεται εἰς κλάδους, οἵτινες ἀθροιζόνται αὖθις εἰς στέλεχος ἐξερχόμενον τοῦ γαγγλίου· καὶ τὰ μὲν ἐκ τῆς περιφερείας εἰς τὸ γάγγλιον εἰσδυόμενα λεμφαγγεῖα καλοῦνται προσαγωγά, τὰ δ' ἐκ τοῦ γαγγλίου ἀναδυόμενα ἀπαγωγά. Τὸ τοίχωμα τῶν λεμ-

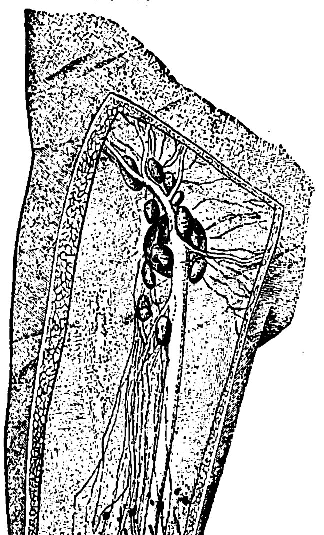

Βουβωνικὰ λεμφογάγγλια καὶ ἐπιπολῆς λεμφαγγεῖα τῶν κάτω κώλων νεογνοῦ.

φαγγείων σύγκειται ἐκ τοῦ ἔσω χιτῶνος ἐξ ἐνδοθηλίου μετὰ δικτύου λεπτῶν ἐλαστικῶν ἰνῶν, ἐκ τοῦ μέσου, ἀποτελουμένου ἐκ λείων μυϊκῶν ἰνῶν ἐγκαρσίως φερομένων, καὶ ἐκ τοῦ ἔξω, συνυφασμένου ἐξ ἐπιμήκων συνδετικῶν ἰνῶν καὶ λείων μυϊκῶν ἰνῶν, ἐπιμήκως καὶ λοξῶς φερομένων. Τὰ δὲ λεμφογάγγλια ἢ λεμφαδένες εἶναι σωμάτια ἔχοντα μέγεθος μὲν ὅσον φασιόλου, σχῆμα δὲ καὶ σύστασιν δίκην νεφροῦ, συνιστάμενα δ' ἐκ δικτυωτοῦ ἱστοῦ καὶ παριστῶντα τὰς κυρίας ἑστίας τῆς γενέσεως τῶν λεμφοκυττάρων, ἅτινα ἀναπληροῦσι τὰ καταστρεφόμενα **λευκοκύτταρα τοῦ λέμφου καὶ τοῦ αἵματος, ἐνῷ ἐν ταὐτῷ ἀποτελοῦσιν ὄργανα, ἐν οἷς τελεῖται καταστροφὴ ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων.** Ἐπιτελεῖ δὲ τὸ λεμφοφόρον σύστημα πολλαπλᾶς λειτουργίας: 1) ἀθροίζει τὸ διὰ τῶν αἱμοφόρων τριχοειδῶν διαπιδυθὲν ὀρῶδες ὑγρόν, ὅπερ χρησιμεύει πρὸς θρέψιν τῶν μεταξὺ αὐτῶν κειμένων κυττάρων· 2· ἀποχετεύει ἀχρήστους οὐσίας ἀπὸ τῶν κυττάρων· 3) ἡ ἐντερικὴ αὐτοῦ μοῖρα χρησιμεύει πρὸς ἀπομύζησιν τοῦ θρεπτικοῦ χυλοῦ· 4) παράγει διὰ τῶν λεμφογαγγλίων αὐτοῦ λεμφοκύτταρα (=λευκοκύτταρα)· 5) συγκρατεῖ ἐν τοῖς λεμφογαγγλίοις διαφόρους ἐπιβλαβεῖς οὐσίας (βακτηρίδια, καρκινωματώδη κύτταρα κλπ.). ι. π.

λεμφοβλάσται (οἱ) *[Ἀνατομ.]*. Κύτταρα τῶν λεμφογαγγλίων καὶ ἐν γένει τοῦ λεμφαδενοειδοῦς ἱστοῦ (ἀμυγδαλῶν, λεμφοζιδίων), ἐξ ὧν κατάγονται τὰ ἄκοκκα λευκοκύτταρα. ι. π.

λεμφογάγγλια (τά), ἢ **λεμφαδένες** (οἱ) *[Ἀνατομ.]*. Σωμάτια μικρὰ ἐκ δικτυωτοῦ ἱστοῦ, ᾠοειδῆ ἢ ὑποστρόγγυλα, παρεμβαλλόμενα ἐν τῇ πορείᾳ τῶν λεμφαγγείων τοῦ λεμφικοῦ συστήματος (βλ. *λεμφικὸν σύστημα*). ι. π.

— **λεμφογάγγλια ἐπιγάστρια** *[Ἀνατομ.]*· βλ. λ. *ἐπιγάστρια λεμφογάγγλια*.

— **λεμφογάγγλια ἰγνυακά** *[Ἀνατομ.]*. Μικρὰ καὶ ἄλλοτε ἄλλα τὸν ἀριθμὸν σωμάτια, κείμενα ἐντὸς τοῦ λίπους τοῦ ἰγνυακοῦ βόθρου. ι. π.

— **λεμφογάγγλια ἱερά** *[Ἀνατομ.]*. Σωμάτια, 5—6 τὸν ἀριθμόν, κείμενα ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ, ὧν τὰ ἀνώτερα 1—3 κατασκηνοῦσιν ἀμέσως ὑπὸ τὸν διχασμὸν τῆς ἀορτῆς καὶ ὀνομάζονται *ὑπαορτικὰ γάγγλια*. ι. π.

— **λεμφογάγγλια ἰνιακά** *[Ἀνατομ.]*. Σωμάτια 1—3 τὸν ἀριθμὸν ὑποδορίως ἢ ὑπὸ τὴν περιτονίαν, κείμενα ἰσοϋψῶς ἢ ὀλίγον κατωτέρω τῆς ἄνω αὐχενικῆς γραμμῆς. Ἐπὶ τῶν παίδων εἶναι εὐογκότερα. ι. π.

λεμφογενεσία (ἡ). Ὅρος ἀναφερόμενος εἰς τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν παραγωγὴν τοῦ *λέμφου*. Μ. Ν. Κ.

λεμφογόνος (ὁ, ἡ),—*ον* (τὸ) (lymphogène). Ὅρος ἐκσημαίνων τὴν παραγωγὴν τοῦ λέμφου: «ἀδὴν λεμφογόνος», «ὄργανον λεμφογόνον» ‖ αὐτὴ ἡ διάθεσις τοῦ ἀτόμου, ὡς καὶ ἡ πάθησις: «λευχαιμία λεμφογόνος». Μ. Ν. Κ.

λεμφοειδὴς (ὁ), ἢ **λεμφώδης ἱστὸς** *[Ἀνατομ.]*. Εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὸν *λεμφαδενοειδῆ ἱστόν*. Ἐπειδὴ πάντα τὰ λευκοκύτταρα κατάγονται ἐκ τῶν πρωτογόνων ἢ ἀκόκκων λευκοκυττάρων, θεωρεῖται ὅτι οὐδεμία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ *λεμφοβλάστης* καὶ *μυελοβλάστης*, καὶ ἄρα ὁ ἱστὸς τῶν λεμφογαγγλίων (λεμφαδένων) καὶ ὁ τοῦ μυελοῦ τῶν ὀστῶν εἶναι ταυτόσημοι. ι. π.

λεμφοζίδια (τὰ) *[Ἀνατομ.]*. Λεμφώδη θυλάκια, παριστῶντα ἐπάρματα ὑποστρόγγυλα κεγχροειδῆ τοῦ βλεννογόνου τοῦ ἐντέρου, ἀπαντῶντα *μονήρη* ἢ *ἀγελαῖα*. Καὶ τὰ μὲν *μονήρη λεμφοζίδια* ὑπάρχουσι κατεσπαρμένα ὑπὸ τὸν βλεννογόνον σύμπαντος τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου διακρίνουσι δ' ἑκάστου αὐτῶν τὴν *βάσιν*, τὸ *μέσον* ἢ *σῶμα* καὶ τὴν *κορυφὴν* ἢ *κεφαλήν*, προέχουσαν ὑπὸ τὸ ἐπιθήλιον τοῦ ἐντέρου. Εὕρηνται δὲ πλεῖονα μὲν ἐν τῇ νήστιδι, ὀλιγώτερα δ' ἐν τῷ εἰλεῷ, καὶ κατέχουσι κυρίως τὸ ἐλεύθερον χεῖλος τοῦ ἐντέρου. Τὰ δὲ *ἀγελαῖα λεμφοζίδια* ἢ *λεμφώδεις* ἢ *παϋέρειοι πλάκες* παριστῶσιν ὁμάδας λεμφοζιδίων συνηνωμένων πρὸς ἄλληλα. Ἔχουσι δ' ἕδραν κατ' ἐξοχὴν τὸν εἰλεὸν καὶ τὴν κάτω μοῖραν τῆς νήστιδος καὶ κατασκηνοῦσι πᾶσαι ἐν τῷ ἐλευθέρῳ χείλει τοῦ ἐντέρου, οὐδέποτε δ' ἐν τῷ μεσεντερικῷ χείλει· κεῖνται δ' οὕτως, ὥστε ὁ ἐπιμήκης αὐτῶν ἄξων φέρεται κατὰ μῆκος τοῦ ἐντέρου. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν κυμαίνεται μεταξὺ 20—30, ἀναβαίνων καὶ μέχρι 50 ἢ 60· τὸ σχῆμα εἶναι ἐλλειπτικὸν ἢ κυκλοτερές, αἱ δὲ διαστάσεις διάφοροι: 1,5—2 καὶ 4 ἑκμ. Σπανίως διὰ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν φέρονται αἱ κυκλοτερεῖς ἢ κερκριγγιαναὶ πτυχαί, τελευτῶσαι συνήθως ἐγγὺς τῆς περιφερείας αὐτῶν. ι. π.

λεμφοθυλάκια (τὰ) *[Ἀνατομ.]*. Σωμάτια κείμενα ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς φλοιώδους οὐσίας τοῦ λεμφογαγγλίου, ὑποστρόγγυλα, καλούμενα κυρίως *φλοιώδη λεμφοζίδια*, ἅτινα ἐγκλείουσιν ἐν τῷ κέντρῳ αὐτῶν λευκὴν κηλῖδα, τὸ *βλαστικὸν κέντρον*, ἐν ᾧ γεννῶνται τὰ λευκοκύτταρα. ι. π.

λεμφοκήλη (ἡ) *[Ἰατρ.]*. Ἡ διόγκωσις λεμφικῶν ἀγγείων, ὀφειλομένη εἰς ἄθροισιν ἐν αὐτοῖς λέμφου, συνεπείᾳ ἀποφράξεως παρεχούσης κώλυμα εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῆς λέμφου. Ὅταν ἐπέλθῃ διόγκωσις λεμφικοῦ τινος ἀδένος, συνεπείᾳ ὑπερτροφίας τούτου μετὰ συγχρόνου διευρύνσεως τῶν ἐν αὐτῷ λεμφικῶν κόλπων, τότε πρόκειται περὶ *ἀδενολεμφοκήλης*. ι. κ. ι.

λεμφοκοκκιωμάτωσις *βουβωνικὴ* (lymphogranulomatose inguinale) *[Ἰατρ.]*. Ἡ νόσος αὕτη, καλουμένη *ὑποξεῖα βουβωνικὴ ἀδενοπάθεια*, εἶναι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, λοιμώδης καὶ εἰδική, συνήθως μεταδιδομένη διὰ γεννητησίων σχέσεων καὶ χαρακτηριζομένη ὑπὸ ἀδενίτιδος χρονίας. Τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἀδενίτιδος προηγεῖται συνηθέστατα κατὰ τὰ γεννητικὰ ὄργανα διάβρωσις ἑρπητοειδὴς ἢ βλατὶς διαβεβρωμένη καὶ σπανιώτερον οὐρηθρῖτις ἀβληχρὰ συνεπείᾳ ἐντοπίσεως τῆς ἀρχικῆς ταύτης βλάβης κατὰ τὸν αὐλὸν τῆς οὐρήθρας. Δέκα πέντε ἡμέρας μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἀρχικῆς βλάβης ἀναφαίνεται ἀδενῖτις βουβωνικὴ ἢ μηριαία μετὰ δυσχερείας κατὰ τὴν βάδισιν. Τὸ διωγκωμένον γάγγλιον αὐξάνει μέχρι μεγέθους καρύου καὶ πλέον, ἐξ αὐτοῦ δὲ συνήθως παρατηρεῖται ἐπέκτασις πρὸς τὰ γειτονικὰ γάγγλια. Τὸ δέρμα τὸ καλύπτον τὰ ἐπιπολῆς κατειλημμένα γάγγλια εἶναι ὀλίγον πεπαχυσμένα, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ καθίσταται ὑπέρυθρον ἢ ἰῶδες ἐφ' ὅσον προχωρεῖ καὶ ἡ διαπύησις. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς διαπυήσεως ὑπάρχει συνήθως πυρετὸς ἀνερχόμενος μέχρι 39 βαθμῶν, τύπου ὑφεσιμου καὶ κυματοειδοῦς ἐνίοτε διατάξεως. Ἐπελθούσης τῆς διαπυήσεως τὸ λεπτυνθὲν δέρμα ῥήγνυται εἰς ἓν ἢ πλείονα σημεῖα, ἐξ ὧν ἐξέρχεται ὀλίγον πύον. Ἐὰν δὲν γίνῃ εὐρεῖα διάνοιξις καὶ ἀφαίρεσις τῶν πασχόντων γαγγλίων, παραμένουσιν ἐπὶ μακρὸν συρίγγια δυνάμενα τέλος νὰ ἰαθῶσι καὶ αὐτομάτως. Ὡς πρὸς τὴν θεραπείαν συνιστᾶται ἡ ἀκτινοθεραπεία κατὰ τὴν ἀρχικὴν περίοδον πρὸ τῆς διαπυήσεως. Μετὰ δὲ τὴν διαπύησιν ἡ διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως ἐξαίρεσις τῶν γαγγλίων. Ν. Θ. Ο.

λεμφόκολπος (ὁ) *[Ἰατρ.]*. Ἀποτελῶν τμῆμα ἑκάστου λεμφογαγγλίου, συνίσταται ἐκ κοιλότητος, ἥτις διαιρεῖται ἀτελῶς εἰς πολυπληθεῖς μικρὰς κοιλότητας διὰ μικρῶν δοκίδων ἐξ ἰνώδους ἱστοῦ, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ δικτυωτὸν τῶν λεμφοκόλπων. Ἡ κοιλότης αὕτη συγκοινωνεῖ πρὸς τὰ ἔξω μετὰ τῶν προσαγωγῶν λεμφαγγείων. ι. κ. ι.

λεμφοκύτταρα (τὰ) *[Ἀνατομ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ λευκοκύτταρα (=λευκὰ αἱμοσφαίρια), τὰ ἐμπεριεχόμενα ἐν τῷ λέμφῳ τοῦ λεμφικοῦ συστήματος. Γεννῶνται ἐκ τῶν κυττάρων τῶν λεμφογαγγλίων καὶ παριστῶσιν ἄκοκκα λευκοκύτταρα, μικρὰ καὶ μεγάλα. Καὶ ἄλλα μὲν τούτων εἰσέρχονται μετὰ τοῦ λέμφου εἰς τὸ αἷμα, ἄλλα δὲ διαπορεύονται διὰ μέσου τῶν ἱστῶν καὶ καταστρέφονται ἢ ἐκπίπτουσιν εἰς διαφόρους κοιλότητας. ι. π.

λεμφοκυτταραιματωσία (ἡ) (lymphocytomatose). Καθορίζεται οὕτω πάθησις χαρακτηριζομένη διὰ τῆς ἀφθόνου ἐν τῷ αἵματι βλαστήσεως ἢ ἀναπτύξεως λεμφοκυττάρων, μετ' αὐξήσεως ἢ ἄνευ αὐξήσεως τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ τῶν λευκοκυττάρων τοῦ αἵματος· ἐκ τούτου προκύπτει ἡ διαίρεσις εἰς *λεμφοκυτταραιματωσίαν λευχαιμικήν*, ὑπολευχαιμικὴν καὶ *ἀλευχαιμικήν*. Παρακολουθεῖται δ' ἡ κατάστασις αὕτη ὑπὸ αὐξήσεως τοῦ ὄγκου τῶν λεμφικῶν γαγγλίων. Μ. Ν. Κ.

λεμφοκυτταρωσία (ἡ), ἢ *λεμφοκυττάρωσις* (lymphocytose) *[Ἰατρ.]*. Καθορίζεται οὕτως ἡ παρουσία ὑπερβολικῆς ἀφθονίας λεμφοκυττάρων εἴς τι ὑγρὸν τοῦ ὀργανισμοῦ, οἷον τοῦ ἐγκεφαλονωτιαίου ὑγροῦ εἰς τὴν φυματιώδη μηνιγγίτιδα. Μ. Ν. Κ.

λεμφοποίησις, —*εως* (ἡ) (lymphopoïèse). Ὅρος ἐκσημαίνων τὸν σχηματισμὸν λευκῶν αἱμοσφαιρίων ἢ λεμφοκυττάρων. Μ. Ν. Κ.

λεμφορραγία (ἡ), ἢ **λεμφόρροια** (lymphorragie ἢ lymphorrée) *[Ἰατρ.]*. Καθορίζεται οὕτως ἡ ἐκ-

Digitized by Google

μονος ἔκκρισις λέμφου· ὀφείλεται δ' ἡ κατάστασις αὕτη εἰς τὴν τρῶσιν λεμφικοῦ τινος ἀγγείου ἢ γαγγλιου. Μ. Ν. Κ.

λέμφος (ὁ, ἡ) (lymphe). Κολλῶδες λεπτόρρευστον καὶ ἄχρουν ὑγρόν, οὗτινος τὸ χρῶμα ἀποβαίνει γαλακτῶδες εἰς τὰ λεμφικὰ ἀγγεῖα τῶν ἐντέρων κατὰ τὴν ἀπομύζησιν τῶν τροφῶν (χυλός). Συνίσταται ὁ λέμφος, ὡς καὶ τὸ αἷμα, ἐκ πλάσματο καὶ ἐκ λευκοκυττάρων, τῶν καλουμένων *λεμφοκυττάρων*, στερεῖται δ' ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων καὶ αἱμοπεταλίων. Τὸ πλάσμα τοῦ λέμφου προέρχεται ἐκ τῶν αἱματοφόρων τριχοειδῶν ἀγγείων διὰ διαπιδύσεως· εἰς τοῦτο προστίθενται καὶ ἄλλα στοιχεῖα, ὡς τὰ κυτταρικὰ ἐκκρίματα ἀναλόγως τῆς χώρας τοῦ σώματος, καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Τὸ πλάσμα τοῦτο περιέχει ἰνιδογόνον καὶ ἕνεκα τούτου πήγνυται εἰς τὸ πλάσματα τοῦ αἵματος, καίτοι πολὺ βραδύτερον. Ὁ λεμφος κυκλοφορούμενος δι' ὅλων τῶν ἱστῶν τοῦ σώματος, ἀφ' ἑνὸς μὲν προσλαμβάνει ἐκ τοῦ αἵματος τὰς διαφόρους θρεπτικὰς οὐσίας, αἵτινες χρησιμεύουσιν εἰς τὴν θρέψιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν ἱστῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ παραλαμβάνει ἐκ τῶν ἱστῶν τοῦ σώματος τὰς οὐσίας, αἵτινες εἶναι προϊόντα τῆς λειτουργίας τῶν κυττάρων, ἤτοι τὰ διάφορα κυτταρικὰ ἐκκρίματα τῶν ἔσω ἐκκρίσεων καὶ τὰ προϊόντα τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης εἰς τοὺς ἱστούς. Τὸ ποσὸν τοῦ λέμφου, ὅστις ἐντὸς 24 ὡρῶν διέρχεται διὰ τοῦ μείζονος θωρακικοῦ πόρου τοῦ ἀνθρώπου, ὑπολογίζεται, κατόπιν τῶν γενομένων ἐπὶ ζῴων πειραμάτων, εἰς 4 λίτρα. Ὁ λέμφος, ὅστις προέρχεται ἐκ τῶν λεμφικῶν ἀγγείων τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος κατὰ τὴν πέψιν τοῦ λίπους περιέχει σταγονίδια τοῦ ἀπορροφηθέντος λίπους καὶ καλεῖται *χυλός*. Ὁ λέμφος κινεῖται ἐντὸς τῶν τριχοειδῶν λεμφικῶν ἀγγείων τῶν λεμφοστελεχίων καὶ τῶν θωρακικῶν πόρων διὰ τῆς τάσεως τῶν ἱστῶν, ὡς ἐκ τοῦ διηνεκοῦς ἐν αὐτοῖς σχηματισμοῦ νέου λέμφου, διὰ τῆς συστολῆς τῶν μυῶν, οἵτινες πιέζοντες τὰ λεμφικὰ ἀγγεῖα ὠθοῦσι τὸν λέμφον ἐκ τῆς περιφερείας πρὸς τὸ κέντρον, οὐχὶ δὲ καὶ ἀντιστρόφως, ἕνεκα τῶν βαλβίδων τῶν λεμφικῶν ἀγγείων, καὶ τέλος διὰ τῆς ἀρνητικῆς πιέσεως ἐν τῷ θώρακι, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας διενεργεῖται ἀπορρόφησις τοῦ λέμφου τῶν θωρακικῶν πόρων. Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

—λέμφος ἔσω *[Ἀνατομ.]* βλ. λ. *ἐνδόλεμφος*.

λεμφοσάρκωμα (τὸ) lymphosarcome) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ὄγκος ἀποτελούμενος ἐξ ἀδενοειδοῦς ἱστοῦ μετατυπικοῦ, δυναμένου νὰ ἀναπτυχθῇ ἐντὸς τῶν γαγγλίων καὶ ἐντὸς τῶν ὀργάνων, ἅτινα δὲν περιέχουσι φυσιολογικῶς ἱστὸν ἀδενοειδῆ. Συνώνυμον τούτου εἶναι τὸ *λεμφαδενοειδὲς σάρκωμα*. Μ. Ν. Κ.

λεμφοσαρκωμάτωσις (ἡ) (lymphosarcomatose) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ γενίκευσις ἢ καθολίκευσις τοῦ λευκοσαρκώματος ἐν τῷ ὀργανισμῷ, ἤτοι ἡ κακοήθης ἐξέλιξις αὐτοῦ ἐν ὁλοκλήρῳ τῷ σώματι. Μ. Ν. Κ.

λεμφοσφαίριον (τό) βλ. *λεμφοκύτταρον*.

λεμφοτομία (ἡ) (lymphotomie). Ἡ τομὴ τῶν λεμφικῶν ἀγγείων. Μ. Ν. Κ.

λεμφοφόρος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ φέρων, ὁ ἔχων λέμφον.

—λεμφοφόρα ἀγγεῖα *[Ἀνατομ.]*. Ἀνήκουσι ταῦτα εἰς τὸ λεμφικὸν σύστημα καὶ διακρίνονται εἰς τὰ *λεμφοφόρα τριχοειδῆ*, ἅτινα παράκεινται τοῖς αἱμοφόροις τριχοειδέσιν ἀγγείοις, καὶ εἰς τὰ *λεμφοφόρα ἀγγεῖα* ἢ τὰ *λεμφαγγεῖα*, ἅτινα παρακολουθοῦσι τὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα καὶ ἀθροίζονται εἰς τὸν δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν θωρακικὸν πόρον (βλ. *λεμφικὸν σύστημα*). Ι. Π.

λέμφωμα (τὸ) (lymphome). Ὅρος ταυτόσημος πρὸς τὸ *λεμφαδένωμα* (βλ. λ.). Μ. Ν. Κ.

λέμφωσις, *—εως* (ἡ) (lymphose) *[Ἰατρ.]*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐνέργεια εἰδικῆς κατεργασίας, ἐκ τῆς ὁποίας προκύπτει ὁ λέμφος, κατά τινας φυσιολόγους. Μ. Ν. Κ.

λένα (ἡ) *[Ἀκτογρ.]*. Ὕφαλοι μαστοὶ ἄμμου μικροῦ ἀπὸ τοῦ πυθμένος ὕψους, μεμειγμένου μετὰ χαλίκων καὶ ἀκίνητοι ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ· ἀλλὰ καὶ *ταινίαι* ὕφαλοι ὁμοίου φυράματος. Ἐπισήμως ὀνομάζονται *ἀμμώδεις*. Ὁ ὅρος ἀπαντᾷ καὶ καὶ ὡς τοπωνυμία. Σ. Ε. Λ.—Κ. Χ. Κ.

Λένα *[Παραλ. Γεωγρ.]*. **—1)** Ἡ αἰγιαλῖτις τοῦ μυχοῦ *Ἅγιος Βασίλειος* τοῦ κολπίζοντος ὅρμου τῆς Περιβόλας ἐν Αἰγίνῃ (πλάτ. 37°43'10" Β., μῆκ. 23°26'45" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1514: Aegina and Methana). **—2)** Ἀκρωτήριον τῆς Β. ἀκτῆς τῆς στομαλίμνης, ἥτις ἑνώνει πρὸς τὸ Αἰγαῖον τὸν κόλπον τῆς Καλλονῆς κατὰ τὴν ΝΔ τῆς Λέσβου ἀκτὴν (πλάτ. 39°06'10" Β., μῆκ. 26°17'15" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1665: Mityleni island). Σχηματίζει μετὰ τῆς γλώσσης Πέραμα τὸ στόμα τοῦ κυρίως κόλπου. Σ. Ε. Λ.

Λὲ Νκὶν (Le Nain). Τρεῖς ἀδελφοὶ καλλιτέχναι, γεννηθέντες ἐν Λὰν τῆς Γαλλίας: ὁ *Λουδοβῖκος* (1593—1648), ὁ *Ἀντώνιος* (1598—1648) καὶ ὁ *Ματθαῖος* (1607—1677). Μολονότι ἔζησαν εἰς ἐποχήν, ἡ ὁποία ἐστρέφετο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περὶ τὰ μεγάλα θέματα καὶ ἠρέσκετο ν' ἀπεικονίζῃ πομπώδεις βιβλικάς, μυθολογικὰς ἢ ἱστορικὰς σκηνάς, ἠσχολήθησαν εἰς τὴν ἀπόδοσιν ἐπεισοδίων τοῦ καθημερινοῦ βίου καὶ εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν μεγάλων Ὀλλανδῶν διδασκάλων τοῦ εἴδους. Κατέλιπον, ἐντούτοις, καί τινας θρησκευτικοὺς πίνακας καὶ προσωπογραφίας. Κατὰ γενικὴν ἐπισκόπησιν, ὑπῆρξαν μακρινοὶ πρωτοπόροι τοῦ ρεαλισμοῦ τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ διὰ τὸν λόγον ἀκριβῶς τοῦτον, μολονότι ἐλάχιστα ἐξετιμήθησαν ἐν ζωῇ, ἔτυχον σπουδαίας προσοχῆς ἐσχάτως. Ἡ τέχνη των εἶναι βαρεῖα, σκοτεινὴ καὶ αὐστηρά. Ἀποδίδει τὴν φύσιν μετὰ λεπτολογίας καὶ ἄνευ φαντασίας· προσεγγίζει κατὰ τοῦτο τὴν τέχνην τοῦ ἐκ Νανσὺ Ἰακώβου Καλλό, ζήσαντος κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους, ἀλλὰ παρουσιάζοντος ἐξαιρετικώτερά τινα γνωρίσματα. Ἐπὶ πᾶσιν ὅμως παραμένει ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ αἴσθησις τῆς φύσεως ἀνευρίσκεται πάντοτε ζωηρὰ εἰς τὸ ἔργον τῶν Λὲ Ναίν, ἡ δ' ὑπ' αὐτῶν ἀπόδοσις τῶν σκηνῶν τοῦ καθημερινοῦ βίου δὲν στερεῖται γραφικότητος καὶ ψυχογραφικῆς τινος δυνάμεως. Τῷ 1648, ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Λουδοβίκου καὶ τοῦ Ματθαίου Λὲ Ναίν, ἀκολουθήσαντος μετὰ τριήμερον μόλις τὸν ἀδελφόν του εἰς τὸν τάφον, ἐγένοντο καὶ οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ δεκτοὶ εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Σχολὴν δὲν κατέλιπον. Δὲν ὑπῆρξαν, ἄλλως τε, ἀπολύτως ἀνεξάρτητοι καλλιτέχναι. Ἡ μίμησις τοῦ ἔργου τοῦ Καραβάτζιο συνέθλιψεν ἱκανῶς τὴν ἰδίαν των προσωπικότητα. Ἔργα των δὲν ἐσώθησαν πολλά. Ἐκ τῶν σωθέντων ἀξιομνημόνευτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: «Ἡ φάτνη», «Τὸ ποτιστήρι», «Χωριάτικο γεῦμα», «Τὸ γύφτικο», «Τὸ κάρρο», «Προσκύνησις τῶν ποιμένων, «Ὁ ἐσταυρωμένος», μία προσωπογραφία ἀνδρὸς καὶ ἡ προσωπογραφία τῆς μαρκησίας ντὲ Φορμπέν. Ι. Μ. Π.

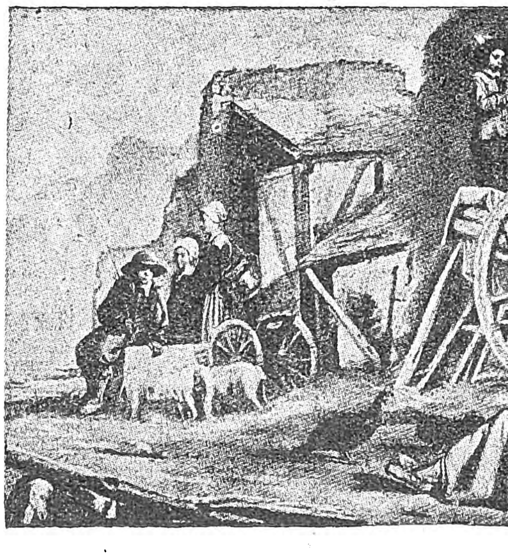

Λὲ Ναίν: «Τὸ κάρρο».

Λενάου (Lenau), ***Νικόλαος***. Ψευδώνυμον τοῦ *Νικολάου Νιμπς φὸν Στρελενάου*. Αὐστριακὸς λυρικὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Οὐγγαρίᾳ, ἐκ Γερμανῶν γονέων (1802—1850). Ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ καὶ Πρέσμπουργκ νομικὰ καὶ ἰατρικήν, καὶ ἤρχισεν ἐνωρὶς νὰ γράφῃ στίχους. Φύσις περιπαθὴς καὶ μελαγχολικὴ συγχρόνως, τῆς ὁποίας τὰ ἰδανικὰ ἤρχοντο πάντοτε εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἐξέφρασε τὴν ἐναλλαγὴν τῶν διαφόρων ψυχικῶν του καταστάσεων εἰς λυρικὰ ποιήματα. Τῷ 1831 μετέβη εἰς Στουττγάρτην, ὅπου ἐδημοσίευσε τὰ «Ποιήματα» (1832) καὶ ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Οὔλαντ, Κέρνερ, Μάγερ κλπ. Τῷ 1832 ἔφθασεν εἰς Ἀμερικήν, πρὸς ἀναζήτησιν τῆς γαλήνης καὶ ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ εὕρῃ εἰς τὴν μοναξιὰν τῶν Ἄλπεων. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐπέστρεψεν ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὸν νέον κόσμον εἰς Εὐρώπην, ὅπου εἶχεν ἀρχίσει ἤδη νὰ γίνεται γνωστὴ ἡ πλήρης λυρικῶν ἐξάρσεων ποίησίς του. Ἡ μελαγχολικὴ διάθεσις, τὴν ὁποίαν εἶχε κληρονομήσει παρὰ τῆς μητρός του, τὰ φλογερὰ πάθη, αἱ πολλαὶ συγκινήσεις καὶ ὁ ἐκ τῶν συνεχῶν ταξιδίων κάματος ηὔξησαν ἀκόμη περισσότερον τὴν ὀδύνην τῆς πάντοτε ἀνησύχου ψυχῆς του. Ἐν τέλει, κατόπιν τοῦ ἀτυχοῦς ἔρωτός του πρὸς τὴν ἔγγαμον Σοφίαν Λέβενταλ, ἔπαθεν ἀπὸ ἐντελῆ συσκοτισμὸν τοῦ λογικοῦ του καὶ ἀπέθανεν ἐν ἀσύλῳ, παρὰ τὴν Βιέννην.

Νικόλαος Λενάου

Ὁ Λενάου εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἐκ τῶν νεωτέρων λυρικῶν ποιητῶν τῆς Αὐστρίας καὶ ὁ ἐκπρόσωπος, ἐν τῇ γερμανικῇ φιλολογίᾳ, τοῦ πεσσιμισμοῦ ἐκείνου, ὅστις ἤρχισε μὲ τὸν Βύρωνα καὶ ἔφθασε τὸ ὕψιστον σημεῖόν του εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Λεοπάρδι.

Τὸ πρῶτον ἐπικολυρικόν του ποίημα «Φάουστ» (1836) εἶναι μία πλήρης σκεπτικισμοῦ σειρὰ εἰκόνων ἐκ τῆς ἰδίας του ζωῆς. Ἀκολούθησαν ὁ «Σαβοναρόλας» (1837), ἔπος, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ ἐλευθερία ψάλλονται ὡς ἀρεταὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ «Οἱ Ἀλβιγένσιοι» (1842). Ἀμφότερα τὰ ἐπικολυρικὰ ταῦτα ποιήματα, τὰ ὁποῖα εἶναι μᾶλλον μεγαλοφυᾶ ἀποσπάσματα παρὰ ἄρτια ἔργα τέχνης, διακρίνονται διὰ τὰς πλήρεις χρώματος περιγραφάς, τὴν θέρμην καὶ τὸν παλμὸν τοῦ γνησίου ἐνθουσιασμοῦ. Ἔγραψε πρὸς τούτοις τὰ «Νεώτερα ποιήματα» (1838), τὰ πλεῖον ἐπιτυχῆ ἐκ τῶν ὁποίων, ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὸν πρὸς τὴν Λέβενταλ ἔρωτά του. Ἐν τέλει (1844) ἤρχισε τὸν «Δὸν Ζουάν», ὁμοιάζοντα κατὰ τὴν σύνθεσιν πρὸς τὸν «Φάουστ», τὸν ὁποῖον ὅμως ἀφῆκεν ἡμιτελῆ. Ἀπόσπασμα τούτου ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατόν του. Τὰ ποιητικά του «Κατάλοιπα» (1851) καὶ τὰ «Ἅπαντά» του (1855, 4 τ.) ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατόν του ὑπὸ τοῦ στενοῦ του φίλου Ἀναστ. Γκρύν. Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας του ἐδημοσιεύθησαν: «Ἐπιστολαὶ τοῦ Λενάου πρὸς φίλον» (1853), «Λενάου καὶ Σοφία Λέβενταλ» (1892).

ΒΙΒΛΙΟ ΡΑΦΙΑ *Schurz*, Lenaus Leben (1855, 2 τ.). — *Frankl*, Zur Biographie N. L. (18-5). — *Saly-Stern*, La vie d'un poète — *Reynaud*, N. L. poète lyique (1905). — *Gesky*, L. als Naturdichter (1902). — *L. Roustan*, Lenau et son temps (189-) — *E. Castle*, Lenau u. die Familie Löwenthal (1906). — *Bischoff*, N. Lenaus Lyrik (1921). Γ. Ε. ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Λέναρντ (Lenard), ***Φίλιππος***. Γερμανὸς φυσικός, γεννηθεὶς ἐν Πρεσβούργῳ τῷ 1862. Ἐσπούδασεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Βιέννης καὶ τῆς Βουδαπέστης, ἐμαθήτευσε δὲ ἐν Βερολίνῳ πλησίον τοῦ Helmholtz καὶ ἐν Ἀϊδελβέργῃ πλησίον τοῦ Bunsen καὶ τοῦ Quincke, οὗτινος τῷ 1887 ἐγένετο βοηθός. Τῷ 1892, διατελῶν βοηθὸς τοῦ Ἐρρίκου Ἕρτς, ἐγένετο ὑφηγητὴς τοῦ ἐκεῖ πανεπιστημίου, τῷ 1894 ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου ἐν Μπρεσλάου, τῷ 1895 ἐν Ἄαχεν (Αἲξ-λὰ-Σαπέλ), τῷ 1896 καθηγητὴς τῆς θεωρητικῆς φυσικῆς ἐν Ἀϊδελβέργῃ, τῷ 1898 τακτικὸς καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ ἰνστιτούτου τῆς φυσικῆς ἐν Κιέλῳ, τῷ 1907 καθηγητὴς καὶ τῷ 1909 διευθυντὴς τοῦ ἀκτινολογικοῦ ἰνστιτούτου ἐν Ἀϊδελβέργῃ. Τῷ 1905 ἐτιμήθη διὰ τοῦ βραβείου Νόμπελ διὰ τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ ἐπὶ τῶν καθοδικῶν ἀκτίνων. Μεταξὺ ἄλλων συνέγραψε: «Περὶ αἰθέρος καὶ ὑπεραιθέρος» (1921—1922) καὶ «Ποσοτικὴ περὶ καθοδικῶν ἀκτίνων πασῶν τῶν ταχυτήτων». Κ. Π.

—Λέναρντ ἀκτῖνες *[Φυσ.]*. Οὕτω καλοῦνται καθοδικαὶ ἀκτῖνες, αἵτινες ἀναφαίνονται ἐν τῷ ἀέρι ὅταν ἐν σωλῆνι παραγωγῆς καθοδικῶν ἀκτίνων ἔναντι τῆς καθόδου διανοίξωμεν μικρὰν ὀπὴν καὶ κλείσωμεν ταύτην ἀεροστεγῶς δι' ἐλάσματος ἀργιλλίου. Αἱ ἐν τῇ ὀπῇ παραγόμεναι καθοδικαὶ ἀκτῖνες διαπερῶσι τὸ ἔλασμα ἀργιλλίου καὶ ἀνευρίσκονται οὕτω πλησίον αὐτοῦ ἐν τῷ ἀέρι. Αἱ ἐκτὸς τοῦ σωλῆνος καθοδικαὶ ἀκτῖνες, ἐπιτευχθεῖσαι τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Lenard, καλοῦνται *ἀκτῖνες Lenard*. Κ. Π.

—Λέναρντ ἀποτέλεσμα *[Φυσ.]*. Ὑπὸ τὸν ὅρον *Lenard ἀποτέλεσμα* ὑπονοοῦμεν δύο ἐντελῶς διαφόρους ἐπενεργείας: 1ον) τὸν κατ' ὄγκον ἰονισμὸν τοῦ ἀέρος καὶ ἄλλων ἀερίων τῇ ἐπιδράσει ὑπεριώδους ἀκτινοβολίας, παρατηρηθέντα τὸ πρῶτον καὶ ἐξερευνηθέντα ὑπὸ τοῦ Lenard. 2ον) Τὸν ἠλεκτρισμὸν διὰ πτώσεως ὕδατος (κληθέντα ὑπὸ τοῦ Christiansen Ballo-Elektrizität) κατὰ τὴν ἠλέκτρισιν καὶ ἰονισμὸν τοῦ ἀέρος διὰ διαστάσεως ὕδατος. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, ὅπερ ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν Maclean καὶ Cotto, ἐξηρευνήθη ἀκολούθως ὑπὸ τοῦ Lenard καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ἀμφότερα τ' ἀνω-

Digitized by Google

τέρω φαινόμενα εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος διὰ τὴν σπουδὴν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἠλεκτρισμοῦ.

Κατὰ τὴν σπουδὴν τοῦ πρώτου ἀποτελέσματος Lenard παρετηρήθη ὅτι ὑπεριῶδες φῶς μήκους κύματος 120—200 μμ. προκαλεῖ ἔντονον ἰονισμὸν τοῦ ἀέρος. Ἀναπτύσσονται ἐν αὐτῷ ἰόντα θετικὰ καὶ ἀρνητικά, ἀλλ' ἡ εὐκινησία τῶν ἀρνητικῶν ἰόντων εἶναι κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα τῆς τῶν θετικῶν ἰόντων. Ἐπειδὴ δὲ τὸν ἰονισμὸν τοῦτον τοῦ ἀέρος προκαλεῖ τὸ ἐξώτατον ὑπεριῶδες φῶς, τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι προκαλεῖ ἰονισμὸν τοῦ ἀέρος μόνον εἰς τ' ἀνώτερα στρώματα καὶ ἐν καιρῷ ἡμέρας. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον παρατηρεῖται μόνον ἐμμέσως, ὅταν ἰσχυρὰ ἀνερχόμενα ρεύματα ἀέρος φέρουσι πρὸς τὰ κάτω τὰ πλούσια εἰς ἰόντα ἀνώτερα στρώματα τοῦ ἀέρος.

Τὸ δεύτερον ἀποτέλεσμα Lenard παρατηρεῖται κατὰ τὴν διάσπασιν μάζης ὕδατος, π. χ. κατὰ τὴν διάσπασιν ὕδατος ρέοντος ποταμοῦ εἰς σταγονίδια κατὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ ἀπὸ ὕψους, ὅτε παρατηρεῖται ὅτι τὰ σταγονίδια ὕδατος φορτίζονται θετικῶς, ἐνῷ ὁ πέριξ αὐτῶν ἀὴρ ἀρνητικῶς. Πράγματι δ' ἐγγὺς πτώσεων ὕδατος παρατηροῦνται ἰσχυρὰ ἀρνητικὰ φορτία χώρου, ἅτινα ἔχουσιν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐλαττῶσι τὴν πτῶσιν δυναμικοῦ, ἐνίοτε δὲ ν' ἀντιστρέφωσι τὸ σημεῖον αὐτῆς. Ὅλως ἀντιθέτως συμπεριφέρεται τὸ θαλάσσιον ὕδωρ ἢ διάλυμα μαγειρικοῦ ἅλατος, ἅτινα κατὰ τὴν διάσπασιν αὐτῶν γεννῶσιν τῷ ἀέρι θετικὸν φορτίον χώρου ἐν τῷ ἀέρι, ἐνῷ τὸ ὕδωρ ἠλεκτρίζεται ἀρνητικῶς. Συνεπείᾳ τούτου ἐγγὺς τῶν ἀκτῶν παρατηροῦνται πολλάκις ὑψηλαὶ τιμαὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πτώσεως δυναμικοῦ. Εἰς τὸ ἀνωτέρω φαινόμενον ἐστηρίχθη ὁ Simson πρὸς ἐξήγησιν τοῦ θετικοῦ φορτίου τῶν σταγόνων τῆς βροχῆς. Ξέναι προσμείξεις, ὡς π. χ. συμβαίνει εἰς τὰ φυσικὰ ὕδατα, δύνανται νὰ ἐπηρεάσωσι τὸ μέγεθος ὡς καὶ τὸ σημεῖον τοῦ παραγομένου χώρου κατὰ τὴν διάσπασιν τοῦ ὕδατος. Παράγονται δηλαδὴ τότε συνήθως ἰόντα ἀμφοτέρων τῶν σημείων ἀλλ' οὐχὶ εἰς τὴν αὐτὴν ποσότητα. Ἡ εὐκινησία δὲ τῶν ἰόντων τούτων εἶναι λίαν μικρά.

Τοιαῦτα φαινόμενα ἠλεκτρίσεως καὶ ἐπενέργειαι ἰονισμοῦ παρατηροῦνται κατὰ τὴν ἀνατάραξιν ὕδατος ἐν κλειστῷ δοχείῳ· ἐπίσης ὅταν ἀφίνωμεν νὰ διαρρέῃ τὸ ὑγρὸν ἀὴρ κατὰ φυσαλλίδας. Τὸ ἀποτέλεσμα Lenard δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ σημαντικῶς καὶ τὰς μετρήσεις ραδιοενεργείας ὑδάτων καὶ νὰ ὁδηγήσῃ εἰς σφαλερὰ ἐξαγόμενα. Τὸ φαινόμενον ἐπίσης παρατηρεῖται ὅταν ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια σταγόνος ἢ φυσαλλίδος ἀερίου ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ὑγροῦ ὑποστῇ ἀπότομον μείωσιν τοῦ ὄγκου αὐτῆς τῇ ἐπενεργείᾳ ἐξωτερικῶν δυνάμεων. Ἀποδίδεται δ' ἡ ἠλέκτρισις αὕτη εἰς τὸν σχηματισμὸν διπλῆς ἠλεκτρικῆς στιβάδος ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑγροῦ. κ. παλαιολογος

—**Λέναρντ σωλήν.** Καθοδικὸς σωλὴν πρὸς ἀνάπτυξιν ἀκτίνων *Λέναρντ* (βλ. λ.).

Λέναρτς (Lenhartz), ***Ἑρμαν.*** Γερμανὸς ἐξ Ἀμβούργου ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Ladbergen τῷ 1854. Ἐσπούδασεν ἐν Λειψίᾳ καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῷ 1877. Μετὰ μακρὰν ὑπηρεσίαν ὡς βοηθὸς τῆς ἐν Λειψίᾳ ἰατρικῆς κλινικῆς, ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς καὶ διευθυντὴς τῆς πολυκλινικῆς τῷ 1893 καὶ μετὰ δύο ἔτη διευθυντὴς τοῦ δημοτικοῦ νοσοκομείου Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Ἀμβούργου. Ἔγραψε: «Πειραματικαὶ ἔρευναι ἀνταγωνισμοῦ μορφίνης καὶ ἀτροπίνης» (1886), «Σύγγραμμα κλινικῶν μικροσκοπικῶν καὶ χημικῶν ἐξετάσεων» (Βερολῖνον 1893, 3η ἔκδ. 1900), «Κλινικαὶ ἔρευναι ἐνδορραχιαίας παρακεντήσεως» (1896), «Νόσοι ἀναπνευστικῶν ὁδῶν, βρόγχων καὶ πνευμόνων» (1898), «Ἐρυσίπελας» (1899) κ. ἄ. ο. ρ.

Λένας (Lena) *[Γεωγρ.].* Ποταμὸς τῆς Ρωσίας ἐν Σιβηρίᾳ καὶ τῇ σοσιαλιστικῇ δημοκρατίᾳ τῆς Γιακούτσκ. Εἶναι ὁ ἀνατολικώτερος ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων ποταμῶν τῆς Σιβηρίας καὶ πηγάζει εἰς ἀπόστασιν 16 χλμ. Δ. τῆς λίμνης Βαϊκάλης, ἐκ τῶν Δ. κλιτύων τῶν ὀρέων τῆς Βαϊκάλης. Κατ' ἀρχὰς διευθύνεται πρὸς τὰ ΒΑ., μετὰ τὴν πόλιν ὅμως Βιττὶμ κάμπτει τὸν ροῦν αὐτοῦ πρὸς τὰ ΝΑ. Ἀκολούθως κατευθύνεται καὶ πάλιν πρὸς τὰ ΒΑ. μέχρι τῆς πόλεως Γιακούτσκ, ὅπου λαμβάνει τὴν μορφὴν ἐπιμήκους λίμνης μετὰ πολλῶν νησίδων. Ἐκεῖθεν ἀνέρχεται πρὸς Β. καὶ διερχόμενος διὰ τῶν πόλεων Σιγκάνσκ, Κρασνόγιε, Τζεσάχ, Σικτὰχ καὶ Ἀγιακίτ, χύνεται εἰς τὸν Βόρειον Παγωμένον ὠκεανόν, ἐν τῷ κόλπῳ Νόρντενσκιολντ, διαχωριζόμενος εἰς 57 βραχίονας, ὧν οἱ κυριώτεροι εἶναι 7, οἵτινες σχηματίζουν δέλτα 400 τ. χλμ. ἐπιφανείας. Τὸ ὁλικὸν μῆκος αὐτοῦ εἶναι 4820 χλμ., ἡ δὲ ἔκτασις τοῦ λεκανοπεδίου του 2.400.000 τ. χλμ. Κατὰ τὸν ἄνω ροῦν αὐτοῦ αἱ ὄχθαι του εἶναι βραχώδεις καὶ ἀπότομοι, λαμβάνουσαι τὸ σχῆμα φανταστικῶν ἐρειπίων καὶ καλούμεναι συνήθως «στῆλαι τοῦ Λένα». Ἀπὸ τῆς πόλεως Γιακούτσκ εἶναι πλωτός, τὸ δὲ πλάτος αὐτοῦ ἀπὸ 600 μ. φθάνει τὰ 4 χλμ., εἴς τινα δὲ σημεῖα καὶ τὰ 15 χλμ. Παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ εἰς πολλὰ σημεῖα εὑρέθησαν ὀστᾶ μαμούθ. Ἐπίσης παρ' αὐτὸν καὶ τοὺς παραποτάμους του Βιττὶμ καὶ Ὀλέκμα ὑπάρχουν σημαντικαὶ ἐγκαταστάσεις πλυντηρίων ἄμμου, ἐξ ἧς ἐξάγεται χρυσός. Ὁ Λένας ἔχει πλείστους παραποτάμους, ὑπολογιζομένους εἰς 325, οἱ κυριώτεροι δὲ τούτων εἶναι, ἀπὸ τῶν πηγῶν πρὸς τὰς ἐκβολὰς καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ ὄχθης ὁ *Σόνα*, ὁ *Κιρέγκα*, ὁ *Σίγια*, ὁ *Βιττίμ*, μήκους 2150 χλμ., ὁ *Καλάρ*, ὁ *Μάμα*, ὁ *Ὀλέκμα*, μήκους 800 χλμ., ὁ *Ἄλνταν* μήκους 2000 χλμ. Εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην αὐτοῦ ἐκβάλλουν οἱ ποταμοὶ *Κούτα, Τουγγκούσια, Νιούγια, Σερεντέϊ, Πιμάνα, Σίνγια, Μούνα* καὶ ὁ σημαντικώτερος πάντων *Βιλιούϊ*, μήκους 2140 χλμ.

Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1912 ἔλαβε χώραν εἰς τὰς ἐγκαταστάσεις ἐξαγωγῆς χρυσοῦ τοῦ Λένα μεγάλη ἐργατικὴ ἀπεργία, ἡ ὁποία καταλήξασα εἰς ὁμαδικοὺς τυφεκισμοὺς τῶν ἀπεργῶν ἐπέφερε μέγαν ἐπαναστατικὸν ἀναβρασμὸν ἐν Ρωσίᾳ καὶ ἐνίσχυσε τὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν. μ. δ. β

Λενγκὲ (Linguet), ***Σίμων-Νικόλαος-Ἐρρῖκος.*** Διάσημος Γάλλος δικηγόρος καὶ λόγιος, γεννηθεὶς τῷ 1736 καὶ καρατομηθεὶς τῷ 1794. Νεώτατος, μόλις δεκαπενταετής, μετέσχε τοῦ πανεπιστημιακοῦ διαγωνισμοῦ τοῦ 1751 καὶ ἔλαβε τὰ τρία πρῶτα βραβεῖα. Ἔκτοτε ἠσχολήθη μὲ τὴν φιλολογίαν, ἐδημοσίευσε μεταφράσεις τῶν ἔργων τοῦ Καλντερὸν καὶ τοῦ Λοπὲθ ντὲ Βέγκα, εἰς ἡλικίαν δὲ 28 ἐτῶν, ὑπείκων εἰς τὴν θέλησιν τῶν γονέων του, ἤρχισε δικηγορῶν παρὰ τοῖς δικαστηρίοις τῶν Παρισίων, ὅπου καὶ τάχιστα διεκρίθη. Κυρίως ὅμως ὁ Λενγκὲ διέπρεψεν ὡς λιβελλογράφος. Θαυμάζονται αἱ ἐπιθέσεις του κατὰ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας καὶ κατὰ τῶν συναδέλφων του, οἵτινες ἐκδικούμενοι τὸν διέγραψαν ἐκ τοῦ συλλόγου των. Ὁ Λενγκὲ ἠναγκάσθη τότε νὰ ἐπιτεθῇ εἰς τὴν φιλολογίαν διὰ νὰ προσπορισθῇ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀπαραίτητα. Κατέφυγεν εἰς Ἀγγλίαν, ὁπόθεν ἐδημοσίευσε τὰ περίφημα αὐτοῦ «Χρονικὰ» καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἐπιτυχία ὑπῆρξε καταπληκτική. Ἐπιστρέψας εἰς Παρισίους συνελήφθη καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Βαστίλλης, ὅπου, κατὰ τὴν διετῆ ἐν αὐταῖς ἐγκάθειρξίν του, συνέγραψε τὰ «Περὶ τῆς Βαστίλλης ἀπομνημονεύματα» του, θεωρούμενα ὡς τὸ ἄριστον τῶν ἔργων του. Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τὰ διῆλθεν εἰς Βρυξέλλας, ὁπόθεν ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν τῷ 1794. Συλληφθεὶς κατεδικάσθη εἰς θάνατον ἐπὶ τῇ κατηγορίᾳ ὅτι «ἐγκωμίασε τοὺς τυράννους τῆς Βιέννης καὶ τοῦ Λονδίνου». μ. ν. δ.

Λένγκερκε (Lengerke), ***Καῖσαρ.*** Θεολόγος, ἀνατολιστὴς καὶ ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Ἀμβούργῳ τῷ 1803. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του διωρίσθη τῷ 1831 καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Καινιξβέργης, διετέλεσεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1843, ὅτε ἐγκαταλιπὼν τὴν θεολογικὴν ἕδραν διωρίσθη καθηγητὴς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, διετέλεσε δ' ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1851, μικρὸν δηλαδὴ πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐπελθόντος τῷ 1855. Ἐκτὸς πολλῶν διατριβῶν, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν εἰς διάφορα περιοδικά, ἐξέδωκε δύο ἄξια μνείας ὑπομνήματα, εἰς τὸν προφήτην Δανιὴλ (τῷ 1836) καὶ εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (τῷ 1846 εἰς δύο τόμους). Ἐξέδωκε προσέτι πλεῖστα ποιητικὰ ἔργα, ὧν ἄξια μνείας εἶναι τὰ φέροντα ἐπιγραφὴν «Ποίησις» (τῷ 1838) καὶ «Μυστήρια τοῦ κόσμου» (τῷ 1851). Τινὰ τῶν ποιημάτων τούτων μελοποιηθέντα εἰσήχθησαν εἰς διάφορα ἔργα τῆς λαϊκῆς μουσικῆς. κ. ι. δ.

Λένγκρις (Lenggris) *[Γεωγρ.].* Κώμη τῆς Γερμανίας ἐν τῇ Ἄνω Βαυαρίᾳ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἰζάρ, κειμένη εἰς τὰς βαυαρικὰς Ἄλπεις, εἰς ὕψος 680 μ., συνδεομένη σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Μονάχου. Κάτ. 4.036 (1925). Ἡ κώμη εἶναι ἰδίᾳ γνωστὴ καὶ πολυσύχναστος ὡς ἀεροθεραπευτήριον καὶ τόπος χειμερινῶν ἀθλητικῶν ἐπιδείξεων καὶ παιδιῶν. θ. κ.

Λενεβὲ (Lenepveu), ***Ἰούλιος - Εὐγένιος.*** Γάλλος ζωγράφος (1819 — 1898). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Πικό, ἔτυχε δὲ τοῦ μεγάλου βραβείου Ρώμης τῷ 1847. Κατὰ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ διαμονήν του ἐσπούδασε τὴν ἰταλικὴν ζωὴν καὶ τέχνην, ἀμφοτέρων δὲ τούτων βαθεῖαι ἐπιδράσεις ἀνευρίσκονται εἰς τὸ ἔργον του. Ὁ Λενεβὲ εἰργάσθη ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ μεγάλων διακοσμητικῶν συνθέσεων, διαχειρισθεὶς μεθ' ἱκανῆς πρωτοτυπίας θρησκευτικὰ θέματα. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Ὁ Ἅγιος Σατουρνῖνος», «Οἱ μάρτυρες εἰς τὰς κατακόμβας», «Πῖος ὁ Θ'» ἐν τῷ Σιξτείῳ παρεκκλησίῳ, «Γάμος ἐν Βενετίᾳ», αἱ διακοσμήσεις τοῦ παρεκκλησίου τῆς Θεοτόκου ἐν Angers, τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Saint-Louis-en-l'Ile ἐν Παρισίοις καὶ τῆς ἁγίας Ἄννης ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου τῶν Παρισίων. Τῷ 1869 ὁ Λενεβὲ ἐξελέγη μέλος τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1872 μέχρι τοῦ 1878 διηύθυνε τὴν ἐν Ρώμῃ Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν τεχνῶν. ι. μ. π.

— **Λενεβὲ** (Lenepveu), ***Κάρολος - Φερδινάνδος.*** Γάλλος μουσουργὸς (1840—1910). Τῷ 1862, βραβευθείσης μιᾶς καντάτας του ὑπὸ τῆς ἑταιρείας Καλῶν-Τεχνῶν τοῦ Κάν, ὁ Λενεβὲ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδοθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μουσικήν. Ἐγγραφεὶς εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Παρισίων, ἀπεφοίτησε τούτου τῷ 1866, καὶ ἔτυχε τοῦ α' μεγάλου βραβείου τῆς Ρώμης διὰ τῆς καντάτας του «Ὁ Ρ... εἰς τοὺς κήπους τῆς Ἀρμίδος». Τῷ 1868 προκηρυχθέντος ὑπὸ τοῦ Κωμικοῦ Μελοδράματος τῶν Παρισίων διαγωνισμοῦ πρὸς σύνθεσιν σκηνικοῦ μουσικοῦ ἔργου, ὁ Λενεβὲ ἦλθε πρῶτος μεταξὺ 53 συμμετασχόντων, ἐν οἷς καὶ ὁ Μπιζέ, διὰ τοῦ μελοδράματος «Ὁ Φλωρεντῖνος» (Le Florentin). Τοῦ διαγωνισμοῦ περατωθέντος ὀλίγον πρὸ τοῦ πολέμου (μέσα 1869), ὁ συνθέτης μόλις τῷ 1874 κατώρθωσε νὰ ἴδῃ τὸ ἔργον του ἀναβιβαζόμενον ἀπὸ σκηνῆς. Ἓν δεύτερον μελόδραμα τοῦ Λενεβέ: «Velleda», ἐπαίχθη εἰς Λονδῖνον, πρωταγωνιστούσης τῆς Πάττι (1882). Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἔργων ὁ Γάλλος μουσουργὸς συνέθεσε: «Ζὰν ντ' Ἀρκ», «Ρέκβιεμ» διὰ χορῳδίαν, μονῳδοὺς καὶ ὀρχήστραν· «Θριαμβευτικὴ Ὠδή», «Πένθιμος καὶ θριαμβευτικὸς ὕμνος», «Ἰφιγένεια», «Méditation» κλ. Ὁ Λενεβὲ ἐχρημάτισε καθηγητὴς τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς συνθέσεως τοῦ Ὠδείου τῶν Παρισίων· τὸ 1896 ὠνομάσθη μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου. Τὰ «100 μαθήματα ἁρμονίας» του εἶναι ἔργον δοκιμώτατον, ἐν χρήσει καὶ εἰς τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν. ι. ι.

λενζίνης (ὁ) (Lenzin) *['Ορυκτολ.].* Ὀρυκτὸν πυριτικὸν ἅλας τοῦ ἀργιλλίου ἔνυδρον, ἀνῆκον εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ ἀλλοφανοῦς. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι $H_4 Al_2 Si_2 O_9$ + ὕδωρ, ἤτοι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν τύπον τοῦ ἀλλοϋσίτου. Εἶναι ἄμορφον, παρουσιάζει θραυσμὸν κογχώδη, σκληρότητα $1^1/_2$—$2^1/_2$ καὶ εἰδικὸν βάρος 1,9—2,1 ἀπαντᾷ δὲ ἐν Kall τῆς Eifel. Γ. Ε.

Λένια *[Γεωγρ].* Ὄνομα τῆς ὑψίστης κορυφῆς τοῦ ὄρους Κάμνια ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ, ἀνήκοντος εἰς τὴν σειρὰν τῆς Κανδαουΐας. Ὑψοῦται ὑπὲρ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἐορδαϊκοῦ ποταμοῦ (Δεβόλ) καὶ σημειοῦται εἰς παλαιοὺς χάρτας ὡς ἔχουσα ὕψος 2.150 μ. Ι. Σ. Σ.

Λένια *[Γεωγρ.].* Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου ὑπαγόμενον εἰς τὸ διαμέρισμα Μόρφου τῆς ἐπαρχίας Λευκωσίας. Κάτ. 200, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. ν. μ. κ.

Λενιάγκο (Legniago) *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ νομῷ τῆς Βερώνας, παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀδίγην. Κάτ. 8.000. Εἶναι πόλις παλαιὰ μετὰ πολλῶν ἐνδιαφερουσῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐρειπίων μεσαιωνικῶν τειχῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων περιεβάλλετο. Ἐξάγει οἴνους. Ἐκτίσθη ὑπὸ Λουβαρδῶν, ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ρωμαϊκῆς Lemniacum Leoniacum καὶ ἀπέκτησε ταχέως μεγάλην στρατηγικὴν ἀξίαν, λόγῳ τοῦ καλοῦ αὐτῆς λιμένος ἐπὶ του Ἀδίγη. Τῷ 1796 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος, ὁ ὁποῖος διέταξε τῷ 1801 τὴν κατεδάφισιν τῶν φρουρίων καὶ τῶν τειχῶν της. Βραδύτερον καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν ὠχυρώθη ἐκ νέου ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀπετέλεσε τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ περιφήμου ὀχυρωματικοῦ αὐστριακοῦ τετραπλεύρου μετὰ τῆς Μάντουας, Βερώνας καὶ Πεσκιέρας. Τῷ 1882 ὑπέστη μεγίστας ζημίας ἐκ πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ. Μ. Δ. Β.

λενιγαλλόλη (Lenigallol) *[Φαρμ.].* Οὕτω καλεῖται τριοξικὴ πυρογαλλόλη. Κόνις λευκή, ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, ἥτις φερομένη ἐπὶ τοῦ δέρματος ἀποδίδει πυρογαλλόλην. Χρησιμοποιεῖται κατὰ τῆς ψωριάσεως καὶ τῶν ἐκζεμάτων ὑπὸ μορφὴν ἀλοιφῶν καὶ φυραμάτων. Ν. Γ. Μ.

Λένιν (ρωσ. προφ ***Λιένιν***), ***Νικόλαος.*** Ψευδώνυμον (τὸ ἐπικρατέστερον μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, ὡς: *Ἴλιν, Τοῦλιν* κλπ.) ὑπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι συνήθως γνωστὸς ὁ μέγας Ρῶσος πολιτικὸς καὶ φιλόσοφος *Βλαδίμιρος Ἴλιτς Οὐλιάνωφ*, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ρωσικῆς κομμουνιστικῆς ἐπαναστάσεως καὶ πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ Λαοῦ. Ὁ Λένιν ἐγεννήθη τὴν 23 Ἀπριλίου τοῦ 1870 ἐν Σιμπίρσκ, πολίχνῃ κειμένῃ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Βόλγα, μεταξὺ Καζὰν καὶ Σαμάρας, ἐκ προγόνων ἀγροτῶν, καὶ ἀπέθανε τὴν 21 Ἰανουαρίου 1924. Ὁ πατήρ του Ἠλίας Νικολάεβιτς Οὐλιάνωφ ἦτο διευθυντὴς τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀπέλαυε μεγάλης ἐκτιμήσεως μεταξὺ τῶν ἐκπαιδευτικῶν διὰ τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὴν δικαιοσύνην του. Ὁ Λένιν εἶχε τρεῖς ἀδελφὰς καὶ δύο ἀδελφούς, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ὁ Ἀλέξανδρος, ἐνεργὸν μέλος τοῦ κόμματος τῆς «Ναροντνάγια Βόλια» (Λαϊκὴ θέλησις), ἀπηγχονίσθη ὑπὸ τῆς τσαρικῆς κυβερνήσεως τῷ 1887, ὡς τρομοκράτης. Ἡ μήτηρ του, Μαρία Ἀλεξάντροβνα, τὴν ὁποίαν ἠγάπα ὑπερβαλλόντως, ἀπέθανε τῷ 1913 ἐξόριστος. Ἡ ὅλη οἰκογένεια τοῦ Λένιν ἦτο πολὺ ἡνωμένη καὶ ἔζη μετριοφρόνως ἐκ τῆς ἐργασίας της. Ὁ νεαρὸς Βλαδίμιρος Οὐλιάνωφ

Digitized by Google

κρίνετο διὰ τὴν εὐφυΐαν του ἤδη ἀπὸ τῶν μαθητικῶν του χρόνων. Ἠγάπα κάπως τὴν μόνωσιν, ἐμελέτα ὑπερβολικὰ καὶ ἐγνώριζε καλῶς τὰς ξένας γλώσσας.

Ἦτο ἀκόμη μαθητὴς τοῦ λυκείου, ὅταν ἔλαβε τὸ ἄγγελμα τῆς συλλήψεως τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ἐφοίτα εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πετρουπόλεως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶχεν ἐκραγῆ θανάσιμος μονομαχία μεταξὺ τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος τῆς «Ναροντνάγια Βόλια» καὶ τῆς τσαρικῆς κυβερνήσεως. Τὴν 1ην Μαρτίου τοῦ 1881, ἡ «Ναροντνάγια Βόλια» ἐδολοφόνησε τὸν τσάρον Ἀλέξανδρον Β´ «διὰ τὰς σκληρότητάς του πρὸς τοὺς ἀγρότας, διὰ τὴν εὔνοιάν του πρὸς τοὺς εὐγενεῖς μεγαλογαιοκτήμονας καὶ διὰ τὰς ἐνισχύσεις του πρὸς τὴν ἀστικὴν τάξιν». Ἐπαναστατικὸν κόμμα συγκεκροτημένον δὲν ὑπῆρχε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Οἱ ἐπαναστάται ἀπετέλουν σπανίαν ἐξαίρεσιν καὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι ν' ἀποδυθοῦν εἰς ἀγῶνα ἄνισον καὶ τρομερὸν πρὸς τὸ τσαρικὸν καθεστώς. Μεταξὺ τῶν μεμονωμένων τούτων μαχητῶν ἦτο καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Οὐλιάνωφ, ὅστις μετὰ τῶν συντρόφων του Ὀσιπάνωφ, Σεβύρεφ, Ἀντρεϊούσκιν, Γκενεράλωφ κ. ἄ. ἀπεφάσισε νὰ συνεχίσῃ τὸν ἄνισον τοῦτον ἀγῶνα, ἐφ' ὅσον ἡ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ τῆς «Ναροντνάγια Βόλια» εἶχε σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου συλληφθῆ καὶ θανατωθῆ. Ὁ νέος τσάρος Ἀλέξανδρος Γ´ «ἦτο ἔτι αὐταρχικώτερος τοῦ πατρός του. Τρομοκρατημένος ἀπὸ τὴν δολοφονίαν του, ἐγκαινίασε τὸ σκληρότερον καθεστώς, τὸ ὁποῖον ἐγνώρισεν ἡ χώρα». Τὴν 13ην Μαρτίου τοῦ 1887 ὁ Ἀλέξανδρος, ὅστις προητοίμαζεν εἰς τὸν τσάρον τὴν αὐτὴν μὲ τὸν πατέρα του τύχην, συνελήφθη καὶ μετ' ὀλίγον ἀπηγχονίσθη μετὰ τῶν συντρόφων του εἰς τὸ φρούριον τοῦ Σλούσσελμπουργκ.

Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Λένιν ἀπεφοίτησε τοῦ λυκείου τοῦ Σιμπίρσκ ἀριστοῦχος καὶ βραβευμένος διὰ χρυσοῦ μεταλλίου. Ἐν τούτοις δὲν ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πετρουπόλεως, διότι ἐφοβοῦντο μήπως βαδίσῃ ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ζητήσῃ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν θάνατόν του καὶ τὴν καταπίεσιν τοῦ λαοῦ. Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1887 εἰσήχθη εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Καζάν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον (τὴν 5 Δεκεμβρίου) ἀπεβλήθη ἐξ αὐτοῦ ὡς μετασχὼν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν φοιτητῶν καὶ ἐξωρίσθη εἰς τὸ χωρίον Κοκουσκῖνο τῆς ἐπαρχίας Καζάν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, ζητήσας νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ πανεπιστήμιον, ἔτυχεν ἀρνητικῆς ἀπαντήσεως. Ὅλαι αἱ διέξοδοι τοῦ εἶχον ἀποκλεισθῆ· δὲν ἠδύνατο νὰ μεταβῇ οὔτε εἰς τὴν Πετρούπολιν, οὔτε εἰς τὸ Καζάν. Ἀκόμη καὶ ἡ ἀναχώρησις εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διὰ λόγους σπουδῶν τοῦ ἀπηγορεύθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως. Τὸ θέρος τοῦ 1889 μετεφέρθη εἰς Σαμάραν, ὅπου ἤρχισε νὰ μελετᾷ τὴν ἐπαναστατικὴν καὶ κομμουνιστικὴν θεωρίαν τοῦ Κ. Μάρξ, ὑπερνικῶν ὅλας τὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας παρουσίαζε τὸ ἐγχείρημα τοῦτο εἰς μίαν ἐποχήν, καθ' ἣν μερικὰ μόνον ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Μάρξ ἦσαν γνωστὰ ἐν Ρωσίᾳ, καὶ ταῦτα διαδιδόμενα κρυφίως, διότι ἡ τσαρικὴ ἀστυνομία ἀπηγόρευεν αὐστηρῶς τὴν κυκλοφορίαν ἐπαναστατικῶν ἔργων. Μόλις τῷ 1891 ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ μεταβῇ εἰς Πετρούπολιν, ὅπου μετασχὼν τῶν ἐξετάσεων τῆς νομικῆς σχολῆς ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τοῦ δικαίου. Ἐδικηγόρησεν ὀλίγας μόνον ἡμέρας καὶ κατόπιν ἀφωσιώθη ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν δρᾶσιν, κάτοχος πλέον τῆς θεωρίας τοῦ Μάρξ.

Τὰ τελευταῖα ὑπολείμματα τῆς «Ναροντνάγια Βόλια» εἶχον ἐξ ὁλοκλήρου συντριβῆ καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἤθελον ν' ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ἐργαζομένων ἐν τῇ τσαρικῇ Ρωσίᾳ, ἀνεζήτουν νέον μέσον συντονισμοῦ τῶν προσπαθειῶν των. Δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπολογίζουν ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν στάσεων, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐκραγῆ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη, ὅταν οἱ ἀγρόται ἐρρίπτοντο εἰς τὸν θάνατον καὶ ἔκαμνον ἀπέλπιδας ἀποπείρας διὰ νὰ ἀνατρέψουν τὸν ζυγὸν τῶν μεγαλοκτημόνων. Ἦτο ἀδύνατος ἡ συνένωσις τῶν μεμονωμένων τούτων ἐκρήξεων τῆς ὀργῆς τῶν ἀγροτῶν εἰς ἑνιαῖον ἰσχυρὸν κίνημα. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀτομικὴν τρομοκρατικὴν δρᾶσιν διὰ βομβῶν καὶ περιστρόφων, σχεδὸν κανεὶς πλέον δὲν ἐπίστευεν εἰς τὴν ἀποτελεσματικότητά της. Ἐν τούτοις ἡ ζωὴ τοῦ ἀγρότου καὶ τοῦ ἐργάτου ἔβαινε διαρκῶς ἐπιδεινουμένη. Ἡ ἐργατικὴ τάξις, τὸ προλεταριᾶτον τῶν πόλεων ἀπεδύετο ἤδη εἰς ἀνεξάρτητον ἀγῶνα, ηὔξανε δὲ παρά τισιν ὁλονὲν ἡ πεποίθησις ὅτι τὸ βιομηχανικὸν προλεταριᾶτον εἶναι ἡ δύναμις ἡ προωρισμένη νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ κινήματος καὶ νὰ ὁδηγήσῃ ὅλους τοὺς ἐργαζομένους ἐναντίον τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἤρχισε νὰ διαδίδηται ὁ μαρξισμὸς ἐν Ρωσίᾳ, καὶ νὰ πίπτῃ εἰς ποικίλα ἐδάφη. Τινές, ὅπως ὁ Λένιν, ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ἰσχυρὸν ὅπλον διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Αἱ θεωρίαι τοῦ Μάρξ συνωψίζοντο εἰς τοῦτο: ὅτι τὸ ἀστικὸν κεφαλαιοκρατικὸν καθεστὼς δημιουργεῖ καὶ διαπαιδαγωγεῖ κατ' ἀνάγκην μίαν ἐπαναστατικὴν τάξιν, τὸ προλεταριᾶτον, καὶ ὅτι τὸ προλεταριᾶτον τοῦτο εἶναι ἠναγκασμένον, ἑκὸν ἄκον, λόγῳ τῆς θέσεώς του ἐν τῇ παραγωγῇ, νὰ μάχεται ἐναντίον τῶν κεφαλαιοκρατῶν. Ὁ σκοπὸς τῆς πάλης ταύτης τοῦ προλεταριάτου συνίσταται, κατὰ τὸν Μάρξ, εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς ἐξουσίας τοῦ κεφαλαίου, τὴν κατάκτησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας καὶ τὴν κοινωνικοποίησιν ὅλων τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς. Ἐτονίζετο ὅτι ἡ ἐργατικὴ τάξις ὀφείλει νὰ ὀργανωθῇ εἰς κόμμα ἑνιαῖον, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὴν πάλην αὐτήν, νὰ προσελκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν τὰς ἄλλας καταπιεζομένας τάξεις (πτωχοὺς ἀγρότας, μικροαστοὺς κτλ.), νὰ ἐγκαθιδρύσῃ τὴν ἰδικήν της ἡγεμονίαν διὰ νὰ ἐκμηδενίσῃ κάθε ἡγεμονίαν καὶ ν' ἀναδιοργανώσῃ ὁλόκληρον τὴν κοινωνίαν, εἰς τρόπον ὥστε οἱ λαοὶ νὰ δύνανται ν' αὐτοδιοικῶνται καὶ νὰ ζῶσιν ἐν κολλεκτιβιστικῇ παραγωγῇ.

Ἄλλοι, ὅπως οἱ αὐτοκληθέντες «Φίλοι τοῦ Λαοῦ» (ἢ Λαϊκοὶ = «Ναρόντνικι») δὲν ἀπεδέχοντο τὰς ἐπαναστατικὰς διδασκαλίας τοῦ Μάρξ. Ἐπίστευον ὅτι ὁ ρωσικὸς πολιτισμὸς ἦτο ἀπολύτως πρωτότυπος, ὅτι ὁ ρωσικὸς λαὸς ἦτο λαὸς ἰδιάζων, διάφορος τῶν ἄλλων, ἱκανὸς νὰ ὑπερπηδήσῃ τὸ κεφαλαιοκρατικὸν στάδιον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διέρχονται οἱ ἄλλοι λαοί, καὶ ὅτι ἐν Ρωσίᾳ δὲν ὑπῆρχεν ἐργατικὸν ζήτημα, οὔτε πραγματικὴ ἀστικὴ τάξις. Ἐπίστευον ὅτι ὁ ἀγρότης θὰ ἐβάδιζεν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος. Τοιοῦτον ἦτο τὸ περιβάλλον, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ὁ Λένιν προσεπάθει ν' ἀποδείξῃ ὅτι αἱ προσφιλεῖς τῶν «Λαϊκῶν» λέξεις: «λαὸς» καὶ «ἐλευθερία τοῦ λαοῦ» κλπ. ἦσαν εἰς τὰ χείλη των «ὡραῖαι μὲν ἀλλὰ κεναὶ περιεχομένου». Ὁ Λένιν ἄφησε βαθέα ἴχνη τῆς διαβάσεώς του ἐν Σαμάρᾳ. Ἐντὸς ὀλίγου ἱδρύθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σταθερὸς καὶ μέγας κύκλος, τοῦ ὁποίου μετέσχον πολλοὶ ἐπαναστάται μαρξισταί, διακριθέντες εἰς τοὺς κατόπιν ἀγῶνας, καὶ ὅπου ἤρχοντο ἐκ διαφόρων πόλεων διὰ νὰ μυηθοῦν εἰς τὴν νέαν θεωρίαν. Ἐπ' ὀλίγον μάλιστα ἐξεδόθη καὶ ἐφημερὶς ὑποστηρίζουσα τὴν θεωρίαν τοῦ Μάρξ, ὁ «Ἀγγελιαφόρος τῆς Σαμάρας».

Νικόλαος Λένιν.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1893 ὁ Βλαδίμιρος Ἴλιτς, ἄρτιος πλέον ἐπαναστατικὸς ἡγέτης, μετέβη εἰς Πετρούπολιν. Τῷ 1894 εἰσῆλθεν εἰς τὸν κύκλον τῶν σοσιαλδημοκρατῶν προπαγανδιστῶν, ὁ ὁποῖος ἐτιτλοφορεῖτο: «Κεντρικὸς ὅμιλος διὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος». Τὸ ἐργατικὸν κίνημα ἐλάμβανε κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εὐρείας διαστάσεις. Ὁ Λένιν μετὰ τῶν ἐργατῶν Β. Σελγκούνωφ, Ἰ. Β. Μπαμπούσκιν, Μπορὶς Ζηνόβιεφ κ. ἄ. ἵδρυσε πολλοὺς κύκλους καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς ὀργανώσεως, ἡ ὁποία κατὰ τὸ 1895 ἐγένετο γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἕνωσις τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως». Ἡ ὀργάνωσις αὕτη, διὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς ὁποίας εἰργάσθη δραστηρίως, τοῦ ἀνέθεσε τὴν διεύθυνσιν τῶν πρώτων ἀπεργιῶν. Χάριν αὐτῆς γράφει ὁ Λένιν τὰ πρῶτα, τὰ ταπεινά, πολυγραφημένα μυστικὰ φυλλάδια, εἰς τὰ ὁποῖα διατυπώνει τὰς οἰκονομικὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐργατῶν τῆς Πετρουπόλεως καὶ δημοσιεύει τὴν πρώτην του παράνομον μπροσοῦραν διὰ τὰ πρόστιμα, τὰ ὁποῖα ἐπεβάλλοντο εἰς τοὺς ἐργάτας ὑπὸ τῶν διευθύνσεων τῶν ἐργοστασίων, ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ πρόστιμα», ἡ ὁποία μὲ τὴν σαφήνειαν καὶ τὸν λαϊκόν της τόνον εἶναι πρότυπον ἐκλαϊκεύσεως τοῦ μαρξισμοῦ. Τὴν αὐτὴν ἐπίσης ἐποχὴν ἔγραψε καὶ τὸ ἔργον: «Τί εἶναι οἱ φίλοι τοῦ λαοῦ καὶ πῶς καταπολεμοῦν τοὺς σοσιαλδημοκράτας», τὸ ὁποῖον δὲν ἐτυπώθη, ἀλλ' ἐκυκλοφόρησε πολυγραφημένον. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ὁ Λένιν ἀναπτύσσει τὴν θεωρίαν τοῦ Μάρξ, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι αἱ ὡραῖαι φράσεις τῶν «Λαϊκῶν» συγγραφέων διὰ τὸν λαὸν εἶναι, εἰς τὴν πραγματικότητα, ὀλέθριαι δι' αὐτὸν καὶ ὅτι, ἐφόσον εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐπίσχεσις τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἀναπτύξεως, ἀποβαίνει καθῆκον ἀπαράβατον ἡ μελέτη της, ἡ ἀνακάλυψις τῶν διεπόντων αὐτὴν νόμων καὶ ἡ εὕρεσις καὶ ὀργάνωσις τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι θὰ τὴν καταστρέψουν. Καθ' ὅλον τοῦτο τὸ διάστημα ὁ Λένιν, ἀεικίνητος, περιήρχετο τὰ ἐργοστάσια, τὰς ἐργατικὰς συνοικίας, τὰς ἐργατικὰς συγκεντρώσεις ἀνὰ τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ρωσίας, διὰ νὰ διδάξῃ καὶ νὰ διδαχθῇ, μελετῶν τοὺς ὅρους ἐργασίας τοῦ προλεταριάτου ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς νεογεννήτου καὶ διὰ τοῦτο καταθλιπτικωτέρας ἀστικῆς τάξεως.

Περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου τοῦ 1895 ὁ Λένιν ἀνεχώρησε διὰ τὸ ἐξωτερικόν, διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς ζῶντας ἤδη ἐξ ἐξορίᾳ ἐπαναστάτας μαρξιστάς: Γ. Πλεχάνωφ, Π. Ἄξελροντ, Β. Ζασούλιτς κ. ἄ. Οἱ μαρξισταὶ οὗτοι, φέροντες τὸ ὄνομα *σοσιαλδημοκράται*, εἶχον ἱδρύσει κατὰ τὸ 1883 εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τὴν πρώτην ἐπαναστατικὴν μαρξιστικὴν ἕνωσιν, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ἐργασίας», ἐξέδιδον ἐπαναστατικὰ φυλλάδια, τὰ διέδιδον λαθραίως εἰς τὴν Ρωσίαν, ἐθεωροῦντο δὲ καὶ ἦσαν τῷ ὄντι ἀληθεῖς ἐπαναστάται. Μεταξὺ αὐτῶν ὁ Γ. Πλεχάνωφ ἀπετέλει αὐθεντίαν· τὰ βιβλία του καὶ τὰ ἄρθρα του ἤσκουν μεγίστην καὶ εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς ἐπαναστατικοὺς κύκλους. Ὁ Λένιν τοὺς συνήντησεν ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῖς ἐπροξένησε βαθυτάτην ἐντύπωσιν. Ὁ Ἄξελροντ, ὁ ὁποῖος ἦτο φειδωλότατος εἰς φιλοφρονήσεις, διαισθανόμενος τὴν ἀξίαν τοῦ Λένιν, ἔλεγεν ὀλίγον μετὰ τὴν γνωριμίαν του: «Μέχρι τοῦδε ἡ Ρωσία δὲν εἶχε ἕνα ἄνδρα, ὁ ὁποῖος νὰ συνενώνῃ ἐν ταὐτῷ βαθεῖαν γνῶσιν τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας μὲ πρακτικὰς ἱκανότητας ὀργανωτοῦ. Τώρα ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὑπάρχει: εἶναι ὁ μέλλων ἀρχηγὸς τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος Βλαδίμιρος Ἴλτς Οὐλιάνωφ». Ὁ Λένιν ἐξήτασε μὲ τὴν ὁμάδα τῆς «Ἀπελευθερώσεως τῆς ἐργασίας» ὅλα τὰ φλέγοντα προβλήματα τῆς δράσεως, ὠργάνωσε συστηματικῶς τὴν λαθραίαν εἰσαγωγὴν ἐπαναστατικῶν φυλλαδίων καὶ ἐφημερίδων εἰς Ρωσίαν καὶ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1895 ἐπανῆλθεν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἵδρυσε μετ' ἄλλων τὴν «Μαχητικὴν ἕνωσιν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἐργατικῆς τάξεως».

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἤρχισεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰ διάφορα βιομηχανικὰ κέντρα τῆς Ρωσίας τὸ μέγα ἀπεργιακὸν κίνημα. Ὁ Λένιν ἔδειξε μεγίστην δραστηριότητα· ἐπροπαγάνδισε διὰ προκηρύξεων τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀγῶνος, ἐτόνωσε τὸ ἠθικὸν τῶν ἐργατῶν, ὠργάνωσε τοὺς ἀπεργοὺς κλπ. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως καὶ ἡ τσαρικὴ ἀστυνομία ἐπεδόθη μετὰ λύσσης εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῶν μελῶν τῆς «Μαχητικῆς ἑνώσεως διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἐργασίας». Τὴν νύκτα τῆς 9ης Δεκεμβρίου τὰ περισσότερα μέλη τῆς ὀργανώσεως ταύτης (Λένιν, Σελγκούνωφ, Μπαμποῦσκιν, Κριγιανόφσκι, Ραντσένκο, Στάρκωφ κ. ἄ.) συνελήφθησαν καὶ ἐφυλακίσθησαν. Ἐν φυλακῇ ὢν ὁ Λένιν, ἤρχισε τὴν συγγραφὴν ἑνὸς μεγάλου ἔργου, τὸ ὁποῖον, δημοσιευθὲν μετὰ τριετίαν, τῷ 1899, ἔλαβε τὸν τίτλον: «Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ ἐν Ρωσίᾳ». Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἤσκησε τεραστίαν ἐπίδρασιν, ὁ Λένιν, στηριζόμενος ἐπὶ στατιστικῶν δεδομένων καὶ γεγονότων, ἀπεδείκνυε πῶς τὸ κεφάλαιον, εἰς τὴν ἀγροτικὴν Ρωσίαν, εἰσέδυεν ὁλοταχῶς εἰς τὴν οἰκονομίαν, κατέστρεφε τοὺς ἀγρότας, ἐδημιούργει ὁλονὲν μεγεθυνόμενον στρῶμα προλεταρίων ἀγροτῶν ἡμερομισθίων, κατέστρεφε καὶ ὑπεδούλωνε τοὺς τεχνίτας καὶ ἐνίσχυε τὴν κατηγορίαν τῶν πλουσίων ἀγροτῶν (κουλάκ). Τὸ βιβλίον τοῦτο ὑπεστήριζεν ὅτι τόσον διὰ τὴν ἐργατικὴν ὅσον καὶ διὰ τὴν ἀγροτικὴν τάξιν ὁ μόνος δρόμος, ὅστις ὑπελείπετο, ἦτο ἡ ἐπανάστασις. Τὴν 29ην Ἰανουαρίου 1897 γενομένης δίκης ὁ Λένιν κατεδικάσθη εἰς τριετῆ ἐξορίαν εἰς Σιβηρίαν καὶ μετ' ὀλίγον μετεφέρθη εἰς τὸ χωρίον Σοῦσα τοῦ διαμερίσματος τοῦ Μινουσσίνσκ, τῆς ἐπαρχίας Ἐνισσέϊ.

Ἐν τῇ ἐξορίᾳ ὁ Λένιν ἀνέπτυξε μεγίστην συγγραφικὴν δραστηριότητα. Ἐκεῖ ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν μελέτην του «Τὰ προβλήματα τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας», ὅπου ἀνέπτυσσε τὸν τρόπον τῆς ὀργανώσεως τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος εἰς μίαν χώραν καθυστερημένην οἰκονομικῶς καὶ ἀγροτικήν, ὅπως ἡ Ρωσία. Συνεζήτουν τότε πολὺ ἂν ἔπρεπεν οἱ ἐργάται ν' ἀποδυθοῦν εἰς πολιτικὸν ἀγῶνα ἢ νὰ περιορισθοῦν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν οἰκονομικῶν των συμφερόντων, ν' ἀγωνισθοῦν διὰ τὰ ἡμερομίσθια, τὴν ἐλάττωσιν τῶν ὡρῶν τῆς ἐργασίας, τὴν βελτίωσιν τῶν συνθηκῶν ἐργασίας κλπ. Τινὲς ἀνεγνώριζον ὅτι οἱ ἐργάται ὤφειλον νὰ μετάσχουν τοῦ πολιτικοῦ ἀγῶνος, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπον πῶς θὰ συνέδεον τὸν ἀγῶνα τοῦτον πρὸς τὸν οἰκονομικὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς ἀστικῆς τάξεως, τὸν ἀγῶνα διὰ τὸν σοσιαλισμὸν καὶ τὸν κομμουνισμόν, πρὸς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ τσαρισμοῦ. Ἄλλοι πάλιν (οἱ οἰκονομισταὶ) διεκήρυσσον ὅτι οἱ ἐργάται δὲν ἔπρεπε ν' ἀναμειχθοῦν εἰς τὴν πολιτικήν· ὅτι αὐτοὶ ἔπρεπε νὰ φροντίσουν διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ ἡμερομισθίου των καὶ ν' ἀφήσουν τὴν πάλην κατὰ τοῦ τσαρισμοῦ εἰς χεῖρας τῆς φιλελευθέρας ἀστικῆς τάξεως, εἰς τοὺς δικηγόρους, τοὺς μηχανικούς, τοὺς καθηγητὰς κλπ. Ὁ Λένιν, ἀπ' ἐναντίας, ὑπεστήριζεν ὅτι οἱ ἐργάται ὤφειλον ν' ἀναλάβουν ἀμέσως τὸν πολιτικὸν ἀγῶνα καὶ νὰ μὴ περιμένουν τίποτε ἀπὸ τὴν ἀστικὴν τάξιν. Ὅ,τι ἐπετελέσθη εἰς τὴν Δύσιν ὑπὸ τῆς ἀστικῆς τάξεως (Γαλλικὴ ἐπανάστασις), εἰς τὴν Ρωσίαν ἔπρεπε νὰ ἐπιτελεσθῇ ὑπὸ τῆς ἐργατικῆς. «Δὲν πρέπει, ἔλεγε, νὰ περιμένωμεν τὴν ἀπόκτησιν

Digitized by Google

πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, διὰ νὰ δημιουργήσωμεν ἐργατικὸν κόμμα ἐν Ρωσίᾳ. Τώρα ἀμέσως, ἐνῷ ἀκόμη διατελοῦμεν ὑπὸ τὸν τσαρικὸν ζυγὸν καὶ ὑπὸ ἐξαιρετικῶς δυσμενεῖς συνθήκας, ὀφείλομεν νὰ δημιουργήσωμεν ταξικὸν κόμμα. σοσιαλιστικόν, αὐτόνομον, διὰ ν' ἀγωνισθῶμεν ἀμέσως καὶ κατὰ τοῦ τσαρισμοῦ καὶ κατὰ τῆς ἀστικῆς τάξεως».

Ἡ ἐξορία τοῦ Λένιν διήρκεσε μέχρι τῆς 21ης Ἰανουαρίου τοῦ 1900. Εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ταξίδιά του, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν εἰς Πετρούπολιν μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του, συνελήφθη ἐκ νέου καὶ ἐφυλακίσθη ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας. Βλέπων ὅτι δὲν θὰ τὸν ἄφινον ἥσυχον, ἔκρινε σκοπιμώτερον, ἀφοῦ εἶχεν ἤδη θέσει τὰς βάσεις τῆς μελλοντικῆς ὀργανώσεως τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, νὰ μεταβῇ εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου θὰ ἠδύνατο νὰ ἐργάζηται ἀνενόχλητος καὶ νὰ κατευθύνῃ τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα καὶ τὴν 16 Ἰουλίου τοῦ 1900 ἀνεχώρησε διὰ τὴν Εὐρώπην. Ἐκεῖ μετὰ τοῦ Μάρτωφ, τοῦ Ποτρέσωφ κ.ἄ. ἤρχισε τὴν ἔκδοσιν τῆς ἐπαναστατικῆς ἐφημερίδος «Ἴσκρα» (Σπίθα), διὰ τῆς ὁποίας, κυκλοφορούσης λαθραίως ἐν Ρωσίᾳ, ἤρχισε νὰ συνενώνῃ τὰς ἐπαναστατικὰς δυνάμεις καὶ νὰ τὰς κατευθύνῃ πρὸς ἑνιαῖον σκοπόν. Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἄρθρων τοῦ Λένιν εἰς τὴν «Ἴσκραν» ἐτιτλοφορεῖτο: «Ἀπὸ ποῦ ν' ἀρχίσωμεν;» Ἀνέπτυσσεν εἰς αὐτὸ τὸ ἄμεσον πρόγραμμα τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καὶ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὑπεδείκνυε τὰς βάσεις τοῦ προγράμματος καὶ τῆς ἐπαναστατικῆς τακτικῆς. Τὸ ἄρθρον τοῦτο περιεῖχεν ἐν σπέρματι ὅλον σχεδὸν τὸ πνεῦμα τοῦ μπολσεβικισμοῦ. Ἐπίσης εἰς τὸ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐκδοθὲν ἔργον του: «Τί νὰ κάμωμεν» διετύπωνε καὶ ἔλυε τὰ σπουδαιότερα προβλήματα τοῦ κινήματος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ ἐξήταζε τὸν τρόπον τῆς ὀργανώσεως ἑνὸς πραγματικοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος.

Τὸ σοσιαλδημοκρατικὸν κόμμα ἱδρύθη τῷ 1903 Τὸ δεύτερον συνέδριόν του ἔλαβε χώραν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ συνεζήτησε τὸ καταστατικόν. Κατὰ τὸν Μάρτωφ καὶ τὸν Πλεχάνωφ μέλος τοῦ κόμματος ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος «παραδέχεται τὸ πρόγραμμά του, τὸ συντρέχει οἰκονομικῶς καὶ τὸ βοηθεῖ προσωπικῶς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν μιᾶς ἐκ τῶν ὀργανώσεών του». Ὁ Λένιν εἰς τὴν διατύπωσιν αὐτὴν διέβλεπε τὸν κίνδυνον δημιουργίας ἑνὸς κόμματος ἄνευ συνοχῆς καὶ αὐστηρᾶς ἐπιλογῆς καὶ διὰ τοῦτο ἐπέμενεν ὅτι κάθε μέλος τοῦ κόμματος ἔπρεπε νὰ μετέχῃ προσωπικῶς μιᾶς ἐκ τῶν ὀργανώσεών του καὶ ὄχι νὰ τελῇ ἁπλῶς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς. Εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο ὁ Λένιν ἔκρινεν ὡς καιροσκοπικὰς καὶ ἐπικινδύνους τὰς ἀπόψεις τοῦ Μάρτωφ καὶ τοῦ Πλεχάνωφ καὶ τοὺς κατεπολέμησε, παρ' ὅλον τὸν σεβασμόν, τὸν ὁποῖον ἔτρεφε πρὸς τὸν Πλεχάνωφ. Ἡ πλειοψηφία τοῦ κόμματος ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ Λένιν, ἔκτοτε δὲ ἡ ὑπ' αὐτὸν ὁμὰς ἀπετέλεσε τὸ *μπολσεβικικὸν* (=τῆς πλειοψηφίας) κόμμα, ἡ δὲ ὑπὸ τὸν Πλεχάνωφ κλπ. τὸ *μενσεβικικὸν* (=τῆς μειοψηφίας). Ἡ διαφωνία πρὸς τὸν Πλεχάνωφ καὶ ἡ ἀκολούθησις ἰδίας τακτικῆς ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μία ἀπὸ τὰς τολμηροτέρας πράξεις τοῦ Λένιν, ἡ ὁποία τὸν ἔθεσεν ἀντιμέτωπον ὅλων σχεδὸν τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διανοουμένων καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐργατῶν ἀντιπροσώπων. Περιελθούσης τῆς «Ἴσκρας» εἰς χεῖρας τῶν ἀντιπάλων του, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν στασιαστικὴν τὴν ἰδικήν του ἑρμηνείαν τοῦ μαρξισμοῦ, ἐξέδωκε τὴν ἐφημερίδα «Βπέριοδ» (Ἐμπρός). Ἔκτοτε (1903) τὰ δύο κόμματα ἐβάδισαν χωριστά, ὡς δύο πτέρυγες τοῦ ρωσικοῦ σοσιαλισμοῦ, συναντιπροσωπεύοντα τὸ ρωσικὸν προλεταριᾶτον εἰς τὰ διεθνῆ συνέδρια καὶ διαρκῶς ἀνταγωνιζόμενα καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ρωσίας.

Τῷ 1905 ἡ τσαρικὴ κυβέρνησις ἐνεπλάκη εἰς τὸν ἐναντίον τῆς Ἰαπωνίας πόλεμον. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Λένιν ἐκηρύχθη κατὰ τοῦ πολέμου τούτου. Προέβλεπεν ὅτι θὰ προεκάλει μέγα λαϊκὸν κίνημα καὶ δὲν θὰ παρήρχετο ἄνευ θυέλλης. Τῷ ὄντι, εὐθὺς μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ρωσικοῦ στόλου πλησίον τοῦ Τσοῦ-Σίμα καὶ τὴν παράδοσιν τοῦ Πὸρτ-Ἀρθούρ, μετὰ τὴν σφαγὴν 100 000 στρατιωτῶν τοῦ Μοῦκδεν καὶ ἄλλων εἰς τὰ διάφορα μέτωπα τῆς Μαντζουρίας, ἤρχισαν νὰ ἐκρήγνυνται στάσεις ἐν τῷ στρατῷ. Τὴν 9 Ἰανουαρίου τοῦ 1905 οἱ ἐργάται, πιστεύοντες ἀκόμη κατὰ μεγάλην πλειοψηφίαν εἰς τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ τσάρου δι' αὐτούς, μετέβησαν κατὰ πυκνὰς μάζας μὲ ἐπικεφαλῆς σταυροὺς καὶ ἁγίας εἰκόνας εἰς τὴν πλατεῖαν τῶν ἀνακτόρων διὰ νὰ διαμαρτυρηθοῦν. Ἡ ἐξουσία τοὺς ὑπεδέχθη μὲ πυροβολισμούς. Ἄνω τῶν χιλίων ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὑπὸ τῶν τσαρικῶν σφαιρῶν. Ὅταν τὸ θλιβερὸν ἄγγελμα ἔφθασεν εἰς τὰ χωρία, εἰς τὸν στόλον καὶ εἰς τὸν στρατόν, ὁλόκληρος ἡ Ρωσία ἐσηκώθη ἐπὶ ποδός. Ἤρχισαν στάσεις τῶν ἀγροτῶν, πυρπολήσεις πύργων, φόνοι γαιοκτημόνων, ἐπαναστάσεις μονάδων τοῦ στόλου κλπ. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τὸ ἐργατικὸν κίνημα ἤρχισε νὰ εὐρύνηται καταπληκτικῶς καὶ κατ' Ὀκτώβριον κατέληξεν εἰς γενικὴν ἀπεργίαν, ἡ ὁποία ἐνέκρωσε τὰ πάντα.

Ὁ Λένιν ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ κρυφίως εἰς Ρωσίαν, ἐγκατεστάθη πλησίον τῆς Πετρουπόλεως εἰς τὰ φινλανδικὰ σύνορα καὶ μὲ ὁρμητήριον τὸ χωρίον Κουόκαλα ἐπεσκέπτετο συχνὰ τὴν πρωτεύουσαν διὰ νὰ κατευθύνῃ τὸ κίνημα. Ἀλλ' ἡ ἐξέγερσις τῆς Μόσχας ἐπνίγη εἰς τὸ αἷμα. Τὴν ἰδίαν τύχην ἔσχον καὶ αἱ ἐξεγέρσεις τοῦ Χαρκόβ. τοῦ Κρασνοϊάρσκ καὶ ἄλλων πόλεων. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτὴν ὁ Πλεχάνωφ ἔγραφεν ὅτι «οἱ ἐργάται δὲν ἔπρεπε νὰ λάβουν τὰ ὅπλα». Ἀντιθέτως ὁ Λένιν ὑπεστήριζεν ὅτι «ἔπρεπε νὰ τὰ λάβουν μετὰ μεγαλυτέρας ἀποφασιστικότητος. μεγαλυτέρας δραστηριότητος καὶ μεγαλυτέρας ἐπιθετικότητος. Ἔπρεπε νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς τὸν λαὸν ὅτι ἦτο ἀνωφελὴς μία καθαρῶς εἰρηνικὴ ἀπεργία καὶ ὅτι ἀπῃτεῖτο ἔνοπλος, ἀμείλικτος καὶ σκληρὰ πάλη. Τὸ ν' ἀποκρύπτῃ τις τὴν ἀνάγκην αἱματηροῦ, ἀπέλπιδο καὶ καταστρεπτικοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ὡς ἀμέσου σκοποῦ τῆς προσεχοῦς ἐπαναστάσεως θὰ ἴσοδυν μει μὲ αὐταπάτην καὶ ἀπάτην τοῦ λαοῦ». Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1905 τὸ τσαρικὸν καθεστὼς ἑώρταζε τὰ ἐπινίκιά του.

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1905 ὑπῆρξεν ἔργον κατὰ μέγα μέρος τῶν μπολσεβίκων. Ἀλλ' ἡ ὀργάνωσις τοῦ πρώτου *σοβιὲτ* (βλ. λ.) τῶν ἐργατῶν τῆς Πετρουπόλεως, ὠφείλετο ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς μενσεβίκους. Ὁ Λένιν, ὁ ὁποῖος παρηκολούθησεν ἐπανειλημμένως τὰς ἐργασίας τοῦ σοβιέτ, διεῖδεν ἔκτοτε τὴν κολοσσιαίαν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἐνεῖχε τὸ νέον τοῦτο σύστημα τῆς ἐργατικῆς ἀντιπροσωπεύσεως καὶ κατενόησεν ὅτι θὰ ἀπετέλει τὴν κυβερνητικὴν μορφὴν τοῦ μελλοντικοῦ ἐργατικοῦ κράτους. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως, τῇ συστάσει τοῦ κόμματος, ἀνεχώρησε διὰ δευτέραν φορὰν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Εἰς μίαν ἐποχὴν γενικῆς καταπτώσεως τοῦ ἠθικοῦ καὶ κυριαρχίας τῆς ἀντιδράσεως, ὁ Λένιν διετήρει τὴν αἰσιοδοξίαν καὶ τὴν ψυχραιμίαν του «Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ἔγραφε κατὰ τὸ 1906, ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς μεγάλης μονομαχίας, τῆς γενικῆς ἐνόπλου ἐξεγέρσεως, πλησιάζει. Ὁ λαὸς ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ ὅτι βαδίζει πρὸς μίαν ἔνοπλον, αἱματηρὰν καὶ ἀπέλπιδα πάλην. Ἡ περιφρόνησις τοῦ θανάτου πρέπει νὰ ριζώσῃ εἰς τὴν καρδίαν του καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν νίκην Ἡ ἐπίθεσις πρέπει νὰ διεξαχθῇ μὲ ἀχαλίνωτον δραστηριότητα· ἡ ἔφοδος καὶ ὄχι ἡ ἄμυνα πρέπει νὰ εἶναι τὸ σύνθημά μας. Σκοπός μας πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀνηλεὴς καταστροφὴ τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ ὀργάνωσις πρέπει νὰ εἶναι εὐλύγιστος καὶ εὐκίνητος· τὰ διστακτικὰ στοιχεῖα πρέπει νὰ παρασυρθοῦν εἰς τὴν πάλην. Τὸ κόμμα τοῦ συνειδητοῦ προλεταριάτου θὰ κάμῃ τὸ καθῆκόν του κατὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν μονομαχίαν».

Ἡ δευτέρα αὐτὴ ἐξορία τοῦ Λένιν διήρκεσε μὲν ὀλιγώτερον, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἐξ ἴσου καταθλιπτική, ὅσον καὶ ἡ πρώτη. Χιλιάδες ἐργατῶν εἶχον εὕρει τὸν θάνατον κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐνόπλων συγκρούσεων ἢ ἐτέλουν ὑπὸ καταναγκαστικὰ ἔργα. Εἰς τοὺς κόλπους τοῦ κόμματος ἀνεφάνησαν πολλοὶ διατεθειμένοι νὰ ἀποκαλύψουν εἰς τὴν ἀστυνομίαν τὰς μυστικὰς ὀργανώσεις. Οἱ μενσεβῖκοι, ἀφ' ἑτέρου, ἐγίνοντο κήρυκες διαλυτικῶν ἰδεῶν: «Πρέπει, ἔλεγον, νὰ ἐγκαταλειφθῇ κάθε μυστικὴ δρᾶσις· τὸ παράνομον κόμμα ἀπέθανε· δὲν ἀπομένει ἄλλο παρὰ νὰ τὸ θάψωμεν Πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἐντὸς τῶν πλαισίων τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνεκτὰ ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως». Ὁ Λένιν ἠγωνίσθη δριμύτατα κατὰ τῶν τάσεων καὶ ἐνεργειῶν τούτων. Κατὰ τὴν παραμονήν του εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὠργάνωσε μίαν μαρξιστικὴν σχολήν, διὰ νὰ προπαρασκευάσῃ τοὺς ἐργάτας εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν κομματικῶν ἐπιτροπῶν. Τὰ τρία τέταρτα τῶν διανοουμένων τοῦ κόμματος, κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, εἶχον ἀποσκιρτήσει ἔντρομοι. Ὁ Λένιν συνέλεξεν εἰκοσάδα ἐργατῶν, δεδοκιμασμένων εἰς τὸ κίνημα, τοὺς ὥπλισε μὲ τὴν μαρξιστικὴν θεωρίαν καὶ τοὺς ἐξαπέστειλεν εἰς Ρωσίαν.

Ἀπὸ τοῦ 1910 ἡ κατάστασις ἤρχισε νὰ μεταβάλληται. Μεταξὺ τῶν ἐργατῶν ἤρχισαν νὰ παρουσιάζωνται συμπτώματα ἀνακτήσεως τοῦ ἠθικοῦ. Ὁ Λένιν, διὰ νὰ παρακολουθῇ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἐξέλιξιν τῶν πραγμάτων, ἐγκατεστάθη ἐν Κρακοβίᾳ. Ἐκεῖ μετέβαινον οἱ ἐργατικοὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Δούμας, διὰ νὰ λαμβάνουν παρ' αὐτοῦ ὁδηγίας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1910 ὁ Λένιν συνεκάλεσεν ἐν Πράγᾳ μίαν πανρωσικὴν συνδιάσκεψιν τῶν μπολσεβίκων, ἡ ὁποία ἔχει ἐξαιρετικὴν σημασίαν. Μετὰ μακρὰν περίοδον συγχύσεως καὶ ἐλλείψεως κάθε διευθύνσεως, οἱ μπολσεβῖκοι ἐπανέκτων τὴν σύνδεσίν των, συνεζήτουν τὰ ἐπίκαιρα προβλήματα καὶ ἐχάρασσον τὸ σχέδιον τῆς ἐργασίας καὶ τῆς πάλης. Τὸ βασικὸν καθῆκον διὰ τὸν Λένιν ἦτο ἡ σταθερὰ καὶ ἀκλόνητος συνένωσις τῶν ἐργατῶν τῆς πρωτοπορείας καὶ ἡ ζύμωσις μεταξὺ τῶν μαζῶν. Πιστεύων ὅτι θὰ ἦτο καλύτερον διὰ τὸ κόμμα νὰ ἔχῃ ποιότητα παρὰ ποσότητα, συνεβούλευε νὰ μὴ γίνωνται δεκτὰ ἑτερογενῆ μέλη (λικβινταρισταί, μενσεβῖκοι κ. ἄ.).

Τῷ 1911 ἐξεδόθη ἐν Πετρουπόλει ὑπὸ τῶν μπολσεβίκων ἡ ἐφημερὶς «Ζβέζντα» (Ἀστήρ) καὶ ἐν Μόσχᾳ ἡ ἐπιθεώρησις «Μὺσλ» (Σκέψις). Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἤρχισε νὰ ἐκδίδηται ἡ ἐφημερὶς «Πράβντα» (Ἀλήθεια), ἡ ὁποία, ἅμα τῇ ἐμφανίσει της, ἐγένετο ἀντικείμενον διώξεων ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως καὶ διὰ τοῦτο ἤλλασσε διαδοχικῶς τίτλους: «Ὁδὸς τῆς Ἀληθείας», «Φωνὴ τῆς Ἀληθείας», «Ἀλήθεια τῆς ἐργασίας», «Ἀλήθεια τοῦ Βορρᾶ» κλπ Ὁ Λένιν κατηύθυνεν ἐκ τῶν συνόρων τὴν ἀρθρογραφίαν καὶ τὴν πολιτικὴν τῆς ἐφημερίδος ταύτης, γράφων ταυτοχρόνως καὶ εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν «Προσβιεστσένιε» (Μόρφωσις), τὴν ὁποίαν ἐξέδιδε τὸ κόμμα διὰ τοὺς ἐργάτας τῆς πρωτοπορείας. Μετὰ τὸν τυφεκισμὸν τῶν ἀπεργῶν τῶν χρυσωρυχείων τοῦ Λένα (4 Ἀπριλίου 1912) τὸ ἐργατικὸν κίνημα ἔλαβε πολιτικὸν καὶ βίαιον χαρακτῆρα. Κατὰ τὸ 1914, ὀλίγον πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, τὸ ἀπεργιακὸν κίνημα εἶχεν ἐπεκταθῇ εἰς ὁλοκλήρους ἐπαρχίας, ἐνιαχοῦ δὲ ἐλάμβανε χαρακτῆρα ἐνόπλου ἐξεγέρσεως καὶ ἀγῶνος ὁδοφραγμάτων.

Ὅταν ἐκηρύχθη ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ὁ Λένιν εὑρίσκετο εἰς ἓν μικρὸν χωρίον τῆς Γαλικίας. Προβλέπων τὸ ἀναπόφευκτον τοῦ πολέμου ἀπὸ τοῦ 1907 ἤδη ὁπότε ἔλαβε χώραν τὸ συνέδριον τῆς Β' Διεθνοῦς (ἧς ἐξηκολούθει τότε ν' ἀποτελῇ τμῆμα τὸ μπολσεβικικὸν κόμμα) ἐν Στουττγάρδῃ, εἶχε σχηματίσει μετὰ τῆς Ρ. Λούξεμπουργκ καὶ ἄλλων μίαν ἰδιαιτέραν πτέρυγα τῆς ἀριστερᾶς καὶ εἶχε προτείνει τὰς ἀκολούθους θέσεις πρὸς ψήφισιν: «1. Ὁ μιλιταρισμὸς (δηλαδὴ ἡ ὀργάνωσις τῶν ἐνόπλων δυνάμεων εἰς τὰ ἀστικὰ κράτη) εἶναι τὸ κυριώτερον ὅπλον κοινωνικῆς καταπιέσεως. 2. Πρέπει νὰ γίνῃ προπαγάνδα μεταξὺ τῆς νεολαίας. 3. Δὲν πρέπει μόνον νὰ καταπολεμῶμεν τοὺς κινδύνους πολέμου ἢ νὰ ζητῶμεν τὸν ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον τερματισμόν του ἂν ἐκραγῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ χρησιμοποιῶμεν ἐπωφελῶς τὴν κρίσιν, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ὁ πόλεμος, διὰ νὰ ἐπισπεύσωμεν τὴν καταστροφὴν τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ». Μολονότι δὲν εἶχε καμμίαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Β' Διεθνῆ, ἐπίστευεν, ὅταν ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος, ὅτι οἱ σοσιαλδημοκράται δὲν θὰ ἠγωνίζοντο μὲν πραγματικῶς κατὰ τοῦ πολέμου, ἀλλά, διὰ νὰ ἔχουν ἥσυχον τὴν συνείδησίν των καὶ διὰ νὰ μὴ ἐξεγερθῇ ἐναντίον των ἡ ἐργατικὴ τάξις, θὰ κατεψήφιζον τὰς πολεμικὰς πιστώσεις. Ὅταν ὅμως ἔμαθε καὶ ἐπείσθη ὅτι οὔτε αὐτὸ ἀκόμη δὲν ἐτόλμησαν νὰ κάμουν, ἐκήρυξε τὸν θάνατον τῆς Β' Διεθνοῦς καὶ ἤρχισε νὰ σκέπτεται διὰ τὴν δημιουργίαν νέας, ἐπαναστατικῆς πλέον, Διεθνοῦς. «Ἡ Β' Διεθνής, ἔγραφε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1914, ἐξεπλήρωσε τὴν ἀποστολήν της ἐργασθεῖσα διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν προλεταριακῶν μαζῶν κατὰ τὴν μακρὰν εἰρηνικὴν περίοδον, ἡ ὁποία ἐχαρακτηρίζετο ἀπὸ τὴν διαρκῶς ἐπιταχυνομένην ἀνάπτυξιν τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ κατὰ τὸ τελευταῖον τρίτον τοῦ ΙΘ' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος. Τώρα ἡ Γ' Διεθνὴς θὰ ἔχῃ νὰ ὀργανώσῃ τὰς προλεταριακὰς δυνάμεις διὰ νὰ κατευθύνῃ τὴν ἐπαναστατικὴν ἔφοδον κατὰ τῶν κεφαλαιοκρατικῶν κυβερνήσεων, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον κατὰ τῆς ἀστικῆς τάξεως ὅλων τῶν χωρῶν, διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ ὁδηγήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα πρὸς τὸν σοσιαλισμόν». Ὁ Λένιν ἐκήρυσσε τὸν πόλεμον ὡς θεραπείαν τοῦ πολέμου. Πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν σοσιαλιστῶν τὸν ἐθεώρουν τότε ὡς ὀνειροπόλον, μονομανῆ, φανατικόν, σχεδὸν τρελλόν, μὴ κατανοοῦντα τί συνέβαινε γύρω του. Ἐπίστευεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποχωρήσουν πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἥττης τοῦ τσαρικοῦ στρατοῦ, ἂν τὸ ἀπῄτει τὸ συμφέρον τῆς προλεταριακῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ τσαρικὸς στρατὸς ἕνα καθῆκον εἶχε, καὶ αὐτόν: νὰ στρέψῃ τὰ ὅπλα του ἐναντίον τῶν ὑπαιτίων τοῦ πολέμου, ἐναντίον τῶν κεφαλαιοκρατῶν καὶ τῶν γαιοκτημόνων, ἐναντίον τῆς τσαρικῆς κυβερνήσεως. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ὁ Λένιν ἔμενεν ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ ὠργάνωσεν αὐτὸς κυρίως τὰ δύο διεθνῆ ἀντιπολεμικὰ συνέδρια τοῦ Κίνταλ καὶ τοῦ Τσίμερβαλντ, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν προδρόμους τῆς Γ' Διεθνοῦς.

Ὅταν ἐπεκράτησεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ Κερένσκυ (Φεβρουάριος 1917), ὁ Λένιν ἐπανῆλθεν εἰς Ρωσίαν μέσῳ Γερμανίας. Ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἐπίστευεν ὅτι ἡ ἐπάνοδος τῶν ἡγετῶν τοῦ μπολσεβικισμοῦ εἰς Ρωσίαν θὰ προσεκόμιζεν ὠφέλειαν εἰς αὐτήν, διότι θὰ συνετέλει εἰς τὴν παράλυσιν τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας καὶ διὰ τοῦτο ἐβοήθησε τὸν Λένιν, τὸν Ζηνόβιεφ καὶ τοὺς ἄλλους μπολσεβίκους ἐξορίστους νὰ φθάσουν εἰς τὰ ρωσικὰ σύνορα. Τὴν 3ην Ἀπριλίου τοῦ 1917 ὁ Λένιν ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν καὶ διεκήρυξεν ὅτι μετὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ τσαρισμοῦ καὶ τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῆς ἀστικῆς τάξεως ἔπρεπεν οἱ ἐργάται καὶ οἱ πτωχοὶ ἀγρόται νὰ βαδίσουν πρὸς τὴν ἀνατροπὴν τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως, νὰ καταλάβουν αὐτοὶ τὴν ἐξουσίαν, νὰ δημιουργήσουν σοβιὲτ ἐργατῶν ἀντιπροσώπων, νὰ δημεύσουν τὰς γαίας τῶν μεγαλογαιοκτημόνων, νὰ ὀργανώσουν κοινοκτημοσύνην ἐν τῇ παραγωγῇ, νὰ ὑπαγάγουν τὰ πάντα ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῶν σοβιέτ, νὰ ἱδρύσουν σοβιετικὴν δημοκρατίαν καὶ νὰ θέσουν τὰς βάσεις τῆς Γ' Κομμουνιστικῆς Διεθνοῦς.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου ἡ δυσαρέσκεια εἶχεν αὐξήσει εἰς τόσον βαθμόν, ὥστε ἐν Πετρουπόλει καὶ Μόσχᾳ οἱ ἐργάται ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς κυβερνήσεως διεκδικοῦντες ὅ,τι εἶχον ὑποβάλει πρὸς

Digitized by Google

διεκδίκησιν οἱ μπολσεβῖκοι, μέρος δὲ τοῦ στρατοῦ εἶχεν ἑνωθῇ μετ' αὐτῶν. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Κερένσκυ, συγκεντροῦσα περὶ ἑαυτὴν τοὺς φιλελευθέρους ἀστούς, τοὺς μενσεβίκους καὶ τοὺς σοσιαλεπαναστάτας, ἐτρομοκρατήθη ἐκ τῶν ἐκδηλώσεων τούτων καὶ ἤρχισε νὰ καταδιώκῃ τοὺς ἡγέτας τοῦ μπολσεβικισμοῦ. Ὁ Λένιν ἐκρύβη εἰς τὰ περίχωρα τῆς Πετρουπόλεως παρὰ τὴν λίμνην τοῦ Ράζλιφ, ἐπικεκηρυγμένος ἀντὶ 200 000 ρουβλίων, καὶ ἐντεῦθεν κατηύθυνε τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα ὁλοκλήρου τῆς Ρωσίας. Ἐνῷ κατὰ τὰ Ἰουλιανὰ ἐθεώρει ἀδύνατον τὴν ἄμεσον κατάληψιν τῆς ἐξουσίας, μετὰ τὸ κίνημα τοῦ στρατηγοῦ Κορνίλωφ ἐναντίον τοῦ Κερένσκυ ἤρχισε νὰ ἐξωθῇ τοὺς ἐργάτας δραστηρίως, φοβούμενος μήπως ἔλθῃ στιγμή, καθ' ἣν θὰ ἦτο πλέον ἀργά. Ὅταν, μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Κορνίλωφ, συνῆλθεν ἐν Πετρουπόλει ἡ «Δημοκρατικὴ Συνδιάσκεψις», ὁ Λένιν, θεωρῶν ἀνικάνους πρὸς οἱανδήποτε ἐπαναστατικὴν δρᾶσιν τοὺς μενσεβίκους καὶ τοὺς σοσιαλεπαναστάτας, εἰδοποίησε τὴν κεντρικὴν ἐπιτροπὴν τοῦ μπολσεβικικοῦ κόμματος ὅτι ἡ στιγμὴ ἦτο ὥριμος διὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας. Ἀλλ' ἡ πλειοψηφία τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς εἶχε διάφορον γνώμην. Βλέπων τοὺς δισταγμοὺς αὐτῆς ἦλθεν εἰς Πετρούπολιν, ἀνέπτυξεν εἰς τὰ μέλη ὅτι ἡ χρονοτριβὴ ἰσοδυναμεῖ μὲ ἔγκλημα καὶ μὲ προδοσίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἔρριψε τὰ περίφημα συνθήματα ἀμέσου δράσεως: «ἡ ἐξουσία εἰς τὰ σοβιέτ», «γῆ εἰς τοὺς ἀγρότας», «εἰρήνη εἰς τὸν λαόν» «ἄρτος εἰς τοὺς πεινασμένους», ἔπεισε τοὺς διστάζοντας, ἐτόνωσε τὸ ἠθικὸν καὶ ὡδήγησε νικηφόρως τὸ μπολσεβικικὸν κόμμα καὶ δι' αὐτοῦ τὴν μεγάλην πλειονότητα τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν κατάκτησιν τῆς ἐξουσίας. Τὴν 25ην Ὀκτωβρίου 1917 (ν. ἡ. 7 Νοεμβρίου) ἡ ἐξουσία περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν σοβιέτ.

Ἡ πρώτη πρᾶξις τῆς μπολσεβικικῆς κυβερνήσεως ὑπῆρξεν ἡ δημοσίευσις τῶν διαταγμάτων περὶ ἐθνικοποιήσεως τῆς γῆς καὶ καταπαύσεως τοῦ πολέμου. Ὁ Λένιν, παρὰ τὴν διαφωνίαν τῶν περισσοτέρων μελῶν τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κόμματος, ἔσπευσε νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὴν Γερμανίαν (συνθήκη τοῦ Μπρὲστ-Λιτόφσκ), ἐξησφάλισε τὴν ἐξωτερικὴν εἰρήνην καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματός του διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ σοσιαλιστικοῦ καθεστῶτος. Τὴν 30ὴν Αὐγούστου τοῦ 1918 ὑπέστη δολοφονικὴν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους μιᾶς σοσιαλεπαναστατρίας καὶ ἐπληγώθη βαρέως, ἀλλὰ δὲν ὑπέκυψε. Μὲ τὴν βαθύνοιάν του, τὴν ψυχραιμίαν του καὶ τὴν πολιτικὴν εὐστροφίαν του κατώρθωσε νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐσωτερικὴν ἀντίδρασιν τῶν τσαρικῶν (Βράγγελ, Ντενίκιν, Κολτσὰκ κλπ.), νὰ διατηρήσῃ ἀκμαῖον τὸ ἐπαναστατικὸν ἠθικὸν κατὰ τὴν περίοδον τῆς πείνης (1918—1919), ἡ ὁποία προῆλθεν ἐκ τῆς παθητικῆς ἀντιστάσεως τῶν πλουσίων χωρικῶν (κουλὰκ) καὶ ἐκ τοῦ μακροχρονίου πολέμου καὶ νὰ σώσῃ ἐπανειλημμένως τὸ σοβιετικὸν καθεστὼς ἀπὸ τοὺς πολυαρίθμους κινδύνους, οἱ ὁποῖοι τὸ ἠπείλουν. Διένειμε τὰς γαίας εἰς τοὺς χωρικούς, ἐθνικοποίησε τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἐστρατιωτικοποίησε τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν (πολεμικὸς κομμουνισμὸς) καὶ ἵδρυσε τὴν Γ' Διεθνῆ (1919).

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1921, ὁπότε τὸ νέον καθεστὼς εἰσήρχετο εἰς εἰρηνικὴν περίοδον, ὁ Λένιν ἐπέφερε μεταρρυθμίσεις τινὰς εἰς τὸ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κρατοῦν σύστημα, εἰσαγαγὼν τὴν λεγομένην «Νέαν Οἰκονομικὴν Πολιτικὴν» (Ν. Ε. Π.), καθ' ἣν ἀνεγνώρισεν ἔν τινι μέτρῳ τὴν ἀτομικὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὴν οἰκονομικὴν δρᾶσιν (μικρὸν ἐμπόριον, μικρὰ ἰδιοκτησία, μικρὸν κληρονομικὸν δικαίωμα). Ἡ ΝΕΠ ἔσωσε τὴν ἀκεραιότητα τοῦ καθεστῶτος καὶ τὸ κατέστησε βιώσιμον ἐν μέσῳ τοῦ ἐχθρικοῦ περιβάλλοντος ὅλων τῶν κεφαλαιοκρατικῶν κρατῶν τοῦ κόσμου. Στηριζόμενος ἐπὶ τῶν μαρξιστικῶν ἀντιλήψεων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν δημιούργημα τῆς περιόδου τοῦ ἀνθοῦντος κεφαλαιοκρατισμοῦ, ὁ Λένιν τὰς ἐφήρμοσεν εἰς μίαν ἄλλην περίοδον, τὴν ἰμπεριαλιστικήν, τὰς ἀνέπτυξε καὶ τὰς ὡλοκλήρωσε, δημιουργήσας ἑνιαίαν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν θεωρίαν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη *λενινισμὸς* (βλ. λ.), καὶ ἡ ὁποία ἀκολουθεῖται σήμερον ὑφ' ὅλων τῶν τμημάτων τῆς Γ' Διεθνοῦς (κομμουνιστικῶν κομμάτων τῶν διαφόρων χωρῶν).

Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 54 ἐτῶν ἐξ ὑπερκοπώσεως, ἀφήσας τὸ ἔργον τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ σοσιαλισμοῦ ἡμιτελές. Μετὰ τὸν θάνατόν του, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε δυσαναπλήρωτον κενὸν εἰς τὴν μπολσεβικικὴν Ρωσίαν καὶ ἀπέδειξεν ἔτι μᾶλλον τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνδρὸς τούτου, οἱ ἐπίγονοί του (Στάλιν, Τρότσκυ, Ζηνόβιεφ, Ρακόφσκυ, Ρύκωφ, Καμένεφ, Μπουχάριν κλπ.) ἐδιχάσθησαν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν ἀρχῶν τὰς ὁποίας ἔθηκεν ὡς βάσεις περαιτέρω ἐξελίξεως ὁ μέγας ἀρχηγὸς καὶ ἤρχισε θανάσιμος ἀγὼν μεταξὺ αὐτῶν, διεκδικούντων τὴν ὀρθόδοξον ἑρμηνείαν τοῦ λενινισμοῦ.

Κυριώτερα ἔργα του, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω αναφερθέντων εἶναι: «Τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ οἰκονομικοῦ ρωμαντισμοῦ» (1897), «Δύο τακτικα τῆς σοσιαλδημοκρατίας ἐν τῇ δημοκρατικῇ ἐπαναστάσει» (1905), «Τὸ ἀγροτικὸν πρόγραμμα τῶν σοσιαλδημοκρατῶν κατὰ τὴν πρώτην ρωσικὴν ἐπανάστασιν 1905—1907» (1907), «Ὑλισμὸς καὶ ἐμπειριοκριτικισμός» (1909), «Ἡ ἀποτυχία τῆς Β' Διεθνοῦς» (1919), «Σοσιαλισμὸς καὶ πόλεμος» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ *Γ. Ζηνόβιεφ* 1915), «Ἰμπεριαλισμός, τελευταῖον στάδιον τῆς κεφαλαιοκρατίας» (1917), «Μαθήματα ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως» (1917), «Κράτος καὶ ἐπανάστασις» (1917), «Ἡ ἐπικειμένη καταστροφὴ καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον θὰ τὴν ἀποφύγωμεν» (1917), «Ὁ ἐξτρεμισμός, παιδικὴ ἀσθένεια τοῦ κομμουνισμοῦ» (1920), «Ἡ προλεταριακὴ ἐπανάστασις καὶ ὁ ἀποστάτης Κάουτσκυ» (1922), «Εἰς τὸν δρόμον τῆς ἐξεγέρσεως» (1917, σειρὰ ἄρθρων), «Ὁ φόρος εἰς εἶδος» (1921), «Περὶ συνεργατισμοῦ» (1923), «Καλύτερα ὀλιγώτερα καὶ καλὰ» (1923) κ. ἄ., τινὰ τῶν ὁποίων μετεφράσθησαν καὶ εἰς τὴν ἑλληνικήν, εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ εἰς αὐτοτελεῖ τόμους. Τῷ 1921—1924 ἐξεδόθησαν τὰ Ἅπαντά του ρωσιστὶ ὑπὸ τῆς σοβιετικῆς κυβερνήσεως εἰς 19 τόμους. Τῶν ἁπάντων του ὑπάρχουν ἐπίσης δύο γερμανικαὶ ἐκδόσεις, ἀπὸ δὲ τοῦ 1928 ἤρχισαν ἐκδιδόμενα καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν (3 τόμοι μέχρι τοῦδε). Εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπίσης ἐξεδόθη τετράτομος ἐκλογὴ ἐκ τῶν ἔργων του ὑπὸ τὸν τίτλον «Pages choisies de Lénine».

Ὁ Λένιν διεκρίθη οὐ μόνον ὡς πολιτικὸς καὶ οἰκονομολόγος, ἀλλὰ καὶ ὡς φιλόσοφος. Τὸ ἔργον αὐτοῦ «Ὑλισμὸς καὶ ἐμπειριοκριτικισμὸς» (τόμ. ΙΓ' τῶν «Ἁπάντων» τῆς ρωσικῆς ἐκδόσεως, Β' δὲ κατὰ σειρὰν ἐκδόσεως τῆς γαλλικῆς 1928) ἀποτελεῖ σπουδαιοτάτην συμβολὴν εἰς τὴν μαρξιστικὴν φιλοσοφίαν. Καταπολεμῶν ἐν αὐτῷ τὴν γνωσιολογικὴν θεωρίαν τοῦ Mach καὶ τοῦ Avenarius, ἐξετάζει μετὰ μεγίστης δυνάμεως τὸ γνωσιολογικὸν πρόβλημα ἐν σχέσει πρὸς τὰς νέας ἀνακαλύψεις τῆς φυσικῆς, συμπληροῖ διὰ νέων ἐπιχειρημάτων καὶ ἀπόψεων τὴν καθαρῶς φιλοσοφικὴν συμβολὴν τοῦ Marx καὶ τοῦ Engels καὶ παρέχει λύσιν τοῦ γνωσιολογικοῦ προβλήματος, ἡ ὁποία, τεθεμελιωμένη ἐπὶ τοῦ διαλεκτικοῦ ὑλισμοῦ, ἀποτελεῖ μίαν ἐκ τῶν κατακτήσεων τῆς φιλοσοφίας κατὰ τὸν Κ' αἰῶνα.

Ὁ Λένιν ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἀνδρῶν τοῦ Κ' αἰῶνος. Ἐγνώριζε νὰ εἶναι ταυτοχρόνως μέγας ἀρχηγὸς καὶ νὰ μένῃ ἁπλοῦς, κατανοητός, σαφὴς εἰς ὅλους. Εἶχεν ἐξαιρετικὴν ἁπλότητα εἰς ὅλα τὰ ζητήματα. Ὅταν ὡμίλει πρὸ ἐργατικοῦ καὶ ἀγροτικοῦ κοινοῦ, χωρὶς προσπάθειαν, χωρὶς ἐπιτήδευσιν, ἐχρησιμοποίει γλῶσσαν ἁπλῆν, τόσον ὥστε οἱ ἀκροαταὶ ἐνόμιζον ὅτι ἡρμήνευε τὰς ἐνδομύχους σκέψεις των. Εἶχεν εἰς τὸ ἔπακρον ἀνεπτυγμένην τὴν ἱκανότητα νὰ ἐφευρίσκῃ πάντοτε ἓν ἁπλοῦν καὶ φωτεινὸν σύνθημα δράσεως, ἑνοῦν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, ἓν κατανοητὸν ἔμβλημα ὁδηγοῦν εἰς σαφέστατον σκοπόν. Ἔζη βίον λιτὸν καὶ ἁπλούστατον, καὶ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετ' αὐτήν, εἰργάζετο ὑπερανθρώπως καὶ εἶχεν ἐξαιρετικὴν ψυχραιμίαν καὶ εἰς τὰς δυσκολωτέρας στιγμάς. Προσηλωμένος μετὰ πάθους εἰς τὰς ἀρχάς του, ἐγνώριζε νὰ ὑποστηρίζῃ μανιωδῶς τὸ οὐσιῶδες καὶ τὸ θεμελιῶδες εἰς κάθε περίστασιν. «Ἠμπορεῖ κανείς, ἔλεγε, νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὰ ἐπουσιώδη καὶ τὰ δευτερεύοντα, νὰ γνωρίζῃ πότε πρέπει ν' ἀποσύρεται ἢ νὰ λοξοδρομῇ, ἀλλὰ ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἐγκαταλείπῃ τὸ οὐσιῶδες». «Ὁ μεγάλος αὐτὸς μηχανικὸς τῆς ἐπαναστάσεως, λέγει ὁ Τρότσκυ, ὄχι μόνον εἰς τὴν πολιτικήν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς θεωρητικάς του ἐργασίας, εἰς τὰς φιλοσοφικάς του μελέτας, ὅπως καὶ εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ εἰς τὰς συνδιαλέξεις του, ἓν μόνον καὶ τὸ αὐτὸ εἶχε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν: τὸν τελικὸν σκοπόν. Ἦτο ἴσως ὁ πλέον ἀλύγιστος ὠφελιμιστής, ὁ ὁποῖος ἔχει ἐξέλθει ἀπὸ τὸ ἐργαστήριον τοῦ χρόνου». «Εἶναι δύσκολον νὰ χαρακτηρίσῃ κανεὶς ἕνα ἄνδρα μὲ μίαν μόνην λέξιν· ἂν εἴπῃ τις ὅτι εἶναι «μέγας» ἢ ὅτι εἶναι «μεγαλοφυής», εἶναι ὡσὰν νὰ μὴ λέγῃ τίποτε. Ἀλλὰ ἂν ἐπρόκειτο νὰ χαρακτηρίσω μὲ κάθε δυνατὴν συντομίαν τὸν Λένιν θὰ ἔλεγα ὅτι πρὶν ἀπὸ ὅλα ἦτο ἄνθρωπος κατ' ἐξοχὴν προσηλωμένος εἰς τὸν σκοπόν του» *(Τρότσκυ)*. Παραλλήλως πρὸς τὴν ψυχραιμίαν εἶχε καὶ φυσικὴν τόλμην· τόλμην σκέψεως καὶ τόλμην βουλήσεως. Ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἐφθείροντο ὑπὸ ἀτελειώτων συλλογισμῶν ἢ καθίσταντο ἀδρανεῖς λόγῳ τῶν δισταγμῶν των, ὁ Λένιν ὑπελόγιζεν ὅλας τὰς συνθήκας καὶ ἔθετε τὸ ζήτημα ὠμῶς. Πολὺ συχνὰ ἀνεφέρετο εἰς τὸ προσφιλὲς ἀξίωμα τοῦ Ναπολέοντος: «Ἂς ἀνοίξωμεν πρῶτα τὸ πῦρ καὶ ὕστερα βλέπομεν». Ἐγνώριζε νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἀξίαν κάθε ἱστορικῆς στιγμῆς, νὰ τὴν ἀναλύῃ καὶ νὰ εἰσδύῃ βαθύτατα εἰς τὴν ψυχολογίαν τῶν μαζῶν. Μέγας ἀρχηγός, προπαγανδιστής, ὀργανωτής, πολιτικός, οἰκονομολόγος, φιλόσοφος, ἄνθρωπος ἀκεραίου χαρακτῆρος, τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Λένιν. Εἰς τὰς μεγάλας ἀγροτικὰς μάζας τῆς Ρωσίας, τὰς ἀπομεμακρυσμένας ἀπὸ τῶν κέντρων, ἤρχισαν ἤδη νὰ κυκλοφοροῦν συγκινητικοὶ καὶ ὡραῖοι θρῦλοι, παριστῶντες αὐτὸν ὡς τὸ πνεῦμα τοῦ καλοῦ, τὸ ὁποῖον ἠγωνίσθη κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ κακοῦ καὶ τὸ ἐνίκησε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ *Landau-Aldanow*, Lenin und Bolschewismus (1920). — *Γ. Ζηνόβιεφ*, Νικολάϊ Λένιν· ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του (Ἀθῆναι 1921). — *H. Guilbeaux*, Le portait authentique de V. I. Lénine (1921) — *E. Drahn*. Lenins Bio-Bibliographie (1924). *N. Buckarine*, Lenin Leben und Werke (1924). — *M. Gorky*, Lénine et le paysan russe (1924) — *V. Serge*, Lénine—1917 (1925). — *Α. Λοζόφσκυ*, Ὁ Λένιν ὁ μέγας στρατηγὸς τοῦ πολέμου τῶν τάξεων (Σικάγον 1924). — *L. Trotzky*, Lénine (1925). — *N. Boukharine*, Lénine Marxiste (1925). — *C. Zetkin*, Souvenirs sur Lénine (192). — *E. Jaroslawski*. Lénine, sa vie, son oeuvre. — *Ι. Ντεμπόριν*, Ὁ Λένιν φιλόσοφος, (Ἀθῆναι 1927). — *Molotov*, Lénine et le Parti Communiste Russe.

Θ. Φ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Λένινγκραντ *(Γεωγρ.)*. Οὕτω μετωνομάσθη μετὰ τὸ 1924 πρὸς τιμὴν τοῦ Ν. Λένιν, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κομμουνιστικῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ρωσίας, ἡ *Πετρούπολις* (βλ. λ.).

λενινισμὸς (ὁ)· ἡ θεωρία τοῦ *Λένιν* (βλ. λ.)· ἡ πολιτική, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ὁ Λένιν κυρίως ἀπὸ τοῦ 1903 καὶ ἐντεῦθεν.

—*(Ἐγκυκλ.)* Ὁ ὅρος *λενινισμὸς* ἐχρησιμοποιήθη διὰ πρώτην φορὰν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων τοῦ Λένιν, περὶ τὸ 1903, ὅτε ἤρχισαν αἱ διαφωνίαι μεταξὺ μπολσεβίκων καὶ μενσεβίκων εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ρωσικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἰδεῶν τοῦ Λένιν (τὰς ὁποίας ἐταύτιζον πρὸς τὸν ἀστικοδημοκρατικὸν ἰακωβινισμόν), ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Μάρξ. Ὁ Λένιν, ὁ ὁποῖος ἐθεώρει ἑαυτὸν ὀρθόδοξον μαρξιστήν, διεμαρτύρετο ἐντόνως κατὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τούτου. Μετὰ τὸν θάνατόν του (1924), οἱ μπολσεβῖκοι ἤρχισαν νὰ ὁμιλοῦν, αὐτοὶ πλέον, περὶ λενινισμοῦ. Οὕτω κατὰ τὸν Γ. Ζηνόβιεφ «ὁ λενινισμὸς εἶναι ὁ μαρξισμὸς τῆς ἐποχῆς: τοῦ μονοπωλιακοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ (ἰμπεριαλισμοῦ), τῶν ἰμπεριαλιστικῶν πολέμων, τῶν κινημάτων ἐθνικῆς ἀπελευθερώσεως καὶ τῶν προλεταριακῶν ἐπαναστάσεων», κατὰ δὲ τὸν Ἰ. Στάλιν «εἶναι ὁ μαρξισμὸς τῆς ἐποχῆς τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ καὶ τῆς προλεταριακῆς ἐπαναστάσεως, ἢ ἀκριβέστερον ἡ θεωρία καὶ ἡ τακτικὴ τῆς προλεταριακῆς ἐπαναστάσεως γενικῶς καὶ ἡ θεωρία καὶ ἡ τακτικὴ τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου εἰδικῶς».

Ὁ λενινισμός, ἀναπτυχθεὶς ἐν μέσῳ τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ σταδίου τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ καὶ τῆς κυριαρχίας τῆς Β' Διεθνοῦς, ἠκολούθησεν εἰδικὴν μέθοδον ἀντιμετωπίσεως τῶν προβλημάτων τοῦ κινήματος. Κατεπολέμησεν ὡρισμένας θεμελιώδεις ἀρχὰς-δόγματα τῆς Β' Διεθνοῦς (ὅπως τὸ δόγμα ὅτι τὸ προλεταριᾶτον δὲν δύναται καὶ δὲν πρέπει νὰ καταλάβῃ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ἂν δὲν ἀποτελῇ τὴν πλειοψηφίαν τῆς χώρας, τὸ δόγμα ὅτι τὸ προλεταριᾶτον δὲν δύναται νὰ κρατήσῃ τὴν ἐξουσίαν ἂν δὲν διαθέτῃ ἀρκετὰ διανοούμενα στελέχη καὶ ἱκανοὺς τεχνικοὺς διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας καὶ ὅτι τὰ στελέχη ταῦτα πρέπει νὰ δημιουργῶνται ὑπὸ τὸ κεφαλαιοκρατικὸν καθεστὼς καὶ ἔπειτα νὰ γίνῃ κατάληψις τῆς ἐξουσίας· τὸ δόγμα ὅτι τὴν κυρίαν μορφὴν τῆς ταξικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου ἀποτελεῖ ἡ κοινοβουλευτικὴ πάλη καὶ ὅτι ἡ μέθοδος τῆς γενικῆς πολιτικῆς ἀπεργίας εἶναι ἀπορρίψιμος κλπ.)· ἤλεγξε τὴν πολιτικὴν τῶν κομμάτων τῆς Β' Διεθνοῦς, ὅπως ἐνεφανίζετο ἐν τῇ πράξει, ἐδημιούργησεν ἰσχυρὸν ἐργατικὸν κόμμα μὲ σιδηρᾶν πειθαρχίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπαναστατικὴν εὐλυγισίαν καὶ εἰσήγαγε τὴν αὐτοκριτικὴν εἰς τὰ προλεταριακὰ κόμματα ὡς μέσον χρησιμοποιήσεως τῆς πείρας καὶ δημιουργίας στελεχῶν.

Ὁ λενινισμὸς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς *ἐπαναστάσεως*. Κατεπολέμησε κάθε καιροσκοπικὴν τάσιν, ἡ ὁποία ἀνεφάνη ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Β' Διεθνοῦς ἢ ἐκτὸς αὐτῆς, καὶ ὑπεστήριζεν ὅτι τὸ μόνον μέσον διὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος εἶναι ἡ ἐπανάστασις τῆς ἐργατικῆς καὶ τῆς ἀγροτικῆς τάξεως ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ κόμματος. Ἡ λενινιστικὴ θεωρία τῆς προλεταριακῆς ἐπαναστάσεως στηρίζεται ἐπὶ τριῶν θεμελιωδῶν θέσεων: Ὑπὸ τὸ κεφαλαιοκρατικὸν καθεστὼς καὶ κατὰ τὴν ἰμπεριαλιστικήν του φάσιν α') ὀξύνεται ἡ κρίσις εἰς ὅλας τὰς χώρας καὶ αὐξάνουν τὰ αἴτια τῶν ἐνδοεθνικῶν ταξικῶν συγκρούσεων, β') ὀξύνεται ἡ κρίσις εἰς τὰς ἀποικιακὰς χώρας καὶ ἐπεκτείνεται τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμα εἰς τὸ ἀποικιακὸν μέτωπον, γ') καθίστανται ἀναπόφευκτοι οἱ πόλεμοι καὶ ἡ δημιουργία ἑνιαίου παγκοσμίου ἐπαναστατικοῦ μετώπου κατὰ τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Κατὰ τὸν λενινισμόν, ὁ ἰμπεριαλισμὸς εἶναι τὸ προοίμιον τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπαναστάσεως, τῆς παγκοσμίου προλεταριακῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία ἀρχίζει ὄχι ἀπὸ τὴν χώραν ἐκείνην, ἡ ὁποία παρουσιάζει ἀντικειμενικὰς συνθήκας τοιαύτας, ὥστε νὰ δύναται νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν σοσιαλισμὸν ἀμέσως (ὄχι δηλαδὴ ἀναλόγως τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἐξελίξεως μιᾶς χώρας), ἀλλὰ ἀπὸ τὴν χώραν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ διεθνὴς ἰμπεριαλισμὸς εἶναι περισσότερον εὐπρόσβλητος. Διὰ νὰ γίνῃ ἐπανάστασις εἰς μίαν χώραν, «δὲν ἀρκεῖ αἱ καταπιεζόμεναι μᾶζαι ν' ἀντιληφθοῦν καὶ νὰ διαπιστώσουν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ζοῦν ὅπως ἄλλοτε καὶ νὰ ζητοῦν μεταβολάς· πρέπει καὶ ἡ διοικοῦσα τάξις νὰ μὴ δύναται νὰ ζῇ καὶ νὰ κυβερνᾷ

Digitized by Google

ὅπως ἄλλοτε. Μόνον ὅταν, αἱ μὲν κατώτεραι τάξεις δὲν θέλουν πλέον, αἱ δὲ ἀνώτεραι δὲν δύνανται πλέον νὰ ζοῦν κατὰ τὸν παλαιὸν τρόπον, μόνον τότε δύναται νὰ θριαμβεύσῃ ἡ ἐπανάστασις».

Ἐπὶ τῶν βάσεων τούτων στηριζόμενος ὁ λενινισμὸς ἀπετέλεσεν ἰδιαιτέραν θεωρίαν ἐπὶ τῶν μέσων καὶ τῶν μεθόδων τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς διατηρήσεως τῶν κεκτημένων μέχρι τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ σοσιαλισμοῦ εἰς ἑκάστην χώραν, θεωρίαν, ἧς τὰ κυριώτερα σημεῖα εἶναι τά: περὶ τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου, περὶ ἀγροτικοῦ ζητήματος, περὶ ἀποικιακοῦ ζητήματος, περὶ στρατηγικῆς καὶ τακτικῆς καὶ περὶ κόμματος.

Δικτατορία τοῦ προλεταριάτου. Τὸ θεμελιῶδες πρόβλημα τῆς ἐπαναστάσεως εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἐξουσίας. Ἀλλ' ἡ ἐπανάστασις δὲν λήγει μὲ τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας. Καὶ μετὰ τὴν ἀνατροπήν της ἡ ἀστικὴ τάξις, διὰ ποικίλους λόγους, ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἰσχυροτέρα τοῦ προλεταριάτου, τὸ ὁποῖον τὴν ἀνέτρεψε. Διὰ νὰ διατηρηθῇ καὶ νὰ στερεοποιηθῇ ἡ κεκτημένη ἐξουσία, πρέπει: α') νὰ συντριβῇ ἡ ἀντίστασις τῶν γαιοκτημόνων καὶ τῶν κεφαλαιοκρατῶν, β') νὰ ὀργανωθῇ ἡ σοσιαλιστικὴ ἀνοικοδόμησις διὰ συγκεντρώσεως ὅλων τῶν ἐργαζομένων πέριξ τοῦ προλεταριάτου, γ') νὰ ὁπλισθῇ ἡ ἐπανάστασις, νὰ ὀργανωθῇ ὁ στρατὸς τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἀπαιτεῖται δικτατορία τῆς νέας τάξεως, ἡ ὁποία θὰ προετοιμάσῃ τὴν ἐξαφάνισιν τῶν τάξεων. «Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου εἶναι ὁ ἡρωϊκώτερος καὶ ἀμειλικτότερος πόλεμος τῆς νέας τάξεως ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ της, ὅστις εἶναι ἰσχυρότερός της, ἐναντίον τῆς ἀστικῆς τάξεως, τῆς ὁποίας ἡ δύναμις ἀντιστάσεως δεκαπλασιάζεται μὲ τὴν ἀνατροπήν της. Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου εἶναι ἀμείλικτος ἀγών, αἱματηρὸς καὶ ἀναίμακτος, βίαιος καὶ εἰρηνικός, στρατιωτικὸς καὶ οἰκονομικός, παιδαγωγικὸς καὶ διοικητικός, ἀγὼν ἐναντίον τῶν δυνάμεων καὶ τῶν παραδόσεων τῆς παλαιᾶς κοινωνίας» *(Λένιν).* Ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου, μεταβατικὸς σταθμὸς μεταξὺ κεφαλαιοκρατισμοῦ καὶ κομμουνισμοῦ, ἀποτελεῖ ὁλόκληρον ἱστορικὴν περίοδον ἀναμορφώσεως. Λόγῳ τοῦ προορισμοῦ της, ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι «καθαρὰ δημοκρατία», δημοκρατία δι' ὅλους, πλουσίους καὶ πτωχούς· «πρέπει νὰ εἶναι κράτος δημοκρατικόν, ἀλλὰ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον διὰ τὸ προλεταριᾶτον καὶ τοὺς ἀκτήμονας· καὶ κράτος δικτατορικόν, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς ἐναντίον τῆς ἀστικῆς τάξεως» *(Λένιν),* οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα εἰρηνικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀστικῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας· εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς καταστροφῆς τοῦ κρατικοῦ στρατοῦ, τοῦ διοικητικοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῆς πολιτικῆς τῆς ἀστικῆς τάξεως. Ἡ κρατικὴ μορφὴ τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου, ἡ κατάλληλος ὄχι μόνον ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν ἀστικὴν δημοκρατίαν διὰ τῆς προλεταριακῆς, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ ν' ἀποβῇ βάσις τῆς προλεταριακῆς ἐξουσίας, εἶναι τὰ *σοβιέτ,* διότι τὰ σοβιὲτ εἶναι αἱ ὀργανώσεις τῶν μεγάλων μαζῶν τοῦ προλεταριάτου, ὄργανα μοναδικά, ἄμεσα καὶ ἰσχυρὰ τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης τῶν μαζῶν. Ἡ σοβιετικὴ ἐξουσία ἔχει ἐξ ὅλων τῶν δυνατῶν κρατικῶν ὀργανώσεων, ἐνόσῳ ὑπάρχουν τάξεις, περισσότερον ἀνεπτυγμένον τὸν μαζικὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν δημοκρατισμόν, εἶναι ἡ πλέον διεθνιστικὴ ἐξ ὅλων τῶν κρατικῶν ὀργανώσεων τῆς κοινωνίας τάξεων, διευκολύνει τὴν καθοδήγησιν τῶν καταπιεζομένων μαζῶν ὑπὸ τοῦ προλεταριάτου, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει τὸ συνειδητότερον καὶ τελειότερον στοιχεῖον τῶν σοβιέτ, συνδέει ἀμέσως τοὺς ἐργάτας καὶ τὰς ἐργαζομένας μάζας μὲ τὸν κρατικὸν μηχανισμὸν καὶ τὰς διδάσκει νὰ διοικοῦν τὴν χώραν, εἶναι ἡ μόνη ἱκανὴ νὰ μετατρέψῃ τὸν στρατὸν εἰς ὄργανον ἐπαναστατικῆς ἀμύνης καὶ τέλος προετοιμάζει τὴν προοδευτικὴν ἐκείνην ἐξαφάνισιν τοῦ κράτους, πρὸς τὴν ὁποίαν τείνει ἡ κομμουνιστικὴ ἐξουσία.

Ἀγροτικὸν ζήτημα. Ὁ λενινισμὸς θεωρεῖ τοὺς ἀγρότας ὡς συμμάχους τῶν ἐργατῶν. Ἀναγνωρίζει ὅτι εἰς τὴν πλειονότητα τῆς ἀγροτικῆς τάξεως ὑπάρχουν ἐπαναστατικαὶ ἱκανότητες χρησιμοποιήσιμοι διὰ τὸ συμφέρον τῆς προλεταριακῆς ἐπαναστάσεως. Αἱ ἐργαζόμεναι ἀγροτικαὶ μᾶζαι πρέπει νὰ τυγχάνουν τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἐργατῶν εἰς τὸν ἀγῶνά των ἐναντίον τῆς καταπιέσεως καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως, τὴν ὁποίαν ὑφίστανται. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν ἐργατῶν, οἱ πτωχοὶ ἀγρόται ἀποτελοῦν τοὺς φυσικοὺς συμμάχους τοῦ προλεταριάτου εἰς τὴν προσπάθειάν του διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἐξουσίας καὶ διὰ τὴν σοσιαλιστικὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς κοινωνίας.

Ἐθνικὸν ζήτημα. Ὁ λενινισμὸς ἀναγνωρίζει εἰς τὰς ἀποικίας καὶ τὰς ὑποτεταγμένας χώρας τὸ δικαίωμα ν' ἀποχωρισθοῦν πλήρως ἀπὸ τὸ κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι προσηρτημέναι καὶ νὰ γίνουν ἀνεξάρτητα κράτη, καὶ παραδέχεται ὅτι εἰς τὸ ἐθνικὸν κίνημα ἀνεξαρτησίας τῶν καταπιεζομένων χωρῶν ὑπάρχουν ἐπαναστατικαὶ δυνατότητες, χρησιμοποιήσιμοι διὰ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Τὸ προλεταριᾶτον ὀφείλει νὰ ἐνισχύῃ ἐκεῖνα τὰ κινήματα, τὰ ὁποῖα τείνουν εἰς τὴν ἐξασθένησιν καὶ ἀνατροπὴν τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ καὶ ὄχι εἰς τὴν διατήρησιν καὶ σταθεροποίησίν του. Εἰς τὴν λύσιν τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος, ὁ λενινισμὸς ὁρμᾶται ἐκ τῶν ἀκολούθων θέσεων: Ὁ κόσμος εἶναι διῃρημένος εἰς δύο μεγάλα στρατόπεδα: ἀφ' ἑνὸς ὑπάρχει μία ἐλαχίστη μειοψηφία πεπολιτισμένων ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα κατέχουν τὸ σύνολον σχεδὸν τοῦ χρηματιστικοῦ κεφαλαίου καὶ ἐκμεταλλεύονται τὸ ὑπόλοιπον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς, καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ καταπιεζόμενοι λαοὶ τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν ὑποδεδουλωμένων χωρῶν, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὴν πλειοψηφίαν τῆς γῆς. Αἱ χῶραι αὗται καὶ αἱ ἀποικίαι ἀποτελοῦν τεραστίαν ἐφεδρείαν δυνάμεων διὰ τὸν ἱμπεριαλισμόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου δύνανται ν' ἀπαλλαγῶσι μόνον διὰ τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης. Ἤδη οἱ κυριώτεροι ὑποτεταγμένοι λαοὶ ἤρχισαν τὸ ἐθνικὸν ἀπελευθερωτικὸν κίνημα, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ ἐπιδεινώσῃ τὴν κρίσιν τοῦ παγκοσμίου κεφαλαιοκρατισμοῦ. Τὰ συμφέροντα τοῦ προλεταριακοῦ κινήματος τῶν προκεχωρημένων χωρῶν καὶ τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος τῶν ἀποικιῶν ἐπιβάλλουν τὸ ἑνιαῖον μέτωπον τῶν δύο τούτων ἐπαναστατικῶν κινημάτων κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, ἡ δ' ἐπίτευξις τοῦ ἑνιαίου τούτου μετώπου προαπαιτεῖ ἄμεσον καὶ ἀποφασιστικὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἐθνικοῦ κινήματος ἀνεξαρτησίας ὑπὸ τοῦ προλεταριάτου τῶν καταπιεζουσῶν χωρῶν (μητροπόλεων), συνισταμένην εἰς τὴν ὑπεράσπισιν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀξιώματος περὶ τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν καὶ τῆς συγκροτήσεώς των εἰς ἀνεξάρτητα κράτη. Μόνον μὲ τὴν ἕνωσιν ταύτην τῶν ἐθνῶν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπίτευξις τῆς σοσιαλιστικῆς νίκης.

Στρατηγικὴ καὶ τακτική. Τὸ προλεταριᾶτον εἰς τὸν ἀγῶνά του κατὰ τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος, καὶ μετ' αὐτὸν δέον νὰ ἔχῃ σαφεῖς καὶ καθωρισμένους στρατηγικοὺς σκοποὺς κατὰ τὰ διάφορα στάδια τῆς πάλης καὶ ν' ἀκολουθῇ τακτικὴν προσηρμοσμένην εἰς τὰς ἑκάστοτε συνθήκας. Αἱ ἐφεδρεῖαι, τὰς ὁποίας διαθέτει τὸ προλεταριᾶτον κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις τοῦ κινήματος, εἶναι: ἄμεσοι μέν, ἡ ἀγροτικὴ τάξις καὶ τὰ ἐνδιάμεσα στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ, τὸ προλεταριᾶτον τῶν γειτονικῶν χωρῶν, τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν ὑποτεταγμένων χωρῶν καὶ ἡ δικτατορία, ἔμμεσοι δέ, οἱ διάφοροι ἀνταγωνισμοὶ καὶ αἱ συγκρούσεις μεταξὺ τῶν ἐντοπίων μὴ προλεταριακῶν τάξεων καὶ οἱ ἀνταγωνισμοὶ καὶ αἱ συγκρούσεις μεταξὺ τῶν ἀστικῶν κρατῶν. Ἡ στρατηγικὴ διεύθυνσις τοῦ κινήματος συνίσταται εἰς τὴν λογικὴν χρησιμοποίησιν ὅλων αὐτῶν τῶν ἐφεδρειῶν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ βασικοῦ σκοποῦ τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς δεδομένου σταδίου. Λογικὴ χρησιμοποίησις τῶν ἐφεδρειῶν γίνεται: α) ὅταν συγκεντρώνωνται ὅλαι αἱ δυνάμεις εἰς τὸ πλέον τρωτὸν σημεῖον τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τὴν ἀποφασιστικὴν στιγμήν, ὁπότε ἡ ἐπανάστασις εἶναι ἤδη ὥριμος· β) ὅταν γίνεται καλὴ ἐκλογὴ τῆς στιγμῆς τοῦ ἀποφασιστικοῦ κτυπήματος, τῆς στιγμῆς τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία πρέπει νὰ εἶναι ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἡ κρίσις ἔχει φθάσει εἰς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν ὀξύτητος· γ) ὅταν τηρῆται, παρ' ὅλα τὰ ἐμπόδια, ἡ ἀναληφθεῖσα κατεύθυνσις, ὥστε ἡ πρωτοπορία νὰ ἔχῃ πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν βασικὸν σκοπὸν τῆς πάλης καὶ αἱ μᾶζαι νὰ βαδίζουν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἄνευ παρεκκλίσεων. Ἡ τακτικὴ διεύθυνσις, ἀφ' ἑτέρου, ἥτις ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς στρατηγικῆς διευθύνσεως καὶ ὑποτάσσεται εἰς αὐτήν, συνίσταται εἰς τὴν λογικὴν χρησιμοποίησιν ὅλων τῶν μορφῶν πάλης καὶ ὀργανώσεως τοῦ προλεταριάτου μὲ σκοπὸν τὴν ἐπιτυχίαν εἰς μίαν δεδομένην στιγμὴν τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τῶν ἀποτελεσμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς στρατηγικῆς νίκης. Λογικὴ χρησιμοποίησις τῶν μορφῶν πάλης καὶ ὀργανώσεως τοῦ προλεταριάτου γίνεται, α) ὅταν τοποθετοῦνται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ἐκεῖναι αἱ μορφαὶ πάλης καὶ ὀργανώσεως, αἱ ὁποῖαι ἀνταποκρίνονται καλύτερον εἰς τὴν κατάστασιν τοῦ κινήματος καὶ ἐπιτρέπουν τὴν προσέλκυσιν καὶ τὴν ἁρμόζουσαν κατανομὴν τῶν μαζῶν εἰς τὸ μέτωπον τῆς ἐπαναστάσεως· β) ὅταν ἀνακαλύπτεται ἡ ἅλυσις τῶν συμβαινόντων, ὁ κρίκος ἀπὸ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ κρατηθῇ κανεὶς εἰς μίαν δεδομένην στιγμήν, ὥστε νὰ δύναται μὲ τὴν κατοχὴν αὐτοῦ νὰ κρατῇ ὁλόκληρον τὴν ἅλυσιν καὶ νὰ προπαρασκευάσῃ τοὺς ὅρους τῆς στρατηγικῆς νίκης.

Κόμμα. Ὀργάνωσις τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐπίτευξις αὐτῆς ἄνευ ἰσχυροῦ κόμματος πολιτικοῦ εἶναι ἀδύνατος. Τὸ κόμμα πρέπει νὰ εἶναι ἡ πρωτοπορία τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ἀλλὰ καὶ τμῆμά της στενῶς συνδεδεμένον μετ' αὐτῆς, νὰ συγκεντρώνῃ τὰ καλύτερα στοιχεῖα, νὰ ἐνσαρκώνῃ τὴν πεῖράν των, τὸ ἐπαναστατικὸν πνεῦμά των, τὴν ἀπεριόριστον ἀφοσίωσίν των εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ προλεταριάτου. Πρέπει νὰ εἶναι ὠργανωμένον τμῆμα τῆς ἐργατικῆς τάξεως, νὰ διευθύνῃ τὸ προλεταριᾶτον εἰς τὴν πάλην του, νὰ τὸ ὁδηγῇ εἰς τὴν ἐπίθεσιν ὅταν τὸ ἐπιτρέπῃ ἡ κατάστασις, νὰ τὸ προφυλάσσῃ, μὲ λελογισμένην ὀπισθοχώρησιν, ἀπὸ τὰ κτυπήματα τοῦ ἐχθροῦ, νὰ διαδίδῃ εἰς τὴν μᾶζαν τῶν ἐκτὸς τοῦ κόμματος ἐργατῶν τὸ πνεῦμα τῆς πειθαρχίας, τῆς μεθοδικότητος, τῆς ὀργανώσεως, τῆς σταθερότητος, ἀρετῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν πάλην. Περικλεῖον τὰ καλύτερα στοιχεῖα τῆς ἐργατικῆς τάξεως, συνδεδεμένον ἀμέσως πρὸς τὰς ἐκτὸς κόμματος ὀργανώσεις τοῦ προλεταριάτου, τὰς ὁποίας συχνὰ διευθύνει, ἀποτελοῦν τὴν καλυτέραν σχολὴν ἡγετῶν ἱκανῶν νὰ διευθύνουν τὰς διαφόρους ὀργανώσεις τῆς ἐργατικῆς τάξεως, συγκεντροῦν μὲ τὴν πεῖραν καὶ τὸ κῦρός του τὴν πάλην τοῦ προλεταριάτου, τὸ κόμμα εἶναι ἡ ἀνωτέρα μορφὴ τῆς ταξικῆς ὀργανώσεως τοῦ προλεταριάτου. Συγχρόνως, τὸ κόμμα εἶναι ὄργανον εἰς χεῖρας τοῦ προλεταριάτου κατ' ἀρχὰς διὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν καὶ κατόπιν διὰ τὴν σταθεροποίησιν καὶ εὔρυνσιν τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου. «Χωρὶς σιδηροῦν κόμμα, χωρὶς κόμμα ἠκονισμένον διὰ τῆς πάλης, τὸ ὁποῖον νὰ συγκεντρώνῃ τὴν ἐμπιστοσύνην ὅλων τῶν τιμίων στοιχείων τῆς τάξεως, τὸ ὁποῖον νὰ παρατηρῇ τὴν ψυχολογίαν τῶν μαζῶν καὶ νὰ ἐπιδρᾷ ἐπ' αὐτῶν, εἶναι ἀδύνατος ἡ δικτατορία τοῦ προλεταριάτου» *(Λένιν).*

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *J. Staline,* Les questions du léninisme (γαλλ. μετ. 1926).— *G. Zinoviev,* Le léninisme (γαλλ. μετ. 1926). Βλέπε καὶ βιβλιογραφίαν ἄρθρου *Λένιν.*

Θ. Φ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Λένινσκ *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς ῥωσικῆς Σοβιετικῆς δημοκρατίας ἐν τῇ Ῥωσικῇ Σιβηρίᾳ, καλουμένη μέχρι τοῦ 1922 *Κολτσούγκινο.* Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἴνγια καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Γιοῦργκα - Κουσνέτσκ. Ἔχει πλούσια γαιανθρακωρυχεῖα καὶ 12.200 κατοίκους. Μ. Ν. Δ.

—Λένινσκ *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς ῥωσικῆς Σοβιετικῆς δημοκρατίας ἐν τῷ κυβερνείῳ τῆς Μόσχας καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Κράσνϊ-Χόλμ. Ἔχει ὑποδηματοποιΐαν καὶ 6.000 κατ. Μέχρι τοῦ 1921 ἐκαλεῖτο *Τάλντομ.* Μ. Ν. Δ.

—Λένινσκ *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς Σοβιετικῆς δημοκρατίας τῆς Ῥωσίας ἐν τῷ κυβερνείῳ Στάλινγκραδ, καλουμένη μέχρι τοῦ 1919 *Πρίσιμπ.* Κεῖται ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Πρίσιμπ καὶ παρὰ τὸν βραχίονα τοῦ Βόλγα Ἀχτούβα. Ἔχει ἀτμομύλους, κεραμοποιεῖα καὶ ἐργοστάσια δερμάτων. Κάτ. 14.805. Μ. Ν. Δ.

λένιο, κὸλ — (ἰταλ. col legno=μὲ τὸ ξύλον) *[Μουσ.].* Ὅρος σημαίνων ὅτι ὁ μουσικὸς πρέπει νὰ θίγῃ τὰς χορδὰς διὰ τοῦ ξύλου καὶ οὐχὶ διὰ τῶν τριχῶν τοῦ τόξου. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου προκαλεῖται παράδοξος ἦχος, λίαν ξηρὸς καὶ φρικιαστικός. Λαμπρὰ παραδείγματα χρησιμοποιήσεως τοῦ τόξου κὸλ λένιο μᾶς δίδουσιν ὁ Μπερλιὸζ ἐν τῇ «Φανταστικῇ συμφωνίᾳ» καὶ ὁ Σαὶν-Σὰνς ἐν τῷ «Μακαβρίῳ χορῷ». Γ. Σ.

λενιροβίνη (ἡ) (Lenirobin) *[Φαρμ. Χημ.].* Εἶναι τετραοξικὴ χρυσαροβίνη. Λαμβάνεται διὰ ζέσεως χρυσαροβίνης μετ' ἀκετυλοχλωριδίου ἢ ἀνύδρίτου ὀξικοῦ ὀξέος. Κόνις κιτρινωπή, διαλυτὴ εἰς ἀκετόνην καὶ χλωροφόρμιον. Ἀνεγράφη ὡς ἀναπλήρωμα τῆς χρυσαροβίνης κατὰ τῆς ψειριάσεως λόγῳ τοῦ ὅτι εἶναι ἧττον ἐρεθιστικὸν αὐτῆς, κηλιδοῖ δὲ ὀλιγώτερον αὐτῆς τὰ ἐσώρρουχα. Κ. Γ. Μ.

λενισέτη (ἡ) (Lenicet) *[Φαρμ. Χημ.].* Εἶναι πολυμεροποιηθὲν ὀξικὸν ἀργίλλιον. Κόνις λευκὴ δυσδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ, δρῶσα ἀντισηπτικῶς, ἀποξηραντικῶς, στυπτικῶς, περιστέλλουσα δ' ἐπίσης καὶ τὰς ἐκκρίσεις. Εὑρίσκει ἐφαρμογὴν εἰς τὴν δερματολογίαν, τὴν χειρουργικήν, τὴν ὀφθαλμολογίαν κλπ. Φέρεται ὡς ἀλοιφή, φύραμα καὶ κόνις. Κ. Γ. Μ.

Λενκορὰν *[Γεωγρ.].* Πόλις τῆς σοβιετικῆς δημοκρατίας τοῦ Ἀζερμπαϊτζὰν ἐν τῇ Κασπίᾳ θαλάσσῃ καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς ὁμωνύμου ποταμοῦ. Διὰ τοῦ λιμένος της γίνεται μεγάλη ἐξαγωγὴ ξυλείας καὶ ἰχθύων. Εἰς ἀπόστασιν 13 χλμ. ἀπ' αὐτῆς ὑπάρχουσι θειοῦχα λουτρὰ (46°). Ἡ Λενκοράν, πρωτεύουσα τῆς περσικῆς ἐπαρχίας Ταλὺς κατὰ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα, ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου ὑπὸ τῶν Ῥώσων τῷ 1813. Κάτ. 11.878. Μ. Ν. Δ.

Λένμπαχ (Lenbach), ***Φραγκῖσκος*** *φὸν*—. Γερμανὸς ζωγράφος (1836—1904). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν, μετὰ ταῦτα δὲ μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔνθα ἐπὶ μακρὸν ἐμελέτησε τὸ ἔργον τῶν παλαιῶν μεγάλων διδασκάλων. Ἐγοητεύθη ἰδίᾳ ἀπὸ τοὺς πίνακας τοῦ Τισιανοῦ, τοῦ ὁποίου βαθεῖα ἀνευρίσκεται ἡ ἐπίδρασις εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ ἔργον τοῦ Λένμπαχ. Ἐν Ἰταλίᾳ εἰσέτι εὑρισκόμενος ὁ Λένμπαχ ἐξετέλεσεν ἐνδιαφέροντά τινα ἔργα, ἐν οἷς «Ἡ ἁψὶς τοῦ Τίτου», ἀποκειμένη ἐν Πετρουπόλει, καὶ «Ὁ μικρὸς βοσκός», ἀποκείμενος εἰς Μόναχον. Τὰ ἔργα, ἐν τούτοις, ταῦτα οὐδόλως ὑποσημαίνουν τὴν κατεύθυνσιν, ἣν ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ βραδύτερον ἡ τέχνη τοῦ Λένμπαχ. Πράγματι, ὅτε ἐπέστρεψεν εἰς Γερμανίαν ὁ καλλιτέχνης, ἀφιερώθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν προσωπογραφίαν καὶ

Digitized by Google

δὲν ἐβράδυνε νὰ καταστῇ εἷς τῶν μᾶλλον ἐκτιμωμένων προσωπογράφων τῆς ἐποχῆς του. Ὁρμώμενος ἀπὸ τῶν παραδόσεων, ἃς διεμόρφωσαν οἱ Ἄγγλοι προσωπογράφοι ἀφ' ἑνός, ὁ Ἀντώνιος Βὰν Ντάϊκ ἀφ' ἑτέρου, καὶ συνδυάζων τὰ θεμελιώδη ἐκεῖνα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐπορίσθη ἐκ τῆς μετὰ πάθους θεωρήσεως τοῦ ἔργου τοῦ Τισιανοῦ πρὸς ἔμφυτον ὀξύνοιαν καὶ παρατηρητικότητα, ἐξεπόνησε μακρὰν σειρὰν προσωπογραφιῶν, εἰς τὰς ὁποίας αὐστηρὰ ἐκτέλεσις, ἐλάχιστα ἐξερχομένη τοῦ κύκλου τῶν καθιερωμένων ὑπὸ μακρᾶς παραδόσεως κανόνων καὶ σπανία ψυχολογικὴ διεισδυτικότης, ἀποκαλύπτουσα καὶ διαφωτίζουσα τὸν χαρακτῆρα τῶν εἰκονιζομένων προσώπων, ἁμιλλῶνται ἐπιτυχῶς πρὸς ἀλλήλας. Διέπρεψεν οὐ μόνον εἰς προσωπογραφίας ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων· ἔδιδε τὸν ἁρμόζοντα ἑκάστοτε χαρακτῆρα, χωρὶς νὰ παρασύρεται εἰς ὑπερβολάς, καὶ ἐπέμενε μετὰ λεπτότητος εἰς τὰ θεμελιώδη διακριτικὰ γνωρίσματα ἑκάστου. Ἡ φήμη του ὑπῆρξε μεγάλη. Διετέλεσε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου. Ἐκ τῶν προσωπογραφιῶν, ἃς ἐξειργάσθη, μνημονεύομεν τὰς τοῦ Βίσμαρκ, Μόλτκε, Μόμμσεν, Βάγνερ, Γουλιέλμου τοῦ Α', τοῦ Ἀλβέρτου τῆς Σαξωνίας καὶ τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ ΙΓ'.
Ι. Μ. Π.

Λεννάντερ (Lennander), ***Κάρολος-Γουσταῦος.*** Σουηδὸς χειρουργὸς-γυναικολόγος, καθηγητὴς ἐν Οὐψάλᾳ καὶ διευθυντὴς τοῦ αὐτόθι ἀκαδημαϊκοῦ νοσοκομείου. Ἐγεννήθη ἐν Χριστιανίᾳ τῷ 1857. Ἐσπούδασεν ἐν Οὐψάλᾳ καὶ Στοκχόλμῃ, ἐταξίδευσεν εἰς Αὐστρίαν, Γερμανίαν καὶ Ἀγγλίαν, ὑπηρέτησεν ἐπὶ μακρὸν εἰς διαφόρους κλινικὰς τῆς Σουηδίας ὡς βοηθός, ἐπιμελητής, ὑφηγητής, ἀναπληρωματικὸς καθηγητής, καὶ τῷ 1891 ἐγένετο τακτικὸς καθηγητής. Ἔγραψε περὶ τραχειοτομίας, διφθερίτιδος, ἐρυσιπέλατος φάρυγγος, περὶ κοιλιακῆς μυομεκτομῆς καὶ ἰδίως περὶ τῆς ὁλικῆς ὑστερεκτομῆς, περὶ σκωλικοειδίτιδος καὶ 68 περιπτώσεων ἐγχειρήσεως ταύτης, περὶ θεραπείας ἑλκῶν στομάχου καὶ δωδεκαδακτύλου κτλ. Ἐκ τῶν πρώτων ἠσχολήθη ἐπὶ τῆς γονοκοκκικῆς αἰδοιΐτιδος τῶν κορασίδων, ἐξετέλεσεν ὑστερεκτομὴν μετὰ παροχετεύσεως ἐκ τοῦ κόλπου, τυφλοστομίαν ἐπὶ παρέσεως κολικῆς καὶ ἐντερικῆς, ἐφήρμοσεν ἐνδοκοιλιακὴν αἱμόστασιν διὰ προσκαίρου πιέσεως τῆς ἀορτῆς, ἠσχολήθη μὲ διαφόρους τομὰς ἐπὶ τῶν λαπαροτομιῶν, μὲ τὰς μετεγχειρητικὰς θρομβώσεις, μὲ πλαστικὰς ἐγχειρήσεις, καὶ ἐν γένει εἰσήγαγε νέας μεθόδους εἰς τὴν χειρουργικὴν τεχνικήν.
Ο. Ρ.

Λέννγκρεν (Lenngren), ***Ἄννα-Μαρία.*** Σουηδὶς ποιήτρια (1755—1819). Θυγάτηρ τοῦ καθηγητοῦ Μάλμστετ, ἔτυχεν ἐπιμελοῦς ἀνατροφῆς καὶ συνεκέντρωσεν ἐν τῇ οἰκίᾳ της τοὺς πλέον διαπρεπεῖς ποιητὰς καὶ διανοουμένους τῆς ἐποχῆς της. Τὰ πρῶτα, πλήρη χάριτος, ποιήματά της ἐδημοσίευσεν, ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἀνωνύμως ἐν ἐφημερίδι τῆς Στοκχόλμης, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἰργάζετο καὶ ὁ σύζυγός της ὡς συντάκτης. Τὰ ἔργα της, τὰ ὁποῖα διακρίνονται διὰ τὸ καλαισθητικόν των χιοῦμορ καὶ τὴν τελειότητα τοῦ ὕφους, ἠξιώθησαν μεγάλων τιμῶν ὑπὸ τῆς σουηδικῆς ἀκαδημίας (1797) καὶ ἀπήλαυσαν ὅλως ἰδιαιτέρας δημοτικότητος. Ἔγραψε σατίρας, ἐπιγράμματα, παρῳδίας καὶ πρὸ παντὸς λίαν ἐπιτυχῆ εἰδύλλια. Ἅπαντα τὰ ἔργα της ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον μετὰ τὸν θάνατόν της ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ποιητικὰ δοκίμια».
Γ. Ε. Κ.

Λέννεπ (Lennep) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ρηνανίας ἐν τῷ νομῷ Ντύσσελντορφ τῆς Πρωσσίας, 30 χλμ. ἀνατολικῶς τῆς πόλεως Ντύσσελντορφ. Ἔχει σιδηροδρομικὸν σταθμὸν καὶ 14.155 κατοίκους, ἀσχολουμένους ἰδίᾳ εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ χάλυβος, τὴν ὑφαντουργίαν καὶ τὴν παρασκευὴν χημικῶν προϊόντων. Ἔχει ἐπίσης πρακτικὸν λύκειον, γεωργικὴν σχολὴν καὶ ἐπιμελητήριον.
Μ. Ν. Δ.

Λέννεπ, *Βὰν* —(Van-Lennep)· βλ.λ. *Βὰν*-Λέννεπ.

λεννίλιθος (ὁ) (Lennilith) *[Ὀρυκτολ.]*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας, ἀνῆκον εἰς τὴν σειρὰν τῶν βερμικουλιτῶν. Σχηματίζεται, ὅπως καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς ἐν λόγῳ σειρᾶς, δι' ἀποσυνθέσεως τῶν μαρμαρυγιῶν καὶ ἰδίως τῶν μαγνησιούχων (βιοτίτου, φλογοπίτου), διὰ τῆς ὁποίας προσλαμβάνει ὕδωρ καὶ ἀποβάλλει τὰ ἀλκάλια. Χαρακτηριστικὸν αὐτοῦ εἶναι ὅτι διατηρεῖ τὴν γενικὴν μορφὴν τοῦ ἐξ οὗ προκύπτει μαρμαρυγίου.
Γ. Β.

λεννοειδῆ (τὰ) (Lennoaceae) *[Βοτ.]*. Οἰκογένεια μυκήτων, ἀτελῶς εἰσέτι γνωστή, περιλαμβάνουσα τρία γένη: τὸ τῆς *ἀμμοβρόμης* (Ammobroma), τὸ τῆς *λεννόης* (Lennoa) καὶ τὸ τῆς *φωλίσμης* (Pholisma), ἰθαγενῆ τῆς βορείου Καλιφορνίας καὶ τοῦ Κεντρικοῦ Μεξικοῦ. Εἶναι καστανὰ ἢ ἐρυθροκαστανόχροα φυτὰ ἄνευ χλωροφύλλης, ζῶντα παρασιτικῶς εἰς διάφορα ῥιζώματα καὶ κατατασσόμενα ὑπὸ τοῦ Hallier εἰς τὰ *ὑδνώδη*.
Κ. ΠΑΠ.

λεννόη (ἡ) (Lennoa) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων ἐκ τῶν *λεννοειδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη φυτῶν ζώντων ὑπογείως εἰς διαφόρους χώρας τῆς Καλιφορνίας καὶ τοῦ Μεξικοῦ.
Κ. ΠΑΠ.

Λέννοξ (Lennox) *[Γεωγρ.]*. Ἀρχαία χώρα τῆς Σκωτίας, κειμένη πρὸς Β. τοῦ Κλάϋντ καὶ διαιρουμένη σήμερον εἰς τὰς δύο κομιτείας τοῦ Στέρλινγκ καὶ τοῦ Ντώμπαρτον. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκεται καὶ ἡ μικρὰ ὀροσειρὰ Λέννοξ, ἐκτεινομένη ἀπὸ Α. πρὸς Δ. μεταξὺ Στέρλινγκ καὶ Ντώμπαρτον καὶ ἔχουσα μέγιστον ὕψος 500 μ. Ἀπετέλει ἄλλοτε κομιτείαν, ἥτις βραδύτερον ἐγένετο δουκᾶτον καὶ ἀνῆκεν εἰς κλάδον τῆς οἰκογενείας τῶν Στούαρτ. Κατόπιν, διὰ τοῦ γάμου τοῦ Ντάρνλεϋ μετὰ τῆς Μαρίας Στούαρτ, περιῆλθεν εἰς τὸ στέμμα τῆς Σκωτίας. Ὁ Κάρολος Β' τῆς Ἀγγλίας ἔδωσε μετὰ ταῦτα τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τοῦ Λέννοξ εἰς τὸν νόθον υἱόν του Κάρολον Ωμπινύ, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια διετήρησεν αὐτὸν ὡς κληρονομικόν.
Μ. Δ. Β.

Λενορμὰν (Lenormant), ***Ἐρρῖκος-Ρενέ.*** Γάλλος δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1882, εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων πρωτοπόρων τῆς συγχρόνου θεατρικῆς κινήσεως ἐν Γαλλίᾳ καὶ διάσημος ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ὁλόκληρον. Ἡ δύναμις καὶ ἡ πρωτοτυπία τῆς τέχνης του καθιστῶσιν αὐτὸν κατ' ἐξοχὴν ἐκπρόσωπον τῆς ἀνησύχου καὶ ἐρευνητικῆς γενεᾶς του. Τὸ ἀνήσυχον πνεῦμά του δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸ ἐξωτερικὸν θέαμα· βαθὺς γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, προσπαθεῖ νὰ διαφωτίσῃ τὸ μυστήριον τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς καὶ νὰ λύσῃ τὸ αἴνιγμα, ὅπερ ἀποτελεῖ διὰ τὸν ἄνθρωπον ὁ ἴδιος ἑαυτός του. Τὰ δραματικά του ἔργα εἶναι μία πάλη τοῦ συνειδητοῦ πρὸς τὸ ὑποσυνείδητον· ἀπὸ δὲ τῆς ἀπόψεως ταύτης φαίνεται ἐπηρεαζόμενος ἐν μέρει ἀπὸ τὰς φρουϋδιανὰς θεωρίας τῆς ψυχαναλύσεως. Οἱ ἥρωές του φέρουν τὴν σφραγῖδα τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς ἀμφιβολίας· δίδουν δὲ πάντοτε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὑπὸ τὴν φαινομενικήν των ὄψιν κρύπτουν ψυχὴν ἐντελῶς διάφορον. Τὸ ἄγνωστον βαρύνει αὐτοὺς δι' ὅλου τοῦ ὄγκου του. «Ὁ Λενορμὰν εἰσήγαγεν εἰς τὸ σημερινὸν θέατρον, γράφει ὁ Edm. Fleg, τὸ ἀόρατον ἐκεῖνο πρόσωπον, τοῦ ὁποίου τὴν παρουσίαν διαισθανόμεθα εἰς τὰ δράματα τοῦ Μαίτερλιγκ, καὶ ὅπερ οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ τὸ ἀγωνιῶδες ἐρώτημα τοῦ ἀνθρώπου ἐνώπιον τῶν αἰνιγμάτων τοῦ πεπρωμένου». Μᾶς ἐπαναφέρει οὕτως εἰς τὸ προαιώνιον πρόβλημα τῆς πάλης τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν μοῖραν. Τὸ πλουσιώτατον καὶ βαθὺ ἔργον τοῦ δραματικοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ μεγάλην ἀσκεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς γαλλικῆς τέχνης. Ἔγραψε τὰ δράματα: «Les Ratés», «Le temps est un songe», «Le Simoun», «Le Mangeur de rêves», «La Dent rouge», «Une vie secrète», «l'Homme et ses fantômes», «A l'Ombre du mal», «Le Lâche», καθὼς καὶ δύο τόμους διηγημάτων: «L'Armée secrète» καὶ «A l'Ecart». Τῷ 1929 ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα καὶ παρέστη εἰς τὴν ἀπὸ τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς» διδασκαλίαν τοῦ ἔργου του «Σιμούν». Εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν ἐπαίχθησαν ἐπίσης τὰ ἔργα του: «Οἱ ἀποτυχημένοι», «Στὸν ἴσκιο τοῦ κακοῦ», «Ὁ χρόνος εἶναι ὄνειρο». Τὰ ἔργα του περιελήφθησαν εἰς τὸ «Théâtre Complet» (Paris G. Crès et Cie).

[*Daniel-Rops*: Sur le Théâtre de H.—R. Lenormant (Paris 1926).]
Ι. Ο.

— **Λενορμὰν** (Lenormant), ***Κάρολος.*** Γάλλος ἀρχαιολόγος καὶ δὴ αἰγυπτιολόγος (1802—1859). Συνώδευσε τὸν Champollion εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐμελέτησεν ἐπισταμένως τὴν αἰγυπτιακὴν τέχνην, ὥστε νὰ ἀναγορευθῇ καθηγητὴς τῆς αἰγυπτιακῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Collège de France. Ἔλαβεν ὡσαύτως μέρος καὶ εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀποστολὴν τῆς Πελοποννήσου. Ἐδημοσίευσε πλείστας ὅσας μελέτας καὶ διατριβὰς εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, ὡς εἰς τὰ «Annales de l' institut arhéologique de Rome» καὶ τὰ «Mémoires de l' Académie des Inscriptions», τὸ ὁποῖον διηύθυνεν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς του (1843—1855). Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: «Questions historiques» (1845), «Musée des antiquités égyptiennes (1842), «Le Trésor de numismatique et de glyptique» (1836), «Élite des monuments céramographiques» (1844). Ὁ Λενορμὰν ἐχρημάτισεν ἔφορος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Arsenal, διευθυντὴς τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης καὶ καθηγητὴς ἐν Σορβώνῃ, διαδεχθεὶς τὸν περίφημον Guizot, καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις, κατά τινα ἐκδρομήν του ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, ἐτάφη δὲ ἐν Κολωνῷ, ἔνθα μέχρι τοῦ νῦν ἐγείρεται καλλιμάρμαρον τὸ μνῆμά του.
Β. Δ. Θ.

Κάρολος Λενορμάν.

— **Λενορμὰν** (Lenormand), ***Μαρία-Ἄννα-Ἀδελαΐς.*** Διάσημος Γαλλὶς μάντις (1772—1843). Ἁπλῆ ἐργάτρια κατ' ἀρχάς, ἐκπαιδευθεῖσα εἰς μοναστήριον καλογραιῶν τοῦ τάγματος τῶν Βενεδικτίνων, ἀπέκτησε βαθμηδὸν μεγάλην φήμην μάντιδος καὶ μεγάλην περιουσίαν. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἀναφέρεται ὅτι προσῆλθον καὶ ἐζήτησαν τὴν γνώμην της οἱ διαπρεπέστεροι ἄνδρες τῆς δημοκρατίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ροβεσπιέρρος μετὰ τοῦ Σαὶν-Ζούστ, εἰς τοὺς ὁποίους εἶπεν ὅτι θ' ἀπέθνησκον ἐπὶ τῆς λαιμητόμου. Ἀπὸ τὰς κυριωτέρας πελάτιδας τῆς Λενορμὰν ἦτο καὶ ἡ Ἰωσηφίνα Μπωαρναί, ἡ κατόπιν αὐτοκράτειρα τῆς Γαλλίας. Ἡ φήμη τῆς Λενορμὰν ηὔξησε μετὰ τὴν σύλληψιν καὶ φυλάκισιν αὐτῆς τῷ 1794. Ἀποφυλακισθεῖσα συνελήφθη ἐκ νέου τῷ 1803 ἀλλ' ἀπεφυλακίσθη καὶ πάλιν. Ἡ Λενορμὰν συνέγραψεν «Ἀναμνήσεις» καὶ «Ἱστορικὰ ὑπομνήματα καὶ μυστικὰ τῆς αὐτοκρατείρας Ἰωσηφίνας».
Μ. Ν. Δ.

— **Λενορμὰν** (Lenormant), ***Φραγκῖσκος.*** Γάλλος ἀρχαιολόγος 1837 —1883). Υἱὸς τοῦ *Καρόλου Λενορμάν*, ἐπεδόθη καὶ οὗτος μετὰ πάθους εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς μελέτας καὶ ἰδίως εἰς τὴν νομισματολογίαν. Ἔκαμε πολλὰς ἀρχαιολογικὰς ἐκδρομὰς εἰς Ἰταλίαν, Ἑλλάδα καὶ Ἀνατολήν, ἔνθα ἐμελέτησε τὰ ἀρχαῖα τῶν χωρῶν τούτων μνημεῖα, ἀπαύγασμα δὲ τῶν τοιούτων του μελετῶν εἶναι τὰ ἑξῆς ἔργα του: «Essai sur la classification des monnaies de Lagides» (1856), «Sur l'origine chrétienne des inscriptions sinaïtiques» (1859), «Recherches archéologiques à Éleusis» (1862), «Essai sur l'organisation politique et économique de la monnaie dans l'antiquité» (1863), «Manuel d'histoire ancienne de l'Orient (1868), «Les tableaux du musée de Naples» (1868), «Lettres assyriologiques et épigraphiques» (1871), «Essai sur la propagation de l'alphabet phénicien dans l'ancien monde» (1872), «Les premières civilisations» (1874), «Les antiquités de la Troade» (1876), «Monnaies royales de la Lydie» (1876), «La monnaie dans l'antiquité» (1878), «Monnaies et Médailles» (1883). Πλὴν τῶν καθαρῶς ἀρχαιολογικῶν καὶ νομισματολογικῶν τούτων ἔργων, ὁ Λενορμὰν ἐδημοσίευσε καὶ τὰς περὶ τῶν λαῶν καὶ ἐθίμων αὐτῶν ἐντυπώσεις του τῶν χωρῶν τὰς ὁποίας ἐπεσκέφθη. Μεταξὺ τούτων σπουδαῖα εἶναι δι' ἡμᾶς τὰ ἔργα του: «La Révolution de Grèce» (1862) καὶ «La Grèce et les îles Ioniennes» (1865). Ὁ Λενορμὰν διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1874 καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων. Τῷ 1881 ἐξελέγη καὶ μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν.
Β. Δ. Θ.

Φραγκῖσκος Λενορμάν.

— **Λενορμὰν *ντὲ Κεργκρὶστ*** (Le Normand de Kergriste). Γάλλος ἀντιπλοίαρχος, διοικῶν τὸν ἐν Σμύρνῃ γαλλικὸν ναυτικὸν σταθμόν, ἀποτελούμενον ἐκ τῆς κορβέτας «Ἠχοῦς», ἣν ἐκυβέρνα αὐτοπροσώπως, καὶ τῆς γαβάρας «Λεαίνης», τῷ 1821, κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Κατὰ τὰς σφαγὰς τῆς Σμύρνης, τὰς ἐπακολουθησάσας τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, διὰ τῆς σθεναρᾶς του ἐπεμβάσεως κατώρθωσε νὰ διασώσῃ πλῆθος γυναικοπαίδων, βοηθούμενος εἰς τὰς ἐνεργείας του ὑπὸ τοῦ γενικοῦ προξένου τῆς Γαλλίας David. Ἀπέθανε τῷ 1843 ὑποναύαρχος.
Γ. Ν. Ν.

Λένος. —1) ***Γεώργιος.*** Ψαριανὸς Ἀγωνιστής, διακριθεὶς ὡς πυρπολητής. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν παρέμεινεν εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν.

—2) ***Ἰωάννης.*** Ἀδελφὸς τοῦ Γεωργίου. Ἐτραυματίσθη εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν μικρασιατικῶν παραλίων καὶ ἔδειξε μεγάλην γενναιότητα εἰς τὰς ναυμαχίας περὶ τὰ μεσσηνιακὰ φρούρια τῷ 1825. Εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν ἐπὶ Ὄθωνος ἔφθασε τὸν βαθμὸν τοῦ πλοιάρχου γ' τάξεως.
Γ. Δ. Κ.

Λενὸτρ (Lenôtre), ***Γεώργιος.*** Φιλολογικὸν ψευδώνυμον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸς ὁ Γάλλος ἱστορικὸς καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς *Θεόδωρος Γκοσσ'λέν*, γεννηθεὶς τῷ 1857. Συνειργάσθη εἰς τὰς ἐφημερίδας «Φιγαρώ», «Ἐπιθεώρησις τῶν δύο κόσμων», «Εἰκονογραφημένος κόσμος» καὶ «Χρόνος» καὶ θεωρεῖται ἐκ τῶν καλυτέρων ἐκλαϊκευτῶν τῆς ἱστορίας. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ ἱκανὰ ἐπιτυχῆ θεατρικὰ ἔργα. Ἐκ τῶν ἱστορικῶν του τὰ κυριώτερα εἶναι: «Τὸ ἐπαναστατημένον Παρίσι» (1893), «Ἡ λαιμητόμος καὶ οἱ ἐκτελεσταὶ τῶν ἐγκληματικῶν ἀποφάσεων κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν» (1894), «Ἡ αἰχμαλωσία καὶ ὁ θάνατος τῆς Μαρίας Ἀντουανέττας» (1899), «Τὸ δρᾶμα τοῦ Βαρὲν» (1901), «Οἱ πνιγμοὶ τῆς Νάντης» (1912) κλπ. Μεταξὺ τῶν δραματικῶν του ἔργων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Κολινὲτ» (1898), «Αἱ τρεῖς ἔνδοξοι» καὶ «Ἡ

Γεώργιος Λενότρ.

Digitized by Google

μουσική» (1902), «Βαρὲν» ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἐρρίκου Λαβεντάν, παιχθὲν ὑπὸ τῆς Σάρας Μπερνὸρ τῷ 1902 κλπ. Μ. Δ. Β.

Λενουὰρ (Lenoir), ***Κάρολος - Ἀμάμπλ.*** Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1860. Ἐμαθήτευσε παρὰ τοῖς Bouguereau καὶ Tony Robert-Fleury, ἐξετέλεσε δὲ προσωπογραφίας, μυθολογικοὺς πίνακας, τοπιογραφίας καὶ ἀλληγορικὰς συνθέσεις. Ἐκ τῶν ἔργων του διακρίνονται τὰ ἑξῆς: «Σειρήν». «Ὁ θάνατος τῆς Σαπφοῦς», «Γαλήνη», «Μέσα εἰς τὴν σιγὴν τῶν δασῶν», «Πανδώρα» κλπ. Ι. Μ. Π.

— **Λενουὰρ** (Lenoir), ***Μαρία - Ἀλέξανδρος.*** Διάσημος Γάλλος ἀρχαιολόγος (1761—1839). Μαθητὴς τοῦ ζωγράφου Doyen, ἐδημοσίευσε κατ' ἀρχὰς πλείστας κριτικὰς περὶ ζωγραφικῆς. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἐπέτυχε παρὰ τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως ὅπως κατὰ τὴν πώλησιν τῶν ἐθνικῶν κτημάτων ἐξαιρεθῶσιν ὅλα τὰ ἔργα τέχνης. ἐπιφορτισθεὶς μὲ τὴν περισυλλογὴν αὐτῶν, κατώρθωσε νὰ περισώσῃ μέγαν ἀριθμὸν πινάκων, εἰκόνων καὶ ἀγαλμάτων καὶ ν' ἀποτελέσῃ μουσεῖον, τὸ μετέπειτα μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Ὁ Λενουὰρ ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων: «Συλλογὴ τῶν μνημείων γλυπτικῆς», «Ἱστορία τῆς ὑελογραφίας», «Ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη τῶν καλλιτεχνῶν», «Μουσεῖον τῶν γαλλικῶν μνημείων», «Ἱστορικὴ ἔκθεσις περὶ τοῦ πύργου Anet» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

— **Λενουὰρ** (Lenoir), ***Πέτρος.*** Γάλλος τυχοδιώκτης (1889—1919), κατηγορηθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον καὶ τυφεκισθείς. Ἦτο υἱὸς τοῦ *Ἀλφόνσου Λενουάρ*, πράκτορος τραπεζιτικῶν διαφημήσεων, πλουσιωτάτου καὶ λίαν ἐκτιμωμένου μεταξὺ τοῦ πολιτικοῦ, τραπεζιτικοῦ καὶ δημοσιογραφικοῦ κόσμου. Ὁ Πέτρος Λενουὰρ εἶναι γνωστότατος εἰς τοὺς κύκλους τῶν διασκεδάσεων καὶ ταχέως, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ἐπισυμβάντα τῷ 1915, κατεσπατάλησε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον οἱ συγγενεῖς του ἐπέτυχον νὰ θέσωσιν αὐτὸν ὑπὸ ἀπαγόρευσιν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου κατέβαλε προσπαθείας ὅπως ἀποφύγῃ νὰ μεταβῇ εἰς τὸ μέτωπον, κατορθώσας νὰ παραμένῃ συνεχῶς εἰς Παρισίους, ἀπεσπασμένος εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν παρὰ τῷ λοχαγῷ Λαντοῦ, διευθυντῇ τῆς ἀντικατασκοπευτικῆς ὑπηρεσίας. Κατὰ τὸ κατηγορητήριον, ὁ Πέτρος Λενουάρ, συνεννοηθεὶς μετὰ πρακτόρων τῆς Γερμανίας ἐν Βέρνῃ τῆς Ἑλβετίας, ἀνέλαβε νὰ ἐξαγοράσῃ ἀντὶ δέκα ἑκατομμυρίων φράγκων, τὰ ὁποῖα τοῦ προσέφεραν οὗτοι, τὴν παρισινὴν ἐφημερίδα «Ἐφημερὶς» («Journal») πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν γερμανικῶν συμφερόντων. Ὁ Πέτρος Λενουὰρ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐχρησιμοποίησε τὸν δικηγόρον, δημοσιογράφον καὶ νομικὸν σύμβουλον τοῦ πατρός του Ντεζούς, τὸν ἀρχισυντάκτην τῆς «Ἐφημερίδος» γερουσιαστὴν Κάρολον Ἑμπὲρ (Humbert) καὶ τὸν διευθυντὴν αὐτῆς Λετελλιέ. Ὁ Λετελλιέ, ἀγνοῶν τὴν προέλευσιν τῶν χρημάτων, συγκατετέθη κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν πώλησιν, τὴν ὁποίαν ὅμως ἐματαίωσεν ὁ Ἑμπέρ, ἀπειλήσας σκάνδαλον. Βραδύτερον ὁ Ἑμπέρ, προελθὼν εἰς συμφωνίαν, ὅπως ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος μετὰ τὴν ἐξαγοράν, ὑπερεθεμάτισεν εἰς ταύτην, πείσας τὸν Λετελλιὲ νὰ παραχωρήσῃ τὴν «Ἐφημερίδα» ἀντὶ 21 ἑκατομμυρίων φράγκων, ὧν τὰ 7 ἑκατομμύρια τοῖς μετρητοῖς. Τὴν 9 Αὐγούστου 1915 συνέστη ἡ νέα ἀνώνυμος ἑταιρεία «Ἡ Ἐφημερὶς» ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἑμπὲρ καὶ μὲ κυρίους μετόχους τὸν Π. Λενουὰρ καὶ τὸν Ντεζούς. Ὁ Ἑμπὲρ ὅμως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς προσεπάθησε νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν δύο τούτων καὶ ἀπευθυνθεὶς εἰς τὸν ἕτερον πράκτορα τῆς Γερμανίας ἐν Παρισίοις Μπολὸ πασᾶν, ἐζήτησεν ἀπὸ αὐτὸν τὰ ἀναγκαῖα χρήματα διὰ τὴν ἐξαγορὰν τῶν μετοχῶν τοῦ Λενουὰρ καὶ τοῦ Ντεζούς. Ὁ Μπολὸ πασᾶς, μεταβὰς εἰς Ἀμερικήν, κατώρθωσε νὰ προμηθευθῇ ἀπὸ τὸν ἐκεῖ πρεσβευτὴν τῆς Γερμανίας Μπέρνστορφ 10 ἑκατομμύρια φράγκα, τὰ ὁποῖα, ἐπανελθὼν εἰς Παρισίους, ἔδωσεν εἰς τὸν Ἑμπέρ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως ἐκείνην ἡ γαλλικὴ δικαιοσύνη, παρακολουθήσασα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν ὑπόθεσιν, ἔθεσε χεῖρα ἐπὶ τῶν κατηγορουμένων, τῶν ὁποίων ἡ δίκη διήρκεσεν ἐπὶ 34 ἡμέρας, διεξαχθεῖσα ἐν Παρισίοις ἀπὸ τῆς 31 Μαρτίου μέχρι τῆς 8 Μαΐου 1919. Ἡ δίκη αὕτη προεκάλεσε μέγιστον θόρυβον καὶ ἐφείλκυσε τὴν διεθνῆ προσοχήν, λόγῳ τῶν κατ' αὐτὴν γενομένων ἀποκαλύψεων ἐπὶ τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησαν οἱ ἐμπόλεμοι πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των, καὶ τῆς θέσεως τῶν ἐνοχοποιηθέντων προσώπων. Ἐκ τῶν κατηγορουμένων ὁ Πέτρος Λενουὰρ κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐτυφεκίσθη τὴν 24 Ὀκτωβρίου 1919 εἰς τὸ πεδίον τῶν Βενσέν, ὁ Ντεζοὺς κατεδικάσθη εἰς 5 ἐτῶν φυλάκισιν, ὁ δὲ Ἑμπὲρ καὶ ἄλλοι τινὲς συγκατηγορούμενοι ἠθωώθησαν, ὡς μὴ ἀποδειχθέντος ὅτι ἐγνώριζον τὴν προέλευσιν τῶν χρημάτων τοῦ Λενουὰρ καὶ τοῦ Μπολὸ πασᾶ. Σημειωτέον ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐξαγοράν, τὰ πολιτικὰ φρονήματα τῆς «Ἐφημερίδος» οὐδόλως εἶχον μεταβληθῇ. Ἡ «Ἐφημερὶς» ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μία ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων παρισινῶν ἐφημερίδων, αἵτινες εἶχον τὴν μεγαλυτέραν κυκλοφορίαν καὶ ἠδύναντο νὰ ἀσκήσουν μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς πολλοὺς κύκλους, ἕνεκα δὲ τούτου εἶχε καταστῇ ἐπανειλημμένως ὁ στόχος τῆς γερμανικῆς προπαγάνδας. Μ. Δ. Β.

Λὲνς (Lensch), ***Παῦλος.*** Γερμανὸς δημοσιογράφος καὶ πολιτικὸς (1873—1926). Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς εἰσῆλθεν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ εἰργάσθη ὡς συντάκτης πλείστων ριζοσπαστικῶν καὶ σοσιαλιστικῶν ἐφημερίδων, ἰδίως δὲ τῆς «Ἐφημερίδος τοῦ Λαοῦ τῆς Λειψίας». Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς τοῦ Ράϊχσταγ τῷ 1912, παρέμεινεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τοῦ 1918, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος διωρίσθη καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου. Τῷ 1922 ἐγένετο ἀρχισυντάκτης τῆς «Γερμανικῆς Γενικῆς ἐφημερίδος». Ὁ Λὲνς συνέγραψε καὶ ἀριθμόν τινα μελετῶν, ὧν ἀξιολογώτεραι εἶναι: «Ἡ ἐξέλιξις τῆς βιομηχανίας τῆς σακχάρεως», «Σοσιαλιστικὴ φιλολογία», «Ἡ Γερμανικὴ Σοσιαλδημοκρατία καὶ ὁ Παγκόσμιος πόλεμος», «Τρία ἔτη παγκοσμίου ἐπαναστάσεως», «Ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδέα», «Ἡ Σοσιαλδημοκρατία, ὁ σκοπὸς καὶ ἡ τύχη αὐτῆς», «Σοσιαλιστικὴ δημοκρατία καὶ σοσιαλιστικοποίησις» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Λενσόενς (Lençoes) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Βραζιλίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Μπαΐα, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λενσόενς. Κάτ. 32.000. Ἔχει πλυντήρια ἀδαμάντων καὶ παράγει καφέν, κακάον, σακχαροκάλαμον καὶ σιτηρά. Μ. Δ. Β.

Λένστερ (Leinster) *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Λεΐνστερ.*

Λένστραιμ (Lenstroem καὶ Lundstroem), ***Κάρολος-Ἰούλιος.*** Σουηδὸς συγγραφεὺς (1811—1893). Ἐδίδαξεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Οὐψάλα ἱστορίαν τῆς φιλολογίας καὶ εἰς τὸ τοῦ Γκέφλε φιλοσοφίαν (1836 — 1845), μεθ' ὃ ἐγένετο ἐφημέριος. Ἦτο πολυμαθέστατος, τὰ δὲ ἔργα αὐτοῦ ἀναφέρονται εἰς τὴν θεολογίαν, τὴν φιλολογίαν, τὴν αἰσθητικήν, τὴν φιλοσοφίαν, τὸ θέατρον καὶ τὴν ποίησιν. Περίφημον εἶναι τὸ ἔπος του «Σίγκφριδ καὶ Βρουνχίλδη» ἐξ 24 ᾀσμάτων. Ἔγραψεν ἐπίσης: «Λυρικὰ πρωτόλεια», «Χρυσοῖ γάμοι», «Εἰκόνες ἐκ τῆς ζωῆς μου ὡς ἐφημερίου», τὸ ἱστορικὸν ποίημα «Κρόμβελ», τὸ δρᾶμα «Νέρων», «Ἐγχειρίδιον αἰσθητικῆς» (1836), «Ἱστορία τῶν θεωριῶν περὶ αἰσθητικῆς», «Σύνοψις τῆς ἱστορίας τῆς φιλολογίας καὶ τέχνης ἐν Σουηδίᾳ» (1841), «Ἐγχειρίδιον τῆς ἱστορίας τῶν δογμάτων», «Οἱ ἀπόστολοι τῶν Ἰνδιῶν». Θ. Κ.

Λὲντ (Lund) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Σουηδίας ἐν τῷ νομῷ τοῦ Μάλμεους, παρὰ τὸν ποταμὸν Χέγιε. Κάτ. 23.000. Ἔχει ἐργοστάσια ὑφασμάτων, καπνοῦ, σακχάρεως καὶ βυρσοδεψεῖα. Κεῖται ἐν τῷ μέσῳ μιᾶς τῶν εὐφορωτέρων πεδιάδων τῆς Σουηδίας καὶ ἔχει καθεδρικὸν ναὸν βυζαντινοῦ ρυθμοῦ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐκ τῶν σημαντικωτέρων τῆς Σουηδίας, πανεπιστήμιον, καλούμενον Carolina Gothorum, μετὰ βιβλιοθήκης ἐξ 120.000 τόμων καὶ 2.000 χειρογράφων, ζῳολογικὸν μουσεῖον, βοτανικὸν κῆπον, ἀστεροσκοπεῖον, ἱστορικὸν καὶ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον κτλ. Εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων πόλεων τῆς Σκανδιναυΐας καὶ συνεκοινώνει ἄλλοτε μετὰ τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχε πρώτης τάξεως ἐμπορικὸν λιμένα. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐγκαθιδρύσεως ἐν αὐτῇ τοῦ ἀρχιεπισκόπου (1104) τῶν τριῶν σκανδιναυϊκῶν κρατῶν, ἀνεπτύχθη μεγάλως καὶ ἀπέβη ἡ πνευματικὴ πρωτεύουσα τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου. Πολλοὶ Δανοὶ βασιλεῖς ἐστέφθησαν ἐν τῇ μητροπόλει τῆς πόλεως ταύτης. Στερηθεῖσα τοῦ προνομίου της ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης μεταρρυθμίσεως, κατελήφθη τῷ 1658 ὑπὸ τῶν Σουηδῶν καὶ δῃωθεῖσα πολλάκις παρήκμασε. Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, χάρις εἰς τὸ πανεπιστήμιον αὐτῆς, ἤρχισε νὰ ἀναλαμβάνῃ μέρος τῆς προτέρας ἀκμῆς. Τῷ 1676 οἱ Σουηδοὶ ἐνίκησαν παρ' αὐτὴν τοὺς Δανούς, τῷ δὲ 1679 ὑπεγράφη ἐν αὐτῇ συνθήκη μεταξὺ Δανίας καὶ Σουηδίας. Ὁ Κάρολος ὁ ΙΒ' κατὰ τὸ τέλος τῆς βασιλείας του εἶχεν ἐγκαταστήσει ἐν αὐτῇ τὸ στρατηγεῖόν του. Μ. Δ. Β.

—**Λέντ,** *Λεΰντε* (Leyde) *[Γεωγρ.]* βλ. λ. *Λέϋντεν.*

Λέντα(ς) *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Κρήτης ἐπὶ τοῦ Λιβυκοῦ πελάγους καὶ ὅρμος σχηματιζόμενος ὑπ' αὐτὸ (πλάτ. 34°55' ⁸/₄ Β., μήκ. 24°57' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2536 a: Candia, western portion) κατὰ τὰ νοτιώτατα κράσπεδα τοῦ ὑψιπέδου τῆς Μεσαρᾶς. Σ. Ε. Λ.

Λὲ Νταὶν (Le Dain, ἢ Le Daim), ***Ὀλιβιέρος-Νέκερ.*** Κουρεὺς καὶ θαλαμηπόλος τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου τοῦ ΙΑ', ἀπαγχονισθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1484. Μισητὸς παρὰ τῷ λαῷ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἀπεκαλεῖτο «Ὁ Διάβολος», ἔχαιρε τῆς ἐξαιρετικῆς εὐνοίας τοῦ βασιλέως, πολλάκις ἀναθέσαντος εἰς αὐτὸν διαφόρους ἀποστολάς. Μετὰ τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ, ὁ λαὸς ἐζήτησε τὴν σύλληψιν καὶ τιμωρίαν τοῦ Λὲ Νταίν. Τῷ 1483 συνελήφθη, τὸ δ' ἑπόμενος ἔτος ἐθανατώθη. Μ. Ν. Δ.

Λὲ Ντατὲκ (Le Dantec), ***Φῆλιξ-Ἀλέξανδρος.*** Γάλλος βιολόγος καὶ φιλόσοφος (1869—1917). Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη εἰς τὸ λύκειον τῆς Brest, κατόπιν εἰς τὸ λύκειον Janson de-Sailly τῶν Παρισίων, διακριθεὶς διὰ τὴν ὀξύτητα τῆς ἀντιλήψεως καὶ τὸ ἀπέραντον μνημονικόν του, καὶ εἰς ἡλικίαν δεκαὲξ ἐτῶν ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὴν École Normale (1885). Μετὰ τὴν ἔξοδόν του ἐκ τῆς σχολῆς ταύτης ἐγένετο παρασκευαστὴς εἰς τὸ ἰνστιτοῦτον Παστέρ, ὅπου ἔσχεν ὡς διδασκάλους του τὸν Μετσνικὼφ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Παστέρ. Μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς στρατιωτικῆς του θητείας ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν κατὰ τὸ 1891 διὰ τῆς διατριβῆς «Recherches sur la digestion intracellulaire chez les protozoaires». Το αὐτὸ ἔτος ἀνέλαβε μαθήματα εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ντιζόν, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ τὰ διακόψῃ μετ' ὀλίγον, ἀποσταλεὶς εἰς Βραζιλίαν, ὅπως ἱδρύσῃ ἰνστιτοῦτον Παστέρ. Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του διωρίσθη φροντιστὴς ἐν Λιὼν (1893). Τῷ 1896 ἐζήτησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Παρισίους ὡς παρασκευαστὴς καὶ τῷ 1898 ἀνέλαβε μαθήματα γενικῆς ἐμβρυολογίας. Τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Λὲ Ντατὲκ εἶναι ἀξιόλογον καὶ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁλόκληρον τὸ βιολογικὸν καὶ φιλοσοφικὸν σύστημά του στηρίζεται ἐπὶ τοῦ νόμου τῆς λειτουργικῆς ἀφομοιώσεως. Ἐφ' ὅσον ἡ ἐπιστήμη τῆς ζωῆς ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν σπουδὴν τῶν κοινῶν εἰς ὅλα τὰ ζῶντα ὄντα χαρακτήρων, ὁ βιολόγος ὀφείλει ν' ἀνακαλύψῃ κατὰ πρῶτον μεταξὺ τῶν ζωϊκῶν ἐκδηλώσεων ἐκείνας αἱ ὁποῖαι εἶναι κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικαὶ τῆς ζωῆς. Καὶ κατὰ τὸν Λὲ Ντατὲκ τὸ κριτήριον τῆς ζωῆς εὑρίσκεται εἰς τὸ φαινόμενον τῆς ἀφομοιώσεως. Τὸ ζῷον αὐξάνει ἐντὸς εὐνοϊκοῦ περιβάλλοντος, ἀφομοιοῦν, τουτέστι καθιστῶν ὁμοίαν πρὸς τὸν ἰδικήν του οὐσίαν τὴν οὐσίαν τοῦ περιβάλλοντος, δαπάναις τῆς ὁποίας αὐξάνει. Τὸ γενικὸν τοῦτο φαινόμενον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς διακριτικὸν σημεῖον τῆς ζωῆς. Ἐνίοτε ἀποβαίνει δυσκολωτάτη ἡ προσπάθεια τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ φαινομένου, διότι τὸ καλύπτουν τὰ φαινόμενα τῆς φθορᾶς καὶ μόνον εἰς τὰ ἀνώτερα ὄντα καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀκμῆς των ὑπάρχει ἰσορροπία μεταξὺ ἀφομοιώσεως καὶ φθορᾶς. Ἐν ὅσῳ ἀκμάζει ἡ ζωή, παραμένει νικήτρια καὶ ἡ ἀφομοίωσις, ἕως οὗ κατανικηθῇ ὑπὸ τῶν παραγόντων τῆς φθορᾶς (ποικιλιῶν προερχομένων μοιραίως ἐξ ἑτερογενοῦς περιβάλλοντος), τῶν ὁποίων ἡ δρᾶσις ἀσκεῖται καὶ ἐπὶ τῶν ὄντων καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων. Ἡ ζωὴ εἶναι ἀγών, καὶ ὁ ἀγὼν οὗτος λαμβάνει ποικιλίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀλληλοδιαδόχων λειτουργιῶν (δηλαδὴ τῆς γενικῆς ζωτικότητος τοῦ ὀργανισμοῦ). Ὥστε ἡ ζωὴ εἶναι διαδοχὴ λειτουργιῶν.

Διὰ τὸν Λὲ Ντατὲκ τὸ ζῶν ὂν ἀνταποκρίνεται εἰς ὅλην τὴν ποικιλίαν τοῦ περιβάλλοντος, ἀντιπροβάλλον εἰς κάθε μεταβολὴν δρᾶσιν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον καὶ ἰσορροπητικήν. Ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ζωὴν εἶναι ἀγὼν διὰ τὴν ἰσορροπίαν καὶ ἐν τῇ ζώσῃ φύσει τὸ φαινόμενον τῆς ἰσορροπίας λαμβάνει τὴν χαρακτηριστικὴν μορφὴν τῆς συνηθείας. Ἡ θεωρία αὕτη τῆς λειτουργικῆς ἀφομοιώσεως ὡδήγησε τὸν Λὲ Ντατὲκ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς κληρονομικῆς μεταβιβάσεως, καθ' ἣν κάθε ζῶν ὂν εἶναι προϊὸν τῆς κληρονομικότητός του καὶ τῆς ἀγωγῆς του. Παραδέχεται ὡς βασικὸν κίνητρον τῶν μεταβολῶν τὴν ἄμεσον προσαρμογὴν τοῦ Λαμάρκ, ἀλλ' ἀναγνωρίζει ταυτοχρόνως καὶ τὴν σημασίαν τῆς ἐπιλογῆς τοῦ Ντάρβιν καὶ συμφιλιῶν τὰς δύο θεωρίας ἀποδεικνύει ὅτι ἄγουν εἰς τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Ἀντιθέτως καταπολεμεῖ τὸν νεοδαρβινισμὸν τοῦ Βάϊσμαν καὶ τοῦ Ἔρλιχ καὶ εἰσάγει τὴν ἔννοιαν τῆς κληρονομικῆς πατρότητος. Πᾶν ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὸ ἄτομον ὑπόκειται εἰς προσαρμογήν. Ἑπομένως ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου εἶναι ἔννοια φανταστική. Ὁ Λὲ Ντατὲκ ὁδηγῶν μέχρι τῶν τελευταίων συνεπειῶν των τὰς ἐπιστημονικάς του ἀρχάς, καταπολεμεῖ μετὰ σφοδρότητος κάθε θρησκευτικὸν δόγμα καὶ ὅλα τὰ φιλοσοφικὰ οἰκοδομήματα τὰ στηριζόμενα ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως καὶ ἐπὶ μεταφυσικῶν ὀντοτήτων. Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων του συγκαταλέγονται τὰ ἑξῆς: «Théorie nouvelle de la vie» (1896), «Le déterminisme biologique et la personnalité consciente» (1896), «L' individualité et l' erreur individualiste» (1897), «Évolution individuelle et hérédité» (1898), «Lamarckiens et darwiniens» (1899), «La sexualité» (1899), «L'unité dans l'être vivant» (1902), «Les limites du connaissable; la vie et les phénomènes naturels» (1903), «Traité de biologie» (1903), «Le lois naturelles» (1904), «La lutte universelle» (1906), «L' atheisme» (1907 καὶ ἑλλ. μετ.), «De l' homme à la science» (1907), «Science et conscience» (1908), «Le chaos et l' harmonie universelle» (1911), «La stabilité de la vie» (1911), «L' égoïsme seule base de toute société» (1911), «La science de la vie» (1912) κ. ἄ.

Digitized by Google

Λενταντὺ (Le-Dantu). Γάλλος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ὑπηρετῶν εἰς τὸν στόλον τοῦ Μωχάμετ-Ἄλη, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Πελοποννήσου. Τὴν παραμονὴν τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου, καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Γάλλου ναυάρχου Δὲ Ριγνῦ, ἐγκατέλιπε μετὰ τῶν ἄλλων συμπατριωτῶν του ἀξιωματικῶν τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον. Κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ παρέμεινεν εἰς τὸ αἰγυπτιακὸν ναυτικόν, διακριθεὶς εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Συρίας. Γ. Δ. Κ.

— **Λὲ Ντατὺ** (Le Dentu), ***Ἰωάννης-Φραγκῖσκος-Αὔγουστος***. Γάλλος χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1841. Τῷ 1869 διωρίσθη ὑφηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῶν Παρισίων διὰ τῆς διατριβῆς «Περὶ ἀνωμαλιῶν τοῦ ὄρχεος», τῷ 1889 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῆς ἰατρικῆς, καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἐγένετο καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς. Ἐδημοσίευσε πληθὺν ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, ὧν κυριώτεραι εἶναι: «Ἐγκεφαλικαὶ ἐντοπίσεις καὶ ἀνάτρησις τοῦ κρανίου» (1878), «Τεχνικὴ τῆς νεφρεκτομῆς» (1886) κ. ἄ. Ο. Ρ.

Λέντβιλ (Leadville) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ Κολοράντο. Κάτ. 7.508. Ἐκτίσθη τῷ 1859 ἐν ὀρεινῇ μεταλλοφόρῳ περιοχῇ καὶ ὠνομάσθη τότε *Καλιφορνία I κέλτς*. Τῷ 1876 ἀνεκαλύφθησαν παρ' αὐτὴν μεταλλεῖα ἀργύρου καὶ μολύβδου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνέτεινεν εἰς τὴν ταχεῖαν αὔξησιν τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἀνελθόντων εἰς 35.000, καὶ εἰς τὴν μετονομασίαν της *Λένιβιλ* (=μολυβδούπολιν). Μετὰ τὴν ἐξάντλησιν ὅμως τοῦ μεταλλεύματος ἡ πόλις παρήκμασε. Μ. Δ. Β.

Λεντὲ (Lindet), ***Ἰωάννης-Βαπτιστὴς-Ροβέρτος***. Γάλλος πολιτικὸς (1746—1825). Ὡς πληρεξούσιος ἐν τῇ συντακτικῇ συνελεύσει καὶ ἀκολούθως ἐν τῇ συμβατικῇ, συνέταξε τὴν «ἔκθεσιν τῶν ἐγκλημάτων, ἅτινα ἀπεδόθησαν εἰς τὸν Λουδοβῖκον Καπέτον» (Λουδοβῖκον ΙΣΤ'), ἐφ' ἧς καὶ ἐστηρίχθη ἡ κατ' αὐτοῦ κατηγορία. Διετέλεσεν ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος κατέφυγεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Μ. Ν. Δ.

—**Λεντὲ** (Lindet), ***Ροβέρτος-Θωμᾶς***. Γάλλος κληρικὸς καὶ πολιτικὸς (1743—1823). Ἐφημέριος κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, μετέσχεν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ τάγματός του εἰς τὰς γενικὰς συνελεύσεις (États généraux). Ὁρκισθεὶς εἰς τὸ σύνταγμα ἐνυμφεύθη δημοσίᾳ τῷ 1791 καὶ κατόπιν ἐγένετο ἐπίσκοπος τοῦ Ἔρ. Πληρεξούσιος ἐν τῇ συμβατικῇ, ἐψήφισε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην Λουδοβίκου τοῦ ΙΣΤ'. Τῷ 1793 παρῃτήθη τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος. Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος κατέφυγεν εἰς Ἑλβετίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰταλίαν. Τυχὼν ἀδείας ἐπανῆλθεν εἰς τὴν γενέτειραν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐν ἀφανείᾳ. Μ. Ν. Δ

Λέντεγκορντ (Lundegard), ***Ἄξελ***. Σουηδὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1861. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον μὲ τὴν συλλογὴν νατουραλιστικῶν διηγημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Εἰς τὴν αὐγὴν» (1885) καὶ τὸ μυθιστόρημα «Ὁ Ἐρυθρὸς πρίγκιψ» (1889), ὅπερ περιέχει ἐξιστόρησιν τῶν περιπετειῶν ζώντων προσώπων, μὴ ὀνομαζομένων διὰ τοῦ ἀληθοῦς ὀνόματός των, ἀλλ' εὐκόλως μαντευομένων ἐκ τῆς ἀφηγήσεως. Τοιοῦτον εἶναι καὶ τὸ μυθιστόρημα «Ἔλσα Φίννε», εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφει τὴν ἱστορίαν τῆς φίλης τοῦ Βικτωρίας Βέντικτσον. Εἰς ἄλλα μυθιστορήματα ἀνέλυσε μὲ λεπτὴν τέχνην τὴν ψυχολογίαν τῶν γυναικῶν, ὡς εἶναι «Ἡ μυΐγα», «Τιτάνια» (1892), «Βασίλισσα Μαργαρίτα» (1905), «Βασίλισσα Φιλίππη» (1907). Θ. Κ.

Λεντεκάδα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 369. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Δάρα*. Χ. Δ.

Λέντελλ (Lundell), ***Ἰωάννης-Αὔγουστος***. Ἔγκριτος Σουηδὸς γλωσσολόγος, γεννηθεὶς τῷ 1851. Μετὰ τὰς ἐγκυκλίους καὶ ἐπιστημονικὰς σπουδάς του διωρίσθη καθηγητὴς τῶν σλαυϊκῶν γλωσσῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Οὐψάλας, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐδίδαξεν εὐδοκιμώτατα ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν (1891—1916). Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν μελέτην καὶ ἔρευναν τῶν σλαυϊκῶν γλωσσῶν καὶ φιλολογιῶν, ὁ Λέντελλ ἠσχολήθη συντόμως μὲ τὴν ἔρευναν τῶν σουηδικῶν διαλέκτων, οὕτω δ' ἀνεδείχθη ἱδρυτὴς καὶ ὀργανωτὴς τῆς σουηδικῆς διαλεκτολογίας. Τὰς σχετικὰς ἐρεύνας καὶ πραγματείας του δύναταί τις νὰ ἴδῃ εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ (ἀπὸ τοῦ 1879) ἐκδιδόμενον διαλεκτολογικὸν περιοδικὸν «Nyare bildnig till om de svenska Landsmalen». Ἔλαβε προσέτι ἐνεργὸν μέρος καὶ εἰς τὰς συζητήσεις περὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς σουηδικῆς ὀρθογραφίας, ἐπενόησε δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ἴδιον ὀρθογραφικὸν σύστημα. Ἀξιόλογα εἶναι καὶ τὰ ἄρθρα τοῦ περὶ τῶν σκανδιναυϊκῶν γλωσσῶν καὶ διαλέκτων καὶ περὶ τῆς σκανδιναυϊκῆς δημώδους ποιήσεως, τὰ δημοσιευθέντα εἰς τὸ γνωστὸν «Grundriss der germanischen Philologie» τοῦ H. Paul. Γ. Π. Α.

Λέντεμπεργκ (Ledeberg) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐν τῷ νομῷ τῆς Α. Φλάνδρας, παρὰ τὸν ποταμὸν Σκάλδιν. Κάτ. 13.560. Ἔχει ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, ὑφαντουργεῖα βάμβακος, μηχανουργεῖα καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Γάνδης καὶ τῶν Βρυξελλῶν. Μ. Δ. Β.

Λέντεμπουρ (Ledebour), ***Γεώργιος***. Γερμανὸς σοσιαλιστής, γεννηθεὶς τῷ 1850 ἐν Ἀννοβέρῳ, ἱδρυτὴς καὶ πρόεδρος τοῦ ἀνεξαρτήτου σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας. Ὑπῆρξε συντάκτης διαφόρων ἐφημερίδων τῆς ἀριστερᾶς, ὡς καὶ τοῦ «Vorwärts» καὶ τῆς «Sächsische Arbeiter Zeitung» τῆς Λειψίας. Ἐκλεγεὶς βουλευτὴς Βερολίνου διὰ τὸ Ράϊχσταγ τῷ 1900, ἐπανεξελέγετο ἄνευ διακοπῆς μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν καταψηφισάντων τὰς πολεμικὰς δαπάνας κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου. Ἀπεποιήθη τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν κυβέρνησιν τῶν ἐπιτρόπων τοῦ λαοῦ καὶ ἡγωνίσθη μετὰ τοῦ Λῆμπκνεχτ νὰ τὴν ἀνατρέψῃ διὰ τοῦ πραξικοπήματος τοῦ Ἰανουαρίου 1919. Συλληφθεὶς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος, ἀφέθη ἐλεύθερος κατ' Ἰούνιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1920 ἐπανεξελέγη βουλευτὴς τοῦ Ράϊχσταγ. Ὡς εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἀνεξαρτήτου σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος καὶ μέλος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Διεθνοῦς τῆς Βιέννης, ἀντετάχθη κατὰ πάσης συγχωνεύσεως μετὰ τῶν μπολσεβίκων καὶ τῆς Β' Διεθνοῦς. Ἡ ἀδιάλλακτος αὐτὴ στάσις του ἐμείωσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ἐπιρροήν του ἐντὸς τοῦ ἀνεξαρτήτου σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Θ. Π.

— **Λέντεμπουρ** (Ledebour), ***Κάρολος-Φρειδερῖκος***. Γερμανὸς βοτανικός, γεννηθεὶς ἐν Στράλσουντ τῷ 1785 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μονάχῳ τῷ 1851. Τῷ 1805 ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ βοτανικοῦ κήπου καὶ καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς ἐν Greifswald. Τῷ 1811 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς εἰς Ντόρπατ καὶ τῷ 1836 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐν Μονάχῳ ἕδραν του. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς: «Flora Rossica» (Stuttgart. 1824, 3 τόμ.), «Flora Altaica» (Berlin, 1829 — 1834, 4 τόμ.) καὶ «Icones plantarum novarum floram Rossica» (Riga, 1829—1834, 5 τόμ.). Δ. Ν. Π.

Λεντὲρ (Linder), ***Μάξ***. Ψευδώνυμον τοῦ Γάλλου ἠθοποιοῦ τοῦ κωμικοῦ κινηματογράφου *Γαβριὴλ Λεβιέλ* (βλ. Μὰξ *Λίντερ*).

Λεντζοὺν *[Γεωγρ.]*. Πολίχνη τῆς Β. Παλαιστίνης εἰς τὰ σύνορα Γαλιλαίας πρὸς Β. καὶ Σαμαρείας πρὸς Ν. Εἶναι ἡ ἀρχαία *Μεγιδδώ*.

Λέντζυελ (Lengyel) *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Οὐγγαρίας ἐν τῇ κομιτείᾳ τῆς Τόλνα. Ἔχει παλαιὸν πύργον μετὰ τῆς ὀνομαστῆς βιβλιοθήκης τοῦ κόμητος Ἀλεξ. Ἀππονΰϊ. Παρ' αὐτὸ ὑπάρχει ἡ τοποθεσία *Βοζίνσκυ*, ὅπου ἀνευρέθησαν προϊστορικοὶ τάφοι. Μ. Δ. Β.

Λέντζυελ (Lengyel), ***Μελχιώρ***. Οὔγγρος δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1880. Ἐγένετο παγκοσμίως γνωστὸς κυρίως διὰ τοῦ δραματικοῦ ἔργου αὐτοῦ «Ταϊφοὺν» (1919), ὅπερ ἔσχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν καὶ ἐπαίχθη εἰς πολλὰς χώρας. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων αὐτοῦ ἐπήνεσεν ἰδιαιτέρως ἡ κριτική, ὡς λεπτοτάτης χάριτος καὶ σατιρας, τὰς κωμῳδίας του: «Οἱ εὐγνώμονες ἐπίγονοι» καὶ «Τὸ βασίλειον τοῦ Σάντσο Πάνθα». Ὁ Λέντζυελ θεωρεῖται ὡς ὁ δυνατώτερος θεατρικὸς συγγραφεὺς τῆς Οὐγγαρίας. Θ. Κ

λεντία *[Ναυτ.]*. Ὅρος τῆς κοινῆς τῶν ναυτικῶν γλώσσης σημαίνων τὸν *πλαγιοδέτην*: «δένω λεντία» πλαγιοδετῶ, «δεμένο μὲ λεντία» πλαγιόδετον πλοῖον. Σ. Ε. Λ.

Λεντία (Lentia) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τοῦ Νωρικοῦ, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως ποταμοῦ, ὀλίγον κατωτέρω τοῦ Λαυριακοῦ (νῦν Lorch). Κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα κατελήφθη ὑπὸ τῆς δευτέρας ἰταλικῆς λεγεῶνος. Εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἄνω Αὐστρίας *Λίντς* (Linz). Α. Θ. Σ

Λεντιανὰ *[Ἀρχ.]* Ὀχυρὸν βυζαντινὸν φρούριον ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Κοτοιρακίας (Βιθυνίας τῆς Μ. Ἀσίας). Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204), τὰ Λεντιανὰ κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως, ἱδρυτοῦ τοῦ κράτους τῆς Νικαίας. Τῷ 1212 ὁ Λατῖνος αὐτοκράτωρ Κωνσταντινουπόλεως Ἐρρῖκος, προσβαλὼν αὐτό, ὑπερασπιζόμενον ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου Λασκάρεως καὶ τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου, τὸ ἐκυρίευσε μετὰ 40 ἡμερῶν γενναίαν ἀντίστασιν, ἀνεκτήθη δὲ τῷ 1224 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νικαίας Ἰωάννου Γ. Βατάτζη. Εἰς τὸ φρούριον αὐτὸ ἐνέκλεισεν ὁ Βατάτζης τὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ αἰχμαλωτισθέντα (1246) δεσπότην τῆς Θεσσαλονίκης Δημήτριον Ἄγγελον. Ν. ΚΛΣ

Λεντίνη *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Σαργιάδας τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίδος τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 132. Χ. Δ.

Λεντίνι (Lentini) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Σικελίᾳ καὶ τῷ νομῷ τῶν Συρακουσῶν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει 35 χλμ. πρὸς τὰ ΒΔ., παρὰ τὴν λίμνην Λεντίνι. Κάτ. 17.134. Ἔχει ἐργοστάσια φαγεντιανῶν σκευῶν καὶ διεξάγει ἐμπόριον γεωργικῶν προϊόντων. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν ἄφθονα σπήλαια, ἅτινα θεωροῦνται ὑπὸ τῶν κατοίκων ὡς ἀρχαῖαι κατοικίαι Κυκλώπων. Ὑπέστη πολλάκις μεγάλας ζημίας ἐκ τῶν σεισμῶν, τῷ δὲ 1693 κατεστράφη σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκετο ἡ ἀρχαία πόλις Λεοντῖνοι. Μ. Δ. Β.

λεντῖνος (ὁ) (Lentinus) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς τάξεως τῶν *βασιδιομυκήτων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαρικιδῶν*. Τὸ πιλίδιον εἶναι σκληρόν, τὰ φυλλίδια καταλήγουν εἰς αἰχμὴν πρὸς τὸν πόδα, τὰ σπόρια εἶναι ὑελώδη. Προσβάλλουν τὴν οἰκοδομήσιμον ξυλείαν. Ε. Τ. Β.

λέντιον (τό)· ὀθόνη λινῆ, σινδών || ἰδίᾳ, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον περιζωννύεταί τις πρὸς ἐργασίαν, περίζωμα, κοιν. *ποδιά, μπροστέλλα* || περίζωμα ἱερατικὸν (λατ. linteum).

λέντισμα (τὸ) *[Ἁλιευτ.]*. Καλεῖται οὕτω ἴδιον εἶδος ἁλιείας, ὅπερ ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ νῦν ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν προσφύγων κυρίως διὰ τὴν ἁλιείαν τῆς συναγρίδος (βλ. καὶ λ. *ἁλιεία* τ. Γ', σ. 786, β). Δ.Ν.Π.

Λέντβκιστ (Lundquist), ***Ἐρνέστος***. Σουηδὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1851. Γραμματεὺς τοῦ βασιλικοῦ θεάτρου τῆς Στοκχόλμης ἀπὸ τοῦ 1881. Τὸ πρῶτόν του θεατρικὸν ἔργον, ἡ μικρὰ κωμῳδία «Κορνήλιος Νέπως» (1875), ἐσημείωσε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἐπίσης τὰ «Μεταξὺ ξύλου καὶ φλοιοῦ» καὶ «Ἡ σύζυγος τοῦ ἠθοποιοῦ» (1879). Ἔγραψεν ἐπίσης διηγήματα καὶ μυθιστορήματα: «Διηγήματα καὶ φαντασίαι», «Ἀγνή» (1881), «Ἀπρίλιος» 1885, «Σκιαὶ καὶ ἀκτῖνες» (1889), «Αἷμα καλλιτέχνου» (1890), «Εἰς τὸ φῶς τῆς λυχνίας». Θ. Κ.

Λεντμπῆτερ (Leadbeater), ***Κάρολος***. Ὁ μεγαλύτερος σύγχρονος ἀποκρυφιστής. Ἐγεννήθη ἐν Ἀγγλίᾳ τῷ 1847, εἰς ἡλικίαν δὲ 31 ἐτῶν ἐχειροτονήθη ἱερεὺς τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰργάσθη δραστηρίως μεταξὺ τῶν κατωτάτων ἰδίως τάξεων. Τὸ 1883 ἔγινε μέλος τῆς θεοσοφικῆς ἑταιρείας, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ἐν Ἄντσαρ τῶν Ἰνδιῶν παγκόσμιον κέντρον τῆς θεοσοφικῆς ἑταιρείας, ὅπου ἐπεδόθη μετ' ἐξαιρετικοῦ ζήλου καὶ ἀγάπης εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἀποκρυφισμοῦ. Τὰ συγγράμματά του βασίζονται, ἅπαντα σχεδόν, εἰς ἀτομικάς του ἐρεύνας καὶ παρατηρήσεις διὰ τῆς ἐνοράσεως. Εἶναι μελέται ἀποκρύφων νόμων, περιέχουσαι καὶ τὰ ἠθικὰ συμπεράσματα αὐτῶν. Τὰ κυριώτερα συγγράμματά του εἶναι: «Ὁ Ἀποκρυφισμὸς ἐν τῇ φύσει», «Πέραν τοῦ θανάτου», «Τὰ κέντρα δυνάμεως» (The Chacras), «Τὰ ἀρχαῖα μυστήρια καὶ ὁ τεκτονισμός» (ἑλλην. μετ. 1928), «Ὁ Ἄνθρωπος, πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει», «Ἡ ἀπόκρυφος χημεία». Τὰ δύο τελευταῖα ἐγράφησαν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Ἄννης Μπέζαντ. Ἔγραψεν ἀκόμη καὶ διαφόρους ἄλλας μονογραφίας, ὅπως: «Τὸ ἀστρικὸν πεδίον», «Τὸ νοητικὸν πεδίον», «Ἐγχειρίδιον τῆς Θεοσοφίας», «Οἱ ἀόρατοι βοηθοί», «Οἱ Διδάσκαλοι καὶ ἡ Ἀτραπός» (ἑλλην. μετ. 1928), «Ἡ κεκρυμμένη ζωὴ ἐν τῷ τεκτονισμῷ» ἑλλην. μετ. 1929). κ. ἄ. Π. Π. Χ.

Λεντνίτσε, ἢ ***Λεντίντσι*** (Lednice ἢ Ledinci) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μικούλωφ τῆς Μοραβίας. Κάτ. 5.000. Γερμανιστὶ ἐκαλεῖτο *Αἰσγρουμπ*. Μ. Δ. Β.

λέντο (ἰταλ. lento=ἀργά) *[Μουσ.]*. Μουσικὸς ὅρος σημαίνων βραδεῖαν ἀγωγήν, ταυτόσημον σχεδὸν πρὸς τὴν τοῦ *λάργκο*. Γ. Σ.

Λεντοῦ (Ledoux) ***Ἰωσὴφ-Κάρολος***. Γάλλος φιλέλλην. Ταγματάρχης τῆς ναπολεοντείου στρατιᾶς, κατῆλθεν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα τῷ 1826. Συνειργάσθη μετὰ τοῦ Φαβιέρου, εἰσῆλθε μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, φέρων φορτίον πυρίτιδος, ἀσθενήσας ὅμως ἐντὸς τοῦ πολιορκουμένου φρουρίου, ἀπεβίωσε κατὰ Μάρτιον 1827. Γ. Δ. Κ.

Λέντουλον (Lentulum) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἄνω Παννονίας, κειμένη παρὰ τὸν Δράβον, δεξιὸν παραπόταμον τοῦ Δουνάβεως, ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ποιτοβίου (παρὰ τὸ νῦν Pettau), διὰ Καρροδούνος (νῦν Πιτομάχα) εἰς Μούρσαν (νῦν Eszeg) ὁδοῦ, εἰς βόρ. πλάτ. 39°10' καὶ ἀνατ. μῆκ. 45°45' κατὰ τὸν Πτολεμαῖον (Γεωγρ. ΙΙ, 14, 4). Ἡ θέσις αὐτῆς δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένη. Α. Θ. Σ.

Λέντουλος, ἢ ***Λέντλος*** (Lentulus). Ἐπίθετον μεγάλης ῥωμαϊκῆς οἰκογενείας ἐκ τῶν πατρικίων, κλάδος τῆς Κορνηλίας γενεᾶς. Ἄξια λόγου μέλη αὐτῆς ὑπῆρξαν:

1) *Πόπλιος Κορνήλιος Λέντουλος Σπινθήρ*, ὀνομασθεὶς οὕτω διὰ τὴν μεγάλην ὁμοιότητα αὐτοῦ

Digitized by Google

πρός τινα ἠθοποιὸν φέροντα τὸ ὄνομα τοῦτο. Ἦτο στενὸς φίλος τοῦ Κικέρωνος καὶ ὡς ἐξάδελφος τοῦ συνωμότου Λεντούλου ἐβοήθησε τὰ μέγιστα τὸν Κικέρωνα εἰς τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως τοῦ Κατιλίνα. Ἀνῆλθεν εἰς πάντα τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα τῆς πολιτείας, γενόμενος ἀγορανόμος, πραίτωρ, ταμίας, ὕπατος καὶ διοικητὴς Ἱσπανίας καὶ Κιλικίας. Εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηΐου ἐβοήθησε τὸν Πομπήϊον καὶ ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Αἴγυπτον· διὰ τοῦτο συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Καίσαρος καὶ ἐθανατώθη.

2) *Λεύκιος Κορνήλιος Λέντουλος*. Ὕπατος (327). Διεκρίθη εἰς τὸν β' σαμνιτικὸν πόλεμον καὶ ἔλαβε τὸ ἐπώνυμον Caudinus.

3) *Πόπλιος Κορνήλιος Λέντουλος*, ὁ ἐπικαλούμενος *Σούρας*. Ταμίας ἐπὶ Σύλλα, εἶτα πραίτωρ καὶ ὕπατος (71). Ἀπεβλήθη τῆς συγκλήτου δι' ἀνηθικότητα (70) μετά τινων ἄλλων καὶ ἔγινεν ὁ σπουδαιότερος τῶν συνωμοτῶν μετὰ τὸν Κατιλίναν. Ὡς πραίτωρ (63) ἔμεινεν ἐν Ῥώμῃ καὶ ἡ ἀδεξιότης του εἰς τὰς μετὰ τῶν Ἀλλοβρόγων πρέσβεων διαπραγματεύσεις παρέδωκε τὰς περὶ τῆς συνωμοσίας ἀποδείξεις εἰς τὸν Κικέρωνα· εἶτα δὲ τὸ ἀναποφάσιστον αὐτοῦ ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Κικέρωνα νὰ θριαμβεύσῃ. Συνελήφθη μετὰ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν καὶ ἐστραγγαλίσθη εἰς τὴν φυλακὴν (5 Δεκεμβρίου 63).

4) *Λεύκιος Κορνήλιος Λέντουλος*, ὁ ἐπικαλούμενος *Κρούς*, ἐκ τῶν ἠθικωτέρων προσώπων ἐν Ῥώμῃ τοῦ Α' π. Χ. αἰῶνος. Πραίτωρ (58) καὶ ὕπατος (50), πολιτικὸς ἐχθρὸς τοῦ Κλωδίου, τὸν ὁποῖον καὶ κατηγόρησε διὰ τὴν παραβίασιν τῶν μυστηρίων τῆς Καλῆς Θεᾶς. Πολιτικὸς ἀντίπαλος τοῦ Καίσαρος ὤν, ἠκολούθησε τὸν Πομπήϊον εἰς τὴν Ἀπουλίαν, Ἰλλυρίαν καὶ Αἴγυπτον, ἔνθα ἔφθασε μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου καὶ ἐφονεύθη ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου.

5) *Γναῖος Λέντουλος*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ὕπατος (26) καὶ λίαν ἀγαπητὸς εἰς τὸν στρατόν. Ἔγραψεν ἱστορικὰ ἔργα καὶ ποιήματα, ἐκ τῶν ὁποίων σῴζονται μόνον στίχοι τινὲς ἐν τῇ λατινικῇ Ἀνθολογίᾳ. Ν. Ι. Ζ.

Λεντραὶν (Ledrain), ***Εὐγένιος***. Γάλλος ἀνατολιστὴς καὶ ἀρχαιολόγος (1844—1910). Ἀσπασθεὶς τὸ ἱερατικὸν σχῆμα ἐγένετο ἱερεὺς εἰς τὸ τάγμα τῶν ὀρατοριανῶν, ἀλλὰ ταχέως ἐγκατέλειψε τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον χάριν τῶν ἀρχαιολογικῶν μελετῶν. Διωρίσθη ἐπιμελητὴς τοῦ μουσείου τοῦ Λούβρου καὶ καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῇ σχολῇ τοῦ μουσείου. Ἀπὸ τοῦ 1894 ἤρξατο γράφων εἰς διαφόρους γαλλικὰς ἐφημερίδας καὶ ἀρχαιολογικὰ περιοδικὰ ἄρθρα, τὰ ὁποῖα, λόγῳ τῆς πρωτοτυπίας των καὶ τῆς πολεμικῆς των ἐναντίον παραδεδεγμένων ἀντιλήψεων, τὸν ἔφερον εἰς ἀντίθεσιν μὲ τοὺς ἀρχαιολόγους τῆς ἐποχῆς. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη τακτικὸς συνεργάτης τῆς «Ἐκλαίρ» καὶ τῆς «Ἰλλουστρασιόν», μεταξὺ δὲ τῶν ἔργων του συγκαταλέγονται τὰ ἑξῆς: «Εἷς φεουδάρχης ἐν τῇ μέσῃ Αἰγύπτῳ» (1876), «Αἱ ἑλληνοαιγυπτιακαὶ μομμίαι, μετ' εἰκόνων» (1877), «Ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ» (1879, 2 τόμ.), «Τὰ Αἰγυπτιακὰ μνημεῖα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης» (1880), «Λεξικὸν τῶν παλμυρικῶν κυρίων ὀνομάτων» (1886), «Λεξικὸν τῆς γλώσσης τῆς ἀρχαίας Χαλδαίας» (1897). Ἐπίσης μετέφρασε τὴν Βίβλον ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, ἐκδώσας αὐτὴν μετὰ σημειώσεων καὶ σχολίων εἰς 10 τόμους. Δ. Σ. Δ.

Λεντρὺ-*Ρολλὲν* (Ledru-Rollin), ***Ἀλέξανδρος-Αὔγουστος***. Γάλλος πολιτικὸς (1807—1874). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Παρισίοις, ὅπου καὶ διέπρεψεν ὡς δικηγόρος καὶ ὡς ῥήτωρ λαϊκῶν συναθροίσεων. Τῷ 1841, ἐκλεγεὶς βουλευτής, διεδραμάτισε σπουδαῖον ῥόλον εἰς τὰ πολιτικὰ γεγονότα τῆς Γαλλίας. Τῷ 1848, ὢν καὶ πάλιν βουλευτής, διεμαρτυρήθη ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς βουλῆς κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας τῆς δουκίσσης τῆς Ὀρλεάνης καὶ ἐζήτησε τὸν σχηματισμὸν προσωρινῆς κυβερνήσεως, εἰς ἣν ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν. Κατὰ τὴν δικτατορίαν τοῦ Καβαινιὰκ (Cavaignac) ἤρχισε περιοδεύων τὴν Γαλλίαν καὶ κηρύττων ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν ὡς προέδρου τῆς δημοκρατίας τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτου ἐξηκολούθησε τοὺς ἀγῶνάς του μετὰ σθένους ἀσυνήθους. Οἱ πολιτικοί του ἀντίπαλοι φοβούμενοι τὴν μεγάλην δημοκρατικότητα αὐτοῦ ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν δολοφονήσουν, ἀλλ' οὗτος ἐσώθη χάρις εἰς τὸν ἀφηνιασμὸν τῶν ἵππων τῆς ἁμάξης, ἧς ἐπέβαινε. Τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ἐργατικῆς διαδηλώσεως τὸν Ἰούνιον τοῦ 1849, ἀπεπειράθη τὴν κατάλυσιν τῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας τοῦ Καβαινιάκ, ἀλλ' ἀποτυχὼν ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Βέλγιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λονδῖνον, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ εἰκοσαετίαν. Κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους, ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς πλείστους νομοὺς τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ παρῃτήθη καὶ ἔζησε τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του μακρὰν τῆς πολιτικῆς. Οἱ συμπατριῶται καὶ ὁμοϊδεάται του ἔστησαν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Βολταίρου ἐν Παρισίοις τὸν ἀνδριάντα του. Μ. Ν. Δ.

Λὲντς (Lenz), ***Γουλιέλμος ντὲ*** —. Ρῶσος μουσικοκριτικὸς καὶ ἱστορικὸς (1808—1883), γερμανικῆς καταγωγῆς, ἀσχοληθεὶς εἰδικῶς μὲ τὴν βιογραφίαν καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἔργων τοῦ Μπετόβεν. Καρπὸς τῶν μελετῶν του ὑπῆρξε πρωτίστως τὸ πολύκροτον σύγγραμμά του: «Ὁ Μπετόβεν καὶ τὰ τρία εἴδη τοῦ ὕφους του», ἐν τῷ ὁποίῳ χωρίζει τὴν παραγωγὴν τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ εἰς τρεῖς περιόδους, δηλαδὴ τὴν πρώτην, ἥτις εἶναι μίμησις τοῦ ἔργου τῶν προγενεστέρων διδασκάλων, τὴν δευτέραν, ἡ ὁποία εἶναι δημιουργία ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν παλαιῶν προτύπων μὲ τάσεις πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἐξ αὐτῶν, καὶ τὴν τρίτην, σύνθεσιν ἔργων ἀπηλλαγμένων παντὸς δεσμοῦ πρὸς τὸ παρελθόν. Ὁ Λέντς ἔγραψεν ἐπίσης: «Beethoven, eine Kunststudie» (5 τόμοι), «Die grossen Pianofortevirtuosen unsrer Zeit» (1872) καὶ «Aus dem Tagebuche eines Livländers». Γ. Σ.

Λὲντς (Lenz), ***Ἐρρῖκος-Φρειδερῖκος-Αἰμίλιος***. Ρῶσος φυσικὸς (1804—1865). Καθηγητὴς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Πετρουπόλεως, μέλος τῆς Ρωσικῆς Ἀκαδημίας, ἔκαμε πολλὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας ἐπὶ ζητημάτων τῆς φυσικῆς.

— **Λὲντς** (Lenz), ***Ἰάκωβος-Μιχαὴλ-Ραϋνόλδος***. Γερμανὸς ποιητὴς (1751 — 1792). Υἱὸς κληρικοῦ, ἐσπούδασεν ἐν Καινιξβέργῃ, ὅπου μόλις δεκαοκταετὴς ἐδημοσίευσε τὰ πρῶτα ποιήματά του. Τῷ 1771 μετέβη, ὡς οἰκοδιδάσκαλος, εἰς Στρασβοῦργον, ὅπου συνανεστράφη μετὰ τοῦ Γκαῖτε καὶ ἄλλων μελῶν τοῦ ἐκεῖ φιλολογικοῦ κύκλου. Ἀκολουθῶν τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν τάσιν, προσεπάθησε νὰ μιμηθῇ τὸν Σαίξπηρ καὶ ἔγραψε: «Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ θεάτρου, μετὰ προσηρτημένων μεταφράσεων ἔργων τοῦ Σαίξπηρ» (1774) καὶ τὰς ἰδιορρύθμους κωμῳδίας: «Ὁ παιδαγωγὸς» (1774) καὶ «Οἱ στρατιῶται» (1776), ὅπου ἐπιτίθεται ἐναντίον τῆς ἀνηθικότητος τῆς στρατιωτικῆς ζωῆς κλπ. Ἀπηχήσεις τῶν αἰσθηματικῶν του περιπετειῶν μετὰ τῆς Φρειδερίκης Μπριόν, τῆς Κορνηλίας Σλόσσερ, ἀδελφῆς τοῦ Γκαῖτε, καὶ τῆς Ἐρριέττας Βάλτνερ εὑρίσκει τις εἰς τὴν κωμῳδίαν: «Οἱ φίλοι δημιουργοῦν τὸν φιλόσοφον» (1776) καὶ εἰς τὸ ἔργον «Ὁ Ἄγγλος» (1777). Ὁ ἐν Στρασβούργῳ ἱδρυθεὶς «Σύλλογος διὰ τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν» (1775) ἔδωσεν εἰς τοῦτον ἀφορμὴν διὰ γλωσσολογικὰς πατριωτικὰς μελέτας, τὰς ὁποίας καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν ἔργῳ του. Τῷ 1776 μετέβη πρὸς συνάντησιν τοῦ Γκαῖτε εἰς Βαϊμάρην, ὅπου ὅμως, λόγῳ τοῦ ἰδιορρύθμου χαρακτῆρός του, δὲν ἠδυνήθη νὰ διαμείνῃ παρὰ ὀλίγους μόνον μῆνας. Κατόπιν μετέβη εἰς Ἀλσατίαν καὶ Ἑλβετίαν, ὅπου διήγαγε πλάνητα βίον, ἔπαθεν ἀπὸ διατάραξιν τῶν φρενῶν (1777) καὶ ἐταξίδευσεν εἰς Ρίγαν, Πετρούπολιν καὶ Μόσχαν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἡ δραματική του ποίησις, παρὰ τὸ ἄτεχνον τοῦ ὕφους του, τὴν ἐξεζητημένην πρωτοτυπίαν καὶ τὴν ὑπέρμετρον ἀκαλαισθησίαν, ἐμφανίζει τοῦτον ὡς τὸν σπουδαιότερον, μετὰ τὸν Γκαῖτε, ποιητὴν τῆς περιόδου ταύτης. Εἰς τὰ μικρά του ποιήματα καὶ διηγήματα ἀποκαλύπτεται πλήρης αἰσθήματος καὶ ἁπλότητος. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐδημοσιεύθησαν τὰ δράματα: «Γερμανικὸν πανδαιμόνιον» (1819), «Ὁ σικελικὸς ἑσπερινὸς» (1887) κλπ. Ἐκτὸς τούτων ἔγραψε μυθιστορήματα καὶ διηγήματα. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Tin τῷ 1828 εἰς τρεῖς τόμους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Stöber:* Der Dichter L. u. Friederike von Sesenheim (1842). — *Froitzheim:* L. u. Goethe (1891). Γ. Ε. Κ.

— **Λὲντς** (Lenz), ***Χαρόλδ-Ὀτμάρ***. Γερμανὸς φυσιοδίφης (1798—1870). Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων ἔργων του εἶναι τὰ ἑξῆς: «Die nützlichen und schädlichen Schwämme» (Gotha 1831), «Schlangenkunde» (Gotha 1832), «Gemeinnützige Naturgeschichte» (Gotha, 1834—1839) καὶ «Zoologie, Botanik und Mineralogie der Griechen und Römer» (Jena 1856), ὅπερ εἶναι καὶ τὸ σπουδαιότερον τῶν ἔργων του. Δ. Ν. Π.

— **Λὲντς** ***νόμος***. Ὁ νόμος τοῦ Λέντς (Lenz) εἶναι ἀπόρροια τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀξιώματος τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας ἐπὶ τῶν φαινομένων τῆς ἠλεκτρομαγνητικῆς ἐπαγωγῆς, διατυποῦται δὲ γενικῶς ὡς ἑξῆς: «Ἐὰν καθ' οἱανδήποτε μεταβολὴν καταστάσεως γεννᾶται ρεῦμα ἐξ ἐπαγωγῆς, τὸ παραγόμενον ρεῦμα ἔχει φορὰν τοιαύτην ὥστε ν' ἀντιτίθεται εἰς τὴν μεταβολὴν τῆς καταστάσεως». Ὁ νόμος τοῦ Λέντς ἀποτελεῖ τὴν βάσιν ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῶν φαινομένων τῆς ἠλεκτρομαγνητικῆς ἐπαγωγῆς. Κ. Π.

λεντσίτης (ὁ) (Lenzites) */Βοτ./*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαρικιδῶν* τῆς τάξεως τῶν *βασιδιομυκήτων*, περιλαμβάνον μύκητας ὑφῆς φελλοειδοῦς μὲ φυλλίδια σκληρά, αἰχμηρά, ἀκτινωτὰ καὶ ἐνίοτε ἑνούμενα μεταξύ των, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σαπροφυτικῶς ζῶντας. Τὸ εἶδος L. betulina, συχνάκις συναντώμενον ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δρυῶν, καστανεῶν κλπ., ἐνίοτε ζῇ καὶ παρασιτικῶς. Ε. Τ. Ε.

Λεντὺκ (Leduc), ***Σίμων*** (ὁ πρεσβύτερος). Διακεκριμένος Γάλλος βιολιστὴς καὶ μαθητὴς τοῦ Γκαβινιὲς (1748—1777). Εἰς τὰς συμφωνίας του διαφαίνεται ἡ ἐπίδρασις, ἣν ἔσχεν ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἐν Μάγχαϊμ σχολὴ τοῦ Στάμιτς. Ἐκτὸς τῶν συμφωνιῶν, ὁ Λεντὺκ ἔγραψε κοντσέρτα διὰ βιολίον, σονάτας κλ. Ὁ ἀδελφός του *Πέτρος* (1755—1816), διακεκριμένος καὶ αὐτὸς βιολιστής, ἐγκατέλειψε τὸ καλλιτεχνικὸν στάδιον, ἵνα ἱδρύσῃ σημαντικὸν μουσικὸν ἐκδοτικὸν οἶκον, ὅστις ὅμως δὲν πρέπει νὰ συγχέηται μὲ τὸν κατὰ τὸ ἔτος 1841 ἱδρυθέντα ἐν Παρισίοις ἐκδοτικὸν οἶκον *Ἀλφόνσου Λεντύκ*. Ὁ τελευταῖος οὗτος οἶκος ὑφίσταται μέχρι σήμερον καὶ ἔχει ἀναλάβει τὴν ἔκδοσιν τῆς σειρᾶς τῶν Μουσικοδιδασκάλων τῆς Ἀναγεννήσεως τοῦ Ἐξπέρ, σύγχρονα ρωσικὰ ἔργα κλ. Γ. Σ.

—**Λεντὺκ** (Leduc), ***Στέφανος***. Σύγχρονος Γάλλος φυσικός, καθηγητὴς ἀπό τινων ἐτῶν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Νάντης. Ὁ Λεντὺκ κατέστη διάσημος ἀφ' ἧς ἐφεῦρε μέθοδον ἀναισθησίας δι' ἠλεκτρισμοῦ. Πειραματισθεὶς ἐπὶ ἀτόμου ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ αὐτὸ ἐν ἀναισθησίᾳ ἐπὶ ὀκτὼ ὥρας, χωρὶς νὰ προκαλέσῃ τὰς ἐνοχλήσεις, ἃς ἐπιφέρει ἡ δι' αἰθέρος καὶ χλωροφορμίου ἀναισθησία. Μ. Ν. Δ.

— **Λεντὺκ** ***ἀποτέλεσμα***. Ὑπὸ τὸν ὅρον *Λεντὺκ-Ρίγκι* (Leduc - Righi) *ἀποτέλεσμα* καλοῦμεν φαινόμενον παρατηρηθὲν ὑπὸ τῶν Λεντὺκ καὶ Ρίγκι, ὅπερ ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἐὰν ἐπὶ ἀγωγοῦ διαρρεομένου ὑπὸ θερμικοῦ ρεύματος διεγείρωμεν μαγνητικὸν πεδίον, οὗτινος αἱ δυναμικαὶ γραμμαὶ νὰ εἶναι κάθετοι ἐπὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ θερμικοῦ ρεύματος, παράγεται ἐγκάρσιος πτῶσις τῆς θερμοκρασίας.

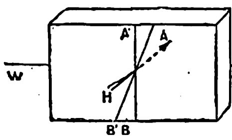

Ἀποτέλεσμα Λεντύκ.

Ἀγωγὸς (βλ. σχ.) ἐν σχήματι πλακὸς διαρρέεται ὑπὸ τοῦ θερμικοῦ ρεύματος W καὶ καθέτως πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ διεγείρεται τὸ μαγνητικὸν πεδίον H. Ἡ ἐπενέργεια τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν περιστροφὴν τῆς ἰσοθέρμου ἀπὸ τῆς θέσεως AB εἰς A'B'. Συνεπείᾳ τούτου μεταξὺ τῶν σημείων A καὶ B, ἅτινα πρότερον εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν, παρατηρεῖται μετὰ τὴν διέγερσιν τοῦ μαγνητικοῦ πεδίου διαφορὰ θερμοκρασίας. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι ἀντίστροφον τοῦ ἀποτελέσματος Hall. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Λὲ Ντυσὰ (Le Duchat). Γάλλος λόγιος (1658—1735). Δικηγορήσας ἐπί τινα χρόνον ἐν τῇ γενετείρᾳ του, ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ κατόπιν τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ἐδίκτου τῆς Νάντης, ὡς διαμαρτυρόμενος, καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Βερολῖνον, ὅπου ἔτυχε τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Πρωσσίας. Διωρίσθη κατ' ἀρχὰς δικαστικὸς σύμβουλος καὶ ἀκολούθως ἐξελέγη μέλος τῆς Βασιλικῆς ἑταιρείας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Βερολίνου. Συνέγραψε μεταξὺ ἄλλων: «Παρατηρήσεις περὶ διαφόρων ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν θεμάτων» ἐξέδωκε τοῦ «Ραμπελαί», τὴν σάτιραν «Μενιππιάδα», τὰς περιπετείας τοῦ βαρώνου Foeneste, τὴν «Ἀπολογίαν τοῦ Ἡροδότου» κ. ἄ. Μ. Ν. Δ.

Λενωσαῖοι */Γεωγρ./*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Καλλιανοῦ τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτ. (1928) 92. Χ. Δ.

Λέξελλ (Lexell), ***Ἀνδρέας-Ἰωάννης***, Σουηδὸς μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος, ἀκμάσας τὸν ΙΗ αἰῶνα. Ἠσχολήθη κυρίως εἰς τὴν σφαιρικὴν γεωμετρίαν. Εἰς αὐτὸν ὀφείλονται διάφορα γεωμετρικὰ θεωρήματα. Μ. Θ.

λεξεοτροπισμὸς (ὁ). Καλεῖται οὕτω φαινόμενον συνιστάμενον εἰς τὴν προσθήκην μετὰ πᾶσαν προφερομένην λέξιν ἄλλης τινὸς λέξεως ὀλιγοσυλλάβου, συνήθως δὲ τῆς λέξεως «δὲ» ἢ «λοιπὸν» κττ., ὡς π. χ, καλεῖται δέ, οὕτω δέ, φαινόμενον δὲ συνιστάμενον δὲ» κ. ο. κ., καὶ ἧς προσθήκης ὁ ἀσθενὴς δὲν ἔχει γνῶσιν, ἐκτὸς ἂν ἕτερός τις ἐπέστησεν αὐτοῦ τὴν προσοχήν. Ἡ τοιαύτη προσθήκη εἶναι ἐκδηλοτέρα εἰς τὴν ταχεῖαν ὁμιλίαν, ἢ φωνητικὴν ἀνάγνωσιν ἀκόμη, διότι εἰς τὴν βραδεῖαν δύναται ὁπωσοῦν νὰ μετριάζῃ τὴν χρῆσιν αὐτῆς ὁ ὁμιλῶν, προσέχων εἰδικῶς εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Εἰς τὴν γένεσιν ταύτης συμβάλλεται τὰ μέγιστα ἡ ἕξις, ὡς καὶ εἰς τὴν θεραπείαν αὐτῆς. Τ. Λ. Ζ.

Λέξερ (Lexer), ***Ἔριχ***. Γερμανὸς χειρουργός, γεννηθεὶς τῷ 1867. Ἀπὸ τοῦ 1891—1892 ὑπηρέτησεν ὡς βοηθὸς τοῦ καθηγητοῦ Merkel, μεθ' ὃ εἰσῆλθεν εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν πανεπιστημιακὴν κλινικὴν τοῦ Βερολίνου ὡς βοηθὸς τοῦ καθηγητοῦ v. Bergmann, γενόμενος ἀργότερον ἐπιμελητής, ὑφηγητὴς (1897), διευθυντὴς τῆς χειρουργικῆς πολυκλινικῆς (1899), καὶ τέλος καθηγητὴς τῆς χειρουργικῆς. Ἠσχολήθη μὲ πειραματικὰς ἐρεύνας τῶν ὀστεομυελιτίδων, μὲ τὴν σπουδὴν τῆς

Digitized by Google

αἰτιολογίας τῶν μικροργανισμῶν τῶν ὀξειῶν ὀστεομυελιτίδων, μὲ τὰς μορφὰς τῶν μυϊτίδων, μὲ τὴν ἔρευναν τῆς νωτιαίας μήνιγγος ὡς φορέως πυογενῶν μολύνσεων κλ., καὶ συνειργάσθη εἰς τὸ σύγγραμμα τῆς πρακτικῆς χειρουργικῆς, συγγράψας τὰ κεφάλαια τῶν διαμαρτιῶν διαπλάσεως, τραυμάτων καὶ νόσων τοῦ προσώπου, καὶ πλαστικῶν ἐγχειρήσεων. Ο. Ρ.

λεξιγραφία (ἡ)· ἐνασχόλησις περὶ τὴν καταγραφὴν λέξεων.

λεξιγραφικός, *—ή—όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λεξιγραφίαν, εἰς τὴν καταγραφὴν λέξεων: «λεξιγραφικὴ ἐνασχόλησις».—Ἐπίρρ. ***λεξιγραφικῶς***.

λεξιγράφος (ὁ, ἡ)· ὁ γράφων λέξεις, ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν καταγραφὴν λέξεων.

λεξίδιον (τό)· ὑποκορ. τοῦ *λέξις*, μικρὰ λέξις, ἀποτελουμένη ἐξ ὀλίγων συλλαβῶν ἢ φθόγγων: «τὰ μόρια εἶναι λεξίδια»· || ειρων.: «ἀσχολεῖται εἰς τὴν συλλογὴν λεξιδίων», «λεξιδίων θηρήτορες, ἐριδάνται καὶ ἱμαντελικταὶ» χαρακτηρίζονται οἱ σοφισταὶ ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος.

λεξιθήρας, *—α* (ὁ)· ὁ θηρεύων λέξεις, ὁ οἱονεὶ ἀποδίδων ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὰς λέξεις αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ὅλον λόγον, ὀνειδιστικὴ προσηγορία πρὸς γραμματικοὺς φιλολόγους.

λεξιθηρία (ἡ)· τὸ γνώρισμα τοῦ λεξιθήρα, ἡ ἐκζήτησις λέξεων, ἡ ἀποκλειστικὴ περὶ τὰς λέξεις σπουδή.

λεξιθηρῶ (*—έω*)· εἶμαι λεξιθήρας, θηρεύω, ἐκζητῶ λέξεις, σπουδάζω περὶ τὰς λέξεις ἀποκλειστικῶς οἱονεὶ παραβλέπων τὸ περιεχόμενον τοῦ ὅλου λόγου.

λεξικογραφία (ἡ)· τὸ ἔργον τοῦ λεξικογράφου, ἡ ἐνασχόλησις περὶ τὴν σύνταξιν λεξικοῦ· || ἡ ἐπιστήμη τοῦ συντάσσειν λεξικά.

λεξικογραφικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λεξικογραφίαν, ὁ τῆς λεξικογραφίας: «λεξικογραφικαὶ σπουδαί».—Ἐπίρρ. ***λεξικογραφικῶς***.

λεξικογράφος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰδικῶς εἰς τὴν σύνταξιν λεξικοῦ, ὁ ἐπιστήμων τῆς λεξικογραφίας.

λεξικογραφῶ (*—έω*)· εἶμαι λεξικογράφος, ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν λεξικογραφίαν.

λεξικολογία (ἡ)· ἡ ἐπιστήμη τῆς ἐρεύνης τῶν λέξεων ἐτυμολογικῶς, ἱστορικῶς, σημασιολογικῶς, συντακτικῶς, λεξικογραφία (ἡ λ. κατὰ μεταγραφὴν τοῦ γαλλ. *lexicologie*).

λεξικολογικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λεξικολογίαν, λεξικογραφικὸς (ἡ λ. κατὰ μεταγραφὴν τοῦ γαλλ. *lexicologique*).

λεξικολόγος (ὁ, ἡ)· ὁ ἀσχολούμενος εἰς τὴν λεξικολογίαν, λεξικογράφος (ἡ λ. κατὰ μεταγραφὴν τοῦ γαλλ. *lexicologue*).

λεξικὸν (τό)· τὸ σύνολον τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας εὑρίσκομεν εἰς τὰ φιλολογικὰ μνημεῖα γλώσσης τινὸς ἢ περιόδου γλώσσης, ἀλφαβητικῶς κατειλεγμένων μετὰ πραγματείας τῶν τύπων, τῶν χρήσεων καὶ τῶν σημασιῶν ἑκάστης: «λεξικὸν ἑλληνικόν,—λατινικόν,—γαλλικόν,—γερμανικὸν κτλ.», «λεξικὸν τῆς ἀρχαίας —, τῆς βυζαντιακῆς —, τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γλώσσης», «λεξικὸν ἐπίτομον»· || «εἰδικὸν λεξικὸν» τὸ σύνολον τῶν λέξεων ὡρισμένου τινὸς συγγραφέως: «λεξικὸν ὁμηρικόν, —αἰσχύλειον, —σοφόκλειον,—ξενοφώντειον,—θουκυδίδειον κλ.»· || τὸ σύνολον τῶν λέξεων ἢ τῶν ὅρων ἐπιστήμης τινὸς ἢ τέχνης: «λεξικὸν ἰατρικόν, —γεωγραφικόν, —ἱστορικόν, — νομικόν, — φυτολογικὸν κτλ.»· || «λεξικὸν ἱστορικὸν» τὸ ἐξετάζον ἑκάστην λέξιν τυπολογικῶς καὶ σημασιολογικῶς ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς της καὶ ἑξῆς· || τὸ σύνολον τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται εἷς τις ἄνθρωπος ἢ ὁμὰς ἀνθρώπων, λεξιλόγιον: «ἡ λέξις ἀγάπη λείπει ἀπὸ τὸ λεξικόν του», «τὸ λεξικὸν τῶν ἀγρίων ἀνθρώπων εἶναι πτωχόν».

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὸ *λεξικὸν* εἶναι συστηματικὸς κατάλογος λέξεων εἰλημμένων καθ' ἑαυτὰς πρὸς ὡρισμένον σκοπόν. Συνηθεστέρα κατάταξις τῶν λέξεων εἰς τὰ λεξικὰ εἶναι ἡ ἀλφαβητική, μὴ ἀποκλειομένων ἄλλων, ὡς τῆς κατ' ἔννοιαν ἢ τῆς κατὰ τὴν κατάληξιν. Ὁ σκοπὸς εἶναι συνήθως ἡ ἑρμηνεία τῶν λέξεων εἴτε μιᾶς γλώσσης γενικῶς, εἴτε μιᾶς γλώσσης καθ' ὡρισμένην τινὰ ἱστορικὴν περίοδον, εἴτε ἑνὸς γλωσσικοῦ ἰδιώματος, εἴτε τῶν ὅρων κλάδου τινὸς τῶν ἐπιστημῶν ἀνεξαρτήτως γλώσσης, εἴτε τῶν ἰδιαζουσῶν λέξεων συγγραφέως τινός, κτλ. Ἡ ἑρμηνεία αὐτὴ γίνεται ἢ εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν λέξεων ἢ εἰς ἄλλην. Καὶ ἀναλύουσα μὲν ἁπλῶς τὰς ἐννοίας χαρακτηρίζει τὰ κυρίως γλωσσικὰ λεξικά· ἐκτεινομένη εἰς τὴν ἐτυμολογίαν τὰ ἐτυμολογικά· εἰς περιγραφὰς τῶν διὰ τῶν λέξεων δηλουμένων, ἐγκυκλοπαιδικά, κλπ. Ἄλλοι σκοποὶ εἶναι ἡ ὀρθὴ γραφὴ (ὀρθογραφικὸν λεξικόν, λεξικὸν ἀνωμάλων ῥημάτων), ἡ διευκόλυνσις τῆς στιχουργίας (λεξικὸν ὁμοιοκαταληξιῶν), ἡ διευκόλυνσις τῆς συγγραφῆς (λεξικὸν καθ' ὁμάδας ἐννοιῶν). Εὐνόητον ὅμως εἶναι ὅτι συχνότατα λεξικὰ συντεταγμένα πρός τινα σκοπὸν ἐξυπηρετοῦν καὶ ἄλλας ἀνάγκας παραπλησίας.

Ἀρχαιότης. Ἡ ἱστορία τῶν λεξικῶν εἶναι ἀρχαιοτάτη· εἰς πολιτισμοὺς οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα ἐπιδράσαντας ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ, ὡς ὁ σινικὸς ἢ ὁ ἰνδικός, λεξικογραφικαὶ προσπάθειαι ἀπαντοῦν πολὺ πρὶν γεννηθῇ ἡ ἑλληνικὴ φιλολογία. Αὐτὴ εἶναι ἡ καθαυτὸ γενέτειρα τῆς λεξικογραφίας, πηγασάσης ἐκ τῆς ἀνάγκης νὰ ἑρμηνεύωνται αἱ παλαιωθεῖσαι λέξεις τῶν πρώτων Ἑλλήνων ποιητῶν. Τὰ πρῶτα ταῦτα γλωσσάρια, ὁμηρικὰ ἰδίως, κατετάσσοντο, καθ' ἣν σειρὰν παρουσιάζοντο αἱ λέξεις εἰς τὸν Ὅμηρον, ἐνῷ ἡ συνήθεια τῆς κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν λεξικογραφήσεως ἐπεκράτησε μεταγενεστέρως, ὅπως καὶ ὁ ὅρος εἶναι μεταγενέστερος· παλαιότερον τὰ λεξικὰ ὠνομάζοντο *γλῶσσαι, λέξεις, ὀνομαστικὰ* κλπ. Συγγενὴς πρὸς τὸν βοηθητικὸν τοῦτον σκοπὸν ἦτο καὶ ἡ προσπάθεια τῆς γραμματικῆς καὶ ἐτυμολογικῆς μελέτης τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν ἐξ ἴσου ἀνέπτυξαν οἱ σοφισταί. Οὕτως ἀρχαιότεραι γνωσταὶ λεξικογραφικαὶ προσπάθειαι εἶναι τοῦ *Δημοκρίτου* καὶ τοῦ *Γοργίου*. Μὲ σχετικὰς ἐτυμολογικὰς μελέτας ἠσχολήθη ὁ μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος *Ἡρακλείδης* ὁ Ποντικός. Οἱ γραμματικοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Περγάμου ἠσχολήθησαν ἀρκετὰ μὲ τὴν σύνταξιν γλωσσαρίων, λεξικῶν κλπ. Κυριώτεροι λεξικογράφοι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀναφέρονται: *Φιλητᾶς* ὁ Κῷος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδουσιν «Ἄτακτα»· ὁ μαθητής του *Ζηνόδοτος* ὁ Ἐφέσιος, γράψας «Γλώσσας ὁμηρικὰς» καὶ «Λέξεις ἐθνικάς». Τούτου μαθητὴς ἦτο ὁ *Ἀριστοφάνης* ὁ Βυζάντιος («Ἀττικαὶ λέξεις», «Λακωνικαὶ γλῶσσαι»). Οἱ σύγχρονοι καὶ ἐν πολλοῖς ἀντίπαλοι *Ἀρίσταρχος* καὶ *Κράτης* ἠσχολήθησαν καὶ περὶ τὴν λεξικογραφίαν.

Βραδύτερον ἀναφέρονται μεταξὺ τῶν λεξικογράφων *Καικίλιος ὁ Καλκτῖνος*, ὅστις ἔγραψε «Καλλιρρημοσύνην», καὶ ὁ *Εἰρηναῖος* ἢ *Μινούκιος Πικᾶτος*, Ἀλεξανδρεύς, μαθητὴς Ἡλιοδώρους, γράψας «Περὶ ἀττικισμοῦ» «Ἀττικῶν ὀνομάτων» κ. ἄ. Νέαν ἀκμὴν ἔλαβεν ἡ λεξικογραφία διὰ τῶν ἀττικιστῶν, ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων. Οἱ ἀττικισταί, θέμενοι τὴν ἀττικὴν διάλεκτον ὡς πρότυπον, ἐνδιεφέρθησαν καὶ διὰ τὴν συναγωγὴν τῶν λέξεων, ὅσαι ἀπήντων εἰς τοὺς μεγαλυτέρους συγγραφεῖς της (πλατωνικὰ λεξικά, λεξικὰ τῶν ῥητόρων, κλπ.). Τότε ἤκμασε *Θέων* ὁ Ἀλεξανδρεύς, γράψας γενικὸν κατ' ἀλφάβητον λεξικόν, ὁ *Ἡρωδιανός*, υἱὸς τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Δυσκόλου, ἰδίως δὲ ὡς λεξικογράφοι γνωστοὶ εἶναι ὁ *Αἴλιος Διονύσιος*, γράψας πεντάτομον λεξικὸν ἀττικῶν ὀνομάτων (κατ' ἀλφάβητον), *Παυσανίας*, πιθανῶς ἐκ Καισαρείας («Περὶ ἀττικῶν ῥητόρων»), ὁ *Ἰούλιος Οὐηστῖνος*, γράψας ἐκλογὰς ἐκ διαφόρων ῥητόρων, ὁ *Οὐαλέριος Πολίων* («Συναγωγὴ ἀττικῶν λέξεων»), ὁ υἱός του *Διόδωρος* («Γλῶσσαι ἰταλικαί»), *Φιλόστρατος* ὁ Τύριος, *Ἰουλιανός*, *Φρύνιχος* ὁ Ἀράβιος καὶ ὁ πιθανῶς ἀντίπαλός του, ἂν καὶ κατ' ἄλλους μεταγενέστερος, *Ὧρος*, *ὁ Αἴλιος Μοῖρος* «Λέξεις Ἀττικῶν καὶ Ἑλλήνων»), *Διογενιανὸς* ὁ ἐξ Ἡρακλείας συγγραφεὺς τῶν «Περιεργοπενήτων», *Τήλεφος* ὁ Περγαμηνὸς («Περὶ συντάξεως λόγου ἀττικοῦ»), *Πολυδεύκης*, ὁ περίφημος συγγραφεὺς τοῦ «Ὀνομαστικοῦ» κλπ.

Βυζαντινοὶ χρόνοι. Οἱ βυζαντινοὶ χρόνοι εἶδον νέαν ἀκμὴν τῆς λεξικογραφίας· ἀναφέρομεν *Γεώργιον τὸν Χοιροβοσκόν*, *Ἀμμώνιον*, *Ὠρίωνα*, *Ἡσύχιον* τὸν Ἀλεξανδρέα καὶ *Ἡσύχιον* τὸν Μιλάσιον, *Στέφανον* τὸν Βυζάντιον, τὸν πατριάρχην *Φώτιον*, τὸν *Σουΐδαν*, καὶ τὸ πλῆθος τῶν σῳζομένων ἀνωνύμων λεξικῶν τῆς τελευταίας βυζαντινῆς περιόδου («Μέγα ἐτυμολογικὸν» κλπ.), διὰ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ μετάβασις εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως. Σημειωτέον ὅτι τὸ πρῶτον γνωστὸν ἑλληνολατινικὸν λεξικὸν ἀνάγεται περίπου εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' μ. Χ. αἰῶνος. Παρὰ τοῖς Λατίνοις γνωστὸς τυγχάνει ὁ *Verrius Flaccus*, γράψας ἐπὶ Αὐγούστου λεξικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «De verborum significatione».

Δυτικὸς μεσαίων καὶ Ἀναγέννησις. Ἡ ὀλιγώτερον τοῦ Βυζαντίου γραμματολογοῦσα Δύσις ἀνέπτυξεν ὀλιγώτερον καὶ τὴν λεξικογραφίαν· γνωστὰ εἶναι τὸ λατινικὸν λεξικὸν τοῦ *Παπίου* (ΙΑ' αἰών), ἀραβικὰ καὶ ἑβραϊκὰ λεξικὰ καὶ τοῦ *Βάλβη* τὸ «Catholicon» (ΙΓ' αἰών) Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν, ἀντιθέτως, ἡ ἀνάπτυξις τῆς κλασσικῆς φιλολογίας καὶ ἡ εὕρεσις τῆς τυπογραφίας συνετέλεσαν εἰς τὴν συναγωγὴν καὶ τὴν διάδοσιν πλείστων λεξικῶν ἀνίσου ἀξίας· συνήθως αἱ λέξεις ἑρμηνεύονται εἰς τὴν λατινικὴν (ἐκ τῆς ἱσπανικῆς, γαλλικῆς, ἰταλικῆς, ἑλληνικῆς κλπ.). Μεταξὺ τῶν λεξικογράφων τῆς Ἀναγεννήσεως ἐξέχουν οἱ *Στέφανος Ῥοβέρτος* (1531) καὶ *Ἑρρῖκος* (1572).

Νεώτεροι χρόνοι. Αἱ σύγχρονοι εὐρωπαϊκαὶ γλῶσσαι ἔχουν πολλὰ καὶ λίαν τιμώμενα λεξικά, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὰ κυριώτερα. Ἰταλία: Λεξικὸν τῆς Ἀκαδημίας τῆς Κρούσκας, περιλαμβάνον πλῆρες γλωσσάριον τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἱσπανία: τὸ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Μαδρίτης. Πορτογαλία: τῆς Ἀκαδημίας τῆς Λισσαβῶνος. Ῥωσία: τῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως. Ἀγγλία: τὰ παλαιότερα *Junius* καὶ *Skinner* καὶ *Samuel Johnson*, καὶ τὸ νεώτερον τοῦ *Webster*. Γερμανία: τοῦ *Adelung*, κ. ἄ. Ἡ Γαλλία ἐκαλλιέργησε πολὺ τὴν λεξικογραφίαν μὲ τὰς πολλαπλᾶς ἐκδόσεις τοῦ λεξικοῦ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, τοῦ *Littré*, τοῦ *Λαρούς* κτλ.

[Περὶ τῶν ἑλληνικῶν λεξικῶν καθόλου βλ. ἄρθρον *Ἑλλάς*.] —Δ.

λεξικός, *—ή, —όν*· ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν λέξιν, λεκτικός, φραστικός: «λεξικὴ κώφωσις, — τύφλωσις».

λεξιληψία (ἡ). Καλεῖται οὕτως ἡ ἰδεοληψία ἡ συνισταμένη εἰς τὴν προφορὰν λέξεων, παρὰ τὴν βούλησιν τοῦ ἀσθενοῦς. Ἔχει ὅλους τοὺς χαρακτῆρας τῶν ἰδεοληψιῶν καὶ παρατηρεῖται εἰς ἃς περιπτώσεις καὶ πᾶσα ἄλλη ἰδεοληψία. Μορφὴ τῆς λεξιληψίας εἶναι ἡ *κοπρολαλία*, διαφέρουσα κατὰ τὸ ὅτι ἡ τελευταία αὕτη περιλαμβάνει τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, καθ' ἃς αἱ προφερόμεναι λέξεις εἶναι χυδαῖαι καὶ σχετικαὶ πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ πρώτου συνθετικοῦ τῆς λέξεως. Τ. Α. Ζ.

λεξιλογία (ἡ)· τὸ ἔργον τοῦ λεξιλόγου, συλλογὴ λέξεων καὶ κατάταξις αὐτῶν.

λεξιλόγιον (τό)· συναγωγὴ λέξεων ἀλφαβητικῶς ἢ κατά τινα τάξιν κατειλεγμένων ἄνευ πραγματείας αὐτῶν, πίναξ λέξεων, ὁποῖος ὁ εἰς τὸ τέλος τῶν βιβλίων καταχωριζόμενος· || καθόλου, κατάλογος λέξεων: «λεξιλόγιον ἰατρικῆς, —νομικῆς, — κηπουρικῆς, — τυπογραφίας κτλ.».

Λέξινγκτον (Lexington) *[Γεωγρ.]*. Ὄνομα πολλῶν πόλεων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὧν κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς: —1) Ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Μασσαχουσέττης. Κάτ. 7.000. Διεξάγει ἐμπόριον γεωργικῶν προϊόντων. Εἶναι κυρίως γνωστὴ διὰ τὴν παρ' αὐτὴν λαβοῦσαν χώραν τὴν 19 Ἀπριλίου 1775 πρώτην μάχην μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Βορειοαμερικανῶν, κατὰ τὸν πόλεμον πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας. Τῷ 1799 ἡ πολιτεία ἵδρυσεν ἐν αὐτῇ μνημεῖον ὑπὲρ τῶν πεσόντων ἐθνοφρουρῶν. —2) Ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Μισσουρῆ, παρὰ τὸν ποταμὸν Μισσουρῆ. Κάτ. 5.200. Ἔχει σημαντικὸν ποτάμιον λιμένα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξάγει μεγάλας ποσότητας καννάβεως, ἀνθράκων καὶ σιτηρῶν. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκονται σημαντικὰ γαιανθρακωρυχεῖα. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῷ 1861 συνήφθησαν πλησίον αὐτῆς σφοδραὶ μάχαι. —3) Ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Βιργινίας, ἐν ὡραίᾳ κοιλάδι σχηματιζομένῃ ὑπὸ τῶν Κυανῶν ὀρέων καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν Τζαΐμς. Κάτ. 6.931. Ἔχει πανεπιστήμιον ἱδρυθὲν τῷ 1798 ὑπὸ τοῦ Βασιγκτῶνος καὶ στρατιωτικὴν σχολήν, ἱδρυθεῖσαν τῷ 1838. Μ. Δ. Β.

λέξις, *—εως* (ἡ)· φθόγγος ἢ σύνολον φθόγγων αὐτοτελές, δηλωτικὸν ἐννοίας ἢ σχέσεως, ἄλλως *ὄνομα*: «λέξις μονοσύλλαβος, —πολυσύλλαβος, —ἁπλῆ, —σύνθετος, —ἑλληνική, —γαλλική»· || «μετάφρασις κατὰ λέξιν», ἀντίθ. «—κατ' ἔννοιαν»· || «τοῦ ἐπανέλαβε τὴν παραγγελίαν λέξιν πρὸς λέξιν» τονιζομένης ἑκάστης λέξεως ἰδιαιτέρως· || «ἐπὶ λέξει» κατ' ἀκριβῆ ἀπόδοσιν, μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις· || φρ. «δὲν εἶπε λέξι» ἢ «λέξι δὲν εἶπε» τίποτε δὲν ἀπήντησεν, ἔμεινε σιωπηλός· || τὸ λεκτικόν, τὸ ὕφος «λέξις σαφής, — σκοτεινή, — ὁμαλή, — ἀνώμαλος».

—*[Ἐγκυκλ.]* Ἡ *λέξις* εἶναι τὸ δεύτερον τῶν ἀποτελούντων τὴν τέχνην τοῦ λόγου στοιχείων. Προκειμένου περὶ τῆς ἐκφράσεως εἰς τὸ λεκτικόν, αἱ λέξεις διαιροῦνται γενικῶς εἰς λέξεις *ἐξαιρετικῆς σημασίας*, καὶ αὐταὶ εἶναι ἐκεῖναι, ἐπὶ τῶν ὁποίων θέλομεν νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν ἰδιαιτέραν προσοχὴν τοῦ συνομιλητοῦ ἢ ἀκροατοῦ, καὶ εἰς *κοινάς*. Πολλάκις, εἰς τὴν καθημερινὴν ζωήν, ὑπὸ τὸ κράτος αἰτίας, ἡ ὁποία μᾶς ἐμψυχώνει, δίδομεν ἰδιαιτέραν σημασίαν εἰς μερικὰς λέξεις, ἐξ ὧν ἄλλαι μὲν εἶναι σημαντικαὶ τοῦ *αἰσθήματος*, ἄλλαι δὲ σημαντικαὶ τῆς *ἰδέας*.

Λέξεις τῆς ἰδέας σημαντικαὶ εἶναι: α) αἱ ἐν τῷ κειμένῳ δι' ἀραιῶν στοιχείων ὑποσημειούμεναι ἢ ἐντὸς εἰσαγωγικῶν εὑρισκόμεναι, β) αἱ ἀναφερόμεναι εἰς φράσιν ἢ χωρίον ἄλλου συγγραφέως, γ) αἱ συνοψίζουσαι τὸ καταληκτικὸν συμπέρασμα, δ) αἱ λέξεις αἱ προσδιορίζουσαι τὸ πρᾶγμα, τὸ πρόσωπον, τὴν ἰδιότητα, ἣν ὑποδεικνύει ὁ ὁμιλῶν ἢ ὁ συγγραφεύς, βεβαιῶν ἅμα ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλο τι παρόμοιον ἢ ἐφάμιλλον, ε) αἱ μεταξύ των ἀντίθετοι λέξεις, στ) αἱ λέξεις τῆς ἐχούσης ἰδιαιτέραν σημασίαν ἀπαριθμήσεως, ζ) αἱ αὐταὶ λέξεις τιθέμεναι ἀπέναντι ἀλλήλων, η) ὁ ἀριθμὸς ποὺ ἀναφέρεται ὡς ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιος, θ) αἱ λέξεις αἱ ἐπαναλαμβανόμεναι ἐμφαντικῶς μετὰ τὴν ὁμιλίαν ἄλλου προσώπου, ι) αἱ οὐσιώδεις λέξεις μιᾶς προτάσεως, αἱ ἐπακολουθοῦσαι μίαν σύστασιν.

Digitized by Google

Κάθε λέξις δύναται νὰ εἶναι λέξις σημαντική. Τοῦτο καθορίζεται ἀπὸ τὴν ἰδέαν, ἀπὸ τὸ αἴσθημα ποῦ ἐκφράζει, ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς φράσεως, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπὸ ὁλόκληρον περίοδον, ὅπου περιέχεται ἡ ἐν λόγῳ λέξις. Σημειωτέον ὅτι ἡ γραμματικὴ φύσις τῆς λέξεως ἔχει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς σημασίας της. Τὸ ἄρθρον, ἡ ἀντωνυμία καὶ ἡ πρόθεσις δὲν εἶναι λέξεις σημαντικαὶ τόσον συχνὰ ἀπαντώμεναι, ὅσον τὸ οὐσιαστικόν, τὸ ἐπίθετον, τὸ ῥῆμα, τὸ ἐπίρρημα, ὁ σύνδεσμος καὶ τὸ ἐπιφώνημα.

Ἡ σημασία τῆς λέξεως ἔχει πολλὰς ποικιλίας. Αὐξάνει ἢ ἐλαττώνεται ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος τῆς ἰδέας ἢ τοῦ αἰσθήματος. Αὐξάνει ἡ σημασία, ὅταν ἡ λέξις ἐπαναλαμβάνεται, καθὼς καὶ ὅταν προσφεύγωμεν εἰς λέξιν πλέον ἐκφραστικὴν ἐκείνης, ἣν προηγουμένως μετεχειρίσθημεν. Ἡ σημασία ἐπίσης αὐξάνει, ὅταν μία λέξις συνοψίζῃ τὰς ἄλλας. Ἐπίσης αὐξάνει ὅταν αἱ χρησιμοποιούμεναι λέξεις εἶναι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον σπουδαιότεραι. Τὸ αὐτὸ καὶ ὅταν μεταχειριζώμεθα διαφόρους κλητικάς, τὰς μὲν πλέον τῶν δὲ ἐπιτατικάς. Κατὰ τὴν ἐξέλιξιν μιᾶς ἰδέας ἢ ἑνὸς αἰσθήματος αἱ προτάσεις, αἱ φράσεις δύνανται νὰ ἔχουν αὔξουσαν σημασίαν κατ' ἀνιοῦσαν κλίμακα, πρὸ πάντων ὅταν αὐταὶ αἱ προτάσεις ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν ἰδίαν λεξιν. π. κ.

— *Ῥητορ.]* *Λέξις* ἐκαλεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὁ τρόπος τοῦ λέγειν, ἡ ὁμιλία, ὁ χαρακτὴρ τοῦ λόγου, τὸ λεκτικὸν ὕφος γενικῶς (*Πλάτ.* Πολιτ. 3, 396: «ἔστι τε εἶδος λέξεώς τε καὶ διηγήσεως»), ἡ ἔκφρασις ἐν πεζῷ λόγῳ (*Ἰσοκρ.* 5,4), τὸ ποιητικὸν ὕφος (*Πλάτ.* Νόμ. 795 Ε, *Ἀριστ.* Ποιητ. 6, 6, καὶ Ρητορ. Γ, 9,8), τὸ ἐν δικαστηρίοις κυρίως ἐν χρήσει ὕφος («ξένως ἔχω τῆς ἐνθάδε λέξεως» *Πλάτ.* Ἀπολ. 17 D), χωρίον συγγραφέως, ῥῆσις («ἐπειδὰν ἀφίκηται ἐν τῇ διηγήσει ἐπὶ λέξιν τινὰ ἢ πρᾶξιν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ· *Πλάτ.*). Τὴν διὰ τῶν *λέξεων* παράστασιν οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν ὡσαύτως *λεκτικόν*, *ἑρμηνείαν* (βλ. τὰς λ.) *φράσιν* ἢ *φραστικὸν* καὶ *ὕφος* (*Λογγῖνος*, Περὶ ὕψ.). Ὁ ὅρος *λέξις* δὲν χρησιμοποιεῖται σήμερον ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ ἐπὶ ῥητορικῆς σημασίας. Ὁ ῥήτωρ ὀφείλει τὰ εὑρεθέντα καὶ διαταχθέντα νὰ ἐκφράσῃ διὰ τοῦ ἁρμοδίου λεκτικοῦ πρὸς εὐάρεστον τῶν ἀκροατῶν διάθεσιν καὶ συγκίνησιν. «Οὐκ ἀπόχρη τὸ ἔχειν ἃ δὴ λέγειν, ἀλλ' ἀνάγκη καὶ ταῦτα ὡς δεῖ εἰπεῖν, τὸ τὰ πράγματα τῇ λέξει διαθέσθαι. καὶ συμβάλλεται πολλὰ πρὸς τὸ φανῆναι ποιόν τινα τὸν λόγον» (*Ἀριστ.*, Ρητορ. Γ, 12). Ὡς κυρίαν δὲ ἀρετὴν τῆς *λέξεως* οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρουν τὴν *σαφήνειαν*· «καὶ ὡρίσθω λέξεως ἀρετή, σαφῆ εἶναι· σημεῖον γάρ, ὅτι ὁ λόγος, ἐὰν μὴ δηλοῖ, οὐ ποιήσει τὸ ἑαυτοῦ ἔργον» (*Ἀριστ.* Ρητορ. Γ, β, 1). Προέρχεται δὲ ἡ κατὰ λέξιν σαφήνεια ἐκ τῶν κυρίων *ὀνομάτων*, τῶν *οἰκείων* καὶ τῶν *μεταφορῶν*· «τὸ δὲ κύριον καὶ τὸ οἰκεῖον καὶ μεταφοραί, μόναι χρήσιμοι, πρὸς τὴν τῶν ψιλῶν λόγων λέξιν· σημεῖον δέ, ὅτι τούτοις μόνοις πάντες χρῶνται... Ὥστε δῆλον ὡς ἐὰν εὖ ποιῇ τις σαφηνιεῖ· αὕτη δ' ἦν τοῦ ῥητορικοῦ λόγου ἀρετή» (*Ἀριστ.* Ρητορ. Γ', β', 9). Ὁ δὲ συγγραφεὺς τῆς πρὸς Ἀλέξανδρον ῥητορικῆς διδάσκει: «πρῶτον μὲν οὖν ὀνόμαζε τοῖς οἰκείοις ὀνόμασιν ὅ,τι ἂν λέγῃς διαφεύγων τὸ ἀμφίβολον». Καὶ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἐπαινῶν τὸ λεκτικὸν τῶν πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀκμασάντων συγγραφέων γράφει: «λέξιν τε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν αὐτὴν ἅπαντες ἐπετήδευσαν...τὴν σαφῆ, καὶ κοινήν, καὶ καθαράν, καὶ σύντομον καὶ τοῖς πράγμασι προσφυῆ καὶ μηδεμίαν σκευωρίαν ἐπιφαίνουσαν τεχνικήν»· μέμφεται δὲ τοῦ Θουκυδίδου, διότι μετεχειρίσθη οὐχὶ τὴν κοινὴν καὶ συνήθη εἰς τοὺς συγχρόνους του («τοῖς καθ' ἑαυτὸν ἀνθρώποις») ἀλλὰ «τὴν γλωττηματικήν, καὶ ἀπηρχαιωμένην, καὶ ξένην λέξιν» καὶ δυσκατάληπτον («δυσείκαστον») εἰς τοὺς πολλούς. Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ἐπαινῶν αὐτὸν διὰ τὴν χρῆσιν τῆς κοινῆς καὶ συνήθους διαλέκτου, τὸν ἐπικρίνει διὰ τὸ ἐναντίον· «ἕως μὲν ἐν τῷ κοινῷ καὶ συνήθει τῆς διαλέκτου τρόπῳ τὰ πραχθέντα δηλοῖ, σαφῶς τε καὶ συντόμως καὶ δυνατῶς ἅπαντα εἴρηκεν· ἀρξάμενος δὲ...τὴν διάνοιαν ἐξαλλάττειν ἐκ τῶν ἐν ἔθει, μακρῷ τινι γίγνεται χείρων αὐτὸς ἑαυτοῦ». Καὶ ὁ Πλάτων ὡσαύτως ἐπαινούμενος διὰ τὴν ἀφελῆ διάλεκτον, ἐπικρίνεται διὰ τὴν ἀσάφειαν καὶ ἄλλα ἐλαττώματα τῆς γλώσσης του· «καὶ γὰρ ἀηδεστέρα τῆς ἑτέρας (τῆς ἀφελοῦς) καὶ κάκιον ἑλληνίζουσα καὶ παχυτέρα φαίνεται. Μελαίνει τε γὰρ τὸ ἀσαφὲς καὶ ζόφῳ ποιεῖ παραπλήσιον.. ὑπεριδοῦσά τε τῶν κυρίων καὶ ἐν τῇ κοινῇ χρήσει κειμένων, τὰ πεποιημένα ζητεῖ καὶ ξένα καὶ ἀρχαιοπρεπῆ». Ἀντιθέτως τοῦ Ἰσοκράτους «ἡ λέξις φανερά τ' ἐστὶ καὶ κοινή· καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς περιείληφεν, ἐξ ὧν ἂν μάλιστα γένοιτο διάλεκτος σαφής». Ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπαινεῖται τοῦ Δημοσθένους τὸ λεκτικόν, ἐπιτηδεύσαντος τὸν *μεικτὸν* χαρακτῆρα (βλ. λ.). Ι. Φ. ΔΗΜΑΡΑΤΟΣ

Λέξις (Lexis), ***Γουλιέλμος***. Γερμανὸς οἰκονομολόγος (1837—1914). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς νομικὰ καὶ μαθηματικά, ἀπέκτησεν ὅμως μετὰ ταῦτα ἐνδιαφέρον διὰ τὰς οἰκονομικὰς ἐπιστήμας, εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ὁποίων ἀπὸ τοῦ 1861 καὶ ἀποκλειστικῶς ἀπεδόθη. Ὡς ἀκαδημαϊκὸς διδάσκαλος τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ἔδρασεν ὁ Λέξις εἰς πολλὰ ἀλληλοδιαδόχως γερμανικὰ πανεπιστήμια καὶ τελευταῖον ἐν Γοτίγγῃ μέχρι τοῦ θανάτου του (1914). Ἐκτὸς πολλῶν συγγραμμάτων, ἀναγομένων εἰς τὴν στατιστικὴν καὶ πολλοὺς μικροτέρους κλάδους τῆς οἰκονομικῆς ἐπιστήμης, ἐδημοσίευσε καὶ συνοπτικὸν ἐγχειρίδιον τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας (1910, 3η ἔκδοσις 1926). Ὡς συγγραφεὺς ὁ Λέξις συνδυάζει πρωτοτυπίαν καὶ σπανίαν εὐρύτητα ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως μετὰ ἰσχυρᾶς προσωπικότητος καὶ ἐξαιρετικῆς εὐθυκρισίας ἐν τῇ καθ' ἕκαστον ἐπιλογῇ τῆς ὕλης. Α. Α. Τ.

Λέο (Leo), ***Ἐρρῖκος***. Γερμανὸς ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς (1799—1878). Καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν Χάλλῃ καὶ ἐπί τινα χρόνον ἐν Βερολίνῳ, κατέλιπε πολλὰ ἱστορικὰ συγγράμματα, ὧν κυριώτερα εἶναι: «Ἱστορία τῶν ἰταλικῶν κρατῶν» (1829—1832 τόμ. 5), «Δώδεκα βιβλία ἱστορίας τῶν Κάτω χωρῶν» (1832—1835, τόμ. 2), «Ἐγχειρίδιον τῆς παγκοσμίου ἱστορίας» (1835—1844, τόμ 6), «Διαλέξεις περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ καὶ κράτους» (τόμ. 5). Ἔγραψεν ἐπίσης: «Ἀπὸ τὴν νεανικήν μου ἡλικίαν» ἐντυπώσεις τῆς φοιτητικῆς του ζωῆς. Ὑπῆρξε βουλευτὴς ἀπὸ τοῦ 1863 ἐν τῇ πρωσσικῇ βουλῇ καὶ ἡγέτης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ πολιτικοῦ συντηρητικοῦ κόμματος. Θ. Κ.

— **Λέο** (Leo), ***Λεονάρδος***. Διάσημος Ἰταλὸς μουσικοσυνθέτης (1694—1744) τῆς σχολῆς τῆς Νεαπόλεως. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσι τριῶν ἐτῶν ὠνομάσθη μουσικὸς διευθυντὴς καὶ ὀργανοκρούστης τῆς Σάντα Μαρία ντελλὰ Σολιτάρια, τῷ δὲ 1718 ἀνεβίβασεν ἐν Νεαπόλει τὸ πρῶτόν του ἄξιον λόγου μελόδραμα «Σοφονίσβη». Ὁ Λέο εἶναι ἐκ τῶν περιφημοτέρων ἀντιπροσώπων τῆς σχολῆς τῆς Νεαπόλεως κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα εἴς τε τὴν δραματικὴν καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικήν. Ἐφάμιλλος τοῦ Μπενεντέττο Μαρτσέλλο καὶ τοῦ Ντουράντε, ἐπροίκισε τὴν θρησκευτικὴν τέχνην τῆς πατρίδος του μὲ ἔργα ὡραῖα ἐν τῇ ἁπλότητί των, ὑψηλῆς ἐμπνεύσεως καὶ μοναδικῆς ἐκφραστικότητος. Ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν ὀρατορίων: «Ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωήν», «Ὁ θάνατος τοῦ Ἄβελ», «Ἡ ἁγία Ἑλένη εἰς τὸ μαρτύριον» κ. ἄ., ἐξ ἑνὸς περιφήμου «Miserere» διὰ διπλοῦν χορόν, λειτουργιῶν, ὕμνων, μοτέττων κλ. Ἐξ ἴσου μέγας, λόγῳ τοῦ δραματικοῦ του πάθους, εἰς τὸ θέατρον, συνέθεσεν ὁ Λέο ἑξήκοντα μελοδράματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ «Δημοφῶν» καὶ ἡ «Ὀλυμπιάς» θεωροῦνται ἀριστουργήματα. Καὶ ἡ ὀργανικὴ μουσικὴ ὀφείλει εἰς αὐτὸν σειρὰν ἀξιοσημειώτων ἔργων, ὡς τὸ «κοντσέρτο διὰ 4 βιολία», τὰ «6 κοντσέρτα» διὰ βιολοντσέλλον, τὰς τοκκάτας διὰ κλαβεσῖνον κλ. Γ. Σ

Λεοβίγιλδος (Leovigildo). Γότθος βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας, ἀποθανὼν τῷ 586 ἐν Τολέδῳ. Ἐγένετο συμβασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας τῷ 568, κατόπιν προτάσεως τοῦ ἀδελφοῦ του *Λιούβα τοῦ Α'*, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀπησχολημένος ἐν Γαλατίᾳ. Τῷ 572, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του, ὁ Λεοβίγιλδος παρέμεινε μόνος βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας. Βραδύτερον κατώρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς εὐγενεῖς τῆς χώρας, ὅπως ἡ βασιλεία καταστῇ κληρονομική, καὶ παρέλαβε ὡς συμβασιλεῖς τοὺς δύο υἱούς του *Ἑρμενέγιλδον* καὶ *Ρεκαρέδον*. Ὁ Λεοβίγιλδος θεωρεῖται εἷς τῶν ἐνδοξοτέρων Βησιγότθων βασιλέων, κατορθώσας νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὅρια τοῦ βασιλείου του καὶ νὰ διοικήσῃ καλῶς τὴν χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσήγαγε πολλὰς μεταρρυθμίσεις, συντάξας νέαν νομοθεσίαν διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ κώδικος τοῦ Ἀλαρίχου, καταργήσας τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ γάμου μεταξὺ Γότθων καὶ Ρωμαίων καὶ εἰσαγαγὼν τὸν ἀρειανισμόν, κατόπιν συνόδου τὴν ὁποίαν συνεκάλεσεν εἰς τὸ Τολέδον. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ υἱός του Ἑρμενέγιλδος ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὴν αἵρεσιν καὶ ἔλαβε τὰ ὅπλα ἐναντίον τοῦ πατρός του, ὁ Λεοβίγιλδος ἐκστρατεύσας ἐναντίον του κατώρθωσε νὰ τὸν συλλάβῃ καὶ νὰ τὸν φυλακίσῃ. Ἀλλ' ὁ Ἑρμενέγιλδος, δραπετεύσας καὶ κατορθώσας νὰ προσεταιρισθῇ διαφόρους ἡγεμόνας, ἐβάδισεν ἐκ νέου κατὰ τοῦ πατρός του, ὅστις ὅμως ἐνίκησεν ἐκ νέου αὐτὸν καὶ τὸν συνέλαβεν εἰς Ταρραγόναν, ὅπου καὶ διέταξε τὴν θανάτωσίν του. Ὁ Λεοβίγιλδος κατώρθωσεν ἐπίσης νὰ ἐκδιώξῃ καὶ τοὺς ἐν Ἀνδαλουσίᾳ ἐγκατεστημένους Βυζαντινοὺς καὶ διεξήγαγε μακροὺς ἀγῶνας κατὰ τῶν Κανταβρίων, πρὸς τὰ Β τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου, κατορθώσας ἐπὶ τέλους νὰ καθυποτάξῃ μέγα τμῆμα τῆς χώρας των. Διεξήγαγεν ἐπίσης πολέμους καὶ ἐν Γαλατίᾳ, ὁπόθεν ἐξεδίωξε τοὺς Σουηβούς. Ὁ Λεοβίγιλδος ἦτο ὁ πρῶτος Βησιγότθος βασιλεύς, ὁ ὁποῖος ἀνύψωσε τὸ γόητρον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος καὶ καθιέρωσε τὴν βασιλικὴν πορφύραν, τὸ στέμμα καὶ τὸ σκῆπτρον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του λέγεται ὅτι ἀπηρνήθη τὸν ἀρειανισμόν. Μ. Δ. Β

Λεόδιον, ἢ ***Λεόδικον*** (Leodium ἢ Leodicum) */Ἀρχ. Γεωγρ./*. Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐπὶ ὑψηλῆς καὶ ὀχυρωτάτης θέσεως, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Μόζα, ἀναφερομένη ἤδη ἀπὸ τοῦ ΣΤ' μ. Χ αἰῶνος. Κατὰ τὸ 708 ὁ ἅγιος Οὑβέρτος μετέφερεν ἐκ τῆς ὀλλανδικῆς Maëstricht τὴν ἐπισκοπικὴν ἕδραν του εἰς τὸ Λεόδιον, τὸ ὁποῖον καθὼς καὶ ἡ ὑπ' αὐτὴν χώρα ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ ἐπισκόπου. Πολλάκις οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν ἐπισκόπων των, ἐπικαλεσθέντες τὴν συνδρομὴν τῶν δουκῶν τῆς Βουργουνδίας ἢ τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Γερμανίας. Κατὰ τὸ 1408, Ἰωάννης ὁ Ἀτρόμητος, δοὺξ τῆς Βουργουνδίας, κατέσφαξεν αὐτόθι 25 000 κατοίκων. Ἐπίσης κατὰ τὴν ἐξυφανθεῖσαν ἐπανάστασιν τῷ 1468, ὑποστηριζομένην κρυφίως ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΑ', ἐθανατώθησαν ὑπὸ Καρόλου τοῦ Θρασέος περὶ τὰς 40.000 κατοίκων. Κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἀπετέλεσε τὸν νομὸν τοῦ Οὔρτ, τῷ δὲ 1814 ἀνεδείχθη ἐπαρχία τῶν Κάτω χωρῶν. Τέλος τῷ 1830 προσηρτήθη εἰς τὸ Βέλγιον. Σήμερον καλεῖται *Λιέγη* (βλ. λ.). Α. Θ. Ι.

Λεόμπεν (Leoben) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Αὐστρίας ἐν Στυρίᾳ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κάτ. 12.000. Ἔχει παλαιὸν δημαρχεῖον, ἀκαδημίαν μηχανικῶν καὶ ἀνωτάτην μεταλλειολογικὴν σχολήν. Εἶναι πόλις βιομηχανική, ἔχουσα ἐργοστάσια κατεργασίας σιδήρου, μαγνησίου καὶ χρωματουργεῖα. Πλησίον αὐτῆς ὑπάρχουν ἀνθρακωρυχεῖα. Ἐκτίσθη τῷ 713, τὴν δὲ 18 Ἀπριλίου 1797 ὑπεγράφη ἐν τῷ παρ' αὐτῇ εὑρισκομένῳ πύργῳ τῶν βενεδικτίνων, μεταξὺ τοῦ Μ. Ναπολέοντος καὶ τῆς Αὐστρίας ἡ προκαταρκτικὴ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Κάμπο Φόρμιο. Μ. Δ. Β.

Λέομπσυτς (Leokschütz) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς Γερμανίας ἐν τῇ περιφερείᾳ Ὄππελν τῆς Ἄνω Σιλεσίας. Κάτ. 12.755. Ἔχει ἰαματικὰς πηγάς, σημαντικὰ ἐργοστάσια γεωργικῶν μηχανημάτων, βελονῶν, ζύθου καὶ διεξάγει ἐμπόριον σιτηρῶν. Ἐκτίσθη κατὰ τὸν Ι' αἰῶνα καὶ διετέλεσε πρωτεύουσα δουκάτου ἀπὸ τοῦ 1337 μέχρι τοῦ 1482, ἀπὸ δὲ τοῦ 1524 μέχρι τοῦ 1623 πρωτεύουσα τῆς ἡγεμονίας τοῦ Γιάγκερντορφ. Τῷ 1742 περιῆλθεν εἰς τὴν Πρωσσίαν. Μ. Δ. Β.

Λεὸν ἢ ***Λεοναί*** (Léon ἢ Léonais) */Γεωγρ./*. Ἀρχαία χώρα τῆς Βρετάνης, ἀποτελοῦσα σήμερον τὸ Β. ἥμισυ τοῦ νομοῦ Φινιστέρου. Κατοικεῖτο ὑπὸ τοῦ γαλλορρωμαϊκοῦ λαοῦ τῶν Ὀσσισμιανῶν καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀπετέλει κομιτείαν. Τῷ 1572 ἐγένετο πριγκιπᾶτον ὑπὸ τὸν οἶκον τῶν Ροὰν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Λατερνώ. Ἦτο πάντοτε χώρα καλῶς καλλιεργημένη, πλουσία εἰς παραγωγὴν καὶ ὀνομαστὴ διὰ τοὺς ἐν αὐτῇ ἐκτρεφομένους μεγάλης ἀντοχῆς ἵππους, ὧν τὸ εἶδος καλεῖται καὶ σήμερον «ἵππος Λεοναί». Μ. Δ. Β.

— **Λεὸν** (Leon) */Γεωγρ./*. Πόλις καὶ νομὸς ἐν Ἱσπανίᾳ (βλ. *Λεώνη*).

— **Λεὸν** (Leon) */Γεωγρ./*. Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Νικαράγουας ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀμερικῇ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. 60.000. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 20 χλμ. ἀπὸ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, ἐν τῷ μέσῳ εὐφόρου καὶ καλῶς καλλιεργουμένης πεδιάδος. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν Μανάγκουα καὶ τὸν λιμένα Κορίντο. Ἀπὸ ἀπόψεως ἱστορίας καὶ ἀριθμοῦ κατοίκων εἶναι ἡ σημαντικωτέρα πόλις τῆς δημοκρατίας. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχει τὸ προάστειον *Σουμπτιάνα*, κατοικούμενον ὑπὸ ἰθαγενῶν. Ἔχει κυβερνητικὸν καὶ ἐπισκοπικὸν μέγαρον, πανεπιστήμιον καὶ ἰνστιτοῦτον. Θεωρεῖται ἡ πνευματικὴ μητρόπολις τῆς δημοκρατίας καὶ εἶναι ἡ κοιτὶς τῶν σημαντικωτέρων λογίων τῆς χώρας. Ἐκτίσθη τῷ 1523 παρὰ τὰς ὄχθας λίμνης ἔναντι τοῦ ἡφαιστείου Μομοτομπίτο, ἀλλ' ἐγκαταλειφθεῖσα συνεπείᾳ ζημιῶν ἐκ σεισμοῦ καὶ τοῦ ἡφαιστείου μετεφέρθη εἰς τὴν σημερινὴν αὐτῆς θέσιν τῷ 1610. Ἐχρημάτισε πρωτεύουσα τοῦ κράτους καὶ εὑρίσκετο ἄλλοτε εἰς πολὺ μεγαλυτέραν ἀκμήν. Ὁ νομὸς ἔχει ἐμβαδὸν 8.125 τ. χιλμ. καὶ 87 772 κατ., τὸ δὲ ἔδαφος αὐτοῦ εἶναι πλούσιον εἰς μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ θειούχους πηγάς. Μ. Δ. Β.

— ***Λεὸν ντὲ λὸς Ἀλντάμας*** (Leon de los Aldamas) */Γεωγρ./*. Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τοῦ Λεόν, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Γκουαναγουάτο. Κεῖται ἐπὶ εὐφόρου ὀροπεδίου εἰς ὕψος 1895 μ. καὶ ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ σιδηροδρόμου. Κάτ. 63 263. Εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων βιομηχανικῶν κέντρων τοῦ Μεξικοῦ, ἔχουσα πλῆθος ἐργοστασίων πάσης φύσεως. Κατῳκεῖτο ἄλλοτε ὑπὸ Ἰνδῶν ἰθαγενῶν, τῷ δὲ 1576 ἀπῳκίσθη ὑπὸ Ἱσπανῶν. Τῷ 1888 κατεστράφη ὑπὸ πλημμύρας, ἀλλ' ἀνῳκοδομήθη ταχέως ἐπὶ νέων σχεδίων. Ὁ νομὸς ἔχει ἐμβαδὸν 942 τ. χλμ. καὶ 94.157 κατ. Τὸ ἔδαφος αὐτοῦ εἶναι πλούσιον εἰς μεταλλεῖα χρυσοῦ, χαλκοῦ, ὀρειχάλκου, μολύβδου καὶ ὑδραργύρου. Μ. Δ. Β.

— **Λεὸν** (Leon), ***βασίλειον τοῦ —***. Ἀρχαῖον βασίλειον τῆς Ἱσπανίας (βλ. λ. *Λεώνη*).

— ***Λεὸν νῆσος*** (Isla de León) */Γεωγρ./*. Νῆσος τῆς Ἱσπανίας ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κάδιξ, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὑρίσκονται αἱ πόλεις *Κάδιξ* καὶ *Σὰν Φερνάντο*. Χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς διὰ λιμνοθαλασσῶν καὶ ἁλυκῶν καὶ ἑνοῦται μετ' αὐτῆς

Digitized by Google

διὰ τῆς γεφύρας *Σουάθο* καὶ τῆς τοῦ σιδηροδρόμου. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἶχε πολὺ μεγαλυτέραν ἐπιφάνειαν. Σήμερον ἔχει μῆκος 16 χλμ καὶ πλάτος 6, πρὸς τὸ ἀνατολικὸν αὐτῆς τμῆμα, ἐνῷ πρὸς Β. καταλήγει εἰς στενὴν χερσόνησον, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ἡ πόλις Καδιξ. Τὸ ὄνομά της ὀφείλεται εἰς τὸν ἰδιοκτήτην της *Ἰωάννην Πόνθε ντὲ Λεόν*, εἰς τὸν ὁποῖον παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου τοῦ Δ' τῷ 1471. Ἐπ' αὐτῆς ὑπῆρχον ἄλλοτε καὶ ἐρείπια πύργου καλουμένου τοῦ Ἡρακλέους καὶ χρονολογουμένου ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Φοινίκων, καταστραφέντα ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1755. Εἶναι ἡ ἀρχαία Tartessus, καλουμένη ἐπίσης καὶ *Ἐρύθεια, Ἐρυθραία, Κοτινοῦσα* καὶ *Ἀφροδισία*. Μ. Δ. Β.

Λεὸν (Leon), ***Φράϋ-Λουδοβῖκος-Πόνθε ντὲ*** —. Ὀνομαστὸς Ἱσπανὸς ποιητής, κληρικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1527 ἢ 1528 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1591. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Σαλαμάνκας καὶ εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν εἰσῆλθεν εἰς τὸ μοναχικὸν τάγμα τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου. Τῷ 1561 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας. Συνεπείᾳ μεταφράσεως τοῦ «Ἄσματος τῶν Ἀσμάτων», τὴν ὁποίαν ἐφιλοτέχνησεν εἰς γλῶσσαν καστιλλιανὴν ὑπὸ τύπον ἁπλοῦ ποιμενικοῦ εἰδυλλίου, συνελήφθη κατὰ διαταγὴν τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως καὶ ἐγκλεισθεὶς εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Βαλλαδολὶδ ὑπέστη φρικώδη βασανιστήρια. Ἀποφυλακισθεὶς μετὰ πέντε ἔτη, ἐπανέλαβε τῷ 1576 τὰ μαθήματά του εἰς τὸ πανεπιστήμιον, χωρὶς νὰ κάμῃ ἐλαχίστην κἂν μνείαν τῆς φυλακίσεώς του, ἀρχίσας τὴν διδασκαλίαν του διὰ τῆς παροιμιώδους καταστάσης φράσεως «Ὅπως ἐλέγομεν χθὲς ..». Ἐν ταῖς φυλακαῖς τοῦ Βαλλαδολὶδ ὁ Λεὸν ἤρχισε τὸ ἀριστούργημά του «Περὶ τῶν ὀνομάτων τοῦ Χριστοῦ» (1583 — 1585), διάλογον ἐν τῷ ὁποίῳ καταγράφει καὶ μελετᾷ ἀλληλοδιαδόχως πάντα τὰ ἀποδοθέντα εἰς τὸν Χριστὸν ὀνόματα, ἐξηγῶν καὶ ἀναπτύσσων τὴν μυστικιστικὴν των σημασίαν ἐν θαυμασίῳ πεζῷ λόγῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ εἰσάγει τεχνηέντως ἐμμέτρους μεταφράσεις πολλῶν ψαλμῶν. Ὁ διάλογος οὗτος, παραμείνας ἡμιτελής, σταματᾷ εἰς τὸ τέλος τοῦ τρίτου βιβλίου. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Σχόλια εἰς τὸ Ἄσμα τῶν Ἀσμάτων» (1580 — 1582) λατινιστί, «Ἡ τελεία σύζυγος» (1583), «Ὁ Ἰὼβ» μετὰ μεταφράσεως τοῦ σχετικοῦ βιβλίου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (1631) κ. ἄ. Ἔγραψεν ἐπίσης ποιήματα, διακρινόμενα διὰ τὸ θρησκευτικόν των αἴσθημα καὶ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς των, τὴν «Προφητείαν τοῦ Τάγου», ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ ποτάμιος θεὸς προλέγει τὴν κατάκτησιν τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τῶν Ἀράβων, «Ὠδὴν εἰς τὸν ἅγιον Ἰάκωβον», «Ὠδὴν εἰς πάντας τοὺς Ἁγίους», τὴν «Ἀνάληψιν», τὴν «Γαλήνιον νύκτα», τὸν «Ἐπιτάφιον τοῦ Ἰνφάντου δὸν Καρόλου» κλπ. Τὰ «Ἅπαντα» αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ἐν Μαδρίτῃ εἰς 6 τόμους (1804—1816). Μ. Δ. Ε.

— **Λεὸν - ὔ - Ρομὰν** (Leon - y - Roman), ***Ριχάρδος ντὲ*** —. Ἱσπανὸς συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1877. Τῷ 1893 ἐδημοσίευσε τοὺς πρώτους του στίχους. Κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἵδρυσε μετ' ἄλλων τὴν ἐφημερίδα «La Informacion», τῷ δὲ 1912 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἱσπανικῆς Ἀκαδημίας. Ἐδημοσίευσε μεταξὺ ἄλλων τὰς ποιητικὰς συλλογάς: «Ἡ ὀρειχάλκινη λύρα» (1901), «Ὁ ἔρως τῶν ἐρώτων» (1911) καὶ τὰ μυθιστορήματα: «Πατρία εὐπατριδῶν» (1908), «Αἰσθηματικὴ κωμῳδία» (1910) «Ἀλκαλα-ντὲ-λὰ Θεγκρίες» (1909), «Οἱ κένταυροι» (1912), «Εσωτερικὴ ζωὴ» κ. ἄ. Ἔγραψεν ἐπίσης πολεμικὰς ἀνταποκρίσεις κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, τὰς ὁποίας συνήνωσεν εἰς βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ τραγικὴ Εὐρώπη» (1918—1920). Μ. Δ. Β.

Λεονὰρ (Leonard), ***Οὐμβέρτος***. Διάσημος Βέλγος βιολιστὴς (1819—1890). Μαθητὴς τοῦ Χάμπενεκ ἐν τῷ Ὠδείῳ τῶν Παρισίων, ἐγένετο ταχέως γνωστὸς διὰ σειρᾶς καλλιτεχνικῶν περιοδειῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην. Τῷ 1848, τυφλωθέντος τοῦ Μπεριό, ὁ Λεονὰρ ὠνομάσθη καθηγητὴς τοῦ βιολίου ἐν τῷ Ὠδείῳ τῶν Βρυξελλῶν. Τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ζωῆς του διῆλθεν ὡς παιδαγωγὸς ἐν Παρισίοις, ἔνθα καὶ ἀπέθανε. Συνέθεσε πλεῖστα ἔργα διὰ βιολίον, ἐν οἷς: 5 κοντσέρτα μὲ ὀρχήστραν, 6 τεμάχια κοντσέρτων μετὰ κλειδοκυμβάλου, φαντασίας, βάλς - καπρίς, διασκευὰς διὰ βιολίον διαφόρων μελοδραμάτων κ.τ.λ. Ἐπίσης ἔγραψε τὰ ἔργα: «Γυμναστικὴ τοῦ βιολιστοῦ», «Μικρὰ γυμναστικὴ τοῦ νεαροῦ βιολιστοῦ», «Σχολὴ Λεονάρ», «Ἡ ἀρχαία ἰταλικὴ σχολή», «Τὸ βιολίον ἐν σχέσει μὲ τὴν ἐνορχήστρωσιν» κ. ἄ. Γ. Σ.

λεοναρδίτης (τὸ) /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας ἔνυδρον, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ζεολίθων. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι: $Ca\ Al_2\ Si_4\ O_{12} \cdot 4\ H_2\ O$, ἤτοι ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν χημικὸν τύπον τοῦ λαουμοντίτου. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα, παρουσιάζει δὲ ἐν γένει ὅλα τὰ φυσικὰ καὶ ὀρυκτολογικὰ γνωρίσματα τοῦ λαουμοντίτου, καθόσον ὁ λεοναρδίτης εἶναι λαουμοντίτης ἔχων προέλευσιν τὸ Schemnitz καὶ τὸ Floitental. Γ. Β.

Λεοναρδόπουλος. Ὄνομα ἀγωνιστῶν. —1) ***Δημήτριος***. Ὁπλαρχηγὸς ἐκ Ζατούνης, πολεμήσας ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συμπολιτῶν του εἰς Τρίπολιν, Ναύπλιον, Δερβενάκια, Πάτρας καὶ ἐπὶ Ἰμπραὴμ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη καὶ ἄλλων. —2 ***Λεονάρδος***. Κατήγετο ἐκ Ζατούνης. Ἔμπορος πρὸ τοῦ Ἀγῶνος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ 1803 ἀδελφοποιτὸς τοῦ Κολοκοτρώνη. Προσέφερεν εἰς τὸν Ἀγῶνα πυρίτιδα καὶ νίτρον ὡς καὶ 9 800 γρόσια ἐκ τῶν προσόδων δύο χωρίων ἅτινα εἶχεν ἐνοικιάσει. —3) ***Σαράντης***. Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου. Ὑπῆρξε μέλος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ προσέφερε σημαντικὰ ποσὰ διὰ τὸν Ἀγῶνα. —4) ***Σπῦρος***. Ἀδελφὸς τῶν προηγουμένων, πολεμήσας ὑπὸ τὸν Πλαπούταν. Μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν ἐχρημάτισεν ἔπαρχος Καλαβρύτων. Ν. Κ. Σ.

— **Λεοναρδόπουλος**, ***Γεώργιος***. Ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1867. Προερχόμενος ἐκ τοῦ στρατιωτικοῦ σχολείου τῶν Εὐελπίδων, προήχθη μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ὑποστρατήγου. Κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1902—1907 διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς παρὰ τῷ στρατιωτικῷ σχολείῳ τῶν Εὐελπίδων. Συμμετέσχεν εἰς τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, κατὰ μὲν τὸν πρῶτον (1912), φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ, ὡς διοικητὴς λόχου γεφυροποιῶν, τραυματισθεὶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Κόμανο, κατὰ δὲ τὸν δεύτερον (1913), φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ μηχανικοῦ παρὰ τῇ 3ῃ μεραρχίᾳ. Κατὰ τὴν διαρρύθμισιν κατόπιν τῆς νέας ὁροθετικῆς γραμμῆς, διωρίσθη μέλος τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἑλληνοσερβικῶν συνόρων. Μετὰ ταῦτα ἐτοποθετήθη ὡς ἐπιτελάρχης τοῦ Γάλλου ἐπιθεωρητοῦ τοῦ μηχανικοῦ Filloneau, ἀσχοληθεὶς ἰδίως εἰς τὴν τότε ἐκτελουμένην ὀχύρωσιν τῶν νέων συνόρων. Τῷ 1915 διωρίσθη ἐπιτελάρχης τῆς τότε ἐν Κερκύρᾳ ἑδρευούσης 8ης μεραρχίας, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ 1916, ὁπότε προσεχώρησεν εἰς τὸ κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1917 διετέλεσεν ἀρχηγὸς τοῦ γενικοῦ ἐπιτελείου τοῦ στρατοῦ, κατὰ δὲ τὸ χρονικὸν διάστημα 1918—1920 διοικητὴς τῆς ἐν Θρᾴκῃ 9ης μεραρχίας, συμμετασχὼν ἁπασῶν τῶν ἐν αὐτῇ ἐπιχειρήσεων. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1920 ἀπεστάλη παρὰ τῇ στρατιᾷ Μικρᾶς Ἀσίας, ἔνθα ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς 10ης μεραρχίας, μετασχὼν τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Μαρτίου 1921. Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1921 ἐπανῆλθεν εἰς Μικρὰν Ἀσίαν ὡς διοικητὴς τῆς νεοϊδρυθείσης ἀνεξαρτήτου μεραρχίας, μεθ' ἧς ἔλαβε μέρος εἰς ἐπιχείρησίν τινα περὶ τὸ Σεΐντι Γαζῆ τὴν 8 Σεπτεμβρίου. Ἀσθενήσας σοβαρῶς ἀπεχώρησε μετ' ὀλίγον τῆς διοικήσεως τῆς μεραρχίας. Τὸν Ὀκτώβριον 1922 διωρίσθη διοικητὴς τοῦ ἐν Θρᾴκῃ 4ου σώματος στρατοῦ καὶ εἶτα τοῦ ἐν Ἠπείρῳ 5ου. Ὑπῆρξεν ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ κατ' Ὀκτώβριον 1923 ἀντεπαναστατικοῦ κινήματος, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ὁποίου κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὑπὸ στρατοδικείου συνελθόντος ἐν Ἐλευσῖνι. Ἡ ἀπόφασις αὕτη δὲν ἐξετελέσθη. Συνέγραψεν: «Ἐγχειρίδιον τῶν ὑπαξιωματικῶν τοῦ ἐπιτελείου τοῦ μηχανικοῦ» (1900) «Ἀρχιτεκτονικὴ» (1906). Ν. Θ. Κ.

Λεονάρδος (Léonard ἢ Liénard), ***ἅγιος***. Ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κλόβιος. Προσηλυτισθεὶς εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ρεμὶ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Τολβιάκου, εἰργάσθη διὰ τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν συμπατριωτῶν του καὶ κατόπιν ἀπεσύρθη εἰς μοναστήριόν τι πλησίον τῆς Ὀρλεάνης. Βραδύτερον ἐγκατεστάθη πλησίον τῆς Λιμόζης, εἰς τόπον ὅστις ἀπ' αὐτοῦ ὠνομάσθη Saint-Léonard-le-Noblet, καὶ ἐκεῖ ἐπεδόθη εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν περιοίκων καὶ τὴν ἐπιτέλεσιν θαυμάτων, κατὰ τὴν παράδοσιν. Ἀπέθανε τῷ 558, ἑορτάζεται δὲ τὴν 6ην Νοεμβρίου. Θ. Π.

— **Λεονάρδος** ***Ἀχάτης***, ἢ ἐκ ***Βασιλείας***· βλ. λ. *Ἀχάτης Λεονάρδος*

— **Λεονάρδο** *ντὰ* ***Βίντσι*** (Vinci)· βλ. λ. *Βίντσι*.

— **Λεονάρδος** ***Ἀρητινός***· βλ. *Μπρούνι*.

— **Λεονάρδος** ὁ ἐκ ***Λιμόζης***. Ὀνομαστὸς Γάλλος σμαλτωτής. Ἐγεννήθη ἐν Λιμόζῃ τῷ 1505 καὶ ἀπέθανε τῷ 1575. Μεταβὰς εἰς νεαρὰν ἡλικίαν εἰς Παρισίους, ἐμορφώθη καλλιτεχνικῶς ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν διδασκάλων, οὓς Φραγκῖσκος ὁ Α' εἶχεν ἐγκαταστήσει εἰς τὸ Φονταινεμπλώ, δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ καταστῇ ὁ κυριώτατος ἐκπρόσωπος τῆς ἐν Λιμόζῃ ἀναπτυχθείσης σμαλτοποικιλτικῆς. Τὰ πρῶτα ἀξιοσημείωτα ἔργα του ἐνεφανίσθησαν κατὰ τὸ 1532. Τὸ σημαντικώτερον μέρος τοῦ ἔργου του ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀντιγραφὰς ἐπὶ σμάλτου διασήμων πινάκων τῶν παλαιῶν μεγάλων διδασκάλων καὶ ἀπὸ προσωπογραφίας. Θαυμάσιαι μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων εἶναι αἱ τῆς βασιλίσσης Κλαυδίας, συζύγου Φραγκίσκου τοῦ Α' (1544), τοῦ Φραγκίσκου Β', τῆς Ἀρτέμιδος τοῦ Πουατιὲ καὶ Ἑρρίκου τοῦ Β', τοῦ δουκὸς τῆς Γκύζης, τῆς Μαργαρίτας τῶν Βαλουᾶ, τοῦ Ἀμυὸ κλπ. Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων του μνημονεύομεν τὰς 18 πλάκας, ἐν αἷς ἀπεικονίζεται τὸ «Θεῖον πάθος», ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χαλκογραφιῶν τοῦ Ντύρερ, «Ἡ ἱστορία τῆς ψυχῆς», κατὰ τὸν Ραφαήλ, «Τὸ συμπόσιον τῶν θεῶν» (ἐν πινακίῳ), «Ἡ μάχη τῶν Λαπιθῶν καὶ τῶν Κενταύρων», 48 πλάκας εἰκονιζούσας διαφόρους σκηνὰς ἐκ τοῦ βίου τοῦ Χριστοῦ κλπ. Ἡ τέχνη του εἶναι πλήρης ἐντελείας, ἁρμονίας καὶ χάριτος. Ἐξειργάσθη ἐν συνόλῳ περὶ τὰ 1840 σμάλτα, ὧν μέγας ἀριθμὸς ἀπόκειται εἰς τὸ Λοῦβρον. Ὑπέγραφε δὲ ταῦτα διὰ δύο (LL). Ὁ Λεονάρδος εἰργάσθη ἐπί τινα χρόνον, ἀλλ' ἄνευ ἐξαιρέτου ἐπιτυχίας, καὶ ὡς χαλκογράφος. Ι. Μ. Π.

— **Λεονάρδος** (Leonardo) ὁ ἐκ ***Πίζης***· βλ. *Φιμπονάτσι*.

— **Λεονάρδος** ὁ ***Χῖος***. Ἕλλην λόγιος ἐκ Χίου, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Ἀσπασθεὶς εἰς τὴν γενέτειραν αὐτοῦ τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἐκπαιδευθεὶς εἰς Πάδουαν δαπάναις τῶν προὐχόντων τῆς Χίου Ἰουστινιανῶν, τῶν ὁποίων προσέλαβε καὶ τὸ ὄνομα, ἐδίδαξε θεολογίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς αὐτῆς πόλεως καὶ ἐπανελθὼν εἰς Χίον προεχειρίσθη τῷ 1444 ἀρχιεπίσκοπος Μυτιλήνης, διαδεχθεὶς τὸν ἀποθανόντα Δωρόθεον. Τῷ 1452 μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα συντελέσῃ εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν ψηφισθεῖσαν εἰς Φλωρεντίαν, καὶ ἐγένετο μάρτυς τῆς ἁλώσεως, τῆς ὁποίας καὶ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του. Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Λέσβου ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὁ Λεονάρδος συλληφθεὶς αἰχμάλωτος, ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του τῷ 1463. Ἦτο ἐκ τῶν φανατικῶν καθολικῶν καὶ εἰς τὰ συγγράμματά του καταφέρεται μετὰ σφοδρότητος κατὰ τῶν σχισματικῶν. Ἀπεβίωσε τῷ 1482 ἐν Χίῳ ἢ ἐν Ἰταλίᾳ. Συγγράμματα κατέλιπε τὰ ἑξῆς: «Sermo dum esset lector Januensis conventus praedicatorum», «Historia Constantinopolis a Turco expugnata» (Νυρεμβέργη 1544. Ἐδημοσιεύθη ἐν Παρισίοις τῷ 1823 εἰς 25 μόνον πολυτελῆ ἀντίτυπα, δαπάναις τοῦ λόρδου Stuart de Bothsay). «Tractatus apologeticus de vera nobilitate adversus Carolum Poggium Eugenii IV Secretarium». Ἐπίσης «De Lesbo a Turcis capta epistola Pio papae II missa». Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐδημοσίευσεν ὁ Κάρολος Χὸπφ τῷ 1866 προτάξας καὶ βιογραφίαν τοῦ Λεονάρδου. Τ. ΣΤΡ.

Λεονάρδος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρονται διάφοροι φιλικοὶ καὶ ἀγωνισταί, δράσαντες μὲν ἐν ταῖς παραδουναβίοις ἐπαρχίαις καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, καταγόμενοι ὅμως ἐξ Ἄνδρου, Πελοποννήσου καὶ Ἠπείρου.

—1) ***Ἀλέξανδρος***. Ἠπειρώτης, ἔμπορος ἐν Κισνοβίῳ. Μυηθεὶς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ἐνθουσιασθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, προσέφερε πολλὰ χρήματα διὰ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Ἀγῶνος, ἐδαπάνησε δὲ διὰ τὸν καταρτισμὸν σώματος ἑκατὸν ἱππέων εἰς τὴν Ρωσίαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας εἰσῆλθον εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Μολδαυίας κατὰ Μάρτιον 1821. Τὸ σῶμα τοῦτο μετ' ὀλίγον διελύθη, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐγκαταλείψας τὸ ἐμπόριον κατῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἀπέθανε πένης τῷ 1840.

— 2) ***Ἀθανάσιος***. Ἀδελφὸς νεώτερος τοῦ προηγουμένου, παρ' οὗ ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικήν. Κατελθὼν εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα μετέσχε τῶν περιπετειῶν τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, ἔπεσε δὲ μαχόμενος ἐν Μεσολογγίῳ (1790—1826).

— 3) ***Ζαχαρίας***. Ἄνδριος τὴν καταγωγήν, ἐμπορεύετο εἰς Ὀδησσόν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Προσέφερε πολλὰ χρήματα εἰς τὸν Ἀγῶνα, περιέθαλψε δὲ πολλὰς οἰκογενείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, αἵτινες κατέφυγον εἰς Ὀδησσόν. Ἀπέθανε τῷ 1850

—4 ***Μιχαήλ***. Πελοποννήσιος. Μετέβη, παῖς ἔτι, εἰς Ρωσίαν καὶ καταταχθεὶς εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν ἔφθασε τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου. Μονομαχήσας ὅμως τῷ 1815 πρὸς ἀνώτερόν του, ἠναγκάσθη εἰς παραίτησιν, ἔκτοτε δὲ ἔζη ἰδιωτεύων εἰς τὸ Ἰάσιον ὡς Ρῶσος ὑπήκοος. Φίλος τοῦ συμπατριώτου του Γεωργίου Λεβέντη, συνειργάσθη εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ Ἀγῶνος, μυηθεὶς ταυτοχρόνως εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν. Συνώδευσε τὸν Καραγιώργην εἰς τὴν Σερβίαν διὰ νὰ ἐξεγείρῃ τὸν σερβικὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν ταυτόχρονον μὲ τὴν ἑλληνικήν, τὸν ὡδήγησε δὲ μέσῳ μυρίων κινδύνων διὰ τῆς Μπουκοβίνας, τῆς Τρανσυλβανίας καὶ τοῦ Βανάτου καὶ τὸν παρέδωσεν ἀσφαλῶς εἰς τὸν Βοΐτσαν, ἀρχηγὸν τῶν ὅπλων τῆς Σεμενδρίας, χωρὶς νὰ ὑποψιάζεται τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἀποστολῆς. Εἰς τὸ δύσκολον τοῦτο ἐγχείρημα μεγάλως ἐβοήθησε τὸν Λεονάρδον ὁ παλαιὸς φίλος καὶ συστρατιώτης Γεωργάκης ὁ Ὀλύμπιος. Κατόπιν ἐπολέμησεν εἰς Μολδαυΐαν, ἠναγκάσθη δὲ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Σκουλενίου ν' ἀποσυρθῇ εἰς Ρωσίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Γ. Δ. Κ.

— **Λεονάρδος**, ***Βασίλειος***. Ἕλλην ἀρχαιολόγος. Ἐγεννήθη ἐν Πύργῳ τῆς Ἠλείας τῷ 1857 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1930. Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἔχων κλίσιν εἰς τὴν φιλολογίαν δὲν ἐξήσκησε τὴν

Digitized by Google

πρώτην του ἐπιστήμην, ἀλλὰ παρηκολούθησε φιλολογικὰ μαθήματα ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βιέννης. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας τῷ 1883, ὑπηρέτησε παρὰ τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ ὡς γραμματεύς, διευθύνων συνάμα καὶ τὸ ἐπίσημον αὐτῆς ὄργανον, τὴν «Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα» μέχρι τοῦ 1885. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου διωρίσθη ἔφορος ἀρχαιοτήτων Ὀλυμπίας. Τῷ 1896 μετετέθη ὡς ἔφορος εἰς τὸ Ἐπιγραφικὸν μουσεῖον, ἀπὸ δὲ τοῦ 1913 προήχθη εἰς διευθυντὴν αὐτοῦ. Ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης ἀπεχώρησεν, ἕνεκα ὁρίου ἡλικίας, τῷ 1929.

Κατὰ τὸ μακρὸν ἐν τῇ ἀρχαιολογικῇ ὑπηρεσίᾳ διάστημα, ὁ Λεονάρδος διενήργησεν ἀνασκαφὰς εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ εἰς Λυκόσουραν, Ἐλευσῖνα τῆς Γορτυνίας, Ἀμφιάρειον τοῦ Ὠρωποῦ, Κοντοβάζαιναν τῆς Ἀρκαδίας καὶ Μαρμάριανην τῆς Θεσσαλίας. Τῷ 1910 ἐχρημάτισεν ἐπ' ὀλίγον τμηματάρχης τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τοῦ ὑπουργείου Παιδείας.

Ἔγραψε τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ὀλυμπία» κλασσικὸν σύγγραμμα, τὰ «Κριτικὰ καὶ ἑρμηνευτικὰ εἰς τὸν «Ἐρωτικὸν» τοῦ Πλουτάρχου», ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν «Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα» καὶ τὰς ἑξῆς πραγματείας: «Ἀμφιαρείου ἐπιγραφαὶ» ἀπὸ τοῦ 1885 εἰς 7 τεύχη, «Λυκοσούρας ἐπιγραφαὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Δεσποίνης ἀνασκαφῶν» εἰς δύο τεύχη, «Εἰς Κυνοσάργους ἐπιγραφήν», «Εἰς Λευκάδος ἐπιγραφήν», «Εἰς Πειραιῶς ἐπίγραμμα», «Εἰς Ἀττικῆς ἐπίγραμμα», «Εἰς Θυασοῦντος ἐπιγραφάς», «Σημειώσεις εἰς θεσσαλικὰς ἐπιγραφάς».

Ἦτο τακτικὸν μέλος καὶ σύμβουλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ ἐν Βερολίνῳ Ἀρχαιολογικοῦ ἰνστιτούτου. Β. Δ. Θ.

Λεονάρισσον /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς νήσου Κύπρου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀμμοχώστου, κείμενον ἐπὶ τῆς χερσονήσου τῆς Καρπασίας, μὲ 500 κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Πλησίον τούτου καὶ κατὰ τὴν θέσιν Περιστεφάνι εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ. Κ. Μ. Κ.

Λέοναρντ (Leonhard), ***Γουσταῦος***. Γερμανὸς ὀρυκτολόγος καὶ γεωλόγος. Ἐγεννήθη ἐν Μονάχῳ (1816—1878). Ἐξέδωκε μεταξὺ τῶν ἄλλων τὸ λεξικὸν τῆς μεταλλειολογικῆς τοπογραφικῆς (1843) καὶ διαφόρους πραγματείας περὶ μεταλλείων καὶ γεωγνωστικῶν τοῦ μεγάλου δουκάτου τῆς Βάδης.

Λεονάρντι (Leonhardi), ***Φράϊμπερτς*** *φὸν* —. Γερμανὸς φιλόσοφος (1809—1875, ἀπὸ τοῦ 1849 καθηγητὴς ἐν Πράγᾳ. Ἀνήκει εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Κράουζε καὶ ὑπερήσπισεν εἰς ὅλα του τὰ ἔργα τὰς θεωρίας τοῦ πρωτοτύπου αὐτοῦ φιλοσόφου. Ἐνδιαφερόμενος ἐξαιρετικὰ εἰς παιδαγωγικὰ προβλήματα, κατώρθωσεν εἰς δύο φιλοσοφικὰ συνέδρια, συγκληθέντα καὶ ὀργανωθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἐν Πράγᾳ τῷ 1868 καὶ ἐν Φραγκφούρτῃ τῷ 1869, νὰ ἑνωθοῦν αἱ σχολαὶ τοῦ Κλάουζε καὶ τοῦ Φραῖβελ, ἐκ τῆς ἑνώσεως δὲ ταύτης ἐξεπήγασε τῷ 1871 ὁ «Γενικὸς Ἐκπαιδευτικὸς σύνδεσμος». Ἐξέδιδεν ἐπὶ 3 ἔτη (1868—1871) τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἐπιθεώρησιν «Νέα Ἐποχή», εἰς τὴν ὁποίαν καὶ συνέγραψε τὰ πλεῖστα τῶν ἄρθρων. Ἄλλα ἔργα: «Die österreichischen Armlenchtergewächze vom morphogenetischen Standpunkt» (1864), «Ἡ ζωὴ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Κ. Χριστ. Φρειδ. Κράουζε» (ἐκδοθὲν τῷ 1902), «Ὁ Κ Χρ. Φρειδ. Κράουζε κρινόμενος ὡς φιλοσοφικὴ διάνοια» (ἔκδ. 1905) κ. ἄ. Ε. Λ.

Λεονάρντο *ντὲ* ***Ἀρχενσόλα*** (Leonardo de Argensola). —1) *Βαρθολομαῖος*. Ἱσπανὸς ποιητὴς καὶ λόγιος (1562—1631). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν, νομικὰ καὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, ἤρχισε δὲ νὰ γράφῃ στίχους ἀπὸ ἡλικίας 16 ἐτῶν. Ἔγραψεν ἐπιστολὰς καὶ σατιρικὰ ποιήματα, μετέφρασε πολλὰ ἔργα τοῦ Ὁρατίου καὶ ἐμιμήθη τοῦτον εἰς πλεῖστα λυρικά. Μεταξὺ τῶν ἔργων του ἀναφέρονται: «Ἱστορία τῆς κατακτήσεως τῶν νήσων Μολούκων», «Ἀπομνημονεύματα τῆς ἐνδόξου ἁγίας Ἰσαβέλας, ἰνφάντης τῆς Ἀραγῶνος καὶ βασιλίσσης τῆς Πορτογαλίας», «Ἡ ζωὴ καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ ἁγίου Δημητρίου», «Ἀραγωνικὰ Χρονικά, ἀπὸ τοῦ 1625 μέχρι τοῦ 1627», «Ὁ Δημόκριτος», «Ὁ Δαίδαλος», καὶ μετέφρασε διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ. Τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν τῷ 1887, τῷ 1889 καὶ τῷ 1891 ἐν τῇ «Βιβλιοθήκῃ τῶν συγγραφέων τῆς Ἀραγωνίας».

— 2) *Λουπέρθιο*. Ἱσπανὸς ποιητής, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1559—1613). Ἐσπούδασε φιλοσοφίαν, νομικὰ καὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν. Τῷ 1578 διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ δὸν Φερδινάνδου τῆς Ἀραγῶνος. Τῷ 1585 παρεστάθησαν ἐπιτυχῶς αἱ τρεῖς τραγῳδίαι του «Ἰσαβέλλα», «Ἀλεξάνδρα» καὶ «Φυλλίς». Κατόπιν διωρίσθη ἰδιαίτερος γραμματεὺς τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας τῆς Αὐστρίας, χήρας τοῦ Μαξιμιλιανοῦ Β', καὶ βραδύτερον ἱστοριογράφος τῆς Ἀραγῶνος. Μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ κόμιτος Λέμους ὡς ἀντιβασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ὁ Λουπέρθιο διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Νεαπόλεως. Ἔγραψε πλεῖστα ποιήματα καὶ πεζὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: «Ἱστορία τῆς Ἀραγῶνος τῶν ἐτῶν 1590 καὶ 1591», «Ἀραγωνικὰ Χρονικὰ» καὶ διαφόρους μεταφράσεις τοῦ Ὁρατίου, τῶν «Χρονικῶν» τοῦ Τακίτου κ.τ.λ. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν τῷ 1634, τῷ 1887 καὶ 1889. Μ. Δ. Β

Λεονάσης. Ἐξηλληνισμένος τύπος τῆς ἰταλικῆς οἰκογενείας Lagonessa (βλ. λ. *Λαγονέσσας*).

Λεὸνγκρ (Lehongre), ***Στέφανος***. Γάλλος γλύπτης, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1628 ἢ 1629—1690). Ἐλάχιστα ἔργα του διεσώθησαν. Γνωστὸν εἶναι ὅτι τῷ 1668 εἰσῆλθεν εἰς τὴν παρισινὴν Ἀκαδημίαν τῆς γλυπτικῆς καὶ τῆς ζωγραφικῆς καὶ ὅτι ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν διακοσμητικῶν ἔργων ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'. Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν διασωθέντων ἔργων καὶ τμημάτων ἔργων του εὑρίσκονται εἰς τὰς Βερσαλλίας καὶ εἰς τὸ Λοῦβρον. Μεταξὺ τούτων τάσσονται: «Οἱ Τρίτωνες», «Αἱ Σειρῆνες», τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἄρεως, «Ἡ Πομόνα» κλπ. Ι. Μ. Π.

Λεόνε /*Γεωγρ.*/. —1) Φυσικὸς λιμὴν τῆς ΝΑ. ἀκτῆς τῆς νήσου Κάλαμος (τοῦ Ἰονίου) εἰς 1 ½ μίλλ. ΒΑ. τῆς νοτίας της ἄκρας (πλάτ. 38°35'45'' Β., μῆκ. 20°24'50'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 203: Santa Maura, Ithaca, Cephalonia). Ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς ἁλιευτικῶν. —2) Παλαιὰ ὀνομασία, ὑφ' ἣν ἦτο γνωστὸς (Porto Leone) εἰς τοὺς ξένους τοῦ Πειραιῶς ὁ ἔρημος τότε λιμήν. Ὠφείλετο δὲ αὕτη εἰς τοὺς δύο ἐνεπιγράφους λέοντας, οὓς ἔστησαν οἱ Βαράγγοι εἰς τὰ δύο ἄκρα τοῦ στομίου του καὶ οἵτινες εὑρίσκονται ἤδη εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ ναυστάθμου τῆς Βενετίας. Σ. Ε. Λ.

Λεόνι *ὁ ἐξ* ***Ἀρέτσο*** (Leoni d'Arezzo), ὁ ἄλλως γνωστὸς ὡς *Cavaliere Aretino*. Ἰταλὸς γλύπτης καὶ χαράκτης. Ἐγεννήθη ἐν Ἀρέτσο τῷ 1509 καὶ ἀπέθανεν ἐν Μιλάνῳ τῷ 1590. Ἐγένετο εὐφημότατα γνωστὸς ἰδίᾳ ἀφ' ἧς ἐξετέλεσε τὸ μαυσωλεῖον τοῦ Ἰακώβου τῶν Μεδίκων ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Μιλάνου, ἐπὶ σχεδίων τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, διακοσμήσας τοῦτο διὰ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Ἰακώβου καὶ τῶν προσωποποιιῶν τῆς Εἰρήνης, τῆς Στρατιωτικῆς Ἀρετῆς, τῆς Φήμης καὶ τῆς Προνοίας. Ἕτερον περισπούδαστον ἔργον τοῦ Λεόνι εἶναι ὁ ἐν Μαδρίτῃ ἀνδριὰς τοῦ Καρόλου Κουΐντου, ἔτι δὲ τὸ ἐξαίρετον μετάλλιον, ἐν ᾧ εἰκονίζεται ὁ Κάρολος Κουΐντος (ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως) καὶ «Ὁ Ζεὺς κεραυνοβολῶν τοὺς Τιτᾶνας» (ἐπὶ τῆς ἑτέρας). Ὡραιότατος εἶναι καὶ ὁ ὀρειχάλκινος ἀνδριὰς τοῦ Ferrante Gonzaga, ὃν ἐπίσης ἐξειργάσθη ὁ Λεόνι. Πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ καλλιτέχνου τούτου εὑρίσκονται ἐν Ἱσπανίᾳ, ἔνθα ὁ Λεόνι εἰργάσθη ἐπὶ μακρόν, κατ' ἐντολὴν Φιλίππου τοῦ Β'. Ι. Μ. Π.

— **Λεόνι** (Leoni), ***Λέων***. Ἰταλὸς μουσικοσυνθέτης καὶ ὀργανοκρούστης εἰς Βιτσέντσε, ζήσας περὶ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος. Ἐγένετο γνωστὸς διὰ σειρᾶς θρησκευτικῶν ἔργων, ἐν οἷς μοτέττα, ψαλμοὶ κ.λ. Ἐπίσης ἔγραψε 5 βιβλία μαδριγαλίων πενταφώνων, 1 βιβλίον θρησκευτικῶν μαδριγαλίων, ἐπίσης πενταφώνων, τὴν συλλογήν: «Prima parte dell' aurea corona, ingemmata d'armonici concerti a 10 con 4 voci et 6 instromenti» (1615), κτλ. Γ. Σ.

— **Λεόνι** (Leoni), ***Λουδοβῖκος***, ὁ ἐπιλεγόμενος *Padovano*. Ἰταλὸς ζωγράφος, γλύπτης καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Παδούῃ καὶ ἀποθανὼν ἐν Ῥώμῃ (1531—1606). Ἐξειργάσθη ἐλαιογραφίας καὶ νωπογραφίας ἐπὶ ἱστορικῶν θεμάτων καὶ τοπίων, κυρίως ὅμως διέπρεψεν ὡς προσωπογράφος, καταστὰς διάσημος εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἰταλίαν κατὰ τοὺς χρόνους του διὰ τὴν καταπληκτικὴν καὶ ἐν μέρει ψυχογραφικὴν ὁμοιότητα τῶν προσωπογραφιῶν του πρὸς τὰ πρότυπά του. Ι. Μ. Π.

— **Λεόνι** (Leoni), ***Πομπέο***. Ἰταλὸς γλύπτης καὶ χαράκτης. Ἀπέθανεν ἐν Μιλάνῳ τῷ 1660. Κατὰ τὴν ἐν Ἱσπανίᾳ μακρὰν του διαμονὴν ἐξεπόνησεν ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Escurial μαρμάρινα καὶ ὀρειχάλκινα ἀγάλματα, δι' ἃ ἐπληρώθη τιμῶν καὶ εὐνοιῶν ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Β'. Ι. Μ. Π.

Λεονίακον (Leoniacum) /*Ἀρχ. Γεωγρ.*/. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Λεονίακον, φέρονται δύο πόλεις τῆς Β. Ἰταλίας.

—1) Ἡ νῦν *Λενιάνο* (Legnano), κειμένη ἐν τῷ νομῷ Μιλάνου, ἐπὶ τοῦ Ὀλόνα, ἀριστεροῦ παραποτάμου τοῦ Πάδου, 24 χλμ. ΒΔ. τοῦ Μιλάνου, ἀριθμοῦσα 8 000 κατοίκους. Περὶ αὐτὴν ἐγένετο τῇ 29 Μαΐου 1176 ἡ ἱστορικὴ μάχη ἡ ἀπολήξασα εἰς θρίαμβον τῶν ἰταλικῶν δημοκρατιῶν κατὰ τοῦ Φρειδερίκου τοῦ Βαρβαρόσσα, βασιλέως τῆς Γερμανίας (1152—1190), ἀναγνωρίσαντος τὰ δίκαια τῶν λομβαρδικῶν πόλεων. Σῴζεται ἐν αὐτῇ καθεδρικὸς ναός, ἀποδιδόμενος εἰς τὸν διάσημον ἀρχιτέκτονα Μπραμάντε (1444—1514), τὸ παλαιὸν φρούριον καὶ ἄλλα μνημεῖα τοῦ μεσαίωνος.

—2) Ἡ νῦν *Λενιάνο* (Legnano) (βλ. λ.). Α. Θ. Σ.

Λεόνικος (Leonicus), ***Νικόλαος***, ὁ ἐπιλεγόμενος *Θωμαῖος*. Εἷς ἐκ τῶν ἀνακαινιστῶν τῆς φιλοσοφίας ἐν Ἰταλίᾳ. Κατήγετο ἐξ ἑλληνικῆς οἰκογενείας τῆς Ἠπείρου, ἀλλ' ἐγεννήθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1457. Ἐσπούδασε τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν ἐν Βενετίᾳ καὶ Παδούῃ παρὰ τῷ Βυζαντινῷ φυγάδι Δημητρίῳ Χαλκοκονδύλῃ. Τὴν σχολαστικὴν φιλοσοφίαν ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ περιφήμου θωμιστοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Θωμᾶ de Vio Cajetan, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐνέπνευσε τόσην ἀπέχθειαν πρὸς τὴν μεσαιωνικὴν διαλεκτικήν, ὥστε ὁ Λεόνικος ἀπεφάσισε νὰ τὴν καταπολεμήσῃ, ἀντιπροβάλλων τὴν καθαρὰν ἀριστοτελικὴν λογικήν. Ὁ Λεόνικος συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἀξίας τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας, ἄρας πολλὰς παρεξηγήσεις καὶ παρερμηνείας αὐτῆς.

Ἐδίδαξε τὴν λογικὴν καὶ τὴν ἰατρικὴν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Παδούης, μὴ περιορισθεὶς μόνον εἰς τὴν ἐξήγησιν καὶ ὑπομνημάτισιν τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Γαληνοῦ, ἀλλὰ μυήσας τοὺς πολυαρίθμους ἀκροατάς του καὶ εἰς τὰ θέλγητρα τοῦ πλατωνισμοῦ. Ἐπανέφερεν εἰς τὴν κοινὴν ὑπόληψιν τὸν συζητητικὸν τρόπον τῶν φιλοσόφων τῆς Ἀκαδημίας, διωργάνωσε διαλέξεις κατὰ τὸ σχέδιον τοῦτο, συνέταξε κομψὰς καὶ σαφεῖς πραγματείας, διαλόγους ἐνδιαφέροντας κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Κικέρωνος καὶ ἔφθασεν ἀκόμη μέχρι τοῦ σημείου νὰ διατυπώσῃ καὶ ἰδικόν του νεοπλατωνίζον μυστικιστικὸν φιλοσοφικὸν σύστημα, ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ Μ. Φικίνου. Ὁ Λεόνικος θεωρεῖ τὴν γνωστικὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου ὡς εἶδος μαντικῆς. Ὅταν πιστεύωμεν ὅ,τι αἰσθανόμεθα ἢ γνωρίζομεν δὲν κάμνομεν διάφορόν τι τῆς μαντείας. Ἡ ἔμπνευσις, κατὰ μείζονα λόγον, εἶναι καθαρὰ μαντεία. Ἡ δὲ καθαυτὸ μαντεία εἶναι ἀκτινοβολία τῆς παγκοσμίου ψυχῆς· ἡ ψυχὴ αὕτη εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία αἰσθάνεται, διανοεῖται καὶ βούλεται ἐν ἡμῖν καὶ ἡ ὁποία ἐκτὸς ἡμῶν κινεῖ καὶ ἐμψυχώνει τὸ πᾶν· ἡ πανταχοῦ παρουσία της ἐξηγεῖ τὴν συμπάθειαν, τὴν ἀντιπάθειαν, τὴν ἀλληλεπίδρασιν καὶ πᾶσαν δυνατὴν σχέσιν ἐν τῷ κόσμῳ. Οἱ φορεῖς τῆς παγκοσμίου ταύτης ψυχῆς εἶναι ὁ ἀήρ, τὸ φῶς, ὁ ἀτμός, αἱ ἀκτῖνες, οἱ ἦχοι, αἱ εἰκόνες καὶ ἐν γένει πᾶν ὅ,τι κινεῖται καὶ ἔχει μορφὴν καὶ χρῶμα. Διὰ τῶν μέσων τούτων ἡ ψυχή, τὸ σύμπαν, ὁ Θεὸς ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος ἡμῶν καὶ ἀποβαίνουν δι' ἡμᾶς πηγαὶ ἐμπνεύσεως καὶ μαντείας.

Ἀλλὰ ὁ Λεόνικος ἔγινε διάσημος ὄχι τόσον διὰ τὸν μυστικισμόν του τοῦτον, ὅσον διὰ τὴν βιαίαν πολεμικήν του κατὰ τῆς κρατούσης φιλοσοφίας. Δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῶν συγχρόνων του ἐπὶ τῶν αὐθεντικῶν μνημείων τῆς φιλοσοφίας τῶν ἀρχαίων καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἐπαινεῖται καὶ ἐκτιμᾶται ὑπερβαλλόντως ὑπὸ τοῦ Ἐράσμου, τοῦ Μπέμπο, τοῦ Φιλανθοῦς κ. ἄ. Ὁ Λεόνικος ἀπέθανεν ἐν Παδούῃ τῷ 1533. Σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι ἡ «Historia Varia». Θ. Π.

Λεονκαβάλλο (Leoncavallo), ***Ρογῆρος***. Ἰταλὸς συνθέτης. Ἐγεννήθη τῷ 1858 εἰς τὴν Νεάπολιν καὶ ἀπέθανε τῷ 1919 εἰς τὴν Φλωρεντίαν. Ἤρχισε τὰς μουσικάς του σπουδὰς μὲ τὴν μελέτην τοῦ πιάνου. Εἰσήχθη κατόπιν εἰς τὸ ᾠδεῖον τῆς Νεαπόλεως, ὅπου ἐξηκολούθησε τὰς σπουδάς του εἰς τὸ πιάνο, τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν σύνθεσιν. Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ἔλαβε τὸ δίπλωμά του ὡς μαέστρου καὶ ἔγραψε τὸ πρῶτόν του μελόδραμα ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ δράματος τοῦ Ἀλφρέδου δὲ Βινὺ «Τσάττερτον». Τῷ 1877 μετέβη εἰς τὴν Βολωνίαν, ὅπου παρηκολούθησε τὰ μαθήματα τοῦ μεγάλου ποιητοῦ καὶ φιλοσόφου Καρντοῦτσι. Κατόπιν ἐπεχείρησε διαφόρους περιοδείας εἰς τὴν Εὐρώπην. Τῷ 1887 ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἔγραψεν εἰς διάστημα ἑνὸς ἔτους μίαν μεγάλην μουσικὴν τριλογίαν «Οἱ Μέδικοι», ἡ ὁποία περιλαμβάνει ὁλόκληρον τὴν ἱστορίαν τῆς ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως.

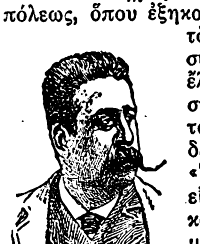

Ρογῆρος Λεονκαβάλλο.

Ἐπειδὴ ὅμως ἀνέμενε ματαίως ἐπὶ τρία ἔτη νὰ ἀναβιβασθῇ τὸ ἔργον του, ἔγραψε κατὰ παραγγελίαν τοῦ Σοντζόνιο τὴν δίπρακτον ὄπεραν «Οἱ Παλιάτσοι», ἡ ὁποία ἐπαίχθη διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1892 εἰς τὸ Μιλᾶνον μὲ τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν. Ἐντὸς ὀλίγου ὁ Λεονκαβάλλο εἶχε γίνει διάσημος καθ' ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Ἡ δευτέρα ἐπιτυχία του, κατόπιν τῆς σχετικῆς ἀποτυχίας δύο ἄλλων ἔργων του, ὑπῆρξεν ἡ «Μποὲμ» ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ ἔργου τοῦ Μυρζέ, ἡ ὁποία ἐπαίχθη εἰς τὴν Βενετίαν τῷ 1897. Τὸ ἑπόμενον μελόδραμά του «Ζαζὰ» ἐπέτυχε θριαβευτικὰ καὶ ἐπαίχθη κατόπιν εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, τὴν Γερμανίαν καὶ τοὺς Παρισίους. Τὰ μετέπειτα ἔργα του: «Ρολάνδος» κατὰ παραγγελίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Γουλιέλμου Β', «Ἡ ζωὴ τῆς Μαριονέτας», καὶ μερικὰ ἄλλα, δὲν ἔφθασαν τὰς προηγουμένας του ἐπιτυχίας. Α. Θ.

Λεοννᾶτος, ἢ ***Δεόννατος***. Κατήγετο ἐκ τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῶν Λυγκηστῶν, συγγενὴς τῆς

Digitized by Google

μητρὸς τοῦ Φιλίππου. Ἐγεννήθη εἰς Πέλλαν καὶ ἀνετράφη μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ ὁποίου ἐγένετο πιστὸς φίλος. Ἐθαυμάζετο διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ὡραιότητα τοῦ σώματός του. Τὰ πολλὰ αὐτοῦ προτερήματα ταχέως ἀνύψωσαν αὐτὸν εἰς τιμὰς καὶ τὸν κατέστησαν ἕνα τῶν ἑπτὰ σωματοφυλάκων τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν εἰς τὴν Ἀσίαν. Μετὰ τὴν ἐν Ἰσσῷ μάχην ἀπεστάλη εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Δαρείου, ἵνα παραμυθήσῃ καὶ ἡσυχάσῃ αὐτήν. Εἰς τὴν Τύρον συνέλαβε τὸν διοικητὴν αὐτῆς καὶ μετὰ τοῦ Φιλώτα ἀπετέλουν τὸ στενὸν περιβάλλον τοῦ Ἀλεξάνδρου Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλείτου μόνος αὐτὸς ἐτόλμησε ν' ἀφαιρέσῃ τὸ δόρυ ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Ἀλεξάνδρου, καθ' ἣν στιγμὴν ἦτο ἕτοιμος ν' αὐτοκτονήσῃ Περιέπεσε μὲν καὶ αὐτὸς εἰς δυσμένειαν, διότι ἤλεγχε τὴν προσκύνησιν τοῦ Ἀλεξάνδρου ὡς θεοῦ, ἀλλὰ ταχέως ἀνέκτησε τὴν θέσιν του καὶ εἰς τοὺς Μαλλοὺς ἐπληγώθη προσπαθῶν νὰ σώσῃ τὸν πανταχόθεν βαλλόμενον Ἀλέξανδρον. Ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ συνώδευσε τὸν καταπλέοντα εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰνδοῦ στόλον καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν διηύθυνε τμήματα στρατοῦ, διὰ τὰς ὑπηρεσίας του δὲ ἐστεφανώθη χρυσῷ στεφάνῳ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνέλαβε τὴν Μεγάλην Φρυγίαν καὶ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐπεδίωξε τὸν γάμον τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου Κλεοπάτρας, ἵνα ἐπιτύχῃ τὸ στέμμα τῆς Μακεδονίας. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐβοήθησε κατὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον τὸν Ἀντίπατρον μὲ 20.000 πεζοὺς καὶ 1500 ἱππεῖς καὶ ἔφθασε μέχρι Θεσσαλίας· ἡττηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐφονεύθη ἢ ηὐτοκτόνησε (322). N. I. Z.

Λεοννόριος. Εἷς τῶν ἀρχηγῶν τῶν Γαλατῶν, οἱ ὁποῖοι τὸν Γ' π.Χ. αἰῶνα, ἀποκρουσθέντες ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἦλθον παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Ἐκεῖ ὁ Λεοννόριος μὲ τὸν Λουτάριον, ἐλθόντες εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν Βρέννον (279), ἀπεχωρίσθησαν καὶ ἀντὶ νὰ ἔλθουν πρὸς Ν. ἦλθον πρὸς τὴν Θρᾴκην μὲ 20.000, ἀφοῦ δ' ἐλεηλάτησαν ταύτην ἐπέρασαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀττάλου, ἦλθον εἰς τὴν ἐξ αὐτῶν κληθεῖσαν Γαλατίαν, ἔνθα ἐγκατεστάθησαν ὁριστικῶς. N. I. Z.

Λεόνοβα, ***Ὄλγα-Σεργιέγεβνα*** Ρωσὶς ᾀοιδὸς (1834—1901). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ᾠδεῖον τῆς Πετρουπόλεως καὶ δεκαεπταέτις ἀνῆλθεν εἰς τὸ μελόδραμα τῆς πόλεως ταύτης, δημιουργήσασα πλείονας τῶν τριάκοντα ρόλων. Περιελθοῦσα τὰς πρωτευούσας τῆς Εὐρώπης, ἔδωκε μουσικὰς συναυλίας, αἵτινες προεκάλεσαν τὸν γενικὸν θαυμασμόν. Ἦτο κάτοχος πλουσιωτάτης φωνῆς καὶ διεκρίνετο ἐπὶ πλέον διὰ τὴν θερμότητα τῆς μουσικῆς της ἰδιοσυγκρασίας. Ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον τῷ 1851 εἰς τὸν ρόλον τῆς Βάνιας τοῦ μελοδράματος τοῦ Γκλένκα «Τὴν ζωὴν διὰ τὸν τσάρον», καὶ ἐδημιούργησε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸν ρόλον τῆς Ρογνέδας εἰς τὸ ὁμώνυμον λυρικὸν ἔργον τοῦ Σὲρκβ (1866). Θ. Β.—Γ. Σ.

λεόνουρος (ὁ) (Leonurus) */Βοτ./.* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἀνεπτυγμένας, ἀπαντώσας ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λεόνουρος ὁ φαρμακευτικὸς* (Leonurus officinalis), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς πάσας τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἐνδείκνυται ὡς ἀνθελμιντικὸν καὶ τονωτικὸν τῆς καρδίας φάρμακον. Δ. Ν. Π

Λεόνουρος.

Λεοντάκι */Γεωγρ./.* Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἄνω Μπουλαργῶν τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1925) 44 Χ. Δ.

Λεονταράκης, ***Διονύσιος.*** Συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1809. Ἐσπούδασεν ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Παβίας καὶ Βολωνίας καὶ τέλος τῆς Πίζης, ἔνθα ἀνηγορεύθη νομοδιδάκτωρ. Μετασχὼν τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῆς Βολωνίας καὶ ἄλλων πόλεων κατὰ τοῦ πάπα (1831), κατεδιώχθη μετὰ τὴν ἀποτυχίαν καὶ κατέφυγεν εἰς Πίζαν, ἔνθα παρέδιδεν εἰς τοὺς Ἕλληνας μαθήματα καλολογίας καὶ γραμματολογίας. Ἐπιστρέψας, τῷ 1839, εἰς Ζάκυνθον, ἐδίδασκεν ἰδιωτεύων τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν μέχρι τοῦ θανάτου του (1840). Μετέφρασε τοὺς «Χαρακτῆρας» τοῦ Θεοφράστου, τὸν «Montaigne» καὶ ὡς συντάκτης τοῦ «Giornale dei Letterati» καὶ τοῦ «Indicatore Pisano», ἐδημοσίευσε πολλὰς πραγματείας ἐν γλαφυρᾷ ἰταλικῇ γλώσσῃ, ἀφῆκε δὲ πολλὰ ἔργα ἀνέκδοτα καὶ μεταφράσεις. (*Λ. Χ. Ζώη* «Λεξικὸν Ζακύνθου», σ. 508.) Λ. Χ. Ζ.

Λεοντάρης, ***Δημήτριος.*** Ἕλλην βιβλιογράφος τοῦ ΙΕ' αἰῶνος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Τῷ 1474 καὶ 1475 ὑπηρέτει ὡς βιβλιογράφος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ἐκεῖ δ' ἔγραψε χάριν τοῦ πρωθυπουργοῦ τοῦ Φερδινάνδου Α' Ἀντωνέλλου Petrucci τοὺς ἑξῆς δύο κώδικας, εὑρισκομένους νῦν εἰς τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων: Τὸν ὑπ' ἀρ. 1639, περιέχοντα τὴν Ξενοφῶντος «Κύρου Παιδείαν» καὶ «Κύρου Ἀνάβασιν» καὶ τοὺς «Χαρακτῆρας» τοῦ Θεοφράστου, καὶ τὸν ὑπ' ἀρ. 2.850, περιέχοντα τοὺς Σιβυλλείους χρησμούς. Τ. ΣΤΡ.

λεονταρήσιος, ἢ ***λιονταρήσος,***—*α,*—*ο*· ὁ προερχόμενος ἀπὸ λεοντάρι, λεόντειος: «λιονταρήσο δέρμα».

λεοντάρι (τό), κοιν. *λιοντάρι*· ὁ λέων: «ἀρσενικό—, θηλυκὸ λιοντάρι», «οἱ Ἕλληνες πολεμοῦν σὰν λιοντάρια».

Λεονταρίδης, ***Λουκᾶς.*** Ἀρχιμανδρίτης (βλ. *Λουκᾶς* Λεονταρίδης). Γ. Δ. Κ.

λεοντάριον (τό). Συνηθέστερον *κάνθαρος* καὶ *φιάλη* καλούμενον, ἦτο ἡ ἐν τῷ αἰθρίῳ ἢ μεσαυλίῳ τοῦ ναοῦ ἀνυψουμένη τὸ πάλαι κρήνη, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔνιπτον τὰς χεῖρας οἱ προτιθέμενοι νὰ εἰσέλθωσιν ἐν τῷ ναῷ. Τοιαύτη ἦτο ἀνιδρυμένη καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς αὐλῆς τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τῆς ὁποίας οἱ πίδακες ἐξεσφενδονίζοντο ἀπὸ τῶν στομάτων λιθίνων λεόντων· ἐκ τούτου δὲ καὶ λεοντάριον αὕτη ἀπεκλήθη. Π. Ν. Τ.

Λεοντάρι(ον) *[Γεωγρ.].* Κώμη τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἦτο ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ τέως δήμου Φαλαισίας κα ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ὑποθηκοφυλακεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον, ἡμιγυμνάσιον καὶ δημοτικὰ σχολεῖα. Παράγει οἶνον, ἔλαιον, ὄσπρια, ὀπώρας, μέταξαν κλπ. καὶ κεῖται ἐγγὺς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Καλαμῶν—Τριπόλεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔχει σιδηροδρομικὸν σταθμὸν μετὰ ὁμωνύμου μικροσυνοικισμοῦ. Κάτ. (1928) 645. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει τὰ χωρία *Γαυριά*, *Καλύβια*, *Καμαρίτσα* καὶ *Κοτσιρίδι*, καὶ τοὺς δύο μικροσυνοικισμοὺς τῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν *Λεονταρίου* καὶ *Μπιλαλίου.* Χ. Δ.

— *[Ιστορ.]* Ἡ ὀνομασία τῆς κωμοπόλεως, κατά τινα ἐκδοχήν, προέρχεται ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν οἰκογένειαν τῶν Λεονταρίων. Πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι τὸ ὄνομα ὀφείλεται εἰς τρόπαιον τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων, ὡς ὁ ἐν Χαιρωνείᾳ λέων, ἰδίως διότι ἡ κωμόπολις ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τὸν τύπον *Λέων.* Σῴζονται ἴχνη σημαντικῆς εὐκλείας κατὰ τοὺς μέσους χρόνους καὶ μάλιστα κατὰ τὴν σλαυϊκὴν ἐπιδρομήν. Κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἦτο ἀξία λόγου πολίχνη μετὰ φρουρίου, καὶ ἀντεστάθη εἰς τὴν προέλασιν τῶν περὶ τὸν Βιλλαρδουῖνον Φράγκων ἱπποτῶν. Κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐγένετο κέντρον τῶν Ἑλλήνων τῶν βοηθούντων τοὺς δεσπότας τοῦ Μυστρᾶ εἰς τὴν ἀποτίναξιν τοῦ ξενικοῦ ζυγοῦ. Τῷ 1391, μετὰ κρατερὰν ἀντίστασιν, κατελήφθη ἀπὸ τὸν Τοῦρκον ἀρχιστράτηγον Ἐβρενός, κατελθόντα εἰς ἐπικουρίαν τῆς ἑταιρείας τῶν Ναβαρραίων. Τὰ τείχη τῆς κωμοπόλεως, καταστραφέντα, ἀνῳκοδομήθησαν διότι τῷ 1460, εἰς τὴν κάθοδον τοῦ πορθητοῦ Μωάμεθ τοῦ Β', τὸ Λεοντάρι ἀντέταξε πεισματώδη ἄμυναν. Ἐπικειμένης τῆς ἁλώσεως, οἱ Λεονταρῖται κατέφυγον εἰς τὸ γειτονικὸν Γαρδίκι, διωχθέντες ὅμως ἐκεῖ καὶ ζωγρηθέντες κατεσφάγησαν ἀγρίως. Κατὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν τὸ Λεοντάρι καθωρίσθη ὡς ἐμλιάκιον, τὰ δὲ κτήματα ἀπετέλεσαν περιουσίαν τοῦ σαραγίου. Τῷ 1715 ἐδόθησαν ὡς ἕδρα μιᾶς τῶν ἑπτὰ οἰκογενειῶν σπαχήδων, εἰς ἃς ἀνετέθη ἡ φορολογία τῆς Πελοποννήσου. Μέχρι τοῦ 1770 ἤκμαζε περισσότερον τῆς Τριπόλεως, ἔκτοτε ὅμως ὑπέστη τὰς συνεπείας τῆς ἐπαναστάσεως καὶ παρήκμασε. Μέχρι δὲ τοῦ 1821 τὸ Λεοντάρι παρέμεινε κτῆσις πλουσίων Μουσουλμάνων Πελοποννησίων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγάλου διωγμοῦ τῶν κλεφτῶν, τὸ Λεοντάρι, ὡς φορολογικὸν κέντρον, ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον, πολλάκις δὲ ἀναφέρεται εἰς τὰς μάχας τῶν κλεφτῶν πρὸς τὰ στρατεύματα τοῦ βαλῆ τοῦ Μορέως. Ὅταν ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821, ἡ παρὰ τὸ Λεοντάρι ἀκμάζουσα οἰκογένεια τῶν Δικαίων καὶ τῶν Ζαχαροπούλων ἠνάγκασε τοὺς πολυαρίθμους Μουσουλμάνους νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ κτήματά των καὶ νὰ σπεύσουν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὴν Τρίπολιν, ὅπου πολλοὶ εὗρον ἄγριον θάνατον, ἐνῷ ἀντιθέτως αἱ γυναῖκες καὶ αἱ κόραι τοῦ Λεονταρίου ἐξηγοράσθησαν κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τοὺς κατελθόντας φιλέλληνας, διότι, καθ' ἃς πληροφορίας παρέχουν διάφοροι τῶν τότε χρονογράφων, Περσᾶ, Ραιμπῶ κ. ἄ., ἦσαν ἐξόχου καλλονῆς καὶ προεκάλεσαν τὸν οἶκτον. Πλεῖσται τούτων ἐστάλησαν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, υἱοθετηθεῖσαι ὑπὸ σημαντικῶν προσώπων, μία δ' ἐξ αὐτῶν ἐγένετο σύζυγος τοῦ Γάλλου εὐπατρίδου Ρογήρου δ' Αἰγκρεμὸν καὶ διεκρίθη διὰ τὴν χάριν της ἐν Παρισίοις κατὰ τὰς φιλολογικὰς ἑσπερίδας τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου-Φιλίππου. Τῷ 1824 τὸ Λεοντάρι ἐγένετο τὸ κέντρον τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων, ἅτινα διετάχθησαν νὰ καταδιώξουν τοὺς ἀντάρτας κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Τῷ δὲ 1827 ἀντέταξεν ἡρωϊκὴν ἄμυναν κατὰ μιᾶς τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ Ἰμπραήμ. Γ. Δ. Κ.

—**Λεονταρίου** ***σιδηροδρομικὸς σταθμὸς*** *[Γεωγρ.].* Μικρὸς συνοικισμὸς πρὸς Β. τοῦ Λεονταρίου τῆς Πελοποννήσου, κείμενος ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Καλαμῶν—Τριπόλεως καὶ ἀνήκων εἰς τὴν κοινότητα αὐτοῦ. Κάτ. (1228) 21. Χ. Δ.

—**Λεοντάρι(ον)** */Γεωγρ./.* Χωρίον τῆς Θεσσαλίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινήτητος τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κεῖται πρὸς Ν. τῶν Σοφάδων ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Ταμασίου, ἐπὶ τῆς ἁμαξιτοῦ ὁδοῦ Σοφάδων—Δομοκοῦ καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 1 058. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Ἀσλανάρ.* Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Μπαλαμπανοῦ* καὶ *Χατζῆ-Ἐμίρ.* Περιελάμβανεν ἐπίσης καὶ τὸ χωρίον *Ἀχλάδια* (Ἀμαρλάρ), τὸ ὁποῖον ἀπεσχίσθη ἐσχάτως, ἀποτελέσαν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Χ. Δ.

— **Λεοντάριο(ν)** */Παραλ. Γεωγρ./.* Νησὶς παρὰ τὴν Ἀν. ἀκτὴν τῆς νήσου Πόρου (τῆς Τροιζηνίας), οὕτως ὀνομαζομένη διὰ τὴν ὁμοιότητά της, ὁρωμένη μακρόθεν, πρὸς ὀκλάζοντα λέοντα. Ὑπὸ τῶν ναυτικῶν ὀνομάζεται καὶ *Μώδι* (πλάτ. 37° 30' 1/8 Β., μῆκ. 23°31' 1/2 Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1517 : Poros island). Χρησιμεύει εἰς τοὺς ἁλιεῖς πρὸς ἀναζήτησιν τῆς ἰχθυοέσσης ὑφάλου τοῦ Μαυροκορδάτου. Σ. Ε. Λ.

— **Λεοντάρι(ον)** *[Γεωγρ.].* Βουνὸν (180 μ.) ἐν τῷ μέσῳ τῆς Κύπρου καὶ πρὸς τὰ ΝΑ. τῆς Λευκωσίας, ἐφ' οὗ εὑρίσκονται ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως *Λήδρα* (βλ. λ.). Κ. Μ. Κ.

Λεοντάριος. Παρώνυμον τοῦ Βυζαντινοῦ στρατηγοῦ Δημ. Λασκάρεως (βλ. λ.). Ν. ΚΛΕ

Λεονταρίτης, ***Θεόδωρος.*** Φιλικὸς ἐν Ζακύνθῳ, ἐργασθεὶς ἀόκνως μετὰ τοῦ Διονυσίου Ρώμα εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ Ἀγῶνος. Γ. Δ. Κ.

Λεοντάρνη *['Αρχ. Γεωγρ.].* Ἀρχαία πόλις τῆς Βοιωτίας, ἡ ὁποία ἔκειτο παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἑλικῶνος, κατὰ τὴν ἐκ τῶν Θεσπειῶν πρὸς τὸ Ἄλσος τῶν Μουσῶν ὁδόν, πλησίον τοῦ σημερινοῦ χωρίου Παλαιοπαναγιά. Ἀναφέρεται ὅτι ἦρξεν αὐτῆς ὁ Ἄδραστος καὶ ὅτι πιθανῶς ἐλατρεύετο μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς αὐτήν. Πλησίον αὐτῆς ἔκειτο πηγή, εἰς τὴν ὁποίαν, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἔπνιξεν ὁ Ἡρακλῆς τὸν Ἑλικώνιον. Ν.Α.

λεονταρόψυχος, —*η,*—*ο*· ὁ ἔχων ψυχὴν λέοντος.

Λέοντας (*Τοὺς* —). Τοιοῦτον ὄνομα φέρει παρὰ Θεοδώρῳ τῷ Στουδίτῃ μονή τις, ἱδρυθεῖσα ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰ τέλη τοῦ Η' ἢ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Θ' αἰῶνος Ταύτην ἵδρυσεν Εἰρήνη πατρικία, ἡ καὶ ἡγουμένη αὐτῆς ἐκλεγεῖσα Μ. Ι. Γ.

Λεόντειον ***λύκειον.*** Ἰδιωτικὸν ἐκπαιδευτήριον ἐν Ἀθήναις μὲ παράρτημα καὶ οἰκοτροφεῖον. Ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος καθολικοῦ ἐπισκόπου Ἀθηνῶν Ἰ. Μαραγκοῦ τῷ 1889. Οἱ καθολικοὶ Ἕλληνες δι' ἐράνων καὶ χρηματικῆς δωρεᾶς Λέοντος τοῦ ΙΓ' ᾠκοδόμησαν παρὰ τῇ Σιναίᾳ Ἀκαδημίᾳ μέγαρον τῆς σχολῆς. Τῷ 1907 ἡ παιδονομικὴ ἐσωτερικὴ διοργάνωσις τοῦ Λυκείου ἀνετέθη εἰς τὸ τάγμα τῶν ἀδελφῶν Μαριστῶν. Τῷ 1924 ἱδρύθη καὶ παράρτημα αὐτοῦ εἰς δύο ἰδιόκτητα μέγαρα παρὰ τὴν Ἀλυσίδα. Τῷ 1929 ἡ διεύθυνσίς του μετεβιβάσθη εἰς τὸν καθηγητὴν τῆς λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ πανεπιστημίῳ Ἐρρ. Σκάσσην. Τὸ Λεόντειον κατὰ τὸ 1930 εἶχεν ἑλληνικὸν τμῆμα, περιλαμβάνον ἑξατάξιον δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἑξατάξιον γυμνάσιον, γαλλικὸν πρακτικὸν λύκειον, ἱδρυθὲν τῷ 1912, οἱ τελειόφοιτοι τοῦ ὁποίου, κατόπιν ἐξετάσεων ἐνώπιον εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ἑδρευούσης ἐν τῇ Γαλλικῇ Ἀρχαιολογικῇ Σχολῇ Ἀθηνῶν, λαμβάνουν, ἐπιτυγχάνοντες, baccalauréat, καὶ ἐμπορικὴν σχολήν, μαθήματά τινα τῆς ὁποίας ἐδιδάσκοντο γαλλιστί. Τῷ 1930, συνεπείᾳ γενικῆς διὰ νόμου ἀπαγορεύσεως τῶν κατὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἑλληνοπαίδων, ἀπηγορεύθη ἡ φοίτησις παίδων Ἑλλήνων ὑπηκόων εἰς μὴ ἑλληνικὰ δημοτικὰ σχολεῖα. — Ω.

λεόντειος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ τοῦ λέοντος, ὁ προερχόμενος ἐκ λέοντος: «λεόντειος δορά», «ὄνυχες λεόντειοι».

—**λεόντειος** ***ἑταιρεία*** */ Ἀστικ. Δίκ./.* Καλεῖται οὕτως ἡ σύμβασις, καθ' ἣν συμφωνεῖται ὅπως ὁ εἷς μόνον τῶν συνεταίρων δικαιοῦται εἰς τὰ κέρδη, ὁ δ' ἕτερος μόνον εἰς τὰς ζημίας. Ἡ τοιαύτη σύμβασις δὲν εἶναι ἑταιρεία, τῆς ὁποίας στοιχεῖον εἶναι καὶ ἡ ἀπὸ κοινοῦ ὅλων τῶν συνεταίρων συμμετοχὴ εἴς τε τὰ κέρδη καὶ τὰς ζημίας, δύναται ὅμως νὰ ἰσχύσῃ ὡς δωρεὰ ἐὰν τηροῦνται ὅλαι αἱ προϋποθέσεις ταύτης. Τὸ ὄνομά της ἡ τοιαύτη σύμβασις ὀφείλει εἰς τὸν γνωστὸν περὶ λέοντος καὶ

Digitized by Google

ὀνάγρου αἰσώπειον μῦθον, εἰς δὲ τὰ σχόλια τῶν βασιλικῶν ἀπαντᾷ ὡς «λεοντεία» ἢ «λεωνίνα» ἑταιρεία, «τουτέστι θηριώδης κα' ἁρπακτικὴ διὰ τὴν τοῦ λέοντος φύσιν καὶ μὴ μεταδιδοῦσα τῶν προσπιπτόντων ἑτέροις» (Βασ 12—1—29). Διάφορος τῆς λεοντείου ἑταιρείας εἶναι ἡ συμφωνία, καθ' ἣν ὅλοι οἱ συνεταῖροι συμμετέχουν τῶν κερδῶν, τινὲς ὅμως ἐξ αὐτῶν ου μετεχουν καὶ εἰς τὰς ζημίας. Ἡ τοιαύτη σύμβασις εἶναι ἰσχυρὰ καὶ συνήθης κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ κράτους γινομένας παραχωρήσεις (concessions), ὅταν δηλαδὴ παραχωρῆται λ. χ. ἡ ἐκμετάλλευσις σιδηροδρομικῆς γραμμῆς εἰς ἑταιρείαν καὶ συμφωνῆται ὅπως τὸ κράτος μετέχῃ μὲν καὶ τῶν κερδῶν, τὰς ζημίας ὅμως φέρῃ μόνη ἡ ἑταιρεία. Π. Ι. Ζ.

Λεοντεύς.—1) Ἐκ Λαμψάκου ἐπιφανὴς μαθητὴς τοῦ Ἐπικούρου, ὅστις διέτριψεν εἰς Λάμψακον ἀποκτήσας πολλοὺς φίλους καὶ ὀπαδούς, μάλιστα δὲ Ἰδομενέα καὶ Λεοντέα (πρὸ τοῦ 306 π. Χ.). Ὁ Λεοντεὺς ὡς συγγραφεὺς δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ σπουδαῖόν τι· ἀναφέρονται αὐτοῦ ἐπιστολαὶ ἄνευ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ὁ Λεοντεὺς ὅμως ἀνεδείχθη εἰς τὴν ἐφαρμογὴν ἐν τῇ ζωῇ τῶν θεωριῶν τοῦ Ἐπικούρου. Ἡ σύζυγος αὐτοῦ Θέμιστα καὶ ἡ ἐρωμένη του Μαμμάριον ἦσαν ἐν τῷ κύκλῳ τῶν Ἐπικουρείων. —2) Μέλος τῆς Μέσης Ἀκαδημείας, ἀναφερόμενος μεταξὺ τῶν διαδόχων τοῦ Λακύδους εἰς τὸν πίνακα τῶν ἀκαδημαϊκῶν. Κατήγετο ἐκ Κυρήνης, καθὼς συμπεραίνει ὁ Crönnert ἐκ τῆς φράσεως «Λεοντέα καὶ Δήμωνα Κυρηναίους». —3) Υἱὸς τοῦ Κορώνου, Λαπίθης, εἷς τῶν ἐπὶ Τροίαν στρατευσάντων, ἰσχυρότατος, «ὄζος Ἄρηος» ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου καλούμενος, εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Ἑλένης. Ν. Ι. Ζ.

λεοντῆ (—ἑα)· δέρμα λέοντος· ‖ συνήθως μεταφ. «περιβάλλεται ὁτὲ μὲν λεοντῆν, ὁτὲ δὲ ἀλωπεκῆν, κατὰ τὰς περιστάσεις».

Λεόντης *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ποταμὸς τῆς Κοίλης Συρίας καὶ τῆς Φοινίκης, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῆς μακρᾶς κοιλάδος, ἥτις χωρίζει τὸν Λίβανον ἀπὸ τοῦ Ἀντιλιβάνου καὶ ῥέων ἀπὸ Β. πρὸς Ν. καὶ ἔπειτα ἀπὸ Α. πρὸς Δ., ἐκβάλλει πρὸς Β. τῆς Τύρου παρὰ τὴν Λεοντόπολιν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἔλαβε τὸ ὄνομα. Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ Σύρων συγγραφέων ὀνομάζεται *Λίτα* ἢ *Λιτᾶς*, σήμερον δὲ *Νὰχρ - Λιτάνη* (Nahr - Litani), μήκους 125 χλμ. Α. Θ. Σ.

Λεοντία. Πρεσβυτέρα θυγάτηρ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Λέοντος Α' (457—474). Ἔλαβε σύζυγον τὸν Μαρκιανόν, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Ῥώμης Ἀνθεμίου (467—472). Ν. ΚΛ.

— **Λεοντία.** Σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Φωκᾶ (βλ. λ. *Φωκᾶς*). Ν. ΚΛ.

λεοντιὰ (ἡ) */Βοτ./*. Καλεῖται οὕτως ἐν Κερκύρᾳ ὁ καρπὸς ποικιλίας τινὸς ἀμπέλου.

Λεοντιάδης. —1) Υἱὸς τοῦ Εὐρυμάχου, στρατηγὸς τῶν Θηβαίων κατὰ τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην. Τὸ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ τμῆμα κατὰ τὴν τελευταίαν κρίσιμον ἐπίθεσιν παρεδόθη εἰς τοὺς Πέρσας καὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐστιγματίσθη.

—2) Συγγενὴς (πιθανὸν ἔγγονος) τοῦ πρώτου, πολέμαρχος τῶν Θηβαίων καὶ ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν. Ὅτε, τῷ 383 π. Χ., διήρχετο διὰ τῶν Θηβῶν ὁ δεύτερος στρατὸς τῶν Λακεδαιμονίων ὁ ἀποστελλόμενος εἰς Ὄλυνθον ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Φοιβίδαν, ἐλθὼν εἰς συνεννόησιν μετ' αὐτοῦ, τοῦ παρέδωκε τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν Καδμείαν. Τότε συνελήφθη καὶ ὁ ἀντίπαλος τοῦ Λεοντιάδου καὶ ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν Ἰσμηνίας, ὅστις μετ' ὀλίγον ἐθανατώθη. Τῷ 379 ἐδολοφονήθη καὶ ὁ Λεοντιάδης ἐντὸς τῆς οἰκίας του ὑπὸ τοῦ Πελοπίδα καὶ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν. Τ. ΣΤΡ.

Λεοντιάδης, *Σεβαστός*. Ἕλλην λόγιος ἱερεὺς γεννηθεὶς ἐν Καστοριᾷ τῆς Μακεδονίας τῷ 1690 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1765. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ διδασκάλου Μεθοδίου Ἀνθρακίτου ἐν Σιατίστῃ, Καστοριᾷ καὶ Ἰωαννίνοις, ὅπου ἐδίδαξεν οὗτος Κατόπιν μετέβη εἰς Ἰταλίαν καὶ παρηκολούθησε τὰς διδασκαλίας τῶν ἐν Παταβίῳ σοφῶν καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς, τὴν ὁποίαν διετήρησεν ἀπὸ τοῦ 1726 μέχρι τοῦ 1728. Βραδύτερον ἐδίδαξεν εἰς Τσαριτσάνην, ἀκολούθως εἰς Κοζάνην (1738), μετὰ ταῦτα εἰς Μοσχόπολιν καὶ κατόπιν πάλιν εἰς Καστορίαν μέχρι τοῦ θανάτου του. Συνέγραψε: «Λόγους ἐκκλησιαστικούς», «Σημειώσεις περὶ ἔτους, μηνῶν καὶ ἡμερῶν» κ. ἄ. Θ. Π.

Λεοντιάς, *Σαπφώ*. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1832 ἐκ πατρὸς Λεοντίου Κληρίδου, διδασκάλου τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Μαθητεύσασα παρὰ τῷ ἰδίῳ αὐτῆς πατρί, ἐπεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν. Συνέστησε καὶ διηύθυνεν ἀπὸ τοῦ 1854—1858 τὸ ἐν Σάμῳ ἱδρυθὲν καὶ συντηρηθὲν ὑπὸ τῆς ἡγεμονίδος Ἀλεξάνδρας Γκίκα παρθεναγωγεῖον ἔπειτα, μέχρι τοῦ 1861, τὸ ἐν Σμύρνῃ ἰδιοσυντήρητον παρθεναγωγεῖον τοῦ Μεθοδίου Ἀρώνη, καὶ αὖθις τέσσαρα ἐν Σάμῳ παρθεναγωγεῖα, ἱδρυθέντα ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος Ἀριστάρχου. Μεθ' ὅ, κληθεῖσα ἐν Σμύρνῃ, διηύθυνεν ἐπὶ μακρὸν τὸ ὑπὸ τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς συντηρούμενον κεντρικὸν παρθεναγωγεῖον, διδάσκουσα ἐν αὐτῷ τὰ ἀνώτερα ἑλληνικὰ μαθήματα. Παρέφρασεν εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν τοὺς «Πέρσας» τοῦ Αἰσχύλου καὶ μετεγλώττισεν εἰς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους τὴν «Ἐσθὴρ» τοῦ Ρακίνα. Συνέταξεν ὡσαύτως πολλὰ ἱστορικὰ καὶ ἠθικὰ διηγήματα καὶ διαφόρους φιλολογικὰς διατριβάς. Ἔχουσα δὲ τάσιν πρὸς τὴν ποίησιν, ἔγραψε πλεῖστα ποιήματα εἴς τε τὴν ἀρχαίαν καὶ τὴν νέαν ἑλληνικήν, ὧν πολλὰ ἐξεδόθησαν ἐν ἐφημερίσι καὶ περιοδικοῖς. Ἀπέθανεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1900. Δ. Π. Π.

λεοντίασις, —*εως* (ἡ) (léontiasis) */Ἰατρ./*. Καλεῖται οὕτως ἡ ἐκ διαφόρων νόσων προκαλουμένη παραμόρφωσις τοῦ προσώπου, προσλαμβάνοντος ὄψιν λέοντος. Ἡ λεοντίασις παρατηρεῖται ἐπὶ τῆς κληρονομικῆς ἰδίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐπικτήτου συφίλιδος, ἐπὶ ἀκρομεγαλίας, φυματιάσεως τοῦ προσώπου καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ φυματιώδους λέπρας. Ἡ θεραπεία εἶναι ἀνάλογος τῆς προκαλεσάσης ταύτην αἰτίας. Ν. Θ. Ο.

Λεοντίδαι (οἱ) */Ἀστρον./*. Διάττοντες ἀστέρες, τῶν ὁποίων τὸ ἀκτινοβόλον εὑρίσκεται ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Λέοντος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἔλαβον τὸ ὄνομα. Οὗτοι ἐμφανίζονται περὶ τὰς 14 Νοεμβρίου καὶ ἔχουσι τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: Εἶναι ταχεῖς, διότι ἡ Γῆ συναντᾷ αὐτοὺς ἐρχομένους ἀντιθέτως, καὶ ἔχουσι χρῶμα κυανοπράσινον, κατὰ δὲ τὴν διαδρομήν των ἀφίνουσι ζωηρὰς οὐράς. Ἀξιοσημείωτος βροχὴ Λεοντιδῶν ὑπῆρξεν ἡ ἐπισυμβᾶσα τὴν νύκτα τῆς 13 Νοεμβρίου 1866 Ταύτην εἶχε προείπει ὁ H. A. Newton ἐπὶ τῇ βάσει μελέτης παλαιῶν παρατηρήσεων διαττόντων, ἐξ ἧς συνήγαγεν ὅτι οἱ διάττοντες τοῦ Νοεμβρίου ἐμφανίζονται εἰς πυκνὰς βροχὰς ἀνὰ τριάκοντα τρία ἢ τριάκοντα τέσσαρα ἔτη. Ἡ κατὰ τὸ 1899 ὅμως ἀναμενομένη βροχὴ δὲν παρετηρήθη, ἀλλ' ἀντ' αὐτῆς ἐσημειώθησαν ἀρκετοὶ διάττοντες περὶ τὰς 14—15 Νοεμβρίου 1898, 1901 καὶ 1902. Μεγαλύτερος ἀριθμὸς αὐτῶν ἐσημειώθη ὑπὸ τοῦ ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν, ὡς καὶ ὑπὸ διαφόρων παρατηρητῶν ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸ 1903. Ὡς συνάγεται ἐκ τῆς τελείας σχεδὸν συμπτώσεως τῶν ὑπὸ τοῦ Λεβεριὲ ὑπολογισθέντων στοιχείων τῆς τροχιᾶς τῶν Λεοντιδῶν πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ὄππολτσερ εὑρεθέντα στοιχεῖα τῆς τροχιᾶς τοῦ κατὰ τὸ 1866 ἐμφανισθέντος κομήτου Τέμπελ, οἱ ἐν λόγῳ διάττοντες προέρχονται ἐκ τῆς διαλύσεως τοῦ κομήτου τούτου. Σ. Π.

λεοντιδεύς, - *έως* (ὁ)· τὸ νεογνὸν τοῦ λέοντος, ἄλλως *σκύμνος* ‖ μεταφ., νέος κομψευόμενος, φιλάρεσκος, ἐπιδιώκων τὰς συναναστροφάς, νέος τῶν σαλονιῶν.

Λεοντίδης, *Λέων*. Φιλικός. Κατήγετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐμπορεύετο δὲ ἐν Ὀδησσῷ Κατηχήθη εἰς τὴν Ἑταιρείαν μεταξὺ τῶν πρώτων, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Νικολάου Σκουφᾶ, δυσηρεστήθη λόγῳ τῆς διαγωγῆς τοῦ Νικολάου Γαλάτη καὶ ἀπεσύρθη τῆς Ἑταιρείας. Ἀλλ' ἐκινδύνευσε, διότι εἰς αὐτὸν ἀπεδόθησαν ἀκριτομυθίαι τινές, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἡ κίνησις τῆς Ἑταιρείας ἐν Μολδαυΐᾳ διεκινδυνεύθη. Ἀποκατασταθεὶς δι' ἀπολογίας πρὸς τὴν ἐφορείαν τοῦ Ἰασίου, ἐπανέλαβε τὴν δρᾶσίν του, εἰσέφερε δὲ σημαντικὰ ποσὰ εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ ἀγῶνος. Κατὰ τὴν συγκρότησιν τοῦ Ἱεροῦ Λόχου παρέσχε πλεῖστα ἐφόδια, ὅπλα καὶ τροφάς. Κατόπιν ἀπεσύρθη εἰς Μόσχαν καὶ Ἑλβετίαν. Ἐκεῖ συνεδέθη μετὰ τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν κατῆλθεν εἰς Αἴγιναν, καὶ αὐτὸς προέτρεψε τὸν κυβερνήτην εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Ἐθνικοῦ ὀρφανοτροφείου (τῶν νῦν φυλακῶν Αἰγίνης). Διέθεσε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του εἰς κοινωφελεῖς σκοπούς, ἔλαβε τὸ ἀργυροῦν ἀριστεῖον καὶ ἀπέθανε τῷ 1845. Γ. Δ. Κ.

Λεόντιεφ, *Κωνσταντῖνος Νικολάγιεβιτς*. Ρῶσος μυθιστοριογράφος καὶ βυζαντινολόγος (1831—1891). Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Μόσχας καὶ ὑπηρέτησε κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ὡς στρατιωτικὸς ἰατρὸς εἰς τὴν πολιορκουμένην Σεβαστούπολιν. Εἶτα περιῆλθεν ὁλόκληρον τὴν Ρωσίαν, τὴν Ἀνατολήν, τὴν Ἑλλάδα καὶ παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος μελετῶν τὰ εἰς τὰς μονὰς αὐτοῦ χειρόγραφα. Παραιτηθεὶς τῆς ἰατρικῆς ἀφωσιώθη εἰς τὸν λογοτεχνίαν καὶ ἤρξατο τοῦ σταδίου του διὰ τῆς δημοσιεύσεως κριτικῶν, ἰδίως περὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἰβὰν Τουργκένιεφ. Ταύτας ἠκολούθησεν ἡ δημοσίευσις πλείστων μυθιστορημάτων καὶ διηγημάτων, τῶν ὁποίων αἱ ὑποθέσεις εἶναι ἑλληνικαί, τοιαῦτα δὲ εἶναι: «Ἡ Χρύσω», «Ὁ Πέμπες», «Τὸ παλληκάρι Κωστάκης», «Ἡ Ἀσπασία Λαμπριάδη», «Ὁ Ὀδυσσεὺς Πολυχρονιάδης» κτλ. Εἰς ταῦτα ἀπεικονίζει ὁ συγγραφεὺς τὰ ἤθη καὶ τὰ φρονήματα τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων. Τῷ 1870 ἐδημοσίευσε δύο τόμους ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἐκ τῆς ζωῆς τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν», βραδύτερον δὲ ἐξέδωσε τὰ συγγράμματα: «Πανσλαυϊσμὸς καὶ Ἕλληνες», «Οἱ Σλαῦοι εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος», «Τὸ Βυζάντιον καὶ ὁ Σλαυισμός», «Ἕλληνες, Ρῶσοι καὶ Νοτιοσλαῦοι» καὶ «Ρωσία καὶ Ἀνατολή». Ὁ Λεόντιεφ εἰς τὰ τελευταῖά του ταῦτα ἔργα δεικνύεται βαθὺς γνώστης τῶν ἀνατολικῶν ζητημάτων, ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς Ρωσίαν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν. Τὰ διηγήματα καὶ τὰ μυθιστορήματά του τὰ διακρίνει γλαφυρότης ὕφους, ποιητικὴ ἔξαρσις καὶ θαυμασία ἀπεικόνισις τῶν μακεδονικῶν τοπίων. Ἐκτὸς τῶν συγγραμμάτων τούτων ὁ Λεόντιεφ ἐδημοσίευσε πλείστας μελέτας περὶ τοῦ δημοσίου καὶ οἰκογενειακοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν, ἰδίως τῶν κληρικῶν, εἰς διάφορα περιοδικά. Θ. Ι.

Λεοντιέφσκυ, *Λεόντιος*. Ρῶσος στρατηγὸς (βλ. λ. *Μπέννινκσεν*).

λεοντικὰ (τά). Ὁ τέταρτος βαθμὸς ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τῶν μυστῶν τῆς λατρείας τοῦ Μίθρα. Ἡ μύησις εἰς τὴν λατρείαν ταύτην περιελάμβανεν ἑπτὰ βαθμούς, ἀντιστοιχοῦντας πρὸς τοὺς ἑπτὰ πλανήτας. Τούτων οἱ τρεῖς πρῶτοι βαθμοὶ ἀπετέλουν εἶδος μαθητείας καὶ ἔδιδον τὸ δικαίωμα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὑπηρετικῶν τινων ἐν τοῖς μυστηρίοις ἔργων. Οἱ τέσσαρες ἀνώτεροι περιελάμβανον τοὺς κυρίως εἰπεῖν μύστας, τοὺς μετέχοντας, ὧν ἡ ἱεραρχικὴ πρὸς τὰ ἄνω σειρὰ ἦτο: λέων, πέρσης, ἱερόδρομος καὶ πατήρ. Τὰ λεοντικὰ λοιπὸν ἀπετέλουν τὸν τέταρτον μὲν βαθμὸν τῆς συνολικῆς μυήσεως, τὸν πρῶτον δὲ τῆς κυρίως εἰπεῖν τοιαύτης καὶ διὰ τοῦτο εἶχον ἰδιαιτέραν ἐν τῇ μυήσει σημασίαν. Ν. Λ.

λεοντικὴ (ἡ) (Leontice) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βερβεριδοειδῶν*, περιλαμβάνων πόας πολυετεῖς καὶ κονδυλορρίζους. Ἐκ τῶν 5 περίπου εἰδῶν, ἰθαγενῶν τῆς κεντρικῆς καὶ μεσημβρινῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι ἡ *λεοντικὴ ἡ ἀτλαϊκὴ* (Leontice atlaica) καὶ *λεοντικὴ ἡ λεοντοπέταλος* (Leontice leontopetala). Ἀμφότερα ἀπαντῶσι καὶ παρ' ἡμῖν καὶ εἶναι γνωστὰ ὑπὸ πλεῖστα ὀνόματα ὡς πουρδάλα, φοῦσκα κτλ. Τὸ πρῶτον εἶναι αὐτοφυὲς τῆς Ἑλλάδος, τὸ δὲ δεύτερον ἀπαντᾷ καὶ εἰς ἄλλας, παραμεσογειακὰς ἰδίως, χώρας. Καλλιεργοῦνται προσέτι ὡς κοσμητικά. Τὰ φύλλα του χρησιμεύουσι πρὸς διατροφὴν τῶν κτηνῶν. Δ. Ν. Π.

Λεοντική.

Λεοντῖνοι */Γεωγρ./*. Ἀρχαία πόλις τῆς ἀνατολικῆς Σικελίας. Εἶχε κτισθῆ κατὰ τὸ 730 π. Χ. ὑπὸ ἀποίκων τῆς Νάξου, ἀποικίας τῆς Χαλκίδος, ἐπὶ δικορύφου λόφου, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ πλωτοῦ ποταμοῦ Τηρία, εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν καὶ εἰς τὸ ἄκρον τῆς πεδιάδος τῆς Σικελίας, ἔκειτο δὲ μεταξὺ Κατάνης (ἀποικίας τῶν Χαλκιδέων ἐπίσης) καὶ Συρακουσῶν, τῶν ὁποίων ἀπεῖχε περὶ τὰ 35 χιλιόμετρα Ἕνεκα τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους της καὶ τῆς ἐπικαίρου ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς νήσου τοποθεσίας της, ἡ πόλις ἔφθασε ταχέως εἰς ἀκμὴν καὶ ἦτο ἐκ τῶν πλουσιωτέρων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς Σικελίας. Ἕνεκα δὲ τοῦ πλούτου της καὶ προσείλκυσε τὰ κατακτητικὰ βλέμματα τοῦ τυράννου τῆς Γέλας Ἱπποκράτους, ὅστις καὶ ὑπέταξε τοὺς Λεοντίνους μετὰ τῆς Νάξου καὶ Ζάγκλης μετὰ τὴν παρὰ τὸν ποταμὸν Ἕλωρον μεγάλην κατὰ τῶν Συρακουσῶν νίκην του (498 π. Χ.). Κατὰ τὸ 476 π. Χ. οἱ Λεοντῖνοι κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἱέρωνος, ὅστις συνῴκισεν εἰς αὐτοὺς τοὺς κατοίκους τῶν ἰωνικῶν ἀποικιῶν (τῶν Χαλκιδέων) Νάξου καὶ Κατάνης, διὰ νὰ δύναται νὰ ἐπιτηρῇ αὐτοὺς ἀσφαλέστερον. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς τυραννίας ἐν Συρακούσαις (466 π. Χ.) καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας οἱ Λεοντῖνοι ἀνέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των, δὲν ἔπαυσαν ὅμως πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Συρακουσίων. Διὰ τοῦτο καὶ ὅτε, κατὰ τὰς παραμονὰς καὶ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὠξύνθη ὁ μεταξὺ τῶν ἰωνικῶν ἐν Σικελίᾳ ἀποικιῶν καὶ τῶν δωρικῶν ἀνταγωνισμός, οἱ Λεοντῖνοι ἐπρωτοστάτησαν εἰς αὐτόν. Τῆς σταλείσης ἀπὸ τῶν ἰωνικῶν ἀποικιῶν τῆς νήσου πρεσβείας πρὸς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν αὐτῶν, προήδρευσεν ὁ περίφημος σοφιστὴς Γοργίας, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπέτυχεν, ἀποσταλέντος στόλου ἐξ εἴκοσι τριήρων ὑπὸ τὸν Λάχην καὶ τὸν Χαριάδην εἰς τὸ Σικελικὸν πέλαγος. Παράπονα δὲ τούτων κατὰ τοῦ Λάχητος προεκάλεσαν καὶ τὴν δευτέραν ναυτικὴν ἀποστολὴν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸ 425 π. Χ. ἐκ τεσσαράκοντα πλοίων ὑπὸ τὸν Εὐρυμέδοντα καὶ τὸν Σοφοκλέα, ἥτις ὅμως ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναπλεύσῃ εἰς τὸν Πειραιᾶ κατόπιν τῆς ἐπελθούσης διὰ τῆς ἐν Γέλᾳ (424 π. Χ.) συνόδου συμφιλιώσεως ἁπάντων τῶν Σικελιωτῶν

Digitized by Google

Ἕνεκα ὅμως νέων καὶ πάλιν ἐν Λεοντίνοις ταραχῶν, οἱ Συρακόσιοι ἐπέτυχον τῆς κατάληψιν τῆς χώρας (424 π. Χ.) καὶ τέλος καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως τῶν Λεοντίνων (422 π. Χ.). Κατὰ τὸ 340 π. Χ. κατέλαβε καὶ τοὺς Λεοντίνους ὁ ἐλευθερωτὴς τῶν Συρακουσῶν Τιμολέων. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεταβάσεως τοῦ Πύρρου εἰς Σικελίαν (278—275 π. Χ.) οἱ Λεοντῖνοι ἐτυραννοῦντο. Παρέσχεν ὅμως ὁ δυνάστης αὐτῶν 4 χιλ. πεζῶν καὶ 500 ἱππεῖς κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τῶν Καρχηδονίων. Κατὰ τὸν β' καρχηδονιακὸν πόλεμον οἱ Λεοντῖνοι κατελήφθησαν (214) ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου Κλαυδίου Μαρκέλλου, ὅστις καὶ παρέδωκεν αὐτὴν εἰς λεηλασίαν. Ἀπὸ τότε ἡ πόλις ἤρχισε φθίνουσα καὶ ἔπαυσε νὰ ἔχῃ τὴν προτέραν της σπουδαιότητα. Κατὰ τὸ 848 μ. Χ. ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν καὶ κατὰ τὸ 1698 κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ.

Τῶν Λεοντίνων διεσώθησαν καὶ νομίσματα, κοπέντα εἰς τέσσαρας χρονικὰς περιόδους. Τὰ τῆς πρώτης (500—466 π. Χ.), ἀργυρᾶ πάντα, εἶναι ἀττικῆς ὁλκῆς. Τὰ τῆς δευτέρας (466—422 π. Χ. εἶναι ἀργυρᾶ συνήθως, ἀλλὰ καί τινα χαλκᾶ. Ἐκ τῶν τύπων τῶν εἰρημένων νομισμάτων ἐξάγεται ὅτι καὶ εἰς Λεοντίνους ὑπῆρχεν, ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας σικελικὰς πόλεις, ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀγῶνας καὶ ὅτι ἐκ τῶν ἀρχαίων θεῶν ἐτιμᾶτο ἐκεῖ ἐξαιρετικῶς ὁ Ἀπόλλων. Μετὰ τὸν Ἀπόλλωνα ἐτιμᾶτο ἐν Λεοντίνοις ἡ Δήμητρα. Τὰ τῆς τρίτης χρονικῆς περιόδου (340 π. Χ.) εἶναι κορινθιακοὶ στατῆρες (ἀργυρᾶ δίδραχμα), ὅμοιοι μὲ τοὺς κοπέντας καὶ ἐν Συρακούσαις ὑπὸ τοῦ Τιμολέοντος. Μετὰ ταῦτα ἔκοψαν οἱ Λεοντῖνοι νομίσματα, ὅτε περιῆλθον εἰς τοὺς Ρωμαίους (μετὰ τὸ 210 π. Χ.). Τὰ κοπέντα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην εἶναι πάντα χαλκᾶ, φέρουσι ποικιλίαν τύπων, ἐπικρατοῦσιν ὅμως καὶ πάλιν ἡ κεφαλὴ Ἀπόλλωνος, ἡ κεφαλὴ ἢ προτομὴ Δήμητρος καὶ ἡ κεφαλὴ ποταμοῦ, καὶ ὡς ἐμβλήματα ὁ στάχυς (δέσμη ἢ δύο στάχυες), ἡ προτομὴ λέοντος καὶ τὸ ἄροτρον.

Κατὰ τὸν Στράβωνα (C. 272), οἱ Λεοντῖνοι εἶχον κτίσει καὶ μίαν ἀποικίαν ἐν Σικελίᾳ, τὴν Εὔβοιαν, ἥτις ἐνωρὶς εἶχεν ἐκλίπει. Ἐπὶ τοῦ χώρου τῶν Λεοντίνων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔχει κτισθῆ σήμερον ἡ πόλις *Λεντίνι*, φαίνεται, ἐκ τῶν σῳζομένων ἐρειπίων, ὅτι κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους εἶχε κτισθῆ ἰσχυρὸν φρούριον. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Λεόντιον (*Ἀρχ. Γεωγρ.*). —1) Ἀρχαία πόλις τῆς Ἀχαΐας. Ἔκειτο πρὸς Β. τῆς Τριταίας καὶ παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ἄνω Σελινοῦντος. Ἦτο ἐκ τῶν 12 ὁμοσπόνδων πόλεων τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας, ἀντικαταστήσασα τὰς ἐνωρὶς ἐκλιπούσας Ρύπας. Ἐρείπια τῆς πόλεως ταύτης σῴζονται παρὰ τὴν ὁμώνυμον σημερινὴν κωμόπολιν (παρὰ τὸ ναΐδιον τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα).

—2) Ἡ εὐφορωτάτη τῆς Σικελίας πεδιάς, εἰς τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας εἶχε κτισθῆ ἐπὶ δικορύφου λόφου ἡ ἀποικία τῆς ἐν Σικελίᾳ Νάξου *Λεοντῖνοι* (βλ. λ.). Δ. ΚΑΨ.

Λεόντιον. Ἀθηναία ἑταίρα, περίφημος διὰ τὸ θέλγητρα καὶ τὸ πνεῦμά της. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 320 π. Χ., καθὼς συμπεραίνομεν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἷς ἐκ τῶν πρώτων ἐραστῶν της ὑπῆρξεν ὁ Ἑρμησιάναξ (ἀποθανὼν περὶ τὸ 302), ὅστις συνέθεσε δι' αὐτὴν καὶ τῆς ἀφιέρωσε τρία βιβλία ἐλεγειῶν του, ὧν τινα μᾶς διεφύλαξεν ὁ Ἀθήναιος εἰς τοὺς «Δειπνοσοφιστάς» του. Κατόπιν ἐγένετο ἐρωμένη τοῦ Ἐπικούρου, γέροντος ἤδη, καὶ τῶν νέων οἱ ὁποῖοι παρηκολούθουν μαθήματα παρὰ τῷ φιλοσόφῳ, ἐν οἷς καὶ ὁ Μητρόδωρος. Ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος περιέσωσε μερικὰς ἀπὸ τὰς μικρὰς κομψὰς ἐπιστολάς, τὰς ὁποίας τῆς ἔγραφεν ὁ Ἐπίκουρος, ὁ δὲ Ἀλκίφρων ἐπιστολὴν τῆς Λεοντίου πρὸς τὴν Λάμιαν, ἡ ὁποία ὅμως θεωρεῖται ὑποβολιμαία. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ἡ Λεόντιον κατειρωνεύεται τὴν ζηλοτυπίαν τοῦ γέροντος ἐραστοῦ της Ἐπικούρου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλοσόφου ἡ Λεόντιον ἐξηκολούθησε νὰ διαδίδῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἐπικούρου, ὑπῆρξεν ἐπί τι διάστημα ἀρχηγὸς σχολῆς καὶ ἔγραψε, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Κικέρωνος, φιλοσοφικὴν πραγματείαν ἐναντίον τοῦ Θεοφράστου. Ὁ Κικέρων, ὁ ὁποῖος φαίνεται νὰ ἐγνώρισε τὴν πραγματείαν ταύτην τῆς Λεοντίου, ὁμιλεῖ ἐπαινετικῶς διὰ τὸ ὕφος της. Ἡ Λεόντιον ἀπέκτησε καὶ θυγατέρα, τὴν Δανάην, ἑταίραν καὶ αὐτήν, ἀποθανοῦσαν κατὰ τραγικὸν τρόπον. Ἡ Δανάη ἦτο ἐρωμένη τοῦ ὑπάτου τῆς Συρίας Σώφρονος. Καταστᾶσα στενὴ φίλη καὶ ἔμπιστος τῆς Λαοδικείας, χήρας Ἀντιόχου τοῦ Θεοῦ, ὑποψιάσθη ὅτι ἡ βασίλισσα ἤθελε νὰ δολοφονήσῃ τὸν Σώφρονα καὶ τὸν εἰδοποίησε περὶ τοῦ κινδύνου. Ἡ Λαοδικεία, διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὴν Δανάην, διέταξε καὶ ἔρριψαν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν τειχῶν τῆς Βαβυλῶνος. Τῆς Λεοντίου εφημίζοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα δύο εἰκόνες, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἦτο ἔργον τοῦ Θηβαίου ζωγράφου Ἀριστείδου καὶ ἡ ἑτέρα τοῦ Θεώρου. Θ. Π.

Λεόντι(ον) (*Γεωγρ.*). Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Φαρῶν καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 758. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Γουρζούμισα*. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Βιτσίκα, Θωμέϊκα, Κατσαΐτέϊκα* καὶ *Κοκαβέϊκα*. Χ. Δ.

Νομίσματα τῶν Λεοντίνων.

—**Λεόντι(ον)** (*Γεωγρ.*). Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Νεμέας καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 593. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Λιόντι*. Χ. Δ.

Λεόντιος. Ἕλλην μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος τοῦ ΣΤ' μ. Χ. αἰῶνος. Ἔγραψε: «Περὶ κατασκευῆς Ἀρατείου σφαίρας», ἔργον οὐχὶ μεγάλης σπουδαιότητος, ἐκ τὸ ὁποῖον ἐξηγεῖ τὴν κατασκευὴν σφαίρας τινὸς οὐρανίου, δεικνυούσης τοὺς ἀστερισμοὺς κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Ἀράτου.

—**Λεόντιος.** Ἕλλην φιλόσοφος, ἀκμάσας ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' μ. Χ. αἰῶνος. Ὑπῆρξεν ἐθνικὸς τὸ θρήσκευμα καὶ ἐδίδασκε φιλοσοφικὰ καὶ ρητορικὰ μαθήματα. Ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἀποθανὼν κατέλιπεν εἰς τοὺς δύο υἱούς του, ἀποκλείσας ἐξ αὐτῆς τὴν θυγατέρα του *Ἀθηναΐδα* (βλ. λ.). Ν. Α.

—**Λεόντιος.** Φρούραρχος τῆς ἐν Συρίᾳ Σελευκείας ἐπὶ Πτολεμαίου Δ' Φιλομήτορος. Πολιορκηθεὶς κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ὑπὸ Ἀντιόχου Γ' (219 π.Χ.) καὶ προδοθεὶς παρέδωκε τὴν πόλιν. Γ. Λ. Α.

— **Λεόντιος.** Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου (695—698). Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱκανωτέρων στρατηγῶν τοῦ Βυζαντίου ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Β'. Διὰ τοῦτο, ὅτε ἐξερράγη πόλεμος κατὰ τῶν Ἀράβων, ἀπεστάλη εἰς τὴν Ἀσίαν ἵνα ἀναλάβῃ τὴν διεξαγωγήν του. Ὁ Λεόντιος ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς Ἄραβας καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ καταβάλλουν εἰς τὸν αὐτοκράτορα καθ' ἑκάστην ὡς φόρον χίλια χρυσᾶ νομίσματα, ἵππον καὶ δοῦλον καὶ τὸ ἥμισυ τῶν εἰσοδημάτων πολλῶν ἐπαρχιῶν. Αἱ ἐπιτυχίαι ὅμως αὗται διήγειραν τὸν φθόνον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅστις ἀντὶ ἀμοιβῆς ἐφυλάκισε τὸν Λεόντιον 686). Τῷ 695 ἠναγκάσθη ν' ἀποφυλακίσῃ αὐτόν, ἵνα τὸν ἀποστείλῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Λεόντιος ὅμως τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἐπαναστατήσαντος λαοῦ, ἕνεκα τῆς ἀπανθρώπου διαγωγῆς τῶν ὑπουργῶν Θεοδοσίου καὶ Στεφάνου, ἀνευφημήθη αὐτοκράτωρ ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ. Πρώτη πρᾶξίς του ἦτο νὰ φονεύσῃ τοὺς ἀπανθρώπους ὑπουργοὺς καὶ νὰ ἐξορίσῃ τὸν Ἰουστινιανὸν εἰς Χερσῶνα, ἀφοῦ πρότερον ἀπέκοψε τὴν ῥῖνα αὐτοῦ. Ἐπὶ τοῦ Λεοντίου οἱ Ἄραβες συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Βορείου Ἀφρικῆς. Κατὰ τῶν Ἀράβων ἔπεμψε τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην (697), ὅστις ἐνίκησεν αὐτοὺς καὶ κατέλαβε μέγα μέρος τῆς Ἀφρικῆς· ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἡττήθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν Ἀφρικήν· ἐπιστρέφων δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐφονεύθη εἰς τὴν Κρήτην, ὁ δὲ στρατὸς ἀνηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν συστράτηγον αὐτοῦ Ἀψίμαρον, ὃν μετωνόμασε Τιβέριον. Οὗτος, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ, ἔρχεται εἰς Κωνσταντινούπολιν, καταλαμβάνει αὐτὴν καὶ καθαιρεῖ τὸν Λεόντιον, ὃν ῥινοτόμησεν. Ὁ Λεόντιος ἔζησεν ὡς ἰδιώτης μέχρι τοῦ 705, ὁπότε κατορθώσας ὁ ῥινότμητος Ἰουστινιανὸς Β', τῇ βοηθείᾳ τῶν Βουλγάρων, νὰ ἀνακαταλάβῃ τὸν θρόνον ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν μετὰ πολλοὺς ὀνειδισμοὺς καὶ ὕβρεις. Ν. Ι. Ζ.

— **Λεόντιος.** Βυζαντινὸς στρατηγός, ἐκ Συρίας καταγόμενος. Εὐπαίδευτος καὶ ἔμπειρος στρατιωτικός, προήχθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος. Συνδεθεὶς μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ στρατηγοῦ Ἴλλου ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς Ἀσίαν, ὅτε διωρίσθη ἀρχιστράτηγος τοῦ ἐκεῖ στρατοῦ, λόγῳ μὲν ἵνα συνοδεύσῃ τὴν ἐκ τῆς ἐξορίας ἀνακληθεῖσαν πρῴην αὐτοκράτειραν Βηρίνην, πράγματι ὅμως ἵνα συμπράξῃ εἰς τὴν μελετωμένην ὑπὸ τοῦ Ἴλλου στάσιν. Ὄντως δέ, ὅτε μετ' ὀλίγον (484) ἐκηρύχθη ἡ στάσις, ὁ Λεόντιος ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ ὁμοφώνῳ γνώμῃ τοῦ Ἴλλου καὶ τῆς Βηρίνης, ἐστέφθη ἐν τῷ ἔξωθεν τῆς Ταρσοῦ ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἔστησε τὴν ἕδραν του ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ διώρισε μάγιστρον μὲν τὸν Ἀθηναῖον φιλόσοφον Παμπρέπιον, ἐθνικὸν ὄντα, ἀρχιστράτηγον δὲ τὸν Ἴλλον. Οὗτος ἐντὸς ὀλίγου κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ἰσχυρὰς δυνάμεις, διὰ τῶν ὁποίων ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποσταλεισῶν δυνάμεων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰωάννην, ἀλλ' ἐνικήθη. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Ἴλλου ὁ Λεόντιος κατέφυγε μετὰ τῆς Βηρίνης εἰς τὸ ὀχυρὸν φρούριον Παπύριον, ἔνθα ἀντέστη ἐπὶ τετραετίαν ὁλόκληρον, ἀλλ' ἐν τέλει συλληφθεὶς (488) ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου. Ν. ΚΛΣ

— **Λεόντιος** Βυζαντινὸς νομικὸς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Ὑπῆρξε μέλος τῆς δεκαμελοῦς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Τριβωνιανοῦ ἐπιτροπῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνέθεσε, τὴν 13 Φεβρουαρίου 528, τὴν σύνταξιν κώδικος τῶν αὐτοκρατορικῶν διατάξεων, τοῦ πρώτου κώδικος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καλουμένου Codex Vetus, πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ νεωτέρου κώδικος, τοῦ δημοσιευθέντος τῷ 534 ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτοκράτορος. Π. Ι. Ζ.

—**Λεόντιος.** Βυζαντινὸς ἄρχων ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Α', ὑφ' οὗ ἀπεστάλη τῷ 553 πρὸς τὸν Θευδέβαλδον, ἡγεμόνα τῶν Φράγκων, ἵνα τῷ προτείνῃ συμμαχίαν μετὰ τοῦ Βυζαντίου, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἐκκενωθῶσιν ὑπὸ τῶν Φράγκων αἱ ἰταλικαὶ ἐπαρχίαι. Ἀπορριφθέντων ὅμως τῶν ὅρων τούτων, ὁ Λεόντιος ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ν. ΚΛΣ

— **Λεόντιος.** Βυζαντινὸς στρατηγός. Διατελῶν ὡς εὐνοῦχος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ αὐτοκράτορος Φωκᾶ (602—610), προεχειρίσθη ὑπὸ τούτου τῷ 603 εἰς στρατηγὸν καὶ ἀπεστάλη κατὰ τοῦ στασιαστοῦ στρατηγοῦ τῆς Μεσοποταμίας Ναρσῆ, ὅστις καλέσας εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Χοσρόην, ἐπέτυχε τὴν κατατρόπωσιν τοῦ Λεοντίου (604). Ν. ΚΛΣ

— **Λεόντιος.** Ταμίας ἐν τοῖς παλατίοις τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Φωκᾶ 602—610. Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν καὶ τὴν θανάτωσιν τούτου ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείου (610), τὰ ἐκμανέντα πλήθη, συλλαβόντα τὸν Λεόντιον, κατεκερμάτισαν αὐτὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ. Ν. ΚΛΣ

— **Λεόντιος** Διατελῶν «ἔπαρχος τῆς Πόλεως» ἐπὶ Ἡρακλείου, τῷ 616, ἀπεστάλη μετ' ἄλλων πρέσβυς πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν Χοσρόην, ἵνα προτείνῃ εἰς αὐτὸν εἰρήνην. Ὁ Χοσρόης συλλαβὼν αὐτοὺς ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακάς, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὁ Λεόντιος ἀπέθανε μετ' ὀλίγον. Ν. ΚΛΣ

— **Λεόντιος.** Αἱρετικὸς ἐξ Ἀντιοχείας ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ Σουΐδα «περὶ τοῦ ὁμοουσίου διελέχθη πρὸς Φλαβιανὸν τολμηρὰ καὶ βλάσφημα ληρωδήματα». Ὁ πατριάρχης Φώτιος εἶχε γράψει ἀντιρρητικὰς πραγματείας κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ καὶ τοῦ Λεοντίου, ἀλλ' ἀμφότεραι ἀπωλέσθησαν, ὥστε δὲν γνωρίζομεν τί ἀκριβῶς ἐδίδαξεν ὁ Λεόντιος. Ν. Α.

— **Λεόντιος** Μοναχὸς καὶ ἐπίσκοπος τοῦ Ἄθωνος, ἄγνωστον πότε ἀκμάσας. Ἀναφέρεται ὡς συγγραφεὺς ἱστορικῆς πραγματείας περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐποχήν του ἱστορικῶν γεγονότων τοῦ Ἄθωνος καὶ περὶ περιέργων τινῶν σχέσεων τῶν Ἁγιορειτῶν πρὸς τοὺς εἰς τὰ πέριξ ἐγκατεστημένους

Digitized by Google

βλάχους, ὧν αἱ γυναῖκες ἀνδρικὰ ἐνδεδυμέναι ἤρχοντο εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς μοναχούς. Ν. Α.

— **Λεόντιος.** Σέρβος Μητροπολίτης Βελιγραδίου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Ἐπεδίωξε νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Α. Ὑψηλάντου διὰ τὴν ταυτόχρονον ἐξέγερσιν τῶν τε Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων. Ἡ τροπὴ ὅμως τῶν γεγονότων, λόγῳ τῆς δολοφονίας τοῦ Καραγιώργη καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀριστείδου Παππᾶ, προεκάλεσε τὸ ναυάγιον τῶν ἐνεργειῶν του. Γ. Δ. Κ.

— **Λεόντιος.** Διδάσκαλος τοῦ Γένους, ἐκ Διστόμου τῆς Λεβαδείας. Μυηθεὶς τῷ 1818 τὰ τῆς Φιλικῆς καὶ ἔχων τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, μετέβη εἰς Ἤπειρον μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μυήσῃ τὸν τύραννον καὶ νὰ τὸν χρησιμοποιήσῃ ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τοῦ Γένους. Ἀπετράπη ὅμως εἰς τὸ ἔργον του παρὰ τῶν ἄλλων Φιλικῶν, φοβουμένων τὴν δολιότητα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Παρέσχε πολυτίμους ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἀγῶνα ἐν Λεβαδείᾳ καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῆς πολιτείας. Γ. Δ. Κ.

— **Λεόντιος ὁ *Βυζάντιος*.** Εἷς τῶν ἐπισημοτέρων αἱρεσιολόγων, ἀκμάσας ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ. Εἶναι γνωστὸς καὶ ἐκ τοῦ ὅτι πρῶτος αὐτὸς ἀπεπειράθη νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν χριστιανικὴν θεολογίαν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὁ ἴδιος διηγεῖται περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι περιπεσὼν εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ Νεστορίου ἀπηλλάγη κατόπιν αὐτῆς τῇ βοηθείᾳ ἀνδρῶν θεοσεβῶν καὶ μετέβη εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ μονὴν τοῦ Ἁγίου Σάββα, διὸ καὶ *Ἱεροσολυμίτης* καὶ *μοναχὸς τῆς ἐρήμου* καλεῖται. Φαίνεται δ' ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει προηγουμένως μετήρχετο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σχολαστικοῦ καὶ συνδίκου. Ἐνταῦθα ἀπαντῶμεν αὐτὸν καὶ τῷ 531 ἔν τινι συζητήσει μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ σευηριανῶν, καθὼς καὶ τῷ 542, ὅτε πιθανῶς καὶ ἀπέθανεν. Εἰς τὸν Λεόντιον ἀποδίδονται διάφορα συγγράμματα, περὶ τῆς γνησιότητος τῶν ὁποίων ὑπάρχει διαφωνία μεταξὺ τῶν κριτικῶν. Γνήσια ἔργα αὐτοῦ εἶναι οἱ τρεῖς λόγοι «Κατὰ Νεστοριανῶν καὶ Εὐτυχιανιστῶν», τὰ «Σχόλια», ἡ «Ἐπίλυσις τῶν ὑπὸ τοῦ Σευήρου προβεβλημένων συλλογισμῶν», ὡς καὶ 30 κεφάλαια «Κατὰ Σευήρου». Τοῦ Λεοντίου τούτου πρέπει νὰ διακρίνωμεν ἕτερον *Λεόντιον*, ἐπίσκοπον Νεαπόλεως ἐν Κύπρῳ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁποίου φέρονται διάφορα συγγράμματα. † Η. Φ. Β.

— **Λεόντιος *Καισαρεύς*.** Ἱερομόναχος, ἐν Καισαρείᾳ γεννηθείς, ὅπου καὶ ἐδιδάχθη τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν. Κατόπιν, μεταβὰς εἰς Θεσσαλονίκην (1836), ἐκήρυττεν αὐτόθι τὸν θεῖον λόγον. Κατὰ τὸ 1839 ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ΣΤ', συστήσας ἐν Φαναρίῳ κατηχητικὴν κατὰ τῆς δυσσεβείας τοῦ Θεοφίλου Καΐρη σχολήν, ἐκάλεσεν ὡς διδάσκαλον αὐτῆς καὶ τὸν Λεόντιον, διδάξαντα ἐν αὐτῇ ἓν περίπου ἔτος, μεθ' ὃ ἐπανῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην, ὁπόθεν ἀνεχώρησεν εἰς Ἅγιον Ὄρος. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1851 ὁ πατριάρχης Ἄνθιμος Δ' διέταξε συνοδικῶς αὐτὸν ὅπως μεταβῇ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ τῶν νουθεσιῶν αὐτοῦ στηρίξῃ εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τοὺς θρησκευτικῶς διαφθειρομένους ὑπό τινος παπᾶ Νικολάου ἐκ Σερρῶν, ὀργάνου τῶν προτεσταντῶν. Ἐπιστρέψας εἰς Ἅγιον Ὄρος ἀπεβίωσεν ἐν τῇ μονῇ Ξενοφῶντος, εἰς ἣν κατέλιπε καὶ τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ. Παρατηρήσεις τινὲς τοῦ Λεοντίου εἰς ἐκδόσεις τελετουργικῶν βιβλίων ἐξεδόθησαν ἐν τῇ «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ» (1915). Μ. Ι. Γ.

— **Λεόντιος, *Κωνσταντινουπόλεως*** πατριάρχης. Μοναχὸς ὢν ἐν τῇ μονῇ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἀνεβιβάσθη τῷ 1190 εἰς τὸν οἰκουμενικὸν θρόνον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου Ἀγγέλου, βεβαιώσαντος τοὺς ἐκλογεῖς ὅτι φανεῖσα καθ' ὕπνον ἡ Θεοτόκος διέταξεν αὐτὸν ὅπως ἐκλεγῇ πατριάρχης ὁ Λεόντιος. Μετὰ τινας μῆνας ἐπέτυχε τὴν παῦσιν αὐτοῦ, βεβαιῶν καὶ πάλιν ὅτι ἡ Θεοτόκος καθ' ὕπνον ἐπέβαλε τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἀπομάκρυνσιν τοῦ Λεοντίου, ὃν οἱ σύγχρονοι προσωνόμασαν *Θεοτοκίτην*. Μ. Ι. Γ.

— **Λεόντιος, *Νεοκαισαρείας*** μητροπολίτης. Ἐγεννήθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἐν Μουταλάσκῃ τῆς Καισαρείας. Ἐδιδάχθη ἐν τῇ ἱερατικῇ σχολῇ τῆς ἐν Καισαρείᾳ μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου, ὅπου κατόπιν ἐδίδαξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, συστήσας ἐν αὐτῇ καὶ μικρὸν τυπογραφεῖον. Τῷ 1848 ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ, μετὰ δύο ἔτη προεβιβάσθη εἰς τὴν μητρόπολιν Νεοκαισαρείας, καὶ μετὰ δεκαπενταετῆ ποιμναρχίαν ἐπαύθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου Γ'. Γρηγόριος ὁ ΣΤ' τιμῶν αὐτόν, ἐπανήγαγεν εἰς τὴν προτέραν μητρόπολιν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1869. Μ. Ι. Γ.

— **Λεόντιος, *Ρωσίας*** μητροπολίτης. Ἕλλην τὸ γένος, ἀπεστάλη τῷ 996 ὑπὸ Νικολάου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ρωσίαν, ἧς τοὺς κατοίκους ἐποίμανε μέχρι τοῦ 1015, ὅτε ἀπέθανε. Συνέστησεν ἀμέσως τὰς ἐπισκοπὰς Τσερνιγόβου, Νοβογορόδου, Ροστοβίου, Βελογορόδου καὶ Βλαδιμίρου (ἐν Βολυνίᾳ), ὧν οἱ ἐπίσκοποι συνετέλεσαν εἰς πρόοδον καὶ παγίωσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Μ. Ι. Γ.

— **Λεόντιος *σοφιστής*.** Ἤκμασεν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ μεγάλου, οὗτινος ἦν καὶ φίλος (*Migne*, τ. 42). Μ. Ι. Γ.

— **Λεόντιος *ὁ σχολαστικός*.** Ἕλλην ἐπιγραμματοποιὸς τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καλούμενος καὶ *Μινώταυρος*. Εἶναι ποιητὴς τοῦ κύκλου τοῦ Ἀγαθίου καὶ μολονότι τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐνέχουν τι τὸ ἐπιδεικτικὸν καὶ εἶναι πλήρη πομπωδῶν φράσεων, ἐν τούτοις ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν ζωήν. Τοῦ Λεοντίου τὰ ποιήματα εὕρηνται ἐν τῇ «Παλατίνῃ Ἀνθολογίᾳ».

Λεοντὶς (ἡ), καὶ *Λεωντὶς [Ἀρχ.]*. Μία τῶν δέκα φυλῶν τῆς Ἀττικῆς, ὡς καθώρισε ταύτας ὁ Κλεισθένης τῷ 508 π. Χ. Κατὰ τὸν ἐπίσημον κατάλογον τῆς πολιτείας, ἡ φυλὴ αὕτη ἤρχετο τετάρτη κατὰ σειράν, ὁ Πολυδεύκης ὅμως ἀναφέρει αὐτὴν ὡς ἑβδόμην. Κατὰ τὸν Δημοσθένη καί τινας ἐπιγραφάς, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν φυλὴν ταύτην ἐκαλοῦντο *Λεωντίδαι*. Ἡ Λεοντὶς φυλὴ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἐπωνύμου ἥρωος αὐτῆς *Λεὼς* υἱοῦ τοῦ Ὀρφέως. Εἰς τὴν φυλὴν ταύτην ἀνῆκον οἱ δῆμοι: *Αἰθαλίδαι, Ἁλιμοῦς, Δειράδες, Ἑκάλη, Εὐπυρίδαι, Κηττός, Κολωνός, Κρωπίδαι, Λευκονόη, Παιονίδαι, Πήληκες, Ποταμός, Σκαμβωνίδαι, Σούνιον, Ὑβάδαι, Φρεάρριοι* καὶ *Χολλεῖδαι*. Κατά τινα εὑρεθεῖσαν ἐπιγραφήν, Λεοντὶς φυλὴ ὑπῆρχε καὶ ἐν Πριήνῃ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Β. Δ. Θ.

Λεοντίσκος. Ἕλλην ζωγράφος, πιθανῶς ἐκ Σικυῶνος, ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Πλίνιος κατατάσσει αὐτὸν εἰς τὴν δευτέραν σειρὰν τῶν ζωγράφων, καὶ ἀναφέρει δύο ἔργα αὐτοῦ: Μίαν ἀρπίστριαν καὶ τὸν Ἄρατον μὲ τρόπαιον. Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου ἔργου οὐδὲν εἶναι γνωστόν· περὶ τοῦ δευτέρου ὅμως ὁ Brunn καὶ ἄλλοι ἀρχαιολόγοι ὑποθέτουσιν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Ἀράτου τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῆς Σικυῶνος κατὰ τὴν στρατηγίαν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ 245 μέχρι τοῦ 213, καλλιτέχνου καὶ τούτου καὶ σπουδαίου προαγωγοῦ τῆς ζωγραφικῆς τῆς σικυωνείου σχολῆς, λόγῳ τῆς προσωπικῆς φιλίας, τὴν ὁποίαν εἶχε μὲ τοὺς ζωγράφους τῆς ἐποχῆς του: τὸν Τιμάνθη, τὸν Νεάλκη καὶ τὸν Λεοντίσκον, καὶ τὴν ἐνθάρρυνσιν, τὴν ὁποίαν ἔδιδεν εἰς τοὺς καλλιτέχνας συναδέλφους του. Β. Δ. Θ.

— **Λεοντίσκος.** Παγκρατιαστὴς ἐκ τῆς ἐν Σικελίᾳ Μεσσήνης, ὅστις διὰ νὰ νικᾷ τοὺς ἀντιπάλους του ἐφεῦρε ἴδιον τρόπον, τὸ «ἀκροχειρίζεσθαι»· συνελάμβανε δηλαδὴ τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων τοῦ ἀντιπάλου καὶ συνέθλιβε μέχρι θραύσεως καὶ οὕτω, ἐπωφελούμενος ἐκ τῶν προξενουμένων πόνων, κατενίκα αὐτὸν εὐχερῶς. Ἐνίκησεν, ἄγνωστον πότε, δύο φορὰς ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ἅπαξ εἰς τὰ Πύθια. Ὁ χαλκοῦς ἀνδριὰς αὐτοῦ, ἔργον τοῦ περιφήμου ἀνδριαντοποιοῦ Πυθαγόρου, ἐσῴζετο μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Παυσανίου. Ν. Ι. Ζ.

— **Λεοντίσκος.** Υἱὸς Πτολεμαίου τοῦ Λάγου καὶ τῆς Ἀθηναίας Θαΐδος. Εἰς τὴν παρὰ τὴν Σαλαμῖνα ναυμαχίαν (306 π. Χ.) ἔπεσεν εἰς χεῖρας Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ἀλλὰ ταχέως ἠλευθερώθη ὑπὸ τούτου. Ν. Ι. Ζ.

Λεοντῖτον *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 202. Χ. Δ.

Λεόντιχος. Ἀθηναῖος τριήραρχος, διακριθεὶς κατὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ Ἀνταλκίδα πρὸς τὴν Προκόννησον τῷ 387 π. Χ. Α. Θ. Σ.

λεοντόδους (ὁ) (Leontodon) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*, περιλαμβάνον πόας ὧν τινες λαχανεύονται. Ἐκ τῶν 40 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι: *λεοντόδους ὁ δασὺς* (Leontodon hispidus), γνωστὸς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *παπαδοῦλα*, καὶ *λεοντόδους ὁ δορύφυλλος* (Leontodon hastilis). Ἀμφότερα ἀπαντῶσιν εἰς τοὺς ὀρεινοὺς τόπους τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

λεοντόθυμος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων θυμόν, καρδίαν λέοντος, γενναῖος, ἀνδρεῖος, ἄλλως *λεοντόκαρδος*.

λεοντόκαρδος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων καρδίαν λέοντος, ἄλλως *λεοντόθυμος* (βλ. λ.).

Λεοντοκεφαλαί, ἡ *Λεοντοκέφαλον [Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαιοτάτη πόλις τῆς Φρυγίας, λίαν ὀχυρά. Παρ' αὐτὴν ἐκινδύνευσεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅτε ἐκ τῶν Σούσων κατήρχετο πρὸς τὴν Ἰωνίαν, ἐκ ἐνέδρας, ἣν ἔστησεν αὐτῷ ὁ σατράπης τῆς Φρυγίας. Τοποθετεῖται πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ. Ν. Ι. Ζ.

λεοντοκεφαλὴ (ἡ)· κεφαλὴ λέοντος λιθίνη ἢ καὶ χαλκῆ.

— *[Ἀρχ.] Λεοντοκεφαλὴ* ἐκαλεῖτο ἀρχιτεκτονικὸν μέλος τοῦ γείσου τῶν ἀρχαίων οἰκοδομῶν, χρησιμεῦον καὶ ὡς κόσμημα αὐτοῦ καὶ ἰδίως ὡς ὑδρορρόη πρὸς ἐκροὴν τῶν ὑδάτων τῆς στέγης. Ἡ ὑδρορρόη αὕτη ὠνομάσθη λεοντοκεφαλή, διότι ἔχει τὸ σχῆμα καὶ τὴν μορφὴν κεφαλῆς λέοντος. Αἱ ἐν λόγῳ κεφαλαί, ὑπὸ τὴν σμίλην τοῦ διακοσμητοῦ, πολλάκις ἀπέβαινον καλλιτεχνήματα. Τὸ στόμα τοῦ λέοντος εἶναι ἀνοικτόν, τὰ δὲ ὕδατα τῆς στέγης ἔρρεον διὰ τῆς κρεμαμένης γλώσσης ηὐλακωμένης ἐπιτηδείως. Τὴν λεοντοκεφαλὴν ὡς ὑδρορρόην παρέλαβον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκ τῆς ἀνατολικῆς τέχνης καὶ ἰδίως ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας. Κατὰ τὸν Πλίνιον, ὁ πρῶτος ἐν Ἑλλάδι κατασκευάσας ὑδρορρόην μὲ μορφὴν λεοντοκεφαλῆς ὑπῆρξεν ὁ Κορίνθιος Βουτάδης. Ἐνίοτε αἱ λεοντοκεφαλαὶ αὗται ἐχρωματίζοντο. Εἰς τοὺς ναούς, ὅπου ἡ γλυπτικὴ ἐξεδήλωσεν ὅλην της τὴν δύναμιν, πολλαὶ λεοντοκεφαλαὶ φαίνονται ὅτι εἶναι ἐργασία μεγάλων καλλιτεχνῶν. Β. Δ. Θ.

λεοντοκέφαλος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ ἔχων κεφαλὴν λέοντος.

Λεοντομένης *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Τισαμενοῦ, βασιλέως τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Λακωνικῆς, καὶ ἔγγονος τοῦ Ὀρέστου. Οὗτος μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Δαϊμένους, Σπάρτωνος καὶ Τέλλιδος εἶχε τὴν μεγαλυτέραν ἰσχὺν ἐν Ἀχαΐᾳ. Α. Θ. Σ.

λεοντόνουρος ὁ) (Leontonurus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ἀπαντώσας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ δὴ εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας. Ἐκ τῶν ἐλαχίστων εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *λεοντόνουρος ὁ καρδιακὸς* (Leontonurus cardiacus), ὅστις ἀπαντᾷ καὶ παρ' ἡμῖν καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς φαρμακευτικόν, λόγῳ τῶν τονωτικῶν καὶ ἀνθελμιντικῶν ἰδιοτήτων του. Δ. Ν. Π.

λεοντοπόδιον (τὸ) (Leontopodium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*, περιλαμβάνον πόας πολυτελεῖς, ἰθαγενεῖς τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν 5 εἰδῶν τοῦ γένους γνωστότερον εἶναι τὸ *λεοντοπόδιον τὸ εὐρωπαϊκὸν* (Leontopodium europaeum), ὅπερ ἀπαντᾷ πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν. Δ. Ν. Π.

Λεοντόπολις *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἰσαυρίας. Ἀπὸ τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος ἀναφέρεται ὡς πόλις, ὑπαγομένη ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν Ἰσαυρόπολιν. Βραδύτερον προήχθη εἰς ἀνεξάρτητον ἐπισκοπὴν καὶ ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ κέντρον χριστιανικόν. Ἡ θέσις της δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστή· τοποθετεῖται ΝΔ. τοῦ Ἰκονίου ἐν τῇ Πισιδίᾳ. Ν. Ι. Ζ.

— **Λεοντόπολις** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἀρμενίας, πρότερον *Βαζάνη* καὶ βραδύτερον *Ἰουστινιανούπολις* κληθεῖσα. Ν. Ι. Ζ.

— **Λεοντόπολις** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Ἀρχαία φαραωνικὴ πόλις ΝΑ. τοῦ σημερινοῦ Σιμπὶν ἐλ Κανάτερ. Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς ἐκεῖ λατρευομένης λεοντοκεφάλου θεᾶς Βουβάστιος. Ὁ Ραμσῆς Γ' ᾠκοδόμησεν ἐν αὐτῇ ναὸν ἐπενδεδυμένον ἐξωτερικῶς διὰ μωσαϊκῶν πλακῶν, περιέργου κατασκευῆς, ὧν πολλαὶ ἀπόκεινται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Καΐρου. Ὁ λόφος, ἐφ' οὗ κεῖνται τὰ ἐρείπιά της λέγεται σήμερον *Τὲλλ ἐλ Γιαχούντ*. Γ. Λ. Λ.

— **Λεοντόπολις** *[Γεωγρ.]*. Ἑλληνικὸν ὄνομα τῆς ἐν τῷ Πόντῳ κώμης *Ἀλατσὰμ* (βλ. λ.). Ν. Μ.

Λεοντόπουλος, *Ἰωάννης*. Ἐπιφανὴς διδάσκαλος, γεννηθεὶς ἐν Μυριοφύτῳ τῶν Γανοχώρων τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ἐδίδαξεν ἐν τῇ σχολῇ Μυριοφύτου καὶ κατόπιν ἐν Ραιδεστῷ ἀπὸ τοῦ 1822 μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (1828). Τῷ 1805 ἀνηγορεύθη μέλος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν σύνταξιν τῆς «Κιβωτοῦ» τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, μετὰ τὸν θάνατόν του δὲ ἐξετυπώθη ἡ γραμματικὴ αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέος ὁδηγός». Ὁ υἱός του *Γρηγόριος* ἐχειροτονήθη, τῷ 1864, ἐπίσκοπος Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως, ἀποθανὼν τῷ 1881 ὑπερεβδομηκοντούτης. Μ. Ι. Γ.

Λέοντος *κόλπος* (Golfe du Lion) *[Γεωγρ.]*. Κόλπος τῆς Γαλλίας, ἐν τῇ Μεσογείῳ, ὁ Sinus Gallicus τῶν Ρωμαίων. Ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Κρέους, ὅπου καταλήγουν τὰ Πυρηναῖα πρὸς τὰ ὅρια τῆς Ἱσπανίας πρὸς Δ. μέχρι τῆς χερσονήσου Ζιὰν καὶ τῶν νήσων Ὑὲρ (Στοιχάδων) πρὸς Δ. ἐπὶ ἀκτῶν μήκους 150 χλμ. Αἱ ἀκταὶ αὐτοῦ εἶναι ἀμμώδεις, πλαισιούμεναι διὰ λιμνοθαλασσῶν πρὸς Δ. τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ροδανοῦ, ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Λανγκντόκ, βραχώδεις δὲ καὶ ἀπόκρημνοι πρὸς Α., ἐν Προβηγγίᾳ. Ἡ διαμόρφωσις τῶν ἀκτῶν τοῦ κόλπου τούτου ὑπέστη πολλὰς μεταβολὰς ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς περιόδου καὶ ἐντεῦθεν, λόγῳ τῶν προσχώσεων τῶν ποταμῶν, αἵτινες ἥνωσαν πρὸς τὴν ξηρὰν τὰς νησῖδας Λευκάτην, Ἁγίαν Λουκίαν, Κλάπ, Ἄγδην, Ζιὰν κ.τ.λ. καὶ μετέβαλον εἰς τενάγη ἢ λιμνοθαλάσσας ἀρχαίους κολπίσκους, ὅρμους κ.τ.λ. Μ. Δ. Β.

Digitized by Google

—Λέοντος λιμήν (Leontos harbour) *[Γεωγρ.]*. Ὀνομασία ἣν δίδουσιν οἱ ξένοι (ἀφήσαντες τὴν παλαιοτέραν *Πόρτο Λεῶνε*, ἀφ' ἧς συνετελέσθησαν τὰ πρῶτα λιμενικὰ ἔργα εἰς τὸν φυσικὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς, καὶ ἥτις ἀνεγράφη καὶ πάλιν εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ναυτιλιακῶν ὁδηγιῶν ἔκδοσιν, Mediter. Pilot, ἔκδ. 1922, τόμ. IV σελ. 88) εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ κεντρικοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς, ὅπερ ἀφωρίζετο ΒΔ. ὑπὸ τῆς χηλῆς τοῦ *Πυροβολείου*, Β.ΒΔ. ὑπὸ τοῦ ἀπὸ τῆς Ἠετωνίας ἀκτῆς προβλῆτος τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Λαρίσης, Ν.ΝΔ. ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς *Ἀλκίμων* φερωνύμου ἀποβάθρας καὶ Δ. ὑπὸ τοῦ λιμενοβραχίονος *Ξαβερίου*, καὶ ὅστις λιμὴν τοῦ Λέοντος συνήπτε τὸν *προλιμένα* πρὸς τὸν ΝΑ. του *Κωφὸν λιμένα* καὶ πρὸς τὸν Α. *Μέγαν λιμένα*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη μεταγενεστέρως ὡς ἐξελληνισμὸς τῆς ὀνομασίας *Πόρτο Λεῶνε* τοῦ ποτὲ φυσικοῦ τοῦ *Πειραιῶς* λιμένος. Σ. Ε. Λ.

Λεοντοφόνος *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ὀδυσσέως ἀπὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ Θόαντος τοῦ Ἀνδραίμονος, βασιλέως τῆς Καλυδῶνος καὶ Πλευρῶνος. Α.Θ.Σ.

Λεοντόφρων *[Μυθολ.]*. Υἱὸς τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῆς Εὐίππης, θυγατρὸς τοῦ Λεύκωνος.

Λεόντων πόλις, ἢ **Λεοντόπολις** *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Φοινίκης μεταξὺ Βηρυττοῦ καὶ Σιδῶνος παρὰ τὸν ποταμὸν Λέοντα, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβε κατὰ Πτολεμαῖον τὸ ὄνομα. Κατὰ τὸν Πλίνιον εὑρίσκετο μεταξὺ Βηρυτοῦ καὶ τοῦ Λύκου ποταμοῦ, κατὰ τοὺς νεωτέρους δὲ ἦτο ἡ αὐτὴ μὲ τὴν κώμην *Πορφύρεον*. Ἡ θέσις της δὲν καθωρίσθη εἰσέτι. Ν. Ι. Ζ.

Λεοντωτὶς (ἡ) (Leontotis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *χειλανθῶν*, περιλαμβάνον πόας ἢ θάμνους, ὧν τινες κοσμητικοί, ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λεοντωτὶς ἡ νεπετιόφυλλος* (Leontotis nepetaefolia), *λεοντωτὶς ἡ λεοντόνουρος* (Leontotis leonourus) καὶ *λεοντωτὶς ἡ μέση* (Leontotis intermedia), πάντα φυτὰ ἰθαγενῆ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος, καλλιεργούμενα πολλαχοῦ ὡς κοσμητικά. Δ. Ν. Π.

Λεὸν ὺ Γκάμα (Gama), *Ἀντώνιος ντὲ*—. Μεξικανὸς ἀστρονόμος καὶ ἀρχαιολόγος (βλ. λ. *Γκάμα*, Ἀντώνιος ντὲ Λέον ὺ —).

—Λεὸν ὺ Καστίλιο (Leon y Castillo), *μαρκήσιος* τοῦ Μοῦνι, **Φερδινάνδος**. Ἱσπανὸς πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης (1842—1920). Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μαδρίτης, διηύθυνε δὲ τὴν «Eco del Pais», συνειργάζετο εἰς τὸν «El Impanciial» καὶ ἵδρυσε τὴν «La Revista de España», ἥτις μεγάλως συνέβαλεν εἰς τὴν φιλολογικὴν μόρφωσιν τῆς χώρας. Ἐγένετο ὑφυπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν, τῷ 1871 βουλευτής, βραδύτερον (1881—1883) ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν καὶ τῷ 1883 πρόεδρος τῆς βουλῆς. Ὡς ὑπουργὸς ἐφήρμοσε πλείστας φιλελευθέρας μεταρρυθμίσεις εἰς τὰς ἀποικίας, χορηγήσας καὶ καταστατικὸν χάρτην εἰς τὴν Κοῦβαν καὶ τὸ Πόρτο Ρίκο. Ὡς πρεσβευτὴς τῆς Ἱσπανίας ἐν Παρισίοις μέχρι τοῦ 1910, ἔλυσεν ἱκανοποιητικῶς πλεῖστα ζητήματα, ἰδίᾳ τὰς μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν διαφορὰς ἐπὶ τῆς Δ. Ἀφρικῆς, ἀναγνωρισθέντων τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἱσπανίας ἐπὶ τῆς περιφερείας τοῦ Μοῦνι, διὰ τῆς συνθήκης τῆς ὑπογραφείσης ἐν Παρισίοις τὴν 27 Ἰουνίου 1890. Τῷ 1912 διωρίσθη ἰσόβιος γερουσιαστής. Δ. Σ. Δ.

Λεονφόρτε (Leonforte) *[Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν Σικελίᾳ, ἐπὶ διακλαδώσεως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Παλέρμου-Κατάνης. Κάτ. 22.000. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν μεταλλεῖα κασσιτέρου, βισμουθίου καὶ ὀρυκτοῦ ἅλατος. Ἔχει ἐργοστάσια βαμβακερῶν ὑφασμάτων καὶ διεξάγει ἐμπόριον σιτηρῶν, οἴνου καὶ ὀπωρῶν. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχει ὡραία κοιλὰς πλήρης πορτοκαλλεώνων. Μ. Δ. Β.

λεοπάρδαλις (ἡ) (Felis pardus) *[Ζῳολ.]*. Γένος θηλαστικῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἁρπακτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *αἰλουροειδῶν* ἢ *αἰλούρων*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ ζῴου τούτου εἶναι: Γενικὸν μῆκος ἀπὸ 160—200 ἑκατοστομέτρων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 75 περίπου ἑκατοστὰ ἀποτελοῦσι τὴν οὐράν. Τὸ σῶμα εἶναι ἐπίμηκες, ἀρκετὰ κομψὸν καὶ καλύπτεται ὑπὸ πυκνοῦ καὶ μετρίου μήκους τριχώματος. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι ἐρυθροκίτρινος κατὰ τὴν ράχιν, ἀνοικτῶς ὑποκίτρινος κατὰ τὸν λαιμὸν καὶ τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ στήθους καὶ λευκοκίτρινος κατὰ τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν ποδῶν. Τὸ πρόσωπον, ἡ κορυφὴ τῆς κεφαλῆς, ὁ λαιμός, οἱ ὦμοι, οἱ πόδες, ἰδίως κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῶν τμῆμα καὶ τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ στήθους κοσμοῦνται ὑπὸ πυκνῶν, εὐμεγέθων κηλίδων κατ' ἐγκαρσίας γραμμὰς ἢ ἀκανονίστως ἐπὶ τοῦ σώματος διατεταγμένας· τινὲς τῶν κηλίδων τούτων φέρουσι κύκλῳ λευκὸν στέφανον ἐν εἴδει δακτυλίου. Τὸ ἐξωτερικὸν πτερύγιον τῶν ὤτων εἶναι μελανόφαιον καὶ φέρει ἀνὰ μίαν, ἀρκετοῦ μεγέθους, κηλῖδα ὑπόλευκον. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἔχουσι πρασινοκιτρίνην ἴριδα. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ τε ἄρρενος καὶ θήλεος οὐδεμίαν διαφορὰν παρουσιάζει. Λόγῳ τῆς θαυμασίας διακοσμήσεως τοῦ δέρ-

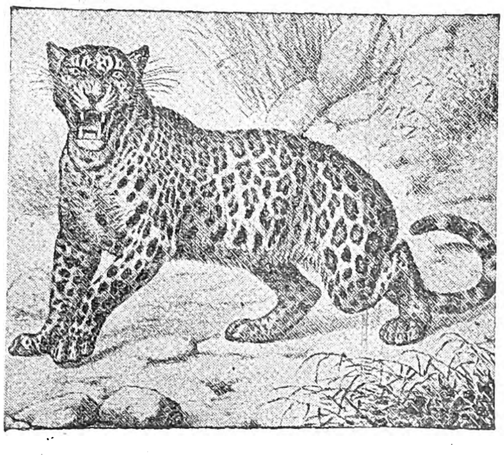

Λεοπάρδαλις ἡ ποικιλόχρους.

ματός του τὸ ζῷον τοῦτο εἶναι πολυτιμότατον καὶ θηρεύεται ἐντατικῶς.

Ἡ λεοπάρδαλις τόσας ὁμοιότητας παρουσιάζει πρὸς τὸν πάνθηρα, ὥστε οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς συνέχεον τὰ δύο ταῦτα ζῷα. Ἡ διαφορά, ἥτις διακρίνει τὰ δύο ταῦτα θηλαστικά, ἔγκειται εἰς τοὺς σπονδύλους τῆς οὐρᾶς, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων εἰς μὲν τὴν λεοπάρδαλιν εἶναι 22, εἰς δὲ τὸν πάνθηρα 28.

Νέγροι τοῦ Ἄνω Νείλου ἐνδεδυμένοι μὲ δέρμα λεοπαρδάλεως.

Ἡ λεοπάρδαλις ἀπαντᾷ συχνότερον τοῦ λέοντος καὶ τῆς τίγρεως καὶ ἡ περιοχὴ τῆς διαδόσεώς της εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη. Εὑρίσκεται εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀσίαν, εἰς τὰς νήσους τῆς Σόνδης, τὴν Ἰάβαν, τὴν Σουμάτραν, τὴν Περσίαν καὶ τὴν Μογγολίαν. Οἱ νέγροι, καίτοι φοβοῦνται ὑπερβολικὰ τὴν λεοπάρδαλιν, κυνηγοῦσιν αὐτὴν ἀπηνῶς διὰ τὴν ἐμπορίαν τοῦ δέρματός της. Ἡ λεοπάρδαλις εἶναι ζῷον θαρραλέον, ἐπιθετικὸν καὶ αἱμοχαρές. Ἡ φωνή της ὁμοιάζει πρὸς θρηνῳδίαν. Ἡ ἐποχὴ τῆς ὀχείας τῶν λεοπαρδάλεων λαμβάνει χώραν κατὰ τὸ ἔαρ, πρὸς ἀπόκτησιν δὲ τῆς θηλείας συνάπτονται ἀληθεῖς ἀγῶνες μεταξὺ τῶν ἀρρένων. Ἡ ἐγκυμοσύνη διαρκεῖ 3 περίπου μῆνας. Ἡ λεοπάρδαλις γεννᾷ 3—5 νεογνὰ τυφλά, ἀνοίγοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς των τὴν δεκάτην ἡμέραν. Ἡ μήτηρ ὑπερασπίζει μὲ κίνδυνον καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς ζωῆς της τὰ νεογνά της καὶ μέχρι ἐνηλικιώσεως των κρατεῖ ταῦτα κεκρυμμένα ἐντὸς πυκνῶν θάμνων. Ἡ λεοπάρδαλις ἐπιτίθεται τόσον κατὰ τῶν μικρῶν, ὅσον καὶ κατὰ τῶν μεγάλων ζῴων καὶ ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων,

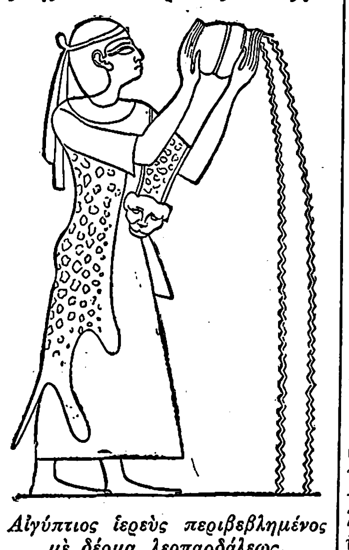

Αἰγύπτιος ἱερεὺς περιβεβλημένος μὲ δέρμα λεοπαρδάλεως.

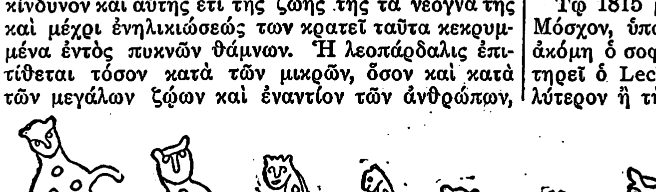

Διάφοροι εἰκόνες λεοπαρδάλεως ἐπὶ διατρήτου χάρτου.

ἐκ τῶν ὁποίων πολλαὶ ἑκατοντάδες κατ' ἔτος πίπτουν θύματα αὐτῆς. Νεαρὰ συλλαμβανομένη ἡ λεοπάρδαλις ἐξημεροῦται μὲν ἀλλὰ μετ' ἀρκετῆς δυσκολίας, οὐδέποτε ὅμως ἀποβάλλει τὰ ἄγρια αὐτῆς ἔνστικτα.

Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λεοπάρδαλις ἡ μελανὴ* (Felis pardus melas). Διακρίνεται διὰ τὸ μελανὸν στιλπνὸν τρίχωμά της μετὰ ἀπεστρογγυλωμένων πυρροφαίων κηλίδων ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ σώματος καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς ράχεως. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ διατηρεῖται εἰς πλείστους ζῳολογικοὺς κήπους τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου καὶ πολλαπλασιάζεται. *Λεοπάρδαλις ἡ ποικιλόχρους* (Felis pardus variegata). Ἔχει πυρροκαστανὸν χρῶμα μετὰ μεγάλων στιλπνῶς μελανῶν, ἰοχρόων καὶ πρασινοκιτρίνων κηλίδων.

Ἡ λεοπάρδαλις ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, Ἕλληνας καὶ Ρωμαίους. Ὁ Ὅμηρος εἰς τὴν «Ἰλιάδα» περιγράφει ἐκτενῶς τὸ κυνήγιον τῆς λεοπαρδάλεως. Εἰς τὴν ἁγίαν Γραφὴν εἰς πλεῖστα χωρία ἀναφέρεται τὸ ζῷον τοῦτο καὶ πολλαὶ ἀλληγορίαι σχετικῶς πρὸς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά της ἀναγράφονται. Οἱ Ἑβραῖοι ἐκυνήγουν τὴν λεοπάρδαλιν διὰ τὴν πολύτιμον δοράν της, ἀλλ' ἀπηνέστερον ἐδίωκον αὐτὴν οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἱερεῖς τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποίουν τὴν δοράν της ὡς ἔνδυμα. Δ. Ν. Π.

Νόμισμα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδου τοῦ Γ' μὲ ἀναπαράστασιν λεοπαρδάλεως.

— *[Ἐραλδ.]* Ἡ *λεοπάρδαλις*, ὅπως καὶ ὁ λέων, ἐθεωρεῖτο τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐραλδικὸν ζῷον, παρίσταται δὲ πάντοτε μὲ ἠνωρθωμένην τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ ὦτα καὶ ἀνεστραμμένην τὴν οὐράν της ἐπὶ τῆς ράχεως. Πλεῖσται οἰκογένειαι καὶ πόλεις εἶχον ὡς ἔμβλημα τὴν λεοπάρδαλιν, ἥτις ἀναπαρίσταται εἰς πλεῖστα νομίσματα. Δ. Ν. Π.

Λεοπάρντι (Leopardi), ***Ἰάκωβος, κόμης***—. Ἰταλὸς ποιητής, πεζογράφος καὶ ἐπιφανὴς ἑλληνιστὴς (1798—1837), γεννηθεὶς εἰς τὴν μικρὰν πόλιν Recanati τῆς Macerata ἐκ πατρὸς κόμητος Monaldo Leopardi καὶ μητρὸς Ἀδελαΐδος τὸ γένος Antici. Ὁ κόμης Monaldo, ζῶν βίον μελετηρὸν καὶ ἀμέριμνον ἐν τῇ ἐπαρχιακῇ πολίχνῃ, εἶχε περισυλλέξει πλῆθος βιβλίων καὶ δὴ κλασσικοὺς συγγραφεῖς Ἕλληνας καὶ Λατίνους. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη τοῦ κόμητος ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἀπὸ τοῦ 1812, τεθείσης ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς: «Filiis, amicis, civibus Monaldus de Leopardis Bibliothecam».

Ἰάκωβος Λεοπάρντι

Τὰ πρῶτα γράμματα ὁ νεαρὸς Ἰάκωβος ἐδιδάχθη παρὰ δύο ἀββάδων. Ἀλλὰ προέβη βραδύτερον μόνος του εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς, τῆς Γαλλικῆς, τῆς Ἱσπανικῆς, τῆς Ἀγγλικῆς, τῆς Γερμανικῆς καὶ τῆς Ἑβραϊκῆς. Μνημονεύεται δὲ ὅτι τῷ 1814 προσέφερεν εἰς τὸν πατέρα του μεταφρασμένον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου τὸν «Βίον τοῦ Πλωτίνου» τοῦ Πορφυρίου. Ἀκολούθως μετέφρασε Ἡσύχιον τὸν Μιλήσιον καὶ ἐσχεδίασε βιογραφίας τῶν ρητόρων τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος, περισυλλέξας κατεσπαρμένα ἀποσπάσματα διαφόρων πατέρων καὶ τῶν πρώτων ἐκκλησιαστικῶν ἱστορικῶν. Τῷ 1815 ἐπεράτωσε τὴν μελέτην του περὶ «λαϊκῶν πλανῶν». Ἡ διηνεκὴς αὕτη μελέτη, ἡ ἀναδίφησις κονιοβριθῶν κειμένων ἐν τῇ πνιγηρᾷ ἀτμοσφαίρᾳ μιᾶς βιβλιοθήκης ὑπέσκαψε τὴν ὑγείαν του. Ὁ ραχιτισμὸς παραμορφώνει τὸ σῶμά του· καθίσταται ἡ χλεύη τῶν ὁμηλίκων του καὶ σκώπτεται «ecco il gobbo» (=νὰ ὁ καμπούρης). «Ἡ φύσις, λέγει τις, συντάμουσα τὴν παιδικὴν καὶ νεανικὴν ἡλικίαν του, σπεύδει νὰ τὸν σύρῃ ἀπὸ τοῦ λίκνου εἰς τὸ μνῆμα».

Τῷ 1815 μεταφράζει τὸν Ἕλληνα βουκολικὸν Μόσχον, ὑπομνηματίζων τὴν μετάφρασιν. «Εἶναι ἀκόμη ὁ σοφὸς ὁ μεταχειριζόμενος, καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ Leclerc, τὸ μικροσκόπιον τοῦ σοφοῦ καλύτερον ἢ τὴν γλῶσσαν τῶν χαρίτων». Μεταφράζει εἰς ὁμοιοκατάληκτα ἑξάστιχα τὴν Βατραχομυομαχίαν (1817) καὶ ἐπιχειρεῖ μετάφρασιν τῆς Ὀδυσσείας. Φιλόλογοι διάσημοι, ὡς ὁ Σουηδὸς Ackerblad καὶ ὁ Ἰταλὸς Angelo Mai, ἐπιδοκιμάζουν τὰς ἐργασίας του καὶ ἐγκαρδιώνουν τὸν νέον σοφόν. Φίλος τοῦ Ἰταλοῦ καθηγητοῦ Giordani, ἐρασιοῦ τῆς καθαρολογίας, συνεμερίσθη τὸν θαυμασμὸν ἐκείνου πρὸς τοὺς συγγραφεῖς τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἔγινε δηλαδὴ «trecentista» καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν ἀποβολὴν ἐκ τῆς ἰταλικῆς γλώσσης τῶν γαλλισμῶν καὶ τῆς κακοζήλου ἐμφάσεως τοῦ ΙΖ αἰῶ-

Digitized by Google

νος. Μελετᾷ μετὰ ζήλου τὸν Δάντην, τὸν Πετράρχην, τὸν Βοκκάκιον. Μεταφράζει καὶ δημοσιεύει τμῆμα τῆς Αἰνειάδος τοῦ Βιργιλίου. Καὶ δοκιμάζει τὸ ταλαντόν του εἰς λυρικὰ ποιήματα: «Διὰ μίαν ἄρρωστην», «Ὁ πρῶτος ἔρως» «Εἰς τὴν Ἰταλίαν». «Εἰς τὸ μνημεῖον τοῦ Δάντη». Διακρίνονται ὅλα διὰ τὴν ἁπλότητα, τὴν εὐρυθμίαν, τὰς «ἑλληνικὰς ἀναμνήσεις». Εἶναι ἤδη καλὸς μαθητὴς τῶν Ἑλλήνων. Μία ἐπίσκεψις τοῦ Giordani εἰς Recanati ἀφυπνίζει εἰς τὸν νέον ποιητὴν τὰς μεγάλας λογοτεχνικὰς φιλοδοξίας. Πρέπει νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πολίχνην τῆς Macerata, ἀλλ' ὁ κόμις Monaldo δὲν εὐνοεῖ αὐτὸ τὸ σχέδιον. «Χρειάζονται, ἔγραφε κατόπιν εἰς τὸν Giordani, τόσα πράγματα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὥστε νὰ στενάζω ὅτι εἶμαι καθηλωμένος ἀπὸ τὴν κακήν μου τύχην ἐδῶ. Τὰ σχέδιά μου εἶναι ἀναρίθμητα. Ἡ λυρικὴ ποίησις δὲν ἔχει ἀκόμη δημιουργηθῆ. Πολλὰ εἴδη τραγῳδίας μένουν ἀκαλλιέργητα. Ἓν μόνον ἐκαλλιέργησεν ὁ Ἀλφιέρι. Πρέπει νὰ δημιουργήσωμεν τὴν ποιητικήν, πεζὴν καὶ πολιτικὴν εὐγλωττίαν, τὴν ἁρμόζουσαν εἰς τὴν ἐποχὴν φιλοσοφίαν, τὴν σάτιραν, τὴν παντοίαν ποίησιν προσηρμοσμένην εἰς τὴν ἐποχήν μας. Ἔχομεν ἀκόμη νὰ δημιουργήσωμεν γλῶσσαν καὶ ὕφος, τὸ ὁποῖον, κλασσικὸν καὶ ἀρχαῖον, θὰ εἶναι ταυτοχρόνως σύγχρονον καὶ εὐνόητον, καταθέλγον ὄχι μόνον τοὺς λογίους ἀλλὰ καὶ τὸν ὄχλον. Ἀλλ' ἀπὸ πολλοῦ δὲν σκέπτομαι, οὐδὲ γράφω, οὐδ' ἀναγινώσκω ἕνεκα κακῆς καταστάσεως τῶν νεύρων μου, τῶν ὀφθαλμῶν μου καὶ τῆς.... κεφαλῆς μου. Καὶ ἴσως δὲν θὰ καταλίπω εἰμὴ σχεδιάσματα». Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην γράφει τὸ θαυμάσιον ποίημα «Βροῦτος νεώτερος», τὸ ὁποῖον περιέχει ὁλόκληρον τὴν φιλοσοφίαν του, τὰς ἰδέας του ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀξίαν τῆς ζωῆς. Ἡ ἀρετὴ εἶναι σκιά, ἦχος καὶ καπνὸς ἡ δόξα. Ἄξιος περιφρονήσεως ὁ κόσμος καὶ ἡ ζωή. Ἡ δυστυχία ἀναγκαία συνέπεια τῆς ζωῆς, ἡ ὀδύνη ὁ κυριαρχῶν τόνος, ἡ ἡδονὴ ἁπλῆ ἀναστολὴ τοῦ πόνου. Αὐτὰς τὰς ἰδέας ἀναπτύσσει ἔπειτα εἰς ὁλόκληρον τὸ πεζὸν καὶ ἔμμετρον ἔργον του «Μυστήριον εἶναι τὸ πᾶν. Μόνον ὁ πόνος δὲν εἶναι μυστικός. Εἶναι φανερὸς καὶ μᾶς συνοδεύει ἀπὸ τοῦ λίκνου μέχρι τοῦ τάφου». Ἀναλόγου ἐμπνεύσεως εἶναι ἡ «Σαπφώ»: Ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ Ἰταλὸς κριτικός, ὁ «Βροῦτος» καὶ ἡ «Σαπφὼ» εἶναι ποιήματα πρωτότυπα ἐπὶ θεμάτων, τὰ ὁποῖα τόσον ἐξεμεταλλεύθη ὁ ποιητικὸς σχολαστικισμός.

Εἰς ἡλικίαν 24 ἐτῶν ὁ Λεοπάρντι ἐγκατεστάθη εἰς Ρώμην, ὅπόθεν γράφει πρὸς τὸν ἀδελφόν του Κάρολον: «Τὰ μεγάλα πράγματα, τὰ ὁποῖα βλέπω, δὲν μ' εὐχαριστοῦν διόλου. Εἶναι ἴσως θαυμάσια, ἀλλὰ δὲν τὰ αἰσθάνομαι καὶ σὲ βεβαιῶ ὅτι τὸ μεγαλεῖόν των μὲ ἔφερεν εἰς ἀνίαν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας. Τὸ νὰ ὁμιλῆς μὲ μίαν ὡραίαν κόρην ἀξίζει δεκάκις περισσότερον ἀπὸ τὸ νὰ γυρίζῃς πέριξ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Belvedere ἢ τῆς Ἀφροδίτης τοῦ Καπιτωλίου». Εἶχε πάρα πολὺ συγκεντρωθῆ εἰς ἑαυτόν, μελετήσει πάρα πολύ, εἶχε ἀνάγκην αἰσθησιακῆς διαχύσεως, ἐπικοινωνίας μὲ τὸ αἰώνιον θῆλυ. Ἀλλ' ἦτο δειλὸς καὶ ἠδικημένος ἀπὸ τὴν φύσιν. Ἔπειτα τὸ ρωμαϊκὸν περιβάλλον δὲν τοῦ ἤρεσκε: «Φιλοσοφία, ἠθική, πολιτική, γνῶσις τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ποίησις, φιλολογία, οὐδὲν τούτων ὑπάρχει εἰς τὴν Ρώμην». Εἶχε πεποίθησιν εἰς τὴν φιλολογικήν του σοφίαν κα ἤλπιζε νὰ εὕρῃ θέσιν. Ἡ ὑγεία του εἶχε βελτιωθῆ. Τῷ 1824 ἐκδίδει τὸν τόμον τῶν ποιημάτων του («Canzoni») καὶ τὴν «Σύγκρισιν Βρούτου καὶ Θεοφράστου, ἐγγίζοντος τὸ τέλος του». Τῷ 1825 ἐγκαθίσταται εἰς Βολωνίαν παραδίδων ἑλληνικὰ εἰς ἕνα Ἕλληνα. Τῷ 1826 κλονισθείσης τῆς ὑγείας του ἐπιστρέφει εἰς Recanati, ὅπου ἐπεράτωσε τὴν ἐργασίαν του ἐπὶ τοῦ Πετράρχου καὶ τὴν «Χρηστομάθειάν» του. Ἡ κριτικὴ ἐπαινεῖ τὴν καλαισθησίαν ἐν τῇ ἐκλογῇ τεμαχίων ἐκ τῶν ἔργων ἰδίᾳ τοῦ Γαλιλαίου. Τῷ 1830 ἐγκαθίστατο εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ τριετίαν. Τῷ 1833 μετεστάθμευεν εἰς Νεάπολιν παρὰ τῷ φίλῳ του Ranieri, ὅπου καὶ διῆλθε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του. Εἰς τὸ βιβλίον «Ἠθικὰ ἔργα» περιελήφθησαν τ' ἀριστουργήματα τῆς πεζογραφίας τοῦ Λεοπάρντι, ἡ ὁποία ἁμιλλᾶται πρὸς τὴν ποίησίν του. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀποτελεῖται πρὸ πάντων ἐκ διαλόγων μεταξὺ δύο προσώπων — μεταξὺ τῶν δύο «μορίων», ἅτινα συνεκρότουν τὴν ἀτομικότητα τοῦ Λεοπάρντι. Εἶναι μικρὰ διανοητικὰ δράματα. Δὲν ὁμοιάζουν πρὸς τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος ἢ τοῦ Λουκιανοῦ. Εἶναι κομψοτεχνήματα διαλεκτικά, ἐσφραγισμένα μὲ προσωπικὸν ὕφος καὶ εἰρωνείαν. Ὁ «Διάλογος τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ μεταφυσικοῦ» εἶναι οἱονεὶ ὁ διάλογος ἐντὸς ἡμῶν δύο συγκρουομένων ἐγώ. Τὸ πρῶτον ζητεῖ ἀλήθειαν, γνῶσιν, μακροβιότητα. Τὸ δεύτερον εὐτυχίαν — ἀνεπίτευκτον. Ὁ «Διάλογος Πλωτίνου καὶ Πορφυρίου» ἐξωτερικεύει τὸ δρᾶμα, τὸ ὁποῖον ἐπαίζετο εἰς τὸ θέατρον τῆς ψυχῆς τοῦ Λεοπάρντι. Εἶναι τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ τῆς αὐτοκτονίας.

Τῷ 1837, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του, ἔγραφε πρὸς φίλον του: «Ἂν σωθῶ ἀπὸ τὴν χολέραν, θὰ ἔλθω νὰ σᾶς ἰδῶ. Σπεύδω, διότι εἶμαι πεπεισμένος περὶ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον πάντοτε εἶχον προβλέψει: Τὸ τέρμα τῆς ζωῆς μου δὲν εἶναι μακράν. Αἱ καθημεριναί μου φυσικαὶ ὀδύναι, ἀθεράπευτοι ἄλλωστε, ἔφθασαν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὸ μὴ περαιτέρω. Ἐλπίζω ὅτι ἀφοῦ νικηθῇ ἡ ματαία ἀντίστασις, τὴν ὁποίαν ἀντιτάσσει τὸ ἑτοιμοθάνατον σῶμά μου, θὰ μὲ ὁδηγήσουν εἰς τὴν αἰωνίαν ἀνάπαυσιν, τὴν ὁποίαν ἐπικαλοῦμαι καθημερινῶς, ὄχι ἐξ ἡρωϊσμοῦ, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῶν ἀφορήτων δοκιμασιῶν μου». Ἀπέθνησκε μετὰ 18 ἡμέρας ἐξ ὑδροπερικαρδίτιδος καὶ ἐνταφιάζετο εἰς Vita'e, εἰς τὴν Via Pozzuoli τῆς Νεαπόλεως. Οἱ γνωρίσαντες αὐτὸν ἀναφέρουν ὅτι ἦτο μετρίου ἀναστήματος, κωφὸς καὶ ἀσθενής, ὠχρόλευκος, μὲ μεγάλην κεφαλήν, μέτωπον τετράγωνον καὶ πλατύ, ὀφθαλμοὺς καστανοὺς καὶ ἀτόνους, μύτην καμπύλην, γραμμὰς λεπτοτάτας. Σεμνός, μὲ ὁμιλίαν κάπως βραχνήν, ἄφινε ν' ἀνθῇ εἰς τὰ χείλη του ὑπέροχον καὶ σχεδὸν οὐράνιον μειδίαμα.

Τῷ 1898, ἐπὶ τῇ ἑκατοστῇ ἐπετείῳ τῆς γεννήσεως τοῦ Λεοπάρντι, ἡ Ἰταλία ἐτίμησε τὸν ποιητήν, ὅστις κατὰ τινα ἱστορικὸν τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας, «ἐπλούτισεν αὐτὴν σχεδὸν ὅσον ὁ Δάντης καὶ περισσότερον τοῦ Πετράρχου· διότι ἠδυνήθη νὰ συνδέσῃ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς μὲ τὴν βαθύτατα ἀνθρωπίνην ἔμπνευσιν, ἀνακινήσας τὰ μᾶλλον συναρπακτικὰ προβλήματα ποῦ θέτει ἡ ἀνθρωπίνη μοῖρα».

Τὰ ἔργα τοῦ Λεοπάρντι εἶναι ἀναρίθμητα. Σημειοῦμεν τὰ κυριώτερα: Ποιήματα (ἐκτὸς μεταφράσεων) 39 ἐν ὅλῳ· πεζά: Ἠθικὰ ἔργα («Ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους», «Διάλογος τῆς φύσεως καὶ ἑνὸς Ἰσλανδοῦ», «Ὁ Παρίνι, ἢ περὶ δόξης», «Διάλογος πωλητοῦ ἡμερολογίων καὶ ἑνὸς διαβάτου», «Διάλογος τοῦ Τριστάνου καὶ ἑνὸς φίλου» κτλ.)· διάφορα πεζὰ (σκέψεις φιλοσοφικαὶ καὶ φιλολογικαὶ ἐκδοθεῖσαι μετὰ θάνατον)· μεταφράσεις ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ κα ἐπιστολαί του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκ τῶν ἀσχοληθέντων περὶ Λεοπάρντι σημειοῦμεν τοὺς *Sainte Beuve*, *Leclerc*, *De Sanctis*, *De Roberto*.—*Carducci*, «Degli spiriti e delle forme ne la poesia di Leopardi» — *E. Rod*, «Giacomo Leopardi». — *Caro*, Le pessimisme an XIX siècle. — Ἐκ ογὴ τῶν ἠθικῶν ἔργων μετεφράσθη ἑλληνιστι ὑπὸ *Ἀρίστου Καμπάνη* πρὸ ἐτῶν (1912).

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΝΠΑΝΗΣ

Λεόπολ ἢ *Λεόπολις* /*Γεωγρ.*/. Ἑτέρα ὀνομασία τῆς *Λεμβέργης* (βλ. λ.).

λεοπολδία (ἡ) (Leopoldia) /*Βοτ.*/. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λειριοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας βολβορρίζους. Ἐκ τῶν ἀρκετῶν εἰδῶν τοῦ γένους κυριώτερα εἶναι ἡ *λεοπολδία ἡ ἑλληνική* (Leopoldia graeca, ἰθαγενὴς πόα τῆς Ἑλλάδος, ἡ *λεοπολδία ἡ πολύκομο*. (Leopoldia cornosum) καὶ *λεοπολδία ἡ χολσμάνειο*: (Leopoldia Holzmannii). Τὰ δύο τελευταῖα εἴδη ἀπαντῶσιν εἰς πάσας τὰς παραμεσογειακὰς χώρας καὶ παρ' ἡμῖν. Πάντα τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι ζιζάνια φυόμενα εἰς τοὺς καλλιεργησίμους ἀγροὺς καὶ ἀποπνίγουν συνήθως τὰ δημητριακὰ καὶ ἰδίως τὸν σῖτον. Δ. Ν. Π.

Λεοπολδιανὸς *κλάδος*. Κλάδος τῆς δυναστείας τῶν Ἀψβούργων, καταγόμενος ἐκ τοῦ Λεοπόλδου τοῦ Γ'. Ὁ κλάδος οὗτος ἐδιχάσθη κατόπιν εἰς τὴν *στυριακὴν* καὶ τὴν *τυρολικὴν* γραμμὴν Οἱ ἡγεμόνες τοῦ κλάδου τούτου ἦσαν *Λεοπόλδος ὁ Εὐσεβὴς* (1379—1386), *Γουλιέλμος* (1386—1406), *Λεοπόλδος Δ'* (1386—1411) καὶ *Φρειδερῖκος Δ'* (1406—1439), τοῦ ὁποίου ὁ ἀδελφὸς *Ἐρνέστος ὁ Σιδηροῦς* ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Στυρίας. Τούτου ὁ υἱὸς *Φρειδερῖκος ὁ Ε'* ἐγένετο αὐτοκράτωρ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Φρειδερῖκος ὁ Δ'*. Μ. Δ. Β.

Λεοπολδίνα (Leopoldina) /*Γεωγρ.*/. —1) Πόλις τῆς Βραζιλίας, ἐντὸς τῆς πολιτείας Μίνας Ζεράες, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κάτ. 35 000. Ἔχει μεγάλην καλλιέργειαν καφέ, ζαχαροκαλάμου, καπνοῦ, σιτηρῶν καὶ βιομηχανίαν κτηνοτροφικῶν προϊόντων. —2) Πόλις τῆς Βραζιλίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Περναμπούκο. Κάτ. 5.000. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχουν πλούσια μεταλλεῖα, ἰδίως χρυσοῦ, ἀνακαλυφθέντα τῷ 1904. Μ. Δ. Β.

λεοπολδῖνον (τὸ) (Leopoldino) /*Νομισμ.*/. Ἀργυροῦν νόμισμα ἐν χρήσει ἐν Τοσκάνῃ, κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, καὶ ἔχον ἀξίαν 28) φρ. γαλ. Πλὴν τούτου ἐκυκλοφόρουν ἐν Τοσκάνῃ καὶ ἄλλα νομίσματα ὑπὸ τὸ ὄνομα «λεοπολντόνε» ἢ «φραντσεσκόνε», τῶν ὁποίων ἡ ἀξία ἦτο διπλασία. Μ.Δ.Β

Λεοπόλδος (Leopold). Ὄνομα τευτονικῆς καταγωγῆς, σημαῖνον «θαρραλέος πρὸ τοῦ λαοῦ» (ἐκ τοῦ *liut* ἢ *leute* = λαὸς καὶ *pald* = θαρραλέος) καὶ ἀπαντῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γερμανικῇ γλώσσῃ ὡς *Liupolt* καὶ *Liupald*. Εἶναι ὄνομα σύνηθες εἰς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς ἡγεμονικοὺς οἴκους, ἰδίᾳ τοὺς γερμανικούς, καὶ ἀπαντᾷ καὶ ὑπὸ τὸν τύπον *Λουϊτπόλδος*. Μ. Δ. Β.

ΑΥΣΤΡΙΑΣ

— **Λεοπόλδος Α'** ὁ **Ἔνδοξος**, μαργράβος τῆς Αὐστρίας. Ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος μαργράβος τῆς Αὐστρίας καὶ ἡγεμόνευσεν ἀπὸ τοῦ 976 μέχρι τοῦ θανάτου του (τῷ 994). Ἀνῆκεν εἰς τὸν οἶκον Μπάντενμπεργκ καὶ ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του *Βαρθόλδου τοῦ Νορντγκάου* ἐβοήθησε τὸν αὐτοκράτορα Ὄθωνα τὸν Β' κατὰ τὴν βαυαρικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 976, ἕνεκα δὲ τούτου παρεχωρήθησαν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος Β' διάφορα ἐδάφη ἐν τῇ Κάτω Αὐστρίᾳ. Ὁ Λεοπόλδος κατώρθωσε κατόπιν νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ἐδάφη ταῦτα, καταλαβὼν καὶ τὴν περιοχὴν τῆς Βιέννης, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Οὖγγροι.

— **Λεοπόλδος Β'**, ὁ ἐπιλεγόμενος *Ὡραῖος*. Διετέλεσε μαργράβος ἀπὸ τοῦ 1075 μέχρι τοῦ 1096. Οὐδὲν ἄξιον λόγου γεγονὸς ἐσημειώθη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχῆς του.

— **Λεοπόλδος Γ'**, ὁ ἐπιλεγόμενος *Εὐσεβὴς* καὶ *Ἅγιος* (1073—1136). Ἦτο υἱὸς τοῦ προηγουμένου καὶ διεδέχθη τὸν πατέρα του εἰς τὴν ἀρχήν. Κατ' ἀρχὰς ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου τοῦ Δ', ἐναντίον τοῦ υἱοῦ τούτου Ἐρρίκου τοῦ Ε', ἀλλὰ μετὰ δύο ἔτη, νυμφευθεὶς τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Ε', ἐβοήθησε τοῦτον ἐναντίον τῶν Οὔγγρων. Ἀπέκτησε 18 υἱοὺς καὶ διεκρίθη διὰ τὰς πολλὰς ἀγαθοεργίας του, τὴν εὐσέβειάν του καὶ τὴν δικαιοσύνην του, κτίσας πολλὰς ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια καὶ ἀποκληθεὶς «ὁ πατὴρ τῶν πτωχῶν». Τῷ 1485 ἀνεκηρύχθη ἅγιος καὶ καθιερώθη ὡς προστάτης τῆς Αὐστρίας. Τῷ 1885 ἑωρτάσθη μετὰ μεγάλης πομπῆς ἡ τετάρτη ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ τῆς ἁγιοποιήσεως αὐτοῦ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Κλόστερνενμπουργκ.

— **Λεοπόλδος Δ'**. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ὁ ὁποῖος ἡγεμόνευσεν ἀπὸ τοῦ 1139 μέχρι τοῦ 1141.

— **Λεοπόλδος Ε'**. Δοὺξ τῆς Αὐστρίας (1157—1194). Υἱὸς τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Β', τὸν ὁποῖον διεδέχθη τῷ 1177. Συνῆψεν εἰρήνην μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Μπέλα καὶ συνέβαλεν εἰς τὴν ἐκδίωξιν ἐκ τῆς Βοημίας τοῦ βασιλέως Πομπεσλὰβ καὶ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Φρειδερίκου Α'. Ἔλαβε μέρος εἰς δύο σταυροφορίας, τῷ 1182 καὶ 1190—1192, διακριθεὶς εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς Πτολεμαΐδος Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην σταυροφορίαν συνήντησε τὸν Ριχάρδον τὸν Λεοντόκαρδον τῆς Ἀγγλίας, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ὤμοσεν ἐκδίκησιν, συνεπείᾳ προσβολῆς, ἣν ὑπέστη ὑπ' αὐτοῦ. Ὅταν δὲ ὁ Ριχάρδος, ἐπιστρέφων ἐκ τῆς σταυροφορίας, περιεπλανήθη, συνεπείᾳ ναυαγίου, εἰς τὰς χώρας τοῦ Λεοπόλδου, οὗτος συνέλαβεν αὐτὸν αἰχμάλωτον καὶ τὸν ἀπέλυσε κατόπιν καταβολῆς 20 000 μάρκων. Τῷ 1192 ἔλαβεν ὡς κληρονομίαν τὴν Στυρίαν.

— **Λεοπόλδος ΣΤ'**, ὁ ἐπιλεγόμενος *Ἔνδοξος* (1176—1230). Ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ προηγουμένου καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ἐγένετο ἡγεμὼν τῆς Στυρίας. Μετὰ τὸν θάνατον καὶ τοῦ μεγαλυτέρου του ἀδελφοῦ μαργράβου Φρειδερίκου τοῦ Α', τῷ 1198, ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Αὐστρίας. Κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ Χοενστάουφεν κατὰ τῶν Γουέλφων, ὑπεστήριξε τὸν Φίλιππον τῆς Σουαβίας, τὴν ἀδελφὴν τοῦ ὁποίου, Θεοδώραν τὴν Κομνηνήν, ἐνυμφεύθη τῷ 1203. Χαρακτῆρος τυχοδιωκτικοῦ, διεξήγαγεν ἀγῶνας κατὰ τῶν Μαύρων τῆς Ἱσπανίας, τῶν Σαρακηνῶν, τῶν Αἰγυπτίων καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ του Ἐρρίκου. Ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους σταυροφορίας, ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ κράτους του πρὸς τὴν Καρνιόλαν καὶ ἐπροστάτευσε τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, ἐξωραΐσας συγχρόνως τὴν Βιέννην διὰ τῆς ἀνεγέρσεως διαφόρων κτηρίων. Μ.Δ.Β.

— **Λεοπόλδος Α'**. Μέγας δοὺξ τῆς *Τοσκάνης* ἀπὸ τοῦ 1765 μέχρι τοῦ 1790 καὶ κατόπιν αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, ὡς *Λεοπόλδος ὁ Β'*, ἀπὸ τοῦ 1790 μέχρι τοῦ 1792.

— **Λεοπόλδος Β'**, ἀρχιδοὺξ τῆς *Αὐστρίας*, μέγας δοὺξ τῆς *Τοσκάνης* (1797—1870). Ἦτο υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ μεγάλου δουκὸς Φερδινάνδου τοῦ Γ' τῆς Τοσκάνης καὶ ἔγγονος τοῦ προηγουμένου. Γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ διῆλθε τὴν νεότητά του ἐν Αὐστρίᾳ καὶ κατῆλθεν εἰς τὴν Τοσκάνην τῷ 1814 μετὰ τοῦ πατρός του, ὃν διεδέχθη τῷ 1824 καὶ τοῦ ὁποίου ἐξηκολούθησε τὴν φιλελευθέραν πολιτείαν, καίτοι ἀσθενοῦς χαρακτῆρος ὤν, ὑπέκυψε τῷ 1833 καὶ 1846 εἰς τὰς πιέσεις τῆς αὐλῆς τῆς Βιέννης.

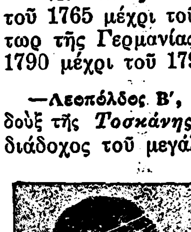

Λεοπόλδος Β'.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1847 ἐν Λομβαρδίᾳ κατὰ τῆς Αὐστρίας, ὁ Λεοπόλδος, καίτοι Αὐστριακός, ἀπέστειλε τὸν στρατόν του ὅπως συμπράξῃ μετὰ τοῦ Πεδεμοντίου κατὰ τῆς Αὐστρίας, ὑπείκων εἰς τὴν ἔκδηλον θέλησιν τοῦ λαοῦ τῆς Τοσκάνης, εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν συμφερόντων τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀφοσιωθῆ. Τὴν 15 Φεβρουαρίου 1848 παρεχώρησεν εἰς τὴν Τοσκάνην σύνταγμα, ἀλλὰ τῷ 1849 ἠτοιμάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Φλωρεντίαν καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Γαέταν, ὅπου εὑρίσκετο καὶ ὁ πάπας, συνεπείᾳ

Digitized by Google

ἀνακηρύξεως τῆς δημοκρατίας. Μετὰ τὴν νίκην ὅμως τῶν Αὐστριακῶν, ὁ Λεοπόλδος Β' ἀνεκλήθη εἰς τὸ κράτος του, τὴν 27 Ἰουλίου, καὶ μεταβαλὼν ἄρδην ἀντιλήψεις ἀνεκάλεσε κατ' ἀρχὰς καὶ τῷ 1852 κατήργησε τὸ σύνταγμα. Τῷ 1859, πιεζόμενος ὑπὸ τοῦ ἐξεγερθέντος λαοῦ ὅπως συμμαχήσῃ μετὰ τοῦ Πεδεμοντίου καὶ τῆς Γαλλίας εἰς τὸν κατὰ τῆς Αὐστρίας πόλεμον, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Αὐστρίαν καὶ νὰ παραιτηθῇ ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Φερδινάνδου, ὁ ὁποῖος ἔλαβε τὸ ὄνομα μέγας δοὺξ τῆς Τοσκάνης *Φερδινάνδος ὁ Δ'*, ἀλλ' ὁ ὁποῖος δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταβῇ εἰς Τοσκάνην, ἥτις μετ' ὀλίγον εἶχε προσαρτηθῇ εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ τοῦ Β'. Κατόπιν τούτου ὁ Λεοπόλδος ἀπεσύρθη εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Μ. Δ. Β.

—Λεοπόλδος, *Σαλβατώρ*. Μέγας δοὺξ τῆς Αὐστρίας. Αὐστριακὸς στρατηγός, γεννηθεὶς τῷ 1863 Υἱὸς τοῦ μεγάλου δουκὸς Καρόλου Σαλβατώρ. ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Βιέννης καὶ ἐγένετο γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τοῦ πυροβολικοῦ, κατόπιν δὲ διετέλεσε πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ἐφοδιασμὸν τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ διὰ νέου πυροβολικοῦ. Παραιτηθεὶς βραδύτερον τῆς θέσεώς του ταύτης, ἀφωσιώθη εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἀεροπλοΐας ἐν Αὐστρίᾳ.

Μ. Δ. Β.

ΒΕΛΓΙΟΥ

— Λεοπόλδος ὁ Α'. Βασιλεὺς τοῦ Βελγίου (1790—1865). Ἦτο ὁ ὄγδοος υἱὸς τοῦ Φραγκίσκου πρίγκιπος διαδόχου τοῦ Σὰξ Κοβούργου. Εἰσῆλθεν εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν εἰς τὸν ρωσικὸν στρατὸν καὶ διεκρίθη εἰς τὰς κατὰ τοῦ Ναπολέοντος μάχας ἐν Μπάουτσεν, ἐν Κοὺλμ καὶ ἐν Λειψίᾳ. Τῷ 1814 συνώδευσε τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ τῷ 1815 εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ συνέδριον. Τῷ 1816 ἐνυμφεύθη τὴν πριγκίπισσαν Καρλότταν, διάδοχον τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου, ἡ ὁποία ἀπέθανε τὸ ἑπόμενον ἔτος. Ἔκτοτε ὁ Λεοπόλδος ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς σκηνῆς καὶ ἔζη ταξιδεύων ἢ ἰδιωτεύων ἐν τῇ ἐν Λονδίνῳ ἐπαύλει τοῦ Κλαῖρμοντ, μέχρι τῆς 3 Φεβρουαρίου 1830, ὅτε προσεφέρθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν τριῶν προστατριῶν καὶ ἐγγυητριῶν δυνάμεων τὸ βασιλικὸν στέμμα τῆς Ἑλλάδος. Τὴν 11 Φεβρουαρίου ὁ Λεοπόλδος ἐδήλωσεν ὅτι δέχεται τὴν προσφοράν, ἀλλ' ἐζήτησε τὴν τροποποίησιν τῶν ὅρων, τοὺς ὁποίους ἐπέβαλον εἰς αὐτὸν αἱ δυνάμεις καὶ οὓς ἐθεώρει ὡς περιοριστικοὺς τῆς ἐλευθερίας τοῦ βασιλέως, καθισταμένου ἁπλοῦ πράκτορος τῶν ξένων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ὅροι ἐκεῖνοι δὲν ἐτροποποιήθησαν, ὁ Λεοπόλδος ὑπέβαλε τὴν 21 Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους τὴν παραίτησίν του. Τὴν 4 Ἰουνίου 1831 ἐξελέγη ὑπὸ τῆς βελγικῆς ἐθνοσυνελεύσεως βασιλεὺς τοῦ Βελγίου καὶ ἐστέφθη ἐν Βρυξέλλαις τὴν 27 Ἰουλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Συγχρόνως αἱ δυνάμεις διὰ τῆς διασκέψεως τοῦ Λονδίνου εἶχον παραχωρήσει εἰς τὸ Βέλγιον τὰς διαμφισβητουμένας μεταξὺ Βελγίου καὶ Ὁλλανδίας περιοχὰς τοῦ Λιμβούργου καὶ τοῦ Λουξεμβούργου. Ἡ Ὁλλανδία ὅμως ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὴν ἀπόφασιν ταύτην καὶ ἤρχισεν ἐχθροπραξίας κατὰ τοῦ Βελγίου. Ὁ Λεοπόλδος τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του καὶ συναντήσας παρὰ τὴν Λουβαὶν ἀνωτέρας ὁλλανδικὰς δυνάμεις, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Καὶ οἱ Ὁλλανδοὶ ὅμως ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν, συνεπείᾳ προελάσεως τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων. Ἡ ἧττα αὕτη τοῦ Βελγίου ἠνάγκασε τὴν διάσκεψιν τοῦ Λονδίνου νὰ παραχωρήσῃ τὰ διαμφισβητούμενα ἐδάφη εἰς τὴν Ὁλλανδίαν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς αὐτῆς Γουλιέλμος ἠρνήθη καὶ πάλιν νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀπόφασιν, ζητῶν εὐνοϊκωτέραν διαρρύθμισιν τῶν συνόρων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἠνάγκασε τὸν ἀγγλικὸν στόλον νὰ ἀποκλείσῃ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σκάλδιος καὶ τὰ γαλλικὰ στρατεύματα νὰ πολιορκήσουν τὸ φρούριον τῆς Ἀμβέρσης. Κατόπιν τούτου τὸ Βέλγιον διετήρησε τὰ ὑπὸ τῆς διασκέψεως τοῦ Λονδίνου καθιερωθέντα σύνορα μεταξὺ Ὁλλανδίας καὶ Βελγίου. Τῷ 1832 ὁ Λεοπόλδος ἐνυμφεύθη τὴν πριγκίπισσαν Λουΐζαν Μαρίαν τῆς Ὀρλεάνης, θυγατέρα τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, βασιλέως τῆς Γαλλίας. Ἀπαλλαγεὶς δὲ τῶν ἐξωτερικῶν περιπλοκῶν, ἠδυνήθη νὰ ἀφοσιωθῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας του ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ διοικητικῆς ἰδίως ἀπόψεως. Ὑπὸ τὴν ὤθησιν αὐτοῦ ἀναδιωργανώθησαν τὰ δικαστήρια καὶ ἐψηφίσθησαν νέοι κώδικες τῷ 1832, τῷ δὲ 1836 ἐψηφίσθησαν οἱ νόμοι περὶ τοῦ συστήματος τῆς ἀποκεντρώσεως ἐν τῇ διοικήσει καὶ ἀπὸ τοῦ 1834 ἤρχισε νὰ καταβάλλεται πυρετώδης προσπάθεια πρὸς αὔξησιν τοῦ δικτύου τῶν σιδηροδρόμων καὶ ὑπὲρ τῆς ἀναπτύξεως τῆς βιομηχανίας. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἐν Γαλλίᾳ καὶ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς δημοκρατίας, ἤρχισε καὶ ἐν Βελγίῳ κίνησίς τις ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας. Ἀλλ' ἡ δήλωσις τοῦ βασιλέως ὅτι «δεχθεὶς τὸν θρόνον μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἦτο γενικὴ ἡ θέλησις τῶν Βέλγων, θὰ ἔσπευδε νὰ παραιτηθῇ ἐὰν ὁ λαὸς ἐκηρύσσετο ὑπὲρ τῆς δημοκρατίας», ἐδημιούργησε ρεῦμα συμπαθείας ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ταχίστην κατάπνιξιν τῆς δημοκρατικῆς κινήσεως. Τῷ 1856 ἑωρτάσθη μετὰ μεγίστου ἐνθουσιασμοῦ, καθ' ἅπασαν τὴν χώραν, ἡ εἰκοσιπενταετηρὶς ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Λεοπόλδου εἰς τὸν θρόνον. Ὁ Λεοπόλδος κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του, καίτοι ἀσθενής, κατώρθωσε, κατόπιν ἐπανειλημμένων ταξιδίων εἰς τὰς πρωτευούσας τῶν μεγάλων δυνάμεων, ὅπου ἀπήλαυε μεγίστης ἐκτιμήσεως, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν κατάργησιν τῶν διοδίων, τὰ ὁποῖα ἐπλήρωνον εἰς τὴν ὁλλανδικὴν κυβέρνησιν τὰ πλοῖα τὰ εἰσπλέοντα διὰ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Σκάλδιος εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἀμβέρσης, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνέβαλε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λιμένος τούτου. Ὁ Λεοπόλδος ὑπῆρξεν ἀναντιρρήτως ὁ συνταγματικώτερος, ὁ σωφρονέστερος καὶ ὁ μᾶλλον ἐκτιμώμενος βασιλεὺς τῆς ἐποχῆς του. Ὑπῆρξε πραγματικὸς πατὴρ τοῦ λαοῦ του, ἐσεβάσθη πάντοτε τὸ Σύνταγμα καὶ εἰσηγήθη πολλὰς μεταρρυθμίσεις κανονικοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἔζη μετὰ παροιμιώδους ἁπλότητος καὶ εἰργάζετο ἀόκνως, ἐνθαρρύνων τὰς ἐπιστήμας, τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Ὑπῆρξεν ἐπίσης ὁ πιστὸς φίλος καὶ σύμβουλος τῆς ἀνεψιᾶς του βασιλίσσης Βικτωρίας τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία ἐζήτει τὰς συμβουλάς του εἰς πλείστας δυσχερεῖς περιστάσεις. Ἔσχε τέσσαρα τέκνα, τὸν *Λεοπόλδον*, ἀποθανόντα εἰς ἡλικίαν ἑνὸς ἔτους, τὸν *Λεοπόλδον*, ὁ ὁποῖος διεδέχθη αὐτὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Λεοπόλδος ὁ Β'*, τὸν *Φίλιππον* κόμιτα τῆς Φλάνδρας καὶ τὴν *Καρλότταν*, ἥτις συνεζεύχθη τὸν ἀρχιδοῦκα τῆς Αὐστρίας καὶ κατόπιν αὐτοκράτορα τοῦ Μεξικοῦ Μαξιμιλιανόν.

Λεοπόλδος Α'.

— Λεοπόλδος ὁ Β'. Βασιλεὺς τοῦ Βελγίου (1835—1909). Ἦτο υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου. Ὡς διάδοχος ἐξετέλεσε πολλὰ καὶ μακρὰ ἐκπαιδευτικὰ ταξίδια, ἐπισκεφθεὶς ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀνατολήν, τὴν Αἴγυπτον, τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Κίναν. Ἡ βασιλεία αὐτοῦ ὑπῆρξεν εἰς ἄκρον εἰρηνική. Ἀκολουθήσας τὸ παράδειγμα τοῦ πατρός του ἔδειξε πάντοτε μέγαν σεβασμὸν πρὸς τὸ Σύνταγμα καὶ ἐδέχθη πλείστας προοδευτικὰς ἰδέας. Μεταξὺ ἄλλων, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐψηφίσθη εὐρεῖα σχολικὴ μεταρρύθμισις, ἡ ὁποία προεκάλεσε τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων μετὰ τοῦ Βατικανοῦ, καὶ ἡ τροποποίησις τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1894 διὰ πρώτην φορὰν οἱ σοσιαλισταὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν βουλὴν μὲ 28 βουλευτάς. Ἡ ἐπιψήφισις τοῦ νόμου τούτου ἐγένετο κατόπιν πολλῶν ἀντιδράσεων, αἵτινες προεκάλεσαν καὶ αἱματηρὰς ταραχάς. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως γεγονὸς τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἵδρυσις τοῦ κράτους τοῦ Κόνγκο. Ἡ ἵδρυσις τοῦ κράτους τούτου, τὸ ὁποῖον βραδύτερον μετεβλήθη εἰς βελγικὴν ἀποικίαν, ὀφείλεται εἰς τὴν προσπάθειαν τοῦ βασιλέως, ὅπως δημιουργήσῃ νέας ἀγορὰς εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς χώρας του, λόγῳ τῆς μεγίστης ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἀναπτύξεως αὐτῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν φρίκην, τὴν ὁποίαν τοῦ ἐνέπνευσε, κατὰ τὰ ταξίδιά του εἰς τὴν Ἀφρικήν, ἡ θέα χιλιάδων δυστυχῶν ὑπάρξεων, αἵτινες ἐξήγοντο ἐκ τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀπετέλουν τὴν βάσιν τοῦ ἐμπορίου τῶν δούλων. Εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ κράτους τοῦ Κόνγκο συνέβαλε τὰ μέγιστα ἡ πρωτοβουλία, τὴν ὁποίαν ἔσχε νὰ ἀναλάβῃ τὰς δαπάνας τῆς ἐξερευνήσεως τῆς κεντρικῆς Ἀφρικῆς ὑπὸ τοῦ Στάνλεϋ. Κατ' ἀρχὰς ὁ Λεοπόλδος Β' εἶχεν αὐτὸς προσωπικῶς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Κόνγκο, ἄνευ τῆς ἀναμίξεως τοῦ Βελγίου, ἕνεκα δὲ τούτου ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ἀπεράντων χωρῶν προσεπόρισεν εἰς αὐτὸν ἀμύθητον πλοῦτον, μέγα μέρος τοῦ ὁποίου ἐδαπάνησεν ὑπὲρ τοῦ Βελγίου. Λόγῳ τοῦ Κόνγκο ὁ Λεοπόλδος ἦλθεν εἰς προστριβὰς μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, διεκδικούσας γειτονικὰ τμήματα, κατηγορήθη δὲ πολλάκις διὰ τὴν συμπεριφοράν του πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς. Ὑπεστήριξε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας καὶ ἐφρόντιζε διαρκῶς μετ' ἐξαιρετικοῦ ζήλου νὰ διατηρῇ τὴν οὐδετερότητα τῆς χώρας του εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς διαφοράς. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχεν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην ὅτι θὰ ἐσέβοντο τελικῶς ταύτην αἱ μεγάλαι δυνάμεις, εἶχε φροντίσει νὰ ἱδρυθοῦν διάφορα ἰσχυρὰ φρούρια, τόσον πρὸς τὰ γερμανικά, ὅσον καὶ πρὸς τὰ γαλλικὰ σύνορα καὶ περὶ τὸν λιμένα τῆς Ἀμβέρσης. Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος τοῦ 1914 ἀπέδειξεν ὅτι αἱ ἀνησυχίαι του δὲν ἦσαν ἀβάσιμοι. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του ἐπεχείρει συχνότατα ταξίδια εἰς τὰς διαφόρους εὐρωπαϊκὰς πρωτευούσας καὶ τὰς λουτροπόλεις, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς Παρισίους, ὅπου ἦτο δημοφιλέστατος καὶ γνωστότατος εἰς τὰ κέντρα τῶν διασκεδάσεων, αἱ μακραὶ δὲ αὗται ἀπουσίαι ἐκ τῆς χώρας του πολλάκις ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς σφοδρὰς ἐπιθέσεις. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ Λεοπόλδος Β' εἶχε νυμφευθῇ μετὰ τῆς Γαλλίδος Λευκῆς Καρολίνας Ντελακρουά, μετὰ τῆς ὁποίας εὑρίσκετο εἰς ἐρωτικὰς σχέσεις ἀπὸ τοῦ 1900, δώσας εἰς αὐτὴν τὸν τίτλον τῆς βαρωνίδος Βωγκὰν καὶ ἀποκτήσας ἐκ ταύτης δύο τέκνα. Ἀπέθανεν ἄνευ ἄρρενος ἀπογόνου καὶ τὸν διεδέχθη ὁ ἀνεψιός του *Ἀλβέρτος*. Μ. Δ. Β.

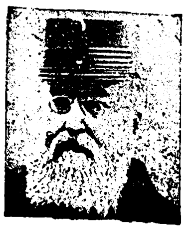

Λεοπόλος Β'

ΓΑΛΛΙΑΣ

— Λεοπόλδος Α', ἢ *Λεοπόλδος - Ἰωσήφ*. Δοὺξ τῆς Λορραίνης (1679—1729). Ἐκβληθεὶς ἐκ τοῦ δουκάτου του ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' τῆς Γαλλίας, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν θρόνον του τῷ 1627 μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Ρύσβικ. Ἡ διοίκησίς του ὑπῆρξε λίαν σπάταλος, ὁδηγήσασα τὴν χώραν του εἰς χρεοκοπίαν, συνεπείᾳ ἰδίως τῆς πολυτελείας τῆς αὐλῆς του καὶ τῶν πολλῶν ἱδρυμάτων, τὰ ὁποῖα κατεσκευάσθησαν κατὰ διαταγήν του. Ἐπροστάτευσε τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ τῷ 1700 ἔκοψε νομίσματα φέροντα τὸ ὄνομά του.

Μ. Δ. Β.

ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

— Λεοπόλδος ὁ Α', αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας (1640—1705). Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Φερδινάνδου Γ' καὶ τῆς Μαρίας Ἄννης τῆς Ἱσπανίας. Τῷ 1655 ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, τῷ 1656 βασιλεὺς τῆς Βοημίας καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του Φερδινάνδου ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας τῷ 1658. Προοριζόμενος ὅπως γίνῃ κληρικός, ἀνετράφη ὑπὸ Ἰησουϊτῶν καὶ ἐσπούδασε φιλολογίαν, ἐπιστήμας καὶ μουσικήν. Ἦτο ἀσθενοῦς χαρακτῆρος καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντός του καὶ ἰδίως ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν. Καίτοι δὲ ἠγάπα τὴν εἰρήνην, ἡ βασιλεία του ὑπῆρξε πλήρης πολεμικῶν περιπετειῶν. Χάρις ὅμως εἰς τοὺς καλοὺς στρατηγοὺς τοὺς ὁποίους εἶχε καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους ἀφῆκε μεγίστην δικαιοδοσίαν ὅσον ἀφορᾷ τὴν διοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ, κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ πλείστας νίκας, ἰδίως ἐναντίον τῶν Τούρκων καὶ τῶν Γάλλων. Λόγῳ διαφορῶν ἐν Τρανσυλβανίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ ἡ Τουρκία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Λεοπόλδου, τῷ δὲ 1662 τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἐλεηλάτησαν τὴν Οὐγγαρίαν καὶ τὴν Σιλεσίαν. Κατόπιν τῆς εἰσβολῆς ταύτης ὁ Λεοπόλδος κατώρθωσε νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν δίαιταν τῆς Ρατισβόννης τὴν ἀπόφασιν περὶ παροχῆς στρατιωτικῶν βοηθειῶν καὶ τὴν ἀποστολὴν χρημάτων ἐκ μέρους τοῦ πάπα καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Ἰταλίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπέτρεψεν εἰς τὸν στρατηγὸν Μοντεκούκολλι νὰ νικήσῃ τοὺς Τούρκους τὴν 1 Αὐγούστου τοῦ 1664 παρὰ τὸν Ἅγιον Γοτθάρδον ἐπὶ τοῦ Ράαμπ. Τῷ 1671 κατέστειλεν ἐπανάστασιν τῶν Οὔγγρων μεγιστάνων ὑπὲρ τῆς Τουρκίας. Τῷ 1682 οἱ Οὖγγροι ἐπανεστάτησαν ἐκ νέου, καλέσαντες εἰς βοήθειαν τοὺς Τούρκους, οἵτινες, τῷ 1683, ἀνερχόμενοι εἰς 200.000, ὑπὸ τὸν μέγαν βεζύρην Καρὰ Μουσταφᾶν, ἐπολιόρκησαν τὴν Βιέννην. Ὁ αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος κατέφυγε τότε εἰς Πασσάου, ἀλλὰ χάρις εἰς ἐνισχύσεις στρατολογηθείσας εἰς τὰς διαφόρους γερμανικὰς χώρας, καὶ εἰς 26.000 Πολωνούς, οἵτινες κατέφθασαν ἐγκαίρως ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Σοβιέσκην, οἱ Τοῦρκοι ἀπεκρούσθησαν καὶ ἡ Βιέννη ἐσώθη. Οἱ Τοῦρκοι ἡττήθησαν καὶ κατὰ τὰ κατόπιν ἔτη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Λεοπόλδου, τέλος δὲ τῷ 1699 ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Κάρλοβιτς, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Αὐστρία ἀνέκτησεν ὁλόκληρον τὴν Οὐγγαρίαν, μετὰ τῆς Τρανσυλβανίας καὶ τῆς Σλαβονίας. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1687 ὁ Λεοπόλδος εἶχεν ἐπιτύχει ἀπὸ τὴν δίαιταν τοῦ Πρεσβούργου τὴν ἀναγνώρισιν τῶν κληρονομικῶν δικαιωμάτων του ἐπὶ τῆς Οὐγγαρίας. Οἱ πόλεμοι τοῦ Λεοπόλδου κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΔ' ὑπῆρξαν ὀλιγώτερον εὐνοϊκοὶ δι' αὐτόν. Ὁ Λεοπόλδος ἐπενέβη τῷ 1672, κατὰ τὸν πόλεμον τῆς Ὁλλανδίας ὑπὲρ αὐτῆς, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν δυσμενῆ δι' αὐτὸν συνθήκην τῆς Νιμὲγκ τῷ 1679. Τῷ 1688 συνεμάχησε μετὰ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Ὁλλανδίας, τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Σαβοΐας, ὅπως ἐμποδίσῃ τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ' νὰ καταλάβῃ τὸ Παλατινᾶτον. Ὁ πόλεμος οὗτος ἔληξεν ἄνευ ἐδαφικῶν ἀπωλειῶν, διὰ τῆς συνθήκης τῆς Ρυσβίκης τῷ 1627. Κατὰ τὸν πόλεμον τῆς διαδοχῆς τῆς Ἱσπανίας, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀναλάβει, ὅπως ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸν δευτερότοκον υἱόν του Κάρολον τὸν θρόνον ταύτης, τῇ βοηθείᾳ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Ὁλλανδίας, ὁ Λεοπόλδος ἀπέθανε, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ τύχη εἶχεν ἀρχίσει νὰ τὸν εὐνοῇ ἐκ νέου, διὰ τὸν νικῶν τοῦ πρίγκιπος Εὐγενίου καὶ τοῦ Μάρλμπορω.

— Λεοπόλδος Β', αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας (1747—1792). Τριτότοκος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Φραγκίσκου τοῦ Α' καὶ Μαρίας Θηρεσίας. Τῷ 1765 διεδέχθη τὸν πατέρα του ἐν τῷ μεγάλῳ δουκάτῳ τῆς Τοσκάνης, διακριθεὶς διὰ τὰς προσ-

Digitized by Google

παθείας του ὑπὲρ τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, τὴν κατάργησιν (1787) τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως καὶ τὴν εἰσαγωγὴν νέου ποινικοῦ κώδικος. Τῷ 1790, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἰωσὴφ τοῦ Β΄ ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὁλοκλήρου τοῦ γερμανικοῦ κράτους. Κατέστειλε τὰς ἐπαναστάσεις τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ τῆς Οὑγγαρίας, συνῆψε μετὰ τῆς Πρωσσίας τὴν συνθήκην τοῦ Ῥάϊχενμπαχ, δι' ὧν ἐξωμαλύνοντο αἱ μετ' αὐτῆς διαφοραί, καὶ μετὰ τῆς Τουρκίας τὴν συνθήκην τῆς Σιστόβης (1791), δι' ἧς παρεχώρει εἰς αὐτὴν τὰ μέχρι τότε ὑπὸ τῶν Τούρκων κυριευθέντα ἐδάφη, καὶ ἠνόησε τὴν προσπάθειαν τῶν Πολωνῶν, ὅπως συμπηχθοῦν εἰς κράτος ἱκανὸν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὰς πιέσεις τῆς Ῥωσίας. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἐτάχθη πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας Ἀντουανέττας καὶ κατέβαλε μεγάλας προσπαθείας, ὅπως ὀργανώσῃ γενικὴν συμμαχίαν τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς ἐπαναστατικῆς Γαλλίας. Τὴν 27 Αὐγούστου 1792, κατόπιν συνεννοήσεως καὶ συνάψεως συμμαχίας μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Πρωσσίας Φρειδερίκου Γουλιέλμου τοῦ Β΄, ὑπέγραψε τὴν περίφημον δήλωσιν τοῦ Πίλλνιτς, διὰ τῆς ὁποίας οἱ Εὐρωπαῖοι μονάρχαι ἐξέφραζον τὴν θέλησίν των, ὅπως ἐπαναφέρουν τὴν τάξιν ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλ' ἀπέθανε μετὰ τρεῖς ἑβδομάδας, χωρὶς νὰ προφθάσῃ νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ σχέδιά του κατὰ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Μ. Β. Δ.

Λεοπόλδος Β΄.

— **Λεοπόλδος Α΄** ἡγεμὼν τοῦ *Ἄγχαλτ-Ντεσσάου*. Γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ κυρίως ὡς Πρῶσσος στρατηγὸς (1676—1757). Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1699 διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του Ἰωάννην Γεώργιον τὸν Β΄. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Βερολίνου καὶ νεαρώτατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν πρωσσικὸν στρατόν, ὅπου ταχέως προήχθη εἰς στρατηγόν. Ἀποκτήσας μέγα κῦρος ὡς διοργανωτής, εἰσήγαγε πολλὰς μεταρρυθμίσεις, κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ἄγχαλτ, αἵτινες ἐγένοντο κατόπιν δεκταὶ εἰς ὁλόκληρον τὸν πρωσσικὸν στρατὸν καὶ ἀπετέλεσαν τὰς βάσεις τῆς φημιζομένης βραδύτερον ὑπεροχῆς τοῦ πρωσσικοῦ πεζικοῦ. Διετέλεσεν ἀρχηγὸς τῶν πρωσσικῶν στρατευμάτων κατὰ τὸν περὶ διαδοχῆς ἐν Ἱσπανίᾳ πόλεμον καὶ ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ τοὺς Σάξονας. Ἐπίσης ἐπολέμησε νικηφόρως ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν ταῖς Κάτω χώραις, ἐν Πομερανίᾳ καὶ κατὰ τῶν Σουηδῶν. Τῷ 1744 εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοημίαν ἐπὶ κεφαλῆς πρωσσικοῦ στρατοῦ καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς αὐστριακοὺς νὰ ἀποσυρθοῦν. Τῷ 1745 διελθὼν διὰ τῆς Λειψίας προσέβαλε τὸ Μαγδεμβοῦργον καὶ ἐνίκησε τοὺς Σάξονας παρὰ τὸ Κέσσελσντορφ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ οἶκος αὐτοῦ συνεδέθη στενῶς μετὰ τοῦ Χοεντσόλλερν. Μ. Δ. Β.

— **Λεοπόλδος Β΄**, ἡγεμὼν τοῦ *Ἄγχαλτ-Ντεσσάου*. Δευτερότοκος υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ προηγουμένου (1740—1817). Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἑπταετῆ πόλεμον ὡς Πρῶσσος στρατηγὸς καὶ ἐβοήθησε τὸν Φρειδερῖκον Β΄ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Πράγας καὶ τὴν μάχην τοῦ Κόλλιν. Κατὰ τοὺς ναπολεοντείους πολέμους εἶχε κατορθώσει νὰ ἀποκτήσῃ τὴν φιλίαν τοῦ Γάλλου αὐτοκράτορος, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀπαλλαγῆ πάσης στρατιωτικῆς καὶ χρηματικῆς εἰσφορᾶς. Ἐπροστάτευσε τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, εἰσαγαγὼν εἰς τὸ κράτος του πολλὰς μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ ἵδρυσε διάφορα ἱδρύματα δημοσίας ὠφελείας. Μ. Δ. Β.

— **Λεοπόλδος**, πρίγκιψ τῆς ***Βαυαρίας***. Γερμανὸς στρατηγὸς γεννηθεὶς τῷ 1846. Εἶναι δευτερότοκος υἱὸς τοῦ πρῴην ἀντιβασιλέως πρίγκιπος Λουϊπόλδου καὶ ἀδελφὸς τοῦ πρῴην βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου τοῦ Γ΄. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν τοῦ Μονάχου καὶ τοῦ Βερολίνου καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν βαυαρικὸν στρατὸν τῷ 1861. Ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς πολέμους τοῦ 1866 καὶ 1870—1871. Προαχθεὶς ἐν τῷ μεταξὺ εἰς στρατηγόν, ὑπῆρξε, κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, διοικητὴς σώματος στρατοῦ κατ' ἀρχὰς καὶ τῷ 1916 ἐγένετο ἀρχιστράτηγος τοῦ ἀνατολικοῦ μετώπου. Συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὰς νίκας τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ κατὰ τῶν Ῥώσων, χάρις εἰς τὴν τακτικὴν του τῶν ῥαγδαίων προελάσεων. Μ. Δ. Β.

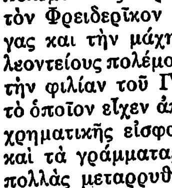
Λεοπόλδος πρίγκιψ τῆς Βαυαρίας.

— **Λεοπόλδος**, πρίγκιψ τοῦ ***Χοεντσόλλερν-Σιγκμαρίνγκεν*** (1835—1905). Ἦτο υἱὸς τοῦ πρίγκιπος Καρόλου Ἀντωνίου καὶ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Α΄ τῆς Ῥουμανίας. Ὑπηρέτησεν εἰς τὸν πρωσσικὸν στρατὸν καὶ ἐγένετο στρατηγός, διοικητὴς τοῦ ἱππικοῦ. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1870 ὁ Ἱσπανὸς δικτάτωρ, στρατηγὸς Πρίμο, προσέφερεν εἰς αὐτὸν τὸ στέμμα τῆς Ἱσπανίας. Ὁ Λεοπόλδος ἐδέχθη κατ' ἀρχὴν τὴν προσφοράν, ἀλλὰ συνεπείᾳ ἐξεγέρσεως τῆς γαλλικῆς κοινῆς γνώμης ἤρχισαν διαπραγματεύσεις μεταξὺ Παρισίων καὶ Βερολίνου, αἵτινες, παρὰ τὴν τελικὴν ἄρνησιν τοῦ Λεοπόλδου, ὅπως δεχθῇ τὸν προσφερθέντα θρόνον, ἀπέληξαν εἰς τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870. Ὁ Λεοπόλδος, καίτοι ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τοῦ πολέμου ἐκείνου, δὲν ἔλαβε μέρος εἰς αὐτόν. Μ. Δ. Β

λεοπόλδος (ὁ) */Νομισμ./*. Νόμισμα τῆς Λορραίνης, κοπὲν τῷ 1700 καὶ φέρον τὸ ὄνομα καὶ τὸν θυρεὸν τοῦ δουκὸς τῆς Λορραίνης Λεοπόλδου. Ὑπῆρχον χρυσοῖ λεοπόλδοι, οἵτινες εἶχον τὸ βάρος καὶ τὴν ἀξίαν τῶν λουδοβικείων τῆς Γαλλίας, καὶ χάλκινοι ἀξίας καὶ βάρους βασιλικοῦ σκούδου ἢ λευκοῦ λουδοβικείου. Μ. Δ. Β.

Λεοπόλδου Β΄ λίμνη (Lac de Léopold II) */Γεωγρ./*. Λίμνη τοῦ βελγικοῦ Κόνγκο. Εἶναι λίαν ἀκανονίστου σχήματος, αἱ δὲ ὄχθαι της σχηματίζουν πολυαρίθμους κολπώσεις. Ἔχει ἔκτασιν 2.500 τ.χλμ. περίπου. Μεταξὺ ἄλλων χύνονται εἰς αὐτὴν οἱ ποταμοὶ Λουκίρα, Κίρι, Λοκόρο καὶ Λουκένη. Τὰ ὕδατα αὐτῆς ἐκχύνονται διὰ διαφόρων ἐκροῶν εἰς τὸν ποταμὸν Κασσάϊ. Ἔχει μέγιστον βάθος 340 μ. Αἱ ὄχθαι αὐτῆς εἶναι χθαμαλαί, κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τῶν βροχῶν πλημμυρίζει καὶ καταλαμβάνει μεγάλην ἔκτασιν, φθάνουσα πολλάκις τὰ 8.200 τ. χλμ. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1882 ὑπὸ τοῦ Στάνλεϋ, ὁ ὁποῖος ἔδωσεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα τοῦ τότε βασιλέως τοῦ Βελγίου καὶ χρηματοδότου τῆς ἀποστολῆς του. Μ. Δ. Β

Λέοπολντ (Leopold), *Κάρολος-Γουσταῦος*. Σουηδὸς ποιητὴς καὶ δραματουργὸς (1756—1829). Τυχὼν καλῆς ἐκπαιδεύσεως, ἐδίδαξε φιλοσοφίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον Γκράϊσβαλδ, βραδύτερον δὲ ἐγένετο διευθυντὴς τῆς βιβλιοθήκης τῆς Οὐψάλας, καὶ μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Γουσταύου τοῦ Δ΄, ἀναγορευθεὶς εὐγενής, κατέλαβεν ὑψηλὴν θέσιν ἐν τῇ διοικήσει, ὀνομασθεὶς ἅμα μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς του καὶ μέχρι τοῦ θανάτου του, εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ συνεκεντροῦντο τὰ ἐκλεκτότερα πνεύματα καὶ αἱ μεγάλαι προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς, ξένοι δὲ διαπρεπεῖς μετέβαινον εἰς Οὐψάλαν πρὸς γνωριμίαν αὐτοῦ. Εἰς τὰ ἔργα του τὰ ποιητικὰ καὶ δραματικὰ ὁ Λέοπολντ ἐνεπνεύσθη ἐκ τῶν γαλλικῶν ἰδεῶν περὶ ποιήσεως καὶ φιλοσοφίας, ἀλλ' ὁ λυρισμός του εἶναι μᾶλλον κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Σίλλερ. Ἔγραψεν «ᾠδὰς ἐρωτικάς», «ᾠδὰς φιλοσοφικάς», ἱστορικὰ ποιητικὰ ἔπη, «Ἡ ἐπάνοδος τοῦ Γουσταύου Δ΄», εἰδύλλια, «Ἔγκλε καὶ Ἀννέτ», διδακτικὰ διηγήματα κατὰ μίμησιν τοῦ Βολταίρου, ὡς τὸ «Χοιρίδιον τῶν Χριστουγέννων», «Ἡ κάμηλος τῆς Λισσαβῶνος» χαριεστάτας σατίρας, «Τὸ δυσκολώτερον θαῦμα», «Ὁ Ἰακωβῖνος ἐν Ἑλλάδι». Ἐκ τῶν δραμάτων του, ἅτινα δὲν εἶναι εἰς τὸ ὕψος τῶν ποιητικῶν καὶ φιλοσοφικῶν του εὑρημάτων, ἄξιον λόγου θεωρεῖται: «Ὁ Ὀδὶν καὶ ἡ μετανάστευσις τῶν Ἀσεν». Ὡς ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ «Extra posten», ἀνεδείχθη λεπτότατος τεχνοκρίτης καὶ πεζογράφος. Ὁ Λέοπολντ θεωρεῖται μετὰ τοῦ Κέλλγκρεν ὁ ἄριστος ποιητὴς καὶ συγγραφεὺς τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως Γουσταύου Γ΄, οὗτινος, ὡς καὶ ὁ Κέλλγκρεν, ὑπῆρξε γραμματεὺς καὶ σύμβουλος. Θ. Κ.

— **Λέοπολντ** (Leopold), *Χριστιανὸς-Γεράρδος*. Γερμανὸς γυναικολόγος, γεννηθεὶς ἐν Meerane τῷ 1846. Ἐσπούδασεν ἐν Λειψίᾳ καὶ εἰδικῶς τὴν μαιευτικὴν ὑπὸ τὸν Credé. Τῷ 1883 ἐγένετο ἔκτακτος καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Λειψίας καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐκλήθη ἐν Δρέσδῃ ὡς καθηγητής. Παρὰ τὰς διαφόρους ἀνατομικὰς καὶ μαιευτικὰς αὐτοῦ ἐρεύνας, δημοσιευθείσας εἰς τὰ «Ἀρχεῖα γυναικολογίας», ἐδημοσίευσεν οὗτος καὶ τὰ ἑξῆς: «Περὶ τοῦ βλεννογόνου τῆς μήτρας» (Βερολῖνον 1876), «Σκολιωτικὴ καὶ ῥαχιτικὴ πύελος» (Λειψία 1879), «Καισαρικὴ τομὴ καὶ ἐνδείξεις αὐτῆς διὰ τὸν πρόωρον τοκετὸν» (1886), «Μήτρα, ἔμβρυον καὶ σχηματισμὸς πλακοῦντος», «Ἄτλας μετὰ 30 εἰκόνων καὶ κειμένου» κλπ. Ἀπὸ τοῦ 1894, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Credé, διετέλεσεν οὗτος μετὰ τοῦ Gusserow συντάκτης τῶν «Ἀρχείων τῆς γυναικολογίας». Ο. Ρ.

Λεοπολντβὶλ (Leopoldville) */Γεωγρ./*. Πόλις τοῦ Βελγικοῦ Κόνγκο. Κάτ. 10.000 Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ λιμένος Ματαντὶ καὶ εἶναι κέντρον καὶ ἀρτηρία τῆς ναυσιπλοΐας τοῦ Μέσου καὶ Ἄνω Κόνγκο. Μ. Δ. Β.

λεοπουρνιὰ (ἡ) */Βοτ./* Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἐλαιόπρινος ὁ ὀξύφυλλος*.

λεουδιὰ (ἡ) */Βοτ./*. Δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *κίστος ὁ κρητικός*.

Λεουζὸν-λὲ-Ντὺκ (Leouzon-le-Duc), *Λουδοβῖκος-Ἀντώνιος*. Γάλλος φιλόλογος (1815—1889), ἰδιαιτέρως ἀσχοληθεὶς μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς γλώσσας τῆς Ῥωσίας καὶ τῶν Σκανδιναυϊκῶν χωρῶν. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ ἔργων ἀναφέρονται ὡς ἀξιολογώτερα τά: «Φινλανδία» (1845), «Φιλολογικὴ ἱστορία τοῦ Βορρᾶ» (1850), «Ἡ σύγχρονος Ῥωσία» (1853), «Γουσταῦος Γ΄ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας» (1861), «Ἐθνικὰ ποιήματα τῆς συγχρόνου Σουηδίας» (1867), «Ἡ σαρκοφάγος τοῦ Ναπολέοντος» (1874), «Ἡ ἐρωτικὴ ὀδύσσεια ἑνὸς Ῥώσου πρίγκιπος» (1879), «Εἴκοσιν ἔτη ὑπὸ τὸν πολικὸν ἀστέρα» (1886) κλπ. —Ο.

λεουϊσία (ἡ) (Lewisia) */Βοτ./*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *λυτικιδῶν* ἢ *λυτικοειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λεουϊσία ἡ ἀναθάλλουσα* (Lewisia rediviva), ἥτις εἶναι πόα ἰθαγενὴς τῆς Καλιφορνίας καὶ ἔχει ῥίζαν κονδυλώδη καὶ βρώσιμον. Δ. Κ. Π.

Λέουκα */Παραλ. Γεωγρ./*. Λέγεται καὶ *Σάντα Μαρία ντὶ Λέουκα* (Santa Marja di Leuca). Εἶναι ἡ *Ἰαπυγία* ἄκρα τῶν ἀρχαίων, ἡ δὲ σύγχρονος τοπωνυμία εἶναι παραφθορὰ τῆς ἀρχαίας τοιαύτης *Λευκὰ* (βλ. λ.). Σ. Ε. Λ.

λεουντίτης (ὁ) (Lehuntit) */Ὀρυκτολ./*. Ὀρυκτὸν πολυπυριτικὸν ἅλας ἔνυδρον, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ζεολίθων. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι παρεμφερὴς πρὸς τὸν τύπον τοῦ νατρολίθου, τοῦ ὁποίου ὁ λεουντίτης ἀποτελεῖ παραλλαγήν, περιέχει δὲ πιθανῶς ἓν ἐπὶ πλέον μόριον ὕδατος διὰ μηχανικῆς προσλήψεως. Ἀπαντᾷ εἰς Glenarm ἐν Grafschaft Antrim. Γ. Β.

Λέουσντεν (Leusden), *Ἰωάννης*. Ὀλλανδὸς ἀνατολιστής, γεννηθεὶς εἰς Οὐτρέχτην τῷ 1624 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1699. Σπουδάσας εἰς τὴν γενέτειράν του μετέβη εἶτα εἰς Ἄμστερνταμ (1649), ἵνα τελειοποιηθῇ εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος (1650) ἐλάμβανε τὴν ἕδραν τῆς ἑβραϊκῆς εἰς Οὐτρέχτην, ὅπου διέμεινε, πλὴν μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος, μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Ἔγραψε πολλὰς μελέτας, ἐξ ὧν κυριώτεραι: «Praecepta hebraica et chaldaica», «Philologus hebraeus», «Philologus hebraeo-mixtus», «Philologus hebraeo-graecus generalis» κλπ.

Λεόφρικος (Leofric). Ἄγγλος εὐγενής, ἀνακηρυχθεὶς κόμις τῆς Μαρκίας ὀλίγον πρὸ τοῦ 1032 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1057. Ἦτο υἱὸς τοῦ Λεοφουάϊν, κόμιτος τῆς Μαρκίας, ὡς εἷς δὲ τῶν τριῶν μεγάλων κομίτων τοῦ βασιλείου διεδραμάτισε σπουδαῖον ῥόλον εἰς τὰ δημόσια πράγματα. Ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ βασιλέως Κανούτου (1035) ὑπεστήριξε τὴν ἀξίωσιν τοῦ υἱοῦ του Χάρολδ διὰ τὸν θρόνον κατὰ τοῦ Χαρδικανούτου, κατὰ δὲ τὴν ἔριδα μεταξὺ τοῦ Ἐδουάρδου Κατακτητοῦ καὶ τοῦ κόμιτος Γκουτουάϊν (1051) ἐχρησίμευσεν ὡς διαιτητής. Χάρις εἰς τὰς προσπαθείας του προελήφθη ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Ὅτε ἐγένετο κόμις τῆς Μαρκίας, τὸ σκῆπτρόν του περιωρίζετο εἰς τὰς κομιτείας Τσές, Στάφφορντ, Σρὸπ καὶ τὴν μεθόριον τῆς Β. Οὐαλίας, ἀλλὰ βραδύτερον ἐπεξέτεινε τὴν ἐξουσίαν του. Ἐπειδὴ τὸ Τσέστερ ἦτο ἡ διαμονή του καὶ ἕδρα τῆς κυβερνήσεώς του, ἐνίοτε ὀνομάζεται κόμις τοῦ Τσέστερ. Ἡ σύζυγός του ἦτο ἡ Γκοντγκίφου, διάσημος ἐν τῇ παραδόσει ὡς Λαίδη Γκοντίβα. Ἀμφότεροι οἱ σύζυγοι ἦσαν ὀνομαστοὶ διὰ τὴν γενναιοδωρίαν των εἰς θρησκευτικὰ ἰδίᾳ ἱδρύματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται καὶ ἡ περίφημος μονὴ τῶν βενεδικτίνων ἐν Κόβεντρυ. Τὸν Λεόφρικον διεδέχθη ὁ υἱός του *Αἴλφγκαρ*. Δ. Σ. Λ.

λεπαδέλλη (ἡ) (Lepadelle) */Ζῳολ./*. Γένος ἐγχυματικῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *βραχιονιδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ὑδροβίους ὀργανισμοὺς μονοκυτταρικούς, ὧν τὸ σῶμα εἶναι περιβεβλημένον ὑπὸ μανδύου ἢ κόγχης. Τὸ ζῷον ἔχει ἀρκετὰ περίπλοκον πεπτικὸν σύστημα, διακρινόμενον διὰ τοῦ μικροσκοπίου. Τὰ ἐλάχιστα εἴδη τοῦ γένους τούτου ζῶσιν εἰς γλυκέα ὕδατα τῆς Εὐρώπης. Τὸ μέγεθός των δὲν ὑπερβαίνει τὰ 0,15 χιλιοστόμετρα. Δ. Κ. Π.

λεπαδίδαι (οἱ) (Patellidae) */Ζῳολ./*. Οἰκογένεια μαλακοστράκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κυκλοβραγχίων*, περιλαμβάνουσα μικρὰ θαλάσσια ζῷα περιβαλλόμενα ὑπὸ ἀσβεστολιθικῆς συστάσεως μανδύου. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *λεπὰς* (βλ. λ.). Δ. Κ. Π.

λέπαδνον (τό)· δερμάτινος ἱμὰς προσαρμοζόμενος εἰς τὴν ζευκτηρίαν σαγήν, ἵνα ἐμποδίζῃ τὸν ἵππον ἀπὸ τοῦ νὰ λακτίζῃ.

—*[Ἐγκυκλ.] Ἄγκιστρον τοῦ λεπάδνου* καλεῖται τὸ ἐπὶ τοῦ προστερνιδίου τῆς ζευκτηρίας σαγῆς τοῦ πυροβολικοῦ, τὸ χρησιμεῦον διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀνάρτησιν τοῦ ἁλυσίου τοῦ ἀκρορρυμίου τοῦ ὀχήματος. Ν. Β. Κ.

λεπαδογάστωρ (ὁ) (Lepadogaster) */Ζῳολ./*. Γένος ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *μαλακοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *γωβιεσοχιδῶν*, περιλαμβάνον

Digitized by Google

ἰχθῦς μικροῦ μεγέθους μὲ σῶμα χονδρὸν κατὰ τὸ πρόσθιον αὐτοῦ τμῆμα καὶ λεπτυνόμενον κατὰ τὸ ὀπίσθιον, μὲ ράχιν κυρτὴν καὶ διωγκωμένην, κοιλίαν ἐπίπεδον, κεφαλὴν ὀγκώδη, ἀπολήγουσαν εἰς πλατύ, τριγωνικὸν ρύγχος, στόμα εὐρύτατον, στηθιαῖα πτερύγια ὡς καὶ κοιλιακὰ δισκοειδῆ. Ἐκ τῶν 5 εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερα εἶναι: *Λεπαδογάστωρ ὁ γουάνειος* (Lepadogaster Guanii), ὅστις ἔχει μῆκος 6 περίπου ἑκατοστομέτρων καὶ χρῶμα πρασινοτεφρόν, μὲ καστανοχρόους κηλῖδας κατ' ἐγκαρσίας σειρὰς διατεταγμένας. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. *Λεπαδογάστωρ ὁ κανδόλειος* (Lepadogaster Candolii). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 10 ἑκατοστόμετρα, ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιοτεφρὸς καὶ κοσμεῖται μὲ λευκὰ καὶ κίτρινα στίγματα καὶ γραμμώσεις. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον εἶδος τοῦ γένους καὶ ἀπαντᾷ συχνότερον τοῦ προηγουμένου ἐν τῇ Μεσογείῳ. *Λεπαδογάστωρ ὁ ὀξὺς* (Lepadogaster acutus). Εἶναι τὸ μικρότερον εἶδος τοῦ γένους, τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 4 ἑκατοστόμετρα, τὸ ρύγχος του εἶναι ἐπίμηκες καὶ ὀξύτατον καὶ ὁ χρωματισμός του φαιοπράσινος. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον σπανιώτερον τῶν ἄλλων εἰδῶν. Δ. Ν. Π.

Λεπαδογάστωρ ὁ κανδόλειος.

Λεπάντο (Lepanto) *[Γεωγρ.]*. Φραγκικὸν ὄνομα τῆς *Ναυπάκτου*. *Κόλπος τοῦ Λεπάντο* ἐκαλεῖτο ὁ Κορινθιακός. Ν. Μ.

λεπὰς (ἡ) (Patella) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *λεπαδιδῶν*. Ἡ λεπὰς φέρει κόγχην ἰσχυρὰν μὲ συμμετρικὰς διαυλακώσεις καὶ ἐπάρσεις καὶ ἔχει χρῶμα πυρροφαιὸν μὲ καστανοϊώδεις ἀποχρώσεις. Τὸ γένος περιλαμβάνει 6 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς θαλάσσας καὶ ἐπὶ διαφόρων ἐπιπολαζόντων ἀντικειμένων προσκεκολλημένα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *λεπὰς ἡ κοινὴ* (Patella vulgaris), κοινῶς *πελατίδα*, ἀπαντῶσα εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου. Δ. Ν. Π.

Λεπὰς *Ἰσκαλεσοὶ* *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ὅρμος κατὰ τὸν νοτιοανατολικώτατον μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας (πλάτ. 40° 43′ Β., μήκ. 29° 56′ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 497: Gulf of Ismid). Εἶναι ὁ *Ἄστακος* ἢ *Ἀστακὸς* (τῆς Βιθυνίας) τῶν ἀρχαίων. Σ. Ε. Λ.

λεπαστὴ (ἡ), ἡ *λεπάστη* *[Ἀρχ.]*. Ἀγγεῖον μεγάλων διαστάσεων, εὐρύτερον καὶ βαθύτερον τῆς κύλικος, ὡς λέγει ὁ Ἀθήναιος, καὶ ἴσως παραλλαγὴ αὐτῆς. Κατὰ τὸν Ussing, τὸ ὄνομα τοῦ ἀγγείου τούτου παράγεται ἐκ τῆς λέξεως λεπάς, τοῦ γνωστοῦ μονοκόγχου ὀστράκου, τοῦ ὁποίου ἡ λεπαστὴ εἶχεν ἴσως τὸ σχῆμα. Ἡ λεπαστὴ ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τὰ συμπόσια καὶ εὐωχίας ὡς ποτήριον, τὸ ὁποῖον παῖς περιέφερε μεταξὺ τῶν συνδαιτυμόνων, οἵτινες ἔπινον ἐξ αὐτοῦ ἀπλήστως οἶνον. Κατὰ τὸν Βάρρωνα, τὴν λεπαστὴν μετεχειρίζοντο καὶ οἱ Ρωμαῖοι κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Σαβίνων, θέτοντες ἐντὸς αὐτῆς τὸν ἱερὸν οἶνον. Β. Δ. Θ.

Λέπεδα *[Παράλ. Γεωγρ.]*. Παράκτιος τοποθεσία τῆς Κεφαλληνίας κατὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς χερσονήσου τῆς Παληκῆς καὶ εἰς τὸ μέσον (πλάτ. 38° 11′ 10″ Β., μήκ. 20° 27′ 05″ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1557: Argostoli gulf) τοῦ ἀκρωτηρίου Ἅγιος Γεώργιος καὶ τοῦ λιμένος τοῦ Ληξουρίου. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Χαλεπέδη*. Σ. Ε. Λ.

λεπέδα (ἡ) *[Βοτ.]*. Κοινὴ ὀνομασία ἐνιαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τοῦ φυτοῦ *ἶρις ἡ ἀττικὴ* (Iris attica). Δ. Ν. Π.

Λεπελετιὲ *ντὲ Σαὶν-Φαρζὼ* (Lepeletier de Saint Fargeau), *Λουδοβῖκος*. Γάλλος πολιτικὸς τῶν χρόνων τῆς Ἐπαναστάσεως (1760—1793). Προερχόμενος ἐξ οἰκογενείας τιτλούχων, ἐξελέγη τὸ πρῶτον βουλευτὴς ἐν τῇ συνελεύσει τῶν Γενικῶν Τάξεων, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς τάξεως τῶν εὐγενῶν· πολὺ ταχέως ὅμως μετέβαλεν ἀρχὰς καὶ πεποιθήσεις. Ὡς εἰσηγητὴς τότε τῆς ἐπιτροπῆς, εἰς ἣν ἀνετέθη ἡ μεταρρύθμισις τῆς ποινικῆς νομοθεσίας, ἐπρότεινε τὴν κατάργησιν τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου, τῶν κατέργων καὶ τῆς ἰσοβίου ἀτιμώσεως. Κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1790 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς συνταγματικῆς, μέλος δὲ κατόπιν τῆς συμβατικῆς Συνελεύσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπερημύνθη εὐγλώττως τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ τύπου. Κατὰ τὴν δίκην τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ′ ὑπέστη ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἐπίδρασιν τῆς πλειονότητος, ὄχι δὲ μόνον ἐψήφισε τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ καὶ ἠγόρευσεν ὑπὲρ αὐτῆς μετὰ πειστικότητος, ἥτις παρέσυρε καὶ ἄλλους διστακτικούς. Ἡ στάσις του αὕτη ἐξήγειρεν ἐναντίον του τοὺς βασιλόφρονας, εἷς ἐκ τῶν ὁποίων, παλαιὸς ἀνακτορικὸς ἀξιωματικός, τὸν ἐφόνευσε διὰ τῆς σπάθης του ἐντὸς τοῦ ἑστιατορίου τῆς βουλῆς τὴν προτεραίαν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Λουδοβίκου. Ἡ δολοφονία τοῦ Λεπελετιὲ προὐκάλεσε πολὺν θόρυβον, ἡ δὲ ταφή του ἐγένετο εἰς τὸ Πάνθεον, ἀποφάσει τῆς συνελεύσεως, ἥτις ἀνέλαβεν ἅμα ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν αὐτῆς τὴν ἀπορφανισθεῖσαν θυγατέρα του. Ἐκ τῆς ἀφορμῆς ταύτης ὁ ζωγράφος Δαυῒδ συνέθεσεν ἕνα τῶν θαυμασιωτέρων πινάκων του, τὸν «Θάνατον τοῦ Λεπελετιὲ ντὲ Σαὶν-Φαρζὼ», ὅστις ἐτοποθετήθη εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων τῆς συνελεύσεως. Ἀφαιρεθεὶς οὗτος κατόπιν, μετὰ τὴν 9ην Θερμιδώρ, ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ θύματος, ἥτις καὶ τὸν κατέστρεψεν.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Λουδοβίκου, *κόμις Φῆλιξ Λεπελλετιὲ ντὲ Σαὶν-Φαρζὼ* (1769—1837), ὑπασπιστὴς πρότερον τοῦ πρίγκιπος ντὲ Δαμπέσκ, ἠπάσθη μετὰ πάθους τὰς ἀρχὰς τοῦ δολοφονηθέντος ἀδελφοῦ του. Τῷ 1803 ἐτέθη ὑπὸ περιορισμὸν καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ ἐπιτήρησιν εἰς Ἑλβετίαν. Ἐπιτυχὼν ἄδειαν ἐπανόδου εἰς Γαλλίαν, τῷ 1805, ἐξελέγη βουλευτὴς Διέππης ἐν τῇ βουλῇ τοῦ Ἑκατονταημέρου, ἐξωρίσθη ὅμως κατόπιν ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΗ′, τῷ 1816. Διαμένων ἐν Βρυξέλλαις ἐδημοσίευσε τῷ 1826 τὸ «Σχέδιον δημοσίας ἀγωγῆς» τοῦ Λουδοβίκου Λεπελλετιέ, καθὼς καὶ διαφόρους λόγους καὶ ἐκθέσεις αὐτοῦ. —Ω

Λέπενατς (Lepenac) *[Γεωγρ.]*. Παραπόταμος τοῦ Ἀξιοῦ, πηγάζων ἐκ περιοχῆς περικλειομένης ὑπὸ τῶν ὀρέων Σκάρδου, Πρεβελὰκ καὶ Κόντραβαλκάν, καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Ἀξιὸν δυτικῶς τῶν Σκοπίων. Ὁ Λέπενατς ἀποτελεῖ τὴν φυσικὴν ὁδόν, δι' ἧς ἐπικοινωνεῖ ἡ κοιλὰς τοῦ Ἀξιοῦ μετὰ τῆς τοῦ Κοσσυφοπεδίου. Ἔχει μῆκος 52 χλμ., πλάτος 40—50 μ., βάθος ὑδάτων 0,50—0,70 μ. καὶ ταχύτητα ρεύματος 1,5—2 μ. κατὰ 1″. Ἡ στρατιωτικὴ ἀξία τῆς κοιλάδος τοῦ Λέπενατς ἕνεκα τῶν συγκλινουσῶν πρὸς αὐτὴν ὁδῶν συγκοινωνίας εἶναι μεγίστη, διότι ὁ ἀπὸ ταύτης καὶ τοῦ ὑψιπέδου τοῦ Κοσσυφοπεδίου στρατὸς δύναται νὰ ἐπιχειρήσῃ εἴτε πρὸς τὴν παλαιὰν Σερβίαν, εἴτε πρὸς τὴν Βοσνίαν, εἴτε πρὸς τὴν σερβικὴν ἢ ἑλληνικὴν Μακεδονίαν, εἴτε τέλος πρὸς τὴν Ἀλβανίαν διὰ Πρισρένης. Κατὰ τὸ 1915 τμῆμα τῆς βουλγαρικῆς στρατιᾶς Μπογιατζῆεφ, διὰ τῆς κοιλάδος ταύτης ἐπιχειροῦν, ἀπέκοψε τὴν πρὸς νότον πορείαν τοῦ ἐν ὑποχωρήσει σερβικοῦ στρατοῦ. Ν. Ι. Κ.

Λεπενδρινός, *Λέων*. Βυζαντινὸς στρατηγός. Ἀνὴρ ἄσημος καὶ ἐντελῶς ἄπειρος τῶν στρατιωτικῶν, ἀπεστάλη τῷ 1035 ὑπὸ τοῦ εὐνοοῦντος αὐτὸν αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Δ′ ὡς διοικητὴς τῆς παραμεθορίου Ἐδέσσης (νῦν Οὔρφα) τῆς Μεσοποταμίας, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ διασήμου στρατηγοῦ Γεωργίου Μανιάκη. Οἱ Ἄραβες, πληροφορηθέντες τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ τελευταίου, ἐπέδραμον εἰς τὸ βυζαντινὸν ἔδαφος καὶ ἐδῄωσαν αὐτό, ἐπολιόρκησαν δὲ καὶ τὴν Ἔδεσσαν, ἥτις ἐσώθη χάρις εἰς τὰς ἐξ Ἀντιοχείας δραμούσας ἐνισχύσεις. Ν. ΚΛΣ

Λεπενίτσα *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 19. Ἤδη καλεῖται *Ἀνθοῦσα*.

Λεπενιωτάκης, *Ἀναστάσιος*. Ἀγωνιστὴς ἐκ Λεπενοῦς τῆς Ἀκαρνανίας. Ἐπολέμησεν ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγούς. Τῷ 1824 ἔλαβε δίπλωμα χιλιαρχίας, ὑπηρέτησε δὲ τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Ἐφονεύθη ἐν Μεσολογγίῳ τὴν 10 Ἰουλίου 1825. Γ. Δ. Κ.

Λεπενιώτης, *Κώττας* ἢ *Κώστας*. Νεώτερος ἀδελφός, κατά τινα δὲ πιθανωτέραν ἐκδοχὴν ἀδελφοποιητὸς τοῦ Κατσαντώνη. Υἱὸς Σαρακατσάνου ποιμένος, ὀνόματι *Μακρυγιάννη*, ἐγεννήθη εἰς τὴν Λεπενοῦν τῆς Ἀκαρνανίας τῷ 1785. Ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην καὶ ἠκολούθησε τὸν Κατσαντώνην, ὅστις, τιμῶν τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀνδρείαν του, τὸν κατέστησεν ὑπαρχηγὸν τοῦ σώματός του. Μετ' ὀλίγον τὸν διεδέχθη φονευθέντα εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐξηκολούθησε τὸν ἀμείλικτον κλεφτοπόλεμον εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Ἀγράφων, πολλάκις συγκρουσθεὶς πρὸς τοὺς σταλέντας εἰς καταδίωξίν του Βελῆ-Γκέγκαν, Μπεκὴρ Τζογαδόρον καὶ Ἰσμαὴλ Πλιάσσαν. Τῷ 1809 ἐστάλη ἐπίσημος δερβέναγας εἰς τὰ Ἄγραφα ὁ Σουλεϊμὰν Τότης, μὲ δύναμιν 200 Ἀλβανῶν. Εἰς τὴν θέσιν Παπαδιά, ὁ Λεπενιώτης συνεπλάκη πρὸς τὸν Δερβέναγαν, τὸν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν καὶ αἰχμαλωτίσας αὐτὸν τὸν ἐφόνευσεν εἰς ἐκδίκησιν τοῦ Κατσαντώνη. Τότε ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀπέστειλε μεγάλας δυνάμεις ὑπὸ τὸν Μπεκὴρ Τζογιαδόρον καὶ τὸν Χασὰν Τζαπάρην, διὰ νὰ τὸν ζωγρήσωσιν. Ἀλλ' ὁ Λεπενιώτης διέφυγε καὶ πάλιν. Μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ σταθῇ εἰς τὰ Ἄγραφα, κατέφυγε μετὰ τῶν διακοσίων περίπου συντρόφων του εἰς τὸ Μεγανήσι, κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Γάλλων. Οὗτοι, μὴ θέλοντες νὰ δυσαρεστήσουν τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ἔταξαν εἰς τὸν Λεπενιώτην εἴκοσι τεσσάρων ὡρῶν προθεσμίαν διὰ ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸ Μεγανήσι. Μετὰ βίας κατώρθωσε νὰ διασωθῇ τότε ἀπὸ τοὺς ἐλλοχεύοντας Τουρκαλβανούς. Ὅτε ὅμως, μετά τινα χρόνον, ἀκολουθήσας τὸ παράδειγμα πολλῶν Ἠπειρωτῶν, κατετάχθη εἰς τὰ ἑλληνικὰ τάγματα τὰ τελοῦντα ὑπὸ τὸν Ριχάρδον Τζοῦρτζ εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπηρεσίαν, ἐπεζήτησε τὴν κατάληψιν τοῦ Μεγανησίου, βοηθούμενος δὲ ἀπὸ τὸν τότε «μαγγιόρον» Θεόδωρον Κολοκοτρώνην κατέλαβεν αὐτὸ καὶ ἐξεδίωξε τοὺς αὐτόθι φρουροῦντας Γάλλους, εἰς οὓς ἔταξεν εἰκοσιτετράωρον προθεσμίαν. Τῷ 1812 ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ τὴν ἀμνηστείαν, τὴν παρασχεθεῖσαν εἰς τοὺς καταφυγόντας εἰς τὴν Ἑπτάνησον Ἠπειρώτας καὶ Στερεοελλαδίτας ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ διωρίσθη μετ' ὀλίγον γενικὸς ἁρματολὸς εἰς τὰ Ἄγραφα. Οἱ περισσότεροι τῶν παλαιῶν συντρόφων του διωρίσθησαν τότε ἐπιστάται τῶν κτημάτων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐπὶ τριετίαν ὁ Λεπενιώτης διετήρησε τὴν τάξιν εἰς τὴν περιφέρειάν του. Προκαλέσας ὅμως τὴν ὀργὴν τοῦ ἐκ Χρυσοῦ τῆς Εὐρυτανίας καταγομένου Νίκου Θέου, ἔχοντος πολλὰ μέσα εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Ἰωαννίνων, ἀνεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐπειδὴ δέ, παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας διαταγάς, δὲν προσῆρχετο εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἐδολοφονήθη εἰς τὸν Φουρνᾶν τὸ Πάσχα τοῦ 1815 ἐνῷ ἐξήρχετο τῆς ἐκκλησίας. Περὶ τοῦ Λεπενιώτου ἡ δημοτικὴ παράδοσις πλεῖστα ὅσα διέσωσε, τὰ ὁποῖα ὅμως ἀναφέρονται ταυτοχρόνως καὶ εἰς ἄλλους ἁρματολοὺς τῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ ποικίλαι ἐκδοχαὶ περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἀπέθανε. Γ. Δ. Κ.

— **Λεπενιώτης,** *Τηλέμαχος*. Διαπρεπὴς Ἕλλην κωμικός, γεννηθεὶς ἐν Κερκύρᾳ τῷ 1877. Δεκατεραετὴς ἐνεφανίσθη ὡς ἐρασιτέχνης κατά τινα παράστασιν τοῦ ἐν Κερκύρᾳ «Δραματικοῦ Συλλόγου», μετά τινα δὲ χρόνον ἐμφανισθεὶς καὶ πάλιν εἰς τὴν σκηνήν, ἔσχε τοιαύτην ἐπιτυχίαν, ὥστε ἔκτοτε ἡ διοίκησις τοῦ συλλόγου εἰς αὐτὸν ἀνέθετε τοὺς πρώτους κωμικοὺς ρόλους. Παραιτηθέντος τῷ 1897 τοῦ διευθυντοῦ τοῦ δραματικοῦ τμήματος τοῦ συλλόγου, ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διεύθυνσις. Κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα τέσσαρα ἔτη ὁ σύλλογος ἔσχε τὰς μεγαλυτέρας αὐτοῦ ἐπιτυχίας. Κατὰ τὸ 1901 ὁ Λεπενιώτης, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Χρηστομάνου, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, παραδόξως ὅμως ὁ διευθυντὴς τῆς Νέας Σκηνῆς, εἰς ὃν φαίνεται ὅτι ἀπήρεσκε τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ ἠθοποιοῦ, παρηγκώνισεν αὐτόν, καὶ οὕτως ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον μῆνας δὲν κατώρθωσε νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τοῦ ἀθηναϊκοῦ κοινοῦ. Εἰς τὰς κατ' ἐπανάληψιν διαμαρτυρίας του, ὁ Χρηστομάνος ἀπήντα στερεοτύπως ὅτι «ἐν ὅσῳ δὲν τοῦ κάνει κάτι διὰ νὰ γελάσῃ» δὲν θὰ τὸν ἐμφανίσῃ ἐπὶ σκηνῆς. Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐξηκολούθησεν ἐπ' ἀρκετόν, ὅταν ἡμέραν τινὰ ὁ Λεπενιώτης, ἐκνευρισθείς, ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ διὰ χειρονομιῶν καὶ κραυγῶν τόσον κωμικῶν, ὥστε ὁ τελευταῖος, καταληφθεὶς ὑπὸ ἀκατασχέτου γέλωτος, τῷ ἀνέθεσε τὸν πρῶτον ρόλον εἰς τὴν κωμῳδίαν τοῦ Καπὺς «Ὁ Μπρινιὸλ καὶ ἡ κόρη του». Ὁ Λεπενιώτης ὑπεδύθη μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας τὸν ρόλον αὐτόν, ὥστε εὐθὺς ἀμέσως κατέκτησε τὰς συμπαθείας τοῦ κοινοῦ. Ἔκτοτε ἐκρίνετο ἀπαραίτητος εἰς πᾶσαν κωμῳδίαν, ἣν ἐδίδεν ἡ Νέα Σκηνή, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ὁποίας ἄλλοτε μὲν εἰργάσθη ἐν ἰδίῳ θιάσῳ, ἄλλοτε δὲ εἰς ἄλλους τοιούτους, πάντοτε πρωταγωνιστῶν καὶ χειροκροτούμενος. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἔργον τοῦ Λεπενιώτη εἶναι ἡ ἀναδιοργάνωσις τοῦ σωματείου τῶν ἠθοποιῶν. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Λεπενοῦ *[Γεωγρ.]*. Κωμόπολις τῆς ἐπαρχίας Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτ. (1928) 1.412. Κεῖται εἰς τὰς νοτίους κλιτῦς τοῦ ὄρους Πεταλᾶς. Ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ ὑδρεύεται ἐκ πηγῶν. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ματσούκιον* καὶ *Τραγάνα*. Ἡ περιφέρεια τῆς κοινότητος εἶναι δασώδης ἐκ δρυῶν καὶ θάμνων βοσκησίμων. Ἔχει ἀνεπτυγμένην κτηνοτροφίαν καὶ καπνοκαλλιέργειαν. Πρὸς τὰ ΝΑ. τοῦ χωρίου ἐπὶ μιᾶς ὄχθης ἀπόστασιν σῴζονται ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως *Στράτου*. Δ. Ε. Μ.

Λεπὲρ (Lepère), *Ἰωάννης-Βαπτιστής*. Γάλλος ἀρχιτέκτων (1761—1844). Μετέσχε τῆς εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείας τοῦ Ναπολέοντος, ὅστις ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τὴν σύνταξιν σχεδίου διανοίξεως καὶ ἀνακαινίσεως τῆς ἀρχαίας διώρυγος τοῦ Σουέζ. Ἐπιστρέψας εἰς Γαλλίαν ἀνέλαβε τὴν ἀνέγερσιν τῆς στήλης Vendôme καὶ ὠνομάσθη ἀρχιτέκτων τῆς Μαλμαιζόν, βραδύτερον δὲ ἀρχιτέκτων τοῦ Σαὶν-Κλού. Ἵδρυσεν ἐπὶ πλέον τὸ ὡραῖον βάθρον τοῦ ἀνδριάντος Ἑρρίκου τοῦ Δ′ ἐπὶ τοῦ Pont Neuf τῶν Παρισίων καὶ τὸν ναὸν τοῦ Saint-Vincent de-Paul, ὃν κατέλιπεν ἡμιτελῆ. Ἀξιοσημείωτον εἶναι καὶ τὸ ταξίδιον, ὅπερ νέος ἔτι ἔκαμεν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἵδρυσιν χυτηρίου τηλεβόλων. Ι. Μ. Π.

— **Λεπὲρ** (Lepère), *Λουδοβῖκος-Αὔγουστος*. Γάλλος χαράκτης, γεννηθεὶς τῷ 1849. Διεκρίθη ὡς ζωγράφος καὶ χαλκογράφος. Εἰργάσθη ἐπὶ τῇ βάσει ξένων ἔργων καὶ ἰδικῶν του σχεδίων. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Τὰ ἐρείπια τοῦ Κεραμεικοῦ», «Ταξίδι γύρω ἀπὸ τὰ ὀχυρώματα», «Ἀμμοσυλλέκται», «Ἡ ὁδὸς τοῦ ὄρους τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης», «Ὁ Σηκουάνας παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Ἀούστερλιτς». Ι. Μ. Π.

Digitized by Google

λεπέτη (ἡ) (Lepete) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακίων τῆς οἰκογενείας τῶν *λεπετιδῶν*, περιλαμβάνον εἴ η τινὰ μικροῦ μεγέθους, ἐστερημένα ὀφθαλμῶν, μὲ βραχείας κεραίας καὶ ὄστρακον κωνικόν. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ἡ *λεπέτη ἡ κοινὴ* (Lepete vulgaris), ἀπαντῶσα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἀκτὰς τῶν εὐρωπαϊκῶν θαλασσῶν. Δ. Ν. Π.

λεπετίδαι (οἱ) (Lepetidae) /*Ζωολ.*/. Οἰκογένεια μαλακίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γαστεροπόδων*, περιλαμβάνουσα μικροῦ μεγέθους θαλάσσια ζῷα, ἀπαντῶντα εἰς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας. Γνωστότερον γένος εἶναι ἡ *λεπέτη* (βλ. λ.). Δ.Ν.Π.

Λεπέτυμνος *[Γεωγρ.]*. Ὄρος τῆς νήσου Λέσβου, ὑψούμενον ΝΔ. τῆς πόλεως Μεθύμνης. Σήμερον καλεῖται προσέτι *Λέπτιμον*, *Ἅγιος Θεόδωρος* καὶ *Βουνὸ τῆς Γέλιας*. Ἡ ὑψίστη αὐτοῦ κορυφή, καλουμένη *Ἅγιος Ἠλίας* ἐκ τοῦ ἐπὶ ταύτης ναΐσκου, ἔχει ὕψος 858 μ. Κάτωθ ν αὐτῆς, εἰς ὕψος 350 μ., εὑρίσκεται τὸ χωρίον *Ὑψηλομέτωπον*. Ι. Σ. Σ.

λέπι (τό)· δημοτ. τύπος τοῦ *λέπιον* (βλ. λ.).

Λεπιανὰ /*Γεωγρ.*/. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 319. Χ.Δ.

— **Λεπιανά**, ἢ *Λιπιανὰ* *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης καὶ Τζουμέρκων τοῦ νομοῦ Ἄρτης, ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 501. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Μικροσπηλιά*. Χ. Δ.

λεπίδα (τό)· τὸ ἔλασμα τῆς μαχαίρας: «ἡ λεπίδα τοῦ μαχαιριοῦ εἶναι ἀτσαλένια» ‖ ἡ λάμα τῆς ξυριστικῆς μηχανῆς ‖ ἰδιωματ., ἡ ἐπιτραπέζιος μάχαιρα ἢ ἄνευ αἰχμῆς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *μαχαίρι* τὸ ἔχον αἰχμὴν (βλ. *λεπίς*).

Λεπίδα /*Παραλ. Γεωγρ.*/. Ὁ ΑΝΑ. καὶ μᾶλλον εἰσδύων τῶν μυχῶν τοῦ κολπίζοντος λιμένος Λακκὶ (πλάτ. 37°07'05" Β., μῆκ. 26°53'00" Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1660: Lero and Kalimno islands) τῆς νήσου Λέρου. Σ. Ε. Λ.

Λεπίδα Δομιτία. Θεία τοῦ Νέρωνος (βλ. λ. *Δομιτία* Λεπίδα).

λεπιδαγκαθὶς (ἡ) (Lepidaganthis) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀκανθιδῶν*, περιλαμβάνον πλεῖστα εἴδη φυόμενα εἰς τὴν Ἀσίαν. Δ. Ν. Π

λεπιδαδενία (ἡ) (Lepidadenia) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *δαφνιδῶν*, περιλαμβάνον δένδρα φυόμενα ἐν Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Ἀντίλλαις νήσοις. Δ. Ν. Π.

λεπίδι (τό)· τὸ ἔλασμα τῆς μαχαίρας, ἄλλως *λεπίδα* ‖ καθόλου, μάχαιρα οἱαδήποτε: φρ. «ἔπεσε λεπίδι», «πιάστηκαν 'ς τὸ πανηγύρι κι' ἔπεσε λεπίδι» ἔγιναν φόνοι ἢ τραυματισμοί.

λεπίζι (τό) /*Βοτ.*/. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *λεπίδιον τὸ πλατύφυλλον* (Lepidium latifolium).

λεπιδίνη (ἡ), ἢ *γ-μεθυλοκινολίνη* /*Ὀργ. Χημ.*/. Παράγωγον τῆς *κινολίνης*, παραγόμενον κατὰ τὴν ἀπόσταξιν τῆς κιγχονίνης μετὰ κάλεως. Ὑγρὸν βράζον εἰς 253°. Σ. Γ.

λεπίδιον (τὸ) (Lepidium) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *σταυρανθῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 60 εἴδη, ἅτινα εἶναι πόαι ἐτήσιαι ἢ πολυετεῖς, φυόμεναι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Τὰ λεπίδια εἶναι μικραὶ πόαι μὲ λεπτὸν ἀπεστρογγυλωμένον ἢ τετραγωνικὸν καυλόν, ἄνθος ἐκ τεσσάρων ὁμοιομόρφων σεπάλων ἀποτελούμενον, ἀνθῆρας τετραδυνάμους καὶ φοθήκην πεπιεσμένην μὲ τροπιδώδεις βαλβίδας. Αἱ κοτυληδόνες εἶναι ᾠοειδεῖς ἢ γραμμώδεις, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Τὰ ἄνθη εἶναι ὑπόλευκα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι τὸ *λεπίδιον τὸ κηπευτικὸν* (Lepidium hortensis), ὅπερ ἀπαντᾷ πανταχοῦ καὶ εἶναι γνωστὸν παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα *ἥμερο κάρδαμο*.

— **Λεπιδίου πόα** (Herba Lepidii) /*Φαρμακογ.*/. Εἶναι ἡ πόα *λεπιδίου τοῦ κηπευτικοῦ*, τοῦ ὁποίου τὰ ἐναέρια μέρη εὐχρηστοῦν ὡς λαϊκὸν φάρμακον. Ταῦτα ἀναγράφονται πρόσφατα, ὡς καὶ αἱ ρίζαι τοῦ φυτοῦ ὡς φάρμακον ἀντισκορβουτικὸν καὶ καθαρτικὸν τοῦ αἵματος, λόγῳ τῆς περιεχομένης ἐν αὐτοῖς λεπιδίνης. Κ. Γ. Μ.

λεπιδιωτὸς (ὁ) (Lepidiotus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων, πενταμεροῦς συμμετρίας, τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *καραβιδῶν*, περιλαμβάνον 4 εἴδη κανθάρων, μικρῶν ἢ καὶ μετρίου μεγέθους, ἀπαντώντων εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

λεπιδοβράγχια (τὰ) *[Ζωολ.]*. Ἑτέρα ὀνομασία τῶν *ἐλασματοβραγχίων* (βλ. καὶ λ. *μαλάκια* καὶ *πεταλοβράγχια*). Δ. Ν. Π.

λεπιδοβράγχιοι (οἱ) /*Ζωολ.*/. Ἄθροισμα ἰχθύων, τῶν ἄλλως καλουμένων *ἐλασματοβραγχίων*. Δ. Ν. Π.

λεπιδόγλωσσα (τὰ) /*Ζωολ.*/. Κατηγορία ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων*, περιλαμβάνουσα σαύρας χαρακτηριζομένας κυρίως ἐκ τῆς γλώσσης των, ἥτις εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ λεπίδων. Δ. Ν. Π.

λεπιδόγραμμος (ὁ) (Lepidogrammus) /*Ζωολ.*/. Γένος πτηνῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀναρριχητικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκυγιδῶν*. Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: ράμφος χονδρόν, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων, πτέρυγες βραχεῖαι καὶ ἀπεστρογγυλωμέναι καὶ οὐρὰ μακρά, ἀποτελουμένη ἐκ πολλῶν κωπαίων πτερύγων καὶ φέρουσα βαθείας ὀδοντώσεις κατὰ τὸ ἄκρον της. Γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, ὁ *λεπιδόγραμμος ὁ κουμίγγειος* (Lepidogrammus Cumingii), ὅστις διακρίνεται διὰ τὸ θαυμάσιον πτέρωμά του. Ὁ κυριαρχῶν χρωματισμὸς εἶναι ὑπόλευκος κατὰ τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος, μὲ στιλπνὰς πρασινοπορφυρᾶς ἀποχρώσεις ἐπὶ τῶν πτερύγων. Αἱ παρειαὶ καὶ τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς εἶναι στιλπνῶς φαιὰ μὲ ἀργυρολεύκους ἀποχρώσεις. Τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ καὶ τὸ ἄνω μέρος τῆς ράχεως εἶναι σαρκοέρυθρα μετὰ στιλπνῶν μελανῶν ἀποχρώσεων καὶ κηλίδων. Ἡ κοιλία ἔχει χρῶμα ἀνοικτῶς καστανόφαιον. Αἱ πλευραὶ τοῦ σώματος, ἡ κοιλία, οἱ μηροὶ καὶ αἱ κάτω πτέρυγες τῆς οὐρᾶς ἔχουσι μελανόφαιον χρῶμα μὲ σκοτεινῶς πρασινοχρόους ἀποχρώσεις. Τὸ ράμφος εἶναι σαρκοκίτρινον, ἡ ἶρις τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐρυθρὰ καὶ τὸ περίβλημα αὐτοῦ φαιόν. Ἔχει μῆκος 42 ἑκατοστ., ἐξ ὧν τὰ 4 κατέχει τὸ ράμφος καὶ τὰ 24 ἡ οὐρά. Τὸ ὡραιότατον καὶ σπανιώτατον τοῦτο πτηνὸν ἀπαντᾷ εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους, ἐνδιαιτᾶται εἰς βαθύσκια δάση καὶ τρέφεται ἐκ διαφόρων κόκκων καὶ ἐξ ἐντόμων. Δ. Ν. Π.

Λεπιδόγραμμος ὁ κουμίγγειος.

λεπιδοδάκτυλος (ὁ) (Lepidodactylus) /*Ζωολ.*/. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *νεκατιδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 12 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Ὠκεανίαν. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λεπιδοδάκτυλος ὁ χρυσόχροος* (Lepidodactylus auratus), ὅστις ἔχει μῆκος περὶ τὰ 7 ἑκατοστόμετρα, σῶμα κυλινδρικὸν μετὰ χαρακτηριστικῆς ἐπιμήκους διαυλακώσεως ἐπὶ τῆς ράχεως, κεφαλὴν ἀρκετὰ ὀγκώδη, πόδας ἰσχυροὺς μετὰ ἐλευθέρων δακτύλων, κεκαλυμμένων ὑπὸ πλαγίως διατεταγμένων λεπίδων, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα *λεπιδοδάκτυλος*, οὐρὰν μακρὰν καὶ χρῶμα κιτρινοπράσινον μετὰ χρυσῶν ἀποχρώσεων. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ νότια μέρη τῶν Ἰνδιῶν. Δ. Ν. Π.

Λεπιδοδάκτυλος ὁ χρυσόχροος.

λεπιδόδενδρον (τὸ) (Lepidodendron Sternberg) *[Παλαιοφυτολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *λεπιδοδενδροειδῶν λεπιδοφύτων λυκοποδιοειδῶν γυμνοσπέρμων*. Ὠνομάσθησαν λεπιδόδενδρα, διότι οἱ ἀπολιθωμένοι κορμοὶ φέρουν γλυφάς, ὁμοιαζούσας πρὸς λέπια ἰχθύων. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἔφερον κορμόν, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ ἀνώτερον τμῆμά του ἦτο πλουσίως διαμελισμένος, κατὰ προτίμησιν δὲ διχανοειδῶς διακεκλαδισμένος. Τὰ φύλλα ἦσαν μακρά, γραμμοειδῆ, βραχέα ἢ ὑπερποδιαῖα, μονόνευρα, σπειροειδῶς διατεταγμένα, καὶ εὑρίσκοντο εἰς τὰς ἀνωτέρας περιοχὰς τοῦ κορμοῦ. Τὰ ἀποπίπτοντα φύλλα ἐγκατέλειπον ἐπὶ τοῦ κορμοῦ ἐπιμήκεις ρομβικὰς ἢ ἀτρακτοειδεῖς ἢ καὶ πλευρικῶς ἀπεστρογγυλωμένας *φυλλικὰς προσκεφαλίδας*, ἐφ' ὧν ὑπάρχουν ἀνάγλυφοι προεξοχαὶ καὶ οὐλαί. Εἰς τὸ ἀνώτερον τμῆμα τῆς προσκεφαλίδος εὑρίσκεται ἡ *φυλλικὴ οὐλή*, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἦτο προσηρμοσμένον τὸ φύλλον. Κάτωθεν αὐτῆς ἡ προσκεφαλὶς διαιρεῖται εἰς δύο ἐπιμήκη ἡμίση, εἰς τὰ ἀνώτερα ἐσωτερικὰ ἄκρα τῶν ὁποίων ὑπάρχουν δύο μεγαλύτεραι οὐλαί. Μετὰ τὴν ἀποβολὴν τῆς ἐπιδερμίδος παρουσιάζεται ἐπὶ τοῦ κορμοῦ αὖλαξ διακοπτομένη ὑπὸ πολυαρίθμων πτυχώσεων. Γενικῶς ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἀπολιθωμένων λεπιδοδένδρων παρουσιάζει διαφόρους ὄψεις, διότι κατὰ τὴν μεταφοράν των, ὅταν ταῦτα παρεσύροντο ὑπὸ τῶν ὑδάτων μέχρι τῆς θέσεως ὅπου ἀπετίθεντο, ἀπεσπῶντο καὶ ἀπεβάλλοντο ἐν ᾗ περισσότερα στρώματα τοῦ ἱστοῦ των. Τούτου ἕνεκα ἔχουν δοθῆ καὶ ἰδιαίτερα ὀνόματα εἰς διάφορα εὑρεθέντα ἀπολιθωμένα λείψανα, ὡς *ἀσπιδιάρια* διὰ κορμοὺς ἄνευ οὐλῶν προσκεφαλίδων, *κνόρρια* διὰ λιθοπυρῆνας κοίλων μεσαίων ἢ ἐξωτερικῶν φλοιῶν, *βεργερία* κλπ. Οἱ κῶνοι τῶν λεπιδοδένδρων, οἱ *λεπιδόστροβοι*, ἦσαν ἐπάκριοι. Ἕκαστον σποριόφυλλον περιεῖχεν εἰς μὲν τὸ ἄνω τμῆμα τοῦ κώνου μικροσπόρια, εἰς δὲ τὸ κάτω μακροσπόρια. Λείψανα ἀπολιθωμένα λεπιδοδένδρων εὑρέθησαν πολλαχοῦ ἐντὸς στρωμάτων τῆς δεβονίου, λιθανθρακοφόρου καὶ περμίου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Ι.

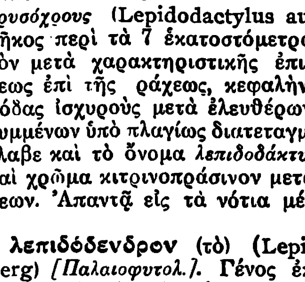

Λεπιδόδενδρον

λεπιδοειδὴς (ὁ, ἡ),—ἐς (τό)· ὁ ἔχων σχῆμα λεπίδος, ὁ ὅμοιος πρὸς λεπίδα: «λεπιδοειδὲς ὀστοῦν».

— **λεπιδοειδὲς** (τὸ) /*Ἀνατομ.*/. Ἓν ἐκ τῶν τεσσάρων μερῶν, ἅτινα συνοστεωθέντα ἀπετέλεσαν τὸ κροταφικὸν ὀστοῦν· λεπτὸν ὄν, φέρει δύο ἐπιφανείας, ὧν ἡ μὲν ἔσω στρέφεται πρὸς τὸν ἐγκέφαλον, ἡ δ' ἔξω ἀποτελεῖ μέρος τῆς κροταφικῆς χώρας καὶ φέρει τὴν ζυγωματικὴν ἀπόφυσιν, ἥτις συντασσομένη πρὸς τὸ ζυγωματικὸν ὀστοῦν ἀπεργάζεται μετ' αὐτοῦ τὸ ζυγωματικὸν τόξον, ἐμφανίζει δὲ κατὰ τὴν βάσιν αὐτῆς τὴν *κροταφικὴν γλήνην*, μεθ' ἧς συντάσσεται ὁ κόνδυλος τῆς κάτω γνάθου. Ι. Π.

— **λεπιδοειδὴς ραφὴ** /*Ἀνατομ.*/. Ραφή, καθ' ἣν ἡ συνδεσμουμένη ἐπιφάνεια ἑκατέρου ὀστοῦ εἶναι κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν ἀπεσκεπαρνισμένη, οὕτως ὥστε ἡ μία ἐπικαλύπτει τὴν ἄλλην δίκην κεράμων ἢ λεπίων ἰχθύος, ὡς λ.χ. ἡ σύνταξις τοῦ λεπιδοειδοῦς ὀστοῦ μετὰ τοῦ κροταφικοῦ καὶ τοῦ βρεγματικοῦ. Ι. Π.

λεπιδόκαρπα (τὰ) *[Βοτ.]*. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, τῶν ὁποίων ὁ καρπὸς περιβάλλεται ὑπὸ ἐκφύσεων, αἵτινες ἔχουσι σχῆμα λεπίδων. Δ.Ν.Π.

λεπιδόκερα (τὰ) /*Ζωολ.*/. Ἑτέρα ὀνομασία τῶν ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *πεταλοκέρων* (βλ. λ.) Δ. Ν. Π.

λεπιδοκίδαρις (ἡ) *[Παλαιοζωολ.]*. Ἀπολιθωμένον εἶδος ἐχίνων τοῦ γένους *ἀρχαιοκίδαρις* (βλ. λ.)

λεπιδοκροκίτης (ὁ) (Lepidokrokit) /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτὸν ὑδροξείδιον τοῦ σιδήρου. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ γοιθίτου, ὁ δὲ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι FeO.OH. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ ρομβικὸν σύστημα καὶ ἀπαντᾷ εἰς λεπιδοειδῆ ἢ ἰνώδη συσσωματώματα μὲ μορφὴν νεφοειδῆ, βοτρυοειδῆ ἢ βολβώδη. Παρουσιάζει σκληρότητα 5½, χρῶμα φαιόν, εὑρίσκεται δὲ ἐντὸς κοιλοτήτων λειμωνίτου εἰς τὴν Πενσυλβανίαν, τὸ Cornwall κ. ἀ. Γ. Β.

λεπιδοκυκλίνα (ἡ) (Lepidocyclina Gümbl) /*Παλαιοζωολ.*/. Ὑπογένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὸ γένος *ὀρβιτοειδὴς* τῶν *ὀρβιτοειδινῶν νουμμουλινιδῶν τρηματοκόγχων ριζοπόδων* πρωτοζῴων. Οἱ θάλαμοι τοῦ μεσημβρινοῦ ἐπιπέδου τοῦ κελύφους τῶν ζῴων τούτων ἦσαν ἑξαγωνικοὶ ἢ ὀξυτοξοειδεῖς, τὰ δὲ χωριστικὰ τοιχώματα ἔφερον λεπτοὺς πόρους. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων ἀπολιθωμένα εὑρίσκονται ἐντὸς διαφόρων στρωμάτων ἀπὸ τῆς ἀνωτέρας ἠωκαίνου μέχρι καὶ τῆς μειοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τῆς τριτογενοῦς διαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ. Πολλάκις εὑρίσκονται εἰς τοιαύτην ἀφθονίαν ἐντὸς ἀσβεστολίθων, ὥστε οὗτοι ὀνομάζονται *λεπιδοκυκλινοφόροι ἀσβεστόλιθοι* (Lepidocyclinenkalke). Ἐν Ἑλλάδι λεπιδοκυκλῖναι εὑρίσκονται ἐντὸς τῶν στρωμάτων τοῦ ὀλιγοκαινικοῦ φλύσχου τῶν ὀροσειρῶν τῆς ἀδριατικοϊονίου ὀρεινῆς ζώνης τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ὡς εἰς τὰς νήσους Ὀθωνούς, Τραχεῖαν καὶ Κέρκυραν. Λεπιδοκυκλινοφόροι ἀσβεστόλιθοι εὑρίσκονται καὶ εἰς τὴν νῆσον τῶν Παξῶν, τοὺς ἀσφαλτοφόρους ἀσβεστολίθους τῶν Γαργαλιάνων καὶ εἰς ὁμήλικα στρώματα τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Πίνδου. Γ. Κ. Ι.

λεπιδόκυρτος (ὁ) (Lepidocyrtus) /*Ζωολ.*/. Γένος ἐντόμων θυσανοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *ποδουριδῶν*, περιλαμβάνον περὶ τὰ 15 εὐρωπαϊκὰ εἴδη, χαρακτηριζόμενα κυρίως ὑπὸ τοῦ σώματός των, ὅπερ φέρει ὀκτὼ ἀρθρώσεις λεπιδωτάς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λεπιδόκυρτος ὁ εὐρωπαϊκὸς* (Lepidocyrtus europaeus), ὅστις εἶναι μικρὸν ἔντομον, φέρει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γένους καὶ ἐνδιαιτᾶται καθ' ὁμάδας ὑπὸ τὰς πέτρας ἢ τὰ ἐν ἀποσυνθέσει εὑρισκόμενα φυτικὰ συντρίμματα. Δ. Ν. Π.

Digitized by Google

λεπιδόλιθος (ὁ) (Lepidolith) /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτὸν ὀρθοπυριτικὸν ἅλας τῆς ὁμάδος τῶν μαρμαρυγιῶν. Ὁ χημικὸς τύπος αὐτοῦ εἶναι: F_2 'K Li'$_2$ Al_2 Si_8 O_9. Κρυσταλλοῦται εἰς τὸ μονοκλινὲς σύστημα εἰς κρυστάλλους ὑπὸ μορφὴν φυλλαρίων καὶ λεπίων ὁμοίων πρὸς τὰ τοῦ μοσχοβίτου, ἀπαντᾷ δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς λεπιδοειδῆ ἕως κοκκώδη συσσωματώματα. Παρουσιάζει σκληρότητα 2, εἰδικὸν βάρος 2,8—2,9, λάμψιν μαργαριτώδη καὶ χρῶμα ὑποκύανον ἢ λευκόν, σπανίως δὲ τεφρὸν ἢ ὑποπράσινον. Ἀπαντᾷ ἐντὸς γρανιτῶν καὶ γρανιτικῶν φλεβῶν μετ' ἄλλων φθοριούχων ὀρυκτῶν (τουρμαλίνου, τοπαζίου) ὡς προϊὸν πνευματολυτικῆς δράσεως ἐν Βοημίᾳ, Σαξωνίᾳ, κ.ἀ. Γ. Β.

λεπιδομέλας (ὁ) (Lepidomelan) /*Ὀρυκτολ.*/. Ὀρυκτὸν ὀρθοπυριτικὸν ἅλας τῆς ὁμάδος τῶν μαρμαρυγιῶν. Ἀποτελεῖ παραλλαγὴν τοῦ βιοτίτου, διακρινομένην ἐκ τῆς μεγάλης περιεκτικότητος εἰς σίδηρον καὶ ἀντιστοίχως ἐκ τῆς μικρᾶς περιεκτικότητος εἰς MgO. Ἔχει χρῶμα μελανόν, ἀπαντᾷ δὲ ἐντὸς γρανιτῶν τινων καὶ γνευσίων, καθὼς καὶ ἐντὸς ἐλαιολιθικῶν συηνιτῶν ἐν Σουηδίᾳ, Harzburg κ. ἀ. Γ. Β.

λεπιδομενία (ἡ) (Lepidomenia) /*Ζῳολ.*/. Γένος μαλακοστράκων γαστεροπόδων τῆς οἰκογενείας τῶν *νεομενιιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῷα, ὧν γνωστότερον ἡ *λεπιδομενία ἡ μεσογειακὴ* (Lepidomenia mediterranea). Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ ἔχει μέγεθος μικρὸν καὶ σῶμα κυλινδρικόν, ὅπερ καλύπτεται ὑπὸ μανδύου συνισταμένου ἐκ λεπίδων ἀσβεστολιθικῶν, αἵτινες εἶναι κατὰ τὸ ἄκρον των αἰχμηραί. Δ. Ν. Π.

λεπιδόνωτος (ὁ) (Lepidonotus) /*Ζῳολ.*/. Γένος ζωνοσκωλήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *νηρηιδῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν *πολυνοϊδῶν*, περιλαμβάνον πολυπληθῆ εἴδη ἀπαντῶντα εἰς πάσας σχεδὸν τὰς θαλάσσας τῆς γῆς. Οἱ λεπιδόνωτοι καλοῦνται οὕτω, διότι ἡ ραχιαία αὐτῶν ἐπιφάνεια καλύπτεται ὑπὸ 12—15 ζευγῶν εὐρυτάτων λεπίδων. Δ. Ν. Π.

λεπιδόποδα (τὰ) /*Ζῳολ.*/. Κατηγορία ζῴων, ἅτινα καλοῦνται οὕτω, διότι οἱ πόδες των καλύπτονται ὑπὸ λεπίδων. Δ. Ν. Π.

λεπιδόπους (ὁ) (Lepidopus) /*Ζῳολ.*/. Γένος ἰχθύων τελεοστέων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἀκανθοπτερυγίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριχιουριδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς διαφόρους θαλάσσας. Οἱ λεπιδόποδες εἶναι ἰχθύες μὲ σῶμα ἐπιμηκέστατον, ταινιοειδές, γυμνὸν λεπίων καὶ μὲ ρύγχος αἰχμηρόν.

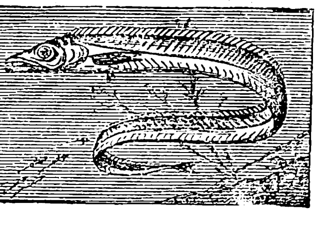

Λεπιδόπους ὁ ἀργυρόχρους.

Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *λεπιδόπους ὁ ἀργυρόχρους* (Lepidopus argenteus), ὅστις φθάνει εἰς μῆκος μέχρις 140 ἑκατοστομέτρων, ἔχει κεφαλὴν ἀρκετὰ μεγάλην, μέγα στοματικὸν ἄνοιγμα, σιαγόνας μὲ πολλοὺς μικροὺς καὶ αἰχμηροὺς ὀδόντας, ὀφθαλμοὺς ἀπεστρογγυλωμένους καὶ μεγάλους, ραχιαῖον πτερύγιον ἐπιμηκέστατον, διῆκον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μέχρι τῆς ρίζης τῆς οὐρᾶς, χαμηλὸν καὶ ἐκ πολυπληθῶν ἀκανθῶν ἀποτελούμενον, στηθιαῖα πτερύγια μικρά, κοιλιακὰ πρὸς τὰ πρόσω τοῦ σώματος τοποθετημένα καὶ οὐραῖον βραχύτατον. Ὁ χρωματισμός του εἶναι λευκοαργυρώδης. Ὁ ἰχθὺς οὗτος εἶναι γνωστὸς παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀσημόψαρο*. Δ. Ν. Π.

— /*Παλαιοζῳολ.*/. Λείψανα ἀπολιθωμένα *λεπιδοπόδων* εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν σχιστολίθων τῆς κατωτέρας ὀλιγοκαίνου ὑποδιαπλάσεως τοῦ καινοζωϊκοῦ εἰς τὸ Glarus, ἐντὸς τῶν μελινιτικῶν σχιστολίθων τῶν Καρπαθίων (τὸ εἶδος *λεπιδόπους ὁ Καρπαθικὸς* Kramb.) καὶ ἐντὸς στρωμάτων τῆς ἀνωτέρας μειοκαίνου ὑποπεριόδου τοῦ καινοζωϊκοῦ τῆς Σικελίας καὶ Τοσκάνης. Συνώνυμα: *ἀνέγχελον* (Anenchelum Bh) καὶ *λεπιδοπίδης* (Lepidopides Haeckel). Γ. Κ. Γ.

λεπιδόπτερα (τὰ) (Lepidoptera) /*Ζῳολ.*/. Ἄθροισμα ἐντόμων, κληθὲν οὕτω ὑπὸ τοῦ Λινναίου. Τὰ λεπιδόπτερα καλοῦνται καὶ *ψυχαὶ* (κοιν. *πεταλοῦδες*). Κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀθροίσματος τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Σῶμα καὶ προσαρτήματα τούτου, ἤτοι κεραῖαι, προσακτρίδες, πόδες καὶ πτέρυγες, πυκνῶς ἢ ἀραιῶς κεκαλυμμένα ὑπὸ λεπίδων, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα. Ἐκ πάντων τῶν προσαρτημάτων τοῦ σώματος αἱ πτέρυγες εἶναι αἱ περισσότερον καὶ πυκνότερον κεκαλυμμέναι ὑπὸ λεπίδων. Αἱ πτέρυγες, τέσσαρες τὸν ἀριθμόν, εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμέναι καὶ μεμβρανώδεις. Πάντα τὰ καλύπτοντα τὸ σῶμα τῶν ἐντόμων τούτων λέπια καλύπτονται ὑπὸ λεπτοτάτης καὶ στιλπνῆς κόνεως. Ἡ κεφαλὴ συνδέεται ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ προθώρακος. Αἱ κεραῖαι ἔχουσι ποικίλον μέγεθος καὶ συνίστανται ἐξ ὀλίγων ἢ πολλῶν ἀρθρώσεων, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, διαφέρουσι δὲ καὶ κατὰ τὸ σχῆμα (νηματοειδεῖς, λογχοειδεῖς, ἀπολήγουσιν εἰς αἰχμήν, ροπαλοειδεῖς ἀποφύσεις, κτλ. Οἱ σύνθετοι ὀφθαλμοί των εἶναι μεγάλοι, ἡμισφαιρικοί, περιβαλλόμενοι ὑπὸ τριχῶν, σμηρίγγων ἢ καὶ τελείως λεῖοι κατὰ τὴν πέριξ αὐτῶν κεφαλικὴν χώραν. Τὸ στόμα ἀπολήγει εἰς ρύγχος προβοσκιδοειδές, ὅπερ σχηματίζεται ἐκ τῆς ὑπερμέτρου ἀναπτύξεως τῶν γνάθων καὶ εἶναι κατά τι ἐπίμηκες, εὐθύ, καμπύλον ἢ περιελικτὸν καὶ ἀπολήγει εἰς μικρὰν καὶ αἰχμηρὰν ἀπόφυσιν, δι' ἧς ἐκμυζᾶται ὁ μελιτώδης χυμὸς τῶν ἀνθέων, ὅστις καὶ ἀποτελεῖ καὶ τὴν κυριωτέραν τροφὴν τῶν ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τούτου. Τὸ ρύγχος, ὅταν τὸ στόμα ἀκινητῇ, περιελίσσεται σπειροειδῶς. Αἱ σιαγονικαὶ προσακτρίδες εἶναι ἀτροφικαί, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀντιθέτως πρὸς τὰς χειλικὰς προσακτρίδας, αἵτινες εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμέναι καὶ ἀποτελοῦνται ἐκ τριῶν συνήθως ἀρθρώσεων. Ὁ προθώραξ εἶναι βραχύτατος, ὁ μεσοθώραξ ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον τμῆμα τοῦ κυρίως θώρακος καὶ ὁ μεταθώραξ εἶναι βραχύτερος τοῦ μεσοθώρακος καὶ κατά τι ἐπιμηκέστερος τοῦ προθώρακος. Αἱ θωρακικαὶ ζῶναι συμφύονται μετ' ἀλλήλων καὶ ἡ κοιλία των ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕξ, ὀκτὼ ἢ ἐννέα ἀρθρώσεις, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν. Ἡ κοιλία οὐδέποτε φέρει τέρετρον. Οἱ πόδες, γενικῶς, εἶναι κυλινδρικοὶ καὶ καλύπτονται ὑπὸ λεπτοτάτων πυκνῶν τριχῶν ἢ λεπίδων καὶ συνήθως ἀποτελοῦνται ἐκ 5 ἀρθρώσεων, ὧν ἡ προσθία εἶναι εὐρυτέρα τῶν λοιπῶν. Αἱ τέσσαρες πτέρυγες εἶναι τοποθετημέναι κατὰ τὸ πλάγιον καὶ πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματος καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν τελευταίων ἀρθρώσεων τοῦ θώρακος. Ἐπὶ τῶν πτερύγων ἐξαπλοῦται σύστημα λεπτοτάτων νεύρων. Ἡ νευρικὴ κοιλιακὴ ἅλυσις, ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν τῇ νυμφικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ, ἀποτελεῖται ἐξ 11 ἢ 12 νευρικῶν γαγγλίων. Ἡ πεπτικὴ συσκευὴ ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ στόματος, τοῦ οἰσοφάγου καὶ τοῦ ἀσκοειδοῦς ἐπιμήκους στομάχου. Ἡ ἐκκριτικὴ συσκευὴ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἓξ μαλπιγείων φλεβῶν. Ἡ ἀναπνοὴ ἐκτελεῖται διὰ τῆς τραχείας, ἐν ᾗ ἀπαντῶσι πλῆθος στιγμάτων ἀναπνευστικῶν. Τὸ αἷμα ἐκ τῆς κυριώδους ἀρτηρίας διακλαδίζεται εἰς ὁλόκληρον τὸ σῶμα τῇ βοηθείᾳ τῶν κινήσεων ἰδίων μυῶν. Ἡ γεννητικὴ συσκευὴ εἰς τὰ ἄρρενα ἔντομα ἀποτελεῖται ἐκ τῶν δύο ὄρχεων, ὧν τὸ μῆκος εἶναι διάφορον εἰς τὰ διάφορα εἴδη. Τὰ θήλεα ἔχουσι τέσσαρας ᾠοθήκας εὐρείας καὶ ποικίλως διῃρημένας. Ὁ διμορφισμὸς ἀπαντᾷ συχνάκις εἰς τὰ λεπιδόπτερα. Ἐπίσης καὶ ἡ παρθενογένεσις εἶναι σύνηθες φαινόμενον καὶ ἀπαντᾷ ἰδίως εἴς τινα εἴδη βομβύκων.

Αἱ κάμπαι τῶν ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τούτου ἔχουσι σῶμα ἐκ 12 ζωνῶν ἀποτελούμενον μετὰ τριῶν ζευγῶν προσθίων ποδῶν, κερατώδους συστάσεως, καὶ 2—5 ζευγῶν ὀπισθίων ποδῶν, ὑμενώδους συστάσεως. Οὕτως αἱ κάμπαι φέρουσιν ἐν ὅλῳ 10—16 πόδας. Γενικῶς αἱ κάμπαι φέρουσι στόμα μετὰ κερατώδους συστάσεως σιαγόνων, στεροῦνται δὲ παντελῶς κεραιῶν καὶ ὀφθαλμῶν. Ἡ κεφαλή των εἶναι εὐμέγεθης, εἰς τὸ κατώτερον δὲ ταύτης σημεῖον ὑπάρχουσι δύο ἐκβαθύνσεις, ἐντὸς τῶν ὁποίων, βραδύτερον, ἀναφαίνονται οἱ ὀφθαλμοί. Κατὰ τὸ μέσον τοῦ σώματός των καὶ ἐπὶ τῶν μεταξὺ τῶν ἀρθρώσεων διαστημάτων αἱ κάμπαι φέρουσιν ἐννέα στίγματα, ἅτινα ὑπὸ πλείστων θεωροῦνται ὡς ἀναπνευστικὰ ὄργανα. Εἰδῶν τινῶν αἱ κάμπαι ἔχουσι κεκαλυμμένον τὸ σῶμά των ὑπὸ λεπτῆς ἐγχρόου ἐπιδερμίδος, ἑτέρων εἰδῶν ὑπὸ λεπτῶν μεταξοειδῶν τριχῶν καὶ ἑτέρων ὑπὸ κερατοειδῶν ἢ σμηριγγοειδῶν ἀποφύσεων. Τινὲς κάμπαι εἶναι φυτοφάγοι, ἄλλαι δὲ σαρκοφάγοι. Φυτοφάγοι εἶναι αἱ κάμπαι τοῦ ἐντόμου *κόσσος* καὶ ἑτέρων εἰδῶν, σαρκοφάγοι αἱ κάμπαι τοῦ ἐντόμου *νυκτία* κλπ. Κάμπαι τινὲς ἐνδιατρίβουσιν ἐπὶ ἑνὸς εἴδους φυτῶν, ἕτεραι δὲ κάμπαι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἐπὶ διαφόρων εἰδῶν φυτῶν. Κάμπαι τινὲς ζῶσι μεμονωμέναι, ἕτεραι δὲ πάλιν σχηματίζουσιν ὀλιγοπληθεῖς ἢ πολυπληθεῖς ἀποικίας. Ὅσῳ παρέρχεται ὁ χρόνος καὶ αἱ κάμπαι πλησιάζουσι πρὸς τὴν τελείαν αὐτῶν μεταμόρφωσιν, παύουσι νὰ τρώγωσιν, ὁπότε καὶ τὸ σῶμά των καθίσταται βαρύτερον καὶ ἐξαφανίζεται τὸ στιλπνὸν τοῦ σώματός των χρῶμα. Κατ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν αἱ κάμπαι διαφόρων λεπιδοπτέρων, καὶ ἰδίᾳ τῶν *βομβυκιδῶν*, ἄρχονται ὑφαίνουσαι τὸ βομβύκιόν των, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑφίστανται τὴν τελειωτικὴν αὐτῶν μεταμόρφωσιν καὶ παραμένουσιν ἐντὸς καὶ ὅταν ἡ κάμπη μεταμορφωθῇ εἰς χρυσαλίδα. Αἱ κάμπαι τοῦ λεπιδοπτέρου *φανήεσσα* καὶ ἑτέρων προσκολλῶνται ἐπὶ διαφόρων στερεῶν ὑποθεμάτων. ἐκεῖ δὲ ὑφίστανται πάσας τὰς μεταμορφώσεις των. Αἱ χρυσαλίδες, γενικῶς, ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες ἢ ᾠοειδὲς καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ σώματός των εἶναι στιλπνὴ ἢ λεία, ὅπως εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *ἑτεροκέρων*, ἢ αἰχμηρὰ καὶ ἀνώμαλος, ὅπως εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *ροπαλοκέρων*. Τὸ σῶμα τῶν χρυσαλίδων, πλὴν τῆς κοιλίας, ἥτις ἐκτελεῖ διαφόρους κινήσεις, μένει παντελῶς ἀκίνητον. Αἱ χρυσαλίδες, ἀναλόγως τῶν διαφόρων εἰδῶν, μετὰ μέγα ἢ μικρὸν χρονικὸν διάστημα γίνονται τέλεια ἔντομα. Ἡ διάρκεια τῶν μεταμορφώσεων ποικίλλει ἀπὸ τριῶν ἑβδομάδων μέχρι δύο ἐτῶν. Πάντων τῶν λεπιδοπτέρων ἐντόμων αἱ μεταμορφώσεις εἶναι τέλειαι.

Πρῶτος ὁ Λατρεΐγ διῄρεσε τὰ λεπιδόπτερα εἰς τρεῖς κατηγορίας, τὰς ἑξῆς: *ἡμερόβια, σκιόβια* καὶ *νυκτόβια*. Οἱ νεώτεροι φυσιοδῖφαι διαιροῦσι τὰ λεπιδόπτερα εἰς *ἑτερόκερα* καὶ εἰς *ροπαλόκερα*. Εἰς τὰ ἑτερόπτερα ὑπάγονται τὰ ὑπὸ τοῦ Λατρεΐγ κληθέντα *ἡμερόβια* καὶ ὑπὸ τοῦ Μπλανσὰρ *ἀχαλινό-*

ΠΙΝΑΞ ΕΜΦΑΙΝΩΝ ΤΗΝ ΚΑΤΑΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΛΕΠΙΔΟΠΤΕΡΩΝ

ΛΕΠΙΔΟΠΤΕΡΑ

- *Ἑτερόκερα*: Κεραῖαι, γενικῶς, ἀτρακτοειδεῖς, νηματοειδεῖς καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον κτενοειδεῖς. Πτέρυγες, ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει, ὁριζόντιαι καὶ σχήματος κεραμιδοειδοῦς, ἐπὶ τοῦ σώματος ἐπαναπαυόμεναι ἢ σχηματίζουσαι πρὸς αὐτὸ τρίγωνον.......
  - Ὀπίσθιαι πτέρυγες φέρουσαι τρεῖς ραχιαίας νευρώσεις. Κεραῖαι εὐρεῖαι...
    - Πτέρυγες βαθέως διεσχισμέναι, χειλικαὶ προσακτρίδες μὲ τὴν μεσαίαν ἄρθρωσιν λίαν εὐρεῖαν........ *Πτεροφορίδαι*
    - Πτέρυγες οὐδόλως διῃρημέναι.......
      - Πτέρυγες, ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει, ὁριζόντιαι ἢ ἐπὶ τοῦ σώματος ἐπαναπαυόμεναι. Ὀπίσθιαι πτέρυγες στεναί. Χειλικαὶ προσακτρίδες λίαν ἀνεπτυγμέναι.......... *Τινεῖδαι*
      - Πτέρυγες, ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει, παρουσιάζουσαι ἐπικλινῆ, κεραμιδοειδῆ μορφήν.....
        - Πρόσθιαι πτέρυγες λίαν εὐρεῖαι μετὰ τοξοειδοῦς ἐπιμηκύνσεως ἀμφοτέρωθεν, εὐρείας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Κεραῖαι μὲ τὴν βασικὴν ἄρθρωσιν ἀρκετὰ χονδρήν. Χειλικαὶ προσακτρίδες ἐλάχιστα προέχουσαι .... *Τορτικίδαι*
        - Πρόσθιαι πτέρυγες ἐπιμήκεις καὶ τριγωνικαί. Κεραῖαι κτενοειδεῖς. Χειλικαὶ προσακτρίδες προτεταμέναι.............. *Πυραλίδαι*
  - Ὀπίσθιαι πτέρυγες, σχεδὸν γενικῶς, μετὰ μιᾶς ἢ δύο ραχιαίων νευρώσεων............
    - Πτέρυγες, ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει, ὁριζόντιαι. Ὀπίσθιαι ἐπὶ τοῦ σώματος ἐπαναπαυόμεναι. Κοιλία, γενικῶς, λεπτή.............. *Γαιωμετρίδαι*
    - *Νυκτόβια*: Κεραῖαι νηματοειδεῖς. Πτέρυγες γενικῶς στεναί............
      - Πτέρυγες, ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει, κεραμιδοειδῶς κεκλιμέναι ἐπὶ τοῦ σώματος........
        - Ὀπίσθιαι πτέρυγες μᾶλλον συνεπτυγμέναι. Κεραῖαι εὐρεῖαι. Σῶμα, γενικῶς, ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν κεκαλυμμένον. Κοιλία ἀρκετὰ ὀγκώδης.. *Νυκτιίδαι*
        - Ὀπίσθιαι πτέρυγες ὀρθὴν γωνίαν πρὸς τὸ σῶμα σχηματίζουσαι, ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει. Κεραῖαι βραχεῖαι καὶ γενικῶς κτενοειδεῖς. Σῶμα, γενικῶς, ὑπὸ ἐριωδῶν τριχῶν κεκαλυμμένον. Κοιλία ὀγκώδης.............. *Βομβυκίδαι*
      - Πτέρυγες, ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει, ἐπικλινεῖς, ἐν εἴδει κεράμων, ἐπὶ τοῦ σώματος διατεταγμέναι. Σῶμα ὑπὸ ἀραιοῦ τριχώματος καλυπτόμενον.............. *Ἀρτίδαι*
    - *Σκιόβια*: Κεραῖαι νηματοειδεῖς ἢ πρισματικαί. Πτέρυγες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, στεναί.
      - Κεραῖαι οὐχὶ πρισματικαί..................
        - Κεραῖαι κλειδοειδεῖς. Πτέρυγες, ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει, κεραμιδοειδῶς κεκαλυμμέναι ἐπὶ τοῦ σώματος.............. *Ζυγαινίδαι*
        - Πτέρυγες, ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει, ὁριζόντιαι ἢ ἐπικλινεῖς, ἐπαναπαυόμεναι ἐπὶ τοῦ σώματος.............. *Ξυλοτροφίδαι*
      - Κεραῖαι, ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει, ὁριζόντιαι. Αἱ ὀπίσθιαι πτέρυγες ἐπικλινεῖς, ἐπαναπαυόμεναι ἐπὶ τοῦ σώματος.............. *Σφυγγίδαι*
- *Ροπαλόκερα*: Κεραῖαι εἰς ροπαλοειδεῖς ἀποφύσεις ἀπολήγουσαι. Πτέρυγες στεναὶ καὶ κάθετοι πρὸς τὸ σῶμα, ἐφ' ὅσον τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει. Σῶμα ἀρκετὰ εὐρύ.............. *Πιερίδαι*

Μικρολεπιδόπτερα (Πτεροφορίδαι, Τινεῖδαι, Τορτικίδαι, Πυραλίδαι)

Μακρολεπιδόπτερα (Γαιωμετρίδαι, Νυκτιίδαι, Βομβυκίδαι, Ἀρτίδαι, Ζυγαινίδαι, Ξυλοτροφίδαι, Σφυγγίδαι, Πιερίδαι)

Digitized by Google

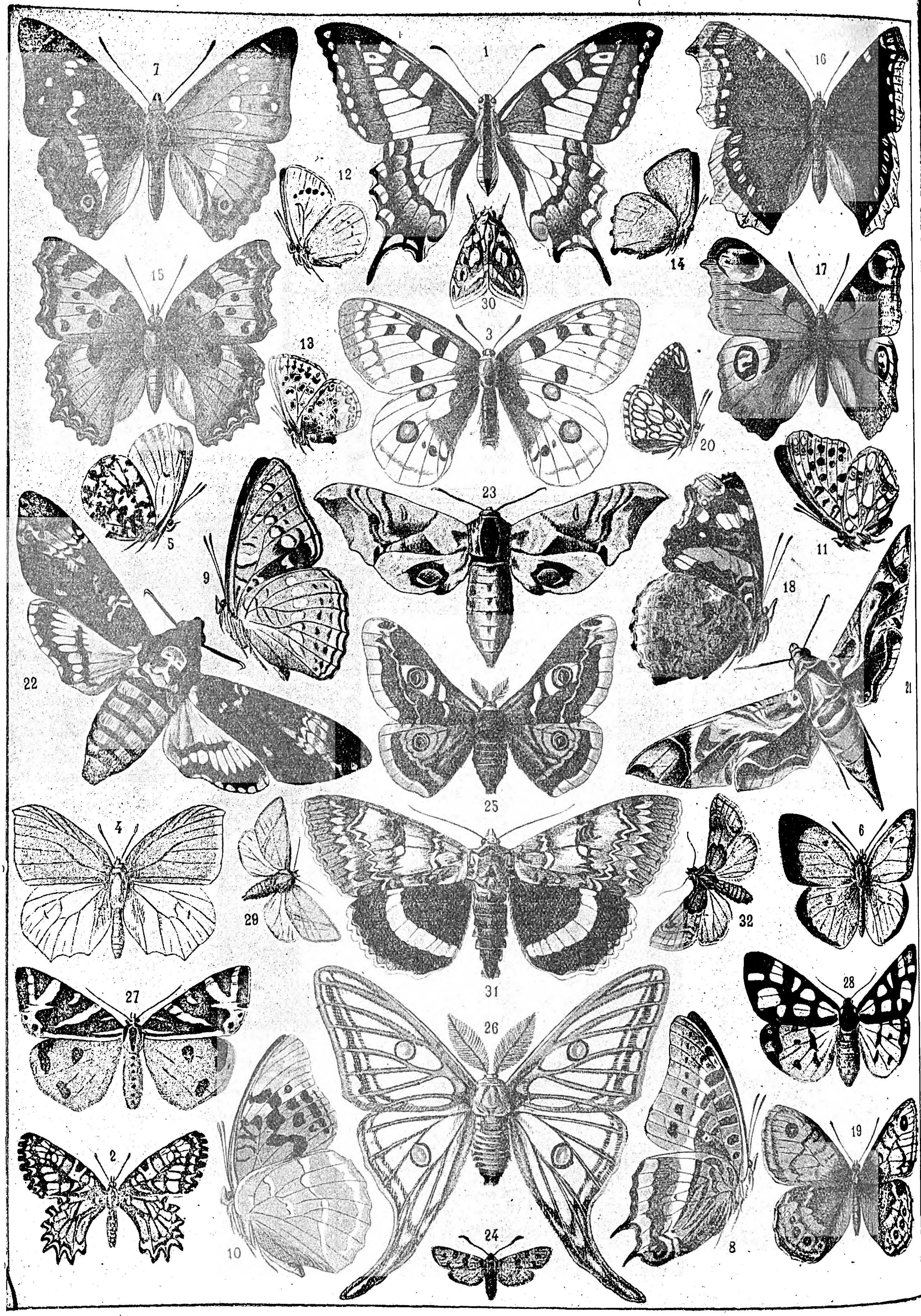

Διάφορα εἴδη λεπιδοπτέρων τῆς Εὐρώπης.

[1=Μαχάων. 2=Θαΐς. 3='Απόλλων. 4=Κλεοπάτρα. 5=῾Ηώς. 6=Κολιάδη. 7=Μαρτία. 8='Ιάσιος. 9=Νυμφαλὶς ἡ μεγάλη. 10=Καλλίμορφος ἡ μεγάλη. 11=Καλλίμορφος ἡ μικρ. 12=Λύκαινα ἡ κυλλαρίς. 13=Λύκαινα ὁ ἄδωνις. 14=Θέκλη. 15=Χελωνία. 16=Μόριος. 17=Ταὼς ὁ ἡμερόβιος. 18='Αταλάντη. 19=Σάτυρος. 20='Αράκυνθος 21=Σφὶγξ ἡ τῆς δάφνης. 22=Σφὶγξ ἡ νεκροκεφαλή. 23=Σπέρινθος. 24=Ζύγαινα. 25=Ταὼς ὁ νυκτόβιος. 26="Αττακος ὁ 'Ισαβέλλειος. 27=Καλλίμορφος. 28=Χελωνία ἡ διάστικτος. 29='Αλιὰς ἡ πρασίνη. 30=Κουκουλία ἡ ἀργυρόχρους. 31=Λυχναία ἡ κυανῆ. 32=Νοκτυλέλλη.]

Digitized by Google

πτερα, εἰς δὲ τὰ ῥοπαλόκερα ἀντιστοιχοῦν τὰ *σκιόβια* καὶ *νυκτόβια* τοῦ Λατρέϊγ καὶ τὰ *ἀχαλινόπτερα* τοῦ Μπλανσάρ.

Ἡ κατηγορία τῶν ἑτεροκέρων λεπιδοπτέρων περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς οἰκογενείας: *ἀμφιδασίδαι, βομβυκιδαι, γεωμετρίδαι, κοσσίδαι, κυματοφορίδαι, λυγίδαι, νυκταιολίδαι, πτεροφορίδαι, πυραλίδαι, σατουρνιδαι, φαλανιδαι, χελωνιδαι* κτλ. Πάντα τὰ ἔντομα τῶν ἀνωτέρω οἰκογενειῶν διακρίνονται ἐκ τοῦ ἀκόμψου καὶ εὐτραφοῦς, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, σώματός των, ὑπὸ τριχῶν, κεραιῶν ἢ σμηριγγων κεκαλυμμένου.

Ἡ κατηγορία τῶν ῥοπαλοκέρων λεπιδοπτέρων περιλαμβάνει τὰς ἑξῆς οἰκογενείας: *ἀπατουρίδαι, ἑσπερίδαι, λυκαινίδαι, νυμφαλίδαι, μορφίδαι, παρνασσίδαι, πιερίδαι, σατυρίδαι* κτλ. Πάντα τὰ ἔντομα τῆς κατηγορίας τῶν ῥοπαλοκέρων διακρίνονται ἐκ τοῦ ἐπιμήκους γενικῶς σώματός των, τῆς ἀτρακτοειδοῦς κοιλίας των, τῶν ἀνεπτυγμένων πτερύγων καὶ τῶν εἰς ῥοπαλοειδεῖς ἀποφύσεις τελευτωσῶν κεραιῶν των, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὴν ὀνομασίαν *ῥοπαλόκερα*. Ὑπό τινων τὰ λεπιδόπτερα καλοῦνται καὶ *λεπιδοπτερύγια*.

Διαίρεσις. Εἰς τὰ λεπιδόπτερα ὑπάγονται περὶ τὰ 250.000 εἴδη. Ἀπαντῶσι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς, πλὴν τῶν ἀρκτικῶν χωρῶν, καὶ κυρίως εἰς τὰς χώρας ὅπου ἡ βλάστησις εἶναι πλουσία. Τὰ περισσότερα καὶ μεγαλύτερα λεπιδόπτερα εὑρίσκονται εἰς τὴν Αὐστραλίαν, τὴν Μαδαγασκάρην καὶ τὴν Νέαν Ζηλανδίαν.

— *[Παλαιοντ.]* Κατὰ τὴν τεταρτογενῆ περίοδον ἀνεφάνησαν ἐλάχιστα εἴδη λεπιδοπτέρων ἐντόμων, Ἐκ τῶν ἐν ἀπολιθώσει εὑρεθέντων καλύτερον πάντων καθωρίσθησαν τὰ εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν βομβυκιδῶν ἀνήκοντα, ὡς ὁ *ψευδοσήρηξ ὁ δαρβίνειος* κτλ., ἅτινα εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν σχιστολίθων τοῦ Solenhofen. Εἰς τὴν μέσην ἰουράσειον τῆς Σιβηρίας ἀνευρέθη μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ *φραγμοκίτης ὁ δανέστειος*. Ἐν τῇ ἄνω ἰουρασείῳ τοῦ Solenhofen ἀνευρέθη τὸ *βελίστομον τὸ ἐπίμηκες*, ὅπερ κατ' ἀρχὰς κακῶς ἐξελήφθη ὡς ὑμενόπτερον κτλ., γενικῶς δὲ λείψανα ἀπολιθωμένα *λεπιδοπτέρων* εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων ἀπὸ τῆς δογγερίου ἢ μέσης ἰουρασίου τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Esper*, Die europäischen Schmetterlinge in Abbildungen nach der Natur, mit Beschreibung (Erlangen, 1777—1805), εἰς 7 τόμους. — *Borkhausen*, Naturgeschichte der europäischen Schmetterling Francfurt, 1788—1794), εἰς 5 τόμους. — *Ochsenheimer - Treitschke*, Die Schmetterlinge von Europa (Leipzig, 1807—1835), εἰς 10 τόμους. — *Hübner*, Sammlung europäischer Schmetterlinge (Augsburg, 1805—1841). — *Herrich-Schäffer*, Systematische Bearbeitung der Schmetterlinge von Europa (Ratisbona, 1843—1855), εἰς 5 τόμους. — *Boisduval*, Icones historiques des lépidoptères nouveaux ou peu connus d'Europe Paris, 1832—1874). — *Rambur*, Faune entomologique de l' Andalousie (Paris, 1838—1839). — *Guénée*, Species général des lépidoptères nocturnes (Paris, 1852—1857, εἰς 6 τόμους. — *Freyer*, Neuere Beiträge zur Schmetterlingskunde (Augsburg, 1831 1858), εἰς 7 τόμους. — *Speyer*, Geographische Verbreitung der Schmetterlinge Deutschlands und der Schweiz (Leipzig, 1858—1862). — *Kirby* Synonimic Catalogue of Lepidoptera (London, 1871—1892). — *Tutt*, A natural history of the british Lepidoptera (London 1889—1902) — *Heinemann*, Die Schmetterlinge Deutschlands und der Schweiz (Braunschweig, 1859— 1877, εἰς 2 τόμους). — *Praum*, Abbildung und Beschreibung europäischer Schmetterlinge (Nuremberg, 1857—1870). — *Ramann*, Die Schmetterlinge Deutschlands und der angrenzenden Länder (Arnstadt, 1872—1875). — *Rothe*, Vollständiges Verzeichlands und der Schweiz (Vienna, 1902). — *Weismann*, Ueber den Saisondimorphismus der Schmetterlinge (Leipzig, 1875). — *Berge*, Schmetterlingsbuch (Stuttgart, 1883) — *Lambillon* Histoire naturelle et moeurs de tous les papillons de Belgique (Namur, 1903). — *Obertür*, Études d'entomologie (Rennes, 1876). — *Rebel*, Katalog der Lepidopteren des paläarktischen Faunengebietes (Berlin, 1901). — *Staudingen-Wocke*, Katalog der Lepidopteren Europas und der angrenzender Länder Dresde, 1861). — *Scudder*, The Butterflies of the Eastern United States and Canada (Boston, 1890), εἰς 3 τόμους. — *Ruckler*, The larvae of the british Butterflies and Moths (London, 1866). — *Romanoff*, Mémoires sur les lépidoptères (Mexou, 1887) εἰς 3 τόμους. — *Spuler*, Die Raupen der Schmetterlinge Europas (Stuttgart, 1905). — *Meyrick*, Handbook of british Lepidoptera (London, 1895). — *Stanfuss*, Handbuch der paläarktischen Grosschmetterlinge (Jena, 1896). — *Rühl*, Die paläarktischen Grosschmetterlinge (Leipzig, 1892). — *Wagner*, Lepidopterum Catalogus (Berlin, 1914).

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

λεπιδοπτερυγοειδὴς ῥαφὴ *[Ἀνατομ.]*. Ῥαφὴ ἐπὶ τῆς ἔξω κροταφικῆς ἐπιφανείας, σχηματιζομένη ἐκ τῆς συντάξεως τῆς μείζονος πτέρυγος τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ μετὰ τῶν παρακειμένων ὀστῶν τοῦ κρανίου. Ι. Π.

λεπιδόρθωσις (ἡ) *[Ἰχθυολ.]*. Ἀσθένεια τῶν ἰχθύων, ἧς συμπτώματα εἶναι ἡ ἀνόρθωσις τῶν λεπίων καὶ ἐφίδρωσις τοῦ σώματος ἐκ τῆς ἐκκρίσεως χαρακτηριστικοῦ ὑγροῦ ἐκ τῶν πόρων τοῦ δέρματος. Ἡ ἀσθένεια αὕτη, ἥτις πολλάκις ἀποδεκατίζει τὰ ἰχθυοτροφεῖα, προκαλεῖται ὑπό τινος μικροβίου, ὅπερ εὑρίσκεται ἀφθόνως εἰς τὰ ὕδατα ἅτινα δέχονται ὑπονόμους. Δ. Ν. Π.

Λέπιδος (Lepidus). Ἐπίθετον ἐνδόξου ῥωμαϊκῆς οἰκογενείας πατρικίων ἐκ τοῦ Αἰμιλίου γένους, ἀπὸ τοῦ Γ' π. Χ. αἰῶνος. Σπουδαιότερα μέλη αὐτῆς εἶναι:

1) *Μᾶρκος Αἰμίλιος Λέπιδος*. Εἷς τῶν τριῶν ἀποσταλέντων (201 π. Χ.) ὡς πρέσβεων καὶ παραστατῶν τῆς συγκλήτου πρὸς τὸν νεαρὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖον Ε'. Τῷ 199 ἔγινε ποντίφιξ, τῷ 191 πραίτωρ, τῷ 189 διοικητὴς Σικελίας, τῷ 187 ὕπατος, ὁπότε ὑπέταξε τοὺς Λίγυρας, τῷ 179 τιμητής, τῷ 175 τὸ δεύτερον ὕπατος καὶ ἑξάκις πρῶτος τῆς συγκλήτου.

2) *Μᾶρκος Αἰμίλιος Λέπιδος Πορσίνας*. Ὕπατος τῷ 137, ὁ μεγαλύτερος ῥήτωρ τῆς ἐποχῆς του, εἰσαγαγὼν εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ῥητορικὴν τέχνην κατ' ἀπομίμησιν τῶν Ἑλλήνων τὴν κομψὴν καὶ ἐπιτετηδευμένην σύνθεσιν.

3) *Μᾶρκος Λέπιδος*. Πραίτωρ (81). Εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον μεταξὺ Μαρίου καὶ Σύλλα ἐτάχθη κατ' ἀρχὰς μὲ τὸ μέρος τοῦ Σύλλα, βραδύτερον δέ, νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τοῦ δημάρχου Α. Σατουρνίνου, μετέστη εἰς τὴν δημοκρατικὴν μερίδα. Ὕπατος κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου τοῦ δικτάτωρος, ἐπεζήτησε τὴν ἀνατροπὴν τῆς καταστάσεως διὰ τῆς ἀνακλήσεως τῶν προγεγραμμένων καὶ τῆς ἀποδόσεως τῶν περιουσιῶν των. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς του ἀνεχώρησεν ὡς διοικητὴς τῆς πέραν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας, ἀλλ' ἐσταμάτησεν εἰς Ἐτρουρίαν, ὅπου ἐστρατολόγησε καὶ ὥπλισεν ἀρκετὸν στρατόν. Πληροφορηθεὶς ὅτι ἐκηρύχθη ἐχθρὸς τῆς πατρίδος ὑπὸ τῆς συγκλήτου, ἐβάδισε κατὰ τῆς Ῥώμης χωρὶς νὰ περιμείνῃ τὸν σύμμαχόν του Βροῦτον, διοικητὴν τῆς ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας. Διὰ τοῦτο ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Κατούλου καὶ Πομπηΐου καὶ κατεδιώχθη εἰς Ἐτρουρίαν, ὁπόθεν διέφυγεν εἰς Σαρδηνίαν, ἔνθα καὶ ἀπέθανε.

4) *Λούκιος Αἰμίλιος Λέπιδος Παῦλος*. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἀνήκων εἰς τὴν ἀριστοκρατικὴν μερίδα. Κατηγόρησε τὸν Κατιλίναν (63), ἐνήργησεν ὑπὲρ ἀνακλήσεως τοῦ Κικέρωνος, ἔγινε πραίτωρ (53) καὶ ὕπατος (50)· ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τοῦ Καίσαρος, παρὰ τοῦ ὁποίου ἔλαβε 1500 τάλαντα διὰ τὴν μετασκευὴν τῆς Αἰμιλίας βασιλικῆς στοᾶς καὶ προέγραψε τὸν αὐτάδελφόν του, τὸν ἔνδοξον Λέπιδον, μέλος τῆς τριανδρίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος ἔφυγεν εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ ἀπέθανεν ἐν Μιλήτῳ.

5) *Μᾶρκος Αἰμίλιος Λέπιδος* Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου καὶ εἷς τῆς τριανδρίας. Ἐγεννήθη τῷ 89 π. Χ. Διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ νομισματοκοπείου, παρουσιάσθη δὲ εἰς τὴν πολιτικὴν σκηνὴν τῷ 52 π. Χ, ἐκλεγεὶς μεσοβασιλεύς, διότι ἕνεκα τῶν ἀγώνων τοῦ Κλωδίου καὶ τοῦ Μίλωνος δὲν εἶχον ἐκλεχθῇ κανονικοὶ ἄρχοντες. Τῷ 49, μένων ὡς πραίτωρ εἰς Ῥώμην ὠνομάσθη διοικητὴς τῆς Ῥώμης. Ὡς τοιοῦτος εἰσηγήθη τὴν εἰς δικτάτωρα ἀναγόρευσιν τοῦ Καίσαρος. Τῷ 48 ἐγένετο διοικητὴς τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ἴβηρος Ἱσπανίας, ἔνθα νικήσας τοὺς βαρβάρους δι' ἄλλων στρατηγῶν ἔλαβε τὸν τίτλον imperator καὶ ἐθριάμβευσεν ἐν Ῥώμῃ (47). Τὴν παραμονὴν τῆς δολοφονίας τοῦ Καίσαρος ἐγευμάτισε μετ' αὐτοῦ καὶ ἦτο παρὼν κατὰ τὴν δολοφονίαν, μόλις δὲ διέφυγε καὶ αὐτὸς τὸν θάνατον. Ὡς ἵππαρχος τότε ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ καὶ κατέλαβε τὴν ἀγοράν. Τότε προσείλκυσεν αὐτὸν ὁ Ἀντώνιος καὶ τὸν ὠνόμασε μέγιστον ποντίφικα, εἰς δὲ τὸν υἱόν του ἔδωκε σύζυγον τὴν θυγατέρα του. Μετὰ ταῦτα ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, ὅπου διηλλάγη μετὰ τοῦ Σέξτου Πομπηΐου. Κατὰ τὴν ῥῆξιν μεταξὺ Ἀντωνίου καὶ συγκλήτου, ὁ Κικέρων ἐνήργησε νὰ ψηφισθοῦν μεγάλαι τιμαὶ εἰς τὸν Λέπιδον, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἠγωνίσθη χαλαρῶς κατὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ εἶτα ἥνωσε τὰς δυνάμεις του μετ' αὐτοῦ, διὸ προεγράφη ὑπὸ τῆς συγκλήτου. Τότε ἐν Βολωνίᾳ ἐπῆλθε συνεννόησις μεταξὺ τοῦ Ὀκταβίου καὶ Ἀντωνίου καὶ ἐσχηματίσθη ἡ δευτέρα τριανδρία (27 Νοεμβρίου τοῦ 43), τῆς ὁποίας μετέσχε καὶ ὁ Λέπιδος. Κατὰ τὴν γενομένην συμφωνίαν, ὁ Λέπιδος ἀνέλαβε τὰς ἐπαρχίας του Ναρβωνίτιδα καὶ Ἱσπανίαν, τὴν ὑπατείαν διὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ τὴν φρούρησιν τῆς Ῥώμης, ἐνῷ οἱ δύο ἄλλοι ἦλθον ν' ἀγωνισθοῦν κατὰ τοῦ Βρούτου καὶ Κασσίου (42). Ὅταν ἐπανῆλθον, κατηγόρησαν αὐτὸν ὅτι συνεννοεῖτο μετὰ τοῦ Σέξτου Πομπηΐου καὶ ἀφῄρεσαν τὰς ἐπαρχίας του ἐπιτρέψαντες μόνον τὴν Ἀφρικήν. Ἐκεῖ ἔμεινε μέχρι τοῦ 36, λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἀνανεωθεῖσαν τριανδρίαν (37). Κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀκταβίου νὰ συνδράμῃ αὐτὸν κατὰ τοῦ Πομπηΐου, προσεπάθησε νὰ κρατήσῃ δι' ἑαυτὸν τὴν Σικελίαν. Ἀπεβιβάσθη λοιπὸν εἰς αὐτὴν καὶ τὴν κατέλαβεν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, ἐπιχειρήσας νὰ πολεμήσῃ τὸν Ὀκτάβιον, ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του, τοὺς ὁποίους εἶχε διαφθείρει ὁ Ὀκτάβιος, καὶ παραιτηθεὶς ἰδιώτευσε μέχρι τοῦ 13 π. Χ., ὁπότε ἀπέθανε. Τὸ ἀναποφάσιστον τοῦ χαρακτῆρός του ἠμπόδισεν αὐτὸν νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὴν τύχην, ἡ ὁποία τὸν εἶχε φέρει εἰς τὴν πρώτην θέσιν τῆς πολιτικῆς σκηνῆς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος ἂν καὶ ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ καὶ ὁ κυρίως κυβερνήτης τῆς Ῥώμης, οὐδόλως ἠδυνήθη νὰ ὠφεληθῇ.

6) *Παῦλος Αἰμίλιος Λέπιδος*. Υἱὸς τοῦ Λευκίου Αἰμιλίου Παύλου, ἐπεφορτίσθη ὑπὸ τοῦ Βρούτου τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Κρήτης. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Ὀκταβίου, ἀμνηστευθεὶς ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην καὶ ἔγινε ὕπατος (34) καὶ τιμητής (22).

7) *Μᾶρκος Αἰμίλιος Λέπιδος*. Υἱὸς τοῦ ἐνδόξου Λεπίδου, συνομόσας κατὰ τοῦ ἐξ Ἀκτίου ἐπανελθόντος Ὀκταβίου συνελήφθη ὑπὸ τοῦ Μαικήνα καὶ ἐθανατώθη. Ἡ σύζυγός του Σερβιλία ηὐτοκτόνησε. Ν. Ι. Ζ.

λεπιδοσάρκωμα (τὸ) (lépidosarcome) *[Ἰατρ.]*. Εἶναι ὄγκος σαρκωματώδης, ἐπικαλυπτόμενος ὑπὸ λεπίων ἀνωμάλου σχήματος· ἀπαντᾷ δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν κοιλότητα τοῦ στόματος (A. Severin). Μ. Ν. Κ.

λεπιδόσαυροι (οἱ) *[Ζῳολ.]*. Κατηγορία ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων*, περιλαμβάνουσα σαύρας ὧν τὸ δέρμα καλύπτεται ὑπὸ πολυπληθῶν λεπίων. Τὸ τρῆμα τῆς ἕδρας εἶναι πλαγίως τοῦ σώματος τοποθετημένον καὶ καλύπτεται ὑπὸ πλακὸς ἀσβεστοκερατοειδοῦς συστάσεως. Δ. Ν. Π.

λεπιδοσαφὴς (ὁ) (Lepidosaphes) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἐντόμων ἡμιπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *κοκκοειδῶν* (ψῶραι). Τὰ χελώνια τῶν θηλειῶν ἔχουσι μῆκος 3—4 χιλιοστῶν καὶ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κεκαμμένα ἐν εἴδει κόμματος χρώματος καστανοφαίου. Τὰ χελώνια τοῦ ἄρρενος εἶναι τῆς αὐτῆς μορφῆς ἀλλὰ μικρότερα. Τὸ εἶδος L. citricola προσβάλλει τὰ ἑσπεριδοειδῆ. Ἔχει 3 γενεὰς τὸ ἔτος ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου, αἱ δὲ ζημίαι ἃς προξενεῖ εἶναι ἀρκετὰ σοβαραί. Τὸ εἶδος L. pomorum, μεγαλύτερον τοῦ προηγουμένου, προσβάλλει τὴν μηλέαν, ἀχλαδέαν, λεύκην κλπ. καὶ σπανίως τὰ ἑσπεριδοειδῆ. Ἔχει 2 γενεὰς τὸ ἔτος (Μάϊος, Ἰούλιος). Διὰ τὴν καταπολέμησιν ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν ἐνδείκνυνται ψεκασμοὶ μὲ θειασβέστιον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκκολάψεως τῶν προνυμφῶν. Ε. Τ. Ε.

λεπιδοσειρὴν (ἡ) (Lepidosiren) *[Ζῳολ.]*. Γένος ἰχθύων διπνόων τῆς οἰκογενείας τῶν *λεπιδοσειρηνιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸ *λεπιδοσειρὴν ἡ παράδοξος* (Lepidosiren paradoxa), ἰχθὺς οὗ τὸ μῆκος φθάνει τὰ 130 ἑκατ. Ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, πλατύ, ἐγχελυοειδές, κεφαλὴν χωριζομένην τοῦ σώματος διὰ διπλῆς διογκώσεως καὶ πεπλατυσμένην ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ὀφθαλμοὺς μικροὺς καὶ οὐρὰν πτεροειδῆ. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν νότιον Ἀμερικὴν καὶ εἰς τὰ μεγάλα παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀμαζόνος ἕλη καὶ τέλματα, ἐνδιαιτωμένη ἐντὸς τῆς ἰλύος. Κατὰ τὰς ἐποχὰς τῆς ξηρασίας τῶν τελμάτων ἀναπνέει διὰ τῶν πνευμόνων. Τὰ ᾠά της ἡ θήλεια ἐναποθέτει εἰς ἀρκετὸν βάθος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς ἰλύος. Πλεῖστοι ἰθαγενεῖς τῶν μερῶν ἐκείνων ἁλιεύουσι τοῦτον διὰ τὸ νοστιμώτατον κρέας του, ὅπερ εἶναι παρεμφερὲς πρὸς τὸ κρέας τοῦ ἐγχέλυος. Δ. Ν. Π.

Λεπιδοσειρὴν ἡ παράδοξος.

λεπιδοσειρηνίδαι (οἱ) (Lepidosirenidae) *[Ζῳολογ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων διπνόων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *διπνευμόνων*, περιλαμβάνουσα τελματαίους ἰχθῦς ἱκανοῦ μεγέθους μὲ σῶμα κυλινδρικόν, ἐγχελυοειδὲς ὑπὸ μικρῶν λεπίων κεκαλυμμένον καὶ μὲ διπλῆν ἀναπνοήν, βραγχιακὴν καὶ πνευμονικήν. Τὸ χρῶμά του εἶναι σκοτεινὸν μελανοελαιῶδες. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει δύο γένη: *λεπιδοσειρὴν* καὶ *πρωτόπτερον*, ἀμφότερα εἰς τὰς ἑλώδεις καὶ τελματώδεις ἐκτάσεις τῆς νοτίου Ἀμερικῆς ἀπαντῶντα. Δ. Ν. Π.

λεπιδόσπερμον (τὸ) (Lepidospermum) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπειροειδῶν*, περιλαμβάνον πόας ἰθαγενεῖς τῆς Ὠκεανίας. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἶναι τὸ *λεπιδόσπερμον τὸ ξιφοειδὲς* (Lepidopermum gladiatum), ἰθαγενὴς πολυετὴς πόα τῆς Αὐστραλίας, φυομένη εἰς παραλίους καὶ ἀμμώδεις τόπους καὶ χρησιμοποιουμένη κυρίως πρὸς συγκράτησιν τῶν κινουμένων ἄμμων. Δ. Ν. Π.

λεπιδόσταχυς (ὁ) (Lepidostachys) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *εὐφορβιοειδῶν*, περιλαμβάνον μετρίου μεγέθους δένδρα, ἀπαντῶντα εἰς τὰς Ἰνδίας. Δ. Ν. Π.

λεπιδοστεΐδαι (οἱ) (Lepidosteidae) *[Ζῳολ.]*. Οἰκογένεια ἰχθύων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *γανοειδῶν*, περιλαμβάνουσα ἰχθῦς μὲ ὀστεΐνον σκελετὸν καὶ σῶμα ἐπίμηκες ὑπὸ γανοϊδῶν λεπίων κεκαλυμμένον, καὶ πτερύγια ὑπὸ ἀνθεκτικῶν ὀστεΐνων πλακῶν συγκρατούμενα. Ἡ οἰκογένεια περιλαμβάνει περιωρισμένον ἀριθμὸν γενῶν, ἅτινα ἐνδιαιτῶνται εἰς τὰ γλυκέα ὕδατα τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τῆς νήσου Κούβας. Τρέφονται ἐκ διαφόρων ἰχθύων. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων γενῶν εἶναι ὁ *λεπιδόστεος* καὶ ὁ *πολύπτερος*. Δ. Ν. Π.

— *[Παλαιοζῳολ.]* Λείψανα ἀπολιθωμένα *λεπιδοστεΐδῶν* εὑρίσκονται ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων

Digitized by Google

δ ιαπλάσεων ἀπὸ τῆς κρητιδικῆς (Αἴγυπτος) τοῦ μεσοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον. Γ. Κ. Γ.

λεπιδόστεος (ὁ) (Lepidosteus) /*Ζωολ.*/. Γένος ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *λεπιδοστειδῶν*, περιλαμβάνον ἰχθῦς μὲ σῶμα σχεδὸν ἰσόπαχον καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ μῆκος, ἐπίμηκες, πεπλατυσμένον ἐκ τῶν πλαγίων καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ ἀνθεκτικῶν λεπίων. Τὸ ῥύγχος του εἶναι ἐπιμηκέστατον, μὲ ἄνω σιαγόνα εὐρυτέραν τῆς κάτω καὶ ἀμφοτέρας ἐφωδιασμένας μὲ πολυπληθεῖς ὀδόντας αἰχμηροτάτους. Τὰ βραγχιακὰ ἐπιπτύγματα εὑρίσκονται παρὰ τὴν σφαγὴν τοῦ λαιμοῦ καὶ σχεδὸν κατὰ τὸ κατώτερον αὐτοῦ μέρος. Ἐκ τῶν τριῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ὁ *λεπιδόστεος ὁ ὀστεώδης* (Lepidosteus osseus), ὅστις φθάνει τὸ μῆκος τῶν 150 ἑκατοστομέτρων καὶ λόγῳ τῆς μορφῆς τοῦ σώματός του καλεῖται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν *ἰχθὺς-καΐμαν*. Οὗτος ἔχει ῥύγχος ἐπίμηκες, ἰσχυρόν, μετὰ ἰσχυροτάτων σιαγόνων καὶ στενοῦ καὶ ἐπιμήκους στοματικοῦ διανοίγματος· ὀφθαλμοὺς στρογγύλους καὶ μικροτάτους· κεφαλὴν μᾶλλον λεπτήν, βραχεῖαν καὶ τριγωνικήν· σῶμα ἐπίμηκες, ἰσοπαχές, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλα-

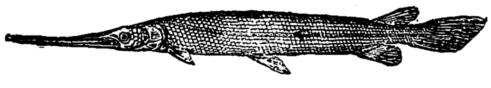

Λεπιδόστεος ὁ ὀστεώδης.

γίων καὶ μὲ ἀνθεκτικὰ λέπια κεκαλυμμένον· οὐραῖον πτερύγιον μοναδικόν, βραχύ, ἀπεστρογγυλωμένον, κατὰ τὴν ῥίζαν τῆς οὐρᾶς εὑρισκόμενον, ἑδραῖον ὁμοιόμορφον πρὸς τὸ ῥαχιαῖον καὶ σχεδὸν ἀντιτιθέμενον πρὸς αὐτό, κοιλιακὰ μικρότατα καὶ στενά, στηθιαῖα παρὰ τὴν σφαγὴν τοῦ λαιμοῦ τοποθετημένα, πλατέα καὶ βραχέα, καὶ οὐραῖον βραχύ, πολυακανθωτὸν καὶ ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὸ ἄκρον του. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ὑποπράσινος κατὰ τὴν ῥάχιν, ὑποκίτρινος κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ ὑπέρυθρος κατὰ τὴν κοιλίαν. Τὰ πτερύγιά του ἔχουσιν ἐρυθρόφαιον χρωματισμόν. Κατά τινας φυσιοδίφας ὡς ἀναπνευστικὴ συσκευὴ τοῦ λεπιδοστέου χρησιμεύει ἡ νηκτικὴ κύστις. Ἀπαντᾷ εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς λίμνας τῆς νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τῆς Κούβας. Δ. Ν. Π.

— [*Παλαιοζωολ.*] Λείψανα ἀπολιθωμένα *λεπιδοστέων* εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων διαφόρων διαπλάσεων, ἀπὸ τῆς ἠωκαίνου τοῦ καινοζωϊκοῦ μέχρι σήμερον καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐντὸς στρωμάτων γλυκέων ὑδάτων, εἰς τὸ Kressenberg, τὸ Messel παρὰ τὴν Δαρμστάτην, τὰς Ἰνδίας, τὴν Βοημίαν κ. ἄ. Γ. Κ. Γ.

λεπιδόστερνον (τὸ) (Lepidosternum) [*Ζωολ.*]. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀμφισβαινιδῶν*, περιλαμβάνον σαύρας μὲ σῶμα ὀφιοειδές. Τὸ γένος περιλαμβάνει ἓν μόνον εἶδος, τὸ *λεπιδόστερνον τὸ μικροκέφαλον* (Lepidosternum microcephalum), ὅπερ δὲν ὑπερβαίνει εἰς μῆκος τὰ 30 ἑκατοστόμετρα καὶ ἔχει σῶμα ἐπίμηκες, κυλινδρικὸν καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ δακτυλιοειδῶν λεπίων. Ἡ κεφαλή του εἶναι μικρά, σχετικῶς πρὸς τὸ μῆκος τοῦ σώματος, πεπλατυσμένη ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ φέρει μικροτάτους ὀφθαλμούς. Τὸ στοματικὸν ἄνοιγμα εἶναι στενὸν καὶ ἡ γλῶσσα παχεῖα καὶ μικρά. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ὑπόλευκος κατὰ τὴν ῥάχιν, μὲ ἐρυθρὰς κηλῖδας, καὶ λευκὸς κατὰ τὴν κοιλίαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν νότιον Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

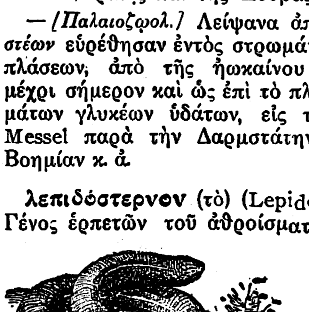

Λεπιδόστερνον τὸ μικροκέφαλον.

λεπιδοτριχία (ἡ) (lepothrix) / *Ιατρ.*/. Οὕτω καθορίζεται πάθησίς τις τῶν τριχῶν, φύσεως πιθανῶς παρασιτικῆς, ἀπαντῶσα ἰδίως εἰς τὰς μασχάλας καὶ εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα. Χαρακτηρίζεται δ' αὕτη ὑπὸ τῆς παρουσίας μικρῶν συγκριμάτων προεξεχόντων καὶ ἐναποτεθειμένων κατὰ μῆκος τοῦ στελέχους τῆς τριχός, κυρίως δὲ πρὸς τὸ μέσον τριτημόριον ταύτης· συμπίπτει δ' ἡ πάθησις αὕτη πολλάκις πρὸς τὴν παρουσίαν ἱδρώτων ἐγχρώμων καὶ κυρίως ἱδρώτων ἐρυθροχρόων. Κατὰ συνωνυμίαν ἡ πάθησις αὕτη καλεῖται καὶ *τριχομυκητίασις ὀζώδης* Μ. Ν. Κ.

λεπίδουρος (Lepidurus) /*Ζωολ.*/. Γένος μαλακοστράκων βραγχιοπόδων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυλλοπόδων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποδιδῶν*, περιλαμβάνον θαλάσσια ζῳάρια, μὲ σῶμα κυλινδρικόν, ἀρκετὰ ἐπίμηκες καὶ ὄστρακον εὐρύ, καλύπτον τὸ ἀνώτερον καὶ μέσον τμῆμα τοῦ σώματος καὶ ἀφῖνον ἀκάλυπτον μόνον τὸ ὀπίσθιον τμῆμα τοῦ σώματος. Γενικῶς, οἱ λεπίδουροι ἔχουσιν ὄστρακον ἀπεστρογγυλωμένον κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος του καὶ κεκολοβωμένον κατὰ τὸ ὀπίσθιον, ὅπου ὑπάρχει καὶ βαθεῖα χαρακτηριστικὴ διαυλάκωσις. Τὸ ὄστρακον καλύπτει, κατὰ τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς μῆκος, τὴν κεφαλὴν καὶ φέρει μικρὰς κεραίας ἐκ δύο ἀρθρώσεων ἀποτελουμένας. Ὁ θώραξ φέρει 11 ἀρθρώσεις. Πόδας ἔχει 24—30 ζεύγη. Οἱ ἄρρενες ὁμοιάζουσι καταπληκτικῶς πρὸς τὰς θηλείας, διὸ καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐνομίζοντο ὅτι οἱ λεπίδουροι ἦσαν ἑρμαφρόδιτοι, ἀλλὰ τοῦτο ἀπεδείχθη ἐσφαλμένον. Ἐνδιαιτῶνται ἐντὸς τῶν στασίμων ὑδάτων, ὅπου καὶ ἀναπτύσσονται εὐκόλως καὶ ταχέως, ὅταν δὲ τὸ ἕλος ἢ τὸ τέλμα ἀποξηρανθῇ ἐξαφανίζονται καὶ οὗτοι. Τὰ ᾠά των δύνανται νὰ διατηρήσωσιν ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη τὴν γονιμοποιὸν αὐτῶν δύναμιν, αἱ δὲ θήλειαι ἐναποθέτουσι ταῦτα ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς ἰλύος. Δ. Ν. Π.

λεπιδόφυλλα (τὰ) /*Βοτ.*/. Καλοῦνται οὕτω τὰ φυτά, τῶν ὁποίων τὰ φύλλα εἶναι κεκαλυμμένα ὑπὸ λεπίδων. Δ. Ν. Π.

λεπιδόφυμα (τὸ) (Lepidophyma) /*Ζωολ.*/. Γένος ἑρπετῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν *σαύρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *τριτωνιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸ *λεπιδόφυμα τὸ ἐπιξανθόστικτον* (Lepidophyma flavomaculatum), ὅπερ ἔχει μῆκος 25 περίπου ἑκατοστομέτρων, κεφαλὴν πυραμιδοειδῆ, σῶμα κυλινδρικὸν καὶ πεπιεσμένον καὶ οὐρὰν κυλινδρικὴν καὶ ἀρκετὰ ἐπιμήκη. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιὸς μὲ ὑπερύθρους καὶ κιτρίνας ἀποχρώσεις καὶ εὐμεγέθη καὶ ἐπίξανθον κηλῖδα κατὰ τὸ μέσον τῆς ῥάχεως, καὶ ὑποκίτρινος κατὰ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

λεπιδόφυτα (τὰ) (Lepidophyta) /*Παλαιοφυτολ.*/ Οἰκογένεια ἐκλειψάντων φυτῶν, ἀνήκουσα εἰς τὰ *λυκοποδιοειδῆ πτεριδόφυτα (ἀγγειοκρυπτόγαμα)*. Τὰ φυτὰ ταῦτα ἔζησαν ἀποκλειστικῶς μόνον κατὰ τὸν παλαιοζωϊκὸν αἰῶνα καὶ τούτου ἕνεκα εἶναι γνωστὰ μόνον ἐν ἀπολιθωμένῃ καταστάσει. Ὑποδιαιροῦνται εἰς τρεῖς κυρίως οἰκογενείας: τὰ *λεπιδοδενδροειδῆ*, τὰ *σιγιλλαριοειδῆ* καὶ τὰ *βοθροδενδροειδῆ*. Τὰ φυτὰ ταῦτα εἶχον σημαντικὸν μέγεθος, ὡς καρποὺς δ' ἐσχημάτιζον κώνους πλευρικοὺς ἢ ἐπακρίους, φέροντας πολλάκις δύο εἰδῶν σπόρια Μετὰ τῶν *καλαμιτῶν* ἀπετέλεσαν χαρακτηριστικώτατον τύπον τῆς χερσαίας χλωρίδος τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος. Γ. Κ. Γ.

λεπιδόχορτο (τὸ) [*Βοτ.*]. Κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *μολύβδαινα ἡ εὐρωπαϊκή*.

λεπιδόχωμα (τό). Ἡ μὲ ὀξείδιον μολύβδου ἄργιλλος, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν ἐν Κρήτῃ εἰς τὰ χωρία ἰδίως, διὰ τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν· τὸ λεπιδόχωμα εἶναι βαθέως φαιόν, ὅταν εἶναι καλῆς ποιότητος, εἶναι δὲ τελείως ἀδιαπέραστον ὑπὸ τοῦ ὕδατος. Ι. Δ. Μ

λεπιδῶ (*—όω*) ἀρχ., καλύπτω μὲ λέπια· ‖ μεταβάλλω εἰς λέπια: «τὰ ὀστᾶ λεπιδοῦται» συντρίβονται εἰς λέπια (*Ἱπποκρ.*).

λεπιδωτὸς (ὁ) (Lepidotus Ag.) [*Παλαιοζωολ.*] Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν ὑποοικογένειαν τῶν *λεπιδοτινῶν σφαιροδοντιδῶν ὀρθογωνοειδῶν γανοειδῶν* ἰχθύων. Οἱ ἰχθύες οὗτοι εἶχον σῶμα ἐπίμηκες καὶ συμπεπιεσμένον, φέρον λέπια παχέα, λεῖα ἢ ἀσθενῶς μόνον πεποικιλμένα. Τὸ ῥαχιαῖον πτερύγιον ἔκειτο πρὸ τοῦ ἰσομήκους ἑδρικοῦ, τὰ θωρακικὰ ἦσαν μεγάλα, τὰ τῆς λεκάνης μικρὰ καὶ τὸ οὐραῖον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κολπωτόν. Τὰ ὀστᾶ τῆς κεφαλῆς ἦσαν λεῖα ἢ κοκκώδη, ἐπικεχρισμένα ὑπὸ σμάλτου. Λείψανα ἄφθονα ἀπολιθωμένα τῶν ἰχθύων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων τῆς τριασίου, ἰουρασίου καὶ τῆς κατωτέρας κρητιδικῆς διαπλάσεως τοῦ μεσοζωϊκοῦ εἰς τὴν Εὐρώπην, Ἀσίαν καὶ Βραζιλίαν. Συνώνυμα: *σφαιρόδους, πλησιόδους, σκροβόδους, λεπιδόσαυρος*. Γ. Κ. Γ.

λεπιδωτός, —ή, —όν· ὁ ἔχων λεπίδας (λέπια), ἄλλως *φολιδωτός*: «θώραξ λεπιδωτός».

Λεπιδωτῶν *πόλις* [*Ἀρχ. Γεωγρ.*]. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἄνω Αἰγύπτου μεταξὺ Γκίργκε καὶ Μπαλιάνας. Σῴζονται ἐρείπια ναοῦ ἱδρυθέντος ὑπὸ Ραμσῆ Β' καὶ ἀνανεωθέντος ὑπὸ τοῦ Μερεμφθᾶ. Εἶναι τὸ σημερινὸν χωρίον *Μεσαΐχ* τῆς φυλῆς Ἀουλὰτ Γισχύα. Ὑπὲρ τὸ χωρίον νεκρικαὶ σύριγγες, ὧν μία τοῦ Ἐνχερμοσέ, μεγάλου ἱερέως τῆς Θίνιος ἐπὶ Μερεμφθᾶ. Γ. Λ Α

λεπιλέμουρος (ὁ) (Lepilemurus) /*Ζωολ.*/. Γένος πιθήκων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἡμιπιθήκων* τῆς οἰκογενείας τῶν *λεμουριδῶν*, περιλαμβάνον 7 εἴδη, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Μαδαγασκάρην. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λεπιλέμουρος ὁ ἰκτιδοειδὴς* (Lepilemurus mustelinus), ὅστις ἔχει μῆκος 45 περίπου ἑκατοστ. ὧν τὰ 25 ἑκατοστ. περίπου κατέχει ἡ οὐρά. Ἡ κεφαλή του εἶναι μικρὰ καὶ ἀπεστρογγυλωμένη καὶ ἀπολήγει εἰς βραχὺ ῥύγχος. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μετρίου μεγέθους καὶ ἀπεστρογγυλωμένοι, τὰ ὦτα βραχέα, εὐρέα καὶ ἠνωρθωμένα, ὁ λαιμὸς βραχὺς καὶ χονδρός, τὸ σῶμα χονδρόν, λίαν κυρτὸν κατὰ τὴν ῥάχιν, οἱ πόδες ἁδροὶ καὶ ἰσχυροὶ μετὰ μετρίου μεγέθους δακτύλων καὶ γαμψῶν ὀνύχων καὶ ἡ οὐρὰ παχεῖα, μακρὰ καὶ κυλινδρική. Ὁ χρωματισμός του εἶναι πυρρὸς κατὰ τὸ σῶμα. Τὸ πρόσωπον εἶναι φαιόν, ὁ λαιμὸς λευκὸς καὶ ἡ κοιλία ὑποκιτρίνη. Ἀπαντᾷ εἰς τὰ μεγάλα δάση τῆς Μαδαγασκάρης. Δ. Ν. Π.

Λεπιλέμουρος ὁ ἰκτιδοειδής.

Λεπὶν (Lépine), *Λουδοβῖκος-Ἰωάννης-Βαπτιστής*. Γάλλος ἀνώτερος διοικητικὸς ὑπάλληλος, γεννηθεὶς ἐν Λυῶνι τῷ 1846. Διετέλεσε γενικὸς διοικητὴς τῆς Ἀλγερίας καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν ἐπιστημῶν. Μ. Ν. Δ.

Λεπὶν (Lepine), *Ραφαήλ*. Διαπρεπὴς Γάλλος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1840. Διετέλεσεν ἐσωτερικὸς ἰατρὸς τῶν νοσοκομείων Λυῶνος καὶ Παρισίων (1860—1865), ἰδίως παρὰ τῷ Charcot ἐν τῇ Σαλπετριέρῃ, ἀργότερον δὲ ἐσπούδασε παρὰ τῷ Virchow, ὡς καὶ τῷ C. Ludwig ἐν Λειψίᾳ (1868-1870), ἐκδώσας καὶ πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ueber Enstehung und Verbreitung des thierischen Zuckerfermentes» (1870). Τῷ 1870 ἀνηγορεύθη διδάκτωρ ἐν Παρισίοις μὲ τὴν ἐναίσιμον διατριβὴν «Περὶ πνευμονικῆς ἡμιπληγίας». Τῷ 1875 ἐγένετο ὑφηγητὴς τῆς ἰατρικῆς σχολῆς Παρισίων, καὶ τῷ 1878 τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς κλινικῆς ἐν Λυῶνι. Ἵδρυσε, τῷ 1877, τὴν «Μηνιαίαν ἐπιθεώρησιν», ἥτις, τῷ 1881, διῃρέθη εἰς ἰατρικὸν καὶ χειρουργικὸν μέρος, καὶ τῷ 1889 τὰ «Ἀρχεῖα πειραματικῆς ἰατρικῆς καὶ παθολογικῆς ἀνατομικῆς». Ἠσχολήθη εἰδικῶς εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐγκεφαλικῶν ἐντοπίσεων, τῶν ἀγγειοκινητικῶν νεύρων, τῆς ἐκκρίσεως τῶν οὔρων, τῆς θεραπευτικῆς καὶ τοῦ διαβήτου. Σπουδαιότερα ἔργα του εἶναι: «Des localisations dans les maladies cérébrales» (1875), «Note historique sur la découverte des vaso - dilatateurs» (1896), «Modifications de la composition de l'urine sous l'influence de troubles dans le fonctionnement du rein» (1898), «Traitement du coma diabétique» (1887), «Le diabète et son traitement» (1899). «Importance de la valeur globulaire dans l'anémie» (1889), «Pleurésie pulsatile» (1898) κλ. Ο. Ρ

—**Λεπὶν** (Lepine), *Στανίσλαος*. Γάλλος ζωγράφος (1836—1892). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ διασήμῳ τοπιογράφῳ Κορώ, ἐπεδόθη δὲ εἰς τὴν τοπιογραφίαν, ἔνθα ἀνεδείχθη κάτοχος εὐαισθήτου καὶ ἁρμονικοῦ ταλάντου. Τὰ πλεῖστα ἔργα του εἰκονίζουν ἀπόψεις τῶν Παρισίων καὶ δὴ τῶν περὶ τὸν Σηκουάναν περιοχῶν. Ι. Μ. Π.

Λεπίνι *ὄρη* (Monti Lepini) [*Γεωγρ.*]. Μικρὰ ὀροσειρὰ τῆς Ἰταλίας, ἐν Λατίῳ, ἐκτεινομένη Ν. τῆς Ρώμης καὶ παραλλήλως τῆς ἀκτῆς τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους. Χωρίζουσα τὴν κάτω κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Λίρι ἀπὸ τὴν ἑλώδη περιοχὴν τῶν Λαγκοῦνε Ποντίνε, καταλήγει εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Τερρατσίνας. Ἀποτελοῦν τμῆμα τῶν Κάτω Ἀπεννίνων καὶ ἔχουν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὴν Σεμπρεβίζα, ὕψους 1535 μ. Εἰς τὰς κλιτῦς αὐτῆς ὑπάρχουν πολυάριθμα καὶ δαιδαλώδη σπήλαια, πλήρη σταλακτιτῶν. Μ. Δ. Β.

λεπινία (ἡ) (Lepinia) [*Βοτ.*]. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀποκυανοειδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, ἀνακαλυφθὲν μόλις πρό τινων ἐτῶν εἰς τὰ ὄρη τῆς Ταϊτῆς. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι ἡ *λεπινία ἡ ταΐτιος* (Lepinia Taitensis), ἰδιορρυθμότατον δένδρον ὕψους 8—10 μ, μὲ φύλλα ἐναλλασσόμενα, ᾠοειδῆ, ἐλαφρῶς ὀδοντωτὰ μετὰ μικρῶν παραφύλλων. Κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τοῦ φυτοῦ τούτου εἶναι ἡ περίεργος ᾠοθήκη του· αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ κώνου, ὅστις κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν διχάζεται εἰς τρεῖς ἢ τέσσαρας νηματοειδεῖς λοβούς, οἵτινες ἐπιμηκύνονται διαδοχικῶς καὶ ἑνοῦνται μετὰ τῆς σαρκώδους βάσεως τοῦ στύλου. Δ. Ν. Π.

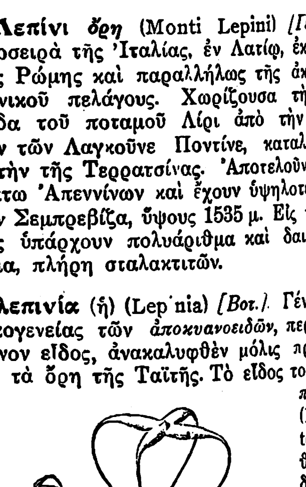

Λεπινία ἡ ταΐτιος.

Digitized by Google

Λεπινίτσα */Γεωγρ./.* Παλαιότερον ὄνομα τοῦ ἐν τῷ νομῷ Κοζάνης χωρίου *Περιβολάκι* (βλ. λ.). Χ. Δ.

λεπιοειδὴς (ὁ, ἡ), —ές (τό)· ὁ ἔχων σχῆμα λεπίου, ὅμοιος πρὸς λέπιον.

λέπιον (τό)· τὸ μικρὸν λέπος, τὸ δίκην λεπτοῦ φλοιοῦ ἀποπῖπτον, ὅπως ἡ πιτυρίδα τῆς κεφαλῆς· ‖ τὸ ὀστεῶδες πλακίδιον τοῦ περικαλύμματος τῶν πλείστων ἰχθύων, τὸ *λέπι*· ‖ καθόλου, ξηρὰ πλακίδια ἀποπίπτοντα ἀπὸ τῆς ἐπιδερμίδος ἕνεκα ἐξανθήματός τινος ἢ ἄλλης δερμικῆς παθήσεως· ‖ καταχρηστικῶς ἡ φολὶς τοῦ περικαλύμματος τῶν ἑρπετῶν.

—*[Ἐγκυκλ.]* Τὴν ὀνομασίαν *λέπιον* ἢ λέπος δίδουσιν εἰς μικράς, σκληρᾶς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συστάσεως, πλάκας, αἵτινες καλύπτουσιν ἐξ ὁλοκλήρου ἢ τμηματικῶς τὸ σῶμα διαφόρων ζῴων. Δι' ἀναλύσεως ἀνευρέθη ὅτι τὸ λέπιον περιέχει λευκωματώδεις οὐσίας, φωσφοροῦχον ἄσβεστον, ἄσβεστον, ὀξείδιον τοῦ σιδήρου καὶ ἐλαιῶδές τι σῶμα, εἰς ὃ ὀφείλεται ἡ ἐλαστικότης αὐτοῦ. Λέπια φέρουσι διάφορα ζῷα, εἰς πάντα σχεδὸν τὰ ζῳολογικὰ ἀθροίσματα ἀνήκοντα.

Ἐκ τῶν *θηλαστικῶν* λέπια φέρουσιν οἱ *δασύποδες* ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τοῦ σώματός των. Τὰ λέπια τῶν ζῴων τούτων προσκολλῶνται στερεῶς ἐπὶ τοῦ σώματός των καὶ γενικῶς εἶναι ὀστεώδους συστάσεως. Ἡ οὐρὰ *πιθήκων* τινῶν φέρει λεπτότατα λέπια. Ἐπίσης ἐπὶ τῆς οὐρᾶς των λέπια φέρουσι καὶ οἱ *κάστορες* καὶ οἱ *καπρόμυες*. Τὰ *πτηνά*, γενικῶς, φέρουσι λέπια μόνον ἐπὶ τῶν ποδῶν των.

Πάντα τὰ *ἑρπετὰ* ἔχουσι τὸ σῶμά των κεκαλυμμένον ὑπὸ διαφόρου συστάσεως, μεγέθους καὶ σχήματος λεπίων. Εἰς τὰ *χελώνια* τὰ λέπια εἶναι συνήθως εὐρέα, χονδρά, κεκολοβωμένα καὶ ποικιλόχροα. Εἰς τὰ *σαυρώδη* καὶ τὰ *ὀφίδια* εἶναι διατεταγμένα ὑπὸ μορφὴν λεπιδοειδῶν ἢ πεπλατυσμένων ἀποφύσεων. Εἰς τοὺς *κροκοδείλους* τὰ λέπια λαμβάνουσι τὴν μεγαλυτέραν αὐτῶν ἀνάπτυξιν καὶ εἶναι ὀστεώδη, ᾠοειδῶς διατεταγμένα εἰς τὰ νεαρὰ ζῷα καὶ τετραγωνικῶς εἰς τὰ ἐνήλικα. Τὰ *βατράχια* στεροῦνται παντελῶς λεπίων.

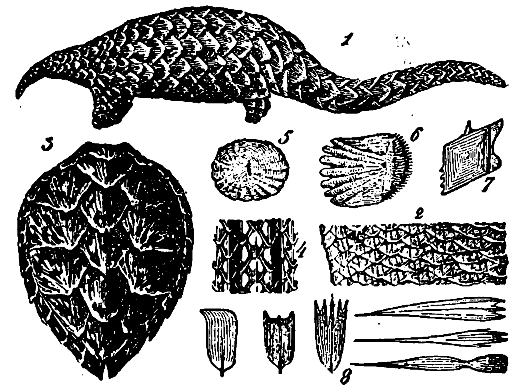

Διάφορα εἴδη λεπίων.

(1=Δασύποδος. 2=Οὐρᾶς κάστορος. 3=Χελώνης. 4=Ἑρπετῶν. 5—7= Ἰχθύων (5=Κυκλοειδῆ 6=Κτενοειδῆ. 7=Πλακοειδῆ). 8=Λέπια ἐντόμων.)

Οἱ *ἰχθύες* εἶναι τὰ κατ' ἐξοχὴν ζῷα, ὧν τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ λεπίων. Τὰ λέπια ἀναφαίνονται εἰς τοὺς ἰχθῦς κατὰ τὸ σημεῖον τοῦ διαχωρισμοῦ τῆς ἐπιδερμίδος ἀπὸ τοῦ δέρματος. Τὰ λέπια κατὰ μικρὸν τμῆμα αὐτῶν εἶναι ἐγκεκλεισμένα εἰς ἀσκίδια, ἅτινα προέρχονται ἐκ προεκτάσεως τοῦ δέρματος· συγχρόνως ἕκαστον λέπιον καλύπτεται ὑπὸ ἐπιδερμίδος λεπτοτάτης ὑφῆς. Εἴς τινα εἴδη ἰχθύων, ὧν τὸ σῶμα καλύπτεται ὑπὸ πλακῶν, ἀναφαίνονται τὰ λέπια μεταξὺ τῶν πλακῶν τούτων· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι λίαν εὔπτωτα. Γενικῶς τὰ λέπια τῶν ἰχθύων καλύπτουσιν ὁλόκληρον αὐτῶν τὸ σῶμα, ἔχουσι δὲ ποικιλοχρώμους μεταλλικὰς ἀποχρώσεις, ἑνούμενα μετὰ τοῦ δέρματος διὰ λεπτοτάτων θρεπτικῶν ἀγγείων. Τὸ μέγεθος, τὸ σχῆμα καὶ ἡ σύστασίς των εἶναι διάφορα εἰς τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἰχθύων. Κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν ὑφήν των τὰ λέπια διακρίνονται εἰς *γανοειδῆ*, *κτενοειδῆ*, *κυκλοειδῆ* καὶ *πλακοειδῆ*. Τὰ γανοειδῆ λέπια εἶναι αἰχμηραί, στιλπνόταται, ὀστεώδεις ἢ κερατώδους συστάσεως λεπίδες, αἵτινες περιβάλλονται ὑπὸ λεπτοτάτης διαφανοῦς καὶ στιλβούσης μεμβράνης. Τὰ λέπια ταῦτα, γενικῶς ἔχουσι σχῆμα ρομβοειδές, εἶναι διατεταγμένα κατὰ λοξὰς σειρὰς καὶ καλύπτονται ὑπὸ ἀδαμαντοειδοῦς οὐσίας. Τοιαῦτα λέπια ἔχουσιν οἱ *γανοειδεῖς* ἰχθύες, ὁ *ἀκιπησίων*, ὁ *ἱππόκαμπος*, ὁ *σίλουρος* κλπ. Τὰ κτενοειδῆ λέπια παρουσιάζουσι κατὰ τὴν ἐλευθέραν αὐτῶν ἐπιφάνειαν ἀβαθεῖς ἢ βαθείας ὀδοντώσεις, παρομοίας πρὸς τὰς ὀδοντώσεις τῆς κτενός. Τὰ κτενοειδῆ λέπια, συνήθως, ἀποτελοῦνται ἐξ ὀστεώδους λεπίδος, ἥτις δὲν καλύπτεται ὑπὸ ἀδαμαντοειδοῦς οὐσίας. Τοιαῦτα λέπια ἔχουσιν ἡ *γλῶσσα*, ὁ *κέφαλος*, ἡ *πέρκη* κλπ. Κυκλοειδῆ λέπια φέρουσιν οἱ *τελεόστεοι* καὶ οἱ *δίπνοοι* ἢ *δίπνευστοι* ἰχθύες. Τὰ κυκλοειδῆ λέπια ἔχουσι παρομοίαν μορφολογικὴν σύστασιν μὲ τὰ γανοειδῆ λέπια, ἀλλὰ σχῆμα δισκοειδές, καὶ εἶναι λεπτά, εὐλύγιστα, παρουσιάζοντα διαυλακώσεις ἀκτινοειδεῖς ἢ ὁμοκέντρους. Κατὰ τὴν περιφέρειάν των εἶναι ἀπεστρογγυλωμένα, στιλπνὰ κατὰ τὴν ἐπιφάνειάν των καὶ κερατώδους ἢ ὀστεώδους συστάσεως. Τοιαῦτα λέπια ἔχουσιν ὁ *γωβιός*, ἡ *κάρπα* κλπ. Τὰ πλακοειδῆ λέπια εἶναι πλακίδια παρομοίας πρὸς τὴν ἀδαμαντίνην τῶν ὀδόντων οὐσίαν συστάσεως· καλύπτουσι δὲ τὸ σῶμα τῶν ἰχθύων ἀνωμάλως. Τὰ πλακοειδῆ λέπια ἄλλοτε εἶναι μικρὰ καὶ παρόμοια πρὸς ὀστεώδεις ἀποφύσεις τοῦ δέρματος καὶ ἄλλοτε μεγάλα καὶ παρόμοια πρὸς πλάκας. Πλακοειδῆ λέπια ἔχουσιν ὁ *καρχαρίας*, ἡ *λάμπραινα*, ἡ *ρίνη* κλπ. Δ. Ν. Π.

—*[Βοτ.]* Καλοῦνται *λέπια* ἐν τῇ βοτανικῇ αἱ μικραὶ ἢ μετρίου μεγέθους λεπίδες, λεπταὶ ἢ μετρίου πάχους, ξηρᾶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συστάσεως, αἵτινες ἀναφαίνονται στερεῶς ἐπαναπαυόμεναι ἐπὶ τῶν διαφόρων φυτικῶν μορίων. Τὰ λέπια ὑπὸ πλείστων βοτανικῶν θεωροῦνται ἀνανάπτυκτα ἢ ὑποτυπώδη φύλλα. Τὸ σχῆμά των, τὸ μέγεθος καὶ ὁ ἀριθμός των ποικίλλουν ἀναλόγως τῶν διαφόρων φυτικῶν εἰδῶν. Οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δένδρων καὶ τῶν δενδρυλλίων καλύπτονται συνήθως ὑπὸ κεκολοβωμένων λεπίων, τὰ ὁποῖα συνδέονται στενῶς πρὸς ἄλληλα καὶ προστατεύουσι τὸ φυτικὸν μόριον ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων. Εἴδη τινὰ ὀρχεοειδῶν ἀντὶ φύλλων φέρουσι λέπια. Δ. Ν. Π.

—*[Δερματοπ.]* *Λέπια* (Squames) καλοῦνται τὰ ἐπιδερμιδικὰ πετάλια, ὀφειλόμενα εἰς αὔξησιν τῆς κερατίνης στιβάδος τῆς ἐπιδερμίδος (ὑπερκεράτωσιν), ἢ εἰς αὔξησιν ταύτης μετὰ μεταβολῆς τῶν κυττάρων αὐτῆς εἰς ἐμπύρηνα καὶ ἐξαφάνισιν τῆς κοκκώδους στιβάδος (παρακεράτωσιν). Τὸ λέπιον εἶναι μία τῶν στοιχειωδῶν βλαβῶν τοῦ δέρματος καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι πρωτογενὴς βλάβη εἰς τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς τὸ λέπιον ἀναπτύσσεται πρωτοπαθῶς ἐπὶ ὑγιοῦς δέρματος, ὡς ἐπὶ ἰχθυάσεως, ἢ δευτεροπαθῶς, ὅταν ἀναπτύσσεται δευτεροπαθῶς ἐπὶ ἄλλης στοιχειώδους βλάβης τοῦ δέρματος, π.χ. βλατίδος, φύματος, ἐρυθήματος. Ν Θ Ο

λεπιρονία (ἡ) (Lepironia) */Βοτ./.* Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπειροειδῶν*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς, ὑδροχαρεῖς καὶ ἰθαγενεῖς τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν ἀρκετῶν εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος, γνωστότερον εἶναι ἡ *λεπιρονία ἡ ἀκιδωτὴ* (Lepironia nucronata), ἥτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Κίναν καὶ καλλιεργεῖται ἐντατικῶς διὰ τοὺς ἐπιμήκεις λεπτοὺς κλάδους της, ἐξ ὧν κατασκευάζονται ψάθαι καὶ διάφορα ἕτερα ἀντικείμενα πλεκτικῆς, ὧν γίνεται μεγάλη ἐξαγωγὴ ἐτησίως, ἰδίως εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς βορείου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π

λεπίς, —*ίδος* (ἡ)· μικρὸν λέπος, φλοιός, κέλυφος, οἷον τοῦ καρύου· ‖ τὸ ἐξωτερικὸν φύλλον τοῦ ξηροῦ κρομμύου· ‖ τὸ ἀπόξεσμα τοῦ μετάλλου· ‖ συνήθως τὸ ἔλασμα τῆς μαχαίρας, τοῦ ξίφους κττ. κοιν. *λεπίδι*

—*[Μηχανολ.]* Καλεῖται *λεπὶς* (κοιν. *λάμα)* ταινία σιδηρᾶ, διττάγκωνος κάποτε, διὰ τῆς ὁποίας, καὶ τῇ βοηθείᾳ βλήτρων, ἐνισχύεται σύνδεσμος δύο ξυλίνων ἢ σιδηρῶν τεμαχίων. Δυνατὸν λεπὶς νὰ ἀποτελῇ καὶ ὑποβαστακτικὸν ὁπλισμόν, ὅταν τὰ συνδεόμενα τεμάχια σχηματίζοντα γωνίαν, εἶναι τὸ μὲν κατακόρυφον, τὸ δὲ ὁριζόντιον, ἢ περίπου τοιαῦτα. Σ. Ε. Λ.

—*[Ζῳολ.]* Καλεῖται *λεπὶς* ἡ ἀπόφυσις, ἥτις ἔχουσα διάφορον εἰς τὰ ζῷα σύστασιν, καλύπτει τὸ σῶμα τῶν ἑρπετῶν καὶ τῶν ἰχθύων. Δ. Ν. Π.

—*[Ἀρχ.]* *Λεπιδωτοὶ θωράκων* καλοῦνται μετάλλινα ἐλάσματα ὁμοιάζοντα πρὸς τὰς λεπίδας (λέπια) τῶν ἰχθύων. Διὰ τούτων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν συνερραμμέναι καὶ συνεκαλύπτοντο κατὰ καθέτους σειρὰς ἐπαλλήλως, ἐκαλύπτοντο οἱ θώρακες. Οὕτως εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἀπαντᾷ ὁ ἐκ μετάλλου *λεπιδωτὸς θώραξ* καὶ ἐν γένει ὁ λεπιδωτὸς ὁπλισμός. Οἱ λεπιδωτοὶ θώρακες ὡς καὶ οἱ ἁλυσιδωτοὶ ἦσαν εὐλύγιστοι.

Λεπισιὲ (Lépicié), ***Νικόλαος-Βερνάρδος.*** Γάλλος ζωγράφος καὶ χαράκτης (1735—1784). Ἠσχολήθη ἰδίᾳ εἰς τὴν ἀπεικόνισιν σκηνῶν εἰλημμένων ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωήν. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Μήτηρ παρέχουσα τροφὴν εἰς τὸ τέκνον της» καὶ τὸ «Μάθημα τῆς ἀναγνώσεως». Ι. Μ. Π.

λέπισμα (τὸ) (Lepisma) *[Ζῳολ.].* Γένος ἐντόμων ὀρθοπτέρων τῆς οἰκογενείας τῶν *λεπισμιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη, ἀπαντῶντα πανταχοῦ σχεδὸν τῆς γῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι τὸ *λέπισμα τὸ ἀργυρόχρουν* (Lepisma argenteum), ὅπερ εἶναι μικρότατον ἔντομον, ἀπαντῶν ἐντὸς τῶν βιβλιοθηκῶν, ὅπου κατατρώγει τὰ βιβλία, ἐντὸς τῶν ὀψοφυλακίων, τῶν παλαιῶν χαρτῶν, τῶν ὑφασμάτων κ.τ.λ. Τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 8 χιλιοστόμετρα καὶ τὸ σῶμά του καλύπτεται ὑπὸ ἀργυροχρόων, λεπτοτάτων λεπίων. Κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος τῆς κεφαλῆς φέρει δύο λεπτὰς καὶ ἐπιμήκεις κεραίας καὶ κατὰ τὸ ὀπίσθιον τρεῖς νηματοειδεῖς ἀποφύσεις. Ἀπαντᾷ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

λεπισμίδαι (οἱ) (Lepismidae) */Ζῳολ./.* Οἰκογένεια ἐντόμων ὀρθοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *θυσανούρων*, περιλαμβάνουσα ἀρκετὰ γένη, ὧν γνωστότερον τὸ *λέπισμα* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

λεπίσμιον (τὸ) (Lepismium) */Βοτ./.* Γένος φυτῶν ἐκ τῶν *κακτωδῶν*, περιλαμβάνον φυτὰ σαρκώδη καὶ κοσμητικά, ἰθαγενῆ τῶν τροπικῶν χωρῶν τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι θαμνία καὶ θάμνοι φέροντες μικρὰς ἀκάνθας τεταγμένας ψηκτροειδῶς καὶ ὡραῖα πλάγια καὶ ἐπάκρια ἄνθη. Κ. ΠΑΠ.

λεπιωτὸς (ὁ) (Lepiotus) */Βοτ./.* Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀγαρικινιδῶν*, περιλαμβάνον μύκητας μὲ φυλλάρια λευκὰ ἢ ὑποκίτρινα, πόδα ἀρκετοῦ ὕψους καὶ κυλινδρικὸν καὶ πῖλον λεῖον ἢ κεκαλυμμένον ὑπὸ λεπιδωτῶν ἀποφύσεων. Τὸ γένος περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν τινα ἐδώδιμα. Τοιοῦτον εἶναι ὁ *λεπιωτὸς ὁ ὑψηλὸς* (Lepiotus elevatus), ὅστις εἶναι ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ἐδωδίμων μυκήτων τῆς Εὐρώπης καὶ ἔχει ὕψος ποδὸς 0,30,μ. περίπου καὶ ἀναφαίνεται κατὰ τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον εἰς τὰ δάση. Ἐκ τῶν δηλητηριωδεστέρων εἰδῶν τοῦ γένους τούτου εἶναι ὁ *λεπιωτὸς ὁ ὑπόφαιος* (Lepiotus cinereus), ὅστις ἔχει ὕψος ποδὸς 0,08 μ. περίπου καὶ φύεται ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου μέχρι τοῦ Νοεμβρίου. Δ. Ν. Π.

Λεπλαὶ (Le Play), ***Πέτρος-Γουλιέλμος-Φρειδερῖκος.*** Γάλλος μηχανικὸς καὶ κοινωνιολόγος (1806—1882). Ἐξελθὼν τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς διωρίσθη τῷ 1831 μηχανικὸς τῶν δημοσίων ἔργων, παρέμεινε δὲ εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, προαγόμενος εἰς ἀνωτέρους βαθμούς, μέχρι τοῦ 1870. Ἀπὸ τοῦ 1829 εἶχε λάβει τὴν ἀφορμήν, ἔκ τινος ἐκπαιδευτικῆς ἐκδρομῆς ἐν Harz, νὰ μελετήσῃ ἐπὶ τόπου μετὰ τοῦ φίλου του Ἰ. Ρεϋνὼ τὰς συνθήκας διαβιώσεως τῶν ἐργατῶν τῆς περιοχῆς ταύτης καὶ τῶν χωρικῶν τοῦ Ἀννοβέρου. Ἐσχημάτισε δὲ τότε τὴν πεποίθησιν ὅτι ἦτο δυνατόν, διὰ προσεκτικῆς καὶ συγκριτικῆς μελέτης τῶν κατὰ τόπους καθεστώτων καὶ ἐθίμων, νὰ συναγάγῃ τοὺς κανόνας, οἵτινες δέον νὰ διέπουν τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν. Ἐν συνεπείᾳ τῶν σκέψεων τούτων, ἀπεφάσισε νὰ περιέλθῃ μίαν πρὸς μίαν ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, πλησιάζων ἰδίως τοὺς ἐργάτας καὶ μελετῶν πάσας τὰς λεπτομερείας τοῦ βίου των, ἀρυόμενος, ἀπὸ στόματος αὐτῶν τούτων ἰδίως καὶ ὄχι ἀπὸ τῶν ἐργοδοτῶν, πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεώς των, τῶν ἀναγκῶν των, τῶν πόθων των, μυούμενος ἐν ἄλλοις λόγοις εἰς ὅλα τὸ μυστικὰ τοῦ ἀτομικοῦ των βίου καὶ τῆς κοινωνικῆς των καταστάσεως. Ἐπὶ μίαν πλήρη 25ετίαν διέθετεν ἀνελλιπῶς πέντε ἢ ἓξ κατ' ἔτος μῆνας διὰ τὴν πιστὴν πραγματοποίησιν τοῦ προγράμματος τούτου, ἐπισκεπτόμενος ἀλληλοδιαδόχως τὰς μεγάλας βιομηχανικὰς ὀργανώσεις τῆς Πρωσσικῆς Ρενανίας, τὰ εὐρέα ἀγροτικὰ διαμερίσματα τῆς Μεγ. Βρεττανίας, τὰς στέππας τῶν παρὰ τὴν Κασπίαν ρωσικῶν περιοχῶν, τὰς ἀκτὰς τῆς Βισκαΐας. Ἐν τῷ μεταξὺ εὕρισκε καιρὸν νὰ ἐπιδίδεται εἰς πρωτοτύπους ἐρεύνας ἐπὶ τῆς μεταλλουργίας, ἐπί τινα δὲ χρόνον, αἰτήσει τοῦ πρίγκιπος Ντεμίντωφ, διηύθυνε τὰ μεταλλεῖα τῶν Οὐραλίων, ὅπου εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του μέχρι 45 000 ἐργατῶν. Τῷ 1840 προήχθη εἰς ἀρχιμηχανικὸν τοῦ κράτους καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς μεταλλουργίας εἰς τὴν μεταλλευτικὴν σχολήν. Μετέπειτα ἐξετέλεσε δύο ἀκόμη, τὰ καὶ τελευταῖα ταξίδιά του εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Εἶχε πλέον ἴδει ὅ,τι τοῦ ἐχρειάζετο καὶ εἶχε μάθει ὅ,τι ἐπεθύμει. Ἀσχοληθεὶς ἐπὶ τριετίαν ἀκόμη εἰς ταξινόμησιν τοῦ ὑλικοῦ, ὅπερ εἶχεν ἀποκομίσει, ἐξέδωκε κατόπιν τὸ πρῶτον ἔργον του «Οἱ ἐργάται τῆς Εὐρώπης» (Παρίσιοι 1855, ἐπανεκδοθὲν τῷ 1877—1879 εἰς 6 τόμους), σύγγραμμα ὅλως πρωτότυπον καὶ νέον, ἀποτελούμενον ἀπὸ 36 μονογραφίας οἰκογενειῶν ληφθεισῶν μεταξὺ τῶν πλέον διαφόρων ἐπαγγελμάτων. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπόδειγμα κοινωνικῆς στατιστικῆς, προὐκάλεσεν ἀρίστην ἐντύπωσιν εἰς ὅλους τοὺς κύκλους. Ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν μέγα βραβεῖον, ὁ δὲ Ναπολέων Γ', ὅστις ἐξετίμα καὶ πρότερον τὸν Λεπλαί, τῷ ἀνέθηκε τὴν ὀργάνωσιν τῆς παγκοσμίου ἐκθέσεως τοῦ 1855, τὸν διώρισε δὲ κατόπιν διαδοχικῶς σύμβουλον τῆς Ἐπικρατείας, γενικὸν ἐπίτροπον τῆς ἐκθέσεως τοῦ 1867, γερουσιαστήν, κλπ. Ἀπὸ τοῦ 1856 ὁ Λεπλαὶ δὲν μετεῖχε πλέον ἐνεργῶς τοῦ συμβουλίου τῶν μεταλλείων· ἀπὸ τοῦ 1868 τῷ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ ἐπιτίμου γενικοῦ ἐπιθεωρητοῦ καὶ μετὰ τὸ 1870 ἀπεσύρθη ἐξ ὁλοκλήρου

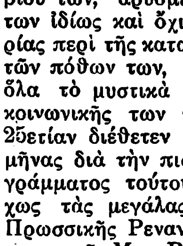

Πέτρος Λεπλαί.

Digitized by Google

εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Δὲν ἐγκατέλειπεν ἐν τούτοις τὸ μεταρρυθμιστικόν του ἔργον. Ἀπὸ τοῦ 1856 εἶχεν ἱδρύσει την «Διεθνῆ ἑταιρείαν πρακτικῶν σπουδῶν καὶ κοινωνικῆς οἰκονομίας» Τῷ 1864 ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον «Ἡ κοινωνικὴ μεταρρύθμισις ἐν Γαλλίᾳ» (ἐπανεκδοθὲν τῷ 1887 εἰς τρεῖς τόμους), ὑπέροχον μελέτην, ἀναλύουσαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς μεγάλης του ἐρεύνης. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο τοῦ Λεπλαὶ ἐξυμνήθη ἀπὸ πολλοὺς μεγάλους συγγραφεῖς, ὁ δὲ Montalembert τὸ χαρακτηρίζει ὡς «τὸ πρωτοτυπώτερον, τὸ χρησιμώτερον καὶ τὸ θαρραλεώτερον, ὑπὸ πάσας δὲ τὰς ἀπόψεις τὸ δυνατώτερον ἔργον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος».

Ἐν ἔτος μετὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον ἠσχολήθη νὰ ὀργανώσῃ ἐπὶ διαφόρων σημείων τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους «Ἑνώσεις κοινωνικῆς εἰρήνης», τοπικοὺς ὁμίλους τῶν ὁποίων προορισμὸς ἦτο ἡ ἀνάπτυξις τῶν κοινωνικῶν σπουδῶν, ἵδρυσε δὲ πρὸς ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν ἴδιον ὄργανον, τὴν «Κοινωνικὴν Μεταρρύθμισιν». Περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ βίου του ἔγραψεν ἐν τελευταῖον βιβλίον, συνοψίζον τὸ ἔργον του καὶ ἀποτελοῦν εἶδος διαθήκης τῆς ὅλης του ζωῆς: «La Constitution essentielle de l'Humanité» (1881).

Ἐκτὸς τῶν προαναφερθέντων συγγραμμάτων ἐδημοσίευσεν ἐπίσης: «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου τῆς Ἱσπανίας» (1834), «Περιγραφὴν τῶν μεταλλουργικῶν μεθόδων τῶν χρησιμοποιουμένων ἐν Οὐαλλίᾳ διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ χαλκοῦ» (1848), «Τὸ κοινωνικὸν ζήτημα καὶ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις» (1874, «Τὸ σχολεῖον τῆ κοινωνικῆς εἰρήνης, ἡ ἱστορία, ἡ μέθοδος καὶ ἡ διδασκαλία του» (1881) κλπ. Ἐπίσης πλεῖστα ἄρθρα καὶ μελέτας εἰς διάφορα εἰδικὰ περιοδικά. —Ω.

λεποντιὰ (ἡ) /Βοτ./. Ἑτέρα κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ *ἀτράφαξις ἡ κηπαία* (Atriplex hortensis). Δ. Ν. Π.

Λεποντῖναι Ἄλπεις /Γεωγρ./. Συγκρότημα τῶν δυτικῶν Ἄλπεων, ἀποτελούμενον ἐκ δύο τελείως κεχωρισμένων τμημάτων καὶ ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν Πεννίνων Ἄλπεων μέχρι τοῦ αὐχένος Ι κορτῖνα καὶ τοῦ ποταμοῦ Τικίνου πρὸς Α. καὶ ἀπὸ τῆς Ν. ὄχθης τῆς Μειζονος λίμνης μέχρι τῶν κοιλάδων τοῦ Ροδανοῦ καὶ τοῦ ἄνω Ρήνου πρὸς Β. Διὰ τῶν κοιλάδων τοῦ Τικίνου χωρίζονται ἀπὸ τῆς κυρίως σειρᾶς αἱ πρὸς Ν. ἐστραμμέναι Ἄλπεις τοῦ Τικίνου, ὧν τὸ ὑψηλότερον σημεῖον εἶναι ἡ κορυφὴ *Μπαζοντῖνο* (ὕψ. 3.276 μ.). Πρὸς Β. τῶν Ἄλπεων τοῦ Τικίνου ἐκτείνεται λοξοειδῶς ἡ κυρίως σειρὰ τῶν Λεποντίνων Ἄλπεων, ἥτις καὶ διαιρεῖται εἰς δύο μέρη: τὸ συγκρότημα *Σεμαλὸν* μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸ *Μόντε Λεόνε* (ὕψ. 3.565 μ.) καὶ τὸ συγκρότημα τοῦ *Γοτθάρδου* μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τὸ *Πιτς Μεντὲλ* (ὕψ. 3.203 μ.). Μ. Ν. Δ.

Λεπόντιοι (οἱ) βλ. *Ληπόντιοι.*

λεπορῖνος (ὁ) (Leporinus) /Ζῳολ./. Γένος ἰχθύων φυσοστόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *σαλμωνιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ζῶντα εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς λίμνας τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λεπορῖνος ὁ κηλιδωτὸς* (Leporinus maculatus), ὅστις ἔχει ἀρκετὸν μῆκος, σῶμα ἐπίμηκες, πλατύ, κεφαλὴν τριγωνικήν. Τὸ πρῶτον ραχιαῖον πτερύγιον εἶναι ὑψηλὸν καὶ εὐρύ, τὸ δεύτερον εἶναι ἀνανάπτυκτον. Τὰ στηθιαῖα πτερύγια εἶναι βραχέα, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ κοιλιακὰ τοιαῦτα, καὶ τετραγωνικὰ κατὰ τὸ ἄκρον των. Τὸ ἐδρικὸν εἶναι βραχὺ καὶ πλατύτατον καὶ τὸ οὐραῖον εὐρύ, ὀξύληκτον καὶ βαθέως διχαλωτόν. Ὁ χρωματισμὸς κυανομέλας μετὰ 3 μελανῶν ἀπεστρογγυλωμένων εὐμεγέθων κηλίδων ἑκατέρωθεν τῶν πλευρῶν. Δ. Ν. Π.

Λεπορῖνος ὁ κηλιδωτός.

λέπος,—ους (τό) φλοιός, φλούδα, οἷον τοῦ κυάμου || λέπιον τοῦ ἰχθύος, φολὶς τοῦ ὄφεως (βλ. *λέπιον*).

Λέπουρα /Γεωγρ./. Χωρίον τῆς Εὐβοίας, ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα Βελουσίων τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας τοῦ ὁμωνύμου τῇ νήσῳ νομοῦ. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 222. Χ. Ο.

λέπρα (ἡ) μολυσματικὴ νόσος τῶν νεύρων καὶ ἰδίᾳ τοῦ δέρματος, καθ' ἣν τοῦτο τραχύνεται καὶ ἀποτρίβεται εἰς λέπια || μεταφ. ἐπὶ παντὸς κακοῦ ταχέως διαδιδομένου: «ἡ χαρτοπαιξία εἶναι λέπρα».

—/Παθολ./ Ἡ *λέπρα* εἶναι νόσος λοιμώδης, ὀφειλομένη εἰς τὸν βάκιλλον τοῦ Hausen. Θεωρουμένη ἄλλοτε ὡς κληρονομικὴ νόσος, ἀπεδείχθη τελευταίως ὅτι εἶναι ἁπλῶς μεταδοτική. Ὁ τρόπος τῆς μεταδόσεως παραμένει εἰσέτι ἄγνωστος, φαίνεται δὲ ὅτι πρὸς μετάδοσιν εἰσὶν ἀπαραίτητοι εἰδικοὶ ὅροι. Οὕτω λεπροὶ μεταφερόμενοι εἰς μέρη ἔνθα δὲν ἐνδημεῖ ἡ νόσος, ὡς ἐν Παρισίοις, δὲν προκαλοῦσιν ἑστίαν ἐπιδημίας, ἐνῷ οἱ Παρισινοὶ μεταβαίνοντες εἰς μέρη ἔνθα ἐνδημεῖ ἡ νόσος προσβάλλονται ὑπὸ ταύτης. Τοῦτο συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς θεωρίας, καθ' ἣν ὡς φορεὺς χρησιμεύει πιθανῶς μεσάζον τι ἔντομον, ὡς κώνωψ ἢ ἄλλο τι, ὅπερ δὲν ὑπάρχει εἰς ὅλα τὰ μέρη. Ἐν τούτοις ἀναφέρονται σποραδικαὶ περιπτώσεις μεταδόσεως εἰς χώρας μὴ μαστιζομένας ὑπὸ τῆς λέπρας. Ἡ θλιότης, ἡ ρυπαρότης, ἡ παρατεταμένη μετὰ πασχόντων ἐπικοινωνία ἐθεωρήθησαν ὡς ὑποβοηθοῦντα τὴν μετάδοσιν τῆς νόσου. Ἀλλ' ὁ τρόπος καθ' ὃν γίνεται ἡ μετάδοσις παραμένει ἄγνωστος. Ὁ ἄμεσος ἐνοφθαλμισμὸς ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον δίδει πολλάκις ἀρνητικὰ ἀποτελέσματα. Ἐν τούτοις τὸ πείραμα τοῦ Arning εἰς τὴν Hawaï ἐπὶ τοῦ καταδίκου Keann, εἰς ὃν ἡ λέπρα ἐξεδηλώθη πλησίον τοῦ σημείου τοῦ ἐνοφθαλμισμοῦ, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν καταλείπει περὶ τῆς δυνατότητος τοῦ ἀμέσου ἐνοφθαλμισμοῦ.

Πρόσωπον καὶ χεὶρ λεπροῦ ἀνδρὸς ἡλικίας 23 ἐτῶν

Ἡ ἐπώασις τῆς νόσου εἶναι μακρὰ καὶ ποικίλλει συνήθως μεταξὺ 3—5 ἐτῶν, ἐνίοτε καὶ μέχρι 10—30 ἐτῶν. Ἐνίοτε ὅμως εἶναι καὶ βραχεία διαρκείας μηνῶν τινῶν. Τείνουσι τελευταῖον νὰ παραδεχθῶσιν ὅτι εἰς μέρη ἔνθα ἐπιπολάζει ἡ νόσος ὑπάρχουσι πλεῖσται ὅσαι περιπτώσεις λανθανούσης λέπρας, μὴ ἐμφανιζουσαι οὐδὲν ἕτερον σύμπτωμα πλὴν τῆς διογκώσεως τῶν λεμφικῶν γαγγλίων, διὰ παρακεντήσεως τῶν ὁποίων διαπιστοῦται ἡ νόσος διὰ τῆς ἀνευρέσεως βακίλλων τοῦ Hausen. Συνήθως αἱ πρῶται ἐκδηλώσεις συνίστανται εἰς γενικὰ φαινόμενα, μὴ ἔχοντα ἴδιον χαρακτῆρα, ἤτοι ἀναιμίαν, ἐξασθένησιν, τάσιν σταθερὰν πρὸς ὕπνον, ἀρθραλγίας, ρευματοειδεῖς πόνους, ἀνορεξίαν, διάρροιαν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην παρατηροῦνται καί τινα σημεῖα ἔχοντα ποιάν τινα διαγνωστικὴν σημασίαν, ἤτοι διαλείπων πυρετὸς 40—41° καὶ ξηρὰ καὶ μετὰ συχνῶν ἐπιστάξεων ἄνευ αἰτίου κόρυζα. ἔμμονος ἔνεσις τῶν ἐπιπεφυκότων καὶ ἀδενοπάθεια. Τὰ συμπτώματα ταῦτα, προηγούμενα τῶν τυπικῶν συμπτωμάτων, διαρκοῦσι πολλάκις ἐπὶ μῆνας καὶ ἔτη, εἶτα ἀναφαίνονται τὰ χαρακτηριστικά, ἅτινα, ἀναλόγως τοῦ συστήματος ὅπερ καταλαμβάνουσι, δημιουργοῦσι καὶ ἰδίας κλινικὰς μορφάς, αἵτινες εἶναι αἱ ἑξῆς: α') *φυματιώδης λέπρα* (lepre tuberculeuse), β') ἡ *νευρικὴ λέπρα* (lepre nerveuse) καὶ γ') ἡ *μεικτὴ λέπρα* (lepre mixte).

Φυματώδης λέπρα. Ἡ μορφὴ αὕτη χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν λεπρικῶν φυμάτων ἢ λεπρωμάτων. Κατὰ ταύτην, πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν φυμάτων, προηγεῖται ἡ κηλιδώδης λεγομένη περίοδος, ἥτις χαρακτηρίζεται ἐκ κηλίδων, λίαν ποικίλων τὸ μέγεθος, τὴν χροιὰν καὶ τὸ σχῆμα, ἐπερχομένων κατ' ἀκανονίστους ἐκθύσεις. Αὗται καταλαμβάνουσι συνήθως τὸ πρόσωπον, τὰς ἐκτατικὰς ἐπιφανείας τῶν ἄκρων, τοὺς γλουτοὺς καὶ τὴν ῥάχιν, εἶναι ἄλλοτε μὲν ἁπλῶς ἐρυθηματώδεις, ἄχροοι καὶ ὑπέρχροοι, ἄλλοτε δὲ ἐρυθηματο-υπερχρωμικαί. Κνησμώδεις καὶ ὑπεραισθησικαὶ κατὰ τὴν ἐμφάνισίν των, ἀπολήγουσιν εἰς ἀναισθητικὰς ἢ ὑποαισθητικὰς πρὸς τὸ ἄλγος καὶ τὴν θερμότητα, ὑποχωροῦσαι δὲ δὲν καταλίπουσιν ἴχνη.

Αἱ ἐρυθηματώδεις κηλῖδες ἔχουσι συνήθως χροιὰν πελιδνὴν ἢ χαλκόχρουν, ἐκτείνονται δίκην κηλίδων ἐλαίου, διαγράφουσαι γεωμετρικὰ σχήματα. Βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον τὸ κέντρον αὐτῶν ἀποχρωματίζεται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν περιφέρειαν, ἧς ἡ χροιὰ καθίσταται ἐντονωτέρα. Συνήθως ἐπὶ τῶν κηλίδων ἀναφαίνονται ὀψιαίτερον φύματα. Αἱ χρωστικαὶ κηλῖδες ἀναφαίνονται συνήθως ὑπὸ μορφὴν λευκομελανοδερμίας, μετ' ἀποχρώσεως δηλαδὴ τοῦ κέντρου καὶ ὑπερχρώσεως τῆς περιφερείας, προσλαμβάνουσαι τύπους διαφόρους ἢ μορφέας, ἢ λεύκης, χλωάσματος, ἢ συφιλιδικῆς μελανοδερμίας. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν κηλίδων τούτων παντὸς τύπου εἶναι ὅτι παρακολουθοῦνται ὑπὸ ἀναισθησίας. Κατὰ τὴν κηλιδώδη περίοδον ἀναφαίνεται ἐνίοτε καὶ ἡ λεπρικὴ πέμφιξ, χαρακτηριζομένη ὑπό τινων πομφολύγων μεγάλου μεγέθους, ἑδραζομένων ἰδίᾳ κατὰ τὴν ραχιαίαν ἐπιφάνειαν τῶν ἄκρων χειρῶν καὶ ποδῶν, τοὺς ἀγκῶνας καὶ τὰ γόνατα. Μετὰ τὴν ῥῆξιν τῶν πομφολύγων καὶ τὴν ἴασιν τῶν ἐπιπολαιων ἐξελκώσεων, παραμένουσιν ἐπιπόλαιοι οὐλαὶ ἄχροοι κατὰ τὸ κέντρον καὶ ὑπέρχροοι κατὰ τὴν περιφέρειαν μετὰ χαρακτηριστικῆς ἀναισθησίας, ἔχουσαι μεγίστην διαγνωστικὴν ἀξίαν.

Τὴν κηλιδώδη ταύτην περίοδον διαδέχεται ἡ ἐξάνθησις τῶν λεπρικῶν φυμάτων, τῶν χαρακτηριζόντων τὴν φυματώδη λέπραν, δυναμένων νὰ ἐμφανισθῶσι καὶ ἄνευ προϋπάρξεως τῆς κηλιδώδους περιόδου. Κατ' ἐξαίρεσιν ἀναφαίνεται ἀρχικῶς ἓν μόνον φῦμα χαρακτηριζόμενον ὑπὸ πολλῶν ὡς ἀρχικὴ ἐκδήλωσις τῆς νόσου εἰς τὸν τόπον τοῦ ἐνοφθαλμισμοῦ, ἐξ οὗ καὶ ὠνόμασαν τοῦτο λεπρικὸν ἕλκος κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ συφιλιδικὸν ἕλκος. Τοιαύτας περιπτώσεις μὲ ἐμφάνισιν πρωτογόνου μοναδικοῦ φύματος ἀνέφερον οἱ Leloir, Marcano, Wurtz καὶ Gougerot. Ἄλλοτε, τὸ καὶ συνηθέστερον, τὰ φύματα ἀναφαίνονται εἰς μέγαν ἀριθμὸν κατὰ διαδοχικὰς ἐκθύσεις ἢ ἐπὶ προϋπαρχουσῶν κηλίδων ἢ ἐπὶ ὑγιοῦς δέρματος. Τὰ φύματα ταῦτα μεγέθους ἀπὸ κέγχρου μέχρις ἀμυγδάλου, εἶναι συνήθως ἡμισφαιρικά, χρώματος σκοτεινῶς ἐρυθροῦ, ἢ ὑποφαίου, ἢ ἰωδερύθρου, συστάσεως δὲ ἐν ἀρχῇ μὲν στερεᾶς, εἶτα δὲ πλαδαρᾶς. Ἡ ἐπιφάνεια αὐτῶν εἶναι λεία, σπανιώτατα καλυπτομένη ὑπὸ λεπίων. Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν λεπρικῶν φυμάτων εἶναι: α') ὅτι ἐμφανίζουσιν ἀναισθησίαν καὶ β') ὅτι ἱστολογικῶς συνίστανται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ λεπρικῶν κυττάρων, ἅτινα βρίθουσι λεπρικῶν βακίλλων. Τὰ φύματα πολλάκις συνενούμενα πρὸς ἄλληλα ἀποτελοῦσιν ἐκτεταμένας λεπρικὰς διηθήσεις. Ἡ ἐξέλιξις τῶν φυμάτων εἶναι ἄλλοτε ἄλλη. Ἄλλοτε μὲν ὑποχωροῦσι καταλείποντα οὐλώδη ἀτροφίαν, ἄλλοτε δὲ ἑλκοῦνται, προκαλοῦντα τρομακτικὰς ἀπωλείας ἱστῶν. Τὰ φύματα δύνανται νὰ ἀναπτυχθῶσιν ἐπὶ οἱουδήποτε μέρους τοῦ σώματος. Ἐπὶ τοῦ προσώπου, συνήθους ἕδρας ἐντοπίσεως, ἡ ἀθρόα ἐξάνθησις φυμάτων προκαλεῖ χαρακτηριστικὴν παραμόρφωσιν, καλουμένην λεοντίασιν λεπρικὴν ἢ λεόντειον πρόσωπον. Κατὰ ταύτην τὸ πρόσωπον, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν πτερυγίων τῶν ὤτων, εἶναι ὑβῶδες καὶ ἀνώμαλον, τὰ χείλη παχέα καὶ ὑβώδη, αἱ οὐραὶ τῶν ὀφρύων ἐμφανίζουσιν ἀλωπεκίαν, αἱ πτυχαὶ τοῦ προσώπου ἐν μέρει ἐξαφανίζονται. Τὸ ὅλον πρόσωπον ἐμφανίζει χροιὰν ἢ σκοτεινῶς ἐρυθρὰν μετ' εὐρυαγγειῶν τινων κατὰ τόπους, κυανέρυθρον ἢ καὶ πελιδνήν. Τὰ λεμφικὰ γάγγλια, ἰδίως τὰ ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰς κατειλημμένας ὑπὸ τῶν φυμάτων χώρας τοῦ δέρματος, εἰσὶ λίαν διωγκωμένα.

Τὰ φύματα, πλὴν τοῦ δέρματος, δυνατὸν νὰ καταλάβωσι καὶ τοὺς βλεννογόνους καὶ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα. Ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου τῆς ρινὸς μετὰ τὴν ἀρχικὴν κόρυζαν ἀναπτύσσονται φύματα, ἅτινα ἑλκούμενα ἐπιφέρουσι καταστροφὴν τοῦ ρινικοῦ διαφράγματος καὶ καθίζησιν τοῦ προσθίου ἡμιμορίου τῆς ρινός, προσλαμβανούσης ὄψιν διόπτρας. Ἐπὶ τοῦ στόματος ἐντοπίζεται ἐπὶ τῆς ὑπερῴας τῶν παρισθμίων τῆς ραχιαίας ἐπιφανείας τῆς γλώσσης καὶ τοῦ φάρυγγος. Ἐπίσης ἀναπτύσσονται ἐπὶ τοῦ λάρυγγος προκαλοῦντα βράγχος τῆς φωνῆς ἢ καὶ ἀφωνίαν καὶ δύσπνοιαν. Ὁ ὀφθαλμός, ὅστις πρωϊμώτατα ἐμφανίζει ἔμμονον ὑπεραιμίαν, εἶναι συνήθως ἕδρα ἐντοπίσεως λεπρικῶν φυμάτων, δυναμένων νὰ προκαλέσωσιν ἁπάσας τὰς δυνατὰς ἐπιπλοκὰς (ἐπιπεφυκίτιδα, ἰριδίτιδα, κερατίτιδα, γλαύκωμα, καταρράκτην κτλ.) καὶ τελικῶς καὶ ἀπώλειαν τοῦ ὀφθαλμοῦ. Ὁ ὄρχις προσβάλλεται εἰς τὸ τρίτον τῶν περιπτώσεων καθιστάμενος λίαν σκληρὸς μετὰ ὁμαλῆς καὶ ὑβώδους ἐπιφανείας, καταλήγει εἰς ἀτροφίαν μετὰ σειρώσεως. Ἐκ τῶν σπλαγχνικῶν ἐντοπίσεων συχνότεραι εἶναι αἱ πνευμονικαί, δυνάμεναι μόνον μικροβιολογικῶς νὰ ἀποδειχθῶσιν ὡς ὀφειλόμεναι εἰς τὴν λέπραν, καὶ αἱ τοῦ πεπτικοῦ καὶ κυκλοφορικοῦ συστήματος.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς φυματώδους λέπρας εἶναι ποικίλη. Σπανίως ὀξεῖα καὶ βραχείας διαρκείας, μη-

Digitized by Google

νῶν τινων, εἶναι συνήθως χρονία, διαρκοῦσα 10—20 ἔτη, ἐμφανίζουσα περιόδους ἐπιδεινώσεως δι' ἐκθύσεως νέων στοιχείων, καὶ περιόδους ἠρεμία. καὶ σχεδὸν φαινομενικῆς ἰάσεως. Ἐὰν δὲν ἀνασταλῇ ἡ ἐξέλιξις τῆς νόσου, ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐκ καχεξίας συνεπείᾳ τῆς ἑλκώσεως ἢ ἐξ ἐπιγενοῦς μολύνσεως.

Νευρικὴ λέπρα· βλ. κατ. *[Νευρολ.]*.

Μεικτὴ λέπρα. Ὁ συνδυασμὸς τῆς φυματώδους καὶ νευρικῆς λέπρας ἀποτελεῖ τὸν συχνότερον τύπον, ὑφ' ὃν ἐξελίσσεται ἡ νόσος. Κατὰ ταύτην ἢ ἐξ ἀρχῆς ἀναφαίνονται συμπτώματα καὶ τῶν δύο μορφῶν ἤ, τὸ καὶ συνηθέστερον, ἀναφαίνεται πρῶτον ἡ φυματώδης μορφὴ καὶ εἶτα ἀναφαίνονται αἱ νευρικαὶ καὶ τροφικαὶ διαταραχαί.

Τὰ λεπρικὰ φύματα χαρακτηρίζονται ὑπὸ διηθήσεως ἐνδοδερμικῆς, χωριζομένης ἀπὸ τῆς βασικῆς στιβάδος τῆς ἐπιδερμίδος, ἥτις εἶναι τεταμένη μὲν ἀλλὰ φυσιολογική, διὰ στενῆς λωρίδος φυσιολογικῶς ἐχούσης. Ἡ διήθησις αὕτη, περιβάλλουσα ἀγγεῖα προσβεβλημένα ὑπὸ ἐνδο-περιαγγειίτιδος, καὶ τοὺς ἀδένας καὶ τὰ νεῦρα τοῦ δέρματος, ἀποτελεῖται ἐκ τῶν λεπρικῶν καλουμένων κυττάρων τοῦ Virchow, ἅτινα εἶναι μεγάλα κύτταρα μὲ διαφανὲς καὶ κατὰ τόπους ἐμφανίζον κενὰ πρωτόπλασμα, καὶ ἐνίοτε πολυπύρηνα, ἐκ συνεκτικῶν κυττάρων, ἐνίων λεμφοκυττάρων, καὶ πλασμοκυττάρων. Σπανιώτατα παρατηροῦνται καί τινα γιγαντοκύτταρα. Ἐντὸς τῆς διηθήσεως ταύτης ἀνευρίσκονται ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ, ὅσον εἰς οὐδεμίαν ἄλλην νόσον, βάκιλλοι τῆς λέπρας, ἰδίως ἐντὸς τῶν λεπρικῶν κυττάρων καὶ τῶν κυττάρων τῶν συνεκτικῶν ἱστῶν. Συνήθως οἱ βάκιλλοι εἶναι ἡνωμένοι δι' ὑελώδους μάζης, ἀποτελοῦντες σφαιρικὰς μάζας. Τυροποίησις οὐδέποτε παρετηρήθη εἰς τὰ λεπρώματα. Ἐπὶ λεπρικῶν κηλίδων ἀνευρίσκομεν περιαγγειακὰς διηθήσεις ἀποτελουμένας ἐκ λεπρικῶν καὶ στρογγύλων κυττάρων, εἰς ἃ ἀνευρίσκονται ὀλίγα βακτηρίδια. Αἱ δερματικαὶ ἐκδηλώσεις τῆς λέπρας ὀφείλονται εἰς μικροβιακὰς ἐμβολάς. Πολλοὶ συγγραφεῖς παρετήρησαν λεπρικὴν βακιλλαιμίαν, συνοδευομένην ὑπὸ αὐξήσεως τῶν πολυμορφοπυρήνων. Μετὰ τὴν κρίσιν παραμένει μετὰ παροδικὴν αὔξησιν τῶν λεμφοκυττάρων ἠωζινοφιλία, ἐξικνουμένη κατά τινας μέχρις 30 %.

Διάγνωσις. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐπωάσεως καὶ εἰσβολῆς πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν χαρακτηριστικῶν ἐκδηλώσεων εἶναι λίαν δυσχερὴς ἡ διάγνωσις. Συνήθως ἡ διάγνωσις τίθεται ἐκ τῆς ἐμφανίσεως κηλίδων ἀναισθητικῶν ἢ φυμάτων καὶ ἄλλοτε ἐκ τῆς ἐμφανίσεως νευρικῶν διαταραχῶν ὑποδυομένων πολυνευρίτιδα, προϊοῦσαν κινητικὴν ἀταξίαν καὶ πρὸ παντὸς τὴν συριγγομυελίαν καὶ τὴν προϊοῦσαν μυϊκὴν ἀτροφίαν, τὴν σκληροδερμίαν καὶ τὴν νόσον τοῦ Maurice Raynaud. Ἡ διάγνωσις θὰ ἐπιβεβαιωθῇ καὶ θὰ ἐπικυρωθῇ διὰ τῆς ἐργαστηριακῆς ἐρεύνης. Τοὺς βακίλλους ἀνευρίσκομεν ἢ διὰ βιοψίας ἐντὸς τῶν φυμάτων καὶ τῶν κηλίδων, ἢ δι' ἐξαιρέσεως ἢ παρακεντήσεως τῶν διωγκωμένων λεμφικῶν γαγγλίων. Ὁ Takenaka εὗρε βακίλλους διὰ τῆς μεθόδου ταύτης εἰς τὰ $^3/_4$ τῶν περιπτώσεων. Κατὰ τὸν Serra εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος πρὸς διακρίβωσιν τῆς λανθανούσης λέπρας. Ἐπέτυχε 12 περιπτώσεις μὲ θετικὰ ἀποτελέσματα, εἰς ἃς ἡ λέπρα ἐξεδηλώθη μετὰ μῆνας, ὁ δὲ Kobayashi ἀνεῦρεν εὐκόλως βακίλλους εἰς ὑπόπτους διὰ λέπραν, διὰ παρακεντήσεως τῶν ὄρχεων, καίτοι οὗτοι κλινικῶς οὐδὲν ἐνεφάνιζον. Ἐπίσης ἀναζητοῦμεν τοὺς βακίλλους ἐντὸς τοῦ ἐκκρίματος τῆς ρινός, ἰδίᾳ μετὰ χορήγησιν ἐπὶ 2 ἡμέρας 4 gr. ἰωδιούχου καλίου ἢ καλίου κατὰ Jeanselme, ἀποξέοντες τὸν βλεννογόνον τῶν ρινικῶν διαφραγμάτων μετὰ προηγουμένην ἐπάλειψιν διὰ novocaïne-adrenaline.

Τὸ αἷμα δὲν περιέχει βακίλλους ἢ κατὰ περιόδους. Ἡ ἠωζινοφιλία πάντοτε ὑπάρχει ἄλλοτε ἄλλου βαθμοῦ. Ἡ ἀντίδρασις τοῦ Eitner ἔδωκεν ἀσταθῆ ἀποτελέσματα, διὰ νὰ δύναται νὰ βασισθῇ τις ἐπὶ ταύτης.

Παρατηροῦνται καὶ εἰς μέρη ἀκόμη μαστιζόμενα ὑπὸ τῆς νόσου μακραὶ περίοδος ὑποχωρήσεως, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς ἰάσεις.

Ἐξ ἄλλου ὑπάρχουσιν ἀτελεῖς καὶ ἐκτρωτικαὶ μορφαὶ καλοήθεις σχετικῶς, τῶν ὁποίων μοναδικὰ συμπτώματα εἶναι κηλῖδές τινες μετ' ἀναισθησία. ἢ μυατροφίαι ἄνευ οὐδενὸς ἑτέρου συμπτώματο. κατὰ τὴν καθόλου ἐξέλιξιν. Παρὰ ταῦτα, μεταγενεστέρα ἀναζωπύρησις εἶναι πάντοτε δυνατή. Ἐν συμπεράσματι δύναταί τις καὶ νὰ παραδεχθῇ τὸ ἰάσιμον τῆς νόσου, ἀλλὰ ἀγνοοῦμεν τὸ κριτήριον τῆς ἰάσεως.

Θεραπεια. Ἡ προφύλαξις εἶναι πλέον ἰσχυρὰ ἢ ἡ θεραπευτική. Ἡ ἀπομάκρυνσις ἐκ τῶν πόλεων ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν λεπρῶν θὰ ἦτο ἀδύνατος λόγῳ τῆς δυσχερείας τῆς διαγνώσεως κατὰ τὴν ἀρχικὴν περίοδον τῆς νόσου. Ἡ σχετικὴ ἀπομόνωσις, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς σωματικῆς καθαριότητος, τῶν καταλλήλων ἐπιδέσεων προκειμένου περὶ ἑλκωτικῶν μορφῶν καὶ καταλλήλου ὑγιεινῆς, ἔδωκεν ἄριστα ἀποτελέσματα εἰς τὴν Νορβηγίαν καὶ τὴν Ἰσλανδίαν. Τὰ ἐπαγγέλματα ἅτινα εὐνοοῦσι τὴν ἐπέκτασιν τῆς νόσου δέον νὰ ἀπαγορεύνωται αὐστηρῶς εἰς τοὺς λεπρούς. Ἡ δήλωσις ἑκάστης περιπτώσεως δέον νὰ εἶναι ὑποχρεωτικὴ καὶ οἱ ἄρρωστοι ὑπὸ διαρκῆ ἰατρικὴν ἐπιτήρησιν. Εἰς τοὺς πάσχοντας συνιστᾶται ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ μέρους, ἔνθα προσεβλήθησαν, καὶ ἡ διαμονὴ εἰς μέρη, ἔνθα δὲν ἐνδημεῖ ἡ λέπρα. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην παρατηρεῖται συνήθως βελτίωσις διαρκὴς καὶ σχεδὸν ἴασις τῆς νόσου. Ἐσωτερικῶς χορηγοῦμεν τὸ Huile de Chaulmoogra μέχρι 200 σταγόνων ἡμερησίως εἰς γαλάκτωμα ἢ κάψας· λόγῳ ὅμως τῶν πεπτικῶν διαταραχῶν ἃς προκαλεῖ ἡ ἀπὸ τοῦ στόματος λῆψις, χορηγεῖται εἰς ἐνέσεις ἐνδομυϊκὰς ἢ καὶ ἐνδοφλεβίους.

Ἡ θεραπεία αὕτη εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἔχει εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα. Τελευταίως ἀντικατέστησαν τὸ Huile de Chaulmoogra διὰ τῶν αἰθυλικῶν αἰθέρων καὶ τῶν λιπαρῶν ὀξέων τοῦ ὑδνοκάρπου καὶ τοῦ Chaulmoogra κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Hollmann καὶ Dean. Τούτους ἐξάγουσιν ἐκ τῶν διαφόρων ὑδνοκάρπων καὶ τοῦ Taractonos Kursii, μελετηθέντων λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ Emm. Perrot (1926). Διὰ τῶν ἐνέσεων τούτων παρετηρήθησαν ταχέα καὶ ἐκπληκτικὰ ἀποτελέσματα καὶ ὑπὸ πλείστων θεωρεῖται ὡς ἡ καλυτέρα θεραπεία. Ἄλλοι ὅμως πειραματισθέντες εἶναι ὀλιγώτερον ἐνθουσιώδεις διὰ τὸ θεραπευτικὸν ἀποτέλεσμα. Αἱ ἐνέσεις τοῦ Eparsecco καὶ τοῦ Neosalvarsan εἴς τινας περιπτώσεις ἐπιφέρουσι βελτίωσίν τινα τῆς νόσου.

Αἱ ἐνέσεις léproline de Rost ἢ ἐνέσεις λειοτριβιθέντων λεπρικῶν φυμάτων ἀποστειρωθέντων καταλλήλως ἔδωσαν καί τινα ἐνθαρρυντικὰ ἀποτελέσματα (Gaugerot). Συμπτωματικῶς κατὰ τῶν φυμάτων τὰς καυτηριάσεις διὰ γαλβανοκαυτῆρος ἢ καλύτερον διὰ τοῦ πεπηγότος ἀνθρακικοῦ ὀξέος, εἰσαχθείσας εἰς τὴν θεραπευτικὴν ὑπὸ τοῦ Patdrock. Διὰ ταύτης ἐπέρχεται ἴασις καὶ τῶν φυμάτων τῶν εὑρισκομένων εἰς ἀπόστασιν μακρὰν ἀπὸ τῶν καυτηριασθέντων, ὀφειλομένην εἰς παράγωγα μικροβιακὰ ἐκ τῆς ἐπενεργείας τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἅτινα εἰσερχόμενα εἰς τὴν κυκλοφορίαν ἔχουσιν ἀνοσοποιητικὴν ἐνέργειαν. Τὰ πλεονεκτικὰ ἀποτελέσματα τῆς μεθόδου ταύτης ἐπεκυρώθησαν ὑπὸ πλείστων παρατηρητῶν. Τὰ ἡλκωμένα φύματα ἐπιδένομεν ἀντισηπτικῶς. Αἱ ὀφθαλμικαὶ ἐπιπλοκαὶ θεραπεύονται κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὀφθαλμολογίας. Εἶναι ἐκτὸς ἀμφισβητήσεως ὅτι ἡ λέπρα θεραπευομένη ἐπιμόνως καὶ ἐνεργητικῶς δεικνύει πορείαν ἀπείρως καλοηθεστέραν ἢ ἐὰν ἀφεθῇ εἰς ἑαυτήν.

Ν. ΟΛΥΜΠΙΤΗΣ

— *[Μικροβιολ.]* Ἡ ἐπιστημονικὴ σπουδὴ τῆς λέπρας ἤρξατο ἐν Νορβηγίᾳ. Πρῶτοι οἱ Νορβηγοὶ ἰατροὶ Danielsen καὶ Boeck (1848) περιέγραψαν κλινικῶς τὴν νόσον. Τῷ 1871 ὑπὸ τοῦ Νορβηγοῦ ἰατροῦ Armauer Hansen ἀνεκαλύφθη ἐν Bergen τῆς Νορβηγίας τὸ βακτηρίδιον τῆς λέπρας. Ἔκτοτε ἐφηρμόσθησαν ὅλαι αἱ γνωσταὶ νεώτεραι ἐργαστηριακαὶ τεχνικαὶ μέθοδοι, διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ καλλιεργία τοῦ μικροβίου, ὁ ἐνοφθαλμισμὸς αὐτοῦ εἰς ζῷα, ἡ παρασκευὴ ἐμβολίων, ὀρῶν, ἀλλὰ μέχρι σήμερον οὐδεμία πρόοδος ἀξία λόγου ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων ἐπραγματοποιήθη. Τὸ μικρόβιον τῆς λέπρας (*βάκιλλος τοῦ Hansen*) ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν μικροβίων, εἰς τὴν ὁποίαν συμπεριλαμβάνεται καὶ ὁ βάκιλλος τῆς φυματιάσεως (βάκιλλος τοῦ Koch) καὶ ἐν γένει τὰ ὀξυάντοχα καλούμενα μικρόβια, παθογόνα ἢ μή. Ταῦτα ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ συγκρατῶσιν ὡρισμένην χρωστικὴν οὐσίαν, τὴν φουξίνην, ὑπὸ τοιαύτην ἕνωσιν, ὥστε καὶ ἂν ἐπιδράσῃ ἐπ' αὐτῶν ὀξύ τι ἠραιωμένον (ὑδροχλωρικόν, νιτρικὸν ὀξὺ) νὰ παραμένῃ ἡ φουξίνη ἀναλλοίωτος· καὶ εἰς τὴν μικροσκοπικὴν ἐξέτασιν νὰ ἀνευρίσκωνται ἐντόνως ἐρυθρὰ κεχρωσμένα. Τὸ μικρόβιον τῆς λέπρας ἔχει τὸ σχῆμα βελόνης, εἶναι εὐθὺ καὶ λεπτόν, οὐχὶ καμπυλωμένον καὶ παχύ, ὡς τὸ βακτηρίδιον τῆς φυματιάσεως. Ἡ καλλιεργία αὐτοῦ ἐκτὸς τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ δὲν ἔχει κατορθωθῆ διὰ τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν θρεπτικῶν ὑλικῶν. Ὁ Kedrowky (1911) ἀπεμόνωσεν ἐκ τῶν σπλάγχνων λεπρῶν βακιλλον ὀξυάντοχον, ὁ ὁποῖος δίδει θετικὴν ἀντίδρασιν κατὰ τὴν ὀροδιαγνωστικὴν μέθοδον τῆς ἐκτροπῆς τοῦ συμπληρώματος τοῦ Bordet-Wassermam, εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς μορφὰς τῆς λέπρας εἰς μεγάλην ἀναλογίαν. Ἐν τῷ ἰνστιτούτῳ Παστὲρ ἐφηρμόσθη ἡ ὀροδιαγνωστικὴ μέθοδος μὲ ἀντιγόνον τὸ μικρόβιον τοῦ Kedrowsky ἐπὶ ἱκανοῦ ἀριθμοῦ λεπρῶν καὶ ἡ ἀντίδρασις ἦτο θετικὴ εἰς μεγαλυτέραν ἀναλογίαν ἢ μὲ ἄλλα ἀντιγόνα, ἐκ μικροβίων φυματιάσεως ἢ παραφυματικῶν. Τὸ μικρόβιον ὅμως τοῦ Kedrowsky ἀνήκει εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ὀξυαντόχων μικροβιων, τῶν ὁποίων ἡ καλλιεργία εἶναι εὐχερὴς καὶ συγγενεύει ἁπλῶς μὲ τὸ μικρόβιον τῆς λέπρας.

Ἡ μετάδοσις τῆς νόσου εἰς τὰ ζῷα ὑπὸ ἐξελικτικὴν μορφὴν ὡς εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἀδύνατος. Εἰς τοὺ πιθήκους ἐπετεύχθη παροδικὸς πολλαπλασιασμὸς τοῦ μικροβίου, κατόπιν ὑποδορίου ἐνέσεως, μόνον εἰς τὸν τόπον τῆς ἐνέσεως. Ὁ Charles Nicolle (1906) ἐπέτυχε τὸν ἐνοφθαλμισμὸν τοῦ μικροβίου εἰς τοὺς πιθήκους macacus sinicus, ὁ Marchoux εἰς τοὺς ἀνωτέρους πιθήκους, τὸν χιμπατζῆν (1908), ὁ Stanziale εἰς τὸν πρόσθιον θάλαμον τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ κονίκλου.

Ἡ λέπρα εἶναι νόσος ἀποκλειστικῶς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· ὅλαι αἱ φυλαὶ εἶναι ἐξ ἴσου εὐπαθεῖς. Ὁ τρόπος τῆς μεταδόσεως τοῦ μικροβίου αὐτῆς εἶναι τελείως ἀνάλογος πρὸς τὸν τρόπον τῆς μεταδόσεως τοῦ μικροβίου τῆς φυματιάσεως· ἁπλῶς ὑπάρχει διαφορὰ εἰς τὸν βαθμὸν τῆς μολυσματικῆς δυνάμεως τῶν δύο μικροβίων. Ἐνῷ τὸ μικρόβιον τῆς φυματιάσεως ἔχει μεγάλην μολυσματικὴν δύναμιν, ὄχι μόνον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀλλὰ καὶ δι' ὅλα σχεδὸν τὰ ζῷα, ὥστε νὰ μολύνῃ εἰς ἐλαχίστην δόσιν, νὰ γενικεύεται εἰς ὅλον τὸν ὀργανισμὸν καὶ νὰ καταστρέφῃ σπουδαιότατα ὄργανα διὰ τὴν ζωήν, τὸ μικρόβιον τῆς λέπρας, ἀντιθέτως, ἔχει ἀσθενῆ μολυσματικὴν δύναμιν, ὥστε διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἐγκατάστασις αὐτοῦ εἰς τὸν ὀργανισμὸν πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ πολλάκις ἡ μόλυνσις, ἤτοι ἀνάγκη ὁ ὑγιὴς νὰ εὑρίσκεται εἰς στενῇ ἐπαφὴν μὲ τὸν πάσχοντα ἐπὶ μακρόν, καὶ ὅταν πραγματοποιηθῇ ἡ ἐγκατάστασις τοῦ μικροβίου ὁ πολλαπλασιασμὸς αὐτοῦ γίνεται βραδέως. Ἡ νόσος παραμένει ἐντετοπισμένη εἰς τὸ δέρμα, τοὺς βλεννογόνους ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ὁ λεπρὸς δὲν εἶναι ἀσθενὴς κυρίως εἰπεῖν, ὡς ὁ φθισικός, ἔχων ἀνάγκην νοσηλείας· παραμένει ἐπὶ μακρὸν ἱκανὸς πρὸς ἐργασίαν. Αἱ θύραι εἰσόδου τοῦ μικροβίου εἶναι τὸ δέρμα καὶ ὁ βλεννογόνος τῆς ρινός. Ἡ εὐπάθεια τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μεγαλυτέρα κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Πιθανῶς ὅμως ἡ εὐπάθεια αὕτη νὰ εἶναι φαινομενική, διότι ἴσως νὰ πραγματοποιῆται ἁπλῶς κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην εἰς μεγαλυτέραν ἀναλογίαν ὁ σπουδαιότερος ὅρος διὰ τὴν μετάδοσιν: ἡ στενὴ ἐπαφή. Πράγματι τὰ παιδία εἶναι περισσότερον ἐκτεθειμένα εἰς τὴν μόλυνσιν, ὅταν τὸ μέλος τῆς οἰκογενείας καὶ ἰδίως ὁ πατὴρ ἢ μήτηρ εἶναι λεπροί.

Ἡ νόσος δὲν εἶναι κληρονομική, ὡς ἄλλοτε εἶχεν ὑποστηριχθῆ· τὰ παιδία τῶν λεπρῶν γεννῶνται ὑγιᾶ. Ἡ ἰδιότης τῆς νόσου νὰ παραμένῃ περιωρισμένη εἰς ὡρισμένας οἰκογενείας καὶ εἰς ὡρισμένας περιοχὰς μαρτυρεῖ ἁπλῶς περὶ τῆς μικρᾶς μολυσματικότητος τῆς νόσου· καὶ ἐπὶ πλέον ὅτι εἶναι σημαντικοὶ διὰ τὴν μετάδοσιν παράγοντες ἡ ρυπαρότης, ὁ στενὸς συγχρωτισμὸς ὑγιῶν καὶ πασχόντων, ἡ ἀνθυγιεινὴ ἐν γένει κατοικία, ὡς πράγματι παρατηρεῖται εἰς τὰς φυλὰς καὶ τὰς περιοχὰς ὅπου ἐνδημεῖ ἡ λέπρα. Εἰς τὰς περιοχὰς τῶν πολιτισμένων χωρῶν, ὅπου ὑπάρχει λέπρα, παρατηρεῖται μεγάλη ἀθλιότης κατοικίας (Βρετάνη-Γαλλίας). Παρ' ἡμῖν ἡ λέπρα συναντᾶται εἰς τὰς πτωχοτέρας ἐπαρχίας, π. χ. εἰς τὰς κτηνοτροφικὰς περιφερείας Κρήτης, Θεσσαλίας, Πελοποννήσου καὶ εἰς τὰς πτωχὰς οἰκογενείας τῶν νήσων (Χίου, Κύπρου) κτλ.

Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ μικροβίου κατὰ τὸ ἀρχικὸν στάδιον τῆς νόσου εἶναι δυσκολωτάτη. Αἱ ἀλλοιώσεις κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο εἶναι ἀκόμη ἀσήμαντοι, περιοριζόμεναι εἰς τὸ δέρμα· καὶ ἐντὸς αὐτῶν ἐλάχιστα μικρόβια ὑπάρχουσιν, ἀνευρισκόμενα μόνον δι' ἱστολογικῆς ἐξετάσεως τεμαχίου πάσχοντος δέρματος. Ἡ διάγνωσις βασίζεται μόνον ἐπὶ τῶν κλινικῶν συμπτωμάτων, εἶναι ὅμως πάντοτε ἀσφαλὴς λόγῳ τοῦ ἰδιαιτέρου χαρακτῆρος τῶν συμπτωμάτων αὐτῶν (ἡ παρατηρουμένη ἀναισθησία τοῦ δέρματος εἶναι εἰδικὸν σύμπτωμα τῆς λέπρας). Τὸ πρῶτον στάδιον τῆς νόσου ἀνευρίσκεται ἐπὶ παιδίων· εἰς ταῦτα παρατηροῦνται μικραὶ κηλῖδες ἐρυθηματώδεις τοῦ δέρματος, συνήθως ὀλίγαι τὸν ἀριθμὸν καὶ ἐνίοτε μόνον μία ἢ δύο. Εἰς ταύτας δὲν ἀνευρίσκονται μικρόβια διὰ μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως ξεσμάτων, ἀλλ' ἡ ἀναισθησία ἀρκεῖ, διὰ νὰ τεθῇ ἡ διάγνωσις. Ἡ ἐξέλιξις τῆς νόσου εἶναι τοσοῦτον βραδεῖα, ὥστε μόνον κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν ἐπέρχονται ἐκτεταμέναι βλάβαι. Τότε ἀνευρίσκομεν τὰς δύο μορφὰς τῆς λέπρας, τὴν *φυματώδη* καὶ τὴν *ἀναισθητικήν*. Εἰς τὴν φυματώδη μορφήν, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται διὰ πολυαριθμων ὄζων τοῦ δέρματος, χροιᾶς ἐρυθρᾶς ὡς ἐκ χαλκοῦ, διασπάρτων εἰς ὅλον τὸ σῶμα καὶ ἰδίως εἰς τὰ ἄκρα καὶ τὸ πρόσωπον, τὰ μικρόβια εὑρίσκονται εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἐντὸς τῶν ὄζων αὐτῶν καὶ ἐντὸς τοῦ βλενογόννου τῆς ρινός. Εἰς τὰ παρασκευάσματα ἐκ τῆς βλέννης τῆς ρινὸς ἀνευρίσκονται εἰς τὴν μικροσκοπικὴν ἐξέτασιν κατὰ σωρούς, εἰς μεγάλην ἀφθονίαν μικρόβια τῆς λέπρας. Ἡ ἀνεύρεσις τῶν μικροβίων καὶ εἰς τοὺς ὄζους τοῦ δέρματος εἶναι λίαν εὐχερής, ἀρκεῖ μικρὰ τομὴ τοῦ ὄζου καὶ λῆψις πρὸς ἐξέτασιν τοῦ οροαιματηροῦ ὑγροῦ ἐκ τῆς τομῆς (ἡ τομὴ εἶναι ἀνώδυνος λόγῳ τῆς ἀναισθησίας τοῦ δέρματος). Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἐγκατάστασις τοῦ μικροβίου εἰς τὰ σπλάγχνα (ἧπαρ, νεφρούς, ὄρχεις, ὀστᾶ κτλ.).

Εἰς τὴν ἀναισθητικὴν μορφὴν τῆς λέπρας, ἡ ὁποία χαρακτηρίζεται ἐξ ἐρυθηματωδῶν κηλίδων, ἀτροφίας τῶν μυῶν μετ' ἐκτεταμένης ἀναισθησίας τοῦ δέρματος, τὰ μικρόβια πολλαπλασιάζονται ἰδίως ἐντὸς τῶν μεγάλων νεύρων. Εἰς τὸ δέρμα ὑπάρχουσιν εἰς τοσοῦτον μικρὸν ἀριθμόν, ὥστε

Digitized by Google

ἡ ἀνεύρεσις αὐτῶν νὰ εἶναι ἀδύνατος. Ἐκ τοῦ σώματος τοῦ πάσχοντος τὴν φυματώδη μορφὴν ἐξέρχονται ἐκ τῆς βλέννης τῆς ρινός, τῶν λεπίων τῆς ἐπιδερμίδος, ἐκ τῶν τηκομένων φυμάτων μικρόβια συνεχῶς εἰς τὸ περιβάλλον καὶ εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ μορφὴ αὕτη εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν μολυσματικὴ καὶ ἑπομένως ἡ περισσότερον ἐπικίνδυνος διὰ τὴν οἰκογένειαν τοῦ πάσχοντος καὶ τὴν κοινωνίαν ἐν γένει.

Τὸ μικρόβιον τῆς λέπρας πολλαπλασιάζεται ἐντὸς ὡρισμένων κυττάρων, ἰδίως ἐντὸς τῶν κυττάρων τοῦ συνεκτικοῦ ἱστοῦ, ἐντὸς τῶν μακροφάγων κυττάρων, ἐν γένει ἐντὸς τῶν κυττάρων τοῦ ἐνδοθηλιακοῦ συστήματος· δὲν πολλαπλασιάζεται ἐντὸς τῶν εὐγενῶν κυττάρων τῶν διαφόρων ὀργάνων, π. χ. ἐντὸς ἡπατικοῦ κυττάρου ἢ νεφρικοῦ κυττάρου. Εἰς τὸ δέρμα παράγεται ὑπερπλασία νεαρῶν μορφῶν κυττάρων τοῦ συνεκτικοῦ ἱστοῦ καὶ ἀποτέλεσμα αὐτῆς εἶναι ὁ σχηματισμὸς τῶν ὄζων τοῦ δέρματος. Πέριξ τῶν ἀγγείων παρατηρεῖται συσσώρευσις κυττάρων μονοπυρήνων, ἐντὸς τῶν ὁποίων πολλαπλασιάζεται τὸ μικρόβιον. Οἱ ἐξωκυττάριοι βάκιλλοι ἀποτελοῦσι σωροὺς μετὰ γλοιώδους διαφανοῦς περιβλήματος καὶ σχηματίζουσι σφαιροειδῆ σωμάτια (globi καλούμενα). Καὶ εἰς τὰ παρασκευάσματα ἐκ τῶν διαφόρων ἐκκριμάτων τὰ μικρόβια παρατηροῦνται κατὰ σωρούς, συνήθως κατὰ δέσμας, ὡς δέσμαι βελονῶν. Εἰς τὸ αἷμα τὸ μικρόβιον δὲν κυκλοφορεῖ ἢ παροδικῶς, ἰδίως κατὰ τὸ ἐμπύρετον στάδιον τῆς φυματώδους μορφῆς, ὅτε πραγματοποιοῦνται καὶ αἱ μεταστάσεις αὐτοῦ εἰς τὰ διάφορα σπλάγχνα. Ἡ ἐξέτασις τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος κατὰ τὴν μέθοδον Bordet - Wassermam δίδει εἰς μεγάλην ἀναλογίαν θετικὸν ἀποτέλεσμα ἐπὶ πασχόντων εὑρισκομένων εἰς τὸ στάδιον τῆς φυματώδους μορφῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναισθητικῆς (εἰς μικροτέραν ὅμως ἀναλογίαν), ἤτοι τὸ θετικὸν ἀποτέλεσμα παρατηρεῖται εἰς προκεχωρημένα στάδια τῆς νόσου. Ἡ ἀντίδρασις αὕτη εἶναι ἀντίδρασις ἀνοσίας ἐπακολουθοῦσα εἰς ὅλα τὰ χρόνια νοσήματα (φυματίασις, σύφιλις, λέπρα κτλ.) καὶ ἑπομένως δὲν εἶναι ἀντίδρασις εἰδική. Ἐμβόλια παρεσκευάσθησαν διὰ μικροβίων ληφθέντων ἐκ τῶν φυμάτων τοῦ δέρματος πασχόντων ἐκ φυματώδους μορφῆς προκεχωρημένου σταδίου. Ταῦτα ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς θεραπευτικὸν σκοπὸν ὑπὸ πολλῶν μέχρι σήμερον ἐρευνητῶν, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος ἀξίου λόγου. Τὸ ἔλαιον τοῦ ὑδνοκάρπου, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται σήμερον πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν, δὲν ἐπιδρᾷ ποσῶς ἐπὶ τοῦ βακίλλου τῆς λέπρας. Κ. ΚΑΜΙΝΟΠΕΤΡΟΣ

—[*Νευρολ.*] Ἐκτὸς τῆς δερματικῆς μορφῆς τῆς λέπρας ἔχομεν καὶ τὴν νευρικὴν μορφὴν αὐτῆς, τὴν καλουμένην *λεπρικὴν νευρίτιδα*. Αὕτη εἶναι μολυσματικὴ νόσος, ὡς καὶ ἡ δερματική, μεταδιδομένη διὰ τοῦ ρινικοῦ ἐκκρίματος, εἰς ὃ ἀνευρίσκεται τὸ μικρόβιον. Ὀφείλεται εἰς τὴν διήθησιν ὑπὸ τοῦ μικροβίου τούτου τῶν νεύρων, νωτιαίων γαγγλίων καὶ νωτιαίου μυελοῦ, ὥστε δὲν πρόκειται κυρίως περὶ μόνης νευρίτιδος. Παρατηρεῖται εἰς ὡρισμένας χώρας ὡς ἐνδημικὴ νόσος, ἕνεκα τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐπικοινωνίας· ἐν Ἑλλάδι εἶναι συχνὴ εἰς τὴν Κρήτην, Θάσον καὶ ἀλλαχοῦ. Συνήθως συνυπάρχει μετὰ τῆς δερματικῆς μορφῆς· ὁμοιάζει δὲ κλινικῶς πρὸς τὴν συριγγομυελίαν.

Διακρίνουσι τρεῖς φάσεις αὐτῆς: ἡ πρώτη ἐπέρχεται μετὰ μακρὰν ἐπώασιν τοῦ μικροβίου, ἀρχομένη διὰ πτώσεως βλεφάρων, ὀφρύων, ἀναιμίας, ὑπνηλίας, κορύζης καὶ ἐπιστάξεων. Διάρκεια 2—5 ἐτῶν. Ἀκολουθεῖ ἡ δευτέρα φάσις, ἐκδηλουμένη δι' ἐμφανίσεως ἐρυθηματωδῶν πλακῶν, κηλίδων ἐμφανιζομένων καθ' ὁμάδας καὶ παροξυντικῶς, ἐντοπιζομένων κατὰ τὴν ραχιαίαν ἐπιφάνειαν τῶν ἄνω καὶ κάτω ἄκρων, διὰ φυσαλιδώδους ἐξανθήματος μετὰ ἰώδους ἐφελκίδος, ἀναισθησίας τύπου συριγγομυελικοῦ (διατήρησις τῆς ἁφῆς ἥτις ἐνταῦθα εἶναι σχετική, καὶ ἀπωλείας αἰσθήσεως, ἄλγους καὶ θερμοκρασίας), γινομένης εἶτα καθολικῆς ἐπιπολῆς ἀναισθησίας, μυϊκῆς ἀτροφίας τύπου Aran-Duschenne, ἀρχομένης ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τμημάτων τῶν ἄκρων (μύες θέναρος καὶ ὀπισθέναρος), διὰ πτώσεως τῶν ὀνύχων, ἀνωδύνου παρωνυχίας καὶ διατιτραινόντων ἑλκῶν ἀνωδύνων καὶ γαγγραίνης καὶ ἄλλων σημείων δευτερευόντων. Τὰ νεῦρα εἶναι πεπαχυσμένα καὶ τὰ ἐπιπολῆς αὐτῶν ψηλαφῶνται (αἴσθησις σχοινίων μετὰ κόμβων εἰς τὸν ἐξετάζοντα ὠλένιον νεῦρον). Διαρκεῖ 15—20 ἔτη. Εἶτα ἐπακολουθεῖ ἡ περίοδος τῆς καχεξίας καὶ θάνατος. Τ. Α. ΖΗΣ

—[*Ὀφθαλμ.*] Κατὰ τὴν ἐξέλιξιν καὶ πορείαν τῆς λέπρας, οἱ ὀφθαλμοὶ συχνάκις συμμετέχουσι τῆς νόσου. Ἡ πρωτοπαθὴς ὀφθαλμικὴ λέπρα ἀποτελεῖ μεγάλην ἐξαίρεσιν. Ὅταν ἡ λέπρα ἐντοπισθῇ εἰς τὸν ὀφθαλμόν, προσβάλλει ὅλους τοὺς ὀφθαλμικοὺς χιτῶνας, μηδὲ τῶν βλεφάρων ἐξαιρουμένων, συνηθέστερον ὅμως αἱ λεπρικαὶ ἀλλοιώσεις ἀπαντῶνται εἰς τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ βολβοῦ (κερατοειδής, ἐπισκλήριον, ἶρις).

Λέπρα τῶν βλεφάρων. Κατ' αὐτὴν παρουσιάζεται μαδάρωσις τῶν βλεφαρίδων, πάχυνσις τοῦ ἐλευθέρου χείλους τῶν βλεφάρων, ψευδοχαλάζια, ἅτινα ὅταν ἑδράζωνται κατὰ τὸ ἐλεύθερον χεῖλος δύνανται νὰ ἐξελκωθῶσι, νὰ διαβρώσουν τὸ βλεφαρικὸν χεῖλος καὶ νὰ ἐπιφέρωσι κολόβωμα αὐτοῦ ἀτροφία καὶ παράλυσις τοῦ σφιγκτῆρος τῶν βλεφάρων, ἐξ οὗ πτῶσις καὶ ἐπιφορά.

Λεπρικὴ ἐπιπεφυκῖτις. Ἐπιπεφυκῖτις μὲ ἔκκρισιν ἐμπεριέχουσαν μικρόβια τοῦ Hansen εἶναι σπανιωτάτη (Levy, Frankel, Jeandelize).

Λεπρικὴ ἐπισκληρῖτις. Ἀρκετὰ συνήθης. Παρουσιάζεται ὑπὸ μορφὴν ὑπεραγγειώσεως τοῦ ἐπισκληρίου, συνοδευομένης ὑπὸ μικρῶν λεπρωματικῶν ὀγκιδίων κειμένων κατὰ τὴν στεφάνην. Τὰ ὀγκίδια ταῦτα μετὰ τῶν πέριξ αὐτῶν ἀγγείων σχηματίζουσιν ἐνίοτε ψευδοπτερύγια, ἄλλοτε δέ, αὐξανόμενα κατ' ὄγκον, ἐπεκτείνονται καὶ καταλαμβάνουσι τὸν κερατοειδῆ.

Λεπρικαὶ κερατοειδίτιδες. Αὗται παρουσιάζονται ὁτὲ μὲν ὑπὸ μορφὴν ἑλκῶν, ὁτὲ δὲ ὑπὸ μορφὴν μικρῶν ἐπιπολαίων στιγμάτων, κειμένων ἐντὸς καὶ ἐπὶ τοῦ ἐπιθηλίου τοῦ κερατοειδοῦς (ἐπιπολαία στικτὴ κερατῖτις). Τὰ στίγματα ταῦτα εἶναι λευκά, στιλπνὰ καὶ στρογγύλα. Ἑτέρα μορφὴ λεπρικῆς κερατίτιδος εἶναι ἡ καλουμένη βυθία. Κατ' αὐτὴν αἱ λευκαὶ κηλῖδες καὶ στίγματα κεῖνται ὑπὸ τὴν μεμβρᾶναν τοῦ Bowmann ἐντὸς τῶν στρωμάτων τοῦ σώματος τοῦ κερατοειδοῦς.

Λεπρικὴ ἰρῖτις. Ἐπὶ τῆς ἴριδος παρατηροῦνται ἐκτὸς τῶν συμπτωμάτων χρονίας, ἀβληχρᾶς ἢ ὀξείας ἰρίτιδος μὲ συνεχείας καὶ ἐμφράξεις τῆς κόρης, καὶ μικρὰ λευκὰ καὶ στιλπνὰ ὀγκίδια (Γαβριηλίδης 1914, Gauge 1929).

Λεπρικὴ ἀμφιβληστροειδῖτις. Ὅταν ἡ κόρη εἶναι ἀκόμη ἐλευθέρα συνεχειῶν καὶ ὁ κερατοειδής, ὁ φακὸς καὶ τὸ καλῶδες σῶμα διαφανῆ, δυνάμεθα νὰ διαπιστώσωμεν τὰς τυχὸν ὑπαρχούσας λεπρικὰς ἀλλοιώσεις τοῦ χοριοειδοῦς καὶ ἀμφιβληστροειδοῦς. Τούτων αἱ χαρακτηριστικώτεραι εἶναι αἱ παρουσιαζόμεναι ὑπὸ μορφὴν λευκῶν καὶ στιλπνῶν κηλίδων καὶ πλακῶν (Azevado et Guides 1888, Τράντας 1898, Μπίστης 1898, Ruber 1903, Γαβριηλίδης 1899, 1914, 1929).

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ὀφθαλμικῶν ἐντοπίσεων τῆς λέπρας, παρετηρήθησαν καταρράκται, δακρυοκυστίτιδες κττ. παρὰ λεπροῖς. Α. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

—[*Ἱστορ.*] Ἡ λέπρα (ἐκ τοῦ ἰνδ. λάπ=νόσος λεπίδων) ἀναλόγως τῆς χώρας ἣν προσέβαλεν ἐκλήθη *κοῦστα* ὑπὸ τῶν Ἰνδῶν, *ζίνδι* ὑπὸ τῶν Περσῶν, *ζαραάτ* ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, *λεύκη* ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους, ὑπ' ἄλλων δὲ *ἐλεφαντίασις τῶν Ἑλλήνων, λέπρα τῶν Ἀράβων* κτλ. Παρ' ἡμῖν ὁ λαὸς κοινῶς ἀποκαλεῖ ταύτην *λῶβαν*.

Τὴν ἀρχὴν ὅμως τῆς νόσου καὶ τὴν χώραν, ἐξ ἧς τὸ πρῶτον ὁρμηθεῖσα διεσπάρη καθ' ὅλον τὸν κόσμον, ἀγνοοῦμεν. Πάντως πρώτη κοιτὶς αὐτῆς θεωρεῖται ἡ Ἄπω Ἀνατολὴ καὶ ἡ Ἀσία ἐν γένει, πιθανώτατα δὲ κυρίως ἡ Κίνα, ἔνθα ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων φαίνεται οὖσα γνωστή, καὶ αἱ Ἰνδίαι. Τινὲς παραδέχονται ὅτι καὶ ἡ Αἴγυπτος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρχικῶν ἑστιῶν τῆς νόσου, ἡ δὲ μετάφρασις τῆς λέξεως ζαραάτ ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ διὰ τοῦ ὅρου λέπρα ἐγένετο ἀφορμή, ὅπως ἄλλοι παραδεχθῶσιν ὡς βεβαίαν τὴν ὕπαρξιν τῆς νόσου ταύτης παρ' Ἰουδαίοις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, καίτοι τινές, ἐν οἷς καὶ ὁ περιφανὴς καθηγητὴς τῆς δερματολογίας Unna, οὐδὲ τὸν ὅρον ζαραάτ παραδέχεται ὡς σημαίνοντα τὴν λέπραν, ἀλλ' ἁπλῶς ἀκαθαρσίαν ὑπὸ θρησκευτικὴν ἔποψιν, οὐ μόνον ζώντων ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ πράγματος.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ἡ λέπρα φαίνεται γνωστὴ εἰς πάσας σχεδὸν τὰς χώρας ταύτας ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων. Οὕτως ἐν Κίνᾳ, ὡς καὶ τῇ ἀρχαίᾳ Βαβυλωνίᾳ, οὐ μόνον ἐγνώριζον ταύτην, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἦτο ἐν χρήσει, ὡς φαίνεται, καὶ εἶδος τι ἀπομονώσεως τῶν πασχόντων, τῆς νόσου ὑπολαμβανομένης μεταδοτικῆς. Ἐν Ἰνδίαις ἡ νόσος (κοῦστα) μνημονεύεται ἀπὸ 1500 ἐτῶν, ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων θρησκευτικῶν βιβλίων τῶν Ἰνδῶν, ὡς καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, ἔνθα ἀπὸ παρομοίας ἐποχῆς μνεία γίνεται ταύτης ἐν τῷ παπύρῳ τοῦ Ebers καὶ τῷ παπύρῳ τοῦ Brugsch. Ἐκ τῶν πρώτων φαραὼ ὁ Θωμσὴς ὁ Β', μαθὼν παρὰ τῶν ἱερέων τοῦ Ἄμμωνος ὅτι ἔδει νὰ καθαρίσῃ τὸ βασίλειον αὐτοῦ ἐκ τῶν λεπρῶν, συνέλεξε περὶ τοὺς 80.000, εἰς οὓς ἐπέτρεψεν ὅπως διαμένωσι περὶ τὸ Δέλτα, ὁπόθεν ἔφυγον εἶτα οἱ Ἰσραηλῖται. Ὁ Ζαμπακὸς μάλιστα ἐξετάσας τεμάχιον δέρματος τῆς μουμίας αὐτοῦ εἰκάζει ὅτι καὶ ὁ φαραὼ αὐτὸς ἴσως ἔπασχεν ἐκ λέπρας. Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους δ' ἔτι τοῦ Γαληνοῦ (Β' μ. Χ. αἰῶν) ἐν Αἰγύπτῳ ἡ νόσος ἦτο κοινή. Ἴσως ἐκεῖθεν ἀπέκτησαν οἱ Ἑβραῖοι τὴν νόσον, καθ' ἧς ὁ Μωϋσῆς, κατά τινα παράδοσιν λεπρὸς καὶ οὗτος ἀλλ' ἰαθεὶς κατόπιν, ἔλαβε τὰ μᾶλλον τελεσφόρα μέτρα, ἀπομακρύνας τοὺς πάσχοντας ἀπὸ τῶν ὑγιῶν, μέχρις οὗ ὁ Λευΐτης ἤθελε θεωρήσει τούτους ὡς ἰαθέντας, τοῦθ' ὅπερ ἄλλωστε δηλοῖ πασιφανῶς ὅτι ἡ λέπρα συνεχέετο ἔκτοτε μετὰ πολλῶν ἄλλων δερματοπαθειῶν. Καὶ παρὰ Πέρσαις δ' ἡ νόσος ἦτο γνωστή, ὁ δὲ Κτησίας ὁ Κνίδιος βεβαιοῖ ὅτι καὶ παρὰ τούτοις ἐπεβάλλετο ἡ ἀπομόνωσις τῶν λεπρῶν, Καὶ ἡ *νόσος δὲ τῶν Φοινίκων*, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ λέπρα, ἣν οὗτοι κατὰ τοὺς πλόας αὐτῶν μετέφερον ἀνὰ τοὺς λιμένας τῆς Μεσογείου (Ἱσπανία, Ἑλλάς), εἶναι ἐπίσης πιθανόν.

Τὴν Εὐρώπην ἡ νόσος προσέβαλε μεταδοθεῖσα ἐξ Ἀφρικῆς ἢ διὰ τῶν Φοινίκων. Πρώτην μνείαν τῆς νόσου ἐν τῇ Δύσει ποιεῖται ὁ Ρωμαῖος ποιητὴς Τῖτος Λουκρήτιος (99 - 55 π. Χ. ἐν τῷ «De rerum natura», VI, 1114). Μετὰ ταῦτα περιγράφει ταύτην ὁ Κέλσος ὀνομάζων αὐτὴν ἐλεφαντίασιν καὶ θεωρῶν ταύτην σχεδὸν ἄγνωστον ἐν Ἰταλίᾳ (III, 25), ἐν ᾗ, ὡς φαίνεται, ἐγνώσθη, καθ' ἃ ὑποστηρίζει ὁ ἰατρὸς Ἀρτεμίδωρος, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀσκληπιάδου (*Πλιν.*, Φυσ. Ἱστορ. XXVI, 7). Ὁ Καίλιος εἶτα Αὐρηλιανὸς (Chron. IV κεφ. 1) ἀναφέρει ὅτι πρῶτος ἠσχολήθη περὶ τὴν θεραπείαν τῆς νόσου ὁ ἱδρυτὴς τῆς μεθοδικῆς σχολῆς Θεμίσων, ὅστις συνίστα κατ' αὐτῆς ἀφαίμαξιν, ἐμετικά, καθάρσια, ἐπιτριβὰς δι' ἀλοιφῶν καὶ καταπλάσματα εὐπέπτους δὲ τροφάς, ὑδατοποσίαν, σωματικὰς ἀσκήσεις καὶ ἱδρωτοποιὸν θεραπείαν. Ὁ Γαληνὸς ὁμιλῶν περὶ τῆς νόσου (XI, 142), εὑρίσκει ταύτην συχνὴν μὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, σπανίαν δὲ ἐν Μυσίᾳ καὶ Γερμανίᾳ, οὐδέποτε δὲ ἀναφαινομένην παρὰ τοῖς γαλακτοπόταις Σκύθαις. Ὡς αἴτιον τῆς νόσου ὁ Γαληνὸς θεωρεῖ τὸ ἀκατάλληλον εἶδος διαίτης δι' ἀθάρας, φακῶν, κοχλιῶν καὶ ταρίχων. Εἶτα ἡ νόσος μετεδόθη καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἀπὸ τῆς Β' ἤδη μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος εὑρίσκομεν ταύτην ἀναφερομένην ἐν Ἱσπανίᾳ, Λομβαρδίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα πιθανώτατα μετεδόθη διὰ τῶν Φοινίκων ἢ τῶν Περσῶν. Εἴς τινα δὲ μέρη ἦτο λίαν συχνή, ὡς π. χ. ἐν τῇ πόλει Λέπρειον ἐν Ἤλιδι, περὶ ἧς γράφει ὁ Παυσανίας ὅτι οἱ ἐκεῖ ἐλεπροῦντο συνεπείᾳ τῆς ποιότητος τοῦ τόπου. Ὁ Ἱπποκράτης ἀναφέρει δερματικὴν νόσον ὑπὸ τὸ ὄνομα *λεύκη* (*Littré* IX 94), ὑφ' ἣν ὁ Γαληνὸς ἐννοεῖ τὴν ἐλεφαντίασιν, εἰς ἣν ὅμως κατέλεγε καὶ τὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο γνωστὴν νῦν παχυδερμίαν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει τὴν νόσον *σατυρίαν* («Περὶ ζῴων γεν. IV, 3), ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ προσώπου τῶν πασχόντων πρὸς τὸ τῶν σατύρων, ἣν ὁ Ροῦφος θεωρεῖ ὡς λέπραν, ὁ δὲ Γαληνὸς ὡς ἐλεφαντίασιν. Ὁ Ροῦφος μάλιστα περιγράφει ταύτην ὡς νόσημα μέγα καὶ χαλεπὸν καὶ πολλοῖς γιγνόμενον καὶ προσθέτει ὅτι οὐδὲν παρὰ τῶν παλαιῶν περὶ ταύτης ἤκουσε καὶ ὅτι πρῶτος ὁ Στράτων, ὁ μαθητὴς τοῦ Ἐρασιστράτου, κατὰ τὴν Γ' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, περιέγραψε τὸ πάθος καλέσας τοῦτο *κακοχυμίαν*. Ὁ Ροῦφος μάλιστα προσθέτει ὅτι τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Δημόκριτον βιβλίον περὶ ἐλεφαντιάσεως, ἐν ᾧ περιεγράφετο ἡ νόσος ὡς κακοχυμία καὶ ἐθεραπεύετο δι' ἐσωτερικῶν φαρμάκων καὶ φλεβοτομίας, ἦτο ἀπόκρυφον (*Ὀρειβ.* IV, 63). Τὰς αὐτὰς γνώμας περὶ λέπρας καὶ τὸ αὐτὸ σύστημα θεραπείας εὑρίσκομεν εἶτα καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς Ἕλλησιν ἰατροῖς καὶ συγγραφεῦσιν, ὡς ὁ Ἀρχιγένης, ὁ Σωρανός, ὁ Φιλούμενος, οὗ ἠκολούθησαν κατόπιν καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἰατροί.

Παρὰ πάντων τούτων ἡ νόσος ἐθεωρεῖτο ἐπικίνδυνος καὶ ἐκαλεῖτο καὶ δι' ἄλλων ὀνομάτων, ὡς π. χ. *λεοντίασις*, ὡς ἐκ τῆς ὁμοιότητος τῆς κεφαλῆς τῶν πασχόντων πρὸς τὴν τοῦ ζῴου τούτου (*Γαλ.* XIV. 757), *ἡράκλειον πάθος* ὑπὸ τοῦ Ἀρεταίου, «ὅτι τούτου μεῖζον οὐδέν, οὐδὲ ἀλκιμώτερον» κτλ. Πάντες σχεδὸν θεωροῦσι τὸ νόσημα ἀνίατον (Ἀρχιγένης), ὁ δ' Ἀρεταῖος σημειοῖ ὅτι «δέος ξυμβιοῦν καὶ ξυνδιαιτᾶσθαι», φρονῶν, οὐχὶ ὀρθῶς ἄλλωστε, ὅτι καὶ ἁπλῶς διὰ τῆς ἀναπνοῆς εὔκολος ἦτο ἡ μετάδυσις τῆς νόσου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀρχιγένης θεωρεῖ μεταδοτικὸν τὸ πάθος, διὸ καὶ «μοχθηρὸν» ἐθεώρει «τὸ συνδιατρίβειν τοῖς τοιούτοις». Φαίνεται δ' ὅτι καὶ ἡ ἀπομόνωσις τῶν πασχόντων ἦτο γνωστή, ὡς δῆλον ἐκ τοῦ Ἀρεταίου, βεβαιοῦντος ὅτι «πολλοὶ ἐπ' ἐρημίαις καὶ εἰς ὄρεα τοὺς φιλτάτους ἐξέθεσαν», ἐξ ὧν πάντων συμπεραίνομεν ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἰατροὶ οὐ μόνον καλῶς ἐγνώριζον τὴν λέπραν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν αὐτῆς τὴν βαρύτητα εἶχον κατανοήσει.

Διὰ τῶν ρωμαϊκῶν στρατευμάτων ἡ νόσος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐξηκολούθησε διαδιδομένη, κατὰ δὲ τὸν μεσαίωνα ἐγένετο καταπληκτικὴ ἡ ἐξάπλωσις αὐτῆς. Διὰ τῶν σταυροφοριῶν τέλος, ὡς ἐκ τῆς εὐκολωτέρας μολύνσεως τούτων ἐν Ἀνατολῇ, ἡ νόσος ἐπεξετάθη ἐν Εὐρώπῃ, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν μεταδοθεῖσα μέχρι τῶν Σκανδιναυϊκῶν χωρῶν. Ἡ ἀκμὴ τῆς νόσου ἦτο κατὰ τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα, ἀπὸ τῆς ΙΣΤ' ὅμως ἤρξατο ἡ ὑποχώρησις αὐτῆς, ἥτις ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τὴν ΙΖ' καὶ ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα, ὁπότε πλέον τελείως ἐξηλείφθη ἀπὸ τῶν πλείστων μερῶν τῆς Εὐρώπης, μικρῶν τινων ἑστιῶν ἐκ τῶν μεγάλων ἐκείνων ἐπιδημιῶν ὑπολειφθεισῶν εἴς τινα μέρη τῆς Εὐρώπης (Νορβηγία, Ἰσλανδία, Κρήτη κτλ.). Τὴν ὑποχώρησιν ταύτην δέον νὰ μὴ ἀποδώσωμεν μόνον εἰς τὴν αὐτόματον ὑποχώρησιν, ὡς καὶ ἐπὶ ἄλλων λοιμωδῶν νόσων, ἢ τὴν ἀνοσίαν τὴν ἐπελθοῦσαν κατὰ τὴν γενικὴν οὕτως εἰπεῖν μόλυνσιν

Digitized by Google

τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὰς μεγάλας ἐπιδημίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀπομόνωσιν τῶν ἀσθενῶν, τὴν παρεμπόδισιν τοῦ γάμου αὐτῶν, τὴν ἀσφαλεστέραν διάκρισιν τῶν λεπρῶν ἀπὸ τῶν ἐξ ἄλλων δερματοπαθειῶν πασχόντων καὶ τέλος εἰς τὴν ἐν γένει βελτίωσιν τῶν κοινωνικῶν καὶ ὑγιεινῶν συνθηκῶν ἐν Εὐρώπῃ. Ὅτι τοῦτο οὕτως ἔχει, δεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν Ἀνατολῇ διὰ τὴν παραμέλησιν τῶν μέτρων τούτων οὐδόλως ἐπαύσατο ποιοῦσα νέα θύματα, καίτοι πολλῷ πρότερον προσβαλοῦσα τοὺς κατοίκους. Ἄλλωστε τὸ ἐνεργὸν τῶν μέτρων τούτων ἀποδεικνύει καὶ ἡ νεωτέρα ἀπὸ τῆς Νορβηγίας προερχομένη παρατήρησις, ἔνθα διὰ τῆς ἀπομονώσεως τῶν λεπρῶν ἐπέτυχον ἄριστα κατὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς νόσου ἀποτελέσματα.

Διὰ τὴν ἔρευναν ἐν γένει τῆς νόσου ἰδιαιτέρας ὅλης μνείας χρῄζουσι κατὰ νεωτέρους χρόνους αἱ μελέται τοῦ Virchow, τοῦ Hirsch, τῶν Νορβηγῶν Danielsen καὶ Boeck, εἰς ἃς δέον νὰ συγκαταριθμήσωμεν καὶ τὰς τοῦ Ἕλληνος ἰατροῦ Ζαμπακοῦ, ὅστις καὶ οὗτος, ὡς πολλοὶ ἄλλοι (Virchow, Boeck, Danielsen), ἐδείχθη ὑπέρμαχος τῆς μὴ μολυσματικότητος τῆς νόσου, συμφώνως καὶ πρὸς πειράματα τοῦ Danielsen, ὅστις ἐνεβολίασεν ἑαυτὸν καὶ 20 ἄλλα ἄτομα διὰ λεπρώδους ὕλης, χωρὶς ν' ἀναπτυχθῇ παρ' αὐτοῖς ἡ νόσος. Κατ' ἀντίθεσιν ὅμως πρὸς τὰς γνώμας τούτων, τὸ πλεῖστον τῶν ἐπιστημόνων ὑποστηρίζει πλέον τὴν σήμερον, ἰδίᾳ μετὰ τὴν εὕρεσιν τῷ 1873 τοῦ μικροβίου τῆς λέπρας ὑπὸ A. Hansen, τὸ μεταδοτικὸν τῆς νόσου, ἰδίᾳ κατόπιν στενῆς συμβιώσεως μετὰ λεπρῶν, τῆς κληρονομικῆς λέπρας θεωρουμένης ὡς οὐχὶ τόσῳ συνήθους, ὑποστηριζομένου ἅμα ὅτι πᾶσα περίπτωσις λέπρας προέρχεται ἐξ ἄλλης λέπρας (omnis lepra e lepra). Καίτοι δὲ αἱ δοξασίαι τοῦ Ζαμπακοῦ οὐδόλως ταυτίζονται πρὸς τὰς ῥηθείσας, δέον ἐν τούτοις νὰ τονισθῇ τὸ πλούσιον ἐκ 1600 περιπτώσεων ὑλικόν, ὅπερ ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν ὅλην παρηκολούθησε, καὶ ὅπερ ἔθεσεν ἀντίρροπον τῶν ὑπὲρ τῆς μολυσματικότητος τῆς νόσου μαρτυριῶν, αἵτινες πιστοποιοῦσιν ἐπὶ τούτοις ὅτι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὑπὸ τὰς ἐνεστώσας συνθήκας ἡ λέπρα παρίσταται οὐχὶ λίαν μεταδοτικὴ καὶ ἐνίοτε ὑγιεῖς συζῶντες μετὰ λεπρῶν μεθ' ὅλην τὴν στενὴν συμβίωσιν οὐδόλως προσβάλλονται ὑπὸ τῆς νόσου, ἀλλ' ἐν τούτοις καὶ πλεῖσται διακριβώσεις τῆς μολύνσεως δι' ἐμβολιασμοῦ ἐπετεύχθησαν (Arning, Coffin κ.τ.λ.). Τὴν ἔρευναν τῆς λέπρας ἐπὶ τούτοις μεγάλως προήγαγον καὶ τὰ εἰδικὰ διεθνῆ συνέδρια κατὰ τῆς νόσου, ἔτι δὲ καὶ ἡ ἔκδοσις εἰδικῶν περιοδικῶν (ὡς τὸ ὑπὸ τὸ τίτλον «Lepra»), δι' ὧν ἐμελετήθη καὶ μελετᾶται λεπτομερέστατα πᾶν σχετικὸν πρὸς τὴν φοβερὰν ταύτην νόσον, ἐλπιζομένου ἅμα ὅτι χάρις εἰς τὰ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης ὑποδεικνυόμενα μέσα καὶ τὴν προϊοῦσαν βελτίωσιν τῶν κοινωνικῶν καὶ ὑγιεινῶν συνθηκῶν αὕτη ταχέως καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν μερῶν, ἔνθα εἰσέτι ὑφίσταται, θέλει ὑποχωρήσει μέχρις ἐξαφανίσεως. ΑΡ. Π. Κ.

Λεπρὰ ἀκτὴ *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Τοποθεσία τῆς Ἰωνίας, προάστειον ἢ τμῆμα τῆς Ἐφέσου, ἣν ἀναφέρει ὁ Ἱππῶναξ παρὰ Στράβωνι (ΙΔ, 633). Ἔκειτο περίπου εἰς πλάτ. 37°58′ Β. καὶ μῆκ. 27°22′ Ἀν. (χάρτ. ἀγγλ 3446 Paspargo islet to Samos Strait). Σ. Ε. Λ.

Λὲ Πρὲνς (Le Prince), *'Αγκράν*. Γάλλος καλλιτέχνης τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ′ καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΣΤ′ αἰῶνος. Ἠσχολήθη εἰς τὴν ὑαλογραφίαν καὶ ἐξετιμήθη ἱκανῶς κατὰ τὴν ἐποχήν του. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Τὸ δένδρον τοῦ Ἰεσσαί» (σύνθεσις ἐπὶ θέματος κοινοῦ εἴς τε τὴν βυζαντινὴν καὶ τὴν ἐν τῇ Δύσει χριστιανικὴν εἰκονογραφίαν) ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, καὶ «Τὸ δένδρον τῆς Παναγίας» ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Μπωβαί. Ι. Μ. Π.

—**Λεπρὲνς** (Leprince). Γάλλος ζωγράφος (1733 1781). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Boucher. Ἀναγκασθεὶς ἕνεκα οἰκογενειακῶν δυσχερειῶν νὰ ἐκπατρισθῇ, μετέβη εἰς Πετρούπολιν, ἔνθα ἔτυχε θερμοτάτης ὑποδοχῆς. Βραδύτερον ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν, ἐκλεγεὶς μέλος καὶ σύμβουλος τῆς παρισινῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Εἰργάσθη εἰς τοπιογραφίας, χαλκογραφίας καὶ σχέδια διὰ σινικῆς μελάνης. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων τάσσονται: «Τὸ βάπτισμα κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐθιμοτυπίαν» καὶ αἱ διακοσμήσεις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ παλατίου ἐν Πετρουπόλει. Ι. Μ. Π.

Λέπρεον (καὶ *Λέπρειον*, ἢ *Λέπριον*) *['Αρχ. Γεωγρ.]*. Πόλις τῆς, ἐξ αὐτῆς κληθείσης, περιοχῆς Λεπρεάτιδος ἢ Λεπρεατικῆς, ἐκτεινομένης κατὰ τὸ νοτιώτατον τμῆμα τῆς ἠλειακῆς Τριφυλίας, μεταξὺ τοῦ ὄρους Λαπίθης καὶ τοῦ ποταμοῦ Νέδα, ὅμορος τῆς Μεσσηνίας καὶ Ἀρκαδίας. Ἡ πόλις ἔκειτο 40 σταδίους ἀπὸ τῆς θαλάσσης (ἔνθα καὶ τὸ σημερινὸν ὁμώνυμον χωρίον) ἐπὶ προεκτάσεως τοῦ ὄρους Μίνθης καὶ ἄνωθεν εὐφόρου πεδιάδος καλουμένης Αἰπασίας ἢ Αἰπάσιον. Σῴζονται τὰ μεγάλα ἰσοδομικὰ τείχη τῆς ἀκροπόλεως (κοιν. Παλιόπυργος), ὡς καὶ ἐπὶ ὑψηλοτέρου βουνοῦ τὸ ὀχύρωμα Ἐξωβίγλι, ἡ δ' ὑπὲρ τὸ νῦν χωρίον πηγὴ Κεφαλόβρυσον εἶναι πιθανῶς ἡ ἀρχαία πηγὴ Ἀρήνη. Τὸ Λέπρεον εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἦτο αὐτόνομον καὶ ὡς τοιοῦτον εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην. Ι. Σ. Σ.

—**Λέπρεον** *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Πελοποννήσου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν ὁμώνυμον κοινότητα. Κεῖται ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ τέως δήμου Φιγαλίας καὶ ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 634. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Στροβίτσι*. Χ. Δ.

Λέπρεος (ὁ) (*Λεπρέας, Λεπρεὺς*) *[Μυθολ.]*. Ὁ ἐπώνυμος τῆς ἐν τῇ Τριφυλίᾳ τῆς Ἠλείας πόλεως Λεπρέου ἥρως. Ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Πυογέως καὶ καὶ τῆς Ἀστυδαμείας, θυγατρὸς τοῦ Φόρβαντος (κατ' ἄλλους μύθους ἦτο υἱὸς τοῦ Καύκωνος, υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἢ τοῦ Γλαύκωνος). Διαγωνισθεὶς οὗτος πρὸς τὸν Ἡρακλέα εἰς τὴν ἄντλησιν ὕδατος, τὸν δίσκον, τὴν φαγοποσίαν (τὶς πρότερος θὰ καταφάγῃ ταῦρον) καὶ τὴν πολυποσίαν, παρετήρησεν ὅτι εἰς πάντα τὰ ἀγωνίσματα, καὶ ἰδίως τὴν πολυποσίαν, ὀλίγον ὑπελείφθη τοῦ Ἡρακλέους· ἐνθουσιασθεὶς λοιπὸν ἐκ τούτου συνεβούλευσε τὸν Αὐγείαν νὰ μὴ πληρώσῃ εἰς τὸν Ἡρακλέα τὴν ἀπαιτουμένην ὑπ' αὐτοῦ ἀμοιβὴν διὰ τὴν κάθαρσιν τῶν στάβλων του, ἀλλὰ νὰ τὸν δέσῃ. Τῇ ἐπεμβάσει ὅμως τῆς Ἀστυδαμείας ἐσώθη τότε ὁ ἥρως. Ὁ Λέπρεος βαρέως φέρων τὰς ἥττας του ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην του καὶ εἰς τὸν ἔνοπλον ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦτον ἡττήθη φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἐν Φιγαλίᾳ, ἔνθα καὶ ἐδεικνύετο ὁ τάφος του ὑπὸ τῶν ἐντοπίων, εἶχε λησμονηθῇ ὅμως κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου (170 μ. Χ.). Ἀδελφὴ τούτου ἦτο ἡ *Λεπρέα*, ἀπὸ τῆς ὁποίας, κατ' ἄλλον μῦθον, εἶχε λάβει τὸ ὄνομά της ἡ πόλις Λέπρεον. ΚΑΨ.

λέπριασμα (τό)· δημοτ., ἡ μετάδοσις λέπρας.

λεπριῶ (*—άω*)· πάσχω ἀπὸ λέπραν.

λεπροκομεῖον (τό)· κατάστημα ὅπου νοσηλεύονται λεπροί, νοσοκομεῖον λεπρῶν.

—*['Εγκυκλ.]* Ἡ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων πρεσβευομένη ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ταχυτάτη μετάδοσις τῆς λέπρας—ἡ συμφώνως ὅμως πρὸς τὰς νεωτέρας παρατηρήσεις οὐχὶ τόσῳ εὔκολος—ἤγαγεν εἰς λῆψιν δραστηρίων, ἀλλὰ καὶ λίαν τελεσφόρων μέτρων, ἅτινα ἐπιτυχέστερον εἶτα ἐν Εὐρώπῃ ἐφαρμοσθέντα ἐπέφερον ἐν ἀρχῇ μὲν τὸν περιορισμόν, εἶτα δὲ καὶ τὴν τελείαν ἐξάλειψιν τῆς φοβερᾶς νόσου, ἑστιῶν μόνον ὑπολειφθεισῶν εἴς τινα μόνον μέρη αὐτῆς. Τὸ κυρίως καὶ γενικῶς ἐφαρμοσθὲν μέτρον ἦτο ἡ ἀπομόνωσις, ἧς χρῆσις ἐγένετο ἤδη ἐν Ἀνατολῇ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς π. χ. ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Βαβυλωνίᾳ καὶ εἶτα ἐν Ἰουδαίᾳ, ἔνθα οὐ μόνον μακρὰν τῶν κατοικουμένων μερῶν ἔδει οἱ ἐκ ζαραὰτ πάσχοντες νὰ διαμένωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν νόσον αὐτῶν εἰς τοὺς πλησίον διαβαίνοντας καὶ τοὺς τυχὸν πλησιάζοντας αὐτοὺς νὰ γνωρίζωσι. Καὶ παρὰ Πέρσαις δὲ ἡ ἀπομόνωσις ἦτο ἐν χρήσει, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος (Ι, 138) γράφων ὅτι: «ὃς ἂν τῶν ἀστῶν λέπραν ἢ λεύκην ἔχῃ εἰς πόλιν οὗτος οὐ κατέρχεται, οὔτε συμμίσγεται τοῖς ἄλλοις Πέρσοισι». Καθ' ἃ δὲ σημειοῖ Κτησίας ὁ Κνίδιος, παρ' αὐτοῖς πισάγας ἐκαλεῖτο ὁ λεπρὸς καὶ ἦτο «πᾶσιν ἀπρόσικτος».

Κατόπιν, ὁπόταν κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. χρόνους διὰ τῆς μεταναστεύσεως, διὰ τῆς μετακινήσεως τῶν ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων κατὰ τὰς στρατείας, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὸν μεσαίωνα διὰ τῶν σταυροφοριῶν, ἡ νόσος ἔλαβε καταπληκτικὴν ἐπέκτασιν ἐν Εὐρώπῃ, ἠναγκάσθησαν τὰ διάφορα κράτη ὅπως μεριμνήσωσι περὶ στεγάσεως τῶν λεπρῶν εἰς ἴδια ἱδρύματα, συνήθως ἁπλᾶ παραπήγματα, τὰ καλούμενα λεπροκομεῖα (léproseries ἢ leprosories, ladreries, meselleries κλπ.), ἅτινα ἔκειντο ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῶν πόλεων καὶ μακρὰν πάσης κατοικίας ὑγιῶν. Ἤδη τῷ 460 μ. Χ. μνημονεύεται ἵδρυσις τοιούτου ἐν St. Ouen, τῷ 570 ἐν Châlon sur Saône, τῷ 636 ἐν Metz, κατὰ δὲ τὴν Ζ′ ἑκατονταετηρίδα ἑκατοντάδων λεπροκομείων εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης. Οὕτως, ἀπὸ τῆς Θ′ ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρεται ἵδρυσις πολυαρίθμων τοιούτων ἐν Ἰρλανδίᾳ καὶ Ἱσπανίᾳ, ἀπὸ τῆς ΙΑ′ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, ἀπὸ τῆς ΙΒ′ ἐν Σικελίᾳ, Σκωτίᾳ καὶ Κάτω Χώραις, ἀπὸ δὲ τῆς ΙΓ′ ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Νορβηγίᾳ. Ἐν Γερμανίᾳ πρῶται πόλεις ἱδρύσασαι λεπροκομεῖα εἶναι ἡ Βρέμη καὶ ἡ Βυρτσβούργη, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ τὰ πρῶτα λεπροκομεῖα χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 936. Σχεδὸν δὲ πᾶσα μεγάλη πόλις εἶχεν ἴδιον λεπροκομεῖον ἢ καὶ πλειότερα, τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ πληθύς, ὥστε ὁ ἀριθμὸς τούτων κατὰ τὴν ΙΒ′ καὶ ΙΓ′ ἑκατονταετηρίδα ἐν Γαλλίᾳ μὲν ἀνήρχετο εἰς 2 χιλ., ἐν Εὐρώπῃ δὲ εἰς 20.000 περίπου. Τὰ ὀλιγώτερα ὑπῆρχον ἐν Ἰταλίᾳ, ἂν δ' ἐκ τούτων δύναταί τις νὰ κρίνῃ καὶ περὶ τῆς νόσου, ἡ λέπρα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὰς λοιπάς, δὲν εἶχε λάβει μεγάλην ἐπέκτασιν.

Διὰ τῆς ἱδρύσεως τῶν λεπροκομείων ἐπετεύχθη ὁ περιορισμὸς τῆς νόσου, ὡς ἄλλωστε ἀπεδείχθη καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐν Νορβηγίᾳ, ἔνθα τελικῶς καὶ τελεσφόρως δι' αὐτῶν ἠμποδίσθη ἡ περαιτέρω ἐπέκτασις τῆς λέπρας· ὅτι μετὰ τῶν λεπρῶν ἐνοσηλεύοντο καὶ πάσχοντες ἐκ διαφόρων ἄλλων δερματικῶν νόσων (ψώρας, ψωριάσεως κτλ.), καὶ δὴ καὶ συφίλιδος, εἶναι αὐτονόητον. Ἀπόδειξιν δὲ μάλιστα τούτου ἔχομεν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ΙΣΤ′ ἑκατονταετηρίδος ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ, ὁπόταν ἤρξατο ἐξέλεγξις τῶν ἐν τοῖς ὑπερπληρωθεῖσι λεπροκομείοις στεγαζομένων, ἐξ ἧς προέκυψεν ὅτι πράγματι μέρος μόνον τούτων ἔπασχον ἐκ λέπρας.

Διὰ τῶν λεπροκομείων εἷς καὶ μόνος κύριος σκοπὸς ἐπεδιώκετο, ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν λεπρῶν ἀπὸ τῶν ὑγιῶν, οὐδεμιᾶς σχεδὸν προσοχῆς διδομένης πρὸς νοσηλείαν ἢ καὶ φιλάνθρωπον αὐτῶν περίθαλψιν. Μεθ' ὅλας δὲ μάλιστα τὰς αὐστηρὰς διατάξεις περὶ τοῦ γάμου ἢ διαζεύξεως αὐτῶν, τῆς εἰδικῆς ἐνδυμασίας πρὸς ἀναγνώρισιν, τοῦ ὑποχρεωτικοῦ σαλπίσματος διὰ κεράτων, ἃ ἔφερον, ἢ τοῦ κρότου τῶν κροτάλων πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῶν ὑγιῶν κτλ., καὶ τὰς ποινάς, ἃς εἶχον θεσπίσει κατὰ τῶν παραβαινόντων τὰς διατάξεις ταύτας, ἡ ἀπομόνωσις τῶν πασχόντων δὲν ἦτο τελεία, διότι καὶ νὰ ἐπαιτῶσιν ἐπετρέπετο αὐτοῖς καὶ νὰ εἰσέρχωνται εἰς εἰδικὰ διαμερίσματα τῶν ἐκκλησιῶν ἀπὸ ἰδίων θυρῶν, ὁπόταν δὲν ὑπῆρχον ἴδιοι δι' αὐτοὺς ναοί, ν' ἀγοράζωσι τρόφιμα κτλ.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, διὰ τῶν μέτρων τούτων ἐπετεύχθη ἡ ὑποχώρησις τῆς νόσου ἀπὸ τῆς ΙΣΤ′ ἑκατονταετηρίδος, κατὰ δὲ τὴν ΙΖ′ παρετηρήθη ὁλοσχερὴς ἐξαφάνισις ταύτης ἀπὸ πλείστων μερῶν τῆς Εὐρώπης, περιορισθείσης τῆς νόσου εἰς περιφερικά τινα μέρη αὐτῆς. Εἰς τοῦτο συνεβάλλετο ἀναμφιβόλως καὶ ἡ βελτίωσις τῶν ὑγιεινῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν. Ἐν Ἰταλίᾳ μάλιστα ἡ ὑποχώρησις τῆς νόσου ἐγένετο ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ΙΕ′ ἑκατονταετηρίδος, κατὰ τὸ τέλος δὲ τῆς ΙΣΤ′ ἡ νόσος ἐν αὐτῇ εἶχε σχεδὸν ἐξαφανισθῆ, μικρῶν τινων ἑστιῶν παραμεινασῶν, τοῦθ' ὅπερ ἄλλωστε συνέβη καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Βραδύτερον ἐπετεύχθη ἡ ἐξάλειψις τῆς νόσου ἀπὸ τῆς Ἑλβετίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἀγγλίας.

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ σκληρά, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, κατὰ τῶν λεπρῶν μέτρα ἐν τῇ Δύσει, ἐν τῷ βυζαντινῷ κράτει εὑρίσκομεν ἐνωρίτατα λῆψιν μὲν μέτρων κατὰ τῆς νόσου, ἀλλ' ἠπιωτέρων, καὶ ἐκδήλωσιν φιλανθρωπικῶν αἰσθημάτων, συμφώνων πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἀρχάς. Ὁ μέγας Βασίλειος, τῷ 370 μ. Χ., συναθροίζει τοὺς λεπροὺς εἰς ἰδιαίτερα διαμερίσματα τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ξενῶνος, τῆς Βασιλειάδος, καὶ δὲν φοβεῖται νὰ περιθάλψῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος αὐτούς. Δι' ὃ καὶ ὑπό τινων ἐθεωρήθη, οὐχὶ ὀρθῶς, καὶ ὡς ὁ ἱδρυτὴς τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Λαζάρου, τοῦ ἱδρυθέντος μὲν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ τῆς ΙΒ′ ἑκατονταετηρίδος, ἐξαπλωθέντος δ' εἶτα ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην καὶ εἰδικὴν ἀποστολὴν ἔχοντος τὴν περίθαλψιν καὶ νοσηλείαν τῶν λεπρῶν, ὡς λέγεται μάλιστα ὑπὸ ἀρχηγὸν πάντοτε λεπρόν. Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, λεπρὸς καὶ οὗτος κατὰ παράδοσιν, ἐπρονόησε λίαν περὶ τῶν πασχόντων ἐκ τῆς νόσου ταύτης, ἐξ ἧς εἶχε κατακλυσθῆ τὸ κράτος αὐτοῦ. Ὁ Ζωτικός, πλούσιος πατρίκιος, ἐκ τῶν παρακολουθησάντων τοῦτον ἐκ Ῥώμης, ἱδρύει ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ πρῶτον λεπροκομεῖον καὶ δέχεται ἐν αὐτῷ πάντας τοὺς λεπροὺς καὶ αὐτὴν τὴν θυγατέρα τοῦ Κωνσταντίνου, οὓς ὁ αὐτοκράτωρ Κωνστάντιος εἶχε διατάξει ποτὲ νὰ ῥίψωσιν εἰς τὸν Βόσπορον. Μετὰ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ Ζωτικοῦ, ὁ αὐτοκράτωρ μεταμεληθεὶς ἱδρύει, τῷ 338, παρὰ τὸ λεπροκομεῖον ἐκείνου ἕτερον, ὅπερ πλουσίως προικίζει. Ἡ Πλακίλλα, σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Α′ (379), νοσηλεύει ἡ ἰδία λεπρούς, ἡ δὲ Σοφία, σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου τοῦ Α′ (518), πάσχουσα καὶ αὕτη ἐκ λέπρας, (δι' ὃ καὶ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Λωβή), ἱδρύει λεπροκομεῖον παρὰ τὸ ἀνάκτορον αὐτῆς.

Ὅμοια ἱδρύματα ἱδρύονται κατόπιν καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν αὐτοκρατόρων, καίτοι καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ξενῶσι καὶ ταῖς μοναῖς συνήθης ἦτο καὶ ἡ περίθαλψις λεπρῶν. Ἔν τισι μοναῖς μάλιστα ἐξηκολούθησεν ἡ περίθαλψις λεπρῶν ἐν ἰδιαιτέροις ἱδρύμασι μέχρι τῆς σήμερον, ὡς π. χ. ἐν τῇ ἐν Ἄθῳ μονῇ τῶν Ἰβήρων. Ἀνάλογα ἱδρύματα κατόπιν εὑρίσκομεν καὶ παρὰ τοῖς Ἄραψι, πιθανώτατα δὲ δι' αὐτῶν ἐγένετο γνωστοτέρα ἐν τῇ Δύσει ἡ ἐν λεπροκομείοις περίθαλψις, ὁπόταν κατὰ τὴν Δ′ καὶ Ε′ ἑκατονταετηρίδα διὰ τῆς Ἱσπανίας ἡ λέπρα ἤρξατο ἐπεκτεινομένη εἰς Γαλλίαν, Γερμανίαν καὶ λοιπὴν Εὐρώπην.

Ἡ νόσος ὅμως εἰς τὰς λοιπὰς ἠπείρους ἐξακολουθεῖ οὐκ ὀλίγον μαστίζουσα τὸν πληθυσμόν. Εἰς Ἀμερικὴν φαίνεται ὅτι μετεδόθη διὰ τῶν Ἱσπανῶν, καίτοι ἐν ἀρχῇ ὁ Virchow, στηριζόμενος ἐπὶ ἀναπηριῶν ἄκρων ἀναπαριστωμένων ἐπὶ ἀρχαίων περουϊανῶν ἀγγείων, ἠθέλησε νὰ παραδεχθῇ τὴν ὕπαρξιν τῆς νόσου ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων.

Καὶ ἐν Ἑλλάδι δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν λεπρῶν ἠλατ-

Digitized by Google

τώθη, ἀλλ' οὐχὶ μέχρι τελείας ἐξαλείψεως, διότι ἑκατοντάδες τινὲς λεπρῶν παρέμειναν εἴς τινας ἑστίας τῆς νόσου (Κρήτη, νῆσοι Αἰγαίου), μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν ἀκωλύτως διαβιούντων καὶ ἀσκούντων μάλιστα διάφορα ἐπαγγέλματα εἰς πολλὰ μέρη. Τὴν ἵδρυσιν λεπροκομείου *(λωβοκομείου)* θεωρήσας ἀναγκαίαν ὁ καθηγητὴς Μαυροκορδᾶτος, κατέλιπε διὰ τῆς διαθήκης αὐτοῦ ποσόν, δι' οὗ ἱδρύθη παρὰ τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν (Μαραθῶνα) λεπροκομεῖον, ὅπερ ἀφέθη νὰ ἐρειπωθῇ χωρὶς νὰ ἀνοίξῃ κἂν τὰς πύλας αὐτοῦ, μὴ ἱδρυθέντος καὶ τοῦ διὰ τοῦ νόμου ΥΝΓ (1888 προνοουμένου τοιούτου. Μόνον λεπροκομεῖον λειτουργοῦν, οὐχὶ ὑπὸ τὰς ἀρίστας τῶν συνθηκῶν, εἶναι τὸ ἐν τῇ νησῖδι Σπιναλόγγᾳ ἐν Κρήτῃ (βλ. λ. *Ἑλλάς*). ΑΡ. Π. Κ.

λεπρός, —ά, —όν· ὁ πάσχων ἐκ λέπρας.

— *[Ἐγκυκλ.]* Βλ. λ. *λέπρα* καὶ *λεπροκομεῖον*.

— *[Ἱππολ.]* Καλεῖται *λεπρὸς* ὁ ἵππος, ὅστις φέρει λευκὰς ἢ ὑπερύθρους κηλῖδας περὶ τὸ στόμα, τοὺς ρώθωνας, τὴν ἕδραν, τοὺς μαστούς, τοὺς ὄρχεις ἢ ἀλλαχοῦ τοῦ σώματος. Τὰ λευκὰ ταῦτα σημεῖα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐλλείψεως τῶν χροοδερμικῶν κυττάρων τοῦ σώματος, ἅτινα ὡς γνωστὸν δίδουσι τὸν διάφορον χρωματισμὸν εἰς τὸ σῶμα. Οἱ φέροντες τοιαύτας κηλῖδας ἵπποι καλοῦνται κοινῶς *ἄλογα ἀμπράζικα*. Δ. Ν. Π.

λεπρότης, —ητος (ἡ)· ἡ κατάστασις τοῦ λεπροῦ.

λεπρώδης (ὁ, ἡ), *—ες* (τό)· ὁ ὅμοιος πρὸς λεπρόν, ψωραλέος.

—λεπρώδεις *κηλῖδες* *[Ἱππολ.]* βλ. λ. *κηλῖδες λεπρώδεις*.

λέπρωμα (τό), ἢ **λεπρικὸν φῦμα**. Τὸ χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον τῆς λέπρας. Εἶναι ὄζος ἡμισφαιρικὸς ἢ ὑποστρόγγυλος, ποικίλων διαστάσεων ἀπὸ κέγχρου μέχρι λεπτοκαρύου (βλ. λ. *λέπρα*). ΑΡ. Π. Κ.

Λέψιους (Lepsius)· βλ. λ. *Λέψιους*.

λεπτά (τά)· βλ. λ. *λεπτός*.

λεπταίνη (ἡ) (Leptaena Dalman) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων ζῴων, ἀνῆκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *στροφομενιδῶν ἀρθρωτῶν βραχιοπόδων* μαλακιοειδῶν. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶχον ὄστρακον κοιλόκυρτον (ραχιο-κοιλιακόν), φέρον λεπτὰς ἀκτινοειδῶς διατεταγμένας πλευράς, διασταυρουμένας ὑπὸ συγκεντρικῶν γραμμῶν αὐξήσεως. Ἡ ἀπόφυσις τοῦ κλείθρου ἦτο δισχιδὴς καὶ χθαμαλή. Τὰ ὁμαλώτερα μέρη τοῦ ὀστράκου ἔφερον ρυτιδώσεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυράς. Λείψανα τῶν ζῴων τούτων εὑρέθησαν ἐντὸς στρωμάτων ἀπὸ τῆς κατωτέρας σιλουρίου μέχρι καὶ τῆς λιθανθρακοφόρου διαπλάσεως τοῦ παλαιοζωϊκοῦ. Γ. Κ. Γ.

λεπταίνω· κακόζηλος ἐξελλήνισις τοῦ *λεφταίνω* ἢ *λεφτένω* ἀντὶ *λεπτύνω* (βλ. λ.).

Λεπτάκη-βράχια *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Συστὰς μυρμήκων προεκτείνουσα πρὸς ΒΑ. τὴν κατὰ τὴν ΝΑ ἐσχατιὰν τῆς Σύρου νησῖδα Ἀσπρονῆσι. Λίαν ἐπικίνδυνος καὶ πλεῖστα ναυτικὰ ἀτυχήματα ἐκ προσαράξεων σημειώσασα, ἐπεσημαίνετο (πλάτ. 37°23' 40'' Β., μῆκ. 25°00' 30'' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1542: Syra island) δι' ἠχοῦντος σημαντῆρος συριγκτοφόρου, ὃν ὅμως κατ' ἐπανάληψιν καὶ τελειωτικῶς ἀνήρπασαν αἱ τρικυμίαι. Σ. Ε. Λ.

λεπταλέος (ὁ) (Leptaleus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑτερομερῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνθικιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῶν θερμῶν χωρῶν, ὡς καί τινα εἰς τὰς παρὰ τὴν Μεσόγειον χώρας. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λεπταλέος ὁ κομψός* (Leptaleus elegans), ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὰ νότια τῆς Γαλλίας, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἱσπανίαν καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ἔχει σῶμα κομψὸν καὶ ἐπίμηκες, κεφαλὴν σχεδὸν τετραγωνικήν, ἀπολήγουσαν εἰς φοειδὲς ρύγχος, προσακτρίδας βραχείας, κεραίας λεπτὰς καὶ ἐπιμήκεις, θώρακα λεπτόν, βραχὺν καὶ κορυνοειδῆ, κοιλίαν ἀρκετὰ μεγάλην, τετραγωνικὴν κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτῆς τμῆμα καὶ ἀπεστρογγυλωμένην κατὰ τὸ κατώτερον, καὶ πόδας μετρίου μεγέθους καὶ ἀνθεκτικούς. Ὁ χρωματισμός των εἶναι στιλπνῶς μελανὸς μετὰ ἐρυθρῶν γραμμώσεων καθέτως τῆς ράχεως καὶ πυρρερύθρων στιγμάτων ἐπὶ τῶν ποδῶν. Δ. Ν. Π.

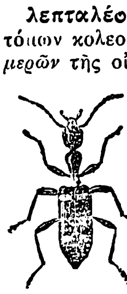

Λεπταλέος ὁ κομψός.

λεπταστραία (ἡ) (Leptastraea) *[Ζωολ.]*. Γένος κοραλλίων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἑξακοραλλίων* τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀστραιιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη μικροῦ μεγέθους, ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Δ. Ν. Π.

λεπτεπίλεπτος (ὁ, ἡ), *—ον* (τό)· ὁ λίαν λεπτός, ὁ εὔθικτος· || ἰδίᾳ ὁ λεπτὸς τοὺς τρόπους, ὁ ἐξεζητημένος τηρῶν τὴν ἐθιμοτυπίαν.

Λεπτῆ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς Δ. Θρᾴκης, ἀνῆκον εἰς τὴν κοινότητα Ὀρεστιάδος τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ κατ. (1928) 592. Χ. Δ.

— **Λεπτὴ ἄκρα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ Εὐξείνου καὶ ὅρμος τῆς ἀκτῆς τῆς Παφλαγονίας, μεταξὺ Ποταμῶν καὶ Ἀρμίνης (*Ἀρριαν.* Περίπλ. Εὐξ 21). Ἐν τῷ «Περίπλῳ» τοῦ Ἀνωνύμου (§ 20) ἀναφέρεται ὡς Συριὰς *Ἀκρουλεπτή*, ἐν δὲ τῇ, ὑπὸ τοῦ Μαρκιανοῦ Ἡρακλεώτου τοῦ ἐκ Πόντου, ἐπιτομῇ τοῦ περίπλου τοῦ ὑπὸ Μενίππου τοῦ Περγαμηνοῦ (§ 9) ἀναφέρεται ὡς Συριὰς *Ἄκρα λεπτή*. Εἶναι τὸ σύγχρονον *Ἰντζὲ μπουρνοῦ* (πλάτ. 42° 06' Β., μῆκ 34° 58' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 2237: Cape Yasün to cape Kerempeh). Σ. Ε. Λ.

— **Λεπτὴ ἄκρα** *[Παραλ. Γεωγρ.]*. Ἀκρωτήριον τῆς Αἰθιοπίας ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ὅπερ, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν κατὰ Πτολεμαῖον (Δ, ε, 15 γεωγραφικῶν συντεταγμένων του, ἦτο ἀπόληξις τοῦ ὄρους Σμάραγδος. Ταυτίζεται πρὸς τὴν χερσόνησον καὶ τὸ ἀκρωτήριον *Ρὰς-Μπενά*: (πλάτ. 24° 00' Β., μῆκ. 35° 40' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 8 b: Red Sea, sheet 2). Σ. Ε. Λ.

λεπτίδαι (οἱ) (Leptidae) *[Ζωολ.]*. Οἰκογένεια ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκέρων*, περιλαμβάνουσα ἐλάχιστα εἴδη, ὧν κυριώτερον εἶναι ἡ *λεπτή*. Δ. Ν. Π.

Λεπτίμινος (Leptiminus) *[Ἀρχ. Γεωγρ.]*. Λατινικὴ ὀνομασία τῆς *Μικρᾶς Λέπτεως* (Leptis Minor ἢ Parva), πόλεως τῆς Β. Ἀφρικῆς, ἐπὶ τῆς Ἀν. παραλίας τῆς Βυζακηνῆς (σημ. Νότιος Τύνις), πρὸς τὰ ΝΑ. τοῦ Ἀδρουμήτου (νῦν Sousse), ἀποικία φοινικικὴ καὶ φόρου ὑποτελὴς εἰς τὴν Καρχηδόνα. Κατὰ τὸν τρίτον καρχηδονιακὸν πόλεμον (149—146 π. Χ.) ὑπῆρξε σύμμαχος τῶν Ρωμαίων, κατὰ δὲ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, κηρυχθεῖσα ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος, μάτην ἐπολιορκήθη ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου. Ἐπὶ Πλινίου ἦτο πόλις ἐλευθέρα (civitas libera), κατὰ δὲ τὸ 258 ἀναφέρεται ἐπίσκοπος αὐτῆς. Τὰ ἐρείπια αὐτῆς σῴζονται παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον *Λάμτα* (Lamta). Α. Θ. Σ.

Λεπτίνης. —1) Συρακόσιος στρατηγός. Ἦτο ἀδελφὸς Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ ὁ διοικητὴς τοῦ στόλου αὐτοῦ κατὰ τοὺς ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων πολέμους του. Κατὰ τὸ ἔτος 397 π. Χ. διηύθυνε τὴν πολιορκίαν τῆς Μοτύης, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκυρίευσεν. Εἰς μάτην ὅμως παρέμεινεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μοτύης μετὰ στόλου 120 πλοίων, διὰ νὰ καταλάβῃ ἐξ ἀπροόπτου τὸν στόλον τοῦ Ἰμίλκωνος. Ὁ Καρχηδόνιος ναύαρχος διέφυγε τὴν παγίδα καταφυγὼν εἰς Πάνορμον, ὁπόθεν λαβόντες νέας ἐν τῷ μεταξὺ ἐπικουρίας οἱ Καρχηδόνιοι ἐπῆλθον κατὰ τῶν Συρακουσῶν καὶ ἐπολιόρκησαν αὐτάς. Ὁ Λεπτίνης τότε ἔσπευσεν ἐξ Ἐγέστης καὶ Ἐντέλλας, τὰς ὁποίας εἶχε πολιορκήσει, πρὸς βοήθειαν τῆς πατρίδος του, πολιορκουμένης ὑπὸ τοῦ Ἀμίλκα, ἀλλὰ παρὰ τὴν Κατάνην ἠναγκάσθη νὰ ναυμαχήσῃ πρὸς στόλον καρχηδονικόν, κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ Μάγωνος, καὶ ἡττήθη, σωθεὶς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας κολυμβῶν. Μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην κατέφυγεν εἰς Συρακούσας, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τῶν ὁποίων διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του καὶ τὴν στρατηγικήν του τέχνην. Ὡσαύτως διεκρίθη καὶ κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων πολέμου (393 π. Χ.), κηρυχθέντος εὐθὺς ὡς ἀνέλαβον οἱ Καρχηδόνιοι ἐκ τοῦ λοιμοῦ, ἕνεκα τοῦ ὁποίου καὶ εἶχον διαλύσει τὴν πολιορκίαν τῶν Συρακουσῶν, καταστρέψας μετὰ τοῦ Λακεδαιμονίου Φαρακίδα τὸν στόλον αὐτῶν. Κατὰ τὸ 390 ἐστάλη ὁ Λεπτίνης ὑπὸ τοῦ Διονυσίου πρὸς βοήθειαν τῶν Λευκανῶν, πολεμούντων ἐναντίον τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλλήνων, ἀλλ' οὗτος φθάσας εἰς Ἰταλίαν, καθ' ὃν χρόνον οἱ Λευκανοὶ κατελάμβανον τοὺς Θουρίους, ὄχι μόνον δὲν ἐβοήθησε τοὺς Λευκανούς, ἀλλὰ καὶ παρέσχεν ἄσυλον τὸν στόλον του εἰς τοὺς ἡττηθέντας ὁμοεθνεῖς. Ἕνεκα τῆς διαγωγῆς του ταύτης καθῃρέθη τῆς ναυαρχίας ὑπὸ τοῦ ἐξοργισθέντος Διονυσίου καὶ κατέφυγεν εἰς Θουρίους. Ἀνεκλήθη ὅμως καὶ πάλιν εἰς Συρακούσας ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Διονυσίου, φοβηθέντος ὅτι θὰ ἵδρυεν οὗτος ἀνεξάρτητον κράτος ἐν Ἰταλίᾳ, ἐπωφελούμενος τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ἔτρεφον πρὸς αὐτὸν οἱ ἐν Ἰταλίᾳ Ἕλληνες. Ὁ Λεπτίνης ἀπέθανε κατὰ τὸ 383 π. Χ. πεσὼν κατὰ τὴν ἐν Κρονίῳ ἐναντίον τῶν Συρακοσίων μάχην, ὡς διοικητὴς τῆς δεξιᾶς πτέρυγος τοῦ στρατοῦ τῶν Συρακοσίων, ὅστις καὶ ἡττήθη κατὰ τὴν μάχην ταύτην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λεπτίνου.

—2) Ἐπιφανὴς Ἀθηναῖος πολιτικὸς ἐκ τοῦ δήμου Κοίλης. Κατὰ τὸ 369 π. Χ εἶχε σταλῆ οὗτος εἰς Σπάρτην διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν σύναψιν συμμαχίας μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς πατρίδος του. Κατὰ τὸ ἔτος δὲ 356—355 π. Χ. εἰσηγήθη οἰκονομικὸν νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπεδιώκετο ἡ τόνωσις τοῦ ἐξηντλημένου δημοσίου ταμείου ἄνευ ἐπιβαρύνσεως τῶν πολιτῶν. Ἦτο δὲ οὗτος πρότασις καταργήσεως πάσης ἀτελείας ἀπὸ τῶν ὑπὲρ τῶν δημοσίων ἑορτῶν λειτουργιῶν τῶν πολιτῶν, ἐξαιρέσει τῶν ἀπογόνων τῶν τυραννοκτόνων Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος. Ὁ νόμος ἦτο δημοφιλής, διότι ἐν γνησίῳ δημοκρατικῷ πνεύματι ἐπηγγέλλετο τὴν κατάργησιν τῆς ἀνισότητος καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς αἴγλης τῶν δημοσίων ἑορτῶν, εἶχε ψηφισθῆ ὅμως ἄνευ τῆς τηρήσεως τῶν ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος ἀπαιτουμένων τύπων. Διὰ τοῦτο, τὸ ἀκόλουθον ἔτος ὁ Ἀψεφίων καὶ ὁ Κτήσιππος, ὁ υἱὸς τοῦ Χαβρίου, προσέβαλον αὐτόν, ἀντιπροτείναντες νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἀπεφεύγετο ἡ κατάχρησις μόνον τῶν ἀτελειῶν καὶ δωρεῶν. Τοῦ Κτησίππου συνήγορος ὑπῆρξεν ὁ Δημοσθένης, ὅστις ἀπήγγειλε τὸν πρὸς Λεπτίνην λόγον του, διὰ τοῦ ὁποίου, μεταξὺ ἄλλων, κατέδειξεν ὅτι καὶ δὲν συνέφερεν εἰς τὴν πόλιν ἡ κατάργησις τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου ἐθίμου, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀπεδέχοντο πάντοτε προθύμως οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἀντήμειβον μετ' ἐλευθεριότητος πᾶσαν πρὸς τὴν πόλιν των εὐεργεσίαν.

Ἐκτὸς τῶν εἰρημένων, μνημονεύονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὑπὸ τὸ ὄνομα Λεπτίνης καὶ ἄλλοι, τῶν ὁποίων ὀνομαστότεροι ἦσαν: α') Δύο Συρακόσιοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἤκμασε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῶν Συρακουσῶν Τιμολέοντος, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐξωρίσθη οὗτος, κατὰ τὸ 342 π. Χ., καταφυγὼν εἰς Κόρινθον (οὗτος μετὰ τοῦ Καλλίπου, τὸν ὁποῖον κατόπιν ἐφόνευσεν, εἶχεν ἀπελευθερώσει τὸ Ρήγιον), ὁ δὲ δεύτερος ἐπὶ τοῦ τυράννου Ἀγαθοκλέους, τοῦ ὁποίου ἦτο στρατηγός. Τούτου τὴν θυγατέρα Φιλιστίδα εἶχε συζευχθῆ ὁ τύραννος Ἱέρων ὁ Β'. β') Ἕλλην ἐκ Συρίας, ζήσας ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἀντιόχου τοῦ Εὐπάτορος. Οὗτος κατὰ τὸ 162 π. Χ. ἐφόνευσε, κατὰ τὸν Πολύβιον, τὸν ἀρχηγὸν τῆς πρὸς τὸν προρρηθέντα βασιλέα ἀποσταλείσης ρωμαϊκῆς πρεσβείας Ὀκτάβιον. ΚΑΝ.

Λεπτίνι *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Τσερίων τῆς ἐπαρχίας Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας. Κάτ. (1928) 14. Χ. Δ.

λεπτινόταρσος (ὁ) (Leptinotarsus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομηλιδῶν*, περιλαμβάνον ἀρκετὰ εἴδη ἰθαγενῆ τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ λεπτινόταρσοι, γενικῶς, εἶναι κάνθαροι μετρίου μεγέθους μέ, συνήθως, φαιοὺς χρωματισμούς. Ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων εἰδῶν εἶναι ὁ *λεπτινόταρσος ὁ δορυφόρος* (Leptinotarsus doryphorus), ὅστις ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ γεώμηλα. Δ. Ν. Π.

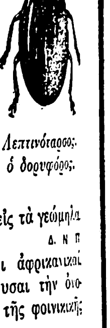

Λεπτινόταρσος ὁ δορυφόρος.

Λέπτις *[Γεωγρ.]*. Δύο παράλιοι ἀφρικανικαὶ ἐπὶ τῆς Μεσογείου, πόλεις, ὀφείλουσαι τὴν ὀνομασίαν των εἰς τὴν ἑλληνοποίησιν τῆς φοινικικῆς των *Λμπκί*.

—1) *Λέπτις ἡ Μικρά.* Μικρὰ πόλις τῆς Φοινίκης, τῆς μετέπειτα ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀφρικῆς μεταξὺ Θάψου (ταν. Ρὰς Ντιμὰς) καὶ Θερμῶν, ὑπὸ τῶν Λατίνων ὀνομαζομένη Leptis minor (βλ. λ. *Λεπτίμινος*). Τὰ ἐκ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων στοιχεῖα ταυτίζουν τὸν λιμένα της πρὸς τὸν ἐν τῷ Τυνησιακῷ κόλπῳ τοῦ Ἀμμαμὲτ χοιραδώδη ὅρμον πλάτ. 35° 41' Β., μῆκ. 10° 51' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 1159: Susa to Mahedia), ἀπέχοντα 15 μίλλ. παράπλου ΝΔ. τῶν Σούσων.

—2) *Λέπτις ἡ Μεγάλη*, Leptis magna τῶν Λατίνων. Ἐπὶ τῆς αὐτῆς παραλίου καὶ μεταξὺ τῶν δύο Σύρτεων, πόλις καὶ λιμήν. Τοῦ Στράβωνος (κεφ. 835) καὶ τοῦ Πτολεμαίου (Δ, γ, 13) τονιζόντων ὅτι ἐλέγετο καὶ *Νεάπολις* καὶ τοποθετούντων αὐτὴν μεταξὺ Γαράφων, Ἀβροτόνου καὶ Κινύφου ποταμοῦ, προκύπτει ὅτι αὕτη ἦτο ἡ αὐτὴ μὲ τὴν *Νέαν Πόλιν* τοῦ Σκύλακος (107). Ὑπὸ Φοινίκων φυγάδων οἰκισθεῖσα (*Sall.*, Iugurt. 18) εἰς λίαν πρόσφορον θέσιν, εἶχεν εὐφορώτατα τὰ περίχωρα, καλὸν λιμένα καὶ κατεῖχε τὴν ἀφετηρίαν τῶν πρὸς τὴν ἐνδοχώραν ἐμπορικῶν ὁδῶν. Ἀντίζηλος ὅμως τῆς Καρχηδόνος, κατεστράφη τῷ 366 ὑπ' αὐτῆς. Καὶ κατέστη μὲν βραδύτερον ρωμαϊκὴ ἐπαρχία (*Liv.* 36, 62), πλὴν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνακτήσῃ τὴν προτέραν της ἀκμήν, παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ Σεπτιμίου Σεβήρου, τοῦ ὁποίου ἦτο πατρὶς καὶ ὅστις διὰ τοῦτο τὴν εἶχε λαμπρύνει δι' ἀξιολόγων κτισμάτων καὶ μνημείων· σχεδὸν δὲ κατεστραμμένη, ὠχυρώθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (πρβλ. *Ἀμμιαν.* 25, 6 πρὸς *Προκοπ.* Κτισμ. 6, 4). Τὰ ἐρείπιά της, κατὰ τὸ ἥμισυ τεθαμμένα ἐν τῇ ἄμμῳ, ἐγείρονται (πλάτ. 32°37' Β., μῆκ. 14°09' Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 246: Ras Makhabez to Benghasi) ΝΑ. τοῦ Χόμς (Medit. Pil., ἔκδ. 1925, V 25). Σ. Ε. Λ.

Νόμισμα τῆς Λέπτεως τῆς Μεγάλης.

Digitized by Google

λεπτίς (ἡ) (Leptis) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων διπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *βραχυκλύτρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυιῶν*, περιλαμβάνον μυίας μικροῦ μεγέθους, μὲ προβοσκίδα προέχουσαν, ἀλλὰ βραχεῖαν, χείλη σαρκώδη μὲ αἰχμηρὰς προσακτρίδας, κεραίας ἐκ δύο ἀρθρώσεων ἀποτελουμένας καὶ κοιλίαν ἐπίσης ἐκ δύο ἀρθρώσεων ἀποτελουμένην. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων εἰδῶν εἶναι ἡ *λεπτὶς ἡ σκολοπενδροειδής* (Leptis scolopendra), ἥτις ἔχει μῆκος 15 περίπου χιλιοστομέτρων. Ἀπαντᾷ σχεδὸν πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸ θέρος. Δ.Ν.Π.

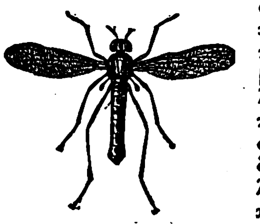

Λεπτὶς ὁ σκολοπενδροειδής.

— **λεπτὶς** (ἡ) (Leptinella) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *συνθέτων*, περιλαμβάνον πόας πολυετεῖς. Ἐκ τῶν 20 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος καὶ ὧν τὰ πλεῖστα εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Αὐστραλίας καὶ καλλιεργοῦνται πρὸς κόσμον, γνωστότερον εἶναι ἡ *λεπτὶς ἡ δίοικος*. Δ.Ν.Π.

λεπτίσπη (ἡ) (Leptispa) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *φυτοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *χρυσομηλιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὴν *λεπτίσπην τὴν νηματοειδῆ* (Leptispa filiformis), ἥτις ἔχει μῆκος 6 περίπου χιλιοστομέτρων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Δ.Ν.Π.

λεπτῖται (οἱ) (Leptitae) *[Πετρογρ.]*. Πέτρωμα κρυσταλλοσχιστῶδες. Ἡ ὀνομασία ἐδόθη ὑπὸ τῶν Σουηδῶν γεωλόγων, ἀποτελεῖ δὲ τὸ πέτρωμα τοῦτο εἰδικὴν κατηγορίαν κρυσταλλικῶν σχιστολίθων, οἱ ὁποῖοι εἶναι λεπτοκοκκώδεις ἕως τελείως στιφροὶ καὶ συνίστανται ἀπὸ χαλαζίαν καὶ ἀστρίους μὲ μαρμαρυγίαν, ἐνίοτε δὲ κεροστίλβην καὶ γρανάτην. Τὸ χρῶμα αὐτῶν εἶναι ὑπόλευκον, ὑπέρυθρον ἢ τεφρόν. Ὑπάρχουν καὶ λεπτῖται πλούσιοι εἰς βιοτίτην ἢ ἀμφίβολον. Ἀπαντοῦν εἰς τὴν μέσην Σουηδίαν. Γ. Β.

λεπτο— ὡς πρῶτον συνθετικὸν πολλῶν λέξεων σπανιωτέρων: *λεπτόγευστος, λεπτοδάκτυλος, λεπτόδερμος, λεπτόθριξ, λεπτόκνημος λεπτόκοκκος, λεπτόνους, λεπτόπους, λεπτοσκελής, λεπτοτεχνία, λεπτόχειλος* κ. ἄ.

Λεπτὸ *[Γεωγρ.]*. Νησίον μικρασιατικὸν μεταξὺ Καλύμνου καὶ χερσονήσου τῆς Ἁλικαρνασσοῦ (πλάτ. 36°59΄40΄΄ Β., μῆκ. 27°14΄20΄΄ Ἀν., χάρτ. ἀγγλ. 872: Kalymnos to Rhodos) κατὰ τὴν νοτίαν ἄκραν τῆς νήσου Καραμπαγλᾶ. Ἀνώνυμον εἰς τὸν ἀγγλικὸν χάρτην. Σ. Ε. Λ.

λεπτοβατράχιον (τὸ) (Leptobatrachium) *[Ζωολογ.]*. Γένος βατραχίων ἀνούρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ὀξυδακτύλων* τῆς οἰκογενείας τῶν *δισκογλωσσιδῶν*, περιλαμβάνον ἓν μόνον εἶδος, τὸ *λεπτοβατράχιον τὸ τῆς Ἰάβας* (Leptobatrachium javanensis). Δ.Ν.Π.

λεπτόγειος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων λεπτήν, λυπράν, οὐχ ἐπαρκῶς γόνιμον γῆν: «ἡ Ἀττικὴ εἶναι λεπτόγειος».

λεπτόγεως (ὁ, ἡ)· *λεπτόγειος* (βλ. λ.).

λεπτόγραμμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ διὰ λεπτῶν γραμμῶν γεγραμμένος, κεχαραγμένος.

λεπτογραφία (ἡ)· ἡ λεπτὴ γραφή, γραφὴ διὰ λεπτοτάτων γραμμῶν.

λεπτογράφος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἐπιτυγχάνων λεπτὴν γραφήν, ὁ γράφων διὰ λεπτοτάτων γραμμῶν.

λεπτοδάκτυλος (ὁ) (Leptodactylus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *πολεμονιδῶν*, περιλαμβάνον ἐλάχιστα εἴδη ἀπαντῶντα ἐν Ἀμερικῇ. Γνωστότερον εἶδος εἶναι ὁ *λεπτοδάκτυλος ὁ καλιφορνικὸς* (Leptodactylus californiensis), ὅστις εἶναι θάμνος κλαδώδης μὲ φύλλα βελονοειδῆ καὶ ἄνθη ἀρκετὰ μεγάλα, μὲ κωνοειδῆ πέταλα καὶ χρῶμα ζωηρῶς ἐρυθρόν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Καλιφορνίαν καὶ καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικὸν εἰς πλείστας ψυχρὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

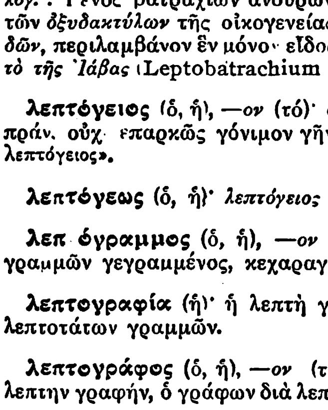

Λεπτοδάκτυλος ὁ καλιφορνικός.

λεπτοδείκτης (ὁ)· ὁ δεικνύων τὰ πρῶτα λεπτὰ τῆς ὥρας, ἐκ τῶν δύο κεντρικῶν δεικτῶν τῆς πλακὸς τοῦ ὡρολογίου ὁ μακρότερος.

λεπτοδερμία (ἡ)· τὸ νὰ ἔχῃ τις λεπτὸν δέρμα· ‖ ἡ λεπτότης τοῦ δέρματος, ἀντίθ. *παχυδερμία*.

λεπτόδερμος (ὁ, ἡ), —*ον* (τό)· ὁ ἔχων λεπτὸν δέρμα, ἀντίθ. *παχύδερμος*.

λεπτόδερος (ὁ) (Leptoderus) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων κολεοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κοιλοκέρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *σιλφιδῶν*, περιλαμβάνον εἴδη τινὰ ἀπαντῶντα εἰς τὰς χώρας τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης. Οἱ λεπτόδεροι εἶναι κάνθαροι μικροῦ μεγέθους. Ἀξιολογώτερα εἴδη εἶναι ὁ *λεπτόδερος ὁ κηλιδωτὸς* (Leptoderus maculatus), ὅστις ἔχει μέγεθος μικρόν, κεφαλὴν ᾠοειδῆ, ἀπολήγουσαν εἰς ἀπεστρογγυλωμένον ῥύγχος, προσακτρίδας βραχείας, κεραίας πολυαρθρωτάς, ἐπιμήκεις καὶ λεπτοτάτας, θώρακα στενὸν καὶ πόδας λεπτούς. Ἀπαντᾷ ἐντὸς ὑγρῶν καὶ σκοτεινῶν σπηλαίων καὶ εἶναι τελείως τυφλός. Δ. Ν. Π.

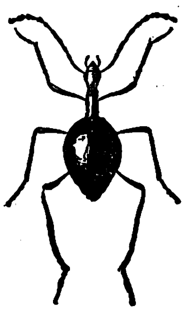

Λεπτόδερος ὁ κηλιδωτός.

λεπτόδισκος (ὁ) (Leptodiscus) *[Ζωολ.]*. Γένος πρωτοζῴων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *ἐγχυματικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *λοβωδῶν*, περιλαμβάνον μικροτάτους ζωϊκούς, μονοκυττάρους, ἀμοιβοειδεῖς ὀργανισμούς, ὧν τὸ σῶμα δὲν ὑπερβαίνει εἰς διάμετρον τὰ 2 χιλιοστόμετρα, ἔχει σχῆμα δισκοειδὲς καὶ εἶναι συσταλτόν. Τὸ στόμα εἶναι τοποθετημένον κατὰ τὸ πρόσθιον τμῆμα τοῦ σώματος καὶ ἐπὶ σωληνοειδοῦς προεξοχῆς τούτου. Γνωστότερα εἴδη εἶναι *ὁ λεπτόδισκος ὁ μεδουσοειδὴς* (Leptodiscus medusoides), ὅστις εὑρέθη εἰς τὸ στενὸν τῆς Μεσσήνης τῆς Ἰταλίας καὶ ἀποτελεῖ μετ' ἄλλων ὑδροβίων ζῴων τὸ *πλαγκτὸν* (βλ. λ.). Δ. Ν. Π.

λεπτόδους (ὁ) (Leptodon Gaudris) *[Παλαιοζωολ.]*. Γένος ἐκλειψάντων θηλαστικῶν ζῴων, συνώνυμον πρὸς τὸ πλειοῦραξ.

λεπτόδων (ὁ) (Leptodon) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *ὑδνιδῶν*, περιλαμβάνον μικροσκοπικά, κρυπτογαμικὰ φυτὰ μὲ μυκήλιον λεπτόν, καλυπτόμενον ὑπὸ λεπτῶν μελανῶν ἢ φαιῶν ἀκανθῶν. Τὰ σπόρια τοῦ λεπτόδοντος εἶναι ᾠοειδῆ καὶ ἔχουσι λευκὸν χρῶμα. Γνωστότερον εἶδος εἶναι *λεπτόδων ὁ ὠχρὸς* (Leptodon ochraceus), ὅστις ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Δ. Ν. Π.

λεπτοδώρα (ἡ) (Leptodora) *[Ζωολ.]*. Γένος μαλακοστράκων τῆς οἰκογενείας τῶν *λεπτοδωριδῶν*, περιλαμβάνον ὑδρόβια μαλάκια μικροτάτου μεγέθους ἀπαντῶντα εἰς πλείστας λίμνας τῆς Εὐρώπης. Ἴδιον χαρακτηριστικὸν τῶν μαλακοστράκων τούτων εἶναι ὅτι ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὑδάτων μόνον κατὰ τὴν νύκτα, εἶναι ὅμως δυσχερέστατον νὰ ἁλιευθῶσι, διότι ἡ ἀπόλυτος διαφάνεια τοῦ σώματός των καθιστᾷ ταῦτα ἀόρατα. Ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ἡ *λεπτοδώρα ἡ ὑαλώδης* (Leptodora hyalina), ἥτις ἔχει μέγεθος 10 περίπου χιλιοστομέτρων, σῶμα διαφανές, κεφαλὴν εὐμεγέθη, τριγωνικήν, ἀπολήγουσαν εἰς ἀπεστρογγυλωμένον ῥύγχος, ὀφθαλμοὺς μεγάλους καὶ πόδας φυλλοειδεῖς. Εἶναι ζωηρότατα καὶ εὐκινητότατα ζῳάρια καὶ λίαν ἀδηφάγα, τρεφόμενα ἐκ διαφόρων ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν ὀργανισμῶν. Τὸ εἶδος τοῦτο ἀπαντᾷ εἰς πλείστας ἰταλικὰς λίμνας. Δ. Ν. Π.

Λεπτοδώρα ἡ ὑαλώδης

λεπτόθριξ, —*ότριχος* (ὁ, ἡ)· ὁ ἔχων λεπτὰς τρίχας, ψιλόμαλλος.

λεπτόθριξ (ἡ) *[Μικροβ.]*. Γένος μυκήτων, ἀποτελοῦν μεταβατικὴν ὁμάδα ἀπὸ τῶν σχιζομυκήτων (βακτηρίων) πρὸς τοὺς νηματομύκητας. Αἱ λεπτότριχες ἐμφανίζονται ὑπὸ μορφὴν νηματίων, τὰ ὁποῖα συνήθως διατίθενται ἀνὰ δέσμας περιβαλλομένας ὑπὸ λεπτῆς θήκης. Λεπτοτρίχων ἔχουσι περιγραφῆ πολλὰ εἴδη, τῶν ὁποίων μερικὰ θεωροῦνται παθογόνα. Συνήθως παρασιτοῦν εἰς τὴν ῥινοφαρυγγιαίαν καὶ στοματικὴν κοιλότητα, συντελοῦσαι εἰς τὴν παραγωγὴν ψευδομεμβρανῶν καὶ ἐπιχρισμάτων ἐπ' αὐτῆς. Γνωστότερα εἴδη εἶναι *λεπτόθριξ ἡ ἀνώνυμος* (L. innominata), *λεπτόθριξ ἡ κλαδοειδὴς* (L. racemosa), *λεπτόθριξ τοῦ στόματος* (L. buccalis), *λεπτόθριξ ἡ πλακοειδὴς λευκὴ* (L. placoides alba) κ. ἄ. Γ. Η. Π.

λεπτοθύριον (τὸ) (Leptothyrium) *[Βοτ.]*. Γένος μυκήτων τῆς οἰκογενείας τῶν *λεπτοστρωματωδῶν*. Τὰ πυκνίδια εἶναι πεπλατυσμένα πρὸς τὰ κάτω καὶ κυρτὰ πρὸς τὰ ἄνω, ὑφῆς μεμβρανώδους ἢ αἰθαλώδους, μελανά, ἄστομα ἢ ἀκανονίστως ἠνεῳγμένα, εὐκόλως ἀποχωριζόμενα τοῦ στηρίγματός των. Τὰ στυλοσπόρια εἶναι ᾠοειδῆ, ἐπιμήκη ἢ ἀτρακτοειδῆ, συνεχῆ ὑελώδη. Τὸ γένος περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη, σαπρόφυτα ἢ παράσιτα, μικρᾶς σημασίας. Ε. Τ. Ε.

λεπτοθώραξ (ὁ) (Leptothorax) *[Ζωολ.]*. Γένος ἐντόμων ὑμενοπτέρων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *κεντροφόρων* τῆς οἰκογενείας τῶν *μυρμηκιδῶν* περιλαμβάνον περὶ τὰ τριάκοντα εἴδη μυρμήκων, ἀπαντῶντα εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Ἀξιολογώτερον εἶναι ὁ *λεπτοθώραξ ὁ παράδοξος* (Leptothorax paradoxus), ὅστις ἔχει μέτριον μέγεθος, κεφαλὴν ὀγκώδη, ἀκανονίστως ἀπεστρογγυλωμένην καὶ εἰς βραχύτατον ῥύγχος ἀπολήγουσαν, κεραίας ἱκανοῦ μεγέθους, γωνιωδῶς καμπτομένας περὶ τὸ μέσον τοῦ μήκους των καὶ τελευτώσας εἰς σωληνοειδεῖς ἀποφύσεις, θώρακα κορυνοειδῆ καὶ ἀρκετὰ λεπτόν, κοιλίαν μικροῦ μεγέθους καὶ πόδας ἰσχυροτάτους. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιομελανὸς μετὰ γραμμώσεων, κηλίδων καὶ ταινιῶν μελανῶν καὶ λευκῶν. Εἶναι λίαν εὐκίνητον ἔντομον καὶ ζῇ κατὰ οἰκογενείας ὑπὸ τοὺς λίθους. Δ. Ν. Π.

Λεπτοθώραξ ὁ παράδοξος.

λεπτοκαμωμένος, —*η*, —*ο*· ὁ ἔχων τὰ μέλη λεπτά, λεπτοφυής, ἀντίθ. *χονδροκαμωμένος*.

λεπτοκάρδιοι (οἱ) *[Ζωολ.]*. Ἄθροισμα ἰχθύων, περιλαμβάνον τὰ κατώτερα, ἀπὸ ἀπόψεως ὀργανισμοῦ, ζῷα ἐκ τῶν σπονδυλωτῶν. Κέντρον τοῦ νευρικοῦ συστήματος αὐτῶν θεωρεῖται ἡ νωτοχορδή, ἥτις ἀναπληροῖ τὴν σπονδυλικὴν στήλην τῶν ἀνωτέρων ζωϊκῶν ὀργανισμῶν καὶ διήκει ἀπὸ τοῦ ὀπισθίου τμήματος τῆς κεφαλῆς μέχρι τῆς οὐρᾶς. Εἰς τὸ ἄθροισμα τῶν ἰχθύων τούτων ὑπάγεται ὁ *ἀμφίοξος* (βλ. λ.), ὅστις εἶναι τὸ ἀτελέστατον σπονδυλωτὸν ἐκ τῶν νῦν ζώντων. Δ. Ν. Π.

λεπτόκαρπος (ὁ) (Leptocarpus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀστεριδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους, φυομένους εἰς τὴν Χιλήν. Δ. Ν. Π.

λεπτοκαρύα (ἡ) (Corylus) *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν *κυπελλοφοριδῶν*, περιλαμβάνον θάμνους ἢ δένδρα μικρά, ὧν τὸ ὕψος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 5 μέτρα, φυλλοβόλα, μὲ κλάδους ἀνεπτυγμένους, λεπτοὺς καὶ σχεδὸν λείους, φύλλα ἀπεστρογγυλωμένα καὶ τριχωτὰ κατὰ τὴν κάτω αὐτῶν ἐπιφάνειαν, ὀφθαλμοὺς ἀπεστρογγυλωμένους καὶ ἄνθη μονόοικα, ὧν τὰ ἄρρενα φέρονται ἐπὶ τῶν κλάδων τοῦ φθινοπώρου καὶ τὰ θήλεα ἐπὶ τῶν κλάδων τοῦ ἔαρος. Ὁ καρπός, *λεπτοκάρυον*, κοινῶς *φουντούκι* καλούμενος, φέρει γραμμώδες περικάρπιον καὶ περικλείει ἓν καὶ μόνον σπέρμα εὐάρεστον τὴν γεῦσιν. Ἡ ψίχα τῶν λεπτοκαρύων εἶναι ἐλαιώδης καὶ ἔχει ἰδιάζουσαν, εὐχάριστον γεῦσιν· τὰ λεπτοκάρυα προσιμοποιοῦνται ἐν νωπῇ ἢ ξηρᾷ καταστάσει ὡς καρπὸς ἐπιδόρπιος. Ξηρῶν καρπῶν γίνεται χρῆσις ἐν τῇ ζαχαροπλαστικῇ κατὰ μεγάλας ποσότητας, ὡς καὶ πρὸς λῆψιν τοῦ ἐλαίου των, ὅπερ εἶναι γνωστὸν διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ποιότητά του, ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἤδη χρόνων, ὡς ἀναφέρει ὁ Διοσκορίδης. Ὁ ἐκ τοῦ λεπτοκαρύου λαμβανόμενος χυλὸς ἀναμειγνυόμενος μετὰ σακχάρου ἢ γάλακτος ἀποτελεῖ ποτὸν εὐγευστον, δροσιστικὸν καὶ ἀντιβηχικόν. Ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀνατολῇ εἶναι γνωστὰ τρία εἴδη λεπτοκαρύων: τῆς Ἀγυιᾶς, τοῦ Ἁγίου Ὄρους κοινῶς *ἁγιορείτικα* ἢ *ἁγιονορείτικα*) καὶ τῆς Τραπεζοῦντος. Τὰ λεπτοκάρυα τῆς Ἀγυιᾶς ἀποδίδουσι 55—60% ψίχαν, τὰ τοῦ Ἁγίου Ὄρους 50% καὶ τὰ τῆς Τραπεζοῦντος 75%. Πλὴν τῶν καρπῶν της, ἡ λεπτοκαρύα εἶναι πολυτιμοτάτη καὶ διὰ τὸ ξύλον της, ὅπερ χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν βυτίων, διαφόρων ἄλλων ξυλουργικῶν εἰδῶν καὶ

Κλάδος λεπτοκαρύας μετὰ καρπῶν. Α—ἄρρεν ἄνθος, Β—θῆλυ, Γ—καρπός.

Digitized by Google

ξυλανθράκων χρησίμων εἰς τὴν πυριτιδοποιίαν. Ἐκ τῶν ἐπιμήκων καὶ εὐλυγίστων κλάδων της κατασκευάζονται στέφανοι βυτίων καὶ ποικίλα εἴδη πλεκτῶν ἐπίπλων. Ἐπίσης οἱ κλαδίσκοι τῆς λεπτοκαρύας ἐθεωροῦντο ἄλλοτε ὅτι εἶχον μαγικὰς ἰδιότητας καὶ ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῶν μάντεων καὶ γοήτων διὰ τὴν ἀνακάλυψιν μεταλλοφόρων στρωμάτων καὶ πηγῶν. Τὰ φύλλα καὶ ὁ φλοιὸς τῆς λεπτοκαρύας, κατεργαζόμενα μετὰ θειικοῦ σιδήρου καὶ στυπτηρίας, ἀποδίδουσι κιτρίνην βαφήν. Αἱ λεπτοκαρύαι πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς, παραφυάδων, μοσχευμάτων καὶ ἐμβολιασμοῦ. Εὐδένδρου, μετὰ τὴν πῆξιν ὅμως τοῦ καρποῦ του. Ἐκ τῶν 10 περίπου εἰδῶν, ἅτινα περιλαμβάνει τὸ γένος γνωστότερα εἶναι: *λεπτοκαρύα ἡ βυζάντιος* (Corylus byzantina) καὶ *λεπτοκαρύα ἡ ἀβελλάνιος* (Corylus avellana). Τὸ πρῶτον εἶδος εἶναι δενδρύλλιον, ὅπερ ἀπαντᾷ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Πίνδῳ καὶ εἴς τινα ὀρεινὰ μέρη τῆς Ἀκαρνανίας, ὅπου εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀγριοφουντουκιά*. Καλλιεργεῖται πολλαχοῦ πρὸς κόσμον. Τὸ δεύτερον εἶδος εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν καλλιεργούμενον διὰ τὸν καρπόν του ὑπὸ πλείστας ποικιλίας καὶ γνωστότατον καὶ παρ' ἡ-

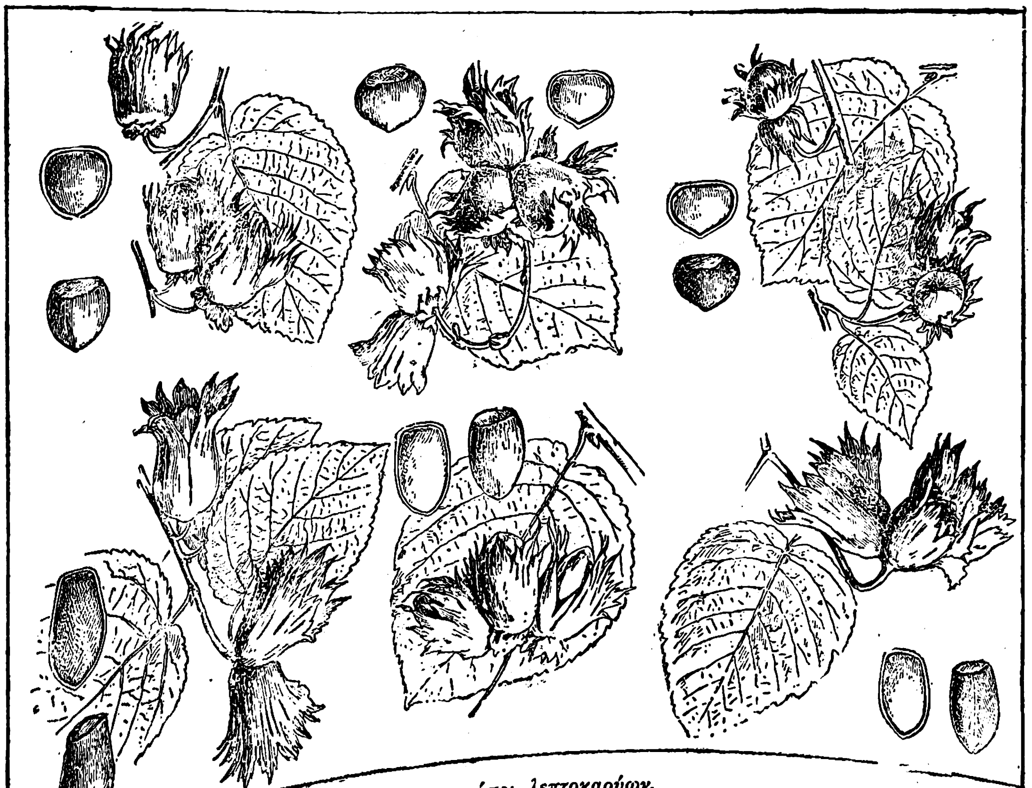

Διάφοροι τύποι λεπτοκαρύων.

δοκιμοῦσιν εἰς ὀρεινοὺς τόπους, βαθείας γαίας, ὑγρὰς ἢ ἀρδευομένας. Εἰς τὰ πλούσια εἰς θρεπτικὰς οὐσίας ἐδάφη ἀναπτύσσονται εὐχερέστερον καὶ παράγουσιν ἀφθόνως καρποὺς ἐντὸς ἐλαχίστου σχετικῶς χρονικοῦ διαστήματος. Ἐκ τῶν πολλῶν φυτοφάγων ἐντόμων, ἅτινα προσβάλλουσι τὴν λεπτοκαρύαν, ἐπιβλαβέστερον εἶναι ὁ *βαλανῖνος* (Balaninus), τοῦ ὁποίου ἡ κάμπη τρέφεται ἐκ τῆς ψίχας τοῦ καρποῦ της. Πρὸς καταστροφὴν τοῦ ἐντόμου τούτου γίνεται ψεκασμὸς διὰ διαλύσεως ἀρσενικούχου ὀξέος ἢ ἀποβρέγματος καπνοῦ τοῦ

μῖν ὑπὸ τὰ ὀνόματα *λεφτοκαρυὰ* καὶ *φουντουκιά*. Αἱ κυριώτεραι ποικιλίαι τοῦ δευτέρου εἴδους εἶναι ἡ *λεπτοκαρύα ἡ σωληνοειδὴς* (Corylus avellana tuberosa) καὶ *λεπτοκαρύα ἡ μεγίστη* (Corylus avellana maxima), καλλιεργούμενα πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης διὰ τῶν ἐκλεκτὸν καρπόν των. Ἐκ τῶν ἐξωτικῶν εἰδῶν ἀξιολογώτερα εἶναι ἡ *λεπτοκαρύα ἡ ἀμερικανικὴ* (Corylus americana), *λεπτοκαρύα ἡ ῥυγχωτὴ* (Corylus rostrata), ἰθαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς, καὶ *λεπτοκαρύα ἡ ἑτερόφυλλος* (Corylus heterophylla), ἰθαγενὴς τῆς Ἰαπωνίας.

Δ. Ν. Π.

— λεπτοκαρύας ἔλαιον (Oleum Coryli) *[Χημ.]*. Εἶναι τὸ ἐκ τοῦ φυτοῦ *κόρυλος ἡ ἀβελλάνιος* (Corylus avellana) προερχόμενον λιπαρὸν ἔλαιον. Τὸ ἔλαιον τοῦ κορύλου ἢ *λεπτοκαρυέλαιον (φουντουκέλαιον)* λαμβάνεται δι' ἐκθλίψεως τῶν σπερμάτων τοῦ κορύλου τοῦ καλουμένου κοινῶς λεπτοκαρύα. Εἶναι ὑγρὸν ὠχροκίτρινον, ἄοσμον γλυκιζούσης γεύσεως, εἰδικοῦ βάρους 0,915, στερεοποιούμενον εἰς —20° πρὸς στερεὰν μᾶζαν βουτυρώδη κιτρινόλευκον. Ἀποτελεῖται ἐκ τῶν τριγλυκεριδίων τοῦ ἐλαϊκοῦ, παλμιτικοῦ καὶ στεατικοῦ ὀξέος, εἶναι ἐδώδιμον καὶ χρησιμεύει πολλάκις ὡς ἀναπλήρωμα τοῦ ἐλαίου ἐλαιῶν.

Κ. Γ. Μ.

Λεπτοκαρυὰ *[Γεωγρ.]*. Κώμη τῆς ἐπαρχίας Πιερίας (Κατερίνης) τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα. Κεῖται παρὰ τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου, ἐγγὺς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἀθηνῶν - Θεσσαλονίκης καὶ ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομικὸν καὶ τηλεφωνικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 1244. Ἔχει ἀνεπτυγμένην γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν.

Χ. Δ.

— Λεπτοκαρυὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ζαγορίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 255. Πρότερον ὠνομάζετο *Λιασκοβίτσι*. Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ἐκ τῶν εὐπορωτέρων χωρίων τῆς περιφερείας, λόγῳ τῆς ἀποδημίας τῶν κατοίκων του. Τῷ 1912 κατεστράφη ὑπὸ τῶν ἀτάκτων τοῦ Μπεκὴρ ἀγᾶ. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τηλεφωνεῖον.

Χ. Ι. Σ.

— Λεπτοκαρυὰ *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Θυάμιδος τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτ. (1928) 299. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον.

Χ. Ι. Σ.

— Λεπτοκαρυὰ *[Γεωγρ.]*. Μικρὸν χωρίον τῆς κοινότητος Ἐλευθεριανῆς τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Κάτ. 62 (1928).

Χ. Ι. Σ.

— Λεπτοκαρυὰ *[Γεωγρ.]*. Μικροσυνοικισμὸς τῆς κοινότητος Δρατσίστης τῆς ἐπαρχίας Δράμας τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Κάτ. (1928) 5. Παλαιότερον ὠνομάζετο *Τούκοβον*.

Χ. Δ.

λεπτοκαρυέλαιον (τὸ) *[Χημ.]* βλ. λεπτοκαρύας ἔλαιον.

Λεπτοκαρυὲς *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Φλωρίνης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει ταχυδρομικὸν γραφεῖον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον. Κάτ. (1928) 294. Παλαιότερον ὠνομάζετο Λεσκοβίτσι.

λεπτοκάρυον (τό)· ὁ καρπὸς τῆς λεπτοκαρύας ἢ κορύλου τῆς ἀβελλανίου, τὸ κοιν. φουντούκι.

— (Ἐγκυκλ.) Βλ. λεπτοκαρύα.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΕΚΑΤΟΥ ΠΕΜΠΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Digitized by Google

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Τόμος Α΄ σελὶς 258β΄ στ. 12 : ἀντὶ *coccomero* ἀνάγν. *citriolo* = ἀγγούρι.

» Δ΄ » 147γ΄ » 14-12 ἐκ τῶν κάτω : ἀντὶ *Ἰσαὰκ Κομνηνοῦ καὶ ἐγγονὴν τοῦ Ἀνδρονίκου, ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ* ἀνάγν. *Ἰωάννου Κομνηνοῦ, υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Κομνηνοῦ, δευτεροτόκου υἱοῦ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Β΄ Κομνηνοῦ*

» ΣΤ΄ » 525α΄ » 9 : ἀντὶ *Ἰωάννην Βατάσην* ἀνάγν. *Θεόδωρον Λάσκαριν*

» Θ΄ » 382γ΄ » 36 καὶ 35 ἐκ τῶν κάτω : ἀντὶ *ἱστορικὸς καὶ ζωγράφος* ἀνάγν. *ἱστοριογράφος*

» » » 687γ΄ » 8 : ἀντὶ *Κρυνέριον* ἀνάγν. *Κρυόνερον*

» ΙΑ΄ » 181γ΄ » 53 : ἀντὶ *concepticalisme* ἀνάγν. *conceptualisme*

» » » 227γ΄ » 26 ἐκ τῶν κάτω : μετὰ τὴν λ. *λοχίαν* πρόσθες *κατὰ τὸν παλαιὸν ὁρισμόν. Σήμερον ἐνωμοτάρχης = ἐπιλοχίας καὶ ὑπενωμοτάρχης = λοχίας*

» » » 675γ΄ » 4-8 ἡ φράσις : *μεθ' ὃ διωρίσθη . . . μέχρι τῆς λ. ἐν Βερολίνῳ.* παρέμβλητος.

» ΙΓ΄ » 408γ΄ » 16 ἐκ τῶν κάτω : ἀντὶ *1811* ἀνάγν. *1814*

» » » 553γ΄ » 30 : ἀντὶ *Liquor Kalii caustici* ἀνάγν. *Liquor Kalii acetici*

» » » 553γ΄ » 67-80 : Ἡ παράγραφος : *Ἐν τῇ θεραπευτικῇ χρησιμεύει . . .* μέχρι τῶν λ. *ἧς τὸ τέλος εἶναι ὁ θάνατος* νὰ παρεμβληθῇ μετὰ τὸν 82ον στίχον τῆς ἰδίας στήλης ἤτοι μετὰ τὸ λῆμμα *ὄξινον τρυγικὸν κάλιον.*

» » » 554α΄ : Τὸ ἀπὸ τοῦ 49ου στίχου μέχρι τοῦ 67ου κείμενον, τὸ ἀρχόμενον διὰ τῶν λέξεων : *Ἐν τῇ θεραπευτικῇ χρησιμεύει* καὶ λῆγον μὲ τὰς λέξεις *ἢ ἄλλου τινὸς ὀξέος* νὰ παρεμβληθῇ μετὰ τὸν 44ον στίχον τῆς ἰδίας στήλης, ἤτοι μετὰ τὰς λέξεις *ὡς ὀξειδωτικὸν μέσον.*

» » » 554β΄ στ. 34 : ἀντὶ *χλωρίου* ἀνάγν. *χλωρικοῦ καλίου*

» » » 575α΄ » 14-16 : ἀντὶ *Ὁ τὸν Ἀθανάσιον Καλλιοπολίτην διαδεχθεὶς καὶ ἀποθανὼν τῇ 3ῃ Φεβρουαρίου 1697* ἀνάγν. *Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Κρήτης Ἀθανάσιον Καλλιοπολίτην, ἀποθανόντα τῇ 3ῃ Φεβρουαρίου 1697.*

» » » 635α΄ » 8 ; ἀντὶ *ἐμπορικὸν* ἀνάγν. *ἐμπειρικὸν*

» » » 707β΄ » 4 ἐκ τῶν κάτω : *ἡμέτεροι* ἀνάγν. *στρατιωτικοί.*

» » » 781γ΄ » 39 καὶ 40 : ἀντὶ *Σάρα Καραγὰτς* ἀνάγν. *Σὰρκ Καραγὰτς*

» » » 793β΄ » 14 καὶ 13 ἐκ τῶν κάτω : ἀντὶ *Καϊμακάμης τῆς Κωνσταντινουπόλεως* ἀνάγν. *Τοποτηρητὴς τοῦ βεζύρου Καρὰ Μουσταφᾶ.*

» » » 800β΄ » 45 ; ἀντὶ *λιμένων* ἀνάγν. *λιμνῶν*

» » » 800β΄ » 48 : » *παρακιοὺλ* ἀνάγν. *καρακιούλ.*

» » » 803γ΄ » 34 : » *1863* ἀνάγν. *1683*

» » » 873γ΄ » 5 ἐκ τῶν κάτω : ἀντὶ *soyenannte* ἀνάγν. *sogenannte*

» » » 873γ΄ » 2 » » » » *Μουρὰτ Ε΄* ἀνάγν. *Μεχμὲτ Ε΄*

» » » 946α΄ » 58-59 : ἀντὶ «*Memorandum on the Wold's Problem*» ἀνάγν. «*Memorandum on the wold's monetary problems*».

» ΙΔ΄ » 14γ΄ » 38 : ἀντὶ *Ζαχαρόπουλος* ἀνάγν. *Ζαχαρακόπουλος*

» » » 61α΄ » 44 : » *δικοφανείας* ἀνάγν. *δικομανίας*

» » » 61α΄ » 4 ἐκ τῶν κάτω : ἀντὶ *μαγευτικὰς* ἀνάγν. *μαγικὰς*

» » » 104α΄ » 23 : ἀντὶ *9ης* ἀνάγν. *11ης.*

» » » 205α΄ » 28 : » *πολέμου* ἀνάγν. *Παγκοσμίου πολέμου*

» » » 444β΄ » 8-9 : » *δυτικῶς* ἀνάγν. *ἀνατολικῶς*

» » » 472γ΄ » 12 : Μετὰ τὰς λ. *ἀγγλικοῦ στρατοῦ* πρόσθες τὰς λ. *γεννηθεὶς τῷ 1850.*

» » » 473β΄ » 10 ἐκ τῶν κάτω : ἀντὶ *φυτοῦ* ἀνάγν. *πτηνοῦ*

» » » 491α΄ » 57 : Μετὰ τὰς λ. *τὸ κλάμα, τὸ ὁποῖον* διαγράφεται ἡ λ. *ἀποτελεῖ* καὶ ἀντ' αὐτῆς προστίθεται *εἶναι τὸ μόνον μέσον διὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς ἀνάγκας του καὶ ἀποτελεῖ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἓν*

» » » 492β΄ » 12 : Πρὸ τῶν λ. *παῖς ἔτι* πρόσθες τὰς λ. *γεννηθεὶς τῷ 1870.*

» » » 540β΄ » 40-41 : ἀντὶ *Ἀράτου καὶ τοῦ Ἀριστίππου* ἀνάγν. *Ἀράτου κατὰ τοῦ Ἀριστίππου.*

» » » 583γ΄ » 26 : ἀντὶ *Φωτογραφικὸν μηχάνημα* ἀνάγν. *Αὐτογραφικὸν μηχάνημα*

» » » 602γ΄ » τελευταῖος : ἀντὶ *Βοοτώνη* ἀνάγν. *Βασιγκτῶνι.*

» » » 657γ΄ » 14 ἐκ τῶν κάτω : (Ὑπογραφὴ) ἀντὶ *Θ. Κ. ΤΣΑΤΣΟΣ* ἀνάγν. *Κ. Δ. ΤΣΑΤΣΟΣ*

» » » 680γ΄ » 40 ἐκ τῶν κάτω : ἀντὶ *σειρὰς* ἀνάγν. *σωροὺς*

» » » 681α΄ » 22 : ἀντὶ *Salamon* ἀνάγν. *Talamon*

» » » 681β΄ » 30 ἐκ τῶν κάτω : ἀντὶ *Thieralin* ἀνάγν. *Thierulin.*

» » » 681β΄ » 41 : ἀντὶ *Αὕτη* ἀνάγν. *Οὕτω*

» » » 681β΄ » 7 ἐκ τῶν κάτω : ἀντὶ *διότι ὁ θεραπευτικὸς ὀρὸς* ἀνάγν. *διότι θεραπευτικὸς ὀρὸς*

» » » 681γ΄ » 36 » » » » *ἢ βραχείας* ἀνάγν. *ἢ εἰς βραχείας*

» » » 694α΄ » 2 » » » » *[Ἱππολ.]* ἀνάγν. *[Ἱππ.]*

» » » 721α΄ » 35 » » » » *Σάρα Μπαρνοὺμ* ἀνάγν. *Σάρα Μπερνὰρ*

» » » 836β΄ » 51 : ἀντὶ *καθηγητὴς* ἀνάγν. *μαθητὴς*

» » » 941γ΄ » 37 : » *Βέρκας* ἀνάγν. *Βέργας.*

» » » 941γ΄ » 64 : » *υἱὸς τοῦ προηγουμένου* ἀνάγν. *υἱὸς τοῦ Νικολάου Καίσαρη*

» ΙΕ΄ » 17γ΄ » 21 : » *νομικῆς* ἀνάγν. *ἰατρικῆς*

» » » 80γ΄ » 9-8 ἐκ τῶν κάτω : ἀντὶ *στρατιωτικὸς διοικητὴς* ἀνάγν. *ἐπιτελάρχης τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ*

» » » 89α΄ » 23 » » » » *Κοὺς-Τεπὲβ* ἀνάγν. *Κοὺς-Τεπέ.*

» » » 138γ΄ » 15 » » » Μετὰ τὰς λέξεις : *Εἰς αὐτὰ κατεσκευάσθησαν* πρόσθες τὰς λέξεις *τὰ πεδινὰ*

» » » 171 : Ἐκ τῆς ἐπεξηγήσεως τῆς δευτέρας εἰκόνος τοῦ μέσου ἐξέπεσεν ὁ στίχος *(τὸ ἔργον ἐσχάτως ἀπεδείχθη κίβδηλον).*

» » » 222α΄ στ. 43 : ἀντὶ *Ντουχόνιν* ἀνάγν. *Ντενίκιν*

» » » 235β΄ » 7 : » *1091* ἀνάγν. *1901.*

» » » 253α΄ » 7-6 ἐκ τῶν κάτω : ἀντὶ «*Διόδωρος*» ἀνάγν. «*Διόσκουροι*».

» » » 322γ΄ » 7 » » » » *ἡ στομὶς* ἀνάγν. *ἡ ὀπὴ τῆς στομίδος*

» » » 366γ΄ » 3-2 » » » » *μέτωπον* » *πλευρὸν*

» » » 370β΄ » 5 » » » Ἡ ὑπογραφὴ *Σ. Μ-Ο* διαγράφεται.

» » » 487γ΄ » 23 καὶ 24 : ἀντὶ *Μαργώνην* ἀνάγν. *Μαργούνιον*

» » » 487γ΄ » 37 : ἀντὶ *Μαργώνιον* ἀνάγν. *Μαργούνιοι*

» » » 684β΄ » 26 ἐκ τῶν κάτω : ἀντὶ *Λιμὴν* ἀνάγν. *Λίμνη*

» » » 784γ΄ : Εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τοῦ ἄρθρου Λαογραφία, ἀπὸ τοῦ στίχου 12 καὶ ἑξῆς ἀνάγνωθι : *Διὰ τὰ ἑλληνικὰ βλέπε Ν. Γ. Πολίτου Λαογραφία ἐν «Λαογρ. Συμμείκτοις» τ. Α΄ (1920) σ. 1-13. Τοῦ αὐτοῦ Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία τ. Α΄, Β΄, Γ΄, (1900, 1911, 1931). . . .*

» » » 792α΄ στ. τελευταῖος : ἀντὶ *1868* ἀνάγν. *1886.*

» » » 799α΄ » 51 : ἀντὶ *πυξίδος τῶν κόλπων* ἀνάγν. *πυξίδος τῶν ἡμιτόνων.*

» » » 802γ΄ » 46-47 : ἀντὶ *ἐγένετο ὀχύρωσις περὶ αὐτὴν συμπληρωθεῖσα τῷ* ἀνάγν. *συνεπληρώθη ἡ ὀχύρωσις τοῦ*

Τὸ ἐν λ. *κυκλοφορία* ἄρθρον περὶ *ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας* εἶχε γραφῇ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1927 ἐπὶ τῇ σκέψει ὅτι θὰ ἐδημοσιεύετο εἰς τὸν Δ΄ τόμον, ὅπου ἡ σειρὰ τῆς λέξεως *ἀναγκαστική.*

Digitized by Google